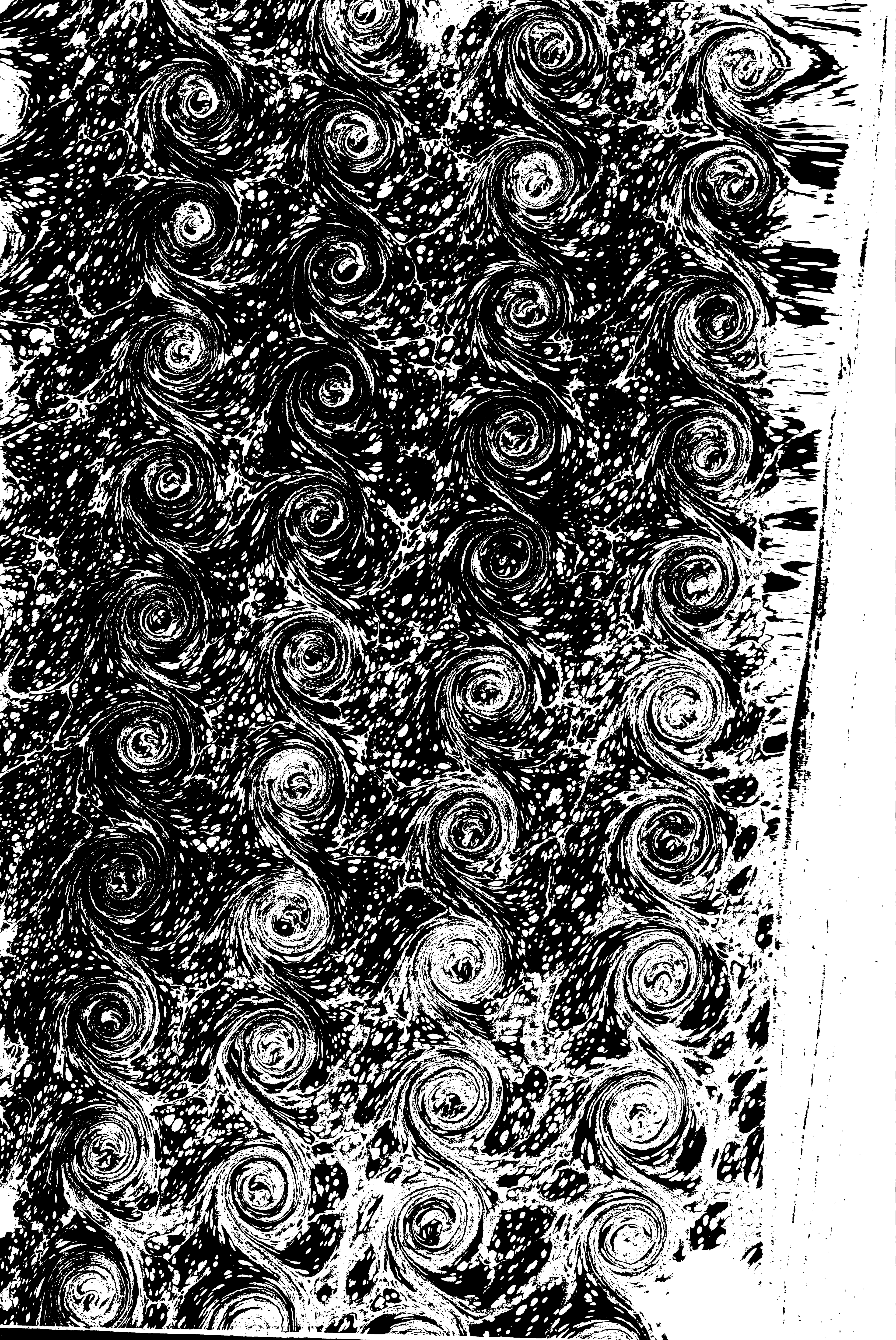

BIB. COLL.
PICTAV. S. J.

BIBLIOTHECA MVNDI.

SEV

SPECVLI MAIORIS VINCENTII BVRGVNDI

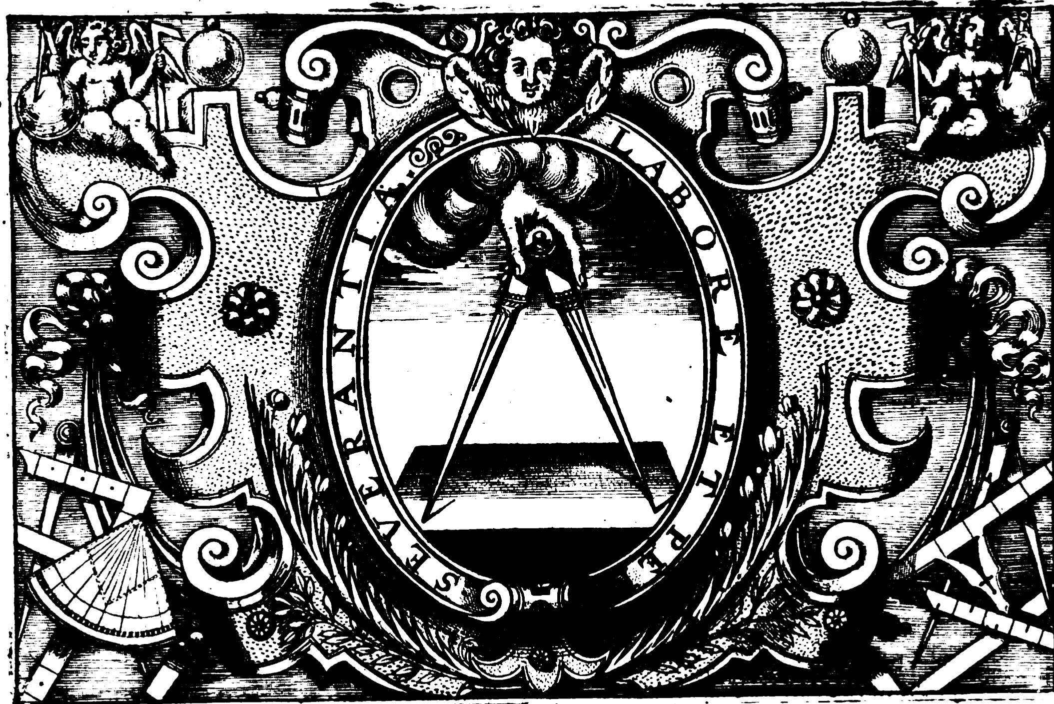
PRÆSVLIS BELLOVACENSIS, ORDINIS PRÆDICATORVM, THEOLOGI AC DOCTORIS EXIMII,

TOMVS QVARTVS,

QVI SPECVLVM HISTORIALE INSCRIBITVR: In quo vniuersa totius orbis, omniumque populorum ab orbe condito vsque ad Auctoris tempus HISTORIA continetur, pulcherrimum actionum ciuilium & ecclesiasticarum THEATRVM.

Omnia nunc accuratè recognita, distinctè ordinata, suis vnicuique autori redditis exactè sententijs; summarijs præterea & obseruationibus, quibus anteà carebant, illustrata.

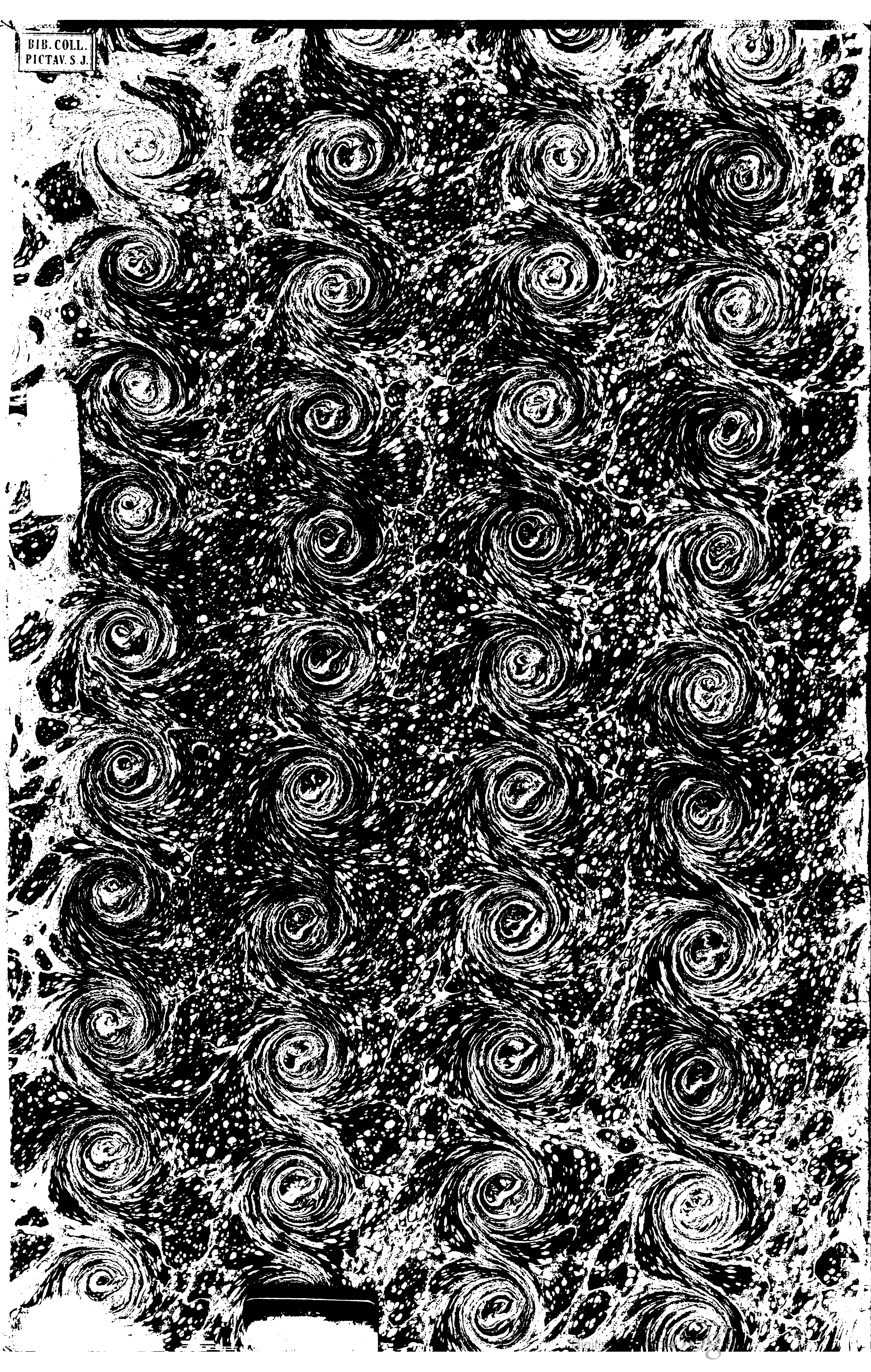
Operâ & studio Theologorum BENEDICTINORVM Collegij VEDASTINI in Alma Academia DVACENSI.

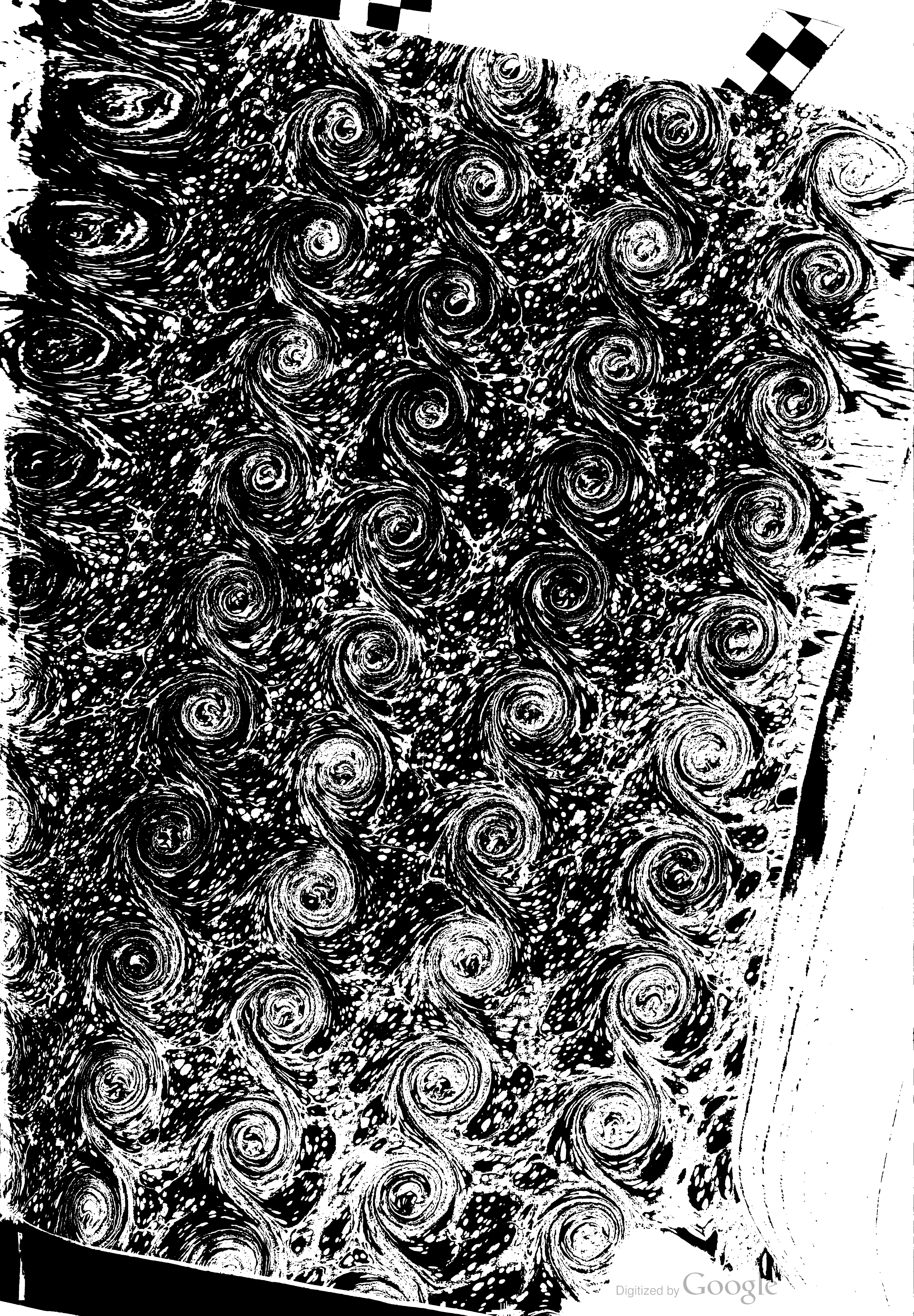

DVACI,

Ex Officina Typographica BALTAZARIS BELLERI, sub Circino aureo.

ANNO M. DC. XXIV.

BIB. COLL.
PICTAV. S.J.

BIBLIOTHECA MVNDI.

SEV

SPECVLI MAIORIS VINCENTII BVRGVNDI

PRÆSVLIS BELLOVACENSIS, ORDINIS PRÆDICATORVM, THEOLOGI AC DOCTORIS EXIMII,

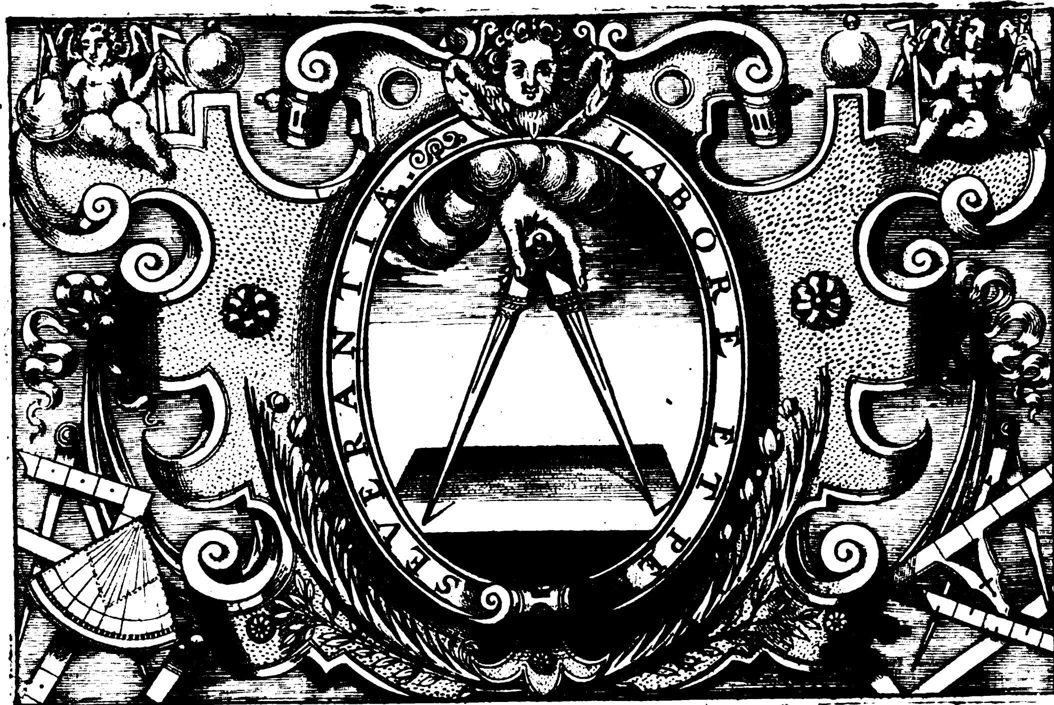
TOMVS QVARTVS,

QVI SPECVLVM HISTORIALE INSCRIBITVR:
In quo vniuersa totius orbis, omniumque populorum ab orbe condito vsque ad Auctoris tempus HISTORIA continetur, pulcherrimum actionum ciuilium & ecclesiasticarum THEATRVM.

Omnia nunc accuratè recognita, distinctè ordinata, suis vnicuique autori redditis exactè sententijs; summarijs prætereà & obseruationibus, quibus anteà carebant, illustrata.

Operâ & studio Theologorum BENEDICTINORVM Collegij VEDASTINI in Alma Academia DVACENSI.

ex libris Monasterii Sancti Nicasii Mellentensis Congregationis S. Mauri ordinis S. Benedicti Catalogo inscriptus

DVACI,

Ex Officina Typographica BALTAZARIS BELLERI, sub Circino aureo.

ANNO M. DC. XXIV.

HISTORIÆ UTILITAS, ET JUCUNDITAS.

Cicero lib. 2. de Oratore.

HISTORIA est testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis.

Diodorus Siculus.

NIhil vtilius, jucundiúsque excogitari potest, quàm sedentem in humanę vitæ Theatro, (quod historia partibus omnibus mirè instructum habet) periculis aliorum sine suo periculo cautum sapientémq; fieri: exempla capere omnigena, quæ ad cōmodum tuum vtiliter qualibet in re traducas. Cumq; præstantissimis hominum summis consiliis maximis de negotiis interfueris, (id quod cupidissimè homines auemus,) eorundem etiam euentibus interesse; &, quod alioquin per angustiam breuitatémq; vitæ nostræ sit impossibile, sæcula tota memoriæ ope conjungere, maximorum imperiorum exordia, progressus, & exitus intueri; malorum siue priuatorum, siue publicorum initia, causas, remedia, supplicia cognoscere; in omni denique re ardua suscipienda, qui ante te fuerit periclitatus, qui in discrimine te pręcesserit, quasi ducem habere, nec vspiam experimento certo & illustri destitui: sed, (quod sapientis viri proprium est officium) è retroactis præsentia exactè judicare, futura prudenter prospicere.

C. Plinius Secundus, lib. 5. Epist. ad Capitonem.

MIhi pulchrum imprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorúmq; famam cum sua extendere. Me autē nihil æquè ac diuturnitatis amor & cupido solicitat: res homini dignissima; præsertim qui nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, siquâ me quoque possim Tollere humo; *id enim voto meo sufficit: illud supra votum,* victórque virûm volitare per ora *Quanquam ô! sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim, & carmini est parua gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, vt qui sermunculis etiam fabellísq; ducantur.*

Io. Ludouicus Viues, lib. de causis corrupt. artium.

HIstoria est imago veritatis. Est autem imago ea absolutissima, quæ rem neque maiorem, neque minorem reddit: non vt vmbræ in ortu & occasu Solis longissimæ, in meridie prope nullæ.

Idem lib. 5. de tractandis disciplinis.

HIstoria facit vt pręteritis non minus videamur interfuisse, quàm pręsentibus; illisq; perinde vti possimus, ac nostris. Meritò sacerdos Ægyptius, Gręcos, qui recordationem priscę memorię non tenerent, pueros appellauit: Historia enim, si adsit, ex pueris facit senes; sin absit, ex senibus pueros.

Incerti

Incerti Autoris; Historia loquitur.

Illa ego, quæ gestis præsum custodia rebus,
Digero quod caueas, quódque sequaris iter:
Priscáque ne veteris vanescat gloria sæcli,
Viuida defendant quæ monimenta damus.
Et sua virtuti per me sunt præmia, rursum
Impia famosis crimina pingo notis.
Eloquor & summi quantum jactantur, & imi;
Eloquor & cæca fasq; nefasq; Dea.
Quis melior Campus, circúsue capacior, aut quæ
Aptior humanas Scena referre vices?
Me sine quis prudens? vnde experientia major?
Quis me adijt, qui non doctior inde redit?
Omnis enim à nostro pendet Sapientia censu,
Nec quicquam, nostra qui caret arte, sapit.

Perioche totius Speculi Historialis.

Historia veteris Testamenti: libris sex prioribus.
Historia noui Testamenti, libris quatuor sequentibus.
Historia persequutionum à Paganis illatarum: tribus sequentibus, 11. 12. 13. vsque ad Constantinum Magnum.
Tempora Doctorum contra hæreses pugnantium; vsque ad Gregorium Magnum: libris octo succedentibus, scil. à 13. ad 21.
Tempora incursionum Barbaricarum, vsque ad Carolum Magnum, lib. 22. & 23.
Imperium Occidentis sub Germanis principibus; vsq; ad sæculum Luthero Hæresiarchæ proximum: libris cæteris.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, TOMVS QVARTVS;

SPECVLVM HISTORIALE NVNCVPATVS, VNIVERSAM AB ORBE CONDITO, VSQVE AD AVCTORIS tempora omnium gentium, ac populorum Historiam continens in libros xxxj. distinctus.

Cum Historiarum Annorum sequentium appendice.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

IN vltimæ Partis huius capite Speculi, videlicet Historialis, placuit quãdam historiæ naturalis, & omnium artium, atque virtutum epitomen, id est recapitulationem breuem præmittere. Quatenus, & pars hæc, sicut & reliquæ, cæteras vtrimq; contineat; causa dicta in Prologo generali exigente.

Epilogus de vnitate diuinæ substantiæ.

CAP. I.

DEVS est substantia incorporea, simplex, & incommutabilis, immensa, & æterna, incomprehensibilis, & ineffabilis, multifarie tamen vtcumque nominabilis. Nam dicitur breuiter quicquid est, nihil tamen de ipso digne dici potest, sed eo ipso iam indignum est, quod dici potest. Nam verius quidem cogitatur Deus quam dicitur, & verius est quam cogitatur, & hoc solum videlicet esse de ipso proprijssime dici videtur quoniam omnia cætera ipsius essentiæ comparata merito non esse dicuntur: vnde *ego sum ait, qui sum; hoc nomen mihi est in æternum:* Itaque dicere, quid est Deus secundum substantiam, est impossibile, meliusque innotescere poterit ex omnium rerum ablatione. Negationes siquidem in diuinis veræ sunt, affirmationes autem incompactæ. Non enim est aliquid eorum, quæ sunt, non quia sit non ens, sed quia super omne ens, & super esse existens. Ipse est enim, *vt ait Dionysius, arcanum bonum rationi omni superessentiale; vnitas vnifica omnis vnitatis, superessentialis essentia, intellectus inuisibilis, inscrutabilis tanquam non existente vestigio vllo in occultam eius multitudinem peruenientium; non tamen incommunicabile est bonum vlli eorum quæ sunt.* Nihil enim vniuersaliter boni participatione priuatum est: ipse est ratio simpla, & vere existens veritas circa quam, vt puram, & non errantem scientiam diuina fides est: vnicum credentium fundamentum, eos collocans veritati, & eis veritatem. Ipse est substantia adunatrix cognoscentium & cognitorum: restituens à malo, magis autem statuens in bono; ordinans, & ornans, & integritatem perficiens, & omnium maculas soluens.

Ipse, vt ait Gregorius Nazianzenus, cuius esse totum est insuperabile quoddam sine fine substantiæ pelagus, nullis terminis limitibusque circundatus, omnem sensum, omnem naturam, omne tempus supergrediens.

Deus incomprehensibilis.

Ipse est, *vt ait August. quem amat omne, quod amare potest, siue sciens, siue nesciens*. Ipse est quem nemo amittit, nisi deceptus, quem nemo quærit, nisi admonitus, quem nemo inuenit, nisi purgatus.

Ipse est, cui nos fides excitat, Spes erigit, Charitas iungit. Ipse est per quem omnia (quæ sine eo nihil essent) tendunt ad esse. Ipse est, qui malum non facit esse, ne pessimum fiat. Ipse est, de cuius regno lex etiam in ista regna describitur, cuius legibus arbitrium animæ liberum est, bonisque præmia, & malis pene fixis per omnia necessitatibus distributæ sunt, cuius legibus in æua stantibus, motus instabilis rerum mutabilium perturbatus esse non finitur, frænisque circumeuntium sæculorum semper ad similitudinem stabilitatis reuocatur. Ipse est, per quem vniuersitas etiam cum sinistra parte perfecta est. Ipse est, in quo sunt omnia, cui tamen vniuersæ creaturæ nec malitia nocet, nec error errat. Denique ipse est, *vt ait beatus Bernardus quod ad vniuersum spectat, finis; quod ad delectationem, salus, quod ad se, ipse nouit; ipse est non minus peruersorum pœna, quàm gloria humilium*. Est enim rationalis quædam æquitatis directio inconuertibilis atque indeclinabilis, quippe attingens vbique; cui illisa omnis prauitas conturbetur, necesse est. Ipse est longitudo propter æterni-

tatem interminabilem: latitudo, propter charitatem immensurabilem: sublimitas propter maiestatem inattingibilem: profundũ propter sapientiam inscrutabilem. Hunc sancti secundum Apostolum comprehendunt.

Porro, vt ait Secundus Philosophus, ipse est immortalis mens, & contemplabilis celsitudo, forma multiformis, incogitabilis inquisitio, insopitus oculus, omnia continens lux, bonum. Hunc etiam volens, (sicut poterat) Cicero diffiniret, *Mens quędam est (inquit) soluta, & libera; ab omni concretione mortali secreta, omnia sciens & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno.*

Deus incorporeus & immutabilis.

Empedocles quoque sic eum diffinire fertur. *Deus est sphera, cuius centrum vbique, circumferentia nusquam.* Hic vtique corpore non eget, vt sit, nec loco, vt alicubi: nec tempore, vt aliquando: nec causa, vt aliunde: nec forma, vt aliud: nec aliquo genere subiecti, in quo substet, vel cui assistat. Denique mutari omnino non potest: neque enim potest augeri, qui immensus est: neque minui, qui vnus est, nec loco mutari, qui vbique est: nec tempore, qui æternus est; nec cogitatione, qui sapientissimus est: nec affectu, qui optimus est.

De Trinitate Personarum.

Cap. II.

Cur Deus vnus & trinus.

CVmque sit omnium Deus excelsus, inaccessibilis, omnique virtute inæstimabilis, vnus est in substantia, trinus in personis. Vnus quidem est, ne differentia contrarietatem, & contrarietas pugnam, pugna vero corruptionem inducat. Trinus vero, ne solitudo vel singularitas eum vel minus potentem, vel minus bonum, vel minus etiam fœlicem ostendat. Pater namque fontalis omnium bonitas, quia potuit, & voluit, filium dilectum genuit, cui beatitudinis suæ delicias plenissime communicauit, non enim inopi dando subuenit, sed ipsam copiam genuit, alioquin beatius esset dare, quam accipere. Ac per hoc sibi per omnia coæqualem genuit, ne si hoc non posset, infirmus, & si nollet, inuidus videretur. Sed, & coæternum genuit, quia nunquam sine illo fuit. Ne autem sine generatione imperfectus, aut post generationem superfluus arguatur, consubstantialem quoque ne diuinitatis substantia duplicetur. Hic est sapientia, veritas, & verbum, figura, & splendor patris eius, imago perfectissima, per quam ipse secretissimis dignis animis innotescit, per hunc etiam omnia digna facit, non quasi per organum ministrale, sed naturali, & subsistente virtute, sicut ignis lucet eo quod ex ipso prouenit lumine. Et quoniam in Deo nulla indigentia est, ac per hoc etiam nulla in eo necessitas est, præire autem voluntas sapientiam non potest, nec voluntate præcedente, pater filium genuit, nec vlla necessitate, sed semper manente bonitatis plenitudine. Ne autem immoderata esset diuina generatio, filius non genuit, sed ex vtroque Spiritu sanctus procedit, vt ambo se mutuo diligentes, tertium quoque condilectum haberent cui charitatis suæ delicias omnino communicarent, in quo etiam, vel per quem creaturæ rationales pro modulo suæ capacitatis eisdem participarent.

Dei filius coæternus & consubstantialis patri.

Spiritus sanctus ab vtroque procedit, & quare?

Ipse est enim secundum Aug. charitas vtrumque coniungens, nosque subiungens; quoniam igitur ad summum bonum pertinet, & summa perfectio, & summa iocunditas; filius à patre processit per modum generationis, quæ est emanatio perfectissima, & Spiritus sanctus ab eodem per modum liberalitatis. Hæc est iocundissima atque gratissima, nihil enim est iocundius quàm diligere, & diligi, simulque delicijs frui communibus, nec vllius boni possessio iocunda est sine socio.

Liberalitatis donum præcipuum, Amor.

Primum autem, & præcipuum liberalitatis donum, in quo & cætera cuncta donantur amor est, omnia enim amato gratis communicantur. A fonte igitur bonitatis, qui pater est, procedit donum amoris qui Spiritus sanctus est. Si autem à patre consequenter, & à filio, quia pater nihil sibi retinuit, quod non filio suo gignendo dederit, sicut ipse ait: *Omnia, quę habet pater, mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Est autem Spiritus sanctus æqualis vtrique, quia ex summa liberalitate oportuit summum donum procedere, ergo, & summum bonum. Est etiam Deus, quia donum intrinsecum est, & quicquid est in Deo, Deus est. Ob hoc, & vtrique coæternus est, quia donum intrinsecum prius in Deo fuit, quàm esse, vel aliud quicquam creaturis communicaret exterius, & distribueret. Tempus autem, & creatura coæua sunt. Est autem vnicus in substantia, multiplex in donis, quia diuisiones gratiarum sunt. Idem autem, & Spiritus, &c. Exemplum quidem Trinitatis vnius substantiæ, nullum in creatura satis expressum inuenitur, ob hoc tamen in igne maxime Deus apparuisse legitur, quia in eo tria, scilicet ignis splendor, & calor simul consistunt, & vnum lumen sunt, quæ cum inseparabiliter operentur, igni tamen attribuitur vstio, splendori illuminatio, calori calefactio.

Cur Spiritus sanctus æqualis vtrique? & cur Deus? cur coæternus?

De Communitatibus, & proprietatibus personarum.

Cap. III.

Æqualitas Trinitatis.

SIc autem tota Trinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis proprietatibus personalibus, quicquid de vna persona dicitur, digne de tribus intelligatur, nec maior in omnibus personis, quam in singulis, sed tanta in solo patre, vel in solo filio, vel in solo Spiritu sancto: quanta in Patre simul, & Filio, & Spiritu sancto, nam, & Christus vna persona est, geminæ substantiæ, quia Deus, & homo est, nec tamen Deus huius personæ pars dici potest, alioquin filius Dei creuit cum homo diuinitati eius accessit. Quod si in vna persona absurdissime dicitur, quia pars rei vllius non potest esse Deus, quantomagis Trinitatis pars esse non potest quicunque vnus in tribus. Dicit pater genuisse alterum se, scilicet alteram personam, quę est hoc quod ipse est: dicuntur etiam pater, & filius diligere sese Spiritu sancto, id est, dilectione, quæ appropriatur Spiritui sancto, alioquin videretur sequi, quod pater, & filius essent à Spiritu sancto, cum idem sit Deo esse, & diligere. Denique nec pater dicitur sapere filio, sed seipso sapientia, scilicet ingenita, filius sapientia genita, licet per quasdam appropriationes attribuatur patri potentia, filio sapientia, Spiritui sancto bonitas, vel clementia, vel dilectio.

Pater fons diuinitatis.

Pater principium totius diuinitatis est, quia filius, & Spiritus sanctus ab illo, & ille à nullo est, ideoque legitur *solus non missus*, non propter naturæ diuersitatem, cum ibi nulla sit, sed propter auctoritatem, quia solus non habet auctorem, à quo procedat, vel à quo genitus sit. Neque enim splendor, aut calor ignem, sed ignis vtrumque mittit; & nota quod *cum persona sit natura rationalis, indiuidua substantia*, in tribus tantum est personalitas. Vnde triplex est distinctio personalis: scilicet in Deo tantum, secundum originis conditionem, in angelo tantum, secundum qualitatem, in homine secundum vtrumque, quia, & secundum qualitatem vnus differt ab alio, & secundum originem, vnus est ab alio; sicut in personis diuinis, vbi hæc distinctio tripliciter variatur, aut enim est origo, & non habet originem, & sic est in patre, aut habet originem, & est origo, & sic est in filio, aut habet originem, & non est origo, & sic est in Spiritu sancto. Ecce distinctio personalitatis in tribus personis secundum tres differentias. Quarta vero differentia quæ faceret quartam personã, scilicet, quæ, nec esset origo, nec haberet originẽ, ibi esse non potest. Talis enim persona increata, creatura esse non potest, quia distinguibilis ab alijs non esset, sed hęc est diuina essentia, quę nec distinguit

Triplex distinctio personalis.

nec

nec distinguitur, sed communiter congruit tribus personis. Notiones autem harum personarum sunt, paternitas, filiatio, processio; hæ solæ tres proprietates personales sunt, quia, scilicet personas faciunt; adduntur, & aliæ duæ, scilicet innascibilitas, & communis spiratio, & ita quinque sunt in vniuersum, quarum tres insunt personæ patris, scilicet innascibilitas, paternitas, spiratio communis, duæ vero filio, scilicet filiatio; & communis spiratio, vna autem Spirituisancto, scilicet processio. Appellantur autem plerunque notiones, quia notificant personas. Aliquando distinctiones, quia distinguunt eas. Quandoque etiam relationes, quia personas ad inuicem referunt. Aliquando vero proprietates, quia propriè personis insunt, non autem accidentales tales sunt, sed in ipsis personis, ab æterno incommutabiliter sunt. Nihil itaque de Deo secundum accidens dicitur, sed quædam secundum relationem, vt paternitas, &c. quædam vero secundum substantiam, vt potentia, sapientia, clementia.

Notiones personarum quæ.

De Potentia Dei, & Sapientia.

Cap. IIII.

DEus quidem omnipotens est, & tamen mori, vel falli vel vinci non potest, quin potius si huiusmodi passionibus subijci posset omnipotens non esset; eius itaque omnipotentia in duobus apparet, scilicet, quia nec aliquid ad patiendum ei corruptionem valet inferre, nec ad faciendum quod vult impedimentum, afferre; itaque, & nihil omnino pati potest, & omnia facere potest, præter ea sola quibus eius dignitas læderetur, & eius excellentiæ derogaretur, in quo tamen minus potens non est, quia hoc posse, non esset posse, sed non posse. *Vnde August.*

Omnipotentia Dei in quo consistit.

Deus non potest facere iniusta; quia ipse summa iustitia, & non posse mentiri, magna Dei est potentia; in eius autem sapientia quasi in thesauro quodam recondita sunt omnes inuisibiles rationes eorum, quę per eam fiunt, vel factę sunt, nec audeo dicere alio modo, hoc ei innotuisse cum ea fecisset, quam illo, quo ea nouerat, vt faceret, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Vnde si Dei scientiam vel præscientiam tantum ad notitiam referamus, dicimus eam, non esse causam eorum, quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt. *Vnde Origenes. Non propter hoc aliquid erit, quia Deus id futurum scit, sed quia futurum est; ideo scitur à Deo antequam fiat.* Si vero nomine scientiæ etiam dispositio vel beneplacitum includitur, tunc rectè potest eorum causa dici, quod Deus facit. *Vnde Aug. ideo sunt quia nouit*, id est, quia scienti placuit, vel quia sciens disposuit, scilicet, vt essent; itaque præscientia Dei hominem non cogit, vt talis sit, qualem Deus eum præsciuit. Omnes autē huiusmodi locutiones duplices sunt, (aliter non potest fieri quam Deus præsciuit, & consimiles.) Si enim intelligantur coniunctim, vt conditio sit implicita, sic, scilicet non potest aliter fieri qua Deus pręsciuit, id est non potest simul esse vtrunque, scilicet, quod Deus præsciuerit ita fieri, & aliter fieri verum est: Si autem disiunctim, vt dicatur hoc aliter euenire non posse quam euenit, sicut Deus futurum præsciuit, falsum est.

Prædestinatio vero, est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. Sicut autem prædestinationis effectus est gratia in præsenti, & gloria in futuro; sic reprobatio Dei secundum duo consideratur, quorum alterum præscit, & non præparat, scilicet iniquitatem, alterum præscit, & præparat, scilicet pœnam æternam. Verum est autem vno modo, quod ait Aug. numerum electorum non posse augeri, vel minui, quia non potest vtrumque simul verum esse, scilicet, vt aliquis saluetur, & non sit prædestinatus, vel etiam, vt aliquis prædestinatus sit, & damnetur, intelligentia enim conditionis implicitè veritatem facit in dicto. Si autem simpliciter intelligatur, falsum est; nam, & prædestinatus potest damnari, & reprobus potest saluari: non est autē ita populis prædicanda prædestinatio, vt dicatur siue dormiatis, siue curratis: (quod vos fore præsciuit, qui falli non potest) hoc eritis. Sed dicendum; *sic currite, vt comprehendatis*: atque hoc ipso cursu vestro, ita vos præcognitos esse noueritis, vt legitime curratis.

Prædestinatio.

De voluntate Dei, & iustitia & misericordia.

Cap. V.

VOluntas Dei summa, & prima causa est omnium rerum, nihil enim fit, quod non de interiori, & intelligibili aula summi imperatoris egrediatur: impletur autem semper voluntas Dei, vel à nobis, quando benefacimus, vel de nobis quando peccamus, multique eam peragunt, vnde mutare contendunt, quia hoc eius dispositioni militat, quod per humanum studium hæc resultat. Voluntas tamen Dei dupliciter sumitur, propriè quidem dicitur voluntas beneplaciti, quæ in ipso est, & eius essentia est, hęc quidem vna est, & inexpleta esse non potest, vnde omnia quæcumque voluit, fecit. Impropriè autem signum beneplaciti, & hæc multiplex est, & inexpleta semper remanet, quia fallere signa solent, scilicet præceptum, prohibitio, permissio, consilium, operatio, *vnde versus,*

Voluntas Dei.

Voluntas Dei duplex.

Pręcipit, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Porro misericordia, & iustitia in ipso conueniunt absque vlla dissonantia, nam & cum malos punit iustum est, quia illorum meritis conuenit, & cum malis parcit iustum est, quia bonitati suæ condecens est: parcendo igitur malis iustus est, non secundum nos, sed secundum se id est non quia reddat debitum, sed quia facit quod decet summum bonum, misericors autem secundum nos, non secundum se, quia scilicet non sentit compassionis affectum, sed nos effectum, sic itaque sine repugnantia, & iustè punit, & misericorditer parcit.

Quod Deus malorum non sit author, sed ordinator omniumque rerum creator, & gubernator.

Cap. VI.

MAli quidem actor Deus non est, à quo in nullo deficere bonum, deficere verò malum est, nec vllo modo in regno suo mala fieri sineret, nisi adeò potens, & bonus esset, vt etiam de malo benefaceret, nam quod fit ab homine propria voluntate per culpam, ordinatur illius æquitate per pœnam, recteque vtitur etiam voluntatibus malis, cum illæ abutuntur naturis bonis: præterea & mala voluntas grande testimonium est naturæ bonæ, nō enim esset vitium recedere à Deo, nisi naturæ, cuius id vitium est, potius competeret esse cum Deo, & iterum vitium contra naturam est, quia naturæ nocet, nec noceret nisi bonum eius minueret. Hinc etiam maximè commendatur, quale bonum Deus est, quando nulli ab eo recedenti bene est. Item mala, quæ ab iniquis fideles perferunt, ipsis vtique prosunt, vel ad demenda peccata, vel ad exercendam probandamque iustitiam, vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam, adeo quoque Deus electis suis omnia cooperatur in bonum, vt si qui eorum peccando deuiant, hoc ipsum eis cedere faciat ad profectum, dum scilicet humiliores redeunt, & feruentiores, timoratiores, prudentiores, & cautiores fiunt. Item contrariorum oppositione sæculi pulchritudo decenter contexitur, iuxta illud, *contra malum bonum, &c.* Nam sicut in pictura color albus pulchritudinem reddit picturæ, cum colore nigro loco suo bene ordinato, sic vniuersitas rerum (si quis intueri possit) etiam cum peccatoribus pulchra est, licèt per se consideratos sua deformitas turpet,

Deus non est author peccati.

Quomodo Deus omnia gubernat.

omnium autem, quæ sunt, solus Deus creator est: & omnium gubernator. Nam in superna cęlesti curia Dei volũtas in spiritibus summa pace copulatis, & in vnam voluntatem quodam charitatis igne conflatis, tanquam in secreta sede præsidet, & inde se quibusdam ordinatissimis creaturæ motibus, primo spiritualibus, deinde corporalibus per cuncta diffunditur, & vtitur omnibus ad incommutabile arbitrium sententiæ suæ, & sicut crassiora, & inferiora corpora per subtiliora, & superiora quodam ordine reguntur: sic omnia corpora per spiritum vitæ rationalem, & pium, & iustum, & ille per ipsum Deum, sicque vniuersa creatura per creatorem suum; nihil enim fit visibiliter ac sensibiliter, quod non de interiori, & inuisibili aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur secundùm ineffabilem iustitiam præmiorum, aut pænarum, gratiarum, aut retributionum. Mouet itaque creator spiritus seipsum sine tempore, & loco; mouet & spiritum conditum per tempus sine loco, mouet & corpus per tempus, & locum. *Stabilisque manens dat cuncta moueri.*

Qualiter Deus sit in rebus.

Cap. VII.

Immensitas Dei.

NOn enim Deus loco continetur, nec tempore variatur, nec alicubi est, quia corpus non est, sed omnia in ipso, & ipse in omnibus non partialiter diuisus, sed vbique totus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus, supra omnia non elatus, infra omnia non depressus, vbique nẽpe est per diuinitatis præsentiam, in sanctis autem familiariter per inhabitationis gratiam, propter quam non dicimus, pater noster qui vbique es, licèt & hoc verum sit, sed qui es in cælis, id est in sanctis quodam scilicet excellentiori modo. Cælum autem, quod dicitur Trinitatis, non est aliquis locus corporeus extra mundum vel intra, scilicet vbi habitet Trinitas, sicut Angeli in Empyreo, sed est ipsa Trinitatis excellens maiestas, quæ vbique est, & omnia implet, & continet, & excedit, ac superat omnia, non loci positione, sed naturæ dignitate, & omnipotentiæ sublimitate. Vnde Lucifer ait, *In cœlum conscendam*, id est ad æqualitatem Dei ascendam.

Quomodo Deus est in rebus.

Sciendum est igitur, quòd Deus incommutabiliter in se existens, præsentialiter, essentialiter, potentialiter, est in omni natura sine sui diffinitione, & in omni loco sine circumscriptione, & in omni tempore sine sui mutabilitate, & præterea in sanctis spiritibus, & animabus est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans, & in homine Christo excellentissime, scilicet non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis.

Quinque modis dicitur Deus in rebus.

In summa nota, quod quinque modis dicitur Deus esse in rebus, scilicet per naturam, per gratiam, per gloriam, per vnionem, & per loci circumscriptionem. Per naturam tripliciter, scilicet potentialiter pręsidendo, præsentialiter cognoscendo, essentialiter sustentando. Per gratiã tripliciter, inhabitatione vt in iustis, efficacia vt in Sacramentis, mysterio vt in columba. Per gloriam tripliciter, scilicet in vi rationabili, inquantum est veritas; per cognitionem: in concupiscibili, inquantum est bonitas; per delectationem: in irascibili, inquantum est potestas, vel maiestas; per reuerentiam. Per vnionem tripliciter, scilicet ad humanam naturam in Christo, ad carnem tantum in sepulchro, ad animam tantum in inferno. Per loci circumscriptionem siue per præsentiam corporalem tripliciter, scilicet in vtero virginis per conceptionem; in mundo per eruditionem; in cœlo per dextræ patris confessionem.

Epilogus de mundi creatione.

Cap. VIII.

Deus inuisibilis quomodo visibilis?

HIc Deus cum sit natura inuisibilis, vt etiam à visibilibus sciri posset, opus fecit, quod opificem sua visibilitate manifestaret, mundum scilicet vnicum, vt exemplari cuius æmulationem intuebatur in numero simul esset, fecit autem eum vt potens, maximum, vt sapiens, pulcherrimum, vt bonus, vtilem *, & in suo genere optimum, diuersis rerum gradibus ordine congruo distinctum, si enim omnia fecisset æqualia vnicum esset genus bonorum, non omnia bona. Nunc autem ideo singula bona sunt, & omnia simul valde bona, quia sunt alia alijs meliora, & bonitas inferiorum addit laudibus superiorum.

*manuscrip. habet humilem.

Ea verò, quæ peccando proprium decus amittunt, vt non sint etiam ipsa rectè ordinata cum vniuerso bona, nullo modo efficiunt. Nihil etiam vniuersaliter est naturæ contrarium, quia quod vni præter naturam, alij naturale est, itaque laudabilis quidem est mundus pro suis quibusque speciebus, sed multo laudabilior ex harmonia omnium, & compage vniuersorum, in quo summè est stupenda ex contrarietate concordia, dum inter se inuicem diuersa sunt & ad vnius mundi perfectionem cum singulis cuncta conueniunt. Cumque ibi sunt vbi esse per naturæ ordinem debent quantum acceperunt, suum esse custodiunt, pax enim omnium rerum est tranquillitas ordinis, ordo autem est parium dispariumque rerum sua cuique tribuens dispositio?

Stupenda dispositio vniuersi.

Omnis igitur natura, quoniam est, & ideo modum suum, & speciem, & quandam secum pacem habet, bona est: malum autem nihil aliud est, quam corruptio modi vel speciei, vel ordinis naturalis. Intelligimus autem mundum factum non in tempore, sed cum tempore, nec Deum in eum faciendo consilium, aut voluntatem mutasse. Cumque dicimus Deum aliud facere, non aliquem illi in operando motum intelligimus inesse, sed eius æterna voluntate aliquid nouiter existere absque ipsius agitatione, vt actus propriè dici non queat, cum actus omnis in motu consistat. Sicut ergo ex calore solis contingit aliqua fieri, nulla tamen in ipso vel in eius calore facta mutatione vel motione, sic ex Dei voluntate noua habent esse sine actoris mutatione. Solius autem Dei est vbique, & secundùm idem operari differenter, ipse est, & creator, & opifex, & factor, sed primum sibi proprie retinuit, reliqua verò creaturis communicauit.

Epilogus de creatione Angelorum.

Cap. IX.

INter hæc autem quæ creauit, primum fuit cœlum empyreum mox Angelis suis repletum, & informis materia quatuor elementorum. Sunt quidem omnes Angeli circũscriptibiles suo modo, quia scilicet spiritualis creatura concluditur diffinitione, vel termino loci, cum ita sit alicubi, quod non alibi, non autem, quia dimensionem recipiat, & distantiam faciat sicut corporalis, quia si multi spiritus hic essent locum non coangustarent, quominus de corporibus contineret. Ideoque Augustinus mutationem loci corpori attribuit non spiritui, quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circumscriptus, interpositione sui faciat distantiam circunstantiæ, sicut corpus. Ob hoc etiam esse possent infiniti spiritus in minimo loco, nec tamen vnus esset in altero, sed omnino ab inuicem discreti essent, quia spiritus locum non replent, nec quanti sunt quantitate; sed virtute, & ad hoc valet exemplum de luminibus corporalibus, quæ vno loco comprehendi possent infinita, cuncta tamen ab inuicem discreta.

Angeli sunt definitiuè in loco, sed non circumscripti dimensionibus.

Descriptio Angeli eiusque quatuor attributa.

Prima imago Dei Angelus est, scilicet *substantia intellectualis semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, secundum gratiam non natura immortalitatem suscipiens*. Angelis ab initio quatuor videntur esse attributa, scilicet essentiæ subtilitas, rationis perspicacitas, liberi arbitrij facultas: & personalis discretio, in qua sola differunt ab anima humana. Creati sunt autem, nec miseri, nec beati, quia euentus sui fuerunt ignari, necdum etiam habebant charitatem, sed naturaliter, amore concupiscentiæ, diligebant Deum super omnia; scilicet in ipso delectando super omnia, amore vero amicitiæ seipsos super omnia, scilicet volendo sibi bonum super omnia: natura enim sibi amica est, & motus eius circularis est, nec ideo sequitur, quòd fruerentur se, quia frui est delectari, quod est tantum in amore concupiscentiæ.

De lapsu malorum, & confirmatione bonorum.

Cap. X.

Cur cecidit de cælo Lucifer?

Itaque Lucifer omni lapide precioso opertus, & ornatus, quia in aliorum comparatione præclarus, eminentiam naturæ suæ perpendens, & profunditate scientiæ in tantum superbiuit, quod etiam Deo æquare se voluit, sicque factus; statim à veritate se auertit, & beatæ vitæ dulcedinem non gustauit, itaque cecidit non ab eo tantum, quod accepit, sed ab eo, quod acciperet si Deo subdi voluisset. Cadens autem ille draco, *tertiam partem stellarum secum traxit*, id est multitudinem Angelorum, quæ sibi sponte, & absque vlla suggestione in malitia consensit. Omnes igitur hi sua potestate delectati, velut summum bonum sibiipsis essent, à communi omnium beatifico bono ad propria defluxerunt, & habentes elationis fastum pro excellentissima æternitate, vanitatis astutiam: pro certissima veritate, studia partium; pro indiuidua charitate, superbi, fallaces, inuidi, facti sunt, & in malitia obstinati nocendique auidissimi atque callidissimi: & alij alijs vitijs præsunt, & in hunc aërem caliginosum detrusi iugiter humanis sensibus insidiantur; homines ad peccandum prouocant, quosdam etiam corporaliter vexant, somniorum imagines nociuas imprimunt, falsis transmutationibus, & fantasmatibus etiam vigilantes illudunt: per eos artes magicæ, & diuinationes exercentur; assidentes simulacris, cultores suos falsis oraculis decipiunt, aliquando tamen & vera prædicunt, vt ea, quæ ipsi facturi sunt, vel quæ signis naturalibus futura prænoscunt, vel quæ de dispositionibus hominum per exteriora signa deprehendunt; plerunq; tamen cum suis prædictionibus falluntur, & fallunt, humoribus corporis ad malum suggerendum se miscent, nonnulli etiam mulieribus importuni ad coitum esse solent. In his alij alijs prælati sunt, & in ipsis quoque quibus oblectantur vitijs concordes esse non possunt.

Malitia malorum Angelorum quanta?

Triplex malum in Angelis malis.

Est autem in eis malū triplex, scilicet furor irrationalis, amens concupiscentia, fantasia proterua. Dum autem isti per inuidiam à creatore auersi sunt, & in malo obstinati, cæteri ad eundem per gratiam adiuti conuersi sunt, & in bono confirmati. Hos itaque humiliter sibi adhærentes, Deus seipso beatificans iuxta capacitatem singulorum spiritualibus charismatibus repleuit, & pro varia munerum dignitate diuersis ordinum gradibus distinguens, per tres hierarchias decenter ordinauit.

Confirmatio bonorum Angelorum.

De distinctione nouem ordinum.

Cap. XI.

Cur nouem ordines Angelorum cælestium?

Est autem ordo cælestium spirituum multitudo quæ inter se in aliquo gratiæ munere famulantur: sicut in naturalium datorum munere conueniunt: Verbi gratia. Seraphin dicuntur, qui charitate præ alijs ardent. Cherubin, qui scientia præ alijs eminent. Throni in quibus Deus sedens iudicia sua decernit: vel ipsimet ea, sedentes exercent. Dominationes qui prælatos qualiter subditis dominari debeant, docent, & principatus transcendunt. Principatus autem sunt, qui sibi subiectis, quæ sunt agenda disponunt. Potestates qui virtutes aduersas refrenant, ne tantum homines tentare valeant, quantum desiderant. Virtutes, per quos signa & miracula frequenter fiunt. Archangeli qui maiora nunciant. Angeli, qui minora; & omnia quidem dona omnibus insunt, non tamen æqualiter, dumque superiores ordines sublimius & perfectius dona omnia perceperunt, ex præcipuis tamen, vocabula sortiti sunt; inferioribus ad cognominationem cætera relinquentes. Verbi gratia, maius donum est charitas, quàm scientia, & maius est scire, quàm iudicare: quia scientia iudicium informat: & sic de alijs: assignatur ergo excellentia ordinum secundùm excellentiam donorum. Quod autem ait Greg. *Vnusquisque ordo eius rei censetur nomine, quam plenius accepit in munere*: Sic intelligi potest vt referatur comparatio, non ad omnes ordines, sed ad quosdam, scilicet ad inferiores: nec etiam nominatur quilibet ordo ab omni re, quam plenius accepit, sed ab aliqua re: potest referri comparatio, non ad ordines, sed ad alia dona, nec ad omnia, sed ad quædam, fortassis enim & Angeli sicut homines quibusdam donis magis pollent, & alij minus.

De triplici hierarchia cælesti in qua refulget imago supercælestis.

Cap. XII.

Nouem ordines per triplicem hierarchiam colliguntur.

Sic autem ordines per tres hierarchias colliguntur, vt in vnaquaque, tres ordines contineantur. Prima & suprema dicitur epiphania, media hyperphania, vltima hypophania. Epiphania igitur est superior manifestatio ministerij incalescentis affectionis altioris intuitus, iudicijq; libera resultatio distributa. Hyperphania est media manifestatio id est diuina cognitio sui participem insigniens scalari reuerentia, vsumque edocens eiusque arcens contrarium. Hypophania, id est, subterior manifestatio, est diuinum participium naturæ legibus currens, arcana reserans, per discretam capacitatem. Est autem Hierarchia rerum sacrarum & rationabilium ordinata potestas in subditos debitum retinens dominatum. Item Hierarchia est ordo diuinus, & scientia & actio, deiforme quantum possibile est similans ad illuminationes ei inditas proportionabiliter, in Dei similitudinem ascendens: Hæc tria referuntur ad tres Hierarchias. Scientia scilicet ad primam, quia in hac prima tria dona intelliguntur, eo quòd ipsa discernit, & prælegit: & ita diligit. Ordo diuinus id est ordinata potestas ad mediam: quia principatus & dominatio & potestas omnia sunt potestatis vel ordinis. Actio ad tertiam: quia virtutum est exercere miraculosas actiones. Archangeli quoque & Angeli frequentius mittuntur ad agendum circa nos: hoc autem dico, non secundùm ordinem Dionysij: sed Gregorij: & aliorum qui ponunt virtutes in tertia Hierarchia. Aliter ordo diuinus refertur ad patrem id est ordinata potestas: Scientia ad filium: Actio ad spiritum sanctum: ideo enim & Angeli per tres Hierarchias, & singulę Hierarchiæ per tres ordines distinguuntur: vt super cælestem Hierarchiam, quæ est trinitas personarum: non solum in essentia munerum acceptorum: sed etiam in numero sacrato ternarij: & in omnibus quantum possibile est: Dei similitudinem imitari ostendatur.

Ardent igitur Seraphin sed igne diuino. Lucent Cherubin: sed veritatis participio. Sedent Throni & iudicant: sed insidentis beneficio; & ita de alijs. Hæc igitur omnia contulit illis spiritibus eorum conditor summus spiritus: diuidens singulis prout voluit: hæc

operatur in illis: hæc dedit etiam operari illis: in alijs amantem se exhibens: in alijs agnoscentem: in alijs alia facientem. Itaque Deus amat, vt charitas: nouit vt veritas: sedet, vt æquitas: dominatur, vt maiestas: regit vt principium: tuetur vt salus: operatur vt virtus: reuelat vt lux: assistit vt pietas. In prima igitur Hierarchia refertur æquitas Throni ad patrem: cognitio Trinitatis ad Filium: ardor amoris ad Spiritum sanctum. Similiter in secunda maiestas dominationis ad patrem: rectitudo principandi ad Filium: salus in tuendo potestatiue ad spiritum sanctum. In tertia quoque operatio virtutum ad patrem: reuelatio lucis ad filium, inspiratio intellectus ad Spiritum sanctum.

De Ministerio Angelorum.

Cap. XIII.

Cur Angeli mittuntur in ministerium?

OMnes autem mittuntur in ministerium propter salutem hominum: & propter ipsorum meritum: & etiam propter Angeli & hominis mutuum amorem: & vt agnoscat homo dignitatem suam: discatque sanctam superbiam. Vnde est illud. *Videte ne contemnatis &c.* Ex his sunt Angeli prouinciales singularum gentium dispensationi prælati, alij vero personales singulis animabus ad custodiam deputati. Habet enim homo post peccatum duplex nocitiuum, scilicet fomitem intra, & dæmonem extra: ideo duplicem custodiam prouidit ei Deus, scilicet gratiam contra fomitem, Angelum contra dæmonem. Item placuit misericordi Deo homini à facie eius in hoc exilium expulso contra tres hostes: eiusdem naturæ tres conferre custodes, scilicet contra diabolum, Angelum bonum, contra carnem, carnis dominicæ passionem, contra mundum orationes, & exempla sanctorum, qui de mundo assumpti sunt ad regnum. Hi ergo scilicet Angeli custodes animarum, magna cura circa nos intendunt. Bonas cogitationes in nobis tripliciter immittunt, scilicet exteriora sensibilia immutando: vt ex eis eliciatur bona cogitatio; bonas effigies imaginationi vtiliter imprimendo, intellectum ad diuinum lumen recipiendum præparando, scilicet impedimenta remouendo, vel excitando: & huiusmodi. Soliciti quoque inter Deum & nos medij discurrunt; gemitus nostros, & omnia bona nostra facta, vel dicta, vel cogitata, fideliter ad Deum deportant: exultant, & gratias agunt. Conciues enim suos diligunt, eisque congaudent, confortant, instruunt, protegunt, & in omnibus prouident. Ipsi enim aduentum nostrum desiderant: quia de nobis restaurari ciuitatis suæ ruinas expectant, quamobrem cum magno tripudio intersunt psallentibus: quiescentibus prosunt. Denique etiam animas eorum portare dicuntur in Paradisum, & hoc quadrupliciter: videlicet, quia eas ad bonum prouocant: per quod illuc ascendunt: item quia ad gaudium paradisi desiderandum, in articulo mortis eas affectu prouocant, & accendunt, ita quod postposito naturali affectu, quem habent erga corpus, libenter exeant: item quia dæmones arcent: ne eas exeuntes impediant: item quia quasdam priuilegiatas etiam assumpto corpore, visibiliter in cœlum deferunt, vt animam beati Benedicti & beati Martini.

Duplex hominis post peccatum nocitiuum.

Cura Angelorum erga humanum genus quanta.

Angelus non videt cogitationes hominum.

Animæ autem degentis in corpore non videt Angelus ex natura sua cogitationes: sicut nec Diabolus: quia anima mortali corpore inserta non est cognoscibilis actiuè vel passiuè nisi per corpus. Vnde nec Angelus cognoscit interiora eius, nisi per gestum, & habitum corporis: vel ex virtute speculi illuminantis. Angeli cum ad homines missi veniunt ex mysterijs suis nomina trahunt, vt Michael, Gabriel, Raphael. Michaeli quatuor specialiter attribuuntur, scilicet quòd pugnat cum dracone, id est diabolo, quòd venit in adiutorium Dei populo, quòd animas defert in paradisum cœli, quòd est præpositus Paradisi id est militantis ecclesiæ, quæ ante passionem domini fuerat, synagogæ.

Officia Michaelis.

De Præmio & merito, & scientia eorum.

Cap. XIIII.

LIcet autem in ministerium mittantur Angeli, semper tamen faciem patris vident, & semper videre desiderant, vt enim non sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur. Ne autem sit in satietate fastidium satiati desiderant, hæc est eorum beatitudo, de qua quibusdam placet, quod eam meruerunt per gratiam, quam in confirmatione perceperunt, nec meritum tempore præcessisse præmium, sed causa, dicunt. Alijs videtur, quod tunc non fuit eis gratia data ad merendum, sed ad bene viuendum. Quod autem tunc in præmium acceperunt per obsequia nobis exhibita ex Dei obedientia ac reuerentia mereri dicunt & ita præmium præcessit meritum, & hoc mihi placere fateor: exemplum accipi potest de patrefamilias, qui dat alicui seruienti centum solidos, pro ministerio, quo seruiturus est ei per vnum vel per plures annos: sic Angeli pro præmio iam accepto seruient ei vsque ad diem iudicij: ante confirmationem verò; gratiam tunc sibi datam non meruerunt, quia iam non esset gratia, nisi esset gratis data. Potest tamen dici, quod ipsum stare fuit eis loco meriti, quia dum fecerunt, quod erat in eis, congruum fuit, vt daretur eis, non tamen debitum, quia sine gratia non est vere meritum; & ita meruerunt eam quodam modo. s. merito congrui non condigni; licèt autem in confirmatione beatitudinem acceperint æternam, atque perfectam, augetur tamen in eis quotidie, quia magis ac magis cognoscunt, & diligunt, & ipsa charitas est eis, & meritum, & præmium, quia & per eam proficiunt, & in ipsa beati sunt, non enim ideo beati non sunt, quia consummationem præmij sui futuram expectant, quia licet non eis succedant omnia, quæ optant habere in futuro, tamen omnia succedunt quæ optant habere modò, nec istud desiderium eos affligit dilatione, sed potius lætificat expectatione.

An meritum Angelorum præcessit præmium?

His omnis temporalium scientia, qua dæmones inflantur vilis est, quia Dei charitas, qua sanctificantur chara est, pro cuius amore sancto, omnia quæ infra sunt seque ipsos inter illa despiciunt, & ideo etiam certius ista nouerunt, quia causas eorum principales in Dei verbo conspiciunt, quibus, scilicet causis quædam probantur, quædam reprobantur, cuncta ordinantur: illic ergo in æternis sapientiæ Dei legibus mutationes temporum præuident, eiusque voluntatem spiritus eius participatione cognoscunt, & futura nisi Deo reuelante non nouerunt. Quod autem ait Greg. *Quid est, quod ibi nesciant vbi scientem omnia sciunt;* accipiendum est de his, quæ cognitione sui cognitorem suum beatum faciunt. Gaudium verò, quod de conuersione peccatoris habent, non est gaudium, nisi per accidens scilicet quia per bonitatem quæ eis in præmium data est, de bono hominis gaudent, & licet incipiant aliquando gaudium illud non habere, scilicet quando incipit homo peccare, non tamen dicuntur aliquid de hoc amittere, quia eadem discretione, qua prius gaudebant, modo non gaudent, nec de illius subuersione dolent, & forte loco illius gaudij æquipollens vel maius habent scilicet de gratulatione diuinæ iustitiæ dum agnoscunt qua causa permittat illum cadere.

Scientia temporalium vilis respectu cognitionis Dei.

De locutionibus eorum spiritualibus.

Cap. XV.

ANgelorum autem locutio spiritualis, qua sibi inuicem ostendunt affectus suos; & intellectus, de his rebus quarum cognitio non erat in eis à principio duplex est. Vna secundùm naturam suam, in qua communicant boni, & mali Angeli, scilicet cogitatio directa per voluntatem ostendendi alteri ipsum cogitatum vel intentum, non enim in Angelo loqui est co-

Locutio Angelorum qualis?

gitare tantum vel intelligere, sed cogitatum vel intentum aliqua luminositate irradiante, alij voluntarie exprimere, & quod vni exprimitur, non semper ab alijs intelligitur, nisi ille velit qui loquitur. Alia verò per gratiam scilicet secundum virtutẽ speculi siue motoris supremi, in qua communicant Angeli boni tantum & animæ sanctorum. Vnicuique enim innotescit intellectus vel voluntas alterius secundum speculi repræsentationem, & ipsius motoris supremi voluntatem, qui ostendit cui vult, & quantũ vult. Non enim omnes Angeli omnia vident in speculo, sed hæc plena reuelatio reseruatur plenitudini gloriæ, qua consummabitur eorum præmium in futuro.

Quomodo loquitur Angelus animæ? Ad animam quoque loquitur Angelus bona suadendo sine medio corporali cooperante, vel impediente, quadam virtute occulta, intentionem suam ei imprimendo; sic magnes attrahit ferrum etiamsi interponatur argentum: & etiam imagines imprimendo incitantes ad bonum, sicut diabolus ad malum.

Quomodo loquitur Deo? Est autem tertia locutio qua vtuntur Angeli dominum laudando, scilicet secundùm intellectum, & secundum affectum, quia intellectus comprehendit secundùm modum suum, & miratur bonitatem Dei, & affectus consentit, & adhæret, & conformat se ei; vnde ijs laudare Deum, est bonitatem Dei cognitam protestari, & cognitio quidem pertinet ad intellectum, protestatio verò ad effectum.

De Materia informi huius mundi sensibilis.

Cap. XVI.

Materia prima informis. ILen Græci primam rerum materiam dicunt nullo modo formatam, sed omnium corporalium formarum capacem, qua visibilia hæc elementa formata sunt, quæ sibi quadam concordia, & communione conueniunt, nam sic inter se naturali ratione iuncta dicuntur, vt ignis quidem in aerem desinat, aer in aquam densetur, aqua in terram crassescat, rursusque terra diluatur in aquam, aqua rarescat rursus in aerem, aer extenuetur in ignem: quapropter omnia elementa omnibus insunt, sed vnumquodque eorum ex eo, quod amplius habet, accepit vocabulum, hæc singula proprijs qualitatibus, quasi quibusdam brachijs se inuicem tenent, & discordem sui naturam concordi fœdere vicissim commiscent. *Concordia, & discordia elementorum.* Nam terra frigida, & arida, frigidæ aquæ connectitur: aqua frigida, & humida aeri humido astringitur: aer humidus, & calidus; calido igni associatur: ignis calidus, & aridus aridæ terræ copulatur. Ex his terra vtpote grauissima; imum, ignis vtpote calidissimus, supremum locum obtinet, alia duo medium quasi soliditatis vinculum quoddam, quorum aqua grauior proximum terræ, aer leuior igni proximum locum possidet. Deputantur vero terræ gradientia, aquæ natantia, aeri volantia, igni radiantia.

August. *super Genesim*; probat ordinem naturalem elementorum ad oculum in hunc modum. Primo, quod aqua sit superior terra, patet ex hoc, quod terra non potest stare super aquam, nam si super eam iaciatur, ea perrupta demergitur, & pergens ad terram ibi quasi in loco proprio conquiescit, aerem verò superiorem esse aqua, hinc patet quia nullum vas ab ore impressum aquis repleri valet: Videtur enim vas esse vacuum, sed aere plenum esse probatur, cum ore imo in aqua deprimitur, nam quia superius non inuenit locum exeundi, nec inferius irruptis aquis subter eas eum ire natura permittit, plenitudine sua repellit eas, nec in vas intrare sinit. *Natura non admittit vacuum.* Cum autem vas ita collocatur, vt non habeat os deorsum, sed in latus inclinatum, tunc intrat aqua inferius, aere exeunte superius. Hinc etiam probatur nihil esse vacuum. Ignem quoque naturaliter aerem velle transcendere patet ex hoc, quia si quis accensam faculam capite deorsum teneat, nihilominus flammæ crinis adsuperiora conscendit, sed constipatione aeris circumfusi, & superfusi superatus extinguitur, & in eius qualitatem commutatur.

Epilogus de operibus sex dierum.

Cap. XVII.

ITaque duo creauit Deus ante omnem diem scilicet Angelicam naturam, & materiam mundi informem. Mundum autem istum visibilem fecit Deus de informi materia per sex dierum distinctionem, quæ .s. distinctio dupliciter accipitur, vel secundum Aug. in Angelica cognitione, vel secundum alios doctores in temporis successione. Nam secundum opinionem Aug. omnia simul in forma, & materia creata sunt, & nomine cæli, & terræ intelligitur informitas spiritualis, & corporalis creaturæ; cuius conuersionem siue formationem tanquam à digniori, Moyses incipit explicare, cum dicit. Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux, id est per verbum suum vitam informem spiritualis creaturæ, quæ prius vocabatur tenebræ, vel abyssus, ad principium suum reuocauit, vt ex ipso formam sapientiæ capiens, fieret lux; *Quid per lucem intelligatur cum dixit Deus fiat lux?* in hac luce veritatis, Lucifer non stetit, sed ei subijci nolens ad tenebras suas relapsus cecidit, sicque Deus lucem Angelicam approbans, & confirmans, à tenebris his loco & merito diuisit. Hæc autem creata lux statim in ipsa conuersione, & illuminatione sua, contemplata est in luce creante rationes omnium creaturarum, quas Philosophus ideas vocauit; nihilominus etiam in eodem instanti res ipsas creatas in generibus proprijs agnouit, sed prima cognitio, quia clarior, & maior; dicitur matutina, secunda quia minor, vespera, siue vespertina; prima etiam rectè præcedit secundam, quia Angeli non per creaturas agnoscunt creatorem, sicut nos; sed potius èconuerso, vtramque enim præcedit ratio rei cuiuslibet existens in verbo ab æterno. Vbicumq; ergo de quolibet opere dicitur, dixit Deus, *fiat*, intelligitur ratio operis in verbo. Cum autem subditur; *& factum est*, intelligitur cognitio eiusdem rationis facta in Angelo. Cum verò additur, *& fecit Deus*, factura ipsius operis in genere proprio intelligitur: itaque prius in æterna ratione cognoscit Angelus vniuersam creaturam tanquam in sua vera luce, & ob hoc tanquam in mane. Deinde ipsam in proprio genere in quo naturaliter tenebrescit, & deficit lux eius, quia in nihilum tendit cum ex nihilo fit, & ob hoc tanquam in vespere; sed continuò fit mane, quia non remanet Angelus in eo, quod creatum est, ei per delectationem adhærendo, sed statim refert illud ad laudem eius in quo id faciendum esse cognouit, & ibidem percipit cognitionem alterius rei faciendæ in qua veritate stans; dies est. Nam si vel seipso vel alia creatura plusquam illa luce delectaretur, eo ipso tenebresceret, & de die nox fieret, sed quia semper lucem illam omnibus præponit, ideo per omnes sex dies nox nusquam nominatur, sed post vesperam statim mane subiungitur; & sic dies vnus, deinde secundus, & tertius, & sic vsque ad sextum propter senariam distinctionem operum. Dies autem vnus, & non primus dicitur ad commendationem vnitatis Angelorum, qui concordissimè luci veritatis adhærent, & ei obediunt. Quibus mirabili fœlicitate semper est dies; immo meridies, quia semper Deum clare vident, & eius amore feruent: semper mane, quia vident rationem cuiusque rei faciendæ in speculo: semper vespera, quia vident quamlibet creaturam in genere proprio. Vnde Dauid, *vespere, & mane, & meridie, &c.*

Adhuc de eodem.

Cap. XVIII.

IDeo autem propter senarium numerum, scilicet perfectum, explicatur creatio rerum, vt ostendatur, *Numerus senarius perfectus.* quòd Dei perfecta sunt opera, cuius, scilicet numeri, partes constitutiuæ vnum, & duo & tria sunt quæ etiam gradatim in trigonum surgunt. In requie verò diei septimæ intelligitur Deus in conspectu Angelorum

requieuisse, non nisi in seipso, vt scilicet illa lux Angelica, quæ cognoscendis eius operibus tanquam dies, cum vespera præsentata est, nihil melius esse cognosceret, quàm illum qui ab omnibus operibus suis in seipso requiesceret, quia nullo eorum vt sit beatior indiget, & hæc septima cognitio, quia vesperam non habuit (cum non de creatura, sed de creatore sit) ideo benedici, & sanctificari meruit. Denique omnia, quæ à principio Geneseos enarrantur vsque ad locum illum vbi legitur. (*Fons ascendebat de terra, &c.*) arbitratus est Augustin. non in tempore, vel per tempora, sed in radice temporum fuisse facta; exinde verò scripturam explicare temporum volumina. Aliter etiam idem doctor hos septem dies exponit, diem intelligi volens cuiuslibet rei creatæ speciem, noctem verò eiusdem speciei priuationem, vespere autem conditionis perfectæ terminum, mane verò sequentis exordium. Septima dies mane habet, & non vesperam, quia perfecta creatura quoddam habet initium suæ conuersionis ad quietem sui creatoris, in quo pro sui generis modulo stabilitur, vt quiescat, id est vt momenti sui ordinem teneat; sed alij doctores communiter tradunt, quòd per interualla sex dierum opera illa Dei primaria facta sunt.

[margin: 2. vers.]

De Opere primæ diei.

Cap. XIX.

PRima ergo die ipse qui est vera lux qui lucem diligit, & omnia in luce facit, rectè mundi fabricam à luce inchoauit, quæ trium dierum spacio, scilicet vsq; ad quartum diem, in qua cœlestia luminaria formata sunt, circuitu suo diem naturalem peregit, meritoque lux inter corpora primum obtinet locum, vt dicit Aug. quia omnis substantia duabus substantijs communis, vtraque prior est secundùm naturam, lux autem est substantia communis igni, & stellis; quæ omnia alia corpora præcedunt, quare primum omnium corporum est lux. Item ipsa est nobilissimum corporum, quia spirituali creaturæ vicinissima est, quæ est nobilior omni corpore. Ipsa est quasi vinculum animæ, & corporis, & quasi medium communicans naturam extremorum, vt dicatur corpus spirituale. Vnde dicit Aug. super Genesim, quod lux est corporum subtilissimum, & ob hoc animæ vicinissimum, ideoque per ipsam anima agit operationes suas in corpore. Item ipsa est omnium corporum pulcherrimum, quia pulchritudo est ex similitudine, & conuenientia partium in habentibus partes, sicut ergo Deus cum sit vera lux, omnium pulcherrimus est, quia nihil in eo dissimile, vel disconueniens est, & sic lux corporalis inter corpora pulcherrima est, quia partes omnes habet simillimas. Item ipsa est omnium corporum optima: Cum enim bonum sit, quod sui communicatiuum est, inter omnia autem corpora lux se, & suam pulchritudinem maximè communicat, vnus enim lucis punctus vel ictus subito totius mundi spacium replet, igitur inter corpora summè bona est. In hoc etiam spiritui simillima est. s. & Deo qui vbique est, & animæ, quæ totum suum corpus replet. Ipsa præterea est bonitas omnis naturæ corporeæ, quia nullum corpus sui communicatiuum est nisi per lucem, & quod in vno tantum loco est per substantiam, ipsa lux in infinitis locis facit esse per formam. Quoniam igitur etiam punctus lucis suam pulchritudinem, quæ maxima est suamque bonitatem toti mundo communicat, & omnia quoque corpora suas inuicem facit communicare pulchritudines, ipsa sola est, qua totus mundus bonus, & pulcher est. Vnde Ambr. Ipsa facit vt cetera mundi membra digna sint laudibus; & cum suam bonitatem ac decorem omnibus communicet, in eorum tamen fœditate non communicat, non enim fœdatur vel inficitur per immundissima quæque transiens, nec vllo modo corrumpitur.

[margin: ...ex omnium corporum primum, & ...bilissimum.]

[margin: ...ux spiritui ...millima.]

De Opere secundæ diei.

Cap. XX.

SEcunda die Deus firmamentum, quod cœlum dicitur rotundum, & mobile, cætera sensibilia continens intra se, ex aquis congelatis in modum crystalli solidauit, eò quòd interiecto superiores, & inferiores aquas ab inuicem diuisit. Aiunt autem quidam ipsum subtilissimæ naturæ velut fumum esse, ac sphericè circundare terram, & circumferri cum suo acutissimo motu, solem & lunam, & reliquos planetas; qui cum aduersè cælo faciunt motum, & super terram quidem existente sole diem hic fieri, sub terra verò descendente, hic quidem noctem; illic verò diem. Alij verò hemisphærium, & semicirculum esse cœlum imaginati sunt, quando dicit Dauid, *Qui extendit cœlum sicut pellem*, & Isaias: *Qui statuit cœlum sicut cameram*, id est arcum. Et quoniam Occidens Sol, & Luna, & astra, circumeunt terram, ab occidente in aquilonem, & ita rursus in Orientem deueniunt. Sphæra cœli cum syderibus in ea fixis duobus axibus voluitur, quorum vnus est Septemtrionalis, & appellatur Boreas, qui nunquam occidit, & alius australis, qui nunquam videtur, & vocatur Austronothus. Voluitur autem ab Oriente vsque ad Occidentem, & èconuersò. Septentrionibus breuiores gyros iuxta cardinem peragentibus: & hoc semel in die vel in nocte. xxiiij. horarum spacijs, quibus sol spacium suum super terras, & sub terras sua volubilitate concludit. Et tanta celeritate Sphæra cœli currere dicitur, vt nisi aduersus cursum eius præcipitem, astra currerent, qui eam retardarent mundi ruinam faceret, sed & cœli naturam artifex mundi Deus aquis temperauit, ne conflagratione superioris ignis elementa inferiora succenderet. De his aquis supercælestibus dicunt quidam, quòd admodum crystalli solidatæ sint ne igne solui possint.

[margin: Firmamentum qualis naturæ.]

August. super Gen. dicit eas posse vaporaliter trahi, & leuissimis guttis suspendi, sicut aer nubilosus exhalatione terræ aquas vaporabiliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & postea corpulentius conglobatas pluuialiter refundit.

De primo opere tertiæ diei, & de Aquarum congregatione.

Cap. XXI.

TErtia die Deus aquas inferiores, quæ totum aeris spacium vaporales occupabant solidatas, in vnam matricem congregans, terram aridam reliquit. Sicque quatuor elementa per proprias spheras iuxta propria pondera gradatim intra ambitum firmamenti disposuit, scilicet Ignem priorem in supremo collocans iuxta firmamentum, tanquam omnium corporum leuissimum, ac tenuissimum, vnde & luminaria facta esse conijciuntur. Aerem verò secundo loco, cuius superiori parte in puritate sua permanente, inferior humida exhalatione pinguescit, commotusque ventos, & vehementius concitatus ignes, & tonitrua, contractus nubila, conspissatus pluuiam, congelantibus nubibus niuem, & turbulentius congelantibus nubibus densioribus, grandinem, distentus serenum facit occultis de imperijs. Hinc quoque tenues halitus vaporaliter inserti auras intexunt, quæ nocturnis frigoribus aggrauatæ sereno rore distillant, si autem vehementius frigus est, etiam gelu candidius inalbescunt. Aquam tertio loco, quam in vnam (vt dictum est) matricem collegit; inde etiam per sinus, & occultos terræ meatus ad irrigandam, & fœcundandam terram, & ad varios hominum vsus, per fontes, & puteos, & stagna, lacus, & riuos, & flumina vsquequaque deriuauit. Terram verò quartum elementum in medio mundi tanquam centrum æqua lance librauit, venis metallorum, & gemmis, glebis, ac lapidibus diuersi generis repleuit.

[margin: Ordo elementorum. Ignis. Aër. Aqua. Terra.]

Mare

Duplex mare.

Mare bipartitum est, scilicet in Oceanum, & Mediterraneum. Sinus maris dicuntur maiores eius recessus, vt in mari magno Ionius. In Oceano Caspius, Indicus, Persicus, Arabicus qui & mare rubrum vocatur. Flumina famosa sunt; vt Geon, qui & Nilus, Physon, qui & Ganges, Tigris, & Euphrates, Iordanis, Hydaspis, Indus Pactolus, Tanays, Padus, Meander, Danubius, qui & Hister. Rhodanus, Rhenus, Hiber, Tagus, &c. Lacus famosi sunt vt mare mortuum, & mare Tyberiadis, Genesar, Benacus, Auernus. Ex aqua prodeunt spuma, sal, vitrum, bitumen, & alumen, &c.

Terra in quinque Zonas diuiditur.

Terra per quinque Zonas, id est circulos diuiditur, scilicet septentrionalem, solstitialem, ęquinoctialem, brumalem, australem. Horum duo extremi sunt inhabitabiles algore, medius autem calore. Intermedij verò habitabiles vtroque temperati. Sed solstitialis tantum à nobis inhabitatur, qui in tres partes diuiditur, in Asiam, & Europam, & Aphricam. In terra sunt glebæ diuersi generis, vt argilla, creta, & sulphur, & puteolanus puluis. In quibus etiam quidam natiui colores reperiuntur vt minium, & auripigmentum. Septem quoque genera metallorum, scilicet aurum, argentum, æs, cuprum, stannum, plumbum, *& quod domat omnia ferrum.* Sed & alia quædam, quæ ex his originem trahunt, vt lithargirum corintheum. Lapidum verò quidam sunt vulgares, vt silex, cotis, & pumex; quidam insigniores vt albestos, magnes, gagates; quidam verò marmorei, vt alabastris, parius, alabandicus; quidam autem preciosi qui & gemmæ dicuntur, quorum venustate colorum etiam aurum non minime decoratur. Itaque gemmarum aliæ virides sunt, vt berillus; crisoprasus, iaspis, topasius, & smaragdus: Aliæ vero rubeæ, vt emathites, succinus, onix, sardonix & corallius. Aliæ purpureæ, vt chelidonia, saphirus, iachintus, & ametistus: Quædam autē candidæ, vt Margarita, asterites, gallacia, solis gemma, galactites. Quædam nigræ vt absyctos, achates, dyonysia, pyrites. Quædam etiam variæ vt pocrus, oppalius, exacontalitus. Porro quædam crystallinæ, vt adamas, carbunculus, allectorius, calcedonius, & cristallius. Quædam, quoque aureæ, vt crisopis, hyenia, chrisocolla, chriselectros, & chrisolitus.

De secundo opere eiusdem diei idest de Germinibus terræ.

Cap. XXII.

Eadem quoque tertia die terram ipse Deus aquis nudatam, cunctis herbarum generibus decenter vestiuit, omnisque generis ligna fructifera ex eadem produxit, non per moras temporum sicut nunc, sed statim in maturitate viridi in qua herbas seminibus, & arbores pomis onustauit, nam & paradisum in oriente eadem die plantauit, quam mox omnium amænitate fontium, & terræ virentium, lignorumque fructificantium venustauit.

Diuisio herbarum.

Herbarum quædam sunt communes, vt agrestes, vel siluaticæ, sicut ambrosia, centaurea, cicorea, cicuta, vrtica, betonica, & huiusmodi: quædam hortulanæ, vt olera, caulis, rapa, napus, lactuca, beta, borago, sinapis, cucurbita, caparis, & huiusmodi: inter quas sunt etiam olera quædam odorata, vt apium, abrotanum, saluia, ruta, menta, fæniculum, anetum, coriandrum, cimium, &c. Sunt & herbarum quædam aromaticæ, vt aloes, ferula, nardus, &c. inest autem nascentibus singulis, aut semen aut virtus aliqua seminaria, mediante qua ex similibus oriantur similia, inter semina verò communia præcipuum locum videntur tenere fruges, & legumina. Sunt & alia quędam semina, quibus vtuntur in medicinis, & in saporum condimentis, vt anisum, ciminum, synapis, &c. Extant etiam herbarum succi, quibus in medicinis vtuntur Physici, vt aloes, elacterium, scamonea, opium, galbanum, &c.

De Arboribus.

Cap. XXIII.

Diuisio Arborum.

Arborum varietas multiplex est, nam aliæ sunt vrbaniores, aliæ siluestres, alijs decidunt folia, vt vlmo, fago, piro. Aliæ coma virent sempiterna, vt ex vrbanis, Olea, Laurus, Palma, Myrtus, Cypressus, Pinus, Hedera, Rododendrus. Ex siluestribus autem Larex, Pinaster, Iuniperus, Cedrus, Therebinthus, Buxus. Ilex, Aquifolium, Suber, Taxus, Tamarix. Ex fructibus quoque rubus, & calamus, inter vtraque verò generasunt in Græcia, Andrasile, & vnedo. Vbicumque .n. his folia decidunt præterquam in cacumine, in ipsis quoque folijs multa est differętia. Sunt enim folia latissima fico, viti, Platano: angusta verò oleæ, Myrto, putrico: capillata, Pino, Cedro: aculeata, Aquifolio, Iuniperi quoque spina est pro folio, carnosa Cypresso, crassissima verò Tamarici, & alno, longa Arundini, salici, palmæ, & duplicia circinata Piro, mucronata Malo, angulosa Hederæ, diuisa Platano, piceæ verò, & abieti, insecta pectinum modo, robori toto ambitu sinuosa, rubro spinosa. Aliæ quoque sunt à radice brachiatæ, vt Vlmus, alię in cacumine ramosæ vt Pinus. Alijs est cortex tenuis, vt Tiliæ & Lauro, alijs crassus, vt Robori, alijs lenis, vt Malo, Fico, omnibus autem senecta, rugosior, quibusdam sponte rumpitur, vt viti, quibusdā etiā cadit vt Malo, quibusdā tunica est multiplex, vt viti, Tiliæ, Abiei, quibusdā verò simplex vt fico, arundini: magna & radicū differentia, sunt enim copiosæ Fico, Robori, Platano; breues & angustæ Malo; singulares Abieti, Larici crassiores, Lauro inæquales. Robori carnosæ, & in profundū actæ. Alijs etiam recto meatu descendunt, vt oleæ, & Lauro, alijs simioso, vt Fico. Humor & cortici arborum inest, qui sanguis eorum intelligi debet, nec est omnibus idem: ficis namq; lacteus est, cui ad caseos figurandos coaguli vis est. Cerasis gumosus, vlmis fulinosus. Malis, & Piris ac vitibus aquosus.

Præterea arborum quædam florent, vt Malus, Pirus, & omnium prior Amigdalus. Aliæ verò tristes nullo flore exhilarantur, vt Ilex, Picea, Pinus, Larex, Iuniperus. Omnes autem germinant etiam, quæ non florent. Magna, & locorum differentia, nam ex eodem genere, quæ sunt in paludibus priora germinant, deinde campestria, in siluis autem nouissima. Sunt & biferę quædam arbores, vt siluestris malus, quædam verò triferę vt Cypressus. Arborum etiam natura per situs distinguitur, nam aliæ montes amant, vt Cedrus, Larex, &c. ex quibus resina gignitur. Alię verò valles, vt Ilex, Tilium, & Abies: aliæ quoque in plana descendunt, vt Cornus, Corulus, Quercus, & Ornus: quędam frigidis gaudent, vt Forbus: quædam etiam non nisi in aquosis proueniunt vt Salices, Alni, Sileres, Populi.

De Fructibus, & gummis vel succis.

Cap. XXIIII.

Diuisio fructuum.

Fructus proprie dicuntur agrorum, & arborum, licet aliquando largius sumantur. Ex his autem, quæ mollia sunt dicuntur mala: nuces vero, quæ corio duro tecta, vt nuces, amigdalæ, glandes, castaneæ. Quibusdam fructus primo candidus est, vt cerasis, & omnibus verè baccis, alijs mox virescit, vt oliuis, & lauris; rubet vero moris, cerasis, cornis, deinde nigrescit moris. Alijs intus corpus, & foris lignum, vt nucibus, alijs ēconuerso, vt persicis, & prunis, putamine clauduntur nuces, corio castaneæ, quod his quidem detrahitur, & in mespilis mandatur, crusta teguntur glandes, cute vuæ: corio & membrana punica. Carne, & succo constant mora: cute, & succo cerasa. Quædam statim à ligno recedunt, vt nuces, & palmæ. Quędam adhærent, vt oliuæ.

Communia pomis, & omnium saporum genera iuxta Plinium 13. reperiuntur, scilicet dulcis, suauis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus, salsus: magna quoque in colore succi differentia, est enim sanguineus moris, cerasis, cornis, & etiam vuis nigris, albis verò candidus, lacteus in capite ficis, & in corpore non, item spumeus,malis,persicis nullus, id est nullius coloris. Porro succorum, & lachrymarum, diuersa genera sunt, quæ ex arboribus vel eorum fructibus eliciuntur, aut sponte fluunt, vt armoniaca gutta ex melo flore: Myrrha quoque ex eiusdem nominis arbore: Thus ex libano: Mastix ex lentisco: Pix ex pino: Cedria ex Cedro: Opobalsamum ex balsamo: Oleum ex oliua: Vinum ex vua, &c.

De Opere quartæ diei.

CAP. XXV.

[Cæ]lestia luminaria [cre]ata.

QVarta die superiorem mundi partem Deus cælestibus luminaribus adornauit, quæ diebus ac noctibus terram vicissim illuminarent, ac multiformi suo motu in cuncta æui tempora distinguerent. Luminaria magna sunt Sol, & Luna, syderum multitudo apud Deum numerata est, horum propria quibusque vis est, & pro sui natura fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fœcunda. Alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines. Alia flatus temporis, alia vaporis. Alia frigoris.

Stellæ verò, quibus qualitates temporum significantur sunt hæ. Arcton, qui etiam septentrio dicitur. Arthofilax qui & bootes,arcturus orion, hyades, pliades, quæ & vergiliæ, canicula, cometes, lucifer,vesperus. Planetæ autem id est stellæ erraticæ sunt septem scilicet Luna, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iupiter, Saturnus. Signa in Zodiaco sunt duodecim, scilicet *Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piscis.* Tempora anni quatuor etiam sunt, quorum fines, & initia secundum ecclesiam his versibus habentur.

Festum Clementis hyemis caput orientis.
Cedit hyems retro cathedrato Symone Petro.
Ver fugat Vrbanus,æstatem Symphorianus.

In his quatuor temporibus celebrat ecclesia quatuor ieiunia, quæ sciuntur his versibus.

Dat Crux, Lucia, cineres, charismata dia.
Vt sit in angaria quarta sequens feria.

In his etiam fiunt solstitia, & æquinoctia. Tempora autem momentis, horis,diebus, mensibus, annis, lustris, sœculis, ætatibus diuiduntur. Dies naturalis habet horas vigintiquatuor, continet enim quatuor quadrantes, & quilibet quadrans sex horas, & hora, quinque puncta, & punctus octo momenta, momentum duodecim vncias, & vncia quadraginta septem athomos; hunc ecclesia inchoat à media nocte, quia tunc ortus est verus sol Christus. Arabes, & Astronomici à meridie secundum quem procedunt tabulæ Astronomicæ. Iudæi à principio noctis, iuxta illud. *Factum est vespere, & mane, &c.* Communis autem plebs ab ortu solis. Dies vsualis,& artificialis est sol lucens super terram, huius partes sunt tres, scilicet mane & meridies, & sero. Noctis verò partes sunt septem scilicet, crepusculum, vesper, conticinium, intempestum, gallicinium, matutinum, diluculum. Annus diuiditur in solarem, & lunarem. Solaris est spacium quo circuit sol totum Zodiacum,quem circuitum absoluit spatio 365. dierum & circiter sex horarum; quater autem sex singulis quaternis annis diem constituunt & hinc annus bissextilis dicitur. Hunc Arabes & Ægyptij incipiunt à Septembre, quia in creatione mundi leguntur arbores fructum habuisse. Romani verò à Ianuario, quia tunc sol incipit nobis appropinquare, vel paulo ante. Iudæi à Martio, quia sol in eo factus est. Annus lunaris dicitur quadrupliciter. Vno modo spacium, quo luna circuit Zodiacum continens vigintiseptem dies, & octo horas. Alio modo idem, quòd lunatio, scilicet continens vigintinouem dies, & dimidium. Tertio modo annus communis, scilicet spacium, duodecim lunationum continens dies. 354. Vnde minor est solari vndecim diebus, vel duodecim si est annus epactalis. Quarto modo annus embolismalis, cui scilicet additur vna lunatio propter vndecim dies, quibus annus solaris excedit lunarem communem.

[Di]stinctio [tempor]i in suas [par]tes.

De Opere quintæ diei, & primo de Auibus.

CAP. XXVI.

Creatio volatilium & natatilium.

QVinta die ornauit Deus aerem volatilibus, & aquam natatilibus, vtraque quidem ex aqua producens, eo quod facilis sit transitus aquæ in aera tenuando, & aeris in aquam spissando. Volucrum aliæ carne vescuntur, aliæ semine reperto, aliæ diuerso, & fortuito cibo: aliæ copulæ gratia carent, vt Aquilæ, & Accipitres, quę rapinis intendunt, quia refugit auaritia plurimorum consortia, aliæ vero connexione gaudent, vt Columbæ, & Grues. Aliæ quoque sunt incolæ, quia semper in locis manent, aliæ aduentitiæ, quæ regiones alias abeunt, & hyeme peracta redeunt, aliæ ad manum se subijciunt, & mensæ herili assuescunt,tactuque mulcentur, aliæ verò reformidant, aliæ secretam in desertis vitam degunt, aliæ domicilijs, quibus & homines delectantur, aliæ vocibus tantum strepunt, aliæ canoro suauique modulamine delectantur. Quædam etiam ex instructione, & quædam ex natura diuersarum obloquuntur vocum discrimina: aliæ vero simplices sunt, vt Columbæ: aliæ vt perdices astutæ: aliæ iactantiores, vt Gallus: aliæ speciosiores, vt Pauo.

Cæterum quædam ambulant, vt Cornices,quædam saliunt vt Passeres, aliæ currunt vt Perdices, aliæ ante se pedes iaciunt, vt Ciconiæ, & Grues, quędam sine voce non volant, aliæ semper in volatu silent; hæc quoque mira naturæ differentia, quod alia volatilium, alijs locis negat, sicut frugum fructicumve genera. Auium generatio multiplex est: Quædam infecundæ sunt vt quæ aduncos habent vngues, aliæ plurima oua pariunt, vt Gallinæ, Perdices. Quorum quoque alia sunt candida; vt Columbis,& Perdicibus:alia pallida vt aquaticis; alia punctis distincta, vt Meleagridis, aliæ rubri coloris vt Fasianis. Intus autem omne ouum volucrum bicolor, piscium vero vnicolor in quo nihil est candidi. Auium oua ex calore fragilia sunt. Serpentum ex frigore leuia. Piscium ex liquore mollia. Volucrum, parit Vespertilio tantum, & lacte nutrit vbera admouens. Sunt & minuta diuersi generis volatilia, quæ auium numero non computantur, quorum etiam plura ex putredine carnium vel fructuum oriuntur, vt sunt Apes, Bibiones. Aliæ tantum nocte volant vt Vespertilio, & Bubo, & Noctua.

De Piscibus.

CAP. XXVII.

PIscium alij herbis pascuntur ac minutis vermibus, alij se inuicem deuorant, alij in aquis reptant, alij & ambulandi in terris vsum, & natandi in aquis officium habent, alij oua generant, vt Tructæ, alij viuos de corpore suo fætus emittunt, vt Mustelæ, Caniculæ, Cete, Delphines, Focæ, & huiusmodi. Item marinorum piscium, alij sunt plani, vt Rumbi, Soleæ, Passeres; alij vero longi, vt Murena, Cancer. Pinnarum quoque discrimina fiunt, quæ vice pedum eis datæ sunt. Nonnullis sunt quatuor pedes, quibusdam trini, quibusdam bini, plerisque vero nulli. Aquatilium quoque tegumenta, plura sunt, alia namque corio, & pilis teguntur, vt Vituli, & Hyppotami, alia corio tantum, vt Delphini, alia cortice, vt Testudines: alia silicum duritia, vt Conchæ, & Ostreæ, alia crustis, vt Locustæ,

alia crustis, & spinis, vt Echini: alia squamis, vt Piscis: alia aspera cute, vt Squatina, qua ligna poliuntur, & ebora: alia molli, vt Murena, alia nulla, vt Polipes: Piscium species *ait Plinius*, esse septuaginta quatuor, præter crustis intexta, quæ sunt triginta. Piscium sanguine carentium tria sunt genera, in primis, quæ appellantur mollia, deinde crustis tenuibus contexta, postremo testis duris conclusa. Mollia sunt Lolligo, Sepia, Polypi, & cæteri huiusmodi. His caput, inter pedes, & ventrem, pediculi octoni, ex quibus sepiæ, & lolligini duo longissimi, & asperi sunt, quibus ad ora cibos admouent, & in fluctibus se velut anchoris stabiliunt. Nomina piscium instituta sunt, aut ex similitudine terrestrium animalium vt Ranæ, Vituli, Leones, aut ex moribus terrestrium vt Lupi, & Canes, aut à colore vt Vmbræ, & Auratæ, aut à figura, vt Orbis, quia rotundus, aut à sexu, vt Musculus, eo quod Balænæ sit masculus.

Quod autem in aquis complura sunt maiora, etiam terrestribus animalia, causa euidens est, luxuria humoris: alia sors alitum quibus vita pendentibus; in mari autem tam late supino mollique ac fertili, pluraque etiam monstrifica repeniuntur, perplexis, & in semetipsis, aliter atque aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis seminibus, vt vera fiat vulgi opinio, quicquid nascatur in parte naturæ vlla, & in mari esse.

De primo opere sextæ diei idest animantibus terræ.

Cap. XXVIII.

ORnatis igitur cunctis superioribus mundi partibus, id est cœlo, & Aëre, & Aqua; tandem sexta die ornauit Deus infimam partem .i. terram: produxit enim è terra tria genera animalium scilicet Iumenta, Reptilia, Bestias. Sciens enim Deus hominem per peccatum casurum, in pœnam laboris dedit ei Iumenta, quasi iuuamenta, ad opus vel esum. Reptilia vero, & Bestiæ sunt ei in exercitium.

Triplex compositio in corpore animalis.

In corpore animalis sunt tres modi compositionis. Prima scilicet mixtio elementorum in membris consimilibus. Secunda mixtio consimilium in officialibus. Tertia organorum ex dissimilibus: sicut manus componitur ex neruis, & ossibus, & huiusmodi. Sensus quidem prior est in omnibus membris consimilibus, operationes autem sunt in membris organicis scilicet per virtutem sensus, & motus, & appetitus animalium. Vnumquodque autem animal habet corporis instrumenta virtuti animæ competentia, nam Leo cum sit animi audacis, & iracundi, corpus habet forte, & graue, in pedibus vngues, & acutissimos in ore dentes. Lepus autem cum sit timidissimus, habet membra leuitate nimia fugæ aptissima. Homini fecit natura manus vt in eis operaretur, in quibus digiti multi sunt, & diuisi vt per eos magna, & minima possint retineri. Epar fecit rubeum, prout competebat creando sanguini. Mammillas, & testiculos ad creandum lac, & sperma fecit albos. Hoc modo fecit omnia membra proprijs actionibus conuenientia. Actiones autem sunt tres scilicet animalis, spiritualis, naturalis, quibus similia sunt instrumenta corporis. In quibusdam animalibus creata sunt cornua propter vigorem & iuuamentum. Quædam autem debilia habent cornua, nec ad vigorem nec ad pugnam conuenientia. Quædam verò omnino non habent, quia natura dedit eis alium modum vigoris, & iuuamenti, vt velocitatem Equis; magnitudinem corporis Elephantis, & Camelis, culmos prominentes Porcis. Quibusdam posuit vigorem in soleis, & ideo eorum capita priuauit cornibus, nisi forte habeant vnum cornu, sicut Asinus Indicus, multitudo vero ramificationis cornuum in Ceruis nocumento suo propinquior est, quàm iuuamento, ideo datum est eis aliud iuuamentum scilicet velocitas cursus. Vacca quoque siluestris habet cornua declinantia ad inuicem, & ob hoc ei dedit natura aliud iuuamentum scilicet eiectionem stercoris longe, vt ab ipso detineatur venator. Elephas autem habet nasum longum, & fortem, quo vtitur loco manus in accipiendo potum, & cibum, & in omnibus quibus indiget etiam in eradicando arbores. Animal quoque multos habens digitos in pedibus, vtitur anterioribus sicut homo manibus, quia pugnat cum eis, & eijcit à se nocumentum. Animal vero soleas habens facit hoc cum posterioribus, quoniam anteriores non sunt ad hoc conuenientes. In his autem à se inuicem animalia differunt, differunt & ingenio, voce, cibo, somno, copula, & generatione, amicitia, & dissensione, locorum, origine, vel habitatione.

De Reptilibus.

Cap. XXIX.

REptilium autem tria sunt genera trahentia, vt vermes, qui ore se trahunt. Serpentia, vt Colubri, qui vi costarum se rapiunt. Repentia pedibus, vt Lacertæ, Bocratæ. Vermium genera multa sunt. Sunt enim vermes, aut terræ, aut aquæ, aut aëris, aut carnium, aut frondium, aut lignorum, aut vestimentorum. Serpentium tot venena, quot genera, tot pernicies, quot species, tot dolores, quot colores habentur: omnes autem Serpentes natura sua frigidæ sunt, nec percutiunt nisi quando calescunt. Nam quando frigidæ sunt, nullum tangunt, vnde & venena earum, plus die nocent, quàm nocte, torpent enim noctis algore, & merito, quia frigidæ sunt nocturno rore. Serpentium quidam morsu venenum inferunt, quidam punctione, aut sola expuitione, aut etiam quadam occulta virtute siue spiritu, vel voce, & aspectu, sicut in quibusdam alijs animalibus, & fascinantibus hominibus accidit: quædam autem ex natura venenosa sunt, quædam ex translatione. Et quædam quidem præcipitium inferũt, quædam passionem, quædam periculum. Sciendum est quoque, quoniam & loca, & tempora, & escæ differentem faciunt morsuum varietatem, hyeme namque cum foueas intrant, aut continuo post foueam, infirmantur morsus, & ferè innocui sunt. In montanis autem, & asperis locis, velut aridis, & calidioribus omnes mordaciores sunt, quia ibi fortiores; in altera verò parte humidi sunt, & dissoluti, per hoc etiam circa coitum plurimum sæui. Sed à quacunque esca potest augmentare quis eorum impetum, & fortitudinem. Non omnibus autem animalibus reptilia nociua sunt, nam & Sues, & Cerui, Serpentes comedunt, & alij ab alijs innocuè deuorantur: multaque alia inuenire est quibusdam nociua, quibusdam salutaria. Quædam autem reptilia non solum mordendo, sed etiam flatu per media arma, & ligna aut lapides nocendo interimunt, talis est mordentium virtus, vt si radicem arboris momorderint, omnis arbor folia proijciat.

Multiplicia venena serpentium.

Quando morsus serpentum innocui.

Quanta vis serpentum quorundam mordentium.

Omnium autem animalium minimorum, quæ vel ex cadaueribus, vel ex humoribus nasci solent, sex genera sunt: quædam exhalationibus esse habent: vt Bibiones ex vino: Papiliones ex aqua. Quædam ex corruptione humorum, vt Vermes in cisternis. Quædam ex cadaueribus: vt Apes ex iumentis: Scarabei, & Crabrones, ex Equis. Quædam ex corruptione lignorum: vt Teredines. Quædam ex corruptione herbarum: vt Tineæ ex oleribus. Quædã ex corruptione fructuũ: vt Gurgulliones ex fabis. De his ergo dicitur: quia quæ sine corruptione nascuntur: vt illa, quæ exhalationibus in illa prima animalium conditione facta sunt: quę autem ex corruptionibus, post peccatum ex rebus corruptis orta sunt, & omnia quidem animalia mitia tunc, & innoxia creata sunt: sed post peccatum quædam homini nociua facta sunt, scilicet propter eius punitionem, correctionem, & instructionem.

De Creatione hominis, & requie Sabbati.

CAP. XXX.

EAdem die, tanquam mundi huius habitatione perfecta, & ornata, Deus hominem eius habitatorem introducens ex duabus naturis constituit, scilicet limo terræ rationalem spiritum, miscens, ad humilitatis custodiam: quia iam Angelus spirituali natura purus corruerat per superbiam: & corpus quidem ipsum, ad monumentum humilitatis (vt dictum est) de limo terræ formans, erectæ staturæ, omniumque membrorum dispositione rationabili, venustauit. Animam verò ad imaginem, & similitudinem suam, de nihilo creans idem corpus viuificando, ac regendo inspirauit. Itaque *sicut ait Aristoteles, nobilissimus, & altissimus, inter animalia terrestria est homo, solus ratione vtens;* cuius etiam corporis partes creatæ sunt, & dispositæ secundum creationem, & situm totius mundi. Vnde etiam dicitur Microcosmus, id est minor mundus. Ipse solus inter animalia ridet, solus titillationem recipit: quia corium habet valde tenue: vnde, & præ cæteris, melioris est tactus, ideoque caro eius mollior est præ cæteris; cæteri vero sensus hebetiores sunt in eo quàm in cæteris. Ipse solus habet corpus eleuatum, solusque multorum pilorum est in capite, caput eius paucæ carnis est, vt melioris sit ac perfectioris sensus: & ex pluribus frustis: ob hoc indiget custodia capillorum. Habet, & pilos solus apud pubem. Proprium est eius in senectute canescere, nisi quod hoc conuenit, & equis. Inter animalia quoque propriè, caluus est, & solus habet pilos in vtraque palpebra, cætera tantum in superiori. Item claudit oculos plus omnibus animalibus, quia tenuis est corij. Solus aures non mouet, & in comparatione sui corporis parui oris est. Item facies homini tantum: cæteris os, vel rostrum, frons etiam alijs inest, sed homini tantum tristitiæ, & hilaritatis, clementiæ, & seueritatis index. Mentum quoque nulli præter hominem inest, nec male; homini tantum pectus latum, cæteris autem carinatum, in homine pars sinistra, pars superior est, quàm in cæteris animalibus. Item cum cæteris cor sit in medio, in homine declinat ad sinistram, vt eam scilicet temperet. Item inter animalia cætera: comparatione sui corporis, pauci seminis est, & caudam non habet, sed ancas. Terrestrium solus homo bipes est: & huic pedes maximi sunt, sed fæminis tenuiores. In omni quoque genere, suræ hominum, & crura carnosa.

...r de limo ...ra factus ...no?

...mo nobi...imus ani...lium.

Hunc itaque talem factum Deus cęteris creaturis in mundo sensibili, dignitate & imperio quoque, præposuit, ac multiplicandi sui generis benedictionem dedit. Sicque cunctis mundi creaturis senario numero perfectis, id est creatis, dispositis, & ornatis, septima die à condendis nouis creaturæ generibus requieuit. Qui tamen vsque modo, & deinceps assiduè operari non desinit, scilicet creata gubernando, conseruando, propagando, administrando.

Epilogus de formatione corporis humani.

CAP. XXXI.

FOrmauit igitur Deus hominem de limo terræ quantum ad corpus, in quo videlicet corpore, quamuis iam nobis sit cum bestijs mortalitate commune: magna tamen bonitas, & prouidentia creatoris apparet, quoniam ita sunt in eo loca sensuum, & cætera membra disposita, speciesque ipsa, ac figura, ac statura totius corporis ita modificata, vt ad ministerium animæ rationalis se indicet factum, neque vt animalia rationis expertia prona esse videmus in terram, ita creatus est homo, sed erecta in cœlum corporis forma admonet eum, quæ sursum sunt sapere.

...orpus fa...um ad mi...isterium ...imæ.

Porro mira mobilitas quæ linguæ ac manibus attributa est, ad loquendum, & scribendum apta atque conueniens, & ad artium plurimarum opera officiorumque complenda, nonne satis ostendit, quali animæ, vt seruiret, tale sit corpus adiunctum? Quanquam, & detractis necessitatibus operandi, ita omnium partium congruentia numerosa sit & pulchra sibi parilitate respondeat, vt nescias, vtrum in ea condenda maior sit vtilitatis habita ratio, quàm decoris. Certe enim nihil creatum videmus in corpore vtilitatis causa, quod non habeat etiam decoris locum, plus autem id nobis appareret, si numerus mensurarum, quibus inter se cuncta connexa sunt, & coaptata nosceremus, sicut est tanta perplexitas venarum atque neruorum, & viscerum secreta vitalium, quibus coaptatio (quæ harmonia Græcè dicitur) tanquam cuiusdam organi extrinsecus atque intrinsecus totius corporis constat, quod si non esse potuissent in interioribus quoque visceribus, quæ nullum ostentant decus, ita delectaret pulchritudo rationis, vt omni formę apparenti, quæ oculis videtur, preferretur arbitrio.

Sunt verò quædam posita in corpore, vt tantummodo decorem habeant, non etiam vsum, sic habet pectus virile mammillas, sic facies barbam: Vnde puto facile intelligi in conditione corporis dignitatem necessitati fuisse prælatam, transitura est quippe necessitas, tempusque venturum, quando sola inuicem pulchritudine sine vlla libidine perfruamur, quod maxime ad laudem referendum est conditoris, cui dicitur in Ps. *Confessionem, & decorem induisti.*

Quædam venustatis ergo in corpore humano.

De diuisionibus membrorum.

CAP. XXXII.

OMnia vero corporis humani membra fecit proprijs actionibus conuenientia. Actiones autem (vt dictum est) sunt tres, scilicet animalis, spiritualis, naturalis, quibus similia sunt instrumenta corporis, vnde membra virtutem animalem sequentia vocantur animata, spiritualem spiritualia, naturalem naturalia. Animata membra fecit Deus in omnibus animalibus, propter sensus, & voluntarios motus. In homine verò, & propter hoc, & propter intellectum atque rationem ea fecit, vt cerebrum, oculos, nares, auriculas, linguam, neruos, atque lacertos. Membra spiritualia facta sunt propter spiracula flatus, & caloris naturalis conseruantia, vt sunt pectus, & eius panniculi, cor, pulmo, cum canalibus suis fauces, & diafragma, & arteriæ.

Triplex genus actionis.

Membra naturalia bipartita sunt. Quædam enim sunt nutritiua. Quædam generatiua. Nutritiua mutant cibum in substantiam membrorum totius corporis, omnia enim humana, & bestialia corpora consumuntur ab aere, & naturali calore, ideo necesse est, vt ad conseruandam integritatem eorum consumptio cibis reparetur. Itaque nutritiua sunt os, dentes, stomachus, intestina, hepar, splen, fel, renes, vesica, venæ. Generatiua vero facta sunt, vt specificarentur generalia, & indiuiduarentur specificata. Nam quoniam omnia indiuidua naturaliter consumuntur, necesse est, vt per genitalia reparentur, quæ sunt matrix, vel vulua, virga, testiculi, & vasa spermatis.

Naturalia membra bipartita.

Horum autem trium generum, scilicet animatorum, & spiritualium, & naturalium membrorum, singula habent vnum principale membrum, cuius causa facta sunt alia, quæ vel actionis suæ sunt adiuuamenta, vel superfluitatis expulsiua, vel eiusdem defensiua. In membris animatis principale est cerebrum, quia in ipso sunt memoria, ratio, & intellectus, & de ipso virtus sensualis, ac motus voluntarius ad alia membra progrediuntur: actionis eius adiuuamenta sunt oculi, & cætera supra nominata, vnumquodque enim horum; exteriora portat ad cerebrum, quod sibi portata disponit. Nerui autem, & lacerti ad opera à cerebro discreta atque disposita mouentur, neruis etiam ab ipso ad

Cerebrum principale membrum animatorum.

totum

totum corpus sensualia feruntur. Istorum etiam quædam superfluitatis expulsiua sunt, vt nares emunctionum, oculi lachrymarum, quędam vero defensiua sunt, vt panniculi super cerebrum.

Cor principale membrorum spiritualium.

Spiritualium membrorum primum, & principalissimum est cor, caloris enim naturalis fundamentum est, qui de ipso in alia omnia viuificanda procedit; huius adiuuamenta sunt pulmo, panniculi, lacerti pectoris, motu enim istorum attrahitur aer ad cordis calorem refrigerandum, & calor fumosus expellitur, qui circa cor adunatur, portantia verò ab ipso ad alia sunt arteriæ, à corde namque calorem naturalem, & virtutem vitalem accipientes portant ea ad omnia corporis membra: Cordis autem defensiua sunt eius panniculi pectoris. Nutritiuorum membrorum principale est hepar, vbi mutatur ciborum succus, & sanguis efficitur, de ipso ad totum corpus nutriendum spargendus. Huius adiuuamenta diuersa sunt: quædam enim cibum præparant, vt leuiorem stomacho reddant sicut dentes: quædam autem calefaciunt, & mutant, vt hepar: quædam ad mutandum in sanguinem alleuiant, vt stomachus: quædam illum à stomacho in hepar portant, sicut intestini gibbositas, quod medici ieiunium vocant: alia vero ab hepate, ad totum corpus, vt vena concaua: alia quoque tantum superfluitatem sanguinis expellunt, & mundificant, vt splen, fel, renes: alia partem cibi superfluam recipiunt, & expellunt, vt intestina grossa, & vesica; quod enim à stomacho reijcitur, ab his recipitur, & expellitur; vesica enim recipit superfluitates aquosas à renibus de sanguine depuratas.

Hepar principale nutritiuorum membrum.

In membris generatiuis testiculi principales sunt: Horum adiuuamenta sunt spermatis vasa, quæ de vno ad aliud ferunt, & de spermate fœtus faciunt: Mammillæ etiam adiuuant cum infantes nutriant.

Aliter etiam diuiduntur membra scilicet in consimilia, & composita: Similia dico partes toti totumque parti assimilantia, vt sunt ossa, nerui, & consimilia: Composita verò vocantur officialia, vt caput, manus, pedes, & cætera talia. Cum autem omnia membra, tam mollia, quàm solida, ortum habeant à sanguine, tanquam à nutrimento; pinguedo tamen solidior est sanguine, caro pinguedine, neruus sensibilis carne, motiuus sensibili, cartilago quoque neruo motiuo, & ossa cartilagine.

Epilogus de anima humana.

Cap. XXXIII.

TRadit Augustinus animam Adæ, cum Angelis sine corpore creatam fuisse, & postea ad corpus accessisse, quia naturaliter inditum fuerat ei hoc velle. Alij verò dicunt, eam creatam in corpore, sed quicquid de illa æstimetur, certissime de alijs credendum est, quod in corpore creando, infunditur. Nec illa tunc præscia fuit operis sui futuri iusti, vel iniusti.

Quid anima?

Anima igitur humana, est substantia rationis particeps, regendo corpori, accommodata. In hoc autem differt, ab Angelo, quia est corpori vnibilis, & quia non habet distinctionem personalitatis, & quia vim quandam habet componendi, & diuidendi intelligibilia, cum sensibilibus, quam non habet Angelus; & quia licèt inter eam, & Deum, non sit medium, quantum ad naturam, & etiam quantum ad æternam fruitionem, est, tamen quantum ad præsentem illuminationem, quam scilicet ipsa recipit ab Angelo, Angelus autem à Deo: Item quia anima, ad beatitudinem ordinata est, & in se, & in corpore; Angelus autem tantum in se: non est autem anima ita simplex, vt careat omni compositione: est enim compositio multiplex. Prima partium ad totum, & hæc diuersificatur sicut & partes: sunt enim partes integrales, vt paries, & tectum, & cætera in domo: essentiales, vt materia, & forma in composito, artificiales, vt statua, æs, & figuratio: quædam etiam sunt partes multitudinis, vt in numeris: quædam magnitudinis, vt in continuis. Secunda compositio est accidentium tantum ad subiectum suum, quæ dicitur concretio. Tertia est potentiæ ad actum. Quarta causæ ad effectum, & hæc variatur secundum quadruplex genus causæ .s. vt dicatur compositum, quod est ab alio, vt efficiente: vel sub alio: vt sub forma: vel in alio, vt in materia: vel ad aliud, vt ad finem: Omni tali compositione Deus caret, vnde simpliciter, & omnino simplex est: Angelus autem, & anima primo genere, id est compositione partium carent, sed tres alias habent. Habet igitur anima, quod est, & quo est, in sui compositione .i. potentiam passiuam siue receptiuam, quę se habet ad modū materiæ, & actiuam, quæ ad modum formæ: sed hæc in anima differunt tantum ratione, & non re: quia ipsa secundum substantiam suam est vtrumq; scilicet & passibilis siue receptiua, & etiam actiua: & ita secundum idem: In rebus autē corporeis differūt, & re, & ratione. Angelus quidem compositionē habet * creationis, & etiam causalitatis, scilicet ad efficientē, & finem: item comparatio eius ad nihilum ex quo, est quædā compositio: anima verò plures habet etiam, quàm Angelus, quia componitur alij, scilicet corpori ad faciendum vnum, scilicet hominem: præterea vnus Angelus alio, & vna anima alia simplicior est, secundum maiorem accessum ad diuinæ naturæ simplicitatem.

Differentia inter animā & Angelū.

Deus incompositus & simplex.

* *manuscripta habent concretionis.*

De immortalitate animæ, & imagine Trinitatis in ea.

Cap. XXXIV.

ANima humana etiam à Philosophis immortalis esse probatur, quia seipsam mouet, & cum aliud viuificet in semetipsa viuit, & quia natura simplex est, nec à contrarietate originali corrumpitur. Nos autem immortalem eam esse facile approbamus, quia ad imaginem Dei in æternum viuentis facta legitur. Præterea cum certum sit Deum esse iustum, consequens est, vt animæ post mortem viuant, ac pro meritis suis recipiant, quòd vtique non sentiunt, nisi teste Salomone, pariter eadem cunctis eueniunt. Verumtamen nota, quòd anima considerata secundum originem suam .s. in quantum habet esse post non esse, ex natura corruptibilis est, quia apta est redire ad non esse, nisi voluntas primi impediat: considerata verò secundùm essentiam suam, vel substantiam est incorruptibilis, quia eius substantia non ex contrarijs est, nec aliquid eius naturæ contrarium habet à quo possit corrumpi. Similiter considerata quantum ad formam, quæ est pótentia intelligendi, quia intellectus capax est omnium formarum intelligibilium, quæ per se sunt incorruptibiles: similiter si comparetur ad finem suum, quia data est ei virtus speculatiua, & motiua, per quam potest ordinare se ad summum bonum, secundùm hoc etiam (voluntate primi) incorruptibilis manet ad magnitudinem pœnæ, vel præmij: & ex creatione quidem habet, vt ex actione alterius non possit corrumpi, nisi ex actione Dei, à relatione verò ad finem habet, quòd Deus velit eam non corrumpi.

Anima immortalis, & quare?

Trinitatis imago est in anima, quoad memoriam, intelligentiam, & voluntatem, vel amorem, & hoc triplici similitudine, quia scilicet hæc tria sunt, vna essentia, vna vita, & tamen ad se inuicem referuntur, sicut illæ tres personæ; & etiam, quia æqualia sunt, & quia se inuicem recipiunt: in his tamen etiam triplex est dissimilitudo, scilicet quia ita sunt in homine vno, quòd tamen non sunt homo, & quia homo habens ista tria, non est tres, sed vna persona, & quia sunt hominis vnius, non autem homo vnus. Aliter etiam assignatur in anima hæc imago, scilicet quantum ad mentem, & sui notitiam, & amorem. De mente enim sui notitia nascitur, quia si super seipsam reflectatur, sciet, quòd est, & quòd imago Dei est, à quo est, & ad quem finem est, & ex vtroque scilicet mente, & sui notitia, procedit amor sui ipsius: & hæc quoque tria æqualia sunt, & inuicem se capiunt.

Imago Trinitatis est in anima.

Similitudinem autem Dei habet anima in se quò ad virtutes, & effectus earum: Nam & si Deo non

Anima habet similitudinem Dei quoad virtutes.

conueniat credere, vel sperare, proprius tamen effectus fidei est assentire primę veritati super omnia, & propter se, quod vtique facit Deus etiam verius, quàm homo: Effectus spei est confidere de Deo super omnia, & propter se, hoc etiam facit Deus: similiter est de effectu charitatis, quod est diligere, hæc tamen similitudo multiplex est. Prima omnimodæ identitatis qua filius Dei similis est patri: secunda proprietatum conformitatis, de qua dicit Aristoteles, *proprium est qualitatis secundum eam simile, vel dissimile dici:* tertia representationis, qua scilicet imago alicuius est ei similis: quarta scilicet imitationis, qua scilicet aliquis patri suo similis dicitur, quando mores eius imitatur: & hoc vltimo modo assimilatur homo Deo, scilicet discreta operatione, quæ est virtutis effectus.

De localitate & qualitate animæ.

CAP. XXXV.

Anima quomodo est in loco?

ANima dicitur esse in loco multipliciter: Dicitur enim aliquid esse in loco propriè per circumscriptionem, & sic conuenit soli corpori propriè; minus autem propriè per diffinitionem, vel determinationem, & sic conuenit Angelo, & animæ separatæ, quia ita est vterque alicubi, quod non alibi: tertio modo per præsentiam in operatione, & sic dicitur Deus esse in omni loco. Animæ autem conueniunt omnes isti modi, primus tamen non propriè, sed per accidens, scilicet quoniam vnita est corpori, & corpus quidem prohibet aliud corpus à loco in quo est, sed nec anima corpus est, nec è conuerso; verum, sicut corpus, sic anima, animam prohibet à loco suo, quia separantur ab inuicem essentia, & operatione, & loco. Vnde non possunt esse duæ animæ in vno corpore; nihil tamen prohibet dæmonem esse in humano corpore, licet anima sit in qualibet eius parte, quia anima est ibi per vnionem: dæmon autem nequaquam, ideo possunt simul esse. Quidam etiam dicunt, quod dæmon in vacuitate ventris, vel capitis est, vbi anima non est, nam licèt prima essentia sit continens omnes spiritus circunscriptos, non tamen habent in ea propriè circunscriptionem differentem, quia non habet longitudinem, latitudinem, & profunditatem, secundùm quàm in ea diuersi spiritus creati situentur intelligibiliter, sicut est de loco corporali, sed habet ambitum virtutis in operatione, intra quem possunt currere diuersæ animæ, & Angeli, qui dicuntur extra mitti respectu cœli Empyrei.

Quomodo dæmon in corpore humano.

Anima localiter mouetur.

Porrò anima quando à corpore separatur, localiter mouetur, dicitur tamen per locum non moueri, quia non transit per locum eodem modo, quo corpus, ita scilicet vt pars commetiatur parti, cum spiritualis substantia partem non habeat se metientem parti corporali. Dicitur etiam moueri per tempus, quia modo est in vno loco, modo in alio, motus tamen eius est subitus, & simul totus. Est autem in singulis partibus corporis tota, quantum ad totalitatem essentiæ, id est perfecta in esse, non tamen tota, id est secundùm omnem sui potentiam, vel virtutem, vel operationem, multitudo verò potentiarum non infert maioritatem in anima, sed multiplicitatem. Tanta est igitur in sui corporis vna parte, vel in duabus, quanta in omnibus, sed non tam multiplex, Non est ergo propriè quanta quàtitate, sed virtute, & hæc quantitas penes operationem attenditur: Prima autem eius operatio est viuificare, alia verò fiunt mediante illa. Aliter autem potest dici quanta, scilicet quantum ad certum naturæ suæ terminum, vel modum, quem habet omnis creatura, quia solus Deus est immensus.

De vnione animæ ad corpus.

CAP. XXXVI.

DE vnione animæ ad corpus, nota quod anima potest considerari, vel vt est substantia, & sic propriè dicitur spiritus, & in corpore per coexistentiam non per informationem; vel vt est forma, & sic dicitur anima quasi animans, & perficiens corpus, secundùm hoc est in eo, vt perfectio in suo perfectibili, sicut forma in materia: vnde destructo corpore, destruitur anima inquantum forma, non tamen in quantum est substantia, id est spiritus. Quod autem *dicit Augustinus animam non esse in corpore, vt formam in materia;* est intelligendum secundum omnem modum: quia scilicet anima separatur à corpore secundum, quod est substantia, forma verò secundùm rem, nullo modo separatur à materia. Itaque non est anima vnita corpori per modum continuationis, quia continuatio terminum habet, secundum quem res alteri coniungitur; nec est per totum id, cum quo continuatur, anima autem est per totum corpus absque termino, & situ. Vnde dicit Augustinus, *quod non est in corpore sicut vinum in vtre, sed toti corpori coniuncta est:* eadem ratione nec per modum contiguitatis: imò nec per modum mixtionis, quia in mixtione oportet esse partium diuisionem, & quia non potest quodcumque quantocumque misceri: anima verò quantocumque coniungitur corpori; similiter nec per modum impressionis: impressum enim non subsistit sine eo, cui fit impressio, sicut patet in forma impressa statuæ, vel sigillo; sed per modum agglutinationis, quando enim egreditur, vel exciditur semen ab homine in generatione pueri, quidam spiritus, qui dicitur ædificator, vel artifex simul egreditur, qui dispositiones acquirit in corpore priusquam anima infundatur, & quasi ad eam recipiendam corpus habilitat, vel coaptat, sicque ista duo in vnum agglutinat: sunt enim vnum non vt continuum, vel indiuisibile, sed vnum ratione, non quia eadem sit ratio vtriusque, sed quia faciunt vnum, cuius est vna ratio, scilicet hominem.

Quomodo anima est in corpore?

Triplex vnitas corporum.

Est autem triplex vnitas in corporibus: Prima est, quæ surgit ex duplici dependentia, scilicet materiæ ad formam, & è conuerso, & talis est in eis, quæ sunt ingenerabilia, & incorruptibilia, vt corpora cœlestia, est autem hæc maior vnitas in corporibus, quæ scilicet nec materiam separari sinit à forma, nec è conuerso. Secunda, quæ surgit ex vnico respectu, vel dependentia, scilicet formæ ad materiam, & non è conuerso, talis est in omnibus corruptibilibus, & hæc est minor, scilicet, quæ materiam separari sinit à forma, & non è conuerso, vt quando ex igne fit aer, perit forma ignis, & manet materia, transiens in aliam formam. Tertia, qua aliqua duo ita coniunguntur, vt vtrumque separabile sit, & hæc est minima, talis est inter animam, & corpus.

Verumtamen miro modo cum homo habeat in se continuare superiora, & inferiora, hanc triplicem vnitatem habet in se secundùm diuersa. Prima est enim in anima secundùm se considerata. Secunda in corpore. Tertia in toto homine. Notandum autem, quod quasdam dispositiones habet anima in se tantum, vt complexionem, & compositionem, & solutionem continuitatis: quasdam verò dispositiones habet anima ex hoc, quod est habens corpus, vt sunt concupiscentia, & iracundia, & imaginatio, quæ sunt etiam in anima separata per comparationem ad corpus: quasdam verò habet corpus in quantum est habens animam sicut somnus, & vigilia, ægritudo, & sanitas: quasdam verò habet homo ratione coniuncti ex corpore, & anima, sicut ædificare; & artificia perficere.

Epilogus de viribus animæ.

CAP. XXXVII.

Tres potentiæ animæ.

VNa est igitur anima in homine, cuius potentiæ sunt tres, scilicet vegetabilis, sensibilis, rationalis, in vna substantia fundatæ. Videtur quidem Aristoteles velle, quod corpus hominis in vtero matris prius vegetetur, quàm sentiat, & prius etiam in eodem sit sensus, quàm intellectus; non tamen oportet, quod ibi

sint

sint tres animæ, vel incorporeæ substantiæ, sed vna, quæ prius habuit vim vegetandi, postmodum accepit vim animandi, vel sensificandi, & tandem vim intelligendi. Prima est quasi materialis dispositio ad secundam recipiendam, & secunda ad tertiam, quæ est vltima perfectio, siue completio, vnde & sola dicitur anima. Ideoque etiam, licet videatur puer esse animal antequam homo, quia corpus habet, & animam sensibilem, antequam rationalem, non ob hoc sequitur, quod sit Asinus, vel Capra, vel aliquod aliorum ab homine, quia nondum est animal perfectum, illud enim, quod habet materiale, est ab vltimo completiuum, id est ab intellectu, qui est perfectio corporis. Est enim completissima omnium virtutum, quæ sunt in corporibus, & est in corpore mediante sensibili, quæ tamen non est medium per modum materialis dispositionis ex toto, quia exercet operationes suas in corpore, nec est medium rationalis, vel intellectiuæ ad hoc, vt sit, sed ad hoc, vt sit in homine, vnde illa destructa, destruitur, & ista, non in se, sed in homine, id est ad hoc, vt non sit in homine. Itaque illæ duæ, quæ sunt quasi materiales ad tertiam, corrumpũtur cum corpore, scilicet in morte, & tertia manet ab alijs separata, & ab ipso corpore: In viuentibus quoque nihil prohibet eam ad operationes intelligibiles rapi, nec ob hoc potest ab alijs separari potentijs omnino, sed ea ex toto illuc conuersa (sicut in raptu Pauli) remanent aliæ duæ penes quas consistit regimen corporis; & per quas conseruatur in esse vitali.

Diuisio potentiarum. Potentiæ vegetabilis animę tres sunt, scilicet nutritiua, augmentatiua, generatiua. Potentia sensibilis diuiditur in apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiua quoque subdiuiditur in apprehensiuam exteriorem, & interiorem. Exterior diuiditur in quinque sensus scilicet visum, auditum, odoratum, gustum, tactum. Interior similiter in quinque, scilicet sensum communem, imaginationem, vim cogitatiuam, æstimatiuam, memoratiuam. Potentia motiua duplex est. Vna, quæ imperat motiuis: alia quæ efficit motum. Imperatiua quoque motus duplex est, scilicet concupiscibilis ad propinquandum, & irascibilis ad repellendum. Potentia verò rationalis diuiditur in virtutem sciendi, & agendi, quarum vnaquæque vocatur intellectus scilicet theoricus, & practicus.

De ratione, & sensualitate.

Cap. XXXVIII.

Quid ratio & quotuplex. Ratio est aspectus animi, quo per seipsum non per corpus verum intuetur. Ratio bipartita est, secundùm officia scilicet ad superiora contemplanda, & inferiora administranda; In hac homo pręcellit brutis. Sensualitas autem est vtriusque communis, & hoc secundùm vnam rationem scilicet secundùm se, non tamen ratione peccati, sed propter ordinationem, quàm habet in homine ad vlteriorem potentiam, id est rationalem, in qua abundat super bruta, propter hunc enim ordinem aliquo modo perfectior est in homine, quàm in brutis, & ideo in humana contingit esse peccatum, in brutali non. Differunt autem fantasia, & sensualitas, quia fantasia est vis, secundum quam apparet aliquid esse bonum, & malum: sensualitas verò vis, secundùm quam præcipitur esse bonum vt nunc, aut malum. Diuiditur autem propriè ratio, contra sensualitatem, & intellectus contra fantasiam. Quidam etiam diuidunt sensualitatem sicut & rationem in duas partes, scilicet inferiorem, quæ mouet ad illicita, & superiorem, quæ ad licita, & corpori necessaria: primæ motus pœna est, & culpa: secundæ verò si est moderatus, nec culpa, nec pœna; si immoderatus, & culpa, & pœna. Tripliciter autem accipitur sensualitas, aliquando pro vi sensitiua interiori, quam vocat Aristoteles sensum communem, id est virtutem quandam cui creduntur omnia sensibilia, & discernit à singulis, singula: aliquando vero pro vi motiua interiori, quæ extenditur in quinque corporis sensus, & appetitus: aliquando etiam pro inferiori parte rationis, quæ circa sensualia negociatur.

Ratio quoque multipliciter accipitur. Dicitur enim quandoque mens, in qua præcellit homo bestijs, & sic tres vires comprehendit scilicet rationalem, concupiscibilem, & irascibilem, secundum hoc intellectus non est ratio, sed potentia quædam rationis; quandoque verò sumitur in diuisione contra concupiscibilem, & irascibilem, & sic intellectus, & ratio sunt eadem potentia, sed intellectus dicitur, inquantum apprehendit, ratio inquantum iudicat. Tertio modo sumitur, & fortè magis propriè secundum, quod est vis quædam media inter sensum, & intellectum conferens .s. intelligibile cum sensibili, sicut sensus cõmunis, sensibile vnius sensus cũ sensibili alterius; quia sicut vnus sensus particularis non apprehẽdit, quod alius, sic nec intellectus sensibilia suo modo, nec sensus intelligibilia suo modo. Horum igitur * collatiua vis dicitur ratio, quæ est animæ rationalis secundum, quod est coniuncta corpori, & ab ea sumitur hæc differentia rationale in diffinitione hominis: nam quia per eam solam homo separatur, & à superioribus, & ab inferioribus (per intellectum enim conuenit cum Angelis, & per sensum conuenit cum brutis) ideo à neutro horum sumitur eius differentia, sed à ratione, quæ * collatiua est vtriusque; super hæc autem est intellectus conferens intelligibile cum intelligibili, ita quod tres sunt * collatiuæ in homine .s. sensus cõmunis, & ratio, & intellectus: Et sensum quidem necesse est corrũpi cum corpore, similiter, & rationem secundùm hunc modum, solus autẽ intellectus corrumpi non potest, quia separabilis est.

** alias collatera vis.* ** alias collatera.* ** alias collatera.*

De libero arbitrio.

Cap. XXXIX.

Liberum arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, malum verò gratia desistente: voluntas autem est motus animi cogente nullo ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Itaque rationis officium multiplex est. *Quotuplex rationis officium?* Primum est comprehendere, & secundùm hoc dicitur intellectus. Secundum ratiocinari, id est rationes ad aliquid ostendendum inducere, & secundùm hoc dicitur vis rationalis. Tertium discernere, & sic propriè dicitur ratio. Quartum media inuenire, & sic ingenium. Quintum eligere, & sic voluntas liberi arbitrij. Liberum enim arbitrium dicitur secundùm vtrumque officium, scilicet discernendi, & eligendi. Sextum cœlestia contemplari, & sic synderesis. Septimum inferiora disponere, & sic sensualitas, vel inferior pars rationis. Et quantum ad duo vltima comparatur Viro, & Mulieri propter quatuor: nam sicut vir regit mulierem, sic superior ratio secundùm quod intelligit Dei voluntatem à malo retrahit, & ad bonum mouet inferiorem; vnde & ex ea tanquam filios bonos generat bona opera, & hæc est secunda causa. Tertia quia sicut de Adam sumpta est Eua, ita ex contemplatione cœlestium, & cognitione diuinæ voluntatis oritur discreta administratio temporalium. Quarta quia non poterat aliqua vis animæ dari synderesi in adiutorium simile sibi, nisi ratio inferior. Nam aliæ vires per se sine discretione sunt, voluntas quidem nunquam contradicit rationi, secundùm quod dicitur esse eadem potentia cum ratione. Est enim voluntas appetitus secundùm rationem, qui est in vi rationabili, non tamen inquantum est rationabilis, sed inquantum est appetens secundùm rationem, vel imperans appetitui. Appetitus autem secundùm fantasiam, qui est desiderium, est in vi concupiscibili, & hoc dico secundùm quod concupiscibilis, & irascibilis communes sunt nobis cum brutis, nam rationalis nullo modo conuenit eis.

Quod autem dicunt sancti; liberum arbitrium esse liberius in Angelis, & hominibus bonis, quàm in malis, intelligendum est liberius, id est pluribus libertatibus liberum. Triplex enim est libertas, scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate autem duplici, scilicet ineuitabilitatis, & coactionis, maior ergo est libertas, in Angelis, quàm in hominibus, quia illi tres habent plenarias libertates, scilicet à peccato, à miseria, à necessitate coactionis, sed ineuitabiliter volunt bonum, nec hoc minuit libertatem eorum, sed potius auget, quia ita liberè volunt bonum, quòd omnino nolunt peccare, nec sentiunt aliquod impulsiuum ad malum. Boni autem homines tres habent libertates, sed non omnes plenarias, scilicet à necessitate coactionis, & à peccato, sed non ex toto, & à miseria, sed adhuc spe, nondum re: liberiores ergo sunt, quàm mali, quia duas tantùm habent, scilicet à necessitate duplici; mali quoque homines liberiores sunt quàm dæmones, qui vnam tantùm habent, scilicet à necessitate coactionis.

Triplex libertas.

De Synderesi.

Cap. XL.

Synderesis est scintilla conscientiæ in specula mentis constituta, cuius est peccato remurmurare, & errata corrigere, & hæc est quę mouet liberum arbitrium in bonum commune, & retrahit à malo communi; huius enim iudicium est circa commune tantum immediate, rationis autem circa bonum singulare. Præterea, ratio iudicat cum deliberatione, synderesis autẽ absq; vlla deliberatione dictat malum non esse faciendum, sed bonum; non enim est apud eam iudicium deliberationis, sed tantùm executionis. Differt autem à voluntate naturali secundùm rationem, quia ista est pura potentia; synderesis autem potentia habitualis; idem tamen sunt in subiecto. Voluntas etiam naturalis in plura bona mouet, quàm hæc, quia non solum in bona rationabilia, sed etiam in naturabilia, & vitalia. Motus autem synderesis est tam in cognitiuis, quàm affectiuis, sed magis propriè in affectiuis, sub hoc nomine synderesis; nam ratione lucis, vel cognitionis dicitur intelligentia, ratione affectus synderesis. i. diuisio, quia semper est diuisiua inter bonum, & malum, & videtur esse vis separata ab alijs tribus scilicet rationabili, concupiscibili, & irascibili, secundùm hoc nullo modo peccat, quia non ipsa se præcipitat, sed inferior ratio nebula peccati lumen eius obnubilat, ita quod minus potens est in executione sui effectus, vt in remurmuratione contra peccatum, & hæc ipsa obnubilatio, vel declinatio dicitur eius præcipitatio; vnde nec ei primo, & propriè debetur pœna in inferno, sed sicut in corpore, dolente vno membro dolent & omnia alia, quia vnita sunt in vna vita, sic & in anima dum puniuntur aliæ vires siue anima secundum illas, per quas peccauit, torquetur etiam & dolet, in synderesi per quam non peccauit: veruntamen propriè loquendo nec vires animæ puniuntur, nec anima etiam in viribus, sed in substantia sua pro operibus virium.

Officium synderesis.

Synderesis non se præcipitat nec peccat.

Non est autem extincta synderesis etiam in hæresiarchis, licèt enim errant in particulari, supponentes hanc esse veram fidem, quàm credunt in communi, tamen placet eis veritas, & bonitas, & displicet error ac malitia: vnde quandoque cognito errore redeunt ad veram fidem. Et est simile de illo, qui scit in vniuersali omnem mulam esse sterilem, & tamen cum videt aliquam grossam, credit eam habere in vtero, sed quando pertractat, & confert recedit error. Non est itaque error in synderesi, quæ in communi consistit, sed in ratione, quæ ad particulare descendit. Similiter in Iudæis non est extincta, sed nec in desperatis omnino, nec etiam in damnatis. Ad quod videndum nota, quod duo sunt principales effectus synderesis, scilicet cognitio, & affectio. Affectio duas habet partes: Instinctum boni, qui duplex est, vel boni simpliciter, vel in collatione ad gratiam, vel gloriam: & displicentia mali, quæ similiter est duplex: vel mali simpliciter, vel in collatione ad pœnam. In diabolo extincta est synderesis, ad instinctum boni omnino, vel etiam quò ad detestationem mali, nisi tantùm in collatione ad pœnam: In damnatis animabus extincta est similiter, quò ad instinctum boni vtroque modò, sed remanet quò ad displicentiam mali vtroque modo, habent enim remorsum conscientiæ: vnde patet, quod eis displicet culpa præterita quadam pœnitentia infructuosa. Alia tamen est opinio, quod tam in his, quàm in diabolo extincta est absolutè, quantum ad displicentiam mali culpæ. Displicentia verò mali in collatione ad pœnam reseruatur eis ad ipsius pœnæ accumulationem: in desperatis autem extincta est vno tantum modo, scilicet quò ad instinctum boni comparati ad gratiam, vel ad gloriam, sed remanet quò ad instinctum boni simpliciter, & quò ad displicentiam mali vtroque modo.

Synderesis non est extincta in hæreticis, vel Iudæis.

De dignitate hominis, & creatione mulieris.

Cap. XLI.

Porrò excepta illa potissima Trinitatis imagine, quæ est in mente hominis, in qua cõmunicat cum Angelo; in quinq; specialiter imaginem Dei gerit homo. Primum; est auctoritas dominationis, quia sicut Deus omnium Dominus scilicet cœlestiũ, terrestrium, & infernorum, sic & homo mundo sensibili prælatus est. Secundum; auctoritas principij, quia sicut Deus principium est omnium per creationem, sic Adam omnium hominum per generationem. Tertium, quia sicut Deus habet conuenientiam cum omnibus, vel è conuerso, vnde & dicitur mundus Archetypus, sic & homo, vnde dicitur Microcosmus. Quartum, quia sicut Deus omnium finis est, sic & homo totius creaturæ, quæ propter ipsum facta est; vnde licèt primus omnium sit secundùm ordinem rationis, vltimus tamen est secundùm ordinem naturæ, quia vltimus omnium creatus est. Quintum, quia sicut Deus est vbique totus, in maiori mũdo, sic & anima hominis in suo mundo, id est in corpore humano; itaque non exprimit scriptura de Angelo, quòd ad imaginem Dei sit factus, sed tantum de homine, quia in pluribus assimilatur Deo, quàm Angelus, licèt Angelus magis assimiletur quantum ad simplicitatem intellectus, vel forte, quia magis de eo dicitur, scilicet, quòd sit lux, & hoc sufficit ad exprimendum dignitatem illius, vel etiam quia de Angelo nihil dicit scriptura, quod videatur eius nobilitati derogare; de homine autem dicit vile quid, scilicet quòd secundùm corpus sit formatus de limo terræ: ideoque oportuit eius dignitatem insinuari, quæ est ex parte animæ: hominem itaque perfectum de agro Damasceno, vbi eum formauerat, in Paradisum transtulit, de latere ipsius dormientis costam detraxit, vnde mulierem formauit. Adam euigilans nomen ei imponit, & de matrimonio carnali, ac spirituali prophetauit. Mulier quoque licet prædita sit ratione sicut vir, dicitur tamen esse gloria viri, non tamen imago Dei, eadem ratione, qua nec Angelus, & etiam maiori, quia scilicet viro subdita est, non domina; & quia non est origo omnium sicut ille; & quia non est à Deo facta immediatè, sed formata de viri latere: & quia non habuit ab initio rationem ita limpidam sicut vir: vnde à Diabolo seducta est, non vir. Item propter duplex mysterium, scilicet Christi, & Ecclesiæ, superioris, & inferioris partis rationis: in vtroque enim vir præfertur mulieri.

In quibus gerit homo imaginem Dei.

Cur vir præfertur mulieri?

De primo statu amborum parentum, & lapsu in peccatum.

Cap. XLII.

Porrò in statu innocentiæ cum essent nudi, nihil putabant velandum, quia nihil senserunt refrænandum. His itaque datum est præceptum naturæ à

Deo

Triplex præceptum datum primis parentibus.

Deo triplex. Primum pertinens ad sustentationem corporis sui de comedendo, scilicet ex omni ligno Paradisi. Secundum ad multiplicationem generis sui, quod implendum erat per legem matrimonij. Tertium ad dilectionem Dei, & proximi, quod in corde eius scriptum erat digito Dei. Quartum quoq; preceptum disciplinæ, datum est eis ad probationem obedientiæ, scilicet de ligno scientiæ boni, & mali non tangendo. Horũ verò fœlicitati Diabolus inuidens tentare agressus est mulierem per Serpentem, & virum per mulierem; mulier ad suggestionem Serpentis elata, quatuor modis peccauit, scilicet diuinitatem rapere volendo; contra prohibitionem comedendo; virum ad comedendum inuitando; ad interrogationem domini culpam suam excusando.

Quis grauius peccauit Adam an Eua?

Vir autem non quidem seductus, vt deitatem se posse rapere crederet, sed quadam amicabili beneuolentia illectus, vt mulierem offendere se timeret, si non oblatum pomum comederet, duobus tamen modis peccauit, scilicet comedendo, & se excusando: vnde Mulier plus peccauit, quàm vir, quia pluribus peccatis, & etiam in plures, scilicet in Deum, in proximum, & in se, & iterum, quia ex maiori tumore, & quia peiori intentione, scilicet vt esset sicut Deus, ideoque etiam alio modo plus peccauit, id est damnosius, quia punita est grauius. Veruntamen vir vno modo grauius peccauit, id est grauiori peccandi origine, quia scilicet ex certa scientia, cum mulier seducta quodammodo peccauerit ex ignorantia.

Peccatum parentum tripliciter punitur.

Denique peccatum eorum in tribus punitum est, scilicet in se, & in tota posteritate sua, & in tota visibili creatura. In seipso quidem tripliciter, scilicet quia gratia Dei nudati, & in natura sua corrupti, & de Paradiso eiecti; excepta etiam pœna gehennali, qui profectò, donec per pœnitentiam sui reatus obtinuerunt indulgentiam; fuerunt obligati. Porrò inter illud peccatum primum apostasiæ, & vltimam pœnam gehennæ, media, quæ sunt peccata, sunt & pœnæ: iusto enim iudicio Dei crimina criminibus vindicantur, & supplicia peccantium non tantum sunt tormenta, sed vitiorum incrementa.

De multiplici diuisione peccati.

Cap. XLIII.

Peccatum variè diuiditur.

PEccatum autem diuiditur in originale, & actuale: Actuale in duo, scilicet veniale, & mortale: Mortale verò in delictum, & commissum: Delictum autem in duo, scilicet ignorantiam, & omissionem: Ignorantia præcipuè culpabilis est in sacerdotibus, & Prælatis, & iudicibus, qui maximè tenentur scire, & quorum officium est interrogati de lege respondere, maximè verò in furiosis excusabilis est, in dormientibus, & in ebrijs, qui rationem habentes ligatam, non valet inter bonum & malum discernere. Ad omissionem verò pertinet etiam negligentia.

Vitia capitalia sibi inuicem connexa.

Commissum diuiditur in septem vitia capitalia, quorum radix est Superbia, germina verò multiplicia, ex Superbia quidem nascitur inanis gloria, superbus enim vult ab omnibus laudari, vt ab omnibus possit honorari: ex hac autem, inuidia, quia dum laus appetitur, eadem alij inuidetur: ex hac iterum, Ira, quia dum mens de aliena fœlicitate torquetur, necesse est, vt oculus mentis per iracundiam turbetur: ex Ira autem, Accidia, quia dum mens inordinatè turbatur, omne bonum in fastidium ei vertitur: ex Accidia verò, Auaritia, quia dum turbata mens, & tristis nullam interius consolationem sentit, foris eam in terrenis per Auaritiam quærit: ex Auaritia quoque, Gula, quia quod Auaritia congregauit, Gula depascit, vnde diuites solent esse gulosi, *sicut ille, qui epulabatur quotidie splendide*: ex Gula autem, Luxuria, quia venter, & genitalia, vicina sunt, & pro vicinitate membrorũ sequitur confæderatio vitiorum. Ex his itaque vitijs sibi inuicem connexis quasi catena efficitur, qua peccator ligatur, & ad infernum trahitur.

Superbia quatuor species habet, iuxta illud.
Ex se pro meritis falso plus omnibus inflant.

De peccato cordis, & oris, & operis.

Cap. XLIIII.

Alia diuisio peccati.

ALiter peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis. Peccatum cordis in tria scilicet cogitationis, delectationis, & consensus. Peccatum cogitationis est propriè error; qui triplex est scilicet error conscientiæ, & infidelitatis, & praui iudicij: Ex errore conscientiæ oritur perplexitas: ex prauo iudicio personarum acceptio, quæ committitur tripliciter scilicet in honorum exhibitione, in iudicij exactione, in promotione quoque ad dignitates. Peccatum oris multiplex est, in sermone enim requiruntur tria, scilicet veritas, bonitas, æquitas siue rectitudo. Contra veritatem peccatur in verbo tripliciter; aut quia veritas violatur, quod fit per mendacium: aut quia contemnitur, quod fit per periurium: aut impugnatur, quod fit per contentionem. Contra bonitatem verò dupliciter scilicet contra honestatem per scurrilitatem: contra vtilitatem per vaniloquium, & multiloquium siue garrulitatem; contra rectitudinem dupliciter scilicet in laude, & vituperatione, in laude quando laudatur non laudãdum, quod fit dupliciter: Vel in laude aliena, quod fit per adulationem, vel in propria per iactantiam; In vituperio similiter quando vituperatur Deus, quod fit per blasphemiam, aut proximus, & hoc dupliciter: aut imprecando pœnam, quod fit per maledictionem, aut improperando culpam, & hoc dupliciter: aut apertè, quod fit per contumeliam: aut occultè, quod fit per detractionem. Mendacium triplex est scilicet pernitiosum, officiosum, iocosum: Aliter verò diuiditur in octo genera secundum Aug. Periurium triplex est, contra tres comites iuramenti scilicet veritatem, iustitiam, discretionem. Iuramentum quoq; diuiditur in assertorium, & promissorium, spontaneum, & coactum, licitum, & illicitum. Adulatio est triplex scilicet bonum, non habitum alicui attribuens, habitum extollens, malum nutriens. Maledictum, est triplex, scilicet subreptionis ex motu subito: simulationis non ex animo, & hæc duo genera venialia esse dicũtur: tertium verò scilicet odij, mortalis est. Detractio fit septẽ modis scilicet bonum alterius negando, supprimẽdo, deprimendo, deprauando, malum occultum reuelando, augmentando, adinueniendo. Peccatum operis triplex, scilicet impietas ad Deum, flagitium in seipso, facinus in proximum.

Periurium.

Adulatio.

Detractio.

De speciebus impietatis, quæ committitur in Deum.

Cap. XLV.

Impietas in Deum triplex.

IMpietas triplex est, aut enim fit derogando diuinæ sublimitati, quæ attribuitur patri, aut veritati, quæ filio, aut sanctitati, quæ Spiritui sancto. Eius sublimitati debetur honor, cui derogatur tripliciter .s. aut cultum ei debitum, alij impẽdendo, quod fit per idololatriam, aut cultũ indebitum ei impẽdendo, quod fit per superstitionẽ iudaicam, aut à cultu eius debito retrocedendo, quod fit per apostasiam: quæ triplex est, aut enim receditur à fide, & sic est perfidia, aut à præcepto, & sic inobedientia, aut à religione, & sic irregularitas. Inobedientia est triplex, tribus enim debemus obedientiam scilicet primo Deo, deinde Prælatis, tertio Parentibus. Apostasia fit irregulariter multis modis scilicet coronam, vel tonsuram dimittendo, vxorem ducendo, vestem religionis, vel clericalem abijciendo, ad sæculum redeundo.

Apostasia.

Veritati diuinæ cui debetur fides, derogatur tripliciter, scilicet aut ei contradicendo, quod fit per hæresim, aut quod eius est proprium, sibi falso

ascribendo scilicet futura prædicere, quod fit per diuinationem, aut mendacijs innitendo, quod fit per sortilegium.

Diuinatio. Diuinatio multiplex est, fit enim corporibus mortuorum illa, quæ dicitur Nigromantia; in igne, Pyromantia; in aere, Aeromantia; in aqua, Hidromantia; in terra, Geomantia, &c. Ad sortilegium pertinet diuinatio sortium, carmina Vetularum, obseruantia Calendarum Ianuarij, quasi in præsagium boni euentus futuri per totum annum, & omnia huiusmodi superstitiosa: omnes quoque ligaturæ, ac remedia, quæ medicorum condemnat disciplina: ad hæresim verò pertinet schisma.

Similiter sanctitati diuinæ derogatur tripliciter, scilicet aut sanctitatem falso simulando, quasi in eius derisionem, quod fit per hypocrisim, aut eius sacra dona vilificando, id est sub vili precio ponendo, quod fit per symoniam; aut ei sanctificata violando, quod fit tripliciter, scilicet aut violatione sacri loci, quod fit per sacrilegium propriè, aut sacri temporis, quod fit per transgressionem Sabbati, aut feriarum; aut sacræ rei, & hoc tripliciter, scilicet aut rem quam ipse Dominus sibi sanctificauit, vt sunt decimæ, & primitiæ, aut quam ipse homo sponte Deo consecrauit; vt sunt vota, vel votiua; aut quam Deo sanctificauit, vel institutio Ecclesiastica sanxit, vel consuetudo approbauit, vt sunt oblationes, & huiusmodi, hæc enim omnia retinere est sanctificata Deo violare.

Symonia. Symonia tres habet differentias, venditur enim aliquando spirituale, vt sacramenta, aliquando annexum spirituali, vt præbenda, aliquando verò spirituale, & annexum spirituali, vt prædicatio. *Sacrilegium.* Sacrilegium similiter tres habet differentias, committitur enim quandoque ratione personæ, vt cum clericus, vel religiosus verberatur, quandoque ratione loci, vt cum Ecclesiæ, vel cœmeterij immunitas violatur; quandoque verò ratione rei, vt cum sacra, vel sacro vsui deputata, vsurpantur. Sabbati violatio triplex est, contra triplicem requiem, vel ocium sanctum, est enim ocium sanctum corporale, contra quod peccatur primo modo, scilicet die dominico seruilia operando, & est spirituale, contra quod est secundo modo, scilicet mentis contemplationem penitus deserendo, & ocium cœleste, contra quod tertio modo, scilicet ab eius desiderio torpendo, & in præsenti vita male ociando. Fractio voti duplex est, est enim votum simplex, & solemne.

De Speciebus flagitij, quod in seipsum.

Cap. XLVI.

Homo dupliciter peccat in carne sua. Flagitium verò duplex est: cum enim in corpore humano sit duplex vis conseruatiua, scilicet vna ad conseruationem indiuidui, hæc est nutritiua; alia ad conseruationem speciei, scilicet generatiua, peccat homo in carne sua, aut ex inordinatione generatiuæ, & hoc per Luxuriam, aut nutritiuæ, & hoc per Gulam, sed dupliciter, aut quantum ad cibum, & sic est ingluuies, siue gulositas, aut quantum ad potum, & sic est ebrietas. Gulositas autem committitur quinque modis iuxta illud.

Præ, proprie, laute, nimis ardenter, studiose.

Luxuria. Luxuria quoque plures habet species, aut enim committitur in coitu naturali, aut contra naturam: Si primo modo, aut in vxorem propriam, quod fit per immoderatum vsum, vel amorem, vel in aliam, & tunc aut in consanguineam, & est incœstus, aut in extraneam, & tunc aut in virginem, aut in corruptam: In virgine autem dupliciter, illa consentiente, & sic est stuprum, aut renitente, & sic est raptus. In corruptam similiter dupliciter, aut in coniugatam, & est adulterium, aut in solutam, & tunc aut in priuatam personam, & dicitur fornicatio, aut in publicam meretricem, & sic est meretricium.

Contra naturam peccatur dupliciter. Contra naturam verò peccatur dupliciter, scilicet aut in seipsum, & dicitur mollicies, aut in alium, & sic est Sodomia, quæ etiam ipsa quatuor habet ramos: hanc enim turpitudinem aut facit masculus, cum masculo, vel fœmina, cum fœmina, vel masculus cum fœmina, in membro, scilicet ad hoc non concesso, vel masculus, aut fœmina, cum bruto. Ad luxuriam quoque pertinet vtcunque nocturna pollutio, quæ tamen aliquando euenit ex naturæ superfluitate, aliquando ex infirmitate, aliquando ex crapula præcedente; aliquando ex turpi imaginatione, & hoc dupliciter, aliquando ex præcedenti vigilantis cogitatione; aliquando ex sola somni illusione.

De speciebus facinoris, quod in proximum, & de peccato in Spiritum sanctum.

Cap. XLVII.

Homo tripliciter peccat in proximum. Facinus similiter triplex est: committitur enim lædendo proximum, aut in anima, aut in corpore, aut in possessione. In anima læditur per scandalum. Est autem scandalum duplex, scilicet actiuum, & passiuum. In corpore autem nocetur tripliciter, scilicet aut corporaliter eum vexando, quod fit per angariam, aut corporaliter lædendo, vel percutiendo, quod fit per iniectionem manuum violentam, aut vitam corporis omnino destruendo, quod fit per homicidium. In possessione similiter tripliciter læditur, scilicet vt debitum ei negando, quod fit per auaritiam, vel tenacitatem, quæ negat pauperi eleemosynã, vel rem ab eo possessam surripiendo, quod fit per rapacitatẽ, vel eam pœnitus destruendo, quod fit per incendia, & huiusmodi.

Res autem proximi surripitur dupliciter, scilicet apertè, & occultè; apertè dupliciter, vel ipso vtcunque permittente, quod fit per vsuram, vel pœnitus renitente, quod fit per rapinam: occultè similiter dupliciter, vel in eius absentia, quod fit per furtum, vel in præsentia, quod fit per fraudem, vt in negocijs.

Quod peccatorum maximum. Omnium autem peccatorum maximum, & quasi summum, & finis omnium, est peccatum in Spiritum sanctum, cuius species sunt sex, scilicet præsumptio, desperatio, agnitæ veritatis impugnatio; fraternæ charitatis inuidentia; obstinatio, & impænitentia. Peccatum enim in Spiritum sanctum; propriè dicitur maliciosa, & obstinata impugnatio diuinæ bonitatis. Impugnatur autem dupliciter, quia duplicem habet respectum, scilicet vnum ad ipsum Deum, alium ad nos: Respectu Dei potest dupliciter impugnari, scilicet nimis extendendo, quod fit per præsumptionem, vel nimis restringendo, quod fit per desperationem. Respectu nostri potest quis eam impugnare dupliciter, vel in seipso quod fit per finalem impænitentiam, id est per finale propositum non pœnitendi, vel in alio, & hoc dupliciter, vel quò ad intellectum, & sic est agnitæ veritatis impugnatio, vel quò ad effectum, & sic est fraternæ charitatis oppugnatio.

De sequela peccati, & reparatione lapsi per pœnitentiam, & virtutes.

Cap. XLVIII.

Contra incommoda peccati triplicia; remedium Peccatum autem generaliter tria maxima incommoda sequuntur, scilicet subtractio omnium gratuitorum; corruptio naturalium, obligatio pœnæ æternæ, sed & peccatum peccato punitur, vt supra dictum est. Veruntamen etiam illum primum parentem, nostrę perditionis auctorem, legimus, & credimus per pœnitentiam, & fidem futurorum à reatu suo fuisse purgatum, ac septiformi spiritus gratia renouatum. Vnde & Dominus eum, vt pius pater filium de peccato suo corripuit, eique pœnitentiam iniunxit, scilicet laborem manuum, & abstinentiam ciborum, vestemq; lugubrem ei circundedit, ac de loco voluptatis ad exilij locum eum eduxit.

Pœnitentia tres habet partes, ſcilicet contritionem, confeſſionem, ſatisfactionem: per contritionem quoque remittitur peccatum, & dicitur à doctoribus, quòd in iuſtificationem impij quatuor concurrunt, tempore ſimul, non natura, ſcilicet gratiæ infuſio, motus liberi arbitrij, contritio, peccati remiſſio. Confeſſio debet eſſe ſimplex, & humilis, verecunda, &c. Satisfactionis tres ſunt partes, ſcilicet oratio contra Superbiam, ieiunium contra carnis concupiſcentiam, eleemoſyna contra Auaritiam. Species pœnitentiæ ſunt tres, ſcilicet ſolemnis, & publica, & priuata; dicitur autem Sacerdos aliquem ligare, & ſoluere tripliciter, ſcilicet vno modo ligatum, vel ſolutum oſtendendo: item pœnitentiæ ſatisfactionem iniungendo, vel aliquid ex ea, virtute clauium remittendo: item excommunicando, vel ſententiam relaxando. Per pœnitentiam recuperantur virtutes, quarum tres dicuntur Theologicæ: in quibus totus Trinitatis cultus conſiſtit, Fides ſcilicet, qua delectamur in Deo per modum æſtimationis: Spes, qua per modum confidentiæ, & Charitas per modum coniunctionis.

De Fide, & Spe.

CAP. XLIX.

Quid fides? Septem articuli de diuinitate.

F*Ides, eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium*. Articuli fidei ſunt quatuordecim, qui in ſymbolo exprimuntur, ſeptem de diuinitate, quorum primus eſt vnum Deum eſſe: Secundus Patrem eſſe vnum Deum. Tertius Filium eſſe vnum Deum. Quartus Spiritum ſanctum eſſe vnum Deum: vnum Deum eſſe trinum, & vnum, non eſt alius articulus, quàm iſti quatuor. Quintus eſt Deum peccata remittere his tantùm, qui ſunt de Eccleſia Catholica. Sextus Deum mortuos ſuſcitaturum. Septimus ipſum eſſe remuneratorem bonorum in vita æterna, ſub quo etiam comprehenditur ipſum eſſe punitorem malorum in gehenna.

Septem articuli de humanitate.

Septem verò de humanitate ſunt: Filium Dei conceptum eſſe de Spirituſancto, ex Maria virgine natum eſſe, mortuum fuiſſe, ad inferos ſecundum animam deſcendiſſe, à mortuis reſurrexiſſe, ad cœlos aſcendiſſe, & ad dexteram Patris, id eſt ad æqualitatem eius per omnia in quantum Deus, vel in potioribus bonis eius potiſſimo modo ſecundùm, quod homo, ſedere, ſcilicet tanquam iudicem venturum. Vnde ſeptimus Articulus eſt ipſum bonos, & malos iudicaturum eſſe.

Eadem fides modernorũ & antiquorum.

Eſt autem eadem fides modernorum, & antiquorum: Idem enim eſt articulus Chriſtum eſſe naſciturum, & eſſe natum; ſed olim ſufficiebat ſimplicibus explicitè credere vnum Deum eſſe creatorem, ac remuneratorem omnium, & huiuſmodi, dummodo crederent implicitè quicquid credebat Moyſes; modò verò oportet credere explicitè omnes illos articulos, de quibus Eccleſia ſolemnizat, vt Conceptionem, Natiuitatem, Circunciſionem, Paſſionem, Reſurrectionem, & huiuſmodi, quia veritas propalata eſt, non ſolùm per rei exhibitionem ſed etiam per Apoſtolorum prædicationem, per miraculorum confirmationem, per ſolemnitatum frequentationem, quod non fuit in veteri teſtamento. Veruntamen etiam tunc maiores in populo, quibus facta eſt reuelatio tenebantur explicitè credere omnes articulos ſibi reuelatos.

Spes à fide differt.

Spes autem à fide differt, quia Fides eſt de bonis proprijs, & alienis; Spes autem tantùm de proprijs. Differt autem à timore, virtute etiam quò ad extrema; nam extrema Spei, ſunt deſperatio, & præſumptio, extrema timoris puſillanimitas, & temeritas: licèt autem ſpes ſit certa expectatio futuræ beatitudinis proueniens ex gratia, & meritis præcedentibus, tamen Sancti, qui ſunt in patria ſpem non habent, quia ſtola corporis, quam expectant, non eſt beatitudo, neque pars beatitudinis, ſed quædam redundantia glorificationis animæ.

An Chriſt in via habuit fidem vel ſpem?

Chriſtus etiam in via, nec habuit fidem, nec ſpem, quia ſemper fuit verus comprehenſor, habuit tamen quandam certam boni expectationem, iuxta illud: *In te Domine ſperaui*: Quod non fuerit alicuius virtutis propriæ, ſed rationis. Sancti verò, qui olim erant in Limbo, habebant, & fidem, & ſpem, licet non mererentur ſibi, quia non erant in loco merendi, ſed certitudo ſpe eorum, quaſi media erat inter certitudinem viæ, & patriæ, maior iſta, minor illa. Certitudo viæ timorem habet, & ſeparationis, & pœnæ, certitudo patriæ poſſeſſionem rei ſperatæ. Certitudo verò illorum neutrum; & ſic in parte conueniebat cum vtraque.

De Charitate.

CAP. L.

Ex quibus procedit charitas?

CHaritas procedit ex fide, & ſpe tanquam ex cauſis ſuis originalibus, non tamen ab eis formatur, ſed ipſa potius eas informat. Quidam tamen aiunt, quòd fides non informatur à Charitate, ſed in ſeipſa eſt perfecta virtus, & inclinatur ad bonum ſuum proprium per ſe, ſcilicet ad primum illuminans: ſicut Charitas ad ſuum, quod eſt prima bonitas.

Charitas radix omnium virtutum.

Dicitur autem Charitas radix, vel mater omniũ virtutum propter motus earum, quia mouet omnes ad actus proprios, vnde Charitas omnia credit, omnia ſperat. Differunt autem hæ tres ſecundùm actus ſuos, nam fides facit aſſentire Deo; Spes confidere; Charitas diligere: Item ratione ſubiecti, quia Fides eſt in rationabili, Spes in iraſcibili, Charitas in concupiſcibili: Item ratione obiecti, quia Fides eſt circa verum, Spes circa arduum, Charitas circa bonum: Item ratione finis, quia quælibet animæ vis ſuam habet beatitudinem creatam qua quieſcit in Deo.

Quæ diligenda?

Charitate, diligenda ſunt quatuor tantùm, primo, & præcipuè, ſcilicet quod ſupra nos eſt. Deinde, quod nos ſumus, ſiue quod eſt intra nos, ſcilicet anima noſtra. Tertio, quod iuxta nos, id eſt proximus, ſcilicet homo, vel Angelus. Quarto quod infra nos, id eſt corpus proprium, & proximi. Diligendus eſt Deus ex toto corde, & propter ſe. Proximum autem debet quiſque diligere ſicut ſe, id eſt citra Deum, vt ſupra corpus proprium, vel ad id, ad quod ſeipſum. Ordo Charitatis nihil aliud videtur eſſe, quàm ordo diligendorum in animo diligentis, qui poteſt eſſe in quatuor, ſcilicet in affectu, in effectu, in bono viæ, quod eſt gratia, in bono patriæ, quod eſt gloria. In affectu verò diligentis ordinat naturas conditio ipſius diligendi: quod enim magis mouet affectum diligentis rectè diſpoſitum ad ſe diligendum hoc affectuoſius diligit, vt Deum, quàm hominem, parentes, quam filios, ſcilicet propter beneficia, quæ ab eis ſuſcepit, & mala, quæ pro eis paſſi ſunt. Cognatos, & ſecundùm gradus cognationis cęteris paribus. In effectu verò ordinat ipſorum neceſſitas, eo quod potius ſubuenit magis indigenti, cæteris paribus. Alioquin in quo plures diligendi rationes æque fortes concurrunt, illi potius ſuccurrendum eſt: & ſecundum hunc ordinem magis diligendi ſunt filij, quàm parentes, quia naſcuntur paruuli, & ideo magis indigent exterioris exhibitione beneficij. Ad bonum viæ omnes æqualiter diligendi ſunt.

In aliquo ſenſu magis diligendi ſunt paruuli quam parentes.

Ad bonum verò patriæ ſecundùm gradus participandi bonum, vnde maiorem gratiam habentes ad maiorem gloriam diligendi ſunt: & ita etiam extraneum quem ſcio meliorem eſſe me, debeo plus diligere, quàm me, id eſt ad maius præmium. Alijs tamen modis debeo me plus diligere, id eſt affectuoſius, & effectuoſius. Veruntamen præ omnibus circunſtantijs, quas attendit Charitas, eſt communis vtilitas, vnde duobus æqualiter indigentibus, illi potius ſuccurrendum eſt, ex cuius ſuccurſu maior vtilitas Eccleſiæ ſecutura eſt, & in hoc caſu videtur, quòd debeat quis ſibi alium præferre, ſcilicet in beneficij exhibitione, & in extrema neceſſitate, verùm ad ſalutem æternam nullus debet alium ſibi proponere.

De quatuor virtutibus Cardinalibus.

CAP. LI.

Virtutes Cardinales sunt quatuor, scilicet prudentia in præcauendis insidijs. Iustitia in subueniendo miseris. Fortitudo in perferendis molestijs, Temperantia in coërcendis delectationibus prauis. Prudentiæ species sunt sex, scilicet ratio intellectus, circumspectio, prouidentia, docibilitas, & cautela. Temperantiæ verò nouem, scilicet modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, pietas, sobrietas, pudicitia. Castitas siue continentia triplex est scilicet coniugalis ab omni coitu illicito, vidualis ab omni coitu simpliciter, virginalis ab omni coitu cum integritate corporis; & talis habebit aureolam. Sed & illa, quæ omnino præter voluntatem suam corrumpitur, virgo reputatur, & habebit aureolam (secundùm quosdam) quia secundùm Aug. *non potest corrumpi corpus, nisi prius corrumpatur animus.* Aureola quidem, vel fructus centesimus non est de essentia præmij, sed accidentalis decor superadditus: vnde non sequitur: si quis habet æquale præmium virgini, quòd habeat fructum centesimum. Virgo, quæ propria voluntate nubit, vel nubere proponit, pro coniugata habetur, & debetur ei fructus tricesimus. Quæ autem ex voluntate parentum hoc facit, & non ex propria, ante carnalem coitum debetur ei fructus centesimus. Fortitudinis species sunt septem, scilicet Magnanimitas, Fiducia, Securitas, Constantia, Tolerantia, & Firmitas, siue Patientia, & Perseuerantia. Iustitiæ verò septem, scilicet Innocentia, Amicitia, Concordia, Pietas, Religio, Affectus, Humilitas. Aliter diuidit eam Tullius in sex species, scilicet Religionem, Pietatem, Gratiam, Obseruantiam, Vindicationem, Veritatem. Ad iustitiam verò pertinet misericordia, qua reddimus inferiori, quod suum est, obedientia, qua superiori, & latria qua Deo. Est autem triplex adoratio siue honoris exhibitio. Prima, scilicet latria, quæ soli Deo debetur. Secunda dulia, quæ homini, & Angelo, proprijssime autem Christo, in quantum homo. Tertia verò hyperdulia, qua honoratur Crux, vel corona, & huiusmodi. Oratio species est duliæ. Ad iustitiam quoque pertinet iudiciorum executio, maleficiorum punitio, alienæ rei restitutio.

Castitas triplex.

Septem fortitudinis species.

Latria cui debetur, cui dulia, & hyperdulia.

De septem donis Spiritus sancti, & septem beatitudinibus.

CAP. LII.

Septem quoque sunt dona Spiritus sancti, per quæ sufficienter excluduntur omnia vitia: nam timor excludit superbiam, pietas inuidiam, scientia iram, fortitudo accidiam, consilium auaritiam, intellectus gulam, sapientia luxuriam, ideo tot sunt, & non plura. Item quia data sunt ad regimen humanæ vitæ, cuius partes sunt duæ, scilicet, actiua, & contemplatiua. Contemplatiua duobus primis donis sufficienter regitur: nam per donum sapientiæ perficitur ad contemplandum Deum in se, per donum intellectus ad contemplandum Deum in creaturis: Item dono Sapientiæ gustatur Dei suauitas: dono intellectus videtur Dei veritas. *Vnde Psal. gustate, & videte.* Actiua in duobus consistit, scilicet in declinatione mali, & in operatione boni. Declinatur autem malum dupliciter, scilicet, aut ipsum fugiendo, quod fit per timorem: est enim timor fuga mali; aut ei resistendo per fortitudinem: quę quia sine consilio præceps est (*vt ait Gregorius*) adiungitur ei consilium, tanquam rector. Alia verò pars scilicet operatio boni, pietatis dono regitur, quæ scilicet pietas necessarium habet scientiæ donum, *quia secundum Gregorium non bene operatur pietate, qui sine discretione scientiæ quomodo misereatur, ignorat.* Species timoris sunt sex. Naturalis, quo timet quilibet naturaliter nociuum naturæ; iste timor nec est bonus nec est malus, quia non subest libero arbitrio, & hic fuit in Christo. Item humanus, quo timet quis pelli suæ plus debito; hic est malus, & quandoque veniale, quandoque mortale secundum quòd amor huius vitæ ex quo oritur minor vel maior est. Item mundanus, quo timet aliquis nimis rebus suis, & hic similiter est, nascens ex amore rerum temporalium. Item seruilis, quo timet quis peccare propter gehennam, principaliter. Item initialis, quo timet quis, & gehennam, & Dei offensam; & hic habet quasi duos oculos, scilicet, vnum ad pænam; alterum ad Deum, & hic est principalior. Item Filialis, quo timet quis principaliter offensam Dei vel separationem à Deo. Nec sunt plures timores, *quia vt ait August. timor, est fuga mali, sicut amor, appetitus boni.* Et sicut triplex est bonum, scilicet, delectabile, expediens, & decens, ita triplex malum, scilicet, tristabile, damnosum, & indecens. Malum tristabile duplex, scilicet temporale, & æternum. Temporale duplex, scilicet naturale, quod in omnibus tristabile est, vt mors, & innaturale quod non in omnibus inest, sed alicui igitur fuga mali tristabilis, temporalis, naturalis: Timor naturalis est fuga mali tristabilis temporalis. Innaturalis timor humanus est, fuga vero mali tristabilis æterni, timor seruilis est, & sic respectu mali tristabilis sumitur triplex timor. Item malum damnosum, aut æternum est; & fuga huius est propriè timor initialis: aut tẽporale; & fuga huius esse propriè timor mũdanus: & ita respectu damnosi sumitur duplex timor, respectu vero indecentis sumitur vnicus, scilicet timor reuerentiæ, qui dicitur filialis, bonus enim filius indecens æstimat, & ob hoc vitat quicquid credit displicere patri. Timor itaque naturalis communis est omni homini, & est à Deo, humanus, & mundanus, nec sunt à Spiritu sancto, nec cum Spiritu sancto. Seruilis est à Spiritu sancto, sed non cum Spiritu sancto. Initialis, & finalis sunt à Spiritu sancto, & cum Spiritu sancto, scilicet cum gratia Spiritus sancti, siue cum charitate; ex hac itaque triplex tantum timor, scilicet seruilis in quantum cessare facit à peccato initialis, & filialis, sunt dona Spiritus sancti, alij vero tres non sunt dona Spiritus sancti. Vita actiua, & contemplatiua se habent ad inuicem, per modum excedentis, & excessi: nam actiua meritorum fœcundior est, & huic vitæ congruentior, & pluribus vtilior. Contemplatiua vero iucundior, & diuturnior atque securior. Ad reparationem quoque vel renouationem hominis pertinent etiam septem beatitudines, in euangelio septem virtutibus attributæ, quibus etiam adaptantur septem petitiones, in oratione dominica, & septem Spiritus sancti dona.

Septem dona Spiritus sancti excludunt omnia vitia.

Species timoris.

Triplex bonum & triplex malum.

Timor naturalis omnibus communis.

De diuisione scientiarum, quæ & ipsæ datæ sunt homini lapso in remedium.

CAP. LIII.

Licet autem primus homo quantum ad se de reatu suo pœnitendo satisfecerit, non tamen continuo pristinum fœlicitatis statum recuperare potuit, miserias quoque pœnales huius vitæ mortalis sibi ac posteris eius inflictas, iusto Dei iudicio non euasit. Veruntamen pius, & misericors Deus in ira sua misericordias suas non continuit, sed hanc ipsam calamitatem ac miseriam humani generis multiplicibus bonis magnifice repleuit. Itaque præter illa duo bona hominis, quasi extra eum, scilicet mundum infra in quo fuerat homo beatus, & Deum supra, in quo beatificandus, dederat ei Deus à creatione sua tria bona sibi naturaliter, & originaliter inserta. Primum quod eum fecerat ad suam imaginem. Secundum quoad similitudinem. Tertium vero corporis immortalitatem: quæ tria bona corrupta sunt per tria mala sequentia, scilicet per ignorantiam; diuina imago, per concupiscentiam, si-

Primus homo non recuperauit pristinum gradum innocentiæ.

Tria bona data homini, per peccatum corrupta.

militudo

militudo, per infirmitatem, corporis immortalitas. Homine namque à Deo recedente: facta est via eius tenebræ per ignorantiam, & lubricum per concupiscentiam, & Angelus domini, id est infirmitas corporis ad vindictam immissa, persequens eum per mortalitatem donec reuertatur in terram, de qua, scilicet est.

Tria bona in remedium peccati data homini.

Propter hæc tria incommoda repellenda, data sunt ei diuinitus tria remedia, scilicet sapientia, contra ignorantiam; virtus, contra concupiscentiam; necessitas, contra infirmitatem; propter quæ tria inuenta est omnis philosophia, vel artis disciplina, scilicet propter sapientiam, theorica; propter virtutem, practica; propter necessitatem verò mechanica: & vt de his omnibus rectius, veracius, & honestius disseratur, inuenta est logica. Theorica diuiditur in Theologiam, Physicam, Mathematicam.

Theologia.

Theologia tractat de inuisibilium visibilibus essentijs, id est de Deo, & spiritualibus creaturis, *vnde inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur.* Opus autem duplex est, scilicet conditionis, scilicet creatio mundi cum omnibus elementis suis; & restaurationis, id est incarnatio verbi cum omnibus sacramentis suis. Primum in sex diebus factum est. Secundum in sex ætatibus, vt cognoscatur idem esse redemptor, & creator.

Physica.

Physica, id est naturalis scientia tractat de inuisibilibus visibilium causis, nam corpus, & ea quæ sunt corporis, principaliter considerat. Corpus autem, aut consideratur in generali cum partibus suis, aut in speciali: si primo modo sic determinat illud Aristoteles in libro physicorum: si in speciali, aut igitur est corruptibile, aut incorruptibile, si incorruptibile sic est in libro de cœlo, & mundo: dicit enim Aristoteles ibidem quod cœlum est corpus non fabricatum, nec generatum, nec recipiens impressiones aliquas: si sit corruptibile, aut ergo est simplex, aut compositum, si simplex, sic est in lib. de generatione, & corruptione, & loquor de simplicitate illa, quæ opponitur compositioni naturali ex quatuor elementis: Si compositum; aut igitur animatum, aut non; si non, sic est in lib. metheororum; vbi Aristoteles determinat de impressionibus aëris, & de generatione grandinis, & niuis, & corporum mineralium, & consimilium: si vero sit compositum animatum; aut igitur anima vegetatiua est animatum, & de tali determinatur in libro de vegetabilibus, aut anima sensitiua, & de tali in lib. de animalibus, aut anima intellectiua, & de tali in lib. de anima. Cætera vero in libro de somno, & vigilia de morte, & vita, de sensu, & sensato, & differentia spiritus animæ, &c. supponuntur libro de anima, & libro de animalibus.

Mathematica.

Mathematica quantitatem abstractam considerat, & sic tractat de inuisibilibus visibilium formis. Quantitas autem alia discreta, quæ multitudo dicitur: alia continua quę dicitur magnitudo, discreta; Alia discreta per se, vt duo tria, & hoc est materia Arithmeticæ; alia discreta ad aliquid, vt sexquiquartũ, sexquitertiũ, & hæc materia musicæ. Magnitudo alia immobilis, vt sphera terræ, & hæc est materia geometriæ: alia mobilis, vt sphera firmamenti, & hæc astronomiæ. Hæ igitur sunt quatuor species mathematicę; scilicet arithmetica de numeris, musica de proportione, geometria de spacio, astronomia de motu. Elementum arithmeticæ, est vnitas, musicæ vnisonum, geometriæ punctum, astronomiæ instans.

De practicis, & mechanicis artibus.

CAP. LIIII.

PRactica diuiditur in Ethicam, & Oeconomicam, & Politicam.

Ethica.

Ethica est, quæ sui curam gerens cunctis se erigit, & exornat, augetque virtutibus, nihil in vita admittens quo non gaudeat; nihil faciens pœnitendum.

Oeconomica.

Oeconomica est quæ familiaris officij curam mediocri dispositione componens distribuit.

Politica.

Politica est quæ reipublicæ curam suscipiens, cunctorum saluti suæ prudentiæ solertia, iustitiæque libra, & fortitudinis stabilitate, ac temperantiæ patientia medetur.

Mechanica.

Mechanica septem habet species, scilicet lanificium, armaturam, nauigationem, agriculturam, venationem, medicinam, theatricam. Ad hanc omnium rerum fabrica concurrere videtur in his, quę humanis necessitatibus inueniuntur grata, commoda, necessaria.

Lanificium.

Lanificium est prima species, ad quam pertinet omnis opera vẽdendi, retorquendi, consuendi, quicquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, girgillo, alibro. In materia lini, lanæ, canapi, & omnis vsus floccorum, filtrorum, sagorum, saginarum, malarum, & sportarum.

Armatura.

Armatura duas habet species, scilicet architectonicam & fabrilem. Architectonica diuiditur in cæmentariam & carpentariam. Fabrilis in malleatoriam & exclusoriam. Ædificiorum partes sunt tres, scilicet dispositio, constructio, venustas. Porro fabrica ferraria duabus rebus constat, scilicet ventis & flamma.

Agricultura.

Agricultura quatuor habet species, scilicet aruum, id est agrum, qui sulcationibus aratri & culturæ deputatur: Consitum, qui nemoribus, vt sunt pomeria, vineta, olíueta: Pascua, quæ pascuis, vt prata: Floridum, vt horti rosaria. Cultura agri multiplex est, cinis, id est incendium per quod ager inutilem humorem exsudat: deinde aratio, intermissio, stipularum incensio, stercoratio, satio, occatio, iruncatio. Bene colendi agri ratio quatuor rebus constat, scilicet, aere, aqua, terra, industria. Oportet enim, vt eis locis, quos colere destinabis, aer sit salutaris & clemens, aqua salubris & facilis; vel ibi nascens, vel adducta, vel imbre collecta: terra vero fęcunda & situ commoda. In vitibus putandis tria consideranda sunt, scilicet fructuum spes successura; materies, & locus, qui seruet ac refocillet.

Bene cultus ager requirit quatuor.

Venatio.

Venatio tres habet species, scilicet ferinam, aucupium, piscaturam. Ferina fit multis modis, scilicet retibus, pedicis, laqueis, præcipicijs, arcu, iaculis, cuspide, andagine, pennarum odore, canibus, accipitribus: Aucupium fit laqueis, pedicis, retibus, arcu, visco, hamo. Piscatura fit sagenis, retibus, gurgustijs, hamis, iaculis.

Medicina.

Medicina corporis, vel tuetur, vel restaurat sanitatem, hæc continet occasiones & operationes. Occasiones sunt sex aer circundans nos, cibus & potus, somnus & vigiliæ, motus & quies; inanitio & repletio, & accidẽtia animæ. Operationes sũt intus & foris: intus, vt ea quæ intromittuntur per nares, per os, per anum: ad excitandas sternutationes, vomitationes, purgationes. Foris, vt amplastra, incisio, vstio.

Theatrica.

Theatrica continet ludos diuersi generis; nam ludus aut est gymnicus, aut circensis, aut scænicus, aut gladiatorius. Gymnicus est ludus, qui in gymnasio exercetur, cuius quinque sunt genera, scilicet saltus, cursus, iactus, virtus atque luctatio. Saltus dicitur ab altius exiliendo, vel longius: Virtus est immensitas virium in labore & pondere corporis. Agonum genera fuere virium immensitas, cursus celeritas, sagittandi peritia, standi patientia: ad cytharam quoque vel tybias incedendi gestus. De moribus quoque, de forma, de cantandi modulatione, terrestris quoque & naualis pręlij, perpetiendorumque suppliciorum certamina. Circenses ludi dicti sunt à circumeundo: vel quod vbi nunc metæ sunt, olim gladij ponebantur, quos quadrigæ circumibant. Scena locus erat in terra infra theatrum in modum domus instructa cum pulpito, vbi cantabant comici, & tragædi, saltabant histriones & mimi. Gladiatores pugnabant in amphitheatro, illic iuuenes vsum armorum diuerso motu condiscebant, & modo inter se, aut gladijs, aut pugnis certabant, & modo contra bestias incedebant. Est & ludus aleæ, coreæ, pilæ. Alea siue tabula luditur pirgo, calculis tesserisq;

ab hac

Ab aleis nunquam abest fraus mendacium, & periurium.

ab hac arte fraus, & mendacium & periurium nunquam abest, postremo & odium & damna rerum. Vnde & aliquando propter hæc scelera, legibus fuit interdicta. Pila dicitur quia pilis plena. Inter pilarum species sunt trigonaria, quà inter tres luditur, & harenata qua in grege.

Nauigatio.

Nauigatio est mechanicæ species, ad quam pertinet omnis industria vendendi & emendi, hæc inuisa littora addit: pacem & familiaritatem cum exteris nationibus componit, & priuata bona communia facit.

De Sermocinalibus scientijs, & artibus magicis.

Cap. LV.

Logica diuiditur.

LOgica diuiditur in Grammaticam,& rationem disserendi. Et ratio disserendi in probabilem, & necessariam,& sophisticam: probabilis autem in dialecticam, & rhetoricam.

Grāmatica.

Grammatica est scientia rectè loquendi: origo & fundamentum liberalium Litterarum; & diuiditur in literam, syllabam, & dictionem, & orationem: literæ Latinæ & Grecæ ab Hebræis videntur exortę,apud illos enim prius dictum aleph. Deinde à simili apud Græcos tractum est alpha. Inde apud Latinos A. Hebræi viginti duobus elementis secundum veteris testamenti libros vtuntur: Græci verò 24. Latini inter vtramque linguam progredientes habent viginti tres, quinque apud Græcos literæ mysticæ sunt scilicet y. quæ humanam vitam significat: e. quæ mortem: t.quæ dominicæ crucis figuram demonstrat: Christus vero sibi primam & vltimam vendicat, qui dicit. Ego sum alpha & omega,omnes autē litteræ apud Grçcos,& verba componunt & numeros faciunt. Nam a. apud eos significat vnum, b. duo, c. tria, & sic de cæteris.

Dialectica.

Dialectica ipsa est quæ propriè dicitur logica .i. rationalis, diffiniendi, quærendi, ac differendi potens. Itaque dicibile aliud est complexum, aliud incomplexum: Incomplexum aliud inhærens intra,& de hoc agitur in libro prædicamentorum, aliud extra, & hoc in libro sex principiorum. Complexum autem aliud inordinatum siue absolutum, & de hoc liber perihermenias vbi de enunciatione siue respectu. Aliud ordinatum & hoc dupliciter; vel ad omnem materiam indifferens, & hoc in libro Priorum: vel ad materiam determinatam contractum, & hoc tripliciter, vel ad necessariam, & hoc in libro posteriorum: vel ad probabilem, & hoc in libro Topicorum: vel ad sophisticam, & hoc in libro elenchorum.

Rhetorica.

Rhetorica, est bene dicendi scientia in ciuilibus quæstionibus; ad persuadendum iusta & bona, in rerum personarumque & negocij causa. Rhetor siue orator est vir bonus dicendi peritus: vir bonus consistit natura, moribus, vita, artibus: dicendi peritus consistit artificiosa eloquentia, quæ constat partibus quinque scilicet inuentione, dispositione, memoria, pronunciatione, & fine officij, quod est aliquid persuadere. Ipsa autē dicendi peritia cōsistit in tribus scilicet natura, doctrina, & vsu. Causarum tria sunt genera: Deliberatiuū,in quo quid debeat fieri vel nō fieri tractatur. Demonstratiuum, in quo persona laudabilis vel reprehensibilis ostenditur. Iudiciale, in quo de ipsius facto, aut pœnæ, aut præmij sententia datur. Deliberatiuum genus est duplex scilicet suasio & dissuasio. Suasorium autem in tribus diuiditur scilicet honesto, vtili & possibili. Demonstratiuum duas habent species scilicet laudem & vituperationem. Partes orationis rhetoricę quatuor sunt,scilicet exordium,narratio,argumentum, conclusio.

Magica.

Magica vero sub philosophia non continetur, sed foris falsa professione de vero mētiens & veraciter animas lædens. Hæc quinque maleficiorum genera continet scilicet mantice, mathemathicam, maleficia, sortilegia, præstigia. Mantice, id est diuinatio species habet quinque scilicet nigromantiam, geomantiam, ydromantiam, aëromantiam, piromantiam. Mathematica vero tres, scilicet aruspicium, augurium, horoscopicam.

De Exilio primorum parentum, & generatione eorum.

Cap. LVI.

Incipit historiam suam author.

HÆc de continentia priorum partium epilogando transcurrimus: nunc ad historiam per volumina temporum explicando transeamus.

Annus 1.

Adam & Eua (sicut creditur) ipsa die creationis suæ id est sexta die mundi, in Paradiso circa meridiem præuaricati sunt, & paulo post circa horam nonam eiecti sunt, vnde & nouus homo Christus eadem die post multas annorum reuolutiones; id est sexta feria 8. kal. Aprilis, hora itidem sexta, crucifixus, peccati eiusdem debitum soluit, & circa nonam expirans, latroni aditum Paradisi reserauit.

Adam eiectus è paradiso ipsa die creationis sue.

Proiecti igitur in exilium currunt ad humanum solatium: virgines enim de Paradiso egressi sunt, & ex tunc carnaliter coierunt: *vnde dicit Hieronymus, quod nuptiæ replent mundum, virginitas Paradisum.*

Annus 15.

Anno itaque vitæ Adam 15, ei natus est Cayn,& soror eius Calmana.

Annus 30. Nascitur Abel.

Post alios autem 15. ei natus est Abel, & soror eius Delbora. Creditur autem Adam filios in spiritu docuisse Deo decimas & primitias offerre. Cayn itaque auarus agricola, spicas contritas & corrosas fortassis circa viam, Deo obtulit & meliora sibi retinuit. Abel vero simplex & innocens de pinguioribus gregis obtulit, & quoniam eius vita Deo placuit, ipsius etiam oblatio grata fuit, & hoc ipsum, Deus per inflammationem sacrificij, eius innotuit. Ignis enim de cœlo descendens oblationem eius incendit. Cayn ergo malignus, bonitati & gratiæ fratris inuidens, eum in agro Damasceno per dolum occidit, & accepta à Deo maledictionis sententia, vagus & profugus à facie Domini, à Lamech in generatione sua septima, casu percussus interijt. Septem enim peccata commisit, quia scilicet nec rectè diuisit, fratri inuidit, dolose egit, occidit, procaciter negauit, desperauit, nec damnatus pœnitentiam egit. Ideoque punitus est septuplum, id est vsque ad septimam generationem, in qua pœna eius simul cum vita finita est. Lamech vero septuagesies septies, id est multo plus quia prohibitio homicidij iam fuerat promulgata, vel quia tot animæ de eo egressæ diluuio perierunt.

Abel placuit Deo, Cayn vero exosus fuit Deo.

Cayn 7. peccata cōmisit.

De ortu Ecclesiæ ab Abel.

Cap. LVII.

IN his itaque duobus primis filijs Adæ, scilicet Cayn & Abel ortum habuerunt duæ ciuitates secundum August. vna sanctorum, quæ peregrinauit in terris, & habitationem expectabat in cœlis, hæc est Hierusalem cælestis. Altera reproborum, quę hic habitationem suam constituit spem futurorum non habens, hæc est Babylon spiritalis. Vnde & ab Abel dicitur incæpisse ecclesia: quia si ab Adam incæpisset non fuisset continua, & quia in Cayn sęuire cœpit in sanctos reproborum malitia, in Abel vero proficere vita sanctorum & patientia, proinde quoque vita eorum lōge dispar fuit. Abel enim vir simplex, in pastu ouium occupatus, de pecoribus gregis munera grata Deo obtulit, persecutionem fratris propter conscientiam Dei patienter sustinuit, non ob aliud, scilicet nisi quia bonus erat, & ille malus, vnde & primitus in ipso, figura & similitudo passionis Christi expressa præcessit, qui peccatum non fecit; & in eodem primo iusto, ecclesia pati cæpit, quæ in singulis iustis patitur, & vsque ad finem

Ab Abel incæpit ecclesia.

A Cayn incæpit persecutio ecclesiæ.

finem patietur dicente Gregorio. Abel esse renuit, quem Cayn malitia non exercet.

Malitia Cayn quanta. Cayn verò nequissimæ auaritiæ inseruiens, terram coluit, ac de peioribus fructibus Deo obtulit, post peccatum in fratrem, de salute æterna desperat; & quasi ciuis terrenus ciuitatem in terra, primus condidit, rapinis & violentia opes congregans, suos ad latrocinia inuitauit, ac simplicitatem vitæ hominum, adinuentionem mensurarum, & ponderum permutauit, atque ad calliditatem, & corruptionem perduxit; terminos terræ primus posuit, ciuitates mutauit, & timens quos lædebat, ob securitatem suos in vrbibus collegit. Ideo *Cur prius natus Cayn pessimus quàm Abel iustus.* autem prius natus est Cayn pessimus, quàm Abel iustus, vt ostenderetur quod in Adam tota generis humani massa iure damnata est, & quando aliquis ex ea vas in honorem efficitur, non hoc prouenit ex natura, sed ex vocantis Dei misericordia. Denique studia filiorum Cayn manifestè indicant, ad quam prędictarum ciuitatum pertineant. Lamech enim primus contra naturam, & mores bigamiam introduxit, & sic adulterium commisit, cuius etiam progenies artes quasdam mechanicas, & curiositates adinuenit Iabel, scilicet, portatilia tentoria pastorum, Iubal verò peritiam sonorum musicorum, siue consonantiarum, quæ perti- *Qui primi inuentores Artium.* nent ad voluptatem aurium, Tubalcain, artes ferrarias & sculpturas illorum, deseruientes concupiscentiæ, & libidini oculorum. Noema quoque soror eius inuenit artem variæ texturæ; & omnes pene sæculares artes, vel scientiæ, vel mechanicæ siue liberales, vel physicæ, curiositati, vel etiam necessitati, siue exercitationi humanæ deseruientes, à filijs huius sæculi leguntur inuentæ: huiusmodi enim artes, quæ non erant ad salutem, eorum studio ac labore erant inueniendæ, qui non erant filij salutis æternæ, quæ tamen sunt filijs lucis vtcunque necessariæ. Illis ergo talibus, talis labor debebatur; his autem fructus seruabatur, sicque ab Hebræis Ægyptij spoliantur, vt etiam in hac parte merito ipsis scilicet veris Hebræis à Domino dicatur: *Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.*

Nota hic breuiter quod Torniellus putet Adam genuisse Cainan 1. anno Mundi sub finem scilicet: & sub finem secundi anni genuisse Abelem.

De generationibus Seth vsque ad Noe.

CAP. LVIII.

Adam itaque post mortem Abel vehementer amore prolis ęstuans, cognouit vxorem, & genuit Seth cum esset 130. annorum secundum hebraicam veritatem, qui scilicet Seth genuit Enos, anno ætatis suæ, 105. ab initio verò mundi, 235.

130. Seth nascitur.

235. Enos nascitur.

Enos genuit Caynan anno ætatis suæ, 90. mundi verò trecentesimo, 25.

325. Cainan nascitur.

Caynan genuit Malaleel, anno ætatis suæ, 70. mundi vero 395.

395. Malaleel nascitur.

Malaleel genuit Iared; anno ætatis suæ, 65. mundi vero, 460.

460. Iared nascitur.

Iared genuit Enoch, anno ætatis suæ, 162. mundi vero sexingentesimo, & 22.

622. Enoch nascitur.

Enoch genuit Mathusalem, anno ætatis suæ, 65. mundi vero sexingentesimo, & 87.

687. Mathusalem nascitur.

Post hoc vero cum esset Enoch 365. annorum translatus est diuinitus in paradisum voluptatis ad tempus; vt in fine temporum cum Helya veniat, & corda filiorum ad patres conuertat. Hic enim septimus in generatione piorum scilicet filiorum Seth fuit optimus: sicut Lamech in generatione impiorum scilicet filiorum Cayn fuit pessimus.

Nota nos differre in hoc computu à Torniello tantum vno anno quia ipse dicit Seth fuisse natum anno 131.

Mathusalem genuit Lamech, anno ætatis suæ, 187. mundi vero octingentesimo & 74.

874. Lamech nascitur.

Lamech genuit Noe, anno ætatis suæ, 182. mundi verò 1056.

1036. Noe nascitur.

De Noe, & arca diluuij fabricata ab eo.

CAP. LIX.

Noe genuit Sem, anno ętatis suæ quingentesimo, mundi verò millesimo quingentesimo, & 56. *1556. Sem nascitur.*

Tunc inundante malitia hominum; præcepit Dominus arcam fabricari, arcamque fabricauit Noe, 100. annis ante diluuium, qui dati sunt ei ad pænitendum. *Arcam fabricauit Noe.* In quibus Noe qui solus in generationibus illis erat perfectus; dum fabricabat arcam prædicabat hominibus pœnitentiam, vt imminentem euaderent pœnam, omnis quippe caro corruperat viam suam, nam primo quidem filij Cayn vxoribus fratrum suorum nimis fornicationibus abusi fuerant, & mulieres in vesaniam versæ, viros supergressæ turpiter egerant. Tandem etiam exardescentes homines in adulterium coierunt, & filij Seth quondam religiosi, contra prohibitionem Adæ patris sui, concupiscentia victi filiabus Cayn commixti sunt, vnde & gigantes genuerunt homines scilicet immanes corporibus, superbos viribus, inconditos moribus. Denique fabricata est arca bicamerata & tricamerata scilicet in fundamento quadra ab angulis in arcum conscendens, quinque cameras habens quas Augustinus ait, præter sentinam ibi fuisse: dicit enim eam super tabulatum sentinę fuisse bicameratam, & erant camerę laterales, vna stercoraria, alia verò apothecaria. Super hanc autem mansionem erat alia similiter tricamerata, eratque vna immitium, alia mitium animalium, media verò auium & hominum. Alij verò has omnes in altitudine sola disponunt: Iosephus autem dicit quatuor fuisse, forte sentinam non includens.

De diluuio & arcu.

CAP. LX.

Ingressoque Noe cum familia, cunctisque generis animantibus, non cessantibus peccatis hominum inundauit diluuium, pluit enim 40. noctibus diebusq; continuè, & eleuata arca ferebatur in sublime. Excreuit enim aqua super omnem altitudinem montium, vt *Quousque excreuit altitudo aquarum.* ablueret sordes aeris vsquequo ascenderant opera hominum: (ob cuius etiam aeris purgationem, ascendet & ignis iudicij vsque ad eundem locum.) Aquæ sic exaltatæ terras obtinuerunt 150. diebus ab ingressu Noe, & tunc cœperunt minui donec requieuit arca super montes Armeniæ: Noe verò ad explorandum, emisso coruo, post columba: tandem iubente Deo egressus est de arca cum vniuersis, quæ ibi erant eadem die, qua ingressus fuerat reuoluto anno, & ædificato altari obtulit sacrificium Domino, quasi pro pace, & gratiarum actione; quæ ei benedixit & filijs eius, repetita benedictione, quam prius dederat Adæ, quia per ipsum iterum multiplicandum erat genus humanum. Hæc au- *Benedixit Deus Noe & filijs eius.* tem benedictio in tribus consistit scilicet in prolis multiplicatione, in cæterorum animantium subiectione, in ciborũ concessione, quæ tandē ciborũ concessio hic amplificatur, tum propter terræ infœcunditatem, tum propter hominis infirmitatem; & concedirur esus carnium absque sanguine, in quo prohibetur homicidium ad literam, & quia timebatur adhuc diluuium, pepegit Dominus cum eis securitatis fædus, in cuius signum posuit arcum pluuialem in nubibus, qui licèt dicatur habere, 6. colores, duos tamen habet principales, in signum duorum iudiciorum, exterius autem cæruleum, qui & aquosus est, in signum iudicij per aquam præteriti, ne amplius timeatur: interius verò rubrum, in signum futuri per ignem, vt expectetur. Inundauerunt autem aquæ diluuij anno Sem * 98. Noe vero sexingentesimo. Ab initio autem mundi 1656. & tunc prima mundi ætas est terminata, quasi infantia, obliuioni data, & initium habuit secunda.

** alij legunt 100. Sed sic lego cum Torniello. 1656.*

De generationibus Sem vsque ad Heber.

Cap. LXI.

Arphaxad nascitur. 1658.

SEm vixit post diluuium annis duobus antequam generaret Arphaxad, quem genuit anno mundi 1000. sexingentesimo, 58.

Huius tempore accidit post diluuium illa famosa æbrietas patris sui Noe, cuius occasione idem pater sibi & fratri suo Iaphet, pro honestate & verecundia, honore paterno benedixit, tertio verò filio scilicet Cham pro impudenti patris sui irrisione, in filio suo primogenito Chanaam, maledixit.

Comestor 37. cap. in Genesim.

Texuntur autem ex tribus filijs Noe generationes 72. scilicet 15. de Iaphet, 30. de Cham, 27. de Sem: vnde & Dominus Iesus sicut prius, 12. Apostolos, ad 12. tribus Israel direxit, sic postmodum, 72. discipulos misit, qui totidem linguarum gentibus Euangelium prædicarent: ex illis tribus Noe adhuc viuente iuxta Philonem nati sunt 24. millia virorum & 100. (extra mulieres, & paruulos) habentes super se & tres duces. Primus enim Nemrod de filijs Cham regnauit super fratres suos, eruditus à Ionitho quondam filio Noe sapiente (de quo Moyses tacet) qui & Astronomiam inuenit, & futuros quosdam euentus præuidit, maximeque de ortu & occasu quatuor regnorum, de quibus & Daniel prophetauit. Exemplo verò Nemrod cæpit regnare Iectan super filios Sem. Suphene autem super filios Iaphet.

** Arphaxad genuit Caynan 1694. ait Torniellus & Caynan genuit Sale 1724. in his igitur variat à nobis Torniellus, nos tamen sequimur lectionē scripturæ & lectionem nostri authoris. Sale nascitur 1693. Heber nascitur 1723. Phaleg nascitur 1757. In domo Heber remansit lingua Hebræa.*

* Arphaxad autem genuit Sale, anno vitæ suæ 35. ætatis autem mundi secundæ 37. ab initio verò 1000. sexingentesimo, & 93.

Sale verò genuit Heber, anno vitæ suæ 30. ætatis secundæ 67. mundi vero 1000. septingentesimo 23. Sub his duobus scilicet Sale & Arphaxad nihil in mundo famosum legitur euenisse.

De Phaleg & diuisione linguarum ac gentium in tribus orbis partibus.

Cap. LXII.

HEber autem genuit Phaleg anno vitæ suæ 34. ętatis secundæ 101. mundi verò 1757. Ab Heber (secūdùm Iosephum) dicti sunt Hebræi, nam & in domo eius sola remāsit lingua Hebræa, quæ etiam ante diuisionem linguarum nō dicebatur Hebræa, sed humana simpliciter, vtpote qua omnes homines communiter vtebantur. Huius quoque filius nomen habuit ab euentu scilicet Phaleg, id est diuisio, quia in diebus eius diuisa est terra. Tres enim supradicti duces conuenerunt in campum Sennaar & timentes diluuium consilio Nemrod, volentes regnare; cæperunt ædificare turrim ex lateribus & bitumine quæ vsque ad cælos pertingeret. Dominus autem linguas eorum confudit, vt vnusquisq; vocem alterius non intelligeret sed aquam petenti, lapides, vel aliud quicquam porrigeret, sicque cessantes à proposito per orbem tripartitum in diuersis regionibus secundum linguarum suarum varietates disseminati sunt. Filij Sem obtinuisse referuntur Asiam: Cham Aphricam: Iaphet verò Europam.

Confusio linguarum.

Nota nos in correctione nostra legere Isidorum vbiq; iuxta impressionē Coloniensem anno Domini 1617.

Isidorus decimo quarto libro Etimologiarum cap. 2. sic dicit: In tres partes, orbis non æqualiter diuisus est, nam Asia à meridie per Orientem vsque ad Septentrionem peruenit: Europa verò à Septentrione ad Occidentem; & inde Aphrica vsque ad meridiem. Sicque medium orbem sola tenet Asia; Europa vero & Aphrica, aliam medietatem sunt sortitæ, quæ ideo duæ factæ sunt, quia inter vtramque ab Oceano mare magnum progreditur quod eas intersecat.

De Asia & eius capite quod est paradisus, ex Isidoro libro citato cap. 3.

Cap. LXIII.

Lege Isidorum citato cap. & libro & Bartholomæum Anglicum lib. 15. Nomina prouinciarum ac vrbium Asiæ. Paradisus.

ASia ex nomine cuiusdam mulieris appellata est, quæ apud antiquos imperium tenuit orientis; hæc in tertia orbis parte disposita, ab oriente; ortu solis; à meridie, oceano; ab occiduo, nostro mari finitur, à septentrione, mæotide lacu, & Tanay fluuio terminatur: habet autem prouincias multas, & regiones, quarum breuiter nomina & situs expediam sumpto initio à paradiso.

Paradisus hortus deliciarum.

Paradisus locus est in orientis partibus, cuius vocabulum ex Græco in Latinum vertitur hortus. Porrò Hebraicè Eden dicitur; quod in nostra lingua delitiæ interpretatur: quod vtrumque iunctum facit hortum deliciarum. Est enim omni genere ligni & pomiferarum arborum consitus, habens etiam lignum vitæ; non ibi frigus, non æstus, sed perpetua aeris temperies, è cuius medio fons prorumpens totum nemus irrigat. Diuiditur autem in quatuor nascentia flumina; cuius loci aditus post peccatum hominis est interclusus: septus est enim vndique romphæa flammea id est muro igneo accinctus, ita vt eius cum cœlo pene iungatur incendium. Cherubin quoque id est Angelorum pręsidium arcendis spiritibus malis, super rompheæ flagrantiam ordinatum est: vt homines flammæ, Angelos verò malos Cherubin submoueant, ne cui carni vel spiritui transgressionis; aditus paradisi pateat.

De India & eius mirabilibus.

Cap. LXIIII.

India. Commoditates Indiæ. Terra bis ferens fructum in anno.

INdia ab Indo flumine dicta est, quo ex parte occidentali clauditur; hæc à meridiano mari porrecta, vsq; ad ortum solis & à septentrione, vsque ad mōtem Caucasum peruenit, habens gentes multas & oppida. Insulam quoque Taprobanam gemmis & elephantibus refertam, Chrysen & Argyren auro & argento fœcundas: vtilem quoque arborem folijs nunquam carentem; habet & fluuios Gangem, Nidam, & Hypanem, illustrantes Indos. Terra Indiæ Fauonij spiritu saluberrima in anno bis metit fruges, vice hyemis Ethesijs potitur. Gignit autem tincti coloris homines, elephantes ingentes, Monoceron bestiam; Psitacum auem, hebenum quoque lignum, & cinnamomum, & piper, & calamum aromaticum: mittit ebur, lapides quoque preciosos, beryllos, crisoprasos, adamantem, carbunculos, lychnites, margaritas, & vniones, quibus nobilium fœminarum ardet ambitio; ibi sunt & montes aurei quos adire propter dracones & gryphas & immensorum hominum monstra impossibile est.

Solinus cap. 58. Polyhis: In India traduntur fuisse quinque millia oppidorum pręcipua capacitate; populorum 9000. Diu etiam credita est tertia pars terrarum, nec mirum sit, vel de hominum, vel de vrbium copia, cum soli Indi nunquam à natali solo recesserint. Indiam Liber pater ingressus est, vtpote qui Indis subactis omnium primus triumphauit; maximi in ea amnes, Ganges & Indus; minima Gangis latitudo, per 8. millia passuum, maxima per 20. patet, altitudo vbi vadosissimus est, mensuram 100. pedum deuorat.

In Gange, insula est populosissima, amplissimam continens gentem, quorum rex, 50. millia peditum, equitum quoque 4. millia in armis habet; omnes sane quicunque prædicti sunt regia potestate, non sine maximo elephantorum, equitum etiam peditumque numero militarem agitant disciplinam.

Prasia gens validissima Palybotram vrbem incolunt, vnde quidam, gentem ipsam Palybotros nominauerunt, quorum Rex sexcentena millia peditum,

equitum 30. millia, elephantorum 8. millia omnibus diebus ad stipendium vocat.

Vltra Palybotram mons Maleus est, in quo vmbræ, hyeme, in septentriones, æstate, in Austros cadunt, vicissitudine hac durante, senis mensibus. Septentriones in eo tractu in anno semel, nec vltra 15. dies apparent; sicuti auctor est Bethon, qui perhibet hoc in pluribus Indiæ locis euenire. Indo flumini proximantes versa ad meridiem plaga vltra aliorum torrentes, habent calores; denique vim syderis prodit hominum color. Montana Pygmei tenent, at illi quibus est vicinus oceanus sine regibus degunt. Pandea gens à fœminis regitur, cui Reginam primam assignant Herculis filiam. In India sunt monstra diuersi generis, serpentes enormes, Leucrocata, Eale, Tauri mirabiles, Manticora, Monoceros, Anguillæ tricenorum pedum, pomaria, 40. passuum, hirundines immensæ, & alia plura mirabilia.

Lege Solinum in Polybis cap. 55.

De cæteris Asiæ regionibus Isidorus cap. 3. lib. 14.

Cap. LXV.

Parthia.

Parthiam Parthi à Scithia venientes occupauerunt eamque ex suo nomine vocauerunt, huic à meridie mare rubrum est, à septentrione Hircanum salum; ab occidua solis plaga, Media: regna in ea 18. sunt porrecta à Caspio littore ad terram Scytharum.

Assyria.

Assyria vocata est ab Assur filio Sem, qui eam post diluuium regionem primus incoluit: hæc ab ortu, Indiam; à meridie, Mediam tangit, ab occiduo, Tygrim, à septentrione, montem Caucasum; vbi portæ Caspiæ sunt. In hac regione primum vsus inuentus est purpuræ. Inde primum crinium, & corporum vnguenta venerunt, & odores, ex quibus Romanorum, ac Græcorum effluxit luxuria.

Lege Bartholomæum Angl. lib. 15. de propriet. prouinciarum.

Media & Persia.

Media & Persia à regibus Medo & Perso cognominatæ sunt, qui eas prouincias debellando aggressi sunt. Ex quibus Media ab occasu transuersa, Parthia regna amplectitur, à septentrione, Armenia circundatur, ab ortu, mari Caspio diuiditur, à meridie, Perside. Huius terra medicam arborem gignit, quam alia regio minimè parturit. Sunt autem Mediæ duæ, maior & minor.

Persida.

Persida tendens ab ortu solis vsque ad Indos, ab occasu, mare rubrum, ab aquilone verò, Mediam tangit, ab austro, Armeniam, quæ Persidæ annectitur, quibus est Susa oppidum nobilissimum. In Perside primum orta est ars magica, ad quam Nembroth gygas post confusionem linguarum abijt, ibique Persas ignem colere docuit. Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua Hel dicitur.

Ars Magica orta in Perside.

Mesopotamia.

Mesopotamia Græcam etymologiam possidet, quod duobus fluuijs ambiatur; nam ab oriente Tygrim habet, ab occiduo Euphratem: incipit autē à septentrione inter montem Taurum & Caucasum, cuius à meridie sequitur Babylonia, deinde Chaldæa, nouissimè Arabia Eudemon, quæ inter sinum Persicum, & sinum Arabicum angusto terræ tractu orientem versus extenditur.

Babylonia.

Babyloniæ regionis caput, Babylon vrbs est, à qua nuncupata, tam nobilis, vt Chaldæa, & Assyria & Mesopotamia, in eius nomen aliquando transierunt, *plura de Babylonia vid. in Bartholomęo Angl. lib. 15.*

Ex eodem Authore.

Cap. LXVI.

Arabia.

Arabia est appellata sacra .i. thurifera hoc enim significare interpretatur, eo quod sit regio thuriferos odores creans, hinc eam Gręci Eudemon nostri beatam nominauerunt. In cuius saltibus myrrha & cinamomum prouenit. Ibi nascitur auis Phœnix, sardonix gemma, & iris melotidis, & pæderos ibi inuenitur. Ipsa est & Saba appellata à filio Chus, qui nuncupatus est Saba. Hæc autem (vt prædiximus) angusto terræ tractu ad orientem versus ad Persicum sinum extenditur, cuius septentrionem Chaldea claudit, occasum sinus Arabicus.

Syria.

Syriam Syrus quidam perhibetur indigena, à suo vocabulo nuncupasse. Hæc ab oriente fluuio Euphrate, ab occasu nostro mari & Ægypto terminatur, tangens in septentrione, Armeniam & Cappadociam, à meridie sinum Arabicum; situs eius porrectus in immensam longitudinem; in lato angustior. Habet autem in se prouincias Commagenam, & Phœniciam, & Palæstinam, cuius pars est Iudæa, absque Saracenis, & Nabathæis.

Commagena.

Commagena est prima prouincia Syriæ, vocabulo commagæ vrbis nuncupata, quæ quondam ibi metropolis habebatur. Huius est à septentrione* Armenia, ab ortu Mesopotamia, à meridie Syria, ab occasu mare magnum.

** Isidorus habet Cappadocia.*

Phœnix * Cathini frater, de Thebis Ægyptiorum in Syriam profectus apud Sydonem regnauit, eamque prouinciam ex suo nomine Phœniciam appellauit. Ipsa est vbi est Tyrus, ad quam Isaias loquitur, habet autem Arabiam ab Oriente, mare rubrum à meridie.

** Isid. dicit Cadmi.*

Palæstina.

Palæstina prouincia Philistinam vrbem metropolim habuit, quæ nunc dicitur Ascalon, ex qua ciuitate omnis circa eam regio Palæstina est nuncupata. Huius ab oriente mare rubrum occurrit, à meridiano latere, Iudæa excipitur, à septentrionali plaga Tyriorum finibus clauditur, ab occasu Ægyptio limine terminatur.

Iterum ex eodem authore.

Cap. LXVII.

Iudæa.

Iudæa ex nomine Iudæ est appellata, ex cuius tribu reges habuit. Hæc est Palęstinæ regio, quæ Chanaan dicta est à filio Chan. siue à 10. Chananæorum gentibus, quibus expulsis, eandem terram Iudæi possederunt. Initium longitudinis eius à vico Arpha vsq; ad vicum Iuliasen porrigitur, in quo Iudęorum pariter ac Tyriorum communis habitatio est. Latitudo autem eius à monte Libani vsque ad Tyberiadis lacum extenditur. In medio autem Iudeæ ciuitas Hierosolyma est quasi vmbilicus regionis totius. Terra est variarum opum diues, frugibus fertilis, aquis illustris, opima balsamis. Vnde secundum elementorum gratiam existimauerunt Iudęi eam promissam patribus terram fluentem lacte & melle, cum hinc illis Deus resurrectionis gratiam polliceretur.

Hierosolyma in medio Iudææ.

Samaria.

Samaria regio Palæstinæ, ab oppido quodam nomen accepit, quod vocabatur Samaria, ciuitas quondam regalis in Israel, quæ nunc ab Augusti nomine Sebastia nuncupatur. Hæc regio inter Iudæam, & Galilæam media iacet, incipiens à vico, cui nomen est Eleas deficiens in terra Agrabat: situs eius est natura consimilis, nec vllo differens à Iudæa.

Galilæa.

Galilęa regio Palæstinę vocata est, quæ gignit candidiores homines quàm Palæstina. Hæc autem duplex est, superior & inferior sibi tamen connexæ, Syriæ & Phœniciæ adhærentes, terra earum opima, & ferax & fructibus satis fœcunda.

Pentapolis.

Pentapolis regio in confinio Arabiæ & Palæstinæ sita est: dicta à quinque ciuitatibus impiorum, quę igne cœlesti consumptę sunt: terra amplius à Hierosolymis olim vberrima, nunc autem deserta atque exusta. Nam pro scelere Incolarum de cœlo descendit ignis, qui regionem illam in cineres æternos dissoluit; cuius vmbra quędam & species in fauillis & arboribus ipsis etiam adhuc videtur. Nascuntur enim ibi poma virentia sub tanta specie maturitatis, vt edendi desiderium gignant, quæ si carpas, fatiscunt, ac resoluuntur in cinerem, & fumum exhalant, quasi adhuc ardeant.

Adhuc ex eodem Isidoro.

CAP. LXVIII.

Nabathea. NAbathea à Nabath filio Ismahel nuncupata est. Iacet autem inter Iudæam & Arabiam, & surgens ab Euphrate, in mare rubrum porrigitur, & est pars Arabiæ.

Ægyptus. Ægyptus, quæ prius Aerea dicebatur ab Ægypto Danai fratre postea ibi regnante nomen accepit. Hæc ab oriente Syriæ ac Rubro mari coniuncta ab occasu Lybiam habet, & à septentrione mare magnum, à meridie vero introrsus recedit, pertendens vsque ad Æthyopes. Regio cœli imbribus insueta, & pluuiarum ignara. Nilus solus eam circumfluens irrigat, & inundatione sua fœcundat, vnde & ferax frugibus multam partem terrarum frumento alit, cæterorum quoque adeo copiosa, vt impleat necessarijs mercibus etiam orbem terrarum. Finis Ægypti Canopia à Canope Menelai gubernatore sepulto in ea insula, quæ Lybiæ principium & ostium Nili facit. *Helinandus.* Plato tradit in Ægypto nunquam pluisse. *Isido. lib. 14. cap. 3.*

Seres. Seres oppidum est orientis, à quo genus Sericum & etiam regio nuncupata est. Hæc à Scythico oceano & mari Caspio ad oceanum orientalem inflectitur, nobilibus frondibus fertilis, à quibus vellera decerpuntur, quæ cæterarum gentium populis Seres ad vsum vestium vendunt.

Bactria. Bactriæ regioni proprius amnis Bactrus vocabulum dedit. Partes eius quæ planæ sunt, propansis montis iugis ambiuntur; quæ aduersæ sunt Indi fluuij fontibus terminantur, reliqua includit Ochus fluuius. Mittit Bactria fortissimos camelos nunquam atterentes pedem.

Scythia. Scythia sicut Gothia à Magog filio Iaphet fertur cognominata, cuius terra olim ingens fuit; nam ab oriente India, à septentrione per paludes mæotides inter Danubium, & Oceanum; vsque ad Germaniæ fines porrigebatur; Postea verò minor effecta, à dextera orientis parte, qua oceanus Syricus tenditur vsque ad mare Caspium, quod est ad occasum. Deinde de meridie vsque ad Caucasi iuga deducta est, cui subiacet Hyrcania ab occasu, habens pariter gentes multas, propter terrarum infœcunditatem late vagantes. Ex quibus quædam agros incolunt, quædam portentuosæ, & truces; carnibus humanis, & eorum sanguine viuunt. Scythiæ plures terræ sunt locupletes, inhabitabiles tamen plures, nam dum in plerisque locis auro & gemmis affluant, Gryphorum immanitate accessus hominum rarus est. Smaragdis autem opima hæc patria est, Cyaneus quoque lapis & crystallus purissimus Scythiæ est. Habet & flumina magna, Phasiden magnum, Oscoron, atque Araxen.

Hyrcania. Hyrcania dicta est à silua Hyrcania, quæ Scythiæ subiacet, habens ab oriente mare Caspium, à meridie Armeniam, à septentrione Albaniam, ab occasu Hyberiam. Est autem siluis aspera, copiosa immanibus feris, tygribus, pantherisque, & pardis.

Item ex eodem Isidoro.

CAP. LXIX.

Albania. ALbania est à colore populi nuncupata, eo quod albo crine nascantur. Hæc ab oriente sub mari Caspio surgens, per ora oceani septentrionalis vsque ad Mæotides paludes per deserta & inculta extenditur. Huic terræ canes ingentes sunt, tantæque feritatis, vt tauros premant, leones perimant.

Armenia. Armenia vocata est ab Armeno Iasonis Thessali comite, qui amisso rege Iasone collecta multitudine eius, quæ passim vagabatur Armeniam cæpit & ex suo nomine nuncupauit. Sita est autem inter Taurum & Caucasum, à Cappadocia vsque ad Caspium mare protensa, habens à septentrione Ceraunios montes, ex quorum collibus Tygris fluuius nascitur, & in quibus montibus arca post diluuium resedisse perhibetur. Duplex est autem Armenia, superior & inferior, sicut duæ Pannoniæ.

Hyberia; regio est Asiæ prope pontum Armeniæ iuncta: in hac herbæ tincturæ vtiles nascuntur. Hyberia.

Cappadociam vrbs propria nominauit. Hæc in capite Syriæ sita, ab oriente Armeniam tangit, ab occasu Asiam minorem, ab aquilone mare Cimmericum & himisserios campos, quos habuere Amasones; à meridie verò Taurum mõtem, cui subiacet Cilicia & Isauria vsque ad Cilicum sinum, qui spectat contra insulam Cyprum. Terra eius ante alias, nutrix est equorum. Albis amnis per eam fluit, qui quondam Lydiæ regna disiunxit à Persis. Cappadocia.

Asia minor ab oriente Cappadocia cingitur, ab alijs partibus vndique mari circundatur, nam à septentrione Pontum Euxinum habet, ab occasu Propontidem, à meridie Ægyptiũ mare. Habet prouincias Bithiniam, Phrygiam, Galatiam, Lydiam, Cariam, Pamphiliam, Isauriam, Liciam, atque Ciliciam. Asia minor.

De prouincijs Asiæ minoris.

CAP. LXX.

BIthinia in ponti exordio ad partem orientis aduersa Thraciæ iacet, multis antea nominibus appellata; nam prius Beritia dicta, deinde Migdonia, mox à Bithinio rege Bithinia nuncupata est, ipsa est & maior Phrygia. Nichomedia vrbs in ea est, vbi Hannibal fugiens veneni haustu animam expirauit. Bithinia. Ex Isidoro cap. citato.

Galatia dicta est à priscis Gallorum gentibus, à quibus extitit occupata, nam Galli in auxilium à Rege Bithiniæ euocati regnum cum eo, peracta victoria diuiserunt, sicque deinde Græcis admixti, primum Gallogræci, nunc ex antiquo Gallorum nomine Galatæ dicuntur, & eorum regio Galatia nuncupatur. Galatia.

Phrygia ab Europis filia dicta; hæc & Dardania à Dardano Iouis filio dicta, de quo, *Homerus ait.* Phrygia.

Quem primum genuit cœlesti Iupiter arce.

Hic enim profectus de Corinthia ciuitate primus venit in Phrygiam. Est autem regio Troiadi subiecta, ab aquilonis parte Galatiæ, à meridiana, vicina est Lycaoniæ; ab oriente Lydiæ adhæret, ab occidente Hellesponto mari terminatur. Huius regio Troia est, quam ex suo nomine appellauit, Tros Troianorum rex, Ganymedis Pater. Duæ sunt autem Phrygiæ maior & minor. Maior Phrygia Smirnam habet, minor verò Ilium Lycaoniam. Cariam autem Hermus fluuius discernit à Phrygia.

Lydia sedes antiqua regum, quam Pactoli vnda extulit in diuitias torrentibus aureis. Lydia autem à Lydo regis fratre, qui in prouincia remanserat cognominata est. Coniungitur autem minori Phrygiæ ab occidente, ab ortu Smirnam habet vrbem; quam Helles fluuius cingit, cuius campos Pactolus & Hermus circunfluunt, arenis aureis ditissimi. Lydia.

Pamphylia Ciliciæ sociatur, cuius vltima Phaselis; de hinc Lycaonia, quæ ab illa parte qua Galatiæ conterminata est, habet ciuitates 14. Isauria ex situ loci perhibetur cognominata, quod vndique aperta aurarũ flatibus pateat, Metropolim vrbem Seleuciam habet. Pamphilia siue Isauria.

Cilicia à Cilice quondam nomen traxit, quem ortu Phœnice dicunt, & antiquiorem Ioue fuisse asserunt, plurima iacet campis recipiens ab occiduo Lyciam, à meridie mare Persicum, à tergo montis Tauri iuga, hanc* Cignus amnis intersecat, matrem vrbium habet Tharsum. In ea &* Coriscos oppidum est, vnde crocum plurimum, & optimum venit in spiramine fragrantissimum & colore pulchrius auro. Cilicia. * alias Cydnus. * alias Corycus.

Lycia nuncupata, quod ab oriente adiuncta Ciliciæ, sit, nam habet ab ortu Ciliciam, ab occasu, & meridie mare, à septentrione Cariam. Ibi est mons Chymæra, qui nocturnis æstibus ignem exhalat, sicut in Cicilia Ætna, & Veseuus in Campania. Lycia.

De

De Europa & eius regionibus.

CAP. LXXI.

Europa Isidorus lib. 14. cap. 4.

POst Asiam ad Europam stylus vertendus est. Europa quippe Agenoris Lybiæ regis filia fuit, quam Iupiter ab Africa raptam Cretam aduexit, & partem tertiam orbis ex eius nomine appellauit. Incipit à flumine Tanai, descendens ad occasum per septentrionalem oceanum vsque ad fines Hispaniæ, cuius pars orientalis, & meridiana, à Ponto consurgens, tota mari magno coniungitur, & in insulis Gadibus finitur.

Nomina prouinciarũ Europæ.

Prima Europæ regio est Scythia inferior, quæ à mæotidis paludibus incipiens inter Danubium & Oceanum septentrionalem vsque ad Germaniam porrigitur. Quæ terra generaliter propter Barbaras gentes, quibus inhabitatur, Barbarica dicitur. Huius pars prima Alania est, quæ ad Mæotidas paludes pertingit, post hanc Dacia vbi & Gothia, deinde Germania, vbi plurimam partem Sueui incoluerunt.

Germania.

Germania post Scythiam inferiorem, à Danubio inter Rhenum fluuium Oceanumque conclusa; cingitur à septentrione & occasu Oceano; ab ortu verò Danubio; à meridie, Rheno flumine dirimitur; terra diues virium, ac populis numerosis & immanibus, vnde & propter fœcunditatem gignendorum populorum Germania dicta est. Gignit aues hyrcinas, quarũ pennæ noctu perlucent; Bisontes quoque feras, & vrsos atque alces parturit. Mittit & gemmas, crystallum, & succinum, callaicum quoque viridem, & ceraunium candidum. Duæ autem sunt Germaniæ, superior iuxta septentrionalem Oceanum, inferior circa Rhenum. Prouinciæ autem sunt, quas Danubius à Barbarico ad mediterraneum mare secludit.

Mesia.

Prima est Mesia à messium prouentu vocata, vnde & eam veteres Cereris horreum vocabant. Hęc autem ab oriente ostijs Danubij iungitur; ab Euro verò Thraciæ; à meridie Macedoniæ; ab occasu, Hystriæ, copulatur.

Pannonia.

Post Mesiam autem Pannonia est. Inde Noricus ager frigidus, & parcius fructuosus, post Rheticus frugibus ferax, qui excipit Galliam Belgicam.

Thracia.

Thraciæ Tyras Iaphet filius veniens nomen dedisse perhibetur. Alij à sæuitia Incolarum Thraciam appellatam dixerunt. Huic ab oriente Propontis, & vrbs Constantinopolis opposita est; à septentrione verò Ister obtenditur; à meridie vero Ægeo mari adhæret; ab occasu Macedonia illi subiacet, cuius regionem olim diuersarum gentium populi, Massagetæ, Sarmatæ, Scythæ, & aliç plurimæ nationes incoluerunt, ampla est enim, ideoque plurimas continuit gentes. Ebrum fluuium Thracia fundit, qui etiam gentes barbarorum plurimas tangit.

De Græcia & eius prouincijs.

CAP. LXXII.

Græcia. Isidorus lib. & cap. citatis.

GRæcia à Græco Rege dicta est, qui cunctam illam regionem regno incoluit. Sunt autem prouinciæ Græciæ septem, quarum prima est ab occidente Dalmacia, deinde Epyrus, inde Helladas, inde Thessalia, inde Macedonia, inde Achaya: & duæ in mari, Creta & Cyclades. Illyricum autem generaliter omnis Græcia est.

Dalmatia.

Dalmatia à Delmi maxima eiusdem prouinciæ ciuitate traxisse nomen ęstimatur. Adhæret autem ab oriente Macedoniæ, à septentrione Misiæ, ab occasu Histria terminatur, à meridie verò Adriatico sinu clauditur.

Epyrus.

Epyrus à Pyrrho Achillis filio dicitur, cuius pars Chaonia, quæ ante Molossia dicta est à Molosso filio Pyrrhi, quem de Andromacha habuit, sed postquam occisus est Pyrrhus Orestis insidijs, Andromacham Helenus suscepit, tenuitque regnum Priuigni, qui successerat patri suo à quo Molossia dicta est pars Epyri, quam Helenus postea à fratre Chaone, quem in venatu per ignorantiam dicitur occidisse, Chaoniam nominauit, quasi ad solatium fratris extincti.

Hellas.

Hellas dicta est à Rege Hellene Deucalionis & Pyrrhæ filio: à quo & prius Græci Hellenes nuncupati à Rege Hellene sunt. Ipsa est igitur & Attica terra, Attaprius dicta; nam Graius quidam Græciæ indigena fuit, ex cuius filia Attis nomine, Attica terra vocata est. Hęc inter Macedoniam & Achaiam media iacet; Archadię à septentrionali parte coniuncta. Ipsa etiam & vera Græcia, vbi fuit Athenas ciuitas mater literarum liberalium, & Philosophorum nutrix, qua nihil habuit Græcia clarius, atque nobilius. In ea est Maratonius campus, opinione quondam prælij cruentissimus.

Hellades autem duæ sunt prouinciæ: Boetia & Peloponessus: * Boetia autem dicta est hac ex causa, dum Cathmus Agenoris filius Europam sororem à Ioue raptam ex præcepto genitoris quæreret, nec reperiret, patris iram formidans cõfirmato animo elegit exilium, nam bouis forte conspectæ secutus vestigia amplexus est sedem, vbi recubauerat illa, sicque locum de nomine bouis Boetiam nominauit, vbi & Thebas vrbem construxit, in qua olim ciuilia bella detonuerunt, & vbi nati sunt Apollo & Hercules maior ille Thebanus. Eadem est Aonia vocata, à fonte quondam Apollini & Musis consecrato, qui in eadem Boetia est. Peloponessus verò secunda pars Helladis à Pelope rege Atticæ vocata est.

* Isidorus legit Bœotia Bartholomæus autem Ang. sicut hic legimus.

Iterum ex eodem Isidoro.

CAP. LXXIII.

Thessalia.

THessalia à Thessalo rege dicta est, quæ ad meridianã plagam Macedoniæ coniuncta est, cuius à tergo Pieria est. Multa sunt in Thessalia flumina & oppida, inter quæ præcipuè Thessalonica, ibi est & mons Pernassus quondam Apollini consecratus. Thessalia patria Achillis, & origo Lapitharum fuit, de quibus fertur, quod hi primo equos frænis domuerunt, vnde & Centauri dicti sunt. In Thessalia primum solidi aurei facti sunt, domandorum quoque equorum vsus primum repertus est.

Macedonia.

Macedoniæ in exordio ab Emathio rege Emathiæ nomen erat, sed Macedo Deucalionis maternus nepos, postquam ibi accepit principatum, mutauit vocabulum, Macedoniamque à suo nomine dixit. Est autem confinis ab oriente Ægeo mari, à meridie Achaiæ, ab occasu Dalmatiæ, à septentrione Misiæ patria Alexandri magni, & regio aureis venis argenteisque optima. Lapidem quem Peranitem vocant ista gignit. Mons Olimpus in ea est, qui excellenti vertice tantus attollitur, vt in cacumine eius nec nubes, nec venti sentiantur.

Achaia.

Achaia ab Achæo rege, & vrbs, & prouincia appellata est. Hæc penè insula est. Nam absque septentrionali parte, qua Macedoniæ iungitur, vndique septa est mari. Ab oriente enim habet Myrtheum mare, ab Euro, Creticum, à meridie Ionium, ab Aphrico & occasu Cassiopas insulas; à sola septentrionali parte Macedoniæ vel Atticę terrę adiungitur; huius caput est vrbs Corinthus Græciæ decus. Inachus est Achaiæ fluuius.

Archadia.

Archadia verò sinus Achaiæ est, vt platani folium; inter Ionium & Ægenum mare, ab Euro exposita, quam Archas Iouis & Calistæ filius, Pelasgisque in deditionem redactis, ex suo nomine Archadiam nuncupauit. Ipsa est & Sicyonia à Sicyone rege, à quo & regnum Sicyoniorum est dictum. Habet autem Archadia fluuium magnum Erimantum. Asbeston quoque lapidem, qui semel accensus, nunquam extinguitur. Candidissimæ etiam merulæ ibi nascuntur.

De cæteris Europę prouincijs.

CAP. LXXIIII.

Pannonia. PAnnonia ab Alpibus Appenninis dicta est, quibus ab Italia secernitur: regio fortis & solo læta, duobus satis acerbis fluuiis, Drabo Saboque vallata est. Coniungitur autem cum Norico & Rhecia, habens ab oriente Misiam, ab Euro Istriam, ab Aphrico verò Alpes Appenninas, habens ab occasu Galliam Belgicam, à septentrione Danubij fontem vel limitem, qui Germaniam Galliamque secernit.

Istria. Istriam Ister amnis vocauit, qui eius terram influit, ipse est Danubius. Habet autem Istria à septentrione Pannoniam.

Italia. Italia olim à Græcis populis occupata, magna Græcia appellata est, deinde à Regis nomine Saturnia, mox & Latium dicta est, eo quod idē Saturnus à Ioue sedibus suis pulsus, ibi latuerit: postremo ab Italo Siculorum rege ibi regnante, Italia nuncupata est: cuius situs longitudine amplius quam latitudine à Cyrcio in Eurum extenditur, à meridie Tyrrheno mari; ab aquilone Adriatico clauditur, ab occiduo alpium iugis finitur; terra omnibus in rebus pulcherrima, soli fertilitate, pabuli vbertate gratissima. Habet lacus, Benacum, Auernum atque Lucrinum: fluuios Eridanum, Tyberim, & tepentes fontibus Baias. Gignit gemmas, Serciten, corallium, & lygurium; Boam quoque serpentem, Lyncem feram, & Diomedias aues. Italia autem & Hispania idcirco Hesperiæ dictæ sunt; quod Græci Hespero stella nauigent, & in Italiam, & Hispaniam; quæ hac ratione discernuntur, aut Hesperiam solam dicis, & significas Italiam; aut addis vltimam, & significas Hispaniam; quæ in occidentis est fine.

Thuscia. Vmbria. Tuscia pars est Italiæ; Vmbria verò pars Tusciæ.

Vmbria verò (vt historiæ narrant) ab eo, quod tempore aquosę cladis imbribus superfluerit, & ob hoc Vmbria gręce cognominata. Est enim in iugis Appennini montis sita in parte Italiæ iuxta meridiem.

Hetruria pars est Italiæ, dicta, quod eius fines tendebantur vsque ad ripam Tyberis, quasi ἕτερος ὅρος id est alter finis vocatur. Romæ enim finis antea vnam tantum Tyberis ripam tenebat. Hæc & Thuscia. Thuscia autem à frequentia sacrificij, & Thuris dicta est, ἀπὸ τοῦ θύειν: illic, & aruspicia dicunt esse reperta.

Apulia est vbi Brundusium, quam Etholi secuti Diomedem ducem condiderunt. Campania prouincia Italiæ, habet terras, hyeme omni, atque æstate vernantes, & sol ibi mitis, grata temperies, aer purus & blandus.

Adhuc ex eodem Isidoro.

CAP. LXXV.

Gallia. GAllia dicta est à candore populi, γάλα enim Græcè lac dicitur. Montes enim & rigor cœli ab ea parte solis ardorem excludunt, quo fit, vt candor corporum non coloretur. Hanc ab oriente alpium iuga tuentur, ab occasu oceanus includit, à meridie prærupta Pyrenæi, à septentrione Rheni fluenta atque Germania: cuius initium Belgica, finis, Aquitania est regio gleba vberi, ac pabulosa, & ad vsum animantium apta; fluminibus quoque ac fontibus irrigua, perfusa duobus magnis Rheno, & Rhodano fluuijs.

Belgis. Belgis autem ciuitas est Galliæ à qua Belgica prouincia dicta est.

Cisalpina, quia citra alpes.

Transalpina id est trans alpes contra septentrionem.

Rhetia verò quod sit iuxta Rhenum.

Aquitania autem ab obliquis aquis, Ligeris fluminis est appellata, quia ex plurima parte terminus eius est, eamque pene in orbe cingit.

Hispania. Hispania prius ab Ibero amne Iberia nuncupata; postea ab Hispano Hispania cognominata est; ipsa est & vera Hesperia ab Hespero stella occidentali dicta. Sita est autem inter Aphricam, & Galliam; à septentrione Pyreneis montibus clausa, à reliquis partibus vndique mari conclusa, salubritate cœli ęqualis; omnium frugum generibus fœcunda; gemmarum, metallorumque copijs ditissima. Interfluunt eam flumina magna, Betis, Mineus, Iberus, & Tagus, aurum trahens vt Pactolus. Habet prouincias 6. Taraconensem, Carthaginensem, Lusitaniam, Galliciam, Beticam, & Transfreta in regione Africæ, Tingitaniam. Duæ sunt autem Hispaniæ: Citerior, quæ in septentrionis plaga, à Pyrenæo vsque ad Carthaginem porrigitur. Vlterior, quę in meridiem à Celtiberis, vsque ad Gaditanum fretum extenditur.

De Africa & eius regionibus ex Isidoro cap. 5.

CAP. LXXVI.

Africa. AFricam autem nominatam quidam inde existimant, quasi Apricam, quod sit aperta cœlo vel Soli sine horrore frigoris. Alij Africam dicunt appellari ab vno de posteris Abrahæ de Cetura, qui vocatus est Afer, de quo supra meminimus. Incipit autem à finibus Ægypti pergens iuxta meridiem per Æthiopiam vsque ad Atlantem montem; à septentrionali vero parte mediterraneo mari coniuncta clauditur, & in Gaditano freto finitur, habens prouincias Libiam Cyrenensem, Pentapolim, Tripolim, Bizantium, Charthaginem, Numidiam, Mauritaniam, Tingitaniam, & circa solis ardorem Æthiopiam.

Libia Cyrenensis. Libia Cyrenensis in parte Africæ prima est, à Cyrene vrbe metropoli, quæ est in eius finibus nuncupata. Huic ab oriente Ægyptus est, ab occasu Sirtes maiores & Troglodítæ, à septentrione mare Libicum, à meridie Æthiopia, & Barbarorum variæ nationes, & solitudines inaccessibiles, quæ etiam Basiliscos serpentes creant.

Pentapolis. Pentapolis Græca lingua à quinque vrbibus nuncupata id est Berenice, Citene, Centria, Apolonia, Ptolomais, ex quibus Ptolomais & Berenice, à regibus nūcupatę sunt. Est autem Pentapolis Libiæ Cyrenensi adiuncta, & eius finibus deputata.

Tripolitanam quoque prouinciam Gręci lingua sua designant de numero trium magnarum vrbium, Ocea, Thabracæ, Leptis magna. Hæc habet ab oriente Sirtes maiores & Trogloditas, à septentrione mare Adriaticum, ab occasu Bizantium à meridie Getulos & Garamantes vsque ad Oceanum Æthyopicum protendentes.

Bizancena. Bizancena regio ex duobus nobilissimis oppidis nomen sortita est, ex quibus vna Adrumetus vocatur; altera Bizantium, hæc sub Tripoli est patens passuum ducenta, vel amplius millia, fœcunda oleis, & glebis ita pręp inguis, vt iacti ibi seminis incrementa pene centesima fruge renascantur.

Zeugis. Zeugis vbi Carthago magna, ipsa est & vera Africa inter Bizantium & Numidiam sita, à septentrione mari Siculo iuncta, & meridie vsque ad Getulorum regionem porrecta, cuius proxima quæque frugifera sunt; vlteriora autem bestijs & serpentibus sunt plena, atque Onagris magnis in deserto vagantibus.

Getulia autem Africæ pars mediterranea est.

Numidia. Numidia ab incolis passim vagantibus sic est vocata, quod nullam certam haberent sedem, nam lingua eorum incertæ sedes & vagæ Numidiæ dicuntur. Incipit autem à flumine Amisiga, & in * Tingitanum limitem desinit, habens ab oriente Sirtes minores, à septentrione mare, quod tendit in Sardiniam, ab occasu Mauritaniam Sitifensem; à meridie Æthyopum gentes: regio campis præpinguis; vbi autē siluestris est feras educit, vbi ardua iugis equos & onagros procreat.

* *Isidorus vero in Zeugitanum: Plinius tamen in Tingitania Ampsagam fluuium statuit.*

eximio

eximio etiam marmore prædicatur, quòd Numidicum dicitur. Habet autem vrbes præcipuas Hipponem, Rhegium, & Susicadam.

Item ex eodem Isid. cap. 5.

Cap. LXXVII.

Mauritania. MAuron Græci nigrum vocant, sicut ergò Gallia à candore populi, ita Mauritania à nigro colore nomen sortita est. Cuius prima prouincia Mauritania Sitifensis est, quæ Sitifi habuit oppidum, à quo & vocabulum traxisse regio perhibetur.

Mauritania vero Cæsariensis coloniæ, Cæsariæ ciuitas fuit, & nomen prouinciæ ex eo datum, vtræque enim prouincię sibi coniunctæ ab oriente Numidiam habent, à septentrione mare magnum, ab occasu flumen Maluam, à meridie montem Astrixim, qui discernit inter fœcundam terram, & arenas iacentes, vsque ad oceanum.

Mauritania. Mauritania Tingitana, à Tingi metropolitana huius prouinciæ ciuitate vocata est, hæc vltima Africæ surgit à montibus, 7. habens ab oriente flumen Maluam, à septentrione fretum Gaditanum; ab occiduo oceanum Atlanticum; à meridie Gaulalum, gentes vsque ad oceanum hesperium pererrantes. Regio gignens feras, simias, & dracones, & struthiones. Olim etiam & elephantis plena fuit, quos sola nunc India parturit.

Garama notabile. Garamantis regionis caput Garama oppidum fuit. Est autem inter Cyrenensem & Æthiopiam, vbi est fons qui friget calore diei, & calet frigore noctis.

Æthiopia. Æthiopia dicta est à calore populorum, quos solis vicinitas torret. Denique vim syderis prodit hominum color: est enim ibi iugis æstus. Nam quicquid eius est, sub meridiano cardine est, circa occiduum autem montuosa est, arenosa in medio, ad orientalem verò plagam deserta, cuius situs ab occiduo Atlantis montis ad orientem vsque in Ægypti fines porrigitur, à meridie, oceano: à septentrione Nilo flumine clauditur, plurimas habens gentes diuerso vultu, & monstruosa specie horribiles. Ferarum quoque & serpentium referta est multitudine, illic quippe Rinoceronta bestia, & Cameleopardus, Basiliscus, dracones ingentes, ex quorum cerebro gemmæ extrahuntur, Iacynctus & chrysoprasus ibi reperiuntur, Cinnamomum ibi colligitur. Duæ sunt autem Æthiopiæ, Vna circa ortum solis, alia circa occasum in Mauritania.

Extra tres autem partes orbis, quarta pars trans Oceanum interior est in meridie, quæ solis ardore incognita nobis est; in cuius finibus Antiopodes fabulose inhabitare produntur. Proxima autem Hispaniæ, Mauritania est, deinde Numidia, inde regio Carthaginensis, post quæ Getuliam accipimus, post eam Æthiopiam, inde loca exusta solis ardoribus.

De insulis Oceani quo cingitur orbis.

Cap. LXXVIII.

Reliqua lege in Isidoro circa finem cap. 5. lib. citati. INsulæ dictæ sunt, eo quod in salo sint, id est in mari. Ex his quoque notissimæ & maximè, quas plurimi veterum solerti studio indagauerunt notandæ sunt.

Britannia. Britãnia oceani insula interfuso mari toto orbe diuisa, à vocabulo suę gentis cognominata est, hæc aduersa Galliarum parte ad prospectum Hispaniæ sita est. Circuitus eius quadragies octies septuaginta quinque millia, multa & magna flumina in ea, fontes calidi, & metallorum copia larga & varia. Gagates lapis ibi plurimus, & Margaritæ.

Thanatos. Thanatos insula oceani freto Gallico à Britania est, varia, tenuis, separata, frumentarijs campis & gleba vberi. Dicta est autem Thanatos à morte serpentium, quos dum ipsa nesciat, asportata inde terra quocunque gentium vecta sit, angues illico perimit.

Thyle vltima est insula oceani inter septentrionalem & occidentalem plagam, vltra Britanniam, à sole nomen habens; quod in ea æstiuum solstitium sol facit, & continuus in ea solstitiali tempore dies, brumalique nox perennis exigitur; vltra quam nauigatione vnius diei pigrum & concretum est mare. *Thyle secundum Plinium inhabitabilis est.*

Solinus cap. 55. Tylos Indiæ insula est. Ea fert palmas, oleum creat, vineis abundat. Terras omnes hoc miraculo sola vincit, quod quæcunque in ea nascitur arbor, nunquam caret folio. Ibi mons Caucasus, qui maximam orbis partem perpetuis iugis penetrat, fronte qua Soli obuersus est, arbores piperis ostentat, quas ad Iuniperi similitudinem diuersos fructus edere assueuerant, qui pene immaturi exeunt, dicitur piper longum, quod incorruptum est piper album, quorum autem rugosam & torridam calor fecerit, nomen tradunt de colore.

Isidorus vt supra. Orcades insulæ oceani vltra Britaniam positæ num.* 33. quarum 20. desertæ sunt, 13. coluntur. ** differt in his numeris Isidorus ab Authore & manuscriptis.*

Scotia eadem & Hibernia proxima Britaniæ insula spacio terrarum angustior, sed situ fœcundior, hæc ab Africo in Boream porrigitur, cuius partes priores in Iberiam & Cantabricum oceanum intendunt. Vnde & Hibernia dicta est: Scotia autem à Scotorum gentibus creditur appellata. Illic nullus anguis, auis rara, apis nulla, adeo vt aduectos inde pulueres vel lapides, si quis alibi sparserit inter aluearia examina fauos deserant. *Scotia.*

Gades insula est in fine Beticæ prouinciæ sita, quæ dirimit Europam ab Africa, in qua Herculis columnæ visuntur, & vnde Tirrheni maris faucibus oceani æstus immittitur. Est autem à continenti terra, 120. passibus diuisa, quam Tyrij à rubro mari profecti occupantes lingua sua Gades id est, septam, nominauerunt, pro eo quod circumsepta sit mari. Nascitur in ea arbor similis palmæ, cuius gummi infectum vitrum Ceraunium gemmam reddit. *Gades.*

Item ex eodem Isidoro lib. citato cap. 6.

Cap. LXXIX.

FOrtunatæ insulæ suo vocabulo significant omnia fere bona quasi fœlices & beatę fructuum vbertate, sua enim apte natura, preciosarum poma siluarum parturiunt; fortuitis vitibus iuga collium vestiuntur: Ad herbarum vicem messis & olus vulgo est; vnde gentilium error, & sæcularia carmina poetarum, propter soli fœcunditatem easdem paradisum vocauerunt. Harum prima Membriona dicitur, secunda Iuniona, tertia Theode, quarta Capraria, alia Viuaria, quæ aere nebuloso & concreto est, mox Canaria, canibus immensæ magnitudinis plena; omnes auibus plenæ, nebulosæ, palmiferæ, nuceæ, pineæ, mellis copia, animalibusque siluestribus ac piscibus abundantes. *Lege Plinium lib. 5. cap. 33.*

Sitæ sunt autem in oceano contra læuam Mauritaniæ occiduo proximæ, & inter se interiecto mari discretæ. *Insula fortunata.*

Gorgones insulæ sunt oceani obuersæ promontorio, quod vocatur Hespuceras, quas incoluerunt Gorgones fœminæ, aliti pernicitate, hirsuto & aspero corpore; & ex ijs insulæ cognominatę, distant autem continenti terra bidui nauigatione. *Gorgones. Alias Plin. Hesperion ceras.*

Hesperidum insulæ vocatæ sunt à ciuitate Hesperide, quæ fuit in fine Mauritaniæ: sunt enim vltra Gorgones sitę, sub Atlanteum littus in intimis finibus maris, in quarum hortis fingunt fabulæ draconem peruigilem, aurea mala seruantem. Fertur enim ibi esse maris æstuarium, adeo sinuosis lateribus tortuosum, vt visentibus procul lapsus angueos imitetur. *Hesperides.*

Chryse & Argyre. Chryse & Argyre sunt insulæ in Indico oceano sitæ, adeo fœcundæ copia metallorum, vt plerique eas auream superficiem & argenteam habere prodiderint, vnde & vocabula sortitæ sunt.

Taprobana. Taprobana insula est Indiæ, subiacens ad Eurum, ex quo oceanus Indicus incipit, patens in longitudine octingentis, 75. millibus passuum; in latitudine sexcentis, 25. millibus stadiorum. Scinditur amne interfluo, tota Margaritis repleta, & gemmis: pars eius bestijs & elephantis repleta est, partem verò homines tenent: homines autem ibi grandiores vltra omnium mensuram, rutilis comis, cæruleis oculis truciores sunt, nullo linguæ commercio alteri genti sociantur. Cum negociatoribus alijs in ripam fluminis merces opponunt, ac vix complacitas mutuant. Ætas illis vltra humanam fragilitatem prolixa est, vt immature pereat, qui centenarius moritur, nulli per diem somnus, annona semper eodem tenore. Ædificia humilia paruaq;, vitem nesciunt, redundant pomis, culturas & venatus amant, verum Tigridum aut Elephantorum * pastationibus delectantur, præsertimque Testudinum, quarum superficie domus familiarum capaces operiunt. In hac autem insula dicunt in vno anno duas esse æstates, & duas hyemes, & bis floribus vernare locum. Telos est insula Indiæ, virens omni tempore folijs.

**manuscrip. habet piscationibus.*

Hucusque oceani insulæ.

De Insulis maris magni, scilicet, Mediterranei, ex Isidoro cap. & lib. citatis.

CAP. LXXX.

ITem sunt aliæ insulæ, quæ ab Hellesponto vsque ad Gades in mari magno sunt constitutæ.

Cyprus. Cyprus insula à ciuitate Cypro, quæ in ea est, nomen accepit, ipsa est & Paphos Veneri consecrata, in Carpathio mari vicina Austro, famosa quondam diuitijs, & maximè æris; ibi enim prima inuentio huius metalli fuit, & vtilitas.

Creta. Creta insula Græciæ pars est iungẽs contra Peloponnensem, dicta à Crete quodam indigena, quem aiunt vnum Cretarum fuisse, à quibus Iupiter ibi abscondi-tus est, & enutritus. Est autem insula Gręciæ inter ortum solis, & occasum longissimo tractu porrecta, à septentrione Gręciæ æstibus, ab austro Ægyptijs vndis perfusa. Fuit autem quondam centum vrbibus nobilis: vnde & hæc Centopolis dicta est. Prima etiam remis & sagittis claruit, prima litteris iura firmxit, equestres turmas prima docuit, studium musicæ in ea primò repertum ab Idæis Dactylis mundo tradidit & exercendo ampliauit, capris copiosa, ceruis eget, lupos & vulpes, aliaque ferarum noxia nusquam gignit. Serpens nullus ibi, nulla noctua, & si inueniatur, statim moritur; larga autem est vitibus & arboribus. Dictamnus herba in Creta nascitur, & Almus quæ ad morsa diuturnam famem prohibet: phalangos autem venenatos gignit, & lapidem, qui Idæus Dactylus dicitur.

Abydos. Abydos insula est in Europa super Hellespontum posita, angustior, & periculoso mari separata, & Abydos Græce dicta, quod sit introitus Hellesponti maris, in quo Xerxes pontem ex nauibus fecit, & in Græciam transiuit.

Coos. Coos insula est adiacens prouinciæ Atticæ in qua Hippocrates medicus natus est, quæ (vt Varro testis est) arte lanificij prima in ornamentum fœminarum inclaruit.

Item ex eodem Isidoro cap. 6.

CAP. LXXXI.

Cyclades. CYclades, Græciæ quondam insulas, inde autumant quidam dictas, quod licèt spacijs longioribus à Delo proiectæ, in orbem tamen circa Delum sitæ sunt, nam orbem Cyclon Græci loquuntur. Quidam verò nõ quòd in orbem digestæ, sed propter scopulos, qui circa easdem sunt, dictas Cyclades putant. Hæ in Helesponto inter Ægeum & Malelum mare constitutæ, circundantur etiam myrteo pelago. Sunt autem omnes numero 53. tendentes à Septentrione in meridiem, per millia quingenta: ab oriente, in occasum per millia ducenta; Metropolis earum Rhodus.

Delos est insula in medio Cycladum sita, & dicta Delos fertur, quia post diluuium quod Ogygij temporibus notatur, cum orbem multis mensibus continua nox inumbrasset, ante omnes terras radijs solis illuminata est, sortitaque ex eo nomen, quod prima visibus manifesta fuisset, nam Delon Græci manifestum dicunt. Ipsa est & Ortygia, eo quod ibi primum visæ sunt Coturnices aues, quas Græci Ortygas vocant. In hac insula Latona enixa est Apollinem & Dianam. Delos autem, & ciuitas dicitur & insula. *Delos.*

Rhodos Cycladum prima est ab oriente, in qua rosæ capitolium dicitur esse inuentum, dum ibi ciuitas conderetur, ex quo & vrbs & insula Rhodus est appellata. In hac vrbe solis Colossus fuit æreus, 70. cubitorum altitudine, fuerunt & alij centum numero in eadem Colossi minores; fertur autem quondam hanc insulam adeo magno terręmotu concussam fuisse, vt labentibus in illa tectis ingens quoque ille Colossus rueretur. *Rhodos.*

Carpathos est vna ex Cycladibus à meridie posita contra Ægyptum, à qua Carpathium mare appellatum est, vocata propter celerem fructuum maturitatem: est enim inter Ægyptum & Rhodum. Ex hac insula dicuntur Carpasiæ naues magnæ & spaciosæ. *Carpathos.*

Cytherea vna est ex Cycladibus à parte occidua sic vocata, quod sit ibi Venus orta. *Cytherea.*

Icaria est vna de Cycladibus quæ Icario mari nomen dedit. Hæc inter Samum & Miconium procurrentibus saxis inhospitalis est, & nullis finibus portuosa. Dicitur autem Icarum Cretensem ibi naufragio interijsse, & de exitu hominis impositum nomen loco. *Icaria.*

Historia dicit ex Iasone natum fuisse Philomelum & Plutum, & ex Philomelo Pareantum genitum, qui de suo nomine Paron insulam & oppidum appellauit. Prius autem Minoia, deinde Paros est dicta: *de qua Virg.* *Paron.*

Niueamque Paron.

Gignit enim marmor candidissimum, quod Parium dicunt, mittit & Sardan lapidem, marmoribus quidem præstantiorem, sed inter gemmas vilissimum.

Chion insula Syra lingua appellatur, eo quod ibi Mastix gignitur. Syri enim masticem Chio vocant. *Chion.*

Samos insula est in mari Ægeo, vbi nata est Iuno, ex qua fuit Sibylla Samia, & Pythagoras Samius à quo Philosophiæ nomen inuentum est: in hac insula reperta prius Fictilia vasa traduntur; vnde & vasa Samia vocata sunt. *Samos.*

Tenedos, vna ex cycladibus ad septentrionem sita, in qua olim ciuitas à Tene quodam condita. Qui infamatus, quod cum Nouerca sua cõcubuisset, fugiens, hanc insulam vacuam cultoribus obtinuit, & ei nomen indidit. *Tenedos.*

Item ex eodem Isidoro.

CAP. LXXXII.

SIcilia à Sicano rege Sicania dicta est, deinde à Siculo Itali fratre Sicilia, prius autem Trinacria dicta propter tria acra id est, promontoria, Pelorum, Pachinum, & Lilibæum. Hæc ab Italia exiguo freto discreta est, Africum mare prospectans, terris frugifera, auro abundans, cauernis tamen & fistulis penetrabilis, ventisque & sulphure plena: vnde & ibi Ætnæ montis *Sicilia.*

æstuant

æstuant incendia; in cuius freto Scylla & Carybdis, quibus nauigia, aut absorbentur, aut colliduntur. Fuit autem quondam patria Cyclopum, & postea nutrix Tyrannorum, frugum fertilis, ac primum terris omnibus commissis seminibus aratro proscissa. Principem vrbium Siracusam habet, & fontem Arethusam, & Alphæum fluuium, magnorum generatorem equorum. In ea insula primum est inuenta comædia; Achaten lapidem ipsa primum ex Achate flumine dedit, parturit & mare eius corallium, gignit & sales Agrigentinos, in igne solubiles, crepitantes in aquis. Omnis ambitus eius clauditur stadiorum trium millium.

Æolia insulæ. Æoliç insulç Siciliæ, appellatç sunt ab Æolo Hippotæ filio, quem Poetæ finxerunt regem fuisse ventorum, sed (vt Varro dicit) rector fuit istarum insularum, & quoniam ex earum nebulis & fumo futuros prædicebat flatus ventorum, ab imperitis visus est sua potestate ventos retinuisse. Eædem insulæ & Vulcaniæ vocantur, quod & ipsæ sicut Ætna ardeant. Sunt autem nouem habentes propria nomina, quarum prima Lyparus, quam Liparen vocauit, qui eam ante Æolum rexit. Altera Hiera vocatur, quod sit collibus eminentissimis ornata. Tertia Strongyle in qua Æolus regnasse fertur, reliquæ vero id est Didyme, Ericusa, Phenicusa, Euonymos, Erycodes, Phænicodes quæ quoniam nocte ardent Æoliæ siue Vulcaniæ dicũtur: ex his quædam ab initio non fuerunt, postea mari editæ sunt.

Item ex eodem authore.

Cap. LXXXIII.

Sardinia. Sardis Hercule procreatus, cum magna multitudine à Lybia profectus Sardiniam occupauit, ex suo vocabulo insulæ nomen dedit; hæc in Africo mari faciem vestigij humani tam in orientem, quam in occidentem latior prominet: terra patens in longitudine millia 140. in latitudine 40. In ea neque serpentes gignuntur, neque lupus, sed solifuga tantum, animal exiguum, hominibus perniciosum; venenum quoque non nascitur ibi, nisi herba per scriptores plurimos, & Poetas, memorata, Apiastro similis, quæ hominibus rictus contrahit, & quasi ridentes interimit. Sardinia calidos fontes habet infirmis medelam præbentes, furibus cæcitatem, si sacramento dato oculos aquis eius tetigerunt.

Corsica insula. Corsicæ insulæ exordium incolç Ligures dederunt, appellantes eam ex nomine ducis, hæc Græcè κύρνη dicitur, à Cyrno Herculis filio habitata. Diuiditur autem à Sardinia 20. millium freto; cincta Ligustici æquoris sinu ad prospectum Italiæ. Est autem multis promontorijs angulosa, gignens lætissima pabula, & lapidem, quem Catochiten Græci vocant.

Plinius legit Ebusus. Ebosus insula est Hispaniæ dicta; quod à zonis non procul sit, quasi Ebozos, cuius terram serpentes fugiunt, huic contraria est Colubraria, quæ referta est anguibus.

Baleares insulæ Hispaniæ duæ sunt, Aphrosiades & Gymmasides, in his primum inuentus est vsus fundarum, quibus lapides emittuntur, vnde & baleares sunt dictæ, balin enim Græce emittere dicitur, vnde & balista, quasi missa, & fundibulum.

Virgil. *Balearis verbere fundæ.*

Commune est insulis vt promineant, vnde & loca earum promontoria dicuntur.

De Montibus, ex Isidoro lib. 14. cap. 8.

Cap. LXXXIV.

Montes sunt tumores terrarum altissimi, dicti quod sint eminentes, quidam autem proprijs ex causis vocati sunt: ex quibus notandi sunt, qui opinione maximè celebrant.

Caucasus. Mons Caucasus ab India vsque ad Taurum porrectus, pro gentium & linguarum varietate, quaque versum vadit, diuersis nominibus nuncupatur, vbi autem ad orientem in excellẽtiorem consurgit sublimitatem, propter nimium candorem Caucasus nuncupatur, nam orientali lingua, Caucasum signat candidum id est densissimis niuibus candicantem.

Taurus. Mons Taurus à plerisque idem vocatur qui & Caucasus.

Libanus. Libanus mons est Phœnicum altissimus, cuius meminerunt Prophetæ, dictus à Thure, quia ibi colligitur, cuius ea pars, quæ est super eum ad orientalem plagam respiciens Antilibanus appellatur, id est contra libanum.

Ararath. Ararath mons Armeniæ, in quo arcam historiæ post diluuium sedisse testantur, vnde & vsque hodie ibidem lignorum eius videntur vestigia.

Acroceraunij. Acroceraunij montes propter altitudinem & fulminum ictus vocati sunt, Græci enim fulmen κέραυνος dicunt. Sunt autem inter Armeniam & Iberiam, incipientes à portis Caspijs vsque ad fontem Tygridis fluuij.

Hyperbore. Hiperborei montes Scythiæ dicti sunt, eo quod supra, id est vltra eos flat Boreas.

Riphæi. Riphæi montes in capite Germaniç sunt à perpetuo ventorum flatu nominati, nam ῥιφὴ Græcè impetus.

Olympus. Olympus est mons Macedoniæ procelsus, ita vt sub illo nubes esse dicantur, *de quo Virg.*

Nubes excessit Olympus.

Comestor. Olympus vsque ad limpidum aera euadit, super quem litteræ inscriptæ in puluere per annum repertæ sunt stetisse immobiles, vbi pro nimia aeris raritate, nec aues viuere possunt, nec Philosophi ascendentes absque spongijs plenis aqua, aliquantulum ibi manere potuerunt, quas naribus apponentes crassiorem inde aerem attrahebant: hic Macedoniam diuidit à Thracia.

Isidorus vt supra.

Athos. Athos est mons Macedoniæ, & ipse altior nubibus, tantoque sublimis, vt in lemnum vmbra eius pertendat, quæ ab eo 76. miliaribus separatur.

Parnasus. Parnasus est mons Thessaliæ iuxta Boeociam, qui gemino vertice est erectus in cœlum: hic in duo finditur iuga, Cirra & Nisa, vnde & nuncupatur, eo quod in singulis iugis colebantur Apollo & Liber.

Ceraunij. Ceraunij sunt montes Epiri, à crebris dicti fulminibus: Græce enim fulmen ceraunos dicitur.

Appenninus mons appellatur, quasi alpes Pœninæ, quia Annibal veniens ad Italiam easdem alpes aperuit.

Iuuenalis. Et montem rupit aceto.

Item ex eodem.

Cap. LXXXV.

Ætnas ex igne & sulphure dictus est, vnde & gehenna; constat autem hunc ab ea parte, qua Eurus vel Africus flat, habere speluncas plenas sulphuris & vsque ad mare deductas. Quę speluncæ recipientes in se fluctus, ventum creant; qui exagitatus ignem gignit ex sulphure, vnde est quod videtur incendium.

Solinus. cap. 11. In Ætnæ vertice duo hyatus sunt crateres nominati, per quos eructatus erumpit vapor, præmisso prius fremitu, qui per æstuantes cauernarum latebras longo mugitu intra terræ viscera, diu voluitur; nec ante flammarum globi attolluntur, quam interni strepitus antecedant. Mirum est, nec illud minus, quod in illa feruentis naturæ pertinacia mixtas ignibus niues profert, & licèt vastis exundet incendijs, apicis caniciè perpetua brumalem detinet faciem. Itaque in vtroque inuicta violentia est, nec calor frigore mitigatur, nec frigus calore dissoluitur. Sicut autem in Campania vesuuius, in Sicilia Ætna; sic in Lycia mõs Chimęra est.

Isidorus vt supra. Pyrenæus, & ipse à crebris fulminũ ignibus nuncupatus est, Græcè enim ignis πῦρ vocatur. Iste est, qui inter Galliam atque Hispaniam quasi de industria munimentum interiacet.

Solurius à singularitate dicitur, quod omnibus Hispaniæ montibus solus altior videtur.

Calpes est mons in vltimis Oceani finibus qui dirimit Europam ab Africa, quem Atlantis finem esse dicunt. Atlas frater Promethei fuit, & Rex Africæ à quo Astrologiæ artem dicunt prius excogitatam, ideoque dictus est sustinuisse cælum. Ab eruditione igitur disciplinæ & scientia cœli, nomen eius in montem Africæ deriuatum est, qui nunc Atlas cognominatur, qui propter altitudinem suam, quasi cœli machinam, atque astra sustentare videtur.

Solinus cap. 27. Atlas mons est è media arenarũ consurgens vastitate, & eductus in viciniam lunaris circuli, vltra nubila caput condit. Qua ad oceanum extenditur, cui à se nomen dedit. Vacat fontibus, nemoribus inhorrescit, rupibus asperatur, squalet ieiunio, humo nuda, nec herbida. Qua Africam contra versus est, fœlix nascentibus sponte frugibus arboribus proceris opacissimus, quarum odor grauis, comæ Cupressi similes, vestiuntur lanugine, sericis velleribus nihilo viliore. In eo latere est herba Euphorbia copiosa, cuius succus ad ocularium proficit claritatem, nec mediocriter percellit vim venenorum. Vertex semper niualis. Saltus eius quadrupedes ac serpentes feræ, & cum his Elephantes occupauerunt.

Isidorus qui supra. Alpes sunt propriè montes Galliæ *de quibus Virg.*

Aereas alpes. Nam Gallorum lingua alpes montes alti vocantur. Hæ sunt enim quæ Italiæ murorum exhibent vicem.

Colles sunt præeminentiora iuga montium, quasi colla, iuga enim montium ex eo appellata sunt quod propinquitate sua iungantur. Valles sunt humilia loca quasi vulsa: hinc, & conualles, sunt depressa loca terrarum inter montes.

De Moribus extraneis quarundam gentium.

Cap. LXXXVI.

HÆc de diuisione terrarum ac regionum: & locorum nominibus atque proprietatibus dicta, sufficiant. Nunc de diuersis moribus viuendi quarundam gentium Barbararum, de monstruosis quoque gentibus pauca subiungamus.

Hier. contra Iouinianum lib. 2. Quis ignorat vnamquamque gentem non communi lege naturæ, sed his quorum copia est apud se vesci solitam? verbi gratia, Arabes & Saraceni, & omnis eremi Barbaries camelorum lacte viuit & carnibus; quia huiusmodi animal pro tempore & sterilitate regionum facile apud eos & gignitur & nutritur. Hi nefas arbitrantur porcorum vesci carnibus. Sues enim qui glande & castaneis & radicibus, saligine & hordeo ali solent, aut raro apud eos, aut penitus non inueniuntur; & si inuenti fuerint, alimenta non habent, quæ supra diximus. E regione septentrionales populos si ad esum Camelorum, Asinorumque compellas, simile putabunt eorum vesci carnibus ac si Lupum comedere cogantur & coruum.

In Ponto & Frigia vermes albos & obesos, qui nigello capite sunt, & nascuntur in lignorum carie pro magnis redditibus paterfamilias exigit. Rursum orientalis & Lybiæ populis, quia per desertam & calidam eremi vastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis vesci moris est. Compelle Phrygem & Ponticum vt locustam comedat, nefas putabit. Coge Syrum, Afrum & Arabem vt vermes Ponticos glutiat, ita eos despiciet vt muscas, millepedias, & lacertos: quanquam Syri & crocodilis terrenis: Afri etiam lacertis viridibus vesci soleant. In Ægypto, & Palæstina propter boum raritatem nemo vaccam comedit. In nostra prouincia scelus putant vitulos deuorare. Vnde & Imperator Valens nuper legem dedit per Orientem, ne quis carnibus vitulorum vesceretur, vtilitati agriculturæ prouidens; & pessimam Iudaizantis vulgi emendans consuetudinem, pro altilibus & lactentibus vitulos consumentis. Nomades, & Trogeoditæ & Scythæ & Hũnorum noua feritas, semicrudis vescuntur carnibus. Porro Ichthyophagi gens errans in littore maris rubri, super petras solis calore feruentes assant pisces, & hoc solo alimento victitant. Sarmatæ, Quadi, Vuandali, & innumerabiles aliæ gentes equorum & vulpium carnibus delectantur. Quid loquar de cæteris nationibus cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Scotos gentem Britanicam humanis vesci carnibus, & cum per siluas porcorum greges & armentorum pecudumque reperirent, pastorum nates, & fœminarum papillas solere abscindere, & has solas delicias arbitrari?

Item ex eodem Hieronymo libro 2. contra Iouinianum duobus folijs à principio.

Cap. LXXXVII.

SCotorum natio proprias vxores non habet, sed vt cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt. Persæ, Medi, Indi, & Æthiopes, regna non modica, & Romano Imperio paria, cum matribus & auijs & cum filiabus copulantur.

Massagetæ, & Derbices miserrimos putant, qui ægrotatione moriuntur, & parentes, cognatos, propinquos, cum ad senectam venerint, iugulatos deuorabant, rectius esse dicentes, vt à se potius, quam à vermibus comedantur.

Tibareni quos dilexerunt senes suspendunt in patibulo. Hircani volucribus & canibus semiuiuos proijciunt. Caspij ijsdem bestijs mortuos. Scythæ eos, qui à defunctis amati sunt viuos infodiunt cum ossibus mortuorum. Bactri canibus ad hoc ipsum nutritis subijciunt senes: quod cum Alexandri præfectus Nicanor emendare voluisset penes amisit prouinciam.

Solinus. Post inhumanos situs primos hominum Seres cognoscimus, qui aquarum aspergine inundatis frondibus vellera arborum adminiculo depectunt, liquorum & lanuginis teneram subtilitatẽ humore domant ad obsequium: hoc illud Sericum est in vsum publicum damno veritatis admissum, eo quod ostendere potius corpora, quam vestire; primo fœminis, nunc etiam viris, luxuriæ persuasit libido.

Seres ipsi quidem mites & inter se quietissimè viuunt, alias vero reliquorum mortalium cętus refugiunt, adeo vt cæterarum gentium commercia abnuant: primum eorum fluuium mercatores ipsi transeunt, in cuius ripis, nullo inter partes linguæ comercio, sed dispositarum rerum precio oculis æstimantes, sua tradunt, non emunt nostra.

Clemens lib. 9. Apud Seres neque meretrix, neque adultera, neque fur ad iudicium deducitur, neque occisus homo fertur ibi aliquando; sed est apud eos legum suarum metus vehementior; quam Genesis constellatio; hi in initio orbis terræ habitant. Seres quia caste viuunt, nec erugine, nec grandine, nec pestilentia, & malis affliguntur, quia nec post conceptum adire apud eos vltra fœminam fas est, neque cum purgatur. Carnibus immundis nemo ibi vescitur, sacrificia nemo nouit, secundum iustitiam omnes sibiipsis iudices fiunt ideo non castigantur huiusmodi plagis, sed plurimum temporis in vita durantes absque ægritudine vitam finiunt, morbidæ autem immunditiæ pro peccato solent accidere.

Solinus cap. 20. Essedonum mos est parentum funera prosequi cantibus & proximorum corrogatis cætibus; corpora ipsa dentibus laniare, ac pecudum mixta carnibus dapes facere; capitum etiam ossa auro incincta, in

in poculorum tradere ministerium. Scythotauri pro hostijs cædunt aduenas. Satarchæ auro & argento damnato, in æternum se à publica auaritia vendicauerunt.

Adbuc ex eodem Solino cap. vigesimo.

Cap. LXXXVIII.

SCytharum interius habitantium asperior est ritus specus incolunt; pocula non vt Essedones, sed de inimicorum capitibus moliuntur; amant prælia, interemptorum cruorem, ex vulneribus ipsis bibunt. De numero cædium honor crescit, quarum expertem esse apud eos probrum est; haustu mutui sanguinis fœdus sanciunt; non suo tantum more, sed Medorum, quorum vsurpata disciplina.

Iustinus iuxta impressionem Antuerpiensem 1600.

Iustinus lib. 2. paulo post initium. Scythæ agrum non exercent, nec domus vlla, aut tectum, aut sedes illis est; armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errantibus: vxores & liberos secum in plaustris vehunt, corijs tectis, imbrium hyemisque causa pro domibus vtuntur. Iustitia gentis ingenijs, non legibus culta est, nullum scelus apud eos grauius furto est, tecto quippe sine munimentoq; pecora & armenta habentibus quid saluum esset, si furari liceret. Aurũ & argentum non appetunt, lacte & melle viuunt, lanæ ac vestium vsus eis ignotus est, quamquam continuis frigoribus vrantur; pellibus ferinis ac murinis vtuntur. Hæc continentia illis morum quoque iustitiam edidit; nihil alienum concupiscentibus, quippe ibi diuitiarum cupido est vbi & vsus.

Solinus iuxta impressionem Francfurtensem cum annotationibus Draudij 1603.

Solinus cap. 33. Garamantici Æthyopes matrimonia priuatim nesciunt, sed omnibus in venerem vulgo licet, inde est quod filios matrem tantum recognoscant. Nam paterni nominis nulla reuerentia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti lasciuientis? Ea propter Garamantici Æthyopes inter omnes populos degeneres habentur; nec immerito, quia afflicta castitatis suæ disciplina successionis noticiam, ritu improbo perdiderunt. Nomen Æthyopum late patet; in parte Africana, qua Meroën videt Lybia, plurimæ eorum sunt, & variæ nationes; harum è numero, Nomades Cynocephalorum lacte viuunt. Syrbotæ longi sunt ad pedes 12. Attacæi captos venatibus Elephantos deuorant.

Solinus cap. 36.

Arabes Scenitæ causam nominis inde ducunt, quòd tentorijs succedunt, nec alias domos habent; ipsa etiam tentoria cilicina sunt, ita nuncupant velamenta caprarum pilis texta. Præterea suillis carnibus prorsus abstinent. Sane hoc animalis genus, si inuectum illo fuerit moritur illicò.

Arabes longe lateque diffusi, diuersis & moribus & cultibus plurimis viuunt; Plurimis crines intonsi mitrata capita, redimitu pari, pars rasa in cutem barba. Commercijs student, aliena non emunt; vendunt autem sua; quippe & mari & siluis diuites. Vmbræ quæ nobis dextræ sunt, illis sinistræ: pars eorum, quibus asper victus est, angues edunt; nulla illis vel animi cura vel corporis; ac propterea Offiofagi nominantur.

Solinus cap. 34.

Trogeoditæ, specus excauant, illis teguntur, nullus ibi habendi amor, à diuitijs paupertate se abdicauerunt voluntaria. Tantum lapide vno gloriantur, quem Hexecontalithon nominamus, tam diuersis notis sparsum, vt 60. colores gemmarum in paruo orbiculo eius deprehendantur; homines isti carnibus viuunt serpentum, ignarique sermonis strident potius, quam loquuntur. Augylæ vero solos colunt infernos; fœminas suas primis noctibus nuptiarum adulterijs cogunt patere, mox ad perpetuam pudicitiam, legibus stringunt seuerissimis.

Gamphasantes abstinent prælijs, fugiunt commercia, nulli se extero misceri sinunt.

De eodem.

Cap. LXXXIX.

THracibus barbaris inest contemptus vitæ, & ex quadam naturalis sapientiæ disciplina concordant omnes ad interitum voluntarium, dum nonnulli eorum putant obeuntium animas reuerti. Alij non extingui, sed beatas fieri magis. Apud plurimos luctuosa sunt puerperia. Denique recentem natum fletu parens excipit, & è contra læta sunt funera, adeo vt exemptos gaudijs prosequantur. Fœminæ eorum tenacis sunt castitatis, insiliunt rogos defunctorum coniugum, & quod maximum est signum castitatis se præcipites in flammas tradunt. Thraces corporum magnitudine omnes homines antecedunt, ceruleis oculis, ac truci visu, terrifico sono vocis, annosa ætate; ædificia modice ab humo eleuant; annona semper eodem tenore est, vites nesciunt, pomis abundant. In regis electione non nobilitas præualet, sed suffragium vniuersorum: populus enim eligit spectatum moribus, & inueterata clementia, etiam annis grauem: sed hoc in eo quæritur, cui liberi nulli sint, nam qui pater fuerit, etiam si vita spectatus sit, ad regendum non admittitur, & si forte dum regnat, pignus sustulerit, potestate exuitur: idque eo maximè custoditur, ne fiat hæreditarium regnum. Deinde etiamsi rex maximam præferret æquitatem, nolunt ei totum licere, 40. ergo rectores accipit, ne in causis capitum solus iudicet. Quod si etiam ipse in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur, non tamen vt cuiusquam manu attrectetur, sed consensu publico, rerum omnium interdicta ei facultate: etiam colloquij potestas primò denegatur. Chelonophagi non alia quam testudinum carne viuunt, hirsuti omnium, facie tenus, quæ sola lenis est. Idem corijs piscium vestiuntur.

Solinus ca 16.

Solinus ca 56.

Ex eodem Solino cap. 55.

Cap. XC.

INdiæ montana Pigmei tenent, at hi quibus vicinus est Oceanus, sine regibus degunt. Pandea gens à fœminis regitur, cui reginam primam assignant Herculis filiam. Indis omnibus est promissa Cæsaries, non sine fuco cærulei aut crocei coloris, cultus præcipuus in gemmis, nullus funerum apparatus, præterea vt Iubæ & Archalai regum libris editum est, in quantum populorum mores dissonant, habitus quoque discrepantissimus est. Alij lineis, alij laneis peplis vestiuntur, pars nudi, pars obscena tãtum amiculati, plurimi etiam flexibilibus libris circundati. Quidam populi adeo proceri, vt Elephantes velut equos, facillima insultatione transiliant. Plurimis placet, neque animal occidere, neque vesci carnibus, plerique tantum piscibus aluntur, & è mari viuunt. Sunt qui proximos & parentes priusquam annis aut ęgritudine in maciem eant, ante velut hostias cædunt: deinde peremptorum viscera epulas habent, quod ibi non sceleris, sed pietatis loco numerant. Sunt etiam qui cum incubuere morbi, procul à cæteris in secreta abeunt, nihil anxiè mortem expectantes. Philosophos habent Indi, & Gymnosophistas vocant, qui ab ortu solis vsque ad occasum contentis oculis orbem candentissimi syderis contuentur in globo ignis rimantes quædam secreta, arenisque feruentibus perpetem diem alternis pedibus insistunt.

Hiero. contra Iouin. lib. 1. Indi vt omnes pene Barbari vxores pulcherrimas habent. Apud eos lex est, vt vxor charissima cum defuncto marito crémetur; hæ igitur contendunt inter se de morte viri, & ambitio summa certantium est testimonium castitatis digna morte decerni. Itaque victrix in habitu ornatuque pristino iuxta cadauer defuncti accubat, amplexans illud & oscu-

lans, & suppositos ignes pudicitiæ laude contemnens puto, quæ sic moritur secundas nuptias non requirit.

Item lib. 2. contra Iouinian. Bardesanes vir Babylonicus in duo dogmata apud Indos Gymnosophistas diuidit, quorum vnum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ sunt, vt vel pomis arborum iuxta Gangem fluuium, vel publico orizæ & farinæ alantur cibo, & cum Rex ad eos venit; adorare illos solitus sit, pacemque prouinciæ suæ in eorum precibus arbitrari sitam.

De eodem.

CAP. XCI.

AMbros. lib. 2. Lyciorum feruntur esse præcepta, qui viros iubeant muliebrem vestem induere, si mœrori indulgeant, eo quod mollem & effeminatum iudicauerunt in viro luctum. Deforme est enim eos, qui pro fide, pro religione, pro patria, pro æquitate iudicij, atque intentione virtutis, obuium mortis pectus offerre debeant; mærere, in alio grauius, quod in se, si causa exegerit, expendendum sit.

Iulius Celsus. Britones Leporem aut Gallinam, aut Anserem gustare fas non putant, hæc tamen alunt animi voluptatisque causa. Loca sunt ibi temperantiora quam in Gallia remissioribus frigoribus. Interiores, plerique frumenta non serunt, sed lacte & carne viuunt, pellibusque vestiuntur, omnes vero Britanni se vltro inficiunt cæruleo colore, atque horridiores sunt in pugna aspectu, capilloque sunt promisso, atque omni parte corporis raso præter caput & labrum superius. Vxores habent deni duodenique inter se communes, & maximè fratres, cum fratribus; parentesque cum liberis: Sed qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, ad quos primùm virgo quæque deducta est.

Helinandus lib. 17. Zenophon in lib. de vita Tyri. Polenta, & cardomo, & sale, ac pane, Persas asserit victitare.

Valerius lib. 2. cap. 6. Persę non aspiciunt liberos suos priusquam septem annos impleuerint, quo paruulorum amissionem æquiore animo sustineant.

Hieron. contra Iouin. lib. 2. Coge Ægyptium vt ouium lacte vescatur, impelle si vales, Pelusiotem, vt manducet cæpas. Singulæ pene in Ægypto ciuitates singulas bestias & monstra venerantur, quodcunque coluerint, hoc inuiolabile & sacrum putant, vnde & vrbes quoque apud eos ex animalium vocabulo nuncupantur Leonto, Cyno, Lyco, Busyris, Thmuis, quod interpretatur Hircus, & vt sciremus quales Deos semper Ægyptus recepisset, nuper ab Hadriani amasio vrbs eorum Antinoys appellata est. Prouidet igitur, quod non solum in esu, sed & in sepulturis, & in conuiuijs, & in omni conuersatione vnaquæque gens suo in ritu & proprietatibus victitet, & hoc eam putare naturæ legem; quod didicit.

De quibusdam monstruosis gentibus.

CAP. XCII.

ISidorus lib. 11. cap. 3. Sicut autem in singulis gentibus quædam monstra sunt hominum, ita in vniuerso genere humano quædam monstra sunt gentium, vt Gigantes, Cynocephali, Cyclopes &c.

Gigantes. Gigantes dicuntur iuxta Græci sermonis etymologiam, qui eos Gegenas id est terrigenas existimant, eo quod omnes eos fabulosè parens terra immensa mole, & similes sibi genuerit. Ge. enim terra appellatur, genas genus, licèt & terræ filios vulgus vocet, quoque genus incertum est. Falso autem opinantur quidam imperiti de scripturis sanctis, præuaricatores Angelos cum filiabus hominum ante diluuium concubuisse, & exinde natos Gigantes idest nimium grandes & fortes viros: de quibus terra completa est.

Glossa super Gen. Gigantes homines potentes, immanes corporibus, superbi viribus inconditi moribus.

Cynocephali. *Isidorus vt supra.* Cynocephali vocantur, eo quod canina capita habeant, quosque ipse latratus magis bestias, quam homines confitetur: hi in India nascuntur.

Cyclopes. Cyclopes eadem India gignit, dictos Cyclopes: eo quod vnum habere oculum in fronte media perhibentur, hi & Agriophagitæ nuncupātur, propter hoc quod solas ferarum carnes edunt.

Lemnias. Lemnias in Lybia credunt truncos sine capite nasci, & os & oculos habere in pectore; alios sine ceruicibus gigni, oculos habentes in humeris.

In vltimo autem orientis monstruosæ gentium facies scribuntur, aliæ sine naribus, æquali totius oris planitie informes habentes vultus; aliæ labro subteriori adeo prominenti, vt in solis ardoribus totam ex eo faciem contegant dormientes; alijs concreta ora esse, modico tantum foramine calamis auenarum pastus haurientes: nonnulli sine linguis esse dicuntur, inuicem pro sermonibus vtentes nutu siue motu.

Panotios. Panotios apud Scythiam esse ferunt tam diffusa magnitudine aurium, vt omne corpus ex eis contegant. Pan. enim in Græco sermone omnes Othi. aures dicuntur.

Artabatitæ. Artabatitæ in Æthiopia proni, vt pecora ambulare dicuntur, quadragesimum, æui annum nullus supergreditur.

Satyri. Satyri homunciones sunt, aduncis naribus; cornua in frontibus habent, & caprarum pedibus similes, qualem in solitudine Antonius sanctus vidit, qui etiam interrogatus seruo Dei respondisse fertur, dicens: Mortalis ego sum vnus ex accolis eremi, quos vario errore delusa gentilitas, Faunos Satyrosque & incubos colit. Dicuntur quidem & siluestres homines, quos nonnulli Faunos sicarios vocant.

Sciopodæ. Sciopodum gens fertur esse in Æthyopia, singulis cruribus, & celeritate mirabili, quos inde Sciopodas Græci vocant, eo quod per æstum resupini in terra iacentes, pedum suorum magnitudine adumbrantur.

Antipodes. Antipodes in Lybia plantas versas habent post crura, & octonos digitos in plantis, ἱππόποδες in Scythia sunt humanam formam, & æquinos pedes habentes.

Ex eodem Isido.

CAP. XCIII.

ITem in India ferunt esse gentes, quæ Macrobij nuncupantur, duodecim pedum staturam habentes. Est etiam gens ibi, statura cubitalis, quos Græci à cubito Pigmæos vocant, de qua supra diximus. Hi montana Indiæ tenent, quibus est vicinus oceanus. Perhibent & in eadem India gentes esse fœminarum, quæ quinquennes concipiunt, & octauum vitæ annum non excedunt.

Solinus. Arimaspi gens circa Clyteolon posita. Monocula gens est, vltra hos & Ripheum iugum regio est assiduis obsessa niuibus. Humantopodes fluxis nisibus cruribus serpunt potius quam incedunt, & pergendi vsum, lapsu magis destinant quam gressu. Apollonides perhibet in Scythia, fœminas nasci, quæ Bithyæ vocantur: Hasque in oculis pupillas geminas habere, & perimere visu, si fortè iratæ aspexerint: hæ sunt & in Sardinia. Megasthenes per diuersos Indiæ montes esse scribit nationes, capitibus caninis, armatas vnguibus, amictas vestitu tergorum, ad sermonem humanum, nulla voce, sed latratibus tantum sonantes rudibusque. *Solinus cap. 55.*

Apud Ctesiam legitur fæminas semel parere, natosque canos illico fieri. Esse rursum gentem alteram, quæ in iuuenta cana fit, in senectute nigrescat, vltra æui nostri terminos perennantem. Legimus Monosculos quoque ibi nasci, singulis cruribus & singulari pernicitate, qui vbi defendi se velint à calore, resupinati plantarum suarum magnitudine inumbrentur.

Gangis fontem, qui accolunt, nullius ad escam opis

Idem asserit Isid. supra. indigent; odore pomorum viuunt syluestrium, longiusque pergentes eadem illa in præsidium gerunt, vt olfactu alantur. Quod si deteriorem forte spiritum traxerint, exanimari eos certum est. Perhibent & gentem esse fœminarum, quæ quinquennes concipiant, sed vltra octauum annum viuendi spacium non protrahunt. Sunt qui ceruicibus carent, & in humeris habent oculos. Sunt qui siluestres, corpore hirti, caninis dentibus, stridore terrifico. Apud eos vero quibus ad viuendi rationem exactior cura est, multæ vxores in eiusdem viri coeunt matrimonium; & cum maritus decesserit, apud grauissimos iudices suam quæque de meritis agunt causam, & quæ officiosior cæteris sententia vicerit iudicantium, hoc palmæ refert præmium, vt arbitrio suo ascendat rogum coniugis, & supremis eius semetipsam det inferias; cæteræ cum nota viuant.

De Fabulosis portentis.

Cap. XCIIII.

ISidorus libro vndecimo cap. 3. Dicuntur autem, & alia hominum fabulosa portenta, quæ non sunt, sed ficta: & in causis rerum interpretantur, vt Gerionem regem Hispaniæ triplici forma proditum. Fuerunt enim tres fratres tantæ concordiæ, vt in tribus corporibus, quasi vna anima esset. Gorgones quoque Meretrices crinitas serpentibus fertur, quæ aspicientes conuertebant in lapides, habentes vnum oculum quo inuicem vtebantur. Fuerunt enim tres sorores vnius pulchritudinis, quasi vnius oculi: quæ ita spectatores suos stupescere faciebant, vt vertere eos putarentur in lapides. Sirenas tres fingunt fuisse, ex parte virgines, & ex parte volucres, habentes alas, & vngulas, quarum vna voce, altera tibijs, tertia lyra canebat, quæ illectos nauigantes sub cantu, in naufragium trahebant. Secundum veritatem autem Meretrices fuerunt, quæ transeuntes deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia, alas autem habuisse, & vngulas, quia Amor & volat, & vulnerat. Quod inde in fluctibus commoraste dicuntur, est, quia veneream artem exercebant.

Scylla. Scyllam quoque ferunt, fœminam capitibus succinctam caninis cum latratibus magnis propter fretum Sicoli maris, in quo nauigantes verticibus in se concurrentium vndarum exterriti latrare existimant vndas quas sorbentis æstus vorago collidit. Fingunt & *Cerberus.* monstra quædam irrationalium animantium vt Cerberum inferorum Canem tria capita habentem, significâtes per eum tres ætates, per quas mors hominẽ deuorat, id est infantiam, iuuẽtutem, senectutem, quem quidam ideo dictum cerberum putant, quasi Creo boros, *Hydra.* id est carnem vorans. Dicunt & Hydram serpentem cum nouem capitibus, quæ latine scedra dicitur, quod vno cæso, tria capita excrescebant, sed Hydram constat locum fuisse euomentem aquas, vastantem vicinam ciuitatem, in quo vno meatu clauso, multi erumpebant, quod Hercules videns loca ipsa exussit, & sic aquæ clausit meatus: nam Hydra ab aqua dicta est. Huius mentionem facit Ambro. in similitudine Hæresum dicens. Heresis enim velut quædam Hydra fabularum vulneribus suis creuit, & dum sæpe reciditur, pullulat, igni debita incendioque peritura.

Fingunt & chimæram triformem bestiam, ore leonem, postremis partibus draconẽ; media, capram vomentẽ ignem, quam quidam Phisiologi non animal, sed Siliciæ montem esse aiunt, quibusdam locis Leones, & Capras nutrientem; quibusdam ardentem, quibusdam plenum serpẽtibus. Hanc Bellerofontes habitabilem fecit vnde chimæram dicitur occidisse.

Centaurus. Centauris autem species vocabulum indidit, id est hominem equo mixtum, quos quidam fuisse equites Thessalorum dicunt, sed pro eo quod discurrentes in bello velut vnum corpus equorum & hominum viderentur, inde Centauros fictos asseruerunt. Porro Monocentaurum nomen sumpsisse ex tauro & Homine, *Minocentaurus.* qualem bestiam dicunt fabulose in Labyrintho inclusam fuisse *de qua Ouid.*

Semibouemque virum, semiuirumque bouem.

Onocentauri vocati sunt, eo quod media pars hominis species, media esse Asini dicatur, sicuti & Hipocentauri, quod equorum hominumque in eis natura coniuncta fuisse putatur.

De Transformatis ex eodem Isidoro cap. 4.

Cap. XCV.

SCribuntur autem & quædam monstruosæ hominum transformationes & commutationes in bestias, sicut de illa maga famosissima Circe, quæ socios quoque Vlyssis mutasse fertur in bestias; & de Arcadibus, qui sorte ducti transnatabant quoddam stagnum, atque ibi conuertebantur in Lupos. Nam & Diomedis socios in volucres fuisse conuersos, non fabuloso mendacio, sed historica affirmatione confirmant, sed etiam quidam asserunt Strigas ex hominibus fieri; ad multa enim latrocinia figuræ sceleratorum mutantur, siue magicis cantibus, siue herbarum veneficio totis corporibus in feras transeunt. Siquidem & per naturam pleraque mutationem recipiunt, & corrupta in diuersas species transformantur, sicut de Vitulorum carnibus putridis, Apes: sicut de Equis, Scarabei, de Mulis, Locustæ, de Cancris, Scorpiones. *Ouidius.*

Concaua littorei si demas brachia cancri,
Scorpion exibit, caudaque mutabitur vnca.

Solinus. Neuri vt accepimus, æstatis temporibus in Lupos transfigurantur, deinde spatio exacto, quod huic sorti attributum est, in pristinam faciem reuertuntur. Populis istis Deus Mars est, pro simulachris enses colunt, homines victimas habent, ossibus adolent ignes focorum. Gelonij ad hos proximant, de hostium cutibus & sibi indumenta faciunt, & equis suis tegmina.

Helinan. lib. 13. Memini me adolescentulum audisse à nonnullis pro vero narrari, quod in territorio Beluacensi erat quidam rusticus, qui, dum vxor eius lauaret ei caput, quosdam articulos manuum pueri ex ore euomuit. Opinio autem nimis vulgata erat in lupum illum per diuersa tempora transformari. Hæc autem opinio per illum vomitum articulorum pueri vehementius confirmata est.

Idem lib. 8. Lemures autem siue Laruæ nihil aliud sunt quàm terribiles vmbræ, vel animarum damnatarum, vel nequissimorum & immundorum spirituum, quorum natura (teste Hieronym.) dicitur esse terrere paruulos, & in angulis garrire tenebrosis, sed horum terror inutilis, signo crucis opposito, vt fumus euanescit.

De ortu Ragau & regni Scytharum.

Cap. XCVI.

AVthor. His de diuisione terrarum ac varietate gentium prosecutis; nunc ad historiam redeamus. Phaleg cum esset annorum 30. genuit Reu seu Ragau, anno scilicet ætatis secundæ 131. Mundi verò M. septingentesimo & 87. sub Ragau regnum Scytharum exortum est, quòd licèt antiquissimum sit, inter *Ragau nascitur 1787.* quatuor tamẽ principalia regna non computatur, quia Barbarorum fuit.

Iustinus lib. 2. Viri Scytharum, Parthorum, & Bactrianorum, fœminæ verò Æmazonum, regna condiderunt. Inter Scythas, & Ægyptios diu contentio de generis antiquitate habita est. Scythæ antiquiores visi sunt: primum eis bellum intulit Vexoris rex Ægypti. Qui cum eum fugauerunt, & Ægyptum occupassent

& paludes prohibuissent, inde reuersi Asiam domuerunt modico tributo imposito, magis in titulum Imperij, quam in prœmium victoriæ quindecim annis pacandæ Asiæ immorati, ab vxoribus reuocantur. His Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit, cuius tributi pendendi finem Ninus imposuit, medio autem tempore duo Reges iuuenes Ylinos & Scolopitus domo pulsi per factionem optimatum ingentem iuuentutem secum traxere, & in Cappadociæ ora iuxta amnem Thermodonta consedere, vbi occupatis Themiscyreis campis, per multos annos spoliantes finitimos, conspiratione populorum, per insidias trucidantur; quorum vxores, arma sumentes, viros, qui domi remanserant, interficiunt: tunc armis pace quæsita finitimorum concubitus ineunt. Mares, qui nascebantur interficiunt; virgines reseruant, quas non lanificio, sed armis, & equis & venationibus assuefaciunt inustis infantium dexteris mammis ne sagittarum ictus impediretur. His, duæ fuere Reginæ, Marthesia & Lampeto vicissim terminos defendentes: Marte se genitas prædicantes. Itaque maiore parte Europæ subacta Asiam occupauere. Epheso multisque alijs vrbibus conditis, partem exercitus cum ingenti præda domum dimittunt, reliquæ ad tuendam Asiam remanserunt, quæ cum Marthesia, concursu Barbarorum interficiuntur; cui successit Orithya filia, cui prçter singularem belli scientiam, eximia seruatæ in omne æuum virginitatis admiratio fuit.

Meminit Themiscyræ regionis Plin. lib. 6. cap. 3.

Vnimamma inde dicta.

De ortu Sarug & regni Aegyptiorum.

CAP. XCVII.

Sarug nascitur 1819.

AVthor. Reu verò, qui & Ragau, cum esset annorum, 32. genuit Sarug scilicet anno secundæ ætatis, 163. mundi 1819. sub hoc ortum est regnum Ægypti, quod durauit vsque ad Octauianum Augustum, non tamen continuè, sed factis quibusdam interruptionibus, vbi primum regnauit* Zoues.

Ex chronicis Eusebij. Porro à tempore natiuitatis Abrahæ præfuerunt Ægyptijs Thæbei annis 190. Deinde pastores, ipsi sunt Pharaones; annis 103. Deinde post 18. Politanorum dynastiam. Primus regnauit Amasis annis 24. alio in loco Eusebij inuenio 25. & cæpit anno 92. ducatus Ioseph. Secundus Chebron annis 13. Tertius Amenophis, 21. Quartus Mephres, 12. Quintus Misphارmutosis,26. Sextus * Tuthinosis, 9. Septimus Amenophis,31. Octauus Orus, cognomine Pharao Magnus regnauit annis 38. Nonus* Acencris, 12. Decimus Achoris, 9. Vndecimus Chencres, 16. Duodecimus Acherres, 8. Tertiusdecimus alius* Acheres,15. Decimusquartus Armegis qui & Danaus, 5. Decimusquintus Remesses qui & Ægyptus,68. Decimussextus Menophis, 40.

** Vt ait Beda in sua chronica, alij legunt Zoes vt Isidorus. Hic Zoes, siue Zoues Mineus dictus est, vt aut Herodotus & Iosephus lib. 8. antiq. cap. 6.*
** alias Thuthemosis.*
** alias Acengeres.*
** alias Cherres.*

Post 18. Dinastiam, Ægyptij imperatore suo vti cæperunt. Quorum primus Zebtus vel Zethus annis 55. Secundus Ramses, 66. Tertius Amenophis, 40. quartus Ammenemes, 26. quintus Thuoris, 7. Hunc Grçci vocant Protheum ab Homero vero vocatur Polybus vt ait Eusebius.

Postmodum verò sequitur, 20. Dinastia Diopolitanorum, & imperauerunt eis Diopolitani annis, 177.

21. Autem dinastia regnauit Smendis annis 26. Pseufenes, 41. Nephercheres, 4. Ammenophis, 9. Osochor 6. Spinaces, 9. Persuennes qui & Cheopes 35.

22. Dinastia. Sesonchotis regnauit annis 21. Osorthon, 15. Tachelotis, 13.

23. Dinastia. Petubastis annis 25. Osorthon, 9. Psammus, 10.

Post 24. Dinastia. Bochorus, qui Ægyptijs iura constituit, sub quo agnus locutus est; regnauit annis, 44.

25. Dinastia Sabachon Æthyops annis 12. Sebicus; 12. Thrachus Æthyops, 20. Mertes æthyops, 12. Stephinatis, 7. Nichepsos, 6. Nechoa, 8. Psammeticus, 44. Nechao secundus, qui & Nichephos., 6. Psammites qui & Psammeticus, 12. Vaphres, 30. Anamasis, 42.

Quibus completis obtinuit Ægyptum Cambyses qui & Nabuchodonosor Rex Persarum anno, 6. imperij sui, & sic finitum est regnum Ægyptiorum vsque ad tempus Artaxerxis, qui & Assuerus.

De ortu Nachor & regni Assyriorum.

CAP. XCVIII.

SArug cum esset annorum 30. genuit Nachor anno scilicet ætatis secundæ, 193. mundi verò, 1849. sub hoc orta sunt duo regna scilicet Assyriorum & Sicyoniorum. Belo, his & Ægyaleo illis regnantibus, vt ait Beda in chronicis suis. Porro *iuxta Eusebium in chronicis* anno primo Abrahæ, qui fuit à diluuio, 206. à mundi verò principio, 1948. primus rex Assyriorum Ninus, filius Beli cum quo regnauerat annis 42. & deinceps regnauit annis 10. regnauit enim annis 52. quorum, 43. natus est Abraham. Postmodum regnauit Semiramis vxor Nini annis 42. Tertio Ninias qui & Zameis, filius Nini & Semiramidis annis 38. Quarto Arius annis 30. Quinto Aralius, 40. Sexto Xerxes, 30. Septimo Armamitres, 38. Octauo Belonis, 35. Nono Baleus, 52. Decimo Altadas, 32. 11. Mamithus, 30, 12. Mancaleus, 30. 13. Iphereus, 20. 14. Mamilas, 30. 15. Sparetus, 40. 16. Aschades, 40. 17. Amyntas, 45. 18. Bellorus, 25. 19. Belepares, 30. 20. Lamprides, 32. 21. Sosares, 20. 22. Lapares, 30. 23. Panuias, 45. 24. Sosarmus, 19. 25. Mithreus, 27. 26. Tautanes, 32. 27. Tauteus, 40. 28. Thineus, 30. 29. Dercilus, 40. 30. Eupales, 38. 31. Laosthenes, 45. 32. Piriciades, 30. 33. Orphateus, 10. 34. Ophratanes, 50. 35.* Ocrazapes, 42. 36. Sardanapalus, qui & Tonosconeoloros, 20.

Nachor nascitur 1849.

** alias Acrazapes.*

Ex tunc Arbates Medus imperio Assyriorum destructo, regnum transtulit in Medos scilicet* quarto anno Oziæ regis Iudæ, & supputantur omnes anni regni Assyriorum à primo anno Nini; vsque ad Mccxl.

** Comestor dicit vsque ad 7. annum Oziæ.*

De ortu regni Sicyoniorum.

CAP. XCIX.

HElinandus. Regnum verò Sicyoniorum quod etiam sub Nachor habuit initium, durauit vsque annum Heli sacerdotis, 29. & fuerunt reges, 26. à primo Ægyaleo vsque ad vltimum Zeuxippum, hoc modo: Ægyaleus regnauit annis 52. Europs, 45. Stelchin vel Stelchinus, 20. Apis, 25. à quo Apia quæ prius Ægyalea. Thelasion vel Celxion filius Apis, 5. Ægidius, vel Ægidrus, 34. Tiramacus, 45. Leucipus vel Leucippus, 53. Messappus, 47. Herathus, 46. Plenneus, 48. Orthopolis, 43. Marathus, 30. Marathus secundus, 20. Echireus, vel Eritreus, 55. Corax, 30. Epopeus, 35. Laomedon, 40. Sycion, 45. à quo Sicyonij nuncupati sunt qui Ægyalæi vocabantur Polybus 40. Inachus, 42. Phestus, 8. vel 7. Adrastus, 4. Poliphides, 31. Pelasgus, 20. Zeusippus, 31. vel 2. Qui anni omnes in simul faciunt 861. vel duobus minus propter diuersum numerum, Phesti & Zeuxippi. Post hos constituti sunt sacerdotes Carnij, qui carni offerendæ præfuerunt per annos, xxxiij. sicut legitur in chronicis.

Vide Eusebium in suis chronicis.

De ortu Thare & fine secundæ ætatis.

CAP. C.

AVthor. Nachor autem cum esset annorum xxix. genuit Thare anno scilicet ætatis secundæ 222. mundi 1878. In Thare terminatur secunda ætas, quæ tamen vsque ad ortum Abrahæ extenditur, id est vsque ad annum Thare lxx. & habuit annos ccxcij.

Thare nascitur 1878.

prima

prima ætas autem habuit 1656. sicque ab initio mundi vsque ad ortum Abrahæ fluxerūt anni 1948. & hoc secundum veritatem Hebraicam, secundùm autem lxx. interpretes longe plures.

Orosius in præfatione libri primi de historia mundi cap. 1.

Ab Adam enim vsque ad Ninum regem quādo natus est Abraham sunt anni 3184.* qui ab omnibus historiographis vel omissi vel ignorati sunt. Anno autem vel ab Abraham vsque ad natiuitatem Christi sub Augusto, anni duo militia xv. in quibus auctores & scriptores inter se omnium ocia negociaque triuerunt.

** Hebrai hic à Græcis dissidet vid. Aug. de ciuitate Dei lib. 15.c.10.*

Author. De his autem generationibus ait Clemens in li. 1. *recognitionum sic.* Nona generatione nati sunt Gigantes immēsis corporibus editi aduersum quos diuina prouidentia diluuium mundo introduxit [Decima generatione, à paucis genus humanum iterum multiplicatū prodijt. Vndecima generatione homines omnia proprijs viribus, nihil Deo ascripserunt] Duodecima verò generatione acceperunt homines præceptum Dei, ne sanguinē degustarent, propter hoc enim etiā diluuium factum est. Tertia decima verò generatione medius ex tribus filijs Noe patri faciens iniuriam, posteritati suæ ex maledictione conditionem seruitutis induxit. Quartadecima generatione quidam ex maledicta progenie propter artem magicam primus arā statuit dæmonibus honorem sanguinis litans. Quintadecima generatione homines idolum statuentes adorauerunt, vsque ad quod tempus data diuinitus Hebræorum lingua, tenuit monarchiā. Sextadecima, vnusquisque sortis suæ locum proprij vocabuli appellatione significauit. Decimaseptima apud Babylonem primus regnauit Nemroth, & vrbem construxit, inde migrauit ad Persas, eosque ignē colere docuit. Decimaoctaua vrbes muratæ factæ sunt, exercitus instituti, arma & iudices & leges sancitæ, templa constructa, & Principes gētium tanquam Dij adorantur. Decimanona posteri Cham proprios terminos excedentes quos in occidentalibus partibus sorte susceperant, eos qui medium terræ sortiti fuerant in terras orientis expulerūt, & vsque ad Persidem fugauerunt, & in locum eorum iniqua sorte successerunt. Vicesima ob incestus crimē, primùm morte propria filius ante patrē defunctus est.

Decima & vndecima generatio nō inueniuntur in Clemente. nec etiam in manusc.

Cham seruorū pater.

Bellorum origo.

Ex Genesi apocrypha. Tunc cæperunt homines inspicere in astris, & inchoauerunt imaginari ex his, & diuinationes facere, & filios & filias traijcere per ignem.

De ortu Abrahæ & de Nino quoque & Zoroastre.

Cap. CI.

1948. Author. Thare igitur cum esset lxx. annorum genuit Abraham in quo tertia ætas habuit initium.

Eusebius in Chronicis. Anno septimo Abrahæ Ninus condidit ciuitatem Niniuem, in regione Assyriorum, quam Hebræi vocant Niniuem scilicet anno regni sui xlix.

Comestor. In diebus Sarug Belus * Memrothides Rex Babylonis intrauit Assyriam, sed parum obtinuit in ea, quo mortuo filius eius Ninus totam obtinuit Assyriam, & ciuitatem in qua caput regni erat itinere trium dierum ampliauit, & à suo nomine Niniuē dixit. Inde est, quòd quædam historiæ dicunt regnum Assyriorum cæpisse ab antiquo Belo, quod verum est; quantū ad initium; Alij dicunt cæpisse à Nino, quod verum est, quantum ad ampliationem regni.

** quia fuit alter Belus Rex Græciæ.*

Ninus vicit Cham, qui adhuc viuebat, & regnauit in Bactria * : & dicebatur Zoroastres inuentor magicæ artis, qui & septem liberales artes inuenit, & quatuordecim columnis scripsit, septem æneis, & septem latericijs, contra vtrunque scilicet ignis & aquæ diluuium. Ninus verò libros eius combussit.

** alias Thracia.*

Ex libro Clementis quarto. Cham filius Noe, cuidam ex filijs suis qui Mesraim appellabatur à quo Ægyptiorum & Babyloniorum, & Persarum ducitur genus, male compertam magicæ artis tradidit disciplinam, hunc gentes, quæ tunc erant Zoroastrem appellauerunt, cuius nomine libri super hoc plurimi habentur. Hic volens apud homines videri Deus, multum & frequenter astris intentus velut scintillas quasdam ex stellis producebat, vt rudes in stuporem miraculi traherentur, tandem ab ipso dæmone, quem importunus frequentabat, succensus est, cui extruxerunt sepulchrum tanquam amico Dei vehiculo fulminis ad cælum subleuato, vnde & hoc nomen post mortem sortitus est Zoroastres, tanquam viuens astrum.

Helinandus lib. 4. De Zoroastre scribit Arist. quod vicies centum milia versuum ab ipso condita indicijs voluminum eius declarantur, miror tamen quomodo libros eius reperit Aristo. cum Ninus omnes libros eius combussisse legatur. De eodem Zoroastre dixit Solinus, quòd mox vt natus est riserit.

Augustinus de ciui. Dei libro 21. Quis autem non exhorreat & mori eligat, si proponatur aut mors percipienda, aut rursus infantia, quæ cum non risu, sed à fletu ordinatur, hāc lucem quid malorum ingressa sit nesciens prophetat quodammodo. Solum quando natus est ferunt risisse Zoroastrem, nec boni aliquid monstruosus risus ille portendit, nam licet Magicarum artium inuentor, à Nino tamen rege Assyriorum cum esset ille Bactrianorum Rex bello superatus est.

De ortu Idolatriæ sub Nino.

Cap. CII.

Comestor. Ab eodem Nino orta sunt idola in hunc modum. Mortuo Belo Ninus in solatium doloris imaginem patris fecit sibi, cui tantam exhibebat reuerentiam, vt quibuslibet reis qui ad eam confugissent parceret. Proinde homines de regno eius diuinos honores imagini eius cæperunt impendere. Huius exemplo plurimi charis suis mortuis imagines dedicarunt. Et sicut ab idolo Beli cætera traxerunt originem, sic ab eius nomine generale nomen fuit idolorum. Sicut enim Belus dictus est ab Assyrijs sic & aliæ nationes secundum idiomata suæ linguæ dixerunt, aliæ Bel, aliæ Beel, aliæ Baal, aliæ Baalim, immo & nomina specificauerunt aliæ Beelphegor, aliæ Belzebub dicentes.

Isidorus in libro etymologiarum octauo cap. vndecimo. Quos igitur Pagani Deos asserunt, homines olim fuissē produntur, & pro vniuscuiusque vita, vel meritis coli apud suos post mortem cæperunt, vt apud Ægyptum Isis, apud Cretam Iupiter, apud Mauros Iuba, apud Latinos Faunus, apud Romanos Quirinus. Eodem quoque modo apud Athenas Minerua, apud Samum Iuno, apud Paphos Venus, apud Lemnos Vulcanus, apud Naxos Liber, apud Delos Apollo. In quorum etiam laudibus accesserunt poetæ, & compositis carminibus in cœlum eos sustulerunt.

Author. vt autem in libro Sapientiæ legitur, ad imaginum huiusmodi cultum prouocauerūt homines tria, scilicet affectio erga morientes, timor & adulatio erga reges, diligentia artificum in sculpendo & depingendo imagines.

Clemens in itinerario Petri li. 5. Veteres quoq; Ægyptiorum, qui de cælesti cursu & astrorum natura, rationem sibi nacti sunt reperisse, dæmone sensus eorum obsidente, nihilominus cōtumelijs nomen incommunicabile subiecerunt, nam alij eorum * Ouem, alij Hyrcū, alij Serpentem, Piscem quoque & Cæpas aut Cloacas aut Strepitum ventris pro numinibus esse docuerunt habendos, & alia innumera quæ pudet nominare.

** Clemens dicit Bouem iuxta impressionem Basileensem anno 1536.*

Tullius lib. de natura Deorum. Ægyptij autem nullam Beluam, nisi ob aliquam vtilitatem, quam ex ea caperent consecrauerunt.

Clemēs li. 1. Itaq; cæteris omnibus errantibus, Abrahā cum arte esset Astrologus, ex ratione & ordine stellarum potuit cognoscere conditorē, eiusque prouidētia

intellexit cũcta moderari, vnde & Angelus ei per visũ apparẽs plenius eum de his, quæ sentire cæpit, edocuit.

De Ninya filio Nini & eius matre Semiramide.

CAP. CIII.

IVstinus lib. 1. Mortuus est autem Ninus relicto filio impubere Ninya & vxore Semiramide, quæ se pro vxore Nini filium simulauit, pro fœmina puerum, quia vtrique statura mediocris fuit & vox gracilis, & forma similis: ideoque brachia & crura calciamentis, caput * thiara tegit, & eodem ornatu populum vestiri iubet, quem morem vestis, gens illa * exinde tenet, postquam puer credita est, & res magnas gessit, quæ sicut fatetur, Asiam tenuit; propter inundationem aggeres construxit plurimas, Babyloniæ vrbes instaurauit.

Valerius maximus. Semiramis cum ei circa cultum capitis occupatæ nunciatum esset Babyloniam defecisse, altera parte crinium adhuc soluta ad eam expugnandã currit, nec prius decorem capillorum in ordinem posuit, quam tantam vrbem in potestatem redegit. Statua eius ibi posita est in ipso habitu.

Orosius li. 1. cap. 4. Semiramis libidine ardens, sanguinẽ sitiens, cum omnes, quos concubitu oblectasset, occideret, tandem filio flagitiosè concepto, impie exposito, incestè cognito, priuatam ignominiam publico scelere obtexit: præcepit enim vt inter parentes & filios nulla delata reuerentia naturæ, coniugis appetendis cui libitum esset liberum fieret.

Iustinus lib. 1. Semiramis cum filij concubitum petisset, ab eodem interfecta est, quæ * 30. annis post Ninum regnauit; Ninya autem tãquam sexum cum Matre mutasset, raro à viris visus, in fæminarum turba consenuit. Posteri eius id exemplum secuti, responsa gentibus per internuncios dabant.

De peregrinatione Abrahæ & eius prælio & de Melchisedech.

CAP. CIV.

AVthor. Abraham cum esset annorum circiter 75. ad imperium Domini relicta patria & gente, acceptaque promissione seminis & terræ possidendę venit in terram Chanaam & habitauit in Damasco, illic ingrauescente fame descendit in Ægyptum; timẽsque mortem propter Ægyptiorum libidinem, & Saræ pulchritudinem, dixit eam esse sibi sororem, & tacuit vxorem, vt se à morte eriperet, & eius pudicitiam Deo committeret, vnde & illa in domum Pharaonis sublata, dominus impediuit eius desiderium ægritudine, & tumultu causarum, causaque per sacerdotes cognita, ambo per Dei prouidentiam euasere periculum.

Abraham egressus diues in ære & famulis, & iumentis partitaque terra cum Loth, & optione ei concessa propter pastores, qui rixabantur pro pascuis, dum habitaret in valle Mambre, audita victoria quatuor Regum de Sodomitis, irruit super eos cum expeditis 318. suis vernaculis, & Loth, populumque & totam prædam reduxit, quam gratis restituens, nihil inde sibi pro victoria retinere acquieuit, cui sacerdos Dei Melchisedech occurrens, panem & vinum ei in ministerio obtulit, signans scilicet Aaron sacerdotem legis, vel etiam Christum summum & verum sacerdotem ex eo nasciturum, qui pro nobis seipsum Deo obtulit. Ipse quoque Melchisedech typum Christi prætendit, qui carnem suam & sanguinem in specie panis, & vini discipulis dedit, vnde & Abrahæ in typo Christi benedixit, qui & ei decimas ex omnibus spolijs obtulit, & huic primo decimæ leguntur datæ, ab Abel vero primitiæ. Hunc Melchisedech aiũt Hebræi Sem primogenitum Noe fuisse, & omnes primogenitos à Noe vsque ad Aaron sacerdotes extitisse, qui in conuiuijs & oblationibus populo benedicebant & primogenita habebant id est dignitates quasdam ad primogenitos pertinentes, scilicet vestem sacerdotalem, qua tantum induebatur, quando velut Pontifex sacrificia Deo offerebat, & quando finalem benedictionem à patre recepturus erat. Ipse etiam in solemnitatibus, in conuiuijs (vt dictum est) minoribus benedicebat, & in his duplam ciborum portionem recipiebat, tradunt etiam quod in diuisione hæreditatis similiter duplum accipiebat, ab hac quoque victoria pro iam dicta remissione captiuorum, tradunt Iubilæum habuisse initium.

Abraham per inflammationem sacrificij diuinitus signo accepto de promissione adimplenda, primo quidem suscepit Filium de ancilla, postea verò certam promissionem seminis de libera, mutationem quoque sui nominis & caracterem circuncisionis.

De signo implendæ promissionis & causa instituendæ circuncisionis.

CAP. CV.

HVius instituendæ multiplex fuit causa scilicet vt per obedientiam mandati Deo placeret Abraham, per cuius præuaricationem displicuerat Adam. Item vt hoc signo Dei populus discerneretur à cæteris nationibus. Item vt in eo membro circuncisus, quo libido dominari solet, impudicitiam sibi rescindendam esse cognosceret. Item vt esset in signum magnæ fidei patris ad imitandum filijs. Item, vt esset signum fæderis vel amoris inter Abraham, vel semen eius, & Deum, sicut vulnera Christi inter nos, & ipsum. Item vt esset in remedium contra idem originale peccatum. Idem enim conferebat Hebreis, quod Baptismus Christianis, quantum ad peccati ipsius dimissionem; non quantum ad gratiæ collationem, ante circuncisionem verò iustificati sunt paruuli quidem in fide parentum, parentes autem per virtutem sacrificiorum id est per fidem passionis Christi, quam in illis sacrificijs intelligebant: fæminæ verò, quæ prodierunt ex Abraham iustificatæ sunt per fidem, & operationem, vel parentum si paruulæ, vel propriam si adultæ. Ideo autem in tali membro facta est circuncisio, vt in quo primum Adam inobedientiæ culpam sensit, in eo Abraham obedientiæ signum acciperet. Item, quia in eo luxuria viget, quam à nobis rescidi oportet. Item vt in eo, per quod propagatur originale peccatum, contra idem præparetur remedium. Fiebat autem octaua die cultro lapideo, vt legitur in Iosue, quia in generali resurrectione, quæ futura est octaua sæculi ætate, per Christum petram omnis corruptio abscindetur ab electis, & quia per Christi resurrectionem, quæ octaua die facta est anima cuiuslibet in eum credentis, circumciditur à peccatis; vnde duæ sunt res huius sacramenti scilicet circuncisio à peccatis in præsenti sæculo, & circumcisio ab omni corruptione in futuro.

Causa multiplex instituendæ circuncisionis.

Effectus circuncisionis.

Cur octaua fiebat die circumcisio?

De repromissione & de culpa & pœna Sodomorum.

CAP. CVI.

ITerum. Dominus, Abrahæ per subiectam Angelicã creaturam apparuit, filium de Sara repromisit, eamque hæsitantem redarguit. Pentapolim subuertit, & Loth precibus Abrahæ liberauit, & (vt ait Gregorius) qualitate vltionis innotuit macula criminis. Nã quia Sodomitæ fætore & ardore luxuriæ computruerunt, meritò sulphure, & igne perierunt. Et nota, tria circa hoc peccatum scilicet causam, & culpam, & pænam. In causa fuerunt quinque quę tanguntur *in Ezechiele cap. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: Superbia, Saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius, & filiarũ eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt & fecerunt abominationes coram me.*

Cur Sodomitæ sulphure perierunt & igne

In culpa fuerunt septẽ ipsam aggrauantia quibus respõdent alia septem in pœna, nã in culpa fuit corruptio naturę, quę ostẽditur in clamore; sicut quę defloratur,

clamat

clamat vt liberetur à corruptione; ideo & innaturalis factus est locus ille; versus est enim in lacum salsum, & sterilem, qui dicitur mare mortuum, quia contra naturam aliorum nec aues, nec pisces in eo viuunt; nauem non patitur, nisi forte tota supernatet: vel nisi bituminata propter homines intus viuentes; si quid viuum aliqua arte immerseris superexilit; lucerna ardens supernatat, extincta mergitur: multis locis nigras glebas bituminis vomit: dicitur etiam quod poma nata in arboribus circumpositis vsque ad maturitatem coloris sunt viridia, matura si incidas fauillas intus inuenies, *vnde Iosephus ait, fabula terræ Sodomorum fidem habet;* Item fuit in eis libertas & impudentia peccandi, propter quam facti sunt omnibus exemplum æterni supplicij. Item sterilitas commixtionis; ex huiusmodi enim coitu nihil potest generari, cui respondet perpetua sterilitas ipsius loci, qui nihil omnino gignit. Item ardor desiderij, plus enim exardescere dicuntur in viros huiusmodi homines; quam cæteri, in mulieres; cui in pœna respondet ardor ignis. Item fætor carnis, omnis enim luxuria & ista maxime; causa est fætoris, cui respondet in pæna fætor sulphuris. Item tenacitas voluptatis, quæ homines in huiusmodi turpitudine inueteratos vix vnquam euadere sinit, cui congruit gleba bituminis, quam ipse lacus multifarie vomit. Itē contagium, quo inficitur & aer, & multitudo cohabitantium, vnde vitanda est maxime societas talium, huic respondet in pæna, quod tota circa regio simul cum illis vrbibus est subuersa; quasi mala vicinitate infecta: subuertit autem Dominus & paruulos pro peccatis parentum, in hoc eis piè prouidens, ne diutius viuendo sequerentur exempla patrum, *& vt ait Greg. Est aliquod bonum reum non esse, qui gloriosus non est, prodest enim pauperem non esse, qui Rex esse non potest.* Hinc autem colligitur pænam paruulorum esse mitissimam scilicet solæ visionis diuinæ carentiam; malunt enim etiam sic esse quam omnino non esse, quoniam vtcunque iucundū est eis ipsum esse. Vxor autem Loth retro respiciens in statuam salis versa perijt: ipse quoque Loth licet cōparatione Sodomorum dicatur iustus, in quatuor tamen peccauit, quia filias suas Sodomitis prostituit, flagitium flagitio volens commutare: *periculosissime siquidem, vt ait Augustinus admittitur compensatio talis, vt faciamus mala, ne fiant ab alijs grauiora.* Item quia Angelo sibi salutem in monte, vel in Segor promittenti non credidit, & quia se inebriauit, & quia incestum commisit.

Notanda.

Peccata Sodomorum & pænæ eis correspondentes.

Ex historia sacra, cap. 20. Abraham autem peregrinatus in Geraris Saram iterum vt vxorem habens, similia prioribus simulauit, geminumque periculum per Dei prouidentiam euasit.

De ortu Isaac & tentatione patris in eo.

CAP. CVII.

ABraham cum esset annorum centum, corpusque iam naturaliter habens emortuum ad generandum. Sara vero sterilis & nonagenaria iuxta repromissionem natus est eis Isaac, anno scilicet ab institutione circumcisionis secundo; ab ortu Ismaelis 14. ab
2048. initio vero mundi secundo millesimo, & 48. Isaac ablactato, Ismaelem iniquè cum eo ludentem Abraham cum matre simul eiecit; quem pro meritis Abrahæ Dominus custodiens, multiplicauit, & xij. Duces tribuum generauit.

Tentauit Abraham Deus.

Post hæc, obedientiam, & fidem Abrahæ, Dominus; non quia nesciret, sed vt nobis ad exemplum innotesceret, in illo vnigenito suo dilecto, tentauit. Qui indubitanti animo vtique propter conscientiam Dei eum mactare voluit: in vtroque laudandus, & in constantia offerendi, & in fide filij, de quo promissionem acceperat suscitandi, nec tamen falsum credidit, quia non simpliciter eum suscitandum, sed sub hac conditione, si ipsum immolaret, quod patet per id quod ait Deus, Prouidebit sibi victimam; quod & factum est.

Origenes super Genesim homilia 8. * *Tolle inquit filium tuum vnigenitum quem diligis &c.* Charis ac dulcibus appellationibus iterum ac sæpe repetitis, paterni suscitant affectus, vt amor is euigilante memoria ad immolandum filium paterna dextera retardaretur, & aduersus fidem animi tota carnis militia repugnaret: & quia dictum fuerat ei: *In Isaac vocabitur tibi semen:* fit & commemoratio nominis pueri, vt & promissionum, quæ sub hoc nomine factæ sunt, desperatio subeat, sed hæc omnia, quia tentabat Deus Abraham: Quid post hæc? *Vade inquit in terram excelsam &c.* Intuemini per singula, quomodo fiunt tentationis augmenta, prius enim dicitur ei quod filiū offerat, deinde vt in montem ascendat non econuerso; vt dum iter agit per totam viam cogitationibus discerpatur, vt hinc vrgente præcepto, hinc vero vnici affectu obluctante cruciaretur, propter hoc & via iniungitur, & montis ascensio, vt in his omnibus spacium certaminis accipiant affectus & fides, amor Dei & amor carnis, gratia præsentium, & expectatio futurorum.

** Iuxta impressionem Basileensem anno 1571.*

Gen. 22.

Tentationis augmenta.

Die autem tertio vidit locum procul, sapientiam & consilium tentantis intueor, sic in proximo non erat mons aliquis, sed per triduum iter protenditur, quo recusantibus curis, paterna viscera cruciatur, vt omni hoc spatio tam prolixo intueretur filium pater, cibum cum eo sumeret, tot noctibus puer in amplexibus patris penderet, pectori inhæreret, in gremio cubitaret. *Ego inquit & puer postquam adorauerimus, reuertemur ad vos:* dic mihi Abraham, verum dicis, an fallis? si verum, non facies puerum holocaustum, si fallis, tantum Patriarchā non decet fallere: verū inquit dico, & holocaustū puerum offero, & cum ipso ad vos redeo, credo enim quod à mortuis potens est Deus eum suscitare.

Dilemma.

Pater mi inquit Isaac ad Abraham, quomodo putas immolandus est filius: per hanc vocem viscera paterna concussit.

Putasne aliquis nostrûm ex ipsa historica narratione tantum animi robur acquirit, vt cum forte amittitur filius morte communi, & omnibus debita, etiam si sit vnicus, & dilectus, Abraham sibi in exemplum deducat & magnanimitatem eius ante oculos ponat?

Apostrophe ad parentes lugentes obitum filiorū.

Comestor, cap. 58. Refert autem Iosephus verba patris ad puerum dicentis: quia sicut ex volūtate Dei ingressus fuerat mundum mirabiliter, ita ex voluntate Dei necesse erat ei mundum egredi mirabiliter, quem dominus quidem dignum iudicasset, non ægritudine, non bello, non aliqua passione, humanam vitam finire, sed cum orationibus & sacrificijs ipsius animam ad se vocare, & quod suscitaret eum ob implendas promissiones; & sic Isaac libens accessit ad aram & ad mortem.

De spelunca duplici, de Cetura & Rebecca & partu illius.

CAP. CVIII.

A*Vthor.* Abraham verò mortua Sara, agrum Ephron comparauit, ad sepeliendam eam in spelunca duplici, in qua sepulti erant Parentes primi. In quo contractu secundum Hieronymum Ephron peccauit, quia ius sepulchri, quod prius gratis concesserat, postea pretio victus carè vendidit, ideoque nomen eius mutatum dicit. Abraham vero non reprehenditur, quia speluncam non emit, sed agrum in quo erat spelunca; sicut non peccaret qui emeret fundum, in quo sita est ecclesia, non enim propter speluncam carius agrum emit nec, emit ius sepulchri, sed agrum ad vsum cœmeterij. Abraham misso in Mesopotamiam Eliezer, Rebeccam de genere suo adductam, filio suo Isaac quadragenario desponsauit; ipse quoque aliam vxorem Ceturam duxit, de qua filios suscepit, & separans eos ab Isaac omnem quidem possessionem suam Isaac vt hæredi dedit, ac cæteris munera tribuit. Isaac in Geraris peregrinatus ibique in operibus multiplicatus, fædus cum Abimelech iuramento firmauit, vbi & dominum

sibi promittentem, quæ & patri suo promiserat audiuit. Rebecca longo tẽpore sterilis, orante pro ea Isaac, vt impleretur promissio, tandem geminos concepit, quorum mutua collisione, multam afflictionem in vtero sustinuit. Consultoque Domino, & accepto de duobus populis, ex eis nascituris, diuino oraculo, geminam prolem edidit, primo egressus dictus est Esau, quia pilosus erat; alter verò Iacob, quia fratrem supplantabát.

De ortu regni Argiuorum & primogenitura Iacob.

Cap. CIX.

SExagenarius erat Isaac quando nati sunt ei paruuli scilicet anno ætatis tertiæ 160. mũdi vero secundo
2108. millesimo, & 108. in quo scilicet anno regnum Argiuorum exortum est sub Inacho primo rege, & durauit per reges 14. vsque ad tempora Iudicum Israel Barach & Delbora. Tunc Perseus Acrisio non sponte interfecto, timens reliquit Argos, & transtulit regnum in Mycenas, postquam illic regnauerunt Euristeus,
...ge Euse- ...um in ...hronicis. Atreus, Thyestes, Agamemnon, Ægistus, Orestes, Cysamenos &c.

Esau fame laborante, Iacob emit suam primogenituram cibo lenticulæ; cuius scilicet primogenituræ ius consistebat in sex, scilicet in veste sacerdotali, in sacrificijs offerendis, in finali benedictione patris suscipiẽda, in benedictione, qua in solemnitatibus & cõuiuijs benedicebat; in duplæ portionis susceptione, & in hoc quod Dominus aliorũ erat. Nec peccauit Iacob fratrẽ esurientẽ non reficiendo gratis, etiam cum posset, quia
...cob non ...oprie emit ...d redemit ...s primo- ...nitura. laborabat ille (secũdum Greg.) vitio gulæ, non naturæ necessitate; sed nec ius primogenituræ, cũ sit spirituale quid, dicendum est emisse proprie, sed potius redemisse, quia reuelatum ei fuerat, quod sibi deberetur, & licet vnicuique ius suum redimere, sicut clericis ius decimarum, quia sibi debentur. Alij tamẽ dixerunt, quod ius primogenituræ non erat spirituale, sed annexũ erat eis spirituale scilicet ius benedicẽdi, quod transit cum principali, sicut ius patronatus, annexum fundo transit cum eo. Similiter ergo nec postmodum peccauit, quãdo benedictionem Primogeniti non quidem per fraudem arripuit, sed secundum Greg. sibi debitam, accepit, quam à fratre comparauit; nec falso dixit patri se esse Esau, quia Esau erat ipse, non persona, sed primogenituræ dignitate, sicut Ioannes, Helias non natura, sed virtute; benedictus est autem, non secũdum intentionem patris, quæ ad Esau erat; sed secundũ virtutem verborum, quæ proferebat: sicut Episcopus ordinat alienum, quem putat suum, & verè est ordinatus; vnde & post loquente Esau expauit Isaac ita, vt quædam extasis sequeretur, in qua à domino hoc factum esse vidit, & significationem piæ fraudis intellexit, ideoque non irascens sed confirmans quod fecerat, ait; *venit*
Gen. 27. *germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.*

De peregrinatione Iacob & de filijs eius & de Phoroneo & Iside, Api, & Minerua.

Cap. CX.

ESau itaque æmulante Iacob pro benedictione accepta, Iacob de consilio Matris ad Laban confugit, in itinere dormiens scalam erectam vidit, cuius summitati Dominum innitentem, sibique terram & benedictionem seminis promittentem audiuit; procedens inde in Siriam ad Laban 14. annis pro duabus filiabus eius seruiuit, ex quibus & ancillis earum, duodecim filios suscepit. Ex Lia: Rubeu, Simeon, Leui,
Gen. 35. Iudam, Isachar, Zabulon, filiam quoque Dinam. ex ancilla vero illius Zelpha: Gad & Aser. ex ancilla quoque Rachel Bala; Dan, Neptalim: ex Rachel, Ioseph & Beniamin.

Comestor cap. 70. His temporibus Phoroneus filius Inachi & Yobes, primus Græciæ leges dedit, & sub iudice causas agi instituit, locumque iudicijs destinatum forum à suo nomine appellauit. Soror ipsius Isis in Ægyptum nauigauit, & quosdam apices litterarũ Ægyptijs dedit; de agricultura etiam multa docuit eos: vnde cum Io diceretur, Isis ab eis dicta est; quod in lingua eorum sonat terra; ob hoc post mortem in numero Deorum in Ægypto recepta est. Filius etiam Phoronei qui Apis dictus est, eodem tempore in Ægyptum nauigauit, quem quidem virum Isidis fuisse tradunt, & similiter ab Ægyptijs Deificatus est.

Tunc etiam apud lacum traconidem virgo apparuit, quam Greci Mineruam dixerunt. hæc plures artes adinuenit, & maxime lanificium, eadem dicta est Pallas à Pallene insula Thraciæ, in qua nutrita est, vel à Pallante Gigante, quem interfecit.

Apologia contra Faustum Patriarcharum reprehensorem.

Cap. CXI.

A*Vgustinus contra Faustum, libro 22. cap.* 24. Responderе compellor his, qui vel temperantiam suam audent præferre Prophetis, vel nequitiæ suæ quærunt patrocinia de Prophetis: qua in re hoc primũ dicimus illorum hominum non tantum linguam, sed etiam vitam, fuisse propheticam, totũque illud regnum gentis Hebræorum magnum quendam quia & magni fuisse cuiusdam prophetam. Similes autem sunt, qui in magnis ista reprehendunt, pueris imperitis in schola; qui cum pro magno didicerunt nomini numeri singularis verbum numeri singularis esse reddendum, reprehendunt latinæ linguæ doctissimum doctorem; quia dixit, *pars in frusta secant.* Debuit enim dicere secat: & quia norunt religionẽ dici, culpant eum, qui dixit geminata littera relligione patrum. Vnde fortasse non absurde dicatur, quod genere suo, quantum distant Schemata & Metaplasmi doctorum à solæcismis & Barbarismis imperitorum, tantum distare figurata facta prophetarum à libidinosis factis iniquorum. *Iuxta impressionem Basileensem anno 1569.*

Peccatum enim est dictum, vel factũ, vel concupitũ, contra legẽ ęternã: lex verò æterna est ratio diuina, vel voluntas Dei, ordinem naturalẽ obseruari iubens, perturbari vetans. Quisnam igitur sit in homine naturalis ordo, quærendum est; nulli autem dubium est, animam corpori naturali ordine præponendam. Verum animæ hominis inest ratio, quæ pecori non inest. Proinde sicut anima corpori, ita ipsius animæ ratio cæteris partibus eius, quas cum pecoribus communes habet * pręponitur. In qua ratione ipsa, quæ partim contemplatiua est, partim actiua, proculdubio contemplatio præcellit, in hac enim & imago Dei est, qua per fidem ad speciem reformatur. Actio itaque rationalis contemplationi debet obedire, siue per fidem operanti, sicut est quandiu peregrinamur à Deo, siue per speciem, sicut quando similes erimus ei, quia videbimus eum, sicut est: quapropter hominis actio seruiens * homini seruienti Deo, refrenat omnes mortales delectationes, & eas coercet, ad naturalem modum; superiora, tanquam meliora, inferioribus ordinata dilectione præponens. *Cap. 27.* *Ex cap. 27. & 28.* ** Naturali lege.* ** Alias fidei apud Augustini.*

Apologia Abrahæ super concubitu Ancillæ.

Cap. CXII.

IGitur æterna lege consulta, videamus quid peccauerit: id est contra legem hanc fecerit pater Abraham; quando cum Ancilla concubuit, lex enim illa æterna, conseruando naturali ordini consulens, non vt satiandæ libidini seruiatur, sed vt saluti generis prospiciatur ad prolem tantummodo propagandam, mortalis carnis delectationem dominatu rationis in concubitum relaxari sinit: proinde Abraham naturæ ordinem seruans, nihil illo concubitu agebat, nisi vt homo nasceretur; neque Sara (vt Faustus obijcit) conscientiam suam flagitio coniugis miscuit, quo ille suam libidinem turpi & illicita voluptate satiaret, sed naturę ordine filios volens, seque sterilem sciens; ancillaris vteri fœcunditatem in vsum *Aug. contra Faustum lib. 22. cap. 30.*

iuris sui potestate licita vendicauit: non cedens viro concupiscenti, sed iubens obedienti: cum enim in cæteris actibus ad humanam pacem pertinentibus, mulier viro debeat seruitutem: tamen secūdum Apost. doctrinam, vnius huius rei qua sexus vtriusque carnali sorte distinguitur, & carnali commixtione concernitur, similem in se habent potestatem, & vir in vxorem, & vxor in virum. Prolem igitur, quam de se habere non poterat Sara, de Ancilla habere voluit, ex eo tamen semine, ex quo & de se; si posset habere, desiderabat: nunquam hoc faceret mulier, si in corpore, viri carnali concupiscentia, teneretur, zelaret enim potius pellicem, non facere matrem, nunc vero propterea sic propagandi voluntas pia fuit; quia cumbendi libidinosa non fuit. *1. Cor. 7.*

Apologia Abrahæ de libera, & Isaac, & Rebecca.

Cap. CXIII.

Illud autem Abrahæ factum, quo Faustus eum Auaritiæ & ventris causa, dicit duobus regibus Saram coniugem, suam sororem mentitum; Lenocinio, quidem simile videtur, sed non valentibus ex illius æternæ legis lumine à peccatis, recte facta discernere; quibus constantia pertinacia videri potest, & virtus fiduciæ, vitium putatur audaciæ: & quæcunque similiter obijciuntur, quasi non recte agentibus, à non recte cernentibus. Neque enim Abraham flagitio consensit vxoris eius, neque vendidit adulterium, sed eam castam & casto corde sibi adhærētem, nullomodo dubitans, tacuit vxorem, dixit sororem, ne se occiso, ab alienigenis, ac impijs captiua possideretur: certus de Deo suo, quia nihil eam turpe perpeti sineret. Nec eum fides & spes fefellit, nam Pharaò territus monstris, multis est propter eam malis afflictus, vbi eam vxorē eius credidit, illæsam cum honore restituit. Abimelech autem commonitus in somnis similiter fecit. *Cap. 33.*

Diceret aliquis, cur non potius ita de Deo suo præsumpsit Abrahā, vt fateri non timeret vxorem? respondeo, quia si interrogatus illam indicasset vxorem, duas res committeret Deo tuendas, scilicet vitam suam, & vxoris pudicitiam: pertinet autem ad sanam doctrinam, vt quando habet quod faciat homo, non tentare debet dominum Deum suum. *Cap. 36.*

Quæ autem pro Abraham aduersus Faustum criminantem diximus, eadem etiam pro Isaac contra simile obiectū valent: si forte aliquis studiosus quærat, in cuius figuræ sacramento accipiendum sit, quod Rex alienigena Rebeccam viri sui coniugem, tunc esse agnouit; quādo eum cum illa ludentem vidit; quod non cognouisset, nisi cum coniuge ille sic luderet, quomodo cū ea, quæ coniunx non esset, ludere nō deceret. Quod cum sancti coniugati faciunt, non inaniter faciunt sed prudenter: descendunt enim quodammodo ad fæminei sexus infirmitatem, vt aliquid blanda hilaritate, vel dicant, vel faciant, non eneruantes, sed temperantes virilem rigorem: quod tamen ei quæ vxor non est, qui dixerit, aut fecerit, turpis est. *Cap. 46.*

Apologia Iacob super quatuor vxoribus.

Cap. CXIV.

Iam verò Iacob, quod pro ingēti crimine quatuor obijcūtur vxores, generali prælocutione purgatur; alia enim sunt peccata contra naturā, alia cōtra mores, alia contra præcepta. Si igitur naturam consulas non lasciuiendi, sed gignendi causa illis est vsus. Si mores, in illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur. Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus est contrarium? & quia videlicet isti cooperantes, non alios, quorum animi virtutem prorsus nosse non possunt, sed sicut dixit Apostolus. *Semetipsos sibi ipsis non intelligunt*: Et quia ipsi etiam si vnam habuerint, ad eam non solum generandi officio ducti viriliter acce- *Cap. 47.* *2. Cor. 10.*

dunt, sed sæpe coeundi stimulo victi quo communiter pertrahuntur, quasi veraciter sibi videntur conijcere, quàm maiore huius morbi incentiuo alij captiuentur, quando vident se in vna temperantiam non posse seruare. Verum nos eis, qui hanc virtutem non habent, ita de sanctorum virorum moribus, committere iudicium non debemus, sicut de ciborum suauitate & salubritate iudicare febrientes non sinimus, potiusque illis ex sanorum sensu & præceptorum medicamine quæ ex eorum ægritudinis affectione alimenta præparamus. *Cap. 48.*

Author. Sed nonne Lamech reprehenditur, quia diuisit carnem suam in duas? Respondeo, quia non hoc amore prolis fecit, sed ex libidine. Et nota, quod secūdum Augustinū ante legem non erat peccatum habitare cum pluribus vxoribus causa prolis, sed hoc facere causa libidinis, semper fuit mortale peccatum; quia vt dictum est supra, lex naturalis non permittit voluptatem carnis relaxari, nisi ad propagationem vel conseruationem humani generis. Quidam tamen dicunt quod siue causa prolis, siue causa voluptatis, nunquam licuit homini diuidere carnem suam, & excusant Abraham & Iacob; diuina, dicentes, hoc eos fecisse dispensatione, *& priuilegia paucorum non faciunt legem communem, vt dicit Hieronymus.*

De Stropha naturæ quam inuenit Iacob circa pecora.

Cap. CXV.

Ex *historia sacra.* Prius autem quam Beniamin nasceretur, Iacob finitis quatuordecim annis seruitij pro vxoribus suis, pro futuro seruitio postulauit, quicquid ex vnicoloribus quos gregibus pascebat nasceretur varij coloris. Quod annuente Laban; Iacob nouam naturæ stropham commentatus, contra naturam, arte naturali pugnauit, virgas scilicet varias in canalibus ponens & in feruore diei, dum ad potandum auidè pecora pergerent, oues & capras ascendi faciens, vt tales fœtus conciperent, quales vmbras arietum & hircorum supra se ascendentium in aquarum speculo conspicerent, * varius enim erat color vmbrarum. *Cap. Genes. 30.* ** Ex virgis enim ibi positis varius erat color vmbrarum.*

Dicit autem *Aug. in lib. de tri.* 11. quod in quolibet sensu apparet imago trinitatis. In visu enim tria sunt attendenda, scilicet corporis obiecti species, quæ videtur exterius; & forma in visu impressa ab illa, quæ est proles eius, genita ab ea ad similitudinem suam. Hæc duo in tanta coeunt vnitate, vt in ipso actu videndi, vix possint discerni, etiam per rationem; tertium est voluntas siue intentio animi, quæ tantam habet vim copulandi illa duo, vt & sensum formandum admoueat rei, quæ cernitur & in ea etiam formatum teneat; & si tam violenta est, vt possit vocari amor, vel cupiditas, siue libido: id est si cum magna auiditate respiciatur res exterior, sicut fit in libidinosis aspectibus mulierum, non solum ipsum visum, sed cæterum corpus animantis vehementer afficit, & vbi non resistit, durior pigriorque materies in similem speciem & colorem commutat. Vnde licet videre corpus Cameleontis, ad colores quos videt facillima conuersione variari: aliorum animalium quorum non est ad conuersionem facilis corpulentia; fætus plerumque produnt libidines matrum tales, quale est illud quod cum magna delectatione conspexerint; quanto enim teneriora & formabiliora sunt primordia seminum, tanto efficacius & capacius sequuntur intentionem vel appetitum animæ maternæ, & fantasiam, quæ in ea facta est per corpus, quod cum auiditate conspexit: & ponit ibi hoc exemplum de Iacob.

Comestor cap. 78. *super Genesim.* Non ergo miror similem conspectæ imagini sobolem fieri in extremo voluptatis, cum hoc ipsum in equorum gregibus apud Hispanos fieri dicat Hieronymus: & Quintilianus matronam accusatam, quod Æthiopem peperisset, ex

imagine conspecta hoc accidisse argumentans, defenderat: & in libris Hippocratis scriptum reperitur quãdam puniendam, eo quod pulcherrimum puerum peperisset, vtrique parenti & toti generi eorum dissimilem, nisi monuisset Hippocras quærere, ne forte talis pictura esset in cubiculo.

De reditu eius in patriam, & agro Sichen, de Prometheo quoque & Tricolenio ac Cerere.

Cap. CXVI.

Avthor. Sic ergo Iacob non parum ditato, & ob hoc Laban contra se ad inuidiam cõcitato, cum vxoribus suis & filijs & substantia clam recessit. Laban eum persequentem dominus per somnum cohibuit, & fœdere inito cum Iacob ad locum suum redijt. Iacob vero cæptum iter pergens, Angelos Dei confortantes se contra fratris iram, quam timebat, obuiam habuit, cui & munera ad placandum eius animum præmisit. Angelum quoque superauit, secum vsque ad mane luctãtem in signum quod inuictus staret contra fratrem, vnde & ibi vocatus est Israel, id est princeps vel fortis cum Deo. Itaque occurrẽs ei Esau munera quidem recusauit, ipsum vero cum suis amabiliter cum amplexu & osculo ac fletu susceperit. Eoque reuerso in Seir, Iacob transiens, habitauit in agro Sichen. quem emit ab Emor rege cẽtum agnis, & Dina egressa vt videret mulieres regionis illius, corrupta est à Sichen filio regis, propter quod filij Iacob in dolo totam vrbem ingressi sunt & cunctis maribus interfectis, cætera depopulati sunt, vnde territus Iacob propter incolas terræ; sed à domino cõfortatus recessit, sed purgata prius domo sua ab idolis Laban, Bethel peruenit: vbi ædificato altari iuxta id quod prius in itinere Mesopotamię ibidem vouerat, Domino obtulit: deinde in via, quæ ducit Bethleem, Beniamin ortus est, cuius partus dolore periclitata Rachel, ibidem sepulta est. Post hæc venerunt trans turrim gregis vbi dormiuit Ruben cum Bala concubina patris.

Iacobus Angelum luctãdo superauit.

Comestor cap. 76 super Genesim. Eo tempore Prometheus frater Atlantis primus dictus est fecisse homines, tum quia de rudibus doctos fecit, tum quia legitur fecisse hominum imagines, quas arte quadam deambulare fecit: inuenit etiam primus annulum, sed ferreum, & inclusit gemmam, vnde & vngulum vocauit, quia sicut vnguis carne sic gemma metallo circũdatur. Tradidit autem vt in quarto digito poneretur, quem medicum vocant ad ornatum digniorem hunc reliquis dicens, quia ab eo vsque ad cor quædam vena pertingat.

Nota pulchra.

Dicitur etiam ea tẽpestate * Tricolenius in naui in qua pictus erat draco in Græciam venisse, & ampliasse agriculturam. Ceres vero præter instrumenta arandi, etiam mensurari granum adinuenit cum prius in arconijs, segetes ponerentur, & triticum per aceruos numerabatur vnde & à Gręcis Demetra dicta est. Tunc etiam Telchines victi & exules, Rhodum condiderunt.

** Comestor habet Triptolemus.*

De venditione Ioseph & liberatione de carcere.

Cap. CXVII.

Ioseph natus anno patris sui 91.* ætatis tertiæ 2251. mundi vero secundo millesimo. 199. cum sexdecim esset annorum, & pasceret gregem, inuidiam & odium fratrum incurrit, propter familiarẽ erga se patris dilectionem & propter somniorum narrationem, & propter ipsorum fratrum accusationem, qui eum ad se missum tunica talari nudatum, in cisternam veterem deposuerunt; deinde consilio Iudæ extractum, Ismaelitis vendiderunt, & simulantes eum occisum patri magnum luctum induxerunt. Inter hæc Iudas fornicario concubitu de Thamar nuru sua, Phares & Zaram genuit, eamque deprehensam comparatione sui iustificauit, quia non eam Sela filio suo tradiderat, cuius adolescentiam, eam in viduitate manentem expectare præceperat Madianitæ verò qui & Ismaelitæ vendiderunt Ioseph in Ægyptum Putifari eunucho, magistro militiæ Pharaonis. Alij dicunt Archimatero id est principi coquorum; nec abhorret à vero, quia apud plures nationes Dapifer Principis, honorabilior est, & Princeps militiæ; hunc Iosephus vocat Putefrem, sed Hieronymus non bene translatum nomen asserit. Hic habuit vxorem & liberos, quia & Ioseph filiam ipsius duxit vxorem; nec de eunuchis regis fuit, qui paruuli castrabantur, sed tradunt Hæbrei, quod videns Ioseph elegantem, emit eum vt ei misceretur, Dominus autem custodiens Ioseph, illum adeo infrigidauit, vt deinceps impotens fuerit coire tanquam Eunuchus esset. Itaque videntes eum adeo frigiditate arefactum de more suo eum Pontificẽ * Heliopoleos creauerunt; & honoratior fuit quam ante erat in principatu. Ioseph autem in Ægyptum ductus, & à Putifar emptus; in conspectu eius magnificatur; sed propter morem castitatis, & fidei, à Domina sua accusatus incarceratur. Somnia Pincernæ interpretatur, & interpretationis veritate probata, iussu Pharaonis educitur, atque ad eius somnium exponendum in eius præsentia sistitur.

** Sic Gordonius legit 91. & Torniellus. 2199.*

Lege Comestorem cap. 88. super Genesim.

** Idest domus solis.*

De sublimatione eiusdem & arrogantia Asseneth.

Cap. CXVIII.

Ioseph triginta annorum erat quando stetit coram Pharaone, somnioque eius exposito, sublimatus & dux Ægypti constitutus. scilicet anno Iacob.* 121. vt postea patebit, ac per hoc anno tertiæ ætatis 2281. mundi verò secundo millesimo 200. & 29. Dedit autem ei Pharao vxorem Asseneth filiã Putifaris virginem, ex qua nati sunt ei filij Manasses & Effraim. Inter hæc autem Apis rex Argiuorum in Ægypto Menphin condidit.

** Sic concordat cum Gordonio 2229.*

Ex historia Asseneth. In primo enim anno 7. annorum vbertatis, misit Pharao Ioseph, vt congregaret frumenta, qui venit in fines Heliopoleos, cuius regionis Princeps erat Putifar sacerdos Princeps Satraparum, & Cõsiliarius Pharaonis, huius filia erat Asseneth pulchra super omnes virgines terræ, per omnia similis filiabus Hebræorum, elata, & superba, despiciens omnem virum, quam etiam nullus vnquam viderat virorum. Erat enim turris coniuncta domui Putifaris magna & excelsa, super quam erat cęnaculum habens thalamos decem, quorum primus magnus & decorus, lapidibus porfireticis stratus, parietes lapidibus pretiosis induti laquearea aurea; & erant intus Dij Ægyptiorum aurei & argentei, quos colebat Asseneth, & timebat, & quotidie eis immolabat. Secundus thalamus seruabat ornatum Asseneth, in auro & argento, & lapidibus & linteaminibus pretiosis. In tertio thalamo erãt omnia bona terrę, erat enim promptuarium Asseneth, reliqui 7. septem virginum erant, quæ illi seruiebant pulchræ nimis, quibus locutus non erat vir, neque puer masculus. In thalamo Asseneth erant tres fenestræ prima magna valde prospiciens ad Oriẽtem, secunda ad Meridiem, tertia ad Aquilonem: Erat ibi lectus aureus stratus peplis purpureis, auro textis ex iacintho & purpura, & bysso, in quo dormiebat Asseneth sola. & vir nunquam sederat super illum, & erat atrium magnum in circuitu domus, cuius paries excelsus valde, lapidibus quadratis erat constructus, in quo atrio erant quatuor portæ ferreæ, quas custodiebant simul 18. viri fortissimi iuuenes armati; erat in dextra parte atrij fons aquę viuentis, & deorsum fontis cisterna suscipiens eius aquam & irrigans omnes arbores in atrio plantatas, quæ pulchræ erant, & fructiferæ. Erat autem Asseneth magna vt Sara, speciosa vt Rebecca, formosa vt Rachel.

Descriptio Palatij Asseneth.

De hoc quod Ioseph eam de cultura idolorum redarguit.

Cap. CXIX.

MIsit ergo Ioseph ad Putifarem nuncium, quod vellet diuertere ad domum eius, & gauisus est Putifar, & dixit filiæ suæ, quod veniret Ioseph fortis Dei, & vellet eam illi tradere in vxorem. Quæ indignata respondit, se nolle dari viro captiuo, sed filio regis. Illis autem loquentibus venit qui diceret Ioseph adesse, fugit Asseneth in cænaculum sursum, & venit Ioseph sedens in curru scilicet Pharaonis, qui erat totus aureus, quem trahebant quatuor equi albi sicut nix, frenis deauratis, & erat Ioseph indutus tunica candida splendidissima, & pallio purpureo & auro texto, & corona aurea super caput eius, & in circuitu coronę erant duodecim lapides electi, super quos erant duodecim astra aurea, & virga regia in manu eius, & ramus oliuæ fructu pinguissimo. Et venerunt Putifar & vxor eius in occursum eius, & adorauerunt eum, & intrauit Ioseph in atrium, & clausa sunt ostia atrij, & vidit Asseneth Ioseph, & conturbata est super sermonem, quem dixerat de eo; & dixit: Ecce sol venit de cælo ad nos in curru suo, nesciebam quod Ioseph filius Dei erat. Quis enim hominũ tantam potuit generare pulchritudinem, aut quis venter mulieris tantum portare lumen. Et intrauit Ioseph in domum Putifaris & lauerunt pedes eius; & ait Ioseph, quæ est mulier illa, quæ erat in cænaculo ad fenestram? abeat nunc de domo ista: timebat enim ne molesta esset illi, sicut omnes aliæ quæ certatim mittebant nuncios suos ei cum muneribus diuersi generis, quos proijciebat cum indignatione & iniuria: & ait Putifar: Domine filia mea est virgo, & odio habens omnem virum, quam nunquam vidit vir, nisi ego & tu hodie; si vis veniat & salutet te. cogitans ergo Ioseph, quod si odiebat omnem virum, nunquam ei importuna esset, ait patri eius, si virgo est filia vestra, diligo eam sicut sororem meam, & ascendit mater eius, vt adduceret eam quam statuit in conspectu Ioseph, & ait pater eius, saluta fratrem tuum, qui odit omnes mulieres alienigenas, sicut tu omnes viros; & ait Asseneth: Aue benedicte à Deo excelso; & ait Ioseph, Benedicat te Deus qui viuificat omnia, & dixit Putifar filiæ suæ, vt oscularetur Ioseph, quod cũ illa vellet facere, extendit Ioseph manum suam, & posuit ad pectus eius dicens, non decet virum colentem Deum viuentem, & manducantem panem vitæ, & calicem incorruptionis bibentem, osculari mulierem alienigenam; osculantem ore suo idola surda & muta & manducantem à mensa eorum panem Anchonis & bibentem de spongijs eorum calicem anedras, calicem occultum, & vngentem se oleo inscrutabili.

Splendor ac magnificentia Ioseph.

De pœnitentia Asseneth & consolatione Angelica.

Cap. CXX.

AVdiens Asseneth verba Ioseph contristata est valde & plorauit, & misertus est eius Ioseph, & posuit manum super caput eius & benedixit eam, & gauisa est Asseneth in benedictione sua, & misit se super lectũ suum, & infirmata est præ timore & gaudio, & egit pœnitẽtiam à Dijs quos colebat, & abrenũciauit eis. Et manducauit Ioseph & bibit, & cum vellet recedere voluit eum Putifar retinere vna die & non potuit, sed recessit Ioseph promittens se octaua die reuersurũ; & accepit Asseneth tunicam nigram, quod erat indumentum tristitiæ eius, quando mortuus erat frater eius minor, & clauso super se ostio fleuit & proiecit omnia idola sua per fenestram, quæ respiciebat ad Aquilonẽ, & omnem cænam suam regiam proiecit canibus, & posuit cinerem super caput suum & super pauimentum, & fleuit amare per septem dies, octaua die diluculo galli cantauerunt, & canes latrauerunt, & prospiciens Asseneth per fenestram, quæ respiciebat ad Orientem, vidit; & ecce stella lucifer, & prope eam fissum est cælum, & apparuit lux magna; & videns Asseneth cecidit in faciem suam super cineres, & ecce vir descendens de cælo stetit super caput Asseneth; & vocauit eam ex nomine, quæ præ timore non respondit, & vocauit eam secũdo Asseneth, Asseneth, quæ respõdit, ecce ego domine quis es? annuncia mihi. Qui ait; ego sum princeps domus Dei, & princeps exercitus domini: surge & sta super pedes tuos & loquar ad te. Et leuauit Asseneth caput, & ecce vir per omnia similis Ioseph, stola, & corona, & virga regia, cuius vultus sicut fulgur, & oculi eius, sicut radij solis, capilli capitis vt flamma ignis, & videns Asseneth timore percussa cecidit in faciem suam, quam confortans Angelus & eleuans ait, depone cilicium istud nigrum, quo induta es, & cinctorium tristitiæ tuæ, & saccum de lumbis tuis, & excute cinerem de capite tuo, & laua faciem tuam, & manus tuas aqua viuente, & orna te ornamentis tuis & loquar ad te, quæ cum ornasset se festinanter redijt ad Angelum, cui Angelus: Denuda caput tuum à teristro, quia virgo es, confortare & gaude Asseneth virgo, quoniam nomẽ tuum scriptum est in libro viuentium & non delebitur in æternum. Ecce ab hodierna die renouata es & viuificata, & manducabis panem benedictionis & potum bibes incorruptionis, quia vngeris chrismate sancto. Ecce dedi te hodie sponsam Ioseph, & nomen tuum non vocabitur amplius Asseneth, sed multi refugij: nam pœnitentia exorauit pro te altissimum, quæ est filia altissimi, virgo hilaris ridens sẽper & modesta. Cumque quæreret Asseneth ab Angelo nomen eius; respondit, nomen meum scriptum est digito Dei in libro altissimi, & omnia quæ in libro illo scripta sunt ineffabilia sunt, nec conuenit homini mortali, vel audire illa, vel dicere.

Asseneth abiecit Idola.

Angelus apparet Asseneth & eam consolatur.

De mensa & fauo, quem illa apposuit Angelo.

Cap. CXXI.

ET ait Asseneth tenens summitatem pallij eius, si inueni gratiam in oculis tuis, sede nunc paululum super lectum istum, super quem nemo vnquam sedit, & præparabo tibi mensam; & dixit Angelus affer cito; & apposuit panem & vinum suaue olens vetus; & mẽsam nouam; & ait Angelus, Affer mihi & fauum mellis. Cumque illa contristata staret, eo quod fauum non haberet, ait ei Angelus, intra in cellarium tuum & inuenies fauum mellis super mensam tuam, & inuenit fauum candidum sicut niuem, & mel mundissimum, & odor eius suauis; & ait Asseneth; domine non habebam fauum, sed dixisti ore tuo sancto, & factum est, vnde & odor eius est, sicut spiramen oris tui; & subrisit Angelus super intelligentiam Asseneth, & extensa manu tetigit caput eius dicens: beata es tu, quoniam dimisisti idola & credidisti in Deum vnum, & beati aduenientes domino Deo in pœnitentia, quoniam comedent de hoc fauo, quem fecerũt apes paradisi Dei, de rore rosarum in paradiso, & ex hoc comedunt omnes Angeli Dei; & quicunque ex illo comederint non morientur in æternum; & extensa manu confregit de fauo partem minimam, & comedit ipse, reliquumque dedit in os Asseneth, & dixit: Ecce comedisti panem vitæ, & vncta es chrismate sancto, & ab hodierno die carnes tuæ renouabuntur, & ossa tua sanabuntur: & virtus tua erit indeficiens, & iuuentus tua senectutem non videbit, & pulchritudo tua non deficiet; & eris sicut Metropolis ædificata omnium confugientium ad nomen domini Dei Omnipotentis Regis sæculorum: & extendit manum, & tetigit fauum, quem fregerat & factus est totus integer sicut prius. Extensaque manu dextera tetigit digito suo indice summitatem mellis prospicientem versus orientem, & retraxit digitum suum ad seipsum, & induxit super extremũ faui quod respiciebat ad occasum, & via digiti eius facta est in

Præparat mensam Angelo.

Comedit panem vitæ Asseneth.

sanguinem. Extendit manum suam secundò, & tetigit summitate digiti sui fauum mellis, iuxta partem respicientem ad Aquilonem, & traxit eum super partem respicientem ad meridiem; & facta est via digiti eius in sanguinem, aspiciente Asseneth, & ait, inspice fauum; & exierunt de fauo Apes multæ candidæ sicut nix, & alæ earum purpureæ sicut Hiacinthus; circumdederunt omnes Asseneth & operabantur in manibus eius fauum mellis, & manducauerunt ex eo, & ait Angelus apibus, ite in locum vestrum; & abierunt omnes versus orientem in paradisum, & ait Angelus; sic erunt omnia verba quæ locutus sum ad te hodie, & extendit tertiò Angelus manum suam & tetigit fauum; & ascendit ignis de mensa & comedit fauum, & mensam non tetigit, & fragrantia incendij faui dulcis valde facta est.

De benedictione septem virginum & coniugio Asseneth.

Cap. CXXII.

Et dixit Asseneth ad Angelum, domine sunt mihi septem virgines nutritæ mecum ab infantia mea, & vna nocte mecum genitæ, vocabo eas & benedices eas sicut me, quas ille iussit vocari, & benedixit eis, dicens; benedicat vos dominus Deus altissimus, & sitis sicut columnæ septem ciuitatis refugij, & iussit Angelus Asseneth, vt leuaret mensam, quam cum leuatā deponere pergeret, recessit Angelus ab oculis eius; & reuersa, vidit sicut currum quatuor equorum procedentem versus orientem in cælum. Cumque oraret Asseneth vt indulgeret ei, quod tam audacter locuta fuerat cum eo: ecce vnus adolescens ex famulis Putifaris nunciauit dicens; ecce Ioseph Dei fortis venit, iam enim præcursor eius est ad portam atrij vestri; festinauitque Asseneth in occursum Ioseph, & stetit in hipodromo domus, & cum intrasset Ioseph atrium, salutauit eum Asseneth & dixit ei verba quæ erat locutus Angelus ad se; & lauit pedes eius. Crastina die rogauit Ioseph Pharaonem, vt daret ei Asseneth in vxorem, & dedit eam illi Pharao, & imposuit eis coronas aureas meliores quas habebat, & fecit eos osculari adinuicem, & fecit eis nuptias & cænam magnam vltra septem dies, & præcepit vt nemo faceret opus in diebus nuptiarum Ioseph, & vocauit Ioseph filium Dei & Asseneth filiam altissimi.

[An]gelus di[sc]essit. *[Ios]eph capit [Ass]eneth in [vx]orem.*

Comestor. Nati sunt ei filij duo priusquam veniret fames, & vocauit primum, Manassem quod est obliuio, dicens, obliuisci me fecit Deus laborum meorum & domus patris mei; secundum, vocauit Effraim, quod est fructificatio, dicens: Crescere me fecit dominus in terra paupertatis meæ.

De descensu Israel in Ægyptum, & seductione Dan & Gad.

Cap. CXXIII.

Ex *historia sacra.* Itaque cum per septem annos vbertatis collegisset Ioseph frumentum, & ingrueret fames super omnem terram, iuxta somnij coniecturam, aperuitque horrea, vendiditque Ægyptijs, insuper & his, qui de alijs ad emendum veniebant prouincijs; inter quos fratres suos agnoscens, sed ab eis incognitus, durius allocutus est eos, exploratores eos esse dicens: ideo exploratorum pœna dignos, maximeque si de Beniamin vera non dicerent; de quo timebat quod in eum aliquid deliquissent, quo tandem ab eis cum muneribus abducto, seipsum illis cum fletu innotuit, vultuque ac verbis placidissimum ostendit. Datis insuper muneribus priorem ad se venire mandauit, Iacob itaque per visionem à domino confortatus descendit in Ægyptum cum 66. animabus: ita quod ipse cum eis & Ioseph cum duobus filijs simul fuerunt 70. Eratque 130. annorum quando Ioseph eum, in conspectum Pharaonis introduxit; eique terram Gessen ad habitandum dedit.

[Fa]mes ma[gn]a in Ægy[pto]. *[Ia]cob descē[dit] in Ægy[pt]um.*

Ex parua Genesi. In anno secundo famis, mense secūdo 21. die mensis venit Israel in Ægyptum cum vniuersa cognatione sua, & intrauit terram Gessen, viditque Asseneth Iacob, & admirata est quoniam senectus eius erat speciosa sicut iuuentus. Erat quippe caput eius candidissimum sicut nix, & barba candida sedens super pectus eius, oculi eius fulgurantes, & nerui eius, & humeri, & brachia firma, genua, & crura, & pedes vt gigantis, & benedixit eis Iacob, & osculatus est. Et reuersi sunt post prandium, Ioseph & Asseneth in domum, & Leui cum eis & Simeon. Et cum vidisset filius Pharaonis Asseneth in domo patris sui deambulātem, exarsit, in pulchritudine eius, & locutus est Leui ac Simeon vt interficerent Ioseph, & haberet eam vxorem, quæ illi debebatur, & daret eis aurum & argentum multum. Qui non intenderunt in sermones eius, & cæpit filius Pharaonis accusare Ioseph apud fratres suos Dan & Gad, qui erant filij ancillarum Iacob; dicens, se audisse Ioseph dicentem apud Pharaonem, quod post mortem patris sui destrueret eos, ne essent hæredes cum fratribus suis, eo quod essent filij ancillarum, & eum vendidissent Ismaelitis, & inuiderent ei, persuasitque eis vt interficerent Ioseph, & ipse interficeret Pharaonem priorem suum, qui erat tanquam pater Ioseph. Quod cum vellet facere nocte prohibuerunt eum custodes patris sui introire ad eum dicentes, pater tuus doluit caput & modo dormit, & prohibuit nobis, ne quis ad eum intret, nec etiam filius suus primogenitus, & assumptis 50. viris armatis perrexit ad locum insidiarum, vbi erant Dan & Gad, quoniam illuc debebant pergere Ioseph & Asseneth cum 600. viris, qui omnes ab insidijs trucidati sunt præter vnum, qui fugit ad Simeonem & Leui; Asseneth autem fugit in curru & cum ea Beniamin. Simeō autem & leui assumentes omnes qui secum erant armatos; persecuti sunt eos, & irruerunt in eos subitò; & plurimos occiderunt Dan autem & Gad absconsi sunt in densitate calami.

Filius Pharaonis struit insidias vt interimat Ioseph.

De morte Pharaonis & Iacob & Ioseph.

Cap. CXXIV.

Helinandus *7. lib.* Anno principatus Ioseph 12. mortuus est Pharao sub quo dux erat Ioseph, quem Comestor altero nomine dicit appellatum Nefrem. De huius autem morte sic dicit historia Asseneth: post illud bellum scilicet superius memoratum, inter filium Pharaonis, & Simeonem, & Leui; Beniamin inquit sedens in curru cum Asseneth videns filiū Pharaonis venientem contra se vt tolleret Asseneth, lapidem de torrente arripiens, percussit eum in ceruice sinistra, & deduxit eum de equo super terram quasi mortuum. Postea videns Beniamin Simeonem & Leui venientes confortatus est, quia quærebant fratres suos Dan, & Gad, vt interficerent eos, quorum iram compescuit; illi vero leuantes filium Pharaonis à terra, lauerunt plagā eius, & ligauerunt eam, & duxerunt eum ad patrem suum Pharaonem, & narrauerunt omnia verba hæc. Pharao vero gratias egit, quia non interfecerunt eum. Tertio vero die mortuus est filius Pharaonis de vulnere. Et Pharao nō multo post mortuus est dolore mortis filij sui anno 29. & reliquit regnum suum Ioseph, qui regnauit pro puero in Ægypto annis 48. & post hæc dedit diadema filio Pharaonis, qui erat ad vbera, quando mortuus est Pharao, & Ioseph nuncupatus est pater eius in terra Ægypti.

Filius Pharaonis ex vulnere obijt.

Author. Ipse vero Ioseph domino suo prudenter & fideliter obsequens, venditione frumenti, Ægyptios omnes in seruitutem subdidit Pharaoni, qui vtique tali necessitati meruerant addici. Denique Iacob cum esset, 147. annorum videns obitum suum imminere,

vocauit

vocauit Ioseph, & vt eum in Abrahamio sepeliret, adiurauit, filijsque eius Manasse & Effraim cancellatis manibus benedixit, & ei præter sortem hæreditatis agrum Sichen, quem acquisierat dedit. Conuocatis autem filijs suis pluribus eorum benedixit, omnibus bene ac prophetice ventura prædixit scilicet de diuisione terræ ad literam; & de futuro tribuum statu, aptissime autem de vtroque Christi aduentu; quæ omnia quia nota sunt breuitatis causa prætermitto, & tãdem collectis super lectulum suum pedibus obijt, quo à filijs suis in terram propriam pertranslato & in spelunca duplici sepulto; Ioseph adiuratis fratribus, vt exeuntes Ægyptum ossa eius deferrent, mortuus est & ipse, cum esset 110. annorum, & repositus in loculo in Ægypto, anno scilicet ducatus sui 80. à prima promissione Abrahæ facta in via Mesopotamiæ 286. à natiuitate Abrahæ in qua tertia cæpit ætas 361. ab initio vero mundi secũdo millesimo 309. nec inde motus est donec egressi sunt filij Israel de Ægypto. Alij fratres, (vt dicit Iosephus) quisque in obitu suo; deferebatur & sepeliebatur in Ebron, post translati sunt in Sychen.

Moritur Iacob.

Ioseph ex hac vita migrat 2309.

De testamento Ruben & Simeon.

Cap. CXXV.

EXtant autem testamenta duodecim Patriarcharũ in quibus sunt apertissimæ atque pulcherrimæ de Christo prophetiæ; quas nuper transtulit magister Robertus grossum caput, Linconiensis Episcopus de græco in latinum; ideoque hic eas inserere placuit.

Testamẽtum Ruben.

Testamentum Ruben. Quis noscet legem domini, & diuidet in iudicium & sacrificia pro omni Israel; vsque ad cõsummationem temporum principis sacerdotum Christi, quem dominus dixit. *Et post pauca.* Quoniam in eo elegit dominus regnare super omnes populos, & adorare semen ipsius, quoniam pro nobis morietur in bellis visibilibus & inuisibilibus, & erit in nobis Rex sæculorum, *& mortuus est Ruben.*

Testamẽtum Simeon.

Testamentum Simeon. Dominus Deus magnus apparebit in terra, vt homo, & saluabitur in ipso Adam; tunc dabuntur omnes spiritus erroris in conculcationem, & homines regnabunt super pernitiosos spiritus; tunc resurgam in lætitia & benedicam altissimum in mirabilibus suis, quoniam Deus corpus assumens & comedens cum hominibus saluabit homines: & nunc filioli obedite Leui, & in Iuda lætabimini, & non efferamini super duas tribus has, quoniam ex ipsis orietur vobis salutare Dei: suscitabit enim Deus ex Leui vt principẽ sacerdotum, & ex Iuda vt regem; Deum, & hominem, iste saluabit omnes gentes, & genus Israel: *& dormiuit Simeon cum patribus suis.*

Testamentum Leui.

Cap. CXXVI.

Testamẽtum Leui.

COgnoscite quia faciet dominus iudicium super filios hominum, quoniam petris scissis & sole extincto, & aquis siccatis, & igne timente, & omni creatura turbata, & inuisibilibus spiritibus liquefactis, inferno spoliato, in passione altissimi, homines non credentes permanebunt in iniustitijs; & propter hoc in punitione iudicabuntur. *Et postea dicit.* Et nunc cognoui à scriptura Enoch, quoniam in fine impie agetis, in dominum manus imponentes in omni malitia; & confundentur in vobis fratres vestri, & in omnibus gentibus fiet illusio; etenim pater noster Israel mundus erit ab impietate principum sacerdotum, qui imponent manus in Saluatorem mundi. *Et post dicit.* Quid facient omnes gentes, si vos tenebrascatis in impietate, & inducatis maledictionem super genus nostrum, pro quibus mundi lumen datum est in nobis ad illuminãdum omnes homines, hunc volentes occidere contraria mandata docentes Dei iustificationibus. *Et post dicit.* Cognoui in libro Enoch quoniam per 70. hebdomadas errabitis, & sacerdotium inquinabitis, & sacrificia polluetis, & legem exterminabitis, & contemnetis sermones Prophetarum: in peruersitate persequemini viros iustos, & pios odio habebitis, veracium sermones abominabimini, & virum renouantem legem in virtute altissimi erroneum appellabitis; & in fine vt æstimabitis, occidetis eum nescientes ipsius resurrectionem, innocentem sanguinem in malitia super capita recepturi: propter ipsum erunt sancta vestra, deserta; vsque ad pauimentum prophanata, & non erit locus vester mundus, sed in gentibus eritis in maledictionem & in desperationem, donec ipse rursus visitabit & miserans recipiet vos in fide & aqua. *Et post sequitur.* Suscitabit dominus sacerdotem nouum, cui omnes sermones Dei reuelabuntur, & ipse faciet iudicium veritatis in terra in multitudine dierum; & orietur astrum ipsius in cælo, sicut rex illuminans lumen cognitionis, & solem diei, & magnificabitur in orbe terrarum vsque ad assumptionem ipsius. Iste resplendebit sicut sol in terra, & tollet omnes tenebras de sub cælo, & erit pax in omni terra. Cœli exultabunt in diebus ipsius, & terra gaudebit, & nubes lætabuntur; & cognitio Dei fundetur in terra vt aqua marium & Angeli gloriæ faciei Dei gaudebunt in eo. Cæli aperientur, & ex templo gloriæ veniet super ipsum sanctificatio cum voce paterna, sicut ab Abrahãm patre Isaac & gloria altissimi super ipsum dicetur, & spiritus sanctificationis, & intellectus, requiescet super ipsum in aqua. Ipse dabit magnificentiam Dei filijs suis in veritate in sæculum. Ipse aperiet portas Paradisi, & stare faciet minantem gladium aduersus Adam; & dabit sanctis comedere de ligno vitæ; & Belial ligabitur ab ipso, & dabit potestatem filijs suis ad conculcandum super pernitiosos spiritus; tunc exultabunt Abraham, Isaac & Iacob, & ego gaudebo, & omnes sancti induentur lætitia.

Testamentum Iudæ.

Cap. CXXVII.

Testamentum Iudæ.

VIsitabit vos dominus in misericordia & delectatione & in captiuitate inimicorum vestrorum; & post hæc orietur vobis astrum ex Iacob in pace, & exurget homo ex semine meo, & sol iustitiæ ambulans cum filijs hominum in mansuetudine & iustitia, & omne peccatum non inuenietur in eo; & aperientur super ipsum cœli ad effundendum spiritus benedictionem patris sancti, & effundet spiritum gratiæ super vos & eritis ei in filios in veritate, & ambulabitis in præceptis illius primis, & vltimis. Hic est germen Dei altissimi, & hic est in vitam omnis carnis, tunc effulgebit sceptrum regni mei, & à radice mea nascetur vas plantationis; & in ea ascendet virga iustitiæ gentibus, iudicare & saluare omnes inuocantes dominum.

Testamentũ Isachar.

Testamentum Isachar. Omnem agrestem feram seruituti subicietis, habentes vobiscum Deum cæli, ambulantem cum hominibus in simplicitate cordis, *& extendit pedes suos, & mortuus est.*

Testamentũ Zabulon.

Testamẽtum Zabulon. Noui in scriptura patrum meorum, quoniam in vltimis diebus recedetis à domino & diuisi eritis in Israel, & duos reges sequemini, & omnem abominationem facietis &c. *Et post dicit.* Et post hæc orietur vobis lumen iustitiæ, & sanitas & misericordia in pennis eius. Ipse redimet omnem captiuitatem filiorum hominum, & Belial & omnes spiritus erroris conculcabit, & conuertet omnes gentes in æmulationem eius, & videbitis Deum in forma hominis, quoniam iam elegerit dominus Hierusalem nomen ei; & rursum in malitia sermonum vestrorum ad iracundiam prouocabitis eum, & abiecti eritis vsque ad tempus consummationis.

De testamento Dan, & Neptalim, & Gad.

Cap. CXXVIII.

stamen-n Dan. DAn vero post enumerationem malorum filiorũ suorum dicit, reuertentes ad dominum misericordiam consequemini,& ducet vos in sanctificationẽ suam clamans vobis pacem, & orietur vobis ex tribu Iuda & Leui salutare domini, & ipse faciet aduersus Belial prælium & vltionem victoriæ dabit terminis vestris, & captiuitatem capiet à Belial animas sanctorum: & conuertet corda incredula ad dominũ, & dabit inuocantibus eum pacem æternam, & requiescent in eodem sancti:& in noua Hierusalem lætabuntur iusti,quæ erit in glorificationem Dei vsque in sæculum; & non amplius sustinebit Hierusalem desolationẽ,neque captiuabitur Israel,quoniam dominus erit in medio eius cum hominibus cõuersatus,& sanctus Israelis regnans super ipsos in humilitate & paupertate,& qui credit in eum,regnabit in veritate in cælis: & nunc timete dominum filij mei & attendite vobismetipsis à Sathana & spiritibus eius,appropinquate autẽ Deo & Angelo excusanti vos quoniã hic est mediator Dei & hominum, & in pace Israelis contra regnum inimici stabit. Propter hoc studet inimicus subuertere omnes inuocantes dominum,nouit enim quoniam in qua die credet Israel consummabitur regnum inimici.

stamentũ ptali. *Testamentum Neptalim.* Ecce filij mei ostendi vobis tẽpora extrema, quoniam omnia fiant in Israel, & vos ergo mandate filijs vestris vt vniãtur Leui & Iudæ;per Iudam enim orietur salus Israel,& in ipso benedicetur Iacob;per sceptrũ enim apparebit Deus habitans inter homines, vt saluetur genus Israel; & congregabit iustos ex gentibus.

stamẽtum d. *Testamẽtum Gad.* Auferte odiũ ab animabus vestris, & diligite ad inuicem in rectitudine cordis;dicite autẽ & vos filijs vestris vt honorent Iudam & Leui, quoniam ex ipsis oriri faciet dominus Saluatorem Israel.

Testamentum Aser.

Cap. CXXIX.

stamẽtum er. LOquens filijs suis dicit; noui quoniam peccabitis & trademini in manu inimicorum vestrorum, & terra vestra desolabitur, & vos dispergemini in quatuor angulos terræ; & eritis in dispersione despecti velut aqua inutilis, vsquequò altissimus visitabit terram; & ipse veniens vt homo cum hominibus manducans & bibens & in silentio conterens caput draconis per aquam, hic saluabit Israel & omnes gentes, Deus in virum absconditus; dicite ergo vestris, vt non discredant ei.

stamẽtum eph. *Testamentum Ioseph.* Vidi quoniam ex Iuda nata est virgo habens stolam byssinam,& ex ipsa prodijt agnus immaculatus, & à sinistris eius: id est agni vt Leo, & omnes bestiæ impetum fecerũt aduersus eum, & vicit eas agnus, & perdidit in cõculcationem.Et gaudebunt in ea Angeli & homines, & omnis terra, hæc autem fient in tempore suo in vltimis diebus; vos ergo filij mei custodite mandata domini,& honorate Iudam & Leui, quoniam ex ipsis orietur vobis agnus Dei, gratia saluans omnes gentes & Israel, regnum enim eius æternum quod non præteribit.

stamentũ niamin. *Testamentum Beniamin.* Loquens filijs suis ait: Custodite mandata Dei vsquequò Deus salutare suũ reuelet omnibus gẽtibus. Tunc videbitis Enoch, Noe,& Sem, & Abraham, Isaac, & Iacob, resurgentes à dextris in exultatione. Tunc & nos resurgemus vnusquisque in sceptrum nostrum; adorantes regem cœlorum, qui in terra apparebit in forma humilitatis hominis;& quotquot crediderunt ei,& in terra congaudebunt ei; tunc & omnes resurgent, hi quidem in gloriam; hi vero in ignominiam, & iudicabit dominus in primis Israel, de ea, quæ in ipsum, iniustitia, quoniam aduenientem Deum in carne liberatorem non crediderunt. Et tunc iudicabit omnes gentes quotquot non crediderunt ei in terra apparenti, & arguet in electis gentium Israel.

De Hebræorum afflictione post mortem Ioseph.

Cap. CXXX.

AVthor. Fuit autem Ioseph princeps Ægypti sub quinque regibus, quorum primus, qui eum sublimauit; apud veteres historiographos non legitur alio nomine appellatus, quam Pharao, licet Comestor eum Nefrem appellatum fuisse dixerit. Siquidem quãdo natus est Abraham vt in Chronicis legitur, apud Ægyptios erat 16. potestas, quam dinastiam vocant. Ex tunc apud eos Thebæi regnauerunt annis 190. Sicque completa est illa dinastia anno scilicet Iacob 30. post hoc in 17. dinastia regnauerunt pastores; ipsi sunt Pharaones annis 103. nec alijs nominibus leguntur appellati quam Pharaones; horum vnus sublimauit Ioseph; cuius sublimationis anno 9. qui fuit secundus famis intrauit Iacob in Ægyptum & stetit in conspectu Pharaonis. Porro in 18. dinastia quæ cæpit anno ducatus Ioseph. 13. Primus regnauit Amasis annis 25. cuius anno 13 obijt Iacob. Secundus vero Chebron, annis 13. Tertius Amenophis 21. Quartus Mephres 12. cuius anno 9. Ioseph 110. annorum obijt, & Hebræorum seruitus incæpit quæ durauit 144. annis, vt impleretur numerus 430. annorum à prima promissione facta Abrahæ, vsque ad dationem legis.

Hic itaque Mephres, qui beneficia per Ioseph Ægypto collata ignorauit, Hebræorum populum multipliciter afflixit inuidentibus, scilicet eis Ægyptijs, propter ingenij virtutem, & laboris industriam, & opum affluentiam, ac sobolis nobilitatem. Imposuit ergo eis graues angarias operum, quibus fracti non vacarent amplexibus, vt coquentes lateres in finibus Ægypti, ciuitates tabernaculorum regi ædificarent, & vt lutum platearum & sordes vicorum cophinis exportarent, & vt fluuium per multas deriuationes diuiderent, vrbesque ne fluuius eas inundare valeret, fossatis circundarent. Quanto magis opprimebantur, tanto magis authore Deo, multiplicabantur; vnde Pharao alium contra eos dolum excogitans, primo iussit vt omnes masculi ex illo populo nascentes obstetricando necarentur. Deinde vero obstetricibus, eis ex timore Dei parcentibus, præcepit Pharao vt in flumen proijcerentur. Mares ideo necare volebat, ne multiplicati ac roborati contra regnum eius insurgerent, & maxime quia quidam sacrorum scriba, prædixerat eo tempore nasciturum in Israel, qui regnum Ægypti humiliaret, & vniuersos virtute transcenderet. Tertia quoque causa super principium Matthæi tangitur scilicet quod diabolus præsagiens Christum nasciturum ex Hebræis, populum illum extinguere nitebatur. Fœminas autem reseruari volebat, quia sexus imbecillis, ac per hoc imbellis est, & vt libidini Ægyptiorum deseruiret. *Timuerunt obstetrices Deum & seruauerunt mares vt ait Comestor.*

Comestor. Itaque multi eo tempore submersi periertũt pro quo peccato creditur Deus Ægyptum tradidisse in hunc errorem vt Apim pro Deo colerent.

De Api & Serapi quos colebant Ægyptij.

Cap. CXXXI.

ERat autem Apis (vt ait Plinius qui & testatur se eum vidisse) quidam Taurus, qui ex improuiso egrediebatur de flumine habens in humero dextro signum candidum, ad instar Lunæ corniculatæ;ad quem cum statim confluerẽt Ægyptij, omni genere musicorum psallentes, leuabatur in aere,& super eos tanquam psallens ferebatur, & ad motum, vel ad stationem ipsius ipsi in terra mouebantur, vel stabant & eadem die euanescebat. Dicunt autem quidam quod in festo Serapis annuatim emergebat, vnde & ipsũ Serapin id est *Quis Deus Ægyptiorũ*

Serapi

Serapi consecratum autumant vocatum: alij tamẽ per decennium semel apparere dicunt; alij tantum tempore iusti sacerdotis Heliopoleos, iniusti nõ; vt quasi diuinitus indicaretur iustitia sacerdotum: Peccatum autem fluminis puniuit Deus, in errore fluminis.

Author. Duo itaque erant Apis & Serapis, & vtrumque colebant Ægyptij, veruntamen & Serapis, ipse quidem fuit Apis filius Phoronei Rex Argiuorum; qui cum fratrem Ægyaleum Achayæ præfecisset, ipse cum populo ad Ægyptum nauigauit.

Augustinus in lib. de ciu. Dei 18. cap. 5. Apis Rex Argiuorũ nauibus trãsuectus in Ægyptum ibidẽ mortuus est, & Serapis factus omnium maximus Ægyptiorũ Deus. Dictusq; est Serapis (vt ait Varro) littera mutata, quia prius vocabatur Sorapis, quasi Soronapis, eo quod Soron græcè sarcofagum vocant, vbi eum sepultũ, venerari cæperunt, antequam ei templum construerent. Constitutum est etiam de illo, vt capite puniretur, si quis eum hominem dixisset fuisse, & quoniam in omnibus fere templis, vbi colebantur Isis & Serapis erat simulacrum, quod digito labijs impresso admonere videbatur silentium; hoc significare Varro existimat, vt eos, homines, fuisse taceretur; ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta, Ægyptus delicijs affluentibus, in eius honorem alebat, quoniam eum sine sarcofago viuum venerabantur, Apis non Serapis vocabatur; quo boue mortuo, quando quærebatur, & reperiebatur vitulus eiusdem coloris, hoc est albis quibusdam maculis similiter insignitus, mirum quiddam & diuinitus procuratum sibi esse credebant, non enim erat magnum dæmonibus ad eos decipiendos, fantasiam talis tauri (quam sola cerneret) ostentare vaccæ concipienti atque prægnanti; vnde libido matris attraheret quod in eius fætu iam corporaliter appareret, sicut fecit Iacob de virgis varijs.

Solinus cap. 41. Apim bouem Ægyptium pueri gregatim sequuntur, & repentè velut lymphatici futura præciunt, bos illi ostenditur fæmina semel in anno, & ipsa non absque certis insignibus quæ vt inuenta & ablata est, eadem die neci datur. Apis natalem Mẽphitici, celebrant iactu pateræ aureæ, quam statim proijciunt in Nili gurgitem, hæc solemnitas per 7. dies agitur, quibus diebus cum sacerdotibus crocodili, quasdam inducias habent, nec attrectant lauantes.

Octaua die ceremonijs iam peractis velut reddita fæuiendi licentia solitam assumunt atrocitatem.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER SECVNDVS.

De ortu & educatione Moysi.

CAP. I.

COMESTOR *cap. 5. super Exodum*. Egressus est postea vir leuita nomine * Amram, qui accepit vxorem contribulem nomine Iacobeth, qui nolebat accedere ad vxorem post edictum Pharaonis, mallens carere liberis quam in necem procreare. Cui dominus per somnum astitit (vt ait Iosephus) dicens ne timeret vxorem cognoscere, quia puer quem timebunt Ægyptij nasciturus erat ex ea; sed & de sacerdotio Aaron ei significauit.

* *alias Arram.*

Nascitur Moyses. Sic igitur Moyses natus est ex his; anno seruitutis Hebræorum, quæ cæpit post mortem Ioseph 64. à prima promissione facta Abrahæ 350. ab initio tertiæ ætatis id est à natiuitate Abrahæ 425. ab initio vero

2373. mundi secundo millesimo 373. regnante in Ægypto Amenophe qui fuit octauus à Pharaone illo, qui sublimauit Ioseph, nam post Mephrem sub quo mortuus est Ioseph; & qui regnauit post obitum Ioseph annis tribus, regnauit Misphармuthosis annis 26. post hunc autem Thuthomosis annis 9. deinde vero iste Amenophis, cuius anno 26. natus est Moyses.

Hunc itaque post tres menses à matre propter edictum regis expositum in carecto ripę ne impetu fluminis raperetur. Teremith filia Pharaonis inueniens, Ægyptiarum vbera respuentem per matrem propriam educari fecit, & ablactatum sibi in filium adoptauit; quem cum quadam die obtulisset Pharaoni vt & ipse eum adoptaret, admirans rex pueri venustatem, coronam quam forte gestabat capiti illius imposuit; Erat

Comestor cap. citato. autem in ea imago Hamonis fabricata; puer autem coronam proiecit in terram & fregit. Sacerdos autem Heliopoleos à latere regis surgens exclamauit, hic est puer, quem nobis occidendũ Deus monstrauit, vt de cętero timore careamus, & voluit irruere in eum, sed auxilio regis liberatus est, & persuasione cuiusdã sapiẽtis, qui per ignorantiã hoc factũ esse à puero asseruit. *Nota.*

In cuius rei argumentum, cum prunas allatas puero obtulisset, puer ori suo apposuit, & linguæ suæ summitatem igne corrupit: vnde & Hebræi impeditioris linguæ eum fuisse autumant; tantæ vero (vt ait Iosephus) pulchritudinis fuit, vt nullus adeo seuerus fuisset, qui eius aspectui non hæreret, multique dum cernerent eum per plateam deferri, occupationes in quibus studebant, desererent.

De vxore illius Æthiopissa.

CAP. II.

ET cum adultus esset, Æthiopes vastauerunt Ægyptum vsque ad Memphim, & mare. Quocirca conuersi ad diuinationes Ægyptij, responsum acceperunt, vt auxiliatore vterentur Hebræo, & vix obtinuerunt à Teremith, vt exercitui, quem parauerant, Moysem præficerent ducem, prius præstitis sacramentis, ne ei nocerent. Erat autem Moyses vir bellicosus, & peritissimus, qui fluminis iter tanquam longius prætermittens, per terram duxit exercitum via breuiori, vt improuisos Æthiopes præueniret: sed per loca serpentibus plena iter faciens tulit in arcis papyrijs super plaustra Ibices Ciconias, scilicet Ægyptias naturaliter infestas serpentibus, quæ rostro per posteriora immisso aluum purgant, castraque metaturus proferebat eas, vt serpentes fugarent & deuorarent, & ita tutus transibat per noctem exercitus. *Comestor cap. 6 super Exodum.*

Tandem præuentos Æthiopes expugnans inclusit eos fugientes in ciuitatem * Sabam regiam, quam post Cambises, à nomine sororis suæ Meroem denominauit. Quam, quia inexpugnabilis erat cum diutius obsedisset; iniecit oculos suos in eum * Taybis filia regis Æthiopum, & ex condicto tradidit ei ciuitatem, si duceret eam in vxorem; & ita factum est. Inde est quod Maria & Aarõ iurgati sunt aduersus Moysen pro vxore eius Æthiopissa. Dum autem redire voluisset, non acquieuit vxor, proinde Moyses tanquam vir astrorũ peritus duas imagines sculpsit in gemmis, huius efficaciæ; vt altera memoriam, altera obliuionem conferret. Cumque paribus annulis eas inseruisset; alterum scilicet obliuionis annulum vxori præbuit, alterum ipse tulit, vt sicut pari amore, sic paribus annulis ipsi insignirentur. Cæpit ergo mulier, amoris viri obliuisci, & tandem libere in Ægyptum regressus est.

alias Saba.

al. Tarbis.

De percussione Ægyptij & fuga Moysi in Madian.

CAP. III.

IN diebus illis egressus Moyses ad fratres suos in terram Gessen vidit afflictionem eorum, & præfectum operis Ægyptium, percutientem quendam de Hebręis, & secreto percussum Ægyptium abscondit in Sabulo.

Author. Hic obijcit Faustus Moysi crimen homicidij; cui respondet, *Aug. in 22. lib. contra eundem Faustum cap.* 70. quod reuera æterna lege consulta manifeste patet quod Moyses quidem hunc Ægyptium licet iniuriosum, & improbum, non debuit occidere; quia nullam adhuc legitimam gerebat potestatem nec diuinitus acceptam, nec humana societate ordinatam. Vnde alibi, *dicit scilicet contra Petilianum.* Iure culpandi sunt, qui turbidè & inordinate in eos coercendos insiliunt, qui sibi nulla lege subiecti sunt; tamen animæ, virtutis (inquit) capaces, sæpe præmittunt quædam vitia, per quæ apparet, quibus virtutibus aptæ sint si præceptis diuinis essent excultæ. Sic etiam Agricolæ cum viderint ingentes herbas, licet inutiles, terram aliquã producere, frumentis aptam esse prædicunt; & montem, quem oleastris siluestrem conspexerint oleis esse aptũ cultura accedente non dubitant: sic ille motus animi, siue zelus quo Moyses fratris sui iniuriam, non obseruato ordine potestatis in Ægyptio vindicauit, adhuc quidem incultus erat & inordinatus, sed magnæ fertilitatis indicium præferebat. Vnde & illa sæuitia Pauli, cum secũdum æmulationem paternarum traditionum persequebatur ecclesiam; putans se obsequium præstare Deo, siluestre quidem vitium erat, sed magnæ feracitatis indicium; hinc etiam illud Petri, cum euaginato gladio volens defendere dominum, aurem persecutoris abscidit, quod tamen factum dominus satis minaciter reprehendit.

... factum ... turum ali... id præsi... auit.

Omnes ergo hi secundum Augustinum zelum quidem habuerunt in his factis suis, sed nondum secundũ scientiam, & ideo inordinatum; qui tamen postea per spiritum sanctum ordinatus est, & abundauit in bono, sicut prius in malo; vnde sicut Moyses post illud factũ constitutus est princeps synagogæ, sic Petrus post illud, pastor ecclesiæ; hoc tamen in glossa magis excusat Moysen; per hoc, quod dicit beatus Stephanus in actibus Apostolorum scilicet quod quando percussit Ægyptium existimabat intelligere fratres, quia per manum ipsius daret Deus salutem illis; sed illi non intellexerunt, per hoc inquit testimonium videtur Moyses iam diuinitus admonitus hoc audere potuisse scilicet vt iam fratrum suorum iniurias in Ægyptios inciperet vindicare. Super hoc tamen accusatus apud Pharaonem timuit, & fugiens in terram Madian, filiam Ietro sacerdotis Sephoram in vxorem duxit, ex qua filios duos scilicet Gersan, & Elyezer suscepit, & curam alendorum gregum à socero accepit.

De oppressione populi & missione Moysi.

CAP. IV.

TAndem mortuus est ille Pharao, à cuius timore Moyses Ægyptum reliquerat, & alius in regnum surrexit; qui iam illo sub quo natus est Moyses secundum chronicas quintus fuit, nam Amenophis ille regnauit vsque ad annum Moysi septimum, post hunc Orus annis 38. deinde * Acecris 12. Achoris autẽ 7. * postea Chencres iste 16. sub quo Moyses ducatum populi suscepit & signa coram eo fecit.

** alias Acengeres.*
** Eusebius ait 8. imo 9.*

Cum igitur pasceret oues Ietro in deserto apparuit ei dominus in Oreb in flamma ignis in rubo, eumque ad filios Israel, & ad Pharaonem propter eorum liberationem misit & signa quæ coram eis faceret ostendit, excusantique se de impedimento linguæ, Aaron in solatium & adiutorium loquendi dedit. Cumque pergeret cum vxore & filijs, angelus in via occurrens, eum corripuit, tuncque relictis illis, solus abijt, & cum venisset Ægyptum cum Aaron qui ei occurrerat in monte Dei, seniores Israel simul congregauerunt, qui auditis domini verbis, & visis signis, crediderunt, simulque cum eis ad Pharaonem ingressi; mandatum Dei nunciauerunt. At ille contemnens derisit. Moysen quoque seruum fugitiuum appellauit, & populum magis quam prius afflixit; tunc dominus Moysen constituit Deum Pharaonis id est ad signa in ipso, & in terra eius facienda potentem. Aaron vero ipsius prolocutorem.

Afflictio Israelitarum in Ægypto.

De plagis Ægypti & phase & exitu populi.

CAP. V.

ITtaque cum Moyses esset 80. annorum Aaron autem 83. ducatum populi suscepit, quem per signa & portenta de Ægypto educens, leges ei in eremo per 40. annos dedit: in hoc autem anno primo ducatus eius, finem habuit seruitus Hebræorum in exitu de Ægypto, qui durauerat à tempore mortis Ioseph, annis 144. finita quoque est eorum peregrinatio in terra aliena, quæ prædicta fuit Abrahæ scilicet annorum 430. vt dicetur infra, fuitque hic annus ætatis tertiæ quingentesimusquintus, mundi vero 2453. 2453.

Moyses accepit ducatum populi Israel.

Ingressi sunt ergo Moyses & Aaron ad Pharaonem & signa coram eo fecerunt ad confirmandum sermonem. Primo quidem virga Moysi versa est in colubrum, insuper & conuersas similiter deuorauit virgas magorum: Indurato adhuc Pharaone, & incredulo permanente, percussa est Ægyptus 10. plagis; his breuiter versibus comprehensis.

Decem plagæ incredulorum Ægyptiorum.

Sanguis, rana, culex, muscæ, pecus, vlcera, grando.
Bruchus, caligo, mors pignora prima necando.
Vel aliter.
Prima rubens vnda; ranarum plaga, secunda.
Inde culex tristis; post, musca nocentior istis.
Quinta pecus strauit, vesicas sexta creauit.
Post sequitur grando; post bruchus dente nefando.
Nona tegit solem; primam necat vltima prolem.

Per hanc vltimam plagam eduxit dominus populũ suum, transiuit enim angelus domini nocte per omnes domos Ægyptiorum, interficiens omne primogenitum hominum atque iumentorum quam scilicet plagam vt euaderent filij Israel, qui inter Ægyptios habitabant, & vt transitus huius ac liberationis suæ memoriam haberent, antequam dominus hanc plagam infligeret, instituit Hebræis primo mense solemnitatẽ phase id est trãsitus in qua scilicet immolarent agnũ vel hædum, cuius sanguine linirent superliminaria domorum suarum, & vtrosque postes ostiorũ, vt angelus exterminator, qui angelus malus fuisse videtur, videns sanguinem, domos eorũ transiret, eisque non noceret; huius tamen institutionis ratio principalis fuit præfiguratio dominicæ passionis, per quã à diabolo liberati sumus. De hoc igitur agno insinuatur, quãdo debeat sumi, vel segregari, & quãdo immolari, qualis esse debeat,

& qualiter, & à quibus comedi. Dicitur autem phase id est transitus, quem transijt angelus per domos Ægyptiorum primogenita interficiens, & quia transijt domos Hebræorum propter sanguinem agni nihil eis nocens,& quia eadem nocte transijt Israel ab Ægypto ad terram promissionis festinanter, vrgebant enim eos Ægyptij propter plagam.

De spoliatione Aegypti & annis seruitutis & sanctificandis primogenitis.

Cap. VI.

SPoliauerunt autem Ægyptios diuina permissione vel dispensatione, quasi pro mercedis suæ recompensatione, quia.s. gratis & diu cum labore eis seruierant, nec quicquam eis pro mercede rependerant,ideo etiam tulerunt ab eis vestes, & aurum & argentum, vt inde fieret tabernaculum: *nam vt ait Aug.* Ægyptij auro ipso Dei.s.creatura male vtentes, ad iniuriam creatoris idolis seruiebant, & homines peregrinos labore gratuito iniustè ac vehementer affligebant. Digni igitur erant & isti quibus talia iuberentur: & illi qui talia paterentur; & fortè secundum cogitationes suas, magis permissi sunt Hebræi hoc facere quam iussi.

Tunc ergo finita est eorum seruitus, quæ fuit(vt dictum est) 144. annorũ. Cum autem legitur in Exodo*, quod habitatio eorum in Ægypto fuit 430. annorum nomine Ægypti intelligitur omnis incolatus eorũ, qui cœpit à prima promissione facta Abrahæ in via Mesopotamiæ,à qua vsque ad legem datã tot anni fluxerunt, vt in epistola ad Galatas legitur, & in actib. Apostolorum idem numerus ponitur; In Genesi tamẽ ad Abraham dicitur, quod futurum sit semen eius peregrinum annis 400.sed illi incipiunt computari ab ortu Isaac,in quo promissum est semẽ; natus est enim 25.anno postquam facta est illa promissio.s.anno Abrahæ 100. quibus subtractis de præfato numero remanẽt 405.sed ibi scriptura more suo prætermittit num.5. quæ plerumq; vim non facit in minutijs numerorũ. Erant autẽ in populo quasi 600.millia virorum peditum absque paruulis, vulgoq; innumerabili famulantium eis, & animalibus diuersi generis. Tuleruntq; secum ossa Ioseph & farinam conspersam de qua fecerunt subcinericeos panes, quibus vsi sunt per 30.dies. Et quia in eorum liberatione percusserat dominus primogenita Ægypti, ipsorumq; primogenita liberauerat de manu angeli, voluit ea sibi deinceps sanctificari,maximeq; quia de omni fructu ille primitùs est honorãdus,à quo omnia bona proueniunt omnibus. Primogeniti ergo filiorũ Leui offerebantur,nec redimebantur sed seruiebant iugiter domino: primogeniti aliorum offerebantur, & 5. siclis redimebantur: primogenita pecorum apta ad immolãdum,oblata erant sacerdotũ; immundorũ vero oblata, quædã redimebãtur, vt primogenitũ asini mutuabatur oue,quæ pro eo offerebatur. Quædam autẽ nec etiam redimebantur,sed occidebantur,vt primogenitũ canis.

* cap. 12.

De transitu maris rubri & mãna,& coturnice,& aqua de petra.

Cap. VII.

AScenderũt igitur de Ægypto quinta progenie filij Israel; Moyses enim quintus fuit à Iacob; vel per tribum Iudæ, à Phares vsque ad Salomon quinque fuerũt generationes. Dominus autẽ præcedebat eos in columna nubis per diem; cõtra solis feruorem, & ignis per noctem cõtra caliginẽ. Quibus coarctatis inter mare rubrum & asperitatem montium; immutatus Pharaõ,cum sexcentis currib.& 50.millibus equitũ, & ducentis millibus peditum armatorũ insequitur: Hebræi exterriti à Moyse in domino confortantur. Moyses iubente domino tactu virgæ in 12. diuisiones mare diuidit*,cæterisque tribub. primogenitis reformidantibus: Iudas post eum primus intrauit; vnde & ibi per obedientiam& fidem regnum promeruit. Ægyptij vesanos eos iudicantes temere insequuntur, imbres & tonitrus & lãpades super eos cęlitus iaciuntur. Dumque fugere vellent,tactu virgæ Moysi mare in se recluditur, Ægyptijque omnes aquis operti suffocantur.

* vt quæque tribus pertermas suas incederet.

Orosius de historia mundi libro.1. cap.10. Extant adhuc certissima monumẽta gestorum, nam tractus curruum & orbitæ rotarũ,non solum in littore,sed etiam in profundo, nunc quousque visus admittitur, peruidentur. Et si forte ad tempus,casu,vel curiositate conturbẽtur, mox diuinitus in pristinam faciem ventis fluctibusque reparantur, vt quisquis non docetur timorem Dei vel propalatæ religionis studio, ita eius transactæ vltionis terreatur exemplo.

In vitas patrum, sanctus Apollonius. Ægyptij vero, qui tunc cum Pharaone non fuerunt vnusquisq; id in quo occupabatur vt olera vel animalia, Deum reputabat dicens. Hic fuit mihi hodie Deus vt non sequerer Pharaonem & in mare mergerer.

Author. Moyses igitur carmen hexametrum domino decantabat venientibus in Marath aquas impotabiles immisso ligno dulcorat, deficientibus victualibus ex Aegypto sublatis,populus murmurat,pristinas delicias in memoriam reuocat; orante Moyse, dominus ei coturnices & manna de cœlo misit,quod cõtra præceptũ eius in crastinum reseruatũ: computruit*. Gomor autem ex eo futuris generationibus ad monumentum reseruari fecit,datum est autem die dominica,quia 30.die ab exitu de Aegypto, qui fuit 6.feria, eadem.s.die quã Christus verus agnus paschalis assatus est igne passionis. Item in Raphidim pro defectu potus Israel murmurauit; Moyses petram Oreb virga percutiens aquã eduxit, quæ.s.virga quandoq; dicitur Aaron quandoq; Moysi,quandoq; Dei,sicut spiritus Dei,Helyæ,& Helisei. Moyses ad pugnandum contra Amalech Iosue misit,& ipse in monte orans eleuatis manibus* vsq; ad solis occasum ei victoriam impetrauit. Consilio Ietro ad partiendum onus solicitudinis suæ diuersos magnatum gradus in populo constituit.

* Et scatebat vermibus vt ait Comestor

* In huius rei figura sacerdos manus eleuat in missa, etiam in figura Christi orantis in cruce; vt notat Comestor.

De lege Moysi data in monte Sinai.

Cap. VIII.

MEnse tertio egressionis de Ægypto.s.Iunnio prima die mensis venerunt ad montem Sinay 47. scilicet die à Phase; in exponendo enim scripturas, 30. dies pro mense ponimus tanquam inter lunares & solares menses viam mediam eligentes; lunares enim infra tricenarium quidem inueniuntur, sed vltra non, solares vero plures hunc numerũ excedunt. A Phase ergo restabant 16.dies mẽsis primi,& postea fluxerũt 30.secũdi,vnde restat quod dies Iunij prima sit a Phase 47.

Exod.19.

Tunc domino iubente Moyses populum biduo sanctificauit,& die tertia,quę fuit à Phase 50.populo stãte ad radicem montis & audiente, legem à domino accepit; quæ continet diuersa mandata,.s.affirmatiua & negatiua, siue præcepta, & prohibitiones. Item quædam sunt præcepta moralia,quædam iudicialia,quædam cęremonialia,siue legalia. Prima data sunt ad merendum, secunda ad lites dirimendum; tertia vero perfectis in signum,duris in flagellũ,rudibus in pędagogum. Inter hæc autem decalogus tanquam omnium præceptorum moralium summa præmittitur; ibi enim omnes virtutes præcipiuntur,& omnia vitia implicitè,vel explicitè prohibentur; ideoq; lex moralis sub denario,qui constat tribus,& 7.data est, quia ternarius significat personarũ diuinarum Trinitatem; in qua summè crẽdẽdum est; septenarius autem morum perfectionem, quia numerus perfectus est,& in fide, & moribus perfecta vita hominis consistit. Itẽ quia denarius est primus limes in numeris;& in impletione decalogi consistit prima perfectio spiritualis. Itẽ vt per obseruãtiam 10.mandatorũ resartiatur decimus ordo,qui cecidit angelorum. Item vt sicut populus Ægyptiorum propter impietatem Idolatriæ,& populi Dei oppressionem, exterminatus erat 10. plagis, sic populus Hebræorum à Deo vocatus,ad cultum Dei reformaretur decem præceptis.

Moyses accepit legem à domino.

Cur lex moralis denario numero concluditur.

De ratione numeri in preceptis decalogi.

CAP. IX.

AD idem etiam potest ratio sumi ex parte ipsorum rerum quæ iubentur, siue causarum præcipiendi. Ad hoc enim præcepta omnia data sunt, vt homo per illa bene ordinetur ad Deum & proximum; ad Deum ordinatur per prima tria; in his enim præcipitur latria, quæ consistit in tribus scilicet in fide, spe, & charitate; & hæc tria singula, in singulis præceptis intelliguntur, & per quasdam appropriationes ad tres personas in Trinitate referuntur.

In primo enim mandato prohibetur inanis confidentia & per consequens præcipitur spes. s. vt non ponatur in idolo, nec in homine; sed in summa potestate, quæ patri attribuitur. In secundo (secundum Isidorũ) prohibetur error, & sic pręcipitur fides, quę vnitur primæ veritati & sapientiæ quæ filio attribuitur. In tertio prohibetur amor sæculi, & sic præcipitur amor Dei. s. charitas; quæ à Spiritu sancto infunditur. Sic ergo per illa tria, ordinatur homo ad Trinitatem; vnde ista tria vocat Deus, vnum mandatum, cùm dicit: *diliges dominum Deum tuum &c.* i. fortiter, sapienter, dulciter, s. vt nec frangaris iniurijs, nec seducaris fallacijs, nec abducaris blanditijs; *hoc est* (*inquit*) *primum & maximum mandatum. Secundum autem est simile huic*, secundum, quia. s. dependet ab isto. Qui enim verè diligit Deũ consequenter in proximo diligit imaginem Dei, ideo dicitur etiam simile. Ad hanc autem proximi dilectionem pertinent vltima præcepta 7. per hæc enim ordinatur homo ad proximũ: sed differenter, aut ei beneficium impendendo; & hoc per illud; *honora Patrem tuum & Matrem tuam*: ibi enim intelligimus, synecdochicè nomine patris & matris, omnem proximum; & nomine honoris, omne beneficium. Aut non nocendo, & hoc tripliciter. s. dicto, facto, voto. Iniuria verbi prohibetur ibi: *non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Iniuria facti duplex. s. realis, & hæc prohibetur ibi, *non furtum facies.* i. nullum damnum proximo tuo in rebus suis inferas. Personalis & hæc duplex. s. vel in persona propria, & hæc prohibetur ibi, *non occides.* i. nullum personæ proximi malum inferes; vel in persona aliena. s. vxoris aut filiæ, & hæc prohibetur ibi, *non mœchaberis*, id est nulli fœminæ illegitimæ commisceberis.

Qui diligit Deum diligit & proximum.

Gen. 20.

Iniuria voti siue voluntatis duplex est, aut personalis, quæ prohibetur ibi: *non desiderabis vxorem proximi tui:* aut realis, & hæc ibi: *non concupisces rem proximi tui.*

Hæc sunt 10. Psalterij chordæ secundũ Aug. quibus occiduntur bestiæ spirituales. i. vitia, quæ vastant animam: nam tange primam chordam, & primam bestiam occidisti, i. imple primum mandatũ, & primum vitium euacuasti: & ita de alijs: vt enim dicit Isidorus, primum mandatum, prohibet subreptionem: secundum, errorem: tertium, interficit sæculi amorem: quartum, impietatem: quintum, credulitatem: sextum, fornicationem; septimum, rapacitatem: octauum, falsitatem: nonum, mundi cupiditatẽ: decimũ, adulterij cogitationẽ.

Vitia per obseruationem mandatorum emarcescunt.

Superbia quoque primo præcepto prohibetur, quia contraria est adorationi: & etiam gula, quia idolum, est venter, Gulosi. Inuidia quarto, quia odit bonum proximi. Accidia tertio, quia intus quiescere non potest, qui habet tædium boni; de cęteris patet quibus præceptis prohibeantur. Data sunt autem in lapideis tabulis in signum duritiæ cordis illius gentis; in duabus vero propter duo testamenta significanda, vel quoniam omnia reducuntur ad duo charitatis præcepta. In distinctione autem doctores dissentiunt, nam primum mandatum quod secundum Augu. vnum est: Origenes in duo diuidit, & vltima quæ secundum Augu. duo sunt, Origenes in vnum colligit, cui etiam Iosephus consentit. Præterea ponit Aug. tria, quæ ad dilectionem Dei pertinent in vna tabula, & 7. quæ ad dilectionem proximi in alia. Iosephus autem & Hebræi quinque in vtraque.

Cur in lapideis tabulis dantur præcepta.

Solutio quarundam dubitationum circa decem præcepta.

CAP. X.

IDeò autem pene omnia negatiua sunt, quia lex moralis potius dabatur Iudæis ad cauendum peccatum quam ad * percipiendum bonum. Duæ sunt enim partes iustitiæ. s. declinare à malo prius, quod pertinet ad vetus testamentũ; & facere bonũ, posterius, quod pertinet ad nouum testamentũ: spiritualiter tamen intellecta, non sunt purè negatiua, quia negationibus nõ meremur: sed aliquo modo assertiua. Nam illo præcepto: *non occides*, pręcipitur voluntas non occidendi, & in illo: *non mœchaberis*: voluntas non mœchandi & sic de alijs. Quod autem dicitur lex cohibere manũ, non animum, verum est secundum carnalem intellectum Iudæorum: sed secundum Apostolum, lex spiritualis est, id est spiritualiter intelligenda.

** perficiendum.*

Quæ præcepta affirmatiua & quæ negatiua.

Ideo autem primũ præceptum refertur ad patrẽ, quia adoratio, principio debetur, in quantũ est principium, & primũ principium est pater: secundũ, ad filium, quia periurium quo nomen Dei in vanũ sumitur, est directè contra veritatem: tertium, ad Spiritũ sanctum, propter sanctificationem: licet autẽ cæremoniale sit, ponitur tamen inter præcepta moralia, quia significat rẽ excellentissimam. s. pacẽ & quietẽ mentis, quæ omnium præceptorũ moralium, est finis: & etiam quia licet cæremoniale sit, quantum ad principalẽ causam institutionis: tamen quantũ ad substantiam præcepti, morale est, maxime perfectis, quibus nihil est moralius quam vacare ab operibus exterioribus ad contemplandum Deum: iuxta illud: *vacate & videte, &c.*

Licet autem affirmatiuum sit quantũ ad vocem: negatiuum tamen est, quantũ ad rem, quia sabbathũ sanctificare, nihil aliud est, quam opera seruilia non facere. Solũ igitur quartum mandatũ est affirmatiuum, quantũ ad vocem & quantum ad rem vel intellectum: quia in eo solo præcipiuntur opera pietatis. Ideo & ei soli additur promissio, quia operibus propriè promittitur retributio: *opera enim illorum sequuntur illos.* Et etiam quia pietatis opera plusquã aliquid aliud nos assimilat Deo: *vnde estote* (*inquit*) *misericordes sicut & pater vester.*

Ideo autem talis promissio. s. longioris vitæ huic apponitur, quia iustum est, vt qui vitam alterius sustẽtat, eius quoque vita à Deo prolongetur; hic autem præceptum non obligat ad semper, sed pro loco & tẽpore. De patre infideli, & extraneo fideli, quis tibi pręponendus sit dicitur, quod extraneus patri præponendus est in charitatis dilectione, quia quanto melior est secundũ Deum, tanto magis diligendus est propter Deum; pater vero extraneo, propter naturam, & propter beneficij recompensationem, & propter mandatum in nutrimenti exhibitione. Concupiscẽtia & actus Mœchiæ diuisim prohibentur, quia in tantum differunt secundum Aug. vt aliquando mœchetur qui non concupiscit. s. vt cũ alienæ misceatur vxori præ ebrietate, vel odio proximi, vel alio huiusmodi. Aliquando etiam concupiscat, non tamẽ misceatur, vt præ timore, vel pudore, vel quia non potest ad eam accessum habere, & ita neutra prohibitio superfluit. Similiter & de concupiscentia de rapina rei alienæ. Item cũ dicitur *non mœchaberis, non desiderabis vxorem proximi tui*, vtrobiq; præcipitur volũtas non mœchandi; quia non sunt mandata pure negatiua; sed alterius est hæc voluntas, alterius illa. Cum enim dicitur *non mœchaberis*, præcipitur voluntas non faciendi opus exterius. Cum autem dicitur, *non desiderabis vxorem proximi tui*; præcipitur voluntas non faciendi opus interius, id est non concupiscendi siue non delectandi, & ita non idem vtrobique præcipitur. Similiter de concupiscentia, & rapina rei alienæ; ideo vtrobiq; duo pręcepta sunt, quia ex quo peccauit Adam, proni sunt homines naturaliter ad voluntatem & actum mœchiæ & rapinæ. In homicidio autem non sic est: quia & actũ eius & voluntatẽ homo naturaliter abhorret, ideo sufficit vnicũ de vtroque mandatũ & etiam fortassis de-

Vt sis longeuus super terram Exodi 20.

claratio voluntatis, & actus homicidij, non sunt ita separatæ sicut mæchiæ vel rapinæ: Hebræi tamen dicunt in hoc præcepto, *non desiderabis vxorem proximi tui*, solicitationem ad mæchiam tantummodo prohiberi quæ scilicet fit in munusculis & colloquijs, nuncijs, litteris, osculis, nutibus, aspectibus, amplexibus, & huiusmodi. Vnde cum in Matth. dictum est, *non mœchaberis, ego autem dico vobis &c.* non est additio sed explanatio. Octauum mandatum differt à secundo, quia illud pertinet ad dilectionem Dei; hoc ad dilectionem proximi; & qui loquitur contra proximum falsum testimonium licet peccet contra secundum mandatum periurando, nihilominus facit & contra octauum in hoc quod proximo suo nocet verbo, vt supra dictum est.

De causa & forma dationis legis moralis.

Cap. XI.

EX *glossa ad Galatas*. Non est lex hominibus etiam moralis ad iustitiam vel ad beatitudinem data, sed in medio, scilicet inter promissionem, & semen, id est inter Abraham, & Christum ordinabiliter posita; propter transgressionem scilicet cohibendam id est vt homines primo quidem timore saltem transgredi cessarent, & idipsum quandoque voluntariè facerent. Item vt homo superbe de viribus suis fidens, præcepta acciperet, in quibus deficiens, & præuaricator effectus, liberatorem & saluatorem requireret: videns enim liberum arbitrium sibi nō sufficere ad iustitiam, nec sic humiliauit se ad poscendam gratiam, sed superbè legem scriptam legi naturæ adiunctam sufficere putans, clamabat, non deest qui impleat, sed qui iubeat: vt igitur de ipsa temeritate etiam conuinceretur, antequā Deus filium mitteret, legem scriptā dedit, quæ peccati morbum detexit, non consumpsit. Qua data, etiam morbus inualuit, & infirmitas est aucta, non legis, sed naturæ vitio, & Diaboli instantia, vt sic cognita vtriusque legis insufficientia & infirmitate sua, clamaret ad medicū & quęreret gratiæ auxiliū: & ita factum est: *multiplicatę enim sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt ad medicum:* Et lex quidem per Moysem data est: gratia, autem per Iesum Christum facta est: Hic est ille Samaritanus, qui per formam serui, & compassionē, languido appropiauit, eiusque vulnera sanauit, quem sacerdos & leuita, inaniter pertransibant, quia sacerdotium, & lex vetus, neminem ad perfectum duxit; hic est etiam Helyseus qui baculum legis ad suscitandum Sunamitis filium misit, per quem cum ille non surgeret: tandem ipsemet veniens, & contrahens se, puero coaptauit & mortuus surrexit. Hic est & omnipotētis sermo, qui dū medium silentium teneret omnia à regalibus sedibus venit; primum enim silentium fuit ante legem. s. ignorantia languoris; secundum sub lege, scilicet desperatio curationis, tertium erit in gloria scilicet adeptio sanitatis.

Infirmitas humana detecta.

Iesus Christus verus largitor gratiæ.

Triplex silentium.

Ante legem namq; morbū suum homo non agnoscebat, & ideo remedium non quęrens silebat, vt autem lex subintrauit & languidus vulnera sua ostendit, mox ruptum est silentium, & cæperunt ægri poscere remedium. Sed dum per opera legis vbi salus non est, sanari volebant, quod quærebant inuenire nequibant. Tandē igitur homo quasi diuturno clamore fatigatus, & desperans secundo siluit, & tunc omnipotens sermo à regalibus sedibus venit.

Author. Porro in ipsa legis datione, multa facta sunt terribilia, sed non sine causa; primo quidem, vt per hæc corda Iudæorum ab eius transgressione deterrerentur, quæ in tanto terrore dabatur. Item vt per hæc aspera, tanquam per contraria, gratiæ suauitas exprimeretur; item vt per hæc sensibilia ea quæ spiritualiter circa legem erant figurarentur; ignis enim significat Spiritum sanctum, per quem data est lex, quæ consumit peccati rubiginem; turbo, legis comminationem; caligo, eius obscuritatem, procella, eius vindictam, &c. Data est autē per angelos in quibus Deus loquebatur, ita tamen vt esset posita in manu mediatoris. i. in potestate Christi. s. vt staret quamdiu vellet, & cum vellet, cessaret.

Dabatur lex modo quodam terribili, sed non sine mysterio.

De Cæremonijs & Iudicijs.

Cap. XII.

HÆc tamen cessatio, quantum ad cærimonialia intelligenda est, quæ propriè in signum futurorum data sunt, & ideo adimpleta veritate cessare debuerūt, nam & hæc omnia vt ait Ioannes Chrysostomus super Matthæū, scilicet sacrificia baptismatis &c. de ritu gētium originem traxerunt; sed Deus misericors ob deceptorum salutem, per ea ipsa, se coli passus est; per quę illi demones coluerunt; aliquamdiu in melius illa flectens donec à consuetudine sua cuius amicitia ligati erant, eos paulatim reuocaret, & ad philosophiam altiorem perduceret. Sic & magis condescendens per hoc eos vocauit, quod eis familiare, consuetudo fecerat. s. per stellam, sic & Philistæos per diuinationem. Erant autem etiam illa sacrificia vetera semper offerentibus meritoria & iustificantia, quantum ad opus operans. i. quantum ad ipsam actionem offerendi, quando fiebat ex charitate, vt patet in Abel, Noe, & Abraham. Vnde in canone missæ dicitur, sicuti accepta habere dignatus es munera, pueri tui iusti Abel, &c. sed quantum ad opus operatum nūquam, ipsum enim oblatum. s. caro vituli vel Agni & huiusmodi, neminem vtique iustificabant. Sacramenta vero legis nouæ iustificant, quia efficiunt, quod figurant inuisibilem. s. gratiam.

Sacrificia vetera qualiter iustificabant.

Sed obijcitur de Eucharistia, quia caro non prodest quicquam.

Responsio: verum est per se, sed diuinitati coniuncta duobus modis iustificat; vno modo, spiritualiter, per fidem. s. dum enim Christus sub forma panis latere creditur, credens meretur, & ipsius diuinæ carnis virtute, dilectio in eo augetur, qua ei peccata dimittuntur, iuxta illud, *dimittuntur ei peccata multa &c.* Alio vero modo per modum sacramenti, quia scilicet ipsa est vas omnium gratiarū refertissimum, & ipsam recepimus quasi pixidem medicinalem omnium vulnerum nostrorum, quæ & nos à peccatis purgat, & in nobis virtutes augmentat, sicque iustificat non in quantum caro, sed in quātum sacra caro, scilicet verbo Dei vnita. Sacramentum enim nouæ legis non solum est sacræ rei signum, sicut veteris legis, sed sacratum sacræ rei signum, & ideo iustificat, & sanctificat, quia sacrum est quantum ad opus operatum.

Caro prodest & iustificat duobus modis.

Inter hæc inseruntur (vt dictum est) iudicia quædam ad causas determinandas, vt seruitutis, homicidij, furti, fornicationis, his autem omnibus præceptis promissio temporalis annectitur, & in aspersione sanguinis fædus domini cum populo firmatur.

De Iudicijs plura legere potes apud Comestorem.

De tabernaculo faciendo & omnibus ad eius ritum pertinentibus.

Cap. XIII.

DEnique Moyses cum senioribus vsque ad terminos montis iuxta domini pręceptum ascendit, qui eis domum saphirini coloris, exemplar scilicet tabernaculi faciendi, cum vtēsilibus suis ostendit. Moyses cum solo Iosue terminos transiuit eoque in planicie quadam montis dimisso, solus medium caliginis introiuit, vbi & 40. diebus ac noctibus absque cibo, & potu cum domino permansit. Audiens scilicet eum iubentem de tabernaculo construendo, de arca & propitiatorio, de mensa, & panibus propositionis, ac vasis libaminum, de candelabro cum lucernis, de parietibus tabernaculi, & distinctione eiusdem, ac velis & cortinis, atque sagis, de modo tegendi tabernaculum, de altari holocaustorum, & situ eius, ac vasis, de atrio tabernaculi, & oleo præparando lucernis, de vestibus sacerdotum communibus; & proprijs summi pontificis, de modo consecrandi sacerdotes, de altari aureo, & compositione thymiamatis, & confectione vnguenti sacri, de labio quoque eneo, & de redemptione numeratorum, & electione artificum tabernaculi, iuxta similitudinem, inquit, tabernaculi, quod ostendi tibi; ita facies illud.

De modo construendi tabernaculum.

Author. Hinc ait Apostolus ad Hebræos quod sacerdotes munera secundum leges offerentes, deseruiunt exemplari & vmbræ cælestium. Exemplar ibi dicitur ordo cælestis curiæ, quam ostendit Deus Moysi (secundum glossam) quando vocauit eum in montem: scilicet quomodo angeli Deo deseruiant, obediant, eumque laudent, & diligant, & quomodo inuicem se, & nos diligant; & profectibus nostris studeant & huiusmodi, in quibus à nobis imitandi sunt, & quorum figuræ vel vmbræ Iudæis traditæ sunt, nam quia carnalis populus veritatem capere non posset, præcepit dominus Moysi, vt eam sub figuris traderet Iudæis id est traderet eis cæremonias obseruandas, prædictam veritatem signantes in quibus puerilis populus tandiu enutriretur, donec posset transire de pueritia figurarum, ad maturitatem veritatis, deseruiunt inquam sicut responsum est Moysi à domino, non cum inciperet, sed cum consummaret tabernaculum. Iam enim secundum glossam multa sibi de veritate ostẽsa per figuras expresserat, sed per seipsum inuentas: sed cum per se non posset consummare, consuluit dominum, qui etiam de figuris sicut de veritate eum edocuit, vide (inquit dominus) facito omnia idest omnes figuras scilicet tabernaculi & omnium vtensilium eius, idest sacrificiorum & huiusmodi secundum exemplar id est veritatem, quod scilicet exemplar tibi ostensum est apertè in monte.

De schemate tabernaculi.

Cap. XIIII.

Comestor. cap. 52. in Exodum. Tabernaculum autem erat domus Deo dicata, quadrata, & oblonga, tribus clausa parietibus, aquilonari, meridiano, occidentali: liber patebat introitus ab oriente, vt oriente sole radijs eius illustretur, longitudo erat 30. cubitorum latitudo 10. altitudo 10 In meridiano latere erant tabulæ de lignis Sethim stantes 20. quarum vnaquæque in longitudine habebat cubitos decem in spissitudine digitos quatuor. Iungebantur autem mutuo incastraturæ ne rimula ibi esset, aut planicies parietis inequalis, & erant inauratæ ex vtraq; parte, superpositæ singulę duabus basibus argenteis perforatis, in quarum foraminibus cardines aurei immittebantur, in vtroque angulo tabulæ eminentes, sicut in scrineis fieri solet. Eodem schemate factus erat paries aquilonis, ab occidente autem erant * 6. tabulæ per omnia similes alijs, & eodem modo stantes in basibus, sed cum non implerent nisi nouem cubitos, dimidius cubitus ex vtraq; parte vacuus patebat; & ideo vno cubitu lata tabula secta est per medium, & factę sunt duæ tabulæ semicubitales quæ vtrinque appositæ parietem occidentis, aliis duobus compaginauerunt, quæ etiam singulæ duabus basibus innitebantur.

* Comestor habet 7. Iosephus vero sex vt author.

Ne vero ventorum impulsu aut aliqua alia causa parietes concuterentur, singulæ tabulæ annulos aureos habebant per ordinem, velut quibusdam radicibus confixos; per quos vectes per transuersum parietis immissi, tabulata firmiter cõtinebant. Erant autem vectes de lignis Sethim inaurati, singuli quinque cubitorum, immittebaturque caput vnius vectis in caput alterius in modum cocci; vt ex pluribus sic innexis, quasi vnus vectis immensæ longitudinis videretur sicut in baculo cambuce pontificalis eburneo fieri solet. Erat autem iuxta summitatem parietis supremam, vnus ordo vectium extensus in longum per totum parietem; & iuxta summitatem inferiorem, alius ordo in eundem modum & in media planicie tres ordines. Et quod dictum est quinque vectes fuisse in vno latere, potius ad numerum ordinum, quam vectium referatur. Erant itaque in vnaquaq; tabula 5. annuli & in quolibet duorũ parietum, vectes 30. quia quinq; ordinum quilibet sex vectes habebat: In latere occidentali 10. vectes, bini per singulos ordines.

De distinctione inter sanctuarium & sanctasanctorum.

Cap. XV.

Tabernaculum hoc in duas partes distinctum, posterior pars ad occidentem 10. cubitis protendebatur, & ita quadra erat in longum scilicet & in latum, & in altum 10. cubitorum, hæc pars aditum dicebatur vel sanctasanctorum, anterior pars ad orientem 20. cubitis protendebatur, qui communis erat sacerdotibus, & hæc dicebatur sancta vel sanctuarium. Ad alterutras vero partes separandas, positæ erant in medio quatuor columnæ de lignis Sethim deauratæ, capita habentes aurea & bases argenteas. Super capita vero columnarum erant superpositi duo vectes 10. cubitorum à pariete in parietem protensi, in quibus per circulos aureos immissum dependebat velum ante quatuor columnas extensum; factum de bysso retorta, & de filis sericis hyacinthini, purpurei, & coccinei coloris opere plumario compositum, idest opere acupicto; pulchra varietate contextum ex vniuersis (vt dicit Iosephus) floribus, quos gignit humus: & alijs picturis, quas poterant interserere pictores præter animalium formas.

Comestor cap. 53. in Exodum. Templum sanctum, Sanctasanctorum. Sanctuarium.

In * ingressu vero tabernaculi 5. columnæ erant de lignis Sethim deauratę capita habentes aurea, bases vero æneas, super quas duo vectes, vel vnus 10. cubitorum protendebatur à pariete in parietem, vtroque sui capite vtrique parieti insertus ad modum trabis in domo, à quo dependebat aliud velum per circulos aureos insertum, ad modum prioris operatum, sed secundum Iosephum vsque ad medietatem columnarum dependebat: tegens eas per 5. cubitos, reliqui vero vsque ad terram ad ingressum sacerdotum patebant, super hoc dicit aliam cortinam laneam superpositam vsque ad terram pertingentem, funibus per angulos eam ducentibus & retrahentibus, vt in diebus festis reducta præberet aspectum tabernaculi.

* Comestor habet egressu sed Iosephus legit ingressu.

De tecto tabernaculi & modo.

Cap. XVI.

Tectum tabernaculi non concameratum, sed planum ad modũ palæstinæ fuit, quatuor operimentis aptatum: & secundum Bedam, protendebantur 10. cortinæ sibi copulatæ per transuersum, totum operientes tabernaculum: & descendentes per latera vno cubito distabant ex omni parte à terra: & quia simul iunctæ 40. cubitos implebant longitudinem tabernaculi, quæ erat 30. cubitorum tegebant & 5. cubiti dependebant iuxta latus occidentale, alij quinque descendebant ante aperturam, quę erat ad orientem. Tamen ne incompositæ penderent, vtrobique cortinæ transgredientes, duo magna latera tabernaculi vsque in medium operturæ trahebantur; ibique mutuo iungebantur; & similiter in latere occidentis; & ita ex omni parte tabernaculum tectum erat cortinis, vno cubito tantum circa terram ex omni parte non velato. Superponebantur saga similiter per transuersum; sed quia erant 30. cubitorum, per latera descendebant vsque ad terram, & ita cubitum cortinis non velatum ipsa velabant, & quia ex transuerso 44. cubitos habebant, cum essent 11. simul iuncta, & vnumquodque eorũ quatuor cubitorum erat, longitudinem tabernaculi 30. cubitis tegebant: & de 14. qui supererant 7. descendebant ad orientem 7. vero ad occidentem: partes vero sagorum, quæ supererant pendentium iuxta duo latera magna vsque ad terram, ex vtraque parte reducebantur ad tegendum introitum orientalem. Sed quia 7. cubiti ex vtraque parte veniebant: In spatio vero introitus 10. tantum erant, superfuebatur sagum sago: vel forte in summitate cuiusque duo cubiti retroplicati consuebantur: instar orarum vestimenti, & tunc ex æquo venientia saga de lateribus in medio introitus copulabantur in eodem loco, in quo cortinæ, & similiter in latere occidentis, vt impetum ventorum possent sustinere.

Tectum tabernaculi. Comestor cap. 54 & 55.

Secundum

Secundum dispositionem hanc, tabernaculum ex omni parte tegebatur sagis, vsque ad terram, & nihil ex eo videbatur, & tentorium quod erat in introitu preciosum inutiliter ibi erat; & cum sacerdotes intrabant tabernaculum, vel necesse erat attollere saga, & cortinas; vt subintrarent; vel si in medio iungebatur vncinis & annulis ad introitum eorum dissoluebantur.

Expositio Iosephi Alia est Iosephi expositio, cui consentit Origenes & videtur probabilior; ait enim 10. cortinas sibi mutuo iunctas (vt dictum est) à fronte tabernaculi super introitum extendi per transuersum, & tegere totum tabernaculum: & descendere iuxta latus occidentis vsque ad terram. Introitum vero non tegi aliqua parte cortinarum, cum proprium haberet velum. Similiter & de sagis totum dicit operiri tabernaculum: excepto introitu. sed quia duo cubiti sagorum, supersunt cortinis, ex vtraque parte dicit eos replicari sub cortina, ne ventus intrans inter saga, & cortinas, totum concuteret operimentum: pro quo dictum putat: sextum sagum in fronte tecti duplices.

Sed secundum hæc speciosa, & preciosa plurimum pars extrinseca tabernaculi non videbatur, nec illud cortinarum, quod quasi circa vel citra tabernaculum defluebat: frustra ergo tanti facta videbantur. Quo circa forte ex omni parte cortinæ & saga funibus extendebantur circa tabernaculum, & paxillis æreis colligebantur funes: & in modum tecti dependentis attollebantur, vt tabernaculum vndique videri posset, & circuiri ab ingredientibus sub cortinis.

Sane tertium erat operimentum de pellibus arietum rubricatis, quæ superiora tantum tegentes, ad latera non descendebant, funibus & paxillis æreis affixis terræ circumligatæ.

Quartum quoque operimentum in eundem modum erat superpositum de pellibus arietum hyacinthinis: superposita verò erant hæc propter æstum & imbrium effusionem. Multos itaque (vt ait Iosephus) stupor habebat longe aspicientes, nam colorem eius in nullo putabant differre à cœlo.

De arca & propitiatorio.

Cap. XVII.

Comestor cap.46. Erat autem in interiori sanctuario, arca cum his, quæ in ea reposita erant, & quæ ei superposita. In anteriori vero candelabrum, ad austrum: mensa, ad aquilonem. In medio autem, velum: non longe ab aditu, altare aureum. Erat autem arca de lignis sethim, cuius longitudo habebat duos cubitos & semissem, latitudo cubitum vnum & dimidium: altitudo similiter cubitum & dimidium & intelligitur cubitus humanus non geometricus quod apparet in altari Lateranensi, infra quod dicitur arca esse: & dicitur non habuisse pedes, & deaurata scilicet intus & foris: factaque supra corona est aurea, admodum scilicet labij, quod in mensis & in scacarijs fieri solet. Per vtrumque latus longitudinis bini erant circuli aurei totum lignum penetrantes, & per eos vectes de lignis sethim deaurati mittebantur, quibus arca ferebatur: & nunquam extrahebantur, in qua postea posita est testificatio .i. tabulæ in quibus scriptum erat testamentum: tamen quæque ibi reposita testimonia dici possunt. Posita est ibi & vrna aurea, plena manna, in testificationē, quod panē dedisset eis de cœlo: Tabulæ, in testificationē, quod legē naturalem sopitā in cordibus suscitauerat in scripto: virga Aaron: in testimonium quod omnis potestas à Deo est, Deuteronomium: in testimonium pacti quod dixerant: *Quæcunque nobis dixerit dominus faciemus*; ob hoc dicta est arca testamenti vel testimonij. Similiter & ob hoc tabernaculum testimonij dictum est, & ideo etiam quia causæ præ foribus eius agebantur.

Intelligitur cubitus humanus non geometricus & Iosephus vocat cubitum duos palmos.

Propitiatorium aureū. Responsum diuinū oraculum dicitur quia orātibus datur. Factum est etiam propitiatorium aureum super arcam id est tabula aurea eiusdem longitudinis & latitudinis, cuius & arca, vt eam tegere sufficeret: Hoc dicebatur oraculum, quia dominus de loco illo dabat responsa orantibus: Propitiatorium, quia exinde loquens dominus propitiabatur populo, vel quia die propitiationis dicebant ibi semper gloriam domini descēdere; ex vtraque verò parte oraculi scilicet in duobus angulis anterioribus positi sunt duo Cherubin aurei & productiles. Sunt autem (vt dicit Iosephus) animalia volatilia, habentia figuram quæ à nullo homine est inspecta; hęc dicit Moyses se in sede Dei conspexisse figurata, Cherubin vnus respiciebat alterum, versis tamen vultibus in propitiatorium, duobus quoque alis expansis & mutuo se tangentibus velabant oraculum, alas ex opposito extendebant. *Cherubin.*

De mensa & Candelabro.

Cap. XVIII.

Comestor. cap. 48. Mensa quoq; est de lignis sethim habēs duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitū & in altitudine cubitū & semissem & inaurata ex omni parte. Erat autem (vt dicit Iosephus) proximè velut Delphica. i. rotunda, habens 4. pedes, qui dicuntur eius altitudo. Erantq; ex medietate partis inferioris rotundi & tornatiles; pars superior operis quadrangula erat. In singulis vero pedibus, annulus aureus immissus erat. In annulis vero vectes aurati, quibus ferebatur mēsa; erat in ea labiū per circuitū sicut in arca, & labio affixa erat aurea corona, alta digitis 4. ita quod medietas eius super mensam eminebat; ne superposita caderent ex ea, altera medietas inferius pendebat ad decorem: Et erat corona hęc interasilis .i. interpolata cęlaturis & plano. Erant autē (vt aiunt Hebræi) cælaturæ illæ quasi imagines propheticæ. Tot sunt ibi imagines factæ, quot reges futuri erant in Hierusalem à Dauid vsque ad Sedechiam, tamen Iosephus videtur velle non fuisse in ea aliud labium, nisi hanc coronam interasilem. i. reticulatam. Huic verò superposita erat alia corona minor ista scilicet aureola. Hebræi dicunt & hanc propheticè additam, ad præsignandam diuisionem regni, in duo regna, fuit enim regnum Israel populosius regno Iuda; sed tamen minus dignum: & ideo aureola superposita erat: & tamen minor mensa hæc ponebatur in tabernaculo ad aquilonem non longe ab aditu.

Comestor. cap. 49. Et ponebantur super eam 12. panes azymi de Simila, mundi valde, & ponebantur seni altrinsecus: & constabant singuli de duabus decimis ephi: quas Iosephus duos assarios vocat, & singulis superponebatur patena aurea, & super patenam, pugillus thuris: hi diluculo sabbati, calidi & recentes imponebantur mēsæ, & erant ibi immoti vsque ad sabbatum sequens. Tunc illis sublatis, & toto thure incenso super altare, noui cum alio thure substituebantur, Sublatos verò soli sacerdotes comedebant, vnde sacerdotales dicebantur; vel etiam, quia (vt ait Iosephus) dominus præceperat quod soli sacerdotes panes illos formarēt & coquerent, & ponerent in mensam, & tollerent, ipsi tamen non obseruauerunt hoc*. Dicebantur etiam panes propositionis, quia positi erant coram domino in memoriam sempiternam. 12. tribuum filiorum Israel. ** Postquam diuites facti sunt.*

Comestor. cap. 51. Pręcepit dominus parari ex auro purissimo quatuor genera vasorum, ad offerenda libamina, & poni super mensam scilicet acetabula, in quibus acetum præuidebatur, vtrum dignum esset offerri an non. Postea subdiuidūt acetabula in tria sc. in phialas, in quibus vinum; thuribula in quib. thus, & simila, & granū, & sal; & cyathos, in quibus oleū. Candelabrū ex auro purissimo ductile erat, cuius hastile basi infixū erat, & ferreū superuestitū calamis aureis quinq; geniculatis ad modū caunę, vbi autē capita calamorum inter se iungebantur capita habebant tumentia, & inuicē ad modū cyphi (quē cuppā dicimus) iungebātur tanquā duo cyphi in modū nucis, & ex fundo cuiusq; cyphi procedebāt flores recuruI, quasi lilia, & in ipso fundo inter cyphū & lilia, erat spherula volubilis, sicut in capitibus cathedrarum subsunt, tamē nō videtur quibusdā spherulas fuisse in fundo ciphorū (vt dictū est) sed in media planicie cuiusque Spherulā volubilem superpositam. Quocūque vero modo tactum fuerit in summo 7. calami habebat *Spherulæ volubiles.*

ipita æqualia super quæ ponebantur 7. lucernæ au-
æ. Infusoria etiam 7. ex auro erant, quibus oleum
icernis infundebatur. Erantque ibi forcipes ex auro,
icti emunctoria, ad emungenda vel extinguenda lic-
ia. Item ex auro vascula erant, ad extinguendum in
qua, quæ emungebantur; ne tetrum redderent odo-
em, dicta extinctoria. Omne pondus eius cum suis
asis habuit talentum auri ad pondus sanctuarij, tria
nim habebat talenta, minus 50. librarũ, quod erat in-
litorum: medium 70. quod erat ciuium; maximum
20. quod erat sanctuarij, positum autem erat contra
nensam ad austrum, non rectè quidem sed obliquè.

De vtroque altari.

CAP. XIX.

DE lignis sethim altare, quod dicebatur holocausti, vel holocaustorum, posset dici & sacrificiorum, sed à digniori nomen accepit. Erat autem in longitudine & in latitudine 5. cubitorum scilicet quadrum, & in latitudine trium. Cui tanquam nimis alto, ad horam ministrationis aliquid apponebatur; in quo staret minister, quod impleta ministratione tollebatur, altare enim habere gradus alibi prohibetur. Eratque concauum in modum arcę sine operimento; parietes lignei, sed operti erant ære intus, & extra; licet vri non possent sicut nec antiton vel lignum paradisi quodlibet, quod vrendo fit mundius.

Ærea eius siue arula ærea erat tanquam fundus arcæ, super quam fiebat ignis, qui per fenestram, quæ erat à latere orientali, imponebatur, in quatuor angulis superioribus, erant extra quatuor cornua recurua, in quibus quatuor catenæ annulis inserebantur; in quibus dependens craticula ærea in modum retis facta, vsque ad medium altaris intus descendebat; super quam cremanda in odorem Domino ponebantur, quæ ignis per circulos craticulæ ascendens de arula consumebat; circa vero angulos inferiores quatuor erant annuli ærei, in quibus imponebantur de lignis sethim vectes operti ære ad portandum altare.

Positum erat altare ante tabernaculum sub dino non directè ante introitum, sed aliquanto ad meridiem descendens, ita vt ante ipsum immolántes stantes ad Aquilonem, in ipsum tabernaculum vsque ad sancta sanctorum inspicere possent; & quia stabant ad Aquilonem; & contra meridiem, quandoque legitur eos sacrificasse ad Aquilonem; quandoque ad meridiem. Erantque in vsus eius lebetes, ad colligendos cineres cum abundabant; & deportandos qui in locum secretum & mundum reponebantur, & forcipes ad emundandum ignes altaris, & fuscinulę quas Gręcè creagras dicimus, quod inde de caldarijs coctæ carnes extrahebantur; vel proferebantur, & patilla quasi vatilla à vehendo, quibus prunæ ab hoc altari ad altare thymiamatis deferebantur; præter cacabos & ollas ad carnes coquendas, quæ tamen non iuxta altare coquebantur, omnia verò ænea erant.

Erat autem aliud altare de lignis sethim, quadrum, vestitum auro purissimo, cornua habens, & craticulam auream & catenas & annulos & vectes aureos instar prioris. Vtrum vero arulam haberet an cineres exciperet terra; ambiguum est. Iosephus addit quod per angulos singulos, coronas sex habebat ex auro purissimo, quod singulariter forte in Exodo dictum est; ita: *faciesque coronam auream per gyrum*. Hoc altare dicebatur incensi vel thymiamatis, quia singulis diebus mane & vespere ad consummandum iuge sacrificium super illud incendebatur thymiama, nec est putandum in dubium venisse quin esset in sanctuario; cum Hebræus hoc dicat, & Iosephus plane; & hæc prima positio tabernaculi facta à Moyse innuit, nisi quia Paulus ad Hebræos; thuribulũ aureũ ponit intra sanctasanctorũ; solũmodopotuit sane esse, quod in templo vbi omnia ampliata fuerunt & multiplicata, præter altare aureum, quod erat extra velum, ad quod bis in die necesse erat ingredi, erat superadditum thuribulum in aditu, in quo summus sacerdos prunas & thymiamata, quæ secum ferebat, adoleret, quando ad interiora contingebat ipsum penetrare.

De vestibus Sacerdotum communibus.

CAP. XX.

QVatuor erant vestes omnibus etiam minoribus sacerdotibus communes, quibus secundum ordinem hunc induebantur. Purificatis prius manibus & pedibus aqua, sacerdos induebat * fęminalia de bysso retorta, & vsque ad genua descendebant. *Comestor cap. 63. Prima vestis sacerdotum.* ** alias femoralia.*

Secunda byssina syndone duplici vestiebatur, quam nos lineam strictam siue camisiam dicimus. Erat autem descendens vsque ad talos, & decenter corpori coaptata sed manicis brachia valde constringens, * nastilibus hinc inde super humeros capitium stringentibus. *Secunda.* ** alias nastulis.*

Tertio cingebatur baltheo lato, quasi digitis quatuor, sic reticulato vt quasi pellis viperea quam æstate exuit videretur, contexto floribus coccineis, purpureis, & hiacynthinis, tamen vero tantum byssinum erat, sumens initium cingendi à pectore circundúctis lateribus, iterum ante vmbilicum redibat, ibique modice stringebatur & vsque ad tibias dependebat ad decorem, dum sacerdos nil operabatur; cum autem sacrificabat, ne impediretur, pendentes summitates super læuum humerum reflectebat. *Tertia vestis.*

Quarto simplicem tyaram gestabat in capite, à cidari pontificali plurimum differentem; erat enim in modum parui cassidis, modice medietatem verticis excedens, habens vittas quæ inuolutæ sępius nectebantur, ne facile laberetur; habens desuper aliud velamen byssinum vsque ad inferiora barbæ descendens, cælans pilei ligaturas, & totam capitis superficiem, aptatumque perfectè ne laborante rueret sacerdote. *Quarta vestis.*

De pontificali tunica & super humerali.

CAP. XXI.

SVper hæc quatuor vestibus proprijs induebatur Sarabarchus, quarum prima erat tunica hiacynthina, poderis dicta id est talaris, eratq; de duabus incisionibus facta, super humeros consuta, & per latera in modũ dalmaticæ facta, manicas eiusdẽ coloris assutas habens, capitium vero ex trãsuerso super scapulas, sed in longum sectionem habebat à pectore, vsque ad medias scapulas, cui aperturæ ne ante & retro turpiter appareret, assuta erat vitta, quæ super scapulas hinc inde nastilibus astringebatur, habebat autem pro fimbrijs 72. tintinnabula aurea, quibus erant immixti totidem nastuli quasi mala punica, ex hiacyntho, & purpura, & cocco bis tincto, ita vt post tintinnabulum esset malogranatum, quasi intercalari modo positum, vt audiretur sonus, cum sacerdos solus ingrederetur, vel egrederetur sanctuarium, & non moraretur. *Comestor cap. 64. Tunica Hyacinthina.*

Super hanc tunicam videtur velle Iosephus accingi pontificem cingulo prædicto, quo alij sacerdotes super tunicam lineam. Alij nondum ipsum accingi dicunt, sed super Ephod, vt super omnia indumenta ad vltimum cingeretur; fueruntque qui dicerent duas zonas habuisse pontificem; primam ad modum sacerdotum; secundam super Ephod, quæ duæ tamen pro vno habebantur indumento.

Secunda vestis erat Ephod similis superhumerali græcorum, de prædictis quatuor coloribus, auroque contextum, sine manicis ad modum colobij, descendens vsque ad renes, adeo vt supercingi posset, superiorem partem tunicæ hiacynthinæ tegens, inferiorem relinquens intactam, ore vero laterum vncinis, & annulis aureis iungebantur, aperturam habens in pectore qua- *Ephod.*

dram

dram ad modum palmi, in qua logion inserebatur; in cuius parte superiori super vtrunque humerum, infibulati erant auro, duo lapides onichini sardonices (secundum Iosephum) (secundum 70. interpretes, smaragdi,) in quibus erant sculpta nomina 12. filiorum Israel, prouincialibus litteris, lingua Hebræa iuxta ordinem natiuitatis eorum, sex nomina seniorum in humero dextro, minorum in sinistro*, habebat autem capitium ex transuerso super humeros fortibus oris contextum. Quod legitur Samuelem & Dauid indutos Ephod, aliud erat, & propriè ephotar dicebatur. Erat vero lineum istud mira pulcritudine vermiculatum.

** Ob recordationem filiorum Israel.*

De rationali.

CAP. XXII.

Comestor cap. 64. Rationale.

Tertium ornamentum erat, quod Hebræus essin; Græcus logion, Latinus rationale, dicit; quadrãgulum, & duplex, ne pondere gemmarum rumperetur; habens mensuram palmi scilicet aperturam superhumeralis implere sufficiens; ex prædictis quatuor coloribus & auro contextum, eodem schemate quo & superhumerale. Erant quæ in eo duodecim lapides auro firmiter inclusi per quatuor ordines trini in singulis, in quibus erant sculpta 12. nomina filiorum Israel, iuxta ordinem natiuitatis suæ, singula in singulis, vt gestaret sacerdos memoriale filiorum Israel in humeris, & in pectore, vt scilicet populus videns nomina patrum suorum satageret, ne à virtute priorum degeneraret Sacerdos vero vitam & fidem patriarcharum imitari meminisset, meminisset & populum ex his patribus ortum: sacrificijs & orationibus Deo commendare, appellabatur etiam rationale iudicij, quia scripta erant in eo hæc duo nomina iudicium & veritas: vel doctrina & veritas. Sane vbi nos habemus pones in rationali iudicium & veritatẽ; Hebræus habebat Phurim & Thumym, vnde sortes quibus iudicium veritatis solet inquiri* purim dicunt. Tradunt autem in medio rationalis fuisse lapidem quadrum magnitudine duorum digitorum, in quo secundum coloris mutationem perpendebant vtrum Deum placatum haberent, an offensum. Iosephus dicit sardonicem, qui in humero dextro gerebatur cum sacrificium sacerdotis Deo placebat, tanto splendore micare quod etiam procul positus radius eius appareret; egressuri vero ad prælium, si Deus cum eis esset, tantus fulgor in lapidibus rationalis apparebat, vt omni foret multitudini manifestum, eorum auxilio Deum adesse, & ob hoc rationale iudicij nuncupari. Asserit autem hunc fulgorem sardonicis & rationalis cessasse annis ducentis, antequam ipse scripsisset hoc, cum Deus moleste ferret transgressiones legis. Erant etiam in quatuor summitatibus rationalis quatuor annuli aurei, quorum duobus supremis insertæ erant duæ catenæ aureæ sibi inuicem cohærentes, id est obliquatæ ad modum io litteræ simul in medio coniunctę vel potius facturam exprimit catenæ in qua maculæ maculis cohærent, pro quo Hebręus habet plexas opere perplexo. Iosephus dicit per fistulas venientes iuxta Chaldeum sonat terminatas, id est ad quantitatem spacij in quo protendebantur factas; quæ sursum ferebantur, vsque àd scapulas pontificis; super quas inserebantur duobus vncinis aureis, superhumerali fortiter insertis duobus vero inferioribus annulis assutæ erant duæ vittæ hiacynthinæ quæ circa latera ductæ duobus annulis aureis inter scapulas inserebantur, quæ sub vtroque sardonice in Ephod fixæ stabant, vt vtraque ligatura Ephod & Logion sibi inuicem firmiter cohærerent; super hoc dicit Iosephus zonam ex quatuor coloribus & auro consertam ex vtroque latere circunductam, & iterum reuolutam ante pectus, & in vtraque summitate infra pendentem, habentem ex aureis fistulis fimbrias miro ordine compositas.

** Comestor habet puram*

Notabile.

Gemma in pontificali ornatu miraculum.

De Tyara.

CAP. XXIII.

Comestor cap. 65. Tyara.

Vltimum erat capitis ornamentum, quod communius tyara vel mitra vel infula dici potest: specialius vero cydaris. Eratque tyara ad modum prædictæ facta, quæ communis erat sacerdotibus, super quam ab occipite stabant flores aurei plantagini similes, à tempore, ad tempus. A fronte vero supra stabat flos aureus similis herbæ quam græci dicunt iusquiamum, magnitudine digiti vnius. In superiore vero tyaræ planicie, ex omni parte in circuitu vsque ad summitatem eius quæ in acutissimum deficiebat cacumen; particulatim per loca erant aurea malogranata, cum spinosis extremitatibus suis fabrefacta; super frontem vero pendebat lamina aurea quam petalum dicunt, ad modum dimidiæ lunæ facta, que arcuationem sursum habens, & in medio annulum aureum, vncino aureo inserebatur, qui tyarę insertus erat, in qua scriptum erat Ayoth Adonay, id est sanctum domini nomen scilicet Tetragrãmaton, quod ineffabile dicitur, non quia dici non possit, sed quia rem ineffabilem significat. Quod his literis scribitur. He. Ioth. Beth. Vau. & hoc quidem sonat, principium vitæ passionis iste; quod est, per passionem huius quem præfigurat hic sacerdos, restaurabitur vita in Adam perdita, ne vero cum moueretur pontifex, moueretur & lamina sancta sursum, ligabatur vitta hiacynthina perspicua, cælante vncinum & annulum, quæ circundata capiti, & ligata occipiti dependentes summitates super humerum vtrunque diffundebat.

De mysterio vestium & totius tabernaculi.

CAP. XXIIII.

Comestor cap. 66. Significatio vestium.

His vestibus ornatus pontifex imaginem totius orbis super se præferebat; fæminalia enim & linea stricta, quia byssina erant, terram figurabant; balthei vero quotquot erant circunuolutiones oceani; Tunica hiacynthina ipso colore aëra præferebat; per tintinnabula, sonitus tonitruum; per malogranata, coruscationes signabantur; Ephod vero sui varietate cælum sydereum; quod aureis coloribus intertextum erat; significat quod calor vitalis penetrat vniuersa. Duo sardonices solem & lunam, vel duo hemispheria, 12. gemmæ pectoris, 12. signa in Zodiaco. Pulchra quod in medio erat, appellabatur rationale; ratione enim cuncta sunt plena, & terrena hęrent cœlestibus. Immo ratio terrenorum & temporis, caloris, & frigoris, & duplex inter vtraque temperies; de cæli cursu, & ratione descendit: cidaris, cælum empyreum: Lamina superposita; Deum omnibus præsidentem.

In ipsa quoque compositione tabernaculi patet Deum & non hominem sic disposuisse, quia (vt ait Iosephus) singula ad formam rerum facta reperiet; siquis absque inuidia velit hoc considerare: * Aditum enim quod soli pontifici peruium erat, figurabat cœlum Deo & angelis attributum. Sanctuarium vero, quod in duplo erat, terram & mare cunctis gressibilia: sicut & illa pars communis erat sacerdotibus: cortinæ, cælum sydereum: saga, aquas, quæ sunt super firmamentum: pelles rubricatæ, cælum empyreum, in quo sunt angeli: hyacinthinæ, cælum superius vbi Deus super omnia.

Comestor cap. 57. Significatio tabernaculi.

** Comestor habet Abditum.*

Tamen in quatuor coloribus velorum (dicit Iosephus) signari quatuor elementa: per byssum, terram, quia & de terra est, & primo terreum & viridem colorem habet, per purpuram, mare, quia ex conchis marinis tingitur, per hiacynthum, aerem quia in colore ei similatur: per crocũ, ignem, quia in colore ei similatur, per mensam, annum, vel tempus, per panes, 12. menses, per coronam quatuor digitorum, annum solarem

quatuor temporum, per minorem, annum lunarem, per septem lucernas candelabri, septem planetas, per septuaginta partes eius, decharmoniam planetarum, forte quia quisque planeta habet dignitates 10. vel potestates quinque naturales. 5. accidentales, in quibus armonice, id est proportionaliter se habent, in candelabro notatur, quia quæ sub eis sunt, ad ipsos tendunt id est motus naturales & effectus habent ex eis, quod etiam notat ornatus eius; cyphi id est vasa liquoris, aquam: Sphærulæ, solem sphæricum. Lilia, aerem qui solum vitiatur odoribus. Completis autem prædictis sermonibus dedit dominus Moysi duas tabulas lapideas decalogo inscriptas digito Dei.

De peccato populi in vitulo ac precibus Moysi & constructione tabernaculi.

CAP. XXV.

Authōr. Inter hæc populus moræ illius impatiens: Deos itineris duces instanter petijt, & Hur resistentem (sputis vt traditur) suffocauit, vnde timore coactus Aaron, * inaures eorum accipiens, vitulum ex eis instar bouis, quem in Ægypto adorauerunt, opere fusorio formauit, quē & populus solēnizans & hostias offerens adorauit. Quod cū dominus Moysi reuelasset, Moyses, eo placato, descendit, visoq; eorū scelere, iratus tabulas proijciens in signū abolēdi veteris testamenti confregit, vitulū quoque combussit, & massam in puluerē redactam atque in aqua sparsam, potum ex ea dedit, vt scilicet colere erubescerent, quod in secessum emitti viderent. Cumque accusaret Aaron, quia populum exaudierat, ille se excusans, ait se timuisse populum quia pronus erat ad malum. Videns ergo Moyses populum nudatum, scilicet ornamentis aureis, de quibus fabricatum erat idolum (vel secundum Hebræos) videns sibi indicatos à Deo sceleris authores, per puluerem bibitum, qui miraculose apparuit in barbis eorum, ad vltionem iniuriæ domini, filios Leui sibi adiunxit, & ex illis, quasi tria millia * occidit.

** Hoc erat quod pretiosius habebant.*

** Alia trāslatio habet 23. millia.*

Altera igitur die Moyses obnixius pro populo dominum deprecaturus ascendit, à quo non quidem plenam indulgentiam, sed vltionis dilationem scilicet vsque ad tempus Babylonicæ vel Romanæ captiuitatis obtinuit, ac de ornatu populi remouendo, præceptum accepit. Quod commode intelligitur de translatione prioris tabernaculi à radice montis, antequam prius iura tractauit. Moyses tandem veniam, quam petebat, obtinuit, & posteriora domini idest tergum ipsius in humana effigie transeuntis cum magna claritate vidit, & duas tabulas instar priorum præscidit, in quibus 10. verba fœderis descripsit, iterumque 40. dies in ieiunio cum domino faciens, splendida facie & quibusdam radijs oculos intuentium reuerberante descendit, ideoque coram populo faciem velauit.

Tertio iterum (vt Hebræi tradunt) ad impetrandam veniæ certitudinem ascendit. Completoque cum domino tertio ieiunij quadragenario nona die Septembris redijt, in crastino solemnizantes pro venia data, ieiunijs animas suas afflixerunt, & deinde decimam diem huius mensis diem propitiationis vocauerunt. Moyses itaque de constructione tabernaculi cum populo tractat, prius tamen ne forte in hoc ipso opere putarent sibi licere operari in sabbato, præceptum de ocio sabbati eorum memoriæ inculcat, populumque ad offerendum & artifices ad operandum inuitat: omnis itaque multitudo à 20. annis & supra mente promptissima quicquid habebat preciosius offert. Sicque totum opus in mensibus 7. completum est.

Impetrat veniam Moyses pro delicto populi licet nō sine magna difficultate.

De lege sacrificiorum in generali.

CAP. XXVI.

IGitur anno secundo ab egressu ex Ægypto mense primo *, prima die mensis Moyses tabernaculum erexit, & gloria domini illud operuit; per diem incubans super illud in nube, & per noctem in igne, ad cuius eleuationem deinceps filij Israel castra mouebant, ea vero stante & ipsi stabant. Inde dominus Moysen vocauit eique legem sacrificiorum tradidit.

** Comestor dicit mense septimo, Iosephus habet mense Aprilis, anno mundi 2455.*

Comestor. De doctrina & traditione sacrificiorum quinque consideranda sunt hic, sacrificia, quæ Deo offeruntur, personæ à quibus offeruntur, tempora, quando; loca, vbi: causæ, pro quibus. Triplex autem eorum, quæ ritè offerebantur occurrit discretio; aut enim erat oblatio de animalibus & sacrificium dicebatur, nec ante octauum diem natiuitatis poterat offerri, nec eadem die mater & fœtus eius. Aut de sicca materia, vt de simila, & pane, vel thure, & proprie dicebatur oblatio, aut de liquidis, vt vino, & oleo, quæ proprie libamen vel libatio dicebatur, licet his nominibus scriptura quandoque indifferenter vtatur.

Comestor cap. 2. in Leuiticum.

Simplex oblatio; Sacrificium.

Oblatio Libamen.

Personæ vero offerentium duæ, scilicet anima vel synagoga. Animarum vero alia sacerdos, alia princeps, alia priuata, de quibus suis locis dicetur, similiter de locis & temporibus suo loco. Causarum etiam triplex erat differentia, offerebāt enim quandoque necessario, quandoque sponte, quandoque casu. Necessario autem vel ex voto, vel ex præcepto; sane ex præcepto offerebant primitias frugum, vuarum, fructuum: decimas quoque eorundem, & insuper animalium, primogenita animalium & liberorum, & oblationes etiam trium solemnitatum, & cætera in hunc modum: mel autem & fermentum nunquam offerebantur Deo, tantum primitiæ eorum suis temporibus offerebantur sacerdoti: Sed nihil ex his super altare ponebatur, communiter autem à nullo sacrificio sal deesse licebat, & ideo dicebatur sal fœderis, quia non erat fas hoc transgredi.

Primitiæ Decimæ.

De holocaustis.

CAP. XXVII.

SAcrificiorum alia holocausta dicebantur, illa quæ tota incendebantur, Holon enim totum; cauma incendium dicitur; fiebat autem in tribus tantum; in armentis, in pecudibus, sed tantum de ouibus & capris. In auibus, sed tantum in turture & columba.

Comestor cap. 3.

De armentis & pecudibus sic, offerebatur tantum masculus anniculus, id est vnius anni vel circa, supra annum non, vnde quandoque hostia agnus, quandoque Aries, appellabatur. Bos enim supra annum poterat offerri, vt ait Iosephus *. Erat quoque immaculatus, quod non de macula velleris, sed corporis intelligendum est, id est non debile aut fracto membro, aut papulas habens, aut scabiem, aut cæcum, & huiusmodi, offerebaturque primo sacerdoti ad ostium atrij, vt videret si idoneus esset ad offerendum, postea ad ostium tabernaculi domino, per manuum impositionem super caput: lotis prius manibus, quia præter mare sacerdotum, erant in atrio duo maria: vnum virorum, alterum mulierum, vnde & à loco offerendi ab Hæbræis hostia dicebatur; gentiles autem ab hostibus vincendis hostiam, & à victis hostibus victimam, consueuerant appellare. Oblatamque sic hostiam reducebat Sacerdos ad altare holocaustorum, & stans ad Aquilonem immolabat eam coram domino ad latus altaris id est in conspectu sanctorum, fundebatq; sanguinem circa crepidinem altaris in circuitu, detractaque pelle hostiæ quæ erat sacerdotis, sacerdos artus in frusta conscindebat. Quibus lotis cum capite, pedibus & intestinis, adolebat omnia super altare in holocaustum & odorem suauem Domino.

** Bouem licet mactare etiam grandiorem.*

Hostia. Victimam vero Hebræi à vincendo dixerunt, quia victū adducebatur animal.

De

In his sacrificijs non est est credendum quod in nidore seu odore carnium delectaretur Deus, sed potius in re significata & deuotione offerentium.

De Auibus offerebatur pullus Turturis vel columbæ, cui sacerdos frangebat collum sola manu, non enim licebat leuare ferrum super Auem, & retorto capite sub ascella, vngue cutem colli vbi fractum erat, rumpebat: & fuso sanguine, circa crepidinem altaris, vesiculam gutturis, & plumas, proijciebat ad orientem, in loco secreto vbi cineres effundebantur; confractisque ascellis manu adolebat eam super altare in holocaustum; & hæc minora & simplicia erant holocausta, quæ voluntarie fiebant. Erant enim quædam maiora, quadam necessitate facta; quæ & sanctiora quodammodo, quia totum incendebatur, & pellis & fimus; de quibus post dicemus, quodammodo tamen minus digna, quia super altare non cremabantur.

De sacrificijs spontaneis.

CAP. XXVIII.

Comestor cap. 4.

NVnc de sacrificijs partialibus prosequamur; & voluntarijs. Horum quædam pacifica, quædam salutaria, quæ scilicet pro salute danda, vel data, vel conseruanda, offerebantur: similiter & pro pace vel ad Deum vel ad homines; vel quia ad modum pacis fiebant; cum cuique, quod suum erat dabatur, Deo scilicet sacerdoti & offerenti, fiebat autem cum erat de animalibus, de armento tantum, & de pecudibus prædictis; de auibus vero non. Sane in modo offerendi ab homine vel sacerdote idem fiebat cum hostia holocausti: Sed in hoc erat differentia, quia hic offerebatur masculus, vel fœmina, & anniculus, & grandiora immaculata, pars vero hostię offerebatur domino; pars vero sacerdotum, reliqua offerentium. De armento hæc offerebantur domino; omnis adeps, (qui est pinguedo interiorum) offerebatur, pinguedo enim super carnem, aruina, vel lardus dicitur, quæque carni admixta proprie pinguedo, quæ intestinis adeps.

Est autem triplex adeps; scilicet adeps vitalium, idest cordis & ventris, adeps iecoris id est epatis, quem reticulum dicimus, quia inuoluitur ad modum retis; & denique adeps renum: Hos tres adipes, duosque renes id est ilia & renunculos adolebat sacerdos super altare; eadem & de capra domino offerebantur. Si vero de ouibus erat oblatio, præter prædicta offerebatur de ea cauda integra*, pellis vero erat sacerdotis qui offerebat illud; armus vero dexter qui dicebatur separationis, & pectus quod dicitur eleuationis cedebant in vsus sacerdotum; & lingua cum faucibus (vt tradunt) forte enim pectori adhærebant. Et his vescebantur sacerdotes in domibus suis cum vxoribus, & liberis, & domo tota mundis tamen. Illi quoque qui in domibus immolabant causa epuli vel religionis, pectus & armum sacerdoti dabant, reliqua vero erant offerentium, & epulabantur inde coram domino, in locis scilicet ad hoc deputatis, in ipso atrio vel iuxta: licebat etiam ex his tam sacerdotibus quam alijs edere duobus diebus, si quid supererat in diem tertium cremabatur; & nota quod nullum animal offerebatur, vel in sacrificium, vel in holocaustum, sine libamentis suis.

** Quã lumbum vocant septuaginta.*

Comestor cap 5.
** Et dicebatur simila oleata vel oleo fermentata.*

Si vero manus hominis animal inuenire non poterat, offerebat pro salute vel pro pace similam farinam scilicet delicatissimam, fundens super eam oleum*: & thus offerebatur cum ea. Sacerdos autē totum thus & pugillum plenum similæ oleatæ adolebat super altare in memoriale offerentis, vt scilicet dominus memor esset eius; vel sacerdos ad Deum; reliquum erat sacerdotum. Si vero sacrificium de simila coctum, offerebat panes sine fermento conspersos oleo, coctos in clibano vel in craticula, offerebat & lagana azyma id est latos panes & tenues non conspersos sed linitos oleo. Quidam tamen per laganam panem coctum in aqua intelligunt, vt sit tertium genus panis à cocto in clibano & cocto in craticula, si vero offerebat coctum in sartagine, conspersum oleo & sine fermento erat, & diuidebatur minutatim. Ex his oblatis sacerdos memoriale adolebat coram domino; de panibus vnum, & de frustis vnum: reliquum erat Aaron & filiorum eius ad edendum cum omni domo sua, & æqua sorte diuidebatur eis.

Potest esse tertia species sacrificij à salutari & pacifico, pro gratiarum actione, vel pro victoria scilicet vel pro aliquo bono euentu inopinato; & potest dici fieri casu; hæc omnia erant voluntaria.

De sacrificio pro peccato sacerdotis vel synagogæ.

CAP. XXIX.

Comestor capit. 6. in Leuit. Peccatum graue & leue.

ALia vero erant necessaria & debita; vt pro peccato, & pro delicto: Dicitur autem peccatum grauius scilicet quod ex industria factum est; delictum leuius scilicet quod ex ignorantia. Vel peccatum cum fit, quod faciendum non est, delictum quasi derelictum, cum non fit quod faciendum est. Iuxta personas peccantium erat diuersitas sacrificiorum.

Comestor cap. 7. De peccato Sacerdotis.

Si ergo sacerdos, qui vnctus erat peccauerat delinquere faciens populum, quia scilicet peccatum cuiuslibet sacerdotis trahitur in exemplum; vel sicut in Hebræo habetur, ad culpam populi id est ita viliter & aperte quasi vnus de populo quod valde indecens erat, hic offerebat pro peccato suo, per manus impositionem ad ostium tabernaculi vitulum immaculatum, & coram altari immolabat eum, hauriensque de sanguine inferebat illum in tabernaculum, & intingens in eo digitum, aspergebat illum septies contra velum sanctuarij, & de eodem ponebat super cornua altaris incensi, & egrediens, reliquum sanguinis fundebat circa crepidinem altaris holocausti, & omnem adipem cum renibus & renunculis adolebat super altare, sicut de vitulo hostiæ pacificorum: pellem vero, & omnes carnes cum fimo offerebat etiam extra castra, in locum mundum, vbi cineres effundi solebant, & incendebat ea super struem lignorum.

Comestor cap. 8. in Leuiticum.

Quod si omnis turba per ignorantiam peccauerat, offerebant seniores populi ad ostium tabernaculi, per manuum impositionem vitulum, & fiebat de hoc sicut & de priori pro peccato sacerdotis; & orante pro eis sacerdote, propitius erat eis dominus. In duobus tamen hic innuitur differentia inter peccatum sacerdotis & peccatum populi, quia scilicet sacerdos non dicitur peccare per ignorantiam: non enim licet ei ignorare mandata domini. Item quia non legitur quis orare pro sacerdote, quia si percussus fuerit incantator à serpente, quis medebitur ei? Ecce patet differentia inter holocausta hæc & prædicta, quia nihil ex his erat sacerdotum, sed totum domino cremabatur, neque membra istorum cum capite & pedibus & intestinis lotis ponebantur super altare. Generalis enim regula erat quod de cuius sanguine inferebatur in sanctuariũ, nihil ex eo licebat remanere, nec aliud ex eo super altare adolebatur, nisi adeps cũ renibus & renũculis, in modo etiam offerendi, & numero sacerdotum offerentium erat differentia. De carnibus enim holocausti salutaris fiebant nouem partes quas super altare ponebant nouem sacerdotes, quisque suam. Vnus quoque quatuor simul offerebat, scilicet caput, & pedes, iecur, & intestina lota aqua, duo vero sanguinem offerebant, vt omnes simul essent duodecim.

Sacerdos non debet ignorare mandata Domini.

De sacrificijs pro peccato principis & animę.

CAP. XXX.

Comestor cap. 9. in Leuiticum.

SI princeps peccauerat per ignorantiam, & post intellexerat peccatum suum; offerebat hyrcum, quo immolato, tingebat sacerdos digitum in sanguine, quo tingebat sacerdos cornua altaris holocausti, reliquum fundens ad basim eius, & adolebat adipem, renes & renunculos, reliqua erant sacerdotum, sed quia hostia erat pro peccato & de sanguine eius tincta cornua

altaris Holocausti; carnes eius erant sanctæ & sanctificabant quæ ab eis erant tacta, sed non quælibet, immo in genere suo caro carnem, simila similam, panis panem, & non vescebatur eis nisi sacerdos vnctus & mũdus, & non nisi in loco sancto, & non nisi in eadem die qua offerebantur; si quid residuum esset igne comburebatur, si vestis polluebatur eius sanguine, abluebatur, vt nullum remaneret sanguinis vestigium in eo, alioquin vrebatur: vas testeum, in quo coquebatur caro, statim frangebatur, æreum defricabatur, & lauabatur aqua.

Comestor cap. 10. De hostia pro peccato animæ. Cum autẽ peccabat per ignorantiam anima de populo terræ, offerebat capram immaculatam, eo modo quo & alij, vel agnum & fiebat de hac hostia eodem modo, quo & de Hyrco principis, si autem non poterat habere pecus, offerebat duos pullos turturis, vel columbæ; quorum alter offerebatur domino in holocaustum, alter vero erat sacerdotum, eius tamen sanguis ad fundamentum altaris holocausti distillabatur, quia pro peccato erat. Quod si nec auiculas poterat inuenire, offerebat similam, decimam partem Ephi, nec mittebat in ea oleum aut thus, quia pro peccato erat, & eius memoriale sacerdos adolebat, super altare, reliquum habebat ipse in munere.

De igne sacro nutriendo & de adipe & sanguine non edendo.

Cap. XXXI.

Comestor cap. 11. & 12. A*vthor.* Inter hæc addidit dominus de igne per sacerdotes iugiter in altari nutriendo, & de adipe non edendo, sed domino offerendo, quod de animalibus oblatis intelligitur, de sanguine quoque non comedendo, in quo esus suffocati tantum prohiberi accipitur, in tantum tamen sanguinis esum prohibuit, quod & auem vel feram, aucupio, vel venatione captam, fuso sanguine in terram, & operto comedi voluit, quia anima in sanguine est.

Additur etiam de forma consecrationis sacerdotum & tabernaculi, & altarium, & de potestate eorum scilicet offerendi & partes suas accipiendi. Qua consecratione per Moysem vice domini completa, terreno igne amoto, diuinus ignis superueniens deuorauit oblata, qui iugiter seruatus vsque ad transmigrationem Babylonis permansit, nec alium deinceps in altari vnquam ponere licuit; vnde Nadab, & Abiu, quoniam eadem die cum igne alieno incensum obtulerunt, igne diuino consumpti sunt; quos eorum cognati efferentes, sicut erant induti lineis, & tyaris, sepelierunt. Aaron autem & filij eius propter vnctionis sanctitatem, & diuini iudicij reuerentiam, eos lugere vetati sunt.

Ministri altaris sepeliuntur, vt induti vestibus ministerij sui.

De consecratione tabernaculi.

Cap. XXXII.

C*omestor.* In die qua vnxit Moyses tabernaculum & sanctificauit, obtulerunt 12. principes tribuum, sex plaustra tecta, cum 12. bobus; singuli bouem vnũ, & bini plaustrum vnum, & data sunt duo plaustra Gersonitis ad ferenda onera eorum, & 4. Meraritis, postea singuli singulis diebus obtulerunt vasa, altari necessarea; 12. enim diebus solemnitas protelata est, prima die obtulit Naason de tribu Iuda acetabulum argenteum 130. siclorum, Hebræus tamen scutellam habet, phialamque argenteam 70. siclorum, vtrumque plenum simila; in phiala thus ponebatur, mortariorum quoque aureum 10. siclorum plenum incenso: in hoc vase aromata tenebantur. Hæbræus habet coclear quo scilicet thus in thuribulo ponebatur, bouem quoque & arietem &c. Eiusdemmodi vasa & easdem hostias obtulerunt alij principes, quisque die suo.

Author. De ordine autem temporis huius dedicationis, & consecrationis sacerdotis, & tabernaculi, & Phase, quatuor sunt opiniones inter quas probabilior est, quæ dicit quod eadem die inchoata est consecratio sacerdotum & vnctio tabernaculi, & oblatio 12. principum, scilicet prima die, primi mensis, secundi anni. Et cucurrerũt hæc omnia simul per 7. dies, post quos secuta est oblatio principum per 5. dies, 13. die consecrati sunt Leuitæ; 14. celebratum est Phase, & sic tempore suo celebratum est; alioquin si hęc omnia fierent successiue primo mense secundi anni, non potuisset Phase celebrari tempore suo, quia consecratio sacerdotum, & dedicatio tabernaculi protelarentur 19. diebus, vel ad minus 18. nec licebat duo festa generalia simul celebrare, scilicet dedicationem, & Phase.

De immunditia ciborum legali.

Cap. XXXIII.

E*X sacra historia.* Quoniam autem officium sacerdotum erat, non solum offerre, & orare, sed etiam inter mundum, & immundum discernere, post eorum consecrationem additur de his, quæ immũda erant secundum legem scilicet de cibis immundis, de lege puerperæ, de lepræ cognitione, de viro spermatico, & muliere.

Quorundam enim animalium esum prohibuit dominus Iudæis, non quia sint aliqua immunda secundum naturam, cum omnis creatura Dei bona sit, sed vt eorum castrimargiam restringeret, & vt in animalibus mundis bonorum hominum: immundis autem malorum mores figuraret.

Dicuntur ergo quędam immunda, vel quia ad esum prohibita, sicut carnes in quadragesima: vel quia designant immunda scilicet hominum vitia. Igitur animalium alia in terra viuunt, alia in aquis, alia in aere. Item quæ in terra, alia repentia sunt super terram, quæ omnia immunda; alia latentia, vt talpa, quæ de luto nascitur, & hæc omnia similiter immunda. Alia vero gradientia super terram, & de his est regula generalis quod omne quod ruminat*, & findit vngulam simul, mundum est, reliqua autem immunda. De piscibus autem est regula generalis, quod habens pinnulas & squamas mundus est, reliqui omnes immundi. De auibus autem non expressit dominus generaliter quæ mundæ essent & quæ immundæ: hoc tamen in genere dixit, quod volatile gradiens quatuor pedibus immundum est, nisi habuerit crura retro longiora, super quæ saliat, vt locustæ, quibus Ioannes vescebatur in deserto.

Animalia immunda designant hominum vitia.

* *ruminat, dicit propter porcum, qui tamen findit vngulam; Findit dicit propter camelum qui ruminat.*

De purificatione puerperæ.

Cap. XXXIIII.

C*omestor cap. 18 in leuiticum.* Addidit quoque dominus legem purificationis mulierum talem: si mulier peperit masculum, immunda erit 7. diebus, iuxta dies separationis menstruæ id est eiusdem immunditiæ iudicabitur, cuius est cum separatur à mundis, quando patitur menstruum: in tantum enim immunda est, quod quicquid tangit, reddit immundum, cibum, lectum, vestem, sedem, vnde non licet communicare ei, nec in cibo, nec in lecto. Octauo die circuncidebatur puer post 7. dies inquinationis manebat 33. in sanguine purificationis suæ, vt ita omnes dies purificationis fierent 40. quia tot diebus dicunt physici carnem masculi formari in vtero: in purificatione vero 33. dierum licebat ei surgere, & deambulare in domo, sed non egredi vel operari. In tangendo non polluebat, & licebat alijs communicare ei in sede & cibo sed non in lecto, accedere vero ad tabernaculum non poterat, nisi expletis 40. diebus.

Si vero pareret fœminam, duplicabantur priores dies inquinationis, & postea dies purificationis, vt fierent simul 80. quia tot diebus formatur fœmina: post

offerebat

offerebat pro filio, vel filia agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ vel turturem pro peccato suo, quia in libidine conceperat. (Vnde dicit glossa: Pro peccato id est libidinosa concupiscentia, in qua concepit quæ esset peccatum, nisi per bonum matrimonij excusaretur. Aug. tamen aliter exponit sic, pro peccato, scilicet filij: & huius expositionis rationem sumit ab illo loco. Lucæ 2. obtulerunt pro eo, domino, non dicit pro ea.) Et erat sacerdotis, quod si non poterat manus eius inuenire agnum, offerebat duos turtures vel duos pullos columbarum, alterum in holocaustum pro puero, alterum pro peccato suo; vel pro originali filię, quia filio in circuncisione dimissum erat: Hebræi tamen paruulos non habere peccatum tradunt: propter hoc dicit Iosephus primogenitum redimi 5. siclis.

De iudicio lepræ.

Cap. XXXV.

Author. Lepra triplex erat, prima hominis; quæ maxime apparebat in tribus, scilicet in cute, carne, & in pilis. In cute cognoscebatur, quando apparebat in ea albor, idest pallida albedo, vel pustulæ, idest vesicæ putridæ, vel cicatrix alba siue subrufa. In carne, quando corrosa erat à lepra, ita quod locus lepræ humilior erat carne reliqua.

Non facilè quis excommunicari debet.

In pilis autem, quando mutati erant in candorem, solito tenuiores, nec sine deliberatione diuturnavé examinatione eijciebatur de castris; in quo notatur secundum mysterium, quod cum maxima maturitate debet quis eijci de ecclesia per excommunicationem. Cuius autem perspicua erat lepra, separabatur arbitrio sacerdotis, & habebat vestimenta dissuta, facilia ad induendum & exuendum, & caput nudum vt posset agnosci, os veste contectum, ne fætorem loquẽdo diffunderet, & habitabat solus extra castra.

Secunda est lepra vestis, erat autem triplex, scilicet lepra vestis laneæ, vel lineæ, vel pellis, macula scilicet albida, vel rufa: humilior superficie reliqua. Quæ post examinationem, si perspicua erat, comburebatur vestimentum. Si adhuc dubia, rumpebatur locus lepræ à solido; & si iterum alibi macula apparebat, lepra volatilis erat, & comburebatur vestis. Tertia erat lepra domus, si enim similis macula corrosiua apparebat in domo, vt essent valliculæ in pariete, pallore vel rubore deformes. Similiter examinabatur à sacerdote, vt patet in litera Leuitici, vbi etiam plane agitur de mundatione leprosi: deque viro quoque spermatico & muliere patiente fluxum sanguinis ex morbo.

De purificatione Emorrhoissæ & menstruatæ.

Cap. XXXVI.

Eadem enim lex erat immunditiæ & purificationis vtriusque, scilicet spermatici & Emorrhoissæ. Similiter eiusdem immunditiæ menstruata mulier erat: non tamen purificabatur solemniter, sed ipsam cum vestibus ablui sufficiebat, morbidæ namque immunditiæ pro peccato solent accidere, & ideo pro eis, & pro peccato offerebatur salutare: non autem pro menstruo, quoniam est naturale. Sciendum vero quod in Leuitico 15. accedenti, ad menstruatam, purificatio 7. dierum conceditur, quod de ignoranter accedente intelligendum est. In eodem autem 20. vterque perimendus dicitur, quod de illis, qui faciunt ex industria dictum est. Nec mirum tales immundos reputari à lege, cum etiam legitime cognoscentem vxorem propriam, voluerit dominus vestem & totum corpus abluere, & vsque ad vesperam immundum permanere: si autem propter corruptionem fætus, secundum Hierony. prohibetur accessus ad menstruatam, cur non magis ad leprosam; sed menstruata cito curatur, & non leprosa; ideoque

Tradunt Hebræi quod si quis dormierit cum muliere prima die sui menstrui & si puer inde concipitur & vixerit infra 10. annos leprosus erit; si vero secunda die menstrui tunc infra 20. & sic vsque ad 7. diem.

propter fidem matrimonij leprosæ reddendum est debitum, non tamen simpliciter petendum.

Porro sicut lex quosdam cibos immundos reputari fecit: vt in Iudæis vitium gulæ coerceret, sic etiam non absurdum videri potest, quod à quodam Hebræo audiui, quasdam domos eorum lepræ condemnari, vt eorum superbiam in ędificijs reprimeret. Cum enim quis domum pulchram, & vltra modum curiosam ædificasset, dominus illam plagam, quæ lepra dicitur, in ea immittebat: ita quod eam dirui oportebat. Idem quoque potest æstimari de lepra vestis, & etiam carnis: nam quidam superbiebant de preciositate vestis, quidam de pulchritudine corporis: horum omnium discretionem oportebat (vt dictum est) habere sacerdotem sanctuarium ingredientem.

Ex superbia oritur grauis lepra.

*De vitula rufa & Hyrco * apompeio.*

** aliàs apopompeio.*

Cap. XXXVII.

Post hæc itaque subiungitur de ingressu Pontificis in Sanctasanctorum semel in anno tantum, scilicet decima die Septembris, cum sanguine animalium, idest vitulæ rufæ & Hyrci, qui cum Hyrco apompeio * segregatus, cedebat in sortem domini, cuius etiam sanguinis aspersione fiebat expiatio altarium & totius tabernaculi. De corporibus autem eorundem animalium combustis & in cinerem redactis fiebat aqua aspersionis, à qua per totum annum purificabantur immundi: vnde certè mirandum est, cum hic cinis ad purificandum immundos fieret, & etiam hoc sacramentum, quasi sanctissimum, dominus religionem victimæ appellet, cur illi qui eum tractabant omnes immundi erant? scilicet & ille, qui corpora ipsa efferens, comburebat, & alius qui, illo redeunte, remanens ad ignem, vsque ad cinerem omnia consumi faciebat; tertius quoque qui cineres reseruandos ad aquam aspersionis colligebat; quartus etiam qui immundum purificabat: quilibet istorum, non nisi lotus intrabat castra, & immundus erat vsque ad vesperam: forsitan in signum, quod illi, qui purificant alios, vt prædicatores, & confessores: multos inde contrahunt neuos, & vnde alij purgantur, ipsi vtcumque maculantur: ille quoque qui caprum emissarium dimiserat in desertum, similiter immundus erat: sed huius ratio facilis est, quia scilicet populi peccata secum Hyrcus ferebat, scilicet capiti suo imposita; & vt tradunt quidam chartæ inscripta; mittebatur autem in desertum non rediturus, & ideo dictus est græce apompeius & emissarius: & hoc per hominem ad ipsum paratum. Tradunt enim Hebræi quosdam paruulos tribualiter * ad hoc parari, medicinaliter eis splene subtracto; vt expeditio res essent. Qui scilicet Hyrcus si forte rediret, non erant Iudæi à peccatis purgati: si vero non redibat, purificati erant à peccatis scilicet illius anni, quæ per fragilitatem vel ignorantiam contraxerant.

** Hyrcus qui emittebatur non rediturus apompeius Græcè, Latine emissarius vocabatur.*

Iudæi prorsus de hoc respondere se nescire fatentur.

** Idest de tribu ad hoc deputata.*

De commixtionibus illicitis.

Cap. XXXVIII.

Tradidit etiam filiis Israel multitudinem præceptorum, recapitulando prædicta; & superaddendo noua. Inter quæ prohibuit ne homo domesticam suæ carnis accederet. In primorum quidem parentum coniugio propter hominum raritatem, solum duas personas exclusit dominus à coniugio, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem; idest nec filius matri, nec patri filia copulabitur: sub lege vero plures excepit, quę sunt fere 12. mater, nouerca, soror, neptis, amita, matertera, vxor patrui, nurus, vxor fratris, sed hæc determinationem recepit. Intelligendum est enim de fratre mortuo, qui filios reliquit, vel etiam de viuo, qui vxorem suam repudiauit priuigna,

Leuitic. 18. Comestor cap. 24.

Gen. 2.

Paucas tunc exclusit, vt multipl. carentur homines & replerent terram.

filia priuigni, vel priuignæ; soror vxoris: sub gratia plurimæ excluduntur, vbi continentia locum habet. Coitum quoque cum masculo & iumento sub interminatione mortis prohibuit; diligi amicum sicut seipsum præcepit; vbi 70. proximum ponunt; nec agrum seri diuerso semine, nec iumenta diuersi generis coire, nec veste ex duobus texta indui; nec comam in rotundum tonderi: quibus & similibus ad literam intelligendum est secundum ritum gentium, & maxime Ægyptiorum cum quibus habitauerant: nam Dauid * mulam legitur habuisse: sed Ægyptus omnigena venerans monstra Deorum. In honore diuersorum Deorum, quos putabat talibus præesse, diuersa semina in agro, diuersas materias in veste sociabat, diuersos etiam cincinnos capitis diuersis Dijs sacrabat: vnde & in principio horum præceptorum dixit dominus: Iuxta consuetudinem terræ Ægypti in qua habitastis non facietis &c.

Super quã ... itus est ... lomon & ... atus ad ... tem Geon ... inungen... m.

De præputijs arborum auferendis & de panibus ac sanctimonia sacerdotum & de talione.

CAP. XXXIX.

...mestor ... .25.&

ADdidit etiam cum intrarent terram promissionis, vt auferrent præputia arborum, quas plantarent; & videtur velle, quod fructus primorum trium annorum immundus esset, & abiiciendus; fructus quarti anni sanctus domino, & communis pauperibus, sed in quinto anno & deinceps domini sui essent & esibiles.

...ia genera ... um sa... dotum.

Ad euidentiam quoque eorum, quæ hic in Leuitico tractantur: sciendum est sacerdotes panum habuisse tria genera. Panes sacerdotales, Leuiticos, laicos. Sacerdotales erant panes propositionis, qui de publico sumptu fiebant, quos non licebat edere, nisi solis sacerdotibus, panes Leuitici qui offertorij quibus soli de genere Leui vescebantur, etiam qui propter maculam non poterant ministrare, & filiafamilias, sed non vxorata vel vidua repudiata, nisi necessitate rediret ad domum patris, vt esset quasi filiafamilias. His non adueſcebatur aduena, inquilinus, mercenarius sacerdotis, verna tantum vel emptitius ipsius vesci poterat. Laici communes, quibuscumque poterat vesci.

...mestor ... .27.

De sanctimonia quoque sacerdotum agens dominus, prohibuit ne contaminarentur in mortibus ciuium suorum; nisi tantum super patre, & matre, filio, & filia, fratre, & sorore virgine; ne scilicet lauarent eos, vel sepelirent. Pontificem vero ad nullum omnino mortuum voluit ingredi: vnde & dominus Papa nullis exequijs interesse dicitur.

...ma blas... mia.

Præcepit etiam dominus hominem lapidari pro culpa blasphemiæ, subintulit quoque de talione, quę non erat in iniurijs rerum, sed in læsione corporum, quia furta restituebantur in duplum vel quadruplum. Determinabaturque talio per necessitatem vt lædens virum mulier in virilibus, puniebatur manu; quia virilia non habet; vir lædens prægnantem, vt abortiuum faceret nondum, animatum mulctabatur pecunia. Quod vero iniuriatus sine iudice posset vlcisci: forte inde videri potest, quod ad ciuitatem refugii; fugiebat homicida non volens vt interficeretur à proximis occisi.

...mestor ... .29. de ... na talio...

De sabbatismo anni septimi & quinquagesimi, idest iubilei & decimatione animalium.

CAP. XL.

ADdidit quoque de sabbatismo septimi anni in quo nullum debitum repetere licebat; serui egrediebantur liberi; agri quidam colebantur & seminabantur, sed non colligebantur à diuitibus, sed pauperibus dimittebantur, & quod pauperibus remanebat feris relinquebatur.

Addidit etiam dominus de obseruatione iubilei qui septimanam hebdomadarum annorum sequebatur: ad cuius præsignationem septem annis præcedentibus, vt tradunt quidam in singulis neomenijs clangebant tubis, & septem diebus continuis ante ipsum solemnizabant clangentes tubis. In hoc anno omnes distractiones rerum ad pristinos redibant possessores, præter domos, quæ erant in vrbibus muratis. Quas tamen primo anno venditionis venditori redimere licebat; exceptis domibus Leuitarum, quæ in quocunque essent loco in anno iubileo redibant. Eodem anno requiescebat terra, & debita eodem anno serui liberi dimittebantur: alienigenas tamen voluit seruos in perpetuum possidere.

De obseruatione Iubilæi.

Talium præceptorum obseruatoribus, promisit dominus benedictiones suas, dicens: Dabo vobis pluuias &c. vbi 30. clausulæ promissionum inueniuntur: transgressoribus vero longe plures ingeminat maledictiones.

Bene merentibus promittitur benedictio.

In decimatione animalium, quod decimum veniebat vel nascendo vel numerando sanctificabatur domino nec licebat immutari in melius vel deterius: similiter animal quod vouebatur domino non licebat immutari, si quis quod vouerat immutaret, & votum & mutatum erat domini; sed distinguendum est: aliquando enim sic ex voto aliquid sanctificabatur domino, quod anathematizabatur, illud non poterat vendi à sacerdotibus vel alienari; quandoque non sic obligabantur votiua, sed poterant à sacerdotibus vendi determinato pretio secundum vtilitatem, quæ ex his poterat prouenire, siue esset animal, siue esset fundus; qui tamen votum dederat, si volebat illud emere supra æstimationem, pro quo alij daretur, adderet eius quintam partem. Quod ideo statutum est, ne qui vouerat ad recipiendum, quod vouerat aspiraret, quasi pœnitentia ductus, ne digniorem etiam se alijs putaret in emptione eiusdem rei, quia eam dederat.

De decimis & votiuis.

De numeratione populi bellatorum & excubijs tabernaculi.

Incipit historia numerorum.

CAP. XLI.

MOyses prædictam constitutionem legum dum sub Sina moraretur, à Deo cognouit, & Hebræis scriptam tradidit. Cumque circa legislationem hæc sufficere putaret; ad exercitij militaris iura conuersus est, & numerauit populũ, capita scilicet pugnare volentium. Itaque Moyses & Aaron & 12. principes tribuum ex præcepto domini anno 2. mense. 2. die prima mensis; numerauerunt viros, præter tribum Leui à 20. anno & supra, vsque ad 50. fuerunt autem in summa sexcenta tria millia virorum, quingenti, quinquaginta.

Comestor cap. I. Numerorum.

Præcepit etiam dominus vt semper poneretur tabernaculum in medio castrorum, & filij Israel per gyrum excubarent per turmas *, ternæ tribus per quatuor partes tabernaculi: ita tamen remoti, vt maximas in medio plateas haberent. Eratque ornatus quasi fori rerum venalium, singulis in ordine constitutis. Opifices etiam artium, in stationibus suis erant, ita vt vrbi competenter ædificatæ castra eorum simillima viderentur. Iudas itaque Isachar & Zabulon, castrametabantur ad orientem; Ruben, Symeon, & Gad, ad meridiem; Effraim, Beniamin, & Manasses, ad occidentem, Dan, Aser, & Neptalim, ad Aquilonem. Inter tabernaculum vero & castra excubabant Leuitæ in tabernaculis suis, propinquiores tabernaculo, quam castris, & excubabant similiter per quatuor plagas; Moyses, & Aaron, cum suis ad orientẽ, reliqui ab his Chaatitæ ad meridiem, sub custodia Eleazar filij Aaron: Gersonitæ ad occidentem, Meratitæ ad Septentrionem, & erant vtrique sub custodia Ithamar.

De excubijs circa tabernaculum.

** Turma propriè constat 30000.*

De separatione Leuitarum & numero ac ministerio eorum.

CAP. XLII.

Iacob in benedictione filiorum suorum promiserat filijs Ioseph quod vterq; esset facturus tribum.

SEparauit sibi dominus tribum Leui pro primogenitis iumentorum, quasi commutationem faciens cum populo: primogenita enim omnia specialiter tunc erant sua, quia cum occideret primogenita Ægypti, pepercit primogenitis eorum reseruans ea sibi. Deinceps tamen propter idipsum, omnia primogenita eorum sibi sanctificauit in perpetuum. Pro his ergo primogenitis quæ tunc habebant, tulit sibi tribum Leui, & populus primogenita illa habuit pro Leuitis & iumentis eorum: & ne duodenarius numerus tribuum minueretur, tribum Manasse quasi pro Leuitis instituit: Effraim vero pro Ioseph: ne autem maior videretur numerus Leuitarum, quam primogenitorum, & ita iniqua esset commutatio, ait dominus ad Moysen, numera filios Leui, masculos ab vno mense & supra, & cum numerati essent inuenti sunt 22. millia. Nota tamen, quia si diligenter attendas in lib. Numeri, numerum eorum per familias inuenies 22. millia & trecentos, dicit Hebræus quia trecenti in eis erant primogeniti, & ita iam erant domini. Iterum ait dominus ad Moysen, numera primogenitos masculos à mense vno & supra, & inuenti sunt 22. millia 273. Tulit autem Moyses in pretio ducentorum septuaginta trium, qui supererant per singula capita, quinque siclos ad mensuram sanctuarij, & dedit eos Aaron & filijs suis, iuxta verbum domini.

De ætate ministrantium in tabernaculo.

Iterum ait dominus ad Moysem, numera Leuitas à 30. anno, vsque ad quinquagesimum, vt seruiant mihi in duobus, idest in tabernaculo portando, & collocando. Et cum numerati essent inuenti sunt 8. millia quingenti octoginta; 70. tamen (dicunt) à 25. anno, quem numerum annorum in ordinatione sacerdotum & nos obseruamus. Isti deferebant tabernaculum; primo intrabant sacerdotes & inuoluebant omnia interiora. Tunc intrantes Chaathitæ proprijs humeris hæc inuoluta deferebant. Gersonitæ vt breuiter dicamus, deponentes tectum tabernaculi, mollia ferebant in curribus *, Meraritæ dura, vnde versus:

**sc. cortinas, saga &c.*

Interiora Chaath Merari durissima, mollia Gerson.

Emeriti Leuitæ non seruiebant sic in opere, sed posito tabernaculo sedebant custodes.

Tunc præcepit dominus per manus sacerdotum à castris leprosos eijci, semineq; fluentes; & factum est ita.

De restitutione rei alienæ & iudicio zelotipiæ & Leuitarum consecratione.

CAP. XLIII.

De modo quo restituatur ablatum.

ADdidit quoque de redditione rei alienæ; sed alienæ rei possessio fiebat, aliquando ex industria, furto, vel rapina, aliquando per negligentiam, aliquando ignoranter. De re sublata scienter in Exod. dicitur quod restituatur in quadruplum si perierat res. Quod si extabat, in duplum; si ibi legis 5. boues pro vno, alia est translatio. Et quod in quadruplum verius dicatur; ex verbis Zachei probatur. De sublatis per ignorãtiam dicitur hic, quod reddatur caput, & quinta pars desuper. Si vero non esset qui reciperet, redderetur domino & esset sacerdotis. Pro peccato vero furti, vel negligentiæ, fiebat aliqua oblatio secundum quantitatem rei. Iosephus vero dicit aurum & argentum reddi in duplum; iumenta, in quadruplum, solum bouem, in quintuplum.

Zelotipia.

Addidit quoque dominus de iudicio zelotipiæ per aquas, quæ dicebantur sanctæ, propter nomen domini dilutum in eis; maledictæ, propter maledicta congesta; & amarissimæ propter effectum qui quandoque sequebatur: hæc autem lex introducta fuit ad duritiem cordis eorum; sicut permissus est libellus repudij, quia prompti erant ad effundendum sanguinem.

De Sanctimonia Nazareorum & consecratione leuitarum.

Addidit etiam de sanctimonia Nazareorum & de benedictione sacerdotali super populum. Leuitæ quoque iubente domino, sanctificati sunt, rasis omnibus pilis carnis suæ vbi non includuntur capilli: exinde habuerunt in vsus suos, quæ domini erant; de decimis enim viuebant, & his contenti erant: sacerdotum vero erant sacrificia, primitiæ, primogenita vota. Quibus omnibus vescebantur cum domo sua: mundi tamen præter oblata pro peccato, quia sacerdotes soli peccata populi comedebant. Decimam decimarum suarum dabant Leuitæ summo sacerdoti, & de melioribus dabant. Ideoque sortem non habuerunt in terra quod & melius eis cesserat. Tunc enim tantum duodecimam partem bonorum terræ haberent, modo decimam habebant & sine labore.

De tubis argenteis ad conuocandum populum & de recessu Israel à monte Sinay.

CAP. XLIIII.

Erat tuba fistula cantatoria, penè magnitudine cubiti, vt ait Iosephus, calamo capacior, præbens in principio latitudinem qua conueniat ori

NVmerato populo & oblatis Leuitis, præcepit dominus fieri duas tubas argenteas, non fusiles, sed ductiles quas habebant in quatuor vsus scilicet ad conuocandum multitudinem, ad mouenda castra, ad bella, ad festa; & erat diuersitas in clangendo, nam ad conuocandum omnem populum clangebant vtraque tuba simul simpliciter, & vno impulsu & sine interruptione; ad conuocandum solos principes semel clangebantur id est vna tuba tantum. Similiter si quando principes volebant conuocare populum suum, quilibet in ecclesia sua clangebat, & semel & in vno impulsu, vt dicit Iosephus. Ad mouendum autem castra non simpliciter, sed conscisè & prolixius clangebant. In primo sonitu mouebant, qui erant ad Orientem. In secundo, qui ad Meridiem. In tertio qui ad * Aquilonem. In quarto qui ad Occidẽtem; modus clangendi in bellis, & in festis non distinguitur in lib. Numeri; clangebant autem sacerdotes.

** Comestor habet occidentem, & in quarto qui; ad Aquilonem.*

Anno secundo, mense secundo, vigesimo die mensis eleuata est nubes de tabernaculo fœderis, & profecti sunt de monte domini via trium dierum, quia præcessit eos nubes de tabernaculo nec quieuit per tres dies & noctes: vnde statim murmurauerunt pro labore itineris, sed legitur Exod. 19. quod ipsi venerunt ad montem Sinay, prima die Iunij, & per tres dies sanctificati, in quarta legem acceperunt, quæ fuit quinquagesima dies ab exitu de Ægypto, secundum Aug. & Hiero. & eadem die reuoluto anno, qua receperunt legem, recesserunt à monte, vt dicit glossa super Exod. quod etiam innuit hic Hieronymus in glossa dicens, quod fuerunt ad montem per annum & quatuor dies; ergo recesserunt quarta die tertij mensis, quia eadem die receperunt legem, non ergo 20. die secundi mensis. Ad huius quæstionis euidẽtiam nota, quod annus quadrupliciter accipitur.

Est enim annus naturalis, vsualis, legitimus, emergens. Annus naturalis est spacium, quo sol semel peragrat circulum suum, hic annus quolibet die & qualibet hora potest incipere. Vsualis incipit à Kalendis Ianuarij & terminatur in eisdem: hunc habent Iudæi communem nobiscum in contractibus & negocijs agendis. Annus legitimus est, quem obseruant Iudæi in legitimis & festiuitatibus suis: & incipit à prima die lunationis Aprilis & terminatur ad eandem. Annus emergens incipit à Phase & terminatur ad aliud Phase: Iudæi enim in memoriam liberationis suæ cæperunt numerare annos suos ab exitu de Ægypto, sicut Græci à prima Olympiade, Romani ab vrbe condita, Christiani ab incarnatione domini.

In hac mansione media pars Exodi & totus Leuiticus & Numerorum præcepta non modicia descripta sunt.

Dicimus ergo, quod anno secundo legitimo mense tertio. i. Iunio quarta die mensis, receperunt legẽ, & eadem die anno reuoluto, recesserũt à monte, quæ. s. dies erat 20. dies secundi mẽsis anni emergẽtis, quod patet; à

Phase enim vsque ad aliud Phase transierat annus vnus emergens, & de secundo anno 50. dies scilicet 16. de Aprili, & 30. de Maio, & 4. de Iunio: ideo in secundo anno iam transierat vnus mensis 30. dierum, & secundus iam fecerat 20. dies: & ita patet quod recesserunt 20. die secundi mensis secundi anni, sicut hic dicitur, & nihilominus quarta die tertij mensis secundi anni, secundum aliam computationem, quia eadem est dies 4. tertij mensis secundi anni legitimi, & 22. mensis anni emergentis, & sic nulla est contrarietas. Et nota, quod non fuerunt ad montem per annum naturalem integrum, sed defuerunt 7. dies. Annus enim solaris 11. diebus superat annum legitimum.

De murmure populi & prostratione eorum in deserto, & de secundi populi numero.

Cap. XLV.

Igitur anno secundo, vt dictum est, ab egressu de Ægypto 20. die secundi mensis moti sunt de monte Synai, vt irent in terram promissionis; sed quia murmurantes & tentantes Dominum multoties ipsum contra se exacerbauerunt, ac terræ sibi promissæ detraxerunt, iuxta numerum dierum, quibus 12. exploratores eandem terram considerauerunt. Quadraginta annis impediti, per desertum circuierunt, donec omnes, qui signa domini viderant in Ægypto à 20. annis & supra præter Caleph & Iosuè, qui pro parte domini steterant, mortui sunt: neque enim terram illam etiam ipse Moyses totius populi dux, & Aaron summus Pontifex intrauerunt, quoniam & ipsi ad aquas contradictionis murmurante populo, turbati diffidenter egerunt. Interim ergo tam in sepulchris concupiscentiæ, quàm in seditione Chore, multa millia Iudæorum perierunt: propter consecrationem quoque Beelphegor ob amorem mulierum, per quas à Madianitis consilio Balaam seductus est populus 34. millia ex eis prostrati sunt: post hæc igitur numeratus est iterum populus à 20. annis & supra, & inuenti sunt sexcenta millia & mille, 700. & 30. inter quos nullus eorum fuit qui numerati fuerant à Moyse & Aaron præter Iosue & Caleph. Leuitæ numerati sunt sub vno mense & supra, & inuēti sunt masculini generis 23. millia. Tunc igitur locutus est dominus Moysi de diuisione terræ promissionis, & de iure hæreditario successionis, quis videlicet, cui in hæreditate succederet, de substitutione quoque Iosue, qui populum introduceret, eique terram sorte diuideret.

Murmurantes puniuntur grauissime à Deo.

De libaminibus & iugi sacrificio.

Cap. XLVI.

Præcepit quoque dominus Moysi de iugi sacrificio & de sacrificijs legalium: sed quia non offerebatur hostia sine libamentis suis: etiam de his breuiter præmittendum est. Libamen vel libamentum erat simila oleo conglutinata, & vinum, quæ cum hostia adolebantur, vt quasi panis & vinum & caro domini offerrentur. Cuique vero hostiæ proprium libamen determinatum erat, pro Agno, similæ decima pars Ephi: vini quarta pars Hin. Erant enim Ephi & Chorus mensuræ aridorum, & Hin & bathus liquidorum: pro vitulo de simila, tres decimæ: de vino, media pars Hin. Eadem erant libamenta Hyrci: si quandoque legas pro agno de simila dari decimam decimæ, intelligendum est de consueta decima decimandi quasi decimam decimationem.

Comestor, cap. 39. in Num.

Quid libamen.

Iuge sacrificium vel indesinens, quotidie fiebat de sumptu publico; mane offerebatur Agnus anniculus in holocaustum cum suis libamentis, vt tota die cremaretur in odorem suauem domino; quo imposito super altare Sacerdos cum prunis & thymiamate lotus intrabat tabernaculum; ponebatque prunas cum thymiamate super altare incensi, & hæc vocabatur consummatio sacrificij. Tunc etiam quatuor de septem lucernis mortificabat, in vespere similiter ponebatur alius Agnus in eundem modum; & intrans cum thymiamate Sacerdos accendebat omnes lucernas & sic tota nocte erat suauis odor in altari domino; vespertinum tamen sacrificium melius erat, & pinguius matutino, quia sæpe in die præter illud plura imponebantur, & ideo dicebatur illud gratius domino; quia pinguius, & nos dicimus gratius, quia mortem domini factam in vespere figurabat; in hunc modum Ecclesia mane & vespere offert laudes domino, & completorium, vel potius in prima & completorio offert confessionem; quia sacrificium nostrum Deo, est spiritus contritus.

Comestor cap. 40.

De sabbatho, & Neomenia, & Phase, & Penthecoste.

Cap. XLVII.

Post legem sacrificiorum, & oblationum; addidit Dominus de solemnitatibus, in quibus offeruntur. Et nota, quòd septem erant legales solemnitates; scilicet Sabbathum, Neomenia; Phase, Penthecostes, festum clangoris, festum propitiationis, Scenopegia.

Sabbathum dicebatur spiritualiter festum Domini, quia in eo requieuerat Deus ab operibus suis. Et inde etiam priuilegiatum erat in duobus, scilicet in hoc, quòd in eo non licebat cibum parare nec vltra mille passus ire: hac die præter iuge sacrificium, offerebantur duo agni immaculati in holocaustum cum libamentis suis.

Sabbathum.

Neomenia dicitur à neos, quod est nouum, & mene luna; quasi innouatio lunæ, hic erat prima dies mensis id est lunationis quem vocabant diem Kalendarum, & erat apud eos ferialis: in hoc offerebant duos vitulos, arietem vnum, agnos anniculos septem, cum libamentis suis: Hircum vnum pro peccati declinatione, omnia in holocaustum.

Neomenia.

Phase id est transitus dicebatur nox illa, in qua immolabatur agnus 14. die mensis ad vesperum, in die sequenti inchoabat festum azymorum, quod protelabatur septem diebus, quarum prima & vltima solennis erat ab omni opere seruili. Post primam autem diem scilicet 16. luna, tollebant spicas recentes & torrebant igni, & grana manibus fricata offerebant domino assarium vnum, cuius pugillum vnum adolebat sacerdos super altare, reliquum erat eius.

Phase.

Penthecostes erat quinquagesimus dies à prima die azymorum, qui celebratur in memoriam legis datæ, 50. die à Phase. Dicebatur etiam festum hebdomadarum, quia supputatis septem hebdomadis à prima die azymorum celebrabatur. Dicebatur etiam festum primitiuorum, quia tunc offerebantur duo panes duorum assariorum, de nouis frugibus. Erat autem & hoc festum septem dierum, sicut & festum azymorum, & singulis diebus offerebantur eædem hostiæ, quæ & in Neomenia.

Penthecostes.

De festis Septembris.

Cap. XLVIII.

Festum clangoris siue tubarum fiebat prima die Septembris in memoriam liberationis Isaac; qui eo die liberatus est, ariete pro ipso immolato. Hac die duplex erat festum scilicet Neomeniæ & tubarum; vnde Psalm. *Buccinate in Neomenia tuba:* hac autem die præter iuge sacrificium & hostias Neomeniç offerebatur in holocaustum vitulus vnus, aries vnus, agni anniculi septem, hircus vnus pro peccato cum libamentis suis.

Festa tubarum.

Festum propitiationis fiebat decima die Septembris, quia in ea retulit Moyses filijs Israel dominum placatum super offensam vituli. Eadem die ieiunabant homines & iumenta, & etiam pueri septennes, vsque ad vesperam, pro memoria mortuorum: Et inde dies afflictionis dicebatur, & etiam dies expiationis quia tunc expiabatur tabernaculum, & altare, sanguine vitulæ

Festum propitiationis.

ne vitulæ rufæ; & fiebat cinis ad expiationem immundorum. Ipsi etiam filij Israel ipsa die expiabantur per missionem hirci apompei. Oblatio autem huius diei erat vitulus vnus, aries vnus, agni anniculi septem, hircus vnus cum libamentis suis pro peccato.

Scenopegia. Scenopegia id est fixio tabernaculorum, celebrabatur quintadecima die eiusdem mensis, sic dicta, quia tunc septem dies habitabant sub vmbraculis in memoriam 40. annorum quibus sub tabernaculis fuerant in deserto; horum 7. dierum, quibus protelabatur solennitas prima, & vltima, solennes erant, octauus etiam dies solennis erat, in quo faciebant collectam forte in vsus pauperum, vel alios communes vsus. Fiebat etiam oblatio magna in hoc festo, vt post dicetur. Et nota, quod illæ tres solennitates hebdomadales præcipuæ dicebantur, & sabbatum quod intercidebat, dicebatur magnum sabbatum, vel sabbatum sabbatorum; alias autem solennitates addiderunt Hebræi propter varios euentus, vt Encenia & Phurim id est festum Hester, sed non dicuntur legales quia non in lege institutæ.

De votis mulierum, & vrbibus Leuitarum, & matrimonio contribulum.

Cap. XLIX.

PRæcepit etiam dominus vt Leuitæ in omnibus tribubus dispersi haberent 48. ciuitates ad habitandum, & à muris forinsecus per circumitum terram mille passuum obtinerent, in qua essent suburbana ad alenda pecora. Ex his 48. ciuitatibus, sex erant refugij scilicet tres vltra Iordanem, & tres citra, filiabus Salphaat, ipso mortuo sine filijs, iubente domino cessit hæreditas. Quarum etiam occasione data est lex generalis, vt si quis moreretur sine filijs, filia succederet patri in hæreditate. Si autem nec filiam haberet, frater vel patruus, vel cognatus.

Iterum autem ne in iubilæo confunderentur sortes, si filiæ succedentes patri in hæreditate, nuberent alterius tribus hominibus, quia hæreditas earundem ad aliam domum perpetuo transferretur: ideo earundem occasione alia lex à domino per Moysem promulgatur scilicet vt omnes viri ducerent vxores de tribu & cognatione sua, vt hæreditas in familijs permaneret: hoc autem intelligendum est tantum de illis mulieribus, quæ locum primogenitorum tenebant, id est quæ patri in hæreditate succedebant. Alijs enim mulieribus licebat contrahere cum viris alterius tribus: vnde patet quod beata Virgo cum esset primogenita & hæres paternæ hæreditatis erat de tribu Iuda, de hac enim tribu erat vir eius Ioseph.

De recapitulatione legis.

Cap. L.

DEnique Moyses anno 40. ab exitu filiorum Israel de Ægypto, videns diem mortis imminere, omnem populum ad Iordanem conuocauit: ibique Deuteronomium condidit, quod Latine dicitur secunda lex, non quia sit alia à prædicta, sed eadem secundo repetita. In hoc enim libro materia trium præcedentium librorum breuiter iteratur: quędam enim superius prætermissa hic superadduntur. Fit autem hæc legis iteratio triplici de causa. Primo vt nouę legis typus præhabitus commendetur: in hoc enim quod liber iste multa in breui recolligit, & quędam etiam superius prætermissa superaddit, euangelium præfigurat, quod imperfecta legis supplet. Secundo vt vtilitas prædictorum inculcetur. Quod enim vtile est, sæpe dicere, non debet esse pigrum; nec audire molestum. Tertio vt duritia Iudæorum condemnetur, qui toties dicta non intellexerunt, nec custodierunt. Vnde & ipsum Deuteronomium iussit Moyses reponi in arca fœderis, vt esset ibi in testimonium contra eos.

Lex iteratur tribus de causis.

Tria in Deutero nomio præcipuè iterantur. Et nota, quod in hoc libro tria principaliter iterantur scilicet præcepta, & cæremoniæ, ad commendationem memoriæ, & ipsorum confirmationem: beneficia Dei ad roborandum in eis eius dilectionem; flagella, quæ sustinuerunt ad incutiendum timorem, vt quos amor non prouocabat ad bonum, saltem timor à malo reuocaret. Inter hæc igitur addidit de iudicibus per singulas vrbes instituendis, & de appellatione ad summum Pontificem, & de timidis & solicitis ab exercitu remouendis, de Chananæis in fœdere deuitandis ac penitus extirpandis; & quibusdam ab ingressu Ecclesiæ coercendis; de plagis infra quadragenarium numerum cohibendis; de suscitatione quoque seminis defuncti, & de libello repudij; repudium quidem promissio fuit; quia Iudæi proni erant ad vxoricidium, & ideo secundum glossam ad duritiam cordis eorum, scripsit eis hanc legem, mallens sufferre dissidium, quam committi homicidium. Dare autem libellum in repudiatione præceptum fuit; vnde non dicit, qui voluerit dimittat & det ei libellum, sed si quis dimiserit, det ei libellum; vir quidem in hoc libello scribebat, quod nunquam conueniebat cum vxore, & causam propter quam ei displicebat, & tradebat ei libellum hunc, vt coram sacerdotibus legeretur, & postquam iurauerat vir verum esse, quod scripserat, permittebatur vtrique copulari alij: ita inquam permittebatur, quia nulla lege puniebatur, vnde permissio erat comparatiua, non absoluta & potius humana quam diuina. Vnde Moyses inquit ad duritiem cordis vestri permisit &c. Iudęi secundum Aug. prudenti consilio dicunt hoc esse statutum scilicet vt in repudiatione daretur libellus repudij: quia quando veniebat causa coram iudicibus & sapientibus, ipsi nitebantur reformare pacem inter virum & mulierem. Si autem nullo modo poterant, tunc permittebant diuortium propter maius malum vitandum secundum quod dictum est. *De libello repudij.*

De tertia decimatione.

Cap. LI.

Tres fiebant decimationes. ADdidit etiam de illis decimis, quæ fiebant tertio anno. Tres enim fiebant decimationes prima & secunda singulis annis, tertia tertio anno: primæ decimæ Leuitarum erant, quas ipsi decimabant sacerdotibus, vt habetur in Numeris 18. & non solum Leuitarum qui erant in Hierusalem, sed etiam aliorum vbicunque essent; secundæ semper afferebantur in Hierusalem ter in anno, & comedebant inde offerentes, & familiæ eorum & Leuitæ in pastoforijs quæ erant in atrio tabernaculi, vt habetur in Deuteronomio. In tertio autem anno duabus primis decimis sublatis fiebat tertia decimatio; itaque in anno illo fiebat triplex decimatio scilicet duæ prædictæ quæ fiebant singulis annis, & insuper hæc tertia, quæ tantum tertio anno; hæ autem tertiæ decimæ non ferebantur sicut nec primæ in Hierusalem, sed dabantur pauperibus per singulas ciuitates. De his habetur in Deuteronomio 16. verumtamen remotis longe à templo, quia non poterant illuc venire singulis annis; indulgebatur tantum venire tertio anno. Hi sicut alij separabant singulis annis, decimas primas, & dabant Leuitis, qui habitabant cum eis, separabant & secundas, & has quia remoti erant apud se reseruabant primo & secundo anno. Tertio autem anno, quo ipsi veniebant in Hierusalem, separabant tres decimas, & primam quidem dabant Leuitis, tertiam tertio anno collectam dabant pauperibus, secundam autem tribus annis collectam, tertio anno ferebant in Hierusalem, & inde fiebant expensæ, & oblationes.

De benedictionibus populi & morte Moysi.

CAP. LII.

Transgressor legis non debet desperare sed pœnitere.

FInita recapitulatione legis proposuit Moyses benedictiones obseruatoribus: maledictiones vero transgressoribus. Deinde hortatur eos, vt si forte contingeret eos legem transgredi, & ob hoc in manus hostium tradi, & captiuari, ne desperent; sed conuersi ad deum agant pœnitentiam, & ostendit beneficia, quæ ex pœnitentia consecuturi sunt; & sunt quatuor in summa scilicet reductio in terram promissionis; circuncisio cordis; rerum abundantia; cordis lætitia. Post hæc autem tradidit Deuteronomium Leuitis vt reponerent illud in arca domini, & esset ibi contra transgressores in testimonium, & vt semper in 7. repromissionis anno legeretur à summo sacerdote, & in edito loco, vniuersis vtriusque sexus audientibus in die Scenophegiæ. Moriturus quoque Moyses ad instar Iacob Patriarchæ, populum quem à Deo regendum susceperat benedixit, vbi tamen Simeon inter ceteras tribus benedici non meruit, quia nec à patre benedictus est, sed maledictus pro Sichimitis, quos in dolo occidit. Leui vero quamuis eiusdem sceleris particeps fuerit, benedictionem tamen à Moyse suscepit, fortè quia per Simeon ad hoc inductus, non adeo grauiter peccauit, vel potius quia scelus illud postea redemit, dum zelo Dei accensus, idolatras, id est vituli adoratores interfecit.

Moritur Moyses.

Tandem vero Moyses iuxta præceptum domini ascendens in montem Abarim, & inde in montem Nebo vsque ad verticem ipsius, qui dicitur Phasga, & inde contemplatus terram promissionis & mortuus est; cum esset annorum 120. & non cognouit homo sepulchrum eius, quod ideo diuinitus factum Hebræi autumant, ne ipsum mortuum Iudæi pro Deo colerent, quia proni erant ad idolatriam. Hieronymus super Amos videtur velle quod Moyses ad instar Enoch & Heliæ diuinitus in cœlū raptus sit, sic enim dicit: Edificat inquit in cœlo ascensionem suam, ascendit cum Enoch, ascendit cum Helia, ascendit cum Moyse, cuius sepulturæ locum (quia in cœlum ascenderat) inuenire non potuit. Octogenarius (vt supra dictum est) Moyses ducatum populi suscepit; & annis 40. populum rexit, itaque Pentatheucus duorum millium 493. annorum historiam comprehendit. 2493.

De ortu regni Cretensium.

CAP. LIII.

** aliàs Apteras iuxta Eusebium.*

HElinandus 20. libro. Moysis temporibus in Creta regnauit * Abderas, qui & vrbem condidit, puto autem quod vrbem sui nominis, quæ & Abdera dicitur, de qua fuit Demetrius Abderides. De Cretensibus autem sic loquitur *Iustinus lib.* 44. Curetes saltus Tartesiorum incoluere, in quibus dicitur Tytanas aduersus Deos pugnasse, horum Rex vetustissimus Gargoris, colligendi mellis vsum primus inuenit; huius filia incestu cum filium procreasset, pater pudore flagitij eum iussit varijs generibus mortis exponi; post dies cum ad corpus expositi missum esset, inuentus est vario ferarum lacte nutritus: postmodum hunc domi relatum, in callem angustum proijci iussit, per quem armenta commeare consueuerant. Cumque etiam ibi ab armentis non tangeretur, sed aleretur, canibus eum proijci iussit, multo ieiunio ad eius esum incitatis, post hæc etiam Suibus, à quibus cum aleretur, in oceanum demergi iussus est, vbi iactus ab æstu, in littore sanus exponitur, & ibi à cerua quadam est nutritus. Inde eximia velocitas puero fuit, & inter ceruorum greges diu peragrauit; ad vltimum laqueo captus, regi dono datus est, quem recognoscens & miserans, successorem sibi constituit nomen illi impositum est Habidis, qui rex factus; leges populo suo adinuenit, boues primo aratro domari, & frumenta sulco quærere docuit, ab hoc & seruilia ministeria populo interdicta, & plebs in 7. vrbes diuisa; quo mortuo regnum per multa sæcula à successoribus possessum est.

Gargoris mellis vsum inuenit.

Gargoris sæuitia in nepotem.

Habidis.

Eusebius in Chronicis. Anno Moysi 35. Cecrops regnabat in Attica, à quo vsque ad Troyæ captiuitatem fuerunt anni 375.

De ortu regni Atheniensium.

CAP. LIIII.

EX tunc ergo scilicet post annum prænotatum regni Atheniensium annotatur principium, in quo Cecrope regnante, primum in arce, oliua nata est; & ex Mineruæ nomine, quę Græce Athena dicitur, Athenæ nuncupatę sunt; huius autē regni annotātur anni 50. post hūc regnauit ibidē Granaus annis 9. Amphitryon 10. Erictonius 50. Pandion 40. hic fuit Erictonij filius, cuius filiæ Progne & Philomela. Post hunc Ericteus annis 50. Cecrops secundus 40. Pandion secundus 25. Egeus Pandionis filius 48. Theseus 30. qui aduersus Thebas dimicauit. * Menesteus 24. Demophoō, Thesei filius 33. Oxyntes 12. Aphidas 1. Thimœtes 8. Melanthus 37. Codrus 21. qui iuxta responsum seipsum morti tradens, bello Peloponesiaco interimitur, in quo Heraclidarum imperium destructum est, quod 382 annis perseuerauerat. Post Codrum vero fuerunt principes, quorum primus Medon, regnum in fine vitæ, Athenis obstinuit, & post eum cęteri reges, præfuit autem Atheniensibus annis 20. Post hunc Agastus 36. Archippus 19. Thersippus 41. Phorbas 31. * Megathe 30. Dyogenetus 28. Pheredus 19. Ariphron 20. Thespicus 27. Agamnestor 20. Eschilus 23. Alcamenon 2. Post hoc Athenis principes, qui vsque ad mortem suā reipublicæ præerant, desierunt, & in 10. annis magistratuum consuetudo inducta est. Regnauitq. primus Carops filius Eschili annis 10. Æsimedes post eum 10. * Hypomenes 10. Leocrates annis 10. Abisander 10. Erixias 10. Post hæc Athenis annui principes constituti sunt cessantib. regib. nouemque principes ex nobilibus vrbis electi præfuerūt, annuo imperio rempublicam agentes.

** alias Mnestheus.*

** alias Megades.*

** Eusebius hic interserit Elidicum qui annis regnauit 10.*

Temporibus quoque Moysi Hercules primus fertur Ancheam luctæ vicisse certamine; primus Cecrops bouem immolans, Iouem appellauit. Deucalion apud eos regnare orsus est, qui circa Parnassum morabatur Io Inachi filiæ, Iupiter mixtus est, quæ in bouem (vt dicitur) versa Bosforus appellata est. Diluuium quod sub Deucalione in Thessalia, & incendiū quod à Phaetonte factū est in Æthiopia; & mutæ pestilentiæ locales (vt Plato memorat) fuerunt, Apollinis Delij templum à Cecropis filio fabricatum est.

De gestis Iosue.

CAP. LV.

AVthor. Iosue Moysi successit anno egressionis Ægypti 41. ætatis autē tertiæ quingentesimo 46. Mundi vero secundo millesimo 494. hic confortatus est à domino: præmissis exploratoribus: per patentem Iordanis alueum Hebræos transduxit, & expugnatis Chananeis, terram 12. tribubus sorte distribuit. 2494.

Comestor cap. 11. in libr. Iosue Concessit autem tribui Iudæ montana ad meridiem, quę iam acquisierant: sed nōdum sorte tradidit. Effraim quoq; concessit montana ad Aquilonem: inter vtrunq; mediam tribum Manasse collocans; his tribubus cōmisit terram alijs in castra manentibus, tum quia bellicosæ erāt, tum quia digniores. Sciebat. n. regnum Iudæ esse promissum; & Manasse & Effraim benedisse Iacob pro beneficio Ioseph patris eorum. Dedit aūt Effraim extra sortē aliorū agrū Sichem.

Author. Nota, quod primogenitura diuisa videtur in tres tribus, ad primogenitum enim pertinebat regnum & sacerdotium, vnde Melchisedech Rex erat & sacerdos, & etiā primogenitus diuidebat alijs hæreditatem.

Regni

De tribu Iuda orti sunt Reges fortissimi.

Regni ius datum est Iudæ. De Iuda enim fuerunt Reges fortissimi scilicet Dauid & successores eius; & etiã Christus, qui regnauit super totum mundum, & hoc ius regni meruit Iudas, quando trepidantibus fratribus in ingressu maris rubri, primus ingressus est post Moysem. Sacerdotium datum est Leui: distributio hæreditatis Effraim. Iosue enim qui diuisit terram 12. tribubus fuit de stirpe Effraim. De hac etiam tribu fuit Ieroboam, qui primus regnauit super 10. tribus partito regno, propter peccatum Salomonis. Et totum regnum Israel frequentissime in Prophetis vocatur Effraim, propter caput regni, quod erat in Samaria. Vnde primo Paralipomenon 5. Ruben quidem primogenitus fuit Israel, sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph. Porro Iudas, quia erat fortissimus; de stirpe eius principes germinati sũt.

Comestor cap. 13. in lib. Iosue. Iterum conuocauit Iosue Ecclesiam in Sylo; proiectisque sortibus; prima sors Iudæ egressa est, secunda Simeonis qui tamen, quia paucus in numero fuit, in sortem Iudæ receptus legitur, fortè vt Iudas eum defenderet. Tertia Beniamin, hæc sors angustissima propter terræ fertilitatem: tulerunt enim Hierico & Hierosolimam; quarta Effraim; quinta medietati Manasse; sexta Isachar; septima Zabulonitis; octaua Aseritis; nona Neptalitis; vltima Danitis. Soli autem duo, qui priuilegiati, sine sorte terram habuerunt; Caleph, Hebron habuit. Iosue Tamnatha vel Thanasara, & etiam Sichem secundum Iosephum; Sed & Leuitis separauit 40. & 8. ciuitates ad inhabitandum, quarum 10. acceperant prius in Amorrea; de reliquis 38. tres constituit ciuitates refugij; Hebron, de Iuda Sichen, ex Effraim; de Neptalim Cedes.

Author. Iam vero tres alias constituerat Moyses trans Iordanem scilicet Bosor de sorte Ruben, & Ramoth, de sorte Gad, & Golam de Manasse.

Incidentia tempore Iosue.

Sub Iosue quidem Iordanis alueus, miraculosè nudatus aquis, liberum iter populo præbuit, clangentibus sacerdotibus Hierico corruit. Ipso quoque Iosue contra hostes pugnante, sol vnius diei spacio stetit.

Moritur Iosue & sepelitur in Tanassara 2520.

Tandem Iosue mortuus est cum 110. annorum esset. Erat enim annorum 44. quando ad Moysen accessit eique 40. annis in deserto seruiuit. Vnde colligitur quod 26. annis populum trans Iordanem rexit.

Tempore ducatus Iosue, Cath filius Hermetis, Termegisti dignoscitur fuisse Phęnix & Cathmus de Thebis Ægyptiorum in Syriam profecti apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. Europæ Phœnicis filiæ Iupiter mixtus est, quam postmodum Asterius Cretensium rex vxorem cæpit, & ex ea Minoem procreauit, qui scilicet Minos postmodum in Creta regnauit: historiam quoque de idolo Myche, & de vxore Leuitæ dicit Iosephus contigisse post mortẽ Iosue & ante Othoniel.

De temporibus Iudicum.

Cap. LVI.

POst Moysen & Iosue duces, successerunt in populo iudices, qui nil iuris habentes in eo nequaquã vt illi principabantur, sed in tribulationibus suis eorum consilio & prudentia populus vtebatur. Sciendum est autem, quod in chronica iudicum varia est computatio annorum, si quidem in libro iudicum, plerumque inter duos iudices ponitur tempus afflictionis Iudæorum; quarum videlicet afflictionum tempora secundum Hebræos annis posteriorum iudicum aggregantur vt habeatur præcisè numerus annorum 480. ab egressu Ægypti vsque ad ædificationem templi, qui in tertio Regum computantur.

Itaque post mortem Iosue, Iudæos alienigenæ annis 8. subiectos tenuerunt, qui temporibus Othoniel primi iudicis secundum Hebræos adiuncti sunt. Item inter Othoniel & Aoth anni seruitutis 18. leguntur, qui temporibus Aoth secundum eos copulantur. Similiter post Aoth 20. post Delboram 7. post Iair 18. post Abdon 40.

Qui omnes simul computati 111. fiunt. Denique si ab annis iudicum separati cum eis numerentur, ab egressu Ægypti vsque ad fundationem templi, sexingenta & vnus anni reperiuntur, computatis scilicet annis decem, Abyalon qui in septuaginta non habetur. Nos autem Eusebium Cronographum & Hebræos ex parte sequentes, sic annos iudicum numerabimus vt minorem illum numerum præcisè qui in tertio Regum legitur habeamus.

De gestis Othoniel, & Sangar, & Delbora.

Cap. LVII.

Othoniel. 2520.

HOrum igitur primus Othoniel frater Caleph ex tribu Iuda iudicauit populum annis 40. cæpit anno egressionis Ægypti 67. ætatis autem tertiæ quingentesimo millesimo 73. mundi vero 2520. hic liberauit Israel de manu regis Mesopotamiæ Syriæ. Huius temporibus regnauit Atheniensium quintus Pandion Erictonij filius, cuius filiæ fuerunt Prognes & Philomela. Cadmus vero Thebis regnauit, ex cuius filia Semele, natus est Dionysius id est liber pater, sub quo & Linus Thebeus musicus fuit. Ea quoq; quæ de Dimetra dicuntur: quã Isidem esse aiunt deam Ægyptiorum & Danae ex qua Perseus nascitur: his temporibus gesta sunt. Tunc etiam dicit Iosephus occisionem in Beniamin factam pro vxore Leuitæ.

Aoth. 2560.

Post mortẽ Othoniel, Aoth filius Iera iudicauit populũ annis 80. Cæpit anno egressionis Ægypti 107. ætatis autem tertiæ sexingentesimo 12. mundi vero secũdo millesimo quingentesimo 60. hic Ambidexter liberauit Israel de manu Eglon Regis Moab ipso in cænaculo suo interfecto. Huius temporibus Athenis sextus regnauit Erichtheus, cuius filiam Orithiam, Boreas Trax rapuit, quem fabula vẽtum fuisse confingit: fabula quoq; Proserpinæ, huius temporibus fuit, Post mortem Aoth Philistæis volentibus intrare terram Israel, Sangar vno vomere sexingentos ex eis viros occidit, & sic ipse quoque populum Israel defendit, sed eodem anno vitam finiuit.

Delbora & Barach. 2640.

Post hoc iudicauerunt Israel Delbora & Barach, qui .s. Barach creditur fuisse vir Delboræ Lapidoch, quia vtriusque nominis eadem est interpretatio, cæperunt anno egressionis Aegypti 187. ætatis autem tertiæ, sexingentesimo 92. mundi vero secundo millesimo 640. & iudicauerunt Israel annis 40. hæc mulier liberauit Israel de manu Iabin Regis Asor, exercitus illius duce Sysara per manum mulieris Iael interfecto. His temporibus Mida regnauit in Phrigia. Ilium ab Ilo est cõdita. Argiuorum regnum defecit & in Micenas translatũ est, vbi primum Perseus regnauit, deinde Euristeus, Atreus, & Thiestes, Agamẽnon Ægystus, & Orestes Tysamenos & Penthilus, & Comethes vsque ad Heraclidarum descensum.

De Gedeone & Abimelech, & Thola, & Iair.

Cap. LVIII.

Gedeon 2680.

POst Delboram quoque Gedeon, qui & Ieroboal dictus est iudicauit Israel annis 40. cœpit anno egressionis Ægypti 227. ætatis tertiæ septingentesimo 32. mundi vero 2680. hic signo victoriæ à domino accepto in vellere, liberauit Israel de manu Madian, terrore lampadum ac tubarum hostibus subito perturbatis, & alijs mutua cæde cadentibus, alijs in fugam versis. Duobus quoque Regibus eorum Oreb & Zeb, insuper & Zebee ac Salmana interfectis.

Huius temporibus Orpheus Trax, habetur clarus, cuius discipulus fuit Museus; Linus quoque magister Herculis omnibus efficitur notus; Hercules certamina consummat, Antheum interfecit. Ilium vastat.

Abimelech 2720.

Post Gedeonem filius eius Abimelech de concubina natus 70. fratres suos de patris vxoribus procreatos, omnes præter vnũ Ioathan, qui minimus erat abscõditus, occidit; sicq; regnũ frauduleter arripuit; cæpit anno

egressionis Ægypti 267. ætatis tertiæ septingentesimo 72. mundi vero secundo millesimo septingentesimo 20. & regnauit in Sichen annis tribus, ex tunc ab ipsis Sichimitis, qui eum elegerant expulsus est, & tandem dum expugnaret oppidum Thebes, à muliere fragmen molæ desuper iaciente excerebratus est.

Thola 2723. Post hunc Thola de Isachar iudicauit Israel in Sanir 23. annis cæpit anno egressionis Ægypti 270. ætatis tertiæ septingẽtesimo 75. mundi vero secundo millesimo septingentesimo 23.

Huius temporis sunt ea, quæ de Minotauro dicuntur. Theseus Atheniensium decimus regnauit, qui contra Thebas dimicauit. Androcheus Athenis, dolo interficitur, Theseus Helenam rapit.

Iair 2746. Mortuo Thola successit Iair Galaadites anno egressionis Ægypti 293. ætatis autem tertiæ septingentesimo 98. mundi vero secundo millesimo septingentesimo 46. & iudicauit Israel annis 22. habens 30. filios quos fecit principes 30. ciuitatum & nomine suo vocauit eas Aniothair.

Eo tempore Minos leges & iura constituit; Hercules agonem olimpicum instituit: Theseus Athenas profugus dereliquit.

De Iepte & Hercule.

Cap. LIX.

Iepte 2768. Post Iair iudicauit Israel Iepte Galaadites, cuiusdam meretricis filius, & ob hoc tanquam spurius à filijs suis eiectus, sed vrgente necessitate postmodum in principatum vocatus. Cæpit anno egressionis Ægipti 315. ætatis autem tertiæ octingentesimo 20. mundi vero secundo millesimo septingentesimo 68. & iudicauit annis 6. Hic contra filios Amon populum Israel viriliter defendit. Sed de prælio reuersus ex voto filiam immolauit, & in vouendo stultus, & in soluendo impius.

Eo tempore Menelaus in Lacedemone regnat, Agamennon Mycenis imperat, Hercules in morbum pestilentem incidit, & ob hoc in remedium doloris in flammas se ieciт, sicque mortuus est. De hoc ait Crisantus ad Dariam, quæ in Hercule sanctitas, qui vitiorum suorum interfectione fatigatus, etiam se viuum combussit, cum machæra & pelle, quam gestabat, hunc Herculem Seneca vocat Etheum, de quo est vltima tragediarum eius, quæ dicitur Hercules. Etheus ab Ethea monte in quo incensus est: *& Varro in lib.* 4. *rerum diuinarum,* putat Herculem ideo victorem dici, quod omne genus animalium vicerit, Hercules Iouis filius ab alijs inuictus: Oniphale præ amore subiacuit, quæ illum nere fecit, & muliebria exercere officia.

Albericus. Hercules deuicto Gerione veniens Italiam ab Euandro tunc Rege susceptus est, & cum se Iouis filium dixisset & virtutem suam probasset, pro numine habitus est; & aram meruit, quę maxima dicta est, & ei data est, quam delphicus Apollo ei in Italia fore prædixerat, primo tamen susceptus non est apud maiores, quia raro aduenæ nisi ius hospitalitatis haberent, suscipiebantur, eo quod in certum erat quo animo venirent. Cum ergo de suo armento ad sacrificia boues dedisset Pinario & Poticio duobus senibus, cum circa solis occasum sacrificia essent petenda, Poticus prior aduenit, Pinarius autem posterior, iam extis redditis, vnde Hercules iratus statuit vt Pinarij familia ministraret epulantibus Poticijs, & sacra complentibus, vnde Pynarij dicti sunt à Græco pinas id est fame.

De causa belli Troyani.

Cap. LX.

Helinandus. Anno quo mortui sunt Iepte & Hercules, Alexander qui & Paris Priami filius rapuit Helenam, & bellum decennale surrexit, ab hoc anno vsque ad quartum annum Regis Achaz, qui est primus annus vrbis conditæ, inueniuntur in chronicis anni 438. quamuis teste Augustino, quidam scripserunt Romam esse conditam sub Ezechia. Orosius autem dicit anno ante vrbem conditam 430. pro raptu Helenæ coniurationem Græcorum, & concursum mille nauium extitisse, & deinde obsidionem decennem. Porro Frigius Dares dicit, quod Duces Græcorum contra Troyam fuerunt 69. qui adduxerant naues mille 200. duas*. Priamo vero venerunt in auxilium duces 33. Causa autem belli fuit, vt scribit Eusebius quod trium mulierum de pulchritudine certantium, præmium fuit, vna earum Helenam pastorali iudici pollicente, de qua re talis fabula ficta est: Iuppiter cum Thetidem amaret prohibitus est à Protheone, quem generaret, qui se à regno depelleret, ille persuasus dedit eam vxorem Peleo, qui fuit Rex in Peloponensi, frater Esonis, patruus Iasonis & illorum nuptijs interfuit cum omnibus Dijs, & Deabus excepta discordia, quæ prohibita est adesse, quæ irata malum aureum in medio trium Dearum iecit, sic inscriptum, pulcherrimæ detur: illæ de formæ pulchritudine contendentes, Iouē iudicem elegerunt, qui eas ad Paridem transmisit, qui Venerem alijs præfecit: ex Peleo autem & Thetide Achilles natus est.

* Dares dicit in summa fuisse naues numero 1140. licet plures computaui in numero separato computando naues quas quisque dux secum attulerat: hac iuxta impressionem Lugdunensem 1569.

De Abessan & Ahyalon & Abdon.

Cap. LXI.

*Abessan. * alias Hesebon.*

Avthor. Post Iepte iudicauit Israel Abessan* Bethleemita. Cæpit anno egressionis Ægypti 321. ætatis autem tertiæ octingentesimo 26. mundi vero secundo millesimo 774. Iudicauit annis 7. habens 30. 2774.
filios, & totidem filias. Filias siquidem maritis dans foras emisit, filijs autem vxores accipiens in domum suam introduxit.

Post hunc Ahyalon Zabulonites cæpit anno egressionis Aegypti 318. ætatis autem tertiæ octingentesimo 33. mundi vero secundo millesimo 781. & iudicauit annis 10. Sed iste cum annis suis in 70. non habetur, pro cuius damno supplendo Eusebius Iosue & Samueli, & Sauli, quorum annos scriptura non exprimit, plures annos quam in Iosepho legeret, annotauit, vt ab egressu ex Aegypto vsque ad ędificationem templi 480. annorum summam quam scriptura prædicat haberet. *Ahyalon 2781. Lege hic Torniellum.*

Post hunc Abdon Thecuites de Effraim cæpit iuxta Eusebium eo anno quo supra diximus cæpisse Ahyalon, annis scilicet eiusdem Ahyalon prætermissis, & iudicauit annis 8. sub his tribus iudicibus Israel à domino non recessit, & terra quieuit, ideoq; nihil memorabile fecisse leguntur. *Abdon.*

Huius Abdon anno tertio, qui fuit Agamemnonis Micenarum regis decimusquintus secundum Eusebium capta est Troya. Vnde gręci ob gloriam victoriæ suæ ex tunc annotare tempora sua cæperunt à captiuitate Troyæ. Tunc dicit Homerus Menelaum & Helenam ad Thuorim regem Aegypti, quem Polybum vocat, diuertisse, repetentes Græciam, post bellum captæ Troyæ. Menestheus autem Atheniensium rex à Troya rediens in medio obijt; post quem Athenis Demophon regnauit. *Capta Troya*

De initio belli Troyani.

Cap. LXII.

Helinandus. Summam belli Troyani ex historia Daretis, quam transtulit Cornelius nepos ad Salustium Crispum quam se inuenisse dicit Athenis scriptam manu ipsius Daretis, summa breuitate in hoc capitulo perstringam.

Castor & pollux audientes sororem suam raptam Helenam scilicet vxorem Menelai, fratris Agamemnonis, nauem ascendentes secuti sunt eam: Et cum in *Causa & modus capiendi Troyam.*

Lesbio

Lesbio littore nauem soluerent, maxima tempestate orta, nusquam comparuerunt. Quos Lesbij vsque ad Troiam quæsierunt, & non inuenientes crediderunt immortales factos; conuenerunt igitur apud Athenas duces Græcorum 69. cum nauibus 1222*. missi sunt primo legati ad Priamum, Diomedes & Vlysses, infectoque negocio pugnatum est. In primo bello Hector Protesilaum interfecit. In secundo Patroclum, & Mirionem, & Aiacem Thelamonium occidisset, nisi eum de suo sanguine recognouisset. Erat enim natus de Hesione sorore Priami; primæ induciæ datæ sunt in biennium, Graijs petentibus. In tertio prælio Hector, Boëton, Archilocum, Prothenorem, duces occidit. In quarto bello Alexander Menelai femur sagitta transfigit. In quinto bello Hector 7. fortissimos duces interfecit Æneas 2. Achiles 4. Diomedes 2. In bello 6. continuis 80. diebus pugnatum est. Graij secundas petunt inducias in triennium. Quo completo iterum pugnatur. Hector in prima acie interfecit tres duces fortissimos, Achilles duos, pugnatur diebus 30. Priamus tertias petijt inducias mensibus sex. Item Agamemnon quartas petit inducias, dierum 30. In nono bello Andromache voluit Hectorem retinere, quia in somnis viderat ei non expedire, vt in bellum prodiret. Quod cum facere non posset. Astyanactem filium ante pedes eius proiecit; sed nec sic eum retinuit, Hector in bellum prodiens tres duces fortissimos occidit, duos vulnerauit, & tertium Achillem: à quo tandem * occiditur. Graij quintas petunt inducias duorum mensium, post bellum decimum Græci sextas petunt inducias in annum.

* Præter Palamedem qui vltimo cum suis aduenit, sic lego cum Martino Polono impresso Antuerpiæ 1574. Homerus autem scribit fuisse Naues 1186. & certe si quis ex Darete velit cõputare numerũ Nauiũ quas secum adduxit quivis dux hãc numerũ magis appropinquare veritati inueniet. Itaq; cõuenerunt Græcorũ vniuersus exercitus apud Athenas maior quam à mundi exordio visus est.

* discooperto pectore scuto post terga posito cũ quendã Græcum Regem captiuũ duceret, lancea vulneratus est & occisus.

De consummatione eiusdem.

CAP. LXIII.

IN bello 11. Palamedes, qui rex per commotionem factus fuerat,* occiditur. In bello 12. Troylus multos occidit. In 13. similiter pugnatur continuis diebus 7. Agamemnon septimas petit inducias, duorum mensium; post iterum pugnatur acriter per dies aliquot; Agamemnon octauas petit inducias 6. mensium, post iterum pugnatur acriter per dies aliquot. Agamemnon nonas petit inducias dierum 30. In bello 18. Troylus Achillem sauciat, pugnatur continuis diebus sex. In 19. bello Troylus ex equo cadens* ab Achille occiditur. In 20. cadit Mennon dux Persarum. Priamus decimas petit inducias dierum 30. In bello 21. Alexander Achillem interfecit in Fano Apollinis, vbi eum quasi ad colloquium conuocauerat. Græci iterum petunt vndecimas inducias. In 22. bello Alexander Aiacem sauciat, & Aiax saucius eum interfecit, & de vulnere statim moritur. In bello 23. & 24. Penthesilea regina Amazonum viriliter pugnat, & Neoptolemum Achillis filium sauciat: à quo tandem ipsa occiditur. Antenor & Polidamas & Æneas Priamo dicunt, vt faciat pacem; quo nolente, patriam produnt. Qua capta Agamẽnon prædam omnem æqualiter diuisit; pugnatum est ad Troyam annis 10. mensibus 8. diebus 12. ruerunt ex Argiuis sicut acta diurna iudicant, quæ Dares Frigius conscripsit octingenta & 86. millia hominum. Ex Troianis autem vsque ad ciuitatem proditam, circiter sexingenta 76. millia hominum, ciuitate prodita 200. millia 76. Æneas nauibus profectus est cum quibus Alexander Græciam ierat numero 22. quem secuti sunt circiter 3400. hominum Antenorem secuti sunt duo millia * quingenta: Helenus cum Cassandra, & Andromache, & Hecuba, & alijs mille sexingentis Termissum petijt. *Dares Frigius dicit Cherronesum.*

* à Paride.

* à Mirmidonibus circumdatus denudato capite viriliter ab Achille occiditur.

Proditione capitur Troya 2784

* alias sexcenta.

De Diomede & socijs eius in volucres vt putatur conuersis.

CAP. LXIV.

AVgust. lib. 18. de ciuit. Dei cap. 16. Græci victores Troyam deletam relinquentes, diuersis & horrendis cladibus dilacerati, atque contriti sunt; & tamen etiam ex eis Deorum suorum numerum auxerũt: nam & * Diomedem fecerunt Deum, quem pœna diuinitus irrogata, perhibent ad suos non reuertisse; eiusque socios in volucres fuisse conuersos, non fabuloso poeticoque mendacio, sed historica attestatione confirmant, quibus nec Deus (vt putant) factus, humanam naturam reuocare, vel ipse potuit, vel certè à Ioue suo Rege, tanquam cælicola nouitius impetrauit. Quinetiam templum eius esse aiunt in insula Diomedæa non longe à monte Gargano, qui est in Apulia: & hoc templum circumuolare, atque incolere has alites tam mirabili obsequio, vt rostrum aqua impleant & aspergant, & eò si Græci venerint vel Græcorum stirpe progeniti, non solum quietas esse, verum etiam insuper adulari. Si autem alienigenas viderint, subuolare, & capita eorum tam grauibus ictibus, vt etiam perimant, vulnerare, nàm duris & grandibus rostris satis ad hęc prælia perhibentur armatæ.

Hæc Varro vt astruat, commemorat alia non minus incredibilia, de illa Maga famosissima Circe, quæ socios Vlyssis mutauit in bestias; & de Archadibus, qui sorte ducti transnatabant quoddam stagnum, atque ibi conuertebantur in lupos; & cum similibus feris per illius regionis deserta viuebant. Si autem carne non vescerentur humana, rursus post 9. annos eodem renato stagno reformabantur in homines. Denique etiam nominatim expressit Demenetum gustasse de sacrificio, quod Archades immolato puero Deo suo Lyceo facere solerent; in lupum fuisse mutatum, & anno 10. in figuram propriam restitutum, ad pugillatum sese exercuisse, & olimpiaco vicisse certamine. Nec idem propter aliud arbitrabatur historicus in Archadia tale nomen affictum Pani Lycæo & Ioui Lycæo, nisi propter hanc in lupos hominum mutationem, quod ea nisi vi diuina fieri non putaretur: lupus enim Græcè Lycos dicitur, vnde Lycæi nomen apparet inflexum, Romanos etiam lupercos, ex illorum velut mysteriorum semine dicit exortos.

* Diomedes Tydei & Deiphiles filius ad Troyam militauit; cuius virtutem mirificè extollit Homerus cum Achilli ferè æquat.

Plinius lib. 10.

Augustinus vt supra cap. 17.

Quid de his & huiusmodi senserit Augustinus cap. 18. eiusdem libri.

CAP. LXV.

NOs cum essemus in Italia audiebamus talia dè quadam regione illarum partium, vbi stabularias mulieres imbutas his malis artibus in caseo dare solere dicebant; quibus vellent, seu possent viatoribus: vnde in iumenta illico verterẽtur, & necessaria quæq; portarẽt postq; perfuncta opera iterũ ad se redirent; nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamque seruari; nec sane dæmones naturas creant*, si quid tale faciunt, de qualibus factis ista vertitur quæstio: Sed specie tenus, quæ à vero Deo sunt creata commutant, vt videantur esse quod non sunt: Proinde quod homines dicuntur per sacrificium Archadum mutati fuisse in lupos; & carminibus Circe socios mutauit Vlyssis secundum istum modum quem dixi mihi videtur potuisse fieri; si tamen factum est. Diomedeas autem volucres quandoquidem genus earum per successionem propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, sed subtractis, credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamemnonis filia: Neque enim dæmonibus iudicio Dei permissis huiusmodi præstigiæ difficiles esse poterant, sed quia illa virgo postea viua reperta est, suppositam pro illa cer-

* creare vocat aliquid de nihilo facere: & hoc modo nihil aliud quam Deus creare potest; idque Theologi omnes vnanimi consensu asserunt licet disputent an hac potentia creandi non possit communicari creaturæ.

uam facile cognitum est. Socij vero Diomedis quia nusquam subito comparuerunt, & postea nullo loco apparuerunt, perdentibus eos vltoribus, Angelis malis, in eas aues, quæ pro eis occultè ex alijs locis vbi hoc genus est auium ad ea loca productæ, ac repente suppositæ; creduntur esse conuersi. Quod autem in tẽplo Diomedis aquam rostris afferunt, & quod blandiuntur Græcis atque alienigenas persequuntur, mirandum non est fieri dæmonum instinctu, quorum interest persuadere, Deum factum esse Diomedem.

De ortu regni Latinorum, & Francorum.

Cap. LXVI.

De ortu regni Latinorum 2784.

EX *chronicis Eusebij*. Post captiuitatem Troyæ, quæ facta est anno tertio Abdon, qui fuit à natiuitate Abrahæ 825. Primus apud Latinos regnauit Æneas, ante quem regnauerunt Ianus, Saturnus, Pixus, Faunus, annis circiter 150. Regnauit autem Æneas tertio anno, vel vt quidam volunt, post annos 8. à captiuitate Troyæ annis tribus. Secundus filius eius Ascanius annis 38. Tertius Siluius 29. Quartus Æneas Siluius 31. Quintus Latinus Siluius 50. Sextus Alba Siluius 39. Septimus Ægippus Siluius 24. Octauus Capis Siluius 28. Nonus Calpetus 13. Decimus Tyberinus 8. Vndecimus Agrippa 40. Duodecimus Aremulus 19. Tertiusdecimus Auentinus 37. Decimusquartus Procas 23. Decimusquintus Amulius 44. Huius anno 20. Remus & Romulus generantur à Marte & Ilia, post Amulium ergo Roma condita, Latini vocati sunt Romani. Quibus primus regnauit Romulus annis 38. & cœpit anno Regis Achaz 6. Post eum regnauerunt senatores anno vno. Deinde secundus rex Numa Pompilius 41. Tertius Tullius Hostilius 32. Quartus Aneus Marcius 23. Quintus, Tarquinius Priscus 37. Sextus, Seruius 34. Septimus Tarquinius Superbus 35. Hi 7. Reges imperauerunt annis 240. vel vt quibusdam placet 243. Inde apud Romanos finito regio dominatu primum consules duo à Bruto esse cœperunt. Deinde tribuni plebis, ac dictatores, & rursum consules rempublicam obtinuerunt per annos ferme 464. vsque ad Iulium Cæsarem, qui primus singulare arripuit imperium: à quo etiam Romanorum principes Cæsares appellati sunt.

Latini vocantur Romani.

De ortu Francorum.

Ex historia Francorum. Tempore Aoth ædificata est Troya, tempore Abdon capta est, post cuius euersionem multitudo magna fugiens, & in duos populos se diuidens, alia Franconem Priami regis Troyæ nepotem scilicet Hectoris filium, alia Turcum filium Troili Filij Priami secuta est; & inde tradunt quidam duos populos scilicet Francos & Turcos vsque hodie vocari.

De Sansone & Pyrrho rege.

Cap. LXVII.

POst Abdon iudicauit Israel Sansonde tribu Dan. Cœpit anno ab exitu Ægypti iuxta Eusebium 336. * Ætatis autem tertię octingentesimo 41. mundi vero 2789. * & iudicauit annis 20. Hic ante natiuitatem suam ab angelo prænunciatus & à natiuitate domino consecratus fortissimus omnium fuit. Itaque filios Israel contra Philistæos potenter defendens; etiã ab eis sponte se nouis funibus ligari permittens, subito vincula rupit, & in mandibula asini, quam in terra iacentem reperit, mille viros ex eis interfecit, ac cæteros in fugam conuertit, sed tandem per mulierem Dalilam deceptus, cum cæsarie capitis sui domino consecrata, simul & fortitudinem amisit, & hostibus in derisum expositus, ad extremum renascentibus crinibus, ac redeunte fortitudine seipsum vna cum eis prostrauit.

*alias 346. *alias 2799 hanc computationem in posterum seruabimus Eusebij, omissis decem annis Abyalon. Samson occidit mille viros. Samson moritur.

Aug. de ciuit. Dei lib. 1. Non autem aliter Sanson excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus hoc latenter iusserat, qui per illum miracula faciebat. *Item in quodam sermone.* Sanson namque fortitudinem habuit, non de natura, sed de gratia: nam si fortis esset natura, cum ei capillus demeretur, fortitudo non adimeretur, sed ad spiritum domini pertinebat illa potentissima fortitudo, dicente scriptura: *Incedebat cum illo spiritus domini*; huiusmodi mysterium in Christo completum est, quem adduxerunt inimici, vt illuderent ei, qui expansas manus ad duas columnas, quasi ad duo ligna crucis extendit, sed aduersarios suos moriens, interemit; sic & passio Christi facta est interfectio persequentium, & ideo dicitur, quia plures occidit mortuus, quam occiderat viuus.

Author. Hoc tempore ea quæ de Vlysse fabulæ ferunt, scribit Palephatus. Ascanius Æneæ filius Albam condidit, Pyrrhus ab Oreste, Delphis occiditur in templo Apollinis *.

Valerius lib. 5. Mitis animus Pyrrhi Regis, qui cum audisset quosdam in conuiuio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habuisse, accersitosque qui illic interfuerant, percontabatur an de se talia dixissent, tunc vnus ex eis, nisi inquit vinum nobis defecisset, hæc, quæ tibi relata sunt, præ his, quę de te locuturi eramus, lusus fuissent ac iocus, tam vrbana crapulæ excusatio, tanquam simplex veritatis confessio, iram Regis conuertit in risum. Qua quidem clementia & moderatione assecutus est, vt etiam sobrij sibi Tarentini gratias agerent, & ebrij bene precarentur.

*proditione sacerdotis Macharei.

De Hely sacerdote.

Cap. LXVIII.

AVthor. Post Sansonem iudicauit Israel Hely, qui & sacerdos à digniori officio agnominatus est, translato enim sacerdotio à filijs Eleazar, hic primus de filij Ithamar sacerdotium accepit, & forsitan ipsemet factus iudex, sacerdotium ad se transtulit. Quidam tamen tradiderunt hunc esse Phinees, filium scilicet Eleazari. Cœpit anno ab exitu de Ægypto 356. ętatis autem tertię 861. mundi vero 2809. & iudicauit annis 40. Hely 2809.

Huius temporibus (vrgente fame) peregrinatus est Elymelech cum vxore & filijs de Bethleem, in regionem Moab; vbi Noemi vxor eius orbata viro ac filijs, tandem cum nuru sua Ruth Moabitide redijt, quam scilicet Ruth Booz de tribu Iuda ratione propinquitatis ad suscitandum consanguineo suo semen accepit, & ex ea filium, Obeth nomine, genuit, qui fuit pater Isai patris Dauid.

Sub Hely quoque Samuel natus puer in templo ministrauit, & anno 12. pleno (vt ait Iosephus) prophetauit. Denique iuxta reuelationem Samueli factam à domino, quod peccatum Hely ac filiorum eius puniturus esset, filiis eius coram Philistæis in bello prostratis, etiam arca domini capta est. Ipse quoque Hely hoc audiens de sella retrorsum cecidit, & fractis ceruicibus expirauit.

Samuel nascitur. Arca domini capta est. Moritur Hely 2849.

Eo tempore filij Hectoris Ilium receperunt, expulsis Antenoris posteris.

Sciendum autem quod licet Iosephus & liber Regum consentiant Hely iudicasse per annos 40. Septuaginta tamen, & liber Paralip. dicunt 20. sed potest dici, quia post Sansonem fluxerunt absque iudice anni 20. qui aggregati sunt annis Hely: quidam tamen dicunt annis 20. quibus iudicauit Samuel aggregandos annis Hely magistri sui, sed verius anni Samuelis iuxta Eusebium & Comestorem ascribuntur annis Saulis.

De Samuele & Saule.

CAP. LXIX.

SAmueli igitur & Sauli post mortem Hely simul annotantur anni 40. Et arca quidem domini capta sub Heli, apud Philisteos 7. mensibus fuit, sed diuino nutu reducta, in domo Aminadab, in Gabaa 20. annis permansit. Interim senescente Samuele, populoque Regem pertinaciter postulante. Saul de tribu Beniamin vir bonus & humilis, statura quoque corporis ab humero, & sursum eminens super omnem populum, diuino nutu eligitur, & à Samuele inungitur: hic cum Ionatha filio suo defendit Israel. Primo quidem ab Amonitis, postmodum à Philisteis, sed quia domino & Samueli inobediens fuit à domino reprobari meruit.

Saul electus in Regem.

Itaque Dauid pro eo regnaturus adhuc puer inungitur, Saul spiritu nequam exagitatur. Dauid interfecto Goliath in populo suo gloriam acquirit. Inde Saul contra eum spiritu liuoris inardescit, insidiose fraudulenterque facit eum generum suum, vt prælia domini gerens traderetur in manus hostium. Denique dum eum instanter persequitur, Dauid vsquequaque diffugiens, tandem apud Achis Regem Geth Philistinorum quatuor mensibus peregrinatur, ac vicinos hostes depredatur. Interim Saul Accepto à* Phitonissa responso, contra Philisteos in bello progreditur, & in monte Gelboe cum filijs suis prosternitur, atque à viris Iabes; quos prius contra Amonitas defenderat, sepelitur.

Saul persequitur & quærit mortem Dauid.

** quidam tradunt Phitonem esse artem suscitandi mortuos quam Phitius adinuenit.*

A Saule itaque cæperunt in Israel tempora regum, & à Samuele tempora nominatorum prophetarum, viuente quidem Samuele, Saul annis 18. regnauit, & eo mortuo duobus; hos annos tamen sacra scriptura non annotauit, in morte Saulis terminatur ætas sæculi tertia, habens annos 941.

Ortus Regni in Israel à Saule incæpit.

2889.

De ortu regni Laced. & Corinthi. & de Codro Rege Athe.

CAP. LXX.

HVius temporibus à quibusdam fuisse putatur Homerus, duo regna exordium habuerunt Lacedemoniorum scilicet & Corinthiorum; Atheniensium vero 17. hoc tempore regnauit Codrus.

Eusebius in chronicis. Anno igitur Saulis 15. Lacedæmoniæ primus regnauit Euristeus annis 42. Post hunc vero Agis anno vno. Post quem tertius Archestratus annis 35. quartus Labotes 37. Quintus Doristus 29. Sextus Agesilaus 44. Septimus Archelaus 60. Octauus Thelecus 40. Nonus Alcamenes 37. Ex tunc reges Lacedemoniorum defecerunt scilicet anno Azariæ qui & Ozias 49.

Anno quoque prænotato, scilicet regni Saulis 15. primus Corinthi regnauit Athletes annis 35. Secundus Tryon 37. Tertius Agilaus 37. Quartus Pryminas 35. Quintus Bacis 35. à quo reges Bacide cognominati sunt. Sextus Agelas 30. Septimus* Eudemus 25. Octauus Aristhemedes 35. Nonus* Egemon 16. Decimus Alexander 25. Vndecimus Phelesteus 12. Duodecimus Authomenes anno vno. Ex tunc Corinthiorum reges defecerunt scilicet anno præfati Azariæ qui & Ozias 42.

** alias Eridemus.*
** alias Egemnon.*

Valerius lib. 5. cap. 6. Codrus Rex Atheniensium, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro & igni vastaretur; humani auxilij diffidentia, ad Apollinis oraculum confugit, ac per legatos sciscitatus est, quo nam modo tam graue bellum istud discuti posset; *respondit deus ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset. Hoc non solum in Atheniensium castris percrebuit, sed etiam in contrarijs; ob hoc illic edictum est, ne quis Codri corpus vulneraret; id postquam cognouit, depositis insignibus imperij, familiarē cultum induit, ac Pabulantium hostium globo se obiecit, vnumque ex his falce percussum, in cædem suam compulit; ne Athenæ occiderent.

** alias responsiq; est.*

Pietas Codri erga patriam

De gestis Dauid.

CAP. LXXI.

EX *chronicis* Dauid itaque primus de tribu Iuda regnauit apud Hebræos annis 40. in ipso Regni eius principio exordium habuit quarta ætas, non vt quidam volunt, pro regni Iudæorum initio cum inchoasset à Saule; sed pro innouatione promissionis olim patribus factæ de Christo, & regno Christiano. Siquidem iurauit dominus Dauid veritatem: de fructu ventris eius sessuro super sedem suam.

Promissio facta Abraha renouata

Cæpit autem anno ab egressione Ægypti 436. à natiuitate Abrahæ noningentesimo 41. Ab initio vero mundi 2889. & regnauit primo quidem in Ebron super tribum Iuda 7. annis: postmodum in Hierusalem super omnem Israel 33. annis. 2889.

Hic quidem pius ac iustus rex, etiam hostibus fidem seruans, eorum necem iniustam vindicauit, atque vir bellicosissimus contra hostes viriliter pro populo suo stetit arcam domini cum honore & gaudio in arcem Syon, quam acquisierat & edificauerat, adduxit, denique pro peccato, quod in Vriam & vxorem eius commiserat, se humilians diuinam misericordiam obtinuit; & tam à filio proprio, quam ab alijs persecutiones, & opprobria non modo patienter, verum etiam libenter sustinuit.

Dauid pius ac iustus.

Tandemque pro plaga populi numerati, altare in area Areuna Iebusei, vbi templum domini construendum erat, extruxit, & holocausta pacifica offerens, Dei propiciationem obtinuit, Denique præparatis impensis ad fabricam templi, Salomonem filium suum adhuc viuens, in regem inungi fecit, eoque instructo, de cultu diuino, & de regni gubernaculo, in pace dormiuit. Huius temporibus prophetauerunt Gad, & Nathan, & Asaph.

Codrus Atheniensis (vt dictum est) iuxta responsum, seipsum morti tradens, bello Peloponesiaco interemptus est, in quo Heraclidarum regnum destructum est.

De Hymnologia Dauid.

CAP. LXXII.

AVgustinus de ciu. Dei lib. 17. cap. 14. Dauid vir in canticis eruditus harmoniam musicam non vulgari voluptate, sed fideli voluntate, dilexit, eaque Deo suo mystica rei magnæ figuratione seruiuit. Diuersorum enim eius sonorum rationabilis moderatusque concentus, concordi varietate compactam, bene ordinatæ ciuitatis Dei vnitatem insinuat.

Author. Hic dicitur eximius prophetarum, quia non solum futura de Christo prædixit, sed etiam ipsum sibi de semine suo nasci promissum annunciauit; & soliloquia id est psalmos vel hymnos, qui solitudinem mentis exigunt, vtpote qui omni affectu spirituali & diuina contemplatione pleni sunt, deuotissime domino decantauit: de quib. dicit Apostolus ad *Ephesios cap. 5. nolite inebriari vino, in quo est luxuria,* sed implemini Spiritu: loquentes vobismetipsis in Psalmis & hymnis & canticis Spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Vnde patet quod frequentatio eorum, & carnalia desipere facit, & mentes psallentium spiritnali deuotione reficit, tristitiam, quoque sæculi, & fastidium boni ab animis repellit, dicente Iacobo, tristatur aliquis vestrùm, oret æquo animo; & psallat.

Diony. in lib. de Hierarchia Angelica. Psalmorum sacra oratio, & omnis Agyographia ad deificationem animorum nostrorum opportunē narratur. Continua

quoque sacratissimorum Hymnologia, animales nostros habitus, coadunatè disponit.

De virtutibus eiusdem.

CAP. LXXIII.

A*Mbr. lib. 1. de officijs cap. 35.* Cumque vero Dauid nisi lacessitus, nec nisi prius consulto domino bellum intulit: prudentiam enim in bello vel prælio comitem fortitudinis habuit; ideo in omnibus prælijs, vsque ad senectutem summam manu promptus, victor extitit.

Idem in lib. de excessu satyri in secunda oratione de fide resurrectionis vno folio post initium. Dauid mortuo filio, quem de Bersabee susceperat, luctum cohibuit, dicens: Ego ibo ad eum, non ipse reuertetur ad me. O maximum desiderantis solatium! O verum sapientis iudicium! idem parricidam filium fleuit, qui non fleuerat innocentem: fili mi (inquit) Absalon, quis mihi det, vt ego moriar pro te; non solus fletur Absalon, fletur patricida; fletur & Amon, fletur & sceleratus, non fletur dilectus: vna ergo fides, & illos mortuos fleuit, & flendum infantem mortuum non putauit: illos enim sibi perijsse credebat, hunc resurrecturum sperabat.

Idem in apologia Dauid cap. 7. Idem Dauid Abner, licet aduersarij agminis ducem interemptum fleuit, & post luctum eius ambulans, depositis infulis potestatis, exequiarum busta curauit: quo facto, docuit etiam fidem esse aduersarijs seruandam; honorandam quoque & in hoste virtutem.

De pænitentia eiusdem.

CAP. LXXIIII.

[Da]uid reprehensus [a N]athan [cogn]oscit [pecc]atum. DIxit quoque Dauid ad Nathan: Peccaui domino, quem nunc mihi facile reperias honoratum, ac diuitem, qui si arguatur alicuius culpæ reus, non molestè ferat? at iste regio clarus imperio tot diuinis probatus oraculis, cum à priuato homine corriperetur, quod grauiter deliquisset, non indignatus infremuit, sed confessus ingemuit culpæ dolore. Maturitas enim veniæ profundam eius pœnitentiam fuisse declarauit, quæ tanti erroris offensam transduxit, dicente Nathan: quoniam pænituit te, Dominus transtulit peccatum tuum. Alij homines cum corripiuntur, peccatum suum ingrauant, dum negare cupiunt, aut defendere; ibique eorum maior est lapsus, vbi speratur correctio. Sancti autē domini, qui cōsummare certamen pium gestiunt, & viam salutis currere; sicubi forte vt homines corruerint, naturæ magis fragilitate, quam peccandi libidine acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo maiora reparantes certamina; vt non solum nullum æstimetur attulisse lapsus impedimentum; sed etiam velocitatis incentiua cumulasse.

[Sa]lutaris est [pœ]nitentia [i]n luctu. Dauid occidit Vriam, non studio crudelitatis impulsus, sed vt pudorem obumbraret concupiscentiæ, verecundiam tegeret, voluit enim eum dominus subiacere tentationi, ne aliquid sibi supra hominem arrogaret. Cæterum in Psalmo illo pœnitentiali. *Miserere mei Deus &c.* vide quot versibus propheta peccatum suum resonet, nec vllus versus sit sine confessione delicti: pro vno peccato, postulat miserationum multitudinem; & nos pro pluribus peccatis vix semel eius misericordiam credimus obsecrandam, delictum quoque nostrum confitentes, potius perstringimus, quam repetimus.

Apologia eiusdem contra Manicheos.

CAP. LXXV.

A*Vgustinus contra Faustum lib. 22. cap. 66.* Legant autem Manichæi, & videant in Dauid; Deum plura redarguisse quam Faustum: sed ibi est & pœnitentiæ sacrificium, ibi est incomparabilis mansuetudo, vsque ad atrocissimum inimicum. Ibi est illa incomparabilis humilitas sub flagello Dei, & ceruix regia ita Dominico iugo subdita; vt armatus & armatis comitatus, amara ex ore inimici conuitia patientissime sustineret: suumque comitem accensum iracundia, quod talia rex eius audiret; & iam iamque in conuitiatoris caput, dextera vltrice pergentem, modestissime refrænaret, regali suæ iussioni diuini timoris pondus adijciens, & dicens meritis suis hoc redditum superno iudicio, quo ille iniuriosus missus esset, vt talia in eum iacularetur opprobria. *Humilitas & patientia Dauid.*

Ibi in gregem sibi commissum tanta dilectio pastoralis, vt pro eis vellet mori: quando populo numerato, peccatum elationis eius sic punire placuit Deum, vt eundem numerum minueret morte multorum, cuius multitudine cor regis fuerat superbia pertentatum; in quo occulto Dei iudicio Deus, apud quem non est iniquitas, & quos nouerat indignos hac vita, huius vitæ subtraxit; & in eo, qui de hominum copia se extulerat, tumorem animi humani eiusdem copiæ diminutione sanauit. *Dilectio eius pastoralis.*

Ibi tam religiosus Dei timor sacramentum Christi in sancta vnctione seruabat, vt cor eius pia solicitudine trepidauerit, quando exiguam particulam de veste ipsius Saulis latenter abscidit, vt haberet vnde illi fidem faceret, quod nollet eum occidere, cum posset. Hæc & multa alia in isto sancto viro reperiuntur imitanda, neque prætermissa est in isto secundum comminationem Dei paterni flagelli disciplina; vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Intelligebatque vir sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam; nisi dominus esset confitenti, & pœnitenti propitius; quantum pœnarum æternarum eius essent digna peccata; pro quibus cum temporalibus emendationibus vteretur: videbat erga se, & manere veniam, & non negligi disciplinam. *Timor Dei resplenduit in Dauide.*

Cur autem Saul per Samuelem correptus, cum diceret etiam ipse sicut Dauid peccaui, non meruit audire quod Dauid, scilicet quod dominus ei ignouisset, nunquid personarum acceptio est apud Deum? absit, sed in simili voce, quam sensus humanus audiebat: dissimile pectus erat, quod diuinus oculus discernebat. *1. Reg. 15. Cor contritum respicit Deus.*

Itaque multi nullius appetentes vxorem, nullumve maritum appetitæ vsque ad mortem persequentes: tamen Dauidicum meritum; quod ipse fecerit apud Deum, habere non possunt. Tantum interest quid cuique in seipso, quantumque displiceat, vt penitus extirpetur: & quid pro eo fructiferum, & opulentum ingenti consurgat fertilitate: quia & agricolæ plus placent agri, qui spinis etiam eradicatis, centenum proferunt, quam qui nullas vnquam spinas habuerunt, & vix ad tricenum perueniunt. *Aug. cap. 68.*

De Salomone & fabrica templi.

CAP. LXXVI.

E*X chronicis.* Salomon regnare cæpit anno ætatis quartæ 41. ab egressione Ægypti 476. A natiuitate Abrahæ 981. Ab initio vero mundi scilicet secundo millesimo 929. & regnauit annis 40. hic filiam Pharaonis regis Ægypti sibi desponsauit: de qua vt dicunt Hebræi, cum adhuc 11. annum ageret contra naturam filium genuit, & in oratione sua sapientiam quam 2929.

cæteris

cæteris omnibus donis præposuit à domino impetrauit.

Ædificatur templum Domini 2933. Anno regni sui quarto, qui fuit 480. egressionis Israel ab Ægypto mense Maio templum domini ædificare cæpit de marmore candido, quod parium dicitur. Et in anno 11. mense Octobri consummauit, ita quod in 7. annis & sex mensibus ipsum cum suis vtensilibus compleuit.

Comestor in lib. 3. Regum cap. 9. Iosephus tamen dicit anno quingentesimosecundo, egressionis de Ægypto describens etiam annos ætatum præcedentium dicens, ab Abraham fluxisse annos 1020. A diluuio 1430. ab Adam 3102. *Descriptio templi.* Habebat autem domus in longitudine 60. cubitos, in latitudine vero 20. pars quidem anterior, quæ sancta dicitur, & erat ab oriente, 40. erat cubitorum in longitudine, reliqua pars ad occidentem 20. cubitorum erat & dicebatur Sanctasanctorum. *Altitudo, longitudo, & latitudo templi.* Porro in altitudine 30. cubitos habebat vsque ad primum tabulatum super quod secunda mansio erigebatur 30. cubitis vsque ad secundum tabulatum. Tertia vero mansio erat 60. cubitorum vsque ad tertium tabulatum, quod erat tectum domus, & sic tota templi altitudo in 120. cubitos ascendebat. Iosephus tamen mentionem non facit nisi de duabus mansionibus vnicuique 60. cubitos ascribens, sed duas inferiores mansiones sub vna comprehendit. *Porticus ante templum.* Eratque porticus ante faciem templi, habens longitudinem iuxta templi mensuram 60. cubitorum & latitudinem 10. cubitorum, surgens in altum (vt dicit Iosephus) vsque ad celsitudinem templi; & fecit in templo fenestras obliquas id est exterius angustas, & interius obliquando diffusas; has excogitauit Salomon.

Trabes templi. Trabes autem posuit in domo per transuersum per tria loca in summitatibus trium mansionum adeo longas, vt forinsecus capita earum prominerent ex vtraque parte. Et ædificauit super capita forinsecus prominentia, tria tabulata ad deambulandum circa templum, quæ in Euangelio pinnacula templi dicuntur; latitudo vero tabulatorum differens erat. Tabulatum enim quod erat subtus, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium sex cubitos, & tertium septem. Quod ad litteram quidam tradunt factum, vt in superioribus tabulatis manentes, non impedirentur ad aspiciendum inferius per obstaculum inferiorum: Hebræus tamen dicit tria tabulata parem habuisse latitudinem, vt si à summo vsque ad imum plumbata cæmentarij dimitterentur, eorum perpenderetur æqualitas. Verumtamen inferius tabulatum quinque cubitorum erat in latum; medium vero 6. quia murus superior arctior factus, quasi per cubitum erat retractus: vltimum vero tabulatum septem cubitos habebat pro retractione muri superius similiter factum: hæc autem tabulata sic erant coniuncta muro, vt ei infixa non essent. Porro in extremitatibus cuiuslibet tabulati, vt deambulantes ab iniuria lapsus defenderentur; ædificauit luriculas, tanquam appodiationes, quæ in libro Regum latera vocantur; in Paralipomenon cancelli; de quarum altitudine nescimus; nisi de supremo, quod habuit in altitudine 5. cubitos.

De ornatu interioris domus & superioris mansionis.

Cap. LXXVII.

Comestor cap. 10. Trabes & parietes auro incrustati. Porro murus mansionis inferioris intrinsecus opertus erat tabulis cedrinis. Trabibus vero solarij affixa erant laquearia cedrina, pauimentum domus tectum erat tabulis abiegnis. Tabulata vero laterum, & laquearia trabium, & pauimenta, tabulis aureis operiebantur cum clauis aureis; quorum singuli erant quinquaginta siclorum; nihilque erat in illa inferiori parte templi, quod auro non tegeretur, vt vultus ingredientium faceret auri lumine resplendere. *Anaglypha* Porro in iunctura tabularum fecit Anaglypha id est tornaturas, vel cælaturas in iuncturis fabrefactis, ne locus iuncturæ deprehendi posset. *Cherubin* In medio vero tabulæ erant imagines prominentes Cherubin & palmæ. Hæc quidem in tabulis cedrinis cælata erant, sed auro tecta, vel in ipsis tabulis aureis. *Sancta Sanctorum.* Oraculum autem quod dicitur Sanctasanctorum, habebat 20. cubitos longitudinis & 20. latitudinis, & 30. in altitudine. In littera tamen habetur, & 20. cubitos altitudinis; quod intelligendum est de pariete cedrino interposito inter oracula, & sanctasanctorum; vt fumus aromatus ascendens de altari per aperturam superiorem, libere intraret in oraculum.

Velum de quatuor coloribus. Erat autem totus paries tectus auro, habens Anaglypha, Cherubin & palmas, ad modum parietum. Huic parieti appensum erat velum de quatuor coloribus, cui intexta erant Cherubin tantæ tenuitatis vt parietis non prohiberent aspectum; quod legitur in euangelio scissum fuisse à summo vsque deorsum. De interiori schemate superiorum mansionum non legi, nisi quod dum consummaretur ædificium, positus est lapis in angulo superiori, non sine grandi omnium admiratione. *Lapis caput Anguli.* Cum enim ædificantes & in fundamento, & in muro eum locare niterentur, non est inuentus locus eius, donec in angulo superiori, & postremus omnium conuenientissime positus est; secundum quod prædixerat Dauid. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes &c.* *Psal. 117.* In summitate vero muri per gyrum affixa erant aurea verna ad magnitudinem hominis, propter aues abigendas, vt de longe aspicientibus, quasi silua aurea videretur. Per gyrum vero muri erat labium exterius, à quo dependebant grandes vuæ aureæ cum * pampinis aureis adeo fabrefactis; vt sursum aspicientibus quasi ad instar auium sæpe moueri viderentur. Porro iuxta terrã ostium lateris medij in pariete erat domus dextræ id est meridianæ, per quod cocleam ascendebant in medium cænaculum; & à medio in tertium, hoc est per ascensum tortuosum, qui vitis vulgo dicitur, qui factus est ad similitudinem coclee testudinum.

** Pampinus est folliculus sub quo fructus vitis à frigore vel ardore defenditur.*

Postes, & fores aureis laminis opertæ. Fecit autem in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulos, & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus, & sculpsit in eis Cherubin & palmas, & cælaturas valde eminentes, & operuit omnia laminis aureis opere quadro ad regulam, foras istæ multæ venustatis erant, & (vt ait Iosephus) non erat in eis lignum maius palmo, quod forte notatur in Regum, cum dicitur; *opere quadro ad regulam:* & erat altitudo earum 30. cubitorum secundum altitudinem inferioris cænaculi; & latitudo 20. Erat quippe latitudo muri 10. cubitorum, & apertura in qua fores erant similiter 10. & ita in muro orientali altrinsecus supererant 5. cubiti. In apertura vero erant quatuor fores, duæ extrinsecus, & duæ intrinsecus, quarum vnaquæque habebat latitudinem 5. cubitorum; & sic erant artificiosè positæ vt clausæ, quasi continuum parietem facerent intus & extra; apertæ, sibi in medio spissitudinis muri obuiabant; & totam eius latitudinẽ tegebant, & sic artificiosè sibi adhærebant; vt quando claudebantur exteriores; clauderentur simul & interiores. Nullus enim in templo nocte remanebat, qui clauderet eas interius.

De ornatu & oraculo eiusdem.

Cap. LXXVIII.

Porro in pariete oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, & postes angulorum 5. vt in quinto angulo medio cardines affixi starent, circa quos ostiola mouebantur, & erant in ostiolis Anaglypha, Cherubin, & palmæ: in oraculo autem erat palma, arca, & propitiatorium; & Cherubin, quæ fecerat, Moyses in deserto.

Comestor cap. 11. Cherubin duo. Fecit autem Salomon Cherubin duo, de lignis oliuarum 10. cubitorum altitudinis; stantes super pauimentum in lateribus arcæ, & habentes pedes obliquatos, quasi ad iubilandum, & eleuatos, opertos auro purissimo, habentes alas aureas singulas, 5. cubitorum, quarum duę extendebantur super arcam, & obuiam

sibi venientes coniungebantur super eam, tegentes sanctuarium infra se positum, alias autem duas extendebant altrinsecus vsque ad parietes.

Porro extra parietem in sanctasanctorum posuit mensam ad Aquilonem, & candelabrum ad Austrum; inter quæ medium erat altare aureum, quod fecerat Moyses in deserto. Sed præter illud candelabrum, posuit alia candelabra aurea eiusdem schematis, sed maioris quantitatis 5. hinc, & 5. inde. Similiter cum mensa quam fecerat Moyses in deserto, posuit alias mensas 10. eiusdem schematis sed maioris quantitatis 5. hinc, & 5. inde. Inter hæc autem posuit altare thymiamatis, & vestiuit illud cedro, quod etiam dicitur altare oraculi id est coram oraculo. Intelligitur hoc altare fuisse de lapidibus, quos ferrum non tetigit, & erat opertum per circuitum tabulis cedrinis, sed illæ opertæ erant ex omni parte laminis aureis, cuius quantitatem non memini me legisse. Illud vero modicum altare, quod fecit Moyses in deserto, forte repositū erat in sanctasanctorum; non ad vsus quotidianos thymiamatis, sed ad aliquos vsus singulares; quando semel in anno ingrediebatur sacerdos, cum sanguine; hoc autem inde potest perpendi, quia dicit Apostolus, in sanctasanctorum fuisse thuribulum aureum; & hic erat ornatus templi in interioribus.

[margin: ...ensa & ...ndelabra.] [margin: ...tare thymiamatis.]

De Porticu & columnis eius.

CAP. LXXIX.

IN facie vero templi erat porticus, quæ in euangelio dicitur vestibulum templi; habens columnas æreas in longitudine sui dispositas, in medio quarum erant duæ mirabiliores cæteris, positæ ante fores templi, habentes in medio sui spacium 10. cubitorum, secundum latitudinem portæ templi; quarum talis erat compositio: stilus, vel stipes columnæ, habebat 18. cubitos altitudinis, non planus sed valliculatus, habens in circuitu cannales cauationis 4. digitorum & erat fusilis; & linea 12. cubitorum ambiebat illum. Epistilium vero columnæ, latius erat stipite, & rotundum, opere reticulato cælatum. Capitellum quoque superpositum epistilio, fusile erat & 5. cubitorum altitudinis, & suprema parte erat liliatum; latera vero ipsius ex omni parte in modum retis, & catenarum erant contexta, septena versuum retiacula, erant in capitello vno, idest 7. ordines habentes eandem cælaturam. Super capitellum vero erat quasi funiculus, super quem in duobus ordinibus positum erat retiaculum tegens eius summitatem, & descendens aliquantulum circa latera capitelli in circuitu. In cuius extremitate dependebant in duobus ordinibus ducenta malagranata. In epistilio quoque dependebant malagranata, legitur enim quod capitella erant super summitatem malagranatorum. Eiusdem compositionis erat altera columna.

[margin: ...mestor ...p. 12. ...rticus.] [margin: ...istilium.] [margin: ...pitellum.]

De compositione vero basium non legi, hæ duæ columnæ proprijs nominibus vocabantur, tum propter sui magnificentiam, tum propter futurorum multam præfigurationem, dextera dicebatur Iachim, sinistra * Booz, de reliquis columnis vestibuli modicū agit historia. Capitella eorum minora dicit vno cubito prioribus capitellis. De schemate eorum tantum dicit quod erant liliata & habebant retiacula superposita. Has columnas & omnia vtensilia templi ærea, & quicquid in eo de ære factum est, fudit * Hyram. Aliquando tamen de auricalco dicuntur facta, quod idem est, cuius splēdor & pulchritudo similis erat auro, vt dicit Iosephus. In hoc vestibulum ascendebatur ab atrio sacerdotum 12. gradibus secundum Iosephum. Quidam tamen dicunt 7. secundum visionem Ezechielis, dicunt enim in multis concordare compositionem templi materialis, cum compositione templi spiritualis, quod vidit Ezechiel.

[margin: ...lumnæ.] [margin: *alias Booz est robur.] [margin: *Tyrius ...nus fa... ...ntia de ...bu Nepthalim.]

De domunculis & atrio sacerdotum.

CAP. LXXX.

ÆDificauit autem Salomon in circuitu templi post vestibulum 30. paruulas domos, quę sui copulatione totum templi spacium extrinsecus ambiebant; harum singulæ habebant 5. cubitos latitudinis & tantundem longitudinis & 15. etiam in altitudine. Ingressusque earum ita fecit adinuicem, vt ex alia ingrederetur ad aliam, aliquo spacio interposito. Et supra eas ædificatæ erant aliæ æquales eis, & mensura & numero, ita vt latera templi tria, per circuitum tegerentur domunculis vsque ad primum tabulatum exterius. Reliqua vero pars templi superior circumædificata non erat, sed libere videri poterat. Non fuerunt hæ domunculæ pastophoria, vel exedræ, sed cubilia, & cænacula Hebdomadariorum & gazophilacia vasorum, & vestium templi.

[margin: Domus in circuitu templi.] [margin: Comestor cap. 13.]

Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum & vno ordine lignorum cedri. Porro plura fuerunt atria citra templum, vt in psalmo legitur. *Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.* De interiori tantum atrio mētio fit in Regum; de eodem, & de secundo tractat Iosephus; sed præter hęc duo fuerunt alia duo. Igitur atrium interius erat platea grandis, & ex omni parte circa templum diffusa per quadrum, quæ præ foribus templi ad orientem plurimum extendebatur, quia ibi erat altare æreum, & luteres; & ibi ministrabant sacerdotes, & leuitæ coram domino; circa vero vtrumque latus templi, non adeo diffusa erat, ab Occidente vero strictior, cuius pauimentū vario marmore stratum erat, & diuersis imaginibus venustatum; hoc atrium cingebat murus breuis in latitudine tantū trium cubitorum: itē erat cubitus vnus, lapidum vnius coloris; secundus, alterius; & tertius, tertij. Intus autem vestitus erat cedro; & positus est per gyrum in extremitate huius atrij; vt cæteros à ministris ab ingressu atrij prohiberet. Ad hunc appodiabant se psallentes, & conuersi ad populum super hunc inclinati loquebantur. In eodem muro stabant columnæ æquis interuallis dispositæ, populum extra stantem ad legem sanctimoniæ præmonentes, aliæ, litteris Hebræis, aliæ, Græcis, aliæ Latinis, & ne intrarent locum sanctum prohibentes, hic ambitus muri proprio nomine vocabatur Gion: Latine vero cācellus; vnum solum habebat introitum ab Oriente, contra portam templi, habens aperturam 25. cubitorum, sine foribus vsque ad hunc introitum ascendebant viri, & mulieres, deferentes oblationes suas ad ministros sibi occurrentes; nec licebat eis vlterius transire nisi in quibusdam casibus. Et ascendebant ad ipsum per 14. gradus. Hoc atrium dicebatur interius, vel atrium sacerdotum quod etiam illi, qui erant Aaronitæ, sed propter maculam aliquam offerre non poterant, non intrabant, licet de sacrificiorum partibus alerentur.

[margin: Comestor cap. 14.] [margin: Atrium interius.]

De cęteris atrijs templi.

CAP. LXXXI.

POst istud atrium, & infra ipsum in decliui latere positum erat secundum atrium quod dicebatur sanctum; quod Iosephus vocat aulam, vel basilicam grandem. Erat autem diffusum per circuitum circa atrium interius; longe tamen maius eo, & pauimentum vario marmore, eratque circumseptum muro in altitudine 25. cubitorum interius; exterius vero altitudinis 40. cubitorum, secundum decliuitatem collis, & licet sic esset altus, non ascendebat tamen vsque ad fabricam templi; nec ipsius aspectum prohibebat; erat autem murus iste ad occidentem simplex, & nullam habens portam. In vtroque vero latere, & in fronte orientali, habebat porticus circumiacentes instar claustri

[margin: Comestor cap. 15. Aula siue Basilica.]

monacho-

monachorum; in quibus erant columnæ singulorum lapidum diuersi coloris, cum basibus argenteis. Camera vero porticuum, & laquearia, cedrina erant: latitudo vero porticus 30. cubitorum.

Quatuor portæ. In latere meridiano erant quatuor portæ duplices valuas habentes, quæ laminis aureis, & argenteis miro opere erant decoratæ: eiusdem numeri, & eiusdem schematis erant portæ in latere septentrionali.

Ianitores portarum. In his sedebant Ianitores, vt arcerent immundos ab ingressu huius atrij. Porro in orientali fronte erat porta, quæ dicebatur speciosa, habens valuas de ęre Corinthio factas. In angulis huius frontis erant duæ portæ modicæ, per quas ascendebant mulieres ad offerendum, vel forte ministri descendebant in occursum earum ibi, ad suscipiendas earum oblationes; per has portas, quas diximus, ascendebant vndequaque viri mundi in atrium secundum, vt orarent sub diuo, tempore serenitatis; sub porticibus tempore tempestatis. In platea orientali huius atrij, vendebantur animalia, & volucres ad offerendum, & mensæ numulariorum stabant ibi, quas euertit dominus.

Gazophilacia. In porticibus autem circa portas stabant gazophilacia diuersi generis. id est, arcæ Musach, in qua reponebatur oblatio regum, & magnarum festiuitatum. Corban in qua oblatio sacerdotum, & votiua. Tertia quoque quæ propriè dicebatur gazophilacium, in qua oblatio pauperum, & oblatio quotidiana ad opera templi, vel ad vsus pauperum.

In porticibus laterum erant pastoforia id est loca separata ad comedendum, in quibus sacrificantes de partibus sacrificiorum, quæ eos contingebant, vescebantur coram domino. Quidam tamen volunt, quod ibi tantum à foris venientes de finibus Israel comedebant; & ob hoc dici pastoforia.

Cathedra in porticibus. In eisdem porticibus erant cathedrę id est tria genera sedilium, vt ait Isidorus, in cathedris sedebant Doctores in gymnasio. In synedris auditores in consistorio, & dicebantur synedræ quasi consessus. In exedris assessores cum iudice, quando secretius aliquid tractabant, quasi in locutorio, & dicebantur exedræ quasi assessus; licet exedra improprie legatur pro thalamo. Hoc atrium secundum, sæpe in euangelio dicitur templum, vt vbi dicitur quod oues & animalia vendebantur in templo, & quod Iesus docebat in templo, & quod filij Israel orabant in templo, & cætera in hunc modum.

Comestor cap. 16. Atrium mulierum. Porro sub hoc atrio erat tertium atrium, similiter in decliui latere montis positum eiusdem compositionis cum secundo; & si non tantæ venustatis; nec tam preciosi ornatus; in hoc orabant mulieres mundæ tantum.

Atrium immundorum. Infra atrium illud erat & quartum, in quo orabant viri immundi, & mulieres & gentiles, cuius murus exterior in radice collis positus erat, & ascendebat 400. cubitis vsque ad verticem tantum collis; in quo templum erat situm, & ita muri atriorum in nullo prohibebant aspectum templi, nec eorum, qui ministrabant in atrio interiori.

De altari & mari æneo & luteribus.

Cap. LXXXII.

Comestor cap. 18. Altare. IN atrio interiori erat altare æneum factum ex lapidibus impolitis, circumtectum ex omni parte ære, longe maioris quantitatis, quam illud portatile, quod fuit factum in deserto; & erat sub eo fouea grandis, in quam per foramen in medio altaris positum, cineres defluebant, & sanguis, qui ad crepidinem altaris fundebatur, influebat in eam. Quandoque vero mundabatur fouea per fenestram, quæ erat ad orientem, altare vero quod fecerat Moyses propter reuerentiam sui, in aliqua parte atrij reseruatum est. Quod quidam tradunt ibi permansisse vsque ad euersionem templi factam per Romanos: immo etiam postea cum gentiles habitauerunt Hierusalem, fecerunt ex eo horologium sibi.

Mare æneum. In eodem atrio posuit Salomon mare æneum fusile, quod nos lauatorium dicere possumus, vt in eo sacerdotes ministraturi abluerent pedes, & manus in schemate hemisphærij factum, cuius latitudo 10. cubitorum erat per diametrum, à labio vsque ad labium; altitudo vero erat 5. cubitorum, à labio, vsque ad fundum; spissitudo erat trium digitorum. In lateribus autem eius extrinsecus duo ordines erant sculpturarū historiatarum, id est historias aliquas habentium.

Luteres ænei. Fecit quoque Salomon 10. luteres æneos & fusiles, altitudinis quatuor cubitorum, in quibus abluebantur intestina &, pedes holocaustorum, & erant eiusdem staturæ omnes, sicut & bases, quibus insidebant. Erat autem basis composita ex quatuor tabulis, & iuncturis tabularum, per quatuor angulos erant sculpturæ eminentes ad modum columnarum, quas quidam dicunt vocari media intercolumnia; & habebant columnæ proprias cælaturas, homines, arbores, & aues; omnia adeo fabrefacta erant vt non cælata, sed quasi apposita per circuitum viderentur, & basis quasi rotis circunstantibus vehi videbatur: horum luterum 5. in atrio templi steterunt ad dexteram, 5. ad sinistram ad hunc vsum. Natinnei prius lauabant hostiarum membra in probatica piscina, & lota tradebant sacerdotibus, qui ne quid eis interim sordis adhæsisset, luteribus ea immergebant, vt resincerata superponerent altari.

Porrò lauatoria hæc in hunc modum erant posita, quod ingredientibus atrium sacerdotale, primo occurrebat ad meridiem mare æneum, ad abluendas maculas, postea progredientibus occurrebant 10. luteres ad intingenda membra hostiarum: Rursumque progredientibus, occurrebat altare æneum: similiter ad meridiem; positisque hostijs super altare redibant offerentes ad mare æneum & abluebant ibi pedes, & manus, vt sic loti consummarent sacrificia, id est intrarent in templum cum prunis & thymiamate.

Vtensilia altaris. Vtensilia vero altaris ęnei fecit Hyran ex ære lebetes ad suscipiendos cineres, & prunas altaris: ollas quoque & caldarias ad coquendas carnes, & amulas, & fuscinulas, ad extrahendas carnes vel disponendas: & scutras, vasa scilicet æqualis amplitudinis in ore, & fundo, ad calefaciendum. Porro vtensilia templi aurea erant vel argentea. Sic ergo Salomon (vt dictum est) templum in 7. annis & 6. mensibus cum suis vtensilibus compleuit, & 7. mense, forte quia ferè totus solennis erat, eam dedicauit.

De Basilica & domo Regia.

Cap. LXXXIII.

Comestor cap. 22. POstea domum suam regalem ædificare cæpit, quam per annos 13. vix compleuit, quia nec adeo circa illam studium populi feruens, nec sic ad eam à patre sicut ad templum opulentia præparata fuerant.

De domo saltus. Domus saltus duplex erat, & ex duplici materia, pars inferior erat lapidea, & dicebatur nephota id est pigmentaria: in qua reponebantur aromata, & pigmenta ad vsus templi, & domus regiæ, vt ex beneficio terræ & muri diu vigerent quasi recentia. Superior pars domus lignea erat de lignis libani facta, vnde & dicta est domus saltus libani. Quidam tamen putant eam ob hoc sic dictam, quia circumquaque consita erat arboribus & viridarijs miræ recreationis iuxta densitatem saltus libani: In ea reponebantur arma, vt beneficio ligni rubiginem non sentirent; nec solum arma ad pugnandum, sed etiam ad decorem, & * ostensionem regij fastus. Fecit enim Rex Salomon 200. scuta aurea; & 200. peltas aureas, quarum quædam rotundæ erant, aliæ instar semicirculi factæ, his vtebantur custodes regis ante ostium excubantes; & quando Rex

** alias ostentationem.* *Arma regis.*

egrediebatur, præcedebant eum equitantes & ferentes huiusmodi arma; iuuenes flaui, & vsque in equorum sessionem diffundentes cæsariem comis suis adijcientes auritincturam, vt eorum capita sole percussa radiarent; hos sequebatur rex vectus in curru, & ad locum quendam solitus erat exire, qui à Hierosolymis abest duobus funiculis; & dicebatur hortus Eden id est deliciarum.

Comitatus Regis.

Porro pars illa superior quæ dicebatur saltus domus, habebat longitudinem 100. cubitorum, & in latitudine 50. in altitudine 30. cuius camera tota vestiebatur tabulis cedrinis. Sustentabatur autem tribus ordinibus columnarum, vnusquisque ordo habebat columnas 15. è regione se respicientes; & pari modo à se distantes, & ita inter muros & tres ordines columnarum erant quatuor deambulatoria; præ foribus autem domus fecit porticum columnarum 50. cubitorum longitudinis, & 30. latitudinis. De compositione inferioris partis domus lapideæ, tacet liber Regum, forte quia eiusdem compositionis erat cuius & superior.

Domus Regis. Comestor cap. 23.

E regione stabat domus regis grandi interiacente viridario, eiusdem longitudinis, latitudinis, & altitudinis, & similiter inter columnata, veruntamen simplex erat & vnius mansionis. Muri cuius altitudo, habebat quatuor distinctiones, quarum tres diuersis variabantur coloribus. Quarta vero pars cælaturis erat ornata. Erant ibi arbores sculptæ, diuersi generis ramis, & folijs, & pomis obumbratæ: ita vt propter miraculum subtilitatis agitari quodammodo putarentur. In medio totius amplitudinis erat domuncula habens latitudinem 30. cubitorum; & in ea erat solium validis columnis extensum; in quo sedens rex iudicia proferebat, in posteriore parte domus, laquearia & parietes vestiti erant auro, vbi fecit rex thronum de ebore grandem; & vestiuit eum auro, huius ascensus facilis erat per 6. gradus & de marmore porfirio factus: fecit etiam circa domum reliqua habitacula, & sedilia, vbi post causas explicitas residebat, strata omnia marmore & tabulis cedrinis. Fecit & domum reginæ in latere descendentem marmore cedro, auro & argento opulentissime decoratam. Fecit & vtensilia vtriusque domus præclara, nec non vasa quæcunque epulis sunt opportuna, omnia ex auro fecit. Perfecit itaque Salomon 20. annis templum, & domos regias cum suppellectili sua, Hyran rege Tyri præbente sibi auxilium in lignis & auro.

Solium Regis. Non fuit tale opus in vniuersis regnis.

Domus Reginæ.

De cęteris operibus & gloria Salomonis, & de fine eius.

Cap. LXXXIIII.

Comestor cap. 25.

Porro cōuertit animum Salomon ad muros ciuitatis construendos, quos miro robore ampliauit. Vias quoque regias, quæ ad Hierusalem ducerent nigro lapide strauit: in pluribus vero locis ruinas ciuitatum reparauit; sed & nouas ciuitates pro opportunitate locorum fundauit.

De filijs Israel nullum fecit Salomon seruum, sed erant viri bellatores, & ministri eius, Chananeos autem fecit sibi seruos tributarios; classem quoque fecit in insula quadam Ægyptiaca rubri maris, quæ dicitur Asiongaber; & deferebat de ofir aurum multum & argentum, & dentes Elephantorum, & simias, & pauos, & gemmas, & ligna thina multa nimis, quæ erant similia lignis sethin & odorifera; de quibus fecit rex fulcra, & sedilia domus domini; & domus regiæ; & cytharas cantoribus & lyras; nam cinaram & nablum ex electro constituit, quasi nullius precij erat argentum in diebus eius; nam & sedilia præ foribus domorum plurima in Hierusalem argentea erant.

Munera Salomoni allata.

Ad horum incredibilem opinionem regina Saba excitata venit, tentare eum in ænigmatibus; & ingressa est Hierusalem cum comitatu multo, & diuitijs inæstimabilibus. Est autem Saba quandoque nomen regionis; sed hic est ciuitas regalis Æthiopiæ: huius nominis significationes apud Hebręos distinguuntur per apices literarum, sin, & samech: docuit eam Salomon in omnibus his quæ proposuerat, & admirans non habebat vltra spiritum: verumtamen tria præ cæteris admirabatur, domum saltus, etiam supra templi fabricam, ordinem quoque & frequentiam ministrantium in templo. Tertium vero ordinem & distinctionem seruientium regi in mensa. Dedit autem regi munera 120. talenta auri & gemmas preciosas, & aromata, quanta, & qualia visa non fuerant in Hierusalem. Dicit autem Iosephus eam dedisse regi radicem balsami, vnde propagatæ sunt in Engaddi vineæ balsamitæ, cui & Salomon multa redonauit, quæ regina gratis suscipiens ad propria remeauit.

De Regina Saba Comestor cap. 26.

Salomoni Regina splendida donat munera.

Tradunt quidam eam rescripsisse Salomoni, quod principaliter ei dicere timuit se vidisse in domo saltus quoddam lignum: in quo suspendendus erat quidam: pro cuius morte regnum Iudæorum periret, & certis indicijs illud regi indicauit. Quod timens Salomon in profundissimis terræ visceribus occultauit illud. Sed quomodo circa tempora Christi in probatica piscina supernatauerit, incertum est, & creditur hoc fuisse lignum crucis dominicæ.

Salomon Reginæ liberalitatem remunerat.

Author. Itaque Salomon operibus suis, & sapientia, atque diuitiarum gloria vbique nominatus, tandem, per mulieres alienigenas deprauatus, vsque ad idolatriæ culturam desipuit; habuit enim vxores septingentas, & concubinas 300. ideoque & dominus aduersarios ei adhuc viuenti suscitauit; & regnum eius post mortem scindendum prædixit; sicque prius, qui secundum nomen suum pacem habebat vndique per circuitum, vitam in tribulatione finiuit. Dicunt tamen Hebręi quod ante mortem pœnituit: & ob hoc, librum de contemptu mundi, qui Ecclesiastes dicitur, composuit. Huius temporibus Sadoch & * Ahias Silonites prophetauerunt: quidam etiam Homerum & Hesiodum eo tempore fuisse dicunt.

Salomon exteras matrimonio si biiungens ab ijs deducitur

Moritur Salomon.

** alias Achias.*

De Roboam, Ieroboam, Abya, & Asa.

Cap. LXXXV.

Post mortem Salomonis regno bifariam diuiso, super duas tribus; Iudā scilicet & Beniamin regnauit in Hierusalem, Salomonis filius Roboam, & super 10. tribus in Samaria seruus eiusdem, de tribu Effraim Ieroboam. Cœpit itaque Roboam anno quartæ ætatis 81. mundi vero secundo millesimo 969. & regnauit annis 17. Ipse quidem populo scismatis occasionem dedit, dum eis alleuiationem regalis imperij postulantibus non secundum consilia seniorum, mitia, sed secundum consilia iuuenum, dura respondit.

Roboam 2969.

Itaque 10. tribus, eo derelicto, Ieroboam secutæ sunt, insuper eo relicto domino, vitulos aureos, quos fecit in Dan & in Bethel coluerunt, contra hunc prophetauerunt Ahias & Abdo, ad cuius vocem altare scissum est.

Ieroboam Idololatriæ suasor.

Sub Roboam quoque peccauit Iuda, ædificauitque sibi aras, & statuas, & lucos super excelsa: habuitque Roboam vxores 18. & concubinas 30. & nati sunt ei filij 28. filiæ vero 60.

Roboami vxores & liberi.

Anno quinto regni eius * Susach rex Ægypti in Hierusalem ascendit, & templum spoliauit. Hunc autem Susach refert Herodotus multas gētes sibi subiugasse, & quasdam sine bello cæpisse, atque in earum subsannatione, in statuis earum, quæ triumphanti præferebantur, genitalia mulierum insculpsisse. Refert etiam Æthyopias & Phœnices circuncisionem ab Ægyptijs didicisse.

** alias Sesach*

Susacus magnis copijs Iudæam inuadit.

Roboam successit Abia filius eius, anno ætatis quartæ 98. mundi vero secundo millesimo 986. & regnauit annis tribus: hic patris sui malitiam imitatus; habuit & ipse aduersarium Ieroboam, sicut & pater eius.

Abia Rex Iudæ 2986.

Huic

Asa 2989. Huic quoque successit & filius eius Asa, anno ætatis quartę 101. mundi verò secundo millesimo 989. & regnauit annis 41. Hic bonitatem Dauid imitatus effęminatos de terra, & sordes idolorum purgauit: excelsa tamen non abstulit; Æthyopes in bello superauit. Hic igitur in principio iustus, (vt dictũ est) in fine desipuit: nam & contra Baasa, Syrię regis auxilium missis muneribus, inuocauit; & prophetam Ananiam se corripientem, in neruum mitti iussit. Egrotans denique vehementissimo pedum dolore, dominum non quęsiuit, sed magis in medicorum arte fiduciam habuit.

Reges 10. tribuum. Huius temporibus super 10. tribus; post Ieroboam qui conregnauit ei duobus annis, regnauerunt successiue Nabab, & Baasa, & Ela, & Amri, prophetauerunt autem Ahias, & Anani, & Iehu filius Hanani, & Azarias filius Obed.

De Iosaphat rege, & Helia propheta.

Cap. LXXXVI.

Iosaphat 3030. IOsaphat filius Asa cæpit anno quartæ ætatis 142. mundi vero tertio millesimo & 30. & regnauit annis 25. In vijs patris ambulauit, populum ad cultum Dei reuocauit, & lucos destruxit, sed excelsa non abstulit. *Iosaphati cum Achab in Syros expeditio.* Cumque diues esset, & inclytus affinitate, coniunctus est Achab impijssimo regi, & iuit cum eo contra Syros ad recuperandum Ramoth in Galaad, contra Micheæ prophetæ consilium: vnde & à Iehu propheta est redargutus. Porro cum Amonitæ, & Moabitæ & Arabes irruerent in Iudam. Rex indicto ieiunio, omnem populum in templum ad obsecrandum dominum, congregauit. Ibique à Iaziel propheta confortatus, & egressus, hostes percussit, atque fugauit. *Inijt fœdus cum Ochozia.* Sed etiam cum Ochozia filio Achab, cuius opera pessima erant, amicitias inijt: Ideoque naues eius, quas miserat in Ophir propter aurum confractæ sunt in Asiongabera, sicut ei Eliezer filius Dodan prophetauit.

Achab pessimus Idololatra. Huius ergo temporibus regnauit in Samaria: primo quidem Achab pessimus idolatra, qui templum in Samaria ædificauit, & lucum plantauit, consilioque Iezabel vxoris suæ gentilis persequens prophetas domini; prophetas Baal fouit; Benadab virum morte dignum cum cæpisset, dimisit. Insuper & iusto Naboth fraudulenter interfecto, vineam eius possedit. Deinde filius eius Ochozias, qui & ipse viam patris secutus, dominum irritauit. Beelsebub quoque Deum Acharon in infimitate sua consuluit.

Propheta. Prophetauerunt autem his temporibus Elias Thesbites, & Abdias, & Iehu filius Anani, & Micheas Hiemla, & Iaziel filius Zachariæ, & Eliéser filius Dodan, Elias quidem sub Achab latens alimoniam carnium à coruis accepit. Viduæ farinam, & oleum multiplicauit, eiusque filium à morte suscitauit. Ignem cælestem ad vorandum holocaustum, & ligna, & lapides, & puluerem & aquam impetrauit: Prophetas Baal occidit, & post tres annos siccitatis; oratione sua, mox de cœlo pluuiam impetrauit: Sub Ochozia vero duos principes quinquagenarios igne cœlesti consumpsit. Abdias autem; prophetas domini, sub Achab, absconditos in speluncis, pauit.

De Homero poeta.

Cap. LXXXVII.

IN eodem tempore, Agrippa apud Latinos regnante, Homerus poeta in Gręcia claruit, vt testantur Apollodorus grammaticus, & Euphorbius Historicus.

Helinandus. li. 3. Hic Homerus duos libros edidit, Iliadem & Odisseam. Vnde Seneca in epistola 86. Sapiens inquit factus est Homerus antequam carmina vlla cognosceret. Quatuor millia librorum Didimus grãmaticus scripsit, in quibus quæritur de patria Homeri, & matre Æneæ. Appion grammaticus qui sub Caio Cæsare circumlatus est Græcia, & in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus, aiebat Homerum vtraque materia consummata Odyssea & Iliade, principium adiecisse operi suo, quo bellum Troianum complexus est. Huius rei argumentum asserebat quod duas literas, in primo versu posuisset ex industria, librorum suorum numerum continentes, hæc Seneca.

Homerus habitus pro insano. Hic Homerus apud Athenienses pro insano habitus est, eo quod Deos inter se belligerasse diceret. Hic (vt aiunt) leuem nescio quam quæstionem à Nautis sibi propositam non potuit explicare, à quibus cum impudentius & protractius derideretur, vir verecundi ingenij, quasi toxicato confusionis iaculo perfossus, ad mortem, spiritum exhalauit. Quod de Platone asserit Flamianus in libro de vestigijs Philosophorum; Xenophontinos aduersus Platonis gloriam confinxisse. Fuerunt qui Homerum, Synonimum Platoni fuisse putauerunt, propter eloquentiam, & pectoris latitudinem; vnde Maximus Valerius in lib. 10. dicit, Homerus in insula, quia quæstionem à piscatoribus propositam soluere non potuit, dolore absumptus creditur.

De Ioram Rege, & Heliseo, & Ochozia.

Cap. LXXXVIII.

Ioram 3055. AVthor. Mortuo Iosaphat, successit filius eius Ioram anno quartæ ætatis 167. mundi vero tertio millesimo & 55. & regnauit annis 8. *Ioram impietas.* Hic consilio vxoris suæ Athaliæ, filiæ scilicet Achab & Iezabel, idola coluit, & Hierosolymitas etiam ad idolatriam compulit, sex quoque fratres suos occidit: tunc Edom ab eius dominatione recessit, & occiso rege suo tributario, nouoque creato, consuetum tributum Regi Iuda negauit.

Arabum contra Ioram expeditio. Iuxta comminationem quoque Eliæ, Arabes irruentes in Iudam, vastauerunt domos Regias & prouincias; vxores Regis abduxerunt, & filios præter Ochoziam occiderunt. *Mors Ioram 3063.* Ipse vero tandem chronicam incidit ægritudinem, interna corruptione viscera effundens, vt quotidie quasi pereuntem se videret, sicque mortuus est.

Elias sicut Enoch ex hominibus exemptus. Huius temporibus regnauit in Samaria Ioram filius Achab, frater Ochoziæ; Elias in cœlum per turbinem ascendit, cuius spiritus duplex, à domino sibi datus scilicet ad prophetiam & miracula, super Heliseum requieuit: veruntamen etiam idem spiritus ad miracula facienda, quodammodo duplicatus est in Heliseo. Nam Helias viuens quidem tantum vnum suscitauit mortuum. Heliseus autem viuens vnum, & mortuus alium. *Helisei facta.* Viduæ quoque Sunamitis nihilominus oleum in vasis multiplicauit, & filium eius à morte suscitauit: aquas etiam pessimas sterilesque sanauit. Vrsos ad lacerandos pueros derisores suos maledictione sua prouocauit; pulmentum amarum indulcorauit: panes paucos cum frumento 100. viris appositos vt eis sufficerent multiplicauit. Naaman quoque Syrum à lepra curauit, & Giezi fraudem per spiritum cognoscens cum lepra percussit: præterea ferrum securis in aquam lapsum, natare fecit: seruos regis Syriæ quærentes ipsum acrisia percussit, & in Samariam perduxit, multaque ventura prophetice nunciauit.

Ochozias 3063. Mortuo Ioram successit filius eius Ochozias anno ætatis quartæ 175. mundi vero 3063. & regnauit anno vno. Hic ambulauit in vijs Achab, & abijt cum Ioram rege Israel auunculo suo contra Azael regem Syriæ in Ramoth Galaad, quem videlicet Azael adhuc viuẽte Benabab, Heliseus regnaturũ prædixerat: Cumq; Iorã vulneratus, exercitu in obsidione relicto, sub principe Iehu redisset in Iezrahel, vt ibi curaretur Ochozias quoque illuc ad eum inuisendum descendisset, Iehu per Heliseum inunctus, vt regnaret super Israel

Israel coniurauit contra Ioram, & domum Achab, vt eam iuxta domini præceptum disperderet. Descendens itaque cum exercitu in Iezrahel duos reges sibi occurrentes occidit; & cadauer Ioram in agrum Naboth proijci fecit, Iezabel quoque de turre prospicientem per fenestram præcipitari iussit: Hanc igitur equorum vngulæ conculcauerunt, & canes in agro Iezrahel iuxta verbum Heliæ in vltionem sanguinis ipsius Naboth, comederunt. Septuaginta quoque filios Achab, & quadraginta duos fratres Ochoziæ, & omnes reliquias domus Achab deleuit Iehu. Sed etiam sacerdotes & cultores Baal astute decipiens interfecit, & ædē, totumque cultum eius destruxit. Veruntamen à peccatis Ieroboam non recessit, nec vitulos eius aureos dereliquit.

Exemplum vltionis diuinæ in Iezabella valde insigne.

De* *Athalia & Ioas.*

** Iosephus habet Gotholia.*

Cap. LXXXIX.

Athalia mater Ochoziæ filium suum mortuum videns surrexit, & regnare volens omne semen regium interfecit, excepto Ioas Ochoziæ filio, quem adhuc lactentem Iosaba, Ioiadæ pontificis vxor, quæ soror erat Ochoziæ, ex patre, 6. annis in domunculis hebdomadariorum ne interficeretur, abscondit. In septimo autem anno Ioiada congregatis sacerdotibus, & Leuitis, ac centurionibus armatis, eum in regem inunxit, & Athaliam reclamantem occidi fecit, templum quoque Baal & aras & imagines, quas fecerant Ioram & Athalia destruxerunt, sed & Mathan sacerdotem Baal ante altare occiderunt. Temporibus Athaliæ regnauit Iehu super decem tribus. Tunc Ionadab filius Rechab apud Iudæos claruit, cuius filij ex præcepto patris, tanquam peregrini, & hospites, super terram, seorsum ab hominibus in tabernaculis habitabant; domum non ædificabant, sementem non serebant; & vineam non plantabant; vinumque non bibebant. Ioiada quoque Pontifex insignis fuit, qui solus post Moysen annis 130. vixit, sicut Eusebius scribit.

Athalia omne semen regium tollit vno solummodo Ioaso Ochoziæ filio seruato qui Ioiada auxiliante in regem creatur.

Ionadab claruit.

Ioiada præclarissimus habetur

Ioas itaque septennis regnare cœpit, anno quartæ ætatis 182. mundi vero tertio millesimo & 70. & regnauit annis 40. Hic templi ruinas restaurari fecit, & cunctis diebus Ioiadæ recte egit. Veruntamen excelsa non abstulit: mortuo Ioiada, Ioas à legitimis Dei declinauit, & optimates etiam exemplo suo vitiauit, quem cum Zacharias propheta Ioiadę filius argueret, eum inter templum & altare lapidibus obrui fecit. Et ex tunc (vt Epiphanius ait) populus in templo nec ex* Dabyr, nec ex Ephod manifeste sicut prius responsum accepit. Nec multo post Azael rex Syriæ contra Hierusalem ascendit sed acceptis à Ioas muneribus recessit. Cumque Ioas languorem pessimum incurrisset, eo quod honores diuinos sibi volebat impendi, vt dicunt Hebræi, percusserunt eum duo serui sui, & mortuus est. Huius temporibus regnauit Iehu super Israel: deinde filius eius Ioachaz, & post Ioachan, filius eius Ioas, sub quo Heliseus obijt, & mortuus, contactu suo mortuum suscitauit.

Ioas 3070.

Zacharias lapidatur.

** Dabir erat lapis positus in rationali, ex quo sciebant an Deum haberent propitium.*

De *Lycurgo & legibus eius.*

Cap. XC.

Evsebius in chronicis. Eo tempore Lycurgus insignis habitus est.

Helinandus lib. 13. Hic est Lycurgus qui Lacedæmonijs iura composuit.

Iustinus. li. 3. Lycurgus cum fratri suo Polibitæ Spartanorum re gi successisset, & regnare si vellet potuisset, Carillo filio eius qui natus posthumus erat, cum ad ætatem adultam peruenisset, regnum cum fide summa restituit, vt scirent omnes, quanto plus apud bonos pietatis iura valerent, quam opes. Medio autem tempore dum infans conualescit, leges instituit, exemplo earum, quam inuentione clarior, nihil enim lege vlla in alios sanxit, cuius non ipse documentum primus daret, auri argentique vsum, vt omnium scelerum materiam sustulit; populo sublegendi Senatum vel creandi quos vellet magistratus, potestatem, permisit; fundos omnium æqualiter, inter omnes diuisit, vt æquata patrimonia neminem potentiorem altero adderent; conuiuari omnes publice iussit, ne cuius diuitiæ vel luxuriæ in occulto essent. Iuuenibus non amplius vna veste vti toto anno permisit; nec aliquem cultius quam alterum progredi permisit, nec opulentius epulari. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium iussit. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos non in luxuria, sed in omni opere, & labore agerent. Nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere, neque prius in vrbem redire, quam viri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere iussit, vt vxores non pecuniæ causa eligerentur, seueriusque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis frænis dotis tenerentur, maximum honorem non diuitū & potentū, sed pro gradu ætatis senum esse statuit, nec vsque terrarum locum honoratiorem senectus habet. Hæc & similia quoniam solutis antea moribus dura videbantur. Authorem eorum Apollinem delphicum finxit, & inde se ea detulisse; deinde vt æternitatem suis legibus daret, iureiurando obligat ciuitatem, nihil eos de eius legibus mutaturos; priusquam reuerteretur, simulans se ad oraculum delphicum proficisci; consulturum quid addendum vel mutandum legibus videretur. Profectus est autem Cretam vbi voluntarium exilium perpetuo egit; moriensque abijci ossa sua in mari iussit; ne forte Lacedæmonem referrentur, & sic se putarent Lacedæmonij solutos iureiurando.

Legum latores quid præstare debeant.

Monarchia, Oligarchia, Democratia.

Abijt hoc in prouerbium In sola Sparta expedit senescere.

De *Amasia & cur in Genealogia Christi cum patre & auo prætermittitur.*

Cap. XCI.

Avthor. Mortuo Ioas, successit filius eius Amasias anno quartæ ætatis 222. mundi vero tertio millesimo 110. & regnauit annis 29. Hic quoque rectum coram domino fecit, excepto quod excelsa non abstulit, colligens autem exercitum contra Idumæos & Amalechitas cum à rege Israel centum millia armatorum collegisset. Iamque in procinctu esset suadente propheta, vt Israelitas, quoniam idola ferebant, dimitteret, acquieuit, licet grauiter ferret quod eis centum millia talentorum pro mercede præbuisset. Percussit igitur in valle salinarum ex Edom. 10. millia, alia quoque decem millia virorum cæperunt filij Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiusdam petræ, eosque de summo præcipitauerunt, & vniuersi crepuerunt. Amasias tamen Deos, quos tulerat de Amalech postmodum adorauit, quoniam audiuit eos responsa dantes, ideoque perijsse Amalech quia fuerant in eorum cultu negligentes. Elatus igitur in superbiam scripsit ad Ioas Regē Israel, vt ei seruiret, quo non acquiescente, congressus cum eo, comprehensus atque ligatus est, & mortis interminatione compulsus, vt Hierusalem traderet. Tunc Ioas murum Hierusalem 400. cubitis interrumpit, sublatisque thesauris, templi, & domus Regis & obsidibus in Samariam redijt. Denique coniuratione facta contra eum, fugit in Lachis, ibique comprehensus, occisus est.

Amasias Hierosolymorum Rex 3110.

Dimissio Israelitarum.

Amasia de Idumæis victoria.

Amasias ab Israelitarum rege captus Hierosolyma diruta & templum spoliatum.

Huius temporibus regnauit Ioas super Israel, postea Hieroboam, qui terminos Israel ab Antiochia vsque ad mare mortuum restituit, & hac fælicitate elatus, malum coram domino fecit, ideoque missus ad eum Amos de pastoribus Thecuæ, domus eius euersionem, populique calamitatem prædixit. Amasias autem sacerdos Bethel ex mandato regis prohibens ei, ne amplius in illo regno prophetaret, cum cessare nollet, frequenter eum plagis afflixit, tandemque filius eius Ozias eum vecte per tempora transfixit.

Præterea sub Amasia 13. Latinorum Rex Siluius Auentinus fuit, qui in eo monte, qui nunc pars vrbis est, mortuus ac sepultus, perpetuum loco vocabulum dedit.

Sciendum vero, quod tres reges Iuda posterius nominatos id est Ochoziam, & Ioas, & Amasiam, prætermittit Matthæus in Christi generatione, vel quia propositum fuit Euangelistæ, tres præcise thesseredecades id est quaterdenas mysticè ponere, vel quia Ioram miscuerat se generi Iezabel & Achab, cui dixerat dominus, per Eliam, quod eius posteriora demeteret, id est quod sicut in lege scriptum est. Peccatum eius in posteros vsque in tertiam & quartam progeniem puniret, peccatum scilicet patris imitantes. Itaque quoniam hi tres peccatum Achab imitati sunt, à sancta generatione sublati sunt, purgata vero labe gentilis familiæ, quarta generatio numeratur scilicet Oziæ.

De Ozia & Iona propheta.

Cap. XCII.

Oziæ Hierosolymorum Rex 3139. — *Comestor cap. 21. in quartũ Regum.* Ozias quoque qui & Azarias cæpit anno quartæ ætatis 251. mundi vero tertio millesimo 139. & regnauit annis 52. quod placitum erat coram domino, fecit, veruntamẽ excelsa non abstulit. Qui cum hostes debellasset & Ammonitas fecisset sibi tributarios; reædificauit muros Hierusalem, quos destruxit Ioas Rex Israel eratque præcipue terræ cultor & curam habebat circa plantationes & semina fructuum diuersorum, cumque ditatus esset substantia mortali, contra Deum immortalem agere nisus est: nam in festiuitate propitiationis indutus stola pontificali, intrauit in templum: vt incensum poneret, Pontifice Azaria cum 80. sacerdotibus, eum prohibente; & factus est terræmotus; & claritas solis valde effulsit, & incidit in faciem regis, & percussus est in facie rex lepra. Ante ciuitatem vero scissa est media pars montis ad occidentem, & deuoluta est ita, vt vias clauderet, & regios hortos opprimeret. Et habitauit seorsum vrbem priuata degens vita. Ioathan vero filius eius gubernabat palatium, & iudicabat populum.

Ozias vocationem suam transgressus punitur lepra ob quam vrbe est concessus cedere.

Propheta.

Author. Huius temporibus regnauit super Israel Ieroboam. Sub his autem duobus regibus prophetare cæperunt Isaias filius Amos; & Osee de tribu Isachar; & Iohel de tribu Ruben, & etiam Abdias secundum quosdam: sed verius secundum Hebræos ante Heliseum mortuus est: relicta enim eius vxor per consilium Helisei oleo superabundante à creditoribus liberata est: præterea sub Ieroboam prophetauit Ionas filius viduæ Sareptanæ, prophetauit autem contra Niniuem.

Comestor cap. 21. Prædixit quoque signum euersionis Hierusalem, quod cum viderint lapidem luctuose clamantem, prope sit finis, & cum viderint in Hierusalem gentes vniuersas, tota illa ciuitas irrecuperabiliter euertetur. Huius sepulchrum monstratur in vna vrbium Geth.

De destructione regni Assyriorum.

Cap. XCIII.

IN tempore Oziæ terminata est monarchia Assyriorum, nam Sardanapallus vltimus Monarchus victus ab Arbace Medo semetipsum concremauit, & tunc * Arbaces monarchiam ad Medos transtulit: fuerunt tamen reges Assyrij sine monarchia potentes vsque ad subuersionem Niniue, quam prophetauit Naum.

** alias Arbates vel Arbactus.*

Iustinus lib. 1. Postremus autem Assyriorum regum fuit Sardanapallus vir muliere corruptior, qui cum inuentus esset ab Arbaco Medorum præposito, inter scortorum greges fœminę habitu, purpuram colo nens mollitie corporis, & oculorum lasciuia, omnes fœminas antecedens pensa inter eas partiens, indignatus Arbacus, tali fœminæ copiam virorum subiectam, bellum aduersus eum commouit. Qui fugiens se recepit in regiam, vbi structa & incensa pyra, se & suas diuitias incendit; hoc solo imitatus virum.

** alias Sardanapalus.*

Sardanapali mors virilis, sed vita fœminea.

Tull. Hic Sardanapallus turpior vitijs quam nomine, adeo luxuriosus fuisse dicitur, vt in sepulchro suo scribi fecit, ea sola se tantum habere mortuum, quæ libido eius etiam cum viueret hauriendo consumpserat.

Item Cicero in Tuscul. lib. 5. Sardanapallus sepulchro suo inscribi iussit.

Hæc habeo, quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit; at illa iacent multa præclara relicta.

Hugo Floriacensis. Sardanapallum cum ad eum inter fæminas conuersantem præfectus, Arbacus præpositus Medis admitti obtinuisset, inuenit eum colo nentem. Quo viso, regressus ad socios negauit illi se parere posse, qui se mallet esse fæminam quam virum, indictoque ei bello, se suasque diuitias combussit, & translatum est in Medos regnum Assyriorum, cucurritque post modum regnum Medorum per successiones regum vsque ad Astiagem Auunculum Cyri.

Finis ac translatio Regni Assyriorum postquam regnauerunt vt ait Iustinus annis 1300. vel vt ait August. & Eusebius 1240.

Ex chronicis. Medorum itaque primus regnauit Arbacus annis 28. Secundus Sosarmus 30. Tertius Medidus 40. Quartus Cardiceas 13. Quintus Deiocles 54. Sextus Phaortes 24. Septimus Ciasares 32. Octauus Astiages 38. Quo subuerso Cyrus Medorum destruxit imperium, & regnauit in Perside.

De ortu regni Macedonum.

Cap. XCIIII.

MAcedonum quoque regnum incæpit 13. anno regni Osiæ regis Iudæ, qui fuit septimus Arbaci primi regis Medorum. In quo primus regnauit Cranaus annis 28. Secundus Coenus 12. Tertius Tyrimas 38. Quartus Perdicas 51. Quintus * Argeus 38. Sextus Philippus 38. Septimus Europus 26. Octauus Alcetas 29. Nonus Amyntas 50. Decimus Alexander 43. Vndecimus Perdicas secundus 28. Duodecimus Archelaus 24. Tertiusdecimus Orestes 3. Decimusquartus Archelaus 4. Decimusquintus Amyntas 1. Decimussextus Pausanias 1. Decimusseptimus Amyntas 6. Decimusoctauus Argeus 2. Decimusnonus Amyntas tertius 19. Vigesimus Alexander anno vno. Vigesimusprimus Ptolemeus, qui & Alorites 4. Vigesimussecundus Perdicas tertius 6. Vigesimustertius Philippus secundus 27. Vigesimusquartus Alexander Philippi filius 12. & mensibus 6. quibus finitis, mortuus est apud Babylonem 32. ætatis suæ anno, Tunc translato in multos imperio, regnum diuisum est: hinc enim ortum est regnum Alexandrinorum, quod est Ægypti, & non multo post regnum Asiæ, & mox Syriæ. In Macedonia regnauit post Alexandrum, Philippus, qui & Arideus frater Alexandri annis 7. Deinde Cassander annis 19. Antigonus & Alexander filij Cassandri 4. Demetrius 6. Pyrrhus 7. mensibus. Lisimachus annis 5. Geranus qui & Ptolemeus anno vno. Meleagros mensibus 2. Antipater anno vno. Sostenes annis 2. Antigonus Gonothas 36. Demetrius 10. Antigonus 15. Philippus 42. Perses 10. in quo regnum Macedonum defecit.

Macedonici Regni origo anno 13. regni Oziæ regis.

** alias Archeus.*

De destructione domus Iehu, & de Phul Rege Assur

Cap. XCV.

A*Vthor.* Præterea regnante Ozia post Ieroboam regnauit super Israel filius eius Zacharias 6. mensibus tantum: ipso enim peccata patrum imitante, percussit eum palam Sellum filius Iabes & regnauit pro eo. Sicque translatum est regnum de domo Iehu in generatione 4. iuxta verbum domini, & regnauit Sellum vno mense tantum, quia percussit eum Manahem de Thersa, & regnauit pro eo 10. annis in Samaria.

Comestor cap 22. super 4. Regum. Male partum regnum male perditur.

Comestor. cap. 22. Ascendit Phul Rex Assyriorum in Therſan & dedit ei Manahen mille talenta argenti, vt recederet ab eo, & etiam eſſet ei in auxilium, ſumpſit autem Manahen 50. ſiclos argenti à potentibus & diuitibus terræ per ſingulos. Inter hæc munera tradunt Hebræi miſiſſe Manahen vitulos aureos, qui erant in Dan & in Bethel, ſed non eſt verum, quia ſacerdotes abſconderunt eos, & fecerunt æreos deauratos, ſimiles illis, quos miſit Manahen Regi Aſſiriorum. Qua fraude poſtea percepta, reges Aſſyriorum plurimum exarſerunt contra Iſrael; & mortuus eſt Manahen, & regnauit pro eo filius eius Phaceia duobus annis in Iſrael. Nam Phacee filius Romeliç, Chiliarchus eius interfecit eum in Samaria, in conuiuio cum 50. viris & regnauit pro eo anno 52. Oziæ Regis & regnauit 20. annis. Ex Chronicis Euſebij. Iterum Oziæ temporibus Heſiodus inſignis habetur, vt vult Porphirius.

...e num- ...redimi- *...aceias.*

De ortu regni Lydorum, & Remi ac Romuli.

Cap. XCVI.

...igo Regni ...iorum.

EO quoque tempore Corinthiorum, & Lacædemoniorum reges defecerunt; & Lidorum regnum exortum eſt anno ſcilicet regni Oziæ 48. vbi primus regnauit Ardiſus 36. ſecundus Aliactes 14. tertius Meles 12. quartus Candaules 17. quintus Giges 36. ſextus Ardeis 37. ſeptimus Sadyates 15. octauus Aliactes 49. nonus vero Cræſus annis 15. Quo tandem à Cyro rege Perſarum capto, regnum Lydorum deſtructum eſt, quod ſtetit per annos 230.

...mus & ...mulus.

Iterum anno regni Oziæ quinquageſimo Remus & Romulus ex Marte & Ilia generantur, & eodem anno Olympias prima conſtituitur, qui fuit Æſchili regis Athenienſium ſecundus, à captiuitate vero Troyæ 405.

Helinandus. Latinorum 15. regnauit Siluius Amulius Procæ filius 44. annis. Huius frater maior natu Numitor, ab eo regno pulſus in agro ſuo vixit. Filia eius Ilia adimendi partus gratia, virgo veſtalis eſt electa, quæ cum vno partu geminos edidiſſet infantes iuxta ripam Tyberis expoſitos, Fauſtulus regij paſtor armenti, ad Aceam Laurentiam vxorem ſuam detulit, quç propter pulchritudinem & capacitatem corporis quçſtuoſi lupa à viciniis appellabatur; vnde ad noſtram vſque memoriam Meretricum cellulæ lupanaria dicuntur. Pueri vero cum adoleuiſſent collecta paſtorum & latronum manu, interfecto apud Albam Amulio, Auum Numitorem in regnum reſtituerunt.

...lula me- ...icum cur ...anaria ...untur.

Iuſtinus in lib. 43. Amulius ætate maiorem Numitorem fratrem regno expulit, filiamque eius Rheam, in perpetuam virginitatem * demerſit, ne quis vltor patris ex ea naſceretur; quæ quaſi ſacerdos clauſa eſt in luco Martis vbi geminos enixa eſt, incertum ſtupro an ex Marte; quos Amulius exponi iuſſit, & puellam vinculis onerat, ex quorum iniuria illa deceſſit; expoſitos, lupa aluit, quos Fauſtulus paſtor animaduertens; ſubtractosq; eos agreſti vita nutriuit, qui adulti cũ latrones à rapina pecorum ſubmouerent: Remus à latronibus captus, Numitori tanquam latro offertur. Quem cum inſpicerent, repente Fauſtulus cum Romulo ſuperuenit. Factaque conſpiratione Amulium occidunt; Numitorem reſtituunt regno.

...lemiſit.

Albericus in poetario. Remus & Romulus Martis finguntur filij, quia fuerunt viri bellicoſi. Mars Gradiuus dicitur quia gradatim pergitur in prælium vel à gradin id eſt à vibratione haſtæ.

De Ioathan, & prophetis illius temporis, & initio captiuitatis.

Cap. XCVII.

AVthor. Defuncto Ozia regnauit filius Ioathan anno quartæ ætatis 303. mundi vero tertio milleſimo 191. & regnauit annis 16. Bonum & ipſe coram domino fecit ſed excelſa non abſtulit. Portam templi ſublimiſſimam, quæ Specioſa dicitur, ædificauit, & hæc ſola in deſtructione per Chaldeos facta remanſit.

Ioathan 3191.

Comeſtor. Hic deuicit Ammonitas & impoſuit eis annuum tributum, talenta argenti 100. & 10. millia coros tritici & totidem hordei. In diebus huius Raſin rex Syriæ, & Phacee rex Iſrael, cæperunt infeſtare regnum Iuda. Sub Ioathan exorſus eſt prophetare. Naum de Helceſi de tribu Symeon contra Niniuem. Hieron. dicit ſuper Naum, Herodotũ dixiſſe ſubuerſam Niniuem à rege Medorum tempore Oziæ. De ſubuerſione quoque finali Niniue prædixit Naum, quæ facta eſt in hunc modum. Palus, quæ circundabat eam, ſuperinundauit eam; facto pariter terræmotu, & igne de ſublimi emiſſo, * tamen librum ſuum ſcripſit poſt captiuitatem 10. tribuum ſub Ezechia, dum vaſtaretur ab Aſſyrijs terra Iuda: in quo plenius prophetauit de deſtructione Aſſyriorum in conſolationem gentis ſuæ: Sub Ioathan vidit Iſaias dominum ſedentem, & Seraphin mundauit labia eius: ſub eodem exorſus eſt prophetate Micheas: adhuc etiam prophetabant Oſeas & Iohel.

Pietas Ioathan.

** quaſi diceret quamuis fieret mentio libri ſui ſub Ionatha prius prophetauit quam ſcriberet.*

In diebus Phaceæ Teglatphalaſar rex Aſſur aſcendit in Iſrael, & eſt ambiguum an iſte fuerit Phul vel alius; & vaſtauit omnem regionem trans Iordanem, & captiuas duxit duas tribus & dimidiam. Vaſtans quoque Galileã de tribu Zabulon & Nephtalim, multos tranſtulit ſecum etiam in Aſſyrios, qui poſſent dimidiæ tribui comparari, vnde ſæpe legitur, quod tres tribus Iſrael captiuauerit, & hoc fuit initium captiuitatis decem tribuum.

Comeſtor cap. 23.

De Achaz, & eius impietate.

Cap. XCVIII.

AVthor. Achaz filius Ioathan cæpit anno ætatis quartæ 319. mundi vero tertio milleſimo 207. Et regnauit annis 16.

Achaz 3207.

Comeſtor cap. 25. Hic ambulauit in via Regum Iſrael. Nam & vnum de filijs ſuis conſecrauit idolo, traijciens eum per ignem Tophet in valle Beennon iuxta Acheldemach: tunc aſcenderunt Raſin rex Syriæ, & Phacee Rex Iſrael in Hieruſalem, & obſederunt eam primo, vt ait Ioſephus, & congreſſus cum eis Achaz victus eſt, & occiſus eſt filius eius Zacharias, & multa millia cum eo. Porro ſecundo obſederunt Hieruſalem Rex Syriæ & Rex Iſrael. Cumque timeret Achaz, nimis confortauit eum Iſaias dicens: Ne timeas ab his duabus cauſis tytionum fumigantium; ſed non credidit ei Achaz; nec voluit quærere ſignum à domino; & miſit nuncios ad Reges Aſſyriorum Theglatphalaſar dicens: Seruus tuus ſum ego, aſcende, & ſaluum me fac de manu Regis Iſrael & Regis Syriæ, & intrauit Rex Aſſyriorum Syriam, & vaſtauit eam, & ideo redijt Raſin in Damaſcum. Rex autem Aſſyriorum cæpit Damaſcum, & interfecit Raſin; & Damaſcenos tranſtulit in Cyrenem, quæ eſt verſus, Æthiopiam. Eſt enim alia Cyrene in Aphrica; & occurrit ei Achaz Rex Iudeç cum muneribus in Damaſcum. Cumque vidiſſet altare Damaſci miſit ad Vriam ſacerdotem in Hieruſalem exemplar eius, vt extrueret ei conſimile. Quo facto, cum rediſſet Achaz, altare æneum tranſtulit à facie templi ad Aquilonem, & ſuper altare nouum obtulit holocauſta & pacifica. De altari vero æneo (vt tradunt

Achaz Impietas, & filij oblatio.

Impietatis pœna.

Achaz aurum & argentum templi Damaſcum Aſſyriorum Regi defert.

quidam)

quidam) fecit illud horologium famosum; & præcepit sacerdotibus, vt deinceps super altare nouum offerrent, & deposuit luteres & mare æneum super pauimentum, vt nullus eis vteretur.* Musach quoque Sabbati & ingressum regis, reclusit in templum domini, vt cum templo ea prophanaret, vt sic placeret Regi Assyriorum; sub eo vidit Isaias onus Babylonis, alia 10. vidit sub Ezechia.

** Est autem Musach gazophylacium regum, sicut corbona sacerdotum.*

De consummatione captiuitatis Israel.

Cap. XCIX.

ANno 12. Achaz regis Iuda regnauit Osee super Israel 9. annis, fecitque malum coram domino, sed non sicut patres sui. Traditur enim licentiam dedisse Israelitis, vt ascenderent in Hierusalem ter in anno. Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum, & factus est ei Osee tributarius. Cumque deprehendisset rex Assyriorum, quod Osee rebellare niteretur, per Sesach regem Ægypti, cui munera miserat, obsedit eum; & vinctum misit in carcerem Niniue; & obsedit Samariam 3. annis, & cæpit eam anno 9. Oseæ, & 6. Ezechiæ, & transtulit Israel in Assyrios scilicet 7. tribus, quæ remanserant, & posuit eos iuxta fluuium Gozan vltra montes Medorum & Persarum.

Israelitæ possessionibus suis eiecti alio traducuntur Regno Cutheis dato.

Porro rex Assyriorum de diuersis regionibus adduxit colonos in Samariam paucos primo, sed postea Asaradoch populauit terram, qui prius vocati sunt Cuthei, à regione Persida; quæ dicta est Cutha. Græci vero dixerunt eos Samaritas, Hebrei Iacobitas, quia supplantauerunt Israelitas à finibus suis, immisitque dominus in eos leones, & interficiebant eos, & nunciatum est regi quod perirent coloni eius, quia ignorabant legitima Dei illius, & misit eis vnum è sacerdotibus Israel, & legem Moysi scriptam, & susceperunt circuncisionem, & legitima Dei Israel; nihilhominus tamen Deos suos in excelsis colebant; vnde quandoque Hebreos dicebant sibi propinquos, cum bene erat Hebræis, cum autem male, dicebant nihil esse sibi cum Israel. Multi autem ex Israelitis confugerunt in regnum Iuda, multi absconderunt se in abditis, & latuerunt in gentibus circunstantibus. Qui post regressum regis Assyriorum redierunt ad propria, & habitauerunt cum Samaritis.

Ecce finis Israelitarum qui nec subdi legi nec Prophetas audire voluerunt

Ex Chronicis. Temporibus Achaz à gemellis Remo, & Romulo Roma in monte Palatino conditur; & anno ab vrbe condita tertio Remus à Fabio Romuli Duce, rastro pastorali, occiditur, Romulus in regnū sublimatur.

Roma conditur anno 12. regni Achaz.

Helinandus. Lucius Piso de vita & moribus scribens Romuli, dicit Romulum ad cœnam vocatum non multum bibisse, quia postridie negocium haberet: dictumq; est ei, Romule, si omnes istud facerent, vinū vilius esset: immo vero, inquit, carum, si quantum volet quisque bibat.

De Sibylla Erythræa, & versibus eius de Christo.

Cap. C.

AVgust. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 23. Eo tempore scilicet Romuli Sibyllam ferunt Erythream claruisse. Varro dicit plures fuisse Sibyllas. Vir clarissimus Flaccianus, qui etiam proconsul fuit, homo facillimæ facundiæ plurimæque doctrinæ: cum de Christo colloqueremur, Græcum nobis codicem protulit, carmina esse dicens Sibyllæ Erythreæ, vbi ostendit in quodam loco in capitibus versuum ordinem literarum ita se habentem; vt hæc in eo verba legerentur: *Iesus Christos theu yos, sother;* quod est Latine: *Iesus Christus filius Dei Saluator.*

Sibyllæ mulieres sunt vates, sunt Deo plenæ vt ait Diodorus lib. 5.

Hi sunt autem versus, quorum primæ literæ istum sensum, quem dicimus reddunt, sicut eos quidam Latinis exstantibus versibus interpretatus est.

Iudicij signum tellus sudore madescet:
E cœlo rex adueniet per secla futurus.
Scilicet in carnem præsens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis.
Celsum cum sanctis, aui iam termino in ipso.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipse.
Cum iacet incultus densis in vepribus orbis.
Reijcient simulacra viri, cunctam quoque Gazam.
Exuret terras ignis, pontumque polumque.
Inquirens tetri portas confringet Auerni.
Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, fontes æternaque flamma cremabit:
Occultosque actus retegens, tunc quisque loquetur
Secreta, atque Deus reserabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis iubar, & chorus interit astris.
Soluetur cœlum, lunaris splendor abibit.
Deijciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum, sublime, vel altum.
Iam æquantur campis montes, & cærula ponti.
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaque igni.
Sed tuba cum sonitum tristem dimittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum variosque labores,
Tartareumque Chaos, monstrabit terra dehiscens.
Et coram hoc domino Reges sistentur ad vnum.
Decidet è cœlis, ignisque, & sulphuris amnis.

In carne resurget omnis homo.

Conscientiarum liber aperietur.

Æquales erunt campis montes.

Sunt hi versus 27. qui numerus quadratum ternarium solidum reddit: tria enim ter fiunt 9. & ipsa 9. si ter ducantur, vt ex lato in altum figura consurgat ad 27. perueniunt. Horum autem Græcorum 5. verborum, quæ sunt Iesus Christos, theu, yos, sother: si primas literas iungas erit ἰχθὺς id est piscis. In quo nomine mysticè Christus intelligitur, eo quod in huius mortalitatis abysso, velut in aquarum profunditate viuus id est sine peccato esse potuerit. Horum autem versuum 5. 18. & 19. in capitibus suis habent literas mutatas positas per y quia non poterant facile Latina verba inueniri, quæ ab eadem litera inciperent, & sententiæ conuenirent.

Planū quadratum fit ex reductione numeri in se vt ternaria, si hoc rursus in primum ducatur vt dicamus ter tria, ter erit solidū, prior illa summa est nouem tum ter nouem est posterior 27.

Hanc autem Sibyllam, quidam magis credunt fuisse Cumanam quam Erithræam. Ita nil in toto carmine suo, cuius exigua hæc particula est, habet quod ad cultum falsorum siue factorum Deorum pertineat: quinimo etiam contra eos, & contra cultores eorum loquitur: ita vt in eorum numero deputanda videatur, qui pertinent ad ciuitatem Dei.

De vaticinijs eiusdem.

Cap. CI.

AVthor. Sibylla Erithræa (vt legitur) vnum Deum prædicauit, hoc modo: vnus Deus omnipotens iustus, vltra omnia sublimior qui fecit sidera: ipsum, qui est, colite creatorem mundi. Qui honorant Deum verum, æternam vitam hæreditabunt perpetuo sæculo, ipsi habitantes Paradisum amænissimum, ortum omnium nutritorem conditoremque, qui dulcem spiritum omnibus disposuit; dedit Deus fidelibus viris honorare. Diceret quidam Sibyllam insanam & mendacem esse: cum vero omnia fuerint impleta, tūc demum reminiscetur mei, nec vllus postea me dicet insanam & mendacem, sed magni Dei prophetam.

Qui honorant Deum præmio non vacant.

Aug. vbi supra. Inserit autem Lactantius operi suo, quædam de Christo vaticinia Sibyllæ: sed non exprimit cuius; sed quæ ille sigillatim posuit, ego coniuncta ponam. In manus inquit infidelium postea veniet. Dabunt enim Deo alapas manibus incæstis; & impuro ore expuent venenatos sputos. Dabit vero ad verbera simpliciter dorsum sanctum; & colaphos accipiens tacebit; ne quis agnoscat, quod verbum vel vnde venit, vt inferis loquatur; & corona spinea coronetur; ad cibum autem fel, & ad sitim acetum dederunt. In hospitalitate hanc monstrabunt mensam. Ipsa enim insi-

Vaticinia Sibyllæ de Christo.

piens gens Deum tuum non intellexisti, ludentem mortalium mentibus, sed spinis coronasti, & horridum fel micuisti. Templi vero velum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis; & morte morietur tribus diebus somno suscepto; & tunc ab inferis regressus ad lucem veniet, primus resurrectionis principio reuocatus ostenso.

Primus resurgens viã facit vocatis & electis, vt sit primogenitus in multis fratribus.

Hier. in lib. contra Iouin. Quid referam Sibyllas Erythream, atque Cumanam, & 8. reliquas quarum insigne, virginitas est, & virginitatis pretium, diuinatio. Æolico enim sermone Sibylla Theosbule dicitur idest Dei consilium; quod sola scribitur nosse virginitas.

De decem Sibyllis, & earum carminibus.

CAP. CII.

ISidorus *in lib. 8. cap. 8.* Sibyllæ dicuntur generaliter omnes fœminæ vates lingua Græca. Nam σιὸς Æolico sermone Deus; Belen Græci mentem nuncupant, quasi Dei mentem; proinde igitur quia diuinam voluntatem hominibus interpretari solebant, Sibyllæ nominatæ sunt: sicut enim omnis vir prophetans, vel *Vates*, dicitur, vel *Propheta*: ita omnis fœmina prophetans *Sibylla* vocatur. Quod nomen ex officio, non ex proprietate est vocabuli.

Decem Sibyllæ.

Decem autem Sibyllæ à Doctoribus fuisse traduntur: quarum prima de *Persis* fuit, secunda *Lybica*, tertia *Delphica*, in templo Delphici Apollinis genita; quæ ante Troiana bella vaticinata est: cuius plurimos versus operi suo Homerus inseruit. Quarta *Cymeria* in Italia. Quinta *Erythræa* nomine *Erophila* in Babylone orta, quæ Græcis Ilium petentibus vaticinata est, perituram esse Troyam, & Homerum mendacia scripturum. Dicta est autem *Erythræa*, quia in eadem insula eius inuenta sunt carmina. Sexta, *Samia* quæ *Samonota* dicta est, à *Samo* insula, vnde fuit cognominata. Septima, *Cumana* nomine *Amalthea*, quæ 9. libros attulit Tarquinio Prisco, in quibus erant decreta Romana conscripta. Ipsa est & Cumæa de qua Virgilius.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Dicta est *Cumana* à ciuitate Cumis, quæ est in Campania, cuius sepulchrum in Sicilia adhuc manet. Octaua *Hellespontia* in agro Troiano nata, quæ scribitur Solonis & Cyri fuisse temporibus. Nona *Phrygia*, quæ vaticinata est Ancyræ. Decima *Tyburtina* nomine *Albunea*, quarum omnia carmina efferuntur; in quibus de Deo, & de Christo, & de gentibus multa scripsisse manifestissime comprobantur. Celebrior autem inter cæteras & nobilior Erythræa perhibetur, quam eo tempore nonnulli vaticinatam ferunt, quo Roma condita est. Et tunc Rex in Iuda erat Achaz, vel sicut alij computant, Ezechias.

De Ezechia & eius pietate in Deum.

CAP. CIII.

Ezechias 3223.

EX *Chronicis.* Ezechias filius Achaz cæpit anno quartæ ætatis 335. mundi vero tertio millesimo 223. & regnauit annis 29.

Reformatio cultus Dei. Ezechiæ pietas.

Comestor. Hic conuocatis sacerdotibus & Leuitis aperuit templum primo anno, & primo mense regni sui, & vasa Dei reparauit, & restituit sacrificia intermissa, dissipauit excelsa, & contriuit statuas, & lucos succidit. Scripsit quoque filijs Israel, vt redirent ad cultum Dei.

Morbus Ezechiæ & vita proroganda per miraculum prorogatio.

Ex Chronicis. Huius meritis dominus in castris Assyriorum vna nocte 185. millia virorum per Angelum interfecit; eius quoque vitæ desperatæ 15. annos addidit, & in huius rei signum Solem 10. gradibus retrocedere fecit. Huius tempore sub Ozee Rege destructum est regnum Samariæ: in qua captiuitate creditur Tobias captiuatus fuisse. Prophetabant autem Ozee, & Azarias, & Iohel, & Micheas. Romulus primus, milites ex populo sumpsit; & nobilissimos centum senes ob ætatem senatores; ob similitudinem curæ patres appellauit. Templa quoque & muros Romanæ vrbis extruxit. Tandem apud paludem capreæ nusquam comparuit, & suadente Iulio Proculo, Quirini nomine consecratus est.

De Manasse & Numa Pompilio.

CAP. CIIII.

Manasses 3252.

MAnasses filius Ezechiæ cæpit anno quartæ ætatis 364. Mundi vero tertio millesimo 252. & regnauit annis 55. Hic pessimus fuit idolatra, & plateas Hierusalem sanguine prophetarum purpurauit.

Manasse impietas & crudelitas.

Helinandus. Temporibus Manasse, Romanorum secundus regnauit Numa Pompilius. Hic nullum cum finitimis bellum gessit, duos menses anno addidit scilicet Ianuarium & Februarium. Cum ante illum 10. tantum apud Romanos fuissent: Capitolium à fundamentis ædificauit, & congiarium, dedit asseres ligneos, & corticeos.

Aug. lib. 7. de ciuit. Dei cap. 35. Numa Hydromantiam facere compulsus est, vt in aqua videret imagines dæmonum, & audiret ab eis, quid in sacrificijs institueret, & obseruare deberet.

De libris opiniones multorum scire qui cupit Plinium adeat lib. 13. cap. 13.

Varro in libro de cultu Deorum. Terentius quidam, cum haberet ad Ianiculum fundum; & Bubulcus eius iuxta sepulchrum Numæ Pompilij traijciens aratrum; eruisset ex terra libros eius; vbi sacrorum institutorum scriptæ erant causæ; in vrbem pertulit ad prætorem. At ille cum inspexisset principia, rem tantam detulit ad senatum; vbi cum primores quasdam causas legissent, cur quidque in sacris fuerit institutum; Numæ quidem mortuo, senatus assensus est, eosque libros tanquam * religiosi patres conscripti, prætor vt combureret, censuerunt.

** quasi metu aliquo tangerentur religionis ne illa euulgarentur quæ ibi scripta erant.*

Aug. lib. 7. de ciuit. Dei. Numa quod scire neminem voluit, ne homines nefaria doceret; violare tamen timuit, ne dæmones iratos haberet.

Isidorus. Numa Pompilius, qui Romulo successit, primus leges Romanis edidit. Deinde cum populus seditiosos magistratus ferre non posset, Decemuiros legibus scribendis decreuit, qui leges ex libris Solonis in Latinum sermonem translatas 12. tabulis exposuerunt. Fuerunt autem Hi Appius, Claudius, Geucius, Veterius, Iulius, Manilius, Sulpitius, Sextius, Curatius, Romulitis, Postumius.

Tullius Hostilius tertius Romanorum Rex.

Comestor cap. 33. In diebus quoque Manasse Partheni Tarentum condiderunt. Tertius Romanorum regnauit Tullius Hostilius. Hic primus Regum Romanorum purpura & fascibus vsus est. Qui post longam pacem bella reparauit. Albanos, Vegentes, Fedennates vicit: Adiecto monte Celio, ampliauit vrbem, tandem cum domo sua fulmine conflagratur.

De Gyge Rege, & Archilogo, & Symonide.

CAP. CV.

Hunc ipsum annulũ (vt ait Cicero) si habeat sapiens; ipse in nullo putet plus sibi licere peccare quam si non haberet; A bonis enim viris honesta non occulta, petuntur. Plin. 7. cap. 46.

HElinandus. Anno Manasse 13. Lydorum regnauit 5. Gyges de quo dicit Tullius in lib. 3. de offic. quod cum esset Regius pastor, facta proluuione imbrium descendit in quendam hiatum terræ, vbi inuenit quendam hominem mortuum in equo æneo sedentem; in cuius digito inuenit quendam annulum, per quem inuisibilis factus, stuprum Reginæ intulit, & adiutrice ea Regem dominum interimit. De interfectione quidem domini sui, concordat Iustinus cum Tullio. Sed de inuentione annuli nusquam alibi scriptum reperi, nisi in Ambrosio de officijs, qui hoc idem ex Cicerone retractat.

Solin. 7.

Valerius lib. 7. Cum Gyges armis & diuitijs opulentissimo Lydiæ regno inflatus animo sciscitatum Apollinem venisset; an aliquis mortalium se fælicior esset; ex abdito specu sacrarij vox insonuit, quæ Aglaum

Vsophidium ei prætulit. Is Archadum pauperrimus erat, sed ætate senior, agelli sui terminos nusquam excesserat*: sic igitur insolenter de fortunæ suæ fulgore glorianti respondit Apollo, plus se probare, securitate ridens, tugurium, quam tristem curis & sollicitudinibus aulam, paucasque glebas pauoris expertes, quam arua Lydiæ pinguissima metu referta; & vnum aut alterum facilis tutelæ iugum boum; quam equitatum voracibus impensis onerosum; & horreum vsus necessarij nulli nimis appetendum, quam thesauros expositos insidijs & cupiditatibus omnium.

Paruuli ruris fructibus contentus.

Gyges vbinam solida & secura esset felicitas didicit.

Helinandus. Huius Gyges anno 5. id est Manasse 18. & Olimpiadis vigesimæprimæ 3. Mida vel Mides cum apud Phriges regnaret, sanguine tauri potato extinctus est.

Archilocus.

Anno Manasse 47. & Olimpiadis 28. 4. hoc tempore Archilocus, & Simonides, & Aristoxenus musicus, insignes habiti sunt.

Valerius lib. 6. Lacedæmonij libros Archiloci poetæ exportari iusserunt ex vrbe, quia parum pudicam lectionem illorum arbitrabantur; noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret quam ingenijs prodesset. Itaque & maximum,* poetam, quia domum sibi inuisam obscænis maledictis lacerauerat, exilio carminum mulctauerunt.

Impudici libri nocent moribus iuuentutis.

aut arte summo proximum.

Simonides.

Idem in 8. Simonides autem poëta 80. anno docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse gloriatur.

Idem lib. 1. Simonides poeta cum ad littus nauem appulisset, & corpus inhumatum iacens sepelisset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. Qui autem nauigare cæperunt fluctibus & procellis in conspectu eius obruti sunt.

Idem in eodem. Simonides cum apud Scopam cœnaret, nunciatum est ei duos iuuenes ad ianuam stare rogantes, vt ad eos continuo prodiret, qui cum exisset, neminem reperit. Eodem autem momento triclinium collapsum omnes conuiuas oppressit.

Falix igitur quem nec mare nec terra sæuiens extinguere valuit.

Helinandus. Anno Manasse 52. Olympiadis 30. Lydorum sextus regnauit Ardis annis 37. Hoc tempore Zeleucus legislator apud Locros frequentibus præconijs celebratur.

Valerius lib. 6. Zeleucus cum filius eius adulterio damnatus, vtroque oculo carere deberet; ac tota ciuitas in honorem patris aliquandiu ei repugnaret; ad vltimum precibus populi victus, ne lex à se condita violaretur; suo prius, deinde filij eruto oculo; vtrisq; vsum videndi reliquit. Sicque mirabili æquitatis temperamento se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus est.

Cicero de legibus 2. Stobæus ser. 42. Ælia var. histor. 2.

De morte Isaiæ prophetæ, & pœnitentia Manasse.

Cap. CVI.

Comestor cap. 32. Inter alia vero scelera sua Manasses, Isaiam quoque auum maternum, secundum Hebræos, vel affinem suum, eiectum extra Hierusalem circa piscinam Syloe, serra lignea per medium secari fecit. Qui cum in principio sectionis angustiaretur, petijt sibi dari aquam, vt biberet, & cum nollent ei dare, dominus de sublimi misit aquam in os eius, & expirauit. Nec tamen Carnifices destiterunt à sectione: ob hanc aquæ missionem confirmatum est nomen Syloe, quod interpretatur missus, nec sepelierunt eum in sepulcro prophetarũ, sed sub quercu Rogel iuxta transitum aquarum, quem fecerat Ezechias in memoriam miraculi, quod fecerat dominus in illis aquis ad preces Isaiæ. Tradit enim Epiphanius, quod & dum Sennacherib rediret ab Ægypto, præmisit exercitum ad obsidendum Hierusalem. Qui castrametatus est circa piscinam Syloe, vt aquis eius vterentur, eratque piscina communis, nam & ciues ad eam descendere poterant, & hostes. Orans autem Isaias obtinuit à domino quod cum egrederentur Ciues erant ibi aquæ sicut prius. Cum vero descendebant hostes siccabantur prorsus, ita vt mirarentur Assyrij vnde essent aquæ in vrbe. Porro in iugem memoriam huius facti adhuc aquæ in vrbe Syloe non iugiter sed in certis horis ebulliunt. Cum in propria persona accessisset Sennacherib facta est strages supradicta in exercitu ipsius, in tantæ rei memoriam populus prophetam gloriosum sepeliuit in loco prædicto: vt & orationibus eius post mortem indesinenter huius aquæ beneficio potirentur.

Isaia crudelis mors.

Hostibus precibus Isaiæ siccabantur aquæ ciuibus vero sicut prius copiose effluebant.

Comest. c. 33. Immisit ergo dominus aduersus Manassem regem Babyloniorũ, qui depopulatus est Iudæam; & Manassem dolo captũ traxit in Babylonẽ, & pluribus afflixit tormentis; & intelligens Manasses hanc esse manum Dei, egit pænitentiam, & attente orauit ad dominum; & misertus dominus reduxit eum in regnum suum. Qui cum venisset Hierosolymam, deleuit idola, luĉos & aras; quæ fecerat, ita vt in memoriam priorum nihil superesset & restituit cultum domini.

Manasses in Babyloniam captiuus abductus, postquam resipuit regno restituitur:

Ex chronicis. Eo tempore Sibylla Erophila in Samo claruit. Deiocles apud Medos regnauit qui Egbactanã condidit.

De Amon rege & Phaorte & Phalari tyranno.

Cap. CVII.

Amon filius Manasse cæpit anno quartæ ætatis 419. mundi vero tertio millesimo 307. regnauit secundum 70. Interpretes annis 12. secundum Hebræos autem duobus.

Idem Clemens Alexand. 1. strom. & Iosephus li. 10. cap. 4. Antiquitatum; qui eum vixisse quatuor & viginti annos & in regno egisse duos annos, ait; Nicephorus tamẽ & Isidor. duodecim eius regni annos enumerant. Idem facit Eusebius 70. supputationẽ sequutus, cũ ipse testetur Hebræos tãtum duos annos regni illius agnoscere: verum hæ discrepãtes sententiæ facilè conciliari poterũt si decẽ annos quibus Amon cũ patrẽ regnauit, duobus iungas, quibus solus. Cæterũ quicunque cupit videre ac determinare contrarietates de collatione Regum Iuda & Regum Israel legat quadragesimũ septimũ caput Comestoris super quartũ libr. Regũ: qui sic concludit: Itaque prædictæ contrarietates & alia (si quas prætermisimus) determinari possunt vel per synecdochen, vel quia quidam cũ patribus regnauerunt antequã soli regnarent, vel quia regna quandoque sine rege fuerunt.

Comestor cap. 34. Porro Amon *a* rex Iudæ fecit malum coram domino, sicut pater suus in iuuentute sua fecerat; & tetenderunt ei insidias serui sui, & interfecerunt eum in domo sua.

Helinandus. Anno quarto Amon qui tertius fuit Olympiades 31. Medorum sextus regnauit Phaortes annis vigintiquatuor. Huius anno secundo in Ponto, Boristenes condita est iuxta Boristenem fluuium, cuius fluuij pisces (vt ait Solinus) egregij saporis, & sine ossibus sunt, solas cartilagines tenerrimas habentes.

Orosius lib. 1. *cap.* 19. Phaortes rex Medorum creberrimis Persarum Assyriorumque bellis vigintiduos regni sui annos consumpsit.

Idem in eodem. Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrannide, depopulatur. Qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nefariè in innocentes agens, inuenit aliquando quem iustè puniret iniustus: nam Perillus quidam æris opifex, affectans Tyranni amicitiam, aptum munus ratus crudelitati illius; æneum taurum fecit, cui affabrè ianuam ex latere composuit, quæ ad intrudendos damnatos receptui foret; vt cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur, sonum vocis extortæ, capacitas concaui æris augeret; pulsuque ferali competens imagini murmur emitteret, nefarioque spectaculo mugitus Pecudis, non hominis gemitus videretur; sed Phalaris factũ amplexus, factorem execratur & vltioni materiam præbuit, & crudelitati; nam ipsum opificem sua inuentione puniuit.

Valerius lib. 9. Sæuus *b* ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus longo & abdito cruciatu, mugitu resonante, spiritum edere cogebantur, ne eiulatus eorum humano sono vocis expressi, Phalaridis Tyranni misericordiam implorare possent; quam quia calamitosis deesse voluit, teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

Helinandus. Legitur *d* esse destructa tyrannis Phalaris per Zenonem Philosophum. Qui cum ab eo torqueretur, vt consocios coniurationis aduersus eum proderet, neminem nominans, increpare cæpit populum, qui conuenerat ad spectaculum; quare eius tyrannidem tamdiu tolerarent, & adeo sermonibus suis eos aduersus eum incitauit, quod eum lapidauerunt.

De quo tamen Zenone sic refert Valerius lib. 3. Zenon inquit

a Amon Rex Iuda impius.
b Iusta punitio Sæui ænei tauri inuentoris.
d Suid. Diog. Laert. Cic. Tusc. 2.

inquit Philosophus cum à quodam Tyranno torqueretur, de cuius nece tractauerat, dixit se secreto velle loqui cum eo, laxatoque equuleo aurem eius morsu corripuit, nec ante dimisit quam ipse vita, & ille parte corporis priuaretur.

Item hoc tempore. id est Olimpiade 34. claruit Ligdanius Syracusanus, de quo Solinus sic refert: Nonnullos inquit nasci accipimus concretis ossibus, eosque neque sudare, neque sitire consueuisse; qualis Syracusanus Ligdanius refertur, qui & 3. & 30. Olimpiade primus ex olimpiaco certamine, Pancracij coronã reportauit, cuiusq; ossa, cõprehensa sunt nõ habere medullã.

De Iosia & Hieremia Propheta.

Cap. CVIII.

Iosias 3319. tamen nos qui hactenus secuti sumus Hebræam veritatem dicimus Iosiam cæpisse anno 3309.

Ex chronicis. Iosias iustus filius Amon, cum esset annorum 8. cæpit iuxta Eusebium, anno quartæ ætatis 431. mundi vero tertio millesimo 319. Et regnauit annis 31. Eusebius tamen ponit 32.

Iosias verũ Dei cultum restaurat.

Comestor. Hic in quarto regni sui anno, qui erat eius ætatis 12. vt dicit Iosephus, pietatem & iustitiam mirabilem in se iam demonstrabat, nam populum iam reuocabat ab Idolatria, & opera praua velut senior emendabat. Porro anno 8. regni sui omnem ciuitatem & prouinciam à cultu Idolorum purgauit, vt nullum vestigium idolatriæ superesset. Scrutabatur etiam domos, nec quid latenter remaneret suspectum, & in vnaquaque causa iustitiam coluit, tanquam animæ suæ medicinam. Misitque in totam prouinciam, vt deferrent ad reparationem templi munera, pro sua voluntate vnusquisque, & facta est reparatio templi fideliter, & indilate.

Studium populi in reparando templo.

Hieremias propheta.

Anno 13. regni Iosiæ exorsus est prophetare Hieremias in terra Benamin. tertio ab vrbe miliario, & prophetauit vsque ad euersionem vrbis 40. annis & vno, præter illud tempus, quo in Ægypto prophetauit in Thannis. Et cum puer esset tetigit dominus os eius, & ait, Ecce dedi verba mea in ore tuo. Et tunc licet esset Adolescens cæpit prophetare & prædicare, & mane consurgens, & frequenter stans in porta domus domini & in atrijs templi. Et ostendit ei dominus signa euersionis Hierusalem, quam prædicabat. Primo signo, designauit ei auctorem illius euersionis Deum, ostendit enim ei quasi furem vigilantem cum virga, vt damnificaret dormientes; sic enim dominus vigilauit ad percutiendum populum suum. Secundo signo ostendit ei, quo ministro ad hoc vteretur, per ollam succensam à facie Aquilonis id est à Chaldęis; qui iuxta situm Hierusalem venerunt ab Aquilone; has duas visiones vidit sub Iosia. In tertia vero de lumbari putrefacto ostendit ei causam euersionis, nec fuit hæc visio imaginaria, sed corporalis, & ait ei dominus. Sicut adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui mihi domum Israel & domum Iuda. Sed quia recesserunt à me fornicando post Deos alienos, quasi putrefient trans Euphratem captiuati: Eo quoque tempore prophetabat Olda mulier.

Hieremias captiuitatẽ Babylonicam prædicit.

Visiones Hieremiæ.

Via per Iudæam exercitui clausa vi aperitur.

In diebus Iosiæ ascendit Pharao Rex Ægypti contra regem Assyriorum. Audierat enim eum debilitatum, quia Medi & Babyloni à monarchia eius recesserant. Primum autem aggressus erat regem Adremon, qui tunc regnauit in Charcamis. Descendit ergo Iosias in occursum eius prohibens ne transitum faceret per Iudæam, & misit Pharao ad Iosiam dicens: Quid mihi & tibi rex Iuda? non aduersum te venio, mi sit me dominus ad Medos; & non acquieuit Iosias. Sed cum rege Adremon composuit acies, vt dimicaret aduersus Pharaonem, & forte dum transiret à curru in currum qui sequebatur eum, more regio, occisus est à sagittarijs in campis Magedon, & planxit eum inconsolabiliter Adremon Rex cum exercitu suo. Traditur autem, quod iuxta fontem & arborem occisus est, quæ statim aruerunt, & planxit eum vniuersus Iuda, in Hierusalem, & maxime Hieremias, qui super eius exequias scripsit trenos lamentabiles, quibus vtebantur cantores & cantatrices, super exequias Iosiæ.

Mors Iosiæ.

De Arione Methinneo.

Cap. CIX.

Helinandus. Eodem tempore Arion Methinneus claruit, qui à Delphino in Tenarũ portus dicitur transportatus. Quod quomodo contigerit, inuenies in A. Gellio noctium Acticarum.

Boetius in libro de arte musica. Terpander atque Arion Methinneus Lesbios atque Iones grauissimis morbis cantus eripuere præsidia.

Vetus & nobilis Arion cantator fidibus fuit vt ait Herodotus.

A. Gellius lib. 16. cap. 19. Arion fidicen Lesbius, Periandri regis Corinthij familiarissimus, grandi pecunia copiosus, à Sicilia Corinthum rediturus, quasi amicitiores & notiores sibi nautas Corinthios elegit. Hi, naui in altum proiecta, prædæ, pecuniæque cupidi, consilium cæperunt de necando Arione; ille, pernicie intellecta, omnia sua dedit, vitam tantum vt sibi donarent, orauit; illi vt statim in mare prosiliret præceperunt. At ille; omni spe vitæ perdita; id vnum impetrauit, vt priusquam mori oporteret, induere permitteretur vestimenta sua, & fides carpere & carmẽ canere casus illius consolabile. Cum ergo carmen, quod orthium dicitur, voce sub altissima caneret, cum fidibus tandem & ornatu suo, iecit se procul in profundum*. Nouum, & mirum, & pium facinus contigit. Continuo Delphinus inter vndas aduenit, & in dorso super fluctus edito, incolumem illum, & ornatu & corpore Tenarũ* euexit. Arion apud Corinthum talem se Periandro, qualis à Delphino vectus fuerat, obtulit; rem sicut acciderat, narrauit. Rex minus credidit. Nautas autem quid de Arione in illis locis vnde venerant, audissent; dissimulanter interrogauit: illi eum in gratia, pecuniaque fortunatum, & florentem responderunt. Inter eorum verba; Arion cum fidibus & ornatu suo coram se ostendit.

** Nautæ haud quaquam dubitantes quin perisset cursum tenuerunt.*

** in terram Laconicam.*

Ex chronicis. Eo tempore claruit Thales Milesius & primus Phisicus Philosophus agnoscitur, quem vsque ad 57. Olympiadem vixisse ferunt. Apud Corinthum Periander Tyrannus extitit. Panecius quoque primus in Sicilia tyrannidem arripuit; Phalaris autem tyrannis destructa est. Tarquinius priscus Romanorum quintus regnauit qui capitolium instruxit & Ioui dedicauit. Ægyptiorum vero Nechao' secundus, qui & Nechepsos contra regem Assyriorum ascendens Iosiam sibi obuiantem interfecit.

De Iosia & filijs eius vsque ad Sedechiam.

Cap. CX.

Authör. Iosias moriens tres filios reliquit. Eliachim qui & Ieconias primogenitum, & medium Ioachaz, qui & Sellum, Mathaniam vero tertium, horum, secundus Ioachaz in regnum à populo constituitur, sed post tres menses à rege Ægypti amouetur, & Eliachim pro eo substitutus, eidem regi tributarius efficitur, mutatoque nomine Ioachim vocatur. Ioachim ergo cæpit anno quartæ ætatis 462. mundi vero tertio millesimo 350. & regnauit annis vndecim. Ab hoc Vrias propheta, cum eum redarguisset, turpiter interfectus est. Hieremias quoque destructionem vrbis & templi prophetans, incarceratus est, ne publice prædicaret.

Ioachim 3350. secundum Eusebium alias 3340.

Anno Ioachim quarto Nabuchodonosor in Babylone regnare cæpit, qui victo rege Ægypti, cuncta quæ illius fuerant, à riuo Ægypti vsque ad Euphratem tulit. Euphratem quoque transiens omnem Syriam vsque ad Pelusium præter Iudæam cæpit: Eo tempore Pythacus Mytilenus qui de 7. sapientibus fuit, cum Phrenone Atheniensi olympionice congressus eundem interfecit. Sapho quoque & Alcæus Poetæ clari habebantur. Denique Nabuchodonosor anno quarto regni

sui

sui, qui fuit 8. Ioachim ascendit in Hierusalem: captumque Ioachim & ligatum trahebat secum, & cum eo nobiles viros in Babylonem. In itinere vero imposuit ei tributum, & eum remisit in Hierusalem. Sed obsides de semine regio, Danielem scilicet & tres pueros secum traxit, & Ioachin tribus annis ei seruiuit, sed postea cum negaret tributum, quod ei promiserat, Nabuchodonosor veniens eum occidit, & in sepulchrum abiecit; ac Ioachim Ieconiam filium eius æquiuocum scilicet patri regem constituit. Sed post tres menses timens ne ille paternæ iniuriæ memor Ægyptijs adhæreret, & contra eum pugnaret, rediens, Hierusalem obsedit, ipsumque cum matre, sua & familia, (de consilio Hieremiæ) se tradentem suscepit; & eos in Babylonem transtulit. Principes quoque cum alijs plurimis, inter quos erat Mardochæus & Ezechiel adhuc iuuenis. Constituit autem regem in Ierusalem patruum Ioachim Mathaniam, accepto iuramento quod seruiret ei sub tributo, mutatoque nomine, vocauit eum Sedechiam.

De regno Sedechiæ & conditione vrbis Massiliæ.

Cap. CXI.

Sedechias 3352.

EX chronicis. Itaque Sedechias cæpit anno quartæ ætatis 464. mundi vero tertio millesimo 352. & regnauit annis 11. Sub hoc quoque prophetauerunt Hieremias & Baruch.

Helinandus. Anno 2. Sedechiæ Messalia vel Massilia condita est.

De qua Iustinus in lib. 43. Temporibus Tarquinij ex Asia Phocentium iuuentus, ostio Tyberis ingressa amicitiam cum Romanis iunxit; inde in vltimos Galliæ sinus nauibus profecta: Massiliam inter Lygures & feras gentes gallorum condidit. Qui Phocenses exiguitate & macie terræ coacti, studiosius mare, quam terras exercuere piscando, mercando, plerunque & latrocinando, (quod illis temporibus gloriæ habebatur.) Condita est ergo Massilia prope ostia Rhodani amnis in remoto sinu, velut in angulo maris. Ab his Galli vsum vitæ cultioris & agrorum cultus & vrbes mænibus cingere didicere; mansuefactaque barbarie legibus non armis viuere, & vitem putare, & oliuam inserere consueuerunt. Acceptus est locus condendæ vrbis, à Nanno Rege Segobrigiorum, qui ad filiæ Gyptis nuptias omnes inuitauit, quam more gentis electo inter epulas genero nuptui tradere parabat. Quæ conuersa ad Græcos aquam Proti porrigit; qui mox factus ex hospite gener, locum condendæ vrbis à socero accepit. Nanno autem Comanus filius eius successit, cui quidam regulus de Massiliensibus hanc fabulam proposuit. Canis aliquando partu grauida locum à pastore precario petijt, in quo pareret; quo obtento, iterato petijt; vt sibi in eodem loco educare catulos liceret: Ad postremum, adultis catulis; fulta iam domestico præsidio, locum sibi vendicauit*. Cum ergo Comanus eis pararet insidias, perditus est per quandam mulierem cognatam suam, quæ cum Græco adolescente adulterabatur, ideo cæduntur septem millia cum ipso rege in insidijs. Exinde Massilienses festis diebus consueuerunt portas claudere, vigilias agere, stationes in muris obseruare, peregrinos recognoscere. Non multo post duce Catumando ad delendam Massiliam omnes finitimi populi conuenerũt. Qui cum vrbem obsideret, territus est per somnum, per speciem mulieris, quæ se Deam dicebat, & ideo pacem fecit, petiuitque vt ei vrbem intrare, & Deos eorum adorare liceret. Conspecto igitur simulachro Deæ, quæ eum terruerat; continuo clamauit illam esse, quam in somno viderat, cui torquem auream obtulit. Porro Massilienses Varro trilingues esse ait, quia & Græcè loquuntur & Latinè & Gallicè.

Adeo magnus impositus est & hominibus, & rebus nitor, vt non Græcia in Galliam, sed Gallia in Græciam emigrasse videretur.

** non aliter Massilienses qui inquilini videbantur quandoque domino futuros. Inde etiam est quod cũ telo nemini licuit intrare vrbem.* Val. Maxi. lib. 2.

Valerius lib. 2. cap. 6. A condita Massilia gladius ibi est, quo noxij iugulantur, rubigine quidem exesus: sed ad monumentum vetustatis, ibi etiam seruatur venenum cicuta temperatum, quod datur ei qui consilia senatus publicauerit: eorum vrbem nemo cum telo ingreditur. Massiliensium ciuitas seueritatis custos acerrima; nullum aditũ mimis dat in scænam, quorum argumenta ex parte maiore stuprorum continent actus; ne talia spectandi, & audiendi consuetudo; etiam imitandi licentiam sumat.

De Milone Crotoniensi.

Cap. CXII.

HElinandus. Solinus dicit Milonem Crotoniensem Tarquinij Prisci fuisse temporibus, de quo ipse refert, quod bouem viuum in olimpiaco certamine per stadium portauerit in humeris, & eundem ictu manus prostrauisse, vnde victimam fecerit, & eadem die solus totum assumpserit non grauatus, & quod victor omnium certaminum obierit. Macer autem dicit, quod secum in certaminibus portare solitus sit allectorium lapidem, qui in ventriculo Galli reperitur magnitudine fabæ*. De hoc refert Tullius in lib. de senectute sub persona Catonis: Quæ vox inquit potest esse contemptior, quã Milonis Crotoniensis, qui cum iam senex esset, athletasque se exercentes in curriculo videret, aspexisse lacertos suos dicitur, illachrimansque dixisse: At hi quidem mortui iam sunt, nunc vero tam isti quam tu ipse nugator, neque enim ex te vnquam es nobilitatus, sed ex lacertis tuis. Hic (vt ait Valerius) cum iter faciens in agro quercum cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus accessit ad eam, insertisque manibus diuellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in sui naturam reuocata compressit, eumque cum tot gymnicis palmis feris lacerandum præbuit.

Milonis Crotoniensis fortitudo.

** Hic in certamine secundum Magos creditur reddere hominem insuperabiles & inuictos.*

Lege Strab. lib. 6.

De Ezechiele propheta.

Cap. CXIII.

COmestor c. 1. super Ezech. proph. Anno quinto Sedechiæ exorsus est Ezechiel prophetare in Babylone ad captiuos, postquã acceperant epistolã Hieremiæ, hic in Babylonem ductus est cum Ioachim & matre eius, cũ Daniele & tribus pueris, & habitabat iuxta fluuium Chobar. Exorsus est autem prophetare ad concaptiuos propter causas huiusmodi: legerant in epistola Hieremiæ per 70. annos duraturam captiuitatem; & flebant pro exilij prolongatione, præterea murmurabant aduersus dominum, quod fraudulenter eos eiecisset. Dixerat enim per os Hieremiæ remanentes in Hierusalem perituros; eis vero, qui se traderent seruo suo Nabuchodonosor bona pollicebatur, nunc in contrarium res elapsa erat; florebant enim, qui remanserant, & ipsi iugo seruitutis premebantur. Erant quoque inter eos, qui dicerent, quia dum seruierant militiæ cœli, bonis omnibus abundabant. Ex quo vero cessauerant, perierant gladio, & fame, & peste. Ad hoc prophetauit Ezechiel euersionem vrbis, & templi incendium imminere, & eos qui remanserant in vrbe, fame perituros; & extra vrbem gladio. Eos autem, qui viui traherentur, grauem passuros seruitutem: Ipsos autem in pace & quasi libera seruitute mansuros. Vt autem auctoritatem præberet ei Deus, ostendit ei quasdam visiones: similitudinem scilicet hominis, Leonis, Vituli, Aquilæ, non solum ad præfigurandum Euangelistas, sed vt ostenderet Deum Israel dominum esse totius creaturæ, per hæc digniora omnem intelligens creaturam: homo enim præest cæteris animantibus. Aquila rex auium. Leo ferarum. Bos iumentorum. Sub animalibus vero vidit rotam in medio rotæ, vt ostenderet circumuolutionem omnium elementorum in domini esse potestate, & super hoc vidit firmamentum coloris Saphirini, & super firmamentum erat similitudo throni; & super thronum quasi aspectus hominis, & ait dominus ad eum, fili hominis mitto te ad filios Israel &c.

Ezechiel Propheta subuersionem vrbis prædicit.

Ezechiel templi incendium prædicit.

Visiones Ezechielis.

Ezech. 2.

De destructione Hierusalem & regni Iudæ.

CAP. CXIIII.

[..]gyptij rex [..]xiliaturus [..]us prælio [..]citur.

AVthor. In principio anni noni Sedechiæ Nabuchodonosor Hierusalem obsedit, quia superbus, & infidus, tributum ei promissum, negabat: tunc rex Ægypti cum exercitu quasi soluturus obsidionē venit, & Nabuchodonosor à Hierusalem in occursum eius recedens, eum fugauit, ac de Syria exire compulit. Tunc falsi prophetæ nunciabant Sedechiæ prospera, sed falsa. Hieremias autem his contraria & vera, qui egrediens ad vicum suum Anathoth, tanquam fugeret ad hostes; captus est, & incarceratus. Anno 9. Sedechiæ mense 10. redijt Nabuchodonosor & Nabuzardan cum exercitu, & obsederunt vrbem & clausa est 18. Mensibus. Territus itaque Sedechias Hieremiam de carcere tulit, & prophetiæ veritatem secreto inquirens, audiuit; eique victualia ministrare quotidiè iussit, sed postea dum publicè prædicaret principibus, & senioribus: eum ad mortem petentibus exposuit, qui eum cum funibus in lacum Helchiæ deposuerunt, & erat in luto vsque ad guttur, quod erat ei omni morte amarius, sed extraxit eum Abdemelech Æthiops vir Eunuchus. Tandem deficientibus in vrbe victualibus, adeo vt mulieres paruulos suos comederent, in mensura palmi. Capta est ciuitas 11. anno Sedechiæ, fugiensque comprehensus est, & in conspectu Nabuchodonosor in Reblata iudicatus, dicētis eum imperij ab ipso percepti ingratum extitisse, & contra munificum hostiliter agendo, etiam in Deum deierasse, & addidit: magnus Deus habens odio tuam nequitiam, te mihi tradidit. Itaque filios eius coram eo occidit & oculos ipsius effodit. Vinctumque cathenis in Babylonem adduxit, & Iosedech cum eo Sarea pontifice patre illius occiso. Nabuzardan vero princeps templum & ciuitatem incendit, ac murum totum in circuitu destruxit, captiuos & vasa domini transtulit, Godoliam pauperibus & agricolis in terra relictis præfecit. Hieremiæ vero libertatem & munera præbuit: Rechabitas quoque abire permisit. Hic fuit exitus regni Hebræorum, in quo regnatum est annis quingentis 15. mensibus 6. cum diebus insuper decem secundum Iosephum.

[..]erosolyma [..]essa. *[..]mes & [..]ilentia.* *[..]erosolyma [..]ta. [..]dechias [..]tu fuga [..] confu[..] s à Baby[..]ijs capi[..].* *[..]mplum, [..]gia, & [..]s spolia[..] incensa, [..] diruta.*

Temporibus Sedechiæ Tarquinius priscus Cyrcum Romæ ædificauit, numerum Senatorum auxit, Romanos ludos instituit, muros & cloacas extruxit, & tandem ab Anci Marci filijs, cui ipse in regno successerat occisus, interiit. Solon genti cui præerat, noua iura constituit. Epymenides Athenas subuertit. Eo tempore certantibus in agone dabatur Tragus, id est Hyrcus, vnde Tragędos aiunt nuncupatos.

De fine quartę ætatis & prophetia Ezechielis.

CAP. CXV.

IN hac vltima captiuitate Iudæorum ætas sæculi quarta terminatur habens annos 475. Fuerunt autem iuxta Iosephum ab anno quarto Salomonis in quo fundatum est templum vsque ad eius incendium anni 470. menses sex, & dies decem, ab egressu populi ab Ægypto 1062. menses 6. cum diebus decem. Ab initio vero Mundi iuxta computum hactenus obseruatum 3363. licet alii plures, vel pauciores ponunt iuxta ipsorum computum: Ita sunt variæ & discrepantes de temporibus sententiæ, vt vix in hac re aliquid certi statui possit.

Comestor cap. 4. super Ezechielem. Venit autem ad Ezechielem quidam, qui fugerat de Hierusalem dicens vastata est ciuitas. In præcedenti tamen vespere Ezechiel prædixerat de nuncio venturo, & audiens omnis transmigratio excidium vrbis, & incendium templi, leuauerunt vocem suam & dixerunt. Periit spes nostra, abscisi sumus, & non surgemus. Et exclamauit Ezechiel: Hæc dicit dominus cum sanctificatus fuero in vobis, tollam vos de gentibus, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam: Et facta est super prophetam manus domini, & eduxit eum in spiritu in * campum, qui plenus erat ossibus siccis vehementer, & ait, ossa arida hæc dicit dominus. Ecce dabo vos super neruos, & succrescere faciam carnes, & superextendam cutem: Daboque vobis spiritum & viuetis. Ossa hæc vniuersa domus Israel est. Præterea in consolationem gentis suę prædixit propheta calamitates circunstantium nationum, quæ iuuerant hostes contra Hierusalem, vel insultauerant captiuis, id est filiorum Amon, & Moab, & Edom, Philistim, Tyri, & Sydonis, Ægypti, & Æthiopiæ.

[..]zechiel [..]adicit fu[..]ram libe[..]tionem [..]puli à ca[..]iuitate.

** quidam Iudæi dicunt quod campus iste fuerit in deserto, vbi tot Iudæorum post adoratione vituli interierunt, in quo deserto 40. annis postea errauerunt vbi omnes prostrati sunt insepulti.*

De descensu reliquiarum in Aegyptum & morte Hieremiæ.

CAP. CXVI.

COmestor. Porro contra consilium Hieremiæ descenderunt reliquiæ Iuda ducentes secum ipsum Hieremiam, & Baruch in Ægyptum, & habitauerunt ibi, & factus est sermo domini ad Hieremiam in taphnis. Sume lapides grandes, & absconde eos in crypta quæ est sub muro latericeo in porta domus Pharaonis, & dices ad Iudæos; hæc dicit dominus. Ecce assumam seruum meum Nabuchodonosorem, & ponam thronum eius super lapides istos, & percutiet terram Ægypti, & peribitis vos cum Ægyptijs. Et insurrexit populus aduersus Hieremiam, & lapidauerunt eum cum lapidibus, quos absconderat sub muro Lateritio. Ægyptij vero honorauerunt Prophetam, sepelientes eum iuxta tumulum regum, memores beneficiorum quæ præstiterat Ægyptijs. Oratione enim sua fugauerat Aspides, & bestias aquarum, quam Græci crocodilos vocant, quibus prius Ægyptus infestabatur. Tradunt etiam, quod adhuc de puluere eiusdem loci Aspidis percussura sanatur, & fugantur crocodili.

Vaticinium de exercitu à Babylonia ducendo, & reliquijs Iudæorum in captiuitate abducendis.

De eodem ait Epiphanius, Audiuimus à viris senioribus, quod Alexander Macedo veniens ad sepulchrum prophetæ, & cognoscens loci mysterium, transtulit ipsum in Alexandriam & sepeliuit gloriose, & ex tunc à terra illa prohibiti sunt crocodili & Aspides penitus; nam & idem Alexander primo introduxerat illic Serpentes quosdam, qui vice marsorum Aspides fugabant, sed non poterant eos penitus extirpare.

Virtutes & opera Hieremiæ.

Hic est Hieremias, qui regibus Ægypti signum dedit, quod eorum Idola euerti oporteret; cum virgo pareret; vnde & sacerdotes eorum in secreto templi loco, imaginem virginis & pueri statuentes adorabant. Dum vero Ptolemeus Rex interrogaret eos, qua ratione hæc agerent? dixerunt paternæ traditionis esse mysterium, quod à sancto propheta acceperant maiores & credebant in rebus ita fore euenturum.

Hic est Hieremias, qui templum euertendum esse prænoscens, Arcam testamenti, cum his, qui in ea erant, tulit, & precibus suis absorberi fecit in petra, petram vero digito designans, Dei nomen tetragrammaton impressit. Quod nubis operimento ita cælatum est, vt ex tunc nec locum quis recognoscere queat, nec ipsum nomen legere vsque in hunc diem & vsque in finem & pristinæ figuræ instar illic sæpe nubes fit, vt ignis nocturno tempore; eo quod Dei gloria ab eius lege non desinat. Est autem petra illa in eremi loco inter duos montes in quibus iacent Moyses & Aaron, dixitque Hieremias præsentibus. Dominus ex Syon recessit ad cælos; inde rursus in virtute venturus; & erit signum præsentiæ eius; quando vniuersæ gentes adorauerint lignum; dixitque quod hanc arcam nemo nisi Aaron poterat producere, & tabulas quæ in ea sunt, nullus aperiret sacerdotum, nullus prophetarum; nisi electus Dei Moyses; & in prima resurrectione resurget hæc arca & exibit de petra, & ponetur in monte Synai, & omnes sancti congregabuntur ad eam, regressum Dei sustinentes.

Hieremias sua oratione arcam in petra absorberi fecit. *Arca testamenti in prima resurrectione primo resurget.*

De

De exordio quintæ ætatis,& de regibus Babylonis.

Cap. CXVII.

EX *chronicis*. Igitur ab initio captiuitatis ætas quinta exordium habuit quæ scilicet captiuitas iuxta prophetiam Hieremiæ perseuerauit 70. annis vsque ad annum secundum Darij filij Hystaspis, horum 30. primi computantur iuxta Eusebium vsque ad regnum Cyri.

Captiuitas reliquiarum Iudæ.

Comestor. Anno quinto euersionis Hierusalem descendit Nabuchodonosor in Syriam inferiorem,& obtinuit eam. Moabitas quoque & Ammonitas subiugauit sibi; & tandem intrauit in Ægyptum, eamque subuertit,& regem,qui tunc erat in ea, occidit; aliumque in ea constituens, denuo Iudæos in ea captiuos duxit in Babylonem.

Eusebius in chronicis. Anno captiuitatis 9. mortuo Nabuchodonosore Rege Babylonis suscepit imperium Euilmerodach, cui successit frater eius Balthasar.

Megasthenes in quarto rerum iudicarum volumine. Catalogus regum Babylonis.

Comestor. Mortuo magno Nabuchodonosore regnauit pro eo filius eius Nabuchodonosor qui hostium manibus templum Belis magnifice decorauit,ciuitatem reparans, ita vt nequaquam obsidentes valerent fluuium auertere. Huiusmodi meminit Megasthenes in libro iudiciorum, & asserit eum fortitudine & actuum magnitudine Herculem transcendisse. Sed Diocles dicit, quod iste Nabuchodonosor obsedit Tyrum tribus annis, & 10. mensibus; eo mortuo regnauit pro eo Euilmerodach, qui 37. anno transmigrationis subleuauit caput Ioachim regis Iudę de carcere, quia pater eius seruauerat cum eo fœdus. Tradunt quidam, quod Euilmerodach frater minoris Nabuchodonosoris in diebus eiectionis paternæ multa gessit impie in terra; & patre restituto, accusatus apud eum, missus est in carcerem, vbi erat Ioachim vsque ad mortem fratris sui. Cumque regnare cæpisset,eleuauit Ioachim quem socium habuerat in carcere, timensque ne resurgeret pater suus, qui de bestia redierat in hominem; consuluit Ioachim, ad cuius consilium cadauer patris effossum diuisit in 300. partes,& dedit eas 300. vulturibus, & ait ad eum Ioachim. Non resurget pater tuus, nisi redeant vultures in vnum: Hic habuit tres filios, Egessarim qui & Regusar dictus est, Labosordachum, &* Nabar, qui Balthasar cognominatus est, ad quem post regna fratrum regnum deuolutum est.

** Naboandel.*

Hier. super Danielem. cap. 5. Sciendum est itaque Balthasar non esse filiū Nabucho. vt vulgo legentes arbitrantur. Sed iuxta Berosum, qui Chaldeam scripsit historiam; & Iosephum,qui Berosum sequitur: post Nabuchodonosorem qui regnauit annis 43. successisse in regnum filium eius,qui vocabatur Euilmerodach. Refert idem Iosephus,quod post mortem Euilmerodach, in regnum patris successerit filius eius* Neglisar, post quem filius eius Labusardach, quo mortuo, Balthasar filius eius regnum tenuit,quo interfecto à Dario Rege Medorum qui Cyri Regis Persarum auunculus fuit,& Cyro Persa; quæ duo regna Isaias ascensorem bigæ cameli, & asini, vocat, destructum esse imperium Chaldæorū. Quod quidem & Xenophon in Cyri maioris scribit infantia,& Pompeius Trogus,& multi alij, qui Barbaras scripsere historias.

** Iosephus habet. Neglisar.*

Author. Non legitur autem quantum vnusquisque istorum quatuor successorum Nabuchodonosoris regnauerit, sed non regnauerunt ipsi quatuor(vt videtur) nisi tantum annos 21. Tantum enim temporis est à nono anno captiuitatis Iudæ, in quo Eusebius ponit mortem Nabuchodonosoris vsque ad primum annum Cyri, in quo Balthasar occisus est.

De Tullio Seruio & morte Ezechielis.

Cap. CXVIII.

EVsebius. Anno captiuitatis prænotato Romanorum Sextus Tullius Seruius regnauit,ancillæ,sed nobilis captiuæ filius. Hic tres mōtes vrbi addidit. Quirinalem, Ruminalem, Esquilinum, fossas circum muros duxit, census Romanorum ciuium primus instituit, & ad extremum Tarquinij Superbi generi sui superioris Regis filij scelere occisus est.

Helinandus. Hic, Seruius cognominatus est, quia de ancilla natus.

Liuius 1. Dionys 3. à Valerio dissentiunt.

De hoc Valerius ait sic, Tullij Seruij adolescentia in pecore pascendo fuit occupata, validior ætas Romanum imperium rexit. Seruio Tullio puero dormienti flamma circa caput emicuit. Quod* Anci Marci regis vxor Tanaquil admirata Seruium serua natum in modum filij educauit,& ad Regni fastigium euexit,

** Valerius habet Prisci Tarquinij.*

Comestor. cap. 6. super Ezechielem. Anno 14. postquam percussa est ciuitas, facta est manus domini super Ezechielem, & adduxit eum in spiritu, in montem excelsum in terra Israel,& ostendit ei descriptionem ciuitatis & templi, super quam ad litteram nostri siluerunt authores.

Ezechiel à tribubus Dan & Gad occiditur.

Porro Ezechiel in Chaldea inter concaptiuos iudicauit transgressores legis, & præcipue quosdam de tribu Dan,& Gad,quod in dominum committerent impia, legis persequendo custodes, & fecit (vt dicit Epiphanius) contra eos prodigium magnum; quia filii eorum & vniuersa pecora à serpentibus perierunt. Et prædixit,quod tribus illæ non reuerterentur ad propria; sed in Mediæ regionibus remanerent. Ob hoc exacerbati in eum, distraxerunt eum equis per crepidines saxorum, & excerebrauerunt eum; & sepelierunt in sepulchro Sem & Arphaxad in spelunca duplici. Iste propheta signum dedit populo in fluuio Chobar, vt quando deficeret,sustinerent desolationem terræ suæ, tunc autem sperarent regressum ad Hierusalem, quando inundaret, Ad eū quandoq; conuenerat plurima multitudo captiuorum ad fluuium Chobar, & Chaldæi rebellionem veriti irruerunt super eos. Ipse vero precibus suis sistens aquas fluminis, super aquas ambulans cum omni multitudine, ad alteram ripam se recepit; & quotquot hostium præsumpserunt eos sequi,submersi sunt. Item idem per orationem subito largam piscium copiam præstitit populo ad vescendum. Sæpe quoque multis deficientibus vitam restituit.

Virtutes & opera Ezechielis prophetæ eiusque miracula.

De septem sapientibus Greciæ & primo de Thalete Milesio.

Cap. CXIX.

HElinandus. Eo tempore 7. Sapientes sunt appellati scilicet Thales Milesius; Solon Atheniensis, Pitacus Mitilenus, Chilon Lacædemonius, Cleobolus Lindius, Periandeo Corinthius; Bias Prienæus.

Sex, vitæ genere distinguebantur.

Aug. lib. de ciu. Dei cap. 2. Duo Philosophorum genera traduntur, vnum Italicum ex ea parte Italiæ quæ quondam magna Græcia nūcupata est;alterum Ionicum vbi & nunc Græcia nominatur. Italicum genus auctorem habuit Pythagoram Samium: Ionici mei generis princeps fuit* Thales Milesius, vnus illorum 7. qui appellati sunt Sapientes. Sed illi ex vitæ genere distinguebantur,& quibusdam præceptis ad bene viuendum accommodatis. Iste autem Thales vt successores propagaret, etiam rerum naturam perscrutatus,suasque disputationes litteris mandans præ cæteris eminuit, maximeque admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris comprehensis,* defectus Solis & Lunæ etiam prædicere potuit,* aquam tamen putauit rerum esse principium & hinc elementa omnia mundi, ipsumque mundum & quæ in eo gignūtur existere. Nihil autem huic

Duo philosophorum genera.

** Thales primus fuit qui in Græcia de rebus naturalibus capit philosophari.*

** Plin. lib. 2*

** secutus Homeri opinionem qui Oceanum omnium patrem vocat.*

operi, quod mundo considerato, tam admirabile conspicimus, ex diuina mente præposuit. Thaleti vero successit Anaximander eius auditor, mutauitque de rerum natura opinionem. Non enim ex vna re, sicut Thales ex humore, sed ex suis proprijs principijs quasque res nasci putauit. Quæ rerum principia singularum credidit esse infinita; & innumerabiles mundos gignere; & quęcunque in eis oriuntur; eosque mundos modo dissolui; modo iterum gigni existimauit, quanta quisque ætate sua manere potuit, nec ipse, sicut Thales aliquid * diuinæ menti in his operibus tribuens.

* in hoc reprehenditur à Plutarcho quod cum materiam substituat, efficientem tollat causam. Plutarch. Solon, Laer. in Thalete.

De Solone & Pitaco, & Elcobolo & Bya Priengo.

Cap. CXX.

Valerius lib. 4. cap. 1. Piscatoribus in Melesia regione verriculum trahentibus, quidam iactum emerat; extracta deinde magni ponderis aurea delphica mensa; controuersia orta est: illis piscium se capturam vendidisse affirmantibus. Isto vero dicente se emisse fortunam iactus. Qua contradictione propter rei nouitatem & pecuniæ magnitudinem ad vniuersum illius ciuitatis populum delata: Placuit Apollinem delphicum consuli, cuinam mensa deberet adiudicari. Qui respondit eam illi esse dandam, qui sapientia cæteris præstaret; tunc illi Thaleti Milesio dederunt eam; & ille cessit Byanti, & Byas Pitaco, & is protinus alij. Sicque per omnium septem Sapientium orbem, ad vltimum, ad Solonem peruenit; qui & titulum amplissimæ prudentiæ & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

Author. Solon aiebat si in vnum locum, mala sua cuncti contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quam ex communi miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent. Quo colligebat non oportere nos quæ fortuitò patimur, præcipuè & intolerabilis amaritudinis iudicare. Idem Solon se dicebat aliquid quotidie addiscentem senescere. Hic moriens assidentibus amicis, & sermonem de quadam re inuicem conferentibus, caput erexit. Interrogatus quare id fecisset, respondit: vt cum istud quicquid est de quo disputatis percepero, moriar. Huius quoque Solonis legitur esse elegans illa sententia: fælicitatis index, dies vltimus est: & appellationis honorem sapienti confirmat rogus. Siquidem rerum initia debentur fortunæ. Philosophiam solus consecrat finis. *Tullius in lib. de Sen.* Pysistrato Tyranno à Solone responsum est quærenti, qua tandem re fretus: sibi tam audaciter resisteret? senectute.

Senectute fretus Pisistrato resistebat Solon; nā si ipsum interfecisset parum admisisset viuendi spacium.

Valerius lib. 4. cap. 1. Pitacus moderatione pectus instructum habuit, qui Alcæum poetam & amaritudine odij, & viribus ingenij contra se pertinacissime vsum, tyrannidem à ciuibus delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset admonuit. *Cleobolus Lyndius*. Magis amicorum inuidiam, quam inimicorum insidias debemus cauere. Illud enim apertum, hoc cælatum est malum, nocendiq; fraus quo non est sperare potentior.

Byas Prienæus. Molestius est inter duos amicos, quam inter duos inimicos iudicare.

Valer. l. 7. c. 2. Byas Prienęus cum patriam eius Prienem hostes inuaderent, omnibus preciosarum rerum pōdere onustis fugientibus, interrogatus: quid ita nil ex bonis suis secū ferret. Ego certe inquit bona omnia mea mecū porto. Pectore enim illa gestabat: non humeris: nec oculis visenda, sed animo æstimanda, quæ domicilio mentis inclusa, manibus mortalium lebefactari nequeunt, & vt manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt.

Idem Byas Prienæus aiebat, ita oportere hominibus in vsum amicitię versari, vt meminissent eam ad graues inimicitias posse conuerti.

De Daniele Propheta.

Cap. CXXI.

Ex *historia scholastica*. Temporibus his prophetauit Daniel in Chaldæa, qui secundum Iosephum & Epiphanium fuit de semine Regio Iudæ, secundum 70. vero interpretes Sacerdos de tribu Leui, fuitque adeo castus, vt à contribulibus suis Spado putaretur. Hic apud Nabuchodonosorem honoratus, super omnes prouincias Babylonis, & super cunctos sapientes principatum meruit, pro tribus quoque socijs suis super prouincias principatum obtinuit. Quibus videlicet pueris de camino ignis diuinitus liberatis, Rex, Dei potentiam prædicauit. Et ne à quoquam blasphemaretur, edictum proposuit. Epistolam quoque scripsit in vniuerso regno suo, pōstquam de bestia in hominem, & in regnum est restitutus, in qua prædicauit mirabilia quæ fecerat apud illum Deus excelsus. Cuius epistolæ formam Daniel operi suo interserit, vbi dicit, Ego Nabuchodonosor florens &c. Testatur autem Epiphanius, quod non sit passus corporis mutationem, sed mentis alienationem, & est ablatus ei vsus linguæ ad loquendū. Dataq; est herbę naturæ cibus humanæ: videbaturque ei quod Bos esset in anterioribus, & Leo in posterioribus: secundum mysterium tyrannorum, qui in prima ætate voluptatibus dediti ac ceruicosi iugo Belial se subijciunt: & in fine interficiunt, diripiunt & conculcant. Multi vero egrediebantur, & videbant eum: Solus Daniel non exibat, quia toto tempore alienationis eius, orationi pro eo vacabat, & ad preces eius anni 7. quos totidem tempora dixerat, in septem menses versi sunt, in quibus quadraginta diebus insaniam patiebatur: & per alios quadraginta reuersus ad cor hominis flebat: Deoque supplicabat, adeo vt oculi eius caro fierent. Et iterū per alios quadraginta dies in insaniam vertebatur: donec septem menses complerentur, post quos reuocatus est, sed non statim regnauit: sed pro eo statuti sunt prouinciæ septem iudices, & vsque ad finem septem annorum pœnitentiam egit: panem non comedens, & vinum non bibens: leguminibus vtebatur, & herbis iuxta consilium Danielis: & cum iterum regnasset: Danielem filiorum suorum cohæredem facere voluit: Qui ait: Absit vt hæreditatem patrum relinquam, & incircuncisorum donis adhæream. Hic dicit Iosephus, quod ipse libros Hebraicos in Latinum transtulit eloquium. Historiam Susannæ patet esse factam adhuc recenti captiuitate, quia Daniel adhuc erat iuuenis, qui perseuerauerat vsque ad annum primum Cyri regis.

Daniel cum socijs ad honores euectus.

Nabuchodonosor in bestiam versus.

Daniel regnum & imperium recusat.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER TERTIVS.

De initio regni Cyri apud Persas.

Cap. I.

Evsebivs. Anno captiuitatis 30. Cyrus Medorum imperium destruxit, subuersoque Rege eorum Astyage regnũ ad Persas transtulit. Cæpit igitur anno ętatis quintę 31. mundi vero 3394. Et regnauit an. 30.

3394.

Comestor super Danielem cap. 17. Ipse fuit nepos Darij ex sorore: nepos autem Astyagis ex filia. Nam Astyages vnicam habuit filiam, & vidit somnium: quod de genitalibus filiæ oriebatur vitis, quæ totam occupabat Asiam, & accepit à coniectoribus se habiturum Nepotem ex filia, qui dominus esset Asiæ, & ipsum deijceret de regno. Quod timens dedit filiam suam vxorem militi plebeio, ne filius ex ea nasceretur nobilis, & potens, præterea filiam prægnantem asciuit, & natum ex eo filium * cuidam participi Arcanorum regis tradidit occidendum, qui credens regnum transiturum ad filiam, filium ipsius veritus est occidere, & vni de pastoribus Regis tradidit paruulum exponendum in nemore, qui cum exposuisset eum, & id indicasset vxori, quæ in diebus illis pepererat supplicauit ei mulier, vt ei paruulum deferret alendum, & proprium pro eo exponeret, cumque pastor redisset ad puerum, inuenit canem ei præbentem vbera & à feris eum & auibus defendentem. Cunque tulisset eum ad vxorem allusit ei tanquam diu notæ vocauitque puerum Spartacum id est catulum, Spartos enim Persicè canem sonat, qui cum esset grandiusculus, à pueris ludentibus factus est Rex eorum & contumaces & inobedientes sibi grauiter affligebat. Quod grauiter ferentes patres eorum, verbum detulerunt ad Regem de filio pastoris. Quem cum aduocasset rex, & argueret eum, quod pueros plagasset, ille intrepidus se vt regem fecisse respondit, & admiratus rex, & quædam signa generis sui in eo deprehendens, ascito pastore, secretius veritatem rei agnouit, veruntamen timor eius de nepote mitigatus est, æstimans quod verbum coniectorum de regno impletum esset in regno puerorum, & eidem, cui prius cõmiserat occidendũ, cõmisit alendũ, nõ indicans tamen esse, nisi filium pastoris. Filium quidem illius Secretarij sui clãculo dedit patri ad comedẽdum, quia non obedierat ori eius, & post ipsum indicauit ei. Factum est autem vt Astiages traderet exercitum illi secretario ad hostes expugnandos. Ipse vero residebat in prouincia Media. Porro ille non immemor maleficij Regis, persuasit exercitui vt Spartacum regem Persidis sibi eligerent. Et cognominauit eum Cyrum quod interpretatur hæres, quasi diceret licet reluctetur Astyages, hic est hæres, quo facto, timens Astyages Darium consobrinum adoptauit sibi in filium, & collecto exercitu, congressus est aduersus Cyrum, & fugerunt Persæ, vxores autem eorum & matres egressæ sunt ad eos & detectis sui partibus anterioribus, aiebant vultis ne introire in vteros matrum & renasci; hoc pudore excitati Persæ acriter redierunt in hostes & victus est Astyages. Cyrus autem magis exhibuit se illi nepotem quam, victorem nam regnum Hyrcanorum concessit ei, Dario vero tanquam fratri matris suæ tradidit regnum Medorum, tamen sub certa spe reuertendi ad ipsum.

** Cyrus natus traditur Harpago occidendus.*

Astyagis scelus nefandum.

Persarum mulierum fortitudo.

De Æsopo & fabulis eius, moraliter fictis contra calumniosos, & insidiosos, cupidos, & incautos.

Cap. II.

Evsebius & Author. Anno regni Cyri primo Æsopus à Delphis interimitur. Extant Æsopi fabulæ elegantes & famosæ, quas Romulus quidam de Græco in Latinum transtulit; & ad filium suum Tyberinum dirigit ita scribens. De ciuitate Attica. Æsopus quidam homo Græcus, & ingeniosus; famulos suos docet quid obseruare debeant homines. Et vt vitam hominum ostendat & mores, inducit Aues & Bestias, & Arbores loquentes probanda cuiuslibet fabula, id ego Romulus transtuli de Græco sermone in Latinum. Si autem legas Tyberine fili, & pleno animo aduertas, inuenies apposita ioca, quę tibi misceant risum, & acuant satis ingenium, verbigratia.

Contra calumniosos fingit, quod Agnus & Lupus sitientes ad riuulum è diuerso venerunt, sursum bibebat Lupus longeque inferior Agnus. Lupus vt Agnum vidit, sic ait turbasti mihi aquam bibenti, Agnus patiens dixit, quomodo aquam turbaui tibi; à te, ad me decurrit, cui Lupus maledicis mihi inquit; ait ille non maledixi; Lupus vero; pater inquit, tuus multa mala mihi ostendit, in fine autem altercationis Lupus improba voce dixit, & adhuc mihi loqueris latro, statimque se in eum direxit, & innocenti vitam eripuit.

Calumniosi quærunt innocenti vitam eripere.

Contra illos quoque qui alienæ saluti insidias parant, fingit quod mus vt flumen transiret, auxilium à Rana petijt, illa crassum filum petens, Murem ad pedem sibi ligauit, & natare cæpit, in medio vero flumine Rana se immersit. At ille validius dum teneret vires, Miluus contra volans Murem cum vnguibus rapuit simul & ranam pendentem sustulit.

Qui alteri insidias struat interdum capitur suo proprio laqueo.

Præterea contra cupidos fingit, quod Canis flumen transiens partem carnis ore tenebat, cuius vmbram cum vidisset in aqua, patefecit os suum vt illam caperet; statim eam, quã prius tenebat, fluuius tulit, & illam, quam esse sub aqua putabat obtinere non potuit. Sic quisquis alienum quærit, dum plus vult, suum perdit.

Item contra illos, qui incautè sociantur potentibus, fingit quod Vacca & Capella id est parua Capra & Ouis fuerunt simul sociæ cum Leone. Qui cum in saltibus venarentur, & Ceruum caperent, factis partibus Leo sic ait, ego primus tollo, quia Leo. Secunda pars mea est, eo quod fortior vobis sim. Tertiam vero, mihi defendo, quia plus vobis cucurri. Quartam autem qui tetigerit; inimicum me habebit, sicque totam prædam illam, sola improbitas abstulit.

Item contra illos, qui malos incautè iuuant, fabulam componit, dicens. Ossa dum Lupus deuoraret vnum ex illis transuersum grauiter in faucibus hæsit, Lupus illum magno precio, qui hoc malum extraheret, inuitauit. Rogabat Grus longo collo vt medicinam præstaret Lupo; id egit, vt caput mitteret, & malum de faucibus extraheret. Sanato Lupo grus sibi reddi promissa præmia petijt, & Lupus ait. O iniuria! meis virtutibus ingrata est illa Grus, quæ caput incolumis extulit, non vexatum dẽte nostro, & adhuc mercedem sibi postulat.

De eisdem contra vane gloriosos, superbos, præsumptuosos, Contemptores.

Cap. III.

Item contra illos qui laudanti, verbis subdolis gaudent, & postea pænitent, hanc fabulam fingit. Cum de fenestra Coruus, occasione caseum raperet, altam arborem supersedit. Vulpes & hunc vidit; decontra sic ait. O Corue, quis similis tibi, & pennarum tuarum quã magnus est nitor, qualis decor esset, si vocem claram habuisses; nulla prior auis fuisset. At ille dum placere voluit, & vocem suam validius ostendere, sursum clamauit, & ore patefacto; caseum, oblitus, deiecit. Quem celeriter dolosa Vulpes auidius rapuit. Tunc stupens coruus ingemuit, ac deceptum pœnituit.

Fingit etiam idem fabulam; homines in dignitate mansuetos esse, commonentem hoc modo. Annis defectus & viribus Leo cum grauatus iaceret, spiritum extremum trahens; Aper ad eum venit, iratus, spumans fulmineis dentibus, & ictum veterem vendicauit. Taurus etiam cornibus hostile corpus Leonis confodit. Asinus quoque feram vt sic vidit, calcibus illi frontem aperuit, & ille cum gemitu suspirans sic dixisse fertur. Cum esset virtus mea, fuit honor, fuit timor, vt omnes visione mea fugerent, & opinio ipsa terreret plures. Quos autem beneuolus non læsi, quibus & auxiliator fui, ipsi malignantur mihi, & quia sum sine viribus, nullus est honor pristinus.

Item contra illos, qui indecenter ad officia meliora reddenda indigni se ingerunt, hanc quoque fingit. Asinus quotidie videbat Catello blandiri dominum, & de mensa eius saturari, & familiam illi largiri plura. Sicque dixisse Asinus fertur. Si animal immundissimum sic diligit dominus meus ita & familia, quantum me, si obsequium illi fecero, plus enim melior sum cane, qui in pluribus rebus sum vtilis, aquis è fontibus alor, cibus mundus mihi datur, melior sum Catello, meliori vita frui possum, & maximum honorem habere. Cum hoc Asinus secum cogitasset, vidit dominum introire, occurrit velocius, clamans prosiluit, & superstetit, leuans pedes priores, imposuit ambos humeris domini sui, lingua cum lingens, linijt, & maculans vestes fatigat dominum pondere suo. Clamore autem domini concitatur omnis familia, fustes & lapides arripiunt, Asinum faciunt debilem, membris, costisque fractis, sic abijciunt ad præsepia, lassum, atque semiuiuum.

Item ad exhortandum, ne quis minimos lędat, fingit quod dormiente leone in silua, Mures agrarij luxuriabantur, & vnus ex illis super Leonem casu transiuit. Expergefactus Leo celeri manu miserum Murem comprehendit, qui veniam sibi dari rogabat, quia non sponte fecerat. Leo vero de Mure cogitat, vindictę quid esset in tali, si eum occideret, crimenque illi non gloria laudis esset. Ignouit igitur & dimisit, post paucos dies ipse in laqueos cecidit, qui vt se captum agnouit, magno dolore rugire cæpit; Mus autem vt agnouit, ad eum cucurrit, & re cognita, non est inquit iam quod tu timeas, parem gratiam reddam tibi non immemor beneficij. Tũc omnes artis illius ligaturas lustrare cæpit, & loca rodenda cognoscens neruos secare dentibus & artis illius ingenia laxare cæpit, sicque Leonem captum liberum restituit.

Item de eodem contra Gulosos, timidos, pusillanimes, arrogantes.

Cap. IIII.

Contra gulosos qui ad vnum prandium rem suam perdunt, hoc quoque componit. Nocturnus quidam fur cum panem Cani immitteret, Canis ait, panis tuus non pro gratia datur, tu ideo das, vt me lædas, si modo panem mihi porrigas, nunquid postea daturus es mihi cum fame victus fuero, non præsentem tantum vitam volo, sed futuram prouideo. Nolo igitur fauces meas pane claudas sed nisi recesseris; ipse contra te latrabo, dominum ac familiam suscitabo, furemque illis nunciabo.

Item contra illos, qui vanis rumoribus nimis terrentur, sic fingit. Quidam mons parturiebat, & gemitus magnos dabat, omnis natio vt audiuit timuit, cunctisque perturbatis nullus sui memor erat, mons ille tandem peperit Murem, huius fama volat, & quod malum putabant in nihilum omnibus venit, quos timor inuaserat.

Item contra illos qui nimis pusillanimes statum suum ferre non possunt, sic componit. Cum strepitus magnus ad Lepores veniret, subito consilium inierunt, vt se præcipitarent propter assiduos metus. At vbi ad oram fluminis venerunt, Ranæ multæ, quæ ibi erant, expauerunt & in fluuiũ se iactauerunt, cum hoc viderunt lepores, vnus illorum inquit. Sunt enim & alii timentes, sequamur vitam, vt cæteri, feramus si quid accederit, neque erit toto tempore malum. Quisquis ergo malum tolerare non potest aliorum mala inspiciat.

Item ne quis de alienis bonis magnum se iactet exhortatur, fingens quod Gracculus pennas pauonũ quæ ceciderant sustulit, & inde se ornauit suosque contemnere cæpit, & gregi se Pauonum miscuit. At illi ignoto & impudenti pennas iniuriose eripiunt, calcibus eum ac morsibus fatigant. Miserque semiuiuus ab eis relictus, ad proprium genus redire timuit, vbi cum esset ornatus multos iniuriose terruit, tunc vnus ex eis ait illi, si vestes tuas, quas natura dedit amasses, hæc tibi sufficerent, nec ab illis iniuriam passus, nec à nobis pulsus fuisses.

Item contra eos qui laudant sibi inutilia, & vituperant vtilia. Ceruus de fonte bibens sua Cornua magna vt vidit, nimium laudare cæpit, crura tenuia vituperauit. Quod cum faceret venatorum voces, ac repente latrare Canes audiens fuga per campum euasit. At vbi eum silua suscepit, magnitudo illa cornuum venantibus eum retinuit. Tunc mortem suam videns ait. Quæ mihi vtilia erant vituperaui, & deceptuosa laudaui.

Item contra eos qui se contentiosè laudant. Formica & Musca contendebant acriter quæ melior earum esset, musca ait. Nunquid te nostris potes comparare laudibus? vbi immolantur exta, prima gusto. In capite Regis sedeo, & omnibus Matronis oscula dulcia figo, de quibus rebus tu nihil facis. Formica ait, contra te hoc tu dixeris, improba pestis, laudas importunitatem tuam. Nunquid optata venis? reges & Matronas quos nominas tu importuna adis, & tua omnia esse dicis, cum vbi accedis fugaris & vndique quasi iniuriosa abigeris: Æstate vales, bruma non appares. Ego vero delitiosa Hyeme

Marginalia (left): qui aliena … erit quæ … ut ipsius … perdum … perdit. / Fabula de … po & … ue. / De coruo & … lpe. / De leone. / De Asino & … ello. / De Leone & … re.

Marginalia (right): De Cane & Fure. / De monte parturiente. Parturient montes nascetur ridiculus mus. / De timidis leporibus. / De Gracculo nimis gloriante. / De ceruo. / De Formica & Musca.

me sum secura, meque sequentur gaudia. Tu vero ventosa flabello pelleris sordida.

De eodem contra superbos pauperes vel diuites, etiam contra infidos vel instabiles.

CAP. V.

De Rana. ITem contra pauperem superbum: in prato quodam Rana vidit pascentem Bouem, putabat se posse fieri talem si rugosam impleret pellem, & inflans se, natos suos interrogauit, sumne ipsa quanta Bos? dixerunt non: iterum inflauit se fortius, & dixit suis: quid modo? responderunt, nihil simile. Tertio cum se inflaret rupta pelle mortua est, ideo vulgo dicitur, noli te inflare ne crepes.

De Equo ornato aureo fræno. Item vt qui fælices se æstimant nulli iniuriam faciant, dubiamque meminerint esse fortunæ rotam, Equus quidem ornatus fræno ex argento & auro, sellaq; decora occurrit Asino in angusto de longe venienti & onusto, & quia illi transeunti tardius dederat viam, eo quod itinere lassus erat, dixit Equus. Nisi me satis continerem, te calcibus rumperem, qui obuianti mihi non cessisti, aut stetisti vt transirem. Terrore igitur & superbia illius tacuit, & ingemuit miser Asellus: nec multo post, equus currendo ruptus, ac macer effectus, iussu domini sui ad villam ductus est, vt agris portaret stercus; acceptisque rusticis ornamentis per semitam ibat onustus, quem tam infelicem; in prato pascens, ille cognouit Asellus; talique sono increpauit, quid tibi profuerunt illa preciosa ornamenta, vt talem haberes audaciam? nunc & tu nostris vtere nobiscum rustitijs officijs.

De Vespertilione. Item contra illos qui à suis infideliter transeunt ad alienos. Quadrupedes cum auibus bellum gerebant, nullaque pars alij cedebat, sed fortiter ac diu pugnabant, ac Vespertilio dubius, & graues euentus timens, quia superior erat, & magna acies quadrupedum, contulit se ad eosdem, quasi cum vincentibus. Subito veniens Aquila volucribus se miscuit, & cedentibus quadrupedibus, victoria Auium stetit, reuersique sunt ad pristinam pacem Aues, & quadrupedes. Vespertilio igitur Auium sententia damnatus eo quod suos reliquisset, plumis suis expoliatus est vt lucem fugiens noctibus nudus volaret, sic qui se duabus partibus obnoxium commisit, hic & illic ingratus viuit, & sibi potius reus erit.

Item contra insidiosos & imprudentes & libertatis suæ venditores.

CAP. VI.

De Accipitre & Lucinia. ITem contra insidiosos. In nido Luciniæ cum accipiter sederet, vt specularetur auras, paruos illic pullos inuenit, Lucinia cito superuenit, & rogabat parcere pullis suis, faciam inquit quod vis, si bene mihi cantaueris, at illa quamuis animus exciderit, tanto metu coacta pauens & dolore plena cantauit. Accipiter qui prædam inuenerat, non bene cantasti inquit, prendiditque vnum de pullis suis & deuorare cæpit, è diuerso autem. Auceps quidam venit & calamo lento leuans accipitrem visco contractum in terram strauit, sic qui alij insidiatur timere debet ne capiatur.

De securi. Item ne quis hosti arma præstet: Securis cum facta esset, homo postulabat ab arboribus vt illi manubrium darent de ligno, quod firmum esset. Quo facto, homo manubrium sumpsit, & aptata securi, ramos ac robora magna & omnia quæ voluit incidit. Tunc Fraxino Quercus ait, digne & bene patimur, qui roganti hosti nostro, vt cæci manubria dedimus; ideo quis ante cogitet ne hosti aliquid præstet.

De Cane & Lupo. Item ad commendationem libertatis fingit, quod Canis, & Lupus in silua dum conuenirent, ait Lupus Cani; vnde frater sic nitidus & pinguis es? Qui respondit, quia domi custos sum contra latrones. Affertur mihi panis, dat dominus ossa, amat me tota familia, quisque mihi cibum porrigit, aqua non deest, sub tectis cubo, & sic ociosus vitam gero. Cui Lupus, bene inquit frater, vellem mihi ista contingerent vt ociosus saturarer cibo, & melior viuerem sub tecto, Canis ait Lupo: Si vis esse tibi bene, veni mecum, noli timere. Cumque simul ambularent, vidit lupus canis collum catena tritum, & ait, quid hoc est frater; quod iugum attriuit collum tuum? & Canis, quia sum inquit acrior, interdum ligor, nocte soluor, inter domos vagor, & vbi volo illic dormio. Cui Lupus. Non est ait opus mihi istis frui, quæ laudasti, viuere volo liber, quodcumque venerit mihi rapio; liber vbi volo peragro. In eo quod placet nulla catena me tenet, nulla me impedit causa; viæ mihi patent in campo, de grege prius gusto, canes ingenio deludo, viue vt consueuisti, ego vt consueui ita viuo.

Item contra inuidos, pigros, & auaros, ignaros, iactantes, & adulatorum fautores.

CAP. VII.

ITem contra pigros; qui laborare nolunt fingit, indignatas manus & pedes ventri cibum dare noluisse, eo quod sine vllo labore repleatur, illoque sedente ocioso contra eum indignantes laborare noluerunt, & ei seruitium negauerunt. Venter esuriens, clamabat. At illi, per paucos dies nihil dare voluerunt. Ieiuno autem ventre, membra omnia lassauerunt, postea vero cibum dare volentes, recusat venter, quia iam clauserat vias sicque membra & venter simul lassa interierunt. *De Ventre & ignauis manibus.*

Item contra inuidiam & auaritiam fingit, quod Simia Vulpem rogauit, vt de magnitudine caudæ sibi daret, vnde nates suas turpissimas tegeret. Quid enim inquit vtile, vt sit pondus sine causa tantæ longitudinis caudæ quam per terram trahis. Cui vulpes ait, longior fiat & maior vt per terram illam traham, siue per petras & spinas & lutum, ne tu meo tegmine pulchrior videaris, locuples, inquit, & auare; te nunc fabula increpat, quòd non das quod tibi superat. *De Simia & vulpe.*

Item contra illos qui tædio victi, & labore, mortem desiderant. Quidam negociator fuit in via qui onustum Asellum flagello & fuste cædebat, vt veniret citius ad nundinas, lucri causa. Asellus autem mortem optabat, putans se post esse securum; lassatus & quassatus; de illius pelle fiunt tympana, & cribra quæ semper baculantur; & qui putabat se fore securum, post mortem cæditur. *De Asello & negociatore.*

Item contra illos qui quod facere non possunt, verbis tamen se posse & velle ostendunt, fame coacta vulpes vuam sursum aspexit pendentem & alto gradu se excutiens, quotiens hoc voluit attingere sursum, non potuit. Tandem irata nolo te acerbam & immaturam inquit, & quasi eam tangere nolens, abijt. *De vulpe.* *Vulpes non cupit vuas.*

Item contra Adulatores & eorum fautores. Duo homines, vnus fallax, & alter verax, cum ambularent, venerunt in prouinciam Symiorum, quos vt vidit vnus eorum qui se priorem alijs constituerat; iussit homines illos teneri, & quid de ipso dixissent interrogari. Iussit quoque omnes Symios sibi similes ante se, & dextra, læuaque astare, sibiq; sedem contra parari, sicut viderat imperatorem aliquando facere. Iubentur ergo homines illi in medium adduci. Dixitque maior ille Symius. Quid sum ego? fallax ait, tu es Imperator. Et iterum ille. Et qui isti quos ante me vides stare. Qui respondit, hi sunt comites tui primicerij milites, & cæteri officiales. Ille ergo in mendacio laudatus est, & munerari iussus, quia adulatus est, & omnes illos fefellit. Ille autem verax homo hoc apud se aiebat. Si iste qui mendax est sic est acceptus & muneratus, ego quid si verum dixero? Interrogatus ergo ab illo Simio, dic tu quid sum ego, & hi quos ante me vides? ille qui veritatem amabat, respondit. Tu Simius es & omnes hi Simij sūt similes tibi. Continuo iubetur lacerari dentibus & vnguibus, quia quod verum est, dixit; hoc modo fieri solet à malis hominibus vt fallacia & malitia ametur, & honestas & veritas laceretur. *De homine vero & fallaci.*

Item contra arrogantes & pigros, & qualiter huiusmodi fabulis vtendum sit.

CAP. VIII.

De Asino & Leone. ITem contra illos qui virtute nihil facere valent, & verbis inanibus alios terrent. Asinus è diuerso Leoni occurrit, & sic ait, ascendamus in cacumen montis & ostendam tibi, quia & multi me timent. Leo ridens ait. Eamus. Cumque venirent ad locum, stans Asellus in edito loco voce dimissa, clamare cæpit, quem audientes Vulpes & Lepores currere cæperunt, cui Leo ait, poterat & me terrere vox tua, si non te scirem quis esses.

De Leone. Item contra illos qui domos potentum facile intrant. Leo iam deficiens, languorem fingebat, & per hanc falaciam, cum cæteræ bestiæ ad visitandum eum introirent, mox eas comedebat. Vulpes autem ante speluncam veniens stetit, & salutauit eum, interrogata autem à Leone. Quare non intrasti? Respondit quoniam introeuntium vestigia video, exeuntium autem non video.

De Formica. Item contra pigros: Formica hyeme frumentum ex cauerna trahens siccabat, quod æstate colligens coagulauerat: Cicada autem eam rogabat esuriens, vt daret aliquid illi de cibo, vt viueret. Cui formica: Quid faciebas inquit in æstate? At illa; non mihi vacabat, per sepes oberrabam cantando. Formica igitur ridens, & frumentum includens ait: Si æstate cantasti; hyeme salta; hæc fabula pigrum docet, vt certo tempore laboret, ne dum minus habuerit non accipiat, cum petierit.

Author. Hæc de fabulis Æsopi excerpere volui, quas & si forte plerumque liceat in sermonibus publicis recitare, quod & nonnulli prudentium faciunt propter audientium tædia releuanda, qui talibus delectantur, simul & propter integumenta subiuncta quæ aliquid ædificationis habere videntur: nunquam tamen, nisi cautè & parce id æstimo faciendum, ne qui verbis sacris ad luctum pænitentiæ, deique deuotionem prouocari debent, ipsi per huiusmodi nugas in risum magis atque lasciuiam dissoluantur: Simul etiam ne ad narrandas fabulas quasi licenter, exemplo prædicantium malè informentur.

Cæterum vtrum Æsopus ipse sit ille quem Eusebius à Delphis anno primo Cyri peremptum esse testatur: An forsitan alius? incertum habeo. Nunc autem ad historiam redeo.

De chronica regni Persarum.

CAP. IX.

A 16. anno Iosiæ vsque ad annum primum Cyri computantur anni 70. quos quidam computant in captiuitate Iudaica. Sciendum quoque quod ab anno 4. Ioatham vsque ad annum primum Cyri computari annos 200. & 10. Tantum autem temporis dicit Iosephus Isaiam de Cyro antequam regnaret prophetasse. Vnde videtur anno 4. Ioathan velle dixisse Isaiam scripsisse, hæc dicit dominus Christo meo Cyro.

Principium regni Persarum. Persarum itaque primus rex Cyrus regnauit annis 30. secundus Cambyses regnauit annis 8. Hunc secundum Nabuchodonosorem aiunt vocari, sub quo historia Iudith conscribitur. Post hunc duo fratres regnauerunt mensibus 7. post quos Darius filius Hystaspis 36. annis. Quintus Xerxes 20. sextus Artabanus mensibus 7. Septimus Artaxerxes Longimanus annis 40. octauus Xerxes secundus mensibus duobus, nonus Sogdianus annis 8. Decimus Darius Nothus an. 19. Vndecimus Artaxerxes qui & Assuerus sub quo historia Hesther expleta videtur 40. Duodecimus Artaxerxes qui & Ochus 26. Tertiusdecimus Arses, Ochi filius 4. Quartusdecimus Darius Arsami filius 6. Quo Alexander rex Macedonum interfecto, obtinuit Babylonem, & sic regnum Persarum destructum est, hæc de Chronicis Eusebij breuiter excerpsi, nunc autem prosequar historiam Cyri.

Nomina eorum qui Persis regnauerunt.

Qualiter Cyrus & Darius obsederunt Babylonem.

CAP. X.

BAbylonem quidem, primo anno Cyri regis, fuisse captam videtur velle Danielis historia: dicens: Fuit autem Daniel vsque ad primum annum, Cyri regis: & iterum. Porro Daniel perseuerauit vsque ad regnum Darij, regnumque Cyri Persæ; super quem locum dicit Hieronymus, ergo quod supra in fine primæ visionis legimus. Fuit autem Daniel vsque ad primum annum regis Cyri; non vitæ illius tempus accipiendum est: Siquidem in vltima visione legimus: anno tertio Cyri regis Persarum, verbum reuelatum est Danieli. Sed hoc significatur, quod vsque ad annum primum Cyri regis qui Chaldæorum destruxit imperium, Daniel potens fuerit in Chaldæa, postea vero à Dario in Medos translatus est.

Comestor cap. 8. super Danielem. Factum est igitur vt Cyrus & Darius obsiderent Balthasar in Babylone. Balthasar autem fecit grande conuiuium optimatibus suis 1000. & fecit vt afferrentur vasa quæ asportauerat Nabuchodonosor Auus suus de templo domini, & bibebant in eis Rex & Optimates, & vxores & concubinæ eius, & laudabant Deos suos. Secundum Iosephum solemnitas erat in Babylone ob tuitionem vrbis. Fabulantur Hebræi quod Balthasar intellexerat 70. annos captiuitatis (quos Hieremias prædixerat) fluxisse, & tamen Hebræi non erant liberati à sua iurisdictione; vnde exultabat, & Dijs suis gratias agebat. Sane illa septuagena annorum nondum fluxerat, sed 7. decas iam currebat. In eadem hora apparuit contra eum manus scribens in pariete: *Mane, Thecel, Phares;* quod sonat numerus, appensio, diuisio, & est sensus, numerauit Deus regnum tuum, id est, compleuit; appensus es in statera, & inuentus es minus habens, id est iusto Dei iudicio, minus viues quam putabas, diuisum est regnum tuum & datum Medis & Persis. Eadem nocte capta est ciuitas & Balthasar interfectus.

Balthasar manum è pariete prominentem & syllabas quasdam scribentem vidit.

Babylon à Cyro Rege Persarum capta.

Qualiter Capta est Babylon.

CAP. XI.

ORosius lib. 2. cap. 6. Cyrus etenim cunctis contra quos ierat, perdomitis, Assyrios, & Babyloniam petijt gentem, vrbemque cunctis tunc opulentiorem; sed impetus eius * Ganges fluuius, secundæ post Euphraten magnitudinis, intercepit. Nam cum vnum regiorum equitum candore, formaque excellentem, transineandi fiducia, persuasum, qua per rapacem alueum offensi vado vortices attollebantur, abreptum præcipitatumque merserunt: Rex iratus vlcisci in amnem statuit, contestans eum qui nunc equitem præclarum vorasset, fœminis vix genua tingentibus permeabilem relinquendum; nec peragendo segnior; totis copijs perpeti anno * Gangen fluuium per magnas conscissum deductumque fossas scilicet quadringentos 40. alueos comminuit.

Author. Hic est Ganges de quo dicit Martianus, quod eius latitudo vbi diffusior est, 20000. profunditas vbi validior est, pedes 100. habet; à Scythicis montibus venit. De eodem dicit Lucanus * quod solus fluuiorum contra solis ortum currit. De eodem dicit Solinus quod anguillas educat tricenos pedes longas.

Orosius vbi supra. Prædoctis quoque fossoribus, Cyrus in Euphratem longe validissimum & mediam Babyloniam interfluentem, diriuauit: ac sic meabilibus vadis siccum; etiam patentibus aluei partibus iter fecit; cœpitque vrbē, quā vel humano opere extrui posse; vel humana virtute destrui posse; vtrumq; pene incredibile

* *Orosius habet Gyndes.*

* *Gynden*

* *Ostia nascenti soluit contraria Phœbo.*

** Babylonia credebatur inuincibilis, vt pote à Nemrod gigante fundatam, à Nino vel Semiramide reparatam; multi prodidere.*

apud mortales erat.* *Denique quicquid* est opere vel manu factum; labi & consumi vetustate; Babylon capta confirmat, cuius vt primum imperium, ac potentissimum extitit, ita vt primum cessit.

De nobilitate eiusdem vrbis & eius subuersione & de regno Darij.

CAP. XII.

HIero. *super Isaiam lib. 5. cap. 14. iuxta impressionem Parisiensem anno* 1533. Babylonem fuisse potentissimam & in campestribus per quadrum sitam, ab angulo vsque ad angulũ muri 16. millia tenuisse passuũ. i. simul per circuitum 480. stadia, vt capitolium Babyloniæ refert Herodotus & alij multi, qui Græcas historias conscripserunt. Arx autem id est capitolium illius vrbis, est turris, quæ ædificata est post diluuium, in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum, paulatim de lato in angustias coarctata, vt pondus imminens facilius à latioribus sustentetur. Describunt ibi tẽpla marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus auroque fulgentes; & multa alia quæ pene videntur incredibilia.

Templa marmorea, platea auro fulgentes.

Hoc totum narrauimus vt ostenderemus quod ad iram Dei, omnis potentia puluis sit, & fauillæ, & cineri, comparetur. Si liceret introire Barbaras nationes, & videre tantæ vrbis extrema vestigia, videremus possessionem Hericij & paludes aquarum, & vere completum esse, quod Isaiæ vocibus canitur: *Scopabo eam in scopa terens.* Exceptis enim muris coctilibus, qui propter bestias concludendas post annos plurimos instaurati sunt; omne in medio spacium solitudo est.

Balthasar occisus.

Comestor cap. 8. super Danielem. Igitur Cyrus diuiserat Euphraten longe à ciuitate per plures riuos, vt alueum, qui in ciuitate fluebat vadabilem faceret: Et per ipsum ingressi sunt hostes in ciuitatem sub muro, & interfectus est Balthasar, & successit ei Darius in regnum, annos natus* 40. duos nam & *Cyrus ei tanquam maiori* in omnibus honorem deferebat. Quod autem eadem nocte visionis capta est ciuitas; apparet in *Isaia qui loquens ad Balthasar,* ait, pone mensam, contemplare &c. *Quidam vero tradunt quod mater Balthasar* pro qua factus est hortus suspensilis, filia fuit Darij, & quia Balthasar filium non habebat, festinabat Darius occupare regnũ Babylonis.

** alij libri habent annos natus 72 & alij 62.*

Daniel in leonum foueam conijcitur; sed illæsus egreditur.

Porro Daniel à Dario ductus in Mediam. Erat factus vnus de satrapis qui præerant 120. sed in Daniele spiritus Dei amplior erat, & cogitabat eum Rex constituere super omne regnum, vnde principes inuidebant ei, & accusatus ab eis, per manum Dei, de manu leonum illæsus euasit.

Qualiter per Cyrum relaxata est captiuitas Iudæorum.

CAP. XIII.

Comestor cap. 10. Oratio Danielis.

ANno autem Darij primo, intelligens Daniel in libris Hieremiæ, vt complerentur id est ad completionem venirent desolationis Hierusalem anni 70. orauit dominum in ieiunijs, & sacco, & cinere, dicens. Iustus es domine, peccauimus, auertatur obsecro ira tua: Ostende faciem tuam super sanctuarium tuum quod desertum est: Adhuc eo loquente, ecce vir Gabriel, tetigit eum tempore sacrificij vespertini, & aperuit ei liberationem spiritualem futuram per Christum; & forte imminentem, pro qua orabat: addidit etiam destructionem per Romanos futuram.

Comestor cap. 11.

Anno itaque Darij primo Daniel orauit dominum, vt Darius & Cyrus liberarent populum suum, & data est sententia de licentia redeundi danda; quam egressam à domino nunciauit Gabriel Danieli. Ex tunc Darius disponebat de libertate & licentia danda Hebræis, sed præuentus morte, non impleuit. Post mortem vero Darij, Cyrus Monarchiam tenuit orientis. Cuius sedem posuit apud Persas, licet regnum Medorum maius esset, & honorabilius, eo quod Persæ eum in regem sublimauerant. Itaque cum vniuersum regnum deuolutum esset ad eum in huius anni regno primo suscitauit dominus spiritum eius, vt impleretur verbum Hieremiæ & dedit libertatẽ omnibus Iudæis, qui erãt in vniuerso regno suo, & licentiã redeundi in Iudæã; & ædificandi domum domini; excitatus autem fuit ex verbis Isaiæ; qui ante 200. & 10. annos scripserat, dominum de ipso dicentem, Christo meo Cyro cuius apprehendendi dexteram subijciam gentes & regna, & ipse reędificabit domum meam in Hierusalem. Vt ergo hanc veriferam scripturam impleret, etiam scriptura libertatis & licentiæ traduxit in vniuersum regnum suum dicens, omnia regna terræ dedit mihi dominus Deus cæli, credo hunc esse quem gens Israel adorat. In hac epistola hortatus est etiam Iudæos, vt ascenderent in Iudæam, & qui nollent ascendere, iuuarent ascendentes in pecunia, vestibus, & iumentis. Ipsi vero, quia fere omnes nati erant in Chaldæa, & possessiones habebant ibi; eligebant remanere in terra natiuitatis suæ, pauci vero, qui ascendere disponebant, pigri erant, & morosi vsque ad tertium annum Cyri. Quod attendens Daniel vehementius affligebatur dolore, quam prius, & orabat dominum, vt qui prius dederat regibus animum liberandi, daret ei, & populo, animum redeundi.

Cyrus Iudæis reditum in patriam, vrbis & templi ædificationem permittit.

Cyri Persarum Regis edictum.

Quod Angeli prouinciales Persarum & Græcorum impediebant reditum captiuorum.

CAP. XIIII.

FActum est ergo tertio anno regni Cyri, prima die mensis primi, lugebat Daniel trium hebdomadarum diebus;* die autem 24. dum esset iuxta fluuium Tigris, vidit & ecce vir vestitus lineis, accinctus zona aurea; cuius facies quasi fulgor, oculi vt lampades; & sermo eius quasi vox multitudinis. Porro viri, qui erant cum eo, territi fugerunt, & solus vidit visionem, & corruit in faciem suam. Sed vir ille accessit & erigens eum & confortans, ait. Noli timere Daniel, quia ex die primo mensis, quo posuisti cor tuum, vt te affligeres coram Deo; exaudita sunt verba tua, & egressa est sententia à Deo de reditu populi; & eadem die volui ad te venire, vt nunciarem tibi: Sed princeps regni Persarum restitit mihi 20. diebus & vno. Cumque tunc egrederer apparuit princeps Græcorum veniens vt aduersaretur principi Persarum & mihi, & aliquantulam feci moram, & nunc venio, vt certificem te de reditu populi, & in his nemo est mihi adiutor, nisi Michael princeps vester, hos duos principes Græcorum, & Persarum, dicit Hieronymus Angelos malos fuisse, qui appositi sunt regnis illis in exercitium. Laborabat itaque Angelus Persarum, ne Hebræi liberarentur à dominio Persarum; tum quia delectabatur afflictionibus eorum, tum vt Persæ diutius affligentes eos grauius peccarent: laborabat etiam Angelus Græcorum vt Persæ, & captiuitas Hebræorum cum eis transirent in dominium Græcorum. Gregorius autem vult eos fuisse angelos bonos, qui satagebant, ne tam citò liberarentur Hebræi, vt si quid adhuc erat in eis purgandum, purgaretur; & decoqueretur vsque ad vnguem.

** panem desiderabilem non comedit, carnes & vinum non gustauit nec vsus est vnguento more Persarum.*

Visio Danielis & sententia egressa à Deo de reditu populi.

Porro à primo anno Darij, orabat Daniel pro eo, vt staret, & roboraretur regnum eius; & solicitus erat de successoribus regni Persarum, volens eos scire: de quorum manifestatione sequitur 10. visio quæ ei ostensa fuit.

De primo reditu sub Zorobabel Duce.

CAP. XV.

Babylon enim propriè nomen est ciuitatis, Babylonia verò nomen regionis licet vnum pro altero sæpe legatur.

POrro clarissimi Iudæorum habitabant in Babylonia, id est, in terra Babyloniseuersæ. Inter eos Zacharia natus in Chaldæa iam prophetabat. Hic benedixit Salathiel in filio, vocans eum Zorobabel, quod interpretatur magister Babylonis quasi dicat hic

erit magister captiuitatis Babylonicæ. Ad cuius Prophetæ exhortationem primi surrexerunt viri Iuda vt ascenderent in Hierusalem; postea vero viri Beniamin, & Leuitæ. Ideo in tertio anno Cyri egressi sunt sub Zorobabel duce & Iesu magno sacerdote, adhortantibus eos Zacharia Propheta, & Aggeo iuuene, sed nondum Propheta. Erant autem circiter 50. Millia, fuerunt autem de Iudæis 42. millia 460. Reliqui vero erant serui & ancillæ & homines, generis promiscui. Et remisit cum eis Cyrus partem vasorum domini 5. millia & 40.

Annus relaxandæ captiuitatis. Hic est annus 70. relaxandæ captiuitatis quem prædixerat Hieremias, nam & Hieronymus primum annum Cyri dicit fuisse septimum vltimæ decadis. Itaque tertius annus Cyri fuit 70. cui consonat Iosephus, & hæc opinio magis certa est, & plurium auctoritatibus sancita. Cui tamen Eusebius in chronicis obloqui videtur, secundum annum Darij filij Itaspis dicens fuisse 70. secundum auctoritatem Zachariæ, qui secundo anno Darij scribens audiuit virum stantem inter mirteta dicentem. Domine exercituum, vsque quo tu non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste tamen 70. annus est. Videtur autem Eusebius distinguere inter 70. annos captiuitatis & 70. desolationis templi dicens 70. anni captiuitatis, secundum quosdam computantur ab anno Iosiæ regis 13. sub quo Hieremias prophetare cæpit vsque ad primum annum regis Cyri, secundum alios vero à tertio anno Eliachim vsque ad 20. annum Cyri. Desolationis vero templi sub Dario rege complentur anni 70. Clemens quoque huic congruit in primo stromate scribens; & perseuerauit captiuitas annis 70. vsque ad secundum annum Darij filij Itaspis; sed prior opinio (vt dixi) magis certa est. Sola Zachariæ auctoritas nos mouet; quæ ita forte determinari potest, vt iam accipiatur de præterito quasi dicat 70. annus iste est notus, scilicet & famosus, iam diu est, vel forte dictus est in Zacharia 70. annus non captiuitatis, sed quintæ ætatis, quæ secundum Hebræos inchoauit anno 30. ante Cyri monarchiam.

De fundatione altaris, & templi, & intermissione operis.

Cap. XVI.

Comestor cap. 19. super Historiam Danielis. Porro in anno regressionis in Iudæam congregatus est populus, quasi vir vnus in Hierusalem, & ædificantes altare, collocaueruntque illud super bases suas, & obtulerunt super illud holocausta domino, mane & vespere; feceruntque solemnitatem tabernaculorum; vnde vero habuerunt ignem nescimus; nisi forte ex calculis veteris altaris excusserunt illum. Anno autem secundo, mense secundo iecerunt fundamenta templi. Cumque apparuissent fundamenta super terram, eleuauit populus vocem in iubilatione. Porro quidam Seniores qui viderant templum prius, eiulabant voce magna; nec poterat quisquam cognoscere clamorem lætantium, & planctum eiulantium, Porro Samaritæ indignati impediebant manus eorum. Cumque magis impedire non possent, dederunt munera principibus regis Persarum qui pecunijs corrupti, vendiderunt eis negligentiam ædificationis, Cyro tamen ignorante; & adeo impedierunt eos quod in 30. annis, quibus Cyrus regnauit, non erexerunt muros templi; nisi vsque ad appodiationem.

Samaritæ ab ædificatione templi Iudæos prohibent.

Comestor cap. 15. super historiam Danielis. Porro de Daniele quantum superuixerit post reditum populi in Iudæam, nescimus, defunctus aut sepultus est in spelunca Regali solus cum gloria, Hic est Daniel, qui dedit signa in montibus super Babyloniam dicens, quando pars montium à Borea fumigabit, veniet finis Babyloniç. Quando vero velut ignis ardebit, finis erit vniuersæ terræ. Quando vero à parte Nothi aquæ decurrerint, reuertetur populus ad terram suam. Quod si sanguine fluxerint, erunt homicidia Belial in vniuersa terra.

Hæc verba sumpta sunt de libro Epiphanij episcopi Cypri cui in Spiritu reuelata sunt quædam secreta prophetarum.

De Cræso Rege Lydorum & eius regno per Cyrum destructo.

Cap. XVII.

Eusebius in chronicis, & Author. Anno Cyri 13. Cræsus à Cyro captus est, & Lydorum regnum destructum, quod stetit annis 230. Hęc fuit vltima Cræsi captio, nam iam altera vice, legitur in historijs captus fuisse à Cyro, & semel, & iterum: *vnde Boetius*, Nesciebas Cræsum regem Lydorum, Cyro paulo ante formidabilem, mox deindę miserandum flammis traditum, misso cælitus imbre defensum? quod de secunda eius captione intelligendum est, primo enim eum captum narrant Iustinus, & Orosius, sed vita & patrimonio donatum, deinde dicit eum Iustinus rebellasse. *Regnum Lydorum destructum.*

Orosius 2. lib. Cum Cyrus Babyloniam impugnaret, ibi tunc Cręsus Rex Lydorum famosus opibus cum ad auxiliandum Babylonijs venisset, victus solicitè in regnum refugit. Cyrus autem postquam Babyloniam vt hostis inuasit, vt victor euertit, vt Rex disposuit, bellum transtulit in Lydiam: vbi conterritum iam superiore prælio exercitum, nullo negocio superauit, Cræsum cæpit, captum, vita & matrimonio donauit. *Cyrus ditissimus.*

Author. Quod autem Eusebius in chronicis scribit 8. anno Cyri Cræsum cõtra eum iniisse bellũ. De illo bello accipitur quo post captam Babyloniam iam ab illo captus, & vita & patrimonio donatus, postea rebellauit. De qua Cyri clementia Iustinus ait quod non minus victori quam victo vtilis fuerit, nam ex vniuersa Græcia cognito quod illatum Cræso, bellum esset, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. Tantus Cræsi amor apud omnes vrbes erat, passurusque Cyrus graue bellum, Græciæ fuit, siquid in Creso crudelius consuluisset.

Alii historiographi narrant quod in secunda captione, iussit eum Cyrus rogo superponi, & assari, & subito tanta pluuia facta est, vt eius immensitate ignis extingueretur, vnde occasionem repperit euadendi. Cumque postea hoc sibi prosperè euenisse gloriaretur, & opum copia nimium se iactaret, dictum est ei à Solone quodam sapiẽtissimo, non debere quemquam in diuitiis, & prosperitate gloriari. Eadem nocte vidit in somnis quod Iupiter eum aqua perfunderet, & sol extergeret. Quod cum filiæ suæ mane indicasset, illa vt res se habebat prudenter absoluit dicens, quod cruci esset affigendus & aqua perfundendus & sole siccandus. Quod ita demum contigit, nam postea à Cyro crucifixus est. *Cræsus ter captus & tertio crucifixus.*

Solinus. Cum olimpiade 58. victor Cyrus intrasset Sardis vbi tunc Cræsus latebat. Athis filius Cræsi qui ad id vsque temporis mutus erat, exclamasse dicitur, parce patri meo Cyre, & hominem te in casibus disce nostris. Idem Solinus dicit quod ossa Orestis olimpiade 58. inuenta sunt Tegeæ à Spartanis oraculo monitis, quæ implebant longitudinem cubitorum 7. *Filius Cræsi mutus loquitur.*

De Tarquinio Superbo & Pisistrato tyranno.

Cap. XVIII.

Eusebius in chroni. Anno quoque prænotato, scilicet Cyri 13. Romanorum 7. Tarquinius Superbus, occiso Seruio Socero, Romanorum arripuit imperium, & regnauit annis 35. Hic excogitauit vincula taurea, fustes, laotumias, carceres, exilia, metalla, compedes, & catenas. Cumque oppugnaret Ardeam causa Tarquinii minoris filii sui, qui Lucretiam corruperat, regno expulsus est. Eo quoque tempore Pisistratus secunda vice regnauit Athenis.

Iustinus lib. 2. Pisistratus quasi sibi non patrię, vicisset, tyrannidem per dolum occupat. Quippe voluntariis verberibus domi affectus, laceratoque corpore *Pisistratus tyrannidem occupat.*

in

in publicum egreditur, aduocata concione, vulnera populo ostendit; de crudelitate principum à quibus hæc se passum simulabat, conqueritur; adduntur vocibus lachrymæ: & inuidiosa oratione multitudo credula accenditur; amore plebis inuisum se Senatui simulat: obtinet ad custodiã corporis sui satellitum auxilium, per quos, occupata tyrannide, per annos 33. regnauit.

Valerius in l. 8. Pisistratus tantum valuisse dicendo, dicitur, vt ei Athenienses regni imperium oratione eius capti, permitterent: præsertim cum ècontraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur.

Plutarch Apotheg. *Idem in lib.* 5. Pisistratus Atheniensis Tyrannus; cum adolescens quidam amore filiæ eius virginis accensus in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante vxore vt ab eo capitale supplicium sumeret: respõdit: si eos, qui nos amant, interficimus, quid illis faciemus quibus odio sumus? Hęc vox ex ore Tyranni de humanitate manauit: In hunc itaque modum filiæ tulit iniuriam, ac multo laudabilius suam. Idem à Therasippo amico inter cœnam conuitio laceratus, ita animum & vocem ab ira cohibuit, vt putares satallitem à tyranno male audire; denique Therasippus concitæ temulentię impetu euectus, os eius sputo respersit, nec tamen illum ad sui vindictam accendere valuit. Qui etiam filios suos violatæ patris subuenire maiestati cupientes, retraxit: postero autem die Therasippo supplicium à se voluntaria morte volente exigere, ad eum venit, dataque fide in eius amicitiam, eodem amicitiæ gradu se mansurum, ab incepto reuocauit.

Si nihil aliud dignũ honore vel memoria gessisset iis tamen factis abunde se posteritati commendasset.

Eusebius. Temporibus quoque Cyri Anaximenes Phisicus agnoscitur. Simonides clarus habetur, & Chilon qui de 7. sapientibus fuit. Thales vero moritur.

De Nece Cyri & successione Cambysis qui & Nabuchodonosor dicitur.

Cap. XIX.

COmestor *cap.* 19. *super historiam Danielis.* Porro Cyrus cum percussisset Cræsum iuxta fluuium Alium, gentem Lydorum bellicosissimam astutè redegit in concordiam. Tradidit enim ei solennitates & ludos, præcipiens vt lusibus, commessationibus, & amplexibus vacarent, quasi beneuolentiam eis ostendens: in hunc modum eos inuitauit, & quos bello non poterat, per libidinem expugnauit, postea vero transgressus Araxem, à Regina Massagetarum Thamari victus & occisus est, quæ caput illius præscisum, in vtrem plenum sanguine humano proijciens, insultando dixit: satia te sanguine quem sitisti.

Nota mulieris crudelitatem.

Cyrus occiditur.

Ex chronicis. Cyro successit filius eius Cambyses anno quintæ ætatis 61. mundi vero tertio millesimo 424. * & regnauit annis 8.

** secundum alios vero 3434.*

Cambyses incæpit regnare.

Helinandus 15. *lib.* hic est Cambyses qui imperio patris Ægyptum adiecit, sed offensis superstitionibus Ægyptiorum Apis, cæterorumque Deorum ædes dirui iussit. Ad Ammonis quoque nobilissimum templum expugnandum exercitum misit; qui tempestatibus & arenarum molibus oppressus, interijt: hic Cambyses adeo seuerus fuit, vt quendam iniustum iudicem excoriari fecit, & super sellam cute eius adopertam, filium Iudicis in iudicio fecerit sedere, vt timeret iniustè iudicare, ne simile iudicium pateretur: hic Cambyses ab ipsa natiuitate sua legitur furiosus fuisse; & ortum Nili per tantum terrarum quæsisse, epulisque deficientibus ei; coactus est carnes comedere suorum sociorum: *vnde Lucanus in* 10. *lib.*

Seueritas Cambys. in Iudicem iniustum.

Vesanus in ortu
Cambyses, longi populos peruenit ad æui,
Defectusque epulis, & pastus cæde suorum.
Ignoto te Nile redit.

Sed Seneca appellat illum fœliciter furiosum.

Comestor. Hic Cambyses Cyri filius & in regno successor, apud Esdram Artaxerxes, vel Assuerus dicitur: In historia vero Iudith propter malitiam vocatur Nabuchodonosor. Tunc Principes terræ, qui impediebant Hebræos, scilicet Rathymus Comentariensis, quem Iosephus dicit scriptorem omnium accidentium, & alij qui iudicabant Syriam & Phænicem, & omnes regiones vltra Euphraten, scripserunt Cambysi, quod Iudæi reædificabant Hierusalem vrbem pessimam, & semper regibus Persarum rebellem, & templum ad similitudinem castri, quæ ob rebellionem pridem destructa fuerat, quibus reædificatis, statim negarent Regi tributa, & annonas, nec etiam pateret Regi transitus in Syriam: hæc autem dicebant se commemorare ei, quia memores erant salis quod in palatio eius comederant, consulentes vt hæc eis interdiceret. Quibus acquiescens Cambyses potenter interdixit eam per epistolas. Tunc intermissum est opus Dei in Hierusalem vsque ad secundum annum Darij.

Scripta ad Cambysem de templi ædificatione auertenda.

Cambysis rescriptum in quo Iudæos ab ædificatione templi detinet.

De historia Iudith.

Cap. XX.

POrro sub Cambyse factum est, quod in historia Iudith scribitur. Mortuo itaque Cyro, quidam Arphaxad Medus in Egbathanis surrexit, & reparauit eam, & muniuit inexpugnabiliter, quasdam partes Mediæ sibi concilians, vt tandem toti Mediæ imperaret. Nabuchodonosor vero Rex Assyriorum, qui regnabat in Niniue anno 12. regni sui obtinuit eum: hic est Cambyses, cui pater adhuc viuens, Niniuem, & regnum Assyriorum concessit, & eum Nabucho. cognominauit: hic mortuo patre 12. illius regni annum agebat, nam in regno Monarchiæ non nisi 8. annis regnauit. Qui postquam factus est Monarchus, exaltatum est cor eius, & misit ad omnes, qui habitabant in Sicilia & Damasco, & Libano, & Carmelo, Galilæa, Samaria, & vsque in Hierusalem, exigens ab eis tributa longe grauiora quam patres sui. Qui omnes vno animo contradixerunt; igitur anno 13. regni sui, præcepit Holoferni principi militiæ suæ, vt egrediens nulli parceret. Omnes quoque Deos terræ exterminaret, vt ipse solus Deus diceretur. Audientes filij Israel timuerunt valde, ne similia faceret in Hierusalem & in sanctuario Dei. Erat autem in ciuitate Iudith vidua tribus annis, mulier pulchra nimis, sed casta; Holofernem in specie sua cæpit, & eum vinolentum, & soporatum decollauit. Caputque eius ablatum in ciuitatem tulit, & omnes videntes & audientes, in admirationem & laudem Dei concitauit, vnde & canticum victoriæ domino cecinit.

Qualiter excusatur Iudith à culpa mendacij & scandali.

Cap. XXI.

AVthor. Culpa verò mendacij, quam videtur multotiens incurrisse Iudith, apud Holofernem, eiusque satellites; vt quando respondit se fugere à facie Hebræorum; quia nouerat eos dandos Assyrijs in deprædationem; & quando dixit Holoferni: si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet dominus tecum, & habebis omnem populum Israel sicut oues &c. pluribus modis excusari potest; nam ad hæc omnia generalis est solutio; quod quæcunque dicit de populo Israel ab Holoferne capiendo, intelligenda sunt secundum merita eorum: quia peccata eorum exigebant, vt ita traderentur, sicut exponebat, vel etiam merita eorum, quia iam adeo desolati erant, & pusillanimes effecti, quod volebant se sponte tradere: vel omnia intelligenda sunt sub conditione scilicet nisi dominus liberaret eos. Et ita nusquam mentiebatur, licet audientes, aliter intelligerẽt, scilicet quasi loqueretur simpliciter, & assertiuè. Est etiam alia solutio generalis, quæ sumitur tam ex textu quàm ex glossa scilicet quod Iudith propheticè loquebatur prædicens, Iudęos esse tradendos in manus populi gentilis, quod factum est sub

Qualiter Iudith liberatur à culpa mendacij.

Alia solutio.

Tito

Tito & Vespasiano, propter peccata quæ commiserant in Christum, & in apostolos. Et ita vbique excusatur à mendacio, quia mysticè loquebatur, licet audiens aliter intelligeret. Vnde ipsa quoque dicit Holoferni. Hæc mihi dicta sunt per prouidentiam Dei, *glossa* id est spiritu prophetico. Item alia glossa apud Holofernem Iudith de aduentu suo, & Iudæorum casu forte loquitur, nec adulatoriè mentiendo, sed futura propheticè prædicendo. Cæterum de hoc quod videtur scienter & sponte dedisse Holoferni, occasionem ruinæ, ornando se vt eum deciperet. Potest dici, quod se præparando sic, non intendebat eum scandalizare id est laqueum, vel obicem, ad ruinam ei tendere, sed intendebat primo liberationem populi sui; secundo vtilitatem Holofernis, vt scilicet ad tempus in eam captus, minus peccaret. Multas enim habens concubinas & coniugatas, & forte viros concubinos, multis modis & naturaliter, & contra naturam peccaret: quia his omnibus immundicijs abundabant Gentiles; vt ergo ab his omnibus eum auerteret; & in eam suspensus, minus peccaret, ideo dicebat. Capiatur laqueo oculorum suorum in me.

...ando se inten... at rui... Holo... is sed li... tionem ...di.

De Hippia & Polycrate Tyrannis, & de Cambyse, quod obtinuerit Aegyptum.

Cap. XXII.

Eusebius in Chronicis. Temporibus Cambysis, quem secundum Nabuchodonosorem vocari aiunt: apud Athenas Hyparcus & Hippias tyrannidem exercuerunt, apud Samum verò tres fratres scilicet Polycrates, Sylus, & Pantagnostus.

Iust. lib. 2. Post Pisistratum, Diocles filius eius, per vim stuprata virgine, à fratre puellæ interficitur, Hippias autem frater Dioclis paternum tenens imperium, comprehendi iubet interfectorem fratris, & nominare cogit omnes consocios cædis. Quo consulto, nominauit omnes amicos Tyranni. Quibus omnibus interfectis, interrogatus ille, vtrum aliquis de consocijs superesset: respondit, neminem esse, quem mori vellet, præter ipsum Tyrannum, qua voce eiusdem Tyranni se victorem post vindictam sororis pudicitiæ, ostendit; huius virtutę admonita ciuitas libertatis, Hyppiam expulit regno, & egit in exilium.

...tissimi ...usdam in ...mentis ...ium.

Valerius lib. 6. cap. 9. Ad inuidiam vsque Polycratis Samiorum Tyranni abundantissimis bonis conspicuus vitæ fulgor excessit; nec sine causa: omnes enim eius conatus placido excipiebantur itinere, spes certum cupitæ rei fructum apprehendebant; semel duntaxat vultum mutauit, pro breui tristitiæ salebra successum, tunc cum annulum admodum sibi gratum, in profundum de industria, ne omnis incommodi expers esset, abiecit: quem tamen continuo recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat: sed hunc, cuius fælicitas super plenis velis prosperum cursum tenuit, Orontes Darij Regis præfectus in excelsissimo Michalensis montis vertice cruci affixit. Ex quo puttres eius artus, & tabido cruore manantia membra, Samos amara seruitute aliquamdiu pressa, liberis ac lætis oculis, aspexit.

...rod. 3. ...ab. 14. ...e de fin. ...lin. 37. ...1. ...igna mu... ...o fortu...

Eusebius in chronicis. Eo quoque tempore scilicet anno Cambysis 6. in 28. dinastia Persæ obtinuerunt Ægyptum, sicque cessauit ad tempus regnum illius regionis: obtinuit quippe eam Cambyses in anno 6. regni sui, & successores eius vsque ad Darium filium Xerxis annis 150.

Helinandus 15. lib. hic abominatus religiones Ægypti, & cæremonias, templa eius destruxit, & ædificauit Babylonem in Ægypto.

De Pythagora philosopho, & Crotoniensium prælio.

Cap. XXIII.

Eusebius in chroni. Anno Cambysis 7. Pythagoras Physicus Philosophus habetur, clarus.

Solinus. In Samo nihil nobilius, quam Pythagoras ciuis, qui mox offensus fastu tyrannico, Bruto consule; relicta patria Italiam aduectus est.

Aug. de ciuit. Dei lib. 8. cap. 2. Italicum genus Philosophorum id est illius partis Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur. Authorem habuit Pythagoram Samium: à quo etiam ferunt ipsum Philosophiæ nomen exortum, nam cum antea sapientes appellarentur, qui modo quodam vitæ laudabilis alijs præstare videbantur; ille interrogatus, * quid profiteretur? Philosophum se esse respondit id est studiosum vel amatorem Sapientiæ: quoniam prophiteri sapientem arrogantissimum videbatur.

** Cicero 5. Tusc. quæstionum ex Heraclide Pontico Platonis auditore narrat Pythagoram à Leonte Philiasiorum tyranno rogatum.*

Iustinus 20. li. In principio Metapontini cæteros Græcos Italia pellere statuerunt, quibus se iunxerunt Crotonienses & Sybaritani, & primo vrbem Syrim ceperunt. In cuius expugnationem.l.iuuenes amplexos Mineruæ simulacrum; & Sacerdotem Deæ velatum ornamentis inter ipsa altaria trucidarunt. Ob hoc, cum peste & seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum adirent Oraculum. Quibus responsum est, finem mali fore. Si violatum mineruæ numen, & interfectorum manes placassent. Quo facto, cessauit ab eis pestilentia: nam iuuenibus statuas iustæ magnitudinis posuerunt, & in primis Mineruæ: postea Crotonienses indignantes, quod in expugnatione Syris contra se Locrenses tulissent auxiliũ; bellũ eis inferũt. Qui ad Spartanos confugerunt, auxilium deprecātes: illi autem longinqua malitia grauati, auxiliũ à Castore & Polluce petere eos iubent. Quibus cũ sacrificassent, bellũ inierunt 15. millia Locrensium, contra centũ 20. millia Crotoniensium, qui paucitatem suam & hostium multitudinem considerantes, ex desperatione sumpserunt animum, putaueruntque se victores fore, si non multi morerentur. Itaque dum mori honeste quærunt, fæliciter vicerũt. Pugnantibus autem Locris, Aquila ab acie nũquam recessit, eosque tamdiu circunuolauit, quoad vincerent. In cornibus quoque duo iuuenes diuerso à cæteris armorum habitu, eximia magnitudine, & albis equis, & coccineis paludamētis pugnare visi sunt, nec vltra comparuerunt quã pugnatum est; hanc admiratione auxit incredibilis famæ velocitas: nam in eadem die, qua in Italia pugnatũ est, & Corintho & Lacedæmone nunciata est victoria, post hęc Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorũ cura fuit. Oderant enim quæ infæliciter sumpserant, mutassentque vitam luxuria ni Pythagoras philosophus fuisset.

Desperatio enim magnũ ad honestè moriendum incitamentũ est. Q. Curt.

De Gestis Pythagoræ, & eius studijs ac doctrina.

Cap. XXIIII.

Hic Sami Demarato locuplete negociatore natus, magnisque sapientię incrementis ornatus, Ægyptum primo, mox Babyloniam ad perdiscendos syderum motus, originemque mundi spectandam profectus; summam scientiam consecutus erat. Inde regressus Cretam, & Lacedæmona ad cognoscendas Minois & Licurgi leges contendit. Quibus omnibus instructus Crotonam venit, populumque in luxuriam lapsum, authoritate sua ad vsum frugalitatis reuocauit: laudabat quotidie virtutem, & vitia luxuriæ casumque ciuitatum hac peste perditarum, enumerabat. Tantoque studio ad frugalitatem perdiscendam multitudinem prouocauit, vt aliquos ex eis* luxuriatos esse incredibile videretur, Matronarumque quoque separatarum à viris doctrinam, & puerorum à parentibus frequenter habuit. Docebat autem nunc has pudicitiam & obsequia in viros, nunc illos modestiam & litterarum studium. Inter hæc velut Genitricem virtutum, frugalitatem omnibus ingerebat, consecutusque disputationum assiduitatem erat, vt Matronæ auratas vestes, cæteraque dignitatis suæ ornamenta vellut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia

Pythagoras.

** luxuriatos, id est luxuria corruptos.*

delata

delata in Iunonis ædem, ipsi Deæ consecrarent, præ se ferentes vera ornamenta Matronarum, pudicitiam, non vestes esse. Hic cum annos 20. Crotonæ egisset, Metapontum migrauit, ibique * decessit, Cuius tanta admiratio fuit, vt ex domo eius templum facerent, eamque pro Deo colerent.

* vel inedia vel interfectus à Syracusanis dum agrum fabaceum circuit. Laert.

Valerius lib. 9. Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa est, vt quę ab eo acceperant, in disputatione deducere nefas existimarent, quinetiam interpellati ad reddendam causam, hoc solum respondebant, eum dixisse.

Idem in li. 8. Pythagoras Ægyptũ petens, eorum scientiam didicit. Deinde ad Persas profectus, magicam artem percepit. Deinde Cretæ leges cum didicisset ad olympicum certamen descendit. Interrogatus quo cognomine censeretur, ne sapientem se diceret: iam enim illud nomen 7. viri sapientes occupauerant, se amatorem sapientiæ, hoc est philosophum dixit.

Cicer. de finib.

Tullius Taurum Minitanum iuuenem, libidine flagrantem, cum audisset Pythagoras ad ostium amicæ meretricis insanire, iussit psalteria tria canere per spondæum, & ita eum ad sanam mentem reuocauit.

Hieronymus contra Iovi. li. 1. Tymeus scribit Pythagorę filiam virginem, choro virginum præfuisse, & castitatis eas instruxisse doctrinis.

Pythagoræ filia.

De Præceptis & ænigmatibus eiusdem.

Cap. XXV.

Lege oratiunculam pro vaticinio, & alias, vbi sodalitiorum mentio fit: reuolue dialogos Tullij, respice omnem oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, & Pythagoricorum dogmatum incisa publicis literis æra cognosces. Cuius sunt enim illa criso peranseamata, nonne Pythagoræ? In quibus omnia breuiter eius dogmata continentur. Ita Pythagorica sunt ista præcepta.

Præcepta Pythagorica

Fugienda sunt omnibus modis & abscindenda; languor à corpore, imperitia ab anima, luxuria à ventre, à ciuitate seditio, à domo discordia, & in commune à cunctis rebus intemperantia.

Pythagorica sunt & hæc: amicorum omnia esse communia, & amicum seipsum esse alterum. Duorum temporum maxime habendam curam, mane & vespere, id est eorum quæ acturi sumus, & eorum quæ gessimus; post Deum veritatem colendam, quæ sola homines Deo proximos, facit.

Ænigmata Pythagorica.

Illa quoque ænigmata quę diligentissime Aristoteles in libris suis prosequitur. *Stateram ne transileas.* id est ne prætergrediare iustitiam. *Ignẽ gladio ne foueas.* iratum videlicet & timidum animum verbis maledicis ne lacessas. *Coronam minime carpendam* id est leges vrbium conseruandas. *Cor non comedendum* id est mærorem de animo expellendum: *Cum profectus fueris, ne redeas.* id est post mortem, vitam istam ne desideres. *Per viam publicam ne ambules*, ne scilicet multorum sequaris errores: *Hirundinem non in domo suscipiendam*, id est garrulos & pomposos homines sub eodem tecto nobiscum non habendos. *Oneratis superponendum onus, deponentibus non communicandum* id est ad virtutẽ incedentibus alacriter augenda sunt præcepta, tradentes se ocio relinquendi sunt.

Opinio Pythagoræ de anima humana.

Apud Græcos primus Pythagoras inuenit immortales esse animas, & de alijs corporibus transire ad alia, primum se dicit fuisse Euphorbium, secundo Talidem, tertio Hermonum, quarto Pinum. Ad extremum Pythagoram, & post certos temporum curriculos ea, quæ fuerant, rursum fieri: nihil in mundo, videri nouum, philosophiam meditationem esse mortis, quotidie de carcere corporis nitentem educere animæ libertatem: discentias, reminiscentias esse, & multa alia, quæ Plato in libris suis, & maxime in Timæo prosequitur.

De discipulis eiusdem.

Cap. XXVI.

Nam ipse Plato post academiam & innumerabiles discipulos sentiens, multum deesse suæ doctrinæ, venit ad magnam Græciam, ibique ab Archita Tarentino, & Timæo Locrensi, Pythagoræ doctrina eruditus, elegantiam, & leporem Socratis, cum huiusmodi miscuit disciplinis.

Idem contra Iouin. lib. 2. Inutile est crebro videre per quem aliquando captus es, & eorum te experimento committere, quibus difficulter careas. Nam & Pythagorici huiuscemodi frequentiam declinantes, in solitudine & desertis locis habitare consueuerant.

Idem super Ecclesiasten 2. Pythagoricorum disciplina est, tacere per quinquennium, & post eruditos loqui.

Seneca de beneficijs lib. 7. *cap.* 21. Pythagoricus quidam emerat à Sutore phæcasia, rem magnam; non præsentibus nummis; post aliquot dies venit ad tabernam, redditurus: Et cum clausam diu pulsaret, fuit qui diceret, *quid perdis operam tuam? sutor ille, quem quæris, elatus; combustus est: Quod nobis forte molestum est, qui in æternum nostros amittimus; tibi minime, qui scis futurum, vt renascatur, iocatus in Pythagoricum.* At Philosophus noster tres aut quatuor denarios (non inuita manu) domum retulit; subinde concutiens. Deinde cum reprehendisset hanc suam tacitam non reddendi voluptatem, intelligens arrisisse sibi illud lucellum, redit ad eandem tabernam & ait, *ille tibi viuit, tu redde quod debes.* Deinde per clostrum, quo se contra iura laxauerat, quatuor denarios in tabernam inseruit, ac misit, pænas à se exigens improbæ cupiditatis, ne alieno assuesceret.

Author. Pythagoras dicebat animam esse harmoniam veramque amicitiam vnum ex pluribus facere, vnde & Pythagorici vades se inuicem tyranno dederunt.

Valerius lib. 4. Damon & Pythias Pythagoræ discipuli tam fidelem inter se iunxerunt amicitiam, vt cum alterum ex his Dyonisius Syracusanus interficere vellet, & is tempus ab eo, quo priusquam periret, domum profectus, ordinaret res suas, impetrasset. Alter vadẽ se pro eius reditu Tyranno dare non dubitauit. Appropinquante autem definita die, nec illo redeunte: vnusquisque stultitiæ temerarium sponsorem damnabat. At is, nihil se de amici constantia metuere prædicabat, Eodem itaque momento, & hora à Dionisio cõstituta, qui eam acceperat, superuenit. Et admiratus Tyrannus amborum animum, supplicium fidei remisit; eosque insuper, vt ipsum in societatem amicitiæ tertium sodalitij gradum reciperent, rogauit. Ecce vires amicitiæ, mortis contemptum generare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem conuertere, pænam beneficio pensare potuerunt.

Cicer. off. 3.

Quo iuncti Damon & Pythias vinculo amicitiæ.

De regno duorum Magorum in Perside.

Cap. XXVII.

Comestor. Post Cambysem vnus de 7. Magis, qui Persarum regnum iudicabant, regnum obtinuit.

Iustinus lib. 1. Cambyses quidem, per quietem vidit fratrem suum Mergim regnaturũ, quo somnio exterritus, non dubitauit eum occidere. Ad hoc magum quendam ex amicis delegit, Cometen nomine. Interim ipse gladio suo sponte euaginato in femur grauiter vulneratus; occubuit. Quo nuncio accepto, Magus ante famam amissi regis, occupat facinus: prostratoque Mergide, cui regnum debebatur, fratrem suum subiecit Oropasten. Erat enim decorus & corporis lineamentis Mergi persimilis. Quę res eo occultior fuit, quod apud Persas persona regis sub specie maiestatis occulitur; igitur Magi ad fauorem populi conciliandum, tributa & militiæ vocationem, per triennium permittunt, vt regnum quod fraude quæsierant, indulgentiæ largitionibus confirmarent. Quæ res suspecta primo

Cambyses in femur vulneratus occubuit.

Ostani nobili viro, qui & in coniecturis sagacissimus fuit. Itaque per internuncios quærit de filia, quæ inter regias pellices erat, an Cyri filius rex esset, illa nec seipsam scire ait, nec ex alia posse cognoscere; quia singulæ separatim recluduntur. Tunc pertractare caput dormienti iubet, nam Mago illi Cambyses aures vtrasque præsciderat: factus demum per filiam certior regem sine auribus esse; optimatibus Persarum rem indicat, & in eius cædem fit coniuratio. Septem autem conscij fuere huius coniurationis, qui ex continenti, occultato sub veste ferro ad regiam pergunt, & obuijs interfectis ad Magos perueniunt, qui duos de 7. interfecerunt. Tandem ipsi corripiuntur à pluribus: quorum alterum Cobryas amplexus medium, cunctantibus socijs, ne ipsum pro Mago transfoderent; quia res obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus adigi Mago ferrum iussit; fortuna tamen ita regente illo incolumi, Magus interficitur.

Septem in Magum coniuratio.

Author. Hæc Iustinus, aliter tamen narrat *Comestor*, videlicet hoc modo: post Cambysem vnus de 7. Magis, qui iudicabant regnum Persarum, Erineides nomine, regnum Persarum obtinuit, ducens Panthei filiam Cambyse in vxorem, simulans se non velle sibi regnare, sed conseruare regnum Mergi fratri Cambyse, quia puer erat: hunc tamen Mergum Cambyses prius occiderat in penetralibus templi, solo isto Erineide conscio huius sacrilegij & parricidij. Cumque post 7. menses regni sui moreretur. Erineides substituit sibi fratrem, iuuenem elegantem forma, & viribus; dicens hunc esse Mergim Cyri filium, & Cambyse fratrem; vnus de 7. Magis suspicans eum Mergim non esse, per filiam deprehendit eum aures non habere. Qui cum reliquis Magis, hoc indicasset, in eum coniurauerunt & ipsum occiderunt; sicque duo fratres illi non per annum apud Persas regnauerunt.

Hieronymus contra Iouin. lib. 2. Eubulus narrat apud Persas tria fuisse genera Magorum, quorum primos, qui sunt doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & olere, nihil aliud dicit in cibo sumere.

Valerius lib. 2. cap. 6. Persæ non respiciunt liberos suos, priusquam 7. annos impleuerunt, quo magis paruulorum amissionem æquo animo sustineant.

De Regno Darij filij Hystaspis.

CAP. XXVIII.

IVstinus vbi supra. Occisis autem Magis magna quidem gloria recuperati regni principium fuit, sed multo maior in eo, quod cum de regno ambigerent, concordare inter se potuerunt. Erant enim virtute & nobilitate ita pares, vt difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitur viam inuenerunt qua de se iudicium religioni & fortunæ committerent: pactique inter se sunt vt die statuta omnes equos ante regiam primo mane perducerent, & cuius equus ante solis ortum, hinnitum primum dedisset, is Rex esset, nam & solem Persæ vnum Deum credunt esse; & equos eidem Deo consecratos ferunt.

Darius Hystaspis filius.

Erat inter coniuratos Darius Hystaspis filius cui de regno solicito, equi custos ait, si ea res victoriam moraretur nihil negocij superesse; per noctem deinde equum pridie constitutum diem, ad eundem locum ducit, ibique equæ admittit, ratus ex voluptate Veneris, futurum quod euenit. Postera die cum ad statutam horam conuenissent omnes, Darij equus cognito loco ex desiderio fœminæ statim hinnitum dedit; & segnibus alijs fælix auspicium domino primus emisit; tanta autem moderatio cæteris fuit, vt audito auspicio, confestim equis desilierint, & Darium Regem salutauerunt, cognatio tamen Darij iuncta cum pristinis regibus fuit, & mox in principio regni, Cyri filiam in matrimonium accepit*.

Populus quoque vniuersus secutus iudicium principum eundem regem constituit.

** regalibus nuptijs regnum firmaturus.*

Author. Igitur post duos Magos quartus à Cyro Darius, filius Hystaspis qui & ipse fuit vnus de 7. Magis, cæpit anno quinto ætatis 69. mundi vero tertio millesimo 432. & regnauit annis 36.

De familiaritate Zorobabel cum Dario & solutione quæstionis.

CAP. XXIX.

COmestor. Huic Dario familiaris erat Zorobabel filius Salathiel. Cum enim interdixisset Cambyses reædificationem templi, ascendit ad eum Zorobabel & per huius Darij interuentum, tentauit quidem animum regis mutare, sed non potuit. Et tunc persuasit Dario secretius vt voueret votum Deo Israel, quod si eum regem faceret, restauraret eius templum; & vniuersa vasa domini quæ adhuc erant penes Reges Persarum remitteret in Hierusalem. Cum audisset itaque Zorobabel hunc regnare, fiducialiter agressus est reædificare templum; Aggeo & Zacharia exhortantibus populum, qui prædicabant Deum eis offensum, eo quod habitarent in domibus laqueatis, & domus domini esset desolata; hoc autem signum iræ Dei dicebant quod seminabant multum; & inferebant parum; principes vero regis Persarum, qui erant trans flumen, interdicebant reædificationem. Cumque respondissent seniores Iuda quod Deus suus hoc eis præceperat, cui nefas est contradicere; placuit vtrisque vt res referretur ad Darium. Et ascendit Zorobabel cum nuncijs principum ad regem, & honoratus est ab eo supra quam sperauerat, nam in cubiculo Regis dormiebat cum alijs duobus cubicularijs.

Comestor cap. 3. super Iudith.

Porro Rex Darius cœnam exhibuit satrapis Persarũ, & præfectis Indiæ & Æthiopiæ, & magistratibus 127. prouinciarum. Ea nocte expergefactus noctem duxit insomnem, & proposuit quæstionem tribus custodibus corporis sui; *quod de tribus fortius videretur, Rege scilicet & vino & muliere,* promittens munera, & honorem ei qui sapientius responderet. In crastinum coram satrapis, & magistratibus, accesserunt illi tres; & ait, primus; Regem esse fortiorem cæteris. Cum enim homo præsit cæteris animantibus, rex præest homini: & ad nutũ eius omnia fiunt. Secundus autem prætulit vini fortitudinem: quia cum homo præsit cæteris animi fortitudine, vinum superat ipsam animi fortitudinem. Zorobabel vero Mulierem fortiorem vtroque asseruit, nam Regibus & eis qui vites plantant Mulieres vitam conferunt & alimoniam, & ad robur vsque producunt: & pro mulieribus animas non timent ponere homines. Retulit quoque se vidisse concubinam cuiusdam regis, alapas regi imponentem. Cumque illa arrisisset, regem arridentem: & ea molesta, regem molestatum, super hęc autem omnia veritatem dixit esse fortiorem, quæ immutabilis est & sempiterna.

Darius tribus satellitibus tres quæstiones proponit.

Primus potestatem regiam extollit.

Secundus vini potentiam prædicat.

Zorobabel tertius, mulierum vim præpollentem primum ostendens: mox veritati infracta, palmam attribuit.

De consummatione templi ex præcepto Darij.

CAP. XXX.

CVmque omnes iudicarent fortiorem omnibus esse veritatem: dixit Rex ad Zorobabel, vt peteret ab eo quicquid vellet. Et postulauit Zorobabel tẽpli ædificationem, & vasa domini remitti in Hierusalem: & gauisus est Rex, nam idipsum meminit se vouisse: & scripsit per epistolam principibus suis trans flumen vt nullatenus impedirent Iudæos, sed de sumptibus Regis iuuarent eos, remisit quoque vasa domini per manum Zorobabel qui reditum faciens per Chaldæam contribulibus suis Regis mandata patefecit, & ascenderunt multi Hierosolymis cum eo. Igitur anno secundo Darii mense 8. instabant operi & compleuerunt illud anno 7. Darii, qui erat quartus regni Persarum, iuxta illud* 49. annis ædificatum est templum hoc id est à prima licentia, quam dedit Cyrus redeundi & reædificandi tẽplum, vsque ad septimum annum Darii, quo consummatum est, tot anni fluxerunt. Conuenerunt autem filii

Darius admonitus voti, templi restaurationem mandat.

** Ioan. 2. Templi ædificatio absoluta.*

Israel ad dedicationem templi, & dedicauerunt illud mense 12. qui apud Latinos Martius dicitur, 23. dies mensis. Hæc est secunda templi dedicatio, Et celebrauerunt filij Israel phase secundum legem domini. De arca vero quomodo receperunt eam incertum est; sed si certum est quod Epiphanius dixit, eam vsque ad iudicij diem non egressuram de latibulo petræ; certum est quod Hebræi instar prioris ædificauerunt alteram: nam inter manubias quas tulerunt Romani de Iudæa, leguntur translata & arca Domini & candelabrum & mensa.

De Nece Hypparci & Hyppiæ & expulsione Tarquinij à regno, & primo consule Bruto.

Cap. XXXI.

E*Vsebius in chronicis.* Anno secundo Darij filij Hystaspis Armonius Aristogyto Hipparcum & Hippiam tyrannos interfecerunt. Et Lena meretrix amica eorum cum tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam mordicus amputauit. Anno eiusdem 10. reges Romæ defecerunt, (pulso Tarquinio Superbo) qui imperauerunt annis 240. siue vt quibusdam placet. 243. Pulsis autem regibus vix vsque ad 15. lapidem Romani tenebant imperiū; post exactos itaque reges, primo consules à Bruto esse cæperunt: Deinde Tribuni Plebis ac Dictatores; & rursum consules rempublicam obtinuerunt per annos fermè 464. vsque ad Iulium Cæsarem; qui primus singulare arripuit imperium.

Valerius li. 7. cap. 3. Brutus vbi cum à Rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpit; interque cæteros etiam suum qui vegetioris ingenij erat, interfectū videret, se esse cordis obtusi simulauit:* profectusque est Delphos cum Tarquinij filijs. Quærentibusque illis ab Apolline quis ex ipsis Romę regnaturus esset? & accepto responso; qui ante omnes osculum matri dedisset. Brutus proinde ac si casu lapsus; de industria osculatus est terram.

*Hac fallacia maximas virtutes celauit.

Tullius de amicitia. Hunc Tarquinium, scilicet, Bruti auunculum exulantem dixisse ferunt; tunc primum se intellexisse quos fidos habuisset amicos, quos infidos, cum iam neutris gratiam referre posset.

De Democrito & Heraclyto Philosophis.

Cap. XXXII.

E*Vsebius in chronicis.* Hoc tempore Democritus Philosophus & Heraclytus Tenebrosus, & Anaxagoras Physicus clari habentur. Æschilus quoque tragædiarum scriptor agnoscitur.

Democritus.

Author. De Democrito philosopho refert A. Gellius noctiū Atticarum quod natione Abderites fuerit, & ditissimus. Qui omne patrimonium suum relinquens suis ciuibus Athenas profectus est, & ibi oculos sibi eruit, vt vegetatiores cogitationes haberet, quidam tamen dicit eum oculos sibi eruisse, ne videret bene esse malis ciuibus. Tertullianus autem dicit quod ideo excæcauit seipsum quia mulieres sine concupiscentia aspicere non poterat. Porro merito sibi oculos eruit, qui magicas tenebras oculis humanis inuexit. Dicit enim Isidorus quod artem magicam multis sæculis post Zoroastrem Democritus ampliauit, quando Hipocratis medicinæ disciplina effloruit.

Seneca in epistola 7. Democritus ait, vnus mihi pro populo est, & populus pro vno.

Boetius in prologo de arte musica. Vt sese corporis affectus habet, ita pulsus cordis motibus incitatur, quod Democritus Hypocrati medico tradidisse fertur, cum eum quasi insanum cunctis Democriti ciuibus id opinantibus in custodia medendi causa viseret.

Lactantius in lib. de falsa sapientia. Laudatur Democritus quod agros suos reliquerit eosque pascua publica fieri, passus sit, probarem quidem si donasset, sed nihil sapienter fit; at hæc negligentia tolerabilis. Quid ille qui patrimonium in nummos redactum effudit in mare? quod si ab omnibus fiat, inutile ac malum sit.

Author. Heraclytus vt ait Augusti. dixit omnes res constare ex igne; sicut Pytagoras ex numeris. Epycurus ex athomis. Idem, vt ait Macrobius, dixit animam esse scintillam stellaris essentiæ, fuerunt autem, vt testatur idem Macrobius, duo Heraclyti, vnus, qui dictus est Physicus & cognominatus est Heraclytus Tenebrosus, & alter Ponticus appellatus est, qui dixit animam lucem esse. Heraclytus.

Seneca. Heraclytus cui cognominationem fecit orationis obscuritas, ait; vnus dies pax omnium est.

Idem. In idem fluuium bis descendimus; & non descendimus.

Hier. contra Ioui. li. 1. Heraclytum cognomento Scothino, sudantes philosophi vix intelligunt.

De Anaxagora Philosopho & Æschilo poeta.

Cap. XXXIII.

A*Vgustinus de ci. Dei li.* 7. Anaxagoras auditor fuit Anaximenis; hic rerum omnium quas videmus, effectorem diuinum animum sensit; & dixit ex infinita materiā, quæ constaret similibus inter se particulis rerum omnium, quibus suis ex proprijs singula fierent, sed animo faciente diuino. Anaxagora

Arist. in Methaphysica li. 10. Anaxagoras dicebat quod homo est mensura omnium rerum. Dicta Anaxagoræ.

Valerius in lib. 7. Anaxagoras, interroganti cuidam, quisnam esset beatus? Nemo inquit ex his, quos tu fælices existimas; sed eum in illo numero reperies qui ex miseris à te constare creditur; non enim erit ille, diuitijs aut honoribus abundans, sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis & pertinax, cultor in* secessu, quam in fronte beatior.

*alias recessu

Idem lib. 8. Anaxagoras post longam peregrinationem pro studio sapientiæ, in patriam reuersus, cum possessiones suas desertas videret, non essem, inquit, saluus ego, nisi istæ periissent.

Simmachus in epistolis. Anaxagoram Physicum grauis de filio nuncius, à disputationibus non retraxit.

Item Valerius lib. 5. Anaxagoras audita morte filij; nihil, inquit, mihi inexpectatum nuncias. Ego enim illum ex me natum, sciebam esse mortalem: hanc vocem si quis efficaciter receperit, non ignorabit ita liberos esse procreandos, vt meminerit esse morituros; sicut mori neminem solere, qui non vixerit; ita nec aliquem viuere posse, qui moriturus non sit. Laert in vita. Cic. Tu. 3. Ælian. Varro. hist. 3.

Horatius quoque Puluinus cum Ioui pontifex ædem dedicaret, & in solemnium nuncupationem verborum postem tenens mortuum esse filium suum audisset, nec manum à poste remouit, nec vultum à publica religione ad priuatum dolorem deflexit, ne patris magis quam pontificis partes egisse videretur.

Aug. de ciu. Dei 18. lib. Miror cur Anaxagoras Athenis reus factus sit, quia dixit Solem, lapidem ardentem esse: negans vtique Deum; cum in eadem ciuitate gloria floruerit Epicurus, vixeritque securus, non solum solem, vel vllum syderum Deum esse non credens; sed nec Iouem, vel vllum Deorum omnino in mundo habitare contendens, ad quem preces hominum supplicationesque peruenirent.

Boetius lib. 1. de consolatione. Quod si non legisti Anaxagoræ & Socratis venenum: Zenonis quoque tormenta &c.

Author. Ex his patet quo genere mortis mortuus est Anaxagoras iste; & quare? nam veneno mortuus est, vt testatur Boetius, ideo ei venenum datum est, tanquam reo mortis, vt ait Aug. quia Solem dixerat lapidem ardentem, quem Athenienses Deum esse credebant. Hic Anaxagoras vt dicit Augustinus; successorem habuit Archelaum qui fuit magister Socratis; qui Archelaus de particulis inter se similibu, quibus singula quæque fierent; ita putauit constare omnia, vt eis etiam inesse men- Anaxagoras reus factus quia solem dixit esse lapidem ardentem.

tem diceret, quæ corpora æterna, id est, illas particulas coniungendo & dissipando ageret omnia.

Æschilus autem tragædiarum scriptor casu mirabili mortuus fuisse legitur. Refert enim Valerius lib. 9. quod quadam die in Sicilia mænibus vrbis, in qua morabatur, egressus, aprico in loco resedit, super quem Aquila ferens Testudinem, elusa capitis splendore (erat enim capillis vacuum) par inde atque lapidi eam illisit, vt fracta carne vesceretur: Quo vulnere principium fortioris tragædiæ extinctum est.

De strage Persarum in bello Marathonio.

Cap. XXXIV.

Eusebius in chronicis. Anno Darij 20. bellum in Marathone gestum est, & ea quæ de Miltia describuntur; & Aristide: qui cognominatus est Iustus.

Iustinus lib. 2. Darius Rex Persarum cum filiæ Iancyri Scytharum regis petitas nuptias non obtinuisset, bellum ei intulit, & armatis septingentis millibus hominum, Scythiam ingressus, non facientibus autem Scythis pugnæ potestatem, metuens ne interrupto ponte Istri, reditus sibi intercluderetur, amissis. 80. millibus hominum trepidus refugit: quæ iactura abundante multitudine, inter damna numerata non est. Inde Asiam & Macedoniam domuit, & Ionas nauali bello superauit. Cognitoque quòd Athenienses Ioniis contra se auxilium tulissent, omnem impetum belli in eos conuertit. Quo audito, Athenienses à Lacedæmonijs auxilium petierunt. Interim cum viderent Persas quatridui religione teneri, nacta occasione, non expectatis Lacedæmonijs instructis 10. millibus ciuium, & Platæensibus auxiliaribus mille, aduersus sexcenta millia hostium in campos Marathonios in prælium egrediuntur. Miltiades dux belli erat, & auctor non expectandi auxilij: quem tanta fiducia cæperat, vt plus præsidij in celeritate, quam in socijs duceret. Magna igitur in pugnam euntibus animorum alacritas fuit, vt cum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante iactum sagittarum ad hostem venerunt: nec audaciæ eius euentus defuit, pugnatum est enim tanta virtute, vt hinc viros, inde pecudes putares: victi Persæ in naues fugerunt, ex quibus multæ suppressæ, multæ captæ. In eo prælio Themistocles adolescentis gloria emicuit, & Cynægiri militis Atheniensis: qui post prelij innumeras cędes, cum fugientes hostes ad naues egisset, onustam nauem dextera manu tenuit, nec prius demisit quam manum amitteret. Qua amissa, sinistra quoque nauem tenuit, quam & ipsam cum amisisset, ad postremum morsu nauem detinuit, Sicque nec cædibus fatigatus, nec duabus manibus amissis victus, truncus ad vltimum, velut rapida fera dentibus dimicauit. Ducenta millia Persarum eo prælio sine naufragio ceciderunt.

De Morte Valerij Consulis & de Gelone Siracusano. & Aristide iusto.

Cap. XXXV.

Eusebius in chronicis. Anno Darij. 20. Valerius Bruti collega, adeo pauper mortuus est vt sumptu publico sepeliretur.

Valerius lib. 4. Publius Valerius Consul Romanus plebem adeo semper dilexit, vt merito Poplicola cognominatus sit. Idem ædes suas in medio foro, dirui fecit, quia nimis excelsæ super cæteras apparebant. Quam tumque in domo inferior, tantum gloria superior euasit.

Eusebius in chronicis. Anno Darij. 27. Gelo obtinuit Syracusas.

Valerius lib. 3. Syracusis cum tota Gelonis regis stirps euidentissimis exhausta cladibus, ad vnicam filiam virginem Harmoniam esset redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: Nutrix eius æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostium gladijs subiecit. Quæ cum nec ferro quidem trucidaretur, cuius esset conditionis, edocuit. Admirata illius animum Harmonia, reuocatos interfectores, professa, quæ nam esset, in cædem suam conuertit.

Eusebius in chronicis. Anno Darij 29. Aristides cum ignominia eijcitur.

Author hic de patria legitur expulsus, eo quod præter modum iustus esset.

De Regno Xerxis filij Darij.

Cap. XXXVI.

Iustinus lib. 2. Darius autem decessit relictis multis filijs, & in regno & ante regnum susceptis. Ex quibus Artemenes maximus natu, ætatis priuilegio regnũ sibi vendicabat: Xerxes vero sibi ex nascendi fælicitate: nã Dario priuato, natus ei erat Artemenes, ipso iam Rege, Xerxes: & ideo dicebat, fratribus ante regnum natis, patrimonium quod Darius tunc priuatus habuerat iure deberi: sibi autem regnum. Tandem patruum suum Artaphernem iudicem elegerunt concordi animo. Ideoque fraterna contentio fuit, vt nec victor insultauerit, nec victus doluerit, sed & ipso litis tempore munera sibiinuicem mittebant: Iocunda quoque inter se non solum, sed & credula conuiuia habebant: Iudicium quoque ipsum sine arbitris, vel sine conuicio fuerit, tantò moderatius tunc fratres inter se regna maxima diuidebant, quam nunc exigua patrimonia partiuntur.

Ex chronicis. Igitur Xerxes filius Darij Persarum quintus, cæpit anno quintæ ætatis 105. mundi vero 3468. & regnauit annis 20. 3468.

Valerius lib. 9. Hic adeo luxuriosus erat, vt edicto præmium ei proponeret, qui nouum voluptatis genus inuenisset,

De bello Xerxis contra Græcos & victoria Spartanorum.

Cap. XXXVII.

Iustinus vbi supra. Hic Xerxes bellum à patre susceptum aduersus Græciam per quinquennium instruxit. Quod vbi primum didicit Demaratus rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxen exulabat, amicitior patriæ post fugam, quam regi post beneficia, ne inopinato bello opprimerentur; omnia in tabulis ligneis magistratui descripsit, & scripturam cera superinducta texit. Quibus missis hærentibus in quæstione viris. Soror regis Leonidæ consilium scribentis inuenit, erasaque cera consilium detexit.

Valerius lib. 1. Xerxi Lacedæmoniæ inuadendæ consilium agitanti; vinum in pateram infusum, in sanguinem non semel, sed iterum, ac tertiò, conuersum est. Qua de re consulti magi, monitus est ab incæpto desistere.

Idem in lib. 9. Xerxes Græciæ bellum indicturus, conuocatis Asiæ principibus: Ne viderer, inquit, meo tantum vsus consilio, vos contraxi, cæterum mementote parendum magis esse vobis, quam suadendum.

Seneca de beneficijs li. 6. Cum bellum Græciæ indiceret Xerxes, animum tumentem oblitumque quam caducis confideret; nemo non impulit. Cumque multa incerta vndique iactarentur, Demaratus Lacedæmonus solus dixit; ipsam illam quam sibi placeret multitudinem indigestam, & grauem metuendam esse ducenti. Non enim vires habere sed pondus, immo nunquam regi posse, nec diu durare quicquid regi non potest.

Orosius. Habuit igitur Xerxes in exercitu septinginta millia armatorum de regno; & trecenta millia de auxiliaribus; rostratas naues mille ducentas; onerarias autem tria millia: aduersus tamen exercitum hunc Leonidas rex Spartanorum cum quatuor tantum millibus armatorum in angustijs Termopylarum obstitit; triduoque continuo non duorum pugna sed vnius populi cædes fuit.

Marginal notes: ...idas, Plin. ...cap. 3. — ...arius rex ...rsarum. — ...rsa victi ...iltiade A...mensium ...ce. — ...magiri vir...s mirabi... — ...iuius 2. ...lutarch. — Alteri testis mendacium alteri aperta veritas finis fuit. — Contentio de successore Regis Darij. — Demarati Lacedæmoniorum regis solertissimum factum. — Admirabile inter cænam prodigium incidit. — Xerxis ad Termopylas pugna.

fuit. Quarta die cum videret Leonidas hostem vndique circumfundi, socios hortatur vt se ad meliora tempora reseruent: Ipse cum sexingentis tantum viris sexingentorum millium castra irrupit. Persæ quoque ipsi Spartanos adiuuant, mutuis cædibus suis, prælium à principio noctis in maiorem partem diei tractum est. Postremo Spartani vincendo fatigati mortui inter mortuos ceciderunt. Ad suos autem dixerat ille clarissimus Lacedæmoniorum dux Leonidas famosissima incitamẽta: Prandete, inquit, tanquam apud inferos cænaturi.

Apollinis templum diripit Xerxes. *Iustinus lib.* 2. Interim Xerxes mittit quatuor millia armatorum Delphos ad templum spoliandum, qui omnes imbribus & fulminibus sunt deleti. Porro in initio belli consulentibus Spartanis Appollinem Delphicũ, responsum fuerat, aut regi Spartanorum aut vrbi cadendum.

De, Nauali prælio contra Græcos & fuga Persarum.

Cap. XXXVIII.

Xerxes autem duobus vulneribus in prælio acceptis, nauale certamen experiri statuit. Aduentante autem Xerxe consulentibus Atheniensibus oraculum delphicum, responsum fuerat, vt salutem muris ligneis tuerentur. Quod Themistocles dux nauium præsidium interpretatus, persuasit Athenis & sociis vrbibus vt naues ædificarent, probatoque consilio, coniuges & liberos cum preciosissimis rebus, abditis insulis, relicta vrbe demandant. Itaque Xerxes Thespiadas, Platæas & Athenas vacuas hominibus incendit. Et quoniam ferro in homines non poterat, igne in ædificia grassatur. Conserto autem nauali prælio, ipse in littore spectator pugnæ residet. Archemidora autem vel sicut alibi legitur Artemisia regina Alicarnasi quæ Xerxi in auxiliũ venerat: inter primos duces acerrime pugnabat. Et cum esset anceps pugna: Iones iuxta præceptum Themistoclis se paulatim certamini subtrahere cæperunt. Quorum defectio & animos cæterorum fregit; & Persas iam dudum fugam circunspicientes, apertè fugere persuasit. In qua fuga multæ naues mersæ, multæ captæ sunt: plures autem sæuitiam regis timentes, domos dilabuntur: inito consilio, regis exercitus Mardonio traditur: ipse cum paucis Abyden contendit, cum pontem hybernis tempestatibus solutum offendisset, piscatoria scapha trepidus transiit. Talis fuga fuit regis, cuius tam terribilis fuerat aduentus: Hanc eius fugam pulchre significauerat monstruosus ille partus equæ, quæ in eius exercitu vulpem pepererat.

Themistoclis consilium.

Xerxes Athenas incendit.

Xerxis timiditas denotatur.

Xerxis fuga turpissima.

Orosius lib. 2. Pedestres quoque copiæ quæ ducibus commissæ fuerant, labore, fame ac metu distabuerunt, & crudescente morbo, tanta pestis, tantaque fæditas morientium exorta est, vt viæ cadaueribus replerentur: Diræ etiam alites atque improbæ bestiæ escarum illecebris solicitatæ moribundum sequebantur exercitum.

Mardonius interim Olynthum Græciæ oppidum expugnauit; & Athenienses varia solicitatione adducere in spem pacis aggressus est. Quorum vt vidit inexpugnabilem virtutem ob libertatem, incensa vrbis parte, quam ædificauerat, omnem belli apparatum in Bœociam deducit. Illuc quoque eum centum millia Græcorum insecuti sunt. Et commisso sine mora prælio, deletis eius copiis, ipsum fugere compulerunt. Castra regis opibus referta cæperunt, non parua quidem antiquæ industriæ damno. Nam post huius prædæ diuisionem, aurum Persicum prima Græciæ virtutis corruptio fuit.

Seneca vbi supra. Itaque cũ circa Xerxem & eius exercitum ea quæ Demaratus prædixerat accidissent. Xerxes tam pudore quam damno miserior. Demarato gratias egit quod solus sibi verum dixisset, & permisit petere quod vellet, petiit ille vt Sardis maximam Asiæ ciuitatem curru vectus intraret rectam capite tyaram gerens. Id solis datum regibus: dignus fuerat præmio, antequam peteret. Sed quam miserabilis gens in qua non erat qui verum diceret regi, nisi qui non * fauebat sibi.

* *alias dicebat.*

De Principatu Themistoclis in Græcia.

Cap. XXXIX.

Iustinus lib. 2. Confecto autem bello cum de præmiis ciuitatum ageretur, omnium iudicio Atheniensium virtus cæteris prælata est. Inter duces quoque Themistocles princeps ciuitatum testimonio iudicatus, gloriam patriæ suæ auxit. Huius tamen Themistoclis adolescentia tot vitiis in principio subdita fuit, vt eum pater abdicauerit, mater quoque suspendio vitam finierit. Hic est Themistocles, qui cum eum quidam consuleret de filia sua, vtrum eam pauperi, sed ornato, an locupleti parum probato, collocaret; respondit: malo virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem. Idem theatrum petens cum interrogaretur, cuius vox auditu illi futura esset gratissima, respondit, à quo artes meæ optimè canentur.

Themistocles præ cæteris laude coronatur.

Author. Ex quo intelligitur, eum valde cupidum gloriæ fuisse. Hic tandem Themistocles exul (vt legitur) à Persarum rege Xerxe susceptus, cum enim videret bellum inferri Atheniensibus, ne aut destitueret bene de se meritum, aut oppugnaret patriam suam, Magnesiæ hausto tauri sanguine moritur.

Cic. offic. 2. *Plut. in vita & Apoph.*

Valerius lib. 6. Piget Themistoclis adolescentiam attingere, siue patrem aspiciam abdicationis * iniungentem notam, siue matrem suspendio finire vitam, propter filij turpitudinem coactam: cum omnium postea Graij sanguinis virorum clarissimus exiterit, mediumque Europæ & Asiæ vel spei vel desperationis pignus fuerit, hæc eum salutis suæ patronum habuit: illa victoriæ vadem assumpsit.

Probus & Plut. in vita. Aliqui.

* *alias inurentem.*

Idem lib. 8. Quam porro industrius Themistocles qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehendit, per summam quæ iniquitatem patria pulsus; & ad Xerxem quem paulo ante deuicerat confugere coactus: priusquam in eius conspectum veniret, sermoni Persico se assuefecit. Cuius vtriusque industriæ laudem duo Reges partiti sunt. Cyrus omnium suorum nomina. Mithridates 22. Gentium quæ sub regno illius erant, linguas ediscendo.

Cic. Catone Plut. & Probus in vita.

Tullius in lib. de amicitia. Quis clarior in Græcia Themistocle? quis potentior? qui cum imperator bello Persico Græciam seruitute liberasset, propter quæ inuidia in exilium expulsus esset, ingratæ patriæ iniuriam non tulit, quam ferre debuit, sed fecit id quod 20. annis ante apud nos fecerat Corilianus. His adiutor contra patriam inuentus est nemo, itaque mortem sibi vterque asciuit.

Plin. 7. *c.* 24.

Idem in lib. 3. *de offi.* Themistocles post victoriam eius belli quod cum Persis fuit, dixit in concione; se habere consilium reipublicæ salutare, sed id sciri opus non esse, postulauitque vt aliquem populus daret, cui communicaret. Datus est Aristides, huic ille classem Lacedæmoniorum, quæ subducta erat ad Githeum clam incendi posse dixit. Quo facto, frangi opes Lacedæmoniorum necesse esse: quod Aristides cum audisset, in concionem magna expectatione venit, dixitque perutile esse consilium quod Themistocles afferret, sed minime honestum. Itaque Athenienses quod honestum non esset, id ne vtile quidem putauerunt, totamque eam rem, quam ne audierant quidem (auctore Aristide) repudiauerunt. Melius hi quam nos: qui piratas immunes: socios vectigales habemus.

Laudat iustitiã Atheniensium qui socios Lacedæmonibus cæterosque nullo modo violandos censuerunt.

De Pyndaro & Sophocle & Euripide Poetis.

Cap. XL.

Eusebius in chronicis. Temporibus Xerxis Pyndarus, Sophocles & Euripides claruerunt.

Author. Pyndarum hunc poetam dixit Solinus Alexãdrũ Aminthę filiũ donis liberalissimis tenuisse. Qui Alexãder adeo diues fuit, vt apud Helidem Apollini delphi-

eo statuas aureas dono mitteret. *Item dicit*, Pindarum è conuiuij loco à Castore & Polluce inspectantibus cæteris conuiuis vocatum, & mox eo egresso, super cæteros remanentes, triclinium collapsum.

Valerius lib.9.cap.12. Pyndarus cum in gymnasio super gremium pueri quo vnice delectaretur, capite posito, quieti se dedisset, placidum finem accepit. Neque enim prius decessisse cognitus est quam cum à gymnasiarcha claudere iam eum locum volente, nequaquam excitaretur. *Suidas.*

Tullius in libro de senectute. Sophocles ad summam senectutem tragedias fecit.

Valerius lib. 4. cap. 3. Sophocles ætate iam senior cum ab eo quidam quæreret, an etiam nunc rebus venereis vteretur. Dij meliora, inquit, libenter enim istinc, tanquam ex aliqua furiosa dominatione profugi. *Cic. Caton. Plato. de rep. 1.*

Idem libro 9. cap. 12. Sophocles iam senex, tragædiam quandam in certamen miserat. Cumque suspensus ancipitis certaminis expectaret sententiam, audiuit se vna sententia vicisse, & præ gaudio expirauit. *Lucian. in Macrobiis, aliter & Simonides Epigram. 3.*

Author. Solinus narrat, quod cum Lisander Lacedæmonius Athenas obsideret, vbi Sophoclis tragici inhumatum corpus iacebat, Liber pater ducem monuit per quietem, vt sepeliri delicias suas fineret. Nec prius hoc monere destitit quam Lisander cognito quis obiisset, & à numine posceretur, quod inducias bello daret, vsque dum congrue supremis talibus exequiæ ducerentur.

Boe. de conso. lib. 3. Euripidis probo sententiam, qui carentem libidinis infortunio dixit esse fælicem.

Valerius 9. lib. cap. 12. Cum Euripides à cæna regis Archelai domum rediret, à canibus dilaceratus est: Crudelitas fati ingenio tanto non debita. *Suid. Gell. 13. c. 20.*

Author. Idem Archelaus (vt ait Solinus) adeo dilexit Euripidem, vt ei summam consiliorum committeret. Qui audita eius morte, crinem suum totondit, quod tamen Seneca dicit eum fecisse metu repentinæ eclypsis solis.

Eusebius in chronicis. Eo quoque tempore Herodoclus Historiarum scriptor agnoscitur. Romæ virgo vestalis Pompilia deprehensa in stupro viua defossa est.

De Nece Xerxis, & regno Artabani & Artaxerxis.

Cap. XLI.

Ivstinus lib. 3. Xerxes autem terror antea gentium, bello in Græcia infæliciter gesto, etiam suis contemptui esse cœpit: Et deficiente Regis quotidie maiestate Artabanus præfectus eius in spem regni adductus, cum robustissimis septem filiis aulam regiam ingressus vesperi, quæ illi iure amicitiæ semper patebat: rege trucidato, filios eius dolo aggreditur. Dixitque Artaxerxi puerulo, regem à Dario fratre suo interfectum, & sic impulit eum in necem fratris innocentis, qui dormiens inuentus quasi somnum fingeret, interfectus est. Cum ergo Artabanus eum solum de regiis filiis superesse videret, metueretque de regno, certamina principum; assumpsit in societatem consilij Bacabasum. Qui præsenti statu contentus, rem prodidit Artaxerxi: quomodo frater & pater occisi sunt; quibus cognitis, Artaxerxes verens numerum filiorum Artabani, in posterum diem paratum esse exercitum armatum iubet, quasi recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Cumque inter cæteros ipse Artabanus armatus assisteret, Rex simulat se breuiorem loricam habere; & iubet Artabanum secum comutare. Exuentem se, ac nudatum gladio, traiicit, & filios eius corripi iubet: Et sic adolescens egregius, & cædem patris vindicauit, & se ab insidiis liberauit. *Artabanus.*

Ex chronicis. Igitur regnauit Persarum 6. Artabanus mēsibus 7. post hunc 7. Artaxerxes, qui Longimanus cognominabatur, cæpit anno quintæ ætatis 125. mundi vero tertio millesimo 488. & regnauit annis 40. *Artaxerxes 3488.*

De Pericle & Sophocle ducibus Athenienfibus.

Cap. XLII.

Ivstinus vbi supra. His temporibus duces eliguntur Athenis Pericles spectatæ virtutis vir & Sophocles tragædiarum scriptor, contra Thebanos & Lacedæmonios. Cumque Lacedæmonij agros Atheniensium postularent, agros Periclis intactos reliquerunt, sperantes se acquirere illi posse, aut periculum ex inuidia, aut ex suspicione proditionis infamiam. Quod Pericles ante prospiciens, & futurum populo prædixerat, & ad inuidiæ declinandum impetum agros ipsos dono reipublicæ dederat.

Valerius lib. 8. cap. 9. Pericles sub Anaxagora præceptore summo studio instructus, egit Athenas, & versauit vrbem arbitrio suo. Cumque aduersus voluntatem populi loqueretur: iocunda nihilominus, & popularis eius vox erat. Itaque veteris comædiæ maledica lingua quāuis potentiam viri perstringere cupiebat, tamen in labiis eius melle dulciorem leporem fatebatur habitare; & in animas eorum qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat. Quid enim inter Pysistratum & Periclem interfuit: nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit.

Tullius in libro de officiis. Cum Pericles & Sophocles ad colloquendum de consultationibus publicis simul consedissent, & casu pulcher adolescens transiret: ait Sophocles, O Pericle, pulchrum puerum! Respondit Pericles: Prætorem decet non solum manus, & linguā: sed & oculos habere continentes.

Comestor. c. 4. super Iudith. Eo tempore natus est Socrates Lapis: habens formam caprinam, in Ægeum mare de cælo cecidit.

De Esdra propheta & gestis eius.

Cap. XLIII.

Eo tempore Esdras Aaronita legem succēsam à Caldæis reparauit. Nouos quoque litterarum apices excogitauit: qui faciliores ad scribendum fierent, & ad pronunciandum, & propterea velox scriba dictus est. Addidit etiam quædam de suo, sicut titulos psalmorum, & plura quæ leguntur in Pentateuco. Sic quoque verisimile est quædam quæ superflua intellexit ipsum subtraxisse. Tradunt etiam quidam modum scribendi à dextra in sinistram eum Iudæis tradidisse, cum prius ad modum arantium scriptitarent, vnde & scriptura exaratio solet dici. Scribebant enim à sinistro cornu in dextrum, & à dextro redeundo scribebant in sinistrum: forte per illum modum scribendi præfigurauit spiritus sanctus idipsum quod modo significatur in missa per translationem libri de dextra in sinistram. *Comestor c. 3.*

Porro Esdras inuenit gratiam in oculis Artaxerxis, & petiit ab eo licentiam ascendendi in Hierusalem, vt in lege, quam reparauerat, populum suum erudiret. Dedit ergo ei rex licentiam redeundi, & tradidit epistolam ad principes suos trans flumen, & ad custodes arcæ publicæ vt traderent Esdræ necessaria, ministros vero templi ab omni vectigali, tributo, & annonis absoluit. Dedit etiam Esdræ potestatem amouendi & constituendi iudices & præsides trans flumen secundum sapientiam suam, & puniendi contumaces. Et fuerunt cum eo mille septingenti, & venerunt in Hierusalem mense 5. & siluerunt tribus diebus, quarto die obtulerunt in domo Domini quæ secum tulerant. Tunc adiurauit Esdras Sacerdotes, principes & Leuitas vt proiicerent vniuersas vxores alienigenas, & eos qui de his nati erant. *Mandatum de dimittendis vxoribus exteris.*

Glossa super Malachiam. Nam vxores sui generis reuersi de Babylonia tam principes & Sacerdotes quam reliquus populus, qui paupertate & labore viæ infirmitatem vel deformitatem contraxerant, repudia-

uerant, vel eiecerant;& filiabus alienigenarum ætate vel diuitiis florentibus se copulauerant, vnde sicut Esdras peccatores corripuit: sic Malachias eos prouocauit, vt eiectis alienigenis, antiquas vxores reciperent.

De Empedocle & Parmenide Philosophis.

Cap. XLIV.

Empedocles.

EVsebius in chronicis. Eo tempore Empedocles & Parmenides philosophi agnoscuntur.

Boetius in prologo de arte musica. Empedocles cum eius hospitem gladio quidam furibundus inuaderet, quod eius ille patrem accusatione damnasset, inflexisse, dicitur modum canendi, & ita adolescentis iracundiam temperasse.

Aristoteles in l. de vegetabilibus. Tria sunt (vt ait Empedocles) in tota rerum varietate præcipua: scilicet nobilis affluentiæ contemptus: futuræ fælicitatis appetitus: mentis illustratio: quorum primo nihil honestius, secundo nihil fælicius; tertio nihil ad amborum adeptionem efficacius. *Idem in Metaphisica lib.* 2. Empedocles finxit, quod lis est causa corruptionis, & principium eius; & æstimauit, quod omnia generat lis ista præter vnum, & quod omnia præter Deum ab illa facta sunt. Fingit enim quod ex lite est generatio omnium, quæ fuerunt, vel sunt, vel erunt. Et quia si lis non esset in rebus; omnia essent vnum, sed lis cum sit in rebus dispergit eas, & non sinit quiescere. Fingit etiam, quod amicitia est causa propter quam omnia sunt vnum. *Bernardus siluestris.* Quærenti Empedocles cur viueret, inquit, vt astra inspiciam, cælum subtrahe, nullus ero.

Author. Hic est Empedocles qui sic Deum legitur descripsisse. Deus (inquit) est sphera cuius centrum est vbique & circunferentia nusquam. Hic totum sese Athenis incendiis dedit (vt refert Lactantius) mortem sibi intulit, eo quod æternas esse animas suspicabatur, dicit tamen Macrobius eum dixisse animam sanguinem esse, in qua sententia fuit & Erichias. De Parmenide autem legitur quod in rupe Caucasi logicam inuenerit.

De Decem-viris Romæ scribendis legibus deputatis, & de Appio Claudio.

Cap. XLV.

EVsebius in chronicis. Eo tempore scilicet anno 12. Artaxerxis 302. ab vrbe cōdita, Decem-viri creati, post annum eiecti sunt propter Appium Claudium qui in Virginij cuiusdam filiam contra Latinos in Algido militantis, voluit abducere.

Qui primi Decem-viri.

Author. Nomina autem ipsorum Decem-virorum ponit Isidorus lib. 5. cap. 1. dicens. Numa Pompilius, qui Romulo successit, primus leges Romanis edidit. Deinde cum populus seditiosos magistratus ferre non posset. Decem-viros legibus scribendis creauit qui leges ex libris Solonis in Latinum sermonem translatas duodecim tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi Apius Claudius, Genutius, Veterius, Iulius, Manilius, Sulpitius, Sextius, Curatius, Romelius, Postumius.

Decemviratus versus in tyrānidē.

Orosius libro secundo. Potestas Decem-viris tradita constituendarum legum Atticarum gratia, magnam perniciem reipublicę inuexit. Nam primus ex Decem-viris cedentibus cæteris, solus Appius Claudius continuauit sibi imperium; statimque aliorum coniuratio subsecuta est: vt more contempto, quo insigne imperij penes vnum, potestas autem communis erat, omnes omnia propriis libidinibus agitarent. Itaque inter cætera quæ insolentissime cuncti præsumebant, repente singuli cum duodenis fascibus cæterisque imperatoriis insignibus processerunt; & nouo improbæ ordinationis incepto, oblitterata religione consulum emicuit agmen Tyrannorum: duabus tabulis legum ad decem priores additis, agentes insolentissimo fastu plurima: die quo deponere magistratus mos erat, cum eisdem insignibus processerunt. Maxima autem Appij Claudij libido auxit inuidiam, qui vt virgini stuprum inferret, prius seruitutis causam intulit. Quamobrem adactus virginis pater dolore libertatis, & pudore dedecoris, protractam ad seruitutem filiam in conspectu populi pius parricida prostrauit. Qua populus necessitatis atrocitate permotus, & periculo libertatis admonitus, montem Auentinum occupauit armatus, nec tueri libertatem armis destitit, nisi postquam se coniuratorum conspiratio ipsis quoque honoribus abdicauit.

De Virgin filia. Perimit fi. Virginius.

Valerius. Virginius filiam suam in medio foro occidit, malens esse occisor virginis quàm corruptæ pater.

Eusebius in chronicis. Romani autem per legatos ab Athenienfibus iura petierunt, ex quibus 12. tabulæ conscriptæ sunt. Hoc quoque tempore Zeno & Heraclitus tenebrosus, agnoscuntur, Anaxagoras moritur. Aristarchus Tragædiographus agnoscitur. Cratinus & Plato comediarum scriptores. Crates quoque Comicus, & Telesilla ac Bachilides Lyricus, clari habentur. Praxilla quoque & Deobulina sunt celebres.

De Nehemia & redificatione murorum Hierusalem.

Cap. XLVI.

COmestor. c. 6. super Iudith. In anno vicesimo regis Artarxerxis erat Pincerna regis Nehemias de filiis captiuitatis. Qui dū esset in Susis castro audiuit peregrinos Hæbraicè loquentes, & accedens sciscitatus est ab eis de statu Iudeæ & Hierusalem; & accepit ab eis, vrbem esse sine muris, & habitare in ea populum Dei in afflictione; nam per diem sustinebant impetum hostium, & noctibus intrabant latrunculi, & plateas implebant cadaueribus occisorum. Et fleuit Nehemias, & cibum desiderabilem non comedit, nocte & die clamans ad Dominum. Sciscitata tristitiæ causa rex, tempore reuertendi sibi constituto, dedit ei epistolam ad principes trans fluuium, in qua mandauit de honore exhibendo Nehemiæ tanquam duci, & legato misso de latere eius, & de impendiis vrbis reædificandæ. Et misit cum eo principes militum, & equites: Et transitum faciens per Babyloniam multos de filiis captiuitatis secum reduxit; & venit in Hierusalem vicesimoquinto anno Artaxerxis secundum Iosephum. Porro in Hierusalem summus erat sacerdos Elisaphat filius Eliachim. Et siluit Nehemias tribus diebus, & nocte consurgens cum paucis circuibat ruinas murorum, considerans qualiter reædificari possent, quarta die locutus est ad multitudinem. Venite & reædificemus muros Hierusalem & non simus vltra in opprobrium gentibus. Et consummatum est opus per annos duos & quatuor menses, licet in multa angustia & plurimis impedimentis. Primo enim finitimæ nationes in manu forti aggrediebantur eos: Nehemias vero mediam partem populi armatam statuit extra ciuitatem, vt sustinerent impetus aggredientium: Alia vero media pars ædificabat, vna manu ponentes lapidem, & altera gladium tenentes. Porro secundum interuenit impedimentum, orta est enim fames in terra, & obligauit se populus debitis sub vsuris. Sed & agros & vineas & olivueta vendere compulsi sunt, tandem filios & filias. Præterea tertium habuit impedimentum, quod Principes trans fluuium, qui inuidebant ei, corruperunt muneribus quosdam Seniorum, qui erant in Hierusalem, vt eum morte proderent: quod cum nequirent, variis eum terrebant rumoribus, & vt sic ab opere cessaret. Cumque multa fingerent in hunc modum non præualuerunt, quia manus Domini erat cum eo. Postquam autem ædificatus est murus, quia rari erant habitantes in Hierusalem: præcepit Nehemias vt clauderentur portæ ante solis occasum, nec aperirentur ante solis calorem.

Nehemias concessa potestate redeundi, Iudæos, qui apud Babylonē degunt secum reduxit.

Populum a restituenda mania, & templū hortatur.

Hierosolymorū mani absoluti.

De lectione legis in festo Scenophegiæ.

CAP. XLVII.

CVmque immineret mensis septimus qui fere totus apud eos solemnis est, conuenerunt omnes in Hierusalem, quasi vir vnus; & percepit Nehemias, quod non habebant ignem de sublimi. Traditumque est ei à senioribus, quod Hieremias in diebus captiuitatis absconderat stipites, altarisque prunas in inferioribus terræ in valle Iosaphat. Cumque venissent ad locum eruderauerunt puteum, & inuenerunt stipites & prunas, & aquam crassam, & tollentes eas super struem lignorum, & hostias, quæ erant super altare proiecerunt, & erupit ignis; & orabant sacerdotes, Ionatha inchoante, cæterisque respondentibus. Nehemias quoque specialem edidit orationem.

Ignis sacrificij à Nehemia repertus.

Porro primo die Scenophegiarum dixerunt Esdræ vt afferret librum legis, & legeret coram populo, stetitque Esdras super gradum ligneum iuxta portam aquarum idest portam atrij, secus quam erant luteres, & legit de mane vsque ad medium diem. Leuitæ vero 12. silentium faciebant in populo. Fleuit autem omnis populus; & dixit ad eos Esdras; Nolite contristari, quia sanctus dies Domini est. Cumque rediissent in diem secundum mandante Esdra, egressi sunt, & tulerunt frondes arborum, & fecerunt sibi tabernacula in atriis & domatibus suis, & in atriis domus Dei, quæ non fecerant à diebus Iosue filij Nun; & obseruatum est deinceps in Israel. Die vero octaua fecerũt collectam iuxta ritum statuentes vt quisque daret tertiam partem sicli per annum ad oleum & panes propositionis & sacrificia. Post hæc iuxta legem separauerunt alienigenas ab ecclesia, & in emundatione sui statuerunt in crastinum generale ieiunium; vt affligerent animas suas, homines & iumenta vsque ad pueros septennes. Et conuenerunt octies ad audiendam legem quater in die, & quater in nocte. Lectione terminata, prosternebatur populus ad orandum, & fiebant preces super eum, & tandem benedictio sacerdotum. Ex his (vt dicit Beda) ecclesia traxit exemplum. Nam octies conuenimus ad ecclesiam, etsi non penitus eo modo quo illi. Semel enim in nocte surgimus ad nocturnas psalmodias, secundum illud: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* In die vero septies psallimus; secundum illud: *Septies in die laudem dixi tibi.* Singulis autem horis legitur lectio, quam capitulare dicimus; post quam prosternimur, ad preces in diebus profestis, & subditur oratio, pro benedictione.

Comestor c. 9. Prælectio legis Mosaicæ.

De Muri ædificatione.

CAP. XLVIII.

POrro videns Nehemias vrbem fere vacuam habitantibus, rogauit optimates vt habitarent in Hierusalem & benedixit eis; qui se sponte obtulerunt: reliqua vero multitudo misit sortem, & decimum caput, super quod cecidit sors; fecit habitare Hierusalem. Post aliquot tempus congregati sunt in Hierusalem ad dedicationem muri, & ascenderunt Sacerdotes & Leuitæ, cantoresque cum musicis, & psallentes incedebant per muros, Esdras vero præcedebat, Nehemias autem & optimates cum eo super alteram partem muri incedebant psallentes: Reliqua vero multitudo sequebatur eos super terram & ducebant choros.

Comestor c. 10.

Muri dedicatio.

His expletis, rediit Nehemias ad regem, anno * 30. regni sui. Et mortuus est Esdras in senectute veneranda, & cum multa liberalitate sepultus est in Hierusalem. Hunc quidam Hæbreorum autumant fuisse Malachiam, sed Malachias post regressum captiuitatis natus est in Iudæa in Sophis. Quem quia vitæ optimæ fuit, & aspectu decorus, populus appellauit Malachim, id est Angelum. Tradunt etiam quod quæ prophetice dicebat, eadem die Angelus Dei apparens iterabat.

** Eusebius habet. 32. Mors Esdræ.*

De spe resurrectionis, & gloria cælestis, quæ reuelata sunt Esdræ.

CAP. XLIX.

AVthor. Præter duos autem Esdræ libros, primum & secundum qui vulgati sunt apud nos; extant etiam alij scilicet, tertius & quartus, nomine eiusdem intitulati, sed inter apocripha reputati. Ex quibus tamen quia veteres auctores videntur nonnulla sumpsisse testimonia, pauca hæc breuiter excerpsi.

Ex tertio libro Esdræ. Ego vobis in escam manna dedi, aquam de petra produxi, & propter æstus, foliis arborum vos texi. Noluistis me audire, transferam me ad gentes alias, & dabo eis nomen meum. Rogaui vos vt pater filios, & vt mater filias, ita vos collegi vt gallina filios suos sub alas. Dies festos vestros & circumcisiones carnis repudiaui, generatio eorum dispergatur in gentes; annuncia populo meo quoniam dabo eis regnum Hierusalem, quod daturus eram Israel, & assumam mihi gloriam eorum, & dabo eis tabernacula æterna quæ præparaueram illis. Resuscitabo mortuos de locis suis, quoniam cognoui nomen meum in illis. Noli timere mater filiorum, quia te elegi, & paraui tibi arbores 12. grauatas variis fructibus, & totidem fontes fluentes lac & mel, & montes immensos 7. habentes rosam & lilium, in quibus gaudio replebo filios tuos. Orphanum tuere, nudum vesti, debilem cura, claudum ridere noli, mortuum sepeli, & dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea; alij plorabunt, & tristes erunt, tu autem hilaris; & copiosa manus teget te, ne filij tui gehennam videant; filios tuos morientes memorare, quoniam educam eos de latibulis terræ, & misericordiam cum illis faciam, quia misericors sum.

Ego Esdras accepi præceptum à Domino in monte Oreb, vt irem ad Israel, ad quos cum venirem reprobauerunt me, & respuerunt mandatum Domini. Ideo vobis dico gentes, quæ intelligitis, expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis, quoniam in proximo est ille, qui in fine sæculi adueniet. Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis, per æternitates temporum; fugite vmbram sæculi huius, accipite iocunditatem gloriæ vestræ: ego testor Saluatorem meum, commendatum Domini accipite & iocundamini, gratias agentes ei, qui vos ad cælestia regna vocauit. Surgite, instate, & videte numerum signatorum in conuiuio Domini, qui se de vmbra sæculi transtulerunt, & splendidas tunicas à domino acceperunt. Recipe Syon numerum tuum, & conclude candidos tuos, qui legem Domini compleuerunt, filiorum tuorum quos optabas, plenus est numerus.

Ego Esdras vidi in monte Syon turbam magnã quam dinumerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum; & in medio eorum erat statura iuuenis celsus eminentior illis omnibus, & singulis eorum capitibus imponebat coronas. Tunc interrogaui Angelum: Domine qui sunt hi? & respondit. Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt. Confessi sunt nomen Domini, modo coronantur & accipiũt palmas. Et dixi: Ille iuuenis quis est; qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? Qui respondit, Ipse est filius Dei quem in sæculo confessi sunt.

Querela Esdræ de afflictione bonorum, & de multitudine reproborum.

CAP. L.

EX *lib.* 4. Anno trigesimo ruinæ ciuitatis, eram in Babylone conturbatus super cubili meo recumbens, quia vidi desertionem Syon, & abundantiam eorum qui habitabãt in Babylone; & cœpi loqui ad altissimum verba timorata, & dixi: Domine qui plantasti terram solus, & imperasti populis, dereliquerunt te qui habitant Hie-

rusalem,

rusalem, facientes sicut Adam, & tradidisti ciuitatem in manus inimicorum; & tunc dixi in corde meo, nunquid meliora faciunt, qui habitant in Babylone, & propter hoc dominabuntur Syon? Cumque venissem huc, vidi impietates, quarum non est numerus, & pepercisti impiè agentibus, & perdidisti populum tuum. Quæ enim gens alia cognouit te præter Israel? Homines quidem per nomina inuenies seruasse mandata tua, gentes autē non inuenies; & respondit Angelus ad me missus; cui nomen Vriel. Excedēs excessit cor tuum in Hoc sæculo, & comprehendere cogitas viam altissimi; tu quæ tua sunt tecum cogita. Et dixi: Quid prodest in præsenti viuere in tristitia, & mortuos sperare punitiones? Quid prodest, si promissum est nobis immortale tempus, nos vero mortalia opera gerimus? & quoniam super stellas fulgebit facies eorum qui abstinentiam habuerunt, nostræ vero facies super tenebras nigræ erunt? Et respondit; Hoc est cogitamentum certaminis, vt si non vicerit homo, patiatur quod dixisti, si autem vicerit, recipiet quod dico. Quomodo autem dat terra multo magis, vnde fiat vas fictile: paruum autem puluerem, vnde fit aurum; sic pauci saluabūtur. Nam & agricola multa seminat super terram, & multa plantat, sed non omnia in tempore saluabuntur, vel radicabuntur. Tu autem pro te intellige, & de similibus tuis inquire gloriam. Vobis enim apertus est Paradisus, plantata est arbor vitæ, præparatum est futurum, præparata abundantia, ædificata est ciuitas, probata est requies, perfecta est bonitas; infirmitas extincta est à vobis & corruptio, in obliuionem transierunt dolores, ostensus est in finem thesaurus immortalitatis. Noli ergo addiscere inquirēdo de multitudine eorum, qui perierunt. Nam & accipientes libertatem spreuerunt altissimum, & legem eius contempserunt, adhuc autem & iustos conculcauerunt, & sicut vos suscipient, quæ prædicta sunt, sic eos cædes & cruciatus quæ præparata sunt. Ex dixi, ecce Domine demonstrasti mihi signa quæ facies in nouissimis, sed non demonstrasti quo tempore. Et respondit: Tempus in quo incipiet altissimus visitare sæculum, quando videbitur in sæculo munitio locorum, turbatio populorum, inconstantia ducum; & omnis qui poterit effugere per opera sua, vel per fidem in qua credidisti, relinquetur de prædictis periculis, & videbit salutare meum in finibus meis: tunc mirabuntur, qui nunc vias meas abusi sunt, & in cruciamentis morabuntur. Quotquot enim non cognouerunt me viuentes, beneficia consecuti, & cum adhuc haberent in libertatem, & esset eis apertus pœnitētiæ locus, intellexerunt; sed spreuerunt; hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. Consideraui namque sæculum, & ecce perditum erat per orbem, & ecce erat periculum, & percipi eis vix valde, & saluaui mihi acinum de botro, & plantationes de tribu multa. Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est; & seruetur acinus meus, & plantatio mea, quia cum multo labore perfeci hæc.

Quod in typo mulieris ostensa est ei desolatio & readificatio vrbis.

Cap. LI.

Et profectus sum sicut dixit mihi in campum Ardad, & sedi ibi in floribus, & de herbis agri manducaui, & post 7. dies discumbente me, supra fænum, iterum sicut antea turbatum est cor meum. Cumque loquerer altissimo in corde meo, respexi & vidi mulierem in dextera parte dolentem & plorantem cum voce magna, cuius vestimenta discissa, & cinis super caput eius, & dixi ei, Vt quid fles? hei quid passa es? Respondit mihi: Sterilis fui Domine, habens maritum annis triginta, quibus nocte & die deprecante me Dominum, tandem exaudiuit me, & dedit mihi filium, & iocundata sum super eum valde, & nutriui eum, cum multo labore. Cumque creuisset, & vxorem accipere voluisset feci diem epuli, sed cum in thalamum suum introisset, cecidit & mortuus est; & surrexerunt omnes conciues ad me consolandā, & quieui vsque ad aliam noctem. Tunc omnibus quiescentibus nocte surrexi, & veni in hunc campum, & fugi, & cogitaui non reuerti, sed consistere hic sine cibo & potu, lugere, donec moriar. Respondi ad eam cum ira, & dixi: Stultissima mulierum, nō vides quæ nobis contigerunt, quomodo Syon mater omnium nostrûm humiliata est lugens validissime? & omnes lugemus & tristes sumus. Interroga enim terram, & dicet tibi quoniā hæc est quæ luget, quia ex ipsa omnes nati, & ecce omnes pene in perditionem. Quis ergo magis debet lugere, nisi hæc, quæ tantam multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro vno filio doles? Nunc itaque contine dolorem tuum, & fortiter fer, qui tibi contigerunt casus, & ingredere ciuitatem ad virum tuum. Et dum loquebar ad eam, subito facies eius refulsit valde, ita vt pauerem, & emisit vocem magnam & terribilem, ita vt commoueretur terra à sono, & ecce mulier amplius non comparebat mihi, sed ciuitas ædificabatur, & timui vocem magnam, & cecidi quasi mortuus, & dixi vbi est Vriel? qui me fecit huc venire, & venit angelus, & confortauit me & ait, Mulier quæ tibi apparuit ipsa est Syon, super quam lugebas valde, quæ tribus annorū seculi millibus sterilis, id est absque oblationibus fuit, & tempore Salomonis, qui ædificauit & obtulit, quasi filium peperit, qui in ruina Hierusalē quasi mortuus cecidit, nunc autem cōspicies eam quasi ciuitatem ædificatam, noli ergo timere, sed ingredere & vide splendorem, & ædificij magnitudinem: in nocte autem crastina ostendet tibi altissimus quæ faciet in nouissimis.

Reuelatio eiusdem de aduentu iudicis; & nouem tribubus.

Cap. LII.

Secunda etiam nocte vidi somnum, & ecce ascendebat Aquila de mari, cui alæ erant 12. & capita tria & extendebat alas suas in omnem terram, & omnes venti cœli insufflabant in eam & colligebantur, &c. Cumque visionis interpretationem requirerem, dixit ad me: Aquila, hæc est regnum quartum, quod ostensum est Danieli fratri tuo, vir autem, quem vidisti ascendentem de corde maris. Ipse est, quem conseruauit altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam suam; & quoniam vidisti de ore eius exire spiritum, & ignem, & tempestatem, bellabit ciuitas contra ciuitatem, & gens contra gentem, & regnum aduersus regnum; & tunc reuelabitur filius meus, & colligetur in vnum multitudo innumera. Ipse autem stabit super cacumē Syon, & ostendentur omnia parata & ædificata, sicut vidisti mōtem sculpi sine manibus. Arguet impietates gentium quæ aduenium improperans eis mala cogitamenta eorū, & cruciamenta eorum quibus inciperent cruciari; & quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam: Hæ sunt nouem tribus quæ captiuæ ductæ sunt à Salmanasar, trans flumen. Sed dantes sibi consilium, vt derelicta multitudine gentium, proficiscerentur in vlteriorem regionem numquam ab hominibus inhabitatam; ibique seruaret legitima sua per angustos introitus fluminis introierunt, faciente altissimo tunc eis signa, & statuente venas fluminis vsquequo transirent, & inhabitauerunt ibi vsque in nouissimo tempore. Et tūc iterum cum ceperint venire, statuet venas fluminis vt possint transire. Ideo autem vidisti virum ascendentem de corde maris, quia non potest quis scrutari, vel scire quid sit in profundo maris; sic non poterit super terram quisquam videre filium meum, vel eos, qui sunt cum eo, nisi in tempore diei. Tunc finientur tempora, quoniam tunc perdidit secundum iuuentutem suam, & quantum tunc inualidum fuerit à senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum: & dimitte à te mortales cogitationes & proiice abs te pondera humana: exue iam infirmam naturam, & festina transmigrare à temporibus his.

De his quæ scripsit ex præcepto Domini.

CAP. LIII.

ET respondi, & dixi, Ecce Domine, abibo sicut præcepisti mihi, & corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint quis commonebit? positum est enim sæculum in tenebris, & qui habitant in eo, sine lumine sunt, quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo fecit quæ à te facta sunt, vel quæ facienda. Si ergo inueni gratiam apud te immitte spiritum in me sanctum, & scribam omne quod factum est in sæculo; ab initio quod erat in lege tua scriptum, vt possint inuenire semitam, & qui voluerint, viuent. Et dixit ad me. Vade congrega populum & dices eis, vt nō quærant te diebus 40. Tu autem præpara tibi buxos multos, & accipe tecum quinque viros scribas veloces, & venies huc, & ego incendam in corde tuo lucernam intellectus, quæ non extinguetur quoad vsque finiantur, quæ incipies scribere. Congregaui itaque populum & dixi: partes nostri peregrinati sunt in Ægypto, & inde liberati acceperūt legem vitæ, & data est nobis terra in sortem: & vos & patres fecistis iniquitatem, & abstulit à nobis in tempore, quod donauerat; & nunc si imperaueritis sensui vestro, & erudietis cor vestrum, viui, post mortem misericordiam cōsequimini. Iudicium enim post mortem veniet, quando reuiuiscemus, & tunc iustorum nomen apparebit, & impiorum facta ostendentur, nunc autem nemo accedat ad me diebus 40. & accepi viros sicut mandauit mihi; & profecti sumus in campum, & mansimus ibi. In crastino autem vox vocauit me dicens, Aperi os tuum, & bibe, & ecce calix offerebatur mihi plenus sicut aqua, color autem eius sicut ignis; & cum bibissem, cor meum ructabat intellectum, & apertum est os meum. Altissimus quoque dedit quinque viris intellectum, & sederunt 40. diebus, ac scribebant. Nocte autem manducabant panem: ego autem per diem loquebar, & nocte non tacebam. Scripti sunt enim 40. diebus libri noninginti 64. & dixit mihi vt quæ prius scripseram, in palam ponerem, vt legerent digni & indigni, nouissima vero traderem sapientibus de populo, in his enim sapientiæ fons.

De Hippocrate medico & Gorgia rhetore.

CAP. LIV.

EVsebius in chroni. Anno Artaxerxis 35. Sophocles Democritusque Empedocles & Hippocras medicus, & Gorgias & Zeno & Parmenides Philosophi insignes habebantur. Euripides quoque tragædiarum scriptor.

Author. De Sophocle & Democrito & Empedocle & Parmenide & Euripide iam supra diximus. De Zenone autem inferius; & nunc de cæteris dicamus.

Hier. in quæstionibus super Gen. Scriptum erat in libris Hippocratis, quod quædam, suspicione adulterij, fuerat punienda cum pulcherrimum peperisset, vtrique parentis generi dissimilem, nisi memoratus medicus soluisset quæstionem, monens quærere, ne forte talis pictura esset in cubiculo: Qua inuenta, mulier à suspicione liberata est.

Author. Gorgias autem præfatus non est ille Gorgias Epyrota, de quo refert Valerius lib. 1. quod dum mater eius mortua, feretro portaretur, vtero lapsus, inopinato vagitu ferentes stare coegit. Sed est Gorgias Leontinus de quo refert idem Valerius in lib. 8. quod sapiētissimus sui temporis fuerit, & in concione, sella publice posita, proposuerit se omnibus quæstionibus responsurum. Vnde & cineres eius eūdem honorem secuti sunt, quem oraculum delphicum, vel nemus dodoneum.

De hoc refert Tullius in lib. de senec. quod magister Socratis fuerit, & quod centum & septem annos compleuit: nec vnquam in suo studio ab opera cessauit. Qui cum ab eo quæreretur, cur tandiu vellet esse in vita, quia nihil inquit habeo quo accusem senectutem.

Hier. lib. 1. contra Iouin. Gorgias rhetor librum pulcherrimum de concordia (Græcis inter se dissidentibus) recitauit Olimpiæ. Cui Melancius inimicus eius: hic nobis inquit de concordia præcepit, qui se, & vxorem, & ancillam, tres in vna domo, concordare non potuit, æmulabatur quippe vxor eius ancillæ pulchritudinem, & castissimum virum quotidianis iurgiis exagitabat.

De Prothagora sophista.

CAP. LV.

EVsebius. Eodem tempore claruit Prothagoras sophista, cuius libros Athenienses decreto publico combusserunt.

Author. De hoc refert A. Gellius in lib. 5. cap. 10. noctium atticarum, quod ei se in disciplinam dederit Euathlus adolescēs ad discendam eloquētiam in causis perorandis: pepigitque pecuniam se grandem ei daturum, quo primum die causam apud iudices perorasset, & vicisset. Cumque ille abunde profecisset in facundia, & causas non reciperet: Prothagoras ex pacto mercedem petere instituit, & litem cum Euathlo cōtestatur. Cumque ad iudices committendæ causæ gratia venissent, Prothagoras ait: Reddes mihi quod peto, siue contra te pronunciatum fuerit, siue pro te, nam si contra te, merces mihi ex sententia debetur, quia ego vicero. Si vero pro te, mihi merces ex pacto debebitur, quia tu viceris. Cui Euathlus, Disce magister vtroque modo fieri, vtique non reddam quod petis: siue contra me pronunciatum erit, siue pro me. Nam si pro me, nihil tibi ex sententia debebitur: quia ego vicero: Si autem contra me, nihil debeo, quia non vicero. Tunc Iudices hoc inexplicabile rati, rem iniudicatam reliquerunt. Causamque in diem longissimam distulerunt.

Prothagora & Euathli pactio.

Sophisticum argumentū Prothagoræ. Sic ab Adolescēte discipulo magister suo sibi argumento confutatus est.

Huius autem Prothagoræ quare libri combusti sunt, non legi. Vide Diogenem.

De Socrate philosopho & eius studio ac libris.

CAP. LVI.

EVsebius in chron. Anno Artaxerxis quadragesimo Socrates plurimo sermone celebratur. *Socrates.*

Aug. in lib. de ciuit. Dei 8. cap. 3. Socrates Archelai discipulus fuisse perhibetur qui primus vniuersam philosophiam ad corrigendos componendosque mores flexisse memoratur: cum ante illum omnes magis Physicis idest naturalibus rebus perscrutandis operam maximam impenderint: non mihi autem posse videtur ad liquidum colligi, vtrum Socrates vt hoc faceret tædio rerum obscurarum & incertarum, ad aliquid apertum & certum reperiendum, animum intenderit, quod esset beatæ vitæ necessarium: propter quam vitam omnium philosophorum inuigilasse ac laborasse videtur industria. An vero sicut de illo quidam beneuolentius suspicantur, nolebat immundos terrenis cupiditatibus animos se extendere in diuina conari: quandoquidem ab eis causas rerū videbat inquiri, quas primas ac summas non nisi in vnius veri ac summi Dei voluntate esse credebat: vnde nec eas putabat nisi munda & pura mēte posse comprehendi, & ideo purgandæ bonis moribus vitæ censebat instandum, vt deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali vigore in æterna se attolleret, naturamque incorporei & incommutabilis luminis, vbi causæ omnium factarum naturarum stabiliter viuunt, intelligentiæ puritate conspiceret. Constat tamen eum imperitorum stultitiam se scire aliquid opinantium, etiam in ipsis moralibus quæstionibus: quo totum animum intendisse videbatur, vel confessa ignorantia sua, vel dissimulata scientia, lepore mirabili disserendi, & acutissima vrbanitate agitasse, atque versasse: vnde & concitatis inimicitiis calumniosa criminatione damnatus, morte mulctatus est. In quæstionum vero moralium disceptatione agitur de summo bono, sine quo fieri homo beatus non potest. Est autem

Socrates philosophiæ moralis primus sectator.

finis

finis boni, quo quis cum peruenerit beatus est. Quod in Socraticis disputationibus dum omnia mouet, astruit; destruit, quoniam non euidenter apparuit, quod cuique placuit successorum Socratis, inde sumserunt, & vbi cuique visum est, constituerunt finem boni. Aristippus enim summum bonum dixit voluptatem; Antisthenes virtutem.

Hugo lib.3. Dydas. Ethicæ inuentor, Socrates fuisse dicitur, qui de ea 24. libros secundum positiuam iustitiam conscripsit.

De moribus eiusdem.

Cap. LVII.

Plato etiam in Dialogis indicat Socratem fuisse ridiculæ speciei corporis.

H*Iero.contra Ioui.libro* 1. Socrates, Xantippen & Myron neptim Aristitis, duas habebat vxores, quæ cū crebro inter se iurgarentur, & ille eas solitus esset irridere: quod propter se fædissimum hominem, simis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, repandisque cruribus disceptarent: Nouissime verterunt in eum impetum, & male mulctatum, fugientemque diu persecutæ sunt. Quodam autem tempore cum infinita conuitia ex superiori loco ingerenti Xantippæ restitisset, aqua perfusus immunda, nihil amplius respondit, quam capite deterso, sciebam inquit futurum, vt ista tonitrua imber sequeretur.

Socratis patientia.

Author. Idem interrogatus ab Altibiade, cur Xantippen mulierem tam acerbam nō abigeret, quoniā, inquit, cum illam domi talem perpetior, insuesco, & exerceor vt cæterorum quoque foris pestilentiam, & iniuriam facilius feram. Idem interrogatus cui attentum se esse diceret, mundanum se inquit. Totius enim se mundi incolam & ciuē arbitrabatur, nihil autem se scire dicebat, nisi hoc ipsum quod nihil sciret. Dicit etiam Seneca hūc aliquando ab Archelao inuitatum, vt ad se veniret, quatenus eum honorare posset: Socratemque respondisse, ab eo nole accipere beneficia, cui paria reddere non posset.

Cassianus in lib. collationum. Socratem quidam Chrysios nomine Zopirus intuens ait: oculi corruptoris puerorum. Cumque discipuli irruentes in eum, vltum vellent ire illatum magistro conuicium: hac sententia illos repressit. Quiescite ô sodales, quiescite, etenim sum, sed me contineo.

A. Gellius lib. 2. Stare Socrates solitus dicitur pertinaci statu perdius, atque pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem: incōniuens, immobilis, eisdem in vestigiis, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus, tanquam quodam secessū mentis, atque animi facto à corpore. Temperantia quoque eum fuisse tanta, traditum est, vt omnia fere vitæ suæ tempora, valetudine inoffensa vixent.

Idem in eodem. Socrates dicebat multos homines propterea velle viuere, vt ederent & biberent, se autem edere, & bibere, vt viueret.

Lactantius in 2 suarum Institutionū.

Tertullianus in apologetico. Socrati dæmonium à pueritia adhæsisse dicitur. Philosophi secundum Deos dæmones deputant. Socratis vox est, si dæmonium permittat. Idem, & cum aliquid de veritate sapiebat Deos negans. Æsculapio gallinacium piscari iam in fine iubebat, credo ob honorem patris eius, quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit: Apollo enim consideratum sapientiæ testimonium reddidit ei viro, qui negabat Deos esse. Idem etiam corruptor Adolescentium pronunciatus est.

Hiero. contra Pelagium lib. 3. Eundem semper vultum habere non possumus, quod de Socrate falso philosophi gloriantur, quantomagis animum? multæ facies hominum, sic & corda diuersa.

De dictis eius moralibus.

Cap. LVIII.

S*Eneca ad Lucillum.* Dicebat autem Socrates:

Quisque volet tibi contumeliam, faciet & iniuriam, tu tamen nihil patieris, si modo tecum erit virtus.

Idem: Quærenti cuidam, cur mutatio locorum nihil sibi prodesset ad depositionem vitiorum, ait: Quid miraris nihil tibi peregrinationis prodesse, cum te circumferas.

Author. Huius quoque sententiæ laudabiles inueniūtur tales.

Melius est cauere, quam pauere.

Qui multarum rerum potestatem habet, primum purgare conscientiam debet, vt qui delicta corrigit: non admittat.

Stultum est vt imperare quis aliis velit, cum sibiipsi imperare non possit.

Oriente sole consilium, occidente conuiuium cogitato.

Age sic alienum, vt tuum non obliuiscaris negocium.

Amico ita prodesto, ne tibi noceas.

Quod habes ita vtere, vt alieno non egeas.

In tuo quam in alieno labore sarcinam suscipe.

Pecuniæ quærendæ, & tuendæ modum habere oportet.

Velox consilium sequitur pænitentia.

Maxime contraria consilio sunt, festinatio & ira.

Cum amicis breues orationes, amicitias lōgas oportet habere.

Negat sibiipsi, qui quod difficile est, petit.

Malum alienum, tuum ne feceris gaudium.

Principium amicitiæ bene loqui; exordium inimicitiarum, maledicere.

Amicus raro acquiritur, cito amittitur.

Multo turpius damnatur, cuius delictum cognoscitur.

Conscientiam, plusquam famam attende, fallere enim poteris famam, conscientiam vero nusquam.

Nulli imponas, quod ipse pati non possis.

Hoc exhibe, quod tibi optaueris exhiberi.

Præsentem laudare minime decet.

Sepultus apud te sermo sit, quem solus audieris.

Si bene egeris, ipse tibi personæ auctoritatem dabis.

Peccatum geminat, quem non pudet delicti.

Fælicitas semper subiecta est aduersis.

Damnum nisi ex abundantia raro venit.

Quæ supra nos, nihil ad nos.

Vide Platonem in Alcibiade.

Valerius lib. 7. Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltra petendum à Diis immortalibus arbitrabatur, quam vt bona tribuerent: quia hi demum scirent, quid vnicuique esset vtile.

Potius virtus quā eius vmbra consectanda est.

Idem: Socrates expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam essent.

Laert. in vita.

Idem, Ab adolescentulo consultus vtrum vxorem duceret, an se omni matrimonio abstineret, respondit: Vtrum eorum fecisset, acturum pænitentiam: nam hic te, inquit, solitudo, ibi te orbitas excipiet, hic generis interitus, hic hæres alienus, hic perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus.

Author. Hæc de gestis & dictis Socratis ex diuersis locis collegimus, cæterum de morte eiusdem inferius suo loco dicendum reseruamus.

De regno alterius Xerxis & Sogdiani Darij Nothi.

Cap. LIX.

E*Vsebius in chronicis.* Post Artaxerxem regnauit Xerxes duobus mensibus Persarum 8. Post quem 9.

Sogdianus mensibus 8. cui successit Darius cognomento Nothus. Cepit anno ætatis 5. 166. mundi vero 3529. Et regnauit annis 19.

Author. Hic iam est tertius Darius à Dario Medo Cyri auunculo: Nam secundus fuit Darius filius Hystaspis. Valerius autem 9. libro sic dicit: Ochus qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, ne quem ex coniuratione, quæ 7. Magos cum eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut vlla vi, aut inopia alimentorum necaret: crudeliorem mortis excogitauit rationem, qua onerosos sibi non perrupto vinculo religionis tolleret: septum enim parietibus altis locum, cinere compleuit, superpositoque tigno prominente, eos benigne cibo & potione exceptos, in eo collocabat, è quo somno sopiti in illam insidiosam congeriē decidebant, Hæc Valerius. Quis autem sit iste Darius ignoro, nam nec Darius iste legitur, nec Ochus alibi nominatus, nec filius Artaxerxis Darius. Darius quoque filius Hystaspis fuit vnus ex 7. Magis, quorum quinque contra duos coniurauerunt, & ipse fuit vnus ex quinque, qui duos oppresserunt. Quid ergo Valerius velit dicere 7. Magos à coniuratis cum Dario oppressos non bene intelligo.

Orosius in 2. lib. cap. 18. His temporibus grauissimo terræmotu concussa Sicilia, insuper exæstuantibus Ætnæ montis ignibus fauillisque calidis, cum detrimento plurimorum agrorum ac villarum, vastata est. Tunc etiam Atlante ciuitas Locris adhærens, terræ contigua, repentino maris impetu abscissa atque in insulam desolata est. Atheniensium quoque miserabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est.

De ortu Platonis.

Cap. LX.

Eusebius in chronicis. Anno sequenti terræmotum, qui fuit annus quartus Darij Nothi, Plato nascitur scilicet anno ab ortu Socratis 44.

Hiero. contra Ioui. lib. 1. Speusippus sororis Platonis filius, & Cleantus in laude Platonis, & Anaxilides in 2. l. philosophiæ. Periconnem matrem Platonis phantasmate Apollinis oppressam ferunt, & sapientiæ principem non aliter nisi de partu virginis editum arbitrantur.

Valerius lib. 1. Dormienti Platoni in cunis, apes mel labellis paruuli inserebant, significantes singularis eloquij suauitatem.

Apuleius de vita & moribus Platonis. Plato prius Aristocles nominatus est, pater eius Ariston de genere Neptuni fuit, mater eius Periconne à Solone sapientissimo legum Atticarum fundatore traxit originem. Cum autem Ariston pater Platonis deferret eum ad Socratem; vt ab eo instrueretur; nocte præcedente somnium viderat Socrates, quod in sinum eius aduolabat pullus coloris candoris eximij, & vocis canorę: de ara cupidinis in academia, & de sinu suo cantando, volabat in cœlum. Cum igitur vidisset puerum Platonem à patre, ad se deferri mox interpretationem somnij sui, dixit completam esse.

De Alchibiade Socratico.

Cap. LXI.

Eusebius in chroni. Anno quinto Darij Nothi Alcibiades Socraticus ab Atheniensibus propter inuidiam profugit ad Lacedæmonios, qui erant hostes Atheniensium: sed iterum apud Lacedæmonios virtus eius plus inuidiæ contraxit quam gratiæ. Quo cognito Alcibiades per Timeam vxorem Agidis Regis, quam adulterio cognouerat, ad Tyssaphernem præfectum Darij regis profugit. Cui se celeriter officij gratia & obsequendi comitate insinuauit. Erat enim & ætatis flore, & formæ veneratione, nec minus eloquentia etiam inter Athenienses insignis, sed & in conciliandis amicitiis quam in retinendis vir melior.

Author. Hic est Alcibiades, de quo refert Boetius in libro de consolatio. dixisse Aristotelem, quod si quis linceos haberet oculos, vt interiora corporis humani posset inspicere, videret illud corpus Alcibiadis, quod in superficie pulcherrimum erat, intus esse turpissimum. De hoc quoque refert Valerius, quod discipulus Socratis fuerit: de quo etiam dicit Augustinus, quod cum se beatum putaret, quia videlicet diues, & pulcher, & eloquens erat: Socrates cum eo disputauit, & demonstrauit quam miser esset, quoniam stultus esset, & tantum suis rationibus eum exagitauit, vt ipsum flere cogeret.

A. Gellius. * Alcibiades Atheniensis cum apud Periclē auunculum artibus liberalibus erudiretur, & accersiret Pericles Antigenidam tibicinem, vt eum canere tibiis (quod honestissimum tunc videbatur) doceret, traditasque sibi tibias cum ad os adhibuisset, inflassetque, pudefactus oris deformitate, infregit, abiecitque. Ea res cum percrebuisset, omnium tunc Atheniensium consensu, disciplina tibiis canendi desita est.

Hieronymus contra Iouinianum. Alcibiades Socraticus victis Atheniensibus fugit ad Pharnabazum, qui accepto precio à Lysandro Lacedæmoniorum principe, iussit eum interfici. Cumque suffocato caput esset ablatum, & missum Lysandro in testimonium cædis expletæ, reliqua pars corporis iacebat insepulta. Sola igitur concubina Timandra contra crudelissimū hostis imperium, inter extraneos, imminente discrimine funeri busta persoluit, mori parata pro mortuo, quem viuum dilexerat.

Author. Hæc Hieron. alij autem dicunt Alcibiadem seipsum incendisse. Nam 30. tyranni Athenienses cum comperissent eum fugisse in Persas, citato itinere miserunt qui eum interciperent, à quibus occupatus, cum aperte occidi non posset, viuus in cubiculo, in quo dormiebat crematus est, vt aiunt Iustinus & Orosius.

Valerius 6. lib. Alcibiadem quasi duæ fortunæ sunt partitæ, altera quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præstantissimam, fauorem ciuium propensum, summa imperia, præcipuas vires, flagrantissimum ingenium assignaret: altera, quæ damnationem, exilium, inopiam, odium patriæ, violentam mortem infligeret, ne aut hæc, aut illa vniuersa, sed varia, perplexa, freto æstuique simillima.

De Eudoxo Astrologo, & theatro Heracliæ, & Archelao Macedone & Euripide.

Cap. LXII.

Eusebius in chronicis. Anno præfati Darij 9. Eudoxus Guidius clarus habetur.

Hic Eudoxus Astrologus fuit, qui excelsi montis cacumina conscendit, vt astrorum cælique motus deprehenderet.

Eusebius in chronicis. Anno sequenti Lacedæmonij ver sacrum destinantes Heracleam condunt. *Helinandus in chronic. libro* 16. In Heraclea fuit theatrum illud mirabile, quod inter 7. miracula mundi quintum ponitur, nam de vno mōte marmoreo ita sculptum est, vt omnes cellulæ, & mansiones, & muri, & antra bestiarum ex vno solidoque lapide facta sunt. Est autem totum theatrum super septem cancros de ipso lapide sculptos appendens, & nemo in gyro ipsius tam secrete aut solus aut cum alio loqui poterat, quin omnes qui in circuitu erant ipsum audirent.

Eusebius in chronicis. Eo tempore Ægyptus à Persis recessit, & rursus Ægyptiorum renascitur dinastia, Euripides apud Archelaum; & Socrates Athenis moritur.

Author. Hunc Archelaum (quem regem Macedoniæ dicit Seneca) quodam tempore cum solis facta est defectio, ita timuisse, vt se intra regiam concluserit, & filium suum totonderit, & vestem lugubrem induerit, putans mundum defecisse. Ab eodem Archelao dicit ipse Socratem aliquando inuitatum, vt ad se veniret, quatenus eum honorare posset: Socratem respondisse, se ab eo nolle accipere beneficia, cui paria reddere nō posset.

Margin notes: [..]rius co[..]mento [..]thus, [..]19. | [..]to nasci[..] | facilitate [..]rum ap[..]latur à [..]utarcho [..]amaleon | In vitiis & virtutibus nihil fuit Alcibiade excellentius | * lib. 15. cap. 17. | Alcibiadis mors: Non crematum. scribit Plutarch. sed erupisse & telorum copia obrutū. Plutarch. in vita. | Eudoxus. | Quintum miraculum mundi.

Hiero. contra Iou. l. 2. Euripides in Creta, Iouis prophetas non solum carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert.

De Horeste Macedonia & 30. tyrannis Atheniensibus.

CAP. LXIII.

HElimandus vbi supra. Anno Darij Nothi decimo-octauo: Macedonum 12. regnauit Horestes annis tribus, cuius anno secundo mortuus est Darius: sed annus (vt ait Iustinus & qui eum sequitur Orosius) insignis fuit expugnatione Athenarum, & morte Darij & exilio Dionysij tyranni: veruntamen Hieronymus dicit Dionysium in tyrannide perseuerasse vsque ad olympiadem 104. & tunc Sicilia pulsum esse.

His diebus illi 30. rectores quos superius à Lacedæmoniis relictos memorauimus ad disponendam rempublicam Atheniensium, conuersi sunt ad tyrannidem. Adunatis sibi tribus millibus satellitum, & septingentis millibus de exercitu victoriæ.

Hiero. contra Ioui. lib. 1. Triginta Atheniensium tyranni cum Phidonem necassent in conuiuio. Filias eius virgines ad se venire iusserunt, & scortorum more nudari, ac super pauimenta patris sanguine cruentata, impudicis gestibus ludere, quæ paulisper dissimulantes dolorem, cum temulentos conuiuas cernerent quasi ad requisita naturæ egredientes, inuicem se complexæ, præcipitauerunt in puteum, vt virginitatem morte seruarent. *Phidonis filiæ.*

De regno Artaxerxis qui & Assuerus, & de ascensu Cyri.

CAP. LXIV.

EX chroni. Post Darium Artaxerxis, qui cognominatus est Mnemon, Darij filius, cæpit anno quintæ
3548. ætatis centesimo 85. mundi vero 3. millessimo, quingentesimo quadragesimooctauo, & regnauit annis quadraginta.

Comestor. Hic ab Hebæris dicitur Assuerus, sub quo historia Hesther conscripta est. Regnauit autem hic Assuerus ab India vsque Æthyopiam, super centum vigintiseptem prouincias, & erat in Susis ciuitate solium regni eius.

Author. Iustinus & Pompeius Trogus dicunt Artaxerxem istũ ex pellicibus 100. & 15. filios habuisse. Quod valde concordat libro Hesther, in quo legitur quod post abiectionem Reginæ Vasthi, per vniuersas prouincias quæsitæ sunt semel & secundo, puellæ speciosæ & virgines, & adductæ ad ciuitatem Susim, & traditæ sub manu Egei Eunuchi qui erat præpositus & custos mulierum regiarum. *Artaxerxes 115. filios habuit sed tres tantum in isto matrimonio suscepit.*

Huius anno regni 8. annotatur in chronicis Eusebij Cyri Regis ascensus, quem scribit Xenophon, sed nec librum vnquam illum vidisse me memini, nec quis ascẽsus iste fuerit vspiam legi. Hier. dicit quod Xenophon vitam Cyri in 8. voluminibus descripsit.

Tullius in lib. de senectute. Apud Xenophontem Cyrus Maior moriens dixit. Nolite arbitrari, ô filij charissimi, me, cum à vobis recessero, nusquam aut nullum fore: nec enim dum essem vobiscum animum meum videbatis, sed eum esse in hoc corpore ex eis rebus quas gerebam, intelligebatis. Eandem igitur esse creditote etiam si nullum videbitis.

De inuentione Græcarum litterarum.

CAP. LXV.

EVsebius in chro. Anno Artaxerxis decimo Athenienses vigintiquatuor litteris vti cæperunt, cum antea sedecim tantum haberent.

Isidorus libro 1. Græcarum litterarum vsum primi Phenices inuenerunt. *Vnde Lucanus.*

Phœnices primi (famæ si creditur) ausi
Mensuram rudibus vocem signare figuris.

Hinc est quod Phœniceo colore capita librorum scribuntur, quia ab ipsis literæ initium habuerunt. Cadmus Agenoris filius Græcas litteras à Phænice in Græciã primus attulit septemdecim. A.B.Γ.Δ.E.Z.I.K.Λ.M.N.O.Π.P.Σ.T.Φ. His Palamedes Troiano bello tres adiecit. H.X.Ω. Post quem Simonides similiter tres alias addidit. Ξ.Θ.Ψ. Pythagoras autem Samius, Y, litteram inuenit, ad exemplum vitæ humanæ. Cuius virgula subterior primam ætatem signat incertam, quæ necdum se dedit aut vitiis, aut virtutibus, biuium quod superest adolescentiã significat, cuius dextera pars ardua, sed ad virtutem tendens: sinistra facilior: sed ad labem interitumque deducens: de qua Persius.

Et tibi quæ Samios deduxit littera ramos.
Surgentem dextro monstrauit limite callem.

Quinque autem apud Græcos litteræ mysticæ sunt. Prima, Y, quæ humanam vitam signat. Secunda. θ. quæ mortem signat. Nam iudices eandem litteram apponebant, ad eorum nomina, quos supplicio afficiebant. Et dicitur Tetha ἀπὸ τοῦ θανάτου. id est à morte: vnde & habet per medium, telum, hoc est mortis signum, de qua quidam.

O! multum ante alias infelix littera theta.

Tertia est Thau, figurã dominicæ crucis demõstrans, vnde & Hebraice signum dicitur interpretatum; de qua dicitur in Ezechiele. *Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum gementium & dolentium.*

Reliquas duas summam & vltimam scilicet A & Ω. sibi vendicat Christus. Ipse enim est principium, ipse est & finis, dicens: *Ego sum A & Ω.*

De morte Socratis.

CAP. LXVI.

EVsebius in chronic. Anno vndecimo Artaxerxis Socrates venenum bibit.

Orosius l. 2. Socrates ille actor clarissimorũ philosophorum, adactus malis, veneno sibi apud Athenienses vitam extorsit.

Author. Hæc Orosius. Ex quibus intelligi potest Socratem non expectasse, vt ei à carnifice venenum propinaretur, sed deceptus consilio familiaris sui dæmonis, quẽ Apuleius Deũ Socratis appellat, mortẽ sibi intulerit, aut amore popularis gloriæ, aut timore maioris pœnæ. *Socrates epoto veneno interiit.*

Tertullianus in apologetico. Socrates in contumeliã Deorum quercum, hircumque, & canem, deierabat, sed dicitis propterea damnatus est, quia Deos destruebat: plane olim atque semper veritas odio est: tamen cum pœnitentia sententiæ Athenienses, & criminatores Socratis postea afflixerint, & imaginem eius auream in templo collocauerint, rescissa damnatio testimonium veritatis Socrati reddidit. *Socrates per canem & quercum iurans, cauillo hoc ostendit Iouem quã canem peierasse.*

Valerius libro 7. Socrates cum Athenienses tristem de capite eius sententiam tulissent, fortique animo potionem veneni è manu carnificis accepisset, admoto iam labiis poculo, vxori Xantipæ inter fletum, & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi, Quid ergo inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? ô immensam sapientiam, quæ nec in ipso vitæ quidem excessu obliuisci sui potuit. *Laert. in vita.*

Idem in lib. 8. cap. 7. Socratem cõstat ætate prouectum, fidibus tractandis operam dare cæpisse: Tantis enim doctrinæ suæ diuitiis etiam musicæ rationis vtilissimũ elementũ accedere voluit. Cũque ad discendũ semper pauperem se credidit; ad docendum locupletissimum fecit.

Ocium quidem industriæ studio maxime videtur cõtrarium: præcipue tamen subnecti debet, non quo euanescat virtus, sed quo recuperetur. Alterum enim inertibus est vitandum: alterum quoque strennuis interdum appetendum. Illis ne proprie vitam inertem exigant, his vt tempestiua laboris intermissione vegetiores ad laborandum fiant. Hominem quippe rerum natura continui laboris patientem esse non finit. Id quidem vidit sapientissimus Socrates, ideoque non erubuit, cum interposita arundine cruribus suis cum paruulis filiolis suis ludens ab Alcibiade derisus est. Homerus quoque non aliud *Quod caret alterna requie durabile non est.*

sensit

sensit vehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, nisi vt earum militare robur leui pacis studio relaxaret.

Isidorus 17.*lib.* Socrates cicutam in carcere bibit & expirauit.

Author. Mortuus est autem anno ætatis suę 70. secundum chronicas.

Lactantius in lib. de falsa sapientia. Socrates se nihil scire dixit, nisi hoc ipsum, quod nihil sciret: huic Academiæ disciplina intonauit. Si tamen disciplina dici potest, in qua ignorantia & dicitur, & docetur.

De Xenophonte Socratico.

Cap. LXVII.

Evsebius in chronicis. Eo tempore Xenophon Gribi filius, & Gresias, & cæteri Socratici clari habentur.

Author. De Xenophonte refert A. Gellius, lib. 13. cap. 3. quod quidam putauerunt inter ipsum & Platonē fuisse rancores & discordias, quia magis assecutus est famam, & palmam eloquentiæ quam omnes alij Socratis discipuli post Platonem; & inter pares semper videtur esse quædam æmulatio. Huius dicitur esse illa sententia, quā sibi maledicenti respondit, tu inquit maledixisti, ego conscientia teste didici maledicta contemnere.

Valerius lib. 5. cap. 10. Xenophon cum sacrificaret, maiorem è duobus filiis in prælio periisse cognouit *, nec ideo cultum Deorum dimittendum putauit; sed tantummodo coronam deponere contentus fuit, quam ipsam, percunctatus quonam modo cecidisset, vt audiuit fortissimè pugnantem interiisse, capiti reposuit: numina quibus sacrificabat testatus: maiorem se de virtute filij voluptatem, quam ex morte sentire amaritudinem.

*nomine illum. ...ert. in vi-

Hieron. contra Ioui. lib. 2. Xenophon (vt dictum est) vitam Persarum 8. voluminibus describens, polenta & cardamo & sale ac pane Persas asserit victitare.

De Diogene & secta Cynicorum.

Cap. LXVIII.

Evsebius in chroni. Anno Artaxerxis tertiodecimo Diogenes Cynicus: & Eudoxus Astrologus agnoscuntur.

Aug. de ci. Dei. l. 14. *cap.* 20. Canini illi, id est Cynici philosophi proferebant contra humanam verecundiā quid aliud quam caninam? hoc est: immundam impudentemque sententiam: vt scilicet quoniam iustum est, quod fit in vxore: palam non pudeat id agere: nec in vico, nec in platea coniugalem cōcubitum deuitare. Vicit tamen pudor naturalis opinionem huius erroris. Nam & si perhibent hoc fecisse Diogenem: à posteris tamen Cynicis fieri cessatum est: plusque valuit pudor, vt erubescerent homines hominibus, quam error, vt homines affectarent similes esse canibus.

Author. Tullius dicit Cynicos ab Aristippo primum cæpisse: qui propterea virtutem censebat esse laudandam, quod efficiens erat voluptatis, sed his inquit obsolens floret Epicurus eiusdem fere adiutor, authorque sententiæ.

Macrobius in Saturnalibus. Diogenes Cynicus ex libertate in seruitutem venum ierat, quem cum emere vellet Xeniades Corinthius, quid artificij nouisset percunctatus est: Noui inquit hominibus liberis imperare: miratus responsum Xeniades, statim eum emisit manu, filiosque suos ei tradens: accipe inquit liberos meos, quibus imperes.

Helinandus 17. *l.* De hoc etiam Diogene refertur, quod cum aliquando sederet ad solem in crepidine viæ, & eum quidam cæcus cum baculo offenderet, Ait ad eum, tolle, inquit, oculum tuūm, baculum eius oculum ipsius appellans. Cumque ille quæreret, quid ibi faceret, respōdit, in venatione sum, & quos capio, non habeo, quos autem non capio, hos habeo, pediculos enim in vestimento quærebat, & quia quos capiebat obterebat: ideo dicit se captos non habere, non captos autem habere. Huius autem Diogenis dicitur esse illa sententia: superat conscientia, quicquid mali confinxerit lingua: de hoc Diogene pulchre ait Seneca: potentior erat Diogenes omnia possidente Alexandro, plus enim erat quod iste nollet accipere, quam quod ille posset dare.

cetare spō-

Valerius 4. *lib. cap.* 3. Alexander cum ad Diogenem Cynicum accessisset in sole sedentem: hortareturque eum, vt si qua sibi præstari vellet, indicaret, mox, inquit, de cęteris: interim velim à sole non mihi obstes.

Plut. de exilio Cic. Tuscul. 3.

Idem libro & cap. citatis. Diogenes Syracusis cum olera ei lauanti Aristippus dixisset: si Dionysium adulare velles: ista non esses: immo inquit si tu ista esse velles: Dionysium non adulares.

Tertullia. in apologetico. Diogenes lutulentis * pedibus superbos Platonis thoros alia superbia conculcat.

* *lutatis Diogeni calcanti culcitram Platonis, cū dixisset, calco Platonis fastū: respondit Plato: calcas quidem, sed alio fastu.*

De eodem & morte eius.

Cap. LXIX.

Hiero. lib. 2. contra Ioui. Antisthenes cum gloriose docuisset rhetoricam, audissetque Socratem dixisse ad discipulos suos, abite & magistrum vobis quærite. ego enim iam recedam; statimque vendidit quæ habebat, & publice distributis, nihil sibi plus quam palliolum reseruauit: paupertatisque eius, & laboris Xenophon testis est in Symposio; & innumerabiles libri eius, quorum alios philosophico, alios rhetorico genere scripsit. Huius Diogenes ille famosissimus sectator fuit, potentior Rege Alexandro, & humanæ naturæ victor: nam cum discipulorum Antisthenes nullum reciperet, & perseuerantem Diogenem remouere non posset, nouissime clauā minatus est, nisi abiret. Cui ille caput subiecisse dicitur, atque dixisse: nullus tam durus baculus erit, qui me possit à tuo separare obsequio.

Antisthenes Synicæ sectæ princeps.

De hoc Diogene refert Satyrus, quod duplici pallio vsus sit propter frigus, peram pro cellario habuit: clauā ob corpusculi fragilitatem, qua iam senex membra sustentare solitus erat; & quod Emrobios vulgo appellatus sit in præsentem horam poscens à quolibet, & accipiens cibum, habitauit autem in portarū vestibulis, & in porticibus ciuitatum. Cumque se contorqueret in dolio, volubilem se habere domum iocabatur, & se cum temporibus commutantem, frigore enim os dolij vertebat in meridiem, æstate ad septentrionem, & vbicumque se sol inclinauerat: Diogenis simul * prætorium vertebatur. Quodam vero tempore habens ad potandum * canthum ligneum, vidit puerum concaua manu bibere & elisisse fertur illud ad terram, dicens: nesciebam & quod natura poculum haberet. Virtutem autem eius & continentiam mors quoque indicat. Nam cum ad agonem olympiacum (qui magna frequentia Greciæ celebrabatur) iam senex pergeret, febre in itinere dicitur apprehensus, accubuisse in crepidine viæ. Volentibus autem eum amicis aut in iumentum, aut in vehiculum tollere, non acquieuit: sed transiens ad arboris vmbram locutus est eis dicens: abite quæso, & spectatum pergite, hæc me nox aut victorem probabit, aut victum: si febrem vicero, ad agonem veniam: si me vicerit febris, ad inferna descendam, ibique per noctem eliso gutture, nō tam mori se ait, quam febrem morte excludere.

Satyrus scripsit illustrium virorum historias.

* *festiuè vili dolium medici prætorium vocat.*
* *alias canteum.*

Fulgentius in lib. mithologiarum 2. Diogenes Cynicus cum dolore graui torqueretur, & vidisset homines ad amphitheatrum concurrentes, aiebat: Qualis hominum stultitia, currunt spectare feris homines repugnantes, & me prætereunt cum naturali dolore certantem.

De

De Speusippo Platonico: & primo de bello Carthaginensi.

CAP. LXX.

Author. Anno Artaxerxis decimoquarto Speusippus insignis habitus est. Hic fuit nepos Platonis ex sorore. Huius legitur illa esse sententia, quam in laudantem se protulisse fertur: Adulator, inquit, desine vtrosque fallere, nihil proficis cum te intelligam. Quidam vero hanc sententiam Speusippi dicunt non esse, sed alterius cuiusdam philosophi nomine Diosippi.

Anno sequenti secundum chronicam, Carthaginentium bellum famosissimum fuit.

Iustinus lib.18. Carthaginenses dum diu in Sicilia fæliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello amissa exercitus maiore parte, graui bello victi sunt: propter quod ducem suum * Maleum, cuius auspicijs & Siciliæ partem domuerant, & aduersus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quæ superfuerat, exulare iusserunt, * qui ciuitatem cum armis repetentes, obsederunt, dicentes se non expugnatum, sed recuperatum patriam venisse, ostensurosque ciuibus suis, non sibi virtutem in priori bello, sed Fortunam defuisse. Prohibitis ergo commeatibus, vrbem in summam desperationem adduxerunt. Interea Cartalo Malei exulis ducis filius, cum præter castra patris à Tyro quo decimas Herculis ferre ex præda Siciliensi, quã pater eius cæperat à Chartaginiensibus, missus fuerat, reuerteretur: accersitusq; à * patre esset, prius se publice religionis officia executurũ, quã priuatæ pietatis, respondit; quam rem Maleus indignè ferens, non tamen vim religioni inferre ausus est. Interiectis autem diebus Cartalo petito commeatu à populo, reuertitur ad patrem, ornatus purpura, & infulis sadotij. Cui in secretum adducto, ait pater: Ausus ne es, nefandissimum caput, purpura ornatus, & auro, in conspectu tot miserorum ciuium venire? statuam in te exemplum, ne quis posthac filius infælicibus patris miserijs illudat, atque ita eum cum ornatu suo in altissimam crucem in aspectu vrbis affigi iussit. Non multo post Carthaginem cæpit: punitisque auctoribus exilij sui & sociorum suorum, vrbem legibus suis reddidit: interfectis decem senatoribus, non multo post affectati regni accusatus, occisus est.

** Mezeum Orosius habet.*

** interiectis aliquot diebus conscensis nauibus armati veniunt ad vrbem quia hanc rem ægrè ferebant milites.*

** patria.*

Quid in purpura coronisque aliud quam victoriarũ mearum titulos geris?

Duplicis & in filio & in patria parricidij pœnas dedit.

Author. Hæc dicit Orosius Cyri temporibus contigisse. Maleo autem (vt itidem refert Iustinus 19. libro) successit Imperator Mago, qui primus omnium (vt ait Iustinus) ordinata disciplina militari, pænorum imperium non minus bellandi arte, quam virtute firmauit.

Seipsum interfecit is Mago ob rẽ male gestam contra Syracusanos: ob quã rem in crucẽ sublatum est corpus mortui à Carth.

De gestis Hasdrubalis & Hamilcaris.

CAP. LXXI.

Hic decedens duos reliquit filios, Hasdrubalem & hamilcarem. His ducibus Sardiniæ bellum illatum est, vbi Hasdrubal grauiter vulneratus occubuit, cuius mortem dictaturæ 11. & triumphi quatuor, insignem fecere, in cuius locum successit Hamilchar eius frater, qui in bello Siciliensi occisus est, relictis tribus filijs Imilcone, Hannone, Gisgone. Huic * Amilcari (vt ait Valerius) cum obsideret Syracusas, dictum est per somnum futurum, vt proxima die in eadem vrbe cænaret, quod in crastinum fecit, non victor, sed captiuus. Huius Amilcaris tempore (vt ait Iustinus) legati à Dario Persarum Rege Carthaginem venerunt, afferentes edictum, quo Pæni humanas hostias immolare, & canina carne vesci prohibebantur; iubebanturque mortuorum corpora cremare potius, quam terra obruere, petentes simul auxilia aduersus Græciam, cui Darius bellum illaturus erat: sed Carthaginenses auxilia negantes, propter assidua finitimorum bella, cæteris, ne per omnia contumaces viderentur, cupide paruere.

** Iustinus legit Hamilcar.*

Hasdrubali autem par numerus filiorum fuit, Hannibal Hasdrubal, & Sappho, in Sicilia in locum Amilcaris successit Imilco qui cum nauali terrestrique prælio secunda prælia fecisset, repente vi pestilentis syderis exercitum amisit. Nam mox (vt ait Orosius lib.4.) morbis populo cateruatim cadente, cito quisque correptus, mox mortuus, iam nec sepeliebatur. Huius mali nuncius cum attonitam Carthaginem replesset, mox omnia vlulatibus personarunt, quasi capta ciuitas esset, clausæ vbique sunt ianuæ. Cuncta publica priuataque officia damnata sunt; vniuersi ad portum recurrerunt, paucosque qui cladi superfuerant egredientes de nauibus de suis percunctabantur. Quibus tacentibus toto littore plãctus & vlulatus matrum infælicium auditi sunt. Inter hæc proceditque ipse de naui sua Imperator sordida seruilique tunica discinctus. Ad cuius conspectum plangentium iunguntur agmina. Ipse quoque manus ad cælum tendens, nunc suam, nunc publicam infælicitatem accusat, & deflet. Ad postremum vociferans super vrbem tandem ingressus domum, cunctos qui lachrymantes eum persequebantur, dimisit, ac demum obseratis ianuis exclusisque etiam filijs, gladio, dolorem, vitamque, finiuit.

Miror qui venerit in mentem Iustino cur Hannibalem filium Hasdrubalis vocat, cum omnes historici secus habeant.

Infortunium Imilco.

Imilco miserè se occidit.

Helinandus. Hæc Orosius dicit gesta fuisse temporibus Darij, nec dicit cuius Darij. Sed Hieron. temporibus artaxerxis: hoc est enim bellum famosissimum, quod fuisse dicit anno Artaxerxis 15. famosum autem dictum est non propter virtutem Carthaginensium, sed propter mirabile pestis infortunium quod repente vniuersum consumpsit exercitum.

De Dionysio Siciliæ tyranno.

CAP. LXXII.

Hieronymus in chronicis. Hoc tempore Dionysius in tyrannide perseuerat.

Iustinus 20. lib. Hic Dionysius fugatis à Sicilia Carthaginensibus, totius Siciliæ occupauit imperium, & copias suas in Italia traiecit, & aduersos Græcos (quæ proxima Italici maris littora tenebant) prima bella habuit, quibus deuictis, finitimos quosque aggressus est, & præcipue omnes Græci nominis Italiam possidentes, sed eum ab Italia reuocauit aduentus Carthaginensium, qui bellum, quod deseruerant auctis viribus, repetebant duce Hannone. Cuius inimicus Suniatus Pœnorũ potentissimus cũ odio eius, Dionysio tyranno aduentum exercitus & segniciem ducis Græcis litteris familiari secreto pronunciauit, sed comprehensis epistolis proditionis damnatus est; decreuitque Senatus consultum, ne quis postea Carthaginensis aut litteris Græcis aut sermoni studeret; ne aut loqui cum hoste aut scribere sine interprete posset.

Valerius lib.4. cap.1. Syracusanus à Dionysio tyranno pulsus. Megaram petijt, vbi cum Theodorum eiusdem vrbis principem domi conuenire vellet, nec admitteretur, multum diuque ante fores retentus, comiti suo patienter hoc ferendum esse ait. Forsitan enim & nos cum in gradu nostræ dignitatis essemus, aliquid tale fecimus; qua tranquillitate consilij placidiorem sibi reddidit conditionem exilij.

Plutarch. in vita.

Idem lib.6. cap.9. Dionysius cum hæreditatis nomine à patre Syracusanorum ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector classium, potens equitatuum, tandem propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit, eodemque tempore tanta mutatione maiores natu, ne quis nimis Fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno monuit.

Cicero Tusc. 3.

Idem lib. 1. Dionysius mensas argenteas, & aureas è fanis sustulit, quodque in his more Græciæ

scriptum erat, bonorum Deorum eas esse, vti se eorum bonitate prædicauit.

Dionysio adhuc intra priuatum habitum se continente, Hymera quædam mulier per somnium cœlum vt sibi videbatur, conscendit, ibique lustratis sedibus Deorum omnium, vidit terribilem virum ad pedes Iouis iacere ligatum. Interrogato illo, qui eam ducebat, quis nam esset? audiuit eum Siciliæ & Italiæ dirum esse fatum; solutumque vinculis, multis vrbibus exitio futurum, quod somnium postero die diuulgauit. Cumque postmodum ille tyrannidem exercere cæpisset. Hymera turbam ad eius spectaculum intrantem, vt aspexit: Hunc esse, quem in quiete viderat vociferata est: Id tyranno cognitum curam tollendæ mulieris dedit.

Iterum de eodem.

Cap. LXXIII.

Author. De hoc quoque Dionysio refert Valerius quod sacrilegia sua ioco condierit, nam detracto Ioui aureo amiculo, & iniecto ei laneo, ioco dixit: Æstate grauem esse aureum amiculum, hyeme frigidum; laneum autem ad vtrumque tempus aptum. Idem etiam coronas & pateras Deorum tollens à simulacris, in quibus scriptum erat, bonorum Deorum, non tollere ea, sed accipere se dicebat; stultum esse dicens; A quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. Idem barbam auream detraxit Æsculapio dicens: Non conuenire vt Apollo pater eius imberbis esset, & filius barbatus.

Huius Dionysij cum omnes Siracusani interitum optarent, quædam vltimæ senectutis fœmina sola quotidie matutino tempore Deos orabat, vt incolumis ac sibi superstes esset. Quod audiens Dionysius admiratus interrogauit causam, at illa: Puella inquit cum essem, & grauem tyrannum haberem, carere eo cupiebam, successit peior illo, quo etiam cum carere cuperem, tertium te importuniorem cæteris cæpimus habere. Timens ergo deteriorem tibi succedere, caput meum pro tua salute deuoueo; tam facetam audaciam punire Dionysius erubuit: *hæc Valerius.*

Huius Dionysij magister fuit Plato, sicut refert Tullius. Epaminondam inquit Thebanum erudiuit Lysias Pythagoricus; Syracusanum Dionysium, Plato. Porro sicut scribit Valerius adeo honorifice Platonem suscepit Tyrannus, vt ei iret obuiam cum ingenti multitudine & nauibus, velis candidis adornatis.

Idem quoque Valerius scribit, quod adeo suspiciosus erat & meticulosus Tyrannus iste, sciens se odio ab omnibus habitum, quod submotis amicis, in eorum locum ferocissimos barbaros quibus latera sua committeret, substituit, & etiam tonsorum metu, filias suas tondere docuit, quibus & ipsis adultis non ausus est ferrum committere, sed instituit vt candentium glandium etiam nucum putaminibus, barbam sibi, & capillum adurerent, nec securiorem maritum egit quam patrem. Duarum enim simul scilicet Aristomaches Syracusanæ & Doridis locrensis matrimonijs illigatus neutrius vnquam nisi excussæ complexum petijt. Lectum quoque quasi castra lata fossa cinxit, in quem se ligneo ponte recipiebat interioremque forem diligenter obserabat.

De Platone & moribus & studijs illius.

Cap. LXXIIII.

Evsebius in chroni. Eo tempore Plato philosophus claruit, scilicet anno Artaxerxis 17.

Hieronymus contra Ioui. Plato cum diues esset, & thoros eius Diogenes lutosis pedibus conculcaret, vt posset vacare philosophię, elegit Academiam, villam ab vrbe procul, non solum desertam: sed & pestilentem, vt cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur. Vnde & plures eius discipuli oculos sibi effoderunt.

Valerius lib. 4. cap. 1. Plato cum aduersus serui delictum vehementius exarsisset, veritus ne vindictæ modum excederet, Speusippo amico suo castigationis arbitrium mandauit.

Idem. Ipse quoque, Plato difficillime criminationes recipiebat. Aliquando enim Xenocratem discipulum suum audierat de se multa impia fuisse locutum; respuitque criminationem; instabat criminator, quærens cur sibi non crederetur, adiecit, non esse credibile, vt quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur, volente criminatore ad iusiurandum prodire, affirmauit nunquam ea Xenocratem dicturum fuisse, nisi expediri sibi ea dici iudicasset.

Seneca in lib. 6. de benef. cap. 18. Plato cum flumen transisset naue, nec ab illo portitor quicquam exegisset, hoc honori suo datum credens, dicit positum illi esse apud Platonem officium: deinde paulo post, cum alium atque alium gratis eadem sedulitate transueheret, negauit illi iam apud Platonem positum officium.

Author. Hæc Seneca; & addidit: Nam vt tibi debeam aliquid pro eo, quod præstas, deberes non tantum mihi dare, sed etiam tanquam mihi, non potes enim ob id quenquam appellare, quod spargis in populum: Ad hoc potest Senecæ responderi: Quid si Plato erat ignotus portitori, & alij noti & familiares, aut aliquo iam eum beneficio obligauerant? Sed & eadem ratione Deo nil deberemus pro communibus beneficijs.

Valerius lib. 8. Plato patriam Athenas præceptorem Socratem sortitus est, & locum & hominem doctrinæ fertilissimum. Cumque iam omnium sapientissimus haberetur, & à studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonem doctorem quærentibus peterentur. Ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, & vastissimos campos effusamque barbariem Ægyptiorum senum discipulus peragrauit; & à sacerdotibus illius gentis Geometriæ multiplices numeros, atque cœlestium rationum obseruationem percepit. In Italiam quoque ingressus est, vt ab Archita Tarentino & Arione, Pythagoræ præcepta susciperet: tanta enim copia literarum vndique colligenda erat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi posset, ac dilatari. *Laertius in vita.*

Opiniones eius de Deo.

Cap. LXXV.

Tertullianus in Apologetico. Plato imperium summæ dominationis dixit esse penes vnum; officia eius penes multos; Iouem magnum in cælo comitatum exercitu describens Angelorum, pariter & Dæmonum, & ideo oportere procurantes, & præfectos & præsides pariter suscipi: Sed capitale facinus admittit, qui aliquem de principibus cæsaris, cæsarem appellat.

Idem in eodem. Plato affirmat factitatorem vniuersitatis, neque inueniri facilem, & inuentum enarrari in omnes difficilem.

Augustinus de ciuitate Dei lib. 8. cap. 4. Plato cum discipulos suos ingenio mirabili anteiret, parum putans perficiendæ Philosophiæ sufficere seipsum, * ac Socraticam disciplinam quam longè lateque potuit peregrinatus est, quaquauersum eum alicuius nobilitate scientiæ percipiendæ fama rapiebat. Itaque in Ægypto & Italię partibus vbi Pythagoreorum fama celebrabatur, didicit quæcunque illic magna habebantur & docebantur. Cumque studium sapientiæ in actione & contemplatione versetur, vnde vna pars eius actiua, altera contemplatiua dici potest: quarum actiua ad agendum vitam id est ad mores instruendos pertinet, contemplatiua autem ad conspiciendas naturæ causas, & since-

* *Alibi à Socratica disciplina quasi post perceptam à Socrate disciplinam Athenis.*

sincerissimam veritatem. Socrates in actiua excelluisse memoratur: Pythagoras vero magis contemplatiuæ quibus potuit viribus instituisse. Proinde Plato vtraque iungendo, philosophiam perfecisse laudatur: quam in tres partes distinguit: In moralem, quæ in actione versatur: In naturalem, quæ contemplationi deputata est: Tertiam rationalem, qua verum discernatur à falso, quæ licet vtrique sit necessaria, contemplatio tamen sibi perspectionem vendicat veritatis.

Philosophia triplex.

Quidam putant Platonem, quando perrexit in Ægyptum, Hieremiam prophetam audisse, sed diligenter computata ratio temporum secundum chronicam historiam indicat Platonem à tempore, quo prophetauit Hieremias 100. fere annos postea natū fuisse. Potuit tamen esse, vt homo acerrimi ingenij, sicut Ægyptias ita & Hebræas scripturas per interpretem didicerit quod ideo potest opinari, quia in Tymeo Platonis, quē ipse scripsit de mundi constitutione; dicit Deum in illo opere terram primo, ignemque iunxisse, quæ sententia simillima est illi principio Genesis. *In principio creauit Deus cælum & terram.* Deinde illud, quod Plato dicit amatorem Dei esse philosophum: Nihil sic in literis illis flagrat, & maxime illud quod & me plurimum adducit, vt plene assentiar Platonem illorum librorum expertem non fuisse, quod Plato illa verba domini ad Moysen: *Ego sum, qui sum* vehementer tenuit, & diligentissimè commendauit.

Aug. vt supra cap. 19.

Manifestum est autem quod igni tribuit cæli locum, nam Plato cælum igneum esse putauit.

Iterum de eodem.

CAP. LXXVI.

SEneca lib. 6. epistolarum. Quæcunque videmus aut tangimus, Plato in illis non numerat quæ esse proprie putat, fluunt enim & in assidua diminutione atque adiectione sunt, hoc est quod ait Heraclitus. In idem flumen bis descendimus, & non descendimus. Nam per idem fluminis nomen, aqua transmissa est.

Author. Hæc Seneca. Ex his potest intelligi quomodo accipiebat Plato Deum appellari Toon id est ens, vel quod est, videlicet per excellentiam. Errauit autem valde, cum Deum posuit in diuisione existentium, cum aliter dicatur esse creator, aliter creatura; non enim hoc nomen ens vniuoce prædicatur de Deo & de cæteris rebus, quare Deus non potest poni in diuisione eorum, quæ sunt.

Augustinus, vbi supra. cap. 4. Illa autem tripartitio Platonis, qua Philosophiam diuidit in naturalem, rationalem, & moralem, non est contraria illi distinctioni, qua intelligitur omne studium sapientiæ, in actione, & contemplatione consistere. Quid autem in his vel de his partibus Plato senserit id est vbi finem omnium actionum, vbi causam omnium naturarum; vbi lumen omnium rationum esse cognouit, vel credidit, disserendo explicare & longum esse arbitror, & temerè affirmandum esse non arbitror: fortassis enim qui Platonem acutius & veracius intellexisse, & secuti esse laudantur, aliquid tale de Deo senserunt, vt in illo inueniatur & causa subsistendi; & ratio intelligendi, & ordo viuendi. Quorum trium vnum ad naturalem, alterum ad rationalem, tertium ad moralem partem pertinere intelligitur. Si enim homo ita creatus est, vt per id quod in eo præcellit, attingat ad illud, quod cuncta præcellit, id est vnum verum optimum Deum, sine quo nulla natura substat, nulla doctrina instruit, nullus vsus expedit, ipse quæratur vbi nobis secura sunt omnia. Ipse cernatur, vbi nobis certa sunt omnia. Ipse diligatur, vbi nobis recta sunt omnia.

Si ergo Plato Dei huius imitatorem, cognitorem, amatorem dixit esse sapientem, cuius participatione sit beatus, quid opus discutere cæteros, quorum nulli nobis qui isti propius accesserunt.

Aug. vt supra cap. 5.

Idem in lib. 9. cap. 16. Deum omnium summum creatorem quem nos verum Deum dicimus, sic à Platone prædicari Apuleius asseuerat. Quod ipse sit solus, qui non possit penuria sermonis humani, quauis oratione vel modice comprehendi, vix autem sapientibus viris cum se vigore animi quantum licuerit à corpore remouerint, intellectum huius Dei id quoque interdum velut in altissimis tenebris rapidissimo coruscamine lumen candidum intermicare.

De Libris Platonis & eius sententia de immortalitate animæ.

CAP. LXXVII.

HElinandus. Fuit autem consuetudo Platonis libros suos intitulare nominibus magistrorum suorum, vel eorum qui magistros docuerant, vt maiorem ex eorum nominibus auctoritatem verbis & rationibus suis acquireret. Hinc sunt libri eius appellati Tymæus, Phædon, Gorgias, Pythagoras, quorum primum & vltimum trāstulit Cicero in Phædonis dialogo; vbi post disputationem de immortalitate animæ, distinguit loca quæ hanc vitam relinquentibus ea lege debentur, quam sibi quisque viuendo sanxerit. Similiter in Gorgia post peractam pro iustitia disputationem, disserit de habitu post corpus animatum; hæc duo seruauit in libris de republica, prius enim principatum dedit Iustitiæ, postea disseruit quo anima post corpus euadat, vel vnde ad corpus veniat, per illam fabulam, quam narrat de quodam Pamphilio, nomine Er miles officio. Qui cum multis vulneribus in prælio acceptis mortuus videretur, & inter mortuos iaceret, 12. demum die (vt ait Macrobius super somnium Scipionis *lib.* 1. *cap.* 1.) cum inter cæteros vna peremptos, vltimo esset igne cremandus, vel vrendus; subito seu recepta, seu retenta anima, quicquid emensis inter vtramque vitam diebus egerat, videratvè, tanquam publicum professus indicium humano generi nunciauit. Hunc Erum dicit Cicero excitatum fuisse, non reuixisse, Valerius tamen sic ait; Plato scribit Pamphilium 10. diebus inter eos qui in acie ciciderant iacuisse, postea rogo impositum reuixisse.

Macrobius de somno Scipionis li. 1. cap. 1.

Et post 12. diem reuixit à mortuis.

De appetitu mortis ob desiderium immortalitatis.

CAP. LXXVIII.

MAcrobius de somnio Scipionis lib. 1. cap. 13. Plato in Phædone definit hominem non esse sua sponte moriendum, sed in eodem iterum dialogo idem dicit, mortem Philosophantibus appetendam; & ipsam philosophiam esse meditationem moriendi, hæc sibi contraria esse videntur; sed non est ita. Nam Plato duas mortes hominis nouit, quarum vnam natura, alteram virtutes præstant, homo enim moritur cum anima corpus relinquit solutum, lege naturæ; mori etiam dicitur cum anima adhuc in corpore constituta, corporis illecebras Philosophia docente contemnit, & cupiditatum dulces insidias, reliquasque omnes excutit passiones, & hanc mortem dicit Plato sapientibus appetendam. Illam vero, quam omnibus natura constituit, cogi, vel inferri, vel accersiri vetat.

Hominis duplex mors secundum Platonem & quæ harū appetenda quæ non accersenda.

In eodem lib. 2. cap. 13. In Phædone Platonis, quem transtulit Cicero, validissimis argumentis, animæ immortalitas asseritur, & potest omnis ratiocinatio in vnius silogismi compendium ita redigi; anima ex se mouetur, quod ex se mouetur, principium motus est, quod autem principium motus est, natum non est, & quod natum non est, immortale est, anima igitur immortalis est. Sciendum autem quod immortalitas duobus modis accipitur, siue intelligitur, aut enim ideo est immortale quid; quia per se non est capax mortis, aut quia procuratione alterius à morte defenditur.

Platonicorum ratiocinationes de immortalitate animæ.

Immortalitas duplex.

Author. Legitur quod Theobrotus Ambraciensis cum legisset librum Platonis de immortalitate animæ, è muro se præcipitem dedit præ desiderio vitæ melioris.

Hæc quoque verba sunt Platonis in Phædone: donec habemus corpus, permixtusque sit tali malo noster animus, nunquam nos id, quod iam olim concupiscimus, satis consecuturi sumus, id est veri scientiam. Infinitas enim occupationes affert corpus, quibus conterimur ob victum quotidianum, morbis etiam & cupiditatibus & timoribus innumerabilibus variarum rerum, appetitionūq; visionibus corpus oneratur, vt præ illo ne sapere quidem in vlla re possimus: defunctorum autem animus liber est, & à corpore solutus. Eo igitur tempore quo viuimus, ita demum appropinquabimus veritati, appropinquabimurque scientię, si nihil aut quam minimum corpore vtamur, nec in societatem eius, nisi quatenus necesse est, animum demittamus: ita enim minime replebimur vitiosa turbulentaque natura corporis, sed puri à contagione eius, incorrupti, sincerique digrediẽtes ad omnia incorrupta sinceraque veniemus.

Corpus aggrauat animam.

Si quis appropinquare velit veritati castiget corpus suum & in seruitutem redigat.

De quibusdam dictis Platonis.

Cap. LXXIX.

Dvos autem mundos esse asseruit Plato, vnum intelligibilem, in quo ipsa veritas habitaret. Istum sensibilem, quem manifestum est, nos visu tactuque sentire; itaque illum verum, istum veri similem ad imaginem illius factum, & ideo de illo in ea quæ se cognosceret anima voluit expoliri, ac serenari veritatem: de hoc autem in stultorum animis non scientiam, sed opinionem posse generari.

Mundus intelligibilis & sensibilis.

Idem dicebat idæas esse in mente diuina, ideam sic diffiniens, *Idea est eorum quæ fiunt exemplar æternum.* In hoc autem errauit, quod idæas aliud esse quam ipsam Dei mentem putauit.

Quid Idea

Multa quoque leguntur alia egregie dicta à Platone vt est illud, quod ait Boetius, illum dixisse, beatas fore respublicas, si aut eas sapientes regerent, aut earũ rectores sapientię studerent, & illud quod Tullius eum dixisse asserit, escam malorum esse voluptatem, quia scilicet ea capiuntur homines, sicut hamo pisces.

Platonis quoque dicta sunt hęc: Si sapientiæ forma oculis videri posset, maxime ad amorem sui omnęs excitaret.

Dicta Platonis.

Non potest comprehendi forma Iustitiæ, nisi prius discutiatur series iniustitiæ.

Anima est essentia se mouens.

Non solum scientia, quæ remota est à iustitia, calliditas potius quam sapientia appellanda est, verumetiam animus paratus ad periculum, si sua cupiditate non omnium vtilitate impellitur, audaciæ nomen habet, potius quam fortitudinis.

Illa est Iustitia verissima, quæ erga inferiores seruatur.

Triumphus est innocentiæ, non peccare, vbi licet posse. In quem plus potes, peccare desine.

Mors philosophantibus appetenda est, ipsaque philosophia est meditatio moriendi.

Totius philosophiæ robur patientia est.

Idem vt dicit Hieronymus super Matthæum, duas corporis summitates docuit non esse velandas; nec assuefieri debere mollicie, capitis scilicet & pedum; cum enim habuerint firmitatem, cætera robustiora sunt.

Hic, vt refert Helinandus, cum vidisset Dionysium Siciliæ tyrannum corporis sui circunseptum custodibus: Quid tantum malum inquit fecisti, vt à tam multis necesse habeas custodiri?

Hæc de dictis Platonis ex diuersis locis excerpta collegi, quæ & hic inserere volui.

De Archyta Tarentino & dictis eius.

Cap. LXXX.

Patet autem his temporibus Architam Tarentinum floruisse, cuius Plato legitur auditor fuisse.

Tullius in lib. de senectute. Archita Tarentinus cum eius sermoni Plato Atheniensis interesset, nullam capitaliorem pestem quam voluptatem corporis dicebat hominibus à natura datam: Cumque nil mente præstabilius Deus dedisset homini: huic diuino muneri nihil tam inimicum esse, quam voluptatem, quod vt magis intelligi posset, fingebat animum tanta incitatum corporis voluptate, quanta posset percipi maxima, nemini censebat fore dubium, quin tamdiu dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil cogitatione, nihil ratione consequi, posset.

Voluptas corporis capitalis pestis hominis.

Idem in lib. de amicitia. Natura nihil solitarium amat, vnde verum est, quod ab Archyta Tarentino (vt opinor) dici solitum à senibus nostris audiui: Si quis in cœlum ascendisset, naturamque mundi & pulchritudinem syderum aspexisset, insuauem illi sine amico & socio administrationem fore, quæ tamen iucundissima foret, si aliquem, cui intimasset, habuisset.

Natura nil solitarium amat.

Valerius libro 4. cap. 1. Tarentinus Archyta villico suo ait; sumpsissem à te supplicium, nisi tibi iratus essem: maluit enim impunitum relinquere, quam propter iram iusto punire grauius.

Cic. Tusc. 4.

A. Gellius in lib. noctium Atticarum. cap. 12. Phauorinus philosophus affirmat simulachrum columbæ è ligno ratione quadam & disciplina mechanica, factum ab Archita volasse.

Columba lignea volatus

Author. Huius sententia de anima hæc est; anima ad exemplum vnius composita est, quæ sic illocaliter dominatur in corpore, sicut vnum in numeris.

Idem Nulla pestis capitalior quam voluptas corporis, cuius auidæ libidines temere, & effrenatæ ad potiendum incitantur, hinc patriæ proditiones, hinc rerumpublicarum euersiones; nullum denique scelus, nullũ facinus est, ad quod suscipiendũ non libido voluptatis impellat.

De obsidione Romani Capitolij per Gallos.

Cap. LXXXI

Evsebius *in chronicis.* Anno Artaxerxis decimoseptimo, Senones Galli Romam inuaserunt, excepto Capitolio.

Isido. 12. lib. Ethim. Gallorum ascensus in Capitolio, Anseris clangore deprehensus est: nullum enim animal ita odorem hominis sentit vt Anser.

Ambr. in Hexameron lib. 5. Merito debes Anseribus Roma quod regnas, Dij tui dormiebant & Anseres vigilabant, illis potius debes sacrificare, quam Ioui. Cedant enim Dij vestri Anseribus, à quibus se sentiunt esse defensos, ne & ipsi ab hoste caperentur.

Orosius lib. 2. cap. 19. Galli Senones Duce Brenno, exercitu copioso, robustoque nimis, dum vrbem * Clusim quæ nunc Tuscia dicitur, obsiderent, legatos Romanorum qui (tunc componẽdæ inter eos gratia pacis venerunt) in acie aduersum se videre pugnantes; qua indignatione permoti, Clusini oppidi obsidione dimissa, totis viribus Romam contendunt; hos ita irruentes Fabius cum exercitu consul excepit, nec tamen obstitit, immo potius hostilis ille impetus, quasi aridam segetem succidit, strauit, & transijt. Testatur hanc Fabij cladem, fluuius Alia, sicut Cremera Fabiorum. Non enim facile aliquis similem Romanæ militiæ ruinam recenseret, etiam si Roma insuper incensa non esset. Patentem Galli vrbem penetrant, trucidant rigentes simulachrorum modo in suis sedibus Senatores; eosque incendio domorum concremantes, lapsu culminum suorum sepeliunt, vniuersam reliquam iuuentutem, quam constabat, vix mille hominum tunc fuisse, in arce Capitolini montis latitantem, obsidione concludunt, ibique infelices reliquias fame, & peste, desperatione, formidine terunt, subigunt, vendunt, nam mille libris auri discessionis pretium paściscuntur, non quod apud Gallos Roma parui nominis fuerit, sed quod illam sicut iam ante detriuerint, vt amplius tunc valere non possit: post illam cladem Romani immutari sedes cogitauerunt, aliud oppidum incolere, & altero nomine censeri.

** Orosio hic suam lectionem reddidimus, verum hoc oppidum ab alijs Clusium appellatur.*

Vrbs à Gallis capta & vastata.

Author. Hæc Orosius, Valerius autem dicit quòd in illa Capitolij obsidione, cum Romani fame arctarētur, panes è compluribus locis iacere cæperunt. Quod videntes Galli putantes eos abundare victualibus, obsidionem dimiserunt. Addit etiam Vegetius in libr. 4. de re militari, quod cum machinarum bellicarum funes putrefacti essent, Matronæ omnes crines suos absciderunt ad machinas reparandas, & viros liberandos.

De Aristotele & dictis eius.

Cap. LXXXII.

Evsebius *in chronicis.* Anno Artaxerxis tricesimotertio, Aristoteles 18. agens annum Platonis auditor fuit.

Aug. de ciuitate Dei lib. 8. Aristoteles discipulus Platonis vir excellentis ingenij & eloquio quidem Platoni non impar, sed multos facile superans, sectam peripateticam condidit, quod deambulando disputare consueuerat, plurimosque discipulos præclara fama excellens, viuo adhuc præceptore in suam hæresim congregauit.

Seneca in epist. 65. Aristoteles putat causam tribus modis dici, Materiam, opificē, & formam, quæ vnicuique operi apponitur, & hanc vocat Idos; quartam quoque adijcit propositum artificis, id est illud quod inuitauit Artificem ad hoc faciendum sicut pecunia, vel gloria, vel religio, quintam addit Plato exemplar; scilicet quod ipse idæam vocat: Sex ergo causas dicit esse, id ex quo, id est materiam, sicut æs; id in quo, id est formam quæ scilicet aptatur æri, id ad quod, scilicet exemplar, id propter quod, id est facientis propositum, id quod ex his est, id est ipsum opus, id à quo ipsum operans est, id est ipse artifex.

Valerius libro 7. *cap.* 2. Aristoteles in neutram partem de semetipso loqui debere prædicabat, quoniam laudare se vani, vituperare se stulti esset.

Author. Dicebat etiam Aristoteles, vt legitur, solum se incommodum paupertatis pati, quòd non posset egentibus subuenire; sciscitante autem Alexandro, quo docente profiteretur se scientem? rebus inquit ipsis, quæ non nouerunt mentiri.

Dicta Aristotelis. Huius quoque sententiæ istæ sunt: Nunquam verecundiores esse debemus, quam cum de Dijs agitur.

Viri boni est, nescire vel pati, vel iniuriam facere.

Iniuria iniustè irrogata, eius est infamia qui facit.

Si lynceis oculis homines vterentur, vt eorum visus obstantia penetraret; nonne interspectis visceribus etiā pulcherrimum corpus turpissimum videretur?

Hoc verbum Boetius in 3. lib. de consolatione recitans, addidit, te igitur pulchrum videri, non tua natura, sed spectantium oculorum facit infirmitas.

Idem Aristoteles aduersum inimicos inquit; intra parietes nostros victoria quærenda est: dicebat autem animam esse *endelechiam.* id est actum corporis.

Idem, vt ait Tullius, rhetoricam artem ampliauit. Valerius in lib. 7. cap. 2. Aristoteles ait, vtilissimum præceptum est, vt voluptates abeuntes consideremus, quas quidem sic ostendendo minuit; fessas enim pœnitentiæque plenas, animis nostris subijcit, quo minus cupidè repetantur.

Varro historiarum 3. *Idem lib.* 5. *cap.* 6. Aristoteles supremæ vitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris, in summo literarum ocio vix custodiens; adeo valenter pro salute patriæ incubuit, vt eam ab hostilibus armis solo æquatam in lectulo Atheniensium, iacens, Macedonum de manibus, quibus obiecta erat, eriperet: itaque vrbs Stagira non tam euersa Alexandri, quam restituta Aristotelis notum est opus.

De secta Peripateticorum, cuius author ipse fuit.

Cap. LXXXIII.

Avgustinus *lib.* 9. *de ciuit. Dei.* Deturbationes animi quidam dicunt cadere in sapientem: Sed eas moderatas rationique subiectas, vt eis leges quodammodo, quibus ad necessarium redigantur, modum dominatio mentis imponat. Hæc sentiunt Platonici siue Aristotelici & Peripatetici. Stoici vero nullas omnino in sapientem cadere putant. Cicero autem dicit Stoicos in hoc loco aduersus peripateticos verbis magis, quam rebus contendere: quod ex verbis A. Gellij probatur, qui sic se scribit, nauigasse aliquando cum quodam philosopho nobili Stoico, qui cum illud nauigium horribili tempestate cœli, & mari periculosissime iactaretur, vi timoris expalluit: Id animaduersum est ab eis, qui aderant, quamuis in mortis vicinia curiosissime attentis; vtrumne Philosophus animo turbaretur. Deinde, tempestate transacta, mox vt securitas præbuit colloquendi, vel etiam garriendi locum, quidam ex his, quos nauis illa portabat, diues luxuriosus Asiaticus philosophum compellat, illudens quod extimuisset atque palluisset, cum ipse mansisset intrepidus, in eo quod impendebat exitio: at ille Aristippi Socratici responsum retulit: Qui cum in re simili eadem verba audisset, respondit, illum pro anima nequissimi nebulonis merito non fuisse solicitum; se autem pro Aristippi anima timere debuisse, ac illo diuite responsione depulso; postea quæsiuit A. Gellius à philosopho, non exagitandi animo, sed discendi; quænā illa ratio esset pauoris sui? qui statim protulit de sarcinula sua Stoici Epicteti librū, in quo scripta erant, quæ congruebant decretis Zenonis & Crysippi, qui fuerunt principes Stoicorum, in eo lib. se legisse dicit A. Gellius, hoc Stoicis placuisse, quod cum animi visa quæ appellant phantasias, nec in potestate est, vtrum & quando incidant animo; cum veniant ex terribilibus & formidabilibus rebus, necesse est etiam vt Sapientis animum moueant: ita vt paulisper vel pauescat metu, vel tristitia contrahatur. tanquam his passionibus præuenientibus mentis & rationis officium: nec ideo tamen in mente opinionem fieri mali, nec approbari ista, eisque consentiri. Hoc enim esse volunt in potestate, idque interesse censent inter animum sapientis, & stulti; quod stulti animus eisdem passionibus cedit, atque accommodat mentis assensum: Sapientis autem quamuis eas necessitate patiatur, retinet tamen de his, quæ appetere vel fugere rationabiliter debet, veram & stabilem inconcussa mente sententiam.

Controuersi inter Peripateticos & Stoicos.

Cicero de finibus.

De libris Aristotelis.

Cap. LXXXIIII.

Hieronymus *contra Ioui.* Scripserunt Aristoteles, & Seneca (nisi fallor) de matrimonio libros, amboque in amorem formæ inuehunt in hunc modum; amor formæ, rationis obliuio est, & insaniæ proximus, fædum minimeque conueniens animo sapientum, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit, querulosos, iracundos, temerarios, dure imperiosos; seruiliter blandos facit, & cum fruendi cupiditate insatiabiliter flagrat, plura tempora suspicionibus, lachrymis, quæstionibus, perdit, odium facit sui, & ipsa nouissime odium est.

Huius operis non meminit Laertius; nisi forte sentit de œconomicis vbi tradidit officia maritorum & vxorum.

Author. Scripsit enim Arist. de arte logica librum categoriarum, id est, prædicamentorum (& secundum quosdam librū sex principiorum. Libros quoque Perihermenias, & libros Analyticorū, Priorū & Posteriorū Topicorū etiā & Elenchorū. Porro de Phisica. i. naturali sciētia, libros edidit, de phisico auditu, & generatione & corru-

Libri Aristotelis.

corruptione, de anima; de sensu & sensato; de memoria; de reminiscentia, de somno, & vigilia, de morte & vita; de vegetabilibus; & etiam de animalibus secundum quosdam, de quatuor elementis. Libros quoque Metheororum, & Metaphisicorum: extat etiam liber, qui dicitur perspectiua Aristotelis; & alius, vt fertur, qui dicitur Rhetorica eiusdem; & est ipsius epistola ad Alexandrum de diæta seruanda.

De his autem ipsius libris excerpsi plurima in prima & secunda parte istius operis: præter hos etiam scripsit libros Ethicorum quatuor, quorum flores morales in hoc loco inserere volui in hunc modum.

Flores eiusdem morales ex Ethicis.

CAP. LXXXV.

ARisto. in lib. Ethicorum. 1. Omnis ars & omnis doctrina, similiter autem & operatio boni alicuius operatrix esse videtur. Ideoque optime enunciant, bonum quod omnia appetunt, omnis cognitio & electio bonum aliquod exoptat. Optimus est, qui à seipso omnia intelligit: bonus autem & rursus ille qui benedicenti hæc audit, quæ aut neque ipse intelligit, neque alium audiens in mente iacit, hic inutilis videtur. Quidam vitam pecudum eligentes, adipiscuntur tamen gloriam; quia quidam magistrantium similia patiuntur, vt Sardanapalus. Perfectius dicimus quod per se est persequibile quàm quod propter aliud est eligibile; tale autem fælicitas maximè esse videtur: hanc enim semper eligimus propter se & numquam propter aliud. Pluribus quidem delectabilia aduersantur, quia non natura hæc sunt, diligentibus autem bonum delectabilia sunt: quia bona sunt: tales autem sunt quæ secundum virtutes sunt operationes, quare & delectabiles secundum se non quasi adiuncto aliquo: habent enim delectationem quandam in seipsis. Quis prohibet fœlicem dicere eum, qui secundum virtutem operatur perfectam, & exterioribus abundat sufficienter: pronepotum fortunas, & amicorum omnium conferre in nihilum valde inimicabile videtur: fælicitas est actus animæ secundum virtutem perfectam, omnia honesta concordant rationi.

Quid bonum.

Perfectius est quod per se est assequendum.

De eodem.

CAP. LXXXVI.

IDem in secundo. Denique neque natura neque præter naturam fiunt virtutes, sed innatum est nobis quidem suscipere eas, per assuetudinem perfectis. Ex similibus actibus fiunt similes habitus, & secundum actuum differentias sequuntur habitus. Non parum igitur differt sic vel sic assuesci, à iuuentute magis autem omnes; Non vt sciamus, quid est virtus scrutamur; sed vt boni fiamus. Quæcumque natura nobis adueniunt virtutes eorum primitus ferimus, postea autem operationem, & actum tradimus. Qui de singularibus sermo est, non habet certitudinem, neque enim sub arte; neque sub ratione incidunt; & circa quæ est virtus, nata sunt à superfluitate & indigentia corrumpi. Qui enim omnia fugit & timet, timidus: qui autem nihil omnino timet, audax est. Similiter autem qui omnem voluptatem habet & à nulla semotus est, incontinens: qui autem omnes fugit, est insensibilis. Corrumpitur enim castitas & fortitudo, à superfluitate, indigentia à medietate autem saluatur. Signum autem oportet facere habituum, voluptatem, vel tristitiam in operibus. Quicumque remouetur à corporalibus, & hoc ipso gaudet, castus: qui autem tristatur, incontinens, & quisque suffert pericula & gaudet & non tristatur, fortis: qui autem tristatur, timidus. Circa enim voluptates & tristitias, est consuetudinalis virtus: Nam medicinæ quædam sunt virtutes: medicinæ autem per contraria natæ sunt fieri. Tribus existentibus, quæ in voluptatibus, & tribus, quæ in fugis; bono conferente delectabili; & tribus contrarijs malo in conferente tristi, circa hæc quidem omnia bonus directus est, malus autem peccans: magis autem circa delectationem, quia ex pueritia nobis committitur, ideo difficillimum est hanc passionem repellere, contemperaneam vitæ, quemadmodum dicit Heraclitus, circa difficillimum autem semper & ars fit, & virtus. In his quæ secundum virtutes fiunt, requiritur qualiter habens operatur; primum quidem si sciens, deinde si volens; præter hæc autem tertium, si firmè & immutabiliter operatur: hæc autem ad habendum alias artes non connumerantur præter scire. Ad habendum igitur virtutes, scire quidem parum aut nihil prodest, ad alia non parum, sed omne: sed multi hæc quidem quæ secundum virtutes sunt non faciunt, ad rationem autem confugientes existimant philosophari & esse boni, simile aliquid facientes ægrotantibus: qui medicos audiunt quidem studiose, & ipsi nihil faciunt operandorum: igitur nec illi bene habebunt corpus, nec isti animam sic philosophantes. Quoniam autem ea, quæ sunt in anima, tria sunt: passiones, potentiæ, habitus: horum aliquid erit virtus: passiones quidem non sunt neque virtutes neque malitiæ, quia secundum passiones non dicimur boni vel mali, neque laudamur vel vituperamur: secundum virtutes autem & malitias boni vel mali dicimur, & secundum eas laudamur vel vituperamur: & passiones quidem vt ira & timor inuoluntariè, virtutes autem, & voluntate vel non sine voluntate. Propter hæc autem eadem, neque potentiæ sunt: neque enim boni vel mali dicimur: quia possumus pati simpliciter, neque laudamur neque vituperamur, & adhuc potentes quidem sumus natura, boni autem non sumus natura: relinquitur ergo eas habitus esse: omnis virtus cuiusque fuerit, & id bene habens, perficit: & opus eius bonum reddit.

Speculatio virtutis non efficit virum virtuosum, sed eiusdem executio in opere.

Sciens, volens & immutabilis est qui operatur secundum virtutes.

Potentes sumus natura; sed non boni natura.

Adhuc de eodem.

CAP. LXXXVII.

IN omni continuo & discreto est accipere, hoc quidem plus, hoc vero minus, hoc vero æquale, & hoc autem, aut secundum rem, aut secundum nos: dico aut rei medium, quod æqualiter remouetur ab vtraque extremitatum, quod est vnum & idem omnibus. Ad nos autem quod neque superabundat, neque deficit, sed non est idem omnibus: nam Miloni quidem comedere sex minas parum est, dominatori autem gymnasiorum multum. Sic vtique omnis sciens superfluitatem & deficientiam fugit, medium autem quærit, & hoc vult medium non autem quod rei, sed quod ad nos. Sic ergo boni artifices ad medium respicientes operantur. Virtus autem omni arte certior est, & melior, quemadmodum & natura, medij vtique erit inspectrix. Adhuc peccare quidē est multis modis: dirigere autē vno modo, ideo & hoc quidem facile: hoc vero difficile: facile quidē diuerti à signo, difficile autē inuenire, & propter hoc malitię quidem superfluitas & indigentia: virtutis autem medietas, boni quidem simpliciter, mali autem omnifariam. Est igitur virtus habitus voluntarius in medietate existens, quo ad nos determinata ratione, vt sapiens determinabit. Medietas autem duarum malitiarum, huius quidem secundum superfluitatem: huius vero secundum indigentiam, est enim virtus circa passiones & operationes, in quibus superfluitas vitiatur, & defectus vituperatur, medium autem laudatur & diligitur. Nam neque omnis operatio, neque omnis passio suscipit medietatem: quædam enim mox nominata coniuncta sunt cum malo, vt inuidia, adulterium, furtū, & similia, quę dicuntur esse ipsa mala, non eorum superfluitates & deficientiæ. Non est igitur vnquam circa hoc dirigere, sed semper peccare. Fortitudo est medietas circa timores & audacias. Liberalitas est medietas circa dationem pecuniarum, & acceptionem. Magnanimitas est medietas circa honorem & inhonorem. Ad quæ ipsi magis innati sumus, hæc magis

Virtus omni arte melior.

Quid virtus.

magis contraria medio videntur, verbi gratia, magis innati sumus ad delectationem, ideo habiliores facti sumus ad incontinentiam, quam ad decorem, ideo difficile est bonum esse. In vnoquoque enim medium accipere difficile est, verbi gratia, circuli accipere medium non omnis, sed scientis est. Sic vtique & irasci facile & dare pecuniam, sed cui, quantum, & quando, & cuius gratia, & qualiter non omnis; neque facile est, quod est bonum, & rarum, & laudabile: & ideo oportet eum, qui intendit, ad medium prius segregari à magis contrario, & in contrarium trahere oportet: multum enim seiungentes nos à peccato, in medium venimus, quod qui tortuosa lignorum dirigunt, faciunt. In omni autem magis cauendum, & delectabile & delectatio: non enim iudicamus eam indecepti. Quod igitur plebis senes passi sunt ad Helenam: hoc oportet nos pati ad delectationem. Sic enim eam proijcientes minus peccamus.

Difficile est bonum esse.

Qui dirigunt vitam ad regulam virtutis; dirigunt tortuosa ligna.

Idem ex eodem.

Cap. LXXXVIII.

Idem in tertio. In voluntarijs laus & vituperatio fit. Turpissima sufferre, pro nullo bono, vel modico, mali est. Videtur violentum esse, cuius principium exterius est, nihil conferente vim passo. Voluntas finis est: electio autem eorum quæ ad finem. Simpliciter quidem & secundum veritatem bonum est per se voluntarium, vnicuique autem quod videtur: studioso id est bono quidem secundum veritatem est, malo autem quodcunque, sicut in corporibus eis, quæ bene disposita sunt, sana sunt, quæ secundum veritatem talia sunt, infirmis autem alia. Bonus enim singula recte iudicat, & in singulis verum ei appareret, regula & eorum mensura existens. Malis autem deceptio propter delectationem fit: non enim existens bonum eis videtur, sed volunt delectabile, vt bonum: tristitiam autem vt malum fugiunt.

Vile est sectari turpissima ob modicum vel nullum bonum.

Idem in 3. Mollicies est fugere laboriosa. Furorem autem super fortitudinem inferunt: fortes enim esse videntur etiam ij qui ira concitati tanquam belluę in eos irruunt, quos vulnerarunt, quoniam fortes sunt etiam iracundi, maximum enim ad pericula adeunda calcar ira admouet: vnde Homerus: *vires addidit iræ: — bilem conciuit & iram: — Acris per nares subijt furor: — toto feruebat corpore sanguis.* Difficilius est tristia sufferre, quàm à delectationibus abstinere.

Iram ascribunt fortitudini.

Flores eiusdem de eligendis ex Topicis.

Cap. LXXXIX.

Quod diuturnius vel certius est, magis est eligendum, eo quod minus est huiusmodi: & quod magis eligit prudens vel bonus vir, vel lex recta, vel studiosi circa singula dicta in eo quod tales sunt: omnia bonum appetunt. Quod propter se eligendum, eo quod propter aliud magis est eligendum. Et quod propinquius est fini, & omnino quod ad finem vitæ appetibilius. Et possibile impossibili. Et cui consequens est maius bonum vel minus malum: amplius plura bona paucioribus, vbi alterum propter alterum, ibi nihil magis eligendum, vtraque quàm vnum. Vnumquodque in quo tempore magis valet, in hoc etiam magis eligendum, vt prudentia in senectute: nemo enim iuuenes eligit duces, eo quod non constet prudentes esse. Temperantia autem in iuuentute: magis enim iuuenes quàm senes concupiscentijs molestantur. Quod proximum est bono, melius est, & magis eligendum. Et quod similius est bono; & quod meliori est similius: si tamen illi simile sit, in eo quod melius. Considerandum est enim, & si in ridiculosioribus sit simile; vt Simia homini, quàm Equus: non enim melior Simia quàm Equus, licet similior homini. Item quod difficilius: magis enim amamus, cùm habemus quod non facile est sumere: aliquando autem meliora non etiam magis eligenda: non enim si meliora, necessario & magis eligenda: nam philosophari melius quàm ditari est, sed non magis eligendum indigenti necessarijs. Quod ad omnia vel plura vtile est, magis eligendum erit, quàm quod non sic. Et quod propter melius est, vt quod propter virtutem, quàm propter delectationem. Similiter autem & in fugiendis: nam magis fugiendum est, quod magis impedit virtutem.

Res quæque suo tempore eligenda.

Magis vtile magis eligendum.

Idem in lib. 8. Prauus est socius, qui impedit commune opus. Qui litigatoriè interrogat, prauè disputat, & qui in respondendo non concedit, quod videtur.

Author. Hæc de Aristotele & Peripateticis, quorum author fuit, & de libris eiusdem ad præsens dicta sufficiant.

De pestilentia Romana, & de morte Artaxerxis.

Cap. XC.

Eo tempore vt testatur Orosius lib. 3. cap. 4. ingens vniuersam Romam pestilentia corrupit, non vt insperata de Calabris saltibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferret transcursus, sed grauis & diuturna, in nulloque dispar sexu, in nulla ætate dissimilis generali, cunctos per biennium iugiter tabe confecit; vt etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos afflictosque dimiserit.

Anno proximo terra medio vrbis loco dissilijt, in quod abruptum Marcus Curtius vir eques armatus sponte prosiluit.

Ingens terræ hiatus Romæ. Orosius lib. 3. cap. 5.

Iustinus lib. 10. Artaxerxi autem Persarum Regi ex pellicibus 115. filij fuere, sed tres tantum iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarates, & Ochus; ex his Darium contra morem Persarum, apud quos Rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater viuus fecerat Regem; sed Darius pro tanti remuneratione beneficij, scelus parricidij in patrem cogitauit, & ad societatem facinoris quinquaginta fratres assumpsit. Causa vero parricidij scelerατior ipso parricidio fuit. Nam Rex Artaxerxes Aspasiam Syri fratris sui pellicem in matrimonium receperat, hanc partem cedere sibi sicuti regno Darius postulauerat, quod quidem Artaxerxes primum promisit, deinde pænitentia ductus, vt honeste negaret, quod temere promiserat: Solis eam sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur; huic exacerbatus iuuenis coniurat contra patrem; sed deprehensus cum socijs deletus est, coniuges quoque omnium cum liberis interfectæ. Posthac Artaxerxes morbo ex dolore cōtracto decedit, Rex quàm pater fælicior, hæreditas regni Ocho traditur, qui timens parem coniurationem, regiam cognatorum cæde & strage principum replet, nulla non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordia permotus, atque ita veluti pacificato regno bellum Cadusiis infert, in quo bello aduersus procuratorem hostium Codomanus quidam, cum omnium fauore processit, & hoste cæso victoriam suis obtinuit, ob quod Armeniis præfectus est, deinde post mortem Ochi ad memoriam pristinæ virtutis Rex à populo constitutus est, & Darius cognominatus est: hic est Darius, quem vicerat Alexander.

Vide Plutarchum.

Consilium occidendi patris Ochū agitasse scribit Plutarchus.

Vide Plutarchum.

De Regno Ochi & oratore Demosthene.

Cap. XCI.

Ex Chron. Igitur Persarum 12. Artaxerxes, qui & Ochus cæpit anno quintæ ætatis 225. Mundi vero tertio millesimo quingentesimo 88. & regnauit annis 26. Huius temporibus Demosthenes orator agnoscitur. Valerius 8. lib. cap. 7. Demosthenes cum primam literam artis rhetoricæ proferre non posset propter vocis exilitatem, oris sui vitium tanto studio expugnauit, vt nullus expressius quod volebat proferret. Idem gracilem

Ochus 3588.

Cicero de fin. 5.

gracilem nimis vocem continua exercitatione ad gratum auribus sonum perduxit. Idem ob lateris infirmitatem discutiendam, multos versus vno impetu complectebatur eosque ad diuersa loca celeri gradu scandens, pronunciabat, ac vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obsistentibus edebat; ore quoque calculis insertis, multum ac diu loqui erat solitus, quo vacuum promptius esset & solutius. Hic est Demosthenes, qui stomachum Laydis nobilissimæ meretricis iocando suppalpans & quæritans; hoc quantum? cum illa diceret mille denariis; respondit, ego pœnitere tanti non emo. Duo hospites cuidam ancillæ pecuniam deposuerunt, ea conditione, vt eam simul vtrisque redderet. Interiecto tempore alter squalore obsitus tanquam mortuo socio, omnes nummos ea decepta abstulit: superuenit deinde alter, & depositum petere cæpit, quę cum angeretur: Demosthenem patronum petijt, qui ait: hæc parata est depositum reddere, sed nisi socium reduxeris, hæc facere non potest.

Dicta fuit lex ne pecunia alteri sine altero numeretur. Isidorus lib. 1. Etymolog. cap. 39.

Isid. in lib. 1. ethymo. Demosthenes orator fabula vsus est aduersus Philippum: qui cum ab Atheniensibus postularet, vt sibi decem oratores darentur, & discederet: finxit ille hanc fabulam, qua dissuaderet, dicens: Lupos aliquando pastoribus, quorum diligentiam decipere voluissent, suasisse, vt in amicitiam conuenirent: ea tamen conditione, vt sibi canes, in quibus erat causa iurgiorum, ob vitæ securitatem traderentur, annuerunt pastores; & in spe securitatis dedere canes; quos ouium suarum vigilantes custodes habebant: tunc lupi adempta omni formidine: omnem gregem, non pro satietate tantum, verumetiam pro libidine lacerauerunt: Sic Philippus sublatis oratoribus in populo facturus erat.

Helinandus lib. 11. Demosthenes cum Aristodeinium auctorem fabularum interrogasset; quamtum mercedis, vt id ageret, accepisset; & respondisset talentum, at ego, ait Demosthenes, plus accepi, vt tacerem, ita Causidicorum lingua damnificata est, nisi eam (vt dici solet) funibus argenteis vincias: Apud Aduocatos igitur & ipsum silentium venale est.

Silentium venale.

Idem Demosthenes cum à senatu Atheniensium in patrocinium peteretur: contra Philippum Regem Macedonum: simulata infirmitate (vt aiunt) lecto decubuit, & respondit his, qui ad se conuenerant, se pati morbum sinantem: cui à quodam ex nuncijs mordacissime responsum est: certe non sinantem pateris; immo arginantem.

Tullius in Tuscul. lib. 5. Leuiculus sane noster Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, vt mos est in Græcia: insusurrantisque alteri. Hic est ille Demosthenes: quid hoc leuius? At quantus orator sed apud alios videlicet loqui didicerat: non multum ipse secum.

Gloria popularis per se expetenda non est.

Author. Huius Demosthenis legitur esse illa sententia, liberi seruique personam, veritas separat: serui liberique mendacium miscet.

De Æschine oratore.

Cap. XCII.

HVic autem constat, Æschinem discipulum Socratis contemporaneum fuisse: qui legitur cum eo in perorando certamen habuisse.

Æschines orator.

Plinius de historia naturali li. 7. Æschines Atheniensis summus orator, cum accusationem qua fuerat vsus Rhodi legisset: legit & defensionem Demosthenis, qua in illud depulsus fuerat exilium, mirantibusque eum magis fuisse miraturos dixit: si ipsum orantem audiuissent.

Ornamenta eloquentiæ.

Valerius lib. 8. cap. 9. Eloquentiæ ornamenta in pronunciatione apta & in conueniente corporis motu consistunt: Quibus cum ipsa se instruxerit, tribus modis homines aggreditur, scilicet aures eorum penetrando, oculos demulcendo: animos inuadendo: recte itaque Æschines cum propter iudicialem ignominiam Rhodum petijsset; & ibi rogatu ciuitatis, suam prius in Ctesiphontem: deinde Demohenis pro eodem orationem clarissimam recitasset: mirantibus cunctis eloquentiam vtriusque, sed aliquanto magis Demosthenis; Quid si inquit ipsum audissetis? tantus orator & modo tam infestus aduersarius sic inimici vim ardoremque dicendi suspexit: vt se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse prędicaret, expertus acerrimum vigorem oculorum, terribile vultus pondus, accomodatum singulis verbis sonum vocis, efficacissimos corporis motus: & si igitur illius operi nihil adijci potest, tamen in Demosthene pars magna Demosthenis abest, quod legitur potius quam auditur.

Cicero de orat. 3.

Seneca de beneficijs lib. 1. cap. 8. Socrati cum cęteri discipuli plura offerrent: Æschines pauper, se solum obtulit, dicens: quicquid melius habebat se, illi obtulisse: cæteros autem cum pauca ei dederint, plura sibi & meliora retinuisse: vnde ait, te obsecro, vt hoc munusculum paupertatis meæ excolas; & tua diligentia & sedulitate melius & ornatius reddas. Cui respondit Socrates: se ab illo munus maximum suscepisse, nisi seipsum paruo æstimaret; & libenter daturum operam vt eum faceret meliorem.

Æschines obtulit seipsum Socrati loco muneris.

Tullius in lib. de republica. Æschines cum adolescens tragędiam actitasset, rempublicam capessiuit, & Athenas sub arbitrio versauit, & egit, adeo potens erat in eloquentia.

De Annone Carthaginensi.

Cap. XCIII.

ORosius in lib. 4. cap. 6. His temporibus apud Carthaginem Anno quidam vir priuatis opibus vires Reipublicæ superans, animo inuadendæ dominationis auxit cupiditatem. Cui rei consilium vtileratus est: vt simulatis vnicæ filiæ nuptijs, omnes senatores (quorum dignitatem obstaturam inceptis suis arbitrabatur) inter pocula veneno necaret: quæ res per ministros prodita, sine vltione vitata est, ne in viro tam potenti plus negocij faceret res cognita, quàm cogitata. Hoc consilio elusus Anno; alio machinamento facinus aggredi parat; Seruitia concitat, quibus repente incautam vrbem opprimeret: sed cum ante constitutam cædibus diem proditum se, & præuentum sentiret, castellum quoddam cum 20. millibus seruorum armatis occupauit. Ibi dum Afros Regemque Maurorum concitat, captus est; ac primo virgis cæsus est: deinde effossis oculis, & manibus cruribusque fractis; velut à singulis membris exigeretur pœna, in conspectu populi necatus est; corpus eius verberibus laceratum cruci est affixum: filij cognatique omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdem familiæ vnquam aut imitari aut vlcisci meditaretur.

Annonis conspiratio prodita.

Lege Diodorum.

Anno captus & virgis cæsus, alijs tormentis affectus.

Idem lib. 3. cap. 7. Eo quoque tempore legati à Carthagine Romam missi sunt; & fædus cum Romanis pepigerunt, quem ingressum Carthaginensium in Italiam, malorum grandinem consecuturam, continuarumque miseriarum tenebras iuges, historiarum fides, locorumque infamia, quibus ea gesta sunt, protestantur. Tunc nox vsque ad plurimam diei partem tendi visa est; & saxea grando de nubibus descendens, veris terram lapidibus verberauit 25. diebus: quibus diebus etiam Alexander magnus, ille gurges miseriarum, atque atrocissimus turbo totius orientis est natus.

Fædus Romanorum cum Carthaginensibus.

Lege Liuium lib. 7.

Alexander magnus natus circa tempus quo prodigia illa euenerunt.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER QVARTVS.

De Fuga Alexandri magni, & fuga Nectanebi in Macedoniam.

CAP. I.

VTHOR. Anno igitur Ochi Persarum Regis 10. Philippi Regis Macedonum, 6. Nectanebi Regis Ægypti 11. qui fuit ætatis quintæ 235. Mundi vero tertio millesimo quingentesimo 98. secundum Eusebium: Alexander Philippi & Olympiadis filius nascitur, quod tamen illi vulgatæ Alexandri historiæ non videtur omnino congruere, quæ eum narrat à Nectanebo iam extra regnum facto, generatum fuisse. Anno quippe regni Ochi 14. Philippi 10. Nectanebi 15. sicut Eusebius scribit, Idem Ochus Ægyptum tenuit: Nectanebo in Æthyopiam pulso, in quo regnum Ægypti destructum est.

3598. Alexander nascitur.

Hæc pluribus Diodorus lib. 16.

Nunc igitur de exilio Nectanebi & ortu Alexandri, historiam prosequamur.

Militia. Nectanebi Regis Ægypti.

Ex historia Alexandri. Inter Ægypti sapientes Nectanebus excelluisse memoratur; hic si metus bellicus ei imminebat, non exercitum vel machinamenta Marti mouebat, sed ingressus aulæ penetralia, regiæque secreta, inuecta secum pelui, solitarium ibi se abdens, implebat peluim fonte limpidissimo, & ex cera componebat nauigij similitudinem: effigiesque hominum ibi collocabat, quæ omnia moueri ac viuere videbantur; adhibebat & virgulam ex ligno hebeni, aliàs palmæ, & incantationes loquebatur, quibus vocaret Deos superos, inferosque, sicque laborabat pelui nauiculam submergi; ex quo fiebat vt simul cum submersione illius ceræ, & cereorum incensorum, etiam omnes hostes, qui adesse prænunciabantur, pelago mergerentur. Quodam autem tempore nunciatum est ei, multas aduersus eum gentes vna conspiratione atque eadem voluntate consurrexisse: scilicet Indos, Arabes, Phœnices, Parthos, & quæcunque orientis sunt Barbaræ gentes: quibus ille auditis, plausum dans manibus, magno risu dissolutus est, confugiensque ad consuetæ artis peritiam, intellexit se ab hostibus esse vincendum, & capiendum: nisi fugæ consuleret, mox ergo raso capite, & barba: collectis omnibus, quæ sibi preciosa erant, appulit Macedoniæ.

Nectanebus hostes suos incantationibus vincere solebat.

Nectanebi fuga in Macedoniam.

De colloquio ipsius Nectanebi cum Olympiade.

CAP. II.

Illic ergo amictus veste linea: Astrologum se professus, vim peritiæ suæ cum magna admiratione commendabat, adeoque celebris factus est, vt eius fama, nec Olympiadem Reginam lateret: enimuero Philippus tunc bello forte aberat: Regina autem cœpit eius peritiam consulere: ille autem pulchritudinem fœminæ admiratus, amore eius captus est. Cumque acrius vultum Reginæ intueretur, ait illa: cur ita in me intuendo defigeris: cui ille, recordor oraculi illius, quod apud Ægyptum à Dijs acceperam, quod oporteret me Reginæ vera prædicere: Consule ergo super his quæ cupis: & statim promit tabulas suas, quas huius peritiæ docti Pinacen nominant auro & ebore variatas: & horoscopum 7. stellas cum suis speciebus continentem: vbi visebatur Iupiter in aëreo lapide, hoc in est hyacintho: Sol in crystallo: Luna in adamante: Mars in ematite: Mercurius in smaragdo: Venus in saphiro, Saturnus in ophite: horoscopus autem ligdineus erat. Tunc admirans Olympias stellarum varietatem & propius se sistens. O inquit, intuere quæso meam & Philippi congruentiam: nam multa fama est, quod si ex hoste rediens affuerit, velit in alteram transmigrari: qui explorata constellatione, & eis, quæ Regina petierat ait: vera fama est ista: sed opitulabor, ne quid diuortio formidaueris: nam fatale est tibi secundum quod prospexi: misceri te Deo, geniturамque filium vltorem omnium, si qua Philippus in te audebit: tunc illa, cui inquit Deo ad thorum debeor: respondit Hammoni, Deo Lybiæ: ergo para te ad huius nuptias, vt Reginam decet: videbis autem & somnium, & in somnio nuptias tibi cum Deo futuras.

Nectanebus Astrologũ se profitetur.

Nectanebi cum Olympiade familiaritas.

Nectanebus horoscopum cum stellis Olympiadi ostendit.

De conceptione Alexandri magni.

CAP. III.

IGitur Nectanebus quærit herbas ad immittendum somnium necessarias: quibus in succum pressis, effigiat ex cera corpusculum fœminæ, cui nomen Reginæ ascribit, lectulumque ei fabricat, cui illa efficies superponitur,

Nectanebus herbas aliaque necessaria ad somnium immittendum præparat.

ponitur, & lucernis iuxta accensis, succum herbarum potentium superfudit, carmenque indicit efficax & secretum: quo effectum est, vt quicquid simulacro cereo loquebatur, id etiam fieri sibi Regina nunciaret. Fecit ergo eam somniare, quòd Hammoni miscebatur, & de eo grauida fiebat. Quod cum illa retulisset Nectanebo, ille respondit: huius somni effectus cito subsequetur: quapropter secus cubiculum tuum secreto mihi lectum parari iubeto: vt si forte aliquis repentinus ingruerit metus, possim tibi esse spes subsidij; quod ita factum est. Tunc Magus ad Reginam: præcursor tibi adueniet Deus, draco scilicet reptabundus: Quo viso, tu egredi iube omnes: & cum te lecto collocaueris, explora vultum illius quem in somno vidisti. Tunc Magus prouidit ex arte vellus Arietis mollissimum: simul cum cornibus & sceptrum & amictum candidum: fecitque ex scientia reliquum corpus veluti draconem, vespera aduentantem ad fœminam: Quo illa viso, cunctos egredi iussit, deditque se mox lectulo, & operto capite solo, oculos ad superuentum opinati Dei curiose intendit. At ille, sceptro deposito, ascensoque lectulo, nuptias egit; post hæc accepit accipitrem sacratum; & monet eum ire ad Philippum; cui per noctem in somnio assistens; iussis mandatis instruxit: excitatus autem Philippus veluti alarum pulsu; aduocans somniorum interpretes ait; vidi per quietem Deum quendam formosum, & canicie capitis cæsariatum, arietisque cornibus insignitum superuenisse Olympiadi coniugi meę; seque illi miscuisse, quibus peractis, hæc verba addiderat; excepisti ô mulier ex me filium vindicem: ad hæc interpres; quod signari virginali fœminæ vidisti; scito quod illa conceperit, nemo enim vas vacuum consignat: & quoniam Deum capite arietino testaris; eundemque canum, Deus est Lybiæ: Hammon nomine; hanc interpretationem non æquo animo Philippus accepit; Redijt ergo festinata re bellica, Macedoniam. Cui cum Regina diffidentius occursaret, astu dissimulans indignationem ait, me quidem clam res gesta non est, scio tamen te nunquam alicuius popularis amori seruisse, enimuero Dei deorum pulcherrimi; atque his dictis animum mulieris instaurauit.

Nectanebus Magus effingit Deum. Nectanebus in figuram draconis se transformans accessit ad cubiculum Olympiadis.

Philippus rei euentum ex somnio intellexit.

De fallacia Nectanebi erga Philippum regem.

CAP. IIII.

DEinde iam Philippo efferuescente, & coniugem acrius increpante, quod conceptus ille non ex Deo foret: hoc Nectanebus audiuit. Cum ergo conuiuium celebre regium pararetur, ob reuersionem Philippi, nec ille frontem in lætitiam explicaret, statim Nectanebus se reformat in illum draconis seductiorem tractum, tricliniumque penetrat reptabundus specie spectabilis, tum maiestate totius corporis, tum etiam sibillorum acumine adeo terribili, vt parietes etiam ac fundamenta domus quati viderentur. Cæteris ergo terre concussis, & Olympias quo fidem faceret diuino numini, manum protendit ad bestiam; at draco caput in sinum mulieris extendit, & omne agmen in spheram mansuetius collegit: & promptum osculum mulieri porrexit. Sicque de hinc vertit se in Aquilam, & volatu discessit: tunc ex admiratione exhilaratus Philippus ait, patuit, ô coniunx, argumentum diuini circa te cultus: sed cuius Dei nescio: vel Iouis ex Aquila, vel Hammonis ex dracone. Ad hæc mulier: se Hammonem esse professus est, cum primum mecum conuenire dignatus est.

Nectanebus reformat se in draconis speciem & deludit Philippum.

Cum igitur Philippus in quadam regione sederet, vbi aues plurimæ circumerrabant, intentusque agendis rebus animum occupasset, repente gallina in sinum eius superfiliens, concidensque enixa est ouum: sed ouum illud eius sinu euolutum humi concrepuit, cuius testula dissultante, visus est de ea dracunculus exire: qui circumcursans, & ambiens, oui testulam dum rursus eò vnde exierat intrare vellet, morte præuentus est. Rex

Philippus in confirmationem superiorum, vidit dracunculum exire è testula oui.

Antiphontem coniectorem egregium super hac re sciscitatur, qui respondit, filium ei nasciturum, qui omnem mundum ambiret, omnemque suæ ditioni subiugaret, & antequam in patriam suam rediret, occasu celeri periturum, nam draco, regale est animal: ouum, forma mundialis.

De natiuitate Alexandri.

CAP. V.

DEinde parturiente Olympiade, assistebat Nectanebus. cernens cursus, & astrorum motus inspectans: tandem mulier vehementius ingemiscens exegit puerum: qui vbi ad humum lapsus est, motus protinus insequitur terræ: & tonitruum crepor, ventorumque conflictus, & fulgurum coruscatio.

Terræmotus & tonitru in natiuitate Alexandri magni.

Iustinus lib. 12. & quintus Curtius. Ea die qua natus est, duæ aquilæ tota die perpetes supra culmen domus patris eius sederunt, omen duplicis imperij Europæ, & Asiæ, præferentes: Natum appellauit Philippus, Alexandrum in memoriam filij sui, qui ex prioribus nuptijs occubuerat.

Alexander.

Author. Erat autem puer vultu & forma pulcherrimus, subcrispa paululum, & flauescente cæsarie, comæ leoninæ, oculis egregij decoris, altero admodum nigro, læuo vero glauco atque dissimili: nutrix Alacrimis (vel vt alibi legitur) Alacronis, pedagogus, Leonides: litteraturæ, Polinicus magister: Musicę, Alcippus: Geometricę, Menedes: oratoriæ; Anaximenes: Philosophiæ Aristoteles, vel Milesius: vt in historia eius legitur. Refert tamen Hieron. quod Aristoteles librariorum vtilitate monstrauerit Alexandro initia litterarum.

Alexandri præceptores.

Alexandri cura multis demandata.

Hier. in epistola ad Aletam. Græca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem & moribus & incessu Leonidis pedagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus adhuc paruulus fuerat infectus.

Author. hunc ipsum Leonidem, vt refert Seneca postea leonibus obiecit deuorandum.

De Obitu Platonis & de discipulis eius.

CAP. VI.

ANno Ochi 21. Philippi autem 17. Plato moritur: post quem academiam Speusippus tenuit.

Plato moritur.

Mercurius Trimegistus in lib. 1. de constellatione. Platonem cum illis animi virtutibus, cum illa sapientiæ doctrina fatum vendidit, illamque diuini animi doctrinam tyrannicis crudelitatibus, ac ludibriosis Dionysij potestatibus, tradidit.

Seneca in epistola 18. Plato natali suo decessit, & annum vnum atque 80. impleuit sine vlla deductione, ideo Magi, qui tunc Athenis erant, ei immolauerunt defuncto, amplioris fuisse sortis quàm humanæ rati, quia consummasset perfectissimum numerum, quem 9. nouies multiplicata componunt.

Plato perfectum numerum in vita mortali absoluit.

Augu. de ciuitate Dei lib. 2. cap. 14. Labeo Platonem inter semideos ponit, & Herculem & Romulum. Semideos autem hominibus præfert, vtrosque tamen inter numina collocat, nos autem Platonem, nec cuiquam homini Christiano comparamus. *Hugo Floriacensis in historia ecclesiastica lib. 1.* Platoni successit Apuleius, & Apuleio Hermes Ægyptius, quem Trimegistum vocant.

Plato nec Deus nec semideus.

Author. Discipuli Platonis vt legitur in templorum lucis & porticibus versabantur, vt admoniti angustioris habitaculi sanctitate, nihil aliud, quam de virtutibus cogitarent, quorum etiam quidam oculos sibi effodisse leguntur, ne per eorum vsum à contemplatione sapientiæ auocarentur.

De Apuleio Platonico, & dictis eius.

CAP. VII.

Libri Apulei.

DE *Apuleio multa loquitur Augu. lib. 8. de ci. Dei*: Huius reperi duos libros, vnum scilicet de vita, & moribus Platonis, de quo iam aliqua superius posui, vbi dictum est de ortu Platonis; alium vero qui intitulatur de Deo Socratis: de quo hæc pauca quæ sequuntur, excerpsi.

Dicta Apulei.

Apuleius in lib. de Deo Socratis. Solet apud prudentes viros esse in operibus elaboratis iudicatio restrictior, & in rebus subitaneis venia prolixior: nulla res eadem potest esse simul festinata, & examinata, nec est quicquam omnium, quod habere possit, & laudem diligentiæ, simul & gratiã celeritatis. Homines ratione plaudentes, oratione pollentes, immortalibus animis, moribundis membris, leuibus & anxijs mentibus, brutis & obnoxijs corporibus, dissimillimis moribus, similibus erroribus, audacia peruicaci, spe pertinaci, casso labore, fortuna caduca, sigillatim mortales, volucri tempore, tarda sapientia, cita morte: Parit conuersatio contemptum, raritas conciliat admirationem.

Res festinata non est bene examinata.

Nimia familiaritas parit contemptum.

Dæmones sunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aërea, tempore ęterna: quidam per angiportam reptantes, consilia non ex suo corde, sed alienis vocibus colligunt, & vt ita dixerim, non animo, sed auribus cogitant.

Quid de dæmonibus senserit Apuleius.

Nihil est Deo gratius, & similius quàm vir animo perfectè bonus, qui cæteros antecellit: In quibusdam mirandum est, quod ea, quę minimè videri, nescire volunt, discere tamen negligunt, & eiusdem artis disciplinam simul, & ignorantiam detractant: Æquè diuites spectare solemus: vt equos quos mercamur, neque enim in equis emendis phalera consideramus, & balthei polimina inspicimus; sed equum ipsum nudum & solum; vt sit ad speciem honestus, ad cursum vegetus, ad vecturam validus: sic ergo & in hominibus contemplandis noli illa aliena existimare; sed ipsum hominem penitus considera; ipsum vt meum Socratem pauperem, specta.

Qualiter oportet hominem considerare.

Aliena voco, quæ parentes pepererunt, & quæ fortuna largita est, vt prosapiam & inuidiosas diuitias: Generosus est, parentes laudat, diues est, non credo fortunæ.

De Plotino Philosopho.

CAP. VIII.

Dictum Plotini.

AVthor. Fuit & alius Platonicus, de quo & idem Aug. in præfato libro loquitur, cuius etiam illam notabilem recitat sententiam; fugiendum est, inquit, ad clarissimam patriam, & ibi parere tibi omnia. Quæ tibi classis aut fuga? similem Deo fieri.

Plotinus Philosophus.

Mercurius vbi supr. Plotinus singularis Philosophus quas Philosophiæ non attigit partes cũ eius doctrina vitæ sequeretur insignia, cũ id quod docebat, nõ alieno sed proprio virtutis ostẽderetur exẽplo? fuit namque vir ille ad omnia virtutis ornamenta compositus, omniumque diuinarum dispositionum studio firmatus, iustus, fortis, prouidus, temperatus, & qui prouidentiæ ratione, superare se posse crederet fortunæ impetus.

Virtutes Plotini.

Itaque locum quietæ sedis elegit, vt ab omni conuersationis humanæ strepitu separatus, se fortunæ inuidia liberaret, solis diuinæ institutionis vacaturus insignibus, vt contra omnes fortunæ minas, integro se & incorrupto præsidio virtutis armaret. Hac itaque confidentia mentis erectus, etiam corporis sui curam ac tuitionem suscepit & ad sedem collocandam amænum sibi Campaniæ ciuitatis solum elegit, vbi semper aeris quieta moderatio cunctos incolas salubri vegetatione sustentat: vbi nec vis hyemis, nec flagrantia solis, sed composita temperies ex vtroque moderatur, vbi etiam hominibus aliqua ægritudine laborantibus, ingentium calore fontium, ac feruentium aquarum salutari fomento conciliata sanitas irrogatur. Illic constitutus, primum insignia contempsit honorum, illos veros honores putans, quos illi contulisset diuinum prudentiæ magisterium, nulla quoque diuitiarum illum desideria cæperant, sed has putabat diuitias veras esse, quibus animi ornatus posset auctoritatem propriæ originis inuenire.

Ciuitas Campaniæ temperata.

Hic in quadam orationis suæ parte, vim fatalis necessitatis aggrediens homines fortunæ decreta metuentes seuera castigat orationis obiurgatione; nihil potestati stellarum tribuens, nihil fatorum necessitatibus reseruans, sed totum dicens in nostra esse positum potestate. Tandemque illi se in hac confidentiæ securitate constituto, fatorum potestas imposuit, primumque membra eius frigida sanguinis torpore riguerunt, & oculorum acies splendorem luminis paulatim extenuatum perdidit, postea per totam eius cutem humoribus nutrita pestis, erupit, vt putre corpus, membris deficientibus corrupti sanguinis morte, tabesceret.

Mors Apulei.

Dicta eius de quatuor virtutibus.

CAP. IX.

MAcrobius de somno Scipionis lib. 1. cap. 7. Plotinus in libro, quem scripsit de virtutibus; dicit, quatuor esse quaternarum genera virtutum, quas vocat politicas: quarum Prudentiæ est, ad rationis normam quæ cogitat, quæque agit vniuersa dirigere, ac nihil præter rectum velle facere: humanisque actibus, tanquam diuinis arbitris prouidere. Fortitudinis est animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere aduersa vel prospera fortiter tolerare. Temperantiæ nihil pœnitendum appetere, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Iustitiæ vnicuique seruare quod suum est. Huiusmodi vir bonus, primo sui, deinde Reipublicæ rector, efficitur.

Quatuor virtutum genera secundum Platonicos. *Officia Prudentiæ.* *Officia Fortitudinis.* *Officia Temperantiæ.* *Officia Iustitiæ.*

Secundæ (quas purgatorias vocat) hominis sunt, qui diuini capax est, solumque eius animum expediunt, qui decreuit se à corporis contagione purgare, & quadam humanorum fuga, solis se diuinis inserere. Hæ sunt otiosorum, qui à rerum publicarum actibus se sequestrant, harum quid singulæ velint, alias expressimus, cum de virtutibus philosophantium diceremus, quas solas quidam existimauerunt esse virtutes.

Secundum genus virtutum.

Tertiæ sunt purgati iam defecatique animi, & ab omni huius mundi aspergine pressè, purèque detersi. Illic Prudentiæ est, diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse, & hæc tanquam nihil sit aliud intueri: Temperantiæ terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci: Fortitudinis passiones ignorare, non vincere, vt irasci nesciat, nihilque cupiat: Iustitiæ ita cum superna & diuina mente sociari, vt seruet cum ea perpetuum fœdus imitando.

Tertium genus virtutum.

Quartæ sunt, quæ in ipsa diuina mente consistunt, quę vocantur exemplares: à quarum exemplo reliquæ omnes per ordinem defluunt: nam si rerum aliarum multo magis virtutum Ideas esse in mente diuina credendum est. Illic Prudentia est mens ipsa diuina: Temperantia, quod in se perpetua intentione conuersa est: Fortitudo, quod semper idem est, nec aliquando mutatur. Iustitia quod perenni lege à sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Hęc quatuor genera quaternarum virtutum in passionibus, quibus homines metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, maximam habent sui differentiam: has primę molliunt, secundæ auferunt, tertiæ obliuiscuntur, in quartis nefas est nominari.

Quartum genus virtutum.

Horum generum discrimen.

De Mercurio Trimegisto, & dictis eius.

CAP. X.

Hermes Trimegistus.

Author. Hermes autem qui & Trimegistus, siue Mercurius, scripsit librum de verbo profecto; de quo sumpta sunt hæc: Dominus & omniū factor Deorum, secundum fecit Dominum, quoniam hunc fecit primum & solum, & verum: bonus ei visus est, & plenissimus omnium bonorum, & lætatus est. Hic est filius benedicti Dei, atque bonæ voluntatis, cuius nomen humano ore non potest enarrari. De solo Deo, dominus est omnium; dominante Deo mortalibus, & qui ab omnibus non potest indagari super homines est, hunc Deus dilexit vnigenitum suum. Hæc verba Hermetis (qui & Mercurius) videntur ex parte fidei nostræ de patre & filio consonare, sed in hoc dissonant, quod dicit Deum fecisse Deum: deberet enim dici genuisse, præterea filius non potest dici secundus à patre, quasi posterior sit tempore, vel maiestatis dignitate, sed tantum sub auctoritate, quia scilicet pater est author filij, & quod filius est author Spiritussancti, & author omnium creaturarum; hoc totum habet à patre.

Dissonat Trimegistus à fide de Deo filio.

Scripsit autem & duos libros de Mathesi, in quibus fatalem constellationem conatur asserere, ipsamque negantibus, & improbantibus respondere.

Asserit fatalem constellationem.

Extat autem liber alius Mercurij Trimegisti ad Asclepium: de quo hæc pauca excerpsi: Mercurius Trimegistus Asclepiades: Deus te nobis, ô Asclepi, vt diuino sermoni interesses, adduxit. Quem si intelligens videris, eris omnium bonorum tota mente plenissimus: si tamen multa sunt bona, & non vnum in quo omnia: alterum enim alterius consentaneum esse dignoscitur, omnia vnum esse, aut vnum esse omnia. Philosophia sola est, quæ quidem in cognoscenda diuinitate frequens est obtutus diuini sanctaque religio: simplici enim mente diuinitatem colere eiusque facta venerari: agere etiam Dei voluntati gratias, quæ est sola bonitas plenissima: Hæc est nullius animi importuna curiositate violata Philosophia.

Trimegistus ad Asclepium.

Hæc dicta Trimegisti videntur fidei nostræ ex parte consonare.

Solum animal homo duplex est, & eius illa pars simplex, quam vocamus diuinæ similitudinis formam: humanitas semper memor naturæ, & originis suæ, & etiam deitatis imitatione perseuerat. Immobilis est æternitas, in qua omnium temporum agitatio sumit exordium, & quod est mobile temporis, in æternitatem semper reuocatur: Sicque efficitur vt etiam æternitatis stabilitas semper moueatur: & temporis mobilitas stabilis fiat, fixa lege currendi: omnia autem Dominus Deus, & omnia ab eo & in ipso & per ipsum. Nos ergo agentes gratias, adoramus: Hæ sunt enim summæ incensiones Dei cum gratiæ aguntur à mortalibus; hominum enim adorationibus, & laudibus, & obsequijs, cœlum cœlestesque delectantur, nos pijssimis votis optamus, si diuinæ placeret pietati, vt nos mundana custodia absolutos; superioris portis naturæ restituat, & hæc est merces, piè sub Deo; diligenter cum mundo; viuentibus.

De interitu Nectanebi & Agathodē tyranno.

CAP. XI.

Historia Alexandri. Hoc tempore Alexander factus annorum 12. patri comes fiebat, & vsu armorum semper indui meditabatur, & cum exercitibus videri gaudebat, & equis insiliens cuncta vt prudentissimus miles agebat: dum ergo Philippus ad quandam Illyrici ciuitatem proximam proficisceretur, non simili affectu, quo solitus, protinus Olympias Nectanebum repetit, eumque consulit, super clandestino mariti consilio, cui dum assidente sibi Alexandro ex arte illa astrica, loqueretur: petijt Alexander vt doceret eum artem illam, quod & fecit. Cumque iam in illa arte profecisset Alexander non modicum, nocte quadam ad præscitum fossæ præceps veniens, vbi Nectanebus eum docere consueuerat: Alexander Nectanebum ex improuiso præcipitat. Cumque ille lætali ictu ceruicis afflictus conquereretur, cur hoc fecisset, respondit Alexander: Conquerendum tibi erat de arte, quam noueras: malorum quippe nescius: quæ tibi futura essent, humi nunc resupinus iacens, rimare ea quæ sunt cæli: Adhæc Magus: nulla mortalium contra fatum fuga est: olim per hanc scientiam cognoui me à filio interfectum iri: Tūc Alexander: Num ego filius tuus? tunc ille Magus omnia confessus est, & Ægypti fugam, & qua arte Olympiade potitus sit, & his dictis animam expirauit. Tunc Alexander imposuit eum in humeris, ad regiam reuectat, eique sepulchrum erigit operosissimum, atque matri omnia indicauit. Tunc illa admirata est, se tot annis à Mago illusam, rem probri fecisse.

Alexander incapit militarem quasi vitam agere & adhuc puer rebus bellicis delectari.

Alexander didicit artem Astrologicam à Nectanebo.

Alexander deijciens Nectanebum in præcipitium. Nectanebus ex casu vulneratus interijt affirmans se esse patrem Alexandri.

Eusebius in chronicis. Anno Ochi 22. & Philippi 18. primo anno Olympiadis 109. Dionysius Corintho pulsus est.

Iustinus lib. 22. Huic postmodum successit Agathocles qui ex humili & sordido genere vsque ad regni peruenit maiestatem: quippe in Sicilia patre figulo natus, forma & pulchritudine corporis egregius, diu vitam stupri patientia exhibuit: annos autem pubertatis egressus, libidinem à viris ad fœminas transtulit, post hęc apud vtrumque sexum famosus, vitam latrocinijs mutauit. Interiecto tempore, cum Syracusas accessisset, accitusquē in ciuitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit: quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret habere videbatur: In summa gregariam militiam sortitur, non minus tunc seditiosa, quam antea turpi vita, in omne facinus, promptissimus erat.

Agathocles pessima vita.

De bona indole Alexandri.

CAP. XII.

Historia Alexandri. Eodem quoque tempore Philippus Macedonum Delphos misit super regni sui solicitus successore responsumque accepit in hunc modum: O Philippe, is demum tuis omnique orbe potietur, quicumque Bucephalum equum insiliens, medium pelle transierit: erat autem Bucephalus equus formæ spectabilis ex regio genere armenti, formatis pedibus ad Pegasi fabulam, & si qui fuisse Laomedonti eiusmodi prædicantur, homines autem comedebat vt bellua, & in eiusmodi pabulum sæuiebat. Hunc asseruari Philippus iusserat sub claustris præferratis: agebat autem tunc temporis Alexander, annum ætatis 14. anno videlicet secundo Olympiadis 109. Qui, dum quadam die locum vbi Bucephalus clausus erat præteriret, conuersus ad socios ait: Numquid hinnitus aures meas an vero rugitus aliquis leonis offendit: ad quem Ptolomæus: qui postea Sother dictus est: quinimo, hic est ille Bucephalus quem ob sæueritudinem dentium pater tuus hactenus claudi iussit: Alexander autem custodibus euocatis, claustrisque remotis, equum educit. Iubamque eius læua cum apprehendisset, tergum quadrupedis insultat: effrænemque hac atque illac circumducit: quod cum admirationi visentibus foret: cucurrit quidam & rem periculi Philippo nunciauit. Sed ille ad memoriam monitus oraculi, cucurrit ad puerum, eumque salutauit, * vt totius orbis dominum.

Oraculum Delpho.

Bucephalus

Alexandri indoles qualis? Polonus aliter dicit hoc factum fuisse.

Alexander autē annum agens 15. petijt, vt sibi Pisas adire liceret gratia quadrigis certandi: Philippus quoque equos, & cætera illi necessaria, præparari iussit: igitur ascensa naui, secunda ad modum tempestate appulit Elim: quo in loco dum curam equorum famulis mandasset, ipseque ad videndum statum loci procederet: obuius ei fuit Nicholaus Rex * Argiuorum quondam conscholasticus eius, qui prius salutauit Alexandrum, non tamen sine contumelia: Nam, aue, inquit, ô puer: nec ille resalutat. Tunc secundò Nicholaus, & à

** Præsagijt vir prudens tam excelsæ indoli non suffecturam paternam ditionem vt ait Curtius.*

** author habet Arridorum Polonus Argiuorum.*

Nicholaus salutat Alexandrum contumeliose.

quo,

quo, inquit, te arbitraris salutatum? quippe ego sum Nicholaus, Rex Argiuorum alias Aceruanum. Et Alexander: Quid, inquit, prodest tibi ista vana iactatio de secundis crastinis fluctuans? neque enim istam arrogantiam approbo: & Nicholaus, velim, inquit, scire cur adsis; fatetur Alexander se ad certamina quadrigarum, studio coronæ venisse. Tūc Nicholaus, felle de nimia indignatione suffusus consputum adolescentulum, & maledictis increpatum dereliquit. At vero Alexander: qui omnium disciplinarum continentiam ostentare didicerat, absterfit à facie sputamenta, & ad iniuriam arridens, ait, iuro equidem Nicholae per patris matrisque meæ maiestatem, quod te etiam in præsenti certamine superabo.

De Reconciliatione Olympiadis cum viro suo.

Cap. XIII.

Alexander omnes superauit in certamine.

NOn multo post cum dies certaminis aduenisset; Alexander Nicholao superato, & reliquis, qui certamini aduenerant; corona redimitus repatriat Macedoniam, offenditque forte Philippum: spreta Olympiade, in Cleopatræ nuptias demutantem. Die autem nuptiarum intrans triclinium regis coronatus: Sume, inquit, ô pater hunc primum laboris mei fructum, & coronam in caput eius transtulit & ait: Cum ego matrem meam iterum regalibus nuptijs coniugabo, vos quoque participabo conuiuio: & his dictis aduersus Philippum discumbit.

** Quintus Curtius hunc vocat Attalum auunculi Cleopatra.*

Aderat autem inter regales delicias* Lysias quidam risui excitando quàm facetissimus. Qui cum in gratiam Regis adolescentulum vellet admordere, multimodis verborum ridiculis sæpius illum aggressus; ac sæpius admonitus, vt ad alium se verteret, cui ludum suum placere sciret; & ille non audiret: tandem iratus Alexander, poculum quod sibi præ manu erat iaculans: Lysiam vulnerat. Sed Rex efferuescente ira, prosiliens in Alexandrum, vulnerato crure, procumbit. Tunc Alexander arrepto gladio omnes qui veluti ad se comprehendendum irruerent, disijcit & egreditur. Qui enim aderant, Philippum grauiter vulneratum in cubiculo inducentes, lectulo deponunt, post dies plures, cum iam spes esset recuperationis; ingreditur Alexander ad Philippum, & Olympiadem matrem ei reconciliat.

Alexander poculum cōiecit in Lysiam, alias Attalum, & cum patre dissentit.

De Xenocrate Philosopho.

Cap. XIIII.

Speusippus moritur.

HElinandus. Anno quarto Olympiadis 109. qui fuit annus Ochi 25. & Philippi 21. secundum alios 22. & ætatis Alexandri 16. Speusippus moritur, secundum alios tribus annis tardius, cui successit Xenocrates, quem Tullius dicit fuisse philosophorum grauissimum.

Cicero pro Balbo. Diog. Laert.

Valerius lib. 2. cap. 10. Huic Xenocrati tantam auctoritatem sua sapientia attulerat, vt cum testimonium dicere coactus, ad aram accessisset; vt iuraret omnia se vere retulisse; prohibitus sit à senatu iurare.

Philosophus regi suam amicitiam vendere noluit.

Alexander ad Xenocratem legatos cum aliquot talentis misit, quos ille (vt erat solitus) modico apparatu excepit; postera die interrogantibus cuinam pecuniam annumerari vellet, & non intellexistis, inquit, hesterna cæna ea me non indigere, ita Rex Philosophi amicitiam voluit emere.

Valerius lib. 4. cap. 3. Diog. Laert.

Item Xenocrates aliquando vino grauis in sinu Phrynæ nobilissimi Athenarum scorti sponte procubuit: Quæ cum quibusdam iuuenibus pignus posuerat, se philosophum à proposito castitatis abducturam; itaque cum diu eum pro libitu attrectasset, omnino eum allicere ad libidinem non potuit. Cumque iuuenes ab ea pignus reposcerent, illa respondit, se de homine non de lapide vel statua pignus posuisse.

Idem cum quibusdam detractoribus interesset, & tacerec. Quærente vno, cur solus taceret, quia dixisse me, inquit, aliquando pænituit, tacuisse nunquam.

*Qualiter Philippus Græciam subiecit, & * Nagosus Iudæam iterum tributariam fecit.*

** Comest. habet Vasus.*

Cap. XV.

Philippus dextrum oculum patientissime amisit.

IVstinus in fine li. 7. His temporibus Philippus cum Methonam vrbem expugnaret, de muris sagitta iacta, dextrum eius oculum effodit, quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior aduersus hostes factus est; adeo vt interiectis diebus pacem deprecantibus dederit, nec moderatus tantum, verum etiam mitis aduersus victos fuerit.

Idem in principio li. 8. Græciæ autem ciuitates dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes amiserunt. Itaque Philippus velut è specula quadam libertati omnium insidiabatur *.

** Dum contentiones ciuitatum al*

Comestor cap. 2. super historiam Esther. Artaxerxes autē qui Ochus dictus est, misit Nagosum prefectum vniuersis regionibus trans flumen Euphraten. Erat autem in Hierusalem summus Sacerdos Ioannes, qui Iudæ patri suo successerat. Eratque frater Ioannis Iesus qui ad pontificatum aspirabat, & propterea Nagosi familiaritatem sibi comparauit. Qua confidentia Iesus altercatus in templo aduersus Ioannem; adeo incitauit fratrem; vt eum interficeret: vnde Nagosus indignatus ascendit in Hierusalem, Cumq; prohiberent eum ab ingressu tēpli respondit, mundior ego sum cadauere, quo templum prophanastis, & ingressus templum spoliauit illud, & imposuit ministris templi iterum tributa & annonas annis 7. à quibus per interuentum Esdræ absoluti fuerant. Idem Ochus Apodasmo Iudæorum capta in Hyrcaniā accolas translatos iuxta mare Caspium collocauit.

Ochus Iudæos captiuos abduxit.

De Isocrate.

Cap. XVI.

IDem Comestor & Valerius lib. 8. cap. 7. Illo tempore Isocrates scil. orator claruit. Isocrates nobilissimū librum, qui παναθηναϊκὸς inscribitur 94. agens annū, composuit: opus ardentis spiritus plenum, ex quo apparet senescentibus membris eruditorum, intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere.

Cic. Caton

Calcidius in proœmio Platonis. Isocrates in exhortationibus suis virtutē laudans, cū omnium bonorum totiusq; prosperitatis consistere causam penes eam diceret: addidit ipsam esse solam, quæ res impossibiles ad possibilem redigeret facilitatē. Quid enim generosā magnanimitatem vel aggredi pigeat, vel cæptum fatiget? vt tanquam victa difficultatibus se temperat à labore; eadem est, vt opinor, vis amicitiæ parq; impossibiliū pene rerum extricatio, cum alter ex amicis iubendi religione, alter parendi voto, complaciti operis adminiculatur effectui.

Virtus res impossibiles ad possibiles reducit.

De Regno Argis vel Arsami & Darij filij eius.

Cap. XVII.

EX chronicis. Anno regni Philippi 23. Persarum 13. regnauit Arges Ochi filius. Cæpit igitur anno quintæ ætatis 251. Mundi vero tertio millesimo 614. & regnauit annis 4.

Arges. 3614.

Helinandus. Hunc inter Reges Persarum non numerat Iustinus, sed statim post Ochum ponit Darium. Tertullianus autem hunc Argem vocat Argum, quem dicit regnasse anno vno: Isidorus appellat eum Xerxen, quem dicit regnasse annis 4. Hieron. super Danielem vocat eum Arxen, alij appellant eum Arsamum.

Variæ opiniones de hoc rege, lege Diodorū lib. 17.

Comestor vt supra cap. 3. Post Ochum Regē filius eius Arsamus regnauit & mortuo Ioanne in Hierusalem, successit ei filius eius Iadus in sacerdotiū. Post Arsamū regnauit filius eius Darius: hic præfecit regionibus trās flu-

Herodes vocat hunc regem Arsen dicitque eum regnasse tribus annis.

men Saraballam de genere Cutheorum, ex quibus Samaritæ descenderunt. Erat autem Iado frater Manasses ad pontificatum anhelans: propter quod Isacham filiam Saraballæ duxit vxorem: cumque ministraret in sacerdotio indignati sunt Hierosolymitæ, & iubebant eum recedere ab vxore: aut non intrare sacrarium. Itaq; Manasses cum vxore transtulit se ad socerum suum: & pollicitus est, quod ædificaret ei templum instar Hierosolymorum super montem Garisim, sed hoc cum sententia Regis Darij faciendum erat. Interim autem * contradidit ei Abissam vel Abiglam, qui est Mediterraneus vicus Tyriorum insignis, & transierunt ad Manassen plures de Hierosolymitis, quibus Saraballa pecuniam ministrabat, terram colendam deputabat, & habitationem. Eo tempore Manlius Torquatus Consul Romanorum filium suum virgis cæsum securi percussit, quia contra imperium consulum cum hostibus pugnauerat, & tamen eos expugnauerat.

** alias condidit.*

De Nece Philippi Macedonis.

Cap. XVIII.

Historia Alexandri. His temporibus Methona ciuitas nunciatur obsequio desciuisse, ad quam Philippus animo incitatus, cum ad hoc viribus corporis deficeret, cum exercitu misit Alexandrum, quam in breui subegit. Ingressusque ad patrem, vt victoriam nunciaret, vidit in domo regia viros barbaro habitu, percunctansque, cognoscit Regis Darij legationem, qui venerant pro tributo atque censu, terræ. s. & aquæ, miraturque petendi morem, & titulum, dixitque vni, qui primus illorum esse videbatur. Hæcne elementa sibi vendicant Persæ, mortalibus, quæ Deus cunctis in commune largitus est? Igitur ferri iubet ad Darium à se mandata. s. vt ab hac petendi consuetudine temperaret. Sin aliter, sciret se cum Alexandro prælio acrius concertaturum: his dictis iussit homines proficisci. Rursus dum vicina ciuitas de obsequio vacillaret, Alexandro datur expeditio, & illic ire iussus est.

Alexander Methonam iterum obsequio suo subegit.

Interea Pausanias quidam nomine, opibus & delitijs affluens, in Olympiadis amorem prolapsus est. Qui cum per internuncios attentaret, & mulier consentiret. s. vt defuncto Philippo, ad illum transnuberet; Pausanias opportunum tempus existimans, quia Alexander tunc forte aberat, cuius iam formidolosū erat nomēnimiū, repente ruit super Philippum, eumque vulnere præuenit. Qui cum lætaliter ictus esset, mox Pausanias festinat ad raptum Olympiadis: igitur cum adhuc populus in theatro turbaretur; forte rebus ex sententia perpetratis, Alexander superuenit, offenditque turbas & Philippi vulnera; irruensque in reginam, deprehendit Pausaniæ violentiam: cumque eum iaculo destinaret, teneretur que formidine matris vulnerandæ, Olympias sic eum adhortatur, iaculare inquit fili: iaculare non dubites; Alexander autem cum Philippum spirare comperisset, iussit Pausaniam illuc aduehi, gladiumque in dextra patris misit: quo manu eius oppeteret, occiditque eum; ergo iam moriens Philippus, ait: Nihil est, quod me finis vitæ, aut mors contristet; vltus enim authorem iniuriæ, libens oppetam; adiecitque; Reminiscor ô Alexander Deum matri tuæ prægnanti prædixisse: quod vindicem filium esset paritura; & his dictis spiritum exhalauit.

Pausanias raptus amore Olympiadis occidit Philippum.

Pausanias occiditur.

De moribus eiusdem, & de Pausania eius interfectore.

Cap. XIX.

Iustinus lib. 9. Fuit autem Philippus Rex tam armorum quam conuiuiorum apparatibus studiosior, cui maximę opes erant, instrumenta bellorum; diuitiarum quæstu, quàm custodia solertior. Itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat, misericordia in eo & perfidia pari iure dilectæ; nulla apud eum turpis ratio vincendi fuit, blandus pariter, & insidiosius erat alloquio: qui plura promitteret, quam præstaret; seriorum, iocorumque artifex, amicitias vtilitate non fide colebat; gratiam fingere in odio, instruere inter concordes odia, & apud vtrumque gratiam quærere solemnis illi consuetudo. Inter hæc, eloquentia, & insignis oratio acuminis & solertiæ plena, vt nec ornatui facilitas, nec facilitati inuentionum deesset ornatus.

Pessima conditiones Philippi.

Valerius in lib. 7. Philippus Alexandrum, quorundam Macedonum beniuolentiam donis ad se conatum attrahere, in epistola sic increpuit: Quæ te, fili, ratio in hanc vanam spem induxit, vt eos tibi futuros fideles existimares, quos pecunia ad amorem tui compulisses?

Cicer. offi. 2.

Idem lib. 1. cap. 8. Philippus pater Alexandri, oraculo Apollinis admonitus, vt à quadrigæ violentia salutem custodiret: omnes currus per totum regnum disiungi fecit: locum etiam qui in Boetia quadrigis celebrabatur, semper vitauit: sed Pausanias gladio, quo illum occidit, quadrigam habuit cælatam.

Denunciatii periculi genus non effugit.

Item in lib. 8. cap. 13. Quidam vt æternam memoriam assequerentur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt: quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri: nam cum Hermoclem percunctatus esset, quonam modo subito clarus posset euadere: isque respondisset, si aliquem illustrem virum occidisset, futurū vt eius ad ipsum gloria redundaret, Philippū continuo interfecit, sicque quod petierat assecutus est: tam enim se parricidio, quàm Philippus virtute notum posteris reddidit. Sic etiam inuentus est, qui Dyanæ Ephesiæ templum incendere vellet, vt opere pulcherrimo consumpto, nomen suum per totum orbem innotesceret.

Iustin. 9.

Strab. 14.

Iterum de scriptis, & gestis Philippi.

Cap. XX.

Tullius in lib. de officiis. Extant epistolæ Philippi ad Alexandrum, & Antipatris ad Cassandrum, & Antigoni ad Philippi filium, trium prudentissimorum, quibus præcipiunt vt oratione benigna multitudinis animos ad beniuolentiam alliciant, militesque blande appellando sermone deliniant.

Philippi Epistola ad Alexandrum.

Orosius in lib. 3. cap. 14. Philippus pridie quàm interficeretur, interrogatus, quis finis homini magis esset optandus? respondisse fertur, eum esse optimum, qui viro forti post virtutum suarum gloriam in pace regnāti, sine conflictatione corporis & dedecore animi, subitus, & celer inopinato ferro potuisset accidere, quod ipse mox obtinuit. Nec ab iratis Dijs, quos semper paruipenderat, quorumque templa, & aras, & simulacra subuerterat, quin (vt ipsi videbatur) electissimam mortem adipisceretur, potuit impediri?

Exitum vitæ quē dixit Philippus optimum ipse met obtinuit.

Hieron. contra Iouī. Philippum Regem Macedonum, contra quem Demosthenis Philippicæ tonant, introeuntem ex more cubiculum vxor exclusit irata: qui exclusus tacuit, & iniuriam suam versu tragico consolatus est.

Philippi patientia.

Seneca de naturalibus quæstionibus lib. 2. Asclepiodorus narrat, demissos quàm plurimos, à Philippo in metallum antiquum olim destructum, vt exploraret, quæ vbertas eius esset, quis status, an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia, descendisse illos cum multo lumine, & multos duraturos dies: deinde longa via fatigatos vidisse flumina ingentia, & conseptus vastos aquarum inertium pares nostris, nec compressos quidem terra supereminente, sed liberæ laxitatis non sine horrore visos.

Infra terrā esse vastos aquarum conseptus, probat exploratio illa seruorum Philippi.

De incæstu Minutiæ Virginis, & facinore Matronarum Romanarum.

Cap. XXI.

Orosius lib. 3. cap. 9. Eo tempore Minucia virgo Vestalis ob admissum incæstum viua est obruta in campo, qui nunc Sceleratus vocatur.

Hiero.

Minutia vestalis incastus damnata.

Hiero. contra Ioui. lib. 1. Cassandram, & Chrysim Vates Apollinis; & Iunonis virgines nouimus, & sacerdotes Dianæ Tauricæ, & Vestæ innumerabiles extiterunt: quarum vna Minutia propter suspitionem stupri, viua defossa est, iniusta vt reor pœna, nisi grande crimen putaretur læsa virginitas. Et addit: Certe Romanus populus quanto honore virgines semper habuit, hinc apparet, quod Consules, & Imperatores, & in curribus triumphantes, qui de superatis gentibus trophæa referebant, & omnis dignitatis gradus: eis de via cedere solitus sit.

Virginitas in magno honore.

Horresco referre quod gestum est; ait Orosius.

Orosius lib. 3. *cap.* 10. Paruo exinde tempore interiecto, Claudio, scilicet Marcello, & Valerio Flacco Consulibus, incredibili rabie & amore scelerum Romanæ Matronæ exarserunt: erat vtique fœdus ille ac pestilens annus; inflictæ, & iam cateruatim strages egerebantur: & adhuc tamen pene omnes de corrupto aere perijsse simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla indice; & conuincendæ rei causa primum multæ Matronæ vt biberent venena, quæ coxerant compulsæ: deinde simul vt hausere consumptæ sunt; tantaque fuit multitudo Matronarum in hoc consciarum, vt 300. & 70. damnatæ simul ex illis fuisse referantur.

Permultæ matronæ Romanæ veneficij accusatæ, damnatæque sunt.

De regno Darij filij Arsami, & Alexandri Magni & moribus eius.

Cap. XXII.

Persarum vltimus rex Darius.

3618.

E X chronicis. Anno primo Olympiadis 111. qui fuit ætatis quintæ 255. Mundi vero tertio millesimo 618 Persarum 14. regnauit Darius, Arsami filius annis 6. Eodem anno Alexander Philippo patri successit in regnum annis 12

Alexander successit Patri anno prænotato.

Iustinus lib. 9. Hic & virtute & vitijs maior fuit patre, vincēdi ratio vtriq; diuersa, hic apertè, ille artibus, diuersa bella tractabat: deceptis ille gaudebat hostibus: hic palā fusis, prudentior ille consilio; hic animo magnificentior; iram pater dissimulare plerumque etiam vincere: hic vbi exarsisset, nec dilatio vltionis, nec modus erat: vini nimis vterque auidus, sed ebrietatis diuersa vitia, patri mos erat etiam de conuiuio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre. Alexander non in hostes, sed in suos sæuiebat: amari pater malebat, hic metui; literarum cultus vtrique similis; solertiæ pater maioris, hic fidei: verbis, atque oratione Philippus: hic rebus moderatior, parcēdi victis filio animus promptior, & honestior; frugalitati pater, luxuriæ deditus magis filius erat.

Comparatio pulcherrima Philippi & Alexandri

Alexander conscios cædis patris occidi iubet.

Idem lib. 11. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit: in quibus ante omnia, cædis conscios ad tumulum patris occidi iussit, soli Alexandro Lyncistarum fratri pepercit, seruans auspicium dignitatis suæ: nam Regem eum primus salutauerat; Æmulum quoque imperij Caranum fratrem ex nouerca susceptum interfici imperauit.

Qualiter Alexander animos militum sibi conciliauit.

Cap. XXIII.

Alexander peritissimus tractandi animos.

E X historia Alexandri. Procurata patris sepultura, mox ascendens illus statuam, conuocataque vniuersa multitudine plebis; ait. En tempus est, vt quicumque cupit Alexandro militare, fœdus inire cum illo festinet: namque mihi dignum videtur bella in eos primum mouere, qui nos contristauere pridem: nunc autem cupiunt spoliare, etiam & libertate: dictis his acquiescit omnis miles, ac si diuinitus vocatus fuisset.

Iustinus lib. 11. Alexander in initio regni sui Macedonibus immunitatem cunctarum rerum prẹter militię vacationem dedit. Quo facto, tantum sibi fauorem omnium conciliauit, vt corpus hominis non virtutem Regis mutasse se dicerent.

Alexander parat exercitum magnū.

Ex historia Alexandri. Tunc Alexander reserans patris thesauros, arma opesque distribuit cunctis. Connumeratis igitur militibus, quos ipse recens scripserat, congregat Macedones 15. millia peditum. Auxiliaque diuersa in octo millia: equites vero indigenas duo millia septingentos: leuis autē armaturæ Trachas octingentos. Vnde hoc numero cū veteri milite congregato colligit ad modū 70. millia septingentos quatuor militantium.

Electissimos milites & veteranos sibi comparat.

Quintus Curtius & Iustinus li. 11. Non autem iuuenes robustos, nec primum florem ætatis: sed veteranos, plerosque etiam emeritæ militiæ qui cum patre patruisque militauerant, elegit; vt non tam milites, quàm magistros militiæ electos putares; ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit, vt si principia castrorum cerneres, senatum priscæ alicuius reipublicæ videre diceres. Itaque nemo in prælio fugam cogitauit, sed victoriam, nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit.

De Regionibus quas peragrans sibi fœderauit.

Cap. XXIV.

Alexander regiones omnes per quas transijt vel sibi fœderauit vel subiugauit.

E X historia Alexandri magni. Igitur Alexander viæ sumptum ex Philippi thesauris abundantissimè sumens, classe elaborata, transit in Thraciam, inde Lycaoniam, cui nunc recens ætas Lucaniæ nomen dedit. Quarum regionum magistratibus ad amicitiam fœderatis, transmisit protinus Siciliam, exinde Italiam transiens, legatione pariter & honore potitur Romanorum, per Aimilium quippe: qui tunc consul erat, coronam ei auream margaritis insignitam dirigunt ad argumentum amicitiæ perpetuo post futuræ. Idque Alexandro magnæ gratiæ fuit, & verbis liberalibus Aimilium honoratum remisit. Addunt etiam ei Romani duo millia militum; & argenti pondera talentorum 40. millia. Hinc igitur pergens omnem Lybiam peragrat, collecto autem in vnum exercitu, ad Ægypti interiora contendit; classe iussa se apud Metropolim operiri. Ægyptij quoque veste & sede regni dignum duxerunt, secundum Sesonchosim venisse dicentes. Intuetur igitur Alexander ibi statuam quandam nigro lapide, cuius causam percunctans, responsum est, hanc illius Nectanebi fuisse, qui olim infestantibus Persis, cum Deorum monitu præsciuisset fortunæ suæ lapsum, locum suum declinauit: his Alexander cognitis, statuam complexus, patrem salutans, eiusque filium sese profitetur. Rursusque omnes Syriæ ciuitates, per quascunque transijt nomini suo addidit, ac demum Tyrum aduenit, sed Tyrij mænibus obseruatis ingressum illi denegant. Ipse vero dum vrbem violenter diripere vellet, multis Macedonum cæsis pedem refert.

Alexander ante Persicum bellum finitimas gentes adortus.

Qualiter Tyrum sibi repugnantem destruxit.

Cap. XXV.

Epistola Alexandri ad Tyrios.

P Ost hoc excidium Tyrijs minatus est, missisque internuncijs literas eis huiusmodi iussit deferri.

Imperiale quidem videbatur cum clementia ac iustitia me vestrę vrbi dominari, sed quoniam vos primi omnium extitistis, qui meis iussis insolentius obuiaretis: terribile signum alijs præbebitis; quid virium sit in Macedonum dextris, scietis: valete si sapitis: non enim valebitis si in his perseueratis.*

* *exemplum.*

Tyrij legatos crucibus affixerunt.

His literis Tyrij lectis, Primates legatos corripi iubent, ac tormentis primum affectos, crucibus affixerunt: his incentiuis extimulatus Alexander grauiindignatione permotus, vehementiusque vrbem aggressus; vrbem diruit ac vastat, omni sexu & ætate perempta: Tyro dehinc Satrapam præfecit.

Alexander vrbem Tyriorum funditus diruit.

Author Iustinus li. 18. dicit eum omnes qui prælio superfuerant, ob memoriam veteris cædis à seruis in dominos factæ; crucibus infixisse; genus tantum Stratonis inuiolatum seruasse, regnumque stirpi eius restituisse; de quo Stratone superius egimus, cum de Tyriorum origine tractaremus. Et notandum quod Iustinus post geminam victoriam de Dario narrat Alexandrum

Alexander in Syria Reges constituit, & priuat vt voluit.

in Syriam venisse: vbi multos reges cum insulis obuios habuit; ex quibus pro meritis singulorum, alios in societatem recepit, alijs regnum ademit, suffectis in loca eorum nouis regibus. Insignis autem præter cæteros fuit Abdalonimus Rex ab Alexandro Sidoniæ constitutus. Qui prius solebat opera oblocare ad puteos exhauriendos, & hortos irrigandos, quem Alexander spretis nobilibus Regem fecit, ne non dantis, sed generis beneficium, putarent.

De mutuis epistolis Darij & Alexandri.

Cap. XXVI.

Historia vero Alexandri dicit, eum iam deuicta Syria, primo literas à Dario missas huiusmodi accepisse.

Litteræ Regis Darij ad Alexandrum.

Rex Regum Darius ac consanguineus Deorum, Alexandro famulo meo, iubeo dicoque hæc; Mando tibi reuerti ad parentes tuos, scilicet, famulos meos: atque in gremio matris cubantem doceri virile officium. Ad quam rem habenam tibi Scythicam misi, & pilam, & loculos cum aureis: habena admonet te disciplinæ videri indigentem; pila vero quod eius lusitatio tuæ congruat ætatulæ, non hæc opera, quam ritu latronum tibi consimilium aggressus es. Nam si omne huiusmodi genus hominum pari conspiratione tecum conduxeris, Persarum imperium nequaquam terrere poteris, tanta quippe mihi exercituum multitudo adest, vt nulli melius quàm arenæ maris posit comparari; auri vero & argenti hæc copia, vt si mihi libitum fuerit, totam humum inde consternere possim: quapropter tibi aureos misi vt si ad reuersionem sumptibus indigueris: habeas quo tibi, tuisque necessaria emas. Sin autem iussionibus nostris obaudire distuleris, protinus mittam viros, qui te vinctum atque contumeliosè verberibus affectum maiestati nostræ deducant.

Cur Darius ad Alexandrum misit habenam, pilam, & loculos cum aureis.

Territi sunt Primates Alexandri his epistolis, sed ab Alexādro apposito exemplo canū multum latrantium & minime mordentium in pristino feruore confirmati sunt.

Hec dicta primates Alexandri nimium terruerunt. Quibus Alexander, quid tandem adeo dictis barbaricis perturbamini? qui arrogantiæ quidem habent testimonium, non confidentiæ probationem: nam & canibus imbecillioribus mos est, quanto plus defuerit virium, eo magis latratibus indulgere. His dictis, Persarum legatos donatos omni eo auro, quod secum attulerant, remittit in sua, cum literis huiusmodi.

Epistola Alexandri ad Darium.

Alexander Rex regum, consanguineusque Deorum, Dario salutem dicit. Turpe mihi videtur nimiumque abhorrens, tantum Regem totque viribus, vt sese iactat, consitum, sub ditione contemptibilium homulorum, atque inter eos abiecto cuidam, ac latroni, Alexandro diu grauiterque seruiturum. Quaso igitur quorsum te sententia duxit? quoniam dixisti te auri & argenti opibus æstuare; an vt his cognitis; auri sit nobis feruor aut desiderium, & obstinatius atque audacius dimicaremus aduersum vos; addis etiam misisse te mihi habenam & pilam loculosque cum aureis, de quibus quamuis, vt visum est, dictitares, ego tamen mihi veluti auspicato, cuncta ex te concessa profitebor; namque habenam accipi oportet, qua habeam vti in subditos tibi; pila vero similiter ob rotunditatem sui, totius orbis mihi imperium promittit; quodque tertium addidisti, opum tuarum me dominum futurum testatur.

Dicit, munera Darij, promittere sibi possessionem regni eius, & subditionem.

De primo eorundem congressu, & Alexandri victoria.

Cap. XXVII.

Epistola Darij ad satrapas suos vltra Taurum montem.

Lectis igitur his literis Alexandri, Darius arrogantius motus, ad satrapas vltra Taurum montem degentes scribit talia: Fertur quidam adolescens insanire, Philippi filius, Asiamque vniuersam incursare, super quo placet nobis vt verberibus puerilibus grauiter afflictus, indutusque post veste purpurea nobis reddatur; Satrapas vero & classem eius vna cum nautis ponto submergere: militesque cunctos ad rubri maris vlteriora traduci.

Rursusque eo scribente cum arrogantia ad Alexandrum; iurat Alexander vltra non verbis, sed strictis gladijs rem peragendam: dimicantibus eis cum spes exitus fluctuaret, tandem repentino imbre procidente, Persæ cælitus sibi aduersari dicentes, fugam capessunt, Dario præcursore admisso cursu, equoque conscenso veloci. In hoc prælio primo, quod fuit (vt ait Iustinus) in campis Adrastijs, fuerunt Persarum sexcenta millia militum, quorum magna cædes fuit. Sed de exercitu Alexandri non ciciderunt nisi nouem pedites, & centum viginti equites; quos Rex Alexander impensè humatos, statuis equestribus donauit, cognatisque eorum immunitates dedit: post hanc victoriam, maior pars Asiæ ad ipsum defecit; sed de repentino imbre cælitus emisso in hac pugna sola loquitur historia Alexandri: quæ post hanc victoriam narrat, Alexandrum misisse ad Scanrandrum Ducem suarum partium, vt sibi auxilia mitteret: se autem omnem Achaiam peragrasse, multisque ciuitatibus acquisitis collegisse 170. mille armatorum, quos traduxit Taurum: vbi hasta defixa, dixisse fertur, vt si quis illam Rex, miles ue Græcus, aut Barbarus, humo euelleret; excidium patriæ suæ, suorumque meminisset.

Pugnat Alexander cum Persis.

Primū prælium in campis Adrastijs.

Qualiter Thebas destruxit, & reædificari fecit.

Cap. XXVIII.

Thebani opponunt se Alexandro.

Hinc per Thebas dicit eum iter ad Darium direxisse: Sed Thebani contra eum portas clauserunt, quam cum expugnaret vnus Thebanorum, aptauit tybias, prouolutusque tyranni pedibus cecinit melos dicens. O fortissime regum; hanc ne vrbem excidas; quā dij immortales prosapię tuæ principes tibi peperere: reminiscere huic liberum ortum, hanc Herculis nutricem, hos muros Amphion, & cætus tuæ pars maxima stirpis ædificarunt: sed Alexander sedari non potuit: quin igne, & ferro vrbem vastaret. Deinde Thebani qui fugere potuerunt, mittunt ad sciscitandum Apollinem: Si forte vrbem redintegrari fata permitterent: qui responsum huiusmodi retulerunt.

Alexander vrbem incēdit & diruit.

Magnigena Alcides & Pollux cestibus auctor
Arte sua Thebis reditum, cultumque dedere.

Thebis autem dirutis, Alexander Corinthum aggreditur, apud quos tunc solemne agebatur certamen: petierunt Alexandrū vt adesset, & certamini præsideret. Tunc Thebanus quidam Elithomacus nomine profitetur certamen luctaminis, & pugnam cestuum, atque pugillatus: in quo vtroque victor extitit. Interrogatus ex more à præcone quis esset nomine, vel quem se ciuem profiteretur, respondit se vocari Elithomacum, sed ciuitatem habere desijsse: postquam Alexander imperium adeptus est: intelligens autem Alexander quo pergeret deprecantis intentio, edici iubet per præconem: *reædificari Thebas esse permissum in honore trium deorum, Herculis, qui pugillatum inuenit, & Mercurij qui luctam reperit, & Pollucis, qui cestuum fuit magister*, sicque impletum est Apollinis responsum.

Permittitur reædificatio Thebarum.

De subiugatione Athenarum & Demade Philosopho.

Cap. XXIX.

Post hoc Alexander Athenas pergit; qui cum Lacedæmonijs ab eo ad Persas defecerunt, authore Demosthene magno auri pondere à Persis corrupto, qui quendam subornauerat qui diceret Regem Macedonum in Triballis cum omnibus copijs suis perijsse. Itaque insperatus aduenit Alexander, qui hos motus compesceret, hortatur Æschines vt Alexandro se dedant; econtra Demades nititur, vt rebellarent; cuius dicitur esse illud dictum egregium; *amico mutuam me rogante pecuniam, & ipsum & pecuniam perdo.*

Hic Demades vt ait Seneca, Athenis eum qui necessaria funeribus venditabat, damnauit, cum probasset eum magnū lucrum optasse quod contingere illi sine multorum morte, non poterat. Seneca vero probat hoc eius factum

Dictum verius vero Demadis.

factum non esse laudandum, non enim quicquid, inquit, reprehendendum est, etiam damnandum est. Hic ipse Demades Atheniensibus Alexandro diuinos honores exhibere volentibus, ait; videte ne dum cælum custoditis, terram amittatis: hæc de illo Demade philosopho breuiter interserui, qui contra Æschinem conabatur vt dixi. Consultus Demosthenes respondit Æschinis consilium præualere: Itaque mittitur Alexandro corona aurea per eundem Demosthenem: post Athenas deuictas Lacedæmonios superauit. Hæc autem omnia dicit Iustinus Alexandrum fecisse ante primam congressionem cum Dario, & de vrbe Gordiem contra Darium secundo profectum fuisse; cuius aduentus nunciabatur.

Vide Suidã.

Alexander Athenienses & postea Lacedæmonios superauit.

De Secundo congressu cum Dario.

Cap. XXX.

Alexander ergo, inquit Iustinus 11. libro, timens angustias, magna celeritate Taurum transcendit, quingenta stadia vno die pertransiens: cumque Tarsum venisset, captus Gydni amnis amænitate per mediam vrbem influentis (qui secundum historiam Alexandri nulli fluuiorum secundus est, vel magnitudine, vel perspicuitate) proiectis armis, plenus pulueris ac sudoris in præfrigidam vndam se proiecit: tunc repente neruos eius occupauit rigor (Historia vero Alexãdri dicit, quod cum armis è ponte se præcipitauerit & natabundus exierit) nam calente tunc corpore incidens aquæ illius vehemẽtiam, tantam de rigore neruorum iniuriam, perniciemque traxit, vt mox expirabilis videretur; sed à Philippo Medico poculum confectum accepit, ac secundum Iustinum quarta die sanitatem recepit.

Alexander Cydno fluuio morbum cõtraxit.

Quintus Curtius. Tunc per Medos exercitum duxit laboriosum nimis iter per desertum aggressus; & exercitus Darij iuxta Tygridis alueum locatus est.

Iustinus libro. 11. Habebat ergo exercitus Darij 400. millia peditum, & 100. millia equitum. Tunc suos hortatur Alexander, vt spernant illam aciem auro argentoque fulgentem, in qua plus prædæ, quàm periculi sit.

Historia Alexandri. Cæpto conflictu frequentique re bellica, vnus è Persis indutus armis Macedonicis à tergo Alexandrum ferit, sed ictus ille propter galeæ fortitudinem frustratus dissiluit: Comprehensus ille Regi offertur, requisitus causam facti; ait, se pactum fuisse apud Darium pro hoc facto partem regni cum filio, si eum interficere potuisset; Alexander promissi, & audaciæ laudatum, ad propria redire concessit. Deinde, collecta innumerabili multitudine propius accessit: aduentum autem suum primo ita prodidit; coacta in vnum innumerabili multitudine armentorum, cornibus eorum, & caudis ramos fundentes iubet annecti; vt & cornibus erectis siluestrem quandam speciem agerent, & tractis ramulis, puluis excitus dignoscentiam videri eminus confudisset: prælio commisso, vterque Rex vulneratur, tamdiu anceps certamen fuit, quoadusque Darius fugeret, exinde magna cædes facta est Persarum: cæsa sunt peditum 60. & vnum millia; equitum 10. millia. capta 40. millia. Ex Macedonibus cecidere pedites 130. equites 150.

Alexander percussus sed non læsus.

Percutienti indulgentiã concessit.

Stratagema mirabile.

Quintus Curtius aliter.

De luxuria Alexandri, & superbia.

Cap. XXXII.

Iustinus lib. 11. Alexander opes Darij diuitiarumque apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxuriosa conuiuia, & magnificentiam epularum sectari; tunc & * Barsenem captiuam diligere propter formæ pulchritudinem cæpit, à qua postea susceptum filium, Herculem vocauit: memor tamen adhuc Darium viuere, Parmenionem misit, ad occupandam Persicam classem, aliosque amicos ad recipiendas Asiæ ciuitates: Quæ statim audita fama victoriæ, ipsis Darij præfectis cum auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victorum venerunt.

Alexander debellauit Darium.

* *Marsinem.*

Comestor super Hester cap. 4. Tunc Alexander cæpit aspirare ad monarchiam Orientis, & intrans Syriam cæpit Damascum: & subiugata Sydone, Tyrum obsidebat. Tunc Saraballa eligens de suis 8. millia in Alexandri profectus est auxilium dicens, se libentius obsequi ei quàm Dario; & quod loca sub potestate sua constituta ei contraderet, & gratè susceptus est ab Alexdro: præterea dixit se habere generum Manassem fratrem principis sacerdotum gentis Iudææ, multosque alios cum eo præsentes ex ea gente, quos aiebat velle sub eo templum constitutis locis ædificare, quod profuturũ Alexandro testabatur, quia potentia Iudæorum in duo diuisa, non rebellaret. Concedente vero Alexandro, omni studio ædificauit Saraballa templum, & altare, quod permansit vsque ad destructionem factam per Romanos, & in eo constituit Manassem Pontificem.

Ecce tertio legitur tẽpli ædificatum; à Salomon in Ierusalem in Ægypto & à Saraballa hic.

Porrò dum Alexander erat in obsidione Tyri, scripsit ad Principem sacerdotum in Hierusalem, inuitans eum vt sibi præberet auxilium, & exercitui venalia prepararet, & redderet sibi tributa, quæ prius Dario conferebat. Et respondit Iadus se Dario sacramentum dedisse, nec eo viuente, posse transcendere constituta. Tunc comminatus est Alexander genti Iudæorum, quod per eum discerent, quibus constituta deberent seruare. Tunc iniectis aggeribus Tyrum fecit terræ contiguam; qua vastata Gazam obsedit; & mortuus est Saraballa.

Tyrum fecit continentem.

De hostijs quas Alexander in templo Dei obtulit.

Cap. XXXII.

Alexander autem capta Gaza in Hierosolymam festinabat; & timentes Iudæi clamauerunt ad dominum, & immolauerunt hostias: & Iadus orabat pro gente. Qui cum post sacrificium obdormisset, præcepit ei Deus vt confideret, sericisque* ciuitatem ornaret, & ipse Pontificalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo, legitimis stolis induti, obuiam exirent Alexandro, & surgens à sopore oraculum omnibus indicauit, audiensque non longe à ciuitate esse Alexandrum, processit cum sacerdotibus, & ciuium multitudine sacra, ad locum qui Saphim appellatur, quod Latinè translatum Scopulum sonat: vnde Hierosolyma & templum videri possent, & factum est contra spem omnium qui sequebantur Regem. Nam Alexander intuens Antistitem Pontificali stola insignem, & super cydarim laminam auream: in qua erat nomen Dei, descendit de equo, & adijt eum solus, & nomen Dei adorauit, & Pontificem veneratus est: & obstupuerunt Principes exercitus, & ludificatam Regis mentem putauerunt, solus Parthemius quæsiuit ab eo, cur sacerdotem gentis Iudææ adorasset? & respondit: Non hunc adoraui, sed Deum, qui principatum sacerdotij gerit. Nam per somnum in tali habitu Deum aspexi, adhuc in Lycia ciuitate Macedoniæ constitutus. Dumq; mecum cogitaui vtrum Asiam possem obtinere, iussit me confidere, nam ipse exercitum perduceret, & principatum Persarum mihi traderet: nunc autem vidi in hoc sacerdote ipsius effigiem, & qui mihi promisit, ventura, confido, & propterea Deum adoraui, & hominem veneratus sum: & ingressus est vrbem Alexander, & in templo sacrificauit Deo secundum sacerdotis ostensionem: & attulerunt ei Danielem: in quo scriptum erat, quendam Græcorum perditurum potentiam Persarum, arbitrans de se scriptum esse, gauisus est. Et sic in crastinum conuocat populum, iussit petere quæ vellent, & ipsis petentibus concessit, Iudæos vbiq; e patrijs vti legibus & septimũ annũ sine tributo esse propter sabbathũ terræ, exinde ad alias ciuitates profectus est.

Alexander Hierosolymã obsidere volens pontificẽ obuiam euntem honorifice excipit.

**id est, cortinis.*

Alexander adorauit Deum viuentem.

Alexander obtulit hostias Deo in templo Ierosolymitano.

Liberauit Iudæos à 7. anni tributo.

Tunc Samaritæ videntes eius munificentiam circa Iudæos, cognatos se esse dixerunt Iudæorum, originem suam ab Effraim & Manasse recensentes & postulauerunt, vt templum eorum in Garizim honoraret, quod in reditu se facturum promisit. Cumque peterent

Samaritæ rebus secundis Iudæorũ amici.

Samaritanis quia non Iudæi, non concessit ea, quæ Iudæis.

terent ab eo relaxationem septimi anni, quæsiuit qui essent, & dixerunt se esse Hebræos. Cumque adderet vtrum essent Iudæi, negauerunt se esse Iudæos, & respondit, Iudæis hoc tantum ego concessi.

Aug. lib. 18. *de ciui. Dei.* Hostias sane Alexander immolauit in templo Dei, non ad eius cultum vera pietate conuersus, sed impia vanitate cum Dijs eum falsis colendum putans.

Quod Hammonis filium se vocari iussit.

CAP. XXXIII.

Alexander salutatur vt Hammonis filius.

IVstinus lib. 11. Alexander inde ad Hammonem profectus est, cupiens originem diuinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare; per præmissos autem, subornat Antistites quid sibi responderi vellet, ingredientem templum statim eum Antistites vt Hammonis filium salutant; lętatus Dei adoptione, hoc se patre censeri iubet.

Accersitum ad se fani ipsius Antistitem ex occulto monuit quid sibi tanquam consulenti responderi velit.

Orosius lib. 3. sic Alexander nobis prodidit (Dijs surdis & mutis) vel in potestate Antistitis esse quid velit fingere, vel in voluntate consulentis, quid velit audire.

Valerius lib. 9. Alexander tribus insolentiæ gradibus exultauit: fastidio Philippi, Iouem Hammonem patrem asciuit; tædio cultus Macedonici, vestem, & instituta Persica assumpsit; spreto mortali habitu diuinum est æmulatus, nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem dissimulare.

Iustinus lib. 11. Reuersus Alexander ab Hammone Alexandriam condidit, & ad Coloniam Macedonicam caput Ægypti esse iubet.

Quod Alexander cum Dario noluit confœderationem, sed tantum deditionem.

CAP. XXXIV.

DArius cum Babyloniam perfugisset, Alexandrum per epistolas precatur, vt redimendarum sibi captiuarum potestatem faciat: inque eam rem magnam pecuniam pollicetur: sed Alexander pro precio, regnum omne petit, non pecuniam. Iterum Darius ei mandat quod regni portionem, & filiæ matrimonium ei daret. Sed Alexander sua sibi dari rescripserat, iussitque supplicem venire, & regni arbitria victori permittere.

Plutarc. in vita, & Quintus Curtius 4.

Valerius lib. 5. Alexander ad Parmenionem dicentem se vsurum conditione Darij, si Alexander esset, respondit: Et ego vterer si Parmenio essem. Conditio autem erat daturum Alexandro partem regni sui, Taurotenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus talentis.

Iustinus libro 11. *& Quintus Curtius.* Tunc Darius spe pacis amissa, obuiam vadit Alexandro cum 400. millibus peditum, & 100. millibus equitum. Cui in itinere nunciatum est, vxorem eius ex collisione abiecti partus decessisse; eiusque mortem illachrymatum Alexandrū, exequiasque benignè prosecutum; idque eum non amoris; sed humanitatis causa fecisse: nam tantum semel eam Alexandro visam esse, cum matrem, paruulasque, filias eius, frequenter consolaretur. Tunc Darius se ratus est vere victum, cum post prælia etiam beneficijs ab hoste superaretur: gratumque sibi esse si vincere nequeat, quod à tali potissimum vinceretur. Scribit itaque & tertias epistolas, gratias agens quod nihil hostile in suos fecerit, offert deinde maiorem partem regni vsque ad Euphratem flumen, & alteram filiam vxorem, & pro reliquis captiuis 30. millia talentorum: & ad hæc Alexander gratiarum actionem ab hoste superuacuam esse respondit, nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret, sed animi magnitudine, qua didicerit aduersus vires hostium, non aduersus calamitates contendere; polliceturque præstaturum se ea Dario, si secundus sibi, non par haberi velit. Cæterum neque mundum posse duobus solibus regi, nec orbem summ a duo regna saluo statu terrarum habere: proinde aut deditionem ea die, aut in posterum aciem paret.

Quintus Curtius li. 4. Itineris continui labore animique ægritudine fatigatā, dic suum obiisse scribit.

Hæc eadem Valerius Maximus.

Alexander petit à Dario vel deditionē vel pugnam.

Qualiter Alexander internuncium se simulans, cœnauit cum Dario.

CAP. XXXV.

HIstoria Alexandri. Alexander prope Strangam fluuium castra metatus est, visum est autem eis vt ipse ad Darium internuncius iret: comitatus ergo solo Eumedo, atque alio vno satellite, deuenit ad Strangam fluuium, qui fluuius plerumque ex vehementia frigoris adeo stringitur, vt etiam carris honestissimis viabilem se præbeat; ibi Eumedum subsistere iubens, tentoria Darij adijt, qui tunc præuidendi exercitus causa processerat, cui reuertenti, Alexander obuius ait. En tibi adsum internuncius Alexandri, cuius mandata sunt talia: ergo, inquit, arbitror eum regem, qui minus festinanter contendit ad prælium, ipsum suæ ignauiæ & diffidentiæ testem esse, quapropter respondeto, quod tempus agitandi dederis nobis, tunc Darius: Nunquid tuipse ades Alexander, qui nobis adeo constanter confidenterque bellum indicis. Negat ille se Alexandrum esse, sed eius internuncium confitetur. Tunc Darius eius manum apprehendens secum duxit in regiam, ad cænam; Alexander contra Darium iussus est discumbere, contingitque eum memorabile quiddam facere; nam quodcunque vas ad bibendum sumpsit, ebibito vino, in sinum vas sibi recondebat, quod cum Dario à ministris indicaretur, & ille iratus, eum furti argueret, respondit Alexander, hunc morem obseruari in curia Alexandri, & se putasse talem ibi obseruari; placato rege; & facto silentio, vnus ex conuiuantibus, Pasarges nomine, qui aliquando in hospitio susceptus fuerat à Philippo, cæpit cognoscere Alexandrum. Quod Alexander sentiens vnà cum poculis quæ sinu gestabat, prosiliens, exijt, & mox præ foribus, vnum ex Persis tenentem equum suum, transfodit gladio, & fugæ consuluit, equo ascenso. Persæ autem insecuti sunt eum, sed eorum mollicies tardior & Alexandri cursus efficacior fuit: Darius autem damno hostis elapsi nimio mærore affectus est.

Alexander ementito habitu cænat cum Dario.

Alexander sciens se esse cognitum fugam dedit.

Valerius lib. 4. Alexander Darij castris in quibus omnes necessarij eius erāt potitus Ephestione sibi gratissimo latus suum tegente, ad eos colloquentes venit. Darij vero mater, Ephestionem, quia & in statura & forma præstabat, more Persarum adulata tanquam Alexandrum salutauit, admonita vero erroris per summam trepidationem verba quærebat excusationis. Cui Alexander. Nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris; nam hic Alexander est: ô donum inclytæ vocis, maximi enim animi rex etiam totum orbem terrarum aut victoris aut spe pacis complexus, tam paucis verbis se cum comite suo partitus est.

Quintus Curtius 3. Diod. Sic. in vita Alexandri.

Historia Alexandri. Alexander ad fluuium rediens incidit in alium locum non congelatum: Vnde ipse & equus eius simul in profunda ceruicantes, prosiliunt, erat autem nox; ipse vero equo impulso natans exijt, offenditque Eumedum, cui cunctum rei ordinem explicat, & eodem narratu Principes suos lætificat, sequenti die instructam, ordinatamque aciem, iuxta Strangam collocauit.

De vltimo congressu & victoria Alexandri.

CAP. XXXVI.

INterea Darius cum suis aduentabat.

Iustinus lib. 11. Et ecce repente confectum curis Alexandrum ante pugnam somnus arripuit. Cumque ad pugnam solus rex deesset, à Parmenione egre excitatus, quærentibus somni causas omnibus inter

Alexandri somnus profundus.

inter pericula; cum etiam in otio somni, semper parcior fuerit, magnoque se æstu liberatum, dixit: Somnumque sibi à repetina securitate datum, quod scilicet cum omnibus Darij copiis confligeret, veritum longâ belli moram si Persæ exercitum diuisissent.

Historia Alexandri. Statuit itaque Alexander, vt nemo de suis fluuium transiret, datque locum Persis transeundi. Commissoque prælio facta est vtrinque strages magna, tandem Persæ fugiunt, Dario præcedente: Cumque omnes pariter fluuium inconsulte irruerent, Stranga suum officium efficit: omnesque ingressos submergit & necat: reliquos, Macedones insecuti obtruncant.

Alexander victor hostes persequitur.

Iustinus lib. 11. Raro in vllo prælio tantum sanguinis fusum est.

Historia Alexandri. Darius autem cum vinci suos videret, mori & ipse voluit, sed à proximis fugere compulsus est: Suadentibus deinde quibusdam, vt pons Cydni fluminis pro aditu hostium impediendo intercluderetur, ait, non ita se saluti suæ velle consultum, vt tot millia sociorum hostibus obiiciantur, debere & aliis fugæ viã patere quæ patuerit sibi.

Quintus Curtius. Alexãder autem periculosissima quæque aggrediebatur, & vbi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexit, eo se semper immergebat, periculaque sua non militis esse volebat.

Alexandri magnanimitas.

Martianus lib. 7. In Alexandri victoria lunam secunda noctis hora defecisse Seruius nobilis in Arabia nunciauit, quod in Sicilia in exortus primi splendore conspectum est: similiter Alpiano & Fronteio consulibus 11. Kalend. Maij defecit sol: quod in Cãpania hora diei 7. contigit: in Armenia 11, euenit: quod factum est spheræ circuitu moras per inflexus rotunditatis variante.

Incidentia quædam.

De Persecutione Darij.

CAP. XXXVII.

Epistola Darij ad Alexandrũ post victoriam.

Historia Alexandri. Tunc Darius omni spe meliori deposita, ingressus regiam suam, humi sese mirabiliter eiulabundus prostrauit, lamentatione nimia fatigatus: tandem quiescens scribit Alexandro, in hunc modum, Domino meo Alexandro Darius salutem.

Competentius feceris si miserationem impartiaris illis, quos tibi fortuna subiugauit, quæso igitur vt Matris, Coniugisque, ac filiarum nostrarum, vt te dignum est, meminisse digneris, mihique remittas eas, eius tibi beneuolentiæ vicissitudine spondeo, vt thesauros omnes quoscunque reges ac patres mei humi suffossos mihi reliquerunt, ipse tibi tradam. Persarum quoque ac Medorum & aliarum gentium tibi regnum concedo.

Quod cum Alexander se non facturum diceret: tunc Darius Porro Regi scripsit, vt ei auxiliaretur contra Alexandrum: multa illi promittens quod Alexandrum non latuit, acceleratque Darium præuenire, antequam in Caspias portas intraret.

Martianus lib. 6. *de Geometria.* Portę autem Caspiæ sunt cautium præscisiones, ferreis trabibus obseratæ, quę verno tempore, etiam ferreis serpentibus obcluduntur.

Iosephus. Cumque persequeretur Alexander Darium, & transire deberet mare Pamphilicum, Deo volente, legitur mare illud fuisse diuisum: qui regnum Persarum per eum delere voluit.

Iustinus l. 11. *& Orosius lib.* 3. Hoc prælio Alexander ad se imperium Asiæ rapuit, quinto vel sexto regni sui anno, cuius tanta fælicitas fuit, vt post hoc nemo rebellare ausus sit. 34. diebus prædam percensuit, in vrbe deinde clausa 40. millia talentorum inuenit. Expugnat, & Persepolim caput Persici regni vrbem multis annis illustrem, refertamque orbis terrarum spoliis, quæ nutui eius primum paruerunt.

Iustinus lib. 11. inter hæc octingenti Græci occurrerunt Alexandro, quos Darius captiuos tenuerat, truncata corporis parte. Quibus cum dedisset Alexander redeundi copiam, maluerunt agros ibidem accipere, quàm fœdum sui conspectum reportare.

Historia Alexandri. Aderant autem Dario fugam molienti duo Satrapæ, Bessus & Nabarzanes: hi in gratiam Alexandri eum solitarium opprimunt, & lætaliter vulnerant: aufugiuntque, donec dignoscerent quo se res verteret.

A Besso & Nabarzane occiditur Darius.

De morte eiusdem: consummatione pugnatorum in tribus prœliis.

CAP. XXXVIII.

Iustinus lib. 11. Interea Alexander comperit Darium à cognatis suis catenis & compedibus aureis vinctum in vico Parthorum, cui nomen Thara.

Historia Alexandri. Ad quem cum venisset Alexander, ille manus supplices tendens & attrectans genua Alexandri, vt poterat, tandem sic eum alloquitur. En mihi in tali fortuna constituto, magnum adest mortis meæ solatium, quod in tuis manibus (ô Alexander Regum fortissime) spiritum effundam, quare quæso ne inuideas mihi sepulturam, quam mihi cum Persis, tui Macedones exequantur rogo: Sysigambim matrem meam, & Statiram vxorẽ in manus tuas commendo, filiam vero * Roxanam hac prece tibi commendo, vt eam coniugio tuo dignam censeas: his dictis spiritum exhalauit. Alexander vero multis lachrymis ad regiam dignitatem, ritu Persarum eum sepeliri iussit.

Oratio Darij ad Alexandrum.

** Quintus Curtius l.* 10. *dicit se Satyram maiorem Darij filiã, matrimonio copulasse: Iuniorẽ Dyrpetim Ephestioni in vxorem dedisse.*

Orosius lib. 3. Tribus his præliis, totidemq; annis, quinquies decies centena peditum, equitumque millia consumpta sunt: & hæc ex eo regno illisque populis, vnde iam per annos non multo plures decies nonies centena millia profligata referuntur.

Iustinus l. 12. Alexander in persequendo Darium amissos milites magnis funerum impensis extulit, reliquis sociis tredecem millia talentorum diuisit, equorum maior pars æstu amissa, inutiles facti, qui superfuerant, pecunia centum 90. millia talentorum Ecbatanis nuper congesta, eique Parmenio præpositus est. Interea Agis Rex Lacedæmoniorum in Græcia rebellans ab Antipatro opprimitur.

Quintus Curtius. Quod Alexander audiens, hostes quidem vinci gauisus est, sed Antipatrem vicisse: tacitus quidem indignabatur, suæ demptum gloriæ existimans, quicquid cessisset alienæ.

Hieronymus. Igitur anno 6. regni sui, anno secundo Olympiadis 112. Alexander interfecto Dario Babylone obtinuit. In quo regnum Persarum destructum est, quod permansit annis 231. per Reges 14. à primo Cyro vsque ad vltimum Darium, Arsami filium.

Regnũ Persarũ destructũ est anno mũdi 3624. *ætatis* 5. 261.

De Anaximene, & de Epicuro Philosophis.

CAP. XXXIX.

Anaximenes magister Alexãdri in arte oratoria.

Author. In illo tempore Anaximenes & Epicurus clari habentur: non est autem iste Anaximenes Physicus, discipulus Anaximandri: qui superius positus est in Olympiade 56. sed Anaximenes orator, qui fuit magister Alexandri Magni in arte oratoria: qui à quibusdam creditur historiam Alexandri (quæ sine nomine fertur) scripsisse: de hoc refert Valerius libro 7. cap. 3. quod cum Alexander ad diruendam Lampsacum ciuitatem cum impetu ferretur, progressum extra mænia obuiam habuit Anaximenem præceptorem suum: sciensque quod preces iræ eius opponeret, iurauit se non facturum quicquid petiisset: Peto ergo (inquit) vt Lampsacum diruas: ita salus vrbis vnius vaframenti beneficio, obtenta est.

Suidas 2. *Pãsan. Elia ca.*

Epicuri autem licet ipse, vt ait Hieronymus, litteras non didicerit, & artem disputandi teste Boetio ignorauerit: tamen multa ipsius egregie dicta reperiuntur.

Tertullianus in apologetico. Epicurus omnem cruciatum, doloremque depreciat, modicum quidem contemptibilem pronunciando, magnum vero, non diuturnum.

Epicurus omnem dolorem depreciat.

De sententiis Epicuri contra corporis voluptates.

CAP. XL.

Hieronymus contra Ioui. li.1. Epicurus assertor voluptatis, quanquam discipulus eius Methrodorus Leontiam habuerit vxorem: raro dicit sapienti ineunda coniugia, quia multa incommoda admixta sunt nuptiis. Et quomodo diuitię, & honores, & corporum sanitates &c. quæ indifferentia nominamus, nec bona nec mala sunt, sed velut in meditullio posita vsu & euentu vel bona vel mala fiunt: ita & vxores sitas in bonorum malorumque confinio: graue autem esse viro sapienti venire in dubiũ, vtrum bonam an malam ducturus sit.

Epicurus prædicat abstinentiam.

Idem 2. Quod autem mirandum sit, Epicurus voluptatis assertor omnes libros suos repleuit oleribus, & pomis: & vilibus cibis dicens esse viuendum, quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura, & miseria præparentur, maiorem pœnam habent in inquirendo quam voluptatem, in abutendo. Corpora etiam nostra cibo tantum, & potu indigere, quæ aqua & panis sunt, cætera & his similia, ibi naturæ satisfactum. Quicquid supra fuerit, non ad vitæ necessitatem spectare, sed ad vitium voluptatis asserit: præterea eos qui carnibus vescuntur, indigere etiam his quæ non sunt carnium, qui simplici victu coutuntur, eos carnes non quærere. Sapientiæ quoque operam dare non posse, si mensæ abundantiam cogitemus, quæ labore nimio & cura indiget.

De dictis eius moralibus & eiusdem erroribus.

CAP. XLI.

Dicta Epicuri laudabilia.

Autor. Seneca quoque de elegantioribus dictis Epicuri, multa in libris suis excerpsit, quorũ ista sunt, quæ subiecimus.

Honesta res est læta paupertas: Illa vero non est paupertas, si læta non est.

Satis magnum alter alteri theatrum sumus.

Nemo non ita exit de vita tanquam intrauit.

Si cui sua non videntur amplissima, licet totius mundi Dominus sit, tamen miser est.

Aliquis vir bonus eligendus est nobis, ac semper ante oculos habendus: vt sic tanquam illo spectante, viuamus, & omnia, tanquam illo vidente, faciamus.

Si ad naturam viuas, nunquam eris pauper: Si ad opiniones, nunquam eris diues, exiguum enim natura desiderat, opinio immensum.

Multis parasse diuitias non finis miseriarum fuit, sed imitatio.

Ante circunspiciendum est cum quibus edas & bibas, quam quid edas & bibas, nam sine amico misera Leonis ac Lupi vita est.

Si vis diuitem facere, non pecuniæ adiiciendum, sed cupiditati detrahendum est.

Ridiculum est currere ad mortem tædio vitæ.

Quid tam ridiculum quam appetere mortem, cum vitam inquietam tibi feceris metu mortis? Sic fac omnia tanquam spectet Epicurus.

Diuitiæ sunt ad legem naturæ composita paupertas.

Initium salutis est, cũ notitia peccati, meditari mortem.

Ira immoderata insaniam gignit.

Idemque dicit. Non potationes, non commessationes, nec copulæ fœminarum, nec copia piscium, & aliorum huiusmodi, quę splendido vsu parantur conuiuij, suauem vitam faciunt, sed sobria disputatio.

Hi copiis conuiuij moderate vtuntur, qui non immoderate eas quærũt, multæ enim ex deliciarum epulis molestiæ generantur.

Errauit Epicurus in multis.

Hactenus de dictis eius laudabilibus: Errauit autem in multis plusquam omnes philosophi, nam putauit Deum res humanas non curare, sed ociosum esse, & nihil agere, dixitque voluptatem summum bonum esse, & animas cum corporibus interire: primo errori respōdet Seneca in lib. 4. de beneficiis, & Lactantius in lib. de opificio corporis humani: secundo respondet Tullius in l. de officiis; & Ambrosius in lib. eiusdem tituli, & Aug. in lib. de ciu. Dei. Tertio respondet idem Cicero in lib. de senectute, & in libro de Republica, & in Tusculanis.

De insolentia Alexandri post victoriam.

CAP. XLII.

Alexander capiti Persicũ diadema circumdat.

Iustinus lib. 12. Post hæc Alexander habitum Regum Persarum & diadema, insolitum antea Regibus Macedonicis (velut in leges eorum quos vicerat transiret) assumit. Quæ ne inuidiosus in se vno conspiceret, amicos quoque suos longam vestem auratam purpuramque sumere iubet, inter Pellicum regiarum gregem, electæ pulchritudinis & nobilitatis, noctium vices diuidit. His rebus ingentes epularum apparatus adiicit, ne ieiuna & destructa luxuria videatur: Conuiuiumque iuxta regiam magnificentiam ludis exornat, immemor prorsus tantas opes amitti his moribus, non quæri solere. Cæpit quoque in suos sæuire, non regio sed hostili odio, indignans se carpi sermonibus dicentium eum Philippi patris patriæque mores subuertisse, propter quæ crimina Parmenion senex dignitate regi proximus, cum Philota filio de vtroque prius habitis quæstionibus interficitur. Post hæc Drancas, Euergetas, Parynias, Parapammenos, Adaspios, cæterosque populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit. Caucasus autem ipse est mons Taurus, qui pene mediatenus orbis conscius, quem peragrasset, nisi maria restitissent, hic plura nomina per diuersa loca habet, nam idem est Sarpedon, & Caucasus, & Portæ Caspiæ vel Armeniæ & Mireanus, & Coraxicus & Scythicus, & Ceraunias.

Vide Curtiũ lib. 6.

Alexander præfectos suos occidi iubet.

Mons Caucasus.

Isidorus lib. 14. Mons *Caucasus* ab India vsque ad Taurum porrectus pro gentium ac linguarum varietate quoquo versum vadit, diuersis nominibus nuncupatur: vbi autem ad orientem in excelsiorem consurgit sublimitatem, propter niuium candorem Caucasus nuncupatur: nam orientali lingua Caucasum significat candidum, id est densissimis niuibus candicantem; vnde & Scythę, qui eidem monti iunguntur, Casim eundem dicunt. Casim enim apud eos candor siue nix dicitur: Hæ sunt gentes quas subegit Alexander circa Caucasum montem.

De reclusione 10. tribuum.

CAP. XLIII.

Comestor cap. 5. Alexander noluit concedere libertatem decem tribubus, eo quod immolando vitulis aureis recesserint à Deo Israel.

Ex historia Scholastica. Cum venisset Alexander ad mōtes Caspios, miserunt filij captiuitatis 10. tribuum, postulantes ab eo egrediendi licentiam, ex edicto enim tenebantur egredi non licere. Cumque quæsisset causam captiuitatis, accepit eos aperte recessisse à Deo Israel, vitulis aureis immolando, & per prophetas esse prædictum eos, à captiuitate non redituros. Tunc Alexander respondit, quod digni erant arctius includi. Cumque angusta viarum obstrueret molibus bituminatis, & videret laborem humanum ad hoc non sufficere, orauit Dominum Deum Israel, vt opus illud compleret; & accesserunt ad se inuicem prærupta montium; ex quo liquido apparet non esse voluntatem Dei vt exeant: egredientur tamen circa finem mundi magnam hominum stragem facturi: hic addit Iosephus dicens, Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli?

Alexander licet infidelis obtinuit à Deo vt prærupta montium ad se inuicem accederent.

Solinus. Portæ Caspiæ panduntur itinere manufacto longo 8. millibus passuum, nam latitudo vix plaustro est permeabilis. In his angustiis etiam illud asperum est, quod præcisorum laterum saxa liquentibus inter se salis venis exsudant humorem affluentissimum, qui constrictus vi caloris velut in æstiuam glaciem corporatur, & ita labes inuia accessum negat: præterea 8. & 20. millibus

bus passuum tractus omnis quoquomodo inde pergatur, nullis puteis vel fontibus humo arida sine præsidio, sitit. Tunc serpentes vndique gentium conuenæ, à verno statim die illuc confluunt, & ita periculi & difficultatis concordia, ad Caspios nisi hyeme accessus negatur.

De vltione necis Darij per Alexandrum & de Alexandriis quas ædificauit.

Cap. XLIV.

Historia Alexandri. Alexander cum scire vellet qui Darium regem interfecerant; ait; gaudeo me hostem maximum subiugasse, & licet ipse executus nō sim, habeo gratiam condignam rependere his, qui beneuolentiam suam erga me protestati sunt: hortor igitur vt se prodant: iuro igitur patris matrisque meæ maiestatem: sublimes illos, & notissimos me facturum. Quo audito Bessus & Nabarzanes se produnt, quos Alexander in altissimo loco iussit crucifigi, dicens se iuramentum non transgredi, nec se esse reum periurij, quia sublimes eos ac notissimos omnibus fecerat.

De supplicij genere quo Bessus affectus est variè authores. Fuit Bessus vt ait Iustinus.

Iustinus lib.12. Vnus autem ex amicis Darij vinctus, ad eum perductus est, qui Darium non solum prodiderat, sed etiam interfecerat: quem Alexander in vltionem proditionis, fratri Darij tradidit cruciandum.

Quintus Curtius. Dicebat enim falli eos qui proditionis præmium ab eo expectarent, immo violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem vltoremque.

Iustinus vbi supra. Tunc Alexander vt in illis terris nomen suum relinqueret, vrbem Alexandriam super amnem Tanaim condidit, intra diem septimumdecimum muro sex millium passuum consummato, translatis eò trium ciuitatum populis: quas Cyrus condiderat.

Martianus lib. 7. Alexander in Ponto fecit secundam Alexādriam, quæ post excisa est, sed reparata ab Antiocho Seleuci filio; & Selucia dicta est.

Iustinus vbi supra. In Bactrianis quoque Sogdianisque 12. vrbes condidit, distributis his, quoscunque in exercitu seditiosos habebat.

Historia Alexandri. Has omnes suo de nomine Alexandrias vocauit, Alexandria Bucephala à nomine equi sui: Alexādria mōtuosa: Alexādria apud Porū: Alexādria Sythia: Alexandria Babylonis: Alexandria apud Massagetas: Alexandria apud Ægyptum: Alexandria apud Origala: Alexandria apud Grauicum, Alexandria apud Troadam, Alexandria apud Tygridem fluuium, Alexandria apud Scantum. Insigniuit quoque muros earum primorum quinque elementorum Græcorum caracteribus, vt legeretur in eis: *Alexander rex genus Iouis fecit.* A.R.G.I.F.

Alexander alias vrbes condit.

De Clithone quem occidit, & postea pænituit.

Cap. XLV.

Qvadam die in solemni conuiuio, orta inter amicos Alexandri ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, cæpit se ipse præferri patri, & rerum suarum magnitudinem cœlo tenus extollere, assentante maiore cōuiuarum parte: Clithus autem fiducia amicitiæ regiæ cuius palmam tenebat, senex & sapiens Philippi memoriam tuebatur, ob quod iratus Rex, telo à satellite rapto, eundem in conuiuio trucidauit. Qua cæde exultās, mortuo patrocinium Philippi laudemque paternæ militiæ obiectat. Postea vero intellecto facinore, occidere voluit se: flens ergo, mortuum amplectebatur, & vulnera tractabat, & quasi audienti confitebatur dementiam: interfecissetque se, nisi amici interuenissent. Recordabatur enim, quod nutrix sua, soror Clithi fuerat, & quod tot amicos interfecerat, Parmenionem, & Philotam, Amyntā, Consobrinum, Nouercam suam, & fratres suos: Attalumque & Eurilocum & Pausaniam, & alios Macedoniæ principes.

Clithus ab Alexandro trucidatur.

Et mansit hac voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Vide Plut.

Iustinus lib. 12. Alexander ergo quatuor diebus non comedit: ob hæc illi quatriduo perseuerata est inedia, donec exercitus vniuersi precibus exoratus est: multum vero illi profuere preces Calisthenis philosophi, & condiscipuli sui apud Aristotelem familiaris illi, & tunc ab ipso rege ad prodenda memoriæ acta eius acciti.

Rogabat exercitus ne ita mortem vnius doleat, vt vniuersos perdat.

De Calisthene philosopho & eius auditore Lisimacho.

Cap. XLVI.

Ivstinus. Reuocato igitur in bella animo, Chorasmos & Dahas in deditionem accepit: tunc non salutari tantum, sed adorari se iubet, acerrimus inter recusantes extitit Calisthenes, ob quod iratus Alexander, insidiarum sibi paratarum finxit eum cōscium, truncatisque crudeliter omnibus eius membris, abscissis auribus & naso & labiis, deforme ac miserandū spectaculum reddidit: Insuper in cauea eum cum cane claudi iussit, & ad metum cæterorum circunferri. Quo facto, Lysimachus Calisthenis auditor, præcepta virtutis accipere ab eo solitus, misertus tanti viri, non culpæ: sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedia calamitatum dedit. Quo audito, Alexāder Lysimachum obiici Leoni iubet, sed cum ad conspectum eius concitatus Leo impetum fecisset: manum amiculo inuolutam Lysimachus in os Leonis immersit: abreptaque lingua feram exanimauit: quod cum nūciatum Regi esset, admiratio in satisfactionem cessit, qui chariorem eum propter constantiam tātæ virtutis, habuit. Lysimachus quoque animo magno Regis, veluti parentis contumeliam tulit: multi autem Principes Macedonum, qui Alexandrum adorari nolebant, ab eo sub specie insidiarum interfecti sunt: retentus est tamen à Macedonibus modus salutandi regis, explosa adoratione.

Alexander non salutari sed adorari se iubet. Calisthenes miserrime ab Alexandro tractatur.

Lysimachus Leoni obiectus.

Valerius l.7. Aristoteles Calisthenem auditorem suum ad Alexandrum mittens monuit, vt cum eo quam iucundissime loqueretur, quo scilicet apud regias aures, vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrum Macedonum Persica salutatione gaudentem obiurgat; & ad Maiorum mores inuitum reuocare beneuolè perseuerat: spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiam egit.

Plut. Alex. Laert. Cur. 8. Iustin. 15.

De itinere Alexandri in Indiam & de natura illius terræ.

Cap. XLVII.

Historia Alexandri. Post hæc Alexander Indiam petit, quæ est principiū Orientis vnde Asia consurgit.

Orosius lib. 1. cap. 2. Asia ad mediam frontem Orientis habet in Oceano Eoo, ostia fluminis Gangis: à sinistra promontorium Caligardamna, cui subiacet ad Eurum insula Taprobane, ex qua Indicus Oceanus vocari incipit, ad dexteram habet Imai montes: vbi Caucasus deficit, promontorium Samaram: cui ad Aquilonem subiacent ostia fluminis Ottorogorræ, ex quo Oceanus Sericus appellatur. In his finibus India est, quæ habet ab occidente flumen Indum, quod rubro mari accurrit: à Septentrione montem Caucasum, reliqua (vt dixi) Eoo Indico terminatur Oceano: hæc habet gentes 44. absque Insula Taprobanes quæ habet 10. ciuitates, & absque aliis Insulis habitabilibus plurimis.

Asia descriptio.

Martianus lib. 6. In India singulis annis æstates duæ; & bis fruges metuntur: hyeme Ethesias profert: quinque millia oppidorum habuit: mundi pars tertia credebatur.

Solinus cap. 60. Indorum vero nemora tam celsa sunt vt transiaci neque sagittis quidem possint. In India quoque sunt nationes capitibus caninis armatæ, amictæ vestitu tergorum: ad sermonem humanum nulla voce, sed latratibus tantum sonantes, rictibusque asperis.

Monstruosi homines.

De Ingressu illius, & legatione Pori Regis ad eundem.

CAP. XLVIII.

Littera Pori ad Alexandrum comminatoria.

Historia Alexandri. Ingresso Alexandro in Indiam, mox obuij fuerunt ei legati, quos Porus miserat cum his literis.

Incursanti, infestantique tibi fines hos suadeo, vt cum te hominem memineris, nihil ad Deos moliaris: potes quippe nosse quis ille ego sum, & quod nulli aduersum noceat fortunæ: quare iubeo te hinc ad tuas Græcias contentum, redire. Neque enim si nobis Græcia vestra opus esset, non olim subacta Indis esset: sed quoniam inutilis est nobis, nihilque dignum opibus nostris habet, neque quæsita est, neque quæretur.

Hæ literæ nihil terruerunt Alexandrum.

Iustinus lib. 12. Ingrediens autem in Indiam phaleras equorum & arma militum argento obduxit, exercitumque suum ab argenteis clypeis Argyraspidas appellauit. Cumque ad vrbem Nysam venisset oppidanis non repugnantibus, fiducia religionis Liberi patris, à quo vrbs condita erat, parci iussit. Tunc ad spectaculū sacri montis duxit exercitum naturalibus bonis vitæ hederaque nō aliter vestiti, quam si manu cultus colentiumque industria esset ornatus: exercitus autem vbi ad montem accesserit, repente furere cæpit, & in vlulatus Liberi, cum stupore Regis sine noxa discurrere: vt intelligeret Alexander, se suo exercitui magis, quam oppidanis parcendo consuluisse: inde regna Cleophidis Reginæ petiit. Quę cum se dedisset ei, concubitu redemptum Regnum ab Alexandro recepit: illecebris consecuta, quod vi non poterat: filiumque ab eo genitum Alexandrum nominauit qui postea regnauit Indis. Cleophis autem Regina prostrata pudicitia, scortum regium ab Indis deinceps est appellata.

Quem Merū incolæ appellant. Curt. lib. 7.

Cleophis scortū regiū appellatur.

Porrò insectante Alexandro in India quosdam palantes hostes: cum à satellitum turba præ celeritate desertus esset, solus ei Lysimachus per immensas arenarum moles, comes fuit. Quod idem frater eius Philippus cum ante facere voluisset, inter manus Regis expirauit. Sed Lysimachum Alexander equo desiliens hastæ cuspide ita in fronte vulnerauit, vt sanguis aliter claudi non posset, quam vt diadema sibi demptum Rex alligandi vulneris cura, capiti eius imponeret, quod auspicium primū futuræ regiæ maiestatis Lysimacho fuit.

Qualiter Alexander Porum bello superauit.

CAP. XLIX.

Porus bello præparatus, exercitum suum Macedonas inuadere iubet, Regem Alexandrum priuatum sibi hostem deposcit: nec Alexander pugnæ moram fecit.

Historia Alexandri. Sed in prima congressione equus Alexandri Bucephalus dextra Pori ictus occubuit. Id autem Macedonibus supra omnia quæ possunt in præliis accidere incommoda, ingratum fuit.

Bucephalus à Poro occiditur.

Iustinus lib. 12. Alexander equo deiectus concursu satellitum liberatus est.

Historia Alexandri. Neglecto igitur omni opere bellandi, Alexander exanimem equum cauda comprehensum, in partes retrahit: metuens ne spolium Indi raperent, quod sibi esset valde pudibundum: atque ita induciis receptis, datur vtrique spacium 20. dierum vel sanandi vulneratos, vel sepeliendi mortuos. In his diebus iniit Alexander consilium, vt Porum ad singulare certamen prouocaret, dicens, Imperatores inde laudem captare nō posse, vnde subditis suis periculum fieret, quod & Poro placuit: consideranti exiguitatem corporis Alexandri, cum ipse * quinque cubitorum, Alexander vero trium tantummodo, mensuraretur.

* *statura fuit quatuor cubitorū & palmi vt ait Plinius.*

Ex epistola Alexandri ad Aristotelem Interea Alexander deposito cultu regio, & assumpto habitu militari, peruenit in castellum Pori, quasi quiddam vini, & carnis empturus: quem sciscitatus est Porus, quid faceret Alexander, aut cuius ætatis esset: cui Alexander respondit, tanquam homo senior dux noster in tabernaculo suo se accenso ignis calore reficit. Tunc ille gaudio alacer quod cum sene decrepito prælium esset commissurus, cum ipse esset iuuenis elatus tumore. Quid ergo inquit non respicit ætatem suam? Tunc Alexander dixit, se gregariū esse Macedonum militem, & ignorare quid faceret Alexander. Cui Porus tradidit epistolam minis plenam multa ei pollicitus, si eam traderet Regi Alexandro: Alexāder autem iurauit illi facturum, vt litteræ illæ in manus Alexandri peruenirent.

Alexādri habitu militari & ignoto loquitur Poro.

Historia Alexandri. Igitur cum dies pariter & locus prælio instituissent, fieretque pugna regalis, diu anceps: Alexandro locum vulneris rimante, & Poro ipsum declinante: tandem Porus ex quadam repentina tumultuatione suorum, conuersus vt videret quidnam esset id: protinus Alexander eius inguina gladio transfodit, eumque prostrauit. Quo viso Indi mox in Alexandrum insurgere conabantur: Alexander autem manu silentium poscens: tumultum repressit, rationeque ab eo reddita, omnis vis Indorum se illi subdidit.

Alexander & Porus singulari certamine pugnāt, & Porus prosternitur.

Author. Hæc historia Alexandri: Iustinus autem dicit, in primo bello, in quo equus Alexandri vulneratus est: Porum multis vulneribus obrutum, & captum fuisse, qui victum se adeo doluit, vt cum veniam ab hoste accepisset, neque cibum sumere voluerit, neque vulnera curari passus sit: ægreque sit ab eo obtentum, vt vellet viuere: quem Alexander ob honorem virtutis, incolumen in regnum suum remisit: duas vrbes ibi condidit, Nicæam & Bucephalam.

De gloria exercitus & basilica Pori.

CAP. L.

Discriptio domus Regia Pori.

Ex *epistola Alexandri ad Aristotelem.* In exercitu Pori fuere præter peditum copias 13. millia, octingentæ quadrigæ, omnes falcatæ: capti sunt ibi elephanti 400. qui turres gestabant cum iaculatoribus superpositis: in domo regia Pori erant columnæ aureæ solidæ: ingenti crassitudine atque altitudine cū capitellis numero 400. auratique parietes, * laminarum crassitudine digitali: vineta * solida ex auro, sarmentumque inter columnas pendebat, in qua erant folia aurea, & racemi chrystallini lychnis interpositis, distinguentibus smaragdis: Thalami, & cubicula omnia margaritis, vnionibusque, & carbunculis ornata erant: fores eburneæ, lacunaria ebenina, testudines cupressini, in quibus lauabantur in balnearibus: statuæ quoquæ ex auro solidæ cum crateribus aureis & innumeri thesauri. Forinsicæ domus parietes innumerabilia gemmarum genera variis coloribus oberrabant: in aula palatij auium diuersa genera vnguibus rostrisque inauratis, pro inauribus & torquibus Margaritas, vt vniones, gerentia: multa ibi gemmea & chrystallina vasa potatoria, & sextariola multa aurea, inuenta sunt, raro argentea: quibus omnibus in potestatem redactis Alexander aureis laminis totum agmen inclusit, fecitque signa & vexilla aurea, & tanta erat auri præda, vt vix eam milites ferre possent: aurum vehebant Elephantes ingentis magnitudinis mille, In equis quoque & mulis & Camelis & Elephantis erant fræna aurea: fueruntque tunc in exercitu Alexandri quadrigæ equorū omnes falcatæ quadringenta, bigæ. 1200. equitū turmæ 30. millia, peditū 350. millia: mulorum castrensium, ad arma & sarcinas militum subuehendas circiter duo millia: Camelorum, Dromedariorum, & Boum duo millia, qui frumenta vehebant: & armentorum ad vsus carnis quotidianos ingens numerus sequebatur.

* *alias gemmarum.*
* *alias vineam solidā.*

De

De itinere Alexandri per Oceani litora.

CAP. LI.

IVstinus lib. 12. Post hæc Alexander Persidas, & Gangaridas expugnat : cum autem ad Euphites venisset, vbi cum 200. millia equitum operiebantur: voluit omnis exercitus in patriam reuerti: quem Alexander oratione sedauit: dehinc Alexander ad amnem Acesinem pergit: per hunc in Oceanum deuehitur: vbi Hiacensanas, & Sileos, quos Hercules condidit, in deditionem accepit: hinc in Ambros & * Sycambros nauigat: quæ gentes eum susceperunt, cum armatis 80. millibus peditum, & 60. millibus equitum: quibus victis, exercitum eorum ad vrbem depulit, desertam à defensoribus: in quam primus de muro dissiluit, sine vllo satellite, & vnus tot millium hostium impetum sustinuit: donec cognito eius periculo, omnis exercitus cum eo dissiluit muris deiectis in prælio sagitta sub mamma traiectus est: & cum sanguinis fluxu deficeret, tamen genu posito tamdiu præliatus est, donec eum à quo vulneratus fuerat occideret; curatio vulneris grauior ipso vulnere fuit.

** Sugãbros Apud Mallos hãc pugnam factã Plut. scribit, qui sunt Indorũ pugnacissimi.*

Alexander vulneratur.

Seneca. Huius vulneris dolore dum angustiaretur, dicebat: omnes me iurant Iouis esse filium: hoc vulnus hominem esse clamat.

Iustinus lib. 12. Igitur rebus ordinatis Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit, ipse autem cum lectissima manu nauibus conscensis, Oceani littora peragrat.

Aug. lib. 4. de ciu. Dei. cap. 4. Quæ dum peragraret, comprehensus est ab eo Dyonides Archipirata quidam: Interrogatusque ab Alexandro, quid sibi videretur, vt mare haberet infestum? respondit, quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: tu quia magna classe, Imperator: & reuera remota iustitia: quid sunt regna nisi magna latrocinia? quia & latrocinia quid sunt, nisi parua regna?

Dyonides cõprehenditur ab Alexãdro & libera cõtumacia eius quæstioni respondit.

De Candace regina, & eius fœdere cum Alexandro.

CAP. LII.

HIstoria Alexandri. Interea Candax Regina audiens famam Alexandri, misit vnum de pictoribus suis, iussitque vt diligentissimè imaginem eius depingeret, sibique deferret. Iam vero Alexander miserat ei litteras iura amicitiæ continentes, ipsaque illi rescripsit, hoc sibi præ omnibus placere, vt fœdus illud perpetuum inter se mansurum, consumment: addiditque: habebis ergo tibi ex nobis amicitiæ argumentum centum laterculos auri grandissimos, Æthiopes impuberes, quingétos: Psittacos 6. Phrigas 6. & præter hæc, Hammoni Deo coronam ex margaritis, & smaragdis, etiam Thoreumatis præciosiorem: & loculos refertissimos cuiusque generis margaritarum atque gemmarum ad 10. numerum: aliosque loculos eburneos 80. & in deliciis tuis, ferarum genera: quæ sunt nostratia, Elephantos 300. Leopardosque 6. Rinocerotas 80. Pantheras 8. Canes etiam in homines, efferacissimos 90. Tauros 300. virgas alias vectes ebeninas, mille quingentas: ad hæc transferenda, misit Alexander.

Candax regina procurauit imaginem Alexandri.

Interea contigit, vt filius eiusdem Candacis, Candaulus: alias Condeolus nomine, dum ad sacrificandum iret, quodam Ebericorum regulo subripiente vxore priuaretur. Qui mox confugit ad Alexandri auxilium: quem comprehensum satellites primum obtulerũt Ptolemæo, qui tunc post regem primus erat in ordine. Alexander autem Ptolemæum regiis ornamentis indutum procedere iussit: & sese, pro Antigono satellite, obtulit. Qui iussus à Ptolemæo ferre Candaulo, aliàs Candeolo, auxilium, assumptis quatuor millibus militum, cum eo profectus est, & sic vxorem recuperauit ablatam. Quibus peractis, cum puer Ptolemæo gratias referret. Ille dixit se velle videre matrem eius, sed prius velle mittere Antigonum pro internuncio. Sicque Alexander sub nomine Antigoni assumptis paucis cum Candaulo profectus est: occurritque filio mater aduentanti, quæ Alexandrum comprehensum, deosculata est, & circunquaque illum deducens ostendit ei diuitias suas. Alexander autem dicebat se multo mirabiliora in Græcia vidisse: cui illa: videtur mihi quod tuipse sis Alexander: quo negante, duxit eum in secretiorem aulam, & ostendit ei imaginem eius dicens, intuere imaginem hanc, & videbis Candacem Alexandro solertiorem: at ille frendens, quærebatur se non habere gladium suum secum. Cui Regina: depone hunc metum: nam fidem quam filio meo seruasti, semper tibi seruabo: Cunctis reliquis esto Antigonus, mihi vero Alexander eris. Caractor autem filius Candacis iunior, (qui filiam Pori habebat vxorem) volebat interficere Alexandrum instinctu vxoris suæ sub nomine Antigoni, sed mater restitit.

Alexander sub nomine Antigoni recuperauit vxorem Cãdauli, & sub eo nomine vadit ad Cãdacem à qua tamen dignoscitur.

De mirabilibus quæ vidit Alexander in India.

CAP. LIII.

EX *epistola Alexandri ad Aristotelem.* Igitur mese Maio victus est Darius, mense Iulio victus est Porus, acceptis Alexander 150. ducibus Indorum qui breuitates itinerum nouerant: profectus est mense Augusto per feruentes Sole arenas, & loca arida de Phasiate volens ire in Bactriacem, & ad penitus abditos Seras, quod genus hominum è foliis arborum decerpendo lanuginem ex syluestri vellere vestes detexunt. Cæpit igitur exercitus siti laborare: Zephyrus autem Miles inuentam in lapide concauo, aquam in galea pertulit ad Alexandrum ipse sitiens, quam Alexander conuocato exercitu palam effudit, suffecitque omnibus vnda. Tunc illis flumen apparuit, cuius ripam pedum sexagenorum arundo vestiebat: pinorum, abietumque robora, vincens in crassitudine: qua Indi vtuntur ad ædificia: aqua vero fluminis inuenta est gustu amarior helleboro, quam nec homo bibere, nec pecus sine tormento poterat. Tunc cognitum est, hominem durabiliorem in cunctis rebus, quam pecudem, Milites ferè sudorem lambebant: aliquando quoque gustabant oleum: quidam etiam vrinam suam bibebant: hora nona venerunt ad castellum in medio amne situm, cuius homines seminudos precatus est Alexander, vt sibi ostenderent aquam dulcem: nullo apparente, paucas in eos iecit sagittas. Cumque magis propter timorem se abderent: 200. milites ex Macedonibus leuiter armatos natare iussit. Cumque iam partem quartam fluminis enatassent, ab Hippopotamis absorpti sunt: tunc Alexander iratus, in eos qui eum seducebant 100. ex eis in flumen proiecit, qui mox similiter ab Hippopotamis deuorati sunt, Deinde viderunt homines rotundis ex arundine per flumen vehi nauiculis: qui eis ostenderent vbi inuenire possent aquam dulcem: ad quam priusquam venirent, tota nocte incursantibus Leonibus, Vrsisque, Tygridibus, Pardis, & Lyncibus, restiterunt. Quæ genera ferarum promiscuè illis in siluis occurrebant: & quarum naturam describit Solinus.

Alexander aquam sibi porrectam in summa siti effudit ne ipso bibente magis sitiret miles.

Summa siti laborabat exercitus Alexandri

Hippopotami absorbebant milites ducentos Alexandri.

Iterum de eodem.

CAP. LIV.

CVm autem peruenisset Alexander ad aquam dulcem, refecto exercitu, collocauit castra in longum 22. stadia & totidem in latum: Iussitque extra castra accendi per nocte mille quingentos ignes. Cænauit postea Alexander, lampadibus accensis aureis 2. millibus. Tunc venit ad exercitũ * magnus numerus scorpionũ: post scorpiones superuenit immensa vis cerastarum, post cerastas venerunt humidi serpentes variis distincti coloribus, nam quidam rubentibus squamis erant, quidam nigri, & candidi coloris: quidam auri colore consimiles conspiciebantur sibilabatque tota regio: post venerunt cristati serpentes binorum, ternorumque capitum, crassitudine

** ad primos lunæ radiatis ortus.*

columna-

Exercitus Alexandri varie à feris affligitur.

columnarum, aliquanto proceriores, quorum pectora erecta, & cũ trisulcis linguis fauces exertæ, oculis veneno scintillantibus, halitu pestifero: frontem castrorum densauerat Alexander clypeis & in manibus faciebat eos tenere hastas longas cum spiculis acutissimis: tribus horis cum huiusmodi bestiis pugnauerunt, amissis 30. seruis, & 20. militibus.

Cum his bestiis, in peculiari, vna amplius hora debellarunt, ait Alexãder in sua epistola.

Post hæc venerunt albi Leones corporibus Taurorũ comparandi, quos exceptos venabulis occiderunt. Deinde venerunt Apri ingentis formæ, cum horribilibus Pãtheris: post hæc venerunt vespertiliones columbarum corporibus æquales, quæ habebant dentes ad modum hominum: præterea venit vna bestia maior Elephante tribus armata in fronte cornibus: quam Indi appellant Odontatyrannum capitis equini: coloris atri, Macedones 36. occidit, & 53. Calcatos inutiles reddidit, quæ vix tãdem venabulis occisa est. Deinde venêre Mures, Vulpibus similes, quorum morsu quadrupedia statim expirabant, hominibus autem non vsque ad interitum idem morsus nocebat. Deinde venerunt Aues, Vulturibus similes, sed maiores, colore fuluo, rostro & pedibus nigris: & non hominibus nocebant, sed pisces à flumine cum vnguibus attrahebant.

** alias crurifragio, & melius.*

Tunc Alexander ductores suos * crucifragio puniri iussit, vt nocte viui à serpentibus cosumerentur, sicut Macedones consumi voluerunt, manus quoque cõfringi fecit.

** Sanguinoe is regi coniunctus erat. Curtius. Ptolomaus per herbã in potu acceptã curatur.*

*Iustinus lib.*12. Cum venisset Alexander ad vrbem Ambigiri regis, oppidani, inuictum eum ferro audientes, sagittas veneno armant: plurimosque interfecerunt, *Ptolemæum vulnerant. Regi autem per quietem monstratur herba in veneni remedia. Peragrata autem India cum ad saxum miræ asperitatis, & altitudinis peruenisset, in quod multi populi confugerunt, cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terræ motu prohibitum? Alexander ergo cum summo labore & periculo gentes omnes loci eius, saxo potitus, in deditionem accepit.

Iterum de eodem.

CAP. LV.

Alexander Herculis acta voluit superare.

EX *epistola Alexandri.* Peruenit autem ad Herculis, Liberique trophæa, in vltimis finibus orientis posita: vbi vterque Deus auri solidum habebat simulachrum: quod Alexander explorare cupiens, fecit ea perforari, & iterum simili metallo repleri. Deinde venit ad paludem quandã siccam cãnosam, vbi occurrit eis Bellua noui generis tergo serrato, vno capite, similis Hippopotamo, pectora Crocodilli gerens, altero capite duris munito dẽtibus, quæ duos milites vno ictu repentino occidit: quæ tandem ferreis vix cõminuta est malleis, hastis enim trãsfigi non potuit: cum autem epulari vellent iuxta amnem Buemar, venerunt Elephantorum immensi greges: tunc Alexander imperauit equitibus Thessalicis, vt ascenderent equos, secunque tollerent Sues: quorum grunnitus Elephanti timent. Occisi sunt ergo de Elephantibus nongenti 80. quorum dentes, & cornua detraxerũt Macedones, & cum tali præda recesserunt.

Noua quæ bestia infestat exercitũ & vno ictu duos milites occidit.

Elephantorũ immẽsi greges expugnãt castra.

Alexander autem in alias Indiæ regiones profectus est, in quibus in patenti campo vidit Mulieres, Virosque pilosos, toto corpore 9. pedum altos, nudos, & sine veste: quos Indi Ichtyophagos vocant. Qui magis assueti fluuiis, & stagnis, quàm terris erant: crudo pisce tantummodo, & aquarũ haustu viuentes: cum autem exercitus Alexandri appropinquaret ad huiusmodi gentem videndam: statim submerserunt se in fluctibus. Post hęc, inuenerunt Macedones plena nemora ingentibus Cynocephalis, qui tentabant eos lacessere, sed fugiebant ad ictum sagittarum. In locis illis cum erecta fuissent tẽtoria Alexandri, & largo igne accensi, repente Euro flante, tabernacula euulsa sunt, & quadrupedia scintillis & titionibus vrebantur. Alexander hortabatur milites forti animo esse: dicens, hoc accidisse ex equinoctiali tempore (non ex ira Deorum) in Octobrio mense autumno iam vergente in hyemen. Cænantibus autem eis, mox in modum vellerum cadere cæpit nix. Quarum aggregationẽ timens Alexander, ne super castra cumularetur, iussit milites, vt eam calcarent, quæ iam pene omnes ignes extinxerat, iussitque amplius ignes accendi.

Ichthyophagos inuenit Alexander & Cynocephalos.

Valerius. Tunc animaduertens Alexander, senio confectum Macedonem militem, nimio frigore stupefactũ, ipse in sublimi & propinqua igni sede sedens, statim descendit, & suis manibus, corpus frigore duplicatum, in suam sedem imposuit.

Niuibus opprimitur exercitus & quingenti periere.

Quingenti milites inter niues perierunt, quę momento temporis postea dilapsæ sunt.

Ex epistola Alexandri. Deinde visæ sunt nubes ardentes de cælo tanquam faces descendere, vt incensu earum totus campus arderet: dicebant Milites iram esse Deorum, eo quod Alexander ausus esset transgredi Herculis, & Liberi metas: triduo deinde continuo fuit tempus nubilum, sine sole claro.

Iterum de eodem, & de arboribus Solis & Lunæ.

CAP. LVI.

DEinde vidit Alexander mõtes Dionysios in Æthiopia, & antrum Liberi, in quod missi homines tertia die febribus mortui sunt, vt dicebatur: ideo quod præter religionem & sine muneribus speluncam Dei introissent. Post hoc vidit Alexander Fæminas, & Viros, Pantherarum, & Tygridum pellibus contectos; locus autem largus erat thure & opobalsamo abundans: quæ plurima ramis eorum innascebantur nemorum: his vescebantur incolæ regionis. Tunc apparuit ei Antistes oraculi duarũ arborum: altior pedibus decem statura, nigro corpore, caninis dentibus, perforatis auribus, ex quibus pendebant vniones, & annuli, pellibus ferinis vestitus: qui dixit Alexandro: Si à coitu pueri & contactu fæminæ vacas, licet vt intres diuinum locum: imperauitque Alexandro & omnibus sociis eius, vt deponerent vestes, & annulos, & calceamenta. Erat autem nemus intra parietem, non magno ædificatum opere: opobalsamum cum optimo odore ex omnibus ramis arborum, abundanter manabat: in medio autem luci, illæ arbores duæ diuersæ, cupressis similes, ex genere frondium: altæ pedibus 100*. Cum diceret Alexander eas frequentibus imbribus tantum creuisse, affirmabat Sacerdos nunquam in his locis fuisse pluuiam, vel feram, vel auem, vel serpentem, & quod in eclypsi Solis & Lunæ eædem arbores vehementer flerent. Erat autem arbori Solis virile robur, Lunæ, fæmineum.

Inuisit Alexãder arbores solis & lunæ.

** quas Briones Indi appellant.*

De Responsis arborum ad Alexandrum.

CAP. LVII.

CVm autem Alexander sacrificare vellet: respondit Sacerdos, Thus in eodem sacrario non licere igne vri, nec animal interfici, præcepitque vt prouolutus arborum truncis, eas oscularetur: & adoraret Solem, & Lunam: vt ei veridica darent responsa. In Solis ortu, quando solebat Solis arbor loqui, Indico sermone tenuissimo respondit arbor: Inuicte bellis Alexander (vt consuluisti) vnus eris Dominus terrarum: sed viuus amplius in patriam non reuerteris: quoniam fata de capite tuo ita statuerunt: vespere autem ad primum Lunæ ortum, arbor Lunæ, Grecè respondit: Alexãder iam plenum finem ætatis non habes: sed sequenti anno mense Maio in Babylone morieris, & à quo minimè speras, decipieris: mane facto, inuenta est ante Sacerdotem adhuc quiescentem velatis pedibus, ferinis pellibus, ingens clibatura in tabula eburnea, quę ex præcedẽte cæna superfuerat, & culter eburneus, nam ære, & ferro, & plumbo, & argento egent, auro abundãt, opobalsamo vescuntur, & thure. Cadentem riuo puro, ex vicino monte, potant aquam. Homines accumbentes, & quiescentes, sine vllis ceruicalibus, stratisque tantum pellibus ferarum, hoc amictu, & victu contenti: viuunt annis 300.

Responsum arboris solis in sermone Indico.

Responsum arboris lunæ in lingua Græca.

Iterum

Aliud responsum arboris solis in sermone Græco.

Iterum dixit arbor solis græce ad Alexandrum. Si mortis tuæ vt petis, insidiatorem tibi prodidero; facile instantia fata vitabis, mihi quoque tres sorores irascerentur, Clotho, Lachesis, Atropos, ad annum & menses 8. morieris, non ferro quod suspicaris, sed veneno. Mater tua turpissimo, ac miserando quandoque exitu insepulta, iacebit in via præda auium, & ferarum: Sorores tuæ fælices diu erunt. Tu autem, et si breue superest tempus, dominus tamen eris orbis terrarum; nunc autem caue ne nos vlterius sciscìteris, sed excede terminos luci nostri, & ad Phasiacem reuertere.

De cæteris mirabilibus quæ vidit Alexander.

Cap. LVIII.

DEhinc peruenit Alexander in vallem Iordeam, in qua erant serpentes habentes in collo lapides smaragdos, qui lasere & albo pipere vescebantur. Illi autem serpentes inter se quodammodo primo vere depugnant, multisque morsibus depereunt; vnde Alexander cum suis paucos efferre potuit ingentis formæ smaragdos. Post hoc inciderunt in bestias habentes capita Leonum, & caudas, vnguibus binis latas; pedibus 6. quibus verberabantur homines, & inutiles fiebant, his intermixti erant Griphi, rostra habentes Aquilarum, & alia parte corporis dissimili; qui mira celeritate in ora & oculos Macedonum insiliebant, pedum erant binorum ternorumque, Clypeos durissime caudis verberantes. Qui partim sagittis partim contis militaribus confixi sunt. In eo certamine mortui sunt 208. milites, ferarum vtriusque generis morsu; occisæ sunt autem bestię 17. millia. Inde Alexander ad fluuium Cluias quod fine fluxu recta fertur ad Oceanum, latius stadio vno ad ripam alteram, hunc vestiebant arundines 320. per littora, quarum vnam 30. milites vix ferre possent. Excedebant autem altitudinem arborum procerissimarum. Inhabitabant eundem locum innumeri Elephanti, qui nihil Alexandro, & exercitui eius nocere tentabant, transierunt flumen nauibus ex arundine factis.

Ingentis formæ smaragdos extulit Alexander ex valle Iordea.

In certamine cum Gryphis & alijs bestijs perdidit Alexander 208. milites.

Iterum de eodem.

Cap. LIX.

IN vlteriore littore, erant Indi Balenarum, & ferarum pellibus contecti, qui se Alexandro hospitales præbuerunt, & dederunt ei & socijs eius spongias albas, & purpureas in manibus cum buccinis, & cochleas capientes binos ternosque congios, & stragulas, mollesque tunicas ex vitulorum marinorum pellibus factas; & alias cochleas sextariales escæ pulcherrimæ. Item vermes ex ipso flumine extractos femore humano crassiores, omni genere piscium sapore præferendos; & fungos immensæ magnitudinis 20. cocco rubriores, posuerunt eis & Murenas habentes pondera duorum centenorum; & pisces Scauros ponderum centenorum 50. qui in gurgitibus vasis eburneis capiebantur, ne arundines morsu confringerent; ibi apparuerunt eis capillatæ Mulieres, quæ pisce viuebant immersæ aquis: quæ ignaros homines regionum in flumine natantes, aut tenendo in gurgite suffocabant, aut tractos in arundine ita, cum essent specie mirabiles, affectu suo auidè victos rumpebant, aut venerea exanimabant voluptate, quarum duas Alexander cæpit, colore niueo similes nymphis, defusis per terga capillis. Inde venit ad Gangem, qui Borea flante exit sicut Euphrates Noto flante: horum fluminum ripæ, altera ab altera, conspicuæ non sunt aquarum latitudine.

Alexander hospitio fuit exceptus ab Indis ferarum pellibus contectis.

Iterum de eodem.

Cap. LX.

POstea incidit Alexander in feras, de quarum capitibus velut gladij à vertice, serrata & acuta eminebant ossa, quæ more arietino in hominibus impingebant, & militum clypeos cornu transuerberabant, harum occiderunt Macedones 8. millia 450.

Tandem redijt Alexander ad Phasiacem insulam: vbi Porrum regem, cum exercitu reliquerat: iussitque Antigono, quem præposuerat Persidi, vt faceret pro gestis Pori, Persarumque & Babyloniorum, pilas duas aureas, & solidas, in quibus omnia facta scriberet, & statueret eas, in vltima India vltra trophea Liberi, & Herculis quorum centum erant argentea. Ipse verò Alexander quinque sua aurea statuit illis altiora denis pedibus; & omnia miracula fecit in eis scribi, quæ in eis viderat.

De reditu Alexandri ad Phasiacem.

Amisit Alexander in periculis Indiæ de viris suis circiter mille 50. nam bestiæ cum latis caudis Griphis admixtæ occiderunt de Macedonibus 208. in antro Liberi perierunt tres viri, inter niues quingenti, duos autem milites occidit bestia duorum capitum, & tergo serrato. Bestia vero maior Elephante cum tribus cornibus in fronte, quæ dicitur Odontatyrannus occidit viros 36. & 53. inutiles calcando fecit. Serpentes autem cristati, binorum etiam & ternorum capitum, & halitus pestiferi occiderunt 30. seruos & 20. milites. Hippopotami 200. milites natantes absorbuerunt.

De numero militũ quos amisit Alexander in itinere Indico.

Historia Alexandri. Porro Alexander non computabat inter mirabilia, dona Candacis reginæ, videlicet Psittacos & Phrigas, Pardos, & Rinocerotas, Elephantes, & Pantheras, Canes, & Tauros, gemmas, & aurum, ebur, & ebenum.

De iactantia & ambitione Alexandri.

Cap. LXI.

SEneca in lib. primo de beneficijs. cap. 13. Cum igitur Alexander victor orientis, animos supra humana tolleret, Corinthij per legatos illi gratulati sunt; & illum ciuitate tua donauerunt: cum risisset Alexander hoc officij genus, ait vnus ex legatis, nulli vnquam ciuitatem donauimus alij, quam tibi, & Herculi, libens ergo accepit delatum honorem, cogitans, non qui sibi ciuitatem darent: sed cui dedissent, Et homo gloriæ deditus, cuius mens nec naturam, nec modum nouerat, tanquam cælum, quod mente vanissima complectebatur, teneret: & ad socium honoris sui respexit. Idem Alexander gloriari solebat à nullo se beneficijs victum. Idem Onesitricum præmisit in Oceano explorare, gentesque & insulas, & bella, in ignoto mari quærere, Hic Alexander, Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti innumerabiles mundos asserenti: heu, inquit, me miserum, quod ne vno quidem adhuc sum potitus.

Vanitas Alexandri.

Tertullianus in Apologetico. Hic est Anaxarchus, qui cum in exitu suo tanquam tyspana pilo contunderetur, tunde, aiebat, Anaxarchi follem: Anaxarchum enim non tundis.

Valerius lib. 3. cap. 3. idem cum à Tyranno * torqueretur, ad vltimum amputationem linguæ minanti ei, eo quod à maledictis eum cohibere non posset: non erit inquit, hęc quoque pars mei corporis, tuæ ditionis, protinusque dentibus abscissam, & manducatam linguam, in os eius expuit.

** Cypriorum Nicocreonte.*

Quintus Curtius. In tempore illo dixit, quidam ex suis maximis natu, Alexandro: Si Dij habitum corporis tui, auiditati animi tui parem esse voluissent, orbis te non caperet: altera manu orientem altera contingeres occidentem. Quid tu ignoras arbores magnas diu crescere, vna extirpari hora? stultus est, qui fructus

Quidam ex maximis natu Alexandri pulcherrime reprehendit eius ambitionem.

earum spectat,& altitudinem non metitur:vide ne dum ad cacumen peruenire contendis, in ipsis ramis quos comprehenderis, decidas; Leo quandoque minimarum auium pabulum fuit, nihil adeo firmum est cui periculum non sit ab inualido: denique si Deus es,tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eis eripere, si autem homo es,id, quod es,semper esse te cogita, stultum est eorum meminisse propter quæ tui obliuiscaris.

De superstitione eiusdem,ac liuore.

Cap. LXII.

Iustinus lib. 12. Rediturus Alexander in Babyloniam sacrificauit Oceano, in naui prosperum in patriam reditum impetrans.

Valerius lib. 3. *cap.* 3. Cui sacrificanti quidam puer nobilis assistens, arrepto thuribulo,in brachio eius ardens carbo delapsus est, & licet ita vreretur, vt odor ad circunstantes veniret, brachium tamen immobile tenuit: ne sacrificium impediret. Alexander tamen diutius eum cremari permisit, volens experiri perseuerantiam pueri.

Insigne patientiæ exemplum.

Iustinus vbi supra. Post hoc Alexander ostio fluminis Indi inuehitur, vbi in monumenta rerum à se gestarum, vrbem Barcem condidit arasque statuit: relicto vno ex amicis, litoralibus Indis præfecto: Inde iter terrestre facturus, cum arida loca in itinere inuenienda dicerentur, putteos opportunis locis fieri præcepit: egressus autem inde, sorte monitus erat, vt eum qui sibi egresso, primus occurreret, interfici iuberet. Asinarium ante omnes obuiam factum iussit occidi, eo quærente vt quid se innocentem morti addiceret, responsum est, oraculi præceptum, & mox Asinarius, si ita est ô rex: Asinum sors huic morti destinauit, delectatus Rex eius responso,vilius animal interfecit.

Meminit Cicero lib. de diuinatione.

A. Gellius lib. 20. *capit.* 4. Cum ergo Alexander orientem prælijs, & victorijs vrgeret,in illis tamen negocijs literas ad Aristotelem misit, non eum recte fecisse, quod disciplinas, quæ ad naturæ contemplationem spectant, quibus ab ipso eruditus foret, libris foris editis inuulgasset. Nam qua, inquit, re alia cæteris omnibus præstare poterimus, si ea, quæ ex te accepimus omnium prorsus fient communia?quippe ego doctrina anteire malo: quàm copijs, atque opulentijs: respondit Aristoteles: libros illos neque editos,neque non editos, quia solis ijs cognoscibiles : qui nos audiunt.

Exempla vtrarumque litterarum breuitate elegantissima vide in libro Andronici Philosophi: vel etiā in ipso A. Gellio.

De vltimo eius aduentu ad Babylonem.

Cap. LXIII.

Historia Alexandri. Post hæc Alexander Amazones tributarias fecit: ac deinde Babylonem contendit.

Iustinus lib. 12. Cui reuertenti nunciatur, legationes Carthaginensium, cæterarumque Africæ ciuitatum, sed & Hispaniarū, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ,& quarundam ex Italia aduentum eius Babyloniç opperiri: Carthaginenses autem exterriti prius ad speculandos Alexandri animos,miserāt Hamilcarem cognomento Rhodanum, virum solertia facundiaque præter cæteros insignem. Augebant enim eorum metum,& Tyrus vrbs, auctor originis suæ, capta, & Alexandria æmula Carthaginis in terminis Africæ & Ægyptij condita. Igitur Hamilcar quod Parmenionem aditu Regis obtento, profugisse se ad Regem tanquam pulsum patria, fingit, militemque se expeditionis offert, atque ita exploratis eius consilijs, ita in tabulis ligneis,vacua desuper cera inducta ciuibus suis omnia perscribebat: Igitur tantarum legationum causa, Alexandro Babylonem festinanti,veluti conuentum orbis terrarum acturo,quidam ex Magis prædixit ne vrbem introiret,testatus hoc ei fatalem fore; ob hoc omissa Babylonia in Bursiam vrbem trans Euphratem olim desertam conscendit. Ibi autem ab Anaxarcho philosopho compulsus est rursus Magorum dicta contemnere tanquam falsa, & incerta, & si fatis constet, ignota mortalibus: at si naturæ debeantur, immutabilia : reuersus est igitur Babyloniam.

Iustinus lib. 12. prope finem Orosius

Alexandro mortis periculum prædictum.

Quintus Curtius. Indignatus igitur Cobares Magus, artis magicæ professione magis quam scientia celebris, ait: Natura mortalium hoc nomine praua & sinistra dici potest: quod in suo quisque negocio hebetior est quam in alieno.

Alexander Babylone; conuentum vniuersi orbis agit.

Iustinus lib. 12. Cum ergo redisset Babyloniam: multæ deuictæ gentes præfectos suos accusauerunt, quos statim Alexander sine aliquo respectu amicitiæ, in conspectu legatorum necari iussit. Post hæc filiam Darij Statyram in matrimonium recepit,& optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit: Hinc ad concionem, exercitum vocat,& promittit se æs alienū, ad omnia impensa propria soluturum; 20. millia talentorū in hos sumptus expēsa sunt; post hæc dimissis veteranis , exercitū de iunioribus supplet: Qui discessum veteranorum ægre ferentes, missionem & ipsi flagitabant,nec hoc iam precibus , sed conuitio agebant: dicentes eum solum cum patre suo Hammone inire bella, ad quorum correptionem cum Alexander verbis nil proficeret, è tribunali in concionem armatam inermis ipse dissiliuit & nemine prohibente 13. de seditionis auctoribus manu sua percussit,& ad supplicia duxit.

Susis nuptiæ celebrantur Plutarch.

Vide Plutarchum.

Alexander 13. milites qui ferociter aduersus eum dixerāt corripit.

De veneno sibi propinato.

Cap. LXIIII.

Historia Alexandri. Iam pridem vero mater eius scripserat ad eum de simultatibus Antipatri; & diuortio Patris; præmonuitque insidias eorum cauendas, vnde Alexander euocauit Antipatrem de Macedonia; Antipater autem iratus,in ipso itinere venenum efficacissimum, atque potentissimum per ministrum, Regi destinauit hauriendum.

Iustinus lib. 12. Interea vnus ex amicis Alexandri Ephestion decedit, dotibus primò formæ, pueritiæque; mox obsequio, Regi percharus,quem contra decus regium, Alexander diu luxit, tumulumque ei 12. millium talentorum fecit; eumque post mortem vt Deum coli iussit: postea reuersus est in Babyloniam.

Quintus Curtius. Igitur Alexander Babyloniam reuersus, multis ocio datis diebus intermissum olim conuiuium solemniter instituit, totusque in lætitiam effusus, cum diei noctem peruigilem iunxisset, recedentem iam è conuiuio,Medicus Thessalus instaurata commessatione, & ipsum, & sodales eius inuitat, accepto poculo,media potione velut telo confixus ingemuit;amici causas morbi intemperiem ebrietatis disseminauerunt,re autem vera,insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit; author insidiarum Antipater fuit, cuius veneni tanta vis fuit,vt non ęre nec ferro, nec testa contineretur,nec aliter ferri nisi in vngula equi potuit. Elatus est igitur à conuiuio semiuiuus, & excruciatus, ita vt ferrum in remedia posceret, tactumque hominem, velut vulnera indolesceret, iam quidem Antipater ad occupandum regnum Cassandrum filium subornauerat, qui cum fratribus Philippo & Iolla ministrare Regi solebat, præmonitusque est ne alij quam Thessalo & fratribus crederet: & ideo apud Thessalum paratum repetitumque est conuiuium; Philippus autem, & Iollas prægustare, ac tentare, potum Regis soliti in aqua frigida venenum habuerunt; quam prægustatæ iam potioni supermiserunt.

Per eum responsa Barbaris dabantur.

Vide etiam Iustinum lib. 12.

Ferunt hoc venenum gelidissimam aquā fuisse ex Nonacria petra sudantem Plutarch.

Valerius. Alexander iam pridem periturum se manu Cassandri in somnis viderat, quem tamen cum hoc vidit,nondum cognouerat.

De morte eiusdem.

CAP. LXV.

Mors Alexandri. Iustinus, & Orosius sequuntur eos qui Alexandrum veneno sublatum scripserunt: Plutarcho & Arriano hic interitus non placet.

IVstinus lib. 12. Quarto die Rex indubitatam mortem sentiens; agnoscere se fatum domus suæ ait, & suorum maiorum, nam plerosque Alacidarum, intra 30. annum defunctos; tumultuantes, deinde milites, insidijsque perire Regem suspicantes; ipse sedauit, eosque omnes cum prolatus esset in editissimum vrbis locum, ad conspectum suum admisit; osculandamque dexteram suam flentibus porrexit; ad postremum corpus suum in Hammonis templo condi iubet. Quærentibus amicis, quem imperij hæredem facerent; respondit: DIGNISSIMVM; non nominauit filium Herculem, non fratrem Aridæum, sed & Roxanem vxorem prægnantem relinquebat; quasi nefas esset, viro forti alium quàm virum fortem, succedere; aut tanti regni opes, alijs quàm probatis relinqui. Sexta die præclusa voce exceptum digito annulum Perdiccæ tradidit. Decessit ergo Alexander mensem vnum, & annos tres &* 30. natus*, vir supra humanam potentiam, magnitudine animi præditus. Qui tantam fiduciam militibus suis fecerat, vt illo præsente nullos hostes, nec arma etiam inermes timerent: cum nullo hoste vnquam congressus est, quem non vicerit; nullam vrbem obsedit, quam non expugnauerit: nullam gentem adijt: quam non calcauerit: victus tamen ad extremum est, non virtute hostili, sed insidijs suorum, & fraude ciuili.

Alexander moriens annulum suũ Perdiccæ tradidit.

** Comestor dicit 32.*

Alexandri virtutum enumeratio.

** vixit annos 32. menses 8. regnauit annis 12. mensibus 8.*

Author. Legitur quod Alexander lapidem quendam secum gestabat, quem qui gestaret inuenenari non poterat: erat autem insutus in bracali eius: Sed ab insidiatoribus nocte illa, qua venenum sumpsit, ei subreptus est.

Arrianus lib. 7.

Iustinus lib. 13. Quo mortuo, in ipso ætatis ac victoriarum flore, triste apud omnes in tota Babylonia, silentium fuit. Sed nec deuictæ gentes fidem nuncio habuerunt, credentes eum immortalem, quem totiens, præsente morte, ereptum viderant: vt autem mortis eius fides affuit, non vt hostem, sed vt parentem luxerunt: Mater quoque Darij audita morte eius, mortem sibi ipsa consciuit: Macedones autem eo mortuo, vt hoste amisso, gauisi sunt.

Orosius lib. 3.

*Hieronymus contra Ioui.** Roxane vero filia Darij post mortem viri nutricem, quæ illi secundas nuptias suadebat, occidit. *Ex epistola Alexandri*: Cum autem de Alexandri sepultura iurgia oirentur: Macedonibus eum in sua transferre cupientibus, tandem Iouis oraculum consulentes responsum acceperunt, eum apud Ægyptum sepeliri oportere: non in Memphis, verum in illa quam ipse ædificauit vrbe: Ibi ergo ei honorificentissima erecta est sepultura.

** Hieronymus habet Rhodogune.*

Alexandri corpus transfertur in Ægyptum.

Epilogus de pace Bragmanorum cum Alexandro.

CAP. LXVI.

Epistola Bragmanorum ad Alexandrum.

AVthor. Alexander, vt legitur, cum vltimum littus Oceani perlustraret, Bragmanorum insulam debellare parabat, atque illi epistolam hanc ad eum miserunt,

Audiuimus (inuictissime Rex) prælia tua & fælicitatem vbique subsecutam. Sed quid erit homini satis, cui totus non sufficit orbis? diuitias non habemus, quarum cupiditate debeas nos expugnare: omnium bona omnibus communia sunt: esca nobis pro diuitijs est: pro cultu aureo, & gemmis, vilis & rara vestis: fæminæ nostræ non ornantur, vt placeant: quæ quidem ornamentorum cultum oneri potius deputant, quàm honori: etenim nesciunt in augenda pulchritudine plus affectare: quam nactæ sunt: antra nobis vsum duplicem præstant: tegumentum in vita, & in morte sepulturam: Regem habemus, non pro iustitia, sed pro nobilitate seruanda: quem enim locum habet vindicta, vbi nulla fit iniustitia.

His verbis motus Alexander eos in pace dimisit.

Author. Extant igitur epistolæ Alexandri & Didimi Regis Bragmanorum ad inuicem transmissę, quas hic adbreuiatas inserere volui.

De mutuis epistolis Alexandri & Didimi regis super eorum philosophia.

CAP. LXVII.

Epistola Alexandri ad Didimum.

ALexander ad Didimum. Sæpius ad aures meas fando peruenit, rationem vitæ vestræ à communi vsu, qui vbique sunt, hominum, discrepare, & res quidem nouitate mirabilis, rumorum licentia videtur incredula. Recteque te Didime per has literas consulere properaui, vt si verum est, quod audiuimus, & philosophando hoc facitis, incunctanter expedias: quò certior effectus, ego quoque si fieri potest disciplinæ huius sectator existam: libera enim est res communicata: & nescia pati dispendium, cum in alterum participata, transfunditur. Sicut ex vna face, si lumina plura succenderis, nullum damnum principali materiæ generabit, quæ quidem facultatem accipit plus lucendi, quotiens causas accipit plus præstandi.

Alexander cupit scire modum viuendi Bragmanorum

Didimus respondit: Nuncios de nobis dudum ad te prolatos, non immerito famæ incredulus, respuisti; solet enim gaudere figmentis: nunc autem ex me indubitanter percipe rerum fidem. Genus Bragmanorum pura & simplici vita viuit: nullis rerum capitur illecebris: nihil appetit amplius, quam ratio naturæ flagitat: facilis nobis alimonia, non quam luxuriæ sagacitas per omnia elementa perquirit: sed quam tellus ferro inuiolata producit: mensam epulis oneramus innocuis: hinc est, quod nulla genera morborum: nec nomina numeramus diuersa, sed diuturna salute perfruimur: operi non precamur alter ab altero vbi viuitur communiter. Inter pares locus non præbetur inuidiæ, vbi nullus superior est: omnes diuites facit paupertatis æqualitas. Iudicia non habemus, quia corrigenda non facimus. Leges nullas tenemus: quas apud nos crimina proferent. Vna genti lex est contra ius non ire naturæ: laborem, qui nutrit auaritiam, non exercemus: ocium turpe deuitamus, libidini membra ad debilitandum non tradimus: omnia possidemus, quæcunque non cupimus. Est enim ferocissima pestis cupiditas, quæ solet egenos, quos capit, efficere, dum finem inquirendi non inuenit: sed & magis quo fuerit locupleta mendicat: Sole calescimus, rore humectamur. Sitim riuo frangimus: thorum ministrat humus. Somnum solicitudo non rumpit, mentem cogitatio non fatigat. In homines nostri similes superbia non agimus imperium: nec quemquam vel minima seruitute exigimus, præter corpus: quod solum animo famulari debere censemus, alioquin sæuitia est in obsequium cogere quos nobis fratres eadem natura progenuit, & quibus à Deo patre omnium communium bonorum spondetur hæreditas.

Didim ius Alexãdrum

Mores Bragmanorum.

Leges Bragmani non habent.

Adhuc de eodem.

CAP. LXVIII.

Viuunt in speluncis & concauis montium latebris.

IN extruendis domibus igne saxa non soluimus, nec admixtione pulueris cæmenta duriora conficimus, quin potius in defossis telluris speluncis, aut concauis montium latebris capaciter habitamus: nullos ibi ventorum fremitus: nullius tempestatem turbinis formidamus. Tutius nos defendit ab imbre spelunca, quàm tegula, cuius geminus est nobis vsus, mansionis, dum viuimus, sepulturæ, dum morimur. Nullus nobis preciosus amictus; sed membra papyri tegmine, vel quod est verius pudore velantur: fæminæ nostrates non ornantur vt placeant: nec sciunt in augenda pul-

chritudine plus affectare quam natæ sunt, nam quis potest opus naturæ corrigere, quod cum fuerit aut infructuosum est; quia vincitur; aut criminosum, quia præsumitur. Ad concubitum non nos admonet libido, sed sobolis amor, bella non gerimus, sed pacem moribus, non viribus confirmamus, sola Fortuna est, aduersus quam sæpe pugnamus & semper vincimus. Nemo parens filij comitatur exequias: nulla extruimus instar templorum sepulchra defunctis, nec in gemmatis vrnis funera combusta recondimus, quod non honoris dixerim esse, sed pœnæ: sed hæc sunt argumenta, nostræ diuitiæ, quæ nec satietatem viuentibus concessistis, & mortuis supremam requiem sustulistis, non enim tellurem cineres suos, quos edidit, fouere sinitis, vos estis malorum omnium causa mortalium; omnia tenetis, & omnibus vos habentibus imperatis. Sola sapientia Bragmanorum vos superat non amando. Pestilentiam nos Bragmani non patimur, neque enim fœdis actibus cælum temeramus: semper tenet apud nos cum temporibus natura concordiam, & vices suas elementa non offensa custodiunt; medicinæ remedium nobis parsimonia est, quæ non solum illapsos potest curare dolores, sed etiam procurare ne veniant. Nulla nos ludicra, vel spectacula, nec equina certamina, nec scenicas turpitudines affectamus, sed theatrum spectare cum volumus, nostrorum operum monimenta relegimus; quæ cum sint maxime ridenda, deflemus. Alia porro nobis spectacula exhibet mundi machina diuersasque voluptates, in qua videmus cælum pulchrè formatum signorum varietatibus, stellarumque fulgoribus rutilare, pelagus colore purpureo venustatum, germanam terram amplecti; cuius multiformes pisces per equoreas vndas saltus exercent, camporum etiam virentium specie delectamur, ex quibus etiam & ex floribus virentibus odor gratissimus, emanans oculos simul pascit & animum: nemorum quoque opacitas, & fontium arridet amænitas: qua variæ simul aliter musicis concentibus personantes dulces melos componunt, hæc sunt naturæ spectacula: quæ & imitari difficile est, & refutare culpabile; nos mercandi gratia pontum classibus non sulcamus, nunquam nos peregrina species, ardore suæ pulchritudinis inflammauit; nec famulos nos sibi faciet multis casibus opum deuicta materies, quos liberos edidit absoluta pauperies.

[S]olum pugnant contra fortunam quam & semper vincunt.

[Pa]rsimonia [es]t Bragmanorum medicina.

[V]oluptates [Br]agmanorum quæ

De eodem.

CAP. LXIX.

[Fa]cundiam rhetorum contemnunt.

ARtem bene loquendi non discimus, neque facundiæ rhetorum oratorumque operam damus: cuius officium est fucatis sermonibus figmentare mendacia, & innocentiæ fidem conferre criminibus; ac parricidijs reos assignare pijssimos. Qui dum putant se alienę laudis fructum per iniquam victoriam rapuisse, nesciunt munimentum se suæ conscientiæ perdidisse, simplex est apud nos eloquentia, communisque omnibus, solum præcipiens non mentiri, philosophorum scolas minimè frequentamus; quorum doctrina discors, nihil stabile certumve diffiniuit, quorum vna pars in honestate, alia in voluptate, bonum constituit. In honorem diuinum, pecudes innocuas non mactamus, nec delubra metallis argenteis incrustata fundamus, nec auro altaria & gemmis splendentia dedicamus. Quæ vt si non habenti Deo largiaris, superiorem te asseris: Si vt habenti, parem, quorum vtrumuis feceris, contumelia est. Non suscipit Deus sacra sanguinea; cultum diligit incruentum: verbo propiciatur orantibus, quod solum ei cum homine est suaque similitudine delectatur: nam verbum Deus est, hoc mundum creauit, hoc regit atque alit omnia; hoc diligimus; ex hoc spiritum trahimus, siquidem Deus ipse spiritus atque mens est, & ideo non terrenis diuitijs, nec largitate munifica: sed religionis operibus & gratiarum actione placatur. Quapropter nimium vecordes vos, & miserabiles iudicamus: qui originem vestram esse cælestem non suspicitis; magnamque habere cum Deo cognationem; sed splendorem generis vestri rebus vilissimis obfuscatis; quippe quibus maxima in carne voluptas est; hanc fouetis, & colitis, & amatis, cuius & contrectatio viuentis, horrenda est, & contagio morientis, incesta est, in cuius vsibus elementa vexantur, & mundus in exibendis laborat obsequijs, & quod est vehementius, audetis Deum cæsis carnibus expiare, & in hoc scilicet à carne decepti. Re enim vera non opitulares Deos, sed carnifices deterrimos inuocatis, qui viscera vestra suppliciorum diuersitate discerpant, ô vos infælicissimos: quorum religio crimen est, vita supplicium.

[D]eus est verbum, quod mundum creauit, aiunt [Br]agmani.

Iterum de eodem.

CAP. LXX.

ALexander, Si hęc ita sunt vt asseris, soli, quantum video, Bragmani hominum numero tenentur, solique exsortes corporeæ creduntur esse substantiæ. Qui vitijs omnibus carere dicuntur, qui concessis naturæ voluptatibus non vtuntur, aut Deos se esse profitentur, aut inuidere Deo, hæc iudicio meo, dementiæ potius quam philosophiæ numeranda sunt.

Didimus. Nos non sumus incolæ huius mundi; sed aduenæ: nec ita in orbem terrarum venimus, vt in eo libeat consistere, sed transire, properamus enim ad larem patrium nullis delictorum ponderibus prægrauati, nec aliquibus illecebrarum tabernaculis commorantes, nec flagitiorum cauponibus obligati, nihil enim indecorum pene contigimus; quippe qui nuda conscientiæ fronte progredimur, vt expediti ac faciles spacium propositi decurramus itineris: Deos autem nos esse non dicimus, nec eius operi inuidiose detrahimus, sed bonitate Dei vos male vti asserimus, nec omnia nobis licere, sed nec decere firmamus, sed ea, quæ voluptas sibi vendicat, honestate plerunque negamus admittere. Deus enim rerum conditor varias species formauit in mundo: quia nullatenus poterat sine earum diuersitate subsistere, quarum vsum humano arbitrio permisit discernere. Dum ergo quisquis deterioribus omissis meliora sectatur, non ipse Deus quidem est, sed Dei amicus efficitur.

Incolas se esse huius mundi negant Bragmani.

Iterum de eodem.

CAP. LXXI.

ALexander iterum. Nunc ideo beatum te dicis, quia in ea mundi parte vobis natura constituit sedem, in qua nec accessus vel exitus aduenis, nec excessus indigenis aperitur, sed excubijs oppositæ facultatis obsessi: quia mutare patriam vestram non valetis, laudatis, & quod damnationis causa patimini, conscientiæ studio vos meruisse iactatis. Verum nullum virtutis meritum est, id nancisci quod mutari non possit, sed nec gloria dicenda est: quàm sibi quisque non dederit. Non habere Bragmanos consuetudinem mandare semina telluri, nec arbores vitibus decorare, nec plantarijs nuda vestiri camporum, nec ædificia pulchra constituere, harum rerum manifesta est ratio, quod ferri metallum vobis indignatio naturæ non præbuit, quo cuncta, quę numerauimus excoluntur, aliunde autem assumere negocia occasione nauigij non potestis. Ideoque necesse est vobis herbis, palmitibusque depastos, vitam horribilem pecudum more transigere: ergo non in angustijs & in egestate, sed in opulentia temperanter vixisse laudandum est, alioquin cecitas & paupertas, solæ, virtutum gloriam sortiuntur. Illa, quia non videt, vt cupiat: ista, quia non habet, vt capiat, fœminarum vestrarum nullus vt asseris decor augetur

Alexander plurima dicta Didimi refutat.

Bragmani viuunt more pecudum ait Alexander.

augetur ornatibus, assentio: Quippe nec ars officij, nec materies vlla suppeditat. Nemo apud vos (vt dicitis) incestu, vel adulterio flammatur, miranda res esset, si proprio non necessitatis iudicio viueretis. Si animum vestrum ab illicitis amoribus pudicitiæ contemplatio, non deformitatis arceret aspectio: sed hæc est res, quæ solet de sensibus humanis auferre non desiderium libidinis, sed factum; non mentem à scelere prohibere: sed corpus ab opere. Nos autem qui nullius inediæ lege perstringimur, ad bene viuendum libero incitamur arbitrio; vt voluntariam continentiam digna remuneratio consequatur, dedit enim nobis multas natura blanditias, quas plerunque virtus cohiberet.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER QVINTVS.

De diuisione Monarchiæ Alexandri in quatuor regna, & de Ptolemæo Sothero Rege Ægypti.

CAP. I.

EVSEBIVS *in Chron.* Igitur Alexandro mortuo, apud Babylonem, translato, post eum in multos imperio, diuersi regnauerunt. Hinc Alexandrinorum nascitur regnum, quod est Ægypti, & per diuersas gentes: quas Alexander tenuerat, diuersi regnauerunt.

Ptolemæus rex Ægypti. 3630. Primus in Ægypto Ptolemæus Lagi filius! Cœpit anno quintæ ætatis 267. mundi vero 3630. & regnauit annis 40.

Macedoniæ regnauit Philippus, qui & Aridæus frater Alexandri annis 7.

Lydiam & Thraciam & Hellespontum Lysimachus tenuit.

Comestor cap. 5. Cum enim redijsset Alexander in Babylonem, sumpto veneno, vsum linguæ amisit; & voluntatem extremam suam scripto expressit; & noluit Monarchiam suam in aliquem transferre, ne aliquis par ei in potentia apud posteros legeretur; sed 12. quos ab adolescentia socios habuerat regni successores instituit. Hæc autem institutio non stetit, nam quatuor ex eis tantum alijs abiectis regnauerunt, sicut in historia Danielis est comprehensum.

Comestor cap. 6. Itaque Ptolemæus Rex Ægypti qui cognominatus est Sother, cum regno suo adiecit Syriam; apposuit vt adijceret & Iudæam; & ascendens in Hierusalem die Sabbati sciens ea die Iudæos arma non moturos, simulatione sacrificandi Deo, nullo contradicente, intrauit; vnde secundum Iosephum Agatharchides Cnidius Iudæos ridiculos appellauit, qui superflua superstitione, graue damnum sustinuerunt. Ptolemæus namque multos de Iudæa & Agarizi captiuos trahens ad Ægyptum redijt; & venditioni exponens eos à negociatoribus nationum distracti sunt, & dispersi; & per hanc captiuitatem licet non fuerit generalis; diffusius dispersi sunt in nationes. Vnde in actibus Apostolorum cap. 2. legitur: *conuenisse in Hierusalem Iudæos ex omni natione quæ sub cælo est*. Iado Pontifici successit filius eius Onias: cui successit Simon iustus. *Hierosolymis dolo capti Iudæi in Ægyptũ abducuntur.*

Eusebius. Eo tempore Appius Claudius Romæ cæcus claruit, qui aquas claudias* induxit; & viam Appiam strauit. ** aliàs calidas.*

De Theophrasto Philosopho, & dictis eius.

CAP. II.

EOdem tempore Theophrastus Philosophus claruit: qui à diuinitate loquendi (vt ait Cicero) nomen accepit.

Author. Hic fuit discipulus ac successor Aristotelis. Vnde de hoc refert *A. Gellius in libro noctium atticarum lib. 13. cap. 5. dicens:* Aristotele iam senio confecto, ægroque corpore, & spe vitæ tenui fuit; nam iam ferè natus duos & sexaginta annos: tunc omnis sectatorum eius cohors ad eum accessit, orans; vt ipse eligeret loco sui magisterij successorem, quem sequerentur. Erant tunc in eius studio & ludo duo præcipui: Theophrastus ex Lesbo, & Menedemus ex Rhodo. Aristoteles autem iussit sibi afferri vinum Lesbium & Rhodium & vtrunque satis commendauit: sed Lesbium magis, vnde nemini dubium fuit, quin lepidè simul & verecundè, successorem sibi illa voce; non vinum delegisset. Itaque Aristotele defuncto, omnis Academia ad Theophrastum conuolauit. Huius Theophrasti dicitur esse illa sententia; *expedit iam probatos amicos amare, non amatos probare;* *Theophrastus ex insula Lesbo. Menedemus ex Rhodo. Vinum Rhodium. Vinum Lesbium. Aristotelis verecundia in successore eligendo.*

probare; & illa: *Ex inimico vindictam, si te inimicum senserit, perdidisti*; & illa; *grauius aduersarium securitate decipies.* Huius quoque sententia fuit: *Amantium cæca esse iudicia.*

Dicta Theophrasti. Scripsit & ipse librum de amicitia, in quo amicitiam omni charitati præfert; sed raram in rebus humanis esse contestatur. Theophrastus accusasse naturam dicitur, quod ceruis, & cornicibus, vitam diuturnam, quorum id nihil interesset, hominibus vero quorum maxime interfuisset, tam exiguam dedisset vitam; quorum si ætas posset esse longior, omnibus perfectis artibus, eorum vita erudiretur. Quærebatur ergo, tunc se, cum illa videre cœpisset extingui.

Quod vxor Sapienti ducenda non sit.

CAP. III.

Theophrasti de nuptijs liber. HIero. contra Ioui. lib. 1. Fertur Aureolus Theophrasti liber de nuptijs: in quo quærit; an vir sapiens ducat vxorem? & cum definisset, si pulchra esset, si bene morigerata, si honestis parentibus nata, si ipse sanus ac diues sit: sic sapientem inire aliquando matrimonium: statim intulit, hæc autem raro in nuptijs vniuersa concordant. *Non est igitur ducenda vxor sapienti*, primum enim impediri studia philosophiæ; nec posse quemquam libris & vxori pariter inseruire. Multa esse, quæ matronarum vsibus necessaria sunt, preciosę vestes, aurum, gemmę, sumptus, ancillæ, suppellex varia, lecticæ, & esseda deaurata. Deinde per totas noctes garrulæ conquestiones: illa ornatior procedit in publicum, hæc honoratur ab omnibus; ego in conuentu fæminarum misella despicior; cur aspiciebas vicinam? quid cum ancilla loquebaris? de foro veniens quid attulisti? non amicum habere possumus, non sodalem; alterius amorem, suum odium suspicatur. Si doctissimus preceptor in qualibet vrbium fertur, nec vxorem relinquere; nec cum sarcina ire possumus: pauperem alere difficile est: & diuitem ferre tormentum, adde quod nulla est vxoris electio, sed qualiscunque venerit, habenda; si iracunda, si fatua, si deformis, si superba, si fætida, quodcunque est post nuptias discimus. Equus, Asinus, Bos, Canis, & vilissima mancipia probantur prius; & sic emuntur; sola vxor non ostenditur, ne ante displiceat, quam ducatur; si totam domum commiseris ei regendam, seruiendum est; si aliquid tuo arbitrio reseruaueris, fidem sibi haberi non putabit, & in odium vertetur & iurgia: & nisi cito consuleris, venena parabit. Anus & aurifices & institores gemmarum, sericarumque vestium si introduxeris, periculum pudicitiæ est. Si prohibueris, suspicionis iniuria, verum quid prodest diligens custodia; cum vxor impudica seruari non possit, pudica non debeat? Infida enim custos castitatis, est necessitas, & illa verè pudica dicenda est, cui licuit peccare, sed noluit: pulchra facile adamatur, fæda facile concupiscit, difficile est custodire quod plures amant. Molestum est possidere: quod nullus habere, vel amare dignatur, minore tamen miseria de formis habetur, quam formosa seruatur, nihil enim tutum est in quod totius populi vota suspirant.

Essedum est vehiculi genus; nam in lectulis accumbebant aut etiam vectabantur nobiles matronæ.

Sarcinam vocat ipsam vxorem cum sua pompa vitij.

Ludit crebris dilemmatis & quidem elegantissime

Iterum de eodem.

CAP. IIII.

QVod si propter dispensationem domus, & languoris solatia, & fugam solitudinis ducantur vxores, multo vtique melius seruus fidelis dispensabit, auctoritati domini obediens, & eius dispensationi obtemperans, quam vxor: quæ in eo se æstimat dominam si contra viri faciat voluntatem. Assidere etiam ægrotanti melius possunt amici, & * vernulæ beneficijs obligati: quam illa quæ nobis imputet lachrymas suas, & hæreditatis spe vendit * illegitimum, & sollicitudinem iactans, languentis animum desperatione conturbet: quod si ipsa languerit æque ægrotandum est: & nunquam ab eius lectulo recedendum, aut si bona fuerit vxor & suauis (quæ tamen rara auis aut nulla est) cum parturiente oportet gemi, & cum periclitante torqueri, sapiens autem nunquam solus esse potest, habet secum omnes qui sunt, quique fuerunt boni, & animum liberum quocunque vult, transfert, quódque corpore non potest, cogitatione complectitur, & si hominum copia defuerit: loquitur cum Deo, * *nunquam minus solus erit, quam cum solus fuerit.* Porro liberorum causa vxorem ducere, vt vel nomen nostrum non intereat, vel habeamus præsidia senectutis, & vt certis vtamur hæredibus, stolidissimum est, quid enim ad nos recedentes è mundo pertinet, si nomine nostro, alius vocetur, cum innumerabiles sint, qui eodem nomine appellentur? Aut quæ senectutis auxilia sunt nutrire domi illum: qui aut prior te fortè moriatur: aut peruersissimis moribus sit, aut certe cum ad maturam ætatem venerit: tarde ei mori videaris? Hæc & huiusmodi Theophrastus disserens: quæ Christianorum ora suffundant, quorum conuersatio in cælis est.

** vernulæ sunt serui domi nati qui filiorum instar erant.*
** illuuiem, & illuuiem*

vocat sumptus immodicos vxoris quibus exodit maritum.

** Ita etiam Scipio dicere solebat.*

Olim parentum nomen transibat ad liberos.

De Menandro Poeta comico & Philęmone & ortu regni Asiæ.

CAP. V.

EVsebius in Chronicis. Anno Ptolemæi quinto Menander comicus primam fabulam cognomento Orgem docendo, superat.

Author. Huius scilicet Menandri iuxta Hieronymum, est illud senarium: quod ponit Apostolus in epistola ad Corinthios, *corrumpunt bonos mores confabulationes pessimę &c. A. Gellius lib. 17. cap. 4.* Iste Menander à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminibus comædiarum sæpius vincebatur, quem cum forte habuisset obuiam, quæso, inquit, Philemon cum bona venia dic mihi, cum me vincis, non erubescis.

Author. Hunc Philemonem iuxta Helinandum vocare Valerius videtur Polemonem, sed de Polemone dicetur inferius. *Valerius lib. 9. cap. 12.* Philemonem vel Polemonem vis immoderati risus abstulit: nam aliquando paratas ficus in conspectu positas, asello consumente, puerum vt illum abigeret, inclinauit: qui cum iam comestis omnibus, superuenisset, quoniam, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merum Asello, ac protinus vrbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum prosecutus, senile guttur salebris spiritus angustia prægrauauit.

Quid Menander poeta Philemoni dixerit, à quo sæpe in certaminibus comœdiarum superatus fuit Suidas, Lucian. in Macrobijs.

Eusebius in Chronicis. Anno 6. Ptolemæi regis Ægypti, & Philippi Macedonis, regnum Asiæ cæpit: in qua regnauit primus Antigonus annis 18. Secundus, Demetrius qui & Polyarcetes 17. tandem tradidit semetipsum Seleuco Regi Syrie, qui destructo regno Asiæ, captoque Demetrio, Syriæ & Asiæ pariter imperauit, eo tempore scilicet anno Ptolemęi 7. Menedemus & Speusippus Philosophi insignes habentur.

De victoria Romanorum ex Samnitibus.

CAP. VI.

EVsebius in Chronicis. Temporibus Ptolemæi, Romani Samnites diutissime contra se prælìantes ad extremum in seruitutem redigunt annis 14. hæc victoria facta est anno Ptolemæi sexto, ab vrbe condita 436. vel 37.

Orosius lib. 3. cap. 22. Anno præcedenti Romani à Samnitibus victi fuerant: tunc Samnites nouum habitum sumunt, deargentatis armis, & vestibus vtentes, iterum bello se offerunt, aduersum quos missus est Papyrius consul cum exercitu: qui cum ab auguribus vana conie-

Romani à Samnitibus victi eosdem vincunt.

stantibus prohiberetur congredi; spreuit eos: & fœliciter congressus victoriam obtinuit: in quo prælio cæsa sunt hominum 12. millia, capta 3. millia. Sed post hanc victoriam subito tam intolerabilis pestilentia corripuit ciuitatem, vt propter eam quacunque ratione sedandam libros Sibyllinos consulendos putarunt, horrendumque illum Epidaurium colubrum cum ipso Æsculapij lapide aduexerunt: quasi vero pestilentia aut ante sedata non sit, aut post orta non fuerit.

Intolerabilis pestilentia Romanos affligit.

Augustinus in lib. 3. de ciuitate Dei cap. 17. Erat autem hæc pestilentia orta ex mulieribus: quæ grauidæ moriebantur, antequàm maturos partus ederent; vbi secretò aduectus in vrbem Æsculapius, excusabat quod Archiatron se, non obstetricem, profitebatur; pecudes quoque similiter moriebantur: ita vt defecturum genus animalium crederetur. Sic ergo per oraculum Sibyllinum, à magno imperitiæ, vel desidiæ crimine liberatus est Æsculapius; per dies quoque 40. eodem tempore in foro, horrenda altitudine niues remanserunt Tyberisque glacie duratus est.

Archiatron dicitur princeps medicus, obstetrix vero quæ parturientibus adest.

De Papyrio consule bellicoso.

Cap. VII.

Orosius lib. 3. cap. 15. Dicitur ergo Papyrius vt dictum est, eo quòd vanas Augurum & Aruspicum coniecturas contempsit, Hic Papyrius adeo apud Romanos bellicosissimus habebatur, vt cum Alexander magnus disponere diceretur ab oriente descendens, obtinere viribus Africam, atque inde in Italiam transuehi, Romani inter cæteros Duces, tunc in republica, vel expeditione sua optimos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri impetum sustinere posset, meditarentur.

Papyrius vir bellicosissimus.

Macrobius in lib. de Saturnalibus. Hic Papyrius cum esset puer, cum patre suo in curiam fuerat, illum reuertentem percunctari cœpit mater; quid in senatu egissent patres? puer respondit, tacendum esse, neque id dici licere. Mulier fit auidior audiendi secretum rei, & silentium pueri, animum eius ad inquirendum euerberat, tunc puer vrgente matre, lepidi atque festiui mendacij consilium capit: actum in Senatu dicit, vtrum videretur vtilius esse, vnus vt duas vxores haberet: an vna apud duos nupta esset: hæc illa, vt audiuit, ad cæteras Matronas retulit: postridieque ad Senatum confluunt, orantes, vt vna potius duobus nupta fieret, quàm vni duę. Senatores quænam esset illa mulierum intemperies: & quid sibi postulatio hęc vellet, mirabantur & non vt paruę rei prodigium illam verecundi sexus impudicam pauescebant insaniam. Puer Papyrius publicum metum demit: quę matri dixerat, enarrat. Senatus fidem atque ingenium pueri exosculatur, consultumque facit, ne prꝫter illum, pueri cum patribus in curiam post hoc introirent.

Discreta prudentia pueri Papyrij in celando ea, quæ à Senatoribus in curia audiuit.

De Fabio consule.

Cap. VIII.

Orosius libro 3. cap. 22. Anno post victoriam Papyrij de Samnitibus Fabius Gurges consul pugnans cum Samnitibus,* amisso exercitu, victus in vrbem refugit. Cumque senatus de submouendo eo deliberaret, pater eius Fabius maximus ignominiam filij deprecatus, legatum se filio iturum vltro obtulit, si illi depellendæ ignominiæ, iterumque gerendi belli facultas daretur. Qua impetrata, prælioque conserto, cum subito pugnantem filium consulem insistente Pontio Samnitarum duce, & in festis hostium telis conclusum videret, in medium se agmen, pius senex equo vectus ingessit. Quo facto, permoti Romani tota ibi incubuere acie: donec ipsum ducem Pontium deleto hostili exercitu, victum oppressumque cœperunt. Cæsa sunt in ipso prælio Samnitium 20. millia, capta 4. millia cum Rege suo Pontio. Tractum est hoc bellum per 49. annos, & tandem capto Pontio, finitum per Fabium patrem, & filium.

** tria millia hominum occisa refert Eutropius lib. 2.*

Valerius lib. 4. Hic est Fabius Maximus, qui cum à se quinquies, & à patre, auo, & proauo, maioribusque suis, sæpe consulatum gestum animaduerteret: comitijs, quibus filius eius consensu summo consul creabatur, quàm constantèr potuit cum populo egit, vt aliquando vacatione huius honoris Fabiæ genti darent, non quidem virtutibus filij diffidens (erat enim illustris) sed ne maximum imperium in vna familia continuaretur: quid hac moderatione valentius: quæ etiam patrios affectus, qui potentissimi habentur superauit.

In alijs mal quinquagin ta nomen legitur, nam 5 annus quo Q. Fabius V P. Decius quartus consules fuerit rectè 46. belli Samnitic à Liuio nominatur, hic 49. sit; necesse est.

Author. Porro Pontium Samnitem, testatur Cicero in libro de senectute, fuisse contemporaneum Architæ Tarentino, & Platoni. Cuius est etiam illa egregia sententia: quam idem Tullius ponit in libro 2. de officijs; vtinam inquit C. Pontius Samnis, ad illa tempora me fortuna reseruasset; & tunc essem natus: quando Romani dona accipere cœperunt; non essem passus eos diutius imperare.

De Marco Curio Consule.

Cap. IX.

Orosius vt supra. Anno post hanc victoriam de Samnitibus; gestum est bellum cum Sabinis à Curio consule, vbi quot millia hominum interfecta, quot capta sunt; ipse consul ostendit: qui cum in senatu magnitudinem agri Sabini acquisiti, & multitudinem capti populi referre vellet; numerum explicare non potuit.

Curium de Samnitibus etiam triumphasse Cicero in Catone ostendit.

Valerius lib. 4. Marcus Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis specimen perfectissimum; Samnitarum diuitias contempsit: & illi paupertatem eius admirati sunt; nam cum ad eum in scamno sedentem foco, & catillo ligneo cœnantem, magnum auri pondus publicè missum attulissent; benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet; vultum protinus risu soluens: superuacuæ, inquit, legationis ministri narrate Samnitibus, Marcum Curium malle locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem: & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse.

Plutarch. Apophth. Cic. Cat. &c.

Instinius Plinius 16. cap. 38.

Item cum Italia Pyrrhum Regem exegisset: nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, & vrbem ditauerat, attigit: decretis etiam à senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem 50. popularis assignationis modum non excessit, parum idoneum Reipublicæ ciuem arbitrans: qui eo quod reliquis tribueretur, contentus non esset.

Valerius lib. 4. cap. 3.

Idem sensit Fabricius Luscinus honore & auctoritate, omni ciue temporibus suis maior: censu vero par vnicuique pauperrimo, qui à Samnitibus, quos in clientela habebat: pecuniam, & seruos sibi missos remisit: continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues: sine vsu familiæ abundę comitatus: quia locupletem illum faciebat: non multa possidere: sed modica desiderare: Curij, & Fabricij discipulum Quintum Tuberonem fuisse, meritò quis existimauerit, cui Consulatum gerenti: cum Ætolorum gens vasa argentea, magno pondere, & exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant: se in eius mensa fictilia vidisse: monitos ne continentiæ, quasi paupertati, succurrendum putarent, cum sarcinis suis abire permisit: nunc autem quò ventum est? à seruis vix impetrari potest, ne supellectilem illam fastidiant, qua tunc consul vti non erubuit.

Ab vrbe condita 481. circiter. Gellius 1. cap. 14.

De Cassandro Rege Macedonum, & Olympiadis nece.

CAP. X.

EVsebius in Chron. Anno Ptolemæi 8. regnauit Cassander apud Macedones post Philippum Aridæum.

Iustinus lib. 14. Nam Olympias Alexandri mater cum ab Epyro in Macedoniam, prosequente Æacida Rege Molosorum, veniret, prohibita est à finibus Macedoniæ ab Eurydice, & Aridæo; vnde indignitate rei moti Macedones ad Olympiadem transierunt: cuius iussu & Euridice, & Rex occiditur 6. annis post Alexandrum potitus regno.

Aridæi mors.

Orosius. lib. 3. *cap.* 23. Hæc Eurydice multa sub nomine viri nefaria gesserat per Cassandrum, quem flagitiose cognitum, ad summum fastigium per omnes honorum gradus prouexerat, qui ex libidine mulieris multas Græciæ ciuitates afflixit.

Iustinus lib. 14. Sed nec Olympias diu regnauit: nam cum principum cædes passim faceret, muliebri magis, quam regio more, fauorem sui in odium vertit. Audito itaque Cassandri aduentu, diffisa Macedonibus, cũ nuru Roxane, & nepote Hercule, in* Pydnam vrbem secessit: comitatæ sunt eam Deidameia Æacidæ Regis filia, & Thessalonice priuigna Philippi filia, & multæ aliæ matronæ, speciosus magis quam vtilis grex; mox Cassander Pygnam vrbem obsedit, qui cum fame & ferro vrgeret Olympiadem, illa longæ obsidionis tædio, pacta salute victori se reddidit: qui conuocato populo sciscitatus est, quid de ea velint fieri: mox omnes sine respectu pristinæ maiestatis, occidendam eam decernunt. Olympias autem vbi obstinatos ad se venire armatos videt, veste induta regali, & duabus ancillis innixa, vltro obuiam procedit. Qua visa, percussores attoniti fortuna maiestatis prioris, & tot in ea memoriæ occurrentibus Regum suorum nominibus, substiterunt, donec à Cassandro missi sunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium, nec vulnera, nec muliebriter vociferantem; sed virorum fortium more, pro gloria veteris prosapiæ morti succumbentem, vt Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere. Comprimens se & insuper expirans, capillis, & veste, crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore eius indecorum videri.

** alias Picnium & ita legit Orosius.*

Cassander obsedit Pydnam & cæpit Olympiadem.

Mors Olympiadis.

De Polemone Philosopho.

CAP. XI.

VAlerius lib. 6. cap. 9. Hic dicit Helinandus, Xenocrati successisse Polemonem. Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo, non modo illecebris, sed etiam ipsa infamia gaudens, cum è conuiuio non post Solis occasum, sed post ortum surrexisset, domumque rediens Xenocratis Philosophi patentem ianuam vidisset; vino grauis, delibutus vnguentis, sertis capite redimito, perlucida veste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam eius intrauit: nec tam deformi contentus introitu consedit, vt etiam clarissimum eloquium, & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eluderet. Orta deinde, vt par erat, omnium indignatione; Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omissaque re, de qua disserebat, de modestia ac temperantia loqui cæpit. Cuius grauitate sermonis Polemo resipiscere coactus, primum coronam de capite detractam proiecit, paulo post brachium intra pallium reduxit, procedente tempore conuiualis oris hilaritatem deposuit; ad vltimum totam luxuriam exuit; Sicq; inuitus, orationis medicina sanatus, ex infami Ganeone, maximus Philosophus euasit: peregrinatus est igitur huius animus in nequitia sed non habitauit.

Diog. Laert. in vita Horat. Sat. 3. lib. 2. Suidas.

Polemo oratione Xenocratis conuersus maximus Philosophus euasit.

De ortu regni Syriæ.

CAP. XII.

ANno Ptolæmei 12. Antigoni 7. regnum Syriæ, & Babylonis, & superiorum locorum nascitur: & regnauit primus Seleucus Nichanor, annis 32. Secundus Antiochus, qui & Sother 20. deinde Antiochus, qui vocabatur Theos 15. Seleucus Gallinieus 20. Seleucus Ceraunus 3. Antiochus magnus 36. Seleucus Philopator 12. Antiochus Epyphanes 11. Antiochus Eupator 2. Demetrius annis 3. Antiochus Sedetes 9. Demetrius Sother 12. Alexander 9. & mensibus 10. quo interfecto ab Arsace Partho iterum Demetrius frater eius regnauit annis 4. Antiochus Gryphus, vel Cyprus 12. Antiochus Cyçiecnus Grypho eiecto, Syriam tenuit, sed Gryphus superato * Cyçiecno eandem recepit; & ita ex successione regnauerunt inuicem aduersus se dimicantes annis 18. postea Philippus annis 2. quo capto à Gabinio, regnum Syriæ finitum est.

Lege Eusebium in chronicis.

** alias Cyziceno.*

De Seleuco Nichanore.

CAP. XIII.

IVstinus libr. 15. in fine. Huius quidem Seleuchi Nichanoris mater Laudice cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa sibi est per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, grauidamque factam, munus concubitus, annulum à Deo accepisse, in cuius gemma anchora sculpta esset; iussaque dona filio, quem peperisset dari; admirabilem fecit hunc* visum annulus, qui postera die, eiusdem sculpturæ, in lecto inuentus est, & figura anchoræ quæ in femore Seleuci nata cum ipso paruulo fuit. Quamobrem Laudicea annulum Seleuco, eunti cum Alexandro ad Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. Vbi post mortem Alexandri (occupato regno Orientis) vrbem condidit, ibique geminæ originis memoriam consecrauit: namque vrbem ex Antiochi patris nomine, vocauit Antiochiam, & campos vicinos vrbi, Apollini dicauit. Filij quoque & nepotes eius, Anchoram in femore, veluti notam generis naturalem, habuere.

Seleuchus.

** virum.*

Antiochia quando condita.

Hic in principio Babylonem cæpit: inde, auctis ex victoria viribus, Bactrianos expugnauit. Deinde transitum in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, veluti ceruicibus iugo seruitutis excusso, præfectos eius occiderat.

Author. libertatis Sandrocottus fuerat, sed titulum libertatis post victoriam in seruitutem verterat. Siquidem, occupato regno, populum, quem ab externa dominatione liberauerat, ipse seruitio præmebat: hic ab Alexandro Rege interfici iussus, salutem pedum celeritate quæsierat: ex qua fatigatione, cum somno captus iaceret, Leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremque profluentem lingua ei absterfit, expergefactumque blande reliquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contracta manu latronum, Indos ad nouitatem regni solicitauit. Molienti deinde bellum aduersus præfectos Alexandri elephantus ferus infinitæ magnitudinis vltro se obtulit, & veluti domita mansuetudine, eum tergo excepit, sicque dux belli & præliator, insignis fuit; cum hoc fecit pacem Seleucus.

Sandrocottus.

Mira quædam referuntur de Seleuco.

Eusebius in chron. Hic Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam Appamiam, Edissam, & Pellum vrbem condidit, Babylonem quoque obtinuit.

Ita testatur Isidorus cap. 25.

De Simone, & Eleazaro Pontificibus; & Pharo Alexandriæ.

CAP. XIIII.

Hæc de chronicis Eusebij desumpta sunt.

EO tempore Iudæorum Pontifex maximus Simon Oniæ filius clarus habetur; cui cognomentum, Iustus fuit, propter solicitam in Deum religionem, & in ciues suos pronam clementiam.

Immunitates Iudæis à Seleuco Nicanore concessa.

Menander comicus moritur. Seleucus in eas vrbes, quas extruxerat Iudæos transfert: ius eis ciuium, & municipalem ordinem cum Græcis æquali honore concedens. Censu Romę agitatø, inuenta sunt ciuium 270. Romanorum millia. Pontifex Iudæorum Eleazarus frater Simonis suscepit templi ministerium filio Simonis Onia paruo admodum derelicto. Apud Macedones regnauit Pyrrhus, & postea Lysimachus.

Senec. de tranquillitate Cicer. Tusc. 1. & 5.

Valerius lib. 6. cap. 2. Theodorus Cyrenæus cum Regem Lysimachum increpasset, & ob hoc eum ille cruci affigi iussisset, terribilis (ait) purpuratis tuis: mea siquidem nihil interest, humi an in sublimi putrefiam.

Eusebius in chron. Anno Ptolemæi 40. Sostratus Guidius Pharum in Alexandria construxit.

Lege Bedam tomo primo in tractatu de 7. miraculis mundi.

Ex libro de septem miraculis mundi. Hæc Pharus inter 7. mundi miracula secundum computatur: nam super quatuor cancros vitreos passus 20. in mare fundatus est: quomodo enim tam magni cantri fusi sunt? quomodo portati in mare, & non fracti? quomodo fundamenta super ipsum, & adhærere potuerunt, & sub aqua qualiter cæmentum stare potuit, vel quomodo cancri non franguntur, aut quomodo non lubricat desuper fundamentum? hoc magnum miraculum est, & ad intelligendum quomodo factum sit, difficile.

Isidorus libro 15. cap. 2. Pharus est turris maxima ad prælucendi ministerium in portu fabricata, sic dicta, quia longe videtur à nauigantibus: φῶς enim lux, ὁρᾶν videre dicitur.

De Regno Ptolemæi Philadelphi, & eius amore erga scripturas.

CAP. XV.

Ptolemæus Philadelphus.

3670. EX *chronicis.* Post Ptolemæum Lagi filium, regnauit in Ægypto Ptolemæus Philadelphus. Cæpit anno quintæ ætatis 307, mundi vero 3670. & regnauit annis 38. hic Iudæos, qui in Ægypto erant liberos esse permisit: & vasa Eleazaro Pontifici Hierosolymorum votiua transmittens, diuinas scripturas in Græcam vocem ex Hebræa lingua per 70. interpretes transferri curauit; quas in Alexandria Bibliotheca habuit, quam sibi ex omni genere literaturæ comparauerat.

Ex diuersis historijs.

Nota antiquorum studia, & Bibliothecam Ptolemæi.

Comestor cap. 7. Hic enim studiosus, & librorum cupidus Demetrium Bibliothecæ suæ præfecit. Cumque quæsisset ab eo de numero librorum: 20. millia adesse respondit: sed paulo post tempore, dixit vsque ad 50. millia posse peruenire. Et nunciatum sibi dixit apud Iudæos esse legem ore ipsius domini editam, & digito eius scriptam, pro qua summo opere laborandum esse dicebat, vt in Græcum conuersa eloquium, in Archiuis regalibus haberetur. Hæc enim erat lex Dei, quam Philosophi Zena dicunt id est viuentem: Zeni enim vita vel viuere sonat, quem vulgus appellat Iouem, & ad ostendendam legis eius sanctitatem addidit, quod non nisi à Dei viuentis cultoribus transferri potuisset: nam & Theopompus cum historijs quas scribebat, eam voluisset interserere, versus est in amentiam per 30. dies, Theodectes quoque pro eadem causa factus est cæcus: & pœnitentes sanati sunt.

Nota, dignitatem legis nostræ.

Demetrij ad Ptolemæum de Bibliotheca adhortatio.

Et suggessit Regi vt scriberet Pontifici Iudæorum, vt Iudæos Hebraicæ, & Græcæ linguæ peritos, ad ipsum dirigeret cum lege Dei, qui ad eam transferendam sufficerent. Quod vt impetraret munera cum epistolis mittenda censuit: aderat ibi Aristæus: qui longo tempore Iudæorum calamitati compatiens, opportunitate eos liberandi inuenta, ait: quomodo quod postulas obtinebis, tot Iudæis in regno tuo seruientibus? solue itaque eos & nihil gratius erit Pontifici Iudæorum: nec ob hoc quod dico, me Iudæorum affinem æstimes, sed quia scio, tua interesse, si factorem omnium Deum honoraueris. Et liberauit Rex de Iudæis 120. millia dans dominis eorum pro capite 120. drachmas argenti. Cumque dixisset Rex hoc magnum esse, dixerunt magnum est quidem, sed non Regi munifico.

Liberatio Iudæorum seruitute per Aristæum impetrata.

De 72. interpretibus quos, ei petenti, misit Eleazarus.

CAP. XVI.

Epistola Ptolemæi ad Eleazarum.

TVnc scripsit Rex Eleazaro in hunc modum: Gentem tuam, quę secus nos erat, libertate donaui, arbitrans hoc Deo iucundum esse, quorum quosdam militię assignaui, alios, quorum fidem probaueram, constitui in palatio. Leges quoque vestras in nostra Bibliotheca reponere decreui: bene ergo facies mittendo nobis viros seniores, qui valeant interpretationem earum cautè nobis relinquere: transmisi modo argenti 100. talenta pro immolationibus faciendis, & separaui 50. talenta auri, ad crateres & libatoria facienda: & gemmas sine numero ad artificum optionem: tu manda nobis quæ ex his facere volueris quod gratius amplectemur.

Regis erga Iudæos liberalitas.

Responsio Eleazari ad Ptolemæi litteras.

Interpretes 70. honorificè à Rege excipiuntur.

Tunc mittens ad eum Eleazarus quod postulabat, rescripsit ita: ad interpretandam legem quam postulas misi viros seniores de vnaquaque tribu 6. legem ferentes. Tuæ autem pietatis erit, vel iustitiæ, ad nos eam cautè remittere. Hi sunt 70. interpretes qui licet 72. fuerint; more Sacræ Scripturæ 70. dicuntur, quæ modicum numerum si super aliquam summam excreuerit, sæpe subticet. Qui cum venissent ad Regem benigne ab eo suscepti sunt, non tamen ad Regem intromissi vsque in diem quintum. Imminebat enim illa solemnitas triumphalis pro triumpho scilicet quodam: quem maiores sui ea die habuerant. Ea igitur die suscepit eos quos coram vniuersitate principum decreuerat honorare.

Qualiter eum instruxerant, & ei libros sacros transtulerunt.

CAP. XVII.

Colloquium 70. Interpretum cum Ptolemæo de vno Deo colendo.

POst susceptionem vero, 12. diebus fuerunt cum Rege: & sciscitatus est ab eis, quæ in corde suo disposuerat, & præcipuè de duobus scilicet de cognitione Dei, & regni gubernatione. Cumque instruxissent eum de regni administratione: plenius disputauerant de vno Deo colendo, & quod nulla cratura Deus esset. Inde est quod vbicumque occurrit eis de Trinitate, vel sub silentio transierunt; vel enigmaticè transtulerunt; ne tres Deos colendos tradidisse viderentur. Similiter & de incarnatione verbi mentionem facientes, vt in Isaia 6. qui cum dixisset nobis puerum nasciturum & addidisset sex eius nomina, quorum vnum est Deus, pro illis sex nominibus, transtulerunt magni consilij Angelus, ne viderentur tradidisse hominem deificatum: tunc ostenderunt Regi rotulum, quem attulerant: nec sufficiebat admirari chartarum tenuitatem, & compaginationem: quæ oculis deprehendi non posset, quamquam litteræ aureæ in candore chartarum adeò legibiles apparerent. Introducti autem sunt in domum Regis secus mare secretam, quæ ad deliberationem negociorum erat, & datæ sunt eis cellæ singulæ, & quicquid visum est eis opportunum & commodum ad interpretandum: diluculo egrediebantur

Translatio Bibliorum in linguam Græcam.

tur ad optandum bona Regi, & policronitudinem. Tunc lauabant se ad mare secundum purificationem Iudæorum; postea interpretabantur vsque ad horam 9. Inde transibant ad cibum & requiem, & consummauerunt opus 72. diebus, vnde quibusdam visum est, quod non transtulerunt tunc nisi Pentateuchum. Postea vero, vel prius quam redirent, vel post; aliqui ex eis ad Regem redeuntes transtulerunt Psalmos & Prophetas, Veruntamen si miraculose factum est vt tradidit Aug. quod vna & eadem sine dissonantia inuenta sit editio vniuscuiusque eorum, minus miraculose fieri potuit, vt in tot diebus interpretati sint legem, Psalmos & Prophetas. Hieronymus tamen videtur velle, quod interpretationes 6. dierum in sabbato conferebant ex omnibus conflantes vnam. Nec mirandum hoc esse asserit, cum Esdras legem quam per spiritum reparauerat, postea cum veteri scriptura quæ apud Samaritanos erat correxerit.

De approbatione translationis eiusdem & veneratione.

Cap. XVIII.

Opere completo, conuocauit Demetrius, qui super libros erat, omnes Iudæos: qui erant in Alexandria, & de prouincia peritiores: & lecta est coram omnibus translatio eorum: & approbata. Cumque peterent Interpretes dari à Rege auctoritatem, vt immobilis perseueraret: facturum hoc se laudauit, si demum ita cautè corrigerent eam, vt quod semel iudicatum foret, non cogeretur irritare. Et remisit eos muneribus oneratos. Eleazaro quoque summo sacerdoti transmisit munera: in templum vero misit præter vasa mensam auream, gemmis impreciabilibus insignitam, cuius crassitudo cum esset dimidij cubiti: tamen materiam superabat opus.

[Mu]na interpretibus di[ui]ssis data Eleazaro [mis]sa.

Iosephus li.12. cap.2. Cum autem clamassent seniores, vel hi qui præsentes erant, orantes prospera Regi diuinitus euenire; nimium delectatus Rex, prorupit ad lachrymas; nam sæpius natura hoc summo gaudio patitur, quod etiam dolentibus solet accidere. Cui respondit Demetrius, neminem fuisse ausum harum legum tangere conscriptionem: quod diuina & venerabilis esset, quia læsi sunt quidem à Deo hoc præsumentes, significabat vero qualiter Theopompus (volens in historia aliquid de his conscribere) sit mente turbatus plus 30. diebus, & cum humilitate à Deo veniam supplicabat, dum inde sibi clementiã factam suspicatus esset; necnon in somnis vidit, quod ei hoc ideo accidisset, quia diuina scrutatus esset: & proferre ea ad homines impuros vellet; cumque scribere quieuisset, recepit sensum: referebat & de Theodecte tragœdiarum poeta: quia cum visus fuisset in aliquo dramatorum meminisse, quæ in diuino volumine continentur, oculi glaucomate suffusi caligauere, donec tandem recognouit causam suæ cæcitatis.

[Ul]tio diuina [in] Ethnicos [sa]cram Bi[bli]am tra[ct]antes.

De studio & libris præfati Ptolemæi.

Cap. XIX.

Authòr. Hic itaque Ptolemæus Rex eruditissimus bibliothecam vt dictum est, ex omni genere litteraturæ sibi comparauit: cui Demetrium Valerium præfecit, grammaticorum tunc probatissimum, cui etiam præfecturam mandauerat; & inter cætera memoriarum quibus aut vetustas aut curiositas patrocinabatur ad famam; ex suggestu eiusdem Demetrij libros omnes quoque sacros obtinuit. Idem misit Dionysium in Indiam, vt res Indicas memoriæ proderet.

Ptolemæus iste canones astrorum composuit, & libros multos conscripsit: hic fecit descriptionem orbis terræ per Erathostenem philosophum, qui adiutus à mensoribus Ptolemæi: à Syene vsque ad Meroen inuenit numerum stadiorum; dispositis quoque per interualla locorum, à Septentrione Meridiem versus, vasis horoscopicis simili dimensione, & gnomonum æquali longitudine formatis totidem gnomonicæ supputationis, homines doctos quot vasa fuerant singulis quibus imposuit, atque vna die omnes vmbram meridiani temporis obseruare fecit; & notare vnumquemque sui gnomonis vmbram, quantæ esset longitudinis, atque ita comperit quod vltra septingenta stadia ad vnius longitudinis gnomonem vmbra non respondit. Ex hoc autem conclusit; quod partes 360. quibus omnis Zodiaci tractus diuiditur ad terras vsque perueniant, & pars quæ ibi incomperta & inestimabilis est mensuræ, in terris non amplius quam septingentorum vel paulominus stadiorum mensuram obtineat, comperta ergo magnitudine huius partis terrarum, quæ ad Zodiacum pertinet, & illam trecenties sexagies multiplicando circulum terræ diffiniuit stadiorum 252. millium id est milliaria 30. & vnum millia & quingenta; vnicuique trecentarum & sexaginta partium dans stadia septingenta id est 87. milliaria & semissem: igitur 24. partem tot stadiorum transcurrit Sol in vna hora, id est stadia 10. millia & quingenta; siue mille 312. milliaria & semissem; horæ autem parte 15. id est vnius ex trecentis 60. gradibus ascensu vel descensu Solem, septingenta stadia, siue 88. milliaria & semissem transcurrere prędicti terræ ambitus claret diuisione.

Modus inueniendi gradus in Zodiaco; & magnitudinem globi terreni: ex Eratosthene.

De Brenno Gallorum duce, qualiter Macedones & Delphos superauit.

Cap. XX.

Eusebius in chr. Anno Ptolemæi Philadelphi quarto, regnauit 10. Macedonum Sosthenes, annis duobus.

Iustinus lib. 24. Interea Brennus quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedones vicerant; adunatis 150. millibus peditum, & 15. millibus equitum in Macedoniam irrupit, agros & villas depopulatur. Cui cum occurrisset Sosthenes cum instructo exercitu pauci à pluribus, trepidi à valentibus, facile victi sunt. Brennus autem quasi ei iam terrena spolia sorderent, animum ad Deorum templa conuertit, scurriliter iocatus, locupletes Deos largiri hominibus oportere; statimque Delphos adijt, aurum religioni prædam offensæ Deorum preferens, quos nullis opibus egere, vtpote qui eas hominibus largiri solent affirmabat. Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnasso, hic rupes vndique concurrentes, in eo saxo consedere: atque ita templum & ciuitatem non muri, sed præcipitia, nec manufacta, sed naturalia pręsidia defendunt: media saxi rupes in formam theatri recessit, quamobrem & hominum clamor, & siquando accessit sonus tubarum personantibus, & respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorque quam editur resonare solet. Res hæc maiestatis maiorem terrorem ignaris rei, & admirationem, stupentibus plerunque affert, in hoc rupis amfractu, media ferme mõtis altitudine, planicies exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet; ex quo feruidus spiritus vi quadam, velut à vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletasque Deo, responsa consulentibus dare cogit. Multa tibi & opulenta Regum ac populorum visuntur munera; igitur Gallorum vulgus vbi primum vino, cæterisque commeatibus referta rura inuenit, non minus abundantia quam victoria lætum, se per agros dispersit, desertisq; signis vagabatur ad occupanda omnia. Prima vero opinione aduentus eorum prohibiti feruntur agrestes oraculis messes vinaque villis efferre. Erant in

Brenni Victoris insolentia.

Templi Apollinis apud Delphos situs.

Echo.

*Brenni exercitus quantus? * alij 14. millia.*

exercitu Brenni lecta peditum 65. millia, Delphorum sociorumque non nisi * quatuor millia milites erant. Erant autem in templo multæ statuæ cum quadrigis solido auro fusæ, ob quam rem cupidi prædæ Galli, sine respectu periculorum in bellum ruebant: Delphi autem scandentes Gallos è sūmo montis vertice, partim saxis, partim armis, obruebant.

Qualiter idem Brennus cum suis per fallaciam Apollinis postea succubuit.

Cap. XXI.

IN hoc partium certamine repente vniuersorum templorum Antistites simul,& ipsi vates sparsis crinibus,cum insignibus atque infulis,pauidi vecordesque in primam aciem pugnantium procurrunt: aduenisse Deum clamantes, eumque se vidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia. Et iuuenem supra humanum modum insignis pulcritudinis, comitesque ei duas armatas virgines; propinquis duabus Dianæ, Mineruæque ædibus occurrisse, & audisse se stridorem arcus, ac armorum strepitum; proinde ne cunctarentur, Dijs antesignanis, hostem cædere, cæteros monebant: quibus vocibus incensi omnes, certatim in prælium prosiliunt, moxque terræmotu portio montis abrupta, Gallorum strauit exercitum. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & frigore saucios ex vulneribus absumpsit. Dux ipse vero Brennus cum vulnerum dolorem ferre non posset; pugione vitam finiuit. Alter ex duobus ducibus, qui cum eo erat,cum 10. millibus sauciorum Græcia excessit, quibus pauidis fugientibus nulla sub tectis acta nox est; nullus sine labore & periculo dies; imbres assidui, gelu, & nix concreta, & fames, & lassitudo, & super hæc maximum peruigiliæ malum; infælicis belli reliquias obterebant nemoque ex tanto exercitu, vel ad memoriam tantæ cladis,superfuit.

Gallorum stratus exercitus. Brennus mortem sibi consciscit.

Qualiter apud Macedones Galli corruerunt.

Cap. XXII.

EVsebius in chron. Apud Macedones autem post Sosthenem regnauit Antigonus Gonathas ab Alexandro 11. annis 36.

Iustinus lib. 25. Porro à Brenno duce cum in Græciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant peditum 15. * millia, equitum tria millia,qui fugatis Græcorum Tribalorumque copijs, Macedoniæ imminentes, legatos ad Antigonum Regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul & castra Regis specularentur. Quibus inuitatis ad cænam expositum est grande pondus auri & argenti & elephanti ad terrorem ostensi. Illi autem reuertentes, & omnia in maius extollentes, opes Regis, & negligentiam nunciant: igitur castra Regis nocte aggrediuntur,at ille signum pridie dederat suis, vt omnibus rebus ablatis in proxima silua tacite se occultarent. Galli vero omnia reperientes vacua, diu intrare portas timentes, ad postremum: ablatis quæ inuenerant, ad littus conuertuntur, vbi dum naues incautius diripiunt, à remigibus,& ab exercitus parte, quæ illo cum coniugibus & liberis confugerant,trucidantur.

** alias duodecim.*

Magna cædes Gallorum.

Eo tempore Reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu nulla bella gerebant, neque pulsi è regno ad alios quam ad Gallos fugiebant,tantus terror Gallici nominis, & armorum inuicta fælicitas erat, vt aliter neque maiestatem suam tutam,neque amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaque residui in auxilium Eumenis Bithiniæ Regis inuocati, regnum cum eo (parta victoria) diuiserunt,eamque regionem Gallo-Græciam nominauerunt.

Mixti Galli & Græci, Gallo-Græci appellantur.

De quibusdam prodigijs, & bellis.

Cap. XXIII.

AVthor. Anno ab vrbe condita * 477. secundum Orosium lib. 4. cap. 4. qui fuit annus 7. Philadelphi, obscæna & dira prodigia vel visa Romæ, vel nunciata sunt: ædes enim Salutis ictu fluminis dissoluta est, pars muri sub eodem loco de cœlo tacta est,lupi tres ante lucem ingressi vrbem, semiesum cadauer intulerunt, sparsumque membratim in foro,ipsi strepitu hominum exterriti,reliquerunt. Apud Formias multis ictibus fulminum mœnia vndique combusta & dissoluta sunt. Apud agrum Calenum repente, scisso hyatu terræ, flamma eructata est,tribusque diebus & totidem noctibus terribiliter exæstuans, 5. agri iugera, exhausto penitus vbertatis succo in cinerem extorruit, ita vt non fruges solum, sed arbores cum imis stirpibus assumpsisse referatur. Sequenti adhuc anno Sempronius Consul aduersus Picentes exercitum duxit, & cum directa intra iactum teli vtraque acies constitisset, repente ita cum horrendo fragore terra tremuit, vt stupore miraculi vtrumque pauefactum agmen hebesceret: tandem procursu concito iniere certamen,triste adeo id bellum fuit, vt merito dicatur tanto hominum sanguine suscepto etiam cum gemitu & sono horribili tunc terra tremuisse. Romani pauci admodum eo prælio qui euasere, vicerunt.

** hic anno alijs est 4...*

Huius terræmotus sic & belli . . . centis meminit Flo. lib. 1. cap.

Iustinus lib. 25. Eo tempore Pyrrhus in Epirum reuersus, Macedoniæ fines inuadit, Antigonum vincit, Macedoniam in deditionem accipit: Pyrrhus autem sicut ad deuincenda regna inuictus habebatur, ita deuictis & acquisitis celeriter carebat, tanto melius studebat acquirere imperia quam retinere, post illi bellum aduersus Spartanos fuit, vbi maiore mulierum quam virorum virtute exceptus fuit, vbi & Ptolemæum filium, & exercitus partem robustissimam amisit: nam oppugnanti vrbem, tanta fœminarum multitudo concurrit, vt Pyrrhus non fortius victus quam verecundus recederet.

Pyrrhus à mulieribus victus.

Eusebius in chron. Eo tempore vna virginum Romanarum in corruptione deprehensa, percussa est.

De Archesilao Philosopho, & Achademicorum nouorum errore.

Cap. XXIIII.

AVthor. Eo tempore Polemo Philosophus moritur, post quem Archesilaus, & Crates clari habentur. Hic est Archesilaus à quo, vt ait Aug. cæpit secta Achademicorum nouorum, qui dicunt nihil sciri sed incerta esse omnia. Hi sibi(vt ait Seneca) speciem omnis scientiæ eripiunt, sanius est autem superuacua scire,quam nihil.

Archesilaus & Crates.

Horum sententiam sic breuiter improbat *Aug. 11. lib. de ciuitate Dei, cap. 26.* & nos (inquit) sumus & nos esse nouimus, & nostrum esse, ac nosse diligimus, nulla in his verbis Academicorum timemus argumenta dicentiū,quid si falleris? si enim fallor,sum:nā qui non est,vtique nec falli potest, ac per hoc sum,si fallor,quia ergo sum qui fallor: quomodo esse me fallor, quando certum est, me esse si fallor? quia igitur essem qui fallerer: proculdubio in eo quod me noui esse,non fallar: consequens est etiā vt in eo quod,me nouisse non fallor: sicut enim noui me esse, ita noui etiam hoc ipsum, nosse me, eaque duo cum amo, eundem quoque amorem quiddam tertium,nec imparis æstimationis eis quas noui rebus adiungo; neque enim fallor amare me, cum in his quæ amo, non fallar; quamquam & si illa falsa essent, tamen falsa me amare verum esset: nam quo pacto reprehenderer & recte prohiberer, ab amore falsorum, si me illa amare falsum esset? Cum vero & illa

Academici fidem sensuum eleuabant seu potius tollebant nihil sciri à . . . . quod si dic. res te scire hunc lapidem mouere, quid videas: vel tangas scrupulum inijciebant, quid si falleris?

illa vera atque certa sint, quis dubitet quin eorum quæ amantur & ipse amor verus ac certus est? tum porro nemo est, qui esse se nolit, quoniam nemo est qui non esse beatus velit, quomodo enim potest beatus esse, si nihil sit.

Seneca in lib. 2. de beneficijs cap. 10. Archesilaum aiunt, amico pauperi & paupertatem suam dissimulanti, ægro autem, & ne hoc quidem confitenti, deesse sibi in sumptum ad necessarios vsus, cum clam succurrendum iudicasset, puluino eius ignorantis sacculum subiecisse, vt homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inueniret, potius quam acciperet.

Idem in eodem cap. 21. Archesilaum dicit Hecaton pecuniam à filiofamilias furtim sublatam, & ei oblatam, non accepisse: sed quid fecit laude dignum: quod furtum non accepit? & quod maluit non accipere, quam reddere? quæ est enim alienam rem non accepisse, moderatio?

De Crate Philosopho, & Stilpone, & Arato Astrologo.

Cap. XXV.

Crates. Author. Crates autem, qui cum Archesilao in chronicis ponitur, Thebanus fuisse dicitur natione; de quo legitur: quod magnum pondus auri in mare proiecit, dicens: Abite pessimæ diuitiæ, ego vos mergam, ne ego mergar à vobis.

Crates Stilponis auditor. De hoc refert *Seneca in lib. 1. epistolarum in epistola* 10. *dicens.* Crates Stilponis auditor, cum vidisset adolescentulum secreto ambulantem, interrogauit, quid illic faceret solus? mecum inquit loquor, cui Crates: Caue, inquit, obsecro; & diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. Stilpon autem Magister eius ipse est: quem epistola Epicuri insequitur: qui capta patria, & amissis vxore, & liberis, cum incendio publico solus exiret, interroganti Demetrio, cui cognomen ab exitio vrbium Poliorcetes fuit, numquid omnia perdidisset? omnia inquit bona mea mecum porto: pectore enim illa gestabat, non humeris?

Eo quoque tempore legitur in chronicis Aratus floruisse.

Aratus. Aratus autem Astrologus cum Eudoxo, *vt ait Aug. in lib. 16. de ciuit. Dei 23. cap.* vniuersum stellarum numerum comprehendisse se & conscripsisse iactauit, quos illa inquit contemnit auctoritas, quæ dicit ad Abraham: *aspice stellas, & dinumera eas si potes,* quomodo enim omnes dinumerari possint; cum non omnes possint videri? hæc Aug.

Sciendum autem quod hic annus, in quo Aratus ponitur, fuit secundum chronicas, annus ab vrbe condita 481. vel 80. de quo dicebat Orosius lib. 4. cap. 5. Anno ab vrbe condita 480. in terra visa sunt multa prodigia, sanguis enim à terra, lac visum est manare de cælo, nam & plurimis locis scaturiens è fontibus cruor fluxit, de nubibus guttatim in specie pluuiæ lacte dimisso, vt ipsis visum est, terrã vt imbres irrigauerunt. Arati poetæ legitur esse versus ille: quem Paulus ad Athenienses in testimonium diuinitatis adhibuit: *In ipso viuimus mouemur & sumus.*

Horum prodigiorum mentionem Diaconus in suis additionibus ad Eutropium fecit.

De Zenone & Chrysippo Stoicorum principibus.

Cap. XXVI.

Zeno. *Eusebius in chronicis.* Anno Philadelphi 14. Zenon Stoicus moritur, post quem Cleantes floruit.

Author. Huius Zenonis est illa sententia, sapientis est non posse turbari, sed vt ratio eius praui cedat affectibus, ac etiam collectione vsus est, vt refert Seneca, nullum malum gloriosum est: mors autem gloriosa est; mors ergo malum non est. Vnde & ipse Zeno manus sibi intulit, vt post mortem fœlicius viueret: sicut dicit Lactantius. *At enim Aug.* Zenonem & Chrysippum fuisse principes Stoicorum; cuius scilicet Chrisippi multa feruntur egregie dicta & multa perperam.

Chrysippus. *Seneca in epistola* 9. Chrysippus ait sapientem nulla re egere, & tamen multis illi rebus opus esse. Contra, stulto nulla re opus est: nulla enim re scit vti, sed omnibus eget.

Idem in secundo de beneficijs. cap. 17. Volo Chrysippi nostri vti similitudine de pilæ lusu: quam cadere non dubium est, aut mittentis visio aut excipientis: tunc cursum suum seruat: vt apte iactata & excepta est; necesse est autem lusor bonus alter illam collusori longo, alter breui mittat: eadem beneficij ratio est, nisi vtrique personæ dantis & accipientis aptetur: nec ob hoc exibit, nec ad illum perueniet vbi debet.

Valerius lib. 8. c. 7. Chrysippus 80. ætatis suæ anno cæptum quadragesimo λογικῶν exactissime subtilitatis volumen reliquit, quo tantum opere laborisque sustinuit, vt ad ea quæ scripsit, penitus cognoscenda longa vita opus sit.

Author. Fuit autem Chrysippus vt ait Solinus de Heliopolis antiquo Siciliæ oppido: Cliantes autem Asianus: qua Asia multos viros illustres protulit, de poetis Homerum Anacreontem, & Mineruum, Antimachum & Hypoam; Alcæum, & Sophonem puellam: de historicis Xanthum, & Egatheum, Herodotum, & Ephorum, & Theopompum. De septem sapientibus Bian & Thaletem, & Pyttacum; & de philosophis Cliantem stoicum, & Anaxagoram Phisicum, & Heraclitum tenebrosum; & Zenophontem Colophonum. Ipse quoque Chrysippus, vt ait Lactantius, animarum æternitatem suspicans, manus sibi intulit, tanquam in cælum migraturus.

Viri Illustres nati in Asia.

De Diodoro Socratico, & Carneade Philosophis.

Cap. XXVII.

Hieron. lib. 1. dialogi contra Pelagianos. Inter Diodorum & Chrysippum valentissimos dialecticos περὶ δυνατῶν ista contentio est: Diodorus, id solum posse fieri dicit, quod sit, aut futurum sit Verum, & quicquid futurum sit, id fieri necesse esse. Chrisippus vero etiam quę non sunt futura, posse fieri dicit, vt frangi hanc margaritam etiam si nunquam futurum sit. Qui ergo aiunt posse hominem esse absque peccato si velit, non potuerunt hoc verum probare, nisi futurum docuerint. Cum autem futura incerta sint omnia, & maxime ea quæ nunquam facta sunt, perspicuum est, eos id futurum dicere, quod sit futurum.

Contentio inter Diodorum & Chrysippum.

Idem in libro primo contra Iouinianum. Diodorus Socraticus quinque filias dialecticas insignis pudicitiæ legitur habuisse: de quibus & Philo Carneadis magister plenissimam scribit historiam.

Valerius lib. 8. cap. 7. Carneades laboriosus, & diuturnus sapientiæ miles 90. anno, viuendi, & philosophandi finem fecit. Hic cum ad mensam sederet cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere obliuiscebatur, sed Melissa quam vxoris loco habebat, temperato inter studia interpellandi, & inediæ succurrendi officio dexteram suam necessarijs vsibus aptabat. Idem cum Chrysippo disputaturus, helleboro se antè purgabat, quas potiones industria solitæ laudis cupidis appetendas effecit.

Hoc fecit ad exprimendum suum ingenium attentius & illius refellendum acrius Gell. cap. 15. lib. 17.

De sententijs Stoicorum veris & falsis.

CAP. XXVIII.

A*Vthor*. Porrò Stoicorum sententia est(cuius sectę Principes fuisse dicuntur Zenon & Chrysippus,vt ait Hieronymus in dialogo contra Pelagianos) posse, omnem perturbationem eradicari, & extirpari de mentibus hominum: hoc idem senserunt veteres Academici. Peripatetici autem easdem perturbationes dicunt frangi,regi, & moderari;& quasi effrænes equos quibusdam lupatis coerceri, quorum sententias ponit Tullius in Tusculanis,& Origenes in stromatibus. Liber autem Ciceronis de Paradoxis & sententijs Stoicorum totus contextus est; quarum quædam quidem veræ sunt,plures autem falsæ.

Paradoxa Stoicorum.

Hæc sunt autem sex paradoxa quæ ibi ponuntur. Quod honestum est,id solum bonum esse.

Secundum, In quo virtus sit, ei nihil deesse ad beatè viuendum.

Tertium, Parua & magna est culpa.

Quartum, Omnes stultos insanire.

Quintum, Omnes sapientes liberos esse, & omnes stultos seruos.

Sextum, Solus sapiens diues est.

Sententiæ Stoicorum ex Seneca.

Item Stoicorum sunt illa, quæ ponit *Seneca. in 2. lib. de beneficijs*. Negamus iniuriam accipere sapientem, qui tamen illum pugno percusserit, iniuriarum damnabitur. Negamus stulti quicquam esse:& tamen eum, qui rem aliquam stulto subripuerit, furti condemnabimus.

Insanire omnes dicimus, nec tamen omnes curamus elleboro.

His ipsis, quos vocamus insanos; & suffragium & iurisdictionem committimus.

Idem, ibidem in lib. 4. Stultus secundum Stoicos omnia vitia habet,sed non in omnia natura pronus est. Alius in Luxuriam, alius in Auaritiam inclinatur.

Disputatio contra Stoicos de beneficijs.

CAP. XXIX.

I*Dem in li. 5. cap.* 12. Dicitis Stoici: quod nemo malo homini prodesse potest. Beneficiũ est quod prodest, ergo beneficium non accipit malus; sed si malus, non accipit beneficium, ergo non debet reddere, ergo ingratus non est. Item bonus vir omnia rectè facit; ergo ingratus esse non potest; & ita nec bonus quisquam ingratus est, nec malus. Ad hoc dicimus, vnum apud nos bonum honestum est: id peruenire ad malum non potest, desinit enim esse malus, si ad illum virtus intrauerit: quamdiu autem malus est, nemo illi dare beneficium potest, quia quicquid ad illum peruenit, prauo vsu corrumpit: quemadmodum enim stomachus morbo vitiatus, & colligens bilem: quoscunque accepit cibos, mutat in deterius, & omne alimentum in causam doloris trahit: ita animus cæcus quicquid illi commiseris, id onus suum, & perniciem, & occasionem miseriæ facit.

quia bona malaq; dissentiunt, nec in vnum eunt.

Idem in eodem. Nihil potest ad malos peruenire, quod prosit; immo quod non noceat, quæcunque enim illis contingunt, in suam naturam vertunt: ideo nec beneficium dare possunt, quoniam nemo potest, quod non habet, dare. Sed quamuis hæc ita sint, tamen accipere quædam malus potest: quæ beneficijs similia sunt: quibus non redditis, ingratus erit: sunt enim animi bona, sunt & bona corporis, sunt & bona fortunæ. Prima à stulto & malo submouentur.

Seneca lib. 3. de beneficijs cap. 13.

Peripatetici vero, qui fælicitatis humanæ longe, lateque terminos ponunt, aiunt minuta beneficia peruentura ad malos, quæ qui non reddidit ingratus est: nobis autem non placet esse beneficia: quæ non sunt animum factura meliorem: commoda tamen esse illa, & expetenda; non negamus.

Cleantes autem vehementius agit, licet inquit beneficium non sit, quod acceperit; tamen ingratus est: quia non fuit redditurus, etiam si accepisset sic latro est, antequam etiam manus inquinet; quia ad occidendum iam voluntate armatus est, exercetur enim & aperitur aperte nequitia, non incipit.

Seneca vt supra cap. 14.

Quia habet spoliandi & interficiendi voluntatem.

Item ex eodem, lib. 5. cap. 15.

CAP. XXX.

QVomodo nemo per vos ingratus est (ô Stoici) sic rursus omnes ingrati, nam, vt dicitis, omnes stulti mali sunt, & qui vnum vitium habet, & omnia habet: quod si sic est, nonne vndique humano generi conuicium fit? nonne publica querela est, beneficia perijsse & paucissimos esse, qui de benemerentibus non inuicem pessimè mereantur? non est quod hanc tantum nostram murmurationem putes. Nescio qui, non ex Philosophorum domo clam, sed ex medio conuentu, populos, gentesque damnatura vox mittitur:

Non hospes ab hospite tutus,
Non Socer à Genero, fratrum quoque gratia rara est:
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Beneficia in scelus versa sunt, & sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis fundendus est. Humili se ac depresso loco putat stare, quisquis non supra rempublicam stetit. Quis extremo die dicere audeat;

Vixi, & quem dederat cursum Fortuna, peregi.

Idem li. 7. cap. 4. Dicitis (ô Stoici) omnia sapientis esse, quomodo ergo aliquis potest dare sapienti, si omnia eius sunt? nihil prohibet quid & sapientis esse, & eius qui possidet. Iure ciuili omnia Regis sunt: & tamen illa, quorum ad Regem pertinet vniuersa possessio, in singulos dominos descripta sunt, dare tamen Regi & domum, pecuniam possumus & mancipium, nec dare illi de suo dicimur. Ad Regem enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Iterum, nemo suam rem emit; omnia sapientis sunt: ergo sapiens nihil emit. Sic & vetant mutuum sumere, sed quod aliter sapientis est, aliter meum possum dare sapienti, nec mirum est, aliquid ei, cuius est totum, posse donari. Conduxi domum à te, in hac aliquid tuum est, aliquid meum, res tua est, vsus rei tuæ, meus. Libros dicimus esse Ciceronis: eosdem Dorus librarius suos vocat,& vtrunque verum est: alter eos tanquam author, alter tanquam emptor, sibi asserit. Cæsar omnia habet, fiscus eius priuata tantum,ac sua:& vniuersa, in imperio eius sunt, in patrimonio, propria. Sub optimo Rege, rex, imperio possidet, singuli, dominio: sic sapiens omnia possidet animo iure ac dominio, quisque sua.

Seneca vt sup. cap. 17.

Senec. ibidē cap. 5.

Senec. ibidē cap. 6.

Idem in eodem cap. 22. Nos Stoici quædam præcipimus vltra modum: vt ad verum & suum redeant. Cum dicimus, ille dati beneficij meminisse non debet, hæc volumus intelligi, non debet prædicare, nec iactare, nec grauis esse. Quoties parum tibi fiduciæ est in his quibus imperas, amplius exigendum est, quam satis est, vt præstetur quantum satis est: in hoc omnis hyperbole extenditur, vt ad verum, mendacio veniatur, nunquam tantum sperat hyperbola, quantum audeat: sed incredibilia suadet, vt ad credibilia: sed magna, perueniat.

Senec. ibidē cap. 23.

De mutatione sententiæ vel consilij.

CAP. XXXI.

I*Dem l. 4. cap.* 34. Si promiseris alicui te daturũ beneficium,& postea scieris eũ esse malum, dabis, an non? si facies sciens, peccas: das enim cui non debes, si negas,& hoc modo peccas: promisisti enim & nō das: conscientia nostra hoc modo titubat, & ad illud superbum Stoici promissum nunquam sapientem consilij sui pænitere, nec vnquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium. Nō mutat sapiens consilium, omnibus his manen-

tibus, quæ erant cum sumeret. Cæterum ad omnia cum exceptione venit, si nihil scil. inciderit quod impediat. Imprudentium enim ista fiducia est, fortunam sibi spondere: sapiens vtramque eius partem cogitat; tunc fidem fallam, tunc inconstantiæ crimen audiam, si cum omnia eadem sint, quæ erant promittente me, non præstitero promissum: omnia esse debent, quæ fuerunt, cum promitterem, ad hoc vt præstare tenear, aut certe vt postea consideratius loquar, licet non omnia sint, tamen quia dicere solemus linguarium dabo, verba mea redimam: aurem mihi peruellam. Non est turpe cum re mutare consilium: *hucusque de Seneca.*

Senec. ibidem cap. 25.

De passione & voluptate.

CAP. XXXII

AVg. 14. de ci. Dei c. 8. Duas Greci εὐπαθείας appellãt, Latinè autẽ Cicero constãtias nominauit: Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem: pro ægritudine verò vel dolore, quem nos vitandæ ambiguitatis causa, tristitiam maluimus dicere, negauerũt posse esse aliquid in animo sapientis. Voluntas quippe, inquiunt, appetit bonum: quod facit sapiens: gaudium vero, de bono adepto est, quod vbique adipiscitur sapiens. Cautio deuitat malum; quod debet sapiens deuitare: tristitia porrò quia de malo est, quod iam accidit: nullum autem malum existimans posse accidere sapienti: nihil in eius animo pro illa posse esse dixerunt. Apud nos autem non tam quæritur vtrum pius animus irascatur, quàm vnde irascatur; nec vtrum sit tristis, sed quare sit tristis; nec vtrum timeat, sed quid timeat.

Idem in li. 5. cap. 20. Stoici contra eos: qui virtutes appetendas propter voluptatem dicunt, pingunt quandam tabulam, vbi voluptas in sella regali quasi delicata quædam Regina consedit, eique virtutes famulæ subijciuntur, vt faciant quod illa imperauerit: iubetque prudentiæ, vt vigilanter inquirat, quomodo voluptas regnet, & salua sit. Iustitiæ iubet vt præstet beneficia quæ potest ad comparandas amicitias corporalibus commodis necessarias, nullique faciat iniuriam, ne offensis legibus voluptas secura viuere non possit. Fortitudini iubet, vt si dolor corpori acciderit; qui non compellat ad mortem, teneat dominam suam, id est, voluptatem suam fortiter in animi cogitatione. Temperantiæ, vt tantum capiat alimentorum, vel aliorum delectabilium, vt voluptas non impediatur.

Cicero 2. de finibus meminit tabellæ huius.

Pingatur ergo loco voluptatis Gloria vana, delicata quædam mulier, inflata tamen; & nihil prouideat prudentia, nihil distribuat Iustitia, nihil toleretur Fortitudo, nihil moderetur Temperantia, nisi vnde placeatur hominibus & ventosæ gloriæ seruiatur.

De Virtutibus & vitijs.

CAP. XXXIII.

AVthor. Stoicorũ quoq; creditur illa esse sentẽtia; *qui vnam virtutem habet, omnes habet: & qui vnam non habet nullam habet.* Similiter de vitijs: qui vnum habet omnia debet habere: vt superius Seneca testatus est.

Qui vnam virtutẽ habet: omnia habet, aiunt Stoici, sed an sit verũ?

Aug. ad Hieronymum. Cum quæritur etiam de vitijs, vtrum ipsa similiter sint omnia, vbi vnum erit; aut nulla sint, vbi vnum non erit: laboriosum id ostendere: propterea, quia vni virtuti duo vitia apponi solent: & quod aperte contrarium est, & quod specie similitudinis adumbratur, veruntamen, quia sunt audaces, qui timidi non sunt: & rursus timidi, à quibus abest audacia, cum sit vtrunque vitium, quoniam qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet: cogimur fateri vitia plura esse virtutibus, vnde aliquando vitium vitio tollitur, vt amore laudis, amor pecuniæ. Aliquando vnum cedit, vt plurima succedant, vel vt qui ebriosus fuerit, si modicum biberit, & tenacitatem & ambitionem didicerit: possunt itaque vitia cedere etiam vitijs succedentibus, & ideo plurima sunt. Virtus vero quo vna ingressa fuerit quoniam secum cæteras ducit, profectò vitia cedent omnia quæcunque ingressa fuerant. Non enim omnia inerant, sed aliquando totidem, aliquando pauciora pluribus: aliquando plura paucioribus succedebant. Hæc vtrum ita se habeant, diligentius inquirendum, est: non enim & ista diuina sententia est qua dicitur: *Qui vnam virtutem habet omnes habet; eique nulla inest cui vna defuerit*: sed hominibus hoc visum est, multum quidem ingeniosis multumque studiosis, sed tamen hominibus.

Vitia sunt plura virtutibus.

Hieronymus super Isaiam li. 14. Disputant Stoici multa turpia praua hominum consuetudine, verbis honesta esse vt Parricidium, Adulterium, Incæstum, & his similia: rursumque re honesta hominibus videri turpia, vt liberos procreare, inflationem ventris, crepitu digerere; alitum, stercore releuare; vesicam, vrinæ effusione laxare.

De Erasistrato Medico, & primo bello Carthaginensi sub Duilio consule.

CAP. XXXIV.

EVsebius in chro. *Author* Anno Philadelphi 15. floruit Erasistratus Medicus: hic vt legitur, pulsu cognouit amantem. Vnde refert Valerius, quod cum Antiochus Seleuci filius * Nouercæ infinito amore correptus esset, ab Erasistrato Medico sanatus est, qui pulsum eius modo vegetiorem, modo languidiorem sentiens, secundùm accessum & recessum Nouercæ; id patri indicauit, qui charissimam coniugem filio concedere non dubitauit.

**Valerius habet Stratonices, sic enim vocabatur.*

Eusebius. Anno Philadelphi 14. Romæ, virgo Vestalis in stupro detecta, laqueo vitam finiuit.

Anno eiusdem 20. Romani Carthaginenses nauali certamine superant, & 100. Libyæ vrbes capiunt.

Orosius lib. 4. cap. 7. Cneo Cornelio Asina, Caio Duilio Consulibus, cum Hannibal senior oram Italiæ maritimam instructa 70. nauium classe vastaret, Romani & ipsi classem fabricari, atque instrui præceperunt quod Duilius consul celeriter impleuit: nam intra 60. dies quàm arbores cæsæ erant, 130. nauium classis deducta in ancoris stetit. Cornelius Asina consul, alter cum 16. nauibus Liparam insulam petit, vbi ab Hannibale, quasi ad colloquium pacis euocatus, Punica fraude captus, atque in vinculis necatus est. Quod vbi Duilius alter consul audiuit, cum 30. nauibus aduersus Hannibalem profectus est. Commisso nauali prælio, Hannibal amissa naui, qua vehebatur, scapha subductus aufugit, 30. & vna naues eius captæ, 13. mersæ, tria millia hominum occisa, septem millia capta referuntur.

Hi anno ab vrbe condita 443. consules fuerunt, quod de celeritatein classe comparata Oros. scribit, est apud Florũ lib. 2.

Author. hunc quem vocat Orosius Duilius, dicit Helinandus eundem esse, quem vocat Hieronymus Duellium.

Hieronymus contra Iouinianum lib. 1. Duellius, qui primo Romæ nauali certamine triumphauit, Biliam virginem duxit vxorem, tantæ pudicitiæ, vt illo quoque sæculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monstrum erat non vitium. Is iam senex & trementi corpore, in quodam iurgio, audiuit sibi exprobrari, os fœtidum, & tristis se domum contulit. Cumq; apud vxorem questus esset, quare nunquam se monuisset, vt huic vitio mederetur, fecissem, inquit, illa, nisi putassem omnibus viris sic os olere: laudanda in vtroque pudica & nobilis fœmina, & si ignorauit vitium viri, & si patienter tulit: & quod si maritus infælicitatem corporis sui, non vxoris fastidio, sed maledicto sensit inimici.

Quod hic narrat de Duilio & Bilia Plutarchus alijs accommodat Meminit huius Iulius Florus in Epitomis.

De bello Reguli contra Carthaginenses.

Cap. XXXV.

OROsius lib. 4. cap. 8. Denique Regulus bellum Carthaginense sortitus, iter cum exercitu faciens, haud procul à flumine Bagrada castra constituit; vbi cum plurimos militum aquandi necessitate descendentes ad flumen, Serpens miræ magnitudinis deuoraret: Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est; qui cum nihil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omnium telorum ictu irrito, magnam militum multitudinem morsu eius communi impetu proteri habituque pestifero exanimari videret; balistas deferri iussit, per quas molare saxum spinæ eius incussum compagem totius corporis soluit. Quæ mox circumuenta telis facile oppressa est. Corium eius Romam deductum 120. pedes habuisse dicitur. Regulus autem aduersus tres Imperatores, id est, Hasdrubales duos, & accitum ex Sicilia Amilcarem, atrocissimum bellum gessit, in quo cæsa sunt Carthaginensium 17. millia. Capta quinque millia, 8. decem Elephanti abducti, oppida 80. & duo; in deditione accepta. Carthaginenses autem Xantippum Regem Lacedæmoniorum bello præfecerunt. Cum multis auxilijs Hispanorum & Gallorum, Xantippus inspectis Pænorum copijs, & in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conseruit, vbi 30. millia Romanorum prostrata sunt. Regulus ille dux nobilis cum quingentis viris captus est, & catenis coniectus; qui anno 10. belli Punici nobilem triumphum Carthaginensibus præbuit: Xantippus autem tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens, ilicò ex Africa migrauit in Græciam.

Hanc historiam de serpente à Tito Liuio facunde relatam initio lib. 18. scribit Valerius lib. 1. & eandem recitat Gellius lib. 6 cap. 3.

Eutropius 74. oppida tresque duces sine nomine edit. De causis quare Zantippus subitò ex Africa discesserit, Polybius legendus est, & Appianus.

Iterum de cæteris Romanorum prælijs contra eosdem, & de nece Reguli.

Cap. XXXVI.

IGitur Æmilius Paulus, & Fuluius nobiliores consules audita captiuitate Reguli, & clade exercitus Romani, transire iussi sunt in Africam, qui cum classe 300. nauium Clupeam petunt, eò cum pari classe Carthaginenses venerunt; nec differri potuit nauale certamen 100. & 4. naues Carthaginensium mersæ sunt 30. cum pugnantibus captæ: præterea * 30. & 5. millia militum ex ipsis cæsa sunt: Romanorum 9. naues depressæ, mille & centum milites periere. Item apud Clupeam commisso prælio, duo Annones imperatores Pœnorum 9. millia militum perdiderunt. Romana autem classis cum ad Italiam prædis onusta remearet, naufragio euersa est, 200. & 20. nauibus submersis, 80. vix abiectis oneribus, liberatis. Amilcar autem Dux Pœnorum cum exercitu in Numidiam Mauritaniamque missus, postquam hostiliter cruenterque in vniuersos egit quia Regulum suscepisse dicerentur, mille argenti talentis, & 20. millibus boum reliquos condemnauit. Denique Lucio Cæcilio Metello, Caio, Furio Pacilo consulibus, Asdrubal nonus Carthaginensium imperator, cum elephantis 130. & equitum peditumque plus quàm 30. millibus Lilybæum venit ex Africa, & continuò cum Metello consule apud Panormum pugnam conseruit. Metellus magno consilio vsus, prius beluas vel in fugam vel in mortem egit: 20. millia Carthaginensium in eo prælio cæsa sunt; 26. elephanti occisi, & centum & quatuor capti, & per Italiam ducti magnum spectaculum Italicis gentibus præbuerunt. Asdrubal cum paucis Lilybæum fugit, atque absens à Pœnis capitis damnatus est. Post hæc fessi tot malis Carthaginenses petendam pacem à Romanis decreuerunt, ad quam petendam Attilium Regulum antea ducem Romanorum iam per quinque annos captiuum inter cæteros legatos miserunt, prius iuramento constrictum, si quod volebant, minime peregisset; rediturum esse Carthaginem: perrexit ille, atque in senatu contraria persuasit; quoniam arbitrabatur non vtile esse Romanæ reipublicæ, mutare captiuos; nec post hanc persuasionem, à suis ad hostes redire compulsus est, sed quia iurauerat, id sponte compleuit; quem reuersum Carthaginenses excogitatis nouis ac horrendis cruciatibus, necauerunt; inclusum quippe in angusto ligno, vbi stare cogeretur, clauisque acutissimis vndique confixo, vt se in nullam eius partem sine pœnis attrocissimis inclinaret, * *resectis palpebris*, etiam vigilando necauerunt.

** In impressis Eutropij libris est. 15. millia hostiũ aut occidit, aut capit sed cum in nostro manuscripto sit, quinq; millia, puto numerum quo triginta significata fuerũt, intercidisse.*

In Eutropio est. Metellũ per Italiam duxisse Elephantos 130. Plinius lib. 8. cap. 6. scribit Metellũ in Italiam transuexisse 142.

De hac re disputat Cicero lib. 3. de officijs, multisque alijs locis mentionẽ facit. vide Liuium lib. 18. Eutropiũ 2. Valerium 1. cap. 1. Gellium lib. 6. cap. 4.

** verba sũt Ciceronis de supplicio Reguli in orat. in Pisonem.*

De Onia Pontifice, & Antiocho Theos.

Cap. XXXVII.

EVsebius in chro. Anno Philadelphi 29. Iudæorum Pontifex Onyas filius Simonis iusti, clarus habetur: qui consueta Ptolemæo Regi tributa non reddens, ad iram eum impulit: verum Iosephus vir inter suos nobilis, legatus à Iudæis ad Ptolemæum missus, cum familiaritatem Regis ob plurima in eum meruisset obsequia, dux Iudææ, & regionum finitimarum constituitur. Eo tempore regnabat in Syria Antiochus, qui vocabatur Theos, & regnauit annis 15.

Onias Iudæorum Pontifex non soluendo tributum ad irã commouet regem Ægypti.

Antiochus Theos.

Hieron. super Danielem cap. 40. Hic aduersus Philadelphum bella gessit quamplurima: totisque Babylonis & orientis viribus contra eum dimicauit: volens autem Ptolemæus Philadelphus post multos annos, molestum finire certamen, filiam suam nomine Berenicem, Antiocho vxorem dedit: qui de priore vxore nomine Laudice, habebat duos filios, Seleuchum, qui cognominatus est Callinicus, & alterum Antiochum; introduxitque eam ad Pelusium, & infinita auri & argenti millia dotis nomine accepit, vnde & φερνοφόρος id est, dotalis est appellatus. Antiochus ergo Berenicem consortem regni habere se dicens, & * Laudicem concubinę loco, post multum temporis amore Laudices superatus, eam cum liberis suis reduxit in Reginam: quę metuens ambiguum viri animum ne Berenicem reduceret, virum suum per ministros veneno interfecit. Berenicem autem cum filio qui ex Antiocho natus erat, Icadioni & Genneo Antiochiæ principibus occidendam tradidit, filiumque suum maiorem Seleuchum Callinicum in patris loco, regem constituit.

Antiochus & Ptolemæus amicitiam, & fœdus faciunt.

** alias Laodicen.*

Vide Pliniũ & Solinum.

Author. Porro de morte huius Antiochi narrat Valerius Maximus lib. 9. cap. 14. quod hoc modo zelata fuerit: Regi inquit Antiocho vnus ex æqualibus: & ipse regiæ stirpis nomine Artenion, perquam similis fuit: quem Laudice vxor Antiochi interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lecto, perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit: admissumque vniuersum populum & sermone eius, & vultu consimili fefellit: credideruntque homines, ab Antiocho moriente Laudicem sibi, & natos eius commendari.

In Valerio & quibusdã alijs authoribus lego Laodicen. & ita legit Hauaus ex Iustino.

De Potentia Philadelphi; & Romana clade.

Cap. XXXVIII.

HIer. super Danielem cap. vndecimo. Philadelphus apud Græcos habendus est orator, & Philosophus: tantæque potentiæ fuisse narratur: vt Ptolemæum patrem vinceret: narrantq; historiæ eum habuisse peditum 200. millia: equitum 20. millia: curruum duo millia: & Elephantos, quos primus eduxit ex Æthiopia 400. Naues longas, quas nunc liburnas vocant mille quingentas: alias ad cibaria militum portanda, mille: auri quoque & argenti grande pondus: ita vt de Aegypto per singulos annos 14. millia & 80. talenta acciperet argenti, & frumenti artabas, quę mensuram tres modios, & tertiam partem modij continet: quinquiesdecies centena millia.

Liburna.

Hic annus in Fastis Capitolinis est 512. vnde vides Oros. annos. 5. minus numerare.

Eusebius in Chro. Anno Philadelphi vltimo id est quadragesimo. 3 Romæ templum Vestæ incensum est.

Orosius lib. 4. cap. 11. Anno ab vrbe cōdita quingētesimo 7. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphum Romanorum: siquidem Quinto Lutatio; Aulo Manlio consulibus, Tiberis insolitis auctus imbribus, & vltra opinionem vel diuturnitate, vel magnitudine, redundans, omnia Romæ ædificia in plano posita, deiecit. Diuersæ qualitates locorum, ad vnam conuenere perniciem: quoniam & quæ segnior redundatio tenuit, madefacta dissoluit, & quæ cursus torrentis inuenit, impulsa deiecit. Aquarum cladem grauissimam, grauior ignis secuta est vastatio, qui ignis incertum vnde surrexit, plurimas ciuitatis partes peruagatus; cùm hominum, & domorum miserabilem stragem fecit; tum etiam tantum opum vno consumpsit incendio, quantum plurimæ, & peregrinæ victoriæ, conferre non possint. Cumque omnia in circuitu fori popularetur, ædem Vestæ corripuit: & ne sibi quidem Dijs subuenientibus; ignem illum, qui æternus putabatur, temporarius ignis oppressit. Vnde & Metellus Pontifex dum arsuros Deos excipit, vix brachio semiustulatus aufugit.

Calamitosa Tiberis inundatio. De hac re agit Augustinus lib. 3. de ciu. Dei cap. 18.

De æde Vestæ incensa Liu. lib. 19. Nocte eam arsisse tradit Valer. lib. 1. cap. 4.

De regno Ptolemæi Euergetis, & Antiocho Macedone.

CAP. XXXIX.

EX *Chronicis*. Igitur Ægyptiorum quadragesimoquinto tertius regnauit Ptolemæus Euergetes. Cæpit anno 5. ætatis trecentesimo, mundi vero 3. millesimo septingentesimo 8. & regnauit annis 26.

Ptolemæus Euergetes. 3708.

Comestor cap. 8. Hic fuit frater Ptolemæi Philadelphi, ab Aegyptijs Euergetes dictus est: quod reuocationem sonat, quia post vastatam Syriam & Siciliam, & partem Asyæ, inter innumera spolia quæ cæpit, etiam Deos eorum: quos Cambyses in Persas transuexerat, reuexit.

Eusebius in Chr. Anno Ptolemæi primo, quintus Ennius Poeta Tarenti nascitur: qui à Catone quæstore Romam translatus, habitauit in monte Auentino, parco admodum sumptu contentus, & vnius Ancillæ ministerio. Eiusdem Ptolemęi temporibus virgo vestalis Romæ à seruo corrupta, propria manu se interimit. Iudæorum Pontifex Simon Onyæ filius clarus habetur, sub quo Iesus filius Syrac sapientiæ librum componens: quem vocat Panarethon, etiam Simonis in eo facit mentionem.

Iudæorum Pontifex Simon Oniæ filius.

Anno Ptolemæi 14. regnauit apud Macedones Antigonus annis 15.

Seneca in li. 2. de beneficijs cap. 17. Ab Antigone (inquit) Cynicus petijt talentum. Respondit Antigonus plus esse quam Cynicus petere deberet; repulsus, petijt denarium. Respondit, minus esse, quam quod Regem deceret dare. Turpissima est huius cauillatio: inuenit quomodo neutrum daret: in denario, regem; in talento, Cynicum respexit: cum posset & denarium, tanquam Cynico dare, & talentū tanquam Rex: nihil autē tam exiguum est, quod non honestè Regis humanitas tribuat.

Cauillatio.

Idem in li. 3. cap. 37. Vicit beneficijs Antigonus patrem: qui cum ingenti prælio superasset hostem, præmium belli ad patrem transtulit; & ei imperium Cypri tradidit; hoc est* Regum, nolle regnare, cum possis.

**alias regni.*

Author. hæc Seneca, de Antigono nescio quo; nam Antigonus iste quartus huius nominis; 9. Rex Macedonum post Alexandrum Magnum fuit, & hunc dicit Iustinus Lacedæmonios expugnasse.

Eusebius in chr. Anno Ptolemæi 19. ferme 40. millia Gallorum à Romanis cæsa sunt.

De prodigijs quæ bellum Punicum præcesserunt, & subuersione Sagunti.

CAP. XL.

AVthor. Anno eiusdem 24. scil. ab vrbe codita quingentesimo 39. bellum Punicum secundum surrexit; secundum computationem Orosij, hoc bellum multa prodigia præcesserunt, de quibus quædam posuit *Orosius*; plurima vero ponit *Valerius lib. 1. cap. 6.* sed non satis claret, de cuius belli tēpore hoc dicit; ait enim, inter initia, motusque bellorum: Romæ, Bos mugitum suum in humanum sermonem conuertit; carnes quoque ad modum nimbi dissipatæ ceciderunt, quarum maiorem numerum præpetes diripuerunt aues; reliquum humi per aliquot dies neque odore graui, neque aspectu deformi mutatum iacuit. Fertur quoq; in Piceno, lapides pluisse; in Gallia Lupum vigili è vagina gladium abstulisse. In Sicilia quoque duo scuta sanguinem sudasse: & metentibus cruentas spicas in corbem cecidisse. Certes aquas sanguine mixtas fluxisse: *Hæc Valerius*; & post pauca addit; bello Punico secundo, constitit Cn. Domitio bouem dixisse: *Caue tibi Roma*: huic autem vltimo prodigio, de boue locuto, astipulatur *Aug. in li. 3. de ci. Dei: cap. 31.* addens & alia quædā: dicit enim: *omitto Boues locutos, infantes nondum natos, de vteris matrum quędam verba clamasse: volasse serpentes, fœminas & gallinas in masculinum sexum fuisse conuersas.*

Litius lib. 3. Plin. 2. cap. 56.

Mira multaque prodigia passim apparuere.

Boues locuti. Lege Liuium lib. 24.

Eusebius in chro. Anno Ptolemæi 25. Caria & Rhodus ita terræmotu concussæ sunt: vt Colossus magnus rueret.

Author. Colossus ille Rhodius inter septem mundi miracula tertium ponitur. Fuit autem imago ærea* 126. pedum fusilis, mirum enim valde est: quoniam tam immensa moles fundi potuit vel erigi aut stare: 15. pedib. altior fuit quam colossus Romæ: de tempore autem quando primum factus fuerit, non legi. Eodem anno, fuit annus ab vrbe cōdita 533. de quo refert *Orosius* quod eodem anno Annibal Pænorum imperator Saguntum florentissimam Hispaniæ ciuitatem obsedit: & fame excruciatam 8. mense deleuit.

**Beda in tractatu de 7. miraculis mundi dicit 136. pedum: Isidor. autē lib. 14. Etym. cap. 6. dicit fuisse 70. cubitorum.*

Aug. lib. 3. de ciu. Dei cap. 20. Saguntinorum ciuitas, ab Annibale obsessa, primo fame contabuit: nam etiam suorum cadaueribus à nonnullis pasta, perhibetur, deinde omnium fessa rerum, ne saltem captiua in manus Annibalis perueniret, ingentem rogum publicè struxit: in quem ardentem, ferro etiam trucidatos omnes se, suosque miserunt.

Lege quæ diligentissimè Sigonius in Liuij lib. 21. annotauit.

Annibal legatos Romanorum ad se missos iniuriosissimè etiam à conspectu suo* repulit.

**alias abstinuit.*

De Regno Philopatoris, & Antiochi magni sæuitia.

CAP. XLI.

EX *chron.* Post Ptolemæum Euergetem, regnauit in Ægypto Ptolemæus Philopator. Cæpit anno 5. ætatis trecentesimo 71. mundi vero 3. millesimo septingentesimo 34. & regnauit annis 17. Ea quæ in secundo Machabæorum libro scripta sunt, sub hoc principe gesta referuntur.

Ptolemæus Philopator. 3734.

Comestor. cap. 9. Hunc Philopatorem Euergetis filium, vicit Rex Syriæ Antiochus magnus, & Iudæam sibi subiugauit. Pontifex Iudæorum fuit Onias magnus Simonis filius, ad quem ob recuperandum fœdus quod legitur fuisse inter Abraham & maiores suos: Lacedæmoniorum Rex Arrius legatos misit. Porrò Antiochus tributa septimi anni & ministrorum templi: quæ Philadelphus relaxauerat, à Iudæis reuocauit, qui dum finitimas regiones supra modum infestaret, delata est res ad Romanos: & missi sunt ad eum Scipio Nasica, & Scipio Africanus, & ab infestatione, sub religione iurisiurandi amouerunt eum: insuper tulerunt obsidē ab eo filiū eius Seleuchū, quem volens accipere ab eis tradidit

Sæuitia Antiochi.

pro eo,

pro eo, filium minorem natu Antiochum Epiphanē; ita quod esset obses perpetuus id est non rediturus: Propter eiusdem Antiochi sæuitiam descendit Onias in Ægyptum ad Ptolemæum Epiphanem (vt dictum est supra) & occisus est in Perside Antiochus, in phano Naneæ; & membratim eiectus à sacerdotibus: qui in dolo promiserant ei thesauros, & cum paucis induxerant eum in abditum.

De Trina victoria Annibalis.

Cap. XLII.

Ex chro. & Author. Eo tempore Romani ab Annibale ter victi leguntur. Quod autem Annibal à pueritia imbutus fuit odio Romanorum (vt ait Iustinus) testatur etiam Valerius lib. 9. cap. 3. qui de illo in capite de odio dicit, quod cum adhuc 9. annorum esset, signare volens quanto inter se odio, Roma, & Carthago dissiderent; inflicto in terram pede, suscitatoque puluere, tunc inter eas finem belli fore dixit, cum alterutra vrbs in habitum pulueris esset redacta.

Orosius lib. 4. cap. 14. Hoc itaque tempore Publio Cornelio Scipione, & Ti. Sempronio Longo, consulibus, Annibal Pyrrenæos montes transgressus, inter ferocissimas Gallorum gentes ferro viam aperuit, & nona demum die à Pyrrenæo ad Alpes peruenit, montanosque Gallos repellentes eum ab ascensu superans: inuias rupes igni, ferroque rescindit, quatriduum ibi commoratus: quinto demum die, cum maximo labore ad plana Italiæ peruenit. Fuisse tunc exercitum eius 100. millium peditum, & 20. millium equitum, definiunt. Annibali autem Italiam ingresso, Scipio primus occurrit, commissoque prælio apud Ticinum, ipse grauiter vulneratus per Scipionem filium admodum prætextatum, qui post Aphricanus cognominatus est, ab ipsa morte liberatus, euasit. Cæsus est ibi omnis pene exercitus Romanus. Pugnatum est deinde eodem consule ad fluuium Trebiam, iterumque Romani pari clade superati sunt. Sempronius consul cognito collegæ casu, à Sicilia cum exercitu rediit, qui similiter apud eundem fluuium congressus, amisso exercitu; pene solus euasit: ibi tamen Annibal sauciatus est: qui postea cum in Etruriam primo vere transiret, in summo Appennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter cum exercitu imbre, & niuibus conclusus, & onustus, obriguit: vbi magnus hominum eius numerus, iumenta quàm plurima, elephanti penè omnes, frigoris acerbitate, perierunt.

Triginta millium vulgo male legitur, de his rebus consule Liuium. Hinc Diaconus Eutropium interpolauit, tū ille, cæterique authores paulo aliter de his rebus scripsissent. Sauciatus Annibal fuit in oppugnatione Emporij prope Placentiam. Li. lib. 21. & Appianus de rebus Annibalis.

De Marco Marcello qui Syracusas cæpit, & de Archimede Philosopho.

Cap. XLIII.

Augustinus de ciui. li. 1. cap. 6. Egregius autem Romani nominis Marcus Marcellus: qui Syracusas vrbem ornatissimam cæpit, refertur prius eam fleuisse ruituram; & ante eius sanguinem suas illi lachrymas effudisse, gessit autem & curam pudicitiæ, etiam in hoste seruandæ: nam priusquam oppidum victor iussisset inuadi: constituit edicto, ne quis corpus liberum violaret.

Marcellus anno 539. ab Vrb. condit in Siciliam missus Syracusas obsedit; Polybius lib. 8. Liui 24.

Orosius lib. 4. cap. 17. Anno igitur ab vrbe condita quingentesimo 43. Claudius Marcellus Syracusas opulentissimam vrbem Siciliæ, secunda oppugnatione vix cæpit: quam cum iam pridem obsedisset, Archimedis Syracusani ciuis admirabili ingenio prediti machinis repulsus, expugnare non potuit.

Plut. in Marcello.

Author. Ex his verbis Orosii constat Archimedem Philosophum tunc temporis floruisse, de quo legitur quod libellum reliquerit de quadratura circuli. De qua dicit Aristoteles quod scibilis quidem est; & tamen non scitur.

Archimedes Philosophus.

De hoc Archimede refert Valerius Maxi. in ca. de studio & industria lib. 8. cap. 7. dicens, Marcellus captis Syracusis, machinationibus Archimedis Philosophi diu victoriam suam inhibitam, senserat. Delectatus autem eximia illius prudentia, vt capiti eius parceretur, præcepit. At is dum animo & oculis in terra defixis formas describit, militi, qui prædandi gratia domum eius irruperat; strictoque super caput gladio, quis nam esset, interrogabat; propter nimiam cupiditatem inuestigandi quod requirebat, nomen suum dicere non potuit. Sed protracto manibus puluere, noli, inquit, obsecro, istum disturbare: qui mox quasi negligens imperij victoris obtruncatus sanguine suo lineamenta confudit.

Liuius 25. & Plutarchus in Marcello & Cicero de finib. 5.

Orosius ibidem cap. 14. & 15. Hoc tempore alter Scipio frater consulis Scipionis, in Hispania bella plurima gessit. Magonem quoque Pænorum ducem bello vicit, & cæpit. Diris etiam tunc Romani prodigijs territi sunt: nam & Solis orbis minui visus est, & apud Arpos parmæ in cœlo visæ. Sol quoque pugnasse cum Luna, apud Carpenas interdiu duas Lunas ortas. In Sardinia duo scuta sanguine sudasse: Faliscis cælum scindi velut magno hiatu visum. Apud Antum metentibus, cruentas spicas in corbem decidisse.

Hæc prodigia sunt apud Liuium lib. 22. & Plutarch in Fabio.

De victoria Annibalis ex Flaminio consule.

Cap. XLIV.

Orosius ibidem. Igitur Annibal sciens Flaminium consulem in castris esse, quo celerius imperatum obrueret, Primo vere aggressus, arripuit propiorem, sed palustrem viam: & tūc forte Sarnus fluuius late redundans pendulos &, dissolutos campos reliquerat de quibus dictum est,

Hemistichiū Virgilianū è lib. 7. Æneid

Et quæ rigat equora Sarnus.

In quos cum exercitu progressus Annibal, nebulis maxime quæ de palude* exhalabatur, prospectū auferentibus, magnam partē sociorum iumentorumque perdidit. Ipse autē vni Elephanto, qui solus superfuerat superſedens, vix difficultate itineris euasit: sed tamē oculum, quo iam dudum æger erat, violentia frigoris, vigiliarum, ac laboris, amisit. Vbi vero proximus fuit castris Flaminij, vastatione locorum circumiacentium eum in bellum excitauit: ibi Romanus exercitus arte Annibalis circūuentus, funditus trucidatus est. Ipse quoque consul occisus est. 25. millia Romanorum in ipso prælio cæsa. 6. millia, capta referuntur. De exercitu Annibalis duo millia ceciderunt. In hoc certamine ita intentus fuit ardor pugnantium, vt grauissimum terremotum, qui tunc forte tam vehemens factus est, vt vrbes diruisse; & montes trāstulisse, & rupes discidisse, & flumina retrorsum coegisse referatur: pugnantes omnino non senserint: inter hanc cladem ad Trasimenum lacum factam: & illam Cannēsem, quę postea secuta est: Fabij Dictatoris tempus medium fuit.

**exhalabāt.*

In pugna ad Trasimenū Romanorū 15000. cæsa & cæteros diffugisse scribit Eutropius Polyb. & Liuius 15000. cæsa & 6. in Maharbalis potestatem venisse.

Valerius lib. 9. cap. 12. Nunciata clade, quæ ad lacum Trasimenum acciderat, quædam mulier sospiti filio obuiam ad portam facta, in amplexu eius præ gaudio expirauit: Altera cum falso mortis filij nuncio domi mæsta sederet: ad primum conspectum redeuntis filij exanimata est.

Quās dolor nō extinxerat lætitia consumpsit.

Author, Hier. quoque in chro. anno post captas Syracusas scribit Romanos Capuam & Siciliam sibi subiecisse. In hoc prælio, Cato miles adolescentulus cum Fabio profectus est, vt ipse testatur apud Tullium in lib. de senectute.

De bello Cannensi.

Cap. XLV.

Orosius ibidem cap. 16. Anno ab vrbe condita 540. Lucius Æmilius Paulus & C. Terentius Varro consules, contra Annibalem missi, impatientia Varronis consulis infælicissimè apud Cannas Apuliæ vicum, omnes penè Romani spei vires perdiderunt

Ita numerat Eutropius: alijs hic, annus est 537. Appian. & Plutarch. scribunt in hac pugna cæsa fuisse quinquaginta millia. vid Plinium lib. 33. cap. 50. Liuium 32. Annibal vno die apud Lucianum iactat se tot Romanos interfecisse. Hunc Liuius & Plutarch. in Fabio M. Iunium vocant eumque viri docti putant esse qui consul anno 523. in Fastis Capitolinis sic describ. tur M. IVNIVS D.F.D.N. PERA.

Nam in ea pugna 44. millia Romanorum interfecta sunt, & de exercitu Annibalis pars magna cæsa est. Perijt in eo bello consul Æmilius Paulus, consulares & prætorij viri 20. senatores, vel capti, vel occisi, 30. nobiles viri, 300. pedestres, milites 40. millia; equites, tria millia quingenti. Varro consul cum 50. equitibus Venusiam fugit. Annibal in testimonium victoriæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem, quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum senatorumq; detraxerat, misit.

Valerius. Huius pugnæ successu Annibal adeò elatus est, vt nec quemquam ciuium suorum in castris admiserit, nec responsum vlli nisi per interpretem dederit.

Orosius ibidem. Tunc Romani Iunium Decimum Dictatorem creant, qui ducatu habito, ab annis 17. immaturæ inordinatæque militiæ quatuor legiones vndecunque contraxit. Tunc & seruos spectati roboris ac voluntatis, vel oblatos, vel etiam si ita opus fuit, publico precio emptos, sub titulo libertatis, ad sacramentum militiæ adegit: arma quæ deerant, à templis detracta sunt, egenti ærario, priuatæ opes refusæ sunt. Homines quoque quicunq; sceleribus aut debitis obnoxij erant, impunitate promissa, velut Asylo patefacto Iunius dictator militiæ mancipauit, quorum numerus ad sex millia virorum fuit. Campania vero vel potius omnis Italia desperata Romani status recuperatione, ad Annibalem defecit.

Augustinus li. 3. de ciu. Dei. Deficiente ærario post pugnam Cannensem, mox in vsus publicos opes venere priuatæ, adeo vnoquoque id quod habebat conferente, vt præter singulos annulos aureos, singulasque bullas, nihil sibi, ac filijs Senatus ipse relinqueret. In hac pugna Cannensi Annibal quoque cum esset crudelissimus, tamen satiatus tanta cæde, parci inermis iussisse perhibetur.

Quod irruente tempestate prohibitus est Annibal Romam capere.

CAP. XLVI.

ORosius ibidem cap. 17. Anno decimo postquam Annibal in Italiam venerat, Gneo Fuluio, & Sulpicio consulibus Annibal de Campania mouit exercitum; & cum ingenti clade omnium via Latina profectus, ad Anienem fluuium, tribus miliaribus ab vrbe consedit, incredibili totius ciuitatis metu, cum senatu populoq; diuersis curis trepido, matronis per propugnacula currentibus, primisque pro muris pugnare gestientibus; ipse cum expeditis equitibus, vsque ad portam Collinam processit; deinde omnes copias in aciem direxit: sed & consules, non detrectauere pugnam. At vbi expositæ vtrinque acies constiterunt, in conspectu Romæ præmium victoriæ futuræ, tantus se subito imber grandine mixtus effudit, vt turbata agmina, vix armis retentis, in sua se castra colligerent: deinde cum serenitate redita, in campum iterum processissent, rursus violentior fusa tempestas, maiore metu mortalium, audaciam coercuit, & conuersus in religionem Annibal dixisse fertur; potiundæ sibi Romæ modo voluntatem non dari, modo potestatem.

Cicero Phil. 1. Annibal, credo erat ad portas sed de his omnibus Liuius copiose.

Interim in Hispania ambo Scipiones à fratre Annibalis Asdrubale interfecti sunt. In Campania vero Capua capta est à Quinto Fuluio proconsule. Principes Campanorum veneno sibi mortem consciuerunt: Senatum omnem Capuæ; etiam prohibente senatu Romano; Fuluius supplicio necauit.

De Scipione Africano.

CAP. XLVII.

Orosius lib. 4. cap. 18.

INterfectis) Scipionibus, Scipio qui post Africanus dictus est admodum adolescens, anno natiuitatis suæ 24. imperium in Hispania pro consulari fortitus est, qui mox vltionem patris, & patrui animo intendens Pyrenæum transgressus primo impetu Carthaginem nouam capit, vbi stipendia magna, præsidia valida, copiæ auri argentique magnæ Pænorum habebantur. Ibi etiam Magonem fratrem Annibalis captum cum cæteris Romam misit.

Lege Liuium lib. 26. & Appianum de rebus Hispanicis.

Solinus. Necatis matribus nati auspicatores sunt, qualis fuit Scipio Africanus prior: qui ob hoc primus Romanorum Cæsar dictus est, quod excisus vtero matris, in diem venerat,

Valerius lib. 4. cap. 3. Scipio 24. agens annum cum multos obsides: quos in vrbe Carthagine clausos habuerat, in suam redegisset potestatem; eximiæ inter eos formæ virginem, ætatis adultæ, iuuenis, cælebs, & victor, postquam comperit, illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimo gentis eius Indibili desponsatam accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradit; aurum quoque, quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia, & munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius debitam gratiam retulit.

Lege de hac re lepidam quæstionem Auli Gellij lib. 6. cap. 8.

Author. Hic Africanus (vt ait Valerius) solutioris vitæ primos adolescentiæ annos egit, remotus tamen à luxuriæ crimine, sed Punicis trophæis deuictę Carthaginis inposito iugo teneriores: Hic dicere solebat; turpe esse in re militari dicere; non putarem: quia explorato & excusso consilio, quæ facto agūtur, administrari oportet: inemendabilis enim est error; qui violentia Matris committitur.

Tullius in Lælio. Quid dicam de moribus facillimis Scipionis; de pietate in matrem; liberalitate in sorores, bonitate in suos; iustitia in omnes?

Idem in eodem. Scipio solebat conqueri, quod in rebus omnibus numerandis homines diligentiores essent, qui in numerandis amicis, nam capras & oues quot quisque haberet, dicere posset; amicos quos haberet, non posset dicere.

Item de Africano.

CAP. XLVIII.

HVius Africani vxor fuit tertia Æmilia mater Corneliæ Gracchorum, quæ tantæ (vt ait Valerius lib. 8. cap. 7.) comitatis fuit & patientiæ, vt cum sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauit: & post mortem Africani manumissam in matrimonium Liberto suo dederit.

vid. Gell. 6. c. 8.

Valerius lib. 6. cap. 4. Scipio Æmilianus cum duo in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: omnibus quonam eius sententia inclinaretur expectantibus; neutrum, inquit, mitti mihi placet, quoniam alter nihil habet, alteri nihil satis est: æquè malam licentis imperij magistram iudicans inopiam & auaritiam; sicque vt neuter mitteretur, obtinuit.

Author. Dicebat Scipio nihil esse difficilius, quam amicitiam vsque ad extremum vitæ diem permanere: interdum enim dimittitur, contentione luxuriæ, vel alterius commodi, quod idem adipisci vterque non potest, pestem vero nullam esse maiorem amicitijs in plerisq;, quam gloriæ cupiditatem: in optimis quibusque, certamē honoris & gloriæ: ex quo inimicitias maximas sæpe inter amicissimos extitisse videmus. Idem etiam dicere solitus erat: nunquam se minus ociosum esse, quàm cum ociosus: nec minus solum, quàm cum solus esset.

Dicta Scipionis.

Tullius in lib. 1. de officiis. Panætius auditorem & familiarem suum Africanum solitum ait dicere: vt equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, domitoribus tradere solent: vt & his facilioribus possent vti: sic homines secundis rebus efferatos, sibique præsidentes: tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oporter: vt perspiciant rerum humanarum imbecillitatem, varietatemque Fortunæ.

Officium illius qui in alios animaduertit.

Idem in lib. 2. Laudat Panætius Africanum: quod fuerit abstinens, quidni laudetur? sed in illo alia maiora: laus abstinentiæ non hominis solum illius est: sed etiam temporum illorum.

De Panætio Philosopho.

CAP. XLIX.

AVthor. Ex his verbis Tullij manifestum est eodem tempore Panætium floruisse, cuius multa dicta egregia referuntur.

A. Gellius in lib. 13. noctium atticarum cap. 26. pulchram ab hoc Philosopho similitudinem inductam meminit, dicens Panætius, Vitam hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suisque esse vsui volunt: ad cauenda pericula ex improuiso assidua, & prope quotidiana, oportet esse animo prompto semper, & intento vt sunt Athletarum, qui Pancrastiastæ vocantur: nam sicut illi ad vitandos ictus, cauti: & ad faciendos, sunt parati, ita animus & mens viri prudentis aduersus vim & petulantias iniuriarum: omni in loco, atque tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, nunquam conniuens, nusquam aciem flectens: consilia, cogitationesque contra Fortunæ verbera, atque insidias inimicorum, quasi brachia, & manus protendens: ne qua in re aduersa & repentina incursio, imperatis, improtectisque nobis oriatur.

De sententia Panætii philosophi, quã scripsit in lib. de Officiis 2. qua hortatur vt homines ad cauendas iniurias in omni loco intenti paratique sint.

De Valerio, Marcello, Fabio & eorum triumphis.

CAP. L.

OROsius lib. 4. cap. 18. Eo tempore, quo Scipio Carthaginem nouam in Hispania cæpit, Valerius Læuinus consul collega Claudij Marcelli ex Macedonia rediens, Agrigentum vrbem Siciliæ expugnauit: ibique Amonem Afrorum ducem cæpit; 40. ciuitates in deditionem accepit, 26. expugnauit: Eodem anno in Italia Annibal Cn. Fuluium proconsulem, & 11. tribunos, & 17. millia militum interfecit. Marcellus autem consul triduo continuo cum Annibale dimicauit: primo die pari pugna discessum est, sequenti die victus consul, tertio victor 8. millia hostium interfecit, & Annibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Hoc factum est eodem anno, quo Fabius Tarentum expugnauit.

Liui. Agrigentum, nõ expugnatũ sed proditione captũ scribit. De hac re lege Liui. l. 27 & Appianũ de rebus Annibalis.

Valerius. Hic Fabius, captiuos ab Annibale interposita nummorum pactione receperat: qui cum à Senatu non præstarentur, misso in vrbem filio, fundum quem vnicum possidebat, vendidit, preciumque protinus Annibali numerauit: se enim patrimonij, quam patriam fidei, inopem esse maluit. Idem Fabius cum apud Trebiam res gereretur: omnium qui ex præsidiis Romanorum ad hostes confugerant, manus abscidit, vt reliquis metum defectionis inijceret.

Orosius ibid.

Sequenti anno post prædictam Marcelli victoriam, qui annus fuit 14. Antiochi, idem Marcellus in Italia ab Annibale cum exercitu occisus est. Scipio autem in Hispania Pœnorum ducem Asdrubalem vicit & castris exuit. Præterea 70. ciuitates aut deditione aut bello in potestatem redegit. Afris eum corona venditis sine precio dimisit Hispanos. Annibal autem vtrumque consulem Marcellum & Crispinum insidiis circumuentos interfecit.

De hac re extat fragmentũ Polybij ex lib. 8. vnde Liuius sumpsit.

De Victoria Scipionis ex Afris.

CAP. LI.

Orosius li. 4. cap. 18.

DEnique Scipio Hispania à Pyrenæo vsq; ad Oceanum in prouinciam redacta, Romam venit. Consul autem cum Licinio Crasso creatus, in Africam transit: Amonem Amilcaris filium ducem Pœnorum interfecit, exercitum eius partim cæde, partim captiuitate dispendit: nam vndecim millia Pœnorum eo bello occidit. Sempronius consul cum Annibale congressus & victus, Romam refugit. Scipio autem in Africa aggressus est Hyberna Pænorum atque Numidarum, quæ vtraque haud procul ab Vtica erant: nocte concubia incendit. Pæni trepidi cum casu accidisse ignem putarent, inermes ad extinguendum cucurrerunt: vnde facile ab armatis oppressi sunt. In vtrisque castris 40. millia hominũ igni, ferroque consumpta sunt, capta 5. millia: duces ipsi mirabiliter ambusti, ægre effugerunt, Asdrubal imperator Carthaginem profugus venit. Syphax autem & Asdrubal mox plurimum reparauere exercitum, atque iterum cum Scipione congressi, victique fugerunt. Syphacem fugientem Lælius & Massanisa ceperunt, cætera multitudo Cretam confugit, quam Massanisa oppugnatam in deditionem recepit, Syphacem cathenis vinctum ad Scipionem adduxit, quem Scipio cum ingentibus spoliis plurimisque captiuis Romam perducendum, Lælio tradidit.

Hæc historia extat in Polybij fragmentis l. 14. apud Liuiũ inter l. 30. & Appianum in Lybico.

Hæc omnia Liuius & Appianus copiose, quos lege.

Valerius l. 9. cap. 14. Massanisa rex parum fide in pectoribus hominum reponens salutem suam canum custodia vallauit.

Quod Romani, victis Carthaginensibus, pacem concesserunt.

CAP. LII.

OROsius lib. 4. cap. 19. Annibal redire in Africam iussus, fessis Carthaginensibus vt subueniret: flens reliquit Italiam, omnibus Italici generis militibus, qui eum sequi nollent, interfectis. Cui ad Africanum littus appropinquanti, iussus quidam è nauticis ascendere in arborem nauis, atque inde speculari, quam regionem teneret, sepulchrum dirutum se prospicere respodit; abominatus dictum Annibal; deflexo cursu ad Leptim oppidum copias exposuit: continuo refecta multitudine, Carthaginem venit: deinde colloquium petit Scipionis: vbi cum se diu attoniti, adiuratione mutua duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negocio, prælium consertum est: quod diu magnis ducum artibus dispositum, magnis copiarum militibus gestum, magnis militum viribus consummatum, Romanis victoriam contulit. 80. ibi Elephanti vel capti vel occisi sunt, Carthaginensium occisi sunt 20. millia quingenti. Annibal omnia & ante prælium expertus, & cum paucis, hoc est vix 4. equitibus inter tumultum elapsus, Adrumetum confugit. Postea Carthaginem post 6. & 30. annos, quàm inde paruus, cum patre exierat, venit: consultantique Senatui, nullam esse residuam spem, nisi in petenda pace, persuasit. Igitur Cn. Cornelio Lentulo, Publio Ælio Pæto consulibus, Carthaginensibus pax per Scipionem voluntate senatus populique concessa est. Naues tamen plusquam quingentæ in altum productæ, in conspectu ciuitatis, incensæ sunt. Scipio tum tunc cognomento Africanus, triumphans vrbem ingressus est, quem Terentius, qui postea Comicus, ex nobilibus Carthaginensium captiuis pileatus (quod tunc insigne sibi indultæ libertatis fuit) triumphantem post currum secutus est.

Sic Eutropius Liui. vix lacrymis temperasse ait.

Non ad vrbem accessit sed Zamam, quæ iter dierum 5. abest à Carthagine, Liui. l. 30. & Poly. 15. vbi de colloquio ducũ plura.

Quod Orosius hic de Terẽtio Comico, id Liui. l. 30. & 38. de Q. Terent. Culleone Senatore Romano scriptũ reliquit.

De Morte Philopatoris & eius concubinario Agathoclis.

CAP. LIII.

HIero. super Dan cap. vndecimo. Porro Antiochus Magnus, scilicet Rex Syriæ incredibilem de superioribus Babylonis locis congregauit exercitum: & Ptolemæo Philopatore mortuo, aduersus filium eius, qui tunc quatuor annorum erat, & vocabatur Ptolemæus Epiphanes, rupto fœdere, mouit exercitum: tantæ autem dissolutionis, & superbiæ fuit Agathocles Philopatoris concubinarius, vt subditæ prius Ægypto prouinciæ rebellarent, ipsaque seditionibus vexaretur. Philippus quoque Rex Macedonum, & Antiochus Magnus, pace facta aduersus Agathoclem, & Ptolemæum Epiphanem

dimicarent, sub conditione, vt proximas ciuitates, regno suo, singuli, de regno Ptolemæi, iungerent.

Iustinus in lib. 30. Mors Philopatoris (dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium inita cum perditissimis societate occupare conantur) diu occultata fuit. Re tamen cognita, concursu multitudinis, & Agathocles occiditur, & mulieres in vltionem Eurydicis patibulis suffiguntur. Mortuus est autem Philopator relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio.

Eodem anno inter insulas Theramenem, & Therasiã, medio vtriusque ripæ, & maris, spacio, terræmotus factus est, in quo, cum admiratione nauigantium, repente ex profundo cum calidis aquis insula emersit. In Asia quoque eadem die, idem terræmotus Rhodum multasque alias ciuitates graui ruinarum labe concussit, quasdã solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus, vates cecinere, oriens Romanorum imperium mansurum, vetus autem Græcorum ac Macedonum vacaturum.

De regno Ptolemæi Epiphanis, & Antiocho Magno.

CAP. LIV.

Ptolemæus Epiphanes. 3751. EX chronicis. Igitur Ægyptiorum quintus regnauit Ptolemæus Epiphanes annis 24. Cæpit anno quintæ ætatis 388. mundi vero 3751. Hic Scopa principe militiæ destinato, Iudæam capit, & plurimas Syriæ ciuitates. Antiochus vero, Scopa superato, vrbes Syriæ recepit, & Iudæis voluntate coniungitur: qui Iudæorum erga se cognita voluntate, magnis eos muneribus donat: & per epistolas laudibus prosequitur.

Hiero. vbi supra. Pugnãtibus cõtra se Antiocho Magno, & ducibus Ptolemæi: in medio Iudæa posita, in contraria studia scindebatur: aliis Ptolemæo, aliis Antiocho fauẽtibus. Denique Onias Sacerdos assumptis Iudęorũ plurimis, fugit in Ægyptum: & à Ptolemęo susceptus honorifice, accepit regionẽ Heliopoleos, & concedente Rege, templum construxit in Ægypto, simile templo Iudæorum: quod permansit vsque ad imperium Vespasiani, annis 250. Eo tẽpore & Cyrenæorum multitudine Iudæa repleta est. Cum autem Antiochus teneret Iudæam, missus est Scopas Æetholi filius, dux partium Ptolemæi aduersus Antiochum, qui Iudæam cæpit, & plurimas Syriæ ciuitates: & partem optimatum Ptolemæi secum adducens in Ægyptum reuersus est. Postea Antiochus Scopam ducem Ptolemæi iuxta fontes Iordanis, vbi Paneas nunc condita est, inito certamine, fugauit, & cum 10. millibus armatorum obsedit clausum in Sidone: ob quem liberandum misit Ptolemęus duces inclytos Erophum, & Menocleam, & Damoxenum: sed obsidionem soluere non potuit, donec Scopas fame superatus, manus dedit, & nudus cum sociis dimissus est. Veniens autem Antiochus in Hierusalem honorifice susceptus est: & expugnato Scopæ presidio in arce Hierosolimorum, eos, qui partium eius erant prosequutus est. Cognita autem Iudæorum erga se voluntate, magnis eos donauit muneribus.

Eusebius in chr. Anno Ptolemæi Epiphanis 7. Næuius comicus, Vticæ moritur: pulsus Roma factione nobilium, & maxime Metelli.

De Plauto Poeta Comico, & dictis eius.

CAP. LV.

EOdem anno Plautus ex Vmbria Arpinas, Romę moritur, qui propter annonæ difficultatem ad molas manuarias pistorem se locauerat, ibi quotiens ab opere vacasset, scribere fabulas solitus erat, ac vendere.

Author. Hic Plautus eloquẽtissimus fuit. Vnde Hiero. in suggillatione eloquentiæ cuiusdam æmuli sui dicit. Hæc est illa Plautina eloquentia: hic lepos Atticus & Musarum (vt dicunt) eloquio comparandus.

De omnibus autem Plauti comediis ex illa sola, quæ dicitur Aulularia, paucas morales & breues sententias excerptas hic inserui.

Sententia Plauti Poetæ. *Plautus Poeta Comicus in aulis.*

Pecunia, rerum ac solicitudinum causa est & caput.

Sibimet esse sufficientem, primum bonum est.

Vis ne tibi honorem deferri? inter miseros, viuito.

Si pro meritis reddendum nobis non putamus: ipsi nosmet fallimus.

Quid nam ô stulte virũm est, si te qui nouit despicit, qui non nouit diligit.

In amicitiam & fidem stultum ne receperis.

Insipientium, atque improborum facilius sustinetur odium quam collegium.

Nemini te nimis sodalem feceris.

Res nimium singularis, est homo, parem ferre non patiens.

Minores despicimus, maioribus inuidemus, ab æqualibus dissentimus.

Quid si nescio quis ille est? alius enim est in corde, alius in vultu.

Multum inquit adulatores se aliquid laudant, vel fugaces feras, vel pugnaces bestias, aut vestigiis insequuntur, aut cubilibus deprehendunt, aut casu opprimunt.

Quanto mihi maius est ingenium & lucrum, qui homines venor publicè: & quos homines? potentes, & diuites, & litteratos maximè.

Tres edaces domus vna non capit.

Væ apud quos Domini vigilias multam in noctem protrahunt, tantum enim seruis de vita, quantum de nocte auferunt.

Conuentus, & delectationes, & ioca friuola, non quæro: vt amorem non pariant.

Vtinam nihil odiorum darent: patientia, desidiæ: atrimonia, crudelitati, assignatur, sic euertuntur omnia.

Nemo ad facultates, nemo ad censum respicit, semper diues diligens, econtra pauper negligens.

Censoribus, hæc reserua querule: tu neque diues, neque pauper es.

Hæc si cognosceres fælix esses, da mihi aduocati gratiam, vende vocem, vende linguam.

Iras atque odium loca in summa, pauper esto, & reporta penatibus pecuniarum aliquid, sed plus criminum.

Sæpe condita luporum fiunt rapinæ vulpium.

Nemo sibimet arbitretur dici, quod nos populo dicimus.

De Libertate Græcorum à Romanis concessa, & Iunio duce.

CAP. LVI.

ANno quoque prænotato, Romani Græcos liberos esse iusserunt, & vniuersa Hyberia imperata fecit. Eo tempore regnabat Philippus apud Macedones.

Valerius lib. 4. cap. 8. Philippo Rege Macedonum superato, cum Romani omnes Greciæ vrbes, quæ sub eius ditione erant, libertate donassent: tanta cælum clamoris alacritate compleuerunt: vt certe constet aues, quæ superuolabant, attonitas, pauentesque decidisse. Plut. Flaminino. Liui. 33.

Eo tempore Matronæ, Brutorum domum ausæ sunt obsidere, quia legem Appiam tolli cupiebant: quæ his, nec veste varij coloris vti, nec auri plus semiunciam habere, nec iuncto vehiculo propius vrbem mille passus, nisi sacrificij gratia, vehi permittebat, & quidem obtinuerunt vt ius per 20. annos seruatum aboleretur.

Orosius. Publio Scipione Africano & Tito consulibus, apud Mediolanum. 10. millia Gallorum cæsa sunt. Sequenti autem prælio. 11. millia Gallorum: Romanorum vero. 5. millia occisa sunt.

Iustinus lib. 31. prope finem. Interim nunciatur Antiocho *Æmilium Romanorum ducem cum. 80. rostratis nauibus, in bellum nauale à senatu missum, aduentare: quæ * alias Menenium Nenium.

res spem

res spem illi restituendæ fortunæ dedit: itaque prius quam sociæ ciuitates ad hostes deficerent: decernere nauali prælio statuit, sperans cladem in Grecia acceptam, noua posse victoria aboleri. Tradita igitur Annibali classe, prælium committitur: cuius ducis solertia minor clades Antiocho fuit.

De duobus fratribus Scipionis.

Cap. LVII.

ROmam nondum opinio victoriæ venerat, & idcirco in consulibus creandis suspensa ciuitas erat: sed aduersus Annibalem, quis melior quàm Africani frater crearetur, cum vincere Pænos opus Scipionum esset? Creatur igitur consul * Lucius Scipio: eique datur legatus frater Africanus: vt intelligat Antiochus, non maiorem fiduciam se in Annibale victo, quàm, Romanos in victore Scipione habere.

* *Publius.*

Hiero. super Dan. cap. 11. Antiochus per Cleopatram filiam suam dolos tedens Ptolemæo Epiphani, Ægyptum tenere non potuit: quia Ptolemæus & duces eius scientes dolum eius, cautius se egerunt: & Cleopatra magis viri partes, quam parentis fouit: vnde vertit se ad Asiam, & nauali certamine aduersum plurimas insulas dimicãs: cæpit Rhodum, & Samum, & Colophonam, Phoceam, & multas alias insulas: sed occurrit ei Scipio Nasica cũ fratre suo Publio Scipione Africano, qui Annibalem vicerat. Cum enim consul Nasica Africani frater hebetioris esset ingenij: & contra regem potentissimum Senatus ei nollet bellum credere, spõtaneam legationem obtulit Africanus pro fratris iniuria.

Valerius lib. 7. cap. 5. Scipio Nasica adolescens adhuc ædilitatem curulem petens, manum cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendens: ioci gratia interrogauit eum, num manibus solitus ambulare esset: quod dictum, causam repulsæ eidem Scipioni attulit, cum ad populum manasset: omnes enim rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes: iram suam aduersus contumeliosam eius vrbanitatem distrinxerunt.

Cicero pro Plancio ab V.C. 608.

Scipionis facetia.

Orosius. Scipio Africanus, inter alios legatos ad Antiochum missus, etiam cum Annibale colloquium familiare habuit, sed infecto pacis negocio ab Antiocho discessit: tunc in vtraque Hispania per Flaminium Fuluiumque Pretores bella horrida, cruentaque vtrisque populis, gesta sunt.

De Seleucho Philopatore, & Heliodoro, & Tito Liuio, & quibusdam prælius Romanorum.

Cap. LVIII.

ANno Ptolemæi Epiphanis 17. regnauit Syriæ, & Asiæ Seleuchus, qui & Philopator annis 12.

Comestor cap. 10. variarum histo. Post Antiochum Magnum regnauit in Syria filius eius Seleuchus pessimus, sed iners: Pontifex Iudæorum erat Onias. Nam Onia transeunte, in Ægyptum, filius eius Simon sedit pro eo, cui successit filius eius Onias. Sub hoc misit Seleuchus nuncium Heliodorum in Hierusalem ad spoliandum commune ærarium templi, non vasa, sed donaria in vsus templi. Quo ingresso in templum, surrexerunt duo iuuenes de lambulis, & occiderunt eum. Videtur tamen Iosephus velle Angelos fuisse in similitudine hominum.

In lib. 2. Machabæorum, legitur quod apparuit terribilis sessor equi, & conculcabat eum; & contractus & comminutus est, sed non mortuus, & duo iuuenes decori flagellabant eum. Timensque Onias indignationem Seleuchi, orauit ad Dominum pro defuncto, & surrexit. Qui rediens ad Regem ait. Si habuerit Dominus meus aliquos, quorum sitiat sanguinem, mittat eos in Hierusalem, vt spolient templum.

Eusebius in chronicis. Eo tempore clarus habitus est Titus Liuius historiarum scriptor, qui ob ingenij meritum à Liuio Salinatore, cuius liberos erudiebat, libertate donatus est.

Iustinus lib. 32. in initio. Eo tempore Æetholi, qui in Romana bella Antiochum compulerant, à Romanis victi sunt.

Orosius lib. 4. cap. 20. prope medium. In Hispania vero vlteriore Lucius Æmilius proconsul à Lusitanis cum omni exercitu cæsus interiit. Lucius autem Bæbius in Hispaniam proficiscens, à Liguribus circumuentus, cum omni similiter exercitu occisus est: ita vt ne nuncius quidem superfuerit: sed Massilienses hoc Romæ nunciauerunt. Fuluius autem consul, de Græcia in Gallogræciam, quæ nunc est Galacia, transuectus ad Olympum montem peruenit, ad quem vniuersi Gallogræci cum coniugibus & liberis confugerant, ibi Romani de locis superioribus grauiter attriti sagittis, & saxis grandibus, & cæteris telis: tandem vsque ad congressum hostium prorumpentes. 40. millia Gallogræcorum interfecisse referuntur. Marcus autem Consul aduersus Ligures profectus, superatusque: quattuor millia militum amisit, & nisi in castra fugisset, funditus cum omni exercitu periisset.

Lege Liui. li. 36. Plut. in Æmilio. Anno sequẽti victus à Lusitanis 6000. de exercitu amisit, Liui. l. 37. Oros. ipsum interisse parum consideratè scribit. De Bæbio occiso à Liguribus, Liui. extremo lib. 37.

De fuga & morte Annibalis, & Prusiæ.

Cap. LIX.

IVstinus lib. 32. prope finem. Interea Annibal, cum ab Antiocho Romani inter cæteras conditiones pacis, deditionem eius poscerent, admonitus à Rege, in fugam versus Cretam defertur: ibi cum diu quietam vitam egisset, inuidiosumque se propter nimias videret opes; amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia, deponit: atque ideo nihil de illo sollicita ciuitate: quoniam velut pignus opes eius tenebat, ad Prusiam contendit: auro suo in statuis, quas secũ portabat, infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent. Dehinc cum Prusias terrestri bello ab Eumene victus esset, & prælium in mare transtulisset, Annibal nouo commento author victoriæ fuit: quippe omne serpentium genus in fictiles lagenas proiici iussit, medioque prælio in naues hostium mittit: id primum Ponticis ridiculum visum: fictilibus dimicare, qui ferro nequeant: sed vbi serpentibus cæpere naues repleri, ancipiti periculo circumuenti, hosti victoriam concesserunt: quæ vbi Romam nunciata sunt, missi sunt à Senatu legati, qui vtrũque Regem in pacem cogerent. Annibalemque deposcerent. Sed Annibal re cognita, sumpto veneno, legationem morte præuenit.

Huius rei vetustiores annales non meminerũt. Plutarch.

Mortuus est Annibal 71. anno ætatis suæ.

Author. De huius vero Prusiæ Regis Bithyniæ filio, qui & Prusias dictus est, legitur *in Valerio l. 1. cap.* 8. quod pro superiori ordine dentium, vnum æqualiter extentum os habuit: nec ad speciem deforme, nec ad vsum vlla ex parte incommodum. Refert etiam idem *Valerius lib. 3. cap. 7.* de Annibale, quod cum apud prædictum Regem Prusiam exultaret: authorque ei committendi prælij esset, atque Prusias non idem sibi portendi in extis videret: direxit ad Prusiam hæsitantem: an tu, inquit, vitulinæ caruncule quàm imperatori veteri mauis credere?

Plut. de exilio.

Idem Valerius lib. 7. cap. 6. refert quod eiusdem Annibalis obsidione Casilinates clausi, cum arua sua pinguissima mænibus suis coniecta conspicerent; lora necessariis vinculorum vsibus subducta: & pelles è scutis detractas: feruente resolutas aqua, mandere maluerint, quam à Romanis desciscere: *& addit*: quid illis, si casus acerbitatem intueatis, miserius? quid si constantiam respicias, fidelius?

Liui. 23. ab V.C. 527.

In eadem quoque (inquit) obsidione & fide cum 300. Prænestini permanerent, quidam murem captum ducentis potius denariis vendere maluit, quam famem lenire: qui auarus postea fame consumptus est: & qui emit, vixit: Dei prouidentia vtrique secundum meritum tribuente.

Liui. 23. lib. Plin. 8. cap. 57. Strab. 5. ab. V.C. 537

Crudelitas Annibalis. Idem Annibal tam crudelis extitit, vt in flumine Gello de corporibus Romanis ponte facto, exercitum transduxerit.

De Victoria Messeniorum ex Achæis, & de morte Africani, & Ptolemæi.

CAP. LX.

Ad præoccupandam coronam interfectus. Liui. Dec. 4. L. 9. IVstinus lib. 32. in initio. His temporibus inter Messenios & Achæos de principatu, primo dissensio, mox bellum exortum est: in quo nobilis ille Achæorum imperator Philopæmenes capitur, non quia expugnando vitæ pepercerit, sed dum suos in prælium reuocat, in transitu fossæ equo præcipitatus est: quem captum Messenij verecundia dignitatis ausi interficere non sunt, sed captiuum per vniuersam ciuitatem, in modum triumphi circumduxerunt, effuso obuiam populo, post hoc eum in theatrum duci iusserunt, vt omnes contuerentur, quem capi potuisse, incredibile videbatur: inde ei in carcerem ducto, verecundia magnitudinis eius, venenum dederunt: quod ille lætus, ac si vicisset, accepit: quæsito prius, an * Ligortas præfectus Achæorum, quem secundum à se esse, scientia rei militaris sciebat, incolumis effugisset: quem vt accepit euasisse, non in totum dicens male consultum Achæis expirauit.

** Lycortas legunt Plut. & Liui.*

Liuius l. 38. & Plut. in vita eius. August. lib. 3. cap. 21. Eodem tempore Scipio Africanus cedens inimicorum accusationibus, carensque patria, quam sua virtute saluam & liberam reddiderat, exul in oppido Linternensi post insignem suum triumphum, nullo illius vrbis captus desiderio, vitam finiuit. In huius sepulchro, iussu eiusdem, scriptum est, INGRATA PATRIA, NE OSSA MEA QVIDEM HABES.

Ptolemæus Epiphanes veneno interfectus. *Hierony. super Danielem cap. 11.* Mortuus autem est Ptolemæus Epiphanes anno regni sui. 24. veneno interfectus à ducibus suis, nam cum vnus quæreret ab illo: tantas res moliens: vbi haberet pecuniam? respondit, amicas sibi esse diuitias: quod cum diuulgatum esset in populis, timentes duces, ne ipsorum auferret substantias, maleficis artibus eum occiderunt.

De regno Philometoris & Statio poeta & dictis eius.

CAP. LXI.

Ptolemæus Philometor 3775. Harans habet 33. annos. EX Chroni. Post hunc regnauit in Ægypto Ptolemæus Philometor filius Cleopatræ, filiæ Antiochi magni, sororis Epiphanis: hic fuit Ægyptiorum 6. Cœpit autem anno ætatis quintæ 412. mundi vero 3775. & regnauit annis 35.

Eusebius in Chroni. Eo tempore Statius Cecilius comœdiarum scriptor clarus habetur: natione Gallus, & Ennij primum contubernalis: quidam Mediolanensem ferunt: mortuus est anno post mortem Ænnij: & iuxta Ianiculum sepultus.

Author. Huius sententia est (vt ait A. Gellius) inimici pessimi sunt, fronte hilari: corde tristi.

Quædã dicta Statij. Extant autem duo libri Statij Poetæ metrici: scilicet Achilleidos, & Thebaidos: de quibus hæc pauca quæ sequuntur excerpta sunt.

Statius in Achilleidos lib. 1.
Dant gaudia vires,
O quantum gaudia formæ
Adiiciunt.
Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis.
In vultus, atque ora redit, lucemque genarum
Tingit, & impulsam tenui sudore pererrat.
Idem in Thebaidos lib. 1.
Gentiles animos subiit furor, ægraque lætis.
Inuidia, atque parens odij metus: inde regendi
Sæuus amor ruptaque vices, iurisque secundi
Ambitus impatiens: & summo dulcius vnum
Stare loco, sociisque comes discordia regnis.
Idem in secundo.
Non parcit populis regnum breue,
O semper timidum scelus.
Idem in lib. 3.
Pessimus in dubiis augur timor.
Proh vitæ fæda cupido.
Primus in orbe Deos fecit timor.
Idem in 8.
Ite alacres vestri nunquam morientur honores.
Idem in 9.
Mille modis læti miseros mors vna fatigat.
Idem in 10.
Prolis Amor crudelia vincit
Pectora,
Est vbi dat vires nimius timor.
Non fræna animo permitte calenti,
Da spacium, tenuemque moram: male cuncta ministrat,
Impetus.
Idem in 11.
Hic miseris furor est, instare periclo.

De Antiocho Epiphane, & prophanatione vrbis factæ, & ambitione sacerdotij.

CAP. LXII.

COmestor cap. 11. Igitur audiens Antiochus Epiphanes qui Romæ obses erat pro patre, patrem mortuum: sciensque fratris inertiam, de regno Syriæ habendo præsumens: clam Romam egressus est: licet quidam tradant sub conniuentia Senatorum eum rediisse: reuersusque in Syriam benignum se omnibus & munificum exposuit: strenuus erat in agendis, & acer in hostes: vnde & à populo cognominatus est Ephiphanes, quod sonat illustris, & mortuo fratre rexit pro eo. *Antiochus Epiphanes rex Syriæ.*

Euse. in chro. Anno igitur Philometoris 5. Antiochus, qui & Epiphanes Syriæ regnauit annis vndecim.

Eo tempore Aristobolus natione Iudæus Peripateticus philosophus agnoscitur: qui ad Philometorem, explanationum in Moysen scripsit commentarios.

Comestor ibidem. Antiochus autem regno suscepto, iniquitatem sibi insitam aperuit, quam pro regno obtinendo palliauerat. Tunc surrexerunt in Hierusalem filij Belial, introducentes ritus gentium, & petierunt ab Antiocho, vt faceret in Hierusalem ephæbiam, id est lupanar ephæborum: & quod Hierosolymitæ scriberentur Antiocheni, & gymnasia in quibus dogmatizabant de ritu gentilitatis: & non fecerunt sibi præputia, id est non circumcidebant filios suos, vel quia ritu præpuciatorum non viuebant. Quidam tamen volunt, quod quædam velamina fecerunt circumcisioni suæ, vt in denudatione, Græcis apparerent dissimiles. Causa vero huius flagitij hæc erat: Onias sine liberis, duos habebat fratres, Iesum vel Oniam, & Iohannem: qui contendebant de pontificatu, & vt placerent Antiocho declinauerunt ad ritus gentium: adeo etiam, vt nomina gentilium sibi imponerent: & Iesus dictus est Iason vel Onias. Ioannes vero Menelaus. Cumque plures essent cum Iasone, supplicauit Antiocho de faciendo gymnasio in Hierusalem: & audierunt eum viri pessimi culpabiles in cibo, & violatione sabbathi, & huiusmodi. Postea Antiochus amouit Iasonem, & eleuauit Menelaum: qui secutus est Oniam in Antiochiam. Hic enim cum vidisset facinus fratrum, descenderat ad regem, si posset mutare animum regis: quod cum nequiret, sedebat in Antiochia in Asylo: & veniens post eum Menelaus fecit eum occidi. *Historia de Antiocho Epiphane ex Comestore.* *Iason & Menelaus seditione concitant.* *Apostata à religione Iudaica.*

Author. Hæc manducator. Helinandus autem qui videtur veritatem & ordinem historiæ diligentius scrutatus fuisse, ita dicit.

Idem de eodem.

CAP. LXIII.

Historia de Antiocho Epiphane ex Helinando.

CVm suscepisset regnum Antiochus nobilis: Iason ambiens sacerdotium summum, venit ad Antiochum, & promissis ei argenti talentis quingentis 90. suscepit sacerdotium, & constituit in Hierusalem gymnasium sub arce Ephæbian, in quo posuit optimos quosque Ephæborum, & Hierosolymitas Antiochenos scripsit. Ipse quoque qui prius dicebatur Iesus, fecit se vocari Iasonem, & frater eius qui Ioannes vocabatur, se vocabat Menelaum: erant autem ambo fratres Oniæ pontificis, qui sine liberis erat.

Dicit autem Aug. quod ignis sacrificij, qui per 70. annos Babylonicæ captiuitatis sub aquis vixerat, extinctus est: Antiocho Iasoni vendente sacerdotium.

Cum autem quinquennalis agon Tyro celebraretur: & res præsens esset, misit Iason 300. didragmas in sacrificiis Herculis, quæ datæ sunt in fabrica nauium triremium. Post hæc Antiochus veniens Hierosolymam, susceptus est à Iasone honorifice cum facularum luminibus & laudibus. Post hæc Iason expulsus est in exilium in Amanitem regionem, supplantatus à Menelao fratre suo: quem prius Oniam fuisse nominatum dicit *Hiero. in chro.*

Petrus vero Comestor, Non Oniam, sed Ioannem eum dicit fuisse appellatum. Non multo post amoto eodem Menelao, substitutus est pro eo Lysimachus frater eius. Post hæc fecit Menelaus occidi Oniam ab Andronico, cui Antiochus Iudæam commiserat: dans ei inter cætera aurea, quædam vasa templi, quæ furatus fuerat: cuius cædis cum querela relata esset ad Antiochum: Antiochus ipse miseratione commotus fleuit, & Andronicum purpura exutum & per totam ciuitatem circumductum, in eo loco in quo Oniam occiderat, occidi iussit. Deinde interfectus est Lysimachus secus ærarium.

Comestor. ib.

De apparitione equitum per aera, & morte Menelai, & spoliatione templi.

CAP. LXIV.

Visi in aëre conflictus equitum.

ANtiocho autem secundam profectionem in Ægyptum parante, contigit per totam ciuitatem Hierusalem diebus 40. videri per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastas quasi cohortes armatos, & cursus equorum per ordines digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, & & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & iactus telorum, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum. Post hæc Iason cum mille viris apprehensa ciuitate obsedit Menelaum in arce: & iterum victus fugit in Amanitem, & inde ab Areta Arabum Tyranno expulsus est in Ægyptum: & tandem apud Lacedæmones mortuus est, neque sepultura peregrina vsus.

Antiochus vrbe Hierosolyma occupata, templum spoliat.

Postquam expulsus est Antiochus ab Ægyptiis, venit in Iudæam, & expoliauit templum, & posuit in arce præsidium Macedonum, & reuersus est in terram suam. Antiochus etenim suspicans Iudæos deserturos se, armis cæpit ciuitatem, & iussit fieri cędes senum, & Iuuenum: mulierum, & infantium: interfecta sunt igitur in triduo 80. millia & 40. millia vincta, & non minus venundata: ablatis de templo 1800. talentis, regressus est Antiochiam.

De secunda repulsione Antiochi ab obsidione Alexandriæ: & de Basternarum submersione.

CAP. LXV.

IVstinus lib. 34. paulò post initium. Post biennium rursum contra Ptolemæum congregauit exercitum Antiochus: Ptolemæo maiori sororis suæ filio, Regi Ægypti, bellum infert, segni admodum, & quotidiana luxuria ita marcenti, vt non solum regiæ maiestatis officia intermitteret, verumetiam sensu hominis nimia* sagina careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum, Alexandriam confugit: participatoque cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt. Cum ergo duo fratres Ptolemæi obsiderentur Alexandriæ ab Auunculo suo, venêre Romanorum legati: quorum vnus P. Popilius Lenas, excedere eum ab Ægypto iubet. Cum autem rex osculum ei obtulisset (nam inter cæteros coluerat * Popilium: cum Romæ obses fuisset) Popilius facessere interim priuatam amicitiam iubet, cum mandata patriæ intercedant: Prolatoque ei senatus decreto, & tradito: cum cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre: virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, vt amicos caperet, consulere eos iubet: nec prius egredi eos inde, quàm responsum senatui daret: aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum.

** segnitie.*

Alexãdriam tũc obsidebat Antiochus.

**Lego in Iustino Popilium & etiam in Hieronymo & ideo correxi Pompilium.*

Hiero. super Danielem cap. 11. Cum fecisset Popilius orbem in arenis baculo, quem tenebat manu, nam inuenerat Regem stantem in littore, & circunscripsisset eum, dixisse fertur: Senatus & Populus Ro. præcipiunt, vt in isto loco respondeas, quid consilij geras: quibus dictis perterritus Antiochus dixit: Si hoc placet Senatui, & Populo Romano, recedendum est: non legatum locutum, sed curiam ipsam ante oculos positam credens.

Popilij leue factum.

Post biennium autem antequam templum spoliauerat Antiochus, misit in Hierusalem qui tributa exigerent à Iudæis, & auferrent cultum Dei, & in templo, Iouis Olympi simulatrum, & Antiochi statuas ponerent.

Antiochus abrogato Dei cultu, templũ prophanat.

Eusebius. Eo tempore apud Macedones regnauit Perses.

Orosius lib. 4. cap. 20. His temporibus Lepido & Mucio consulibus: Basternarum gens ferocissima, auctore Perseo Philippi filio, prædarum spe solicitata, & transeũdi Istri fluminis facultate, sine vlla pugna vel aliquo hoste deleta est. Nam tunc forte Danubius, qui & Ister, crassa glacie superstratus, pedestrem transitum facile patiebatur. Itaque cum improuidè toto & maximo simul agmine, inestimabilis hominum & equorum multitudo transiret, enormitate ponderis, & concussione gradientium concrepans gelu, & glacialis crusta dissiluit: vniuersumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus vita tandem & comminuta destituit: atque eadẽ rursus fragmentis impedientibus superducta, submersit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix concisis visceribus euaserunt.

Basternarũ ingẽs destructio.

De submersione Regni Macedonum per Romanos, & Ennio poeta.

CAP. LXVI.

IVstinus lib. 32. prope finem. Eo tempore commissum est bellum Macedonicum inter Perseum & Romanos, vbi fuerunt in auxilio Persei Scordisci Galli, Istriani, & Daci: qui Daci, soboles Getharum sunt, qui cum Olore rege aduersus Basternas male pugnassent, ob vltionem segnitiei capturi somnum capita loco pedum ponere iussu regis cogebantur: ministeriaque vxoribus, quæ ipsis ante fieri solebant, facere, neque hæc ante mutata sunt, quam ignominiam bello acceptam virtute delerent. Interea Paulus Æmilius à Romanis consul creatur,

Iustinus l. 33. paulò post initium.

creatur, cui extra ordinem Macedonicum bellum decernitur.

Valerius lib. 1. cap. 5. Huic cum sorte euenisset, vt bellũ cum Persa Rege gereret, reuertens domum è curia, filiam osculatus, tristem animaduertit: Causam cum quæreret, illa respondit: Persam periisse. Decesserat autem catellus, quem in deliciis habuerat, nomine Persa: ex quo fortuito dicto, certam spem clarissimi triumphi, animo præsumpsit.

Iustinus vt supra. Pridie antequam bellum consereretur, Luna nocte defecit: id portentum triste Perseo omnibus præsagientibus, finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus. In ea pugna Marcus Cato, Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo dilapsus, pedestre prælium aggreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti iacentem obtruncaturus circunsteterat: At ille citus corpore collecto, magnas strages edidit. Cũ ad illum vnum opprimendum, vndique hostes conuolarent: dum quendam procerum petiit, gladius ei è manu elapsus, in mediam cohortem hostium decidit: ad quem recuperandum vmbone se protegens, inspectante vtroque exercitu, inter hostium mucrones sese immersit: recollectoque gladio, multis vulneribus acceptis, ad suos cum clamore hostium reuertitur. Huius audaciam cæteri mirati & imitati victoriam peperere. Perseus Rex fuga cum 10. millibus Talentum Samothraciam fertur: quẽ Gneus Octauius, ad persequendum missus à consule, cũ duobus filiis, Alexandro, & Philippo, cæpit: captumque ad consulem reduxit.

Marci Catonis virtus mirabilis.

Orosius cap. 20. vt supra. In eo prælio 20. millia peditum de parte Persei interfecta sunt: Rex cum equitatu subterfugit, sed continuo captus, atque in triumpho cum filiis ante currum actus est: & post, apud Albam in custodia defecit, filius eius iunior fabricam ærariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique consumptus est.

Velleius scribit Perseum quadriennio post in libera custodia Albæ decessisse.

Eusebius in chroni. Igitur anno Philometoris 12. Antiochi vero Epiphanis 8. Macedonum regnum defecit.

Eodem anno Ænnius Poeta 70. maior annis, articulari morbo periit: sepultusque est in Scipionis monumento via Appia intra primum ab vrbe miliarium. Quidam ossa eius Rhodiam ex Ianiculo, translata affirmant.

De impietate Antiochi in Iudæos, & zelo Mathathiæ.

Cap. LXVII.

Comestor cap. 11. Antiochus itaque ab Ægypto repulsus per nuncios Romanorum redit in Hierusalem cum furore, & aperuerunt ei portas fauentes sibi, & interemit contraria sentientes: & expoliauit templum Menelao ductore, tollens vasa, & posuit in templo idolum Iouis Olympiaci, vel hospitalis: oblationes Mosaicas fieri prohibuit, altare æneum amouens: & carnem suillam edere, & idolo immolare coegit Iudæos: arcem quoque muniuit in ciuitate Dauid, in qua posuit præsidium Macedonum, qui Iudæis erant in omnibus inhumani: nam quoscunque circumcidisse filios suos reperissent, suspendebant, & paruulos ad colla eorum. Videntes autem Samaritæ Iudæos hæc pati, de consuetudine naturæ suæ, se non esse cognatos Iudeorum fatebantur: & quod hactenus prædicauerant templum super Garisim, Dei esse maximi, negauerunt.

Antiochus summã tyrãnidẽ exercet in Iudæos, obtrudens illis falsum cultum.

Ingeniũ Samaritanarũ: ob quod merito Iudæis exosi.

Tunc multi Iudæorum sponte: quidam timore, iussa regis secuti sunt, probati vero, paternis legibus adhæserunt.

Erat autem vir de Modin sacerdos nomine Mathathias, de vice Ioachim: erantque ei filij 5. Ioannes, Symon, Iudas, Eleazarus, & Ionathas. Hi videntes mala, induti ciliciis planxerunt: & venerunt Emissarij directi à Rege in Modin, statuentes idola in loco quibus cogerent Iudæos immolare. Tunc quidam ex Iudæis immolauit in medio, & surgens Mathathias cum suis trucidauit eum super aram, & nuncios Regis interemit: aram quoque deponens, clamauit: Qui Dei est, sequatur me: & cum omni tribu sua, exiit in solitudinem, omnia relinquens: multique cum filiis, & vxoribus ad solitudinem confugerunt, malentes herbis vti, quam inquinari: tunc Emissarij Regis aggressi sunt eos in diebus sabbathorum, quibus eis nefas erat arma mouere, & percusserunt quosdam, alios in speluncis globis fumiferis suffocantes. Et perierunt ex eis 3. millia, alij habent solum mille. Plures autem liberati adiuncti sunt Mathathiæ, & eum iudicem sibi statuerunt. Qui eos docuit pugnare in sabbatis dicens: Si super hoc legem seruaueritis, eritis hostes legis, dantes causam, vt pereat populus Dei, & lex cum populo peribit. Anno vno hic gessit magistratum, & mortuus est.

Comestor in historia Machabæorum. cap. 1.

Mathathiæ & eius filiorum pietas & zelus.

Mathathias cũ filiis, aliisque in desertũ se confert.

Sane in prophanatione Antiochi cum cogerentur Iudæi à paternis legibus recedere, duæ mulieres delatæ sunt suos natos circumcidisse, quas (infantibus ad vbera suspensis) cum publice per ciuitatem circunduxissent carnifices, per muros præcipitauerunt. Eleazarus quoque vnus de principibus Scribarum, & etate prouectus, aperto ore hians, compellebatur suillas & sacrificij carnes manducare. Quidam vero eius veteres amici, carnes illicitas secreto afferentes, rogabant, vt simularet se ad imperium Regis manducare, quod renuens aiebat: Adolescentibus potius exemplum forte derelinquam: & plagis peremptus, memoriam virtutis dereliquit.

Comestor li. 2. Machab. cap. 1. in recapitulatione.

Eleazari virtus & virile robur.

De septem Machabæorum martyribus.

Cap. LXVIII.

Contigit autem & septem fratres vna cum matre apprehensos compelli à Rege ad esum carnis porcinæ: quibus renuentibus, iussit Rex coram eis sartagines & ollas æneas succendi, & primogenito linguam amputari, cuius cute capitis abstracta, & summitate pedum & manuum præscisa, coram matre & fratribus missus in sartaginem torrebatur: in eundem modum singuli fratrum ad ordinem geniture torquebantur: præmissa tamen vnicuique exhortatione, vt regi obediret, & viueret. Supra modum autem mater mirabilis singulos hortabatur ad martyrium: quæ & ipsa nouissime post filios defuncta est. Pro hac tanti prærogatiua martyrij, asserunt plurimi, de his septem fratribus Ecclesiam solemnizare.

Crudelitas Antiochi in septem Machabæos.

Mater filios ad martyriũ adhortatur.

Ioh. Chrys. in sermone de Machabæis tomo primo. Sæpe quidem mater si videat filium suum febribus æstuare, ita perturbatur, vt ardores illius cupiat in sua membra transferre, & sanitatem suam in filium transfundere: & cum vera sit in cunctis matribus talis affectio: manifestum est: quod mater illa 7. Machabæorum grauius in suppliciis filiorum puniebatur, quam si ipsa pateretur: & maior erat passio in matris visceribus, quam in filiorum corporibus. O amarissimum illud, simul & dulcissimum matris spectaculum. amarissimum inquam, propter naturam affectionis humanæ, & propter ipsorum faciem tormentorum: dulcissimum vero propter virtutem fidei, quæ delectabatur domesticarum spectaculo passionum: quo impiam sacrilegi Regis crudelitatem confessio gloriosa vincebat. Mater illa, dolores partuum suorum oblita, spectaculo orbitatum suarum non frangebatur sed confortabatur: ipsam naturæ suæ tyrannidem, animo superante calcauit: quæ etiam bestiarum ferocitatem subigere consueuit: sæpe enim difficiles capi beluæ, per amorem tamen sobolis suæ capiuntur: quia dum natorum suorum dilectionem vitæ suæ præferunt, ita affectu pietatis in-

Mater quãto amore diligit filium?

caute in manus venatorum incidunt; qui prius catulos eorum venantur, vt per affectionis captiuitatem perueniant ad capturam parentum: nullumque est animal tam infirmum, quod non pro filijs suis defensandis robur assumat: nullum ita mansuetum, quod arreptis catulis, non irritetur, & aduersus rapientem quanta potest virtute desæuiat.

Sed mater ista totam, & per homines & animalia irrationabilia dari iure porrectam atque diffusam naturæ tyrannidem fidei virtute dissoluit; & videns catulos suos diripi; non solum in tyrannum non insiluit, & faciem eius vt bestia lacerauit; sed etiam tanta magnanimitate se omnem philosophiam supergressam monstrauit; vt immolationem filiorum suorum hortatu suo præpararet; & persecutori ingereret. Et cum videret in filiorum membris, viscera sua cruciari, alterius auulsos à suis manibus digitos, super prunas ignium spargi, & vnius caput clauis affigi: alterius capiti cutem detrahi; & totum corpus extracta pelle nudari: In his omnibus vnum timebat, ne cui tyrannus parceret, & per inuidiam diaboli soluto certamine triumphantium scinderetur chorus filiorum eius; ne quis eorum sine corona maneret. Cumque diabolus eam vltimam ad certamen adducere voluerit; vt prius virtute eius infracta & in spectaculo per tormenta morientium filiorum; afflictam facile postea debellaret muliebrem; per hæc ipsa, quibus eam vincendam putauerat, ea vincente, confusus est: magis enim illa exemplis filiorum confirmata, prælium ingressa est; septemque martyrum legio in matre impleta est, in qua dilatata est gloria passionis; & corona martyrij, & in ea omnium virtus & gloria confluebat: quia per vnumquemque filiorum; ipsa passa est, & eos tales ipsa perfecit.

De prælijs Iudæ Machabæi, & turpi morte Antiochi.

Cap. LXIX.

Iudas Machabæus administrationi rerū præficitur. Apollonium & alios duces prælio vincit.

COmest. c. 2. hist. Machabæor. item 3. 4. & 5. Iudas autem Machabæus in ducatu pro patre surgens, primo quidem Appolonium Samariæ ducem, deinde Seron ducem inferioris Syriæ, contra se venientes occidit; & eorum agmina partim cecidit, partimque fugauit. Antiochi quoque duces Lysiam, & Gorgiam, de Iudæa expulit; & templum ab alienigenis pollutum, post tres annos quibus prophanatum fuerat, emundauit; ipsamque diem Encæniorum solemnem instituit; sed Timotheum ducem Ammonitarum viriliter expugnauit; denique similis ipse cum Ionatha, Galaditas fratres, ab incursu hostium liberauit, aliaque plurima bella viriliter egit. Inter hæc perambulabat Antiochus superiores regiones, & audiuit esse ciuitatem Elymaidem in Perside opulentam; & templum in ea locuples in quo erant velamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquerat Alexander; & ea querebat prædari, sed non potuit. Nam Elymaitæ fugauerunt eum ignominiose, & nunciatum est ei in via, quoniam fracti erant principes eius in Iudæa: & versus in furorem iussit agitari currum suum sine intermissione, superbè intonans venturum se Hierosolymam, & facere eam Poliandrum Iudæorum. Et statim apprehendit eum amarus dolor viscerum, & contigit illum impetu euntem de curru cadere, & collisus est, & ebullierunt vermes de carnibus eius, & effluebant viuentes, & fætore illius grauabatur exercitus. Cumque nec ipse fætorem suum ferre posset, coactus est ad cognitionem sui venire, & ait: IVSTVM EST MORTALEM SVBIECTVM ESSE DEO: & vouebat se liberaturum Iudæos, & pares Atheniensibus facturum: pollicebatur se quoque futurum Iudæum, & in omni loco prædicaturum Dei potestatem, & desperans

Antiochus morbum contrahit.

Miror Polybium Megapolita-

scripsit omnia hęc ad Iudęos, orans fideliter vt adhærerent Antiocho filio eius. Cumque profiteretur se pati hoc propter templi violationem, vocauit Philippum collactaneum suum, & constituit eum tutorem Regni, dans ei diadema, stolam, & anulum, vt ferret ea ad Antiochum filium suum, & poneret eum super solium Regni. Et mortuus est Antiochus peregrè in montibus miserabiliter. Quod cum cæpisset Lysias, constituit Antiochum quem nutrierat, Regem; & vocauit eum Eupatorem.

num (ait Iosephus) dixisse hunc perijsse quia Dianæ templi thesauros diripuit. Misere mortuus est Antiochus.

Hier. super Danielem. cap. 2. Porro Anthiochus ille Epiphanes adeo luxuriosus fuisse legitur, & in tantum dedecus regiæ dignitatis per stupra, & corruptelas venisse, vt Mimis quoque & Scortis publicè iungeretur, & libidinem suam, populo præsente, compleret.

De Antiocho Eupatore, & eius prælijs contra Iudæos.

Cap. LXX.

EVsebius in chron. Anno igitur Philometoris 16. Syriæ & Asiæ regnauit Antiochus Eupator annis 2.

Comestor cap. 5. Tunc cogitauit Iudas vt obsideret eos, qui erant in arce præsidij & fecit balistas, & machinas & confortauit aggerem: tunc egressi sunt quidam de obsessis, & adiunxerunt se illis viri impij ex Israel, & venerunt ad Regem & dixerunt. Quousque non vindicas nos qui decreuimus seruire patri tuo, & tibi? ascende & libera obsessos tuos, & redde nobis hæreditates nostras: & iratus Rex vehementer collegit exercitum: sed & de regnis alijs venerunt ad eum conductitij, & erant centum millia peditum, & 20. millia equitum, & elephanti 32. & applicuit ad Bethsuram, vt expugnaret eam: & recessit Iudas ab arce & admouit castra contra Regem; & ordinauit Rex diluculo exercitum, & Bethsura obsessa ostenderunt Elephantis sanguinem vuæ, & mori, ad acuendum eos in prælium, & astiterunt singulis Elephantis ad custodiam, mille pedites loricati; & equites quingenti; & turres ligneæ erant super singulos, & in turre 32. viri pugnantes desuper & intus magister bestiæ, & distenta est pars exercitus Regis super montes, alij per loca ibant humilia. Et resplenduit Sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis; & apparuit Iudas in prælio cum suis. Et ceciderunt de exercitu Regis sexcenti viri: & vidit Eleazarus frater Iudæ vnam de bestijs cæteris eminentiorem, & arbitrans Regem esse in ea, currit per hostes & subijt Elephantem & effodit eum in vmbilico, & cadens Elephas oppressit eum. Tunc diuerterunt Iudæi à prælio, & ascendit Rex post eos, & capta Bethsura, positisque custodibus in ea, obsedit Hierusalem, & statuit illic balistas & machinas, & ignis iacula, & scorpios ad mittenda sagittas, & fundibula. Escæ enim non erant in vrbe, eo quod septimus annus esset, & egressi sunt plures, tunc audiuit Lysias quod Philippus redierat à Perside, & quærebat suscipere regni negocia, & suggessit Regi dicens: deficimus quotidie, & esca nobis modica est: & munitus est locus quem obsidemus quotidie & incumbit nobis ordinare de regno. Demus igitur dextras hominibus istis, statuentes vt ambulent in legibus suis, & seruient nobis: & facta pace iurauit Rex & principes eius, & intrauit in montem Syon & vidit munitionem loci, & rupit iusiurandum: & destruxit murum in gyro. Et reuersus Antiochiam, inuenit Philippum dominantem in ea, & vi occupauit ciuitatem.

Iudas Machabæus arcem oppugnat.

Iudæi in arce ab Antiocho auxiliū petunt.

Eleazarus Iudæ frater Elephantem occidit.

Antiochus cognito quod philippus vsurpato sibi regno aduētaret è Perside obsidione soluta illi occurrit.

De Demetrio Rege, & victoria Iudæ de Nicanore.

CAP. LXXI.

Comestor cap. 6.

EO tempore exit Demetrius Seleuchi filius ab vrbe Roma, & ascendit in ciuitates maritimas, & regnauit ibi: hunc dum adhuc esset puer, patruus eius Antiochus Epiphanes priuauerat regno: & descenderat Romam in accusationem patrui. Audiens vero patruum defunctum, redijt: & plures receperunt eum. Sed Antiochum ligauit exercitus & Lysiam, vt traherent eos ad eum, quod cum accepisset, ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum, & occidit eos exercitus, & sedit Demetrius super solium patris eius.

Alcimus Iudam apud Demetrium accusat.

Tunc venerunt ad regem impij ex Israel, & Alcimus Aaronita dux eorum, qui volebat fieri sacerdos, & accusauerunt Iudam, dicentes: Perdidit Iudas omnes amicos suos, & nos disperdidit de terra nostra. Mitte ergo virum cui credis, qui videat exterminium & vindicet nos. Et constituit Rex Alcimum principem sacerdotum, & misit cum exercitu Bacchidem in Iudæam. Multi vero de populo crediderunt ei dicentes: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos, & egressi sunt ad Bacchidem, & occidit de eis 60. vna die, tunc recessit Bacchides à Hierusalem, & commisit regionem Alcimo, & fecit malum in Israel plusquam gentes: quod attendens Iudas cessauit exire in regiones, & fecit vindictam in viros desertores. Videns autem Alcimus quod non posset Iudam sustinere, redijt ad Regem, accusans Iudam in multis: & misit rex Nicanorem, qui cum eo fuerat Romæ in Iudæam; mandans ei euertere populum: & congressi sunt iuxta vicum Capharsalama, & victus Iudas fugit in ciuitatem Dauid: & recessit Nicanor à Hierusalem. Cumque comperisset Iudam esse in locis Samariæ: disposuit committere cum eo bellum in die Sabbathi. Machabæus autem cum pauci essent cum eo, formidantes impetum Nicanoris & multitudinem illorum, singulos armauit non clypei & hastæ munitione: sed sermonibus optimis, & exhortationibus: præsertim, exposito eis somnio, quod in eadem nocte viderat, de Onia scilicet & Hieremia pro ipsis orantibus, quo, confortati impetum facientes in hostes, prostrauerunt ex eis non minus 30. millia, Nicanore cum eis interempto, cuius etiam caput amputantes, & dexteram, quam superbè contra templum extenderat: suspenderunt ea contra Hierusalem; & linguam eius minutatim incisam dederunt auibus ad comedendum. Et statuerunt diem illam solemnem omnibus annis.

Bacchides multos sibi credentes occidit. *Demetrius Nicanorem contra Iudam mittit.* *Nicanor occisus.*

Comest. in 2. lib. Machabæorum cap. 1.

Miserunt etiam epistolam dispersioni Iudæorum in Ægypto, & diuersis orientis regionibus exulantium; (*quæ est secundus liber Machabæorum*,) hortantes, vt & solemnitates duas à se nouiter institutas susciperent. Scenophegiæ quoque diem obseruarent, & diem ignis, qui datus est de aqua crassa: quando Nehemias obtulit sacrificia. In eadem epistola recapitulant bella, quæ contra hostes insurgentes frequenter egerant, & qualiter à Deo liberati fuerant; & siluit terra Iuda à prælijs dies paucos.

De Terentio & eius comedijs.

CAP. LXXII.

EVsebius in Chronicis. Eo tempore Publius Terentius Carthaginensis comædiarum scriptor ob ingenium & formam libertate donatus in Archadia moritur: qui primam Andriam antequam ædilibus venderet Cecilio multum se miranti legit.

Epitaphium Terentij.

Author. Huius Terentij legitur hoc epitaphium.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ:
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum, iuuenumque senumque.
Qualiter & serui decipiant dominos.
Quid meretrix, quid leno dolis, quid fingat auarus.
Hic quicunque legit, sic puto cautus erit.

Inter scriptores comædiarum Plautus, & Terentius præcipui habentur.

Comædia interpretatur villanus cantus, comædiarum vsus hinc inoleuit.

Mos erat antiquorum, vt post collectas de adiacentibus villis fruges in aliquem locum capacissimum confluerent, & ibi quosdam versus de communi statu vitæ suæ rusticiter compositos, in festiuis diebus recitarent. Ex qua consuetudine apud Græcos, & Latinos, vsus inoleuit; vt de vulgari materia, vulgari sermone, carmina facerent. Et sic quod vulgare erat, paulatim quibusdam facetijs, & artificiali genere loquendi retenta, cum vili & humili materia, in artem redactum est. *Vnde Horatius.*

Fescenina per hunc inuenta licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Comædiarũ triplex genus

Tria vero sunt genera comædiarum: togata, prætextata, palliata.

Toga est vestis communis apud Romanos, qua vtuntur tam nobiles quam ignobiles. Inde togatæ comediæ, quæ sunt de gestis & personis ignobilium tantum.

Prætexta est vestis nobilium tantum; inde prætextatæ comædiæ, quæ sunt de gestis & personis nobilium tantum, vtræque autem à Latinis conditæ sunt.

Pallium vero vestis est philosophica apud Græcos, vnde palliatæ comædiæ de Græco in Latinum translatæ, vt Plautinæ & Terentianæ. Primas duas reprehendit *Horatius de arte Poetica dicens.*

Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Porrò in comædia erant tres personæ necessariæ, corrector, defensor, recitator. Habuit autem Terentius istas peroptimas Titum Liuium scriptorem tragædiarum, correctorem; & defensorem Domicium; Calliopium recitatorem.

De flosculis comædiarum eius.

CAP. LXXIII.

IGitur comædiarum Terentij, breues moralesque sententias in hoc loco excerpere decreui.

Ait ergo in Andria. *Actu 1. Scena prima.*

Desinant maledicere, malefacta ne noscant sua.
Arbitror
Apprimè in vita esse vtile, vt ne quid nimis.
Hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.
Ingenium est
Hominum omnium à labore procliue ad libidinem.
Si illum obiurges vitæ, qui auxilium tulit; *Actu 2. Scena 1.*
Quid facies illi qui dederit damnum aut malum?
Quoniam non potest fieri id quod vis, id velis quod possit.

Facile omnes cum valemus, recta consilia ægrotis damus.

Vxorem his moribus dabit nemo, qui pergit dicere quæ vult, audiat ea quæ non vult.

Idem in Eunucho. Plenus sum rimarum, hac atque illac perefluo.

Sine Cerere, & Libero, friget Venus.

Euge, ipsi patrono opus est, quem defensorem paro.

Idem in Heautontimorumeno.

Vt quid aliena cures, eaque nihil quæ ad te pertinent. *Actu 1. Scena 1.*

Homo sum, & ideo humani nihil à me alienum puto. *Actu 3. Scena 1.*

Deteriores omnes sumus licentia. Ita ferè comparata est omnium hominum natura, vt aliena melius iudicent quam sua. *Actu 4. Scena 5. & 6.*

Ius summum sæpe summa est malicia. *Actu 3. Scena 5.*

Nulla est tam facilis res, quin difficilis sit, si inuitus facias.

Actu 5. Scen. 5. Nonne hoc flagitium est, te alijs consilium dare: foris sapere, tibi aut auxiliari non posse?

Quæ dum incipias, dum quæ ignoras, grauia sunt; vbi cognoueris, faciliora erant.

Idem in Adelphis.

Actu 1. Scen. 2. Homine imperito nihil iniustius, qui nihil rectum putat, nisi quod ipse fecit.

Coram aliquem laudare verecundum est, ne id magis assentandi causa fieri videatur.

Actu 4. Sce. 1. Quid tu ibi agas, vbi si quid bene præcipias, nemo ob temperat?

Quod ius cogit, id voluntas imperat.

Scen. 7. Lupus est in fabula.

Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris.

Id quod maximè iactu opus est, non cadit: forte vt illud quod cecidit, arte corrigas.

Actu 5. Scen. 3. Vetus verbum est hoc; communia esse amicorum inter se omnia.

Sæpe cum duo aliquid faciunt, dicere possis, hoc licet huic impune facere; illi non licet.

Non quod res dissimilis sit, sed quod is qui facit.

Ad omnia alia ætate sapimus rectius.

Hoc solum vitium senectus affert omnibus, quod attentiores sumus ad rem quam sat est. Errat longe à mea sententia, qui imperium credit esse grauius, aut stabilius in quo sit, quam illud quod amicitia iungitur.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum. Istud est sapere, non quod ante pedes modo est videre, sed etiam illa quæ futura sunt prospicere.

Inspice tanquam in speculo vitas hominum iubeo: atque ex alijs sumere exemplum sibi.

Vt homo es, ita mores geras.

Omnes quibus res sunt minus secundæ, nescio quo modo suspiciosi, ad contumeliam, omnia accipiunt; magis propter suam impotentiam, semper se credunt negligi.

Idem in Hecyra.

Actu 2. Sce. 1. Vno animo omnes socrus oderunt nurus.

Mulieres ferme vt pueri leui sententia sunt.

Istud porrò sapere est, vt vbicumque opus sit, animum flectas; & quod post fortasse faciendum est, mox facias.

Actu 5. Scen. 3. Ex quo multa fuerunt tibi commoda, eius æquum est, te ferre incommoda.

Idem in Phormione.

Actu 1. Sce. 1. Quam iniquè comparatum est, vt hi qui minus habent, semper aliquid ditioribus addant.

Actu 2. Sce. 1 Dum maximè homini secundæ sunt res, tunc maximè meditari eum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferat.

Ne quid animo sit nouum, quicquid præter spem eueniet, in lucro deputare.

Scena 4. Quot homines, tot sententiæ. Suus cuique mos est.

Nihil est, quin male narrando, possit deprauari.

De Regno Iudæorum resuscitato, & morte Iudæ.

Cap. LXXIV.

E*Vsebius in Chron.* Igitur à tempore Machabæorum renascitur Regnum Iudæorum, cum Iudas Machabæus filius Mathathię omnium Iudęorum fauore Pontifex decernitur. Suscepit autem ducatum populi anno 2. Demetrij, Sother qui fuit 19. Ptolemæi Philometoris, & tenuit annis 3. deinde frater eius Ionathas 19. postea frater eius Simon 8. deinde filius Simonis Ioannes Hircanus 26. Extunc Aristobolus filius Ionathæ, Rex pariter, & pontifex primus apud Iudæos diadematis sumpsit insigne post 484. annos Babylonicæ captiuitatis, & regnauit anno vno. Deinde Iamneus qui & Alexander 27. Postea Alexandria vxor Alexandri 9. postmodo Hircanus filius Alexandriæ 33. Tandem Antigono dimicante cum Iudæis, cessauit principatus Pontificum, & à Romanis constitutus est princeps. Alienigena Herodes filius Antipatri Ascalonitæ sub quo natus est Dominus & regnauit annis 37. quo miserabiliter mortuo anno domini 6. loco eius filius eius Archelaus constituitur ab Augusto, & quatuor fratres eius Tetrarchæ fiunt: Herodes, Antipater, Lysias, & Philippus. Regnauit autem annis 9. post eum Herodes Tetrarcha 24. post eum Agrippa 7. Deinde Agrippa filius Agrippæ 26. scilicet vsque ad annum secundum Vespasiani, in quo Iudæa capta est, & Hierusalem subuersa, & Iudæi captiuitate venundati & occisi: tunc regum Iudæorum penitus defecit scilicet anno Domini 72.

Comestor cap. 7. Iudas quidem audiens famam Romanorum & virtutes quas in orbe exercuerant, nuncios ad eos misit, & ab eis rescriptum mutui fœderis obtinuit, nec multo post à Demetrij ducibus, in bello occisus est. *Iudas fœdus facit cum Romanis; sed postea interficitur.*

De Ionatha duce, & Pacuuio poeta, & theatro Romæ prohibito: & Rege Syriæ Alexandro.

Cap. LXXV.

E*Vsebius in Chron.* Anno etiam Philometoris 25. & Demetrij 6. dux Iudæorum Ionathas factus est, frater Iudæ; qui Bacchidem ducem Demetrij Iudæa expulit, & pontificatum tenuit. Eo etiam tempore Aristarchus Grammaticus agnoscitur. Pacuuius Brundusinus tragædiarum scriptor clarus habetur Ænnij poetæ ex filia nepos: viuitque Romæ, & picturam exercuit, ac fabulas vendidit; deinde Tarentum regressus prope nonagenarius obijt diem. *Ionathas successit Iudæ in principatu.*

Helinan. Hic Pacuuius (vt ait A. Gellius) dicebat se odisse homines ignaua opera, & philosophica scientia, nihilque fieri posse indignius aut intolerantius, quàm quod homines ignaui ac desides operti barba, & pallio, mores, & emolumenta philosophiæ, in linguæ, verborumque artes, conuerterent: & vitia facundissimè accusarent, intercutibus vitijs ipsi madentes.

Eo tempore Censores theatrum lapideum in vrbe construi censuerunt, quod ne tunc fieret, Scipio Nasica grauissima oratione obstitit, dicens; Inimicissimum hoc fore bellatori populo, ad nutriendam desidiam, lasciuiamque, commentum, adeo quoque mouit Senatum, vt non solum vendi omnia theatro comparata iussit, sed etiam subsellia ludis poni prohibuerit. Quid hic dicunt nostri, quibus quicquid extra oblectamentum libidinis occurrit, offensio est. Accusent igitur non tempora, sed & theatra, in quibus ad aram luxuriæ, virtutum victoriæ trucidantur.

Aug. in lib. 1. de ciuit. Dei cap. 31. Scipio Nasica prohibuit Senatum construere theatrum, persuadens oratione grauissima, ne Græcam luxuriam virilibus patriæ moribus paterentur obrepere: *& post pauca:* Dij propter sedandam corporum pestilentiam, ludos sibi scenicos exhiberi iubebant: Pontifex autem propter cauendam animorum pestilentiam, ipsam scenam construi prohibebat, *& paulò post cap. videlicet* 33. neque enim censebat ille fælicem fore rempublicam, stantibus mœnibus, ruentibus moribus. *Græci multis sæculis, ante Romanos theatra habuerant.*

Iustinus lib. 35. in initio. Interea Antiochenses Demetrio defecerunt, adiuuantibus eos Ptolemæo, Rege Ægypti: & Attalo, Rege Asiæ: & Ariarathe, Cappadociæ, qui bello à Demetrio lacessiti, subornant propalam quendam sortis extremæ iuuenem, qui Syriæ Regnum velut paternum armis repeteret: & ne quid contumeliæ deesset, nomen ei Alexandri inditur, genitusque ab Antiocho Rege dicitur. Igitur Alexander admirabili rerum varietate, pristinarum sordium oblitus, totius ferme orientis viribus succinctus bellum Demetrio infert, victumque vita pariter & regno spoliat.

Comestor cap. 10. in primum Machab. Et exiuit Ptolemęus de Ægypto, & filia eius Cleopatra; & occurrenti sibi Alexandro in Ptolomaide, dedit eam in vxorem. Tunc Alexander vocauit ad se Ionathan: & induit eum purpura,

pura, & scripsit eum inter primos amicos. Sunt autem quatuor insignia regalia: purpura, fibula aurea, diadema, & sceptrum.

De Regno Euergetis secundi, & sacris Cibelæ susceptis à Romanis.

CAP. LXXVI.

(...primus Eusebius chronicis ...is aliter ...tientibus. ...olemæus ...ergetes ...undus ...10.)

EX chronicis. Anno Ionathæ 14. Alexandri vero 7. quintæ scilicet ætatis, 447. mundi vero 3810. Ptolemæus Euergetes secundus Ægyptiorum septimus regnauit annis 29.

Author. Hoc tempore vt ait Aug. lib. 1. cap. 30. Scipionem Nasicam sub terrore belli Punici in suscipiendis Phrygijs sacris, vniuersus senatus elegit. De his sacris dicit Ouidius in quarto Fastorum scriptum fuisse in carmine Cybelæ.

Mater abest, matrem iubeo Romane requires,
Cum veniet, casta est accipienda manu.

Quod Pontifices interpretati sunt de matre Deorum, cuius sacra tunc à Pessimunde (vt ait Aug.) allata sunt. Huic ergo Deæ scilicet Cybelæ, Scipio Nasica templum facere incæpit: Post quem Metellus opus ampliauit, post quem Augustus templum perfecit.

In eius festo, quod erat nonis Aprilis, conferebat æs populus propter illam causam quam ponit Ouidius.

Contulit æs populus, de quo delubra Metellus.
Fecit, ait, dandę mos stipis inde manet.

In alienis domibus tunc comedebant, quia Cybelæ mutauerat sedem.

Primi ludi fiebant in honore eius, quia ipsa est mater Deorum. Sacerdotes eius Galli dicebantur idest insani, & eunuchizati, mora tamen ponebantur in mensis, & caseus propter illud:

Agnoscat priscos vt Dea prisca cibos.

id est mora, & lac, & caseum, & herbas. Vnde est illud.

Candidus Elissæ miscetur caseus herbæ.

Aug. lib. 7. de ciu. Dei cap. 23. Atis in cuius dilectionis memoriam Gallus abscinditur: propter vernalem faciem terræ, quæ cęteris temporibus est pulchrior, Porphyrius Philosophus nobilis Atyn flores significare perhibuit, & ideo abscisum, quia flos decidit ante fructum.

De mollibus autem, matri magnę, contra omnem virorum mulierumque verecundiam, consecratis, qui vsque in hesternum diem madidis capillis, facie dealbata, fluentibus membris incessu fœmineo, per plateas Carthaginis etiam à populis, vnde turpiter viuerent, exigebant: nihil Varro dicere voluit; nec vspiam me legisse commemini: defecit interpretatio, erubuit ratio, conticuit oratio. Iuppiter inter fœmineas corruptelas vno Ganymede cœlum infamauit: mater ista Deorum, tot mollibus professis, & publicis; & inquinauit terram, & cœlo fecit iniuriam.

De præparatione belli Punici tertij, & situ Carthaginis.

CAP. LXXVII.

IDem in lib. 1. cap. 30. Igitur cum Senatus delendam Carthaginem censeret, Scipio Nasica nolebat vrbem æmulam Romani imperij dirui, & decernenti, vt dirueretur, contradicebat Catoni, timens infirmis animis ab hoste securitatem, & tanquam pupillis ciuibus idoneum tutorem, necessarium videns esse terrorem: res secundas, quibus auarus luxuriosusque populus effectus est, prouidentissime cauendas esse censebat: quare ciuitatem hostium maximam, fortissimam, opulentissimamque nolebat auferri: vt timore libido premeretur; libido pressa non luxuriaretur; luxuriaque cohibita, nec auaritia grassaretur. Quibus vitijs obseratis, ciuitati, vtilis virtus floreret, & cresceret: præualuit autem Catonis sententia.

Orosius lib. 4. cap. 22. Profectique sunt in Africam consules, Lucius Censorinus, & M. Manilius & Scipio tunc tribunus militum, qui prope Vticam* maioris Africani castra tenuerunt. Ibi Carthaginensibus euocatis, iussisque vt arma & naues traderent, nec moratis, tanta vis armorum repente tradita est, vt facile tota ex his Africa potuisset armari: sed Carthaginenses, postquàm arma tradiderunt, & relicta vrbe recedere procul à mari 10. millibus passuum iussi sunt, dolorem ad desperationem contulerunt, aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa & per ipsam sepeliendi: ducesque sibi duos Asdrubales creauerunt, armaque prius facere aggressi; æris, ferrique inopiam, auri argentique metallis suppleuerunt. Consules oppugnare Carthaginem statuerunt, cuius situs fuisse huiusmodi dicitur: 20. millibus passuum muro amplexa, tota penè mari cingebatur, absque faucibus, quæ tribus millibus passuum aperiebantur: is locus murum 30. pedes in latum habuit, saxo quadrato, in altitudinem cubitorum 40. Arx, cui Byrsæ nomen erat, paulò amplius quàm duo millia passuum tenebat: ex vna parte murus communis est vrbis, & Byrsæ imminens mari, quod mare stagnum vocant, quoniam obiectu protentæ linguæ stagnabatur.

(* *Castra Corneliana intelligit de quibus Cæsar lib. 2. de bello ciuili.*)

(*Appianus in Lybicâ situ Carthaginis accurate descripsit qui imprimis legendus de rebus tertio bello Punico gestis.*)

De subuersione Carthaginis.

CAP. LXXVIII.

COnsules igitur quamuis aliquantam muri partem quæ satam machinis diruissent, tamen à Carthaginensibus victi & repulsi sunt: quos fugientes Scipio, repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in vrbem redijt, Manilius omissa Carthagine, ad Asdrubalem arma conuertit. Scipio, Massanissa mortuo, inter tres filios Massanissæ Numidiæ regnum diuisit: quocirca Carthaginem reuerso, Manilius Tezagam vrbem expugnauit atque diripuit: duodecim millia ibi Afrorum cæsa, 6. millia capta sunt. Asdrubal Pænorum Imperator, Massanissæ nepos, subselliorum fragmentis in curia à suis propter suspicionē proditionis occisus est. * Iuuentius prætor in Macedonia aduersus Pseudo-Philippum congressus, cum magna clade totius Romani exercitus interfectus est.

(* *in Epitome Liuiana est M. Iuuentius. Orosius ibidem cap. 23.*)

Igitur anno ab vrbe condita sexcentesimosexto, id est anno 50. post bellum Punicum secundum Cneo Cornelio Lentulo, Lucio Mummio consulibus; Publius Scipio superioris anni consul: delere Carthaginem suprema sorte molitus*, Cothonem ingreditur: vbi dum continuè sex diebus noctibusque pugnatur, vltima Carthaginenses desperatio ad deditionem traxit, petentes, vt quos belli clades reliquos fecit, saltem seruire liceat. Imprimis agmen mulierum satis miserabile, & post virorum magis deforme descendit: nam fuisse mulierum 25. millia: virorum 30. millia, memoriæ traditum est. Rex Asdrubal se vltro dedit: Transfugæ, qui Æsculapij templum occupauerant, voluntario præcipitio dati, igne consumpti sunt. Vxor Asdrubalis se, duosque filios suos secum, virili dolore, & furore fœmineo in medium iecit incendium: eundem nunc mortis exitum faciens nouissima Regina Carthaginensis, quem quondam prima fecisset. Ipsa autem ciuitas 17. diebus continuè arsit, miserumque spectaculum de varietate conditionis humanæ victoribus suis prębuit. Diruta autem est Carthago, omni murali lapide in puluerem comminuto 700. post anno quàm condita fuerat.

(* *quomodo Cothonem portum ingreditur & occupauit Scipio scribit Appianus in Lybica.*)

(*De huius morte, & conuicijs in virum suū proditorem lege Appianum, & Florum.*)

Multitudo omnis captiuorum, exceptis paucis principibus, venundata est: ita anno 4. postquàm cæptum fuit secundum bellum Punicum; tertium consummatum est.

De Demetrio Cretensi, & morte Alexan. & Euergetis.

CAP. LXXIX.

EVsebius in chronicis. Anno Ptolemæi Euergetis 5. Ionathæ vero 18. regnauit in Syria Demetrius annis 3.

Comestor cap. 11. in historia Machab. lib. 1. Hic Demetrius occiso patre in prælio, fugit ad Cretenses, parentes maternos; & resumptis viribus, à Creta rediit in maritimam Philisthæorum & in Syriam Cheles, & constituit Apollonium ducem exercitus, qui prouocauit Ionatham in prælium: qui assumptis 10. millibus egressus est de Hierusalem & veniens Ioppen expulit inde Apollonium, & fugerunt equites Apollonij in Azotum, & intrauerunt fanum Dagon, vt se tuerentur: & succendit Ionathas ciuitatem & fanum: & fuerunt de occisis in campo & succensis in fano fere 8. millia: & audiuit Alexander virtutem eius, & addidit adhuc glorificare Ionatham. Et egressus est Rex Ægypti socer eius in virtute magna, quærens obtinere regnum Alexandri dolo; & transiens in singulis ciuitatibus relinquebat custodias, & tollens filiam ab Alexandro, dedit illam Demetrio; & intrauit Antiochiam, & imposuit sibi duo diademata, Ægypti & Asiæ. Tunc Alexander venit contra eum in bellum, & victus est à Ptolemæo, & fugit in Arabiam, ad parentes maternos cum Antiocho filio suo. Rex autem Arabum timens virtutem Ptolemæi, occidit Alexandrum & reseruauit filium, & misit caput Alexandri Ptolemæo, qui gauisus est. Sed factum est vt tertia die moreretur.

Apollonius cum Ionatha prælium committit & ab eo fugatur. Ionathas victos Azotum vsque persequens Dagonis fanum concremat 8. millia hominum in eo exurens.

Alexandri victi in Arabiam fuga, & cædes.

De Accio tragædiographo, & quibusdam Romanis prælijs.

CAP. LXXX.

EVsebius in chronicis. Eo tempore Lucius Accius tragædiarum scriptor habetur clarus, natus; Mancino & Serano consulibus parentibus libertinis. Hæc seni iam Pacuuio Tarenti sua scripta recitauit, à quo & fundus Accianus iuxta Pisaurum dicitur, quia illuc inter colonos fuerat ex vrbe deductus.

Author. Hic Accius (vt refert *A. Gellius l. 13. c. 2.*) hac similitudine vsus est; quod in pomis, itidé est in ingenijs; quæ dura & acerba nascuntur, pòst, fiunt mitia, & iucunda. Sed quæ gignuntur statim mollia, & in principio viuida; non matura mox fiunt; sed & putria. Relinquendum ei ergo visum est, quod dies atque ętas ingenium mitificet.

De hoc eodem Accio refert *Valerius lib. 3. cap. 7.* quod in collegium poetarum venienti Iulio Cæsari nunquam assurrexit, non maiestatis, inquit, eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum, aliquanto se superiorem esse confideret: quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

Eusebius in chronicis. Eo quoque tempore Brutus, vel Brutius Hiberiam vsque ad Oceanum subiecit.

Orosius lib. 5. cap. 5. prope finem. Hic in interiore Hispania 60. millia Gallogræcorum, qui Lusitanis in auxilio venerant, asperrimo bello, & difficili, incautos circumueniens oppressit. Quorum in eo prælio 50. millia occisa, 6. millia capta referuntur. In citeriore autem Hispania Lepidus proconsul Vaccæos, innoxiam gentem & supplicem, etiam senatu prohibente, pertinaciter expugnare tentauit; & pertinaciæ pœnas luit: sex millia quippe Romanorum in hoc iniusto bello, iustissimè cæsa sunt: reliqui exuti castris, armisque perditis euaserunt.

Cinna & Cæcilius legati in Hispaniam ad Lepidum missi attulerunt S. C. quo cauebatur, ne Lepidus Vaccæos expugnaret.

De Antiocho adolescente, & dolis Triphonis, & ducatu Simonis.

CAP. LXXXI.

COmestor vt supra cap. 12. Triphon autem erat quidam partium Alexandri primus, qui videns quod omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, iuit in Arabiam, vt duceret inde Antiochum, filium Alexandri, in terram patris sui, & imposuit ei diadema, & congregati sunt ad eum exercitus quos disperserat Demetrius, & pugnauit contra eum Demetrius, & fugit, & obtinuerunt Antiochus, & Triphon Antiochiam, & scripsit Antiochus adolescens Ionathæ, vt esset de amicis regis, & misit illi vasa aurea, & misit Ionathas Romam renouare cum eis amicitiam. Sparciatis quoque scripsit, quos supra Lacedæmonios diximus, dicens Pridem scripsit nobis. Darius Rex vester sub Onia summo sacerdote Iudæorum, quia de genere Abrahæ estis, & fratres nostri; & nunc misimus ad vos scilicet vt innouemus fraternitatem. Et rescripserunt Sparciatæ, pecora nostra & possessio nostra, vestra sunt; & vestra, nostra.

Demetrius militum odium concitat.

Ionathas acceptabeneficia operam suam Tryphoni prabet.

Eo tempore cogitauit Triphon occidere Antiochum adolescentem, & imponere sibi diadema, sed timuit Ionathan strenuum defensorem Antiochi: & elegit, vt eum prius occideret, scripsitque Ionathæ, vt occurreret ei Bethsan. Venit ad eum Ionathas cum 40. millibus virorum; visensque Tryphon ait. Vt quid vexasti populum? elige tibi paucos, & veni mecum Ptolomaidem, & tradam eam tibi & reliqua præsidia: & credidit ei Ionathas. Cumque intrasset Ptolomaidem, ligauerunt eum ciues, & omnes qui erant cum eo interfecerunt.

Tryphon regnum Antiochi ad se transferre cupiens Ionathæ insidiatur, & per dolum eum occidit.

Eusebius in chroni. Anno igitur Ptolemæi Euergetis septimo, Demetrij vero tertio, Simon loco Ionathæ fratris in sacerdotium assumptus præfuit Iudæis annis 8. Post Demetrium vero regnauit in Syria frater eius Antiochus, qui cognominatus est Sedetes annis 9.

Simon Iudæ ac Ionathæ fratribus succedit.

Comestor ibidem cap. 13. Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho: dolo occidit eum, & regnauit pro eo in Asia.

De seruili bello Siciliæ, & eius portentis.

CAP. LXXXII.

AVthor. Eo tempore iuxta Eusebium seruile bellum ortum est in Sicilia, quod iuxta Orosium monstra quædam pręcessisse leguntur.

Orosius lib. 5. cap. 6. Seruio Fuluio Flacco, Quinto Calpurnio Pisone consulibus, Romæ, puer ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura virili duplex. In Sicilia mons Æthna vastos ignes eructauit, ac fudit: qui torrentum modo per prona præcipites, proxima quæque corripientibus exussere flammis; longinquiora autem fauillis calidis cum vapore graui latè volantibus, torruerunt: quod Siciliæ semper vernaculum genus monstri, non portendere malum solet: sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus enatæ sunt.

Igitur in Sicilia bellum seruile ortum est, quod adeo graue & atrox multitudine seruorum, instructu copiarum, magnitudine virium fuit, vt non dicam Prætores Romanos, quos penitus profligauit, sed consules quoque terruerit. Nam septuaginta millia seruorum, tunc in arma conspirantium fuisse referuntur, excepta vrbe Messana: quæ seruos liberaliter habitos in pace continuit. Cæterum Sicilia in hoc quoque miserior est: quia insula & clausa vndique mari, malum suum intestinum egerere foras non facile potest.

Hoc bellum seruile excitauit Eunus Syrus ex vrbe Apamea seruus Antigenis Ennensis, lege Florum l. 3. c. 19

Eusebius in chronicis. Serui qui in Sicilia rebellabant, obsidionis necessitate compulsi, ad sua inuicem cadauera deuoranda compulsi sunt.

De Attalo Rege Asiæ minoris & Aristonico.

Cap. LXXXIII.

IVstinus lib. 36. prope finem. Eodem tempore in Asia minore rex Attalus florentissimum ab Eumene patruo regnum susceptum, cædibus amicorum, & cognatorum supplicijs fœdabat, nunc matrem, nunc Beronicem sponsam maleficijs eorum necatas confingens. Post hanc scelestam violentiæ rabiem, squalidam vestem sumit; barbam capillumque in modum reorum submittit; non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi læta conuiuia inire, aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus vt pendere pœnas manibus interfectorum videretur. Omissa deinde regni administratione hortos fodiebat, gramina serebat, & noxia innoxijs permiscebat, eaque omnia veneni succo infecta, velut peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc studio ærariæ artis fabricæ se tradidit, ac si simulachris ex ære fundendo procudendoque oblectaretur: matri deinde sepulchrum facere instituit; cui operi intentus, morbum ex Solis feruore contraxit, & die septima decessit: populumque Romanum hæredem regni sui instituens. Hoc tempore mortuo Attalo: Aristonicus Eumenis filius ex pellice Ephesia cytharistæ cuiusdam filia genitus, velut * auitum regnum Asiam inuasit, multaque secunda prælia aduersus ciuitates, quæ Romanorum metu tradere se eidem nolebant, fecit.

Populus Rom. hæres Attali. Liuius lib. 39. & Florus lib. 2. ca. vlt

** paternum.*

Orosius lib. 5. cap. 10. Aduersus hunc Aristonicum Publius Licinius Crassus, consul, & Pontifex maximus, cum instructissimo missus est exercitu: præterea à magnis Regibus, hoc est Nicomede Bithyniæ, Mithridate Ponti & Armeniæ; Ariarathe Capadociæ, Pylemene Paphlagoniæ regibus; eorumque maximis copijs adiutus; conserto tamen bello victus est: & cum exercitu post plurimam cædem in fugam acto, ipse iam cum circumuentus ab hostibus, & pene captus esset, excogitato genere mortis, effugit & dedecus, & seruitutem. Nam virgam, qua vtebatur ad equum in oculum Thrasis impegit, qui ira & dolore exardescens gladio latus eius transuerberauit.

Hoc scribit etiam Valerius lib. 3. cap. 2.

August. lib. 3. de ciuit. Dei cap. 11. Cum aduersus Achæos regemque Aristonicum bellaretur. Apollo Cumanus quatriduo fleuisse dicitur, quo prodigio haruspices territi, cum id simulacrum putassent in mare proijciendum; Cumani senes intercesserunt, atque retulerunt tale prodigium, & Antiochi, & Persis bello in eodem aperuisse figmento, & quia Romanis fæliciter prouenisset, ex senatusconsulto eidem Apollini sua dona missa esse testati sunt. Tunc peritiores acciti haruspices responderunt, hunc fletum ideo prosperum esse Romanis, quoniam Cumana Colonia Græca esset, suisque terris, vnde accitus esset Apollo, id est ipsi Græciæ luctum & cladem significare; deinde mox Regem Aristonicum victum & captum esse nunciatum est.

De prodigijs bellum Auernense præcedentibus.

Cap. LXXXIV.

AVthor. Anno Ptolemæi Euergetis 14. & Simonis, 8. & Antiochi 7. qui fuit annus tertius, Auernis vrbs nobilis Galliæ vt scribit Eusebius, capta est: & Rex Bituitus; sed Orosius cap. 14. dicit hoc contigisse præfatis regibus iam mortuis, & anno ab vrbe condita sexingentesimo 28. Hieronymus autem ponit hoc, anno ab vrbe condita sexingentesimo 25. prius autem secundum Orosium hi casus contigerunt.

Orosius cap. 10. Cneo Sempronio Tuditano, & Marco Aquillio consulibus Publius Scipio Africanus pridie pro concione de periculo salutis suæ contestatus, quod sibi pro patria laboranti ab improbis, & ingratis, denunciari cognouisset; altero die mane in cubiculo suo exanimis repertus est: hunc quidam vxoris suæ Semproniæ Graccorum sororis dolo necatum ferunt.

Historia est apud Liuii lib. 39. Appianum 1. Plutarchum in Gracchis.

Æmilio autem, Lucio Oreste consulibus, Ætna vasto tremore concussa globis igneis exundauit: rursusque altera die Lipara insula, & vicinum circa eam mare intantum efferbuit, vt exustas quoque rupes dissoluit, tabulataque nauium liquefactis ceris extorruerit: exanimatos pisces supernatantes excoxerit, homines quoque nisi qui longius potuere diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris adustis introrsum vitalibus suffocauerit.

De prodigijs quorum hic Orosius meminit lege Obsequentem. Orosius cap. 11.

Deinde Marco Plaucio Hypsæo, Marco Fuluio Flacco, consulibus, vix dum Africam à bellorum excidijs quiescentem, horribilis & inusitata perditio consecuta est: nam cum per totam Africam immensæ locustarum cateruæ conualuissent, & non modo iam cunctam spem frugum abrasissent, herbasque omnes cum parte radicum, foliaque arborum, cum teneritudine ramorum consumpsissent, verumetiam amaros cortices atque arida ligna perrosissent: repentino abreptæ vento, atque in globos coactæ, portatæque diu per aerem; Africano pelago immersæ sunt. Harum cum immensos aceruos longis vndis vrgentibus fluctus per extenta late littora propulissent, tetrum nimis, vltra opinionem, pestiferum odorem, tabida & putrefacta congeries exhalauit, vnde omnium pariter animantium tanta pestilentia consecuta est, vt auium, pecudum, ac bestiarum, corruptione aeris dissolutarum, putrefacta passim cadauera, vitium corruptionis augerent.

Quæ de immani vi locustarum in Africa, & peste inde exorta scribit Orosius; ea fuerunt à Liuio exposita lib. 60. Meminit eiusdem rei Obsequens.

In Numida in qua tunc Micipsa rex erat, octingenta millia hominum perijsse traditum est. Circa vero oram maritimam maxime quæ Carthaginensi atque Vticensi littori adiacet, plusquam 200. millia. Apud ipsam vero Vticam ciuitatem 30. millia militum, quæ ad præsidium totius Africæ ordinata fuerant, extincta sunt & abrasa. Quæ cædes tam repentina ac tam violenta extitit, vt tunc apud Vticam sub vna die per vnam portam ex illis iunioribus plusquam mille quingentos mortuos elatos fuisse narretur.

Cædes repentina & violenta militum.

De Antiocho filio Demetrij, & nece Simonis Pontificis, & successione Iohannis Hircani.

Cap. LXXXV.

COmestor. cap. 14. & 15. Eo tempore exijt Antiochus filius Demetrij in terram suorum patrum, & conuenerunt ad eum omnes exercitus, ita vt pauci essent cum Tryphone. Porro Tryphon fugit nauigio in Orthosiada; Rex autem persequens eum constituit Cendebæum ducem maritimum, & reliquit ei exercitum, vt expugnaret Iudam, quod cum accepisset Simon, vocauit duos filios suos seniores scilicet Iudam & Ioannem, & dedit illis 20. millia pugnatorum & equites, & profecti sunt aduersus Cendebæum, & insonuerunt sacris turbis, & conuersus est in fugam Cendebæus, & castra eius, & ceciderunt ex eis duo millia virorum, & redierunt filij Simonis in pace, porro Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Hiericho, erat enim gener summi sacerdotis, & habebat aurum & argentum multum: & eleuatum est cor eius, & volebat obtinere regionem, & occidit Simonem in dolo: vxoremque cum duobus filijs eius vinculauit, misit quoque nuncios occupare Hierusalem, & alios in Gazam, vt interficerent Ioannem: sed procurrens quidam in Gazam nunciauit Ioanni quæ facta fuerant: & ipse festinauit occupare Hierusalem, & occidit eos qui venerant eum perdere, & factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

Simon cum filijs eius Cendebæum regione expellit.

Mala fides pietasque ne in socero quidem.

Eusebius in chronicis. Anno igitur Ptolemæi Euergetis 15. Simone Pontifice Iudæorum interfecto, successit ei Ioannes filius eius, qui & Hircanus annorum 26.

Comestor cap. 2. in 2. lib. Machabæorum. Hic dictus est Hircanus à deuictis Hircanis, quem Iosephus in tribus commendauit, in religione sacerdotij, in strenuitate ducatus, & quia vir propheta erat. Hic insecutus est Ptolemæum qui patrem eius dolo interfecerat, matremque eius cum duobus paruulis tenebat in vinculis, & confugerat ad oppidum Agon: obsesso quidem oppido, cum Ioannes acrius insistebat Ptolemæus matrem Ioannis & fratres super muros vsque ad sanguinis effusionem cædebat, fractusque pietate Ioannes ab impugnatione se temperabat: matre tamen clamante, ne pro se sineret scelus Ptolomæi inultum, mortem enim suam sic iudicaret immortalitate meliorem. Ob hoc diutius tractata obsidione, septimus venit annus feriatus à Iudæis, recessitque ab obsidione Ioannes. Ptolemæus vero matre ipsius & fratribus occisis, confugit ad Zenonem Philadelphiæ tyrannum, qui Cotila cognominabatur.

De iterato regno Demetrij, & victorijs Romanorum ex Gallis.

Cap. LXXXVI.

Eusebius. Anno Ptolemæi Euergetis 17. Ioannis Hircani 3. Demetrius iterum Syriæ regnauit annis 4.

Author. Hic annus primus Demetrij secundo regnantis post fratrem Antiochum, secundum quandam chronicam fuit annus ab vrbe condita sexingentesimus 28. de quo sic scribit.

Alijs est ab v. c. 633.

Orosius lib. 5. cap. 14. Anno ab vrbe condita sexingentesimo 28. Fabius consul Bituito Regi Auernorum bellum bellum maximo instructu comparanti, adeo cum paruo exercitu occurrit, vt Bituitus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos habebat in agmine, sufficere posse iactaret, qui cum sibi ad transferendas copias, vnum pontem Rhodani fluminis parum esse intelligeret, alium compactis lintribus catenisque connexum, superstratis, confixisque tabulis instruxit. Conserta pugna, & diu grauiter agitata, victi Galli, conuersique in fugam, dum sibi quisque timet; coaceruatis inconsultè agminibus, & præpropero transitu pontis vincula ruperunt, ac mox cum ipsis lintribus mersi sunt 180. millia armatorum in exercitu Bituiti fuisse traduntur, ex quibus 150. millia vel cæsa vel mersa sunt.

Pugnatum est apud flumen Isaram Plin. lib. 7. cap. 50. Hic numerus est in omnibus manuscriptis.

Eodem anno dicit *Orosius ibidem.* Quintum Marcium consulem Gallorum gentem sub radice Alpium sitam, bello aggressum esse, qui cum se Romanis copijs circumseptos viderent, & se bello impares, fore intelligerent, occisis coniugibus, & liberis, in flammas se proiecerunt. Qui vero præoccupantibus Romanis, peragendæ tunc mortis suæ copiam non habuerunt, alij capti fuerant, alij ferro, alij suspendio, alij veneno, vel negato cibo, sese consumpserũt nullus omnino vel paruulus superfuit, qui non mallet mori quam seruire.

De astutia Ptolemæi, & nece Demetrij.

Cap. LXXXVII.

Iustinus lib. 39. in initio. Porro Ptolemæus Rex Ægypti bello petitus à Demetrio, cum cognouisset Cleopatram sororem suam opibus Ægypti nauibus impositis, ad filiam & Demetrium generum in Syriam profugisse, immittit iuuenem quendam Ægyptium Protarchi negociatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret, & composita fabula, quasi per adoptionem regis Antiochi receptus in familiam regiam esset, nec Syrijs quemlibet regem aspernantibus, & ne Demetrij superbiam paterentur: nomen iuueni Alexandri imponitur, auxiliaque ei ab Ægypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à rege Parthorum, in loculo argenteo ad sepulturam remissum est in Syriam. Quod cum ingenti studio ciuitatum, & regis Alexandri, ad confirmandam fabulę fidem, excipitur: quæ res illi magnum fauorem popularium conciliauit, omnibus non fictas in eo lachrymas existimantibus. Demetrius autem victus est ab Alexandro, cum vndique à circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab vxore filijsque deseritur. Relictus igitur cum paucis seruulis, cum Tyrum religione se templi defensurus petisset, naui egrediens, præfecti iussu interficitur. Alter ex filiis Seleucus, quoniam sine matris auctoritate diadema sumpsisset, ab eadem interficitur. Alter cui propter nasi magnitudinem, cognomen Grypho fuit, rex à matre constituitur vt nomen regis penes filium; ius autem omnis imperii, penes matrem esset.

Demetrius occiditur.

Seleuchus à matre interficitur.

De Antiocho Grypho.

Cap. LXXXVIII.

Eusebius in chronicis. Post Demetrium igitur Syriæ regnauit Antiochus qui & Gryphus annis 12.

Iusti. vt supra. Alexander autem occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere iam ipsum Ptolemæum à quo subornatus fuerat in regnum superba insolentia cæpit. Ptolemæus ergo reconciliata sibi sorore, ingentia Gripho mittit auxilia, & filiam Griphinam nupturam Gripho sub spe nuptiarum, vt populos in auxilium nepotis, non societate tantũ belli, verum & affinitate sua solicitaret; quod vidẽtes populi Syrię paulatim ab Alexandro deficiunt. Conserto itaque prelio, inter reges victus Alexander profugit Antiochiam: ibi inops pecuniæ, cum stipendia militibus deessent, in templo Iouis solidum ex auro victorię signum tolli iubet: facetis iocis sacrilegium circumscribens, ham victoriam sibi commodatam à Ioue esse dicebat. Interiectis deinde diebus, cum ipsius Iouis aureum simulacrum infiniti ponderis tacitè euelli iussisset, deprehensusque in sacrilegio, concursu multitudinis esset; in fugam versus est, & magna vi tempestatis oppressus, ac desertus à suis, à latronibus capitur, perductusque ad Gryphum, interficitur. Gryphus porro recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, insidijs matris oppetitur, quæ cum cupiditate dominationis prodito Demetrio marito, & altero filio interfecto, huius quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. Sed præmonitus Gryphus veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam iubet: Instat abnuenti: ad postremum prolato indice eam arguit, solam defensionem sceleris superesse affirmans, si bibat, quod filio obtulit. Sic victa Regina, scelere in se verso, veneno (quod filio parauerat) extinguitur.

Alexander interficitur.

Mater Gryphi veneno extinguitur.

Regni ergo securitate accepta Gryphus 8. annis quietem & ipse habuit, & regno præstitit. Natus deinde illi est regni ęmulus, frater ipsius Cyzicenus, ex eadem quippe matre genitus, ex ex Antiocho patruo susceptas, quem cum veneno tollere voluisset, vt maturius armis cum eo de regno contenderet, excitauit.

Comestor in 2. Machabæorum. cap. 3. Porro Antiochus Ponticus Rex Syriæ obsedit Hierusalem, quamobrem aperuit Hircanus duos de octo loculis circumstantibus sepulchrum Dauid, & sustulit ex eis plusquã tria millia talentorum, deditque trecenta Antiocho, vt ab obsidione recederet, & vt placaret murmur populi de sepulchri apertione: de reliqua pecunia primus instituit Xenodochia pauperum in Hierusalem. Samariam captam solo æquauit, quam post Herodes instaurans Sebasten dixit.

Hircanus ingentem pecunia vim ex Dauidis monumento profert.

Eusebius in chron. Anno Ptolemæi Euergetis 22. Hircani vero 8. Marcus Terentius Varro, philosophus, & poeta nascitur.

De regno Ptolemæi Phisconis.

CAP. LXXXIX.

Ptolemaus Phiscõ. 3839.

EX *chronicis.* Anno Ioannis Hircani 15. Antiochi vero Griphi 9. & Euergetis 29. Idem Ptolemæus ex Ægypto pulsus est: Ægyptiorum vero 8. regnauit Ptolemæus Phiscon qui & Sother. Cæpit autem anno ætatis quintę 476. mundi vero 3839. & regnauit annis 17.

Iustinus 38. Huic per legatos regnum Alexandrinum & vxor Cleopatra Regina soror ipsius defertur: lætus igitur quod sine certamine fraternum regnum cæpisset, cognoscens subordinari à matre Cleopatra & principum fauore; Fratris filium statim vbi Alexandriam ingressus est, fautoresque pueri, trucidari iussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem eius in matrimonium recipiebat, inter apparatus Epularum, & solennia religionum, in complexu matris interfecit, atque ita thorum sororis, cæde filij eius, cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum ad regnum vocauerant fuit: siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant: ipsam quoque sororem, filia eius virgine per vim stuprata, in matrimonium adscita, repudiat. Quibus rebus territus in diuersa populus labitur, patriamque metu mortis, exul relinquit. Solus igitur in tanta vrbe cum suis relictus Ptolemæus, cum se Regem non hominum sed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos solicitat: quibus confluentibus, obuius legatis Romanorum Scipioni Africano, & Spurio Mummio, & Lucio Metello (qui ad aspicienda sociorum regna veniebant) procedit. Sed quàm cruentus ciuibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim & vultu deformis, & statura breuis, & sagina ventris non homini, sed belluæ similis. Quam fæditatem nimia subtilitas perlucidæ vestis augebat, prorsus quasi astu aspicienda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. Africanus autem dum inspiceret vrbem, Alexandrinis, spectaculo fuit.

Ptolemæi immanis crudelitas.

De bello Iugurthino & filia Lucij Heluij fulminata.

CAP. XC.

EVsebius *in chronicis.* Anno huius Ptolemæi 3. Iugurta contra Romanos dimicans, capitur.

Orosius l. 5. *c.* 15. Nunquã vlla Romano militi tumultuosior pugna & terribilior fuit, adeo vt discursu & fremitu circũcursantium & impetẽtium equitũ suscitatus puluis cælum subtexuerit, diem ademerit, noctemque obduxerit: tantusque telorum nimbus ingruerit, vt nulla pars corporis ab ictu tuta esset: quippe quibus visus ad prospiciendum impedimento caliginis, & expeditio ad cauendum compressionem multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus ac Numida: vt bene collocatum hostem opportuno teli impetu rimaretur, sed potius in incertum tela mittebant certi, quod vulnera incerta non essent: ita coacti in vnum Romani pedites densabantur, & cum iterum circumfusi hostes non solum agminis extrema laniarent: verumetiam media excussis procul telis cederent; turbatosque Romanos insuper & æstus Solis, intolerantia sitis, mortis instantia, vsque ad extremum desperationis defatigarent, subito notum illud Romanorum aduersus Afros, tempestatum imbriumque suffragium cælo missum, insperatæ saluti fuit. Siquidem repentina pluuia sitientibus Romanis, & æstuantibus, refrigerium potumque præbuit. Porro autem Numidis hastilia telorum: quę manu intorquere sine armentis solent, lubrica ac per hoc inutilia reddidit. Scuta etiam quæ Elephanti corio extento habilia & tuta gestabant, cuius ea natura est vt acceptum imbrem, tanquam spongia bibat: ac per hoc intractabile repentino pondere fiat, quia circunferri non poterant, defendere nequiuerunt. Tunc Bocchus, & Iugurta Numidarum Rex, fugerunt: post hoc 90. millia armatorum ab ijsdem regibus obiecta sunt, quæ vsque ad internecionem Romanis vincentibus cæsa referuntur ex eo Bocchus spem belli abijciens, pacem à Romanis petiuit: atque in pretium pacis. Iugurtham dolo captum, catenisque obrutum, per Syllam legatum misit ad Marium: qui in triumpho ante currum cum duobus filijs suis actus; & mox in carcere strangulatus est.

Bellum Iugurthinum ex Salustio notum est: legenda est Epitoma Liuiana 64. cum sequentibus.

Vide Florum cap. 1. *lib.* 3.

Iisdem diebus Lucius Heluius eques Romanus cum vxore & filia, de Roma in Apuliam rediens, tempestate correptus, cum filiam consternatam videret: vt citius propioribus tectis succederent, relictis vehiculis correptisque equis filiam virginem equo insidentem, in medium agmen accepit. Puella continuo ictu fulminis examinata est: sed omnibus sine scissura aliqua vestimentis ademptis, ac pectoris pedumque vinculis dissolutis, monilibus etiam annulisq; discussis, ipsoque corpore illæso, nisi quod obscænum in modum nuda, & lingua paululum exerta iacuit: equus quoque ipse quo illa vtebatur, straturis, frœnis, & cingulis dissolutis passim, ac dispersis, procul exanimis iacuit.

Male legitur Lutius Ælius contra veterum authoritatem.

Hoc prodigium triennio ante bellum Iugurthinum accidit an. 639 vt ait Obsiques

De regno Aristobuli, & morte eius.

CAP. XCI.

EVsebius *in chronicis.* Anno Ptolemæi Phisconis 12. Aristobolus Rex pariter, & Pontifex primus apud Iudæos diadematis sumpsit insigne.

Comestor cap. 3. *in* 2. *Machab.* Mortuus est enim Ioannes Hircanus relictis 5. filijs Aristobulo primogenito, & Antigono cum tribus minoribus. Cumque nullus eorum ad regendum populum sufficeret, vxorem suam disertissimam, Iudæę, & filijs præfecit.

Aristobulus vero impatiens dominij materni: matrem cum fratribus minoribus vinculabat in carcere, & Antigonum quem diligebat secundum à se constituit: imposuitq; sibi diadema, & restitutum est regnum Iudæ. Fluxerunt autem à Sedechia sub quo regnum fuerat interruptum anni 481. & menses tres; vel à reditu de captiuitate Babylonis, vnde sæpe legitur intermissum fuisse regnum, vsque ad Hircanum & Aristobulum id est vsque ad Aristobulum Hircani: nec tamen regnauit Aristobulus, nisi per annum, eo quod matrem in vinculis fame peremerat. Cumq; ægrotaret Aristobulus in turre, quæ postea ab Herode dicta est Antonia; redibat Antigonus de Galilæa, in qua multa præclare fecerat, indutus armis nouis, & decẽtibus. Cumq; ingrederetur Hierusalẽ in diebus Scenopegiarum, & ob honorem fratris, & vt ostenderet decorem armorum populo armatus intrauit. Quod videntes æmuli ipsius, & maxime vxor fratris, quæ oculos in eum iniecerat; sed ipse ei assensum non prębebat: accusabant eum dicentes Aristobulo, frater tuus audiens te ægrotantem in manu forti, & armata intrauit, vt te perimat & regnet. Quod ita probare potes: iube eum venire ad te, si venerit armatus super his, quæ diximus certus esto: posuit autem ad suggestionem vxoris Aristobulus armatos in subterraneo, vt si veniret armatus eum interficerent, & aduocans Aristobulus fratrem præcepit nuncio, vt diceret ei ne veniret armatus, sed Regina corrupit nuncium cum muneribus.

Comestor ibidem c. 4. *Aristobulus post captiuitatem Babylonicam diadema sibi primus imponit.*

Antigonus apud Aristobulum falso accusatus.

Aristobuli vxor versuta.

Erat eo tempore in Hierusalem Genethliacus quidam, Iudas nomine, de hæresi Essæorum, qui scolasticis suis, arte sua prædixerat de morte Antigoni & diem & locum: paulo post occisus est Antigonus cum armatus descenderet per turrim Stratonis:

Comestor ibidem cap 5. *Iudas Essæus vates.*

Antigonus occiditur ad cellam subterraneam turris quæ & ipsa Stratonis vocabatur.

audiens autem rex mortem fratris indoluit, adeoque morbus inualuit, vt sanguinem laceratis visceribus euomeret, & ingemiscens ait, fas non erat, vt lumen Dei scelera mea laterent, eatenus corpus improbum fratri, matrique, animam damnatam detinebit, quatenus non paulatim sanguinem meum eis libem, sed totum simul accipiant: & his dictis expirauit.

De Alexandro Iamneo & crudelitate eius.

Cap. XCII.

Comestor Ibidem cap. 6. Nota quid ambitio faciat.

QVo mortuo vxor eius, quia prolem ex eo non susceperat: fratres viri soluit à vinculis, maiorem natu Alexandrum, Regem constituens, qui cognominatus est Iamneus, qui etiam modestia præstare videbatur: qui fratrem secundum interfecit, quia ad regnum aspirare videbatur; tertium vero secum viuere coegit priuatim, duxitque vxorem nomine Alexandram, quæ & Saloma dicta est. Hic adeo nequissimus fuit, vt in septem annis circiter 55. millia seniorum interfecit, quia facinora eius detestabantur. Cumque offensus esset populo muniuit sibi palatium in turri, quæ Baris dicebatur: super quam postea admiratus est Titus, quod eam Iudæi desererent, cum defendi posset à duobus, ab omni viuente. Adeo autem offensus erat Iudæis, vt semel percunctanti ei quonam pacto eos sedare posset, responderunt, si moreretur. Ob hoc, ex eis in plateis Hierusalem, suspendit octingentos viros vxoratos, vxoresque eorum & liberos necauit.

De victoria Romanorum ex Cimbris duce Mario.

Cap. XCIII.

EVsebius in chronicis. Anno Ptolemæi Phisconis 17. 2. millia Cimbrorum cæsa sunt, 80. millia capta per Marium cum duce Teutobodo.

Author. Cum his Cimbris Teutonici fuerunt secundum Orosium: de quibus *Hiero. ait in epistola ad Gerontiam de Monogamia circa medium*; gens Teutonum Gallorum ex vltimis Occeani, atque Germaniæ profecta littoribus, omnem Galliam inundauit: sæpiusque Cæsis Romanis exercitibus, apud aquas Sextias Mario pugnante, superata est, quorum 306. Matronæ cum alijs se viris captiuitatis conditione tradendas esse didicissent, primum consulem deprecatæ sunt, vt templo Cereris, ac Veneris in seruitium traderentur: quod cum non impetrarent, submouente eas lictore, omnes cæsis paruulis liberis, mane mortuæ sunt repertæ suffocatis laqueo faucibus; & mutuis complexibus se tenentes.

Vide Plutarchum in vita Marij & Florum in Epitoma Liuiana.

Orosius lib. 5. cap. 16. Teutones autem & Cimbri integris copijs Alpium niues emensi, Italiæ plana peruaserant: ibique cum rigidum genus diu blandioribus auris, poculis, cibis, ac lauacris emolliretur, Marius quintùm consul & Catulus aduersus eos missi, die ad pugnam & campo dato, Annibalis secuti ingenium, in nebula disposuere pugnam, in Sole pugnauerunt. Prima siquidem perturbatio Gallorum fuit, quod Romanam aciem prius offendere dispositam, quam adesse senserunt. Cumque illico vulnerati equites retro in suos cogerentur, totamque multitudinem indispositе adhuc aduentantem conturbarent, & Sol cum vento exortus ex aduerso emicuisset, visus eorum puluis oppleuit, & splendor hebetauit. Ita factum est, vt tanta ac terribilis multitudo, minima Romanorum clade, sua autem vltima internecione cæderetur; 140. millia eorum tunc in bello cæsa, 60. millia capta dicuntur. Mulieres grauiorem pene excitauere pugnam, quæ plaustris in modum castrorum circuminstructis ipsæ desuper propugnantes, diu à se repulere Romanos, sed cum ab his nouo cædis genere terrerentur (abscisis enim cum crine verticibus, inhonesto satis vulnere turpes relinquebantur) ferrum quod in hostes sumpserant in se suosque verterunt; nam aliæ concursu mutuo iugulatæ, aliæ comprehensis inuicem faucibus strangulatæ, aliæ funibus per equorum crura consertis, ipsisque continuo extimulatis equis, postquam iisdem funibus quibus equorum crura nexerant, indidere ceruices, protractæ atque exanimatæ sunt, aliæ laqueo de subrectis plaustrorum temonibus pependerunt. Inuenta est etiam quædam quæ duos filios, traiectis per colla eorum laqueis, ad suos pedes vinxerit; & cum seipsam suspendio morituram dimisisset, secum traxerit occidendos. Inter hæc multa & miserabilia mortis genera, Reguli quoque duo concurrisse referuntur, strictis in se gladijs. Lugius, & Boiorix Reges in acie ciciderunt. Claudicus, & Cesorix capti sunt. Itaque in his duobus prælijs 340. millia Gallorum occisa, & 140. millia capta sunt, absque innumera mulierum multitudine quæ se, suosque paruulos fœmineo furore, vi autem virili necauerunt.

Vide Frontinum lib. 2. cap. 2.

De hac re Plutarchus Liuius & Eutropius.

De hac muliere Plutarchus, vnam aiunt de summo temone suspensam.

De expulsione Phisconis ab Ægypto per matrem Cleopatram.

Cap. XCIIII.

AVthor Eodem anno quo 2000. Cimbrorum Cæsa, & 80. millia capta; scribit Eusebius anno 15. Phisconis, 17. vero scribit etiam idem, Phisconem ab Ægypto expulsum per matrem Cleopatram in Cyprum secessisse, quod quomodo factum sit, *Iustinus in lib.* 39. sic narrat. Cleopatra cum grauaretur socio regni, filio Ptolemæo, populum in eum incitat, abductaque ei Seleuce vxore, eo indignius quod ex Seleuce iam duos filios habebat, exulare cogit. Accersito minore filio Alexandro, & Rege in locum fratris constituto, sed nec filium regno expulisse contenta; bello Cypri exulantem persequitur: vnde eo pulso, interfecit ducem exercitus sui, quod viuum eum è manibus emisisset: quamquam Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor ab insula recessisset. *Hæc Iustinus* de bello Ptolemæo, quem Hieronymus dixit à regno per matrem expulsum.

Porro de illo quem Phisconem cognominat, iam antea dixerat *lib. 38. prope finem.* Ptolemæus cum etiam peregrino populo inuisus esse cæpisset: tacitus in exilium profectus est cum filio, quem ex sorore susceperat, & cum vxore matris pellice, contractoque mercenario exercitu, bellum sorori & patriæ intulit. Accersitum deinde maximum à Cyreneis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interfecit. Tunc populus statuas eius, & imagines detrahit, quod factum studio sororis existimans, filium quem ex ea susceperat, interfecit; corpusque in membra diuisum & in cista compositum matri die natalis eius inter epulas afferri curauit; hæc res non Reginæ tantum, verumetiam vniuersæ ciuitati acerba, & luctuosa fuit, tantumque mærorem festiuissimo conuiuio intulit; vt regia omnis repentino luctu incenderetur, verso igitur studio principum ab epulis ad exequias, membra lacerata populo ostendunt; & quod superare de Rege suo debeant filij cæde demonstrant.

Ptolemæi immanis crudelitas.

De Regno Ptolemæi Alexandri, & fine regni Syriæ. & Lucretio, & Pomponio.

CAP. XCV.

Ptolemæus Alexander 3856.

EX *chronicis*. Expulso, igitur de regno, Phiscone per matrem Cleopatram, & in Cyprum secedente, successit Ægyptiorum nonus Ptolemæus, qui & Alexander.

Cæpit autem anno quintæ ætatis 493. mundi vero 3856. & regnauit annis 9.

Hoc tempore regnabat apud Iudæos Alexander Iamneus, qui regnauit annis, 27.

In Syria vero Antiochus Gyzicænus qui annis 18. post quem regnauit Philippus annis duobus.

Denique Antiochus in Parthos fugiens Pompeio se tradidit; post quem Philippus captus est à Gabinio & regnum Syriæ finitum est scilicet anno Ptolemæi 7. vel 8. Huiusque Syria possessa per Reges, in Romanam ditionem secessit.

Titus Lucretius poeta nascitur, qui postea amatorio poculo in furorem versus, cum aliquos libros per interualla insaniæ conscripsisset (quos postea Cicero emendauit) propria se manu interfecit anno ætatis 43.

Lucius Pomponius Bononiensis Attelanarum scriptor, hoc tempore claruit.

Valerius lib. 4. *cap.* 4. Apud Pomponium inuenimus Corneliam Graccorum matrem quæ cum Campana matrona, apud illam hospita, ornamenta ei & pulcherrima illius sæculi ostenderet, traxit eam sermone; donec è schola redirent liberi: dicens de liberis, & hæc inquit ornamenta sunt mea; omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit: eo quidem certius, quam qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet, bonæ vero mentis vsurpatio, nullum tristioris fortunæ recipit incursum. Itaque quorsum attinet, aut diuitias in prima parte felicitatis, aut paupertatem in vltimo miseriarum statu ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta: & huius horridior aspectus solidis, & certis bonis abundet.

Author. Eo tempore secundum chronicam bellum sociale in Italia exortum est, quod iuxta Orosium quædam prodigia præcesserunt.

De prodigijs, quę sociale bellum Italiæ pręcesserunt.

CAP. XCVI.

ORosius lib. 5. cap. 8. Anno ab vrbe condita sexcentesimo 59. Iulio Cæsare, & Lucio Martio Philippo consulibus, intestinis causis sociale bellum tota commouit Italia: Siquidem Liuius Drusus tribunus plebis, Latinos omnes spe libertatis illectos, cum placita explere non posset, in arma excitauit. Eoque accessit, vt mæstam vrbem dira prodigia deterrerent: nam sub ortu Solis globus ignis è regione septentrionis cum maximo cæli fragore emicuit. Apud Aretinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor è medijs panibus, quasi è vulneribus corporum fluxit: præterea per 7. continuos dies grando lapidum immixtis, etiam testarum fragmentis, terram latissimè verberauit. In Samnitibus vastissimo hiatu terræ, flamma prorupit, & vsque ad cœlum extendi visa est. Quod plures præterea in itinere videre Romani globum coloris aurei, è cœlo ad terram deuolui, maioremque factum, rursus à terra in sublime ad Orientem solem ferri, ac magnitudine sua ipsum Solem obtexisse viderunt. Drusus tantis malis anxius, domi incerto quidem auctore, interfectus est. Igitur Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Marucini, Samnites, Lucani, eum adhuc occultam defectionem meditarentur, Caium Seruilium prætorem (*In Tito Liuio. Q. Seruilium proconsulem*) legatum ad semetipsos missum apud Asculum occiderunt: statimque clausa ciuitate, omnes ciues Romanos indicta cœde iugularunt. Continuo atrocissimam perniciem infamissima pręcessere prodigia, namque omnium generum animalia quæ manus hominum blande perpetim, atque inter homines viuere solita erant, relictis stabulis pascuisque cum balatu, hinnitu, mugituque miserabili ad siluas montesque fugerunt. canes quoque quorum natura est, extra homines esse non posse, lachrymosis vlulatibus vagi, Luporum ritu oberrabant.

Lege Liuiũ lib. 71. Appian. lib. 1. Florum li. 3. cap. 17.

De his prodigijs Obsequens.

Drusus in atrio Domus sua cultello percussus qui affixus lateri eius relictus est, intra paucas horas decessit. Velle. Seneca de breuitate vitæ, ait illũ vulnere per ignem accepto, collapsũ.

Aug. lib. 3. de ciuit. Dei cap. 23. Antequam se aduersum Romam sociale Lacium commoueret omnia animalia humanis vsibus subdita; canes, equi, asini, boues, & quæcumque alia pecora sub hominum dominio, erant subito efferata, & domesticæ benignitatis oblita relictis tectis, libera vagabantur: & omnem non solum alienorum, verumetiam dominorum auersabantur accessum, nec sine exitio vel periculo audentis, si quis de proximo vrgeret. Quod quanti mali signum fuit? Quod si hoc signum fuit, quod tamen malum fuit? Quantũ malum fuit illud, cuius hoc signum fuit?

De bello Pompei contra Asculum vrbem, & contra Picentes.

CAP. XCVII.

ORosius lib. 5. cap. 18. in corpore. Cneo autem Pompeio, & Lucio Portio Catone consulibus, Pompeius diu obsedit Asculum ciuitatem: nec tamen expugnasset, nisi populum in campum prorumpentem grauissima oppressione vicisset 18. millia Marsorum in ea pugna cum Franco imperatore suo cæsa sunt, capta 3. millia, quatuor autem millia Italicorum virorum ex eadem cęde profugi, iugum montis, coacto in vnum agmine forte conscenderant, vbi oppressi, exanimatique niuibus, miserabili morte riguerunt. Namque ita vt attoniti timore hostium steterant, alij stirpibus, vel saxis reclines, alij armis suis innitentes, patentibus cuncti oculis, dentibusque nudatis, in modum viuentium visebantur: nec vllum erat procul intuentibus mortis indicium, nisi diuturna immobilitas, quam nullo modo humanæ vitæ vegetatio diu perpeti potest.

Eadem die Picentes congressi & victi sunt, quorum dux Iudacilius, conuocatis principibus suis, post magnificas epulas, largaque pocula, cunctos ad exemplum sui prouocans, hausto veneno absumptus est, cunctis factum eius laudantibus, sed nemine subsequente.

Dux Iudacilius Asculi hausit venenum, ait Appianus.

De bello ciuili & fuga Marij.

CAP. XCVIII.

ANno ab vrbe condita sexingentesimo 62. secundum Orosium, nondum finito sociali bello, Romæ primum bellum ciuile commotum est. Marius Sylla consule & contra Mithridatem in Asiam cum exercitu profecturo, in Campania tamen propter socialis belli reliquias consistente affectauit septimum consulatum, & bellum suscipere Mithridaticum; quo cognito Sylla, impatiens reuera iuuenis interpretataque ira percitus, cum quatuor legionibus primum ante vrbem consedit, vbi Gratidium legatum Marij, quasi primam victimam belli ciuilis occidit, mox vrbem cum exercitu irrupit, faces ad inflãmandam vrbem poposcit. Omnibus metu abditis, per sacram viam citato agmine, in forum venit. Marius cum permouere nobilitatem, inflammare plebẽ, equestrem denique

Orosius ibidem cap. 19. Ita etiã numerat Eutropius licet alij aliter.

Gratidium à Mario Legatum missum ad Syllam accipiendarũ legionũ causa milites trucidauerunt. Val. li. 9. cap. 7.

denique ordinē perarmare aduersus Syllam frustra tentasset; postremo seruis spe libertatis,& prædæ ad arma solicitatis,ne quicquam repugnare ausis, tandem in capitolium conscendit. Sed cum in eum Syllanæ cohortes irruissent, magna seruorum cæde diffugit; ibi tunc Sulpicius collega Marij, seruo suo prodente, prostratus est. Seruum quoque ipsum, quod hostem indicauerat manumitti, quod vero dominum prodiderat, de saxo Tarpeio deijci consules decreuerunt.

Lege Plutarchum in Mario & Sylla.

Author. Forte hic est ille Sulpicius, de quo Valerius loquitur.

Valerius lib.6.cap.3. Horrendum Sulpicij Galli maritale supercilium, qui vxorem dimisit, eo quod aperto capite, eam foris versatam cognouit; abscisa quidem sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus formam tuam approbes,his decoris instrumenta præpara, his esto speciosa, horum te certiori crede notitiæ; vlterior tui conspectus irritatione superuacua accersitus, in suspicione, & crimine hæreat, necesse est.

Orosius vt supra. Marius fugiens,cum persequentium instantia circumseptus esset, Miturnensium paludibus sese abdidit, è quibus infœliciter oblitus luto,ignominioseque protractus,turpi autem spectaculo Minturnas deductus, contrususque in carcerem, percussorem ad se missum solo vultu exterruit.

Plutarch. Appian.

Valerius lib.2.cap.10. Missus enim seruus publicus natione Cimber, ad occidendum Marium in priuata domo Minturnis clausum, strictum gladium tenens, aggredi non est ausus; sed claritatem viri non ferens, abiecto ferro,tremens refugit.

De regressu Marij, & continuatione belli ciuilis.

Cap. XCIX.

O*Rosius vt supra eodem capite.* Marius deinde lapsus de vinculis, in Africam transfugit, solicitatoque ex Vtica filio, vbi is in custodia seruabatur, continuo Romam ingressus, Cinnæ consuli societate scelerum coniunctus est. Igitur ad profligandam * vrbem, exercitum sic in quatuor partes diuiserunt. Tres siquidem legiones Mario datæ, parti copiarum Cneus Carbo præpositus est: partem Sertorius accepit. Cætera portio Cinnam secuta est. Cneus autem Pompeius à senatu cum exercitu accersitus, vt Reipublicæ opitularetur, qui diu sese à nouarum rerum aucupatione suspenderat, contentus à Mario & Cinna ad Octauium alterum consulem se contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit, sexingenti milites ex vtraque parte trucidati sunt; postera die cum permixta corpora ad sepulturam discernerentur, miles Pompeianus fratris sui, quem interfecerat, corpus agnouit. Et mox pectus suum gladio transuerberans, simulque lachrymas, & sanguinem fundens, super fraternum sese cadauer abiecit. Annis fere 40. consequentibus continuata sunt bella ciuilia. Marius autem Coloniam Ostiensem vi ingressus, omnia ibi genera libidinis, auaritiæ, & crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus, interijt: exercitus eius pestilentia correptus, pene totus absumptus est. Nam 11. millia virorum de castris Pompei mortua sunt. Sex millia autem de parte Octauij consulis desiderata sunt. Marius Anium & Ariciam ciuitates hostiliter irrupit, cunctosque in his præter proditores ciuitatum interfecit: bona suis diripienda promisit. Post Cinna consul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis vrbem ingressi, nobilissimos quosque è Senatu, & plurimos viros consulares interfecerunt. Marius cum interfectorum ciuium capita illata conuiuijs, oblata capitolio, collata rostris, ad spectaculum, ornatumque congereret, ac septimum consulatum cum Cinna tertiò consule peruasisset. In exordio consularis imperij sera tandem morte peremptus est. Cinna bonorum neces, malorum cæde suppleuit: nam cum introducta per Marium fugitiuorum manus insatiabilis prædandi esset, in forum quasi stipendij causa solicitata, militibusque circumdata, inermis extincta est. Cæsa sunt in illa die in foro vrbis 8. millia fugitiuorum: Idemque Cinna quartùm consul ab exercitu suo interfectus est.

** vniuersam Rempublicam.*

De Q. Sertorio Plutarchus in vita eius.

Hoc scribit Appian.lib.1. Plut. in Sylla. Liuius lib. 79.

Inter hos fuerunt Octauius & Merula consules; Crassus pater & filius interfecti.

Vide quid de hac re dicat Appianus.

De Mithridate; & eius bello contra Romanos.

Cap. C.

A*Vthor.* Hoc tempore ortum est bellum Mithridaticum anno ab vrbe condita, vt *ait Orosius cap. 19. lib. 5.* sexingentesimo 62. qui annus secundum chronicas fuit annus primus Philippi vltimi Regis Syriæ. Hoc bellum contra Romanos suscepit Mithridates post annos 23. Regni sui, vt *ait Iustinus* & per annos 46. varia victoria contra eos pugnauit.

Iustinus lib. 37. Huius Mithridatis futuram magnitudinem etiam cœlestia ostenta prædixerant: nam eo etiam quo genitus est anno, etiam eo quo regnum primum cœpit, stella cometes per vtrumque tempus, 70. diebus ita luxit, vt cœlum omne conflagrare videretur. Nam & magnitudine sui quartam partem cœli occupauerat, & fulgore sui Solis nitorem vicerat: & cum oriretur, occumberetque, quatuor horarum spacium consumebat. Puer Tutorum insidias passus est, qui eum fero equo impositum, iaculari, equitareque cogebant: qui conatus, cum eos fefellissent, supra ætatem regente equum Mithridate, veneno eum appetiuere. Quod metuens, antidota sæpius bibit, & ita se aduersus insidias exquisitioribus remedijs stagnauit, vt ne volens, quidem senex, veneno mori potuerit. *Helinandus.* In quibusdam quoque experimentis physicis legisse me memini, quod Mithridates timens ne à fratre suo inuenenaretur, Rutæ folia 20. cum duabus nucibus, & totidem caricis admixto sale quotidie ieiunus edebat.

Mithridates natus.

De astutia eius, & tyrannide eius contra Romanos.

Cap. CI.

I*Vstinus lib. 37.* Timens deinde Mithridates ne inimici quod veneno non poterant, ferro peragerent, venandi studium finxit, quapropter 4. annos neque vrbis neque ruris tecto vsus est: sed per siluas vagatus diuersis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus esset locis: assuetus feras cursu aut fugere aut persequi, cum quibusdam etiam viribus congredi. Quibus rebus, & insidias vitauit, & corpus ad omnem virtutis patientiam durauit. Ad regnum cum accessisset Scythas perdomuit, Pontum, & Cappadociam occupauit. Cum de Asia tractaret, tacitus cum quibusdam amicis è regno profectus, vniuersam, nemine sentiente peruagatus est, omniumque vrbium situm, ac regiones cognouit. Inde in Bithyniam transcendit, & quasi iam dominus Asiæ opportuna quæque victoriæ suæ metatus est. Posthac in regnum, cum iam perijsse crederetur, reuersus est, inuento paruulo filio, quem per absentiam eius soror vxorque Laodice enixa fuerat, quæ cum eum perijsse crederet, in concubitus amicorum proiecta, quasi admissum facinus maiore scelere tegere posset; venenum aduenienti parauit. Cum hoc ex ancillis Mithridates cognouisset, facinus in auctores vindicauit.

Mithridates Scythas perdomuit. Mithridates totam Asiam perlustrat.

Denique Mithridates in omnem Orientem aduersus

Iustin.lib.38.

ſus Romanos armat, legatoſque ad Cymbros, & Gallogræcos, & Sarmates, & Baſtorras auxilium petitum miſit, & de Scythia exercitum venire iubet, Aquilium & M. Maltinium Aſiano exercitu inſtructos, vicit: quibus ſimul cum Nicomede pulſis, ingenti fauore ciuitatum excipitur, multum ibi auri, argentique, magnumque belli apparatum inuenit, quibus inſtructus vacationem quinquennio ciuitatibus concedit.

De hoc edicto præter Appianum Liuius lib. 78. Florus li. 3. cap. 5.

Oroſius lib. 6. cap. 2. Poſt hoc Mithridates cum veniſſet Epheſum crudeli præcepit edicto, vt per totam Aſiam quicumque inuenti eſſent ciues Romani, ſub vna die omnes necarentur: & factum eſt. Nec explicari aut comprehendi vllo modo verbis poteſt, quæ tūc multitudo ciuium Romanorum cæſa ſit, quis mæror plurimarum prouinciarum, quis gemitus occidendorum pariterque occidentium fuerit, cum ſinguli quique aut perdere innocentes hoſpites, & amicos, aut ipſi periclitari pæna hoſpitum cogerētur. Archelaus quoque dux Mithridatis cum 120. millibus peditum atque equitum in Achaiam præmiſſus, Athenas cunctamque Græciam præſertim vi, præſertim deditione obtinuit. Sylla cui poſt conſulatum Mithridaticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pirēum Athenienſium portum ſeptemplici muro communitum, diu obſedit.

Lege Flori.

De iterato Regno Phiſconis, & ſcriptoribus illius temporis.

Cap. CII.

Ptolemæus Phiſcon iterum regnat. 3865.

Ex *chron.* Anno Alexandri Iamnei 15. ſcilicet ætatis quintæ quingenteſimo 2. Mundi vero 3865. Ægyptiorum 10. Ptolemæus Phiſcon iterum regnauit annis 8. Hic enim qui à matre fuerat eiectus, egreſſus de fuga, regnum obtinuit: quia Alexandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues repulerant.

Huius anno 4. templum 3. apud Delphos à Thracibus incenſum eſt. Anno 5.

Valerius Catullus ſcriptor Lyricus, Veronæ naſcitur.

Anno 6. Saluſtius Chriſpus ſcriptor hiſtoricus in Sabinis Micerni naſcitur.

Plotius fuit primus qui docuit linguam Latinam.

Plotius Gallus primus Romæ Latinam rhetoricam docuit: de quo Cicero ſic refert: Memoria teneo primum nobis pueris Latine docere cępiſſe Plotium quendam.

Deſcriptione Romæ facta inuenta ſunt hominum 463. millia.

Publius Terentius Varro vico Atace, in prouincia Narbonenſi naſcitur qui 35. annum agens, Græcas litteras ſummo ſtudio didicit.

Anno 7. Sylla Athenienſes vaſtat.

Eodem anno Romæ capitolium incenſum eſt.

De Sylla victore Mithridatis, & eius morte.

Cap. CIII.

A*Vguſt. lib. 2. de ciu. Dei. c. 24.* Sylla, cum eſſet in Aſia, bellum Mithridaticum gerens, per Lucium Titium mandatum accepit à Ioue, quod eſſet Mithridatem ſuperaturus: quod & factum eſt. Huic poſtea molienti redire in vrbem, & ſuas ſuorumque iniurias, ciuili ſanguine vlciſci, iterum mandatum eſt ab eodem Ioue per militem quendam legionis ſextæ, prius ſe de Mithridate prænunciaſſe victoriam, & tunc promittere daturum ſe poteſtatem, qua recuperaret ab inimicis Rempub. non ſine multo ſanguine. Cum veniſſet ergo Sylla Tarentum, & ibi ſacrificaſſet, vidit in capite vitulini iecoris ſimilitudinem coronę aureæ: Tunc Poſtumius Haruſpex reſpondit ei, præclaram ei ſignificari victoriam; Iuſſitque vt extis illis ſolus veſceretur: poſtea paruo interuallo, ſeruus cuiuſdam Pontij Lucij, vaticinando clamauit. *A Bellona nuncius venio, victoria tua eſt Sylla:* deinde adiecit, arſurum eſſe capitolium. Hoc cum dixiſſet, continuo egreſſus eſt è caſtris, poſtera die concitatior reuerſus eſt, & capitolium arſiſſe clamauit. Quod reuera arſerat.

Plutarchus in vitis; & Appia. Florus & alij.

Hier contra Ioui. lib. 1. Lucij Syllæ Fęlicis (ſi non habuiſſet vxorem) Metella coniux palam erat impudica, & (quia nouiſſimi mala noſtra diſcimus) id Athenis cantabatur, & Sylla ignorabat, ſecretaque domus ſuæ primum hoſtium conuicio didicit.

Metellā vehementiſſime amauit ſed morientem repudiauit.

Valerius lib. 9. cap. 3. Quid Sylla dum iræ vitio obtemperauit, nonne multo alieno ſanguine profuſo, ad vltimum, & ſuum erogauit? Puteolis enim ardens indignatione, quod Granius Princeps eius Coloniæ pecuniam à decurioribus ad refectionem capitolij promiſſam cunctantius daret; animi concitatione nimia, immoderatoque vocis impetu conuulſo, pectore ſpiritum cruore ac minis mixtum euomuit. Nec ſenio iam prolapſus, vtpote ſexageſimum ingrediens annum, ſed alita miſeriis reipublicæ impotentia furens. Igitur in dubio eſt, Sylla ne prior an iracundia Syllę ſit extincta.

Valerius habet Sulla.

Plutarchus in vita.

Author. Ex quibus verbis Valerii patet falſum eſſe, quod quidam dicunt Syllam perpetuos carceres elegiſſe.

De victoria Luculli ex Mithridate.

Cap. CIIII.

Ptolemæus Dionyſius 3873.

Ex *chronicis.* Anno Alexandri Iamnei 23. ſcilicet ætatis quintæ quingenteſimo decimo. Mundi vero 3873. Ægyptiorum 11. Ptolemæus Dionyſius regnauit annis 30. Huius anno 3. Lucullus primus imperator appellatus eſt, victa Armenia, Meſopotamia, & Niſibi cum fratre Regis capta.

Rutiliū M. Cotta legatum fuiſſe arbitror ſed de hac refi cut & de obſidione Cyzicenorum lege Appian. & Plutarc.

Oroſius lib. 6. cap. 2. Marius, & Eumachus duces à Mithridate aduerſus Lucullum miſſi, magno exercitu breui tempore congregato, cum Publio Rutilio apud Calcedoniam congreſſi ſunt, eumque cum plurima exercitus ipſius parte ceciderunt. Lucullus autem Mithridatem Cyzicenos obſidentem, foſſa cinxit: eumque quod faciebat, pati compulit: atque ad ipſos Cyzicenos, vt bono animo eſſent, nuncium miſit, vnum ex militibus natandi peritum: qui duobus vtribus ſuſpenſus, mediam ipſe regulam tenens, plantiſque ſubremigans, 7. millia paſſuum tranſmeauit. Mithridates inopia laborans, partem copiarum inſtructam armis, domum abire præcepit: quam Lucullus excipiens, vniuerſa diſperdidit, Pluſquam 15. millia hominum tunc interfecta narrantur. Tunc etiam Fannius, qui ſe Mithridati iunxerat, & Methrophanes regius prætor, à Mamerco victi, cum duobus millibus equitum in Mæſiam fugerunt: atque inde in Meoniam, vel Mantuam digreſſi, in colles campoſque Inarimos inciderunt: vbi non ſolum montes vſti, vel ſaxa quaſi quadam fuligine obfuſcata cernuntur, verumetiam campi ambuſto ſolo ſqualidi per 50. millia paſſuum, ſine vllo ignis, vel fornacis indicio, & pendulo in profundo cineres putres iacent, tribus etiam locis torridæ voragines oſtenduntur, quas Gręci phyſas vocant, in quibus diu oberrantes inopinatis tandem periculis exempti ſunt, & clam in caſtra Regis venerunt.

Vulgo legitur & in eremos ſed particulā in in vetuſtis non inueni.

De

De regno Alexandri.

CAP. CV.

Alexandro mortuo uxor Alexandra in regnum succedit.

COmestor cap. 6. *vt supra.* Porro Alexander Iamneus cum quieuisset à prælijs, & quartanis fatigaretur, morbum ex ocio natum putans, intempestiuis laboribus militiæ se reddidit, & 38. Regni sui anno mortuus est, duos relinquens filios: scilicet Hircanum, & Aristobulum, sciensque filios pro patre Iudæis odiosos, regnum reliquit vxori, quæ sibi sub viro beneuolentiam populi sæpe comparauerat, tyrannidi ipsius resistens, & simulatam religionem in habitu præferebat.

Eusebius in Chronicis. Igitur anno regni Ptolemæi Dionysij 6. regnauit Alexandra Hierosolymis annis nouem.

Hircanus Pontifex.

Comestor ibidem cap. 7. Quæ dum regnaret, Hircanum primogenitum Pontificem declarauit, eum futurum regem indicans: quia modestus erat, minorem vero Aristobulum eo quod feruentis animi videretur, priuatim viuere coegit.

Pharisæorum secta sitiebat sanguinem.

Eo tempore est orta in Iudæa hæresis Pharisæorum, de quibus post cum sectis alijs, explicabitur, quorum consilio vtebatur Alexandra: ita vt eorum consilio optimates quosque Iudæorum, aut exilio damnaret, aut interficeret. Denique Diogenem, qui Alexandro fuerat amicissimus, occidit. Alienigenarum quidem duos sibi conflauerat exercitus, vt in Iudæos tutius debaccharet. Proinde multi ad Aristobulum confugerunt, cuius patrocinio tuerentur.

Author. Hoc tempore floruit Possidonius Stoicus discipulus Panæcij, vt ait Tullius, de hoc dicit Solinus, quod Cneus Pompeius Possidonij domum percuti à littore vetuit.

De Hecatone Stoico Philosopho, & dictis eius.

CAP. CVI.

Hecatonis dicta & sententia.

EOdem quoque tempore creditur Hecaton discipulus eius Panæcij floruisse. Hic Hecaton Ægyptius fuit natione, secta vero Stoicus. Ab hoc multa inueniuntur egregiè dicta, *quæ à Tullio, & Seneca* excerpta sunt, vt est illud dictum. Desines timere si sperare desieris, *hoc est in epistola Senecæ ad Lucillum quinta.*

Item in illud 6. Quæris quid profecerim: amicus mihi esse cæpi.

Item illud in 9. Si vis amari, ama.

Item in lib. de beneficijs, Omne honestum in arduo est: Item quod vici, honestum est, non enim tantum debet fieri, sed ratione fieri. Item quæritur ab Hecatone, an beneficium dare seruus domino possit. Sunt enim quidam qui ita distinguunt; quædam, beneficia esse; quædam, officia; quædam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det. Alienus autem est, qui possit sine reprehensione cessare. Officium, esse filij, vxoris, & cæterarum personarum, quas necessitudo suscitat, & opem ferre iubet. Ministerium esse serui, quem conditio sua eo loco posuit, vt nisi eorum, quæ præstet obsequia meritum captet, imputet superiori: Huius Hecatonis plures vtiles quæstiones posuit *Tullius in lib. 3. de officijs.*

De Catone Stoico, & dictis eius.

CAP. CVII.

Cato agnoscitur. Virgilius nascitur.

EVsebius. Eo tempore Marcus Portius Cato Stoicus Philosophus agnoscitur, Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul à Mantua nascitur, Pompeio, & Crasso Consulibus.

Sententia & dicta Catonis.

Author. Porro Catonis, *vt Gellius dicit,* est illa sententia. Vita humana propè vti ferrum est, si exerceas conteritur, si non exerceas, rubigo consumit. Similiter homines exercendo videmus conteri. Sin autem inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitatio.

Idem Cato dicebat militibus eius. Cogitate cum animis vestris, si quid per laborem rectè feceritis, labor iste recedit à vobis citò; benefactum à vobis dum viuitis non recedet. Sed si quid pro voluptate nequiter feceritis, voluptas cito abibit, nequiter factum apud vos semper manebit. Hic Cato, *vt ait Tullius 2. offic.* perfectus in ea sententia, Stoicus ea sentit, quæ non probantur planè in vulgus: Hic tamen, cum ab eo quæreretur, quid maximè expediret in re familiari? respondit, bene pascere, quid secundum; satis bene pascere; quid tertium, bene vestiri, quid quartum, arare. Cumque quæreretur, quid fænerari, respondit, quid hominem occidere?

Idem ait, amicitiæ, si forte cum prauis ignoranter consiliatæ fuerint, dissuendæ sunt magis, quam discindendæ.

Idem multo melius est, de quibusdam, eos acerbos mereri inimicos, quam eos amicos, qui dulces videntur, illi enim sæpe verum debent, hi autem nunquam.

Ipse Cato animas perpetuas esse æstimans, tandem tædio duplicis quartanæ seipsum interfecit, vt meliorem vitam inueniret. Martia Catonis filia minor, cum ab ea quæreretur, cur post amissum maritum denuo non nuberet, respondit, non se inuenire virum qui magis se, quam sua vellet. Scripsit autem Cato lib. de moribus partim prosaico sermone, partim metrico; qui à pueris in scholis frequentatur, licet autem vt ipse visus, assiduitate viluisse videatur, multas tamen continet sententias egregias, & notabiles, ex quibus has ad memoriam, & vtilitatem legentium breuiter excerpsi.

De dictis eiusdem.

CAP. CVIII.

CAto in lib. de moribus.
Cui des videto.
Antequam voceris ad consilium ne accesseris.
Maiori cede.
Quod legeris memento.
Patere legem quam ipse tuleris.
Beneficij accepti memor esto.
Pauca in conuiuio loquere.
Miserum noli irridere.
Nil temere crede.
Tu te consule.
Plus vigila semper, nec somno deditus esto.
Nam diuturna quies vitijs alimenta ministrat.
Virtutem primam puto compescere linguam:
Proximus ille Deo qui scit ratione tacere.
Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.
Conueniet nulli, quid secum dissidet ipse.
Cum culpes alios: nemo sine crimine viuit.
Quæ nocitura tenes: quamuis sint chara, relinque.
Vtilitas opibus præponi tempore debet.
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.
Cumque mones aliquem, nec se vult ipse moneri,
Si tibi sit carus, noli desistere cæptis.
Contra verbosos noli contendere verbis:
Sermo datur cunctis: animi sapientia paucis.
Dilige sic alios, vt sis tibi charus amicus.
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.
Rumores fuge ne incipias nouus auctor haberi:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.
Rem tibi promissam certò promittere noli.
Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur.
Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento:
Plus alys de te, quàm tu tibi credere noli.
Ne cures, si quis tacito sermone loquatur.

Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.
Cum fueris felix, quæ sunt aduersa caueto.
Non eodem cursu respondent vltima primis.
In morte alterius spem tu tibi ponere noli.
Exiguum munus, cum dat tibi pauper amicus;
Accipito placidè & plenè laudare memento.
Infantem nudum cum te natura crearit,
Paupertatis onus patienter ferre memento.
Quod præstare potes, ne bis promiseris vlli.
Ne sis ventosus, dum vis vrbanus haberi
Quod vile est carum; quod carum est, vile putato.

Ex eodem.

Cap. CIX.

QVæ culpare soles, ea tu ne feceris ipse,
Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.
Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum.
Nam stultum petere est, quod possit iure negari.
Ignotum tibi tu noli præponere notis.
Vincere cum possis interdum cede sodali.
Obsequio dulces quoniam retinentur amici.
Ne dubites cum magna petas, impendere parua.
Ira odium generat concordia nutrit amorem.
Quem superare potes interdum vince ferendo.
Maxima enim morum est semper patientia virtus.
Vtilius regno meritis acquirere amicos.
Mitte arcana Dei, cœlumque inquirere quid sit.
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.
Impedit ira animum, ne possit cernere verum.
Quod nimium est fugito, paruo gaudere memento.
Quod pudeat, socios prudens celare memento.
Victorem à victo superari sæpe videmus.
Lis minimis verbis interdum maxima crescit.
Litis præteritæ noli maledicta referre.
Nec te collaudes nec te culpaueris ipse:
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.
Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.
Insipiens esto cum tempus postulat aut res.
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.
Consilium arcanum tacito committe sodali.
Indulget fortuna malis, vt lædere possit:
Prospice qui veniunt, hos casus esse ferendos,
Nam leuius lædit quicquid præuidimus ante.
Rebus in aduersis animum submittere noli.
Fronte capillata est sed post occasio calua.
Pauca voluptati debentur plura saluti.
Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilat sperans per somnum cernit idipsum.
Instrue præceptis animum; ne discere cesses.
Nam sine doctrina vita est, quasi mortis imago.
Commoda multa feres: sin autem spreueris illud:
Non me scriptorem sed te neglexeris ipsum.
Quod statuit de te, sine te deliberat ipse.
Cum recte viuas: ne cures verba malorum.
Arbitrij nostri non est, quod quisque loquatur.
Interpone tuis interdum gaudia curis.

Ex eodem.

Cap. CX.

VTile consilium dominus ne despice serui.
Nullius sensum, si prodest, spreueris vnquam.
Multorum disce exemplo quæ facta sequaris,
Quæ fugias, vita est nobis aliena magistra.
Quod nosti haud rectè factum nolito silere.
Ne videare malos imitari velle tacendo.
Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato.
Ipsæ etiam leges cupiunt vt iure regantur.
Quod merito pateris patienter ferre memento.
Cumque reus tibi sis, ipsum, te iudice, damna.
Admiranda canunt sed non credenda Poetæ.
Inter conuiuas fac sis sermone modestus.
Qui sua consumunt, cum deest, aliena sequuntur.
Fac tibi proponas mortem non esse timendam.
Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum est.
Proximus esto bonis si non potes optimus esse.
Despice diuitias, si vis animo esse beatus.
Quas qui suscipiunt mendicant semper auari.
Commoda naturæ nullo tibi tempore deerunt.
Si contentus eo fueris, quod postulat vsus.
Dilige denarium, sed parce, dilige formam.
Res age quæ prosunt: rursus vitare memento
In quibus error inest, nec spes est certa laboris.
Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit.
Namque solent primo quæ sunt neglecta nocere.
Cum te detineat veneris damnosa voluptas.
Indulgere gulæ noli quæ ventris amica est.
Stultitia in morte alterius sperare salutem.
Cum tibi, vel socium, vel fidum quæris amicum.
Non tibi fortuna est hominis sed vita petenda.
Non metuit mortem, qui scit contemnere vitam.
Disce sed à doctis: indoctos ipse doceto.
Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.
Morbi namque mali causa est, quæcunque voluptas.
Tranquillis rebus quæ sunt aduersa caueto:
Rursus in aduersis melius sperare memento.
Vna dies qualis fuerit, monstrabit amicus.
Ne pudeat quæ nescieris te velle doceri.
Scire aliquid laus est, culpa est nil discere velle.
Quod potes id tenta, nam littus carpere remis.
Tutius est multis quam velum tendere in altum.
Contra hominem iustum praue contendere noli.
Semper enim Deus iniustas vlciscitur iras.
Sunt quædam quæ ferre decet patienter amicum.
Tempora longa tuæ vitæ promittere noli.
Quocumque ingrederis sequitur mors corpus vt vmbram.
Vulneram dum sanas, dolor est medicina doloris.
Quos dicis famulos, homines tamen esse memento.
Felices obeunt quorum sine crimine vita est.

De Diogene Babylonio, & discipulo eius Antipatro.

Cap. CXI.

AVthor. Florebant, vt legitur eo tempore Diogenes Babylonius, & Antipater eius Discipulus, de quib9 loquitur. *Cicero in li.3. de of.* hoc modo, quęritur de deliberatione, & consultatione venditoris erga emptorem, vtrum omnia vitia rei expositæ dicere, quędamve ei tacere liceat? In huius causis, aliud Diogeni Babylonio videri solet, magno & graui Stoico: aliud Antipatro, discipulo eius homini acutissimo. Antipatro omnia patefacienda: vt ne quid animo quod venditor norit, emptor ignoret. Diogeni venditorem quatenus iure ciuili constitutum sit dicere vitia oportere: cætera sine insidijs agere, & quando vendat rem, velle quam optime vendere: aduexi, exposui, vendo meum non pluris, quam cæteri, fortasse etiam minoris, cum maior est copia, cui sit iniuria. Exoritur Antipatri ratio ex altera parte: quid ais, tu cum hominibus consulere debeas, & seruire humanæ societati? Eaque lege natus sis, vt ea habeas principia naturę, quibus parere; & quę semper sequi debeas vtilitas tua communis sit, vicissimque communis vtilitas tua sit, celabis homines quid his absit cōmoditatis, & copię. Quid respōdebit Diogenes, fortasse sic, aliud est celare, aliud tacere: neque ego nunc te celo: si tibi non dico quæ natura Deorum sit: quis sit finis bonorum: quæ tibi plus prodessent cognita, quam tritici vtilitas: sed non quicquid tibi audire est vtile, id mihi necesse est dicere. Siquidem meministi inter homines natura coniunctam societatem. Memini inquiet ille: sed nunquid ista societas talis est, vt nihil suum sit cuiusque? Quod si ita est, ne vendendum quidem quicquam est, sed donandum est. Contra ille, quid enim est aliud inquiet, erranti viam non monstrare, quod Athenis execrationibus, sancitum est publicis: si hoc non est

emptorem

emptorem pati ruere, & per errorem in maximam fraudem posse incurrere: plus etiam est, quàm viam non monstrare. Nam est scienter in errorē inducere alterū. Econtra Diogenes, num te emere coegit, qui ne hortatus quidem est, ille quod non placebat proscripsit, tu quod placebat emisti. Denique iste rem suam non laudauit, vbi autem emptoris est iudicium, ibi fraus venditoris quæ potest esse? Sin autem dictum non omne præstandum est; quod dictum est, id præstandum putas? quid vero stultius est quam venditorem huius rei, quam vendit, vitia narrare? Quid vero tam absurdum, quam si domini iussu ita præco prædicit: Domum pestilentem, male materiatam, ruinosam, plenam serpentibus ego vendo? Hæc (inquit Tullius) exposuimus, non vt quæreremus, sed vt explicaremus. Nihil debet venditor emptori celare, neque enim id est celare quicquid reticeas; sed cum quod tu scias, id ignorare emolumenti tui causa velis eos, quorum interfit id scire, nam celandi genus quale sit, & cuius hominis, quis non videt? certè enim non aperti, non simplicis, non ingenij, non viri boni, versuti potius, obscuri, astuti, fallacis, fraudulenti, dolosi, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri, quod si vituperandi, qui reticuerunt, quid de his existimandum est qui orationis vanitatem adhibuerunt?

De morte Mithridatis, & bello Pompei contra Tigranem.

Cap. CXII.

Orosius lib. 6. cap. 4. & 5. Interea Pompeius cum Armeniam Colchos, Capadociam, & Syriam ordinatis rebus composuisset, promouens de Ponto in Parthiam, ad Ecbatanam vrbem, caput Parthici regni 50. die venit. Interea Mithridate in Bosphoro cerealia sacra celebrante, terræmotus adeo grauis repente exortus est, vt magna clades vrbium atque agrorum secuta narretur. Eodem tempore Castor Mithridatis præfectus, qui Phanagorio præerat, interfectis amicis regis arcem occupauit, & quatuor Mithridatis filios ad præsidia Romana transmisit. Mithridates accensus ira, in scelera exarsit. Nam & plures tunc amicos suos, & Exipodram filium suum interfecit, cum antea filium suum alium Macharem, parricidio trucidasset. Pharnaces autē alter filius eius, exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum se missum, sibi conciliauit, & mox aduersus patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filium suum frustra precatus, vbi inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur: quoniam Pharnaces, inquit, mori iubet, vos si estis Dij patrij, precor, vt quandoque & ipse hanc vocem à liberis suis audiat. Statimque descendens ad vxores, pellices, ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum nouissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus vitalia sua armauerat, aduersus noxios succos, veneno confici posset, frustraque spatiaretur, si quo tandem modo infusa pestis per venas vegetatione corporis acta discurreret. Gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem inuitauit, eique iugulum præbuit. Hunc exitum Mithridates habuit, homo omnium, vt ferunt, superstitiosissimus, annos natus 72. & semper habens secum philosophos, & omnium artium peritissimos.

A milite Gallo nomine Bitheco.

Helinandus. Regnauit autem annis 62. contra Romanos habuit bellum annis 40. Deinde Tigrani Pompeius bellum intulit, ille se ei dedit, & in Castro Pompei 16. milliario ab Ecbatana venit, diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompei, ipsius in manibus collocauit; quod ei Pompeius reposuit, eque pulchrum iudicans reges facere, & vincere, honorificeque habitum regni tantum parte mulctauit, & grandi pecunia adempta est ei Syria, Phœnice, Sophene, & sex millia talentorum argenti, quæ populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commouisset.

De Regno Aristobuli & contentione fratris eius Hircani.

Cap. CXIII.

Comestor cap. 7. & 8. Anno autem regni sui 9. ægrotauit Alexandra, & Aristobulus collecta plurimorum manu post matrem se regnaturum declarauit: ob hoc miserata querelas Hircani mater coniugem Aristobuli cum filijs in custodia recludens: obsides accepit: ne regnum sibi Aristobulus vsurparet.

Ea mortua Aristobulus collecto exercitu contra fratrem mouit arma. Cumque egressi essent in campis Hierichontinis, victus Hircanus fugit in Hierusalem. Tandem ea lege in concordiam redierunt, vt Aristobulus regnaret, Hircanus vero sub eo quibuslibet fungeretur honoribus: domos etiam permutauerunt. Erat autem cum Hircano Antipater Idumæus cuius strenuitatem & prudentiam timens Aristobulus calumnias ei prætendebat: hic persuasit Hircano, vt se dolo circumuentum quæreretur, & vt ad Aretham regem Arabum confugeret, cuius auxilio rediret in regnum. Noctu igitur egressi venerunt ad Regem Arabum in oppidum, quod Petra dicitur, vbi regni sedes erat. Itaque collecto exercitu Aretha venit in Iudæam, & obsedit Hierusalem, quam etiam recepisset nisi dux Romanorum Scaurus soluisset obsidium. Iam enim Syria desierat habere Regem, facta Romanis tributaria. Missusque erat Pompeius à Romanis contra Tigranem regem Armeniæ, qui & Scaurum remiserat præsidem Syriæ: qui cum vidisset dissensionem fratrum in Iudæa ratus tempus esse, quo de facili Iudæam poneret sub tributo, in manu valida fines intrauit Iudææ: ad quem legati à fratribus vtrinque venerint, auxilium eius hinc inde postulantes. Corruptus autem Scaurus trecentis talentis missis ab Aristobulo (quod proprium esse Romanorum Iosephus testatur) ad Arabes misit legatos Romanorum, & Pompei nomen eis intentans, nisi ab obsidione recederent. Recedens ergo Aretha Hircanum, & Antipatrum Philadelphiæ collocauit, qui frustrati spe Arabum in aduersarios spem contulerunt. Cum enim Pompeius Damascum venisset, cum multis muneribus venerunt ad eum orantes, vt violentiam Aristobuli dignam odio iudicaret, & Hircanum restitueret regno, sed nec Aristobulus, sibi defuit corruptione Scauri fretus.

Alexandra mors.

Nec parem nec maiorem patitur ambitio.

Regnum diuisum in se desolabitur.

Dona Scauro data.

De expulsione Aristobuli, & restitutione fratris eius Hircani.

Cap. CXIIII.

Hedio. & Ruffinus cap. 6.

Cum autem Pompeius honorem ei regium non exhibuisset, indignans insalutato Pompeio recessit, & recepit se in Alexandriam propter inexpugnabilem oppidi munitionem, quem collecto Romanorum Syrorumque exercitu insecutus est magnus, iussitque vt de oppido ad se descenderet. Is vero quia per imperium vocabatur, decreuerat potius periclitari, quam parere: consilio tamen suorum descendens ab oppido relictis ibi custodibus, præcepit vt non nisi manu sua scriptis exemplis obtemperarent, abijtque Hierosolymam. Quem statim insecutus est Magnus alacer factus circa Hierichonta morte Mithridatis sibi nunciata.

Comestor cap. 9.

Cumque Hierosolymam properaret territus Aristobulus occurrit ei pecuniam pollicens, quæ erat in Alexandria: seque de cætero Romano pariturum Imperio, sed nihil horum effectum est. Missum enim Gabinium ad suscipiendam pecuniam, custodes, nec in oppidum receperunt. His commotus Pompeius Aristobulum in custodiam collocauit. Cum autem obsedisset Hierusalem, orta est dissensio in vrbe, nam fautores Aristobuli vrbem tueri, fautores Hircani eam tradere

Gabinio pecuniam ab Aristobulo promissam ex astuto porta danduntur.

Romanis contendebant: sed pars Aristobuli victa in templum secessit; receptusque Pompeius in vrbem expugnabat templum. Cumque septemtrionalem vallem impleret aggeribus laborque esset imperfectus, nisi obseruatis septem diebus quibus operari Iudæis fas non est, aggerem fieri præcepisset: Mense tamen tertio fanum interruptum est: Faustus autem Cornelius, Syllæ filius primus ingredi ausus est: & irruentes Romani prophanauerunt templum &, vt alibi legitur, equos in porticibus stabulauerunt. Ob quam rem traduntnunquam de cætero pugnasse Pompeium quin vinceretur, qui hactenus fuerat fortunatissimus. Postero autem die ingressus templum Pompeius admiratus situm, & ornatum, & religionem templi, nihil tamen inde tulit præcipiens edituis, vt à sordibus mundarent templum. Cumque imposuisset Hierosolymis tributum, Hircano Pontifice declarato, Aristobulum captiuum duxit, duosque filios eius Alexandrum, & Antigonum cum totidem filiabus: Romamque per Ciliciam properabat, Syriæ, & Iudææ administratione Scauro commissa, relictis secum cohortibus duabus.

Pompeius templum expugnat.

Pompeius templum ingressus nihil attingit: sed Hircano Pontificatum tradit.

Eusebius in chronicis. Igitur anno Ptolemæi Dionysij 15. regnauit Hircanus apud Iudæos annis 33.

De Alexandro Aristobuli, & Antipatro.

Cap. CXV.

Comestor. Alexander autem filius Aristobuli ex itinere refugit. Qui magna manu collecta Iudæam populabatur & Hircano grauis imminebat: obtinebatque munitissima loca. Missus est autem in Syriam Gabinius, vt Scauro succederet, sub quo Marcus Antonius militabat. Qui cum in Alexandria obsedisset Alexandrum, consilio matris Alexander se tradit ei, & castra. Quæ Gabinius consilio mulieris eiusdem funditus euertit, ne alterius belli fierent receptaculum. Palpabat enim mulier Gabinium obsequijs, viro suo, & cæteris captiuis, metuens qui Romam fuerant abducti. Post hoc Gabinius cura templi Hircano mandata, gentem Iudæorum in quinque conuentus diuisit, quasi per pentarchias Iudææ frangens superbiam.

Comestor cap. 10.

Mulieris astutia.

Quinque conuentus in Iudæa.

Eo tempore factus est Antipater amicissimus Gabinio, & maximè Marco Antonio: adeoque claruit, quod data est ei vxor neptis Regis Arabum, Cypris nomine, qui sustulit ex ea quatuor filios, & filiam. Primogenitus fuit Phaselus: secundus Herodes, qui post dictus est Ascalonita: tertius Iosippus: quartus Feroras: filia vero dicta est Saloma.

De fuga Aristobuli è carcere, & quibusdam Syriæ Præsidibus illius temporis, & scriptoribus.

Cap. CXVI.

Post hæc casu elapsus est Roma Aristobulus, qui magna manu Iudæorum conflata, Alexandriam muro recingebat: Ad quem debellandum missus est à Gabinio, Antonius. Captusque iterum Aristobulus cum filijs, Romam perductus est. Illum quidem in custodiam senatus coercuit, filios autem in Iudæam remisit: quia Gabinius id se scripserat spopondisse vxori Aristobuli pro castellorum traditione. Post hoc cum Gabinius apud Ægyptum detineretur, Alexander Aristobuli filius, Iudæos iterum ad dissensionem reduxit. Sed rediens Gabinius, & pacem fecit, & Hircano Pontificium confirmauit. Quo mortuo, missus est præses Syriæ Crassus, & vt etiam Parthos, qui iam Romanis imminebant reprimeret. In sumptus vero Parthicæ militiæ omne ferè aurum de templo tulit, à quibus & Pompeius abstinuerat, duo millia talentorum, ob hoc auro in os infuso interijt. Cui successit præses Syriæ Cassius: qui in omnibus consilio Antipatris vtebatur.

Comestor cap. 11. Aristobulus à Romanis vincitur.

Mali patris malus filius.

Eusebius. His temporibus Horatius Flaccus poeta Satyricus Venusij nascitur.

Apollodorus Pergamenus Græcus orator Callidij, & Augusti Preceptor, clarus habetur.

Oratores quidam & Poetæ insignes.

Ea quoque quæ de Catilina, & Lentulo Consule & Cicerone Salustius scribit, & Liuius, hoc tempore gesta sunt.

Cicero annum facit in exilio, honorifice susceptus à Plaucio.

Catullus anno ætatis suæ 30. Romæ moritur.

Mesalla Coruinus orator nascitur: Virgilius Cremonæ studijs eruditur. Deinde sumpta toga Mediolanum transgreditur, & post breue tempus Romam proficiscitur.

Præterea Titus Liuius historicus; & Marcus Callidius orator; Diodorus quoque Græcæ scriptor historiæ, clari habentur. Sed & Curio popularis orator Romæ habetur insignis qui deinceps in Africa præmissi exercitus pudore, mori maluit, quàm euadere.

De Regno Cleopatræ, & initio Romani Imperij.

Cap. CXVII.

Post Ptolemæum Dionysium 12. in Ægypto, Cleopatra cœpit anno regni Hircani 17. ætatis scilicet quintæ quingentesimo 40. mundi vero 3903. & regnauit annis 22.

Cleopatra 3903.

Comestor cap. 12. Eo tempore factum est dissidium inter Romanos, pro Pompeio, & Iulio Cæsare, Cæsar autem post senatus, & Pompei fugam trans mare Ionium rebus omnibus Romaque potitus est.

Author. Ex hoc autem loco qui est annus regni Cleopatræ tertius, secundum chronicas continua Romanis nascuntur imperia; tenuitque præfatus Cæsar imperium primus: cuius gestorum historiam vt plenius exequamur, etiam bella quæ ante imperium gessit; sequenti libro reseruamus. Cuius videlicet libri principium ab ipsius regni Latinorum origine volumus habere exordium, breuiter & succinctè percurrendo, à quo, & quando, idem regnum initium sumpsit; & qualiter, ac per quos, Romana Respublica à regni ipsius ortu vsque ad imperij Monarchiam, administrata fuerit.

Principium Romani Imperij Iulius Cæsar Imperator 3906.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER SEXTVS.

De his qui Romanam Rempublicam rexerunt ante Iulium Cæsarem.

Cap. I.

Egnvm Latinorum (vt aiunt) sub Iano primo rege exortum ab anno 76. Aoth Iudicis Israel vsque ad annum 8. Darij qui fuit 80. post transmigrationem Babylonis, 10. post reuersionem cucurrit per annos fermè octingentos & Reges Latinos habuit 6. Albanos, 15. Romanos, 7. vsque ad Tarquinium Superbum.

Reges Latini cœperunt à Iano: Albani ab Ascanio, Romani à Romulo. Tandem expulsis ab vrbe regibus per Brutum; Consules Rempublicam tractauerunt vsque ad Iulium Cæsarem id est vsque ad annum 20. Hircani Pontificis Iudæorum per annos 462.

Horum itaque primus Brutus anno primo, deinde decem viri constituti anno* 61. Camillus Trib. Mil. anno 108. Quintius Capitolinus anno 126. Papyrius Cursor anno 186. Manlius Regulus anno 253. Publius Cornelius Scipio anno 292. Fabius Maximus Dictator anno 296. Lucius Æmilius Paulus; Terentius Varro anno 294. Leuinus, & Marcellus anno 300. Claudius vero Nero, Liuius Salinator anno 303. Scipio Africanus anno 305. Scipio Africanus iunior anno 316. Scipio Nasica anno 319. Posthumius Albinus anno 400. Caius Marius, anno 403. Sylla anno 422. Marcus Tullius Cicero anno 447. Pompeius, & Crassus anno 455. Denique Cæsar imperauit solus anno 464. Olympiade 183. anno ab vrbe condita 706.

** Secundum Glareanum; secundum Eusebium vero anno 52. Glareanum in his numeris sequor.*

Hæc de temporibus consulum excerpsi, illos potius signans quorum temporibus aliqua memorabilia contigerunt, vt temporibus Scipionum bella Punica, tempore Marij Iugurthinum, tempore Ciceronis Catilinarium: qui plura de hac re velit consulat Glareanum.

De bello eius antiquo contra Germanos.

Cap. II.

Iulius Celsus. Sic Cæsar quondam Rhenum, facto ponte, transiens, Germanos vastare cœpit, quæ est in tertia parte Galliæ. Nam Gallia omnis in tres partes diuisa est; quarum vnam incolunt Belgæ; aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua Celtæ, nostra Galli appellantur; hi omnes lingua, institutis, legibus, inter se differunt. Gallos ab Aquitanis, Garumna flumen, à Belgis, Marrona & Sequana diuidit: horum omnium fortissimi sunt Belgæ; propterea quod à cultu atque humanitate prouinciæ longissime absunt; minimeque ad eos mercatores commeant, sæpe, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important; proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt; cum quibus continenter bellum gerunt. *Iulius Cæsar in initio de bello Gallico libro 1.*

Omnium Gallorum, vt ad bella suscipienda alacer, & promptus est animus, mollis, ac minimè resistens ad calamitates perferendas. De summis sæpe rebus consilia ineunt, quorum e uestigio pœnitere necesse est, cum in certis moribus seruant, & plerumque ad voluntatem eorum ficte respondeant. Gallorum præterea subita sunt, & repentina consilia: nam omnes ferè rebus nouis studens, & ad bellum mobiliter celeriterque excitantur. Itaque ea, quæ fertilissima sunt Germaniæ loca circa* Hirciniam siluam Tectosages aliàs Bellouaci occupauerunt, & ibi consederunt, quæ gens summam habet iustitię, & bellicæ laudis opinionem: Huius Hirciniæ siluæ latitudo 9. dierum itinere expedito patet: multa in ea genera ferarum nasci constat quæ reliquis in locis visa non sunt, ex quibus sunt Boues Vnicornes, Alces, & Vri. Apud Germanos autem consuetudo erat, vt mattes familiæ sortibus & vaticinationibus declarent, vtrum prælium ex vsu committendum esset, necne? dicebantque non esse fas, germanos superare, si ante nouam lunam contendissent bello inito, solebant omnem aciem suam rhedis, & carris circundare, ne qua spes in fuga esset.

Cæsar lib. 3.

Gallorum leuitas & inconstantia.

** Germania Transrhenana sylua est, forte ab Hercinio monte Germania dicta.*

De his lege Cæsarem lib. 6. de bello Gallico. qui hos boues dicit habere figuram cerui.

De bellis eius contra Gallos, Belgicos, & contra Britannos.

CAP. III.

HElinandus. Post hoc iterum Belgarum gens aduersus Cæsarem exarsit, ex quibus Bellouaci cæteris numero & virtute præstantes habuere lectissima 60. millia armatorum. Suessiones ex 12. oppidis 50. millia. Neruij prætereа quorum adeo indomita feritas erat, vt nunquam ad se mercatores adire sinerent, electos milites habuerunt totidem, Attrebates, & Ambiani 10. millia. Morini 25. millia. Menapij 9. millia. Caletes 10. millia. Velocasses, & Veromandui alias Velomanni. 10. millia. Catuaci 29. millia. Condrusi, Eburones, Cæresi, Pemaui, qui vno nomine Gerani vocantur 40. millia. In summa fuisse dicuntur 200. & 72. millia armatorum lectissima; qui omnes vsque ad internecionem penè deleti sunt.

Deinde apud Octodorum cum Cæsar in Italiam proficisci decreuisset plusquam 30. millia Barbarorum cæsa referuntur, à legione 12. cui præerat Galba, millia; quem Cæsar ad Veragros, & Sedunios miserat. Dehinc Titurius Albinus legatus Cæsaris Aluereos, Euorobices Lixoniosque incredibili cæde deleuit. P. Crassus alter legatus, ex Aquitanis quoque & Cantabris, 38. millia interfecit. Deinde Cæsar, Germanorum plurima millia cecidisse refertur.

Iulius Celsus. Tunc Rhenum transire deliberat, sed nauibus transire neque satis tutum arbitrabatur, neque sui neque populi R. dignitatis esse statuebat; itaque licet summa difficultas faciendi pontis proponeretur, propter latitudinem, & altitudinem, rapiditatemque fluminis; tamen id sibi contendendum, aut aliter traducendum exercitum non existimauit. Rationem igitur pontis hanc instituit: tigna bina sesquipedalia, paululum ab imo præacuta, dimensa ad altitudinem fluminis, interuallo pedum duorum inter se iungebat; hæc cum machinamentis immissa, in flumen defixerat, fistucisque adegerat, non sublicę modo directa ad perpendiculum, sed prona, ac fastigata, vt secundum naturam fluminis procumberent. His item contraria, duo ad eundem modum iuncta, interuallo pedum quadragenum; ab inferiore parte, contra impetum fluminis, conuersa statuebat. Hinc vtraque insuper bipedalibus trabibus immissis, quantum eorum iunctura distabat, binis vtrinque fibulis ab extrema parte distinebantur: quibus disclusis, atque in contrariam partem reuinctis, tanta erat operis firmitudo, atque ea rerum natura, vt quo maior vis aquæ se incitasset, hæc arctius illigata tenerentur. Omni opere effecto exercitus traducitur. Cæsar ad vtramque partem pontis firmo præsidio relicto, in fines Sicambrorum contendit. Diebus autem 18. trans Rhenum consumptis, satis, & ad laudem, & ad vtilitatem profectum arbitratus, se in Galliam recepit, pontemque rescindit: deinde in Britanniam proficisci contendit.

Orosius lib. 6. cap. 9. Cæsaris equitatus primo congressu à Britannis conuictus est, ibiq; Labienus Tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorum discrimine victos Britannos in fugam vertit. Inde ad flumen Thamesim profectus est, cuius ripam ac penè totum sub aqua vadum acutissimis sudibus hostes pręstruxerant. Quod vbi à Romanis compertum est Barbari legionum impetum non ferentes, siluis sese abdidere, vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter infestabant. Interea Trinobantum firmissima ciuitas cum Androgoreo duce, datis 40. obsidibus, Cæsari se dedidit, quod exemplum cæteræ vrbes secutæ sunt.

De cæteris eiusdem prælijs contra Gallos.

CAP. IV.

AT Cæsare à Britannis reuerso in Galliam Ambiorix cum Eburonibus & Aduaticis conspirans Cottam (& Sabinum legatos apud Eburones) cum tota funditus legione, insidijs circumuentos occidit.

In nostris manuscriptis ferè omnibus Atuaci nominatur, quos vulgò Aduaticos vocant.

Iulius Celsus. Ibi Tito Baluentio, qui superiore anno primum pilum duxerat, vtrumque femur tragula traijcitur. Quintus Lucanius interficitur, Lucius Cotta legatus, os funda vulneratur. Quintus Titurius Cneum Pompeium interpretem suum mittit ad Ambiorigem. Sabinus cum propius accessisset, iussus arma abijcere, imperatum facit; illo sermonem protrahente, circumuentus interficitur. Deinde Lucius Cotta, & Lucius Petrosidius Aquilifer, reliqui noctu desperata salute sese interficiunt. Ambiorix animatus Treuerorum consilio, in qua duo de Principatu contendebant, Induciomarus & Cingitorix; legatum ad Ciceronē mittit, qui tunc similiter legionibus Hibernis præerat.

Hos Cæsar lib. 5. Cotta & Sabino interfectis, se cum Ambiorige coniunxisse ait. Hæc omnia inuenio in lib. 5. Cæsaris de bello Gallico. Orosius lib. 6. cap. 10.

Helinandus. Cicero respondit non esse consuetudinem populi Rom. accipere ab hoste armato conditionem. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit, quod cum in obsidione castrorum vallum circundandum esse à captiuis Romanis docerentur, & instrumenta ruralia non haberent, gladijs conscindendo terram, & sagulis exportando vix tribus horis vallum * 10. pedum, & fossam 15. per millia passuum 15. in circuitu perfecerunt: prætereа 120. turres miræ altitudinis extruxerunt, & cum iam septem dies noctesque succidui hostium cunei pugnarent, ac ventus subito plurimus exortus esset, testas feruentes intorsere fundis, inflammataque focis tela, ac mox concepto igne rutilantia, intra castra iecerunt. Quo facto per culmina raptim ventus insistens, sparsum animauit incendium. Sed nec sic quidem Romani, cum vndique obruerentur vulneribus, laboribus, vigilijs, incendijs, recesserunt. Tunc Cicero literas iaculo illigatas ad Cæsarem mittit, quibus nunciauit vnam deletam esse legionem, alteramque iam penè confectam. Cæsar nuncium ad Bellouagos ad Marcum Crassum mittit.

** Cæsar pedum vndecim habet.*

Orosius lib. 6. cap. 10. Postea cum duabus legionibus eo aduentante deserunt hostes obsidionem, atque in eum cuncti raptis copijs ruunt. Cæsar paruissimis se castris consulto condidit, equitibusque præmissis, vt fugam fingerent, imperauit, vt ad transitum vallis (quæ media erat sibique periculosa videbatur) hostes contemptu sui inuitaret, quibus aduentantibus insuper obstrui portas præcepit. Quo viso, Galli quasi iam vicissent, ad obducendum extrinsecus vallum conuersi sunt. Cæsar totis repentè portis paratum effudit exercitum, versosque in fugam Gallos, vastissima cæde confecit. Nam 60. millia tunc fuisse referuntur, è quibus pauci per paludes inuias euaserunt.

Iulius Celsus. Cæsar legione producta recognoscit non decimum quemque militem esse sine vulnere; ex quo intellexit cum quanto periculo, & quanta virtute pugnauerint. Iterum fama perfertur ad Cæsarem magnas Gallorum copias earum ciuitatum, quæ appellantur Armoricæ conuenisse, hoc autem more Galli bella incipiunt; lege communi omnes puberes, armati conuenire iubentur. Qui vero ex his nouissimus conuenit, in conspectu multitudinis omnibus cruciatibus affectus, necatur. Inito postea bello cum Indutiomaro Treuerorum principe, Cæsar præcepit, vt omnes vnum peterent Indutiomarum, ne quis quemquam prius vulneraret, quàm illum interfectum videret.

Cæsar lib. 5.

De dictis moralibus Iulij Celsi.

CAP. V.

AVthor. Hęc & alia multa de bello Cęsaris narrauit *Orosius, & Iulius Celsus.*

Hoc enim bellum Cęsaris Gallicum *Iulius Celsus diligenter in libris* 5. describit: de quibus etiam hęc quæ sequuntur excerpta sunt.

Hunc Iulium Celsum nullibi inuenire quiui, nec puto talem vnquam prodiisse in lucem: præsertim cum omnia, quæ ex ipso citantur, labore summo inueni verbatim in libris Iulij Cæsaris de bello Gallico.

Iulius Celsus in lib. 1. Consueuerunt Dij immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci volunt, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.

Totius Galliæ consensui nec orbis terrarum obsistere possit.

Naturale est omnes homines studio libertatis incitari, & conditiones seruitutis odisse.

Libenter homines, id quod volunt credunt. Iracundia, & temeritas Gallorum genti maximè innata est, ita vt leuem auditionem pro re comperta habeant.

Animi est ista mollicia, non virtus: inopiam paulisper ferre non posse.

Facilius reperiuntur, qui se vltro morti offerant, quam qui dolorem patienter ferant, &c.

Idem 2. *lib.* Rerum omnium magister est vsus. Quod volumus, & libenter credimus: & quæ sentimus, ipsi reliquos sentire speramus.

Idem in 3. *lib.* Inter duos bellantes, hoc vnum temporis agendi de pace est, dum sibi vterque confidit, & pares ambo videntur. Quod si alteri paululum modo fortuna tribuerit, vix vtetur conditionibus pacis, qui superior videtur, nec æqua parte contentus erit, qui se omnia habiturum sperat.

Idem in 4. *lib.* Terror hominibus consilium, mentemque eripit, & membra debilitat.

Fortuna plerumque eos, quos plurimis beneficijs ornauit, ad duriorem casum reseruat.

Idem in lib. 5. Galli homines aperti sunt, minimeque insidiosi: qui per virtutem, non per dolum dimicare consueuerunt.

De quibusdam dictis Ciceronis, & de libris eiusdem.

CAP. VI.

AVthor. Porro Ciceronem in Gallia sub Cęsare militasse *iuxta Iulium Celsum, & Orosium*, superius diximus, qui multa præclara dixisse atque scripsisse legitur.

Aug. lib. 12. *de ciu. Dei.* Deum certè volens Cicero sicut poterat breuiter diffinire. Mens est, inquit, quędam soluta & libera, secreta ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaque prædita nutu sempiterno.

Hieronymus contra Iouinianum lib. 1. *prope finem.* Cicero rogatus ab Hircio, vt post repudium Terentiæ, sororem eius duceret, non acquieuit, dicens se non posse, & vxori, & philosophiæ pariter operam dare: illa autem coniunx egregia, quæ de fontibus Tullianis hauserat, nupsit Sallustio inimico eius.

Libri Ciceronis.

Author. Scripsit autem Cicero, qui & Marcus Tullius vocatur, de officijs lib. 3. de amicitia librum vnum, de senectute, librum 1. De oratore librum 1. De Paradoxis librum 1. Philippicarum librum 1. Rethoricarum libros 2. Tusculanarum quæstionum libros 5. Orationum libros 12. inuectiuarum libros 6. de legibus libros. 3. de fine boni, & mali, libros 5. de natura Deorum libros 3. de diuinatione libros 2. de fato librum vnum, de creatione mundi librum vnum, dialogorum ad Hortensium librum 1. de partitione orationis librum 1. de academicis librum vnum. De his autem omnibus hæc pauca moralia ad memoriam, & ædificationem legentium, excerpta, huic operi inserui.

Flosculi librorum eius de officijs.

CAP. VII.

Laus virtutis in quo consistat.

TVllius lib. 1. de officijs. Virtutis omnis laus in actione consistit: à qua tamen sæpe fit intermissio: multique dantur ad studia reditus. Scire debemus quę in terris gignuntur ad vsum hominum creari omnia, homines autem, hominum causa fuisse generatos, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possint. In hoc autem debemus naturam ducem sequi, & communes vtilitates afferre in medium.

Iustitia.

Fundamentum primum Iustitię est, ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati seruiatur. In illis promissis standum non esse, quis non videt, quæ quis metu coactus, vel dolo deceptus promiserit? Fundamentum Iustitiæ est Fides, id est dictorum conuentorumque constans veritas. Existunt sæpe in iure quædam nimis callida, sed malitiosa iuris interpretatione: ex quo illud, *Summum ius, summa iniuria est*, factum est iam tritum prouerbium. Quare suscipienda sunt bella, vt sine iniuria in pace viuatur. Itaque paci, quod nihil habitura sit insidiarum, semper est consulendum. Totius iniustitiæ nulla capitalior, quàm eorum, qui cum maximè fallant, id agunt vt boni viri videantur.

Liberalitas.

Liberalitate, & beneficentia nihil est naturæ hominis accommodatius: sed hæc multas debet habere cautiones: videndum est enim primum ne obsit illi cui datur beneficium, vel alij. Sunt enim multi cupidi splendoris, & gloriæ, qui alijs eripiunt, quod alijs largiantur: & sic alijs nocent, vt in alios liberales existant. Nos autem ea liberalitate vtamur, quæ amicis prosit, & nemini obsit. Deinde ne maior sit liberalitas quam facultas; & tandem pro dignitate cuique tribuatur, quod est fundamentum Iustitiæ. Nihil enim liberale est, quod non sit iustum. Spectandi etiam sunt mores eius, in quem beneficium conferatur, & animus eius circa nos, & communitas ac societas vitæ, & ad nostras vtilitates officia prius collata.

Societas optima.

Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quam cum boni viri moribus similes familiaritate coniuncti sunt. Nihil enim amabilius est, nec copulatius, quam morum similitudo bonorum. In quibus enim eadem studia; eædem voluntates: in his fit vt alter altero æque delectetur, vt in seipso; & sic vnus fiat ex pluribus. Vita victusque communis, consilia, sermones, cohortationes, interdum etiam obiurgationes maximæ in amicitijs vigent: Estque illa iocundissima amicitia, quam similitudo coniugauit. Sicut scientia, quæ remota est à Iustitia, calliditas potiùs, quam sapientia est appellanda: Sic & animus paratus ad periculum, si sua cupiditate non communi vtilitate impellitur, audaciæ potius nomen habet quam fortitudinis.

Fortitudo.

Fortes & Magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam. Vix inuenitur, qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. Non est consentaneum rationi, qui metu non frangitur, eum frangi cupiditate, nec qui se inuictum à labore præstiterit, vinci à voluptate.

Item ex eodem.

CAP. VIII.

Cupiditas pecuniæ.

FVgienda est pecuniæ cupiditas. Nihil enim tam angusti tamque parui est animi, quàm amare diuitias. Nihil honestius atque magnificentius, quam pecuniam contemnere, si non habeas: Si autem habeas ad beneficentiam liberalitatemque conferre.

Tranquillitatem expetentes ad ocium confugiunt.

Multi tranquillitatem expetentes, à negocijs publicis se remouerunt, atque ad ocium profugerunt, inter

quos, & nobilissimi Philosophi, & quidam homines, seueri, & graues, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt: vixeruntque nonnulli in agris; facilior, quidem & tutior, & alijs minus grauis aut molesta ociosorum vita; fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem atque amplitudinem aptior, eorum qui ad rempublicam, & ad res magnas gerendas se accommodauerunt.

Bellum.

Bellũ ita suscipiatur, vt nihil aliud nisi pax quæsita videatur. Fortis est enim animi, & constantis, non perturbari in rebus asperis, nec tumultuantem gradu deijci, sed præsenti animo, & consilio suo vti: nec à ratione discedere. Illud etiam magni ingenij est, cogitatione futura percipere, & ante constituere, quid euenire possit; & quid agendum sit, cum euenerit. Qui Reipublicæ profuturi sunt, duo præcepta Platonis teneant: Vnum, quod vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quicquid agunt ad eam referant obliti commodorum suorum. Alterum, vt totum corpus Reipub. procurent, ne dum aliquam partem tuentur reliquas deserant, tutela autem & procuratio Reipublicæ ad eorum vtilitatem, qui commissi sunt, non ad eorum quibus est commissa gerenda est.

Clementia mixta cum seueritate.

Nihil est laudabilius, nihil magno præclaroque viro dignius, placabilitate, & clementia. quæ tamen ita probanda est, vt adhibeatur reip. seueritas, sine qua Ciuitas non potest administrari. Omnis enim animaduersio, & castigatio debet vacare à cõtumelia, nec ad eius, qui punit vel castigat aliquem, sed ad Reipublicæ vtilitatem referri. Cauendum est etiam, ne maior sit pœna, quam culpa, & ideo prohibenda est ira in puniendo maximè; nunquam enim iratus, qui ad puniendum accedit, mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium, & parum. Qui ergo Reipublicæ præsunt legum similes sint quæ ad puniendum, non iracundia, sed æquitate ducuntur.

Superbia fugienda.

In rebus etiam prosperis superbia fugienda est, & arrogantia, nam vt aduersas res, sic & secundas immoderatè ferre, leuitatis est. Præclara est equalitas in vita scilicet vt sit idem semper vultus, eademque frons, sicut de Socrate dictum est.

Adulatori ne aurem prabeas.

Cauendum est ne assentatoribus siue adulatoribus aures patefaciamus in quo falli facile est. Tales enim nos putamus, vt iure laudemur, ex quo inflati, vanis opinionibus in innumerabiliora peccata, & in maximos errores incidimus. Sunt quidam homines non re sed nomine.

Ex eodem.

Cap. IX.

Nihil contra naturam.

VIdendum est, vt contra naturam communem nihil contendamus, sed studia nostra eius regula metiamur: nec enim attinet Naturæ repugnare, nec quidquam sequi quod non queas assequi. Id maximè quemque decet, quod maximè suum est.

Amicitias, quæ minus delectant, magis censent sapientes sensim diluere, quam repente præscidere.

Luxuria cum omni ætati turpis sit, senibus maxime fœdissima est.

Peregrini, & Incolę officium est, nihil præter negocium suum agere, nihil de alio inquirere, minimeque esse in aliena Republica curiosum.

Vestis composita, mores honesti, & graues.

Formę corporali adhibenda est munditia, non odiosa, nec exquisita nimis, sed tantũ, quæ fugiat inhumanam negligentiam, in vestibus autem mediocritas optima est. Cauendum est ne aut in gressu tarditatibus mollioribus vtamur, vt pomparum ferculis similes videamur, aut nimias celeritates in festinatione suscipiamus, in quibus est significatio inconstantię; sit vox loquentis dulcis, & non contentiosa, neque languens, neque canora, videatque in primis, de quibus rebus loquatur, si de serijs, veritatem adhibeat, si de iocosis, leporem. Ornanda est dignitas domo, non ex domo tota quærenda est, nec domo dominus, sed domino domus honestanda est. In domo clari hominis hospites multi recipiendi sunt, & admittenda hominum cuiuscunque generis multitudo, atque adhibenda est cura largitatis, aliter enim ampla domus dedecori domino fit, si est in ea solitudo, & maxime si sub alio domino solita est frequentari: odiosum est enim cum à prætereuntibus dicitur, *O domus antiqua, heu quam dispari domino dominaris*. Turpe est valde, & vitiosum in re seuera delicatum inferre sermonem. Quemadmodum ergo in oratione constanti, sic in vita omnia apta sint inter se, & conuenientia, & quæ parua videntur esse delicta, nec à multis intelligi possunt, ab his diligentius est declinandum. Si enim organis musicis quamuis paululum discrepent, vitatur tamen, ne quid in eis discrepet, multo magis ordinis omnimoda conuenientia in actionibus nostris abhibenda est, quia maior, & melior est actionum, quam sonorum accentus. Nescio quomodo fit vt magis in alijs, quam in nosmetipsis cernamus, si quid delinquitur.

Pulchrum simile.

Quæstus mercenariorum.

Illiberales, & sordidi sunt quęstus mercenariorum omnium, quorum opera non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces autoramentum seruitutis, Sordidi etiam sunt qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendant: nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. Minimæ quoque artes probandæ sunt, quæ ministrę sunt voluptatum, vt quas exercent Lanistæ, Piscatores, Coqui, Sartores, & etiam Vnguentarij, Saltatores, Ludique talares, Quibus autem artibus aut prudentia maior inest, aut non mediocris vtilitas quæritur, vt medicina, architectura, & doctrina rerum honestarum; hæ quidem honestæ sunt his, quorum ordini conueniunt. Mercatura autem si tenuis est, sordida putanda est. Omniũ ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Omne autem officium, quod ad coniunctionem hominum, & ad societatem tuendam valet, anteponendum est illi officio, quod ex cognitione, & scientia continetur, est enim humanæ naturæ aptius, & vtilius.

Agricultura laudatur.

Magnitudo animi remota comitate, & coniunctione humana, feritas quædam est, & inhumanitas.

Ex eodem.

Cap. X.

Simile.

IDem in lib. 2. Sicut magnas vtilitates adipiscimur conspiratione hominum, atque consensu; sic nulla tam detestabilis pestis est, quæ homini ab homine non nascatur.

Male se habet res, cum quod virtute effici debet, id pecunia tentatur. Quia idipsum quod honestum, decorumque dicimus per se, nobis placet, animosque omnium natura sui commouet: idcirco illos, in quibus hoc esse remur, à natura ipsa diligere cogimur, atque hæc quidem est causa diligendi grauissima.

Quis dicendus Iustus.

Nemo iustus esse potest, qui mortem, qui dolorem, vel egestatem timet, aut ea quæ his sunt contraria ęquitati anteponit. Tanta est Iustitiæ vis, vt nec illi qui maleficio & scelere pascantur, sine vlla eius particula viuere possint. Nam & Princeps Latronum nisi æqualiter prædam dispartiatur, aut interficietur à socijs aut relinquetur. Omnia ficta celeriter tanquam flosculi decidunt, nec simulatum quicquam potest esse diuturnum. Qui veram iustitiæ gloriam adipisci vult: iustitiæ fungatur officijs.

Commendatio Adolescentis.

Prima adolescentis commendatio proficiscitur à modestia, cum pietate in parentes, & in suos beneuolentia. Deinde etiam facile in optimam partem venire cognoscitur si ad sapientes, & claros viros: & bene consulentes Reipublicæ se contulit, & cum eis assiduus sit.

Iudicis est semper in causis verum sequi.

Benefi-

Beneficentia duplex ratio, & liberalis quis verè dicatur.

Beneficentiæ ac liberalitatis est duplex ratio, aut enim opera impenditur indigentibus, aut pecunia, facilior quidem posterior, locupleti præsertim: sed prima lautior ac splendidior, vt viro forti claroque dignior, ac pluribus vtilior. Nam prima ex arca, secunda ex virtute depromitur, & sæpe qui pecuniæ beneficium accipit, deterior inde fit, atque ad idem expectandum semper paratior. Nec ita claudenda est res familiaris, vt eam benignitas aperire non possit, nec ita reseranda vt pateat omnibus. Causa autem largitionis est duplex: scilicet si aut est necesse, aut vtile. Et in his temporibus mediocritatis regula seruanda est. Temeritate enim remota, gratissima est liberalitas. Nam viri liberalis bonitas, commune omnium profugium est. Nec vno modo in disparibus causis affecti esse debemus, propensior enim debet esse benignitas in calamitosos, nisi forte calamitate digni fuerint. Conuenit autem viro liberali in dando, esse munificum; in exigendo, non acerbum, in omni quoque re contrahenda, vendendo, emendo, conducendo, locando, facilem, & æquum; multa multis de iure suo cedentem, & à litibus quantum liceat, abhorrentem. Habenda tamen est ratio rei familiaris, quam quidem dilabi sinere, flagitiosum est; sed ita vt illiberalitatis, & auaritiæ suspicio absit.

Decorum valde est patere domus illustrium virorum, illustribus hospitibus.

In beneficijs collocandis mores hominum non fortunam sequi honesta ratio est. Sed quis est tandem, qui inopis, & optimi viri causæ non anteponat gratiam viri fortunati, & potentis, à quo enim videtur remuneratio fore expeditior, atque celerior, in eo nostra voluntas est propensior, corruptique sunt mores, & admiratione diuitiarum deprauati.

Auaritia pessimum vitium.

Nullum vitium deterius est auaritia, præsertim in principibus, & Rempublicam gubernantibus, habere enim quæstui Reipublicæ non modo turpe est, sed etiam sceleratum, & nefarium. In Iulio Cæsare tanta peccandi libido fuit, vt hoc ipsum peccare, cum delectaret, etiamsi causa non esset.

Ex eodem.

Cap. XI.

Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Idem *in 3. lib.* Publium Scipionem scripsit Cato dicere solitum, nunquam se minus ociosum esse, quàm cum ociosus, nec minus solum quàm cum solus esset. Magnifica verè vox ac viro magno, & sapiente digna, quæ declarat illum & in ocio de negocijs cogitare, & in solitudine secum loqui solitum. Duæ itaque res, quæ languorem afferunt cæteris, illum acuebant scilicet ocium & solitudo.

Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum agere commodum, magis est contra naturam quàm mors. Sicut enim si vnumquodque corporis membrum hunc haberet sensum, vt

Simile.

posset putare se valere, si proximi membri valetudinem detraxisset, debilitari & interire totum corpus necesse est. Sic vnusquisque nostrum si ad se rapiat commoda aliorum, detrahatque cui possit emolimenti sui gratia, societas hominum & communitas euertatur, necesse est.

Quæ secundum naturam.

Multo magis est secundum naturam communitas, & Iustitia, & Liberalitas, quam voluptas vitæ, & diuitiæ. Magis quoque est secundum naturam, pro omnibus gentibus (si fieri possit) conseruandis, atque iuuandis, maximos labores, molestiasque suscipere; quàm viuere in solitudine: non solum sine vllis molestijs, sed etiam in voluptatibus & omnium rerum copijs.

Errant qui vitium vllum corporis aut fortunæ vitijs animi grauius existimant.

Homo natura obediens homini nocere non potest.

Vnum omnibus debet esse propositum, vt eadem sit vtilitas vniuscuiusque & vniuersorum.

Simile.

Societatis arctissimum vinculum est: arbitrari magis contra naturam esse, hominem homini aliquid detrahere sui commodi causa, quàm omnia incommoda subire.

Iustitia est vna omnium domina & Regina virtutum.

Sicut quædam membra amputantur, si languere & tanquam spiritu carere cœperint, ne noceant reliquis partibus corporis; sic in figura ista hominis feritas, & immanitas belluæ à communi humilitate segreganda est. Nihil tam secundum naturam est quam vtilitas, sed certe in re vtili turpitudo esse non potest.

Qui deliberant vtrum id quod honestum vident, sequantur; an scientes scelere se contaminent, etiam si ad id quod deliberant non peruenerint, in ipsa dubitatione facinus committunt; etenim deliberanda omnino non sunt, in quibus turpissima est ipsa deliberatio. Certè si omnes Deos hominesque celare possumus, nihil tamen auare vel iniuste nihil libidinose nihil incontinenter faciendum est.

Ex eodem.

Cap. XII.

Quid in amicitijs obseruandum.

In amicitijs maxime perturbantur officia, quibus & non tribuere quod rectè possis, & tribuere quod non sit æquum, contra officium est. Honores & diuitię, & voluptates, & cætera huius generis, quæ videntur vtilia, nunquam amicitiæ anteponenda sunt. Ac neque contra Rempublicam neque contra iusiurandum ac fidem amici causa, vir bonus faciet; neque si iudex fuerit de ipso amico, ponit enim personam amici, cum induit iudicis, tantum dabit amicitiæ, vt amici causam malit esse veram, & vt perorandæ litis tempus, quoad per leges liceat, accommodet. Cum autem iuramento sententia dicenda sit, meminerit se Deum testem adhibere.

Si omnia facienda sunt, quæ amici volunt, non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt.

Cum id quod vtile videtur in amicitia, cum eo quod honestum est comparatur, iaceat vtilitatis species, valeat honestas. Et cum in amicitia, quæ honesta non sunt postulantur, religio & fides anteponantur amicitiæ.

Hominum naturæ (quam maxime sequi debemus) inimica est crudelitas. Omnes aliud agentes & aliud simulantes, perfidi sunt, improbi, & malitiosi. Nullum igitur eorum factum vtile esse potest, cum tot sit vitijs inquinatum. Tollendum est ex rebus contrahendis omne mendacium, tam emptor quam venditor si ad loquendum venerit, non plus quam semel eloquatur. Vir bonus & iustus nihil cuiquam quod in se transferat, detrahet. Bonus vir non modo facere, sed nec cogitare quidem audebit quicquam, quod non audeat prædicare. Quid interest, vtrum ex homine quis in belluam se conuertit, an sub hominis figura immanitatem belluæ gerat? Est ius bellicum fidesque iurisiurandi, etiam cum hoste sæpe seruanda, sed non semper. Quod enim ita iuratum est, vt & mens fieri oportere conciperet, id seruandum est.

Iusiurandum quomodo seruandum.

Quod autem aliter, si non fecerit, nullum est periurium, vt si prædonibus piratis pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est: etiamsi iuratus, id quidem non feceris. Nam Pirata cum sit communis omnium hostis, nec fides nec iuramentum cum eo debet esse commune. Non falsum iurare, peierare est; sed quod ex animi tui sententia iuraueris, sicut verbis concipitur, more nostro, id non facere, periurium est. Nec illa quidem promissa sunt seruanda, quæ his ipsis inutilia sunt, quibus illa promiseris.

Peruertunt homines ea, quæ sunt fundamenta naturæ, cum vtilitatem ab honestate seiungunt, omnes enim expetimus vtilitatem ad eamque rapimur. In iureiurando non quis metus, sed quod sit ius debet intelligi. Est enim iusiurandum affirmatio religiosa, quod ergo affirmatiuè, & quasi Deo teste promiseris, id tenendum est.

Flosculi eiusdem de amicitia.

Cap. XIII.

Amicitia in bonis solum reperitur.

IDem in lib. de amicitia. Amicitia omnibus rebus humanis præponenda est, nihil enim est tam naturæ aptum tamque conueniens ad res secundas, vel aduersas. Sed hoc primum scio, amicitiam nisi in bonis esse non posse. Negant etiam quemquam esse virum bonum, nisi sapientem, sed illam sapientiam interpretantur, quam nemo adhuc mortalis est assecutus. Illos bonos viros appellandos putemus, qui assequuntur, quantum homines possunt, naturam optimam bene viuendi ducem. Quanta sit vis amicitiæ, ex hoc intelligi potest, quod ex infinita societate generis humani, quam conciliauit ipsa natura, ita contracta res est, & abducta in angustum, vt omnis charitas, vel inter duos, vel inter paucos iungeretur.

Quid amicitia.

Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium diuinarum humanarumque rerum cum beneuolentia, & charitate consensio.

Quomodo potest esse vita vtilis, quæ non amici mutua beneuolẽtia conquiescit; Quid enim dulcius quam habere, cum quo audeas sic loqui, vt tecum? quis esset tantus fructus in prosperis rebus nisi haberes, qui illis æque vt tu, gauderet? Aduersas vero ferre difficilè esset, sine eo, qui eas grauius etiam quàm tu ferret. Et secundas res facit amicitia splendidiores, & aduersas partiens, communicansque leniores. Cumque plurimas, & maximas commoditates amicitia contineat, tamen illa nimirum præstat omnibus, quod bona spe prælucet in posterum, nec debilitare animos aut cadere patitur, verum etiam amicum, qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Nihil enim virtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad diligendum, quippe cum propter veritatem, & probitatem etiam eos quos nunquam vidimus, diligamus.

Continuare amicitiam difficile.

Scipio nihil difficilius esse dicebat, quam amicitiam vsque ad extremum vitæ diem permanere. Interdum enim dirimitur contentione luxuriæ, vel alterius commodi, quod idem adipisci vterque non potest. Pestem vero nullam esse maiorem amicitijs, quam in plerisque pecuniæ cupiditatem. In optimis quibusque, certamen honoris, & gloriæ, ex quo inimicitias maximas sæpe inter amicissimos extitisse videmus. Nulla est excusatio peccati, si amici causa peccaueris, nam cum conciliatrix amicitiæ, virtutis opinio fuerit, difficile est amicitiam manere, si à virtute defeceris. Quod si rectum statuerimus, vel concedere amicis, quicquid velint, vel impetrare ab eis quicquid velimus perfectæ quidem sapientiæ sumus, si nihil habeat res vitij. Hæc igitur lex in amicitia sancitur, vt neque rogemus res turpes, neque rogati faciamus. Turpis enim excusatio hæc est, & minime accipienda, si quis contra Rempublicam amici causa se fecisse fateatur. Præcipiendum igitur bonis est, vt si in prauorum amicitias ignari aliquo casu inciderint, ne existiment ita se alligatos, vt ab amicis in republica peccantibus non discedant, nec minor pœna statuenda est his, qui alterum secuti fuerint, quam his qui impietatis duces fuerunt. Non mihi minoris curæ est, qualis Respublica post mortem meam futura sit, quam qualis hodie sit. Hæc igitur prima lex amicitiæ sanciatur, vt ab amicis honesta petamus, & amicorum causa honesta faciamus: Consilium verum liberè dare gaudeamus, plurimumque in amicitia amicorum bene suadentium valet auctoritas. Conceditur profecto esse verum, vt bonos boni diligant, asciscantque sibi quasi propinquitate coniunctos atque natura. Nihil est appetentius similium sui atque rapacius quàm natura. In vera amicitia non tam vtilitas parta per amicum, quam amor ipse delectat. Amicitiarum sua cuique permanet stabilis, & certa possessio, ita vt etiam si illa maneant, quæ sunt quasi dona fortunæ: tamen vita inculta, & deserta ab amicis iocunda esse non possit. Multa quæ nostri causa nunquam faceremus, causa amicorum facimus: quæ enim in nostris rebus inhonestæ, in amicorum fiunt honestissimæ, vt precari pro amico indigno, in aliquem acerbius inuehi pro eo.

Lex amicitia.

Item ex eodem.

Cap. XIIII.

Amicitia à quibus non recte definita.

QVidam definiuit amicitiam paribus officijs, & voluptatibus, sed hoc quidem est nimis exiguè, & exiliter ad calculos vocare amicitiam, vt par sit ratio acceptorum, & datorum. Ditior enim & affluentior videtur esse amicitia, nec obseruare restrictè, quin plus reddat quàm acceperit. Neque enim verendum est, ne quid excidat, aut ne quid in terram defluat, aut plus æquo in amicitiam conferatur.

Duo tenenda in amicitia.

Boni viri, & sapientis est, hæc duo tenere in amicitia, primum ne quid fictum vel simulatum sit, apertè enim odisse magis ingenuum est, quam fronte occultare sententiam. Deinde non solum allatas ab aliquo criminationes repellere, sed ne ipsum quidem suspiciosum esse, semper existimantem aliquid ab amico esse violatum. Accedet huc, vt oportet, suauitas quædam sermonum, atque morum, aut mediocre condimentum amicitiæ. Non est negligenda fama, nec mediocre telum; ad res gerendas, oportet existimare beneuolentiam ciuium, quam cum blanditijs assentando colligere turpe est: virtus, quam sequitur charitas minime repudianda est. Veræ amicitiæ difficillime reperiuntur in illis, qui in honoribus Reipublicæ versantur, vbi enim inuenias, qui honorem amici suo anteponat? Firmamentum stabilitatis, & constantiæ quam in amicitia quærimus est fides. Veterrima quæque (vt ea vina, quæ vetustatem ferunt) debent esse suauissima, maxima enim est vis vetustatis, & consuetudinis. Odiosum sane genus hominum officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare, qui contulit. Hi qui superiores sunt, submittere se debent in amicitia, & sic quodammodo inferiores extollere. Dispares mores disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias, nec ob vllam aliam causam boni improbis, & improbi bonis amici esse non possunt, nisi quia tanta est inter eos, quanta maxima potest esse morum studiorumque distantia. Erumpunt sæpe vitia amicorum tum in ipsos amicos, tum in alienos, quorum tamen ad amicos redundat infamia. Tales amicitiæ sunt remissione vsus leuandę. Et (vt Catonem audiui dicere) dissuendæ magis, quam discindendæ. Cauendum est namque ne non solum amicitiæ dispositæ, sed etiam inimicitiæ susceptę videantur.

Fama bona.

Dissimilitudo morum inimica amicitiæ.

Nihil turpius, quam cum eo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris. Hæc autem dico, vbi quædam admodum intolerabilis exarserit iniuria, vt neque rectum neque honestum sit, neque fieri possit, vt non statim alienatio disiunctioque facienda sit, sic ergo fiant amicorum dissidia, si necesse sit, vt extinctæ potius amicitiæ, quam compressæ videantur. Et hic honor veteri amicitiæ tribuendus est, vt in culpa sit is, qui facit, non qui patitur iniuriam.

Caueamus

Oportet concedere modicum salis cum ijs quos diligere volumus, antequam vt amici eos diligamus.

Caueamus autem ne nimis cito diligere incipiamus, neve indignos. Digni sunt amicitia quibus in idipsis est causa cur diligantur: sed rarum genus est, equidem omnia præclara rara, nec quicquam difficilius est, quàm reperire quod sit ex omni parte in suo genere perfectum. Ipse homo seipsum diligit per se, non vt aliquam à seipso mercedem exigat charitatis suæ. Quod nisi in amicitia idem transferatur, verus amicus nunquam reperietur, est enim verus amicus tanquam alter idem. Æquum est enim ipsum virum primo bonum esse, & seipsum per se diligere, deinde alterum similem sui quærere, cuius animum ita cum suo misceat, vt penè efficiat vnum è duobus.

Ex eodem.

CAP. XV.

IN talibus autem stabilitas amicitiæ confirmari potest, qui beneuolentia iuncti, primum cupiditatibus, quibus cæteri seruiunt, imperant. Deinde æquitate & iustitia gaudent: omniaque alter pro altero suscipit, nec quicquam nisi rectum & honestum alter ab altero petit, nec solum se colunt inter se, & diligunt, sed etiam verentur. Nam ornamentum amicitiæ tollit, qui ex ea tollit verecundiam, perniciosusque in his error est, qui existimant libidinum, peccatorumque omnium, in amicitia patere licentiam Virtutum enim amicitia adiutrix à natura data est, non vitiorum comes, vt quoniam solitaria non posset virtus ad ea quæ summa sunt peruenire, coniuncta & sociata cum altera perueniret. Si quis Deus nos ex hominum frequentia tolleret, & in solitudine vspiam collocaret, atque ibi suppeditans, omnium rerum quas natura desiderat copiam, hominis vero aspiciendi omnino eriperet potestatem: quis tam ferreus esset, qui hanc vitam ferre posset, cuique non auferret voluptatum omnium fructum solitudo. Natura enim nihil solitarium amat, vnde verum est, quod ab archita Tarentino (vt opinor) dici solitum à senibus nostris audiui Si quis in cælum ascendisset, naturamque mundi, & pulchritudinem syderum perspexisset, insuauem illi fore admirationem, quæ iucundissima quidem fuisset, si cui narraret, habuisset.

Amicitia non vitiorum comes.

Natura nil solitarium amat.

Et monendi sæpe amici sunt, & obiurgandi, sic tamen vt & monitio acerbitate, & obiurgatio contumelia careat, & tunc amicè accipienda sunt, cum beneuolè fiunt. Sed nescio quo modo verum est, quod in Andria familiaris meus ait Terentius. *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Molesta veritas est, si quidem ex ea nascitur odium, quod est venenum amicitiæ. Sed obsequium multo molestius, quod peccatis, indulgens in præcipitium amicum ferri sinit. Maxima autem in eo est culpa, qui & veritatem aspernatur, & in fraudem obsequio impellitur. Cuius autem aures veritati clausæ sunt, vt vel ab amico verum audire nequeat; huius salus desperanda est. Et monere igitur, & moneri, proprium est veræ amicitiæ, & alterum libere facere, non aspere alterum patienter recipere. Sciendum etiam nullam in amicis maiorem esse pestem quam adulationem, quæ est vitium hominum leuium ac fallacium, ad voluptatem omnia loquentium, nihilque ad veritatem.

Adulatio pestis amicitiæ.

Omnino est amans sui virtus, optime enim seipsa nouit, quamque amabilis sit intelligit.

Virtus seipsam nouit.

Omnium rerum simulatio vitio est, tollit enim iudicium veri; cum in hoc ius amicitiæ consistat, vt vnus, quasi animus ex pluribus fiat, quomodo id fieri potuerit, si nec in vno vnus animus erit, sed varius, & commutabilis, & multiplex. Nulla est hæc amicitia cum alter verum non vult audire, alter ad mentiendum paratus sit. Apertè quidem adulantem nemo non videt, nisi qui admodum excors est: sed callidus, & occultus non facilè agnoscitur, quippe qui etiam aduersando sæpe assentatur, & litigare se simulans blanditur; atque ad extremum dat manus, vincique se patitur, vt is, qui illusus est, plus vicisse videatur.

Omnia breuia tolerabilia esse debent, etiamsi magna sint.

Flosculi eiusdem de Senectute.

CAP. XVI.

IDem in li. de Senectute. Tanta inest hominibus stultitiæ inconstantia atque peruersitas, quod omnes eam vt adipiscantur, exoptant, & eandem adepti accusant, quietæ & puræ atque eleganter actæ ætatis placida & leuis est senectus. Nam ipsa bene actæ vitæ, benefactorumque multorum recordatio iucundissima est.

In senectute dulcissima recordatio est bene actæ vitæ.

Temeritas est florentis ætatis; Prudentia autem senescentis; vnde qui legere aut audire antiqua voluerit, maximas Respublicas ab adolescentibus labefactatas, à senibus autem sustentatas, & restitutas reperiet.

Nemo tam senex est qui se annum viuere posse non putat.

Non viribus, aut velocitate corporis res magnæ geruntur, sed consilio, auctoritate, & sententia. Decorus est sermo senis, quietus, & tremulus, facitque sæpe ipsa sibi audientiam diserti senis compta & mitis oratio. Ipsa defectio virium adolescentiæ vitijs efficitur sæpius, quam senectutis; libidinosa enim & intemperans adolescentia effectum corpus tradit senectuti. Vt contra morbum, sic contra Senectutem pugnandum est; & habenda ratio valetudinis, vtendum est ergo exercitationibus modicis, & tantum cibi ac potus adhibendum, vt vires reficiantur nō opprimantur. Potest enim exercitatio, & temperantia etiam in Senectute aliquid pristini roboris conseruare; nec corpori tantum subueniendum est, sed etiam menti atque animo multo magis. Nam quod senes aiunt stultos credulos, obliuiosos, & dissolutos; non sunt hæc vitia senectutis sed inertis ignauiæ, ac somniculosæ senectutis. Sicut enim petulantia, vel libido, magis est adolescentium; quam senum: nec tamen omnium adolescentium, sed improborum: sic illa senilis stultitia, quæ deliratio dicitur, senum est non omnium, sed leuium. Senectus honesta est, si ius suum retinet: sicut adolescentem, in quo est senile aliquid; sic & senem, in quo est adolescentis aliquid, probo. Quod qui sequitur corpore senex esse poterit, animo nunquam. In studijs laboribusque iuuentutis non intelligitur quando obrepit senectus. Ita sensim sine sensu ætas senescit, nec subito frangitur, sed diuturnitate extinguitur. O præclarum munus ætatis, siquidem aufert nobis, quod est in adolescentia viciosissimum scilicet libidinem corporis, impedit consilium voluptatis, quę est rationis inimica, ac mentis oculos, præstringit, nec habet vllum cum virtute commercium. Cupidis rerum odiosum & molestum est carere, satiatis vero & expletis, iucundius est carere quam frui. Quanta illa sunt, quæ affert Senectus animo tanquam emeritis stipendijs libidinis, ambitionis, contentionis, inimicitiarum & cupiditatum omnium, secum esse, secumque (vt dicitur) viuere. Si vero & aliquod pabulum habet studij atque doctrinæ, nihil ociosa Senectute iucundius. Veniam ad voluptates Agricolarum, quibus ego incredibiliter delector, quę nec vlla impediuntur Senectute, & mihi ad sapientis vitam maxime videntur accedere. Habent enim rationem cum terra, quæ nunquam recusat imperium, nec vnquam sine vsura reddit, quod accepit, agroque ornato & bene culto nihil potest esse vberius, nec specie ornatius.

Laus summa senectutis.

Animo magis quam corpori subueniendum est.

Item

Item ex eadem.

CAP. XVII.

Honestè transacta ætas auget authoritatem.

APex Senectutis est auctoritas; vnde in Senatu vt quisque ætate antecedit, eius sententia Principatum tenet. Non tamen cani, nec rugæ auctoritatem repente arripere possunt, sed honeste acta superior ætas fructus capit auctoritatis extremos. Auaritia senilis, quid sibi velit non intelligo. Quid enim absurdius esse potest, quam quo minus restat viæ, eo plus viatici quærere? Frustra sperat adolescens, vel promittit se diu victurum. Quid enim stultius, quam incerta pro certis habere? quoniam enim illaqueas multo plures, quam Senectus habet mortis casus? facilius enim in morbos, adolescentes incidunt, grauius ægrotant, tristius curantur. In hoc enim melioris conditionis est senex, quia quod sperat adolescens, ipse consecutus est. Ille vult diu viuere, iste diu vixit, quamquam mihi quidem nec diuturnum videtur quicquam, in quo est aliquid extremum. Cum enim id aduenit tunc id quod præterijt effluxit. Hoc tantum remanet, quod virtute & rectè factis quisque consecutus est. Mors etiam contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura, & ideo grauis. Senibus vero venit tanquam sponte, nulla vi adhibita; & ideo leuis. Sicut ergo poma ex arboribus, si cruda sunt, vi euelluntur, si matura & cocta decidunt, sic vis adolescentibus vitam aufert: Senibus maturitas. Non est lugenda mors, quam immortalitas consequitur. Meditatum debet esse ab adolescentia, vt mortem negligamus, sine qua meditatione, tranquillo animo nemo esse potest, cum certissimè sit moriendum, & quo tempore incertum. Cum in his inclusi corporis compagibus sumus, munere quodam necessitatis, & graui opere perfungimur; est enim animus cælestis ex altissimo domicilio depressus, & quasi dimissus in terram, locum diuinæ naturæ æternitatique contrarium.

Pulchrum simile.

Mors certa sed quando nescitur.

Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur, neciem vixisse pœnitet; qui ita vixit, vt non frustra natum se existimet, & ex hac vita discedit tanquam ex hospitio non ex domo: *Commorandi enim diuersorium natura nobis dedit, non habitandi.*

Iusti libenter moriuntur.

O præclarum diem, cum ad illud diuinum animorum concilium cœtum proficiscar. Cumque ex hac turbæ colluuione discedam, proficiscor enim ad viros sapientes, & ad Catonem meum præcipuè, cuius corpus à me crematum est, quo nemo vir melior natus est, nemo pietate præstantior.

Flosculi de Oratore.

CAP. XVIII.

Laus memoriæ.

IDem in lib. de Oratore. Memoria est Thesaurus omnium rerum, qui nisi custos inuentis cogitatisque rebus adhibeatur, omnia si præclara fuerint, in Oratore sunt peritura. In hoc maximè bestijs præcellimus, quod inter nos loquimur, & sensum verbis exprimere possumus. Quis ergo iure non miretur, & in eo laborandum esse arbitretur, vt in quo homines maximè bestijs, in hoc hominibus ipsis antecellant? Ingenium autem propter celeres motus, & vberes, ad cogitandum & loquendum maximam vim affert ad perorandum. Quicquid autem est in quo in dicendo offenditur, illud etiam ea, quæ laudanda sunt obruit. Qui etiam optimè dicit, maximè dicendi difficultatem variosque euentus orationis, expectationemque hominum pertimescit. Quod in multis aduertere soleo, & in meipso etiam sæpissimè experior, vt & exalbescam in principijs dicendi, & tota mente atque artubus omnibus contremiscam.

In quo homo differt à bestijs.

In dicendo quanta interdum difficultas.

Historia est temporum testis, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis.

Historia quid.

Flosculi de Parodoxis.

CAP. XIX.

IDem in lib. de Paradoxis. Non expletur vnquam neque satiatur sitis cupiditatis, nec solum augendi quæ habent libidine, cruciantur homines, sed etiam amittendi metu. Cum tibi Deus, vel mater omnium Natura dederit animum, quo nihil est præstantius, nihil diuinius, sic teipse proijcies atque prosternes, vt nihil inter te & pecudem interesse putes.

Auaritia nunquam dicit sufficit.

Voluptas, quo maior est, eo magis animum à sede sua & statu dimouet.

Quid est igitur (quæret aliquis) bonum? Si quid rectè fit & honeste & cum virtute id beneficri dicetur. Quod rectum & honestum & cum virtute est, id solum opinor bonum.

Quid est bonum.

Nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile, nihil tam horridum & incultum, quod non splendescat oratione. O qui te beatum, qui te florentem putas, te miseriæ, te ærumnæ premunt, te tuæ libidines torquent, tu die noctuque cruciaris, cui nec satis est, quod est; & idipsum non diu futurū sit, times; te conscientiæ stimulant maleficiorum tuorum, te metus examinant iudiciorum atque legum. Sicut improbo, & stulto, & inerti nunquam bene esse potest; sic bonus vir, & sapiens, & fortis, miser esse non potest. Quicquid est laudabile, idem & beatum & florens, & expetendum videri debet. Non peccata rerum euentu, sed vitijs omnium metienda sunt. Nihil meum vel cuiusquam alterius est, quod non auferri vel amitti potest. Omnis sapiens liber, omnis stultus seruus. Cui libere imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? refrænet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, auaritiam coerceat, cæteras animi labes repellat. Tunc incipiat imperare, cum ipse improbissimis dominis, dedecori, ac turpitudini parere desierit. Quid est libertas, potestas viuendi vt velis? Quis autem viuit vt vult, qui rectè viuit, qui gaudet officio, qui nec legibus, quidem propter metum paret, sed eas sequitur, & colit: qui nihil facit, vel dicit, vel cogitat, nisi libenter ac libere. Soli igitur sapienti conuenit, vt nihil faciat inuitus, nihil dolens, nihil coactus. Cum seruitus, sit obedientia fracti animi atque abiecti & arbitrio suo carentis: Quis neget omnes leues, omnes cupidos, omnesque improbos esse seruos. Nunquid ille liber est, cui mulier imperat? cui leges imponit? præscribit? vetat quod ei videtur? nec ille imperanti aliquid negare potest, vel audet recusare. Poscit, dandum est, vocat, veniendum, eijcit, est abeundū, minatur extimescendum; ego istum non modo seruum, sed etiam nequissimum seruum appellandum puto, licet amplissima familia natus sit. Non æstimatione census, sed victu & cultu terminatur pecuniæ modus. Non esse cupidum pecuniæ sed contentum suis rebus maximæ sunt atque certissimę diuitiæ. Si isti callidi rerum æstimatores, prata & areas quasdam magni æstimant, quod huic generi possessionum quasi nocere non potest, quia neque naufragio, neque incendio amitti possunt, quanti æstimanda est virtus, quæ nec ei eripi, nec subripi potest, quæ neque incendio neque naufragio amittitur, quia qui præditi sunt, soli diuites sunt. Soli enim possident res fructuosas, & sempiternas, solique quod est proprium diuitiarum rebus suis contenti sunt. Mors terribilis est his quorum cum vita omnia extinguuntur, non his quorum laus emori non potest. Omnis animi debilitas, & humilis, & fracta tumiditas seruitus est. Animus hominis non arca, diues appellari solet.

Simile.

Sapiens nihil facit inuitus.

Cui mulier imperat nequissimus seruus appellandus est.

Virtus post fata superstes.

Nota pro diuitibus.

Flosculi Philippicarum eius.

CAP. XX.

IDem in Philippica prima. Nos nobiles magna quædam spectare decet, non pecuniam quidem, non opes violentas, & minime ferendam potentiam, sed charitatem ciuium & gloriam concupiscere.

Idem in secunda. Quod est aliud beneficium latronum nisi vt commemorare possint, his se dedisse vitam quibus non ademerint, quamuis homines, in turbidis rebus sint, tamen si vere homines sunt, interdum animis relaxantur. Nullum armatorum est præsidium; charitate & beneuolentia ciuium oportet esse septum non armis. *Male parta, male dilabuntur.* Nomen certè pacis dulce est, & ipsa res salutaris, nec est aliud quam tranquilla libertas. Sicut quidam morbo aliquo ob stuporem sensus, suauitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi & auari veræ laudis gustum non habent.

Idem in quinta. Omnia alia incerta sunt, caduca & mobilia, virtus est vna altissimis infixa radicibus, quæ nulla vi labefactari potest, nec dimoueri loco.

Idem in sexta. Per omnia malum nascens facile opprimitur, inueteratum plurimum fit robustius.

Idem in octaua. Turpis fuga mortis, omni morte peior est.

Idem in nona. Maioris consilij est præuidere ne quid triste accidat, sed animi non minoris fortiter ferre si euenerit, quo maior est vis animi quàm corporis, eo grauiora sunt mala, quæ animo concipiuntur, quàm quæ corpore feruntur. Miserior ergo est qui in se suscipit scelus, quam qui alterius facinus suscipere cogitur. Lex nihil aliud est, quàm recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, & prohibens contraria.

Idem in 12. Cuiusuis hominis est errare, nullius autem nisi insipientis, in errato perseuerare. Posteriores enim cogitationes (vt aiunt) solent esse sapientiores. Optimus est portus pereunti, mutatio consilij.

Idem in 13. Id licere dicimus, quod legibus, quod more maiorum, & institutis conceditur: neque enim quod quisque potest, id ei licet; aut vero si nemo obstat, propterea permittitur.

Idem in 14. Breuis à natura nobis data est vita; sed memoria bene actæ vitæ sempiterna. Quod si non esset longior, quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus, periculis, ad summam laudem gloriamque contenderet.

Flosculi Rhetoricarum eius.

CAP. XXI.

IDem in prologo Rethoricarum. Sapientia sine eloquentia parum prodest; eloquentia vero sine sapientia, nunquam prodest: sed plerumque nimium obest. Cum homines multis in rebus humiliores, & inferiores sint bestijs, hac in re maxime bestijs præstare videntur, quod loqui possunt. Quare præclarum mihi quiddam videtur adeptus, qui in ea re hominibus antecellit, qua in re homines bestijs præstant.

Idem in Rhetorica prima. Partes orationis Rhetoricæ sunt sex, scilicet, *Partes orationis.*

Exordium, Narratio, Partitio, Confirmatio, Reprehensio, Conclusio.

Exordium est oratio animum auditoris idoneè ad reliquam comparans dictionem. Quod eueniet si eum beneuolum, attentum, docilemque fecerit. Beneuolentia quatuor ex locis comparatur, scilicet à nostra, ab aduersariorum, & à iudicum persona, & à causa ipsa vnde agitur. Attentos auditores facimus, si ea quæ dicturi sumus noua, & magna, & vtilia esse demonstramus, & nos breuiter causam nostram expositnros pollicemur. Et nos breuiter dociles eos facimus, si aperte ac breuiter summam causæ exponimus. Cumque docilem velis facere; simul & attentum facias, oportet; nam is maximè docilis est, qui attentissimè audire paratus est. *Exordium*

Narratio est rerum gestarum, aut vt gestarum expositio, ad quam oportet habere tria, scilicet vt sit breuis, & probabilis, & aperta. Multos autem imitatio breuitatis decipit, vt cum breues se esse putent, longissimi sint, cum dent operam vt res multas breuiter, non vt paucas dicant. *Narratio*

Partitio illustrem & perspicuam totam facit orationem. Huius partes, sunt duæ, vna, quæ quid cum aduersarijs conueniat, & quid in controuersia relinquatur, ostendit; ex qua certum quiddam designatur auditori, in quo animum debeat habere occupatum. Altera in qua earum rerum de quibus dicturi sumus breuiter expositio ponitur distributa. Ex qua conficitur vt certas res animo teneat auditor, quibus dictis intelligat fore peroratum. Et hæc debet habere tria scilicet absolutionem, & breuitatem, & paucitatem. *Partitio*

Confirmatio est per quam augmentando nostræ causæ fidem, & auctoritatem, & firmamentum adiungit oratio. *Confirmatio.*

Reprehensio est, per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut alleuiatur. *Reprehensio*

Conclusio est totius orationis exitus, & determinatio. *Conclusio*

Rerum expetendarum tria sunt genera: vnum quod sua vi nos allicit ad se, non emolumento aliquo captans, sed sua dignitate trahens, vt virtus, scientia, veritas. Aliud quod non propter suam vim & naturam sed propter fructum & vtilitatem petendum est, vt pecunia. Tertium ex horum partibus iunctum scilicet quod & sua vi & dignitate nos ducit, & posse quandam vtilitatem gerit, ex quo magis expetatur, vt amicitia: In primo genere sunt honesta, in secundo vtilia, in tertio ea quæ partem honestatis continent, partem vtilitatis; sed in meliorem partem vocabuli conferantur, & honesta nominentur. Ex his conficitur, vt appetendarum rerum partes, sint honestas, & vtilitas: vitandarum autem turpitudo, & inutilitas.

Item ex eodem.

CAP. XXII.

HOnesti autem partes duæ sunt, quarum altera simplex, altera iuncta, id est, vna propter se ex toto appetitur, altera ex aliqua parte propter se, ex altera propter vtilitatis fructum. In primo genere omnes res vna vi atque vno nomine virtus amplectitur. Nam virtus est habitus, animi naturæ modo rationi consentaneus, & habet quatuor partes scilicet Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam.

Prudentia est rerum bonarum & malarum scientia, cuius partes, sunt Memoria, Intelligentia, Prouidentia. *Prudentia partes.*

Memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerunt. *Memoria.*

Intelligentia est, per quam perspicit animus ea quæ sunt. *Intelligentia*

Prouidentia est, per quam futurum aliquod videtur antequam factum est. *Prouidentia*

Iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Huius initium à natura profectum est, deinde quædam in consuetu- *Iustitia*

dinem ex vtilitatis ratione venerunt, postea verò res, & natura profectas, & à consuetudine probatas, legum metus, & religio sanxit.

Ius naturæ *Ius* naturæ est quod non opinio genuit, sed quædam innata vis nobis inseruit, vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem.

Religio *Religio* est, quæ superioris naturæ, cuiusdam (quam diuinam vocant) curam ceremoniamque affert.

Pietas *Pietas* est, per quam sanguine coniunctis, patriæque beneuolis officium, & diligens cultus tribuitur.

Gratia *Gratia* est, in qua amicitiarum & alterius officiorum memoria, & alterius remunerandi voluntas continetur.

Vindicatio *Vindicatio* est per quam vis, & iniuria, & omne effuturum defendendo, aut vlciscendo propulsatur.

Obseruantia *Obseruantia* est per quam ætate, aut sapientia, aut dignitate aliqua antecedentes veneramur, & colimus.

Veritas *Veritas* est, per quam operam damus, ne quid aliter fiat aut factum vel futurum sit quàm confirmauimus.

Ius consuetudinis. *Ius* consuetudinis est, quod voluntate omnium, sine lege, vetustas comprobauit. Quod genus est pactum, par, iudicatum.

Pactum *Pactum* est quod in aliquos conuenit.

Par *Par* quod inter omnes æquabile est.

Iudicatum *Iudicatum* est, de quo alicuius, aut aliquorum sententijs iam constitutum est.

Ius Legis *Legis ius* est, quod in scripto quod populo expositum est, vt obseruetur, continetur.

Fortitudo *Fortitudo* est, considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Huius partes, sunt Magnificentia, Fidentia, Magnificentia, Perseuerantia.

Magnificentia. *Magnificentia* est rerum magnarum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione cogitatio atque administratio.

Fidentia *Fidentia* est, per quam magnis, & honestis in rebus multum ipse animus in se fiduciæ certa cum spe collocauit.

Patientia *Patientia* est honestatis, aut vtilitatis, causa rerum arduarum ac difficilium, voluntaria aut diuturna perpessio.

Perseuerantia. *Perseuerantia* est, in ratione bene considerata stabilis, & perpetua permansio.

Temperātia. *Temperantia* est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi, firma, & moderata dominatio. Cuius partes sunt, Continentia. Clementia, Modestia.

Continentia *Continentia* est, per quam cupiditas, consilij gubernatione regitur.

Clementia *Clementia* est, per quam animi temere in odium alicuius inuectio concitata retinetur.

Modestia. *Modestia* est, per quam pudor honestus; claram, & stabilem comparat auctoritatem. Hæc omnia propter se solum vt nihil addatur emolumenti petenda sunt.

Item ex eodem.

Cap. XXIII.

PRopter se autem vitanda sunt non modo ea quæ his contraria sunt vt fortitudini ignauia, iustitiæ iniustitia: Verumetiam illa quæ propinqua & finitima esse videntur. Vnicuique enim virtuti finitimum vitium reperitur, vt audacia fidentiæ, Pertinacia perseuerantiæ, superstitio religioni, & huiusmodi.. In secundo autem genere honesti scilicet quod partim dignitate sui partim nos vtilitate allicit, sunt hæc scilicet gloria, dignitas, amplitudo, amicitia.

Gloria *Gloria* est frequens fama de aliquo cum laude.

Dignitas *Dignitas* est alicuius honesta & cultu, & honore, & verecundia digna auctoritas.

Amplitudo *Amplitudo* est potentiæ vel maiestatis, vel aliquarum copiarum magna abundantia.

Amicitia *Amicitia* est voluntas erga aliquem bonarum rerum illiusipsius causa, quem diligit cum pari voluntate.

Vtilitatis autem duæ sunt partes scilicet incolumitas, & potentia.

Incolumitas *Incolumitas* est salutis tuta & integra conseruatio.

Potentia est ad sua conseruanda, & alterius obtinenda, idonea rerum facultas.

Tria genera Causarum. *Idem in Rhetorica secunda.* Tria sunt genera causarum, quæ recipere debet orator scilicet Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale.

Demonstratiuum. *Demonstratiuum* est, quod tribuitur in alicuius certæ personæ laudem vel vituperationem.

Deliberatiuum. *Deliberatiuum* est positum in consultatione, quod habet in se suasionem & dissuasionem.

Iudiciale *Iudiciale* est quod in controuersia positum est, quod habet accusationem, aut petitionem cum defensione. Oportet autem in oratore esse Inuentionem, Dispositionem, Elocutionem, Memoriam, Pronunciationem. Inuentio autem in sex partes orationis consumitur, scilicet Exordium, Narrationem, Diuisionem, &c. de quibus supra.

Flosculi Tusculanarum eius.

Cap. XXIV.

Optima natura quæ IDem in li. 1. Honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloriæ. Quæ melior in hominum genere natura, quàm eorum qui se natos ad homines iuuandos, & conseruandos arbitrantur. Nemo vnquam sine magna spe immortalitatis, se pro patria offerret ad mortem: & nescio quomodo inhæret mentibus, quasi sæculorum quoddam augurium futurorum: idque in maximis ingenijs & altissimis animis, & maxime existit & apparet facillime; quo quidem dempto, quis tam amens esset, qui semper in laboribus, & periculis viueret.

Ne sutor vltra crepidam. *Græcorum* prouerbium est; *quam quisque norit artem, in hac se exerceat.* Nulla est celeritas, quæ possit cum animi celeritate contendere. Qui si permaneret incorruptus sibique similis indagator, necesse est vt ita feratur, vt penetret & diuidat omne cœlum hoc, Eaque ei demum sedes naturalis erit, cum ad sui simile penetrauerit, in quo nulla re egens aletur, & sustentabitur eisdem rebus, quibus astra sustentantur. Cumque corporis facibus, ad omnes cupiditates inflammari soleamus, profectò beati erimus, cum corporibus relictis, & cupiditatum & emulationum expertes fuerimus, totosque nos in contemplandis rebus, aspiciendisque proponemus: quia etiam natura inest in mentibus nostris insatiabilis quædam cupiditas veri viuendi qua præcipuè visione fruentur, qui tunc etiam has terras incolentes caligine circumfusi erant, tamen acie mentis conspicere cupiebant.

Philosophia mortis meditatio. *Tota* Philosophorum vita (vt ait Cato) commentatio mortis est, nam quid aliud agimus cum à voluptatibus corporis; & à re familiari, quæ est ministra corporis; & à Reipublicæ negotijs animum seuocamus; nisi quod ipsum ad se vocamus, maximeque à corpore abducimus, secumque esse cogimus: animum autem à corpore secernere nihil aliud est, quam mori discere. Hæc ergo mihi crede, commentemur, nosque à corpore seiungamus, id est mori consuescamus.

Magni refert, quali in corpore animi locati sunt, nam multa è corpore existunt, quæ mentem acuant, multa quæ obtundant: vnde Aristote. ait. Omnes ingeniosos melancolicos esse, & ego me tardiorem esse moleste non feram.

Item ex eodem.

CAP. XXV.

IDem in 2. libro. Qui non modo, quia necesse mori est, verumetiam quia nihil mors habet, quod sit horrendum, mortem non timet, magnum sibi præsidium ad beatam vitam comparat: consuetudinis maxima vis est. *Idem in 3. lib.* Natura paruulos dedit nobis igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque deprauantes, sic restinguimus, vt nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingenijs nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura produceret. Nunc autem simul vt editi in lucem, & suscepti sumus, in omni continuò prauitate, & opinionum peruersitate versamur, vt pene cū lacte nutricis errorem suxisse videamur. Homo qui in summa vanitate versatur, nullam effigiem eminentem virtutis, sed adumbratam imaginem gloriæ consectatur. Est enim gloria solida quædam res, & expressa non adumbrata. Ista est consentiens laus bonorum, vox incorrupta bene iudicantium de excellenti virtute. Hæc virtute resonat tanquam imago gloriæ. Quæ quia rectè factorum comes est, non est bonis viris repudianda. Illa autem quæ se imitatricem eius esse vult, temeraria atque inconsiderata, plerumque vitiorum laudatrix; fama popularis simulatione honestatis formam eius corrumpit: animus æger (vt ait Ænnius) semper errat, nec pati nec perpeti potest, cupere nunquam desinit.

Animus æger tanquam cæcus.

Quemadmodum Misericordia est ægritudo ex rebus alterius aduersis, sic inuidentia ægritudo ex alterius rebus secundis.

Stultitiæ proprium est aliorum vitia cernere, suorum obliuisci.

Ex eodem in li. 4.

CAP. XXVI.

AMplissima est omnium artium bene viuendi disciplina, quam vita magis, quàm literis, quidam prosecuti sunt. Natura omnes ea quæ bona videntur sequuntur fugiuntque contraria. Voluntas autem quæ, quid cum ratione desiderat, sic enim eam Stoici definiunt, quam putant esse in solo sapiente. Quod autem rationi aduersa, vehementius incitata est libido, vel cupiditas est effrenata, quæ in omnibus stultis inuenitur.

Metus quid. Metus est opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur: quæ facit recessum animi quendam, & fugam. Opinatio est imbecilla assensio.

Inuidentia Inuidentia est ægritudo suscepta propter alterius res secundas, quæ nihil noceant inuidenti.

Misericordia Misericordia est ægritudo ex miseria alterius, vel iniuria laborantis.

Desperatio Desperatio est ægritudo sine vlla rerum expectatione meliorum.

Pigritia Pigritia est metus consequentis laboris.

Malitia Malitia est voluptas ex malo alterius, sine emolumento suo.

Ira Ira est libido puniendi eum, qui fecisse videtur iniuriam.

Odium Odium est ira inueterata.

Inimicitia Inimicitia est ira vlciscendi tempus obseruans.

Discordia Discordia est ira acerbior intimo odio, & corde concepta.

Intemperantia Omnium perturbationum fontem dicunt esse Intemperantiam, quæ est à recta ratione defectio, sic auersa à præscriptione rationis, vt nullo modo appetitiones animi contineri & regi queant.

Auaritia Auaritia est opinio vehemens, de pecunia quasi valde expetenda sit, inhærens, & penitus insita.

Fortitudo Fortitudo est affectio animi legi summæ in perpetiendis rebus obtemperans. Vel obseruatio stabilis iudicij in eis rebus, quæ formidolosæ videntur subeundis, & repellendis, vel scientia rerum formidolosarum contrariarumque, aut omnino negligendarum conseruans earum stabile iudicium, vel breuius (vt ait Grysippus) Fortitudo est scientia rerum perferendarum, vel affectio animi in patiendo ac perferendo summæ legi sine timore parens. Flagidj principium est (vt ait Ænnius) inter ciues nudare corpora.

Ex eodem.

CAP. XXVII.

IDem in li. 5. Non sunt ea bona dicenda nec habenda, quibus abundantem licet esse miserrimum. Tardis mentibus, virtus non facile committitur. Sapientis proprium est nihil, quod pænitere posset, facere, nihil inuitus, sed splendide, constanter, grauiter, honeste omnia, nihil expectare ita quasi certo futurum, nihil cum acciderit admirari suis stare iudicijs. Stoici finem bonorum esse senserunt congruere naturæ, & cum ea conuenienter viuere. Si quædam etiam suauiora natura desidere, quàm multa ex terra arboribusque gignuntur cum facili copia cum suauitate præstantia? adde integritatem valitudinis, quæ continentiam in victu consequitur & confert, suadentes, ructantes, refectos epulis tanquam opimos boues, tunc intelliges, qui voluptatem maximè sequuntur, eos minimè consequi. Quid dulcius ocio literato? Leuiculus sane noster Demostenes, qui illo susurrio se delectari dicebat, consitentis mulierculæ (vt mos est in Græcia) hic est ille Demostenes. Quid hoc leuius? si orator ille tantus apud alios videlicet loqui didicerat; non multum ipse secum.

De legibus, & de fine boni & mali.

CAP. XXVIII.

Lex quid. IDem de legibus, li. 1. Lex est summa ratio insita naturæ, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibet quæ contraria. Nihil præstabilius, quàm plane intelligi nos ad iustitiam esse natos, nec opinione sed natura constitutum esse ius. Si quomodo natura sit iudicio homines humani nihil à se alienum putarent, colerentur ius æque ab omnibus; sed tanta est corruptio malæ consuetudinis, vt ab ea extinguantur tanquam igniculi à natura dati, & confirmentur vitia contraria. Lex est recta ratio imperandi ac prohibendi; quam qui ignorat, iniustus est, siue scripta sit vspiam, siue nusquam.

Iustitia est obtemperantia legibus scriptis, institutisque populorum. Virtus est perfecta ratio eius, quod certè à natura inest; idipsumque iustissimum est, iustitiæ mercedem non quærere. Non est viri boni errare, & diligere quod per se non est diligendum.

Idem in 2. li. Hanc video sapientissimorum sententiam fuisse, legem non hominum ingenijs excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quoddam, quod vniuersum mundum regeret; imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem illam & vltimam esse dicebant omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei, ex qua illa lex, quam de humano genere dederunt rectè laudata est.

Idem in lib. 3. Et qui bene imperat, paruerit aliquando necesse est: & qui modeste paret; videtur quod aliquando imperare dignus esset.

Idem de boni & mali fine li. 1. Nemo voluptatem, quia voluptas sit, aspernatur, neque dolorem, quia dolor est consectatur. Denique aut voluptates omittuntur maiorum voluptatum adipiscendarum causa, aut dolores suscipiuntur, maiorum dolorum effugiendorum gratia.

Idem in tertio. Omnia officia eo referri oportet, vt adipiscamur principia naturæ.

Idem in li. 4. Vna voluptas multis obscuratur in vita voluptaria.

Idem in li. 5. Virtus rationis definitæ absolutio desitur.

De cæteris eiusdem libris.

CAP. XXIX.

IDem de natura Deorum li. 1. Multa sunt incommoda in vita, quæ sapientes commodorum compensatione leniunt; stulti nec vitare venientia, nec ferre præsentia possunt. Omnibus fere in rebus, quid non sit, quã quod quid sit citius dixerim. Ægyptij nullam belluam nec ob aliquam vtilitatem, quam ex ea caperent consecrauerunt. Nihil est virtute amabilius, quam qui adeptus fuerit vbicunque gentium erit, vt à nobis diligatur. Amicitiam si ad fructum nostrum referimus, & non ad illius commodum, quem diligimus, non est amicitia, sed mercatura quædam vtilitatum suarum. Prata & arua & pecudes hoc modo diliguntur, quod ex eis fructus capiuntur, hominum autem charitas, gratuita est.

Amicitia quomodo mercatura.

Idem in 2. li. Quid tam perspicuum cum cœlestia contemplamur, quam esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur. Ad considerandum qualis sit natura Deorum, nihil difficilius, quàm à consuetudine oculorum mentis aciem abducere.

Idem in 3. lib. Versutos eos appello, quorum celeriter mens versatur.

Idem de diuinatione li. 1. Omnibus in rebus temeritas in assentiendo errorque turpis est. Si quis mortalis colligationes omnium causarum animo prospicere posset, nihil eum profecto falleret.

Idem in 2. Causarum ignoratio in re, nouam mirationem facit. Quod autem crebro videt quis non miratur, etiam si cur fiat nescit?

Idem in fato. Ad animorum motus voluntarios, non est requirenda externa causa. Motus enim voluntarius eam naturam continet in se, vt sit in nostra potestate, nobisque pareat.

Idem de creatione mundi. Parentem vniuersitatis huius inuenire difficile est, & cum iam quis eum inuenerit, iudicare in vulgus, nefas est.

Idem in Dialogo ad Hortensium. Omnis cogitatio multis est obstricta difficultatibus, est enim & in ipsis rebus obscuritas, & in iudicijs nostris infirmitas. Est animorum ingeniorumque naturale, quasi pabulum quoddam contemplatio naturæ. Nulla virtus esse potest, nisi gratuita sit. Nam quæ voluptate quasi mercede aliqua ad officium impellitur, non est virtus, sed fallax quædam simulatio, ac imitatio virtutis.

Idem de partitione orationis. Communia quasi quinque lumina orationis sunt hæc. Dilucidum, breue, probabile, illustre, suaue.

Idem in li. de Academicis. Inepte quis Mineruam docet.

De orationibus eiusdem.

CAP. XXX.

CIcero in oratione sua pro Marcello. Ille vero fortunatus est ex cuius salute non minor pene ad omnes, quàm ad ipsum lætitia peruenerit. Nulla corporis tanta vis est, quæ non ferro ac viribus debilitari, frangique possit: animum vero vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium non modo extollere iacentem, sed etiam ampliare eius pristinam dignitatem: hæc qui fecerit non ego eum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.

Quis simillimus Deo?

Iracundia consilio inimica est, & Victoria natura insolens, ac superba est. Ipsam Victoriam vicisse videtur, qui ea quæ illa adepta est victis remisit.

Idem in oratione pro Ligario. Nihil est tam populare, quàm bonitas. Nulla de virtutibus plurimis mirabilior nec grauior misericordia, homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quàm hominibus dando. Nihil habet Fortuna maius, quam vt possit: nec Natura melius, quàm vt velit seruare quam plurimos.

Idem pro diuinatore. Nemo fere est quæ sui periculi iudex, non sibi se æquiorem quàm reo præbeat.

Idem pridie quàm iret in exilium. Officium liberale est, serere beneficium, vt possis metere fidei fructum. Nemo tam facinoros[illegible]entus est vita, vt non tantùm pijs iudicium sente[illegible]s conuinceret; quàm supplicijs, addiceretur. Multorum animus vultu, multa flagitia parietibus teguntur, sed hæc obstructio nec diuturna est, nec obducta, vt curiosis oculis prospici non possit. Quis vnquam tam crudelis in aliquem fuerit, vt prohiberet eum aut sibi mereri, aut cæteris supplicare, Præsentes fructus negligamus, posteritatis gloriæ seruiamus, spernemus, quod nolumus, quod acciderit feramus.

Idem pro Gælio. Illud te esse admonitum volo, primum, vt qualis es talem te homines existiment, & vt quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate seiungas. Deinde ne ea in alterum dicas, quę cum tibi falso responsa sint, erubescas.

Item ex eodem.

CAP. XXXI.

IDem de Catelina. Habuit ille permulta maximarum non expressa signa, sed adumbrata virtutum, vtebatur hominibus improbis, & quidem optimis viris se deditum esse simulabat. Nunquam tale monstrum in terris vllum fuisse puto, tam contrarijs diuersisque & inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusque conflatum. Quis enim clarioribus viris quandoque iucundior? Quis turpioribus coniunctior? Quis ciuis aliquando melior? Quis hostis ciuitati deterior? Quis in voluptatibus inquinatior, in laboribus patientior? Quis in rapacitate auarior? Quis in largitione effusior? Illud quoque in eo erat mirabile, naturam suam versare & regere ad tempus atque huc & illuc torquere & flectere: cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauiter, cum iuuenibus comiter, cum facinorosis audacter, cum luxuriosis luxuriosè viuere. Multos vidi & audiui, qui cum totam adolescentiam voluptatibus dedissent, sed tandem ad frugem bonam recepisse: grauesque homines atque illustres fuisse. O magna vis veritatis: quæ contra omnium ingenia calliditate solertia, contraque fictas omnium insidias facile per seipsam se defendit.

Idem cum gratias egit populo. Bona valetudo iucundior est his, qui è graui morbo recreati sunt, quàm illis, qui nunquam ægro corpore fuerunt: omnia desiderata magis, quàm assiduè percepta delectant.

Idem de domo sua. Est quidem modus religionis, nimium esse supestitiosum non oportet. Caduca sunt hæc, & mobilia non virtutis atque ingenij sed fortunæ & temporum munera, quorum non tam facultas, & copia extendenda est, quam in vtendo ratio, & in carendo patientia.

Idem de prouincijs consularibus. Homo is non solum gratus esse debet, qui accipit beneficium, sed etiam is cui potestas accipiendi fuit.

Idem de responsis Aruspicij. Miserior es cum in omnem fraudem oculis raperis, quam si omnino oculos non habueris.

Idem pro Cornelio Balbo. Est hæc sæculi malitia quædam atque labes virtuti velle inuidere, ipsumque florem dignitatis infringere. Vsus assiduus vni rei deditus, & ingenium & artem sæpe vincit,

Idem inuectiua in Catilinam præsentem. Iam tecum sic loquar, vt non odio promotus videar quo debeo, sed vt misericordia quæ tibi nulla debetur, neque enim is es vt aut pudor à turpitudine aut metus à periculo, aut ratio te à furore reuocauerit.

Idem in eundem absentem. Non intelligo cur minore quidam dolore perituros, si cum multis, quàm si soli pereant accipiant?

Idem vt interficiantur deprehensi. Nequaquam turpis mors viro forti potest accidere.

Idem in Acbonimum. Omnino nulla est causa cuiquam, iusta arma contra patriam capiendi.

Author. Hæc de libris Ciceronis ad præsens excerpta sufficiant.

De inuectiuis Salustij & Ciceronis ad inuicem.

Cap. XXXII.

HVic quoque contemporaneus fuit Salustius, vt patet superius, vbi dictum est, quod fuit eiusdem inimicus; vnde & scripserunt inuectiuas ad inuicem. Scripsit etiam Salustius, de bello Catelinario librum vnum. De Iugurthino lib. 1. de quibus omnibus hæc pauca excerpsi.

Dicta Salustij.

Salustius contra Tullium. Homo leuissimus supplex inimicis, contumeliosus amicis, nemini fidus; Senator leuissimus, patronus mercenarius, cuius nulla pars corporis, à turpitudine vacat, lingua vana, manus rapacissimæ, gula immensa, pedes fugaces, & quæ honestè nominari non possunt inhonestissima ea maximè.

Tullius contra Salustium. Non qui ita viuit vt tu aliter ac tu loqui potest, nec qui ita illo quopiam sermone vtitur vita honestior est. Sæpe vidi grauius offendere animos auditorum, eos qui aliena vitia apertè dixerunt, quam eos qui commiserunt.

Flosculi Salustij in Catelinario.

Cap. XXXIII.

IDem in Catelinario. Priusquam incipias consulto, vbi consulueris mature opus est facto.

Fortuna simul cum moribus immutatur.

Multos pessima ac diuersa inter se mala Luxuria atque Auaritia vexant.

Regibus boni quam mali suspectiores sunt, semperque his virtus aliena formidolosa est.

Optimus, quisque facere mauult, quam dicere.

Virtuti omnia parent.

Auaritia bonas artes subuertit.

Auaritia fidem & probitatem cæterasque bonas artes subuertit, & pro his superbiam & crudelitatem, Deum negligere, omniaque venalia habere edocuit.

Secundæ res etiam sapientum animos fatigant. Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens amauit, vel concupiuit. Hæc quasi malis venenis imbuta, corpus animumque virilem effeminat; semper infinita, insatiabilisque est, neque copia, neque inopia minuitur.

Adolescentum animi molles, & ætate fluxi, haud difficile capiuntur.

Idem velle, & idem nolle, ea demum vera est amicitia.

Si quis etiam à culpa vacuus in amicitiam prauorum inciderit, quotidiano vsu atque illecebris facile par, similisque cæteris efficitur.

Nulli mortalium iniuriæ suæ paruæ videntur, alia alijs licentia est.

Qui enim demissi in obscuro vitam agunt, si quid deliquerint pauci sciunt, nam Fama & Fortuna eorum pares sunt: qui verò magno imperio prædití, in excelso ætatem agunt, facta eorum cuncti mortales nouerunt. Itaque in maxima fortuna minima licentia est, & quæ apud alios iracundia dicitur, hæc in imperio crudelitas appellatur.

In luctu atque miseriis mors ærumnarum requies est cruciatus.

Quomodo conueniet te in minore negocio legem timere, si eam in maiore neglexeris.

Iam pridem rerum vera vocabula amisimus, quia bona aliena largiri liberalitas; malarum rerum audacia fortitudo laudatur.

Plurima maiores nostros magnos fecerunt, qui nobis nulla sunt scilicet domi industria, foris iustitia, animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. Pro his autem nos habemus luxuriam atq; auaritiam, publice egestatem, priuatim opulentiam, inter bonos & malos nullum discrimen, omnia præmia virtutis ambitio possidet, domi voluptati, foris autem pecuniæ seruitur, aut gratiæ.

Flosculi eiusdem de Iugurthino.

Cap. XXXIV.

IDem in Iugurthino. Frustra niti nec aliud fatigando nisi odium quærere extremæ dementiæ est.

Audax est imperij natura mortalium, & præceps ad explendam animi cupiditatem.

Inter mortales difficillimum est gloria inuidiam vincere.

Veros amicos neque armis cogere, neque auro parare queas, sed officio & fide parantur.

Concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.

Miserum est prius oneri esse quam vsui.

Romæ omnia venalia sunt.

Paucis carior est fides, quam pecunia. Omnes eadem cupere, eademque odisse, inter bonos amicitia, inter malos factio est.

Maius est dedecus parta amittere, quam omninò non parauisse.

Plura sunt, quæ licet grauia sint, tamen per consuetudinem pro nihilo habentur.

Bono more satius est vinci quam malo iniuriam vincere.

Post gloriam inuidiam sequi memineris.

Itaque quo clarior es vel eris, eo magis anxium ac sollicitum te esse oportet.

Animo cupienti nihil satis festinatur.

Superbia commune nobilitatis est malum.

Author. De Ciceronis atque Salustij dictis moralibus hæc ad præsens sufficiant. Nunc igitur vnde paululum horum causa digressi sumus; ad ordinem historiæ, bellorumque Cæsaris redeamus.

De fuga & nece Pompei.

Cap. XXXV.

RIchardus de bello Cæsaris. Hic namque Iulius Cæsar Gallorum gentem ferocissimam multis prælijs expugnauit. Deinde nauibus in Britanniam transuectis Romanum imperium vltra limitem videlicet. Oceanum dilatauit, quod totum intra decennium consummauit. Quo transacto, decerni sibi postulauit alterum consulatum à Senatu Romano, contradictum est à Marcello ter consule, Pompeio admittente. Deinde decretum est à Senatu, vt in vrbem nunquam nisi dimisso veniret exercitu, quod Cæsar grauiter tulit; & contractis vndique viribus, Romam hostiliter contendit, captaq; Arimino, Rauennā se cōtulit. At verò Pompeius, & omnis Romano-

Istum Richardum non inuenio, omnia tamen quæ in hoc capite dicuntur excerpta videntur lib. 6. Oros. & præcipue ex cap. 15.

rum Senatus, crescentibus Cæsaris viribus, trepidi, tanquam Italia pulsi, Græciam adierunt, Dyrrachium gerendi belli sedem eligentes. Porro Cæsar, cum iam duces contra Pompei certamina multa peregissent; tandem Romam intrauit, & ex ærario publico fractis ianuis pecuniam tulit, quam suis militibus erogauit. Interea vero apud Dyrrachium multi Reges orientis, cum auxilijs venerunt ad Pompeium: quod vt Cæsar audiuit agmine preparato, per Epirum in Thessaliam venit. Pompeius 88. cohortes ordine triplici collocauit. fueruntque in eius exercitu peditum 40. millia; equites in sinistro cornu sexingenti; & in dextro quingenti: inter quos erant Reges multi & Senatores equitesq; Romanorum plurimi. Econtra vero Cæsar similiter 80. cohortes ordine triplici disposuit, & in eius exercitu fuere non minus, quam 30. millia peditum, equites M. Sed dum vtrinque certatur, vniuersus Pompei exercitus in fugam vertitur. Cæsa sunt ibi Pompeianorum 15. millia, & centuriones 33. Pompeius ita fugiens onerariam nauim nactus in Asiam properauit, & inde per Cyprum in Ægyptum transijt, ibique statim vt littus attigit, iussu Ptolemæi adolescentis, in gratiam Cæsaris victoris occisus est.

Lege Plutarch. in Pompeio & Cæsare.
Lege Appianum lib. 2.

Qualiter Ptolemæus adolescens Cęsari repugnans perijt.

Cap. XXXVI.

TVnc Cæsar Syriam peruagatus, Alexandriam venit, vbi petentibus Alexandrinis præfatum Ptolemæum Alexandriæ Regno donauit, qui cum illico contra Cæsarem rebellauit, & bellum instruxit, in quo bello cæsa referuntur hominum 20. millia & 12. millia cum 70. longis nauibus dedita. Vnde territus Ptolemæus scapham ascendit vt fugeret; sed multis post eum in eandem insilientibus, mersus, ac necatus est: cuius dum corpus ad littus deuolutum fuisset, indicio loricæ aureæ cognitum est, quam Cæsar Alexandriæ præmisit, & sic Alexandrios ad deditionem desperatione coegit. Quibus patratis rursus Ægypti regnum Cleopatrę dedit. Deinde vero Syriam peruagatus, Pharnacem in ponto deiecit. Inde Romam secundo regressus, Dictator, & consul est appellatus. Deinde transiens in Africam omnes Pompei duces, ac nepotes debellauit; filiamque eius Pompeiam, & Faustum, & Syllam, Afraniū & Petreium interfecit. Cato vero apud Vticam sese interemit.

Orosius lib. 6. cap. 16.

Suetonius de Cæsare tribus folijs ab initio. Quæstori vlterior Hispania obuenit, vbi cum mandato populi R. iure dicendo conuentus circumiret, Gadesque venisset; animaduersa apud Herculis templum, Alexandri Magni imagine, ingemuit; & quasi pertęsus ignauiam suam, quod nihil tunc à se memorabile actum esset in ætate qua iam Alexander orbem terrarum subegisset; missionem continuo efflagitauit, ad captandas, quam primum maiorum rerum occasiones in vrbe; etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quietē stuprum matri intulisse) coniectores ad amplissimam spem incitauerunt, arbitrium terrarum orbis portendi interpretantes; *quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset quàm terra, quæ omnium parens haberetur.*

De initio imperij Cæsaris.

Cap. XXXVII.

Richardus. Denique Cæsar Romam reuersus, rerum summam ac potentiam, quam Græci Monarchiam vocant, solus sibi præsumpsit. Sic ergo in Ro. republica Imperium obtinuerunt Monarchi; & repetitum est post tempora consulum istis vni parendi. Anno ab Vrbe condita 705. ab exactis vero Regibus 780. ac pro regibus Imperatores sunt appellati.

Eusebius in chron. Primus itaq; apud Romanos Caius Iulius Cæsar singulare arripuit imperium. Cępit anno Regni Cleopatræ 3. Hircani vero 20. scilicet ætatis quintæ quingentesimo 43. mundi vero 3906. & imperauit annis fere quinque. Ab hoc Romanorum, Principes appellati sunt Cæsares. 3906.

Imperauit Cæsar vt ait Eusebius annis 4. mensibus 7.

De vita Iulij Cæsaris & peritia eiusdem in armis.

Cap. XXXVIII.

SVetonius, de xij. Cæsaribus lib. 1. Hic fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui aut etiam per somnum exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior, vt non solum tonderetur diligenter, ac raderetur; sed velleretur etiam, vt quidam exprobrauerunt: Caluitij vero deformitatem iniquissimè ferret, sæpe obtrectatorum iocis obnoxiam expertus. Ideoque & deficientem capillum renouare à vertice consueuerat. Vini quidem parcissimum ne inimici quidem negauerunt. Nam circa victum, C. Oppius adeo indifferentem docet, vt quondam ab hospite conditum oleum pro viridi appositum aspernantibus cæteris, solum etiam largius appetisse dicat; ne hospitem aut rusticitatis, aut negligentiæ arguere videretur. Eloquentia mirabili aliàs militari re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit. Reliquit & rerum suarum commentarios, de quibus Cicero sic refert. *Commentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, ac venusti, & omni ornatu orationis, tanquam veste detracta.* Armorum, & equitandi peritissimus, laboris vltra fidem patiens erat: in agmine, nonnunquam equo, sæpius pedibus, anteibat, capite detecto, seu Sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies, si flumina morarentur, nando traijciens, vel innixus inflatis vtribus, vt persæpe nuncios de se præuenerit. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quo maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto: vtebatur autem equo insigni, pedibus prope humanis, & in modum digitorum vngulis fissis: quem nec patientem sessoris alterius primus ascendit. Inclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinensque singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem. Alexandriæ, circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eodem præcipitantibus cum desilisset in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent: paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

Statura Cæsaris, forma valetudo, & corporis cura morosior.
Circa victū facilitas Cæsaris.
Scripta quæ reliquit ex testimonio Cic. qualia.
Præstantia Cæsaris in re militari.
Insignis equus Cæsaris.

Qualiter se habebat erga subditos, & erga pares.

Cap. XXXIX.

DElicta neque obseruabat omnia, neque pro modo exequebatur: sed desertorum ac sediciosorum & inquisitor, & punitor accerrimus, conniuebat in cæteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam atque victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem lasciuiendi passim permittebat: iactare solitus, *milites suos etiam vnguentatos bene pugnare posse*: nec milites eos pro concione: sed blandiore nomine *commilitones* appellabat, habebatque eos tam cultos, vt argento & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores

Studiū eius & Fides circa Clientes.

eorum essent in prælio metu damni. Diligebatque vsque adeo, vt audita clade Tituriana, barbam capillumque summiserit: Nec ante dempserit quàm vindicasset. Quibus rebus, & deuotissimos sibi & fortissimos reddidit. Apud Dyrrachium, Scæua, excusso oculo, femore & humero transfixus 120. ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextera, & abscissa, transiliuit in nauem vmbone obuios agens. Studium & fides erga clientes, ne iuueni quidem Cæsari defuerunt, amicos semper tanta fœlicitate indulgentiaque tractauit, vt Caio Oppio comitanti se per Siluestre iter, correptoque subita valetudine & in diuersorio loco, quod vnum erat, cesserit: & ipse humi ac sub diuo cubuerit. *Facilitas & indulgentia erga amicos.* Simultates è contra nullas excepit tam graues, vt vnquam non occasione oblata libens deponeret: sed & in vlciscendo natura lenissimus. *Lenitas in vlciscendo* In P. Clodium Pompeię vxoris suæ adulterum, atque eadem de causa pollutarum ceremoniarum reum testis citatus, negauit se quicquam comperisse: quamuis, & Mater Aurelia, & Soror Iulia, apud eosdem iudices, omnia ex fide retulissent. Interrogatusque cur repudiasset vxorem: *Quoniam*, inquit, *meos tam suspicione quam crimine iudico carere oportere.*

De nece Aristobuli, & exaltatione Antipatri.

Cap. XL.

C*omestor cap.12. in Historias varias.* Cæsar autem post Senatus, & Pompei fugam trans mare Ionium rebus omnibus Romaque potitus: solutum Aristobulum, cum duabus cohortibus in Syriam misit, facilè per hunc Iudæam sibi posse subiici, ratus. Verum spes Cæsaris frustrata est. Nam à studiosis Pompei, veneno periit Aristobulus, seruabaturque corpus eius melle conditum, prohibita sepultura, donec iussu Antonij in monumentis regalibus sepultus est. Occiditurque filius eius Alexander Antiochiæ, à Scipione securi percussus: superstes Antigonus cum sororibus suis, ad Ptolemæum Manei filium confugit: accepitque Ptolemæus minorem sororum Alexandram vxorem, ex qua (vt quidam tradunt) suscepit Lisaniam, Abylinæ postea Tetrarcham.

Comestor. cap.13. Postea factum est prælium in Emathia: cui interfuit Antipater, & Iudæi sub Pompeio. Qui cum redisset in Iudæam, timens Cæsaris impetum: liberos suos ad Arabas cognatos eorum transmisit. Mortuo autem Pompeio Antipater in clientelam Cæsaris se contulit, cuius virtus in prælijs cum plurimum enituisset, factus est amicus Cæsaris. Quem Cæsar Romana ciuilitate, simul & immunitate donauit, eiusque gratia, Pontificatum Hircano confirmauit. *Comestor. cap.14.* Denique Antipater ipse, procurator Iudææ declaratus est, & Regnum Hircano concessum est, ita tamen ne Rex vocaretur. Post hoc Antipater *Comestor. cap.15.* filium maiorem Phaselon Hierosolymis sub se procuratorem statuit, & Herodem Galileæ præfecit.

De presagiis mortis Cæsaris.

Cap. XLI.

S*Vetonius vt supra.* Porrò Cæsari futura cædes euidentibus prodigiis denunciata est. Paucos ante menses cum in Colonia Capua deducti lege Iulia coloni, ad extruendas villas vetustissima sepulchra* deiicerent, idque ** alias dissiccerent.* eo studiosius facerent, quod aliquantulum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant, tabula ænea in monumento, (in quo dicebatur Capys conditor Capuæ, sepultus) inuenta est, conscripta literis Græcis verbisque hæc sententia. *Prodigia cædem Cæsaris denunciãtia.* *Quandocunque ossa Capys detecta essent, fore vt Iulio prognatus manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicaretur.* Cuius rei ne quis fabulosam aut commentitiam putet, author est Cornelius Balbus familiarissimus Cæsaris.

Proximis diebus equorum greges, quos in traiiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos, & sine custode dimiserat: comperit pertinacissime pabulo abstinere, vbertimque flere. Et immolãtem Aruspex Spurinna monuit, caueret periculum, quod non vltra Martias idus proferretur. Pridie autem Idus easdem autem Regaliolum, cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem, volucres varij generis ex proximo memore prosecutæ ibidem discerpserunt. Ea vero nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare: alias cum Ioue dexteram iungere: Et Calpurnia vxor imaginata est collabi fastigium domus: Maritumque in gremio suo confodi, ac subitò cubiculi fores sponte patuerunt.

Comestor cap.16. Centesimo die ante mortem eius fulmen cecidit iuxta statuam eius in foro, & de nomine eius superscripto C literam eius capitalem abrupit: nocte præcedente diem obitus eius, fenestræ Thalami eius cum tanto strepitu apertæ sunt, vt exiliens à stratis ruituram domum æstimaret. Eadem die cum iret in capitolium, datæ sunt ei literæ indices mortis imminentis. Qui dum referretur occisus in manu eius inuentæ sunt nondum solutæ. Die sequenti apparuerunt tres soles in oriente, qui paulatim in vnum corpus solis redacti sunt, significantes, quod dominium Lucij Antonij, & Marci Antonij, & Augusti, in Monarchiam rediret. Vel potius, quod notitia trini Dei, & vnius, toti orbi futura imminebat.

De nece eiusdem, & exequiis.

Cap. XLII.

R*ichardus.* Denique Cæsar dum Reipublicæ statum iuxta morem maiorum clementer instauraret, authoribus Bruto & Cassio, in curia viginti tribus vulneribus confossus, interiit. *Mors Cæsaris.* In hac coniuratione amplius 60. ferunt conscios fuisse. Romanus itaque populus dolore stimulatur: Capitolium cum auctoribus cædis incendere voluit: apud quos etiam ita postmodum memorabilis factus est: vt omnes post eum Imperatores appellarentur Cæsares. *Suetonius vt supra.* Animaduertens Cæsar vndiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simulque sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiori parte corporis velata: atque ita tribus, & 20. plagis confossus est, vno tantummodo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Percussorum Cæsaris ferè neque triennio quisquam amplius superuixit, neque sua morte defunctus est: damnati omnes, alius alio casu periit, pars naufragio, pars prælio. *Percussorum pœna.* Nonnulli semet eodem pugione, quo Cæsarem violauerant, interemerũt. *Comestor cap.16.* Occisus est autẽ Cæsar dolo Bruti & Cassij, anno ætatis suæ 56. corpusque eius pro rostris combustum est. Statuit autem populus in foro solidam columnam lapidis Numidici 20. prope pedum, supra quam tumulatus est; quæ & Iulia dicta est. *Ex Chronicis.* Inuentæ sunt autem in manu eius literæ præcauentes de coniuratione, quas si legisset, vtique cauisset.

De Imperio Octauiani Augusti, & eius pulchritudine.

Cap. XLIII.

E*X chronicis.* Romanorum secundus regnauit Octauianus Cæsar Augustus annis 57. à quo & cæteri Romani Imperatores Augusti appellati sunt. *Octauianus Cæsar Augustus.* Cœpit anno quintæ ætatis quingentesimo 48. mundi vero. 3911. *3911.* *Hugo Floriacensis in historia ecclesiastica lib. 8.* Eo nullus Romanorum Imperatorum in bellis fælicior, nec in pace moderatior fuit. Adolescentiam tamen suam ciuilibus bellis implicuit, & Illiricam, & Pannoniam occupauit, & Sicambros & Astures Hispaniæ populos superauit: & eiusdem terræ populum Barbarum & agrestem Romanis legibus informauit. Norici quoque Dalmatæ, Mœsi, Bosroani, Thraces, Daci, & Sarmatæ, ducum eius

sunt superati virtute: sed antequam Regni Monarchiam obtinuisset, ita inter ipsum & Antonium Romana Respub. diuisa manebat, vt Augustus Italiam, & Galliam, & Hispaniam. Antonius vero Asiam. Pontumque possideret: erat autem Antonius gener eius. *Suetonius lib.2. de 12. Cæsaribus.* Fuit autem Augustus forma eximia, & per omnes ætatis gradus venustissima, quamquam omnis Lenocinij negligens, & in capite comendo tam incuriosus, vt raptim compluribus simul tonsoribus operam daret: ac modo tonderet, modo raderet barbam: eoque ipso tempore aut legeret aliquid, aut scriberet. Vultu erat aut in sermone, vel etiam tacitus adeo tranquillo serenoque, vt quidam ex primoribus Galliarum cõfessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitũ, quo minus, vt destinaret in transitu Alpium per simulationem colloquij, propius admissus in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos, quibus existimari volebat inesse quiddam diuini vigoris: gaudebatque si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorẽ solis, vultum submitteret: staturam breuem, sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur: vt non nisi ex comparatione alterius astantis procerioris intelligi posset.

Forma Augusti & corpus.

De strenuitate & peritia eius in re militari.

Cap. XLIV.

Itaque nationes male quietas ad obsequium redegit, nec vlli genti sine iustis, & necessariis causis bellum intulit. Disciplinam militarem seuerissimè rexit, ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hibernisque demum mensibus permisit vxorem interuisere. Cohortes si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pauit. Centuriones statione deserta, itidem vt manipulares, capitali animaduersione puniit: pro cætero delictorum genere variis ignominiis affecit: vt stare per totum diem iuberet ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctosque nonnunquam cum decempedis, vel cespitem portantes. Nihil autem minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque conuenire arbitrabatur. Crebro id iactans: *satis celeriter fieri, quicquid satis bene fiat.* Bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum maior emolumenti spes, quam damni metus ostenderetur. *Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes,* aiebat, *esse haureo hamo piscantibus: cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.* Vrbem neque pro maiestate imperij ornatam, & inundationibus incendiisque obnoxiam, excoluit adeo, vt iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Item sæcularibus ludis, iuuenes vtriusque sexus prohibuit nullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Impetratis à Senatu decem adiutoribus vnumquemque equitem, rationem vitæ reddere coegit: atque ex improbatis, alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitione, sed varia: notauitque aliquos quod pecunias leuioribus vsuris mutuati, grauiore fænore collocassent.

Cura in disciplina militari.

De liberalitate, & humilitate eiusdem.

Cap. XLV.

Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Sed vt salubrem magis quam ambitiosum principem scires, querentem de inopia, & caritate vini populum, seuerissima coercuit oratione, *satis prouisum* dicens à Genero suo *Agrippa, productis in vrbem pluribus aquis, ne homines sitirent.* Regna, quibus iure belli potitus est, præter pauca, aut eisdem, quibus ademerat, reddidit: aut alienigenis contribuit. Reges socios etiam inter semetipsos mutuis necessitudinibus iunxit: promptissimus affinitatis cuiusque, atque amicitiæ conciliator, & fautor: plurimorumq; liberos educauit simul cum suis, & instituit: clementiæque eius ciuilitatisque multa, & magna documenta sunt. Cum Ælio Æliano Cordubensi inter cætera crimina vel maxime obiiceretur, quod male opinari de Cæsare soleret, conuersus ad accusatorem commotoque similis: *velim,* inquit, *hoc mihi probes;* nec quicquam vltra, aut statim aut postea inquisiuit. Tiberio quoque de eadem re sedulo violentius apud se per epistolam conquerenti, rescripsit ita: *Ætati tuæ mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari quemquam esse, qui de male loquatur: satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis malefacere posit.* Templa quamuis sciret etiam proconsulibus decerni solere, in nulla tamen prouincia, nisi communi suo Romæque nomine recepit. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore, argenteas etiam statuas olim sibi positas omnes conflauit. Domini appellationem, vt maledictum, & opprobrium, semper exhorruit. Cum spectante eo ludos, pronunciatum esset in mimo: *O Dominum æquum & bonum:* & vniuersi quasi de ipso dictum exultantes, comprobassent: statim manu vultuque indecoras adulationes repressit: & insequenti die grauissimo corripuit edicto: *dominumque* se postea appellari, nec à liberis quidem aut nepotibus suis, serio, vel ioco passus est, atque eiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere vrbe oppidoue vllo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespera aut nocte: ne quem officij causa inquietaret: testem se in iudiciis, & interrogari, & refelli, æquissimo animo patiebatur.

De pietate, & æquitate ipsius in subditos.

Cap. XLVI.

Forum angustius fecit, non audens extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendauit: vt non adiiceret, *si merebuntur.* Eisdem prætextatis adhuc assurrectum, ab vniuersis in theatro, & astantibus plausum grauissimè questus est. Ita amicos magnos, & potentes in ciuitate esse voluit, vt tamen pari iure essent quo cæteri, legibusque iudiciariis æquè tenerentur. Reuertentem à prouincia, non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum est etiam, ne quoties introiret vrbem, supplicium de quoquam sumeretur. Patris patriæ cognomen vniuersi repentino maximoque consensu detulerunt ei. Nonnulli Patrum familias, testamento cauerunt, vt ab hæredibus suis, prælato titulo victimæ, in Capitolium ducerentur, votumque pro se solueretur, QVOD SVPERSTITEM AVGVSTVM RELIQVISSENT. Reges amici atque socij, & singuli in suo quisque Regno, Cæsareas vrbes condiderunt. Filiam, & Neptes ita instituit, vt etiam lanificio assuefaceret: vetaretque loqui aut agere quicquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cætu adeo prohibuit, vt L. Tvcinio, claro decoroque iuueni scripserit quondam: *parum modeste eum fecisse, quod filiam suam Baias salutatum venisset.* Nepotes, & literas, aliaque rudimenta per se plerumque docuit: Amicitias neque facile admisit, & constantissime retinuit: non tantum virtutes, ac merita cuiusque digne prosecutus: sed vitia quoque, & delicta duntaxat modica perpessus. Patronus dominusque est non minus seuerus, quam facilis, & clemens. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante, incurrenti repente fero apro per metum obiectus est: maluit timiditatis arguere, quam noxæ: remque non minimi periculi: quia tamen fraus aberat, in iocum vertit.

De parsimonia eius in victu, & eloquentia, & ingenio eiusdem.

CAP. XLVII.

Augusti parsimonia in victu.

NE quidem thoro eum cubuisse aiunt: nisi humili, & modico instrato. Veste quoque non temere alia, quàm domestica vsus est, à sorore, & vxore, & filia neptibusque confecta. Togis nec restrictis, nec fusis: clauo, nec lato nec angusto. Calciamentis altiusculis, vt procerior quam erat, videretur. Cænam ternis ferculis, aut cum abundantissimè, senis præbebat, vt non nimio, sumptu, ita summa comitate: cibi minimi erat, vini quoque natura parcissimus, non amplius ter bibere super cœnam solitus: neque temere interdiu bibit: sed pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem: aut cucumeris frustum, vel lactucula thyrsum, aut recens acidumve pomum succi vinosioris.

Augusti eloquentia.

Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate prima, & cupidè, & laboriosissimè exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse, quotidie traditur. Genus eloquendi secutus est elegans, & temperatum: vitatis sententiarum ineptiis, *& reconditorum verborum* (vt ipse dicit) *fœtoribus*: præcipuamque curam duxit sensum animi quam apertissime exprimere. Sed nec Tiberio parcit, exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. Marcum quidem Antonium increpabat, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines quàm intelligant. Ingenia sæculi sui modis omnibus fouit. Recitantes, & benigne, & patienter audiuit. Componi tamen aliquid de se, nisi & serio, & à præstantissimis, offendebatur. Tonitrua, & fulgura paulo infirmius expauescebat; vt semper & vbique pellem vituli marini circumferret, pro remedio atque ad maioris tempestatis suspicionem in abditum, & concameratum locum se reciperet.

De his, quæ in principio imperij sui acciderunt.

CAP. XLVIII.

E*Vsebius in chro.* Anno Imperij Augusti primo, inter cætera portenta, quæ facta sunt toto orbe, Bos in suburbio Romæ ad arantem locutus est: frustra se vrgeri, non enim frumenta, sed homines breui defuturos.

Laberius mimorum scriptor decimo mense post Caij Iulij Cæsaris interitum Puteolis moritur.

Publius Mimographus natione Syrus, Romę scenam tenet.

Cicero in Formiano suo ab Herennio, & Popilio occiditur 64. ætatis suæ anno, caput eius cum manu dextera pro rostris positum: iuxta quod coronata Popilij militis imago, qui eum occiderat.

Ouidius Naso nascitur in Pellignis. Caius Falcidius Tribunus plebis legem tulit: ne quis plus testamento legaret, quam vt quarta pars hæredibus superesset.

Anno sequenti, è taberna meritoria trans Tyberim, oleum terra erupit, fluxitque tota die sine intermissione, significans Christi gratiam in gentibus.

Anno sequenti Cornificius Poeta à militibus desertus, interiit: quos sæpe fugientes galeatos Lepores appellarat: huius soror Cornificia, cuius insignia extant epigrammata. Eo quoque tempore Cornelius nepos, scriptor historicus, clarus habetur. Marcus Bauius poeta, quem Virgilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritur.

De præfectura Herodis Ascalonitæ, & vxoribus eius & filiis & filiabus.

CAP. XLIX.

Herodes Ezechiam p[...] marium [...] tronem c[...] sociis occi[...]

C*Omestor cap. 15.* Inter hæc Herodes Ascalonita ab Antipatre patre suo procuratore Iudææ, à Cæsare constituto, primus Præfectus est Galileæ: qui cum natura strenuus esset, Principem latronum Ezechiam cum sequacibus eius interfecit, adeo quod terram quietam reddidit: vt publicè Herodes pater Galileæ cantaretur.

Comestor cap. 19. de vxoribus Herodis & liberis eius.

Habebat autem vxorem nomine Dosidem sed ignobilem, de qua & Antipatrem suscepit, superduxitque Mariannem Neptem Hircani, cuius etiam amore circumscidit se, & factus est proselytus. Habuit siquidem vxores nouem, ex quarum septem numerosam suscepit sobolem: sed de his paucos numerare sufficiat. Primogenitus eius Antipater ex Doside, Alexander, & Aristobolus ex Marianne; Archelaus ex Mathaca Samaritide: Herodes Antipas, qui post Tetrarcha fuit, & Philippus ex Cleopatra Hierosolomytide. Herodem tamen hunc quidam Mariannæ filium putant.

Comestor cap. 20. Herodes accu[...] satus.

At vero Iudæorum optimates. Phaselum, & Herodem apud Antonium accusabant, quod rerum summam vi possiderent, nomen tantum superesset Hircano. Herodes autem muneribus placauit Antonium, reuocans ei in memoriam patris sui antiquam cum eo familiaritatem. Cum autem denuo Antiochiæ à 100. viris Iudæis accusaretur, attestante etiam Hircano, percunctabatur Hircanum Antonius, qui nam rebus agendis essent aptissimi? cumque Herodem, & fratres eius alius prætulisset, hilaratus Antonius, eos de procuratoribus Tetrarchas Iudææ declarauit.

De restitutione Antigoni in regnum.

CAP. L.

ABeunte autem Antonio Romam Pachorus Rex Parthorum, in manu valida Euphratem transgressus est, ad quem descendens Lisanias Antigoni nepos filius Ptolæmei ex Alexandra pollicitus est talenta mille, & virgines quingentas: vt Antigonum in regnum reduceret. Acceptis itaque à Pachoro multis millibus Parthorum Antigonus Hierusalem expugnabat, & Phaselus quidem muros, Herodes domum regiam custodiebat. Sed cum intrasset vrbem Antigonus in diebus Penthecostes etiam in foro dimicatum est: cumque de pace tractatum est, Antigonus, Parthorum regem arbitrum in dolo deposcebat. Egresso autem Hircano cum Phaselo, & Antigono, ad Parthorum Regem, Hircanus, & Phaselus, in itinere à Parthis comprehensi sunt. Quo accepto, Herodes noctu ad Idumæos contribules suos confugit: præmisit quidem vxores, & filios, & vniuersam supellectilem: & ipse subsequens impetus subsequentium sustinebat. Grauiores autem Parthis Iudæos, in fuga expertus est, cum quibus sexagesimo à ciuitate stadio dimicauit: ibique ob incredibilem victoriam castrum munitissimum postea firmauit, quod Herodion vocauit. Dimissis autem vxoribus, & liberis in oppido Massada sub custodia fratris sui Iosippi in Petram ciuitatem Arabum perrexit. Parthi vero non solum Antigonum restituerunt in regnum, verum etiam Hircanum, & Phaselum vinctos ei tradiderunt verberandos. At ille Hircani auriculas dentibus truncauit ne, quando mutatis rebus solutus Pontificatum reciperet: ab integris enim sacra celebrari oportet. Phaseli vero virtute præuentus est: qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad saxum fracto ca-

Hircanus & Phaselus à Parthis capti.

Herodes in fuga à pluri mis multas passus est aduersitates.

pite expirauit. Cognito quidem quod Herodes euaserat, ait, se æquanimiter mori, quia vltorem viuum relinqueret. De Hircano sunt, qui dicant, quod Medicus ab Antigono sibi missus, in auriculas eius venenum pro medicamento infudit, & mortuus est. Iosephus vero refert eum ad Parthos missum, & diu habitum ludibrio.

Qualiter Herodes per Antonium creatus est Rex Iudææ.

Cap. LI.

HErodes accepta morte fratris Romam properauit, primoque causam viæ exposuit Antonio: qui miratus eius casum, & misertus, senatui persuasit, vt Herodem Regem Iudeæ declararent. Coronatus igitur Herodes Augusto, & Antonio, hinc inde astantibus in capitolium ductus est, vbi & decretum senatus super hoc facto repositum est. Remissus est in Iudæam Herodes, duoque principes cum eo Ventidius, & Silo, qui eum in regno collocarent. Cum ergo venissent in Galilæam, Silonem Antigonus mercede corrupit, & propterea congredi aduersus Antigonum simulatis occasionibus differebat. Cumque tamdem obsedissent Hierusalem Romani; tum pro hyemis asperitate, tum pro inopia victus, ab obsidione discedentes, in Idumæa & & Galilæa hyemabant. Nec tamen Herodes tunc ociosus erat, sed latronum multitudinem persequens, etiam in cauernis eos igne suffocabat. Inter quos erat quidam senior septem filiorum pater, quos ipse occidit in hunc modum. Stans in ore speluncæ singulos euocabat nominatim, & prodeuntem quemque filiorum trucidabat, nouissime & vxorem: tandem senem confossum vulnere super mortuos misit.

Cum autem accepisset Antonius dolum Silonis, misit Sosium cum Herode in manu valida. Qui veniens in Iudæam occurrentem sibi Papium vicit, caputque eius Ferori fratri suo in solatium fratris sui occisi, transmisit. Tandem quinque mensibus obsessa Hierusalem cum in sexto Romani vi irruerent in eam, nulli parcebant ætati, licet Herodes rogaret vt parcerent. Antigonus quoque descendens ad pedes Sosij prostratus est, quem non miseratus Sosius, sed irridens, Antigonum appellauit, & vinctum ducens, ad Antonium remeauit, quem Antonius securi percussit. Confirmatusque est Herodes in Regno Iudææ quarto anno ex quo Romæ diadema susceperat. Inde est quod quandoque plures, quandoque pauciores anni regni Herodis leguntur. Translatum est itaque regnum de Iuda ad alienigenam imminente Christi aduentu. Audiens Hircanus Herodem regnantem rediit in Iudæam, & in pristinum statum restitutus est, excepto quod non ministrabat.

De Prophetiis in Christo adimpletis.

Cap. LII.

EVsebius, *in chroni.* Anno igitur Augusti decimo Herodes Antipatri Ascalonitæ filius, & matris Cypridis Arabicæ, regnum Iudæorum à Romanis suscepit, & annis 38. regnauit. Ex tunc ergo deficiente Principatu Pontificum regnauerunt Herodes, & filij eius post eum, vsque ad vltimam captiuitatem Hierusalem, nequaquam ex successione sacerdotalis generis Pontificibus constitutis: neque perpetuitate vitæ secundum legem Moysi seruientibus Deo, sed ignobiles quidam, & alio tempore alij. Nonnulli quoque modico tempore sacerdotium à Romanis Imperatoribus emebant. Tunc completa est Prophetia quæ dicit. *Non deficiet Princeps ex Iuda, &c.* In hoc etiam loco Christus, quem Danielis scriptura significat, accepit finem: nam vsque ad Herodem 40. sacerdotes erant reges Iudæorum, qui imperare cœperunt ab instauratione templi, sub Dario vsque ad Hircanum annis quadringentis octuaginta tribus in medio transactis, quos Daniel quoque significat dicens, *& scies, & intelliges ab initio sermonis restaurandi, & ædificandi Hierusalem vsque ad Christi principatum, hebdomades 7. & hebdomades 62.* quæ scilicet hebdomades 69. faciunt annos 483. in quibus sacerdotes per vnctionem consecrati regnauerunt vsque ad Hircanum. Quo extremo omnium à Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinentem Iudæam ab Augusto, & senatu accepit. *Et iterum post hebdomadas 7. & 62. interibit Christus, & super templum erit abominatio desolationis.* Itaque Herodes Ananelum quendam de Babylonia accitum, Pontificem Iudæorum constituit: & post exiguum temporis Aristobulum fratrem vxoris suæ nepotem, Hircani successorem ei dedit, quo post annum interfecto rursum Ananelo reddidit sacerdotium.

[Margin: *Daniel. 9.* — *Daniel. ibid.* — *Ananelo Herodes dat summum sacerdotium.*]

De Nece Antonij, & Cleopatræ.

Cap. LIII.

HVgo, *vbi supra.* Porrò cum esset lasciuus Antonius correptus amore Cleopatræ Ægypti Reginæ: repudiata Augusti sorore, ipsam sibi Cleopatram matrimonio copulauit, & Augusto bellum indixit: sed Augustus apud prima nouorum motuum signa, cum trecentis nauibus à Brundusio in Epirum transmeauit. Antonius vero occupauerat Atticum litus: sed vbi ventum est ad prælium, & Augusti classis cœpit Antonij nauigium turbare: Cleopatra Regina cum aurea puppe, veloque purpureo prima fugere cœpit, & illico insecutus est eam Antonius: Instareque vestigiis Augusti, quod cernens Antonius propria se manu interemit. Regina vero ad pedes Augusti prouoluta tentauit oculos eius, sed spreta ab eo, desperauit. Quæ, vbi se triumpho seruari cognouit: & incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum odoribus refertum iuxta suum se collocauit Antonium. Deinde admotis sibi serpentibus morte sopita est. Tunc Augustus potitus Alexandria vrbe omnium vrbium tunc opulentissima, Romam triumphans ingressus est, quibus patratis Parthi inclyti nominis eius fama inuitati, licet iam se pares Romanorum magnitudini crederent, Romana signa, quæ Crasso interfecto, diripuerunt: vltro ei reddiderunt, & obsidibus traditis firmum fœdus ab eo fideli supplicatione suscipere meruerunt. *Eusebius in chronicis.* Igitur Cleopatra, & Antonio à semet interfectis, & Alexandriæ regno destructo: anno Imperij Augusti quintodecimo: Ægyptus Romana prouincia fit, quam primus Cornelius Gallus Poeta rexit. Et ex hoc loco quidam primum annum Augusti monarchiæ supputant.

[Margin: *Antonius propria manu se interimit.* — *Augustus Monarcha.* — *Ægypti regnũ destructum est.*]

De Apologia Herodis apud Augustum.

Cap. LIV.

HVgo, *vbi supra.* Herodes igitur Rex Iudaicæ gentis Antonio, & Cleopatra iam extinctis: sponte ad Augustum nauigauit: & deposito diademate, se illi obtulit humili quidem habitu, sed regia mente: & his eum adorsus est verbis.

Ego, inquiens, Auguste, fateor me fidelem Antonio fuisse socium: vtpote qui ab eo regnum susceperim, ea tamen necessitate arma non tuli aduersum te, non quasi belli pauidus, vel amici desertor, sed domi rebus agendis occupatus, ingratum tamen sibi me non sensit Antonius: cui etiam adiumenta exercitus, & frumenti

[Margin: *Oratio Herodis ad Augustum.*]

menti copiam miserim absens. Nunc autem, ô Cæsar, vicisti Antonium legionibus tuis, maximè vicisti eum cum filiis tuis: vicisti Imperij Romani viribus, quod dereliquerat, & abnegauerat. Certè victus est Antonius viribus tuis, sed magis moribus suis: vicerat enim eum Cleopatra vxor, & Ægyptius amor, canopeaque luxuries. Victus est, quia maluit cum Cleopatra vinci, quam sine ea vincere, vicit eum mulier, infestior suis quam aduersariis. Denique victus est, quia me audire noluit, obstruxerunt enim mentem eius Cleopatræ cupiditates. Victus sum, & ego cum Antonio, minore tamen flagitio, quàm illum Cleopatra, vicit me Antonius, ille Barbaram: ego amicum non dereliqui, modo vero ad te veniens sequestraui à me regni insignia: sed non abieci virtutis conscientiam, *vt voles, Iudica.*

Responsum Augusti. Ad hoc Cæsar: *Salue, inquit, & nunc magis vtere regno tuo, quoniam non inuidemus virtutibus, sed delectamur*: dignus es enim plurimis imperare, quia sic tueris amicitiam, vt & in aduersis, positum non abneges amicum: & idcirco magis expeteris à nobis, quia nullius belli te mutauit euentus: non enim Antonium deseruisti, sed Antonius te, qui magis credidit Cleopatræ, quam tibi. Insipientia illius te nobis acquisiuit, qui sibi perniciosam elegit Cleopatram, & te fidelem repudiauit. At non est mirum, si à te Cleopatra descissere fecit Antonium: cum à me etiam eum dissociauerit, & ex consorte imperij hostem reddiderit. Nunc autem adoriemur in reliquum, vt non requiras Antonium, nec enim dignum est, vt quem bello vicimus, beneuolentia non vincamus. Et cum hoc dixisset: imposuit coronam capiti eius.

De ampliatione regni eius, & ædificiis, quæ extruxit.

Cap. LV.

Ædificia ab Herode extructa. Amplificauit autem munificentia Regnum illius dans ei Gadaram, & Hipponem, Samariam, & Ioppem, turrimque Stratonis: & maritimas ciuitates: ex quibus Herodes turrim Stratonis in gratiam, & honorem Cæsaris, postmodum albo lapide renouauit, & aulicis ædificiis venustauit: & Cæsaream mutato nomine iussit appellari: vrbem quoque Samariam quam nunc Sebastem appellant, non solum exædificauit, sed etiam repleuit inhabitantibus: extruxit præterea Hierosolymis turrim magnam, quam appellauit Antoniam, propter Antonij gratiam veteris amici. Cæsari quoque condidit templum ad fontes Iordanis, adeo immemor religionis, vt homini templum conderet, & vsum Gentilium in Iudæam induceret.

Iosephus in libro antiquitatum 16. cap. vndecimo. Herodes itaque consumptis pecuniis suis, audiens Hircanum ante se Regem aperuisse tumulum Dauid, & tria millia talentorum inuenisse, aperiens & ipse, noctu ingressus est: dum nollet ipse hoc ciuitatem sentire: & pecunias quidem depositas sicut Hircanus non inuenit, ornatum vero, & vasa aurea, plura tulit. *Auri sacra fames.* Dumque diligentiorem inquisitionem faceret: ac vellet interius ingredi ad vrnas in quibus Dauid, & Salomonis corpora erant posita, duo Satellites eius flammis exusti sunt ab interiori parte occurrentibus, tunc ille timore perterritus, est egressus: & pro piaculo monumentum ex lapide candido ante ianuam, magnificentissimis construxit expensis. *Herodes duos satellites in Dauidis monumento amittit.*

Comestor cap. 24. Ædificauit autem Herodes in Ascalone domum regiam, & deinceps agnominatus est Ascalonita, natione enim Idumæus fuit ex patre, Arabs ex matre.

Notula super Historiam Comestoris in fine capitis citati. Vel proprie dictus est Ascalonita: Auus enim eius, qui & Herodes, Ascalonita fuit natione, & edituus templi Apollinis: cuius filium Antipatrum paruulum rapuerunt latrones Idumæi, & cum eis tantum fuit, qui etiam post factus est Princeps eorum: vnde & Idumæus dictus est.

Comestor cap. 25. Posuit etiam Herodes Aquilam auream super speciosam portam templi, immensi ponderis in honorem Romanorum: Iudæis id ægre ferentibus: fecit quoque Herodion in quo sepultus est: fecit & Phaselum in memoriam fratris, nec erat locus regni idoneus, quem vacuum honore Cæsaris relinqueret: deditque ei Cæsar quadringentos Galatas satellites, stipatores Cleopatræ immanes, & sanguinis humani auidos. Qui cum prius Eleutherij dicerentur à flumine Eleutherio superioris Galatiæ super quod oriundi fuerant: de cætero Herodiani dicti sunt.

De nece Mariammes vxoris suæ, & eius offensa in filios.

Cap. LVI.

Facta autem est dissensio inter Mariammen, & sororem Herodis Salomam: hæc illi meretricium, illa huic ignobilitatem obiiciebat. Consilio vero sororis Herodes Hircanum dolo occidit: eo quod regnum sibi deberi Hircanus diceret. In solatium vero Mariammes Ionatham fratrem eius cum esset decem, & septem annorum Pontificem ordinauit: sed è contra, Saloma suggerente, occisus est Ionathas, eo quod ad Regnum videretur aspirare. Cumque accusaret Saloma Mariammen de adulterio, addidit, quod expresse imaginem suam miserat Antonio, vt ad amorem suum eum incitaret: quod vt agnosceret Herodes properauit ad Antonium: Mariammen sub custodia viri Salomæ collocans: certa ei tradens intersignia, sub quibus si nunciatum ei foret: Mariammen occideret. Dum autem moram faceret Herodes, vir Salomæ, quæ sibi fuerant imperata, Mariammæ indicauit. Reuerso autem Herode, vxor cum in sinu eius dormiret, cum lachrymis quæ de morte eius imperauerat, indicauit: exiliensque à stratis Herodes sciscitabatur à sorore: dormiuit ne vir tuus cum Mariamme: quę ait, dormiuit: statim Mariammen occidi fecit: & virum sororis. Verum, de morte vxoris quam supra modum diligebat, indoluit adeo, vt tanquam lunaticus crebro in amentiam verteretur: filios autem quos de ea susceperat Alexandrum, & Aristobulum, Romam misit liberalibus artibus erudiendos. *Comestor cap. 25.* *Ira mulieris & concupiscentia etiã non parcit filiis.*

Post hæc redierunt à studio filij eius: & erat Alexander acerrimus perorator, horum vnus, scilicet Aristobulus filiam Salomæ Amitæ suæ, duxit vxorem: alter filiam regis Cappadociæ. Iamque licentius de successione Regni cum patre disceptabant: ob hoc offensus pater Antipatrum eis præponere satagebat: in testamento quoque aperte iam fuerat successor declaratus. Proinde prædicti fratres de morte patris occulte tractabant. Quod præsentiens pater à se eos reiecit. Hi vero Romam nauigauerunt, vt patris iniuriam deferrent ad Cæsarem. *Comestor cap. 26.* *Hedio. & Ruffin. cap. 4. al. 8.*

De Marco Varrone, & laudibus eius.

Cap. LVII.

Eusebius in chronicis. Anno Imperij Augusti decimo sexto: regni verò Herodis sexto: Marcus Terentius Varro prope nonagenarius moritur.

Augustinus l. 6. de Ciuit. Dei cap. 2. Quis Marco Varrone curiosius deorũ figmẽta quæsiuit? Quis inuenit doctius? quis considerauit attentius? quis distinxit acutius? quis diligentius pleniusque conscripsit? qui tametsi minus est suauis eloquio, doctrina tamẽ atque sententiis ita refertus est, vt in omni eruditione, quam nos sæcularẽ, illi autem libera-

Libro epistolarũ ad atticũ 13. epistola 1. Cicero l. de diuinat. 2. scribit se quatuor volumina edidisse de quæstionibus Academicis.

liberalem vocant, studiosum rerum tantum iste doceat, quantum studiosum verborum Cicero delectat. Denique, & ipse Tullius huic tale testimonium perhibet, vt in libris Academicis dicat eam, quæ ibi versatur disputationem, se habuisse cum Marco Varrone; homine, inquit, omnium facilè acutissimo: & vbi cuncta dubitanda esse contendit: addidit, sine vlla dubitatione doctissimo. Profecto, de hac re sic erat certus, vt auferret dubitationem, quam solet in omnibus adhibere, tanquam de hoc vno etiam pro Academicorum dubitatione disputaturus, se Academicum fuisset oblitus. In primo autem libro cum eiusdem Varronis literaria opera prædicaret: Nos, inquit, in nostra vrbe peregrinantes errantesque tanquam hospites, tui libri quasi domum reduxerunt, vt possemus aliquando, qui & vbi essemus, agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum, tu sacrorum iura, tu sacerdotum, tu domesticam, tu publicam disciplinam, tu sedium, regionum, locorum, tu omnium diuinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti. De illo etiam Terentianus elegantissimo versiculo breuiter ait. *Vir doctissimus vndecunque Varro, qui tam multa legit, vt ei aliquid scribere vacasse miremur, tam multa scripsit, quam multa vix quenquam legere potuisse credamus.*

Terentianus Carthaginẽsis fuit qui vixit temporibus Diocletiani, scripsitque opus carmine quod adhuc extat de litteris, syllabis, & metris.

De libris eius, & opinionibus circa diuina.

Cap. LVIII.

HIc tamen Deos ita coluit, colendosque censuit: vt in ipso eo opere litterarum suarum dicat se timere ne pereant, non incursu hostili, sed ciuium negligentia: de qua illos velut ruina liberari à se dicit: & in memoria bonorum per eiusmodi libros recondi atque seruari.

Augustinus vt supra cap. 3.

41. libros scripsit antiquitatum: hos in res humanas, diuinasque diuisit: rebus humanis 25. diuinis 16. tribuit. Ideo autem dicit se prius scribere de humanis rebus, quam de diuinis quod prius extiterint ciuitates, deinde ab eis hæc instituta sunt.

Augustinus cap. 4. in fine.

Dicit autem alibi ex naturæ formula se scripturum fuisse, si nouam conderet ciuitatem, quia verò iam veterem inuenerat, non se potuisse, nisi eius consuetudinem sequi.

Augustinus lib. 4. cap. 31. circa mediũ.

Hi autem, inquit, fili mi videntur animaduertisse quid esset Deus, qui crediderunt eum esse animam motu, & ratione, mundum gubernantem. Dicit etiam antiquos Romanos plus annis 100. & 70. Deum absque simulachro coluisse. Quod si adhuc, inquit, mansisset, castius Dij obseruarentur: eiusdem sententiæ testem adhibet gentem Iudæam, nam qui primum inquit simulachra populis posuerunt, & metum dempserunt, & errorem addiderunt: prudenter existimans Deos facile posse in simulachrorum stoliditate contemni.

Augustinus lib. 7. cap. 6.

Dicit autem idem Varro, arbitrari se, Deum esse animam mundi, quem Græci Cosmon vocant, & hunc ipsum mundum esse Deum: sed sicut hominem sapientem, cum sit ex corpore & anima, tantum ab anima esse sapientem: ita mundum ab anima tantum dici Deum. Mundus autem inquit in duas partes diuiditur: cœlum & terram. Item cœlum in æthera, & aëra, terra vero in aquam, & humum. Has omnes quatuor partes plenas esse animarum dicit: in æthere, & aëre immortalium: in aqua & humo mortalium. A summo autem circuitu cœli, vsque ad circulum lunæ, æthereas animas esse stellas, cœlestesque Deos inuisibiles. Inter Lunæ vero gyrum, & nimborum, & ventorum cacumina, aereas esse animas, sed eas animo, non oculis videri: quos & vocari Heroas, & Lares, & Genios.

Idem in 6. lib. cap. 5. & etiam in 7. lib. Marcus Varro tria genera Theologiæ esse posuit scilicet vnum fabulosum, quo vtuntur poetæ, alterum naturale, quo Philosophi, tertium ciuile quo populi. Sed ciuilis Theologiæ turpitudines erroneas Philosophicis interpretationibus, velut altioris doctrinæ specie, colorare conatur: videlicet tanquam vis animæ mundi, quam putauit per cuncta diffusam, ex partibus molis huius in quas visibilis mundus iste consurgit: & multiplici administratione naturæ, quasi plurium Deorum nomina acceperit.

Author. Huius autem Varronis hoc dictum memorabile legitur: *Nunc in segetibus*, aiunt, *nunc in herbis frumenta bona sunt: nolite ibi nimiam spem habere.* Sæpe audiuimus inter os, & offam multa interuenire posse: verum est igitur, inter herbã, & offam longum interuallum est.

Extant sententiæ Varronis ad Atheniensem auditorem, morales, atque notabiles, de quibus has paucas, quæ sequuntur excerpsi.

De sententiis Varronis moralibus.

Cap. LIX.

Sententiæ & flosculi Varronis præstãtissimi.

CVm natura litigat, qui mori graue fert.

Duplex est malum, cum quod necesse est, moleste ferimus.

Loquaris, vt omnes, sentias, vt pauci.

In multis contra omnes sapere desipere est.

Ficte referas gratiam inuite danti.

Vix datum, ne putes beneficium sed prædam.

Semel dedit, qui rogatus, bis qui non.

Extorquere est, plusquam semel rogare.

Turpissimum est in datis sperare, pulcherrimum est cum fœnore data reddi.

Ex animo dantis, censetur munus magnum.

Amici diuitum paleæ sunt circa grana.

Vis experiri amicum, calamitosus fias.

Non refert quis, sed quid dicat.

Alit concordiam, mores ad cohabitantium animos formare.

Nemo suum putet, quod extra ipsum est.

Vir bonus patriam suam quocunque it fert secum, & omnia sua custodit.

Eo vultu dimittendæ sunt diuitiæ, quo accipiendæ.

Vulgus quicquid cum gaudio accipit: cum fletu amittit.

Non tam laudabile est meminisse, quam inuenisse: hoc enim alienum est, illud proprij muneris est.

Fides est media opinionis, & scientiæ, neutrum attingens.

Elegantissimum est docendi genus exemplorum subditio.

Facilitas intelligentiæ, veri parit negligentiam.

Amator veri non tam spectat qualiter dicitur, quàm quid.

Illum elige eruditorem quem magis mireris in suis, quam alienis.

Omnia nosse est impossibile, pauca vero laudabile.

Sunt quædam, quæ eradenda essent ab animo scientis: quia inserendi veri locum occupant.

Multum interest vtrum rem ipsam an libros inspicias.

Libri non nisi scientiarum paupercula monimenta sunt, principia inquirendorum, vt ab his negociandi principia sumat animus.

Eo tantum studia intermittantur ne obmittantur.

Gaudet natura varietate.

Nil magnificum docebit, qui à se nil didicit.

Falso magistri nuncupantur auditorum narratores: sic audiendi sunt, vt qui rumores recensent.

Tam ridenda est in sene puerilitas, quam obstupenda in puero optimorum morum constantia.

Sic multi libros degustant, vt conuiuæ delicias: sed cito transcursa, citius labuntur.

Renuit Philosophia fastidientem stomachum, ad simplicem cænam, hilarem inuitat conuiuam.

Canale fissum est auris, quæ accepta memoriæ non commendat.

Non essemus pauperes, si nesciremus quid est paupertas.

Nescire quid est paupertas, optimus est ad summas diuitias progressus.

Non est miser, nisi qui se esse credit.

Nusquam deueniet, qui quot videt sequitur colles.

Non tam modestè quis sua miratur, quam aliena: hoc autem fit quoniam nemo sibi inuidet.

Imperitiæ signum est, quod difficillimum est, exigere cito fieri.

Nulla iactura grauior est scienti, quàm temporis.

Viatores non eunt, vt eant: sic & vita non sui causa fit, sed vt ea præclarum aliquid fiat.

Qui in magnis excellit, etiam inuitus laudabitur.

Non est fœlicitas, quæ secum recipit miseriam.

Adulationis est specimen, cum laus postulationem præcedit.

Abiiciendi sunt ineruditorum contemptus, si vis ad summam progredi.

Multi laudem amittunt, quoniam ipsi eam de se prædicant: hoc autem vno modo sapiens se laudat, quæ in ipso apparent bona, in aliis prædicando.

Desiderata, non habita, magni sunt: habita vilescunt. Vtile, sed ingloriosum est, ex illaborato: in alienos succedere labores.

De Cornelio Gallo, & Planco, & Virgilio.

Cap. LX.

Anno Augusti decimooctauo, Cneus Cornelius Gallus Foroiuliensis poeta, à quo primum Ægytum rectam supra diximus 43. ætatis suæ anno propria se manu interfecit.

Messalla Coruinus primus præfectus vrbis factus, sexta die magistratu se abdicauit in ciuilem potestatem esse contestans.

Anno eiusdem 20. Munacius Plancus Ciceronis discipulus orator habetur insignis: qui cum Galliam comatam regeret, Lugdunum condidit.

Macrobius in libro Saturnalium 2. cap. 2. Hic est Plancus, cui in iudicio amici molestum testem destruere volenti, & interroganti (quia sutorem eum esse sciebat) quo artificio se tueretur, ille vrbanè respondit: *Gallam subigo*: sutorium hoc habetur instrumentum, quod in adulterij exprobrationem faceta conuertit ambiguitate: Galla enim dicebatur vxor Planci. *Dicterium sutoris cuiusdam.*

Ex Chronicis. Anno eius vigesimoquinto, Virgilius Brundusij moritur, Sentio, Saturnino, & Lucretio Cyma Consulibus: ossa eius Neapolim translata: in secundo ab vrbe milliario sepeliuntur, titulo huiusmodi quem moriens ipse dictauerat.

Mantua me genuit: Calabri rapuere: tenet nunc
Partenope, cecini pascua, rura, duces.

De commendatione Virgilij, & gestis eius.

Cap. LXI.

Helinandus libro vigesimosexto. Constat Virgilium inter omnes optimum fuisse Poetarum. Macrobius dicit eum nullius scientiæ fuisse expertem. Iuuenalis eum Homero comparat dicens.

Conditor Iliados cantabitur atque Maronis,
Altisoni, dubiam facientia carmina palmam.

Idem tamen eum de intemperantia libidinis hoc modo reprehendit.

Nam si Virgilio, puer, & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes à crinibus Hydri.

Augustinus in libro primo, de Ciuitate Dei, sic commendat eundem Virgilium: Virgilium, inquit, propterea paruuli legunt, vt Poeta magnus, omniumque præclarissimus atque optimus, teneris ebibitus annis: non facilè obliuione possit aboleri.

Ab hoc Virgilio multa dicuntur mirabiliter actitata: In porta Neapolis Campaniæ dicitur fecisse Muscam æneam, quæ omnes muscas ab vrbe expellebat. In eadē vrbe dicitur, Macellum sic construxisse, vt nulla ibi Caro putresceret. Dicitur quoque campanile quoddam sic construxisse, vt turris ipsa lapidea eodem modo moueretur, quò campanæ, cum pulsabantur; sed hoc verum non videtur, cum vsus campanarum nondum inuentus esset: nisi forte vsus earum prius fuerit apud paganos, quam apud Christianos. Sed & hortum quendam sic fecisse dicitur, vt in eo non plueret. De balneis quoque eius incredibilia narrantur. *Miră quædam referuntur Virgilij opera & facta.*

Creditur etiam à quibusdam ab eo factum illud miraculum, quod dicebatur saluatio Romæ, quod inter septem miracula mundi, primum computatur. Erat autem ibi consecratio omnium statuarum, quæ statuæ scripta nomina in pectore gentis, cuius imaginem tenebant, gestabant: & tintinabulum vniuscuiusque statuæ collo appendebatur. Erantque Sacerdotes die ac nocte semper vigilantes, qui eas custodiebant: & quæ gens in rebellionem consurgere conabatur contra Imperium Romanorum, statua illius commouebatur, & tintinabulum illius mouebatur in collo eius: & vt quidā addunt, statua ipsa mox digitum indicem protendebat versus illam gentē: & versus nomen ipsius gentis: quod in ea erat scriptum. Quod nomen scriptum, continuo Sacerdos, Principibus deportabat: & mox exercitus ad eam gentem reprimendam mittebatur.

De dictis, & scriptis eiusdem.

Cap. LXII.

Hic est Virgilius cui cùm obiiceretur ab inuidis, quod alienos versus suo operi inserebat: respondit, magnarum esse virium clauā extorquere de manu Herculis. Hic Virgilius dicebat parare se versus more rituque vrsino: nam, vt illa bestia fætum edidit inefficiatum informemque, postea lambendo consummat, & format, sic ingenij sui partus recentes, rudes esse facie, & imperfecta: sed deinceps tractando, colendoque, reddere his quasi vultus, & oris lineamenta.

August. in libro 10. de Ciuitate Dei cap. 27. dicit quædam prophetata esse à Virgilio de Christo, vt illa.

Iam noua progenies cœlo dimittitur alto,
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.

Quibus Virgilij versibus hoc Aug. addidit. Quod inquit non à seipso dixisse in eclogæ ipsius quarto ferme versu, indicans vbi ait.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Vnde inquit hoc à Cumæa Sibylla dictum esse incūctanter apparet.

Hieronymo non placent hæc dicta, & similia Virgilij esse prophetiam, sed à Virgilio centonibus artificiosè Christo coaptata esse. Quod & Isidorus confirmat dicens: Centones inquit apud grammaticos vocari solent, qui de carminibus Homeri, & Virgilij ad propria opera more centenario ex multis hinc, & inde compositis, in vnum sartiunt corpus à facultate cuiusque materiæ. Denique Proba vxor Adelphi Centonem ex Virgilio de fabrica mundi, & de Euangelio plenissime expressit, materia composita secundum versus, & versibus secundum materiam continuatis. Eodem modo & quidam Pomponius ex eodem poeta inter cætera styli sui ocia in honorem Christi librum composuit: similiter, & de libro Æneidos. Illud quoque sciendum est Virgilium non tam eloquentem esse, neque fuisse in

rosa: quam in versibus faciendis: vnde *Seneca in libro* . *declamationum. Magna quoque ingenia non plus, quam in vno emicuerunt opere.* Virgilium illa ingenij fœlicitas in oratione soluta reliquit. Ciceronem eloquentia sua in carminibus destituit.

Author. Virgilius tres libros tantum creditur edidisse: vt in Epitaphio eius apparet: vbi dicitur.

Cecini pascua, rura, duces,

Per quæ tria significantur, Bucolica, Georgica, & Æneida: proinde Virgilius de culice, & Virgilius de Ætna, quos Aurelianenses ad ostentationem, & iactantiam circunferunt: inter autores Apocriphos separandi sunt.

De Flosculis librorum eius.

Cap. LXIII.

DE illis autem tribus libris paucas has sententias notabiles quæ sequuntur excerpsi. *Virgilius in Bucoicis.*

Pallas quas condidit artes
Ipsa colat.
Trahit sua quemque voluptas.
A Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena,
Ille colit terras.
Qui legitis flores, & humi nascentia fragra,
Frigidus, ô pueri fugite, hinc latet anguis in herba.
Et quisquis amores,
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna;
Iam noua progenies cœlo dimittitur alto.
Grandia sæpe quibus mandauimus hordea sulcis
Infœlix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Non omnia possumus omnes.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Qui amant ipsi sibi somnia fingunt
Numero Deus impare gaudet.
Tardi venere bubulci.
Omnia vincit Amor, & nos cedamus Amori.
Idem in Georgicis libro 1.
Labor omnia vincit
Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.
Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas.
Idem in libro secundo.
O fortunatos nimium sua si bona norint,
Agricolas, quibus ipsa procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Idem in 3. libro.
Optima quæque dies miseris mortalibus æui,
Prima fugit, subeunt morbi tristisque senectus.
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit, & siquando ad prælia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit.
Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas
Idem in 4. lib.
Est legum seruanda fides; suprema voluntas,
Quod mandat fierique iubet, parere necesse est
Res animos incognita turbat.
Idem in libro 1. Æneidos.
Soluite corde metum Teucri: secludite curas.
Res dura, & regni nouitas me talia cogunt
Moliri.
Idem in libro 2.
Furor iraque mentem præcipitant.
Item in 3.
Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames.
Idem in libro 4.
Degeneres animos timor arguit.
Nusquam tuta fides,
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Idem in quinto libro.
Varium & mutabile semper
Fœmina pectus habet.
Idem in 6. lib.
Non mihi si linguæ centum, sint oraque centum,
Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas;
Omnia pœnarum percurrere nomina possum.

Author. Hæc de Virgilij dictis ad præsens sufficiant, vixit autem secundum chronicas annis 53.

De ortu beatæ Mariæ Virginis prænunciato per Angelum.

Cap. LXIV.

ANno Imperij Augusti circiter 27. Nata est Beata Virgo Maria Mater Domini, iuxta librum Ioachim, & reuelationem factam Sanctæ Elizabeth.

Hieronymus in Historia Ioachim, & Annæ. Fuit autem ex stirpe Dauid oriunda, in Nazareth nata, Hierosolymis in templo nutrita, pater eius Ioachim, mater eius Anna dicebatur, domus paterna ex Nazareth, Maternum genus ex Bethleem erat: vita eorum erat simplex, & recta, & pia, omnemque substantiam suam trifariè diuiserunt, vnam partem templo, & templi seruitoribus impendebant: aliam peregrinis, & pauperibus erogabant: tertiam sibi, & familiæ suæ vsibus reseruabant: ita Deo iusti, hominibus pij, per annos circiter 20. castum Domini coniugium sine procreatione liberorum exercebant: vouerunt tamen si Deus eis daret sobolem, eam, se ipsius seruitio mancipaturos: cuius rei gratia, templum Domini singulis per annum festis frequentare solebant. Cum autem in encæniis Hierosolymam Ioachim ascendisset: Issachar Pontifex videns eum inter conciues suos cum oblatione ascendentem, spreuit eum cum muneribus suis: dicens, eius munera non Deo digna posse videri: quem ipse indignum prole indicaret: maledictumque esse, qui non genuisset semen in Israel: cuius ille opprobrij obiectu, pudore confusus, ad pastores, qui cum pecoribus suis in pascuis erant, secessit, non enim domum repedare voluit, ne forte à contribulibus, qui hoc à sacerdote audierant eodem opprobrio notaretur. Cumque ibi aliquandiu esset quadam die dum solus esset: Angelus Domini ei astitit cum immenso lumine, eiusque visione perterritum compescuit dicens: Noli timere Ioachim, quia ego sum Angelus Domini missus ab eo, vt annunciem tibi orationes tuas exauditas, & eleemosynas ascendisse in conspectu Domini, vidit quippe pudorem tuum, & audiuit sterilitatis opprobrium non rectè obiectum: & ecce Anna vxor tua pariet tibi filiam, vocabisque nomen eius Mariam: hæc erit, vt vouisti, ab infantia sua Deo consecrata: & Spiritusancto replebitur adhuc ex vtero Matris suæ. Omne immundum non comedet, nec biber, nec inter populares forinsecus: sed in templo Domini erit conuersatio eius: ita ætate procedente, sicut ipsa mirabiliter ex sterili nascetur, ita incomparabiliter Virgo generabit altissimi filium, qui vocatus Iesus, secundum nomen suum, Saluator erit omnium gentium. Discedens ab eo Angelus apparuit, & ante vxori eius eadem annuncians. Ita iuxta Angelicum præceptum vterque de locis in quibus erant promouentes ascenderunt in Ierusalem, & ad portam auream sibi inuicem obuiantes de mutua visione sua lætati, & promissæ prolis certitudine securi, debitas Domino humilium exauditori gratias retulerunt: itaque adorato Deo, domum regressi, promissum certi, & hilares expectabant.

Parêtes Beatæ Virginis Ioachim & Anna.

Ioachim ob sterilitatem suam reiicitur ab Issachar cũ suis muneribus.

Angelus apparet Ioachim & prædicit ei futuram prolem.

De natiuitate eiusdem.

Cap. LXV.

Nascitur beata virgo: & ad templū adducitur.

CONcepit ergo Anna, & peperit filiam, vocauitque eam Mariam. & cum trium annorum spacium volueretur, ablactatam Virginem ad templum Domini adduxerunt. Erant autem circa templum quindecim gradus: iuxta quindecim graduum Psalmos, nam quia in monte situm erat templum, altare holocausti, quod foris erat, non poterat sine gradibus adiri. In horum nono Virginem constituerunt. Cumque se exuerent, & cultioribus ex more se vestibus induerent: virgo cunctos sigillatim gradus sine ducentis, & leuantis manu ita ascendit, vt perfectæ ætati in hac causa nihil deesse putares. Igitur sacrificio celebrato, secundum morem legis, & voto suo perfecto, virginem intra septa templi cum aliis virginibus ibidem educandis dimiserunt, & domi reuersi sunt.

Maria virgo in vtero matris sanctificata & immunis ab omni peccato originali.

Ildefonsus Toletanus Episcopus de beata Virgine. Beata virgo Maria nisi in vtero matris sanctificata esset, minimè eius natiuitas colenda esset, nunc autem, quia auctoritate totius Ecclesiæ veneratur, constat eam ab omni peccato originali immunem fuisse, per quam non solum maledictio Euæ matris soluta est, verum etiam benedictio omnibus condonata est. Nullis ergo quando nata est subiacuit delictis, nec originale peccatum in vtero sanctificata contraxit.

Causa celebrationis Natiuitatis Beatæ Mariæ.

Ex Mariali. Sanctæ Dei genitricis Mariæ natiuitas olim, quia ignorabatur, diu in Ecclesia non celebrabatur, sed sic diuinitus reuelata est. Solitarius quidam sanctæ vitæ fuit, qui singulis annis harmoniam in cœlo nocte natiuitatis eius audiuit. Qui cum miraretur, quod hoc alio tempore non audiret: rogauit Deū, vt sibi ostenderet quid hoc significaret: Cui Angelus Domini apparēs talia retulit. Virgo perpetua, quæ Deum genuit, hac nocte nata fuit, quod licet ab hominibus ignoretur, ab Angelis in cœlo celebre habetur. Qua reuelatione diuulgata, eius Natiuitas ab Ecclesia celebrari instituta est.

De bona indole eiusdem Virginis.

Cap. LXVI.

Vita & modus viuendi Beatæ virginis.

IAcobus filius Ioseph in libro de infantia Saluatoris. Cum autem esset virgo Maria trium annorum, ita maturo gressu ambulabat, & perfectissimè loquebatur quasi iam esset triginta annorum. Ita orationibus insistebat, & facies eius splendebat, vt vix posset in eius vultu quisquam intendere. Insistebat autem lanificio, & omnia, quæ mulieres antiquæ non poterant, ista tenera ætate posita explicabat. Hanc autem regulam ipsa sibi statuerat, vt à mane vsque ad tertiam orationi insisteret: à tertia vsque ad nonam in textrino opere se occuparet: à nona iterum non recedebat ab oratione vsque dum Angelus Domini ei appareret, de cuius manu escam acciperet. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, vt in lingua eius cognosceretur Deus: semper in oratione, & in scrutatione legis Dei permanebat. Eratque solicita circa socias suas, ne aliqua ex eis, vel in vno peccaret, ne aliqua iniuriosa, vel superba circa parem suam existeret: sine intermissione benedicebat Deum, & ne forte in salutatione sua à laudibus Domini tolleretur, siquis eam salutabat, ipsa pro resalutatione, *Deo gratias*, respondebat: quotidie esca quam de manu Angeli acceperat ipsa tantum reficiebatur. Eam vero, quæ à Pontificibus tribuebatur, pauperibus diuidebat, frequenter videbant cum ea Angelos loqui, & quasi charissimè obtemperabant ei.

Distributio horū in die quā solebat obseruare Beata virgo.

Ambrosius in libro 2. de virginitate. Sit nobis tanquam in imagine descripta virginitas Mariæ, è qua, velut speculo, refulgeat species castitatis, & forma virtutis: virgo erat corpore, & mente, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi peritior, legendi studiosior: non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens: intenta operi, verecunda sermone, arbitrum mentis, non hominem, sed Deum quærens: nullum lædere, omnibus bene velle, maioribus assurgere, æqualibus non inuidere, iactantiam fugere. Quando illa, vel vultu læsit parentes? vel quando fastidiuit humilem? quando risit debilem? quando vitauit inopem? nihil toruum in oculis, nihil procax in verbis, nihil in actu inuerecundum, non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, vt ipsa species corporis simulacrum fieret mentis, & figura probitatis.

Virtutes Beatæ virginis.

Beata virgo sine omni peccato.

Augustinus in libro de natura, & gratia. Excepta itaque sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus (cum de peccatis agitur) habere volo quæstionem: scimus enim, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum: hac inquam virgine excepta, si omnes sancti, & sanctæ, cum hic viuerent, interrogati essent: vtrum sine peccato essent? omnes vna voce clamassent: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est.* 1. Ioannis 1.

De Horatio Poeta, & libris eius & flosculis poetriæ.

Cap. LXVII.

EVsebius in chronicis. Anno Imperij Augusti 35. regni vero Herodis 25. Horatius 57. ætatis suæ anno Romæ moritur.

Author. Hic Horatius inter satyricos, & lyricos poetas latinos obtinere principatum dicitur: & grauissimus poeta à Hieronymo appellatus, non propter grauitatem actuum, nam incontinentissimus fuit: sed propter grauitatem sententiarum.

Scripsit autem libros sermonum, & epistolarum, & carminum, odarum, & poetriarum, cuius morales breues, & paucas sententias excerptas, hic inserere volui.

Horatius in poetria.
Debemus morti nos nostraque:
Mortalia facta peribunt.
Et adhuc sub iudice lis est:
Cum pauper, & exul vterque
Proiicit ampullas, & sexquipedalia verba:
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunto.
Et, quocunque volent animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
Humani vultus si me vis flere, dolendum est
Primum ipsi tibi.
Tristia mæstum
Vultum verba decent.
Quid feret hic dignum tanto promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Reddere, qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temerè, & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris:
Sublimis cupidusque, & amata relinquere pernix
Multa senem circumueniunt incommoda, vel quod
Quærit & inuentis miser abstinet, & timet vti,
Vel quod res omnes timide, gelideque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti.

Se puero, censor castigatorque minorum.
Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci.
Non semper feriet quodcunque minabitur arcus.
Quandoque bonus dormitat Homerus.
Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.
Non homines non Dij non concessere columnæ
Mediocribus esse poetis.
Vt gratas inter mensas simphonia discors.
Et crassum vnguentum, & sardo cum melle papauer
Offendunt: poterat duci, quia cæna sine istis.
Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ:
Aut simul, & iocunda, & idonea dicere vitæ.
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Flosculi Epistolarum eiusdem.

Cap. LXVIII.

IDem in libro Epistolarum.
Nemo adeo ferus est, qui non mitescere possit.
Virtus est vitium fugere, & sapientia prima,
Stultitia caruisse.
Dimidium facti, qui bene cœpit habet.
Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.
Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurrit, rides, si forte subucula pexæ
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
Rides, quid: mea cum pugnat sententia secum.
Quod petiit, spernit: repetit, quod nuper omisit:
Æstuat, & vitæ disconuenit ordine toto.
Diruit ædificat, mutat quadrata rotundis.
Semper Auarus eget.
Inuidus alterius macrescit rebus opimis,
Inuidia Siculi non inuenere tyranni,
Maius tormentum.
Ira furor breuis est, animum rege: qui nisi paret,
Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.
Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.
Monitus multumque monendus,
Priuatas, vt quærat opes, & tangere vitet
Scripta Palatinus quæcumque cepit Apollo:
Ne si forte suas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum;
Furtiuis nudata coloribus. ipse quid audes?
Quid mihi diuitiæ si non conceditur vti:
Scilicet vxorem cum dote fidemque, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
Paruum parua decent.
Forte per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cumeram frumenti: pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat pectore frustra.
Cui mustela procul, si vis (ait) effugere istinc,
Macra cauum repetes arctum quem macra subisti.
Naturam expelles furca: tamen vsque recurret:
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Seruiet æternum, qui paruo nesciet vti.
Imperat aut seruit collecta pecunia cuique:
Quem res plus nimio delectauere secundæ:
Mutatæ quatient.
Tu quamcunque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata sume manu.
Cœlum, non animum, mutant qui trans mare currunt.
Pauper enim non est cui rerum suppetit vsus.
Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis: nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te, formidine pœna.
Mors vltima linea rerum est.
Principibus placuisse viris, non vltima laus est.
Arcanum neque tu scrutaberis vllius vnquam:
Commissumque teges, & vino tortus, & ira.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.
Stultitiam patiuntur opes.
Quid de quoque viro, & cui dicas sæpe videto.
Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est:
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.
Et semel emissum volat irreuocabile verbum.
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret.
Quem? nisi mendosum, & mendacem: vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges iuraque seruat.
Quo multæ, magnæque secantur iudice lites.
Quo responsore, & quo causæ teste tenentur.
Qualem commendes etiam atque etiam aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur & quondam non dignum tradimus. ergo,
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri.
Ecquid ad te post paullo ventura pericula sentis.
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet,
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici
Expertus metuit, tu dum tua nauis in alto est,
Hoc age: ne mutata retrorsum, te ferat aura.
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
Oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi:
Sedatum celeres, agilem, gnauumque remissi.
Potores bibuli media de nocte falerni,
Oderunt porrecta negantem pocula.
Nauem agere ignarus nauis timet.
Abrotonum ægro, non audet nisi qui didicit dare.
Quod medicorum est,
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctique poemata passim.
Peregre est animus sine corpore velox.
Dum vult libertas mea dici veraque virtus.
Virtus est medium vitiorum vtrinque redactum.
Alter in obsequium plus æquo pronus.
Alter rixatur de lana sæpe caprina.
Sunt qui nil rectum, nisi quod placuit sibi, dicunt.
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sunt qui turpe putant parere minoribus, & qui
Imberbes, didicere senes, perdenda fateri.
Denique non omnes eadem mirantur, amantque.
Tres sibi conuiuæ propè dissentire videntur.
Poscentes vario multum diuersa palato.
Quid dem quid non dem, renuis tu, quod iubet alter:
Quod petis id sanè est inuisum, acidumque duobus.
Singula de nobis anni prædantur euntes.
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludum.
Multa fidem promissa leuant, vbi plenius æquo,
Laudat, venales qui vult extrudere merces.

Flosculi sermonum eius.

Cap. LXIX.

IDem in libro sermonum.
Est modus in rebus sunt certi denique fines,
Quos vltra citraque nequit consistere rectum.
Dum stulti vitant vitia in contraria currunt.
Paruula nam exemplo est magni formica laboris:
Ore trahit quodcunque potest, atque addit aceruo,
Quem struit haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ simul inuersum contristat aquarius annum,
Non vsquam prorepit & illis vtitur ante:
Quæsitis patiens.
Quid iuuat immensum te argenti pondus, & auri,
Furtim defossa timidum deponere terra,
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem:
At ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus.
Millia frumenti tua triuerit area centum,
Non tuus hic capiet venter plus quam meus.
Item
Quis & humana sibi doleat natura negatis.

An vigilare metum exanimem, noctesque diesque
Formidare malos, fures, incendia, seruos,
Ne te compilent, fugientes, hoc iuuat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit, habes, qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, vt te
Suscitet ac reddat natis, charisque propinquis:
Non vxor saluum te vult, non filius: omnes
Vicini aderunt, noti pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas.
Quisnam igitur liber? sapiens, sibi qui imperiosus?
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
Omnibus hoc vitium cantoribus inter amicos,
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,
Iniussi nunquam desistant.
Æquum est
Peccatis veniam poscenti reddere. Rursus
Adsit regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.
Tractari mollius ætas
Imbecilla solet.
Virtus fama decus diuina humanaque pulchris
Diuitiis parent, quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus sapiensque, etiam Rex
Et quicquid volet.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina.
Nam vitiis (nemo sine nascitur) optimus ille
Qui minimis vrgetur.
Gaudent præ nomine molles
Auriculæ.
Absentem, qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante, solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis:
Fingere qui non visa potest, commissa tacere
Qui nequit, hic niger est: hunc tu Romane caueto.
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis.
Homo factus ad vnguem.
Populus quoque stultus honores
Sæpe dat indignis.
Hic nummos aurumque recondit nescius vti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum.
Multorum ingenium res
Aduersæ nudare solent, celare secundæ.

Flosculi carminum eiusdem.

Cap. LXX.

Idem in lib. carminum Odarum.
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.
Vitæ summa breuis,
Sed omnes vna manet mors.
Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem.
Nihil interest an pauper & infima
De gente sub dio moreris.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ grauiore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulgura montes. Rebus in angustis animosus atque
Fortis appare, sapienter idem
Nihil est ab omni parte beatum.
Æqua tellus pauperi recluditur,
Regumque pueris.
Dulce, & decorum est pro patria mori,
Iustum, & tenacem propositi virum,
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida:
Crescentem sequitur cura pecuniam:
Magnum pauperies opprobrium iubet
Et facere, & pati.
Nec scire fas est omnia, paululum
Sepultæ distat inertiæ
Celata virtus.
Non possidentem multa vocaueris
Recte beatum.
Rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter vti,
Duramque callet pauperiem pati.

Author. Hæc de flosculis librorum Horatij excerpta sufficiant.

De triumphis Romanorum, & pacatione orbis sub Augusto.

Cap. LXXI.

Anno Augusti trigesimoseptimo, Herodis autem vigesimoseptimo. Tiberius de Rhetiis, Vindelicis, Armeniis, & Pannoniis, triumphauit.

Orosius lib. 6. cap. 21. Claudius etiam Drusus priuignus Cæsaris Galliam Rhetiamque sortitus, eas subegit. Idē Drusus Tiberij frater in Germania Vsipetes, deinde Tencteros, & Cattos perdomuit. Marcomannos penè ad internecionem cæcidit, postea Cherusehos Suenos, & Sicambros fortissimas nationes, & quibus natura vires consuetudoque experientiam virium dabat, pariter vno bello, sed etiam suis aspero, superauit. Quorum virtus, ac feritas ex eo cōsiderari potest, quod mulieres quoque eorum, siquando præuentu Romanorum inter plaustra concludebantur: deficientibus telis, & qualibet re, qua velut telo, vti furor posset, paruos filios collisos humi in hostium ora iaciebāt. In singulis filiorum necibus, bis parricidæ. Tunc etiam in Africa Musolanos, & Getulos latius vagantes Cossus Dux Cæsaris arctatis finibus coercuit, atque à Romanis limitibus abstinere metu compulit. Tiberius etiam Germanos bello arripuit, è quibus quadraginta millia captiuorum, victor abduxit. Quod reuera bellum maximum, & formidolosum quindecim legionibus per triennium gestum est, nec fere vllum maius bellum sicut Suetonius attestatur, post Punicum fuit. Piso quoque rursus aduersus Vindelicos missus est. Quibus subactis victor ad Cæsarem reuersus est Lugdunum. Sub eodem quoque tempore Quinctilius Varus cum tribus legionibus à Germanis rebellantibus, mira superbia, atque auaritia, in subiectos agens, funditus deletus est. Quam cladem Reipublicæ Augustus adeo grauiter tulit, vt sæpe per vim doloris caput parieti collidens, clamabat: *Quinctili Vare, redde legiones.* Agrippa verò Bosphoranos superans, signis Romanis: quæ illi quondam sub Mithridate sustulerant, recuperatis, victos ad deditionem coegit.

Bellum cum Rhetiis gestū est, Druso & Pisone consulibus anno vrbis 738.

Author. Itaque pacatis omnibus de Virgine Maria nasci voluit Dei filius.

Glossa super Lucam. Augustus duodecim annis circa tempus Natiuitatis Christi in pace regnauit, vt etiam ad literam completum videatur illud Propheticum: *Conflabunt gladios in vomeres, & lanceas in falces: Non leuabit gens contra gentem, gladium, &c.* Tali tempore voluit Christus nasci, quia pacem magnopere quæsiuit, & amauit: & pacis amatores inuisit: voluit etiam, vt discipuli quos prædicandum missurus erat, quocunque vellent secure transire possent; & ab imminentium seditionum feruore, tremenda Romani nominis vmbra protegerentur.

Isaia cap. 2.

Tēpore summæ pacis voluit Christus nasci.

De coniugio beatæ Mariæ Virginis, & Ioseph.

Cap. LXXII.

Hieronymus vbi supra. Virgo itaque Domini Maria cū ætatis processu quotidie etiā in virtutibus proficiebat, & quia pater, & mater dereliquerant eam:

Dominus assumpsit eam: quotidie namque ab Angelis frequentabatur, & diuina visione fruebatur, bonisque omnibus redundabat: Itaque ad 14. peruenit annum. Tunc Pontifex publice denunciauit, vt virgines, quæ in templo constitutæ, hanc ætatem implessent: domum reuerterentur: ac nuptiis operam darent. Cui mandato cum cæteræ pronæ paruissent: sola virgo Maria hoc se facere non posse respondit. Siquidem, & parentes suos se Domini seruitio mancipasse: & insuper seipsam Domino virginitatem vouisse: nec eam violare posse. Pontifex igitur in angustia positus, cum neque contra scripturam, quæ dicit: *Vouete, & reddite*: votum confringendum putaret, nec morem genti insuetum introducere auderet: consilium habuit cum primoribus, quid faciendum esset, omnibusque in communi placuit Dominum super hoc esse consulendum: & cæteri quidem orationi incubuerunt: Pontifex vero ex more ad consulendum Dominum accessit: nec mora, & cunctis audientibus, de propiciatorij loco facta est vox, Isaiæ vaticinio requirendum esse, cui virgo commendari, & desponsari deberet: illo, scilicet: *Egredietur virga de radice Iesse, &c.* Cunctos itaque de familia Dauid nuptiis habiles non coniugatos, virgas suas ad altare iussit allaturos. Eratque inter cæteros homo nomine Ioseph, qui cum virgam suam attulisset: & ipsa illico florem germinasset, atque in eius cacumine columba de cœlo veniens consedisset: liquidò omnibus patuit ipsi virginem desponsandam fore: igitur nuptiarum iure celebrato, ipse in Bethleem recedit domum suam dispositurus: & nuptiis necessaria procuraturus: virgo autem Domini cum septem aliis virginibus collactaneis suis, quas à sacerdote acceperat, ad domum parentum reuersa est.

Iacobus filius Ioseph vbi supra, Ioseph autem post floritionem virgulæ suæ accepit Mariã, licet prius renuens, quia senex erat, & illa iuuencula: datæ sunt ei in solatium quinque virgines, quæ essent cum ea in domo sua, quibus etiam datum est à Pontificibus sericum hyacinthum, byssum, purpura, & linum: miseruntque inter se sortem vnaquæque virgo quid faceret: & factum est vt Maria purpuram acciperet ad velum templi Domini: dixeruntque ei aliæ virgines: cum tu iunior sis omnibus purpuram obtinere meruisti? Quasi ergo in fatigationem sermonis, cœperunt eam etiam Reginam Virginum appellare: apparuitque Angelus Domini in medio earum, & dixit: Non erit sermo iste in fatigationem missus, sed in probationem verissimam prophetatus. Expauerunt illæ à conspectu Angeli, & rogauerunt Mariam, vt indulgeret eis, oraretque pro illis.

De causis desponsationis eiusdem.

Cap. LXXIII.

Hieronymus super cap. 1. Matthæi. Adeo autem non de simplici virgine, sed de desponsata filius Dei concipitur. Primo quidem, vt per generationem Ioseph, origo Mariæ monstraretur: secundo: ne à Iudæis, vt adultera lapidaretur: tertio, vt in Ægyptum fugiens haberet mariti solatium: Martyr etiam Ignatius quartam addidit causam scilicet vt partus eius diabolo celaretur.

Ambrosius super Lucam lib. 2. Ideo virgo Maria fuit desponsata, ne temeratæ virginitatis vreretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur insigne præferre. Maluit enim Dominus aliquos de ortu suo, quam de matris pudore dubitare: quia sciebat teneram esse virginis verecundiam, & lubricam pudoris famam: nec putauit ortus sui fidem matris iniuriis astruendam: nec voluit virginibus sinistra opinione viuentibus, velamen excusationis relinqui: quod infamata quoque videretur mater Domini.

Author. Ideo vero per generationem Ioseph, originem Mariæ oportebat ostendere, quia non erat mos apud Iudæos, generationum catalogos per fœminas texere: per hoc autem, quod ostendit Ioseph fuisse de Dauid, per consequens, & Mariam: & ex eadem tribu fuisse ostendit: quia præceptum fuit in Numeris, *ne tribus commiscerentur per coniugium*, sed quilibet de tribu sua acciperet coniugem. Si ergo Mariæ genealogiam expresse texuisset: ipsa nouitas Iudæos in scandalum suscitasset. Si autem genealogiam Ioseph reticuisset, non agnosceremus ex qua tribu virgo fuisset. Dicit autem Ioannes Chrysostomus, *quod ideo nulla mulier sancta in generatione Christi memoratur, sed tantum peccatrices, vt ostenderetur idcirco venisse Christum, vt peccata nostra deleret, non enim venit, vt Iudex, sed vt Medicus.* Per hoc autem (*vt dicit idem Ioannes Chrysostomus*) docet nos, ne de vitiis parentum erubescamus, & vt nullus eleuetur in superbiam de gloria parentum, sed considerans progenitores Christi, de solis virtutibus glorietur.

Cur per generationem Ioseph origo Mariæ ostenditur.

Numer. cap. 36.

De generatione amborum.

Cap. LXXIV.

De differentia Matthæi, & Lucæ, in texenda genealogia Christi dicit Ioannes Chrysostomus, quod Matthæus scripsit Iudæis Hebraicè, nihil autem magis Iudæis in Euangelio suo delectare poterat, quam Christum esse natum ex Abraham qui facta est prima promissio: ideo, vt redderet eos attentos inde inchoat Euangelium suum. Lucas autem omnibus communiter loquens sermonem superius extendit, & inchoat ab ortu percursoris. Item Matthæus genealogiam descendendo computat, quia humanitatem ostendit, per quam Deus ad homines descendit. Lucas autem ascendendo, quia formam sacramenti aperit: A baptismo enim Christi incipiens vsque ad Deum ascendit, ostendens baptizatos ascendere ad hoc, vt sint filij Dei. Vnum & 77. ponit generationes, qui numerus remissionis est. Item Matthæus Iudæis loquens, qui ex Abraham erant, genealogiã vsque Abraham, cui facta est promissio, extendit. Lucas autem omnibus communiter loquens scilicet tam Iudæis, quam Gentilibus, vsque ad Adam eam extendit: quia omnes ex Adam. Ideo dicit Matthæus vbique *genuit*, quia filios naturæ, tantummodo numerat. Lucas vero, *qui fuit*, quia quosdam secundum legem, vel per adoptionem filios interponit. Vnde dicit Glossa Hieronymi, quod Mathan, & Mathath ex eadem vxore Hesta nomine singulos filios genuerunt, Mathan, qui de Dauid per Salomonem descendit, prius eam duxit, & relicto vno filio scilicet Iacob obiit. Postea Mathath, qui per Mathan descendit de Dauid, eandem duxit, & genuit Heli, & sic Iacob, & Heli fratres fuerunt vterini. Iacob autem vxorem Heli fratris sui defuncti sine liberis, ad suscitandum ei semen accepit, & genuit Ioseph, natura quidem suum, sed secundum legem Heli filium.

Genealogia Christi cur variè texitur à Matthæo, cap. 9. & Luca cap. 3.

Math. 9. Luc. 3.

De morte Catonis, & conceptione præcursoris.

Cap. LXXV.

Eusebius in Chronicis. Anno Imperij Augusti 41. Marcus Porcius Cato Latinus declamator, tædio duplicis quartanæ semetipsum interfecit. *Helinandus*, hoc de illo Catone non potest intelligi, qui apud Vticam se interfecit temporibus Iulij Cæsaris, qui ponitur in chronicis Olimpiade 177. Olimpiadibus 14. ante istum Catonem, qui faciunt annos 70. sed neque de Catone Censorino, qui etiam ante Catonem Vticensem floruit, temporibus tertij belli Punici, quando Chartago deleta est. De quo etiam tertio Catone, quod de cœlo descenderit dicente Tullio hoc intelligimus. Denique ille Vticensis

Cato Latinus declamator.

non

non tædio duplicis quartanæ se interfecit, sed de impatientia victoriæ Cæsaris, nec declamator dictus est, sed Philosophus Stoicus: Idem tamen orator fuit. Dicerem hoc intelligendum esse de Marcello illo Catone filio Vticensis; nisi & ipse mihi mortuus videretur longè ante tempus hoc, & ante mortem Iulij, nam de illo dicit *Tullius in li. 3. de Officiis*. Marcus inquit Cato huius nostri Catonis pater; vt enim cæteri ex patribus, ita is, qui illud lumen progenuit ex filio est nominandus; videtur ex his verbis Tullij, quod ille Cato Iunior Catonis filius, iam tunc mortuus fuerit, qui tantum iam ab eo laudatus sit. Denique ab hocanno, quo scribitur Cato iste mortuus vsque ad mortem Tullij, annis retro computatis inueniuntur anni 40. Qualis ergo ætatis esse poterit quando sic laudabatur à Tullio, vt tantum laudari mereretur à laudatore tanto, nam inter mortem Ciceronis, & mortem maioris Catonis patris huius iunioris, sunt anni tantum quinque plus minusve, quamuis, & illam Tullij commendationem nihil prohibebat intelligi de Catone Vticensi.

Zacharias ob incredulitatem fit cæcus.

Author. Eodem anno Zacharias Pontifex de stirpe Abia, qui inter 24. sacerdotes summos olim statutos à Dauid, octauam sortem habuit, cum in die propiciationis incensum ad altare Thimiamatis offerret; ei Angelus nasciturum filium de vxore prædixit, qui considerans vxoris sterilitatem, & vtriusque senectutem, non credidit; & ob hoc vsque ad diē partus obmutuit. Nomen quoque pueri, & magnificentiam, & sanctitatem, & abstinentiam Angelus patri indicauit. Sed & Euangelista Lucas, vt ipsum puerū quasi hæreditario iure nobilitatum, ac vitæ puritatem ostendat, in ipsius sermonis exordio parentes eius quadrupliciter, id est à genere, ab officio, à vitæ sanctitate, & longanimitate, commendat. Concepit igitur Elizabeth & mensibus 5. se occultabat, quia partus sui ætatem erubescebat. Nondum enim mysterium nouerat, quia Zacharias mutus ei indicare non poterat; sed postea exultauit in aduentu Mariæ cognita rei veritate; concepit quidem VIII. Calen. Octobris, in æquinoctio scilicet autumnali, quādo noctes incipiunt crescere, & dies minui. Postea verò Maria virgo mense 6. scilicet VIII. Calend. Aprilis, quando dies incipiunt crescere, noctes verò minui. Sextus quoque Mensis congruit sextæ mysterio ætatis.

Comestor in caput 1. Historiæ Euangelicæ.

Comestor cap. 2.

De Angelica salutatione Beatæ Virginis.

Cap. LXXVI.

Bernardus super Missus est. Virgo ita gemmis ornata virtutum, geminoque mentis, & corporis pariter decore præfulgida, specie sua, & pulchritudine sua in cœlestibus cognita, cœli ciuium in se prouocauit aspectus ita, vt regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, & cælestem ad se nuncium de supernis adduceret. Ingressus est igitur Angelus ad eam. Quo? puto in secretarium cubiculi pudici, vbi illa fortassis clauso ostio orabat patrem suum in abscondito; nec suspicandum est, quod apertum Angelus inuenit ostiolum Virginis, cui in proposito erat fugere hominum frequentias, vitare colloquia, ne, vel orantis perturbaretur silentium vel continentis castitatis tentaretur. Clauserat itaque in illa hora suum super se habitaculum, sed hominibus, non Angelis.

Beata Virgo orabat clauso ostio.

Luc. 1.

Maria verè gratia plena ob multas causas.

Idem. Aue, inquit, gratia plena; vere gratia plena, quia Deo, & Angelis, & hominibus gratiosa; Deo, per humilitatem; Angelis, per virginitatem; hominibus, per fœcunditatem. Verè gratia plena, quia Deus totius boni plenitudinem in ea posuit; vt siquid nobis gratiæ, siquid salutis prouenire cernimus; ab ea nouerimus redundare* *quæ ascendit delitijs affluens. Dominus*, inquit, *tecum*, pater tecum, qui filium facit tuum, & suum, filius tecum, qui in te, & ex te sibi iungit corpus humanum. Spiritussanctus tecum, qui tecum sanctificauit vterum.

* *Cantic. 8.*

Luc. 1.

Glossa. Benedicta tu in mulieribus, id est, præ mulieribus, quia sine exemplo muliebris conditionis, virgin itatem vouisti, & quia virgo, & mater eris, & quia Deum generabis. *Quæ cum audisset turbata est in sermone eius*, tum de angelica visione, tum de insolita salutatione; vel quia ipsum esse virum credebat, & sola in cubiculo erat.

Luc. 1.

Bernardus vt supra. Quod turbata est, verecundiæ fuit virginalis: quod non perturbata, fortitudinis: quod tacuit, & cogitauit: prudentiæ. Et ait Angelus: *Ne timeas Maria, Spiritussanctus superueniet in te*, id est supra modum quo in sanctis venire solet in te veniet. Itaque licet gratia iam plena esset: non superflue dicitur ab Angelo, *Spiritussanctus superueniet in te*, scilicet propter abundantioris gratiæ plenitudinem; nam prior quidem gratia repleuerat mentem, sed ista etiam, & ventrem, *& virtus*, inquit, *altissimi obumbrabit tibi*, id est occulto, & secreto modo in te intrabit. *Ideoque, & quod nascetur ex te, sanctum vocabitur filius Dei.* Credo, quod non habuerit, quid propriè nominaret illud eximium, illud magnificū, illud reuerendum, quod de purissima carne Virginis, cum anima sua vnigenito patris erat vniendum. Posuit ergo indefinitè sanctum, quia singulariter sanctum fuit, & per spiritus sanctificationem, & per verbi assumptionem. *Ecce inquit ancilla Domini*, humilitas respondet, vt sedes gratiæ præparetur. Quæ est hæc tam sublimis humilitas, quæ honori cedere non nouit, insolescere gloria nescit, mater Dei eligitur, & ancillam se nominat. Denique præuenienti se munere gratuitæ promissionis, iunxit meritis suæ orationis, *fiat mihi*, inquiens de verbo, *secundum verbum tuum*. Verbum, quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea secundum verbum tuum. Fiat obsecro mihi verbum non prolatum, vt transeat, sed conceptum, vt maneat: carne, scilicet indutum non aëre: fiat mihi non tantū audibile auribus, sed & visibile oculis, & palpabile manibus, gestabile humeris, fiat mihi non mutis figuris in pellibus mortuis exaratum, sed in forma humana meis castis visceribus viuaciter impressum, & hoc non mortui calami depictione: sed Spiritussancti operatione.

Quod nascitur ex Virgine Maria vere sanctum vocatur ob multas rationes.

Humilitas & prompta obedientia Beatæ virginis.

De Conceptione Filij Dei ex Virgine.

Cap. LXXVII.

Comestor. in historia Euangelica cap. primo. Statim in hoc verbo Mariæ *fiat*: conceptus est Christus de Virgine, plenus homo in anima, & carne, ita tamen, quod lineamenta membrorum discerni non possent. Creditur autem viij. Calen. Aprilis conceptus: & reuolutis annis 33. mortuus.

Quandò & quomodo cōceptus Christus.

August. contra Fœlicianum. Non autem ad Mariam locali motu diuinitas venit: sed ineffabili potentiæ suæ manifestatione, & vterum matris gignendus impleuit, & quod totum est substantię se plenitudine non priuauit, & æternus in suo, & moriturus in nostro, vno, mortem gustauit: altero, suscitauit mortuos, sicque Deum, & hominem, verus vtriusque mediator, nec geminata persona, nec substantia confusa monstrauit.

Idem in doctrina christiana lib. 1. Sicut cum loquimur, fit sonus verbum quod corde gestamus, & locutio vocatur? non tamen in eum sonum cogitatio nostra conuertitur, sed apud se manens integra, formam vocis, qua se insinuat auribus, sine aliqua labe mutationis assumit, ita verbum Dei incommutatum: caro tamen factum est, vt habitaret in nobis.

Iohannes Damascenus. Post consensum enim Mariæ Virginis Spiritussanctus superuenit in ipsam secundum verbum Domini: quod dixit Angelus, purgans ipsam, & potentiam diuinitatis verbi receptiuam præparans simul, & generatiuam: & tunc obumbrauit ipsam Dei altissimi sapientia per se, & virtus existens: & copulauit sibijpsi, ex sanctissimis, & purissimis ipsius virginis sanguinibus carnem animatam anima rationali, & intellecti-

tellectiua, non antiquæ conspersionis seminans, sed per Spiritum sanctum creans.

Virtus generatiua excitata in virgine miraculosè.

Author. Non itaque virtus generatiua fuit excitata in Virgine naturaliter, sed miraculosè, scilicet à Spiritusancto operante, qui superueniens in eam dedit ei virtutem, qua in momento faceret istos quatuor actus, scilicet descisionem, consolidationem, conuersionem, & formationem corporis Christi. Alia tamen videtur esse opinio, quod illi quatuor actus, non fuerunt in Virgine à virtute generatiua, sed à sola operatione Spiritussancti miraculosa. Sed prima videtur esse melior, quia secundum eam plenius seruatur ratio matris in Virgine. Et quidem actus illi fuerunt immediatè à Spiritusancto: & nihilominus ex Virgine immediatè, & totaliter: sed de Virgine materialiter, de Spiritusancto effectiue. Licet ergo virgo mater nihil extra susceperit, fuit tamen vere, & proprie mater Christi, & plenius etiam quam alia quælibet fœmina, mater filij sui, quia totaliter facta est illa descisio carnis Christi ex Virgine, ita quod nihil ex viro, secundum quod mediante actu vis generatiuæ virginis deductus est conceptus ad debitam quantitatem.

Virgo Maria fuit vera mater Christi.

Cum autem Incarnationem filij tota Trinitas operata sit: hæc tamen operatio Spirituisancto attribuitur, propter potissimum effectum gratiæ Dei, qua homo ille nullis præcedentibus meritis, in ipso exordio naturæ suæ verbo Dei copulatus est in vnitate personæ: nec tamen ob hoc dicendus est filius Spiritussancti, licet Spiritussanctus hoc operatus sit, ne vel confusio sit in personis, si dicantur esse duo patres, vel ne Spiritussanctus credatur in hoc opere dedisse filio de sua substantia, sicut pater filio, in eius generatione.

Cur Deus voluit incarnari, & cur solus in Tinitate Filius.

Cap. LXXVIII.

Cur Deus homo factus est?

A*Vthor.* Vt autem dicit *Augustinus*, gratia Dei non potuit gratius commẽdari, quàm vt ipse filius Dei vnicus, immutabilis in se naturã humanam indueret, spemque suæ dilectionis hominibus daret. homine, scilicet medio, per quem ad illum homo accederet, cum tam longe esset ab hominibus, iustus ab impijs, beatus à miseris. Ideo ergo Deus homo factus est, vt gratiam suam, & charitatem in nobis commendaret; & vt superbiã hominis, qua ceciderat; humilitas Dei redargueret, ac sanaret; & vt ipsius morbi magnitudinem, quam per tam preciosam medicinam sanari oportuit, ostenderet; & vt etiam homini dignitatem suam inter cæteras creaturas, pro quo Deus tanta facere, tantaque pati voluit, demonstraret. Item, vt in ipso homine Christo, cui sine vllis præcedentibus meritis, vnitus est Deus, gratiam suam commendaret; & vt per eandem creaturam rationalem, quam vicisse se gaudebat diabolum vinceret. Item, vt hominem, qui per carnem ceciderat, per suæ carnis antidotum sanaret, & illuminaret: & vt nos tanquam eiusdem naturæ membra sua faceret, & vt quilibet humanam naturam, Deo per vnionem coniunctam: & in semetipso, & in proximo honoraret. Deniq; etiam, vt totum hominem intus, & foris ad se conuersum, totum in seipso beatificaret, dum & à sensu carnis, videretur per carnem, & à sensu mentis per diuinitatis contemplationem, totumque bonum hominis hoc esset, vt siue ingrederetur, siue egrederetur, pascua inueniret.

Cur Filius potius incarnari voluerit?

Pater quidem, & Spiritussanctus incarnari potuerunt, non tamen oportuit: sed filius solus carnem assumpsit, vt, quia filius imago patris est, ad quam, & per quam est homo factus: idem esset imago recreationis, qui fuerat, & creationis: credendo enim in eum, & imitando ipsum, qui est imago Dei, recuperat homo in se similitudinem Dei: & vt qui filius Dei erat diuinitate, ipse solus esset hominis filius in humanitate, nullaque in personis confusio fieret: vt homines filios Dei per adoptionem faceret, & vt hæreditatem olim sanctis promissam, fratribus suis idem Dei filius per gratiam adoptionis confirmaret. Item vt pater, quod per ipsum occasionaliter amiserat: per ipsum effectiue recuperaret. Diabolus enim ab initio videns filium Dei per omnia similem patri, protinus inuidit ei, voluit igitur esse *similis altissimo*, & hoc idem ad eius suggestionem voluit primus homo. Itaque talis fieri voluit, vt homo quilibet ipsum æmulari posset in bonum suum, scilicet humilem ipsius imitando passionem. Quia tamen opera æternitatis indiuisa sunt, tres personæ simul ipsam filij Incarnationem operatæ sunt: sicut tres domicellæ, quæ vnam ex seipsis induunt, omnes simul vnicum opus faciunt.

Ex quo fonte pullulauit superbia diaboli.

De modo illius vnionis, & vnitatè personalitatis.

Cap. LXXIX.

TAlis itaque fuit susceptio, quę faceret Deum hominem, & hominem Deum. Nullaque potest intelligi familiarior vnio siue coniunctio, quia nihil verum est de homine illo, quod non sit verum de Dei filio, & econuerso. Comprehendit autem illa susceptio triplicem vnionem, scilicet verbi ad carnem, verbi ad animam, animæ ad carnem. Sed legitur verbum carnem assumpsisse mediante anima, quia tantæ subtilitatis atque simplicitatis est essentia diuina, vt terreno corpori non congruebat vniri; nisi mediante rationali substantia: certum est autem sanctorum testimonijs, quod non natura naturam, nec persona personam, sed persona naturam assumpsit: dicimus tamen diuinam naturam, humanam sibi vnisse: eamque verè incarnatam esse. Ideo verò filius Dei non personam hominis, sed naturam assumpsit, quia ex illa carne, & illa anima, non erat vna persona composita, quam verbum acceperit, sed accipiendo vniuit, & vniendo accepit. Quod ergo dicit *Augustinus* hominem à filio Dei assumptum, vel ei vnitum: ad hominis vtique naturam, non ad personam est referendum.

Assumptio humana carnis à verbo Diuino comprehendit triplicem vnionem.

Est itaque Christus vna persona geminæ substãtiæ, quia Deus, & homo est. Nec tamen huius personæ pars dici potest, alioquin filius Dei creuit, cum homo diuinitati eius accessit: At verò non potest Deus crescere, nec alicuius rei pars existere. Humanitas ergo diuinitati coniuncta degenerat in accidens, vnde sicut album, & albedo sua, non sunt duo, sed vnum, ita Christus: & Deus, & homo, non sunt duo, sed vnum, quoniam vna duarum vnitatum substantialium in accidente degenerante, binarius ille: licet substantialis, non numerat subiecta, sed naturas: sicut & binarius accidentium, non numerat subiecta, sed suas formas. Hinc est, quod si Dei filius, infinitas humanitates, id est animas, & corpora infinita assumpsisset, propter idẽtitatem tamen assumentis, vna persona esset, & si secundum vnam illarum diceretur Petrus, secundum alteram Iesus: vere posset dici Iesus est Petrus: quia licet aliud sit ab eo substantialiter, idem est tamen ei personaliter. Denique supposito Iesu, supponitur Dei filius: & per consequens Petrus. Et licet in accidens degenerent illæ duæ humanitates, erit tamen filius Dei plures homines, quia licet vtraque degeneret in accidens, respectu filij Dei, tamen in mutua collatione vnius ad alteram, neutra degenerat, sed à se mutuo distinguuntur, cum sint in diuersis naturis, Posito quoque, quod Deus Pater sumat eandem humanitatem cum Filio, Pater & Filius erunt vnus homo, & tamen iste homo, erit alius ab homine illo, scilicet alienitate personali, non essentiali, poterit etiam verè dici iste homo, est Pater & filius; non tamen pater, erit filius, aut econuerso.

Christus vna persona geminæ substantiæ.

De prædestinatione Christi hominis; & eius gratiæ, ac sapientiæ plenitudine.

Cap. LXXX.

Noster mediator illustre exemplū est diuinæ prædestinationis.

NVllum autem est illustrius exemplum diuinæ prædestinationis, & gratiæ, quàm mediator ipse. Nec enim in homine illo, meritum aliquod præcessit; vt à filio Dei assumeretur in vnitatem personæ. Itaque homo ille, est gratia, Dei filius: & ad hoc est prædestinatus; id est, ex gratia præparatus. Nec ob hoc sequitur, quod filius Dei prædestinatus sit, vt esset ille homo quoniam esse hominem non est ex gratia Dei filio, sed econuerso, propriè namque loquendo subiectum gratię non est Dei filius siue deitas, sed sola humanitas.

Quid prædestinatio:

Itaque prædestinatio secundum Augustinum est gratiæ præparatio, qua Deus homini Christo, cunctisque quos imaginis filij sui conformes fieri præsciuit: bona sine meritis ab æterno præparauit.

Christus non dicitur filius adoptiuus.

Nec tamen Christus ipse secundum, quod homo dicitur filius adoptiuus aliquo modo, sed naturalis tantummodo; quoniam illi soli dicuntur adoptiui, qui cum prius non essent filij, postmodum in filios sunt adoptati. Sciendum est autem illum hominem ab ipsa conceptione recepisse gratiæ plenitudinem, cui solidatus est spiritus non ad mensuram. In ipso namque habitat omnis plenitudo, quia omni gratia plenus est; sicut in capite sunt omnes sensus, in cæteris autem membris solus tactus; sic & singulis eius membris gratia data est ad mensuram, qui de plenitudine eius acceperunt, non secundum essentiam, sed secundū similitudinē: nunquam enim illam eandem, sed similem accipiunt gratiam. Puer igitur ille plenus sapientia, & gratia fuit ab ipsa conceptione.

Obiectio Luc. 2. Solutio

Nec obstat, quod legitur *profecisse sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* In alijs namque non in se proficiebat; dum eis sapientiæ suæ, & gratiæ munera, secundum processum ætatis, magis & magis patefaciebat; ac per hoc eos ad vitę suæ profectum, & ad Dei laudem excitabat: sicque Deo patri ad laudem, & hominibus ad salutem proficiebat.

Anima Christi omnia scit quæ Deus scit licet non ita clarè.

Dicimus autem animam Christi per sapientiam sibi datam in verbo Dei, cui vnita est (quod etiam ipsa perfectè intelligit) omnia scire, quæ Deus scit: capax est enim scientiæ, & ob hoc id ei congruè sine mensura datum est, cuius ipsa naturaliter capax est. Non est autem ei datum omnia posse facere, quæ Deus facit: quia soli diuinitati omnipotentia congruit. Sed & licet omnia sciat, quæ Deus, non tamen ita clarè, & limpidè omnia capit, vt Deus, sed omni alia creatura liquidius atque præsentius. Simul ergo Christus viator fuit, & comprehensor, tantamque sapientiæ, & gratiæ plenitudinem ab hora conceptionis recepit: vt Deus, ei plenius conferre non potuerit. Nec habuit fidem, virtutem vel etiam spem, qui non ænigmaticam, & specularem; sed clarissimam habuit de Deo cognitionem, ac veram comprehensionem. Habuit tamen quandam certam boni expectationem, quæ non erat alicuius virtutis propriæ, sed rationis. Charitatem verò tantam habuit, quod nulla maior esse potest sicut ipse dicit, *maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ioan. 15. &c.*

Qualiter secundum vtramque naturam sit caput Ecclesiæ.

Cap. LXXXI.

Christus est caput Ecclesiæ secundū vtramque naturam.

IPse Christus est *caput Ecclesiæ* iuxta verbum Apostoli, quod secundum vtranque naturam potest intelligi: Nam secundum, quod Deus est, est caput sanctorum omnium: quia spiritualiter eos viuificat, ac sanctificat, & regit, vtens eis ad libitum suum, sicut caput membris suis: & secundum hoc tota Trinitas est vnum Ecclesiæ caput vniuersalis Angelorum scilicet & hominum. Porrò secundum humanam naturam dicitur metaphoricè caput Ecclesiæ ex hominibus collectæ, non solùm propter naturæ conformitatem, quam oportet caput ad corpus habere, sed etiam quoniam ab ipso procedunt omnes sensus, & motus spirituales in Ecclesia, tanquam ad corpus à capite: & hoc tripliciter: per modum scilicet meriti, quia nobis omnia charismata meruit: per modum doctrinæ, quia nos ore proprio primitus, & post etiam per prædicatores suos docuit: per modum quoq; fidei, quia per fidem, qua in eum credimus, ei assimilamur: qui etiam in quantum homo propter plenitudinem gratiarum est expressissimè similis Deo: non autem per modum auctoritatis fluunt, seu procedunt ab illo homine, sed à sola deitate.

Ante Incarnationem fuit Christus caput Sanctorum secūdum humanitatem creditam.

Ante Incarnationem quoque fuit Christus caput omnium Sanctorum, etiam secundum humanitatem non simpliciter existentem, sed creditam. Vnde caput fuit Abel, tempore Abel, secundum humanitatem: non quæ tunc esset simpliciter, sed quæ erat in fide Abel: fides enim est supra tempus; & humanitas, quæ significatur in fide, communiter se extendit ad omne tempus. Abel itaque per fidem, qua Christum fore charismatibus plenum, ac Deo simillimum credidit, eidem assimilari voluit, & assimilatus est. Ideoque per fidem istam aliquid in eum de similitudine illius fluxit. Patet ita, quod Christus Virginis filius, est membrum corporis sui nobilissimum, id est, caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius mysticum, quia sicut membra vnius hominis viuificantur corporaliter ab vna anima; quæ sedem habet in capite: sic omnes fideles viuificantur spiritualiter ab vno spiritu, scilicet qui principaliter habet sedem in Christo: & sicut corpus Christi naturale constat ex purissimis membris, & sic Ecclesia ex fidelibus incorruptis. Itaque naturale corpus Christi sacramentum est corporis eius mystici, de quo dicit Apostolus: *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*: id est Christo. Propter huius corporis, & capitis vnitatem, loquitur scriptura de vtroque tanquam de eadem persona, vel sub alia metaphora: similiter de sponso, & sponsa. Secundum hoc etiam tota Ecclesia dicitur vna domus, vnus panis, vnum corpus, & vna etiam anima: propter hanc etiam vnitatem dicitur Christus in nobis, & loqui, & cooperari, & pati, & delectari. *1. Corinth. cap. 12.*

Quod etiam cum natura defectus nostros, sed non omnes suscepit.

Cap. LXXXII.

Assumpsit cum natura humana veros hominis defectus licet non omnes.

SVscepit etiam Dei filius animam passibilem, carnem quoque passibilem, & mortalem: & sicut veram hominis naturam, ita veros hominis defectus assumpsit scilicet in carnem, famem, & sitim, & lassitudinem, & huiusmodi: in anima quoque tristitiam, & dolorem, & timorem, & huiusmodi. Non tamen omnes defectus hominis accepit, quia non defectus culpæ, sed pœnæ: nec hos etiam omnes, sed illos vniuersaliter, quos eum assumere homini expediebat, suęque dignitati non derogabat. Non enim suscepit ignorantiam, nec peccandi pronitatem, siue habilitatem, nec bene agendi difficultatem. Illos autem humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem, & mortem suscepit, non conditionis necessitate, sed miserationis voluntate. Nam habuit quidem verum timorem, veramque tristitiam in hominis natura, sed non sicut nos, qui defectibus his necessario subiacemus peccati causa. Et iterum in nobis sunt hi affectus secundum propassionē & passionē, sed in christo nō nisi secundum propassionem, quia nunquam his animus eius adeo turbatus est, vt aliquatenus à rectitudine, vel Dei contemplatione declinaret.

Nullus motus etiam primus fuit in Christo repugnans rationi.

Itaque sicut in arca Noe, sic & in anima Christi omnia pacata fuerant, ita quod nullus ibi motus etiam primus repugnans rationi fuit. Vnde motus ille sensualitatis, quo naturaliter voluit non mori, non fuit illicitus; quia

quia licet esset ad illicitum rationi, non tamen ad illicitum sensualitati, quia alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: & quidem, vt Christus ipse moreretur, Dei voluntas erat; cuius voluntati ratio consentiebat; & nihilominus Dei voluntas erat, rationique complacebat, vt sensualitas mori refugeret, quatenus ipse Christus, & humanitatis in se veritatem probaret, & membris suis ingruente tribulatione, non desperandi, sed orandi, & voluntatem suam diuinæ subiiciendi exemplū præberet. Itaque constat in eo duas fuisse voluntates secundū duas naturas: diuinam scilicet & humanam: humanā quoque duplicē, rationis scilicet & sensualitatis. Preterea necessitatem patiendi in anima, simul autem patiendi, & moriendi in corpore, sicut & alios defectus sponte suscepit. Igitur hanc ipsam necessitatē non habuit ex necessitate conditionis, cum ab omni peccato esset immunis: sed ex sola voluntate accepit de nostra infirmitate. Suscepit enim de nostro, vt nostrum tolleret, ac de suo nobis tribueret. Suscepit quidem nostram simplam voluntatis vetustatem scilicet pœnæ, vt nostram duplam consumeret, culpæ scilicet ac pœnæ: suamque nobis duplicem nouitatem infunderet, iustitiæ scilicet & gloriæ.

Duæ voluntates in Christo.

Notandum igitur Christum de omni hominis statu aliquid accepisse, qui venit omnes saluare. Nam quatuor status hominis distinguuntur: Primus ante peccatum: secundus post peccatum: & ante gratiam: tertius sub gratia: quartus in gloria. De primo accepit pro peccato immunitatem: de secundo pœnalitatem: de tertio gratiæ plenitudinem: de quarto peccandi impossibilitatem, & perfectam Dei contemplationem.

Quatuor status hominis.

Quod ab instanti conceptionis, totum sibi meruit: & originale, vel fomitem non habuit.

Cap. LXXXIII.

ANimam quidem passibilem, & carnem mortalem, filius Dei suscepit: sed anima ipsa impassibilitatis suæ futuræ, simul, & clarificationis sui corporis meritū, à die conceptionis habuit. Non solum enim quando patri obediens crucem subiit: sed statim ex quo factus est homo, glorificationem suam meruit per charitatem, scilicet, & iustitiam, aliasque virtutes in quarum plenitudine conditus fuit. Tanta namque plenitudo charismatum in eo fuit, quod in eis proficere non potuit. Vnde dicit *Gregorius*: quod non habuit omnino iuxta meritum animæ, quò posset proficere. Non ergo plus meruit sibi per Crucis patibulum, quam à conceptione per gratiam virtutum, nec profecit secundum animæ meritum, quantum ad virtutem meriti: profecit tamen quantum ad numerum meritorum: plura enim habuit merita in passione, quam in conceptione, sed maioris virtutis non fuerunt illa pauca, quam ante fuerunt pauciora: nam etiam obedientiam, & voluntatem perfectam, non tunc primum neque maiorem habuit cum pati cæpit, immo perfecte obediens, & bonus extitit, ex quo homo fuit. Et quia non habuit originale, non est decimatus in lumbis Abrahæ: olim namque curatio fiebat ab originali per decimarum, & hostiarum oblationem, sicut & per circumcisionem. Itaque sicut Adam peccante: qui etiam in lumbis ipsius erant, peccauerunt: sic & Abraham dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati sunt: illi duntaxat, qui secundum rationem seminalem, & per actum copulæ descenderunt. Fuerunt enim in lumbis eius dupliciter: materialiter, scilicet & formaliter, & ideo curatione indiguerunt: sicut Leui. Christus autem non sic: quia materialiter ibi tantum fuit, & non secundum rationem seminalem, aut per actum copulæ ab eo descendit, sed per operationem Spiritus sancti, & ob hoc curatione non eguit, ideoque decimatus non fuit. Vnde dicit *Augustinus*, quod eadem Abrahæ caro simul habuit, & vulnus præuaricationis scilicet in lege membrorum, quæ per omnem carnem inde propagatam seminali ratione quasi transcripta est: & medicamentum vulneris scilicet in carne Christi, quæ inde sine actu concupiscentiæ materialiter tantum diuina operatione sumpta est. Illud ergo inquit in Abrahæ carne decimabatur, quod curabatur, non illud vnde curabatur. In nobis quidem caro nihil nisi per animam concupiscere dicitur, cum anima, carnali concupiscentia, id est à carne orta, spiritui reluctatur: huiusmodi rixa in anima Christi non fuit, quoniam ibi concupiscentia carnalis esse non potuit.

Plenitudo charismatū in Christo.

Christus non est decimatus in lumbis Abrahæ.

Cur tanto tempore distulit incarnari.

Cap. LXXXIV.

LEo Papa in sermone de natiuitate Domini. Cessent autem illorum querelæ qui impio murmure, diuinis dispensationibus obloquentes, de dominicæ natiuitatis tarditate causantur: tanquam præteritis temporibus non sit impensum, quod in vltima mundi ætate sit gestum. Verbi incarnatio hæc contulit facienda, quod facta, & sacramentum salutis humanæ, in nulla vnquam cessauit antiquitate.

Glossa super epistolam ad Galatas. Magno vtique Dei consilio factum est, vt non post hominis casum illico lex daretur, vel Dei filius mitteretur, nisi enim hominis superbia prius vires suas experiretur, sui libertati arbitrij sufficientiam arrogaret, & legem superflue datam, & Dei filium frustra venisse iudicaret. Ne igitur detrahendi vel murmurandi occasionem haberet, reliquit eum Deus prius in libertate arbitrij, sub lege naturali: vt sic vires suæ naturæ cognosceret. Vbi cum deficeret, nec sic humiliauit se ad poscendum gratiam, sed superbe legem scriptam legi naturæ adiunctam sibi sufficere putans: clamabat, *non deest qui impleat, sed qui iubeat.* Vt igitur, & de ipsa conuinceretur, antequam filium mitteret pater: legem scriptam dedit, qui peccati morbum detexit, non consumpsit. Qua data etiam morbus inualuit, & infirmitas est aucta, non legis, sed naturæ vitio, & diaboli instantia: vt sic cognita vtriusque legis insufficientia, & infirmitate sua: clamaret ad medicum, & quæreret gratiæ auxilium: & ita factum est. *Hic est ille Samaritanus*, qui per formam serui, & compassionem, *languido appropiauit, eiusque vulnera sanauit*: quem Sacerdos, & Leuita, inaniter pertransibant: quia sacerdotium, & lex vetus, neminem ad perfectum adduxit.

Cur post hominis lapsū immediate Christus non fuit missus.

Luc. 10.

De mutua salutatione Elisabeth, & Mariæ.

Cap. LXXXV.

COmestor cap. 3. Post conceptum igitur *exurgens Maria, abiit in ciuitatem Iuda.* Iuda nomen est regni non Tribus. Hierusalem enim in Tribu Beniamin erat, per quam forte transibat ad oppidum, in quo dicunt tunc Zachariam habitasse, quarto milliario à Hierusalem: & ibi natum Ioannem: & legitur in libro iustorum, quod beata virgo primo eum leuauit à terra.

Luc. cap. 1.

Ambrosius super Lucam. Non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec quasi de exemplo dubitans, sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festinat pro gaudio, *abiit in montana.* Quomodo enim iam Deo plena, nisi ad superiora conscenderet: & hoc cum festinatione: quia nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia.

Beata virgo læta & festina abiit in montana.

Discite, & vos ô sanctæ mulieres sedulitatem, quam prægnantibus debetis exhibere cognatis. Mariam enim, quæ ante, sola in penetralibus versabatur: non à publico, virginitatis pudor: non à studio, asperitas montium: non ab officio, asperitas itineris, retardauit. Discite mulieres non circumcursare per domos alienas: non morari in plateis: non aliquos in publico sermones miscere. Maria in domo sera, in publico festina. Intrauit ergo in domum Zachariæ, & salutauit Elisabeth, *statimque exultauit infans in vtero eius.*

Exhortatio ad deuotas mulieres vt imitentur beatam virginem.

Luc. 1.

Origenes

Origenes in Homilia prima. Iesus enim, qui in vtero illius erat, Ioannem adhuc in ventre matris positum, sanctificare festinabat. Denique non antequam Maria salutaret Elisabeth: sed statim vt locuta est verbum, quod in ventre matris suggesserat Dei filius; *infans in gaudio exultauit*, & tunc primum præcursorem suum Iesus Prophetam fecit.

Luc. 1.

Ambros. Repleta ergo Elisabeth Spiritu sancto exclamauit matrē domini beatificās. Nō prius mater repleta, quàm filius, *sed cum filius* repletus esset Spiritu sancto, repleuit & matrē. Prophetaueruntque matres spiritu paruulorum, sed Elisabeth repleta est post conceptū, Maria ante conceptum. Si autem primo ingressu Mariæ tantus profectus Elisabeth extitit, vt ad salutationem eius, *statim infans in vtero exultaret, & ipsa mater Spiritu sancto repleretur*: quem putamus vsu tanti temporis, id est trium mensium, Mariæ addidisse præsentiam? *Benedicta* inquit *tu in mulieribus*.

Luc. 1. Elizabeth repleta Spiritu sancto.

Bernardus. Dura inquit necessitas, & graue iugum, super omnes filias Euæ, quæ etsi pariant, cruciantur; & si non pariant, maledicuntur. Tu autem *benedicta es*, quæ nec sterilis manes; nec cum dolore paris: & pro maledictione Israel, *beatam te dicent omnes generationes*. Et tu quidem non solum *benedicta in mulieribus*, sed singulariter super omnes homines, & Angelos. *Benedictus fructus ventris tui.* Benedictus quidem in odore, sicut scriptum est: *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni* Benedictus in sapore, sicut scriptum est: *Gustate, & videte quoniam suauis est dominus.* Benedictus, & in specie, *in quem desiderant Angeli prospicere.*

Luc. 1. Maria virgo super omnes benedicta. Gen. 27. Psal. 33. 1. Petri 1.

Glossa. Audita igitur responsione Elisabeth amplius tacere non potuit dona, quæ perceperat; & quæ virginali pudore acceptum oraculum silentio texerat, iam congruo tempore patefecit.

Beda. in cap. 1. Luc. Ait ergo Maria: *Magnificat anima mea Dominum, &c.* Tanto inquit me Dominus tamque inaudito munere sublimauit; quod nullo linguæ officio poterit explicari, sed ipso vix intimi pectoris affectu valeat comprehendi; & ideo totas animæ vires in agendis gratiarum laudibus offero; totum in contemplanda magnitudine eius, cuius non est finis: quicquid viuo, sentio, discerno, gratulanter impendo: quia eiusdem Iesu, id est, salutaris, spiritus meus æterna diuinitate lætatur, cuius mea caro temporali conceptione fætatur.

Luc. 1.

De ortu Præcursoris.

Cap. LXXXVI.

Ambrosius *vt supra.* Mansit autem Maria apud Elisabeth tribus mensibus: quæ enim propter officium venerat, officio inhærebat. Mansit autem non quia domus eam aliena delectaret, sed quia frequentius in publico videri displiceret. Didicistis ô Virgines, Mariæ pudorem, discite & humilitatem. Iunior ad seniorem venit, & prior eam salutauit. Decet enim vt virgo quanto castior, tanto humilior sit.

Imitanda est humilitas Beatæ virginis.

Beda in caput 1. Lucæ Tamdiu ergo mansit Maria cum Elisabeth, donec partus tempore completo: Præcursoris Domini sui, propter quam maxime venerat, natiuitatem videret, scilicet *tribus mensibus, & sic reuersa est in domum suam.*

Comestor vt supra cap. 3. histor. Euangelicæ. Puer autem crescebat, & cōfortabatur à Spiritu sancto, & erat in desertis locis, vsque in diem ostensionis suæ ad Israel. Reuertens autem Maria in Nazareth, *inuenta est à sponso in vtero habens, qui nolens eam traducere in coniugem, occulte voluit eam dimittere, in somnis autem monitus est ab Angelo vt acciperet eam in coniugem*, & ne suspicaretur adulterium, conceptum puerum de Spiritusancto intimauit, & vt Iesum vocaret præcepit. Et accipiens sponsam in vxorem cum virgine, virgo permansit.

Luc. 1. Matthæi 1.

De descriptione orbis, & ortu Saluatoris.

Cap. LXXXVII.

Hugo Floriacensis. Pacatis igitur omnibus regionibus per vniuersum orbem; omnique bellorum fragore sedato: memoratus Augustus, Rempublicam legibus pacificis adæquare siue nutrire desiderans, protulit edictum, *vt describeretur vniuersus orbis.*

Comestor. cap. 4. Volens enim scire numerum regionum in orbe, quæ Romanæ suberant ditioni: numerum etiam ciuitatum in qualibet regione; numerum quoque capitum in qualibet ciuitate: præceperat vt de suburbanis, oppidis, vicis, & pagis, ad suam confluerent homines ciuitatem: maximè vnde trahebant originem: & quilibet nummum argenteum precij decem nummorum vsualium (vnde & denarius dicebatur) Præsidi prouinciæ tradens, se subditum Imperio Romano profiteretur. Nam & nummus imaginem Cæsaris præferebat, & superscriptionem nominis: & numerus eorum, qui censum capitis ferebant, redigebatur in scriptis: *Ascendit autem, & Ioseph à Nazareth in Bethleem, eo quod esset de domo Dauid, vt profiteretur cum Maria vxore prægnante.*

Iacobus vbi supra. Cum autem irent in Bethleem dixit Maria ad Ioseph: Duos populos video ante me, vnum flentem, & alium gaudentem. Quæ verba cum putaret Ioseph esse superflua: apparens ei iuuenis in veste splendida, interpretatus est, dicens, eam vidisse populum Iudæorum flentem, & populum gentium gaudentem. Tunc iussit iumentum stare: & Mariam de eo descendere, atque ingredi speluncam tenebrosam, quæ lumen diei penitus non habebat. Sed in ingressu Mariæ cœpit tota splendere, quasi esset ibi hora diei sexta: nec defecit illa lux die vel nocte, donec Maria peperit masculum suum. Quem nascentem circundederunt Angeli & natum statim adorauerunt, dicentes: *Gloria in excelsis Deo, &c.*

De Chronicis ab initio mundi vsque ad illud tempus.

Cap. LXXXVIII.

Comestor. cap. 5. Natus est dominus anno regni Augusti. 42. nocte dominicæ diei. Quia si tabulam computi retro percurras, inuenies huius anni concurrentem v. regularem, Ianuarij tertium: quibus iunctis, & sublatis 7. vnum remanet. Itaque 8. Cal. Ianuarij in Dominica die inuenies, quod concurrit. Nā ea die qua dixit. *Fiat lux, & facta est, visitauit nos oriens ex alto.*

Inchoata est verò (secundū quosdam) sexta ætas à natiuitate Christi secundum Apostolum qui dicit: *Cum venerit plenitudo temporis &c.* Secundum autem alios à die qua baptizatus est, propter vim regeneratiuam datam aquis. Porro secundum alios à passione, quia tunc aperta est porta: & inchoata est quasi quodammodò septima ætas quiescentium.

Author. Ex Chronicis. Hic igitur fuit annus ætatis quintæ quæ hic terminatur quingentesimus circiter 90.

Ab initio regni Dauid millesimus 65.

Ab exitu Ægypti, & datione legis millesimus quingentesimus primus.

A prima promissione facta Abrahæ millesimus nongentesimus tricesimus primus.

A natiuitate ipsius Abrahæ secundus millesimus & sextus.

A diluuio secundus millesimus, ducentesimus nonagesimus octauus.

Ab initio vero 3953.

Et hoc dunxtaxat secundum nos: qui ab Adam vsque ad Abraham, ex diuina historia (iuxta Beati Hieronymi translationem) annorum numerum accepimus: ab Abraham quoque, vsque ad Christum: iuxta eiusdem Hieronymi, ac Cæsariensis Eusebij: & ipsorum Hebræorum computationem: qui omnes historiis gentiliū concordant: minores numeros secuti sumus: ea nimirū ratione, quam superius in annis Iudicum exposuimus.

Verum

Verum ante tempora Abrahæ, tam ante diluuium: quam post, multò plures anni in editione 70. leguntur: quam in nostra reperiuntur: etenim vt ait Eusebius, qui antiquam translationem sequitur, ab Adam vsque ad diluuium fluxerunt anni duo millia 242. & à diluuio vsque ad Abraham 842. qui simul faciunt tria millia 84. cum in editione nostra leguntur tantum 1948.

Itaque si maiorem illum numerum sequi volueris: & iuxta librum Iudicum ab exitu de Ægypto vsque ad ædificationem templi sexingentos annos numeraueris: insuper & in regno Amon regis Iuda 12. annos acceperis: his omnibus computatis: inuenies ab initio mundi vsque ad natiuitatem Christi annos 5. millia 199. & hunc numerum assignat Beda, quem etiam vsualiter tenet Ecclesia. *Vnde versus*,

Vnum tolle datis ad millia quinque ducentis:
Nascenti Domino tot Beda dat à Protoplasto.

Nos tamen iuxta minorem numerum quem hucusque secuti sumus, cætera prosequemur.

De duobus animalibus eum adorantibus in præsepio.

Cap. LXXXIX.

Iacobus vt supra. Pastores quoque ouium asserebant se Angelos vidisse in media nocte: hymnum dicentes Deo, & ab eis audisse, quod natus esset saluator hominum in quo restitueretur salus Israel. Tertia autem die natiuitatis Domini, egressa est Maria de spelunca, & ingressa stabulum, posuit in præsepio puerum: & Bos atque Asinus genuflectentes adorauerunt eum: & ipsa animalia in medio eum habentia: sicut prædictum est: *& in medio duorum animalium innotesceris*, incessanter adorabant eum.

Comestor cap. 5. Maria ergo infantem pannis inuolutum reclinauit in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Difficile erat pauperibus pro frequentia multorum, qui ob idipsum conuenerant, vacuas inuenire domos: vnde in communi transitu, qui erat inter duas domos, operimentum habens, quod diuersorium dicitur, sese receperit: sub quo ciues ad colloquendum vel comissendum in diebus ocij, vel pro aeris intemperie diuertebant: forte ibi Ioseph præsepium fecerat Boui, & Asino, quos secum duxerat, in quo repositus est Iesus: Ad quod quidam referunt illud Isaiæ; *Cognouit Bos possessorem suum, & Asinus præsepe Domini sui.* Et in picturis ecclesiarum quæ sunt quasi libri laicorum, sic representantur nobis. *Isaia 1.*

Bernardus. Ecce verbum abbreuiatum fecit Deus pater super terram, vultis nosse, quam breue, quam longum fecit. *Cœlum*, inquit hoc verbum, *& terram ego impleo.* Nunc autem, *caro factum*, in angusto locatum est præsepio. *A sæculo etiam*, ait Propheta, *& in sæculum tu es Deus*, & ecce factus est infans diei vnius. Vt quid se sic abbreuiare voluit Dominus maiestatis, nisi vt nobis formam daret humilitatis, hic enim ait: *Discite à me, &c.* *Ieremia 23.* *Psal. 89.*

Comestor cap. 6. Et transeuntes Pastores vsque Bethleē, inuenerunt verbum, quod factum est ad eos: & qui audiebant mirabantur super his: quæ dicebantur à pastoribus ad eos. Maria quoque conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

Conferens in corde suo.

Beda in Luca Euangelium. Quia Sanctas Scripturas legebat, & sciebat Prophetias, conferebat ea, quæ secum sunt acta à Domino, cum his, quæ nouerat à Prophetis scripta de Domino: & collata ad inuicem: cognouit instar cœlestium Cherubin socia sui vultus luce concordia.

De Circuncisione eiusdem.

Cap. XC.

Comestor cap. 6. Octauo autem die circunciderunt puerum, & declarauerunt nomen eius esse Iesum, quod impositum erat ei ab Angelo priusquam conciperetur.

Bernardus in Circumcisione Domini. Ecce verbum abbreuiatum, in carne amplius abbreuiatum est, suscepta etiam carnis circuncisione. Die natiuitatis minoratus est paulominus ab Angelis: sed nunc multominus ab Angelis, quia infixus est velut quodam cauterio latronis, pro totius corporis putredine, cauterium factum est in capite, quid autem mirum si pro nobis voluit circumcidi, qui pro nobis voluit crucifigi, totus siquidem mihi datus est; totus in meos vsus expensus.

Author. Christus Dominus non indigebat curatione, quia nullum peccatum contraxit in sua generatione, voluit tamen circuncidi propter septem causas. Prima fuit vt in nobis fidem humanitatis suæ roboraret: quia in hoc ostendit se veram carnem assumpsisse, non fantasticam, vt dixerunt quidam Hæretici. Secunda vt spem in nobis erigeret, scilicet spiritualis circuncisionis, quæ in nobis futura est in 8. resurrectionis, ab omni corruptione culpæ, & pænæ. Tertia vt charitatem confirmaret, quia tantillus infans, scilicet octo dierum iam incæpit sanguinem suum pro nobis fundere. Quarta, vt nobis exemplum humilitatis præberet, & maxime Prælatis, qui leges instituunt, ne scilicet aliis præsumant imponere onera, quę ipsi importare nolunt, sicut illi quos reprehendit Dominus in Euāgelio: *Alligant*, inquit, *onera grauia, &c.* Quinta vt nos, aliorum, inter quos habitamus, scandala vitare doceret: scilicet conformando nos eis, omnes enim alij infantes in illo populo circuncidebantur, *vt dicit August. in lib. confessi. 3.* quod turpis est omnis pars vniuerso suo non congruens: *vnde & Paulus circumcidit Timotheum vt euitaret scandalum Iudæorum.* Sexta, vt nobis luxuriæ vitiū, quod in isto membro dominatur, aboleret: vnde sicut primo passus est in illo membro, sic vltimo in lingua, in signum scilicet detestationis luxuriæ, & gulæ, quibus fere omnis humana vita infecta est. Septima vt mysterium deitatis celaretur, tum propter Diabolum, tum propter homines indignos. *Christus voluit circumcidi propter septē causas.* *Matth. 23.*

De stella Magorum duce, & virginis purificatione.

Cap. XCI.

Comestor cap. 7. Tertiadecima verò die *Ecce Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam dicentes: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Vidimus stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.* Successores fuerunt isti doctrinæ Balaam, qui stellam nouerunt eius vaticinio, & à magnitudine scientiæ nuncupati Magi. Quos enim Græci Philosophos: Persæ Magos appellant. Venerunt autem de finibus Persarum, & Chaldeorum, vbi fluuius est Saba, & à quo Sabea regio dicitur. Chrysostomus dicit stellam ante multo tempore, quam Christus nasceretur apparuisse, & ita multo ante tempore de longinquo venerunt. Potuit tamen fieri vt in 13. diebus super Dromedarios longa terrarum spacia transmearent. *Audiens Magos Herodes Rex turbatus est, & omnes, qui erant cum illo.* Timuit quidem Rex ne quis de semine Hircani: aut Aristobuli natus, esset regnaturus, se tanquam alienigena destituto. Turbatur autem ciuitas, nouitate miraculi percussa: Dicit enim Fulgentius, stellam tunc creatam notabilem, & disceretam à cæteris, & in loco: quia nec in firmamento cum stellis minoribus erat, nec in æthere cum planetis, sed in aere vicinas terræ tenebat vias: Et in motu: quia prius immobilis super Iudæam magis dederat signum veniendi in eam, qui ex deliberatione sua Hierusalem tanquam caput Iudææ adierunt. Quibus *Matth. 2.* *Stella noua creata & mirabili modo situata.*

egressis, tunc primo motu notabili præcessit eos. Quo peracto officio, mox esse desijt, reuertens in præiacentem materiam, vnde sumpta fuerat. Tamen quidam tradunt Bedam voluisse, quod in puteum Bethleem illico ceciderit; & post in diebus Paulæ, & Eustochij, quasdam Virgines Deo dicatas, miraculosè eam vidisse.

Comestor cap. 8. Ingressi verò domum Magi, (quam diuersorium Lucas nominauit) obtulerunt Puero singuli, aurum, thus, & myrrham, secundum consuetam Sabeis oblationem, inde significantes eum esse Deum, regem, & mortalem.

Comestor cap. 9. Luc. 2. *Et postquam impleti sunt dis purificationis Mariæ, tulerunt puerum in Hierusalem, vt sisterent eum domino* id est præsentarent, & dederunt hostias pro eo par turturum, & duos pullos columbarum, insuper redemerunt eum quinque siclis argenti. Et erat in Hierusalem Simeon senex, qui spiritu venit in templum, & accipiens puerum in vlnas sciens eum esse Christum, ait: *Nunc dimittis; &c.* & *Canticum Simeonis* prophetizans de passione Christi; ait ad Mariam, *& tuam animam pertransibit gladius* id est passio ipsius. Non enim sine materno dolore potuit videre crucifigi filium; etsi resurrecturum speraret; eadem hora superuenit, & Anna prophetissa, & loquebatur de illo omnibus, qui expectarent redemptionem Israel.

De cultu, & religione Magorum ac cæterorum Orientalium.

Cap. XCII.

Chrysostomus super Matthæum lib. 1. Magi ergo confestim vt natus est Christus, magnum in homine paruulo Deum ostenderunt; ex verbis, & actibus, & muneribus. Verbis quidem dixerunt: *Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? &c.* Actibus, vero, quia *cum vidissent eum, adorauerunt*; & inuenta est in eis fides acutior, quam aspectus; humilia nimirum videntibus, & alta intelligentibus. Muneribus autem, *quia obtulerunt ei aurum, thus, & myrrham.* Legi apud aliquem istos Magos ex libris Balaam diuinatoris, appariturae stellæ eius, accepisse scientiam; cuius diuinatio posita est in veteri testamento *Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & dominabitur omnium gentium.* Audiui etiam aliquos referentes de scriptura quadam, & si non certa, tamen non destruente fidem; sed potius delectante, quoniam erat gens quædam in ipso orientis principio, iuxta Oceanum sita; apud quos ferebatur scriptura, de apparitura hac stella, & offerendis muneribus huiusmodi nomine Sethin scripta, quæ per generationes studiosiorum hominum patribus, filijs suis referentibus, habebatur deducta; elegerunt itaque duodecim ex seipsis studiosiores, & mysteriorum cœlestium amatores, ac posuerunt seipsos ad expectationem huius stellæ, & si quis ex eis moriebatur, filius aliquis propinquorum in eius loco constituebatur. Dicebantur autem Magi lingua eorum, quia in silentio tacitaque voce glorificabant Deum. Hi ergo per annos singulos post messem ascendebant in montem, qui vocabatur victorialis; habens in se quandam speluncam in saxo, fontibus & electis arboribus amenissimus; ibique se lauantes orabant, & laudabant in silentio Deum tribus diebus: sicque faciebant per singulas generationes semper expectantes, ne forte in sua generatione stella illa beatitudinis oriretur. Tandem igitur apparuit eis descendens super montem illum Victorialem; habens in se quasi pueri parui formam, & super se similitudinem crucis, quæ locuta est eis, eosque docuit, & vt proficiscerentur in Iudæam præcepit. Proficiscentes autem præcedebat stella per biennium, & nec cibus, nec potus defecit in peris eorum, cętera vero, quæ ab eis gesta esse referuntur in Euangelio compendiose ponuntur. Vt autem reuersi sunt studiosè magis, quam prius, Deum colentes glorificauerunt; sed & omnibus in genere suo prædicauerunt, & multos erudierunt. Denique cum post resurrectionem dominicam iuisset *, vnus ex Apostolis in illam prouinciam, eidem adiuncti sunt; & ab eo baptizati; prædicationis illius adiutores facti sunt.

Matth. 2. Magi agnouerunt Deū in homine paruulo. *Num. 24.* *Mons victorialis.* *Magi baptizati.* ** Fuit Thomas Apostolus.*

De persecutione Herodis, & nece Innocentum.

Cap. XCIII.

TVnc Herodes vidit quod illusus esset à Magis; videns enim Magos nil sibi iuxta condictum renunciasse, putauit eos visione stellæ esse deceptos, & erubuisse redire ad eum, & ideo ab inquisitione pueri cessauit. Sed cum audisset, quæ dicta erant pastoribus, & maxime Prophetias Simeonis, & Annæ, sensit se illusum; & de morte puerorum Bethleemitarum tractabat, vt ille, quem ignorabat, cum eis occideretur. Propterea per admonitionem Angeli fugit Ioseph cum Puero, & Matre eius in Ægyptum, vsque ad obitum Herodis.

Hugo. Herodes etiam ne forte ignobilis, & ab Israelitico semine argueretur extraneus; combussit omnes libros in quibus nobilitas gentis in templo seruabatur ascripta, vt deficientibus probamentis, ipse ad hanc pertinere videretur; vtque suam sobolem regio Iudæorum generi commisceret, abiecta Doside quam priuatus acceperat, copulauit sibi Mariamnem Aristobuli neptem, Hircani filiam.

Comestor cap. vndecimo. Herodes autem dum de nece puerorum disponeret, per epistolam est citatus à Cæsare Augusto vt Romam iret, accusationi filiorum responsurus. Qui cum iter faceret per Siliciam, audiens naues Tharsensium Magos traduxisse, in spiritu vehementi combussit naues Tharsis; secundum quod Dauid prophetauerat: cum vero coram Cæsare disceptasset pater cum filijs; hac lege facta est reconciliatio vt adolescentes patri in omnibus obedirent, ipse autem regnum dimitteret cui vellet. Nondum tamen à suspicionibus liberatus erat: Veniensque Hierosolymam, populo conuocato tribusque filijs astantibus, & concordiam fratrum à Cæsare factam exposuit, & se successoris iudicem constitutum, ne Iudæi regnum ad suos rediturum existimarent: tunc confirmatus in regno Herodes certius, quam prius: mittens, *occidit pueros omnes qui erant in Bethleem, & in finibus eius à bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis.* Quorum maxima pars tertio milliario à Bethleem ad austrum sepulta est. Innocētes quidem, martyres dicuntur laxato vocabulo, non quia testes Christi, sed quia pro Christo occisi sunt, quem & si non loquendo, tamen moriendo confessi sunt. Pro quo etiam Ecclesia pro eis solemnizat, quamuis ad inferos descenderunt, vnde etiam in eorum solemnitate cantica, letitiæ subticentur scilicet, *Te Deum laudamus & Gloria in excelsis Deo, pro alleluia,* quidam dicunt, *Laus tibi Christe;* alij vero *Cantemus &c.*

In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Psal.

De fuga Domini in Aegyptum.

Cap. XCIIII.

IAcobus vt supra. Ante vero vnum diem, quam Herodes pueros occideret, admonitus est Ioseph in somnis ab Angelo, vt cum matre, & puero, per viam eremi pergeret in Ægyptum, cumque venissent ad speluncam quandam vt quasi sub ea refrigerarentur descendit Maria de iumento, & sedit habens Iesum in gremio. Erantque cum ea tres pueri, & vna puella, iter agentes: & ecce subito de spelunca egressi sunt Dracones multi, quos videntes pueri exclamauerunt: tunc Dominus Iesus cum nondum esset bimulus, excussit se, & stetit in pedibus ante eos.

Euentus mirabiles.

At illi adorauerunt eum, & abiecerunt. Similiter & Leones, & Pardi adorabant eum, & comitabantur, antecedebant quoque Mariam, & Ioseph ostendentes viam in deserto, inclinantesque capita sua cum reuerentia, obsequium caudis adulantibus exhibebant. Erant autem duo Boues in itinere eorum saginarij, quos dirigebant Leones in itinere Domini Iesu cuius necessaria portabant. Sed & Arietes qui simul de Iudæa exierant, & sequebantur, inter Lupos ambulabant sine formidine. Simul etiam leones; Boues, & Asini, & vbi mansio fieret, simul ad pabulum accedebant, tunc impletum est, quod ait Isaias 65. *Lupus, & Agnus pascentur, &c.*

Leones, Pardi & animalia feræ comitantur Dominum, & obsequiū ei exhibent.

Tertia autem die profectionis suæ, Maria nimio sole fatigata, videns arborem palmæ, voluit in ea requiescere, cumque de iumento descendisset, & resedisset, respiciens ad comam palmæ, quæ alta erat, & palmis repleta, ait: O si posset fieri, vt ex his palmæ fructibus perciperem; & dixit ei Ioseph, tu quidem de palmæ fructibus cogitas; ego autem de aqua quæ nobis iam defecit in vtribus, nec habemus, vnde hos, qui nobiscum sunt & nosipsos refocillemus; tunc infantulus Iesus sedens in sinu Matris virginis exclamauit, & ait: Flectere arbor, & refice matrem meam de fructibus tuis; statimque ad vocem eius inclinauit palma cacumen suum vsque ad plantas Mariæ, & colligentes ex ea fructus quos habebat, omnes refecti sunt; postquam vero sunt collecta omnia poma eius; inclinata manebat, expectans vt eius imperio surgeret cuius imperio fuerat inclinata; tunc ait Iesus ad eam: Erige te palma, & confortare, aperi autem de radicibus tuis fontes occultos, & fluant ex eis aquæ in satietatem; sicque factum est; & potati sunt vna cum iumentis, & hominibus, gratias agentes Deo. Conuersus autem Iesus ad palmam ait: Hanc dignitatem confero tibi, vt vnus ex ramis tuis transferatur ab angelis meis, & plantetur in Paradiso patris mei, & factum est sic: cunctis videntibus Angelum domini super palmam, auferentem vnum de ramis eius, & ibat volans. Dixit autem Ioseph, ad Iesum: Domine nimius æstus decoquit nos, si vis transeamus viam maris, vt possimus per ciuitates maritimas requiescendo transire: dixit ei Iesus: Noli timere Ioseph, ego vobis mansionem abbreuiabo, ita vt quo per triginta dies properandum erat; in hac vna die mansiunculam pertingatis. Adhuc eo loquente, prospicientes viderunt montes Ægypti; & gaudentes, in vnam ex ciuitatibus nomine Syenem intrauerunt. Et quia nullus erat in ea notus, apud quem hospitarentur; ingressi sunt templum, quod capitolium eiusdem ciuitatis vocabatur, in quo 365. idola erant posita; quibus, singulis diebus honor deitatis à sacrilegis præbebatur.

Arbor inclinat se, & præbet fructus Mariæ.

Via in Ægyptum miraculose abbreuiata.

De ruina Idolorum Ægypti ad eius ingressum.

CAP. XCV.

Vt autem Maria ingressa est templum cum infantulo, vniuersa Idola corruerunt; & in faciem iacentia nihil se esse ostenderunt euidenter. Tunc impletum est, quod ait Isaias: *Ecce dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius.* Cum hoc nunciatum esset Afrodisio venit ad templum cum omni exercitu suo. Ingressusque est, & videns vera esse, quæ audierat, statim accessit ad Mariam, & adorauit infantem, quem ipsa in sinu suo portabat. Deinde allocutus est omnem exercitum suum dicens: Hic nisi esset dominus horum nostrorum Deorum, non isti coram eo se prosternerent, & in conspectu eius prostrati, dominum suum iacentes protestarentur. Nos ergo, quod Deos nostros facere videmus, nisi cautius fecerimus, omnes potius periculum incurremus, sicut Pharao in diebus illis, quibus fecit mirabilia magna Deus in Ægypto.

Idola ad præsentiam, Domini corruunt. Isaiæ 19.

Comestor cap. 10. Tradunt quoque sicut in exitu filiorum Israel de Ægypto non fuit domus Ægypti, in qua Deo procurante, non iaceret mortuus primogenitus; ita nec modo fuit templum in quo non corruisset idolū.

Cassiodorus in Tripartita Historia lib. 6. Fertur in Hermopoli Thebaide, quod arbor, quæ vocatur Persidis, multorum languores subegerit; si fructus, aut folium, aut pars eius corticis, collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod dum apud Ægyptum Ioseph, cum Christo, & Maria Virgine sancta, fugisset Herodem; venissetque ad Hermopolim ciuitatem, mox vt ingrediebatur; & non ferens hæc arbor maximum Christi Saluatoris aduentum; inclinata est vsque ad terram, & eum suppliciter adorauit. Hoc ergo de ista arbore, à multis audiens, enarraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus Diuinæ præsentiæ; aut certè quoniam ritu pagano, hæc arbor propter magnitudinem, atque pulchritudinem, colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem: dæmonibus quippe contremiscentibus, cum viderent rerum talium destructorem, necnon & omnibus simulachris Ægyptiorum secundum Isaiæ Prophetiam, fugatoque hic dæmonio pro testimonio Christi, reor arborem vacuam remansisse. Igitur apud Ægyptios, & Palestinos gestorum testimonia conseruantur.

Arbor non ferēs Christi diuinitatem mota est; sed tamen inclinauit se & adorauit Christum.

De Iuda Galileo, & Sexto pythagorico Philosopho.

CAP. XCVI.

Evsebius in Chron. Anno domini 3. Augusti 44. Iudas Galilæus ad rebellandum Iudæos cohortatur.

Anno Christi tertio.

Sixtus Pythagoricus Philosophus agnoscitur.

Hieron. super Ezechi. Pulchræ in Sixti Pythagorici sententiolæ dicuntur. Adulter est propriæ vxoris amator ardentior. Quem librum quidam in latinum transferens, Martyris Sixti nomine voluit illustrare, non considerans in toto volumine, quod in duas partes diuisit, Christi nomen & Apostolorum reticeri. Nec mirum si Gentilem Philosophum; in martyrem, & Romanum Pontificem transtulit, cum Eusebij quoque Cæsariensis, primum pro origine librum Pamphilij martyris vocabulo, commutauit, vt facilius tali laudatore libros impijssimos Periarchon Romanis auribus conciliaret.

Author. Librum istum Sixti nusquam reperi, sed eius paucas sententiolas istas quodam libro Augustini notabiles, collegi.

Sententia Sixti siue vt alij legunt Sexti. Tres sectæ Iudæorum.

Libertatē arbitrij permisit hominibus Deus, vt pure, & sine peccato viuentes, similes fiant Deo.

Templum est Deo mens pura; & altare optimum est ei cor mundum.

Vir castus, & sine peccato, potestatem accepit à Deo esse filius Dei.

Comestor vt supra Porro Iudas ille Galileus siue Essæus (vt ait Iosephus) persuadebat Iudæis vt negarent tributa Romanis, asserens eos qui decimas, & primitias Deo soluebant, non debere soluere tributa hominibus, & in tantum præualuit hęc doctrina, vt Pharisei, & magna pars populi quęrerent ab ipso Domino an soluēdum esset tributum Cæsari, postea perijt ipse, & quotquot ei consenserunt.

De tribus sectis Iudæorum priuatis.

CAP. XCVII.

Fverunt siquidem tunc temporis in Iudæa tres sectę Iudæorum à communi reliquorum vita distantes. Pharisæi, Saducæi, Essæi. Pharisæi cultu austero, & victu perparco vtebantur, traditiones suas statuentes, quibus traditiones Moysi determinabant;

Comestor hæc omnia verbatimq; habet in cap. 31. historiæ Euangelicæ.

minabant; pictacia chartarum in fronte gerebant & in sinistro brachio, quibus decalogus inscriptus erat, quia dixit Dominus, hoc habebis quasi quid appensum inter oculos tuos, & in manu tua. Et hæc dicebantur filatria à filaxe, quod est seruare, & thorath, quod legem sonat. Isti etiam maiores fimbrias alijs ferentes, spinas eis alligabant, quibus puncti in deambulando memores mandatorum Dei fierent. Hi vniuersa Deo deputabant, & Marmenæ, idest fato. Agere quidem quæ iusta sunt, vel negligere in arbitrio hominum plurimum esse dicunt; tamen in singulis adiuuare, & Marmenem, quam ex motibus superiorum fieri putant. Præpositis suis & natu maioribus nunquam contrarium respondebant, iudicium Dei futurum dicentes; omnem animam incorruptam esse; solas bonorum animas in alia transire corpora vsque ad resurrectionem, & iudicium; malorum autem æternis retrudi carceribus. Et quia à communi hominum habitu diuersi, ideo Pharisei dicebantur.

Saducæi.

Saducæi Marmenem negant Deum inspectorem omnium esse: dicentes, & in arbitrio hominum situm esse, vt bonum malumve gerant. Animarum generaliter vel supplicia negabant, vel honores: nam resurrectionem mortuorum futuram negabant, animas mori cum corporibus putantes; nec Angelos esse dicebant: Solos quinque libros Moysi recipiebant; hi seueri nimis erant, nec inter se sociales, ob quam seueritatem Saducæos id est iustos se nominabant.

Essæi.

Essæi vero in omnibus monasticam agebant vitam, nuptias fastidientes, non quia coniugia, & hominum successionem censerent perimendam; sed cauendam intemperantiam mulierum; nullam earum fidem seruare viro putantes; Omnia habebant communia, probro vnguentum, & balneum ducentes; squalorem decus putabant, dummodo in veste candida semper essent. Nulla eis certa ciuitas, sed in singulis domicilia habebant; ante solis ortum nihil prophanum loquentes, solem vt oriretur, orantes: post vsque ad quintam horam operantes; loti corpore aquis, simul & cum silentio edebant: iuramentum habebant pro periurio; sectę suæ neminem adhibentes, nisi sub anni probatione, receptum autem secum post annum, duobus alijs annis mores eius probabant; deprehensum in peccatis à se pellebant; vt herbas moræ pecorum decerpens, vsque ad obitum pæniteret, cum decem simul sederint, nullus nouem inuitis loquitur: Spuere in medium vel in dexteram partem sui vitantes. Adeo Sabbatum obseruabant, quod nec ea die aluum purgabant; dolabrum ferebant ligneum, quo in loco secretissimo fodiebant terram ad aluum purgandum; dimissa veste, diligenter se contegentes, ne splendori diuino facerent iniuriam: ob id etiam statim foucam replentes. Viuebant quam longissime, ob victus simplicitatem: mortem pro iustitia, iudicantes meliorem immortalitate, animas omnes à principio creatas, pro temporibus incorporari: bonas, exutas corporibus vltra oceanum degere, vbi sit reposita eis perfruitio ad orientem: magis malis procellosa, & hiberna loca delegantes. Erant in eis qui futura prædicerent, quidam coniugibus, sed moderate vtebantur, nam si homines abstinendum arbitrarentur, genus humanum deficeret.

De nece duorum filiorum Herodis, & eius priori testamento.

Cap. XCVIII.

Comestor c. 13. & Iosephus lib. 16.

Factum est autem vt quoniam Herodes multos orbauerat filijs, ipse suis miserabilius orbaretur; nam per astutiam Antipatri, facti sunt iterum suspecti Alexander, & Aristobulus patri; ob hoc scripsit Herodes Augusto, in multis filios accusans. Misit Augustus Saturnium, & Peanium legatos cum rescripto; vt coram his duobus coacto consilio procerum filios iudicaret, & de eis si conuincere eos posset, faceret quod vellet. Auditis autem hinc inde partibus, legati illos damnandos pronunciauerunt, non tamen morte. Tunc apud Sebasten coniecit eos pater in vincula: complices vero eorum apposuit torquere pater, vt in confessione cerneretur, si in animam suam aliquid machinarentur filij; confessus est autem quidam multa sibi promissa ab Alexandro, si patri venenum propinaret: confessus est, & tonsor de promissis sibi muneribus, si dum patri pararet barbam, eum iugularet: addiditque dixisse Alexandrum non esse spem ponendam in sene, qui canos capillos abradebat vt videretur Adolescens. His motus Herodes, missis spiculatoribus iussit filios occidi, & asportari in Alexandriam, ibique sepeliri cum Alexandro Auo suo materno. Tunc inscripsit testamentum Herodes, & Antipatrum futurum regem instituit, & Herodem qui cognominabatur Antipas substituit Antipatro.

Alexander & Aristobulus in carcerem coniecti.

De odio Herodis in Antipatrum, & eius incarceratione.

Cap. XCIX.

Comestor cap. 14.

Antipater vero intolerabile odium populi excepit cunctis scientibus, quod fratribus suis conseruisset calumnias; & ob hoc etiam pater eum non recto oculo aspiciebat, ob hoc etiam Antipater molestus patri erat, quod fratrem sibi substituerat: eo quod ad filios ipsius Antipatri regnum transire noluisset. Alia quoque maior causa inuidiæ in patrem orta est ei, nam pupillos filiorum quos occiderat, paterna dilectione fouebat; alijs nepotibus suis eos copulans in matrimonio. Erant autem (secundum Iosephum) paruuli relicti de Aristobulo: Herodes Agrippa, qui Iacobum occidit gladio, & Herodias, quam post abstulit Herodes, Antipas Philippo fratri suo. Timuit ergo Antipater ne ad pupillos fratrum suorum quandoque regnum reuocaret Herodes, quia eos ex matris parte contingebat. Commouit etiam Pheroram in odium Herodis, adeo vt Pheroras secederet à fratre, & habitaret in terra, quæ concessa ei fuerat trans Iordanem. Ipse vero, etiam patre nolente, quibusdam excogitatis occasionibus Romam properauit: efficacissimum venenum à quadam venefica Arabica comparans: & apud vxorem Pheroræ reponens, quod interim dum ipse abesset, per ministrum quem conduxerat, patri propinaretur,

Lege Iosephum, l. 17.

Comestor cap. 15.

Cumque antipater Romæ esset, mortuus est Pheroras, percepitque Herodes de veneno reposito apud vxorem Pheroræ, per ancillam iracundè à domina sua recedentem. Itaque euocata relicta fratris, afferre eam venenum iubet. Illa vero quasi allatura egressa, de tecto se præcipitem dedit; sed semiuiua allata ad Regem, ait: Cum moreretur frater tuus, vir meus, ait mihi: Affer huc mulier venenum, quod reliquit nobis Antipater, me vidente in igne combure, ne ad inferos conscientiam fratricidij vltricem feram, ego vero magnam partem eius in igne fundens, modicum mihi propter dubios casus, & quia te metuebam, reseruaui: cumque pixidem cum veneno protulisset, expirauit. Acceptis quoque pluribus alijs argumentis, quod Antipater in mortem patris grassaretur, Herodes eum reuocauit maturè: & matrem illius repudiauit, cumq; filium de patricedio publicè accusasset, præsente Varo præside Syriæ, qui illis diebus Hierosolymam venerat, posuit eum in carcere apud Hierichonta.

Herodes Antipatri & mulierũ insidias & secreta extorquet.

Doridi Antipatri matrẽ repudiat.

De morbo, & morte Herodis & nece Antipatri.

CAP. C.

Comestor c. 16. ex Iosepho

CVmque complices filij quæreret pater, vt eos cum filio exquisitis perimeret supplicijs; graui morbo impeditus est: accedebat enim senectus, cum annos iam 70. natus erat, animumque eius clades filiorum affligebat. Erant autem duo viri Sophistici in Hierusalem quos non pauci adolescentium sectabantur, cum leges exponerent; his opportunum videbatur, rege tabescente, vt Aquilam auream deijcerent, quam Rex super maximam partem templi contra patrias leges posuerat. Qua deiecta, Rex commotus iræ magnitudine morbum superat & in concionem procedens, in omnes Israelitas iniuriam hanc refundere nitebatur, sed ad preces populi in solos authores vltus est. Illos ergo qui finibus dimissi aquilam conciderant, viuos incendit cum duobus sophisticis. Dehinc varijs affligebatur languoribus, nam febris non mediocris erat, prurigo intolerabilis in omni corporis superficie, assiduis vexabatur colli tormentis, pedes intercutaneo vitio tumuerant, putredo testiculorum vermes generabat, creber anhelitus, & interrupta suspiria, quæ ad vindictam Dei ab omnibus referebantur. Ipse vero Iordanem transiens apud Galliroem aquis calidis vtebatur; cumque corpus eius oleo calidiori foueri medicis placuisset; in arcam plenam demersum, ita dissolutum est, vt etiam lumina quasi mortuus resoluta torqueret; tamen ad clamorem astantium respicere visus est.

Herodis morbus horrendus.

Comestor c. 17. Ex eodē Iosepho lib. 17.

Cumque redijsset Hiericho audiens Iudæos mortem suam expectantes cum gaudio, ex omni Iudæa nobiliores collectos iuuenes concludi præcepit in Hipodromo, id est in carcere circi, præcipiens Salomæ vxori suæ, vt cum animam efflaret statim illos occideret, vt ita omnis Iudæa in morte sua etiam inuita plangeret. Nuncij vero quos Romam miserat, redeuntes Epistolam tulerunt à Cæsare, vt Antipatrum in exilium daret, vel si mallet, morte damnaret; quo nuncio paululum recreatus, cum pomum quo libenter vescebatur petijsset, cultellum quoque ad incidendum poposcit, statimque cum tussi violenta distenderetur, circumspiciens ne quis arbiter impediret, se percussurus dexteram sustulit. Sed Achiabus consobrinus eius dexteram continuit, statimque vlulatus, quasi Rex mortuus esset, in regia excitatus est. Quo audito, Antipater exultans custodibus multa promittebat, vt eum soluerent. Quod cum accepisset Herodes, grauius tulit exultationem filij, quam mortem. Et continuo missis satellitibus occidit eum, sepelirique præcepit in Hircanio: statimque mutans testamentum, Archelaum regni scripsit successorem; ita tamen quod ab Augusto susciperet diadema.

Herodes malum sibi & cutellum postulans sibi ipsi manus violentas inferre cogitat.

Comestor cap. 18.

Post mortem autem filij 5. diebus exactis mortuus est Herodes 37. anno postquam à Romanis Rex declaratus erat. In alijs fortunatissimus, in rebus domesticis infelicissimus fuit. Salome vero quos occidi præceperat, absoluit. Sepeliuit eum Archelaus in Herodio, iuxta ipsius mandatum; nihil regii ornatus in funeris pompa prætermittens.

De successione Archelai, & lite fratrum pro regno.

CAP. CI.

EVsebius in chronicis. Mortuus est Herodes anno Domini 6. Augusti vero 47. In cuius loco successit Archelaus filius eius in regno.

Comestor. cap. 18. Archelaus itaque 7. diebus in lugendo patre consumptis, epulisque ferialibus largè omni populo exhibitis; qui mos Iudæorum ob expensas funerum, multos depauperauit: candida veste indutus ascendit in templum; varijsque fauoribus à plebe susceptus est, Sedensque pro tribunali, dixit se etiam à Regis nomine velle temperare, donec à Cæsare confirmata esset successio: promittens quod patre melior omnibus appareret. Quo circa alii tributa leuari, alii vectigalia tolli, quidam soiui custodias acclamabant. Postulatis autem Archelaus annuens, celebratis epulis erat cum amicis suis.

Comestor cap. 19. Seditio in Paschatis festo.

Orta est autem seditio, quæ in nouis rebus solet accidere: Plurimi enim Sophistas pro defensione legis occisos lugebant: omnes fere Pontificem quem Herodes pro precio creauerat, amouendum proclamabant. Instante autem azymorum die, cum turba ab immolatione prohiberet Pontificem: Archelaus misso Ciliarcho verbis eos prius sedare attentauit: cum autem vulneratum remisissent Cyliarchum, missa grandi turba satellitum, Archelaus circiter nouem millia occidit: per vocem præconis omnes redire ad propria commonens. Et neglecta festiuitate redierunt omnes. Ipse vero cum Nicholao, & Ptolemæo Secretariis patris sui, Romam profectus est: Salomamque & omnes filios eius secum duxit: vt cum testamento extremam patris voluntatem testarentur: Philippo fratre regni procuratore relicto. Profectus est etiam Romam Herodes Antipas, vt de regno habendo cum fratre disceptaret oratore Hyreneo, propter acrimoniam dicendi, plurimum confisus. Cæsar quoque accitis Optimatibus Romanorum partibus prosequendi copiam dedit. Ibique tunc Gaium primo ex Agrippa, & filia sua natum filium adoptiuum sedere iussit. Archelaus sibi regnum deberi asserebat, ætatis merito, & secundi testamenti voluntate, Antipas vero primum seruari testamentum debere aiebat: quod pater quando compos mentis erat inscripserat: secundum vero nullum fore, quod ipsum pater impos mentis fecerat, nam & tunc manu propria se appetierat. Addebat autem, quod Archelaus vmbram regni detulisset ad Cæsarem, cum ipse corpus rerum gerendarum sibi rapuisset: postremo quod initia potestatis suæ 9. millium occisorum sanguine maculasset. Cæsar vero responsum differens, secum de cognitis deliberabat, an aliquem successorem regni constitui oporteret, an toti familiæ distribui principatum.

Nouem millia Iudæorū cæsa, Iosephus solum numerat tria millia.

Antipas Herodis filius pariendi sibi regni spe Romam nauigat.

De quatuor regibus in Iudæa, & simulato Alexandro, & diuisione regni.

CAP. CII.

Comestor cap. 20.

EOdem sane tempore quatuor Reges in Iudæa surrexisse dicuntur: nam in Idumæa duo millia veteranorum, Archelaum, qui sub Herode militauerant, regem creauerunt. Sephori vero Galileæ, Iudas filius Ezechiæ latronum principis ab Herode olim capti, diadema sibi imposuerat. Trans flumen, quoque Simon quidam ex seruis regalibus vastitate corporis fretus, à latronibus rex creatus est. Pastores quoque quendam proceri corporis compastorem, in finibus Israel regem sibi statuerunt. Ob hæc insinuanda Cæsari missus est Romam à Varo Philippus, duabus tamen de causis incidenter, vt & Archelao subueniret, & si regnum Herodis nepotibus eius distribui placuisset, partem aliquam mereretur. Iuerunt & cum eo 50. de Iudæis honorati, qui 8. millia Iudæorum Romæ tunc degentium secum traxerunt ad Cæsarem. Ante captiuitatem enim finalem Iudæi per captiuitates particulares vbique dispersi & venundati fuerant.

Comestor cap. 21.

Eo etiam tempore quidam natione Iudæus in Sidoniorum oppido educatus, quam simillimus Alexandro Herodis filio, quem etiam pater interemerat,

Pseudalexāder Romam venit.

venit in Iudæam instinctu cuiusdam liberti Herodis, asserens sibi regnum deberi; tum quia maior filius Herodis erat, tum quia ex parte Matris suæ Mariamnes eum contingebat. Cumque plures Iudęorum sequaces haberet, Romam quoque profectus est. Igitur Iudæi Romæ degentes, videndi eius studio circumfluebant: sciscitatusque qualiter viueret, aiebat, lictores miseratos fratrum, alios similes eis, morti subiecisse, Aristobulumque fratrem adhuc viuentem, in Cræta vel Cypro latere. Sed Cęsar optime vultum Alexandri sciens, quem dum Romæ studeret puer, Amasium habuerat, cum patre quoque post disceptantem plenius notauerat, fallaciam similitudinis animaduertit; misitque Ladum, qui & Alexandrum bene cognosceret; vt ad se iuuenem adduceret, vitam sibi pollicens; si tantæ fraudis prodidisset auctorem: cumque ille professus esset se simulasse pro quæstu; risit Cæsar, suasoremque eius iussit interfici; falsumque Alexandrum propter habitudinem corporis numero remigum inseruit.

Pseudalexādrum Cæsar in ordinem remigum allegit. Comestor cap. 22.

Tandem de consilio Senatus Cæsar monarchiam Herodis distribuit, mediam partem, Iudæam, scilicet & Idumæam, tradens Archelao sub nomine Tetrarchæ, pollicitus se facturum eum regem, si se dignum præbuisset. Mediam vero partem in duas secuit. Tetrarchias, cessitque in partes Herodis Tetrarchæ, regio transflumen, & Galilæa, Ituræa vero, & Traconitis & Auranitis Philippo destinatæ sunt. Factus est igitur. Archelaus quasi Diarchus; Monarchus vero nunquam fuit. Archelaus vero non solum in accusatores suos, verum etiam in sibi subditos crudelius patre deſæuit.

De reditu Domini ab Ægypto, & morte Glaphyræ, & exilio Archelai.

Cap. CIII.

Comestor cap. 23.

Hvius regni anno primo Angelus dixit Ioseph vt rediret cum matre, & puero in terram Israel. Qui rediens ab Ægypto post septem annos cum audiret, quod Archelaus pro patre regnabat in Iudæa, noluit illo ire, & admonitus ab Angelo iuit in Galilæam, & mansit in Nazareth.

Author. Porro de infantia Saluatoris, & operibus eius vsque ad baptismum non legitur in Euangelio, nisi quod Lucas dicit, quod duodennis remansit in Hierusalem, & post triduum dicit eum inuentum à parentibus in medio doctorum, audientem, & interrogantem eos.

Luc. 2.

Comestor cap. 23. Sane Archelaus vt contumeliam generis sui vitaret, repudiauit Mariamnem fratris sui filiam; quam pater ei dederat in vxorem, duxitque Glaphyram filiam regis Cappadocum, fratris sui Alexandri quondam vxorem; & mortuo Alexandro Iubę regi Libyæ nuptam; mortuoque Iuba apud patrem modo in viduitate degentem. Quæ cum in Iudæam redijsset nupta Archelao in somno videre visa est, instantem sibi Alexandrum, & dicere: Satis tibi fuerat Libycum matrimonium; sed rursus reuersa ad Penates meos, fratri meo impudenter coniuncta es. Te ergo licet inuitam recuperabo: quæ ergo, exposito hoc somnio biduo vix superuixit.

Glaphyræ somnium.

Comestor cap. 24.

Tandem crebro accusatus, Archelaus à Cæsare aduocatur: quinto quidem die antequam vocaretur, nouem aristas plenas, & maximas, à bobus comedi somniauerat. Dumque accitos vates consuleret, Simon, Essæus genere, aristas annos, & boues mutationes rerum interpretatus est; eo quod agros arando verterent, & mutarent. Ideoque eum nouem annis dixit regnaturum, varias expertum autem rerum mutationes moriturum. Nono ergo principatus sui anno Romam veniens è Cæsare damnatus in exilium pellitur apud Viennam ciuitatem Galliæ.

Archelaus iterum accusatus Viennam relegatus est.

De inuentione Domini Iesu in medio doctorum.

Cap. CIIII.

Ex Glossa super Lucam. *Et cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascenderunt Ioseph, & Maria secundum legem consuetudinem ad diem festum in Hierusalem, & puer Iesus cum eis:* Qui post septem dies solennitatis, redeuntibus illis, remansit sponte, scilicet, vt sicut exhibuerat matri, quod debebat, ascendens cum ea tanquam homo cum hominibus ad offerenda sacrificia Deo: sic etiam patri debitum exhiberet, doctrinę spirituali vacando: ex quo etiam habetur argumentum, quod pueri non peccant, qui parentes suos relinquentes, latenter ad cænobia fugiunt vt ibi seruiant Deo; iuxta illud: *Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua.* Vnde Dominus ipse dicit: *Sinite paruulos venire ad me &c.* Sed quæritur quomodo parentes eius, idest pater putatiuus, & vera mater, potuerit eum obliuiscendo relinquere, qui tanta prouidentia eum nutrierunt? Respondendum est, quod mos erat filijs Israel ad festa confluentibus, vel ad propria redeuntibus, quod incedebant ducentes choros, seorsum viri, & seorsum mulieres; pueri autem cum quolibet parente, indifferenter ire poterant. Vnde Ioseph videns puerum Iesum non esse secum, putabat eum esse cum Maria, & similiter è conuerso; sic ergo venerunt iter vnius diei à Hierusalem sine puero. Et tunc cum eum reliquisse percepissent; secunda die quæsierunt eum inter cognatos, & notos, & eo non inuento tertia die regressi sunt Hierusalem; sicque completo triduo amissionis eius, in quo secundum Glossam præfiguratum est triduum mortis eius, in quo credebatur amissus, inuenerunt eum tanquam sapientiæ fontem, in medio doctorum sedentem; sed tamen tanquam exemplar humilitatis prius audientem; & quærentem, quam docentem; quia *qui prius respondet quam audiat stultum se esse demonstrat.* Interrogabat ergo non vt disceret, sed vt nos doceret quod etiam homines docti promptiores debent esse ad audiendum, quàm ad docendum: quoniam audiens sapiens, sapientior erit.

Hieronymus ad Paulinum. Duodecim annos saluator impleuerat, & in templo sedens de quæstionibus legis interrogans, magis docet, cum prudenter interrogat.

Bernardus. O humilitas virtus Christi, quantum confundis superbiam nostræ vanitatis; parum quid scio, vel potius mihi scire videor: & etiam silere non possum imprudenter me ingerens, & ostentans: promptus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Christus tanto tempore silens, nunquid inanem gloriam timebat? timebat vtique, sed non sibi, sed nobis.

Item ex glossa. Inuentus igitur descendit cum eis in Nazareth. Nam quia Deus, & homo est, nunc excelsa diuinitatis, nunc infirma humanæ fragilitatis præfert. Itaque quasi filius Dei in templo commoratur, quasi filius hominis cum parentibus, quo iubent, regreditur: *& erat subditus illis*, ecce, quid parentibus debeamus, ostendit. Dicitur autem ibi esse paruulus fons de quo puer Iesus hauriebat, & ministrabat Matri, dum subditus erat ei.

De primis procuratoribus, & morte Augusti, de Athenodoro quoque Stoico.

Cap. CV.

Comestor cap. 25. Finibus autem Archelai in prouinciam redactis, procurator illuc missus est à Cæsare Coponius, qui & quondam Quirinij collega in Syriam cum fuerat missus consul, erat, in Iudæam censor patrimoniorum: vbi cum venerat, multi sanè Iudæorum, & maxime quidam Galilæus Simon

populum increpabant; quod post Deum, dominos mortales ferebant tributarij Romanorum. Coponio autem procurante Iudæam, die azymorum, cum mos esset media nocte templi portas aperiri, Samaritæ quidam occultè venientes in Hierosolymam, per cunctas porticus, & per totum fanum, ossa iecerunt mortuorum: & ex tunc maior templi custodia cæpit exerceri, & ante diem portæ non aperiri.

Comestor c. 26. Eodem tempore Philippus Sephorum reparans, Iuliam, nominauit in honore Iuliæ vxoris Cæsaris; paneas quoque Cæsaream Philippi dixit; Coponio vero reuerso Romam, successit ei Marcus, sub quo Saloma soror Herodis defuncta est, sed huic successit Annius Rufus, sub quo moritur Augustus cum regnasset 57. annos, & menses 6. & dies 10. Ex quibus 12. Antonius cum eo regnauit, cum enim 42. anno regni eius natus esset Dominus, qui 15. anno Tiberij fuit tricenarius, patet Cæsarem mortuum; Domino 15. annum agente. Quidam tamen 56. annos tantum regni sui ponunt. Mortuus est autem anno vitæ suæ 77. apud * Apellam ciuitatem Campaniæ, gloriatus se vrbem marmoream relinquere, quam latericiam inuenerat, & sepultus est in Martio campo.

Cæsar Augustus moritur anno Domini 15. M. 3968.

** alias Atellam.*

Eusebius in chronicis. Eo tempore Athenodorus Tharsensis Stoicus Philosophus, & Marcus Verrius, Flaccus grammaticus, clari habentur.

Sententia Athenodori. *Author.* Athenodori legitur esse illa sententia: Tunc scito te omnibus cupiditatibus esse solutum, cum eo peruenerís, vt nihil Deum roges, nisi quod possis rogare palam.

De Ouidio poeta, & scriptis eius.

Cap. CVIII.

Eo tempore legitur Ouidius Naso floruisse; qui scripsit multos libros metricos. Ex quibus sunt. De nuce libellus vnus. Inuectionis in Ibim. Epistolarum lib. 1. Sine titulo lib. 3. De arte amandi lib. 3. Metamor lib. 15. De fastis lib. 6. De tristibus lib. 5. De Ponto lib. 4. De his omnibus pauca eleganter dicta, & ea præcipue quę moralia videntur excerpere, & hic inserere volui.

Ouidius in lib. de nuce.
Sic timet insidias, qui scit se ferre viator.
Cur timeas; tutum carpit inanis iter.
Vicinia damno
Quæ longius absunt.
Natiuum retinent inuiolata decus.
Si mentem verba sequantur.
Miserum est odium damnis accedere.
Idem in Ibin.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor,
Et tepidus gelide flabit ab axe notus.
Et ver autumno, bruma miscebitur æstas:
Atque eadem regio vesper, & ortus erit:
Quam mihi sit tecum positis, quæ sumpsimus armis
Gratia commissis improbe rupta tuis.
Pax erit hæc nobis donec mihi vita manebit.
Cum pecore infirmo, quæ solet esse lupis.
Terra tibi fruges amnis tibi degenet vndas:
Deneget afflatus ventus, & aura suos.
Nec tibi sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe.
Destituant oculos sydera clara tuos.
Nec tibi Vulcanus, nec se tibi præbeat aer;
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exul inops erres, alienaque limina lustres,
Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus quærulo, nec mens vacet ægra dolore,
Noxque die grauior sit tibi nocte dies.
Sisque miser semper, nec sis miserabilis vlli.
Gaudeat aduersis fœmina, virque tuis.
Qui mala cum tuleris plurima, plura feras.
Causaque non desit, desit tibi copia mortis.
Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus,
Deserat, & longa torqueat ante mora.

Flosculi morales epistolarum eius.

Cap. CVII.

Ovidius libro epistolarum.
Res est soliciti plena timoris amor.
Tardè, quæ credita lædunt,
Credimus.
Quæcunque ex merito spes venit, æqua venit.
Fallere credentem non est operosa puellam.
Gloria.
Exitus acta probat: careat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putat.
Ars fit, vbi à teneris crimen condiscitur annis.
Perlege quodcumque est, quid epistola lecta nocebit.
Te quoque in hac aliquid, quod iuuet, esse potest.
Venit amor, grauius, quo serius vrimur, intus,
Vrimur, & cæcum pectora vulnus habent.
Amor non est medicabilis herbis.
Scilicet vt teneros lædunt iuga prima iuuencos.
Frenaque vix patitur de grege captus equus.
Sic male vixque subit primos rude pectus amores.
Sint procul à nobis iuuenes vt fœmina compti.
Fine coli modico forma virilis amat.
Quod caret alterna requie, durabile non est.
Hæc reparat vires, fessaque membra nouat.
Quid deceat non videt vllus amans.
Depuduit profugusque pudor sua signa reliquit.
Pudor est miscendus amori.
Leuiter, ex merito quicquid patiare, ferendum est:
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.
Nulla reparabilis arte
Læsa pudicitia est.
Tangendo sacra profanas.
Non bene cœlestes, impia dextra colit.
Credula res amor est.
Qualibet iratis ipse dat arma dolor.
Cœpisti melius, quàm desinis: vltima primis.
Cadunt: dissimiles, hic vir & ille puer.
Quàm male inæquales veniunt ad aratra iuuenci.
Iam premitur magno coniuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species læsura ferente.
Si qua voles apte nubere, nube pari.
Occurrunt animo percundi mille figuræ.
Morsque minus pœnæ, quàm mora mortis habet.
Imperat heu ventis: timidæ non imperat iræ:
Possidet & vitijs regna minora suis.
Erubui gremioque pudor deiecit ocellos:
Hęc satis in tacita signa fatentis erant.
Spes bona dat vires.
Ingentes parturit ira minas.
Spes bona solicito victa timore cadit.
Hos anxius omnia cogit.
Quæ possunt fieri, facta putare timor.
Sæpe est supplicij causa fuisse pium.
Non faciunt molles ad fera bella manus.
Ingenium nimijs deficit omne malis.
Quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo.
Lis est cum forma magna pudicitiæ.
Certamen præmia magna mouent.
Sed quia credulitas damno solet esse puellis;
Verbaque dicuntur vestra carere fide.
Sic acceptissima semper
Munera sunt, auctor quæ preciosa facit.
Est virtus placitis abstinuisse bonis.
Tarda solet magnis rebus inesse fides.
An nescis longas regibus esse manus?
Vtilis interdum est ipsis iniuria passis.
Flamma recens parua sparsa resedit aqua.

Certus in hospitibus non est amor: errat, ut ipsi:
Cumque nihil speres firmius esse, fugit.
Delicti fies idem reprehensor, & auctor.
Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est.
Namque est meminisse voluptas.
Fallitur augurio spes bona sæpe suo.
Auribus interdum voces captamus, & omnem
Aduentus strepitum credimus esse tui.
Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus teneris, ita mens infirma puellis.
Quæ fecisse iuuat, facta referre pudet.
Quis enim securus amauit,
Cogit & absentes plura timere locus.
Fœlices illæ quas pœnitentia nosse.
Crimina vera facit, falsa timere vetat.

Flores libri sine titulo.

Cap. CVIII.

IDem in libro sine titulo.
Leue fit quod bene fertur onus.
Vidi iactatas motu flammescere flammas,
Et vidi nullo concutiente mori.
Verbera plura ferunt, quàm quos iuuat vsus aratri.
Detractant pressi cum iuga prima boues.
Asper equus duris contunditur ora lupatis.
Frena minus sentit, quisquis ad arma facit.
Acrius inuitos & multo fortius vrget
Quam qui seruitium ferre fatentur amor.
Multa miser timeo, quia feci multa proterue,
Exemplique metu terreor ipse mei,
Minuet vindicta dolorem.
Quaslibet infirmas adiuuat ira manus.
Vrbibus obsessis clausæ munimina portæ,
Prosunt in media pace, quid arma times?
Nox, & amor, vinumque, nihil moderabile suadent:
Illa pudore caret, Liber Amorque metu.
Ludunt formosæ, casta est quam nemo rogauit:
At si rusticitas non vetat, ipsa rogat.
Labitur occultè, fallitque volubilis ætas,
Et celer admissis labitur annus equis.
Qui dabit, ille tibi magno fit maior Homero.
Crede mihi, res est ingeniosa dare.
Sed nunquam dederis spaciosum tempus in ira;
Sæpe simultates ira morosa facit.
Fit cito, per multas præda petita manus.
Impia sub dulci melle venena latent.
Dij tibi dent, nullosque Lares, inopemque senectam,
Et longas hyemes, perpetuamque sitim.
Militat omnis amans, & habet sua castra cupido.
Quæ bello est habilis, Veneri quoque conuenit ætas;
Turpe senex Miles, turpe senilis Amor.
Sæpe soporatos inuadere profuit hostes.
Victique resurgent.
Quosque neges vnquam posse iacere, cadunt.
Sola viro mulier spolijs exultat ademptis:
Sola locat noctes, sola locanda venit.
Et vendit quod vtrumque iuuat, quod vterque petebat.
Et precium quanti gaudeat, ipsa facit.
Stat Meretrix certo cuiuis mercabilis ære.
Et miseras iusso corpore quærit opes.
Non bene conducti vendunt periuria testes.
Nec bene selecti iudicis arca patet.
Turpe reos emptâ miseros defendere linguâ.
Quod faciat magnas turpe tribunal opes.
Turpe thori reditu census augere paternos,
Et faciem lucro prostituisse suam.
Gratia pro rebus merito debetur inemptis.
Omnia conductor soluit mercede soluta,
Non manet officio debitor ille suo.
Non habet euentus sordida præda bonos.
Scindentur vestes, gemmæ frangentur, & aurum:
Carmina quam tribuent, fama perennis erit.

De eodem.

Cap. CIX.

IDem in secundo.
Ex tacito vultu scire futura licet.
Tunc etiam somni pingues, & frigidus aer,
Et liquidum tenui gutture cantat auis.
Quem metuit, quisque perisse cupit.
Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit,
Tunc suus ex merito quemque tuetur honor.
Quis minor est, quàm tacuisse, labor?
Culpa, nec ex facili, quamuis manifesta probatur.
Fœlix qui quod amat defendere fortiter audet.
Hæc mihi sunt tecum, tibi sunt communia mecum:
Odi nec possum, cupiens non esse, quod odi.
Æquo animo pœnam qui meruere ferunt.
Aspice vt auritus miserandæ sortis asellus,
Assiduo domitus verbere lentus eat.
Quod decuit reges, cur mihi turpe putem:
Est vnum è dominis emeruisse satis.
Pigra reluctanti cessat in hoste manus.
Venator sequitur fugientia, capta relinquit:
Semper & inuentis vlteriora petit.
Et rapit in præceps dominum spumantia frustra
Frena reluctantem durior oris equus.
Infœlix tota quicumque quiescere nocte,
Sustinet, & somnos præmia magna vocat.
Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago:
Longa quiescendi tempora fata dabunt.
At vos quod quisque loquatur,
Credite, credenti nulla procella nocet.
Quærit auarus opes, & quæ lassauit eundo
Æquora, periuro naufragus ore bibit.
Sero respicitur tellus, vbi fune soluto
Tendit in immensum panda carina salum.
Nauita solicitus cum ventos exhorret iniquos,
Et prope tam letum, quàm prope cernit aquam.
Est fœlix dicas, quem sua terra tenet.
Tutius est fouisse thorum, legisse libellos:
Thræiciam digitis increpuisse lyram.
Est precium paruæ non leue vita moræ:
Quod licet ingratum est; quod non licet acrius vrit.
Pinguis Amor nimiumque potens in tædia nobis
Vertitur, & stomacho dulcis vt esca nocet.
Quod sequitur fugio; quod fugit ipse sequor.
In flammam flammas, in mare fundis aquas.

Idem de eodem.

Cap. CX.

IDem in libro tertio.
Si qua metu dempto casta est, ea denique casta,
Quæ quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam seruetur bene corpus: adultera mens est.
Nec custodiri, ni velit, vlla potest.
Nec mentem seruare potes, licet omnia claudas:
Omnibus exclusis intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minus, ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit.
Desine crede mihi vitia irritare vetando:
Obsequio vinces aptius ipse tuo.
Vide ego nuper equum contra sua vincla tenacem,
Ore reluctanti fulminis ire modo:
Constitit vt primum concessas sensit habenas,
Frenaque in effusas laxa iacere iubas.
Nitimur in vetitum semper cupimusque negata:
Sic interdictis imminet æger aquis.
Quicquid seruatur cupimus magis, ipsaque furem,
Cura vocat; pauci, quod sinit alter, amant,
Non proba fit, quam vir seruat, sed adultera cara:
Ipse timor precium corpore maius habet.
Quid tibi formosa si non nisi casta placebit,

Non possunt ullis ista coire modis.
Si sapis indulge dominæ, vultusque seueros
Exue, nec rigidi iura tuere viri.
Curia pauperibus clausa est, dat census honores:
Inde grauis iudex, inde seuerus eques.
Omnia possideant, illis campusque forumque
Seruit, & hi pacem crudaque bella gerant.
Scilicet omne sacrum mors importuna profanat,
Omnibus obscuras iniicit illa manus.
Viue pius, moriere pius, cole sacra colentem:
Mors tamen à templis in caua busta trahit.
Luctantur pectusque leue in contraria tendunt.
Hac pudor, hac amor est, sed puto vincet amor.
Odero si potero, si non inuitus amabo.
Nequitiam fugio fugientem forma reducit.
Non facit ad mores tam bona forma malos.
Exit in immensum iocunda licentia vatum:
Obligat historica, nec sua verba fide.
Non iuga taurus amat, quod tamen odit habet.
Quis furor est, quæ nocte latent in luce fateri
Et quæ clam facias, facta referre palam.

Flores libri de arte amandi.

Cap. CXI.

IDemin libro primo de arte amandi.
Arte citò, veloque rates, remoque reguntur:
Arte leuis currus: arte regendus Amor.
In puero est ætas mollis, & apta regi.
Vt redit, itque frequens formica per agmen,
Granifero solitum cum vehit ore cibum:
Aut vt apes saltusque suos redolentia nacta
Pascua, per flores, & thyma summa volant.
Sic ruit ad celebres cultissima fœmina ludos:
Copia iudicium sæpe morata meum.
Spectatum veniunt, veniunt spectentur vt ipsæ:
Ille locus casti damna pudoris habet.
Quique alijs cauit non cauet ipse sibi.
Parua leues capiunt animos.
Ingenium cœleste suis velocius annis
Surgit.
Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos.
Cura fugit, multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit:
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes æuo rarissima nostro
Simplicitas, artes excutiente Deo.
Iudicio forma noxque merumque nocent.
Nocte latent mendæ, vitioque ignoscitur omni:
Horaque formosam quamlibet illa facit.
Vere prius volucres, taceant æstate cicadæ;
Mænalius lepori det sua terga canis.
Fœmina quam iuueni blande tentata repugnet:
Vix erit è multis, quæ neget, vna tibi.
Parcior in nobis, nec tam furiosa libido est:
Legitimum finem flamma virilis habet.
Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen esse rogatæ.
Fertilior seges est alienis semper in agris.
Vicinumque pecus grandius vber habet.
Mens erit apta capi tunc cum lætissima rerum,
Vt seges in pingui luxuriauit humo.
Pectora dum gaudent nec sunt attrita dolore:
Ipsa parens blanda tunc subit arte Venus.
Multa rogant addenda dari, data reddere nolunt:
Perdis, & in damno gratia nulla tuo.
Vt fragilis glacies; interit ira mora.
Flectitur iratus voce rogante Deus.
Promittas, facito, quid enim promittere lædit:
Pollicitis diues quilibet esse potest.
Spes tenet in longum, semel est si credita, tempus.
Si dederis quicquam poteris ratione relinqui:
Præteritum tulerit, perdideritque nihil.
At si non dederis, semper videare daturus;
Sic dominum sterilis sæpe fefellit ager.
Sic ne perdiderit non cessat perdere lusor.
Tempore difficiles veniunt ad aratra iuuenci.
Tempore lenta pati frena docentur equi.
Ferreus assiduo consumitur annulus vsu.
Interit assidua vomer aduncus humo.
Quid magis est durum saxo, quid mollius vnda?
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.
Capta vides sero pergama; capta tamen.
Quod rogat, illa timet, quod non rogat, optat, vt instes:
Insequere, & voti postmodo compos eris.
Forma viros neglecta decet.
Ecce suum vatem Liber vocat: hic quoque amantes
Adiuuat, & flammæ, qua calet ipse fauet.
Sæpe tacens vocem, verbaque vultus habet.
Certa tibi à nobis dabitur mensura bibendi:
Officium præstent mensque pedesque suum.
Iurgia præcipuè vino stimulata caueto,
Et nimium faciles ad fera bella manus.
Aptior est dulci mensa, merumque ioco.
Facile est omnia posse Deo.
Innocuè viuite numen adest.
Sibi quæque videtur amanda,
Pessima sit, nulli non sua forma placet.
Delectant etiam castas præconia formæ.
Virginibus curæ, grataque forma sua est.
Fallite fallentes; ex magna parte profanum
Sunt genus, in laqueos, quos posuere, cadant.
Pugnabit primo, fortassis & improbe dicet;
Pugnando vinci, sed tamen illa volet.
Vim licet appelles, grata est vis illa puellis.
Quod iuuat inuitè, sæpe dedisse volunt.
Reddite depositum; pietas sua fœdera seruet.
Nec enim lex æquior vlla est,
Quàm necis artifices arte perire sua.
Quod refugit multi cupiunt, odere, quod instat.
Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti.
Nil nisi turpe iuuat, curæ est sua cuique voluptas.
Ergo mille animos excipe mille modis.
Non eadem tellus parit omnia: vitibus illa
Conuenit, hæc oleis, hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ:
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

Idem de eodem.

Cap. CXII.

IDem in secundo.
Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.
Casus inest illic, hic erit artis opus.
Ingenium mala sæpe mouent.
Vt ameris amabilis esto.
Forma bonum fragile est; quantumque accedit ad annos
Fit minor, & spacio carpitur ipsa suo.
Nec violæ semper, nec lilia mollia florent:
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam venient cani, formose, capilli.
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret & instrue formam
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Ergo age, fallaci timidæ confide figuræ,
Quisquis es, aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera præcipuè capit indulgentia mentes:
Asperitas odium, sæuaque bella mouet.
Dulcibus est verbis alliciendus amor.
Flectitur obsequio curuatus ab arbore ramus:
Franges, si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquæ, nec vincere possis,
Flumina si contra, quam rapit vnda, nates.
Obsequium Tygresque domat tumidosque Leones.
Rustica paulatim Taurus aratra subit.
Hi pereant, per quos munera crimen habent.
Aurea nunc verè sunt secula; plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur Amor.

Ipse licet venias Musis comitatus Homere;
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.
Cede repugnanti, cedendo victor abibis.
Dum nouus errat amor, vires sibi colligit vsu:
Si bene nutrieris tempore, firmus erit.
Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas:
Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.
Nihil assuetudine maius.
Da requiem, requietus ager bene credita reddit.
Sed mora tuta breuis, lentescunt tempore curæ:
Vanescitque absens, & nouus intrat amor.
Fœmina quàm socij deprensa pellice lecti,
Ardet, & in vultu pignora mentis habet.
Furto celetur culpa modesto.
Gloria peccati nulla petenda tui est.
Læsa Venus iusta arma mouet, telumque remittit:
Et modo, quod questa est ipsa, querere, facit.
Quæ bene celaris, si quà tamen acta patebunt,
Illa licet pateant, tu tamen vsque nega.
Vt leuis assumptis paulatim viribus ignis
Ipse latet, summo cadet in igne cinis.
Sed tamen extinctas admoto sulphure flammas,
Inuenit, & lumen, quod fuit ante, redit.
Sic vbi pigra situ, securaque pectora torpent.
Acribus, & stimulis eliciendus amor.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis:
Nec facile est æqua commoda mente pati.
Credita non semper sulci cum fœnore reddunt.
Qui sermone placet, taciturna silentia vitet.
Qui canit arte canat, qui bibit arte bibat.
Proponas animo multa ferenda tuo,
Quod lepores in atho, quot apes nascuntur in Hybla.
Cærula quot baccas Pallados arbor habet:
Littore quot conchæ, tot sunt in amore dolores,
Quot iuuat exiguum est, plus est, quod lædat amantes.
Dedecet ingenuos tædia ferre sui.
Est nulla nisi ardua virtus.
Exigua est virtus præstare silentia rebus:
At contra grauis est culpa tacenda loqui.
Quod male fers, assuesce; feres bene: multa
Vetustas lenit, & incipiens omnia sentit amor.
Dum nouus in viridi coalescit cortice ramus,
Concutiat tenerum qualibet aura, cadet.
Mox etiam ventis spacio durata resistit,
Firmaque adoptiuas arbor habebit opes.
Cum mora non tuta est totis incumbere remis:
Vtile, at admisso subdere calcar equo.

De eodem.

Cap. CXIII.

IDem in tertio libro.
Parcite paucarum crimen diffundere in omnes:
Spectetur meritis quæque puella suis.
Vtilis, ô iuuenes, aut hæc, aut serior ætas:
Iste feret segetes, sic fodiendus ager.
Dum vires annique sinunt, tolerate labores:
Iam veniet tacito curua senecta pede.
Solos artifices, qui facit vsus adest.
Fœmina nec flammas, nec sæuos sacuit arcus,
Parcius hæc video tela nocere viris.
Fallunt sæpe viri, tenere non sæpe puellæ,
Paucaque si quæras crimina fraudis habent.
Venturæ memores iam nunc estote senectæ:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Ludite, eunt anni more fluentis aquæ.
Nec quæ præterijt rursus reuocabitur vnda,
Nec quæ præterijt hora redire potest.
Vtendum est ætate, cito pede labitur ætas.
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas:
Nec faciunt ceruos cornua iacta senes.
Nostra sine auxilio fugiunt bona, carpite florem,
Qui nisi carptus erit, turpiter ille cadet.
Cura dabit faciem, facies neglecta peribit,
Adijcit ornatus proxima quæque dies.
Fœmina caniciem germanis inficit herbis.
Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit densissima crinibus emptis.
Proque suis alios efficit ære suos.
Nec rubor est emisse palam venire videmus.
Quid de veste loquar? nec iam segmenta requiro:
Cum tot prodierint precio leuiore colores.
Quis furor est census corpore ferre suos.
Discant etiam ridere puellæ.
Quæritur, atque illis hac quoque parte decor:
Sint modici rictus sint paruæ vtrinque lacunæ.
Et summos dentes ima labella tegant.
Nec tua perpetuo contendant ilia risu,
Sed leue, nescio quid fœmineumque sonent.
Est quæ peruerso distorqueat ora cachinno:
Cum risu læta est altera, flere putes.
Illa sonat raucum quiddam, atque inamabile ridet;
Vt rudit à scabra turpis asella mola.
Dicite fœmineo corpora ferre gradu.
Est, & in incessu pars inspicienda decoris.
Allicit ignotos illa, fugatque viros.
Nudaque per ludos pectora nostra patent.
Tunc sumus incauti, studioque aperimur in illo;
Ira subit deforme malum lucrique cupido.
Iurgiaque, & rixa solicitusque dolor.
Crimina dicuntur, resonat clamoribus æther;
Inuocat iratos & sibi quisque Deos.
Nulla fides tabulis, quæ non per vota petuntur.
Et lachrymis vidi sæpe madere genas.
Iuppiter à vobis tam turpia crimina pellas.
Sed vitate viros formam, cultumque professos.
Quique suas posuit in statione comas,
Errat, & in nulla sede moratur Amor.
Fœmina quid faciat cum vir sit mollior illa.
Vestes quas geritis sordida lana fuit.
Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus;
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.
Pluraque sunt semper deteriora bonis.
Res est blanda canor.
Pro facie multis, vox sua lena fuit.
Magnum opus est mores composuisse bonos.
Quod latet ignotum est; ignoti nulla cupido est.
Ad multas lupa tendit oues prædetur vt vnam.
Se quoque dat populo mulier speciosa videndam.
Quem trahat è multis forsitan, vnus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi:
Et curam tota mente decoris agat.
Casus vbique valet; semper tibi pendeat hamus;
Quo minime credis gurgite, piscis erit.
Discite ab alternis vobis timuisse querelis.
Ianua fallaci ne sit aperta viro.
Mora semper amantes.
Incitat.
Iudice me fraus est concessa repellere fraudem:
Armaque in armatos sumere iura sinunt.
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ.
Nec tumeat vultu damnosa superbia vestro:
Mollibus est oculis alliciendus amor.
Odimus immodicos (experto credite) fastus.
Sæpe tacens odij fœmina vultus habet.
Non bene cum socijs regna Venusque manent:
Tunc bene fortis equus reserato carcere currit,
Cum quos prætereat, quosque sequatur habet.
Qualibet extinctos iniuria suscitat ignes.
Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo.
Digna est concubitus quoslibet illa pati.
Munera, crede mihi placant hominesque deosque;
Placatur donis Iuppiter ipse datis.
Quæ venit ex tuto minus est accepta voluptas.
Experto credite.
Non cito credideris quantum cito credere lædat:
Exemplum vobis non leue Procris erit.

Carpe cibos digitis; est quidam gestus edendi:
Ora nec immunda tota perunge manu.
Neue domi præsume dapes sed desine citra
Quam cupias paulo, quam potes esse minus.
Priamides Helenam auidè si spectet edentem,
Oderit, & dicat, stulta rapina mea est.

Flosculi De remedio amoris.

CAP. CXIIII.

IDem in libro primo de remediis.
Terra salutiferas herbas, eademque nocentes
Nutrit, & urticæ proxima sæpe rosa est.
Vtile propositum est sæuas extinguere flammas.
Nec seruum vitijs pectus habere suum.
Dum licet, & modici tangunt præcordia morsu.
Si piget, in primo limite siste pedem.
Opprime, dum noua sunt subiti mala semina morbi:
Et tuus incipiens ire resistat amor.
Nam mora dat vites, teneras mora præcoquit vuas.
Et validas segetes, quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure reuelli,
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
Quale sit id quod amas celeri circumspice mente,
Et tua læsuro subtrahe colla iugo.
Principijs obsta, sero medicina paratur,
Cum mala per longas conualuere moras.
Et propera, nec te venturas differ in oras.
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Vidi ego quod primum fuerat sanabile vulnus;
Dilatum longæ damna tulisse moræ.
Sed quia delectat Veneris decerpere fructus,
Dicimus assidue, cras quoque fiet idem.
Interea tacite serpunt in viscera flammæ,
Et mala radices altius arbor agit.
Dum furor in cursu est currenti cede furori,
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus ab obliquo, qui cum discedere possit,
Pugnat in aduersas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte
Respuit, atque odio verba monentis habet.
Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi
Iam sinet, & veris vocibus aptus erit.
Quis matrem nisi mentis inops in funere nati
Flere vetat? non hoc illa monenda loco est.
Cum dederit lachrymas animumque expleuerit ægrum:
Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporibus medicina valet, data tempore prodest,
Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritesque vetando,
Temporibus si non aggrediare suis.
Ocia si tollas periere cupidinis arcus,
Contemptæque iacent, & sine luce faces.
Quam platanus riuo gaudet, quam populus vnda.
Et quam limosa canna palustris humo.
Tam Venus ocia amat, finem qui quæris Amori,
Cedit amor rebus, res age tutus eris.
Languor, & immodici sub nullo vindice somni,
Aleaque, & multo tempora quassa mero,
Eripiunt omnes animo sine vulnere vires.
Affluit incautis desidiosus amor.
Desidiam puer ille sequi solet: odit agentes,
Da vacuæ menti quo teneatur opus,
Quod potuit fecit, ne nil ageretur amauit:
Sic venit ille puer, sic puer ille manet.
Cum semel hæc animum cœpit mulcere voluptas,
Debilibus pennis irritus exit Amor.
Sæpe bibi succos quamuis inuitus amaros.
Et fateor medicus, turpiter eger eram.
Vt corpus redimas ferrum patieris, & ignes
Vtque animo valeas, quidquam tolerare negabis.
Et mala sunt vicina bonis, errore sub ipso,
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit
Auferimur cultu, gemmis, auroque teguntur
Omnia, pars minima est ipsa puella sui.
Summa petit liuor, perflant altissima venti.
Summa petunt dextra fulmina missa Iouis.
Rumpere liuor edax.

Item de eodem.

CAP. CXV.

IDem in secundo.
Frigore soles,
Sole iuuant umbræ, grata fit vnda siti.
Sed quæ non prosunt singula, multa iuuant.
Parua necat morsu spaciosum vipera taurum.
A cane non magno sæpe tenetur aper.
De multis grandis aceruus erit.
Quo tua non possunt offendi pectora facto,
Forsitan hoc alio iudice crimen erit.
Secta bipartito cum mens discurrit vtroque,
Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina riuos,
Sectaque subducto stipite flamma perit.
Successore nouo vincitur omnis amor.
Intrat amor mentes vsu; dediscitur vsu.
Parcius è multis mater desiderat vnum,
Quam, quæ flens clamat, tu mihi solus eras.
Te quoque fallet amor, dum sit tibi finis amandi.
Propositus frænis sæpe repugnat equus.
Vtilitas lateat: quod non profitebere fiet,
Quæ nimis apparent retia, vitat auis.
Posse pati facile est: tibi ni patientia desit,
Protinus ex facili grandia ferre licet.
Mille mali species: mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quædam sanantur acuto.
Auxilium multis succus, & herba fuit.
Tædia quære mali: faciunt & tædia finem.
Hic male dotata pauper cum coniuge viuit,
Vxorem fato credat obesse suo.
Quisquis amas loca sola nocent, loca sola caueto
Quo fugis in populo tutior esse potes:
Nam tibi secretos augent loca sola furores:
Est opus auxilio: turba futura tibi est.
Tristior idcirco nox est, quam tempora Phœbi.
Quæ releuet luctus turba sodalis adest.
Nec fuge colloquium, nec sit tua ianua clausa.
Nec tenebris luctus flebilis adde tuos.
Si quis amas, nec vis: facito contagia vites:
Hæc etiam pecori sæpe nocere solent.
Dum spectant læsos oculi, læduntur & ipsi;
Multaque corporibus transitione nocent.
In loca nonnunquam siccis arentia glebis,
De prope currenti flumine manat aqua.
Manat amor tectus, si non ab amante recedas.
Vulnus in antiquum redijt male firma cicatrix.
Proximus à tectis ignis defenditur ægre:
Vtile finitimis abstinuisse locis.
Nec, quæ ferre solet spaciantem porticus illam
Te ferat, officium neue colatur idem.
Quid iuuat admonitu tepidam recalescere mentem?
Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens posita retinebere mensa:
Et multum saliens incitat vnda sitim
Vt desiderijs effluat illa tuis.
Et malim taceas quam te desisse loquaris:
Qui nimium multis non amo dicit, amat.
Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis,
Quam subito, lente desine, tutus eris.
Eallat & in tenues euanidus exeat auras,
Perque gradus molles emoriatur Amor.
Tutius est, aptumque magis, discedere pace,
Quam petere à thalamis litigiosa fora,
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum.
Vt lapis æquoreis vndique pulsus aquis.

Nec causas aperi, quare diuortia quæras,
Nec dic quod doleas, clam tamen vsque dole.
Nec peccata refer, ne diluat ipse cauebis.
Vt melior causa, causa sit illa, tua.
Qui silet est firmus, qui dicit multa puellæ
Probra, satisfieri postulat ille sibi.
Et loca sæpe nocent, fugito loca conscia vestri
Concubitus, causas illa doloris habent.
Admonitu recreatur Amor, vulnusque nouatum
Scinditur, infirmis culpa pusilla nocet.
Non facile est taurum visa retinere iuuenca.
Fortis equus visæ semper adhinnit equæ.
Fulmine perpetuo torrens solet altius ire,
Sed tamen hæc breuis est, illa perennis aqua.
Turpe vir, & mulier modo iuncti, protinus hostes:
Munera quę dederas habeat sine lite iubeto.
Esse solent magno damna minora bono.
Neue puellarum lachrymis moueare caueto:
Vt flerent, oculos erudiere suos.
Vt pænè extinctum cinerem si sulphure tangas,
Viuit, & ex modico maximus ignis erit.
Sic nisi vitaris quicquid renouabit amorem,
Flamma redardescet, quę modo nulla fuit.
Sunt quæ non possunt aliquo cogente iuberi:
Sępe tamen casu facta iuuare solent.
Diuitijs alitur luxuriosus amor.
Non habet vnde suum paupertas pascat amorem,
Non tamen hoc tanti est pauper vt esse velis.
At tanti tibi sit non indulgere theatris,
Dum bene de vacuo pectore cadit amor.
Eneruant animos cithara cantusque lyraque,
Et vox, & numeris brachia mota suis.
Aut nulla ebrietas: aut tanta sit vt tibi curas
Eripiat, si qua est, inter vtrumque, nocet.
Vina parant animos Veneri, nisi plurima sumas,
Vt stupeant multo corda sepulta mero.
Vento nutritur, vento restinguitur ignis:
Lenis alit flammas, grandior aura necat.
Dum sibi quisque placet credula turba sumus.

Flosculi ex libris Metamorphoseos.

Cap. CXVI.

IDem in libro primo Metamorph.
Pronaque cum spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit cœlumque tueri.
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus
Irrupit venæ peioris in æuum
Omne nefas.
Fugere pudor, verumque fidesque.
In quorum subiere locum fraudesque doliquę,
Insidiæque, & vis, & amor, sceleratus habendi.
Effodiuntur opes irritamenta malorum.
Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum.
Prodierat, prodit bellum, quod pugnat vtroque.
Viuitur ex rapto non hospes ab hospite tutus;
Non Socer à genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti:
Filius ante patrem patrios inquirit in annos.
Victa iacet pietas, & Virgo cæde madentes
Vltima cœlestum terras Astrea reliquit.
Qua terra patet fera regnat Erinnys
In facinus iurasse putes.
Sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
Quantum noxæ sit vbique repertum
Enumerare piget.
Minor fuit ipsa infamia vero.
Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus;
Quo mare, quo tellus correptaque regia cæli,
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.
Quippe vbi temperiem sumpsere humorque, calorque.
Concipiunt, & de his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquę pugnax, vapor humidus omnes
Res creat & discors concordia fœtibus apta est.
Heu mihi quod nullis amor est medicabilis herbis.
Idem in secundo.
Inter vtrumque tene, medio tutissimus ibis.
Vix vlla potentia longa est;
Non est mora libera nobis.
Nemo se sine crimine prodit.
Heu quam difficile est crimen, non prodere vultu.
De inuidia sic loquitur.
Pallor in ore sedet, macies est corpore toto
Nusquam recta acies: liuent rubigine dentes.
Pectora velle virent: lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores,
Nec fruitur somno vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos intabescitque videndo.
Successus hominum carpitque, & carpitur vna;
Suppliciumque suum est.
Adopertaque nubibus atris.
Afflatusque suo populos vrbesque domosque
Polluit
Vixque tenet lacrymas, quia nihil lacrymabile cernit.
Non bene conueniunt nec in vna sede morantur
Maiestas & Amor
Idem in tertio libro.
Sed tamen hæret amor, crescitque dolore repulsæ.
Multus tenet error amantem.
De conditione ebriosorum dicit.
Ille mero, somnoque grauis titubare videtur.
Vltima semper
Expectanda dies homini est, dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera debet.
Minimum est quod amantibus obstat.
Inopem me copia fecit.
Idem in quarto libro.
Tempore creuit Amor.
Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis.
Quid non sentit Amor, fas est & ab hoste doceri.
Multorumque fuit spes inuidiosa procorum.
Idem in quinto libro.
Subiere minores
Sæpe casas superi.
Metu vires minuuntur Amoris.
Fedaque fit volucris venturi nuncia luctus.
Ignauus Bubo durum mortalibus omen.
Laudare parum est laudemur & ipsi.

De eodem.

Cap. CXV.

IDem in sexto libro.
Et nihil est quod non effreno captus amore
Ausit, nec capiunt inclusas pectora flammas.
Prò superi, quantum mortalia pectora cæca
Noctis habent, ipso sceleris molimine Tereus
Creditur esse pius, laudemque à crimine sumit.
Grande doloris
Ingenium est, miserisque venit solertia rebus.
Ast vbi blanditijs agitur: nihil horridus ira.
Item in 7. lib.
Flebile principium melior fortuna secuta est.
Inque ipsos seua medentes,
Erumpit clades: absuntque auctoribus artes.
Quo propior quisque est seruitque fidelius ægro,
In parte leti citius venit, vtque salutis,
Spes abijt, finemque vident in funere morbi.
Indulgent animis & nulla, quid vtile cura est;
Vtile enim nihil est, passim positoque pudore
Fontibus, & fluuijs puteisque capacibus hærent.
Nec sitis est extincta prius quam vita, bibendo;
Inde graues morbo nequeunt consurgere, & ipsis
Immoriuntur aquis: aliquis tamen haurit & illas,
Tantaque sunt miseris inuisi tædia leti.
Prosiliunt aut si prohibent consistere vires.

Corpora deuoluunt in humum fugiuntque Penates
Quisque suos, nam cuique domus funesta videtur.
Et quia causa latet, locus est in crimine totus.
Credula res amor est.
Formicæ paruum genus est, patiensque laborum:
Quæsitique tenax
Facies ætasque iubebant
Credere adulterium; prohibebant credere mores.
Sæpe suum feruens oculis fert ira furorem.
Immensa est, finemque potentia cœli
Non habet.
Super omnia vultus
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.
Idem in nono.
Quis enim sua prælia victus
Commemorasse velit.
Iura senes norint, & quod liceatque nefasque.
Fasque sit inquirant, legumque examina seruent.
Non vaccam vaccæ, nec equas amor vrit equarum.
Vrit oues aries, sequitur sua fœmina taurum,
Sicque & aues coeunt, interque animalia cuncta.
Fœmina fœmineo corrupta cupidine nulla est.
Idem in decimo.
Nil prosunt artes, erat immedicabile vulnus,
Vt si quis violas riguoque papauera in horto,
Liliaque infringat fuluis hærentia linguis,
Marcida demittant subito caput illa grauatum,
Nec se sustineant, spectentue cacumine terram:
Sic vultus moriens iacet, defecta vigore,
Ipsa sibi est oneri ceruix humeroque recumbit.
Retinet malus ardor amantem.
Omnia debentur morti, paulumque morari.
Serius aut citius, sedem properamus ad imam:
Tendimus hac omnes, hæc est domus vltima.
Inter audaces non est audacia tuta.
Audentes Deus ipse iuuat.
Item in II.
Auarus
Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
Omnia.
Exitus in dubio est.
Credita res auctore suo est.
Quis enim laudauerit hostem.
Et obest quoque gloria multis.
Idem in duodecimo.
Tutius est contendere verbis
Quam pugnare manu.
Ex re nomen habet.
Pauperis est numerare pecus.
Turpis sine frondibus arbor.
Turpis equus nisi colla iubæ flauentia velent.
Pluma tegit volucres, ouibus sua lana decori est,
Barba viris.
Idem in decimo tertio.
Inuia virtuti nulla est via,
Item in decimo quinto.
Morte carent animæ.
Cuncta fluunt;
Nihil est quod toto perstet in orbe:
Ipsa quoque assiduo voluuntur tempora motu,
Non secus ac flumen (nec enim consistere flumen,
Nec leuis aura potest) sed vt vnda impellitur vnda,
Vrgeturque eadem veniente vrgetque priorem:
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur.
Corpora vertuntur, nec quod fuimusue sumusue,
Cras erimus.
Ignis enim densum spissatus in aera transit.
Hic in aquas: tellus glomerata cogitur vnda.
Nec species sua cuique manet, rerumque nouatrix,
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Flosculi libri Fastorum.

Cap. XCVIII.

Idem in libro primo de Fastis.
Prospera lux oritur, linguis animisque fauete.
Nunc dicenda bona sunt bona verba die.
Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem;
Nil nisi Romanum quod tueatur, habet.
Tempore creuit amor: qui nunc est summus habendi,
Vix vltra, quod iam progrediatur, habet
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis.
Dum populus pauper dum noua Roma fuit.
At postquam fortuna loci caput extulit huius,
Et tetigit summo vertice Roma Deos:
Creuerunt & opes, & opum furiosa libido:
Et cum possideant plurima, plura petunt.
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
In precio precium nunc est: dat census honores,
Census amicitias pauper vbique iacet.
Nequitia est quæ te non sinit esse senem.
Fastus inest pulchris: sequiturque superbia formam.
Conscia mens, vt cuique sua est: ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Item in secundo.
Quid non amor improbus audet.
Item in tertio.
Habent paruę commoda magna moræ.
Sollicitæ mentes speque metuque pauent.
Idem in quarto.
Conscia mens recti, famæ mendacia ridet.
Sed nos in vitium credula turba sumus
Idem in quinto.
Vt stat & incertus, nescit sibi qua sit eundum:
Cum videt ex omni parte viator iter.
Cum iuuenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent,
Nos quoque tangit honor, festis gaudemus & aris.
Turbaque celestes ambitiosa sumus.
Iustum præterit ira modum.
Scilicet interdum miscentur tristitia lætis.
Regia res scelus est.
Sic agitur censura, & sic exempla parantur,
Cum iudex, alios quod monet, ipse facit.
Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.
Effugiunt freno non remorante dies.

Flosculi libri Tristium.

Cap. XCIX.

Idem in libro primo de Tristibus.
Carmina proueniunt animo deducta sereno,
Carmina secessum scribentis, & ocia quærunt,
Carminibus metus omnis abest,
Nubila sunt subitis tempora nostra malis
Terretur minimo pennæ stridore Columba
Vnguibus accipiter saucia facta tuis.
Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum:
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum iuuat & vultu ridet Fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
Vix duo tresve mihi de tot, superestis, amicis,
Cætera Fortunæ non mea turba fuit.
Tot mala sum passus quot in æthere sydera lucent:
Paruaque quot siccus corpora puluis habet.
Illud amicitiæ sanctum & venerabile nomen,
Re tibi pro vili, sub pedibusque iacet.
Donec eris fœlix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Mobile sic sequitur Fortunæ lumina vulgus.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quolibet inuiso Cæsar in hoste probat.
Sæua neque admiror metuunt si fulmina: quorum
Ignibus afflari proxima quæque solent.
Pietas est etiam miseris & in hoste probatur.
Interdum audaces cogimur esse metu.
Idem in secundo.
Sed nisi peccassem quid tu concedere posses.
Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.
Heu mihi cur feci? cur noxia lumina vidi?
Non prodest quod non lædere possit idem.
Non vacat exiguis rebus adesse Ioui.
Eripit interdum, modo dat medicina dolorem.
Omnia peruersas possunt corrumpere mentes:
Sunt tamen illa suis omnia tuta locis.
Quod minime nouit nemo docere potest.
Crede mihi distant, mores à carmine nostri.

Adhuc de eodem.

Cap. CXX.

IDem in tertio.
Ingenio vixi Naso Poeta meo.
Viue tibi & longè nomina magna fuge.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique tui, contrahe vela, precor:
Quanto quis maior, tanto placabilis iræ:
Et faciles motus mens generosa capit.
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.
Denique non possum nullam sperare salutem.
Cum non sit pœnę causa cruenta mea,
Inscia quod crimen viderunt lumina plector:
Peccatumque oculos est habuisse meum.
Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Cumque aliquis dicet fuit hæc formosa: dolebit,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Largitur quodcunque libet Fortuna rapitque.
Est gracilis subito, qui modo crassus erat.
Idem in quarto.
Est quædam flere voluptas;
Expletur lachrymis egeriturque dolor.
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Quam miserum est vitam porta, muroque tueri,
Vixque tui tutum viribus esse loci,
Desine tuta tueri;
Deque fide certa sit tibi certa fides.
O qui nominibus cum sis generosus auorum,
Exuperas morum nobilitate genus.
Qui duo corporibus mentibus vnus erant.
Littora quot conchas, quot amœna rosaria flores;
Quotque soporiferum grana papauer habet:
Silua feras quot alit, quot piscibus vnda natatur,
Tot premor aduersis.
Fert sapiens omnes casus patienter amaros,
Frena nec indomiti more recusat equi,
Scilicet, aduersis probitas exercita rebus,
Materiam tristi tempore laudis habet,
Strangulat inclusus dolor, atque æstuat intus,
Cogitur & vires multiplicare suas.
Turpius eijcitur quam non admittitur hospes.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat.
Permanet in nullo certa tenaxque loco;
Sed modo læta manet, modo vultus sumit acerbos,
Et tantum constans in leuitate sua est.
Ingenium longa rubigine læsum
Torpet, & est multo quam fuit ante, minus.
Fertilis assiduo si non renouetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.
Contudit ingenium patientia longa malorum:
Non paruas animo dat gloria vires
Et fœcunda facit pectora laudis Amor,
Esse bonum facile est, vbi quod vetet esse remotum.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet:
Quæ manet, instabili cum fugit illa pede.

Flosculi libri de Ponto.

Cap. CXXI.

IDem in libro de Ponto.
Pœna potest demi, culpa perennis erit.
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper releuetur, vt æger.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Hostis adest dextera, leuaque à parte timendus.
Vicinoque metu terret vtrumque latus.
Cernis vt ignauum consumant ocia corpus.
Et capiant vitium ni moueantur aquæ.
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
Quamuis sit semper meritis indebita nostris;
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Veneris damnosa libido.
Non solet in mæstos sæpe venire thoros.
Confugit interdum templi violator ad aram;
Nec petere offensi numinis horret opem.
Fortuna miserrima tuta est,
Nam timor euentus deterioris abest.
Sæpe creat molles aspera spina rosas,
Accipitrem metuens alis trepidantibus ales,
Audet ad humanos fessa venire sinus.
Non est confessi causa tuenda rei.
Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit.
Non contrectari tutius esse puto.
Tendit in ardua virtus.
Et cum Fortuna, statque caditque Fides.
Nec facile inuenies multis in millibus vnum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recti, facti si præmia desint.
Non mouet, & gratis pœnitet esse probum.
Nil nisi quod prodest, carum est; en detrahe menti
Spem fructus, auidè nemo petendus erit.
At reditus iam quisque suos amat, & sibi quid sit,
Vtile sollicitis computat articulis.
Illud amicitiæ quondam venerabile nomen,
Prostat, & in quæstu pro meretrice sedet.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:
Quæ simul intonuit, proxima quæque fugat.
En ego non paucis quondam munitus amicis,
Dum flauit ventis aura secunda meis:
Vt fera nimboso tumuerunt æquora vento.
In medijs lacera naue relinquor aquis.
Sponte sua probitas officiumque iuuat.
Mercede caret per seque petenda est,
Externis virtus incomitata bonis.
Scilicet, ingenijs aliqua est concordia iunctis.
Et seruat studij fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ nauita puppis amat.
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe sequi casum, & Fortunæ cedere, amicum
Et nisi sit fœlix, esse negare suum.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.

Adhuc vnde supra.

Cap. CXXII.

QVi semel est læsus fallaci piscis ab hamo.
Omnibus æra cibis vnca subesse putat.
Omnia deficiunt, animus tamen omnia vincit.
Ille etiam vires corpus habere facit
Regia (crede mihi) res est succurrere lapsis.

Nomen amicitiæ barbara corda mouet.
Lædere viuos
Liuor & iniusto carpere dente solet.
Gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ.
Iuppiter in multos temeraria fulmina torquet;
Qui pœnam culpa non meruere pati.
Curando fieri quædam maiora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Scribentes iuuat ipse fauor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore feruet opus.
Quid mel Aristæo, quid Baccho vina valerent,
Triptolemo fruges poma data Althinoo,
Excitat auditor studium laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valuere ruunt.
Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.
Vix habet in nobis iam noua plaga locum.
Quem non obrueret, taciti quoque Cæsaris ira?
Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Sunt quippe inter se communia sacra Poetis,
Diuersum quamuis quisque sequatur iter:
Ne factum defende tuum; mala causa silenda est,
Nil nisi sollicitæ sint tua verba preces,
Nec, tua si fletu scindantur verba, nocebit,
Interdum lachrymæ pondera vocis habent.
Et genus est mortis male viuere,
Si desint vires, tamen est laudanda voluntas.
Læta quidem letus cecini, cano tristia tristis,
Conueniens operi pondus vtrumque suo est,
Crede mihi, miseros prudentia prima reliquit
Et sensus cum re consiliumque fugit.
Res immoderata cupido est.
Quod fecit quisque tuetur opus.
Tu modo sic timeas, & quæ tibi læta videntur
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Author. Hæc ad præsens, de dictis Ouidij, causa breuitatis sufficiant.

De Valerio Maximo, & dictis eius.

Cap. CXXIII.

Præterea temporibus Augusti fuit Valerius Maximus sicut apparet ex ipso eiusdem volumine, quoniam de dictis, & factis memorabilius antiquorum, maximeque virorum qui apud gentiles, & Romanos & Græcos habebantur famosi vel illustres, addens etiam ex proprijs quædam ad virtutum commendationem, & vitiorum detestationem pertinentia, luculento sermone conscripsit. In cuius 8. vel 9. libro (nisi fallor) ita dicit: Diuus, inquit, Augustus, qui nunc imperat. Ex hoc ipsius grandi volumine plurima quoque in hoc opere per diuersa loca inserui, iuxta congruentiam temporum illorum quorum illa dicta vel facta fuerunt. Multa tamen adhuc in eisdem libris facta, & dicta notabilia restant quorum certa tempora reperire non potui, multa quoque dicta egregia ipsius auctoris id est Valerij. Idcirco etiam ex eis hæc pauca quæ sequuntur in hoc loco inserere volui in hunc modum.

De dictis eius moralibus.

Cap. CXXIIII.

Valerius in libro 1. Lento gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemque, supplicij grauitate compensat.

Idem in secundo cap, 5. Fuit antiquorum illa simplicitas in cibo capiendo, humanitatis simul, & continentię index certissima: Nam maximis viris prandere, & cænare in propatulo, non erat verecundiæ; quia nec vllas epulas habebant, quas oculis populi subiicere erubescerent.

Iuuenal. Satyr. 1. Quis fercula septem secreto cœnauit auus.

Aliquanto facilior est transitus virtutis ad Luxuriam, quam Luxuriæ ad virtutem.

Vini vsus olim fœminis Romanis ignotus fuit, scilicet ne in aliquod dedecus prolaberentur.

Dulcedo vitæ multa, & facere, & pati turpiter cogit.

Humanæ imbecillitatis efficacissimum duramentum, est necessitas.

Quid prodest foris esse strenuum si domi male viuitur.

Idem in 3. Publica religione consecrata virtus, priuata laudatione non indiget.

Idem in 4. Nihil tam præclarum, aut tam magnificum est, quod non moderatione temperari desideret.

Illa potentia tuta est, quæ viribus suis modum imponit.

Locupletem facit aliquem non multa possidere, sed modica desiderare.

Verecundia parens est omnis honesti consilij, tutela solemnium officiorum, innocentiæ magistra, chara proximis, accepta alienis, omni loco, & tempore fauorabilem præferens vultum.

Laus verecundiæ ex cap. 5. dicti libri.

Quidam excellentis pulchritudinis adolescens Spurina nomine, cum mira specie plurium fœminarum solicitaret oculos, ideoque viris atque parentibus earum, se suspectum esse sentiret; oris decorem vulneribus confudit; deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quam formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

Gentis Cariæ Regina Artemisia virum suum Mausolum fato absumptum, quantopere desiderauit, cuius ipsa viuum ac spirans sepulchrum fieri concupiuit, eorum testimonio qui illam extincti ossa potione aspersa bibisse tradunt.

Gell. 10. cap. 18. Cicer. Tusc. 3.

Nulla tam modesta fœlicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit.

Alienis incommodis suorum adhuc expertes insultant.

Optima vindex insolentiæ, varietas conditionis humanę.

Liberalitatis duo sunt maxime fontes probabiles, verum iudicium, & honesta beneuolentia.

Ex eodem.

Cap. CXXV.

Idem in lib. 5. Humanitatis dulcedo etiam inefferata barbarorum ingenia penetrat, orbosque, & truces hostium oculos mollit, & inter districtos mucrones placidum iter reperit.

Nulla acerbitate fortunę, nullis sordibus precium caræ pietatis euilescit; quin etiam eo certius, quo miserius experimentum habet.

Sanguinis ingenui mulierem, prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, & in carcere necandam tradidit: Is autem qui custodiæ præerat, misericordia motus, non eam protinus strangulauit, aditum quoque filię, sed diligenter excussæ, ne quid sibi inferret, dedit; futurum existimans vt inedia consumeretur. Pluribus autem iam transactis diebus secum ipse quærens quid nam esset, quod tandiu sustentaretur curiosius obseruans, animaduertit filiam, exerto vbere famem matris sui lactis subsidio lenientem. Quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ad iudices perlata remissionem mulieri impetrauit. Quo enim non penetrat, aut quid non excogitat Pietas, quid enim tam insuitatum, & inauditum, quam matrem natæ vberibus alitam? putaret hoc aliquis contra rerum naturam factum? nisi parentes diligere prima naturæ lex esset.

Plinius lib. 7. cap. 36. Valerius lib. citato cap. 4.

Idem de pietate Perus prædicatur, qua patrē suum * Cimona consimili fortuna affectum, parique custodia traditum, iam vltimæ senectutis, velut infantem pectori suo ad motum aluit. Hærent oculi hominum atque stupent cum huius facti pictam imaginem vident. Cæteræ quidem virtutes admirationis multum; pietas autem etiam amoris meretur plurimum. Hanc pietatem proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam sicut merito primum amoris vinculum ducitur, plurima & maxima beneficia è parentibus accepisse; ita proximum iudicari debet ab eisdem simul accepisse. Quam copiosæ enim suauitatis illa recordatio est? in eodem domicilio antequam nascerer, habitaui; in eisdem cunabulis infantiæ tempora peregi, eosdem parentes appellaui. Chara est vxor, dulces liberi, iucundi amici, affines accepti, sed postea cognitis nulla beneuolentia debet accedere; quæ priorem exhauriat.

* alias Conona.

Genetio prætori portum egredienti, noui generis prodigium incidit. Nam in eius capite subito velut cornua irrepserunt. Responsumque est eum Regem fore, si in vrbem reuertisset. Quod ne accideret, voluntarium ac perpetuum sibimet indixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam attinet septem regibus præferatur.

Ouid. Metamor. 15. Plin. 11. c. 37.

Ex eodem.

Cap. CXXVI.

IDem in lib. 6. Cæsellius iurisperitus cum de patribus liberius multa loqueretur, ab amicis ne hoc faceret admonitus, duas res quæ hominibus amarissimæ videntur, magnam sibi licentiam præbere respondit, senectutem, videlicet & orbitatem.

Manlius cum ei consulatus omnium consensu deferretur, & ille sub excusatione aduersæ valetudinis oculorum, eum recusaret; instantibus cunctis, alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis; nam si me eum gerere coegeritis, nec ego mores vestros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteritis.

Valerius ibid. cap. 4. Liu. 26.

Rutilius cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, isque cum indignatione dixisset; quid ergo opus mihi est amicitia tua, si quod rogo non facis? respondit, immo quid mihi tua, si propter te, aliquid inhoneste facturus sim?

Liu. 70. Cicero in Bruto & de orator. 1.

Antonius orator clarissimus, cum incesti reus ageretur, accusatores seruum eius in iudicio postulabant, eo quod ab eo cum ad stuprum iret, lanternam prælatam contenderet, qui Antonium hoc nomine vehementius confusum atque solicitum, vltro hortatus est, ne se iudicibus torquendum traderet; affirmans nullum ex ore suo verbum exiturum quod causam eius læderet. Itaque plurimis verberibus laceratus, eculeoque impositus, candentibus etiam laminis vstus, omnem vim accusationis, custodia rei salute, subuertit, pium & fortem gerens spiritum, seruili nomine inclusum.

Valerius ibid. cap. 8.

Panopionis quoque seruus quam admirabilis fidei cum ad Dominum proscriptum occidendum, milites venisse cognosceret: mutata cum eo veste, permutato etiam annulo, illum postico clam emisit: se autem in cubiculum lectulumque recepit: & vt Panopionem occidi passus est.

Appianus & Macrobius Sal. 4.

Caduca nimium hæc & fragilia, puerilibusque consentanea crepundijs sunt ista, quæ vires & opes humanæ vocantur: affluunt enim subito, repente dilabuntur: nullo in loco, nulla in persona, stabilibus nixa radicibus consistunt: sed incertissimo flatu, huc & illuc acta quos in sublime extulerunt, improuiso decursu destitutos profundo cladium miserabiliter immergunt. Itaque nec existimari nec dici bona debent: cum inflictorum malorum magnitudine desiderium sui duplicent.

Iterum ex eodem.

Cap. CXXVII.

IDem in septimo libro cap. 2. Imperium nostrum non tam robore corporum, quam vigore animorum, incrementum ac tutelam sui comprehendit.

Humanæ fœlicitatis appellationem rogus consumat, qui se incursui malorum obijcit.

Rex ipse subtilis iudicij (quem ferunt) traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, retentum diu considerasse ac dixisse: O nobilem magis quam fœlicem pannum! quem si quis penitus, quàm multis solicitudinibus, periculis, ac miserijs sit refertus, cognosceret, ne humi quidem iacentem tollere vellet.

Aliquid inutiliter cupere, & in eo perseueranter morari, hæc dulcedo vicina est exitio.

Idem in 8. lib. Bonæ fidei venditorem, nec cōmodorum speciem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet.

Licinius Stolo cum legem sanxisset, ne quis amplius quam quingenta agri iugera possideret, ipse mille comparauit, ob hoc à Popilio accusatus, primus lege sua cecidit, docuitque nihil aliud debere præcipi: nisi quod prius imperauerit quisque sibi.

Otium quidem industriæ studio maximè videtur contrarium, præcipuè vero subnecti debet non quo euanescat virtus, sed quo recreetur.

Ibidem cap. 8.

Hominem quippe rerum natura, continui laboris patientem esse non sinit.

Ibidem cap. 10.

Eloquentiæ ornamenta, in pronunciatione apta & conuenienti corporis motu consistunt, quibus cum se quis instruxerit, tribus modis homines aggreditur scilicet aures eorum penetrando, oculos demulcendo, animos inuadendo.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXVIII.

IDem in lib. 9. cap. 1. Blandum malum luxuria quam accusare aliquantò facilius est, quam vitare, inseratur operi nostro, non vt honorem vllum recipiat, sed vt seipsam cognoscens, ad pœnitentiam impelli valeat.

Quid de fœminis vlterius loquar: quas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre: cum & nominis & animi excellentes viros, in hoc priscæ continentiæ ignotum diuerticulum videam prolapsos esse.

Quid vitijs fædius? quid etiam damnosius, quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur.

Antiochus Syriæ Rex cuius cæcam & amentem luxuriam exercitus est imitatus, magna ex parte clauos aureos crepidis subiectos habuit: argenteaque vasa ad vsum culinæ comparauit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit: auaro potius hosti optabilis præda, quam vlla ad vincendum strenuo mora.

Iustin. 38. Liu. 39.

Crudelitatis horridus est habitus, truculenta species, vox terribilis, ora minis & cruentis imperijs referta, cui silentium dare incrementum est.

Ibid. cap. 2.

Iræ & odij affectus magnos in pectoribus humanis excitant fluctus, illa pro cursu celerior, hoc nocendi cupidine pertinacius: vterque consternationibus plenus affectus: ac nunquam sine suo tormento violentus: quia dolorem cum inferre vult, patitur amara solicitudine; ne vltio non contingat, anxius: sed proprietatis eorum imagines certissimæ sunt, quas Dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo aut facto vehementiore conspici volunt.

Ibid. cap. 3.

Auaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ

Ibid. cap. 4.

prædæ vorago auidissima, neque habendi fructu fœlix, & quærendi cupiditate miserrima. Hæc ante omnes Septimulei præcordia possedit, qui cum Gracchio familiaris fuisset, caput eius abscindere, ac per vrbem palo fixum ferre sustinuit; quia Opimius consul auro ei repensurum edixerat. Sunt etiam qui tradant eum liquato plumbo cauatam partem capitis, quo ponderosius esset, implesse.

Odiosa Septimulei auaritia, Ptolemæi vero regis Cypriorum risu prosequenda: Nam cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset, ac propter eas periturum se videret; ideoque omni pecunia nauibus imposita, in altum processisset; vt classe perforata suo periret arbitrio; & hostis præda careret, aurum & argentum mergere non sustinuit; sed futurum necis suæ præmium domum reuexit. Hic proculdubio non possedit diuitias sed à diuitijs possessus est: titulo Rex insulæ, animo vero pecuniæ mancipium miserabile.

Ex eodem.

Cap. CXIX.

OCcultum iam & insidiosum malum perfidia latebris extrahatur, cuius efficacissimæ vires sunt mentiri & fallere, fructus autem in aliquo admisso scelere consistit: tum certus, cùm crudelitatem nefarijs vinculis circundederit, tantum incommodi afferens humano generi: quantum salutis bona fides præstat: habeat igitur non minus reprehensionis, quàm illa consequitur laudis.

Ibid. cap. 8. Temeritatis etiam vehementes sunt impulsus, quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula conspicere, nec aliena facta iusta examinatione prosequi valent.

Cap. 9. Temeritati proximus est error, & ad lædendum par, cui tamen facilius quis ignoscat: quia non sua sponte, sed vanis concitatus imaginibus culpæ se implicat.

Cap. 12. Humanæ vitæ cursus modo tranquillo motu peragitur, modo aspero, sed semper minor, dum & cupidè votis extenditur, & ferè sine ratione consumitur.

Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse quod fulmen: & tamen idem valuit: nunciata etenim clade, quæ ad lacum Thrasimenum inciderat: Mulier vna sospiti filio ad ipsam portam obuia facta, in eius complexu expirauit: altera quoque cum falso filij nuncio mæsta domi sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est: sicque quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit: sed minus mirum, quia Mulieres.

Thalna consul, dum in Corsica quam nuper subegerat, sacrificaret: receptis litteris decretas ei à senatu supplicationes nunciantibus: intento illas animo legens, orta caligine, ante foculum collapsus mortuus est: quem quid aliud quàm nimio gaudio enectum putemus.

Corporis & animæ societas infirmo vinculo cohærens, facilè dirimitur. Minimoque studio bonum retinendum est, cuius caduca possessio, tam leuis afflatu violentiæ concussa dilabi potest.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER SEPTIMVS.

De Imperio Tiberij Cæsaris, & bonis eius initijs.

CAP. I.

Tiberius Cæsar. M. 3969.

VSEBIVS. Mortuo igitur Augusto, Romanorum tertius regnauit Tiberius annis viginti tribus. Cæpit autem anno Domini decimosexto; scilicet, ab initio mundi tertio millesimo nongentesimo sexagesimo nono.

Suetonius libro tertio. Hic ciuilem se admodum inter initia principatus, ac paulominus quàm priuatim egit, ex plurimis maximisque honoribus, præter paucos & modicos non recepit. Prænomen IMPERATORIS, cognomenque PATRIS PATRIÆ, & ciuicam in vestibulo coronam recusauit. Adulationes adeò aduersatus vt consularem satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugit vt caderet supinus. Atque etiam si quid in sermone, vel continua oratione, blandius de se diceretur: non dubitaret interpellare, ac reprehendere: & commutare continuo. Sed & aduersus conuitia malosque rumores, & famosa de se & suis carmina: firmus ac patiens, subinde iactabat: *in ciuitate libera linguam mentemque liberas esse debere.* In appellandis venerandisque singulis, & vniuersis, prope excesserat humanitatis modum. Curiam nunquam, nisi solus intrauit. Quædam aduersus sententiam suam decerni, ne quæstus quidem est. Consulibus palam erat ipsum quoque assurgere, & decedere via. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus rescripsit: *boni Pastoris est tondere pecus, non deglutire.* Ludorum ac munerum impensas corripuit. Adhibendum supellectili modum censuit: & parsymoniam publicam exemplo quoque iuuare. Senatorem quæstura remouit quod vxorem pridie sortitione ductam, postridie repudiasset. Mathematicos vrbe expulsit, sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus, veniam dedit.

Adulationes & externas carimonias compescit.

Mathematicos expellit.

De gulositate, ac crudelitate eiusdem.

CAP. II.

IN castris Tiro, etiam tum, ob vini nimiam auiditatem pro Tiberio, *Biberius*: pro Claudio *Calcius*: pro Nerone, *Mero* vocabatur: postea Princeps, in ipsa publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuumque biduum epulando, potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confestim detulit. Ignotissimum quęsturæ candidatum nobilissimis anteposuit: ob epotam in conuiuio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino sextertia decem donauit, pro dialogo in quo Boleti, & Ficedulæ, & Ostreæ, Turdi certamen induxerat. Pecuniæ parcus ac tenax, comites peregrinationum, expeditionumque nunquam salario, cibarijs tantum sustentabat. Missiones vero veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, & ex morte compendium captans. Procedente mox tempore ad rapinas animum vertit. Satis constat Cn. Lentulum, cui census maximus fuerat, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, & ne quo nisi ipso hærede moreretur, condemnatum. Cum soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnam proponere, & comperisset Seleucum Grammaticum à ministris suis perquirere, quos quoque tempore tractaret auctores: atque ita præparatum venire: primum conturbernio suo remouit: deinde etiam ad mortem compulit: militem prætorianum, ob surreptum è viridario Pauonem, capite puniuit. Nullus à pœna hominum cessauit dies, ne religiosus quidem & sacer. Accusatis damnatisque multis cum liberis: interdictum est etiam ne damnatos propinqui lugerent. Nemini delatorum fides abrogata: omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumque verborum. Obiectum est Poetæ, quod in tragædia Agamemnonem probris lacessisset: obiectum & historico, quòd *Brutum & Cassium vltimos Romanorum dixisset*; animaduersum est statim in auctores, scriptaque abolita: quamuis probarentur ante aliquot annos, & Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non solum studendi est solatium ademptus: sed etiam colloquij vsus. Citati ad causam dicendum,

Munificentia eius rara.

Rapina Tiberij.

Exempla sæuitia eius & argumenta multa.

dicendum, partim se domi vulnerauerunt certi damnationis, sed ad ignominiam vexationemque vitandā; partim in media curia venenum hauserunt, & tamen colligatis vulneribus ac semianimes palpitantesque adhuc in carcerem rapti sunt: mori, volentibus vis abhibita est viuendi. Nam mortem adeo leue supplicium putabat, vt cum audisset vnum ex eis Carnulium nomine, eam anticipasse, exclamauerit: *Carnulius me euasit*. Precanti etiam cuidam pœnæ maturitatem respondit: *Nondum tecum in gratiam redij*.

De forma, & gestis, ac studijs eius.

Cap. III.

Forma Tiberij & statura. Corpore fuit amplo atque robusto; statura, quæ iustam excederet; latus ab humeris & pectore; cæteris quoque membris vsque ad imos pedes æqualis & congruens; sinistra manu agilior, & validior; articulis ita firmis, vt recens & integrum malum digito terebraret; oculis prægrandibus & qui, quod mirum esset, noctu etiam in tenebris viderent, sed ad breue; & cum primum è somno patuissent, deinde rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida & obstipa, abducto fere vultu, plerumque tacitus. Nullo aut rarissimo sermone etiam cum proximis, eoque tardissimo nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata erant, atque arrogantia plena. *Valetudo & contemptus Religionum.* Valetudine prosperrima vsus est. Circa Deos, & Religiones negligentior; plenusque persuasionis Mathematicæ, cuncta fato agi putans; tonitrua tamen præter modum expauescebat; & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream capite gestabat; quod fulmine afflari negetur id genus frondis. *De studio eius.* Artes liberales studiosissimè coluit; affectatione, & morositate nimia stylum obscurabat in oratione, vt aliquanto ex tempore quam à cura præstantior haberetur.

De famoso Paulinæ ludibrio, in templo Isidis.

Cap. IIII.

Egisippus in lib. 2. Temporibus huius Tiberij sub quo passus est Dominus, famosum ludibrium Paulinæ spectatissimi generis fœmine Romæ percelebratum est. Quæ cum esset præstantissimi decoris, & eminentis gratię, tentata Decij Mundi militiæ ducis precibus, nec inflexa, vitio superstitionis patuit errori. *Hæc Historia legi potest in Iosepho, libro decimo octauo Antiquitatū Iudaicarum cap. 4.* Nam subornatis Isidis Sacerdotibus, qui velut Annubis mandata præferrent ad eam: quod eam ad templum inuitaret; delectatumque se eius sedulitate, & pudicitia, habere quod ei secreta nocte committere vellet. Hæc illa læta accipiens: ad Maritum detulit, Deum suis adesse votis, ab eo suam posci præsentiam, negare se non posse obedientiam. Itaque & ex sua & ex mariti sententia pergit ad templum Isidis, noctem exigit, remotisque procul arbitris, quasi sacri mysterij cognitionem perceptura; sese stratis suis composuit, æstimans quod ad eam Deus suus veniret in somnis. Verum vbi aliquid noctis processit, quo facilius somno plena deciperetur Mundus assumpto Anubis vultu, atque habitu aduenit, & in oscula eius ruit. Expergefacta muliere, Anubem se esse dicit: Illa Deum esse credens, & se beatam esse asserens, quod eam visitare dignatus sit, amplexum petenti non negauit, prius tamen referens, vtrum Deus homini misceri possit? ille promit exempla, quod & Iouem summum Deorum Alcmena suscepit; & plures aliæ Deos pepererunt; de se quoque & ille suadet Deum esse generandum: mulier itaque post concubitum redit ad Maritum nomine Saturninum lætior, dicens, quod Deo sit mixta, & eius promissione Deum generatura. Fit ingens in stupro mulieris Mariti gaudium, postea occurrit mulieri Mundus, & ait: Beata, Paulina, concubitu Dei, magnus Deus Anubis; sed disce te sicut Dijs, ita & hominibus non negare: quibus Dij tribuunt quod tu negaueras, quia nec formas suas nobis dare, nec nomina dedignantur. Ecce ad sacra sua Deus Anubis vocauit, & Mundum, vt tibi iungeretur. Quid ergo profuit tibi duritia tua, nisi vt te 200. Drachmarum millia quæ tibi obtuleram compendio defraudaret? Mulier se illusam intelligens, & dolens iniuriam pudicitiæ, fraudem marito confessa est, & ille Principi quærulam detulit, qui motus potentis viri contumelia, atque atrocis flagitij commento, Sacerdotes è templo rapit: quæstioni subiicit, confessos necat: simulacrum Isidis tyberi demergit: Mundo autem fugiendi potestas permissa est, eo quod amoris, & formę gratia superatus, lenius æstimaretur mulctandus. Quod igitur ludibrium imperante Tiberio acciderit, prætereundum non putaui, vt ex eo colligatur deformitas imperatoris; sicut enim boni Principis vita quædam bonitatis præscriptio & viuendi forma est, sic eius colluuio, lex flagitiorum est.

De Herode Tetrarcha, & Procuratore Iudææ Valerio, & post de Pilato.

Cap. V.

Evsebius in chronicis. Anno Tiberij primo regnauit Herodes Tetrarcha, post Archelaum annis 24.

Caius Asinius orator, Asinij Pollionis Filius, cuius & Virg. meminit; diris à Tiberio supplicijs enecatur.

Anno eiusdem tertio, Liuius historiographus Pataui moritur.

Ouidius poeta in exilio perit, & iuxta oppidum Thomos sepelitur.

Anno 5. 13. vrbes corruerunt terræmotu, Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Megaechyero, Cæsarea, Philadelphia, Himolus, Themis, Cyme, Myrhyna, Apollonia, Diahircania.

Comestor cap. 27. Porro Tiberius Augusti successor, vxoris eius Iuliæ filius, Valerium Gratum Procuratorem misit in Iudæam, qui quæstum putans pietatem, palam vendebat sacerdotij principatum: & amouens Annam, Ismaelem Pontificem declarauit. *Lege Iosephū lib. 18. cap. 3.* Sed & hunc non post multo abijciens, Eleazarum Annæ filium surrogauit post annum & hunc arcens Symonem instituit; sed & post annum Iosippum, qui & Caiphas apposuit. Tum post annos 11. relinquens Iudæam, Romam reuersus est; cuius successor missus est à Tiberio pontius Pilatus, sub quo Herodes in honorem Tiberij, Tiberiadem ædificauit.

De odio Iudæorum in Pilatum.

Cap. VI.

Comestor c. 28. His temporis Tiberius multos reges ad se vocatos non remisit. Inter quos Archelaum Capadocem retinens, regnum eius in prouinciam vertit, & Masacham caput regni Cæsaream nominauit. Sane Pylatum Hierusalem veniens, & statuti Cæsaris, quæ in signis militaribus inerant secum ferens, ignorantibus Iudæis, eas in ciuitate constituit, Cæsareamque rediit. *Pilatus signa cum Cæsaris effigie in vrbem infert, quæ dū* Cumque plurimi de Hierosolymitis ad eum descendissent supplicantes de signis amouendis (nam ob legem Iudæorum qui præcesserant Iudeæ Procuratores, ingredi absque

populus acriter instat, Cæsaream transfert. Nota.

signis consueuerant) sedit pro tribunali Pilatus, militesque armatos circumponens, mortem eis minabatur, si non acquieuissent. At illi mortem potius eligebant, quam vt patrias leges profanarent. Admirans ergo Pilatus constantiam Iudæorum in legalibus constitutis, auferri præcepit imagines: iterum Pilatus Hierusalem veniens vidensque vrbem aquæ penuria laborantem; aperuit Gazophilacia templi, & ex opibus templo dicatis, aquæ ductum cępit ædificare; suspiciens initium torrentis, quod stadiorum quorum millium interuallo distabat. Iudæi vero acclamauerunt, vt ab illo opere cessaret. Ob hoc Pilatus multos Iudæorum occidit, plerosque sauciauit. Intermissum est autem opus, quia Iudæi legationem accusationis in Pilatum ad Tiberium direxerunt.

De prædicatione Ioannis Baptistæ, & baptismo Domini.

Cap. VII.

Comestor cap. 30.

Luc. 3.

ANno 15. Imperij Tiberij, factum est verbum Domini super Ioannem in deserto, vt baptizans, & prædicans, solatium redemptionis renunciaret. Et venit in omnem regionem Iordanis, baptizans baptismate pœnitentiæ, quia ad pœnitentiam baptizandos monebat; & non nisi quos pœnitentes videbat baptizabat, prædicans futurum baptismum in remissionem peccatorum, & pro cuius assuefactione etiam baptizabat.

De Chiliade incæpta.

Eodem anno dicunt quidam sextam Chiliadem incæpisse, quorum ratio hæc est, quia in hoc anno terminata est circuncisio, & inchoauit baptismus. Quidam ab incarnatione Domini initium eius ponunt; alij à passione Domini eam inchoasse testantur, dicentes sextam & septimam quiescentium simul incepisse.

Matth. 3.

Vtebatur autem Ioannes Cilicio de pilis Camelorum, & zona pellicea & quodam Locustarum genere vescibili vtebatur, & melle siluestri. Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem vt baptizaretur ab eo.

Ob septem causas voluit Christus baptizari.

Author. Licet enim non haberet peccatum originale, tamen septem de causis voluit baptizari secundum glossam. Primo scilicet vt baptismum Ioannis comprobaret: Secundo vt omnem iustitiam legis impleret, nolens scilicet legem alijs imponere, quam ipse non seruaret; ideo etiam voluit circuncidi, & in templo offerri, & comedere typicum pascha: Tertio vt exemplum humilitatis nobis præberet, scilicet in hoc quod à seruo baptizari dignatus est: Quarto vt tactu sui sacri corporis aquas sanctificaret, id est vim regeneratiuam eis conferret: Quinto vt per visibilem columbę aduentum, spiritussancti aduentum inuisibilem in lauacro baptismi ostenderet: Sexto vt nemo quantumlibet secundus, baptismi gratiam superfluam iudicaret. Septimo, vt per hoc quod baptizatur filius Dei, omnes renatos filios Dei, fratres sibi faceret, siue ostenderet.

Luc. 3.

De ætate Christi.

Comestor cap. 33. Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum 30. id est tricesimum annum incæperat; 13. tamen diebus eiusdem anni transactis; & secundum hoc vixit Iesus tantum 32. & dimidio. Nam eadem die reuoluto anno, conuertit aquam in vinum, & in sequenti pascha scilicet 31. anni incarceratus est Ioannes: In pascha autem sequenti scilicet 32 anni decollatus est. In tertio denique pascha scilicet 33. anni passus est Dominus. Et ita vixit 32. annis integris, & de 33. quantum fluxit temporis, à natali vsque ad pascha; quod pro ananno dimidio computatur. Chrysostomus tamen dicit eum iam compleuisse 30. annum: Et secundum hanc opinionem vixit Dominus 33. annis integris, & tantum de quarto quantum est à natali vsque ad pascha.

Chrysost. hom. 10. in Matth.

De columba & voce patris.

Cap. VIII.

Comestor cap. 34.

Matth.

Marc. 1

Luc 3.

Ioan. 1.

IEsu baptizato & orante pro baptizandis vt acciperent spiritumsanctum, confestim accendit de aqua, & ecce aperti sunt cœli id est inæstimabilis splendor factus est circa eum; ac si cœlo aereo, & sidereo reseratis splendor cœli Empyrei terris infunderetur, & spiritussanctus corporali specie columbæ venit & sedit super caput eius.

Author. Dicit glossa quod vera fuit columba id est verum corpus columbę formatum ad horam habuit; non quia spiritussanctus illud corpus assumpserit in vnionem; sicut filius carnem: sed tantum ad demonstrationem scilicet vt videri inuisibilis posset: & hoc vt spiritumsanctum in baptismo nobis dari ostenderet. *Quod enim cœli aperti sunt, quod spiritussanctus venit, quod vox patris insonuit,* hęc omnia sunt nobis mystica.

Cur in columba venit Spiritus Sanctus.

Sed quare potius in columba venit quam in alia specie: vt scilicet & naturę suæ simplicitatem, & eum in quem descendebat, mitem & misericordem præconem ostenderet; columba enim simplex est & mansueta. Item quia baptizatos replet semptem donis, quę signantur in columba, quibus contraria sunt septem vitia capitalia. Columba enim gemitum habet pro cantu: ecce spiritus timoris contra superbiam: Alienos pullos tanquam suos nutrit, ecce spiritus pietatis, contra inuidiam: Super aquas sedet vt accipitrem præuisa in aquis vmbra declinet: ecce spiritus scientiæ contra iram: Ira enim mentem perturbat, vt non præuideat insidias Diaboli, & ideo nec caueat, vnde dicitur ianua omnium vitiorum, quia

Proprietates columbæ designata Spiritu Sancto.

Impedit ira animum ne possit cernere verum.

Item nidificat in petra, ecce donum fortitudinis contra accidiam: Non viuit de rapina sicut aliæ aues, quæ minimas auiculas inuadunt, quibus se & pullos nutriunt, ecce spiritus consilij contra Auaritiam: Visum recuperat, ecce spiritus intellectus contra luxuriam: quę hominem facit brutalem, *sicut equum & mulum, quibus non est intellectus*: Puro grano vescitur, ecce spiritus sapientiæ, contra gulam. Dicitur enim sapientia à sapore.

Psal. 6.

Sed dicit glossa quod ideo super dominum in columba, spiritus apparuit, quia nos per mansuetudinem colligere venit: Super discipulos autem in igne, quia eos ad consumendam peccati rubiginem in se, & aliis, veniebat accendere.

Sed quæritur de columba ista quid factum est? Dicit glossa quod ita de illa sentitur, sicut de aliis figuris in quibus Deus apparuit, quę expleto officio suo resoluebantur in præiacentem materiam.

Comestor cap. 34. Tunc cognouit Baptista quod dixit se ante nescisse. Quia scilicet Christus solus baptizaret, id est potestatem baptismi sibi retineret, sed baptizandi ministerium aliis daret. Qui enim miserat eum baptizare cum solitariam vitam duceret: hic etiam dixerat ei, quia multos baptizabis: sed inter illos super quem videris spiritum descendentem & manentem, hic solus est, qui baptizat in spiritusancto. Et ecce vox patris audita est de sublimi. *Tu es filius meus dilectus &c.*

Luc. 3.

De ieiunio & tentatione Domini.

Cap. IX.

Iesus ductus in desertum.

A*Vthor ex glossa.* Tunc scilicet post baptismum sine mora ductus est à spiritusancto, qui eum designauerat in baptismo, qui quos replet, mittit ad pugnam. & prębet eis fortitudinem, in desertum: quod est inter Hierusalem, & Hierico, vbi figuraliter dicitur quidam incidisse in latrones: & reuera latrones ibi habitasse ad litteram probat ipse locus, qui

qui dicitur domini id est sanguis propter effusionem sanguinis, quæ ibi fiebat. Ideo autem dicit quod Samaritanus eadem via descendit, quia carne indutus filius Dei, qui est custos hominum, easdem tentationes ibi sustinuit. Ideo autem in desertum duci voluit: id est in locum certaminis, quia in deserto pugnatur asperis; quoniam Adam in paradiso delicijs affluens victus est oblectamentis. *Ductus est ergo in desertum vt tentaretur à Diabolo.* Ideo tentari voluit, vt tentationes superando, nobis potestatem superandi tribueret, sicut & mori, vt morte sua, nostram destrueret. Et hoc statim post baptismum per hoc nobis insinuans, quod post perceptionem gratiæ statim sequitur tentatio; illos enim pulsare negligit secundum Gregorium quos quieto iure se possidere sentit.

Comestor cap. 35. Cum ergo ieiunasset 40. diebus & 40. noctibus, postea esuriyt. Exemplo sane ipsius hic numerus in Ecclesia pœnitentialis est. Vnde & post Epiphaniam non statim ieiunat Ecclesia, sed circiter post 40. dies, quasi ipso tempore ieiunium suum esse consecutiuum dominici ieiunij signans; ob hoc quoque vt per pœnitentiam ostendamur ad requiem ascendere, sicut quadragenarius ascendit ad quinquagenarium, est enim numerus superabundans; & congregatis omnibus partibus suis aliquoties ascendit ad quinquaginta. Mouebatur autem diabolus 40. dierum ieiunio, sciebat enim tot diebus Moysi legem datam fuisse, tot annos filios Israel in eremo pane Angelorum vixisse. Cum vero sentit Dominum esurire, quod non legitur de Moyse & Helyà, accessit vt tentaret, si eum posset deijcere in peccatum, & vt exploraret si esset Dei filius, quia audierat vocem hanc, *hic est filius meus*; quem sciebat aliquando venturum; & se per eum potestatem amissurum, sed vsque ad iudicium futurum non expectabat. Tentauit autem eum in eisdem tribus, quibus Adam deiecerat; sed non ordine eodem: Primo in gula, vt esuriens panem videns, immoderato cibi appetitu accenderetur: Secundo de auaritia, vt super montem ostenderet ei omnia regna mundi: Tertio per superbiam, vt iactanter ostenderet se filium Dei. Tunc abiecit eum Dominus, vt consumpta omni tentatione ad quam venerat, recessit Lucifer à Domino ad tempus: Tempore passionis redijt timore mortis putans eum deijcere. Tunc autem omnino victus, religatus est in inferno; in diebus Antichristi soluendus, secundum Apocalypsim Ioannis. Credendus est autem hominis assumpsisse formam, in qua Dominum circumducere & colloqui posset ei.

De prima vocatione discipulorum.

Cap. X.

Qvadam autem die stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas, & videns Iesum ambulantem, dixit ei: *Ecce Agnus Dei;* Ob hoc illi duo eius discipuli secuti sunt Iesum, vt viderent, vbi maneret. Inueniens autem Andreas Simonem fratrem suum, dixit ei: *Inuenimus Messiam*, & duxit eum ad Iesum. Intuitus autem eum Iesus dixit: *Tu es Simon Bariona, tu vocaberis Cephas*, quod est interpretatum Petrus. *Bariona* Hebræum est, & sonat filius * Iona, compositum ex corrupto, & integro: *Cephas*, Hebræum est & Syrum. *Petrus*, Græcum & Latinum. In crastino volens Iesus redire in Galileam, inuenit Philippum, & dixit ei. *Sequere me.* Hic inueniens Nathanaelē fratrem suum, adduxit eum ad Iesum, quo veniente ad se, ait Iesus: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.*

Ex glossa. Veruntamen quia doctissimus erat in lege, noluit eum Dominus in Apostolum eligere cum alijs, quia omnes Apostolos, voluit eligere de idiotis, vt confunderet mundi sapientes.

De ordine historiæ abhinc vsque ad incarcerationem Ioannis.

Cap. XI.

Comestor capit. 37. *Et regressus est Iesus Galilæam.* Hucusque est idem ordo historiæ euangelicæ apud omnes; deinceps variè ordinatur vsque ad incarcerationem Ioannis. Habet autem Ecclesia quod eadem die, sed reuolutis annis; hæc tria facta sunt: aduentus Magorum 13. die primi anni: baptismus eadem die tricesimi anni, vel 31. mutatio aquæ in vinum eadem die reuoluto anno. — Luc. 4.

Notula in hoc caput Comestoris. Beda quoque dicit, quod post, anno reuoluto, eadem die fecit miraculum de quinque panibus, & duobus piscibus, vnde & dies illa solet dici Epiphaniorum pluraliter, id est illustrationum Christi, quia plures eo die factæ sunt. Quas etiam quidam proprijs nominibus distinguunt, Epiphaniam vocantes illam, quæ per stellam facta est in cœlo aereo; Theophaniam illam, quæ in baptismo; Bethaniam illam, quæ in domo nuptiarum Fagiphaniam illam, quæ in cibo, fage namque dicitur comedere. — *Variæ illustrationes Christi.*

Comestor ibidem. Communior autem est opinio, Dominum post illud miraculum in domo factum, discipulos vocasse, & occultè prædicasse vsque ad Ioannis carcerem.

Author. Itaque ipsa die Epiphaniæ in Cana Galileæ viculo, ad nuptias inuitatus cum matre virgine, aquā in vinū conuertit: has enim quidā autumant fuisse Ioannis Euangelistæ, quem etiam, vt aiunt, volentem nubere reuocauit. Ambulans autem iuxta stagnum Genesareth, quod & mare Galileæ, vel etiam lacus Tiberiadis dicitur. iterum Petrum & Andream, simulque duos Zebedæi filios, Iacobum & Ioannem ad se vocauit, vt de captura piscium transirent ad piscationem hominum. Qui ambabus nauibus in verbo ipsius repletis piscibus relictis, aliquantulum eum secuti sunt, sed iterum ad sua redierunt. Deinde in Nazareth venit, & die sabbati synagogam ingressus, prophetiam Isaiæ legit, quam in seipso repletam ostendit. Post hoc in Iudæam id est in regnum duarum tribuum perrexit, ibique cum discipulis suis moram fecit. Quibus etiam discipulis baptizantibus, Ioannes etiam in Ennon iuxta Salim baptizabat, & multos ad se venientes admittebat; vnde Ioannis discipuli murmurabant, quia magistri sui gloriam zelabant. Ioannes autem eorum inuidiam retundebat, seque non Christum, sed eius nuncium, nec sponsum, sed eius paranymphum esse dicebat. Dominus autem eorum inuidiam cognoscens ad diem festum Paschæ in Hierosolymam ascendit, ibique tunc prima vice de templo vendentes & ementes eiecit. — *Inuitatus Iesus ad nuptias aquam in vinū conuertit.* — Luc. 5. — Isai. 61. — *Salim est oppidum vltra Iordanem situ vbi olim Melchisedech regnauit.*

Comestor in fine cap. 43. Ibidem quoque præsentiens ortam contra se Pharisæorum inuidiam, & maximè cum audisset postea traditum Ioannem, reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galileam. *Arguebat enim Ioannes Herodem propter Herodiadem*, quia secundum legem quam receperat, non liceret fratri habere vxorem fratris, eo viuente. Super Matthæum legitur quod Herodias filia fuit regis Aretæ quam auferens Philippo, ortis inter eos quibusdam simultatibus in odium Philippi dederat Herodi, quia & fratres inuicem inimici erant, super quo cum argueret eum Ioannes suggestione Herodiadis misit eum in carcerem. — Marc. 6. — *Iosephus autem tradit Herodiadem fuisse filiam Aristobuli quem occiderat cum fratre eius Alexandro.*

De aperta prædicatione Domini, & electione 12. Apostolorum.

CAP. XII.

QVod cum audisset Iesus venit & habitauit Capharnaum in finibus Zabulon & Neptalim & aperte prædicabat, dicens. *Pœnitentiam agite appropinquat enim regnum cælorum. Matth.* 4. Et circuibat totam Galilæam docens in Synagogis eorum, & sanans omnem languorem in populo, & abijt opinio eius in totam Syriam.

Matth. 4. *Glossa super Matthæum. Et secutæ sunt cũ turbæ multę quadripartitæ*, scilicet alij propter cœleste mysterium, vt discipuli. Alij propter curationem infirmitatum: Alij sola fama & curiositate, experiri volentes si vera essent quæ dicebantur de illo: Alij propter inuidiam volentes eum capere in aliquo verbo, & facto, & accusare. Alij etiam propter miracula panum sequebantur eum propter cibum corporalem.

Comestor cap. 47. Videns ergo Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, vocauit ad se quos voluit ipse; & fecit vt essent cum illo 12. quos & Apostolos id est missos nominauit. Quare vero Iacobus Alphæi posterior in catalogo numeretur Iacobo Zebedæi, & minor vocatur, & ille maior; cum prærogatiua sanctitatis suæ factus sit ab Apostolis postea Archiepiscopus Hierosolymorum; & senior ille fuerit, merito quæritur. *Quæstio de fratribus Domini. Responsio.* Ad quod melius videndum dicimus, quod Anna mortuo Ioachim de quo susceperat Mariam virginem, data est in vxorem à Ioseph Genero suo Cleophæ fratri ipsius Ioseph, de quo susceptam filiam vocatamque Mariam dedit vxorem Alphæo, de qua nati sunt quatuor consobrini domini Iacobus, Simon, & Iudas Apostoli, & Ioseph qui & Barsabas, qui pro Iuda post, cum Mathia electus fuit. Et hi quatuor præ cęteris consanguineis dicti sunt fratres Domini, quia non solum cognati erant, sed & putabantur agnati eius tanquam ex duobus fratribus Ioseph & Cleopha descendentes. Inter quos tamen quasi antonomatice Iacobus dictus est Frater Domini, quia quam simillimus ei fuit in facie. Item mortuo Cleopha Anna nupsit viro tertio scilicet Salomæ, susceptamque ex eo filiam vocauit Mariam, sicut & alias prius. Et hanc duxit Zebedæus, habuitque ex ea filios Iacobum maiorem & Ioannem, qui licet posterior natu, tamen maior dictus est, quia vocatus est à Domino, & prius adhæsit ei. Quod & Romana obseruat Ecclesia, vt singuli in ordinibus suis priores, sint prius ordinati; ita dicit Hyeronymus. Alij vero videntes mulieres agnominari solere nominibus virorum, vt Marcia Catonis, dixerunt, prioribus viris mortuis, has duas Marias nupsisse Cleophæ & Salomæ, vel priores viros fuisse binomios, & dictum Zebedæum Cleopham, Alphæum Salomam.

Author. Sententia Hieronymi, notatur in his versibus.
Anna viros habuit Ioachim, Cleophæ, Salomęque.
Tres parit, has ducunt Ioseph, Alphæus, Zebedæus.
Christum prima, Ioseph, Iacobum, cum Symone Iudam.
Altera quæ restat Iacobum parit atque Ioannem.

De sermone Domini in monte.

CAP. XIII.

Matth. 5. *Luc.* 6. *De varietate Matthæi & Lucæ circa sermonem Domini.* ELeuatis vero Iesus oculis docebat eos, dicens *Beati pauperes spiritu &c.* De hoc sermone videtur esse dissonantia inter Matthæum & Lucam, Matthæus enim dicit eum factum in monte Lucas vero post descensum montis in loco campestri: Item Matthæus tantum discipulis simul & turbis. Item Matthęus sedẽdo, Lucas stando. Sed respondet Aug, in glossa quod potuit esse, vt in monte 12. Apostolis electis sermonem hunc primo faceret; & post descensum montis alium similem turbis simul & discipulis vel etiam quod electis duodecim in supercilio montis; postea descendens in aliquam planiciem, sermonem faceret vnicum turbis simul, & discipulis.

In hoc sermone perfecte exprimitur doctrina noui Testamenti, quantum ad mores; & sicut vetus Testamentum datum est in monte, sic & nouum. Et vt dicit glossa sicut in veteri testamento primo proponuntur 10. pręcepta, in quibus consistit summa omnium pręceptorum; & postea per partes id est per particularia pręcepta explicantur; ita Dominus in principio sermonis sui 7. virtutes proponit, ex quibus pendent omnia, omnia, quæ in monte docuit. *De contentis in sermone Domini.* Sic & quilibet prędicator in principio sermonis proponit thema, in quo breuiter comprehenduntur omnia, quæ per singulas partes sunt explicanda. His etiam virtutibus differentias præmiorum proponit: quibus .s. septẽ virtutibus propositis, addit etiam octauam, quæ non tam singularis virtus est quam probatio, vel etiam perfectio aliarum omnium scilicet patientia; Nam patientia opus perfectum habet; ideo nec ei proponitur præmium singulare sicut alijs, sed commune scilicet regnum cęlorum, quod etiam prius paupertati adiecerat: vnde dicit glossa quod octaua redit ad caput.

Sciendum autem quod sicut in ordine sermonis secundum Matthæum ponuntur septem virtutes: ita & secundum Lucam proponuntur quatuor ad quas similiter omnia quæ sequuntur referri possunt: huius autem differentię ratio mystica est secundum glossam: Matthæus enim refert sermonem factum discipulis in summitate montis: Lucas verò turbis in loco campestri, vnde ille refert secundum quod pertinet ad perfectos. Iste vero secundum quod pertinet ad imperfectos: octonarius enim pertinet ad perfectionem, propter octauam ætatem in qua erit summa perfectio: quaternarius ad imperfectionem pertinet, & propter quatuor elementa, quibus homines carnales subiecti sunt: *Octonarius numerus perfectus: quaternarius imperfectus.* Licet ergo eadem insinuentur, secundum Matthęum, & secundum Lucam: ibi tamen sub octonario: hic autem, sub quaternario: mansuetudo enim & pax, referuntur ad patientiam; mundicia corporis ad paupertatem spiritus; misericordia ad esuriem iustitiæ; hæc etiam quatuor possunt aptari quatuor virtutibus cardinalibus. Nam paupertas spiritus ad temperantiam pertinet; esuries ad iustitiam; luctus ad prudentiam; patientia ad fortitudinem; hæc secundum glossam Hieronym. Et secundum glossam aliam; Matthæus describit tantum beatitudines electorum: Lucas verò etiam reproborum; quia rudes auditores adhuc minis, & terroribus ad bona compellendi sunt: perfectos autem satis est præmijs inuitare.

De conuenientia septem virtutum cum septem donis.

CAP. XIIII.

NVnc videndum est de numero, & ordine harum septem virtutum. Et nota quod sicut in candelabro erant septem lucernæ, septem infusoria, & septem emunctoria: & hæc sibinuicem deseruiebant: ita quod hoc sermone dominico distinguntur tres septenarij scilicet septem petitiones orationis dominicæ: quibus petuntur septem dona spiritussancti, vt dicetur infra: septemque virtutes, & septem beatitudines. *Cohærent inter se & se mutuo adiuuant, septem virtutes, septem beatitudines, & septem petitiones orationis Dominicæ.* Per septem lampades intelliguntur septem virtutes, quæ lucent in tabernaculo Ecclesiæ sanctæ coram Domino, septem infusoria quibus replentur lampades oleo, sunt septem petitiones orationis dominicæ: quibus impetrantur septem dona, vt ex eis repleantur septem virtutes, vt plenius fulgeant in patria. In hac enim vita quamtumcunque proficiant: plene fulgere non valent. Sed multas sordes, & multa impedimenta contrahunt ex liciuio id est carne,

quę igne spiritussancti paulatim consumitur. Et hæc omnia purgabuntur per illas septem beatitudines. Hęc ergo vt dictum est sibiinuicem subseruiunt. Vnde dicit glossa quod singulæ virtutes, vt impleantur, postulant suffragia septem donorum, quæ scilicet septem dona septem petitionibus dominicæ orationis impetrantur. Paupertas quidem spiritus dono timoris repletur contra superbiam: Luctus dono scientiæ illustratur, vt sciat homo quibus malis inuoluatur, hæc contra iram, quæ sensum mentis turbat. Esuries iustitiæ, spiritu fortitudinis fulcitur, ne in via lassascat: hæc contra accidiam: Misericordia spiritu consilij regitur, vt sciat homo, cui, vel quando miserandum sit: hæc contra auaritiam: quæ sibi omnia retinet, munditia cordis spiritu intellectus repletur, contra luxuriam, quæ hominem facit brutum, vt sit *sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*. Paci respondet donum sapientiæ, homo enim nisi pacatus sit totus in se, & erga proximum, non potest cœlestia contemplari: sed quando pax est inter animam & carnem, tunc spiritus sapientiæ erigit animam ad contemplationem. Ipsa etiam spiritu sapientiæ perfectæ subijcit carnem spiritui, vt fiat pax: quia vt dicit Gregorius, Gustato spiritu, desipit omnis caro: hæc contra gulam quæ tantum terrena sapit.

Psal. 6.

Et nota quod Isaias septem dona spiritussancti enumerat descendendo: hic autē & septem virtutes, & septem dona, siue donorum petitiones enumerantur ascendendo: quoniam Isaias ibi agit de incarnatione, per quam descendit ad nos, hic autem traditur doctrina virtutum per quam debemus ad eum ascendere.

De oratione dominica.

Cap. XV.

Porro huic sermoni inter alia multa interseritur oratio dominica, cui etiam Dominus eleemosynam ac ieiunium adiunxit, quia vt dicit glossa *oratio auicula est quę penetrat cœlum*. Et habet duas alas scilicet eleemosynam, & ieiunium. Ideo primo agit de eleemosina, quę præpollet ieiunio, & magis ad charitatem pertinet, magisque Deo placet. Sicut ipse dicit, *misericordiam volo, & non sacrificium*. Postea vero de ieiunio, & medio loco de oratione, quia ipsa oratio his quasi duabus pennis à dextris, & sinistris subleuata cœlum penetrat.

Math. 12.

Porrò de oratione tangit tria: *Locum*; cum dicit, *intra cubiculum tuum*, & *modum* cum dicit: *Nolite multum loqui*, & *materiam* cum docet 7. petitiones, dicens: *Pater noster &c.*

Math. 6.

Formam autem orandi nobis tradit propter tria scilicet vt per hanc Deum honoremus, & vt ab eo solo petamus, & vt quid petendum sit instruamur. Porro hæc oratio super omnes alias priuilegiata est in tribus scilicet in dignitate, in breuitate, in fœcunditate. In dignitate quia à Christo edita: Vnde dicit glossa quia nulla oratio magis spiritualis est, quam ista quæ ex ore veritatis processit: in breuitate propter septem scilicet vt cito sciatur, vt melius memoriæ cōmendetur, vt frequentius dicatur, vt dicens tædio non afficiatur, vt nemo de ignorantia excusetur, vt Dominus cito exaudire ostendatur, vt magis affectu quam voce rogetur. In fœcunditate, quia in ea omnia petenda continentur; omnis enim petitio aut est de bonis adipiscendis, aut de malis mouendis, omnia mala aut pręsentia sunt, & hæc petuntur ibi amoueri, *libera nos à malo*, aut futura & hoc ibi: *Et ne nos inducas in tentationem*, aut præterita, & hoc ibi, *dimitte nobis debita nostra*. Item omnia bona aut sunt temporalia, & hoc ibi petuntur: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* aut spiritualia siue gratuita, & hoc ibi, *Fiat voluntas tua*, aut æterna, & hoc ibi, *adueniat regnum tuum*: Huic autem orationi præmittitur captatio beneuolentiæ secundum glossam

Forma orandi consistit in tribus.

Dignitas, & excellentia orationis dominicæ.

& hoc à quatuor, à persona rogati; cum digitur *pater*, à persona rogantis; cum dicitur *noster*: à persona assessorum, cum dicitur *in cœlis* id est in sanctis hominibus & Angelis, *ab ipso negocio*, cum dicitur: *Sanctificetur nomen tuum.*

De adaptatione septem petitionum ad septem dona.

Cap. XVI.

In his autem septem petitionibus septem dona spiritussancti petuntur; quibus etiam congruunt septem virtutes supradictæ, quibus septem beatitudines promittuntur hoc modo: *Sanctificetur nomen tuum* id est da nobis spiritum sapientiæ, quo iucundati tibi firmissime adhęreamus, ne à sanctitate tui nominis in aliquo discrepemus: & hæc est perfecta pax. *Adueniat regnum tuum* id est da spiritum intellectus, quo mundemur, vt Deus videatur, & per hoc regnare intelligatur. *Fiat voluntas tua. &c.* id est da spiritum consilij, quo impleamus voluntatem tuam, quæ maximè perficitur in misericordia, iuxta illud: *Misericordiam volo & non sacrificium. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* id est da spiritum fortitudiuis, ne deficiamus in via, sed semper magis ac magis esuriamus iustitiam. *Et dimitte nobis debita nostra* id est da spiritum scientiæ, quo peccata nostra cognoscentes lugeamus, & sic nobis dimittantur. *Et ne nos inducas in tentationem* id est da spiritum pietatis, quo mansuefacti, nec irritemus, & sic nec irritemur, & sic in tentationem non inducamur. *Sed libera nos à malo.* id est da spiritum timoris quo in spiritu humiliati, à peccato liberemur, *quia timor Domini expellit peccatum.* Alia tamen glossa adaptat ordine retrogrado. *Amen*, id est fiat, vel *Amen*, id est vere vel fideliter. Vnde dicit glossa Origenis quod per hoc signatur in omnibus his petitionibus indubitanter à Deo tribui quod petitur, si prædictæ conditionis pactum seruare non negligamus, scilicet vt debitoribus nostris debita dimittamus.

Septem dona spiritussancti oratione dominica petuntur.

Math. 12.

Ecclesiastici. 1.

De coniunctionibus illic insertis, & de possessiuis.

Cap. XVII.

Nunc potest quæri cur istę quatuor vltimæ petitiones coniunctionibus copulantur, & non tres primæ. Item cur in tribus primis sit tantum mentio de persona rogati; vbique dicendo *tuum*: in quatuor autem vltimis exprimitur persona rogantis: vbique enim ponitur *nos*, vel *nostrorum*. Respondeo ad primum quia secundum glossam tres primæ pertinent ad statum futuræ gloriæ: Cū enim dicitur, *sanctificetur nomen tuum* .i. sicut est sanctum nobis ostendatur, petitur Dei visio siue fruitio, qua perficitur vis rationalis. Cum dicitur, *adueniat regnum tuum* petitur securitas, qua irascibilis. Cum dicitur. *Fiat voluntas tua*, petitur dilectionis consummatio, qua concupiscibilis. Prima respondet fidei. Secunda spei. Tertia charitati. Et quia tunc erit *Deus omnia in omnibus* scilicet in rationabili, veritas; in irascibili, securitas: in concupiscibili, bonitas: idem increatum per istas tres postulatur: ideo nulla inter eos coniunctio intercedit, sed tantum inter quatuor vltimas, quæ pertinent ad statum vię, vbi multis indigemus. Ideoque plura petuntur & omnia diuersa. *Martha namque sollicita est & turbatur erga plurima, Sed vnum est necessarium*: quod erit in patria. Ad 2. respondeo quod ea, quæ petuntur in tribus primis, omnino perfecta sunt, quia in futuro erit plena perfectio: & hoc in Deo, vt dictum est: ideo fit in eis mentio tantum de persona ipsius, in quo solo est perfectio. Quæ autem petuntur in quatuor cæteris imperfecta sunt, quia nihil in via perfectum: imperfectio autem ipsa à nobis est, & in nobis: ideo ibi facimus mentionem

Quæ differentia inter tres primas petitiones & quatuor vltimas.

tantum

tantum de persona nostra. Vel ideo, quia tres primæ nobis communes sunt cum Angelis, quatuor autem vltimæ nobis solum necessariæ, non Angelis; iam Deo fruentibus.

Panem nostrum quotidianum est media petitio, & quare?

Nota tamen quod media petitio scilicet *panem nostrum &c.* ideo ponitur tanquam confinium præcedentium, & sequentium; quia communicat cum vtrisque in rebus petitis; ibi enim petitur panis, qui de cœlo descendit scilicet Christus, qui secundum humanitatem maximè est viaticum, & sumitur in sacramento; & nobis solis conuenit in sacramento. Secundum deitatem vero nobis præmium est, & panis Angelorum; & ita conuenit nobis & illis, ideo hæc petitio absque coniunctione additur ad primas; tribus autem sequentibus intercedente coniunctione copulatur.

De ordine historiæ post sermonem Domini, ad quæstionem Ioannis.

Cap. XVIII.

Misit discipulos ad prædicandum Euangelium.

FInito sermone Dominus Discipulos ad prædicandum misit cum potestate curandi; vt ipsa miraculorum operatio fidem faceret eorum sermoni; instruens eos, quo pergerent, & quid facerent, à quo abstinerent, & à quibus cauerent, & à quibus non timerent. Ipse quoque de monte descendens tactu sanauit leprosum, non solum propter occultum rei mysterium, sed vt nobis formam humilitatis præberet; ne quis hominem pro quacunque corporis maculatione sperneret, & abhorreret; & vt se non esse sub lege, quæ leprosum tangere prohibuerat; sed potius dominum legis ostenderet, & etiam vt gratiam euangelij, supra legem esse doceret. Ingressus autem Capharnaum curauit seruum Centurionis, & Petri socrum. Ante portam vero Naim, suscitauit viduæ filium. Porrò scribam volentem eum sequi; vt signa facere disceret ad lucrum & vanam gloriam, repulit. Alium vero absque dilatione sequi sese iubens, nec patrem sepelire permisit. Transiens autem lacum Genezareth, ventis & mari sæuientibus imperauit; & in terra Genezarorum transuectus, ibi duos obsessos à legione dæmonum curauit: Qui videlicet dæmones vt ab hominibus eiecti sunt, eis saltem in rebus suis nocere voluerunt, & ob hoc porcorum gregem inuadentes duo millia submerserunt: quod vtique permisit Dominus, non vt eorum impiæ voluntati cederet, sed vt ipsa interfectio porcorum esse occasio salutis hominum. Huius autem occasione pastores fugerunt, & hominibus in vrbe nunciauerunt. Item vt ostenderet, quam dignior sit homo bestijs, cum propter salutem duorum hominum, perire permisit duo millia porcorum, & etiam propter mysterium, quia nisi quis more porci vixerit, diabolus in eum potestatem non accipit. Reuersus autem Capharnaum curauit in domo paralyticum ante se per tegulas submissum; primo quidem remittens peccata, quæ fuerant morbi causa; quia *causa cessante debet effectus cessare.* Transiens autem per Samariæ regionem, cum venisset in agrum Sichen super puteum Iacob fatigatus, sedit; ibique Samaritanam, ac per eam cęteros Samaritanos plures conuertit. In Galilæam vero rediens filium Reguli verbo absens sanauit; & in domo Leui sedens ad conuiuium, contra querelas Pharisæorum; & seipsum, de hoc quod peccatores reciperet, & discipulos, de hoc, quod non ieiunabant, excusauit. Iterum Iairi filiam suscitauit, ad quam dum iret Emorrhoissam sanauit. Duos quoque Cæcos illuminauit; & demoniacum cæcum surdum ac mutum sanauit; seque non in potestate Beelzebub hæc facere ostendit. Post hęc vt quidam dicunt vocatus in Nazareth ad prandium in domum Pharisæi, Magdalenæ dimisit peccata, quod plures factum dicunt in Bethania, sed nec locus, nec tempus in euangelio exprimitur. Sane Maria remissis peccatis secuta est eum, & audiebat eius verbum. Itaque cum ei in domo sua suscepto Martha ministraret, Mariæ pars id est contemplationis ocium, eius ministerio, prælata est, non quia maioris sit meriti, sed quia tutior & iucundior, & quia diuturnior. Nam & actio Marthæ in quibusdam alijs pręfertur ocio Mariæ: quia, scilicet huic vitæ, in qua homo ad laborem nascitur, est congruentior; & quia meritorum fœcundior, & quia pluribus vtilior.

Sanauit leprosum.

Curauit seruum centurionis & plura miracula fecit.

Cur permisit perire 2000. porcorum?

Filium Reguli absens sanauit.

Magdalenæ peccata dimisit.

Quomodo Maria optimam partem elegit?

De quæstione Ioannis, & testimonijs Christi de ipso.

Cap. XIX.

IOannes autem vinctus cum audisset miracula, quæ faciebat Christus, dubitantes discipulos misit ad eum interrogandum, an ipse esset Christus? non enim ipse Ioannes dubitauit qui dixerat: *Ecce Agnus Dei.* Videtur tamen velle Gregorius quod dubitabat, an per se, an per alium, spoliaturus esset infernum, & ideo quæsiuit; *tu es qui venturus es an alium ex pectamus?* quasi diceret, prope est vt descendam ad populum meum. Qui ergo te nunciaui superis, vis vt denunciem in inferis. Iesus autem amouit eorum dubitationem, ostendens certa signa sui aduentus. Et illis abeuntibus commendauit Ioannem turbis multipliciter; ne turbæ suspicarentur eum liuore motum fuisse, & vt scirent eum non sibi, sed discipulis hæc quæsisse. Vnde primo commendauit eum de constantia fidei; deinde à victus asperitate, ab officij dignitate, à vitæ puritate, aliorum sanctorum comparatione, à temporis commoditate. Attamen vbi dicit, quod *inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Mulier, non tantum sexum fœmineum, sed etiam fractionem exprimit. Ideo Christus excluditur, quia secundum hunc modum beata virgo Mulier non fuit. Vnde subiungit: *Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.* Quod de ipso Christo rectè secundum glossam accipitur; qui tunc in Ecclesia militante minor à multis reputabatur. Aliter quoque secundum glossam Nouissimus Angelis cæli, vel minimus sanctorum, qui iam in ecclesia triumphante regnat cum Deo, maior est in charitate quolibet homine adhuc peregrinante in mundo.

Ioan. 1.

Matth.

Christus multis commendauit Ioannem.

Matth. 11

De multiplici laude Ioannis Baptistæ.

Cap. XX.

SAne Baptista domini sicut ex euangelica historia colligi potest commendabilis fuit in tribus. Primo in natiuitate, in qua sanctitati eius attestantur 7. miracula; primum quod Angelus visibiliter apparens eum nasciturum annunciauit; secundum quod linguam increduli ligauit: tertium, quod infæcundos & senes parentes fæcundauit: quartum quod eum spiritus in vtero sanctificauit & repleuit: quintum quod Saluatori nostro nondum natus exultauit: sextum quod spiritu mater repleta, Mariam Dei genitricem prophetauit: septimum quod iam natus loquelam credenti reformauit.

Ioannes commendabilis in tribus.

In natiuitate 7 miraculis approba...

Item secundo mirabilis fuit eius vita, & hoc in tribus. Primo in humilitate, quia cum tam famosus esset vt posset putari Christus si vellet, negauit se non solum esse Christum, sed Helyam & prophetam; & hoc contra eos qui iactant se de genere, vita, & scientia. Item in abstinentia, non solum cibi & potus, & vestis; sed etiam solatij humanæ societatis: quia in desertis habitabat. Vnde canit Ecclesia: *Antra deserti &c.* Item in patientia, vt contra Pharisæos qui dicebant, *dæmonium habet;* & fecerunt in eum quæcunque voluerunt; & tandem contra Herodem, qui eum ad vocem saltatricis decollauit.

Mirabilis eius vita tribus.

Item tertio mirabilis fuit eius doctrina. & hoc similiter in tribus: In prophetia; quia solus inter prophetas

Mirabilis eius doctrina in tribus. quem prænunciauit, digito ostendit. Item in prędicatione, quia neminem palpauit; quin etiam ipsum regem scilicet. Herodem arguebat in facie, propter Herodiadem. Item in consilijs: Prudenter enim consulebat singulis ad se venientibus secundum status in quibus erant; vt turbis, publicanis, & militibus; Propter hæc tria dicitur fuisse *mirabilis*, in vita præsenti: Quibus respondent alia tria, quibus mirabilis apparebit in gloria scilicet triplex aureola: Prima, quia virginitatem à natiuitate conseruauit. Secunda, quia prædicator fuit: Tertia quia martyr: Hec tria raro simul in alijs sanctis inuenimus. Vnde Ecclesia canit de illo sic: *Serta ter denis &c.* In tribus ergo apparet *mirabilis* in terra, & in tribus in cœlo. Vnde & huic testimonium perhibent tres de cœlo, & tres de terra. De cœlo pater mittens, Spiritussanctus instruens, Filius commendans. Tres in terra, scilicet spiritus eius ardens, & lucens; aqua baptismi; sanguis martyrij. *Ioannes mirabilis in vita præsenti & futura.*

De ordine historię post quęstionem Ioannis vsque ad eius decollationem.

Luc. 10.

Cap. XXI.

Destinauit 72. discipulos ad prædicandum. Post hæc, *dominus 72. discipulos* scilicet alios à prædictis 12. *designauit* id est designanter instituit, vt sicut 12. Apostoli 12. tribubus destinati fuerant, sic & hi 72. totidem linguarum gentibus euangelium prædicarent; & sicut in Apostolis forma fuit episcoporum; sic in istis forma secundi ordinis presbyterorum. Qui missi bini & bini, cum gaudio sunt reuersi; gloriantes, sibi in nomine Christi, etiam Dæmonia subijci. Ideoque Sathanæ per superbiam corruentis exemplo, deterrentur; & ad humilitatem à Domino reuocantur. *Luc 6.* *Qui cum transiret sabbato per sata, Discipuli eius esurientes* vt homines, *grana edebant manibus confricata.* Vnde Pharisæis eos de solutione Sabbathi redarguentibus, excusabat Dominus eos; tum, quia necessitatem famis sustinebant; sicut Dauid, quando panes propositionis comedit; tum, quia præsente & auctoritatem prębente ipso Domino, sabbatho hoc faciebant. In altero quoque sabbatho Synagogam intrauit, & coram ipsis insidiantibus mancum sanauit. Quadam die cum in monte pernoctasset in oratione, ascendens in nauiculam docebat turbas stantes in littore; proposuitque eis quatuor parabolas, primam de semine, quod in quatuor locis cecidit; secundam de Zizanijs bono semini superseminatis; tertiam de grano Sinapis; quartam de fermento abscondito in tribus farinæ satis. In secunda quidem, quod dicitur, *sinite vtraque crescere vsque ad messem*: videtur esse contrarium Paulo qui ait, *Auferte malum ex vobisipsis*: Sed quoniam inter triticum, antequam veniat ad spicam & lolium grandis similitudo est, & vix distingui possunt; hoc intelligitur de ambiguis; illud autem Pauli de manifestis. Tunc dimissis turbis, in domum venit, & quia primam parabolam exposuerat eis in naui, secundam, eis petentibus, illic exposuit. Insuper & alios tres illis proposuit, primam, scilicet de thesauro abscondito in agro; secundam de bona Margarita inuenta & empta; tertiam de sagena in mare missa. Veniens autem in patriam suam, docebat in Synagogis Iudæorum, vnde & mirabantur putantes eum esse fabrum, quia Ioseph fabri filium. Ideoque non nisi paucos ibi curauit, propter incredulitatem eorum. Vnde cum diceret: *Nemo propheta acceptus est in patria sua*; repleti sunt ira, Et eijcientes eum de vrbe, duxerunt ad supercilium montis, vt pręcipitarent eum; sed ipse per medium eorum transijt; tunc enim euadere voluit, quia pænitentiæ locum adhuc illis reseruabat; & quia nondum hora passionis venerat, & quia hoc mortis genus non elegerat. Adhuc ostenditur ibi locus, qui dicitur saltus domini scilicet milliario à Nazareth contra Meridiem, vbi Dominus descendens impressit se rupi. Et cedens ei rupes, fecit ei quasi locum latibuli, in quo adhuc vestigia rugarum vestimentorum eius, & omnia lineamenta, quæ à tergo domini fuerant, impressa notantur.

De quatuor parabolis — *Matth. 13.* — *Quomodo intelligitur dictum Pauli: Auferte malum ex vobisipsis?* — *De tribus alijs parabolis.* — *Matth. 13.* — *Saltus Domini vbi?*

De decollatione Ioannis Baptistæ.

Cap. XXII.

Matth. 14. Marc. 6. Comestor *cap.* 73. In illo tempore. Herodes Tetrarcha diem natalis sui celebrauit coram principibus & Primis Galilææ; vbi puellæ saltanti datum est caput Ioannis in disco pro munere. Est autem discus vas rotundum, desuper valde extentum. Credibile est quod Herodes cum vxore de nece Ioannis, sub tali occasione facienda prius secreto tractauerat.

Fiducia Ioānis in corripiendo. *Author* Nota in Ioanne fiduciam corripiendi, quam faciunt tria. Primum, immunitas à peccato; Secundum, contemptus terrenorum, quia ipse nec etiam de cibo curauit. Tertium, zelus; & ipse erat ardens. *Septē modis peccauit Herodes.* Herodes autem septem modis peccauit. Primo, quia adulterium cum vxore fratris sui comisit: Secundo, quia correptionem non sustinuit: Tertio quia diem natalis sui superbiendo celebrauit; Quarto, quia saltatrici dedit: Quinto, quia inordinatè iurauit: Sexto, quia impietatem sub specie pietatis palliauit: Septimo, quia innocentem interfecit.

Vbi decollatus Ioānes? *Comestor cap.* 37. Tradunt Ioannem in castello Arabiæ dicto Macheronta, vinctum, & truncatum; corpus vero in Sebaste vrbe Palestinæ sepultum; caput autem in Hierusalem humatum est, iuxta Herodis habitaculum. Ossa eius tempore Iuliani Apostatæ sparserunt Gentiles; inuidentes miraculis, quæ fiebant ad eius monumentum; quæ rursus collecta ab eisdem cremata sunt, & puluis ventilatus. Quod quasi secundum martyrium in iam mortuo quidem repræsentant nescientes; dum in natiuitate eius ossa collecta vndecunque cremant; dum autem colligerentur ossa, quidam Monachi à Hierosolymis, mixti, latenter colligentibus; magnam eorum partem tulerunt. Tempore vero Marciani principis, duobus Monachis orientalibus, qui ob orationem venerant Hierosolymam Ioannes reuelauit caput suum. Sed non multum post, incuria perditum, portatum est ab alijs in Ædissam vrbem Pheniciæ, & in quodam specu in vrna sub terra non paruo tempore ignobiliter reconditum, donec denuo idem Ioannes caput suum ostendit Marcello religioso Abbati, & presbytero, dum in eodem specu habitaret. Quod cum ille * Iulioramo eiusdem vrbis episcopo indicasset, eleuatum est. Ex quo tempore in eadem vrbe decollatio Ioannis celebrari cæpit; ipsa die, vt arbitramur, qua caput inuentum est, siue reuelatum; quod post alij tradunt non esse festum decollationis, sed de collectione ossium eius prius facta, & combusta.

Quid actum de corpore Ioānis Baptistæ: & de capite. — ** alias Iuliano.* — *Constantinopolim trāslatum est & inde ad Gallias.*

Testimonia Iosephi de Ioanne Baptista, & de domino Iesu, & eius facie corporali.

Cap. XXIII.

Ob quā causam Ioannes decollatus secundum Iosephum. Iosephus aliam causam tradit necis Ioannis Baptistæ; dicens eum prædicasse hominibus iustitiam, & obtentu Baptismi multos congregasse in vnum, Timensque Herodes dispendium populi sui sequentis Ioannem, occidit eum. Et refert Iosephus Iudæos tradidisse Herodem ob hoc mirabiliter in proximo victum ab exercitu Aretæ Regis.

Testimoniū Iosephi de Iesu. Idem quoque Iosephus domini Iesu commendationem ponit in hunc modum.

Testimoniū Iosephi de Iesu.

Iosephus in libro antiquitatum 18.*cap.* 4. Fuit his temporibus Iesus sapiens vir, si eum virum nominare fas est: erat enim mirabilium operum patrator & doctor eorum, qui libenter,quæ vera sunt,audiunt, multosque sibi Iudæorum, & multos adiunxit ex gentilibus: Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis, cum Pilatus in cruce erigendum decreuisset: non deseruerunt eum hi, qui ab initio eum dilexerant: apparuit enim eis iterum tertia die viuus, secundum quod Prophetæ, vel hæc, vel alia de ipso futura prædixerant. Sed & vsque in hodiernum diem: Christianorum, qui ab eo dicti sunt, perseuerat & nomen, & genus.

Ioannes Damascenus libro 4. Ipse quoque Iosephus (vt ait historia) tradit Dominum Iesum visum fuisse communiter ciliatum id est coniuncta supercilia habentem, bene oculatum, longum vultum habentem.

Psal. 44. *Isaia* 53.

Hieronymus in expositione psalmi 44.*ad Principiam virginem.* Quæritur quomodo *sit speciosus forma præ filiis hominum*: de quo in Isaia legitur: *Non est species ei neque decor*: sed ibi quidem ignobilitas corporis propter flagella, & sputa, & alapas, & clauos, & iniurias patibuli commemoratur: hic autem pulchritudo virtutum in sacro & venerando corpore, non quo diuinitas Christi hominibus comparata speciosior sit, hæc enim non habet comparationem: sed absque passionibus crucis pulchrior fuit vniuersis, virgo de virgine: *qui non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est*: nisi enim habuisset in vultu oculisque quiddam sidereum, nunquam eum statim secuti fuissent Apostoli, nec illi qui ad comprehendendum eum venerant corruissent.

Ioan. 1.

Non sine ratione & optimo fundamento discipuli statim secuti sunt Iesum.

Idem super Matthæum libro primo. Frustra igitur arguit hic Porphirius, & Iulianus Augustus: vel imperitiam historici mentientis, vel stultitiam eorum qui statim secuti sunt Saluatorem, quasi irrationabiliter quemlibet hominem vocantem sint secuti: cum tantæ virtutes, tanta signa præcesserint: quæ Apostolos antequam crederent vidisse non dubium est: & certè fulgor ipse & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex ipso primo aspectu eos ad se trahere poterat: sicut magnes lapis, annulos, & stipulam, & festucas sibi copulat.

Historiæ series post Ioannis decollationem vsque ad Domini transfigurationem.

Cap. XXIII.

Matth. 14.

AVthor. Audiuit autem Herodes famam Iesu: & ait, *Ioannem ego decollaui.* Quis autem est iste de quo audio talia, & quærebat videre eum. Quod cum audisset Iesus secessit in desertum locum: vt suis daret locum vitandæ temeritatis & etiam vt parceret inimicis, ne scilicet homicidium homicidio iungerent. Illic multas turbas eum sequentes curauit, & de quinque panibus, & duobus piscibus, circiter quinque millia hominum satiauit, de fragmentis quoque 12. cophinos repleuit. Ob hoc cum turbæ vellent eum in Regem rapere, quia sub tali Rege videbatur eis, se non posse egere: ascendit in montem solus orare. Porro nauicula in qua discipulos eum præcedere trans fretum iusserat, iactabatur fluctibus: Vnde videns eos laborantes, quarta vigilia noctis ambulans super aquas ad eos venit, & Petrum dum mergeretur erexit, tuncque ventus cessauit. Altera die turbæ cibum quem eis Dominus dederat, commendabant, manna tamen quod patres comederant præferebant: Et tunc dixit eis verba spiritualia de corpore suo, quæ quidem carnaliter accipientes & abhorrentes abierunt retro. Quidam Pharisæus ipsum ad prandium inuitatum, super hoc quod non lotis manibus manducaret increpauit: quem Dominus econtra de hipocrisi, & quia traditiones suas seruabant contra mandatum Dei, redarguit. Abiens autem in fines Tyri & Sydonis Chananæam humiliter, ac fideliter ad se clamantem, exaudiuit: & filiam eius à vexatione dæmonis curauit. Inde ad locum maris, contra Decapolim id est regionem decem tribuum venit: ibique surdum, & mutum curauit. Post ascendens Hierosolymam ad diem festum, in probatica piscina languidum sanauit: ac Iudeos murmurantes quod operaretur in sabbato, rationabiliter instruxit, dicens patrem suum non tantum sex primis diebus vt putabat operatum fuisse: sed etiam operari vsque modò: seque operari cum illo. Addidit & de potestate sibi data à patre, mortuos scilicet resuscitandi & iudicandi. Prædixit & de Antichristo, & qui eum recepturi essent venientem non in nomine patris, sed suo. Relictis illis iterum secus mare Galilææ, in desertum abiit: ibique de 7. panibus, & paucis pisciculis; quatuor millia virorum absque mulieribus, & paruulis; satiauit. Statimque nauigio transiens in partes Magedon; quæ & Dalmanuta; cæcum ibidem sanauit. Veniens autem in partes Cæsareæ Philippi, fidei confessionem à Petro pro omnibus accepit: eique claues ecclesiæ se daturum promisit: & forte tunc ei soli: vel post resurrectionem cum aliis dedit. Tunc discipulis suis passionē suam prædixit, eosque ad eius imitationem inuitauit.

Iesus secessit in desertum.

Saturauit 5000.*millia hominum* 5. *panibus &* 2. *pisciculis.*

Ambulauit super aquas.

Chananæa humiliter clamantem exaudiuit.

Prædixit de Antichristo. *Matth.* 16. *Marc.* 8.

Petri cōfessionem pro omnibus discipulis accepit.

Ordo historiæ abhinc vsque ad Scenopegiam.

Cap. XXIV.

POst dies sex Petrum & Iacobum & Ioannem in monte Thabor secum ducens: coram eis se transfigurauit, & in carne mortali immortalitatis suæ gloriam sicut voluit ostendit. Sequenti vero die Lunaticum quem discipuli sanare non potuerant, ad preces patris sanauit. Et cum venisset Capharnaum accedentibus quæstoribus census capitis: Petrum ad mare misit, qui * staterem in ore piscis inuentum, pro se, & pro Domino soluit: licet enim Dominus haberet loculos, ea tamen, quæ sibi data erant ad vsus pauperum, in proprium vsum expendere noluit. Cum autem quæsissent in via quis eorum maior esset: accesserunt ad Iesum quærentes, vt hanc eis quæstionem determinaret: At ille, vt eos ad humilitatem reuocaret, in huius rei exemplum ostendens eis paruulum, amplexans eum (quem tradunt quidam fuisse Martialem Lemonicarum Apostolum) porro scandalizatores pusillorum eruendos ac proiiciendos ostendit per metaphoram membrorum, & ad ostendendum quanti sint pusilli apud Deum, proposuit eis parabolas tres: scilicet de oue perdita & inuenta, de drachma similiter: & de filio prodigo. Addidit etiam de modo corripiendi fratrem secretò peccantem: & de remittendo peccanti vsque septuagiessepties id est 1490. vicibus. Quod autem petenti dimittendum sit, per parabolam serui subostendit: cuius debitum Dominus reuocauit, quia conserui misereri noluit. Post hoc Iudæam veniens Pharisæis quærentibus de causa dimittendæ vxoris, respondit sola causa fornicationis eam dimittendam: legem vero de libello repudij ob duritiam cordis eorum fuisse concessam: Ad hoc dicentibus discipulis, non expedit nubere, ne omnem continentiam putarent meritoriam, distinxit eam triplicem scilicet natiuam, & factiuam, siue coactam, & voluntariam, quæ dicitur victoriosa, & hæc sola est meritoria. Post hoc abiit in Galilæam, quia in Iudæa quærebant eum interficere. Aderant eo tempore quidam nunciantes ei de Galilæis, quorum sanguinem miscuerat Pilatus cum sacrificiis eorum: quidam enim dicens se Dei filium, multos seduxerat de Galilæis. Quos cum duxisset in Garizim, vbi dixerat se ascensurum in cælum coram eis, dum sacrificarent ei, superuenit Pilatus ipsumque cum omnibus occidit: timuit enim ne & Iudæos sedu-

Matth. 17. *Quarto miliario à Nazareth est mōs Thabor in descensu cuius Melchisedech obuiauit Abraha. Secundo autē milliario à Thabo est mōs Hermon.*

Matth. 17. * *idest duo didrachma ta.*

Proposuit parabolas tres Luc. 15

Deut. 24. *Ob solā fornicationem uxor potest dimitti.*

De Galilæis quos occidit Pilatus. *Ioan.* 7.

ceret. Cumque putarent eos periisse, ideo quia nequiores essent cæteris Galilæis: ait Dominus, Iudæos non minus his sceleratos, & similiter nisi peniterent perituros: super quo dixit eis similitudinem ficulneæ, non facientis fructum. Cumque doceret sabbatis in sinagoga, sanauit ibi mulierem à sathana 18. annis incuruatam. *Luc.13.*

A Scenopegia vsque ad Encænia.

Cap. XXVI.

Ioan.7. IMminente Scenopegia, consanguinei ipsum, vt ad diem festum Hierusalem ascenderet, ibique gloriam miraculorum ostenderet, inuitabant: gloriam eius quærentes vt eius participes fierent. Quibus ille non acquieuit: sed postea latenter ascendit. Et alij quidem dicebant eum esse bonum: alij vero seductorem: Facta vero dissensione in turba de eo, missi sunt à Principibus & Pharisæis ministri, vt apprehenderent eum: qui sermonibus eius capti redierunt: dicentes, quia nunquam sic locutus est homo. Cum autem venisset in templum diluculò, absoluit mulierem accusatam de adulterio: vbi erectus quidem, dedit sententiam iustitiæ: & iterum erectus, misericordiæ: quoniam æque vtrumque proprium est ei, punire, scilicet & misereri. Tunc cauere docens ab auaritia: quia breuis est hominis vita: proposuit eis similitudinem de diuite, qui præ fructuum vbertate deliberabat horrea sua ampliare. Cum autem inter cætera se esse lucem mundi & filium Dei diceret: ac se esse prius, quam Abraham fieret: volentibus illis eum lapidare, se abscondit, ac de templo exiuit. Præteriens autem, Cæcum natum illuminauit, & adolescentem quærentem de via salutis, signa perfectionis docuit: omniaque pro Christo relinquentibus, præmium duplex promisit. Pharisæis vero superbis eum deridentibus, eo quod eorum lex bona terrena promitteret: contra eorum auaritiam proposuit eis exemplum de diuite purpurato: discipulis autem parabolam de villico: aliam quoque de denario diurno. Cum autē sabbato manducaret in domo cuiusdam principis Pharisæorum, coram Pharisæis insidiantibus sibi, sanauit Hydropicum: simul & probauit, hoc licere in sabbato: quoniam ea die licebat etiam pecus extrahere, si lapsum esset in puteo: habent enim in suis traditionibus, operum genera determinata circiter 80. à quibus vacandum est in sabbato: sed inter illa non est curatio, maxime quæ fit solo verbo. Præterea contra Pharisæorum superbiam, hortabatur inuitatos ad discubitus humilitatem, ipsumque inuitatorem ad pauperum potius, quam diuitum inuitationem. Tunc dicente quodam de discumbentibus, beatum fore qui panem in regno Dei manducabit, parabolam de cæna proposuit.

Ioan.8. De adultera. *De parabola diuitis volētis ampliare horrea sua.* *Ioan.9.* *Luc.16.* *De Hydropico curato.* *Luc.14.*

De Encæniis.

Cap. XXVII.

Ioan.10. FActa sunt autem Encænia Hierosolymis id est festa dedicationis, & hyems erat. Siquidem hoc festum non ad primam, vel secundam templi dedicationem spectabat, sed ad tertiam. Prima enim fuit in Autumno, quia Salomon dedicauit templum decima die Septembris: & vsque ad illius templi euersionem fiebant singulis annis festa duo, eadem die scilicet expiatio, & dedicatio. Cum vero reædificatum fuit templum à redeuntibus de Babylone, dedicatum est in vere scilicet duodecima die Martij, id est 12. Luna. Cum autem Antiochus Epiphanes polluisset templum sordibus Idolorum: & prophanasset vtensilia eius, Iudas Machabæus filius Assamonæi de genere sacerdotali, mundauit templum, & restituit vtensilia in locis suis: & dedicauit illud vigesima quinta die Decembris. Tunc Iesus in templo, in porticu Salomonis ambulabat: id est in porticu templi: vbi Salomon ad orandum stare solebat. Cumque Iudæi insidiose ab eo quærerent, vtrum ipse esset Christus, responsum temperauit, dicens: *Opera quæ ego facio testimonium perhibent de me.* Et cum vellent eum lapidare quasi blasphemium dixisset quia se esse vnum cum patre asserens, innuebat se esse Deum: Etiam scripturam sacram homines Deos vocare, respondit. Sicque ambiguitate nominis, eos mitigauit, & trans Iordanem abiit. Cum autem accepisset Lazarum infirmari per nūcium sororum: mansit adhuc in loco vbi erat duobus diebus, vt compleretur illius quatriduum. Tunc in Bethaniam abiit, eumque vocis suæ virtute suscitauit.

Comestor cap.107. *Ioan.10.* *Ioan.11. Bethania nō à Ierusalem distat nisi stadijs 15.*

De Lazari suscitatione, & Iudæorum contra Iesum conspiratione.

Cap. XXVIII.

PEtrus Rauennensis episcopus. *Lazare inquit veni foras.* Vbi Christus cæpit Inferi fores pulsare: & animam Lazari reposcere: occurrit ei Tartari tota foris potestas: præferens edictum sperni regis antiquum de pænarum iure, & latam tot sæculis à Deo sententiam. Et videns hominem: sciscitabatur quis esset? cur solus, aut sine tremore tremendos mortis accessus lacessere auderet? Cui responderunt ministri resurrectionis Angeli: *Ipse est Rex gloriæ, fortis in prælio.* Ad hæc Tartarus: Ego Regem gloriæ scio cunctis in cælo præsidere, cuius nutum tota creatura non potest sufferre: hunc autem video hominem de terræ limo concretum, & mortalem, habitu quoque hominibus viliorem, citoque sepeliendum, & meæ ditioni subdendum. Angelis autem persistentibus ac dicentibus: *Ipse est Dominus virtutum, & redemptor omnium*, ipse caput tuum calcaturus, & imperium contriturus, teque iudicio suo perditurus: qui reos capere iussus: attrahis innocentes: sanctosque decipis, & ipsi filio Dei comminaris: redde igitur vnum prius quàm multos exoluere cogaris. Adhuc Tartarus ista non credens, per nuncios recurrit ad cœlum, hæc inuidiosa interpellatione deplorans: Ego Domine etsi creaturæ tuæ, tristique seruitio mancipatus, præcepta tua seruo, & peruigilo ne sententiæ tuæ vetustum ius quis immutet: nihilominus apparuit homo qui dicitur Christus, filium tuum se esse iactans: Sacerdotes tuos notans, & scribas arguens, Sabbata tua violat, & legem soluit, tantisque quotidie procedit ausibus, vt Lazarum iam in nostro iure manentem: effractis Inferi claustris conetur eruere: Aut igitur cito subueni, aut si semel patefecerit ianuas, omnes quos tot sæculis seruauimus, amittes. Ad hæc filius de sinu patris respondit. Iustum est, vt carcer & pæna nocentes teneat: non innocentes. Quamdiu autem propter Adæ solius culpam Patriarchas, Prophetas, virgines, castos, coniuges, & etiam paruulos bonum & malum ignorantes Carnifex iste crudeliter ad se trahere non cessat: Pater ego moriar, ne moriantur omnes, ego debitum Adæ soluam: & propter sententiam tuam, sanguinem meum fundam, vt ad te creatura tua redeat: Et pretium cari sanguinis mei, redemptio sit mortuorum. Ad hæc, tota Trinitas Lazarum præcepit exire, & Tartarus ad reddendum omnes pie mortuos Christo, iussus est obedire. Tunc Christus aduocatione peracta clamauit voce magna: *Lazare veni foras*: mox Tartarus Lazarum ad superna te tulit: timens, ne dum tardius vnum referret, omnes cogeretur efferre. Sic factus est viuorum relator, qui raptor consueuerat esse mortuorum.

Ioan.11. *Psal.23. Disputatio inter Tartarū, & Christū de Lazaro reddendo.* *Ioan.11.*

*Comestor cap,*108. Creditur autem hoc fuisse factū ea die qua legitur in quadragesima, hoc est, sexta feria ante:

Isti sunt dies, prima scilicet die mensis primi secundum legem. Multi iam ascenderant ad diem festum Paschæ, vt sanctificarent se. Hoc itaque miraculo diuulgato, Pontifices & Pharisei collegerunt concilium contra eum, timentes per ipsum amittere gentem, & locum: eo quod omnis turba post eum iret, eique crederet: & ipse sacra eorum, vana, & abolenda, esse doceret. Tunc Caiphas Pontifex licet nesciens prophetauit, quod mors eius humano generi expediret. Iesus autem palam ante eos ambulare desiit, & in deserto iuxta ciuitatem Effrem secessit.

Pontifices & Iudæi conspirauerunt in Iesum.

De mutuis epistolis Domini Iesu & Abgari Regis Edissenæ.

Cap. XXIX.

Desiderium Abgari videndi Iesum.

Adrianus *Papa, ad Carolum.* Reuelatione quidem fidelium de partibus orientis, sæpe agnouimus, quod redemptor humani generis appropinquante die passionis, cuidam Regi Edissenæ ciuitatis, desiderans eum corporaliter cernere, illumque ad se conuocanti, vt & persecutiones Iudæorum aufugeret, & auditas miraculorum operationes, & sanitatum curationes illi & populo suo impartiret: respondit. Si faciem meam corporaliter cernere cupis, en tibi vultus mei speciem transformatam in linteo dirigo: per quam desiderij tui feruorem refrigeres: & quod de me audisti, nequaquam impossibile fieri existimes: postquam tamen compleuero ea quæ de me scripta sunt: dirigam tibi vnum ex discipulis meis: qui tibi, & populo tuo, sanitates impertiat, & ad sublimitatem fidei vos perducat.

Iesus misit speciem vultus sui trãsformatam in linteo.

Author. Alibi quoque legitur, quod Legati Abgari ad eum reuertentes cum sindone in qua facies Saluatoris tersa emicuit: Cùm appropinquassent eius palatio, absconderunt eam subtus tegulam: in qua itidem imago eadem apparuit: & ipsa quidem Sindon Romam peruenit, vbi & vsque hodie esse videtur: tegula vero in ciuitate remansit, & vsque ad præsens, ibidem honoratur. *Eusebius in historia ecclesiastica lib. 1. cap. 15.* Ipse siquidem Abgarus nomine gentis vltra Euphraten positæ principatum nobiliter tenens, morbo quodam corporis irremediabili, quantum inter homines, tenebatur: qui cum de nomine Iesu, & de mirabilibus virtutum eius audisset, supplex ei per epistolam factus exorat misso in rem homine, diutini morbi vinculis, quibus tenebatur, absolui. Sed ad præsens quidem à Domino corporis cura eius differtur, dignus tamen efficitur rescripto epistolæ Saluatoris, in qua simul etiam promittitur ei, quod non multum post desiderij sui consequeretur effectum. Hæc igitur in archiuis publicis Edissenæ ciuitatis descripta reperimus, in his chartis quæ gesta Regis Abgari seruata antiquitus continebant.

Lego Eusebiũ hic iuxta vetustã editionẽ, & translationẽ Ioãnis Portesij impress. Antuerpia anno Domini 1548. & ad verbum cõcordat cum authore.

Abgarus Vchaniæ filius Toparcha; Iesu Saluatori bono, qui apparuit in locis Hierosolymorum, Salutem.

Epistola Abgari ad Iesũ.

Auditum est mihi & de te, & de sanitatibus, quas facis, sine medicamentis & herbis: & quod verbo tantum cæcos facis videre, claudos ambulare, leprosos mundas, & immundos spiritus ac dæmones eiicis: & eos qui longis ægritudinibus affliguntur curas, mortuosque suscitas. Quibus omnibus auditis de te, statui in animo meo vnum esse è duobus: aut quia tu sis Deus, & de cœlo descenderis: aut filius Dei sis, qui hæc facis: propterea ergo scribens rogauerim te, vt digneris vsque ad me fatigari, & ægritudinem meam qua iam diu laboro, curare. Nam & illud comperi, quod Iudæi murmurant aduersum te, & volunt tibi insidiari. Est autem mihi ciuitas, parua quidem, sed honesta: quæ sufficiat vtrique.

Exemplum rescripti à Iesu per Ananiam cursorem, ad Abgarum Toparcham.

Epistola Iesu ad Abgarũ.

Beatus es, qui credidisti in me, cum ipse me non videris. Scriptum est enim de me, quia hi qui me vident non credent in me: & qui non vident me, ipsi credent, & viuent. De eo autem quod scripsisti mihi, vt veniam ad te: oportet me omnia propter quæ missus sum, hic implere: & posteaquam compleuero, recipi me ad eum à quo missus sum. Cum ergo fuero assumptus: mittam tibi aliquem ex discipulis meis, vt curet ægritudinem tuam: & vitam tibi, atque his qui tecum sunt, præstet. Et ciuitati tuæ præstet, vt nullus aduersariorum vnquam vos exuperare possit.

De Thadæo Apostolo post Ascensionem Domini ad eundem Regem misso.

Cap. XXX.

Erat autem his epistolis adiunctum hoc lingua Syrorum, quod infra scriptum est: Postea vero quam Iesus assumptus est, misit ei Iudas, qui & Thomas, Thadæum Apostolum vnum ex 70. Qui cum venisset, Abgarus, consideratis mirabilibus quæ faciebat, recordatus est, quod ipse esset, de quo Iesus scripserat sibi dicens: Cum autem fuero assumptus, mittam tibi aliquem de discipulis meis, qui ægritudinem tuam sanet. Et vocans ad se Tobiam apud quem manebat, ait ad eum: Audiui quod vir quidam potens venit, & manet in domo tua: adduc eum ad me. Cumque rediisset Tobias dixit: Abgarus vocauit te ad se: cui Thadæus: Veniam, inquit, quoniam maxime propter ipsum missus sum. Postera igitur die statim in eius ingressu, visum est Abgaro, diuini nescio quid splendoris in vultu Apostoli Thadæi. Quod cum vidisset Abgarus, adorauit eum, super quod admirati sunt omnes qui assistebant regi: ipsi enim nihil horum videbant, quia soli Abgaro fuerat ostensum. Qui & dicere cæpit ad Thadæum: Vere discipulus es Iesu filij Dei. Et Thadæus respondit. Quia magnifice credidisti in eum qui me misit, propterea missus sum ad te. Tunc ait Abgarus ad eum: Vsque adeo inquit credidi ei, vt & Iudæos qui eum crucifixerunt velim (si vlla mihi adesset tanta exercitus copia) trucidare: & si non Romani regni auctoritas impediret. Et Thadæus ait: Dominus noster voluntatem patris sui impleuit, qua impleta assumptus est rursus ad patrem. Dicit ei Abgarus: Et ego scio, & credo in eum, & patrem eius. Et Thadæus: Propterea, inquit, pono manum meam super te in nomine eius. Et cum hoc fecisset, statim omni ægritudinis morbo quo tenebatur, absoluitur. Nam solum autem illum, sed & Abdon quendam Abdiæ filium podagra laborantem: multosque alios vrbis illius ciues, variis obsessos incommodis sanauit. Et sic opera magna & admiranda perficiens, prædicabat verbum Dei. Post hæc autem Abgarus ait ad Thadæũ: Tu quidem cum virtute Dei hæc facis: verum, quæso, te, enarra mihi de aduentu Iesu, quomodo factus sit, & de virtute eius, in qua faciebat hæc quæ audiui. Et Thadæus: Crastino congrega mihi omnes ciues tuos: & seminabo in eis verbum vitæ, vel aduentus Iesu, quomodo fuit, vel qua de causa. Qui descendit quidem solus: ascẽdit autem cum grandi multitudine ad patrem suum. Iussit ergo Abgarus, vt omnes ciues conuenirent, & audirent prædicationem Thadæi: & post hæc iussit ei dari aurum, & argentum: sed ille non accepit, dicens: si nos nostra dereliquimus, quomodo accipiemus aliena?

In margine Eusebij legitur hoc factum fuisse anno Domini 43.

Hæc non inutiliter vt puto, (ait Eusebius) à nobis ad verbũ ex Syrorũ lingua interpretata, hũc in nostris libris tenebris locum: gesta sunt hæc, ait Eusebius 43. anno Domini.

De vltimo aduentu Domini in Hierusalem.

Cap. XXXI.

Eusebius *in chro.* Anno itaque imperij Tiberij 18. Iesus Christus secundum prophetias, quæ de eo fuerant prælocutæ ad passionem venit, anno scilicet ætatis suæ 33. *Comestor cap.* 110. Factum est autẽ dum cõpleretur

dies assumptionis eius, firmauit faciem suam vt iret in Hierusalem. Assumptionem Iesus dixit Lucas non solum tempus quo assumi debebat de mundo ad patrem: sed etiam secundum præceptum de agno paschali, qui decima die mensis primi assumebatur de grege, & seruabatur vsque ad quartamdecimam. In hunc modum Iesus decima die id est in ramis palmarum venit ad locum passionis, & mansit in eo vsque dum passus est.

De hac ascēsu omnes loquitur excepto Ioanne.

Author. Ipse ergo Iesus faciem suam firmauit, id est imperterrita mente locum quo pati decreuerat petiit: sicut in persona eius dicit Isa. *Posui faciem meam vt petram durissimam.* *Isaiæ 50.*

Comestor cap. 111. Et in ingressu cuiusdam castelli occurrerunt ei decem leprosi: Qui dum iussu eius sacerdotes peterent: mundati sunt, quorum vnus qui Samaritanus erat rediit & gratias egit, cæteri vero qui Iudæi, permanserunt ingrati. Porro Samaritæ qui inuidebant euntibus in Hierusalem adorare, noluerunt eum hospitio recipere, vnde irati Ioannes & Iacobus, voluerunt ignem è cœlo ad eos consumendos impetrare. At huiusmodi vindicta, quæ laudata est in Helia: in istis est à Domino reprobata: quia hoc non appetebant ex charitate, sicut ille: sed ex ira. Tunc iterum prædixit eis secreto se mortem crucis passurum, & tertia die resurrecturum: vnde filij Zebedæi putantes eum in Hierusalem carnaliter in proximo regnaturum, suggesserunt Matri suæ, vt peteret munus sine nomine, quo concesso peteret eis consessionem in eius regno. Cognoscens Iesus eorum temeritatem, reuocauit eos ad humilitatem, ostendens per hoc eos venturos ad sublimitatem, potius quam per honoris ambitionem. Prius autem quàm ingrederetur Hiericho, cæcum natum illuminauit, & eandem vrbem perambulans in domum Zachæi diuertit. Ingresso vero Hiericho duos cæcos secus viam sedentes, quorum vnus erat Barthimæus sanauit. Igitur ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, scilicet ante ramos palmarum, qui dies sextus erat ante pascha, si numeras ipsum & diem paschæ cum quatuor interpositis & erat in domo Simonis, qui fuit leprosus, & à Domino sanatus, sed tamen adhuc pristinum nomen manebat, sicut adhuc dicitur Matthæus Publicanus. Multique Iudæorum venerunt illuc, quia conuenerant ad diem festum, non propter Iesum tantum, sed vt viderent Lazarū. Cogitauerunt ergo principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerent. Fecerunt autem ei cænam, & Martha ministrabat, & Lazarus vnus erat discumbentium, qui (vt Augustinus dicit de verbis Domini) conuiuis interrogantibus, loca pænarum & sedes inferni, diligenti narratione indicauit. Et ita inferi in longis temporibus ignorati; tandem inuenerunt proditorem. Maria ergo aperuit alabastrum, & effundebat vnguentum super caput Iesu, & etiam vnxit pedes eius, & extersit capillis suis. In memoriam huius rei eodem sabbato, Dominus Papa debet multis erogare pauperibus. Hi enim sunt pedes Domini sedentis in cælo, adhuc ambulantes in terra. Cuius largitionis occupatione eadem die non egreditur ad aliquam ecclesiam: cum cæteris diebus quadragesimæ stationem faciat ad celebrandum missam. Indignabatur autem Iudas Iscariothes quasi de perdito vnguēto, *quia fur erat: & loculos Domini habens*, vxori & filiis dabat, quæ furabatur.

De decem leprosis. *De Samaritis negātibus hospitium Domino. Comestor cap. 112.* *De petitione filiorum Zebedæi. Matth. 20. Luc. 18.* *De cæco illuminato.* *De multis aliis operibus Iesu.* *Inde est quod in antiquis Gradualibus, dicitur Sabbathum vacat, quia Dominus Papa eleemosynā dat. Ioan. 12.*

De susceptione eius in ramis palmarum.

Cap. XXXII.

Mane autem facto ascendebat Iesus Hierosolymam, & discipuli eius. Et cum venisset Bethphage, qui erat viculus sacerdotum, in latere montis Oliueti: misit duos de discipulis in castellum quod contra eos erat, id est in Hierusalem, vt adduceret ei Asinam, & Pullum, qui erant alligati in biuio. Asina dicitur communis fuisse pauperibus, qui propria iumenta non habebant. Cumque in ea quis operatus fuerat, pabulum dabat ei, & pullo: qui pariter ad opera communia nutriebatur. *Nondum enim quisquam ascenderat eum.* In hoc itinere dum ascenderet Hierusalem, putant quidam eum esuriisse, & accessisse ad ficum: Et cum non inuenisset in ea nisi folia, ait: Nunquam ex te amplius exeat fructus, & statim aruit. Quod licet apud Matthæum legatur sequenti die factum, putamus recapitulando dictum esse. Et cum appropinquaret Iesus ad descensum montis Oliueti, multi descendentium cum eo substernebant vestimenta sua in via: Alij cedebant ramos de arboribus, & sternebant in via: Turba autem multa, quæ venerat ad diem festum, & pueri & plebecula Hierosolymorum tollentes ramos oliuarum, processerunt ei obuiam, & qui præcedebant & qui sequebantur clamabant: Osanna id est salua, obsecro. Et quidam Pharisæorum de turba dicebant ei, vt increparet discipulos, quibus respondit: Si hi tacuerint, lapides clamabunt, quia his tacentibus in passione: petræ scissæ, clamauerunt eum Dominum mundi. Et vt appropinquauit Ierusalem fleuit super ciuitatem, dicens: *quia & tu*, subaudi, fleres, si cognosceres ruinam tuam futuram, & causam eius.

Comestor cap. 117. *Luc. 19.* *Luc. 19.* *Comestor cap. 118.* *Luc. 19.* *Matth. 21. Luc. 19.*

De secunda eiectione vendentium, & ementium de templo.

Cap. XXXIII.

At Iesus intrauit templum propter tria, primo secundum glossam (vt doceret nos formam religionis: scilicet vt quocunque pergimus, primum domum orationis, si ibi est, adeamus: & per orationes Deo commendati, sic ad agenda negotia secedamus. Item quia locus publicus erat, vbi posset inueniri, ostendens se, non inuitum, sed sponte pati. Item vt ostenderet ruinam vrbis, pro qua fleuerat, maxime ex sacerdotum culpa processuram. Sacerdotes enim auaritiæ suæ consulentes in porticibus templi hostias vendebant cuiuscunque generis, ne venientes de longinquo nihil offerrent, si hostias præsto non inuenirent: & ne etiam pauperes, qui nihil secum pertulerant, excusationem prætenderent pecuniæ non habitæ, posuerant ibidem nummularios qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia lex non patiebatur vt à fratribus suis vsuras acciperent, excogitauerunt, vt collibistas facerent. Collibia enim apud eos dicuntur vilia munuscula, vt ciceris & vuæ passæ, & pomorum diuersi generis quasi quod in nummo non licebat, in talibus liceret. Quod prohibuit Ezechiel dicens: *Vsuram & omnem superabundantiam non accipietis*: Sic & hodie quidam sub nomine charitatis vsuram palliant. Et facto flagello de funiculis eiiciebat ementes & vendentes, dicens: *Ne domum orationis facerent speluncam latronum.* Nec sinebat vas aliquod Deo non dicatum transferri per templum.

Cur Iesus intrauit templum? *Ezechiel. 22.* *Eiecit emētes & vēditēs ex templo. Luc. 19.*

Tradūt quidam, quod quidam fulgor radiosus egrediebatur ex oculis ipsius, quo territi Sacerdotes, & Leuitæ, non poterant ei resistere.

Hieronymus super Matth. 3. libro. Inter signa omnia quæ fecit, hoc mihi mirabilius esse videtur, quod vnus homo in illo tempore, contemptibilis, & in tantum vilis, vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sæuientibus, & lucra sua videntibus destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam multitudinem eiicere, mensasque subuertere, & cathedras confringere: atque alia facere: quæ infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim quiddam atque sydereum ex oculis eius radiabat, & diuina maiestas in facie lucebat.

Comestor cap. 119. & 120. Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos. Et admirantes principes Sacerdotum & scribæ dixerunt ei: *Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis*: quasi dicerent, non credimus tibi hoc licere: ergo ostende nobis signum, quo credamus. Et respondit Iesus: *Soluite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.* Hoc autem dixit Iesus non imperando, vel consulendo, vel hortando, sed prædicendo. Et respiciebat diuites, *qui mittebant munera sua in Gazophylacium*, Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem duos æreos nummulos valentes quartam partem sicli, scilicet obulos quinque: & dixit eam misisse plusquam omnes, quia totum victum suum miserat: alij verò ex abundanti sibi partem, non totum. Dixit autem ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti pro operibus suis exterioribus, & aspernabantur cæteros, parabolam de Pharisæo & Publicano: & intulit quod omnis qui se exaltat humiliabitur.

Ioan. 2. *Luc. 21.* *De duobus minutis.* *De pharisæo & publicano.* *Luc. 18.*

Author. Et cum vespera iam esset hora, circumspectis omnibus rediit in Bethaniam & ibi mansit, quia vt dicit glossa Hieronymi pauper & nulli adulatus, nullum in tanta vrbe inuenit, qui hospitium ei daret: erat ergo diebus, docens in templo: noctibus exiens, morabatur in Bethania. Ideo tota illa septimana dicitur pænosa, quia per totam illam laborauit Dominus, recreando: sicut per primam mundi hebdomadam operatus est, creando. At princeps Nicodemus præ timore populi vel verecundia discendi, quia magister erat, non die, sed nocte docendus, ad eum venit: quem Dominus interrogatus, de introitu regni Dei instruxit.

De his quæ gessit in secunda feria.

Cap. XXXIV.

IEsus autem iterum diluculo venit in templum & sedens docebat populum. Pharisæi autem videntes & insidiantes ei, quia sciebant eum esse mansuetum, & misericordiæ prædicatorem, & ob hoc habere gratiam, & fauorem populi: adduxerunt ei Mulierem lapidandam secundum legem, vt si iudicaret eam lapidari: quasi crudelem, eum irriderent: & non habentem misericordiam: quam populo prædicabat: si autem dimitti, quasi hostem legis condemnarent. Ipse autem vtramque calumniam in iudicio, prudenter euitauit: quia & iustitiam & misericordiam in iudicio seruauit. Protulit enim iustum iudicium salua misericordia, prius tamen digito scripsit in terram. *Qui sine peccato*, inquit, *vestrum est, &c*: quid autem scripsit ad literam, incertum est. Quidam tamen dicunt quod id quod eis respondebat. Hieronymus videtur velle in quadam epistola eum scripsisse: Terra, terra absorbe viros istos abdicatos. Vel secundum glossam, terra terram accusas: Vel forte peccata eorum scribebat. *Mulier*, inquit, *vbi sunt qui te accusant* quasi diceret qui venerant, ad quærendam iustitiam, fugati sunt iudicio iustitiæ. *Nemo te cōdemnauit*, quia quilibet eorum sciebat se similiter inquinatum, *nec ego condemnabo*, quasi diceret: Illi dimiserunt te indemnatam propter peccata sua: & ego te absoluo ex misericordia mea. *Vade & amplius noli peccare.* Sicut supra protulit iudicium iustitiæ, salua tamen misericordia, & hic profert iudicium misericordiæ, salua iustitia, secundum glossam scilicet vt misericors, peccata præterita dimittens, & vt iustus, ne amplius peccaret, interdicens. *Nam vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.* Et notantur hic in summa 5. quæ obseruanda sunt iudicibus in sententia proferenda. Primum est matura & discreta deliberatio scilicet vt non præcipitetur sententia, sed diligenter examinetur, secundum illud Iob. *Causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam.* Vnde & Dominus audita causa, non statim protulit sententiam, sed tacuit primò, & scribebat in terra: non quia ignoraret, sed vt nos instrueret: ipsa etiam discretio notatur in digito. Secundum est proximi compassio, quâ debet iudex se inclinare, vel incuruare ad exemplum Christi scilicet vt non sine dolore compassionis proferat sententiam, & inuitus. Tertium est iudicij rectitudo scilicet vt non flectatur precibus, vel muneribus vel aliquo tali. Vnde Christus sententiam prolaturus erexit se. Quartum vitæ propriæ purgatio, sine qua, nemo potest alium digne iudicare, secundum illud. *Qui sine peccato est &c.* Quintum misericordiæ cum iustitia annexio, ad exemplum Christi, qui vtramque seruauit, vt dictum est. Nec debet homo hominem iudicare sine misericordia, *quia iudicium sine misericordia, &c.*

De muliere lapidanda. *Ioan. 8.* *Ioan. ibid.* *Psal. 24.* *Quinque obseruanda in iudicio.* *Iob. 29.* *Ioan. 8.* *Iacob. 2.*

Venerant autem quidam gentiles, vt adorarent in die festo, & dixerunt Philippo: Domine volumus Iesum videre, qui assumpto Andrea, dixit hoc Iesu: Et dixit Iesus: *Venit hora vt clarificetur filius hominis*, quasi diceret: Plenitudo gentium creditura est. Quod non nisi post passionem futurum insinuauit dicens: *Nisi granum frumenti &c. Pater clarifica me ex hac hora. Et venit vox de cælo: Et clarificaui, & iterum clarificabo*, id est clarum genui, te, nec desistam. Vel secundum hominem clarificaui in baptismo, & in transfiguratione, & clarificabo in resurrectione, & ascensione, & iudicio: & dicebant quidam, tonitruum factum fuisse: alij quod Angelus locutus est ei: & ait Iesus: *Propter vos hæc vox facta est.* Nunc princeps huius mundi eiicietur foras id est princeps amatorum mundi perdet potestatem homines post se trahendi: *Et ego si exaltatus fuero &c.* Et cum vespera esset facta redibat in Bethaniam.

Ioan. 12. *Ioan. 6. & 12.* *Ioan. ibid.*

De gestis tertiæ feriæ.

Cap. XXXV.

ET iterum rediens diluculo tertij Sabbati in templum, docebat populum, & accesserunt ad eum principes sacerdotum dicentes: In qua potestate hæc facis? quasi dicerent: Quid est, quod eiicis de templo quosvis, cum non sis ostiarius: & doces, nobis inconsultis. Iesus autem oppositionem reddidit oppositioni, non solutionem, quasi clauum clauo retundens. Quod autem aperienda esset veritas aliis, & non ipsis, & quare? indicauit per parabolam duorum filiorum, quorum vni dixit pater: Vade in vineam meam: & respondit: Nolo: postea tamen iuit. Alii vero dixit: Vade, & respondit, vado: sed non iuit. Iterum proposuit parabolā de cultoribus vineæ sanguinariis: & post hanc, aliam de inuitatis ad nuptias regales, nec habentibus vestes nuptiales. Tunc Pharisæi volentes eum capere verbo, proponunt ei quæstionem apud Iudæos ortam: de tributo Cæsari soluendo: vel non soluendo: dicentibus quibusdam soluendum esse, quasi pro securitate & quiete: eo quod Romani pro omnibus militarent: Pharisæis autem econtra nitentibus, tanquam, qui decimas & oblationes & vota secundum legem Dei soluebant, humanis legibus subiacere non deberent. Ipse vero sic respondit, vt & Deo, & Cæsari, iura sua seruarent: & sic eorum calumnias prudenter euasit. De muliere quoque 7. virorum quæstionem à Saducæis propositam soluit: & quia Prophetas non recipiebant, auctoritate Exodi mortuorum resurrectionem probauit, sed & Pharisæum tentando interrogantem de mandato legis, primo, & secundo, instruxit: & quis esset vere proximus noster per parabolam sauciati, à Samaritano curati ostendit. Quodque esset Dei filius per auctoritatem Dauid probauit. Tunc etiam docuit Scripturarum quidem, & Pharisæorum doctrinam audiendam, sed eorum vitam non imitandam: de multis criminibus eos acriter arguens scilicet de ambitione, de incredulitate, & peruersa doctrina, de gula, & superstitione, & auaritia, de hypocrisi, & crudelitate. Egressus autē de

Matth. 21. *Comestor cap. 125.* *Parabola de duobus filiis.* *De cultoribus vineæ sanguinariis.* *Matth. 22.* *De tributo reddendo.* *De septem viris mulieris.* *De doctoribus pharisæis audiendis, sed non imitandis.*

Prædixit euersionem templi.

De extremo die iudicij, & quinam relinquendi, qui vero assumendi.

de templo prædixit discipulis euersionem templi: signaque euersionis vrbis, & signa aduentus sui: quædam quidem vtriuslibet propria quędam vtique communia. Prædixit etiam ipsius aduentus incertitudinem: tribus similitudinibus eius terrorem introducens. Porrò in illa die de quolibet hominum genere dicit quosdam assumendos in regnum, & quosdam relinquendos ad supplicium, scilicet de agro prædicationis, qui pertinet ad Prælatos, & de mola actionis, quæ ad coniugatos, & de quiete contemplationis, quæ ad continentes. Secundum hæc tria genera, tres parabolas proponit; Primam de vigilia Patris familias, vel ianitoris: quantum ad Prælatos: Secundam de decem virginibus, quantum ad contemplatiuos: Tertiam de talentis multiplicandis, quantum ad actiuos. Tandem vero describit ventilationem areæ, quæ fiet in extremo iudicio.

Matth. 26. *Comestor.* Finitis autem sermonibus his, eadem die scilicet 3. feria dixit discipulis suis. *Scitis quia post biduũ*, id est quinta feria ad vesperum, *Agnus paschalis immolabitur, & tunc etiam filius hominis tradetur vt crucifigatur.*

De his quæ gesta sunt quarta feria.

Cap. XXXVI.

Luc. 22. TVnc scilicet quarta feria Principes Sacerdotum videntes Iesum abiisse & dixisse: *Non videbitis me amodo*, congregati sunt cum senioribus populi in atrium Cayphæ, & quærebant vt eum tenerent & occiderent: Marc. 14. *non tamen in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* Audiens autem Iudas eos congregatos, abiit ad eos, & pepigit cum eis pactum de Iesu tradendo pro 30. argenteis: forte quia tunc audierat Dominum tertia die moriturum, & putauit eum in morte detineri, mortem imminentem sibi lucratiuam facere voluit. *Ex Glossa.* Præmissa est autem superius causa, quæ compulit Iudam ad vendendum Dominum. Ioan. 12. Matth. 26. *Cum enim esset fur & loculos habens*, & videret vnguentum super caput & pedes Domini effusum, quod putauerat esse vendendum & sibi tradendum pretium, vt aliquid inde furaretur: Quod igitur perdiderat in effussione vnguenti, voluit recompensare in venditione magistri. Et forte hæc fuit causa quare Matthæus hoc factum Mariæ recitauit scilicet vt congruenter subiungeret factum Iudæ, quo vendidit Dominum, tanquam continuans effectum ad causam. Matth. 26. *Quid vultis mihi*, inquit, *dare, & ego eum vobis tradam?* Quasi vile mancipium venale exponens: ponit in eorum potestate quantum velint dare. Cum enim vilia exponuntur, solet quærere venditor ab emptore, quantum dabis? Cum autem cara: econuerso.

Notula super historiam Comestoris in cap. 148. Quod autem quarta feria ante passionem venditus fuerit Dominus, ostendit ea die ecclesia, lectionem præmittens epistolæ, Esaiæ 40. in qua legitur: *Ecce merces eius, cum eo.* In memoriam quoque venditionis eius per totum annum in ieiuniis pænitentialibus hęc feria secũdum tenet locum post sextam feriam.

Author. Facta itaque hac pactione, quærebat opportunitatem tradendi eum sine turbis.

De cœna Domini & institutione Eucharistiæ.

Cap. XXXVII.

PRima autem die azymorum id est in eadem die in cuius vespera erat agnus immolandus, & edendus cum azymis, præmisit discipulos vt pararent Pascha: & ita secundum Ioannem venit illuc, & discubuit ad cœnam cum discipulis ante diem festum Paschæ id est ante primum diem azymorum, qui celeberrimus erat inter septem dies paschales. Sciendum enim quod hoc nomen Pascha æquiuocum est ad tria. Aliquando enim Pascha dicebatur vespera, qua agnus immolabatur, vt ibi: *Scitis*

Nomen Paschæ variè accipitur.

quia post biduum Pascha fiet. Aliquando autem ipse agnus, vt ibi: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Aliquando Matth. 26. vero septem dies sequentes, in quibus edebantur azyma, vel etiam azyma ipsa, vt ibi. Non introierunt prætorium ne contaminarentur: sed comederent Pascha. Hac æquiuocatione decepti Græci, conficiunt de fermentato. Dicunt enim in parasceue lunam decimam quartam fuisse, & in vespera illius fuisse Pascha Iudæorum. Sed Dominus, inquiunt, sciens se eadem die passurum, scilicet sexta feria, anticipauit comedere Pascha scilicet in die præcedenti, & tunc fuit luna 13. Vnde quia tunc licite (vt dicunt) potuit comedere fermentum; ideo & ipsi conficiunt de fermentato. Prouenit autem error eorum ex hoc loco, quia putant hic accipi Pascha pro die immolationis: sed accipitur pro prima die Azymorum, vt dictum est. Et etiam si verum esset quod dicunt de die Paschæ, nihilominus errant, quia quacunque die Dominus comederit Pascha id est agnum, credibile est eum comedisse cum azymis secundum legem. Præterea dies ipsa præcedens vesperam immolationis, nec dicebatur Pascha, nec erat solennis, & ita tertiadecima luna non fuit proxima dies ante diem festum Paschæ.

Error Græcorum circa panem fermentatum.

Comestor 150. *cap.* Et nota quod nusquam legitur Dominum comedisse carnes, nisi agni paschalis. *Surgens autem à cœna lauit pedes discipulorum:* Ex eo enim quod dixit, Ioan. 13. *qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet*, perpenditur à quibusdam quod Apostoli baptizati erant. Et cum recubuisset, iterum docuit eos: quare hoc fecerat? in exemplum scilicet mutuo sibi seruiendi. Iesus autem turbatus spiritu dixit: *Amen dico vobis, quia vnus ex vobis me traditurus est.* Turbatus est Iesus, misericorditer compatiens Iudæ, quem notabat. Sic & sancti misericorditer turbantur, cum vrget eos cura à zizania separandi triticum ante messem. Mentitur ergo Philosophus, qui dicit animi turbationem non cadere in sapientem. Et dicebant sigillatim. *Nunquid ego sum Domine? Qui intingit*, ait, *manum mecum in parapside &c.* Duodecim in eadem parosìde cum Domino edebant, alij non: quasi diceret, vnus è duodecim me tradet. Forte ideo dixit, *intingit*, quia succus agrestium lactucarum necessarius erat ad vsum agni. *Recumbebat autem discipulus, quem diligebat Iesus, in sinu eius*, non aliter, vt creditur, nisi quia discumbebat inclinatus ante pectus Domini. Huic submissa voce expressit proditorem, cui scilicet panem intinctum porrigeret. Et tunc Sathanas introiuit in Iudam, non tunc primo, sed vt quasi proprium possideret.

Matth. 26. Comestor cap. 151.

Matth. 26.

Ioan. 13.

Author. Tunc Iudas ne videretur tacendo se prodere, ait; *Nunquid ego sum Rabbi?* At ille: *Tu dixisti.* Nondum Matth. 26. coram exprimit eum, potest enim sic intelligi: Non ego dico, sed tu dicis: Vel quia latenter notatus, non resipiscebat: manifestius eum notabat, quasi diceret Tu te ipsum prodidisti, non ego. *Et exiuit Iudas* Matth. ibid. *continuo: Erat autem nox: tunc ait Iesus: Nunc clarificatus* Ioan. 13. *est filius hominis*, id est eiecto tenebroso remanserunt soli mundi cum suo mundatore. Et addidit: Et continuo clarificabit eum Deus. Quod potest intelligi de resurrectione, vel de imminente traditione, per quam mortuus apparuit his qui in inferno eum expectabant. *Cœnantibus* Matth. 26. *autem illis benedixit panem & fregit.* Ordo verborum mysticus est secundum glossam: *Benedixit*: quia naturam humanam quam assumpsit, gratia diuinæ virtutis impleuit. *Fregit*, vt ostenderet corporis sui fractionem, non sine sponte sua fore. *Accipite*, inquit, *& comedite, &c.* Non hic intelligendum est quod discipuli sumptum corpus de manu Domini sibi ministrarent: sed ipsemet ministrauit, qui & consecrauit. Et est sensus: *Accipite, & comedite id est* accipite sacramentaliter, & comedite spiritualiter. HOC EST CORPVS MEVM &c. Et nota quod in canone, quoniam hæc verba proferuntur, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, ex virtute horum verborum, fit transsubstantiatio. Vnde credibile est Dominum, cum eadem verba dixit, mutasse panem, & vinum, in carnem,

Comestor cap. 132.

Institutio sanctissimi sacramenti.

nem, & sanguinem; & tunc eandem vim illis contulit in posterum. Vnde dicit Lucas eum addidisse. *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus scilicet verbis instituit hoc sacramentum, & tacite præmissum destituit. (Luc. 22.)

De prædictione negationis Petri, & trina oratione domini.

Cap. XXXVIII.

(Matth. 26.) Tunc ait illis Iesus: *Omnes scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, &c.* Et cum dixisset Petrus: *Et si omnes scandalizati fuerint ego nunquam scandalizabor.* Respondit Iesus: *Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus.* (Marcus 14.) Sed Marcus hoc plenius expressit cæteris: post primam enim negationem Petri, gallus statim cantauit, sed ante galli secundum cantum idem bis negauit, & ita trina negatio Petri ante primum cantum galli inchoata, est ante secundum impleta. Alii vero Euangelistæ dicentes: *Prius quam gallus cantet, ter me negabis:* de inceptione agunt. (Petrus ter negauit Dominum suum.) id est trinam inchoabis negationem. Marcus vero de completione eius scripsit. Et ait Petrus: *Et si me oportet mori tecum, non te negabo.* Non mentitur, quia credidit verum esse, quod promittit. Tunc subdit Iesus, eos cõsolando, longum sermonem quẽ scripsit Ioannes dicẽs: (Ioan. 14.) *Non turbetur cor vestrũ &c.* Tunc venit cũ illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, quæ est ad radicem montis Oliueti, & introiuit Iesus in hortum cum discipulis suis. Et cum intrasset, dixit eis: *Sedete donec vadam & orem:* (Matth. 26. Christus cœpit contristari.) *& vos etiam orate, ne succumbatis tentationi.* Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, tanquã secretariis suis: vt quibus ostenderat gloriam suæ maiestatis, eisdem etiã reuelaret tristitiam passionis: *cœpit contristari;* vt veritatẽ probaret hominis assumpti. Et bene dicitur, *cœpit*, quia ipse motus tristitiæ non ei dominatus est, sed subiecit eũ voluntati diuinæ. Hanc autẽ tristitiam secundum glossam passus est, non solum timore mortis, quam ipsa natura abhorret: sed propter infælicitatem Iudæ, & scandalum Apostolorum, & eiectionem & euersionem Hierusalem. Veniens autem ad discipulos inuenit eos dormientes, & dicit Petro, quia præ cæteris erat gloriatus: Sic? ironice, quasi diceret, sic erat faciẽdũ? Vel sic imples quod promiseras? *Vigilate & orate, quia spiritus quidẽ promptus est* ad cõfitendum; *caro autem infirma* ad tolerandum. (Matth. vt supra.) Tunc abiit secundo & orauit, & apparuit ei Angelus confortans in eo motum sensualitatis, secundum quam (Psal. 8.) *minoratus est paulominus ab Angelis,* illum scilicet motum qui exhorrebat mortem, sicut etiam ipse Christus ratione confortabat eum, dicens ad patrem: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* Prohibebat etiam eum Angelus à vexatione corporali, prout opportunum erat. Vnde est illud: (Psal. 90.) *Angelis suis Deus mandauit &c.* Quod de toto Christo bene accipitur secundum glossam, id est de capite, & de membris. Et factus est in agonia, contra mortem. Iam quasi vincebat in animo, quod post vicit actu ipso, scilicet resurgendo. *Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Et rediit ad discipulos & inuenit eos dormientes. Tertio abiit & orauit secundum glossam vt etiam nos à peccatis præteritis veniam, & à præsentibus malis tutelam, & à futuris malis cautelam à Deo postulemus, & vt ad Trinitatem orationem dirigamus, vel contra trinam tentationem, orationis clypeo tueamur. Tunc venit ad discipulos, & ait illis. Dormite iam & requiescite. Et cum paululum dormissent, ait, *Sufficit: Surgite, eamus, ecce prope est qui me tradet.*

De ligatione Domini, & eius condemnatione coram Caypha, & suspendio Iudæ.

Cap. XXXIX.

Comestor cap. 156. Adhuc eo loquente, venit Iudas cum cohorte militum accepta à præside, & turba ministrorum accepta à principibus sacerdotum, & armis: dato eis signo proditionis; & suscepto osculo, cum dixisset Iesus quærentibus: *Ego sum;* abierunt retrorsum & ceciderunt. (Matth. 26.) Postea tenuerunt eum & ligauerunt, & adduxerunt eum ad Annam primum: non quia collega Caiphæ, sed quia socer eius. Adolescens autem (De fuga Adolescentis.) sequebatur eum, amictus sindone super nudo corpore, qui relicta sindone aufugit ab eis. Tradunt quidam hunc fuisse adolescentem, Ioannem, quem tunc fuisse adolescentem, longa post eius vita, indicium est: sequebatur autem eum Petrus à longe. Ioannes notus pontifici introduxit Petrum. Interrogabat autem Iesum Pontifex de doctrina eius: Et cum dixisset Iesus: Palam locutus sum, interroga eos qui audierunt, Vnus ministrorum dedit alapam Iesu. Erat autem Petrus stans in atrio, & (Petrus ter negauit Christum sed statim pœnituit.) calefaciens se; qui post trinam negationem recordatus verbi quod dixerat Dominus: *egressus, fleuit amare:* fugiens scilicet in caueam, quæ mons gallicantus appellatur. Mane facto conuenerunt apud Caypham Sacerdotes, & Seniores populi, & Scribæ, & Pharisæi: & quærebant falsum testimonium contra Iesum, & dixerunt duo falsi testes. *Nos audiuimus cum dicentem. Possum destruere templum hoc manufactum: & post triduum non manufactum ædificare.* Cumque non responderet Iesus, exurgens Cayphas dixit ad Iesum: *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei benedicti.* Et respõdit Iesus: Tu dixisti: *Tunc Princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua dicẽs: Blasphemauit.* Quid vobis videtur? Et dixerunt: *Reus est mortis.* Tunc expuerunt in faciẽ eius, & (Prima illusio Iesu.) hoc proprium erat Iudæorum spuere in faciem eius, quem abiiciebant, & adduxerunt vinctũ in prætorium, & tradiderunt eũ Pontio Pilato Præsidi, & nõ introierunt, ne contaminarentur scilicet intrando domũ gentilis. Tunc Iudas pœnitẽtia ductus, retulit 30. Argẽteos, dicẽs Principibus Sacerdotum: *Peccaui.* Forte Sathanas qui possederat eum, postquam fecit quod voluit, recessit ab eo, & ideo potuit Iudas dolere de eo quod fecerat, vt ex dolore iterum intraret in eum Sathanas, & faceret eum (Iudas suspendit se.) sibi manum iniicere. *Nam proiectis argenteis in templo, abiẽs laqueo se suspendit.*

Author ex glossis. Vt scilicet ostenderet se perosum cælo, & terræ. Item vt in aere cum dæmonibus habitaret. Item vt arteriæ stringerentur laqueo, quæ vocem proditionis protulerant. Dicit tamen Hieronymus super psalmum 108. quod magis Deum offendit Iudas, quoniam se suspendit, quam in hoc quod eum prodidit. *Et crepuit medius, effusis visceribus.* In hoc quodammodo (Matth. 27.) delatum est ori, quo osculatus erat Dominum ne per os scilicet effunderetur. Vtrum autem ea die se suspenderit, an distulerit, dubium est: sed quod ante resurrectionem Domini super psalmum habetur. Quidam autem dixerunt, quod audita resurrectione, quam non sperabat, se suspendit.

De discussione causæ eius coram Pilato.

Cap. XL.

(Ioan. 18.) Comestor cap. 163. Cum autem Iesus esset in prætorio, exiit ad Iudæos Pilatus: quærens quam accusationem afferrent aduersus hominem hunc: Et primum eum accusauerunt in duobus, quia prohibebat tributum dari Cæsari: & quia dicebat se Christum regem esse. Intrans ergo Pilatus in prætorium, primam causam nullam reputans, quia forte audierat Iesum dixisse: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* (Matth. 22.) De secunda dixit ad Iesum, *Tu es Rex Iudæorum?* qui respõ-

dit. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Cui Pilatus: *Ergo Rex es tu?* respondit Iesus, *tu dicis, quia Rex sum ego: Ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Cui Pilatus. *Quid est veritas?* Ex Euangelio Nicodemi, & Iosephi Respondit Iesus: *Veritas dē terra orta est.* Dicit Pilatus: In terris veritas non est. Respondit Iesus: Intende veritatem descendisse in terram, & nunc iudicatur ab his qui in terris habent potestatem. Intuitus autem præses in populo, vidit plurimos de Iudæis lachrymantes, & ait: Non omnis multitudo vult eum mori. Dicūt ei Seniores Iudæi. Ideo venimus omnis multitudo vt moriatur. Stans autem vir quidam Iudæus Nicodemus, ante præsidem: pronunciabat Iesum multa miracula fecisse in populo, suadens eum dimitti. Alius etiam quidā Iudæus exiliens dixit: Ego per 38. annos iacebam in lecto, & quidam portauerunt me in lecto ante eum, & ad vocem eius sine mora sanatus sum. Et alius dixit: cæcus natus sum, & misertus mihi, posuit manus suas super oculos meos, & statim vidi. Et alius: curuus eram, & erexit me. Alius quoque dixit: Leprosus eram, & mundauit me. Mulier vero quædam Verocima nomine, dixit: Sanguine fluens eram 12. annis, & tetigi fimbriam vestimenti eius, & stetit fluxus. Dicunt Iudæi: Legem habemus, mulierem in testimonio non posse recipi. Dicunt alij: Iste homo Propheta est, Dæmonia enim ei subiecta sunt &c. Pilatus ergo facta seditione in populo, nesciebat quid faceret, & quærebat occasionem dimittendi eum.

Psal.84.

Multi conabātur Iesum liberare.

Seditio in populo pro Christo.

Ambrosius in sermone de Saluatore dicit hanc fuisse Martham.

Comestor 164. Et iterum exiens, dixit Iudæis nullam inuenio causam in eo. At illi clamabant: Commouit vniuersum populum incipiens à Galilæa vsque huc.

De illusione Herodis, & iudicio Pilati.

CAP. XLI.

CVmque accepisset Pilatus quod homo Galilæus esset, quia Herodes erat Hierosolymis his diebus: volens ei deferre honorem, misit eum ad illum: vt Dominus Galilææ Galilæum, vel absolueret, vel damnaret: & ideo reconciliatus est Herodes Pilato super nece Galilæorum quam prædiximus. Qui cum interrogasset Iesum in multis, nec accepisset responsum ab eo, spreuit eum, & illusit ei, æstimans eum fatuum, & remisit indutum veste alba. Tunc Pilatus dixit Iudæis, quia nec ipse, nec Herodes inueniebant in eo causam: & ideo correptum flagellis, dimitteret. Turba autem vniuersa clamauit: *Crucifige eum.* Cumque Pilatus tenuisset, accusabant eum in tertio, *quia Dei filium se fecit*: clamabant etiā *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se Regem facit, contra dicit Cæsari.* Audiens hæc Pilatus, eduxit eum, & sedit pro tribunali in loco Gabbatha: erat autem parasceue quasi hora sexta, cumque accusaretur Iesus in multis nihil respondit. Per diem autem festum Paschæ consueuerat Præses, nouiter introducta consuetudine, dimittere vnum de vinctis, quemcumque petissent, in memoriam, quia eadem die egressi erant de seruitute Pharaonis: cumque optionem dedisset eligendi Iesum innocentem: aut latronem Barrabbam: elegerunt Barrabbam: tunc misit ad Pilatum vxor sua, iam enim Dei nutu poterat diabolus cognoscere signum crucis, & ideo laborabat ne Christus moreretur. Forte vero sancti gaudebant in inferno, vnde hoc notauit.

Secūda illusio Christi Domini.

Ioan.19.

In multis falso accusabāt Christū.

Comestor cap.167.

Ex euangelio Nicodemi & Iosephi Cogitante ergo Pilato quid ageret de Iesu, misit ad eum vxor eius nomine Procula dicens: *Nihil tibi & iusto illi &c.* respondentes Iudæi dixerunt Pilato, nunquid non diximus tibi, quia maleficus est? Ecce somnium immisit ad vxorem tuam.

Matth.27.

Comestor. Videns autem Pilatus quod nihil proficeret, lauit manus & Iesum flagellis cæsum tradidit eis vt crucifigeretur. Forte ideo cæsum, vt satiati flagellis à morte desisterent. Adhuc columna cui alligatus fuit vestigia cruoris ostendit.

De illusione militum, & crucifixione Domini.

CAP. XLII.

MIlites ergo præsidis suscipientes Iesum, exuentes eum, circumdederunt ei clamydem coccineam ad similitudinem purpuræ, qua Reges vtebantur: pro diademate autem plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, credibile est autē aculeos coronæ cruorem de capite extraxisse. Sed & flagellis cruor dorsi extractus est, & sanguinis sudor alias partes corporis vnxit, vt non tantum manus & pedes & latus dicamus aspersa sanguine, sed tota *veste tincta Christum ascendisse de Bosra.* Pro sceptro autem dederunt in manu eius arundinem, & illudebant ei tanquam regnare volenti, nec valenti: & flexo genu dicebant: *Aue Rex Iudæorū.* Ideo in Parasceue cum oratur pro perfidis Iudæis, genua non flectimus. Et expuentes arundine percutiebant caput eius. Exuentes eum purpura reinduebant eum veste sua, & duxerunt eū, vt crucifigeretur, baiulantem sibi crucem. Sequebantur autem Iesum mulieres plangentes eum, quibus ipse ait: *Nolite flere super me,* sed super imminenti excidio gentis vestræ: & venerunt in locum Caluariæ, sic dictum, quia ibi collocabantur rei, & multa ossa capitū ibi sparsa erāt. Cum autem crucifigerent eum dicebat: *Pater dimitte illis, quia nesciunt, qui faciant.* Tunc fecerūt de vestibus eius, excepta tunica, quatuor partes, quia quatuor erant milites, qui crucifixerunt eum. Tunica erat inconsutilis reticulata opere facta, & ideo non potuit scindi, sed sortiti sunt de ea cuius esset. Scripsit autem Pilatus titulū causæ eius, id est in titulo causam mortis eius. *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum* quasi diceret Ideo crucifixus est, quia Rex erat Iudæorū. Et scripsit eum Hebraicè, Græcè & Latinè; vt diuersarum linguarum homines qui conuenerant ad diem festum, legere possent, & intelligere. Dixerunt autem Iudæi vt mutaret titulum, & noluit. Crux vero non habebat super lignum transuersum aliquod habens formam thau. Sed Pilatus superposuit cauillam, & tabulam affixam ei, & in tabula erat titulus sic. Dicuntur autem in Domini cruce fuisse quatuor diuersa ligna, & forte in totidem diuersis generibus: lignum erectum, transuersum, tabula superposita: truncus etiam quidam cui infixa erat crux, qui de rupe fuit defossus. Inuenitur enim lignum Dominicæ crucis, & palmæ, & cypressi, & vt quidam tradunt, oliuæ, & cedri.

Corona spinea cruorem de sacro Christi capite extraxit.

Isaia 63.

Tertia illusio Christi Domini.

Matth.27.

Luc.23.

Luc.23.

De missione sortis super vestimento Christi.

Comestor cap. 172.

Crux Christi de vario genere ligni.

De susceptione latronis, & commendatione Virginis Mariæ.

CAP. XLIII.

PRætereuntes autem blasphemabant eum dicentes: *Vah! qui destruis templum Dei.* Similiter & Sacerdotes illudebant ei dicentes: *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere,* quasi dicerent: Nunc apparet, quia non in se, sed in Beelzebub homines sanabat: alioquin potius se sanaret. Dæmones enim sentientes vires suas esse fractas, hæc aiebant vt descenderet de cruce. Tamen in Tobia legitur super exenteratione piscis dæmonem stetisse super brachium crucis, & considerasse; an Christus aliquam maculam peccati haberet.

Matth.27.

Et iam vnus de pendentibus simul blasphemabat eū: Alter increpans blasphemantem, ait: *Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum.* Et audiuit à Domino: *Hodie mecum eris in paradiso.* Nec intellige de terreno, vnde expulsus est Adam: neque de Angelico: quia ad illum ante Christum nemo ascendit: sed in requie, quod est esse cum Iesu. Vel, *hodie eris mecum,* quod est esse in Paradiso. Forte fuit anima huius cum anima Christi in sinu Abrahæ: & cum illo regressa, Et quia tunc non penetrauit latro cælos, etiam ex aliis locis scripturarum errauerunt quidam, dicentes esse multa loca beatorum præter cælum: paradisum scilicet Adæ: & loca in aere: & in terra, vbi beatè viuent, nec tamen Deum videbunt.

De diuersis meritis latronum, Comestor cap.173. Luc.23.

Quid de anima boni latronis post mortem, an cælos statim penetrauit?

Ioan. 19. *Stabat autem iuxta crucem Mater Iesu, & Maria Cleophe, & Maria Magdalena, & Ioannes.*

Ambrosius super Lucam. Fugientibus Apostolis, Maria ante crucem stabat: & piis spectabat oculis filij vulnera, spectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse, quia nouerat per filij mortem, mundi redemtionem: aula regalis putabat se sua morte publico munere aliquid adiuturam. Sed Iesus qui *factus est sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber*, suscepit quidem Matris affectum, non quæsiuit ad omnium redemptionem, hominis adiutorium. (Psal. 87.)

Comestor. Tunc dixit Matri de Ioanne: *Mulier ecce filius tuus.* Et Ioanni ait: *Ecce mater tua.* Ex illa autem hora cum esset beata virgo cum Apostolis, iste specialem eius curam habebat. *Hieronymus vt supra.* Pudicissima virginitas nulli discipulorum rectius, quam virgini commendata est, vt esset ad inuicem grata societas, & floridus aspectus: necnon & venustas conuersandi vernans alternatim, pudicitiarum splendore decorata.

De tenebris vniuersalibus aeris, & consummatione Dominicæ passionis.

Cap. XLIV.

Author. Sexta autem hora factæ sunt tenebræ secundum glossam, ne sol pendentem Deum suum videret: iuxta illud Isa. *Erubescet Luna & confundetur Sol.* Nec mirum, quia verus Sol patiebatur eclypsim. Vel ne impij luce illius fruerentur. Et hoc super vniuersam terram. Vnde legitur, quod tunc Athenis vigebat studium, & cum inquisissent Philosophi causam tenebrarum, nec inuenire possent, dixit Dionysius Ariopagita, quod Deus naturæ patiebatur: Et fecerunt ei aram, & superscripserūt. *Ignoto Deo*, de quo legitur in Actibus. Ideo dicit glossa. Ne putetur fieri consueta eclypsis, per tres horas tenebræ factæ sunt scilicet à sexta vsque ad nonam. Nec poterat tūc etiam esse eclypsis, quia luna erat 14. & ideo plena, tunc autem est in oriente, quando sol in occidente. Propter istas tres horas, nos ter celebramus tenebras: & etiam vt triduanæ mortis Domini quasi triduanas facimus exequias. (Isaia 24. Miraculosa & vniuersalis eclypsis.)

Eusebius in chronicis. In Ethnicorum quoque commentariis hęc ad verbum scripta reperimus, quod in eo tempore Solis facta est defectio & tenebræ super vniuersam terram. Bithynia terræmotu concussa: & in vrbe Nicena ædes plurimæ corruerunt. Scripsit super his & Phlegon Olympiadarum egregius supputator, dicens: Quarto anno ducentesimæ secundæ Olympiadis magna & excellens inter omnes quæ acciderant ante eam, defectio Solis facta est hora diei sexta: ita vt in tenebrosam noctem versus sit: & stellæ in cælo visæ sint: quæ omnibus his congruunt, quæ in passione Domini acciderunt.

Comestor cap. 176. Et circa horam nonam Iesus clamauit: *Heli Lamazabacthani.* Et dixerunt quidam, Heliam vocat iste. Hi Romani erant non intelligentes Hebræū: clamabat autem se derelictum à Patre: quia traditus calamitatibus, videbatur derelictus. Vel quia fere inutilis videbatur eius passio: quia de toto genere hominum nō videbatur quis redimi, nisi latro, qui fere solus credebat in eum. Vnde dicit in psalmo: *Singulariter sum ego, donec transeam.* Excepta scilicet beata virgine, quam tūc etiam credidisse credimus; In huiusmodi enim semper ipsa excipitur. Postea dixit Iesus, *Sitio.* Et vnus ex militibus impleuit spongiam aceto, & imposuit eam arundini, suppositam hisopo, & circumligatam: & dabat ei bibere. Potuit esse quod vile vinum secum tulerant ad bibendum: & ex calore quasi acetum factum est. Vnde ad notandum eius acredinem alius Euangelista dicit. Vinum myrrhatum: alius cum felle mixtum: cumque libasset Iesus acetum, dixit: *Consummatum est*: quicquid scilicet portebat fieri antequam moreretur. (Matth. 27. Psal. 140.)

De morte Domini, & signis in elementis ostensis.

Cap. XLV.

Ex glossa super Matthęum. Iesus autem circa horam nonam cum clamasset ad patrem: spiritum emisit: & sic & Adam post meridiem cum peccasset, vocem Domini audiuit. Et est ordo rationis, vt quo tempore clausit ianuam Adæ præuaricanti: eo tempore pænitenti latroni ianuam reseraret Paradisi.

Author. Et nota, quod bene dicit Matthæus: *Emisit spiritum* scilicet tanquam columbam ex arca, quæ ramū oliuæ tulit id est reconciliationem nostram Deo patri: iuxta illud: *reconciliati sumus Deo per mortem filij eius.* Ioannes dicit, *tradidit*, scilicet quasi pretium nostræ redemptionis soluens. Marcus & Lucas dicunt, *expirauit.* Passus est autem Dominus; vt dicit Hugo Floriacensis eodem anno, quo Ioannes capite cæsus est 8. Kalendas Aprilis: in quo Adam formatus est, & dicit glossa super Mathęū quod omnia elementa conditori suo morienti compatiebantur. *Comestor cap.* 178. Et ecce velum templi, quod erat ante sanctasanctorum scissum est, à summo vsque deorsum. Forte etiam velum appensum ante fores templi, quod ad tegendas fores appositum, dicit Iosephus, cum inferiori scissum est. Nam & in euangelio Nazaræorum, superliminare templi infinitæ magnitudinis fractum esse legitur, auditasque voces in aere: *Transeamus ab his sedibus.* Terra quoque mota est, petræ scissæ sunt, monumenta aperta, & quidam sancti surrexerunt à mortuis, & venerunt in Hierusalem, & apparuerunt multis. Forte hi fuerunt de quibus super epistolam ad Hebræos legitur; quod multi affectauerunt sepeliri in Hierusalem, vt cum Domino resurgente resurgerent. Vtrum autem aliqui eorum sic permanserint, & cum Domino ascendente ascenderint, nescimus. Quod autē aliqui mortui sunt iterum, postquam Dominum resurrexisse testificati sunt, scimus: quia corporea quorundam adhuc quiescunt in Hierusalem, & Sanctus Scarioth vnus eorum fuisse perhibetur. His visis, Centurio, & qui cum eo custodiebant Iesum: timuerunt, & dicebāt: *Vere filius Dei erat iste.* (Matth. 27. Rom. 5. Ioan. 19. Luc. 23. Marc. 15. De signis in morte Domini. Dicitur Sanctus Scarioth fuisse Abbas. Matth. 27.)

De vulnere Domini lateris, & illuminatione percussoris.

Cap. XLVI.

Ivdæi autem ne remanerent pendentes in cruce in magna die sabbati, rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur, ne festum horrore cruciatus fœdaretur. Cumque milites primi fregissent crura, & venissent ad Iesum, inuenientes eum mortuum: *os non comminuerunt ex eo*, sed vnus militum lancea latus eius aperuit. (Comestor cap. 179. Tractis latronum cruribus Christus vulneratus in latere, seu lanceatus est. Ioan. 19.)

Author. Vigilanter secundum glossam dicit Ioannes, *aperuit*, non percussit, vel vulnerauit, vt innuat quod ibi quodammodo ostium vitæ apertum est, quia inde sacramenta Ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad vitam non intratur. Vnde sequitur. *Et continuo exiuit sanguis & aqua*, sanguis in remissionem peccatorum, & aqua ad lauacrum baptismi sanctificandum: iuxta illud Zachariæ: *Erit fons patens domui Dauid &c.* Et hoc factum est ad litteram miraculose, id est supra virtutem naturæ, quia de corpore mortui non solet exire sanguis, nec aqua: hoc autem præfiguratum est, quando facta est Mulier de latere viri dormientis. *Comestor cap. 179.* Et qui lanceauit eum (vt tradunt quidam) cum fere caligassent eius oculi: & casu tetigisset oculos eius sanguine, clarè vidit. (Ioan. ibid. Zachar. 13.)

Ex gestis eius. Protinus illuminatus, in Christum credidit: vnde, militiæ cedens instructus ab Apostolis, in Cæsaræa Capadociæ 38. annis monasticam vitam duxit,

& in

& in omni sanctitate permanens verbo & exemplo plurimos ad Christum conuertit.

De martyrio eiusdem Longini militis.

CAP. XLVII.

Longini constantia corā Octonio præside.

HOc cum præses Octonius cognouisset, exhiberi eum iussit,& ait illi. Quis vocaris? respondit, Christianus: Oportet enim vt donum gratiæ Christi prius confitear. Præses dixit: Qui ante fuerunt nihil de hoc nomine lucrati sunt: Nomen tuum edicito. Qui respondit: Longinus vocor. Cui Præses. Cuius prouinciæ es? Respondit, Isauriæ. Præses dixit: Seruus es an ingenuus? Respondit: Curialis fui, & diu sæculo militaui,& omnia quæ habebam fratribus meis dimisi: & illi mihi inde dabant singulis annis centum solidos, quos semper pauperibus erogaui. Præses dixit: Ergo tanquam ingenuus sacrifica Diis, vt quietè viuas, & non pænis deficias. Longinus respondit: *Nemo potest duobus Dominis seruire*: Nam Deus meus docet,& iubet omne bonum: Dij vestri iubent contrarium. Præses dixit: Nimium loqueris: sed sacrifica Diis, & indulgebit tibi Deus tuus,quia necessitate regali coactus, hoc facis: video enim quod præ abstinentia tua pænas tolerare non poteris. Qui respondit: Immo tu efficere Christianus, & indulgebit tibi Rex tuus, cum verum Deum cognoueris. Iratus præses, iussit ei omnes dentes auferri, & linguam abscidi, Longinus tamen loquelam non perdens, dixit: Si credis veros esse Deos, quos tu colis, sine me,& confringam illos: & defendant se si possunt: & si mihi nocuerint,credam,quod veri Dij sunt: si autem nihil nocuerint, crede Deo meo. Præses dixit: Do potestatem. Et accipiens securim, omnia Idola, & quicquid erat in templo confregit, & comminuit: Et omnes dæmones exeuntes de Idolis, in præsidem, & in omnes socios eius protinus intrauerunt: & simul insanientes,& latrantes, se eius pedibus prostrauerunt. Et ait illis Longinus: Cur inhabitatis Idolis? Responderunt, vbi Christus non nominatur, & eius signum non est positum, ibi est habitatio nostra. Longinus vero astanti populo dixit: Vultis hos habere Deos & colere: an vt effugem eos in nomine Domini: Ecce videtis præsidem vestrum sub pedibus meis spumantē. Populus ergo clamabat dicens: Rogamus te sanctum Dei, ne sinas dæmones hic vlterius habitare. Et cum orasset Longinus,exclamantes dæmones exierunt,& multi hoc videntes, crediderunt.

Matth. 6.

Post paucum tempus ipse Præses à diabolo instigatus dixit Longino. Ciuitas ista discessit à sacrificiis Deorum per magicas artes Christianorum, si hoc audierit imperator, omnes peribimus. Affrodisius Commentariensis, dixit Præsidi: Eum qui nos sanauit, & ciuitatem liberauit, torqueri vis? Præses dixit: Fantasma fuit, & illudit sensus nostros: Affrodisius dixit: Nihil facias seruo Dei, ne deterius contingat tibi. Tunc iratus Præses iussit Affrodisio linguam secari: & statim orante sancto Longino, Præses cæcatus est. Tunc dixit Præses Affrodisio: Frater ora Dominum Longinum,vt oret prō me, quia stulte egi in eum. Qui respondit: Nonne dixi,Noli nocere seruo Dei? nonne vides quod ego lingua abscissa loquor? Præses ait, non solum oculos perdidi: sed & totum corpus meum grauissimè cruciatur. Longinus dixit: Si vis sanari,occide me citius, & tunc orabo pro te,& sanaberis: & statim iussit eum decollari. Abiitque ad corpus eius, & prostratus cum lachrymis pænitentiam egit: & continuo visum recepit, Et honorificè sepeliens eum,in fide Christi permansit. Huius passio celebratur idibus Martij.

De sepultura Domini.

CAP. XLVIII.

COmestor cap. 180. Ipsa autem die parasceue cum sero factum esset, venit Ioseph Decurio, id est vnus de ordine curiæ,ab Arimathia, quæ est in Ramatha, diues, & iustus: de quo etiam quidam putant conscriptum esse psalmum, *Beatus vir qui non abiit &c.* non enim consensit actibus & consiliis aliorum: & petiit à Pilato corpus Iesu. Venit & cum eo Nicodemus, ferens myrrhæ & aloes quasi libras centum: & acceperunt corpus Iesu,& inuolutum sindone quam emerat Ioseph, ligauerunt linteis etiam aliis: & quia in simplici sindone inuolutum est corpus Iesu, instituit Siluester Papa, vt sacrificium altaris in lineo tantum panno celebretur.

Matth. 27.

Psal. 1.

Ioseph & Nicodemus sepelierunt Dominum.

De monumento Domini dicit Beda super Matth. quod domus fuerit rotunda, de subiacente rupe excisa tantæ altitudinis, vt vix homo manu extensa, culmen posset attingere: introitum habens ab oriente, cui magnus lapis appositus erat pro ostio. In parte eius aquilonari locus Dominici corporis de eadem petra factus est septem pedes habens longitudinis. Color vero monumenti & loculi rubicundo & albo dicitur esse permixtus.

Comestor cap. 181. Descriptio monumenti.

Ex euangelio Nicodemi. Cum autem petiisset Ioseph corpus Iesu, & sepelisset, audientes hoc Iudæi, quærebant illum: sed & Nicodemum, & alios, qui steterant corā Præside, & opera eius manifestauerāt ei. Omnibus autem se occultantibus, solus Nicodemus ostendit se eis quia princeps erat Iudæorum, sed & Ioseph se ostendit quem apprehendentes Iudæi iusserunt custodiri vsque post sabbatum dicentes se daturos carnes eius volatilibus cæli & bestiis terræ. Incluserunt ergo eum in cubiculo, vbi non erat fenestra: & ostium cubiculi signauerunt Annas, & Cayphas, & custodes posuerunt.

Iudæi persequebantur Iosephum & alios qui sepelierunt Christum.

Comestor cap. 181. Erat autem Maria Magdalena & altera Maria considerantes vbi positum erat corpus Iesu, & reuertentes parauerunt vnguenta, quandiu licuit eis operari, Sabbato enim quieuerunt. Et posuerunt Iudæi custodes sepulchro, & signauerunt lapidem.

De triduo mortis eius.

CAP. XLIX.

AVthor. Vt autem dicit *Augustinus contra Felicianum*: sic in sepulchro filius Dei carnem suam moriendo non deseruit, sicut in vtero virginis connascendo formauit. Mortuus est ergo non discedente vita,sicut passus est non pereunte potentia. Quod autem aliqui obiiciunt animam tanquam mediam, diuinitatem & carnem vniuisse: & ideo diuisa carne ab anima, diuinitatem quoque à carne separatam fuisse: soluitur per hoc, quod multiplex est medium: participationis scilicet vt in coloribus: assimilationis, & hoc modo medium est anima inter carnem, & Deum siue diuinitatem. Est enim similior diuinitati quam caro, quia simplicior. Item similior carni quam diuinitas: quia minus simplex. Item est medium probationis, vt in syllogismo. Item continuationis, vt in linea. Item coniunctionis, vt glutinum,& amor inter amantes. De hoc medio verum est, quod eo diuiso, sequitur diuisio extremorum, hic autem non sic.

Varium genus medij.

Anima igitur Christi ad Infernum descendit, caro in sepulchro iacuit, sapientia cum vtroque permansit, quæ in Inferno (*vt ait. Ambrosius*) lumen vitæ fundebat æternæ.

Anima Christi vnita Verbo in triduo mortis vim faciendi multa & magna habuit.

Notandum,quod anima Christi in triduo mortis eius, licet à carne separata,multum vtilitatis habuit ex vnione sui ad verbum. Nam omnia sciebat quę Deus scit etiam actualiter: & gratiam habuit non mensuratam, & potentiam

tentiam spoliandi Infernum, quorum nullum habuisset, si separata fuisset. Caro etiam ex vnione sui ad verbum hoc habuit, quod si in eo statu anima infunderetur, infirmitas eius non grauaret animam: nec scientiam vel alios habitus minus intensos haberet: neque læsio eius vsum virtutum aut virium retardaret: & quod putrescere non poterat. *Vnde Psal. non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Psal. 15.

Notandum vero, quod opinio Magistri Petri, quæ dicit Christum fuisse hominem in illo triduo: iam reprobata est à doctoribus. Tres enim opiniones sunt circa verbi incarnationem. *Tres opiniones de verbi incarnatione.*

Prima dicit, quod filius Dei assumpsit hominem proprie, & quod est quod secundum quod homo, & quod Christus est duo.

Secunda dicit, quod filius Dei non assumpsit hominem proprie, sed naturam hominis, & quod est quid secundum quod homo, & quid Christus est vnum solum.

Tertia dicit, quod assumpsit corpus, & animam vt habitum. Duæ primæ dicunt, quod Christus in triduo non fuit homo: quia tunc non fuit vnio animæ ad carnem, quæ sola facit hominem. Tertia dicit, quod Christus fuit homo in triduo, eo modo quo concedit, quod filius, homo est, id est humanatus. Ista opinio reprobata est: tamen dicere, quod Christus in triduo fuit homo, non est hæreticum: eo modo quo ipsi dicebant: sed falsum, vt credimus. Nam illa susceptio triplicem comprehendit vnionem scilicet verbi ad carnem, verbi ad animam, animæ ad carnem: sed hoc non fuit in triduo. Quare, nec illa susceptio fuit in triduo. Quod autem in illo triduo spoliauerit Infernum, *dicit Apostolus ad Colos. 2. Expolians*, inquit, *principatus, & potestates* scilicet infernales: Abraham auferendo, & Isaac, & cæteros iustos in Inferno detentos, *traduxit* scilicet quasi victor prædam per medios raptores: vel *traduxit*, id est longe, traduxit scilicet in cælum, *quoniam ascendens in altū, captiuam duxit captiuitatem Ephes. 4.* Ipse, inquam, prius *triumphans* id est expugnans eosdem principes per seipsum. *Item in Actibus dicit Petrus de seipso: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni*, vel quantum ad ipsum, quem dolores inferni nullatenus læserunt, vel quantū ad alios, qui per eum ab Inferni doloribus soluti sunt, licet autem essent in consolatione quietis in sinu Abrahæ: non tamē penitus à dolore inferni erant soluti secundum Glossam. Non enim sine labore sustinebant dilationem suæ deliberationis, & ingressus regni. *De quo Zacha. Tu quoque in sanguine testamenti tui, &c.* In huius rei signum Ioseph missus est in lacum à fratribus: Hieremias à Iudæis, Daniel à Chaldeis; Banaias quoque descendit in lacum in diebus niuis, vt leonem interficeret. Act. 2. Zacha. 9.

Tunc impletum est quod Dominus dixerat de seipso. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti, &c.* Quod intelligendum est synecdochicè *secundum Hieronymum*: fuit enim Dominus in sepulchro, per partem Parasceue scilicet ab hora nona, & deinceps, & per integrum sabbathum, & per partem diei dominicæ scilicet per totam noctem sequētem sabbathum, quæ deputatur diei dominicæ secūdum nouam computationem. Et ita per Synecdochem fuit ibi tribus diebus naturalibus, qui comprehenderunt tres dies, & tres noctes vsuales. Matth. 12. *Quomodo Christus fuit triduo in sepulchro.*

De aduentu mulierum ad sepulchrum, & resurrectione Domini.

CAP. L.

Vespere autem Sabbathi id est sequente sabbathum: id est in nocte, quæ sequitur diem sabbathi, & pertinet ad diem dominicum, secundum nouam computationem, quæ scilicet nox, lucescit id est transiit in lucem, vel luce terminatur, in prima sabbathi *venit Maria, &c.* Et est idem modus loquendi. Vespere sabbathi, & prima sabbathi id est post sabbathum. Vel potest dici quod venerunt ad litteram, *& vespere sabbathi*: vt dicit Matthæus: & postea mane, vt dicit Marcus, quia sæpe ibant, & redibant. *Vnde Glossa*: quod diuersa tempora aduentus istarum mulierum in Euangeliis describuntur, non est mendacij signum: sed sedulæ visitationis officium: dum crebro abeunt, & occurrunt, & non se patiuntur à sepulchro Domini diu abesse vel longius. *Venit Maria, &c.* Marcus sic habet. *Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, &c.* Propter hoc quidam dicunt non fuisse nisi duas: quidam tres: sed quod tres, magis tenet Ecclesia. Qui autem dicunt duas, sic exponūt verba Marci quod Salome, expositio est alterius Mariæ cuius nomē tacetur: & dicit Ioannes Chrysostomus quod hæc fuit Mater filiorum Zebedæi, & vocata est Salome, quasi binomia. Posset etiam dici, quod in principio, dum venerunt non erant nisi duæ, postea autem plures. Matth. 28. Marc. 16. Matth. 28 Marc. 16.

Comestor cap. 184. in Histor. Euangelic. Et dicebant ad inuicem. *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, viderunt reuolutum lapidem: & Angelum sedentem super eum.* Iam enim terræmotus factus fuerat Domino resurgente, & clauso sepulchro egressus erat Iesus. Vnde cuidam Monacho sancti Laurentij extra muros, ab Incarnatione Domini anno M. C. XI. miranti de cingulo suo, quo cinctus erat insoluto, & proiecto ante eum, vox in aere facta est: Sic potuit Christus clauso exire sepulchro. Angelus autem post tulerat lapidem, vt egressum iam factum indicaret. *Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & iacebant velut mortui.* Marc. 16. Marc. 16.

Author. Dicit *Glossa super Matthæum.* Sepulto Domino in vi. sabbathi quamdiu licuit operari id est vsque ad occasum Solis, Mulieres vnguēta parabant, hoc secundum Lucam. Et quia præ angustia temporis opus illud implere non potuerunt: transacto sabbato, id est occidente Sole, vbi licentia operandi rediit, emerunt aromata. Et quia nocte præoccupante, sepulchrum adire non potuerunt, mane adierunt. Vnde Marcus habet: *Valde mane.* Matthæus autem, *A prima parte noctis*, id est à vespera, noctem significat: in cuius fine venerūt ad monumentū. Ideo autem sic nominat eam, quia ab illa hora ex qua sabbathum transactum erat, licebat eis facere, quod volebant: scilicet vnguenta parare, & vngere corpus: & tunc etiam secundum Glossam cæperunt præparare: sed (vt dictum est) nox ipsa retardauit eas, ne possent habere accessum ad monumentum vsque mane.

Qualiter glorificationem suam Christus meruit.

CAP. LI.

Nota quod Christus humilitate passionis meruit sibi tria scilicet accelerationem gloriosæ resurrectionis quia non expectauit generalem futuram. Hoc notatur ab Apostolo cum dicitur. *Propter quod & exaltauit illum*, scilicet in resurrectione secundum Glossam. Item glorificationem sui nominis, quod notatur cum subditur, *& donauit illi nomen &c.* Item potestatem Iudicij, & hoc notatur cum subditur: *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur.* Verumtamen in omnibus operibus suis meruit sibi vitam æternam iam habitam à die conceptionis ad similitudinem Angelorum. Nam ex pari charitate fecit opera sua, & omnia fuerunt æque meritoria sibi: quia in vnoquoque opere suo, meruit totum præmium. Vnde sicut dicit Apostolus. *Christus factus est obediens, &c. propter quod Deus exaltauit illum &c.* ita potuit vere dixisse, curauit Paralyticum, vel locutus est Samaritanæ, vel quodlibet aliud opus rationis fecit, *& propter hoc Deus exaltauit illum &c.* hoc tamen potius dixit de humilitate passionis, propter quandam coaptationem, quæ fit per contrarium etiam in meritum, & præmium: scilicet vt ostenderet humilitati passionis respondere per contrarium, exaltationem resurrectionis: sicut cum Dominus vere posset dicere. Philip. 2.

dicere. *Beati, qui lugent, quoniam ipsi possidebunt terram*: maluit tamen dicere propter quandam contrarij coaptationem, *quoniam ipsi consolabuntur*: nec est consequens, si Christus primo opere, quod fecit, meruit totum præmium suum: quod ideo sequentia eius opera superflua fuerint: quia illis operibus plenius meruit, quam prius meruerat: & si non quantum ad vim merendi, quæ attenditur penes charitatem: quæ nunquam creuit in eo: tamen quantum ad numerum meritorum, qui attenditur penes opera: nec est remuneratus supra merita, sicut alij sancti: ipse est enim inter homines exceptæ excellentiæ: quia ab ipso instanti conceptionis eius, data sunt ei carismata non ad mensuram: vnde quia summam charitatem habuit, summum præmium meruit: & ita non potuit remunerari supra meritum. Fuit tamen in præmio eius misericordia Dei, non quantum ad essentiam præmij: sed quantum ad radicem meriti: id est quantum ad supereffluentiam gratiæ operantis: quæ sibi data est, non ad mensuram: hæc enim gratia fuit radix meriti, & per hoc, præmij: quæ data est ei ex sola misericordia Dei: & sic etiam in præmio Christi locum habet, quod dicitur. *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas*. Quod autem dicitur. *Donauit illi nomen* id est honorificentiam, super omne nomen id est super omne nominale: Hoc nomen est quod vocatur Deus. Sed nonne etiam ante resurrectionem habuit hoc nomen? vtique: sed hoc dicitur quoad ostensionem, quia quod ante resurrectionem occultum erat secundum illud: *Vere tu es Deus absconditus*, post resurrectionem in euidenti positum est, scilicet vt scirent homines, & dæmones ipsum esse Deum. Quod ergo à conceptione acceperat secundum Glossam dicitur ei donatum post resurrectionē propter manifestationem. Propterea propriè loquendo Christus non fuit beatior post resurrectionem, quam ante: Beatitudo enim non consistit in duplici stola, sed tantum in stola animæ: quia sola anima cognoscit, & diligit, & fruitur Deo, quod est beatitudo æterna secundum illud: *Hæc est autem vita æterna, &c.* Et hanc habuit Christus perfectam ab instanti conceptionis suæ: nec habuit aliquid admixtum de suo contrario, idest de vera miseria: quia vera miseria est solum peccatum: & potuit quidem ad illam peruenire sine merito passionis: quia potuit, consumpta mortalitate, immortalitatis gloria vestiri, sed non sine merito iustitiæ, & charitatis, aliarumque virtutum. Non enim Christus homo esse potuit, in quo plenitudo virtutum, & gratiæ non fuerit, nec virtutes ei inesse potuerunt: cilicio mortalitatis induto, quin per eas mereretur.

Quod sola humilitate passionis, meruit nobis ingressum Paradisi.

Cap. LII.

Vt quid ergo voluit pati, & mori, si ei virtutes ad merendum illa sufficiebant? Pro te, non pro se: vt ipsius passio, vel mors, tibi esset forma, & causa: forma virtutis, & humilitatis: causa gloriæ, & libertatis. Meruit enim nobis per mortis, & passionis tolerantiam, quod per præcedentia non meruerat: scilicet aditum Paradisi, & redemptionem à peccato, à pæna, & à Diabolo.

Item nota, quod Christus humilitate sola passionis, meruit etiam nobis tria, scilicet liberationem: & ianuæ Paradisi apertionem: & vitam æternam. Nam si omnibus operibus suis æqualiter sibi meruit, non tamen omnibus æqualiter nobis meruit: nam sibi nihil meruit, quod ad peccatum pertineret, vt remissionem, vel satisfactionem: quædam autem sunt opera charitatis meritoria tantum, vt ipsum diligere ex charitate: quædam meritoria, & satisfactoria: vt eleemosyna, ieiunium, martyrium. Vnde dicimus, quod humilitas passionis Christi non fuit tantum meritoria vitæ æternæ & sibi, & nobis: sed etiam satisfactoria pro peccatis primorum parentum: & ideo per eam meruit nobis apertionem: quia per eam solam datum est precium redemptionis nostræ. Tanta enim fuit humilitas in redemptione, quanta superbia in præuaricatione. Et si ante meruit aliis operibus nobis vitam æternam, quantum erat ex vi merendi id est ex natura charitatis: non tamen ianuæ apertionem: quia in hoc solo opere solutum est debitum, pro quo excludebamur à Paradiso. Et quidē Abraham, & alij sancti antiqui, meruerunt introitū Paradisi quantum fuit ex se: sed tamen illam hæreditatem non potuerunt intrare: licet promeritam, & etiam sibi promissam: quia obligata erat debitis, sicut contingit in hæreditatibus naturalibus. Vnde oportebat quod debitum peccati prius solueretur: quod factum est in passione Christi. *meritoria & satisfactoria.*

Item dicit Apostolus ad Ti. quod Christus destruxit mortem, vtramque secundum Glossam scilicet animæ, & corporis. Vnde: *Qui mortem nostram moriendo destruxit, &c.* Licet enim omnes filij iræ nascamur, & omnes moriamur: tamen mors corporis dupliciter destructa est, scilicet quantum ad certam spem resurgendi, quam habemus ex resurrectione Christi capitis nostri, & etiam quantum ad timoris remotionem, scilicet quia modo aperta ianua non ita timetur mors corporis à sanctis viris sicut olim: quando omnes descendebant in Infernum. Similiter mors animæ dupliciter: scilicet quia in baptismo, virtute Christi consecrato, omnis reatus originalis peccati, & actualis aboletur: & etiam ipse fomes, qui in carne remanet debilitatur. Neutra tamen mors adhuc penitus destructa est: sed in futura resurrectione penitus absorpta erit secundum illud Apostoli: *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, &c.* *Timoth. 2. Ex præfatione paschali. Mors corporis destructa quomodo? Mors animæ dupliciter destructa. 1. ad Cor. 15.*

De Hora Dominicæ resurrectionis.

Cap. LIII.

Comestor cap. 185. De hora resurrectionis Dominicæ quidam varie loquuntur auctores. *Hieronymus in lib. 12. quæstionum*, dicit quod resurrexit vespere sabbati. *Ambrosius in fine expositionis Lucæ* dicit quod profunda nocte: vnde & Mulieres potuerunt ad monumentum accedere custodibus quiescētibus, & Principes Sacerdotum dixerunt, quod Discipuli eius, nocte venerunt. *Augustinus* autem dicit, quod diluculo, cui consentiunt, qui dicunt Dominum 40. horis mortuum fuisse, scilicet quatuor horis vespertinis parasceues, & 36. duarum noctium, & vnius diei: Vnde & post resurrectionem totidem diebus ante ascēsionem in terra moratus est. Ecclesia quoque assentire videtur, in hoc, quod matutinas laudes pro Domini resurrectione celebrat.

Pro prædicta vero sententia Ambrosij facit, quod Sāson in typo resurrectionis, media nocte surgēs tulit portas Gazæ. Sic ergo anima Christi rediit ab inferis, & reddita est corpori facto impassibili.

Petrus Lumbardus magister sententiarum. Habuit quidem & anima illa bonum aliquod in se post mortem, quod non ante, scilicet impassibilitatem, nec tamen beatior, quam ante, vel melior, quia non sanctior.

Comestor ibidem. Vtrum autem tunc facta est impassibilis, cum egressa est à corpore, an tunc demum cum reddita est corpori, ne sine corpore glorificaretur, non memini me legisse. De sanctis quos eduxit de inferno, si quæritur vbi fuerint post resurrectionē, Deus nouit. Vel sicut dicitur de Domino, fuerunt in extremis partibus maris id est super amplissimos fines orbis.

De diuersitate aduentus Mulierum, & numero Angelorum.

CAP. LIV.

AVthor. Quæritur de diuersitate aduentus Mulierū ad sepulchrum, quæ videtur esse in Euangelistis, & etiam de diuersis apparitionibus, & numero Angelorum. Nam de Maria Magdalena dicit Matthæus quod cognouerit resurrectionem, Angelo reuelante: Ioannes dicit eam ignorasse, & dixisse: *Tulerunt Dominum &c.* Itē Matthæus dicit: *eam pedes Domini tenuisse.* Ioannes: *Dominum, eam prohibuisse ne tangeret.* Matthæus *dicit, eam gauisam fuisse.* Ioannes, *fleuisse.* Item Matthæus *dicit eas vnicum Angelum vidisse.* Lucas, & Ioannes, *duos.* Hæc omnia soluuntur per ordinationem historiæ, quam hic ponit Augustinus in Glossa. Dicit enim quod prima sabbati diluculo venerunt ad monumentum, vt omnes Euangelistæ consentiunt. Iam enim factum erat, quod hic dicitur *de terræmotu, & reuolutione lapidis, & terrore custodum.* Venit autem Maria Magdalena, quæ cæteris feruentior erat: Vnde & Ioannes eam solam commemorat, tacitis aliis, quæ cum illa erant. Et videns lapidem sublatum, antequam diligentius inspiceret: credens sublatum corpus, cucurrit & nunciauit Petro, & Ioanni (secundum Ioānem) qui etiam currentes ad monumentum, & non inuenientes corpus crediderunt, quod dixerat eis Maria: scilicet corpus esse sublatum, & abierunt. *Maria autem stetit ad monumentum foris plorans,* scilicet in horto: & tunc vidit Angelum sedentem super lapidem reuolutum, de quo Matthæus & Marcus. Ad cuius verba Maria dum fleret inclinauit se & prospexit in monumentum: & tūc vidit duos Angelos sedentes, vnum ad pedes, & alium ad caput: de quibus *Lucas & Ioannes.* Qui dixerunt ei, secūdum Ioannem: *quid ploras?* Et intelligūtur hic surrexisse Angeli, vt & stantes viderentur, vt dixit Lucas. Et dixerunt secundum Lucam. *Quid quæritis, viuentem cum mortuis, &c?* Post hæc conuersa Maria retro, *vidit Iesum stantem,* secundum Ioannem, & non agnoscens eum putabat Hortulanum: sed nominata ab eo, cognouit eum: Qui & dixit ei. *Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad Patrem meum,* supple in corde tuo, quia me nō credis æqualem patri esse, sed sublatum tanquam purum cadauer. Ac si diceret: Quia tanquam mortuum quæris, viuentē tangere non mereris. Tunc egressa est de monumento, id est de loco ante lapidem effossum, & cum ea aliæ mulieres: quas secundum Marcum timor inuaserat, & nemini quicquam dicebant. Et tunc occurrit eis Iesus (secundum Marcum) & salutauit eas, & tenuerunt pedes eius. Sic colligitur Angelorum locutionē bis eas habuisse venientes ad monumentum: & etiam ipsius Domini bis, scilicet semel quando Maria eum Hortulanum putabat: & nunc iterum cum eis occurrit, vt eas ipsa repetitio in fide confirmaret. *Venit ergo Maria Magdalena annūcians hæc Discipulis*: & aliæ quæ cum ea erant secundum Lucam.

Ioan. 20. Matth. 28. Ioan. 20. Luc. 24. Luc. 24.

Sed adhuc obiicitur de Angelo, quē dicunt Matthæus & Marcus eis apparuisse, quia Matthæus dicit eum sedisse foris, Marcus verò intus: dicit enim, quod *introeuntes in monumento viderunt iuuenem sedentē in dextris.* At hoc potest solui dupliciter secundum Glo. scilicet vel dicendo, quod duo fuerunt Angeli, vnus intus, alter extra: vel quod est probabilius, vbi dicit Marcus, quod introierunt in monumentum, non est intelligendum, quod intrauerunt ipsum lapidem inscissum, in quo positum fuerat corpus, sed in aliqua septa quibus ambiebatur: & ibi viderunt Angelum in aliquo spacio, ante petram sedendem super lapidem reuolutum.

De argumentis Dominicæ resurrectionis, & numero apparitionum.

CAP. LV.

ANno igitur 18. (vel secundū Comestorem 19.) Imperij Tiberij Cæsaris adhuc procuratore Iudæ Pilato, mortuus est Dominus, & resurrexit. Resurgens autem veritatem resurrectionis multis argumentis comprobauit: multa in corpore suo ostendens præter naturam corporis immortalis: vt sic veritatem resurrectionis astrueret, & ab Apostolis, & ab eorum posteris omnem omnino causam hæsitationis amoueret. Comedit enim & bibit cum eis, cum corpus spirituale ciborum alimonia minimè indigeat. In corpore proprio cicatrices ostendit, cum à natura corporis immortalis penitus aliena sit omnis deformitas cicatricis.

Sed quæritur de cibo illo, quem comedit, quid factum sit? non enim in nutrimentum corporis eius cessit cum esset glorificatum. Respondet *Comestor cap.* 19. quod cibi ab eo sumpti ante mortem cesserunt corpori eius in alimoniam: post resurrectionem vero sumpti absumpti sunt: sicut aqua missa in ignem consumitur. Vnde glossa ibidem: *Aliter absorbet aquam terra sitiens aliter radius solis calens: illa indigentia; ista potestate. Comestor.* Præter hæc argumenta, Lucas scribens historiam actuum Apostolorum ponit, & alia. Fuit enim argumentum resurrectionis, quod per dies 40. apparuit eis loquens de regno Dei: non est autē intelligendum, quod singulis 40. dierum apparuerit Apostolis: sed infra numerum tot dierum decies apparuit eis, vt ex euangelica historia colligitur. Ipsa namque die resurrectionis quinquies apparuisse legitur. Primo Mariæ Magdalenæ: Secundo mulieribus redeuntibus de monumento, quando tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tertio Petro: Quarto duobus euntibus in Emaus: Quinto decem Apostolis absente Thoma: Sexto post dies octo apparuit eis præsente Thoma: Septimo septem Discipulis apparuit in piscatione ad mare Tyberiadis: Octauo in mōnte Thabor quando conuenerant in Galilæa. Ita ante diem Ascensionis apparuit octies; ipsa vero die apparuit bis: Semel 11. Apostolis cænantibus in cænaculo, ecce nona apparitio, statimque post comestionem Apostoli 11. & alij Discipuli, & Mulieres de ciuitate vnanimiter egressi iuxta Domini præceptum, venerunt in montem Olìueti & statim Dominus apparuit eis, ecce decima.

Author. Primo igitur iuxta Marcum apparuit Dominus Mariæ Magdalenæ: vbi dicit glossa Bedæ: *Ideo primo mulieri apparuit, vt quæ prima gustauit mortem, prima gustaret resurrectionem.* Item ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, & quæ in virum culpam transfuderat, transfundit & gratiam. Item ideo peccatrici & tantæ peccatrici apparuit: Primo vt ostenderet, quod vbi abundauit delictum, plerumque superabundaret, & gratia. Item ne scilicet aliquis digne pænitens de venia desperet, videns eam quondam tot vitiis subditam, nunc adeo à Domino dilectam, vt ipsis Euangelistis, & Apostolis Domini resurrectionem euangelizaret. Vt autem ostendat Euangelista, quam magna peccatrix fuerat, & per hoc in ea gratia Dei euidentior fiat, addit: *De qua eiecerat septem dæmonia.* Vt enim ait Gregorius *in Homel super Luc. septem dæmonia Maria habuit, quæ vniuersis vitiis plena fuit: septenarius enim numerus vniuersitatis est.*

De apparitione facta Ioseph, & altercatione Iudæorum cum custodibus sepulchri.

CAP. LVI.

PRæterea quæ in Euangeliis leguntur de apparitione Domini post resurrectionem, legitur etiam in Apostolo, quod visus est Iacobo, & quingentis fratribus simul: sed nec tempus, nec modum determinat. Quidam

dicunt,quod Iacobus, mortuo Domino,vouit se nō comesturum, donec Christus resurgeret: & ideo dicunt, quod eadem die resurrectionis apparuit illi. Fuerunt & qui dicerent Ioseph eadem vespera,qua sepeliuit Dominum à Iudæis incarceratum, & Nicodemum latuisse: ac deinde factum Discipulum: Et ante alios statim apparuit Ioseph in carcere ad consolandum eum.

Ex Euangelio Nicodemi. Post Sabbatū itaque Iudæi, qui incluserat Ioseph iusserunt eum præsentari,& aperientes per clauem signa ostij nō inuenerunt: stupentibus autem omnibus super hoc: ecce quidam de militibus, qui custodiebant sepulchrum,intrauit Synagogam dicēs: Nobis custodientibus monumentum factus est terræmotus: & vidimus Angelum Domini: quomodo reuoluit lapidem monumenti: & sedit super eum: præ cuius timore facti sumus velut mortui: & audiuimus eum dicentem mulieribus, quæ venerant ad sepulchrum, quod surrexit Iesus, & præcederet eos in Galilæam. Conuocantes autē Iudæi omnes milites custodes sepulchri, dixerunt eis: Quæ sunt mulieres illæ ad quas Angelus locutus est & quare non tenuistis eas? Qui responderūt, Mulieres quæ fuerint, nescimus,& nos præ timore Angeli quasi mortui fuimus: quomodo ergo apprehendere illas potuimus? Dixerunt Iudæi, viuit Dominus quia non credimus vobis. Responderunt milites: Quanta miracula faciente Iesu vidistis, & non credidistis? quomodo ergo nobis crederetis, & verè,vt dixistis, *viuit Dominus*, scilicet quē vos crucifixistis. Date nobis Ioseph, quem inclusistis in cubiculo,& nos dabimus vobis Iesum, quem custodiuimus in sepulchro: responderūt Iudæi: Ecce damus Ioseph,in Arimathia est: responderūt milites, si Ioseph est in Arimathia, & Iesus est in Galilæa: sic audiuimus ab Angelo dicente mulieribus: hæc audientes timuerunt valde, ne si hoc audiretur à populo, omnes crederent in Iesum. Et congregantes pecuniam multā dederunt militibus: dicentes, *dicite: quia discipuli eius nocte venerunt & furati sunt eum nobis dormientibus &c. Matth. 28.* Tres autē viri venerunt de Galilæa in Hierusalem scilicet Phinees Sacerdos,& Adda præceptor, & Aggæus Leuita: & dixerunt principibus sacerdotum, & omnibus Iudæis, qui in synagoga erant: Iesum quem crucifixistis vidimus cū 11. Discipulis loquentem in monte Oliueti: & post hoc in cælum ascendentem. Hoc audientes principes sacerdotum, & seniores dixerunt illis viris. Date gloriam Deo Israel, & date: confessionem, si vera sunt quæ dixistis, responderunt illi. Viuit Deus Abraham, Isaac, & Iacob, quia sic vidimus vt locuti sumus,statimque exurgentes principes sacerdotum tenētes legem in manibus, dixerunt eis. Adiuramus vos per Deum Israel,vt amplius non annuncietis verba hæc, quæ locuti estis nobis de Iesu. Et dederūt eis pecuniam multam, & miserunt cum eis tres viros, vt deducerent eos in regionibus suis, vt nullo modo starent in Hierusalem.

De relatione Ioseph super liberatione sua, & carcere.

Cap. LVII.

Congregatique omnes Iudæi, fecerunt inter se lamentationem magnam,dicentes: *Quod est hoc signū, quod factum est in Israel?* & tollentes tomum chartæ, scripserunt ad Ioseph dicentes: Pax tecum,& omnibus,qui tecum sunt: scimus quia peccauimus in Deum,& in te. Dignare ergo venire ad filios tuos, quia admirati sumus de assumptione tua: Dominus enim liberauit te,de maligno consilio nostro. Pax tibi Domine Ioseph, honorabilis ab omni plebe. Miseruntque septem viros amicos Ioseph: quos ille osculatus,suscepit in domū suam. Alia autem die ascendit super Asinum suum,& venit cum illis in Hierusalem, & occurrentes ei Iudæi salutauerunt, & osculati sunt eum omnes: susceptque eum Nicodemus in domum suam, & fecit ei conuiuium. Alia autem die conuenientes Iudæi dixerunt ad eum. Da confessionem Deo Israel:quia enim contristati sumus de eo, quod sepelisti corpus Iesu,includentes te in cubiculo propter diem sabbati: postera die quærentes te non inuenimus, & admirati sumus nimis,& pauor comprehendit nos vsque nunc. Et nūc præsente te corā Deo manifesta nobis, quid de te actum sit? respondit Ioseph, quoniā me reclusistis in die parasceue ad vesperum: dum starem in oratione in die sabbati nocte media suspensa est domus in quā eram in quatuor Angulis: & vidi Iesum sicut fulgorem lucis, & præ timore cecidi in terram: & tenens manum meā eleuauit me de terra,roreque perfudit me: & extergens faciem meam osculatus est me: & dixit mihi: Noli timere Ioseph,respice in me,ego sum Iesus quē tu sepelisti. Et tenens manum meam deduxit me ad locum vbi sepeliui eum, & ostendit mihi sindonem, & fasciale,in quo caput eius inuolui. Tunc cognoui, quia Iesus est: Et adoraui eū,& dixi: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Et tenēs manum meam duxit me in Arimathiam in domum meam dicens; Pax tibi: vsque ad 40. diem nō exeas de domo tua, ego autem vadam ad discipulos meos. Cum hæc audissent Principes Sacerdotum, & Iudæi,stupefacti sunt: & velut mortui ceciderunt super facies suas in terra,& exclamantes dixerunt: *Quod est signum, quod factum est in Israel?* Quidam autem nomine Leui dixit: Ego noui,de cognatione eius,timentes Deū, qui cum orationibus semper in templo offerebant Deo Israel: sed & Simeon Sacerdos quando oblatus est puer in templo, suscepit eum in manibus suis,&c. & ait. *Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.*

De illis qui cum Domino resurrexerunt, & de coniuratione Carini, & Leucij.

Cap. LVIII.

Svrgens autem Ioseph in medio dixit, Bene admiramini, quoniam audistis, quia Iesus visus est à morte resurgens: & in cœlum ascendens: plus autem admirandum est, quia non solum surrexit,sed multos alios mortuos suscitauit, qui & multis visi sunt in Hierusalem. Et nunc quia scimus omnes beatum Simeonem Sacerdotē magnum,qui suscepit Iesum infantē in manibus in templo: habuisse duos filios fratres germanos,& nos in dormitione ac sepultura eorum interfuimus: itē & videte monumenta eorū, aperta enim sunt, quia resurrexerunt: & ecce in Arimathia sunt viuentes in orationibus. Et quidem audiuntur clamantes,nemini autem loquentes: sed sunt vt mortui silentes. Eamus igitur ad eos cū omni reuerentia, & coniuremus eos: forsitan loquentur nobis de resurrectione sua, & mysterio hoc.

Hæc audientes, omnes gauisi sunt: Et euntes Annas, & Caiphas, Nicodemus, & Ioseph, & Gamaliel, non inuenerunt eos in sepulchris: sed ambulantes in Arimathiam inuenerunt eos ibi in oratione, flexis genibus: & osculātes eos cum omni veneratione,& timore Dei perduxerunt eos Hierusalem in sinagogam: clausisque ianuis tollentes legem Domini, posuerunt in manibus eorum, coniurantes eos *per Deum Adonai, qui per legem, & Prophetas locutus est*, dicentes: Dicite si creditis,quod ipse sit Christus, qui vos resuscitauit à mortuis: & enarrate nobis quomodo resurrexistis. Hanc ergo coniurationem audientes Carinus,& Leucius,contremuerunt corpore, & gemuerunt corde: simulque in cælum respiciētes, feceruntque digitis suis signaculum crucis super linguas suas: & statim simul locuti sunt dicentes. Date nobis singulos tomos chartæ, & scribemus, quæ vidimus, & audiuimus: Et sedentes scripserunt singuli, sic dicentes: Iesu Christe Domine Deus, resurrectio, & vita mortuorum, permitte nobis loqui mysteria, quæ per mortem crucis tuæ operatus es, quia coniurati sumus per nomen tuum. Tu enim iussisti seruis tuis, nemini referre tuæ maiestatis secreta, quæ in inferis fecisti.

De

Relatio eorundem de illustratione Inferni in aduentu Christi.

CAP. LIX.

NOs cum essemus cum patribus nostris positi in caligine tenebrarum, subito factus est aureus solis color, purpureaque lux, illustrans super nos: statimque humani generis Pater Adam, cum omnibus sanctis Patriarchis, & Prophetis exultauerunt dicentes: Lux ista author est luminis æterni, qui nobis promisit coæternum lumen suum transmittere: & exclamauit Isaias Propheta, & ait: Hic est filius Dei, lux patris, sicut prædixi cum adhuc viuerem in terris. *Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam &c.* Cumque exultaremus omnes in lumine quod superluxit nobis, superuenit genitor noster Simeon, & exultans dixit omnibus. Glorificate Christum filium Dei, quia ego eum suscepi infantem natum in manibus meis in templo: & Spiritusancto compulsus, dixi: *Nunc Domine viderunt oculi mei salutare tuum, &c.* Post hæc superuenit Heremicola, & interrogatus ab omnibus quis esset? respondit: Ego sum Ioannes, & Propheta, & vox altissimi: *præiui ante faciem eius præparare vias eius, ad dandā sciētiā salutis plebi eius &c.* & baptizaui eum in flumine Iordanis, & ipse filius Dei ex alto veniens, sedentibus nobis in tenebris, orietur. Cum autem audisset Adam, quod filius Dei in Iordane baptizatus esset, exclamauit ad filium suum Seth, & ait: Enarra fili Patriarchis, & Prophetis, quæ à Michaele audisti quando ad portas Paradisi te misi, vt ibi Dominum rogares tibi dari oleum de arbore misericordiæ, quo corpus meum perungeres cum essem infirmus. Tunc Seth appropinquans ait: Cum orarem ad portas Paradisi, apparuit mihi Angelus Michael dicens: Noli laborare lachrymis orando pro oleo ligni misericordiæ, vt perungas patrē tuū præ dolore corporis sui: quia nunc nullo modo poteris ex eo accipere, sed in nouissimis diebus quando completi erunt anni quinque millia ducenti, tunc veniet super terram amantissimus Dei filius Christus, qui resuscitabit corpus Adæ, & aliorum corpora mortuorum cum eo. Ipse veniens, in Iordanis aqua baptizabitur, & oleo misericordiæ suæ vnget omnes credentes in se, *qui renascendi sunt ex aqua, & Spiritusancto* scilicet in vitā æternam: tunc Dei filius Christus introducet patrem tuum Adam, ad arborem misericordiæ in paradisum. Hæc audientes Patriarchæ, & Prophetæ, exultauerunt valde.

Isaia 9. *Luc. 2.* *Luc. 1.* *Iuxta nostrū computum quādo complentur anni 5987.*

De descensu Christi ad inferos.

CAP. LX.

ET ecce Sathan Princeps, & Dux mortis adueniens, dixit ad Infernum: Præpara temetipsum suscipere Iesum, qui se gloriatur Christum, filium Dei esse: & homo est timens mortem, & dicens: *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Multaque aduersatus est mihi maleficijs suis, & quos ego mortuos ad te perduxi, ipse viuos à te abstraxit. Respondens infernus ait: Multi sunt, qui à me detenti sunt: qui dum vixerunt in terris, mortuos à me tulerunt non suis potentiis: sed precibus diuinis: & omnipotens Deus eos à me abstraxit. Quis autē est iste Iesus, qui verbo suo sine precibus, mortuos vt dicis, à me traxit? forte ipse est qui Lazarum iam fœtentem, quem ego tenebam mortuum, per verbum imperij sui reddidit viuum: respondit Sathan, ipse est ille Iesus. Ait infernus: Adiuro te per virtutes tuas, & meas, ne illum ad me perducas: ego enim qui verbum imperij eius tunc audiui: pauore contremui: & omnia mea officia simul mecum turbata sunt: nec ipsum Lazarum potuimus tenere: sed excutiens se vt aquila per omnem agilitatem, & celeritatem saliens, exiit à nobis: & ipsa terra, quæ corpus eius tenebat mortuum, statim reddidit viuum. Ita, & nunc scio, quia si illum ad me perd[u]xeris: omnes hic in carcere crudelitatis clausos, & vi[n]ctos soluet: & ad vitam diuinitatis suæ perducet.

Matth. 26.

Cumque ad inuicem hæc loquerentur, facta est v[ox] vt tonitruum, & spiritualis clamor: *Tollite portas princ[i]pes &c.* Et dixit Infernus ad impia sua officia: Claudi[te] portas æreas, & vectes supponite, & fortiter resistit[e] ne captiuemur tenentes captiuitatem. Clamauit aute[m] Dauid dicens: Nonne cum adhuc in terris viuere[m] prædixi, *Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabi[lia] eius filiis hominum quia contriuit portas æreas, &c.* Et facta e[st] iterum vox magna cum tonitruo dicens. *Tollite port[as] principes vestras &c.* respondit Infernus quasi ignorans: Quis est ille Rex gloriæ? Dauid autem dixit; *Domin[us] fortis, & potens, Dominus potens in prælio, ipse est Rex gloria[e]* hæc eo dicente superuenit Rex gloriæ, Dominus maie[s]tatis, in forma hominis, & æternas tenebras illustrauit insoluta vincula disrupit: & inuictæ virtutis auxili[o] sedentes nos in tenebris visitauit. Hæc videns Infernu[s] & impia eius officia: expauerunt in propriis regnis agni[ta] claritate tanti luminis, dum repente Christum vide[runt] in sedibus suis: & exclamauerunt dicentes: *Vi[cti] sumus.* Quis es tu tam magnus, factus paruus, excelsu[s] Imperator in forma serui apparens, admirabilis prælia[tor]: mortuus in sepulchro iacuisti, & viuus ad nos de[s]cendisti: & in tua morte vniuersa territa est creatura omnia commota sunt sydera: & nunc factus es inte[r] mortuos liber, & regiones nostras perturbas? Quis e[s] tu, qui istos originali peccato astrictos, tua potentia ca[p]tiuos absoluis: qui peccatorum tenebris excæcatos diuina luce, & splendore perfundis? Vnde es tu Iesu homo tam fortis, tam splendidus, & à crimine mundus Ille enim mundus terrenus, qui nobis vsque nunc subie[]ctus fuit, & nostris vsibus tributa persoluit, talia nunqu[am] munera inferis transmisit. Quis ergo es qui sic intrepi[]dus, nostros fines ingressus es, nec solum nostra supplici[a] non vereris, sed insuper de nostris vinculis omnes aufer[]re conaris?

De religatione Sathanæ, & inferni spoliatione.

CAP. LXI.

TVnc Rex gloriæ Dominus, maiestate sua mortem conculcans, comprehendens Sathan Principem igneis catenis constrictum, tradidit in Inferni potesta[]tem, & attraxit Adam ad suam claritatem. Infernus au[]tem suscipiens Sathan, cum nimia increpatione dixit a[d] eum: O princeps perditionis Beelzebub, derisio An[]gelorum, & sputum iustorum quid hoc facere voluisti Regem gloriæ crucifigere, in cuius mortis exitu, tant[a] nobis spolia promisisti. Ecce iste Iesus firma carceri[s] ostia confregit, mortis captiuos eiecit, vinctos soluit qui sub nostris solebant suspirare tormentis. O princep[s] Sathan, diuitias quas acquisieras per lignum præuarica[]tionis, nunc per lignum saluationis perdidisti, dum hun[c] Christum Regem gloriæ suspendisti. O princeps, & au[]tor mortis, origo superbiæ, debueras primum istius Iesu causam malam requirere, & in quo nullam culpā reco[]gnouisti, quare sine ratione eum crucifigere ausus fuisti & ad regionem nostram innocentem, & iustum perdu[]xisti: ac totius mundi noxios, & iniustos perdidisti? Ad uersum te, & aduersum me egisti. Amodo enim cogno[]sces quanta tormenta, & infinita supplicia in mea sem[]piterna custodia passurus es: hæc eo loquente ait a[d] eum Rex gloriæ: Erit Sathan princeps sub tua potesta[]te in loco Adæ, & filiorum eius, omniumque iustorum Et extendens manum suam dixit: *Venite ad me omnes san[]cti mei, & omnes, qui habetis meam imaginem atque similitu[]dinem.* Deinde magna voce dixit. *Exaltabo te Domine, quo[]niam suscepisti me, &c.* Et tenens dexteram manum Ada[m] ascendit ab inferis, & omnes sancti secuti sunt eum Tunc exclamauit Dauid: *Cantate Domino canticum nouum quia mirabilia fecit.* Et omnis multitudo sanctorū respon[]di

dit. *Gloria hæc est omnibus sanctis eius, Amen: Alleluia.* Post hoc clamauit Habacuc: *Egressus es in salutem populi tui, &c.* Et omnes sancti responderunt. *Benedictus, qui venit in nomine Domini Deus Dominus, & illuxit nobis.* Michæas quoque exclamauit dicens. *Quis est Deus sicut tu Domine auferens iniquitatem, & transiens peccatum &c.* Et responderunt omnes sancti. *Hic est Deus noster in æternũ, & in sæculum sæculi, ipse reget nos in sæcula.* Sic & omnes Sancti Prophetæ de suis prædictis laudibus sacra referebant: & omnes sancti, *Amen, & Alleluia* clamantes, sequebantur Dominum, qui introduxit eos in Paradisum.

Psal. 149. Habacuc. 3. Psal. 117. Michæa 7. Psal. 47.

De occursu Enoch, & Heliæ, & Latronis dextri, in ingressu Paradisi.

Cap. LXII.

Et occurrerunt eis veri duo vetusti dierum, quos interrogauerunt: Qui estis vos, qui nobiscum in Infernis nondum mortui fuistis: sed in Paradiso cum corporibus vestris collocati estis? Respondit vnus ex eis. Ego sum Enoch, qui verbo Dei huc translatus sum, & iste Helias: qui huc in curru igneo assumptus est, & vsq; nunc mortem non gustauimus, sed ad aduentum Antichristi reseruati sumus: diuinis signis, & prodigiis cum eo præliaturi: & ab eo in Hierusalem occidendi, post triduum vero, & dimidium dierum, iterum in nubibus assumendi sumus. Cum hæc loquerentur, ecce superuenit alius vir miserrimus portans in humeris suis signum crucis. Videntes autem eum omnes sancti dixerunt ei. Quis es tu, & quod est signum quod portas in humeris? qui respondit: Latro fui, qui cum Iesu crucifixus, vidi mirabilia creaturarum, quæ facta sunt per crucem eius, & credidi eum omnium creatorem, Regemque Omnipotentem: deprecatus quoque sum eum dicens. *Memẽto mei Domine dum veneris in regnum tuum:* qui statim deprecationem meam suscipiens, dixit mihi: *Amen dico tibi hodie mecum eris in Paradiso*, & dedit mihi signum crucis dicens: Hoc portans vade in Paradisum, & si non dimiserit te ingredi Angelus custos Paradisi: ostende ei hoc signum, dicens: Christus filius Dei nunc crucifixus, huc me transmisit. Quod cum fecissem statim Angelus mihi aperiens me introduxit, & collocauit me ad dexteram partem Paradisi, dicens: Ecce modicum sustine, & videbis ingredi omnis humani generis Patrem Adam cum filiis suis sanctis, & iustis Christi Domini crucifixi. Audientes sancti verba Latronis, vna voce dixerunt: *Benedictus Dominus omnipotens, Deus misericordiarum, qui talem gratiam peccatoribus dedit, & eos ad Paradisi gloriam deduxit, vitamque certissimam: Amen.*

Luc. 23.

De fine narrationis, & eius descriptione.

Cap. LXIII.

Hæc sunt mysteria, quæ vidimus, cætera amplius enarrare permissi non sumus, sicut contestatus est nos Michael Archangelus, qui etiam nobis iussit ire trãs Iordanem in locum optimum, & pinguem, vbi sunt multi, qui nobiscum resurrexerunt: qui tamen tribus diebus permissi sumus in Hierusalem celebrare Pascha Domini cum viuentibus parentibus nostris, in testimonium resurrectionis Domini nostri Iesu Christi. Post quos tres dies rapti sunt in nubibus omnes, qui nobiscũ resurrexerunt, & trans Iordanem perducti sunt, atque amplius à nemine visi sunt. Igitur postquã scripserũt hæc omnia singuli in tomo chartæ: Carinus quod scripserat dedit in manus Annæ, & Caiphæ, & Gamalielis. Leucius autem, quod scripserat, dedit in manus Nicodemi, & Ioseph. Et subito transfigurati, sunt candidati nimis: & non sunt visi amplius. Scripta autem eorum inuẽta sunt æqualia, nihil magis vel minus littera vna.

Hæc igitur admiranda Carini, & Leucij dicta, audiens omnis sinagoga Iudæorum: dixerunt ad inuicem: *Vere à Domino facta sunt ista.* Et exeuntes de sinagoga cum omni solicitudine, & tremore, percutientes pectora sua, abierunt vnusquisque in propria. Hæc autem omnia statim Ioseph, & Nicodemus annunciauerunt Pilato præsidi, qui scripsit omnia, & posuit in codicibus publicis prætorij sui.

De Ascensione Domini.

Cap. LXIV.

Comestor cap. 1. super Act. Apost. Ante diẽ igitur Ascensionis apparuit Dominus octies, vt supra dictũ est: ipsa vero die bis: semel scilicet vndecim Apostolis comedentibus in cænaculo: Omnes siquidẽ tam Apostoli, quã alij Discipuli, nec non & mulieres, habitabant in illa parte Hierusalẽ, quę dicitur Mello, scilicet in mõte Syõ, vbi Dauid cõstruxerat sibi palatium: & erat ibi cænaculum grãde stratum, in quo præcepit sibi Dominus parari Pascha: vbi tunc habitabant Apostoli 11. cæteri autẽ Discipuli, & mulieres habitabant circumquaq; per diuersa hospitia. Et dum comederent 11. in cænaculo, *apparuit eis Dominus: & exprobrauit incredulitatẽ eorũm, & duritiam cordis: & comedit cum eis: & conuescens præcepit ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris.* Hoc dicto præcepit eis vt egrederentur de ciuitate, & euanuit ex oculis eorum. Statimque post comestionem: Apostoli 11. & alij Discipuli, & mulieres de ciuitate vnanimiter egressi iuxta Domini præceptum, venerunt in montem Oliueti, & statim Dominus iterum apparuit eis. Tunc qui conuenerant cæperunt ipsum interrogare dicentes: *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel?* temporale scilicet quantum ad quosdam imperitos, & carnaliter sapientes, qui videntes alienigenam regnare, & Iudæos esse sub Præside: quærebãt de restitutione regni Israel temporalis: Alij vero magis instructi quærebãt de dilatatione Ecclesiæ. *Non est*, inquit, *vestrum nosse tempora, &c.* Sed de his, quæ ad vos spectant, estote soliciti: quia vos re uera *accipietis virtute superuenientis Spiritussancti*, cuius virtute roborati, *eritis mihi testes resurrectionis meæ: primo in Hierusalem, secundo in Iudæa: postea in Samaria: & tandem vsque ad vltimum terræ.* Ac si tacite diceret, ante regni illius restitutionem nõ solum Hierosolymam, sed omnes Iudææ fines, & Samariæ, mundi etiam terminos Euangelij fama per circuitum percurret.

Comestor cap. 2. Marc vltimo Actuum 1. Comestor cap. 3. Actuum 1. Actuum 1.

Primo siquidem prædicatum est in Hierusalem, sed propter lapidationem Stephani, & mortẽ Iacobi gladio occisi, egressi sunt de Hierusalem prædicantes in finibus Iudææ. Postea transierunt ad Samaritanos: & inde processerunt per vniuersum orbem. *Et cum hoc dixisset, eleuatis manibus post benedictionem, videntibus illis, eleuatus est:* & quasi in quodam globo baiulę nubis ascendit, vt per hoc ostenderetur, quia omnis creatura parata est obsequi Creatori suo.

De ortu & processu prædicationis. Actuum 1.

De loco Ascẽsionis dicit Sulpitius Episcopus Hierosolymitanus, quia cum ibi postea ędificata esset Ecclesia, locus in quo institerunt vestigia Christi ascendentis: nunquã potuit sterni pauimento, immo resiliebant marmora in ora collocantium, calcati etiam pulueris à Domino, hoc dicit documentum esse, quod vestigia impressa cernuntur, & eandem adhuc speciẽm velut pressis vestigiis terra custodit. Cumque iam Dominus raptus esset à conspectu eorum adhuc tamen suspensis vultibus aspicerent in cælum, missi sunt Angeli vt mæstos de absentia Domini confortarent: & vt Dominum in cœlum ascendisse monstrarent, id est in regionem Angelorum, non sicut Helias, qui raptus in curru igneo ascendit vsq; ad sublunarem regionem, nec eam transcendit: sed tantum translatus est in Paradisum terrestrẽ, qui adeo eminet, vt pertingat ad sublunarem regionem.

Comestor cap. 3. Christus ascendit in cælum. Comestor cap. 6.

De Reditu Discipulorum in Hierusalem, & electione Matthiæ, & commendatione Ioseph.

Cap. LXV.

Act. 1. POstquam vero ascendit Iesus, *reuersi sunt Discipuli à monte*, (qui dicitur Olïueti propter copiam oliuarum) *sabbati habens iter*, id est itinere sabbati distans à Hierusalem, scilicet spacio milliarij, quia non ampliori spacio licebat Iudæis progredi in sabbato de ciuitate vel de villa, in qua erant: sed per mille passus poterant circa deambulare. Vetus editio habet à monte trium luminum, sic autem dictus est mons olïueti, quia de nocte ex parte occidentis illuminabatur igne templi, qui erat iugis in altari: mane ex parte Orientali primos recipiebat radios solis antequam illustraret ciuitatem: & habebat etiam copiam olei, quod est fomentum luminis.

Cumque regressi essent in Hierusalem, omnes vnanimiter, Apostolos vsque ad eorum hospitia conduxerunt: tunc accesserunt Apostoli in cænaculum, vbi manebant ipsi.

In diebus illis id est in ipso * meditullio temporis, inter ascensionem, & Spiritus sancti missionem, loco Iudæ electus est in Apostolum Matthias vnus ex 70. discipulis, qui & Domini miracula viderunt, & doctrinam audierunt: nam statuerunt Apostoli duos illos, aliis præferentes, Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus: & Matthiam, de cuius laude subticetur, quia pro laude sufficit ei in Apostolatum eligi: Ioseph vero commendatur, ne tanquam indignus respui videretur. Iste Ioseph fuit frater trium Apostolorum filiorum Alphæi, nec fuit Apostolus.

** Sed quæ die incertum est. Comestor cap. 9.*

Ex martyrologio. Hic Ioseph prædicationis, & sanctitatis officio inseruiens, multamque pro fide Christi persecutionem à Iudæis sustinens, victoriosissimo fine in Iudæa quieuit. De quo refertur, quod venenum biberit, & nihil triste ex hoc pertulerit, propter Domini fidem. Huius natale colitur tertio Cal. Augusti. *Comestor cap.* 12. Et dederunt eis sortes, & sors cecidit super Matthiam, & annumeratus est cum 11. Non est modo vtendum sortibus vt tradit Hieronymus pro hac auctoritate: quia priuilegia paucorum, communem legem nõ faciunt: nondum enim figuræ legales cessauerant. Ideo adhuc positæ sunt sortes, sicut in veteri testamento, sæpe factum legitur: si quis tamen compellatur vti sortibus, Apostolos imitetur: scilicet præmissa oratione ad Dominum.

Saul enim Sorte electus fuit. 1. Reg. 10.

De Aduentu Spiritus sancti.

Cap. LXVI.

Comestor cap. 11. PRima vero die Pentecostes, dum essent in præfato cænaculo Discipuli fere 120. vtriusque sexus, promissionem Spiritus sancti expectantes, & in oratione perseuerantes, fragor quidam insonuit in aere, tanquam aduenientis spiritus, id est soni vehementis. Tamen vere Spiritus sanctus dicitur vehemens, quasi à mente, id est à mentis affectibus alienans: vel iuxta quod ait ille Clareuallensis Abbas Bernardus merito dicitur vehemens, quasi veh adimens, id est æternã damnationẽ. Et repleuit ille sonus vel Spiritus sanctus omnes in domo sedẽtes, & apparuerunt illis dispartitæ linguæ tanquam ignis: id est, radioli ignei in modum linguarum, insidentes capitibus singulorum. Ipsa autem species creaturæ in qua Spiritus sanctus visibiliter descẽdit, ad quẽ vsum tunc descẽderit in Apostolos expressit: species enim ignis ostẽdit Spiritũ sanctum tunc eis datũ esse ad robur: species linguarũ ad scientiam, lingua enim sciẽtiam explicat, ignis vero testã roborat. Datus est etiam Spiritus sanctus Apostolis ante passionem, quando missi sunt ad prædicandum, & dictũ est eis: *Ægros sanate, dæmones eiicite*: post resurrectionem quoque datus est ad alium vsum, *quando insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, &c.*

Act. 2. Marc. 6. Ioan. 20.

Tunc cæperunt varijs linguis loqui.

Erant autem in Hierusalem Iudæi viri religiosi, & in Iudæa habitantes, & propter illos multi alij superuenientes, fere ex omni natione, quæ sub cœlo est, quia multis captiuitatibus dispersi fuerant Iudæi, præcipue sub Antiocho Epiphane, quæ captiuitas fuerat vicinior huic facto, & modo ad diem festum omnes conuenerant. Audito ergo fragore, qui insonuerat in aere conuenerunt omnes ad Discipulos loquentes: *& mirati sunt quoniam audiebat vnusquisque lingua sua illos loquentes.* Alij autem irridebant eos dicentes: *Quia musto pleni sunt* id est vehemẽter ebrij, quia vehementior erat ebrietas de musto, quam de vino defæcato.

Act. 2. Comestor cap. 12. Act. 2.

Author. Dicit Glossa Bernardi quod quamuis hæc dicerent irridendo, mystice tamen verum erat, quia non vino veteri, quod in nuptiis defecit, sed musto gratiæ spiritualis erant impleti. De quo Dominus in Matthæo. *Nemo mittit vinum nouum, &c.* Comparatur enim Spiritus sanctus musto, propter plures proprietates. Comparatur etiam igni, vt supra dictum est, quia sicut ignis in sua natura est inuisibilis, sed assumpto alio corpore videtur, & diuersi coloris apparet: propter materias in quibus ardet: sic Spiritus sanctus videri non potest, nisi per creaturas in quibus operatur. Item quia exurit peccata, purgat corda, accendit affectum, illuminat intellectum. Vel in igne possunt notari 7. dona Spiritus sancti: ideo igni, Spiritus sanctus comparatur: quia purgat per donum timoris: *timor enim Domini expellit peccatum*: sicut ignis consumit rubiginem ferri. Item liquefacit per donum pietatis: sicut ignis metalla, ceram, & pinguia. Item congregat per donum scientiæ: sicut ignis heterogenea, vt diuersa metalla in vnam massam: sic enim & Spiritus scientiæ, qui docet bene conuersari inter malos, coniungit enim malis bonos, secundum illud. *Habitabit lupus cum Agno, &c.* quia impleta est terra scientia Domini: hic est ergo, *qui habitare facit vnius moris in domo.* Item consolidat per donum fortitudinis: vnde Apostoli recepto igne Spiritus sancti, ita fuerunt robusti: quod qui prius etiam cedebant modico timori, *iam ibant gaudentes à conspectu consilij, &c. Quoniam aruit tanquam testa virtus eorum, igne Spiritus sancti &c.* Item eleuat per donum consilij scilicet vsque ad cælum, secundum illud: *Vade, & vende omnia, quæ habes, &c. & habebis Thesaurum in cœlis.* Item illuminat per donum intellectus, secundum illud: *Docebit vos omnem veritatem.* Item accendit per donum sapientiæ quo gustantur cælestia, & quanto plus gustantur tanto feruentius desiderantur, secundum illud Ecclesi: *Qui me edunt &c.* Hic est ignis, qui iugiter debet ardere in altari cordis secundum legem, de quo dicitur, *concaluit cor meum, &c. Ignem veni mittere, &c.*

Matthæi 9. Spiritus sanctus comparatur musto & etiã igni. Eccles. 1. Isaia 11. Psal. 67. Act. 5. Psal. 21. Matth. 19. Ioan. 16. Eccles. 24. Psal. 38. Luc. 12.

De Prædicatione Petri, & conuersione octo millium Iudæorum.

Cap. LXVII.

COmestor cap. 13. & 16. Tunc surrexit Petrus cum 11. ostendens eos nõ esse ebrios, sed Spiritu sancto repletos ab illo misso, quem ipsi interimerant, secundum prophetias de ipso prædictas: his auditis compuncti sunt corde. Et ita impleta est Prophetia Iohelis, quia post ignem Spiritus sancti secutus est fumus compunctionis. Ad quos Petrus: *Pænitentiam*, inquit, *agite, & baptizemini, & accipietis donum Spiritus sancti vt loquamini varijs linguis sicut & nos*: hoc enim erat signum familiare in primitiua Ecclesia, quia fere omnes ascendentes de lauacro, variis linguis loquebantur: & appositæ sunt numero fidelium die illa, scilicet ipsa die Pentecostes animæ circiter tria millia.

Erat autem quidam claudus à natiuitate, qui in Glossa Paralyticus dicitur, iuxta portam templi, quæ dicitur speciosa, à speciali quodam ornamento, quod apposuit ei Alexander Hircanus: Ibidem etiam posuit Herodes

Comestor cap. 17.

Aquilam auream, & erat porta atrij virorum mundorum. Iste rogabat Petrum, & Ioannem, vt eleemosynam acciperet, cum ascendissent in templum. Ad quem Petrus: *Argentum*, inquit, *& aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do: Et apprehensa manu eius dextera eleuauit eum, & protinus sanatus est. Videns Petrus populum admirantem super hoc miraculum, locutus est ad eos: Quid intuemini in nos, quasi virtute nostra hoc fecerimus? sed Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum, quem tradidistis, & negastis: nomen eius*, id est inuocatio, *dedit isti sanitatem.* (Actuum 3.)

Tunc superuenerunt Sacerdotes, & magistratus templi, & indignati sunt omnes communiter, quia ita magnificabant eum, quem ipsi damnauerant quasi reum: & Saducæi specialiter dolentes, quia prædicabant resurrectionem, quā ipsi negabant: & iniecerunt manus in eos, & posuerunt in carcerem. Multi autem qui audierunt verbum hoc crediderunt, & fuerunt qui eadem die conuersi sunt ad fidem quinque millia. (Comestor cap. 19.)

Altera autem die congregati sunt principes Sacerdotum id est qui principatum habebant inter 24. seniores: Annas, qui omnibus præeminebat, & Caiphas, & Alexander, & Ioannes, qui post eum erant excellentiores: & quotquot erant de genere sacerdotali, & Seniores, & Pharisæi traditionum inuentores: & Scribæ legis expositores, euocantesque eos denunciauerunt, ne omnino loquerentur, nec docerent in nomine Iesu. Ad quos illi: Non possumus, inquiunt, quæ vidimus non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos, non audentes in eos manus inijcere propter populum. Dimissi autem redierunt ad suos in Syon, & nunciauerunt eis: *qui cum orassent, motus est locus in quo erant congregati*: & in terræmotu, iterum missus est Spiritus sanctus, *& loquebantur variis linguis verbum Dei cum fiducia.* (Comestor cap. 20.) (Actuum 4.)

De communitate vitæ in primitiua ecclesia.

Cap. LXVIII.

Multitudinis vero credentium erat cor vnum & anima vna, erantque illis omnia communia. Tunc Ioseph Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit illum: & posuit precium ante pedes Apostolorum. Vide quia cum dixisset Leuites, additum est, Cyprius genere, vt ostenderetur natus in dispersione, & inter gentiles licebat proprium habere: Et est adhærendum verbo Bedæ super hunc locum, & tenendum hunc fuisse sociū Pauli, non illum qui cum Mathia statutus est: quia hic Barnabas, ille Barsabas appellatur. Vnde Lucas nomen interpretationis scienter addidit, vt huius ad illum differentiam faceret. (Actuum 4. Comestor cap. 21.)

Vir autem quidam Ananias cum Saphira vxore sua voluit esse cum collegio iustorum, vt haberet necessaria vitæ sine labore: Et cum vouisset, non soluens votum: *defraudauit de precio agri sui, conscia vxore.* Quod statim præuidens Petrus in spiritu, ait: *Non es mentitus hominibus, sed Deo*: qui scrutatur corda. *Ananias audiens hæc verba, cecidit, & expirauit.* Quando enim primo promulgantur leges, solent ad eas sanciendas, graues vindictæ exerceri, vt rigorem legis promulgatæ, sanciat seueritas vindictæ. Vnde & in initio legis nascentis pro collectione lignorū in sabbato lapidabatur homo. In initio sacerdotij duo filij Aaron, igne consumpti sunt, pro ablato igne alieno. *Factus est autem timor magnus in omnes, qui audierunt.* Simile etiam accidit vxori eius, & sepelierunt eam iuxta virum suum: fuit enim hæc consuetudo Hebræorum, vt coniunctionem carnis sequeretur cōiunctio pulueris, & quia Mulier formata est de costa viri. (Comestor cap. 22. Actuum 5.) (Tam velox vindicta magnum timorem aliis incussit.) (Actuum 5.)

De constanti prædicatione Apostolorum, & miraculis, & de Gamaliele.

Cap. LXIX.

Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia, & augebatur credentium multitudo. Et ponebant in plateis infirmos in lectulis, & grabatis, vt veniente Petro, vmbra corporis illius obumbrati, liberarentur ab infirmitatibus suis: quia Petrus priuilegiatus est in miraculis, & maiora fecisse legitur, quam Christus. (Actuum 5.)

Exurgens autem Princeps Sacerdotum, & Saducæi repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in publica custodia. Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris eduxit eos. Intrauerunt Apostoli diluculo in templum, & docebant plebem. Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit eos sine vi, non audens eis facere molestiam propter populum, qui fauebat eis, *& statuerunt eos in concilio*: & ait illis Pontifex: *Præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto*, scilicet Iesu, *& ecce replestis Hierusalem doctrina vestra.* Et responderunt: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Hæc audientes dissecabantur cordibus suis. *Tunc surgens Pharisæus Gamaliel, legis doctor honorabilis vniuersæ plebi, præcepit vt ad breue amouerentur.* Iste Gamaliel, vt dicit clemens in quadam Epistola, fuit discipulus Apostolorum, sicut Nicodemus: & de concilio Apostolorum, erant inter Iudæos, vt sæpe mitigarent furorem eorum aduersus eos. Ait ergo: *Viri Israelitæ, attendite vobis quid acturi estis super hominibus istis.* Ac si diceret: Non debetis subito iudicare, sed expectare: quia si opus eorum, tantum est opus hominum: per se destruetur: si autem est opus Dei, stabit nec poterit destrui: & hoc ostendit exemplo duorum scilicet Theodæ, & Iudæ Galilæi. Theodas Magus, (vt tradit Iosephus) dicebat se Prophetam, ad cuius persuasionem multi venditis omnibus suis, & sublatis ex vrbe facultatibus, venerunt ad ripas Iordanis, & promisit se facturum post triduum vt diuideretur Iordanis: & transirent sicco pede, sicut transierunt filij Israel. Et dum expectarent in illo triduo, superueniens procurator præsidis Syriæ cum multitudine equitum, multos ex eis occidit, & caput ipsius Theodæ Hierosolymam reportauit. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis: idest, descriptionis vniuersalis ab Augusto factæ, quando vnusquisque soluens censum capitis, profitebatur se subditum Romano Imperio. Iste Iudas Galilæus fuit Essæus genere, & vt tradit Iosephus, persuadebat Iudæis, vt negarent tributa Romanis, asserens eos, qui decimas, & primitias soluebant Deo, non debere tributa hominibus, & in tantum præualuit hæc eius doctrina, vt Pharisæi, & magna pars populi quærerent ab ipso Domino, an soluendum esset tributum Cæsari? Postea periit ipse, & quotquot ei consenserunt. Consenserunt ergo exhortationi Gamalielis, & flagellatos dimiserunt. (Comestor cap. 24. & Act. cap. 5. Plura super hæc verba lege in cap. 24. 25. 26. 27. 28. & 29. Comestoris.) (De Theoda Mago.) (De Iuda Galilæo.)

De septem Diaconis ad ministerium Dei electis.

Cap. LXX.

Crescente numero Discipulorum, idest Christianorum, factum est murmur Græcorum, id est aduenarum gentilium in ciuitate conuersantium, vel Iudæorum, qui fuerunt in dispersione nati, & inter Græcos nutriti, aduersus Hæbreos: vel quia viduæ Græcorum in quotidiano ministerio non admittebantur, vel quia ministerio quotidiano grauabantur. Videntes autem Apostoli, conuocantes multitudinem dixerunt. Considerate inter vos fratres, viros ex vobis boni testimonij vt ipsi ministrent vel præsint ministrantibus, nos (Act. 6. Comestor 30.)

vero

vero orationi, & prædicationi vacabimus: elegerunt ergo septē, Stephanū scilicet & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt illi, qui elegerant, ante conspectum Apostolorum, *& orantes Apostoli imposuerunt eis manus.*

In omnibus semper præmittebatur oratio. Horum vicem habent in Ecclesia Archidiaconi propterea instituti, vt portent pondus negociorum, vt Episcopi liberius vacent doctrinæ, & orationi. Sed Episcopi nostri temporis, quia deprehendunt Archidiaconos in huiusmodi administratione minus circunspectos, prouida quadam cautela, dant operam huic administrationi: & vide, quod quia leguntur Apostoli orantes imposuisse manus, ideo fiunt orationes in ordinationibus. Hac etiam auctoritate, in quibusdam Ecclesiis manus imponuntur diaconibus in ordinatione: qui autem manus eis non imponunt, secum habent auctoritatem Bedæ. Quod enim dictum est, *& orantes imposuerunt eis manus*, dicit Beda intelligendum esse factum post, quia postea eosdem ordinauerunt ministros sacri altaris, & dominici sanguinis, & tunc eis manus imposuerunt: vnde & sacerdotibus cum ordinantur, manus imponuntur. *Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur numerus Discipulorum in Hierusalem, multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei.*

De lapidatione Stephani, & prima dispersione Ecclesiæ.

Cap. LXXI.

Act. 6. *Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga disputantes cum Stephano, & non poterant resistere sapientiæ, & spiritui qui in eo loquebatur.* Tunc introduxerunt duos falsos testes? qui testificarent eum dixisse blasphemiam in Deum, & in Moysen. Et dixit ad eum princeps Sacerdotum: *Nunquid hæc ita se habent?* Tunc aggressus est Stephanus facere grandem sermonem, in quo quia arguebatur de blasphemia in Deum, & Moysen, præmittit Dei commendationem dicens: Deum, qui locutus est in Patribus, & Prophetis esse Deum maiestatis, & gloriæ. Et statim ascendit ad commendationem Moysi: inchoans ab altiori scilicet à commendatione patrum, à quibus descendit Moyses. Postea, quia dicebant eum deprauare locum sanctum, subdit de commendatione
Act. 7. tabernaculi, & templi. *Tabernaculum*, inquit, *testimony fuit cum patribus nostris in deserto sicut disposuit Deus ad Moysen loquens, vt faceret illud secundum formam quam viderat in monte, quod habuerunt patres nostri vsque in diebus Dauid.* In diebus autem Salomonis templum tabernaculo successit. Postea incæpit eos arguere, postquam purgauit se à crimine obiecto. *Dura*, inquit, *ceruice, & incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut & patres vestri:* qui hæc audientes: *stridebant dentibus in eum.* Intuens autem in cælum, *vidit gloriam Dei. Ecce, inquit, video cælos apertos, &c. Tunc exclamantes* clauserunt aures suas, quasi abhorrentes audire blasphemiam, & impetum fecerunt vnanimiter in eum, *& eiicientes eum extra ciuitatem lapidabant: & testes duo*, scilicet falsi, quia in lege
Leu. 24. dictum est de blasphemo (*prima manus testium lapidabit eum*) *deposuerunt vestimenta sua, ne inquinarentur tactu illius, secus pedes adolescentis Sauli. Positis autem genibus, clamauit dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt.* Multi enim ex eis ipsum occidendo æstimabant se implere legem.

Act. 8. *Et facta est persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis*, ita quod omnes Discipuli præter Apostolos, qui, vt pastores gregis, cæteris erant constantiores: dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ.

Author. In hac dispersione, leguntur etiam Discipulorum multi exiisse fines Iudææ: inter quos fuit Beata Maria Magdalena & soror eius Martha cū Beato Maximo postmodum Aquensi Episcopo, & aliis pluribus, de quibus dicetur inferius.

Comestor cap. 42. Tunc præuidentes Apostoli, quod ad gentes in posterum essent transituri: prouidentesque fidelibus, qui erāt in Hierusalem remansuri, ordinauerunt Iacobum Alphæi Episcopum Hierosolymorum, & imposuerunt ei manus Petrus, Iacobus, & Ioannes: ideo Episcopi non à paucioribus, quam tribus Episcopis hodie consecrantur.

Saulus vero deuastabat Ecclesiam, discurrens per domos: trahens viros, ac mulieres, & detrudens in carcerem, neminem tamen occidebat, Domino custodiente manus eius, ne sanguine innocentum pollurentur. Qui autem dispersi fuerant pertransibant de loco ad locum euangelizantes. *Comestor cap. 43.*

De gestis Philippi Diaconi, & de Simone Mago.

Cap. LXXII.

Philippus autem Diaconus secundus à Stephano, *descēdens in ciuitatem Samariæ, prædicabat illis Christum: & intendebant turbæ vnanimiter his, quæ à Philippo dicebantur, videntes miracula, quæ faciebat.* Erat autem ibi Simon Magus seducens gentem: cui auscultabant omnes, æstimantes eum Prophetam vel Angelum, vel etiam Dei filium: quia mentes eorum dementauerat, id est magicis artibus subuerterat. Cumque crederent Philippo Euangelizanti de regno Dei in nomine Iesu Christi baptizabantur. Simon quoque videns Philippum facere miracula, qualia & quanta ipse facere non posset ficte baptizatus est: vt familiarius ei adhæreret, & addisceret artem, qua similia facere posset. *Act. 8.*

Cum autem audissent Apostoli, quia receperant verbum Dei Samaritani: miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum: visibiliter, constat enim quod inuisibiliter acceperant, cum baptizati essent in nomine Domini Iesu. *Act. 8.*

Constat hunc Philippum fuisse Diaconum, non Apostolum: quod videtur ex Glossa super Matthæum: quia manuum impositionem reseruauit Apostolis, quæ propterea hodie reseruatur solis eorū Vicariis id est Episcopis, qui manus imponunt, & frontē liniunt in confirmatione, vbi datur Spiritus sanctus ad robur. *Cum autem vidisset Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam*: volēs emere hanc potestatem ad lucrū. Ad quem Petrus: *Pecunia*, inquit, *tua tecum sit*, supple, *ducens te in perditionem. Cor enim tuū non est rectum Domino: pænitentiā*, inquit, *itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte dimittatur tibi.* Simon autē sciens se indignum à Deo exaudiri, noluit exorare, sed ait Apostolis: *Precamini pro me, vt nil super me veniat horū, quæ dixistis.* Petrus vero, & Ioannes redibant Hierosolymam, *& multis Samaritanorum ciuitatibus euangelizabant.*

Author. Ab hoc Simone initium, & nomen habuit simoniaca hæresis: qui huius sceleris author primus fuit in nouo testamento: sicut & Giezi in veteri testamento. Vnde proprie dicuntur Giezitæ venditores spiritualium: simoniaci autem emptores eorum. Vsualiter tamen vtrique dicuntur Simoniaci. *Vnde hæresis simoniaca?*

Est enim Simonia studiosa voluntas emendi, vel vendendi spirituale, vel annexum spirituali. *Quid Simonia.*

Comestor cap. 45. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum dicens: Surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ descendit à Hierusalem in Gazā. Et surgens abiit. Et ecce, vir Æthiops Eunuchus potens in domo Candacis Reginæ, qui erat super omnes gazas eius (erat enim consuetudo Eunuchorum custodire thesauros potentum) venerat adorare in Hierusalem, & vt traditur in aliis historiis, per eum miserat multa dona templo in Hierusalem Candaces. Nam omnes Reginæ Æthiopum, dicebantur Candaces: sicut Romani Imperatores, Cæsares: nec habebat regimen regio illa nisi à fæminis. Cumque reuerteretur Æthiops ille *sedens super currum, & legens Esaiam Prophetam, rogauit Philippum, vt ascenderet, & sederet secum.* *Act. 8.*

Qui Euangelizabat illi Iesum, & baptizauit eum: Et cum ascẽdisset de aqua Spiritus Domini rapuit Philippum, & inuentus est in Azoto.

De Transitu eiusdem Philippi, cæterorumque diaconorum.

CAP. LXXIII.

EX Martyrologio *Bedæ & aliorũ*. Hic Philippus Diaconus, signis, & prodigiis inclytus, apud Cæsaream requieuit. Iuxta quem tres virgines, filiæ illius tumulatæ: huius natale celebratur 8. Idus Iunij. iacent

Item quarto idus Ianuarij apud Cyprum beati Nicanoris Diaconi de 7. primis, qui gratia fidei, & virtute admirandus, gloriosissime est coronatus.

Item 10. Cal. Febru. Natalis Beati Parmenæ de 7. Diaconibus. Hic quoque traditus gratiæ Dei, à fratribus iniunctum officium prædicationis plena fide consummans, Martyrij gloriam adeptus est.

Item quinto idus Aprilis Natalis sancti Procori diaconi, de illis 7. Hic etiam fide, & miraculis præclarus, apud Antiochiam martyrio coronatus est.

Item 13. Cal. Maij Natalis Beati Timonis Diaconi de 7. primis, qui primus apud Beroeam doctor sedit: ac deinde verbum Domini disseminans, venit Corinthum, ibique à Iudæis, & Græcis, vt traditur, primo flammis iniectus, sed nihil læsus est: deinde cruci affixus, martyrium impleuit.

Nicolaitæ anno C. 88. vt refertur in Margine Eusebij.

Eusebius in historia Ecclesiastica lib. 3. cap. 29. Porro Nicolaum vnum ex illis 7. Nicolaitæ hæresis suæ autorem honore se iactabant: Sed Clemens Alexandrinus in 3. stromatum lib. hæc de eo scribit. Pulchram (inquit) valde vxorem hic habuit, & post ascensionem Christi, cum increparetur ab Apostolis, tanquam de iniuria Zelotypiæ: productam in medium, vxorem suam, si quis vellet eam habere, permisit. Ex qua occasione isti, qui sub eius nomine sectam sibi propriæ libidinis assumpserunt promiscuos nunc, & illicitos concubitus appetunt. Mihi autem compertum est, Nicholaum nullam prorsus agnouisse mulierem, præter eam quam in vxorem acceperat. Cuius etiam liberi, fæminæ quidem vsque ad vltimam senectutem virgines permanserunt: filius autem, etiam ipse sanctitatem incorrupti corporis custodiuit. Quæ cum ita se habeant, constat illud, quod in medium Apostolorum pro Zelotypiæ suspitione vxorem produxit: ex contemptu vitij vel libidinis gestum: quo per hoc continentem se ostenderet eius rei, quam nimie videbatur expetere, contemnendam magis, quam expetendam carnis edocens voluptatem.

De Conuersione Pauli, & initio prædicationis.

CAP. LXXIV.

Actuum 9.

COmestor cap. 46. *Saulus adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini,* id est ad cædem eorum aspirans, *accessit ad principem sacerdotum, & petiit ab eo litteras ad synagogas, quæ erant Damasci,* vt eius auctoritate, *si quos inueniret Damasci, huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem.* Et cum appropinquaret Damasco, subito circumfulsit eum lux de cœlo, & cadens in terram audiuit: *Saule Saule, quid me persequeris?* in membris scilicet meis. *Durum est tibi contra stimulum calcitrare* id est potentiori rebellare. *Viri autem, qui comitabantur cum eo stabant stupefacti: audientes quidem vocem ipsius Sauli, non eius, qui loquebatur cum eo.* Et surrexit de terra factusque est cæcus corpore, qui primo fuerat cæcus mente. *Ad manus autem illum trahentes,* manibus scilicet suis manus eius tenentes, & quasi cæcum ducentes, *introduxerunt eum Damascum: & erat tribus diebus, non videns, neque manducans, neque bibens.* In quo triduo creditur à Spiritu sancto didicisse Euangelium, vt gloriatur ad Galatas.

Nec te moueat si quandoque legatur conuersio eius facta, primo anno dominicæ passionis: quandoque secundo. Alterum enim de anno vsuali, qui incipit à Cal. Ianuarij, alterum de anno emergenti dicitur.

Comestor cap. 47.

Erat autem Damasci Christianus nomine Ananias, & dixit ad illum in visu Dominus: Vade in vicum, qui vocatur Rectus, & quære Saulum, ecce enim orat. Ac si diceret: Non est timendus, quia factus est de Saulo Paulus, de lupo agnus, ecce ego reuelaui ei aduentum tuum: abiens Ananias, intrauit ad eum, imponens ei manum. *Confestim ceciderunt ab oculis eius quasi squamæ, & visum recepit. Et surgens baptizatus est: & continuo ingressus per synagogas, prædicabat, & confundebat Iudæos, affirmans, quia hic est Christus.* Post hæc notificatæ sunt ei insidiæ Iudæorum, qui custodiebant portas ciuitatis die ac nocte vt eum dolo interficerent, non Iudæi, sed Ciues Damasci, præpositusque gentis Aretæ Regis, ad petitionem Iudæorum. *Discipuli autem eius nocte dimiserunt eum in sporta per murum.*

Beda super actus Apostolorum. Non autem statim post baptismum suum venit in Hierusalem ad Apostolos, sed vt ipse Galatis scribit, primo abiit in Arabiam, & inde est reuersus Damascum. Vtrum autem prima vel secunda vice pertulerit insidias non facile patet.

De Historia assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, & qualiter Apostolis reuelata est

CAP. LXXV.

A*Vthor*. Beatam vero Dei genitricem Mariam, quædam scripturæ dicunt secundo anno post ascensionem Domini migrasse à corpore, & eodem anno resurrexisse, atque in cœlum corporaliter assumptam fuisse. Nam Miletus Smyrnæ Episcopus hæc de dormitione eius scribit, quæ à Ioanne Apostolo, cui commendata fuerat, audisse se asserit, in hunc modum.

Miletus. Leuncius, qui nobiscum, & cum Apostolis conuersatus est, animo temeratio discedens à via iustitiæ, de virtutibus quidem Apostolorum multa vera dixit, de doctrina vero eorum, multa mentitus est. Sed & transitum Beatæ Virginis Mariæ ita impio deprauauit stylo, vt Ecclesia Dei non solum legere noluerit, sed etiam audire nefarium iudicauerit. Nos ergo vobis, quæ ab Apostolo Ioanne audiuimus, hæc simpliciter scribentes, vestræ fraternitati direximus. Cum Dominus Iesus in cruce pendens matrem suam Ioanni, quem præ cæteris diligebat discipulis, commendauit, ex illa hora in Ioannis cura permansit, quamdiu vitæ huius incolatum transegit. Et dum Apostoli mundum suis sortibus in prædicationem sumpsissent: ipsa in domo parentum illius, iuxta montem olíueti consedit. Secundo igitur anno postquam cælum Christus ascenderat, dum die quadam desiderio Christi succensa lachrymaretur: ecce Angelus Domini ante eam astans, salutauit eam: & addidit: Ecce ramum palmæ de Paradiso Dei, tibi attuli: quem portari facias ante feretrum tuum, cum in die tertio assumpta fueris de corpore. Ecce enim expectat te filius Dei, cum vniuersis virtutibus cœli. Cui Maria dixit: Rogo te vt congregentur ad me omnes Apostoli Dei mei. Quod annuens Angelus, cum magna claritate discessit.

Qualiter ad eam Apostolis congregatis, ei filius suus apparuit, & animam eius in cœlum præmisit.

CAP. LXXVI.

ACcipiens virgo palmam illam, quæ nimia claritate fulgebat, egressa in montem olíueti orauit, & rediit: Et ecce dum subito prædicaret Ioannes in Epheso hora tertia die dominica terræmotus factus est magnus, & nubes eleuans eum adduxit ante ostium

domus vbi erat Maria. Quæ videns eum exultauit, dicens, se tertia die de corpore discessuram, ostenditque ei vestimenta sepulturæ suæ, & palmam luminis quam acceperat, monens vt illam ferri ante lectum faceret, cum ad monumentum pergeret. Cui ille: Quomodo ait, ego solus parabo exequias, nisi veniant fratres, & coapostoli mei ad reddendum honorem corpusculi tui. Ecce autem subito per imperium Dei, omnes Apostoli Dei de locis in quibus prædicabant in nubem rapti sunt, & depositi ante ostium domus, vbi erat Maria. Inter quos etiam Paulus, qui assumptus erat cum Barnaba, in ministerium gentium. Et salutantes se inuicem, mirabantur cur eos Dominus illic congregasset. Cumque vnanimiter orassent Deum, vt causam sui conuentus sibi ostenderet: ecce subito venit ad eos Ioannes, & indicauit eis omnia hæc. Ingressi autem domum salutauerunt Mariam: quibus ipsa resalutatis, dixit: Non me fraudauit Deus conspectu vestro, nunc vos deprecor, vt omnes vigiletis, vnanimiter vsque ad illam horam in qua Dominus veniet, & ego sum recessura de corpore. Cumque consensissent, & cõsolantes eam, triduo Dei laudibus vacarent, die tertia, circa horam tertiam super omnes, qui erant in domo illa, sopor irruit, nec vllus vigilare potui, nisi soli Apostoli, & tres virgines quæ ibi erant. Et ecce subito descẽdit Dominus Iesus, cum multitudine Angelorum, & splendore magno: Et Angeli hymnum dicebant laudantes Deum. Tunc ait Dominus. *Veni electa mea, & intra in tabernaculum vitæ æternæ.* Tunc illa prostrauit se in pauimento adorans Deum, & ait. *Benedictum nomen gloriæ tuæ Domine, qui me dignatus es humillimam ancillam tuam eligere, & arcanum tuum mihi commendare: memor esto igitur mei Rex gloriæ: Tu enim scis, quia in toto corde meo dilexi te, & thesaurum mihi creditum custodiui. Suscipe itaque me, & libera de potestate tenebrarum, vt nullus Sathanæ impetus mihi occurrat, ne videam tetros spiritus obuiam venientes.* Cui saluator respondit: Cũ ego missus à patre pro salute mundi, fuissem in cruce suspensus, ad me princeps tenebrarũ venit, sed nihil in me sui operis inuenire valens, victus abscessit. Tu ergo videbis eum lege quidem humani generis: per quam sortitura es finem mortis, sed non tibi poterit nocere, quia ego tecum sum, & eruam te. Veni ergo quia modo expectat te cælestis militia, vt introducat te in Paradisi gaudia. Hæc dicente Domino illa supra lectum decubuit & gratias agens Domino, spiritum emisit. Videruntque Apostoli animam eius tanti candoris esse, vt nulla mortalis lingua possit enarrare. Tunc ait Dominus Apostolis: Accipite corpus, & deferte in dexteram partem ciuitatis ad Orientem, & ibi inuenietis monumentum, in quo ponentes illud, expectate donec veniam ad vos. Hæc dicens, tradidit animã Michaeli præposito Paradisi. Et statim discedens cum Angelis ascendit ad cœlos.

De exequiis eiusdem virginis, & miraculis per eam tunc ostensis.

Cap. LXXVII.

Tres autem virgines, quæ ibi erant vigilantes, susceperunt corpus, & lauerunt more funeris. Cumque spoliassent illud vestibus, tanta claritate resplenduit, vt tangi quidem posset prò obsequio, videri autem præ nimia luce coruscante non posset. Cumque vestissent illud linteis, paulatim lux illa subtracta est. Erat autem facies Mariæ filij floribus similis, & odor suauitatis magnæ, egrediebatur ex ea. Tunc igitur sanctum corpus imposuerunt feretro: eleuansque Petrus à capite feretrum, cantare cæpit: *Exiit Israel de Ægypto.* Portabat autem Paulus cum eo corpus, & Ioannes palmam luminis ante feretrum: ceteri autem Apostoli canebant voce suauissima. Apparuit etiam corona nubis super feretrum magna valde, sicut circulus iuxta splendorem Lunæ, & Angelorum exercitus erat in nube cantum suauitatis emittens, resonabatque terra magnæ dulcedinis sonitu. Tunc egressus populus de vrbe fere 15. millia hominũ, mirabantur dicentes: Quis est hic sonus tantæ suauitatis? Dictumque est illis: Maria mater Iesu exiuit modò de corpore, & Discipuli Iesu laudes circa eam dicunt. Et respicientes viderunt feretrum gloria magna circundatum. Vnus autem ex illis, qui erat Princeps Sacerdotum in suo ordine, furore, & ira repletus, dixit ad reliquos: Ecce tabernaculum illius, qui nos, & omne genus nostrũ turbauit: qualem gloriam accepit? Accedensque voluit lectum euertere, & corpus ad terram deiicere. Statimque manus eius aruerunt ab ipsis cubitis, & lecto adhæserunt. Et eleuantibus Apostolis feretrum, pars ipsius pendens ibat, & pars ad lectulum adhæserat: torquebaturque supplicio vehementi: Angeli quoque qui erant in nube, percusserunt populum cæcitate. Tunc princeps ille clamabat: Deprecor te sancte Petre, ne despicias me in tanta necessitate, quia crucior valde. Qui respondit: Non est meum tibi dare auxilium: Si autem credis ex toto corde in Dominum Iesum, accede ad corpus, & osculare lectum, & dic: Credo in Deum, & in Dei filiũ, quem ista portauit in vtero, Et sic larga pietas eius, qui saluat indignos, dabit tibi salutẽ. Quod cum ille fecisset, statim omnis dolor recessit ab eo, & sanatus est. Tunc cæpit Deum largiter benedicere, & de libris Moysi testimonium in laudes Christi reddere, ita etiam vt Apostoli mirarentur, & fleret præ gaudio nominis Domini. Petrus vero dixit ei: Accipe palmam de manu Ioannis, & ingrediens ciuitatem inuenies populum multum cęcatum, & annuncia eis magnalia Dei: qui autem crediderint, pones palmam super oculos eorum, & videbunt: Erat enim populus multus plangens, & dicens: Væ nobis, quia similes facti sumus Sodomitis cæcitate percussis. Cumque ille mandatũ Petri complesset, qui crediderunt visum receperunt: quinque tamen ex eis in duritia cordis permanentes mortui sunt. Regressus autem Princeps Sacerdotum ad Apostolos, tulit palmam, enarrans omnia, quæ facta fuerant.

De sepultura eius, & assumptione corporis in cœlum.

Cap. LXXVIII.

Apostoli vero portantes corpus ad locum destinatũ, posuerunt illud in monumentũ nouum, clausoque sepulchro, expectabãt sedentes ante ostium sicut præceperat Dominus. Et ecce subito aduenit Dominus Iesus, cum innumerabili exercitu Angelorum, & claritate magna: & ait ad Apostolos: *Pax vobiscum fratres.* At illi respondentes dixerunt: *Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.* Tunc Saluator ait: Antequam ad patrem ascẽderem, vobis pollicitus sum, *quod vos, qui secuti estis me in regeneratione &c.* Hanc autem ex tribu Israel elegit iussio patris mei, vt habitaret in ea: quid ergo vultis vt faciã ei? Responderunt Apostoli: Si placeret ante potentiam maiestatis tuæ, visum fuerat nobis seruis tuis: vt sicut tu deuicta morte regnas in gloria tua: hoc corpusculum resuscitans, tecum eam duceres in cælum. Tunc ait Iesus: Fiat iuxta vestram sententiam. Præcepit ergo Michaeli, vt deferret animam virginis: Et paulopost ecce Gabriel reuoluit lapidem ab ostio monumenti. Et ait Dominus: Surge amica mea, & proxima, quæ non sensisti coitum per corruptionem, non patiaris in sepulchro corporis resolutionem. Statimque surrexit Maria de tumulo, & prouoluta ad pedes Domini, adorauit eũ dicens: Non possum Domine dignas tibi gratias rependere, pro beneficiis, quæ conferre dignatus es mihi ancillæ tuæ: *Sit nomen tuum benedictum in sæcula.* Dominus autem osculatis Apostolis, & salutatis: eleuatus in nube, receptus est in cælum, & Angeli eius cum eo beatam Mariã in Paradisum deferẽtes. Apostoli quoque nubibus suscepti, reuersi sunt vnusquisque in sortẽ prædicationis suæ.

Matth. 19

Quid de præfata historia sentire liceat.

CAP. LXXIX.

Authór. Hæc historia licet inter apocriphas scripturas reputetur, pia tamẽ videtur esse ad credendum, & credentibus vtilis ad legendum. Hoc autem solum ibi videri potest à veritate dissonum, quod Apostoli tam cito dispersi fuerunt post ascensionem Domini: cum Eusebius in Ecclesiastica historia dicere videatur eos lõge post fuisse dispersos, scilicet imminente captiuitate, quę facta est per Romanos. Sed forte primo dispersi sunt per loca vicina, & ad extremum, transierunt per regiones longinquas. Nã, & Hugo Floriacensis dicit, quod primo dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ, ac demum abierunt ad gentes. Vel forte, quod prius factũ erat, Eusebius longe post recapitulat. Nã quod longe ante captiuitatem dispersi sunt, liquet etiam ex hoc, quod Paulus per tres annos à cõuersione sua veniens Hierosolymam, neminem Apostolorum vidit, nisi Petrum, & Iacobum Apostolũ. Et forsitan de assumptione Barnabæ, & Pauli, vel hæc historia loquitur per anticipationem, vel historia actuum per recapitulationem. Cæterũ, quod beata virgo assumpta sit in cælum corporaliter, vt prædicta historia refert, Ecclesia quidem non asserit: Apostolisque tamen magnis & orthodoxis viris pie creditum est, & fideliter prædicatum. Nam & *Augustinus in sermone de assumptione eiusdem virginis ita loquitur.* Qui Mariã in vita prę cęteris, gratia sui cõceptus honorauit: pium est credere quod in morte, speciali eã gratia honorauit. Putredo enim & vermis, opprobrium est humanæ conditionis, à quo opprobrio, cum Iesus sit alienus: Mariæ natura excipitur, quã Iesus de ea suscepisse probatur: *Caro enim Iesu, caro Mariæ est.*

De reuelatione facta super hoc sanctimoniali Elisabeth.

CAP. LXXX.

De hoc etiam extat visio sanctimonialis cuiusdam Elisabeth, in qua sic legitur.

In anno quo mihi per Angelũ Domini annunciabatur liber viarum Dei, in octaua die assumptionis matris Domini, in hora diuini sacrificij, fui in excessu mentis, & apparuit mihi illa cõsolatrix mea Domina cœlorum more suo. Tunc sicut ab vno ex senioribus nostris præmonita fueram, rogaui eam dicẽs: Domina mea placet benignitati tuæ, vt de hoc nos certificare digneris, vtrum solo spiritu in cœlum assumpta sis, an etiã in carne? Et dixit: Quod inquiris, nondum scire potes, futurũ tamen est vt per te reueletur. Ego itaque toto illo anno, nihil de hoc, vel ab Angelo qui mihi familiaris erat, vel ab ipsa cũ se mihi præsentaret, amplius interrogare audebam. Sed iniunxit mihi frater ille aliquas orationes, quibus hoc impetrarem ab ea. Euoluto autem anno cum adesset rursum festiuitas illa assumptionis, eram langues ægritudine multorũ dierum, & vt eram iacens in lectulo, tempore diuini sacrificij, veni in mẽtis excessum: Et vidi in loco valde remoto sepulchrũ multo lumine circunfusum, & quasi speciem Mulieris, circunstante Angelorũ multitudine. Et post pusillũ erecta de sepulchro, pariter cum illa multitudine astantium, eleuata est in sublime, & in cælum euecta. Post vero modicum temporis quo hæc vidi, progressa est Domina mea ad ostiũ luminis in quo eam videre consueui, & stans ostendit mihi gloriã suam. In eadem quoque hora assistebat mihi Angelus Domini, qui venerat mihi annunciare decimum præfati libri sermonem: Et quæsiui ab eo, quæ esset visio, quam videram. Qui respondit: Ostensum est tibi hac visione, quomodo tam carne, quam spiritu, Domina nostra in cœlum assumpta sit. Post hæc iterum ab eo sciscitata sum, quoto die à dormitione eius, accidit eius resurrectio corporalis. Et de hoc rursum beneuole certificauit me dicens: Eo die quo nunc celebratur eius assumptio, de hac vita migrauit, vndecimo autem post illum scilicet 9. Calen. Septembris, resurrexit. Sancti vero Patres, quia nullam certitudinem eius corporalis assumptionis habuerunt, ideo tantum diem dormitionis eius solemnem statuerunt: quem assumptionem appellauerunt illi, qui etiam carne assumptam indubitanter crediderunt.

Expletis autem duobus annis, rursum Domina mea mihi apparuit. Dumque mecum conferret sermones plurimos, interrogaui eam quanto tempore post Ascensionem Domini vixerit super terrã. Quibus verbis meis placide respondit, se superuixisse anno integro, & tot diebus quot fuerunt à festiuitate Ascensionis Dominicæ vsque ad diem Assumptionis suæ. Et nunquid, aio, non affuerunt sepulturæ tuæ Apostoli Domini? Respondit: Omnes affuerunt, & cum magna veneratione corpus meum terræ commendauerunt. Quadam autem die Annunciationis Dominicæ, cum iterum Domina mea mihi appareret, ausa sum, & hoc sciscitari ab ea, cuius ætatis fuerit, quando annunciante Angelo verbum Dei concepit? Huic quoque interrogationi meæ sic respondere dignata est: Quindecim, inquit, annos tunc habui, atque insuper tantum temporis, quantum est, à commemoratione meæ Natiuitatis, vsque ad festum Dominicæ Annunciationis.

De miraculis post eius assumptionem per eam gestis.

CAP. LXXXI.

Authór. Post Assumptionem vero suam beatissima Virgo multis miraculis per diuersas orbis partes, diuersis quoque temporibus clarificata est. Ex quibus quædam fide digna, & à religiosis viris approbata, ad ipsius honorem, & legentium ædificationem, huic operi inserere voluimus breuiter in hunc modum.

Ex Mariali magno. Beatæ Mariæ basilica, à Constantino mirabili opere fabricata, renitet. Ad quam adductæ columnæ, cum præ magnitudine leuari non possent, ac diebus singulis casso labore fatigarentur: apparuit artifici sancta Virgo per visum dicens: Noli molestus esse, coniunge tibi tres pueros de scholis, quorum adiutorio, quod vis implere, possis. Quod etiam factum est, præstitumque est populis, spectare mirandum spectaculum: vt quod multitudo virorum fortium leuare nequiuerat, tres pueri absque virtute perfecti corporis, summa velocitate subleuarent.

In vrbe Toletana, cum ab Archiepiscopo in die Assumptionis Beatæ Virginis Mariæ, missarum solemnia agerentur, & à populo preces Domino deuote funderentur: inter ipsius Missæ secreta, quædam vox quærula de Cœlo elapsa est, in hunc modum: Heu, heu, quam dira calamitas, quod intra filij mei Saluatoris mundi, salutiferæ Crucis signaculo signati gregis ouilia manet, & regnat Iudaicæ gentis insania! quæ filium meum vnicũ lumen, & salutem fidelium, iam secundo, conuiciatur, & Crucis supplicio mortificare conatur. Hæc, cum intentione sedula populus percepisset: Archipræsulis, & plebis, communi consilio decretum est, vt ad domos Iudæorum eiusdem ciuitatis accederent: & quod virginali voce conquestum est, prudenter, & solicite perquirerent, Omnibus itaque domorum abdita perscrutantibus, inuenta est quædam imago cerea, quam quasi viuentem ad Christianæ fidei, & professionis dedecus, sputis, colaphis, ac morte Crucis perimere desiderabant. Hac igitur inuenta, Christiani dolum, & perfidiam Iudæorum doluerunt: ipsosque mox neci tradiderunt.

De illo, qui filium Virginis pro se fideiussorem Iudæo tradidit.

Cap. LXXXII.

IN vrbe Bizantea fuit quidam, qui nominis sui famam volens extendere, largas quas habebat opes in longos sumptus cœpit expendere. Cumque largiendis deficeret opibus propriis, sumpto ab amicis mutuo ære multo: etiam illud expendit. Et cum iam, nec pecunias, nec amicū, vel etiam Christianū, à quo mutuaretur, inuenire posset: Iudæorū quendam adiit, obnixe rogans: vt ei mutuo aliquid daret. Qui cum vadē omnino peteret, & ille penitus non haberet, quid ei traderet: quia, inquit, alium vadem inuenire nequeo, vellesne pro vade accipere Dominum meum Iesum Christum, quem colo. Ille ait, Iesum Christum Deum esse non credo, sed quia eum hominem iustum, & prophetam esse non dubito, hunc mihi si pro vade dederis, indubitanter accipio. At ille, Ipsum, inquit, quia tibi præsentem dare nequeo, per imaginem suam vadem pro me, & fideiussorem tribuo: quod si à te constitutum diem præteriero, seruus tuus imposterum fiam: & nihilominus tamen tuam tibi pecuniam post terminum reddam. Ille respondit, fiat, vt dicis. Ambo igitur pariter, amborumque amici conuenientes ad Ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis, astiterunt eius imagini, imaginem filij sui in gremio tenenti suo. Manum igitur ipsius imaginis Christianus tenens, & ipsam pariter Iudæo tenendam tradens, vadem pro pecunia dedit Quid plura? Christianus accepta pecunia nauem parat, merce multiplici onerat, per æquora fertur: & vsque ad Barbaras nationes longe à Bizantio effertur. Venditis mercimoniis suis, ditatur nouis: naues multiplicat, & peregrinis mercibus onustat. Dumque per singulos dies negocia meditatur, dies pecuniæ reddendæ memoria elabitur. Cumque iam nō nisi vnus dies superesset: repente ei in mentem venit, quod dies reddendæ pecuniæ tam prope instaret: cum locus eius reddendæ, longe valde distaret. Tunc stupore percussus, terræ collabitur, & exanimis fere, pro eo quod acciderat, redditur. Concurrunt famuli, contristantur cuncti, causas doloris requirunt, responsum nullum accipiunt. Tādem ad se reuersus ait, Quid inania meditaris? Nonne Dominum tuum Iesum Christum pro te fideiussorem dedisti? Ipsi ergo pecuniā trade, & vt eam creditori tuo restituat, quomodo velit, committe. Confestim igitur scrinium fieri fecit, pecuniam Iudæo debitam, iusto pōdere appensam inclusit: mari, & ei qui mare fecit, gubernandam commisit. Mirum dictu, sed nihil Deo impossibile factu. Sub vna nocte per multa æquoris spacia, scrinium Bizanteæ illabitur vrbi: & Iudæi supra mare habitātis inter vndas mane astitit domui. De qua scilicet domo mane forte egressum mancipium inter vndas scriniū conspexit, manu attingere nisus est: sed eius manui scrinium se subtrahere visum est. Ille domum recurrit, Domino quod viderat nunciauit. Iudæus ergo exiens, conspectum scrinium protensa manu arripuit, secum delatū in domum aperuit, & vacuatum pecunia lecto suo supposuit. Post aliquātum temporis audiens, quod Christianus ille esset regressus, & peregrinis mercibus admodum multiplicatus, moræ impatiens ad eum accessit, & præmissis gratulabundis aliquibus verbis improperando sic intulit: O mendaces Christiani! Ille autem, cur, ait, ista prosequeris? Quia, inquit ille, pecuniam à me accepisti, & eam die statuto mihi non reddidisti. At ille, Omne, ait, quod mihi præstiteras tibi reddidi. Qui, ait: Habeo testes multos præstitæ pecuniæ: tu vero nullum, redditæ. At ille: Ipsum, inquit, habeo testem quem, & fideiussorem. Mecum ergo veni, & eius ipse testimonium audi. Ambo igitur Ecclesiam pariter adeunt, & imagini Saluatoris cum multis assistunt. Tunc Christianus, Domine, inquit, Iesu, sicut Dei, & hominis verus es filius, testimonium perhibe veritati, vtrum scilicet huic Iudæo reddiderim quicquid præstiterat mihi. Tunc audientibus cunctis: imago respondit, Testimonium perhibeo tibi, quod die constituto omne præstitum ei reddidisti his indiciis, quod scrinium quo pecunia clausa fuerat, sub lecto ipsius iacet. Audiens Iudæus stupuit; signa cognouit, & horruit, & relicto Iudaismo, fidei Christianæ cum omni domo sua colla submisit.

De illo pro quo Virginis imago se obiiciens iaculum excepit.

Cap. LXXXIII.

EST quoddam municipium Aurelianensi ciuitati proximum, quod Auenon nuncupatur. Vbi Ecclesiam in honore Beatæ Mariæ Virginis ciues ædificauerant. Qui cum aliquando obsessi ab hostibus intra oppidum gemerent, magis in Dei genitricis Mariæ, quam in viribus propriis confidentes, cum paruulis, & mulieribus Ecclesiam petierunt: & imagini sanctæ Virginis deuote assistentes, cordis, & oris clamore, eius auxilium deposcunt. Completisque precibus lachrymosis: redeuntes imaginem secum deferunt, & ad tutelam sui, ac terrorem hostium in porta statuerunt. Quidam autem ex ciuibus stans in portæ custodia post imaginem, mittens in aduersario iacula, magnam stragem de hostibus faciebat. Hunc latentem quidam hostium aspiciens: nequissime, inquit, mortem non effugies. Nec iam tibi subuenire poterit effigies, nisi portam deserens vrbem aperire festines. Cumque vibrasset hostis iaculum in ciuem illum sagittarium: mirabile dictu, imago genu erexit, & iaculo se obiiciens, illud excepit: sicque hominem sibi deuotum ab imminenti periculo defendit. Qui gaudens per Virginem se mirabiliter liberatum, statim sagittam in aduersarium dirigit, blasphemum deiicit: dispersus per ora populi rumor facti miraculi, ad hostes quoque peruenit. Tum clamatur ab omnibus, quod sancta Dei genitrix pugnet pro ciuibus loci illius. Audientes hoc hostes, stupore simul, & tremore permoti, arma proiiciunt, paci annuunt, Ecclesiam Dominæ nostræ adeunt, & magna donaria offerentes: de cætero se nihil loco illi nocituros sub testificatione promittunt. Vsque in hodiernum diem imago illa permanet in eodem loco, iaculum adhuc gerens in poplite erecto.

De clerico cui Virgo lac infundens, linguam restaurauit.

Cap. LXXXIV.

Hoc exemplū citatur ex authore in speculo Exemplorum.

CLericus quidam suppetente rerum copia sœculo deditus, matris Domini amorem, & reuerendam eius memoriam sic animo eius indixerat, vt quandocunque Ecclesiæ ingressus, vel per Ecclesiam ei contingeret transitus, nulla sœculi solicitudo, nulla surripere posset obliuio, quin cum omni deuotione, & humilitate genuflexo illa Angelica salutatione eam honoraret, dicens: *Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum, &c.* Rursum genuflexo: *Beatus venter, qui te portauit Christe, & beata vbera, quæ te lactauerunt Dominum, & Saluatorem nostrum.* Hic aliquando molestia corporis tactus desperatus est, tantumque dolor inualuit, vt linguam suam, & labia sua dentibus suis commanducaret, idipsum de membris suis facturus si permitteretur. Cumque iam lingua, & labiis penitus consumptis, vehementer à suis ne in aliis membris hoc faceret, teneretur: iaceretque horrendus aspectu, sensibus corporis exemptus, vidit iuxta lectuli sui caput personam consistere, pulchra facie, & reuerendo aspectu, quæ quantum datur intelligi, Angelus eius erat: hic ægroti sui ærumnas deplorans, in hunc modū lamentari videbatur.

Quid,

Quid, ô Domina misericordiæ, fons pietatis, hoccine est gloriæ, & gratiæ tuæ salutatorium, hæccine est lingua in beatificationem ventris, & vberum, & partus tui longo vsu, & ardenti affectu sic assuefacta, vt pæne nihil aliud sonare nosset in Ecclesia Dei? Domina, Domina, si tu dees tuis, quis aderit suis? non sic Domina, non sic, ad nihilum deueniet spes hominum, si in te non incipiunt habere refugium. Hæc cum ille in auribus ægri declamaret, & in eius oculis deploraret, apparuit vtrique Mater Domini, & quasi satisfaciens de negligentia in seruulum suum, de qua insimulabatur, ad lectum ægri propius accedit: extractaque vbera visa est protinus immittere in os ægri, & sancti lactis sui rore infuso, subito suæ linguæ integritatem, & labiis antiquum decorem, & in toto eius corpore pristinam restaurauit sanitatem: redditisque sensibus, continuo surrexit sanus, & incolumis, & factam circa se misericordiam, etiamsi lingua taceret, repentina vitæ, & morum mutatione omnibus cæpit prædicare: etenim se, & sua, Dei seruitio mancipans, de cætero vitam duxit religiosam.

De muliere, quam inter maris vndas parientem protexit.

Cap. LXXXV.

IN loco qui dicitur Tumba est Ecclesia sancti Michaelis Archangeli honorifice constructa, qui locus Oceano cinctus, ipsius æstu terribilis est propter accessum & recessum maris aduenientibus omnibus: & limina sancti Michaelis Archangeli petere desiderantibus, bis in die sinum prætendit, non autem vt cætera maria gradatim, verum præcipiti cursu, ac terrifico sonitu accurrens, sæpe intercipit iter agentes. Quadam igitur festiuitate ipsius Archangeli, turbis ad eius limina properantibus, ecce iam in medio arenæ positis (erat autem inter eos mulier quædam paupercula vicino portu omnimo iam grauida) sonitus terribilis maris subito intonuit, & cunctis præpeti cursu amentium more fugientibus, illa mulier sola remansit: vsu etiam pedum præ nimio dolore, & terrore, atque labore destituta, (irruerant enim in eam dolores subiti) clamabat cum eiulatu, miserabiliter auxilium petens, sed vnusquisque seipsum tueri cupiens, audire dissimulabat. Igitur humano deficiente auxilio, recurrit ad diuinum: Deum lachrymabili voce inuocans, & eius genitricem Mariam, sanctumque Archãgelum Michaelem. Populus quoque omnis ad hoc spectaculum consistens manus ad sidera tendens, Dei & matris eius auxilium flebiliter inuocabat. Vniuersis ergo Christi auxilium implorantibus aduenit pia Dei genitrix, & vt ipsi mulieri videbatur, manica super eam proiecta: ita intactam à terrisono impetu maris reddidit, vt nec minima etiam gutta totius abyssi vestimenta illius contingeret. Ibi vero quasi in tutissimo habitaculo posita, filium peperit, sine timore vllo permanens, donec iterum mare fluctus suos in se retrahens liberum iter eundi mulieri præberet. Itaque cum puero ad littus venit, & quæ sola in mari relicta erat, exiens iam non sola, miraculi spectaculum omni populo præbuit.

De Abbatissa prægnante quam Maria ab infamia liberauit.

Cap. LXXXVI.

FVit quædam sanctimonialium, nomine & actione Abbatissa, strenue sancti regiminis curam exequens, & spirituali zelo subiectam sibi congregationem ad sacri ordinis custodiam pro rigore constringens: sed quia bonorum profectus prauis animis liuoris ingerit pœnas, cœperunt ei Moniales pro bonis mala rependere: & pro impensa mirifici cura regiminis, odiorum studia exercere: sociauit quoque se liuori earum insidiatoris antiqui semper infesta malignitas: nam eius supplantata fraudibus, illa pia Mater cum Dapifero suo incesti crimen incurrit, & concepit: nec tamen destitit regulari rigore subiectum sibi gregem, ad obseruantiam ordinis coarctare, & inutiles vagandi licentias singulis denegare. Instante autem tempore partus, tam per incessum, quam per cibum à Monialium muliebri sagacitate imprægnata deprehenditur: resque singularum relatu in noticiam omnium perducitur: omnesque se in ea causam accusationis inuenisse exultant, quam suis voluptatibus aduersam iudicabant. Scribuntur literæ accusatrices criminis deprehensi Episcopo, in cuius ille locus erat diœcesi. Imminebat, illa nesciente, Pontificis aduentus, & ipsa onere suo, quod studiose celauerat, iam grauis sibimet quid ageret, ignorabat. Erat autem priuata capella, vbi quotidiano vsu solebat horas Beatæ Virginis dulciori, quo poterat affectu, decantare, hanc ingrediens, laudes solitas deuotissime persoluit. Finitis horis toto corde, & corpore se in oratione prosternens precibus lachrymosis, ac profundis suspiriis, piissimam Dei genitricem Mariam obnixius orabat, eius interuentu, & reatus sui veniam obtinere, & horrenda opprobria imminentis sibi confusionis euadere. Inter hoc subitaneo depressa somno, in silentium commutatis clamoribus obdormiuit, cui dormienti pia virgo duobus comitantibus Angelis apparuit, & mœstam clementer alloquens, ait: Audiui orationem tuam, noueris me tibi à dulcissimo filio meo impetrasse, & peccati veniam, & à confusione, quam times, liberationem plenissimam: tunc duobus Angelis astantibus præcepit eam prolis onere, quo grauabatur, exonerare, & cuidam eremitæ in vicino posito deferre. Cui, & mandauit, eius curam per septem annos gerere, quod & fecerunt. Denique Abbatissa euigilans, omni quo prius cruciabatur onere carere se sensit, & Deo, & liberatrici suæ incessabiles gratias egit. Interim inuitatus Antistes veniens, capitulum intrauit, Abbatissam vocari fecit, quæ ingressa, in loco sibi solito præsuli sedere festinauit, quam accedentem, Antistes opprobriis aggreditur, & iniuriis fatigatam citius exire compellit, duos quoque clericos, qui diuulgatum crimen explorent post eam mitti, qui accedentes, & attendentes, nullumque in ea signum vteri prægnantis deprehendentes, innocentiam eius præsuli renunciant: sed illos ipse pecunia corruptos existimans, per semetipsum rei veritatem curiosus explorat, nullumque in ea criminis obiecti signum inueniens, ad pedes eius corruit, veniamque de illatis iniuriis exposcit: omnibus, qui ei crimen iniecerant, vehementer iratus præcepit, vt de monasterio citius exirent. Abbatissa vero eas licet maleuolo animo, tamen vera dixisse perpendens: ad honorem liberatricis suæ, maluit peccatum, quod fecerat, Episcopo reuelare, quam criminatrices suas aduersa pati permittere. Itaque coram eo se humiliter prosternit, eique omnem rei ordinem pandit. Miratur ille, & Deum in immensa gloriosæ genitricis suæ pietate benedicens, duos ex clericis ad eremitam pro causa pueri solicitus inquirenda transmittit: qui euntes, & de puero sciscitantes, edocti sunt ab homine puerum ea die natum, & à duobus iuuenibus ad eum paulo ante delatum, & ex parte Beatæ Mariæ sibi ab eis commendatum. Et reuertentes, omnia Pontifici referunt. Lætus igitur, puerum, vt Mater Dei præceperat, cum homine Dei septem annis nutriendum permisit, quem post in sui curam susceptum ad literas posuit, ac religione, & scientia clarum educauit. Ipso quoque tãdem in Domino requiescente in Episcopatu ei successit, & Beatæ Dei genitricis Mariæ gloriam vita, & verbis magnifice prædicauit.

De

De puero, qui Virginis imaginem annulo subarrhauit.

Cap. LXXXVII.

QVidam pueri clerici, ante quandam Ecclesiam ludum pilæ exercebant. Quorum vnus, qui habebat in manu annulum, quem ei puella quædam donauerat, carnali amore ducta, timens ne forte assidua pilæ percussione frangeretur, diuertit ad Ecclesiam, vt alicubi eum reponeret, donec post ludum eum reciperet. Ingressus itaque ante imaginem Virginis Mariæ; intuitus eam, & admirans eius pulchritudinem, genu flexo deuotè salutauit Virginem, & addidit: Vere in omnibus formosior, & illa etiam, quæ mihi hunc annulum amoris munere condonauit, ideoque ei renuncio; teque deinceps amare, & tibi seruire decerno, ita duntaxat, vt ego vice reddita, amore tua dignus inueniar. Sic igitur præfatus puer annulum suum digito imaginis, quem habebat sursum erectum indidit. Quo accepto, quasi condictum comprobans, & fidem adhibens, mirabile dictu, digitum suum imago constrinxit. Quo viso, puer stupore permotus, circunstantes aduocat, & rei nouitatem mirantibus, salutationis ordinem; & voti conditionem enarrat. Quod illi audientes eum sœculo renunciare, & votum persoluere hortabātur, quatenus Dei genitricis seruus, & amicus, sicut dixerat, haberetur. At ille spinis diuitiarum obstantibus, ægre quod monebatur audiens, ingratus extitit, & post modicum imagini mentitus, vxorem ducere non expauit. Sed prima nocte nuptiarum, Beata Virgo Maria, quasi inter ipsum, & vxorem eius media recumbens, apparuit, annulum digito prætendens, & infidelitatis eum arguens. Excitatus ille de somno, circa se palpitabat quærens imaginem, & non inueniens eam, credidit esse phantasma. Iterum à somno detentus, vidit eam sibi assistere, non sicut prius blandè alloquentem, sed cum indignatione vultum auertentem, & tormenta durissima pro contemptu sui, & voto irrito comminantem. Euigilans igitur, & iterata admonitione perterritus, relictis omnibus quæ habebat, eadem nocte in eremum clam secessit, vbi habitum Monachi vitamque professus, dominæ, & amicæ suæ, cunctis diebus vitę suæ deuoto animo deseruiuit.

De illo quem sub aquis protectum ad littus virgo perduxit.

Cap. LXXXVIII.

ERat nauis in medio maris peregrinis onusta, quorum deuotio, orationum gratia, partes Hierosolymitanas adibat, huius Nauta cum sensisset nauem hiare inferius; & aquas irrumpere, & se nullatenus subuenire posse, festinus cimbam, quæ intus ferebatur, in mare deposuit; & cum Episcopo quodam, & alijs quibusdam nobilioribus in eam descendit: vnus tamen cum descendere vellet in mare decidit, pelagique statim ad ima mersus nusquam comparuit, nauta vero quos in naui reliquerat alloquens, mortis omnibus imminere discrimen non euitandum innotuit, & vt peccata sua confitentes, suas animas Deo deuotè commendarent, admonuit. Qui & ita fecerunt, nec longa interfuit mora; illis in cœlum clamantibus, & ecce nauim subintrantibus aquis, hiatu maris penitus absorpta est. Episcopus vero cum cæteris lachrymosa fundens suspiria, sociorum animas domino commendabat, quorum corpora tam horrendo discrimine perire videbat. Cumque per æquoreas vndas oculorum aciem circumuolueret, si fortè aliqua suffocatorum corporum indicia videre posset, ecce marinis è fluctibus columbas speciosas, alibi quidem vnam, alibi duas, vel plures subito vidit emergere; cœlique secreta celeri subuolatu penetrare. Quas cum sociorum animas animaduerteret esse, quantum fleuerat prius, quia socios præfocari viderat, tanto tunc magis deflebat, quia cum socijs præfocatus non erat. Qui cum tandem cimba deuectus, terræ cum socijs applicuisset, ecce socium, quem inter duas cecidisse naues in mare diximus, de mari subito viuum, & incolumem vident exire. Quærunt stupentes, & de recepto socio exultantes, quid ei acciderit, quomodo à marinis fluctibus liberari sic potuit? Qui ait; Beatæ Dei genitricis, cum in aquam caderem, nomen exclamaui, sicque eius, & memoriam habendo, & nomen declamando ad ima pelagi deueni; At ipsa misericordię Mater Virgo Maria, quæ memorum suorum immemor nullatenus esse potest, mihi sub vndis astitit, pallioque suo me clementer contexit, & contectum sub aquis vsque ad littus perduxit: hæc eo dicente, laudes Deo referuntur, & Mater misericordię ab omnibus prædicatur.

De Illis quos de tempestate maris eripuit, & puella cuius linguę vinculum soluit.

Cap. LXXXIX.

ABbas quidam aliquando in medio maris Britannici, nimia cum alijs multis oppressus est tempestate, adeo, vt omnes de vita cogerentur desperare. Itaque alij Beatum Nicolaum, alij Sanctum Clarum, alij pium Andræam, vel quemlibet alium inuocabant; vnusquisque enim quem Familiarem sanctum habuerat, eum in necessitate sua familiarius inuocabat. Aliqua etiam offerebant munuscula, vt moris est, tempestate marina deprehensis. Cumque videret Abbas omnes istos, vel illos minus potentes sanctos inuocare, neminem autem Matrem misericordiæ, Sidus marinum, cæteris omnibus misereri potentiorem, Mariam nominare. Quid est inquit, quod agitis fratres, quid cæteros, qui minus possunt tantum inuocatis, & ipsam quæ plus omnibus potest relinquitis? bonum quidem est, quod facitis, sed multo melius esset, si omnes vna voce, *Matrem misericordię* acclamaretis. Quo illi præcepto, omnes vna voce Matrem Dei nominant, omnes, vt sui misereatur proclamant. Et ipse quoque Abbas, qui præter vnum pomum nil comederat, quique per duos dies, ac noctes ita afflictus erat, quod vix respirare poterat, illud responsorium. [*Felix namque es*,] cum suo versiculo, [*Ora pro populo*] deuotissimè cum Monachis suis cantare cæpit, vixque finierat populus precem cum lamentatione, & Monachi cantum cum deuotione, & ecce in summitate mali lux magna, instar cerei apparuit, qui noctis tenebras fugans, omnes, qui erant in naui sua claritate perfudit; totaque pelagi cessauit tempestas, & cœli Regina iubente, facta est tranquillitas. Nec multum post, dies serenus illuxit, & terræ ad quam tendebat nauis applicuit.

Aliud exemplum. In suburbio Nouiomensi quædam puella pauper, manu, & arte victum quærens, dum in die festo Annuntiationis Dominicæ, prout nendo moris est mulieribus, filum saliua madefaceret; idem filum linguæ eius adhæsit, & labia vtraque quasi conuinculata distorsit, labioque intumescente, pænè lingua obmutuit præ nimio dolore, os eius deturpauerat saliua coagulata in spumam, & labia linguæ connexa vim naturaliter ex puendi amiserant. Puella flebat, & quid ageret ignorabat, vicini eam ad impetrandam cœlitus indulgentiam, sancto pręsentauerunt Eligio, sed redierunt infecto negocio. Itur postmodum ad Sanctæ Mariæ monasterium principale, id est, ad Pontificalem sedem Nouiomensis Ecclesiæ; ibique in conspectu astantium, & pro ea rogantium gratia diuina labellulo vinculum excussit, & populum ad gratiarum actionem prouocauit.

De Imperatrice cuius castitatem à violentia seruorum eripuit.

Cap. XC.

FVit quidam Romanus imperator, cui prouidit Dei clementia vxorem genere, & moribus nobilissimam, ac pulchritudine honestissimam; nec turpis, aut carnalis delectatio illos captiuabat; sed inuicem sobrie, & iuste sub legali coniugio se non mediocriter diligebant: venit autem in mentem Imperatoris, vt pergeret longe, lateque per orbem, visitare loca sanctorum. Accepto itaque assensu à coniuge; & regnum, & quendam fratrem suum Adolescentem attentius ei commendans, digressus est. Ipse autem dictus Adolescens specie deceptus imperatricis, in amorem eius vehementer exarsit; & tandem etiam quo stimulo vrgeretur, ei aperuit; cumque ei pluries molestus esset; & illa pœnitus renueret; tandem iuueni cæcato ad eius amplexus se venturam simulatè promisit. Interim vero turrim quandam parare non distulit, in qua duos Adolescentes, & duas puellas ad seruiendum iuueni, mittere curauit; vt necessaria quæque illi sursum cum funibus traherent. Determinato autem die quo imperatrix, & iuuenis turrim illam priuatim conscenderent, vt ille, quod desiderabat expleret, gauisus est. Sed illo præeunte, & intrante, pudica Domina in domum redijt retento iuuene in turre. Sedit autem sub Imperatrice Roma pacifica; donec Imperator rediret ad propria. Post quinque annos audiens aduentum eius, gauisa est valde. Iussitque nobiles, & maiores cleri in occursum eius secum exire, & vicos ciuitatis ornari decenter. Fratrem quoque imperatoris inconsulte de turre emisit, vt fratri obuius exiret, qui in occursu illius regiam præuenit, & versa vice eam male infamauit: requisitus enim à fratre cur tam afflictus, & pallidus, ac crine deformis esset: Mi frater charissime inquit, pessima meretrix coniunx tua, sicut cum multis fornicari consueuit, meipsum in scelus præcipitare secum tentauit, nullus enim ab eius impudico amplexu ex quo recessisti, prohibitus est. Quod ego ferre non potui, sed ab ea recedens in quadam turre me nunc vsque inclusi. Audiens Imperator, quas non sperauerat in vxore contumelias nunciari; dolore cordis percussus, penè exanimis in terram corruit. Post spacium vnius horæ surrexit, & confortatus astantium consolationibus, equum ascendit. In crastinum autem Imperatrix cum comitatu multo ad virum suum peruenit, quæ cum illum, vt dignum erat amplecti vellet, percussa ab eo in faciem, grauiter confusa cecidit; vocatisque duobus seruis, Imperator ait: Quia non est cum meretrice certandum, ite in siluam profundam, & ducite eam ad decollationem. Qui cum ad locum vbi decollanda erat peruenissent; admirantes eius pulchritudinem dixerunt adinuicem: Priusquam interficiatur cognoscamus eam, quia non est in mundo pulchrior illa. Irruentibus illis in eam, illa suspiciens in cœlum, voce lachrymabili Dei respectum, & Virginis Sanctæ Mariæ efflagitabat auxilium. Quidam autem nobilis Heros non longe iter faciens, cum comitatu multorum, qui limina Apostolorum, & loca Sanctorum Romæ visitauerant, audientes clamoribus resonare siluam, primo putauerunt aliquam feram in retibus corruisse, & veloci cursu illuc venerunt. Videntesque tam venerabilem personam, seruos impudicos distrahere, morti eos concitè tradiderunt.

De alio casu consimili circa eandem Imperatricem.

Cap. XCI.

REquiritur mulier, quæ esset, & cur illi talia contigerant? at illa celata dignitatis altitudine, supplici vultu, & humili voce rogauit, vt eam Dominus eorum secum duceret, & ab ea ancillare obsequium saluo honore pudicitiæ reciperet. Qui petitioni eius libenter annuens, illam ad propria perduxit. Quam vxor eius honorificè recipiens, vnicum ei filium educandum commisit. Paruulo autem suscepto illa maiorem adhibuit diligentiam, quam si ipsa eum genuisset. Fugiebat lasciuiam, frequentabat Ecclesiam, sed nec ibi malignus spiritus tentare desijt, quam vincere tamen non valuit. Erat quidam Miles in curia, qui ad amorem eius pertingere cupiens blandis sermonibus, ac multis promissionibus eam, vt sibi coniugio copularetur tentabat. Illa verò castè se eum diligere respondens, amore Domini sui, cuius frater erat, nubere ei omnino negauit. Quamobrem cœpit miser tractare in animo, quid mulieri, quæ in tanta eum vilitate habebat, pararet, vt occideretur, vel fugaretur. Itaque intempesta noctis hora ductu diabolico venit, vbi illa dormiebat, & infans in sinu eius sibi commendatus, gutturque pueri filij fratris sui cultro per medium secuit, & gladium in manu Mulieris dormientis relinquens, recessit. Cum ergo sanguis occisi pueri per medium lecti decurreret, & latus mulieris inficeret, excitata vehementer expauit. Et cum se miseram proclamasset; solicita Mater, & Pater de filio surgentes concito de lecto venerunt cum lumine ad filium, quem iugulatum videntes, & in manu Mulieris cultrum; quantus dolor eos inuaserit, & omnem familiam vix explicari potest. Venit denique sceleratissimus homicida fictas lachrymas fundens, & voluit occidere tanti sceleris ignaram, dicens fratri suo: adduxisti huc meretricem, in multis criminibus, in alia patria iudicatam interfici. Iam igni tradatur, dignam eam facit mors filij tui. At Heros ille nobilis, & vxor eius eam interfici prohibentes mandauerunt nautis ad portum proximi maris, vt eam in alienam terram ducerent. Venit ergo perfusa lachrymis faciem, & comam discerpens, cum seruis ad mare, & intrauit nauem. Cumque nautæ per altum mare nauigassent, considerata eius specie, allocuti sunt eam, vt eis assentiret. Resistentique ob amorem pudicitiæ, dixerunt: Vnum è duobus elige, aut nobis commisceri, aut in mare præcipitari: Respondit illa, se libentius inter fluctus deficere, quam eorum libidinosis petitionibus assentire, qui mutato consilio, in quadam alta rupe, quæ ante eos in mari eminebat, domino prouidente, eam reliquerunt; vbi cum totam noctem duxisset insomnem, summo diliculo mærore, & triduano ieiunio afflicta, parum obdormiuit. Apparuitque ei sancta virgo Maria, Regina gloriæ admirabili facie stellanti oculorum acie, dicens ei: Quia multa propter casti coniugij seruandam fidem sustinuisti aduersa; omnis amodo tentatio impiorum à te repellenda est; & quas passa es iniuriæ manifestabuntur; collige herbam, quæ est sub capite tuo, & quibuscunque leprosis dabis bibere in nomine Domini sanabuntur.

De medicina, quam ei Beata Virgo innotuit.

Cap. XCII.

EXcitata autem Mulier, & de visione lætificata, cum deuotis orationibus herbam colligit, cui similem ante non viderat; & chirothecas de manibus suis extrahens impleuit. Hora autem tertia nautæ à Deo missi, iter facientes iuxta rupem illam,

vocati ab ea, applicuerunt ad illam: Qui videntes eam tam venerabilem esse personam, condolentes ei, receptam in nauim duxerunt ad portum. Egressa autem de naui inuenit leprosum vultu miserabilem, attritamque herbæ portiunculam cum vino dedit ei bibere, & confestim sanatus est. Exijt fama eius longè lateque, & venit ad ciuitatem illam in qua erat impius ille leprosus effectus, qui fratris filium in sinu huius Dominæ occiderat. Ad hunc multis precibus adducta, sed nec ab ipso, nec ab vllo de familia domus cognita, rogatur obnixè à fratre illius leprosi, vt ei subueniat, & quicquid mercedis inde velit, recipiat. Illa se subuenire promittit si de omnibus peccatis suis coram ea, & septem personis confessus fuerit. Et ille quidem confitens multa dixit, sed celabat scelus, quod in eam commisit. Respondit ei mulier, nil ei proficere medicinam suam abscondito vllo criminali; tunc ait frater suus, cuius filium interfecerat: Aperi cor tuum, & emunda ab omni peccato, & si quid aduersum me malè egisti, totum tibi dimittatur. Resolutus itaque in lachrymis, qualiter egerat, manifestauit. Audiens Heros, expauit vehementer, dicens se plus de amissione nobilissimæ Mulieris, quam de morte filij tristem esse, at illa respondit: Domine mi, ego sum Mulier illa, *quę malum pro malo non reddam, sed bonum pro malo retribuam.* Restitutoque illo sanitati, rogabant, vt ibi maneret, & quem sanauerat in sponsum acciperet. Quibus non acquiescens, recessit; & sanando leprosos nonnullos Romam incognita petijt; ibique plurimos à lepra mundauit. Sed & fratrem Imperatoris, vlciscente Deo, inuaserat lepra grauissima vsque ad mortem; ad quem curandum adducta, sed à nullo agnita, simili modo, & hunc, peccatum suum, quod in eam commiserat, confiteri coram Papa, & Senatu Romano, fecit. Quo audito, Imperator flens, & pugnis faciem, pectusque percutiens, miserum se exclamauit; flebant quoque omnes, qui aderant, & audierant recordationem Imperatricis egregiæ, at illa, fletus eorum non sustinens, sanato prius iuuene, dixit: Quia ego sum illa. Tunc quanta lætitia Romanum Populum impleuerit, non est facile dictu, voluitque eam Imperator quasi à Deo resuscitatam, in vxorem, & populus in Dominam accipere. Sed illa intra se aliter agens, dixit ad Papam: Votum feci in tribulationibus meis Domino, me nulli vlterius viro coniungere; sed in Monachali veste castimoniam seruare. Requiratur ergo anima mea de manu tua, si timens, vel diligens hominem plusquam Deum, veste sancta non velaueris me. Tunc ille mox eam benedixit, & induit.

De muliere, quę conceptum ex filio puerum interfecit.

Cap. XCIII.

FVit quidam Romæ diues cum vxore sua, vterque genere nobilis, moribus laudabilis, sola eis proles deerat, cum ad votum cætera cederent vniuersa; conuersique ad Dominum, postulabant filium effusi in misericordijs pauperum; commendantes se ad omnem continentiam secundum Deum. Qui videns afflictionem eorum dedit Mulieri conceptum, & peperit filium. Quo nato regales apparantur deliciæ, sonant organa, chori ordinantur. Interea dum de charo filio pater minus cauto amore gratulatur, charitate à carnalitate aliquantisper suffocata, non ita deuote, vt prius in datoris gloriam assurgit, vel gratiam quærit. Aliquotiens tamen ad se reuersus compungebatur, nec illius carnalitatis impuritatem ferebat esse impunitam. Tandem pepigit fœdus cum Deo, vt sumptis pennis columbæ in peregrinam regionem, vel in inuiam solitudinem auolaret, vbi ignotus, & ignobilis viueret, vbi puritatis, vel pacis internæ soliditatem seruaret. Sed quia alligatus erat vxori, cor eius ad sui propositi inclinauit assensum. Quæ quidem querulos gemitus ingeminare cœpit, & singultibus concusso pectore cum lachrymis, dixit: Quamuis molestè dulcissimi vultus tui sustineam absentiam, hoc solum tamen amaricati cordis habeo solatium, & gloriandi priuilegium, quod amori meo solum video præponi Christum. Et quia votum hoc sanctissimum scio, liberum te dimitto, tantum vt amore casto me corde retineas. Illo exulante, sed in gaudio victricis conscientiæ exultante, Materfamilias soluta à lege viri, iam licentius, quæ Christi erant cogitabat, & liberalitatem in pauperes exercebat. Interea paruulum suum à lacte suspensum, à cunis abstractum propensius nutriebat, & delicijs reficiebat, omni die, aut Matris hærebat gremio, aut pendebat in collo: omni nocte inter matris vbera morabatur, omni in loco in memoria versabatur. Sic succedentibus, infantiæ pueritia, & pueritiæ adolescentia, etiam tunc mater non eum ab amplexibus arcebat, non ab osculo repellebat, non etiam à lecto. Quid plura? carnalis amor, quia non inuigilauit cautelæ, se inclinauit corruptelæ, filius pro Marito admittitur, conceptoque fœtu Mater misera corde, & corpore angustiatur, & impellente hinc inde verecundiæ, & doloris æstu, penè in desperationem labitur. Spe autem veniæ ducta, & animata, non desistebat à ieiunijs, orationibus, vigilijs, eleemosynis. Interim veste ad hoc congrua, ventris celato tumore, & per falsam hilaritatem vultus cordis dissimulato dolore, ventum est ad diem partus, & tunc magna velut mare contritio eius, hinc enim dolori suadebat silentium timor, & verecundia; illinc impellebant ad planctum dolor, & angustia: sic nascitur infœlix puer sumpturus de ortu occasum; de initio, finem; nam sæua tygris vix bene natum arripiens suffocauit; & suffocatum in ima latrinæ proijciens præpropera sepultura damnauit. Et tunc quidem homines tam grande piaculum latuit.

Qualiter eam Dæmon apud regem accusauit.

Cap. XCIIII.

SEd mundi Princeps cum in anima captiuam Mulierem teneret; cogitauit, vt commune tropheum de ipsa carne statueret, volens etiam in eam sæuire flagellis, quæ sibi seruierat in flagitijs. Sumpto igitur Dæmon scholaris clerici schemate. Romam venit, curiam intrauit, proceres salutauit. Interrogatus quis esset? Clericus, inquit, sum, potens in scripturis, nullus mihi secundus in quæstionibus soluendis, in secretis edicendis. Et vt peritiæ meæ certam habeatis experientiam, dicat quisque quicquid perdidit, & ego illi manifestabo furti authorem. Auditisque omnium causis, certo veritatis responso singulis satisfaciebat, & furti reum, fugam etiam, si fur aufugisset propalabat. Ad noui famam coniectoris tam exteri, quàm indigenæ conueniebant, latrones diffugiebant, aut esse quales fuerant desinebant. Interea dum sic placens Regi, & Optimatibus eius plebi sua damna resarcit; de ore suo pendentem rege ipso præsente turbam circunstantem, sic allocutus est: Si vos credulos, & attentos pollicemini, auditores, mira loquerer, & quidam vix credibile auditu, horribile dictu, crudele actu, vobis enarrarem. Misericordiæ Domini, quod non estis consumpti, quod Roma funditus non corruit, cum facinus præ omnibus detestabile in ea patratum sit. Mulier enim illa, quam sanctissimam dicitis, quæ in vrbis vestræ plateis, & angulis, sibi per hipocrisim famæ titulum erexit, sceleratissima est; & omnium crudelissima fœminarum; nam de proprio filio conceptum filium proprijs manibus trucidauit, & ne videretur, in latrinam proiecit; ad hanc vocem omnes con-

sternati; noli, inquiunt, blasphemare munditiæ sacrarium, pietatis templum: *Multæ fœminę congregauerunt* [*virtutum*] *diuitias, sed hæc supergressa est vniuersas*; hoc est, inquit ille, quod dixi, quia difficile crederetis mihi, veniat, vt examinetur, & interim rogus in media platea paretur, in quo si confessa, vel conuicta fuerit, viuens incendatur: Sin autem, ego ligatis manibus à tergo medijs inijciar flammis. Placuit Regi, & Satrapis eius, & missis Satellitibus, iussit eam honorificè introduci. Cui intranti palatium, omnes assurrexerunt. Rex autem ipse sedem ei parari fecit, & sibi considere iussit, factoque silentio ait ei: Non te latet noui fama vatis, quem suscitauit Deus in salutem Romanæ gentis? Quod autem non parum dolemus in multis te accusat, & non satis credibilia nobis contra te dicit testimonia; confitere ergo si quod fecisti peccatum, & da gloriam Deo; vel purga te à crimine obiecto. Illa autem vnctione, quæ de omnibus docet, inspirante, respondit. Quoniam grauis est causa, & nil sine consilio facere docet Sapiens; nec ego tutum fore credo coram Rege, & proceribus eius sine consilij patrocinio allegationem meam exercere: Sic acceptis inducijs egressa, non est confisa in homine; sed toto corde per pœnitentiam confugit ad Christum.

Qualiter beata Dei genitrix, eam ab opprobrio liberauit.

Cap. XCV.

Vir autem vitæ venerabilis Lucianus, vel Lucius nomine tunc temporis Romanam ornabat cathedram, eius pedibus prouoluta, cum gemitu cordis, & torrente lachrymarum, calamitatis suæ recensuit historiam, ruptisque vestibus, & euulsis crinibus, requisiuit ab eo, vtrum per quodcunque malagma pœnitentię, curari posset vulnus peccatricis conscientiæ. At ille videns compunctionem in ea esse vehementem, & totus super eam pietatis visceribus affluens, confisus de Dei misericordia reatus veniam, & vitæ remedium promisit, dicens: æquo animo esto filia, quia maior est Dei pietas, quam quæuis iniquitas: nam & Petrus per lachrymas non solum reatus sui veniam, sed & Apostolici principatus obtinuit dignitatem. Sic Maria Magdalena, per sanctificationem lachrymarum, de vase contumeliæ, meruit effici vas gloriæ. Matrem vero Iesu Mariam, consulo, vt præ omnibus inuoces, eamque assiduis precibus frequentes. Ipsa enim vnica spes humanæ reconciliationis, ipsa præcipua causa æternæ salutis: nolo autem tibi multa iniungere, quia tempus habes breue, sed Dominica oratio tibi sit absolutio pro peccato. His sermonibus animata Mulier, manus ad cœlum, cor ad Mariam leuabat, orans eam in multo fletu, vt eius liberaretur interuentu ab impetitione aduersarij, & à confusione communi. Statuta itaque die cum familiaribus perrexit ad curiam, & erat eius spes de cœlesti adiutorio pendens, & cor maximè in Maria fiduciam habens, nec deesse potuit Mater misericordiæ tam mirabilibus suspirijs pœnitentis, sed inuisibiliter eam protegens præsentia suę maiestatis, iudicandę astitit ante tribunal terreni iudicis. Hac igitur Beata comite Mulier munita, intrauit Consistorium, & à Rege, & à populo reuerenter excepta, consedit in medio, omnibus facta spectaculum. Tunc omnium ore clauso, & aure aperta, Rex ait Clerico: En quam accusasti domina præsens est, narra si quid habes. At ille intuitus mulierem mirabatur, quæ hæc esset? Reuera enim non ipsa erat, quæ prius, sed altera, quia per gratiam Spiritussancti alterata: cumque omnes instarent, vt loqueretur: Non est, inquit, hæc incestuosa, & homicida illa, quam accusaui, *hæc est enim sancta, hæc speciosa inter filias Hierusalem*, *hæc est*, *quæ ascendit de deserto delicijs affluens in filium dilectum suum*; quod enim dicere timeo, tacere non possum: Maria mater Iesu ei assistit; eamque confouet, & custodit. Ad hanc vocem omnes in stuporem versi, frontes vexillo Crucis armauerant, & Diabolus virtutem signi salutaris non sustinens, quasi fumus euanuit ex oculis eorum. Omnisque concio gaudens Mariæ iura gratiarum persoluit. Et mulier sic liberata à macula conscientiæ, & infamiæ, *coram populo inuenit nomen grande*, *iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra.*

De vidua paupere, quam in exitu suo honorauit.

Cap. XCVI.

Cvidam Parochiæ præerat Presbyter in sæculo potens, & gloriosus, sed non minus vitijs, quàm diuitijs plenus. Hic sub cura sua habebat diuitem nobilem, & pauperculam viduam. Qui vno tempore decumbentes responsum mortis acceperunt in semetipsis: vocatus est Presbyter, vt morientem diuitem visitaret, & accepta confessione, dataque communione, exituram animam Deo commendaret. Qui de rapienda solummodo lana, non de oue curanda solicitus, vt diuitis nuncium vidit, ire festinauit. Intrauit Palatium, penetrauit cubiculum, vbi iacebat diues purpura, & serico circundatus, auro, & gemmis oneratus, super plumarum molliciem resupinatus. Ibi inuenit circunstantium multitudinem, seductoria adulatione diuiti solatia persoluentem, coniunx, & filij, atque omnis familia, dominum lamentabantur. Sed & quamplures ex ipsis ad rapiendam hæreditatem suspensi, licet verbotenus mortem audaciæ, & præsumptionis damnarent, eam tamen tacito cogitationum æstu precabantur citius venire, & hominem de medio tollere. Itaque Presbyter secretum petijt, & qualemcunque confessionem extorsit. Deinde sessione firmata nummi captator, charitatis affectum simulans, compati cœpit, & condolere, quærere, quid vellet, quæ pars corporis grauius se haberet. Inter ancipites gladios securitatem, & pacem falsus Propheta pollicebatur, verbisque mendacibus liniebat parietem, cui Dominus ruinam minabatur. Interim superuenit quidam ex parte viduæ, qui diceret eam in extremis agentem, Christianæ salutis remedia postulare. Sed Presbyter dum se totum daret ad lactandum peccatorem, nihil respondit. At Diaconus, propè assistens, pro Muliere desolata ad cor eius loquens, ait: Grande nobis piaculum, & fœminæ periculum, si nostra negligentia sine confessionis, & sacri mysterij participatione eam migrare contigerit. Cui felle commoto Presbyter ait: O parum sani capitis consilium, pro vili vidua nobilem relinquere patronum, ne turberis, inquit Diaconus: Ego si iubes infirmam visitabo & communione Sacramentorum Christi exiturum Spiritum confirmabo. His fauente Presbytero, Diaconus discessit cito, sumptaque salutari Hostia ad viduæ tugurium peruenit. Quæ rebus quidem vacua, sed bonis operibus plena, super humum duram, & paruo stramine constratam collidebat membra, ieiunijs exesa. Ille itaque interno limine vix bene tacto, oculos leuans, familiæ Christi in ceno iacenti, vidit assistere excubias de cœlo. Mater enim Iesu Maria assistebat cum choro virginali, quæ præferebat linteolum, & vultum ægrotantis à sudoribus mundans, *satagebat circa frequens ministerium*. His visis Diaconus stupens stetit eminus, sed cœli Regina ei admiranti multum affabilis, viso Dei suoque filio, toto corpore in terram prostrata adorauit eum cum suis virginibus. Quibus erectis, data fiducia vir Dei intrauit, Maria etiam sedem parante, ac ne timeret, hortante, sedit, confessionem viduæ accepit, communionem dedit, &

psalmis

psalmis obitum eius præmuniuit. Deinde cum gaudio ad domum diuitis properauit, astansque in limine vidit nigros cattos circumuallantes lectum diuitis, quos miser ille videns, & nimis infestos sentiens, rugiebat clamans. Tollite cattos, tollite, misero subuenite. Vnus tandem Æthyops, voce minax, vultu terribilis, vncum, quem manibus gestābat faucibus immersit peccatoris. Infœlix anima nullum in tota conuersatione sua refrigerium conscientiæ reperiens, pauet, & trepidat; miserum mors paulatim occupat. Denique Æthyops ille furens vncum violenter de palpitantibus faucibus extrahit, & horribilem dans vocem, infelicem spiritum reddit. Irruerunt cæteri malitiæ complices, & peccatricem animam plagis, & vulneribus afficientes, immergunt in locum tenebrarum, & lacum mortis æternæ. Cum hæc aspiceret Diaconus, tremor tenuit eum; & cadens factus est in mentis excessum. Sed mox ei apparens Mater Regis gloriæ, Ne timeas, inquit, charissime, non te diabolica nocebit malignitas, cui parata est beatitudo cœlestis. His blanditijs recreatus, postquam ad se redijt, consolatrici suæ gratias rependit, & ex his reuelationibus non parum profecit.

De veste, quam sancto Bonito præsuli post Missam dedit.

Cap. XCVII.

SAnctus præsul Bonitus Aluernensis, cum cor suum perfectè dedisset, vt perfecte Iesum, & eius matrem diligeret, quadam die templum B. Michaelis cum turba intrauit, & in angulo basilicæ, licet inter multos, solitudinem cordis sibi fecit; consummatis mysterijs, quique in sua redierunt, & ipse solus in latibulo suo remansit. Et custodes quidem, ne quis remansisset perscrutati sunt Ecclesiam; sed Dei nutu sancti viri non potuerunt inuenire latebram; qui obseratis iam Ecclesiæ foribus, eo securius, quo secretius effudit in se animam suam, factusque in agonia prolixius, & enixius orans vidit huiusmodi visionem. Ecce repente de cœlo sonuit, quasi vox dulcis cantilenæ, & micantibus luminaribus limen templi cæpit tremere tanquam intrante multitudine. Aspiciebat vir sanctus; & ecce virgo Maria intrabat cum candidato sanctorum Angelorum, & animarum cœtu, sicut Regina: circunstante exercitu chorus ille cœlestis decantabat laudes Dominæ, eiusque filio; ipsa quoque vocem suam exercuit in Christi præconio. Per medium chori facta est illa processio, cumque ventum fuisset ante altare, quæsitum est à quibusdam sanctorum, quis haberet Missam celebrare? En inquit Beata virgo, adest Bonitus præsul verè bonus, & satis dignus, cui hoc officium debeat committi. Audiens hoc ille pauebat, & retrahebat se, cuius rei lapis, qui ei cessit adhuc seruat indicium. Tandem quæsitus, & inuentus, deductus est, & præsentatus ille Beatæ congregationi, & ministrantibus sanctis veste nuptiali ornatus est, ac diuino altari applicitus. Et postquam dedit in celebratione sancti operis operam ac decenter consummauit, Beata Virgo vale faciens dilecto suo pro munere cœlestem vestem ei dedit. Res est nota satis, & apud Aluernenses admodum celebris, maximè autem in ciuitate Aluerniæ, quæ dicitur Mons clarus, & vsque hodie monstratur populo vestimentum illud cœleste, cuius materies, & contexturæ modus à nullo hominum dignosci potest, & est eximij candoris, miræque leuitatis.

Aliud exemplum. Alter vero quidam post præfatum sanctum sortitus cathedram honoris, sed non sic castigationem honestatis; simile quid se promereri posse mentitus est; etsi in præfati Archangeli basilica somniasset, Venit igitur procax, præsumptuosus, intrauit illam officinam sobrietatis, cibo, & potu ingurgitatus. Et quia laborabat ebrietate, subito sepultus est graui sopore; & tamen in his omnibus non est conuersus in sacrilegum furor Domini, sed flagitiosum, sine flagello dimittens, miraculosè eum à sanctificationis suæ domo longè fecit. Facto enim mane, reperit se homo in domo sua, & in lecto suo, dehinc exiens ad famulos suos, confessus est mentis suæ insanam præsumptionem, nec celauit, quam portabat cœlestis repulsæ confusionem. Sciensque se esse stultum prophetam, & insanum virum spiritualem, iam humilius de se sensit, & in simplicitate cordis Deum quærere cautus fuit.

De pauperculo viro quem à plaga dæmonis liberauit.

Cap. XCVIII.

QVidam pauperculus homuncio in vicinia Aquicinctensi habitans, cum quadam die per villam deambularet lapidis offensione pedem, quem nudum habebat sibi læsit, & vi doloris substomachans, diabolum nominauit, dicens lapidem illum in nomine diaboli ibi fuisse positum. Et ecce vix adhuc sermone finito, repente quasi violenta iniectione aquæ feruentis faciem totam perfundi sentiens, statim substitit, & se de loco mouere non potuit. Et oculis eius multa aquarum abundantia guttatim defluere cœpit, ita quod nihil omnino videre potuit, sed ad domum suam reductus, cæcitate oculi dextri perdurante, lumen sinistri recepit. Et ecce tota facies eius in tumorem conuersa, oculi, nasus, os, ita tumore excrescente, disparuerunt, vt non nisi deforme monstrum videretur. Quatuor autem diebus euolutis inflatio illa paululum exinaniri cœpit, sed tota facies eius ita ignitis pustulis, & vesicis turgentibus oppleta est, vt ab omnibus elephantico morbo percussus diceretur. Post hoc morbus ad inferiora descendēs, à renibus vsq; ad summos pedū articulos tam miserabiliter occupauit, vt curuatis poplitibus tali natibus adhærerent, adeo vt horrenda contractione totus quodammodo in globum vnum redigeretur; sicque tota illa inferior corporis pars insensibilis mansit, vt si igne aduretur, ardere quidem posset, sed omnino sentire non posset. Nunquam de lecto per se surgere, nunquam se ad sedendum erigere, vel in quolibet latus reclinare potuit; sed semper resupinatus iacuit. Per fenestellam verò, quæ lecto eius contigua erat à transeuntibus sibi eleemosinam mitti miserabiliter vociferando implorabat, vnde se suosque sustentabat, quamuis autem eum, & paupertatis inopia, & infirmitatis angustia grauiter affligeret; studebat tamen in doloribus suis Deo semper gratias agere, & pro benefactoribus suis assidue orare; ieiunijs quoque operam dare, peccata sua semper præ oculis habere, & pro eis humiliter Deo supplicare. Appropinquante autem tempore miserendi eius, quo Deus eum liberandum prouiderat, quadam die Resurrectionis Dominicæ cum longa fatigatus inedia peruigil iaceret, & apud Aquicinctum ad nocturnas laudes signa pulsare audiret, caput erigens, & versus præfatum locum protensis manibus reuerenter inclinans, Saluatoris clementiam exorabat; tunc ecce subito cernit sibi quandam in specie mulieris pulcherrimam, ac reuerendi aspectus, & habitus personam assistere, quæ commemorans ei patientiam, quam in dolore habuerat, & bona quæ fecerat, addidit, noueris preces tuas esse exauditas à Domino, fac ergo quod moneo, & Aquicinctum te deferri facito, atque in Ecclesia Beatæ Virginis, & Matris Dei Mariæ coram imagine ipsius, pro salute tua interueni, & virtutem diuini senties auxilij. Quod cum ille fecisset, Dei auxilio, & eius Matris piæ suffragio ad plenum curatus est.

De Iudęa, quam à labore partus liberauit, & puero, qui panem imagini Christi porrexit.

CAP. XCIX.

QVædam mulier Iudæa in partu laborans, & clamans penè vsque ad exitum animæ angustiabatur, obstetricum quoque obstupuerat solertia, solamque mortem tanti doloris finem præstolabatur. Interea dum inter angustias animæ, & corporis anhelaret, subito lux cælitus emissa super eam emicuit, & vox cum luce pariter intonuit, dicens; Inuoca Matrem Iesu, & liberaberis; inuoca nomen Mariæ, & saluaeris. Luce foris subtracta, sed virtute verbi salutaris intus radicata, mulier toto corde fidelis, vel fidens in Domino, Mariæ nomen inuocauit magna voce, & statim fœlici partu filium edidit carens omni dolore. Audientes autem fœminæ, quæ aderant, inuisum sibi nomen, turbabantur, & stridebant in eam, & nisi è cælo oculus Dei respexisset, fortassis in eodem loco earum trucidata manibus animam exhalasset. Itaque Maria suffragante, sœuientium etiam mulierum cruentas manus euasit. Et post dies purificationis suæ assumptis filijs suis ad Ecclesiam confugit, ac legalibus institutis, & iustificationibus carnis abrenuncians, iugum suaue Christi suscepit.

Aliud exēplum. Spiris locus est supra Renum famosus, vbi adoratur imago Sanctæ Dei genitricis Mariæ cum infante suo. Huic quidam paruulus, matre eminus orante, inscissuram panis manu tenens accessit, frangensque micam vagientis Christi imagini porrexit, hisque verbis qualia Teutonici pueri balbutire solent implorare cœpit, Pupe, Papa, Pupe, Papa. Tandem imago cunctipotens paruuli, instantem sibi reamplecti, & his verbis perhibetur, affari. Pupe noli flere, post triduum mecum papabis. Audiuit Mater, & intremuit superuenientique seniori Canonico miraculum retulit, qui prudenter rem intelligens, obserua inquit iam infantem à die prædicta non habebis. Protinus infans febre correptus in triduo defungitur, vt inter Bethleemitas innocentes conuiuari non dubitetur.

De adultera, & eius æmula, quas ad pacem conuertit.

CAP. C.

MVlier quædam, quæ alienum virum à propriæ vxoris latere illecebrosissime subtrahebat, quotiens tamen ad Ecclesiam ibat, antequam quippiam precis exprimeret, quocunque Beatę Virginis Mariæ imaginem prius sibi videre contingeret, angelicam salutationem ei, reuerentia qua poterat exhibebat: coniunx itaque viri, quę sibi adulterinos præferri dolebat, amplexus; acerbissimis in æmulam stridebat ardoribus, & cum mariti timore nihil in eam auderet, nec in publico quidem grunire fas esset; ad Beatam Virginem Mariam tota se conuertit orans, vt illi muliierculæ, quæ se suo fraudebat coniugio cœlestes imprecaretur iras, eiusque spurcissimas riualitates non diu pateretur inultas. Cumque Reginæ cœlestis affectus contra eam lamentis iugibus se irritasse putaret, ipsa Virgo Benedicta eidem in visu dignanter apparuit, & ait: Quare super illa muliere, vltiones expetis à me, ego plane nihil aduersus eam possum, quia quotidiana sedulitate illud mihi meum denunciat gaudium, quo gratius aliud ab vlla creatura audire non possum. Ex quo dicto cum animus mulieris à solitis imprecationibus desedisset, contigit æmulam suam sibi quadam die occurrere, quam cœpit in hunc modum conuitijs lacessere: O turpis, quot mihi languores infligis, quæ & lenocinijs carnem meam dirimis, & præsentiam quam incorporaliter odi mihi obuiando opponis, quam libenter, immo quam debite corpori tuo mala inferrem, quæ quotidianum menti, & auribus, & oculis meis irrogas dolorem. Restabat illud vnicum spei, quod virgo Dei Mater in te vltricem iacularetur sententiam. Sed ab hoc animo decidi, ipsa enim mihi dixit, quod ipsum Aue, quod ipsi depromere quaque die pręoccupas, in tantum eam demulceat, vt nullum inconueniens tibi inferre præualeat. Quod illa audiens ait: Amodo noueris, quod maritus tuus nunquam me contuetur ad tui iniuriam, sed & insuper illi meam deuoueo pudicitiam, quæ meo tam paruo obsequio tantam præstitit indulgentiam, vnde factum est, vt ex eo illa castitati se redderet, ista simultatem deponeret, & hoc totum ad salutem vtriusque Mater Dei disponeret.

De illo, qui per illam orationem, O Intemerata, *dæmonem effugauit.*

CAP. CI.

HOmo quidam erat nobilis, diuitijs potens, & honoribus, ac rerum affluentia; bonis operibus non minus intentus. diabolus autem, qui mentes fidelium à sancto proposito conatur euertere, assumpto cuiusdam nuper damnati corpore, ad domum eius veniens, obsequium suum ei sub mercede obtulit. Quem ille rei ignarus secum permanere permisit. Agebat ille callidus quo sibi amplius crederetur, opus iniunctum curiosius exercere, & alios obsequio præuenire, vnde valde Domino suo acceptus, & ab eo constitutus est in domo infirmorum, vt eis ministraret, & necessaria quęque prouideret, vbi non paruo tempore seruiuit ficta humilitate, sperans oportunum tempus accipere, quando malitiæ suę laqueos aperiret. Quadam igitur die conuenit Dominum suum, dicens, infirmos sibi commissos, pisces ab eo postulare: ascendit autem Dominus ipse nauem solus cum solo, vt ad opus infirmorum piscandi proprijs manibus impleret officium. Tunc diabolus congruam deceptionis horam arbitratus, nauem in qua ambo erant subuertere conabatur, sed Dei protegente gratia, conatus eius ad nihilum redactus est. Alias quoque cū ambo venationi insisterent, nitebatur ille contra Dominum suum ex aduerso sagittam erigere, sed Dei repulsus auxilio in nullo præualuit ei nocere: perseuerante igitur in bonis viro, odor famæ eius vsquequaque diffusus, ad videndum eum multos ex longinquo adduxit. Inter quos, & quidam Episcopus religiosus adueniens, benignè hospitio ab eo susceptus est, cui diabolus præsentiam suam ostendere nolens in diuersorio se abscondit. Cumque ad cœnam inter alios minime videretur, sæpe requisitus à Domino suo vix adducitur; quem sanctus Episcopus intuens, & per spiritum quis esset agnoscens, interrogauit hominem, quanto tempore vernaculum talem habuisset, & quid in domo sua operis egisset? qui respondit, Multo tempore astitit mihi, eiusque operam in multis expertus, illum valde necessarium comprobaui. Ad quem Episcopus, Non est, inquit, bonus domesticus, sed Dæmon pessimus, & aduocans illum in medium in nomine Christi adiurato præcepit, vt quis esset ediceret, & quare tandiu cum homine habitasset. Tunc ille videns se vlterius non posse latere, totam machinationis suæ causam aperuit. Ego sum, inquit, vnus de spiritibus tenebrarum, & ad hoc veni ad hunc hominem, vt eum à via veritatis auerterem, frequenter illum tentare aggressus sum, sed oratione nescio qua singulis diebus præmonitus, omnem mihi nocendi potestatem eripuit. His dictis dæmon conticuit, & relicto corpore in medio, omni spe deceptionis frustratus, abscessit. Interrogauit Episcopus hominem, quæ esset illa oratio, quæ sic euacuarat dæmonis virtutem; affirmabat ille, vt laicus se penitus literas ignorare; sed solam orationem puer didicerat, quam in honore Dei Genitricis Mariæ, quotidie frequentabat. Et erat oratio

illa, quæ de Beata Virgine,& Euangelista Ioanne,communi laude dicitur, scilicet, *O intemerata,&c.*

De milite, qui virgini parcens eam monasterio tradidit, & in torneamento occubuit.

CAP. CII.

ERat miles quidam diues, & in bellis famosus, qui matrimonium ocium reputabat, licet in concupiscentijs fœminarum esset totus. Hic ad quoddam torneamentum in Normanniæ partibus celebrandum cum multo apparatu pergens, cum per quoddam castellum tam oculis, quàm corde vagus transiret, iuuenculam quandam in itinere vidit, cuius pulchritudine captus, cuidam famulo, & familiari suo dixit: Vade, curre, interroga patrem, & matrem puellæ, & si mihi eam concesserint vna nocte, dabo eis decem libras, & insuper vnam vestem ad opus, & ornatum filiæ suæ. Qui cum iussa complesset, illa mutatorijs induta, & ad patris sui imperium, vt iuuenem sequeretur, inducta ipso Duce ad militis diuersorium venit, & post cibum, & potum communis lectus ambos recepit. Cumque ille congressum cum pudica virginitate pararet, & illa suspirioso corde suæ dignitatis captiuitatem expectaret, erat autem nox Sabbathi, quod deuotio fidelium memoriæ Virginis Matris consecrauit, miles ait, charissima,quod nomen est tibi cur tale super me assumpsisti lamentum, cur me sic accipis quasi hostem,& non amicum? An diligis, qui tradidit te mihi patrem tuum? cui illa voce tremula respondit: Maria vocor digneque lachrymis afficior, & planctum facio, quia melius est mihi mori, quàm turpiter viuere cum virginitatis detrimento; maximè cum Mariæ continentiam vouerim,*& desponderim me vni viro, virginem castam exhibere Christo*, volueram, & mores, & habitum sanctimonialium imitari, nisi patris mei paupertas reclamaret, nam & agnosco literas, & de Sancta Maria didici horas, à quodam pauperculo Clerico, qui apud patrem meum diuersorium habet. Tunc Spiritus Domini descendit in mentem militis, & excussit de cogitatione eius flammam libidinis, ita, vt diceret, quia nox Sabbathi est, & quia tu vocaris Maria, id est maris stella, propter noctis, & nominis huius honorabile Sacramentum iam nunc cessabit, & cor meum à tua inquietudine, & corpus à tua inquinatione, nec operor in te opera tenebrarum, sed nox hic quam diei æternæ mater sibi dicauit, mihi sicut dies illuminabitur ad morum conuersionem, & nox illuminatio mea in delicijs meis spiritualibus: & quia vt dixisti voluntarium tibi est Christo seruire in cœtu sanctimonialium, teste Deo, promitto, quòd satisfaciam desiderio tuo, si veneris mecum: tunc illa sub hac pactionis, & pacis forma, dormiuit tota nocte secura. Quam mane facto, militis familiares equo impositam furtim asportauerunt, milesque eam in monasterio, quod iuxta torneamenti erat locum contubernio sanctimonialium tradidit, promittens sub iureiurando, quod pro mercede eius locum multis donarijs honoraret,& si vita comes esset eam singulis annis visitaret. Sed postea inde digressus, feria secunda in torneamenti congressu occisus est, & in eodem loco, sicut tunc moris erat gloriæ secularis ad titulum sui nominis sepultus.

De exequijs eius, & miraculo super eum ostenso.

CAP. CIII.

INterea virgo Christo & Virgini Matri Christi,cui se probauerat, placere contendens, & ad spiritualis illius dilecti sui reditum pendens,cum gemitu,& lachrymis illum Christo, & Mariæ commendabat. Sed cæteris militibus sine illo redeuntibus, iamque spe reuersionis pœnitus amissa, cum Abbatissa pœnitens eius sub fallaci promissione mercedis, turpem virginis intrusionem accusaret; illa Beatam Mariam lachrymosis interpellabat precibus, vt de militis statu reuelationem aliquam, vel modicam tanto dolori procuraret; cui ipsa Beata Virgo Maria semetipsam per visionem exhibuit, dicens: Parce charissima, parce fletibus & suspirijs, ego sum Mater Iesu Maria consolatrix tua. Scito, quia quam cito recessit à te ille tuus in Christo dilectus, in torneamenti congressu occubuit, eodemque in loco sepulturam accepit, qui quoniam mihi detulit in te, & bona tibi contulit propter me, veraciter in morte compunctus æternam meruit salutem. Ibis ergo ad Abbatissam, & annunciabis ei ex me, quatenus illuc citius pergat, & corpus huc translatum in cæmiterio reponat, vt per Ecclesiasticorum suffragiorum communionem adiuuetur: hoc autem grande signum, quòd tibi locuta sum,rosam super sepulchrum vernantem reperies in superficie, cuius radix de ore sepulti pullulat in visceribus terræ. Illa igitur gaudēs Dominæ cælestis imperium Abbatissæ retulit. Sed ab ea hypocrisis, & cōfictæ visionis improperiū recipiens, cū lachrymis ad Beatā Virginem recurrit; cui illa sicut prius mandatum ad Abbatissam iniunxit, & addidit de quodam peccato eius occulto, quod ipsa confiteri, & lachrymis deberet punire; & sic cum suo conuentu nudis pedibus ad faciendum, quod iubebatur, puro corde, & prompto gressu ire. Quod Abbatissa audiens, & signum recognoscens, confessione data,& satisfactione indicta, ad locum properauit,& indicio rosæ corpus militis inuentū,ad monasterium suum translatum,honorificè ibidem sepeliuit.

De pictore, quem imago Beatæ Virginis Mariæ iniecta manu ne caderet retinuit, & interitu blasphemi.

CAP. CIIII.

PIctor quidam pro vitæ suæ merito Dominæ nostræ familiaris, in partibus Flandriæ fecerat sibi nomen doctæ manus artificio. Hic quoque quotiescunque pingere diabolum necesse habebat, turpem turpiter sicut ars ei suggerere poterat, expressius figurabat: Cui ille in visione noctis apparuit, & cur eum sic irritaret, cum furore, & ira quæsiuit. Pictor respondit: bene hoc ago, quia semper te passus sum omnium, quæ feci malorum incentorem, & adhuc turpium cogitationum moliris insidias, quibus emollitam animæ meæ demoliaris constantiam. Et Sathan graues minas intentans, monebat vt à sua læsione cessaret. Sed ille ex hoc ipso animatus est, & magis quàm ante paratus suscitare Leuiathan. Postmodum verò vna dierum, ipse in porticu cuiusdam Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis imaginem pinxit, & iuxta possibilitatem artificij, sicut decebat operæ vario picturæ eidem gloriam, & honorem dedit. Sed & iuxta illud, quod serpenti dictum est: *Ipsa conteret caput tuum*, subtus pedes imaginis diabolum figurauit, nigris coloribus turpem, & tenebrosum, sicut decebat amatorem turpitudinis, & Principem tenebrarum. Quod ille non æquis oculis aspiciens, malignandi potestatem à Deo expetijt, & accepit; sed sibi ad contumeliam, Christo, & Matri eius ad gloriam: adhuc enim suspensis trocleis, & supposito firmiter tabulato, monstrum illud pingebatur, & ecce turbo vehemens omnes illas artis pictoriæ machinas concussit, & in terram excussit. Quod vt persensit homo stupidus ad imaginem Domini leuauit cor pariter, & manum; quæ,mirum dictu, donec venirent,& qui ei subuenirent, manu iniecta ipsum retinuit, & seruauit illæsum. Tunc omnes, qui aderant Christum in matre sua glorificabant, diabolum in fraudis suæ frustratione cum risu, & cachinno blasphemabant. Gen. 3.

In illis partibus quidam in taberna, cum tessera ludens, & male sibi cedere videns, cum quicquid de Deo est, & Deus est blasphemasset, Reginam quoque Cœli Mariam iaculis detractionum lacessere cœpit, & cum habens spiritum in naribus, à capite vsque ad pectus singula carpendo deuenisset, maledicturus ventrem illum, qui benedictum in nomine Domini venientem

suscipere meruit, subita, & horrenda morte functus est. Huius pater fama excitatus veniebat, vt filio suo lamentabiles exequias exhiberet, cui in itinere quidam vicinus suus, paulo ante mortuus, occurrit, & ait: Durũ tibi apporto nuncium, quia filius tuus sempiterna morte mortuus est, quia Christum blasphemauit, & Matri eius detraxit. Et hoc tibi signum, inuenies cadauer eius à ceruice vsque ad nates per mediam dorsi spinam quasi sectum, & cor in duas partes dissiluisse, tabefactum: Hoc dicto disparuit, & pater pergens hæc signa inuenit.

De iuuene illo, qui abnegato Christo Matrem eius noluit abnegare.

Cap. CV.

IN quodam castello Aquitaniæ milites duo principabantur, sed vnus sub alio villicabat, & terram suã de eius feudo possidebat. Horum maior cum moreretur, filium suum adhuc paruulum manu tenens, & militem illum sibi in principatu secundum alloquens, ait: Esto huic in patrem, & ipse sit tibi in filium, nutri istum hæreditatis meæ successorem, & Dominum Reipublicæ patrem, & magistrum. Igitur ille puerum post mortem patris in domo sua receptũ nutriebat, & paterno affectu fouebat, ac religiose in moribus informare satagebat. Sed puer coæuorum suorum lenocinijs seductus, & in tabernas introductus, bibendi fecit consuetudinem, & per hoc despumans in libidinẽ, pudicitiæ frena laxabat, & à milite sollicitè monebatur, sed frustra, quia monitis non mouebatur. Denique iuuenculus omnia abrupuit, manumissionem petijt, & accepit. Iamque immatura libertate potitus, sicut equus infrenis cursu rapido fertur in præceps, totumque se malitiæ exponit, omnia sua luxuriosè viuendo consumit. Miles autem ille simplici intentione possessiones eius, dum distraheretur emebat, aut distractas redimendo sibi attrahebat: vt si eas, quandoque redimere posset, faciliorem redemptionis accessum apud ipsum inueniret. Interea dum absque pudore peccans publicè mendicaret, & quasi vas perditum vituperationem omnium commorantium in circuitu audiret; eiusdem villæ præfectus, & ipse Magus, ac maleficus, eum ad se vocans, dixit, se eius miseriæ condolere, & tantæ calamitati velle consulere. Ipsumque mutatorijs induens, ac delicijs ciborum, & potuum secum reficiens, promisit multo melius ei fore, si eius cõsultationibus vellet obedire. Quo omnimodam obedientiam pollicente, equos ascenderunt, & crepusculo ciuitatem egressi, quasi spaciaturi, longius processerunt. Tunc præfectus iuuenem alloquens ait: Quid putas, quia miles ille possessiones tuas emit, & distractas etiam redimit, vt tu nudus ex omnibus fias, & ipse totum diripiat? Sed non turbetur cor tuum, quia duco te ad patronum meum, cui si consenseris statim te restituet in gradum pristinum. Dumque fabularentur, ecce quasi exercitus magnus turba malignorum spirituum, & princeps diabolus in medio eorum. Expauescente iuuene ad subitam, & horrendam visionem, præfectus ne timeret hortabatur, patronum suum, de quo dixerat, hunc esse contestans, diabolus illos proximare videns dicebat: Frustra huc hunc adduxisti, quia falsi, & fallaces sunt omnes Christiani, veruntamẽ si voluerit Christum, & Mariam negare, quicquid voluerit à me poterit impetrare. Qui cum post multos cogitationum æstus Christum negasset, sed nullatenus Mariam consentiret negare, diabolus eum cum indignatione repulit, sed & præfectus eum in ira, & festinanter reduxit, & cum se in sua recepisset, eum de equo turpiter deiecit, & ablata veste, quam ei dederat, proprijs reindutum paniculis, de domo sua nulla super eum motus misericordia exturbauit.

Qualiter eum Dei genitrix honorauit, & exaltauit.

Cap. CVI.

ILle vero perambulans ciuitatem, fortuito ad Ecclesiam deuolutus est, vbi tunc noctis Assumptionis beatæ Mariæ festiuitas ageretur. Illic igitur post nocturnas vigilias captato angulo stabat desolatus, & plorans solus, plorabat in nocte illa gloriosæ Assumptionis, noctem, quam incurrerat diabolicæ factionis, Matrem misericordiæ, cuius imago præsens erat, cum lachrymis implorabat. Cumque tota nocte cor eius dolor perforaret, & se iam consumptum putaret, oriebatur, vt Lucifer: nam quotiens supplicans Virgini Mariæ veniam petebat, imago sacra ipsi nescienti capite flexo supplex econtra concurrebat; quem supradictus miles ad eandem Ecclesiam gratia orandi matutinum se agens, cum in angulo stantem videret, indignatus est, & hipocrisim reputabat, quod peccator, totius fabula ciuitatis, locum sacrum præsentia sua contaminare præsumpsisset. Sed postquam vidit, quod factum est cum eo signum in bono, confusus est à cogitatu suo, consertoque cum eo priuatim colloquio, contestatus est eum vehementissime, vt quid boni egisset, & omnia, quæ in corde haberet fideliter, ac fiducialiter ei enarraret. At ille lachrymis suffusus, verecundia confusus, quid inquid, de mea bonitate quæris, cum non sit in me nisi malum, imo malitia ipsa sum, sicut nouerunt omnes, qui in circuitu meo sunt, quibus factus sum in derisum? Et quid dicã, cum etiam peccatum in hac nocte peccauerim, quod humanæ aures expauescant audire. Ingressusque narrationem replicauit, qualiter deceptus dederat manum diabolo propter quæstum gloriæ sæcularis, & qualiter negato Christo timuerat blasphemare nomen Virginis Matris. Audiens ille, gauisus est, & complexus iuuenem, dixit: Quia fecisti verbum hoc, Beatus es, & bene tibi erit. Etsi nescis, tibi dedit Maria signum propiciationis, in imagine sua precibus tuis annuens, & inclinato capite visibiliter occurrens, quando supplicabas ei. Confortare ergo, tu enim pro hac re gener meus eris, & non solum paterna tibi, quam dilapidasti reddetur, sed omnis possessio mea, post decessum meum ad te spectabit. Dedit ergo ei vnicam filiam suam, scripsitque eum in præsenti participem, & in futuro principem omnium possessionum suarum ad laudem Iesu, & Mariæ. *Idem ferme exemplum, mutatis sententijs, reperitur apud Cæsarium li. 2. cap. 12. & habetur in magno speculo exemplorum.*

De sene Cisterciensi, quem ad amorem ordinis prouocauit.

Cap. CVII.

QVidam miles nobilis deposito cingulo militari, iam senex Christi militiam inter Monachos in Claraualle professus est. Qui quamuis minus haberet notitiam literarum, pro posse suo tamen sectabatur bonitatem, æmulabatur regulæ disciplinam. Quadam autem die tempore messis cum post fratres exisset ad laborem, iussus est ibi sedere & quiescere, eo quod manus delicatas, & seniles, non admittebat labor difficultatis tantæ; Sedens autem percutiebat cor suum, & ægrè ferens, quod non laboraret cœteris laborantibus, ita loquebatur apud se: O miser homuncio quanti sapientes, quanti nobiles, secundum carnem hæc laborant, quia si vias sæculi ingredi voluissent, grande nomen habituri essent, quantæ etiam hic quasi lampades contemptæ, & sub modio absconditæ, tempore statuto dari habent in lucem gentium, alij quidam priores, alij Abbates, alij Episcopi, & tu hic sedes tota die ociosus inueterate dierum malorũ, cum ante te portent pondus diei, & æstus delicati iuuenculi, qui in gloria pudicitiæ conscientiæ nõ dederunt maculã peccati. Hæc loquens apud se, vidit in visu de colle superiori, qui in loco me-

tentium

tentium imminebat, descendere candidatam turbam, cui præerat quædam Mulier pulcherrima, & ante eam aliæ duæ, quæ in manibus suis manutergia portabant. Hæc domina veniens cum cuneo suo salutauit fratres in osculo sancto, & suscepit in amplexibus charitatis suæ. Duabus quoque comitibus linteola prætendentibus extergebat puluerem, & sudorem de Monachorum frontibus, & durius laborantes dulcius consolabatur. Senex hæc videns, & quod Mater Dei Maria in sanctum conuentum venisset, nesciens; dentibus suis in fratres fremebat, dicebatque apud se: Non sic putabant homines sæculi sinceram, & seueram religionem esse, quæ fœminas reciperet non solum ad conspectum, & colloquium, sed etiam ad amplexum, & osculum. Cui taliter cogitanti, vnus de illa candidata multitudine appropians, dixit. Quid imprudenter cogitas ô homo? Domina hęc, quam cernis, est Maria Mater Iesu, quę venit videre messores suos: neque enim continere se potest multitudo viscerum eius, quin compatiatur eis in suis laboribus. Et verè fœlices, qui hic laborantes pro Christo in sudore vultus sui vescuntur panem, quia ad futuram requiem, & mensam plenam pinguedine peruenturi sunt, vbi erit Sabbatum, ex Sabbato. In reuelationis huius consolatione, & cibi spiritualis fortitudine ambulauit ille senex, reliquum iter conuersationis suæ currens, & alios prouocans.

De electuario, quo pauperes fratres cibauit, & superstitioso denegauit.

Cap. CVIII.

Apud Claramuallem quidam cum promisisset fieri se monachum, subito se fecit Medicum, abstinens notabiliter; & cum fratrum scandalo à cibis quos cæteri manducabant. Igitur quadam die dum fratres gratiam reddituri, ad Ecclesiam procederent per claustrum canticum resonantes; ille amarus, & rancidus, eo quod nulla deliciarum appositione superstitionis suæ libidinem, fratrum cura refocillasset; in auribus domini Sabbaoth, licet ore tacens, corde, tamen importunè loquebatur, apertisque oculis spiritualibus vidit in introitu Ecclesiæ mulierem inæstimabilis pulchritudinis, quę in manu sua pixidem optimo electuario plenam tenebat; & fratres qui sapide olera comederant, & deuote cantabant, secundum ordinem suum intrantes communicabat; cui appropinquans cum fortiter hiaret, vt quemadmodum cæteri, de illo antidoto cœlesti acciperet; audiuit eam dicentem sibi, non debeo frater tibi dare, cibus iste medicinalis, communis est cibus pauperum istorum, qui Monachi sunt, non medici; nec delicias Regum quærunt, sed cinerem tanquam panem comedunt: tu autem non es sicut cæteri hominum, sed diues, & princeps fratrum, vnde circuire mare, & aridam debemus, vt delicias conductitias, & decentes palato tuo conquiramus. Quod si à cibis communibus abstines, quia tibi videntur caput turbare, ventrem inflare, saltem olus commodum esse posset, de quo consuluit Apostolus, *vt qui infirmus est olus manducet.* Quoniam igitur in Galeni sacra iuratus, Galeni te nescio cuius satis acute profiteris discipulum, dico tibi: *Sapiens homo, & subtilis Medice, cura teipsum.* Et vt noueris, quæ sim ego, Maria Mater misericordiæ dicor, vnde & veni hanc familiam meam consolari, vt epulentur in conspectu meo, & delectentur in lætitia, qui voluntatem propriam non habent, nec monasterium perturbant singularitate sua. Quo verbo ille percussus, & confusus cum iuramento se constringeret, dicens: Si taliter amplius abstinuero, non inueniar in partem sortis sanctorum; quoniam parum comederat, & totus in cibi desiderio erat, fortiter hiare cœpit, & domina misericorditer in os eius buccellam immittente, cœlestis epuli dulcedinem gustauit, quæ dulcedo tantum sapuit palato cordis eius, vt extunc vsque in finem vitæ suæ

Rom. 14.

auidius, quam cæteri comederet panem crassum, & olera herbarum.

De visionibus vtiliter ostensis Monacho cuidam infirmo.

Cap. CIX.

Fuit quidam Monachus, Cisterciensis ordinis, bene religiosus, secundum datam sibi gratiam in Beatæ Mariæ seruitio valde deuotus; huic vt in calore religiosi propositi eo vtilius, quo humilius, desudaret, suscitauit Christus æmulum vnum de claustralibus suis, qui in omnibus, quæ ageret calumniam ei statuens, verbis & factis eum insectaretur; nec in hoc solum manus Domini super eum extenta; sed adhuc in flagellis duobus, vno corporali, altero spirituali. Quotiens enim tonabat, auditum tonitrui ferre non valens, ferè vsque ad exitum animæ turbabatur. Sed, & gutta quam roseam vocant certis temporibus ita faciem eius exulcerabat, vt propter aspectus fæditatem, infirmitorium sæpe, & diutius tenere cogeretur. Cumque ibi positus quadam nocte post matutinas isset cubitum; increpabat animam suam per dolorem compunctionis in lectulo corporeæ quietis. Paucis autem diebus ante euolutis breui temporis interuallo monasterij patrem cum monachis quasi fere 15. è corpore Christus vocauerat. Dum ergo ille in orationibus vigilaret, in extasi factus, vidit per medium infirmitorium transire exercitum Monachorum, inter quos Abbatem suum, & Monachos illos, qui ante paulo obierant recognouit. Quorum vnus ad eum diuertens, & ante lectum eius subsistens ait; Frater charissime, nos qui hic transimus, & in hoc monasterio dum in corpore viueremus conuersati sumus, omnes quidem gloriamur in spe filiorum Dei, sed differimur adhuc à regni introitu, propter quorundam fratrum negligentiam, quorum alij tarde, alij tepide, omnes ingrate persoluunt psalmos, & orationes, quas debent pro animabus nostris: nec solummodo rei sunt apud nos, sed ipse Christus multa habet aduersus eos; ipsum enim prouocant, & excitant ad vomitum, dum tepide votum vitæ purioris æmulantur, & sanctæ pręcepta regulæ sine scrupulo conscientiæ transgrediuntur. Ipsis siquidem conuenientibus in vnum tempore, & loco orationis, & psalmodiæ, iam non est spiritualem escam manducare, dum vnusquisque præsumit corde vanitatem ad delectandum; anima eorum nauseat super manna cælesti quasi leui cibo, & contemptibili: hoc autem iram Dei maxime prouocat, quod in illa hora in qua fratres ob reuerentiam Trinitatis inclinant, aliqui cachinnāt, & de ociosis occulte significant, alij corde, & corpore rigidi, vix post quam *Gloria patri*, dictum est incuruantur, & necdum perdicto, *Spiritui sancto* erecti, oculis notabiliter curiosis per parietes vagantur. Alij in modum statuarum ad orandum stantes, sic somno sepulti sunt, vt nesciant quid agatur circa se, & nihilominus tamen incuruant se, & erigunt sicut, & cæteri, misera quadam consuetudine. Vade ergo, & dic Abbati ex parte nostra, vt corrigere satagat huiusmodi negligentias fratrum, quibus ad hoc speculator à Domino datus est, vt annunciet eis peccata ipsorum. Sic disparente defuncto, Monachus latenter surgens ad Ecclesiam perrexit, & ante quoddam altare priuatum toto affectu cordis orare cæpit, statimque fuit in spiritu, & respiciens ad fenestram quæ super altare erat vidit incandescere radium solis & ecce mira pulcritudinis Mulier per ipsam fenestram introiuit, quæ stans iuxta eum, ait ei, Nosti, quæ sum ego; Quo respōdente nescio, Domina, Ego sū inquit Maria mater Iesu, quæ veni vt consoler gemitus tuos, & leniam dolores tuos: vidi enim lachrymas tuas, & orationes tuas Et factum est cum hęc diceret, fratribus in choro ad *Gloria patri*, more suo se incuruantibus, ipsa cancellati manibus reuerenter, & profunde vsque dum diceretu

Sicut erat in principio, incuruauit se. Et rursum erecta dixit ei. Monachus ille mortuus, qui persequebatur te multipliciter secundum multitudinem malignitatis suæ, quia te persecutus est pænas recepit. Et vt verum me dicere credas, esto sanus ab hac duplici, quàm sustines infirmitatis peste. Extergens manica vestimenti sui faciem eius, euanuit ab oculis ipsius. In crastino vero rem Abbati secretè referens, miraculo faciei mutatæ indicio fidem ipsi, & cæteris fratribus fecit, ad honorem Reginæ Cœlorum, & Dominæ Angelorum.

De imagine, quæ percussa sanguinem reddidit, & alia, quæ à Saracenis frangi non potuit.

Cap. CX.

IVxta castrum Radulphi est quædam Abbatia, quæ Dolis vocatur, super quandam columnam Ecclesiæ ipsius est imago lapidea ad honorem beatæ Mariæ virginis sculpta, ad quam cùm quædam paupercula mulier veniret orandi gratia, aderant ibi in atrio duo Brebantiones, qui improperantes mulieri, imaginem blasphemabant, vnus etiam lapides in imaginem proijciens, vno lapide percussit, & confregit brachium pueri Iesu. Et cum manus illa lapidea cecidisset, exierunt guttæ sanguinis à brachio, ac si esset hominis viuentis, statimque in eodem loco ille, qui lapidem proiecerat, expirauit: alter vero cum vellet morientem inter brachia sua colligere, vt ei aliquod præberet adiutorium, statim arreptus est à dæmonio, & in sequenti die defunctus est. Eadem etiam sequenti die cum turba multa conueniret, vt imaginem, & sanguinem de lapide fluxum videret, ipsis videntibus ipsa imago scidit vestimenta sua, scilicet ornatum qui circa eam erat lapideum, & collum suum, quod confirmatum erat monili lapideo, & pectus denudauit vsque ad mammillas propter ignominiam, & iniuriam, quæ illata fuerat sibi, & paruulo suo. Hoc contigit anno domini 1287. tempore quo bellum erat inter Philippum Regem Francorum, & Henricum Regem Angliæ: altero constituto apud castrum Dolis cum exercitibus suis. Et ego, qui scripsi, sanguinem illum vidi oculis meis, & imaginem nudatam, ac vestimentum reuulsum. Qui autem viderunt eam ante perpetratum miraculum, testantur, quod erat prius rubicunda, & bene colorata: modo autem stat tanquam exanguis, & pallida. Ibi pro certo cæci illuminantur, claudi curantur, & fiunt miracula.

Aliud exemplum. Quandam sanctæ Mariæ basilicam ingressi Saraceni, in omnium sanctorum imagines, quæ in maceria erant depictæ hastilium suorum cuspides vibrauerunt. Huic oculum eruerunt, illi nasum, vel pedem truncauerunt, omnes prorsus terebratis aculeis dissulcauerunt. Ad imaginem sanctæ Mariæ titubant insani, nihil ibi omnes, quamuis sępe tentantes, turbare potuerunt, sed cum maxime intentarent viribus effusis inuentæ manus erant aut tremore irritæ, aut aliò delatæ.

De Iudæo quem beata virgo tormentis, & gaudijs ostensis conuertit.

Cap. CXI.

QVidam Iudæus nomine Iacobus à Londonia ciuitate Angliæ apud Wintoniam pergens, in via prædonum manus incurrens captus est, plagis afflictus, atque in domum vetustam casum iam minantem, tractus; post multas iniurias omnibus rebus suis spoliatus, ligatisque ad postem pedibus, & vinctis post tergum manibus, ibidem relinquitur solitarius. Verùmne penitus deficeret, modico pane, & aqua per triduum sustentatur, sperabant enim per sui redemptionem magnam pecuniam accipere. Sed tertia nocte cum ex lassitudine paululum obdormisset; astitit ei in somnis fœmina inæstimabili decore reuerenda, & niueo habitu amicta, quæ propius accedens, vincula quibus miser ille constringebatur potenter disrupit; eumque soluit. Qui præ gaudio & admiratione euigilans, curioso intuitu circumspexit, si forte aduerteret personam, quæ illum restitueret libertati. Quod intentius agens, vidit repente non iam in spiritu vt prius, sed corporeo visu Mariam Dominam cœli sibi assistere, & ex eius claritate totum illud diuersorium resplendere. In quam oculos meticulosos defigens sic eam alloquitur: Quæ es Domina, vel vnde tibi pectus tam benignum, vt mihi misero subuenires in tanta angustia? At illa: Ego sum inquit Maria, cui tu, & genus tuum malo vestro insultatis, meque redemptorem mundi edidisse pertinaciter negatis: veni tamen ad te vt more meo tibi pro malis bona rependam, & ab errore te ad veritatis cognitionem reducam, atque hucusque quàm periculosè vixeris tibi insinuem: quod vt euidentius cognoscas, egrediamur foras. Ille præcedentem secutus, iubetur super eminentem petram, quæ in promptu erat ascendere, & intento animo deorsum aspicere: qui iubenti obtemperans, attendit hiatu terræ vallem tenebrosam ipso aspectu horribilem, flammas sulphureas exhalantem, fœtorem intolerabilem, omnique genere tormentorum horridam, & asperam cernit: cernit etiam in his cruciatibus animas damnatorum rotari, & miserrimè à carnificibus torqueri. Quorum lachrymabiles eiulatus attonitis auribus excipiens, penè vsque ad animam exterritus est: his visis, & auditis, ait illi beata virgo. Hic carcer, hæc incendia, hæc omnimoda tormenta, te tuosque sequaces expectant, nisi Iudaicam impietatem celerius dimiseritis, & ad fidei Christianæ Sacramenta confugeritis: nunc autem sequere me, vt ostendam tibi quid etiam boni pro vestra cæcitate perdideritis: cumque supra collem excelsum eum statuisset, aspicit eminus mansionem perlucidam, visuq; pulcherrimam, ex qua tanta optimi odoris fragrantia naribus intuentis infusa est, ac si illum omnium suauitas aromatum respersisset. Ibi vidit cætus beatorum splendido vultu solemnes omni gaudio tripudiantes, melos dulcissimos concinentes, quibus studiosè inspectis, ait Maria ad eum. Hæc est hæreditas animarum sanguine filij mei redemptarum, quam, & tu possidebis si illum ex me veram carnem assumpsisse credideris. Sed iam hinc recede, & ministerium tibi licèt indigno reuelatum memoriter retine, & post hæc, quid tibi agendum sit, solicitè perpende. Timens Iudęus ne denuo hostibus suis occurreret, ibat densissima nocte quo impetus illum ducebat quousque dilucesceret. Diluculo autem pergens ad vrbem, quæ Bacha dicitur, quoddam Monasterium, quod ibi erat adijt, Priori, & fratribus, quicquid viderat, & audierat, totum ex ordine exposuit. Baptismum petijt, & accepit, Ioannesque vocatus est.

De fratre Carthusiensi quem à Dæmonum insultibus liberauit.

Cap. CXII.

CVidam fratri Carthusiensi in cella sua nocte iacenti, sed adhuc vigilanti, & cœlestia meditanti, Dæmonum turba in specie porcorum agrestium apparuit, furebant vndique per totam Cellulam, & discursu insano, rictu horrendo, dentibus longissimis, ac velut in necem eius exacutis: pauefactum ac trementem hominem, nihilque nisi mortem præstolantem circumstabant, talia eo patiente adauctus est metus, cum quendam enormis magnitudinis hominem eandem cellam conspicit intrantem, qui primo ingressu suo conuersus ad porcos, quid inquit segnes facitis? cur iam hunc non rapuistis? cur non discerpsistis? Quod dicis, inquiunt, magno conatu facere nixi sumus, sed nihil

facere

facere potuimus: At ille: ego inquit faciam. Quo dicto vncum ferreum longis, ac recuruis vngulis terribilem minaci manu protendens, atque ad virum Dei rapiendum immo discerpendum adaptans, eum nimio terrore pœnè mente excedere coegit. Sed statim Maria mater misericordiæ, in qua ille spem suam totam post Deum posuerat, visibiliter affuit, ac virga leui manu protensa, quomodo inquit huc venire ausi fuistis? non est hic vester, nec iam contra eum in aliquo præualere poteritis. Hoc dicto, velocius totum illud nefandum collegium, vt fumus euanuit. Subsistit illa post Dæmonum fugam cum homine adhuc tremente, eumque his verbis consolata est: Placet, inquit, quod facis, tuique animi deuotionem Deo mihique gratam esse noueris, fac ergo quod facis, & ad meliora proficere stude. Et vt aliquid singulare tibi in mandatis tradam, stude vilibus escis, abiectas vestes amplectere, operi manuum deuotus insiste; his, animatum hominem relinquens, disparuit.

De quibusdam alijs.

Cap. CXIII.

Item aliquando cuidam seruo suo in extremis laboranti apparens: quæsiuit si eam cognosceret. Quo respondente minime; illa dixit, Ego sum Mater misericordiæ.

Sanctus Dunstanus dum Cantuariæ moraretur, mos erat ei loca sancta noctu peragrare: Quadam vero nocte virgo Maria ei venienti occurrit, & summo cum honore susceptum ad Ecclesiam suam quo tendebat ducere cœpit, præcinentibus de choro duabus Puellis illud Sedulij carmen, ac dicentibus.

Cantemus domino sociæ, cantemus honorem.

Dulcis amor Christi, personet ore pio.

Quos versus virginum chorus resumendo percantauit, Prædictæque binæ cantatrices, binos qui sequuntur in ordine versus subsecutæ sunt.

Primus ad ima ruit, &c.

Sicque donec vir Dei in oratorium perductus est, virgineus chorus binos, & virgines binæ binos, iuxta quod series hymni se haberet, versus modulatæ sunt.

Explicit de mariali magno.

Item alia.

Aliud exemplum. Cuiusdam parrochiæ sacerdos erat optimis studijs præditus, sed litterarum scientijs non plene imbutus, vnam tantum missam sciebat, quam deuotissimè in honorem Dei genitricis Mariæ quotidie decantabat: Cuius introitus est, *Salue Sancta Parens*. Ob hoc à clericis apud Episcopum accusatus, & accersitus, & super hoc ab Episcopo correptus, respondit se aliam missam non scire, Episcopus furore commotus, eum officio missæ priuauit. Qui reuersus est domum suam, & tristatus est propter missæ priuationem. Nocte vero sequenti apparuit Virgo Maria Episcopo in visione, dicens ei, aliquantulum seuera voce, vt quid ita meum Capellanum tractasti, vt prohiberes seruitium Dei, & meum ab eo fieri? pro certo igitur noueris: quia nisi citius, vt agat diuinum officium, vt solebat iusseris, die 30. morieris. Hac visione contremefactus Episcopus surrexit concitus, & mittens, presbyterum ad se vocauit, ad pedes eius procidens, vt ei indulgeret humiliter poposcit. Deinde præcepit, vt nunquam aliam missam celebraret, nisi quam de sancta Maria cantare solitus esset. Ex tunc etiam ipsum presbyterum magnificè honorauit, ac pro Dei amore, & sanctæ Mariæ, quandiu vixit vestiuit, & aluit.

De visione ostensa sancto Hugoni Cluniacensi in Natali Domini.

Cap. CXIIII.

Mos est Cluniacensis monasterij cæteris solenn[...] tatibus Natiuitatem Domini quodam singul[...] affectu deuotius agere, & cantuum melodijs, cereoru[...] accensionibus quodque longe præstantius est spiritu[...] deuotione, multaq; lachrymarum profusione cum A[...]gelis solennizare. Hac igitur instante festiuitate fratr[...] more solito se suaque omnia præparauerunt. Venerab[...]lis ille pater Hugo, qui adhuc senex supererat; capit[...]lum vbi fratres conuenerant ingressus, hæc ad omn[...] verba protulit: Noueritis fratres, benignum Iesum d[...]sposuisse ijs solemnijs interesse, at contra hostem ne[...]quam inuidia laborare, vt aliquas tenebrarum suarur[...] nebulas tanto splendori possit immiscere. Frater enir[...] ait quidam se vtique dans intelligi; hac nocte vidit M[...]trem misericordiæ, ipsum filium quem præsenti genu[...] nocte dulcissimo gremio continere, eique sanctorur[...] Angelorum multitudinem cum immenso lumine asta[...]re. Idem Deus puer exultabat, & cordis lætitiam gest[...] corporis, & plausu manuum demonstrabat, & conuer[...]sus ad Matrem aiebat. Cernis Mater noctem Natiui[...]tatis meæ, quę imminet gaudijs illustrandam, in qu[...] oracula Prophetarum, & Angelorum præconia reno[...]uabuntur, & de meo ex te ortu omnia simul cœlestia & terrestria lætabuntur. Vbi est nunc hostis mei damnata perfidia, vbi eius potestas, qua ante hoc singular[...] gaudium mundo dominabatur? Quo ille impudens audito, de latibulo suo egressus à longe se præsentabat, & ignominiosè deturbatus cum multo planctu, & eiulatu, vt admitteretur orabat. Et si ait in nulla parte Ecclesiæ admittor, in aliquo saltem reliquarum officinarum loco suscipiar. Et filius virginis: Vade inquit furcifer, & ne te mea potentia præiudicatum lamenteris; tenta, quod poteris. At ille solutus arcum capituli petijt, intrare conatus non potuit, in tantum enim & se tumidum, & introitum capituli angustum inuenit, vt nullatenus intrare valeret. Vere inflatus superbiæ vetusta peste per humilem aditum non potuit intrare. Inde ad dormitorium fratrum gressum conuertit, & fantasijs solitis se eos inquietare posse confidens introire tentauit; sed eadem crassitudine sua ab ostio repulsus recessit. Postremo ad refectorium nocendi spem contulit, ibi propter aliquantulam corporis curam maiorem suspicatus mentium incuriam: Ibi etiam tot obices diuinorum ex lectione verborum, tot trabes ex deuotione auditorum, tot repagula reperit ex charitate sibi inuicem seruientium, vt nullo modo vltra valens procedere cogeretur retrocedere. Sic ab omnibus officinis monasterij reiectus, à conspectu redemptoris pijssimi, & gloriosæ Mariæ virginis Matris cum ea qua dignus est confusione pestifer ille recessit. Cauti ergo (ô fratres) estote, & immensas gratias omnipotenti ac misericordissimo saluatori agite, quia & nequissimum hostem à nobis expulit, & ipse nobiscum festum celebraturus remansit.

De puero in vigilia Paschæ concepto, quem Dei genitrix eripuit ab Inferno.

Cap. CXV.

Fuit quidam vir nobilis, & diues, & vxor eius nobilissima quorum manus erga pauperes erat semper largissima, cumque filios procreassent, & iam ad ætatis suæ prouectionem processerant, celibemque vitam deinceps seruare promiserant; & hostis inuidus eorum castimoniæ propositum non ferens, animum viri in vxoris suę illicitum amorem compulit, vt qui ob amorem pudicitiæ se ab inuicem separauerant, in nocte dominicæ resurrectionis operarentur, quod non debuerant;

vir itaque succensus face libidinis, accessit ad mulierem recordans eius prioris pulchritudinis. Obstupefacta mulier, multis eum increpauit sermonibus, & bonorum operum allocuta est recordationibus, sed nihil proficiens, ad virum ait: Quicquid in hac nocte à nobis fuerit operatum, sit maledictum, & Diabolo mancipatum, concepit & peperit, natusque est infans visu mirabilis, crescebat decore spectabilis, & literis docilis, & eloquentia laudabilis. Pater non attendebat, quòd fecerat, Mater sciebat quod dixerat, puer autem cum ad annum duodecimum peruenisset, & tenerè à parentibus diligeretur: apparuit Matri eius fallax inimicus, cui votum de puero temere fecerat, dicens: Esto parata mihi promissum anno tertio reddere. Inde Mulier in quotidianos fletus immersa: promissionis infœlicis recordatione, posuit in cogitatione diuersa, mirabatur iuuenis, quòd populus de profectu suo gaudebat, solaque misera Mater super illo indesinenter eum aspiciens, flebat. Requisita igitur ab eo causam diu quidem dicere distulit, sed tandem interroganti ait, quod eum in conceptione, Diabolo in proprium obtulit. Tunc Adolescens nocte fugiens, quæ patris fuerant, reliquit, petijtque anxius nonnullos sapientum, vt ei de suo tam priculoso negocio darent consilium, peragratis vero multis prouincijs non inueniens, quod quærebat, venit Romam, & inde cum literis Domini Papæ ad Hierosolymitanum Episcopum longo itinere fatigatus accessit. Qui audiens ab eo rem & omnes, qui cum eo erant, resoluti in fletibus, adolescentis gemitibus nimium condolebant. Igitur Episcopus religionis & sanctitatis maiores quos potuit congregauit, & de iuuenis liberatione cum eis concionari cœpit. Quidam autem vir sanctissimus in eremo longe à Hierosolymis eidem Episcopo notus erat, qui fugiens visus hominum, corporales etiam cibos reliquerat; hic Angelicis quotidie potiebatur loquelis, & toto animo conuersabatur in cœlis, huic ab Angelo diuinæ celebrationis necessarium ministrabatur, huic de cœlo sicut nix, candidus meridie panis, quo reficeretur mittebatur. Pontifice ergo de pueri salute solicito, venit in mentem eius diuina reuelatio, quòd vir ille sanctus apud Deum posset succurrere puero. Quo accersito, misit per puerum intersignia sancto viro, quatenus adolescenti succurreret Diabolo à Matre donato. Arrepto igitur longo itinere solus discessit, quem ante sanctum senem Angelus duos panes deferens præcessit. Intelligens vir Dei quod aliquis volente Deo veniret ad prandium, gratias egit dominatori omnium, venientemque suscipiens iuuenem, miratus est eius pulchritudinem & eloquentiam, & perlectis literis ab Episcopo missis, ait ad iuuenem. Attende frater pietatis Dei consilium & Genitricis eius auxilium: Habet enim virgo Maria dominium super omnes spiritus malignos, & potest inferni seras aperire, & frangere interiores aditus, obnixe igitur eam deprecamur vt tibi subueniat. Itaque die dominicæ resurrectionis, quando iam rapiendi puerum terminus impletus erat, vir Dei pro iuuènis liberatione, quem in vanum Diabolus expectauerat, cum lachrymis, & cordis contritione salutarem hostiam vt solitus erat obtulit, timentem vero puerum inter se & altare constituit, quem de loco illo Diabolus parum ante *pacem* fugiens, ad infernum rapuit. Sentiens igitur Sacerdos iuuenem sibi ab hoste sublatum, ingemuit, & vt virgo virginum Mater adolescenti succurreret fiduciam in mente habuit. Itaque pia Virgo Maria subuenire non distulit, sed corpus, & animam pueri de inferno interiori liberauit, restituensque eum in loco vnde sublatus fuerat; viri Dei mærori satisfecit. Cumque, *Pax vobis*, diceret vir beatus, *Et cum spiritu tuo*, respondit iuuenis à Dæmone liberatus; acceptaque de manu eius communione sancta, narrauit ei quicquid de sua liberatione nouerat, & quod multa millia in inferno reliquerat. Denique eius accepta licentia, & benedictione lætus abijt, & ad episcopum Hierosolymitanum, ac parentes suos consolandum redijt.

De fure suspenso, quem ipsa sustentauit, & Monacho de cuius ore rosa post mortem processit.

Cap. CXVI.

FVit quidam Elbo vocatus, frequenter res alienas rapiebat, quibus se, & suos alebat. Qui tamen sanctam Dei genitricem venerabatur ex corde; eamque dum ad latrocinandum iret exorabat, ac deuotissime salutabat. Quadam die in furto deprehensus, sine vlla miseratione ad suspendendum ductus est. Cumque eo suspenso iam pedes eius penderent in aere, sancta Maria Virgo Mater in auxilium eius veniens, per biduum, vt sibi videbatur, eum suis sanctis manibus sustentauit, nec aliquam læsionem pati permisit. Illi vero qui eum suspenderant, cum ad locum illum redijssent, videntes eum viuentem vultu hilari quasi nihil mali patientem, putauerunt eum non plene laqueo innexum, & dum accedentes guttur eius transfigere vellent, iterum sancta Maria manus suas gutturi eius apposuit, nec transfigi permisit. Cognoscentes ergo eo referente, quod sancta virgo auxiliaretur ei, dimiserunt eum abire. Qui factus monachus, quandiu vixit Deo, & sanctissimæ Matri eius postea seruiuit.

Quidam Archiepiscopus Cantuariensis Ecclesiæ, olim à curia Romana reuertens in Abbatia sancti Bertini, quæ est apud sanctum Audomarum, hospitatus est. Et die crastina ductus in capitulum sermonem ædificationis cum fratribus habuit. Quo finito indicauit eis, quod cum esset apud Beneuentum, audisset à quodam viro religioso, qui de partibus Hierosolymitanis erat, quod in illa terra quinque psalmos, incipientes à singulis literis nominis beatæ Mariæ in honorem & memoriam ipsius frequentare multi consueuerant: scilicet, *Magnificat*. *Ad dominum cum tribularer*. *Retribue*. *In conuertendo*. *Ad te leuaui*: singulis *Aue Maria* præmittentes. Erat autem ibidem in conuentu sancti Bertini, quidam monachus Ioscio nomine, qui hoc vigilanter audiuit, & quotidie post matutinas prædictos psalmos in honore beatæ Mariæ decantare cæpit. Accidit igitur vt quadam nocte surgentibus fratribus ad vigilias, ille frater Ioscio non interesset choro psallentium. Subprior verò chorum circuiens cum lucerna, vbi eum non inuenit, ad lectum eius citius perrexit, ibique eum defunctum reperit, conuocati autem fratres accurrunt stupentes, & lugentes, vultumque ei discooperientes inuenerunt quinque flores rosarum, vnus egrediebatur de ore, & lingua eius: duo de oculis, duo de auribus. Lętantes pro tali miraculo detulerunt eum in chorum, & facie discooperta cum recentibus rosis, diligentius intuentes, in rosa quæ de ore exibat, inuenerunt scriptum, *Maria*. Tenuerunt ergo illum per septem dies, donec tres Episcopi conuenirent, quorum vnus fuit Attrebatensis Episcopus, qui fuit Abbas Cisterciensis, & multi alij clerici, & laici, qui viderunt magnalia Dei.

Aliud exemplum.

De muliere quam à morte suscitauit, donec peccatum suum confiteretur.

Cap. CXVII.

IN territorio Linconensi erat quædam mulier beatam Virginem Mariam valde amans, ipsi, & filio eius in sanctitate, & iustitia seruiens. Quę cum adhuc iuuencula esset, quoddam perpetrauit peccatum, quod non tam sui pondere, quàm dictu horribile menti eius naturaliter, & verecunde portentuosum videbatur. Aliàs igitur strennue in bonis operibus,

potens, & de cæteris excessibus per annum more Christiano sacerdoti suo confessionem faciens; hoc solum peccatum dicere subterfugiebat propter pudoris confusionem. In fine tamen illud confiteri intendens non manifestè, sed quasi occultè addebat de consuetudine: *De his, & alijs, si quæ sunt in me, de quibus confessa non sum, Dei misericordiam, & vestram absolutionem postulo.* Frequentius quoque ad Ecclesiam accedens, & ante quandam Beatæ Mariæ Virginis imaginem toto prouoluto corpore iacens, in amaritudine animæ suæ, illum quem celabat loquebatur reatum, fundens quoque lachrymarum diluuium, Christo faciente, & Maria fauente. Tandem animaduertit versutiam confitentis, solertia confessoris; etenim frons, genæ color subito mutatus, & tremulæ sonus vocis, animum eius exæstuantem loquebantur. Cæpit pius pastor peccatricem verbis suauibus, & suasibilibus allicere, vt ab ea exigeret tanti gemitus notitiam per confessionis veritatem, cœpit bruto pectori disserere peccatorum diuersitates, & circumstantias, Dæmonum peruersitates, & instantias, vt illa conscientiæ domum euerrens pura confessione exprimeret, si quod delictum reliquisset, vel suppressisset. Sed ligante os eius Diabolo non potuit confiteri, nec vires habuit periens, licet ei cura obstetricis assisteret vigilans. Ipse verò quendam de Cluniacensibus priorem consulit, & ei de mulieris confessione fictitia admonito, & præmunito, ipsam, vt eius consilio firmaretur destinauit. Qui etiam confitentis audita conscientia, & in suspirandi modo notata illa versutia, satagit vt tortuosus coluber de cordis eius latebra educeretur. Sed quia serpens momorderat non in sibilo, scientia non fuit incantatori. Denique mulier sine peccati illius confessione rebus humanis exempta, & potestati iudiciariæ præsentata, tristem excepit sententiam. Sed postulante Maria pro supplice sua, & Iesu adiudicante, pependit in cœlesti curia edictum, vt ad corpus rediret anima peccatricis, & quoniam sine confessione non constat salus, viuens Sacerdoti, confiteretur, & sic denuo morti, quod suum est soluens beatorum cætui sociaretur.

Interim positum in media flebili propinquorum frequentia, seruabatur cadauer exanime, & ecce anima subito reuertente feretrum contremuit, corpusque infremens, & vocem planctus erumpens, fragroso sonitu domum concussit. Præcipitabant fugam circumstantes, & præoccupabant iter ad portam. Sed qui arctius eam dilexerant, sustinuerunt & licet trepidi propius accesserunt, colligentes itaque reducis vitæ certitudinem ex motu, & voce, solutis fascijs erexerunt eam Christi laudes, & Mariæ præconia inculcantem. Erecta ergo, vocato Sacerdote, de peccato illo cum cæteris fecit confessionem, ac communione accepta aliquantisper allocuta circumstantes prædicauit suam liberationem, continuoque oculos clausit in morte, & suffragantibus Virginis Mariæ meritis requieuit in pace.

De Subdiacono Toletano, quem iniustè degradatum restituit. Item aliud ex eodem.

Cap. CXVIII.

In ciuitate Toletana fuit quidam Subdiaconus, qui à primæua ætate Christum secutus, sanctamque Mariam matrem eius speciali amplectebatur affectu, & assiduo venerabatur famulatu. Qui cum quadam die solemni Archipræsuli sacra celebranti pro ministerio assisteret, venit hora vt legeretur Euangelium iuxta morem, modulatione solemni, in loco editiori; & ille veste nuptiali indutus legenti Diacono assistens raptus est in spiritu, viditque in mentis excessu supra fenestram in fronte Ecclesiæ, sedentem Dæmonem in specie Simiæ horrida, & deformi, & in collo eius cornu scriptoris, tomus erat in sinistra, calamus in dextra, cumque tam oculis directis, quàm auribus suspensis, quasi curiosum spectatorem, & sedulum pollicens auditorem foribus Ecclesię frequentius, & diutius inhæsisset, subinde scriptitabat. Ibidem siquidem duę mulierculæ consederant, quæ secreto adinuicem suarum tragædiarum impudicitias euomebant. Reuelante ergo spiritu, intellexit Subdiaconus eum qui in Simiæ forma latebat esse accusatorem fratrum, qui etiam nunc assumpta ex muliebri turpiloquio accusationis materia, damnationis æternæ antiquum tentaret reparare chirographum. Iam scriptum erat intus, & foris. Sed cum multiloquium locus angustus non caperet, apprehensam cum dentibus, & vnguibus pelliculam, pestifer Scriba detrahere cœpit, vt dilataret. Dum fortiter faciens sibi non prçcaueret, lapsu cadens repentino, tantum visus est fragorem dedisse, vt Subdiaconus ęstimaret Ecclesiam funditus corruisse, qui solus cernebat læsionem. Risit ergo & lætatus est cum vidit ruinam, manus etiam leuans in præcipitatione pestilentis, cadentem prosecutus est plausu casto, minus tamen castigato. Mirari cœperunt circumstantes, & stupere, abominari, nec leuiter ferre stultæ, vt sibi visum est, inconstantiam leuitatis, in Dei homine, altaris ministro, & præsertim præsentibus vniuersis. Sublato autem spectaculo spirituali, ad se reuertitur homo, & recogitans quis, quid, vbi, quando, quibus astantibus fecerit, repletur amaritudine, & induitur confusione. Reliquum exequitur ministerij sui cum modesta compositione corporis, & compunctione cordis. Finitis autem salutaribus ministerijs, insalutatus relinquitur, cæterisque ad conuiuium, & lætitiæ domum inuitatis, opprobrijs, & despectione amaricatus abijcitur, nec veretur Archiepiscopus suspenderę à carnali beneficio, quem paulo ante ad spiritualia contemplanda suspenderat Dei benignitas. Migrat ergo degradatus, vagus; & profugus declinando opprobrium, Solitariam, quæ in itinere occurrebat, hospes accidiosus intrat Ecclesiã, ibiq; humiliter ad beatam Mariam accedens, ac diutius in oratione cum gemitu & lachrymis laborans, accessit ad cor altum, & excessit semetipsum, & ecce stetit iuxta illum Beata Virgo Maria, in maiestate & decore apparens, quæ diabolicæ accusationis conscriptionem pectori eius superponens, postquam diutius tristem deliniuit tam vultus, quam mellifluæ vocis blanditijs in alta se recepit. Edoctus homo in silentio, quid facto opus sit; sublata visione, redditur sibi, gratias agit Christo & Beatæ Virgini. Venit ad Episcopum deinceps, cui & duplicatæ reuelationis committitur arcanum; conuocatæ etiam mulierculæ, diffitentur primo, sed ostensi chirographi conuictæ testimonio, criminis Episcopo, & laudis Deo, dant confessionem; & hinc inde remissionis, & gratiæ recipiunt largitatem. Sicque minister Beatæ Virginis amissum recepit beneficium, insuper & in Episcopi spiritualem gratiam recipitur, & singulariter mirabilis de cætero in eius oculis habetur.

De solemnizatione Natiuitatis ipsius Virginis, & quarundam imaginum eius miraculis.

Cap. CXIX.

Sanctæ Dei genitricis Mariæ Natiuitas, quia ignorabatur, diu in Ecclesia non celebrabatur, sed sic diuinitus reuelata est. Solitarius quidam sanctę vitæ fuit, qui singulis annis harmoniam in cœlo nocte Natiuitatis eius audiuit. Qui cum miraretur, quod hoc alio tempore non audiret, rogauit Deum, vt sibi ostenderet, quid hoc significaret. Cui Angelus Domini apparens talia retulit: *Virgo perpetua, quæ Deum genuit hac nocte nata fuit, quod licet ab hominibus ignoretur ab Angelis celebrè habetur.* Qua reuelatione diuul-

diuulgata, eius Natiuitas celebrari ab Ecclesia instituta est.

Aliud exemplum. Saracenus quidam habebat imaginem Beatæ Virginia in tabula depictam, cui assiduè, & humiliter supplicabat, valde secum admirans, & pertractans, quomodo contigisse potuerit, vt virgo pareret, & filium lactaret. Dum autem hoc cogitaret ad excutiendam de corde eius dubietatem incarnationis Christi, & confirmandam partus virginei veritatem, subito cæperunt de pectore illius imaginis carneæ mammillæ erumpere, & ex ipsis oleum cœpit emanare. Quod videns ille Saracenus, credidit in Deum, & sanctam Matrem eius, & baptizatus est.

Aliud exemplum. In vrbe Constantinopolitana Iudęus quidam imaginem Beatæ Mariæ virginis in tabula breui figuratam, & parieti domus cuiusdam affixam conspiciens, interrogauit, cuius esset figura? Audiensque quod esset beatæ Mariæ Virginis, iratus valde tulit eam de pariete, & ad vicinam currens domum vbi humana stercora egeri solent, illuc eam eiecit, statimque digna, & ignominiosa morte consumptus, postea nusquam comparuit, sed mancipatus, vt creditur, iuri maligni spiritus, hominum subtractus est aspectibus. Quidam autem Christianorum imaginem sanctam requirens, inter sordes absconditam reperit, subleuansque eam, & diligenter abstergens, ac lauans, secum honorificè in domo collocatam habuit; & ad honorem Dei genitricis ex eadem tabula, in qua imago sancta depicta erat, oleum ebulliens distillare cœpit, vsque hodie vero miraculum perseuerat.

De miraculis eiusdem circa sanctum Ildefonsum Toletanum Episcopum ostensis.

Cap. CXX.

Sanctus Ildefonsus Toletanus Episcopus fuit, hic sub rudimentis adhuc infantiæ degens diuino tactus spiritu contemptis parentum ac rerum affectibus, Agaliense monasterium petijt, Monachumque se in eo multis annis exhibuit. Tandem post obitum Toletani Archiepiscopi hic Pontifex surrogatus, inter cætera bonorum operum studia, sanctam Dei genitricem valde familiariter diligebat.

Libri sancti Ildefonsi. In cuius laude de eius sanctissima virginitate composuit insigne volumen, quod ita sanctæ Dei genitrici complacuit, vt ei ipsum librum manu tenens appareret, & pro tali opere gratias referret. Scripsit autem contra illos, qui de eiusdem virginitate ac parturitione disputant vt hæretici, alium librum: De Assumptione eius, sermones, vel tractatus quatuor; De eadem Homeliam Euangelij, id est. De Purificatione eiusdem opusculum vnum. Scripsit, & opusculum de proprietate personarum Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Opusculum aduocationum diuinæ actionis. Opusculum aduocationis in sacris. Opusculum aduocationis in sacramentis. Librum vnum de cognitione Baptismi. Et alium de progressione spiritualis deserti, & multa alia.

Volens autem beatam Virginem altius honorare, constituit vt eius solemnitas celebraretur singulis annis 8. die ante Natale dominicum, vt prius eius ageretur festum, per quam DEVS HOMO NATVS venit in mundum. Quæ rursum ei apparuit, sedens in cathedra prope altare posita, & albam sacerdotalem attulit ei dicens: *Hoc vestimentum de Paradiso filij mei attuli, quo in Dei, & mei solemnitate vestieris, & in hac cathedra sedebis, quando tibi libuerit: Scitoque certissime, quod nemo præter te in hac cathedra sedebit, vel hoc vestimentum induere impunè valebit:* His dictis recessit.

Post obitum vero Ildefonsi Siagrius, qui in Archiepiscopatu successit paruipendens prædecessoris sui deuotionem, in prædicta cathedra contra prohibitionem sanctæ Virginis consedit, sanctumque vestimentum induere volens, dixit: *Sicut ego homo sum, sic scio hominem fuisse prædecessorem meum; Cur ergo non vestiar eo quo induebatur vestimento, cum eodem, quo ipse functus est, fungar officio;* hoc dicens illo sacro vestimento se induit, Sed Deo statim vlciscente præsumptionem eius, in terram cum eodem vestimento arctius constrictus mortuus cecidit. Quod videntes, qui illic aderant, magno pauore conterriti, sacrum vestimentum, quod indignè acceperat, tulerunt, & in Thesauro Ecclesiæ vbi hactenus seruatur reposuerunt.

De dictis eiusdem præsulis in laudem ipsius virginis.

Cap. CXXI.

Igitur ex libris & sermonibus quos idem beatus vir Ildefonsus de Beata Virgine luculenter edidit, hæc pauca excerpsi. *Ildefonsus contra eos qui disputant de virginitate eius & parturitione.* Beata Virgo Maria nisi in vtero matris sanctificata esset, minime eius Natiuitas colenda esset: nunc autem quia auctoritate totius Ecclesiæ veneratur, constat eam ab omni originali peccato immunem fuisse, per quam non solum maledictio Euæ matris soluta est, verumetiam benedictio omnibus condonata; nullis ergo quando nata est delictis sublacuit, nec originale peccatum in vtero sanctificata contraxit.

Idem in sermone de Assumptione eius. Descendit sicut pluuia in vellus, quia cœlestis imber id est vnda diuinitatis virgineo vellere, placido se infundit illapsu, quando verbum caro factum est.

Idem in eodem. Cum claustrum matricis, & genitale virginis esset clausum, & signatum sigillo pudoris, non potuit obstare partui integritas corporis, nec eguit reserari, quia non potuit, vt esset ei tormentum, qui erat honor matris, & gaudium, sed totum erat ei peruium, in ea quicquid erat clausum, quia totum erat deificum quod natum.

Idem in eodem. Infans paruus, ac maximus; membris scilicet exiguus, diuinitate excelsus, per hospitalis templi sinceram defluens castitatem, non læsit corpus abscedens, quod non læserat cum venisset.

Melius est, quod in sermone sit verecundia, quam in fide periculum. Da mihi ergo veniam Christe, & parce ori meo, quod incarnationis tuæ mysterium temerarius narrator attingo, quia licet tu clausum dimiseris vterum, nobis tamen permisisti aperire incredulis Euangelium.

Imitamini matrem virginem, & omnes sanctos, quos laudatis, quia non tantum illis prodest nostra laudatio, quantum nobis eorum imitatio, vnde sponso magis placet imitator deuotus, quam laudator ociosus.

Vere aluus ille tornatilis fuit, quia in eo sapientia se influxit, quæ in cratere illo vinum suum miscuit, in quo scilicet vtero virginis, & aceruum tritici & flores filij Christi gratia germinauit, quia Christus, & aceruus tritici, & filius fuit.

Author. Hęc de Beato Ildefonso, & dictis eius, ac de miraculis circa eum, & circa alios per Beatam Virginem ostensis, ad præsens dicta sufficiant. Extant & alia eiusdem Virginis miracula scripta, quorum multa in hoc eodem opere inferius per diuersa loca pro diuersitate temporum quibus acta sunt breuiter inseruimus.

Nunc ad historiam vnde digressi sumus redeamus.

De primo aduentu Pauli in Hierusalem, & miraculis beati Petri, & primitijs gentium.

CAP. CXXII.

Actuum 9. PAulus autem post tres annos à conuersione sua venit in Hierusalem videre Petrum, cumque vellet se iungere discipulis, omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus, sed adhuc persecutor. Tunc Barnabas Cyprius duxit eum ad Apostolos, Petrum, scilicet & Iacobum Episcopum, & narrauit eis modum suæ conuersionis mansitque cum eis diebus xv. Deinde venit in partes Syriæ, & ibi loquebatur gentibus, disputabatque cum Iudæis inter Græcos dispersis. Qui cum vellent eum occidere, fratres hoc cognito deduxerunt eum Cęsaream Palestinæ, & inde dimiserunt eum Tharsum, vnde ipse oriundus erat.

Petrus vero cum prædicando discurreret venit ad Lyddam, ibique sanauit paralyticum nomine Æneam. In Ioppe vero suscitauit à morte Tabitam, ibi multis diebus moratus apud Simeonem Coriarium.

Actuum 10. Tandem iuxta præceptum & reuelationem Domini transiens in Cæsaream, baptizauit Cornelium cum suis tanquam primitias gentium.

Actuum 11. Inter hæc illi qui dispersi erant à tribulatione, quæ inceperat à morte Stephani, perambulauerunt vsque ad Phenicem prouinciam Syriæ, nemini loquentes verba nisi solis Iudæis. Erant autem quidam ex eis de Cypro & Cyrene, qui cum introissent in Antiochiam loquebantur ad Græcos & multi crediderunt.

Actuum 11. Delatum autem est ad aures Ecclesiæ, quæ erat Hierosolymis, de conuersione Antiochenorum, & volentes plene certificari, miserunt Barnabam in Antiochiam. Qui cum venisset, exhortatus est omnes, vt in proposito permanerent, videns autem Barnabas, quod non sufficeret ad erudiendam tantam multitudinem, venit Tharsum vt quæreret Paulum & inuentum perduxit Antiochiam, & per annum conuersati sunt ibi, & docuerunt turbam multam. Et tunc primo à Christo capite denominati sunt Christiani, qui primo dicebantur Discipuli. In diebus autem illis superuenerunt Prophetæ ab Hierosolymis Antiochiam, & surgens vnus ex eis Agabus prophetauit per spiritumsanctum famem futuram in vniuerso orbe, & maxime in Iudæa. Tunc primo facta est collecta in vsus pauperum quæ missa est per Barnabam & per Paulum in Hierusalem.

De epistola Pilati Tiberio missa super Crucifixione Domini.

CAP. CXXIII.

EVsebius in chronicis. Anno Domini 38. Imperij vero Tiberij 23. Pilato de Christianorum dogmate ad Tiberium referēte, Tiberius retulit ad senatum, vt inter cætera sacra reciperetur.

Richardus de sancto Victore in libro exceptionum. Mos enim erat Romanis, vt prouinciarum iudices senatui scripto renunciarent, si quid noui in his quas regebant prouincijs accidisset. Pilatus ergo scripsit epistolam ad Tiberium, de his, quæ perpetrata fuerant in dominum Iesum, designans etiam ei, quod ipse esset vere Saluator mundi.

Author. Epistolam quidem Pilati sub hac forma descriptam reperi.

Epistola Pilati ad Tiberium. *Pontius Pilatus Claudio salutem.*

Nuper accidit, quod ipse probaui, Iudæos per inuidiam, se suosque posteros crudeli damnatione peremisse, cum enim promissum patres eorum haberent quod Deus eorum mitteret illis per virginem sanctum suum, qui Rex eorum merito diceretur, hunc me prȩsente misit in Iudæam. Quem cum vidissent cæcos illuminasse, leprosos mundasse, Paralyticos curasse, Dæmones effugasse, mortuos suscitasse, ventis imperasse, pedibus siccis super vndas maris ambulasse; & alia multa miracula fecisse; & omnis populus Iudæorum diceret eum esse Dei filium, principes Sacerdotum inuidiam passi sunt contra eum: hunc itaque mihi tradiderunt, & alia pro alijs mentientes reum, magum esse, & contra legem eorum agere dixerunt. Ego autem ita esse credidi, ipsumque flagellatum eorum arbitrio tradidi, qui eum crucifixerunt, & sepulchro custodes adhibuerunt; at ille, militibus meis custodientibus, die tertio resurrexit. In tantum vero nequitia Iudæorum contra eum exarsit, vt ipsis custodibus pecuniam darent, quatenus discipulos eius corpus rapuisse dicerent. Sed illi, quod factum erat tacere non valentes, testati sunt eum resurrexisse, seque visionem Angelorum vidisse, & à Iudæis pecuniam accepisse, hæc autem ideo scripsi ne quis aliter æstimet credendum mendacijs Iudæorum.

Richardus de sancto Victore lib. exceptionum. Tunc Tiberius cum suffragijs magni fauoris retulit ad Senatum, postulans, vt Christus Deus haberetur; at Senatus recusauit, indignans quod non sibi secundum morem epistola prima fuisset delata; ab illa itaque die cæpit immutari laudatissima prius modestia Cęsaris, in pęnam senatus contradictoris.

Eusebius in chronicis. Verum cum ex consultu Patrum Chistianos eliminari vrbe placuisset, Tiberius per edictum accusatoribus Christianorum cominatus est mortem, vt scribit Tertulianus in Apologetico.

De exilio, & morte Pilati, & eius successore.

CAP. CXXXIIII.

COmestor cap. 57. Hic quidem Pilatus cum esset procurator Iudeæ, Vitellio Præside Syriæ, accusatus est in multis apud Tiberium; accusatus est etiam à Iudæis de violenta interfectione innocentum; accusatus est etiam quod Iudæis reclamantibus ponebat imagines gentilium in templo; & quia pecuniam repositam in Corbonam redigeret in vsus suos, inde faciens aquæductum in domum suam. Pro his omnibus exportatus est in exilium Lugduni, vnde oriundus erat, vt in opprobrium generis sui moreretur. *Ex historijs Iosephi & alijs.*

Eusebius in chronicis. Ita Pontius Pilatus in multas incidens calamitates, propria se manu interemit.

Comestor loco citato. Mortuo Pilato substituit Vitellius fratrem suum procuratorem Iudeæ. Et volens placere Iudæis satisfecit eorum voluntati in quibusdam, quia scilicet ad eorum petitionem Caypham à sacerdotio amouit; & filium Annæ, qui iam mortuus erat substituit; reddiditque ei stolam illam solemnem, & antiquam, quam sacerdos in sua potestate debebat habere; vt ea festiuis diebus vteretur. Pilatus enim eam in domum suam transtulit, & quando diebus festiuis erat necessaria sacerdoti, non poterat eam habere nisi precio præcedente.

De paupertate, & ambitione Herodis Agrippæ.

CAP. CXXV.

TEmpore Tiberij mortuus est Philippus Tetrarcha Itureę, & Traconiditis regionis, frater Herodis Tetrarchæ: mortuus est etiam Lisanias Tetrarcha Abilinæ, & ita vacabant duæ Tetrarchiæ, & aspirauit Herodes Agrippa ad alteram earum.

Erat hic Herodes vir magnanimus, & bellicosus, sed pauperrimus, nepos Herodis Tetrarchæ, & frater vxoris eius Herodiadis; fuit enim filius Aristobuli Magni filij Herodis, & ipsa filia eiusdem. Disposuit ergo venire Romam, si forte posset impetrare à Tiberio alteram Tetrarchiarum vacantium; cumque venisset Romam, videns eum Tiberius militem strenuissimum, retinuit eum secum, & fecit vt adhęreret Druso, qui iam in vita sua tradiderat Imperium. *Comestor cap. 59.*

Agrippa Romæ degens ob liberalitatē immodicam ad inopiam redactus.

Erat autem Herodes vir magnæ liberalitatis, & vt sibi conciliaret animos Romanorum, multa expendebat, multisque debitis se obligauerat. Et vt tradit Iosephus, non fuit homo in quo mutabilitas Fortunæ adeo posset deprehendi. Primo in hoc male contigit ei: quia mortuus est Drusus filius Tiberij, de cuius morte adeo insolabiliter doluit Tiberius, vt omnes à præsentia sua amoueret, qui familiariter adhæserunt Druso, ne reducerent ei ad memoriam mortem eius. Et compulsus est Herodes Agrippa redire in Iudæam, & desperans præ nimia paupertate, intrauit turrim, vt ibi afficeretur fame, & ita moreretur. Quod significauit Vxor sua, sorori suæ, Herodiadi, vxori Herodis Tetrarchæ. Quæ supplicauit viro suo, vt reuocaret eum à turre, & daret ei necessaria vitæ. Et acquieuit ei, & statuit eum in Tyberiade, & ibi assignauit ei domum & dedit ei necessaria vitæ. Quadam vero die cum esset Herode Tetrarcha in Tyberiade, & epularetur, factus hilarior solito improperauit ei beneficia sua, quæ contulerat ei, scilicet, quod liberauerat eum à peste famis. Et doluit inde Agrippa vltra modum, & disposuit iterum redire ad Tiberium, si forte inueniret animum eius immutatum, & honorificè susceptus est ab eo. Et cum haberet Tyberius duos nepotes, alterum de filio Druso scilicet Tiberium, & alterum de fratre Germanico scilicet Caium, voluit sibi substituere filium filij, quia magis diligebat eum.

Agrippa vitam miserā abrumpere cogitat.

Agrippæ inopiā Herodes exprobrat.

De mutua inuidia Tiberij, & Herodis Agrippæ, & de morositate Tiberij.

Cap. CXXVI.

Comestor cap. 60.

HErodes autem Agrippa magis diligebat Caium. & familiarius adhærebat ei, vnde sibi suscitauit indignationem Tiberij latentem. Quadam autem die, cum sederet Agrippa in curru cum Caio leuatis manibus in cœlum dicebat: Vtinam viderem mortem importuni senis, & Caium dominum totius orbis, hoc audiuit quispiam scilicet Auriga ipsius Agrippæ, cui postea cum rebus domini sui aufugiens, captus est, & vinculatus, & cum traheretur ad carcerem, petijt se duci ad Imperatorem dicens, quia in ore loqueretur ei, quod esset ad eius vtilitatem. Et præsentatus est Imperatori, & dixit consulto, quia sic optauerat Agrippa mortem eius, & dominium Caij. Tiberius vero non multum curabat verba vinculatorum, & detrusus est ille in carcerem. Et cum sæpe instaret Agrippa, vt iudicaretur, & occideretur, respondebat Tiberius. Frater sufficiat tibi, quod vinculatus est, & ita differebat quia (vt refert Iosephus) in omnibus negocijs suis morosus erat vnde cum statueret procuratores in prouincijs, vix aut nunquam mutabat eos. Quod cum sæpius quæsitum esset ab eo, quare scilicet non mutaret procuratores; respondit se in hoc parcere plebeculæ. Scientes enim procuratores se ad modicum habere procuratorium, emungunt vsque ad sanguinem, & tanto dominantur grauius, quanto breuius, & qui recentes superueniunt dissipant quicquid inueniunt. Quod ostendit exemplo cuiusdam vulnerati, qui cum iaceret in via, & non amoueret multitudinem muscarum à vulnere, superueniens alter putauit, quod hoc omitteret ex imbecillitate, & abegit muscas quæ operuerant vulnus. Ad quem ille: Male inquit fecisti mihi, quia muscæ quas amouisti, iam plenæ erant sanguine, & parcius molestabant me, quę autem superueniunt recentes acrius pungent me. Sic & procuratores, vel officiales recenter substituti, acrius in subiectos deseuiunt.

Lege Iosephum 18. lib. Antiq. cap. 8.

Quare Tiberius potestates semel constitutas non facile mutauerit. Nota miseriam huius mundi.

Pulchrum Simile.

De incarceratione ipsius Herodis, & de augurio Bubonis.

Cap. CXXVII.

CVm autem quadam die more solito incitaret Agrippa Tiberium, v e xtraheret Aurigam suum de carcere, respondit idipsum ei non expedire, cum in præsentia ipsius vellet eum vinculatus accusare; & cum in nullo sibi conscius esset Agrippa; testatus est se velle, vt extraheretur, & accusaret eum: eductus est ille de carcere, arguit eum de crimine læsæ maiestatis: quia optauerat mortem Imperatoris, tunc ait Tiberius Carcerario: Liga hunc. Intellexit Carcerarius præceptum de eo, qui eductus fuerat de carcere, & ligatum retrusit in carcere. Quadam autem die cum ambularet Tiberius in Hipodromo, id est, in circo equorum, & teneret Agrippam per manum, vocato Carcerario, dixit ei: Liga hunc; & miratus est ipse, & vniuersi, quod præciperet Agrippam ligari, cum purpuratus incederet; quia erat de regio semine; cum autem duceretur Agrippa ad carcerem, patiebatur intolerabilem sitim: quia splendide comederat; & forte occurrit ei portitor aquæ, & dedit ei bibere, & postquam refocillatus est, promisit ei, quod in proximo remuneraret eum in regno Caij, confidens quod in proximo esset Caius regnaturus, & positus est in carcere. Quadam autem die cum staret innixus arbori, cuius frondibus insidebat Bubo, accessit ad eum vnus de concaptiuis, & locutus est ei. Noli inquit æstimare, quod adulando loquar tibi, cum sis concaptiuus meus, volo enim indicare tibi quod indicauerunt mihi Dij (erat hic peritus in augurijs) cito, inquit, liberaberis, & in tantum sublimaberis, quod etiam tunc tibi inuideant omnes amici tui, & in hac prosperitate morieris, relinquens bona tua filijs tuis: quam cito autem huius generis alitem videris amplius super te; scito, quia quinta die morieris. Cum autem esset Herodes in carcere, deferebat ei honorem Dominus carceris; sciens eum virum nobilem ac familiarem Caij, & sustinebat tanquam ignorans, sibi fieri multas commoditates ab amicis suis in carcere, & fuit per sex menses in carcere.

Comestor cap. 61.

Agrippa ad audiendum seruum suū nomine Eutycum instat quo facto propter verba quædam ei vincula sunt iniecta.

Quidam cōcaptiuus Agrippæ fortunam florentem, & vitæ terminum prædicit.

De morte Tiberij, & substitutione Caij, & sublimatione Herodis.

Cap. CXXVIII.

POstea cum esset Tiberius apud * Capreas, cæpit infirmari, videns autem se moriturum conuocatis nobilibus imperij sui, & duobus Nepotibus suis, Caio, & Tiberio, statuit vt in crastino substitueret sibi successorem, & orauit Deos suos, vt intimarent ei mentem suam, quem nepotem suorum vellent substitui in imperio, & statuit apud se, vt illum, qui prius veniret ad eum in crastino constitueret Imperatorem, vt ita quasi per sortem eligeret: tamen significauit Tiberio, vt prior veniret. Qui mane noluit venire nisi pransus, & venit prior Caius. Quem videns Tiberius fleuit amarè, dolens quia alter non venerat, quem volebat substituere. Et locutus est, ad eum Tiberius. Fili tu succedes mihi in imperio, quod potius debebatur Tiberio quasi hæreditario iure tanquam filio filij. Sed ego video te vtilem imperio, & noui mentes Deorum, & conuocatis nobilibus denunciauit eum Imperatorem, & mortuus est: & statim aliquantulum insonuit fama in ciuitate Romana de morte Tiberij, & venit quidam Hæbræus amicus Herodis Agrippę ad carcerem, & Hebraicè dixit ei. *Mortuus est Leo*, & cæpit Agrippa mirabiliter gratulari adeo, vt quæreret dominus carceris, quæ esset causa tantæ exultationis, & confessus est, quod ille significauerat ei

** Comestor habet Campas, sed non rectè. Comestor cap. 62.*

Tiberius moritur substituto premisso Caio in Imperatorē quem ex augurio sibi successorem intelligit.

hebraicè mortem Tiberij, & statim dominus carceris liberauit eum, & statuit sibi collateralem in mensa. In crastino alij insonuerunt rumores, quod Tiberius conualuerat, & tertia die Romam venturus erat. Tunc arguit eum dominus carceris, quia deceperit eum, timens ne in caput eius redundaret, quod liberauerat ipsum, & mirabiliter verberauit eum, & retrusit eum in carcerem. Postea increpuerunt certi rumores de morte Tiberij, & substitutione Caij, & venit Caius Romam, & sepeliuit Tiberium honorifice. Voluit etiam ipsa die Agrippam liberare, sed dissuasum est ei, ne videretur facta Tiberij in irritum velle subito reuocare. Postea per aliquot dies liberauit eum, & sublimauit eum. Dedit enim ei duas Tetrarchias, scilicet, Tetrarchiam Philippi & Tetrarchiam Lisaniæ, & imposuit ei diadema, & sublimatum in Regem remisit in Iudæam.

Caius Agrippam è carcere liberat, & regem constituit.

De Imperio Caij, & eius vita, & studijs ac ludis.

Caius Caligula Cæsar 4. anno M. 3992. Christi 29.

Cap. CXXIX.

Ex chronicis. Romanorum igitur quartus Caius Caligula, cæpit anno domini 39. mundi vero 3992. & regnauit annis ferme 4.

Hugo Floriacensis li. 3. Caius iste Germanici filius, quia in exercitu natus fuerat cognomentum calciamenti militaris id est Caligula sortitus est.

Suetonius lib. 4. Princeps autem creatus Caius, damnatos relegatosque restituit; criminum si qua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit: libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens, *nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset*: negauit quoque se aures, delatoribus habere. Magistratibus se libetam iurisdictionem, & sine sui appellatione concessit; multis incendiorum damna suppleuit. Statura fuit eminenti, colore pallido, corpore enormi, gracilate maxima ceruicis, & crurum; oculis, & temporibus concauis, fronte lata, & torua, capillo raro, & circa verticem nullo, hirsutus cætera: quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunque de causa *Capram*, nominare, criminosum, & exitiabile habebatur. Vultum vero natura tetrum, & horridum, etiam ex industria efferebat, componens ad speculum in omnium terrorem ac formidinem; valitudo ei neque animi neque corporis constitit; incitabatur in somno maxime, neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pauida, miris rerum imaginibus, vt qui inter cæteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum videre visus est. Ideoque magna parte noctis vigil, cubandique tædio nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus, inuocare identidem atque expectare lucem consueuerat.

Popularitas Caligulæ erga damnatos relegatosque

Statura, forma ac valetudo Caij.

Vestitu, calciatu, cæteroque habitu neque patrio neque ciuili, ac ne virili quidem, ac denique humano, vsus est. Sæpe depictas gemmatasque indutus pœnulas, manuleatus, & armillatus in publicum processit; aliquando sericatus, & cycladatus, ac modo in crepidis vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri; plurimum vero aurea barba fulmen tenens. Et Disciplinis liberalibus nimium eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit, quantumuis facundus, & promptus; vtique si perorandum in aliquem esset; irato & verba, & sententiæ suppetebant, pronunciatioque & vox, vt neque in eodem loci præ ardore consisteret, & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus, *stricturumse lucubrationis suæ telum minabatur:* leuius comptiusque scribendi genus adeo contemnens, vt Senecam tunc maxime placentem, *commissiones meras* componere, & *harenam esse sine calce* diceret. Sed, & aliorum generum artes studiosissime, & diuersissimas exercuit, canendi atque saltandi voluptate ita efferebatur, vt ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus Tragædo pronuncianti concineret; & gestum Histrionis quasi laudans, vel corrigens palam effingeret. Si quis autem eo saltante, vel leuiter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat.

De exilio Herodis Tetrarchæ, & Herodiadis.

Cap. CXXX.

Comestor cap. 62. Porro Herode Agrippa in regem sublimato, inuiderunt ei omnes propinqui eius, & soror sua Herodias quæ miserta fuerat infælici, modo inuidit fœlici; præcipuè quia habebat nomen Regis, quia vir suus erat maior natu filius Magni Herodis, & nunquam meruit Rex appellari, sed Tetrarcha: persuadebat itaque viro suo de die in diem, vt iret Romam & satageret omnibus modis, vt sibi compararet nomen Regis. At ille manebat esse in ocio, quia opulentus erat, vnde sæpe vxor exasperata, dicebat; Pereant opes tuæ, quia tu scilicet magis opes diligis, quàm honorem. Tandem victus instantia vxoris, iuit ad Caium cum magno apparatu, & ipsa cum eo; & inuenerunt Caium Bais, Herodes autem Agrippa qui persenserat, quod non pro bono suo issent, disposuit ire post eos, sed præmisit nuncium familiarem suum & amicissimum Caio, per quem direxit epistolam in qua continebatur, quod Herodes Tetrarcha etiam viuente Tiberio amicitiam firmauit cum Rege Parthorum vt esset rebellis Romano imperio; & in argumentum eius rei significauit ei, quod in ciuitatibus suis habebat arma, quæ sufficerent 70. millibus hominum.

Herodias Herodem maritum ad titulum regium ambiendū hortatur.

Lege Iosephum lib. 18 Antiq. cap. 9

Cumque venisset Herodes Tetrarcha, & Herodias vxor sua ad Caium, & satis honorificè recepisset eos, superuenit nuncius Herodis Agrippæ, & porrexit epistolam Caio. Perlecta autem epistola, Caius aliunde incipiens, cæpit inquirere de statu Herodis Tetrarchæ, & vtrum in ciuitatibus suis esset tanta copia armorum, quantam ipse audierat, & non negauit. Et tunc credens Caius verum esse, quod significauerat ei Herodes Agrippa relegauit eum in exilium; vxori autem suæ quia erat soror Herodis Agrippæ, quem maxime diligebat, dedit libertatem redeundi vt haberet terram suam. Ipsa vero comitata est virum in exilio, dicens: Quia non dimitteret eum in aduersis, cui communicauerat in prosperis. Et deportati sunt in exilium Lugdunum, vbi postea miserabiliter mortui sunt. Et dedit Caius Galilæam quam habuerat Herodes Tetrarcha Herodi Agrippæ, & ita habuit tres Tetrarchias.

Comestor cap. 63.

Herodes exilio damnatur eiusque bona Agrippæ tradūtur

De Philone & scriptis eius.

Cap. CXXXI.

Eusebius in historia Ecclesiastica lib. 2. cap. 5. Cuius Caij temporibus Philo insignissimus scriptorum florebat, qui non solum in nostra, verumetiam in Græcorum philosophia primus inter primos habebatur; hic autem genere quidem à proauis Hebræus, apud Alexandriam in omnibus claris, & nobilibus viris clarior ac nobilior erat. In diuinis autem legibus, & patris institutis, quantus qualisque fuerit; ex his quæ nobis librorum suorum tradidit monumentis omnibus clarum est. *Hieronymus in lib. de illustribus viris.* Philo Iudæus natione Alexandrinus de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens, Ecclesia in nostrorum laude versatus est non solum eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur. Hunc aiunt sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quo legatus

gatus gentis suæ missus fuerat, cumque secunda vice venisset ad * Caium, in eadem vrbe locutum esse cum Apostolo Petro, eiusque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus.

* Hieronymus habet Claudium.

Extant huius præclara & innumerabilia opera in quinque libros Moysi. De confusione linguarum li. 1. De natura & inuentione lib. 1. De his, quæ se nsupre- camur & testamur lib. 1. De eruditione lib. 1. De hærede diuinarum rerum, li. 1. De diuisione æqualium & contrariorum lib. 1. De tribus virtutibus li. 1. Cur quorundam in scripturis mutata sint nomina li. 1. De pactis li. 2. de vita Sapientis li. 1. De Gigantibus lib. 1. Quod somnia mittantur à Deo li. 5. Quæstionum & solutionum in Exodo lib. 5. De Tabernaculo & Decalogo lib. 4. Necnon & de victimis & repromissionibus siue maledictis; de prouidentia; de Iudæis, de conuersatione vitæ, de Alexandro: & quod propriam rationem habeant muta animalia, & quod omnis insipiens seruus sit & de vita nostrorum lib. 1. De agricultura 2. de ebrietate 2. Sunt & alia eius monumenta ingenij, quæ in nostras manus non peruenerunt; de quo vulgo apud Græcos dicitur, ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων Πλατωνίζει id est aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo; tanta est similitudo, & sensuum & eloquij.

Aut Plato philonizat, aut Philo platonizat ob styli congruentiam.

De temeritate Caij qua Dei cultum sibi vsurpauit.

CAP. CXXXII.

COmestor cap. 63. Fuit autem Caius in initio imperij sui per biennium satis mansuetus; postea cor eius euanuit in elationem, & in tantam prorupit vesaniam vt ab vniuersis hominibus imperij sui vellet coli tanquam Deus, & dicebat se fratrem Iouis, vnde etiam filiam vnicam quam habebat, ponebat inter genua Iouis, vt ita quasi communis vtrique videretur.

Suetonius. Caius itaque in Castoris & Pollucis æde sæpe consistens, inter duos fratres medium se adorandum adeuntibus exhibebat; templum etiam numini suo proprium, & Sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulachrum stabat aureum, amiciebaturque quotidie veste qua ipse vteretur, Magisteria Sacerdotij ditissimus quisque & ambitione & liciatione maxima vicibus comparabat. Et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam inuitabat assiduè in amplexus atque concubitum. Interdum vero cum capitolino Ioue secreto fabulabatur, modo insusurrans, ac præbens inuicem aurem: modo clarius, nec sine iurgijs, nam vox comminantis audita est, donec exoratus, vt referebant, & in contubernium vltro inuitatus est.

Caius diuinos honores sibi vsurpat.

De crudelitate eiusdem.

CAP. CXXXIII.

AViæ Antoniæ per indignitates, & tædia, causa extitit mortis, dato tamen, vt quidam putant, & veneno; nec defunctæ vllum honorem habuit, prospexitque è triclinio ardentem rogum: fratrem Tiberium inopinantem, immisso repente tribuno militum, interemit. Silanum socerum ad necem, secandasque nouacula fauces compulit; Iuliam filiam infantem, nullo firmiore iudicio sui seminis esse credebat, quam feritatis, quæ illi tanta iam tunc erat, vt infestis digitis ora & oculos simul ludentium infantium incesseret. Horreis præclusis nonnunquam famem populo indixit: Parentes supplicijs filiorum interesse cogebat, quorum vni valetudinem excusanti lecticam suam misit. Reuocatum quendam à vetere exilio sciscitatus quidnam ibi facere consuesceret, respondente eo per adulationem; *Deos semper oraui, vt quod euenit, periret Tiberius: & tu imperares*: opinans quoque sibi exules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui vniuersos contrucidarent. *Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quam inuerecundiam.* Non temere in quenquam nisi crebris & minutis ictibus animaduerti passus est: perpetuo notoque præcepto, *ita feri vt se mori sentiat.* Queri etiam palam de conditione suorum temporum solebat, *quod nullis publicis calamitatibus insignirentur*; sui obliuionem & imminere prosperitate rerum: atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. *Animum* quoque remittendi, ludoque & epulis dedito, eadem factorum dictorumque sæuitia aderat. Quotiens Vxoris, vel Amiculæ collum exoscularetur, addebat, *Tam bona ceruix, simul ac iussero demetur.* Pulchros & comatos, quotiens sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat.

De impudicia eius, & prodigalitate, & rapina.

CAP. CXXXIIII.

PVdicitiæ neque suæ, neque alienæ pepercit; cumque omnibus sororibus suis consuetudinem stupri fecit; easdem sæpe exoletis suis prostrauit, postremo condemnauit eas, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias; prodigorum omnium ingenia superauit, commentus nouum balnearum vsum, portentosissima genera ciborum atque cœnarum, vt calidis frigidisque vnguentis lauaretur; preciosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet, conuiuis ex auro panes, & obsonia apponeret; *aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem.* Fabricauit, & de cedris liburnicas, gemmatis puppibus versicoloribus velis, magna thermarum & porticuum & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium & pomiferarum arborum varietate; quibus discumbens de die inter choros, ac symphonias littora Campaniæ peragraret.

Stupra Caij cum omnibus sororibus.

EXHAVSTVS atque egens ad rapinas conuertit animū, vario & exquisitissimo calumniarum & exactionum & vectigalium genere, vectigalia noua & inaudita exercuit nullo rerum atque hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Nouissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super immensos aceruos aureorum patentissimo distensos in loco, nudis pedibus spaciatus, & toto corpore aliquamdiu volutatus est. Militias resque bellicas semel attigit. Diuersissima in eo vitia erant, summa confidentia, & nimius metus; nam qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua, & fulgura coniuere & caput obuoluere, ad maiora vero proripere se è strato, sub lectumque condere solebat. In Sicilia irrisis multorum locorum miraculis, repente à Messana noctu profugit Ætnæi verticis fumo ac murmure pauefactus.

Confidentia Caligulæ & nimius metus.

De Statua Caij quam in templo Hierusalem mandauit erigi.

CAP. CXXXV.

COmestor cap. 63. Misit ergo imaginem suam per vniuersum Imperium suum, vt omnes adorarent eam, & sic fecerunt omnes, exceptis Iudæis. Vnde cum in Alexandria ciuitate orta esset seditio inter Iudæos & Gentiles, & venisset vtraque pars ante Caium vt discuteretur controuersia, inter cæteras allegationes quas habuerunt Gentiles contra Iudæos; obiecerunt eis quia Deum suum, quem communiter omnes gentiles receperant, ipsi inhonorabant, quia scilicet imaginem Caij nolebant honorare. Et tunc primo sciuit Caius, quia Iudæi non adorabant imaginem eius. Significauit ergo Petronio Præsidi Syriæ, vt statuam suam poneret in templo Hierusalem, vt facilius reciperent eam in circunstan-

Quidam nomine Apion Iudæos quod Cæsarem debitis honoribus non prosequerentur, accusat. Petronium Caius in Syriam mittit iussum Iudæis bellum inferre nisi recipiant ipsius statuā.

cunstantibus ciuitatibus. Quod si forte Iudæi reclamarent, collectis Romanis regionibus intraret Iudæam, & nemini parceret manus eius; collecto ergo exercitu, intrauit Petronius Iudæam, & venerunt ad eum Iudæi de Hierusalem cum amicis Herodis Agrippæ, qui erat præcordialis Caio, & supplicauerunt ei, ne ad hoc hortaretur eos; quia prius permitterent se occidi, & parabant iugulos, dicebant etiam quod numquam amplius colerent terram, vt sic inedia afflicti morerentur. Et respondit Petronius, non de consilio suo hoc processisse, sed non audebat resistere mandato Imperatoris, videns tamen quia grauem iacturam incurreret Caius si amitteret tributa totius Iudeæ, promisit quia opponeret se Caio pro eis, & misit Epistolam suam Caio per viros honoratos, vt desisteret ab hoc mandato. Qui cum venissent ad Caium, non ausi sunt se præsentare in conspectu Caij, sed accesserunt ad Herodem Agrippam, vt subueniret Iudæis, quia vna de Tetrarchijs suis scilicet Galilæa erat in Iudæa: tunc Herodes inuitauit Caium in crastino, vt comederet cum eo, & cum in crastino esset in conuiuio, admiratus est delicias conuiuij, & cœpit memorare Caius quanta fuerat Herodes passus pro eo, scilicet vincula Tiberij, & alia multa. Et præcepit vt peteret quicquid vellet, & daret ei. At ille respondit, sibi sufficere gratiam eius. Et cum ille instaret, vt aliquid peteret; petijt ne poneret statuam suam Hierusalem in templo; & iratus est Caius, tamen considerans animositatem Agrippæ, quia noluerat opes vel honores petere, acquieuit ei: & scripsit Petronio in hunc modum: Si nondum posita est statua in templo, non est necesse vt ponatur, & sic non est posita statua in templo.

Petronius ad Caium scribit.

Caium Agrippa Romæ honorat in cuius retributionem Caius aliquid petere iubet, qui nihil aliud quam vt mandata Petronio data reuocet, rogat.

De nece eiusdem Imperatoris.

Cap. CXXXVI.

Caius Petronio mandata imperatoria negligenti, vt sibiipsi manus inferat, scribit.

Postea resipiscens Caius, scripsit Petronio in hunc modum: Quia contempsisti mandatum Imperatoris & potius dilexisti munera Iudæorum, elige tibi quod vis genus mortis, vt discant omnes non esse tutum obuiare mandatis Imperatoris; sed Deo procurante, ita factum est, vt prius audiret famam mortis eius, quam videret nuncios huius legationis.

Suetonius. Perijt enim Caius ingentia facinora ausus, & aliquanto maiora moliens. Siquidem proposuerat Antium, & Alexandriam commigrare, interempto prius vtriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo; alteri Gladius; alteri Pugio index erat; ambo notas, & nomina continebant morti destinatorum. Inuenta est & arca ingens variorum venenorum plena; quibus mox à Claudio immersis; infecta Maria traduntur; non sine piscium exitio, quos enecatos æstus in proxima littora eiecit.

Ita bacchantem atque grassantem, cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus Cohortis prætoriæ depoposcit. Quem seniorem iam, mollem & effæminatum Caius omni probro denotare consueuerat, & modo, signum petenti Priapum aut Venerem dare; modo, ex aliqua causa gratias agenti, manum osculandam offerre formatam in obscenum modum. Is primus à tergo ceruicem gladio cæsum grauiter percussit. Deinde Cornelius Sabinus alter ex coniuratis ex aduerso pectus traiecit, iacentem, contractisque membris clamitantem se viuere, cæteri vulneribus 30. confecerunt, nam signum erat omnium, Repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt, cadauer eius clam asportatum in hortos Lamianos & tumultuario rogo semi ambustum, leui cespite obrutum est. Satis constat, hortorum custodes vmbris inquietatos, in ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam sine aliquo timore transactam noctem, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt vna & Vxor Cæsonia, gladio confossa, & filia parieti illisa. Pridie quàm periret, somniauit se consistere in cœlo iuxta solium Iouis, impulsumque ab eo dextri pedis pollice in terram præcipitatum. Eodem tempore Olympiæ simulacrum Iouis, quod dissolui transferrique Romam iusserat, tantum cachinnum repente edidit, vt machinis labefactis opifices diffugerint.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER OCTAVVS.

De promotione Claudij ad Imperium.

CAP. I.

COMESTOR *cap.* 64. Caio igitur cum esset Romæ, & rediret à ludis Circensibus, consilio senatorum interfecto, orta est in ciuitate dissensio inter curiam, & milites, & populum: (Curia dicebantur Senatores, & viri consulares.) Quia igitur viderant Senatores sæuitiam Imperatorum, & incommoda, quæ inde contigerant Reipub. voluerunt penitus extirpare Imperium ab vrbe, & voluerunt eam redigere ad antiquum statum, in quo erat ante Iulium Cæsarem, vt esset regimen ciuitatis in arbitrio Consulum, & Senatorum. Econtra Milites, & Populus timentes auaritiam Senatorum & amantes donatiua Imperatorum, constituerunt Imperatorem Claudium auunculum Caij virum mansuetum, & pium.

Dissidium inter senatum & plebem.

Tunc venit Herodes Agrippa ad Senatores ducens secum de nobilioribus, qui erant in curia simulans se fauere parti eorum cum haberet eos exosos propter mortem Caij. Consuluit ergo eis, vt significarent Claudio ne moueret schisma in ciuitate, sed desisteret ab hoc incæpto. Et Senatores rogauerunt Herodem, vt pergeret cum eis ad Claudium. Et professus est se libenter fungi ac legatione, & missus est cum alijs ad Claudium. Et eis audientibus, dixit ei, quod dixerat coram Senatoribus. In aure autem dixit Claudio, vt non desisteret ab incæpto, quia ipse satageret, vt maior pars nobilium faueret parti eius. Et renunciauit Senatoribus, quod nollet Claudius desistere ab incæpto. Et cępit eis persuadere, ne contrairent, quia non possent impedire, & allexit quosdam, & tandem omnes. Et ita sine contradictione factus est Claudius IMPERATOR; & persuasione Herodis omnes occisi sunt, qui consenserant in mortem Caij, & petijt Herodes ab eo, vt decretum Caij de statua adoranda reuocaret in irritum, quia impium erat, & acquieuit ei, & præcepit, vt epistola reuocationis per singulas ciuitates Iudææ poneretur in loco eminenti, vt videretur ab omnibus.

Comestor cap. 65. *Agrippa suā sententiam senatui exponit.*

Agrippa cū alijs aliquot ad Claudium mittitur.

Claudius in proposito suo ab Agrippa confirmatur.

Ex chronicis. Romanorum igitur quintus Claudius, cæpit anno domini 43. mundi vero 3996. Et Imperauit annis fere 14. id est annis 13. & mensibus octo & diebus 20.

Claudius Imperator quintus M. 3996. C. 43.

De vita & moribus eiusdem.

CAP. II.

SVetonius *lib.* 5. Hic (imperio stabilito) omnium factorum atque dictorum in eum, veniam & obliuionem in perpetuum sanxit ac præstitit; in semet augendo parcus, & ciuilis prænomine *Imperatoris* abstinuit; nimios honores recusauit. In cognoscendo, & decernendo mira varietate animi fuit; modo circumspectus, & sagax, interdum inconsultus, & præceps: ac nonnunquam friuolus amentique similis, sæuum & sanguinarium natura fuisse magnis minimisq; apparuit; Appium Silanum consocerum suum, Iuliasque Neptes, alteram Drusi, alteram Germanici fratris filiam, crimine incerto, nec defensione vlla data, occidit. Item Cn. Pompeium maioris filiæ virum, & Luc. Silanum minoris sponsum. Item 35. Senatores trecentosque equites Rom. tanta facilitate animaduertit, vt cum de nece ipsorum (renunciante centurione) *factum esse, quod imperasset*, negaret *se quicquam imperasse, nihilominus tamen rem comprobaret*, affirmantibus libertis, milites officio functos, quod ad vltionem Imperatoris vltro percurrissent. Idem tormenta quæstionum pœnasque Parricidarum repræsentabat, exigebatque coram: quocunque gladiatorio munere, vel suo vel alieno, etiam prolapsos iugulari iubebat; vt expirantium facies videret. Bestiarijs meridianis adeoque delectabatur, vt à prima luce ad spectaculum descenderet, & meridie, dimisso ad prandium populo, persederet, præterque destinatos etiam leui subitaque de causa quosdam committeret; sed nihil æque quam timidus, & diffidens fuit. Primis imperij diebus neque conuiuia inire ausus est, nisi spiculatores cum lanceis circumstarent, militesque ministrorum vice fungerentur; neque ægrum quemquam visitauit nisi explorato prius cubiculo, culcitrisque & stragulis prętentatis, & excussis. Reliquo autem tempore salutatoribus perscrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos; quasdam

Mira Claudij animi varietas, in decernendo ac cognoscendo.

Sæua ac sanguinaria Claudij natura.

Timor ac diffidentia Claudij.

quasdam insidias temere delatas adeo expauit, vt deponere Imperium tentauerit, quodam cum ferro circa sacrificantem se deprehenso, Senatum per præcones propè conuocauit, lachrymis, & vociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil vsquam tuti esset, ac diu publico abstinuit; nulla adeo suspicio, nullus tam leuis auctor extitit, à quo non vel mediocri scrupulo iniecto ad cauendum vlciscendumque compelleretur.

De eodem & forma ipsius.

Cap. III.

INter cætera in eo mirati sunt homines, obliuionem, & inconsiderationem. Occisa Messalina vxore, paulò postquam in triclinio decubuit, *cur domina non veniret*, requisiuit. Multos, quos capite damnauerat, postero statim die etiam in consilium, & ad aleæ ludum admoneri iussit, & quod morarentur, vt somniculosos per nuncium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam vxorem, non cessauit omni ratione *filiam, & alumnam, & in gremio suo natam atque educatam*, prædicare. Sermonis vero rerumque tantam sæpe negligentiam ostendit, vt nec quis, nec inter quos, quove tempore aut loco verba faceret scire aut cogitare existimaretur. Cibi vinique quocumque tempore, & loco appetentissimus fuit, conuiuia agitauit ampla, & assidua, ac fere patentissimis locis, vt plerumque sexcenti simul discumberent, nec temere vnquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens. Conuiuæ, qui pridie cyphum aureum subripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum, fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, *quo veniam daret flatum crepitumque ventris in conuiuio emittendi*; cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset. Somni breuissimi erat nam ante mediam noctem plerumque euigilabat, vt tamen interdiu nonnunquam in iure dicendo obdormisset, vixque ab aduocatis de industria vocem augescentibus excitaretur. Auctoritas dignitasque formæ non defuit stanti, vel sedenti ac præcipuè quiescenti, nam & prolixo, nec exili corpore erat, & specie canicieque pulchra, opimis ceruicibus. Cæterum, & incedentem destituebant poplites minus firmi; & remisse quid vel seriò agentem multa dehonestabat; risus indecens, ira turpior spumante ore, humentibus naribus, capite vero in quantulocumque actu, vel maxime tremulo.

Cibi vinique appetentia.

Somnus breuissimus.

De Iacobo Zebedæi, & Hermogene Mago.

Cap. IIII.

COmestor cap. 66. Cum autem voluit Herodes licentiam accipere à Claudio, & redire ad propria; tunc Claudius dedit ei quartam Tetrarchiam scilicet Iudæam, & sublimatus est rediens ad propria. Venit autem primo in Iudæam; & honorificè susceptus est à Iudæis, quia in multis iuuauerat eos. Et cum prope esset dies Azymorum venit in Hierusalem ante diem festum vt purificaretur, & mundus interesset diei festo. Et ante dies Azymorum occidit Iacobum fratrem Ioannis, de quo refert *Clemens Alexandrinus*: quia cum detrusus esset in carcerem nocte, conuertit ad fidem custodem suum. & simul ambo capite truncati sunt.

Agrippam Claudius in regnũ suum mittit.

Ex gestis eius. Hic itaque Iacobus Apostolus cum omnem Iudæam, & Samariam visitaret per synagogas ingrediens, & omnia quæ à Prophetis prędicta sunt in Christo impleta ostendens; Hermogenes Magus Philetum discipulum suum ad eum misit. Qui cum venisset cum Pharisæis ad eum, conabatur asserere, quod non esset vere Dei filius, *Iesus*. Iacobus autẽ in Spiritu sancto confidenter agens, omnes assertiones eius euacuauit, ostendens eis ex scripturis hunc esse *verum Dei filium*. Ille reuersus ad Hermogenem dixit; *Iacobum Christi Apostolum scias superari non posse*. Nam in nomine Christi vidi eum Dæmones eijcientem, cæcos illuminantem, leprosos mundantem; omnesque scripturas sanctas memoriter tenet, ex quibus ostendit non alterum esse *Dei filium*, nisi hunc quem Iudæi crucifixerunt Veni ergo ad ipsum & postula tibi ab eo indulgentiam Quod si non feceris, scias me ad ipsum reuerti, & petere vt merear eius esse discipulus. Audiens autem Hermogenes hæc, repletus est zelo, & vinxit Philetum ità vt semouere non posset, Dixitque ei: Videbimus si Iacobus tuus soluerit te ab his vinculis. Tunc Philetus misit puerum suum ad Iacobum, qui cum nunciasset ei; ille sudarium suum misit Phileto, dicens, accipias eum, & dicas. *Dominus Iesus Christus erigit elisos, & ipse soluit compeditos.* Statim autem vt de sudario eius tetigit eum is, qui attulerat, resolutus est à vinculo Magi, & currens venit ad Iacobum insultans maleficijs eius. Vnde dolens Magus, arte sua excitauit Dæmones, quibus dixit: Ite & Iacobum mihi adducite, simul etiam & Philetum; vt vindicem me in eo; ne mihi cæteri Discipuli mei, taliter incipiant insultare.

Nota de Iacobo Maiore, scilicet Iacobo Zebedæi vt ait Comestor in fine cap. 67.

De conuersione Hermogenis, & passione Iacobi.

Cap. V.

VEnientes igitur Dæmones vbi Iacobus orabat, vlulare cæperunt in aera dicentes: *Iacobe Apostole Dei miserere nostri: quia antequam veniat tempus incendij nostri, iam ardemus.* Quibus ille: Quid venistis ad me? at illi; Misit nos Hermogenes, vt te, & Philetum perduceremus ad ipsum: mox autem vt ingressi sumus, Angelus domini sanctus, catenis igneis religauit nos, & cruciamur. Dixit ei Iacobus, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti exoluet vos Angelus Domini, ita vt reuertentes ad Hermogenem non eum lædatis: sed vinctum huc illum perducatis.* Qui cum abijssent, ligauerunt eum restibus & à tergo manus & ita adduxerunt eum. Cui dixit Iacobus: *Stultissime hominum, quare non consideras quem rogasti, vt mitteret Angelos suos ad læsionem meam?* Clamabant autem ad Iacobum Dæmones: Dimitte nos vt possimus, & tuas iniurias vindicare, & nostra incendia, at ille: Ecce Philetus ante vos stat, cur eum non tenetis? Dicunt illi, non possumus, neque formicam contingere, quæ in cubiculo tuo est. Tunc ait Iacobus ad Philetum; vt discant homines iuxta scholam *Domini Iesu* bona pro malis reddere, ille te ligauit, tu eum solue. Quod cum fecisset confusus, & humilis Hermogenes cæpit stare. Cui Iacobus, vade liber, vbi volueris. Non est disciplinæ nostræ, vt inuitus aliquis conuertatur. Qui ait: Ego noui iras Dæmonum, nisi dederis mihi aliquid, quod mecum habeam tenebunt me, & diuersis pœnis interficient. Accipe, inquit, baculum itineris mei, & cum eo perge securus, quocunque volueris. Qui cum accepisset eum, abijt, & posuit eum super ceruices suas, & discipulorum suorum Zabernas plenas codicibus cœpit ignibus cremare. Deinde reuersus tenere cœpit plantas Apostoli, rogans eum & dicens: *Animarum liberator accipe pœnitentem, quem hactenus sustinuisti inuidentem & detrahentem*: Cui Apostolus: Si veram pœnitentiam Deo obtuleris, indulgentiam consequeris. Vade ergo per domos eorum, quos euertisti, vt per te reuoces quos tu elisisti. Idolum quoque quod adorabas, confringe; & pecunias, quas de malo opere acquisisti, in operibus bonis expende. In omnibus, autem obtemperauit Hermogenes, & ita cœpit in timore Dei perfectus esse, vt etiam per eum fierent virtutes à Domino plurimæ. Post aliquantum vero tempus Abiathar Pontifex vidit populum multum per doctrinam Iacobi in Christum credidisse, per pecunias excitauit seditiones grauissimas, ita vt vnus ex scribis mitteret funem in collo eius, & perduceret eum ad Prætorium

Regis Herodis; Herodes autem filius Archelai Regis, iussit eum decollari. Cumque duceretur ad decollationem, in via *Paralyticum* iacentem, ad se clamantem sanauit. Tunc ille qui funem miserat in collo eius, & eum traxerat nomine *Iosias* misit se ad pedes eius dicens. *Obsecro te vt des indulgentiam mihi, & participem me facias nominis sancti: credo enim Iesum esse filium Dei.* Tunc Abiathar Pontifex iussit os eius pugnis cœdi, & missa de eo relatione ad Herodem impetrauit, vt simul cum Apostolo decollaretur. Iacobus autem petita aqua, baptizauit eum, & sic vna hora simul cum ipso Martyr effectus perrexit ad dominum.

De Discipulis eiusdem Apostoli, & libello translationis eiusdem.

Cap. VI.

Calixtus *Papa*. Sic itaque beatus Iacobus plures discipulos habuit, sed duodecim speciales; tres in Hierosolymitanis oris elegisse legitur; quorum Hermogenes Præsul effectus, & Philetus Archidiaconus, post eius passionem apud Antiochiam multis miraculis decorati, sacra vita in domino quieuerunt. Et beatus *Iosias* Herodis Dapifer vna cum ipso Apostolo Martyrio laureatus est; nouem vero in Galæcia cum adhuc viueret Apostolus elegisse dicitur: quorum septem alijs duobus in Galilæa prædicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolymis perrexerunt, eiusque corpus post passionem in Galæciam per mare portauerunt. De quibus beatus Hieronymus in Martyrologio suo scripsit sicut à beato Cromatio didicit, quod sepulto in Galæcia beati Iacobi corpore; ab Apostolis Petro & Paulo, infulis episcopalibus apud Romam ordinantur, & ad prædicandum Dei verbum ad Hispanos adhuc gentili errore implicatos diriguntur. Quibus prædicatione sua illustratis Torquatus Accia Ctesiphon, Vergij, Secundus Abulæ, Indaletius Vrci, Cęcilius Iliberi, Hesychius Carteiæ, Euphrasius Illiturgi scilicet Idibus Maij quieuerunt.

De hac re lege Annotationes Baronij super Martirologium Romanum.

Horum meminit Greg. 7. in epistola ad Alphonsū Regem.

Extat vsque hodie optimum miraculum in testimonium preciosæ mortis eorum. Nam in præfata solennitate eorum vigilia scilicet apud Accinctinam vrbem ad sepulchrum Torquati retro Ecclesiam, annuatim arbor oliuæ diuinitus florens, maturis fructibus onustatur, è quibus illico oleum elicitur, vnde lampades ante altare eius accenduntur. Alij vero duo discipuli scilicet Athanasius, & Theodorus, vt in epistola beati Leonis describitur, iuxta corpus Apostoli sepulti sunt, vnus ad dexteram, alius ad sinistram. Porro de libello translationis Apostoli quid circa quendam eius peregrinum acciderit, temporibus nostris vobis dicendum est.

Trithemius de viris illustribus dum recenset Calixti Papæ commentarios, ait illū copioso sermone, & maxima diligentia tractatum scripsisse de miraculis Sancti Iacobi: Habētur & eiusdem Calixti sermones de translatione Sācti Iacobi.

Clericus quidam mihi notus, amator & peregrinus eius; hanc translationem cum quibusdam alijs Apostoli miraculis volens secum ad patriam suam deferre, cuidam Fernendo scriptori in vrbe eiusdem Apostoli scribere fecit, & viginti nummos in precium dedit. Qui cum libellum dato precio acciperet, & in basilica Apostoli in angulo quodam solus legeret, super gremium suum tot nummos, quot scriptori dederat reperit, quos à nullo mortali sed ab Apostolo diuinitus impositos credidit; hanc itaque beati Iacobi translationem à nostro codice excludere nolui, cum in ea tanta scribantur miracula, quæ etiam à Beati Leonis minime discordant epistola, hæc autem celebratur 3. Kal. Ianuarij.

De continentia eiusdem libelli.

Cap. VII.

Authorr. Apostolis itaque diuersa Cosmi climata adeuntibus, nutu Dei Iacobus Iberiæ oris appulsus, verbum Dei prædicauit intrepidus, vbi 7. Discipulos elegisse fertur scilicet Torquatum, Secundum Indaletium, Ctesiphontem, Euphrasium, Cæcilium, Hesychium, quorum collegio lolium extirparet, ac telluri arido & diu sterili semina verbi Dei committeret. Cumque dies immineret supremus Hierosolymam cum eis perrexit, ibiq; Martyrium subijt, cuius corpus discipuli eius nocte rapientes præ timore Iudæorum naui imposuerunt, & sepulturam eius diuinæ prouidentiæ committentes, duce Angelo Galæciam appulerunt; & exeuntes, de portu posuerunt corpus eius in loco quodam secreto & pergentes ad quandam fæminam viduam Dominam loci illius, nobilem, sed paganam, dixerunt ei. *Dominus Iesus Christus mittit ad te corpus Discipuli sui, vt quem noluisti viuum recipere, suscipias, vel defunctum.* Et narrantes miraculum qualiter sine remigio illic peruenissent, locum illū vbi prius eum posuerant, ad eius sepulturam petebat. At illa dolosi animi, & ferocis, dixit eis, se libenter concedere quod petebant, si tamen prius Regis Hispaniæ assensum haberent. Pergentes autem ad Regem benignè obtinent, sed post paululum iratus, & promissi pœnitens, iussit abeuntes insequi & necari. Et cum iam pontem transissent, insequentes eos milites ruente sub eis ponte, in flumine submersi sunt. Quod audiens Rex sibi suisque timens, misit ad eos rogans, vt securi venirent, & quod promiserat obtinerent. Illi ergo redierunt, & ad fidem Christi Regem cum populo conuertunt. Hoc audiens prædicta domina de submersione militum valde dolens, redeuntibus ad se discipulis & ex parte Regis præfatum locum petentibus: Habeo, inquit, in illo monte duos Boues quos euntes assumite, & plaustro iungentes, quæ necessaria sunt deferte, & locum sicut volueritis ædificate, hoc autem dolosè dicebat, sciebat enim eos boues indomitos esse & siluestres, & ideo putauit quod non possent iungi nec applicari, vel si applicarentur currerent hac vel illac, currumque dissiparent, & eos occiderent, corpusque deijcerent, *sed non est sapientia contra Dominum.* Illi enim malitiam eius non aduertentes montem adeunt, & statim Draconem flammiuomum inuenientes, cum in eos irrueret, virtute crucis oppositæ per medium ventrem findunt. Indeque Tauros accipiunt, & eis virtute Dei mitigatis, sancti Iacobi corpus imponunt; & sic nullo duce palatium Mulieris intrantes, ea stupente & conuersa ad fidem, gratanter obtinent quicquid volunt. Sepulto igitur corpore, & de sumptibus illius Dominę fabricata super illud Ecclesia, discipuli eius ad prædicandum dispersi sunt. Duo tamen ex eis excubantes ad eius tumulum remanserunt, & post mortem suam iuxta eum se tumulari fecerunt.

De modo quo & trāslatum corpus Sancti Iacobi in Galaciam.

Rex conuersus cum omni plebe per miraculum.

Corpus S. Iacobi traditur sepulturæ, & in eius honorē ædificata est Ecclesia Compostella.

Author. Cum igitur 8. Kalend. Aprilis scilicet in Annunciatione Dominica fuerit decollatus, & 8. Kalend. Augusti, ab Iberia vsque ad Compostellam translatus, & 3. Kalend. Ianuarij, sepultus, quia materia sepulturæ vsque ad Ianuarium ab Augusto durauit, statuerunt sancti vt in Ecclesia festum eius, 8. Kalend. Augusti scilicet in tempore magis congruo celebretur.

De carcere Petri & interitu Herodis, & successione Agrippæ.

CAP. VII.

Comestor cap. 66. Petrum quoque Herodes apprehensum misit in carcerem, quia in diebus azymorum non licebat aliquem occidere. Et præter custodes carceris tradidit eum custodiendum quatuor quaternionibus militum, volens post pascha producere eum populo, vt ipse populus occideret eum, non ipse Herodes, vt Iacobum, quia magis videbatur eis gloriosum si ipsi occiderent eum, quia princeps erat Apostolorum.

Actum 12. Comestor cap. 67. & 68. Cum autem in crastino producturus eum esset Herodes, ipsa nocte per Angelum à domino liberatus, venit ad fratres, & narrauit quomodo eduxit eum dominus. Alia nocte abijt in alium locum præ timore Herodis, & Iudæorum.

Herodes autem cum requisisset eum, & non inuenisset, diligenter inquirens, de custodibus, vtrum nouissent quidnam factum esset de eo, iussit eos adduci ad se vt vindicaret in eos, non tamen vindicauit, Domino procurante, vt solutio Petri nulli noceret. Imminente enim negocio, *Herodes proficiscitur Cæsaream.* descendit Herodes à Iudæa in Cæsaream Palestinæ propinquans Tyro & Sidoni, vt noceret Tyrijs & Sidonijs, quibus iratus erat, quod audientes Tyrij & Sidonij venerunt ad Blastum, qui erat Cubicularius Herodis, & custos Thesaurorum eius, quia erat amicus eorum, & patronus, & eo interprete conciliati sunt Herodi, non enim poterant sustinere inimicitias Regis tam vicini. Sequenti vero die Herodes vestitus veste Regali sedebat pro tribunali apud eos, & cōcionabatur ad eos blandiens eis. *Agrippa in theatro Deus cōsalutatur.* Populus autē exhibebat e. Laudes Deo debitas, & nō homini. Et dū adulatorijs fauoribus demulceretur, & oblatos sibi diuinos honores non respueret, respiciens supra se vidit imminentē & insistentem capiti suo in funiculo Angelum, id est, Bubonem, mortis proximæ nuncium. *Bubonem vidit vt Germanus prædixerat, & quinto die moritur Herodes diuinos honores à populo oblatos non respuens, percussus ab Angelo & consumptus à vermibus, expirauit.* Et tunc (vt tradit Iosephus) inclinauit se ad eos, qui sibi applaudebant & dixit eis. *En ego Deus vester morior.* Sciebat enim iuxta quod dixerat ei Augur se infra 5. dies post visionem Bubonis moriturum. Et confestim (vt habetur in historia) percussit eum Angelus domini id est facta est super eum vindicta Domini, quia per quinque dies ventris dolore cruciatus est, corrodebant enim vermes viscera eius, & ita paulatim consamptus à vermibus expirauit.

Comestor cap. 69. Reliquit autem filium, qui dictus est Agrippa, sed non cognominatus est Herodes, qui adhuc erat Romæ, nec habuit totum regnum patris; habuit enim terram duarum tribuum, & dimidiæ vltra Iordanem. Vnde legitur, quia fideles in Iudæa, imminente euersione Hierusalem, per admonitionem Angeli secesserunt in regnum Agrippæ, istius scilicet Filij Herodis Agrippæ.

De ordinatione Pauli, & Barnabæ, & qualiter dictus est Paulus.

CAP. IX.

Comestor cap. 80. Reditus Historiæ ad ordinem suū. Hic redit historia ad ordinem suum, & continuatur ei, quod supradictum est [*collectam factam à fidelibus Antiochiæ, missam pauperibus in Hierusalem per Barnabam, & Saulum*] *Actum 13.* Barnabas igitur, & Paulus reuersi sunt à Hierosolymis assumpto secum Ioanne, qui cognominatur Marcus, post expletum ministerium. Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, præter eos, qui venerant à Hierosolymis, prophetæ, & doctores. Qui audito consilio spiritussancti remiserunt Paulum, & Barnabam in Hierusalem ad Petrum ac Iacobum, & Ioannem, qui erant ibi; qui gauisi sunt audito mandato Angeli, vel Spiritussancti, & ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus in modum ordinandorum. Nec de ordinatione Apostolorum aliquid legitur, vel quod Dominus imposuerit eis manus. *Virum autem præter impositionē manuum aliam ordinis solennitatem certa eos celebrauerunt, incertum est.* De Petro tamen certum habetur, quod Antiochiæ missam celebrauerit, sed Apostolis potuit pro ordinatione sufficere quod dictum est eis à Domino: *Luc. 22.* *Hoc facite in meam commemorationem.* Et illi quidem missi à Spiritussancto eodem duce itineris, qui separauerat eos à cæteris, abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. *Actum. 3.* Habebant autem secum in ministerio Ioannem, qui cognominatur Marcus.

Comestor cap. 71. Bariesu resistente prædicationi Pauli, fit cæcus. Et cum perambulassent vniuersam insulam vsque ad Paphum, inuenerūt Pseudoprophetam Iudæum nomine Bariesu, qui erat cum Sergio Paulo proconsule. Tradunt autem Sancti, quod à Sergio Paulo conuerso ad fidem, dictus est Paulus, vnde hic primo fit in historia mentio de hoc nomine. Solus Origenes dicit, quia semper fuit Binomius dictus scilicet Saulus, & Paulus, vel in acceptione Apostolatus primo sortitus est hoc nomen, vt qui primo à Saulo persecutore dicebatur Saulus, de superbo factus humilis, pro [illegible]ulo diceretur Paulus, quasi humilis, & modicus. Vnde quasi nomen suum interpretando dicit *Ego minimum Apostolorum:* *1. Cor. 15.* videtur autem 13. anno à passione Domini promotus ad Apostolatum cum Barnaba, & sortitus Pauli vocabulum; & xiij. profectus est ad magisterium gentium. Cui satis consonat Ecclesiastica historia, vbi legitur præceptum Apostolis, vt post passionem per 12. annos prædicarent in Iudæa xiij. autem anno cæperunt paulatim transire ad gentes nondum ex toto, postea omnino exierunt de finibus Iudeæ.

De itinere eorum & prędicationis causa, donec redierunt Antiochiam.

CAP. X.

Comestor cap. 72. Cvm autem à Papho nauigassent, venerunt in Pergen ciuitatem Pamphiliæ, & tunc Ioannes discedens ab eis reuersus est Hierosolymam, Paulus vero, & Barnabas venerunt Antiochiam Pisidiæ, quæ est in Græcia. Et ingressi synagogam die sabbati sederunt quasi audituri legem, non prædicaturi. *Actum 13. In Antiochia Pisidia Paulus in Synagoga latius de Christo disserit sed Iudæis Blasphemantibus & persecutionē in eos excitantibus cōmertuntur ad gentes.* Post lectionem autem surgens Paulus, & manu silentium indicens aggressus est facere magnum sermonem inchoans à patribus, & descendens ad Christum, ac dicens: Notum sit vobis, viri fratres, quoniam per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, à quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. Sequenti vero sabbatho penè vniuersa ciuitas conuenit, vt audiret verbum Dei, quod videntes Iudæi repleti sunt zelo inuidiæ, quo commoti cæperunt contradicere his, quæ à Paulo dicebantur blasphemantes [*Blasphemus enim est, qui ex inuidia obloquitur veritati.*] Tunc repleti zelo Dei Paulus, & Barnabas constanter dixerunt: Vobis oportet primum loqui verbum Dei iuxta verbum Domini, dicentis: *Matth. 15.* *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*: sed quia repellitis illud, & indignos vos facitis, ecce conuertimur ad gentes. Audientes autem gentes mentionem de salute sua gauisi sunt, & glorificabant Deum, & crediderunt multi ex eis. Iudæi tamen concitabant mulieres religiosas, & primarios ciuitatis, & eiecerunt eos dē finibus suis. *Actum 14. Multis Iudæorum ac Ethnicorum Iconij fidem in Christum suscipientibus, concitatur à Iudæis tumultus in Apostolos qui Lystram fugiunt.* At illi excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconium; Ibique prædicationi eorum credidit copiosa multitudo Iudæorum, & Græcorum, & demorati sunt multo tempore ibi fiducialiter prædicantes, Domino prędicationem eorum miraculis confirmante. Et cum factus esset impetus Gentilium, & Iudæorum cum principibus suis, vt contumelijs afficerent Apostolos, & lapidibus fugarent eos, confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ scilicet Lystram & Derben. Et erat vir quidam Lystris claudus ex vtero matris suæ, quia nec ambulare nec

stare poterat; iussusque à Paulo in nomine Christi, vt surgeret, statim exilijt, & ambulabat. Turbæ autem cum viderent, putabant Paulum, & Barnabam Deos esse, & in forma humana eis apparuisse, & vocabant Barnabam, *Iouem*, quia prior esse videbatur, Paulum vero *Mercurium*, quia semper iuxta eorum opinionem *Iouem* comitabatur, qui eloquens, & litteratus fuisse creditur, & facundiam hominibus præstare putabatur. Vnde *Mercurius* quasi medius currens inter aures, & linguas, à Latinis; à Græcis vero *Hermes*, quasi *interpres* dicitur. Denique superuenerunt ab Iconio, & Antiochia Iudæi, & concitatis turbis in persecutionem Pauli lapidabant eum, & eiecerunt eum quasi vile cadauer æstimantes eum mortuum esse. De qua lapidatione ad Corinth. ait. *Semel lapidatus sum.* Postea discipuli eius circumdederunt eum assistentes ei, & respirauit, & nescientibus Iudæis reportauerunt eum in ciuitatem, & conualuit. Postera die profectus est cum Barnaba in Derbem, & prædicauit ibi; postea redierunt per easdem ciuitates, per quas venerant confirmantes fratres in fide, & constituebant pro se Episcopos, quia erant migraturi, & incerti vtrum ad eos amplius essent reuersuri. Tandem vero nauigauerunt Antiochiam, vnde, & prius exierant, & morati sunt ibi non modico tempore cum discipulis.

Paulus lapidatur. 2. Cor. 11.

De Primo concilio Hierusalem celebrato super quæstione legalium.

Cap. XI.

Tvnc descenderunt quidam de Iudæa Christiani quidem, adhuc tamen iudaizantes, qui fuerant de secta Pharisæorum. Facta est autem non minima seditio inter eos, & Paulum, & Barnabam. Quia prædicabant fidem absque legalibus ad salutem non sufficere, & consentiebant eis multi veteri consuetudine imbuti. Et statuerunt, vt pro hac lite dirimenda ascenderent in Hierusalem ad maiores Apostolos, scilicet ad Petrum, & Iacobum Episcopum Hierosolymorum.

Comestor cap. 78.

Anno itaque Claudij quarto, ascendit Paulus cum Barnaba assumpto Tito, sicut ipse refert in epistola ad Galatas 5. Et qui descenderunt de Iudęa, ascenderunt contra eos quidam, scilicet de hæresi Pharisæorum ad fidem conuersi. Qui cum venissent Hierosolymam, & essent in præsentia Apostolorum Petri, & Iacobi, & Seniorum, surrexerunt contra Paulum, & Barnabam dicentes: *Oportet circuncidi fideles, & seruare legem Moysi:* & audita vtriusque partis sententia conuenerunt Apostoli, & Seniores, vt indicarent super hoc. Et post multam disceptationem surgens Petrus ostendens rationabiliter non esse imponendum fidelibus iugum legis, quia ipse consilio Dei baptizauerat Cornelium, & prædicauerat gentibus euangelium, & Deus prædicationem eius confirmauerat fide mundans corda eorum, & antequam baptizarentur visibiliter mittens super eos Spiritumsanctum, nec indicens eis obseruantiam legalium; & statim cæperunt Paulus, & Barnabas, narrare quanta signa, & prodigia Deus fecerat in gentibus in eos.

Author. Post hæc Iacobus authoritate pontificali protulit definitiuam sententiam, quia quæstio ista mota est in Ecclesia Hierosolymitana cuius Episcopus erat, nec poterat ad alium transferri nisi per appellationem, Petrus etiam nondum erat constitutus in cathedra pontificali, sed paulo post, scilicet eodem anno ascendit Romam.

De definitiua sententia Iacobi super prædicta quęstione.

Cap. XII.

Ego inquit Iacobus iudico eos, qui de gentibus conuertuntur, non cogi ad grauitatem legalium, sed consulo, vt dirigamus ad eos epistolam, vt abstineant se *ab immunditia Idolatriæ*, & veri Dei cultores sint; *& à fornicatione*, vt sint casti, *& à suffocatis*, ne carnes eorum comedant, *& à sanguine*, ne illum bibant. Ideo hæc quatuor specialiter decernit gentilibus conuersis prohiberi, vt ab vsu male consuetudinis reuocarentur.

Comestor cap. 79.

Idolatria enim maxime in gentibus pullulauerat; *fornicatio* quoque quasi naturale quiddam & nullius reatus reputabatur inter gentes. Erant etiam proni ad effundendum *sanguinem*, & consueuerant bibere sanguinem immolatum Dijs suis: Ideo prohibiti sunt ab idolatria, & fornicatione, & etiam à sanguine fundendo, vel bibendo. Sed de tertio, id est *de suffocato*, magna est quæstio, cur eis prohibitum sit. Et dicunt quidam, quod duo prima prohibita fuerunt simpliciter, & ad semper, scilicet *idolatria*, & *fornicatio*, alia vero duo non nisi ad tempus, scilicet donec confirmati essent gentiles in euangelio: quia enim proni erant quidam eorum ad suffocandum homines, vt sanguinem humanum comederent, & etiam consueuerant bibere sanguinem idolis immolatum, vel hostiarum à se effusum: Ideo prohibitum est eis ad tempus omne suffocatum, & omnis sanguis donec à pristina consuetudine reuocarentur. Vel ideo hæc eis in primitiua Ecclesia prohibita sunt, quia Iudæi huiusmodi edulia abominabantur pro consuetudine legis. Ideo enim eis ad fidem Christi conuersis concessum est, ab huiusmodi abstinere, ne fidem Christi abhorrerent, & quia mater Synagoga vel lex cum honore deducenda erat ad sepulchrum. Vnde si gentiles non abstinerent ab huiusmodi Iudæi societatem eorum abhorrerent, *nec habitarent vnius moris in domo*. Consimili caussa circuncidit Paulus Timotheum, & etiam sanctificauit secundum legem, sed postea retractatū est ab Apostolo ad Titum scilicet vbi dicit. *Omnia munda mundis.* Alij dicunt quod omnia ista simpliciter prohibita sunt & ad semper: sed ibi non accipitur *suffocatum* pro quolibet sanguine, sed restringitur *suffocatio* ad oppressionem, quæ fit inter homines scilicet qua maior opprimit minorem, fortior debiliorem, quod maxime solet fieri inter gentiles. *Sanguis* etiam restringitur ad humanum sanguinem, qui prohibetur effundi. *Sanguis* enim in scriptura significare solet homicidium, vnde Dauid propter homicidium dicitur *vir sanguinum*: huic sententiæ consonat glossa quæ dicit: *Hæc necessaria sunt sine quibus non est salus.* Præterea voluerunt Apostoli determinare hoc nomen *suffocatum*, vt haberet locum mysterij. Per *suffocatum* enim suppliciter sumptum intelligitur peccatum non confessum, aliquando autem minus proprie sumitur textus, vt locum habeat spiritualis sensus. Ad auctoritatem Hieronymi super Ezech. quæ solet hic obijci, potest dici, quod non condemnantur Sacerdotes, qui comedunt suffocatum de transgressione, quasi à suffocato teneantur abstinere, sed tantum de gula, & leccacitate. Solent enim volatilia occidere suffocando siue iugulando, ita quod sanguis non effunditur, sed remanet intus, quia, sicut dicitur, ex hoc teneriores, & dulciores sunt carnes, & sic est ibi leccacitas, quæ non conuenit Sacerdotibus.

Psal. 67.

Tit. 1.

Quid per suffocatum.

De impletione totius legis per Christum.

CAP. XIII.

APostoli igitur hæc scripserunt eis, non quia hæc sola sufficerent ad perfectam circuncisionem spiritualem, sed quia in his maxime peccabant, vt supradictum est: & ideo ab his specialiter & præcipue eos abstinere, præceperunt. Cæteras autem prohibitiones, & præcepta legis moralia voluerunt eos audire in sinagogis per singula sabbata, vt paulatim in cognitione, & obseruantia diuinæ legis proficerent. Nam illuc conueniebant conuersi ex gentibus, & Iudæis conuersis ad audiendam legem. Vnde post prædicta verba subdit Iacobus: *Moyses enim in sinagogis per omne sabbatum legitur.* Ac si diceret (secundum Bernard.) præceptorum acerbitate, & multitudine nolumus eos ad præsens grauare, & deterrere, sed procedente tempore cum frequentius ad lectionem legis, & Prophetarum conuenient, paulatim vitæ instituta suscipient, moralia scilicet ad obseruandum: cærimonialia ad spiritualiter intelligendum.

Augustinus contra Faustum lib. 1. Sunt enim præcepta vitæ agendæ, vt illud, *non concupisces*; & præcepta vitæ significandæ, vt illud: *Circuncides omne masculinum octauo die*, quæ omnia per Christum adimpleta sunt. *Lex enim per Moysen data est: gratia, & veritas, per Iesum Christum facta est.* Quæ enim lex per superbos etiam reatu præuaricationis deuicit: augendo peccatum, iubens, quod implere non poterant: Ipsius legis impletur iustitia per gratiam spiritus in eos, qui discunt à Christo esse mites, & humiles corde. Prophetias autem impleuit, & in eo facta est veritas promissio Dei: *Quotquot enim promissiones Dei in illo sunt*, vt ait Apostolus. Item ipsa legis vniuersa prophetia, quæ non tantum verbis sed etiam quarundam actionum figuris Saluatoris promittebat aduentum, *veritas facta est per Iesum Christum.* Ex cuius aduentu iam regnum Dei cæpit annunciari, quia lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem: lex vt reos faceret, qui desiderarent salutem: prophetæ, vt promitterent Saluatorem.

Exod. 20. Gen. 21. & 17. Ioan. 1.

2. Cor. 1. Veritas prophetiarum per Christum impletur.

Quod ideo legis vmbræ cessauerunt, quia veritas impleta est.

CAP. XIV.

PRoinde cum quæris cur iam non circunciditur Christianus si *Christus non venit soluere legem, sed adimplere*, Respondeo: Immo ideo iam non circunciditur Christianus, quia expoliatio carnalis generationis, quæ illo facto figurabatur, iam Christi resurrectione adimpleta est: & quod in nostra resurrectione futurum est, baptismi sacramento commendatur. Nam neque penitus auferri debuit nouæ vitæ sacramentum, quia restat adhuc in nobis futura resurrectio mortuorum: & in melius tamen, idest, succedente baptismo debuit commutari quia iam factum est, quod nunquam factum erat, vt vitę futuræ æternę in resurrectione Christi nobis præberetur exemplum.

Matth. 5. Cur Christianus non circunciditur?

Sabbati ocium non obseruat Christianus, quia iam in illo perpetuum habemus sabbatum, qui dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. & inuenietis requiem animabus vestris.* Differentiam ciborum iam non obseruat Christianus, quia quod illis figuris prophetabatur, Christus impleuit, non admittens ad corpus suum, quod in sanctis suis ad vitam æternam prædestinauit, quicquid per ista animalia in moribus hominum significatum est. Animalium sacrificia iam non offert, quia quod talium rerum figuris prophetabatur, immolatione carnis, & sanguinis sui Christus impleuit. Azyma iam non obseruat Christianus, quia quod ista figura prophetabatur, expurgato veteris vitæ fermento nouam vitam demonstrans, Christus impleuit. De carne agni iam non celebrat Pascha quia quod ista figura prænunciabatur, Christus agnus immaculatus sua passione impleuit. Neomenias non celebrat, quia celebratio nouæ lunæ nouam creaturam significabat. De qua dicit Apostolus: *Ecce facta sunt omnia noua.* Immundiarum baptismata non obseruat, quia iam venit Christus *consepelire nos sibi per baptismum in mortem, &c.* Scenopegiam non celebrat, quia tabernaculum Dei fideles eius sunt, in quibus charitate consociatis, & quodammodo compactis habitare dignatur, quod illa figura promittebatur. Ita fit vt omnia quæ ex illa scriptura propterea putatis non obseruari à Christianis, quod Christus ea soluerit: sed propterea potius reperiantur non obseruari à Christianis, quia Christus ea impleuerit: Ipsa quippe talium figurarum obseruatio prænunciatio Christi fuit.

Cur sabbati ocium non obseruat Christianus? Matth. 11.

Apoc. 21. Rom. 6.

De impletione cæremonialium.

CAP. XV.

AVthor. Itaque quicquid in lege cæremoniale præcipitur in Christo spiritualiter impletur, aut in capite, aut in membris. Vnde iam veritate propalata litteralis eorum obseruantia reputabatur *idolatria*, dicente Apostolo ad Galatas. *Ecce Paulus, dico vobis quia si circuncidamini, Christus nihil vobis prodest.* Vbi etiam dicit glossa, quod non est leuior seruitus legis quam idolatria, hoc autem ideo, quia tempus eorum transierat, quo Deus per ea se colendum statuerat, vnde de cætero iam cassa, & vana, penitus in nullo iuuare poterant suos obseruatores, sicut nec idola suos cultores. Et ob hoc omnino nulla spes in eis erat ponenda, sed tanquam superstitiosa, ac per hoc etiam perniciosa procul erant abiicienda: præterea dicit ibidem Apostolus. *Testificor omni homini circuncidenti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Quod intelligitur de illis qui ideo circuncidebant se, quia spem ponebant in circuncisione, quibus & iam dictabat conscientia quod omnia legalia integraliter erant seruanda, vnde conscientia licet erronea ligabat eos: ita quod si inde aliqua omitterent peccarent propter conscientiam. Similiter etiam obseruando ea peccabant, & ita perplexi erant, sed tenebantur deponere errorem sicut illi qui non ex inuidia, sed ex ignorantia Christum crucifixerunt, *putantes se obsequium præstare Deo.* Tempore vero medio inter legem & gratiæ reuelationem, licitū erat ea seruare propter vitandum scandalum Iudæorum, vt superius dictum est.

ad Gal. 5.

ad Gal. 5.

Ioan. 16.

Hæc de cæremonialibus legis dicta sunt, quæ neminem iustificabant, quia nec ad hoc institutæ sunt, sed datæ sunt Iudæis duris in flagellum: rudibus in pedagogum: perfectis autem in signum.

De completione moralium in Euangelio.

CAP. XVI.

POrro de moralibus præceptis quæ semper iustificant, & immutabiliter permanent dicit Dominus in euangelio. *Nisi abundauerit iustitia vestra, &c.* Nec ideo manus Christi grauiores sunt, quam manus Moysi. Quoniam si difficilius sit in se *non irasci*, quam *non occidere*: *non concupiscere*, quam *mœchari*, tamen iugum Christi leuius est, quam onus Moysi propter septem: scilicet propter fomitis debilitationem: propter gratiam concomitantem: propter auxilium sacramentorum: propter apertam doctrinam: propter promissorum æternitatem: propter exempla Christi, & sanctorum: propter hostis alligationem. Manus autem Moysi dicimus graues non tantum propter defectum horum auxiliorum, sed propter pœnæ crudelitatem, & accelerationem: quia statim absque misericordia puniebatur transgressor. Et etiam propter cæremonialium multitudi-

Matth. 5.

Iugū Christi leuius quam onus Moysi propter septē

multitudinem. Et de hac dicit Petrus in Actibus, *Quid tentatis imponere iugum, &c.* Et nota quod eadem est perfectio in lege, quæ in euangelio, vt dicit Augustinus: sed multa quæ in lege, obscure præcepta sunt: propter imperfectionem populi cui dabatur, quia non subito poterant ascendere ad perfectionem iustitiæ in euangelio explanatæ. Et gratia reuelata lex spiritualiter intellecta cohibebat manum, & animum. Sed ideo dicitur cohibuisse tantum manum, quia Moyses, vt purus homo puniebat manum quam videbat, non animum, quem non videbat, Christus autem Deus est, & ideo in euangelio tam de exterioribus, quam de interioribus peccatis pœnam determinat. Ideo dicit glossa, quia mandatum Christi non est contrarium legi: sed latius legem in se continens, quam scilicet intelligerent eam Pharisæi, quia non intelligebant ibi prohibita, nisi opera homicidij, vel fornicationis, vel huiusmodi. Vnde & Dominus ait: *Non veni soluere legem, sed adimplere.*

Act. 15. *Matth. 5.*

Christus 7. modis impleuit legem. *Ioan. 8.* In summa vero nota, quod Christus legem impleuit, scilicet septem modis: Primo moralia seruando, sicut ipsemet in euangelio dicit: *Ego enim quæ placita sunt ei facio semper*: Et etiam cæremonialia, quia circuncisus est, baptizatus, oblatus in templo, & huiusmodi: Item moralia explanando, quæ Pharisæi male intelligebant: Item consilia præceptis addendo: Item vmbras legales cessare faciendo, & veritatem exhibendo quam promittebant: Item nobis gratiam conferendo, qua moralia possimus implere, quæ non poterant impleri timore: propter hæc omnia dicitur *lex per Moysen data est, &c.* Gratia secundum Augustinum, pertinet ad moralia, id est ad Charitatis plenitudinem, veritas ad vmbrarum cæremonialium reuelationem. Impletur autem lex vtroque modo scilicet, & cum fiunt quæ ibi præcepta sunt scilicet moralia per gratiam, & cum exhibentur quæ ibi Prophetata sunt scilicet cærimonialia significata per veritatem euangelicam: Item septimo modo impleuit Christus legem & implet quotidie (vt dicit Augustinus contra Faustum) quia enim, inquit, etiam sub gratia positis in hac mortali vita difficile est omnimode implere quædam legis præcepta, vt est illud. *Non concupisces*, ipse per carnis suæ sacrificium Sacerdos factus impetrat nobis indulgentiam: etiam hanc legem adimplens, vt quod ex infirmitate minus implere possumus eius perfectione recuperemus, cuius capitis membra facti sumus. Est itaque *rota in medio rotæ*, idest vetus testamentum in nouo, & econuerso. Nouum vero in veteri quantum ad præfigurationem, siue prænunciationem, & intellectum spiritualem, vetus in nouo quantum ad expositionem.

Ioan. 1.

De mutatione veterum sacramentorum in noua.

Cap. XVII.

AVgustinus contra Faustum lib. 1. In nullum autem nomen religionis, siue verum siue falsum coagulari possunt homines, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium colligentur. Quorum scilicet sacramentorum vis valet plurimum, & ideo contempta, sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur sine qua non potest perfici pietas. Proinde prima sacramenta quæ obseruabantur, & celebrabantur, ex lege prænunciatiua erant Christi venturi, quæ cum suo aduentu Christus impleslet, ablata sunt: & ideo ablata, quia impleta. Et alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata & in libertatem vocatis filiis Dei iugo seruitutis ablato, quod duro & carni debito populo congruebat.

Ecclesia cur legalia quædam vt thurificationem retinuit. *Author.* Ecclesia tamen quædam legalia retinuit, vt thurificationem, non tantum quia significat quod semper faciendum est: pari namque ratione & illud de carne porcina non comedenda retinuisset, sed quoniam ipsa litteralis obseruantia moralis est, quod inuenire nō est in carne porcina, vel in suffocato & sanguine. In thurificatione namque Deus honoratur, sicut in magnitudine & pulchritudine templi materialis, per quam significantur magnitudo & pulchritudo templi spiritualis id est regni cœlestis, vel etiam animæ iusti quæ maior est (vt ait Augustinus) toto mundo, non corporis distentione, sed potestate & virtute. Thymiama vero non retinuit, ne videatur Iudaizare. Et quia facilius incensum quod idem significat reperiretur, quam ille species aromaticæ de quibus Thymiama conficiebatur. Vnctionem quoque retinuit, sed non eo modo quo lex vtebatur. Illic enim oleo sancto materiale tabernaculum vngebatur: hic autem chrismate sancto Christi tabernaculum spirituale inungitur, id est homo ipse cum baptizatur.

De numero sacramentorum nouæ legis.

Cap. XVIII.

VEnit ergo magnus ille Medicus scilicet per Samaritanum designatus ad genus humanum quod vbique iacebat ægrotum, eique oleum & vinum id est austeritatem comminationum, ac blandimenta promissionum infudit, & ejus vulnera præceptis salutaribus, & sacramentis alligauit. In septem namque sacramentis nouæ legis Deus omnes nobis attulit causas salutis spiritualis. Causæ etenim sanitatis spiritualis non sunt nisi quatuor, sicut & quatuor corporalis: scilicet curatiua, conseruatiua, præseruatiua, melioratiua. Curatiua duplex est, quædam enim totaliter & simul curat, vt *baptismus* culpam & pœnam omnino delens quantum in se est: quædam vero paulatim, vt *pœnitentia*. Conseruatiua est *confirmatio*. In hac enim datur spiritus ad robur & ad conseruationem gratiæ, quæ data est in baptismo. Præseruatiua est *Matrimonium* in quo concupiscentia carnalis in ruinam prona turpitudinis excipitur honestate nuptiarum, ne ruat in mortale peccatum. Melioratiua est *ordo* in quo gratia melioratur, & augmentatur, & etiam *extrema vnctio*, quia hominem in meliori statu ponit & securiorem reddit. Est etiam medicina quædam prædicta quatuor sola faciens, scilicet *Eucharistia*, quoniam & venialia curat & ab eis animam præseruat, gratiam quoque conseruat, quia *panis cor hominis confirmat*, & etiam gratiam augmentat. Potest etiam dici, quod est medicina resumptiua quæ baptizatis datur ad reficiendum animam, sicut corporaliter curatis datur electuarium confortatiuum, vnde & reducitur ad curatiuam. Sciendum autem quod cum sacramenta iustificare dicuntur, quod contenti est, continenti attribuitur. Gratia namque in eis contenta iustificat, non ergo iustificant tanquam causa efficiens, sed tanquam materialis. Sunt enim quinque quæ diuersimode sanant animam sicut quinque quæ corpus: nam corpus sanat Deus auctoritatiue, medicina effectiue, dieta communis seruatiue, vas medici sicut pixis contentiue, Medicus autem ministerio. Sic & Deus & animam iustificat auctoritatiue, gratia vero vt medicina morbum expellens, impletio mandatorum tanquam dieta: sacramenta quoque tanquam vasa medicinalia, Sacerdos autem tanquam minister: non est tamen omnino simile de sacramento, & de pixide, sed simile penitus esset si vna tantum pixis esset, in qua daretur medicina, vel si daretur in alia non prodesset, sicut *baptismus* si daretur in aliquo alio liquore quam in aqua non prodesset.

Causæ sanitatis spiritualis quatuor. *Psal. 103.* *Quinque sanant animam.*

Quid sacramentum? Quid autem sit sacramentum ostēdit Augustinus dicens. *Sacramentum est sacræ rei signum.* Idem: *sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma*, vt species panis, & vini, quæ sunt sacrificium visibile, signant inuisibile corpus Christi quod est sacramentum Ecclesiæ.

Quædam sacramenta sunt necessitatis, & quædam voluntatis. Necessitatis sunt hæc quinque *Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pænitentia, extrema Vnctio.*

Voluntatis

Voluntatis vero sunt hæc duo, *Ordo & Matrimonium.*

Item quædam sunt in quibus confertur gratia, vt prædicta necessitatis & *ordinis*. Alia in quibus non, vt *matrimonium*.

Effectus sacramentorum est, vt talia sunt cuilibet qualis ipse accedit, idest, bonis bona, & malis, ac fictis mala; scilicet occasionaliter bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Ideo dicimus, quod sacramenta non debent conferri peccatoribus, nisi pœnitentibus, hoc autem intelligas, de peccatis manifestis, nam propter occulta non possunt alicui negari sacramenta, nisi per admonitionem secretam, vel publicè in genere factam.

De institutione & potestate Baptismi.

Cap. XIX.

De institutione baptismi Christi, quando incæperit variæ sunt opiniones. Alij dicunt institutum esse cum Nicodemo Dominus ait, *nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto &c.* Alij cum Apostolis dixit. *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & Spiritussancti.* Sed hoc dixit post resurrectionem eis, quos ante passionem miserat binos, & binos ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum dicens: *In viam gentium ne abieritis.* Iam ergo institutus erat baptismus, quia baptizabant simul & prædicabant. Si vero quæritur in qua forma tunc baptizauerunt, sane dici potest: *In nomine Trinitatis*, scilicet in ea forma, in qua baptizauerunt postea gentem quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum. Commodius ergo dicitur institutio facta quando Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane, non quia mundari voluerit, cum sine peccato fuerit, sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis, vt qui postea immergeretur inuocato nomine *sanctæ Trinitatis* à peccatis purgaretur. Tunc institutus est *Baptismus Christi*, in quo *Trinitas* cuius mysterium tunc innotuit, interius hominem baptizat.

Ioan. 3. *Matth. 28.* *Matth. 10.* *Quando institutus Baptismus?*

Cur in aqua fit Baptismus.

Celebratur autem hoc sacramentum tantum in aqua, vt intelligatur, quod sicut aqua sordes corporis, ac vestes abluit, ita Baptismus maculas animæ sordesque vitiorum abstergit, vel ideo vt nullum inopia excusaret, quod posset, si in vino vel oleo fieret; quod aqua signauit, quę de latere Christi manauit, sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit.

Successit igitur Baptismus Christi circuncisioni duabus, de causis. Prima est, quia maior cumulus gratiæ significatur & datur per baptismum quàm per circuncisionem. Circuncisio enim inquantum circuncisio non signat nisi remissionem peccati: sed Baptismus signat & remissionem peccatorum, & infusionem gratię, & extinctionem mundanæ & humanæ cupiditatis: aqua enim abluit, & reficit, & extinguit. Secunda causa est, quia communior est: Baptizantur enim tam mares, quàm fœminæ, & non circuncidebantur nisi mares.

Multiplex potestas Baptismi.

Multiplex autem est potestas baptismi, scilicet potestas ministerij, excellentiæ, inuocationis, auctoritatis, cooperationis. Potestatem ministerij dedit Deus Sacerdotibus, & etiam omnibus hominibus, in articulo necessitatis. Potestas excellentiæ intelligitur qua secundum meliorem Baptistam melius daretur baptisma. Et de hac intelligunt quidam, quod Dominus potuit eam dare seruis, sed non dedit, ne spes poneretur in homine, & ne tot essent baptismi, quot homines, vel serui. Alij vero hoc intelligunt, de potestate inuocationis: potuit enim Dominus dare Petro vt ad inuocationem nominis *Petri* fieret baptismus, hoc autem esset contra maiestatem diuinam.

De essentia & nomine Baptismi.

Cap. XX.

De essentia vero baptismi nobis videtur, quod nec sola aqua abluens, vel aquæ ablutio est *Baptismus*, nec solus caracter, sed illa duo, ita quod vterque sit vnus *Baptismus*, & vnum sacramentum ab vnitate gratiæ significate: licet diuersa sint secundum essentiam, sicut in sacramento *Eucharistiæ* forma panis, & vini, & ipsum verum corpus Christi: nec valet hæc argumentatio, Aqua abluens transit, ergo non est Baptismus, licet enim transeat inquantum aqua abluens, tamen manet inquantum caracter. Sed obiicitur, quod caracter nõ est Baptismus, cum non sit visibilis forma: dicimus, quod non oportet quicquid est in sacramento esse visibile in formam, sed sufficit, quod secundum aliquid sui sit visibilis forma: sic Baptismus secundum aquam abluentem.

Quæritur autem cui est signum caracter? Dicimus, quod hominibus, & Angelis: sed hominibus est intelligibile, non visibile. Dicimus autem, quod Angeli indigent illo signo, non enim vident omnia in speculo æternitatis, sed vident ibi omnia sibi subiecta scilicet cœlum, & terram, & similia. Ea vero, quæ sunt in libertate nostri arbitrij, non vident, nisi eis ostendantur per gratiam: quia humana anima quantum ad liberum arbitrium non est subiecta Angelo, sed æqualiter, & quasi immediate se habet ad Deum. Caracter ille cum sit illuminatio (sicut dicit Ioannes Damascenus) passibilis est qualitas animæ illuminans synderesim, & est causa materialis gratiæ, præparat enim, & habilitat animam ad susceptionem gratiæ. Et per hoc quod est sigillum, est certitudo, quod anima habebit gratiam, nisi per se ipsam obstiterit: sicut sigillum Episcopi est certitudo clerico cui datum est, quod habebit præbendam.

Sciendum autem, quod triplex est *Baptismus, flaminis*, scilicet, qui fit in aqua, *flaminis*, qui fit per fidem purificantem, *sanguinis*, qui fit in sanguine per martyrium. Sed proprie *Baptismus* est tinctio in aqua verbo vitæ sanctificata, sicut enim pannus tinctus in aliquo precioso colore preciosior redditur, quam prius esset: sic anima in *Baptismo fluminis* tincta per caracterem vel gratiam: hac similitudine vocauit Dominus passionem suam *Baptismum*. Tincta enim fuit eius caro in sanguine suo, & per hoc preciosior facta, fuit preciũ nostræ redemptionis, & per hoc peruenit ad gloriam resurrectionis. Cum ergo *Baptismus flaminis, & sanguinis* non sint baptismi nisi per similitudinem, solus *Baptismus fluminis* imprimit caracterem.

Triplex Baptismus.

Baptismus fluminis solū imprimit characterē.

De forma Baptismi.

Cap. XXI.

Ad formam Baptismi exiguntur tria, scilicet forma verborum, & intentio baptizandi, & elementum aquæ. Forma verborum hæc est. *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.*

Ex Mat. 28.

Quæritur vtrum verbum baptizo te sit de essentia verborum, quæ exiguntur? Dicimus, quod sic, verba enim ista, *In nomine Patris, & Filij, & spiritussancti*, ad multa se habent, scilicet ad signandum, ad benedicendũ, & ad baptizandum. Baptismus enim sacramentum necessitatis est, & propter hoc necesse est baptizantem determinatam intentionem habere & expressam, ne euagetur animus ad alia, sed intentionem baptizandi, quam habet verbo exprimat, dicendo: *baptizo te.*

Quid si (Baptizo te) omittatur?

De quãtitate aquæ dicũt Magistri, quod in necessitatis articulo sufficit aqua tãta in qua possit intingi pars principalior, scilicet caput. Quo abluto in tali articulo si puer nõ sit totus natus baptizatꝰ reputatur, vel si postea totus

nascatur viuus, & dubitetur an sit baptizatus, remedium habemus: Baptizandus enim est: quia non dicitur iteratum, quod dubitatur esse factum.

Quid si subtrahatur aliqua verba le forma baptismi?

Quæritur postea de subtractione verborum vtrū baptismus sit si tantū dicatur. *Baptizo te in nomine patris*, videtur, quod sic, quia in primitiua Ecclesia fiebat sic: *Baptizo te in nomine Christi*, vt habetur in actibus Apostolorum. *Solutio:* non est Baptismus si tantum dicatur: *Baptizo te in nomine Patris.*

Baptismus tamē olim fiebat in nomine *Christi*, duabus de causis: Prima est, vt nomen *Christi*, quod erat incognitum hominibus fieret celebre, & amicū. Secunda est, quia hoc nomen, *Christus* dat intelligere totam trinitatē. *Christus* enim interpretatur *vnctus. Vnctus* enim dat intelligere *vnctam personam*, idest *filium*, & personā vngentem, id est *Patrem*, & ipsam vnctionē id est *Spiritum sanctum*. Sed hoc nomen *Pater*, non sic, propter hoc non est simile: tamē si Sacerdos fidelis ita dicat, *Baptizo te in nomine Patris*: & hoc dicto obmutescat, vel puer moriatur, tunc fit verū Baptisma. Summus enim Sacerdos supplet, quod piè inceptum est à minori Sacerdote.

Quid si addatur aliqua verba?

Quæritur postea de additione, vtrū scilicet sit Baptismus si dicatur sic: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, & beati Petri.* Et dicūt, quod si illud vltimū addat aliquis ex sola deuotione non intendens illud esse de essentia formæ verborum, Baptismus est. Si vero credat illud esse de essentia formæ, & propter hoc illud addat, non est Baptismus.

Quid si corruptè verba pronuncientur.

De corruptione verborum similiter quæritur vtrū sit Baptismus, si aliquis dicat ita: *Baptizo te in nomina Patria, & filia, & Spiritusancta*: videtur, quod sic, quia si aliqua vetula ex simplicitate corrumpat formam verborū, corruptio huiusmodi nō impedit, quin sit Baptismus: quod cōcedunt Magistri si retineantur syllabę principales, pro quanta autem corruptione impediri incipiat non est hominis determinare, sed si ille, qui corrumpit verba intēdit introducere hæresim, non est Baptismus: nō propter corruptionem verborum, sed quia non habet intentionem Baptizandi, quæ necessaria est ab Baptismum.

De intentione Baptizantis.

Cap. XXII.

DE intentione Baptizantis dicimus, quod si dubitatur an factum sit minute, an ex intentione Baptizandi. Tunc inuocandum est diuinum auxilium secundum Augustinum, si certum sit, quod totum minute factum est, Baptizandus est. Porro si Patrinus non credat, nec Sacerdos, cum constet de paruulo, quod non credit: tamen si Sacerdos intendit facere, quod facit Ecclesia, & vtitur forma debita, Baptismus est: quia fit in fide Ecclesiæ. Vnde sic intelligendum est, quod ait Augustinus: *non quia dicitur, sed quia creditur*, idest, quia fit in fide credentium. Item etiamsi nullus crederet, & tamen aliquis vteretur debita forma verborum, & haberet intentionem faciendi, quod consueuit Ecclesia, Baptismus est. Intelligendum est ergo verbum confuse sic, *quia creditur*, idest, quia fit in fide credentium, idest, in tali fide quam solet habere Ecclesia, vel haberet si esset.

Nobis vero videtur, quia nec duo, nec tres, seu plures possunt destruere fidem vniuersaliter, sed tota Ecclesia potest destruere fidem per libertatem arbitrij. Vnde non est necessarium militantē ecclesiam fore necessitate totali siue necessitate rei: Et est simile in vniuersalibus: dicitur etiam, quod necessarium est, vniuersalia esse, sicut hominem, sed non necessitate particulari. Nullus enim specialiter potest facere, quod nullus homo sit. Omnes tamen in simul sumpti possunt facere, quod nullus sit. Possunt enim omnes se obligare ad hoc vt nullus generet de cætero.

De Baptismo paruulorum.

Cap. XXIII.

Tria spectanda in Baptismo paruulorum.

IN Baptismo Paruulorum consideranda sunt tria, scilicet antecedentia, quæ sunt orationes, quas dicit Sacerdos. Et Exorcismus, & catechismus.

Est autem Exorcismus idem, quod adiuratio, qua Sacerdos adiurat Dæmones dicens: *Exi ab eo Spiritus immunde.* Et dicunt multi, quod per exorcismum expellitur Diabolus, non quantum ad peccatum: sed quantum ad hoc, quod non habeat potestatem nocendi paruulo corporaliter. Alij dicunt sicut proposuimus, quod quantum ad diminutionem peccati, vnde dicebat, quod si paruulus decederet, statim post exorcismum minores tenebras pateretur, quam si non esset exorcizatus, & magis perciperet de luce spiritualium. Nobis autem videtur, quod exorcismus, & catechismus, & salis linitio, duabus de causis fiunt: Prima est propter honorem, & solemnitatem baptismi. Secunda est ad intelligentiam eorum, quæ facit Baptismus, salis enim linitio signat discretiones, quæ dantur in Baptismo: vnde sicut lumen cum ponitur in manu paruuli, non illuminatur propter hoc anima: sed per hoc significatur, quod anima illuminatur spiritualiter in Baptismo: sic per exorcismum non expellitur Diabolus, sed significatur expellendus.

Quid efficit catechismus & Exorcismus?

Quid catechismus.

Est autem catechismus idem, quod instructio Baptizandi de articulis fidei, nam in primitiua Ecclesia adulti baptizabantur, sed ante instruebantur in fide, & baptizabantur in sabbato Paschæ ad signandum, quod per baptismum resurgunt baptizati à morte peccati: Vel in sabbato Pentecostes, ad signandum, quod per baptismum datur Spiritussanctus. Igitur vt ostendatur viuus esse baptismus, fit etiam modo sic in paruulis, licet quamdiu sint paruuli, non sint susceptibiles disciplinæ. Et cum Patrinus respondet: *Credo, & volo Baptizari*, respondet pro paruulo, sed impropriè loquitur, & est sensus: Iste paruulus paratus est suscipere fidem, & baptismum: obligat enim se patrinus ad hoc, vt cum ad adultam ætatem peruenerit paruulus, instruat ipsum de articulis fidei, & qualiter *abrenunciare debet diabolo, & omnibus pompis eius.* Dicimus ergo, quod licet paruulus non credat, est tamen baptizatus in fide Patrini vel Ecclesiæ, sicut enim peccatum non habet à se, sed ab alio: sic non mundatur per fidem propriam, fidem dico notam, sed per fidem alterius. Catechismus ergo non est proprie sacramentum, sed sacramentale: nec exorcismus, sed exufflatio quam facit Sacerdos sacramentum est, & significat, quod per spiritussancti flatum exufflatur potestas diaboli. Similiter saliua sacramentalis est, & significat sapientiam diuinam.

De effectu baptismi.

Cap. XXIV.

COncedimus autem, quod paruulis in baptismo dantur virtutes, &, quod adultis cooperantur ad sui mundationem. Credit enim primo libero arbitrio, vt postea credat per fidem, & sic mundetur. Paruulus autem nihil cooperatur, sed per solum baptismum recipit fidem, per quam mundatur: habet autem fidem in habitu. Sed est habitus quidam propinquior actui, & quidam remotus, & quidam explicitus. Itaque sicut simplex vetula fidem habet implicitam de quibusdam articulis: sic iste cum venerit ad annos discretionis fidem habebit, sed in habitu implicito, & remoto ab actu, sed aliqua leui explicatione credet in actu.

Paruulus habet fidem in habitu.

Baptismus

Baptismus quidem actuale peccatum tollit totaliter, non tamen originale totaliter, quia non quantum ad pœnam, aliquādo enim, quod minus est, maioris est cohærentiæ, sicut gratia mortalia peccata expellit, non tamen venialia, quæ difficillime separantur. Cum quibus etiam decedit homo iustus.

Itaque Baptismus non aufert mortem corporalem,& alias huiusmodi pænas quinque de causis. Quarum prima est humiliatio, scilicet vt per miseriam humilietur, qui per superbiam cecidit. Vnde Iob: *Sagitta Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit Spiritum meum*: scilicet in superbiam. Secunda causa est incussio timoris, vt homo attendens seueritatem virgæ Domini caueat sibi à gladio, idest, à pœna inferni: Vnde sequitur: *Et terrores Domini militant contra me.* Tertia causa est stimulatio: Vnde in Osee. *In funiculis Adæ traham illos, in vinculis charitatis*: Quarta vt homo attendens huius vitæ miseriam, conetur quærere meliorem: Quinta ne homines magis appeterent baptizari propter vitam corporalem quam propter spiritualem. Dicit autem Apostolus, *quod sine pœnitentia sunt dona Dei*, scilicet quæ donat Spiritussanctus in baptismo, sed contradicit auctoritas: *Aut homo punit, aut Deus punit*: Ideo dicendum est, quod baptismus efficaciam suam habuit à passione Christi pro omnibus baptizandis, quia (vt dicit Isaias) *disciplina pacis nostræ super eum: & ipse peccata nostra*, idest pœnam pro peccatis *pertulit in corpore suo super lignum*, sicut dicit Petrus: Si ergo decedat iste statim post baptismum euolabit, quia per contritionem baptismum præcedentem cum passione Domini sufficienter punitus iudicatur à bonitate Dei. Et dicimus, quod corpus Christi in se dignius, & efficacius est, quam baptismus: sed non sequitur, quod sit efficacius in quantum sacramentum. Nec etiam Eucharistia instituta est ad tollendam culpam & pœnam, sed est sacramentum vnionis: baptismus vero est sacramentum renouationis, vnde aufert omnem vetustatem tam culpæ, quam pænæ, quod non facit Eucharistia.

Iob. 6.

Iob ibid. & eodē versu.

Osee 11.

ad Rom. 11.

Isaia 53.

1. Pet. 2.

Nota quod passio Christi aperuit ianuam Paradisi per satisfactionem, & per causam meritoriam & vniuersalem omnibus baptizandis: baptismus autem aperit per causam efficientem singularem. Iustum enim hominem singularem facit euolare: Ascensio vero Christi aperuit per effectum.

Quomodo passio Christi aperuit paradisum, & quomodo Baptismus

De Baptismo etiam Hæreticorum non iterando.

Cap. XXV.

Sacramento quidem facit iniuriam, qui dicit ipsum pollui per pollutionem Ministrorum. Dicimus tamen quod baptisma hæreticorum facit quosdam filios Dei, vt paruulos: quosdam vero non, vt adultos, qui imbuti sunt errore hæreticorum: tamen verum baptisma recipiunt: vnde si veniant ad vnitatem ecclesiæ, non sunt rebaptizandi. Quia dicit Aug. *Sanandum est quod vulneratum est, non curandum quod sanum est.* Sani autem sunt huiusmodi, quantum ad illud in quo communicant cum Ecclesia, scilicet quantum ad baptismum. Si vero hæretici paruulos baptizent, dicuntur illi filij Ecclesiæ, non quod Dominus eos genuerit de Ecclesia, quæ est legitima sponsa sua, sed quod de hæresi tanquam de ancilla ad opus Ecclesiæ. Ecclesia tamen suos reputat quoscumque generat Dominus, siue per illos, qui sunt de Ecclesia, siue per hæreticos, siue per paganos, vnde *ingredere*, inquit, *ad ancillam meam &c.* Baptisma igitur hæreticorum facit remissionem peccatorum, & ibi est Spiritussanctus, non in hæreticis, sed in sacramento suo, idest, Spiritussanctus quantum est in se, paratus est dare gratiam suam per baptismum, nisi per recipientem obstiterit.

Quid valet baptismus hæreticorū?

Gen. 16.

Multiplex autem assignatur causa, quare baptismus, non iteratur. Prima est, quia cū baptismus deleat culpam & omnimodam pœnam, si iteraretur discurrerent homines per campos licentiæ vsque ad extremam necessitatem, in qua facerent se baptizari, & sic statim euolarent: propter hoc instituit Dominus, vt vnicus esset baptismus. Secunda causa est allegorica, baptismus enim habet efficaciam suam à morte Christi, quæ vnica est. Tertia ne fiat iniuria baptismo: Character enim baptismalis perpetuus est: remanet etiam in hæreticis, & etiam in damnatis in Inferno: vnde non est simile de Eucharistia, quia corpus Christi, non remanet perpetuo in homine, nisi quamdiu forma panis durat: ideo non fit iniuria Eucharistiæ, si iteretur.

Cur baptismus nō iteratur?

De accedentibus ad baptismum recte, vel ficte.

Cap. XXVI.

Non est autem necesse, quod adultus accedat ad baptismum contritus, potest enim accedere attritus, & dolens de peccatis, & tunc per virtutem baptismi ei dimittuntur. Si vero accedat contritus, tunc iam habet fidem, spem, & charitatem, & dimissa sunt ei peccata quantum ad culpam. Baptismus autem sequens, augmentat in ipso gratiam, & tollit pœnam: idest, omnem satisfactionem exteriorem, interiorem vero non. Sacramentum igitur, & rem simul suscipiunt omnes paruuli, qui in baptismo ab originali mundantur peccato. Adulti quoque qui cum fide baptizantur. Qui vero sine fide accedunt, vel ficte, sacramentum: non rem, suscipiunt. Qui autem effundunt sanguinem pro nomine Christi, & si non sacramentum, rem tamen recipiunt: nec tantum passio vim baptismi implet, sed etiam fides, & contritio, vbi necessitas excludit sacramentum.

Quid consequitur accedens ad Baptismum contritus.

Ficte autem accedens suscipit baptismum, sed non effectum baptismi, quamdiu durat fictio: recedente vero fictione baptismus effectum suum habet: idest, facit quod prius fecisset, si fictio non impediuisset: vnde delet totaliter omnia peccata, quæ habebat iste ante baptismum, sed non delet illa quæ fecit post: nisi quantum ad culpam, quia non est institutus ad delendum peccata futura, sed tantum præsentia & præterita. Et etiam si ita esset, videretur isti dolus fictionis patrocinari: constat enim, quia si non ficte accessisset, pænitentia sequēs, peccata post facta nequaquam in eo totaliter deleret. Itaque de illis, quæ fecit ante baptismum non est ei iniungenda pœnitentia exterior: baptismus enim non exigit gemitum neque planctum: exteriorem intelligite: nullus enim adultus saluatur etiam baptizatus, nisi habeat pœnitentiam interiorem, scilicet contritionem, sed de aliis, quæ fecit post baptismum iniungenda est ei pœnitentia exterior, & etiam de ipsa fictione secundum vnum modum. Est enim duplex fictio, vna secundum quam aliquis credit baptismum non prodesse, quæ est fictio incredulitatis: istam non delet baptismus, cum sit baptismo contraria. Vnde de ista iniungenda est pœnitentia. Et alia fictio, secundum quam quis non contritus recipit baptismum, & hoc est peccatum omissionis, vel negligentiæ, ista totaliter deletur per baptismum. Baptismus enim non solum gratiam confert, sed etiam cumulum gratiæ. Est enim character illuminans, ad sciendum quid faciendum, & quid non, magis quam sciatur per sola naturalia, & debilitat fomitem, ac remittit.

Quid consequitur ficte accedens a Baptismum.

Duplex fictio.

De sacramento confirmationis.

CAP. XXVII.

NVnc de sacramento confirmationis dicendum est, quod tempore Apostolorum non legitur ab aliis, quam ab ipsis peractum: nec ab aliis, quam qui locum eorum tenent, perfici potest, aut debet. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, sed non chrismate in fronte signare.

Quinq; spectant ad essentiam Cõfirmationis. Circa essentiam huius sacramenti quinque exiguntur. Primum est forma verborum: Secundum intentio confirmantis. Tertium dignitas confirmatoris: oportet enim quod sit Episcopus: Quartum est ipsa materia, scilicet Chrisma: Quintum est locus, in quo chrismatur, scilicet frons.

Forma Confirmationis. Forma verborum talis est. *Confirmo te signo crucis, & chrismate salutis in nomine Patris, & Filij & Spiritussancti.* Datur autem hoc sacramentum ad robur, vt idonei simus pugnare, & portare nomen Christi coram regibus: & hoc signat ipse locus, & materia. Locus, quia confirmatio fit in fronte, ne videlicet erubescamus confiteri nomen Christi coram hominibus. *Rom. 10.* *Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem &c.* Hoc sacramentum non habuit Petrus, quando ad vocem ancillæ erubuit nomen Christi. Idem etiam significat ipsa materia scilicet chrisma. Inunguntur enim pugiles, vt difficilius possint capi ab inimicis. *Ex quibus conficitur chrisma?* Conficitur, autem chrisma *ex oleo & balsamo: Oleum* enim significat nitorem conscientiæ, & lætitiam spiritualem, per quam spiritualia bella superantur: *Balsamum* autem significat odorem bonæ vitæ, per quem interficiuntur serpentes, idest, Dæmones. Itaque quando Christus insufflauit in Discipulos dicens: *Ioan. 20.* *Accipite Spiritumsanctum &c.* Hæc datio significauit gratiam, quæ datur in baptismo. Semel autem iterum dedit Spiritumsanctum de cœlo in die Pentecostes ad robur: & hoc significauit robur gratiæ quod datur in sacramento confirmationis. *Vrbanus Papa.* *Vnde Vrbanus Papa, Spiritussancti septiformis gratia cum plenitudine sanctitatis scientiæ & virtutis in confirmatione confertur. Et iterum.* Omnes fideles per impositionem manus Episcoporum post baptismum debent recipere Spiritumsanctum, vt pleni inueniantur Christiani. Sed distinguitur plenitudo duplex scilicet, *sufficientiæ*, & hæc datur in baptismo, *copiæ*, & hæc in confirmatione.

De collatione huius sacramenti ad baptismum.

CAP. XXVIII.

HOc itaque sacramentum Melchiades Papa dicit maius esse baptismate, quia à dignioribus datur, & in digniori parte corporis fit, idest, *in fronte*, vel forte quia maius virtutum augmentum præstat, licet baptismus ad remissionem plus valeat. *Quomodo se habeat confirmatio ad Baptismum, & è contra.* Baptismus quidem est sacramentum intrantium in Ecclesiam, confirmatio vero est sacramentum proficientium, & pugnantium contra *Mundum, Carnem, & Diabolum.* Igitur in sacramento confirmationis, non datur alia res, vel gratia quam in baptismo, sed quæ data est in baptismo confirmatur, & roboratur: vnde dicimus, sine præiudicio, quod idem est character baptismi, & confirmationis, in essentia: differentia tamen est secundum rationem. Differunt etiam secundum statum: quia alius est status incipientium, alius proficientium, & pugnantium. Non autem presbyteri dare possunt hoc sacramentum, quamuis possunt dare baptismum, quod vno modo maius est. *Sacramentũ quatuor modis dicitur magnum.* Quia sacramentum dicitur magnum, quatuor modis. Primo quantum ad efficaciam. Et hoc modo dicitur baptismus magnum sacramentum, innouat enim hominem totaliter. Secundo quantum ad essentiam suam: & hoc modo sacramentum Eucharistiæ dicitur magnum, propter dignitatem essentiæ corporis Christi. Tertio quantum ad signum, sicut dicit Apostolus: *ad Ephes. 5.* *matrimonium, magnum esse sacramentum in Christo & Ecclesia*, significat enim matrimonium spirituale, quod est inter Deum & Ecclesiam. Quarto quoad effectus prærogatiuam & dignitatem: & hoc modo confirmatio, & ordo, magna sunt sacramenta. Dignior est enim gratia consummata, vel confirmata, quam gratia simplex: Non prodest autem confirmatio, si detur non baptizato, quia confirmatio est dispositio baptismi: vnde non potest esse sine baptismo, maxime cum baptismus sit ianua sacramentorum. Nec est simile de ordine, vbi si quis maiorem ordinem, prætermisso minore receperit, sufficit supplere quod omissum est, quia vnus ordo non est dispositio alterius, imo diuersi ordines, diuersa habent officia, distincta à se inuicem, non est autem iterandum confirmationis sacramentum, cum habeat characterem. Hoc sacramentum à ieiunis debet tradi, sicut & baptismus, nisi aliter cogat necessitas.

De institutione Eucharistiæ.

CAP. XXIX.

DE institutione Eucharistiæ dictum est superius suo loco. Hoc sacramentum excellenter dicitur *Eucharistia*, id est *bona gratia*, quia in hoc non modo est augmentum virtutis, & gratiæ, sed ille sumitur totus, qui est fons & origo totius gratiæ. Cuius figura, præcessit quando *manna Deus pluit in deserto*, vnde *panem Angelorum manducauit homo.* *Psal. 77.* Dominus igitur Iesus ad inuisibilia paternæ maiestatis migraturus celebrato cum discipulis Tipico pascha, quiddam memorabile eis commendare volens, sub specie panis, & vini: corpus, & sanguinem suum eis tradidit, vt ostenderet legis veteris sacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paschalis sacrificium, in morte sua terminari: ac nouæ legis sacramenta substitui, in quibus excellit mysterium Eucharistiæ. Ideo & post alia dedit, vt hoc vnum arctius memoriæ Discipulorum infigeretur, & ab Ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur, sed potius à ieiunis sumi oportet: sicut Apostolus docet, vt singulari reuerentia diiudicetur, idest, discernatur ab aliis cibis, quod Dominus disponendum reliquit. Sub alia autem specie sumendum instituit, vt fides haberet meritum: *quæ est de his, quæ non videntur.* *Cur sub alia Specie instituit Sacramẽtum Eucharistiæ.* Et etiam ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non habemus in vsu carnem crudam, & sanguinem comedere. Panis autem ad carnem refertur: vinum ad animam: quia vinum operatur sanguinem, in quo sedes animæ à Phisicis esse ostenditur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur, vt animæ & carnis susceptio in Christo, & vtriusque in nobis liberatio significetur, quia caro Christi pro salute corporis, sanguis vero ei pro anima nostra offertur. Sub vtraque tamen specie sumitur totus Christus, nec plus sub vtraque, nec minus sub altera tantum sumitur: tamen non fit conuersio panis nisi in carnem, nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta, sed vnum, quia sub vtraque specie vnum & idem sumitur: Nec iteratur sacramentum, quia benedictio nõ repetitur. *Admiscenda est aqua vino in consecratione.* A qua vero admiscenda est vino, quia aqua significat populum, qui per Christi passionem redemptus est. Cum igitur in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunitur, & credentium plebs ei copulatur in quem credit. Quibusdam etiã auctoritatibus colligitur, quod Christus vinum aqua mixtum dedit discipulis. Si quis tamen non intendens introducere hæresim obliuione vel ignorantia, aquam prætermisit, non videtur esse irritum sacramentum: nam Græcorũ Ecclesia non apponere aquam dicitur, apponenda est vero in tam parua quantitate, quod possit absorberi à vino, quia Christus non mutatur in Ecclesiam, sed ecclesia mutatur in Christum.

De forma & re sacramentali.

Cap. XXX.

FOrma ergo panis, vel vini, quæ ibi videtur, sacramentum est, idest, *sacræ rei signum*. Huius autem sacramenti gemina est res: *Contenta scilicet, & significata*: *Res contenta* est *caro Christi*, quam de virginitate traxit, & *sanguis*, quem pro nobis fudit. *Res significata* & non contenta, est *vnitas Ecclesiæ*. Sunt igitur tria distinguenda hic: Sacramentum & non res, est species visibilis, scilicet panis, & vini. Sacramentum, & res, est caro Christi propria, & sanguis. Res vero & non sacramentum mystica eius caro. Porro species illa visibilis sacramentum est geminæ rei, quia vtramque significat & vtriusque similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit, & sustentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat, sic caro Christi interiorem hominem plus cæteris gratiis. Et sicut ex multis granis efficitur vnus panis, ex pluribus vuis vinum confluit in vinum: sic ex multis fidelium personis vnica Ecclesia cōstat, vnde Apostolus. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* (1. Cor. 10.) Ad hoc etiā est similitudo, quia sicut panis triticeus ex purissimis granis constat, ita corpus Christi verum quod traxit de virgine ex purissimis membris purificatis operatione Spiritussancti. Et sicut vinum ex pluribus vuis constat, ita sanguis ex purissimis sanguinibus: Ita & societas Ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis cōsistit. In cuius rei Typo facta est arca Domini de lignis Sethim, quæ sunt imputribilia: Forma panis dicitur habere cum corpore Christi similitudinem non gratia sui, sed gratia panis, cuius fuit forma. Efficit autem quod figurat, vnit enim recipientem Christi corpori mystico: Efficit autem non per modum causæ efficientis, sed per modum materiæ. Sicut enim in alio liquore quam in aqua non datur baptismus, ita sub alia forma quam sub ista, non datur corpus Christi. Licet autem significatum melius sit & dignius, quam significans: tamen hæc habet calumniam: *vnitas Ecclesiæ dignior est quam corpus Christi*: quia corpus Christi habet dignitatem quandam, scilicet quod est vnitum verbo quod nullam habet comparationem ad dignitatem aliquam Ecclesiæ: hæc autem vera est: *Ecclesia siue vnitas Ecclesiæ melior est, quam corpus Christi*. Sed hæc est falsa: *minus bonum non facit maius bonum*: quia quandoque intelligitur, facere per modū causæ materialis: aqua enim baptismi minus bona est quam munditia animæ, facit tamen per modum sacramenti & materiæ, munditiam animæ. Similiter corpus Christi per modum sacramenti, & materiæ facit vnitatem Ecclesiæ & purificat & mundificat, sed per modum causæ efficientis solus Deus mundat & dimittit peccata.

De transsubstantiatione panis, & vini.

Cap. XXXI.

DIcuntur autem Sacerdotes conficere corpus Christi & sanguinem, quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis Christi. Nec tamen aliquid additur corpori & sanguini, nec augetur corpus, vel sanguis Christi: nec conceditur quod substātia panis aliquando sit caro Christi, & sic fiat caro Christi, sicut farina facta est panis, & aqua facta est vinum: nec tamen dicitur, farina est panis, & aqua est vinum, nec dicimus panem vel vinum esse materiam Corporis, vel sanguinis Domini, quia non de ea materia formatur corpus, sed ipsa formatur in illud, & efficitur in illud. Dicit autem Damascenus quod ex operatione Spiritussancti sit ille transitus, sicut & conceptio Dei. Itaque panis vere transit in corpus Christi, Vnde omnes locutiones, quæ significant transitum concedendæ sunt, sicut hæ: *panis transit in corpus Christi*, vel *transfertur*: vel *transsubstantiatur*, vel *mutatur*, vel *panis fit corpus Christi*, *panis erit corpus Christi*, *panis potest esse corpus Christi*: & omnes illæ negandæ sunt in quibus, non signatur transitus, sicut iste: *panis est corpus Christi*.

Panis vere trāsit in corpus Christi: non tamē est corpus Christi.

De tempore autē transsubstantiationis dicimus, quod in finali instanti prolationis horum verborum, *hoc est corpus meum*, fit transsubstantiatio panis in corpus Christi, & hoc pronomen Hoc, vagam & simplicem demonstrationem habet sicut *Tu*, cum quis dicit, *Tu aperi*, & nescit quis sit intus: vel demonstrat corpus Christi ad intellectum, scilicet corpus Christi, quod non est ibi, sed erit. Videtur autem dicendum quod panis, non transit in aliquo instanti in corpus Christi: sed in tempore: tamen non successiue, quia non prius transit vna pars panis in corpus post aliam. Et propter hoc non potest dici, quod in aliquanto tēpore & toto transeat, vel potest dici quod transit in illo totali tempore in quo proferūtur hæc verba: *Hoc est corpus meum*. Vnde tantum tempus exigitur & nō minus: itaque successio est in transitu, non ex parte panis, sed ex parte prolationis verborum.

De priori autem substantia, quædam remanent scilicet color, sapor, forma, pondus, quæ nec corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur. Remanent ergo per se subsistentia ad mysterij ritum, & ad gustus, fideique suffragium.

De his, quæ supra naturam vel intellectum ibi fiunt.

Cap. XXXII.

IGitur in hoc sacramēto quædam sunt secundum naturam, quædam supra naturam, sed non supra intellectum: Quædam supra naturam, & supra intellectum. Supra naturam sunt ibi accidentia sine subiecto: vt color, rotunditas, & huiusmodi: sed non supra intellectū, quia intellectus bene intelligit accidentia sine subiecto per abstractionem. Deus autem potentior est in operando, quam intellectus in intelligendo: vnde supra naturā, & intellectū, est ibi Christus: etiam in tanta quantitate, in quanta est in cœlo, & non excedit terminos illius paruæ formæ. Vnde dicit Damascenus, quod sit ibi operatio supra naturam & intelligentiam. Dicimus ergo, quod sub illa totali forma est Christus, ita quod sub nulla parte per se, tamen cum frangitur hostia, est Christus integer sub qualibet parte. Et hoc est non tantum ex consecratione, sed ex confractione: consecrata enim fuit quælibet pars in suo toto. Et est simile in speculo, sicut enim in speculo integro, est vna sola imago, tamen ipso fracto, in qualibet parte resultat imago: Ita sub totali forma illa, est Christus, qui est imago Dei Patris: tamen fracta hostia, in qualibet parte resultat imago: imo veritas ipsius imaginis, quæ est filius Dei: vnde sicut ex oppositione rei ad diuersas partes speculi, resultant diuersæ imagines: ita ex prolatione verborum quæ præcessit, & ex fractione formæ consecratæ resultat Christus in diuersis partibus hostiæ. Et accidentia quæ videntur sunt ibi sine subiecto, nec sunt in corpore Christi, sed assistunt ei, & velant ipsum, vt fides habeat meritum: vnde fallit ibi locus à coniugatis: *Ibi enim est albedo, & tamen nihil est in ea album*: Sed contra: *Ibi est fractio, & aliquid est ea fractum. Solutio.* Quædam sunt accidentia, quæ per alia accidentia non insunt substantiis. Quædam vero per alia: verbi gratia, albedo inest corpori non per aliud accidens, disgregatio vero inest corpori per albedinem: vnde cum ibi non sit substantia panis, albedo ibi est, & tamen nihil est ea album, quia nulla substantia, sed ibi est disgregatio, & aliquid est ea disgregans, scilicet albedo. Eodem modo est ibi fractio, & aliquid est ea fractum, quia fractio est substantiæ, mediante continuitate, vnde cum ibi sit continuitas, vere dicitur quod aliquid est fractum illa fractione. Et sic patet, quod non est simile de albedine, & de fractione. Item corpus in forma propria non videtur, tamen secundum quid videtur velatum: sed non sequitur, ergo videtur, sic non sequitur, iste videt manum Chirothecatam illius, ergo videt manum illius: nec valet hoc: sacerdos tenet corpus Christi, ergo tāgit,

Supra naturā sunt accidentia sine subiecto: sed non supra intellectum.

Simile.

Fallacia ex loco à coniugatis.

nam hoc verbum tenet, non importat aliquam immediationem, sed hoc verbum, tangit, importat.

De quorundam intelligentia, quæ dicuntur & aguntur in missa.

Cap. XXXIII.

QVæritur de his verbis, quæ sunt in canone missæ. *Iube hæc perferri per manus, &c?* quid demonstretur per hoc pronomen, *hæc*, postea de hac auctoritate Gregorij: *Vno eodemque momento transit in cœlum ministerio Angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos Sacerdotis videtur*: Quæritur quid est illud de quo fit ibi sermo? Ad primum dicimus, quod per hoc pronomen, *hæc*, demonstrantur formæ significantes, sed pro vltimo suo significato, scilicet pro corpore Christi mystico: frequēter enim in sacra scriptura ponitur signans pro signato, est enim sensus. *Iube hæc perferri*, id est iube corpus tuum mysticum scilicet Ecclesiam militātem perferri per manus, idest, per operationes sanctorum Angelorum, qui adsunt sacrificio altaris, *in sublime altare tuum*, idest, ad Ecclesiam triumphantem, quæ est in cælis: hoc est, iube iungi Ecclesiam militātem Ecclesiæ triumphanti, & hoc est regnum venire ad regnum: & sic cessat obiectio: Per sacramentum enim Eucharistiæ assimilatur magis, ac magis Ecclesia militans, Ecclesiæ triumphanti. Ad auctoritatē Gregorij dicimus, quod impropria est, & gratia diuersorū significantur transitus, & consociatio & visio: vnde fit ibi sermo, quantum ad illa tria, de pane & corpore Christi, & de forma: quantum ad transitum fit ibi sermo de pane, quia panis transit in cœlum idest in cœleste corpus Christi ministerio Angelorum, qui assistunt officio missæ, vt dicunt sancti. Quantum ad consociationem fit ibi sermo de corpore Christi, quod traxit de virgine, quia per virtutem Eucharistiæ associatur magis, ac magis verum corpus Christi corpori mystico. Quantum ad visionem fit ibi sermo de forma, quæ videtur. In huius autem mysterij expletione, sicut formam oportet obseruari, ita ordinem haberi scilicet vt sit Sacerdos: Et intentionem haberi oportet, vt illud facere intendat. Aliqui dicunt etiam non recte de illo mysterio sentientem posse intendere, non quidem illud conficere, quod iam esset recte credere, sed illud agere quod geritur ab aliis, dum illud conficitur: Et sic adhibetur intentio, & impletur mysterium.

Quid ly hęc importet?

Illud etiam sane potest dici, quod à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur: Et hoc autem diuiditur forma panis in tres partes: Vna mittitur in calicem, & significat partem illam Ecclesiæ, quæ adhuc viuit, vnde ponitur in calice, quia vita cuiuslibet est in sanguine. Et calix significat passionē huius sœculi. Vnde in Euangelio. *Potestis bibere calicem &c.* Aliæ duæ significant duas partes bonorum, qui mortui sunt: Quidam enim sunt in Paradiso, alij sunt in Purgatorio. Vna ergo pars earum, quæ in calice non ponuntur, offertur ad liberationem eorum, qui sunt in Purgatorio: Alia vero ad gratiarum actionem, quantum ad illos, qui sunt in Paradiso: sicut autem in manducatione corporali sunt quatuor, ita & in spirituali. Primum est masticatio spiritualis, quæ est diiudicatio corporis Christi quale sit: quam nobile, quam viuificatiuum, & huiusmodi? Secundum est delectatio, qua delectamur Christo. Solum enim dulce & conueniens nutrit. Tertium est assimilatio specialis. Quartū incorporatio Spiritualis. Diiudicatio autem illa est proprie per fidē, & similiter delectatio. Christus autem manducat nos, quia assimilat nos sibiipsi, & vnit per gratiam quam infundit.

Matth. 20.

Vtrum Eucharistiæ cibus satiet, vel nutriat corpus.

Cap. XXXIV.

ITaque dicit Augustinus, quod cibus ille non transit in ventrem, sed in mentem. Si autem quæritur, vtrū formæ illæ euanescant, vel resoluantur in alios humores, potest dici, quod vtroque modo. Nā potest esse, si Deus vult, quod cibus ille nutrit, & satiat corporaliter quantum ad formas, non quantum ad corpus Christi: quia potius est cibus mentis, quam ventris. Et hoc dicit Augustinus, quod quidam satiantur, & inebriantur tali cibo, super illum locū epistolæ ad Corinth. *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* Dicit etiam Innocentius Papa tractatu de officio missæ, quod formæ illæ resoluuntur in eosdem humores, in quos resolueretur panis, si ibi esset: corpus vero Christi non nutrit corporaliter. Desinit autem ibi esse corpus Christi, quam cito desinit forma panis esse.

Eucharistia cibus mentis potius quam ventris.

1. Cor. 11.

Nec est dicendum, quod desinente forma panis esse, ascendat corpus Christi in cœlum, aut Sacerdote proferente hæc verba, *Hoc est corpus meum*: descendat corpus Christi de cœlo: sed sicut diceretur secundum vnā opinionem, quod ex sola oppositione colorati ad visum, sine aliqua mutatione medij aeris fit aliqua imago colorati in oculo, ita ex prolatione horum verborum, *Hoc est corpus meum*, debito modo facto à Sacerdote sine aliquo descēsu, vel motu est corpus Christi in altari, & sine aliquo ascensu forma panis desinente esse, est corpus Christi in cœlo, quod prius erat sub illa forma, & modo non est. Modo quidem sub forma propria corpus Christi est in cœlo, primo, & per se: & in altari est verū corpus Christi, tamen per quandam resultationem, sicut superius dictum est. Absit autem vt inhonestam corporis egestionem cibus ille sustineat, qui corpus, & animam ad æternam honestatem parat.

Matth. 26.

De quibusdam patribus sanctis legimus, qui sola cōmunione dominica, diebus tantum dominicis saginati pluribus annis vixerunt: hoc igitur cōcedere possumus, posse scilicet aliquem ex virtute dominici corporis per diuinum miraculum longo tempore viuere. Secessum autem ei fieri exinde omnino non posse: quod si fiat secessus eo tempore aut ex reliquiis ciborum præteritorū, aut ex defectu sui corporis, id esse necesse est.

Exemplū de quibusdam sanctis qui sola communione diu vixerunt.

De indignè sumentibus, vel tangentibus.

Cap. XXXV.

SVmere quidem corpus Christi in peccato mortali nō est malum in genere, quia si aliquis probabiliter credat se nō habere peccatum mortale, licet habeat, sumere corpus Christi, non est ei peccatum. Et hæc auctoritas si desit fides, vel charitas, *iudicium sibi manducat, & bibit*, intelligenda est si desit in conscientia, idest, si credat se habere mortale.

1. Cor. 11.

Sed quæritur vtrum illi Sacerdos debeat dare corpus Christi, quem scit esse in mortali peccato? Et dicitur quod si notorius sit, nō debet ei dare, nec in occulto, nec in publico: si autem non sit notorius, non debet ei negare in publico, exemplo Domini, qui dedit corpus suū Iudæ, qui non erat notorius. Dicimus etiam quod aspicere corpus Christi non est peccatum etiam indignis, imo bonum est, quia cum charitas (vt dicit Augu.) sit idem quod desiderium videndi Deum & fruendi Deo, aspicere corpus Christi prouocatiuum est ad dilectionē Dei, & multorum petitiones exaudiuntur in ipsa visione corporis Christi: vnde multis infunditur tunc gratia: quod significatum est in libro numerorum, vbi illi, qui aspiciebant serpentem æneum liberabantur à morsibus serpentum ignitorum.

Notorio peccatori non est vllatenus dādum corpus Domini.

Quod autem viri Bethsamitæ percussi fuerunt, quia viderunt arcam Domini: hoc non fuit ex indignitate

1. Reg. 6.

eorum,

eorum, sed quia prohibitum erat eis ne viderent. Tamen tangere corpus Christi indignis peccatum est duplici ratione: Prima est, quia *Deus iniquos odio habuit*, vnde sicut charitas exigit coniunctionem, ita odium separationem, & elongationem. Et propter hoc dicitur. *Publicanus à longe stans, &c.* Præsumit ergo, qui ei adeo propinquat vt ipsum tangat cū sit indignus. Alia est ratio, quia (vt dicit Hieronym. super Malachiam) Panem pollutum comedit, qui ad altare Dei indignus accedit: vnde qui pollutus est & tangit corpus Christi, quantum in ipso est, ipsum polluit. Qui vero ex sola reuerentia tangit, sicut ille, qui subleuat de terra, nōn peccat: quamuis sit indignus. Sed Sacerdotes indigni qui celebrant, peccant mortaliter, quia vel celebrant, vt habeant oblationes, vel ne incurrant infamiam, vel ex aliqua alia libidine. *Luc. 18.*

De sacerdotibus vero qui nocturnam patiuntur pollutionem, dicitur generaliter, quod non debent celebrare nisi cōfessi fuerint prius: nisi necessitas cogat, & tunc conteri debent, & dolere: huiusmodi enim pollutio habet causam semper inhonestam. Aut enim est ex turpi imaginatione præcedente, aut ex crapula, aut ex natura volente se exonerare, & tunc etiam non est ex natura indita, sed ex natura corrupta, vnde ibi habet locum auctoritas illa: *Bonarum mentium est ibi culpam cognoscere, vbi culpa non est.*

De causis institutionis huius sacramenti, & quale tunc datum sit corpus Christi.

Cap. XXXVI.

Institutio Eucharistiæ ex multiplici causa oritur.

Est autem multiplex causa institutionis huius sacramenti. Prima est *commemoratio passionis Christi*, sicut ipse dicit quæ triplex est.

Prima est commemoratio amoris, quem ostendit nobis in cruce, *quia maiorem charitatem nemo habet &c.* Secunda est *liberationis*, quia per passionem suam liberauit nos à seruitute Diaboli & carcere inferni, & mortis. Tertia *imitationis Christi*, vt scilicet imitemur patientiam & humilitatem, & alias virtutes, quas ostendit nobis in cruce. *Ioan. 15.*

Secunda causa est *meritum fidei*, quia meritum fidei est & laus, credere quod non vides, & maxime illud quod est supra rationem.

Tertia est *subleuatio spei*, vult enim Deus quotidie præsentialiter, & corporaliter esse inter nos, vt magis speremus obtinere petitiones nostras.

1. Cor. 5. Quarta est *vt epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.*

Quinta, & vltima, *ad remedium peccatorum venialium*, quæ quotidie facimus.

Dicit autem quædam glossa super Leuiticum, quod Christus prius suum sumpsit corpus, & postea dedit discipulis: porro tale dedit quale tunc habuit, id est mortale & passibile, nunc vero sumitur à nobis immortale & impassibile, nec tamen maiorem habet efficaciam. Eucharistia vero intincta non debet dari populo pro supplemento communionis, quia non legitur Christus alicui discipulorum tradidisse panem intinctū, nisi Iudæ. Tunc vero non accepit Iudas corpus Christi, sed tātum panem. Corpus vero & sanguinem Christi cum aliis Discipulis ante perceperat.

Luc. 22. Et nota quod Lucas dicit Dominum addidisse: *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus scilicet verbis instituit hoc sacramentum, & tacite præmissum destituit: quasi diceret, sicut vetus pascha celebrastis in memoriā liberationis populi de Ægypto, & manu Pharaonis: sic de cætero hoc sacramentum frequentate vos, & successores vestri, in memoriam mei: qui libero vos de tenebris peccati, & inferni, & de manu Diaboli.

De sacramento pænitentiæ.

Cap. XXXVII.

Vt autem dicit Hieronymus, *Pænitentia est secunda tabula post naufragium.*

Item Ambrosius. Pænitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

Item Augustinus. Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat, nihilque prosunt lamenta si replicantur peccata. Ideo sane ita definiri potest.

Pænitentia est virtus vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus, & odimus: & plangenda vlterius committere nolumus. *Quid pænitentia.*

Sic igitur in verbis prædictis intelligitur *non committere* id est nolle committere. Potest etiam dici, quod descriptio illa Ambrosij data est secundum esse optimum pœnitentiæ, quod est, quando pænitens finaliter perseuerat.

Pœnitentia quidem non est virtus specialis, sed communiter omnium. Nec est in aliqua vi, sed in qualibet id est in anima secundum quamlibet vim: nam & propriè loquendo luctus non est virtus, sed status virtutis, sicut pax. *Pænitētia est virtus communis.*

Porro sicut in aliis quibusdam sacramentis tria sunt: vnum quod est sacramentum tantum, aliud quod est res tantum, aliud quod est sacramentum, & res: ita & hic, sacramentum tantum est confessio cum absolutione Sacerdotis. Sicut enim sacramentum Baptismi in duobus consistit scilicet in elemento & verbo: & Confirmatio in duobus scilicet chrismate & forma verborum: Ita in pœnitentia, sacramentum consistit in confessione peccatoris, & absolutione Sacerdotis. Et sicut in sacramento Baptismi elementum est materiale respectu verbi: ita confessio respectu absolutionis. Et sicut elementum sine verbo non est sacramentum, nec verbum sine elemento: ita confessio sine absolutione, vel è conuerso. Vnde confessio quæ fit non sacerdoti, vel non suo sacerdoti, non est sacramentum, quia illi non habent potestatem absoluendi. *Tria cōsiderātur in hoc sacramento.*

Res tantum est remissio peccati: Sacramentum & res, est contritio cordis. Res respectu confessionis, & sacramentū respectu remissionis peccati. Quidam autē dicunt, quod confessio efficit quod figurat, scilicet remissionem peccati, sed non omne quod figurat, scilicet quia non efficit contritionem, cum ipsa sit posterior natura, & tempore. Nec est necesse (vt dicunt) quod sacramentum nouæ legis efficiat omne quod figurat, sicut in sacramento altaris forma panis figurat corpus Christi, nec tamen efficit. Sed reuera forma panis cum forma verborum efficit corpus Christi simpliciter. Itaque sicut baptismus efficit gratiam in anima baptizati quantum in se est: ita confessio prout sacramentum est, contritionem efficit, nisi impediatur, vel quantum ad esse, vel quantum ad augmentum. Virtute enim confessionis vel datur, vel augmentatur dolor, & detestatio peccati, & datur gratia, qua de attritione fit contritio: & ita patet quod confessio est sacramentum prius quam contritio, tamen contritio secundum quid prius est, quoad attritionem.

In definitione quidem sacramenti ponitur *visibilis* communiter ad omnem sensum: Vnde confessio est *visibilis, & sensibilis* scilicet auditu. Dicunt autem Magistri, quod confessio, & satisfactio, sunt vnum sacramentum contritionis & remissionis peccati, & dicuntur vnū sicut species panis & vini ab vnitate principalis significati: quod est peccati remissio. Et sicut absolutio, forma est confessionis, ita iniunctio sui sacerdotis informat satisfactionem, aliter enim neutrum esset sacramentum.

De effectu eiusdem Sacramenti.

CAP. XXXVIII.

In peccato duo sūt, macula animæ, & obligatio pœnæ.

IN peccato quidem duo sunt, ipsum scilicet peccatum id est macula animæ, & sequela peccati scilicet obligatio pœnæ. Similiter in contritione duo sunt, gratia scilicet & dolor, qui est sequela gratiæ.

In conuersione peccatoris ad Deum tria sunt scilicet peccati desertio: propositum non peccādi de cætero: & dolor de peccato preterito. Hæc omnia possunt fieri per fidem informem, vel timorem seruilem, vel etiam solo libero arbitrio absque gratia de nouo infusa: non tamen sine Deo principaliter operante, quia (vt ipse dicit) *sine me nihil potestis facere.* Quando autem homo hæc habet, tunc conuertitur ad Deū, & ideo tunc Deus conuertit se ad peccatorem, gratiam ei infundendo, secundum illud: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Gratia vero sua præsentia expellit peccatū, & sequelam peccati expellit per motus, quos elicit ex libero arbitrio. Sed triplex est sequela peccati, quæ remanet etiam post remissionem culpæ. Prima est obscuritas visus spiritualis, propter quam non potest videre clare quid faciendum, quid fugiendum. Hæc significata fuit *in cæco illuminato, qui primo vidit homines quasi arbores ambulantes.* Secunda est difficultas bene agendi, quæ significata est in institis Lazari, quibus ligatus prodiit de sepulchro. Tertia est pœna tēporalis. Duas primas expellit gratia suis motibus per modū causæ efficientis. Tertia vero per modum meriti. Ideoque oportet vt proportionetur debito modo, quod fit in iniunctione satisfactionis. Licet igitur sua præsentia expellat peccatum, tamen sequela gratiæ, quæ est in confessione & contritione non expellit omnino sequelam peccati, ad minus quoad tertiam, quæ per satisfactionem recte expellitur: & ita nō superfluit satisfactio, quæ valet etiam ad multa alia scilicet ad gratiæ conseruationem, & ad augmentum eiusdem: ad plenariam absolutionem, ad fomitis debilitationem, & ad vitandum recidiuationem. *Vnde versus.*

Ioan. 15. *Isaiæ 45.* *Triplex sequela peccati.*

Seruatur per opus ac crescit gratia, pœna
Soluitur, atque fomes languet, fugitur recidiuum.

Deus autem qui nullum malum vult esse impunitum, ex misericordia mutat illam magnam pœnam in hanc minimam. Tamen quidam dicunt, quod peccato mortali meretur quis pænam æternam, & temporalem: sed æternam absolute, & temporalem conditionaliter: propterea quando quis inchoata pœnitētia, sed nondum cōpleta decedit, punietur maiori pœna in vita alia quam in ista. Nec est inconueniens, nec contra Dei misericordiā, minorem pœnam mutari in maiorem, quia minor pœna in præsenti magis efficax & satisfactoria est & magis grata Deo quam longe maior in Purgatorio: huius ratio est, quia pœna præsens puræ voluntatis est: pæna vero Purgatorij de necessitate, denique cum exit homo de hac vita, exit forum Ecclesiæ, & intrat forum Dei, vbi grauius puniuntur malefici. Exit forum misericordiæ, & intrat forum Iustitiæ: tunc enim misericordia conuertitur in iudicium.

Pœna in præsenti vita, magis satisfactoria est & magis grata Deo quam longe maior pœna in Purgatorio.

De tribus partibus pœnitentiæ.

CAP. XXXIX.

Tria requiruntur ad pœnitentiam.

EXigūtur igitur ad perfectam pœnitētiam tria scilicet contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Trib. enim modis Deum offendimus, consensu, verbo, & opere, & ideo trib. modis eidem reconciliamur. Hæc est via trium dierum in exodo, de qua per Moysen datū est præceptū Israelitico populo. Cui etiam respondet Abrahæ triduum, qui pergens ad immolandū filium, *die tertia eleuatis oculis, vidit locum procul.* Triduum quoque Isaiæ Prophetæ Dei, quo nudus & discalciatus iuit plangens peccata populi, hinc etiam per Osee de Domino dicitur: *Viuificabit nos post dies duos, die tertia suscitabit nos.* Ionas quoque de Niniue (quæ significabat mundum) dicit quod *erat ciuitas magna itinere dierum trium.* Mox quoque ab eodem iuxta septuaginta interpretes dicitur. *Adhuc tres dies & Niniue subuertetur*; triduum quippe deambulationis refertur ad peccata cordis, oris, & operis, cui triduum subuersionis opponitur scilicet contritionis, confessionis, & satisfactionis. Hoc triduo debemus expectare Dominum, iuxta illud euangelicum: *Misereor*, inquit, *turbæ, quia iam triduo sustinent me.* Ideo quoque ter in canticis dicitur sponsæ, *veni, veni*, inquit, *sponsa mea, veni de libano, veni coronaberis &c.* Hæc est triplex resuscitatio trium mortuorū à Domino facta in euangelio.

Gen. 22. *Osee 6.* *Ionæ 3.* *Matth. 15.* *Cant. 4.*

Sed quales partes pænitentiæ sunt ista tria? Dicimus quod dupliciter potest sumi pænitentia. Vno modo vt est punitio vel vindicta puniens, & hoc modo sunt partes subiectiuæ: alio modo vt est vnum sacramentum de septem, & sic complectitur illa tria, quæ sunt eius partes integrales.

Est autem triplex forum, Dei, Ecclesiæ, & hominis. Forum Dei est diuina sententia, forum Ecclesiæ Sacerdotis arbitrium, forum hominis propria conscientia. Qui iudicatur in foro proprio non iudicatur in foro Dei. Forum Dei, iustitiæ: forum Ecclesiæ, misericordiæ: forum hominis, conscientiæ. Primum magnum: secundum minus: tertium minimum.

Triplex forum.

De contritione.

CAP. XL.

Quid contritio.

EST itaque *contritio dolor pro peccatis, assumptus cum proposito confitendi & satisfaciendi*: hæc præcipitur à Domino per prophetam, vbi dicitur. *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra*: Iste dolor debet esse triplex, vt ait Bernar. *Acer*, quia offendimus Dominum & creatorem omnium. *Acrior*, quia patrem nostrum. *Acerrimus*, quia redemptorem.

Ioelis 2.

Causæ inductiuæ contritionis sunt sex: *Cogitatio*, & ex ea *pudor* de peccatis commissis, *detestatio* vilitatis ipsius peccati, *timor* de die iudicij, & pœna gehennæ, *dolor* de amissione patris cœlestis & multiplici offensa creatoris, *& spes triplex* scilicet veniæ, gloriæ, & gratiæ. Patet autē effectus eius in parte ex vi ipsius nominis: dicitur enim *contritio* quasi simul *ex toto tritio*, quod passiue intelligendum est, & actiue: passiue, quia totum cor ad litteram quasi teritur, & scinditur præ nimia angustia, & dolore: Actiue, quia tanquam fortissima machina conterit congeriem peccatorum, quæ quasi quidam murus separabat nos à Deo.

Sex sūt causæ inductiuæ contritionis.

Item hæc laqueos cōterit & catenas Diaboli, hæc destruit carcerem infernalem, quem Dæmones parauerant in inferno animæ peccatrici, & vires Dæmonū enerhat, *quia conterit brachium peccatoris & maligni.* Quia vero septē dona spiritussancti contra septem vitia capitalia distinguūtur per oppositum: & dolor de peccato non est proprie contra aliquod vitium, sed contra omnia, ideo non distinguitur inter dona. Item dicimus, quod sicut delectatio aliquādo dicitur motus, quo inhæremus rei delectabili, cui annexa est quædam passio muliebris: sic dolor quādoq; dicitur motus quo abhorretur peccatū, cui annexa est tristitia quædā siue passio: quandoque dicitur illa passio contritio. Cōtritio dicitur dolor primo modo, & sic est meritoria, quia non est pura passio, sed motus, & est sensus rei nociuæ, licet absentis. Nam sensus quidē carnalis exigit rem præsentem substantialiter: spiritualis nō: sed tantum secundum impressionem vel memoriam: vnde cum in memoria est peccatum, potest anima dolere de ipso. Et etiam melius de præterito quā de præsenti, quia peccatum præsens delectationem carnalem habet, quæ retardat dolorem. Anima quoque dimisso peccato melius potest sentire fœtorē peccati, quia odoratus spiritualis tunc melius dispositus est.

Psal. 9.

De quantitate contritionis dicitur, *luctum vnigeniti fac tibi planctum amarū.* Vnde potest dici quod quilibet vere pœnitens magis dolet de peccatis suis, quam de morte

Quanta debeat esse contritio? Ierem. 6.

filij,

filij, etsi non sentiat. Nec tamen oportet quod fleat corporaliter, quia huiusmodi lachrymæ sunt vel à natura, vel à gratia, vel à libero arbitrio: sed spiritualiter: quod est tantum à gratia, tantaque potest esse contritio, quod pœna dimittatur omnino. Dicitur autē à Magistris doctrinaliter, quod in iustificatione impij quatuor concurrunt tēpore simul, nō natura: scilicet infusio gratiæ, motus liberi arbitrij, cōtritio, remissio peccati: impius autē dicitur peccator adultus. Primum quidem nō meremur, quia nō subest libero arbitrio: nec eo meremur, quia nō est motus liberi arbitrij, neque secundum meremur, cū alius motus non præcedat, sed eo meremur duo sequentia, cum sit motus liberi arbitrij informatus gratia: tertium quidem meremur per secundum, & eo meremur quartū: quarto vero nihil meremur, quia non est motus.

In iustificatione impij quatuor cōcurrunt.

De confessione.

CAP. XLI.

Quid confessio.

Confessio est legitima coram sacerdote peccatorū declaratio. Et dicitur *confessio* quasi simul vel *ex toto* vel vndiq; *fassio*, nam ille confitetur, qui totum fatetur.

Cōfessio vtilis ad septē. Leuitici 13.

Confessio vtilis est ad septē, scilicet *ad peccati cognitionē*: Sacerdos enim debet notificare peccatori cōfitenti peccatū, & quantitatē peccati, iuxta illud Leuitici: *Homo in cuius cute & carne &c.* Item *ad satisfactionem*, erubescentia enim cōfessionis magna pars est pænitētiæ: Itē *ad peccati certam dimissionem*: *ad Dei glorificationem*: *ad mentis iocunditatem*: *ad diminutionē pœnæ ex vi clauium*: *ad multitudinem intercessorum*.

Qualis debet esse confessio. Ierem. 31.

Debet autem confessio esse simplex, & vtilis, humilis, secreta, frequēs, & prōpta siue obediens, præcipue quoq; debet esse amara: Iuxta illud, *Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines*.

Confessio debet esse festina.

Huius amaritudinis signa sunt verecundia, humilitas, lachrymæ, fortitudo vincens pudorem, & pronitas obedientiæ. Item debet esse festina propter quatuor. Primo propter incertitudinem horæ: secundum est, quod morans in peccato semper accumulat peccatum peccato: tertium est, quod quanto maiorem morā fecerit in peccato, tanto magis elongabitur à Domino, & per consequens tanto difficilior erit conuersio. Vnde.

Principiis obsta, sero medicina paratur.

Quartū quia in extrema ægritudine vix potest aliquis vere pœnitere, quia illuc rapitur intētio mētis, vbi est vis doloris: multa enim vt ait Augustinus occurrūt impedimēta: nā morbus vrget, pœna terret, filij quos illicite dilexit, & vxor & mundus eū ad se vocant. *Tene ergo certū & dimitte incertū* id est age pænitentiam dum sanus es.

Item debet esse integra, secundum illud Augustini, Caueas ne verecundia ductus diuidas confessionem: ad hoc autem quod integra sit, nouē exigūtur scilicet quod sit voluntaria, fidelis, propria, accusatoria, vera, nuda, discreta, pura, morosa.

Quando & de quibus oportet confiteri.

CAP. XLII.

Sciendum vero, quia saltē semel in anno tenetur quilibet postquā ad annos discretionis peruenerit, confiteri omnia peccata sua, & suscipere reuerenter ad minus in paschate Eucharistiæ sacramentū, nisi forte de consilio proprij sacerdotis ob aliquā rationabilē causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendū. Et (vt aliqui dicunt) tantū illas circūstātias, quæ trahūt in aliud genus peccati tenemur cōfiteri: alias autē non, nisi velimus. Alij dicūt, quod omnes illas, quæ grauiter & aperte aggrauāt peccatū cōfiteri tenemur, sed alias minutas nō. Sicut autē confitens circunstātias aliquādo omittit ne scādalizet confessorē: ita confessor debet nō inquirere aliquas circunstantias, & modos peccati, ne scandalizet confitentē. Sic igitur circunstātia aliquando omnino taceri debet in confessione: sed peccati genus non debet taceri.

Quæ circunstantia confitenda in confessione?

Debet etiam peccator dolere & confiteri de bo[nis] omissis, quæ scilicet potuit facere, & non fecit.

De tempore quoque male expēso, & quia proximo animas Deo subripuit, vel in malo confirmauit. Item [de] tristitia, quam intulit bonis peccando, & de lætitia qua[m] eis non adhibuit. Item non solum cogitet quid & qual[i]ter fecerit, sed quam iniuste Deum offenderit.

Porro venialia non tenemur ex præcepto confiteri, l[i]cet bonum sit: auctoritas autem Iacobi de confitend[o] alterutrum quantū ad mortalia est in præcepto, quātu[m] ad venialia consilium dat. Item quod dicit glossa quo[d] quotidiana & leuia coæqualiter Sacerdoti sunt pander[a]da: intelligitur de generali cōfessione, quæ fit in Prim[a] & Completorio. Et verum est, quod quicunque offen[]dit, tenetur satisfacere & confiteri speciali vel genera[li] confessione, nam qui non confitetur se esse peccatorem eo ipso peccator efficitur. Vnde Ioan. *Si dixerimus quo[]niam peccatum non habemus &c.* Et quia quilibet tenet[ur] confiteri ad minus semel in anno: qui non habet nisi ve[]nialia tenetur confiteri illa. Et ita per accidens, & ca[su] verum est, quod aliquis tenetur confiteri venialia propter bonum obedientiæ. Porro vtrum veniale requira[t] contritionem, dicimus quod non, nisi generalem, qui[a] per pęnitētias, & eleemosynas & aliis pluribus modis di[]mittuntur venialia, & etiam in Purgatorio.

Quibus personis confitendum sit.

CAP. XLIII.

Tenetur ergo confiteri proprio Sacerdoti, qui tenetur ei tradere sacramēta, in quorum collatione sub[i]t periculum, nisi faciet posse suum, vt sciat cui det. Fal[]lit autem regula prædicta in quinque, in quibus pote[st] cui data est potestas imponendi pænitentias in aliqu[a] parrochia ab Episcopo, audire confessionē alterius parrochiani, videlicet cum ille extraneus peccauit in parrochia sua. Item si mutauit ibi domicilium: Item si est ib[i] vagabundus: Item si petiit & obtinuit licentiam à Sacerdote suo, quem videbat imperitum & insufficientē volens ire ad alium discretum, vel quia longum iter arripuit, petiit licentiam, vt posset in itinere confiteri: Item in articulo necessitatis.

Sed nunquid in his casibus poterunt audire confessionem illi, quibus non est data potestas ab Episcopo? Respondemus quod non, in primis quatuor casibus: qui[a] licet ipsi pęnitentes sint absoluti quod possint confiteri non tamen sunt illi absoluti quod possint audire. Item proprius Sacerdos non potuit dare talibus iurisdictionē siue potestatem talem, sed Episcopus solus potest illis qui sunt in suo Episcopatu, non aliis. In quinto vero casu secus dico, quia vt ait Augustinus, Tanta est vis confessionis, vt si immineat articulus necessitatis: sicut quādo quis infirmatur ad mortem, vel debet inire bellū iustum, & deest Sacerdos, confiteatur proximo, & ita non solum clerico, sed etiam laico licet tunc confiteri.

De modo audiendi confessiones, & faciendi interrogationes.

CAP. XLIV.

Parrochianus Sacerdos vel alius cui Episcopus dederit potestatē audiēdi confessiones, poterit imponere pænitentiā subditis de omni crimine nisi in quinq; casibus. Vnus est de quibus est solēnis pęnitētia iniungenda: alius de excommunicatis, quos potest aliquando absoluere, & aliquando non: Tertius vbicunque inuenit irregularitatem contractam, quia propter illam debet pœnitētem remittere ad Episcopum, vt ipse dispenset cum eo si potest, vel cum litteris suis mittat eum ad Papam: quartus est de incēdiariis: quintus si sit cōsuetudo in aliquo Episcopatu, quod aliquorū certa crimina ad Episcopum referantur: nam horum etiā aliqui mittuntur ab Episcopis ad sedem Apostolicam propter

enormitatem

enormitatem criminum, & ad terrorem. Et credo quod Episcopus non intelligitur delegare huiusmodi maiora in simplici delegatione, nisi expresse dictum sit, cum ad ipsius correctionem videatur specialiter spectare.

Non debet in confessione fieri specificatio personæ cum qua pœnitens peccauit. Item notandum, quod sicut pœnitens non debet nominatim specificare personam cum qua peccauit, nec circunstantias per quas intelligi possit, nisi esset forte notorium, vel aliter non posset recte confiteri: ita non debet Sacerdos personam specificare in interrogatione, sed vterque insistat caute circa qualitatem personæ, scilicet, vt si erat virgo, vel corrupta, vidua, vel meretrix, vel coniugata, & consanguinea, vel sanctimonialis, & similia. Porrò neque verbo, neque facto, neque signo debet Sacerdos reuelare peccatoris confessionem nisi in vno casu, scilicet quando aliquis confitetur hæresim suam, & multos corrupit, nec vult aliquo modo resipiscere: tunc enim Sacerdos debet dicere omnibus vt vitent illum tanquam hæreticum ipso præmonito, & per se, & per Episcopum, si opus est. *Vnde versus,*

Est hæresis crimen quod nec confessio celat.

De satisfactione.

Cap. XLV.

Vt autem ait Gregorius *satisfactio est causas peccatorū excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere.* Duplex est autem excisio peccati: quædam enim est excisio simpliciter, quæ fit per fugam & abstinentiam à peccato: quædam violenta, quæ fit per contrarium, vt ieiunium, per quod exciditur causa luxuriæ: datio eleemosynæ per quam causa auaritiæ: vti vilibus per quod superbiæ, & huiusmodi. Et sic excidere sumitur à Gregorio: Itaque Sacerdos semper debet aliquā satisfactionem iniungere, licet per contritionē aliquando omnino tollatur: quia ipsi non vident hoc, sed Christus cui patent corda: ipse vidit *contritionem mulieris*, & ideo nullam aliam iniunxit satisfactionem.

Notandum tamen quod confessores quædam iniungunt ad fundamentum satisfactionis, vt abstinere à peccato, restituere ablatum, sine quibus non potest esse satisfactio: quædam ad expeditionem satisfactionis, vt vitare loca suspiciosa, mala consortia: quædam ad substantiam satisfactionis, vt ieiunare, peregrinari: quædam ad perfectionem, & securitatem satisfactionis, vt opera supererogationis: quædam ad præseruationem, vt aliquando abstinere à carnibus, à forti vino, & huiusmodi: quædam etiam ad maius meritum, quædam ad exemplum proximorum. *Contritio tollit omnino peccatū licet non quoad pœnam temporalem.* Et dicimus, quod contritio quantumcunque parua sit omnino tollit peccatum, quoad culpam, & pœnam æternam: sed non quoad pœnam temporalem: item magis satisfacit quam quantumcunque datio eleemosynæ, & magis placet Deo, non tamen cessare debet datio eleemosynæ, quia pænam temporalem minuit, & meritum auget, & aliquando orationibus pauperum, quibus datur eleemosyna confertur gratia & sanitas, vel deuotio, vel prosperitas, vel augmentum vitæ temporalis, sicut dicit Apostolus.

Satisfactio consistit in tribus. Consistit autem satisfactio in tribus scilicet oratione, ieiunio, & eleemosyna, vt iste ternarius contra illum nefarium Diaboli ternarium opponatur: oratio, contra superbiam: ieiunium, contra carnis concupiscentiam: eleemosyna, contra auaritiam.

Eleemosyna triplex. Eccles. 30. Eleemosyna autem est triplex. Prima consistit in cordis cōtritione, iuxta illud: *Miserere animæ tuæ placens Deo*: secunda in compassione proximi: tertia in largitione & manuali cura corporali, & breuiter in quocunque consilio, & subsidio quod impendimus proximo. Oratio quoque triplex est scilicet vocalis, realis, mentalis: & (vt ait Augustinus) ipsum desiderium continua est oratio.

Est autem oratio pius affectus mentis in Deum tendens: plerumque ne pigritetur, in vocem prorumpens. *Quid oratio. Requisita orationis.* Vel sic: *Oratio est congeries vocum ad aliquid impetrandum in Deum tendentium.* Exiguntur in oratione xiij. scilicet quod sit fidelis, secura, humilis, discreta, deuota, verecunda, secreta, pura, lachrymosa, attenta, fæcunda, operosa, & assidua.

Ieiunium triplex. Ieiunium etiam est triplex. Primum est corporis à cibo materiali: secundum afflictionis à gaudio temporali: tertium spirituale à peccato mortali. Dominus instituit primo ieiunium in Paradiso, & postea sanctificauit, cum ieiunauit in deserto. Ieiunium debent semper hæc quatuor comitari scilicet largitas, lætitia, hora, & mensura. Ieiunio autem ad macerationem carnis annexa sunt duo scilicet vigiliæ, & flagella, quæ etiam quadripartita sunt. Prima consistit in armis pænitentialibus scilicet cinere & cilicio & lachrymis: secunda in pectoris tunsione genuflexione, & disciplinis: tertia in afflictione peregrinationis: quarta in tribulatione; & cuiuslibet ægritudinis afflictione: vnde Sacerdos debet dicere pœnitenti, quod omnia ista satisfactionis opera sint ei pro parte pænitentiæ, & valebūt ei omnia: si adsit deuota pænitētia. Opus ex charitate factum inquantū pœnale, est satisfactorium in se: & quanto magis pœnale, tanto magis satisfactoriū est: vnde dare cētum magis satisfactorium est, quā dare decem, aliis paribus tamē dare decem pauperi est magis satisfactoriū, quam dare centum diuiti aliis paribus: quia dare decem respectu pauperis plus est pœnale quā dare cētum respectu diuitis. Vnde Dominus dixit. *Vere vidua hæc pauper plus omnibus misit &c.* *Matth. 12.* Sed cum dilectio Dei nō sit pænalis, illa locutio: *Dimissa sunt ei peccata multa*, per accidens vera est, nam quia dilexit multū: fleuit multū: *& dimissa sunt ei peccata multa*, id est pæna multorum peccatorum. *Luc. 7.*

De pænitentia, & operibus, non satisfactoriis.

Cap. XLVI.

Pænitētia facta in mortali iteranda est. Qvia vero opera extra charitatem non sunt satisfactoria, pænitentia facta in mortali peccato iteranda est: vel iuxta arbitrium sacerdotis recompensanda. Item pænitentia quædam est continua secundum tempus, vt ieiunium diurnum, celebratio missæ: talis iteranda est à capite, si interrupta fuit, quo ad tales pœnitentias.

Vita Nazaræorum figurat vitam pænitentium.

Item alia est pænitentia interpolata, vnde quando præcipitur alicui vt ieiunet decem dies non continuos, si ieiunat quinque in charitate: & quinque in mortali, non tenetur omnes iterum ieiunare, sed sufficit ieiunare quinque quos ieiunauit in mortali. Si pœnitēs in bono proposito facit pænitentiam sibi iniunctam, non conscius alicuius mortalis, absolutus est: vnde si peracta pænitentia recolat aliquod mortale, sufficit illud confiteri, & dabitur ei pænitentia pro illa tantum. Igitur ille qui in mortali facit pænitentiam, digne sibi coniunctam, non est absolutus à pœna, quia non erat debitor pænæ vt pænæ, sed vt emendæ, siue pænæ satisfactoriæ, tamen absoluitur à præcepto Sacerdotis, vnde non tenetur eandem iterare, sed quia non satisfecit tenetur adhuc satisfacere. Nam iuxta Hieronymum *super spinas serunt, qui bona opera in mortali faciunt.*

Item Gregorius. Interim fac quicquid boni potes, vt Deus illustret cor tuum ad pænitentiam. Vnde patet quod illud non est pænitentia, sed præparatio ad pænitentiam.

Quæ dicuntur opera mortificata, quæ mortua. Sciendū autē, quod opera mortificata reuiuiscunt, sed nō mortua opera. Mortua sunt quæ fiūt in mortali, bona tamen sunt. Mortificata sunt illa, quæ fiunt in charitate, & postea moriuntur per mortale. Licet autem peccatū sequens mortificet opera prius viua, nō tamen sequitur quod charitas sequens viuificet opera prius mortua, quia mortificare opera viua, & viuificare mortua non sunt contraria: quia non sunt respectu eiusdem: quod patet, quia mortificare opera viua est mortificare opera facta in charitate, viuificare autem mortua est viuificare opera facta in mortali, quæ constat, non esse eadem.

Porro

Mortificata opera reuiuiscere multis modis possunt.

Porro opera mortificata dicuntur reuiuiscere, non quia valeant ad substantiam præmij, sed quia redeunt ad statum sui originis scilicet charitatis. Et etiam dicuntur reuiuiscere, quia valent ad multa scilicet ad maiorem radicationem charitatis, ad facilius operandum, adminutionem pænæ Purgatorij, ad vitandum casum, ad expellendum hostes, ad efficacius merendum, ad spei roborationem, ad satisfactionis absolutionem. Similiter etiam valent opera facta in mortali ad multa scilicet ad spiritualium bonorum multiplicationem, ad pœnæ temporalis diminutionem vel dimissionem, ad gratiæ habilitationem, ad assuefactionem, bene operandi. Nam licet nullius præmij sint meritoria proprie: tamen Dominus remunerat ea tanquam meritoria ex sua liberalitate. In tantum enim diligit bonum, & odit malum, vt nullum bonum irremuneratum, nullum malum impunitum esse patiatur. Interpretatiue ergo opus factum extra charitatem est meritorium prçmij temporalis.

Opera facta in mortali etiam valet ad multa.

Argumentatio mala.

Nec valet hæc argumentatio: Quodlibet malum opus est meritorium alicuius pœnæ, ergo quodlibet bonum opus est meritorium alicuius præmij. Malum enim ex se & ex voluntate habet quod sit meritorium pœnæ, bonum vero ex sola charitate, quæ est principium omnis meriti, habet quod sit meritorium alicuius præmij.

De triplici pœnitentia.

Cap. XLVII.

Tres species pænitentiæ. Pænitentia solemnis.

SPecies pœnitentiç sunt tres: Nam alia est solennis, alia publica, alia priuata. Solennis est quæ fit in capite quadragesimæ cum solennitate: dicitur etiam solennis, licet non ita proprie quando aliquis inuitus ad pænitentiam agendam mittitur ad monasterium. Hæc debet imponi ab Episcopo tantum, vel de mandato eius à Sacerdote, & pro crimine publico, quod totam commouerit vrbem, nec debet imponi clerico, nisi deposito. Qui semel egerit eam, non debet postea promoueri, nec ministrare in ordine suscepto: Item non debet contrahere matrimonium: si tamen contraxerit: tenebit.

Pænitentia publica.

Publica dicitur illa proprie, quæ fit in facie Ecclesię, non cum prædicta solennitate, vt cum iniungitur peregrinatio per mundum cum baculo cubitali, & scapulari, vel veste aliqua ad hoc consueta, hanc posset imponere quilibet Sacerdos suo Parrhociano, quia non inuenio sibi prohibitum: nisi consuetudo esset contraria in aliqua Ecclesia.

Solennis pænitentia non debet iterari; sed alia quælibet potest & debet quoties homo peccat.

Pænitentia priuata. Falsa pænitentia.

Priuata dicitur illa quæ singulariter fit quotidie, cum quis peccata suo discreto Sacerdoti confitetur.

Est autem falsa penitentia, cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio; vel cum pænitens ab officio vel curiali, vel negociali, non recedit, quod sine peccato nullatenus agi præualet; aut si odium in corde gesserit, aut si offenso cuilibet non satisfaciat, aut si offensus offendenti, non indulgeat, aut si arma contra iustitiam gerat.

De Numero & vsu clauium.

Cap. XLVIII.

Duplex clauis.

DE numero clauium quidam dicunt, quod duplex est clauis scilicet scientia discernendi, & potestas ligandi; & dicunt quod per scientiam soluitur intellectus pœnitentis per potestatem affectus; non tamen omnino aperit scientia, sed potestas perfecte aperit & claudit. Vnde sicut in aliqua arca quandoque sunt duæ claues, vna quæ imperfecte aperit, & dicitur anticlauis: Alia quæ perfecte aperit, & dicitur maior clauis: ita est hic.

Sed si scientia est clauis, quomodo dantur claues in ordine? Ob hoc dicunt alij, quod non scientia, sed officium discernendi, clauis est, quod datur in susceptione ordinum, vnde dicunt quod Sacerdos idiota clauem vtramque habet, sed non consiliarium alterius scilicet scientiam, & ideo quandoque errat. Alij dicunt quod auctoritas discernendi est clauis, & differt ab altera claues scilicet à potestate ligandi & soluendi: sicut iudicium, & iustitia: auctoritas enim discernendi soluit & ligat per definitionem sententiæ; potestas vero per executionem: vnde dare sententiam est primus vsus clauium: exequi secundus, secundum hanc opinionem, quam credimus esse veram in glossa super Matthæum sumitur scientia discernendi pro auctoritate discernendi. Dicimus ergo quod scientia non est clauis, sed annexa claui tanquam consiliarius: Et potest dici quod aperire regnum cœlorum, nihil aliud est quam exclusum, reconciliari Ecclesiæ, & introducere; claudere vero est excludere ab Ecclesia: & hoc facit Deus auctoritatiuè, Sacerdos ministerio: peccator vero vitæ merito.

Scientia non est clauis sed annexa claui tanquam consiliarius.

Quid clauis.

Patet ergo quid est *clauis scilicet potestas, siue dignitas discernendi, aut exequendi discrete, quod datur in ordinatione tam idiotis quam sapientibus.*

Matth. 16

Quod autem Dominus ait Apostolis; sic intelligimus: *Quodcunque solueris*, id est cuiuscunque absolutionem consummaueritis. Consummatio autem dicitur respectu inchoationis, quia Deus inchoat solutionem dimittendo culpam, & pœnam æternam; & Sacerdos consummat, dimittendo aliquid de pœna temporali ex vi clauium per impositionem manuum, & hoc patet in resurrectione Lazari. Dixit enim Dominus: *Lazare veni foras:* Postea dixit Discipulis: *Soluite eum & sinite abire.* Igitur quando Sacerdos iniungit alicui pænitentiam minorem condigna: si decedat illa completa; residuum sine dubio soluet in Purgatorio: quia Sacerdos non punitus consummauit absolutionem, sed in parte, vnde secundum illam partem, quam consummauit, absolutus est ille in cœlo.

Si Sacerdos non iniungit pænitenti condignam pænitentiā tunc reliquum soluet pænitens in purgatorio.

Porro in ficte confitente, quem Sacerdos absoluit, errat clauis quoad quod, & quoad quod non: Errat quidem secundum veritatem, quia non soluit, cum tamen credatur soluere: non errat secundum iudicij æquitatem, quia secundum exteriora oportet eum iudicare; sicut iudex qui punit innocentem secundum allegata: iuste iudicat, secundum iudicij æquitatem, sed non secundum rei veritatem. Alij exponunt sic: *Quodcunque ligaueris &c.* iuste scilicet. Et dicunt iuste quantum ad vtrunque scilicet quantum ad illum qui ligat, & ad illum qui ligatur. Sed hæc expositio æquipollet priori, tunc enim iuste ligatur aliquis, quando Deus inchoat ligationē, & Sacerdos consummat. Dicimus ergo quod Dominus & tota cœlestis curia approbat iustam excōmunicationem. Sed quando prælatus iniuste excommunicat, tunc non approbat actionem excommunicationis quia peccatum est, sed passionem excommunicati. Quia autem super illud Matthæi, *Tibi dabo claues*, dicit glossa quas si tunc habuisset, error post in eo locum non inuenisset, sic exponitur, quas si habuisset ita plene sicut postea, quando fuit confirmatus virtute ex alto, postea nō inuenisset in eo locum error mortalis.

Matth. 16

Matth. 16

De personis habentibus claues.

Cap. XLIX.

Sacerdotes soli habent claues quia soli ordini sacerdotali sunt annexæ.

OMnes Sacerdotes habent claues, & illi soli. Claues enim annexæ sunt ordini sacerdotali, sed liberas habent sacerdotes curati, ligatas hæretici, excommunicati, suspensi, religiosi non curati, sed tamen differenti modo. Heretici enim habent ligatas id est mortuas, sicut paralyticus manus. Excommunicati & suspensi simpliciter ligatas habent vinculo scilicet excommunicationis, & suspensionis, sicut qui habent pedes ligatos, pedes quidem habent, sed non possunt eis vti ad ambulandum. Sæculares Sacerdotes non curati dicuntur habere ligatas impropriè. s. quando non habent

materiam id est subditos in quos possint exercere vsum clauium: Religiosi quoque claustrales quia non habent subditos;& quia nihil possunt nisi de licẽtia Prælati sui.

Sed quæritur si religiosus aliquis Sacerdos non petita licentia sui Prælati absoluat aliquem de licentia Prælati illius,vtrum sit absolutus? Quidam dicunt quod non quia religiosus ille habet ligatas claues. Alij dicunt quod absolutus est, quia ligatio qua ligatæ sunt claues ex parte sua nihil aliud est quam quod non est sui iuris: hoc autem non impedit quin possit absoluere sibi subditum, sed non debet absoluere sine licentia Prælati sui; vnde male facit absoluendo, tamen absolutus est. Archidiaconi non habent claues, nisi sint Sacerdotes,habent tamen potestatem ligandi & soluendi per excommunicationem. Et dicuntur hanc potestatem habere per demandationem, non officio suæ dignitatis, quia Episcopus demandauit eis vsum clauium quo ad hoc. Alij dicunt quod hanc potestatem habent Archidiaconi ex officio & dignitate sua: quia dicit *decretum* quod ad officium Archidiaconi pertinet cura Ecclesiarum,& ordinatio,& iurgia, & contentiosa iurisdictio, quæ penitus inutilis esset, nisi haberet potestatem coercendi rebelles per censuram Ecclesiasticam. Et ita sic vt habent contentiosam iurisdictionem ex officio, & dignitate sua; ita etiam potestatem coercendi per censuram ecclesiasticam, nec tamen habent claues, quia excommunicare & absoluere non est principalis vsus, & substantialis clauis; sed soluere & ligare in foro spirituali,qui tantum Sacerdotibus conuenit.

Archidiaconi non habẽt claues.

De mensura pœnarum communi.

CAP. L.

DE mensura pœnarum videtur per multas auctoritates dicendum,quod arbitrio Sacerdotis pœnæ omnes taxantur, consideratis circunstantijs criminis, quantitate,dignitate, qualitate, personæ dignitate,officio,paupertate, infirmitate, siue debilitate,complexione, consuetudine,societate,lachrymis & deuotione. Itẽ religionis, & temporis quantitate, necnon & alijs circunstantijs suprapositis:vnde leo Papa: *Tempora pænitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio, prout conuersorum animos prospexeris esse deuotos &c.* Item in octaua synodo: *Hoc sit positum in iudicio eorum qui præsunt, vel quanto tempore,vel quali modo pænitere debeant, qui delinquunt. Veruntamen* regulariter pro periurio,& adulterio, ac cæteris criminalibus peccatis siue vitijs, septennis pœnitentia est imponẽda,sicut Dominus præcepit Mariam extra castra septem diebus egredi, & sicut propter peccatum septiformem spiritusancti gratiam amisit,ita per pænitentiam septennem recuperet. Veruntamen magis vel minus aspera debet imponi,prout, maioritas vel minoritas criminis cum circunstantijs hoc exposcit, vt patet in sequentibus.

Arbitrio Sacerdotis omnes pœnæ taxantur.

Authoritas Leonis Papæ.

De quibusdam maioribus pœnis in canone expressis.

CAP. LI.

EXcipiuntur enim ab ista regula plerique casus scilicet quibus propter peccati dignitatem vel criminum enormitatem imponitur maior pænitẽtia; nã presbyter si fecerit fornicationem,debet agere pænitentiam decem annorum. Item si cognoscat filiam suam spiritualem,quam baptizauit,vel de sacro fonte leuauit, vel in confirmatione suscepit,vel quæ sibi confessa fuit, debet agere pænitentiam 12.annorum; & etiam debet deponi, & hoc si crimen est manifestum. Si est Episcopus pæniteat 15. annis. Ipsa vero mulier debet omnia relinquere, res suas pauperibus tradere, & conuersa in monasterio Deo vsque ad mortem seruire. Item qui cognouit Monialem agat pænitentiam 10. annorum.

De vitio Sodomitico patet per auctoritatem Aug. quod longe maius crimen sit quam cognoscere matrẽ. Quocunque autem modo tale factum exerceatur,præterquam inter hominem & fœminam, ordinatè, & in vase debito;vitium contra naturam & sodomiticum iudicatur. Item Matricida debet pœnitere 10. annis: & dicit Hieronymus quod vxoricidium maius peccatum est, quam matricidium, alij vero communiter dicunt contrarium. Imponitur tamen maior pænitentia vxoricidæ quam matricidæ, quia homines promptiores sunt ad occidendas vxores quam matres. Item pro homicidio casuali imponenda est pænitentia 5. annorum, si culpa præcessit casum: aliter nulla, nisi forte ad cautelam.Si quis per ebrietatem vel voracitatẽ Eucharistiam euomuerit 40. dies pœniteat, si laicus est. Clerici vero vel Monachi siue Diaconi & Presbyteri 70. diebus pœniteant.Episcopi 90.si præ infirmitate euomuerit 7. diebus. Debet etiam sumi in hoc vltimo casu diligẽter, & cremari, & cineres iuxta altare recondi. Ex diligenti inspectione prædictę regulæ cum exceptionibus suis poterit diligens indagator inuenire processum ad satisfactionem pro diuersis criminibus secundum canones pænitentiales imponendam. Neque debet Sacerdos à forma prædicta recedere,nisi propter causam. Alij vero dicunt indistinctè omnes pænitentias arbitrarias. Et hanc opinionem videtur amplecti consuetudo, prima tamen esset tutior, sed difficilior.

Vitium Sodomiticum magnum crimen.

Vxoricidium grauius peccatum Matricidio.

De qualitate pœnarum & vi clauium.

CAP. LII.

ITem quædam crimina sunt, de quibus non potest quis agere pænitentiam, nisi restituat vel renunciet, si tamen potest, quod male accepit; videlicet simonia,rapina,& huiusmodi. Item semper debet Sacerdos iniungere pænitentiam per contrarium respondentem ipso peccato, vtputa superbo orationem, & humilitatem: auaro largitatem: guloso abstinentiam &c. Item circa personas obnoxias alijs aliquo vinculo seruitutis caueat pro posse,ne imponat eis talem pœnitentiam,per quam fieret præiudicium illis quibus tenentur astricti, & præcipue circa coniugatos. Item nota quod in foro pænitentiali appellantur legitimæ feriæ tres dies septimanę scilicet secunda feria, quarta,& sexta.

Purè vero ac propriè solus Deus dimittit peccata, & debitum pœnæ æternæ: dicuntur autem Sacerdotes ligare, & soluere tribus modis. Ligant enim & soluunt id est ostendunt aliquid ligatum vel solutum, vnde leprosos per se prius Dominus restituit sanitati,deinde ad Sacerdotes misit quorum iudicio ostenderentur mundati. Item Lazarum primo suscitauit, deinde mandauit discipulis soluere suscitatum. Nam & si aliquis apud Deum sit solutus, non tamen in facie Ecclesiæ solutus habetur,nisi per iudicium Sacerdotis: Secundus modus ligandi est, cum satisfactionem pænitentiæ confidentibus imponunt,vel soluendi,cum de ea aliquid dimittũt, vel per eam purgatos ad sacramentorum communionẽ admittunt. Tertius modus est qui fit per excommunicationem: & iuxta omnes modos est auctoritas illa exponenda: *Quodcunque solueris super terram &c.* non tamen simpliciter, quia interdum Sacerdos immeritos damnat, & iustos, ac ligatos absoluit.

Deus simpliciter solus dimittit peccata.

Matth. 16.

Vnde distingue tantum ad hoc triplex iudicium: Primum Dei, secundum Petri in Ecclesia militante. Tertium sursum in curia cœlesti. Primum est, quo Deus mundat animam in contritione, & hoc præcedit reliqua duo,tempore,dignitate,& effectu. Est enim *eius qui claudit & nemo aperit &c.* Secundum est iudicium Sacerdotis,qui auctoritate clauium ligat,vel soluit in terris, id est ostendit esse ligatum vel solutum à Deo; & post hoc sequitur tertium, quod est approbationis scilicet cœlestis curiæ,& Angelorum. Secundum hunc ergo ordinem sic expone. *Quodcunque ligaueris super terram* iudicio Petri, vel iuste, vel claue

Triplex iudicium.

Apoc. 3.

Matth. 16.

non

non errante, *erit ligatum & in cælis* scilicet per approbationem cælestis curiæ. Quia quod in his pars Ecclesiæ facit militans in terris; approbat pars eiusdem triumphans in cœlis. Vtrum autem remissio fiat per malum, sicut per bonum ministrum? dico quod boni remittunt ex officio, & vitæ merito; sed mali tantum ex officio.

De pœna excommunicationis.

Cap. LIII.

Quid excõmunicatio.

Est autem *excommunicatio à communione Ecclesiæ separatio*, & fit propter contumaciam vel aliam manifestam offensam. Consistit autem hæc separatio, à sacramentis & orationibus Ecclesiæ, mensa corporali, à collocutione communi, & salutatione.

Excommunicatio duplex.

Excommunicationum alia maior, alia minor: illa est maior, quę promulgatur in aliquos, vt cum dicitur; Excommunicamus Petrum, vel Martinũ, vel omnes vsurarios. Hæc arcet à sacramentis, & ab ingressu Ecclesiæ, & communione fidelium, quæ est in tribus prædictis. Minor est quæ contrahitur ex participatione cum illis qui sunt in maiori. hæc separat à perceptione sacramentorum non à communione fidelium, non enim trãsit excommunicatio in tertiam personam, nec etiam in quosdam, qui excipiuntur in decretis. De hac potest absoluere quilibet sacerdos; de priori tantum qui intulit, vel superior. Item excommunicationum quædam est iusta; quædam iniusta. Iusta est quæ fit animo corripiẽdi, & propter culpam debitam iuris ordine seruato. Iniusta est in qua prædicta omittuntur. Habuit autem ortum excommunicatio ab Apostolo qui excommunicauit Corinthium fornicarium tradens eum Sathanæ, vt spiritus eius saluus fieret; habuit etiam ortum à veteri lege ab illa maledictione quę facta est super non obseruantes legem.

Excommunicatio iusta & iniusta.

Aliter etiam describitur hoc modo.

Excommunicatio est à qualibet licita communione, vel legitimo actu separatio.

De inflicta à iure, & à Iudice.

Cap. LIIII.

Vtraque aut infligitur quandoq; à iure quandoq; à iudice. A iure infligitur maior excommunicatio in 17. casib. minor autẽ excõmunicatio, siue suspensio infligitur ipso iure, vel ipso actu: quo ad Deũ statim: cũ quis peccat mortaliter: quo ad Deum, & quo ad Ecclesiam, cum quis communicat cum excommunicatis. Item quandocunque quis in notorio crimine repellitur à sacramentis viuus, & mortuus, nisi pœnituerit. Infligitur similiter à iudice vtraque maior quidem secundũ Hugonem & quosdam alios, tantum ab Episcopo: sed hoc intellige cum solemnitate expressa in iure: hic est enim spiritualis mucro Episcopi. Alij vero Prælati qui præsunt Ecclesijs collegiatis, & habent iurisdictionem super subditos suos, vt Abbates, Archipresbyteri, vel Plebani, possunt excommunicare etiã maiori, sed non cum prædicta solemnitate. Interiores vero Sacerdotes Parochialium Ecclesiarum, qui non habent iurisdictionem in subditos, vt possint inter eos cognoscere, vel iudicare ordinariè, non possunt excommunicare maiori, nisi vbi hoc obtinent de consuetudine, nam in talibus consuetudo dat iurisdictionem. Minor autem ab Episcopis & aliarum Ecclesiarum Prælatis infligi potest secundum omnes. Potest autem Prælatus pœnam istam infligere subdito suo tantum, vt ei qui committit crimen in Parrochia sua. Maior infligi debet pro contumacia tantũ: quæ triplex est, nam alia est in non veniendo ad iudicium, siue quia peremptoria citatione recepta, venire contemnit: siue quia malitiosè seipsum occultat: siue quia impedit, ne possit ad eum citatio peruenire: alia quando citatus venit ad iudicium, sed non vult stare iuri: vel ante finitam causæ examinationem contumaciter & illicentiatus recedit: alia vero quando offensa eius est manifesta, & iussus à Iudice non vult emendare. Quandocunque ergo aliquis fuerit vocatus, vel admonitus tribus edictis, vel vno peremptorio pro omnibus, potest si contumax fuerit, excommunicari, non curando, vtrum pro modica, vel pro magna causa fiebat vocatio, vel admonitio, quia semper est ibi contumacia quæ est maximum crimen. Minor autem excommunicatio, potest etiam imponi pro alijs culpis.

De absolutione vinculi excommunicationis.

Cap. LV.

Ab omni vero excommunicatione maiori lata à iure potest excommunicatus absolui à suo Episcopo, vel proprio Sacerdote; nisi conditor canonis reseruauerit sibi specialiter absolutionem. Reseruat autem Papa sibi absolutionem talium in sex casibus; Vnus est de illo, qui verberat Clericum, quem nullus potest absoluere nisi Papa, exceptis casib. scilicet si est in articulo mortis: Si ostiarius alicuius potestatis sub prætextu officij sui, malignatus Clericum læsit, dum tamen grauiter non vulnerauit: Si Monachus verberat Monachum, vel regularem: vel etiam, secundum quosdam Secularis, secularem; dum tamen viuant in communi, si sit Mulier: si sit Seruus, & hic si verberauit Clericum in fraudem Domini, vt subtraheret se illius obsequio, vel si Dominus propter hoc sine culpa sua graue damnum sustineret: Et hos duos casus intellige, nisi esset grauis & enormis excessus: item si fuerit leuis iniuria, quam intulit Clerico, item si sit infirmus, vel pauper, impubes, vel senex, vel valetudinarius: si habet inimicitias capitales; in istis octo casibus potest verberans Clericum, absolui ab episcopo suo. In primo tamen casu & duobus vltimis, excepto impubere debet eis iniungere, quos absoluit sub debito iuramenti, quod cessante impedimento ad Romanam Ecclesiam vel eius legatum accedant; mandatum super talibus recepturi. sed communis est opinio, quod non reuiuiscat excommunicatio semel extincta, si tamen nollet adimplere mandatum, impedimento cessante debet excommunicari, Secundus casus in quo non potest Episcopus proprius absoluere, est de illo qui incendit Ecclesiam, & est denunciatus, excommunicatus ab Episcopo, nam ante denunciationem ab Episcopo potest absolui. Tertius est de illo, qui frangit Ecclesiam, & similiter est denunciatus excommunicatus. Quartus est de illo qui scienter & sponte participat cum excommunicatis à Papa, & eos recipit in officijs. Quintus de illo qui falsificat litteras Apostolicas. Sextus est de illo qui communicat cum excommunicatis in crimine; talis enim quia ratione criminis damnati, videtur in eum delinquere, qui damnauit: ideo ab ipso excommunicatore vel suo superiori (licet non sit alias subditus eius) merito delicti absolutio est requirenda, quia facientem, & consentientem, par pæna constringit; verum si difficile sit ex aliqua causa iusta, quod ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, conceditur indulgentia iuris, vt præstita iuxta formam Ecclesiæ iuratoria cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à suo episcopo absoluatur, vel Sacerdote proprio; à sententia vero iudicis non potest absolui excommunicatus, excepto mortis articulo, nisi ab excommunicatore suo, vel etiam ab eius superiore; si ad illum fuerit appellatum, vel si excommunicator negligenter vel malitiosè differat absolutionem, & in alijs casibus, in quibus potest iudicare de subditis suffraganeorum suorum. Excommunicatus maiori excommunicatione pro contumacia id est quia nolebat venire ad iudicium, vel stare iuri, debet absolui recepto ab eo prius iuramento, quod stabit mandato Ecclesiæ, debet autem mandatum fieri vt pareat iuri. Cum vero pro offensa

est excommunicatus, aut offensa manifesta est per sententiam, vel facti euidentiam; ita quod non est locus inficiationi, aut est dubia, in primo casu debet ante absolutionem sufficiens præstari emenda: In secundo vero sufficit ad relaxandam sententiam, si parendi mandato competens satisfactio præbeatur. Debet etiam mandari sibi præmissa satisfactione debita pro offensa, quod de cætero similia non committat, nisi quantum à iure est sibi permissum. Item debet dicere iudex hæc vel æquipollentia. *Auctoritate qua fungor absoluo te &c.*

De generalibus remissionibus, vel indulgentijs.

Cap. LVI.

CVm autem Papa facit generalem remissionem pro subsidio terræ sanctæ vel simili; & aliquis contritus, & confessus sic fecerit eleemosynam habens piam, & Catholicam deuotionem, credens simpliciter ac pure illud; *quodcunque solueris &c.* valet sibi eleemosyna ad onus pænitentiæ subleuandum, & hoc propter duo scilicet propter deuotam erogationē, & quia obligat eum qui facit remissionem, imo & totam Ecclesiā, vt suffragetur ei. Sciendum tamen quod maioritas, & minoritas remissionis pænæ attenditur secundum tria, scilicet maiorem, vel minorem deuotionem ipsius pœnitentis, & eorum qui suffragantur: secundum maiorem vel minorem numerum eorundem suffragantium, valet etiam ad venialium deletionem, item valet peccatori offerenti ex pia deuotione, licet informi, ad gratiæ impetrationem.

Matth. 16.

Maioritas aut minoritas remissionis attenditur penes tria.

Guilielmus Antisiodorensis. Ad hoc autem, quod huiusmodi relaxationes tantum valeant, quantum promittit Ecclesia, exiguntur sex: Primum est potestas ligandi, atque soluendi, scilicet vt absoluatur ille, qui absoluitur à Prælato vel ab alio de Prælati præcepto: secundum est necessitas loci, & illius cui fit relaxatio, vt quādo non potest ieiunare præ debilitate; vel peregrinationes iniunctas facere. tertium est deuotio fidei, vt, scilicet credat Ecclesiam talem potestatem habere, quartum est status illius cui datur, vt scilicet sit in statu contriti, oportet enim quod habeat charitatem: quintum est discretio, vt, scilicet, discernat apud se, pro quanto vellet exonerari, vel quantum vellet dedisse, vt absolutus esset à tanta pænitentia: sextum est iusta æstimatio, vt secundum quod ei dimittitur, ipse recompenset. Sed Ecclesia tacet illam, duabus de causis: Prima est, quia si determinaretur, non essent fideles ita prompti ad dādum; sicut si prædicaretur laicis, quod tantum valet vnum opus meritorium in charitate factum ad vitam æternam, quantum mille facta extra charitatem: non essent ita prompti ad faciendum bona opera: secunda est, quia si charitatem habet ille cui fit relaxatio, cum charitas non sit sine fide, habebit iustam ęstimationē de omnibus his. *Fides enim adiuncta charitati est iusta æstimatrix operum spiritualium.*

Matth. 16.

Ad illam auctoritatem: *Quodcumque solueris &c.* dicimus, quod intelligendum est *iuste,* & per *iuste* intelliguntur ista 6. quę dicuntur.

Alienatio quidem pecuniæ satisfactoria est, cum sit vere pænalis, & ideo quantum ad relaxationem pænæ, peioris conditionis est pauper, quā diues, sed simpliciter est melioris, scilicet quantum ad relaxationem, quæ fit per contritionē. Citius enim & efficacius conteritur pauper quam diues cæteris paribus. Et per contritionē efficacius dimittitur pæna peccati, quam per eleemosynarum largitionem.

Voluntas nō sufficit ad satisfactionem

Si autem obiicitur voluntas, pro facto reputabitur: intelligendum est quantum ad meritum vitæ æternæ: non quantum ad relaxationem pænæ.

Nec valet hæc argumētatio, velle mereri est mereri, velle seruire Deo, est seruire Deo; ergo velle satisfacere, est satisfacere; dico quia ad hoc, quod aliquod opus sit meritorium, vel Dei seruitium, sufficit, quod sit ex charitate, sed ad hoc, quod sit satisfactorium exigitur quod sit ex charitate, & quod sit pænale. Et sic quia voluntas satisfaciendi non est pænalis, non est satisfactoria.

Adhuc ex eodem.

Cap. LVII.

POrro in relaxationibus peccatorum oblitorum, & votorum fractorum, cū iusta æstimatione non possunt fieri. De his sic intelligendum, quod dimittuntur vel in parte, vel in toto. De cruce signatis dicimus quod non est necesse, quod assumpta cruce statim euolent, si decedāt; sed illa relaxatio intelligitur, vt in pluribus; frequenter enim illi qui accipiunt crucem, parati sunt mori pro Christo, & in hoc proposito augmentatur eorum charitas, & per hoc contritio: sicque dimittitur eis pæna; sicut dicitur de Magdalena; *quia dilexit multum, fleuit multum: Et quia fleuit multum, dimissa sunt ei peccata multa.*

Ad illud ergo quod Dominus Papa habet plenitudinem potestatis; dicimus, quod habet vt faciat cruce signatos participes omnium suffragiorum Ecclesiæ, sed nō vt illum, qui est debitor pœnæ faciat euolare sine solutione pœnæ; imo necesse est quod faciat dignos fructus pœnitentiæ. Sicut etiam non potest facere, quin vsurarius cruce signatus restituat quod habet de vsura, ad hoc quod eius peregrinatio sit ei vtilis. De remissionibus autem quas faciunt Episcopi idem dico, quoad subditos eorundem: quoad alios vero valebit tanquam simplex eleemosyna, & non plus nisi quibus vt prodesse possent proprij iudices spiritualiter concesserunt.

Nunquid ergo poterit pœnitens post collationem talis eleemosynæ, cessare ab executione satisfactionis sibi ab ecclesia impositæ? non credo: tum quia non est certus, vtrum sit adhuc tota illa pœna remissa, tum quia saltem ex honestate debet per ieiunia, & alia bona opera satisfacere Ecclesiæ, quam læsit scandalizando eam, si fuit peccatum manifestum? vel etiam si fuit occultum subtrahendo seipsū, cum propter peccatum se reddidit inutilem.

Quid si omnes clerici qui suffragantur pro isto offerente sint in mortali, nunquid valebunt isti suffragia eorum? non videtur, *quia peccatores non exaudit Deus:* Sed dicendum est, quod valent, quia tria dicuntur esse in Ecclesia, quæ semper inuariabilem retinent efficaciam scilicet virtus verborum, virtus sacramentorum, & desiderium Ecclesiæ. Nam etiamsi tota ecclesia militans esset in mortali, tamen ista valerent his pro quibus fierent. *Ioan. 9.*

Vtrum autem Sacerdos possit facere commutationes ieiuniorum & satisfactionis ad petitionem ipsorū pœnitentium? Credo breuiter quod sic, dum tamen discretè, & propter causam, & circa subditos suos. Non tamen hoc extendo ad vota in quibus strictius proceditur.

De reditu peccatorum, & de purgatione venialium.

Cap. LVIII.

QVidam autem dicunt peccata dimissa per recidiuum simpliciter redire; & quoad reatum, & quoad pænam, & quoad omnia. Isti muniunt se testimonio Euangelij: *Serue nequam omnem debitum &c.* *An peccata dimissa redeant.* *Matth. 18.*

Alij dicunt quod non: Sed ideo dicuntur dimissa redire, & imputari, quia propter ingratitudinem, ita reus & peccator constituitur, vt ante fuerat. Isti inducunt pro se illud Nahum secundum 70. interpretes: *Non iudicabit Deus bis &c.*

Tertij quoque dicunt quod non redeunt, sed cum committimus peccata eiusdem generis dicuntur redire quadam similitudine, sicut flores redeunt in vere.

Quarti dicunt, quod redeunt in quatuor casibus tantum: Vnus est propter fraternū odium, vt in Euangelio: *Serue nequam &c.* Secūdus propter crimen Apostasiæ vel hæresis: Tertius propter pœnam pœnitentiæ. Quartus si con- *Matth. 18.*

si contemnat quis pænitentiam sibi iniunctam adimplere. Duæ primæ opiniones sunt magis solemnes.

In quatuor casibus peccata confessa tenetur quis iterum confiteri.

Sed nunquid peccata semel confessa tenetur quis iterum confiteri? Dicas quod non regulariter; solent tamen excipi quatuor casus: Vnus cum Sacerdos suus, cui est confessus, est imperitus, quia tunc debet cum illius licentia iterum confiteri perito: Alius pro contemptu satisfactionis: tertius cum pro enormitate delicti Sacerdos audito crimine remittit eum ad superiorē, qui iterū sibi crimine exposito pænitentiam ei imponit: quartus si quando cōfessus est nō proponebat abstinere à peccato, vel cōfessus est de vno peccato, & nō de alio.

Animæ defunctorum 4. modis absoluuntur.

Ab infirmis in periculo mortis positis, pura est confessio peccatorum inquirenda, non tamen illis imponenda est quantitas pænitentiæ sed innotescenda, & amicorum orationibus, & eleemosynarum studijs pondus pænitentiæ sublevandum, si forte migrauerint, nam vt ait Gregorius *Animę defunctorum quatuor modis absoluuntur aut absolutionibus Sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunijs cognatorum.*

Venialia peccata sex modis delentur.

Venialia delentur sex modis, scilicet per condignam Eucharistiæ sumptionem, per aquæ benedictæ aspersionem, per eleemosynarum largitionem, per orationem precipuè Dominicam, item per generalem confessionem, quæ fit quotidie in ecclesia, vbi non solum venialia, sed etiam mortalia oblita credendum est deleri: item per Episcopalem benedictionem, vel sacerdotalem, & hoc intelligo circa eum, qui facit, vel accipit ista vel eorum aliqua cū deuotione: item videtur quod etiam per quodlibet bonum opus deleantur.

De Sacramento extremę vnctionis.

Cap. LIX.

Iacobi 5. Duplex causa institutionis sacramenti extremæ vnctionis.

VNctionis extremæ sacramentum ab Apostolis institutum legitur, ait enim Iacobus: *Infirmatur quis in vobis &c.* In quo ostenditur duplici ex causa hoc sacramentum institutū, scilicet ad peccatorū remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem, si tamen expedit vt in vtroque alleuietur. Et sicut in alijs sacramentis, ita & in isto, aliud est sacramentum, aliud res: Sacramentum est ipsa vnctio exterior, res sacramenti, vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu, vel ex negligentia hoc sacramentum omittitur periculosum est, & damnabile, Materia igitur extremæ vnctionis est oleum ab episcopo consecratum, quæ dicitur oleum ad infirmos.

Cur in extrema vnctione non imprimitur character? Effectus extrema vnctionis.

In isto sacramento non imprimitur character, quoniam est ad complementum pænitentiæ quæ non habet characterem. Et illæ multæ vnctiones cum in significando sint vnum; sunt etiam vnum sacramentum; sicut forma panis & vini. Proprius autem effectus huius sacramenti est remissio peccatorum, quem semper consequitur digne recipiens; sed non semper consequitur corporalem sanitatem, quia nec expedit. Cum autem sacramentum hoc sit consummationis, & quantum ad hoc sit dignius quam baptismus, & confirmatio, quæ sunt initiationis; tamen non apponitur ibi balsamum, quoniam exeuntibus sufficit ibi nitor conscientię. Sed in articulo necessitatis, nunquid potest alius quam Sacerdos inungere sicut & baptizare? Non, nam solus Deus baptismalem infundit gratiam; propterea, à quocunque detur, valet: Sed ad remissionem peccati operatur clauis, vnde cum hoc sacramentum ad remissionem sit peccati, annexa est ei clauis sacerdotij; ordo igitur, & oratio fidei, & oleum, de essentia huius sacramenti sunt; sicut de essentia Baptismi sunt aqua, & forma verborum; & intentio baptizandi. Ideo vero est oratio de essentia, quia per ipsam habet vnctio quod sit sacramentum: Est autem talis oratio; *per istam suauissimam, vel sanctissimam, vnctionem, & suam pijssimam misericordiā, dimittat tibi Deus quicquid peccasti per visum, per auditum; & sic de alijs.* Datur autē tantū adultis, quoniā actualia cōmiserunt, & infirmis, quia eius effectus, sanitas est.

Quilibet nō potest inungere sed solū Sacerdos.

De Sacramento ordinis.

Cap. LX.

Quid ordo

ORdo est signaculum sacrum quo spiritualis potestas traditur & officium. Dicuntur autem ordines sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra id est gratia confertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur. Tales etiam decet esse ministros Christi, qui septiformi gratia spiritussancti sunt decori, quorū doctrina & conuersationis forma eadē gratia in alijs transfundatur.

7. Gradus ecclesiastici

Igitur in sacramento septiformis spiritus: septem sunt gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes.

Quid corona significat?

Omnes tamen *clerici* vocātur, id est *sortiti*. Corona enim signaculum est quo signātur in partem sortis ministerij diuini; Corona regale decus significat, & seruire Deo regnare est, vnde ministri Ecclesiæ Reges esse debent, vt se & alios regant; quibus ait Petrus. *Vos estis genus electum; regale sacerdotium &c.* Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad Dominum libera monstretur quæ reuelata facie gloriam Dei contempletur; Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet.

1. Pet. 2.

Tonsio capillorum quid denotat.

Tondentur & capilli vsque ad reuelationem sensuum id est oculorum, & aurium, vt vitia in corde, & opere pullulantia doceantur præscindenda, ne audiendum & intelligendum verbum Dei præpediatur; pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tonsuræ autem ecclesiasticæ vsus in Nazaræis exortus videtur, qui prius crine seruato, denique ob vitæ continentiam, caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant.

Ostiarij.

Primum igitur ordinem habet *Ostiarius*, cuius officium est ecclesiam custodire, quem assumpsit Dominus, *eijciendo de templo vendentes &c.* Secundum habet *Lector*, cuius est recte pronunciare lectiones veteris testamenti: & dicta prophetarum prædicare: Hunc assumpsit Dominus in medio synagogæ, vbi legit illud Isaiæ; *Spiritus Domini super me.* Tertium *est Exorcistarum* quorum est obsessos à Dæmonibus liberare. In cuius signum ipsi accipiūt de manibus episcopi librum exorcismorum; hoc officium assumpsit Dominus Dæmoniacos liberando. Quartum est *Acolythorum*, id est Ceroferariorum, qui ferunt duos cereos in festiuis diebus quando legitur Euangelium in signum duorum præconum Heliæ, & Enoch, qui præcedent secundum aduentum: in non festiuis diebus non defertur nisi vnus in signum aduentus primi, in quo solus Ioannes fuit præcursor: hunc assumpsit Dominus dicens: *Ego sum lux mundi.* Quintus est *subdiaconorum*, quorum est ministrare Diaconis; quod fecit Dominus cum linteo se præcingens lauit pedes Discipulorum. Sextus est *Diaconorum*. i. Leuitarum, quorū est prędicare, & Sacerdoti ministrare, quo vsus est Dominus prædicando, & carnem suam, ac sanguinē Apostolis ministrando. Septimus est ordo *Presbyterorum*. i. seniorum, quorum est corpus Domini consecrare, quod fecit Dominus in cœna. *Corona* vero nō est sacramentum, sed sacramentale, est enim præparatio materialis ad suscipiendos ordines sicut præsignatio in baptismo. Et nota quod præparatur in partē Domini, vnde illud dicitur. *Dominus pars hæreditatis meæ &c.*

Matth. 21. Lectores.

Isaia 61. Exorcistæ

Acolythi.

Ioan 8. Subdiaconi

Diaconi

Presbyteri

Psal. 15.

Porro quidam dicunt quod supra sacerdotium non est ordo; quoniam istæ excellentissimus est, & alij qui videntur superiores, ad istum reducuntur. Alij vero dicūt (quibus nō cōsentimus) quod episcopatus & archiepiscopatus sunt ordines, & ita sunt nouem. Licet enim sacerdotium dignissimum sit, quantum ad dignitatem rei consecratæ, tamen Episcopatus dignior est quantum ad qualitatem, quia dat potestatem consecrandi: archiepiscopus autem episcopum consecrat ex officio. hoc tamen aliquando & episcopus facit, Primatus autem & Patriarchatus ab his non differunt nisi secundum maiorem & minorē potestatē, Decanatus & archidiaconatus nō habent sacrū signaculū, sed sunt dignitates adminiculantes ad ordines: iuuant .n. Episcopos.

Septem tantum sunt ordines.

De Impedimentis ordinatorum; & primo de crimine, & bigamia.

CAP. LXI.

IMpedimenta promouendorum; siue quales debeant esse promouendi, ostendit Apostolus: continentur etiam his vtcumque versibus.

Primo præcipitur quod sit sine crimine præsul,
Monogamus, sobrius, prudens, ornatus, & hospes;
Castus, docens, non percussor, non litigiosus,
Non cupidus, bene dispositus, non neophitus ne:
T alia Apostolica quæ præsit regula iussit.

Licet autem videatur regulam posuisse has conditiones in Episcopo tantum, tamen vt ait Augustinus, & Ambrosius inducens ad hoc probandum auctoritatem Concilij, extendenda est etiam ad alios ordinandos.

Ordinandus debet esse irreprehensibilis.

Debet igitur ordinandus esse *irreprehensibilis*, & à propria conscientia, & à publica fama, & ab eo qui in eius electionem vel ordinationem consentit: oportet igitur eum fuisse virum vxoris vnius, id est *monogamum*, post baptismum secundum Hieronymum; dicit enim quod post baptismum homini prorsus innouato, nec stupra, nec alia quæ ante Baptismum fecerit, obsunt. Vnde si ante Baptismum habuit vxorem, quæ obierit, & postea aliam duxerit non est irregularis, quia non fuit Bigamus post baptismū. Hic tamen non adhærimus Hieronymo, sed Augustino, qui dicit contrarium super epistolam ad Titum. Etsi enim Baptismus tollat peccatum, & pænam pro peccato debitam, non tamen irregularitatem, quoniam hæc non est peccatum vel pæna peccati, sed tantum tollit quandam formam sacramenti Ecclesiasticæ ordinationi necessariam; verbi gratia; Dicit ibi Augustinus quod sicut plures antiquorum patrum vxores, signauerunt diuersas ex omnibus gentibus Ecclesias futuras vni viro subditas scilicet Christo; sic noster antistes id est episcopus siue sacerdos euangelicus vnius vxoris vir, signat vnitatem Ecclesiæ ex omnibus gentibus vni viro subditam id est Christo; vnde si desit alicui hæc forma sacramenti, non potest promoueri in episcopum siue presbyterum; licet tamen non peccauerit in bigamia; nec Baptismus eum ab hac irregularitate absoluit. Sicut nec fœminam quæ etiam cathecumena prima corrupta fuerit, absoluit Baptismus, vt possit inter virgines Dei consecrari. Et nota quod etiam si vnam vxorem habuit quæ fuerit bigama, reputabitur bigamus. Similiter si fornicata est mulier cum alio antequam duceret eum in coniugium, vel etiam, vt dicunt quidam, cum ipso; oportet enim quod virginem duxerit, aliter reputabitur bigamia, & per consequens ipse Bigamus. Vnde quod dicitur *vnius vxoris virum*, debet intelligi cum triplici exclusione; sic virum vxoris tantum, scilicet singulariter id est vnius, non plurium vxorum; item tantum vxoris non concubinæ, id est quæ fuerit tantum vxor eius, & nunquam concubina; item vxoris, inquam, tantum vnius hominis, scilicet transitiue, non plurium.

Ordinandus debet esse vnius vxoris vir etiam ante baptismum.

1. Tim. 3.

Adhuc de impedimento bigamiæ.

CAP. LXII.

SCiendum vero quod alia est ratio in coniugio quam in fornicatione, quia in pluralitate nuptiarum fit transitus à viro, in virum; vel ab vxore in vxorem; quod non fit in pluralitate fornicationum. Vnde cum vna sit Ecclesia sponsa Christi tanquam vnius viri, Sacerdos, vel episcopus, qui typum gerit Ecclesiæ, debet esse vnius vxoris vir. Fornicatio autem vna, vel multiplex non impedit promotionem, quia ibi non deperit forma sacramenti. Et quia etiam ipsa Ecclesia cuius gerit typum Sacerdos, quotidie fornicatur in membris suis per peccata mortalia, licet tamen semper Christo adhæreat, ideo vxorem potius oportet esse virginem, quam virum: quia in tali matrimonio per virum significatur Ecclesia quæ non semper fuit casta, sed ab adulterio id est Diabolo transiuit ad Christum. Mulier autem typum gerit Christi, qui semper omnimodam habuit integritatem.

Vir gerit typum Ecclesiæ, mulier typum Christi.

Sed cum cæteris actibus suis gerat episcopus vel sacerdos typum Christi, cur in matrimonio gerit typum Ecclesiæ, & vxor typum Christi? Respōdeo quod sicut in matrimonio carnali quantum ad prolem procreandam, emittendam, propagandam, nutriendam, principalis persona est mulier: vnde & ab ea denominatur matrimonium quasi matris munium id est officium: Ita & Christus in prole spirituali. Vnde: *nunquid*, ait, *mulier potest obliuisci infantem &c.* *Isaia 49.*

Item non valet hæc argumentatio, Baptismus tollit omne peccatum, & sequelam peccati: ergo tollit hanc irregularitatem quæ peccando contracta est: quia non est contracta ex peccato, inquantum peccatum est: sed inquantum est actio. Nam nihilominus contracta esset, etiamsi contrahendo, neutra peccasset.

Tres causæ cur Bigamus non promoueatur.

Sunt autem tres causæ quare nō debet Bigamus promoueri: Vna propter irregularitatem siue defectum sacramenti vnitatis cum non sit vnius vnus, ex quo carnem suam diuisit in duas: Alia propter prærogatiuam ordinum: tertia propter incontinentiæ præsumptionem.

Quæritur autē, cum consecratio episcopi maior sit, & dignior quam consecratio virginum, quare potest consecrari in episcopum qui etiam post vxorem habuit concubinam: & si qua fuerit corrupta vel ante Baptismum vel post, sponte, vel vi, cum peccato, vel sine peccato, nō potest inter sacras virgines consecrari? Ad hoc respondeo, quod sacra virgo signat triumphantem Ecclesiam quæ sine macula & ruga est: sed episcopus Ecclesiam militantem, in qua sunt boni & mali.

Item si credit aliquis se contrahere cum virgine, & inuenit eam corruptam, non debet promoueri, nam in tali casu non excusat error, nec violentia. Item si quis post votum castitatis emissum, professione contempta preuaricet contrahendo matrimonium de facto inter Bigamos iudicatur.

De solemniter pœnitentibus, & curialibus non ordinandis.

CAP. LXIII.

PRæter illa vero quæ continentur in regula Apostolica: sunt & alia quæ similiter requiruntur in ordinādo, vel eligendo: videlicet quod *non sit solemniter pænitens, non curialis, non seruus, non corpore vitiatus, non illegitime natus, non adultus, in ægritudine: Baptizatus, non peregrinus, vel ignotus, non minoris ætatis, vel fœmina.*

Requisita in ordinando præter supradicta.

Solemniter pænitens non potest promoueri, licet enim peccatum sit deletum per pænitentiā, remanet tamen aliqua cicatrix suæ irregularitatis quæ ipsum impedit: secunda causa est timor labendi ex pristina consuetudine surgens: tertia est scandalum populi, cum talis pœnitentia non imponatur nisi pro crimine publico, & vulgarissimo quod totam commouerit vrbem: quarta quia non haberet frontem redarguendi alios. Dispensatur autem cum talibus in minoribus ordinibus propter necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ.

Qui dicuntur curiales.
Cur curiales non ordinantur.

Dicuntur autem *curiales* large omnes, qui quacunque conditione sunt curiæ alicuius publicæ potestatis obligati, siue sint milites, siue aduocati, siue iudices, siue officiales, siue etiam histriones: & breuiter, quodcunque officium habentes honestum vel inhonestum: prohibentur omnes indistincte ordinari: nisi primo sint absoluti à curia: primo, quia quidam eorum sunt viles personæ, & frequenter contrahunt irregularitates ex officio suo: secundo, quia molestatur Ecclesia multum, & incommoda patitur propter tales, quando recipiuntur:

tertiò quia præsumitur contra eos, quod non transeant ad clericatum voto religionis, sed vt fugiant ratiocinia dominorum suorum.

Pone aliquem mihi iuramento obligatum in centum libris ad certum terminum soluendis, vel ad scribendum librum, vel ad seruiendum in propria persona ad tempus, vel ad aliud simile, nunquid iste potest intrare monasteriū, vel recipere ordinē? Ad hoc dicas quod potest intrare religionē, nō obstāte tali obligatione, aut iuramēto, dummodo non ex leuitate, vel voluntate subtrahendi debitum hoc faciat, sed charitatis feruore, & Spiritussancti interna inspiratione; nec facit iniuriam iste, creditori: excusatur enim auctoritate Spiritussancti, *cui nemo potest resistere*. Monasterium autem tenetur satisfacere de his, quæ ipse contulit monasterio: si verò nihil contulit monasterio, quia nihil habebat manus eius, inanis est actio quam inopia debitoris excludit. Si tamen post ingressum occasione eius monasterium aliqua acquireret, puta per successionem hæreditariam, vel alio modo teneretur monasterium in tantum, quantum illud esset. Poterit etiam existens in monasterio scribere librum, vel aliud honestum opus facere ad liberandum se, dummodo non negligat diuinum officium; & deducantur expensæ ne sit onerosus monasterio. Crede etiam, quod potest fieri clericus, quia potest cedere bonis, remanet tamen obligatus postea, sicut ante; & potest scribere & alia honesta facere, dum tamen non negligat officium Ecclesiæ.

De seruis & corpore vitiatis.

CAP. LXIIII.

NUllus seruus debet ordinari nisi manumittatur, & tunc distingue, aut sunt liberi Ecclesiæ, aut priuati. In primo casu potest ordinari etiam retento iure patronatus, quo ad hoc vt non iniurientur Ecclesiæ, nec accusent illam, nec testificentur contra illam, aliter reuocentur in seruitutem. In secundo casu non potest promoueri nisi prius fuerit à Domino consecutus libertatem plenissimam, ita quod non teneatur præstare Patrono operas fabriles, quæ consistunt in faciendo, nec obsequiales, quæ consistunt in non faciendo.

Serui non possunt ordinari nisi manumittantur.

Sed nunquid potest Patronus in liberto, quem petit ordinari retinere saltem operas spirituales, puta vt in capella sua ministret ei diuina, vel similes? Ad hoc dicunt quidam quod sic, de consensu Episcopi & mihi videtur probabile. Et nota quod dominus in casibus in quibus habet ius reuocandi seruum ordinatum poterit infra annum tantum, & non vltra; & computatur ille annus à tempore scientiæ domini.

Sed quare seruus alienus consecratus restituitur domino & non res aliena consecrata. Respondeo quia in rebus inanimatis non perpenditur dolus; item quia in rebus inanimatis consecratio est in superficie, & ideo non debet à manu prophana tractari; sed in homine est anima, quæ tangi non potest.

De corpore vitiatis collige breuiter tenorem omnium in vna regula: *Quicunque culpa sua viciatus est in corpore repellitur, qui vero sine culpa non repellitur, nisi scandalum timeatur ex nimia deformitate, vel periculum ex nimia debilitate.*

Vitiati corpore culpa sua repelluntur ab ordinatione.

De illegitimè natis, & in ægritudine baptizatis, & peregrinis, & ignotis.

CAP. LXV.

DE illegitimè natis causa prohibitionis est triplex scilicet dignitas clericalis, detestatio paterni criminis, & quia tales filij solent esse imitatores paterni sceleris; verumtamen si intrant monasterium, & ibi canonicè conuersantur, de iure communi promouentur ad omnes ordines; si alias sint idonei; quia Monachatus omnem maculam abstergit, tamen ad prælationem non potest promoueri absque dispensatione. Porrò in sæculo remanentibus Episcopus potest dispensare in ordinibus: expressum est autem iure nouo, quod nec ad personatum, nec ad dignitatem, nec ad beneficia curam animarum habentia potest cum talibus nisi per sedem Apostolicam dispensari.

Triplex causa prohibitionis in illegitimè natis.

Talis etiam nec Prælatus nec Canonicus potest esse de iure in Ecclesia, in qua pater suus est, vel canonicus, vel Prælatus.

Pone quod aliquis Sacerdos generat filium de legitima vxore, cum qua scilicet contraxerat Laicus, vel in minoribus ordinibus constitutus, nunquid erit legitimus filius? Credo quod sic, quia culpa parentum non debet nocere huiusmodi de legitimo matrimonio procreatis.

Si adultus dum sanus distulit baptizari, & postea timore mortis constitutus in ægritudine, fecit se baptizari; non poterit promoueri, quia præsumitur non verè pœnitens, nisi post baptismum vita eius, & fides, probabiles apparuerint, vel raritas clericorum exegerit.

Peregrini possunt large appellari omnes, qui non sunt de episcopatu ordinantis; quia nulli recipi debent ab alio Episcopo ad dignitates, vel ordines, vel alia sacramenta.

Qui peregrini vocantur.

Ignoti dicuntur quorum origo, vita, & regularitas, sunt ignota Episcopo, non curando an sint de eodem Episcopatu an de alio. Admittuntur autem Clerici peregrini cum quinque sigillis Episcoporum; si sigilla sint ignota, aliter sufficeret sigillum Episcopi sui tantum, si esset notum. Item hoc intelligas, quod quando volunt publicè populo celebrare; alias si vellent secretò ex deuotione celebrare, literas suas seruare possent.

Qui ignoti.

Quid si amisit litteras? dicas, quod si probet per duos testes de ordinatione, & conuersatione honesta post ordinationem, & de absolutione proprij Episcopi (quod totum debuit in litteris contineri) recipietur; aliter non, etiamsi proprio firmaret iuramento.

De impedimentis ætatis, & sexus.

CAP. LXVI.

CIrca ætatem ordinandi distingue, quia aut ab infantia traditur aliquis militiæ clericali; aut est grandæuus quando petit ordinari. In primo casu à septimo anno vsque ad duodecimum potest recipere omnes minores ordines vsque ad Acolitatum: à duodecimo vsque ad vicesimumprimum Acolitatum, & Subdiaconatum; ita quod in vicesimoprimo anno recipiat Subdiaconatum; vicesimosexto anno Diaconatum; in trigesimoprimo Presbyteratum; postea si meruerit Episcopatum. In secundo casu scilicet cum grandæuus est qui petit ordinari per 7. annos, potest recipere omnes ordines hoc modo: In duobus primis annis recipiat quatuor minores; in reliquis quinque annis omnes alios: dispensatiuè tamen propter necessitatem posset laicus grandæuus omnes ordines recipere per annum, & dimidium: Monachus verò per annum. Licet autem huiusmodi ætates ac temporum interstitia taliter essent seruanda, plerique tamen Episcoporum in turba Clericorum, plusquam in sanctitate forsitan gloriantes, pueros promouere ad sacros ordines non verentur. Hic etiam nota, quod hodie tempus est in aliquibus arctatum; nam de iure communi potest quis ordinari Presbyter ex quo habet viginti quinque annos, quod patet ex eo, quod potest quis eligi ad Decanatum; ad regimen Ecclesiæ parrochialis, & ad alia quæ habent ordinem presbyteralem annexum. Est etiam firmiter tenendum quod in vna die non conferantur omnes ordines minores vni, nisi hoc obtineat de consuetudine Ecclesiæ. Item vnus ordo sacer cum minoribus, vel duo sacri nullo modo conferantur eodem die vni personæ.

De tempore quo quis suscipere sacros ordines posset.

Fœmina non potest characterem alicuius ordinis clericalis accipere, impediente sexu & constitutione

Fœmina non possunt ordinari.

Ecclesiæ, vnde nec possunt etiam Abbatissæ prædicare, nec benedicere, nec excommunicare, neç absoluere, nec pœnitentias dare, nec officium aliquorum ordinum exercere, quantumcumque sint religiosæ, vel doctæ. Licèt igitur beatissima Virgo Maria dignior & excellentior fuerit vniuersis Apostolis: non tamen illi, sed istis Dominus claues regni cœlorum commisit. Quidam tamen adhuc dicunt fœminam recipere characterem etiam Diaconalem, vel Presbyteralem: Inducunt autem pro se illud 26. q. 1. *Diaconissam, & si quis rapuerit in fi.* sed illo capitulo vocant Diaconissam illam, super quam forte fundebatur aliqua benedictio, ratione cuius consequebatur aliquod speciale officium, forte legendi homeliam in matutinis, vel aliud quòd non liceat alijs Monialibus. In illo autem capitulo appellatur Presbytera, quia erat vxor Presbyteri, vel etiam vidua, vel matricuria, id est de rebus Ecclesiæ curam habens, ad instar matrisfamilias, & ita exponit Concilium Laodicense in sequenti capitulo.

De ordine, & tempore, & forma consecrationis.

Cap. LXVII.

ORdines debent recipi per ordinem, secundum quod supra nominati sunt, si tamen per saltum aliquis promoueatur vt vno vel pluribus ordinibus prætermissis aliquem ordinem superiorem recipiat; recipit characterem nisi aliud impediat, tamen non debet deponi; sed ex dispensatione Episcopi, imposita ei pœnitentia pro eo quod sic ignoranter vel negligenter medium ordinem prætermisit, ad ordinem prætermissum promoueri potest, interim superioris ordinis executione est suspensus.

Quid si aliquis promouetur in Episcopum prætermisso aliquo alio ordine à sacerdotali, & ordinet aliquos, nunquid confert ordinem? Potest dici quod sic, & ita sentiunt fere omnes excepto illo ordine, quem non accepit, quem quia non habet, dare non potest.

Quo tempore ordo sacerdotalis confertur. Ordo sacerdotalis & omnes inferiores possunt conferri tantum in sex temporibus anni scilicet in sabbatis ieiuniorum quatuor temporum; & in sabbato quod precedit dominicam de passione, & in sabbato sancto Paschæ. Fallit hoc in duobus casibus: Vnus est quod Papa potest conferre ordinem Subdiaconalem in diebus dominicis, vel alijs præcipuis festiuitatibus: Alius est, quia quilibet Episcopus potest conferre alios minores ordines, vnū vel tres aut duos in diebus dominicis, vel alijs præcipuis festis: sed ordinem Subdiaconalem nunquam nisi in temporibus sex prædictis. Dicunt etiam quidam, quibus assentio, omnes ordines in sabbato conferendos, & etiam in mane diei Dominicæ posse conferri, continuato ieiunio tam ab ordinatore quam ab ordinando. Et secundum istos, mane diei Dominicæ sequentis trahitur ad vesperam sabbati præcedentis; & ita siue conferantur in vespera sabbati, siue in mane diei Dominicæ sequentis, semper fictione canonica iuris in sabbato conferuntur; ordo verò Episcopalis debet conferri semper die Dominica, & hora tertia. Item potest clericus in Episcopum electus ordinari in Presbyterum in die sabbati, & in sequenti die Dominica consecrari in Episcopum; licèt non possit fieri de alijs ordinibus. Nam qui recepit vnum ordinem in sabbato, non potest recipere alium in Dominica, quia intelligerentur esse collati in vna die quod omnino prohibitum est.

De forma consecrationis nota, quod si aliquid tale de quo dubitatur vtrum sit de substantia fuerit omissum potest ordinatio iterari; non enim intelligitur iteratum quod nescitur esse factum. Si autem fuerit omissum id de quo est expressum, quod non est de substantia, non debet ordinatio iterari, sed quod omissum est cautè suppleri, statuto tempore, ad huiusmodi ordines conferendos. Est autem expressum in iure quædam non esse de substantia scilicet tempus, ætatem, vnctionem. Item quod ordinandus à proprio Episcopo recipiat ordines singulos seruatis debitis intersticijs & non simul, non est de substantia. Sunt & alia de quibus nescitur vtrum sint de substantia vel non, vt missa, & quod sint ieiuni tam ordinans, quam ordinandus, & similia; quæ omnia intelligas esse de substantia, nisi expressum inueniretur contrarium. Item si Episcopus ordinans non suum subditum ponit spem in ratihabitione illius cuius subditum ordinat, poterit Episcopus proprius confirmare, quòd factum est.

De Sacramento coniugij.

Cap. LXVIII.

Quid matrimonium. M*Atrimonium est legitima coniunctio maris & fœminæ, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens* id est retinendam quantum est in se exigens. Hoc autem dico, quia contumelia creatoris soluit matrimonium infidelium, quoniam non est ratum. Dicitur autem hoc propter Matrimonium spirituale, quia ante carnalem copulam licet alteri ad religionem transire.

Finalis causa matrimonij. Finalis causa Matrimonij est proles; similiter autem & fornicationis euitatio. Et ante culpam quidem, institutum est tantum ad officium prolis procreandæ; post vero ad officium, & remedium. Rationes autem finales Matrimonij sunt charitatis dilatatio, inimicorū reconciliatio, bellorum sedatio. Causę materiales sunt legitimæ personæ: Formales sunt solemnitates, quæ adhibentur Matrimonio. *Caussa efficiens matrimonij.* Efficiens autem est consensus per verba de præsenti in copulam coniugalem; hæc autem comprehendit cohabitationem, carnalem copulam, mutuum obsequium, mutuam potestatem corporis, quam habet alter in alterum & econuerso. Beata virgo consensit in coniugalem copulam in vniuersali.

Et nota, quod Matrimonium ante carnalem copulam signat coniunctionem Christi ad fidelem animam, quæ est separabilis: post vero, signat vnionem filij Dei ad humanam naturam, quæ est indissolubilis; & ideo Matrimonium consummatum per carnalem copulam indissolubile est; ante vero solubile est, quia spirituale tantum, vnde dissoluitur per mortem spiritualem, cum alter intrat religionem: post vero quia consummatum est, & corporale, non dissoluitur nisi per mortem corporalem, & temporalem.

Præterea vbi est consensus per verba de futuro & sequitur carnalis copula, Ecclesia reputat Matrimonium consummatum: dum enim coeunt ipsi interpretantur illud esse tempus, pro quo, vt videtur, erant verba de futuro: vnde verba de præsenti per æquipollentiam ibi sunt. Fallitur autem ibi, quandoque ecclesia, vt quando nunquam consentiunt de præsenti.

Vnde dicitur matrimonium? Dicitur autem Matrimonium quasi matris munium id est officium: quoniam eius officium prius apparet in Matrimonio: quam officium viri. Contrahitur autem *solo consensu*, qui solus si defuerit, cętera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur: ex quo enim vir consensit de præsenti in mulierem maritali affectu, & mulier in virum, siue verbis vel etiam signis exprimatur consensus, statim matrimonium est. *Requiritur mutuus cōsensus viri & fœminæ simpliciter ad hoc vt fiat matrimonium.* *Signis ideo dico*, quia Surdus, & Mutus, possunt Matrimonium contrahere: veruntamen si loqui possint contrahentes, necessaria sunt verba quantum ad Ecclesiam mutuum consensum exprimentia, & hoc consensu oportet eos cohabitare & indiuiduam vitæ consuetudinem obseruare: hoc sacramentum verbis Adę ore prophetico prolatis institutum, primo ad officium fuit, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*; post peccatum vero & extra Paradisum fuit institutum ad remedium, vt carnis vitium cohiberetur. *Gen. 2.*

Quia vnica vnius debet esse de iure naturali.

Cap. LXIX.

SCiendum quod vnicam esse vnius de iure naturali est; sed pro temporis exigentia Dominus dispensauit cum patribus, quia pauci erant Dei cultores; Et quia moderatè & spe prolis appetebant antiqui Patres coitum; propter has causas, & alias, fuit dispensatum cum illis, vnde quando mos erat; peccatum non erat; non propter morem, sed propter dispensationem. Cum Lamech autem qui introduxit bigamiam ex libidine, non fuit dispensatum habere quidem plures; sicut occidere non secundum se, sed in se, malum est; vnde ex causa fit meritorium. Notandum vero quod ius naturale dicitur quod in omnibus est scilicet in concordia omnium rerum: item dicitur ius naturale quod natura omnia animalia docuit: item dicitur ius naturale, quod dictat naturalis ratio: Et de isto iure est matrimonium. Coniunctio tamen Maris, & fœminæ est de iure naturali, secundo modo dicto. Sed fidelitas, quam debet vir vxori, est de vltimo modo dicto, & *vnam esse vnius:* Et istud Dei dispensationem recipit.

Sed etsi propter cultum Dei augendum potest cum viris dispensari, nunquid & cum mulieribus? Respondeo non est simile, quia vir est caput Mulieris; præterea magis pacificè potest dominari vnus pluribus: quàm duæ vni, præterea potest vnus magis fœcundare quam duæ vel tres parere, præterea vnus verus sponsus est sanctarum animarum: vnde vnum habere plures non interemit sacramentum, quod facit plures habere vnam. Itaque fornicatio est contra ius naturale speciale, id est contra ius quod ratio naturalis dictat: coniunctio autem Maris & fœminæ, est à natura communi animalium, non à naturali ratione.

De sponsalibus qualiter contrahuntur.

Cap. LXX.

Quid sponsalia. Contrahuntur quatuor modis.

SPonsalia sunt futurarum nuptiarum promissio à spondendo, id est promittendo dicta. Contrahuntur autem quatuor modis: aliquando nuda promissione; aliquando datis arrhis sponsalitijs; aliquando interueniente annuli subarrhatione; aliquando interueniente iuramento, nuda promissione, per verba de futuro. Si vero per verba temporis præsentis contrahuntur verè est matrimonium, ita quod etiamsi eam carnaliter non cognoscat, non licet alicui eorum alij nubere. Et si nupserit, quamuis secundam carnaliter cognoscat, est separandus ab ea, & compellendus redire ad primam. Item contrahuntur datis arrhis sponsalitijs scilicet aliqua pecunia, vel alijs rebus. Possunt autem contrahi post septennium, quoniam tunc dicuntur habere discretionem tam Pueri, quam Puellæ, & ex tunc placere eis consueuerunt sponsalia. Sed licet ante septennium contrahuntur vel in cunabulis; si cum venerint ad septennium incipiant eis placere, ex tunc valent; & quamuis Sponsus eam non cognoscat carnaliter, tamen consanguineam eius non poterit habere in vxorem, nec econuerso.

Possunt contrahi post septennium.

Ætas contrahentium matrimonium qualis requiritur.

Ætas ad contrahendum matrimonium apta est in puella duodecim annorum; in puero 14. Licet autem sponsalia possint contrahi sub conditione promissæ pecuniæ non tamen in modum pœnæ potest pecunia promitti: Et si promissa fuerit, non tenet promissio pœnę, nec poterit peti: Vt si ita dicatur, si tecum non contraxero dabo tibi centum marcas: nuda adiectio pœnæ non valet, cum libera debeant esse coniugia.

De casibus in quibus sponsalia soluuntur.

Cap. LXXI.

Soluuntur sponsalia in octo casibus.

SPonsalia semel contracta semper tenent, & ligant, nisi quia soluuntur in octo casibus. Primus est si alter Sponsorum transeat ad Religionem: quod potest facere etiam altero inuito ante carnalem copulam; & ille qui remanet in sæculo absoluitur à vinculo sponsalium, etiamsi fuerint sponsalia de præsenti. Secundus est quando Sponsus non inuenitur, quia transfert se ad aliam regionem, recepta tamen de periurio, vel de promissione non seruata pœnitentia, si per eam steterit quo minus matrimonium fuerit consummatum. Tertius est si alter Sponsorum incurrit lepram, vel paralysim, aut oculos, aut nasum amiserit, vel quicquam ei turpius euenerit. Quartus si superueniat affinitas, puta quia Sponsus cognouit consanguineam Sponsæ, vel econuerso: Et ad hoc sufficit probare solam famam, Quintus si mutuo se absoluunt; quidam tamen casum istum non recipiunt. Sextus est si alter eorum fuerit fornicatus. Septimus quando sponsa cum alio contrahit, vel Sponsus cum alia, & sequitur carnalis copula: Debet autem agere pœnitentiam de fide, vel promissione mentita.

Sed quid si cum prima contraxerit sponsalia de futuro simpliciter; cum secunda, sponsalia similiter de futuro, sed interposito iuramento? credo quod debet redire ad primam, & agere pænitentiam de periurio, quod commisit iurando illicitum: Iuramentum vero non potest esse vinculum iniquitatis. Octauus casus est, quando minor venit ad ætatem adultam, & petit absolui à vinculo sponsalium, & dare sibi licentiam nubendi alij. Et nota quòd omnes isti casus præter primum scilicet quando vult transire ad religionem, intelligendi sunt tantum de sponsalibus de futuro; quoniam tunc verè & purè dicuntur sponsalia. Item in duobus casibus de prædictis ipso iure soluuntur sponsalia scilicet quando alter intrat religionem, & quando contrahit matrimonium cum altero, vel cum altera, In cæteris vero casibus soluenda sunt per iudicium Ecclesiæ.

Omnes hi casus intelliguntur de sponsalibus in futuro primo excepto.

De triplici bono coniugij.

Cap. LXXII.

Tria bona matrimonij fides, proles Sacramentum.

DIcit autem Augustinus quod tria sunt bona matrimonij scilicet *fides, proles, & sacramentum. Fides* id est fidelitas, quæ duplex est: Vna vt neuter transeat ad alia vota, vel alij commisceatur. Secunda est vt reddant sibi inuicem debitum. *Bonum* autem prolis, vt ipsa proles religiosè educetur ad cultum Dei, in matrimonio enim gentilium est proles, sed non bonum prolis. Tertium bonum est *Sacramentum* supra expressum, quod scilicet excusat à culpa coitum.

Sciendum tamen quod quatuor de causis finalibus cognoscatur vxor scilicet causa prolis, vel reddendi debiti, vel vitandæ incontinentiæ, vel libidinis expellendæ; tribus primis modis potest esse meritorium vxorem cognoscere, & sine omni peccato; quarto modo peccatum est veniale, si coniugali eam affectu cognoscat, nec eam cognosceret nisi sua esset. Si autem contingit ex tam feruenti libidine, quod etiamsi sua non esset, tamen eam cognosceret, mortale est. Vehemens enim amator vxoris, adulter est. Sicut autem cum prædicatio Apostolorum etiam meritoria erat plurimis inanis gloriæ, & erat veniale: sic cum vir sanctus meritoriè cognoscit vxorem, & ei placet delectatio, peccatum veniale est, & cum opere meritorio, si vero displicet, sine omni peccato est. Debet tamen lauari vt intret Ecclesiam, *quia bona-*

rum mentium est ibi culpam cognoscere vbi culpa non est. Illud autem Gregorij, Concubitus coniugalis non potest fieri sine culpa, sic exponitur, id est vix potest. Non est autem in omni coitu coniugali libido, quia libido est voluntarius appetitus delectandi: & licet delectatio moueat ad illicitum, non tamen ad illicitum sensualitatis, sed rationis, cui quia eam refutat, non est peccatum: præterea illa delectatio, quæ caret modo, & ordine, malum quidem est, sed non culpæ, immo pœnæ, pœna enim est, rationi, quod non obedit ei suum inferius. Item si aliqua ante carnalem copulam vouet quod intrabit claustrum, cum teneatur non coire; in huiusmodi non videtur bonum prolis. Econtra bonum prolis est de essentia Matrimonij, quia ad hoc est institutum ergo sine hoc non est Matrimoniū. Itē ibi non est fides thori, nos autem dicimus, quod ibi sunt omnia bona Matrimonij secundum exigentiam Matrimonij. Vnde hęc tenetur reddere debitum non absolute, sed saluo iure superioris. Ideoque non est perplexa si vir petat debitum, quia debet adhærere mandato superioris, cui tenetur absolute. Si autem per violentiam corrumpatur iam non potest intrare religionem, nisi de consensu mariti, sicut nec consecrari potest. Et licet prius debebatur ei aureola, & post non: tamen non punitur in hoc in quo non deliquit; quoniam aureola non est pars præmij.

Bonum prolis est de essentia matrimonij.

Nota quod bonum prolis non dicitur ipsa proles, quæ quandoque quæritur propter hæreditariam successionem, sed spes vel desiderium, quo proles ad hoc quæritur, vt de religione informetur. Vnde multi habent prolem, qui non habent bonum prolis; nec ideo tamen desinit esse coniugium. Itaque duo prima bona quandoque comitantur Matrimonium, quandoque non. Tertium vero inseparabiliter adhæret quamdiu durat Matrimonium.

Multi habēt prolem qui non habent bonū prolis.

De his, qui contrahere possunt, & de effectu coniugij, siue Matrimonij.

Cap. LXXIII.

POtest autem contrahere Matrimonium omnis homo, qui consentire potest in coniugalem affectum, & carnis copulam, nisi expressè prohibeatur: hoc ideo dixi, quia ille, qui caret vtroque testiculo consentire non potest. Similiter furiosus quamdiu est in furore constitutus, nam si habet dilucida interualla, & aliquando redit ad sanam mentem, nubere potest, & testari & omnia quæ alij possunt. Sed & inter absentes potest per procuratores contrahi Matrimonium.

Furiosus non potest cōtrahere matrimonium.

Effectus Matrimonij est, quod ex quo semel est inter aliquos, nunquam desinit esse, etiamsi alter coniugum fiat hæreticus: nec potest alter alterum dimittere, nisi causa fornicationis: sed si tunc dimittat, maneat sine coniuge, vel reconcilietur. Item alius effectus est, quia mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, & econuerso: vnde postquam est inter illos secuta carnalis copula, nec religionem potest alter eligere altero inuito, nec continentiam profiteri. Est & alius effectus, quia compellendus est vir reddere debitum vxori, licet nunquam cognouerit eam, & econuerso, non obstante affinitate iniquè superueniente.

Effectus Matrimonij.

De speciebus coniugij.

Cap. LXXIIII.

MAtrimonium aliud legitimum est: aliud clandestinum.

Matrimonij duplex.

Legitimum est, quando ab his qui in fœminam potestatem habere videntur vxor petitur, & à parentibus sponsatur, legibus dotatur, à Sacerdotibus vt mos est benedicitur, & à paranymphis custoditur, ac solemniter accipitur. Si aliter præsumitur, non coniugium, sed adulterium, vel fornicatio dicitur: & tunc dicitur clandestinum. Non tamen intelligas quod non possit sine solemnitatibus huiusmodi verum esse Matrimonium sed loquitur *canon* secundum illud, quod ecclesia præsumit, eo quod probari non potest. Vel dic: quod in hoc sacramento sicut in aliis quædam sunt pertinentia ad substantiam, vt consensus de præsenti, qui solus sufficit: quædam vero ad decorem & honestatem, vt solemnitates prædictæ, sine quibus verum est coniugium & legitimum, quantum ad virtutem, sed non quantum ad honestatem, vnde consulendum est talibus in foro pænitentiæ, vt de nouo consentiant, vel recognoscant, & approbent publice in facie Ecclesiæ, quod occulte fecerunt: & faciant pænitentiam, quia scandalizauerunt Ecclesiam, & exposuerunt se magno periculo. Posset enim alter alterum dimittere quando vellet, & de facto cum alio cōtrahere, & sic in adulterio propter defectum probationis impune quantum ad ecclesiam militantem manere.

Quid matrimonium legitimum?

Item matrimonium dicitur initiatum per consensum de præsenti, perfectum autem siue consummatū per carnis copulam. Inter beatam virginem & Ioseph fuit verum matrimonium, quia secundum Augustinum proposuit se perseueraturam virginem, nisi Deus aliter ei reuelaret: committens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam: non illam appetendo, sed illam diuinæ inspirationi in vtroque obediendo: postea simul cum viro labiis votum expressit, & vterque in virginitate permansit. Fuit etiam perfectum illud coniugium propter triplex bonum: Vnde Augustinus, *Prolem cognoscimus ipsum Dominum: fidem quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium.* Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato.

Matrimonij initiatum; & consummatum.

Quidam etiam dicunt Matrimonium initiatum per sponsalia de futuro, ratum per consensum de præsenti, consummatum per carnis copulam.

Item Matrimonium aliud legitimum & non ratum, aliud ratum & non legitimum, aliud legitimum & ratum.

Matrimonij legitimum & nō ratum &c.

Legitimum est, quod legali institutione, & prouinciæ moribus non contra iussionem Domini contrahitur: & hoc etiam inter infideles, inter quos non est Matrimonium ratum, quia sine fide fit. Et sic intelligitur quod ait Augustinus *non est ratum coniugium quod sine Deo est.* Ratum & non legitimum, est quod inter fideles, legitimas tamen personas, sed sine legitima solemnitate contrahitur, hoc est ratum, quia indissolubile. Legitimum autem, & ratum est, inter fideles, si tamen sit debita solemnitate contractum.

De his quæ impediunt Matrimonium & dirimunt, & primo de errore personæ.

Cap. LXXV.

DVodecim tamen sunt impedimenta, quæ impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum: si tamen præcedunt Matrimonium, quoniam consensum coniugalem excludunt: Si vero sequantur: non dirimunt.

Duodecim impedimēta matrimonij.

Hæc autem his quatuor versiculis continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, ius, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia, iuncta retractant.

Præter ista vero xij. quæ impediunt Matrimonium

& di-

Duo impedimenta quæ impediunt contrahendū sed non dirimūt contractum.

& dirimunt, alia duo sunt quæ impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum scilicet tempus feriarum interdum Ecclesiæ, vnde versus,

Ecclesiæ vetitum nec non tempus feriarum.

Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Error personæ.

Error personæ ex sui natura non ex constitutione Ecclesiæ, sicut pleraque, matrimonialem consensum excludit; quoniam qui errat, non consentit, & errantis voluntas nulla est. Sed ad hoc quod erret aliquis, vel aliqua, consentiendo in vnum, quem putat alterum, necessarium est, quod per visum, vel auditum, vel famam habeat aliquam notitiam illius absentis personæ, quam credit istam præsentem: quia in penitus ignotum nec affectum, nec consensum dirigere possumus. Itaque non consentit in præsentem; sed in illam, quam præsentem esse putat; & sic non est matrimonium, quia in persona erratur. Si vero nullam notitiam habeat mulier de persona absente, non errat in ea sed decipitur, verbi gratia: Si aliquis Anglicus veniat ad nobilem mulierem dicēs se filium Regis Angliæ cuius notitiam nullam habeat, & contrahit illa cum eo, credens eum esse filium Regis, non impeditur Matrimonium, quia non fuit error personæ, sed potius qualitatis, quæ non impedit sicut nec error fortunæ: siquidem vna persona melius seruat bonum Matrimonij, quod est fides, quam alia: sed quod pulchra melius seruet, quam turpis, vel diues, quam pauper, rarissime contingit. Præterea vbi est error personæ non est consensus, nisi sub conditione, vnde, nec fuit Matrimonium inter Liam & Iacob in primo concubitu, nec fuit peccatum, quia ignorantia facti excusat peccatum in toto, nec etiam peccauit Lia, quoniam instinctu Spiritussancti sic primo tradita est. Et nota, quod licet error personę non impediat benedictionem, vt patet in benedictione Iacob, tamen impedit matrimonium, quia proprie benedicit Deus, qui non errat. Vnde scriptum est. *Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Matrimonium autem opus hominis est. *Num. 6.*

De impedimento conditionis.

Cap. LXXVI.

Impedimentum conditionis.

I*Mpedimentum autem conditionis* introductum est ab Ecclesia in fauorem libertatis: de quo breuiter sciendum, quod si libera mulier contrahit cum seruo, vel liber cum ancilla scienter, tenet Matrimonium; Si vero ignoranter, nullum est matrimonium; nisi postquam cognouit eius conditionem, consensit in eam verbo, vel facto scilicet per carnalem copulam. Item nota, quod error deterioris conditionis, seruilis scilicet impedit Matrimonium contrahendum & dirimit contractum sicut iam dictum est; sed non error paris, vel melioris. Nam quia non decipitur non habet quod obijciat. Item alia ratione, quia edictum tale est prohibitorium, hoc est quicunque non prohibetur, admittitur. Quid si Dominis contradicentibus & inuitis inter seruos contracta sunt Matrimonia non sunt propter hoc dissoluenda, debita tamen & consueta seruitia non minus debent exhiberi. Sed quia seruus non habet potestatem sui corporis, ideo seruitus impedit Matrimonium, quia sine voluntate Domini non potest transferre dominium sui corporis, in mulierem.

Conditio honesta & necessaria vel honesta & voluntaria.

Circa conditiones autem, quæ apponuntur in desponsationibus est distinguendum, quoniam aut conditio est honesta, aut necessaria, aut voluntaria: si vero est turpis, siue inhonesta: aut est contra substantiam, siue naturam Matrimonij, aut non. Conditio honesta, & necessaria est, quæ si non apponatur nihil agitur, vt quādo fidelis cum infideli contrahit ea conditione vt conuertatur ad fidem. Honesta & voluntaria est, quæ honeste potest apponi, vt contraham tecum, si pater meus voluerit, vel si dederis mihi centum libras; hoc si apponatur suspendit sponsalia vsque ad euentum conditionis: etiamsi interueniat iuramentum, nisi interim consensus de præsenti, vel carnalis copula fuerit subsecuta, quoniam tunc dicitur esse verum Matrimonium inter eos, eo quod videntur à conditione proposita recessisse. Conditio inhonesta contra naturam seu substantiam Matrimonij est cum dicitur, contraham tecum si generationem prolis euites; vel donec inueniam aliam honore vel facultatibus digniorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas, hoc si apponatur nihil agitur; Inhonesta conditio non contra naturam Matrimonij est cum dicit: Contraham tecum si furtum feceris, vel si hominem interfeceris, hoc si apponatur infringenda est, vel pro non adiecta habenda est; & tenent sponsalia siue Matrimonium. *Conditio inhonesta.*

De impedimento voti.

Cap. LXXVII.

V*Otum est alicuius boni cum deliberatione facta promissio.* *Quid votū.*

Vel sic: *Votum est conceptio boni propositi cum deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum se Deo obligat.* Et licet diuersa sint vota secundum diuersitatem eorum quæ vouentur, votum tamen continentię impedit Matrimonium, sed non dirimit. Quis autem vouere possit, sciendum, quod quilibet sanæ mentis nisi expresse prohibeatur, quoniam votum lege spiritussancti inspiratur. Prohibentur autem coniuges votum continentiæ emittere nisi pari consensu; Et si alter vouit sine consensu alterius, vel etiam intrat monasterium, reuocari potest ab altero coniuge, quod locum habet post carnalem copulam: nam ante licet sit Matrimonium per verba, etiam de præsenti inter eos contractum, potest alter altero inuito & renitente, intrare religionem, & alter remanens in sæculo contrahere. Item seruus inuito Domino vouere non potest, nec monasticam vitam eligere. Item pueri siue Puellę si votum emiserint ante tempus pubertatis, quod est in Puero 14. annorum; in Puella duodecim; pater & tutor reuocare possunt sine peccato: alioquin si non reuocauerint cum ad legitimam ætatem peruenerint, post firmum manebit & ratum. *Quis vouere potest.* *Quis vouere non possit.*

Votum simplex est quod simpliciter emittitur: Professio vera vel præsumpta monachatus votum facit solemne. Item solemnizatur per sacri ordinis susceptionem. Simplex votum impedit Matrimonium contrahendum tantum, votum vero solenne impedit contrahendum & dirimit iam contractum. *Votum simplex.*

De cognatione carnali.

Cap. LXXVIII.

C*Ognatio* triplex est; *carnalis* scilicet & *spiritualis*, ac *legalis*. Carnalis alias duas præcedit naturaliter, & consanguinitas appellatur. *Cognatio triplex.*

Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Stipitem dico illam personam à qua aliqui duxerunt originem, sicut Adam fuit stipes Chain & Abel & aliorum qui ab eis processerunt. *Consanguinitas.*

Linea est ordinata collectio personarum consanguinitate coniunctarum, ab eodem stipite descendentium diuersos gradus continens. Lineæ sunt tres, vna ascendentium: secunda descendentium: tertia transuersalium seu à latere venientium. Prima est ascendētium à quibus originem traximus sicut Pater, Mater, Auus, Auia, Proauus, Proauia, Abauus, Abauia. Secunda

descen-

descendentium, qui duxerunt originem à nobis; sicut Filius, Filia, Nepos, Neptis, Pronepos, Proneptis, Abnepos, Abneptis. Alia est transuersalium seu à latere venientium à quibus non duximus originem, nec ipsi à nobis, vt Frater, Soror, Filij duorum fratrum qui dicuntur Patrueles; vel duarum sororum qui dicuntur Consobrini, & eorundem Filij & Neptes. Duæ lineæ descendentes vnam faciunt transuersalem, vt apparet in hoc exemplo, Filij duorum fratrum attinent sibi linea transuersali, & quilibet eorum recta linea descendit ab Auo eorum communi. Secundum leges autem quælibet persona facit gradum: sed secundum canones in transuersali linea duæ personæ faciunt gradum, vt puta duo fratres sunt in primo gradu secundum canones; qui sunt in secundo, secundum leges; filij duorum fratrum in secundo, qui sunt secundum leges in quarto; & sic de singulis sufficiat hæc definitio.

Quid gradus. *Gradus est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quota generationis distantia duæ personæ inter se differunt.*

Gradus ita computantur: In linea ascendenti Pater, & Mater, sunt in primo gradu; Auus, & Auia, in secundo; Proauus, & Proauia, in tertio; Abauus, & Abauia, in quarto. In descendenti vero hoc modo computantur; Filius, & Filia, sunt in primo gradu; Filij duorum fratrum, in secundo; Nepotes eorum in tertio; Pronepotes in quarto; vltra quem gradum nulla hodie consanguinitas est, sicut nec vltra septimum olim gradum progrediebatur. Verum si aliquæ personæ attinent sibi in vna parte in secundo, vel in tertio gradu: in alia vero in quinto poterunt contrahere, quia semper standum est remotiori personæ in consanguinitate; in hoc enim casu remotior persona extra metam consanguinitatis existit, vnde iam non attinet illi. Denique regulariter semper debet iudicari pro Matrimonio, nisi contra Matrimonium ius inueniatur expressum.

De cognatione spirituali.

Cap. LXXIX.

Cognatio spiritualis. *Cognatio spiritualis est propinquitas proueniens ex sacramenti datione, vel ad id tentione:* vt ecce baptizat Sacerdos Puerum, tu eum suscipis, vterque vestrum est eius Pater spiritualis.

Tres species cognationis spiritualis. Species cognationis spiritualis sunt tres: Vna dicitur compaternitas, quæ attenditur inter Patrem spiritualem Pueri, & carnalem: alia dicitur paternitas, quæ est inter illum qui suscipitur, & eum qui suscipit: tertia fraternitas quæ est inter Filium tuum spiritualem & Filios tuos carnales.

Duæ sunt species compaternitatis: Vna directa scilicet cum ego suscipio de sacro fonte filium Bertæ, vel ipsa meum, & istam nunquam potero in vxorem habere: alia indirecta quando scilicet vnus coniugum postquam sunt vna caro effecti, filium aliorum suscipit. In hoc enim casu ambo parentes infantis compatres efficiuntur etiam alteri coniugum, qui non suscipit; quoniam communicant sibi coniuges actiones. Tam directa compaternitas, quàm indirecta Matrimonium impedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

Solet autem quæri an aliquis duas Commatres possit habere in vxores vnam post aliam? Sed refert vtrum commaternitas præcedat Matrimonium, vel sequatur: Si præcedit Matrimonium, vel saltem carnalem copulam, licitè potest; quia per vnionem carnis sequentem, non transitur ad vnionem spiritus præcedentem: Si verò sequitur, distinguitur; & ipsa distinctio his quatuor versiculis comprehenditur:

Quæ mihi, vel cuius mea natum fonte leuauit,
Hæc mea commater fieri mea non valet vxor.
Si qua mea natum non ex me fonte leuauit,
Hanc post fata meæ non inde vetabor habere.

Nunc videndum est de paternitate, quæ attenditur inter suscipientem & susceptum, nunquam enim potest esse Matrimonium inter tales. Similiter nec Laicus, nec clericus in minoribus ordinibus constitutus potest Matrimonium contrahere cum illa, quam suis manibus baptizauit. De fraternitate spirituali sciendum est, quòd omnes filij duorum compatrum siue ante compaternitatem geniti sint, siue postea, possunt legitimè matrimonialiter copulari; excepta illa persona, qua mediante compaternitas est contracta. Nam ista persona nunquam potest copulari alicui filiorum patris sui spiritualis.

Quæritur autem si sacerdotis filius vel alterius viri qui baptizauit puellam possit contrahere cum ea quam baptizauit pater eius? Respondeo nequaquam, immo etiam si contractum fuerit Matrimonium separandum est.

De tribus etiam speciebus cognationis spiritualis dantur tres regulæ: Prima est, quòd vir & mulier spirituali proximitate sibi coniuncti non possunt inter se contrahere. Secunda est, quod Compater vel Commater cum filijs Compatris vel Commatris possunt contrahere, excepta illa persona propter quam contracta est spiritualis proximitas. Tertia est hæc, Filij, vel Filiæ Compatrum, vel Commatrum possunt inter se contrahere, exceptis personis illis propter quas contracta est spiritualis proximitas. Per tria vero sacramenta tantum, cognatio spiritualis contrahitur scilicet per Catechismum, Baptismum, & Confirmationem. Illa tamen quæ contrahitur per Catechismum adeo exilis est, & inualida, quod vix impedit Matrimoninm contrahendum; nunquam autem dirimit contractum.

De cognatione legali.

Cap. LXXX.

Cognatio legalis est quædam proximitas ex adoptione proueniens.

Cognatio legalis. Quid adoptio. Adoptio est extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps legitima assumptio.

Species eius sunt duæ: Vna dicitur arrogatio, alia simplex adoptio. Arrogatur ille, qui sui iuris est, id est qui non habet Patrem, vel si habet, emancipatus est, & transit in potestatem arrogantis, & ista fieri debet auctoritate Principis. Adoptatur ille qui est in potestate sui Patris, & ideo non transit in potestatem adoptantis, & hoc fit imperio Magistratus. Adoptare potest Paterfamilias, qui sui iuris est, & qui generare potest, nam qui generare non potest, vt Spado vel Frigidus, non potest adoptare. nec ille qui minor est 20. annis nisi iusta causa interueniente. Mulier vero adoptare non potest, nisi ex rescripto Principis in solatium Filiorum amissorum ei concedatur. Potest adoptari quilibet tam masculus quam fæmina, dummodo sint minoris ætatis Patre adoptiuo, ita quòd Filius eius naturalis esse possit. *Quis adoptare potest.*

Effectus adoptionis. Effectus adoptionis est, vt ille qui adoptatur per omnia quasi Filius habeatur, ita etiam vt ab intestato succedat. Item arrogatus, & eius Filij, vel Nepotes si quos in potestate habet transeunt in potestatem arrogantis, quod non est in eo qui adoptatur. Item arrogator tenetur relinquere Filio arrogato quartam partem omnium bonorum, quæ habet, siue in testamento; siue eum velit emancipare: sed adoptator Filio adoptiuo nihil tenetur relinquere nisi velit.

Species adoptionis tres. Species autem adoptionis sunt tres: Prima quasi descendentium attenditur inter me adoptatorem Patrem, & Filiam meam vel Neptem adoptatam. Secunda

quasi ex latere venientium inter Filium meum naturalem, & Filiam meam adoptatam. Tertia scilicet legalis affinitas inter me, & vxorem filij mei adoptiui; similiter inter filium meum adoptiuum & vxorem meam. Cognatio legalis in secunda specie impedit Matrimonium, quamdiu sunt in eiusdem Patris potestate tantum: in prima vero & tertia omni tempore impedit indistinctè.

De impedimento criminis.

CAP. LXXXI.

Incestus impedit matrimonium, & multa alia crimina.

CRimina multa sunt quæ impediunt Matrimonium contrahendum propter eorum enormitatem sicut est incæstus. Item qui vxorem suam interfecit, aliam accipere non debet. Item ille, qui rapuit sponsam alterius. Item qui insidiando Matrimonio proprium Filium de sacro fonte leuauerit, vt possit priuare coniugem carnali debito, & copia sui. Item ille qui interfecit presbyterum. Item solemniter pœnitens: generaliter tamen si huiusmodi adolescentes sunt & timetur de incontinentia eorum, Ecclesia eis concedere debet licentiam nubendi. Et quamuis multa sint crimina, quæ impediūt Matrimoniū cōtrahendū, nulla tamē sunt, quę contractum dirimant nisi tria:

Tria solum crimina contractum matrimonium dirimunt.

Primum est quod si aliquis adulteratur cum aliqua coniugata, & ipse, vel ipsa machinatus fuerit in mortem viri ipsius adulteræ, vel in mortem vxoris ipsius adulteri, cum effectu vt simul contrahant, postea contrahere non debent, etsi contraxerint, separandi sunt. Secundus casus si præstat fidem adulteræ quod ducet eam post mortem legitimi eius mariti, vel vxoris eius adulteri. Tertius est quando præsentialiter eam ducit, & cum ea contrahit, quod plus est quam fidem dare de ducendo: itaque debent separari; quod intelligendum est cum ambo sciebant impedimentum, quando sic contraxerunt; si enim alter ignoret, tunc credens illum cum quo contraxit esse solutum, posset cum isto esse post mortem legitimi, & hoc propter bonam fidem, quam habuit: determinatum est autem iure nouo, quod siue ante fidem datam, vel Matrimonium de facto contractum, siue postea legitima tamen superstite, cognouerit eam, debet omnino separari. Illis ergo qui peccant contra bonum Matrimonij & non contra essentiam potest infligi pœna ne contrahant; si tamen contrahunt, contractum est. Illi vero qui peccant contra essentiam Matrimonij in eodem debent puniri: vnde & iste qui sua viuente, cum alia contrahit, mortua prima, cogitur remanere cum secunda, si ipsa velit; tunc enim primus consensus habet effectum: Si vero ipsa non vult, non est Matrimonium.

De dispari cultu.

CAP. LXXXII.

DE dispari cultu distingue, quòd aut fidelis contrahit cum infideli, Iudæo scilicet, Pagano, vel Hæretico: aut infideles inter se; aut fideles, & postea labitur alter eorum in hæresim. In primo casu nullum est matrimonium. Sponsalia tamen potest fidelis cum infideli contrahere sub conditione vt infidelis conuertatur ad fidem. In secundo casu scilicet cum coniuges sint infideles, verum est matrimonium: sed si alter conuertatur ad fidem, alter vero remaneat in Iudaismo, vel in gentilitatis errore, si infidelis non vult cohabitare fideli; vel si vult cohabitare, non tamen sine iniuria, & blasphemia nominis Christi, vel vt eum pertrahat ad infidelitatem, vel ad aliud mortale peccatum; tunc in istis tribus casibus contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa fidelem, & ideo potest contrahere cum alia. Si vero infidelis vult cohabitare fideli sine aliquo prædictorum, fidelis si vult ei cohabitare, benefacit; quia hoc monet Apostolus ad Corinthios. Si autem non vult non est compellendus, tamen illa viuente non poterit contrahere, quamdiu durat Matrimonium.

Quid si Iudæi vel Pagani contraxerint cum consanguineis, secundum ritus suos, nunquid post conuersionem remanebunt taliter copulati? Dicas quod sic, nisi contraxerint in gradibus diuina lege prohibitis. Quod si infidelis plures habens simul vxores conuertitur, prima tantum est vxor eius: & ideo illam solam potest retinere. Quod autem dicit Apostolus, quod *si quis frater*, id est fidelis, *habet vxorem in coniugio infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam*; non est præceptum, sed consilium secundum glossam: posset enim eam licitè dimittere propter fornicationem spiritualē, sed Apostolus cōsulit non dimittere propter duo scilicet vt per virū fidelem mulier infidelis lucrifieret; & ne gentiles propter separationem coniugij doctrinam Christi abhorrerent. Quod autem dicitur hic, *& hæc consentit habitare cum illo*, intellige cum suppletione; id est sine iniuria & blasphemia Christi, nec vt eum trahat ad infidelitatem, vel mortale peccatum; in tali enim casu debet eam dimittere, & potest etiam contrahere cum alia; quia vt dicit Ambrosius, non debetur reuerentia coniugij ei qui abhorret auctorem coniugij. Contumelia, inquit, creatoris soluit ius matrimonij circa eam quæ relinquitur, vt non possit accusari, si alij copuletur. Infidelis autem discedens, & in Deum, & in Matrimonium peccat. Itaque non est fides coniugij seruanda ei, qui ideo recessit, ne audiret nomen Christi. Si vero ambo crediderint per cognitionem Dei confirmatur coniugium. In tertio casu scilicet quando fideles contrahunt inter se & postea alter labitur in hæresim, vel etiam in infidelitatis errorem, non potest contrahere, qui relinquitur, non curando, an interuenerit carnalis copula, an non, quia Matrimonium fidelium est ratum, & ideo nullo casu superueniente potest dissolui.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Contumelia creatoris soluit ius matrimonij.

De metu vel coactione.

CAP. LXXXIII.

VBi vero metus vel coactio intercedit, non potest consensus locum habere, & per consequens nec Matrimonium. Vis est maioris rei impetus qui repelli non potest. Metus est instantis vel futuri periculi mentis trepidatio.

Quid vis. Quid metus.

Coactio seu vis alia leuis, alia violenta: Leuis non excludit consensum matrimonialem: sed violenta scilicet cum quis capitur, vel trahitur inuitus, ducitur, vel ligatur. Item metus alius cadit in constantem virum, alius non, ille qui cadit in constantem virum excusat, & excludit consensum Matrimonij, vt metus mortis & corporis cruciatus. Item metus stupri & seruitutis. Istos quatuor metus duobus versibus comprehendas.

Metus cadens in constantem virum.

Excusare metus hos posse puta, quia nescis.
Stupri, siue status, verberis, atque necis.

Item nota quod talis metus caderet in vnum, qui non diceretur cadere in alium, quia non est verisimile hominem claræ dignitatis in vrbe timuisse, vel quod rex parui militis metum timeat. Item si apertissimas probationes habeat repellitur præsumptio, quæ contra eum est, & sic iudex secundum diuersitatem personarum & locorum iudicabit qualis sit metus; & iudicabit Matrimonium aliquod vel nullum. Item mulier quæ stetit per annum & dimidium cum marito, vel consensit in carnalem copulam, non debet postea audiri, si allegat metum, vel violentiam.

Clerici in quatuor minoribus ordinibus constituti, nisi sint in aliqua religione, quæ continentiam profitetur licitè possunt contrahere, si vero in sacris ordinibus, non possunt, & si contraxerint, separabuntur.

Clerici in quatuor minoribus constituti possunt contrahere matrimonium.

De ligatione, & publica honestate.

Cap. LXXXIV.

NVnquam verò alligatus vxori potest, vel potuit aliam ducere, nisi cui diuina reuelatione, & instinctu Spiritussancti reuelatum fuerit, sicut Patriarchis. Tamen si vxor credit virum mortuum, & contrahit cum alio, dic quòd quamdiu ita credit, nec ille reuertitur; excusatur ab adulterio, & fornicatione, propter ignorantiam facti. Et filij (si quos ex secundo concepit) iudicantur legitimi, sed statim cum reuertitur primus, debet recedere à secundo, & redire ad primum. Quod si non reuertitur, credit tamen eum viuere, non exigat debitum à Marito, quem accepit, sed ei exigenti, reddat.

Sed pone, quod vir iuit in exercitum contra Saracenos, vel in regionem longinquam, & non reuertitur, ac nescitur vtrum sit mortuus vel viuus, quid faciet vxor? Dic quòd quantumcumque iuuencula sit, contrahere non potest donec sit certa de morte mariti.

Sed qualiter certificabitur? Respondeo per iuramentum illius sub quo militauit, vel etiam sociorum, qui mortem eius bene nouerunt.

1.Cor.7. Cum autem dicit Apostolus *mortuo viro, liberata sit à lege viri*, videtur quòd vxor Lazari non tenebatur ei, quando fuit resuscitatus. Sed contra ad Hebræos 11. *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* Respondeo non tenebantur, quia in morte solutum fuit vinculum Matrimonij. Quod autem dicitur *acceperunt &c.* Hoc factum est de honestate, non de necessitate, & oportebat interuenire nouum consensum, & sic nouum erat Matrimonium. Sec secundum hoc videtur, quòd si aliquis religiosus, qui fecit professionem vsque ad mortem, suscitaretur; à professione solueretur: & posset manere in sæculo contra donum gratiæ quod debet prouocare in melius. Respondeo non est simile, quia vinculum Matrimonij est ad homines, sed vinculum professionis, ad Deum: est enim spiritus creati ad increatum, & quia extrema indissolubilia sunt, ideo & vinculum indissolubile, vnde tenetur ad istud Religiosus quamdiu potest. Publicæ honestatis iustitia contrahitur ex desponsatione, puta si aliquis desponsauit puellam septem annorum, vel vltra; & licet eam non cognoscat, tamen nullus de consanguinitate eius poterit eam habere in vxorem, nec ipsa aliquam eius consanguineam.

De affinitate.

Cap. LXXXV.

Quid affinitas. A*Ffinitas est proximitas personarum, ex carnali copula veniens omni carens parentela.* Ex copula carnali ideo dixi, quoniam tam per fornicariam copulam, quam per legitimam, contrahitur affinitas. Ex persona igitur addita consanguinitati per carnis copulam contrahitur, quia omnes mariti consanguinearum mearum sunt mihi affines in illis gradibus, in quibus vxores eorum attinent mihi. Nam si qua mihi est in secundo gradu consanguinitatis, maritus eius est in primo gradu affinitatis; sic & in secundo gradu, & sic de cæteris; quoniam gradus computantur inter affines respectu consanguinitatis tantum. Et quod dictum est de maritis consanguinearum mearum, idem per omnia intelligas de vxoribus consanguineorum; quia ego similiter sum affinis eis in eisdem gradibus. Item omnes consanguinei vxoris meæ sunt mihi affines in eisdem gradibus, in quibus sunt consanguinei vxoris: & omnes mei consanguinei simili modo sunt affines vxoris meæ in eisdem gradibus in quibus sunt mihi consanguinei. Habebat autem olim prohibitionem vsque ad septimum gradum, hodie vero vsque ad quartum gradum inclusiuè sicut ipsa consanguinitas.

Nota quod si persona, quæ tibi est affinis *per appositionem* generat filium de consanguineo tuo, filius ille est tibi consanguineus, & non affinis. Si vero de extraneo nihil tibi attinebit. *Per appositionem* tibi ideo dixi, quoniam si tibi est aliquis affinis *per appositionem tui*, id est quod tu appositus sis consanguinitati eius, si generat filium, ille erit tibi affinis, sicut parens suus, sed in alio gradu. Item nota, quòd licet moriatur consanguineus, quo mediante contrahitur affinitas, persona quæ superuiuit remanet affinis. Item contrahitur affinitas, vt dictum est, non solum per matrimonium, sed etiam per fornicarium coitum, dum tamen ordine naturæ; secus autem si extra ordinem, hoc est extra, vel circa vas debitum aliquis polluerit aliquam, quia talis pollutio, nec facit sanguinis commixtionem, nec carnis vnitatem, per quam contrahitur affinitas. Idem credo si inuasit claustrum pudoris, non tamen peruenit ad consummationem operis.

De impotentia coeundi.

Cap. LXXXVI.

INter impedimenta matrimonij *impossibilitas coeundi* maximum obtinet locum; quoniam ex sui natura potius quam ex constitutione Ecclesiæ impedit matrimonium; & est vitium animi, vel corporis, vel vtriusque; quo quis impeditur alij carnaliter commisceri. Species eius sunt plures. Nam alia est naturalis impotentia, vt frigiditas in viro, & arctatio in muliere, defectus ætatis in puero; alia accidentalis vt castratio, maleficium. Item naturalis, alia temporalis, alia perpetua. Temporalis, quæ est in puero impedit, quia quamdiu inest ei non potest contrahere. Perpetua vero est quæ est in frigido, quæ impedit contrahendum & dirimit iam contractum. *Impossibilitas coeundi ex sua natura impedit matrimonium.*

De coarctatione mulieris dic: quod licet sit à natura, si tamen potest ei subueniri beneficio medicinæ, vel per assiduum vsum cum homine conuenientis staturæ, non impedit matrimonium; aliter autem & impedit, & dirimit. De accidentali dicendum, quod castrati qui inepti sunt ad reddendum debitum, contrahere non possunt, sicut nec pueri; & si contraxerint diuidendi sunt.

Maleficium, si sit temporale, nullum præstat impedimentum matrimonio; si vero perpetuum impedit & dirimit. Frigidus quidem nullam potest cognoscere, nec mouetur ad voluntatem coeundi, sed maleficiatus potest alias cognoscere præter illā, cū qua maleficiatus est. Et ideo cum celebratur diuortium ratione frigiditatis, non datur licentia viro, quòd ducat aliam; & si duxerit, separatur secundum matrimonium, & restituitur primum, quoniam apparet deceptam fuisse Ecclesiam. Idem est si separatur propter arctationem mulieris, & ipsa nubit alij. Si vero propter maleficium separantur, vtrique datur licentia nubendi. Si autem mulier proclamat, & dicit quod vir eam cognoscere non potest, & vir dicit quod sic, & iuramento firmauerit, quod eam cognouerit, standum est iuramento viri, quia caput est mulieris, nisi mulier ostendat se virginem per aspectum corporis. Porro deficientibus probationibus etsi ambo coniuges profiterentur contra matrimonium non esset propter hoc ab Ecclesia separandum, tum quia nonnulli inter se contra matrimonium vellent colludere si suæ confessioni crederent esse standum; tum propter fauorem matrimonij.

De his quæ Matrimonium impediunt, sed contractum non dirimunt.

CAP. LXXXVII.

OMnia vero impedimenta superius numerata antequam matrimonium contrahatur interuenientia, seruatis distinctionibus super quolibet impedimento pertractis, impediunt Matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum. Sed si postea consequantur non impediunt nec dirimunt. Cætera vero impediunt contrahendum, sed non dirimunt iam contractum: quæ sunt tempus feriarum, & interdictum Ecclesiæ. In tempore quidem feriarum contrahi possunt sponsalia, & etiam Matrimonium solo consensu: sed traductio vxoris, nuptiarum solemnitas, & carnalis copula prohibentur. Tempus illud taxatum est ab aduentu Domini vsque ad octauas Epiphaniæ: & à 70. vsque ad octauas paschæ, & tribus septimanis ante festum beati Ioannis Baptistæ. De quibus determinatum est hodie quod incipiunt tribus diebus ante Ascensionem, & protenduntur vsque ad octauam Pentecostes.

Sequitur de interdicto Ecclesiæ scilicet quando aliquis prohibetur contrahere cum aliqua, quia forte dicitur eius consanguinea, vel affinis, vel sponsa alterius, vel propter aliud. Illi quorum Matrimonium interdicitur, non debent contrahere, sed si contrahunt, nisi aliud impedimentum perpetuum impediat, possunt simul permanere, & non sunt separandi, nisi ad tempus vt agant pænitentiam, quia mandatum Ecclesiæ contempserunt. Sane vt diuersa circa Matrimonium pericula euitentur, statutum fuit in concilio generali, vt cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per præsbyteros publice proponantur competenti termino præfinito, vt infra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat: & ipsi præsbyteri nihilominus inuestigent vtrum aliquod impedimentum obsistat. Cum autem apparuerit probabilis coniectura cōtra copulam contrahendam, contractus interdicatur expresse: donec quid fieri debeat super hoc, manifestis constiterit documentis.

De diuortio.

CAP. LXXXVIII.

NEc vero coniunctio nec separatio Matrimonij facienda est, nisi aliquibus agentibus, & testificantibus. Notandum vero quod si aliquis confessus fuerit in iudicio quod actor proponit, standum est confessioni eius, nisi per confessionem illam fieret præiudicium Matrimonio: de quo agitur: vel etiam alteri Matrimonio, timetur enim colludium. Si vero interrogatus in iure negat, quod proponitur, probare debet qui proponit: & si non probat, succumbit. Item ad omnia quis restituendus est, de quibus probauit se spoliatum. Item si mulier dicat se habere virum suspectum, quod eam lædat, & verisimilem causam suspicionis ostendat, ad officium Iudicis spectat iubere cauere sibi, sufficienti cautione, quod Maritus tractabit eam in lecto, & in mensa, & in omnibus sicut vir tractare debet vxorem: & quod non lædat eam in persona, vel in rebus, nec aliquo modo dehonestabit eam, salua tamen correctione honesta maritali: & si mulier non confidit de iuramento viri, cautionem debet præstare quam magis timet scilicet pignoratitiam, vel fideiussoriam sub pæna promissa. Quilibet potest accusare Matrimonium ad plenū diuortium celebrandum, qui non prohibetur. Cum autem iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, si quis contra prohibitionem huiusmodi præsumpserit copulari, nulla longinquitate defendatur annorum, cum diuturnitas temporis non minuat peccatum, sed augeat.

Maritus potest accusare & dimittere vxorem propter fornicationem, & econuerso: ista causa extenditur ad fornicationis suspicionem & violentiam, verbi gratia: Si probatum est quod fuerit solus cum sola, nudus cum nuda, in eodem loco iacens, & hora secreta. Item credo quod extenditur ad crimen sodomiticum. Intelligēdum est etiam idem de spirituali fornicatione, sed propter carnalem semel commissam potest vir dimittere vxorē, & vxor virum, propter spiritualem vero non potest, si velit se corrigere.

Sunt tamen quidam casus in quibus adultera non potest accusari à viro. Primus, si & ipse conuincitur fornicari: Secundus si ipse prostituit eam: Tertius cum ipsa credebat virum defunctum, & nupsit alij: nam maritus rediens tenetur eam recipere non obstante tali adulterio, nec steterit scienter cum secundo marito, postquam primus venit: Quartus, si cognita fuerit latentèr ab aliquo, quem credebat esse proprium virum: Quintus est, si fuerit vi oppressa, hoc autem intelligo de vi absoluta: Sextus est, quando reconciliauit eam sibi post adulterium commissum, vel eam publice adulterantem retinet in consortio maritali: Septimus est quod si aliquis infidelis coniugem infidelem dimittat, dato sibi libello repudij, & illa nubat alij secundum ritum suum, si ipse conuertatur ad fidem, & ipse tenetur eam recipere non obstante quod ab alio sit cognita: cui se coniunxerit, nisi aliter fuerit fornicata. Effectus huius accusationis est, quod si maritus probat quod intendit, vel mulier hoc confiteatur, nisi mulier replicet contra eum aliquem de prædictis 7. casibus, absoluitur ab eius cohabitatione, & seruitute, qua sibi tenebatur: & habitum religionis ea inuita sumere potest, & in sæculo sine ea viuere potest, sed tamen continere tenetur, quamdiu illa viuit.

Adultera nō potest accusari à viro in septem casibus.

De filiis legitimis & illegitimis.

CAP. LXXXIX.

LEgitimus filius est, qui de legitimo Matrimonio natus est, vel de eo, quod in facie ecclesiæ legitimum reputatur: quamuis in veritate Matrimonium non fuerit, quando scilicet ambo coniuncti sunt bona fide, credentes se legitime copulatos, dummodo alter eorum tantum hoc credat. Nam si mulier alicui coniugato nubat, bona fide credens eum solutum, & ex eo filios suscipiat, legitimi iudicantur, & vtrique parenti succedunt. Si quis autem clandestina, vel interdicta coniugia inire præsumpserit in gradu prohibito, etiam ignoranter: soboles de tali coniunctione suscepta, prorsus illegitima censenda est: de parentum ignorantia nullum habitura subsidium, cum illi taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima est censenda, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum, etiamsi in conspectu Ecclesię contrahere præsumpserunt. Item nota quod quadruplex est status filiorum: alii sunt naturales, & legitimi, vt sunt illi qui de vxoribus procreantur: alii naturales tantum, vt filij concubinæ scilicet qui de soluto, & soluta nascuntur, quæ posset esse vxor: alij sunt legitimi tantum, vt adoptiui: alij nec legitimi, nec naturales: qui spurij dicuntur, vt isti, qui de adulterio vel incæstu nati sunt.

Legitimus filius quis?

Illegitimus filius quis?

Quadruplex status filiorū.

Sequitur qualiter non legitimi legitimantur. Primus modus est per subsequens Matrimonium: nam si quis habet naturales filios de aliqua, & postea contrahit cum ipsa, filij iam nati legitimātur: sed si spurios habet ex ea, non efficiuntur legitimi. Secundus fit per specialem indulgentiam Domini Papæ: Hi duo modi, secundum canones, reperiuntur: sequuntur & alij quidam secundum leges. Vnus est, si Pater offerat filiū naturalem curiæ Imperatoris, & fiat curialis. Secundus, si Pater decedens in testamento eum nominet legitimū hæredem,

Illegitimi quomodo legitimantur?

& ipse postea offerat principi testamentum. Tertius si nullo Filio legitimo existente, Patreque defuncto, ipse naturalis Filius seipsum offert. Quartus si Pater in publico instrumento, vel cum trium testium suscriptione scripto eum nominet *Filium*, nec adiecerit *naturalem*. Prodest autem Filios esse legitimos, quia succedunt in omnibus bonis parentum. Naturales autem filij in sexta parte hæreditatis Patris succedere possunt, spurij vero, & qui ex dānato coitu sunt, omni prorsus beneficio excluduntur.

Hæc de sacramentis veteris ac nouæ legis propter illam Iacobi sententiam, *qua legalia reuocata sunt*, breuiter huic historiæ interseruimus, nunc ad ipsam historiam redeamus.

De epistola Apostolorum & chronica annorum Petri, & Pauli.

Cap. XC.

COmestor cap. 79. Placuit igitur consilium Iacobi Apostolis, & senioribus, & communi consensu elegerunt viros, per quos mitterent epistolam cum Paulo, & Barnaba: Iudam scilicet & Silam. Cumque descendissent Antiochiam, congregata multitudine tradiderunt eis epistolam, & audita consolatione de iugo legis non imponendo sibi, gauisi sunt fratres de gentibus. *Act. 15.*

Non est autem hic prætereundum quod de præfato ascensu suo in Hierusalem pro dirimenda lite prętexata, scribit Apostolus ad Galatas in hunc modum. *Deinde post annos* 14. scilicet à conuersione mea, *ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito, & contuli cum eis*, scilicet Apostolis, *euangelium, quod prædico in gentibus.* Ex quo annorum numero colligitur, quia eodem anno quo Paulus ascendit Hierosolymam scilicet 14. à conuersione sua, Petrus ascendit Romam, & eodem anno sedit in cathedra Episcopali, in qua sedit 25. annis; 14. vero & 25. 39. reddunt. Vicesimo autem quinto anno à promotione beati Betri in sedem Romanam scilicet vltimo anno Neronis passi sunt Petrus & Paulus: & sic 39. à conuersione Pauli. Vnde colligitur Paulum ad fidem conuersum eodem anno quo passus est Dominus, cum constet Petrum & Paulum * 39. anno à passione Domini qui fuit vltimus Neronis, passos esse martyrium: si autem quandoque legatur Paulus conuersus ad fidem secundo anno à passione Domini: intelligendum est de secundo emergenti non tamen eodem vsuali, sicut alibi determinatum est. Quartodecimo ergo anno à passione Domini scilicet quarto anno Claudij ascendit Petrus Romam, & sedit in cathedra Episcopali 10. annis sub Claudio, qui regnauit 14. annis, & Nero post eum totidem annis. Primo quidem sedit Antiochiæ 7. annis in sede Episcopali, quod necessario de 7. illorum 14. oportet intelligi, qui à passione Domini fluxerunt vsque ad eius promotionem in sedem Romanam. Post septem autem annos quibus sedit in sede Antiochena consilio Domini de Hierosolyma ascendit Romam, sed in ascēsu transiit per Antiochiam, vt confirmaret subditos suos in fide & vt habetur in chronicis substituit * Euodium in sede Antiochena.

Comestor cap. 81. *Galat. 2.*

** Baronius in annotationibus super Martyrolog. ait eosdem Christi martyres & Apostolos subiisse martyriū anno à Christo Domino secundum veriorē supputationē 69.*

** Vide notationes Baronij super Martyrolog. 6. Maij.*

De hoc quod Paulus Petrum corripuit.

Cap. XCI.

IN transitu per Antiochiam redargutus est à Paulo Petrus: quia comedens cum quibusdam fratribus de Iudæa, timens eos molestare, discernebat cibos, & ita gentes cogebat exemplo suo Iudaizare.

Author. In hac autem reprehensione (secundum glossam Augustini) commendatur firmitas, & charitas, & humilitas Petri: qui cum primus Pastor Ecclesiæ à Domino institutus sit, talem obiurgationem à posteriore pastore scilicet Paulo pro salute gregis libenter sustinuit: & in hoc exemplum posteris præbuit. Laus itaque iustæ libertatis in Paulo, & sanctæ humilitatis in Petro enituit.

Firmitas, charitas, & humilitas Petri.

De hac autem reprehensione dissentiunt Augustinus & Hieronymus: sicut & de legalium post Christum obseruatione: Hieronymus enim dicit legalia post resurrectionem Christi, non debuisse ab aliquo obseruari, sed Petrum inuitum hoc fecisse, ne Iudæos amitteret: nec in hoc dicit eum peccasse, quia bona intentione hoc agebat: licet illi peccarent: qui quasi eius exemplo Iudaizabant: nec veram fuisse reprehensionem illam, sed simulatoriam, & dispensatoriam scilicet vt per hoc scirent gentes, non esse iudaizandum: videntes tantum Apostolum in hoc reprehendi. Augustinus autem dicit Petrum seruasse legalia illa, non dispensatorie sed vere & libere, quia tam sibi, quam aliis conuersis ex Iudæis licebat ea tunc seruare, ita tamen vt spem in eis non ponerent. Distinguit enim triplicem statum legalium: Vnum in quo fuerunt quasi viua scilicet ante passionem Domini: tunc enim omnes Iudæi tenebantur ea seruare ex præcepto. Secundum in quo fuerunt quasi mortua, sed nondum sepulta scilicet à passione Domini, ex quo dictum est à Domino. *Consummatum est* vsque ad fidei manifestam reuelationem: hoc enim tempore permissum erat ea obseruare Iudæis, quia Mater mortua, erat cum honore ad tumulum reducenda, & sepelienda: non tamen erant sub præcepto: nec iam aliqua veritas futura subesse credebatur quia iam erat exhibita. Tertium in quo fuerunt mortua, & sepulta scilicet post fidem reuelatam: ex tunc enim neque præcepta sunt, neque permissa, sed omnino prohibita, ne cineres matris sepultæ de tumulo eruantur, quod esset fœdum & horribile. Quod ergo Petrus *habuit discretionem in cibis*, nō fecit dispensatiue secundum Augustinum, quia hoc licebat ei simpliciter tunc, & etiam omnibus Iudæis cōuersis. Similiter illa reprehensio Petri secundum Augustinum non fuit dispensatoria, sed vera. Peccabat enim Petrus, incaute vitando minus scandalum & dimittēdo maius: & dicitur quod peccauit venialiter scilicet ex ignorantia, quia simplici intentione hoc agebat. Videtur autem Aug. verius sentire quam Hieronymus ad minus de hac reprehensione scilicet quod fuerit vera: non simulatoria, nec dispēsatoria: hoc enim dicit textus aperte, *quod reprehensibilis erat*, & quod non ambulabat ad veritatem euangelij: nec credendum est hic aliquo modo Apostolum mentitum fuisse: maxime cum in doctrina religionis secundum Augustinum nullo modo mentiēdum sit

Triplex statꝰ legaliū. *Ioan. 19.* *Gal. 2.* *Gal. 2.*

De euangelio Petri quod Marcus conscripsit.

Cap. XCII.

EVsebius in historia ecclesiastica lib. 2. cap. 5. Igitur cum Romanæ vrbi clarum verbi Dei lumē fuisset exortum, Simonis Magi tenebræ cū suo auctore restinctæ sunt. Sermo autem veritatis & lucis, quæ per Petrum prædicabatur, vniuersorum mentes placido illustrauit auditu, ita vt quotidie audientibus eum, nulla vnquam satietas fieret. Vnde nec auditio eius sola suffecit, sed Marcum discipulum eius omnibus precibus exorauerunt, vti ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commotionem habendam scripturæ traderet, quo domi forisque in huiusmodi verbi meditationibus permanerent. Nec prius ab obsecrando desistunt, quam quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit causa scribendi, quod secundum Marcum dicitur euangeliū. Petrus vero, vt per Spiritumsanctum religioso se spoliatum comperit furto, delectatus, fidem eorū per hoc deuotionemque considerans, factumque confirmauit, & in perpetuum legendam scripturam Ecclesiis tradidit.

Marcus Euangelista suum Romæ scripsit Euāgelium.

Hieronymus in lib. de illustribus viris. Assumpto itaque Marcus euāgelio, quod ipse cōfecerat, perrexit ad Ægyptū, & primus Alexandriæ Christū annuncians, cōstituit

Ecclesiam

Ecclesiam tantæ doctrinæ, & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum videns Alexandriæ, primam ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit: & quomodo Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic ille quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.

De Romanis Pontificibus à Petro vsque ad Siluestrum.

CAP. XCIII.

Numerus Pontificum. Beatus Petrus.

EX *chronicis Romanorum Pontificum*. Petrus igitur Apostolus filius Ioannis de Bethsaida Galileæ, post passionem Domini ante episcopatũ sedit Ecclesiæ princeps annis quatuor: postea tenuit episcopatum Antiochiæ, septem annis. Deinde venit Romã, ibique 25. annis Põtificatũ tenuit, & Papa esse cœpit, anno Domini 45. Sedit autem imperante Tiberio, post Caio Caligula, post Claudio, post Nerone, sub quo Martyrium passus est.

Linus. Linus cœpit anno Domini 70: sedit annis 12. imperante Galba, post Vespasiano, post Tito.

Cletus. Cletus cœpit anno Domini 82. sedit annis 12. imperante Domitiano.

Clemens. Clemens cœpit anno Domini 94. sedit annis 9. imperante Domitiano, post Nerua.

Anacletus. Anacletus cœpit anno Domini 103. sedit annis nouem imperante Traiano. De isto tacet Eusebius in chronicis, & dicit quod Anacletus ipse est Cletus: sed Damasus Papa in chronica Romanorum Pontificũ, quam scribit Hieronymo, ponit eos pro duobus, & dicit quod Cletus fuit natione Romanus, Anacletus autem Græcus. Non solum autem in hoc, sed etiam in aliis pluribus chronica Eusebij ab aliorum chronicis videtur dissonare.

Euaristus sedit annis nouem.
Alexander annis 10.
Xixtus 10.
Telesforus 11.
Hyginus 4.
Pius 11.
Anicetus 11.
Sother 9.
Eleutherius 15.
Victor 10.
Zephyrinus 8.
Calixtus 6.
Vrbanus 4.
Pontianus 6.
Anterus mense vno.
Fabianus 14.
Cornelius. 2.
Lucius 3.
Stephanus 7.
Xistus 2.
Dionysius 6.
Felix 3.
Eutychianus 1.
Caius 11.

Marcellinus 8. Quo Martyrium passo inter persecutiones Diocletiani & Maximiniani vacauit Pontificatus annis septem.

Postea sedit Marcellus annis quinque.
Eusebius septem.
Miltiades 4.

Syluester 23. Hic Constantinum Imperatorem baptizauit, qui & pacem Ecclesiæ reddidit, nam antea vigente persecutione pene omnes Pontifices qui in sede Romana præfuerunt martyrium subierunt.

Cathalogus cæterorum vsque ad Innocentium quartum.

CAP. XCIV.

POst beatum Siluestrum sedit Marcus annis duobus.
Iulius 5.
Liberius 6.
Fælix 1.
Damasus 18.
Siricius 15.
Anastasius 3.
Innocentius 12.
Zosimus 1.
Bonifacius, tribus.
Cælestinus 8.
Sixtus nouem.
Leo 21.
Hilarius 6.
Simplicius 15.
Fælix 8.
Gelasius 4.
Anastasius vno.
Symmachus 16.
Hormisda 18.
Ioannes duobus.
Fælix 4.
Bonifacius 2.
Ioannes 2.
Agapitus mensibus 11.
Siluerius mensibus quinque.
Vigilius annis 7.
Pelagius quatuor.
Benedictus quatuor.
Pelagius decem.
Gregorius diaconus 13.
Sabinianus vno.
Bonifacius mensibus octo.
Bonifacius annis sex.
Deusdedit 3.
Bonifacius sex.
Honorius 12.
Seuerinus 2.
Bonifacius 5.
Ioannes vno.
Theodorus 6.
Martinus sex.
Eugenius tribus.
Vitalianus 12.
Adeodatus quatuor.
Donus 1.
Agatus duobus.
Leo, mensibus 10.
Benedictus mensibus decem.
Ioannes vno anno.
Conon mensibus 11.
Sergius annis 13.
Ioannes tribus.
Ioannes duobus.
Sisinius diebus 25.
Constantinus annis septem.
Gregorius 15.
Gregorius decem.
Zacharias decem.
Stephanus quinque.
Paulus quinque.
Stephanus quatuor.
Adrianus 23.
Leo 20.
Stephanus sex.
Paschalis septem.
Eugenius tribus.
Leo octo.

Benedictus annis duobus.
Nicolaus 9.
Adrianus quatuor.
Ioannes 10.
Martinus vno.
Adrianus vno.
Stephanus 14.
Formosus 4.
Bonifacius 12.
Stephanus vno.
Romanus mensibus 4.
Theodorus 20. diebus.
Ioannes annis duobus.
Benedictus 4.
Leo mense vno.
Christophorus mensibus 6.
Sergius annis 7.
Anastasius duobus.
Lando mensibus 4.
Ioannes annis 14.
Leo mensibus sex.
Stephanus annis 2.
Ioannes 4.
Leo 3.
Stephanus 3.
Martinus 3.
Agapytus nouem.
Ioannes 8.
Benedictus 2.
Leo vno.
Donus id est Bonifacius mense vno.
Benedictus annis 8.
Ioannes mensibus 8.
Ioannes mensibus 4.
Ioannes mensibus 10.
Gregorius anno 1.
Ioannes mensibus 10.
Siluester annis 4.
Ioannes qui vocatur Sigo mensibus quinque.
Ioannes qui vocatur Fanassus annis 1.
Sergius annis 3.
Benedictus Frater Alberici Maioris annis 11.
Ioannes frater eius nouem annis.
Benedictus qui vocatur Theophilactus 13.
Siluester Sauinensis episcopus diebus 55.
Gregorius, qui vocatur Ioannes Gratianus annis obus.
Clemens qui vocatur Sugerius mensibus 9.
Damasus qui vocatur Popo diebus 23.
Leo sanctissimus qui vocatur Brunus annis 5.
Victor duobus.
Stephanus qui vocatur Fredericus mensibus 7.
Benedictus Belleornensis Episcopus mensibus 9.
Nicolaus qui vocatur Gerardus annis duobus.
Alexander qui vocatur Anselmus annis 11.
Gregorius qui & Hildebrandus annis 12.
Victor qui & Desiderius Cassinensis Abbas mensis 4.
Vrbanus secundus annis 11.
Paschalis secundus annis 19.
Gelasius secundus duobus.
Calixtus secundus 5.
Honorius secundus 5.
Innocentius secundus, tribus,
Cælestinus secundus mensibus 5.
Lucius secundus mensibus 10.
Eugenius tertius 7.
Anastasius quartus, vno.
Adrianus quartus 6.
Alexander tertius 22.
Lucius tertius 4.
Vrbanus tertius vno.
Gregorius octauus, mensibus 2.
Clemens tertius annis 2.
Cælestinus tertius annis 7.
Innocentius tertius 11.
Honorius tertius 11.
Gregorius nonus, annis 14. Post hæc dissensione facta in Ecclesia Romana, vacauit sedes annis duobus: Cælestinus tertius tandem electus est senex, & infirmus, sedit diebus decem, & septem.

Author. Porro Innocentius quartus adhuc sedet in cathedra, qui iam sedit annis duobus.

Nunc ad beati Petri tempora redeamus.

De Agrippa filio Herodis Agrippæ, & dissensione Pauli & Barnabæ.

Cap. XCV.

Comestor cap. 83. Anno quo ascẽdit Petrus ab Antiochia Romam scilicet quarto anno Claudij: erat quidam procurator in Iudæa volens sibi per violentiam vsurpare potestatem cõstituendi summum Pontificem. & mutandi pro arbitrio suo. Videntes Iudæi quod non possent ei resistere, miserunt nuncios Romam. Erat igitur Agrippa filius Herodis Agrippæ quem pater decedens in manu * Caij dimiserat. Iste audiens quod causa populi sui ageretur, intercessit pro eis & obtinuit, & rescripsit Claudius procuratori, vt ab huiusmodi exactione desisteret: & Iudæi significarũt ei vt mitteret eis Agrippam, & faceret eum tanquam regem, & Dominum. Ipse autem misit eum in Iudæam non tamen reddidit ei terram patris, qui totum regnum obtinuerat, sed dedit ei Galaaditidem regionem, & potestatem constituendi summum Pontificem, vel Sacerdotem, in Hierusalem pro arbitrio suo, quam negauerat procuratori. Iste fuit Agrippa in cuius regnum de Iudæa, imminente excidio in Hierusalem, ab Angelo præmoniti fideles secesserũt: sicut habemus super Matthæum.

* Comestor habet Claudij sed lego sic cum manuscrip.

Sed nunc prosequamur de Paulo & Barnaba, qui adhuc demorabantur in Antiochia euangelizantes. Post aliquot dies visum eis commodum reuerti per ciuitates in quibus prædicauerant verbum Dei, & visitare fratres, & confirmare eos in fide. Barnabas quidem voluit habere in comitatu suo Ioannem, qui cognominatur Marcus: Paulus autem noluit, dicens, quod in fronte aciei constitutus, nimis tepide steterat: & quia timore mortis à prædicatione destiterat, quando scilicet à Pamphilia descendens, reuersus est Hierusalem: ideoque non erat assumendus ad prædicationem, ne alios malo exemplo læderet: & facta est dissensio, ita vt discederent ab inuicem. Excusant autem eos sancti, quia non dissenserunt odio commoti, sed à Spiritusancto ad hoc excitati, vt diuisi in pluribus locis prædicarent, & plures lucrifacerent. Barnabas autem assumpto Marco nauigauit Cyprum, & ex eo quidem quod noluit eum dimittere, perpenditur fuisse eius cognatus: leguntur autem fuisse Consobrini. Paulus autem profectus est, assumpto Sila, & perambulabat Siciliam & Syriam. Act. 15.

Postea venit in Derben & Lystram, vbi erat Christianus nomine Timotheus filius mulieris viduæ vel Iudeæ, natus de patre gentili, cui perhibebant testimonium religiosi & omnes fideles, qui erant Lystris. Hunc constituit Paulus episcopum illorum, sed circumcidit eum pro tollendo scandalo Iudæorum, ne scilicet scandalizarentur, quod haberent episcopum incircumcisum, non quod legalia post veritatem euangelij essent necessaria, paulatim tamen non subito Iudæis erant tollenda. Act. 16.

De prouinciis à quibus prohibiti sunt à Spiritusancto & de Helena regina.

Cap. XCVI.

POstea duxit secum Paulus Timotheum, & pertranseuntes per ciuitates præcipiebant obseruari decreta Apostolorum & Seniorum, qui erant in Hierusalem, & Ecclesiæ confirmabantur, & multiplicabantur.

Comestor cap. 84. Transeuntes autem Phrigiam, & Galatiæ regionem, volentes ire in Asiam minorem, prohibiti sunt à Spiritusancto, qui sciebat corda hominum, quod tunc non essent credituri. Noluit ergo Spiritusanctus *sanctum dare canibus*, & impios de contemptu prædicationis grauius damnari: voluit etiam has prouincias Apostolis reseruari. Philippus namque & Ioannes prædicauerunt in Asia minori: Lucas in Bithinia, à qua similiter à Spiritusancto sunt prohibiti & ita duæ causæ redduntur quare prohibiti sunt, vel ne sanctum daretur canibus, vel quia destinati erant aliis Apostolis à Spiritusancto. Origenes etiam reddit tertiam causam: Dicit enim, quia Deus prouidens seruis alimoniam corporalem, ab huiusmodi prouinciis discipulos prohibuit propter illam, scilicet maximam famem, in qua Helena sustentauit fratres pauperes, qui erāt in Hierusalem, quæ facta est quarto anno Claudij. Nec fuit hæc Helena mater Constantini sed regina Abigenorum, cuius amore captus Rex Abigenorum duxit eam in vxorem, & concepit ex ea: & cum nocte dormiret cum ea, & posuisset manum suam super vterum prægnantis, à Deo audita est vox in hunc modum: Vide ne lædatis puerum, quia magnus futurus est in mundo. Qui natus & diligenter nutritus mortuo patre, adhuc Puer factus est Rex, & commendatur in multis, quoniam audiens vnum Deum coli à Iudæis, coluit eundem, & suscepit circumcisionem, & ritus Iudæorum. Huius mater Helena veniens Hierusalem inuenit fratres fideles inedia laborantes, quoniam erat tempus famis: & emit granum vndequaque quia attulerat argenti copiam ad emendum, & sustentauit eos. Quæ cum adhuc esset in Iudæa, nunciatum est ei, quod filius eius mortuus esset: & statim rediit & fecit extrahi cadauer filij de sepulchro, & portauit in Iudæam: Et fecit non longe à Hierusalem extrui duo mauseola. In altero reposuit corpus filij, & præcepit, vt cum mortua esset in altero corpus suum reponeretur, & sic factum est, & adhuc apparent vestigia mauseolorum: & putant multi decepti, esse mauseolum Helenæ matris Cōstantini.

De transitu Pauli in Macedoniam.

Cap. XCVII.

Act. 16. CVm autem pertransissent Mysiam Paulus & socij eius venerunt Troadem, & ostensa est Paulo visio per noctem. Apparuit enim ei vir Macedo id est Angelus illius gentis assimilatus viro Macedoni proprietate linguæ vel formæ speciali stans & deprecans eum dicens: *Transiens in Macedoniam adiuua nos*: hoc ait Angelus assumpta persona Macedonum. Vt autem visum vidimus, statim quæsiuimus (ait Lucas) illic proficisci. Hic enim primo ostendit Lucas se comitem fuisse Pauli, & forte nunc primo adhæsit ei. Nauigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Philippos, quæ est prima ciuitas Macedoniæ, quæ venientibus à mari prima occurrit. Fuimus autem ibi per dies aliquot. Et exeuntibus nobis ad orationem obuiauit quædam puella habens spiritum Pythonicum, quæstuosa Dominis suis, quia multum percipiebant emolumentum ex diuinatione eius: & hæc subsecuta, clamabat dicens: *Isti homines serui sunt excelsi Dei, qui annunciant nobis viam salutis*: & sic clamabat multis diebus, forte Spiritusancto spiritum Pythonicum (vt per eam verū loqueretur) vrgente. Conuersus autem Paulus expulit eum de puella. Videntes autem hoc Domini eius apprehenderunt Silam & Paulum, & offerentes eos magistratibus dixerunt: *Isti conturbant ciuitatem nostram cum sint Iudæi, prædicantes quandam nouam religionem quam non licet nobis suscipere, cum simus Romani.* Iam enim decretum erat à Romanis, vt nullus de nouo Deus coleretur nisi approbante senatu: & cucurrit aduersus eos magistratus, scissisque eorum tunicis flagellatos miserunt in carcerem. Sed per Dei prouidentiam liberati sunt, & custodem carceris cum omni domo sua conuerterunt, sicut in Actibus plenius legitur. Et exeuntes transierunt per Lydiam, & visis fratribus consolati sunt eos. Act. ibid.

Act. 16. Act. 16. Lucas comes fuit Pauli.

Et inde profecti venerunt Thessalonicam: ibique conuersi sunt de Iudæis & gentilibus multitudo magna. Zelantes autem Iudæi, & assumentes quosdam malos de vulgo, concitauerunt ciuitatem aduersus eos, fratres vero per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Berœam, & multi de Berœensibus crediderunt. Audientes Iudæi, qui erant Thessalonicæ, quod à Paulo prædicaretur in Berœæ venerunt illuc concitantes multitudinem, & statim fratres Paulum dimiserunt, vt iret vsque ad Athenas. Act. 17.

De conuersione Atheniensium.

Cap. XCVIII.

IBi disputabant cum Paulo Epicurei, qui ponebant fælicitatem hominis in sola corporis voluptate, & Stoici qui in sola animi virtute. Itaque inter se dissentientes in impugnatione Apostoli vnanimiter consentiebant; & apprehensum deduxerunt ad Areopagum id est ad vicum Martis, in quo erat templum Martis, quoniam Athenienses singulos vicos denominauerant à Dijs, quos ibi colebant, & Arioth, dicitur Mars: Erat autem vicus excellentior Ariopagus, quoniam erat ibi curia magistratuum, & schola liberalium artium. Stans ergo Paulus in medio Ariopagi dixit: Viri Athenienses per omnia vos iudico superstitiosos. Præteriens enim & videns simulachra vestra inter cætera aram, cuius superscriptio erat hæc, Ignoto Deo. Singulis enim aris superponebatur titulus indicans, cui essent dicatæ; hunc, inquit, Deum ignotum ego annuncio vobis, hic est Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, *in quo viuimus, mouemur, & sumus.* Quomodo autem hæc ara illi Deo consecrata est, nostrum est supplere. Die enim Dominicæ passionis vidētes Philosophi, qui Athenis erant, tenebras factas super vniuersam superficiem terræ, non potuerunt causam earum inuenire in naturalibus causis. Tandem ad hoc inducti sunt, vt dicerent quia *Deus Naturæ patitur.* Et dixerunt Athenienses; Constituamus aram illi Deo: Et dedicata est ara, & superpositus est titulus Ignoto Deo. Et cum vellent offerre holocausta & victimas illi Ignoto Deo, dixerunt Philosophi, Bonorum nostrorum non eget, sed facietis genuflexiones ante ipsius aram, & supplicabitis ei, quia non quærit oblationem pecorum; sed deuotionem animarum, hunc Deum ignotum annunciabat eis Paulus, asserens eum mortuum fuisse, resurrexisse, ascendisse in cælum, in fine, orbem iudicaturum. Et cum prædicaret resurrectionem mortuorum, quidam irridebant, quidam vero dicebant: Audiemus te de hoc iterum; quidam autem adhærentes ei crediderunt.

Act. 17. Act. ibid.

De conuersione sancti Dionysij, & libris eius.

CAP. XCIX.

INter hos etiam fuit Areopagita Dionysius. Nam dum adhuc disceptarent, forte transiit cæcus coram eis: & ait Dionysius Paulo: Si dixeris huic, in nomine Dei tui vide, & viderit: statim credam. Sed ne vtaris verbis magicis, ego tibi præscribo formam verborum hanc. *In nomine Iesu Christi nati de virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit & ascendit in cælum, vide.* Vt autem tolleretur omnis suspicio præcepit Paulus Dionysio, vt ipse eadem verba proferret. Quod cum fecisset, statim cæcus vidit, & Dionysius se credere confessus est. Quem postea Paulus ordinauit episcopum Corinthiorum.

Paulus Dionysiū Areopagitā ad fidem cōuertit.

Author. Hoc idem dicit Beda, sed alij verius dicunt quod Atheniensium: nam alius fuit Corinthiorum vt postea patebit. Iste ergo Dionysius ex Philosopho Christianus effectus est, & Paulum super astra secutus: audiuit & ipse de cælestibus arcana verba, silentioque proxima, quæ nobis in quatuor libris reliquit scripta. Primus liber Dionysij qui de cælesti Hierarchia inscribitur, diuiditur in trinas cælestium virtutum dispositiones. Prima itaque Hierarchia continet Cherubin: Seraphin, Thronos. Secunda Dominationes, virtutes, potestates. Vltima Principatus, Archangelos, Angelos. Secundus, qui est de Hierarchia ecclesiastica, similiter diuiditur in tres. Prima est legalis iam præterita, quæ pertinet ad Sacerdotium veteris testamenti, quod in variis & valde obscuris symbolis à Moyse carnali populo distributū est. Secunda est Ecclesia noui testamenti partim symbolis visibilium sacramentorum disposita, partim veritatis contemplatione perfecta: & est finis præteritæ, initium vero futuræ, quæ est tertia scilicet nunc inchoata ex parte in primitiis contemplationis: perficienda vero post gloriam futuræ resurrectionis, quando visibilium sacramentorum velaminibus sublatis, ipsam veritatem perspicua claritate contemplabimur. Tertius qui de diuinis nominibus vocatur diuinarum nominationum virtutes continet. Quartus inscribitur de mystica theologia.

De vltimo aduentu Pauli in Hierusalem, & vinculis eius.

CAP. C.

AVthor. Paulus igitur Athenis moratus est tribus mensibus & postea factis ei insidiis à Iudæis scientibus quod deferret collectas, habito consilio, vt vitaret eorum insidias non recta via iuit in Hierusalem, sed circumeundo per Macedoniam, per quam venerat quibusdam fratribus recta via præcedentibus & expectantibus eum Troadæ, donec veniret ad eos. Et illuc veniens moratus est septem diebus, vltima die, scilicet die Dominica, cum profecturus esset in crastinum disputante illo, & protrahente sermonem vsque ad mediam noctem, quidam Adolescens grauatus somno qui sedebat super fenestram cænaculi, cecidit in terram, & oblatus est Paulo mortuus, & suscitatus est ab eo. Qui transiens per diuersa loca cum fratribus venit Miletum, & ibi conuocans præsbyteros Ecclesiæ quæ erat Ephesi, fecit eis sermonē de cura pastorali seipsum eis proponens in exemplum humilitatis, & patientiæ, & circa subditos adhibendæ diligentiæ. Inde pertransiens plura loca nauigio, deuenit Tyrum, vbi dissuadebāt ei fratres, qui ibi erant, ne ascēderet in Hierusalem, prædicentes spiritu prophetico quæ ei ibi debebant euenire, si ascenderet. Sed ipse nihilominus profectus à Tyro, transiit nauigio Ptolomaidam, vrbem scilicet Palestinæ cum sociis suis, & inde Cæsaream & ibi apud Philippum Diaconum manserunt diebus aliquot: cuius scilicet Philippi quatuor filiæ prophetabant Paulo, quod euenturum erat in Hierusalem: & similiter quidam propheta à Iudæa superueniens nomine Agabus. Vnde discipuli rogabant Paulum ne iret illuc, sed ipse nolens eis consentire, ascendit cum sociis suis & Iasone hospite suo de Cæsarea in Hierusalem. Cū autem intrasset ad Iacobum, collecti sunt seniores: quibus salutatis, narrauit per singula quæ, & quanta fecerat Deus per eius ministerium. Qui cum audissent magnificabant Deum, & dixerunt Paulo: Vides frater quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt omnes, tamen adhuc sunt æmulatores legis, volentes pariter cum lege suscepta obseruare legalia; & audierūt de te, quod prædices abolitionem legis, vnde consulimus tibi, vt sanctifices te secūdum legem, scilicet Nazareorum cum quatuor qui habent votum super se, vt appareat sic falsa opinio, quæ increpuit de te: & statuerunt de eius consensu, vt Iudæis ad fidem conuersis non prohiberetur obseruatio legalium, ità duntaxat, vt non ponerent spem in eis.

Porro distingue quatuor synodos in primitiua Ecclesia Hierosolymis celebratas. Primam de substitutione Mathiæ loco Iudę. Secundam de electione septem Diaconorum. Tertiam qua statutum est conuersis ad fidem gentibus non esse imponendum onus legalium, cum ascenderunt Petrus & Paulus de Antiochia in Hierusalem. Quartam de qua hic agitur.

Postera die purificatus Paulus cum quatuor viris intrauit cum eis, & obtulit oblationem suam sicut & alij. Consummatis autem quinque diebus, Iudęi qui venerūt de Asia persequentes Paulum cōcitauerunt omnem populum contra eum, & illis quærentibus eum occidere, nunciatum est Tribuno cohortis scilicet Claudio Lysię, qui missus fuerat à Fælice præside: & iussit eum ligari duabus catenis, donec de causa cognouisset. Huius autē causæ ventilationem, & ipsius appellationem quoniam aperte satis Actuum liber prosequitur, ad præsens prætermitto, illucque lectorem remitto.

De multiplici calamitate Iudæorum.

CAP. CI.

EVsebius in historia ecclesiastica lib. 2. cap. 19. & 20. & 21. Claudio vero adhuc in imperio perdurante, in ipsa solemnitate Paschæ tanta Iudæis perturbatio & vastitas Hierosolymis accidit, ex seditione commota vt illi soli, qui in foribus templi constipatione populi necati sunt 30. millia * virorum numerabantur: & conuersus est dies festus eorum in luctum. *Sed & alia quamplura Iudæis mala irrogata, etiam Iosephus per hæc verba designat:* Inflammatur, inquit, seditio acerbissima à Pontificibus aduersum Sacerdotes & primos plebis Hierosolymorum, quorum singuli conquerentes sibimet perditorum iuuenum, & nouis rebus gaudentium manum, duces, semetipsos propriæ factionis instituebant. Qui confligentes ad inuicem, primo conuitiis lacessere, tum deinde & saxis inuicem sternere: nec quisquam erat, qui coerceret: sed agebantur omnia tanquam in vrbe non habente rectorem. Igitur Pontifices in tantam venere proteruiam, vt seruis suis ad areas missis, inuaderent decimas, quæ Sacerdotibus debebantur, & accidebat, vt nonnulli ex minoribus Sacerdotibus, quorum alimoniæ vi fuerant direptæ, inedia deperirent, ita seditionum violentia ius fasque confœderat. Nonnunquam vero in media ciuitate occurrentes sibi trucidabant, præcipueque in diebus festis, Sicarij plebibus admixti, occultatis pugionibus oberrantes, vt quisquam designatus eis cominus incideret perimebant. Et arte nefaria cum corruisset is, quē occulto vulnere strauerant: tunc idem ipsi percussores veluti indignari se simulabant aduersus eos qui hoc in media vrbe committerent, atque hoc modo occulta eorum facinora permanebant. Et primus omnium ab his Ionatas Pontifex interficitur: post illum quam plurimi iugulantur, ita vt iam ipsis mortibus esset grauior metus mortis, dum vnusquisque in procinctu semper positus, per momenta singula speraret interfici.

** alias Iudæorum.*

Iosephus lib. 2. de bello Iudaico cap. 12.

Pontifices sacerdotū decimas inuadebant.

Ionathas cū aliis multis interficitur.

Post hæc interiectis quibusdam addit etiam ista : Grauius vero omni hac vastatione afflixit Iudæos Ægyptius quidam falsus propheta. Qui cum venisset ad Iudæam, homo Magus, fidem sibi prophetiæ magica arte consciuit, & continuo 30. fere millia virorum congregans, & ducens eos per desertum, peruenit cum ipsis ad montem, qui vocatur Olíueti, paratus inde irruere Hierosolymã, & in hac potestate vrbem tenere, simulque Romanorum præsidia ac plebem tyrannidi suæ subiugare, fretus per omnia his quos secum eduxerat satellitibus. Sed conatus eius præuenit Fælix, confestimque cum armatis obuiam pergens, secum etiam plebe reliqua conspirante, congressione facta, Ægyptium quidem cum paucis in fugam vertit. Peremptis vero aliis, aliisetiam & captis, temere cæpta facile destruxit. *Hoc in secundo historiarum libro Iosephus refert capite duodecino.*

Ægyptius Pseudopropheta 30. ferme millia hominum congregat.

De Seneca & libris eius ac flosculis moralibus.

Cap. CII.

Seneca.

A*Vthor.* Porro Claudius (vt in chronicis legitur) anno ætatis suæ 64. in palatio moritur. De cuius scilicet morte Seneca successoris eius Neronis præceptor eleganti metro lusisse reperitur.

Libri Senecæ.

Præter hunc autem librum, qui dicitur ludus Senecæ de morte Claudij : scripsit etiam idem Seneca libros morales perutiles.

Ad Ebucium liberalem de beneficiis libros 7.

Ad Neronem de clementia libros 2.

Ad Paulum vero de quatuor virtutibus librum vnum.

Scripsit quoque libros de moribus, & librum de remediis fortuitorum : libros quoque de immatura morte.

De causis naturalibus siue quæstionibus libros 7.

Libros quoque declamationum 5.

De sententiis diuersorum oratorum librum 1.

Tragedias quoque decem.

Epistolas autem ad Lucium Balbum plurimas, & ad Paulum Apostolum nonnullas.

Ex his igitur hæc pauca hic inserere volui.

Seneca in lib. de moribus.

Flores morales Senecæ.

Educatio & disciplina mores facit, & id sapit quisque quod didicit.

Bona itaque consuetudo excutiat, quod mala instruxit.

Nihil interest, quo animo facias quod vitiosum est fecisse.

Multos vitam differentes mors incerta præuenit.

Omnis itaque dies velut vltimus ordinandus est.

Verba rebus non personis æstimanda sunt.

Oratorem te puto, si tibi ante omnes quod oportet persuaseris.

Monstro similis est auaritia senilis : quid enim stultius est, quam via deficiente, viaticum augere.

Pacem habeto cum hominibus, cum vitiis bellum.

Hoc habet omnis affectus, vt in quo ipse insanit, in idem putat omnes furere.

Nullum peccatorum tuorum conscium magis timueris, quam te ipsum : Alium enim effugere potes, te nunquam.

Vires tuas magis amici beneficiis, quam inimici iniuriis sentiant.

Alteri semper ignoscito, tibiipsi nunquam.

Facilius est pauperi contemptum effugere, quam diuiti inuidiam.

Flores eiusdem de virtutibus.

Cap. CIII.

I*Dem in libro de quatuor virtutibus.* Qui Prudentiã sequi desiderat, tunc recte viuit si omnia prius æstimet, si dignitatem rebus non ex opinione multorum, sed ex eorum natura constituat.

Prudentis est proprium examinare consilia, & non cito facili credulitate ad falsa prolabi.

Cogitationes vagas & velut somno similes non recipias : quibus si animum oblectaueris, cum omnia disposueris, tristis remanebis.

Parce lauda, parcius vitupera, nam similiter reprehensibilis est nimia laudatio, vt immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est.

Testimonium veritati non amicitiæ reddas.

Tribus temporibus animus tuus dispensetur, præsentia ordina, futura prouide, præterita recordare.

Propone animo tuo & mala futura, & bona : Illa vt sustinere possis, ista vt moderari.

Prudens nunquam ocio marcet, aliquando animum remissum habet, solutum nunquam : Tarda accelerat, perplexa expedit, dura mollit, aspera lenit, ardua execrat: ex paruis magna, ex apertis obscura, ex proximis remota æstimat.

Non te moueat dicentis auctoritas : nõ quis, sed quid dicatur, attendas : Nec quam multis, sed quibus placeas cogites.

Ne in re altiori te ponas, in qua stanti timendum, descendenti, cadendum est.

Scito honestũ & magnum esse vindictæ genus, ignoscere.

Eris magnanimus si pericula non appetas, vt temerarius : nec formides, vt timidus.

Timidum non facit animum, nisi reprehensibilis vitæ conscientia.

Ede citra cruditatem, bibe citra ebrietatem: victus tibi sit ex facili: nec ad voluptatem, sed ad cibum accede: palatum tuum fames excitet, non sapores.

Desideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes, vt desinant salubriter habita.

Nec Dominum velis esse notum à domo, sed domũ à Domino.

Nec paupertas tibi immunda sit, nec parsimonia sordida, nec simplicitas neglecta, nec lenitas languida.

Quod si res tibi exiguæ sint, non sint tamen animo tuo angustæ.

Nec tua defleas, nec aliena mireris.

Adhuc ex eodem.

Cap. CIV.

SErmones vtiles magis, quam facetos ama.

Reprehensibilis est risus, si est immoderatus, si pueriliter effusus, si muliebriter fractus.

Odibilem quoque facit hominem risus, aut superbus, aut clarus, aut malignus, & furtiuus, aut malis alienis euocatus.

Non sit scurrilis, sed grata vrbanitas.

Sales tui sine dente sint, ioci sine vilitate, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu, quies tibi sine desidia sit : & dum ab aliis luditur, tu aliquid sancti honestique tractaueris.

Tam tibi triste sit laudari à turpibus, quam si lauderis ob turpia.

Difficillimum cõtinentiæ opus est assentationes adulatorum repellere, quorum sermones animum quadam voluptate resoluunt.

Nullius

Nullius per assentationem amicitiam merearis, nec ad tuam promerendam per hanc aditum pandas.

Non sis arrogans, non audax: submittas te, nō proiicias: grauitate seruata admone libenter: reprehende patienter: non acerba, sed blanda verba timeas.

Alienorum viciorum, ne curiosus sis explorator, nec acerbus reprehensor, nec cum exprobratione corrector: ita vt admonitionem hilaritate præuenias.

Dicenti, esto tacitus auditor: requirenti, facile respōde: contendenti, facile cede.

Omnes tibi pares feceris, si nec inferiores superbiendo contemnas, nec superiores recte viuendo timeas.

Cunctis esto benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus.

Senior esto iudicio, quam sermone: vita, quam vultu, nec tuæ bonæ famæ seminator sis, nec inuidus alienæ.

Quæ nosti sine arrogātia, postulanti impartiaris, quod autem nescis, sine occulatione ignorantiæ postula tibi impartiri. Quid est iustitia, nisi naturæ tacita conuentio in adiutorio multorum inuenta?

Flores eiusdem de Clementia.

Cap. CV.

† Cap. 1. *Idem de Clementia libro primo.* † Recte factorum verus fructus fecisse est, nec vllum precium virtutum dignū illis extra ipsas est.

Temeritas hominum, & contumacia sæpe tranquillissimis quoque pectoribus patientiam extorsit.

Nemo potest diu personam ferre fictam.

Cito in naturam suam facta recidunt, quibus veritas non superest: quæ autem ex solido nascuntur tempore in melius proficiunt.

† Cap. 2. † Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli: modum tenere debemus, sed quia difficile temperamētum, quicquid æquo plus futurum est in partem humaniorem præponderet.

† Cap. 3. † Nullum ex omnibus Clemētia magis, quam Regem, aut Principem decet.

† Cap. 5. † Magnanimi proprium est placidum esse trāquillumque, & iniurias atque offensiones despicere: muliebre autem litigare, & morem iræ suæ gerere.

† Cap. 19. † Iracundissimæ ac pro corporis captu pugnatissimæ sunt apes: & aculeos in vulnere relinquunt: Rex autem ipse sine aculeo est: natura ei telum detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exemplar hoc magnis regibus ingens. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores: cum tanto hominum moderatior esse debeat animus, quanto vehementius nocet.

Errat si quis existimat ibi tutum esse regem, vbi nihil tutum est à rege. Securitas securitate mutua paciscenda est. Non est opus altas ædes struere, & multiplicibus muris turribusque sepire. Saluum Regem Clementia in aperto monstrabit. Vnum est inexpugnabile munimentum: Amor civivm. Quid pulchrius est, quam viuere cunctis optantibus.

† Cap. 20. † Rex læsus, animum in potestate habeat, & pœnam, si tuto poterit, donet: si minus, temperet: longeque sit in suis, quam in alienis exorabilior iniuriis. Nam quemadmodum magni animi non est, qui de alieno liberalis est, sed ille, qui quod alteri donat, sibi detrahit: ita Clemētem voco non in alieno dolore facilem, sed eum, qui cū suis stimulis agitetur non prosilit? qui intelligit magni animi esse iniurias in summa potentia pati, nec quicquā gloriosius esse Principe impune læso.

† Cap. 22. * grauior. † Verecundiam peccandi facit ipsa clemētia regentis: & * gratior multa pœna videtur, quæ à miti viro constituitur.

† Cap 24. * funera. † Non minus principi turpia sunt multa supplicia, quā medico multa * vulnera.

Remissius imperanti melius paretur. Natura enim contumax est animus humanus, & in contrarium, atque arduū nitens: sequiturque facilius, quam ducitur.

Ferina ista rabies est sanguine gaudere, ac vulneribus: & abiecto homine in siluestre animal transire.

Idem in secundo libro cap. 2. Malo veris offendere, quam adulando placere.

† Clementia est temperantia animi, in potestate vlciscendi: vel lenitas superioris, ad inferiorem, in pœnis constituendis. † Cap. 3. Quid clemētia.

Flores ipsius de beneficiis.

Cap. CVI.

Idem de beneficiis libro 1. cap. 1. Inter plura maximaq; vitia nihil est frequentius, quam ingratitudo animi.

Non facile dixerim, vtrum turpius sit inficiari, an repetere beneficium.

Multos experimur ingratos, plures facimus: quia alias graues exprobatores exactoresque sumus, alias leues: & quos paulo post muneris pœniteat: alias queruli, & minima momenta calumniantes.

Omnem gratiam corrumpimus, nec tantum postquā beneficium dedimus, sed etiam cum damus.

Quis enim nostrum contentus fuit, aut leuiter rogari, aut semel? Quis non, dum à se peti suspicatus est, frontem abduxit, vultum auertit, occupationes simulauit, longis sermonibus, & de industria exitum non inuenientibus occasiones petendi abstulit, & variis artibus petentes elusit? In angusto vero positus, vel comprehensus, aut distulit, aut timide negauit, aut promisit: sed difficulter, sed superductis superciliis, sed malignis, & vix exeūtibus verbis. An gratus esse quisquam aduersus eum potest, qui beneficiū, aut superbe adiecit, aut iratus impendit, aut fatigatus, vt molestia careret, dedit? Qui vtique tarde fecit, diu noluit. Ita à natura comparatum est, vt altius iniuriæ, quam merita descendant: & illa cito defluant: has tenax memoria custodiat.

† Is perdidit beneficia, quæ se perdidisse cito credidit. At qui instat, & onerat priora sequentibus, etiā ex duro, & immemori pectore gratiam extundit. † Cap. 3.

† Docendi sunt, qui libenter accipiunt libenter reddere, & eos quibus obligati sunt, re, animoque non tantum æquare, sed etiam vincere. † Cap. 4.

† Beneficium est beneuola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo: & in id, quod facit prona, ac sponte sua parata. Itaque non quid detur, refert, sed qua mēte. Animus enim est, qui parua extollit, & sordida illustrat: & magna precio habita dehonestat. † Cap. 6.

† Nonnunquam magis nos obligat, qui parua dedit magnifice: qui regum opes æquauit animo: qui exiguum tribuit, sed libenter: qui paupertatis suæ oblitus est, dum meam respicit: qui accipere se putauit, cum daret beneficium: qui dedit tanquam non recepturus, recepit tanquam non dedisset. Qui occasionē, qua prodesset, & occupauit, & quæsiuit. Econtra ingrata sunt, licet re, & specie magna videantur, quæ danti extorquētur, aut excidunt. Multoque gratius venit, quod facili, quam quod plena manu datur. † Cap. 7.

Adhuc ex eodem.

Cap. CVII.

Idem in 2. libro cap. 1. Ingratum est beneficium, quod diu inter manus dantis hæsit. Gratissima sunt beneficia, parata, occurrentia, vbi nulla interuenit mora, nisi in accipientis verecundia. Grauissimis viris nulla res carius constat, quam quæ precibus empta est.

† Molestum verbum est, & onerosum demissoque vultu dicendum, Rogo. † Cap. 2.

Nihil acerbius est, quam vbi cum impetrasti rogandum est.

† Æquiore animo quidam ferunt suam spem præscidi, quam trahi. Quemadmodum acerbissima crudelitas est, quæ pœnam trahit: & misericordiæ genus est cito † Cap. 5.

occidere: quia tormentum vltimum finem sui secum affert, ita maioris gratiæ munus est, quo minus diu pependit. Omnis benignitas properat, & proprium est libenter facientis cito facere.

† cap. 9. † Interdum etiam ille, qui iuuatur fallendus est, vt habeat, nec à quo acceperit sciat.

† cap. 10. † Hæc inter duos beneficij lex est, alter statim obliuisci debet dati: alter memor esse accepti.

† cap. 11. † Taceat, qui beneficium dedit, narret, qui accepit. Detrahenda est inanis iactatio. Res loquentur nobis tacentibus.

† cap. 14. † Sunt nocitura quædam nobis impetrantibus, quæ non dare, sed negare beneficium est. Æstimemus itaque vtilitatem potius, quam voluntatem petentium. Sæpe enim noxia quæque concupiscimus, nec vel despicere, quam perniciosa sint licet: quia iudicium interpellat affectus. Sed cum subsedit cupiditas, cum impetus ille flagrantis animi, qui consilium fugat, cecidit: detestamur perniciosos malorum munerum auctores.

† cap. 23. † Quidam furtiuæ gratias agunt, & in angulo, & ad aurem. Non est ista verecundia, sed genus inficiendi. Ingratus est qui remotis arbitris, gratias agit.

† cap. 27. † Nunquam improbæ spei, quod datur, satis est.

† cap. 28. † Nullum est tam plenum officium, quod non vellicare malignitas possit: nullum tam angustum, quod nō bonus interpres extendat.

Adhuc de eodem.

Cap. CVIII.

Idem in 3. libro cap. 15. Qui dat beneficia Deum imitatur: qui repetit fœnerator est.

† cap. 16. † Pudorem tollit multitudo peccantium, & desinit esse probri loco, commune maledictum.

Regnum est, nolle regnare, cum possis.

Idem 4. libro cap. 1. Rerum honestarum precium in ipsis est.

† cap. 10. † Turpissimum damni genus est inconsulta donatio: multoque grauius est beneficium male dedisse, quam non recepisse.

† cap. 28. † Satius est malis propter bonos prodesse, quam bonis deesse propter malos.

† cap. 38. † Non est leuitas à cognito, & damnato errore discedere, & ingenue fatendū est: *Aliud putaui: deceptus sum.* Hæc vero superbæ stultitiæ perseuerantia est: quod semel dixi, qualecunque est, fixum ratumque sit. Non est turpe cum re mutare consilium.

† cap. 40. † Quidam cum aliquod sibi missum est munusculum, subinde intempestiue aliud remittunt: & nihil se debere testantur: reiiciendi signum est protinus aliud inuicem mittere, & munus munere expūgere. Qui nimis cito soluere cupit, inuitus debet: & qui inuitus debet, ingratus est.

Idem in 5. libro. Facilius est barbaras gentes impatientes alieni arbitrij regere, quam animum suum cōtinere, & sibi tradere.

Idem in 6. libro cap. 3. Quæris quomodo, quæ habes, tua facies? dando. Consule rebus tuis, & earum tibi certam, & inexpugnabilem possessionem para: non solum honestiores illas facturus, sed etiam tutiores. Illud quo te diuitem putas, quamdiu possides sub sordido nomine iacet: domus est, seruus est, nummi sunt: cum autem donasti, beneficium est.

† cap. 13. † Summæ malignitatis est, non vocare beneficium nisi, quod dantem aliquo afficit incommodo.

† cap. 29. † Neminem tam alte fecunda posuerunt, vt non illi amicus eo magis desit, quia nihil absit.

† cap. 33. † Nescis quantum sit amicitiæ precium, si non intelligis te ei multum daturum cui amicum dederis, rem seculis raram, quæ non alicubi magis deest, quam vbi creditur abundare.

Idem in 7. libro cap. 2. Voluptas fragilis est, breuis, fastidit obiecta, quo auidius est hausta, citius in contrarium recidens; cuius subinde necesse est, vt pœniteat, aut pudeat.

Non est magni animi beneficium dare, & perdere; sed hoc est magni animi, perdere, & dare. cap. 32.

Flosculi eius de remedijs fortuitorum.

Cap. CIX.

Idem de remedijs fortuitorum.

Stultum est timere, quod vitare non possis.

Optimum est mori cum iuuat viuere.

Malis displicere laudari est.

Dolor si exiguus, est leuis patientia; si grauis, non leuis est gloria.

Paupertas tibi grauis est, imo tu paupertati: illa enim expedita est, hilaris, tuta; tu opinione laboras; non re.

Multi aliquid comitantur, & mel muscæ sequuntur, cadauera lupi, frumenta formicæ, prædam sequitur turba ista, non hominem.

Pecuniam si perdidisti, eris nunc in via expeditior, domi tutior.

Quod damnum putas, remedium est.

Defles, gemis, miserum te clamitas, quod opibus excussus es tuo vicio. Ista tibi iactura tristis est. Non tam moleste perdita ferres, si tanquam perditurus habuisses.

Intelligendum est partem esse innocentiæ cæcitatem: Oculi enim sunt irritamenta vitiorum, duces scelerum.

Stultus est, qui deflet mortem mortalium: nihil hoc nouum, aut mirum est.

Naufragium fecisti, cogita non quod perdideris, sed quod euaseris.

Quære amicum inter recta, & honesta officia, quære in laboribus: ad mensam res ista non quæritur.

Flosculi naturalium quæstionum.

Cap. CX.

Idem de naturalibus quæstionibus, lib. 1.

Facile est extinguere sitim sanam.

Inter nullos magis, quam inter Philosophos æqua debet esse libertas.

Quis non intelligit omnia consuetudine vim suam perdere.

Idem in 2.

Non ideo aliqua sunt minus natura bona, si vitio male vtentium nocent.

Si beneficia naturę vtentium prauitate perpendimus, nihil non malo nostro accepimus: Nihil enim inuenies tam manifestę vtilitatis, quod non in contrarium transeat culpa.

Idem in 3

Hoc habet inter cætera iustitiæ suæ natura præcipuum, quod cum ad exitum ventum est, omnes in æquo sumus, nihil interest vtrum me lapis vnus elidat, an totus mons premat. Egregiè Vagellius in illo inclyto carmine, *si cadendum,* inquit, *mihi est, è cœlo cecidisse velim.*

Humano animo à bonis artibus robur venit, & à consideratione naturæ. Quid est enim cur ego hominem, aut feram, aut sagittam, aut lanceam tremam? Maiora me pericula expectant, fulminibus, & magnis naturæ partibus.

Pusilla res est hominis vita, sed ingens res est contemptus vitæ. Hanc qui contempserit securus videbit

maria turbari, securus aspiciet horridam faciem fulminantis cœli.

Quid ad me, quam magna sint quibus pereo? ipsum perire non magnum est. Proinde si volumus esse fœlices, si nec hominum, nec rerum timore versari, anima in experimento habenda est.

Fluit tempus, & magni est modicum fuisse.

Eleganter Lælius cuidam dicenti 60. annos habeo, hos inquit 60. dies quos non habes.

Mors naturæ lex est, tributum officiumqúe mortalium, malorumque omnium remedium est; optauit illam quisquis timet. Mortis nomen ne formides, effice illam cogitatione multa tibi familiarem, vt si ita tulerit possis ei, & obuiam exire.

Idem in 4. libro. Quamdiu decurrunt solita, magnitudinem eorum consuetudo subducit. Ita enim à natura compositi sumus, vt nos quotidiana etiamsi admiratione digna sunt transeant, & minima quoque rerum si insolite prodiderint, dulce spectaculum fiant.

Idem in 5. libro. Nulla tempestas magna perdurat, procellæ quanto plus habent virium, tanto minus temporis.

Adhuc de eodem.

Cap. CXI.

IDem in lib. 6. Contemne mortem, & omnia, quæ ad mortem ducunt, contempta sunt; siue bella, siue naufragia, siue minarum pondera. Nunquid amplius facere potest, quam vt corpus ab animo resoluant? hoc nulla diligentia euitat, nulla fœlicitas donat, nulla potentia euincit. O te dementem, & oblitum fragilitatis tuæ, si tunc mortem tantum times cum tonat. Viues si fulmen effugeris, repetet te gladius, petet lapis, petet bilis, non maximum ex periculis, sed speciosissimum fulmen est tecum: si sensum mortis tuæ infinita celeritas præueniat.

Iratis Dijs, propitijsqúe moriendum est: animus ex ipsa desperatione sumatur.

Idem in 7. libro. Quid præcipuum rebus humanis est? Erigere animum supra minas, & promissa fortunæ, quicquid acciderit sic ferre, quasi volueris tibi accidere. Debuisses enim velle si sciuisses omnia ex decretis Dei fieri. Flere autem, queri, & gemere, desciscere est. Quid est præcipuum? Animus contra calamitates fortis, & contumax luxuriæ, non aduersus tantum, sed infestus, nec auidus periculi, nec fugax, qui sciat Fortunam non expectare, sed facere, & aduersus vtramque intrepidus inconfususque prodire, nec illius tumultu, nec huius fulgore percussus, puras ad cœlum manus leuare, nullum bonum petere, quod vt à te transeat aliquis debet dare, aliquis amittere, optare, quod sine aduersario optatur, bonam mentem.

Hæc omnia habentur in tertij libri præfatione ita vt non dubium sit quin hic inuertatur ordo librorum.

Difficilis inuentu est virtus, ducem rectoremque desiderat, sed sine magistro vitia discuntur.

Quotidie aliquid subtilius, aliquid elegantius excogitat luxuriæ furor, vsitata contemnens.

Iam non sunt homines ad popinam dentibus, & ventre, & ore contenti, etiam oculis gulosi sunt.

Idem in 8. libro. Turbam rerum hominumque desiderent, qui se pati nesciunt.

Sapienti secum optime conuenit: Nobis autem nosipsi molesti sumus, modo amore nostri, modo tædio laboramus: Infœlicem animum nunc superbia inflamamus, nunc cupiditate distendimus; & quod miserrimum est, nunquam singuli sumus.

Adulatoribus latus ne præbeas, artifices sunt ad captandos superiores; & alius quidem adulatione clam vtitur parce, alius ex aperto rusticitate simulata, quasi simplicitas illa, & non ars sit.

Flores declamationum eius.

Cap. CXII.

IDem in declamationibus lib. 1.

Iucundum est redire ad antiqua studia, melioresque ad annos respicere.

Nihil est tam mortiferum ingenijs, vt luxuria.

Torpent ingenia desidiosæ iuuentutis, nec minus honestæ rei labore vigilatur, cantandi, saltandi, obscenaque studia, effæminatos tenent. Capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, mollitie corporis certare cum fæminis, & immundissimis se excolere mundicijs, nostrorum Adolescentium specimē est: molles eneruesqúe nati in vitio manent, expugnatores alienæ pudicitiæ, negligētes suæ.

Idem in 2.

Quæ malam faciem habent sæpe impudicæ sunt: non enim deest illis animus, sed corruptor.

Adolescens luxuriosus peccat, senex luxuriosus insanit.

Efferat Matrona oculos iacentes in terram, & aduersus officiosum salutatorem inhumana potius, quam verecunda sit.

Longe ante pudicitiam suam ore, quam verbo neget.

Nemo fortiter negantem iterum rogauit.

Idem in 3. libro. Muliebrium vitiorum fundamentum est auaritia.

Hæc inter se raro coeunt, vt eadem vox sit dulcis, & solida.

Crudelius est, quam mori, semper timere mortem.

Eius debet esse damnum cuius est præmium.

Misero si flere non licet, magis flendum est, dolori silentium imperare non potest.

Etiam vbi remedium est mori, zelus est occidere.

Idem in 4.

Acrior est cupiditas cognoscendi ignota, quam repetendi.

Nulla flendi maior est causa, quam flere non posse.

Necessitas nauigia iactu exonerat, ruinis incendia opprimit. Necessitas est lex temporis.

Nemo quicquam facile credit, quo credito dolendum sit.

Nec infœlix virtus amittit gloriæ titulum, nec virtutis gloriam intercipit fortuita fœlicitas.

Audit de suis fortuna muneribus, quæ dedit aufert, quæ abstulit reddit: nec vnquam tutius est illam experiri, quàm cum locum iniuriæ non habet.

Idem in 5.

Hoc inæquale omnium est, vt vitia sua excusare malunt, quàm effugere. Nihil est puero teste certius, nam & ad eos annos peruenit, vt intelligat, & non ad eos quibus fingat.

Flores tragædiarum eius.

Cap. CXIII.

IDem in Tragædia, quam vocat Troadem.
Iuuenile vitium est regere non posse impetum.
Quo plura possis, plura patienter feras.
Violenta imperia nemo continuit diu,
Moderata durant.
Qui non vetat peccare, cum possit, iubet.
Minimum debet libere, cui multum licet.
Optanda mors est, sine metu mortis mori.
Idem in alia, quam vocat Thyestem.
Leue est miserias ferre, perferre graue.
Nescitis cupidi arcium
Regnum quo iaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriæ color,
Non auro nitidæ trabes.
Rex est, qui posuit metus,

Et diri mala pectoris,
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis fauor
Vulgi præcipitis mouet.
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia;
Mihi crede falsis magna nominibus placent:
Frustra timentur dura; dum excelsus steti,
Nunquam pauere destiti atque ipsum mei
Ferrum timere lateris.
O quantum bonum est,
Obstare nulli, capere securas dapes?
Humi iacentem, scelera non intrant casas,
Tutusque mensa capitur angusta cibus.
Venenum in auro bibitur; expertus loquor.
Malam bonæ fortunam præferre licet,
Peior est bello timor ipse belli.
Nulla vis maior pietate vera est.
Quos amor verus tenuit, tenebit.
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.
Abeant quæstus, discedat timor:
Vita est auidus quisquis non vult
Mundo secum pereunte mori.
Idem in Octauia.
Luxuria blanda pestis;
Victrix orbis immensas opes
Iam pridem auaris manibus, vt perdat rapit;
Idem in Hercule Ætæo.
Nunquam est ille miser, cui facile est mori,
Illicita amantur, excidit quicquid licet.
Fortuna amorem peior inflammat magis.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXIIII.

Idem in Hercule Furente.
Quod nimis miseri volunt;
Hoc facile credunt.
Prona est timori semper in peius fides.
Nullo premetur onere, qui cœlum tulit.
Virtutis est domare quæ cuncti pauent,
Nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest.
Quem sæpe transit casus, aliquando inuenit;
Non est ad astra mollis e terris via.
Post multa opera virtus laxari solet.
Quemcumque miserum videris hominem scias,
Quod fuit durum pati,
Meminisse dulce est.
Odit verus amor, nec patitur moras.
Idem in Thebaide.
Regna cum scelere omnibus
Sunt exilijs grauiora.
Qui vult amari, languida regnet manu.
Idem in Hippolyto.
Contemne famam: fama vix vero fauet.
Intrepida constent verba, qui timide rogat,
Docet negare.
O spes amantum credula,
Res est forma fugax.
Cœlo
Iupiter alto vicina petit,
Non capit vnquam magnos motus,
Humilis tecti plebeia domus.
Circa regna tonat,
Honesta quædam facit scelera successus.
Alium silere, quod voles primus sile.
Idem in Oedipo.
Nescisse cupies, nosse quæ nimium expetis
Iners malorum remedium ignorantia est.
Vbi turpis est medicina sanari piget.
Solent extrema facere securos mala.
Quid verba quæris? veritas odit moras.
Quod sæpe fieri non potest, fiat diu.
Idem in Medea.
Leuis est dolor, qui capere consilium potest;
Liber ire contra.
Suspecta ne sint longa colloquia, amputa.
Idem in Agamemnone.
Periere mores, ius, decus, pietas, fides,
Et qui redire cum perit, nescit pudor.
Per scelera semper sceleribus tutum est iter.
Temere imus illuc, vnde non decuit abire;
Non intrat vnquam regium limen fides,
Precio parata vincitur precio fides.
Heu, quam dulce malum mortalibus additum;
Vita dirus Amor.
Quem pœnitet peccasse pœnæ est innocens.
O quam miserum est nesci emori.
Rudis est tyrannus, morte, qui pœnam exigit.
Det ille veniam facile cui venia opus est.
Idem de immatura morte.

Vna res est virtus, quæ nobis immortalitatem donare potest, & pares Diis facere.

Flores Epistolarum eiusdem.

Cap. CXV.

Idem in *Epistola prima ad Lucilium.* Ita fac, mi Lucili, vindica te tibi, & tempus quod & aut auferebatur, aut excidebat, aut subripiebatur, collige, & serua. Turpissima enim iactura est, quæ per negligētiam fit. Quem mihi dabis, qui aliquid precium tempori ponat? Qui diem æstimet? qui intelligat se quotidie mori? In hoc omnes fallimur, quod mortem prospicimus, magna pars eius iam præterit, quicquid ætatis retro est, mors tenet: dum differtur vita, transcurrit; reliqua omnia nobis aliena sunt, tempus nostrū est tantum; in huius rei vnius fugacis, ac lubricæ possessionem natura nos misit.

Non puto pauperem cui quantulumcunque superest sat est.

Sera parsimonia in fundo est, non enim tantum minimum in imo, sed pessimum remanet.

Idem in 2. Primum argumentum compositæ mentis existimo posse consistere, & secum morari. Illud autem vide ne lectio authorum, & diuersi generis voluminum habeat aliquod vagum, & instabile: certis ingenijs immorari, & innutriri oportet, si vis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est, qui vbique est. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sūptus emittitur. Nihilque tam vtile est quod in transitu prosit. Nihil æque sanitatem impedit, vt remediorum crebra mutatio; itaque distrahit librorum multitudo & cum legere non possis quantum habueris, satis est habere quantum legas, fastidientis stomachi est multa degustare. Cui cum paupertate bene conuenit diues est. Nec qui parū habet, sed qui plus cupit pauper est. Quid enim refert quantum illi in arca, quantum in horreis iacet, si non acquisita, sed acquirenda computat? Quis sit diuitiarum modus quæris? primus, habere quod necesse est, proximus habere quod satis est.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXVI.

Idem in 3. *Epistola.* Si aliquem amicum existimas, cui non tantundem credis, quantum tibi, vehementer erras. Errat, & ille, qui amicum in atrio quærit, in conuiuio probat. Nullum habet maius malum occupatus homo, & bonis suis obsessus, quam quod amicos sibi putat, quibus ipse non est. Tu vero omnia cum amico delibera, sed de ipso prius; post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Ipsi vero præpostere permiscēt officia, qui contra præcepta Theophrasti cum amauerint iudicant; & nō amant cū iudicauerint. Tam audacter cū amico loquere, quam tecū; & tu quidem, ita viue, vt nihil cōmittas, nisi quod cōmittere etiā inimico tuo possis.

Vtrumq; vitium est, & omnibus credere, & nulli. Sed alterum dixerim honestius vitium, alterum tutius. Sic

etiam vtrosque reprehendas, & eos, qui semper inquieti sunt, & eos qui semper quiescunt. Nam illa tumultu gaudens, non est industria: sed exagitatæ mentis concursatio: Et hæc non est quies, quæ motum omnem, molestiam iudicat; sed dissolutio, & languor. Itaque inter se ista miscenda sunt, & quiescenti agendum est, & agenti quiescendum.

Cum natura rerum delibera, ipsa dicet tibi, & diem se fecisse, & noctem.

Idem in 4. Tenes vtique memoria quantum senseris gaudium, cum prætexta posita, sumpsisti virilem togam, & in forum deductus es. Maius expecta cum puerilem animum deposueris, & te in viros Philosophiæ transtuleris. Adhuc enim non pueritia, sed quod est grauius pueriliras remanet: & hoc idem peius est, quod habemus auctoritatem senum sed vitia puerorum; nec puerorum tantum, sed infantium. Illi leuia, hi falsa formidant, nos vtraque.

Plerique inter mortis metum, & vitæ tormenta miseri fluctuant, & viuere nolunt, & mori nesciunt. Fac itaque tibi iocundam vitā, & omnem pro illa sollicitudinem deponendo. Nullum bonum adiuuat habentem, nisi ad cuius amissionem præparatus est animus. Ergo aduersus omnia, quæ accidere possunt, te adhortare, & indura. Neminem enim eo Fortuna prouexit, vt non tantum illi minaretur, quantum promiserat. Noli huic tranquillitati confidere, momento mare concutitur, magnæ diuitiæ sunt lege naturæ composita paupertas. Lex autem illa naturæ; scis quos necis terminos statuit? non esurire, non sitire, non algere, vt famem sitimque depellas, non est necesse maria tentare, nec castra sequi ad manum est, quod satis est.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXVII.

Idem in 5. Id agamus, vt meliorem vitam sequamur, quam vulgus, non vt contraria. Alioquin quos emendari volumus fugamus & à nobis auertimus. Illud quoque facimus, vt nihil velint imitari nostri, dum timent ne imitanda sunt omnia. Contra naturam est torquere corpus suum, & faciles odisse munditias, & squalorem appetere, cibis non tantum vilibus vti, sed horridis. Quemadmodum desiderare delicatas res, luxuriæ est; ita vsitatas, & non magno parabiles fugere, dementiæ. Frugalitatem exigit Philosophia, non pænam. Temperetur vita inter bonos mores, & publicos. Qui domum intrauerit nos potius miretur, quam supellectilem nostram. Magnus ille est, qui fictilibus sic vtitur quemadmodum argento, nec iste minor est, qui sic argento vtitur, quomodo fictilibus. Infirmi animi est diuitias nos posse pati. Apud Hecatonem nostrum inueni cupiditatū finem etiam ad timoris remedia proficere. Desines, inquit, timere si sperare desieris.

Feræ pericula, quæ vident, fugiunt; & cum effugerint securæ sunt, nos autem à venturo torquemur, & præterito. Timoris enim tormentum memoria reducit, prouidentia anticipat, nemo tantum præsentibus miser est.

Idem in 6. Hoc ipsum argumentum est animi in melius translati, quod vitia sua, quæ prius ignorabat videt. Nullius boni sine socio iucunda est possessio. Plus tibi viua vox, & conuictus, quam oratio proderit, vnde in rem præsentem venias oportet: primum, quia homines amplius oculis, quam auribus credunt. Deinde quia longum iter est per præcepta, breue, & efficax, per exempla.

Idem in 7. Inimica est multorum conuersatio, & vtique quo maior est populus cui miscemur; hoc plus periculi est? nam & auarior redeo, & ambitiosior, & luxuriosior, quin etiam crudelior, & inhumanior, quia inter homines fui. Vtrumque deuitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt, neve inimicus multis, quia dissimiles sunt.

Recede in te ipsum quantum potes; cum his versare, qui te meliorem facturi sunt; illos admitte, quos tu potes facere meliores: Mutuo ista fiunt, & homines dum docent, discunt.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXVIII.

Idem in 8. Vitate quæcunque vulgo placent, ad omne bonum fortuitum suspiciosi pauidique subsistite, nam, & fera, & piscis aliqua spe oblectante decipitur. Munera ista fortunæ putatis? insidiæ sunt. Quisquis ergo agere tutam vitam volet, viscata beneficia deuitet; in præcipitia cursus ille deducit, huius eminentis vitæ exitus cadere est. Scitote tam bene hominem culmo tegi, quam auro. Cogitate nihil præter animum esse mirabile, cui magno nihil magnum est. Mihi crede, qui nihil agere vincitur, maiora agunt, humana diuinaque, simul tractant.

Alienum est, quicquid optando venit:
Non est tuum, fortuna quod fecit tuum.

Idem in 9. Qui vtilitatis causa est assumptus tamdiu placebit, quamdiu vtilis fuerit. Hac re florentes amicorum turba circunsedet: circa euersos ingens solitudo est: & amici inde fugiunt, vbi probantur; necesse est enim initia inter se exitusque conueniant. Qui amicus esse cœpit, quia expedit; placebit ei aliquid pretium contra amicitiam, si vllum in illa placet pretium præter ipsam. Negociatio est ista, non amicitia, quæ ad cōmodum accedit.

Ait Chrysippus sapientem nulla re egere, & tamen multis isti rebus opus est. Econtra stulto nulla re opus est, nulla enim re vti scit. Quid refert, qualis sit status tuus, si tibi videtur malus? Vbi sapienti sua non placent, omnis stultitia laborat fastidio sui.

Idem in 10. Non inuenio cum quo te malim esse, quam tecum; sic est ergo iudicium meum; fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge etiam vnum.

Sic viue cum hominibus tanquam Deus videat, sic loquere cum Deo tanquam homines audiant.

Idem in 11. Verecundia bonum in Adolescente signum est.

Magna pars peccatorum tollitur, si peccator testis assistit.

O fœlicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius se componat, & ordinet; cui sic aliquem veretur, cito erit verendus; elige ergo illum cuius tibi placet, & vita, & oratio. Illum tibi semper ostende, vel custodem, vel exemplum: opus enim est aliquo, ad quem mores nostri se ipsi exigant, nisi ad regulam, praua non corriges.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXIX.

Idem in 12. Gratissima sunt poma, cum fugiunt.

Ille beatissimus est, & securus sui possessor, qui crastinum sine sollicitudine expectat.

Idem in 13. Non potest magnos spiritus Athleta ad certamen afferre, qui nunquam sugillatus est. Ille, qui sanguinem suum fudit, cuius dentes crepuerunt sub pugno, nec proiectus, animum proiecit, sed quotiens cecidit, contumacior resurrexit, cum magna spe descendit ad pugnam. Multa enim adijcit sibi virtus lacessita. Plura sunt, quæ nos terrent, quam quæ premunt, & sæpius opinione, quam re laboramus, Illud tibi præcipio, ne sis miser ante tempus; cum illa, quæ velut imminentia expauisti, forte nunquam ventura sint, certè non venerint. Quædam nos torquent magis, quam debeant, quædam, antequam debeant, quædam cum omnino non debeant. Sicque aut augemus dolorem: aut fingimus, aut præcipimus, Quam multa expectata nusquam comparuerunt? Et si futurum est, quod iuuat dolori suo occurrere?

Satis cito dolebis cum veneris. Nihil tam certum est ex his, quæ timentur, vt non certius sit, & formidata subsidere, & sperata decipere. Quid turpius est, quam senex viuere incipiens?

Idem in 14. Multis seruit, qui corpori seruit, qui pro eo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Si gerere nos debemus non tanquam propter corpus viuere debeamus, sed tanquam non possimus sine corpore. Huius nos nimius amor timoribus inquietat, sollicitudinibus onerat, contumelijs obijcit, honestum vile ei est, cui corpus nimis carum est. Agatur eius cura diligentissimè, ita tamen, vt cum exigit ratio, vel fides, etiam in ignem mittendum sit. Etiam in obsessa via pauperi pax est. Nunquam in tantum conualescet nequitia, nunquam sic contra virtutes coniurabitur, vt non Philosophiæ nomen venerabile, & sacrum maneat. Nemo sollicito bono fruitur. Adijcere diues aliquid diuitijs studet, dum de incremento cogitat, oblitus est vsus, rationes accipit, forum conterit, fit ex Domino procurator.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXX.

IDem in 15. Quicquid facias cito redi à corpore ad animum, illum diebus, ac noctibus exerce. Id bonum cura, quod vetustate sit melius. Quam iucundum est nihil poscere: quam magnificum est plenum esse, nec ex Fortuna pendere. Discedant aliquando ista insidiosa bona, & sperantibus meliora, quam assecutis. Si quid in illis esset solidi, aliquando implerent, nunc autem haurientium sitim concitant.

Idem in 16. Plus operis est in eo, vt proposita custodias, quam vt honesta proponas. Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit, quod bona voluntas est. Naturalia desideria finita sunt, ex falsa autem opinione nascentia vbi desinant, non habent: nullus enim terminus falso est; nam via eunti aliquid extremum est: error autem immensus est. Retrahe ergo te à vanis: Et cum vis scire, quod petis, vtrum naturalem habeat, aut cæcam cupiditatem, considera an possit alicubi consistere, nam si longe progresso semper aliquid restat, scito id naturale non esse.

Idem in 17. Projjce ista omnia si sapis, imò, vt sapias, & ad bonam mentem magno cursu, ac totis viribus tende. Si quid est, quo teneris, aut expedi, aut excide. Multis ad philosophandum obstitere diuitiæ, paupertas expedita est, secura est, non circunstat illam turba seruorum, ad quos pascendos transmarinarum regionum est optanda fertilitas. Facile est pascere paucos ventres, & bene institutos, & nihil aliud desiderantes, quam impleri. Paruo fames constat, magno fastidium. Paupertas contenta est, instantibus desiderijs satisfacere. Cur ergo hanc contubernalem recuses, cuius mores sanus diues imitatur? Si vis vacare animo aut pauper sis oportet, aut pauperi similis, non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura, frugalitas autem paupertas voluntaria est. Multis parasse diuitias non fuit miseriarum finis, sed commutatio; nec hoc miror, non est enim in rebus vitium, sed in ipso animo. Illud quoque paupertatem nobis grauem fecerat, etiam diuitias graues fecit. Quemadmodum enim nihil differt, vtrum ægrum in lecto ligneo, aut in aureo colloces, quocunque enim illum transtuleris, morbum suum secum transferet; sic nihil refert vtrum æger animus, an in diuitijs, an in paupertate ponatur; nam malum suum illum sequitur.

Simile pulchrum.

Item ex eodem.

Cap. CXXI.

IDem in 18. Festiuis maximè diebus animo imperandum est, vt tunc voluptatibus solus abstineat, cum in illas omnis turba procubuerit. In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, & contra iniurias fortunæ inter beneficia firmetur. Exerceamur ad palum, ne imparatos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris; securius diuites erimus, si sciuerimus, quam non graue sit pauperem esse. Quanta est animi magnitudo ad id sua sponte descendere, quod ne ad extrema quidem redactis timendum sit? hoc est præoccupare tela fortunæ. Non est iucunda res aqua, & polenta, aut frustum hordeacei panis, sed summa voluptas est, posse capere etiam ex his voluptatem, & ad id se reduxisse, quod eripere nulla fortunæ iniquitas capere possit. Diuitiarum possessionem tibi non interdico, sed efficere volo, vt illas intrepidus possideas: quod vno modo consequeris, si te etiam sine illis beate victurum tibi persuaseris: si illas, tanquam exituras aspexeris.

Idem in 19. Si potes subduc te illis occupationibus, si minus eripe. In freto viximus, moriamur in portu.

Idem in 20.* Tacere docet Philosophia, non dicere? & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat, vt ipsa inter se vita vnius, sine omnium actionum dissentione colona sit. Maximum hoc est officium sapientiæ, & iudicium, vt verbis opera concordent, vt ipse vbique par sibi idemque sit. Quid enim sapientia? semper idem velle atque idem nolle: licet istam exceptiunculam non adijcias, vt rectum sit, quod velis; non potest enim cuiquam idem semper placere, nisi rectum. Variatur autem quotidie iudicium hominum, & in contrarium vertitur, ac plerisque agitur vita per lusum. Quod tuo beneficio scire non potes, paupertatis scies; illa enim veros certosque amicos retinebit. Discedet quisquis non te, sed aliud sequebatur. Nonne, vel ob hoc vnum amanda est paupertas, quod à quibus ameris, ostendat? O quando veniet illa dies, quando nemo in honorem tuum mentiatur? Huc ergo cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta; redige te ad parua, ex quibus cadere non possis. Non licet diuitias in sinu positas contemnere? ille ingentis animi est, qui illas circunfusas sibi diu multumque miratus, quod ad se venerint, ridet, suasque audit magis esse, quam sentit. Multum est non corrumpi contubernio diuitiarum. Pauperibus inest (sine qua nihil est iucundum) securitas, quia delicijs permaduimus, omnia dura ac difficilia iudicamus.

* Facere.

Idem ex eodem.

Cap. CXXII.

IDem in 22. Quod male implicuisti soluas potius, quam abrumpas. Nemo tam timidus est, vt malit semper pendere, quam semel cadere. Turpe est cedere oneri, luctari cum officio, quod semel recepisti. Non est vir fortis, ac strenuus, qui laborem fugit, vbi etiam crescit illi animus ipsa rerum difficultate. Peiores morimur, quam nascimur. Nostrum hoc non naturæ vitium est. Nemo, quam bene viuat, sed quamdiu curat, cum omnibus contingere possit, vt bene viuant, vt diu nulli.

Idem in 23. Fundamentum bonæ mentis est non gaudere vanis. Mihi crede, verum gaudium res seuera est, an tum existimas aliquē soluto vultu, hilari oculo, mortem contemnere? paupertati domum aperire? voluptates tenere sub fræno? meditari dolorum patientiam? Hæc qui apud se versat, in magno gaudio est, sed parum blando. Hęc autem quibus delectatur vulgus, te-

nuem habent ac perfusoriam voluptatem; & quodcunque inuectitium est gaudium, fundamento caret. Corpusculum etiam (si nihil sine illo fieri potest) magis necessariam rem crede, quam magnam. Vanas suggerit voluptates, breues, pœnitendas, & nisi magna moderatione temperentur, in contrarium abituras. Ita dico, in præcipiti est voluptas, ad dolorem vergit, nisi modum tenuerit. Modum autem tenere in eo difficile est, quod bonum esse credideris. Veri boni auiditas tuta est, quæ subit ex bona conscientia, ex honestis consilijs, ex contemptu fortuitorum. Pauci sunt, qui ex consilio se suaque regant: cæteri eorum more, qui in fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur. Quidam tunc viuere incipiunt, dum desinendum est. Quidam ante viuere desierunt, quam inciperent.

Item ex eodem.

Cap. CXXIII.

Idem in 24. Quid necesse est mala accersiri, ac satis cito patienda cum venerint, præsumere, ac præsens tempus futuri metu perdere? stultum est, quia quandoque futurus sis miser, esse iam miserum. Sed ego alia te ad securitatem via ducam. Si vis omnem solicitudinem exuere, quicquid vereris ne eueniat, euenturum vtique propone; & quodcunque illud est malum, tecum ipse metire, & timorem tuum taxa. Acrior est virtus ad occupanda pericula, quam crudelitas ad irroganda. Multum fuit Carthaginem vincere, sed amplius mortem. Adeo mors timenda non est, vt beneficio eius nihil anteferendum sit aut timendum. Ante omnia memento demere rebus tumultum, ac videre quid in quaque re sit; scies nihil esse in illis terribile, nisi ipsum timorem. Quod vides accidere pueris, hoc nobis quoque maiusculis euenit, illi quos amant, quibus assueuerant, cum quibus ludunt, si personatos viderint, extimescunt. Non hominibus tantum, sed rebus persona demenda est, & reddenda facies sua. Dolor quidem leuis est, si ferre possum, breuis si ferre non possum. Hoc turpissimum est, quod nobis obijci solet. Verba nos Philosophiæ, non opera tractare. Ipsæ voluptates in tormenta vertuntur. Epulæ cruditatem generant: ebrietas neruorum torporem, ac tremorem; libidines manuum, ac pedum, & articulorum deprauationem; pauper fiam? inter plures ero; exul fiam? ibi me natum putabo; alligabor? quid enim? nunc solutus sum? Ad hoc me natura graue corporis mei pondus astrinxit. Moriar? desinam ægrotare posse, desinam alligari posse, desinam mori posse. Turpe est aliud loqui, aliud sentire; quanto turpius aliud scribere, aliud sentire? Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ; & tunc quoque dum crescimus, vita decrescit. Ridiculum autem est currere ad mortem tædio vitæ. Vir fortis, ac sapiens non debet è vita fugere, sed exire.

Idem in 25. Quod ad duos amicos nostros pertinet, diuersa via eundum est. Alterius enim vitia emendanda sunt, alterius frangenda. Vtar libertate tota, non amo illum nisi offendero. An profecturus sim nescio; malo mihi successum, quam fidem deesse. Nutriendus est pudor, qui quamdiu in animo durauit, aliquis erit bonæ spei locus. Panem, & aquam natura desiderat, nemo ad hæc pauper est; intra quæ quisque desiderium suum clauserit, cum ipso Ioue de fœlicitate contendat. Sic fac omnia tanquam spectet aliquis; prodest sine dubio, custodem sibi imposuisse, & habere quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis iudices. Omnia enim nobis mala solitudo persuadet. Cum iam tantum profeceris, vt sit tibi etiam tui reuerentia, licebit dimittere Pædagogum: multis autem dissimilem te fieri, oportet; dum tibi tutum non sit à te recedere.

Item ex eodem.

Cap. CXXIIII.

Idem in 26. Quæ querela est, quod incommodum, si quicquid debebat desinere; defecit? Et quis exitus melior, quam in finem suum natura soluente, dilabi? Remoue existimationem hominum; dubia semper est, & in partem vtramque diuiditur; remoue studia, tuam vitam tracta, mors de te pronunciatura est; ita dico disputationes, & litterata colloquia, & ex præceptis sapientum verba collecta, & eruditus sermo non ostendunt verum robur animi. Est enim oratio etiam timidissimis audax. Quid egeris, tunc apparebit, cum animam ages. Iunior es. Quid refert? incertum est quo loco mors te expectet, itaque tu illam omni loco expecta. Qui mori didicit, non seruire didicit: supra omnem potentiam est, certe extra omnem. Quid ad illum carcer, & custodia, & claustra? liberum ostium habet. Vna est catena, quæ nos alligatos tenet, amor vitæ.

Idem in 27. Numera annos tuos; & pudebit eadem velle, quę volueras Puer; hoc denique tibi citra diem mortis præsta; moriantur ante te vitia. Bona mens, nec commendatur, nec emitur: & puto, si venalis esset, non haberet emptorem, at mala quotidie emitur.

Idem in 28. Animum debes mutare, non cœlum: licet enim vastum traieceris mare, sequentur te vitia quocunque perueneris: quæris quare te fuga ista non adiuuet? tecum fugis. Onus animi deponendum est: non autem tibi vllus placebit locus, immo quicquid facis, contra teipsum facis: & motu ipso noces tibi. Ægrum enim concutis: ac cum istud exemeris malum, omnis loci mutatio, iucunda fiet. In vltimas licet terras expellaris, in quolibet Barbariæ angulo colloceris, hospitalis tibi illa qualiscunque sedes erit. Magis quis veneris, quam quo, interest: & ideo nulli loco adijcere debemus animum. Cum hac persuasione viuendum est, non sum vni angulo natus: patria mea totus mundus est. Quid tam turbidum fieri potest, quam forum? ibi quoque licet quiete viuere si necesse sit: sed si liceat disponere se conspectum quoque, & viciniam fori procul fugiam, quid interest quot Domini sint? seruitus vna est. Hanc qui contempserit, in quantalibet turba dominantium est, liber est. Initium salutis est notitia peccati. Nam qui peccare se nescit, corrigi non vult: ideo quantum potes te ipsum argue, inquire in te, accusatoris primum partibus fungere, deinde iudicis, tandem deprecatoris.

Idem in 29. Multo magis ad rem pertinet qualis tibi videaris, quam qualis alijs. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest.

Item ex eodem.

Cap. CXXV.

Idem in 30. Venit aliquis ad mortem iratus, mortem venientem nemo hilaris accipit, nisi qui se ad illam diu composuerat.

Idem in 31. Generosos animos labor nutrit; non est viri timere sudorem.

Idem in 34. Pars magna bonitatis est velle fieri bonum. Omnia dicta, & facta tua inter se congruant, ac sibi respondeant, & vna forma percussa sint. Non est eius animus in recto cuius acta discordant.

Idem in 36. Turpis, & ridiculosa res est, elementarius Senex. Iuueni prandium, seni vtendum est. In mores fortuna ius nõ habet. Animus ille trãquillissimus ad perfectum venit, qui in eodẽ habitu est, quocunq; modo res cadant. Cui siue aggeruntur vulgaria bona, supra res suas eminet, siue aliquid ex his, vel omnia casus excusserit

minor non sit. Mors quam timemus intermittit vitam, nō eripit. Veniet iterum, qui nos in lucem reponat dies. Æquo igitur animo rediturus, debet exire. Obserua orbem rerum in se remeantium, videbis nihil in hoc mundo extingui, sed vicibus descendere, ac surgere.

Idem in 37. Si vis omnia tibi subijcere, te subijce rationi: multos reges si te illa rexerit, & ab illa disces quemadmodum, & quid aggredi debeas. Turpe est non ire, sed ferri: & subito in medio turbine rerum stupentem quærere; huc ego quemadmodum veni.

Idem in 38. Plurimum proficit sermo, qui minutatim irrepserit animo, nec multis opus est, sed efficacibus.

Idem in 39. Habet hoc optimum in se generosus animus, quod concitatur ad honesta; magnarum specierum, res ad se vocat, & attollit. Animus enim noster ad modum flammæ in motu est, eo mobilior, & actuosior quo vehementior fuerit. Sed fœlix, qui ad meliora hunc impetum dedit; ponat se extra ius ditionemque fortunæ; secunda temperabit, aduersa comminuet, & alijs admiranda despiciet. Magni animi est magna contemnere, & mediocria malle, quam nimia: necesse est enim in immensum exeat cupiditas, quæ naturalem modum transilit; Desinit esse remedij locus; vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.

Idem in 40. Inopia verborum, & exilitas, minus intentum auditorē facit tædio interruptæ tarditatis. Facilius tamen incidit, quod expectatur, quam quod præteruolat, illa quidem, quæ veritati operam dat oratio, incomposita esse debet, & simplex, hæc popularis nihil habet veri; mouere vult turbam, & inconsultas aures impetu rapere. Remedia non prosunt, nisi immorentur. Quis medicus ægros in transitu curat? Quemadmodum sapienti viro incessus modestior conuenit, ita oratio pressa non audax; itaque tardiloquum te esse iubeo.

Item ex eodem.

Cap. CXXVI.

Idem in 41. Sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum obseruator, & custos: hic prout à nobis tractatus est, ita nos tractat.

Idem in 42. Multa tibi possem ostendere, quæ acquisita acceptaque libertatem nobis extorquent. Nostri enim essemus si ista nostra non essent. Circunspice illa, quæ nos agunt in insaniam, & cum plurimis lachrymis amittimus, scies in his non damnum esse molestum, sed opinionem damni. Nemo illa perisse sentit, sed cogitat, qui se habet, nihil perdidit.

Idem in 43. Vix quemquam inuenies, qui possit aperto ostio viuere; bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solitudine anxia est atque sollicita. Si honesta sunt, quæ facis, omnes sciant. Si turpia, quid refert neminem scire cum tu scias?

Idem in 45. Non refert, quam multos libros, sed quam bonos habeas; lectio certa prodest, varia delectat. Vitia nobis, sub virtutum nomine subrepunt. Temeritas sub titulo fortitudinis latet: moderatio vocatur ignauia, pro cauto timidus accipitur; in his magno periculo erramus.

Idem in 46. Iam etiam vbi causa sublata est, mentimur consuetudinis causa.

Idem in 47. Illos rideo, qui turpe existimant cum seruo suo cœnare. Quare? nisi quia superbissima consuetudo cœnanti domino stantium seruorum turba circundedit, ille quidem ingenti auiditate distentum ventrem onerat. Serui autem tota nocte ieiuni, mutique perstant. Sicque fit, vt de domino loquantur, quibus coram Domino loqui non licet. Tu autem sic cum inferiore viue, quemadmodum tecum superiorem velis viuere. Et quotiens in mentem venerit, quantum tibi in seruum liceat; in mentem etiam veniat, tantundem in te Domino tuo licere. Quemadmodum stultus est, qui equū empturus, non ipsū inspicit, sed stratū eius, & frenos; sic qui hominē ex veste, aut ex conditione æstimat.

Item ex eodem.

Cap. CXXVII.

Idem in 48. Consortium rerum omnium inter nos facit amicitia. Omnia cum amico communia habebit, qui multa cum homine. Nisi interrogationes vaferrimas, struxero, & conclusione falsa à vero nascens mendacium astruxero, non potero à fugiēdis, petenda secernere. Pudet me: in re tam seria Senes ludimus.

Mus syllaba est,
Mus autem caseum rodit,
Syllaba ergo caseum rodit.

Puta me istud nunc non posse soluere, quod mihi ex illa scientia periculum imminet? quod incommodum est? O pueriles ineptias? quod mihi lusoria ista proponis: non est iocandi locus. Aperta decent, & simplicia tuam bonitatem. Etiamsi multum superesset ætatis parce dispensandum erat, vt sufficeret necessarijs. Nunc vero, quæ dementia est superuacua discere, in tanta temporis egestate.

Idem in 49.
Quod non perdidisti habes,
Cornua non perdidisti,
Ergo cornua habes.

Non vaco ad istas ineptias: ingeris negocium in manibus est. Quid agam? mors me sequitur, vita fugit, aduersus hæc me doce aliqu d. Dociles natura nos edidit, & rationem dedit imperfectam, sed quę perfici posset.

Idem in 50. Quando fatuo delectari volo, non est mihi longè quærendus, me rideo. Cæci ducem quærunt; nos autem sine duce erramus, & ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus: initium eundi ad virtutes arduum est, quia hoc primum imbecille atque ægræ mentis est, formidare inexperta; itaque cogenda est mens, vt incipiat: deinde non est acerba medicina, protinus enim delectando sanat.

Idem in 51. Id agere debemus, vt irritamenta vitiorum, quam longissime profugiamus. Indurandus est animus, & debellandæ voluptates, quæ sæua quoque ad se ingenia rapuerunt. Vitia sine modo, sine fine persequere, nam illis quoque nec finis, nec modus est. Proijce quęcunque cor tuum dilaniant; quæ si aliter extrahi nequirent, cor ipsum cum illis euellendum erat. Voluptates præcipuè extirpa, quæ latronum more, in hoc nos amplectuntur. vt strangulent.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXVIII.

Idem in 52. Quamuis ad eundem finem duo peruenerint, maior tamen est laus idem effecisse in difficiliori materia. Illum elige adiutorem, quem magis admireris cum videris, quā cum audieris. Quid lętaris, quod ab hominibus his laudatus es, quos ipse laudare non potes: Laudatio aliquid exhortationis affert ipsis audientibus, & animos adolescentium extimulat.

Idem in 53. In illis morbis in quibus afficiuntur animi, quo quis peius se habet, minus sentit. Somnium narrare vigilantis est, & vitia sua confiteri, sanitatis iudicium est. Omnia impedimenta dimitte, & vaca bonæ menti. Nemo ad illam peruenit occupatus. Magni artificis est clausisse totum in exiguo.

Idem in 54. In hoc (ni fallor) erramus, quod mortem sequi iudicamus; cum illa, & præcessit, & secutura sit. Quicquid enim ante nos fuit mors est. Illum lauda, & imitare, quem non piget mori, cum iuuat viuere.

Quæ est enim virtus cum eijciaris exire? Sapiens nil inuitus facit, necessitatem effugit, quia vult, quod coactura est.

Idem in 55. Debilitatem nobis indixere deliciæ, & quod diu noluimus, posse desinimus.

Idem in 56. Nulla placida est quies, nisi quam ratio composuit. Omnia vitia ad modum morbi in aperto leuiora sunt; Tunc autem perniciosissima, cum simulata sanitate subsident. Nulla res animum sapientis auocat, nullus hominum auiumque concentus interrumpit cogitationes bonas solidasque iam & certas. Leue illud ingenium est, nec sese adhuc reduxit introrsus, quod ad vocem ex accidenti erigitur.

Idem in 58. Nemo nostrum idem est, qui fuit pridie. Quicquid viuit currit cum tempore; Nihil horum stabile, vel solidum est: Et nos tamen ea cupimus tanquã, aut semper futura, aut semper habituri.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXIX.

IDem in 59. Illud præcipuè in nobis Philosophiam impedit, quod cito nobis placeamus. Et quicquid in nos adulatio congerit tanquam debitum pendimus, optimosque nos esse, ac sapientissimos affirmantibus, assentimus. Sequitur itaque vt ideo mutari non velimus, quia nos optimos esse credimus. Omnes tendunt ad gaudium, sed vnde stabile magnumque consequantur, ignorant, & sapiens quidem nunquam sine gaudio est. Gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia, nec interrumpitur nec desinit. Quod enim non dedit fortuna, non eripit.

Idem, in 60. Taurus paucissimorum iugerum pascuis impletur, vna silua Elephantis pluribus sufficit. Homo vero, & terra pascitur, & mari. Verumtamen non fames ventris magno constat, sed ambitio.

Idem in 61. Ante senectutem curaui, vt bene viuerem, in illa vt bene moriar. Da operam, ne quid vnquam inuitus facias. Qui imperia libens excipit, partem acerbissimam seruitutis effugit, facere, quod nolit. Non qui iussus aliquid facit, miser est; sed qui inuitus. Itaque sic animum componamus, vt quicquid res exiget id velimus.

Idem in 62. Contemnere aliquis omnia potest; habere omnia, nemo potest: itaque breuissima ad diuitias per contemptum diuitiarum via est.

Idem in 63. Nec sicci sint oculi amico amisso, nec fluant: lachrymandum est, & non plorandum: id agamus, vt iucunda nobis fiat amicorum recordatio amissorum. Nemo libenter ad id redit, quod non sine tormento cogitaturus est. Mihi amicorum defunctorum cogitatio dulcis, ac blanda est: habui enim illos tãquam amissurus, amisi tanquam habeam. Quis ferat hos, qui negligentissimè cum amicos habeant, miserrime lugent; nec amant quempiam nisi perdiderint? ideo tunc effusius mærent, quia verentur ne dubium sit, an amauerint: sera iudicia affectus sui quærunt.

Idem in 65. Quæ Deo faciendi mundum causa fuit? bonus est: bono nulla cuiusquam boni inuidia est? fecit itaque, quam optimum potuit, Vetas me cœlo interesse, idest iubes me capite demisso viuere? Maior sum, & ad maiora genitus, quam vt corporis mei sim mancipium. Quod equidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquid libertati meæ circundatum, cuius contemptus certa libertas est. Seruiant deteriora melioribus; fortes simus aduersus fortuita.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXX.

IDem in 66. Potest ex casa vir magnus exire, potest & ex deformi humilique corpusculo formosus animus, ac magnus. Nec deformitate corporis animus fœdatur, sed pulchritudine animi corpus ornatur. Animus intuens vera, peritus fugiendorum, ac petendorum non ex opinione, sed natura, pretia rebus imponens, neutri Fortunæ se submittens, supra omnia, quæ contingunt eminens: hæc est facies virtutis. Crescere posse imperfectæ rei signum est, omnis in modo est virtus, omne honestum voluntarium est, non enim potest honestum esse, quod non est liberum, Maius est difficilia perstringere, quam læta moderari. Et hæc magis laudauerim bona, quæ exercitata sunt, ac fortia, & cum Fortuna rixata.

Idem in 67. Non sum tam demens, vt ægrotare cupiam, sed si ægrotandum fuerit, vt nihil effeminate faciam, non enim pati tormenta optabile est, sed pati fortiter.

Idem in 68. Gloriari otio iners ambitio est. Multi aperta transeunt; condita & abstrusa rimantur: furem signata sollicitant, vile videtur quicquid patet, aperta effractarius præterit. Hos mores habet imperitissimus quisque; in secreta irrumpere cupit, iactandi genus est nimis latere, & à conspectu hominum secedere. Conuocat turbam quisquis otio suo aliquam fabulam imposuit. Non est autem agendum hoc, vt de te homines loquantur, sed vt ipse tecum loquaris. Quid autem loquaris? Quod homines de alijs libentissime faciunt; de te apud te, male existima, & id maxime tracta, quod in te infirmissimum esse senties.

Idem in 69. Frequens de loco ad locum migratio, instabilitas animi est. Vt animum possis continere, primum tui corporis fugam siste. Nihil facilius quam amor recrudescit: ita qui deponere vult desideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauit, & oculos, & aures ab his, quæ reliquit, auertat; cito affectus quocunque se vertit, rebellat. Nullum sine authoramento malum est; Auaritia pecuniam promittit, luxuria voluptatem, ambitio potentiam. Mercede te vitia sollicitant. Vix effici à toto sæculo potest, vt vitia longa licentia tumida, subiugantur, & iugum accipiant.

Idem in 70. Vis aduersus hoc corpus liber esse? tanquam migraturus habita. Quemadmodum veniet in mente finis suus, omnia sine fine cupientibus. Nemo nisi vitio suo miser erit.

Item ex eodem.

Cap. CXXXI.

IDem in 71. Ideo peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus: nemo de tota deliberat. Eadem virtute, & mala Fortuna vincitur, & bona ordinatur; virtutem intelligo animosam, & excelsam, quam incitat quicquid infestat. Non mirum est in tranquillitate non concuti. Illud mirare, vbi omnes iacent, aliquem stare, imperfecta necesse est labent, & modo prodeant, & modo subsidant, sed magna est pars profectus, velle proficere. Id agamus, vt omne tempus nostrum sit, quod non erit, nisi prius nos nostri esse cœperimus.

Idem in 72. Vidisti aliquem canem missum à Domino, frusta panis, & carnis, aperto ore captantem? quicquid excepit protinus integrum deuorat, & semper ad spem futuri hiat. Idem euenit nobis; quicquid enim expectantibus Fortuna proiecit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti, & attoniti. Hoc sapienti non euenit, plenus est, & si quid obuenit, securus excipit, ac reponit: impeditis autem ac rudidus nullus præcipitationis finis est, in Epicureum chaos illud decidunt. Inane sine termino est.

Idem in 73. Quisquis de accipiendo cogitat, oblitus est accepti: nec vllum habet maius malum cupiditas, quam quod ingrata est. Ambitiosis non tam iocundum est multos post se videre; quam graue, aliquẽ ante se, nec ambitio tantum instabilis est, verum etiam

omnis cupiditas, quia incipit semper à fine. Stulta auaritia mortalium proprietatem discernit; nec quicquam suum esse credit, quod publicum est. At sapiens nihil magis suum iudicat, quàm cuius illi cum humano genere consortium est. Docet Philosophia præcipuè, bene debere beneficia bene soluere, interdum autem solutio est ipsa confessio. Miraris homines ad Deos ire? Deus ad homines venit, imo in homines, nulla enim bona mens sine Deo est.

Idem in 74. Nulli etiam cui rapina fœliciter cessit, gaudium rapti durauit in posterum. Aut ista bona non sunt, quæ vocantur; aut homo fœlicior Deo est: quoniam, quæ parata sunt nobis, Deus non habet in vsu; neque enim opes, nec epularum lætitia, nec quicquam ex his hominem inescantibus ad eum pertinent. Placeant homini quæcumque Deo placent, ob hoc ipsum, quod Deo placet. Quamdiu virtus salua fuerit non senties quid abscesserit. Non affligitur sapiens liberorum amissione, non amicorum; eodem enim animo fert illorum mortem, quo suam expectat.

Idem in 75. Concordet sermo cum vita. Ille promissum suum impleuit, qui, & cum videas illum, & cum audias, idem est; nec delectent verba nostra, sed prosint.

Item ex eodem.

Cap. CXXXII.

IDem in 76. Quid stultius est, quàm quia diu non didiceris, non discere? quamdiu nescias tādiu discendum est, imo quamdiu viuas: æquo animo audienda sunt imperitorum conuitia, & ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus. Optimum in homine ratio est: hæc antecedit animalia, sequitur Deum. Amor, ira, cupiditas pericula depulerunt. Quod ergo potest breuis obstinatio animi aliquo stimulo excitata, quanto magis virtus, quæ non ex impetu, nec subito, sed æqualiter valet, cui perpetuum robur est? Vnum bonum est virtus, quæ inter hanc Fortunam, & illam, superba incedit cum magno vtriusque contemptu. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Sciet enim id accidisse lege diuina, qua vniuersa procedunt. Nemo ex illis quos purpuratos vides fœlix est, non magis, quàm ex illis, quibus sceptrum, & clamydem in scena fabulæ assignant. Cum populo præsenti elati incesserunt, &* concuruati simul exierunt; excalciantur, & ad staturam suam redeunt: nemo istorum quos diuitiæ, & honores in fastigio ponunt magnus est: quare ergo magnus videtur? Cum basi sua illum metiris. Hoc laboramus errore, quòd neminem æstimamus eo, quòd est, sed adijcimus illi, & ea quibus adornatus est. At qui cum voles veram hominis æstimationem inire, inspice nudum, ponat patrimonium, ponat honores, & alia fortunæ mendacia, corpus etiam ipsum exuat animum intuere qualis sit, & quantus alieno an suo magnus. Præcogitati mali mollis ictus venit, ac stultis, & Fortunæ credentibus omnis videtur noua rerum, & inopinata facies. Magna autem pars est apud imperitos mali nouitas: ideo sapiens assuescit se malis futuris, & quæ alij diu patiendo, faciunt leuia, hic leuia facit, diu cogitando.

* cothurnati

Idem in 77. Vita non est imperfecta, si honesta est. Vbicunque desines si bene desines tota est. Nemo tam imperitus est, vt nesciat quandoque sibi moriendum esse; & tamen cum propè accesserit, tergiuersatur, tremit, plorat. Nonne tibi videtur stultissimus qui fleuerit, quod ante mille annos non vixerit? æquè stultus est qui flet, quod post annos mille non viuet. Hæc paria sunt; non eris, non fuisti; vtrunque tempus alienum est: quid fles? ad hanc legem natus est: quid noui est? hoc omnibus accidit: quomodo fabula, sic vita. Non quamdiu, sed quam bene sit acta, refert: quocumque voles desine, tantum bonam clausulam impone.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXXIII.

IDem in 78. In remedium cedunt honesta solatia: & quicquid animum erexerit, etiam corpori prodest. Tria in omni morbo grauia sunt, metus mortis, dolor corporis, intermissio voluptatum. De morte satis dictum est. Dolere nemo potest valde, & diu. Sic enim nos amantissimè nostri natura disposuit, vt dolorem, aut tolerabilem, aut breuem faceret: non est autem acerbum carere eo, quod cupere desieris. Denique tolerabilis est morbi præsentia, si contempseris id, quod extremum minatur: noli mala tua tibijpsi facere grauiora, & te querelis onerare. Leuis est dolor, si nihil illi opinio adiecerit, leuem illum dum leuem putas facies. Tam miser est enim quisque quam credidit. Quod acerbum fuit, retulisse iucundum est; naturale est enim mali sui fine gaudere. Quomodo est hostis fugientibus perniciosior, sic omne fortuitum incommodum magis instat cedenti, & auerso. Nec vita sit tædio, nec mors timori; vitam in odium sui adducere solet iners ocium: hisquè necesse est omnem vitam breuem videri, qui illam voluptatibus vanis, & ideo infinitis metiuntur. Interim hæc tene, hæc morde, aduersis non succumbere, lætis non cedere, omnem fortunæ licentiam in oculis habere. Quicquid enim expectatum est diu, leuius accedit.

Idem in 79. Non est bonitas pessimis esse meliorem. Nulla virtus latet, & latuisse non est ipsius damnum. Veniet qui conditam, & sæculi sui malignitate compressam dies publicet. Veritas in omnem sui partem eadem est. Quæ decipiunt nihil habent solidi. Mendacium tenue est, perlucet si diligenter inspexeris.

Idem in 80. Cogito mecum quantus ad spectaculum lusorium fiat concursus, quanta sit circa bonas artes solitudo, quam imbecilli animo sint, quorum lacertos humerosque miramur. Compara inter se pauperum, & diuitum vultus, pauper sæpius, & fidelius ridet, quia nulla eius solicitudo in alto est; horum autem, qui fœlices vocantur, hilaritas ficta est, aut grauis & supputata tristitia. Omnium istorum quos supra capita hominum, supraque turbam delicatos lectica suspendit; persona fœlicitas est. Contemnes illos si dispoliaueris. Equum empturus, solui iubes stratum, vestimenta venalibus detrahis, ne qua corporis vitia lateant; hominem verò inuolutum æstimas? Quid de alijs loquor? si perpendere te vis, sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus teipsum considera.

Item adhuc ex eodem.

Cap. CXXXIV.

IDem in 81. Quereris te incidisse in hominem ingratum: si hoc periculum vitare volueris, beneficia non dabis; ita ne apud alium pereant, apud te peribunt. Non respondeant potius, quam non dentur, cito inerti ocio torpebit vita, si relinquendum est, quicquid offendit. Et post malam segetem serendum est. Cuius euentus incertus est, vt id aliquando procedat sæpe tentandum est, etsi merita non præcessissent oportebat ignosci post beneficia lædenti plusquam venia debetur: pluris enim æstimo beneficium, quam iniuriam. At non omnes grati sciunt debere beneficium. Vbi sapienti notum est, quanti res quæque taxanda sit, & omnia secum examinabit quantum acceperit, à quo, quando, vbi, & quemadmodum. Vnde Merrodorus ait. *Solum sapientem referre gratias scire.* Beneficia crescunt mora, & tanto plus soluendum est, quanto tardius, ingratus est, qui beneficium reddit sine vsura. Sæpe, quod datur exiguum est, quod sequitur ex eo magnum. Nemo mihi videtur pluris æstimare virtutem, nemo illi magis esse deuotus, quam qui viri boni famam perdidit, ne conscientiam

perderet. Torquet ingratus se, & macerat, & odit, quæ accepit, quia redditurus est, & extenuat, iniurias verò dilatat, & auget. Quid eo miserius cui beneficia excidunt, hærent iniuriæ? At contra sapiens exornat omne beneficium, & sibijpsi commendat, & se assidua eius commemoratione delectatur: illa contemnit quibus læsus est, nec vertit omnia in peius, nec quærit cui casum imputet, ad Fortunam potius refert, & quicquid acciderit benignè interpretando leuat. Non offensæ potius, quam beneficij meminit; quantum potest in priore, ac meliore memoria se detinet; nec mutat animum aduersus bene meritos. Semper enim quicquid dubium est humanitas inclinat ad melius. Nemo autem gratus esse potest, nisi contempserit ista propter quæ vulgus insanit. Nihil carius æstimamus, quam beneficium, quod diu petimus; nihil vilius cum accepimus. Quæris quid nobis faciat obliuionem acceptorum? cupiditas accipiendorum. Abstrahūt à recto diuitiæ, honores, potentia, &c. quæ opinione nostra cara sunt, precio suo vilia. Nescimus æstimare res de quibus non cum fama, sed rerum natura deliberandum est. Nihil habent ista magnificum, quo mentes in se trahant, præter hoc, quòd mirari illa consueuimus.

Iterum ex eodem.

Cap. CXXXV.

IDem in 82. Ocium sine literis mors est, & hominis viui sepultura. Non habet fortuna longas manus, neminem occupat nisi sibi hærentem. Itaque quantum possumus ab illa resiliamus. Non est mors gloriosa, sed fortiter mori gloriosum est. Quæ dementia est fugere, cum retroire non possis. Omnis res, quod non habuit, decus, virtute addita sumit.

Idem in 83. Sic certe viuendum est tanquam in conspectu alicuius viuamus. Sic cogitandum tanquam aliquis in pectus intimum prospicere possit. Quid prodest ab homine aliquid esse secretum? nihil Deo clausum est. Nihil aliud est ebrietas, quam voluntaria insania. Omne vitium ebrietas & intendit, & detegit, obstantem malis conatibus verecundiam remouet. Plures enim pudore peccandi, quam bona voluntate prohibitis abstinent. Adijce illam ignorationem sui, dubia, & parum explanata verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, & huiusmodi. Rebus itaque non verbis proba istas, quæ dicuntur voluptates, vbi modum excesserint pœnas esse.

Idem in 84. Alit lectio ingenium, & studio fatigatum, non tamen sine studio reficit; nec scribere tantum, nec tantum legere debemus, altera res contristabit vires, & exhauriret, de stylo dico; altera soluet, ac diluet, inuicem hoc & illo commutandum est, & alterum altero temperandum, vt quicquid lectione collectum est, stylus redigat in corpus. Apes enim imitari debemus, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt. Deinde quicquid attulerint disponunt, ac per fauos digerunt. Sic & nos debemus quæcunque ex diuersa lectione congessimus separare. Deinde adhibita ingenij nostri facultate, in vnum saporem varia illa libamenta confundere. Talem animum nostrum esse volo, vt multæ in illo artes, multa præcepta, multarum ætatum exempla sint in vnum conspirata. Relinque diuitias, aut periculum, possidentium aut onus præsidentium, relinque voluptates, molliunt, & eneruant; relinque ambitum tumida res est, vana, & ventosa, nullum habet terminum, laborat duplici inuidia, cui inuidetur, & inuidet.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXXVI.

IDem in 85. Non est bona valetudo mediocritas morbi. Facilius est vitiorum initia prohibere, quam impetum regere. Non enim recipiunt mala animi temperamentum; facilius sustuleris illa, quam rexeris. Tempestas non opus gubernatoris impedit, sed successum. Non ex ebore tantum simulachra facit statuarius, sed ex ære, vel marmore si adsit; sic Sapiens virtutem si licebit, in diuitijs explicabit. Si minus, in paupertate: Si poterit in patria, si minus in exilio: Si poterit integer, si minus debilis: quamcunque Fortunam accepit, aliquid ex illa memorabile accipi efficiet, Sapiens est artifex domandi mala: dolor, egestas, ignominia, carcer, exilium, vbique horrenda cum ad hunc peruenerint, mansueta sunt.

Idem in 87. Nunquam maior est animus, quam vbi aliena seposuit; & fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo. Quod contemptissimo cuique contingere, ac turpissimo potest, bonum non est. Opes autem, & Lenoni, & Lanistæ contingunt, ergo bona non sunt.

Idem in 88. Fides sanctissimum humani pectoris bonum est, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo præmio corrumpitur. Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, & abigit; alias dispensat, & ad sanum modum redigit, nec vnquam ad ipsas propter illas venit. Scit optimum esse modum cupitorum non quantum velis, sed quantum debeat sumere. Potest quidem illud dici sine liberalibus studijs veniri ad sapientiam posse. Quamcunque partem rerum humanarum diuitiarumque comprehenderis, ingenti copia quærendorum fatigaberis. Hæc tam multa tam magna, vt habere possint liberum hospitium, superuacua ex animo tollenda sunt. Laxum spacium, res magna, (vt habere possit liberum hospitium) desiderat: & plus scire velle, quam satis est, intemperantiæ genus est. Quid quod illa liberalium artium consecratio, molestos, verbosos, intempestiuos, sibi placentes facit; & ideo non discentes necessaria, quia superuacua didicerunt. Quatuor millia librorum Didimus Grammaticus scripsit. Miser esset si tam multa superuacua etiam scripsisset. In his enim libris de patria Homeri quæritur, & de Æneæ matre vera, & alia quæ erant dediscenda, si scires.

De Poetis illius temporis, & flosculis Persij.

Cap. CXXXVII.

AVthor. Hæc de scriptis Senecæ moralibus ad præsens excerpta sufficiant.

Eo quoque tempore leguntur fuisse Poetæ Satyrici Persius, & Iuuenalis, & etiam alij Poetæ, Lucanus Senecæ Patruus, & Ouidius de cuius, scilicet Ouidij libris excerptos morales flosculos supra posuimus.

Ex libro autem Persij metrico, quæ sequuntur excerpsimus. *Flosculi ex Perseo.*

Ne te quæsiueris extra.
Scire tuum, nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter.
O curuæ in terris animæ, & cœlestium inanes.
Quid iuuat hoc templis nostros immittere mores.
Dicite Pontifices; in sacro quid facit aurum?
Quid damus id superis de magna, quod dare lance
Non posit magni Messalæ lippa propago.
Compositum ius, fas animi, sanctosque recessus,
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto?
Mille hominum species, & rerum discolor vsus.
Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno.
Pelliculam veterem, retines, sed fronte politus.
Astutam vapido seruas, sub pectore vulpem.
Mane piger stertis; surge, inquit auaritia: eia,
Surge, negas, instat surge, inquis, non queo: surge.
Viue memor lethi: fugit hora, hoc, quod loquor, inde est.
Messe tenus propria viue, & granaria, fas est.
Emole quid me tuas? occa: en seges altera in herba est.

Porro de Horatio Satyro, & dictis eius, superius diximus.

Extat etiam tertius Satyricus Iuuenalis, qui & ipse Persio contemporaneus fuisse legitur.

Ex libro autem eius metrico paucos hos flores excerptos, hic inserere voluimus.

Flores Iuuenalis.

Cap. CXXXVIII.

IN libro primo.
Hispida membra, quidem, & duræ per brachia setæ,
Promittunt atrocem animum.
Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
Nemo repente fit summus.
De moralibus vltima fiet quæstio.
Quantum quisque sua nummorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.
Nil habet infœlix paupertas dirius in se,
Quam quod ridiculos homines facit.
Commune id vitium est, hic viuimus ambitiosa
Paupertate omnes.
Idem in secundo libro.
Fortem animum præstans rebus quas turpiter audent,
Nihil est audacius illis deprehensis, iram atque animos à crimine sumunt.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores:
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
Diuitiæ molles.
Est eadem summis pariter minimisque libido.
Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.
Cognoscit mulier quid toto fiat in orbe.
Prima videt famam rumoresque illa recentes.
Excipit ad portam,
Intolerabilius nihil est; quam fœmina diues,
Quæ non faciat, quod principis vxor.
In 3. lib.
Nobilitas animi sola est, atque vnica virtus:
Veniet de plebe togata,
Qui viris nodos, & legum ænigmata soluat.
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.
Furor est post omnia perdere naulum.
Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.
Lingua mali pars pessima serui,
Festinat enim decurrere velox,
Flosculus angustæ, miseræque breuissima vitæ
Porcio.
Idem in 4. lib.
Torrens dicendi copia multis,
Et sua mortifera est facundia.
Quam plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter aggressus gladium contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Nullus virtutem complectitur ipsam,
Præmia si tollas.
Mors sola fatetur,
Quantula sunt hominum corpuscula.
Rara est concordia formæ,
Atque pudicitiæ.
Orandum est, vt sit mens sana, in corpore sano,
Fortem posce animum mortis terrore carentem.
Magis illa iuuant, quæ pluris emuntur.
Atque voluptatis commendat rarior vsus.
Quia tu galinæ filius albæ,
Nos vilis populus nati infœlicibus ouis.
Idem in lib. 5.
Maior tumultu planguntur nummi, quàm funera:
Fingit in occasu summam deducere vestem
Contentus vexare oculos humore coacto.
Ploratur lachrymis amissa pecunia veris,
Fallit enim vitium specie virtutis, & vmbra.
Seruorum ventres modio castigat iniquo.
Ipse quoque esuriens, nec enim omnia sustinet vnquam.
Mucida cærulei panis consumere frustra.
Hesternum solitus medio seruare minutas,
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ.
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta frenesis.
Vt locuples moriaris egenti viuere fato.
Interea pleno cum turget sacculus ore.
Crescit Amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Magnis parta malis, cura maiore metuque
Seruantur misera, est magni custodia census.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER NONVS.

De bonis initijs Neronis.

CAP. I.

HVGO *Floriacensis secundo libro*. Claudius Imperator libertorum, & coniugis imperijs subiectus, cum deficeret relicto Britanico filio suo, vxoris Agrippinę persuasionibus, Neronem Octauiæ filiæ suę maritum designauit Imperatorem. Sicque prælatus est gener filio ordine præpostero.

Nero Imperator. Anno Christi 57. Mũdi 4010 *Ex chronicis Eusebij*. Nero igitur quintus ab Augusto Romani adeptus Imperij dignitatem, anno Domini 57. mundi vero 4. M. 10. Imperauit annis 13. & mensibus 8. Iste quinquennio valde modestus extitit.

Suetonius lib. 6. Hic fuit statura pænè iusta, corpore maculoso, & fœtido, capillo sufflauo, vultu pulchro magis, quàm venusto; oculis cesijs, & hebetioribus, ceruice obesa, ventre proiecto, gracillimis cruribus. Liberales disciplinas omnes ferè puer attigit, auersus à Philosophia, ad Poeticam pronus, carmina libenter, & sine labore composuit. Habuit, & pingendi, fingendique maximè, non mediocre studium. Orsus Imperium à pietatis ostentatione *ex Augusti imperaturum præcepto se professus*, nec liberalitatis, nec clementię, nec comitatis quidem exhibendæ vllam occasionem omisit. Grauiora vectigalia aboleuit, aut minuit. Senatorum nobilissimo cuiqúe, sed à re familiari destituto, annua salaria constituit. Cumqúe de supplicio cuiusdam capite damnati, vt ex more subscriberet, admoneretur. *Quam vellem*, inquit, *nescire literas*. Agenti gratias Senatui, respondit. *Cum meruero*. Interdictum est ne quid in popinis præter legumina veniret, cum antea nullum non obsonij genus proponeretur.

Qualiter Festus Fœlici succedens Paulum misit ad Cæsarem.

CAP. II.

COmestor *cap.* 112. Orta est autem dissensio inter Iudæos, & Gentiles in Cæsarea de honore ciuilitatis. *Cæsarea inter Iudæos & Syros de paritate ciuitatis rixa.* Iudæi enim se præferebant Gentilibus, quia Herodes Ascalonita, qui circumcisionem suscepit, fuerat conditor ciuitatis, & appellauit Cæsaream in honorem Cæsaris. Gentiles se præferebant Iudæis dicentes, quòd à gentibus facta est primaria ædificatio ciuitatis; quæ antequam reædificaretur ab Herode dicta est Pirgo Stratonis. Fælix autem primo fouit partem Iudæorum, donec exhausit marsupia eorum. Postea fouit partem gentilium in tantum, quod militibus gentilium dedit licentiam intrandi domos Iudæorum, & diripiendi bona eorum. Vnde accusatus est à Iudæis ad Neronem, & biennio ab accusatione, amotus est à præsidatu, & substitutus est ei Festus. *Felix accusatur.* Volens autem in fine præsidatus sui placere Iudęis, reliquit Paulum vinctum. Festus autem cum venisset in prouinciam, Paulus à Iudæis coram eo conuentus, appellauit Cæsarem. *Festus procurator.* Descendit autem Rex Agrippa in Cæsaream, audito, quod ibi esset Festus, vt accusaret Iudæos apud eum. *Act. 25.* Iste namque Agrippa infestus erat Iudęis, quia cum accepisset potestatem à Romano Imperatore constituendi summum Sacerdotem, constituebat eos, qui non erant Aaronitæ, Fecerat etiam fenestram in palatio suo eminentem, vnde poterat videre, quæcunque fiebant in templo sacrificia quod scilicet molestè sustinentes Iudæi, fecerunt murum oppositum fenestræ, eminentiorem fenestra. Venerat autem spiritualiter Agrippa rogaturus Festum, vt murum illum obrueret. Cum autem descendisset, honorificè susceptus est à Festo; & exposita ei accusatione Iudęorum contra Paulum, respondit Agrippa, se velle eum videre. Altera autem die iubente Festo adductus est Paulus, cæpitqúe de omnibus reddere rationem: & decreuit Agrippa quia appellauerat mittendum esse ad Cæsarem. Et traditus est Paulus Iulio Centurioni cohortis Augustæ, militum scilicet qui missi fuerant ab Augusto.

De Ismaele Pontifice, & Cathalogo Pontificum.

CAP. III.

MIserunt pariter Romam nuncios Iudæi contra Agrippam aduersus quem multas habebant querelas, quia vt supra prætaxauimus constituerat Ismaelem summum sacerdotem, cum non esset de genere Aaron.

Ponit hic Iosephus catalogum Sacerdotum, qui fuerunt ab institutione sacerdotij vsque ad terminum eiusdem sub distinctione trium temporum.

Ab Aaron enim vsque ad tempus Dauid fuerunt 13. vnus post alium in 612. annis, & succedebant filij patribus. Primogenitus nanque filius Aaron scilicet Eleazar patri successit in summum sacerdotem, & Phinees filius Eleazar successit ei, & sic in posterum. Nam de Ithamar non erant summi Sacerdotes, sed minores, nisi pauci circa tempora Dauid. Nam in Heli translatum est sacerdotium ad filios Ithamar. Abiathar quoq; erat de Ithamar, quem deposuit Salomon, & eius loco statuit Zadoch, qui erat de Eleazar.

Pontificum in populo Iudaico numerus, & ordo.

Dauid autem volens ampliare cultum Dei videns, quod non sufficeret vnus summus Sacerdos administrationi, quia si infirmaretur non erat interim, qui incensum poneret, quod necesse erat singulis diebus offerri. Instituit 24. summos Sacerdotes, quorum 16. de genere Eleazar 8. de Ithamar. Vnus tamen illorum erat summus, qui dicebatur Princeps Sacerdotum. Administrabant autem per septimanas, quæ hæreditario iure deuolutæ sunt ad posteros eorum. Et vnusquisque cum administrabat secum habebat 24. minores Sacerdotes, & totidẽ Leuitas & totidem Ianitores, duplicato numero Nathinæorum. Fuerunt autem decem, & octo principes Sacerdotum à tempore Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis in 466. annis. A transmigratione autem Babylonis Sacerdotium cessauit vsque ad reditum de captiuitate sub Zorobabel, & Iesu magno Sacerdote, & inde vsque ad tempus Machabæorum fuit tempus Sacerdotij. Tempus autem Machabæorum non deputatur Sacerdotio, quia idem erant Sacerdotes, & Duces, & sic vsque ad Herodem, qui fecit occidi quotquot de genere Sacerdotum inueniebat; ne iterum ad eos deuolueretur regnum, & vendebat summum sacerdotium quandoque vni, quandoque pluribus simul. Et fuerunt omnino vsque ad euersionem Hierusalem 28. summi sacerdotes. A tempore autem Horodis vsque ad euersionem Hierusalem non ponit Iosephus summam annorum, sed constat fuisse 105. cum Herodes ante Natiuitatem Domini 30. annis regnauit, & Dominus 33. annis vixerit. Et à morte Domini vsque ad euersionem Hierusalem 42. fluxerint, sed de his hactenus.

Lege Iosephum cap. 8. lib. 20. & Comestorem cap. 117.

De vita Iacobi fratris Domini, & eius passione.

CAP. IV.

EVsebius lib. 2. cap. 23. Igitur Iudæi postquam Paulus ad Cæsarem quem appellauerat à Festo transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant viderent; in Iacobum fratrem Domini immanitatem suæ nequitiæ vertunt, cui Episcopalis in Hierosolymis delata ab Apostolis fuerat sedes. Quemque hoc modo adorti sunt: productum in medium, abnegare fidem Christi coram omni populo expetierunt. At ille contra omnium opinionem coram vniuerso populo cum omni fiducia profitetur filium Dei esse saluatorem, & Dominum Iesum Christum. Tunc illi non ferentes, in necem eius vertuntur, fauente sibi occasione temporis ex morte rectoris. Contigit eum Festum per idem tempus obire apud Iudæam, & sine rectore ac principe esse prouinciam.

Iacobus Mater domini Christum profitetur. Anno Christi 58.

Hic Iacobus pro incredibili continentia & summa iustitia cognominatus est Iustus. Ex vtero enim Matris suæ sanctus fuit, vinum & siceram non bibit; animal non mãducauit, ferrum in caput eius non ascendit: oleo non est vnctus; balneo non est vsus. Huic soli licitum erat ingredi in sancta sanctorum; neque laneo induebatur vestimento, sed sindone sola. Ingrediebatur autem templum, & fixis genibus orabat pro indulgentia populi, ita vt orando callos faceret in genibus admodum cameli. Cum autem per eum multi credidissent in Iesum de populo Iudæorum; perturbati Pharisæi & Scribæ accesserunt ad eum dicentes: Quoniam ad diem festum paschæ conuenit multitudo populi Israel, & de te tam nos, quam populus, perhibemus testimonium, quia Iustus es. Ascende in excelsum locum pinnæ templi & suade populo de Iesu, ne erret; quia omnis populus errat post eum, omnesque tibi obediemus virorum Iustissime. Tunc Iacobus accepta hortatione, voce magna clamauit ad populum, ostendens Iesum Dei filium ante tempora de patre natum esse; ex virgine carnem sumpsisse, crucem sustinuisse, resurrexisse, ascẽdisse, Spiritum sanctum misisse. Quem libenti animo multi audierunt. Scribæ autem, & Pharisæi dolentes, quia de Iesu perhibuisset testimonium, ascenderunt ad eum dicentes: Nos te rogauimus vt errorem tolleres à populo de Iesu, tu autem ampliasti. Quibus ille ait, ego errorem tuli, & veritatem ostendi. Tunc præcipitauerunt ex alto. Cæperunt quoque eum vrgere lapidibus; quia non solum mori deiectus non potuit, sed super genua sua procumbens, orabat dicens: *Rogo te domine Deus, remitte illis quia nesciunt quid faciunt.* Cumque eum sic orantem desuper lapidibus vrgerent, vnus Sacerdotum de filijs Rachab exclamauit dicens: Parcite quæso, parcite, quid facitis? Pro vobis orat hic iustus, quem vos lapidatis. Tunc iratus quidam ex Pharisæis perticam Fullonis arripuit, & dedit fortiter ictum in capite eius, eiecitque cerebrum eius. Tali martyrio consummatus, sepultus est in eodem loco prope templum.

Iacobi Iusti mores.

Iacobi pax & mors.

Egisippus retulit, quod ita mirus quidem & apud omnes homines opinatissimus in obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur; vt & Iudæorum prudentes quique crederent hanc esse causam statim consecutæ oppugnationis Hierosolymorum; quod in illum rursus sceleratas manus iniecerunt; & Iosephus ita sibi euidenter videri indicat per hæc verba; Quæ omnia inquit, acciderunt Iudæis pro vindicta *Iacobi iusti*, qui erat frater *Iesu*, qui dicitur *Christus*, quem iustissimum, & pijssimum omnium confessione virum Iudæi interfecerũt.

Propter oc sum Iacob Hierosolymam euer scribit Iosephus.

Qualiter Paulus peruenit Romam, & de libera eius custodia.

CAP. V.

COmestor cap. 118. Traditus est itaque Paulus Iulio centurioni, vt prætaxatum est; & dedit Dominus gratiam Paulo in oculis eius, vt humanè tractaret eum, nec prohiberet amicos eius in ciuitatibus, per quas trãsibant ei ministrare. Prosequitur autem plane Lucas de progressu itineris, in quo Paulum cum socijs suis Dominus ipsius meritis à periculo naufragij conseruauit. Ipse quoque Paulus patrem Publij principis insulæ Mitilenæ febribus, & dysenteria laborantem, orando, & manus imponendo, sanauit. Omnes quoque infirmos accedentes ad se ibidem ab incommodis liberauit, & viperam in manu eius pendentem in ignem excutiens illæsus euasit. Cum autem audissent aduentum eorum fratres, qui erant Romæ; occurrerunt eis vsque ad forum Apij id est ab Apio in littore maris constitutum, vt de nocte applicantes, inuenirent ibi victualia venialia, vbi constituerant tres tabernas .s. tres domos in littore in quibus exponerentur cibi venales.

Actuum.

Actuum

Et quia ante aduentum Pauli iã Romæ erant Christiani, patet ex hoc loco Petrum & Paulum non primo prædicasse Romanis: quod si quandoq. legatur de confirmatione fidei intelligendũ est, nõ de primaria instru-

Comesto 124. Act. 28.

ctione;

ctione; cum autem venissent Romæ nondum erat Nero confirmatus in regno, nec inualuerat nequitia eius, & audiens controuersiam esse de lege Iudæorum, & Christianorū, vilipēdit; & permissus est Paulus libere ire per ciuitatem cum vno tantū milite eum custodiente. Timuit autem ne forte Iudæi, qui persecuti fuerant eum in Iudæa miserint litteras ad Iudæos; qui erant Romæ vt dolo occiderent eum. Ideoque post tertium diem conuocauit primos Iudæorum, & cum venissent, dicebat eis; Ego fratres non veni gentem accusare, sed coactus sum ad Cæsarem appellare; quia iniustè traditus sum à Iudæis in manus Romanorum, eo quod prædico resurrectionem mortuorum.

Comestor cap. 125. Mansit autem Paulus toto biennio in hospitio quod ipse conduxerat in libera custodia, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum prædicans cum omni fiducia sine prohibitione. Et vide quia ante aduentum Pauli Romam iam regnauerat Nero duobus annis: & veniēs Romam fuit per biennium in libera custodia, & postea per decennium in magis libera, quia nondum Nero confirmatus, scilicet in malitia, dabat ei liberam licentiam deambulandi, & circumeundi per partes occidentis; & prædicandi.

Hic finitur liber actuum Apostolorum & etiam historia Comestoris.

De cantibus & lusibus, & iactantia Neronis.

CAP. VI.

Musica, & cantandi studium.

SVetonius vbi supra. Porro Nero inter cæteras disciplinas pueritię tempore, imbutus est Musica: nihil eorum omittens quæ generis eius artifices, vel conseruandæ, vel augendæ vocis causa factitarent. Nam plumbeam chartam supinus pectore sustinuit, clystere, vomituque purgari voluit, & abstinere pomis cibisque officientibus. At nec, concusso quidem repente terræmotu theatro, ante cantare destitit quam inchoatum absolueret acroama. Non dubitauit etiam priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, tragædiasque cantauit personatus. Minimos Circenses secessu commeabat, primo clam, deinde propalam; & ipse aurigare atque inspectari sæpius voluit. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petit, hinc maxime motus, instituerat ciuitates apud quas musici agones edi solent, omnes cytharædorum ad ipsum coronas mittere; easque adeo grate recipiebat vt legatos qui pertulissent non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret.

Profectio Neronis in Achaiam.

Cantante eo ne necessaria quidem causa excedere theatro licitum erat. Itaque, & enixæ quædam in spectaculis dicuntur, & multi tędio audiendi laudandique, clausis oppidorum portis, aut furtim desiliuisse de muro, aut morte simulata funere elati.

Romam ingreditur pompa triumphali.

Reuersus à Græcia Romam albis equis, eoque curru quo Augustus triumphauerat, introiit in veste purpurea distincta stellis aureis, clamyde, coronamque capite gerens olympiacam, dextera Pythiam, pereunte pompa Cytharædorum cum titulis: *vbi, & quo cantionum, quo ve fabularum argumento vicisset*, sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, *Augustianos milites que se eius triumphi* clamitantibus, incedenti passim victimæ cesæ, sparso per vias croco statuas suas cytharædico habitu exculpsit, qua nota etiam numum percussit. At post hæc tantum abfuit à remittendo laxandoque studio, vt conseruandæ vocis gratia neque milites vnquam nisi absens, aut alio verba pronunciante appellaret. Neque quicquam serio iocove egerit, nisi assistente Phanasco, qui moneret vt parceret arterijs, multisque vel amicitiam suam offerret, vel simultatem indiceret, prout quisquam se magis parciusve laudasset.

De luxuria eius, & prodigalitate.

CAP. VII.

Petulantia Neronis.

PEtulanti libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem quidem sensim primo, & occulte, & velut iuuenili errore exercuit. Sed vt tunc quoque dubium nemini foret, naturæ illa vitia non ætatis esse: post crepusculum statim arrepto pileo vel galero popinas inibat, circumque vicos vagabatur ludibundus, nec tamen sine multorum pernicie. Siquidem redeuntes à cæna verberare ac repugnantes vulnerare: cloacisque demergere consueuerat. Tabernas etiam infringere, & expilare, ac sæpe in huiusmodi rixis oculorum, & vitæ periculum adijt. A quodam laticlauio cuius vxorem attrectauerat, ad necem cæsus est: quare nunquam postea publico se illud horæ sine tribunis commisit, procul, & occulte subsequentibus. Paulatim vero inualescentibus vitijs ioculatoria, & latebras omisit, nullaque dissimulandi cura ad maiora palam erupit. Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat. Refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cænitabatque nonnunquam, & in publico inter Scortorum totius vrbis, & Ambubaiarum ministeria. Matris concubitum appetisse sed ne ferox atque impotens Mulier etiam hoc genere gratię præualeret, deterritum nemo dubitauit. Itaque meretricem quam fama erat * matri simillimam inter concubinas recepit. Persuasissimum habuit neminem pudicum, aut vlla parte corporis purum esse, verum plerosque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideoque professis apud se obscænitatem, cætera quoque delicta concedebat.

Libido eiusdem.

** Agrippinæ.*

Profusio diuitiarum & pecuniæ.

Diuitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat quam profusionem. Sordidos ac deparcos esse quibus impensarum ratio constaret: prælautos vereque magnificos qui abuterentur, ac perderent. Quare nec largiendi nec absumendi modum tenuit. Nullam vestem bis induit. Quadringentis sextertijs alea lusit. Piscatus est rete aurato, purpura, & cocco funibus nexis. Nunquam minus mille carrucis, iter fecisse traditur, soleis mularum argenteis. Non in aliqua tamen re damnosior quam in ædificando. Domum fecit de cuius spatio atque cultu hoc sufficit retulisse. Tanta eius laxitas vt porticus triplices miliarias haberet. Item stagnum maris instar circumseptum ædificijs, ad vrbium speciem. Rura insuper aruis atque vinetis, & pascuis siluisque varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In cæteris partibus auro cuncta lita, distincta gemmis vnionum, conchisque erant. Cænationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus, vt flores fistulis, vt vnguenta desuper spargerentur. Præcipua cænationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur.

Sumptus in ædificando.

De Rapina eius ac crudelitate.

CAP. VIII.

Auaritia, & rapina.

EXhaustus, & egens; calumnijs rapinisque intendit animum. Templis compluribus dona detraxit, simulachraque ex auro, & argento fabricata conflauit. Parricidia, & cædes à Claudio exorsus est, cuius necis, & si non auctor at certe conscius fuit. Octauiam vxorem sæpe frustra strangulare meditatus, primo dimisit vt sterilem, sed improbante diuortium populo nec parcente conuitijs, etiam relegauit, denique occidit sub falso crimine adulteriorum. Poppæam post diuortium Octauiæ in matrimonium acceptam, dilexit vnicè, & tamen ipsam quoque grauidam, & ægram ictu calcis occidit. Nullum adeo necessitudinis genus est, quod non scelere pertulerit. Antoniam Claudij filiam post Poppææ mortem nuptias suas recusantem, quasi molitricem nouarum rerum interemit. Priuignum adhuc impuberē, quia ferebatur ducatus, & imperia ludere, mari mergendum seruis ipsius, dum piscaretur, demandauit.

Parricidium in Claudium.

Sæuitia Neronis.

Nutricis filium relegauit, quod balneis in aduentum suum extructis lauisset. Senecam præceptorem ad necem compulit. Præfecto remedium ad fauces pollicens venenum misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox orationis suæ fautores atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit. Matrem dicta factaque sua acerbius exquirentem, & corrigentem, primum omni honore, & potestate priuauit; contubernio quoque ac palatio expulit; neque in vexando quicquam pensi habuit, & mox etiam minis eius ac violentia territus perdere statuit. Et cum ter tentasset veneno, sentiretque antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem deciderent, parauit. Hoc consilio parum per conscios celato, tandem interfici iussit. Fertur etiam ad visendum interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia laudasse, alia vituperasse. Parricidio matris amitæ necem iniunxit, necdum defunctæ, bona inuasit, suppresso testamento, ne quid abscederet. Nec minore sæuitia etiam in exteros grassatus, nobilissimo cuique exitium destinauit: damnatorum liberi vrbe pulsi, enectique veneno & fame. Creditur etiam cuidam Ægyptij generis crudam carnem, & quicquid daretur manducare assueto, viuos homines concupisse laniandos, absumendosque obijcere. Sed nec populo aut mœnibus pepercit. Nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum & angustijs flexurisque vicorum, palam incendit vrbem. Per 6. dies septemque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum bustorumque diuersoria plebe compulsa. Incendium è turre* prospectans lætusque *flammę* (vt aiebat) *pulchritudine*, in illo suo scenico habitu decantauit. Et vt hinc quoque quantum posset prædæ, & manubiarum inuaderet, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit.

Parricidium Neronis in matrem.

Cuidam Polyphago carnes humanas dedit manducandas.

Incendio populum & mœnia patria vastat.

** Mecœnatiana.*

De Seneca, & libris eius.

CAP. IX.

AVthor. Porro de hoc quod dictum est (quod Senecam præceptorem suum ad necem compulit) in chronicis legitur, quod idem Seneca venarum incisione haustu veneni perijt. Fertur autem relatio, quod ipse Nero Senecam aliquando respiciens, & verbera, quæ sibi à pueritia intulerat ad memoriam reducens, infremuerit, ac tanquam iniuriarum vltionem expetere de illo cupiens, sed tanquam præceptori, vtcunque deferens vt quoduis mortis genus sibi eligeret, optionem concesserit. Ipse autem Seneca quasi suaue genus arbitrans in balneo mori, incisionem venæ elegit.

Seneca quo genere mortis obijt.

Seneca cum D. Paulo familiaritas.

Huius autem familiaritatem Paulus dū Romę esset in custodia publica sibi comparauit: licet *Comestor cap. 126.* contrarium dicere videatur, scilicet quod 14. Neronis anno cum iam nequitia eius inualuisset, & iam in Iudæos conspirasset; positus est Paulus Romæ in carcere, vbi multos de familia Neronis conuertit, & familiaritatē Senecæ magistri Neronis sibi comparauit. Huic autem contradicit *Hieronymus, dicens, in libro de illustribus viris*, 14. Neronis anno Paulus eodem die quo & Petrus, capite truncatur: Seneca vero ante biennium à Nerone interficitur.

Ex gestis sancti Pauli. Conduxerat igitur (vt dictum est) sibi Paulus extra vrbem horreum publicum, vbi cum fratribus de verbo vitæ tractauit; & admodum innotuit vrbi Romanæ, signis, & prodigijs, doctrina, ac sanctitate. Concursus quoque multus de domo Cæsaris fiebat ad eū, credentium in Christum: sed & institutor Cæsaris Seneca adeo illi amicitia copulatus est, videns in eo diuinam scientiam, vt se ab eius colloquio temperare vix posset: & si eum ore ad os alloqui non valeret, frequentibus datis, & acceptis epistolis, eius colloquio amicabili, ac consilio fruebatur. Scripta quoque ipsius quędam coram Cęsare legit, & in cunctis eum admirabilem reddidit. Senatus autem de illo alta sentiebat.

Hieronymus in libro de verbo vitæ. Lucius Anneus Seneca Cordubēsis Photionis Stoici discipulus, & Patruus Lucani Poetæ, continentissime fuit vitæ. Quē non ponerē in catalogo sanctorum, nisi me illæ Epistolæ prouocarēt, quæ leguntur à plurimis, Pauli ad Senecā, & Senecæ ad Paulum: In quibus cum esset Neronis Magister, & illius temporis potentissimus; optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus inter Christianos. Hic ante biennium, quam Petrus, & Paulus martyrio coronarentur, à Nerone interfectus.

De libertate eius in reprehensione idolatriæ.

CAP. X.

AVgusti. de Ciui. Dei lib. 6. cap. 10. Libertas sane, quæ Varroni defuit, ne vrbanam Theologiam Theatrice simillimam aperte sicut illam reprehendere auderet, Anneo Senecæ non quidem ex toto, verum ex aliqua parte non defuit, affuit enim scribenti, viuenti defuit. Nam in eo libro quem cōtra superstitiones condidit multo copiosius atque vehementius reprehendit ipse ciuilem istam, & vrbanam Theologiam, quaque Varro Theatricam, atque fabulosam. Cum enim de simulacris ageret, sacros inquit immortales, inuiolabiles in materia vilissima atq; immobili dedicāt, habitus illi hominum ferarūque & piscium præstantes. Quædam vero, quæ mixto sexu diuersis corporibus induunt, numina vocant, quæ si spiritu accepto subito occurrerent, monstra haberentur.

Libri Senecæ nonnulli amissi sunt vt hi de superstitionibus & de matrimonio, cuius meminit Hieronymus aduersus Iouinianum, huius iacturam, vt aliorum complurium veterum scriptorum deplorauit Ioānes Andreas Straneus in annotationibus quas in Senecam scripsit.

De ipsis vero ritibus crudeliter turpibus, quam libere scripsit? Ille, inquit, viriles sibi partes amputat; ille lacertos secat, vbi iratos Deos timent, qui sic propitius merentur. Hanc libertatem Varro non habuit, tantummodo poeticam Theologiam reprehendere ausus est, ciuilem non. Sed iste quem philosophi quasi liberū fecerunt, tamen quia illustris populi Romani Senator erat, colebat; quod reprehendebat; agebat, quod arguebat quod culpabat adorabat: quia videlicet magnū aliquid eū Philosophia docuerat, ne superstitiosus esset in mundo, sed propter leges ciuiū moresque hominū, non quidē ageret fingentem scenicum in theatro, sed imitaretur in templo; eo dānabilius quod illa, quæ mēdaciter agebat, sic ageret, vt eū populus veraciter agere existimaret. Scenicus autem ludendo potius delectaret, quam fallendo deciperet.

Aug ibid. cap. 11.

Hic etiam Seneca inter alias ciuilis Theologiæ superstitiones reprehendit, etiam sacramenta Iudæorū, & maxime Sabbata inutiliter eos facere affirmans, quod septimam ætatis suæ fere partē perdant vacando, & multa in tempore vrgentia non agendo, lædantur. Christianos tamen iā tunc Iudæis inimicissimos in neutram partem cōmemorare ausus est, ne vel laudaret cōtra suæ patriæ veterem cōsuetudinē, vel reprehenderet contra propriā forsitan voluntatē. De illis sane Iudæis cum loqueretur, ait; cum interim eousque sceleratissimæ gentis consuetudo conualuerit, vt per omnes iā terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt. Mirabatur hæc dicens, & quid diuinitus ageretur ignorans: subiecit plane sententiam qua significaret: quid de illorū sacramentorum ratione sētiret, ait enim: Illi tamē causas ritus suis nouerunt, & maior pars Populi facit, quod cur faciat, ignorat.

De duodecim persecutionibus ecclesiæ quarum prima cepit à Nerone.

CAP. XI.

AVthor. Denique Nero anno 13. Imperij sui; primus Imperatorum contra Ecclesiam Christi legitur insurrexisse. Multæ siquidem persecutiones ecclesiæ leguntur, sed inter has tamen duodecim præcipue iuxta sanctorum traditionem inueniuntur famosæ.

Persecutiones hæ sunt cornua draconis quibus ferit pios.

Prima scilicet sub Nerone in qua passi sunt Petrus, & Paulus Principes Ecclesiæ.

Secunda sub Domitiano, in qua Ioannes Euangelista relegatus est in Pathmos.

Tertia sub Traiano in qua passi sunt sancti Ignatius, Nereus, & Achilæus.

Quarta sub Marco Antonino Vero in qua sancti Polycarpus,& Photinus.

Quinta sub Alexandro Mameæ filio in qua Calixtus Papa, Beata Cecilia cum Papa Vrbano.

Sexta sub Maxmino in qua passus legitur Papa Pontianus alijque quam plurimi.

Septima sub Decio sub quo Beata Agatha, Petrus cum socijs & plures alij.

Octaua sub Valeriano, & Galieno, in qua Stephanus Papa, & Eugenia virgo cum patre suo Philippo.

Nona sub Aureliano in qua Sanctus Agapitus, & Simphorianus,& columba virgo.

Decima vero sub Diocletiano,& Maximiano, in qua sancti Vincentius, Georgius, Cosmas,& Damianus,cæterique plurimi, quorum non est numerus.

Hæc enim ante tempora Constantini fuit vltima persecutio, & quasi omnium præcedentium consummatio, & plenitudo. Postquam vero Constantinus ille magnus à Beato Siluestro baptizatus est, Ecclesiæ pacem reddidit.

Constantinus iterum eius filius Arrianus,vndecimam aduersus nostros persecutionem concitauit, in qua passus est presbyter Eusebius, Athanasius toto orbe profugus,& Hilarius in exilium relegatus.

Duodecimam vero Iulianus Apostata, in qua passi sunt sancti Ioannes, & Paulus, Quiriacus, & Donatus.

Illæ autem decem, quæ tempora Constantini præcesseruut. singulę fere per plures Imperatores protelatæ sunt vt illam quam Nero incæpit, Vespasianus consummauit. Et illam,quā Domitianus excitauit etiam Nerua postmodum exercuit & illam quam Traianus Adrianus Antoninus quoque Pius. Quam vero cæpit Antonius Verus persecuti sunt etiam Commodus, & Seuerus. Et illa quæ cæpit per Valerianum.& Galienum, inualuit etiam per Claudium. Illa quoque quæ per Aurelianum. consummata est per Numerianum. Et illa, quæ per Diocletianum, & Maximianum, inualuit etiam per Maximinū Galerium, per Maxentiū quoque& Luciniū.

Merito igitur Nero (secundum Apostolum) Antichristi typum tenuit, qui omnium malorum istorum principium,& caput extitit.

Eusebius in historia Ecclesiastica lib.2.cap.25. Igitur Nero vt apertum se hostem diuinitatis pietatisque professus est, ipsorum prius Apostolorum, quippe qui duces, & signiferi erant in populo Dei, expetit neces: & Paulum quidem capite in ipsa vrbe Roma, Petrum vero,crucis patibulo condemnat.

Paulus decollatus, Petrus in crucē actus.

De conflictu Petri cum Simone Mago, & morte illius.

CAP. XII.

EX *passione sancti Petri Apostoli quæ habetur in tomo* 10. *Bibliotheca veterum Patrum Authore S. Lino.* Cum essent Romæ fidem prędicantes, eiusdem Neronis animum Simon Magus diuersis illusionibus dæmonum sic obtinuerat; vt eum salutis suæ præsulem,ac vitæ custodem esse,pro certo confideret. Nam & bellorū victorias & subiectionem gentium,& prosperitatem rerum se per eum in omnibus habiturum esse credebat. Sed Petrus vniuersas eius vanitates, & flagitia detexit; quippe qui iam in Iudæam per ipsum Petrum de his, quæ gerebat sceleribus confutatus transmarinam aggressus fuerat fugam: & qui in alijs terrarum partibus erat expertus Petri potentiam, tamen Romam veniens iactare se ausus est,quod posset mortuos suscitare.

Ex passione Pauli ibidem ex S. Lino Cumque maxima pars populorum credidisset: Simon in cælum excitatus, dicebat Petrum esse Magum,& seductorē,cui credebāt qui signa eius admirabantur. Faciebat autem Simon serpentem æreum se mouere, & lapideas statuas ridere, & mouere,& seipsum currere,ac subito videri in aere.

Ex Passione Petri. Quodam autē adolescenti nobili propinquo Cæsaris defuncto vocati sunt ambo. Simon cōditionem proposuit, vt si ipse mortuū suscitaret Petrus occideretur; qui tantæ potestati verbis audacibus irrogasset iniuriam. Si autem illo nihil agente Petrus mortuum suscitasset, Magus sentētiæ eidem subiaceret. Acquieuit Petrus: accedens autem Magus ad lectulum defuncti, incantare atque murmurare dira clam carmina cæpit, visusque est circumstantibus caput agitare defunctus. Clamor gentium attollitur, quod iā viueret,& cum Simone loqueretur. Mira indignatio omnium in Petrum,eo quod ausus esset tantæ potestati se conferre. Tunc Petrus postulato silentio ait: Phantasma est non veritas,quod cernitis;si viuit defunctus,surgat,ambulet, loquatur. Denique separetur Magus à lectulo,& ad plenum figmenta Diaboli denudentur. Abducitur itaque Simon à lectulo, & sine vlla spe vitæ defunctus manet immobilis. Petrus autem à longe stetit,& intra se orationi paulisper intentus ait cum magna voce. *Adolescens surge, sanet te Dominus Iesus Christus.* Qui statim surrexit, & locutus est, ambulauit, & cibum sumpsit. Cumque populus vellet Magum lapidare,ait Petrus; satis est ad pænam suam, quod artes suas nil valere cognoscit. Viuat, & regnum Christi vel inuitus crescere videat. Torquebatur Magus Apostoli gloria,& congregans populum dicit se Galilæis offensum,seque vrbem, quā tueri solebat relicturum. Diem statuit in quo volatum pollicetur quo supernis sedibus inueheretur,cui quando vellet, cælum pateret. Statuto die montem Capitolinum conscendit, ac se de rupe eijciens volare cæpit. Miratur populus ac veneratur quasi Dei potentiam, non hominem: dicentes plerique nihil tale Christum fecisse. Tūc Petrus in medio stans ait: Domine ostende eis artes suas vanas esse,ne hac spe populus iste,qui crediturus est, decipiatur. Decidat domine, sic tamen vt nihil se potuisse viuus recognoscat. Et statim ille implicatis alarum remigijs quas sumpserat corruit,nec exanimatus est; sed fracto ac debilitato crure, Areciam secessit atque ibi mortuus est. Quo comperto Nero deceptum se,& destitutum dolens tanti amici casu, sublatumque sibi virum vtilem, & Reipublicæ necessarium, indignatus præceptum dedit vt comprehenderetur Petrus.

Hanc historiam Beatus Linus nō ita narrat, sed dicit causam capturæ eius fuisse; quia Agrippa fuit offensus eo quod quatuor concubinæ Agrippæ Petri doctrinam sequentes castitati se deuouebāt nec amplius obsequio cōcubitus Agrippæ acquiescere voluerunt; sed Bellarminus hanc historiam reprobat eo quod non cōstat Agrippā fuisse tunc præfectum vrbis.

Quod Petrus insidias declinans Albini à Christo monitus redyt.

CAP. XIII.

SEd & Albinus quidam Cæsaris amicissimus consiliatus est quatenus vna cum Agrippæ manu, quasi auem laqueo, Apostolum Petrum caperet, & vt maleficum pessundaret. Cuius scilicet Agrippæ præfecti quatuor concubinas ab eius thoro libidinoso idem Apostolus prædicatione sua retraxerat. Horum igitur consilium vxor Albini cum per nuncium fidelem Petro ac fratribus innotuisset, precabantur fratres eum vt secederet. Tunc Petrus ait: Fugiendum suadetis, & iuuenū, imfirmorumque cordibus exēplo nostro metum incutere passionis; fugiendum putatis, vt mortem declinemus, quam multis suspirijs & gemitibus diuturnis, vt ingressum vitæ expetimus, qua etiam secundum Domini reuelationem, eum clarificare debeamus. At illi cum magno fletu dixerunt: Miserere Pater misericors iuuenum, & eorum, qui sunt in fide rudes: ne nos, & illos inter infidelium turbines destitutos relinquas. Vbi sunt nunc verba quibus dicebas, quod pro vita nostra paratus esses morti succūbere?& nūc impetrare nō possumus,vt pro salute nostra donec corroboremur patiaris aliquantulū viuere. Tandē Petrus, qui vltra humanū modum misericors lachrymas afflictorum nunquam sine lachrymis præterire poterat; deuictus tantis fletibus; proxima nocte celebrata oratione, valedicens fratribus: profectus est solus. Vt autem portam ciuitatis voluit egredi, vidit sibi Christum occurrere: & adorans eum ait: Domine quo vadis? Qui respōdit. Romā venio iterum crucifigi: cui Petrus: Domine iterū crucifigeris?

Hic redit historia Lini.

Occurrit Christus Petro fugienti. Euseb. lib. 3. cap. 2.

at ille:

at ille: Etiam. Petrus verò: Domine, inquit, reuertar & sequar te. His dictis ascendit Dominus ad cœlum, & Petrus secutus est cum multo intuitu, & dulcissimis lachrymis. Post hæc in se rediens, intellexit de sua passione dictum, quòd in eo Dominus passurus esset, conuersusque in vrbem rediit, & quod viderat fratribus enarrauit.

Qualiter captus est, & cruci affixus.

CAP. XIIII.

CVmque multis verbis eorum animos consolaretur, & illi lachrymas tenere non possent, superuenit Sacerdos Deorum cum quatuor apparitoribus, & aliis decem viris. Qui rapientes eum de medio fratrum, statuerunt vinctum coram præfecto Agrippa. Qui arguens eum de Crucifixi doctrina, & Deorum iniuria, iussit crucifigi. Et ecce ingens concursus subito factus est diuersæ ætatis, & sexus clamantium voce summa: Vt quid occiditur Petrus? In quo læsit vrbem? Nonne timendum est ne tanti viri necem Deus vindicet, & nos omnes perire præcipiat? Et cœperunt in Agrippam sæuire, molientes illæsum rapere, & conseruare Petrum; & inconditis vocibus plebis innumeræ confundebatur Roma: tunc Petrus ascendens editiorem locum, nutuque ad silentium prouocans populum ait: O viri fideles, qui Christo militatis! O omnes, qui in Christo speratis, si charitas vestra in me vera est, & integra in me viscera pietatis ostenditis, nolite impedire properantem ad Christum; state quieti, & læti, & hostiam meam cum hilaritate Domino offeram. His dictis vix sedata est seditio, & præfecti discerptio. Poterant enim & hianter optabant eum euertere, sed timebant Apostolum contristare, qui Magistri sui sequebatur exemplum dicentis: *Possum mihi nunc si volo xij. legiones angelorum &c.* Venerunt igitur simul ad locum Naumachiæ, vbi posita erat crux. Accedens Petrus, & stans cruci dixit. O crux, quæ hominem Deo coniunxisti, & à Diaboli dominio magnificè segregasti! O crux, quæ quotidie carnes agni immaculati fidelibus populis diuidis, & serpentis dira venena poculo salutari depellis, ac rōphæam Paradisi ignitam credentibus sine intermissione restringis! O crux, quæ pacem quotidie terrenis cum cælestibus operaris; vim patior tui causa. Implete carnifices, quod vobis iussum est. Exuite me mortali tunica, vt spiritu adhæream domino. Petiit sane à ministris carnificum, & ait: Precor vos bonæ salutis meæ ministri, vt crucifigentes me, caput deorsum ponatis, & pedes sursum: non enim decet me seruum vltimum ita crucifigi vt Dominum vniuersitatis, qui passus est pro salute mundi. Cumque hoc factum fuisset adorsus est Petrus populum flentem de cruce consolari, & mirabiliter alloqui dicens. Grande, & profundum est crucis mysterium, ineffabile atque inseparabile Charitatis vinculum. Hoc est vitæ lignum quo destructum est mortis imperiū, hoc tu mihi aperuisti Domine, aperi, & oculos istorū vt videant consolationē vitæ æternæ. Tunc aperuit Dominus oculos eorum, qui lugebant, & viderunt Angelos stantes cum coronis, de floribus rosarum, & liliorum, & in virtute crucis erectæ stantem Petrum, & librum à Christo accipientem, & ea verba, quæ loquebatur inde legentem. Quod videntes ita cœperunt gaudere in Domino vt illusi, & increduli, & carnifices videntes eos lætari quos prius tristes viderant, subitò delitescerent, & velut fumus euanescerent. Tunc Petrus gratias agens, & oues sibi traditas Christo commendans, cum omnis populus respondisset Amen, magna voce tradidit spiritum.

Ob damnationē Beati Petri tumultuatur populus.

Matth. 26.

Crucis laudes de quibus plura apud Abdiam.

Nicephorus lib. 2. cap. 36. Christus suorum passione glorificatur.

Crucis efficacia.

Beati Petri gloria.

Quid significet deorsum versum D. Petri crucifixio.

De exequiis eius, & correptione Neronis.

CAP. XV.

MArcellus quidam Frater, statim corpus sanctum propriis manibus de cruce deposuit, & lacte ac vino optimo lotum atque aromatibus conditum diligentissime sepeliuit. In ipsa autem nocte cum ad sepulchrum eius vigilaret, & ardenti ipsius desiderio fleret. (Statuerat enim in vita sua non separari à Doctoris sui sepultura) stetit ante eum Petrus, & ait: Frater Marcelle non audiuisti vocem Domini dicentis. *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Ne ergo quasi mortuum videaris sepelisse, & flere, sed quasi viuus viuenti, & gaudenti congaudere, *relinque mortuos sepelire mortuos suos,* tu autem vt per me didicisti vade, & annuncia regnum Dei. Nero autem comperiens obiisse Beatum Petrum quem arctari non interfici iusserat, Agrippam iussit comprehendi, quia non eum cum sua sententia interfecerat, quem per varia punire supplicia disponebat propter Simonem Magum, de cuius casu dolebat. Agrippa verò interuenientibus amicis obtinuit, vt præfectura carens domo propria degeret. Denique conuertit Nero animum ad persecutionem eorum, quos didicit Beato Petro familiarius adhæsisse, vt vel eorum pœnis de Petro satiaretur. At Beatus Apostolus fratribus hoc per reuelationem innotuit, & qualiter feram bestiam declinarent insinuauit. Nero quoque per visum sibi sanctum astare Petrum vidit, & dirissime à quodam, iussu ipsius flagellatus audiuit: Contine manus impiissime à Domini nostri Iesu Christi seruis, quos nunc tenere non poteris. Vnde parum pauefactus, quieuit. Erantque fratres simul exultantes in Domino, sæpe confortati visione Beati Petri:

Author. Eodem autem anno, & eodem die quo Petrus passus est, & Paulus (vt ait Hieronymus) in eadem vrbe, & sub eodem persecutore passus est.

Corpus D. Petri mortuum, lacte, & vino lauatur.

Matth. 8.

Necem B. Petri displicuisse Neroni repugnat omnibus veteribus Patribus, ait, Bellarminus, & propterea credit opus hoc Beati Lini dubium esse.

De Paulo qualiter Patroclo suscitato comprehensus est.

CAP. XVI.

EX *gestis eius quæ extant apud Beatū Linum l. 2.* Quadam etenim die cum Paulus circa vesperā in cœnaculo editiori turbas doceret, Patroclus quidam delitiosus, & Pincerna Regis, ipsius se subducens aspectibus, abiit ad horreum vbi Paulus hospitabatur, vt audiret vitæ perpetuæ documenta, inuitatus ad hoc à consodalibus suis, qui familiari obsequio Pauli monita sectabantur. Sed cum præ multitudine populi ad eum adire non posset, ad fenestram excelsiorem ascendit, ac secus eum sedit, vt verbum Dei commodius audire posset. Sed cum Paulus in longum sermonem protraxisset, & Iuuenis somno fatigaretur, cadens de fenestra spiritum exhalauit. Quod Paulus statim per spiritum agnoscens dixit ad Plebem vt sibi afferrent Cæsaris delicatum iuuenem latentem foris exanimem. Quod cum fecissent, ait: Accedite plena fide ad Dominum, & deprecemur eum vt restituatur anima in istud iuuenile cadauer, viuatque melius, quam vixerit. Cumque ingemuissent omnes procumbentes orationi, ait Paulus, Adolescens surge, & narra quanta tibi fecerit Dominus. Ad hanc vocem ille quasi de somno surrexit, & glorificauit Deum. Cumque lamentaretur Nero Patroclum, & immensitate absorberetur tristitiæ, dixerunt circumstantes ad Cæsarem, Patroclum viuere, eumque præ foribus adesse. Quod ille audiens expauit corde, & recusabat eum introire, & aspectui suo astare, sed cum illi fuisset ab amicis persuasum, iussit introire eum: & videns eum vegetum, nullaque signa mortis habentem obstupuit, & ait: Patrocle, quis te fecit viuere? Cui ille corde exhilaratus, & calore fidei accensus,

Paulus suscitat Patroclum, suscitauit & Eutychem similiter lapsum mortuum. Actor. 20.

census, ait: Dominus Iesus Christus Rex omnium sæculorum. Tunc conturbatus Nero de nomine virtutis Dei dixit: Ille ergo debet regnare in sæcula, & resoluere Regna omnia. Qui respondit: Etiam, & ipse solus est *Rex Regum, & Dominus Dominantium.* Nero autem dedit ei alapam dicens: Ergo militas illi regi? Respondit ille. Etiam. Nam excitauit me à mortuis. Tunc Barnabas, & Iustus, & quidam alij ministri Cæsaris, qui ei iugiter assistebant dixerunt: Cur Cæsar rectè sapientem, & veracissime respondentem iuuenem percutis? Nam & nos militamus illi Regi inuicto Iesu Christo. Quod audiens Nero retrusit eos in carcerem, vt nimium torqueret, quos ante nimis amauerat. Et iussit inquiri milites illius magni Regis vt punirentur, inter quos, & Paulus ducitur vinctus.

Euseb. lib. 2. c. 24. Nicephor. lib. 2. c. 27.

De constanti eius confessione coram Cæsare.

Cap. XVII.

AD quem Cæsar: O, inquit, homo nescio cuius Regis seruus, mihi autem vinctus, quid tibi visum est Romanum regnum latenter introire, & mihi subtrahere, illique colligere milites de militiæ meæ principatu? Paulus verò repletus Spiritusancto constanter respondit: Nero, non solum de angulo tuo colligimus milites sed de toto orbe. Hoc enim mihi præceptum est, vt neminem ex omni gente militare volentem, æterno Regi meo repellam; cæterum noli putare, quod diuitiæ huius mundi aut gloria seruare te debeant. Sed si subiectus illi fueris in perpetuum saluus eris; cum enim venerit iudicare viuos, & mortuos vastabit figuram mundi per ignem, & militibus suis dona indeficientia largietur. Nero igitur ira accensus, quia dixerat Paulus figuram mundi per ignem resoluendam, iussit omnes milites Christi igne cremari, Paulum verò tanquam maiestatis reum secundum humanas leges capite truncari. Tradiditque eum ministris, vt illum extra vrbem ducentes, populo spectaculum de eius occisione præberent: quibus ille sine intermissione verbum salutis prædicabat. Apparitores quoque per omnem circa regionem Nero direxit, qui & latitantes scrutarentur, & manifestos simul interficerent Christianos. Vnde tam multiplex occisa est turba Christianorum, vt Romanus Populus palatium vi irrumperet, & seditionem contra Cæsarem excitare moliens, proclamaret: Pone modum Cæsar iniustissimæ iussioni, tempera furorem irrationabilem. Nostrates sunt homines quos perdis. Romanum tuentur Imperium. Tunc Nero clamores populi expauescens, aliud edictum proposuit, vt nemo auderet Christianis quicquam inferre molestiæ, donec ex relatione cuiusquam relatio plenissimæ cognitionis referretur ad Cæsarem. Vnde factum est vt iterum Paulus offerretur eius conspectibus: Quem Nero vt vidit, vehementissime exclamauit. Tollite tollite maleficum, decollate impostorem, perdite sensuum alienatorem. Ait Paulus: Nero, tempore modico patior ego, sed viuam in perpetuum Deo, & Regi meo æterno. Nero itaque dixit Longino, & Megesto Acesto. Auferte celerius ab illo caput, & sic sibi de vita ęterna blandiatur, sentiatque me Regem inuictum, qui eum vinxi, & occidendo deuici. Paulus verò ait: Vt scias, Nero, me post decollationem inuicto regi æternaliter viuere, te autem victum, qui nunc putas te vincere: Cum mihi caput abscissum fuerit, viuus tibi apparebo: & cognoscere poteris, quia mors, & vita famulantur Domino nostro Iesu Christo, cuius est omne regnum, & cui voluerit, dabit illud.

Nero cremat Christianos quod mundum diceret igne dissoluendum.

Nicephorus id scribit contigisse post Christũ passum anno 37. li. 2. c. 36.

Qualiter ad supplicium pergens ductores suos conuertit.

Cap. XVIII.

HIs dictis ductus est ad supplicium: & cum duceretur dixerunt illi tres viri. Vbi est Paule Rex ille, & vbi apparuit vobis, & quid vobis contulit vt sic arctissime Christiani eum diligatis? Magnus nobis error videtur iucunditatem odisse ac vitam, & toto desiderio pœnas amplecti, ac mortem Paulus ait: O viri cordati, ac bono sensu vigentes, relinquite tenebras ignorantiæ, quibus obnubilatur intelligentiæ vestræ nobilitas, ne verum, quod in vobis latet, videre possitis, & mentis oculos ad veram, & æternam lucem conuertite; vt prius vosipsos valeatis cognoscere, & sic ad cognitionem illius Regis cum lætitia peruenire, atque ab igne toti orbi superuenturo, & salui, & illæsi permanere. Non enim vt putatis alicui terreno Regi militamus, sed Deo viuo Regi cælorum, & omnium sæculorum: qui propter iniquitates quæ fiunt in mundo hoc; factus est homo, vt homo ab iniquitate reuersus, relinquens simulacra vana, quæ nefandissime colit, seruiat illi, qui eum fecit. Qui & propter iniquitates, quæ in mundo fiunt, veniet iudex, & iudicabit illum per ignem. Ad hæc turbæ audientium leuauerunt vocem in planctum, dicentes: *Errauimus Doctor salutis, miserere nostri.* Longinus quoque Megestus Acestus alloquentes secretius Apostolum dixerunt: Rogamus te domine, fac nos ascribi in militia æterni Regis, vt possimus venturum ignem euadere, & participes Regni æterni fieri, & dimittemus te, vel potius quò decreueris pergere, erimus tibi itineris comites, & vsque ad mortem parentes. Quibus respondit Paulus: Fratres mei non sum profugus, sed miles Regis mei legitimus: nec sine causa pati cupio: Nam reposita est mihi corona victoriæ, quam reddet mihi cui credidi. Ideo mortem hanc contemno, & vestram petitionem vt abscedam, non facio. At illi flentes dixerunt: Quomodo te punito viuemus? & ad illum in quem nos credere persuades, peruenire vltra valebimus? Cum hæc inter se loquerentur, & populus multas voces in altum ederet, misit Nero Parthemium, & Pheretam vt viderent si iam Paulus esset occisus. Qui inuenerunt eum viuentem adhuc, & turbas diutissime alloquentem qui etiam illos ad se vocans dixit: Viri credite in Deum viuum, qui me, & omnes in se credentes à mortuis suscitabit. At illi dixerunt: Ad Cæsarem prius omnia renunciantes ibimus, cum peractum fuerit pro quo missi sumus, & cum mortuus fueris, & resurrexeris vt dicis, tunc Regi tuo credemus. Paulus ait: Commoratione mea in carne plus indigetis, si credere vultis, quàm ego, qui ad vitam per mortem vado; sed iam pergamus exultantes in nomine Domini.

Quorsum Deus de cęlo descenderit?

Spes sanctorum.

Qualiter decollatus est, & mafōrte Plautillæ restituta.

Cap. XIX.

CVmque pergerent ad portam vrbis habuit obuiam nobilissimam matronam nomine Plautillam religionis diuinæ cultricem, & Apostolorum feruentissimam dilectricem: quæ flens eius orationibus commendare se cœpit: ad quam Paulus, ait vade Plautilla æternæ salutis filia, commoda mihi pannum, quo caput tegis, & secede paululum, hic me expectans, donec reuertar ad te, & tibi restituam beneficium. Ligabo enim mihi oculos vice sudarij, & tuæ dilectioni pro Christi nomine pignus ad illum pergens relinquam. Qua festinatò pannum porrigēte insultabant ei Parthemius, & Pheretas dicentes: Quid credis impostori, & Mago? cur perdis pānum

Commodat Plautilla D. Paulo sudarium.

optimum

optimum non tantum per eum in sæculo lucratura? Paulus vero ad ea: Etiam filia hic præstolare aduentum meum, & signa mortis meæ in panniculo tibi afferam cum Christo victurus. Interea Longinus, Mistus, Acestus, dum instarent pro salute sua; modum inquirentes quo ad veram vitam possent attingere, audierunt ab Apostolo: Fratres mei vos, & cæteri ministri interfectionis meæ, mox vt à loco decollationis meæ recesseritis, viri fideles rapient, & sepelient corpus meum*; vos autem notate locum sepulchri, & cras diluculo illuc venite; ibi inuenietis duos viros orantes Titum, & Lucam, qui dabunt vobis signum salutis, statimque ab omnibus peccatorum contagijs, & ab hoc etiam, quod reueremini in me scelere perpetrato, incunctanter purgati eritis; & super niuem dealbati, in serie Christi militum descripti; & cœlestis regni cohæredes effecti. His dictis peruenit ad locum passionis vbi ad Oriētem versus, tensis in cœlum manibus diutissime orauit cum lachrymis Hæbraicè, & gratias egit Deo. Deinde valedicens Fratribus benedixit eos. Et ligans sibi de Plautillæ* maforte oculos in terra vtrumque genu fixit, & collum tetendit. Spiculator verò in altum brachium eleuans cum virtute percussit, & caput eius abscidit. Quod postquam à corpore præcisum fuit, nomen Iesu Christi Hebraicè clara voce personuit; statimque de corpore eius vnda lactis in eius vestimenta exilijt, & post eam sanguis effluxit. Stola verò qua sibi ligauerat oculos, cum quidam vellent eam rapere, non comparuit. Tanta etiam lucis immensitas, & odoris suauitas in momento decollationis, cælitus ibi emicuit, vt mortalium oculi splendorem illum sufferre, & humana lingua narrare odorem nequiuerit. Quod videntes qui aderāt, laudabant Deum quem Paulus prædicabat.

** Petrus de voragine in legendā sanctorū notat corpora SS. Petri & Pauli proiecta fuisse in puteum, vbi ossa alterutrius celitus per hanc vocē discernebantur, ossa maiora sunt piscatoris: minora, prædicatoris.*

** Mafors hic pro sudario & strophiolo sumitur, non autē pro amictu humilitatis contegente colla atque humeros, vti exponit Cassianus lib. de habitu monachali, c. 7.*

Qualiter post mortem apparuit Plautillæ, & post, Cæsari, & post ministris.

CAP. XX.

Reuertentes verò, qui missi fuerant vt interfectionem eius accelerarent; inuenerunt ad portam ciuitatis Plautillam laudantem Deum in his, quæ viderat, & audierat per eius Apostolum. Et interrogauerūt eam cum irrisione, cur caput suum non operiret maforte, quam suo Apostolo præstauerat? Quæ accedens accensa calore fidei respondit: O vani, & increduli, verè habeo eundem quem illi porrexeram pannum, de infusione sui gloriosi sanguinis preciosum. Nam de cœlo veniens innumerabili candidatorum caterua, comitatus, pannum illum mihi veracissime retulit, & dixit: Tu mihi Plautilla in terris obsequium præstitisti, ego te quantocius ad cœlestia regna pergentem deuotissime obsequar. In proximo namque pro te reuertar, & tibi Regis inuicti gloriam demonstrabo. Et extrahens Plautilla pannum roseo sanguine perfusum ostendit illis. Qui timore correpti citò perrexerunt ad Cæsarem, quæ viderānt, & audierant nunciantes. At ille audiens ingenti stupore attonitus, cæpit de his cum Philosophis, & amicis sermonem habere. Cumque hæc inuicem mirarentur, & secum quærerent; venit Paulus circa horam nonam ianuis clausis, stetitque ante Cæsarem, & ait: Cæsar, ecce ego Paulus Regis æterni, & inuicti miles, non sum mortuus, sed viuo Deo meo. Tibi autem miser mala ineffabilia imminent, pro eo, quod inter alia flagitia pessima multum sanguinem iustorum effudisti iniustè. Hæc dicens repente disparuit. Nero his auditis, vltra quam dici possit, timore percussus, & velut amens effectus, ignorabat quid agere posset. Suadentibus verò amicis iussit Patroclum, & Barnabam, & alios cum eis vinctos soluere, & quo vellent abire. Longinus denique Megistus, & Acestus (sicut eis constituerāt Paulus) diluculo venientes ad sepulchrum eius, viderunt duos viros orantes, & in medio eorum stantem Paulum. Horrentes autem in visu, reueriti sunt propius accedere. Et Titus, & Lucas in se ab extasi reuersi, videntes illos, qui fuerant ministri necis Pauli, humano terrore correpti fugerunt, & Paulus euanuit ex oculis eorum. Illis vero clamantibus post eos, non ideo venimus vt vos persequamur, sed vt nos credentes per aquam baptismatis (sicut nobis promisit Paulus) ad vitam æternam transferamur. Tunc Titus, & Lucas cum multo gaudio steterunt, & imponentes eis manus, signaculum eis sanctificationis præbuerunt.

Idem de B. Ignatio tradunt Ecclesiastica histo ria scriptores

Idipsum testatur Greg. Turonensis c. 19. lib. 1. de miraculis.

Paulus tertio à morte sua die Neroni apparuit.

Hactenus Beatus Linus in sua historia de passione beatorum Apostolorū Petri, & Pauli.

De miraculo Pauli in eo, qui voluit se suspendere.

CAP. XXI.

Gregorius Turonensis. Homo quidam sibi laqueum ad extorquendam vitam instigante Diabolo præparans, cum secretum cellulæ in qua hoc ageret reperisset, funem trabi transmissum laqueum cæpit innectere. Nomen tamen Pauli Apostoli innotabat dicens: *Adiuua me, Sancte Paule.* Et ecce vmbra squallida, & funesta, quæ nihil magis vultu, quàm Diabolum simulabat, apparuit, hortans & dicens: Eia celerius exple, quod cœpisti. At ille cum hoc opus scilicet vitæ extorquendæ pararet, semper Beatum Paulum adiutorem inuocabat. Denique expedito iam laqueo cum vehementius vrgeretur ab vmbra, vt collum immitteret, subito affuit alia vmbra huic similis, dicens ei, quæ cum homine erat: Fuge miserrime, en Paulum Apostolum huc venientem: inuocatus enim ab homine ecce adest. Tunc euanescentibus vmbris homo ad sensum suum reuersus est, & crucem virtutis* Dominicæ pectori nutanti depingens, pœnitentiam agens lachrymarum imbre perfusus; agebat secum cur istud tentasset.

Igitur de Pauli virtutibus multa audiuimus, sed de plurimis vnum tantum miraculum enarrare studuimus.

De Primatu Romanæ Ecclesiæ ratione Petri, & successione Clementis.

CAP. XXII.

Gelasius Papa in decretis. Sancta itaque Romana Ecclesia nullis synodicis constitutis, cæteris Ecclesijs prælata est, sed Euangelica voce Domini, & Saluatoris nostri primatum obtinuit, dicentis: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Cui data est societas Beatissimi Pauli Apostoli vasis electionis, qui non diuersò (vt Hæretici garriunt) sed vno tempore eodemque die gloriosa morte cum Petro in vrbe Roma, sub Cæsare Nerone agonizans, coronatus est: Et pariter supradictam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, ac cæteris vrbibus in vniuerso mundo sua præsentia, ac venerando triumpho prætulerunt.

Petrus primus Pontifex.

Matth. 16.

Eusebius in Chronicis.

Post Petrum vero primus Romanam Ecclesiam tenuit Linus. *Haymo in Christianorum rerum memoria libro 3.* Aiunt autem, qui de cathedra Romanæ Ecclesiæ diligentius perscrutati sunt, quod Linus, & Cletus non sederunt vt Pontifices, sed vt summi pontificis coadiutores, quibus in vita sua Beatus Petrus vnam credidit Ecclesiasticarum rerum dispensationem. Ipse vero tantum orationi, & prædicationi vacabat. Vnde tanta auctoritate dotati meruerunt in cathalogo Pontificum reponi. Clementem verò ipse Beatus Petrus sibi successorem instituit, sicut ex ipsius verbis ad Clementem prolatis, vt canones habent, accepimus.

Linus secundus Pontifex

An Linus, & Cletus, fuerint Romani Pontifices?

Author. Nam qualiter Petro adhæserit, & qualiter ab eo Pontificatum acceperit, ipsius Clementis opuscula continent in hunc modum.

Idem Clemens adhæsit primo doctrinę Barnabæ.

CAP. XXIII.

Hæc habes in libro recognitionum D. Clementis ad Iacobum fratrem domini quę hic lego iuxta impressionē Basileensem anno Domini 1536.

CLemens in itinerario Petri lib. I. Ego, inquit, Clemens in vrbe Roma natus, ex prima ætate pudicitiæ studium gessi, ineratque mihi cogitatio (vnde initium sumpserim,) & vtrum sit mihi aliqua vita post mortem, an nihil omnino? Et vtrum factus sit mundus, an semper fuerit? Nam certum videbatur, quod si esset factus, esset profectò soluendus; & si soluatur, quid iterum erit. Hæc, & his similia mihi indesinenter animo reuoluenti, inerat *comes optima*, quæ me quiescere non sinebat, *immortalitatis cupido*. Cumque cogitationis æstibus agitarer, fama quædam peruenit ad nos, quæ etiam vniuersum orbem replebat, quod esset quædam in Iudæa, qui regnum Dei euangelizaret Iudæis; idque eos percepturos diceret, qui Doctrinæ suæ instituta seruassent: & vt fidelis eius sermo esse crederetur, virtutes multas, & signa efficere, sola iussione, dicebatur. Denique in vrbe per loca conuentus fieri, & de hoc sermone tractari, atque in admirationem res haberi cæpit, donec sub eodem anno vir quidam nomine Barnabas ex orientis partibus, qui se vnum ex eius Discipulis diceret, stans in vrbis celeberrimo loco, ad populum proclamaret: Audite ciues Romani, filius Dei adest in partibus Iudææ; promittens omnibus volentibus audire se vitam æternam. Propter quod conuertimini à malis ad bona, à temporalibus ad æterna. Intelligebam sane, quod nihil dialecticæ artis esset in homine, sed simpliciter, & absque vllo dicendi fuco, quæ audisset à filio Dei vel vidisset, exponeret. Et quidem libenter annuere populus, & simplicem amplecti sermonem cæpit. At hi, qui sibi eruditi videbantur, irridere hominem cæperunt ac spernere, & syllogismorum in eum tendiculas proferre: at ille velut deliramenta, eorum argutias ducens, ea quæ proposuerat exequebatur intrepidus. Denique cum ei loquenti quædam proposuisset cur ita factus sit Culex, vt cum sit exiguum animal, & sex habebat pedes, insuper additæ sunt ei, & alæ. Elephas verò cum sit animal immane, neque alas habeat, quatuor tantum pedes habet. Ille ait: Stultis propositionibus vestris respondere perfacile possem, si veritatis discendæ causa quæreretis. Sed nunc de creaturis aliquid dicere vobis absurdum est, cum ipse creator omnium ignoretur à vobis: tunc in disciplinatore, simul omnes risum dederunt, barbarum eum, & minus sanæ mentis acclamantes. Ego verò hoc cernens, Zelo repletus silere non potui. Rectissime, inquam omnipotens Deus abscondit à vobis voluntatem suam, quos agnitione sui præuidit indignos. Ridetis enim salutis vestræ ministros, & nuncios ignorantes, quia apud agrestes, & barbaros videtur veritatis agnitio, quæ cum ad vos venerit, nec quasi hospita suscipitur, quæ (nisi intemperantia vestra, & libido absisteret) ciuis esse, & vernacula debuisset. Quid putatis futurum nobis si erit iudicium Dei, sicut iste dicit? Hæc, & his similia cum prosequerer, astantis populi fremitus concitabatur, dum alij velut erga hospitem miseratione commoti sermonem meum probarent; alij petulantes, & stolidi in me quoque velut in Barnabam effrænati animi iracundiam concitarent.

Barnabæ oratio ad populum Romanum.

Simplex oratio Apostolorum erat.

Vide ridiculā argutiam Philosophorum.

Clementis diuino furore succensi oratio.

Qualiter postmodum adhæsit Petro.

CAP. XXIV.

Familiaritas Clementis & Barnabæ.

ADuesperascente autem die apprehensa manu Barnabæ ad domum meam adduxi, & aliquantis diebus pacis, & veritatis sermonem ab eo libenter audiui. Cumque profectionem vrgeret, dicens se religionis suæ festum imminens apud Iudæam celebraturum; ego quidem nauigaturus post eum, sed necessarium habens prius à debitoribus aliquantum pecuniæ deposcendum, remansi, & signa habitationis eius ab eo accepi. Diebus ergo paucis remoratus, plura festinandi studio neglexi, ne à proposito impedirer. Nauigaui continuò Iudæam, & Cæsaream Palestinæ vrbem maximam appulsus sum. Vbi cum hospitium quærerem, rumore populi comperi, quod Petrus quidam illius, qui in Iudęa apparuerat Discipulus probatissimus, in crastino cum Simone quodam Samaritano habiturus esset quæstionum certamen. Ego autem in quæsito eius hospitio, & inuento, cum ante fores consisterem, & à Ianitore inquirerer quis essem, & vnde venirem? ecce Barnabas procedens, statim vt me videt, gaudio lachrymans in amplexus meos cucurrit. Et apprehensum me manu introducebat ad Petrum; cui iam antea de me incessanter locutus fuerat. Hic est, inquit, Clemens, *Petre*; qui benignissimus audito nomine accurrens, protinus osculis meis inhæsit. Et cum sedere me fecisset, ait: Sicut tu legatum veritatis omni honore dignum duxisti, nihil veritus furorem insanientis populi; sic te quoque peregrinantem veritas ipsa suscipiet, & ciuem propriæ vrbis ascribit. Et nunc si nihil est, quod te impediat, iter agé nobiscum, & audi sermones nostros per singula loca, donec ad ipsam perueniamus vrbem Romam. Cumque ego ei exposuissem; quid ex initio propositi gesserim, & quomodo per inanes quæstiones effusus sim, libenter promisi cum ipso iter acturum: Hoc est enim animo, quod cupidissime expetebam. Prius tamen mihi exponi cupio vtrum mortalis, aut immortalis sit anima? Et si immortalis, vtrum pro his, quæ hic agit, ducatur ad iudicium; & quæ sit iustitia, quæ Deo placeat? Cumque breuiter rerum scientiam tradidisset, ad hæc inquam Deo gratias ago, quia vt optaui instructus sum, in tantum vt tu ipse si velis aliquando fidem meam à vero Propheta transferre, omnino non possis.

Clemens nauigat in Iudæam.

Petrus humaniter excipit Clementem.

Quæ Clementem solicitum tenuerunt.

Qualiter res circa se gestas narrauit Petro.

CAP. XXV.

Libro septimo Recognitionum D. Clementis.

CVm autem diuersa loca peragrantes venissemus Antharadum; multique credentium, qui à Petro diuelli nequibant, comitarentur nos, ait Petrus ad Nicetam, & Aquilam, qui ex Discipulis Simonis Magi, discipuli eius effecti fuerant: Quoniam turbæ plurimæ fratrum nobiscum sunt, & ingredientes singulas vrbes, non parum inuidiæ contrahimus; censeo vos cum ipsis præcedere nos, ita vt in duas partes diuisam multitudinem ducatis. Scio quidem quia vobis triste videtur, si saltem duorum dierum spacio separari à me videmini, credite autem mihi, quia qua mensura diligitis me, decuplo amplior quoque mihi erga vos affectus est: sed si pro affectu quem adinuicem gerimus non faciamus, quę conuenientia, & honesta sunt, irrationabilis huius amor videbitur; cumque processissent, ego Clemens valde gauisus, quod secum me esse fecit, aio ad eum: Gratias ago Deo, quia me non præmisisti cum alijs, nam tristitia interissem. Cui Petrus: Et quid fiet, inquit, si necessitas mitti te aliquo doctrinæ causa exigerit? An ignoras, quia amici simul sunt semper, & licet corporibus separentur, memoria tamen iunguntur? sicut econtra nonnulli corporibus vna positi, animis diuiduntur. Ego verò respondi: Ne putes me Domine hoc irrationabiliter pati, gratias enim ago prouidentiæ Dei, quia pro patre, pro matre, fratribus, & per omnibus affectibus meis, habere te merui. Tunc Petrus: Nemo, inquit, tibi verè ex genere superest? Respondi: Sunt quidem multi viri potentes ex Cęsaris prosapia venientes. Nam patri meo, vtpote propinquo suo, & vna educato, nobilis, æquè familiæ Cæsar ipse iunxit vxorem, ex qua duos geminos ante me filios suscepit. Quæ (cum ego. v. vix essem annorum sicut à patre didici) somnium vidit, quo nisi cum duobus filijs geminis mox vrbem egressa fuisset, & decem annis abfuisset ipsa pariter exitiabiliter interiret; tunc pater filios quos tenere diligebat cum matre naui impositos adiunctis seruis, & ancillis ac sumptibus sufficienter præbitis Athenas misit erudiendos, me solum

Cauet Petrus ne peregrinatio sua speciem vllam tumultus, id quod facile poterat fieri, praberet.

Clementis prosapia.

sibi

sibi ad solatium retinens, & in hoc quidem gratias agens, quia non etiam me somnium illud imperasset pariter cum matre discedere. Anno autem completo, misit ad eos pater Athenas homines, & sumptus, scire cupiens, quid agerent, nec redierunt qui missi sunt. Tertio rursus anno mæstus misit alios cum pecunijs, qui quarto anno regressi, dixerunt se, nec matrem, nec filios vidisse, sed nec eos Athenas omnino peruenisse, nec saltem alicuius eorum, qui cum ipsis fuerant vestigium repertum fuisse. Pater hæc audiens tristitia stupefactus, mecum descendit ad portum, & quærere cœpit à Nautis sicubi aliquis eorum aliquando vidisset, vel audisset corpus mulieris ante quatuor annos cum duobus paruulis eiectum; cumque multi multa dicerent, nec aliquid recti nobis elucesceret, tandem visum est patri vt me iam duodennem Romę sub procuratoribus ordinatum relinqueret; & ipse ad requirendum pergeret. Igitur flens descendit ad portum, & nauem conscendens profectus est: ex tunc, vsque hodie, nec eius literas accepi, neque si viuit, noui. Sed magis suspicor, quod ipse obierit vel tristitia victus, vel naufragio: anni enim 20. elapsi sunt, ex quo hæc gesta sunt. Audiens hæc Petrus ex affectu lachrymas fudit, & his qui aderant ait: Hæc si quis in Dei cultu positus pertulisset, quæ pater eius pertulit, statim homines religioni ascriberent ærumnarum causam.

Qualiter Petrus matrem illius mendicantem inuenit.

Cap. XXVI.

POst hæc autem dicta, vnus ex astantibus cœpit rogare Petrum vt die crastina pergeremus ad insulam proximam, quæ sex tantum milliaribus aberat, videndi gratia mirum opus, columnas vitreas immensæ magnitudinis; cui Petrus vt erat clementissimus acquieuit; sed monuit nos vt cum nauem descendissemus non omnes vna concurreremus ad videndum; nolo enim inquit vos notari à turbis: Cum ergo venissemus ad insulam, † mox ad locum columnarum mirabilium per magnificam picturam habentium properauimus, in quibus vnusquisque nostrum intento detinebatur aspectu. Petrus verò vt solas columnas miratus est vitreas, nequaquam captus picturæ gratia; egressus pro foribus vidit mulierculam stipem ab introeuntibus deposcentem. Quam attentius considerans, ait: Dic mulier, quod tibi membrum deest, quia stipem petis, & non potius manibus tuis operans cibum quæris? At illa suspirans ait. Vtinam mihi manus essent, quæ moueri possent; nunc autem mortuæ sunt, & morsibus meis debiles, & sine sensu redditæ. Et Petrus: Quæ fuit causa vt hæc tibi ipsa conferres? Ignauia inquit, nec aliud quicquam: si enim in me fuisset aliquid virtutis, potui vel præcipitio vti, vel profundo maris meipsam inijcere, & finem doloribus dare. Cui Petrus: Putas, quia qui seipsos perimunt, à doloribus liberantur, & non potius maioribus pœnis subiacent animæ eorum? At illa: Vtinam hoc mihi certum fieret, quod viuunt animæ in inferno, libenter enim amplecterer etiam pœnas mortis illatæ, tantum vt dulces mihi natos saltem vna hora videre possem. Ait Petrus: Scire vellem cur te tam grauis affecit tristitia: Si enim causam doceres me, possem tibi euidenter ostendere, quod in inferno viuant animæ. Mulier ergo promissione gratanter accepta cœpit dicere: Ego generosis orta parentibus, potentisque viri matrimonium sortita, duos accepi liberos geminos, & post hæc vnum alium. Sed viri mei frater illicito in me amore exarsit: Et cum mihi super omnia chara esset pudicitia, nec tanto sceleri vellem acquiescere, nec viro flagitium fratris aperire; cogitaui à patria, & vrbe cum duobus geminis meis discedere, donec incæstus amor conquiesceret, quem fortæ præsentiæ meæ aspectus inflammaret. Quod vt vel facere possem, somnium finxi quasi assistente mihi per visum quodam numine, & dicente, quod confestim cum geminis meis ex vrbe discederem, aut cum eis pariter perirem: & ita factum est. Interea nauigans cum natis meis ventorum violentia ad hæc loca depulsa sum; & cum omnes interissent, arreptam me super quoddam saxum vehementior fluctus eiecit, vbi cum sederem ea sola spe non præcipitaui me in profundum, qua natos meos fortassis inuenire possem. Vbi autem dies exortus est, ego cum clamore, & vlulatu circumspiciebam sicubi vel eiecta possem videre cadauera filiorum. Sed vbi nullus inuentus, est miserantes vicinæ mulieres loci, consolari me cœperunt, enarrantes & ipsæ suas quæque miserias, vt ex earum similitudine caperem solacium. Et cum me multæ hospitio suscipere cuperent, quædam paupercula hic habitans extorsita à me vt tugurio eius succederem dicens sibi fuisse virum nautam, qui in mari defunctus est adolescens, sibique cum multi eam in coniugium accipere cuperent, amore viri viduitatem fuisse chariorem. Erunt ergo nobis communia quæcumque manibus nostris operantes acquirere poterimus. Itaque libenter habitaui cum ea propter affectus fidem quam seruauerat viro. Sed non multo post mihi infælici laceratę dudum morsibus resolutę sunt manus, & illa quæ me susceperat incurrit paralysim, & in lecto iacet domi. Illarum autem mulierum, quę prius miserebantur, refriguit affectus: nos ambæ debiles, ego vt vides sedeo stipem petens, & si quid forte acquisiero, fit vnus duarum infœlicum cibus.

Qualiter eadem Clementi innotuit.

Cap. XXVII.

ET cum Petrus hæc audiens multa cogitatione distractus, & quasi attonitus staret; ego Clemens superueni; dudum, inquam, per omnia discurrens quærebam te, & nunc quid facimus? At ille præcepit mihi vt ad nauiculam præcederem, & ibi eum expectarem. Qui cum iussa implessem, ille quadam suspicione pulsatus, rrquirebat à muliere patriam ac genus, & nomina filiorum. At illa quasi vim sustinens, quia neque hæc fateri volebat nomen suum, & nomen viri, & nomen filiorum mutauit. Et Petrus eam verè respondisse putans, ait: Heu mulier putabam grande gaudium nobis hodie oriturum. Suspicabar eam te esse quandam de qua similia nuper audiui matrē scilicet cuiusdam adolescentis, qui sequitur nos. At illa adiurauit eum dicens: Rogo te vt dicas mihi, quis iste sit? vt sciam si est vlla inter mulieres me infœlicior. Tunc Petrus miseratione commotus narrauit ei, quæ à me audierat. Quibus auditis illa stupore percussa corruit. Tunc Petrus eam continere, & consolari cœpit, ac requirere, quid pateretur? At illa vix aliquando spiritum reuocans, hunc inquit adolescentem videre vellem, ego enim sum mater eius. Cui Petrus ait: Quod ei nomen est, at illa, Clemens. Ait Petrus: Ipse erat qui paulo ante mecum loquebatur: & tenens manum eius Petrus, deducebat eam ad nauem. Quem ego Clemens manum videns dantem mulieri, ridere cœpi. Accedens tamen honoris eius gratia pro ipso cœpi velle subijcere manum meam, & sustentare mulierem. Simul autem vt manum eius contigi, vlulatu ingenti reddito, in amplexus meos irruit, & maternis me consectari osculis cœpit; at ego ignorans omne negocium, quasi insanientem mulierem repellebam: simul etiam indignans quodammodo, licet cum verecundia aduersus Petrum. At ille: Quid agis, inquit, ô fili Clemens, noli repellere matrē tuam. Ego verò vbi hæc audiui paulatim vultum eius ad memoriam reuocans, continuo lachrymis suffusus supra iacentem matrem cecidi, & osculari eam cœpi. Interim autem conueniebat plurima multitudo audiens, quod mulier quæ ad stipem petendam sedebat, à filio suo recognita est. Et cum vellemus ex insula nauigare, mater ait ad me: Fili dulcissime, rectum est vt valedicam mulierculæ, quæ me suscepit. Est enim egens, & paralytica iaces in

Naufragiū mulierculæ.

† Aradum nomine sic enim in vetustissimo codice legitur: quamuis nō ignorem, vel ex quinto libro Plinij posse & Aratararadum legi.

Exemplum pudicitia in matre Clementis.

Petrus sanat Paralyticam

in lectulo. Quod audientes omnes admirati sunt prudentiam, & bonitatem fœminæ. Petrus autem iussit abire quosdam, & afferre mulierem in lectulo vbi iacebat; eamque in medio turbæ astantis collocatam, ad confirmandam eorum fidem, in conspectu eorum omnium sanitati restituit. Cui etiam ego Clemens mille drachmas donaui, & cuidam bono viro priori illius oppidi commendaui. Cum autem vna cum matre nauigantes Antaradum venissemus ad hospitium, Mater requirere cœpit à me, quonam deuenisset Pater? Cui ego. Ad te requirendam profectus est, & vltra non rediijt. Quod illa audiens suspirauit tantum. Grande, etenim gaudiū à me habens reliquos solabatur mœrores.

Qualiter agnita est à Niceta, & Aquila.

Cap. XXVIII.

Die autem postera sedens vna cum vxore Petri iter agebat nobiscū: & cū venissemus Laodiciam, ibi ante portas nobis occurrerunt Niceta, & Aquila, qui, osculantes nos ad hospitiū adduxerunt. Cumque requirerent à me, quæ esset hæc mulier ignota? Respondi; Mater mea est, quam mihi redonauit Deus per Dominum meum Petrum. Tunc Petrus cæpit eis per ordinem cuncta exponere, qualiter apud Antharadum ego Clemens genus meum exposuissem, & quod parentibus orbatus essem; Deinde qualiter apud insulam Aridum mulierem stipem quærentem inuenisset, quæ sibi enarrasset qualiter è patria discedens, naufragium passa, duos filios suos geminos Faustum, & Faustinum, amisisset, eosque planctibus, & vlulatibus lugens corpus suum dentibus laniasset. Et cum hæc diceret Petrus, Niceta, & Aquila subitò assurgunt, & stupefacti, perturbari cœperunt dicentes: Domine Deus omnium, verane sunt hæc, an somnium est, quod agitur? Tunc Petrus; Nisi inquit nos insanimus, vera sunt. At illi paulum remorati, & confricantes faciem aiunt: Nos sumus Faustus, & Faustinus, & lachrymantes ingrediebantur ad Matrem: quam cum quiescentem reperissent, & complecti vellent, prohibuit Petrus dicens, finite me prius Matris animum præparare; & ita vos ei afferre, ne subito & multo gaudio mente excedat, & sensus eius conturbentur, quia nunc etiam somno occupatus, stupet. Igitur cum illa de somno surrexisset, Petrus cœpit ei vnius cultum Dei, & religionis Christianæ obseruantiam exponere. Quibus illa auditis ait, & quod vetat me hodie baptizari? quæ etiam priusquam te viderem illos quos dicunt Deos penitus auersata sum: quoniam mihi frequenter eis sacrificanti nihil præstare potuerunt. Puto autem tibi satis innotuisse quantus fuerit mihi amor pudicitiæ? quę vt euaderem illiciti amoris insidias, somnium finxi; vt cum duobus geminis meis Faustino, & Fausto peregrinarer, solo Clemente ad solatium patris relicto. Hæc cum illa diceret, vltra non ferentes fratres mei irruunt in amplexibus matris cum multis lachrymis, & osculabantur eam. At illa. Quid vult hoc inquit esse? tunc Petrus. Nolo turberis, mulier, constans esto. Isti sunt Faustinus, & Faustus filij tui quos in profundo perisse dicebas. Hoc cum dixisset, mater nimio gaudio intercepta corruit, tandem ad se reuersa ait: Obsecro vos dilectissimi filij dicite mihi, quę vobis acciderunt post illam feralem, & crudelissimam noctem. Niceta ait: In illa nocte, ô mater, cum nauis resoluta esset, & nos innitentes fragmento cuidam tabularum per pelagus iactaremur, viri quidam quibus in profundo latrocinari artificium est, repertos nos imposuerunt naiculæ suæ, & remis superantes vndarum vertices Cæsaream Stratonis perduxerunt; fame atque verberibus afflixerunt, ne quod esset in vero proderemus. Immutatis etiam nominibus nostris vendiderunt nos cuidam viduæ admodum honestæ fœminæ *Iusta* nomine, quæ loco filiorum nos habuit, & Græcis literis liberalibus nos erudiuit. Vbi autem adoleuimus, etiam Philosophorum studijs operam dedimus vt possemus reli-

Niceta & Aquila fratres Clementis, antehac dicti sunt Faustinus & Faustus.

Mortuos enim legimus aliquot subito gaudio.

Philosophia studia perdiscenda sunt

gionis diuinæ dogmata Physicis disputationibus asserentes, confutare gentiles. Simoni autem cuidam Mago, qui vna nobiscum educatus est, pro amicitijs, & puerili consuetudine adhæsimus. Fertur enim in religione nostra de Propheta quodam cuius aduentus ab omnibus speratur per quem beata vita credentibus danda promittitur: & hunc etiam esse Simonem putabamus. Cumque pœnæ iam ab eo deciperemur, quidam collega Domini mei Petri Zachæus nomine monuit, nos ne falleremur à Mago, sed obtulit nos Domino meo Petro, vt ab ipso quæ sana erant, & perfecta doceremur, quod & tibi mater euenire optamus. Hæc cum Niceta dixisset, mater nostra procidens ad pedes Petri, baptismum obsecrando petijt, & obtinuit.

ad confutandos hereticos.

Qualiter Faustinianus eos ad disputandum prouocauit.

Cap. XXIX.

Ex libro 8. Recognitionum Clementis.

Postera die Petrus mane assumptis fratribus meis, & me, descendit ad portum vt in mari lauaremur, & post hoc ad locum quendam secretiorem orationis gratia secessimus. Senex autem quidam pauper curiose nos obseruare cæpit, quid ageremus in secreto positi? Et cum nos orantes vidisset, expectauit donec exiremus, & salutans nos ait: Si non ægre accipitis, velim vobis conferre sermonem, quia vestri miserationem habens, sub specie veritatis errare vos nollem, & habere metum de his, quæ non sunt, aut si putatis aliquid esse veri, tradite etiam mihi. Cui Petrus respondit. Dic age quod videtur tibi bonum, & libenter accipiemus. Tunc senex ait, In mari lauisse vos vidi, & post hoc in secreto orantes loco vos inspexi, miseratusque errorem vestrum, expectaui donec egressos alloquerer, & docerem ne erretis in huiusmodi obseruantia, quia neque Deus est, neque cultus hic aliquid est, neque in mundo prouidentia, sed fortuiti casus *Genesis* agunt omnia, sicut ex meipso comperi in disciplina Matheseos præ cæteris eruditus. Nolite ergo errare, quia siue oretis, siue non, quod genesis vestra continet hoc erit vobis. Et ego Clemens nescio, quod corde pulsatus, cæpi ab eo quærere quis & vnde esset? At ille: Quid, inquit, pertinet hoc ad ea quæ dixi vobis? sed prius sermo de his habeatur, & post hæc si res poposcerit, nomen & genus ac patriam inuicem, vt amici poterimus aperire. Mirabamur omnes eloquentiam viri, & grauitatem morum, tranquillitatemque sermonum. Petrus autem recessum quendam secretum ad colloquendum aptum prospiciens, illic nos residere fecit, nec senem pro vili, & sordido amictu, despiciens ita primus loqui cœpit. Quoniam mihi vir eruditus esse videris, & misericors ex eo, quod adisti nos, & quod tibi videbatur bonum, celatum esse nobis noluisti; volumus & nos tibi quæ bona nobis, & recta creduntur exponere. Quæ si tibi minus vera videbuntur, etiam tu nostrum erga te bonum propositum libenter suscipe, sicut & nos tuum. Cum hæc diceret Petrus, conuenit plurima multitudo. Tunc senex: Fortassis, inquit, contristet nos pręsentia multitudinis. Et Petrus; nequaquam, inquit, nisi hoc solum vereor ne forte disputantibus nobis cum palam facta fuerit veritas tu erubescas pro præsentia multitudinis cedere, & his, quæ verè dici intellexeris, acquiescere. Ad hæc senex ait: Ego non ita stultus consenui, vt diligens quod verū est, abijciam id ob vulgi gratiam. Dico autem non gubernari mundum secundum Dei prouidentiam, quia multa in eo iniustè, & inordinatè geri videmus, sed genesim dico esse quæ omnia agit, & continet. Ad hæc cum Petrus respondere vellet Niceta præueniens ait: Indulgeat mihi Dominus meus Petrus, ad hoc respondere, nec videatur proteruum, quod iuuenis cum sene, sed vt filius cum patre colloquar. Tunc senex: Non solum, inquit, tu fili, quod tibi videtur vt prosequaris volo, sed etiam de consodalibus tuis quicumque voluerit. *Collatio enim plurimorū facilius ea, quæ ignorātur inueniet.* Post hæc respiciens Petrus ad Nicetam ait: Expedi, quod proposuisti.

Genesis.

Petrus non despexit eos qui vel parū idonea afferent.

Hac opinor fuit causa cur vulgus eruditi à disputationibus abesse voluerunt.

Assertio Nicetæ de prouidentia.

CAP. XXX.

TVnc Niceta ita exorsus est: Omne quod est, aut simplex est, aut compositum. Quod simplex est caret numero, diuisione, pondere, qualitate, & quantitate, & ob hoc etiam fine. Quæ autẽ composita sunt necessario etiam diuidi possunt. Illud igitur, quod simplex est & omnibus his caret quibus solui quod subsistit, potest, sine dubio incomprehensibile, & immensum est, neque initium neque finem sciens, & ideo vnum est, & solum est sine authore subsistens. Quod compositum est, & numero ac diuisioni subiacet, necessario auctore aliquo compositum est, & in vnam speciem diuersitas congregata. Quod ergo immensum est bonitate pater est, virtute conditor. Neque enim condendi virtus in immenso cessare potuit, sed ad substituenda ea, quæ sunt, bonitate ad componenda, & firmanda virtute prouocatur.

De mundi ergo ratione nunc prosequendum est, cuius prima quæstio in duas partes diuiditur.

Quæritur enim vtrum factus sit, an non? Et quidem si non est factus, erit ipse illud ingenitum ex quo omnia. Si verò factus est, rursum quæritur vtrum à se ipso, an ab alio? Si à se ipso, excluditur sine dubio prouidentia, sed si prouidentia non recipitur, frustra animus ad virtutem prouocatur, frustra iustitia custoditur, si non est, qui iusto pro meritis aliquando restituat; sed nec anima immortalis videbitur, si eam post absolutionem corporis nulla prouidentiæ dispensatio excipiat; Si autem doceatur esse prouidentia, & per ipsam factus esse mundus: adhuc quæritur quomodo sit, an generaliter circa omnia, quasi scilicet Deus ab initio mundum faciens; ordinem rebus dederit, & cursum statuerit, & vltra earum curam, quæ geruntur habere cessauerit, an specialiter erga partes scilicet vt quorundam vel hominum vel locorum prouidentiam gerat, quorundam non, an & generaliter omnium, & specialiter partium, quasi & ab initio fecerit Deus, & vsque ad finem, per singulos prouidentiam gerat, & vnicuique pro actibus suis reddat. Prima ergo illa propositio, quæ dicit quod ab initio Deus fecerat omnia, & cursu atque ordine rebus imposito, de reliquo nihil ad se reuocet, secundum *Genesim* cuncta geri confirmat. Ad quam primo respondebimus, & his præcipuè, qui Deos colunt, & *Genesim* defendunt; qui vtique cum immolant Dijs, & eos exorant, sine dubio contra *Genesim* se imperaturos aliquid sperant, & per hoc Genesim soluunt. Ego igitur dico mundum à Deo factum, & ab ipso quandoque esse soluendum, vt ille appareat qui æternus est. Et quidem quia factus sit mundus iste visibilis, testantur Philosophi plurimi. Sed ne videamur quasi indigentes assertionibus, vti voluisse testibus, de principijs eius quæramus. Ipsum enim esse corporeum eo ipso, quod visibilis est, constat. Omne autem corpus aut connexum est, & solidum; aut diuisum. Si solidum fuit corpus, ex quo factus est mundus, necesse est exinde intelligi fuisse aliquem qui illud connexum dirimeret, & in partes multas duceret, formasque diuersas: aut si ex diuersis corporum partibus omnibus hæc mundi moles compaginata est, necesse est etiam sic fuisse aliquem, qui in vnum dispersa colligeret, & diuersas rebus species induceret. Hunc igitur cõditorem mundi Deum dicimus, & probatur per hoc non potuisse machinam mundi sine opifice, & prouisore constare. Sed & hoc ipso, quod in commixtione elementorum deficiente altero, aut abũdante, cætera resoluuntur & concidunt, ostenditur ex nihilo habuisse principium. Nam verbi gratia, si deficiat in aliquo humor, nec aridum stabit, humore enim pascitur aridum, sicut & frigus calido. Quod si materia mundi probatur esse facta ex nihilo, quomodo partes eius, & species videbuntur infectæ? Ipse quoque formæ ac mensuræ datæ corporibus modulatione sui manum testantur artificis, quod si idonei tibi testes videntur Philosophi, Plato de his in Timæo testatur, vbi de mundi discutiens factura requirit, vtrum semper fuerit, an initium sumpserit? Visibilis inquit, est mundus, palpabilis, & corporeus: omnia autem, quæ huiusmodi sunt, facta esse constat: quod autem factum est, aliquem habet auctorem. Hunc ergo factorem inquit, parentemque omnium, & inuenire difficile est, & inuentum vulgo enarrare impossibile. Sed & si ipse Plato alijque Philosophi de factura mundi siluissent, quis est saltem tam exigui sensus homo, qui cum cernat domum omnia, quæ necessaria sunt habentem, cuius cameram in sphere gyrum videat collocatam, eamque splendore vario depictam, luminaribus præcipuis adornatam, non statim pronunciet à sapientissimo, & potentissimo artifice esse constructam?

Contra Genesim ratio.

Philosophi etiam aliquot, mundũ esse creatum confitentur.

Plato in Timæo mundum testatur creatum.

Responsiones Patris ad verba Nicetæ, & Aquilæ.

CAP. XXXI.

HÆc & alia multa cum Niceta dixisset; senex ita respondit: Tu quidem fili prudenter, & fortiter prosecutus es, in tantum, vt melius dici posse de prouidentia non putem, sed quoniam hora iam multa est, cras ad hæc respondere aliqua volo, de quibus si mihi satisfeceris, gratiæ me fateor debitorem. Tunc surrexit Petrus: Quidam verò de astantibus Laodicensium primas rogabat Petrum, & nos; vt vestimenta senis, quæ habebat sordida, & scissa mutaret. Quem Petrus, & nos pro optima, & honesta sua voluntate collaudantes, dicebamus; quia nec nos ita insipientes, & impij sumus, vt cui tam preciosa verba concredimus, non multo magis etiam corporis necessaria præbeamus. Cumq; ille summa vi nobis senem euellere niteretur, nos verò eum vehementius retineremus. Senex iuramento præuenit dicens: Hodie apud nullum manebo, nec ab alio etiam quicquam suscipiam, ne alterius delectatio, alterius tristitia fiat: erat autem ille primarius ciuitatis Laodiceæ. Discessit ergo senex, & postera die Petrus maturè surgens excitauit nos, & pergentes ad locum orationis secretum, inde post orationem venimus ad domum præfati primarij pridie constitutam ad disputandum. Itaque medium habentes Petrum ingredimur & nos, circumspicientes sicubi videremus senem. Quem prior videns Petrus in medio turbæ latitantem, euocauit ad se dicẽs: Clariorem multis animam possidens, cur in occulto lates, & verecundia contegeris? Accede huc, & quæ tibi videntur exequere. Statimque dantibus ei locum turbis, accessit, & ita cæpit: Hic fuit hesternæ disputationis sensus, quod omnia, quæ videntur, certaque mensura, & arte formaque & specie constant, sine dubio sapiente virtute facta esse credenda sunt, quod si mens, & ratio est, quæ condidit, consequens est vt rationis prouidentia mundus regatur, etiamsi nobis ea, quæ geruntur in mundo minus rectè geri videantur. Consequitur autem vt si creator omnium Deus est, ac mens, sit etiam iustus, quod si iustus est, necessario iudicat, & si iudicat necesse est, vt homines de suis actibus iudicentur. Erit ergo inter iustos, & peccatores iustum quandoque discrimen.

Hæc fuit vt opinor totius verbi continentia. Si ergo ostendi potest, quod mens, & ratio cuncta condiderit, consequens est, & ea, quæ sequuntur ratione, & prouidentia geri: si verò natura imprudens, & cæca gignit vniuersa, perimitur iudicij ratio. Quia igitur in hoc omnia pẽdent, non indignemini, si hæc paulo latius discuti, & pertractari voluero. Cumque & Aquila multa proposuisset, ait senex: Fili, sermones tui, quamuis validi sint, non possunt me tamen flectere, vt aliquid credam extra *Genesim* fieri posse, scio enim omnia mihi necessitate *Genesis* accidisse, & ideo suaderi mihi non potest, quod vel bene, vel male agere in nostra potestate sit. Et si actus nostros in potestate non habemus, non potest credi futurum iudicium, per quod vel malis pœnæ, vel bonis præmia tribuantur.

Verba

Verba Clementis, & responsio patris.

CAP. XXXII.

Ex libro 9. Recognitionum Clementis.

SEquenti die congregatis iterum nobis, ego ita dicere cœpi: Deus per filium suum creauit mundum tanquam duplicem domum interiectu firmamenti huius quod cœlum vocatur distinctum. In superiori quidem Angelicas habitare virtutes; in isto autem visibili mundo nasci hominum multitudinem dedit, ex quibus eligeret amicos filio suo, cum quibus lætaretur. Nec tales eos esse voluit, quid necessitate naturæ aliud quid esse non possent, sed qui arbitrio suo, & voluntate boni esse desiderarent: quia nec laudabile est, quod non est desiderabile, nec bonum iudicatur, quod non proposito expetitur. Et vt breuiter dicam: Cum Deus iustus sit qui hominum naturam fecit, quomodo fieri poterat, vt ipse poneret *Genesim* nobis contrariam, qui nos cogeret ad peccatum; & rursus vlcisceretur ipse peccantes? certum est ergo, quod non ob aliam causam Deus peccatorem punit, nisi quia scit eum potuisse vincere, sed neglexisse victoriam. Infert autem, & in præsenti sæculo vindictam in homines, vt in eos fecit, qui diluuio perierūt, qui vtique omnes vna hora extincti sūt, cū certū sit non eos secundū *Genesis* ordinē vna hora natos. Ad hæc senex: Plenissime fili ostendisti, sed ego vt ab initio dixi, huic incomparabili assertioni tuæ à propria conscientia prohibeor accommodare consensum. Noui enim *Genesim* meam, & coniugis meæ, & scio vnicuique nostrum ea, quæ dictabat *Genesis* accidisse, & ab his, quæ rebus mihi comperta sunt, verbis transferre non possum. Denique quoniam te imbutum video huiusmodi disciplinis, audi coniugis meæ schema, habuit enim Martem cum Venere super centrum, Lunam verò in occasu in domo Martis, & finibus Saturni; quod schema adulteram facit, & seruos proprios amare, & peregrè, & in aquis defungi: quod ita, & factum est: incidit enim in amorem serui, & periculum opprobriumque metuens cum ipso fugit; Vbi vt amori suo satisfecit, in mari periit. Cui ego respondi. Vnde scis, quia peregrè seruo sociata est? Certissime inquit scio, postquam enim profecta est, frater meus enarrauit mihi dicens, quod primo quidem ipsum adamasset; sed ille, quia erat honestus, vtpote frater, noluit fratris thorum incæsti macula polluere; at illa me verens, & opprobrium non ferens infælix (neque enim imputandum est ei, quod eam *Genesis* facere compulit) finxit somnium, & ait ad me: Astitit mihi quidam per visum, qui iussit me cum duobus geminis meis sine mora ex vrbe proficisci. Quod ego audiens pro salute eius, filiorumque solicitus, mox eam cum liberis exire feci, vnum qui iunior erat mihi retinui.

Quare Deus puniat?

Qualiter omnes mutuo se agnouerunt.

CAP. XXXIII.

Senex ille qui Faustinianus dicebatur inuenitur pater Clementis.

EGo autem Clemens intelligens, quod ipse fortassis esset pater meus, lachrymis repletus sum. Fratres quoque meos volentes prosilire, & aperire rem prohibuit Petrus; & ait ad senem: Quod nomen erat iuniori filio? Qui respondit Clemens. Et Petrus: Si tibi coniugem tuam, inquit, castissimam hodie consignauero cum tribus filijs tuis, credis quia pudica mens potest motus irrationabiles superare, & quod omnia quæ à nobis sunt dicta vera sunt, & *Genesis* nihil sit? Respondit senex: Sicut impossibile est te exhibere, quod promisisti, ita impossibile est extra *Genesim* aliquid fieri. Tunc Petrus: Testes, inquit, volo habere omnes, qui præsentes sunt, me tibi eos hodie traditurum. Et nunc accipe fidem rerum ex eo, quod omnem causam diligentius scio quàm tu, cunctaque per ordinem enarrabo. Et conuersus ad turbas ita cœpit: Hic quem videtis in hac veste pauperrima, ciuis Romanus est de genere Cæsaris, nomen ei Faustinianus, vxorem quoque nobilissimam Mathidiam nomine sortitus est; ex qua tres filios suscepit, quorum duo gemini sunt, vnus qui erat minor, cui nomen Clemens hic est, gemini verò sunt isti Niceta, & Aquila, quorum vnus prius vocabatur Faustinus, & alius Faustus. Vt autem hæc omnia nomina nostra Petrus enunciauit, senex resolutis viribus ac omnibus membris, quasi interemptus concidit, nos autem filij irruentes super eum amplectabamur osculantes eum. Et populus quidem admiratione stupefactus est. Petrus à complexibus patris ne eum necaremus, surgere iubet: & ipse apprehensa manu eius, quasi de profundo somno eum eleuans, ac paululum recreans; omnia, quæ gesta erant cœpit exponere, quomodo frater eius in amorem Mathidiæ inciderit, & illa viro indicare nolens somnium finxerit, & cætera, quæ superius tam matri, quam filijs, euenisse narrata sunt. Sed cum hæc in auditu senis, narratione gratissima turbis Petrus exponeret, ita vt audientes, gestorum miraculis, & humanitatis miseratione, lachrymarentur: nescio vnde audiens mater de recognitione patris, cursu concito irruit in medium nostri cum clamore dicens: Vbi est vir meus, & Dominus Faustinianus, qui tam multis temporibus affligitur, per singulas vrbes ambulans, & me quærens? Hæc cum illa quasi amens clamaret, & circumspiceret, senex accurrens cum multis lachrymis amplecti eam cœpit. Tunc Petrus rogauit turbas vt discederent, & darent eis locum familiarius inuicem se videndi.

Quòd Petrus noluit Faustinianum statim baptizari.

CAP. XXXIV.

Ex libro 10. Recognitionum Clementis.

CVm autem sequenti die mane ad locum in quo pater cum matre quiescebat, vna cum Petro venissemus, & eos adhuc dormientes reperissemus, pro foribus consedimus, vbi Petrus ita nos allocutus est: Audite me dilectissimi conserui, scio quia grandem habetis affectum erga patrem vestrum, vereor ergo ne ante tempus perurgeatis eum iugum religionis nostræ suscipere, nondum ad id paratum; ad quod forte vestri gratia videatur acquiescere, sed hoc non est firmum. Quod enim propter homines fit, probabile non est, & citò dilabitur. Ideoque mihi videtur, vt concedatur ei adhuc pro arbitrio viuere, & iter agens nobiscum, dum alios doceamus ipse simpliciter audiat. Cum veritatem cognouerit, cuius agnoscendæ studium gerit, ipse rogabit, vt iugum religionis suscipiat, aut si ei recipere non placet, amicus permaneat. Qui enim id non ex corde suscipiunt, cum cœperint ferre non posse, non solum abijciunt, quod susceperunt, sed quasi pro excusatione infirmitatis suæ incipiunt viam religionis blasphemare, & male loqui de his quos imitari non possunt. Ad hæc Niceta respondit: Quid si interim dum eum differri iubes, pater noster moriatur? descendit in infernum vacuus, & in æternum cruciabitur. Cui Petrus: Putas quia si quis iuste vixisse putatur, iste continuo saluabitur? Non putas ab eo discutiendum, qui occulta hominum nouit, quoniam iustè vixerit, ne forte pro amicitijs hominum, aut pro sola consuetudine vel necessitate, aut qualibet alia ex causa, & non propter istam iustitiam, neque propter Deum. Non vi, sed liberalitate salus acquiritur, nec per hominum gratiam, sed per Dei fidem. Præterea cogitare debes, quia Deus præscius est, & nouit si hic suus est, si ergo dignum est vt ingrediatur ianuam vitæ, Deus occasionem competentē dabit, eritq; initium ex Deo, & non ex homine. Post hæc verba pater egressus ad nos, & osculo nos salutans, cum resedissemus, ait: Licetne percunctari aliquid, an secundum pythagoricos semper tacendum est? Et Petrus: Nos inquit, neque silere semper, neque percunctari aliquid cogimus accedentes ad nos. Quamobrem si quid dicere vis, inquire; tunc senex quæstionem proposuit de bono & malo, vtrum aliquid sit in substantia, & actibus bonum, vel malum? cui quæstioni voluit à me responderi: Petrum vero nobis quasi arbitrum seruari, vt sicubi

Qui propter solū Deum iustè vixerunt saluabuntur.

disputatio

disputatio nostra exitū non inueniret, ipse quod sibi videretur, pronunciaret, vt indubitatum finem rebus dubijs interponeret.

De mutatione vultus eius dolo Simonis Magi.

Cap. XXXV.

POst disputationem autem cum iam domi essemus, præparantes ad edendum, ingressus quidam nunciat Appionem cum Anubione nuper venisse ab Antiochia & hospitari cum Simone Mago. Quod audiens pater gauisus est, & ait Petro: si permittis, volo ire, & salutare Appionem & Anubionem, quia valde amici mei sunt, fortassis autem Anubionem suadere potero disputare cum Clemente de *Genesi*. Permitto, inquit Petrus & laudo quod amicos colis. Considera tamen quod per prouidentiam Dei omnia tibi ex sententia concurrunt. Ecce enim non solum affectio tibi propria Deo testante reparata est, sed etiam amicorum præsentia procuratur: & pater, inquit, vere aduerto ita esse vt dicis. Abijt ergo ad Anubionē. Nos autem cum Petro positi per totā noctē interrogando de diuersis quæstionib. & discendo ab eo delectatione ipsa doctrinæ peruigiles mansimus. Et cum iam aurorescceret, Petrus intuens me, & fratres meos, ait: Miror quod visum sit patri vestro. Cum hoc diceret superuenit pater, & inuenit Petrum de se nobis loquentem, cumque nos salutasset satisfacere cœpit, & causam exponere ob quā foris mansisset. Nos autem ad eum respicientes expauimus, vultum in eo Simonis videntes, vocem tamen patris nostri audiebamus. Cumque refugeremus eum, & execraremur, stupebat, quod tam austere erga eum ageremus, & barbare. Petrus autem qui vultum eius naturalem solus videbat, ait ad nos. Cur execramini patrem vestrum? Cui nos vnà cum matre respondimus. Hic nobis videtur Simon, vocem habens patris nostri. Et Petrus: Vobis quidem vox eius, quæ maleficijs mutata non est, sola nota est: mihi autem etiam vultus eius notus est, qui alijs arte Simonis mutatus apparet. Ecce autem vnus ex his qui Antiochiam præcesserant regressus ait ad Petrum: Dominē mi. Simō apud Antiochiam multa prodigia faciens, nihil aliud populo persuadet, nisi quod ad odium tui pertinet, magum te nominans, & homicidam, ita vt desiderent si te vsque inuenire queant, etiam carnes tuas deuorare. Nos ergo videntes commotam ciuitatem considerabamus quod fieri oporteret. Superuenit ante Cornelius centurio missus à Cæsare ad præsidem Cæsareæ publici negocij gratia. Hunc accersentes ei clam causam exposuimus, & vt iuuaret si quid posset rogabamus. Qui ait: Cæsar maleficos per prouincias inquiri iussit & perimi, ex quibus plurimi iam perempti sunt: ego autem diuulgabo me ad hoc missum à Cæsare vt istum magum caperem, vt cum socijs suis puniatur, & sic metu compulsus fugabitur. Igitur hoc audiens Simon, descendens ex Antiochia huc venit, sicut audiuimus. Cumque hoc ille dixisset, Petrus respiciens ad patrem nostrum ait: A Simone Mago transformatus est vultus tuus, sicut apparet. Putans enim quod à Cæsare quæreretur ad pœnam, territus fugit, & vultum suum sibi imposuit, si forte pro ipso capi, & ad mortem duci possis, vt filijs tuis tristitiam moueret. Hoc audiens pater, cum lachrymis se infælicem exclamare cœpit. Mater quoque sparsis & laceratis crinibus plangebat, & nos stupentes quasi amentes eramus. Anubiō autem venit ad nos indicans nobis Simonem fugisse per noctem versus Iudæam. Dicam, inquit, quomodo res gesta est, vbi venit Faustinianus ad salutandum nos, contigit, vt ipsa hora circumstaremus Simonem dicentem, quod fugere vellet ipsa nocte, eo quod quosdam venire audisset, qui ex præcepto Imperatoris eum comprehenderent: omnem autem furorem vellet conuertere in Faustinianum, tantum, inquit, vos facite eum cœnare vobiscum, & ego quoddam vnguentum componam, quo cœnatus perungat faciem suam, & ex eo vultum meum habere videatur. Vos autem herbæ cuiusdam succo faciem perungimini prius, & non fallamini mutatione vultus eius. Volo enim vt comprehendatur ab his qui me quærunt, & luctum habeant filij eius, qui me derelicto confugerunt ad Petrū: ego antē Anubiō timui tūc Faustiniano indicare hoc; sed nec ipse Simō spaciū nobis dedit, vt possemus ei secretius loqui, & consiliū Simonis aperire. Interea Simon nocte Iudæā petens fugit cum Appione & Athenodoro. Ego autem simulaui inæqualitatem corporis, vt domi remanens facerem hunc velocius ad vos redire, si forte possit aliquo modo occultari apud vos, ne ab his qui Simonem quærunt comprehensus, gratis pereat.

Trāsformatio vultus Simonis in Faustinianū in altera editione, quam Rufinus vt meliorem sequitur, non continetur & quæ nec mihi satis probetur sed quia vetustissimus codex, qui Basileæ in bibliotheca canonicorum id habebat, libuit præmonere lectorem; nec dubium quin Vincentius hic secutus sit etiam aliquē vetustum codicem si nō supracitatū qui ad litterā habet prout nos hic correximus.

Qualiter dolus magi Antiochiæ profecit in gloriam Petri.

Cap. XXXVI.

FLentibus ergo patre & matre, ac omnibus pro his, quæ acciderant. Petrus miseratione commotus ait: Audi Faustiniane, cū nobis prius aliquid vtilitatis contulerit error iste transformationis, tunc ego veram tibi vultus tui imaginē reddam. Præcede nos Antiochiam, & in loco publico stans denuncia penitentiā tuam, & Dic. Ego Simon denuncio vobis, & confiteor me omnia fefellisse de Petro, neque enim seductor est, neque Magus, neque homicida, sed omnia dixi furore commotus. Obsecro igitur vos ego, qui dudum causas odij vobis dederam contra eum, vt nihil tale de eo sentiatis, sed ipsi credatis vt prædicatori verè à Deo misso, & veri prophetæ discipulo. Et si etiam ego ipse post hoc veniēs ad vos aliquid dicere contra eum tentauero, ne credatis mihi. Cum autem videris populum ex sermone tuo conuerti, & depositis odijs recipere desiderium nostri, manda mihi, & statim veniam, vultumque propriū (qui tuis omnibus notus est) tibi reddam. Profectus est igitur pater meus cum matre, & duobus fratribus meis, & quibusdam ex familiaribus. Interea dum Petrus populū quotidie doceret & virtutes multas faceret; post dies 10. venit quidam missus à patre, annuncians nobis quomodo publicè staret pater, Simonem, qui vultus eius videbatur accusans, Petrum vero immensis laudibus efferens ita, vt omnes desiderarent eum videre. Multos quoque in tantū eius venisse amorē, vt sæuirent in patrem quasi in Simonem, & manus ei vellent injicere, velut qui tantū mali commisisset in Petrū. Propter quod inquit in timore magno positus misit me, vt velociter venias, & viuentem eum occupes, similiter & crescenti ergà tui desiderium ciuitati appareas. Quibus cognitis Petrus conuenire populos iubet, & ordinato eis episcopo, ac presbyteris cunctisque rite compositis profectus est à Laodicia vt veniret Antiochiam, cui occurrit Faustinianus. Eadem autem die ad vesperas restituta est in Faustiniano facies propria, & recessit ab eo respectus Simonis Magi. Audiens autem Simō vultum suū in eo ad Petri gloriam profecisse, festinus præuenit Petrum, & cœpit occulte per amicos suos amplius derogare quā fecerat. Tunc omnes expuentes in faciē eius, expulerūt eū de ciuitate dicentes: Reus es mortis tuæ, si vltra locuturus contra Petrum, huc tibi credideris esse veniendum. Omnis autem Antiochiæ populus audiens venire Petrum occurrit ei, & nobiles, ac maiores natu cinere aspersi capita, penitentiam agentes, quod contra prædicationem eius, Magum Simonem suscepissent. Ascendens autem Petrus in eminentiori loco, iussit ante se poni omnem multitudinem ægrotantium, quos omnes in nomine Iesu Christi sanauit; ita vt omnes vna voce confiterentur Deū. Et intra 7. dies plusquā decem millia hominum baptizati sunt, ita vt omni auiditatis desiderio Theophilus, qui erat cunctis potentibus in ciuitate sublimior, ingentem domus suæ basilicam ecclesiæ nomine consecraret; in qua Petro Apostolo cathedra constituta est ab omni populo. Ego autem Clemens cum fratribus meis, & matre, patrem allocutus

Neque illa habentur in nonnullis codicibus.

Faustiniano natiua facies restituitur.

Simon Magus eiectus Antiochia.

Cathedra Petri Antiochia.

allocutus sum, vtrum aliquid infidelitatis in eo remansisset. Tunc enim ille accedens procidit ad Petri pedes, petens vt diuinæ mensæ participem eum faceret. Petrus vero cum omni alacritate manum eius apprehendens, tradidit eum mihi, & fratribus meis dicens: Sicut tibi patri filios Deus restituit, ita te patrem filij restituant Deo. Indixitque ieiunium omni plebi, & veniente die dominico baptizauit eum, atque in medio populi ex conuersione eius materiam sumens, omnes casus eius exposuit; ita vt omnis ciuitas, quasi Angelum cum aspiceret, ac non minorem gratiam ei, quam Petro exhiberet.

Qualiter Petrus Romæ sibi Clementem substituit, & de regimine docuit.

Cap. XXXVII.

Petrus constituit Clementem episcopum summum, & caput Ecclesiæ in terris vt ex epistola citata ad Iacobum latius, & euidentius patet & ex historia Abdiæ episcopi lib. 1.

QValiter autem B. Petrus S. Clementem in cathedra pontificali sibi substituerit, idem Clemens in epistola ad S. Iacobum Hierosolymitanum ostendit dicens: Simon Petrus, qui vere fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentum esse ecclesiæ definitus est; tempore quo finē vitæ sibi imminere præsensit, in conuentu fratrum positus apprehensa manu mea in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: Fratres, & conserui mei, Clementem hunc vobis episcopum ordino, qui mihi ab initio vsque ad finem comes in omnibus fuit, & per hoc veritatem totius prædicationis meæ agnouit, quem præ cæteris expertus sum Deum colentem, hominess diligentem, castum, discendis studijs deditum, sobrium, patientem. Cumque ego procidens ad pedes eius rogarem, excusans me, & declinans cathedræ honorem: ille respondens: per hoc, inquit, ne rogaueris. Hoc enim fieri statutum est mihi, & eo magis quo te excusas, quia hæc cathedra eum, qui eam cupit & audacter expetit, non requirit: sed ornatum moribus & in verbis eruditum. Quod si aliquis alius mihi tam sedulus adiutor astitisset, tam plene doctrinæ meæ rationem cœpisset, & ecclesiasticas dispositiones à me tam plene didicisset, habens alium talem non te cogerē bonum opus suscipere nolentem. Sed & aliud intuere, quia si peccati periculum timens, suscipere refugis ecclesiæ gubernacula: certus esto quia amplius peccas, qui populum Dei, velut in fluctibus positum & periclitantem, cum possis iuuare subterfugis: tui tantummodo considerationem habens, & non quod in communi, quod omnibus expedit prouidens. Te igitur necessario suscipientem libenter episcopatus officium oportet quidem irreprehensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes abijcias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, neue in vlla prorsus inuentus mundialis negocij occupatione perplexus: ne verbo Dei vacare non possis, præsentibus hominum curis præfocatus. Ista autem opera, quæ tibi minus congruere exposui, sibiinuicem exibeant laici, quia sicut tibi impietatis crimen est, neglectis verbi Dei studijs sollicitudines suscipere seculares, ita vnicuique laicorum peccatum est, nisi inuicem sibi etiam in his, quę ad communem vitæ vsum pertinent, operam fideliter dederint.

Qui verbo præsunt peritos medicos debent imitari.

Presbyterorū in ecclesia functio.

Ad præsbyteros vero sic ista cauere, & anteuenire necessarium est, ne quod in vobis adulterij occultum calescat incendium. Quid enim in omnibus peccatis adulterio grauius? Secundum namque in pœnis obtinet locum quo primum illi habent, qui aberrant à Deo.

Adulterium grauissimum peccatum.

Sane sicut adulterij venenum cunctis malis perniciosius est, ita amor fraternus & charitas totius boni fastigium tenet. Et ideo omnes diligite, atque cum religione & misericordia ad omnes respicite, peregrinos satis prompte in domibus vestris suscipite. Et ne omnia nunc sigillatim dicam, omne bonum, ipsa per se, si in vobis fuerit charitas, facere vos docebit. Diaconi ecclesiæ tanquam oculi sunt episcopi, cum verecundia circumlustrantes actus totius ecclesiæ, & perscrutantes si quem videant vicinum fieri præcipitationi, vt hoc referant episcopo. Negligentiores & eos qui ad verbum Dei audiendum, tardius vel rarius accedunt, & horrentur & commoneant, quia si multo tempore auditum à verbo Dei subtrahant, & remaneant inculti, sine dubio spinis erunt ac sentibus occupati, & per hoc ad ignem præparati. Eosque qui secundum carnem ægrotant, sollicite perquirant & plebi indicent de his, vt visitent eos, & quæ necessaria sunt præbeant. Sed & de peregrinis refouendis similiter episcopo suggerant, & cætera his similia, quæ ad cultum & disciplinam ecclesiæ pertinent. Et ego hanc, ô Clemens, tibi dispensationem iniungēs, scio quia accipio gratiam magis quam præsto, sed confide, quia præmia pro omnium salute suscipies, si hic pro omnium salute inuigiles. Deprecor autem te, vt postquam præsentis vitæ finem fecero, Iacobo fratri Domini describas breuiter, qualiter mihi ab initio vsque ad finem comes itineris & actuum fueris quæque per singulas ciuitates me disputante, vel prædicante, sollicitus auditor exceperis, & quis me finis in hac vrbe reperit, destinare non pigeat. Et ego quidem mi Domine Iacobe tibi iam plurima de his ipso iubente descripta transmisi, sub eo titulo, quem ipse pręcepit affigi id est *Clementis itinerarium* non prædicationis Petri.

Diaconi episcoporum sūt oculi.

Author. Scripsit autem Clemens alias quatuor epistolas doctrinam Petri continentes.

Hæc de actibus ipsius, & doctrina ac morte sufficiāt.

De filia eius Petronilla & sancta Felicula.

Cap. XXXVIII.

HVius sancti Petri filia fuit sancta Petronilla, quæ cum aliquando pręsente patre febribus laboraret, discumbentibus apud eū discipulis, dixit ei Titus: Cum omnes à te sanentur infirmi, cur Petronilla iacere permittis? Qui respondit: Sic expedit ei, sed ne putetur impossibilitas eius incolumitatis meis sermonibus excusari, ait ad eam: Surge Petronilla, & ministra nobis. Et statim sana surrexit. Ministerio autem expleto iussit eā redire ad lectum: At vbi veri Dei timore cœpit esse profecta, non solum ipsa sanata est, sed etiam plurimis dedit orando salutem, Et quia nimis speciosa erat, venit ad eam Flaccus comes cum militibus vt eam haberet vxorem. Cui illa respondit: Si vis me habere vxorem, fac matronas virgines ad me venire, vt cum ipsis vadam ad domum tuā. Post triduum ergo Petronilla ieiunijs & orationibus vacans cum virgine Felicula collactanea sua, cōmunicans per manus sancti Nicomedis presbyteri, reclinans se in lectulum migrauit ad Deum.

De Petronilla agunt Beda, Vsuardus & alij his versibus, Tridie Petronilla Petri de germine sancto Fulgida virgo micat Christi trabeata decore. De eius obitu agitur in actis SS. Nerei & Achillei; nōnullas de ea dubitationes disserit Baronius in Annalibus Ecclesiasticis. Acta Feliculæ martyris continentur in rebus SS. Nerei & Archilei apud Surium tom. 3. 12. Maij; quæ omnia conueniunt cum his quæ author hic describit.

Flaccus ergo comes, animum suum ad Feliculam vertens, dixit ei vt vnum eligeret, aut ei nubere, aut dæmonijs immolare: at illa vtrumque renuens 7. diebus in carcere clausa fuit. Vbi cum admonita, mutari non posset, 7. alijs diebus sine cibo permansit, ac proinde torta est in eculeo, & in cloacam proiecta: Quam S. Nicomedes presbyter eleuans sepeliuit. Quod audiens Flaccus comes fecit Nicomedem teneri, & ad sacrificandum compelli. Qui cum diceret: ego non sacrifico nisi Deo omnipotenti, qui regnat in cœlis, plumbatis diutissime cæsus migrauit ad Dominum. Cuius corpus in Tiberim proiectum S. Iustus clericus eiusdem S. collegit, & in suo hortulo sepeliuit.

De sancto Martiali Lemonicensi.

Cap. XXXIX.

Acta B. Martialis circumferuntur scripta ab Aureliano eius successore; citantur autem tacito Authoris nomine ab Innocētio 3. extra, de sacra unctione.

EX *gestis eius.* Eidem Apostolo scilicet B. Petro S. Martialis adhæserat B. Stephani protomartyris consanguineus; qui cum esset 15. annorum cum parentibus suis venit ad Iesum in tribu Beniamin prædicantem. Qui iubente Domino baptizati sunt à S. Petro Apostolo. Parentibus ergo ad propria redeūtibus Martialis remansit cū Domino, & sēper ei adhęrēs factus est

vnus

Meminit etiusdē Martialis Greg. Turonensis lib. 1. historiæ cap. 30. & de gloria confessorum c. 27 quitamen insigniter errat (vt ait Baronius) dum tempore Decij Imperatoris eū cum alijs qui illic describūtur, in Gallias venisse testatur, Gregorium tamē sequitur Bellar. de scriptorib. ecclesiasticis in Martiali.

vnus de 72. Christi discipulis. Post ascensionem autem Domini semper adhæsit S. Petro, cui etiam carne propinquus erat. Cum ergo B. Petrus diu Romæ prædicasset apparuit ei Dominus, dicens vt mitteret ad Gallias Martialem. Vocans itaque Petrus Martialem narrauit ei visionem, & sic ab eo bene instructus profectus est cum duobus præsbyteris, cumque iā diu processissent vnus ex presbyteris mortuus est. Tunc Martialis cito Romam redijt, & B. Petro Apostolo nunciauit. At ille: vade, inquit, citò, & tolle baculum meum in manu tua, & cum corpus eius tetigeris resurget, & sic fecit. Venientes ergo in prouinciam Lemouiacam dominum prædicabant, & multa miracula facientes, & multos mortuos suscitantes, infirmos populos conuertebant. Ingressi autem vrbem Lemouiacam, à quadam matrona nobilissima benigne suscepti sunt, in cuius domo cum quendam freneticum sanasset, baptizauit matronam nomine Susannam, & totam eius familiam. Tunc etiam perrexit ad theatrum vbi à sacerdotibus idolorum grauiter verberatus, missus est in carcerem: qui cum sequenti die oraret lux immensa carcerem illustrauit, & catenis confractis, & ostijs apertis, omnes qui ibi aderant prostrati, baptisma petebant. Sacerdotes vero, qui eum percusserant ictu fulminis extincti sunt. Tunc omnes currentes ad carcerem reduxerunt eum, promittentes quod crederent si illos mortuos resuscitatos viderent: quod & factum est. Et baptizauit ex eis 22. millia hominum, Susanna vero migrans ad Dominum, reliquit S. Martiali Valeriam filiam suam, quæ statim se promisit virginem permansuram. Audiens autem quod Stephanus Dominus totius prouinciæ à Rhodano vsque ad mare, veniret ad vrbem Lemouiacam, sciens, quod ipse moleste ferret votum quod fecerat, omnes interim diuitias suas pauperibus erogabat. Cum ergo venisset, eam ad se venire præcepit, quam videns nolle sibi coniungi, iratus iussit eam citius decollari. Armiger autem, qui eam decollauit, audiens Angelos cum laudibus eius animam deferentes, reuersus ad dominum suum, cum illi narrasset, cecidit ad pedes eius, & mortuus est. Tunc cæpit Dux cum toto exercitu nimis timere, & inductus cilicio rogauit Sanctum Martialem ad se cito venire: & penitens, promisit quod crederet, si suum armigerum suscitaret. Qui statim suscitatus, pedibus eius aduoluitur, & pœnitens cum duce & cæteris 15000. de exercitu baptizatus est. Interea dux ille iussu Neronis perrexit in Italiam cum immenso exercitu bellatorum, & cum perfecissent Neronis imperium, perrexerunt Romam videre S. Petrum: quem inuenerunt loquentem ad populum, & nudis pedibus in cilicio coram eo prostrati petebant suorum veniam delictorum. Tunc Petrus videns tam pulchram gentem, interrogauit, qui & vnde essent: tunc dux enarrauit ei per ordinem, qualiter conuersi essent per beatum Martialem.

Legi totam hanc historiā in supradicto Aureliano, eamque iuxta ea quæ ibi fusissime dicuntur, correxi.

De quibusdam eius miraculis, & obitu eiusdem.

CAP. XL.

Hildebertus Filius Archadij comitis à dæmone suffocatur.

Redeuntes igitur proposuerunt prius videre S. Martialem, quam ad propria remearent: & cum iuxta quendam fluuium Visennam essent, filius Archadij comitis Pictauensis propter æstum in fluuio se balneans à diabolo suffocatus, interijt. Quem cum nusquam exercitus reperiret, pater eius cum nimio luctu venit ad S. Martialem, rogans, vt ei filium suum suscitaret. Pergens ergo ad locum adiurauit dæmones, vt corpus de flumine eijcerent, & ipsi in specie visibili astantibus apparerent. Et protinus exierunt tres dæmones quasi Æthyopes fuligine nigriores, pedibus magnis, oculis terribilibus & cruentis capillis totum corpus tegentes, & per os & nares ignem sulphureum emittentes, loquendo vero vocem coruinam imitantes. Et cum iussi, dixerint nomina & officia, sua, misit eos in terram desertam, præcipiens eis vt nullam læderent creaturam. Commotusque lachrymis rogantium suscitauit protinus Hildebertum, cui narrauit coram omnibus, quomodo à dæmone suffocatus est; & cum catenis eum constringere vellent, eripuit eum Angelus, & ostendens ei ignem purgatorium, duxit eum ad ianuam paradisi vbi cum disceptarent dæmones pro eo, venit vox de cœlo, iubens, vt ille resurgens 26. annis viueret. Et his dictis totondit se, & sicut eum Angelus docuerat, in mirabili abstinentia cum S. Martiali permansit. S. autem Martialis tantis miraculis floruit, quod etiam mulier quædam maritum suum paralyticum baculo illius ei superposito sanauit. Et eodem baculo opposito incendium Burdegalis ciuitatis extinxit. In Lemouiaca autem ciuitate cum quandam ecclesiam dedicare vellet, prædictus dux de toto regno suo diuites & pauperes ad dedicationem Basilicæ inuitauit. Quos omnes cum S. Martialis propter festum in castitate esse præmonuisset, quidam miles cum vxore sua intra missam à dæmonibus arrepti vexabantur: & cum adducti essent ad præsulem, interrogauit dæmones cur hæc fecissent? Qui responderunt, quia heri præceperas omnibus vt se caste tenerent: & isti totam noctem in libidine deduxerunt; ingressique sumus in eos, sed tamen tandem sanauit eos sanctus Martialis precibus ducis & populi circumstantis.

Forma horrenda dæmonum.

Hildebertus caput totondit.

Qui plura de Sancto Martiali scire cupiat, legat eius vitā descriptā ab Aureliano Lemonicensium episcopo D. Martialis auditore & olim eius beneficio à mortuis excitato.

Anno domini 40.

Eodem anno à passione Domini 40. apparuit ei Dominus prædicens ei huius vitæ exitum, & regni cœlestis ingressum; qui statim conuocatis omnibus (quos conuerterat) Christianis omnibus post prædicationem valefaciens, febre corripitur, & adueniente Domino ab angelis in cœlum defertur.

De Sanctis Sabiniano & Potentiano, & Altino.*

** Alias Saluiniano.*

CAP. XLI.

De Sabiniano & Potentiano agunt Beda, Vsuardus & Baronius 31. decemb. Horū res gestas recitat Petrus in catalogo lib. 2. cap. 25.

Ex gestis eorum. Ex numero quoque 72. Christi discipulorum fuerunt S. Sabinianus, & Potentianus, & Altinus. Qui cum multos sanitati infirmos restituerent, & non tam verbo quam signis, & virtutibus quoscunque possent ab errore reuocarent, à B. Petro missi sunt, vt Galliam idolatriæ deditam, diabolo auferrent, & Christo acceptabile munus afferrent: qui etiam Sabinianum primatem Galliæ constituit. Venientes ergo ad vrbem Senonis tunc famosissimam, & populosissimam, non cessabant populum à cultura dæmonum ad Deum reuocare. Ibi B. Sabinianus pontificalem, quam à B. Petro illuc destinatus acceperat contra incredulos strenue, & constanter potestatem exercebat, tantaque spiritussancti gratia in eius corde erat diffusa, vt quos sermone tangeret, ad ardorem cælestis desiderij vehementer accenderet. Dumque cælestibus sanctionibus insisteret, Diabolus quosdam sectæ suæ viros contra eum excitauit. Qui dum cernerent simulacrorum suorum cultum cessare, ac ritus gentilitatis, ac beneficia sperni Deorum suorum; contemptum beati viri ludibrijs, & læthο, sanxerunt vlciscendum. Hunc igitur in medio pestilentis conciliabuli sistunt; aliquantisper de altercationibus fidei conueniunt, sed veritatis assertioni cordis aures obturantes, seque cum portentis suis execrari gementes; mox eum capitali vltione plectendum censuerunt. Huic mox in episcopatu Potentianus successit: qui dum prædicationi ardenter insisteret, nulloque tempore cessaret, contra hunc quoque diabolus incredulorum animos suscitauit, & famulum Dei, quanta potuit celeritate extinxit; cuius corpus pridie Kalendas Ianuarij exanime factum ab infidelibus quidem, auibus & bestijs proiectum est ad deuorandum; sed Dei prouidentia permansit illæsum, à fidelibus vero occulte collectum est, & in suburbio Senonis, vbi præcursor eius quiescebat, sepultum: nec minus carne solutus quam antea viuens in carne, virtutibus claruit. Nam dæmo-

Lege Annales Aurelianenses Caroli Saussei lib. 8.

Consule Surium 31. Dec.

nes de obsessis corporibus effugauit, cæcos illuminauit, surdis auditum restituit, claudis gressum, infirmis sanitatem. Denique bonum pastorem Sabinianum vias martyrij præeuntem prosecuta est grata amicorum clientela, sanctus Potentianus, & S. Eodardus, & Altinus, & Serotinus. Hi namque pariter magistri gradientes & in fide Christi credentium cuneos propagantes, martyrij gloriam assequi meruerunt, & iuxta monumentum eiusdem humati sunt. Horum cineres postmodum ab eiusdem vrbis antistite Ceuilone in B. Petri basilicam contiguam translati sunt, anno scilicet ab incarnatione Domini 847. regnantibus Lothario, & Ludouico, & Carolo Augusti 7. Kal. Septemb.

Lege Mombrit. tomo 2. tabula episcoporum Senonensium apud Democharem.

Nocte autem præcedente venerabilis Ceuilo ad celebranda vigiliarum solemnia illuc cum frequentia cleri processerat, quibus suppletis, archiepiscopo ad vrbem regresso, cælestes exequiæ id est voces Angelicæ, velut chori psallentes ibidem per noctis spacia subsecutæ sunt, cuius modulationis harmoniam, non tantum Monachos, sed & quosdam vulgi ibidem excubantes audisse perspicuum est.

De sancto Clemente Metensi.

Cap. XLII.

Sanctus Clemens euangelizandi gratia Metēsem ciuitatē peruenit. Huius meminit Vsuardus in martyrologio nono Cal. Dec.

E*X gestis eius*. Fuit etiam S. Clemens, qui cognominatus est Flauius consul Romanorum, patruus Clementis Papæ, hic à B. Petro euangelizandi gratia cum cæteris missus apud Galliam Belgicam Metim ciuitatem peruenit. Ibique à quodam hospite susceptus est officiosissime: à quo interrogatus humiliter qui essent, & vnde, vel quare venissent? respondit: Serui sumus Iesu Christi ex Deo patre ante tēpora, ex virgine Maria sub tempore nati pro salute generis humani. Hæc & alia sanctorum peregrinorum susceptor audiens, ac suspirans, bona sunt, inquit, valde quæ portatis. Sed si quæ dicitis, factis vera esse ostenderitis, fateor Dominum vestrum vos huc causa nostræ salutis transmisisse, vobis etiam aptissimum locum & tempus prouidisse: Est enim hæc propria & maximè vrbs ista, robore fortissima, bellis & armis semper assueta, insuper opulentia ditissima, sed heu clade pessima sic detrita: vt pene iam medietas hominum, & omnium animalium humano vsui deseruientium huius pestis immanitate mortua videatur. Est enim hic arenarium ab Imperatore Octauiano nobiliter constructum, & in amphitheatrum decenter formatum, in quo Draco indicibilis magnitudinis cum pestifera sua prole inhabitat, quorum flatus aera circumquaque corrumpens, etiam aues quascunque supra volitare contigerit perimit. Si ergo virtus Dei vestri, si quæ vestræ prædicationis veritas est: ecce magnū & euidens ostiū prædicandi, & paratissimus aditus in Deum vestrū credendi: tantum vis pessimæ necis extinguatur, & morbidis sanitas pristina restituatur. Ad hoc S. Confessores Christi læti effecti, in lachrymis præ gaudio resoluti sunt. Cucurrit hospes ad primores ciuitatis, & eos ad audienda ea, quæ nunquam audierant inuitauit. Tunc omnes, qui audierunt nobiles & ignobiles ad videndum viros properare cæperunt. Quorum plurimos iam morbi vis sic inuaserat, vt vix pedibus innicterentur: Quorum doloribus compatiens S. Clemens primum hospitem suum, deinde cunctum populum baptizauit. Et ipse sacri fontis descensus, non minus corporum quam animarum sanitatem reddidit, vt incolumes ad propria remearent.

Descriptio patriæ Metensis.

Lege Petrū de Natalib. qui hanc eādem historiā recitat l. 10. cap. 113.

Sequenti die celebratis missarum solennijs, & cunctis sacra communione imbutis sequente plebis multitudine amphitheatri cauernas adijt: ipsoque cum socijs psallente, & populo, vt doctus erat, *Kyrie eleyson* lachrymose conclamante, inter psallendum & orandum, interque strepitum pedum feralis illa multitudo bestialis crista capita erigit, colla tumentia prætendit, sibilos emittit, & velut vim diuinę virtutis, sentiens, superba colla deponit, & S. Clementis adiuratione mansuescit. *In nomine*, inquit, *Iesu Christi crucifixi præcipio tibi Draco funestissime omnem feritatem deponere, & cum omni sobole tua pessima deserta hominibus & ignota adeas loca, nulli hominum nocens, aut bestiarum*. Respondentibus omnibus, *Amen*, sanctus Clemens stolam quam in collo gerebat deponit, maximumque illorum alligauit, & vsque ad flumen contiguum, quod *Salia* dicitur vinctum, manibus proprijs adducens: dum stolam recepit, serpens nusquam comparuit; & quò diuertit vsque hodie ignoratur. Præfatus exinde locus ab omni immundicia serpentium ita mundatus est, vt vix aliquando ibi paruissimus vermiculus reperiatur, omnino.n. noxiæ pestes locū refugiunt.

Cæpit ab hinc B. Pontifex clericos instituere, & ipsos institutos ecclesiasticis gradibus promouere, ecclesias constituere & cōstructas omnipotentis Dei, & S. Petri magistri sui nomine consecrare. obijt autē 9. Cal. decēb.

De S. Frontone Petragoricensi.

Cap. XLIII.

De Sancto Frontone agit Petrus Cluniacensis l. 1. epist. 2. & Petrus in catalogo, lib. 9. c. 109. Meminit eiusdem Beda Vsuardus, & Baronius in Martyrol. die 25. Octobris.

FVit etiam S. Fronto, qui à prima ætate Deo deuotus, & à Petro Apostolo Romæ ordinatus, atque in vrbem Petragoricam, in qua natus est, primus destinatus episcopus 70. monachos ibidem ad seruiendum Domino congregauit, dumque cum eis habitans in opere Dei cresceret, à Sugirio ciuitatis illius præside persecutionem patiebatur. Nam quos episcopus pro Christi nomine baptizabat, ille gladio deputabat. Tandem relicta ciuitate cum mobilibus eremum decreuit petere nudus. Vocatisque fratribus omnibus ait eis: Quid nobis cum mundo quem crucifiximus nobis? Magnum gerimus animæ detrimentum inter homines habitantes. Cumque placuisset fratribus 300. biscutis & seminibus olerum acceptis, exeuntes de ciuitate, Christo duce per desertum venerunt ad quandam locū super fluuium Dordoniæ, vbi Draco magnus habitabat cum serpentū multitudine. Quos videntes hi, qui episcopum secuti fuerant, metu ducti cœperunt retrocedere: at ille in Domino confidens, orationi se prostrauit, non baculum terrestrē, sed virtutē cœlestē inter eos ostendens, & nusquā cōparuerunt. Conuersantibus autem eis in eodē loco cœperunt murmurare fratres, dicentes: Nunquid sola in eremo castitatis est custodia, & in vrbibus nō est? An in eremo Deus exaudit orantem? quem ferarum delectat solatiū? cur itaque non regressi in locum nostrū, benedicimus Deum? Audiens vir sanctus eorū murmura, ęstuabat, & pro eis orabat. Nunquā tamen inter eos diuinorū canticorū cessauit officiū, nec in penuria lacessentes, vigilijs defuerunt. Quadam igitur die post vigilias vocauit eos ad se & ait; Filioli mei si regnum Dei quęrimus, quid de escis corporalibus cogitamus? Non oportet carnem fragilem, pinguem vermibus exhibere. Onere ieiuniorum asellus grauandus est, ne gestire incipiat quando hordeo pascitur: comedat ergo paleas, ne recalcitret & creatorem suum ad iracundiam incitet. Quid nos carnis cura torquet morituræ post modicum? curam ergo nostri Deo dimittamus, & eius testamentum teneamus dicentis: *Non delinquam te &c.*

Lege Loc exemplum hinc desumptū in speculo magno exemplorum tit. sollitudo. Lege Surium 14. April. qui hunc sanctū vocat Frontonium.

Qualiter eum Dominus in deserto visitauit.

Cap. XLIIII.

Angelus Squirio præcipit vt monachis escas mittat.

ORante igitur eo pro illis indesinenter, Dominus precem serui sui non est oblitus, sed per Angelum suum pręsidem Squirium visitauit, eidemque dixit: Epularis in diuitijs splendide, & serui mei in deserto pereunt fame. Festina ergo diluculo ex donis, quæ tibi dedi seruis meis escas mittere. Quod si distuleris, in te Dei furorem excitabis. Hoc vt audiuit ille, cor eius consternatum est in se tota nocte. Mane autem consurgens mæstus amicos suos & domesticos vocauit, visum exposuit, & si quis viam noscet, vt famuli Christi in eremo habitarent, interrogauit; sed nullum

Iterum Angelus apparet & de mora castigat Squirium.

qui se nosse diceret inuenit. Alia vero nocte à prædicto Angelo visitatus, graui plagarum cæde percussus est? Mane iterum amicos adducit, causam exponit, plagas ostendit, & quod faciendum esset, consilium requisiuit. Tandem vnus eorum cunctis sapientior, respondit: Multitudo tibi camelorum abundat, onera eos his escis, quibus eremitæ vtuntur; & dirige eos per viam onustos absque homine ductore, & si tibi à Deo cœli visitatio est, ipse ad cuneum puerorum suorum eos deducet, & depositis oneribus animalia tua reuocabit illæsa: quod & factum est. Fuerunt autem * 70. cameli cum oneribus directi. Factum est ergo dum hora 9. fratres hymnos omnes in vnum celebrarent, primus ante fores excubat camelus. Quem videns episcopus lætus Deum laudauit, & præcepit dicens: Camelis nobis alimoniam ferentibus pedes lauate, eisque cibaria date. Quod & fecerunt. En, inquit, omnipotens Deus nostri recordatus, nobis alimoniam per gratiam suam direxit; nobisque sedentibus Angelus eius camelos perduxit. Non omnia tollamus, sed dimidiorū onerum elogias Domino remittamus. Quod cum placuisset omnibus 35. saccos in horreum recludendos abstulit; aliorum vero camelorum 35. onera in omnium saccos refudit, ne alij portare viderentur; alij leues abirent; & benedicens eos, dimisit absque indicio viæ. Qui per viā, qua venerant regressi sunt. Tunc Squirius exultatione fretus, quia camelos omnes suscepit illæsos, exclamauit: *Magnus est Deus Christianorū*; rogo te vt ostendas mihi viam qua ambulem, vbi famuli tui habitant, & mihi baptismi gratiam præbeant. Tunc Profectus, ad locum peruenit, & à sancto Episcopo baptismum petens, obtinuit; & vocauit nomen eius Gregorium: & exinde qui pridem seruis Dei pabula miserat, anniuersario tempore onera eisdem camelis imposita, dirigebat.

** Surius habet etiā 70. Rhaban. & Notherus 80. Ms. Audomaren. & vetus edit. 65.*

Elogia significant benedictiones vt notat Rosweidus.

Squirius conuersus petijt baptismū, & obtinuit.

De sancto Memmio Catalaunensi.

CAP. XLV.

EX *gestis eius.* Sanctus quoque Memmius de nobili genere Romæ oriundus, cum à sancto Petro Apostolo in episcopatum benedictus fuisset, partibus Galliarum verbum Domini prædicandi gratia vnà cum fratribus (sancto Dionysio Parisijs futuro episcopo, & sancto Euchario Treueris ciuitatis episcopo, & S. Sabiniano ciuitatis Senonis futuro episcopo, & S. Siuitio ciuitatis Suessionensis episcopo, & alijs 6. episcopis, simul etiam Domitiano subdiacono, qui quasi ex vno vtero fratres in Christo esse noscuntur) Domino imperante directus est. Cumque Roma in 18. milliario ad mansionem diuertissent, contigit Domitianum defunctum fuisse. Cum autem B. Memmius de ipso subdiacono (ad solatium & officium occurrenti) transitum tum cognouisset, memorato sepulto subdiacono, continuo ad S. Petrum reuersus, lachrymabiliter ita suggessit: Domine sanctissime magister, cognoscat sanctitas tua, Domitianum subdiaconum, quem mecum ad officium implendum, & verbum Domini gentibus prædicandum iussisti dirigere, in itinere fuisse modo defunctum. Cumque hoc beatissimus Petrus audisset (cui potentia à Domino ligandi & soluendi data esse dignoscitur) diuina inspiratione permotus, B. Memmio episcopo fiducialiter ita respondit: Accipe fimbriam vestimenti mei, & reuertere ad locum sepulturæ suæ, & ea super corpusculum eius imposita ita dices: Imperat tibi Dominus Iesus Christus & magister noster Petrus, vt qualiter tibi ore suo in præsenti verbo demandauit, ita mecum ad verbum Domini gentibus prędicandum ambulare non tardes, vt lumen Domini, quod est incorruptum, & incognitum omnibus patescat. Accepta igitur ordinatione B. Petri Apostoli, cum ad locum ipsum vbi defunctus fuerat peruenisset, & super corpusculum eius vestimentum sancti Pontificis imposuisset, auxiliante Domino, continuo surrexit incolumis, qui mortuus iacere videbatur in puluere. Tunc ait ad eum S. Memmius; Surge frater Domitiane, & noli tardare, eamus ad locum, quo à sancto & magistro nostro fuimus destinati; ad ciuitatem videlicet Catalaunensem, quæ à gentibus ad integrum tenetur, recto itinere properemus. Multas etiā virtutes per seruos suos Dominus in itinere dignabatur ostendere; vbi recipiebant debiles gressum, cæci visum, surdi auditum, vel in qualibet infirmitate quis positus fuisset per beati Memmij Pontificis auxilium si fide integra postulasset, continuo ad pristinam sanitatem noscitur peruenisse.

Sancti huius meminit die 5. Augusti Baronius, Beda etiam & pluribus Gregorius Turonensis de glo. confessorum ca. 66. & Petrus in catalogo lib. 7. c. 25.

De miraculis eiusdem & bonis operibus.

CAP. XLVI.

CVmque ad iam dictam ciuitatem Catalaunensem peruenissent vbi directi fuerant, & ipsum propter gentilitatis errorem, vel iugum duritiæ cordis eorum (quod premere videbatur) noluissent recipere; diuina inspiratione permotus vir sanctus cum consilio ministrorum in oppido ipsius ciuitatis, in spelunca, in deserto loco, qui vocabatur Buxaria fere milliario vno destinauit facere mansionem, vbi die noctuque vigilijs & orationibus vacabat, impleuitque ibidem circulum anni. Contigit autem vt puer nobilis in fluuioli, qui est ad portam ciuitatis, gurgite, fati munus impleret. Quod cum parentibus nunciatum fuisset, & super corpusculum ipsius planctum validissimum excitarent; cognitis virtutibus, quas S. Memmius in spelunca residens ostendebat, deuote & lacrymabiliter ad eum venerunt, postulantes vt filium eorum orationibus suis redderet incolumem. Qui genibus in terra deuolutus, Domino fusis precibus supplicauit; & ante quam manus imposuisset, puer surrexit; quem parentibus astantibus incolumem reddidit, eumque continuo baptizauit. Dum igitur parentes eius tantam virtutem per seruum Dei factam vidissent, postulabant sacerdotem, vt eum dignis honoribus ad ciuitatem Catalaunensem (vbi ipsum antea propter gentilitatis errorem recipere noluerunt) ad pontificalem cathedram residendo accederet. Et dum ipsum cum summa diligentia congregata multitudine populi ad ipsam ciuitatem adducerent, ad portam ipsius loci obuios habuit leprosos tres, & cæcos similiter, quibus in nomine trinitatis imposuit vexillum crucis, & ad pristinam sanitatem ipsos perduxit. Ingressus itaque ciuitatem occurrit ei quidam homo dæmonium habens, quem continuo ad sanitatem pristinam reuocauit. Postea omni tempore vitæ suæ pauperes veste induit; & eleemosynas dedit. Et dum ieiunijs, vigilijsque assidue insisteret omni populo ad ipsam Catalauniam vrbem accedenti baptismi gratiam donauit, & diuinis eos eruditionibus, vt bonus pastor assiduæ gubernauit annis 80.

Memmius suscitat puerum mortuum eūq; baptizauit.

Leprosos cæcos curauit.

Author. Hæc de B. Petro, & eius discipulis quæ legimus excerpsimus. Nunc ad discipulos Pauli stylum conuertamus.

De sancta Tecla Pauli discipula.

CAP. XLVII.

EX *gestis eius.* Cum Paulus Apostolus de Antiochia Iconium venisset & secum comites Demeam, Hermagoram, & Alexandrum ærarium discipulos simulatos haberet, audiens Onesiphorus aduentum eius, ei cum familia sua obuiauit, & ob signa (quæ Titus prædixerat) videns eum inter cæteros statura breuem, Naso aquilino, vultu Angelico, ipsum solum humiliter salutauit. Et cum indignati essent prædicti comites, cur, & ipsos minime salutasset, respondit * Onesiphorus, quod in eis fructum iustitiæ non videret

** Hic ille putatur cuius meminit Paulus in epist. ad Timoth. ca.*

videret. Itaque cum in eius hoſpitium introiſſet, & ſemper de cunctis fructibus virtutum prædicaret, Tecla virgo Thamiro deſponſata ſedens ad feneſtram ſemper Paulum prædicantem audiuit, & de ſermone eius, quem facie non noſcebat, ita deuicta eſt, quod à feneſtra per totum triduum non receſſit: tunc mater eius Theodia miſit ad Thamirum, & lugens filiam ſeductam, accuſauit grauiſſime ſanctum Paulum. Cum ergo Thamirus & Theodia filiam perdere ſe viderent, & eam cum luctu magno vocantes, nihil proficerent. Paulum rapiunt ad carcerem.; tecla autem ſecuta eſt eum. Quam alij ſequentes & quodam affectu ei copulatam videntes, ſeditionem excitant, & Paulum & Teclam ad iudicem tractos, vociferantes accuſant. Vnde Paulus flagellatus de vrbe expellitur. Tecla vero incendio iudicata, ſponte in ignem proſilijt; ſed protinus ita pluit, & terræmotus tantus fuit, vt ignem imber extingueret & terræmotu plurimi morerentur. Tecla igitur ſic euaſit, & ad locum vbi Oneſiphorus in domo eius abſconditus erat, latenter deuenit. Cum enim Paulus iam ſex dies ieiunaſſet, & tunicam ſuam pro emendis panibus puero tradidiſſet, vidit eam puer venientem, & perduxit eam ad Paulum adhuc pro ipſa orantem. Cumque ſe inuicem videntes gauderent, Tecla ad habitum viri tondere ſe voluit, vt Paulum libere ſequeretur, ſed Paulus non permiſit, verens ne aliqua ipſa tentatione ſubita turbaretur. Iubens ergo Oneſiphorum cum domo ſua redire Iconium, cum Tecla Antiochiam profectus eſt. Tunc quidam nomine Alexander Antiochenſium primus, pulchritudine Teclæ allectus eſt, & cæpit Paulo plurima polliceri, ſi eam ſuæ traderet voluptati. Quam cum Paulus ſe neſcire diceret, & ille eam publice amplexatus fuiſſet, illa non ferens iniuriam, Iconiorum nobilem ſe eſſe dixit, & ipſum accipiens, ipſius clamydem laniauit, & coronã de capite quam portabat excuſſit. Tunc Alexander erubeſcens, quaſi ſacrilegam iudici præſentauit, qui confitentem id ſe feciſſe, ad beſtias condemnauit. Tecla autem à Iudice obtinens, ne vſquequo contra beſtias pugnaret, eius caſtitas violaretur; tradita eſt Tryphænæ cuidam diuiti fœminæ, cuius filia nuper defuncta fuerat, vt ab ea interim ſeruaretur.

Acta quadã Pauli, & Tecla dicta, quorum meminit Tertulianus in lib. de Baptiſmo & Hieronymus de ſcriptoribus eccleſiaſticis in Lucã ſunt improbata & authoritate Gelaſij Papæ reiecta inter Apocripha, unde factum eſt vt nonnulli incaute nimis omnia quæ de Tecla ſcripta repeiuntur tanquam minus probata, putẽt adnumerãda eſſe inter apocrypha nullum pones tes diſcrimẽ, nec delectum habentes inter ea quæ de Tecla vera certaque ſcribantur, & ea quæ ambigua, vel falſa omnino feruntur, in his laborat Baronius in ſuo martyrologio 23. Septemb. vt pretioſum à vili, & ſancta à prophanis diſtinguat, vbi quis ad oculum videre poteſt quod multũ confirmet hanc hiſtoriam, authoris noſtri de beata Tecla.

Qualiter beſtiarum ſæuitiam ſuperauit fide.

Cap. XLVIII.

Congregatis feris Tecla ſuper caueam Leenæ maximæ collocatur, ſed Leena pedes eius lingente; populus hoc videns nimium mirabatur, tunc Triphæna rurſus eã accepit, & filia eius defuncta in ſomnis ei apparens, vt Teclam peregrinam loco filię cuſtodiret, quatenus & ipſa pro ſe defuncta, oraret, admonuit. Cumque Tecla pro filia eius oraſſet, ſequenti die Alexander venit, vt Teclam expectanti proconſuli, & populo contra beſtias præſentaret, ſed Tryphæna ita lugendo contra eum vociferata eſt, vt etiam Alexander fugeret. Stratrocles igitur ex iuſſu proconſulis eam produxit, & Tryphæna tenens manum eius cum illa perrexit, vt ſicut ad ſepulchrum perſecuta fuerat filiam Faſcinulam, ita & Teclam ſequeretur ad beſtias pugnaturam. Tecla igitur amariſſime flens, & per Tryphæna ſupplicans, circumclamante populo & frementibus feris, de manu Tryphænæ rapitur & beſtijs applicatur. Inter quas prædicta Leena currens ad pedes eius recubuit, & venientem vrſum obuians ei cum impetu ſtrangulauit. Rurſus quidam Leo ſæuiſſimus Alexandri dimittitur, & obuiante ſibi Leena ambo diutius confligentes pariter moriuntur. Tunc mulieres flere cœperunt, eo quod Leenam, quæ Teclam adiuuerat, defunctam viderunt, Tecla autem videns foſſam aqua, & marinis belluis impletam, ſignans ſe & orans, licet cunctis prohibentibus introiuit, & belluis ſuper aquam natantibus quædam clara nebula Teclam texit, ita quod nec ab omnibus nuda videri, nec à feris contigi potuit. Mulieres autem circumflentes, & ne à belluis voraretur timentes, ad eas diuerſa aromata iactauerunt, & ſtatim belluæ præ odoris abundantia dormierunt. Tunc iratus Alexander permiſſu iudicis duos tauros fortiſſimos, quos habebat protulit, & laminas ignitas crinibus eorum applicans, ad eos Teclam per manus & pedes ligauit. Sed ſtatim flamma funes combuſſit, & fugientibus Tauris Tecla reſoluta remanſit. Cumque Tryphæna hoc videns præ timore ſemianimis in extaſim procidiſſet; Alexander ſibi timens, proconſulem proſtratus rogauit, vt Teclam ſolueret, ne forte Cæſar hoc audiens, pro Tryphæna cognata ſua totam ciuitatem deleret. Tecla itaque ſic ſoluta dimittitur, & Tryphæna ad clamorem populi ſuſcitata, Teclam amplectens, reſurrectionem mortuorum ſe credere confitetur, cum ergo Tecla Tryphænam cum multis alijs exhortans ad cultum vnius Dei diebus 8. fuiſſet, & deſiderans Paulum videre; pro eo quærendo, tonſuram, & virilem habitum ſuſcepiſſet, cum quibuſdam iuuenibus ad eum perrexit: Qui timuit, ne aliqua tentatio accidiſſet. Quod illa intelligens, vt eam confortaret baptizatam ſe eſſe dixit, & ſic cum Paulo eius hoſpitium introiuit. Dehinc ex licentia Pauli Iconium pergens, & defuncto Thamiro, matrem viuentem inueniens, ei quidem diutius prædicauit; ſed cum conuerti non poſſet, Tecla in Seleuciam abiens, & multos prædicando conuertens, tandem in pace quieuit.

Teclam palam docuiſſe aut etiam baptizaſſe apocryphum eſt, & damnatũ à Gelaſio Papa, imo nuſquã reperiet quiſpiam vel apud Græcos vel apud Latinos quod beata Tecla munus docendi palam indebito modo vſurpauerit.

De quibuſdam alijs Pauli diſcipulis.

Cap. XLIX.

Avthor. Fuerunt etiam diſcipuli Pauli Apoſtoli viri plures egregij, & illuſtres in eccleſia Dei, vt Timothæus, cuius vitam inferius inſerere propoſui; cæteri quoque quorum geſta ad plenum ſcripta non repeti, ex martyrologio breuiter ſumpta hic inſerui.

Nam 4. Kal. Ianuarij apud Arelatum celebratur natale ſancti Trophini, cuius meminit Paulus ſcribens ad Timotheum, qui ab eodem Apoſtolo Epiſcopus ordinatus, præfatæ vrbi primus ob Chriſti euangelium prædicandum directus eſt: Ex cuius fonte (vt Papa Zozymus ſcribit) tota Gallia fidei riuulos accepit.

Item pridie nonas Ianuarij natale beati Titi, qui ordinatus eſt à beato Paulo Apoſtolo Cretenſium epiſcopus, ac prædicationis officium fideliſſime complens, beatum finem adeptus eſt, ibique ſepultus apud eccleſiam, vbi erat dignus miniſter conſtitutus.

Titi meminit frequenter Paulus Apoſtolus ad quem & ſcripſit epiſtolam.

Item 14. Kal. Martij natale ſancti Oneſimi de quo ſanctus Paulus ſcribit Philemoni. Quem idem Apoſtolus epiſcopum ordinans, prædicationiſque verbum ei committens; apud Epheſiorum ciuitatem reliquit. Hic Romam productus atque ibi pro fide Chriſti lapidatus eſt, & inde ad locum vbi fuerat ordinatus, corpus eius delatum eſt.

Item 14. Kal. Iunij Romæ ſanctæ Pudentianæ virginis, quæ poſt innumeros agones, poſt multorum martyrum venerabiliter exhibitas ſepulturas, poſt omnes facultates ſuas pauperibus pro Chriſto erogatas, tandem ad cœlos migrauit.

Ipſo die beati Pudentis patris ſupradictæ virginis, qui ab Apoſtolis Chriſto in baptiſmo veſtitus innocentem tunicam vſque ad coronam vitæ immaculatam cuſtodiuit, & ſeruauit.

Maiorũ fama traditione eſt praeſcriptum domum Pudentis Romæ fuiſſe primũ hoſpitium Sancti Petri, illucque primum Chriſtianos cõueniſſe ad ſacram ſynaxim ſuſcipiendam.

Item 5. Kal. Iulij apud Galatiam B. Creſcentis diſcipuli ſancti Pauli Apoſtoli, qui in Galliam tranſitum faciens, verbo prædicationis multos ad fidem Chriſti conuertit. Rediens vero ad gentem cui ſpecialiter epiſcopus fuit datus; Galatas vſque ad beatum

finem

finem vitæ suæ in opere Domini confortauit.

Item 14. Kal. Aug. natale sancti Epafræ, qui à beato Paulo Colossis ordinatus episcopus, clarus virtutibus ibidem martyrij palmam pro ouibus sibi commendatis, virili agone percepit.

Lege hic Baronium in Martyrol.

Item vndecimo calendas Aprilis apud Narbonam natale sancti Pauli confessoris, quem beatus Paulus Apostolus ordinatum, eidem vrbi destinauit episcopum: qui cum eodem Apostolo ad Hispanias prædicandi gratia pergens, ibidem relictus est; vbi prædicationis officio non segniter impletó, clarus miraculis, coronatus quieuit.

Author. Hæc de principibus ecclesiæ Petro, & Paulo, qui sub Nerone passi sunt, ac de eorum discipulis, quorum tempora, quibus vel mortem pro Christo sibi illatam sustulerunt, vel in pace quieuerunt, quia nobis incerta sunt, hic inserere nolumus.

Nunc ad persecutionem Neronis vnde digressi sumus redeamus.

Sub hoc passi sunt sancti Geruasius & Prothasius filij sanctorum Vitalis, & Valeriæ vxoris eius, de quorum passione primo dicemus.

Passio Sanctorum Vitalis & Valeriæ vxoris eius.

Cap. L.

Huius meminit Baronius 28. Aprilis & Surius die eodē & 19. Iunij in vita SS. Geruasij & Prothasij. Vrsicini meminit Surius tomo. 2. 28. Aprilis & Venantius Fortunatus in vita Sācti Martini l. 4.

Ex *gestis eorum.* Sanctus Vitalis miles cum Paulino iudice Rauennam Italiæ vrbem ingressus, cum videret quendam medicum Christianum post nimia tormenta iussum decollari in loco qui dicebatur *Ad palmam:* quia arbor palmæ antiqua ibi erat, & ille medicus expauisset; exclamauit ad eum dicens: Noli frater Vrsicine medice qui alios curare consuesti, teipsum æterna morte occidere: & qui per passiones nimias venisti ad palmam, non perdas coronam tibi à Domino præparatam. Quæ Vrsicinus audiens, genuflexit, & pœnitens pauoris sui, martyrium libenter accepit. Sanctus autem Vitalis eum fecit honorifice sepeliri; & post hæc noluit venire vltra ad Paulinum Dominum suum. At ille iratus, tum quia ad eum venire contempsit, tum quia ita Christianus erat detectus, quod etiam Vrsicinum volentem sacrificare retraxit, iussit eum in equuleum leuari. Tunc ait, ad eum sanctus Vitalis: Stultissimus es, qui me putas decipere, qui semper studui alios liberare: & ait Paulinus ministris: Ducite eum ad *palmam*, & si sacrificare noluerit, facite foueam in terra, donec perueniatis ad aquam, eumque supinum deponite, & terra, ac lapidibus obruentes dimittite. Quod cum factum fuisset, sacerdos Apollinis, qui hoc consilium dederat, statim arreptus à dæmone per 7. dies insaniēs in illo loco, & clamans dicebat: incendis me sancte Vitalis, & die 7. præcipitatus in flumine expirauit. Valeria autem vxor sancti Vitalis cum vellet corpus eius auferre à Christianis, ab Episcopo Vitali in somnis prohibita est. Quæ cum rediret ad Mediolanum, incurrit homines idolis immolantes. Quæ cum hortaretur vt idolis immolata comederet, respondit: Christiana sum, non licet mihi de sacrificijs vestris manducare. Quod illi audientes, tantum eam verberauerunt, quod eam sui homines vix vsque ad Mediolanum semiuiuam perduxerunt, & sic infra triduum migrauit ad Dominum.

De Sancto Vitale reperies lector quadam scitu dignissima in vita SS. Geruasij & Prothasij 19. Iunij in epistola quā S. Ambrosius scripsit fratribus per vniuersam Italiam, ex qua Petrus Damianus quadam descripsit in sermone de Vitale & Valeria.

De filijs eorum Geruasio & Prothasio, & de sanctis Nazario & Celso.

Cap. LI.

Lege Baronium tom. 1. Annal. & in notas Martyrologij Romani.

Post mortem itaque parentum suorum Geruasius & Prothasius omnia sua pauperibus erogantes, & familiam suam ingenuam facientes, manebant cum sancto Nazario qui oratorium ædificabat, & ei Celsus puer lapides porrigebat. Nazarius iste filius Africani Iudæi, matris Perpetuæ ciuis Romanæ, nobilis Christianæ, Simone iam deuicto, à beato Petro Apostolo baptizatus; cum esset annorum 9. valde mirabatur, quod mater sua legem baptismi; & pater suus legem sabbati sequebatur. Nutu tamen Dei adhærens matri suæ sequebatur studia disciplinæ Romanæ: quem cum pater diligeret, & ad ritum Iudæorum trahere niteretur, ne forte postea paganorum ritibus inhæreret; intellexit eum sequi velle Christianos & perterritus nimis, cœpit ei obsistere, prætendens ei, quæ Christianis ingerebantur genera tormentorum. Sed cum eum flectere non valeret, permittente patre, ad Linum Papam cucurrit, & continuo baptizari se fecit. Cumque constanter Christum deinceps prædicaret, timentes eius parentes, eum rogauerunt, vt inde discederet, ne quandoque pro tali confessione supplicijs interiret. Quibus annuens 7. summarios plenos de diuitijs parentum assumpsit, & profectus per ciuitates Italiæ, eas pauperibus erogans, decimo anno digressionis suæ à Roma ad vrbem Placentinam, deinde ad Mediolanum deuenit, vbi prædicans & Christianos inquirens inuenit Geruasium & Prothasium sub Anelino præfecto custodiæ mancipatos: quos necdum vtpote generosos, tormentis affecerat; quia se eos à suo proposito per diutinam carceris macerationem reuocare putabat. Audito autem quod Nazarius prædictos martyres animaret, cito ad Præfectum pertrahitur, & in confessione Christi perdurans, fustibus verberatur; & sic ex vrbe proiectus, dum de loco in locum pergeret, apparente sibi matre, quæ iam obierat, ab ea monitus est vt causa prædicandi ad Gallias properaret. Cumque venisset ad vrbem Galliæ, quæ dicitur Melia, baptizatis ab eo plurimis, Matrona, quædam nobilis Celsum filium suum ei detulit, rogans vt baptizatum instrueret, & secum deduceret. Quod audiens Danabus præses Galliarum, eum cum Celso puero vinctis retro manibus catenis in carcerem retrusit; vt eos in crastino tormentis afficeret. Tunc vxor sua misit ad eum, detestans iudicium dolo plenum, vt innocentes occideret, & Deos impotentes vindicare præsumeret. Quibus verbis correptus præses sanctos absoluit, sed ne ibi prædicare præsumerent, imperauit.

Item lege historia Sancti Antonini Archiepiscopi Florentini passi sunt 28. Iulij, pridie vero Idus Iunij celebratus dies inuentarū reliquiarū Nazarij & Celsi per Sanctum Ambrosiū.

Nazarius cæsus ab vrbe pellitur.

Celsus puer ei offertur instituendus.

De constantia sanctorum Martyrum Nazarij & Celsi coram Nerone.

Cap. LII.

Et exiens inde, venit ad vrbem* Treuetum & ibi primus Christum prædicans, & multos conuertens ecclesiam ibi fundauit, & consecrauit. Sed Cornelius vicarius hæc non ferens, missis litteris intimauit Neroni. At ille misit Deutrum militem cum alijs militibus, vt quærerent eum, sibique adducerent puniendum. Quem in prædicta ecclesia inuenientes, ad Neronem vinctum ducebant, & Celsum puerum plorantem alapis cædentes vt sequeretur, vrgebant. Quos cum Nero vidisset, iussit eos recludi donec eos excogitatis supplicijs consummaret. Et cum ad capiendas feras venatores misisset, subito ferarum multitudo viridarium Neronis irrupit, & multos armigerorum eius occidens, alios lacerauit in tantum, vt Nero turbatus defugeret, & vulnerato pede, vix ad palatium perueniret, cuius vulneris dolore decumbens, tandem Nazarij meminit, & putauit Deos iratos, quia eum viuere tandiu permisit. Statuitur ergo Nazarius ante eum, & videns Nero faciem eius instar Solis putans phantastice se deludi, iussit vt Deos adoraret, ne horrenda morte consumptus omnibus alijs in exemplum veniret. Adductus igitur ad templum impetrauit ab omnibus vt exirent, & sic

** Sic habet Antoninus; Metaphrastes autem habet Temeriū ciuitatem Meliæ vicinam.*

Sistitur Nazarius vna cum puero Celso Neroni.

Confringit Idola precibus suis.

sic eo orante omnia idola confracta sunt. Quærente autem Nerone quid Nazarius in templo faceret? responsum est ei quod magicis artibus omnia idola confregisset. His auditis reductus de templo in carcerem recluditur, & sequenti die in mari præcipitari iubetur, imperante nautis Nerone, vt si forte euaderet consequentes eum igne comburerent, & cineres eius in mare proijcerent. Nazarius cum Celso puero sublati in nauem, cum essent in medio pelagi iactantur in aquam. Et statim mari pacato circa eos, cum immensa tempestas desperatos nautas opprimeret, & quemlibet eorum perpetrati in sanctos flagitij pœniteret, ecce Nazarius hilaris facie cum Celso puero super aquas apparuit. Et cum nautæ renunciassent idolis, ad eos in nauem ascendit, & sedato mari ad vrbem * Ianuensem cum eis peruenit.

E mari educitur cum Celso.

** Ita legit Antonius alij vero habent Tenusā.*

De passione omnium prædictorum quatuor Sanctorum.

Cap. LIII.

Nazarius vero & Celsus postquam ibi prædicauerunt, Mediolanum ad sanctos Geruasium & Prothasium quos ibi reliquerant, redierunt, quod cum Anolinus audisset (remanente Celso in domo cuiusdam Matronæ) Nazarium in exilium direxit, & hoc ipsum Neroni per litteras intimauit. Nazarius vero Romam venit, & patrem suum iam senem & Christianum inueniens, quomodo conuersus fuerit inquisiuit? at ille respondit, Petrum Apostolum sibi apparuisse, & vt sequeretur præcedentes se ad Christum vxorem, & filium monuisse. Sic ergo Nazarius Christum ibi prædicans, minis & verberibus propulsatus, iterum Anolino præsidi præsentatus. Eductusque extra vrbē occulte propter populum cum Celso puero decollatur. Quos cum Christiani in hortis suis posuissent, ipsa nocte apparentes cuidam fideli, & insigni pietate viro dixerunt ei, vt eos in domo propter Neronem profundius sepeliret. Quibus ille: Quæso Domini, sanate filiam meam paralyticam: constans, inquiunt, esto, quia sanabitur. Surgens ergo & filiam suam sanam inueniens, cum ipsa & vxore sua perrexit, & sanctos sicut præmonuerant, sepeliuit, & post longum tempus Deus eos sancto Ambrosio reuelauit. Nam Nazarium inueniens quasi eadem hora sepultum miro odore fragrantem, integrum, & incorruptum, cum capillis capitis, & barba, ad vrbem in ecclesia Apostolorum transtulit, & ibi honorifice tumulauit.

Nazarius exilio damnatur.

Caduntur gladio martyres.

Translatio sanctarum reliquiarum.

Veniente autem Astasio comite, occurrerunt ei templorum Pontifices Geruasium & Prothasium accusantes. Cum ergo præsentiæ eius sisterentur, hortatus est eos ad sacrificandum. Cum ergo Geruasius contraria omnino responderet, tamdiu est plumbatis cæsus, donec spiritum exhalaret. Quo mortuo iussit adesse Prothasium, monens eum ne similem sortiretur interitum: At ille renuens fustibus cæditur, & adhuc in eodem proposito permanens decollatur, quos quidam Philosophus cum filio suo sepeliuit, & Deus B. Ambrosio eos circa annum 387. reuelauit.

Horum martyrum meminit Ambrosius in Luc. lib. 7. c. 13.

De horum inuentione extat sermo sancti Ambrosij 5. de sanctis & li. 7. epist. 533.

Passio Sanctorum Processi & Martiniani.

Cap. LIIII.

Ex gestis eorum. Sed & cum post mortem Simonis magi Petrus & Paulus in vno carcere conclusi essent, & omnes ad se venientes à varijs infirmitatibus liberarent, Processus & Martinianus milites custodiebāt eos, & videntes miracula eorum dixerunt eis: Viri, nostis quod Nero imperator vos tradidit obliuioni: iam enim 9. menses sunt quod in custodia estis; rogamus ergo vos vt nos baptizetis, & liberi abeatis. Tunc baptizati sunt cum 47. qui erant in carcere, & sic exierunt inde Petrus & Paulus. Petrus autem venit ad portam Appiam, & cum demolitam haberet tibiam de compedibus, cecidit ei fasciola ante sepem. Procedens autem vidit Dominum Iesum quem cognoscens dixit ei: *Domine quo vadis?* Et Dominus, *Redeo Romam iterum crucifigi, tu autem redi Romam.* Et redijt Petrus Romam. Paulinus vero magister officij audiens Processum & Martinianum esse Christianos, misit & tenuit eos, & in carcerem recludit. Sequenti die cum ei assisterent, monuit eos multis modis, vt sacrificijs consentirent; sed cum monitis eius penitus obuiarent, iussit os eorum lapidibus tundi, & in equuleis suspensos neruis attrahi; & fustibus cædi, & eorum latera flammis vri. Et cum gaudentes psallerent, & ille iussisset eos scorpionibus castigari, ipse vnum oculum perdidit; & reclusis in carcerem sanctis, post triduum Paulinus arreptus à dæmone, expirauit. Tunc filius eius Popinus intimauit Cæsareo præfecto, & ille Neroni; Nero autem iussit eos velociter decollari.

Processus & Martinianus Petri & Pauli in vinculis custodes.

Processus & Martinianus baptizantur.

Paulinus Iudex Processū & Martinianum vinctos sibi sisti iubet.

Lapidibus ora eorum contunduntur.

Plectuntur capite.

Passio Sanctorum Timothei & Apollinaris.

Cap. LV.

Ex gestis eorum. Sub Nerone quoque Timothæus Lampadio præsidi præsentatus, cum sacrificare nollet, & grauiter torqueretur, calx viua & acetum plagis eius infigitur. At ille gratias agebat, quasi, nil patiens, vngeretur; vnus autem de astantibus nomine Apollinaris vidit duos Angelos stantes ad latera eius & dicentes ei; *confortare Timothee, quia missi sumus ad te, vt videas quæ aguntur in cœlis. Erige caput tuum, & vide: & aspiciens vidit cœlos apertos, & Iesum sedentem ad dexteram patris, coronam gerentem, ex gemmis, & dicentem sibi; Timothee hæc corona tibi præparata est, & accipies eam die tertia de manibus meis:* Et post hæc Angeli confortantes eum abierunt in cœlum. Apollinaris autem hoc videns, & audiens; procidit ad pedes eius rogans, vt pro se oraret, eo quod hoc vidisset, & audisset. Tunc præses confusus, cum in os Apollinaris plumbum bulliens infudissent; factum est frigidum tanquam glacies. Quo miraculo cum multi crederent, missi sunt Timotheus & Apollinaris in carcerem, vt excogitatis supplicijs deperirent. At illos plurimi sunt secuti, & in eadem nocte à Mauro presbytero baptizati; Apollinaris autem tunc baptizatus vidit cœlos apertos, & Angelum Dei dicentem sibi audientibus cunctis: *Beatus es Apollinaris, & qui tecum baptizantur, quia cras in cœlum suscipientur.* Altera autem die omnes qui crediderant, præsidi statuuntur, & nolentes sacrificare, pariter decollantur. Sequenti die Timothæus, & Apollinaris contradicentes præsidi, capite puniuntur; statim autem iaculus igneus de cœlo cadens, dextrum humerum præsidis introiuit, & protinus à dæmonio raptus, mala morte vitam finiuit.

Horum meminit Gregorius Turonensis de Gloria martyrum c. 54.

Habentur & eorum acta manu. scripta quorū exordiū est: Sub Nerone Imperatore & Lampadio præside & passi sunt Rhemis in Gallia.

Visio Apollinaris operabatur eius salutem.

Timotheus & Apollinaris plectuntur capite.

De quibusdam alijs sub Nerone passis.

Cap. LVI.

Avthor. Quidam alij passi sunt sub Nerone, quorum gesta ad plenum non reperi, sed ex martyrologio abbreuiata accepi.

Nam pridie Idus Martij celebratur Romæ natale sanctorū martyrū 47. qui baptizati sunt à B. Petro Apostolo, cum teneretur in custodia Mamertini cum coapostolo suo Paulo, vbi per 9. menses detenti sunt, qui omnes sub deuotissima fidei confessione. Neroniano gladio consumpti sunt.

Lege Surium tom. 4. 2. Iulij.

Item 16. Kal. Iunij in Tuscia sancti Torpetis martyris. Hic primo in officio Neronis magnus fuit, sed postea pro fide Christi, iubente eodem Cæsare alapis cæditur, verberibus diutissime afficitur, bestijs deuorandus traditur, sed minime læditur: tandem vero decollatione martyrium suum 3. Kal. Maij compleuit: sed tamen eius festiuitas celebrius hic recolitur.

Item apud Nuceriam natale sanctorum martyrum

Fœlicis, & Constantiæ, qui sub Nerone passi sunt. Sanctus quoque Marcus Euangelista passus est, & mortuus * octauo Neronis anno, vt dicit Hieronymus in libro de illustribus viris.

Huic cõsentit Martyrologium.

De gestis Sancti Marci Euangelistæ.

CAP. LVII.

EX *gestis eius*. Hic primus in tota Ægypti regione & in Lybia prædicauit euangelium, cum autẽ venisset Alexandriam, mox vt vrbem ingressus est calciamentum eius disruptum est, quod ipse intelligens ait: Vere iter meum expeditum est. Quendam vero conspiciens qui suere vetera solitus erat, calciamẽtum tradidit corrigendum, qui cum faceret, sinistram manum vulnerauit, & exclamauit, VNVS DEVS. Audiens Marcus, quod ille dixerat *vnus Deus*, ait intra se gaudens: Prosperum fecit Deus iter meum; & expuens in terram vnxit manum viri dicens, *in nomine Iesu Christi filij Dei*, & confestim sanata est manus eius. Qui considerans tantam viri potentiam, & verbi eius efficaciam, ac vitæ continentiam, rogauit eum, & coegit, vt declinaret in domum eius, & comederet panem, ingressus autem Marcus, benedixit domui eius, & orauit & euangelizauit illi Iesum: credidit ergo ille, & domus eius; & magna multitudo loci illius, Marco docente & signa ac prodigia faciente.

Lego Baronium Annal. tom. 1. & 9. & Metaphrastem.

Sanat manũ sutoris.

Suscipitur à sutore hospitio.

Audientes autem viri ciuitatis, quod Galilæus quidam illuc venisset qui deorum sacrificia destrueret, & eorum cæremonias prohiberet, quærebant eum interficere, ponentes ei insidias; qui agnoscens eorum consilia ordinauit ibi Episcopum prælatum hospitem suum nomine Anizanum, & presbyteros & clericos, perrexitque Pentapolim; & ibi commoratus duobus annis cõfortatis fratribus & ordinatis episcopis, & clericis; per regiones illas, Alexandriam rediit; vbi fratres reperit confortatos in gratia, & ecclesiam ab eis factam, in loco qui vocatur *Buculi, id est* Bubulci, iuxta mare sub rupibus. Cognoscentes autem gentes prophetam sanctum aduenisse, repleti sunt liuore propter miracula, quæ eum facere compererant, fremebantque dentibus in spectaculis idolorum suorum.

Sanctus Marcus ordinauit Alexãdriæ episcopum presbyterosque.

De Passione eiusdem.

CAP. LVIII.

FActum est autem vt paschalis nostra festiuitas occurreret 8. Kal. Maij, quo tempore Serapica eorum agebatur celebritas. Hac igitur oportunitate adunati, insidiatores protinus diriguntur, qui reperiunt eum oblationis orationem diuinæ maiestati secretissime celebrantem. Miseruntque funem in collo eius, & trahentes dicebant, Trahamus Bubalum ad locum Buculi. Qui cum traheretur, Christo gratias agebat, quod pro eius nomine hoc pati dignus habitus erat. Erantque carnes eius defluentes in terram, & saxa inficiebantur sanguine eius. Cumque vespere factum esset, miserunt eum in carcerem, vsque dum pertractarent quali morte eum disperderent. Circa mediam vero noctem clausis ostijs; & custodibus ante se dormientibus terræmotus factus est magnus, & Angelus Domini descendens tetigit eum dicens. *Famule Dei Marce propagator sanctissimorum per Ægyptum decretorum, ecce nomen tuum in libro vitæ cœlestis ascriptum est, sociusque factus es supernarum virtutum, quæ in cœlis spiritum tuum suscipient.* Tunc Beatus Marcus gratias egit Domino Iesu Christo; qui & ipse venit ad eum, in eo habitu, & forma, qua fuerat cum discipulis suis antequam pateretur, & ait: *Pax tibi Marce*; deinde abijt. Mane autem facto eijcientes eum de custodia, miserunt iterum funem in collo eius, & trahebant eum dicentes: Trahite Bubalum ad locum Buculi. Qui cum traheretur gratias agens Deo ait: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum.* Hæc dicens spiritum tradidit.

Habeo hanc historiã insertam historijs Abdiæ

Fune in collo iniecto trahitur ad templum.

Angelus ei in carcere apparet.

Christus ei apparuit.

Immanis autem multitudo gentilium ignem succedentes voluerunt reliquias sanctas comburere, tunc prouidentia Dei valida tempestas exorta est, & procella venti vehemens facta est; Sol quoque subtraxit radios suos, & tonitrua grauia fuerunt, imbresque plurimi à mane, vsque ad vesperam, ita vt habitacula multorum corruerent, plurimique morerentur. Quod videntes custodes metuentes dimiserunt sanctum corpus, & fugerunt; viri autem religiosi collegerunt illud, & detulerunt, ibi orationes soliti erant domino celebrare.

Miracula mortem B. Marci subsecuta.

Dormiuit autem beatus Marcus primus Domini nostri Iesu Christi Martyr apud Alexandriam Ægypti.

Marcus primus martyr Alexandriæ.

De signis & causa euersionis Hierusalem.

CAP. LIX.

HVgo Floriacensis 3. libr. Per idem tempus Festo procuratori Iudææ successit Albinus, & Albino Florus, qui præsente Beronicæ Regis Agrippæ sorore, quæ ad templum religionis causa venerat, honorabiles viros Hierosolymis die solemni flagris verberauit, & patibulis subfixit, vt Iudæorum pertinaciam hac contumelia penitus annihilaret. Quod non ferentes Iudæi, contra Romanos rebellare cœperunt, ad quos domandos, mittitur à Cæsare Vespasianus magister militiæ Romanorum. Titum filium maiorem habens inter legatos: nam Cæsar Nero in re militari nihil audebat, delitijs luxu, lasciuiaque resolutus.

Eusebius in historia Ecclesiastica lib. 2. cap. 26. Iosephus quoque scribens quantæ clades Iudæorum gentem persuaserunt per omnem Syriam, in seditiosos Iudæorum atrocissimam refert exercitam fuisse sæuitiam; ita vt etiam illi, qui per vrbes singulas admixti gentibus commanebant in hostium numero computarentur; vt videres repletas inhumatis corporibus ciuitates, iacentes mortuos simul cum paruulis senes, fœminarumque absque vlla sexus reuerentia, nuda in publico reiectaque cadauera, atque vniuersam prouinciam innumeris malis refertam. Sed cum tam diro hoc & atroci spectaculo, multo grauius eos futurorum & per dies augmento malorum metus & formido terrebat.

Anno Christi 67.

Iosephus de bello Iudaico lib. 7. cap. 12. Cætera quoque prodigia futuram Iudæorum solitudinem prænunciantia præcesserunt. Nam supra ciuitatem Sydus stetit gladio simile, & per annum perseuerauit cometes. Et 8. die Aprilis ad festum azymorum populo conueniente 9. hora noctis circa arcam, & circa templum tantum lumen effulsit, vt clarissimus dies putaretur, & hoc vsque ad dimidiam permansit horam; eodem quoque festo die, cum ad ostium duceretur. Bos agnum in medio fani peperit. Sed & orientalis porta templi cum esset ænea atque grauissima & post meridiem vix 120. hominibus clauderetur, ferrisque ferro iunctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeum limen dimissos, vno perpetuo lapide fabricatum, visa est hora noctis 6. sponte patescere. His autem per custodes templi magistratui nunciatis; ascendit ille vixque eam potuit claudere: sed hæc monstra imperitis bonũ auguriũ esse videbantur, prudentibus vero mali futuri. Præter hæc ante solis occasum visi sunt per inane ferrei currus totis regionibus, & armatæ acies circunfusæ. Die aute festo Pentecostes nocte sacerdotes intimum templum more suo ad diuinas res celebrandas ingressi, primum quidem motum quendam, ac strepitum senserunt, postea vero subitam vocem audierunt, quæ diceret, *Migremus hinc.*

Varia prodigia excidii Hyerosolymæ præcedentia.

Currus & armata acies tranantes nubila.

Vox in intimo Templo dicit, Migremus hinc.

De Iesu filio Anani.

CAP. LX.

Iesu plebei ac rustici clamor & mors.

IEsus etiam filius Anani plebeius, & rusticus quadriennio anteqnam bellum gereretur in summa pace ciuitatis atque opulentia, cum ad diem festum venisset exclamare cœpit, *Vox ob oriente, vox ab occidente, vox à quatuor ventis, vox in Hierosolymam & templum, vox in omnem hunc populum.* Et interdiu nocuque per omnes vicos ciuitatis clamitans, circuibat. Nonnulli autem virorum insignium aduersum omen indigne ferentes hominem corripuerunt, & multis verberibus affecerūt; ille tamen eadem quę prius vociferans personabat, ductusque ad Præfectum Romanum, atque ibi plagis vsque ad ossa laceratus, nec supplex fuit, nec lachrymauit; sed vt poterat inclinās maximè flebiliter vocē ad singulos ictus, vt poterat, respōdebat. *Væ, væ Hierosol.* Præfecto autem interroganti, quis esset, vel vnde esset, aut cur ita diceret? nihil retulit: nec cessauit à luctu miseræ ciuitatis, donec eum præfectus furere iudicatum dimisit; ille autem vsque ad belli tempus vociferans, nec imprecatus est cuiquam, cum in dies singulos mulctabatur, neque verberanti conuiciabatur, nec victum offerentibus benedicebat, sed sola responsio ad omnes erat triste præsagium; maximè autem diebus festis vociferabatur; idque per annos 7. & 5. menses continuos faciens; neque in voce raucior fuit neque delassatus, donec obsidionis tempore ipsa re perfectis augurijs requieuit. (Supra murum enim circumiens. Iterum *væ, væ ciuitati, & populo, & fano voce magna clamabat.* Cum autem ad extremum addidisset. *Væ etiam mihi,* lapis tormento missus statim eum percussit, animamque adhuc omnia illa lugentem dimisit.

Prodigia supradicta recitantur etiā ab Eusebio in lib. 3. historia Ecclesiastica.

De vltima dispersione Apostolorum, cæterorumque discipulorum.

CAP. LXI.

Iacobus Frater Domini episcopus Hierosolymitanus.

EVsebius in ecclesiastica historia lib. 3. cap. 7. Igitur 40. annis post admissum piaculum impiorum Iudæorum pœna dilata est, in quibus Apostoli omnes, præcipuè tamen Iacobus frater Domini Hierosolymitanus episcopus constitutus, indesinenter populum commissæ impietatis, admonebat, si forte possent pœnitere pro scelere, & vltrices flammas lachrymarum vbertate restinguere.

Eusebius in ecclesiastica historia libro 3. cap. 1. & 2.

Cumque Iudæi debitis cladibus vrgerentur S. Apostoli Domini, cæterique Discipuli ad prædicandum verbum Dei per singulas quoque orbis terræ prouincias dirimuntur.

. Thomas, sicut nobis traditur, sortitus est Parthos, Mathæus Æthyopiam. Bartolomæus Indiam citeriorem, Andreas Scythiam, Ioannes Asiam, vnde apud Ephesum commoratus est, & defunctus; Petrus Pontum, Galatiam, Bithyniam, Capadociam, cæterasque confines prouincias. Iudæis dumtaxat prædicās, circuisse deprehenditur, & ad vltimum in vrbe Roma commoratur, vbi & crucifixus est deorsum capite dimerso: quod ipse ita fieri deprecatus est, ne coæquari Domino videretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum repleuit euangelium *Christi,* & ad vltimum sub Nerone martyrium duxit?

Hæc itaque per ordinem in 3. libro explanationum Genesis Origenes exposuit.

Eusebius ibid. cap. 5.

Ecclesia quoque quæ Hierosolymis fuerat congregata, responso à Deo accepto, emigrare iubetur, & transijt ad oppidum quoddam, Pellam nomine, trans Iordanem, quo ablatis ab vrbe sanctis, & iustis viris, vindictæ cælesti fieret locus tam de vrbe sacrilega, quam de populo impio, per excidium patriæ, euersionemque sumendæ.

Author. De gestis Petri & Pauli Apostolorum & B. Marci iam supra diximus: Nunc de cæteris sermonem ordiamur.

De aduentu S. Thomæ in Andrinopolim.

CAP. LXII.

De prædicatione Thomæ ad Indos scribit Gregorius Nazianzenus orat. ad Arrianos: de veteribus monumentis eius prædicationis apud Indos consule Osorium Episcopum Siluensem grauissimum Indicarū rerum nostri tēporis scriptorem lib. 3. Nicephorus etiā Taprobana insulæ accolis euangeliū annuntiasse, de actis sancti Thomæ Gelasius meminit & reijcit inter apochrypha: extant ea inter passiones Apostolorum ex Anonymo & certè hanc historiam quam hic legimus dissētire videtur valde à scriptis Orosij & Petri Maffei qui recenter scripsit de rebus Indicis.

EX *gestis eius.* Thomas igitur qui & Didimus cum esset apud Cæsaream apparuit ei Dominus Iesus dicēs ei: Rex Indorum Gundatorus misit Præpositum suum ad Syriam quærere hominem Architectonica arte eruditum. Vade cum eo, quia ego tecum sum. Et cum Indos mihi acquisieris, cum corona martyrij venies ad me. Cui Thomas: Deus meus es tu, ego sum seruus tuus, fiat voluntas tua: Hæc eo dicente Præpositus ille nomine Abbanes descendens de naui deambulabat iuxta mare in foro rerum venalium. Dominus autem accessit ad eum & ait: Quid comparare vis ô iuuenis? Qui respondit: Dominus meus misit me huc, vt conducam artifices, qui Romano opere sibi palatium construant. Cui Dominus: habeo inquit seruum mihi fidelem & idoneum, quem ad ciuitates diuersas iam misi, & quicquid laboraret, mihi laborum suorum mercedem apportat: hunc ergo tecum mittam, vt expletis omnibus eum facias ad me cum honore remeare. Quod ille audiens, gauisus est valde, & conuocans Dominus Thomam, tradidit eum in manu Abbanis, & abscessit. Et cum nauigarent, ait Abbanes ad Thomam: Quid scire potes de his artibus: qui respondit, colloco fundamenta, quæ nunquam veterascunt. Extruo parietes, qui nunquam corruunt, Facio exedras, & fenestras, & erigo fabricas, & omnia quæ in structura necessaria esse possunt ego facio; & quantos volueris mihi dare discipulos, ego docebo. Cui respondit Abbanes: Magnus est vir iste, qui tales habet seruos, & melior quouis rege. Cui Thomas, filius vnicus regis est, qui tenet imperiū patris eius in montibus superniis, vbi hostis introire nunquā potest, vbi nullus penitus inuenitur infirmus, nullus aliquo indigens.

Cum hæc & his similia loqueretur plenis ventis & prosperis, 7. die tenuerunt ciuitatem Andrinopolim, cuius Rex filiam suam nuptū tradebat; Præcones quoque clamabant per ciuitatem, vt omnes interessent nuptiali, & regali conuiuio, diues, pauper, nobilis, & ignobilis, ciuis, & peregrinus & quicunque non venirent, regem offenderent.

Qualiter eum cantatrix in conuiuio manifestauit.

CAP. LXIII.

COntigit ergo & Abbanem cum Thoma introijsse conuiuium. Interea cantatrix cum tybia circuibat, & circa singulos, vnicuique laudem canebat; at vbi venit ad Thomam diutius immorata est, stupens hominem non manducātem, neque bibentem, sed oculos ad cœlum fixos habentem, intellexitque hunc Hebræum esse, & Deum cœli orare. Erat enim & ipsa Hebræa, & cœpit Hebraice canere: *Vnus est Deus Hebræorum, qui creauit omnia, ipse fecit cœlum & terram & fundauit maria.* Audiens hæc Apostolus plus orabat, & ardentius puellam Hebræam verba veritatis canentem eadem repetere, admonebat. Tunc Pincerna increpans Apostolum, quod neque manducaret, neque biberet, palmam dedit in faciem eius, cui dixit Apostolus: Melius est vt tibi in futuro sæculo detur indulgentia, vbi nullus plagæ finis occurrit: ista autem tibi reddetur, vt tu ipse intereas, manus vero, quæ me percussit à canibus rosa, huc apportetur: Hæc autem Hebraico sermone dixit; nullusque excepta puella Hebræa intellexit. Pincerna igitur egressus est, vt aquam deferret à fonte, quem Leo inuasit, & bibens sanguinem eius, abijt: Canis vero comedebat mēbra eius, è quibus vnus niger canis dextera manum eius in ore suo ferens in medio conuiuij apportauit. Quod videntes conuiuæ obstupuerunt; ipsa autem Cantatrix

Totam hanc historiā legi in lib. 9. historia Apostolica Abdiæ episcopi.

Vltio diuina.

iactauit

Reuelatione Hebraea cognoscitur Apostolus.

iactauit tibias suas, & currens cœpit osculari pedes Apostoli, & dicere omnibus: hic homo, aut Propheta, aut Apostolus Dei est; nam qua hora pincerna dedit palmam in faciem eius; dixit Hebraicè, hoc quod ei euenit.

De filia Regis & eius Sponso, quos ad fidem & castitatem conuertit.

Cap. LXIIII.

Regis subita mutatio, & oratio ad Apostolum.

Cvmque de strepitu hominum Rex inquireret, & quid euenisset audiret, fecit ad se vocari Apostolum, rogauitque eum vt benediceret filiam suam, vna cum sponso suo. Qui ingressus cum Rege thalamum, posuit manum super capita eorum & ait: *Deus Abraham, Isaac, & Iacob, benedic adolescentes istos, & semina semen vitae in mentibus eorum.* Post, cum sponsus Apostolum deduceret, ramus palmae plenus dactylis in manus ipsius apparuit & gaudens introcurrit ad sponsam suam, deditque ei, & gustauit de fructu eius, cumque gustassent ambo, subito soporati somnium huiusmodi viderunt, quod quasi Rex gemmatus in medio eorum stans amplecteretur vtrosque dicens: Apostolus meus benedixit vos, vt aeterne vitae participes efficiamini: euigilantes autem cum haec sibi narrarent, quae viderant, apparuit eis Thomas dicens: Rex meus in visione vobis locutus est, & me huc clausis ianuis introduxit, vt benedictio mea super vos fructificet; habetis enim integritatem, *quae est omnium regina virtutum,* & fructus salutis perpetuae: *Virginitas soror est Angelorum, victoria libidinum, & omnium bonorum possessio.* Cumque haec & alia, quae ab Apostolo docebantur, gratanter audissent, baptismatis vnda sanctificans eos, nauigauit. Post haec misit vnum ex discipulis suis, vt in eadem ciuitate consistens, ordinaret ecclesiam, in qua multus populus Deo acquisitus est: & est ibi sedes Thomae Apostoli & fides catholica vsque hodie, ipse autem puer, Dionysius nomine, factus episcopus sponsam suam nomine Pelagiam sacro velamine consecrauit, quae post obitum eius duplex martyrium in se tenuit, vnum quia virum habere contempsit; alterum quia idolis sacrificare noluit: & his duabus ex causis sententiam decollationis accepit.

Laus virginitatis.

A coniugio ad castitatis perpetuae statum vocantur.

De palatio spirituali, quod Indiae Regi extruxit.

Cap. LXV.

Notet Prudens lector hanc historiā Abdiae episcopi Babyloniae primi ab Apostolis cōstituti Iulio Africano interprete non vndequaque esse probatā fide: Imo Baronius ann. Christi 44. inter apocrypha recensit, licet doctor quidā Sorbonicus vocet hoc opus Abdiae praestantissimum, & lydio quasi lapide probatū: in hoc enim volumine, (loquitur idē doctor de historia Abdia) facile edocetur, & expressis non modo diuinarum scripturarū authoritatibus, sed etiam viuis exploratis vera vitae imaginibus, quae sit certa sinceraq; religio quae nos beatos efficiat.

Cvm autem venisset Apostolus Hirophatum Indiae ciuitatem ingressus Abbanes ad Regem nunciauit eum. Rex autem vt vidit illum, ait: Dic modo quo ordine potest hic palatium instruere? Thomas autem apprehensa arundine metiri cœpit, & dicere, Primo proauium, secundo salutatorium, tertio consistorium, quarto triclinium &c. Rex autem considerans ait: Vere artifex es, & decet te regibus ministrare. Relinquens autem illi pecunias infinitas abijt; Apostolus autem cœpit circuire per vicinas ciuitates, & praedicare verbum Dei, baptizare credentes, abundanter largiri bona pauperibus: sicque per biennium, quo Rex Gundoforus absens fuit, innumerabilem domino populum acquisiuit, clericos ordinauit, Ecclesias fabricauit. Cum autem venisset Rex & quod factum erat deprehendisset, iussit Apostolum simul cum Abbane ferro vinctos in ima carceris trudi, & quia frater Regis ipsius in extremitate vitae languebat, interfectionem eorum distulit. Cumque cogitaret eos viuos excoriare, & sic eos flammis tradere, moritur frater eius nomine Gad, & factus est luctus intolerabilis. Cumque purpura & gemmis regalibus ornassent corpus, iussit ex purpureis lapidibus memoriam extrui, ipsumque in labro purpureo poni: & dum moras sepulturae eius traherent, ipse quarti die mortuus hora prima, surrexit, omnibusque admiratione in pauorem, & silentium, conuersis; ait Regi: Audi frater iste homo quem disponebas excorare & incendere, amicus Dei est, & omnes Angeli Dei ei famulantur: Nam anima mea ab Angelis in cœlum deducta est, & ostensum est mihi ab eis palacium, quod ille tibi fabricauit eo ordine, quo tibi se instructurum disposuit. Ego autem considerans eius pulchritudinem dixi, vtinam merear in eo ostiarius fieri. Respondentes Angeli dixerunt: Frater tuus indignum se eo fecit, si vis in eo manere, rogamus per te Dominum nostrum Iesum Christum, & iubet te resuscitari; vade ergo & vendat tibi illud frater tuus, vt recipiat pecunias, quas se aestimat perdidisse. Haec dicens, cœpit ire festinanter ad carcerem, ingressusque misit se ad pedes Apostoli, plorans, & postulans veniam fratri suo: & abiectis statim vinculis, eduxit eum de carcere; cui egredienti occurrit Rex, qui & ipse aduolutus pedibus eius veniam postulabat. Dixit ergo ei Apostolus: Multum vobis praestitit Dominus meus Iesus Christus, vt ostenderet vobis secreta, ecce & prouinciae, & ciuitates, Ecclesijs plenae sunt. Parati ergo estote vt sanctificemini, & loti aqua fontis, regni aeterni perpetui participes efficiamini. Dixit ei Gad; Palatium quod fratri meo fabricasti, conspexi, & petentibus Angelis Dei vt illud emerem, merui: cui Thom. hoc in potestate fratris tui est; cui Rex ait: Quod mihi fabricatum est, credo quod meum erit: tibi vero fabricet alterum Apostolus. Quia si non potuerit aliud fabricare, istud vnum nobis ambobus sufficiet; ait autem Apostolus: Hoc vos scire volo, quia innumerabilia sunt in cœlo palatia instructa, quae precio fidei cōparantur.

Cumque exisset fama Apostoli, per Indos venit ad eum multitudo cum varijs aegritudinibus laborantibus: quos omnes in vnum congregari Apostolus praecipiens, ipse in medio eorum stans, & manus suas ad cœlos expandens, orauit pro eis: Et cum illi qui iam docti erant, respondissent, *Amen*, venit radius coruscus super eos, ita vt omnes se putarent ictu fulguris interijsse. Iacuerunt autem prostrati simul cum Apostolo per mediam fere horam. Erigens autem se Apostolus clamauit, dicens omnibus; *Surgite, quia Dominus meus Iesus Christus sicut fulgur venit, & ipse vos saluauit*: qui omnes exurgentes sani glorificabant Deum. Ascendens autem Apostolus supra petram, vt à cunctis videri posset, facto silentio, docuit eos viam salutis, & baptizati sunt 7000. virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

De aduentu eius in superiorem Indiam, vbi pro Christo passus est.

Cap. LXVI.

PRofectus est autem Apostolus ad superiorem Indiam per reuelationem, & ad opinionem & famam eius omnes populi festinabant. Videntes ergo signa, & prodigia quae faciebat, praedicationem eius contemnere non poterant. Caricius autem Regis Misdei cognatus, iratus contra Apostolum propter vxorem suam Mygdoniam, quae doctrinae illius adhaerebat, impetrauit à Rege ipso, vt tentus Apostolus, mitteretur in carcerem. Et tandem eodem Caricio regem instigante contra eum, Rex iussit lances ferreas igniri, & praecepit excalciari Apostolum, vt pedibus nudis supra stans hoc dolore deficeret. Statimque prorupit aqua, & extinctae sunt lances. Et ait Apostolus: hoc non propter me, sed propter te fecit Deus, vt vel sic credas: Dixit ei Caricius: Iube eum in fornacem thermarum mitti. Quod cum fieri iussisset Rex, thermae vltra calere non potuerunt: Vnde Apostolus altera die egressus est incolumis. Tunc Caricius dixit Regi: Fac ipsum sacrificare Deo Soli, vt iram incurrat Dei sui, qui liberat eum ab his quae ei inferuntur. Erat autem statua Solis facta ex auro, habens quadrigam equorum auream, & currum habens effusum, qui quasi cursu rapido agebatur ad caelos. Introduxerunt ergo Apostolum in templum, ducentes

choros ritu suo, & virgines cantantes, cum lyris, & tibijs, & tympanis, & thuribulis, & cum introisset, ait ad simulachrum: *Adiuro te dæmon qui in isto simulachro lates, in nomine Domini nostri Iesu Christi, quem Iudæi crucifixerunt, vt exeas, & stes ante me.* Egressus dæmon stetit ante eum, ita vt solus Apostolus videret eum, & dixit ei: Ego corde colo *Dominum Iesum Christum*, mox autem vt posuero genua mea in terra, & dixero tibi vt confringas idolum, non solum istud simulachrum commune, sed & templum ipsum euerte. Dixit ei dæmon, rogo te Apostole Dei, ne me religes in abyssum; sed & permitte me, & omnes istos interficiam; cui Apostolus: *Impero tibi in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt nulli hominum noceas, nisi hoc solum simulachrum, & mox vt genua mea flexero comminuas.* Loquebatur autem Apostolus Hebraice cum dæmonio, nullusque sciebat, cui, vel quid loqueretur. Dixit ei Rex: Modo faciam arterias tuas tondi, si non adoraueris, & sacrificaueris Deo soli; ait Apostolus, ecce adoro, sed non idolum, *adoro autem Dominum meum Iesum Christum*, in cuius nomen impero tibi dæmon qui in eo lates, vt neminem lædens metallum simulacri comminuas; statimque quasi cera iuxta ignem posita liquefactum est & resolutum. Tunc omnes sacerdotes mugitum leuauerunt, pontifex autem templi, eleuans gladium transuerberauit Apostolum dicens: Ego vindicabo iniurias Dei mei. Rex autem fugit cum Caricio & facta est grandis seditio, maiorque pars populi clamabat pro Apostolo: ita vt Pontificem, qui eum percussit, quærerent, vt viuus incenderetur. Corpus autem Apostoli cum honore & laudibus translatum est ad ecclesiam, vbi & signa magna, & prodigia facta sunt.

Adiuratus dæmon cogitur stare ante Apostolum.

Adoratio vera nō pertinet ad idolum.

Abdias dicit se non fuisse occisum à pontifice: sed longe post à 4. militibus. Lege Baronium tom 1. Annalium & Massaū & alios qui aliter recitāt suā vitam & Martyrium.

Post hæc supplicantes Syri ab Alexandro imperatore Romano veniente victore de Perside, Xerse Rege deuicto, impetrauerunt hoc, vt mitterent ad regulos Indorum & redderent defunctum ciuibus: sicque* translatum est de India corpus Apostoli, & positum in ciuitate Edessa in locello argenteo in qua ciuitate nullus hæreticus potest viuere, nullus Iudæus, nullus idolorum cultor, sed nec barbari eam aliquando inuadere potuerunt, ex quo Abgarus Rex eiusdem ciuitatis meruit epistolam manu Saluatoris scriptam accipere, hanc enim legit infans baptizatus, stans supra portam ciuitatis, si quando aliqua gens venerit contra eam; & eadem die aut pacantur Barbari, aut fugiunt, tam scriptis Saluatoris, quam orationibus Apostoli.

**Translationis autem eius meminit Martyrol. 21. Decēbris & etiam 3. Iulij vbi sic habetur, Edessa in Mesopotamia Trāslatio Sancti Thomæ Apostoli ex India cuius reliquiæ Ortonam postea translatæ sūt, huius translationis meminit etiam Socrates hist. lib. 4 cap. 14 & Sozomenus lib. 6. c. 18. Item Ruffinus lib. 2. c 5 Gregorius Turonensis de gloria Martyrum cap. 31. & plures alij. Hæc de trāslatione: quātum ad eius vitam: lege supra citatos & Augustinum libro contra Adamantē Manichæum c. 17. contra Faustum lib. 22. cap. 9. & de sermone domini in monte lib. 1. cap. 20. Quibus in locis Christū annunciarit Andreas atq;*

De gestis sancti Andreæ in Mirmidonia.

Cap. LXVII.

Ex gestis eius. Andræas vero Apostolus post dispersionem Apostolorum per Achaiam prouinciam verbum domini prædicare exorsus est. Matthæus autem euangelista cum & ipse in Myrmidonensi vrbe verbum salutis annunciaret, incolę ciuitatis indignè ferentes, ac sua templa destruere nolentes, ipsum comprehensum erutis oculis, circundatumque catenis in carcerem detruserunt, vt interpositis diebus paucis interficeretur. Venit autem Angelus domini ad Andream dicens. Surge & vade in Mirmidoniam ciuitatem, & erue fratrem tuum Matthæum de squalore carceris, quo tenetur. Qui nauigio illuc pergens vt vidit Matthæum in squalore carceris cum alijs vinctis residentem amarissimè fleuit, & oratione simul facta, ait Andreas: Domine Iesu Christe, quem fideliter prædicamus, & ob cuius nomen tanta perferimus, aperi quæso oculos serui tui; vt eat ad annuntiandum verbum tuum. Et statim locus ille contremuit, & lux magna in carcere refulsit, oculi quoque beati Matthæi restaurati sunt, & cunctorum catenæ relaxatæ sunt, & neruus in quo pedes eorum coartati erant scissus est, & omnes Deum magnificauerunt: eductique per beatum Andream de carcere abierunt quisque ad propria.

hæc historia desumpta est ex Abdia Episcopo: cui tribuo tantā fidem ac superiori.

Restituit visū Matthæo.

Puer quidam Sostratus nomine Christianus venit ad Apostolum secretius dicens: Ora pro me dominum ne innocens occidar: quia Mater mea iugiter me insectatur, vt ei commiscear: quod quia ego execrans refugio, illa felle commota abijt ad proconsulem vt crimen suum in me promat: & scio, quia accusatus non respondebo, quia sanctius duco vitam amittere, quam crimen Matris detegere. Illo loquente, venerunt ministri Proconsulis accersientes eum; beatus autem Andreas facta oratione abijt cum puero; Quem instanter accusabat Mater dicens: Hic domine proconsul oblitus maternæ pietatis, affectus stupro me impudenter compellauit, vixque ne ab eo violarer, me eripere potui. Interrogatus puer à proconsule si hæc vera essent, tacuit: iterum atque iterum interrogatus ab eo, non respondit. Tunc Proconsul habuit consilium cum suis quid ageret, apostolus autem arguere mulierem cępit, quod in filium agere stuprum volens, ipsum sibi vnicum libidine inflammante perdere non timuit. At illa ad proconsulem ait: postquam filius meus hoc agere voluit huic homini adhæsit, & ab eo nec discedit. Tunc Proconsul iratus, iussit puerū* in saccum linitum pice & bitumine includi, & in flumen proijci, Andream vero in carcerem retrudi donec excogitaret, quo supplicio eum perderet. Orante autem Apostolo, terræmotus factus est cum tonitruo graui, & Proconsul de sede cecidit, & omnes terræ decubuerunt: mater vero pueri percussa, aruit; & mortua est. Tunc proconsul pedibus Apostoli prostratus, ait: Miserere pereuntibus famule Dei, & ne nos terra deglutiat. Orante iterum Apostolo cessauit terræmotus; fulgura quoque & tonitrua quieuerunt. Ipse autem circumiens eos, qui iacebant conturbati reddidit sanos. Proconsul autem verbum Dei suscipiens cum omni domo sua, credidit, & baptizatus est.

Liberauit Sostratum à falso crimine sibi imputato à matre.

Hoc exemplum habetur in speculo magno exemplorum titulo Luxuria.

** alias in culleum parricidij recludi.*

Proconsulem conuertit cū domo sua tota.

De his quæ gessit apud Nicæam & Nicomediam.

Cap. LXVIII.

Post hæc ad Nicæam vrbem profectus, vbi erant 7. Dæmones inter monumenta secus viam commorantes, qui homines meridie prætereuntes lapidabant, & multos iam nece affecerant. Veniente autem Apostolo exijt ei tota ciuitas obuiam cum ramis palmarum, & laudibus dicentes: *Salus nostra in manu tua est homo Dei.* Quibus exponentibus rem, ait Apostolus: Si credideritis in filium Dei, auxilio eius, ab hac infestatione Dæmonum liberabimini. Qui responderunt: quæcumque prędicaueris credemus, & iussioni tuæ obediemus. Ille gratias agens Deo, iussit dæmones in aspectu omnis populi assistere, & cum venissent in similitudine canum, imperauit eis dicens: Ite ad loca arida, & infructuosa nulli hominum nocentes, nec accessum habentes, vbi nomen Christi fuerit inuocatum, donec accipiatis debitum vobis æterni ignis supplicium: tunc dæmones dato rugitu euanuerunt ex oculis eorum. Baptizauit autem eos Apostolus, & instituit eis episcopum nomine Calistum.

Profligauit dæmones & populum ad Dei fidem conuertit.

Primus episcopus Nicææ à B. Andrea constitutus.

Post hæc appropinquans portę Nicomediæ, vidit mortuum ferri in grabato, & condolens lachrymis prosequentium funus; ait: Dicite quæso quid huic puero contigit, vt ab hac luce migraret. At illis præ dolore nihil respondentibus, à famulis hæc audiuit responsa: Dum esset, inquiunt, iste iuuenis in cubiculo solus, aduenerunt subito septem canes & irruerunt in eum, ab his ergo miserrimè discerptus cecidit, & mortuus est. Tunc Apostolus facta oratione suscitauit eum, & secum ad Macedoniam duxit, & verbis fidei instruxit.

Mortuum suscitauit.

De

De aduentu eius in Theſſalonicam, & certamine in ſtadio.

CAP. LXIX.

Hic iuuenis vocabatur Exoos.

ERat quidam iuuenis in Theſſalonica nobilis, & diues, qui neſcientibus parentibus ſuis venit ad Apoſtolũ, rogans eum vt oſtenderet ei viam ſalutis: qui cùm prædicaſſet ei Ieſum, & ille credidiſſet, parentes requirentes eum audierunt quod Philippis cum Apoſtolo moraretur. Et venientes cum muneribus, rogabant, vt ab eo ſepararetur, ſed nolebat dicens: Vtinam nec vos opes haberetis vt mundi cognoſcentes authorem, animas veſtras à ventura ira erueretis; apoſtolus quoq; de triſtega deſcendit & prædicabat eis, ſed illis non audientibus, redijt ad puerum & clauſit oſtium domus; at illi, conuocata cohorte, adhibentes faſces carecti, & ſcirpi, & facularum, cæperunt incendere domum. Cumque flamma iam ferretur in altum adoleſcens arrepta ampulla aquæ ait: Domine Ieſu Chriſte in manu tua natura omnium elementorum conſiſtit, extingue hos ignes ne tui tepeſcant, ſed magis accendantur ad fidem. Hæc dicens ſparſit aquam deſuper de ampulla; & ſtatim incendium omne ita ſubito extinctum eſt, ac ſi non fuiſſet accenſum. Quod videntes parentes pueri dicebant: Filius noſter Magus effectus eſt, & admouentes ſcalas voluerunt aſcendere in triſtega, vt eos gladio interficerent. Dominus autem excæcauit eos ne viderent aſcenſum ſcalarum. Denique plures compuncti corde dixerunt: *Verus eſt Deus, quem iſti colunt, & quem perſequi tentamus.* Hæc illis dicentibus, cum iam tenebræ noctis adueniſſent, ſubito lumen effulſit, & omnium oculi illuminati ſunt, aſcendentes autem vbi erat Apoſtolus inuenerunt eum orantem, & proſtrati petierunt orationum eius ſuffragium, atque ab eo erecti & correpti, in fide corroborati ſunt, tantùm parentes pueri non crediderunt. Qui regreſſi in patriam ſuam, poſt dies quinquaginta, ſimiliter expirauerunt vnius horæ momento; puero autem propter bonitatem eius, & manſuetudinem, omne patrimonium ſuum conceſſum eſt à publico, eo quod ab omnibus conciuibus ſuis diligeretur: nam parentes eius execrantes eum, publicis ditionibus illud ſubdiderant. Manens ergo cum Apoſtolo omnia poſſidebat, ſed fructum prædiorum in pauperum neceſſitatibus expendebat: eratque nomen eius *Exoos.*

Triſtega habitatio triũ contignationum in ædibus altiſſima, vox Græca eſt.

Adoleſcens qui cum S. Andrea erat incendiũ domus cum ampulla aquæ extinxit, populumque tandè conuertit ad fidem.

Rogauit autem Apoſtolum vt irent in Theſſalonicam, vbi cum veniſſent, congregati ſunt omnes ad eum, gaudentes ſe videre puerum. Tunc congregatis omnibus in theatrum prædicabat eis puer verbum Dei, ita vt ſileret Apoſtolus, & admiraretur prudentiam eius. Quirinus autem Proconſul dicebat Andream arte magica illudere populum, & introductis feris in ſtadium, iuſſit illuc trahi Apoſtolum. Quem apprehenſum trahebant per capillos impellentes fuſtibus, proiectoque eo in arenam, dimiſerunt aprum ferocem, & terribilem; qui ter circumiens ſanctum Dei, nihil ei nocuit. Proconſul vero iuſſit dimitti aprum, qui à 30. militibus adductus, & à duobus venatoribus impulſus, Andream non tetigit, ſed venatores in fruſta diſcerpſit, & dans mugitum, cecidit, & expirauit. Et ſtatim acclamauit populus: *Verus Deus Chriſtus.* Dumque hæc agerentur, viſus eſt Angelus Domini de cœlo deſcendiſſe, qui Apoſtolum in ſtadio confortauit. Denique Proconſul feruens ira iuſſit Leopardum ferociſſimum dimitti: qui dimiſſus, Apoſtolum reliquit, & aſcendens ad ſedem Proconſulis, arripuit filium eius, & ſuffocauit: ſed tanta inſania Proconſulem obtinuerat, vt nihil ſuper hoc doleret, aut diceret. Apoſtolus vero in oratione proſtratus, filium eius ſuſcitauit. Hoc videntes populi, glorificabant Deum, & volentes Quirinum interficere, non ſunt permiſſi ab Apoſtolo.

Quirinus Proconſul perſequitur Andream.

De ſerpente quem occidit & 40. mortuis quos ſuſcitauit.

CAP. LXX.

QVædam mulier cum audiſſet ab Apoſtolo verbum Dei, rogauit eum vt accederet ad agrum eius, in quo ſerpens miræ magnitudinis erat 50. ſcilicet cubitorum longitudinis, qui totam regionem deuaſtabat. Appropinquante igitur Apoſtolo ſibilos magnos emittens, erecto capite venit obuiam. Quem videntes omnes qui aderant, metu nimio pallebant, terræque decubabant. Tunc Apoſtolus ad eum: abde, inquit, caput funeſte, quod erexiſti in principio ad necem humani generis, & ſubde famulis Dei, & morere. Statimque ſerpens graue rugitum emittens, circumdedit magnam quercum, quæ proxima erat, & obligans ſe circa illam euomenſque riuum cum ſanguine, expirauit.

Andreas imperio ſuo occidit ſerpentem miræ magnitudinis.

Aliquando cùm ſederet in littore maris, ſederunt, & qui cum eo erant ſuper arenam, audientes verbum Dei: & ecce cadauer eiectum eſt à mari ante pedes Apoſtoli: qui exultans in domino ait: Oportet hunc ſuſcitari, vt ſciamus quæ in eo operatus ſit aduerſarius. Et fuſa oratione tenens mortui manum erexit eum, ſtatimque reuixit & loquebatur. Cui dixit Apoſtolus: Dic nobis quid contigit? Qui reſpondit: Ego ſum Soſtrati Macedonis filius, qui nuper ab Italia adueni, ſed cum veniſſem ad propria, audiui ſurrexiſſe doctrinam nouam, & inauditam, ſigna quoque & prodigia magna fieri à quodam doctore, qui ſe vere Dei affirmat eſſe diſcipulum, ego autem cum hoc audiſſem properaui, vt eum videre poſſem: cumque nauigaſſemus, fluctibus oppreſſi ſumus: vtinam & alij reſuſcitati eſſent à te, ſicut & ego. Tunc Apoſtolus repletus ſpiritu ſancto prædicabat ei verbum Dei, & expanſis manibus ait: Oſtende quæſo domine & reliquorum cadauera mortuorum, vt & ipſi cognoſcant Deum verum, & ſolum. Hoc eo dicente, ſtatim apparuerunt 39. corpora vnda famulante deuecta. Tunc flente iuuene, omnes ſimul flere cæperunt, proſtratique rogabant Apoſtolum, vt & iſti ſuſcitarentur, orauit Apoſtolus, vt congregarentur ſimul corpora, ſparſim enim erant proiecta. Congregatis autem omnibus, Apoſtolus fundens orationem per ſingulos; iuſſit fratribus, vt vnuſquiſque tenens mortuum diceret: *Reſuſcitet te dominus Ieſus Chriſtus filius Dei viui.* Quod cum factum fuiſſet, omnes ſuſcitati ſunt 39. & glorificabant Deum, qui aderant, dicentes: *Non eſt ſimilis tibi domine.*

Suſcitauit mortuos eiectos ante pedes eius ex mari.

Hic adoleſcẽs vocabatur Philopator.

Nota mirãdam & tremendam hiſtoriam.

De his quæ geſſit apud Patras & Macedoniam.

CAP. LXXI.

CVm autem veniſſet in ciuitatem Patras, in qua erat Proconſul Ægeas, mulier quędam amplectens pedes eius ait: Sancte Andrea rogat te domina mea Maximilla, quæ magnis febribus tenetur, vt accedas ad eam, quia vult audire doctrinam tuam, & Proconſul vir eius ſtat ante lectum flens, gladiumque in manu tenens, vt cum illa ſpiritum exhalauerit, ipſe quoque ſe mucrone perfodiat. Veniens igitur Apoſtolus ad cubiculum, & videns ſtantem Proconſulem euaginato gladio ait: Nihil tibi nunc mali feceris, ſed reconde gladium tuum: & facta oratione apprehẽdit manum Maximillæ: quæ ſtatim ſudore perfuſa eſt, & dimiſit eã febris. Proconſul autem centũ argẽteos obtulit, quos ille nec reſpicere voluit: ſed poſtmodũ idem Proconſul indignatione magna ſuccẽſus eſt, cõtra Apoſtolũ propter Maximillã, quæ doctrinę eius adhærebat. Cũq; à Patras abiſſet in Macædoniam, omni die Maximilla ad prætorium veniens vocabat Apoſtolum, & audiebat verbum ſalutis. Proconſule autem redeunte, cum omnes in prætoriũ audiẽtes verbum domini reſiderent, turbati ſunt valde, timẽtes ne inferret

Venit Apoſtolus Patras ibique Maximẽ tam ſanitati reſtituit.

Vberrimus ſancti Andreæ fructus apud Patras.

eis

eis vim aliquam; tunc Apostolus orauit dominum ne pateretur eum ingredi, donec omnes egressi essent; ex templo voluntas adfuit Proconsuli ventris purgandi. Cumque secessum peteret, & moras immitteret, Apostolus singulis manus imponens, & eos signans abire permisit; Nouissime autem se signans, & ipse discessit.

De agone eius cum Ægea Proconsule.

Cap. LXXII.

Andreas Proconsuli Ægeæ constanter se opponit.

CVm autem Ægeas Christianos ad sacrificia idolorum compelleret, occurrit sanctus Andreas & dixit: Oportebat vt tu, qui iudex hominum esse meruisti, iudicem tuum, qui est in cælis, cognoscens, & eum verum Deum colendo, ab his qui non veri Dij sunt animum reuocares. Cui dixit Ægeas; tu ne es Andreas, qui destruis templa Deorum, & suades hominibus ad sectam, quam nuper Romani principes exterminari iusserunt? Ille respondit; etiam Romani principes nondum cognouerunt hoc, quod pro salute hominum veniens Dei filius, docuerit ista idola Deos non esse, sed dæmonia pessima, & humano generi inimica, quæ tandiu homines deludant, quousque de corpore rei & nudi exeant, nihil secum præter peccata portantes. Cui Ægeas: Ista superstitiosa & vana dum prædicaret Iesus vester, Iudæi illum patibulo crucis affixerunt. Andreas respondit: O si velis scire mysterium crucis, quam rationabili charitate Auctor humani generis, pro nostra reparatione non inuitus suscepit. Post hæc verba & altercationes multas Ægeas iussit eum in carcerem trudi, vbi cum esset clausus, venit ad eum pæne multitudo totius prouinciæ, ita vt Ægeam vellent occidere, & Andream fractis ianuis carceris liberare: quos sanctus Andreas his verbis admonuit: Nolite quietem Domini Iesu Christi in seditionem diabolicam excitare, nam traditus Dominus, omnimodam præbuit patientiam; habere ergo silentium, & pacem; nec solum martyrium meum nolite impedire, verum etiam vosipsos quasi athletas domini ad vincendum præparate. In crastino autem dum lux diei prorumperet, misit Ægeas & adduxit Andream: & sedens pro tribunali dixit: Existimaui te nocturna cogitatione animum tuum à stultitia reuocare, vt posses nobiscum gaudia vitæ non amittere. Qui respondit: Audi fili mortis, & stipula æternis præparata incendijs; nunc vsque tecum mitius egi censura fidei, vt orationis capax idola vana contemneres; & Deum qui in cælis est adorares: sed quia in impudentia tua perseueras, quicquid videtur, in supplicijs excogita: Tanto enim ero Regi meo acceptior, quanto pro eius nomine permanebo inter tormenta confessor. Tunc Ægeas eum iussit flagellis cædi extensum. Qui cum 7. terniones transisset, eleuatus est, & adductus ante eum. Cui dixit Ægeas: Audi me Andrea, & ab effusione sanguinis tui consilium reuoca. Qui respondit: Ego de interitu tuo timeo, non de mea passione conturbor. Passio mea modicum temporis occupat spacium, tuus autem cruciatus non finietur in æternum.

Docet Apostolus Christum sponte crucem conscendisse.

Sanctus Andreas mittitur in carcerem.

Populus vult eum liberare sed non permittit Apostolus.

Sistitur denuo tribunali Ægeæ.

Caditur flagellis Apostolus. Lege hic Surium 30 Nouemb. qui recitat passionē S. Andreæ conformiter ad hæc quæ ex Abdia habemus.

De crucifixione eius, & turpi morte Proconsulis.

Cap. LXXIII.

Damnatur crucis supplicio.

TVnc indignatus Ægeas iussit eum cruci affigi, mandans hoc quæstionarijs, vt ligatis manibus pedibusque in equuleo tenderetur, ne clauis affixus, cito deficeret, sed longo cruciatu potius cruciaretur. Cumque ducerent eum carnifices, factus est concursus populorum clamantium: *Iustus homo, & amicus Dei, quid fecit, vt ducatur ad crucem?* At Andreas rogabat eos, vt non impedirent eius passionem. Ibat igitur & exultans, & à doctrina non cessans. Cumque peruenisset ad locum vbi crux parata erat, videns eam à longe exclamauit: *Salue crux quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membris illius tanquam ex margaritis ornata. Securus, & gaudens, venio ad te, quia amator tuus semper fui & desideraui amplecti te. O bona crux diu desiderata, & aliquando iam diu concupiscenti animo præparata, accipe me ab hominibus, & redde me magistro meo, vt per te me recipiat, qui per te me redemit.* Tunc expoliauit se, & vestimenta sua tradidit carnificibus. Qui leuauerunt eum in crucem, & extendentes funibus totum corpus eius sicut eis iussum fuerat, suspenderunt. Astantes igitur turbæ, ad viginti millia hominum clamabant iniusto iudicio sanctum virum hoc pati. Sanctus vero Apostolus confortabat mentes credentium in Christum.

Ecce tibi Apostolum ad crucem tanquā ad epulas properantem.

Alligatur Andreas cruci.

Interea vadit omnis populus ad domum Ægeæ, omnesque pariter clamabant, virum sanctum, pium, rationabilem, non debere hoc pati, sed de cruce deponi, quia iam secundo die in cruce positus veritatem prædicare non cessat. Tunc Ægeas expauescens populum, promittens se eum deponere, cæpit ire. Quem videns Apostolus dixit: Quid tu ad nos venisti Ægea? si vis in Christum credere, aperitur tibi ianua indulgentiæ: si autem venisti ad hoc tantum vt me soluas, ego penitus de hac cruce viuens in corpore deponi non potero. Iam enim Regem meum video, & adoro: iam in eius conspectu assisto, vbi sunt Angelorum concordiæ, vbi lux sine nocte, vbi dolor nunquam nascitur, sed de tuis Ægea miserijs multum doleo, quia paratus te expectat æternus interitus. Mittentes autem carnifices manus ad crucem non poterant eum penitus contingere: & subinde alij, & alij se ingerentes; vt soluerent eum, non poterant ad eum attingere, quia stupebant brachia eorum, quicunque se extendebant ad soluendum eum. Tandem cum Apostolus cum ingenti clamore fudisset orationem ad dominum Iesum, videntibus cunctis splēdor nimius sicut fulgor de cælo veniens, emicuit: & ita circumdedit eum, vt penitus oculi humani non possent eum aspicere. Et post fere dimidiam horam ascendente lumine, emisit spiritum, simul cum ipso lumine pergens ad Dominum. Quod vt audiuit Maximilla matrona, ad crucem accessit, & suorum solatio, cum omni reuerentia corpus deposuit, & in loco quo sepeliendum constituerat, sepeliuit. Ægeas autem cum ad Cæsarem accusationem contra Maximillam, & populum destinare disponeret, & à Diabolo arreptus est, & in medio ciuitatis foro volutatus expirauit.

Ægeas timens populi vultum soluere.

Recusat B. Apostolus.

Lux cælitus eum circumdat, & emittit Spiritum.

Maximilla eius corpus sepelit.

Ægeas Proconsul à dæmone arreptus expirauit lege Baronij tomo 1. annalium.

Hæc gesta sunt apud Patras ciuitatem Achaiæ.

De sepulchro autem sancti Andreæ manna in modum farinæ, & oleum cum odore suauissimo manat, à quo, quæ sit anni fertilitas futuri, incolis regionis ostenditur: si exiguum profluit, exiguum terra exhibet fructum: si copiose copiosum.

De prædicatione Sancti Matthæi & lucta contra Magos.

Cap. LXXIIII.

EVsebius in historia ecclesiastica lib. 3. cap. 24. Matthæus primo Hebræis prædicauerat; verum cum pararet transire ad gentes, paterna lingua scripturam composuit, & ea quæ prædicauerat, comprehendens, dereliquit his ad memoriam à quibus proficiscebatur, vt gentibus prædicaret.

Ex gestis eius. Erant autem duo Magi Zaroes, & Arphaxat apud Æthiopes, in ciuitate, quæ dicitur Nadauir ludificantes populum, & regem eius nomine Æglippum. Dicentes enim se esse Deos, faciebant gressus hominum subito figi, & immobiles stare quamdiu volebant, visus hominum, & auditus ab officio suo refrænabant: imperabant serpentibus vt percuterent, & ipsi incantando curabant. Ideoque curare putabantur, quia à læsione cessabant, curā ergo hominum Deus gerens, Matthæum Apostolū, contra hos misit qui ingressus vrbē, cæpit detegere prestigia eorū. Quos illi figebāt, hic

Magi duo in Æthiopia Zaroes & Arphaxat à Matthæo repelluntur.

Hæc historia etiam desumpta est ex Abdia.

Opera operibus cōtraria.

hic *in nomine Christi* soluebat; quos illi cæcabant, hic illuminabat; serpentes quos illi ad percutiendum homines excitabant, hic in somnum conuertebat, & percussiones eorum facto signo Domini curabat. Hunc cum vidisset Æthiops Eunuchus Candacis nomine, qui baptizatus fuerat a Philippo Diacono; procidit ad pedes eius gratias agens Deo de aduentu ipsius, suscepitque eum in domum suam: Et venientes amici eius audiebant verbum veritatis ab Apostolo. Prædicante autem illo, venit qui diceret magos illos cum singulis draconibus aduenire: Erant autem dracones galeati, flatusque eorum flammifero ardore emanabat, sulphureas spargebant auras naribus, quorum ardor homines interficiebat. Tunc consignans se Apostolus cæpit exire securus. Mox autem vt venerunt, ambo dracones ante pedes Apostoli obdormierunt. Et ait Apostolus Magis: Vbi est ars vestra? si potestis excitate eos. Ego autem nisi rogassem *Dominum Iesum Christum*, omnem furorem, quem in me exercuistis, in vos retorqueret: conabantur illi arte magica excitare eos, nec poterant omnino. Tunc Apostolus conuersus ad dracones ait: *In nomine & virtute Iesu Christi, adiuro te spiritus cui omnes dracones Deus in potestate dedit, vt excites eos & cum mansuetudine redire facias ad locum suum, ita vt nullum lædant.* Ad hanc vocem eleuantes caput serpentes ire cæperunt, & apertis portis egressi vrbem nusquam comparuerunt. Tunc Apostolus allocutus est omnem populum de fœlicitate Paradisi, de lapsu generis humani, & de eius reparatione per Iesum Christum.

Eunuchus recipit Matthæū in domum suam.

En Magorū præstigias.

Non est vis aduersus dominum.

Matthæus draconibus imperat.

De filio Regis quem suscitauit.

C A P. LXXV.

ET cum loqueretur, tumultus luctuosus subitò exortus est, in quo Regis filius mortuus plangebatur, ad cuius funus stabant Magi, qui cum eum suscitare non possent, suadebant Regi hunc à Dijs raptum in collegio, vt sit vnus ex Dijs cui oportet simulacrum fabricare, & templum. Tunc ingressus Candacis Eunuchus ad Reginam ait: Istos magos iubete custodiri, & rogate vt veniat Apostolus Dei Mattheus, & si eum ipse vobis suscitauerit, istos iubete viuos incendi, quia omnia mala per eos in ciuitatem vestram veniunt. Accersitus igitur Apostolus & ingressus, extendit manus ad cælum & orauit, apprehendensque manum defuncti, *in nomine Iesu Christi*, eum suscitauit; ad quod factum expauit cor Regis; & statim iussit ei deferri coronas, * & purpuram: iussitque præcones per diuersas Æthiopiæ prouincias ire dicentes. Venite ad ciuitatem, & videte Deum in effigie hominis latitantem. Cumque venisset omnis multitudo cum cereis, & thimiamate, cum diuerso sacrificiorum ritu; Apostolus sic omnes allocutus est: *Ego non sum Deus, sed filij omnipotentis Dei seruus* qui misit me ad vos, vt relicto errore simulacrorum conuertamini *ad Deum verum, in cuius nomine* filium regis suscitauit: Ite igitur, & templum domino fabricate, ibique congregamini ad audiendum verbum Dei. Quo audito intra 30. dies fabricantes, sanctam Ecclesiam consummauerunt. Et vocauit Matthæus nomen Ecclesiæ, *Resurrectio*, quia per resurrectionem, occasio ædificationis eius extiterat. Seditque in ea annis 23. multasque Ecclesias per ciuitates fabricauit, & multos Episcopos, ac Presbyteros constituit. Baptizatus autem Rex Aeglippus, cum Regina, & familia, tandem senectute exoleta perrexit ad Dominum; & accepit Hirtachus eius imperium.

En impium Magorum consilium.

Euphinissa regina vocat Matthæū ad suscitandum filium suum nomine Euphronomen qui & in virtute Iesu Christi eum excitauit.

** Alludit ad ornamenta quæ maximis viris cōferuntur de quibus cōsule Africanum lib. 10.*

En ingentem Regis populique feruorē.

Aeglippus rex cū omni familia baptizatur.

De furore Regis Hirtachi contra Apostolum propter Iphigeniam.

C A P. LXXVI.

QVi cùm vellet vxorē accipere Iphigeniam filiam, defuncti Regis, quæ virgo iam Christo dicata erat, & de manu Apostoli sacrum velamen acceperat, & iam virginum amplius quam ducentarum Præposita erat, sperabat quod per Apostolum posset eius animum commouere, cæpitque cum ego agere dicens: Dimidium regni mei accipe, tantum vt Iphigeniam possis coniugio meo copulare. Cui Apostolus ait: Iuxta bonum propositum prædecessoris tui Regis, qui omni die sabbati conueniebat, vbi verbum domini prædicabam, illuc iube congregare vniuersas virgines, quæ cum ea sunt, simul cum ipsa; & audies in populo quanta bona loquar de bono coniugio; quo audito Hirtachus gratulatus est: & congregatione facta, Rex clamorosis laudibus perstrepebat cum suis comitibus, existimans Apostolum ita dicturum, vt animum Iphigeniæ ad eius coniugium inclinaret. Facto autem silentio dixit Apostolus: Matrimonia boni operis honestate oriuntur, si sanctè & iustè copulentur: verum si sponsam Regis, seruus eiusdem accipiat; tam grande crimen incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens flammarum incendijs tradatur; quia Domini sui sponsam vsurpare studuit; ita etiam tu fili charissime Hirtache Rex sciens Iphigeniam sponsam Regis cælestis effectam, quando tu poteris eam tollere, & tuo coniugio copulare? Ad hunc sermonem Hirtachus, qui prius Apostoli laudator per singulas ditiones extiterat, iratus abscessit. Sed Apostolus constans & intrepidus hortatus est populum fidelem, vt iram terreni Regis non timeret, quæ siue igne, siue ferro coerceat; intra momenta tamen temporum desinit: sed iram solius Dei, quæ peccantibus æternæ gehennæ flammas accendit: Tunc benedixit chorum virginum, vt non timeret Hirtachum.

Cumque mysteria Domini celebrata, & missas suscepisset omnis ecclesia, retinuit Apostolus se, vt iuxta altare vbi corpus Christi ab eo confectum fuerat, illic martyrium Apostolicum exultaret. Itaque expansis manibus orantem spiculator ab Hirtacho missus à tergo punctum ictu gladij ferietis Apostolum Dei Christi martyrē fecit. Quo audito omnis populus ad palatium pergebat cum igne: sed fureti populo occurrerunt omnes Presbyteri, Diaconi, & viri religiosi, dicentes. Nolite, fratres, agere contra præceptum Domini; sed celebremus omnes cum gaudio martyrium Apostoli, & quid Deus ordinauerit expectemus.

Hirtachus succedit Aeglippo in regnum petitque à Matthæo Iphigeniā virginē Christi sibi coniugem.

Coniugia quando laudabilia.

En votū virginitatis quā antiquum.

Deus super omnia timēdus.

Securi percussus migrat ad Christū Sanctus Apostolus Matthæus.

Matthæū eximium Nadabuer alta virum ait Fortunatus.

De certamine Iphigeniæ cum Hirtacho & turpi morte Hirtachi.

C A P. LXXVII.

IPhigenia autem quicquid in auro, & argento, & gemmis, habere potuit; contulit Sacerdotibus, & clero dicens: Postquam dignam Apostolo Christi Basilicam fabricaueritis, quicquid superfuerit pauperibus erogabitis: me autem oportet habere certamen cum Hirtacho. Post hęc iuxta verbum eius Hirtachus omnium nobilium vxores ad eam venire fecit, sperans quod ratione posset ad eius peruenire consensum, vt eius coniunx fieret: Quod cum penitus non posset, conuocauit Magos, vt illam Dæmonum ministerio raperent. Quod cū nulla ratione facere possent, circūdare igne fecit omne prætoriū, in quo illa cū virginibus manēs, die ac nocte Deo suo famulabantur. Sed cū per circuitum arderet ignis, apparuit eis Angelus domini cum Mattheo Apostolo dicens: Iphigenia esto firma, & noli hos ignes expauescere: ad illum enim à quo sunt tibi positi, reuertentur. Excitauit igitur Dominus ventū validissimū, mundauitque à domo virginis omne illud incendium, & ita con-

Iphigenia sua omnia confert adificando tēplo in honorem Apostoli.

En impios Hirtachi Regis conatus in Iphigeniā.

Ignes redduntur diuinitus irriti.

ita consumpsit domum Hirtachi, vt inde nihil ex facultatibus potuerit liberare. Sed ipse cum vnico filio vix euasit, melius tamen ei fuerat incendio interijsse: nam filium eius, vehementissimus Dæmon impleuit, qui illum cursu rapidissimo ad Apostoli Matthæi sepulchrum adducens, à tergo manibus ab ipso Diabolo colligatis, cōfiteri paterna crimina cōpulit; ipsum autem Hirtachum elephantiæ vulnera à capite vsque ad vltima pedum repleuerunt. Sed cum eum Medici curare nō possent, ipse se in gladio ponens incubuit, vt quomodo à tergo Apostolum Domini patefecit, ipse recte seipsum stomacho perforauit. Omnis autem populus morti eius exultans, fratrem Iphigeniæ, nomine Beorus, qui de manu Apostoli Matthæi, gratiam domini fuerat consecutus, in regnum constituit.

Vltio diuina in Hirtachum regem, & miserabilis eius interitus.

Succedit ei Beorus, frater Iphigeniæ, & pie 37. annis regnauit.

De Apostolis Simone, & Iuda, & Varardac duce Africano.

CAP. LXXVIII.

Ex historia Abdiæ lib. 6.

Hi duo Apostoli, licet eorum alter in Aegyptū, alter vero in Mesopotamiam profectus Euāgelium prædicauit, nihilominus tamē simul tandē in Perside conuenientes martyrio coronati sunt, vt testatur Baronius, Beda etiam & plures alij.

SImō Canæus & Iudas Zelotes Apostoli Iesu Christi cum per reuelationem Spiritus Sancti regionem Persidis fuissent ingressi, inuenerunt ibi duos Magos Zaroen & Arphaxat qui à facie sancti Matthæi Apostoli fugerant de Æthiopia, quorum doctrina erat praua. Occurrit ergo Apostolis præfatus Varardac Regis Babyloniorum dux. Hic contra Indos, qui fines Persidis inuaserant, bellum susceperat, in cuius comitatu erant Harioli & Magi, qui per singulas mansiones dæmonijs sacrificantes, dabant fallaciæ suæ responsa. Illa autem die conscidentes se & sanguinem suum effundētes, nullum penitus dedere responsum. Perrexerunt autem ad vicinas ciuitates, & illuc consulentibus eis dæmonia; dedit mugitum Dæmon, & ait: Dii qui vobiscum comitabantur, euntes ad prælium, non possunt vobis dare responsum; quia Apostoli Dei ibi sunt Simon, & Iudas; qui tantam virtutem à Deo consecuti sunt, vt nullus audeat illis præsentibus eloqui; tunc Varardac dux fecit eos inquiri. Quos cum inuenisset, cœpit ab eis inquirere, vnde essent, aut quare venissent? Cui respondit Simon: Si genus quæris, Hebræi sumus: si conditionem, *serui Iesu Christi sumus*; si causam; salutis vestræ causa venimus; vt relicto errore simulacrorum, Deum qui in cælis est, possitis cognoscere; cui Dux respondit: Nunc interim vado ad prælium Indorum, & non est mihi opportunum, vt de his discutiam, dum fælix fuerit in reuertendo successus, audiam vos. Dixit ei Iudas: Modo magis congruum est te illum cognoscere, cuius ope possis victor existere, vel eos qui rebelles sunt, pacatos inuenire. Ait Dux: quandoquidem audio Deos nostros coram vobis, nōn esse ausos nobis dare responsum; vos nobis futura prædicite, vt quos belli exitus habiturus sim, possim scire. Dicit ei Simon: Vt agnoscas errorem illorum, quos putas tibi futura prædicere, damus illis potestatem respondendi tibi, vt dum dixerint quæ ignorant, probemus eos per omnia esse mentitos. Tūc cœperunt Phanatici eorum loqui & prænuntiare grande bellum esse futurum, & ex vtraque parte posse interfici præliantes. Apostolis autem in risum excitatis, ait dux: Me timor inuasit, vos autem ridetis? Dicunt Apostoli. Cesset timor tuus, quia nobiscum pax intrauit istam prouinciam: hodie intermitte profectionem; & cras hora tertia venient quos præmisisti cum legatis Indorum, qui paci vestræ ad quascunque conditiones gratanter consentientes pactum vobis firmissimum stabilient; simili modo pontifices risum leuauerunt dicentes Duci: Noli Domine hominibus istis credere mendacibus, aduenis, & ignotis, qui ideo aliqua loquuntur, vt non quasi exploratores teneantur: Isti Dij qui nunquam fallunt dederunt tibi responsum, vt cautus atque sollicitus sis; hos vero pannosos, & personam nullam habentes, quos videre, vel audire iniuria est; ad iniuriam Deorum non punis? Respondit

Malitia & calumnia Pontificum Idolorum.

Dux: Hoc magnū est quod aduenæ, pauperes, & ignoti cum tanta constantia asseuerant, quod Deorum nostrorum testimonijs videtur esse contrariū. Dicunt ei Pontifices: Iube eos custodiri ne fugiāt. Respondit dux: Nō solū illi, sed etiā vos in custodia eritis, vt rerū exitus doceat, qui merito debeāt honorari, quiq; condemnari.

Factum est autem in crastino venerunt Nuncij, qui missi fuerant, & nunciauerunt ita esse, sicut Apostoli prædixerant. Tunc iratus Pontificibus Dux iussit ignem copiosum accendi, ibique eos præcipitari, & omnes qui Apostolos Dei obfuscare videbantur. Apostoli vero prostrauerūt se ei dicentes: Obsecramus Dñe ne efficiamur causa interitus eorū, & qui pro vita, & salute mortuorum huc missi sumus; viuentes occidere videamur. Miror, ait, Dux vos ita pro his interuenire, qui nihil aliud egerunt, per omnes Comites meos & Tribunos & Satrapas & præmia contulerunt ingentia, vt vos viuos incenderent. Dicunt ei Apostoli: *Disciplina Magistri nostri hanc regulam tenet, vt non solum malum pro malo non reddat, sed etiam bona pro malis restituat.* Ait Dux: Hoc saltem permittite, vt omnia bona eorum vobis tradantur. Non licet, inquiunt, nobis aliqua possidere in terra, quia nostra possessio est in cælo æterna.

In Deo veritas.

Sācti Dei pro malo reddūt bonū, iuxtā mandatum Christi.

De certamine eorum contra Magos.

CAP. LXXIX.

AVdiente hæc duce, Zaroes & Arphaxat dixerunt: Isti homines maligni sunt, & cōtra Deos, & contra Regnum tuum subtiliter agunt. Dixit eis Dux: Si ausi estis, habete cum eis conflictum, & si viceritis eos, abiicientur. Responderunt Magi: Vt probes, quia nobis præsentibus non poterunt loqui, iube hic astare aliquos eloquentissimos, & in argumentando acutissimos, vt habeant nobiscum conflictum; & si ausi fuerint loqui, præsentibus nobis, imperitissimos nos esse probabis. Tunc iussu Regis, & Ducis, aduocati præsto facti sunt. Cumque in præsentia Regis cunctorumque sublimium Magi locuti essent, omnis illa conuocatio ita muta facta est; vt nec nutibus, quod loqui non poterant, indicarent. Postea dixerunt Magi ad Regem: Vt scias nos ex Deorum numero esse, permittemus eos quidem loqui, sed ambulare non posse. Quod cum fecissent, addiderunt: ecce reddimus eis gressum, sed faciemus eos apertis oculis nihil videre. Cumque & hoc fecissent, expauit cor Regis, & Ducis, dicentibus amicis illorum, non debere Magos illos contemni. Tandem aduocati mærore confecti ad sua reuersi sunt. Dux verò cum haberet amicos Apostolos, & narrasset eis omnia quæ dicta, vel facta fuerant, dixerunt ei Apostoli: Iube aduocatos venire ad nos primo, & tunc iterum ingrediantur ad Regem similem habituri conflictum: quod cum fecisset, videntes aduocati, Apostolos vilissima veste indutos, quasi in despectu eorum personas habuerunt, facto tamen silentio, sic eos allocutus est Simon: Non offendat aspectus vestros iste noster habitus vilis: Intus enim latent ea, quæ æternam gloriam & vitam inuenire vos facient; non enim omnes homines de vno patre, & vna matre nati sumus? Qui cū facti essent, & in regione viuorū positi, suadēte Angelo inuidiæ præuaricati sunt legem quam à creditore suo acceperant, & serui facti sunt eius, cui suadenti obtemperauerant, Ideo Angelus pessimus facit, de hominibus quos in errore tenet, quod ipse voluerit: quia Deus verus quē ille timet, non est cum eis, hac de causa vos per Magos suos quamdiu voluit fecit tacere, & iterū nō videre, iterūq; immobiles permanere. Vnde vt & probetis ita esse, permittite vos ab Idolorū cultura discedere, & solū inuisibilē Deū colere. Quod cū feceritis, imponemus manus nostras super capita vestra, & signū Christi faciemus in frōtibus vestris, & si nō eos cōfutaueritis, credite nos fallere in omnibus quæcunque asserimus. Tunc illi rationem veram considerantes, prostrauerunt se Apostolis dicentes; Vos facite vt non

En Magorū illusiones & præstigiæ.

Habitus vilis in oculis mūdanus despectui habetur.

Signū Christi impressū fronti nostræ munimentum fortissimum est cōtra omnes diabolicas illusiones.

nobis

nobis possint impedire officiū linguæ, nec aliqua membris impedimenta inferre, & sit super nos ira Dei, si vltra Idolis crediderimus. Tūc orauerunt Apostoli Dominum, vt magica figmenta exinaniret, & istos fortes ac stabiles contra Magos faceret, constanter insurgere. Qui cum respondissent *Amen*, signati sunt in frontibus suis, & abierunt ad Regem, ac cum duce ingressi sunt. Magi quoque affuerunt volentes facere ea, que fecerāt, & nulla ratione potuerunt.

De serpentibus Magorum, quorum morsibus afflicti idem fugerunt.

Cap. LXXX.

ADuocati autem insistebant eis, dicentes, si potestis, agite quæ heri fecistis, illi autem irati multitudinem serpentum fecerunt, tunc dicunt omnes Regi, vt vocarentur Apostoli. Venientes ergo Apostoli impleuerunt pallia sua de serpentibus, & miserunt in Magos dicentes, *In nomine Domini nostri Iesu Christi non moriemini, sed morsibus eorum attrectati, mugitum dabitis dolorum vestrorum*: quod & factum est. Cæperuntque Magi vlulare sicut lupi: Rex autem & omnes dicebant Apostolis: Permittite eos vt moriantur ab eis; at illi responderunt: Nos missi sumus à morte ad vitam reducere, non à vita in mortem præcipitare. Oratione autem facta dixerunt serpentibus: *In nomine Domini nostri Iesu Christi ad loca vestra redite, & omne venenum, quod in his Magis effudistis, vobiscum auferte.* Maiores autem cruciatus passi sunt, cum vniuersi serpentes iterum morsibus edebant carnes eorum, vt venena sua tollerent, sugentes sanguinem eorum. Cumque abijssent serpentes; dixerunt Apostoli Magis: Per tres dies dimittimus vobis dolores dominari, vt de his erroribus vestris pæniteamini. Iusserunt autem eos in manibus tolli & ad hospitia sua duci; per triduum autē, nec edere, nec bibere, nec dormire illis possibile fuit, sed sola vociferatio doloribus exorta, incessabilis extitit, sed cum iam in eo essent, vt pariter expirarent, venerunt Apostoli ad eos & dixerunt: Non dignatur Deus habere coacta seruitia, ideo surgite sani, & habete liberam facultatem conuertendi à malo ad bonum, & ad lucem à tenebris exeundi. Illi autem permanentes in perfidia sua sicut à facie Matthæi Apostoli fugerant, sic & ab his fugientes, simulacrorum cultores per totam Persidem commouerunt, vt Apostolorum inimicitias excitarent dicentes: Venient ad vos inimici Deorum vestrorum, si vultis Deos habere propitios, compellite eos sacrificare eis, si autem noluerint, interficite eos.

Magi incredibiliter puniti per morsus serpentiū.

Quomodo Magi reddūt Apostolis malum pro bono.

De cæteris Apostolorum gestis apud Babyloniam.

Cap. LXXXI.

APostoli autem morantes in Babylonia faciebant mirabilia magna habebantque discipulos multos, ex quibus ordinabant presbiteros & diaconos, ecclesias ordinantes. Factum est autem vt vnus ex diaconis crimen incesti diceretur cōmisisse; Erat enim vicinus filiæ Satrapæ, quæ perdita virginitate, partum edens, periclitabatur. Interrogata à Parentibus, virum quendam sanctum diaconum impetebat, qui tentus à parentibus puellæ, vrgebatur subire vindictam. Quod audientes Apostoli, venerunt ad Parentes puellæ, quos illi videntes, clamare cæperunt; & diaconum huius criminis accusare. Apostoli autem dixerunt: Quando natus est puer? Responderunt hodie hora prima: at illi: Producite huc infantem, & diaconum quem accusatis, huc adducite. Cumque in præsentia essent, dicunt ad infantem: *In nomine Domini nostri Iesu Christi loquere, & dic, si iste diaconus præsumpsit hanc iniquitatem.* Infans absolutissimo sermone respondit: Hic diaconus vir sanctus & castus est, & nunquam carnem suam maculauit. Insistebant Parentes vt de persona incesti interrogarent. Qui dixerunt: Nos innocentes absoluere decet, nocentes prodere non decet.

Apostoli multas animas lucrabātur in Babylonia.

Infās in nomine Iesu loquitur & declarat diaconum sanctū & castum.

Post hæc euenit, vt duæ Tigrides ferocissimæ, quæ in singulis foueis erant inclusæ aufugerent, & quicquid inuenire poterant deuorarēt. Tunc omnis populus confugit ad Apostolos Dei: qui inuocantes nomen domini Iesu, iusserunt vt sequerētur eas ad domum, in qua manebant, & per triduum ibi manserunt: & conuocantes omnem populū dixerunt. Ecce feræ *audito nomine Christi* in agnos conuersæ sunt, & homines ad imaginem Dei facti, in soliditate tanta perdurant, vt creatorem suum nō intelligant. Vt autem sciatis, quia ipse est *verus Deus*, erunt vobis in testimonium Tigrides istæ quæ in nomine eius mansuetæ factę in medio vestri conuersabuntur: vespere autem facto in vestram cellam reuertentes manebūt: nos autem oportet alia loca peragrare, & prædicare nomen Domini. Circumierunt igitur 12. Persidis prouincias, in quibus multa egerunt, & multa passi sunt per annos. 13. Magi autem supra memorati facientes scelera per ciuitates, & dicentes se esse ex genere Deorū à facie Apostolorum semper fugientes, tandiu erant in quacunq; ciuitate donec agnoscerent Apostolos aduenire. Apostoli autem vbicunque veniebant detegebant facta eorum, & doctrinam à diabolo inuentam.

Tigrides in nomine Dei tanquam agni facta.

De passione eorundem Apostolorum.

Cap. LXXXII.

CVm autem ingressi ciuitatem suam mansissent apud quendam discipulum suum nomine Sennen, eiusdem ciuitatis virum: 70 templorum Pontifices, qui in vrbe erant, & à Magis præmoniti fuerant, circa horam primam venerunt cum innumerabili populo clamantes ad Sennen: Produc ad nos inimicos Deorum nostrorū, cum quibus si non sacrificaueris Diis nostris incendemus te, & domum tuam cum ipsis. Igitur tenentur Apostoli, & ducuntur ad templum Solis, ingredientibus illis templum cæperunt Dæmones clamare per energumenos: Quid nobis & vobis Apostoli Dei viui? in ingressu vestro flammis exurimur. Stabat autem in vna eadem templi ab oriente quadriga equorum fusilis ex auro, in qua radiatus Sol æque ex auro fusili consistebat; in alia ęde luna fusilis ex argento, habens quadrigam boum fusilē similiter ex argento. Cæperunt autem Pontifices cum populo vim facere Apostolis Dei, vt adorarent eos inibi, & illi duo Magi, qui hanc violentiam excitauerant. Tunc ait Iudas ad Simonem: *Video Dominum Iesum vocantem nos.* Cui Simon: Diu est quod intueor Domini mei aspectum in medio Angelorum: Dixitque mihi Angelus Domini cum orarem: Faciam vos egredi de templo, & templum ruere super eos. Et dixi: Nequaquam fiat hoc domine, fortasse erunt aliqui ex his qui conuertentur ad te, cumque hoc secū hebraico sermone loquerentur, apparuit ei Angelus Domini dicens: Confortamini, & vnum è duobus eligite, aut repentinū istorum interitum, aut ad palmam martirij cū fiducia properare. Qui responderunt: Oranda est misericordia domini vt & istis propicietur, & nos adiuuet vt possimus pertingere ad coronam. Hæc soli Apostoli videntes, & audientes compellebantur à Pontificibus adorare simulacra Solis & Lunæ.

Apostoli ducuntur ad tēplum Solis.

Vim faciunt Apostolis vt adorarent idola.

Facto autē silentio dixerunt: Audite omnes, & videte Solem & Lunam, scimus præcepto creatoris subiectos esse, & in firmamento consistentes, non sine iniuria sua in templis includuntur, quæ in cælo omni sæculo patefenoscuntur: & vt sciatis eorum simulacra non Sole, neque Luna, sed dæmoniis esse plena, præcipio ego Simon, dæmoni qui in Solis simulacro latet; & frater meus Iudas ei qui in simulacro Lunæ vos ludificat, vt egrediantur ex eis, & ipsi eos comminuant. Et cum hoc dixisset visi sunt ab omni populo duo Aethiopes nudi, nigri, horribili vultu egredi, & confringentes ea, vlulando diras voces emittentes abscedunt, irruentesque Pontifices in Apostolos interfecerunt eos, Sennes quoque passus est cū eis hospes eorum, quia & ipse

Simō & Iudas Apostoli Dei à Sacerdotibus Idolorum interfecti sunt.

Idolis sacrificare contempsit.

Magi ictu fulminis absumpti & in carbones versi. In ipsa autem hora cum nimia esset cœli serenitas, fulgura nimia extiterunt; ita vt trifariam templum scinderetur, à summo tecti fastigio vsque ad profundius fundamentum. Duo autem Magi supradicti ictu coruscationis adusti, in carbones versi sunt. Post menses autem tres misit Rex & cōfiscauit omnes Pontifices, corpora autem Apostolorum cum ingenti honore transtulit ad suam ciuitatem, in qua construxit Basilicam admiratione dignam; cuius structura per gyrum habebat pedes octies 80. in altum autem 120.

Hæc gesta Craton discipulus Apostolorum eorundem, scilicet Simonis, & Iudæ scripsit, in libris. 10. quos Africanus historiographus in Latinam linguam transtulit; ex quibus hæc pauca excerpta sunt.

De sancto Bartholomæo & de Astaroth.

Cap. LXXXIII.

Vide Baronium, Metaphrasten, Eusebium lib. 5. cap. 10. Gregorium Turonensē, Nicephorum & alios.

THeodorus ex gestis eius. Beatus autem Bartholomæus vt legitur in gestis eius antiquiori Licaoniæ verbum vitæ prædicauit. Dehinc Indiæ, ad vltimum in Albano Armeniæ maioris vrbe, postquam multa & intolerabilia tormenta subijt, excoriatus ab impiis ad modum follis, postmodum capite plexus est.

Nam cum aliquando ingressus fuisset templum, in quo erat idolum Astaroth, quasi peregrinus ibi manere cæpit, in hoc autem Idolo talis erat Dæmon, qui homines, *verum Deum non colentes*, ita ludificaret, vt faceret in eis dolores & infirmitates, damna & pericula, & dans responsa, vt ei sacrificarent, dum ab eorum læsione cessabat, curasse putabatur. Apostolo autem ibi manente nulla responsa dabat, nec vlli poterat ex his quos læserat subuenire. Cumque plenum iam esset languentibus templum, & quotidie sacrificantibus nullum daretur responsum, perexerunt in aliam ciuitatem, vbi & aliud colebatur Dæmonium, cui nomen Berith; & illic sacrificantes, inquirebant cur Deus eorum Astaroth non daret eis responsa? Quibus respondit Berith. Deus vester ita captiuus & religatus catenis igneis strictus tenetur, vt nec suspirare audeat, nec loqui ex illa hora qua Apostolus Dei Bartholomæus, illic ingressus est; & quis est inquiunt iste Bartholomæus? Respondit, *amicus est Dei omnipotentis*: & ideo venit huc, vt omnia numina, quæ colunt Indi, euacuet. Dicunt illi, dic nobis signa, quibus eum inuenire poterimus inter tot millia hominum; Qui respondit capilli nigri, & crispi, caro candida, oculi grandes, barba prolixa, nares æquales, & directæ, aures crine capitis coopertæ, statura æqualis. Induitur autem pallio albo per singulos angulos gemmas habente purpureas, 26. anni sunt, quod nunquam vestimenta eius sordidata sunt, nunquam veterascunt, similiter nec sandalia. Centies flexis genibus per diem, centies per noctem orat dominum: vox eius quasi tuba vehemens: ambulant cum eo Angeli Dei, qui non permittunt eum fatigari, nec esurire; semper eodem vultu, eodem animo perseuerat. Omni hora lætus, & hilaris permanet: omnia prouidet, omnia nouit: omnium gentium linguam, & loquitur, & intelligit: ecce etiam hoc quod interrogatis vos, & quod ego do responsum de eo, iam nouit: angeli enim Dei famulantur ei, & ipsi nunciant. Et cum cœperitis eum quærere, si vult ostendet se vobis; si non vult, non poteritis eum videre. Rogo autem vos vt dum inueneritis eum, rogetis eum vt huc non veniat, nec hoc mihi faciant Angeli, qui cum eo sunt, quod fecerunt collegæ meo Astaroth. His dictis conticuit. Reuertentes autem cæperunt circumire omnium peregrinorum vultus & habitus, & per duos dies non inuenerunt eum.

Astaroth idolū aduentu Bartholomæi obmutescit.

Berith siue Beritus idolum.

Forma & habitus scti Bartholomæi

Dæmones abhorrēt aspectū Sanctorū virorum.

De quibusdam signis & confessione dæmonis.

Cap. LXXXIIII.

Eustius liberatus à Dæmone orationibus & meritis S. Bartholo. FActum est autem vt quidam Dæmonio plenus clamaret: Apostole Dei Bartholomæe incendunt me orationes tuæ. Cui Apostolus ait; Obmutesce, & exi ab eo: Et statim liberatus est homo. Quod audiens Polimius, Rex prouinciæ, cum haberet filiam lunaticam, rogauit eum per nuncium vt similiter liberaret eam: qui cum venisset illuc, videns eam catenis strictam, eo quod omnes quos poterat morsu attrectabat, & cædebat; iussit eam solui. Dicunt ei ministri: & quis audet manum mittere ad eam? Ait Apostolus. Iam ego vinctum teneo inimicum, qui in ipsa erat, & vos eam timetis adhuc? Ite, soluite eam. Quod cum fecissent, nō potuit eam vltra vexare Dæmon. Tūc Rex onerauit camelos auro & argento, gemmis, vestibus, & cepit quærere Apostolum, sed penitus non inuenit. Cum autem transisset nox, & aurora inciperet, apparuit Apostolus solus cum Rege, in cubiculo & ait: Vt quid me quæsisti tota die cum muneribus: Ego nihil terrenum, nihil carnale requiro, *sed filius Dei, qui dignatus est homo nasci ex virgine, misit nos discipulos suos per omnes prouincias, vt expellamus ministros Diaboli, qui per templa in statuis habitant; & homines, qui colunt eos de potestate eius auferamus, qui victus est.* Inde est quod templum vestrum ingressus, Dæmonem, qui ab idolo vestro dabat responsa, ab Angelis eius, qui me misit, religatum teneo. Facit enim arte sua homines ægrotare, & suadet eos idolis credere: & cum ea adorauerint, tunc cessat eos lædere; & si vis probare quod ita sit, iubebo illi vt ingrediatur statuam suam, & faciam eum hęc ipsa confiteri. Ait rex: Crastina die hora prima diei parati erunt Pontifices sacrificare ei, & ego ibi superueniam, vt videam hoc factum mirabile.

Polimij filiā à Dæmone liberat Apostolus.

Disserit Apostolus cum rege de mysterijs fidei Christianæ, & ostendit diaboli virtutem esse fallacem.

Diabolus publicè confitetur Christū & signum crucis agnoscit. Altera igitur die sacrificantibus eis hora prima cæpit clamare Dæmon: Cessate miseri sacrificare mihi, ne peiora quam ego patiamini, quia catenis igneis religatus sum *ab Angelis Iesu Christi*; quem Iudæi crucifixerunt, putantes eum à morte detineri. Ipse autem mortem captiuauit, & principem nostrum mortis vinculis igneis vinxit, & tertia die victor mortis, & diaboli resurrexit: & dedit *signum crucis suæ Apostolis*, quos per vniuersas partes sæculi misit: ex quibus est vnus hic qui me vinctum tenet. Peto à vobis, vt rogetis eum pro me, vt dimittat me ire ad aliam prouinciam. Confitere, inquit, quis istos lædat, qui varias ægrotationes patiuntur, ait ille: Princeps noster diabolus mittit nos ad homines, vt eos lædamus. Primo quidem carnes eorum, quia in animas, potestatem non habemus, nisi sacrificauerint, vbi pro salute corporis sui nobis sacrificauerint cessamus eis nocere, & per hoc videmur eos curare, & colimur quasi Dij.

Diabolus palā fatetur se homines lædere quoad carnes vt ipsi sacrificent.

De confractione Idoli & effigie Dæmonis.

Cap. LXXXV.

TVnc ait Apostolus ad plebem: Ecce quem vt Deum vos curare putabatis, audite ergo nunc *Deum creatorem vestrum qui habitat in cælis*: Et si vultis vt orem pro vobis; & omnes hi sanitatem recipient; deponite Idolum hoc & confringite, & tunc tēplum hoc Christi nomine consecrabo, vosque omnes in eo Christi baptismate consecrabo. Tunc iussu regis omnis populus misit funes, & trocleas & simulacra non potuerunt euertere. Et ait Apostolus: Soluite vincula eius: quod cum fecissent, dixit ad Dæmonem, qui in eo erat, si vis vt non te faciam in abyssum mitti, exi de isto simulacro, & confringe illud, & vade in terram desertam, vbi nec auis volat, nec arator arat, nec vox hominis resonat; at ille statim egrediens, comminuit omnia genera Idolorum. Nec illud solū maius Idolum,

Rex cū vniuerso populo conatur conterere idolū, sed nequaquā possunt, diabolus tamen ne ad infernū mittatur no solum maius, sed & cætera omnia comminuit.

sed etiam

sed etiam minora vbicumque per ornatum templi erant posita sigillatim minutauit, ita vt omnem picturam deleret. Tunc omnes vna voce clamauerunt: *Vnus Deus omnipotens, quem prædicat Apostolus.* Tunc Apostolus expandens manus ad dominum orauit, pro salutatione omnis populi: & cum omnes respondissent *Amen*; apparuit Angelus Domini splendidus vt sol, habens alas, & per quatuor angulos templi circunuolans digito suo in quadratis saxis exculpsit signum crucis, & ait: Hæc dicit Dominus qui misit me, sicut vos omnes ab omni infirmitate vestra mundaui, ita mundaui & templum hoc ab omni sorde, & ab omni immundo habitatore eius, quem iussit Apostolus Dei, ire in desertum locum. Sed prius ostendam vobis illum, quem videntes nolite expauescere, sed quale signum in his saxis exculpam, tale vos in frontibus vestris signum facite digito vestro, & omnia mala à vobis fugient, tunc ostendit eis ingentem Aegyptium, nigriorem fuligine, facie acuta, prolixa barba, crines vsque ad pedes habentem, oculis igneis sicut ferrum ignitum scintillas emicantibus; ex ore eius & ex naribus egrediebatur flamma sulphurea, habebat alas spineas sicut stips, & erat vinctus, à tergo manibus catenis igneis strictis, & dixit ei Angelus. Quoniam audisti vocem Apostoli, & omnia pollutionum genera de isto templo emundasti, secundum permissum Apostoli soluam te, vt vadas vbi nulla conuersatio hominum esse potest, & sis ibi vsque ad diem iudicij, & cum exoluisset eum, ille vlulatum teterrimæ vocis emittes euolauit, & nusquam comparuit. Angelus autem Domini cunctis videntibus ad cælum euolauit, tunc Rex Polimius cum vxore sua, & filijs, & exercitu, & populo regni sui credens baptizatus est, & deposito diademate & purpura cæpit non deserere Apostolum.

Angelus domini apparuit nuncians mirabilia Dei imprimensq; insignia Saluatoris nostri in lapidibus.

Dæmon in specie Aethiopis nigerrimi apparet iussu angeli.

Rex cum vxore filijsque & alijs baptizatur.

De passione Apostoli, & turpi morte hostium eius, & miraculo lampadis.

Cap. LXXXVI.

INterea colligentes se omnes templorum Pontifices abierunt ad Astiagem Regem fratrem eius maiorem & dixerunt: Frater tuus discipulus factus est hominis Magi, qui templa nostra sibi vendicat, & Deos confringit; tunc rex indignatus misit cum eis mille viros armatos, vt Apostolum vinctum ad eum perducerent. Quod cum fecissent: ait ad illum. Tu es qui euertisti fratrem meum? Respondit Apostolus: *Non euerti, sed conuerti.* Cui Rex: Sicut fecisti fratrem meum relinquere Deum suum, & credere tuum, sic & ego faciam tibi. Dicit ei Apostolus: Ego Deum quem colebat frater tuus religatum ostendi, & ipsum frangere simulachrum suum, si potueris hoc facere Deo meo poteris me ad sacrificandum reuocare. Si autem nihil potes facere Deo meo; ego omnes Deos tuos comminuam & tu crede Deo meo. Hæc cum diceret nunciatum est Regi, quod Deus suus cecidisset nomine Masdach, & minutatim abijsset. Tunc scidit Rex purpuream vestem, qua erat indutus, & fecit fustibus cædi Apostolum; cæsum autem iussit in modum follis excoriari, ac deinde decollari. Venientes autem fidelium populi innumerabiles, abstulerunt cum omni gloria & hymnis corpus eius, & construxerunt Basilicam miræ magnitudinis in qua illud posuerunt. Tricesimo autem die depositionis eius arreptus est Astiages à dæmonio, & venit ad templum eius, omnesque Pontifices pleni Dæmonio, & passi sunt ibi confitentes Apostolatum eius, & sic mortui sunt, multique infidelium conuersi baptizati sunt. Vniuerso autem populo & clero acclamante, Polimius Rex ordinatus est episcopus, qui & cæpit in nomine Apostoli signa facere, & cum 20. annis episcopatum tenuisset, migrauit ad dominum.

Pontifices Idolorum accusat B. Bartholomaeum apud Astyagem.

S. Bartholomæus comprehenditur & vinctus ducitur ad regem Astyagem.

Sanctus Apostolus fustibus caditur & in modum follis excoriatur.

Astiages à Dæmone rapitur.

Post multos autem annos corpus Apostoli delatum est inde ad Lipatam, quæ est vna ex nouem insulis Siciliæ, quas Æolias siue Vulcanias antiqui vocauerunt, eo quod sicut Æthna Siciliæ mons; sic & istæ subterraneo igne & flammarum perpetuis globis exæstuare videntur: postmodum vero translatum est Beneuentum; vbi & multis resulsit miraculis.

Lege Gregor. Turonēde glo. Mart. cap. 34 consentit ei Molan. innot. ad Vsuardū. Facta est autē alia postmodū translatio beneuentum anno Domini 831 vt auctor est Sigebertus in chronicis. Quin imo rursus sub Othone 2. Romam delatū est corpus eius, vt scribit Otho Frigisfegensis lib. 6. cap. 2. anno Domini 983.

Quadam autem die dum quædam mulier attulisset vas fictile plenum oleo, petens vt ex eo mitteretur in lampadem, quæ ardebat iuxta corpus Apostoli. Sumentes ministri vas inclinabant illud, vt ex eo in lampadem mitterent, & penitus nil exibat de vase. Aspicientes autem digitos suos mittentes in vas videbant, & palpabāt illud plenum esse liquato oleo, & tamen cum inclinarent illud super lampadem, nil decurrebat ex eo. Quidam vero ex eis ait: Puto non esse acceptum beato Bartholomæo de hoc oleo in suam lampadem fundi: euacuetur in aliud vas; inclinatum autem in aliud vas sub omni celeritate (vt olei liquati mos est) euacuatum est vas de quo super lampadem exire nil valebat.

De oleo non accepto Beato Bartholomæo.

De translatione sancti corporis, & Theodoro eius scriptore.

Cap. LXXXVII.

THeodorus vt supra. Post obitum autē eius magnus Dei prædicator apparuit, miraculis perditos inuitans; sed bestialem mentem & inhumanum cor nil erat quod cōpesceret. Insaniunt itaque contra illud sacrum corpus & proijciunt in pelagus, ipsā quategebatur lapideam arcam vt in profundum demersa vlterius nō compareret. Sed ob miraculum & opus magnificum, mota est impetu ipsa arca de regione Armeniæ cum quatuor aliorum martyrum arcis, quæ similiter dum signa operarentur, in mare cum ea proiectæ fuerant; & per tātum spatium maris quatuor his præcedentibus, & quodammodo obsequentibus venerunt in vlteriores partes Scythiæ, in insulam, quæ Lipparis vocatur; facta reuelatione ad secundum Agathonem, qui illuc erat Hostiensis Episcopus. Post hæc quasi quosdam ministros suos, alium martyrem hic, alium vero illic relinquens Apostolus retrorsum, Papinum quidem reliquit in Mila ciuitate Siciliæ: Bicianum destinauit Mesinæ, reliquos duos in terram Calabritidem direxit. Gregorium scilicet in ciuitate Columna: Achatium in Thale, vt vnusquisque eorum in vnaquaque ciuitate protector esset habitatorum: qui etiam vsque hodie splendent suffragijs suis. Ipse interea profectus ad ciuitatem, ad quam cęlitus vocabatur præclare susceptus est cum multis luminaribus, odoribus, & hymnis. De cætero autem dum peruentum esset ad vrbem, non progrediebatur arca, sed stabat immobilis. Deinde ad littus tracta, & super duas castas vitulas assumpta, reposita est, vbi sacrum eius templum protinus locatum est. Mons autem Vulcanus qui penè contiguus erat insulæ, & nociuus his qui circūquaque morabātur, tunc recessu inuisibili motus est quasi stadijs 7. contra mare suspensus, ita vt vsque hodie appareat videntibus, quasi figuratio tractus fugientis ignis. Porro multa mira circa hos hactenus operatur Deus. *Author. Hucusque Theodorus.* Hic Theodorus Sacerdos fuit, apud Constantinopolim temporibus Adriani, & Leonis Romanorum Pontificum, qui fidei constantia, & scientiæ gratia, signorumque & virtutibus pollens, duorum imperialium, & insignium cænobiorum Abbas constitutus est; hic semper in Apostolicæ sedis cōmunione persistens, hæreticorum venias, & Imperatorum vesaniam, etiam tormentis affectus, mentis virtute repressit; necnon & Spiritussancti gratia plenus, nonnulla opuscula composuit, inter que & sermonem de B. Bartholomæo Apostolo satis vtilem, translationem corporis eius de Armeniæ Indiæ prouincia in Liparum insulam continentem: quem Anastasius sedis Apostolicæ bibliothecarius de Græco transtulit.

Corpus eius in mare proiectum venit Liparā Siciliæ Insulā.

Quis fuit ille Theodorus?

Theodorus quādā conscripsit inter quæ sermonē de B. Bartholomæo.

Qualiter autem idem sacrum corpus de eadem insula Lipparitana, postea transuectū sit, cūm ibidē vsq; ad annū 808. ab incarnatione Domini fuerit, postea suo loco dicendum est. Nunc ad reliquos Apostolos transeamus.

Ob conuenientiam nominis cum Philippo diacono vno ex septē ab Apostolis ordinato factum reperitur, vt confusis ipsorum rerum gestis, quod vnius est, alteri tribuatur, vt inter cætera, filia quæ ex actis Apostolorum cap. 6. & 21. Philippi diaconi esse noscuntur; ipsa a nōnullis Philippo Apostolo tribuuntur, vt de eo fecisse videtur Clemens Alexandrinus quem citat Eusebius his: lib. 3. cap. 24. qui & ipse aliquando easdem Apostol. esse filias scribit lib. 3. cap 33. quamuis superius diaconi esse filias dixisset. De mortis genere scribit Eusebius in chronicis sic: Philippus Apostolus cruci affixus, ac lapidibus obrutus est; diuersa tamen refert Metaphrastes; & etiam Nicephorus lib. 2. cap. 39.

De vita sancti Philippi Apostoli.

Cap. LXXXVIII.

Ex *gestis eius.* Sanctus Philippus post ascensionem Domini per annos. 20. instanter prædicauit per Scythiam euangelium. Vbi cum tentus esset à gentibus, & ad statuam Martis compelleretur ad sacrificandum exiit desubtus basim, in qua illa stabat statua, ingens draco, & percussit filium Pontificis, qui ministrabat ignem sacrificii; Percussit etiam duos Tribunos, qui præerant prouinciæ, cuius officiales tenebant in vinculis Apostolum. De flatu autem draconis omnes morbidi vehementer ægrotare cæperunt, tunc dixit Apostolus omnibus: Audite consilium meum, & recuperabitis sanitatem, mortui quoque resuscitabuntur, & draco effugabitur. Dicunt illi omnes: Dic nobis quid faciemus? Quibus ille. Deiicite Martem hunc & loco eius *Crucem Domini N. Iesu Christi affigite, eamque adorate.* Tunc illi qui cruciabantur, clamare cæperunt: Recuperetur in nobis virtus, & deiiciemus Martem hunc. Facto itaque silentio Apostolus *in nomine domini nostri Iesu Christi draconem fugauit*, ita quod festinantissime exiens vltra nusquam comparuit; tres quoque prædictos mortuos suscitauit, omnemque turbam flatu draconis morbidatam sanitati restituit, ita vt omnes, qui prius persequebantur eum, pænitentiam agentes, Deum hunc æstimantes adorarent. Ipse autem per vnum annum iugiter docuit eos, ea quæ de Christo sunt, & multa millia hominum credentes baptizati sunt. Ordinatis autem clericis & Episcopis, & multis ecclesiis instructis, ipse per reuelationem ad Asiam reuersus Hierapolim commoratus hæresim malignam Hebionitarum extinxit. Erant quoque ibi duæ eius filiæ sacratissimæ, per quas Deus virginum multitudinem est lucratus. Ante 7. vero dies obitus sui exhortatus est clerum, & omnem populum prædicens vitæ suæ terminum, annorum autem 87 perexit ad dominum, & in ea ciuitate corpus eius positum est.

De sancto Barnaba Apostolo.

Cap. LXXXIX.

Barnabas Paulum ad Apostolos ducit.

Ex *gestis eius.* Sanctus vero Barnabas genere Cyprius, qui vnus ex. 72. discipulis erat, cum secundum Paulum nuper conuersum apprehenderat, & ducens ad Apostolos narrauerat eis, quando conuersus fuerat tantam gratiam habuit, quod à spiritu sancto electus Apostolus cum beato Paulo gentibus prædicauit; & multa miracula fecit. Cum autem esset Barnabas in Iconio ciuitate, visio apparuit Ioanni discipulo, & consobrino eius; apparuit enim vir splendidus dicens: Constans esto Ioannes, quia ammodo non Ioannes, sed Excelsus vocaberis. Quod cum euigilans, sancto Barnabæ indicasset, respondit ei. Caue diligenter, ne quod vidisti dicas alicui: Nam & mihi similiter apparuit hac nocte dominus dicens: Constans esto Barnaba, quia æterna præmia percipies, eo quod gentem tuam reliquisti, & animam tuam pro meo nomine tradidisti. Cum ergo S. Paulus cum Barnaba in Antiochia prædicasset, & ad partes occidentis causa prædicationis ire disponeret, rogabat Paulum S. Barnabas, vt prius Cyprum ad visitandos parentes suos, & postea in Hierusalem simul irent. Interim Angelus domini apparuit nocte sancto Paulo dicens: Ne tardes venire Hierusalem, quia quidam fratres ibi te expectant. Quod cum S. Barnabæ dixisset, respondit: *Fiat voluntas Dei.* Nunc autem Cyprum vado, & ibi vitam finiens te amplius non videbo, tamen ora pro me ad dominum vt ei placeat ministerium meum. Et cum flens ad pedes eius volueret, compatiens ei Paulus dixit: Noli flere frater, quia *sic est voluntas Dei*, nam & mihi hac nocte apparuit dominus dicens, ne prohibeas Barnabam ire Cyprum & multos ibi illuminabit & martyrium ibi consummabit. Et cum sic ab inuicem discessissent, Barnabas & Ioannes discipulus eius properantes Cyprum, multos in itinere conuerterunt. Secum autem ferentes euangelium sancti Matthæi super ægros illud ponebant, & continuo sanabantur. De Cypro autem exeuntes inuenerunt Bariem maleficum, quem sanctus Paulus dudum ad tempus lumine priuauerat, sed precibus Sergij Pauli proconsulis sanauerat: Et ab eo prohibiti intrare Paphum, venerunt ad locum vbi gentiles viri, & fœminæ nudi currendo colludebant. Vnde indignatus sanctus Barnabas, maledixit templum, & statim pars templi cecidit, & occidit plurimos paganorum. Cum ergo inde exissent in Salamina multos prædicando conuerterunt. Comperiens hoc Bariem seditionem excitauit, & comprehensum multisque afflictum iniurijs quærebant tradere Iudici ciuitatis. Cognito autem, quod Eusebius vir magnus præpotensque de genere Neronis imperatoris illuc aduenerat, timuerunt ne eum eriperet de manibus eorum; Et ligantes funem in collo eius, nocte dilaceratum pænis à synagoga in Hipodromum pertraxerunt. Et deinde foris portam, & ibi circundantes eum crudeliter combusserunt. Impij autem Iudæi nec sic sociati de nece eius, tulerunt ossa eius, & scrinio plumbeo recludentes, in mare præcipitare volebant. Interim Ioannes discipulus eius cum duobus alijs nocte rapuerunt ea, & sepelierunt in quadam crypta, & ibi latuerunt vsque ad tempora Zenonis imperatoris & Gelasij Papæ, scilicet vsque ad annum domini. 500. & tunc ipso reuelante reperta sunt.

Barnabas cum Paulo in Antiochia prædicant.

Barnabas à Paulo separatur.

Euangelium Matthæi ægros sanabat.

Barnabas vinctus multis afficitur iniurijs.

Barnabas Apostolatum suum glorioso martyrio decorat.

Lege Barron: tom. 6. Annalium.

De sancto Luca Euangelista.

Cap. XC

Hieronymus *de viris illustribus.* Lucas vero Medicus Antiochensis, vt eius scripta indicant græci sermonis non ignarus fuit, qui sectator Pauli Apostoli, & omnis eius peregrinationis comes scripsit Euangelium, de quo idem Apostolus: *Misimus*, inquit, *cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes ecclesias*: Ad Collossenses. *Salutat vos Lucas Medicus charissimus*: Et ad Timotheum *Lucas est mecum solus.* Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo Apostolicarum actionum prænotatur, cuius historia vsque ad biennium Romæ cōmorantis Pauli peruenit id est vsque ad quartum Neronis annum: Ex quo intelligimus in eadem vrbe librum esse compositum.

2. Cor. 8. Collos. 4. 2. Tim. 4. 2. Tim. 2. & in multis alijs locis. Luc. 1.

Igitur Periclois, Pauli, & Teclę, & totam baptizati Leonis fabulam inter scripturas apocriphas, cōputemus: quale enim est vt indiuidu⁹ comes Apostoli inter cęteras eius res hoc solū ignorauerit? Quidam suspicantur quotiescūq; in epistolis suis dicat: *Iuxta euangelium meum*, de Lucæ significare volumine, & Lucā nō solū ab Apostolo didicisse euangelium, qui cum domino in carne non fuerat, sed à cæteris Apostolis, quod ipse quoque in principio voluminis sui declarat dicens: *Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.* Igitur *euangelium* sicut audierat scripsit: *Acta Apostolorum* sicut ipse viderat, composuit.

Ex prologo in euangeliū eius. Lucas Paulū secutus vsque ad cōfessionē eius seruiuit Dn̄o sine crimine. Nam neq; vxorem vnquam habens, neque filios, 84. annorum obijt in Bithynia plenus Spiritu sancto. Qui, cum iam essent scripta euangelia, per Mathæum quidem, in Iudæa, per Marcum autem, in Italia, sancto instigante spiritu, in Achaiæ partibus, hoc euangelium scripsit; significans etiam ipse, in principio sui euangelij alia esse ante descripta.

Hieronymus, vbi supra. Sepultus est, autem Constantinopolim, ad quam vrbem. 20 anno Constantij Augusti ossa eius cum reliquijs sancti Andreæ Apostoli translata sunt.

Vita Lucæ sine crimine. An Martyrio fuerit coronatus dubiū relictum videtur, eo quod Hieronymus scribens eū vixisse annos 84. de martyrio nihil dicat, & plures alij eum ea ætate obdormisse in domino profitentur. Ex opposito tamen Greg. Nazian inter martyres eū recēset, & Nicephorus expresse profitetur, qui & genus martyrij describit, lib. 2. cap 43. & plures alij.

De cæteris Apostolorum discipulis.

CAP. XCI.

AVthor. Fuerunt & multi sanctorum Apostolorum discipuli, viri egregij; quorum gesta ad plenum non reperi, sed ex martyrologio breuiter collegi.

Ad Ephes. 6. ad Colos. 4. & 2. ad Tim. 4. Actu. 10. Nā.3. kal. Maij celebratur apud Paphum natale sancti Tychici diaconi discipuli beati Pauli cuius in suis epistolis meminit, pronuncians eum fratrem charissimum, ac conseruum suum fore in domino.

Ignatius epist. 12. ad Antiochenos. & 9. ad Philadel. Item pridie nonas Maij Antiochiæ sancti Euodij, qui (vt beatus Ignatius scribit) primus ibidem Episcopus ab Apostolis ordinatus est. Hic quoque glorioso martyrio apud eandem vrbem vitam finiuit.

De eo Act. Ap. 15. 16. 17. & 18. Item 3. Idus Iulij apud Macedoniam beati Sillæ Apostoli. Qui cum esset vnus de primis fratribus & ab Apostolis ad ecclesias gentium destinatus, prædicationis officium gratia Domini plenus instanter consummauit, & in passionibus suis Christum glorificans, postmodum requieuit.

Item 5. kal. Iulij apud Galatiam beati Crescentis discipuli sancti Pauli Apostoli: qui transitum in Gallias faciens multos ad fidem Christi verbo prædicationis conuertit. rediens vero ad gentem cui spiritualiter Episcopus fuerat datus, Galatas vsque ad beatum finem vitæ suæ in opere domini confortauit.

Actu. 19. 20. & 27. Item pridie Non. Augusti natale beati Aristarchi discipuli beati Pauli Apostoli.

Item kal. Septembris apud Capuam via aquaria sancti Prisci martyris, qui fuit vnus de antiquis Christi discipulis.

Item. 12. kal. Iulij: Romæ depositio Nouati fratris Thimothei presbyteri, qui ab Apostolis in fide eruditi sunt, horum sorores fuerunt sancta Pudentiana, & Praxedis, sacræ virgines Christi.

Hæc de Apostolis & eorum discipulis dicta sufficiant; nunc de beatis mulieribus Martha scilicet & Maria, quæ & ipsæ Christi discipulæ, & Apostolorum contubernales fuerunt, historiam ex gestis earum collectam ab initio prosequamur.

De vita sanctæ Marthæ.

CAP. XCII.

Beata Martha patria, propago; & vita. EX gestis eius. Beata igitur Martha genere nobilis orta pago Hierosolymitano oppido Bethanico fuit; cuius vterini fuere Maria, & Lazarus. Hæc ab infantia Deum valde dilexit, hebraicis apicibus docta, legis præceptis subdita, corpore venusta, facie decora, eloquijs luculenta, mulieribus operibus conuenienter erudita.

Virtutes B. Martha. Inter omnes matronas pijs moribus excellens, charitate redundans, castitate pollens, viriles contactus omnino vitabat; nusquam legitur hanc aut virum habuisse, aut hominis contubernium subijsse, quamuis eius pater Syriæ & Maritjnæ, multarumque orarū extitisset egregius: qui post discipulorum dominicorum dispersionem, Atheniensium ciuium prædicator fuit fidelissimus. Hæc autem cum præfato fratre, & sorore tria oppida, Magdalum scilicet & Bethaniam vtrumque & Hierosolymitanæ vrbis partem iure hæreditatis maternæ possidebat; & præ cunctis parentibus Dominum habebat, quoniam sensu & probitate abundantior & potentior erat, gazis opimis referta. Vnde militibus & famulis suis stipendia larga manu distribuebat, conuiua famosa, in administratione dapum valde perita. Quoniam vt sacra asserunt euangelia, vbicunque ad conuiuia inuitatus esset dominus; & illa interesset. Martha

Martha sedula hospitatrix & pijssima. ministrabat ex more, omnium sedula hospitatrix, pijssima; omnis tam domesticus quā alienigena superueniens ad domum eius, quicquid petebat accipiebat. Vnde contigit vt ipsum dominum hoc agendo diligere cæpit, & illum hospitio susceperit. Ipse vero qui verus amator omnium, immo etiam verus amor est, eam intantum dilexit, vt magis in eius domo quam alibi declinaret; impleta prophetia, quæ dicit. *Quasi colonus venturus est in terram, & quasi viator declinans ad manendum.* O vere felix, quæ tantum hospitem habere meruit, & Angelorum panem cibauit! Illum magnum hospitem suscepit, qui Angelorum & hominum susceptor est, & pastor. Illum pauit, qui omnes creaturas pascit, illum magnum regem & dominum, qui solo palmo omnia concludit, quem multi Prophetæ & Reges voluerunt videre & non viderunt, audire & non audierunt, ipsum hospitio suscepit & pauit, res gratiosa & laude digna. Suscepto domino in domo, vnaquęque duarum sororum Martha scilicet & Maria proprium sibi ministerium agendum, quo magis Deo placeret, elegit. *Maria sedens secus pedes domini audiebat verba oris eius*, quasi pasci, quam pascere malens. *Martha autem satagebat circa frequens ministerium ciborum.* Ideoque quod talem & tantum hospitem domo susceperat, cura cum summa studuit illi seruire, larem mundare; accubitus ornare, cibaria præparare: sed videbatur ei, quod tota etiam domus familia sufficere non posset illi tanto homini ad seruiendum, nisi eius soror ad domesticam curam supplendam ei subueniret. Volebat enim vt viriliter omnis concio domus dapes præpararet, idcirco stetit ante dominum stupefacta, & ei super hac re conquerens ait: *Domine non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi vt me adiuuet.* At ipse, qui non est personarum acceptor, diuersorum seruientium diuersa sibi oblata seruitia amat, & recipit, sic officium vnius laudat, vt alterius non vituperet. Abhinc ex more saluator in diuersorio beatæ Marthæ sibi gratū suscepit hospitium. Quanta remuneratio pro hospitalitatis beneficio hylarianimo, cuique pauperibus & indigentibus ministrāti apud Deum reposita sit; ex huius sanctæ mulieris hospitalitate comprobatur. Nam per amicitiam hospitalitatis beatæ Marthæ suscitauit Dominus Lazarum fratrem eius à morte. *Diligebat enim, inquit Euangelista, Dominus Iesus Martham & Mariam sororem eius, & Lazarum:* quem scilicet Lazarum suscitauit ad preces sororum.

Ier. 14. ... ruit suscip... dominum Iesum, & ...bare pan... Angeloru...

Luc. 10.

Luc. 10.

Ioan. 2.

De vita sanctæ Mariæ Magdalenæ.

CAP. XCIII.

Maria Magdalena. POrro Maria ipsa est mulier illa, quæ à Magdalo castro nuncupata est Magdalena, quam non sui germinis dignitas, verum etiam patrimonij iura, parentumque successus splendidam reddiderat, adeo vt duplicatus honor nominis excellentiam circumquaque diffunderet. Sed quia rerum affluentiam interdum voluptas comes sequitur, adolescentioris vitæ tempora lubricis supposuit regenda discursibus, soluto pudicitiæ fræno, sed postmodum diuino afflata spiritu, mentis intuitum in sese reuerberans, ac pristinæ vitæ detrimenta non sustinens, vt comperit Dominum & creatorem humani generis in domum venisse Simonis, *qui non venerat vocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam*, non ob suorum scelerum enormitatem de sui creatoris diffidēs clementia, pretioso accepto vnguento ad ipsum misericordiæ fontem concito properauit gradu, corruens ante clementiæ domini vestigia, amaritudinem cordis per vberem lachrymarum exaggerans fontem. Mox denique compunctionis fletibus sui plasmatoris pedes cæpit rigare, capillisque suæ deuotionis tergere & indesinenter osculis veræ humilitatis confouere, ac mundissimo suæ dilectionis vnguento perungere. Quæ cum in tali deuotionis vnguento non esset repudiata, sed potius misericorditer suscepta, ausu familiaritatis confisa, etiam super sanctissimum domini caput pretiosum liquorem effudit odoris, in tantum vt tota domus ex odoris fragrantia more aromatum redoleret. Nihil ore depromens, sed per exterioris obsequii beneficia suæ conpunctionis flammam, ac dilectionis feruorem intimans, ac

Affluentiam rerum voluptas comes sequitur.

Marc. 2.

Magdalena conuersa ex intimo cordis affectu agit pænitentiam

si ipsi loqueretur verbis dicens. *O domine Iesu benignissime, tu qui omnia scis & cordium inspector es verus, qui non vis mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, tu ipse intelligis quid mei deposcunt gemitus, quid lacrymæ ab imo eruptæ flagittent, quid meus amarus exoret singultus. Peccatrix sum immunda, sum omnium criminum labe polluta, sed quia meam ab annis prioribus contaminaui vitam, ad te dominum meum, qui es vita æterna confugio, vt male perditam restituas vitam, & me de faucibus Baratri clementer eripias, misericorditer liberes, potenter abstrahas, qui solus laborem & dolorem cōsideras.* Quid enim ex huiusmodi professione dilectionis consecuta sit, ipse Dominus manifestat, qui Simoni indignanti cur ad se mulierem peccatricem permitteret accedere, conuersus ad illā respondit inter cætera: *Amen dico tibi quia dilexit multum, dimissa sunt ei peccata multa.* Quæ adepta clementia domini (vt Lucas Euangelista describit) illico post habitis omnibus ita familiaris effecta est, vt ipsum Dominum non solum mente, sed corpore sequeretur de proprijs facultatibus, vt pote valde locuplex victum & vestitum ei ministrans, implens bifariè domini præceptum dicentis. *Qui mihi ministrat, me sequatur.*

Luc. 7. *Oratio Mariæ Magdalenæ ad dominum.* *Remittuntur Magdalenæ peccata multa, quia dilexit multum.* *Ioan. 12.*

De dispersione earum cum quibusdam discipulis.

Cap. XCIIII.

E*X gestis sanctæ Marthæ.* Cumque sanctissima Martha præcordialiter audita & percepta sententia domini dicentis; *Omnis qui reliquerit patrem & matrem &c.* omnes facultates suas tripartita partitione diuisit: Primam sorori suæ Mariæ Magdalenæ dedit, ex qua ipsa Domino, & Apostolis eius, victum illis annexa præbuit: Secundam partem fratri suo Lazaro dedit: Tertiam vero partem sibi retinuit ad subsidium suum, de qua saluatorem, & eius discipulos dum ad eam diuerterent, pascebat. Quicquid vero residui fuit post Christi ascensionem ad cœlos, *dum multitudinis credentiū erat cor vnum & anima vna; & nemo dicebat sibi aliquid proprium, sed erant illis omnia communia.* detulit ad pedes Apostolorum; vt communi necessitati proficeret, & sic efficitur Martha discipulorum condiscipula. Tunc crescente numero credentium, creuit aduersus eos persecutio Iudæorum in tantum, vt à finibus suis eos expellerent, & quosdam vt Petrum & alios Apostolos custodiæ publicæ manciparent; quosdam vt Stephanum lapidarent, alios etiam sicut Iacobum gladio perimerent. Quosdam vero ratibus impositos, arcētes à littore remis ablatis, vel gubernaculis & huiusmodi nauticis armamentis & omnibus copiis & subsidijs desolatos, pelagi fluctibus exposuerunt. Sed quos dira sæuitia Iudæorum à finibus suis eliminauit; hos diuina prouidentia melioribus locis honorauit: ditauit villis, castellis, vrbibus locupletauit gazis opimis, ditauit ecclesijs: quos & nunc & in perpetuum cælestibus donat mãsionibus. Et vnicuique prout diuina disposuit prouidentia, proprius & spiritualis assignatus est locus. Siquidem Arelatem deputauit Trophimo: Narbonam, Paulo; Tolosam, & Vasconiam, Saturnino; Lemouicas, Martiali; Santonas, & Aquitaniam, Eutropio; Cenomanen, & Britaniam, Iuliano: Bituricas Austregisilo. Turonum, Cratiano, Lugdunum Irenæo, Vesontionem Ferrutioni; Arausicam, alij Eutropio, Petragoricas Frontoni, Velliacum Georgio; totam Galliam Dionisio. Singulis ita regionibus, singuli donati sunt à Domino patroni; quas viuentes miraculis & virtutibus ornauerunt. Exardescente igitur sicut præmisimus Iudæorum persecutione contra fideles, ab ipsis beata Martha cum alijs Christo credentibus à proprijs finibus exterminata est, & facultatibus priuata. Quomodo facto Maximino vni scilicet ex 72. Christi discipulis cum sorore sua Maria Spiritussanctus sociauit, vt qui eas olim baptizauerat, ipse bonæ conuersationis exemplo ad regnum cælorum eas perduceret. Igitur nauim ingressi cum multis alijs prospero cursu ad portum Marsiliæ peruenerunt.

Math. 19. *Actu. 4.* *Omnia erāt cōmunia in primitiua ecclesia.* *Persecutio Iudæorum.* *Diuina prouidentia semper præsēs est fidelibus.* *Dispersio discipulorum.*

Qualiter Maria Magdalena ducem Marsiliæ conuertit, & ei filium à domino impetrauit.

Cap. XCV.

E*X gestis Mariæ Mag.* Et egredientes nauim, villam ingressi sunt. Cumque neminem inuenissent, qui eos hospitio reciperet, in porticu fani gentis illius, terræ lapidibus accubantes, ieiunijs, & orationibus insistentes pernoctauerunt. Mane facto conuenit illa generatio praua; vt idolis more solito sacrificaret; cui Maria Magdalena assurgens vultu placido, lingua diserta verba salutis prædicauit; & admirati sunt omnes præ illius specie & eloquentiæ dulcedine. Sequenti vero die quidam nobilissimus aduenit cum vxore sua, qui vniuersæ prouinciæ præerat vt ibidem sacrificaret sicut consueuerat: erat enim non modico dolore afflictus, eo quod spe prolis diu desideratæ frustraretur, cui Magdalena Spiritu sancto plena, Christum prædicauit; ideoque sacrificia dissuasit. Omnes igitur ad eam confluebant; itaque Matrona præpotens compati cœpit sanctorum inopiæ, ac per satellites fidos & familiares iussit eis victualia erogari occulte, timebat enim viri sui sæuitiam, & gentium vicinarum perfidiam.

Quadam vero nocte, cum illa cum viro suo quiesceret, apparuit ei beata Maria Magdalena in somnis quærens, cum tantas diuitias haberet, cur sanctos Dei fame, & siti, frigore, & nuditate perire permitteret? addidit & minas; si Marito suo suadere contemneret, vt in breui sanctorum inopias subleuare curaret. Matrona vero euigilans nequaquam ausa est viro suo visionem indicare; sequenti die eundem iterato visum aspexit, quem & secundò enucleare distulit. Tertio igitur noctis silentio, apparuit vtrique fremens, & irata, vultu igneo, ac si domus incenderetur tota, & ait: Dormisne Tyrane cum vipera tua coniuge? quæ verba mea de Christi pauperibus reficiendis, & operiendis, tibi postposuit euoluere. *Inimice crucis Christi* varijs ciborum, potuumque generibus, ventris tui referta ingluuie, sanctos Dei permittis siti, ac fame perire; iacens in palatio, pannis inuolutus sericis, vides eos desolatos, & inhospites, ac præteris; nec in aliquo eis compateris. Non sic inique, non sic euades, nec quod tantum distulisti eis benefacere, impunè feres. His dictis euanuit: Tunc euigilans Matrona ingemuit, & ab imo pectore suspiria ducens viro eadem suspiranti ait: Domine mi, vidistine somnium quod apparuit mihi. Vidi, inquit, vidi, & non desino admirari, quid inde faciemus? Existimo ait melius esse persuasionibus eius obtemperare, quam iram Dei sui, quem prædicat, incurrere. Itaque benefaciamus eis, & rogemus Mariam Magdalenam Deum suum orare, vt possim concipere. Acquieuit ergo vir vtili consilio Mulieris, sanctos Dei præcipiens hospitari, & in omnibus his necessaria erogari: & sic factum est. Euoluto itaque breui tempore, cognouit se Matrona beatæ Mariæ Magdalenæ precibus concepisse, & gauisi sunt vniuersi.

Magdalena prædicauit barbara genti. *Beata Magdalena apparet cuidam Matronā ter vt Sāctorum inopias subleuaret.* *Apparet tertiō vtriq; & compellat eos comminatorijs verbis.* *Acquiescit dux cum vxore sua, monitis Magdalenæ apparentis, & Dei seruis hospitiū præbent.*

Qualiter idem dux Hierosolymam, & loca sancta visitauit.

Cap. XCVI.

C*Onsequenter autem vir itineri suo disponere cœpit, vt experiri posset, si verum esset quod beata Maria Magdalena *de Iesu Christo domino nostro* prædicauit. Quod cum attenderet Matrona, dixit ei: Putas ne, Domine mi, sine me quoque proficisci? Absit, Te secedente, recedam; te veniente, veniam; te quiescente, quiescam. Cui vir iussit vt domi remanens curam possessionibus impenderet, addens etiam, quia cum imbecillis esset, & grauida de facili periculum maris incur-

Vir & vxor hortatu Mariæ Magdalenæ visitant sancta loca.

rere

rere posset. Et contra mulier anxia institit, & fœmineo more nitens in vetitum, pedibus illius prouoluta cum lachrymis tandem obtinuit. Veniẽtes igitur ad Mariam Magdalenam terras, & possessiones suas eius tutelæ commiserunt. Maria vero *signa sanctæ crucis* eorum humeris imposuit; proinde ne callidus ille tentator iter quod cœperant posset diuertere, sufficienter illos edocens, quod duce Petro Apostolorum principe, omnia quæ prædixerat eis *de Domino Iesu*, in notitiam cederent: sicque illi plerisque gemmis, & auro, & argento, ac vestimentorum mutatorijs onerati, nauem ingressi sunt, & Nautæ Carbasa ventis exponunt. Orta vero in mari tempestate, omnibus in angustia constitutis, Matrona imbecillis, & grauida intantum aggrauata est, quod partus sui tempora explere, & inter dolores ventris atque pressuras expirare coacta est. Puerulus itaque palpitabat, & mammarum matris solacia quærens lamentabiles vagitus edebat. Proh dolor! & natus est infans viuus, & matricida effectus est; & eum mori conuenit; cum, qui alimenta vitæ tribuat, non sit: ad hæc etiam clamabãt Nautæ procella sequiente, eiiciatur corpus antequam moriamur. Nunquam enim quassatio cessabit, quamdiu intus fuerit; eò quod mare nihil intra se sustinet, quod mortuum sit: cumque vellent corpus eiicere, parcite, inquit peregrinus, parcite, & si nec matri adhuc tepidæ, nec mihi parcere volueritis, miseremini saltem pueruli vagientis: Inhumanum est enim corpus semiuiuũ fluctibus iniicere, & absonum in tam tenero puerulo tam subitum homicidium perpetrare; finite, inquit, modicum, & sustinete, si forsan præ angustijs in extasi posita, possit adhuc respirare. Dixit & ecce procul à naui quidam collis ei apparuit. Quo viso ait, finite paulisper Nautæ, & quantum volueritis pecuniæ corpus cum puerulo ad collem istum deducite, vt ibi saltem possit tumulari. Itaque Nautæ auidi pecuniæ petitioni eius paruere; eductaque scapha, corpus cum puero illuc delatum est. Et cum præ loci duritia foueam nequiuisset effodere in secretiori parte collis supposita clamide corpus collocauit, & puerulum mammis eius apponens effusis lachrymis ait: O Maria Magdalena cur ad perditionis meæ cumulum portubus Marsiliæ applicuisti? nunquid petijsti Deum vt vxor mea conciperet, hac de causa vt conceptum periret. Ecce periit, concipiens perit, & conceptum, quia natum est, vt pereat, cum non sit, qui enutriat. Sed ecce, quod prece tua obtinui tibi, Deoque tuo commendo, cui omnia mea commendaui. His dictis clamide sua corpus cum puero circumquaque operuit, ac per scapham ad nauem redijt.

Orta tempestate in mari Matrona grauida in partu expirare cogitur.

Mare nil intra se sustinet quod mortuũ est.

Puer cum matre mortua in colle relinquitur.

Lamentatio viri pro sua vxore.

Qualiter in regressu puerum suum miraculose nutritum inuenit.

CAP. XCVII.

TVnc autem Nautæ remis incumbunt, & iter inceptum arripiunt: & cum impellente vento gratiore, nauis optato portui applicuisset, dato naulo peregrinus egressus est. Emensoque aliquot dierum itinere, obuiauit ei beatus *Petrus* Apostolus. Qui sciscitans peregrinum qua de causa illuc venisset, *viso signo crucis humeris eius affixo*, gauisus est. Nouit enim quod in partibus vnde venerat, verbum Dei prædicatum est. Cui peregrinus totum diligenter explicauit, quod sibi tam in terra, quam in mari acciderat, & cuius hortamine qua de causa illuc venerat. Quo audito *Petrus* ait: *Pax tibi fratrer, bene venisti*, vtili consilio credidisti, persevera in bono, & bene erit tibi. Nec moleste feras, si vxor tua dormiat, si puerulus cum ea quiescat, potens est enim Dominus cui vult dona dare, data auferre, ablata restituere, & merorem tuum in gaudium conuertere. Ego sum *Petrus*, eroque dux, & comes tuus. Tunc introduxit eum Hierosolymis vbi passus & mortuus, ac sepultus fuerat Dominus; & ad alia plura loca duxit eum, ostendens ei virtutes, ac prodigia, quæ fecit in conspectu discipulorum dominus Iesus. Sic euolutis biennij vel amplioris temporis curriculis, tandem ille accepta B. *Petri* licentia, repatriare curauit; Vt autẽ naue ascendit Deo disponente Nautis velificantibus ad collem vbi corpus mulieris cum puero collocauerat peruenit; quem cum vidisset, dedit pretium Nautis vt cursum sisterent, illucque illum deferrent, quo facto vt applicare debuit, puerum qui more solito secus littus lusum venerat; arena inuolutum, lapillulos conchis immiscentem, vidit, & quidnam esset admirari non desinens, scapha exiliuit, quem cum attenderet puerulus, qui nunquam tale quid viderat, expauit; & more catulino palmulis officio pedum fungentibus, ad solita Matris vbera recurrit, ac sub clamide occulte latitauit. Tunc peregrinus vt apertius videret, quid esset, accessit, & puerulum staturæ pulcherrimæ viuum, papillasque matris sugentem inuenit, pannosque quos superposuerat corpori adeo recentes atque fragrãtes ac si in pertica, vel in arca, ex die qua ibi fuerant positi, diligenter fuissent collocati; considerauit etiam ita coloratum corpus Matronæ, sicut fuerat cum vegetaretur spiraculo vitæ; quo viso gauisus est, & procidens in terram gratias egit *Domino Iesu Christo & beatę Mariæ Magdalenæ*, cuius meritis ac precibus talia sibi nouerat contigisse.

Obuiauit peregrino D. Petrus eumque consolatur.

D. Petrus ostendit peregrino loca sancta, eumque repatriare permittit.

Puerum in colle relictũ pater rediens viuum, & ludentem lapillulis inuenit.

Qualiter etiam vxorem defunctam per beatam Mariam Magdalenam recuperauit

CAP. XCVIII.

ET accipiens ipse puerum ait: O beata Maria Magdalena quam lætus essem, quã prospere mihi cuncta euenissent, si mulier respiraret, si mecum repatriare valeret. Equidem scio, quia tu puerum dedisti, & in hac rupe per biennium pauisti, matrem quoque poteris restituere pristinæ sanitati: Ad hæc respirauit & quasi à somno euigilans ait: Magni es meriti B. & gloriosa Maria Magdalena, quæ in partus mei pressuris impleſti Obstetricis officium, & in omnibus necessitatibus meis intuitu pietatis ancillæ expleuisti seruitium. Quo audito, admirans peregrinus ait: Viuisne mulier dilecta? Cui illa. Viuo, ait, equidem viuo; & nunc de peregrinatione de qua & tu venisti venio. Et sicut beatum *Petrum Apostolum* ducem & comitem omnibus locis habuisti, sic ego vna vobiscum cum B. Maria Magdalena duce & comite vbique fui, singulaque perspexi, & conspecta memoriæ commendaui. Et loqui incipiens, omnia loca, & miracula, que vir peragrarat, & viderat, adeo planè, & euolutè explicuit, quod nec in vno articulo deuiauit. Quid plura? Peregrinus recepta coniuge sua sana & incolumi cum puero nauem lætus conscendit, & nautis omnibus, qui aderant, cuncta quæ sibi contigerant, enucleauit. Paulo post Marsiliæ portui applicuerunt: & ingressi beatam Mariam Magdalenam cum Discipulis suis magnæ gentium multitudini prædicantem inuenerunt, ac pedibus suis prouoluti dixerunt: *O beata Maria Magdalena magnus est ille, quem in terris prædicas, Deus tuus, credimus, & confitemur quod præter ipsum non est alius Deus*: ecce nos & omnia nostra in manu tua sumus, fiat de omnibus sicut vis. Et narrantes astantibus omnia, quæ sibi acciderant, à beato Maximino baptizati sunt; sicque Idolorum ędificia diruentes *in nomine Domini Iesu Christi* ecclesias statuerunt.

Meruit & precibus beata M. Magdalena vxorem suã viuam salutarem domũ secum reducere.

Confessio veri Dei.

Ex gestis sanctę Marthæ. Tunc territorium Aquense adeunt, & ieiunijs, ac precibus insistentes, populum incredulum, miraculorum signis, & prædicationibus ad fidẽ Christi conuerterunt. Dominus autem dedit sanctæ Marthæ super ægros sanitatis gratiam, & diuinæ prædicationis facundiam. Prædicantibus ergo beato Maximino & Martha, & Maria, maxima pars populorum ad Christum conuersa est.

Insignes fructus prædicationis Maximini Marthæ, & Magdalenæ.

De dracone quem Martha ligauit, & populus occidit.

CAP. XCIX.

Draco terribilis toti patria infēsus.

ERat tunc super Rhodanum inter Arelaten & Auenionem ingens draco, cuius primæ partes vsque ad medium animalis formam prætendebant, reliqua corporis in piscem desinebant. Hic multos transeuntes, & superuenientes occidebat: asinos etiam & equos perimebat: naues quoque quæ per Rhodanum transibant, subuertebat; veniebat igitur sæpe magna populi multitudo cum armis, nec illum perimere valebat, quoniam proiectus à nemore in flumine latebat. Erat crassior boue, longior equo, sed & caput habebat leoninum, dentes vt gladius acutus, comas equinas, dorsum acutū vt dolabrū, squamas hirsutas, senos pedes, vngues vrsinos, caudam vipereā, binis pennis vtraque parte muniebatur, vnde nec iaculis, nec vllis, quibus impetebatur armis, cædebatur: Tantæ ferebatur fortitudinis, vt 12. leones aut totidem vrsos, immanis belluæ crudelitate, vel æquaret, vel superaret. Cum autem eam incolæ regionis illius aliquatenus euadere, vel superare nequissent, fama præconizante audierunt virtutum insignia, quæ per beatam Martham Dominus operabatur, & festinatò venerunt ad eam, humiliter rogantes, vt fines eorum visitaret & à pernicioso Dracone, qui nimis eos infestabat liberaret, quibus sancta compatiens, ad locum designatum de Christi nominis virtute confidens, proficiscitur exterminantem exterminatura Draconem; reperit autem eum in nemore cuiusdam hominis, quem recens occiderat incubantem, prædamque suam deuorantem: tunc hospita Christi nil perterrita, propius accessit, & *aspersione sacrata* quam secum tulerat, *aquæ*, malignam bestiam perfundens, & *signum sanctæ crucis*, quam præferebat obijciens, Draconem adeo reddidit inualidum, & stupidum, vt nec valeret procedere, nec sæuitiæ quicquam exercere. Perstitit itaque victus instar ouis, nil virium habens, & sancta nil morata proprio cingulo cunctis admirantibus eius triumphum, quem cæperat, colligauit: qui protinus ab omni populo lanceis, & lapidibus est obrutus. Nuncupabatur autem ab incolis Draco ille Tharascurus, vnde locus ille deinceps vocatus est Tharascurus, qui antea vocabatur Verluc, idest niger lucus, eo quod ibi essent condensa, & opaca, & nigra. Erat autem Draco de quo diximus, vt putabatur de genere illius, qui vocabatur in Iob Leuiathan, & descenderat per mare de Galatia Asiæ, generatus à Leuiathan, qui est serpens aquosus, & ferocissimus, & à Bonacho animali. Bonachum enim animal Galatiæ gignit regio, quod stercore feruente, & vrente, suos insectatores submouet, quod per spacium iugeris velut spiculum dirigit, & quicquid tetigerit velut incendium perurit.

Cōsuedo aspersionis aqua benedictæ antiquissima.

Draco aspersione aqua benedicta & signo crucis, victus & occisus est.

De austeritate vitæ illius.

CAP. C.

Mira austeritas Beata Martha.

POstea multis petitionibus nobilium, & popularium eiusdem patriæ tandem acquiescens, ex voluntate magistri sui sancti Maximini, & licentia sororis suæ Mariæ Magdalenæ, beata Martha remansit in sacris orationibus, & vigilijs, quamdiu vixit ibidem persistens: quot labores, quot angustias, quot ægritudines, quantas persecutiones, quantam famis inediam, sustinuerit, quis valeat explicare? Nam in primis 7. annis glandibus, & radicibus, herbisque crudis, & pomis siluestribus, corpusculum sustentans potius, quam reficiens, victitauit. Postea coadunato fratrum & sororum conuentu, & *ædificata in honore Domini nostri Iesu Christi & beatæ Mariæ semper virginis maxima Basilica*, satis inibi duram, & austeram duxit vitam. Hiemis tempore pellicia contegebatur ouina subiecta vili palliolo; in æstate tunica, & * birro induebatur, cilicio ad carnem ex more cohærente; nudis pedibus incedens, albam ex pillis camelorum mitram capiti superponens; cingulo nodōso de setis equinis facto; aluum intantum coarctans, vt vermes ex corrupta, & putrefacta carne, fluerent. Extensis solo ramis arboreis, aut vitis, lapide pro ceruicali capiti superposito subiecto, sacco cilicino tantum incūbebat. Numquā à precibus, & obsecrationibus vacās. Bonis itaque semper operibus occupata; & hospitalitate, quam apud Bethaniam specialiter exercuerat, Deo & hominibus in tantum placuit, vt multa populorum millia per eius laudabilem prædicationem, & sanctam conuersationem, qua mirabilis omnibus apparebat, fidem Christianæ religionis susciperent, & baptismi sacri gratiam consequerentur.

** Birrus à Græco vocabulum trahit, illi enim birrum birum dicūt.*

Beata Martha suo exēplo multa millia hominum ad baptismi gratiam perduxit.

De suscitatione iuuenis, & conuersione aquæ in vinum.

CAP. CI.

Iuuenis quidam amore audiedi beatam Marthā flumen trāsnatādo, submergitur.

IGitur cum apud Auenionem ante fores vrbanas, in quodam loco amæno inter fluuium Rhodani, egregia Christi discipula sanaret ægros sibi oblatos, & prædicaret; ecce iuuenis, qui erat vltra flumen vidit gentium cateruas sanctam auscultantes. Et animatus eam videre, & audire, nauigio carens, fluuium transmeare cupiens, natare nudatus cœpit. Qui cum iam medium tenuisset aluei, subito veloci cursu ferocissimi fluminis interceptus, submergitur raptus in profundum. Quid plura, concurrunt multi, nec succurrunt: & tota die illa cum à ciuibus, cum nauibus quæreretur, nec reperiretur; sequenti die circa nonam inuentum, examinati iuuenis corpus, ante pedes beatæ Marthæ cum luctu exponitur. Mox famula Christi corde compuncta, super his admonuit populum, vt solo prostratus, *Deum* exoraret, quatenus omnipotenti virtute sua puerum à mortuis dignaretur excitare; sed & ipsa iuxta defunctum *in modum crucis* in oratione prosternitur, deprecās ac dicens: *Adonai Iesu Christe, qui tua sancta inæstimabili clementia fratrem meum Lazarum dilectum tuum, olim à mortuis suscitasti; qui tenes claues mortis, & vitæ; qui morti imperas, & à facie tua fugit; qui mortuos reuocas ad vitam, respice benignissime Domine ad precem & supplicationem ancillæ tuæ, & circunstantium; & animam in hoc iuuenile reuerti iubeas cadauer, quatenus præsentes, & futuri videntes, & audientes magnalia tua perfecto corde credant in te, teque saluatorem suum sequantur.*

Oratio beata Martha super corpus defuncti.

Hac oratione completa famula Christi de terra consurgens pueri manum apprehendit & dixit: *In nomine domini Iesu Christi ô iuuenis à morte qua detineris viuus assurge;* statimque puer sanus, & incolumis surrexit, & baptismatis donum in nomine sanctæ Trinitatis consecutus est.

Iuuenis mortuus, in nomine Iesu Christi, à beata Martha resuscitatur.

Eodem tempore Maximinus Aquensis Episcopus, & Trophimus Arelatensis, & Eutropius Arausicensis; tres isti religiosi Sacerdotes domini visitationis causa commoniti, sic tamen vt alterutrum sese ignorarent, ad eam venerunt, & sanctis eius petitionibus annuentes, ecclesiam quam *in nomine Iesu Christi eiusque genitricis honore construxerat*, 16. kal. Ianuarij deuotissime consecrauerunt. Completa sanctæ dedicationis, vt solemne est, consecratione, ventum est ad refectionis horam, sed inter prandendum vinum defecit, ad quorum præsentiam diuina virtus aquam in vinum conuertit.

Aqua cōuertitur in vinum.

De conuersatione Mariæ Magdalenæ in deserto.

CAP. CII.

EX *gestis eius.* Interea sancta Maria Magdalena cum diutius verbū domini prędicasset, maximeque cum ad eius notitiam peruenisset, quod Apostolus *mulieres in ecclesijs tacere pręcepisset*, contemplationi arctius vacare desiderans, monente Domino, ad eremum asperrimum se cōtulit, & in loco Angelicis manibus sibi præparato per 30. annos omnibus hominibus incognita, & cœlestibus tantum fomētis refecta, in Dei laudibus, & orationibus permansit. Erat autem spelunca, in qua manebat super cuiusdam asperrimi montis radices, cui nec aquarum fluenta, nec herbarū, vel arborum solatium erat; vt per hoc Christus ostenderet, quod dilectricem suam nō terrenis, sed cœlestibus epulis satiaret. In hac igitur cripta permanens, quaque die septies canonicis horis Angelorum manibus in æthera leuabatur, & cæłestiū agminum concentus dulcissimos etiam corporeis auribus audiebat, hisque suauissimis dapibus satiata, per manus itidem Angelicas ad eundem reuocata locellum, in Dei laudibus persistens, corporeis alimentis non indigebat.

Magdalena se transfert in locum desertum.

Magdalena exemplum pœnitentiæ.

Quotidie crebro in aera sustollitur ab Angelis.

Sacerdos quidam religiosus singulis annis quadragesimam in solitudine perficiebat, hymnisque, & orationibus in multa corporis abstinentia vacabat. Hic ad 12. stadia præfatæ speluncæ, vicinam sibi cellam iuxta fontem construxerat, miraculum prorsus ignorans, quod de beata dilecta sua, Dominus faciebat. Quadam vero die Dominus oculos eius aperuit, viditque qualiter Angeli descendentes super locum in quo beata morabatur consistebant, & eam in sublime eleuātes, post horę spacium ad eundem locum cum diuinis laudibus reuocabāt. Verum quia longius distabat, quid Angeli ferrent, & referrent scire non poterat. Tunc cœpit orationibus insistere, & vt sibi tantæ visionis veritas plenius innotesceret, Dei clementiam cum lachrymis cœpit inuocare. Mane autem sequentis diei audaci deuotione ad locum properabat, cumque ad vnius iactum lapidis appropinquaret, cœperunt ei crura cum pedibus hebescere; & timore valido, eius præcordia anhelare; cumque retro rediret, vsum ambulandi crura cum pedibus præbebant: & si verso tramite ad locum præcedere conaretur, languor corporis eum, & hebetudo prohibebat. Tunc intelligēs illud secretum esse cœleste mysterium stetit, & *inuocato saluatoris nomine* clamauit: Adiuro te per Deum viuum, vt si homo es, vel rationalis creatura, quæ in illa spelunca habitas, mihi continuò respōdeas, & status tui mihi veritatem edisseras. Hac adiuratione ter repetita illicò beata de spelunca respondens, eum propius accedere fecit, eique Mariam illam in Euangelio famosissimam peccatricem se esse dixit; factique sui historiam, quam quæsierat, ei explicauit. Et addidit, qui à Domino meo mihi est reuelatum, quod inter homines de hoc sæculo migratura sum, rogo vt beatum Maximinum mox adeas, & omnia quæ videris, vel audieris e ordine illi nunciare studeas. Proximo igitur die paschæ tempore matutinorum oratorium suum, quod ipse sibi construxit, solus ingrediatur; & me in Dei laudibus illuc subuectam per Angelicum ministerium inueniet persistentem.

Sacerdos quidam deuotus vidit frequentiam Angelorū apud cellā B. Magdalenæ.

Sanctus sacerdos non valebat ad locū siue cellam B. Magdalenæ accedere.

Beata Maria Magdalena sacerdotē alloquitur eiq; diem obitus prænunciat.

De transitu eiusdem, & sepulchro.

CAP. CIII.

SAcerdos itaque neminem prorsus videns, audiebat vocem talia resonantem; & Angelum potius audire videbatur, quàm hominem. Cumque plura loquens, & interrogans nullum vlterius responsum, accipere posset, mox beatum Maximinum adijt, eique omnia ex ordine nunciauit. Qui Deo gratias immensas agens, ante illucescentem dominicæ resurrectionis auroram, oratorium suum ingressus, vidit beatam Mariam in choro Angelorum, qui eam adduxerant adhuc astantem tanto splendore circundatam, vt totum oratorium lux luce diei clarior illustraret. Cumque vir Dei circa ianuam subsisteret, vidit chorum Angelicum ascendere, & illam in medio stantem expansis manibus orare, sic eleuatam in aera, vt duo cubiti inter terram & eius corpusculum interesse viderentur: cumque propius accedere trepidaret, illa cuius vultus ex continua visione Angelorū vltra radios solis radiabat, leniter eum vocauit, & Sacerdotes omnemque clerum conuocare rogauit. Quibus præsentibus corpus, & sanguinem domini ab Antistite porrectum cum maxima lachrymarum inundatione suscepit, & omnes circunstantes attentius orare commouit: deinde toto corpusculo ante crepidinem altaris prostrato, sancta illa anima, ipso die resurrectionis ad Dominum migrauit.

Beatus Maximinus vidit inter choros angelorū

Maria Magdalena etsi inter choros Angelorum consistebat, tamen cum maxima lachrymarum inundatione suscepit ante obitum sacrā synaxim.

Alibi vero legitur transisse 9. kal. Augusti; quod ideo forte dicitur, quia tunc eiusdem transitus memoria celebratur, vel fortasse dies resurrectionis, siue paschæ potest hic accipi generaliter pro dominica die. Post eius exitum tantæ suauitatis odor efferbuit. vt per 7. fere dies sequentes, ab ingredientibus oratorium sentiretur. Cuius sacrum corpus beatus Maximinus assumens, diuersis conditū aromatibus in honorifico collocauit mausoleo, construens super ea mēbra beata mirabilis architecturæ basilicam. Monstratur autem sepulchrum eius ex candido marmore factum, & sculptum in ipso, qualiter ad Dominum in domum Simonis venerit, & officium humilitatis, vnguentique ei inter conuiuantes, flere non erubescens, obtulerit.

De anima eius quam vidit Martha.

CAP. CIIII.

MAndauerat autem Maria per beatum Maximinum Marthæ sorori suæ, quoniam eam in proximo visitaret. Quod quidem promissum non superstes in corpore, sed iam defuncta compleuit. Euoluto postea breui spacio, beatus Fronto, Petragoricensis, & sanctus Georgius Velliacensis, ille scilicet qui mortuus fuerat, & reuixit; à proprijs locis, & sedibus, ciuibus eorum prædicationem respuentibus, tunc eiecti, ad eiusdem Marthæ præsidium cum accessissent, & per aliquot dies cum ea morarentur, eius precibus Deo fusis reconciliati sunt ciuibus suis. Illa autem sanctum Frontonem secretius alloquens, habito cum eo de quibus voluit, & in quibus excessisse se meminerat, confessionis sacramento, transitus sui diem imminere nihilominus eidem prędixit. Sanctus autem præsul ei sese promisit adfuturum ad euocationis eius diem, si sic placeret diuinæ ordinationi. Ipsa itaque beata Martha cum hospiti suo Christo per omnia placeret, ille meritorum ei stipendia reddere volens, innotuit ei spatio vnius anni ante, diem sui exitus imminere; cumque per totum fere annum febribus agitaretur, ante diem octauū suæ resolutionis, Angelicos choros sororis suæ Mariæ Magdalenæ migrantis, animam ferentes in cœlum, audiuit. Quod omni conuentui suo statim patefecit dicens: Congratulemur omnes in Domino gratias agentes dignationi diuinæ, quia Mariæ sororis meæ animam per Angelicū ministerium ad pollicitas sedes transtulit. Recordare autem dulcissima soror promissionis tuæ, qua te spopendisti me visitaturam, & viuas in æternum cum verò Domino Iesu Christo; sed non fefellit Maria Martham. Nam post octauum diem (vt ita dicam) secum ad Paradisi felicitatem attraxit eam. Si quidem octaua die à transitu beatæ Mariæ, Martha cœpit plus solito grauari languore, lectoque procumbens, fratres & sorores, de sancta religione Christianæ professionis tenenda cōmonefaciens, & hortans; coram ipsis res ecclesiæ disponens, & assignans, & vt secum peruigilarent vsque ad exitus horam precibus, & orationibus insistentes, obsecrans, sicut & fecerunt; & post collocutionis verba, dominici sacramenti communione sese muniuit.

Apparuit B. Magdalena Marthæ sorori suæ.

Beata Martha cōfitetur Beato Frontoni, & diem obitus sui ei prędixit.

Spiritu cognouit discessum sororis suæ ex hac vita.

Sacram Synaxim B. Martha ante obitum suscepit.

De Felici

De felici eius transitu.

Cap. CV.

NOcte vero media ante transitus sui horam somno depressis fratribus, & illis, qui circa illam excubabant cum luminaribus, personis; turbo vehemens excitatus ab eo, qui sanctis omnibus inuidet, hoste maligno, & violenter actus 7. cereos non modicos, & tres lampades extinxit. Illico famula Christi turbam terribilem spirituum malignorum ante se cernens orare cœpit. *Mi pater*, inquit, *Hely, mi hospes charissime, congregati sunt ad deuorandum me seductores mei, scripta tenentes malorum, quæ gessi, vociferantes, & dicentes; Deus dereliquit eam, persequimini & comprehendite eam, quia non est, qui liberet eam: Hely, ne elongeris à me: Hely, in adiutorium meum intende, delicta iuuentutis meę, & ignorantias meas ne memineris Adonai.* Ad cuius sonitum vocis, qui dormiebant excutiuntur somno, volentesque luminaria, quæ ministrabantur extincta rursus accendere, dum de domo transeunt ad domum proximiorem, & inde ad remotiorem ignem petituri, morasque faciunt in eundo; vidit beata Martha sororem suam Mariam Magdalenam occurrentem sibi, facem igneam manu tenentem, ex qua omnes lampades & cerei mox accenduntur. Et dum altera proprio nomine vocaret alteram, ecce Dominus Iesus Christus adest, ille qui nusquam abest, dicens: *Veni dilecta quondam hospita mea: Nunc te de carnis ergastulo transferam ad cæli palatium, vt ibi cum sanctis gaudeas æternaliter, non sicut hospita vel aduena, sed sicut domestica fidelis, sicut conciuis sanctorum. Sollicite mihi, meisque ministrasti in terris, hospitio me suscepisti, & refecisti: Reddam tibi pro temporali ministratione modum omnem excedentem beatitudinem, vt vbi ego sum, illic sis mecum, quæ mihi ministrasti, quæ secuta es me. Consolationis vero gratiam quam tibi dederam, ad earum salutem quos erudieras, nec auferam à te, nec imminuam, quin potius multiplicabo, deuoteque venientes ad sepulchrum tuum amore tui clementer exaudiam, iustisque eorum petitionibus effectū tribuens; expecta nunc modicum, quoniā in proximo venies ad me.*

Beata Martha in hora obitus vidit cateruā dæmonum ante se.

Acclamat Martha & orationibus, ad Christum se munivit.

Euocatur à Christo Domino in cælum dulci alloquio.

Miraculum.

Interea reuertentibus, qui pro luminaribus accendendis egressi fuerāt; erat miraculum videre lucernas, quas extinctas reliquerant, succensas inuenisse; mirantibus cunctis, & qualiter id accidisset, inter se conferentibus, sancta Dei pandit ordinem rei (quos sanctioris vitæ congruerat) fratribus, diuinam patefaciēs visitationem. Tunc deferri se præcepit retro basilicā sub arbore quadam, & substerni sibi cinerem sparsum *instar Crucis* paucis paleis. Et recubans cilicio *sanctæ Crucis lignum præ oculis habens* horam exitus intenta cœlo præstolabatur. Cunctis itaque circumstantibus, sanctis orationibus occupatis, dominicam passionem præcepit recitari, quam Hebraice scriptā de partibus Hierosolymitanis secum attulerat. Qua secundo perlecta, lectore, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, euangelica narratione prosequente, Christi famula in domino dormiuit 7. Kalen. Ianua. 6. Feria, hora diei 9. peracto ætatis anno 70.

Ex præsentia Sancta crucis in hora obitus habenda.

Beata Marthæ mors.

De gloriosis eiusdem exequijs.

Cap. CVI.

HVius exequias cum omni deuotione procurauerunt ipsius comites, & alumni, viri religiosi scilicet atque famosi domestici eius Eudochius, & Synthex, & Germanus, & Epaphras, & Sosthenes Pauli Discipuli; & Trophimi comites; & Parmenas, qui fuit vnus ex 7. Diaconibus ecclesiæ primitiuæ, sed & Martilla beatæ Marthæ pedissequa, quam de fonte sancto susceperat, mulier scilicet illa quæ extollens vocē de turba dixerat ad Dominum Iesum: *Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* Isti cum multis alijs, qui cognito transitu sanctæ fœminæ superuenerant, cum ibi triduo cum cereis, & luminaribus perstitissent, die dominica dum eius corpori funeris obsequium præbere vellet & alij psalmis, alii lamentis intenderent; ecce hora tertia apud Petragoricas sacrarum missarum solemnia celebranti, iam lecta epistola in cathedra ante altare dormitanti, in ecclesia sua beato Frontoni episcopo; apparuit Dominus dicens ei: Dilecte mi Fronto, si vis implere, quæ hospitæ nostræ Marthæ pollicitus es, veni festinanter ad eius exequias cōplendas, & sequere me. Quo dicto momentaneo raptu Tharasconum ambo transuecti, diuæ hospitæ ingressi basilicam cum alijs circa sanctū corpus psallentib. psallere cœperunt; & totum obsequium tenentes in manib. codices à principio vsque ad finē, alijs respōdētibus, & succinentib. peregerūt; & ambo sanctæ mulieris glebam baiulantes in sepulchro deposuerunt. Dum hæc aguntur ecce diaconus Petragoricensis ecclesiæ finitis cātibus clericorum ad pronūciandū euangelium paratus, sanctū Antistitem, quē in cathedra prospicit dormitantem, pulsat, benedictionem ab eo legēdi petens. Sed sanctus adhuc somno depressus nullum responsum dat: Mirantibus cunctis cur sanctus Episcopus tantas moras faceret, iterata vice pulsans, tandem quasi dulci somno euigilans, ait: O fratres quid egistis? quid me sic excitastis? Res mira nobis accidit, quam vestræ dilectioni cōfiteor. Dominus noster Iesus Christus perduxit me de præsēti loco, ad exequias hospitæ suæ Marthæ, quā & sepulturæ tradidimus, sicut illi viuēti quondam promisimus. Et vt me sanctæ mulieris exequijs interfuisse cognoscatis, mittite qui afferāt annulū aureum & chirothecas, quas dum ad deponendum in sepulchro sanctum corpusculū me coaptarē illius ecclesiæ Sacristæ commendaui. Sed dum exirē de ecclesia, nec annulum nec chirothecas obliuione præuentus, ab eo cui commiserā repetij, nec recepi, vobis excitantibus, euigilans. Missi sine dilatione nuncij, sicut sanctus prædixerat, rem acci disse seriatim cognouerunt, & annulum & vnam de chirothecis attulerunt. Nam alteram secretarius ob testimonium tantæ rei tenuit.

Apparuit Christus B. Frontoni & secum eū adduxit ad exequias B. Marthæ.

Referebat beatus Fronto fratribus, cum de beatæ mulieris sepultura faceret mentionem: Postquā, inquit, eam sepulchro tradidimus; ab ecclesia iam exeuntes, nos insecutus est, quidam frater eiusdem loci litteratus, & interrogauit Dominum quis esset? vel vnde, vel quo nomine censeretur? Cui ille nil respondens, ostendit codicē quē manu tenebat apertum, in quo nihil aliud scriptum erat, nisi versiculus iste: *In memoria æterna erit iusta hospita mea, ab auditu malo non timebit in die nouissimo*, cum vero codicem reuoluisset cunctis folijs, idem reperit inscriptum. Vnde satis patet, quia merito in memoria æterna Angelorum, & hominum est iusta hospita Christi, & ab auditu malo non timebit, quando maledictione digni audient, *Discedite à me maledicti.*

De libro ostenso cuidā fratri litterato, in quo nihil continebatur nisi versiculus quidam de securitate memoria æterna Beata Martha.

De loco sepulchri, & de comitibus eius.

Cap. CVII.

QVanti vero beata Martha sit meriti miracula comprobant, quæ super infirmos, tunc, & deinceps ad eius venerabile sunt exhibita sepulchrum. Nam vt de multis pauca referamus.

Miracula Beata Martha.

Clodouæus, qui primus de regibus Francorum & Teutonicorū per beati Remigij prædicationē Christo credidit, & baptismi sacramentum suscepit, cum graui renum vexaretur incommodo, comperto fama vulgante, quod quibuscumque morbis compressi sanarentur; ad famulæ Christi Mausoleum festinus eò perrexit, & salutem se ibi recepisse gauisus; locum illum regia munificentia ditauit, & terras, & villas, & castra per ambitum trium milliariorum ex vtraque parte Rhodani per testamenti cōscriptionem annulo suo roboratam, eidem loco delegauit, & ecclesiam, locumque ab omni subiectione laicalis, & sæcularis potestatis liberum esse constituit. Idem autem locus tantæ venerationis, & religionis est habitus, vt non impune ferat, si quis aliquam ibidem violentiam, aut iniuriam furti, periurij, commaculationis illicitæ, rapinæ seu fraudis admiserit, diuina

Luc. 2.

protegente

protegente defensione, locumque sanctum conseruante.

Comites Beatæ Marthæ post obitū eius sunt dispersi.

Martilla autem & Synthex & Epaphras castissimi, & Apostolici viri Sclauoniam perrexerunt. Et prædicantes Euangelium Christi perseuerauerunt in bonis operibus. Martilla vero post excessum beatæ Marthæ 10. annis superuixit, cuius vitam non paruo volumine Hebraicè conscripsit, quam ego Synthex multa prætermittens Latinè transcripsi. Eudochius autem, & Germanus, & Parmenas, & Sosthenes beatæ Marthæ comites, & alumni, quoad vixerunt ad sacratissimam eius sepulturam peruigilantes, ibidem beato fine quieuerunt.

De Sacerdote beatæ Mariæ miracula non credente.

Cap. CVIII.

Miracula B. Mariæ Magdalenæ.

EX gestis sanctæ Mariæ Magdalenæ. Post transitum vero multis beata peccatrix claruit miraculis, vnde vidimus quendam Sacerdotem Cæsara ugustanum, Paulum nomine, qui non solum beatæ Mariȩ Magdalenæ precibus se commendare, sed etiam his omnibus, quæ de ipsa veraciter referebantur, instinctu diaboli fidem adhibere non poterat. Hic itaque cum quodam die super equum quem satis quietum habebat, pro suis negocijs equitaret; more rapidi animalis equus per diuersa currere, insanire, & per scopulos, & acuta fruteta, foueas, & dumeta, stagna, & flumina, & incognitas hominibus semitas paruipensis habenis, & freno, se & sessorem suum abducere cœpit. Sacerdos autem in incerto versabatur, vtrum de equo desilire, aut sese super eum firmare debuisset, cum vtrumque sibi perniciosum dubitabat, cum sic iam de vita diffidens duceretur: recordatus est non sine beatæ Mariæ Magdalenæ misericordia & meritis, quod relationes miraculorum eius non crederet, & eis multoties pertinaciter obuiasset. Ad cordis itaque sui secreta conuersus hæc intra se flebiliter aiebat: *Mea culpa Maria Magdalena mater misericordiæ*, quod tua sancta miracula non credidi, quod eis multotiens obuiaui, sed si precibus tuis, *Domina mea charissima*, de instanti exitio me indignum famulum tuum liberaueris, magnalia, quæ per te Dominus operatur, fideliter referam, & me sanctissimo præsidio tuo, speciali voto & deuotione committam. Vix adhuc verba compleuerat, & equus sanguineas spumas reijciens, plus solito cœpit mansuescere, & omnia præcipitia & loca aspera ad sui voluntatem Domini declinare. Mox Sacerdos Deo, & beatæ Mariæ Magdalenȩ gratias agens, ad iter quod cœperat, redijt. Sed vix per vnam diem repetijt, à quo ab hora prima diei vsque ad tertiam equo præcipitante diuerterat. Hunc ad beatæ Dei dilectricis tumulum hęc omnia cum lachrymis, vidimus referentem; & super his omnibus, quæ in ipsa deliquerat, cum summa cordis compunctione pœnitentiam agentem.

De clerico desperato per eam consolato.

Cap. CIX.

Aliud miraculum.

CLericus quidam de Flandria Stephanus nomine claris ortus natalibus, diuitijs locuples, sæculari etiam sapientia præditus, ab ordine suo apostatatus, adeo in omnium iniquitatum magnum pręcipitium, suadente diabolo, ceciderat, vt nullius flagitij, vel impietatis aliquid ab humana fragilitate committi potuisset, quod ipse vel opere, vel consensu, vel promptissima voluntate non perpetrasset. Hic ob innumeram suorum criminum multitudinem in desperationis foueam mersus, facta omnia religiosa, vel honesta, aut animarum saluti vtilia, tanquam profana prorsus abominabatur: & ea non solum facere, sed etiam audire scelus esse putabat. Omnes delicias, & illicitas voluptates corporis curiosissime sectabatur, & omnium pœnarum atrocitate securum se asserens in futuro sæculo, præsentis sæculi se nolle amittere delicias referebat. Inter vniuersa tamen criminum genera, die vigiliarum Beatæ Magdalenæ ieiunans, festumque deuotè celebrans, ea saltem die à vitijs abstinebat. Quodam etiam die inter cæteros, qui orationis causa eiusdem Dominæ tumulum visitabant, & ipse profectus est, hoc in cordis sui arcano sæpe reuoluens: Scio, Mariam Magdalenam plurimum peccatricem fuisse, & tamen dimissis eius peccatis multam sanctitatis obtinere virtutem. Ibo igitur ad sepulchrum ipsius, & si quid reuelatione eius per merita mihi ostensum fuerit, quod vllum valeam habere remedium, per eius donum lubenter suscipiam: alioquin ad desideria corporis mei perficienda reuertar. Cumque ad ipsius ecclesiam per tres continuas hebdomadas constitisset, nullius, quod quærebat, reuelationis accepit solatium. Vniuersis igitur; quæ ad commeatum necessaria fuerant præparatis, sequenti die sine intermissione reditum præparabat, in desperationis puteum constanter immersus.

Eadem die beatissima Maria Magdalena eidem clerico nec penitus dormienti, nec ex toto vigilanti apparuit, tanquam mulier formosa, crinibus decenter expansis. lugubres gerens oculos, & duorum insignium Angelorum dextra leuaque honorifice sustentata præsidio, & præfatum intuens iuuenem, taliter exorsa est: Cur quæso Stephane indigna meritis meis facta rependis? cur labiorum meorum instantiam nulla compassione solaris; Ex quo enim in me & festum migrationis meæ de sæculo deuotionem aliquam habere cœ isti, pro remedio delictorum tuorum Domini misericordiam incessanter exorare non destiti. Surge igitur, & peccata tua humiliter confitere, certus, quod si mihi credideris, diuinum te persequetur auxilium, nec ego te vlterius deseram, quousque animam tuam à peccatorum sordibus liberatam suo Creatori restituam. Dixit, & ab oculis eius elapsa est, Clericus ergo ille continuò surgens in tantum corde contritus, & compunctus est, quod mox beatæ mediatricis suæ basilicam adiens; conuocato eiusdem loci patre, & fratribus, confessionem scelerum suorum reuerenter aperuit, & canonicam satisfactionem accepit. Sequenti vero die monachi habitum induit, & renuncians sæculo & illecebris eius religioni se applicuit. Et sicut ab his, qui nouerunt accepimus, Angelicæ vitæ conuersationem, quousque migrauit à sæculo, largiente Domino fideliter obseruauit. A religionis etiam, & Deum timentibus viris nobis significatum est, quod eadem hora qua de corpore ipsius anima elapsa est, visa est beata Maria Magdalena iuxta ipsius feretrum cum Angelis astitisse, & ex eius corpore, quasi columbam candidissimam cum laudibus sustulisse.

De Britone per eam à naufragio liberato.

Cap CX.

Aliud exemplum Beatæ Mariæ Magdalenæ.

NObilis vir Brito quidam terrenis facultatibus diues ita circa beatæ Mariæ Magdalenæ obsequia deuotus, & stabilis erat, vt eam, cum vxore, & filijs, & tota familia præcipuo veneraretur affectu, eam quotidianis precibus ad suum præsidium flagitabat. Hic itaque diem vigiliarum festiuitatis eius cum tota domo sua deuotissime semper ieiunabat, & eiusdem festiuitatis die magnam pauperibus, & peregrinis refectionem præparare consueuerat. Eadem quoque die debitoribus debita dimittebat, veniam dabat offensis, & præ cunctis sanctorum solennitatibus festiuitatem illam celebrem & præcipuam recolebat. Inter preces autem continuas hoc præcipue à Domino precabatur, vt nunquam eum permitteret, de ista luce, sine vera pænitentia & peccatorum confessione migrare. Contigit ergo vt in Angliam proficiscens naufragiū pateretur, & cū omnes comites suos fluctus inuolueret, ipse

ipse quoque marinos versabatur in fluctus. Cumque mox superuenturæ mortis prestolaretur aduentum, hoc ex intimo dolore pauido vertebat in animo: O beata Maria Magdalena nonne sanctitatē tuam sæpius exorabam, vt nunquam me sine vera pœnitentia, & peccatorum meorum vera confessione de hoc sæculo migrare permitteres? Ecce nunc morior, & peccata mea confiteri nō possū. Tali cordis ipsius gemitu nondū expleto, formosa quædam & expedite præcincta mulier dexteram illius tenuit, & quamuis fretum vndis tumentibus æstuaret, ipsum tamen solum ex omnibus natatu leuissimo vsque ad ripam, ex qua ingressus fuerat, qui à loco naufragij 40. fere stadijs distabat incolumē perduxit. Qui à die natiuitatis suæ nunquam amplius se natasse meminerat. Ad se igitur reuersus homo per totam terram illam sanctæ adiutricis suæ magnalia predicabat: & decem tantum diebus, sicut ab eadem sibi prænunciatum fuerat, viuens in corpore, veram (sicut postulauerat) pœnitentiam accepit, & de rebus ac facultatibus suis accurate disposuit.

De sancto Maximino Aquensi episcopo, & socijs eius.

Cap. CXI.

Maximinū vnū ex 72. discipulis fuisse tradūt cuius res gesta intexta habentur cū actis S. Martha, & S. Maria Magdalena de eo item Petrus in cathalogo lib. 5. c. 101. & Demochius in tabula Episcoporū Aquensis ecclesia.

Ex *gestis sancta Maria Magdalena.* Rexit autem beatus Maximinus Aquensem ecclesiam confessor, & Pontifex diebus multis, verbo prædicationis inhærendo, Dæmones pellendo, mortuos suscitando, cæcis lumen reddendo, claudis gressum restituendo, omnium infirmitatum languores curando. Imminente autem tempore, quo sancto sibi reuelante Spiritu, ab hac luce se subtrahi cognouit, mercedem laborum suorum à pio iudice recepturus, infra prædictam ecclesiam iussit locum sepulturæ suæ præparari, ac iuxta beatæ Mariæ magdalenæ sarcophagum suum collocari. In quo post sanctum eius transitum à fidelibus honorifice depositus est, magnisque miraculorum ambo decorant locum virtutibus, suorum interuentu meritorum petentibus animæ, & corporis præstando salubria. Qui locus tantæ religionis postea est habitus, vt nullus Regum aut principum, nec aliquis singulari pompa præditus, ecclesiam illorum beneficia petiturus ingredi audeat, donec prius depositis armis, animique belluina posthabita ferocitate, sic demum cum omni deuotione humilitatis introeat.

Author. Hæc de gestis beati Maximini Aquensis Episcopi, sanctarumque mulierum Marthæ, & Mariæ à Spiritussancto eidem viro sancto associatarū, excerpta sufficiat. Sanctorum autem cæterorum, qui cum eis in dispersione discipulorum à Iudæa iuxta præfatam historiam nominati sunt non omnia gesta ad plenum reperi. Quorundam tamen vt B. Martialis, & Frontonis iam supra posui: quorundam vero vt Irenæi, Eutropij, Dionysij inferius locis congruis ponere disposui. Hic autem beati Saturnini, & beati Iuliani gesta breuiter excerpta insere volui.

De sancto Saturnino Tolosano.

Cap. CXII.

Acta Saturnini edidit ex antiquis monumentis Surius tom. 6. c. tat eius passionis acta Greg. Turonensis li. 1. c. 37 & de gloria Martyrum cap 48. pluribus de eodē agit, & de eius reliquijs libro de gloria confessorum. cap. 20.

Ex *gestis eius.* Sanctus itaque Saturninus primus ac summus Tolosanæ ciuitatis Antistes, cum iuxta capitolium, quod inter domum suam, & ecclesiam tunc temporis paruulam, medium erat, crebro transiret, atque rediret, eius frequentiam procax Dæmonum turba sustinere non potuit, & vt erat, muta simulachra inter sacrilega obsequia, & solita consultantium vota patuerunt. Ob quam causam comprahensus ad capitolium tractus est, & cum immolare cogeretur clara voce testatus est: *vni Deo vero laudis hostias immolo: Deos autem vestros Dæmones esse scio, quos incassum non tam pecudum cædibus, quam animarum vestrarum mortibus honoratis. Quomodo autem vultis, vt ego timeam eos à quibus dicitis me timeri?* Ad hanc vocem effrænatus sacrilegæ multitudinis tumultus incanduit. Tauroque qui victimæ fuerat præparatus fune lateribus eius circumacto, & post tergora demisso, ad ministerium suæ crudelitatis vtuntur. Postrema parte funis, quæ ad Tauri posteriora defluebat, sancti viri pedes alligant, actam stimulis acrioribus pecudem de superioris capitolij parte in plana præcipitant. Nec mora inter primos descensus ipsius gradus capite colliso, cerebroque excusso, totoque corpore omni membrorum parte quassato, dignam sibi animam Christus excepit. Multis autem virtutibus idem sanctus post obitum floruit.

Miraculum.

Quidam diues iniquus, & præpotens nominē Antonius ex hac vita migrans ad inferos, in huius ecclesia sepeliri se præcepit, quod & à parentibus eius factum est. Nocte vero sequenti sarcophagus eius cum corpore virtute diuina per fenestram in medio atrij proijcitur. Quem mane facto parentes eius rursus in loco, de quo eiectus fuerat, altius tumulare curauerunt, altera vero die vt prius eiectum repererunt, & ex tunc à nullo tactus super terram expositus in testimonium reseruatur.

Se sancto Iuliano Cenomanensi.

Cap. CXIII.

Habentur S. Iuliani acta scripta à Bethaldo monacho vt testatur Molanus.

Ex *gestis eius.* Sanctus autem Iulianus Romana generositate clarissimus, merito fidei percelebris, & lingua facundus, extra vrbem Cenomanicam, paruo tectus hospitio, die noctuque in sancto perstabat proposito, cumque iam multi luce fidei radiati eius contubernio inhærerent; essetque eis de conuehendæ aquæ penuria, querimonia; vir Dei cuspidem baculi sui humi defigens audientibus cunctis, eum, qui sitienti populo de silice in eremo potum retribuit, humiliter exorauit: & cum fideles respondissent *Amen:* subito fons viuacissimus erupit. Hoc audito Princeps ciuitatis nomine *Defensor* per nuncios eum ad se suppliciter euocauit: qui cum ad eum accederet, quendam cæcum sibi obuium, *vexillo crucis impresso,* illuminauit. Hoc audiens Princeps festinus accurrit, & cum tota familia, multaque nobilium turba baptismi gratiam accepit ab eo, atque in tanto ardore pietatis excreuit, vt domum suam viro sancto ad extruendam ibi ecclesiam traderet, & vt lucrandis Christo animabus absque vllo incommodo inuigilaret.

Eius precibus viuacissimus fons erupit.

Cæcum illuminauit.

Quadam die diuertente eo ad prædium, cui nomen est Periliatus, puer, filius eiusdem fundi possessoris, qui infirmabatur mortuus est; quod vbi vir Dei comperit, misericordia totus affluens, domum luctus introiuit: noctemque peruigilem ducens, tanta instantia precum cæli pulsauit secretum, vt pariter surgerent, & Pontifex à puluere; & infans à morte. Mox parentes, & vicini, Christianæ fidei colla supponunt, & infantem cum tota hæreditate beatissimo magistro tradunt. Cum autem vrbis à Domino sibi commendatæ portam subiret, carcerali custodiæ mancipati, clamantes, vt sui misereretur, exorabant: & ille benignissimus ad eos, quibus id officij commissum erat, supplex accessit precans, vt aduentus sui gratia redderent absolutos, quos iniquitas propria fecerat reos. Spretis vero precibus, proprio hospitio se recepit, & tacitus ac gemens, Dei misericordiam præstolari cæpit. Mox Angelico ministerio ostia carceris aperta sunt, & illi egredientes sancti viri conspectibus se obtulerunt. At ille gaudens in domino iam lætus cibum accepit, & quos merito soluerat, sancti etiam conuiuij participatione donauit.

Puerum excitauit à mortuis.

Carcerali custodia reos mancipatos miraculo liberauit.

De

De obitu eius, & miraculis post obitum.

CAP. CXIIII.

His & multis alijs miraculis clarus, appropinquante die vocationis suæ discessit ad vicum, in quo postmodum Ecclesia Beati Martialis sita est, in qua leui tactus incommodo sedem sibi à Deo commodatam communi cleri ac plebis consilio commisit sancto Turibio: deinde oculis, & manibus eleuatis, Deum collaudans, eique oues acquisitas per se commendans, cœlo spiritum reddidit; quem *Defensor* cum tribus diaconis, & tribus cereis eadem hora ad se venientem diuinitus agnouit, qui cereos quos portabant posuerunt super mensam ante eum & abierunt; qui rem tantam admirans ad consedentes dixit: Nunquid non hic vidistis patrem nostrum *Iulianum*, qui huc cum tribus cereis aduenit, & nobis benedictis, cereisque derelictis abscessit? Surgamus ergo, & ad sepeliendum eum properemus. Tunc admirati omnes ad exequias sancti festinauerunt. Cumque corpus ad vrbem deportaretur, & ad alueum Sartæ fluuij veniretur, viri qui lecticam gestabant, equis suis enatantibus inter vndas validas & profundas: nec genibus aqua tactis, littus alterum cunctis mirantibus subierunt.

Apparuit post mortem defensori cū tribus cereis.

Miraculum.

Miraculum.

Cum vero tota vrbs obuiam exiret: quædam mulier paruulum filium suum caldariæ imposuerat, suppositoque igne membra infantuli, aqua repente lauabat, quæ voce psallentium attonita officium captum deseruit, oblitaque infantuli cum cæteris sancto obuiam occurrit, sed ardore fidei quæ illam exire compulit restincta est flamma ardentis camini, reuertensque filium incolumem recepit.

Ex gestis sanctorum. Iste Iulianus, Simon ille leprosus asseritur fuisse, qui Dominum in carne, hospitio simul & conuiuio suscepit. Vnde pro isto Iuliano aiunt, iter agentibus prodesse ad hoc, vt bonum hospitium habeant, si orationem dominicam dicant, eo quod in domo eius dominus hospitatus est, sed si hæc vera essent, etiam multo melius in honore beatæ Marthæ dicenda esset oratio Dominica, apud quam frequentissime hospitari dignatus est. Videtur ergo melior communis opinio, vt non pro isto Iuliano, sed pro parentibus cuiusdam alterius Iuliani dicenda sit, cuius hic historiam subdimus, quoniam à pluribus ignoratur.

De alio Iuliano: pro quo dicitur oratio dominica.

CAP. CXV.

De quodam Iuliano cui ceruus dixit, quod occideret parentes suos.

IVlianus iste iuuenis, & nobilis quadam die cum venationi insisteret, quidam ceruus ei dixit, quod dies futura esset, in qua parentes suos occideret. Ad hoc exterritus, timens ne in hoc incideret, relictis omnibus clam discessit, & longe profectus tam strennue cuidam *Castellano* seruiuit, vt eum militem faceret, & ei quandam *Castellanam* viduam desponsaret. Interea parentes Iuliani eum in locis plurimis perquirentes, tandem ad castrum, cuius erat Dominus, aduenerunt, & ab vxore cognitis intersignijs, tam benignè suscepti sunt, vt seorsum ipsa iaceret, & præ amore viri sui eos in cubili proprio collocaret. Facto mane Castellana ad Ecclesiam perrexit. Et ecce Iulianus, qui tunc forte abfuerat, rediens ad thalamum suum quasi eam excitaturus, intrauit: & inueniens simul duos dormientes, vxorem cum adultero suspicatus: eos extracto gladio decollauit: & exiens de domo, vidit vxorem suam venientem de Ecclesia. Et admirans interrogabat, quinam essent, qui in suo thalamo sic dormirent? At illa, Parentes, inquit, vestri sunt, qui vos diutissime quæsierunt; tunc penè præ dolore deficiens, heu, inquit, impletum est verbum Cerui, quia ego meos parentes occidi. Iam nunc vale dulcissima soror, quia iam de cætero non quiescam, donec acceptauerit Dominus pœnitentiam meam. Cui illa: Absit, inquit, dulcissime frater, vt sine me discedas, & quæ fui particeps gaudij, non sim particeps, & doloris? Mecum ergo sustine quicquid sufferre decreueris. Sic abeuntes tandem ad quendam fluuium peruenerunt, & tugurium ibi fecerunt, vt ibi pœnitentiam suam facerent, & omnes qui vellent transire fluuium pro Deo transponerent, post longum tempus media nocte hyemis cum dormirent, ecce quidam, *Iulianum*, clamauit, & vxor eius audiens, vt iret, admonuit. Qui timens frigus, & noctem, ipsa instante, clamantem transponit, & algentem, cum accenso igniculo calefacere non posset, sicut ille petiit, inter ipsos ipsum in lectulo collocauit. Tunc ille, Iuliane, inquit, Dominus me misit ad te, mandans tibi, quod tuam pœnitentiam acceptauit. Et vos post modicum migrabitis ad dominum: Et sic ille disparuit.

Iulianus occidit parētes.

Pœnitentia Iuliani.

Dominus acceptauit pœnitentiam Iuliani.

De sancto Hermagora & eius passione.

CAP. CXVI.

EX gestis eius. Fuit sanctus Hermagoras Beati Marci discipulus ab eodem Aquileiæ ciuitatis Italiæ constitutus Episcopus, & à Beato Petro Apostolo confirmatus. Qui spiritu sancto plenus, verbum Domini cæpit prædicare, & per orationem Dæmonia ab obsessis corporibus eijcere, infirmos sanare, & cæcis *facto Crucis signaculo super oculos eorum*, visum reddere. Currebant ad eum omnes Italiæ populi, videntes eius mirabilia, quia & per eum sancta multiplicabatur fides, Paganorum autem insania confundebatur.

Multa miracula edit sanctus Hermagoras.

Eodem vero tempore imperante Nerone in vrbe Roma, & præfecturam agente Agrippa, qui fuerat frater Herodis; tunc in Aquileiensem ciuitatem direxit præsidem Seuastum nomine, vt in eadem ciuitate (vt diximus) administraret; qui ingressus ciuitatem, sedit pro tribunali, & audito de sancto Hermagora, quod templa Deorum per ipsum desolata essent, impetu infremuit vt Leo; misitque turbam militum, qui impetum facientes eum comprehenderent, & ferro vinctum ad ipsum perducerent; qui cum sisteret coram præside, ab eo interrogatus est: qua audacia populum à Dijs separaret, & *Crucifixum* prædicaret, eleuans oculos suos in cœlum, *facto signaculo Christi in fronte sua*, constanter respondit, se ordinatum Episcopum ex iussione Domini, & prædicando non quiescere, nisi omnes à Diabolo detentos per verbum Dei ad cognitionem eius reuocaret. Hæc & alia Præses ab eo audiens, iussit eum extendi, & neruis crudis cædi. Cumque cæderetur, aspiciens in cœlum, gratias agebat Domino: Deinde Præses iussit eum in equuleo suspendi, & pectus eius vngulis radi, postea præcepit laminas ferreas calentes pectori eius imprimi, & lampades ardentes eius lateribus applicari, quod cum fieret, sanctus Dei martyr canebat hymnum Domino pendens in ligno dicens: *Deus in adiutorium meum intende, &c.* Videntes autem populi eius magnam constantiam, exclamauerunt dicentes: *Magnus est Deus Christianorum*, sine vlla causa tormentatur vir Dei. Tunc iratus Præses iussit eum de equuleo submitti, & in carcerem recludi, propter populorum seditionem.

Constantia B. Hermagoræ in fide Christi.

Feruntur Hermagoræ acta conscripta à Gregorio, cuius filia obsessa à dæmone, ab eodem sancto fuit incolumitati restituta: Recitat ea Mombrit. to. 2. Petrus in cathalogo l. 6. cap. 86. & alij recētiores, vt Sabellicus, Volaterranus, Rubeus, & historia nuper edita Aquileiæ.

Qualiter cum sancto Fortunato martyrizatus est.

CAP. CXVII.

CVmque recluderetur in carcerem, orauit, & subitò lumen nimium refulsit, & odor suauis carcerem repleuit. Quo viso custos carceris nomine Pontianus aperta interiori ianua carceris, ipso quoque orante, procidit ad pedes eius, & prouolutus deprecabatur eum, dicens: Deprecor te per nomen Dei tui, qui tantam tibi claritatem concessit in tenebris, vt miserearis mihi misero, & ad Dei tui agnitionem me perducas, & per te liberet Deus tuus animam meam perditam.

Qui dixit ad eum: Si credis ex corde tuo toto, & tota anima tua, omnia possibilia sunt quæ postulas. Qui respondit: Credo, Baptizato itaque Pontiano irruit in eum Spiritus sanctus, & cœpit præconaria voce clamare per omnes plateas, & vicos ciuitatis dicens: *Magnus est Deus, quem prædicat sanctus Hermagoras*. Ad hanc vocem cucurrit ad carcerem omnis populus, & multi clarissimi viri videntes in carcere tale lumen, Deo gratias egerunt. Beatus autem Hermagoras confortans animos clericorum, eiusdem Pij Pastoris amissionem dolentium, & plangentium, iussit ordinare fortunatum Archidiaconum discipulum suum, quem ipse ex infantia cum Dei nutriebat timore. Post aliquot dies audiens Seuastus præses de B. Alexandria: quia baptizata est à sancto Fortunato Archidiacono iussit eum in carcerem duci. Quem cum vidisset S. Hermagoras, domino Deo egit gratias, quia dignatus est eum associare, vt cum eodem martyrium susciperet. Per dies autem plurimos multa per eos mirabilia dominus in carcere ostendit: & concurrentes ad eos, omnes infirmitates varias habentes, curabantur ab eis *in nomine Domini nostri Iesu Christi*. Videntes autem Sacerdotes paganorum; colligentes populum incredulum, vnanimiter venerunt ad Seuastum Præsidem, cum fustibus, & lapidibus clamantes, & dicentes: Ciuitas tota perit per te, quia facis vsque nunc viuere hominem, qui per magicas artes populum alienat, & euertit mentes eorum vt separentur à Dijs. *Tolle Magum, occide Maleficum*: Sin autem nolueris, teipsum interficiemus, & illum igne consumemus. Tunc Seuastus Præses, timens populum, qui per eum crediderunt in nomine Christi, misit noctu Spiculatorem, & in carcere decollauit sanctos Hermagoram & Fortunatum: quorum corpora colligens Pontianus custos carceris; & omnem cruorem sanguinis eorum colligens in vnum collocauit locum. Martyrizati sunt autem 4. Idus Iulij.

Malignitas & inuidētia persecutorum Ecclesiæ Dei.

Hermagoras & Fortunatus capitali supplicio perpetuum meruerunt triūphum.

De his, quæ præcesserunt mortem Neronis.

CAP. CXVIII.

EVsebius. Anno autem Neronis 6. fulmen ante mensam cecidit.

Suetonius. Talem itaque Principem paulominus, 14. annos perpessus terrarum orbis, tandem destituit; initium facientibus Gallis. Mox Britannia amissaque Armenia, ac rursus vtraque recepta, perpetuam singularemque fœlicitatem concepit: adeo vt amissis naufragio preciosissimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere: *pisces sibi eas relaturos*, nihil æquè doluit quàm malum se cytharedum increpitum, singulos subinde rogitans, noscetne se quenquam meliorem? Vbi de motu Galliarum cognouit, adeo lentè ac securè tulit, vt gaudentis etiam suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum prouinciarum: statimque in arenam progressus certantes athletas effusissimo studio spectauit. Postquam autem etiam Hispanias desciuisse cognouit, collapsus animo diu sine voce velut mortuus iacuit. Vtque resipuit veste discussa, capite conuerberato, *actum de se* pronunciauit, nec eo seciùs quicquam ex consuetudine luxus, ac desidiæ obmisit, vel imminuit. Quinimo cum prosperi quiddam ex prouincijs nunciatum est, super abundantissimam cœnam iocularia in defectionis ducens carmina, lasciueque modulata etiam gesticulatus est, ac spectaculis theatri clam illatus, cuidam scenice placenti misit nuncium, *abuti eum occupationibus suis.*

DefectioGalliarum.

Quomodo nūcio de motu Galliarū accepto se gesserit.

Animo frāgitur ad nūtium defectionis Galbæ & Hispaniarum.

Initio statim tumultus multa, & immania, verum non abhorrentia à natura sua, creditur destinasse, percussores, scilicet submittere exercitus, prouinciasque regentibus quasi conspiratis, idemque scientibus, quicquid vbique exulum, quicquid in vrbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, vt conscios popularium atque fautores. Senatum vniuersum veneno per conuiuia necare, vrbem incendere, feris in populum immissis, quo facilius defenderetur, sed absterritus est non tam pœnitentia, quàm perficiendi desperatione. In præparanda expeditione primam curam habuit dirigendi vehicula portandis scenicis organis, concubinasque quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus peltisque Amazonicis instruendi. Maxima autem popularitate efferebatur, omnium æmulus, qui quodammodo animum vulgi mouerent. Sunt qui tradunt Paridem Histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium. Erat illi æternitatis perpetuæque famæ cupido, sed inconsulta. Ideoque multis rebus, & locis, veteri appellatione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Veronicum, Romamque Neropolim appellari voluit: religionum omnino contemptor fuit. Vidit autem per quietem nauem, sibi regenti exortum gubernaculum, trahique se ab interfecta vxore in arctissimas tenebras, & pennatarum formicarum multitudine opplerí. De mausoleo sponte foribus patefactis exaudita est vox nomine eum cientis.

Destinata eius quam immania, quā vana.

Expeditionis præparatio ridicula & fæua.

Terretur portentis somniorum, & auspiciorum.

Hugo Floriacensis lib. 4. Cumque multa mala (quæ recensere per singula nimis longum est) reipublicæ irrogaret, *tandem hostis à Senatu iudicatus est*, vt qui sacrilegio fidem, parricidio pietatem, incestu pudicitiam violaret, ipsamque potestatem Romani Imperij, vel officia, seu negocia improbissimis libertorum commiserat: cum enim ipse fidem nulli seruaret, omnes suspectos habebat. Duobus tamen nequissimis Nimphidio & Gemello se credendum putauit, quos vilis conditio sibi obnoxios fecerat, verum ipsi exemplum crudelitatis eius perhorruere. Nam quia charissimos viros interemerat, cauere sibi & præuenire voluerunt, quod metuebant. Ambo igitur facta cum cęteris conspiratione Parricidam deseruerunt.

Hostis à Senatu indicatus est.

Deseritur ab omnibus.

De infœlici eiusdem morte.

CAP. CXIX.

ITaque desertus ab omnibus suis, fugit ex vrbe & seipsum interfecit.

Suetonius. Nunciata quidem cæterorum exercituum defectione, literas prandenti traditas concerpsit, mensam subuertit, duos scyphos gratissimi vsus, solo illisit: assumptoque veneno, & in auream pyxidem condito, præmissis Ostiam libertorum fidissimis ad classem præparandam, tribunos, centurionesque, de fugæ societate tentauit: sed partim tergiuersantibus, partim aperte detrectantibus, vno vero proclamante,

Nunciata cæterorum exercituum defectione cogitat de fuga.

Vsque adeone mori miserum est?

varia agitauit: Parthosne supplex an Galbam peteret, an attractus prodiret in publicum, quantaque posset miseratione præteritorum veniam precaretur. Sed deterritum putant, ne priusquam in forum perueniret, discerperetur, sicque cogitatione in posterum dilata, ad mediam fere noctem excitatus, misit qui excitarent amicos. Et quia nihil à quoquā renunciabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adijt: verum clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum redijt: vnde & iam custodes diffugerant direptis stragulis, ac statim quemlibet percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: *Ego ego*, inquit, *nec amicum, nec inimicum habeo? percurritque quasi præcipitaturus se in Tiberim*. Sed reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderans, nudo vt erat pede atque tunicatus, pœnulam ob soleti superinduit coloris: adopertoque capite, & ante faciem obtento sudario, equum ascendit, quatuor tantum comitantibus, sed vt ad diuerticulum ventum est, dimisso equo inter fruteta & vepres, per arundineti semitam ægrè nec nisi strata sub pedibus veste, diuulsa sentibus pœnula, quadrupes per angustias cauernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum modica culcitra veteri pallio instratum. Tunc vnoquoque hinc inde hortante, vt quam primum se impendentibus contumeliis eriperet, scrobē

coram se fieri impetrauit; dimensus ad corporis sui modulum; & aquam simul, & ligna conferri; curando mox cadaueris funeri, flens ad singula atque identidem dictitans. *Qualis artifex pereo?* Inter moras perlato à Cursore nuncio, *hostem se à senatu iudicatum, & quæri, vt more puniretur*; conterritus, duos pugiones quos secum extulerat, arripuit. Tentataque vtriusque acie, rursus condidit caussatus *nondum adesse fatalem horam*. Ac modo comites hortabatur, vt lamentari & plangere inciperent, modo orabat, vt se aliquis ad mortem capescendam exemplo iuuaret: interdum etiam segnitiem suam increpabat. Iamque equites appropinquabant, quibus præceptum erat, vt viuum eum attraherent. Quod vt sensit, ferrum iugulo adegit, iuuante quodam ex stantibus; rigentibusque oculis vsque ad horrorem, formidinemque visentium; tantum in morte eius reipublicæ gaudium fuit, vt plebs pileata tota vrbe discurreret.

Nero seipsū interfecit.

Eusebius. Anno igitur Domini 70 ætatis ipsius Neronis 32. cum à Senatu quæreretur ad pœnam è palacio fugiens, ad quartum vrbis milliarium in suburbano liberti sui inter Salariam & Numentanam viam semetipsum interfecit, atque in eo omnis Augusti familia consumpta est.

Mors eius quomodo accepta ab hominibus.

De Galba Imperatore & morte eius.

Cap. CXX.

Galba Imperator anno Mūdi 4023. Christi 70.

HVgo. Adhuc autem Nerone superstite Galba in Hispania creatus est Imperator; Qui post eius obitum Romam venit, & imperauit mensibus sex, & diebus totidem. Porrò morte Neronis ita Romana plebs exultauit, vt induta pileis, tanquam sæuo exempta domino, triumpharet. *Suetonius lib.* 7. Hic autem Galba statura fuit iusta, capite prælaluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus, & pedibus articulari morbo distortissimus. Cibi plurimi traditur, quem tempore hiberno ante lucem capere consueuerat. Hic olim prouinciam Hispaniam regens, tutorem, quod pupillum, cui substitutus erat hæres, veneno necauerat; cruce affecit. Implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti; quasi solatio, & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoque cæteris altiorem, & dealbatam parari statim crucem, iussit. Maiore autem fauore & auctoritate adeptus est, quam gessit, imperium. Regebatur autem trium arbitrio: quibus diuerso vitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, vt vix ipse sibi constaret; modo acerbior, parciorque, modo remissior ac negligentior, quam Principi conueniret. Vniuersis ordinibus offensus, præcipua tamen inuidia flagrabat apud milites. Nam cum in verba eius absentis iurantibus donatiuum grandius solito præpositi pronunciassent: ratum non habuit, & subinde iactauit: *militem se legere consueuisse, non emere.*

Statura Galbæ, & mores.

Hugo Floriacensis. His autem diebus auaritiæ, & segnitiæ deditus, Pisonem nobilem & industrium adolescentem sibi in filium adoptauit; sed hos ambos Otho Romæ in medio foro interfecit. *Suetonius.* Equites, quibus mandata Galbæ cædes erat, cum per publicum equos adegissent, viso procul eo, paulisper restiterunt: deinde rursum incitati, desertum à suis contrucidarunt. Illud mirum admodum fuit, neque præsentium quempiam opem Imperatori ferre conatum, & qui accersirentur omnes spreuisse nuncium. Iugulatus est, atque ita vti erat relictus: donec Gregorius miles à fomentatione rediens, abiecto onere caput ei amputauit: mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis calonibusque donauit: qui hasta suffixum, non sine ludibrio circa castrum portarunt.

Galba iugulatus ad lacum Curtij.

De Quintiliano oratore, & flosculis eius.

Cap. CXXI.

Quintiliani flosculi.

EVsebius in chronicis. Ab isto Galba Marcus Fabius Quintilianus ab Hispania Romam perductus est, qui & primus illuc publicam scholam tenuit, & ex isto salarium accepit.

Author. Huius etiam Quintiliani morales flosculos, sicut & cæterorum Philosophorum, huic operi inserendos iudicaui. *Quintilianus, de oratoria institutione lib.* 1. *cap.* 2. Vtinam nostrorum liberorum mores, non ipsi perderemus.

Infantiam statim delicijs soluimus.

Mollis educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes mentis, & corporis frangit.

Indulgentia parentum perniciosa.

Optimus quisque præceptor frequentia gaudet, & maiore se theatro dignum putat.

Ingenij signum in paruis præcipuum, memoria est. Eius duplex est virtus; facile percipere; & fideliter retinere.

Per plures scire possunt etiam quæ singulis tradenda sunt. *Cap. 3.*

Ante omnia futurus orator, cui in maxima celebritate & in media republica viuendum est, assuescat iam à tenero non reformidare homines, nec solitaria vita pallescere.

Excitanda est mens, & attollenda semper quæ in huiusmodi secretis, aut languescit, & quendam velut in opacositum ducit, aut contra inani persuasione languescit. *Cap. 4.*

Necesse est sibi plurimum tribuat, qui se nemini comparat.

Ætas hominis tunc maxime formidanda est, cum simulandi nescia est, & præcipientibus credit facillime.

Frangas autem citius, quàm corrigas, quæ in prauum induruerunt.

Non sunt ferendi, qui artem Grammaticam vt tenuem, atque ieiunam cauillant: quæ nisi fundamenta fideliter iecerit, quicquid perstruxeris, corruit: necessaria pueris, iucunda senibus, dulcis secretorum comes: & quæ vel sola, omni studiorum genere plus habet operis, minus ostentationis.

Plurimi autem ambitiosa festinatione à posterioribus incipiunt, dum ostentare discipulos, circa speciosa malunt.

Consuetudo est certissima loquendi magistra, vtendumque plano sermone est, vt nummo; cui publica forma est, vsitatis enim tutius vtimur.

Noua verba non sine periculo fingimus.

Turpiter desperatur quicquid fieri potest.

Nihil potest placere quod non decet.

De Flosculis eiusdem.

Cap. CXXII.

IDem in 2. Non ideo quidem æstimandum est cuius quisque ætatis sit, sed quantum in studijs iam effecerit.

Carendum est non solum crimine turpitudinis, verùm etiam suspicione.

Ingenia puerorum nimia emendationis seueritate deficiunt, nam desperant & dolent, & nouissime oderunt: & quod maxime nocet, dum omnia timent, nihil conantur.

Aliena vitia quisque reprehendi mauult quàm sua.

Ne tentes, quod effici non possit: nec ab eo quod quis optime facit, in aliud cui minus est idoneus, eum transferas.

Vt præceptores officium est docere, sic Discipulorum præbere se dociles; alioquin neutrum sine altero sufficit: sicut enim frustra spargũtur semina nisi ea, præmolitus fouerit sulcus, ita scientia coalescere nequit, nisi sociata tradentis, accipientisque concordia. *Simile.*

Est quædam virtutum vitiorumque vicinia, qua temerarius pro forti, effusus pro copioso accipitur.

Multo labore, assiduo studio, varia exercitatione, plurimis experimentis, altissima prudentia, præsentissimo consilio constat ars dicendi.

Persuadet, & pecunia, & gratia, & auctoritas, & dignitas dicentis: postremo etiam aspectus ipse sine voce.

Non bona conscientia, sed victoria litigantis, est præmium.

Non est æquum id haberi malum quo bene vti licet.

Omnia quæ ars consummauerit, certum est à natura initia duxisse.

Qui recta via depulsus est, reduci ad eam nisi alio flexu non potest.

Nobis ad virtutes etiam antequam doceamur, initia quædam & semina naturæ concessa sunt, vt ad iustitiam, cuius rusticis quoque, ac Barbaris aliqua imago apparet.

Idem in tertio. Plurimum in consilijs, valet auctoritas: nam & prudentissimus, & optimus haberi debet, qui sententiæ suæ de vtilibus atque honestis credere omnes velit.

Idem in quarto. Perseuerandum est saltem, quia cœpimus; si vires decipiunt, animo tamen perseueremus.

Naturalis est fauor pro laborantibus.

Naturale est, vt iudices his quos libentius audiunt, facilius etiam credant.

Verecundius dicendum est sua, quam aliena laudanti.

Fallit voluptas, & minus longa videntur quæ delectant, sicut amænum & molle iter (etiam si spacij amplioris est) minus fatigat, quam durum aridumque compendium.

Nihil facile persuadetur inuitis.

Tentanda non sunt, quæ effici omnino non possunt.

Nihil longum videri necesse est, in quo quid vltimum sit æternum est.

Idem in quinto. Latrocinium facilius in viro, veneficium in fæmina credis.

In rebus apertis tam stultum sit argumentari quam in clarissimum solem mortale lumen afferre.

Quod rei alterius illustrandæ gratia assumitur, clarius esse debet eo quod illuminatur.

Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.

Ex eodem.

Cap. CXXIII.

IDem in 8. Tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet.

Iurare nisi vbi necesse est graui viro parum conuenit.

Quod imitaturus est, primum quisque intelligat; & quare id bonum sit, sciat; & tunc in suscipiendo onere vires suas consulat.

Prudentis, est quod in vnoquoque optimum est, si possit suum facere.

Etiam in turba, in itinere, in conuiuijs faciat tibi cogitatio ipsa secretum.

Vitiosa est iactatio, fertque audientibus, non modo fastidium, sed etiam plerumque odium.

Habet enim mens nostra sublime quiddam & erectum, & impatiens superioris, ideoque abiectos, & submittentes se libenter alleuamus, quia hoc facere tanquam maiores, videmur; & quotiens discesserit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extulerit, premere ac despicere creditur, nec tam se maiorem, quàm cæteros minores facere, inde inuident humiliores, hoc vitium est eorum, qui nec cedere volunt, nec contendere possunt. Rident superiores, improbant bonos. Sed in veris sufficit conscientia.

Afflante fortuna pene omnia decent.

Nihil est ad conciliandum animos gratius verecundia.

In quibusdam virtutes gratiam non habent, in quibusdam vitia ipsa delectant.

Nouerit se quisque, ne tantum ex communibus præceptis, sed etiam ex sui natura consilium capiat formādę actionis.

Pulcherrimi operis studio vacare mens non nisi omnibus vitijs libera, potest: primùm, quòd in eodem pectore nullum est turpium honestorumque consortium, & cogitare optima simul ac teterrima, non magis est vnius animi, quàm eiusdem hominis esse bonum ac malum.

Nihil est tam occupatum, tam multiforme, tam varijs affectibus concisum atque laceratum quàm mala mens, nam & cum insidiatur spe, curis, & labore distringitur, & etiam cum sceleris compos fuerit, sollicitudine, pœnitentia, pœnarum expectatione torquetur.

Melius certe persuadebit alijs, qui prius suaserit sibi.

Prodit enim se qualibet custodita simulatio; nec vnquam tanta est loquendi facultas, quæ non titubet & hæreat, quotiens ab animo, verbo dissentiunt.

Rerum optimarum inuentio, etiamsi lenocinijs verborum destituta sit, satis tamen natura sua ornatur.

Nullum rectè voluntati serum est tempus.

Philosophia simulare potest, eloquentia non potest.

Vbique perniciosum est vires fiducia præueniri.

In grandibus cœnis hoc sæpe nobis accidit, vt cum optimis satiati sumus, varietas tamen nobis ex vilioribus grata sit.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXIV.

IDem in lib. causarum. Potius hominis libertas est oculos perdidisse: Oculi sunt per quos paupertates ferre non possumus, oculi tota nostra luxuria: Hi nos in omnia quotidie vitia præcipitant. Mirantur, adamant, concupiscunt, vt facilius impleas satietatem animi.

Genus infirmissimæ seruitutis est *Senex Maritus.*

Nihil difficilius est, quàm differre gaudium.

Idem in secunda causa. Temeritas omnis animorum, calamitate corporum frangitur, & frigescunt impetus mentium, quos non explicant ministeria membrorum.

Idem in tertia causa. Ad omne votum fluente Fortuna lasciuit ocium.

Hæc est superiorum conditio, vt quicquid faciunt præcipere videantur, & perniciosissimus est malæ rei quisque maximus author.

Idem in quarta causa. Si quis sciat quid sit finis bonorum, quæ vera fœlicitas, nunquam sibi videbitur priuatura morte periturus. Necesse est in facinus ociosus ardor erumpat.

Excedit omnem calamitatem, diebus, ac noctibus timere.

Idem in quinta causa. Voluit nos ille mortalitatis artifex Deus in commune succurrere, & per mutuas auxiliorum vices quemque in alterum, quod pro se timeret, conferre.

In aliena fame sui quisque miseretur.

Humanæ infirmitatis ista natura est, vt ex omnibus accidentibus grauissimum putat quisque quod patitur.

Necesse est apud impatientiam sua vel minima præualeant.

Idem in sexta causa. Labori oportet insistere, vbi effectus promittitur, nam stulta est cura, quæ speciem non habet.

Subit libens pietas pœnam etiam sceleribus grauem.

Idem in septima causa. Nihil in rebus humanis voluit esse rerum natura tam simile, quod non aliqua proprietate secerneret.

Paupertatis proprium est, vbi alia deficiunt exercere libertatem.

Adhuc ex eodem.

Cap. CXXV.

IDem in 8. *causa.* Non reperio quid in rebus humanis excogitaret natura præstantius amicitia? quod concordia contra fortunam maius auxilium? Quid enim foret humano generi fœlicius, si omnes esse possent amici? non bella, non seditiones, non latrocinia, non lites, cæteraque mala, quæ hominibus ex seipsis nata sunt fortunæ accessissent.

Cœlestis prouidentia multa varietate pectora nostra distinxit, nec minus numerosas animorum, quam corporum dedit formas.

Idem in 10. *causa.* Nulla pœna est nisi inuito, nullum habemus nisi ab impatientia dolorem: & vt aliquid crudele sit metus facit.

Non habitant vna pudor & fames.

Idem in 11. *causa.* Nihil vnquam grauius, quam destituta spes, torquet.

Idem in 12. *causa.* Parum aliquid terræ, & humilis tugurij rusticum culmen: Equitas animi Regnum facit.

Qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam.

Idem in 14. *causa.* Non est iustior dolor quàm beneficij perdidisse rationem.

Non expectes, vt gratias statim agat, qui sanatur inuitus.

Non sine aliquo morsu resilitur ab illis, qui voluptate animum tenuerunt.

Idem in 15. *causa.* Minus debetur homini qui ideo tantum aliquod amat quia necesse est; nescis an diligat, cuius experimenta non habet, nisi fœlicitas.

Facinus est id tantum credere quod expedit; & actum est de rebus humanis si sola seruatur vtilitatum fides.

Idem in 16. *causa.* Nihil æquè paratum impetu constat quàm mori velle, nec quicquam res humanæ impatientius habent, pereuntis affectu.

Idem in 17. *causa.* Pessimum humanarum rerum malum semper est, quod auidius nefanda fingunt, nec vsquam magis operepretium putant maligni facere sermones, quàm cum incredibilia quasi deprehensa narrantur.

Necesse est autem contentiosus loquaris quicquid probare non possis. Et affirmationem sumit ex homine, quicquid non habet ex veritate.

Nullam difficiliorem esse credo, quàm silentij virtutem, adeoque promptissimo sermone facile delinquimus, vt constantiam tacendi nec in alijs ferre possimus.

Idem in 18. *causa.* Genus reuerentiæ est, vt tacenda scire minime velis.

Non habet causam loquendi, cui credi non potest; ablata est enim ab eo omnium verborum fides, omnis sermonis auctoritas.

De Othone Imperatore, & morte eius.

Cap. CXXVI.

Otho Imperator Anno M. 4024 C. 71.

HVgo *Floriacensis.* Otho igitur inter tumultus, & cædes Romanorum inuasit Imperium, & imperauit mensibus tribus. *Suetonius lib.* 8. Hic fuisse traditur, & modicæ staturæ, & male pedatus, & caluus, munditiarum vero pænè muliebrium, quin faciem suam quotidie rasitare ac pane madido linire consuetus, idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus vnquam esset.

A prima adolescentia procax fuit & prodigus, vagari noctibus solitus, atque inualidum quemque obuiorum, vel potulentum corripere, ac distento sago impositum, in sublime iactare; libertinam aulicam, quo efficacius coleret etiam diligere simulauit, quamuis Anum ac pene decrepitam per hanc insinuatus Neroni, facillime summum inter amicos locum tenuit; congruentia morum omniumque consiliorum secretorumque particeps effectus. Die quem necandæ matri Nero destinarat, ad auertendas suspiciones cœnam vtrique exquisitissimæ comitatis dedit. Qui vt primum Imperij spem cœpit, nullo officij aut ambitionis in quemquam genere omisso; quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat; vt iam vix vllus esset, qui non & sentiret, & prædicaret solum Imperij successione dignum. Postquam autem Pisone prælato spe decidit, ad vim conuersus est; instigante super animi dolorem, etiam magnitudine æris alieni, neque enim dissimulabat, *nisi Principem se stare non posse; nihilque referre, an ab hoste in acie, an in foro, sub creditoribus caderet.* Ergo destinata die, præmonitis conscijs, vt se in foro operirentur; mane Galbam salutauit, vtque consueuerat, osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit. Deinde quasi venalem domum inspecturus, abscessit; proripuitque se postica parte palacij. Tunc abditus propere muliebri sella in castra conscendit, vbi subcollatus est; missis qui Galbam trucidarent. Ad conciliandos pollicitationibus militum animos, nihil magis pro concione testatus est, quàm *id demum se habiturum, quod sibi illi reliquissent;* deinde quasi raptus de publico, & suscipere Imperium vi coactus, gesturusque communi omnium arbitrio, palatium petijt, ac super cæteras gratulantium, adulantiumque blanditias, ab infima plebe appellatus *Nero* nullum iudicium recusantis dedit; immo etiam vt quidam tradiderunt epistolis suis ad quosdam prouinciarum præsides, Neronis cognomen adiecit, cunctas imagines, statuasque reponi passus est; & procuratores, atque libertos, ad eadem officia reuocauit. *Hugo Floriacensis.* Contra hunc tandem veniens Vitellius, Lucio Vitelio ter consule natus, dimicauit. Sed cum animaduertisset Otho suos vinci in prælio, seipsum interfecit.

Vita Othonis sub Nerone.

Imperij spem capit & ambitione viam sibi munit.

Ordo rerum ab Othone gestarum in occupando imperio, & cadendo Galba.

Gesta quadam eius in initio imperij.

Otho seipsum interficit.

De Vitellio Imperatore, & eius moribus.

Cap. CXXVII.

Vitellius Imperator.

HIc itaque Vitellius Romam victor intrauit, & Imperauit mensibus octo.

Suetonius lib. 9. Hic pueritiam primamque adolescentiam egit inter Tiberiana scorta: sequenti quoque ætate omnibus probris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit: Caio per aurigandi, Claudio per aleæ lusum, familiaris: sed aliquanto Neroni acceptior, tum propter hæc eadem, tum peculiari merito, quod præsidios certamini Neroneo, cupientem inter Citharædos contendere, nec quamuis flagitantibus cunctis promittere audientem. Ideoque egressum theatro, reuocauerat quasi perseuerantis populi, legatione suscepta, exorandumque præbuerat. Deinde cum à Galba in inferiorem Germaniam ad regendum exercitum mitteretur, contemptu magis quàm gratia, satis constat exituro viaticum defuisse, tantæ egestate rei familiaris, vt vxore ac liberis, quos Romæ relinquebat meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: vtque ex aure matris detractum vnionem pignoraret ad itineris impensas, creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, non nisi terrore calumniæ amouit. Aduenientem exercitus ad res nouas pronus, libens ac supinis manibus excepit, obuios quoque militum exosculantem: castra vero ingressus, nihil cuiquam poscenti negauit, atque etiam vltro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit, quare subito à militibus è cubili raptus, ita vt erat in veste domestica, *Imperator* est consalutatus: circumlatusque per celeberrimos vicos. Itinere inchoato per medias ciuitates ritu triumphantium vectus est, perque flumina delicatissimis nauigijs è vario coronarum genere redimitis. Inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantium omnium in iocum vertens: vtque campos in quibus pugnatum est adijt,

Vita sub Claudio, Caio, & Nerone.

Legatus in inferiorem Germaniam à Galba mittitur.

Castra ingressus conciliat sibi milites; & mox salutatus est Imperator.

Vitellij gula profunda in tempestiua ac sordida.

adijt, abhorrentes quosdam cadauerum tabem, detestabili voce confirmare ausus est, *optime olere occisum hostem, & melius ciuem*. Solemni conuiuio Cythatædo inchoanti Neroniana cantica exultans, primus etiam plausit. Luxuriæ præcipuè sæuitiæque deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispartiebat, in ientacula, & prandia, & cœnas commessationesque facile omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die, nec cuiquam singuli apparatus minus quadragenis milibus nummorum constiterunt. Famosissima super cæteras fuit cœna data ei à fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium septem auium apposita traduntur: hanc quoque exsuperauit ipse dedicatione patinæ. In hac Scarorum iocinora: Phasianorum, & Pauonum cerebella, linguas Phænicopterum, Murænarum lactes, à Carpathia vsque fretoque Hispanico petitarum, commiscuit: ne in sacrificijs quidem aut vnquam, aut itinere vllo temperauit, quin inter altaria manderet, circaque viarum popinas.

De crudelitate, & morte eius.

CAP. CXXVIII.

Seuitia eius ac varie neces ac supplicia.

PRonus vero ad cuiuscumque vel quacumque de causa, necem atque supplicium: Nobiles viros condiscipulos, & æquales suos vario genere fraudis occidit, quorum vnum veneno etiam manu sua porrecto, in aquæ frigidæ potione, quam his affectus febre poposcerat: vt quisque deferretur, inauditum capite puniebat, suspectus etiam in morte matris fuit. *Hugo Floriacensis.* Interea vero Vespasianus debellabat prouinciam Iudaicæ gentis. Conualuit itaque in exercitu rumor ciuilium bellorum, & de Galbæ, & Othonis nece manifestum est: deque Imperio Vitellij, qui nequior superioribus quasi fex resederat. Tunc conferre secum viri veteris militiæ cœpere, & indignè ferre se primos ad pericula, & vltimos ad honorem, qui ab inferioribus dominos acciperent. Addebant etiam esse sibi virum strenuum *Vespasianum*, quem eligi decuerat *Imperatorem*, quem maturum ad consulendum, & iunioribus validiorem ad præliandum compererunt. Adoriuntur itaque Vespasianum, rogantque vt gubernaculum Romani suscipiat Imperij, illeque abnuere, & indignum se dicere cœpit: illi promptius instabant, vrgebant milites, insistebant duces, cessit igitur *Vespasianus* inuitus, & prius curam quā honorem induit Imperialem, ipse vero per Cappadociam, & Phrigiam iter direxit.

Militum consultatio de eligendo Vespasiano.

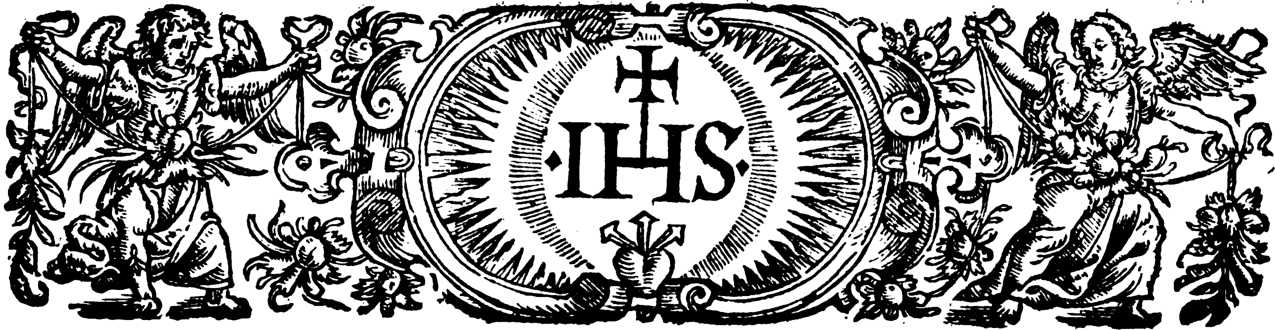
Romæ vero Vitellius positus omni magnitudine, nominis ac maiestatis oblitus, conuiuijs inhiabat, sed excitatus sinistro nuncio, Cecinam quendam ducem sui exercitus misit: eique summam sui commisit periculi: ipse vero luxuria marcidus tabescebat, vinoque sepultus nihil aliud expectabat, nisi cum hostis aduenirer, ebrius periret sine sensu doloris. Tunc ergo circa vrbis mænia congressu habito fusi sunt, & cæsi omnes Vitelliani; deficientibus itaque Vitellianis partibus, cum se in quandam proximam palatio cellulam Vitellius intrusisset, turpiter inde protractus, & excruciatus in forum deducitur, & ibidem occiditur.

Inter magna rerum verborumq; ludibria perit Vitellius.

Suetonius. Itaque extractus ex latebra religatis post tergum manibus, iniecto ceruicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum tractus est: inter magna rerum, verborumque ludibria, reducta à capite coma (ceu noxij solent) atque etiam mento mucrone gladij subiecto, vt visendam præberet faciem, neve submitteret, quibusdam stercore, & cœno incessentibus, alijs *incendarium, & patinarium* vociferantibus parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante. (Erat enim in eo enormis proceritas, facies rubicunda, & plerumque ex violentia, venter obesus, alterum femur subdebile.) Tandem minutissimis ictibus excarnificatus, & confectus est, & inde vnco in Tiberim tractus.

SPECVLI

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER NONVS.

De Imperio Vespasiani, & eius initio.

Cap. I.

Vespasianus Imperator anno M. 4024 C. 71.

** Ita Euseb. Nicephorus, Chronicum Græcum, & Cassiodorus, Epiphanius ait, illum imperasse annis nouem, mensibus 7. diebus 12. Dion annis 10. diebus sex minus, sic & Zonaras. Orosius 9. principatus anno profluuio mriuũ scribit. Tertullianus ait annis undecim regnasse, Cedrenus annis 10. diebus 8*

HVGO *Floriacensis*. Vespasianus igitur, illa turbida Tyrannorum turba discussa Imperium adeptus imperauit annis * ix. mensibus 11. diebus 22.

Hic multis Iudæorum oppidis captis, sicut superius dictum est, audita morte Neronis, hortatu militum *Imperator* effectus, reliquit Titum filium suum ad procurationem obsidionis Hierosolymorum, vt & Romanis non deesset, nec Iudæis, quem filius repræsentaret.

Eusebius in chronicis. Imperauit autem Vespasianus Romanorum 8. ab anno Domini 71. mundi vero 4024.

Suetonius. Hic quondam inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauissimam contraxit offensam: Prohibitusque non contubernio modo: sed etiam publica salutatione, secessit in paruam ac deuiam ciuitatem, quoad latenti, & iam extrema metuenti, Iudæa prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto vetus, & constans opinio; esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profectu rerum potiretur.

Vespasianus præficitur bello Iudaico

Suscepta censura, ne quam occasionem disciplinæ prætermitteret, adolescentulum fragrantem vnguento cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, vultu aspernatus, voce etiam grauissima increpuit, litterasque reuocauit. Imperio adepto, amplissimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri negligentia purgauit; suppleuitque recensito senatu, & equite; submotis etiam indignissimis, & honestissimo quoque allecto. Vsque ad exitum vitæ ciuilis, & clemens. Mediocritatem generis neque dissimulauit vnquam: ac frequenter etiam præ se tulit; nihilque ornamentorum appetiuit. Amicorum libertatem ac philosophorum contumaciam leuissime tulit. Offensarum, inimicitiarum minime memor, executorve: vt suspitione aliqua, vel metu ad perniciem cuiusdam compelleretur, tantum abfuit, vt monentibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum, quod vulgo crederetur Genesim habere imperatoriam; insuper consulem fecerit. Spondens quandoque beneficij memorem futurum. Filiam quoque hostis sui Vitellij splendidissime maritauit, dotauit etiam & instruxit. Sola est in qua merito culpetur pecuniæ cupiditas.

Ordines purgat suppletq;

Ciuilitas eius & dementia.

Pecunia cupiditas ingens

De Iosepho, & scriptis eius.

Cap. II.

EVsebius in chronicis. Hinc Flauius Iosephus scriptor historicus dux belli Iudæorum, cum à Romanis interficiendus esset, pronunciauit de morte Neronis, & eius Imperio.

Hieronymus de illustribus viris. Ipse Iosephus Mathathiæ filius ex Hierosolymis Sacerdos à Vespasiano captus cum Tito filio eius relictus est. Hic Romam veniens 7. libros Iudaicæ captiuitatis Imperatoribus patri, filioque obtulit, qui & bibliothecæ publicæ traditi sunt: & ob ingenij gloriam statuam quoque Romæ meruit.

Libri Iosephi de bello Iudaico & alij eius libri.

Scripsit quoque & alios viginti antiquitatum libros ab exordio mundi vsque ad 14. annum Domitiani Cæsaris: & duos archiothecos id est, conflictus aduersus Apionem Grammaticũ Alexandrinũ, qui sub Caligula legatus missus est ex parte gentilium contra Philonem.

Librum etiam vituperationem gentis Iudaicæ continentem scripserat.

Alius quoque liber eius valde elegans habetur, in quo Machabæorum sunt digesta martyria.

Hic in decimo octauo antiquitatum libro cap. 4. manifestissime confitetur, propter magnitudinem signorum Christum à Pharisæis interfectum, & Ioannem Baptistam vere prophetam fuisse: & propter interfectionem Beati Iacobi Apostoli Hierosolymam dirutam esse.

Scribit autem de Domino in hunc modum: Eo tempore Iesus sapiens vir (si tamen virum eum oportet dicere) erat enim mirabilium patrator operum, & doctor eorum, qui libenter vera suscipiunt: plurimos quoque tam de gentilibus, quam de Iudæis habuit sui sectatores, & credebatur esse Christus. Cumque inuidia nostrorum principum Cruci eum Pilatus addixerit, nihilominus qui fideliter dilexerant eum, perseuerauerunt. Apparuit autem autem eis tertia die viuens. Multa hæc

Testimoniũ Iosephi de Christo.

& alia

& alia miracula carminibus prophetarum de eo vaticinantibus; & vsque hodie Christianorum gens ab hoc sortita vocabulum, non deficit.

Author. De libris huius Iosephi, nonnulla in hoc opere congruis locis inserui.

De obsidione, & calamitate Hierusalem.

CAP. III.

EGesippus lib.5.cap.1. Anno igitur primo delati Imperij Vespasiano, Iudæa bellis asperis, & seditionibus domesticis lacerabatur, trinoque prælio ciuitas Hierusalem intra se laborabat, nulla requies, nullæ induciæ, momentis omnibus dimicabatur, innumeri iugulabantur. Manabat sanguis, & vniuersa replebat, & quasi profluuius etiam per interiores templi recessus decurrebat. Ita sanguine, incendio, ruina, fame, totius vrbis nerui succindebantur. Nullus locus periculo vacabat, nulla fugiendi copia erat, pauor vbique, clamor mulierum, morientium gemitus, desperatio viuentium, vt miserabiles diceres eos, qui remanserant, beatos qui obierant.

Triplex bellum Hierosolymæ.

Quomodo decepta es ciuitas populis tuis? expugnata armis tuis, quæ solebas, sine armis vincere, sine prælio hostem ferire, cum pro te Angeli dimicarent, & militarent tibi fluctus maris, hiatus terræ, cœli fragores? Ecce habes, quod petisti. Agnosce tibi hodie Barrabam viuere, Iesum verò mortuum esse. In te ideo regnat seditio, pax sepulta est, vt crudelius à tuis pereas, quàm si perires ab alienis. In templo igitur ipso pro vnguentis bene olentibus, pro thymiamatib. bene spirantibus, pro diuersorum florum odoribus, grauis erat insepultorum cadauerum fœtor, quos pluuia dissoluerat, quos flamma combusserat, quos sol calefecerat. Neque enim humare cuiquam corpora vacabat eorum, qui vel in templo, vel circa plateas necabantur; quia bellum eos inter se occupabat, feriendiq́ue magis quam humandi cura vniuersos tenebat. Nihilq́ue magis in tantis calamitatibus, quam misericordia perierat, quæ sola solet alleuiare miserias, solari ærumnas. Quidam tamen latrones in alios sæuientes fœtorem occisorum grauiter sustinentes, de muro reliquias defunctorum in profunda præcipitia deijciebant.

Cap.2. Alloquitur Author populum Iudaicum.

Leges naturæ soluuntur.

Misericordia etiam perijt.

Itaque Titus Vespasiani filius, qui bellum à patre susceperat, aspiciens prægruptos specus plenos cadauerum, saniemque dilaceratis visceribus innatantem, altè ingemuit, & manus ad cœlum eleuans testabatur, nequaquam illud sibi adscribendum, qui veniam dare voluisset, si deditioni processissent; expectasse se vt pacem rogarent, paratum incolumes seruare, si bellum deposuissent.

Cap.21. Titus testatur Iudæos diuinitus afflictos.

Cap. 25. Manneus quoque Lazari asserebat, per vnam portam sibi creditam centum quindecim millia mortuorum elata, additis ad hæc 880. funeribus: Idq́ue solo eorum numero collectum, qui mercede publica sepulti forent, præter eos quos sepelierant sui. Quæ autem sepultura nisi vt de muro deijcerentur cadauera? plerique etiam non ignobiles viri cōfugientes ad Titum sexcenta millia defunctorum, quæ per portas elata numerata essent commemorabant; eorum quoque quæ propter magnitudinem infinitam efferri cadauera nequiuerunt numerum fuisse inæstimabilem. Nam plerique etiam de vltimo orbe ad templum venerant, ad prædicandum in die festo.

De auaritia Iudæorum, & extrema fame.

CAP. IIII.

Cap.24. ILlorum autem plerique qui ad Romanos confugerant, cum accepto cibo aluum purgarent, aurum egerebant, aliqui bimones aureos, quos absorbuerant cum fugam adornarent, ne deprehensi, non solum dispendio, sed etiam periculo forent, quia insidiatores omnia scrutabantur: scelus enim ducebatur, aurum quemquam præter latrones habere. Hoc itaque Iudæi postea miserabili specie, inter inquinamenta alui aurum legebant. Comperit hoc quidam Assyrius, & ab vno in omnes opinio manauit; quod hoc genus hominum præceps ad auaritiam, & paratum ad versutiam; vt nihil tam atrox sit quod refugiat, nihil tam turpe quod studio pecuniæ erubescat. A Syris itaque in Arabes diffusa est fama, quibus non est minor auaritia, & feritas barbaricæ propior immanitati, quod farti essent auro Iudæi. Diripiunt igitur illi quoscumque aduenientes cernunt: licet contra fas, & contra legem deditionis, contra promissum Cæsaris, quo eos occidi non licebat. Incidunt autem viuentes adhuc, cruentisque manibus euiscerant ventris secreta; aluum scrutantur, & inter eius manantia purgamenta, aurum inquirunt. Denique vna nocte fere duo millia virorum discissa sunt tali flagitio.

Incidunt viuentium viscera vt ex ijs corradant aurum. Vide Iosephū de bello Iudaico lib 6. cap.15.

Alia quoque ærumna grauis in his, qui ad Romanos transfugerant, accidit. Nam desuetis edendi officijs, vbi data est alimenti copia, cœpit esse cibus oneri, qui prius erat vsui. Nulla vis erat dentium, vt cibum manderent, obriguerant interiora viscerum, obstructi erant ductus ciborum; aruerunt iecoris venæ, quæ cibos attrahunt, vsus perierat, auiditas crescebat. Ruebant supra cibos miseri, & inualidos morsus more infantium meditabantur. Plerique visis alimentis ipso gaudio deficiebant, atque inter exoptatos sibi cibos moriebantur. Eratque pompa lachrymabilis, cum plures à cibo ad periculum surgerent quàm ad salutem. Inflabantur enim insolito cibo, quasi quodam hydropisis morbo. Et si adhuc edendi virtus, auiditas modum nescia, supra mensuram ingerebat, repentino cibo farti, dirumpebantur. Nihil enim mirum, si exhaustis periculo cibus est: nam & post biduanum ieiunium si quid auidius sumpseris, statim crudescit. Nonnulli autem eorum euaserunt, quadam arte pensantes cibi moderamina, donec dissueta edendi caro, ad suos vsus rediret.

Cap.24. Multi Iudæorum viso cibo deficiebāt.

Igitur destructis, & exustis edificijs templo finitimis, & etiam porticibus, partim à Romanis, partim ab ipsis Iudæis, nuda iam erat templi facies, & sæua hominum fames. Insidiabantur sibi inuicem, quis cui raperet cibum. Vbi alimenti suspicio, ibi bellum. Necabantur etiam charissimi, discutiebantur defuncti, ne quis intra eorum amictus cibus lateret. Aperto ore sicut rabidi canes aurarum captantes spiramina huc & illuc circumferebantur duce inopia. Et cum alia famis solatia non reperirent, detrahebant coria cutis, vt cibo sibi essent, quæ præsidio non essent. Mandebant calciamentum, nec pudor erat solutum pedibus, suscipere, & lingua lambere. Vetustæ quoque paleæ, quæ olim proiectæ fuerant, non mediocri studio requirebantur, & si quis repererat grandi precio mercabatur.

Coria scutorum atque ipsa calciamenta Iudæis loco cibi erant.

De muliere quæ comedit filium suum.

CAP. V.

Cap.40. ERat autem Maria locuples fæmina de regione trans Iordanem, quæ belli terrore oborto, Hierosolymam se contulerat, vt esset tutior. Huius opes, Principes factionum certatim inuaserant. Alimentorum etiam siquid pretio quæsierat de manibus eruebatur. Defecerantque iam omnia, & delitijs assueta asperiora, palearum vel coriorum dura non emolliebat. Sæua itaque fames intimis se infudit medullis; exasperauit humores, mentem exagitauit. Habebat autem infantulum, cuius vagitu excitata cum se & ipsum paruulum macerari videret, tantis victa immanitatibus Matris affectum amisit. Conuersaque ad paruulum sic ait: Quid tibi faciam Paruule? Sæua te circumstant omnia, bellum, fames, incendia, latrones, ruinæ. Cui te moritura credam, aut vitæ tantillum relinquam? Spetabam quod si adoleuisses, me pasceres matrem aut sepelires defunctam. Sed quid agam misera? viuendi tibi ac mihi nullum video subsidium. Cui te reseruabo, vel quo te condam sepulchro, ne canibus, alitibus,

Maria ad puerum conquestio.

vel fer is præda sis. O suauia mihi viscera, artus iucundi priusq uam vos penitus consumat fames, reddite mihi Matri quod accepistis: Redite in illud naturale secretum, in quo sumpsistis spiritum domicilio, meo tibi paratur tumulus defuncto. Exosculabor ergo te, & quod non habet impatientia amoris, habeat vis necessitatis; vt ipsa deuorem meos artus, non simulatis, sed impressis morsibus. Fecimus, quod pietatis fuit, faciamus, quod suadet fames. Tua tamen causa melior & quædam pietatis species, quia tolerabilius est quod Mater dederit cibum visceribus tuis, quam quod te Mater aut occidere potest aut deuorare. Hæc dicens, auerso vultu gladium demersit, & in frusta filium secans, igni imposuit, partem comedit, partem operuit ne quis superueniret. Sed odor incensi peruenit ad Principes seditionis. Qui continui odorem secuti introeunt mulieris hospitium, minantes necem, quod ausa esset ipsis ieiunantibus edere, atque exortes facere cibi quem reperisset. At illa partem, inquit, vestram vobis seruaui, nolite indignari, de meis visceribus cibum vobis paraui. Considete ocius, mensam apponam. Hæc dicens recooperuit ambusta membra, & epulanda obtulit, cum adhortatione huiusmodi: hoc est prandium meum, hæc vera portio, videte diligentius an vos fraudauerim. Ecce pueri manus vna, ecce pes, ecce dimidium reliqui corporis, & ne alienum putetis, filius meus est, nunquam fuisti mihi dulcior fili, tibi debeo, quod adhuc viuo. Tua suauitas animam meam tenuit, & produxit Matri tuæ miseræ diem mortis. Venerunt necaturi, conuiuæ facti sunt. Habebunt & ipsi quod tibi debeant, cum epulas meas sumpserint. Sed quid refertis gradum, quid exhorretis animo, cur non epulamini quod Mater feci? Gustate & videte quia suauis est filius meus. Nolite fieri molliores Matre, infirmiores muliere: ego quidem tales paraui epulas, sed vos sic epulari Matrem fecistis; & me quidem tenebat passio, sed vicit necessitas. Repleuit continuo totam vrbem tanti sceleris nefas, & vnusquisque parricidalis conuiuij ministerium exhorrescebat.

Maria diues mulier filiū famis tempore, coxit & vorauit. Niceph. l. 3. c. 7.

De destructione templi & vrbis.

Cap. VI.

Cap. 41. Vulgato Mariæ facinore Cæsaris exclamatio.

PErvenit quoque ad Romanos huius facti immanitas. Nam plerique hoc horrore perterriti ad hostem confugerunt. Quo comperto Cæsar execratus infælicis terræ contagium, manus ad cælum eleuans talia protestabatur, ad bellum quidem venimus, sed non cum hominibus, quin potius aduersus rabiem beluarum dimicamus. Nam & fætus suos feræ diligunt, quos etiam in fame nutriunt, & alienis pascuntur corporibus, à consimilium cadauerum abstinent cadaueribus. Hoc vltra omnem acerbitatem est, vt membra, quę genuit Mater, deuoraret. Mundus ego ab hoc contagio, tibi me absoluo quæcumque es in cœlo potestas. Scis, scis profecto, quia intimo affectu pacem frequenter obtuli. Et quod non pudet dicere victor rogaui, quia parcere eis volui. Sed quid facerem, repugnantibus, quid aduersus suos furentibus? Nam & ipsi nos sæpe de muris hortati sunt dimicare, ne grauius à suis perirent. Et ego positis plurimumque armis, quia illi à suorum cædibus non desinebant, in bellum redij, vt liberarem obsessos, non perderem.

Cap. 42. & 45.

His dictis admoueri templo arietes iubet, Denique fugientibus seditionum auctoribus cum templum exureretur, Romani signa posuerunt intra circuitum eius, & contra portam orientalem sacrificauerunt, Imperatorem Titum summis vocibus, prædicantes. Sacerdotes autem quos, & aquæ inopia, & æstus finitimi incendij commacerabat siti, vitam rogauerunt. Quos Titus iussit occidi, degeneris animi esse respondens, vt templo & muneri cuperent superuiuere.

Cap. 46. Sermo Titi ad seditiosos

Ioanni quoque ac Simoni, & cæteris seditionum Principibus indulgentiam postulantibus, respondit: Serum, nequissimi, tempus ad misericordiam, cum iam quod reseruetur, nihil relictum sit. Pacem offerebam, non recepisti, parcere volebam, non sinebatis, prælia suspendebam, & vos irruebatis. Et nunc populus extinctus est, templum ardet; quid adhuc statis armati? Ponite arma quasi victi, viuere vobis donabo, etsi non meremini. Titus ergo quamuis ad iracundiam excitatus, propositum suum non soluit, contuitu regalis fastigij, sed confugientes recepit, solius pietatis intuitu.

Cap. 47. Plurimi Iudæorum venales, pauci emptores.

Nec Romani multa iam cęde fessi, abnuebant vitæ indulgentiam, & studio captiua mancipia vendendi promptiores erant ad reseruandam salutem. Plurimi venales, sed pauci emptores; quia & Romani habere Iudæos in seruitutem dedignabantur, & nec Iudæi superant, qui suos redimerent.

*Cap. 49. * Septembei nobis dicitur vt Suidas docet.*

Octaua igitur die* Gorpiei mensis, concremata est ciuitas. Cæsa autem per omne tempus obsidionis asserunt decies centena millia. Captiui quoque adducti sunt Iudęorum ad 97. millia.

Iosephus scribit vndecies centena millia fame & gladio perisse, & alia centena millia captiuorum, publice venundata.

Hugo Floriacensis. Fessi denique multa cæde Romani, quærebant quibus captiua mancipia venderent: sed, quia plurimi venales, & pauci inueniebantur emptores, non defuere, qui & 30. mancipia, vno nummismate mercarentur. *Eusebius in chronicis.* Tunc regnum Iudæorum defecit.

Colliguntur autem à secundo anno Darij sub quo rursus templum ædificatum est vsque ad hunc secundum annum *Vespasiani* in quo nouissime Hierusalem subuersa est, anni 591.

De Passione sancti Apollinaris.

Cap. VII.

EX *gestis eius.* Ea tempestate passus est sanctus Apollinaris martyr: qui quondam discipulus sancti Petri Apostoli iussu eius Roma ad Rauennam peruenit, & prædicans, & miracula faciens Tribunum ciuitatis, cuius vxorem sanauerat, cum magna eius familia baptizauit. Cuius famam dux Saturnius audiens, eum sibi quantocius sisti fecit. Et cum Sacerdotibus Idolorum ducens eum ad templum Iouis, cum ille dixisset aurum, & argentum illic appensum, melius dari pauperibus, quàm ante dæmones sic appendi eijcitur, & semiuiuus extra vrbem relinquitur, & discipulis suis in domo cuiusdam viduæ sex mensibus refouetur. Inde veniens ad vrbem Clusensem dum multos conuerteret fustibus cæditur, & nudis pedibus super prunas stare compulsus, Christumque amplius confitens, extra vrbem eijcitur. Rufus autem Rauennæ filiam suam defunctam lamentans Apollinari venienti, & eum consolanti respondit: Vtinam huc non venisses, Dij enim irati sunt, & filiam meam saluam facere noluerunt, tu vero, quid potes? Et videntibus cunctis ait Apollinaris: Iura mihi, quod permittes puellam sequi Saluatorē suum: Rufus dixit, Scio, quod mortua est puella, tamen si videro eam viuam faciam, quod dicis. Et statim cum apprehendisset manum eius erexit eam sanam, & ipsa cum Matre, & multa familia baptismum suscepit, & virgo permansit. Rufus vero timens Cæsarem occulte diligebat eum. Quod audiens Cæsar scripsit ad præfectum prætorij vt Apollinarem aut Dijs inclinaret, aut in exilium mitteret. Messalinus ergo Præfectus Apollinarem sacrificare nolentem fustibus cædi, & in equuleo appensum torqueri præcepit. Vbi dum adhuc dominum prædicaret, ministri aquam bullientem eius vulneribus immittunt. Et dum vellet præfectus eum in exilium mittere, Christiani irruentes in paganos plusquam 200. ex eis occiderunt. Tunc timens sibi vicarius, Apollinarem catenis onustum, & ligno offensum iussit recludi, & vt sic deficeret, nihil penitus ministrari. Quem quarto die cognoscens,

Gesta B. Apollinaris, quæ in antiquis manuscriptis codicibus latitabant, edidit Mōbrit. tom. 1. & Sur. tom. 4. & alij qui res Ecclesiæ Rauēnatis sunt prosecuti; sub Vespasiano tamē passus est, non quod illius tempore fuerit in Christianos excitata persecutio: sed quod ait Suetonius in vita ipsius c. 15. his verbis Non temere quis punitus insons reperitur, nisi absente eo, & ignaro aut certe inuito, atque decepto.

scens ab Angelo confortatum, catenatum naui imposuit, & sequentibus eum tribus clericis in exilium destinauit, vbi cum clericis, & duobus militibus, cæteris pereuntibus, periculum euadens milites quidam baptizauit, & in exilio prædicans à nemine receptus, sed grauiter verberatus; post triennium Rauennam redijt, sed à paganis iterum verberatus ad templum Apollinis ducitur, sed statim facta oratione templum corruit, & Thauro iudici præsentatus, & de multis inquisitus, filium eius à natiuitate cæcum sanauit. Sicque multis credentibus à iudice leniter tractatus, in prædio eius per quatuor annos fuit. Cum ergo Pontifices accusarent eum apud Vespasianum Cæsarem, rescripsit; vt aut de vrbe exiret, aut idolis consentiret. Non enim dignum est, inquit, vt Deos vindicemus, sed ipsi de inimicis suis vindicent se si possunt. Tunc Demosthenes Patricius nolentem sacrificare cuidam Centurioni iam Christiano eum tradidit. Cuius rogatu pergens in vicum leprosorum, vt ibi propter furorem gentilium latitaret, à paganis insecutus, vsque ad mortem cæsus est vbi 7. dies superuiuens, & Christianos admonens, tandem fæliciter ad cælum commigrauit, & ibidem à discipulis sepultus est.

De cupiditate Vespasiani, & morte eius.

Cap. VIII.

Pecuniæ cupiditas ingens.

Svetonius cap. 16. In Vespasiano merito culpetur, vt dictum est, pecuniæ cupiditas. Non enim contentus est, omissa sub Galba vectigalia reuocasse; noua, & grauia addidisse; auxisse prouincijs tributa, nonnullis etiam duplicasse: negociationes quoque vel priuato pudendas, palam exercuit; nec candidatis quidem honores, reisue tam innoxijs quam nocentibus absolutiones venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locupletiores mox condemnaret. Quibus quidem vulgo *pro spongijs* dicebatur *vti*, quod quasi, & sic eos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt. Sunt econtra, qui opinentur ad manubias, rapinasque necessitate compulsum, summa ærarij fiscique inopia. Quod & verisimilius videtur, quando, & male partis optime vsus est.

Cap. 17. Liberalis aduersus omnes.

In omne hominum genus liberalissimus: expleuit censum senatorium. Consulares inopes quingentis sestertijs sustentauit. Plurimas per totum orbem terrarum ciuitates, aut terræmotu, aut incendio afflictas restituit in melius.

Cap. 18.

Ingenia, & artes vel maxime fouit; primus è Fisco Latinis, Græcisq; rhetoribus annua cētena cōstituit: præstātes Poetas, nec nō & artifices magna mercede donauit.

Morbus eius atque interitus.

Hugo Floriacensis, Vespasianus autem anno vitæ suæ 70. serijs ioca, quibus delectabatur admiscens, interijt. Nam cum ventris eluuie fessus, assurrexisset, *stantē*, ait *Imperatorē excedere terris decet*. sicque exanimatus est, cui successit Titus filius eius.

De Imperio Titi, & morte eius.

Cap. IX.

Titus anno M. 4033. Christ. 80.

Evsebius in chronicis. Anno domini 80. mundi vero quarto millesimo, & 33. Romanorum 9. Titus Vespasiani filius regnauit annis duobus, vtraque lingua disertissimus.

Hugo 3. l. Fuit enim vir omnium genere virtutum mirabilis, & morum imperialium floribus pariter adornatus, & qui nulli quicquam negaret, in tantum etiam facundissimas extitit, vt causas Latino poemate peroraret, & tragædias græce componeret.

Cap. 3. Corporis animique dotes.

Suetonius lib. 11. Titus, amor, & deliciæ generis humani fuit. In puero statura corporis, & animi dotes exspl enduerunt, magisque ac magis, deinceps, per ætatis gradus, forma egregia, & cui non minus auctoritatis inesset, quàm gratiæ; præcipuum robur, memoria singularis, docilitas ad omnes fere tam belli, quam pacis artes. Armorum, & equitandi peritissimus, Latinę Grę cæque linguæ; in orando, vel in fingēdis poematibus, promptus; ne musicæ quidem rudis, vt qui cantaret, & psalleret iocunde scienterque. In militia summæ industriæ, nec minore modestia.

Cap. 7. Suspecta in Tito sæuitia, luxuria, libido, rapacitas.

Suspecta primum in eo fuerunt sæuitia, luxuria, rapacitas, libido. Denique propalam alium Neronem, & opinabantur, & prędicabant. At illi ea fama pro bono cessit conuersaque est in maximas laudes, neque vllo vitio reperto, sed econtra virtutibus summis. Conuiuia instituit, iucunda magis quam profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum principes, vt sibi & reipublicæ necessarijs, acquieuerunt, præcipueque sunt vsi. Nulli ciuium quicquam ademit. Abstinuit alieno, ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit; & tamen nemine ante se munificentia minor.

Cap. 8.

Natura benignissimus. In cunctis hominum desiderijs obstinatissime tenuit, ne quem sine spe dimitteret; quin, & admonentibus domesticis, *quasi plura pollicere tur, quàm præstare posset. Non oportet, ait, quemquam à sermone principis tristem discedere.* Atque etiam recordatus super cænam, quod nihil cuiquam tota die præstitisset, memorabilem illam, meritoque laudatam vocem edidit: Amici diem perdidi. Populum in primis vniuersum magna per omnes occasiones comitate tractauit. Nam neque negauit quicquam petentibus, & vt, quæ vellent, peterent, vltro adhortatus est.

Beneuolentia erga omnes homines.

Cap. 9.

Fratrem insidiari sibi non desinentem, neque occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit, sed vt à primo imperij die consortem, successoremque testari perseuerauit: nonnunquam secreto, & precibus, & lachrymis orans, *vt tandem mutuo erga se animo vellet esse*. Inter hæc morte præuentus est, maiore hominum damno, quam suo. Quod vt palā factum est, mærentibus publicē cunctis, Senatus priusquam edicto conuocaretur, ad curiam cucurrit: obseratisque adhuc foribus, deinde apertis tantas mortuo gratias egit, laudesque congressit, quantas ne viuo quidem vnquam atque præsenti.

Eusebius vbi supra. Hic Amphitheatrum Romę ędificauit, & in dedicatione eius, quinque millia ferarum occidit.

Decreto autem Senatus inter Deos relatus est.

Huius temporibus mons vesuuius ruptus in vertice, tantum ex se iecit incendij, vt regiones, & vrbes vicinas cum omnibus exureret.

Romæ quoque plures ædes incendio crematæ sunt.

De Domitiano, & bonis eius initijs.

Cap. X.

Domitianus Anno M. 4036. Chri. 83.

Tito autem successit Domitianus frater eius iunior. Anno domini 83. mundi vero 4036. qui imperauit annis 15.

Hugo Floriacensis lib. 4. Iste Domitianus primo clemens visus est. Ius quoque perorabat æquissime, & Romæ multa construxit ædificia. Inter quæ ædificauit templum mirificum Romæ, quod Pantheon antiquitus vocabatur: sed nunc in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ, & martyrum omnium, consecratum esse dignoscitur.

Secretum Domitiani horarium inter initia principatus.

Suetonius lib. 12. cap. 3. Inter initia principatus quotidie secretum sibi horarium sumere solebat, nec quicquam amplius quam muscas captare, ac stylo præacuto configere, vt cuidam interroganti, *essetne quis intus cum Cæsare*, non absurde responsum sit, *ne musca quidem*. Circa administrationem imperij aliquandiu varium se præstitit; mixtura quoque æquabili vitiorum atque virtutum donec virtutes quoque in vitia deflexit; super ingenij naturam, inopia rapax, metu sæuus.

Multa

Multa in communi rerum vsu nouauit, castrari mares vetuit.

Ius diligenter, & industriè dixit. Scripta famosa vulgoque edita, quibus primores viri, ac fœminæ notabantur, aboleuit, non sine actorum ignominia. Quæstorium virum, quod gesticulandi, saltandique studio teneretur, amouit senatu. Probrosis fœminis lecticæ vsum ademit.

Cap. 9. Inter initia vsque adeo ab omni cæde abhorrebat, vt edicere destinauerit *ne boues immolarentur*. Cupiditatis quoque atque auaritiæ vix suspicionem aliquamdiu dedit, quinetiam liberalitatis experimento omnes circa se largissime prosecutus. Nihil prius, aut acrius monuit, quam ne quid sordidè facerent. Relictas sibi hæreditates ab his quibus liberi erant, non recepit. Fiscales calumnias magna calumniantium pœna repressit, ferebaturque vox eius. PRINCEPS QVI DELATORES NON CASTIGAT IRRITATO.

De crudelitate ipsius.

CAP. XI.

Cap. 9. Sed neque in clementia, neque in abstinentiæ tenore permansit. Complures Senatores, iniustè aliquos consulares interemit, quasi molitores rerum nouarum. Cæteros leuissima quaque de causa. Discipulum Paridis Pantomini puberem adhuc, & tamen maxime ægrum, quod arte, formaque non absimilis magistro videbatur, occidit. Item Saluum Cocceianum, quod Ottonis Imperatoris patrui sui natalem diem celebrauerat: Metium Pomposianum, quod habere Imperatoriam genesim vulgo ferebatur, & quod depictum orbem terræ, in membranas, concionesque Regum ac Ducum, ex Tito Liuio circumferret; quodque seruis Magonis, & Annibalis nomina indidisset. Linium Rusticum, quod Pæti Thrasea, & Heluidij prisci laudes edidisset, appellassetque eos *viros sanctissimos*. Cuius criminis occasione Philosophos omnes vrbe, Italiaque submouit. Occidit, & Flauium Sabinum. Aliquanto post ciuilis belli victoriam sæuior, plerosque partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere, distorsit; igne per obscæna immisso, nonnullis etiam manus amputauit.

Cap. 11. Erat autem non solùm magnæ, sed etiam callidæ sæuitiæ, & inopinatæ.

Cap. 15. Asceletarionem Mathematicum sciscitatus, quis ipsum maneret exitus & affirmantem *fore vt breui laceraretur à canibus*, interfici quidem sine mora, sed ad arguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratissime imperauit. Quod cum fieret euenit vt repentina tempestate deiecto funere, cadauer discerperent canes.

Cap. 12. Nihil pensi habuit quin prædaretur omni modo bona viuorum ac mortuorum, vsquequaque quolibet, & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecunque factum, dictumque aduersus maiestatem principis. Confiscabantur alienissimæ hæreditates, vel vno existente qui diceret audisse se ex defuncto, cum viueret, *hæredem sibi Cæsarem esse*.

Eusebius in chronicis. Iste Domitianus etiam plurimos Senatorum in exilium misit.

Primus se Deum, & Dominum appellari iussit.

Huius anno quinto, Quintilianus, ex Hispania Calaguritanus primus Romæ publicã scholam, & salarium è fisco accepit, & claruit.

Plinius inter discipulos Quintiliani. *Author*. Iste Quintilianus, vt legitur, Præceptor fuit Plinij, & multa scripsit, ex quibus sunt libri constitutionum oratoriarum, & causarum, & declamationum quorum flores excerptos superius inserui.

De Sancto Clemente Papa, & scriptis eius.

CAP. XII.

Clemens tertius Papa. Eusebius. Anno Domitiani 12. tertius Romanę ecclesiæ præfuit Clemens annis nouem.

Idem in libro Pontificum. Hic 7. regiones diuisit notarijs, vt fidelibus ecclesiæ; qui gesta martyrum solicitè, & curiose, vnusquisque per regionem suam diligenter perquirerent.

Hic fecit duas epistolas, quæ catholicæ nominantur. *Hanc epistolam supra citauimus.*

Hic ex præcepto beati Petri suscepit ecclesiæ Pontificatum gubernandi, curam sicut ei fuerat à Domino Iesu Christo tradita cathedra vel commissa. Nam in epistola, quæ ad Iacobum scripta est, qualiter ei à beato Petro commissa est Ecclesia, reperies. Ideo vero Linus, & Cletus ante eum scribuntur, quoniam ab ipso Principe Apostolorum ad ministerium sacerdotale exhibendum sunt Episcopi ordinati.

Hic dum multos libros zelo fidei Christianæ religionis ascriberet, martyrio coronatur.

Hieronymus de illustribus viris. Clemens de quo Apostolus Paulus ad Philippenses scribens, ait: *Cum Clemente, & cæteris coadiutoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ*. Quartus post Petrum sedit Romæ episcopus. *Philip. 4.* Siquidem secundus Linus fuit, tertius Anacletus. Tametsi plerique latinorum *secundum*, post Petrum Apostolum putent fuisse Clementem. Scribit in persona Romanæ ecclesiæ ad ecclesiam Corinthiorum valde vtilem Epistolam, & quæ in nonnullis locis etiam publicè legitur, quæ mihi videtur caracteri epistolæ, quæ sub nomine Pauli ad Hebræos fertur, conuenire. Sed, & multis de eadem epistola non solum sensibus sed iuxta verborum quoque ordinem abutuntur, & omnino grandis in vtraque similitudo est. Fertur, & secunda ex eius nomine epistola, quæ à veteribus reprobatur, & disputatio Petri, & Apionis longo sermone conscripta, quam Eusebius in 3. ecclesiasticæ historiæ volumine coarguit. Obijt 3. Traiani anno, & nominis eius memoriam vsque hodie Romæ extructa ecclesia custodit.

Author. De scriptis eius iam supra nonnulla posuimus; de passione autem eius infra suo loco dicemus.

De edicto Domitiani contra illos de genere David.

CAP. XIII.

Domitianus persequitur eos qui erãt de genere Dauid. Eo tempore, vt ait Egesippus, delati sunt quidam apud Domitianum, quod essent de genere Dauid; & de posteritate Iudæ; qui secundum carnem frater fuisse dicitur Saluatoris, Domitianus enim formidabat aduentum Christi, sicut & Herodes in initio: ideoque omnes interfici iusserat, qui erant de regia stirpe Dauid. Ad quod missus quidam nomine Reuocatus, inuenit quosdam nepotes Iudæ, & adduxit ad Domitianum. Interrogati à Domitiano si essent de familia Dauid, confessi sunt. Tunc quæsiuit ab eis quantis essent facultatibus præditi? At illi responderunt, quod vtrique non amplius essent in bonis quam nouem millibus denarijs, ex quibus singulis pars media pro portione debebetur. Nec hoc sibi in pecunia subsistere, sed in æstimatione terræ, quæ eis esset in 4. minus vno iugeribus constituta, quam suis manibus excolentes, vel ipsi alerentur, vel tributo dependerent. Simul etiam testes ruralis, & diurni operis manus labore rigidas, & callis obduratas præferebant. Interrogati vero de Christo quale sit regnum eius, vel quis ipse aut vnde, aut quare venturus? responderunt, quod non huius mundi regnum neque huius terræ designaretur ei imperium, sed cæleste ei regnum per Angelorum ministeria in consummatione sæculi præpararetur; quando, scilicet aduentans in gloria de viuis, ac

Facultates Nepotum Iudæ. *Rogantur de regno Christi quale sit regnum? Hanc historiam habes in 3. lib. Ecclesiasticæ historiæ Eusebij cap. 20.*

ac mortuis iudicabit, & retribuet vnicuique pro factis, ac meritis suis. Ad hæc, Domitianus cum neque in eis quicquam criminis inueniret, & vilitatem ipsorum maxime contemneret, abire eos liberos iubet. Sed, & persecutionem quam agitari iusserat, datis rursum compescuit edictis. Illi vero dimissi ab eo, vel martyrij merito, vel tantæ propinquitatis prærogatiua, pacis iam tempore, Duces ecclesiæ effecti, vsque ad Traiani tempora permanserunt.

De dolio Ioannis Euangelistæ, & eius exilio, & Apocalypsi.

Cap. XIIII.

E*Vsebius in chronicis.* Anno imperij sui 13. secundus post Neronem Domitianus Christianos persequitur & sub eo Ioannes Apostolus in Pathmos insulam relegatus Apocalypsim vidit, & scripsit, quam Irenæus interpretatur.

Author. Legitur enim, quod idem Ioannes apud Ephesum à proconsule comprehensus, cum nollet iuxta edictum imperiale Christum negare, & à prædicatione cessare. Dicens *obedire oportere magis Deo quam hominibus*, motus Proconsul iussit eum tanquam rebellem Cæsari, in dolio feruentis olei mergi. Qui statim vt in eo coniectus est, velut fortis athleta, vnctus, non adustus, de vase exiuit. Ad quod miraculum stupefactus Proconsul voluit eum suæ libertati reddere, & fecisset, nisi iussioni Regiæ contraire timuisset; propter præfatum ergo miraculum exire iussus à dolio, in tantam reuerentiam habitus est ab ipso Domitiano, quod eum occidere non est ausus. Sed propter odium Christiani nominis, quod infælix ille de superbia conceperat, qui se Deū credi volebat, in exilium missus est, vt sermo domini impleretur quem dixit: *Si eum volo manere donec veniam*, id est: Nolo eum materiali gladio, nec morte ab vllo violenter illata, vitam finire, sed in pace viuere donec veniam eum in pace assumendum. Igitur in insulam Pathmos relegatus in exilium, Apocalypsim in exilij sui solatium vidit, & vt viderat, scripsit. Quæ in hoc alijs Prophetijs excellentior est, quia de Christo, & ecclesia, magna ex parte sacramenta non solum adimplenda denunciat, sed etiam adimpleta demonstrat. Et sicut euangelium legales obseruantias, sic & ista respicientes à longe veteres excellit prophetias. Quæ fere tot habet sacramenta, quot verba: imo verborum libri numero, maior est sensuum multitudo; sicut in fauo pinguissimo cereas cellulas copia mellis excedit. Ioanni ergo reuelauit Deus ibidem quanta passa sit ecclesia in tempore primitiuo; & quanta nunc patiatur, & in nouissimis temporibus passura sit; quęque pro his, & nunc, & in futuro, præmia sit susceptura, vt & quos denunciata supplicia terrerent, promissa præmia lætificent.

Actuum. 5.

Sanctus Ioannes in exilium missus. Ioan. 21.

Scripsit in Insula Pathmos Apocalypsim.

De Passione sanctorum Nerei, & Achilei.

Cap. XV.

E*X gestis eorum.* Domitilla autem Neptis Domitiani imperatoris habebat Nereum, & Achileum Eunuchos cubicularios suos, quos sanctus Petrus Apostolus baptizarat. Cum ergo nuptura esset Aureliano filio Consulis, Nereus & Achileus eidem de dono virginitatis luculentissime prædicantes, conuerterunt eam: & pergentes fecerunt ad eam venire sanctum Clementem Episcopum, qui eam Deo virginem consecrauit. Quod audiēs Aurelianus, impetrauit à Domitiano vt si sacrificare nollet, cum Nereo, & Achileo exilium in insula Pontiana subiret, putans se posse per hoc, animum virginis reuocare. Sed post aliquantum temporis, pergens ipse ad insulam, cæpit sanctos Nereum, & Achileum verbis, & muneribus attentare, vt virgini suaderent: at illi execrantes munera eius, magis eam in domino confortabant. Vnde verberibus grauissimis attrectati, cum equuleo, & flammis ad sacrificia compellerentur, & dicerent se à beato Petro Apostolo baptizatos, nulla ratione posse idolis immolare, capite cæsi sunt. Quorum corpora rapuit Auspicius Discipulus eorum, & de insula nauigio deferens, sepeliuit ea iuxta sepulchrum sanctæ Petronillæ.

Lege Niceph. l. 3. c. 9. Acta Flauia Domitilla non tantum à Christianis sed etiam à gentilibus scriptoribus ob præclarissimum eius genus commendata sūt monumentis historiarum: passa est Terracinæ in Cāpania; quam iussa

indi cis incēso cubiculo, in quo cum alijs virginibus erat, martyrij consummauit cursum.

De sancto Dionysio Areopagita, & socijs eius.

Cap. XVI.

E*X gestis eorum.* Sub domitiano quoque passus est sanctus Areopagita Dionysius, qui Paulo Apostolo prædicanti Athenis est adiunctus. Nam cum Paulus singula Deorum altaria perlustraret, inter cætera reperit vnum altare, cui erat titulus suprascriptus, *Deo ignoto*; & ait ad Dionysium Areopagitam, qui sic dictus est à loco ciuitatis, vbi Mars & Hercules potissimè colebantur, Mars enim Aris Græce dicitur. Vnde locus ipse Ariopagos appellatur. *Quis est inquit Deus ignotus ille?* Ad quem Dionysius. Qui ob plenitudinem diuinorum numinum scientiæ Theosophos, id est Dominus sapiens dicebatur: adhuc, inquit, non est Deus ipse demonstratus inter Deos, sed est incognitus nobis, & sæculo venturo futurus. Ipse enim est Deus, qui regnaturus est in cœlo, & in terra, & regnum eius non accipiet finem. Tunc Paulus ait: Quid vobis videtur? Homo erit an spiritus Deorum? Dionysius respondit: *Verus Deus & verus homo*, & ipse renouaturus est mundum, sed adhuc incognitus est hominibus, quoniam *apud Deum in cælo est conuersatio eius*. Et ait Paulus: Illum Deum prædico vobis, quem incognitum appellatis. Et sic cæpit eis prædicare de incarnatione, & passione, ac resurrectione Domini. Tunc Dionysius dogma salutis audiens, spretis idolis Paulo cessit: & videns hominem prius cęcum, quem Paulus illuminauerat, statim cum Damari vxore sua & domo baptizari se fecit. Sicque à Paulo per triennium instructus, & Atheniensium Episcopus ordinatus, ipsam ciuitatem & maximam partem patriæ conuertit ad Christum. Veniens autem Romam post passionem Petri & Pauli, à sancto Clemente iam Papa, directus in Franciam cum Rustico Presbytero, & Eleutherio Diacono, ad vrbem Parisios, vbi potissimum colebantur Idola, properauit. Ibique post multorum conuersionem fabricata ecclesia, & clericis diuersi ordinis ampliata, tanta in eo gratia cœlestis emicuit, quod cum sæpissime Pontifices Idolorum contra eum seditionem populi concitarent, & plebes innumeræ cum armis ad perdendum eum gregatim confluerent. Mox illo viso, aut se illi, omni feritate deposita, prosternebant, aut nimio pauore solutæ ab eius præsentia fugiebant. Sed Diabolus videns, & inuidens, quod quotidie sui cultura decresceret, & per sanctos, multiplicatis fidelibus, ecclesia triumpharet, per relationem malorum, Domitianum Imperatorem ad tantam fidelium persecutionem commouit, vt vbicūque, vel per se, vel per alios, Christianū quempiā reperisset; aut eum cogeret sacrificare Idolis, aut exquisitis supplicijs, tormentisque affligeret.

Opinio Dionysij de Deo ignoto.

Paulus ait Christum dominum esse hunc Deum.

Dionysius conuersus factus est episcopus Atheniēsium.

Mittitur in Frāciā prædicandi Euāgelij gratia.

Multos ad Christi fidē conuertit.

Domitianus Christianos vehementer persequitur.

Horū Sanctorum gesta conscripta feruntur ab Aristarcho Chronographo, indeque à Methodio Episcopo Constātinop. quæ ab Anastasio Bibliothecario in Latinum cōuersa esse scribit Hincmarus: hæc omnia & plura alia edidit Surius tom. 5.

De passione eorundem.

Cap. XVII.

PRæfectus igitur Fescenninus, ad vrbem Parisios contra Christianos à Roma directus, beatum Dionysium populo prædicantem inuenit. Statimque captum, colaphizatum, consputum, derisum, & loris durissime alligatum cum sanctis Rustico, & Eleutherio sibi quamtocius præsentari præcepit. Dumque ad quæque turpissima Fescennini conuitia innocenter, & piè, sanctus, cū socijs responderet: ecce quædā matrona nobilis, Lisbium à Magis illis seductum improbe

quære-

querebatur. Qui statim quæsitus, & adductus, ad primam fidei confessionem occisus est. Et sancti à ternis ternionibus id est à duodecim militibus vicissim grauissime flagellati, onerati catenis in obscurum carcerem detruduntur. Sequenti die Dionysius super cratem ferream suppositis flammis nudus extenditur, indeque ad bestias ferocissimas multo ieiunio excitatas proijcitur: sed cum in eum impetuose currerent, signo crucis opposito, mansuetissimæ reddebantur. Iterum iactatus in clibanum, sed extincto statim incendio, nihil passus, diutius in cruce torquetur. Indeque depositus, cum socijs suis, & multis fidelibus carceri mancipatur, vbi post longam populi exhortationem dum ipse missam ad communicandum populum celebraret, apparuit ei Dominus cum immenso lumine, & accipiens panem suum, dedit ei dicens: Accipe hoc mi dilecte quia mecum est maxima merces tua. Post hæc Iudici præsentati nouis iterum supplicijs macerantur, & ad hæc, se inuicem post orationem flexis genibus adhortantes, decollantur. Statimque lux immensa resplenduit, & beati Dionysij corpus erexit se & caput suum inter brachia portauit, Angelo duce, & cœlesti lumine præcedente, à loco, qui vocatur *Mons martyrum*, vsque ad locum, vbi nunc sua electione & prouidentia Dei requiescit. Tantamque in laudibus melodiam Angelorum societas decantauit, quod inter multos, qui audierunt, crediderunt, etiam Larcia vxor præfati Lisbij Christianam se esse clamauit. Et mox ab impijs decollata, & in suo sanguine baptizata, occubuit. Cuius filius Visbius Romam ductus in palatio per tres Cæsares militauit, & inde Parisios rediens, religiosorum se numero sociauit.

Obtusis securibus martyres decollantur.

Truncū corpus Dionysij erigit se & asportat caput suum.

Dum ergo gentiles metuerent ne Christiani, corpora sanctorum Rustici, & Eleutherij, sepelirēt, iusserūt vt in fluuio Sequanę mergerētur. Sed quædā Matrona nobilis persecutores ad conuiuium conuocauit, & sic festiuo gaudio mentes eorum detinuit, vt longe in agro suo à suis familiaribus occultè sanctorum corpora ponerentur. Quæ tamen ipsa matrona cum Christianis postea sustulit, & corpori beati Dionysii iungens, honorifice sepeliuit. Passi sunt autem sancti, anno domini * 96. ętatis vero beati Dionysij 90.

Catulla mira industria sanctorū corpora suffuratur.

An Crist. 96.

** Baronius putat S. Dionysiū excessisse centesimum ætatis annum vt ex eiusdem Dionysij scriptis conuincitur, quibus citat S. Ignatiū in epistola ad Romanos, quam eodem anno, quo Martyrium subijt, esse scriptam satis apparet. Porro Ignatium Traiani tempore martyrio vita functum omnes testātur. Lege Baronium in not. super Martyrol. die 9 Octobris.*

De Codice passionis sancti Eutropij.

Cap. XVIII.

Ex *gestis eius*. Hic beatus Dionysius beati Eutropij consocius, ac Parisiorum præsul, passionem eius litteris Græcis scripsit, & parētibus suis in Græcia, quia iam in Christo credebant per manum beati Clementis Papæ misit. Quam scilicet passionem Calixtus Papa secundus Constantinopoli in schola Græcorum, quodam codice passionum plurimorum sanctorum martyrum olim reperit, & ex Græco in Latinum edidit, ita incipiens: Reuerendissimo Papæ Clementi, Dionysius Antistes, prosapia Græcus salutem in Christo: Eutropium quem mecum in his oris ad prædicandum nomen Christi misistis, martyrij coronam per manus gentilium apud Sanctonas vrbem vobis notificamus, pro domini fide accepisse. Quapropter paternitatem vestram humiliter exoro, vt hunc passionis eius codicem, consanguineis meis, & notis, & amicis fidelibus in Græciæ oris, Athenis præcipue, quam citius poteritis mittere non differatis; quatenus illi cæteri qui à beato Paulo nouæ regenerationis lauacrum vna mecum acceperunt, cum audierint gloriosum martyrem pro Christi fide crudelem necem subijsse, gaudeant se tribulationes, & angustias pro Christi amore sustulisse.

Qualiter ad Christi fidem conuersus est.

Cap. XIX.

Hic quondam gentili genere editus, Persarum excellentiori prosapia totius mundi extitit oriundus, quem Babylonis Admirandus nomine Xerxes ex Guma Regina generauit humanitus. Qui cum in pueritia literis Caldaicis, & Græcis edoctus esset, atque Heroes summos totius regni prudentia & curiositate æquipararet, Herodem Regem in Galilæa adijt, si forte in eius curia, vel curiosior eo, vel aliquid barbarum esset, perspicere desiderans. In cuius curia dum per aliquot dies mansisset, audita Saluatoris fama, & miraculorum eius in ciuitate, quæsiuit illum. Quem abeuntem trans mare Galileæ cum innumeris turbis, quæ eum sequebantur, consecutus est.

Patria & parentes Eutropij.

Eutropius quærebat Christum dominum.

Contigit illa die, quod Saluator sua ineffabili largitate de 5. panibus, & duobus piscibus hominum 5. millia illo astantę satiaret. Viso hoc miraculo iuuenis Eutropius, ac fama cæterorum miraculorum eius audita, in eo aliquantulum iam credens, loqui ei desiderans non audebat, quia Nichanoris eius Pedagogi districtionem formidabat, cui Admirandus pater eius ad custodiendum illum tradiderat.

Eutropius interfuit cū Christus quinque panibus satiauit quinque millia hominum.

Satiatus tamen pane dominicæ gratiæ Hierosolymam perrexit, & adorato creatore in templo gentili more remeauit ad patris sui domum, & cæpit ei narrare cuncta quæ in patria, vnde venerat, diligenter viderat. Vidit, inquit, hominem, qui dicitur Christus, qui in toto mundo similis nequit inueniri, vitam mortuis, leprosis munditiam, cæcis visum, surdis auditum, claudis pristinam virtutem, omnibusque generibus infirmorum sanitatem ipse præbet. Quid plura? Quinque hominum millia de quinque panibus, & duobus piscibus me præsente & vidente satiauit. Si iam illum cœli terræque creator in nostra regione mittere dignaretur, vtinam tua gratia illi honorificentiam exhiberet. Admirandus vero, hæc & his similia à puero audiens, cogitabat qualiter eum videre posset; nec multo post vix impetrata licentia puer dominum videre denuo desiderans, Hierusalem adijt cum multo comitatu causa adorandi in templo. Vbi quadam die reuertenti Domino à Bethania videns Hebræorum pueros, & turbas obuiam exeuntes, palmarum, oliuarum cœterarumque arborum frondes, & flores per viam sternentes, & *Osanna clamantes*, cæpit & ante eum & ipse sternere flores. Sed valde tristis erat, quia Saluatorem ad plenum præ turba confluentium videre non poterat. Erat enim ipse cum his gentilibus, qui iuxta euangelium venerant in die festo, vt adorarent. Et accedentes, dixerunt Philippo: *Domine volumus Iesum videre*. Quod Philippus Andreæ sociatus, Domino nunciauit: & statim beatus Eutropius vna cum suis asseclis, illum palam vidit, & valde lætatus, in eum occultè credere cœpit: tandem illi penitus sociatus est. Sed sociorum sententiam quibus pater vltra modum præceperat, vt cum fortiter custodirent, & ad se adducerent, formidabat. Tunc didicit à quibusdam, quod Iudæi Saluatorem in proximo essent occisuri, & tanti viri necem videre renuens die crastina recessit. Regressusque in patriam cuncta quæ de Saluatore viderat, enarrauit. Nec multo post reuersus, mox vt Dominum quem occulte diligebat à Iudæis occisum audiuit valde doluit. Sed iterum cum illum resurrexisse, & in cœlos ascendisse didicisset, cœpit lætari, ad repletus Spiritusancto Babyloniam redijt. Et quos in ea patria Iudæos reperit, propter illos, qui in Hierosolyma Dominum damnauerant, zelo dilectionis Christi feruens gladio peremit.

Eutropius frondes & flores sternebat per viā ante Saluatorem.

Ioan 12.

Eutropius zelo dilectionis Christi Iudæos omnes quos reperat in Babylonia occidit.

Qualiter ipse cum patre recepit Apostolos Simeonem & Iudam.

CAP. XX.

ITem transacto tempore exiguo, Dominicis Discipulis diuersa cosmi climata adeuntibus, duo candelabra aurea fide fulgentia Simon & Thadæus Apostoli in Persidem directi sunt. Qui Babylonem ingressi, eiectis à finibus illis quibusdam Magis Zaroen & Arphaxat, qui populum suis vanis locutionibus, & signis à fide auertebant, vitæ æternæ semina cunctis erogantes, miraculorum omnibus generibus coruscare cœperunt. Tunc sanctus puer Eutropius, de illorum aduentu gauisus, Regem admonebat, vt errore gentilium, & idolorum relicto, fidem Christianam subiret, per quam polorum Regnum adipisci mereretur. Quid plura? Apostolis prædicantibus illico Rex & filius eius cum multis cætibus ciuium Babylonis per manus eorundam Apostolorum baptismatis gratia regenerantur. Denique conuersa tota vrbe ad fidem dominicam, ecclesiam cum omnibus gradibus suis Apostoli instituerunt: & Abdiam virum fidelissimum Euangelica doctrina imbutum, quem secum à Hierosolymitanis oris adduxerant, Antistitem super Christianam plebem; & Eutropium Archidiaconum ordinauerunt. Et profecti sunt in alijs vrbibus, verbum Dei prædicando; qui cum non post multos dies per martyrij triumphum alibi præsentem vitam consummassent, beatus Eutropius eorum passionem Caldaicis, & Græcis litteris commendauit.

Eutropius cum patre baptizatus.

Eutropius ordinatus Archidiaconus.

De legatione eius à beato Petro suscepta, & eius passione.

CAP. XXI.

AVdita vero fama miraculorum & virtutum beati Petri Apostolorum Principis, qui tunc Romæ Apostolatus officio fungebatur, sæculo omnino abrenuncians, accepta ab episcopo licentia, patre suo ignorante, Romam adijt: Qui cum à beato Petro diligenter esset receptus, dominicis præceptis ab eo imbutus cum eo aliquantulum demoratus, iussu & consilio eius regionem Gallicam cum alijs fratribus prædicando aggreditur. Cumque vrbem quæ *Sanctonas* dicitur, intrasset, per plateas, & vicos eius pergens, verbum Dei instanter prædicabat; mox vt illum ciues barbarum virum esse cognouerunt, & inaudita ibi prædicantem audieruut, illico indignantes extra vrbem illum facibus adustum, & perticis immanissimis verberatum eiecerunt. Ille vero hanc persecutionem patienter ferens, quoddam tugurium ligneum iuxta vrbem in quodam monte fecit, in quo diu commoratus est. Prædicabat enim per diem in vrbe, & nocte vigilijs precibusque ac lachrymis in tugurio illo pernoctabat. Cumque per longissimum tempus non nisi raros sua prædicatione ad Christum conuertere potuisset, Romam denuo adijt: in qua passio beato Petro in cruce, à sancto Clemente, qui iam Papa erat admonitus est, vt ad præfatam vrbem rediret, & prædicans dominica præcepta, martyrij coronam in ea expectaret. Denique, ab ipso Papa ordine Episcopali suscepto vna cum beato Dionysio, qui à Græciæ oris Romam aduenerat, simul cum cæteris fratribus, quos ipse Clemens ad prædicandum in Galliam dirigebat *Antisiodorum* peruenit. Indeque dilectionis amplexibus lacrymosisque salutationibus discedentes, Dionysius cum socijs suis Parisiacam vrbem adiit, & beatus Eutropius rediens Sanctonas fortiter animatus, vt tolerantiam passionis, zelo Christi plenus velut amens oportune importuneque instans fidem dominicam prædicabat. Morabatur etiã nocte in præfato tugurio sicut prius. Illo itaque prædicante multi ab eo baptizabantur, inter quos etiã eiusdem vrbis Regis filia nomine Eustella. Quod vt pater eius agnouit, abominatus est illam, & extra vrbem eiecit. Illa vero eiecta pro nomine Christi cæpit iuxta sancti viri tugurium commorari. Pater tamen natæ suæ amore compunctus, misit nuncios sępe ad eam vt domum rediret. Illa vero respondit se malle extra vrbem pro Christi fide commorari, quam in vrbem redire, & Idolis contaminari. At ipsius pater ira commotus conuocatis sibi totius vrbis carnificibus, 150. solidos impartiuit illis, vt sanctum Eutropiũ perimerent, virgineque ad patris thalamum secum adducerent. Illi autem pridie Kal. Maij coadunatis sibi multitudinibus gentilium, venerunt ad præfatum tugurium, sanctissimumq; Dei virum primitus lapidauerunt. Inde fustibus, & corrigijs plumbatis nudum verberauerunt, demum securibus, illiso capite, peremerunt.

Mittitur Eutropius à B. Petro in Galliam.

Mittitur denuo à Beato Clemente in Galliam.

Redijt Sanctonas ibique fortiter prædicabat verbum Dei.

Martyrium beati Eutropij.

Præfata vero puella vnà cum quibusdam Christianis, nocte illum in tugurio ipsius sepeliuit, ac vigilijs & luminaribus, obsequijsque diuinis obseruauit indesinẽter quamdiu vixit. Quæ cum ab hac vita fine sacro migrauit, iuxta magistri sarcophagum in libero se prædio iussit sepeliri. Postea vero super beati Eutropij corpus ingens basilica à Christianis miro ordine fabricatur, in qua cunctis morborum generibus detenti, crebro liberantur, & catenę ferreæ, ac manicæ, cæteraque instrumenta ferrea diuersa è quibus beatus Eutropius vinctos liberauit, suspenduntur.

De vita sanctorum Sanctini, & Antonini.

CAP. XXII.

EX *gestis eorum*. Præfatus quoque Dionysius Sanctinum ordinauit episcopum, & Carnotum misit ad prædicandum, vbi eum aliquandiu commorari disposuit. Postea vero Meldensium vrbi Episcopum eum esse constituit, eiusque suffragio Antoninum iuniorem adhibuit. Domitianus autem Cæsar misit lictores in Gallias ad comprehendendum sanctum Dionysium, cuius famam, in destruendis Idolis, & conuertendis ad Christum populus per multos audierat. Quos cum B. Dionysius fines Parisiorum appropinquare comperit Sanctinum, & Antoninum ad se accersiuit, quibus præcepit, vt sermones & agones ipsius solerter intenderent, & memoriæ commendarent, & quantocius Romanæ sedis Pontifici, & fidelibus, quos ibidem inuenirent, per ordinẽ nunciare studerent; eosque obnixè deposcerent, vt Atheniensium ciuibus ea nota facerent, quatenus & Christo domino pro cursu laborum eius impleto gratias agerent, & erga cultum eius bono animo fierent.

Vide Petrum in catalog. l. 8. cap. 108.

Acta Sanctini scribit Antoninus part. 1. titulo 6. cap. 28.

Consummato siquidem beato Dionysio per martyrij palmam, Sanctinus & Antoninus sicut eis præceptum fuerat Romam iter aggredi maturauerunt: & venientes in Italiam Antoninus valida febre correptus est. In cuius obsequio, per aliquot dies, Sanctinus immoratus, consensu eiusdem Antonini ne præceptio beati Dionysij quacunque occasione impediretur, peragere cæptum iter disposuit. Et sufficienter exenijs, & honestis linteis Principi domus, in qua iacebat Antoninus, commissis, petijt, & per Dominum obtestatus est eum, vt si Antoninus conualesceret, exinde illi abundantissime ministraret. Si etiã vita decederet, honestissime illum sepeliret, & sic iter quod cæperat peragendum arripuit. Cũque Sanctinus fines Romanorum iam attigit, Antoninus vita decessit. Quem Princeps domus, retentis omnibus quæ sibi in obsequijs eius commendata fuerant, è stabuli sui in quo animalia eius manebant axes leuauit, & in fossam vbi stercora, & vrina animalium defluebant proiecit, & desuper axes remisit. Quæ mox omnia Sanctinus, per Spiritum sanctum cognouit, & cum maxima festinatione reuersus ad domũ, in qua Antoninum iacentem dimiserat, flens, & dolens peruenit, & principem domus interrogauit, Vbi est, inquiens, frater meus Antoninus charissimus? Is autem fictis gemitibus, & suspirijs simulauit mæstitiam, mortuus est, inquit, quem

Lege Hincmarum qui agit de Sancto Dionysio Areopagita.

Antoninus moritur & in sterquilinium à viro iniquo sepelitur.

quem de mihi à te commissis, honestissime sepeliui. Cui Sanctinus: Mentiris, inquit, fili diaboli, in sterquilinum proiecisti eum virum sanctum,& iustum: & nunc veni mecum ad catabuli locum,in quem proiecisti eum. Iste autem timore percussus non est ausus reniti, quin cum eo veniret ad locum vbi proiecerat eum: & leuantes inde axes Sanctinus cum lachrymis clamauit voce magna dicens. *Antonine frater in nomine Domini nostri Iesu Christi, pro cuius nomine, & amore passus est gloriosissimus martyr Dionysius, surge,& perficiamus simul obedientiam, quam idem pater, & magister noster communiter nobis praecepit.* Et statim Antoninus sterçore obuolutus, surrexit: quem Sanctinus de catabuli fossa extraxit; & mundis ac honestissimis vestibus induit. Sicque offerentes Domino sacrificium laudis, corporis Christi, & sanguinis sacramentum participauerunt: & accipientes cibum confortati sunt: & iter cæptum aggredientes, Romam auxiliante domino peruenerunt,& sancto Anacleto Papæ actus, & martyrij sancti Dionysij, sicut eis iusserat,ordinem narrauerunt. Perfecto itaque negocio ad Meldensium ciuitatem reuersi sunt, vbi sanctæ prædicationi, ac pijs operibus insistentes, Sanctinus plenus fide ac virtutibus bonisque operibus ad cœlestia regna trãsiuit. Cui Antoninus in Episcopatu successit,& per plures annos in sancto officio degens, cum multiplici bonorum operum fructu, & animarum lucro migrauit ad dominum.

Sanctinus suscitat Antoninum à mortuis.

Sanctinus & Antoninus veniunt Romam & martyrium Sancti Dionysij ordine Beato Anacleto Papa exponunt.

De vita sancti Ionij.

Cap. XXIII.

Ex *gestis eius*. Sanctus quoque * Ionius cum B. Dionysio, de partibus Atheniensium aduenit; deinde S. Carauno consociatus vrbe Roma cum B. Dionysio presbyterij officium sumpsit,& ad Castrensium pagum properans, euangelium prædicauit. Alius ei cibus non erat assiduus,quam esus herbarum virentium; & aquæ frigidæ calicem, pro potu fesso corpori tribuebat: quadragesimæ vero diebus bis in septimana cibum corpori ministrabat. Tres autem lictores à Iuliano præfecto missi, vt eum perquirerent, prope Parisios peruenerunt, cui vicinior est pagus Castrensis, qui dicitur mons sancti Ionij, eumque ibi repererunt nonis Augusti docentem populum; in quo loco populi caterua plurima,per eum ad Christum conuersa gaudebat. Vt autem persecutores eminus venire conspexit à prædicatione non destitit, sed salubribus monitis populum adhortatus est, & puras manus inferens cœlo, totis viribus dixit: *Gratias ago tibi domine Iesu Christe,qui me ad titulum dignitatis tuæ vocare dignatus es,& beatorum martyrum tuorum consortem efficere.*

** alias Ionas.*

Asperitas & austeritas vitæ S. Ionæ.

Laus Dei semper floret in ore martyrum.

Egressus ab vrbe Parisiaca intrepidus peruenit ad montem Ionii: aduenientes impij sanctumque virum apprehendentes cum indignatione allocuti sunt eum: quem cum non possent à fide Christi auertere, vinctis manibus occiderunt. Sanctus vir nec terrore concutitur, nec dolore corporis superatur, sed confisus in Domino, imbecilla senectutis membra iuuenili vigore sustentans, Christi nomen confiteri non metuit. Tunc vnus ex militibus euaginato gladio comparata iam sancta ceruice preciosum abscidit caput. Cumque sancti viri cadauer iaceret exanime, videntibus militibus lux de cœlo super sanctum corpus emissa est, & vox pariter cum luce venit dicens: *Euge famule mi Ion, qui pro me sanguinem tuum fundere non dubitasti in terris, cum sanctis gratulare in astris;* Dei autem sancto consilio, qui sanctos suos cum mensura probat, & sine mensura glorificat, recedentibus à loco ministris nequam; erigens se sancti viri corpus exanime apprehendensque manu propria caput abscisum, stabilique gressu iter suum carpere plantis firmissimis cæpit, portansque illud à monte quasi milliario vno peruenit ad locum, quem vir sanctus funeri tradendum elegerat, vbi cum palma victoriæ sanctus requieuit in pace. Cumque sanctum corpus viri misericordiæ reconderent,apertæ sunt nares eorum,senseruntq; aromata Angelorũ, qui à Domino ob sancti viri exequias fuerant destinati.

S. Ionas verberibus cæsus gladio martyrium consummauit, decimo Calendas Octobris.

Corpus exanime erigens se, caput abscisum gressibus firmissimis vno milliario portabat.

De vita sancti Carauni Carnotensis.

Cap. XXIIII.

Ex *gestis eius*. Sanctus autem Caraunus Romano territorio oriundus, cum beato Dionysio diutissimè fuerat eruditus, qui à beato Clemente Parisios est directus. Qui cum super littora maris graderetur, nauẽ oneriferam reperiens in eam ascendit; & ecce ab orientali plaga dira grando prodijt. Nauis autem vndarum procellis iactabatur, ita vt omnes, qui aderant, periculum mortis adesse clamabant. Statimque vir Dei oculos in cœlum intendens,cum signacula Crucis contra ventorum rabiem exhiberet, magna tranquillitas subito facta est, ita vt Ethnici, qui aderant, accipientes ab eo fidei signaculum crederent in Christum. Cum autem peruenisset ad quandam insulam, vbi templum *Veneris* habebatur, & spurcissimo ritu cũ multitudine populi annua festiuitas celebrabatur: Ecce Sacerdotis filia grauiter à Dæmonio arrepta eiulare cæpit, & clamare per compita, Caraunum Christi famulum aduenisse, eiusque occursui se debere præparare: & cum ante virum Dei venisset dæmoniaca multitudo per os eius clamabat. Cur serue Dei antiquis sedibus auellere nos venisti? huius quippe terræ populus fidem Christi non habet. Vidensque vir Dei puellam grauiter vexari, *sub Trinitatis nomine eam liberauit expulso Dæmonio*. Quod videntes cuncti, qui præstigijs dæmoniacæ insultationis detenti erant, festinanter ad Dei famulum confluebant, Christi signaculum postulanter. Præterea diuersas maris insulas, quicunque à Dæmonio vexabantur, amentius clamabant famulum Dei aduenisse, eumque festinantet adire debere & quicunque accedebant reparata sospitate, fugatis spiritibus ad propria redibant. Cumque pro his signis ab omni populo honoraretur, timens ne ventus humani fauoris subriperet, quod in cœlo humilitas collocabat, prospero cursu Massiliam petijt, vbi parum commoratus multos ab Idolorum cultura reuocauit, & in fide Christi solidauit.

Huius meminit Vsuardus 28. Maij & Baronius: Eius vero acta ex antiquis manuscriptis edidit Mombrit. to. 1. vit. Sanc. paucis autẽ Petrus in catalogo lib. 5. cap. 80. Scripsit de eodem Epigramma Bonadius, in l. 2. monod. 81.

Post hæc ad Carnotum vrbem illustrandam accessit, vbi à paucis Christianis qui ibi erant susceptus, multos quoque ab idolatria conuertit. Cum autem iter carperet, vj. ab vrbe milliario, occurrunt ei filij Belial armati, putantes eum plurimam ferre pecuniam, statimque omnibus suis comitibus fugientibus, inimicis persequentibus, ipse solus remansit intrepidus, malensque mori,quàm fratres suos perire,altius clamare cæpit: Nolite homines, nolite perdere innocentes, pecuniã quam quæritis, en habetur mecum. Tunc ad eum illi reuersi rogabant, vt proderet. Qui vnum tantum solidum, quem sibi pro viatico reseruauerat, eis ostendit: reliqua enim omnia pauperibus erogauerat. Tunc illi putantes se ab eo illusos, euaginato gladio ceruice vltro subdita, caput eius amputauerunt.

Caraunus multos ab Idolorũ cultura reuocauit.

Sanctus Caraunus à latronibus capite amputato occisus est.

De sancto Luciano Beluacensi.

Cap. XXV.

Ex *gestis eius*. Sanctus quoque Lucianus Beati Petri Apostoli discipulus B. Dionysio, à beato Clemente, socius,& coadiutor traditus, quem Euangelizandi gratia Beluacum misit, vbi custodia Romanorum, & militaris exercitus residebat; quia gens Beluacensium semper bellicosa fuerat, ideo propter insolentiam eorum, seu propter custodias cæterarum ciuitatum his in partibus tunc Romanus versabatur

Huius meminit Petrus Cluniacensis lib. 1. epist. 2.

exercitus. Hic igitur Lucianus à B. Dionys. missus, à quo præsbyteri sumpsit officium, Christum prædicare cæpit, multosque ad fidem eius à cultu dæmonum conuertit.

Agitur de Luciano Beluacensi in Actis S. Quinctini, quæ extant apud Surium tomo 5. die 31. Octobris. In actis sāctorū Crispini & Cryspiniani habetur mētio de Luciano vna cum Quintino: sed cum ad tēpora Diocletiani referatur, alius esse videtur ab hoc de quo hic agitur, quē Petri Apostoli discipulum esse, superius dictum est.

Erat autem vir miræ patientiæ, summæ abstinentiæ, & omni copia gratiarum exornatus, nec alius erat ei cibus assiduus, quam herbarum virentium esus. Potum aquæ frigidæ corpori fesso tribuebat; quadragesimæ diebus, bis in septimana cibum corpori ministrabat: Sustentabat enim eum cœlestis alimoniæ victus, & membra debilia diuina gratia roborabat. Cum autem Iulianus Præfectus impijssimus, qui decreta Principum receperat, vt in Christianos sæuiret, audisset Lucianum ab vrbe Roma egressum, vt alijs prouincijs euangelium veritatis inferret, & idola conterenda doceret, furibundus præcepit tribus pueris suis fortissimis, Iacino, Lario, & Antro, vt sanctum Dei vbicunque possent, perquirerent, cumque si reperirent audientiæ suę præsentarent, vt gladio feriendum traderent. Qui cum eum per diuersas prouincias quærerent, audito quod in Gallia prædicaret, ira magis accensi, Gallias penetrarunt, eūque vj. idus Ianuarij Beluaci populum docentem reperierunt. Qui cum eos eminus venire perspiceret, à prædicatione non destitit, sed populum exhortans, ait: Ecce fratres, & filij charissimi, iam mihi Dominus laborum meorum retributor adesse dignatus est: & iam corpus quidem nimia senectute lassatum est, sed anima cum fructu martyrij ad palmam perueniet. Vos ergo in accepta prædicatione firmissimi state, nec terror Principum, aut mala suasio vos à vitæ monitis valeat reuocare: vt ibi sequantur merita gregis vbi præcessit fortitudo pastoralis. His dictis oculis, & manibus in cœlum directis totis viribus cæpit Christo gratias agere, quod sancti martyris Dionysij dignabatur eum consortem efficere.

De martyrio eius, & exequijs.

Cap. XXVI.

Tvnc egressus ab vrbe cum duobus pueris Maximino, & Iuliano, peruenit ad montem tribus fere milliaribus ab vrbe distantem super fluuium Thare. Tunc apprehendentes eum impij à Iuliano directi, duos præfatos pueros gladio interfecerunt. Sanctum vero Lucianum cum indignatione allocuti sunt dicentes. Tu nes, qui maleficijs tuis populum seducis, vt sacratissimis Dijs non immolent, sed inuictissimorum principum decreta contemnant? Qui respondit: Ego maleficus non sum, sed beneficiis eruditus supernis, populo viam veritatis ostendo, & dominum Iesum Christum quomodo in offenso pede sequantur innotesco. Tunc apprehendentes eum vinctis manibus cæciderunt: illoque constanter perseuerante, vnus ex militibus euaginato gladio caput eius abscidit. Cumque cadauer sancti iaceret exanime, videntibus militibus, & vulgi multitudine, lux de cœlo super sanctum corpus emissa est, & vox cum luce pariter venit dicens: *Euge bone famule Luciane, qui pro me sanguinem tuum fundere non dubitasti in terris: veni ad præpatam tibi mansionem in cælis.*

Maximinus & Iulianus gladio interfecti sunt.

Lucianus Martyrij gloriā adeptus est.

Recedentibus autem à loco ministris nequam: erigens se sancti viri corpus exanime, apprehendensque manu propria caput sanctum abscisum, stabili gressu quasi tribus milliaribus Thare vado trāsposito, peruenit ad locum, in quo se funeri tradendum vir sanctus elegerat, vno ab vrbe milliario, ibique requieuit. Viri autem eiusdem loci, qui eius fuerant admonitione conuersi, venerunt deuotissime cum aromatibus, & sepelierunt sacrum corpus. Cumque illud reconderent apertæ sunt nares eorum, & senserunt odorem, qualem nunquam antea senserant, aromata scilicet Angelorum, qui ob sancti viri exequias à Domino destinati fuerant. Et conuersi sunt eadem hora quasi quingenti viri gratias agentes Deo. Iam autem per eum conuersi fuerant in Galliis plusquam triginta millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

Corpus exanime caput gressibus firmis tribus ferme milliaribus tulit.

De legatione sancti Reguli Siluanectensis.

Cap. XXVII.

Ex gestis eius. Sanctus autem Regulus cum beato Dionysio à beato Clemente in Gallias est directus. Hic quondam, beato Ioanne Apostolo post dispersionem per Iudæam, aliasque prouincias, prædicante, adhuc iuuenis ex Græcorum finibus nobili prosapia exortus, inter confluentium turbas ad eius melliflua cum summa deuotione prædicationem cucurrit. Moxque fidelis auditor paternas possessiones, & diuitias plurimas quibus affluebat detrahens: horum precium manibus indigentium sagaciter cœlo condidit, atque cunctis, adhuc nouus tyro Christi, diabolicis renuncians pompis, ab huius naufragio mundi gaudens, nudus euasit, & ad magistri documenta mente libera rediit. Sed eo in Pathmos insulam relegato, tanti patroni solatio destitutus, fletibus, & orationi incubuit. Interim Areopagitam Dionysium Athenis cum pluribus eiusdem vrbis Christianæ incolis Sacramentis imbutum audiuit, eiusque fœlici cupiens iungi consortio Athenas venit: inde Romam pergens, à B. Clemente Papa cum sancto Dionysio multisque fidelibus, qui eum comitati fuerant omni cum honore susceptus est. Cumque sanctorum conuentus Apostolicis informaretur sanctionibus. Hi sancti viri à beato Clemente directi, Apostolica benedictione roborati, & Spiritus sancti amore succensi, Dominici fideles, Agricolæ ruris, Barbaricis pectoribus verbum Dei inserentes, Arelatensium venerunt ad vrbem, tantamque gratiam sanctis suis largitus est dominus, vt eorum prædicationi plebs Arelatensis nullo modo resisteret, sed euangelium Christi deuotis suscipiens mentibus conditorem omnium fideliter adoraret. Erat enim ibi maximæ venerationis templum, quo Martis statua ab omnibus colebatur, quam beatus Dionysius nullo hominum labore, sed diuini nominis inuocatione confregit, & eliminatis soliti cultus spurcitiis, ad regenerandum populum Dei baptisterium ibi fieri præcepit. Ipsum vero templum, sub veneratione beatorum Apostolorum Petri, & Pauli ecclesiam consecrauit. Videns autem regionis illius populum idolatriæ sacrificiis deseruire, per diuersas prouincias comministros suos diuidens, & per singulos dilectionis causa deflens, abire permisit. Beatum vero Regulum Pontificali benedictione decoratum Arelatensi ecclesiæ præesse constituit: Ipse autem cum sancto Rustico, & Eleutherio fines Galliæ penetrans, Parisios venit; vbi cum multis afflicti tormentis, laboris sui palmam capitali sententia receperunt.

Hinc est cur ferunt hunc fuisse discipulum S. Ioannis.

Qualiter ei reuelata est passio sanctorum Dionysij, & sociorum eius.

Cap. XXVIII.

Accidit autem, vt dum quadam interfectionis ipsorum die, beatissimus præsul Regulus Arelatensi populo iam ex more ecclesiam frequentanti publicam missam celebraret, dominica oratione dicta, & Apostolorum nominibus recitatis, adiunxit, *& beatis martyribus tuis Dionysio, Rustico, & Eleutherio.* Quo dicto, paululum stupefactus, secum mirari cæpit cur præter solitum hoc dixerit: Et ecce apparuerunt tres columbæ super altaris crucem residentes, horum martyrum nomina pectoribus sanguine habentes inscripta, quas beatus Præsul diligenter intuitus, beatum Dionysium, & socios eius per coronam Martyrii cęlos ascendisse per spiritumsanctum cognouit. Mox autem columbæ ab oculis eius elapsæ sunt. Expleta autem Dominici corporis consecratione, paucis secum

Martyrium Beati Dionysij & sociorū reuelatur Sancto Regulo.

quos voluit retentis, cęteros discedere fecit: quibus visionem amarissimè flens narrauit, & ait: Heu quam libenter corpus hoc neci traderem, vt tantorum virorum societate non carerem. Tunc vocato quodam Felicissimo Episcopo, qui à Beato Clemente Papa illuc forte tunc venerat, plebem sibi traditam illius custodiæ delegauit. Ipse verò iter arripiens pauco comitatu, sanctorum prosecutus vestigia Parisios venit. Tunc diligenti inuestigatione secreta Sanctorum Martyrum requirens corpora, & locum interfectionis ipsorum tandem ad vicum Catulliacum peruenit, & à quadam Matrona nomine Catulla, quæ ibi morabatur hospitium sibi præstari charitatis gratia petijt. Ipsa ergo an Christianus esset requirere cœpit: fuerat enim à Beato Dionysio signo crucis præsignata; quo se esse Christianum respondente, addidit ipsa: Dic quæso ex consortio istorum Martyrum Dionysij, & sociorum eius fuisti? Ipse vero horum nomina audiens obortis profusus lachrymis consortem se esse confessus est. Nocte autem sequenti, nondum enim persecutionis procella quieuerat, sanctum Regulum ad sepulchra Martyrum duxit. Per tres autem dies cupiens diuinis instrui disciplinis ipsa Catulla beatum Regulum secum detinuit, & super sanctorum corpora basilicam ædificauit ligneam pro tempore satis honestam, quam sanctus Præsul honore ipsorum Martyrum consecrauit.

De aduentu eius in Siluanectum, & conuersione vrbis.

Cap. XXIX.

DEinde pro hospitalitatis gratia, Catullæ gratias referens, ad Siluanectensem vrbem ire disposuit. Cum autem inceptum iter faceret in villa, quam dicunt Lauitram, inuenit non paruam multitudinem hominum idolo Mercurij sacrificij victimas offerentes; Quod videns athleta Dei ingemuit, & populo idolatriæ cultui dedito condolens, ad orationis confugium redijt, & præmisso Sanctæ Crucis vexillo, cunctis astantibus pastorali simulachrum percussit baculo; mox diuino numine, & sancti præsulis intercessione comminutum est idolum, & quasi in puluerem redactum. Illa autem rustica manus diuinæ cedens virtuti, nullā aduersus eum (vt mos est eorum.) seditionem excitauit, sed iussioni obediens præsulis, sacro baptismate purificari non renuit. In loco vero vbi idolum confregit in honore Dei Genitricis altare dedicatum statuit.

Sanctus Regulus confregit Idolum.

Erat autem in ciuitate Siluanectensi Matrona quædam Callicia nomine, prædictæ Catullæ consanguinea: quæ beati viri audiens famam, ad prædictam villam occurrit, vt quantocius ad ciuitatem properaret, vnicumque sibi redderet filium à dæmone possessum, lachrymabiliter exorans, Qui lachrymis eius condolens, perexit, & domum ingressus, & increpato dæmone, *Orationem dominicam, & symbolum super caput pueri incepit recitare.* Mox vero dæmon hac oratione territus, diuinoque verbere tortus in vespertilionem mutatus egreditur. Et quia immundissimus sordidum induerat animal, immundum non immeritò quærere voluit hospitium: asinumque quo sanctus Præsul longi labore itineris fessus leuari solebat, cernentibus cunctis qui aderant, cum assumpti corporis forma ingredi voluit. Sed qui quondam, quod natura negauerat, asinum humanis coegit vti loquelis: hunc asinum sancti Reguli meritis, salutis vexillum, quòd nunquam cognouerat, componere docuit. Nam pede crucis signum in terra figurauit, & quasi Deum adiutorem sibi inuocaret, erecto in cœlum capite plus solito rudire cœpit. Sic diuina potentia sancti Præsulis Asinum ab iniquo hospite liberauit. Tunc maxima pars illorum, quorum Deus cor tetigit, confitentes peccata sua, vt sine dilatione baptizarentur, petierunt: Beatus autem Regulus puerum à quo Dæmonium eiecerat cum maxima populi multitudine baptizauit.

Exemplum hoc habes hinc desumptum in speculo magno Exemplorū tit. Crucis signum.

Asinus crucis signū pede in terra figurauit.

Quod videntes templorum Pontifices inuidiæ facibus accensi, vt à finibus suis Deorum suorum hostis exterminaretur, Quintiliano vrbis Præfecto suadere cœperunt. Tunc Præfectus Deorum suorum contemptu motus, ira dictante respondit: Ite, & Dijs nostris ex more libamina præparate, vbi superueniens eum ad sacrificandum cogam. Vel si noluerit, diuersis cruciatibus afflictum meritæ neci tradam.

Qualiter in carcere vinctos miraculo liberauit.

Cap. XXX.

CVm autem beatus Regulus, baptizata immensa populi parte, ad hospitium, quod sibi Callicia parauerat, iam nocte imminente rediret, veniens ante ostium carceris, in ipso vrbis introitu, inuenit quosdam Christianos prædicti carceris ergastulo nexos: qui eius transitum audientes, vt eos respiceret immensis vocibus clamare cæperunt. Ad quorum voces subsistens, an Christiani essent requirere cæpit. Illi se à beato Dionysio *sub sancta Trinitatis nomine baptizatos*, & propter huius confessionem à Præfecto relegatos voce clara responderunt. Tunc Athleta Dei non insani ferocitate consularis territus, astantibus sibi quibusdam fidelibus. Non est, inquit, bonum, quos diuina clementia spiritalibus vinculis dæmonum absoluit, materialibus hominum nexibus detineri. Hæc dicens, pastorali virga, imo virtute diuina carceris ostium percutiens fregit, & cum magna constantia illos abire præcepit. Mox custos carceris quod viderat concitè Præfecto retulit: quem nimio furore accensum, & ad perquirendum sanctum Dei iam insurgentem, Vxor eius quæ fuerat à Beato Dionysio baptizata, detinuit: & suis persuasionibus ab incœpto desistere fecit. Beatus autem Regulus consuetam capiens cœnam, & cum alijs discipulis suis per totam noctem in Dei laudibus perseuerans pro populi conuersione Deum precabatur.

Beatus Regulus Christianos vinctos in carcere virtute diuina liberauit.

De conuersione Præsidis, & subuersione Idolorum per ipsum.

Cap. XXXI.

INterea Præfecto inani, & peruigili meditatione de nece Præsulis tractante, Christo vero solita pietate fidelis sui salutem disponente, iam maxima noctis transacta parte, sanctus Dionysius apparuit Præfecto cum suis duobus socijs in visu dicens: Quintiliane Dominus Iesus Christus, cuius seruos nos professione fideli fatemur, huc salutis tuæ causa nos misit, vt relicto dæmonum cultu ad eum conuertaris, & postposita tyrannide, dominationis præfectura, Christianæ religionis amodò fidelis cultor efficiaris. Summo vero mane fratrem nostrum inquire Regulum, à quo indulgentiam petens, quicquid dixerit sine contradictione perficias. Peracta visione ad se reuersus Præses, quæ viderat coniugi suæ per ordinem retulit, & sanctorum imagines euidenti relatione significauit. Illa autem dixit ei: Noueris, charissime, hos, qui tibi locuti sunt, Beatum Dionysium esse & socios eius; qui à Pręside Fescennino Parisijs martyrij palmam susceperunt. Vnde bonum est, & salutare, vt sicut diuinitus per eosdem sanctos tibi reuelatum est, sanctum Dei Pontificem, non vt disposueras, requiras: &, quicquid præceperit, facias: ne Omnipotentis Christianorum Dei iram incurras. Beatus vero Regulus mane facto, templum quo Præfectus sacrificium parari dixerat, ingressus est, quod intra muros ciuitatis situm, magno venerabatur cultu. Erat enim miræ compositionis, & ornatus, in quo erant quamplurima Dæmonum diuersi generis simulachra: quę cuncta diuini nominis inuocatione Athleta Dei, imo Deus per illum in momento subuertit. Tunc Sacerdotes, qui iussis insistebant sacrificijs, Deorum suorum interitum considerantes, cum magno vlulatu discurrebant, pectora impiè tundentes.

Sanctus Dionysius apparet Præfecto.

Beatus Regulus cuncta idola templi subuertit.

dentes, & nunquam tantum scelus in sæculo fuisse proclamantes; Præfecti domum cum magno strepitu ingressi dicebant: Cur maledictæ Deorum sanctuaria destrui pateris? Cur Imperatoris legem euertentem infelix præses non punis? Viuus debet incendi Regulus, qui sacrilega manu Deos nostros vrbis protectores tangere non timuit. Et dum talia indiscreto prosequerentur luctu; quidam ex maioribus populi, qui ob hoc illuc conuenerant, vt iudicis animum ab insana Sacerdotum proclamatione auerteret (Verbum enim vitæ iam per beatum virum susceperant) dixerunt: Non est bonum vt horum iniustæ accusationis querimoniam aduersus sanctum Dei temere suscipias, donec, discussa veritate, quis horum potius credi debeat cognoscas. Ille diuinæ visionis non immemor, cum coniuge, & familia ad virum Dei se contulit, & ad pedes suos procidens pro ignorantia sua indulgentiam fusis lachrymis postulauit. Et cum vidisset beatus Regulus totius vrbis multitudinem cum suo Præside cum omni deuotione confluentem exultauit, & publica voce Christo benedixit. Tertia vero die indicti ieiunij, templum in quo simulacra deposuerat, ecclesiam dedicauit, & altare in honore B. Mariæ Virginis statuit, populumque baptizauit.

Præfectus cum tota familia fusis lachrymis indulgentiā pro ignorantia sua postulat.

Qualiter ranis silentium imposuit, & de morte eius.

Cap. XXXII.

CVm autem ordinatis ecclesiasticis rebus; ecclesijs congruis in locis per vicos ædificatis, & pastorali solicitudine parrochiam ex more peragraret, vt si in officijs diuinis, & ecclesiasticis cultibus aliquid negligentius fieret: fidelis Christi cultor cognosceret: contigit vt quadam die ad vicum Iuliacum eiusdem deuotionis gratia, & studio religionis accedens, non modicam christicolæ plebis inuenerit multitudinem, mox præsentium consilio vt liberius multitudo loquentis verba perciperet, cathedram pontificalem extra ecclesiam sub dio parari pręcepit. Cum autem diuinis insisteret verbis, & ad vesperum vsque sermonis protraheret textum. Ecce quædam garrulitas ranarum confuso & tædioso sonitu, ex more vociferantium à lacu, qui forte ibi hyemali imbre maior solito congestus fuerat, exorsa est. Cumque sibi loquenti hanc inquietudinem obesse, & multitudinis aures inordinatis obstrui vocibus sensisset, tanto motus tædio, continuò præcepit, vt ipsæ, & omnis eorum posteritas frænis perpetui tenerentur silentij, præter vnam, quæ cæteris damnatis, solitæ vocis semper vteretur officio. Quod sancti Præsulis imperium nulla sæculorum vetustate consumptum, sicut prius iusserat, adhuc ibi videmus obseruatum. Completis igitur in regimine ouilis Dei 40. annis 3. Kalend. Aprilis carnis vinculis absolutus, migrauit ad superos, & sepelierunt eum ad orientalem partem ciuitatis in ecclesia beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, quam ipse sanctus Præsul in honore ipsorum consecrauerat.

Sanctus Reguli summa sanctitate in pace quieuit.

De ortu sancti Taurini Ebroicensis.

Cap. XXXIII.

EX *gestis eius.* Tempore Domitiani Regis fuit vir quidam Romæ nomine Tarquinius Paganus, qui vt sæuissimus Lupus persequebatur Christianos, nesciens vxorem suam esse Dei famulam. Illa autem sine cessatione assiduabat Dominum orationibus, vt virum suum conuerteret ad Christianitatis ritum. Insuper etiam talem ipsis filium daret, qui veluti Samuel semper Domino deseruiret. Et ecce quadam nocte cum fessa quiesceret, vidit sibi astare Angelicum vultum vterum sua virga tangentem, & post paulum procedere virgam instar lilij cuius flores nimium dabant odorem. Adueniente autem tempore infans nascitur, & Taurinus à parentibus vocatur. Mox autem vt tempus sacri baptismatis aduenit ad baptizandum illum sancto Clementi Apostolico tradidit, eique somnium, quod aliquando viderat, narrauit. Quod audiens beatus Clemens, ipse eum de sacris fontibus sustulit. Vocans autem beatum Dionysium Areopagitam, qui cum eo tunc Romæ versabatur, retulit ei somnium Eutyciæ, & ait illi: Suscipe illum quoad vsque gratia Spiritus sancti confirmem illum: at ille gratanter suscipiens eum fertur tali voce erupisse: O fili, multa pro Christo tibi debentur certamina. Qui beatus Dionysius cum à beato Clemente in Gallias mitteretur, secum filiolum suum Taurinum precibus matris victus adduxit, & eum cum omni diligentia spiritali nutriuit. Et vt cognouit cum hoste rapido se habere conflictum, Taurinum eundem Ebroicæ ciuitatis ordinauit Episcopum. Iam enim ordinauerat in ciuitate Cameracensi germanum eius Gaugericum.

Taurini Parentes.

Taurinus à S. Clemente baptizatur.

Taurinus à Dionysio ducitur in Gallias.

De accessu eius apud Ebroicas, & conuersione vrbis.

Cap. XXXIV.

SAnctus autem Taurinus à beato Dionysio confortatus, & instructus Ebroicas adiens priusquam appropinquaret portæ ciuitatis in tribus se opposuit figmentis, contra illum dirus hostis. Vno in specie Vrsi: alio Leonis: tertio Bubali: quibus diuina virtute superatis ait ad Sathan: O miser modo assimilaris mutis animantibus, derelicto consortio tui conditoris: est tibi modo melius, aut aliquod gaudium? Respondit Sathan, & ait: Quale mihi gaudium erit modo, dum tu huc adueneris potestatem meam euertere cum Deo tuo? Tantum mihi hic locus remanserat in hac prouincia: Illum autem, qui huc te transmisit, citò faciam interire, vt tecum ineam singulare certamen: His dictis nusquam comparuit. Tertia die cum vir Dei in domo Lucij pręedicaret, subito Dæmon filiam eiusdem Lucij vexare cœpit, atque in ignem mersit: quæ statim mortua est. Tunc beatus vir diutissime orauit, & infusis lachrymis tenens eius manus dixit: *Euphrasia in nomine Domini mei Iesu Christi surge*: quæ statim surrexit, & nullum signum adustionis in ea apparuit. Baptizati sunt autem illa die 120. homines, octo cæci illuminati, quatuor muti sanati, aliæque virtutes non modicę patratæ. Intrantibus autem Fanum Dianæ, dixit beatus Taurinus; Ecce Dea vestra, rogate illam vt adiuuet vos: Sacerdotes autem prostrati cœperunt clamare dicentes: Sancta Diana inuictissima Dea vindica nos, & te, de malefico isto. Dæmon autem, qui intus latebat dixit: *Cessate miseri, cessate me innocare*: ex quo enim vir iste seruus Dei altissimi ingressus est hanc ciuitatem, ego catenis igneis relegatus teneor, nec auderem loqui nisi ipse iussisset. Tunc beatus Taurinus ait ad illos: Vultis videre Deam vestram? & præcipiente eo dæmoni, vt exiret de simulachro, apparuit Æthyops niger quasi fuligo, prolixam barbam habens, ex ore scintillas igneas emittens. Hanc effigiem videntes populi prostrauerunt se ante pedes sancti, obsecrantes, vt ab hac eos mortifera bestia liberaret: quos ille consolatus est dicens: Nolite timere, tantum fidem habete. Et ecce Angelus domini splendens vt Sol aduenit, omnibusque cernentibus à templo, ligatis in dorso manibus, eum adduxit. Et baptizati sunt illa die duo millia virorum, multique infirmi curati. Inter quos, & ego Adeodatus, frater Euphrasiæ credidi, & baptizatus, ab ipso sum de sacro fonte leuatus, ac postea ad honorem presbyterij ab eodem promotus. Tunc expurgauit templum Dianæ ab omni spurcitia Idolorum, & consecrauit illud in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ. Tunc cœpit circumquaque Idola destruere, & ecclesias consecrare, diocesim circumire, & canonice ordinare.

Dæmon apparet sancto Taurino triplici specie.

Sanctus Taurinus Euphrasiam suscitauit, & multa miracula eodem die patrauit.

Species Dæmonis exeuntis è simulachro Dianæ.

De sancto Eugenio Toletano.

Cap. XXXV.

E*X gestis eius*. Sanctus quoque Eugenius ex socijs beati Dionysij fuit vnus, à quo Toletanis ad prædicandum destinatus, postquàm multitudinem populi barbaricam ad Deum conuertit, nimio desiderio videndi beatum Dionysium succensus iter arripuit. Cumque iam pene quatuor millibus ab vrbe Parisiorum propinquaret loco nomine Diolio, subitò rabies persecutorum longe lateque dispersa inuenit eum cum multitudine credentium. Interrogatus ab eis quem Deum coleret, respondit se tota deuotione percolere Christum. Tunc iubent eum interfici, corpusque eius in lacum Mercasij iam dictæ villæ Diolio vicini præcipitari occultè, ne forte à Christianis inueniretur, & in memoriam ac laudem postmodum haberetur. Cumque multis diebus illic corpus sanctum delituisset, nulla tamen, quod dictu mirum est, corruptionis putredine violatum est. Postquam vero persecutorum cessauit insania, quidam illustris, & diues nomine Ercoldus in prædicta villa præpotens, in somnis à quodam sene admonitus, simulque ab infirmitate qua tenebatur curatus, diluculo surgens cum comitatu multo ad lacum perrexit, ibique corpus beati martyris sicut in visione didicerat inconuulsum, & nulla tabe infectum, ac si eodem die decollatum fuisset, inuenit. Cumque plaustro impositum ducere vellet ad sancti Dionysij monasterium, vt ibi sepeliretur: Bobus subitò gressum figentibus, nec vltra pergere valentibus, rogauit omnes orare dominum, vt ostenderet quo martyr sepeliri deberet. Solutisque cunctis Bobus præter duos, erant enim quinque iuga. Illi duo concitè cucurrerunt donec ad præfati viri prædium peruenerunt, & tunc gradum fixerunt: vbi etiam modo requiescit, ibique multis miraculis claruit. Huius natale celebratur 17. Kal. Decemb.

Eugenius martyr efficitur.

Eius corpus per reuelationem inuenitur; anno tamen Christi 1565 amplissimo apparatu in suam antiquam sedē Toletanam scilicet martyr insignis delatus est.

Edictum Domitiani contra Mathematicos.

Cap. XXXVI.

E*Vsebius in chronicis*. Anno imperij sui xiij. Domitianus rursum Philosophos, & Mathematicos vrbe Romana per edictum extrusit.

Helinandus libr. 40. Horum Mathematicorum vnum, vt supra positum est, Asclatarionem nomine, sciscitatus est, quis eum maneret exitus? Qui respondit, vt in breui laceraretur à canibus: quem Domitianus statim iussit occidi, & sepeliri, vt quasi mendacij eum argueret. Sed repente orta tempestas eundem sepultum mox eruit, quem statim erutum, canes decerpserunt. Nec est mirandum, Mathematicum ante mortem potuisse prædicere, quod ei euenturum erat post mortē. Quia, vt ait Papa Gregorius, solent dæmones multa vera prædicere, vt possint animam ex aliqua falsitate laqueare. Et vt ait Augustinus: Quotiens astrologi mirabiliter vera respondent, non immerito creditur id occulto instinctu fieri Spirituum non bonorum, quorum cura est has fallas, & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus, atque firmate: non horoscopi notati & inspecti aliqua arte, quæ nulla est.

Quomodo Mathematicus ante mortem potuit prædicere, quod ei euenturum erat post mortem?

Si autem quæratur à me quomodo vel ipsi dæmones id potuerunt præscire? Respondeo, iam Domitiano fortassis occultè inspirauerant, vt Asclatarionem occidi, & sepeliri faceret, & iam tempestatem in proximo futuram, tanquàm aeris habitatores præsenserant; & canes ad eundem locum venturos nouerant, aut etiam ipsi Dæmones in canes transfigurati hoc fecerunt. Non enim dixit Suetonius hoc narrando, vtrum illi casus fantastici, aut veri fuerint. Hoc igitur prænunciauerunt; quod facturi erant: certum est autem, quod libentius eundē viuum decerpsissent, quàm mortuum, si permissi fuissent.

De arrogantia, & meticulositate, & forma, & morte ac exercitijs eius.

Cap. XXXVII.

H*Vgo Floriacensis*. Denique Domitianus in tantam superbiam euasit, *vt Deum, & Dominum se totius mundi appellari iuberet.*

Suetonius. In senatu iactare non dubitauit, & patri se, & fratri imperium dedisse, illos sibi reddidisse. Pari arrogantia cum Procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cæpit: *Dominus, & Deus noster sic fieri iubet.* Vnde institutum est posthac, vt ne scripto quidem, vel sermone cuiusquàm aliter appellaretur. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas, & argenteas poni permisit, ac ponderis certi.

Superbia Domitiani.

Cap. 13. Sic Dion.

Per hæc terribilis cunctis, & inuisus: tandem oppressus est amicorum, libertorumque intimorum conspiratione, simul & vxoris: annum diemque vltimum vitæ, suspectum iam pridem habebat, quare pauidus semper, & anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur. Tempore verò suspecti periculi appropinquante, solicitior in dies porticuum in quibus spatiari consueuerat, parietes phengite lapide distinxit: ex cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret præuideret: vtque domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam patroni necem: Neronis libertum cuius manu in adipiscenda morte adiutus ille existimabatur, capitali pœna condemnauit. Denique Flauium Clementem patruelem suum repente ex tenuissima suspicione interemit. Quo maximè facto maturauit sibi exitum.

Cap. 14.

Mors Domitiani.

Statura fuit procera, vultu modesto, ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore: caluitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate. Caluitio ita offendebatur vt in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco vel iurgio obiectaretur.

Cap. 17. Statura eius & Caluitiū.

Armorum nullo, vel sagittarum præcipuo studio tenebatur, quibus quarumdam etiam ferarum capita ita ex industria figere à plerisque spectatus est, vt duobus ictibus quasi cornua effigeret. Nonnunquam in pueri procul stantis, præbentisque pro scopulo dispansam dexteræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, vt omnes per interualla digitorum innocuè euaderent.

De moribus eius, & studijs.

Hugo Floriacensis lib. 4. Sed cum in vrbe Roma Senatum populumque laniaret, & foris male dispositum exercitum assidua hostes cæde conficerent, à senatu est damnatus, & in palatio interfectus. Hoc quoque definitum est, vt omnes, qui ab eo in exilium extrusi fuerant, decreto Senatus reuocarentur, & suas reciperent facultates. Corpusque eius humana caruit sepultura.

Suetonius capit. 20. Occisum populus indifferenter, miles grauissime tulit. Contra senatus adeo lætatus est, vt repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret, scalas etiam inferri, clypeosque & imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affigi iuberet: nouissime eradendos vbique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret.

Cædes eius vt accepta à populo, milite, & Senatu.

De Imperio Neruæ, & vita sancti Timothei Apostoli.

Cap. XXXVIII.

E*Vsebius in chronicis.* Nerua denique senex Domitiano successit, cœpitque anno Domini 98. mundi verò 4051. Imperauit autem anno vno, & mensibus quatuor.

Nerua Imperator an. M.4051 Ch. 98.

Notissimus hic est Pauli Apostoli discipulus, cuius tum in eius epistolis, tum in actibus Apostolorum est frequens mentio. Passionem Timothei à Polycrate scriptā fuisse, author est Sigebertus de viris illustribus cap. 3. sed ignotū prorsus id Eusebio & Hieronymo qui agunt de Polycrate.

Author. Eodem anno vt legitur Sanctus Timotheus multa pro veritate passus ad Dominum migrauit: cuius vitam Polycrates presbyter scripsit.

Polycrates. Hic Timotheus ciuitate Lystris Lycaoniæ ortus, à Paulo Apostolo edoctus est, & comperegrinus ei factus cum eo ad splendidissimam Ephesiorum Metropolim, à quo Episcopatum ibidem primus consecutus est, regnante Nerone apud Romanos, vbi in doctrinis, & miraculis ac conuersationibus coruscauit. Non solum verò Apostoli Pauli, sed & gloriosi Theologi Ioannis, qui supra pectus domini in cœna recubuit, visor & auditor factus est. Nerone enim Principes Apostolorum Petrum, & Paulum, male tractante martyrio, conuenit Ioannem Theologum adesse splendide metropoli, scaturientem de naufragio, vbi etiam, qui Discipulos Domini secuti fuerant, apud se constituta differentibus linguis conscripta de factis miraculis, à Domino, nescientes ordinatim componere, conuenientes ad Ephesiorum vrbem secundum communem sententiam Ioanni Theologo obtulerunt, qui omnia considerans, gaudenter motus, quæ ab ipsis dicta sunt, in tribus Euangelijs constituit, secundum ordinem Matthæi scilicet & Marci, ac Lucæ, eorumque nominationes singulas singulis Euangelijs superposuit. Inueniens autem eos dispensationes humanitatis narrantes, ea quæ Diuino pectore hauserat, & ab illis dicta non fuerant, ipse pleniter narrauit; supplens etiam quæ minus ab eis dicta fuerant diuina miracula.

Post Neronem autem imperante Domitiano Ioannes ab ipso de vrbe Ephesiorum exul factus, & in Pathmos, quæ est vna Cycladum insula habitare iussus est. Interea Sancto Timotheo Episcopatum Ephesiorum Metropolis dispensante, reliquiæ primæ idolatriæ in his qui tunc ipsam vrbem habitabant, remanserant, nec sinebant frequentissime eos dehortante Sancto Episcopo Timotheo, In die autem abominabilis eorum festiuitatis, transcurrens in medium porticus hortabatur eos, dicens: *Viri Ephesij nolite Idolatriæ insanire, sed illum, qui Deus est, plane cognoscite.* At operarij Diaboli indignantes in Doctrina eius, palis & lapidibus vsi, iustum interfecerunt. Serui autem Dei repausauerunt eum adhuc spirantem in monte adiacente ciuitati, & ibi cum pace Spiritum Deo tradidit. Hoc factum est 22. die mensis Ianuarij imperante Nerua.

Timotheus cum Dianæ immolantes argueret lapidibus obrutus, Paulo post obdormiuit in Domino.

De reuocatione Ioannis, de exilio, & de suscitatione Drusianæ, & de Cratone Philosopho.

CAP. XXXIX.

HIc vero Nerua primo suo edicto cunctos exules reuocauit, quos Domitianus exulauerat.

Miletus. Vnde factum est vt Ioannes, qui eius voluntate cum iniuria deportatus in exilium fuerat, cum honore Ephesum remearet. Occurrit autem ei omnis populus exultans, & dicens: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.*

Cum autem ingrederetur ciuitatem; Drusiana, quæ semper eum secuta fuerat, & aduentus eius desiderio fatigata fuerat, efferebatur mortua. Flebant autem pauperes, & viduæ, & orphani clamantes: Sancte Ioannes Apostole, ecce Drusianam efferimus, quæ sanctis monitis tuis obtemperans, omnes nos alebat & Deo in castitate, & humilitate seruiens, quotidie reditum tuum desiderabat, dicens: O si videam Apostolum Dei antequam moriar; & venisti; & te videre non potuit. Tunc Sanctus Ioannes feretrum iussit deponi, & corpus solui, & clara voce dixit: *Dominus meus Iesus Christus excitet te Drusiana: Surge reuertere ad domum tuam, & præpara mihi illic refectionem.* Ad hanc vocem surrexit, & iuit, solicita de iussione Apostoli; ita vt sibi videretur quia non de morte, sed de somno excitasset eam.

S. Ioannes excitauit Drusianam.

Altera die Craton Philosophus in foro proposuerat de contemptu huius mundi spectaculum, vt duos ditissimos fratres produceret, quos fecerat distracto patrimonio gemmas emere singulas, quas in conspectu omnium pueri frangerent. Quod cum facerent, contigit transire Apostolum: Qui conuocans ad se Philosophum ait: Stultus est iste mundi contemptus, qui hominum ore laudatur, sed Diuino iudicio contemnitur: Magister meus iuuenem cupientem ad vitam æternam attingere his verbis instruxit, *vt si vellet esse perfectus, venderet omnia sua, & daret pauperibus.* Cui Craton dixit: Humanæ cupiditatis fructus in medio hominum positus confractus est, sed si vere Deus est magister tuus, & hoc fieri vult vt harum gemmarum precium erogetur pauperibus, fac gemmas reintegrari, quod ego ad famam hominum feci, tu ad gloriam magistri tui facias fieri. Tunc Apostolus colligens fragmenta in manu sua, oculos ad cœlum leuauit, & ait: *Domine Iesu Christe cui nihil est impossibile, adesto nunc super lapides istos, quos ignorantes fructus eleemosynæ ad plausus hominum confregere: tu Domine per manus Angelorum tuorum eas recupera, vt eorum precio misericordiæ fructus expleatur.* Cumque fideles, qui cum eo erant respondissent *Amen,* ita solidata sunt fragmenta gemmarum, vt nec signum aliquod fractionis remaneret. Tunc Philosophus cum his iuuenibus, & cum Discipulis suis pedibus Apostoli prouolutus cum omnibus credidit, & fidem Domini nostri Iesu Christi prædicare cœpit. Duo quoque fratres illi venundantes gemmas, quas vendito patrimonio emerant, pauperibus tradiderunt.

Precibus S. Ioannis gēma penitus fracta iterū reintegrātur.

De duobus, qui relictis omnibus pœnituerunt, & postea resipuerunt.

CAP. XL.

TVnc etiam duo viri honorati ciuitatis Ephesiorum sequentes horum exemplum, vendentes omnia sua, & dantes egentibus, sequebantur Apostolum per ciuitates euntem, & verbum Dei prædicantem. Contingit autem vt intrantes Pergamum viderent seruos suos in sericis vestibus procedentes, & in gloria sæculi refulgentes. Vnde factum est vt sagitta Diaboli percussi efficerentur tristes, quod se in pallio vno viderent egentes, seruos autem suos in potentia fulgentes, sed hos dolos Diaboli intelligens Apostolus ait: Video vos, & animos mutasse, & vultus, eo quod Doctrinam Domini secuti estis, & omnia vestra pauperibus contulistis: Vnde si omnia recuperare vultis, quæ in auro, & argento, & gemmis habuistis, deferte mihi virgas rectas. Quod cum fecissent, *inuocato nomine Domini* conuersæ sunt in aurum. Iterum ait: Deferte mihi lapides minutos à littore maris. Quod cum fecissent, *inuocata maiestate Domini* conuersi sunt in gemmas. Tunc dixit eis per septem dies ite per Aurifices, & gemmarios, & dum probaueritis aurum esse verum, & gemmas veras, nunciate mihi. Quod cum fecissent ait: Ite, & redimite vobis terras, quas vendidistis, quia cœlorum præmia perdidistis. Emite vobis sericas vestes vt pro tempore fulgeatis sicut rosa, cuius flos dum odorem pariat, ruborem ostendat, repente marcescat. In aspectu seruorum vestrorum suspirastis, & vos effectos pauperes gemuistis: Estote floridi, vt marcescatis, estote diuites temporaliter, vt in perpetuum mendicetis. Ecce vosipsi *inuocato nomine Domini Iesu Christi* infirmos sanastis: Dæmonia fugastis, cæcis lumina reddidistis: Ablata est hæc gratia vobis, & facti estis miseri, qui eratis fortes, & magni. Et qui terrorem iussu vestro incutiebatis Dæmonijs, amodo ipsi Dæmonia timebitis. Amator enim pecuniæ seruus est Mammonæ: Mammona autem nomen est Dæmonis, qui præest carnalibus lucris, & his qui mundum diligunt, dominatur. Hæc & alia plura dicente Apostolo, efferebatur

S. Ioannes conuertit virgas in aurum, & lapides in gemmas.

Increpat discipulos qui relicto iugo Christi voluerunt redire ad vanitates mūdi.

iuuenis mortuus, quem turbæ facientes exequias cum matre eius vidua iactauerunt ante pedes eius, rogantes, vt sicut Drusianam, ita & hunc iuuenem suscitaret. Tantusque omnium erat fletus, vt etiam ipse Apostolus vix à fletu, & lachrymis temperaret. Tunc prosternens se in orationem, diutissime fleuit, & ait: O iuuenis Stactee lachrymas Domino, & preces simul effudi, vt surgas à mortuis vinculo reuolutus, & his duobus Acceto, & Eugenio annuncies quantam amiserint gloriam, & quantam incurrerint pœnam. Tunc exurgens Stacteus adorauit Apostolum, & cœpit increpare Discipulos eius dicens: Vidi Angelos vestros flentes, & Angelos Sathanæ in vestra deiectione gratulantes, iam regnum paratum vobis, plenum epulis, & delicijs, ac gaudijs amisistis, & loca tenebrarum vobis acquisiuistis, plena draconibus, & flammis stridentibus, plena cruciatibus, doloribus, fœtoribus, terrore, & horrore, vbi non cessat vlulatus, & luctus. Rogate igitur Apostolum vt sicut me resuscitauit à mortuis ad vitam; ita & animas vestras, quæ iam de libro vitæ deletæ sunt suscitet ad salutem. Tunc ipse Stacteus prosternens se cum illis, & omni populo omnes pariter orabant Apostolum, vt intercederet pro his ad Dominum. Quibus Apostolus hoc dedit responsum, vt per triginta dies pœnitentiam Deo offerrent. In quo spacio hoc maxime precarentur, vt virgæ aureę, & lapides ad suam naturam redirent. Quod cum factum esset flentibus, & pœnitentibus illis, & pro eis intercedentibus vniuersis, dixit Apostolus: Scire vos volo, quia Dominus suscepit pœnitentiam eorum. Ad illos autem conuersus ait: Ite & reportate virgas ad siluam, & lapides ad arenam. Quod cum fecissent, receperunt etiam gratiam curationum, quam amiserant.

Suscitat iuuenem mortuum qui & increpabat discipulos eius duos quod Dei mandatis spretis māmonæ seruire voluerūt.

Discipuli S. Ioannis redeunt ad sanam mentem, & agūt pœnitētiam.

De conscriptione Euangelij Ioannis

CAP. XLI.

H*Vgo vbi supra.* Cum autem fuisset Ioannes in exilio pullulauerunt interea per Asiam hæreticorum semina quædam Cerinthi scilicet & Ebionæi vel cæterorum, qui negant Christum in carne venisse. Quos idem Theologus in Epistola sua Antichristos appellat, mundum ab Angelis factum esse dicentes, & Iesum hominem tantummodo fuisse, nec surrexisse. Irridebant quoque Ecclesiastica dogmata, & resurrectionem mortuorum non credebant. Cum redijsset ergo ab exilio iam dictus Apostolus, compulsus est ab Asiæ fratribus, & multarum legationibus Ecclesiarum, de coæterna patris, & Christi diuinitate facere sermonem. Qui mox in ipso sui Sancti Euangelij exordio patenter ostendit, quod *in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum.* Cuius sermone prædicta hæresis abdicatur.

Lege Eusebium lib. 3. hist. Ecclesias cap 27. & 28.

Eusebius in historia Ecclesiastica lib. 3. cap. 24. Ioannem tradunt vsque ad vltimum penè vitæ suę tempus, absque vllius scripturæ indicijs Euangelium prædicasse. Sed cum trium Euangeliorum etiam ad ipsum notitia peruenisset; probasse quidem dicitur fidem, & veritatem dictorum, deesse tamen vidit aliqua; & ea maximè, quæ primo prædicationis suæ tempore Dominus gesserat.

Helinandus vbi supra. Sed prius indixit ieiunium omnibus, vt orarent se digna scripturum. Fertur autem illum pro illo loco secretissimo in quo diuina scripturus secesserat, orasse, vt nullas huic insistens operi ventorum ibi aut imbrium iniurias pateretur, hancque eidem loco vsque hodie reuerentiam elementa seruare.

Ioannes scripsit Euāgelium.

Eusebius vbi supra cap. 22. Irenæus in 3. contra hæresim libro. Ecclesia inquit, quæ est apud Ephesum fundata est à Paulo, à Ioanne vero ædificata.

Polycrates. Nam Timotheus ab eo primus eiusdem metropolis Episcopatum suscepit, qui postmodum de exilio rediens Ephesum, & eundem Sanctum Timotheum, secundum supradictum modum finisse vitam inueniens, per eorum postulationem, qui tunc inuenti sunt sacrorum Dei principes, præsulatum Apostolici throni suscepit, & permansit, illam magnæ metropolis sedem sacram moderans vsque ad Traiani imperium.

De filio eius spirituali, quem à latrocinijs reuocauit.

CAP. XLII.

E*Vsebius vbi supra. Clemens Alexandrinus.* Audi inquit fabulam, non fabulam, seu rem gestam de Ioanne Apostolo, & memorijs omnium traditam. Cum post Tyranni obitum de Pathmo insula Ephesum rediret, rogabatur etiam vicinas lustrare prouincias, quo vel Ecclesias fundaret, in quibus non erant locis, vel in quibus erant, sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de vnoquoque Spiritus sanctus indicasset. Cum igitur venisset ad quandam vrbem haud longe positam omnibus Ecclesiasticis solenniter adimpletis, vidit iuuenem quendam validum corpore, & vultu elegantem; sed nimis acrem, quem Episcopo illius loci commendauit summo studio sub Christi, & Ecclesiæ testimonio: & post hęc Ephesum redijt. Tunc Presbyter puerum susceptum in domo sua cum omni diligentia nutriuit, ad vltimum etiam ei Baptismi gratiam tradidit. Post hæc velut confidens gratiæ qua fuerat communitus, paulo indulgentius iuuenem habere cæpit. Sed ille immatura libertate potitus, per æquæuos, quibus luxus, & desidia cordi est, primo quidem conuiuiorum illecebris decipitur, inde nocturnis eum furtis socium sibi participemque consciscunt. Tandem ex integro perditioni se tradēs, nulli inferior in flagitijs esse patitur. Denique illos ipsos, qui prius Magistri criminum ei fuerant, discipulos facit, & latronum ex his turmam quibus ipse dux, & Princeps præesset, instituit, ac cum eis omni crudelitati grassatur. Tempore autem elapso (cum rei poposcisset vtilitas,) inuitatur iterum ad illam vrbem Ioannes: & cum cætera pro quibus venerat ordinasset, Age inquit, ô Episcope, depositum representa, quod tibi ego, & Christus commendauimus. At ille obstupuit, pecuniam putans à se reposci, quam non acceperat. Quem Ioannes hærentem videns, iuuenem illum, inquit, repeto à te, & animam fratris. Tunc grauiter suspirans senior, & in lachrymas resolutus, mortuus est, inquit. Quomodo, inquit, vel quali morte? Deo, inquit, mortuus est, quia pessimus, & flagitiosus euasit: & nunc montem quendam cum multa manu latronum, occupauit. His auditis Apostolus vestem continuo, qua erat indutus, scidit, & cum ingenti gemitu bonum, inquit, custodem animæ fratris dereliqui. Sed nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Confestim igitur ab Ecclesia concitus properans, cum peruenisset ad locum; detinetur ab his latronibus, qui custodias obseruabant. Sed ille, nec fugere, nec declinare prorsus vsquam nitens, ingenti tantum voce clamabat; quia ad hoc ipsum veni, adducite mihi Principem vestrum. Qui cum veniret armatus, eminus agnito Apostolo, pudore coactus in fugam vertitur. Ille admisso post eum equo, confestim sequitur fugitantem, etiam ætatis oblitus, simul & clamans. Quid fugis ô fili patrem? quid fugis inermem senem? Noli timere, quoniam habes adhuc spem vitæ. Ego Christo pro te rationem reddam, certe & mortem libenter excipiam, sicut Dominus excepit pro nobis, & animam meam pro tua dabo, sta tantum & crede mihi, quia *Christus* me misit. At ille audiens, restitit, & vultum in terram demisit. Post hæc arma proiecit, & tremefactus flebat amarissime. Accedensque ad se senis

Habetur in speculo magno exemplorum titulo Societas.

Iuuenis ad meliorem vitam reuocatur per Ioannem Euangelistam.

prouolutus est genibus, gemitibus, & vlulatibus, quibus poterat satisfaciens, & vberrimis lachrymarum fontibus, iterum baptizabatur, solam dexteram suam occultans. Apostolus vero iurisiurādi sacramēto se ei à Saluatore veniam impetraturum pollicens, simulque genibus eius prouolutus, atque ipsam dexteram ex cuius cædis conscientia torquebatur, tanquam per pœnitentiam iam purgatam deosculans ad Ecclesiam reuocat, & indesinentes pro eo orationes profundens ac cū ipso crebra ieiunia ducens, indulgēciam à Deo quam ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & varijs sermonum consolationibus exterritos eius animos mitigans, non prius abstitit, quam eum in omnibus emendatum etiam Ecclesiæ præficeret; per hęc magna exempla pœnitentiæ præbens, & in eo Trophæa visibilis resurrectionis ostendens.

Idem in 4. lib. Ioannes Discipulus Domini apud Ephesum cum balneos lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, fertur exiluisse continuo, & discessisse non lotus dicēs: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur veritatis inimicus.

De ruina Idolorum & veneno, quod sine læsione bibit.

Cap. XLIII.

Miletus. Cum autem omnis Asia Ioannem excoleret, & prædicaret, accidit, vt cultores Idolorum seditionem excitantes traherent eum ad templum Dianæ, & vrgerent, vt ei sacrificaret. Ioannes autem blande exorabat populum, vt longe se faceret à templo. Cumque omnes foras exissent, voce clara coram omnibus Ioannes orauit, vt templum, & Idola, quæ in eo colebantur corruerent, ita vt neminem læderent. Statimque ad vocem eius omnia simul cum templo Idola in puluerem redacta sunt: eidem die 12. millia hominum conuersi sunt, & Baptismo consecrati. Tunc Pontifex Idolorum excitauit seditionem in populo, ita vt populus contra populum, pararetur ad bellum. Cui ait Apostolus: Quid tibi faciam Aristodime, vt tollam indignationem de animo tuo; Qui respondit: Dabo tibi venenum bibere, quo hausto, si mortuus non fueris, apparebit verum esse Deum tuum. Cui annuente Apostolo, ille ait: Prius est vt videas bibentes, & statim morientes, vt vel sic possis hoc poculum formidare: pergensque ad Proconsulem petijt ab eo duos viros, qui pro suis erant sceleribus decollandi: & statuens eos in medio foro coram Apostolo, & omni populo fecit eos venenum bibere: Qui mox vt biberunt spiritum exhalauerunt. Illisque mortuis iacentibus, Ioannes intrepidus, & constans calicem accepit, factoque in eo signaculo crucis, dixit: *Deus cui omnis creatura deseruit, quem omnis potestas expauescit, cuius audito nomine serpens conquiescit, Draco fugit, Rubeta torpescit, Scorpius extinguitur, Regulus vincitur, & omnia venenata, & noxia animalia terrentur, tu extingue hoc veneni virus, & operationes eius mortiferas, viresque eius euacua, & da omnibus his oculos, vt videant, & cor vt magnitudinem tuam intelligant.* His dictis os suum, & se totum armauit *signo crucis*, & totum bibit, quod erat in calice. Attendens autem populus per tres horas vultum eius hilarem, nullaque signa palloris omnino aut trepidationis habentem, clamauit; *vnus verus Deus est quem Ioannes colit.*

Sanctus Ioannes oratione sua euertit templum, & Idola in cinerem redegit.

Venenū sine læsione bibit Ioannes.

De suscitatione illorum, qui veneno interierant.

Cap. XLIIII.

Aristodimus autem, nec sic credens, ait Ioanni: Inest mihi adhuc dubietas, sed si istos, qui hoc veneno mortui sunt, in nomine Dei tui excitaueris, emundabitur ab omni dubietate cor meum. At populi insurgebant in eum dicentes: Incendemus te, & domum tuam, si ausus fueris Apostolum Dei vltra in sermone facere laborare. Apostolus autem videns seditionem fieri, petito silentio ait; Prima est quam de diuinis virtutibus imitari debetis patientia, si adhuc infidelitate tenetur non cessabo ab hoc opere, quo possit medela vulneribus eius prouenire. Et conuocans eum dedit ei tunicam suam dicens: Vade & mitte eam super corpora defunctorum, & dices, Apostolus Domini nostri Iesu Christi misit me, vt in eius nomine exsurgatis, vt cognoscant omnes, quod & *vita, & mors famulantur Domino Iesu Christo.* Quod cum ille fecisset, & eos exurgere vidisset, adorans Ioannem festinauit ad Proconsulem dicens: Memorem te puto, quod contra Ioannem frequenter iram tuam excitaui, & multa mala contra eum egi; vnde vereor ne iram eius experiar, est enim Deus specie hominis latens: nam venenum bibens incolumis perseuerat, & veneno mortuos tactu tunicæ suæ per manus meas resuscitauit. Tunc venientes ambo prostrauerunt se Apostolo scilicet Aristodimus, & Proconsul indulgentiam flagitantes: quos ille suscipiens præcepit eis vnius hebdomadę ieiunium, quo expleto baptizauit eos. Ipsi autem baptizati cum omni sua parentela, & affinitate, & famulis suis fregerunt omnia simulacra, & fabricauerunt basilicam in nomine Sancti Ioannis, in qua assumptus est.

Ioannes suscitat eos qui veneno necati sunt.

De sancto Eutychete ac socijs eius, & cæteris huius temporis martyribus.

Cap. XLV.

Ex vita Sanctorum Nerei, & Achillei. Audiens iterum Aurelianus, quia Domitilla magis adhuc diligeret Eutychetem Victorinum, & Maronem, quàm fecerat Nereum, & Achilleum; impetrauit à Nerua imperatore vt eos sibi daret, si sacrificare Idolis noluissent. Quos fortiter resistentes deposuit de insula, & quasi seruos per singula prædia sua diuisit, vt terram quotidie foderent, & sero cantabrum id est frumenti quisquilias manducarent. Sed cum ibi omnes gratiosi essent, & miracula facerent, & multos prædicando conuerterent, ab Aureliano pœnis varijs occisi sunt.

Author. Porro sub præfato Imperatore nonnulli etiam alij pro Christo passi leguntur, quorum ad plenum gesta non reperi, sed ex Martyrologio breuiter collegi in hunc modum.

Ex Martyrologio. 17. Cal. Maij celebratur in Italia Natale Beatorum Martyrum Maronis Eutychetis & Victorini: qui primo apud insulam Pontiam in Christi confessione longum ducentes exilium; postmodum sub Principe Nerua cum conuertissent plurimos ad fidem, iussi sunt varijs interfici pœnis.

Item Romæ Nonis Septembris Beati Victorini Martyris, qui sanctitate, & miraculis præclarus Sacerdotium Amiterninę vrbis totius populi electione adipiscitur. Inde postmodum sub Imperatore Nerua iussus est suspendi capite deorsum, in loco vbi putentes, & sulphureæ emanant aquæ: quod cum per triduum pro nomine Christi passus fuisset, gloriose coronatus, victor migrauit ad Dominum.

Hugo vbi supra. Nerua denique Cæsar afflictæ reipublicæ multum consuluit, dum Traianum virum strenuum, & sapientissimum sibi in filium antequam moreretur, adoptauit.

Eusebius in chronicis. Ipse autem Nerua in hortis Salustianis morbo perijt, anno suæ ætatis 72. Decreto autem Senatus inter Deos relatus est.

De Imperio Traiani.

Cap. XLVI.

Traianus Imperator. an. M. 4053. Ch. 100.

ANno igitur Domini 100. mundi vero 4053. Romanorum Imperator Traianus regnauit annis 19. *Hugo vbi supra.* Hic apud Agrippam Galliæ vrbem insignia Imperij suscepit, moxque Germaniam trans Rhenum sibi subegit, & trans Danubium gentes multas superauit; barbaras etiam nationes trans Euphratem, & Tygrim sitas redegit in prouincias. Denique Seleuciam, & Babyloniam occupauit, & vsque ad Indiæ fines post magnum Alexandrum accessit. Hic etiam fuit liberalis in amicos, habens in re militari diligentiam, in ciuilibus lenitatem, & in subleuandis ciuitatibus largitatem; denique prostrato, & debilitato statu Romano, in remedium malorum credebatur diuinitus datus.

Traianus bellicosus & in re militari diligens.

Helinandus. Hic aliquando cū profecturus ad bellum iam equum ascendisset, vidua quædam, apprehenso pede illius, miserabiliter lugens, iustitiam sibi fieri de his, qui filium eius iustissimum, & innocentissimum occiderant, poscebat. Tu, inquiens, *Auguste* imperas, & ego tam atrocem iniuriam patior? Ego ait ille satisfaciam tibi cum rediero. Quid si non redieris, ait illa? Successor, inquit, meus satisfaciet tibi. At illa quomodo hoc sciā, quod & si facturus est, quid tibi proderit, si alius bene fecerit? Tu mihi debitor es secundū opera tua, mercedem recepturus, fraus autem est nolle reddere, quod debetur. Successor tuus iniuriam patientibus, vel passuris, pro se tenebitur, te non liberabit iustitia aliena: Bene agetur cum successore tuo si liberauerit seipsum. His verbis motus Traianus, descendit de equo, & causam viduæ præsentialiter examinauit, & condigna satisfactione viduam consolatus est.

Traianus alijs negotijs sepositis agit causā viduæ.

De Plutarcho eiusdem Præceptore.

Cap. XLVII.

HVius institutor fuit Plutarchus Philosophus, qui habebat seruum hominem nequam, & contumacem, sed liberalibus discipulis eruditissimum. Contigit autem, vt ei, nescio, quam ob causam, tunicam detrahi cædique iuberet; loro cæperat ille verberari duriuscule. Cum tamen inficiaretur culpam, dicens se nihil deliquisse; postremo cum nihil proficeret rogando veniam, vociferari cæpit, & inter verbera sæua, & obiurgatoria loqui, non ita se habere Plutarchum vt Philosophum deceret. Irasci turpe esse ei præsertim, qui de malo iræ sæpius disceptauerat; librumque pulcherrimum scripserat de patientia: adijciebatque esse probrosum, quod doctrinam moribus impugnabat, qui mentis ab integritate prolapsus, effusus, & prouolutus in iram, plurimisque plagis mulctaret innoxium.

Ad hoc Plutarchus, lente, & leniter, & summa cum grauitate ait: Nunquid, quod vapulas, tibi irasci videor: estne ira mea si à me debitum recipis? ex vultu ne meo, an ex voce, an ex colore, an saltem ex verbis ira me corruptum intelligas aut correptum? mihi quidem neque oculi (vt opinor) truces sunt, neque os turbidum: neque immaniter clamo, neque in spumam, ruboremque feruesco, neque pudenda dico, aut pænitenda, neque omnino trepido ira, aut gestio: nec omnia quippe si nescis irarum signa esse solent. Et simul ad eum, qui cædebat conuersus: Interim, inquit, dum ego, & hic, disputamus, tu hoc age, & sine iracundia mea retundes seruilem contumaciam, & iniquum pænitere doceas, quam iurgare.

De libro Plutarchi misso ad Traianum.

Cap. XLVIII.

HIc scripsit ad Traianum libellum pulcherrimum de constitutione politica, cuius titulus est: *Traiani institutio,* in quo qualis debeat esse Princeps, eleganter descripsit. Cuius principium hoc est: *Plutarchus Traiano salutem dicit.* Modestiam tuam noueram non appetere principatum, quem tamen semper morum elegantia merens induisti: quo quidem tanto dignior iudicaris, quanto à crimine ambitionis videris esse remotior. Tuæ itaque virtuti congratulator; & fortunæ meæ, si tamen recte gesseris, quem probe meruisti: alioquin periculis te, & me detrahentium linguis subiectum iri non dubito; cum & ignauiam Imperatorum Roma non ferat, & sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in Præceptores. Sic Seneca Neronis sui merito detrahentium carpitur linguis: Adolescentium suorum temeritas in Quintilianum refunditur, & Socrates in pupillum suum fuisse clementior criminatur. Tu vero quid vis rectissime geres, si non recesseris à teipso. Si primum te composueris ad virtutem, recte procedent vniuersa; politicæ constitutionis maiorum vires tibi exculpsi, cui si obtemperas Plutarchum viuendi habes auctorem: alioquin præsentem Epistolam testem inuoco, quia in perniciem Imperij non pergis auctore Plutarcho.

Liber Plutarchi ad Traianum.

Idem Plutarchus quatuor principibus inculcare conatur, scilicet reuerentiam Dei, cultum sui, disciplinam officialium, & potestatum, affectum & protectionem subditorum.

Idem scripsit librum de magistratuum moderatione, qui inscribitur Archigrammaton.

De transitu Ioannis Euangelistæ.

Cap. XLIX.

HVgo vbi supra. Traiani tēporibus Ioannes Apostolus, qui quasi vnus de Paradisi fluminibus verba Sancti Euangelij in toto orbe terrarum diffudit, cum esset annorum 99. migrauit ad Dominum.

Sāctus Ioannes ex hac vita migrauit.

Miletus. Nam cum esset 99. annorum apparuit ei Dominus Iesus cum Discipulis suis, & ait, Tempus est vt epuleris in conuiuio meo cum fratribus tuis; dominica die resurrectionis meæ, quæ post quinque dies futura est, venies ad me. Itaque dominica die conuenit omnis multitudo in præfatam Ecclesiam, & à primo Gallorum cantu agens mysteria Dei, omnem populum vsque ad horam tertiam diei allocutus est; hortans eos ad perseuerantiam, & nuncians eis vocationem suam. Post hæc iuxta altare, foueam iussit fieri, & terram foris Ecclesiam proijci. Descendensque in eam expandit manus suas ad Deum, & ait: *Inuitatus venio gratias agens, quia me dignatus es Domine Iesu Christe ad tuas epulas inuitare, sciens quod ex toto corde meo desiderabam te: odor tuus concupiscentias in me excitauit æternas: & nunc Domine commendo tibi filios tuos, quos tibi virgo mater Ecclesia per aquam, & Spiritum regenerauit: aperi mihi ianuam vitæ: princeps tenebrarum non occurrat mihi, & manus extranea non contingat me, sed suscipe me secundum verbum tuum, & perduc ad conuiuium epularum tuarum.* Et cum omnis populus respondisset, *Amen,* lux tanta apparuit super Apostolum vna fere hora, vt nullus sufferret aspectus. Postea inuenta est illa fouea plena, nihil aliud in se habens nisi manna, quod vsque hodie gignit locus ipse. Ibi omnes homines ab infirmitatibus, & periculis liberantur, & precum suarum obtinent effectum.

Beda de 6. ætate obijsse tradit anno ætatis 98. post quē Vsuardus ponit 99. Martyrolog. 27. Decemb Baronius 93. cui sententiæ fauisse videtur Epiphanius dū ait Ioannē scripsisse Euangelium post annos 90. vitæ suæ quod contigit triennio ante obitū. Porro nouissimus, omnium Apostolorum diem obijsse creditur.

De eius virginitate, & rigoris iusti temperie.

CAP. L.

EX *Prologo super Euangelium eius.* Hic est Ioannes virgo electus à Deo, quem de nuptijs volentem nubere vocauit Deus. Cuius virginitatis in hoc duplex testimonium Euangelio datur, quòd & præ cæteris dilectus à Deo dicitur, & huic Matrem suam pendens in cruce commendauit Deus, vt Virginem virgo seruaret. Et hic sciens superuenisse diem recessus sui; conuocatis discipulis suis in Epheso per multa signorum experimenta promens Christum, descendens in defossum sepulturæ suæ locum, facta oratione, positus est ad patres suos, tam extraneus à dolore mortis, quam à corruptione carnis alienus.

Ioannes dilectus à Deo propter castitatem.

Cassianus in lib. 7. Collationum. Fertur, inquit Sanctus Abraham, beatissimus Ioannes Euangelista cum perdicem molliter demulceret, quendam ad se habitu venatorio venientem, subitò conspexisse: qui miratus, quod vir tantæ opinionis, & famæ ad tam parua, & humilia oblectamenta se submitteret. Tunc es, inquit, ille Ioannes, cuius fama insignis ac celeberrima, me quoque summo desiderio tuæ agnitionis illexit? Cur ergo oblectamentis tam vilibus occuparis? Cui Beatus Ioannes ait: Quid est, quod manu gestas? At ille, arcus inquit: & cur non eum tentum, ait, semper vbique circumfers? Cui ille respondit: Non oportet, ne iugi curuamine rigoris fortitudo laxata mollescat, ac depereat: & cum oportuerit, vt fortiora in aliquam feram spicula dirigantur, rigore per nimietatem continuæ tentionis amisso, violentior ictus non possit emitti. Nec nostri, inquit Beatus Ioannes, animi, te offendat, ô iuuenis, tam parua hæc breuisque laxatio, qui nisi remissione quadam rigorem intentionis suæ interdum releuet, ac relaxet, in remisso rigore lentescens, virtuti spiritus, cum necessitas poscit, obsecundare non posset.

Relaxatio animi interdū necessaria exemplo arcus, & iuxta illud: Interpone tuis interdū gaudia curis.

Eusebius in Chronicis. Ioannem Apostolum vsque ad tempora Traiani Irenæus Episcopus permansisse scribit. Post quem auditores eius insignes fuerunt, Papias Hieropolitanus Episcopus, & Polycarpus, Smirnæus, & Ignatius Antiochenus.

De crucifixione Sancti Simeonis Episcopi.

CAP. LI.

EVsebius tertio libro cap. 32. Post Neronem, Domitianumque, sub Traiano per singulas ciuitates ex insolentia populi persecutionem in nostros accepimus motam. Quo in tempore etiam Simeon Cleophæ filius, quem secundum Hierosolymis ordinatum Episcopum supra docuimus, per martyrium carnis vinculis resolutus est: horum astipulator ipse est Egesippus. Is ergo refert, quod à quibusdam hæreticis accusatus sit supradictus vir tanquam Christianus, & multis supplicijs affectus per multos dies, ita vt etiam Iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur, & ad vltimum iuberet simili eum, qua Dominus pertulit, passione vitam finire. Sed & ipsa verba quibus hæc protestatur audire gratius puto. Ait ergo cum de hæreticis diceret: Ex his igitur ipsis accusauerunt quidam Simeonem Cleophæ filium, tanquam qui esset ex genere Dauid, & Christianus, & ita martyr effectus est, cum esset annorum 120. sub Traiano Cæsare apud Atticum consularem. Addidit etiam hoc, quod accusatores eius cum illis temporibus perquirerentur, si qui ex genere Dauid, & ex Regia tribu descenderent, comprehensi sunt inter ipsos. Quod autem Simeon vnus ex ipsis fuerit auditoribus Domini, vel longæuitas eius indicio est, vel Euangeliorum fides: vbi etiam Mater eius Maria, Cleophæ vxor refertur. Sed & alios quosdam idem scriptor refert, præter eos de quibus supra diximus, nepotes Iudæ, vnius ex fratribus Domini per idem tempus, superstites inuentos, & Domitiani temporibus Martyres factos; hoc modo scribens: Veniunt igitur hi, & præsunt omni ecclesiæ, tanquam Martyres, & propinqui Domini, & reddita pace ecclesiæ, permanserunt vsque ad tempora Traiani Cæsaris; vsquequo Consobrinus Domini Simeon de quo supra diximus, filius Cleophæ calumniam pateretur ab hæreticis tanquam Christianus consulari delatus; à quo cum multo tempore supplicijs fuisset affectus, martyrio consummatus est, omnibus, qui aderant, & ipso iudice admirantibus, vt 120. annorum senex crucis supplicium pertulisset.

Simeon Cleophæ filius episcopus Hierosolymitanus.

Lege Baronium & Martyrolog. 18. Februarij.

Nepotes Iudæ fratris Domini.

Simeon 120. annorū natus in cruce agitur.

De vita Sancti Clementis Papę.

CAP. LII.

EX *gestis eius.* Ea tempestate passus est Sanctus Clemens Papa, qui tertius post Beatum Petrum Apostolum, ita morum ornamentis pollebat, quòd omnibus Christianis, & etiam Iudæis ac gentilibus rationis capacibus complacebat. Cum itaque Domitillam Neptem Domitiani Imperatoris in virginitate, sacro velamine consecrasset; & Theodoram vxorem Sisinij in castitate manere permitteret; Sisinius zelo ductus Ecclesiam occulte intrauit, scire volens cur illa Ecclesiam sic frequentaret. At vbi Clemens orauit, ita cæcus, & surdus effectus est, quòd nil videns, vel audiens pueris suis dixit, vt se foras eijcerent. Sed illi gyrantes per totam Ecclesiam ianuam eius inuenire non poterant. Quos cum vidisset Theodora sic errantes, primo quidem declinauit ab eis putans, quod apertis oculis cognoscere eam possent. Audiens autem per puerum, quem ad eos direxit, cur ita surdus, & cæcus esset, orauit Deum vt eum exire permitteret. Quo facto cum renunciassent serui Theodoræ, quod adhuc cæcus, & surdus esset, illa post missam prostrata cum lachrymis ad pedes Sancti Clementis, rogauit eum vt pro viro suo, cui sic acciderat, oraret. Et Sanctus Clemens prorumpens in lachrymas, rogauit omnes, qui aderant, vt simul omnes pro illo Domino supplicarent. Et sic profectus cum ipsa ad eum, inuenit ipsum apertis oculis nil videntem, & nil penitus audientem. Cumque pro eo orasset, & ipse audiret, & videret, putans magicè se delusum; iussit seruis suis vt Clementem ligarent, & traherent. At illi ligantes, & distrahentes columnas, putabant sicut & Sisinio videbatur, quod Sanctum Clementem vinctum tenerent, & traherent. Tunc Sanctus Clemens abscessit monens Theodorā vt pro viro suo semper oraret, donec eum Dominus visitaret. Flenti itaque Theodoræ, & oranti ad vesperum apparuit Sanctus Petrus canicie venerandus dicens: Per te saluus erit Sisinnius, vt impleatur, quod dixit frater meus Paulus Apostolus: *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem.* Hæc dicens abscessit. Sisinius quoque Theodoram ad se vocauit obsecrans vt pro se oraret, & Sanctum Clementem ad se venire rogaret. Tunc illa properans cum gaudio Sanctum Clementem adduxit: qui Sisinium de fide instruens, ipsum cum alijs de domo eius numero 400. & viginti quatuor in proximo pascha baptizauit. Multi etiam nobiles, & amici Neruæ Imperatoris per hunc Sisinium crediderunt.

Sanctus Clemens Romanorum Pontifex tertius.

Sisinius fit cæcus & surdus.

Sisinius putans comprehendere S. Clementem apprehendit & ligat columnas.

Sisinius baptizatur.

De exilio eius, & passione.

CAP. LIII.

DEnique Comes Sacrorum Publius Tarquinius pecuniam multis dedit, & contra Sanctum Clementem maximam seditionem commouit. Sed Mamertinus Præfectus adductum sibi cum multis verbis inclinare tentaret, & ille prudenter, & rationabiliter ad omnia responderet, mandauit Traiano Imperatori,

quod

Clemens in exiliū mittitur.

quod Clementem Episcopum, qui nihil mali fecerat, sic populus accusasset. At ille remandauit, eum debere aut sacrificare, aut in exilium ire vltra mare. Quod cum fuisset à Senatu firmatum, tantam gratiam Deus Sancto Clementi tribuit, quod etiam Mamertinus flens propter eum, & dans ei nauim, & omnia necessaria multis de clero, & populo comitantibus sic eum dimisit. Profectus autem in exilium venit, & inuenit ibi plusquam duo millia Christianorum iam dudum ad secanda marmora damnatorum: qui videntes Sanctum Clementem in fletum, & lachrymas proruperunt. Quos cum ille in Domino confortasset, & à sex milliaribus aquam deferri audisset, orauit Deum vt fontem suis confessoribus aperiret. Et post circumspiciens vidit Agnum stantem, & erecto pede dextro quasi locum ei ostendentem. Tunc Clemens intelligens Diuinum esse, quod solus ipse viderat, perrexit ad locum cum omnibus, præcipiens vt ibi foderent. Sed cum illum locum in quo Agnus stabat non tangerent, ipse accepto breui sarculo locum sub pede Agni percussit, & statim aquis exundantibus fons erupit. Ad hanc famam, & Sancti viri Doctrinam in vna die quingenti, & amplius baptizati sunt, & intra vnum annum 75. Ecclesias construxerunt. Post tres annos audiens hoc Traianus ex maligna relatione gentilium, quendam ducem illuc misit: qui dum omnes velle mori conspiceret, multitudini pepercit, & Sanctum Clementem solum, ligata ad collum eius anchora, præcepit in mare submergi.

Vidit agnū de sub cuius pede fons viuus erupit.

Sanctus Clemens in mare proijcitur.

De miraculis eius post obitum.

Cap. LIIII.

Qvod cum factum fuisset, & populus Christianorum in littore simul fleret, Cornelius, & Phæbus Discipuli eius monuerunt omnes orare Deum vt sibi corpus sui martyris demonstraret; statim mari per tria milliaria recedente, ingressi per siccum inueniunt in modum templi marmoreum habitaculum à Deo paratum, & in arca, corpus Sancti Clementis Petri Discipuli, & anchoram iuxta eum. Reuelatum est autem Discipulis eius ne eum tollerent. In omni autem anno, passionis eius die, recedit mare septem diebus, & aduenientibus iuxta ciuitatem Chersonam siccum præbet iter per tria milliaria, & expleto festo aquæ regrediuntur.

Insigni miraculo corpus eius in mari asseruatum. Describit hoc stupēdū miraculū Sanctus Martyr Ephrem episcopus Chersonis.

In vna solennitatum Mulier cum paruulo suo filio ad locum accessit, & post acta solemnia dormiente puero repente mare rediens, omnes ad littus properare coegit. Tunc Mater oblita filij, cum ad littus venisset cum fletu, & eiulatu maximo per littora discurrebat, si quis forte corpus filij sui eiectum ad littus vidisset, & nihil inueniens, tandem confortata à propinquis ad propria redijt, & totum annum in lamentatione deduxit. Post annum verò properauit ad locum, si forte de filio suo aliquod inueniret indicium. Itaque recedēte matre omnes anticipans occurrit ad tumulum: & cum post orationem surgeret, subitò vidit infantem sicut eum reliquerat dormientem: quem credens mortuum, accedens propius dormientem cognouit, & excitatum velociter expectantibus populis, incolumem leuauit in vlnis: & interrogatus vbi per annum fuisset; respondit se nescire, si annus integer præterierat, sed se tantum vna nocte dormisse suauiter æstimabat.

De Sancta Domitilla, & eius socijs.

Cap. LV.

Ex gestis Sanctorum Nerei, & Achilei. Porro Aurelianus reuocans Domitillam de exilio, iussit ad eam ire duas Virgines Euphrosynam, & Theodoram collectaneas eius, vt suaderent ei. At illa, cum eisdem de Domino prædicaret, fratrem Theodoræ cæcum, & filiolam nutricis Euphrosinæ mutam sanauit: quod illæ videntes, cum multis alijs paganis baptizatæ sunt. Post hæc Aurelianus cum duobus sponsis Theodoræ, & Euphrosynæ, & tribus Mimis, id est ioculatoribus venit, vt simul nuptias Domitillæ celebraret. Et cum à Sulpitio, & Seruiliano increparetur, verba eorum non curans, iussit includi in thalamo Domitillam, vt postmodum violenter opprimeret eam: & deficientibus in cantando, & saltādo Mimis ipse per duos dies tamdiu saltauit, quòd saltando deficiens expirauit: quod multi videntes conuersi sunt. Tunc frater Aureliani nomine Luxurius impetrauit à Traiano Imperatore, vt hos omnes ad sacrificandum compelleret, aut nolentes occideret. Vnde cum occidisset Sulpitium, & Seruilianum abijt ad prædictas Virgines ad Tarracinensem ciuitatem: & cum nollent sacrificare, supposuit ignem in cubiculo, in quo simul morabantur: quæ orantes prostratæ in facies suas Spiritum emiserunt. Quarum corpora Sanctus Cæsarius Diaconus mane illæsa reperiens, sepeliuit.

Aurelianus saltando expirauit.

Incenso cubiculo in quo simul cum Euphrosyna & Theodora morabatur cur[?]um gloriosi martyrij consummauit.

De Sancto Ignatio Antiocheno.

Cap. LVI.

Ex gestis eius. Sub eodem passus est Beatus Ignatius Discipulus Sancti Ioannis, episcopus verò Antiochiæ. Qui cum diu pro pace Sanctæ Ecclesiæ Domino supplicasset, non suum, sed infirmorum periculum timens. Traiano Imperatori de victoria redeunti, & mortem Christianis omnibus comminanti occurrit, & se Christianum profitens, ferro vinctus, iussus est Romam duci. Traditus est ergo decem militibus, quorum crudelitas erga sanctum, nullis beneficijs poterat mitigari. Veniens ergo, præsentatur Traiano Imperatori, qui dixit ei: Ignati cur Antiochiam ciuitatem rebellare facis, & gentem nostram ad Christianitatem conuertis? Ignatius respondit: Vtinam, & te possem ab Idolatria conuertere, & ducere ad Christum, vt semper obtineres fortissimum principatum. Traianus dixit: Sacrifica dijs, & eris Princeps sacerdotum meorum, & mecum regnabis. Ignatius respondit: Nihil æstimo, quod promittis, nec sacrificabo Dijs tuis, nec etiā̄ honorem cupio tuę dignitatis, facito de me quicquid vis, quia nullo modo me mutare poteris. Traianus dixit: Plumbatis scapulas eius contundite, & vngulis latera laniate, & duris lapidibus eius vulnera confricate. Et cum in his constantior permaneret, ait Traianus: Expandite manus eius, & igne replete, & super carbones viuos eum nudis plantis facite ambulare. Respondit Ignatius: *Nec ignis ardens, nec aqua bulliens, poterit in me Dei extinguere charitatem.* Traianus ait: Maleficia sunt hæc, quod tanta patiens non consentis. Respondit Ignatius. Nos Christiani Malefici non sumus, imo in lege nostra Maleficos viuere permittere prohibemur: *Malefici vos estis qui Dæmones adoratis.* Traianus dixit: Laniate vngulis dorsum eius, & aceto, & sale perfundite plagas eius. Respondit Ignatius: *Non sunt condignæ passiones huius temporis*, &c. Traianus dixit: Tollite eum, & vinculis ferreis alligate, & in cippo in imo carceris custodite, & tribus diebus, & tribus noctibus à nemine videatur, & sine cibo potuque permanens post triduum à bestijs deuoretur. Tertio igitur die iussu Imperatoris Senatus cæpit cum populo conuenire, vt viderent Episcopum Antiochiæ, qui cum bestijs habebat pugnare: & sedens Traianus iussit adduci Sanctum Ignatium; quem cum moneret, vt vel iam consentiret, cum superari non posset, dixit; quoniam superbus est, & contemptor, alligantes eum, duos leones ad eum laxate, qui nec reliquias eius dimittant. Videns autem eos Sanctus Ignatius dixit ad populum: *viri Romani, qui hoc certamen aspicitis, non sine mercede laboraui, quia non propter prauitatem hęc patior, sed propter pietatem.*

Passus est beatus Ignatius 11. anno Traiani vt scribit Eusebius in chronicis, & Hieronymus infra citatus vnde errat Zonaras qui dicit 3. anno Traiani illum passum fuisse.

Constantia Beati Ignatij in tolerandis tormentis.

Rom. 8.

Quod Christianos reperias dānatos ad bestias id ea de causa contigisse putamus quod eiusmodi supplicium viliorib⁹ imprimis personis à legibus irrogabatur vt l. 3. ff. ad leg. Cornel. de sicar. cumque Christiani apud Gentiles talis essent æstimationis (vt habes pluribus apud Tertullianum in Apologet.) idcirco frequēs erat illa aduersus eos vulgi conclamatio, Christiani ad leonē, siue, Christiani ad bestias

Triticum Dei sum, & dentibus bestiarum molar, vt panis eius efficiar. Hæc audiens Imperator dixit: *Grandis est tolerantia Christianorum.* Quis Græcorum tanta toleraret pro Deo suo? Respondit Ignatius. Non humana virtute hæc toleraui, sed fide, & adiutorio Christi. Hæc illo dicente, & Leones prouocante, accurrerunt, & præfocauerunt eum tantum, eius carnem non tangentes: & admirans Traianus discessit; & iussit vt si quis vellet tollere corpus eius, non prohiberetur. Christiani verò tollentes eum honorifice sepelierunt. Traianus autem cum audisset quædam scripta, quæ Plinius secundus ei misit, in quibus valde laudabantur Christiani, quos Imperator iussit occidi, pœnituit de his, quæ Sancto Ignatio intulerat, & decreuit vt nullus Christianus inquireretur, si quis tamen incideret, puniretur.

De Scriptis eiusdem.

CAP. LVII.

Hieronymus de illustribus viris. Ignatius igitur Ecclesiæ Antiochenæ* tertius post Petrum Apostolum episcopus, persecutionem commouente Traiano damnatus ad bestias, Romam vinctus missus est. Cumque nauigans Smyrnam venisset, vbi Polycarpus auditor Ioannis episcopus erat, scripsit vnam Epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Tallenses, quartam ad Romanos, & inde egrediens scripsit ad Philadelphios, & ad Smyrnæos, & propriam ad Polycarpum commendans Antiochensem illi Ecclesiam, in qua de Euangelio, quod nuper ad me translatum est, super persona Christi ponit testimonium dicens: *Ego verò, & post resurrectionem in carne cum vidi, & credo quia sit. Et quando venit ad Petrum, & ad eos, qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce palpate me, & videte, quia non sum Dæmonium corporale, & statim tetigerunt eum, & crediderunt.* Dignum autem videtur quia tanti viri fecimus mentionem, & de Epistola eius quam ad Romanos scripsit, pauca ponere. *De Syria, inquit, vsque ad Romam pugno ad bestias, in mari, in terra, nocte & die ligatus cum decem Leopardis, hoc est, militibus, qui me custodiunt: quibus & cum benefecerim, peiores fiunt. Iniquitas autem eorum, mea Doctrina est, sed non idcirco iustificatus sum. Vtinam fruar bestijs, quæ mihi præparata sunt, quas, & oro veloces mihi esse ad interitum, & illiciam ad comedendum me, ne sicut & aliorum Martyrum non audeant corpus meum attingere. Quod si venire noluerint, ego vim faciam, vt ipse deuorer. Ignoscite mihi filioli: quid mihi promisit, ego scio. Nunc incipio esse discipulus Christi, nihil de his, quæ videntur desiderans, vt Christum Iesum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorumque diuisio, & totius corporis contritio, & tormenta Diaboli in me veniant, tantum vt Christo fruar.* Cūque iam damnatus esset ad bestias, & ardore patiendi rugientes adiret Leones, ait: *Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum moliar, vt panis mundus inueniar.*

Passus est anno vndecimo Traiani. Reliquiæ corporis Antiochiæ iacet extra portam Daphniticā in cœmiterio.

Auctor. Scripsit autem Sanctus Ignatius Epistolas duodecim. Huius cor cum minutatim diuisum esset, nomen Domini Iesu Christi literis aureis inscriptum (vt legitur) in singulis partibus inuentum est. Dixerat enim se habere Christum in corde. De hoc etiam Beatus Dionysius in libro de Diuinis nominibus: Scripsit, inquit, etiam Diuinus Ignatius: *Amor meus est crucifixus.*

Primus enim fuit Petrus, secundus Euodius, tertius Ignatius, quod ipse Ignatius absque vlla ambiguitate testari videtur, in epistola 12. ad Antiochenos, cū ait: Mementote Euodij beatissimi patris vestri, qui primus post Apostolos gubernacula ecclesiæ vestræ sortitus est.

Hæc eadem citat Eusebius historiæ Eccles. lib. 3. cap. 36.

Nomen IESVS inscriptum in corde Beati Ignatij lege Speculum exemplorum tit. nomen IESVS.

De Sancto Eustachio, & conuersione eius.

CAP. LVIII.

EVstachius verò cognomento* Placidus Magister militiæ Traiani Imperatoris Paganus erat, sed tamen operibus misericordiæ sedulus insistebat. Cum autem quotidie cū socijs suis venationi insisteret, quadam die gregem Ceruorum inuenit, & circa eos militibus occupatis, vidit inter Ceruos vnum maiorem, & pulchriorem, quem desiderans capere, fugientem in nemus secutus est, donec Ceruus progrediens super altitudinem rupis staret. Dumque cogitaret Placidus quomodo eum capere posset, subito vidit inter cornua Cerui *signum crucis, & imaginem Iesu Christi*, qui sic ei locutus est per os Cerui. *O Placide, quid me insequeris? Ego sum Christus, quem ignorans colis.* Hæc audiens Placidus præ timore de equo cecidit, & post horam ad se rediens, & consurgens visionem inspexit. Et tunc dixit ei Dominus, quod ipse de nihilo cuncta creauit, & propter homines ad terram descendens mortuus, & sepultus, die tertia resurrexit. Statim Placidus se credere profitetur: & iussit ei Dominus, vt pergens ad episcopum baptismo gratiæ mundaretur. Respondit Placidus; Domine vis vt hoc dicam Coniugi meæ, & filijs meis, vt & ipsi credant in te. Dixit ei Dominus: Renuncia illis, vt & ipsi mundentur, & tu cras huc veni, vt tibi rursus appaream, & futura demonstrem. Descendensque Eustachius de monte, cum hoc coniugi dixisset in lecto, exclamauit vxor eius dicens: Domine mi, *Crucifixum Deum vidisti, quem colunt Christiani.* Et ego transacta nocte vidi eum dicentem mihi: Cras tu, vir tuus, & filij tui venite ad me: & nunc cognoui, quod ipse est Iesus Christus. Protinus ergo media nocte perrexerunt ad episcopum Romæ, & petierunt baptismum: & ille baptizans eos cum gaudio, Placidum vocauit Eustachium, vxorem eius Theopistim & filios eius Agapium, & Theophistum.

Alias Placidas, sic à Græcis dictus.

Oblectatur frequenti venatione Eustachius.

Crux illi supra caput cerui apparet.

Ex eadē crucis effigie Christus eū alloquitur & conuertit.

Vxor Eustachij vocabatur Theopistis; Traianā olim dicta. Visio vxoris eius.

Post cathecesim baptizātur.

Mutātur nomina eorū in baptismate.

De tentationibus quas Dominus ei immisit.

CAP. LIX.

FActo ergo mane Eustachius sicut prius ad venationem processit, & prope locum veniens dispersit milites suos, quasi sub obtentu inuestigādæ venationis, & stans in loco formam primæ visionis aspexit, cadensque in faciem cum postulasset Deum dicere, quod ei promiserat, respondit ei Dominus, Beatus es Eustachi, quia modo superasti Diabolum, & conculcasti eum, qui te deceperat. Modo apparebit fides tua. Oportet enim te multa pati, vt de lata vanitate humilieris, & rursus in spiritualibus diuitijs exalteris. Tu ergo deficere noli, quia per tentationes oportet te alterum Iob demonstrari. Sed cum humiliatus fueris, veniam ad te, & in gloriam primam restituam te. Dic ergo si modo tentationem vis accipere, aut in fine vitæ. Dicit Eustachius: Domine si ita fieri oportet, modo accidere nobis tentationem iube, & da virtutem patientiæ. Respondensque Dominus: Constans, inquit, esto, quia ego custodiam te. Et sic Domino ascendente ad cœlos; Eustachius rediens, nunciauit hæc vxori suæ.

Post paucos autem dies mortui sunt omnes famuli, & ancillæ, & omnia pecora quæcumque fuerant illius: & gratias agens fugit nocte cum vxore, ac filijs in Ægyptum, & tota eorum possessio ad nihilum deducta est per rapinam malorum. Dum verò iter agerent, appropinquantes mari intrauerunt nauem: & cum transfretassent, nec haberent vnde naulum redderent, Nauclerus retinuit vxorem eius pro naulo. Dum verò Eustachius contradicens pro ea supplicaret, comperto, quod eum præcipitare vellent in mari, reliquit vxorem suam: & accipiens duos filios suos, cum nimia lamentatione peruenerunt ad quendam fluuium, & propter inundationem aquæ non ausus ingredi cum duobus filijs suis, relicto vno circa ripam, alterum transportauit. Cum autem venisset in medium fluminis vt alterum transferret, ecce Leo illum rapiens portauit in siluas, & desperans reuersus est, spem habens alterius. Sed cum abiret, ecce similiter Lupus alium rapuit, & abijt. Vnde non valens consequi eum, cum esset in medio fluminis,

Prædicit ei Christus tentationes.

Itemque prosperitatē, demū & martirij palmā.

Seruis pestis eius domum inuadit.

Eustachius cum vxore & liberis, voluntariū exilium patriæ præfert & quare?

Nauclerus ei adimit vxorem.

Leo eius filiū abducit.

Item Lupus alium.

Seruantur illæsi pueri & à rusticis educantur.

Exercet agriculturam Eustachius.

cæpit plangere, & capillos suos euellere, voluitque se proijcere in aquam; sed Dominus continuit mentem eius qui futura præuidebat. Pastores enim cum canibus eruerunt puerum Leoni, & aratores consimiliter lupo alterum excusserunt; & sic ambo pueri in vno vico nutriti sunt: hæc verò Eustachius nesciuit, sed cum luctu, & lachrymis abijt ad quendam vicum, & ibi agros hominum per annos 15. custodiuit. Post hæc mortuus est ille Nauclerus, & per gratiam Dei cognoscere non potuit vxorem Eustachij.

Qualiter à militibus agnitus ad Imperatorem redijt.

Cap. LX.

Ex dispositionem diuinam.

Eustachius ab Imperatore Traiano requiri iubetur.

Agnoscit se quærentes vir sanctus, sed necdū agnoscitur à suis.

IMperator autem grauiter infestatus ab hostibus, memoratus est Placidum quem semper strenue egisse cognouerat in conflictu bellorum: & dolens de tanta eius mutatione, milites direxit per mundum, promittens omnibus qui eum inuenirent diuitias, & honores. Eustachius itaque dum esset in agro vidit duos milites à longe venientes, & ex incessu eorum eos cognouit: & veniens in memoriam dignitatis suæ perturbari cœpit, & dixit: Domine Deus sicut istos præter spem vidi, qui mecum aliquando fuerunt, da vt videam coniugem meam, nam scio de filijs meis, quòd à feris comesti sunt. Et ecce venit vox ad eum dicens: Confide Eustachi, quia modo recipies honorem tuum, & vxorem, & filios. Videns ergo milites ad se propius accedentes, obuiauit eis, & amplius cognouit eos. Illi autem non cognouerunt eum. Et quærentes ab eo si sciret hominem nomine Placidum cum vxore, & duobus filijs, cum ille nescire se diceret, tamen ad preces eius, in hospitium ipsius diuerterunt. Cumque Dominus domus propter amorem Eustachij alacriter eos reficeret, & Eustachius recolens pristinam vitam suam lachrymas continere non posset, egrediebatur plorans, & lota facie reuersus ministrabat eis. At illi considerantes eum, paulatimque eum amplius cognoscentes ad signum cicatricis, quod ex bello habebat in capite, cognouerunt eum, & exilientes, & osculantes eum cum lachrymis interrogauerunt eum si ipse esset Placidus, qui dudum Magister fuerat militum; & de vxore, & filijs quæsierunt ab eo: & confessus, quòd ipse esset; de vxore, & filijs dixit quomodo mortui essent. Hoc audito vicini omnes quasi ad spectaculum concurrebant, dum milites virtutem eius, & primam eius gloriam prædicabant. Tunc Milites dixerunt ei præcepta Imperatoris, & eum vestimentis optimis induentes, post iter 15. dierum ad Imperatorem cum magna lætitia deduxerunt. Et occurrens Imperator osculatus est eum, & interrogatus de causa suæ discessionis, exposuit coram omnibus quomodo vxorem, & filios perdidisset.

Excipit quærentes se hospitio.

Agnoscitur tādem ab eis.

Redit Eustachius ad Imperatorem à quo excipitur summo cum gaudio.

Qualiter vxorem, & filios suos recognouit.

Cap. LXI.

Conscribit militem Eustachius & duo eius filij incogniti militant.

Debellat hostes.

VT statim ad magisterium militiæ cinctus numeratis militibus paucos contra hostes tot esse cognouit, & iussit colligere tirones per omnes vicos, & ciuitates. Contingit autem, quod duo filij eius statura, & specie generosi de vico illo inter alios tirones ad Eustachium deducti sunt: & placentes ei ex moribus, & naturali affectu, primi inter conuiuas eius electi sunt: & sic profectus ad bellum subiectis hostibus repausauit exercitum suum tribus diebus in quodam hortulo, vbi vxor eius pauper, & hospita manebat. Cumque nutu Dei illi duo adolescentes hospitati essent in tabernaculo matris, nescientes, quòd Mater eorum esset, sedentes meridie, cæperunt colloqui de infantia sua. Dicebat enim maior minori: ego dum infans eram nihil aliud recolo, nisi quòd pater meus Magister militum erat, & mater mea speciosa valde: duos filios habebat, me & alium qui & ipse speciosus nimis: & accipientes nos de domo exierunt nocte: & cum transfretantes egrederemur de naui, mater mea nescio quomodo in mari relicta est. Pater verò portans nos duos flens pergebat: & perueniens ad quendam fluuium transiuit cum fratre meo minore; & antequam ad me veniret, subito Leo de silua exiens rapuit me; & portauit in siluam: sed à pastoribus liberatus, nutritus sum in vico illo, quem & ipse scis; & non potui scire, quid factum sit de patre meo, nec de infante. Hoc audiens minor, exiliens, cæpit flere, & dicere: Per Deum vt audio, frater tuus ego sum, quia qui me nutrierunt dicebant, quia de lupo eruimus te, & amplexi, osculabantur se inuicem. Audiens hæc Mater eorum, considerans, quòd euentum suum ita seriatim dixissent, diu tractauit apud se si illi filij sui essent: & sequenti die rogauit Magistrum militum vt se ciuem Romanorum, & captiuam duceret in patriam suam: & considerans signa mariti sui, cum se diutius continere non posset, procidit ante eum dicens: precor te Domine vt digneris mihi exponere vitam tuam; puto enim te esse Placidum Magistrum militiæ, quem sic, & sic conuertit Deus, & qui tantam, & talem sustinuit tentationem: ego hæc signa dixi tibi: tu dic mihi per virtutem Saluatoris tui. Audiens hæc Eustachius, & vxoris suæ speciem recognoscens, lachrymatus præ gaudio osculatus est eam, glorificans Deum, *qui consolatur suos in omni tribulatione.* Tunc dixit ei vxor sua: Vbi sunt filij nostri? Qui respondit à feris capti sunt. At illa dixit: Heri sedens in horto audiui duos iuuenes sic, & sic, suam sibi infantiam exponentes: & statim vocans eos Eustachius, & audiens ab eis infantiam suam, recognouit, quod essent filii sui, & amplectens cum Matre, osculatus est eos. Congregatus itaque exercitus gauisus est nimis, & de inuentione eorum, & victoria Barbarorum.

Duo fratres filij Eustachij tādem se mutuo agnoscunt.

Quòd pertinet ad historia veritatē, cui tam Latini quam Græci adstipulari sunt visi: cum Eustachius ante Christi fidē Placidus diceretur, hic ille ipse videtur qui in bello Iudaico sub Vespasiano & Tito nobili militia titulo meruit; Præfectusq; equitum egregiā nauauit operā vt est author Iosephus de bello Iudaico lib. 3. cap 4. & 13. & lib. 4. cap. 2. & lib. 5. cap. 3 cuius spectatissima virtus optime nota erat Traiano, qui in eodē bello decima legioni præfectus dux erat, vt non mireris si Traianus factus postea Imperator quę præficeret exercitui aduersus Barbaros profecturo tā sollicite Placidū perquirendum curauit.

De sancto Phoca, & eius altercatione cum Africano.

Cap. LXII.

EX *gestis eius*. Sub Traiano passus est sanctus Phocas cuius passio non solum in igne, sed in singulis quibusque tormentis qualis esset ostendit. Non omni vitæ suæ tempore tanto Dei amore deuictus fuit, vt non incurrisse martyrium, sed impetrasse credatur. Sic enim infantiæ tempus exegit, vt admirabile nescio quid etiam tunc in eo diuinæ indolis appareret. Iam verò cum puberibus annis adolescentiæ primum limen ingressus est, senilem cæpit monstrare sapientiam: accessu placidus, mente sobrius, castitate gloriosus, amator iustitiæ, misericordiæ magister, humilitatis instructor.

Itaque cum singulos Christianos grauis gentilium terror vrgeret; & aliquantos iam diuersarum pœnarum excruciarent sæua tormenta, alijs latebra fuisset auxilium, Phocas pro opinione nominis sui, qua per omnes populos laudabatur, indignatione peruigili iubetur perquiri; & tandem inuentus adducitur, nec enim tantæ gloriæ vir diutius latere poterat, aut volebat. Cui sibi præsentato Africanus ait: Quis es, qui Traianum, principem nostrum, Deum non esse testeris? qui omnes aduersarios suos vt vidit extinxit. Phocas ad ista sic tacuit, quasi non audisset, vel alteri putasset hoc dictum. Quo silente, Africanus exclamat: Quid taces? cur ad interrogata non respondes? an ignoras apud cuius tribunal assistis? Respondit Phocas; Iam Traiano non sufficit, quòd dicitur Imperator, nisi diuinum sibi insuper inuisibile omnibus nomen asciscat: tu me Imperatoris tui minis à veritate æstimas posse subduci, cum tuus ille præceptor, vitæ suæ fine completo; qui est hodie, crastino non futurus sit. Desiderata sunt mihi supplicia, quæ minaris:

festina, si consulis, in celeritate gaudium dabis, in dilatione supplicium. Africanus ait: Non est pœna, quæ expetitur, parco tibi itaque, quia perire festinas. Respōdit Phocas. Si parcis, interfice: viuere enim me salute perpetua prius scito non posse nisi hic moriar. Africanus ait: Ostende nobis Deum tuum, & ego ab Imperatore meo vt ei deseruiat, obtinebo. Respondit Phocas. *Dominus Deus noster regnat in cælis, qui magnus est, & inuisibilis,* At ille: Demostenis, inquit, loquacitatem superasti: Sacrifica, quod restat, ne duro vraris incendio: aspice quinquaginta millia plus virorum ad te vnum, oculos animosque dirigere; quos si in pertinacia tua manseris, ad similem vanæ huius religionis es inuitaturus insaniam: Puris autem & magnis Dijs sacrificare debemus, quos tu sceleratos esse pronuncias. Respondit Phocas, Non scelesti solum, sed & miseri, adulteri, ac sacrilegi, ac dæmones æstimandi sunt: nec illi solum, sed etiam hi qui perditionis huius cultu Dei nomen ignorant, qui regnat in cælis, cuius gloria, & virtus in sæcula sæculorum: Et omnis turba fratrum circunstans respondit: *Amen.*

De visione terribili circa eum, & consternatione Africani.

Cap. LXIII.

Visio terribilis circa Phocam.

TVnc tonitrua sonuerunt, & immensus imber effusus est, omnisque terra concussa est, & omnia vestigia nutare cæperunt. Cadit Præses Africanus in faciem, & cum his militibus, qui ei circulum fecerant, sine voce, sine sensu solo stratus aduoluitur. Hoc aliquanti vidimus, quibus reuelationem voluntas diuina concessit, tantus enim pauor, & tanta reuerentia illius miraculi fuit, vt vix paucis concederetur aspectus. Ignis enim se nimius è cælo (dum hæc aguntur) ostendit, qui feriendo oculorum aciem, occultum faceret esse, quod gestum est: quinquies itaque splendidior sole illa lux visa est: astabant enim tres Angeli equitū more compositi, quorum effigiem flamma formabat: statim tremor omnium membra peruasit: stetimus exangues, & desperata salute, de sola iam morte solliciti. Illi autem vt erant ignei, & incredibili proceritate sublimes, lateri se sancti Phocæ libenter associant; & habita cum eo non parua confabulatione discedunt: petunt itaque cœlum volatu. Et ecce post paululū Terentiana Africani Vxor attonita, sparsis crinibus, vultu lacerato, veste deformi, cum filijs quinque, & omni familia ad Phocæ genua conuolauit, ibi inhærens pedibus, veniam tanti sceleris implorat: hac quoque se pactione constringens, si ei donaretur Maritus, vt ad Christianam legem cum tota domo filijsque migraret: nec fuit hæc falsa promissio, nam quicquid spoponderat non negauit. Huius lachrymis flexus Phocas, omnes clericos conuocauit, & facta pro præfecto iugi oratione, præstitit ei remedium, à quo paulo ante formidarat exitium. Statim Africanus memor nouæ salutis, & cœlestis auxilij Traianum perdocuit.

Tres Angeli cum Phoca conuersabantur.

Terentiana conuersa.

Africanus precibus Sā-cti Phocæ reuixit.

De supplicio eius, & carcere.

Cap. LXIIII.

Sistitur Phocas tribunali Traiani.

IMperator autem statim Phocam iussit accedere: quo introducto ait: Contemnis regiam potestatem, quis te ad superbiam erigit Deus quod tu Imperatorem spernis? Videamus quis est ille cui sacrificas. Respondit Phocas: Scire tibi non licet. Scriptum est enim. *Nolite margaritas vestras mittere ante porcos.* Traianus ait: Porci ergo tibi videmur, vt dicis? Respondit Phocas: Vtinā vt animalia essetis; Dei enim super vos iudicium non veniret; imaginem, quod est scelestius, humanam geritis, sensumque porcorum. Traianus ait: Ecce suspenderis ad lignum, videamus quid tibi prosit animus iste tam pertinax. Respondit Phocas: Ego suspensus in ligno ad cœlestia regna migrabo, tu autem cum Dijs tuis perpetuis tenebris inuolutus, æterna apud inferos morte torqueberis. Tunc vt erat suspensus impresso vngularum impetu, per omnia membra torquetur, vt patentibus riuis latera ipsa dehiscerent. Sed nullum in hoc sermonem aut victus aut iratus emisit, tantum labia commouebat, & oratione tacita gratias agebat protectori suo. Sed cum venisset in finem, *Amen* clamabat; & cœlo vox insonuit cum ingēti murmure strepituque descendens, & ait: Alacer esto Phocas, ego sum tecum: ecce paratus est tibi in Paradiso locus cum omnibus Patriarchis, & cum his, qui nec me, nec patrem negauerunt, Traianus verò in eo quo voluisti loco, & in ea pœna cruciabitur. Statim Imperator expauit, auferrique eum ab eculeo iussit, & quatuor milites à quibus seruaretur apposuit, Centurionem etiam Crispinianum nomine ad eius custodiam deputauit. A quibus susceptus Phocas, ibat lætus ad Carcerem, Domino vota persoluens, & tota nocte iuxta eius fores custodes sedebant; sed mox vt medium noctis tempus emersum est, cæpit orare. Oratione completa, carceris claustra reserata sunt, & infuso desuper lumine lampadarum, totum repente patefactum est. Mille autem amplius Milites quos habebat illa custodia, tanta virtute perterriti, & admiratione defixi, ad Phocæ genua remedia salutis implorant. Populi itaque extra muros ad pelagi littus accedunt, ibique ab eo, & gratiam baptismi, & signum crucis accipiunt. Et vt mentes adhuc teneras ac rudes, nouellæ crudelitatis instabiles, radix firmior miraculi certiores amaret, ostendit se omnibus Dominus, & vt mortales oculi poterant cernere, maiestas cœlestis emicuit. Illi iam vilem ducentes huius sæculi vsuram, redeunt non ignari diuinæ legis ad carcerem.

Mat. 7.

Torquetur Phocas crudeliter in eculeo.

Confortatur, & cōsolatur ab Angelo.

Carceris claustra reserata sunt.

Multi baptizati, & visione Domini Christi confortati.

De vltimo eius agone.

Cap. LXV.

SEd nocte depulsa, mox vt lux orta est, omnis ad forum multitudo concurrit, futurum Phocæ certamen expectans. Cui ait Traianus exhibito: Sacrifica Neptuno, Respondit Phocas. Non sacrifico portentis: hanc vocem semper effundam, quæuis exquire tormenta: christianus sum, sæpe iam dixi. Traianus iratus, crudelem offert sententiam. Nam mergi eum in caminum ardentis calcis perproperè iubet, & in illum lacum effluentis ardoris, præcipitem pronumque trudi, metuēs scilicet ne ad aliquam membrorum partem non perueniret incendium; & ait: Videamus, quid tibi prosit ille, quem metuis. Impositus itaque flammæ, quam parari præceperat Imperator, cōtinuis tribus horis in igne eo durauit: qui ita integris omnibus membris, & vultu, inde productus est, quasi non fuisset in flamma. Superatus itaque in hac passione Traianus rediuiua iterum inflammatur insania dicens: Thermæ propter te ante triduum sunt subustæ, quas adhuc nemo patefecit, ibi te iubemus induci. Phocas verò sibi signum crucis imponens, quo iubebatur ingreditur. Tantus autem in illis ignis fuit, & tanta vis flammæ, vt candescentibus hinc inde fornacibus ipsi etiam parietes colorem ignei ruboris acciperent. Ibi stans Phocas lætus, his verbis vota Deo reddebat: Gratias ago tibi Domine, quod pro cōfessione nominis tui carcerem, vincula, crucē, ignemque non timui: Et nunc Domine mitte Angelum tuum, & de Traiani manibus eripe me, *ne quando dicant gentes, vbi est Deus tuus?* Mox vt hæc toto mentis affectu Deo vota persoluit, & *Amen* in oratione compleuit, emisit spiritum. Patefactis itaque post paululum thermis, reliquiæ compositæ, & nulla caloris acerbitate fœdatæ inueniuntur in thermis. Corpus ipsum flatum nardi traxerat, & omne illud membrorum spatium quo iacebat similitudo recondierat, balneæ vero gelidæ, & glaciali quodam rigore perstrictæ quasi nunquam fuissent succensæ. Perspectis Traianus sancti Phocæ reliquijs, miraculo tantæ nouitatis obstupuit, & referre patientiam

Verū ne oscitāter aliquibus errandi causam sinamus, sciēdum reuera duos fuisse Phocas, ambosque illustres martyres: sed diuersū mortis genus, duos esse fateri cōpellit, & martyrij etiā locus. Siquide ille de quo Nonis Martij; Antiochia; hic vero Synope in Pōto passus est, ille capite truncatus est, hic post multa tormenta demum absque gladio in cælū migrauit: quo fit, vt existimem Asteriū Episcopum in oratione de Phoca, alterius gesta alteri tribuisse, eundemque errorem nonnullos Græcorū secutos fuisse.

eius militibus suis cæpit. Stupensque virtutem mentis, & corporis eius, ait: *Vere non est alter Deus, nisi ille qui regnat in cælis.*

Hoc dicto ex illis balneis cum timore discedit. Cui se subito referenti pedem Phocas ante ianuam lætus ostendit, & ait ei: Traiane, Traiane, perge ad loca vlterioris abyssi, & ad præparata tibi tormenta festina, vbi nocte perpetua & sæuo es exurendus incendio: triduo hac in luce versaberis, quo emerso, caligo te mortis excipiet: nec enim diutius inultus innocentium sanguis esse potest. Tunc palatium Traianus ascendit, & ex ipso miraculo; febrium calore contrictus dedit se statim lecto, & tertia die expirauit. Hac Phocas passione gloriosus merito Synope in Ponto habetur primus: quæ celebratur pridie Idus Iulij.

De Plinio secundo, & eius relatione ad Traianum pro Christianis.

Cap. LXVI.

Plinius secundus.

EVsebius tertio libro cap. 32. Tam immensæ autem sub Traiano cateruæ martyrum quotidie iugulabantur, vt Plinius secundus, qui tunc prouinciam administrabat, multitudine interemptorum permotus, referret ad Imperatorem, quod innumera hominū millia quotidie obtruncarentur, in quibus nihil omnino sceleris deprehenderetur admissum, nec aliquid contrarium Romanis legibus gestum, nisi quod antelucanos hymnos Christo cuidam canerent Deo. Adulteria verò vel cætera huiusmodi crimina apud eos, & illicita haberi, & penitus arceri: cætera vero secundum leges eos agere communes.

Eusebius ibidem cap. 33.

Traianus rescripsit Plinio.

Tunc Traianus rescripti sui auctoritate decreuit, vt Christiani non quidem requirantur, sed si qui tamen inciderint, puniantur. Per quod ex parte aliqua persecutionis sedatum putabatur incendium, sed his, qui nequitiam suam aduersum nos exercere cupiebant, lædendi occasio non videbatur exempta. Interdum enim populus instigabatur, interdum etiam iudex, occasionibus vtebatur, & negabat quæsitos, quos puniri voluisset oblatos; Hæc Tertullianus in Apologetico suo dicit, ex quo possunt instrui plenius scire cupientes.

Tertullianus ibidem. O sententiam necessitate confusam, negat inquirendos, vt innocentes, & mandat puniendos, vt nocentes: Parcit, & sæuit, dissimulat, & animaduertit. Quid times, ipsum censura circumuenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non absoluis?

De libris eiusdem Plinij.

Cap. LXVII.

Scripta Plinij.

AVctor. Igitur anno Traiani 14. Plinius secundus Nouocomensis orator, & Historicus insignis habitus est secundùm chronicas, cuius plurima ingenij extant opera. Hic scripsit de Historia naturali libros 37. quos Vespasiano cū Epistola præmissa direxit. De quo ingenti eius volumine excerpta in speculo naturali locis congruis inserui: eiusdem epistolas ad diuersos circiter centum repeti.

Tranquillus Suetonius in catalogo virorum illustrium. Plinius secundus equestribus militijs industriæ functus procurationes quoque splendidissimas, & continuas integre administrauit, & tamen liberalibus studijs tantam operam dedit, vt non temere quis in odio plura scripserit. Itaque bella omnia, quæ vnquam cum Romanis gesta sunt 20. voluminibus comprehendit. Item naturalis Historiæ. 37. libros absoluit. Perijt autem clade Campaniæ. Cum enim Misenensi classi præesset, & flagrante Vesuuio alias vesebio ad explorandas propius causas Liburnicas prætendisset, nec aduersantibus ventis remeare posset; vi pulueris, ac fauillæ oppressus est; vel (vt quidam existimant) à seruo suo occisus, quem æstu deficiens; vt necem sibi maturaret, orauerat.

Author. De huius epistolis hos paucos flores excerpsi.

Plinius ad Iunium. Hoc ipsum amantis est, amatum non onerare laudibus.

Idem ad Cornelium Titianum. Prauum ac malignum est hominem non admirari, admiratione dignissimum.

Idem ad Cornelium Tacitum. Inuentioni suæ quisque fauet, & quasi fortissimum complectitur, cum ab alio dictum est, quod ipse præuidit. Est gratior multis actio breuis.

Idem ad Catilium. Animi magnitudo, nihil ad ostentationem, omnia verò ad conscientiam refert, rectique facti mercedem non ex populi sermone, sed ex facto petit

Idem ad Voconium. Librò quem misi tibi ad vota, quæ putaueris corrigenda: sic enim magis credam cætera tibi placere, si quędam cognouero displicuisse.

Idem ad Vrsum. Sicut faces ignem assidua concussione custodiunt, demissum ægerrime reparant, sic dicentis calor, & audientis intentio, continuatione seruatur: intercapedine verò, & quasi remissione languescit.

Idem ad Arrianum. Necesse est vt laudis suæ spacio, & cursu, & peregrinatione quisque lætetur: etenim nescio quo pacto vel magis homines iuuat gloria lata, quam magna.

Idem ad Fundanium. Votis suis auidus plerunque præcurrit, & rerum quas assequi cupias præsumptio ipsa iucunda est.

Idem ad Vanum Maximum. Dum vita suppetit enitamur, vt mors quam paucissima, quæ abolere possit, inueniat.

De seditione Iudæorum, & fine Traiani Imperatoris.

Cap. LXVIII.

EVsebius in Chronicis. Anno Traiani 17. terræmotus in Antiochia pene totam subruit ciuitatem.

Iudæi quoque qui in Lybia erant, aduersum cohabitatores suos alienigen[illegible] dimicant. Similiter in Ægypto, & in Alexandria. Apud Cyrenen quoque & Thebaidam magna seditione contendunt: verum gentilium pars superat in Alexandria.

Iudæis Mesopotamiæ rebellantibus præcepit Traianus Imperator * Lisiæ Quieto, vt eos de prouincia exterminaret: aduersum quos Quietus aciem instruens, infinita millia eorum interfecit: & ob hoc procurator Iudææ ab Imperatore decernitur.

** Eusebius lib. 4. histo. Eccle. cap. 2. habet Lucio Quieto.*

Tandem Traianus apud Seleuciam vrbem Isauriæ profluuio ventris extinctus est anno ætatis 63. Imperij vero 19. Ossa eius in vrnam auream collecta, & in foro sub columna posita sunt.

Traianus profluuio ventris extinctus est apud Seleuciam Ciliciæ ciuitatem quæ postea appellata est Traianopolis inquit Dio.

Helinandus. Hic solus omnium Imperatorum intra vrbem sepultus est post Iulium Cæsarem, quem senatus inter Deos anno sequente retulit, hac de causa, quia gloriam militarem, qua plenus extiterat, moderatione superauerat.

Romæ, & per prouincias omnibus se æqualem exhibens; amicos salutandi gratia frequentans; vel ęgrotantes festis diebus cum eisdem indiscreta vicissim habens conuiuia, vehiculis eorum, & vestibus indifferenter vtens: Publice, & priuatim dicans omnes immunitates ciuitatibus, largiens tributa prouincijs, charus omnibus, nulli grauis, adeo vt vsque ad nostram ætatem in Senatu non aliter exclametur FÆLICIOR SIS AVGVSTO, ET MELIOR TRAIANO.

Statua eius in foro Traiani, in hoc habitu posita est, repræsentās quomodo in expeditione positus, viduam liberauit: quod Beatum Gregorium postea mouit ad compassionem, *vnde & pro eo, tantum plorasse dicitur,*

Lege de hac re Baronium in fine Imperij Traiani; qui liberationem Traiani putat fictitiam.

vt animam eius ab inferno obtinuerit liberari.

Eutropius. Inter alia dicta Vlpij Criniti Traiani hoc ipsius fertur egregium: Amicis enim eum culpantibus, quod nimium omnibus esset communis, respondit, *se talem Imperatorem priuatis; quales esse Imperatores priuatus optasset.*

De Imperio Adriani, & studio, ac moribus eius.

Cap. LXIX.

Adrianus Imperator anno M. 4072. Christi. 119.

HVgo *lib.* 4. Igitur Ælius Adrianus consobrine Traiani filius 13. ab Augusto principatum adeptus est; anno ab incarnatione Domini 119. ab initio mūdi 4072. imperauit annis 21. Hic fuit literis Græcis impensius eruditus, & non sermone tantum peritus, sed cæteris disciplinis, canendi, medendique scientia pollens. Sic enim referebat carmen carmini, dictum dictui, vt prorsus ad omnia diceres meditatum.

Helinandus lib. 11. *Ælius* Adrianus cum Romæ præfecturam splendidius ageret, ex Senatore Imperator creatus est; qui, obsecrante Senatu, vt filium quem habebat Cæsarem Augustum appellaret, *sufficere*, inquit, *debet, quod ego inuitus regnauerim, cum non mererer. Principatus enim sanguini non debetur, sed meritis; & inutiliter regnat, qui rex nascitur, & non meretur; & proculdubio parentis affectum exuit, qui paruulos suos importabili superiecta mole extinguit, hoc equidem est suffocare liberos non promouere. Alendi prius sunt, & in virtutibus exercendi, & cum in eo profecerint, vt probentur illos virtutibus antecedere, quos debent honoribus anteire, inuitati ascendant, & se ciuium suorum votis non subtrahant.*

Eusebius in Chronicis. Hic Adrianus Italicæ in Hispania natus, Consobrinæ Traiani filius, Alexandriam à Romanis subuersam publicis instaurauit expensis. Ipse verò Traiani inuidens gloriæ de Assyria, Mesopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus.

Idem eruditissimus in vtraque lingua, sed in puerorum amorem parum continens. Reliqua tributorum vrbibus relaxauit, chartis publice incensis; plurimos etiam ipsis tributis liberos præstitit. Ipse etiam Iudæos cæpit secundò contra Romanos rebellantes.

De SESVNDO *Philosopho, & eius pertinaci silentio.*

Cap. LXX.

SECVNDVS Philosophus.

EX *gestis eius.* Temporibus Adriani floruit SECVNDVS Philosophus; qui philosophatus est, omni tempore silentium seruans, & Pythagoricam vitam ducens. Hic enim adhuc paruulus ad discendum missus, audiuit in scholis verbum huiusmodi, *quod omnis mulier fornicatrix esset, & impudica.* Tandem in Philosophia perfectus, remeauit in patriam suam, communem gerens peregrinationis consuetudinem, baculum, & peram circumferens coma capitis, & barba prolixa. Hospitatus est autem in domo propria, nemine domesticorum eum cognoscente, neque propria matre, volensque probare de mulieribus si verum esset, quod audierat, vocauit vnam de ancillis, promittens ei, 10. aureos si persuaderet matri. At illa consentiens ancillæ, vespere fecit eum ad se introduci. Cumque illa æstimaret se cum illo carnaliter debere commisceri, ille velut propriam matrem amplectens, inter vbera illius dormiuit vsque mane. Mane autem cum vellet egredi, & discedere: illa apprehendens eum ait: Vt me tentares hoc fecisti? Qui dixit: Nequaquam domina mater, neque enim dignum est me illud vas maculare, vnde exiui. Illa autem sciscitante, quis esset? Respondit: Ego sum SECVNDVS filius tuus. Illa autem recogitans in semetipsa, & non ferens confusionem exanimata est. SECVNDVS verò sciens, quod per loquelam suam mors matri contigisset; hanc à se in posterum exegit pœnam, ne amplius loqueretur, & sic vsque ad mortem taciturnitatem conseruauit.

Circa verò idem tempus Adrianus Imperator veniēs Athenas, audiuit de illo, eumque ad se venire faciens, primus eum salutauit: ille autem tacuit. Tunc Adrianus ait: *Loquere Philosophe, vt à te aliquid addiscamus.* Illo autem in proposito silentij perseuerante Tirpon vocans quendam spiculatorem ait: Hunc nolentem loqui Imperatori viuere nolumus, adduc eum, & torque. Adrianus denique spiculatorem latenter euocans ait: Loquere ei in via, & persuade ei vt loquatur: & si quidem persuasus respondeat, decolla eum: Si verò non responderit, reduc eum ad me. Ducebatur autem SECVNDVS à spiculatore ad locum tormentorum: qui dixit, ô SECVNDE, *quare tacens morieris? Loquere & viues.* Sed ille vitam suam paruipendens, mortem tacitus expectabat. Spiculator itaque ducens eum ad locum destinatum ait illi: Extende ceruicem, & suscipe in ea gladium: ille extendens ceruicem silentio vitam postposuit.

Apprehendens igitur eum venit ad Adrianum dicens: SECVNDVM *vsque ad mortem tacuisse.*

De his, quæ ad interrogata scripto respondit.

Cap. LXXI.

TVnc Adrianus admiratus Philosophi continentiam, dixit ei: Quia lex ista silentij, quam tibi ipse proposuisti, nullo modo solui potest, sumens tabulam istam scribe, & saltem manu tua loquere.

Accipiens SECVNDVS tabulam, scripsit in hunc modum: Ego quidem ô Adriane nihil te timeo, quia princeps huius temporis videris existere: me quidem occidere potes, sed vocis meæ proferendæ nulla tibi potestas est. Adrianus itaque legens ait: Bene excusatus es, sed adhuc quædam tibi problemata propono, vt ad hæc mihi respondeas: quorum primum est,

Problemata Adriani proposita SECVNDO.

Quid est mundus?

Ille rescripsit: Mundus est incessabilis circuitus, spectabilis, supplex, multiformis formatio, æternus tenor, circuitus sine errore.

Quid est Oceanus? Mundi amplexus, terminus coarctatus, hospitium fluuiorum, fons imbrium.

Quid est Deus? Immortalis mens, incomtemplabilis celsitudo, forma multiformis, incogitabilis inquisitio, insopitus oculus, omnia continens, lux bonorum.

Quid est sol? Cœli oculus, caloris circuitus, splendor sine occasu, diei ornatus, horarum distributor?

Quid est Luna? Cœli purpura, Solis æmula, malefactorum inimica, solamen iter agentium, directio nauigātium, signum solennitatum, larga roris, præsagium tempestatum.

Quid est terra? Basis cœli, meditullium mundi, fructuum custos, & mater; operculum inferni, mater nascentium, nutrix viuentium; deuoratrix omnium, cellarium vitæ.

Quid est homo? Mens incarnata, fantasma temporis, speculator vitæ, mancipium mortis, transiens viator, loci hospes, anima laboriosa, parui temporis habitaculum.

Quid est pulchritudo? Flos marcidus, carnalis fœlicitas, humana concupiscentia.

Quid est mulier? Hominis confusio, insaturabilis bestia, continua sollicitudo, indesinens pugna, viri continentis naufragium, humanum mancipium.

Quid est amicus? Desiderabile nomen, homo vix apparens, infœlicitatis refugium, indesinens fœlicitas.

Quid diuitiæ? Auri pondus, curarum minister, delectatio iniucunda, insatiabilis inuidia, desiderium inex-

plebile,

plebile, os excelsum, inuisa concupiscentia.

Quid est paupertas? Odibile bonum, sanitatis mater, curarum remotio, sapientiæ repertrix, negocium sine damno, possessio absque calumnia, sine sollicitudine fœlicitas.

Quid senectus? Optatum malum, mors viuentium, incolumis languor, spirans mors.

Quid somnus? Mortis imago, laborum quies, infirmantium votum, miserorum desiderium.

Quid est vita? Bonorum lætitia, miserorum mœstitia, expectatio mortis.

Quid est mors? Æternus somnus, diuitum pauor, pauperum desiderium, ineuitabilis euentus, latro hominis, fuga vitæ, resolutio omnium.

Quid est verbum? Proditor animi.

Quid est corpus? Domicilium animæ.

Quid est barba? Sexus discretio.

Quid est cerebrum? Custos memoriæ.

Quid est frons? Imago animi.

Quid oculi? Duces corporis, vasa luminis, iudices animi.

Quid est cor? Receptaculum vitæ.

Quid est iecur? Custodia caloris.

Quid fel? Suscitatio iracundiæ.

Quid splen? Risus, & lætitiæ capax.

Quid est stomachus: Ciborum coquus.

Quid ossa? Robur corporis.

Quid pedes? Mobile fundamentum.

Quid est ventus? Aeris perturbatio, mobilitas aquarum, siccitas terræ.

Quid sunt flumina? Cursus indeficiens, refectio solis, irrigatio terræ.

Quid amicitia? Æqualitas animorum.

Quid fides? Ignotæ rei miranda certitudo.

Quid est, quod hominem lassum fieri non sinit? Lucrum.

De Scriptis Quadrati, & Aristidis pro Christianis.

Cap. LXXII.

Quadratus floret.

Hieronymus de illustribus viris. Eo tempore Quadratus Apostolorum Discipulus, Publio Atheniarum Episcopo, ob Christi fidem martyrio coronato, in locum eius constituitur, & Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide, & industria sua congregabat. Cumque Adrianus Athenis exegisset hyemem, inuisens Eleusinam, & in omnibus penè gratiæ sacris initiatus, dedisset occasionem his, qui Christianos oderant, absque præcepto Imperatoris vexare credentes: tunc Quadratus porrexit ei librum pro nostra religione compositum valde vtilem, plenumque rationis, & fidei, & Apostolica doctrina dignum; in quo, & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait; plurimos à se visos, qui sub Domino varijs in Iudæa oppressi calamitatibus fuerant, & qui à mortuis resurrexerant.

Aristides agnoscitur.

Aristides quoque Atheniensis Philosophus eloquentissimus, & sub pristino habitu discipulus Christi volumen nostri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo & Quadratus Adriano Principi dedit, id est apologeticum pro Christianis: quod vsque hodie perseuerans apud Phisiologos ingenij eius indicium est.

Hugo vbi supra. Tunc ergo præcepit Adrianus per Epistolam ad Minutium Fundanum Proconsulem Asiæ datam, vt nemini liceret Christianum sine obiectu criminis, ac probatione damnare.

Eusebius in 4. libro cap. 9. Hoc est autem exemplum Epistolæ Imperatoris Adriani ad Minutium Fundanum proconsulem Asiæ.

Accepi literas ad me scriptas à prædecessore tuo Serenio Graniano clarissimo Viro, & non placet mihi relationem silentio præterire, ne & innoxij perturbentur, & calumniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaque si euidenter prouinciales huic petitioni suæ adesse valent aduersum Christianos, vt pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo. Precibus autem & in hoc solum, & acclamationibus vti, eis non permitto. Etenim multo æquius est, si quis volet accusare, te cognoscere de obiectis. Si quis igitur accusat, & probat aduersum leges quicquam agere memoratos homines, pro merito peccatorũ etiam supplicia statues. Illud magnopere curabis, vt si quis calumniæ gratia quecumque horum postulauerit reum, in hunc pro sui nequitia supplicijs seuerioribus vindices.

Ethnici Christianõ vindictam petebant.

De Passione Sanctorum Quirini, & Hermetis.

Cap. LXXIII.

Hic errat, do dum passum scribit Hermetẽ sub Aureliano Imperatore. Nam Aurelianus ille Iudex erat & non Imperator: prædicta acta Sancti Alexãdri significãt; à temporibus enim Alexandri Papæ vsque ad Aurelianum Augustum plusquam 150. annorum intercedit spatiũ temporis.

EX *gestis Alexandri Papæ.* Alexander VI post Beatum Petrum, cum esset annorum 30. & iam 8. annis sedisset, iussu Aureliani comitis sub Adriano Imperatore missus est in carcerem, & Hermes præfectus vrbis, qui per eum crediderat. Cumque Hermes esset in vinculis apud Quirinum Tribunum, dicit ei Tribunus: Miror te prudentem virum honorem præfecturæ dimittere, & aliam vitam credere. Hermes dixit: & ego ante hos annos omnia deridebam, & hanc vitam solam esse putabam. Respondit Quirinus: Fac ergo me probare, quod credis, & credam. Hermes dixit. Sanctus Alexander, qui habetur in vinculis, hic me docuit. Audiens hoc Quirinus cœpit maledicere Alexandro dicens: Ego tibi dixi fac me probare, & tu mihi nominasti hominem, quem ego teneo pro sceleribus suis in vinculis alligatum; sed tamen si verum dicit, vadam ad eum, & dicam illi: Si vis, vt per te credam, fac, vt te cum Hermete inueniam, aut Hermetem tecum. Hermes dixit: Fiat. Abijt ergo Quirinus, & triplicauit super Alexandrum custodes, & claustra; & dixit ei cur hoc faceret? Orante ergo S. Alexandro venit Angelus, & duxit eum ad Hermetem in carcerem, & inueniẽs eos Quirinus miratus est. Et cum Hermes narrauit Quirino quomodo Alexander filium suum mortuum suscitasset, & ancillam eius cæcam illuminasset, dixit ei Quirinus se habere filiam cæcam, & gutturosam, & promisit se credere, si illa per eos reciperet sanitatem. Dixit ei Alexander: Vade, & duc eam ad carcerem, & vincula mea pone super collum eius, & mane inuenies eam sanam. Respondit Quirinus: Cum tu sis hic, quomodo te inueniam in carcere? Sanctus Alexander respondit: Vade citò, quia qui me huc adduxit, citò me illuc reducet. Pergens ergo Quirinus duxit filiam suam ad carcerẽ, & inueniens eum humi prostratum, veniam postulabat. Tunc dixit ei Alexander, vt adduceret ad se Euentium Presbyterum, & Theodulum Diaconum, pro Christo in eodẽ carcere alligatos; qui antequam rediret, inuenit filiam suam sanam: & baptizatus est cum filia sua, & multis alijs.

Pelagius Papa vndecimus illustrauit camiterium S. Hermetis. Erat celebris eius memoria apud Antium.

Angelus reducit Alexandrum in carcerem.

Audiens hæc Aurelianus interrogauit Quirinum cur se relinqueret, sequens Alexandrum? Qui respondit Christianus sum, quicquid vis fac, quia alius non ero. Tunc Aurelianus iussit, vt ei lingua abscinderetur; & in equuleo torqueretur: qui tamen adhuc loquens, & Aurelianum prouocans, iussus est manibus & pedibus abscisis, & decollatus, canibus proijci. Filia verò eius Balbina in virginitate permansit: cui sæpius osculanti vincula per quæ sanata fuerat; dixit Sanctus Alexander: Noli vincula mea osculari, sed magis osculare vincula Sancti Petri: quod cum diu fecisset, tradidit eam Theodoræ sorori Sancti Hermetis, cuius ab Aureliano decollati corpus, ipsa Theodora sepeliuit.

Quirinus torquetur. Plectitur capite.

S. Hermes decollatus.

Passio Sanctorum Alexandri Papæ, Euentij, & Theoduli.

Cap. LXXIIII.

CVm ergo Sanctus Alexander multa miracula fecisset, & tentus nullo modo mutari posset, prius tortus in equuleo, deinde in furnum triduo accensum missus, illæsus in eo permansit: & cum ibi Deum laudaret, Aurelianus dixit: Audiamus, quid miser ille in incendio fabuletur. Cumque se applicaret facies eius semiusta est, & media pars clamydis eius exarsit; multi verò ex militibus inflammati, mortui sunt. Tunc Aurelianus iussit eum extrahi, & in alium furnum ardẽtissimum mitti: quod cum fieret, prædictus Theodulus stans in populo cœpit flere, & Aurelianum de iniusto iudicio increpare. Quod audiens Aurelianus, iussit eum in eundem furnum iactari: exclamans autem Theodulus dixit: Sancte Alexander adiuua me, quia peccator sum, & ignẽ ferre non possum. Sanctus Alexander dixit: Noli timere, sta, & viriliter age: & cum orasset, vocauit eum dicens: Veni huc ad refrigerium, quia mecum est ille, qui in Babylone tres pueros liberauit: & statim Theodulus in furnum exilijt, & cœperunt simul laudare Deum. Audiens Aurelianus Theodulum cum Alexandro loquentem, iratus nimis, iussit eos in clibanum ardentem iactari. Tunc ait Alexander ad Theodulum: Quid eligis, an sanus euadere, an mecum ad Deum pergere? Cui ait Theodulus: Ego iam te non deseram, quia licet in principio grauiter sim cruciatus, tamen ex quo pro me orasti, nec dolorem sentio, nec ardorem. Tunc dixit Alexander ministris: Cessate à labore, quia antequam nouos ignes supponatis, ambo properamus ad Dominum; & orantes simul spiritum emiserunt.

Sanctus Alexander dire cruciatur.

Theodulus in furnum mittitur.

Dan. 3.

Cũ hoc audisset Aurelianus, & pergeret insultare defunctis, subito virga ferrea ignita ante pedes eius apparuit, & vox audita est ab omnibus dicens: Aureliane accipe brauium meritorum tuorum, cum quo in inferno te scias esse mittendum. At ille magicis artibus hæc imputans, iussit adduci Euentium, & in furnum proijci in medio sanctorum; sed antequam ignis poneretur, orans, emisit spiritum. Cumque, & huic Aurelianus insultaret, venit vox dicens illi: Aureliane istis quibus insultas cœli aperti sunt; vt illuc ascendant, tibi autem tartarus apertus est, vt illuc descendas. Ad hæc expauit Aurelianus, & tantus eum tremor, & pauor arripuit, vt seruorum manibus ad palatium portaretur: quem Seuerina vxor eius excipiens, & ei nequitiam suam improperans perrexit ad sanctos, & eos honorifice sepeliuit; & ad eum rediens, inuenit eum in doloribus nimijs linguam suam masticantem, & protinus expirantem.

Euentius in furnum proijcitur.

Aurelianus misere perit.

Ex libro Pontificum. Alexander hic natione Romanus, sedit annis decem. Hic passionem Domini miscuit in precatione Sacerdotum quando Missæ celebrantur. Item constituit aquam sparsionis cum sale benedicto in habitaculis hominum; martyrio coronatus est, & sepultus via Numatina, vbi decollatus est 5. nonas Maij.

Passio Sancti Sixti Papæ, & Peregrini Antisiodorensis.

Cap. LXXV.

HVic successit Sixtus natione Romanus, qui sedit annis 10. Hic constituit, vt mysteria sacrata non tangerentur nisi à ministris. Idem etiam constituit, vt quicunque Episcoporum euocatus esset ad sedem Apostolicam, rediens ad parrochiam suam non susciperetur, nisi cum literis sedis Apostolicæ, plebis salutationi conformatis. Fuit autem temporibus Adriani, & martyrio coronatus, sepultusque est iuxta corpus B. Petri in Vaticano 3. nonas Aprilis.

Hic fuit huius nominis primus, de cuius successione agit liber de Romanis Pontificibus qui inscribitur nomine Damasi. Irenæus aduersus hæreses, lib. 3. cap. 3.

Ex gestis S. Peregrini. Huius autem Sixti temporibus; dum, seuiente vbique Christianorum persecutione, paucissimi inuenirentur, qui se dicerent esse Christianos, nunciatum est eidem Sancto scilicet Sixto Papæ à fidelibus Christianis poscentibus, vt ad Gallias talem virum dirigeret, qui iam extinctam lucernam fide illuminaret, & infideles prædicando conuerteret. Tunc Sanctus Sixtus beatum Peregrinum presbyterum ciuemque Romanum ordinauit Episcopum, *Marcum* Presbyterum, & Corcodimũ Diaconum, & Iouianum Subdiaconum, & Iouinianum lectorem ordinans, ad Gallias cum eo, causa prædicandi, direxit. Qui Marsiliam venientes, Lugdunum vsque perducti celare se nullatenus potuerunt.

Peregrinus iam ordinatus Episcopus cum socijs à Sixto mittitur in Gallias vbi sæua extitit persecutio aduersus Christianos.

Venerunt itaque ad Autricum, quod nunc Antisiodorum dicitur (in qua tamen vrbe quidam locus adhuc mons Autricus appellatur) & inuenerunt gentiles Deorum suorum excubias obseruantes. Interrogati, qui & vnde essent? responderunt Christianos se esse, & ob eorum salutem causa prædicandi venisse. Tunc Sanctus Peregrinus ibi constanter prædicans primos loci illius ad Christum conuertit, & ibidem paruam Ecclesiam consecrauit. Crescente itaque numero fidelium, & ad Baptismum quotidie confluente, audiens B. Peregrinus ciuitatem Interamnem, quæ tunc ciuitas erat, sed modo castelli nomen retinuit, culturæ Deorum deditam, perrexit illuc: & Paganis festinantibus medium se ingerens, cœpit Christum publice prædicare: vnde populus concitatus, de eo conquerens fecit eum iudici præsentari. Cuius iudex natiuitatem, nomen, & officium interrogans, cum ad Deos inclinari non posset, iussit eum in vico Bangiano, qui vulgo *Bos* dicitur, in carcerem obscurissimum vinctum mitti, & diuersis supplicijs attrectari. Ipse verò Christum semper prædicans multos in via conuertit: diu ergo ibi detentus Adriani Cæsaris præsentiæ seruabatur. Cæsar igitur cum venisset, & rei ordinem à narrantibus didicisset, educto de carcere B. Peregrino, vt idolaret, diuitias, & honores promisit. Sed cum ille vtrumque cum Deorum execratione respueret, grauissimis supplicijs afflictus circa annum Domini 130. iussus est decollari.

Doctrina & miraculis coplures ad Christi fidẽ conuertens.

Sanctus Peregrinus sistitur Proconsuli.

Mancipatur carceri.

Post multa tormenta capite plectitur.

Cum ergo ita feris expositus remansisset, ipsa nocte apparuit Angelus Domini cuidam Rustico Christiano eiusdem villæ dicens: Surge, & iunctis curriculo duobus quos habes bobus, accipe corpus serui mei Peregrini, quod illic iacet, & apud Antisiodorum, vnde Episcopus fuit, defer. Cumque ille viam se nescire dixisset: Vade inquit, & ego conducam te. Sic fecit, & sic nutu Dei à media nocte vsque ad auroram ambulauit, summo autem mane iter agentibus obuians quærebat si bene Antisiodorum tenderet: & illi mirantes, responderunt, quod Antisiodorum relinquens, iam ad Sanctum Dionysium propè Parisios propinquasset: ad hoc ille vehementer admirans processit, diuinam expectans voluntatem. Eadem hora vox in dormitorio Monachorum Sãcti Dionisij insonuit dicens: Surgite, & occurrite seruo meo Peregrino Antisiodorensi Episcopo, qui venit: & statim sponte concrepantibus signis Ecclesiæ Monachi excitati occurrentes S. Peregrino, eum solemniter exceperunt: & audito rei euentu, ipsum in capsa argentea posuerunt.

Diuino nutu corpus eius sepelitur apud D. Dionysium.

Qui plura velit cõsulat Baron. tom. 2. Annal. Antoninum part. 1. tit. 7. cap. 5. & Petrũ in catalog. lib. 5. cap. 5.

Passio Sancti Taurini sub Licinio præside.

Cap. LXXVI.

CVm autem beatus Taurinus Ebroicensis Episcopus Diocesim omnem circumiret, & Idola destruens Ecclesias Christo consecraret; antiquus hostis inuidus bonitatis, suscitauit quendam Præfectum Licinium nomine aduersus illum. Interea erant duo Magi Cambyses, & Saraa, qui fuerant Sacerdotes templi Dianæ, qui concitauerunt 20. Discipulos suos, vt eum interficerent: quos cernens vir Dei à longe, cognouit nequitiam eorum: porrexitque illis signum Crucis; & illi stete-

Sãctus Taurinus ab omni parte persecutus.

illi steterunt illico fixi. Et ait ad illos: Quid statis? facite, quod iussum est vobis: Sin autem, abite si vultis. Vt autem cognouerunt se solutos, ceciderũt ad pedes eius, rogantes baptismum consequi immortalem: qui statim catechizauit eos. Videntes autem Magi sua figmenta deludi, proprijs se interemerunt cultris.

Audiens autem Licinius Beati viri famam, eum sibi præsentari fecit. Qui cum traheretur, obuium habuit vnum Paralyticum, sororemque eius cœcam, surdam, & mutam: accepitque aquam & benedixit, ac super fudit illos; qui mox adepti sunt sanitatem; carnifices autem, qui eum trahebant crediderũt in Domino. Mox autem, vt vidit eum Licinius ait: Vnde es inueterata canities? Respondit Beatus Taurinus: patre, sum Romanus: matre verò, Græcus: genitor meus Tarquinius: mater mea Euticia vocabatur. Licinius dixit: Quantum temporis est ex quo fugisti Patrem tuum, meus etenim auus fuit. Taurinus respondit: Non fugi, sed Domino meo Iesu Christo ducente, huc adueni, à natiuitate Taurinus, fide tamen christianus. Licinius dixit: Propter hanc dementiam ante sex annos occidi iussi matrem tuam. Sanctus Taurinus audiens Matrem suam coronatam esse martyrio ait: Gratias ago tibi Domine, qui matrem meam ante me suscipere voluisti. Audiens itaque suam irrideri Licinius insaniam, iussit eum nudum virgis cædi. Cumque percuteretur ait, Domine respice in me, & miserere mei iam senis: & facta est vox ad eum dicens: Noli timere famule meus, quia tecum sum. Statim autem aruerunt manus carnificum. Leonilla vero vxor Licinij dixit, monita à Spiritusancto, adhuc tamen pagana: Nonne antea Domine meus dixisti, quod Pater istius senis, fuit auus tuus: Cur tam ferreum habes pectus, vt consobrinum tuum iubeas tam pessime flagellari? Ille verò ira accensus dixit ad eam: & tu Maga effecta es? Per salutem Deorum, easdem pœnas sustinebis. Cum ergo traheretur dixit: Serue dei adiuua me, si potes, & ego credam in Deum tuũ. Sanctus Taurinus dixit: Noli timere nihil mali sustinebis.

Sistitur tribunali Licinij.

Mater Taurini Martyrio coronata. Taurinus virgis caditur.

Licinius & vxorem flagellat eo quod misericordia mota rogabat pro Sancto Taurino.

Qualiter idem Sanctus illius suscitauit filium.

Cap. LXXVII.

Dvm hæc agerentur, Nuncius venit dicens mortuum esse filium eius, & vnum armigerum eius: venationẽ enim exercentes circa castellum, veloci cursu præcipitati, interierant. Quod audiens Licinius omnisque exercitus eius, nimia astrictus angustia, iussit laxari vxorem: que veniens cecidit ad pedes Licinij dicens: Precor Domine, vt credamus Deum Taurini, & reuiuiscat filius noster: & Licinius iussit eum sibi præsentari, dicens ad illum: Canicies veteranosa, potes mihi per tuas artes magicas resuscitare filium meum; (audierat enim vnum mortuum iam ab eo resuscitatum) Taurinus dixit: Deus meus dixit: *Omnia possibilia sunt credenti.* Tu ergo tantum fidem habe, & mox recipies filium tuum. Vbi verò in fide verbis est confirmatus, Beatus Taurinus duxit omnes ad ciuitatem, & intrantes Ecclesiam sanctæ Dei genitricis, prostrauerunt se ad orationem; deinde surgentes venerunt ad corpora defunctorum: Eleuans autem sanctus ad cœlum oculos orauit, & puerum à morte reuocauit: qui quasi à somno surgens, à facie sua sanguinem excussit, & procidens ad pedes eius, petijt sibi dari baptismum, vt sibi ab Angelo fuerat imperatum. Surgens autem à fonte, ait ad patrem: Heu pater nescis, quam miseram vitam ducimus, quantasque pro hac nostri similes sustinent pœnas, & quanta gloria est his, qui diligunt, & seruiunt illi Deo, quem colit vir iste consobrinus noster: vidi eum inter Angelorum choros esse, & pro nobis deprecari. Cumque hæc, & alia his similia de vita æterna prædicaret, Licinius, & vxor eius omnesque optimates procidentes ad pedes eius, postulauerunt sibi dari sacrum baptismatis donum: & baptizati sunt in illa die 1200. viri. Marinus autem prostrauit se ad pedes eius, & dixit: Vir Dei altissimi, resuscita armigerum meum, ne remaneat in pœnis in quibus reliqui eum. Quod cum fecisset vir sanctus; Paschasius surgens, ait ad eum: Magnas sustinebam pœnas vir sancte, quando nuncius venit ab altissimo deferens in mandatis me ad te reduci: & ait ad seniorem suum Marinum: In die 8. cum albas deposueris, mandat tibi ille, qui me huc adduxit, vt redeas ad illum: qui mox leui febre corripitur, & secundum mandatum 8. die mortuus est.

Sãctus Taurinus filium Licinij à morte suscitat, & postea armigerum: & omnes in Christo credentes baptizati sunt.

Qualiter idem sancto reuelatus est obitus proprius.

Cap. LXXVIII.

INterea dum hæc agerentur, & omnis plebs esset orans & laudans Deum: diabolus inimicus veritatis iterum vastissimam orientalem contra Gallos concitauit hostem. Cum verò certius compererunt Galli se casuros, nec vllo modo quiuissent resistere, omnes vnanimes ad viri Dei confugerunt auxilium. Vir autem Domini triduanum illico indixit ieiunium; quo peracto, dixit ad eum Angelus Domini: gratias age creatori tuo, quia animas tantummodo impetrasti, locus vero iste desertus erit per longum tempus, sed iterum in melius restaurabitur, tu vero octauo die recipies coronam à domino laboris tui.

Mane autem facto conuocato in Ecclesia populo, annunciauit illis quid sibi ostendere Dominus dignatus esset: audiens autem populus valde perterritus est, sed vir Dei blande consolatus est eos: Nolite, inquit, diffidere, properate Romam, & nunciate Beato Sixto Papæ diem exitus mei, si adhuc non fuerit martyrio coronatus: ego autem Deo-datus, filius eius, iam edideram vnum libellum de sanctis, & bonis operibus eius, & de libris quos exposuerat.

Reuelatur Sancto Taurino dies obitus.

Longum autem est narrare quomodo Matrem suam ibidem sepeliuit honorifice, quomodo etiam Licinius simul cum vxore sua pro nomine Christi gloriæ coronã sunt adepti, & quomodo accepta benedictione Sixti Apostolici remeauit ad propria: quę omnia in libello superius memorato inueniuntur.

De Prophetia eius, & exitu, & exequijs.

Cap. LXXIX.

VT autem aduenit dies Dominica, affuit omnis populus in Ecclesia secundum consuetudinem: vir autem Domini post expleta missarum solemnia, ait ad omnem populum: Fratres quinta die omnes huc congregamini.

Prima igitur luce, quinta feria affuimus in Ecclesia omnes: interea exortus est luctus intolerabilis de discessu Patris: ipse verò inchoato officio, & ex more peracto, consolatus est vehementer populum, & prædixit eis multa ventura, quæ postea probauimus: & post multa prædicationis verba residens in sede Episcopali benedixit nobis dicens: Abite filioli mei in pace, Dominus autem erit vobiscum. Nos prospicientes ad eum vidimus subitò circa altare, innumerabilem multitudinem hominum candidatorum: & audita est vox dicentium ab omnibus nobis: *Veni nobiscum sancte Dei Taurine, qui multas pro Dei amore sustinuisti pessiones, & intra in gaudium domini tui.* Mox autem vt facta est vox, nebula impleuit domum tam densa, vt nullus ibidem potuisset comparem suum aspicere. Transacto vero quasi vnius horæ spacio, recessit odorifera nebula, & apparuit sedens in sede Episcopali, quasi orans, extensas manus oculosque versos habens in cœlum. Facta autem quæstione in populo, quo in loco sepeliretur, ne ab hostibus potuisset inueniri, deprecati sunt Dominum, vt dignaretur eis ostendere quid facerent de sanctissimi viri corpore. Moxque apparuit eis vir honorabilis, vultu candidus velut nix

Obitus beati Taurini.

Traditur viris sanctus sepultura vbi Angelus direxit eos.

dicens ad illos: Fratres sumite corpus Patris vestri, & me præeuntem sequimini. Confidentes ergo de visione nihil hæsitantes sumpsimus corpus, & exiuimus per portam Occidentalem sequentes virum vsque ad tertiam partem milliaris eiusdem Occidentis, & ibidem, vir ille illico substitit, & ait: Deponite corpus fratres, deinde facta fossa posuimus mausoleum, & intus corpus sanctum, factusque est fletus, & luctus quasi pertingens vsque ad cœlum. Tunc erexit se quasi viuus de fossa, & ait ad nos: Filioli mei, quid hic facitis? Nolite timere, istum virum audite, & inclinato capite siluit. Nobis autem aspicientibus ad virum, qui nobiscum stabat, quid vellet dicere, ait: Fratres vos timetis Patrem vestrum à vobis auferri ab hostibus non autem sic erit, ego namque fui custos illius in vita, eroque custos illius in morte & eius memoria multa erit in sæculo: nunc autem ciuitas quidem ista subuertetur, sed nullus vestrum peribit. Et postquam omnia consummauimus sepulturæ ornamenta, ait ad nos vir ille (vt credimus Angelus eius.) Recedite velociter, ne inuolamini ab hostibus, per longa autem tempora incognitus erit iste locus, postea nusquam comparuit. Nos itaque accepta benedictione Angelica, timore gentium iam appropinquantium aufugimus; & ego Deo-datus, filiolus eius breuiter ista percurri, Mediolani consistens febre detentus.

*Sic de eo agit Martyrolog. Rom. Vsuardus & alij.

Huius natale celebratur 3. Idus Augusti.*

De passione sanctæ Serapiæ Virginis.

Cap. LXXX.

Ex *gestis eius*. Sub Adriano passa est Romæ beata virgo Serapia Antiochena genere, iudice Beryllo. Cum enim in domo Sabinæ præclarissimæ fœminæ in vrbe commaneret, rapta ab officiali præsidis, exhibita est in conspectu eius. Qui dixit ei: Sacrifica dijs immortalibus, quibus sacrificant Domini Imperatores. Illa respondit: Deum omnipotentem colo, qui fecit omnia; nam quos iubes adorare non sunt Dij, sed Dæmonia, & ideo non licet mihi adorare ea, quia Christiana sum. Cumque perseuerantissime fidem veritatis prosequeretur, iussit eam præses duobus iuuenibus lasciuis tradi, vt ei nocturno furto insultarent: à quibus perducta in cubiculum valde obscurissimum, cum vellet eam tangere, subitò terræmotus factus est magnus, cecideruntque in terram exanimes membris omnibus resoluti. Diluculo autem cum venissent à præside missi, qui requirerent seu de iuuenibus, seu de virgine: ingressi inuenerunt sanctam dei orantem, iuuenes verò impudicos velut mortuos terræ prostratos. Itaque ad rei factum cum plurimi concurrerent, iterum præses iussit pro tribunali eam sibi adduci: & imperante Præside deportati sunt ijdem iuuenes, & positi ante conspectum Præsidis. Ad quos beata virgo, facta oratione, accedēs, tetigit illos dicens: *In nomine Domini mei Iesu Christi, erigite vos in statu vestro.* Ad cuius vocem mox illi steterunt super pedes suos, quos Præses interrogauit, quid faciendo hæc mulier dementes vos fecit, & resolutos? Ingressus est, inquiunt, iuuenis quidam decorus miræque magnitudinis, qui totus splendebat sicut Sol, stansque inter nos, & puellam hanc, tremore, & defectione nos claritate sua concussit. Præses autem ad beatam Serapiam conuersus, sacrifica Dijs, inquit, ne morte pleċtaris. Cui virgo: *Non faciam voluntatem Patris tui Sathanæ, quia Christiana sum.* Tunc præses iussit lampades ardentes lateribus eius apponi: statimque, qui eas tenebant, conuersi sunt retrorsum. Cumque iterum suasa à Præside, nollet sacrificare, fustibus cæditur: & ecce subito terræmotus factus est magnus, & excussa de fuste, de quo cædebatur virgo Dei, assula, exilijt in oculum Præsidis, quem post dolorem luscum fecit. Et iratus, dictauit sententiam in simili forma: *Serapiam imperialia præcepta contemnentem, & in tantis maleficijs deprehensam, gladio percuti iubemus.*

Trahitur ad tribunal Berylli præsidis.

Constantia Serapiæ.

Traditur, duobus iuuenibus desloranda. Lasciui iuuenes diuinitus puniūtur.

Sanat Iuuenes pessimè mulctatos.

Lampades ei admotæ extinguuntur sed postea cæditur fustibus.

Capite plectitur.

Passa est autem 4. Calen. Augusti, sepultaque in monumentis illustris martyris Sabinæ, pridie Cal. Augusti. compositum, & ornatum est venerabile sarcophagum ambarum, & locus orationis dedicatus 5. Nonas Septembris, quando, & memoria passionis eius celebrior agitur.

Passa est anno Ch. 122. Mūdi 4075

Passio sanctæ Sabinæ.

Cap. LXXXI.

Ex *gestis eius*. Ipsa namque illustrissima fœmina Sabina colligens reliquias Sanctæ virginis Christi Serapiæ, & ex more celebratis exequijs in monumento suo reposuit, quod ipsa sibi cum summo studio, & ornatu fecerat; & non cessabat ex eo die facere multas eleemosynas permanens in fide, quam ei tradiderat Sancta Serapia: studebat quotidie visitare infirmos, & in carceribus reclusos, præstans eis necessaria. Veniente igitur Præfecto Elpidio rapidissimo cane, indicatum est ei de illa. Quam sibi exhibitam in prætorio interrogauit, dicens: Tu es Sabina vxor quondam Valentini illustrissimæ memoriæ, & filia Herodis? Sabina respondit: Ego sum. Præfectus dixit: Quare oblita es tui, & sociasti te Christianis, quorum vita mors est, & non adoras magis Deos, & honoras quos adorant Domini, & Augusti nostri? Sabina respondit: Ego gratias ago Domino Iesu Christo, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Serapiam de multis sordibus, & potestate dæmonum liberare dignatus est, vt amplius non errarem, sicut & vos video errare, adorando dæmones. Præfectus dixit: & tu dicis ergo, non solum nos; sed & domini Augusti nostri dæmones adorant, & non Deos. Sabina respondit: Vtinam Deum adoraretis, qui fecit omnia, cuius nutu cuncta reguntur visibilia, & inuisibilia, & non stulta, aut insensata simulacra dæmonum adoraretis, quia cum ipsis pariter in gehenna ignis arsuri eritis, vos, & Imperatores vestri. Præfectus dixit: Per Deos omnes si non sacrificaueris, non elongabo te capitalem sententiam subire, sed mox te faciam gladio vita priuari. Sabina respondit: Non sacrificabo diabole insane dæmonijs tuis, quia Christiana sum, & Christum habeo Deum, & ipsius sum ancilla, & cultrix, & illi soli me oportet sacrificare. Tunc Diaboli minister præfectus, protulit in eam sententiam dicens: Sabinam Dijs inobedientem, Dominos quoque, & Augustos nostros blasphemantem gladio percuti decreuimus, atque omnes facultates eius publicis titulis præsignari. Amputato igitur capite, Christiani corpus eius sepelierunt cum Sancta Serapia. Passa est autem 4. Calend. Septembris.

Sistitur corā Elpidio præfecto.

Cōfessio virginis Sabinæ.

Recitat Surius acta S. Sabinæ ex Adone, & Mombrit. Tom. 2.

Percutitur gladio.

Passa est anno Christi 122.

Passio sancti Eustachij.

Cap. LXXXII.

Ex *gestis eius*. Sub Adriano quoque passus est Sanctus Eustachius de quo iam supradiximus. Huic enim reuertenti de prælio contra Barbaros, vbi miserat eum Traianus, occurrit Adrianus, qui Traiano interim defuncto in Imperio successerat, & pro victoria festiuitatem celebrauit. Et interrogans quomodo in prælio viriliter gesserit, & de agnitione vxoris, & filiorum eius prolixius extendit conuiuium. Altera die perrexit in templum Idolorum oblaturus: intrante vero Imperatore in templum Apollinis, non cum illo est ingressus Eustachius, sed retrocedens foris stetit: Imperator vero conuocans eum, interrogabat, quare non sacrificauerit Dijs propter victoriam, & victimas obtulerit eis, maxime propter vxoris inuentionem, & filiorum? Qui dixit ad Imperatorem: Ego supplico Christo Domino meo, & offero incessanter ei preces, qui misertus est humilitati meæ, & restituit mihi vxorem, & filios; alium vero Deū neq; scio, neq; colo, nisi Deū cœlestē, qui facit mirabilia. Tunc ira repletus Imperator iussit ei solui

Lege Baron. tom. 2. Annalium anno 103.

Imperator exuit Eustachium omni suo honore propter Christum.

cingulum,

Obijciturleonibus Eustachius cū uxore, & liberis, sed nihil læduntur, postea in bouē aeneum immane tormentū coijciuntur sed illæsi suas Deo tradunt animas.

cingulum, & velut transgressorem astare pariter cum vxore, & filijs, & sic faciebat contra eum quæstionem. Considerans igitur Imperator immobilitatem eius, & in Christo fidem non mutari, iussit eum, cum vxore, & filijs introduci in arenam, & dimitti eis leonem: accurrens autem leo, & stans prope sanctos, submittens caput, & quasi adorans recessit, & cœpit egredi de arena. Quod videns Imperator, iussit bouem æreum incendi, & ibi sanctos introduci. Introducti verò in machinam supplicauerunt carnificibus, vt darent eis orandi spacium; & extendentes manus suas orauerunt ad Dominum, vt eos in igne illo vitam finire iuberet, omnesque sui memores, & eorum suffragium inuocantes, à periculis, & peccatis liberaret: & hoc illis dicentibus, vox de cœlo venit dicens: Ita erit vobis sicut supplicastis, quia per bonam vitam certastis. Tunc sancti alacriter seipsos tradiderunt igni, statimque ardor ignis compressus est, & laudantes Deum reddiderunt animas suas cum pace. Tertia verò die coram Imperatore extracti de Boue, ita penitus incorrupti sunt, quod nec capillos eorum vapores incendij contingerunt.

Passio sanctorum Faustini, & Iouitæ, & Caloceri.

Cap. LXXXIII.

Habētur horū sanctorū gesta vberius enarrata in tom. 1. Surij: passi sunt corā Adriano, quod nos tūc accidisse putamus, cum ille anno 2. ui Imperij tertium gerēs consulatū ex vrbe in Gallias profectus est; vt scribit Spartianus in Adriano.

Ex gestis eorum. Sub eodem passi sunt in Italia ciuitate Brixiana Faustinus, & Iouita quorum passio celebratur 15. Calen. Martij. Et primo quidem diuersa genera bestiarum ferocissimarum contra eos dimissarum, non læserunt eos, sed potius in mansuetudinem versa, pedibus eorum se prostrauerunt, ita, vt videntes clamarent populi: *Magnus est Deus cœlorum:* Et crediderunt plusquam tria millia. In medio quoque flammæ positi, Deum benedixerunt, & penitus illæsi permanserunt. Deinde excoriari iussi sunt: sed Ministri iussa satagentes, implere nequiuerunt. Post hæc præcepit iudex, eorum brachia constringi, & in altum suspensos vehementer torqueri. Ministri iussa impleuerūt: alij etiam plumbum super eos solutum ferebant: sed Martyres, Deo confortante, nihil ex his sentiebant. In equuleo quoque suspensi sunt, & lampades accensæ, quæ lateribus eorum apponi videbantur, extinctæ sunt. Tandem extra vrbem ducti sunt, & ibi decollati.

Passus est autem cum eis beatus Calocerus 4. Calen. Maij, qui ingressus ante Adrianum vidit equuleos vacuos, & ministros torqueri; clamauit coram omnibus: *Vere magnus est Deus Christianorum*; & sic certamen confessionis compleuit.

De sancta Sophia, & tribus filiabus eius.

Cap. LXXXIIII.

Ex gestis eius. Eo quoque tempore Mulier quædam nobilis nomine Sophia cum tribus filiabus suis veniens Romam, exemplo suæ religionis, & sobrietatis, multas, ac nobiles fœminas conuertit ad fidem: & adhærentes ei à virorum thoris, & sumptuosis conuiuijs abstinebant. Vnde indignatus quidam primorum vrbis nomine Antiochus, suggessit Adriano dicens: Mulier quædam cum filiabus suis ingressa hanc ciuitatem, separauit à nobis matrimonia nostra: docet enim colendum vnum Deum, & Christum filium eius, nec aliter in Christi cultu quemquam posse proficere, nisi & coniugio, & delicijs abstinuerit: propterea denique vxores nostræ hærentes illis, iam nec ad consortium, nec ad cibum nobis conueniunt. Tunc Imperator Adrianus iratus, iussit euocari per protectores Mulierem, & filias eius, & introduci in palatium: erant enim puellæ speciosæ valde, & in diuinis scripturis eruditæ. Ingressuræ ergo palatium, pectus, ac frontem Christi signaculo munierunt: Et cum eas vidisset Adrianus, stupens ad pulchritudinem earum, nihil loqui potuit. Post paululum aduocans proximius Matrem, interrogauit nomē. Illa respondit: *Quod primum, & nobile est; Christiana mihi nomen est: Secundum carnem verò vocor Sophia, nobilissima de genere primo, & eminenti existens Italiæ, & veni Romam causa filiarum, vt eas offerrem in munere Christo.* Tunc Adrianus iussit eam custodiri interim cum filiabus suis in domo Paladij Senatoris.

Eximia laus & virtutis opinio in virginibus Christi.

Accusantur apud Imperatorem.

Sistuntur coram tribunali.

Præclarum Sophiæ responsum.

Traduntur Palladio custodienda.

Morantibus autem eis in illa custodia, hortabatur Mater filias ad contemptum vitæ præsentis, & ad tolerantiam passionum pro Christo. Tribus itaque diebus in domo Paladij exactis, iussit Imperator adduci eas Matre subsequente. Quibus ait: *O infantulæ miseremini ætatis vestræ, & senectutis matris*: Sacrificate Dominatoribus vrbis, & adopto vos in filias sub testimonio sacri Senatus, & militaris exercitus. Si verò audire contempseritis, iuro per Deos, me, nec ætati parciturum, nec generi, nec decori, sed diuersis vos tormentis excruciatas consummabo, & membra vestra particulatim inscisa, canibus in escam proijciam. Ad hæc beatæ adolescentulæ quasi ex vno ore direxerunt: *Nobis Imperator, nec promissiones tuæ cordi sunt, nec comminationes terrori: Nos habemus Patrem, qui nos adoptauit ad æternam hæreditatem, cuius etiam comminationes timemus, quia æterna in illis tormēta sunt.* De cætero, si qua supplicia habere te æstimas, quæ fidē nostram veleant vincere, admoue, & cognosces Christianorum vires tuis cruciatibus fortiores. Furore repletus Adrianus aduocauit Matrem earum, & dixit, secundum ordinem ætatis, edicito nomina puellarum: Quæ respondens ait. Prima dicitur Fides, anni verò eius 12. Secunda Spes, quæ est annorum 10. Tertia Charitas, annorum 9.

Adhortatio Matris ad filias.

Blāditur Iudex virginibus.

Egregia virginum constantia.

De Passione earundem.

Cap. LXXXV.

Certamen Fidei.

Tvnc Imperator aduocans Fidem, dixit ad eam. Immola magnæ, & sacræ Dianæ; aspice, quam pulchra sit, vide quanto decore Domina nostra subsistat. Sancta verò Fides respondit: *O insipientia cæcitatis humanæ, derelinquere Dominum, qui omnia ex nihilo verbo suo fecit, & adorare ligna, & lapides arte hominis, & sculptura decoratos.* Audiens hoc sermones Adrianus iussit eam expoliari, & virgis cædi, donec se polliceretur Dianæ sacrificaturam. Duodecim itaque centurionibus in corpore puellæ mutatis, nullus tactus plagæ apparebat in corpore eius. Iterum iussit ferro inscidi mammillas eius: de loco autem inscissuræ pro sanguine lac fluebat. Tunc sancta virgo ad Regem: *Hæc sunt, inquit, totę minæ tuæ.* Iussit iterum Imperator imponi eam super craticulam, & assari. At illa requiescebat super eam quasi nauis in tranquillo mari. Iussitque illam transferri, & in sartagine frigi, pice, & cera, & bitumine in ea feruentibus: Cumque, nec hoc tormento læsa fuisset, Adrianus repletus ira, quod in nullo potuerit suadere virgini, vt immolaret, iussit eam gladio percuti.

Horrēdè torquetur sed tandem gladio percutitur, quemadmodum & duæ eius sorores.

Certamen sāctæ Spei.

Exinde aduocans sequentem blandiebatur ei dicens: Filia acquiesce mihi quasi patri, & sacrifica sacræ Dianæ, vt subtraharis ab imminente pœna. Sancta autem puella respondit: Scito, Imperator, quia nihil proficies inanibus verbis. Iussit ergo eam expoliari, & tundi neruis taureis; & cum decem fuissent in eius carnem mutati centuriones, non potuit à sancta martyre habere consensum. Et conuersa ad Imperatorem dicebat: *Tyranne inimice Pietatis, si quod adhuc habes tormentorum adhibe, vt experimento agnoscas in me Dei esse virtutem.* Iratus Adrianus præcepit eam viuam incendi. Cumque ingrederetur in fornacem, statim flamma extincta est. Ipsa vero ibi posita cœpit orans laudare Deum. Audiens vocem orantis, & cantantis, Adrianus iussit eam educi de fornace, & suspensam torqueri. Cumque torqueretur de membris eius odor suauissimus exibat, & hilari vultu dicebat. *Tyrāne non sentio pœnā adiuuāte*

Domino meo Iesu Christo. Tyrannus verbis eius acrius inflammatus imperauit afferri vas æneum, & mitti in illud picem, & adipem, & ceram, & resinam: & factum est ita. Cumque feruente æneo vase ministri leuarent puellam, vt eam ibidem mergerent, resolutum est vas æneum, & liquor feruens excussus incẽdio excussit carnifices, vsque ad ossa. Adrianus nec tanto miraculo mitigatus, iussit eam decollari.

Passio Sanctæ CHARITATIS.

Post hæc euocans tertiam, id est, CHARITATEM, auditis eius sermonibus magis accensus; iussit eam suspendi, & per noua quædam augmenta torqueri, ac flagellari, deinde in ignem mitti: At illa ingressa incendium, signauit se in nomine Christi, & cum intrasset, erupit subito flamma de camino, & percussit grandem turbam virorum; Sancta virgo deambulabat in igne glorificans, & laudans Deum. Adrianus stupefactus erubuit, & præcepit eam de fornace educi per Protectores: qui cũ proximassent ori fornacis tres cum ea viderunt deambulantes: quorum tamen aspectus Sole splendidior erat: & territi ad visionem ceciderunt in faciem. Inde recuperato spiritu surgentes, humili prece, rogabant virginem, vt egrederetur: quę egressa venit cum Protectoribus ad Imperatorem: & vt eam vidit illico iussit occidi.

Erat nobilis memoria Sanctæ Sophiæ via Aurelia qua hactenus perseuerat.

Sancta vero Sophia Mater puellarum collegit corpora, & condiens ea aromatibus imposuit vehiculo, & portauit ad 18. milliarium ab vrbe Roma, ibique sepeliuit, & cum turbis præsentibus se proiecisset in oratione supra sepulchra filiarũ, & cum lachrymis diceret *Filiæ, accipite me ad vos*, velut sopore pressa, quieuit in pace.

Illę ergo mulieres, quæ cum ea venerant, sepelierunt eam in loco iuxta filias. Tyrannus autem ægritudine coarctatus est: nam eius oculi excæcati sunt, carnes liquefactæ: de ore quoque eius plenitudo putredinis cum vermibus decidebat. Ad vltimum in extremis positus voce magna dixit: *Domine Deus trium virginum, & earum matris velocius animam meam edue de corpore; scio enim quod propter illas omnia mala hæc venerunt super me.* Et hoc cum dixisset in magno eiulatu exclamans, crepuit, & dispersa viscera eius, vix potuerunt colligi, & sepeliri.

Passæ sunt autem sanctæ dei virgines Romæ, FIDES, SPES, CHARITAS. Calen. Augusti.

De quadam Sancta Maria Virgine.

CAP. LXXXVI.

AVthor. Adrianus Imperator legitur Antoninum sibi adoptasse in filium, qui etiam postea eidem successit in Imperium. Itaque sub Adriano, & Antonino legitur passa fuisse Beata Maria Virgo.

Ex gestis eius. Hæc ancilla quidem Tertulli principalis erat, sed nobilitatem Domini mentis benignitate vincebat, & Christo se probabat ingenuam. Natalem itaque filij celebrante Tertullo, cum impuris vanisque simulacris hostias immolaret, Maria incumbebat ieiunijs, & sociam suam ne proderetur Dominę, occulta simulatione fallebat: diu tamen, insidiante conserua, latere nõ potuit; prodita, mox vocatur à Domina, diciturque ei. Quæ est causa ieiunij, an occasio ista tristitiæ est, quod iratum tibi nuper Dominum perhorrescis? Respondit Maria: Nunquid nouum aliquid nũc vsurpo: semper mihi sunt hæc obseruata ieiunia: *Christiana sum: Christiano nascor ex genere, hæreditarius est mihi iste cultus Christi.* Tunc imperãte Domina, vt sibi aliquid hauriret, illa noluit: & Domina indignata ei verbera grauia, & pœnam etiam mortis, si repugnaret, intentauit. Sed dum altercatio ista verborum esset cogentis Dominæ, & repugnantis ancillæ, pedem à foris referens Tertullus ingreditur; qui ab vxore rebus omnibus inquisitis, inauditam statim flagellari præcepit ancillam; & afflictam diutino verbere detrudi in carcerem, administrato modico, & vili cibo, quo non satiaretur fames, sed deficientis quotidie animæ pars extrema seruaretur. Sed deuota mens pro Christo frangi hoc dolore non potuit, quin etiam quotidianis orationibus incumbebat, vt facultas esset maior tolerandi. Emersis verò 29. diebus Præsidi nũciatur, Tertullũ Principalem illius ciuitatis occultare in domo sua Christianæ religionis ancillam; quod Imperatorũ præcepta prohibebant. Stetit itaque adducta tãdem; & quamuis contra Iudicem oculos tenderet, animum tamẽ habebat ad Christum. Clamor vndique populi frementis attollitur dicentis: *Viua duro crematur incendio.* Illa verò intrepida, quippe quæ Dei sui nosset auxilium, cœlũ intuens, clamauit ad dominum. Ait Præses: Sacrifica, si effugere tormenta festinas. Respondit Maria: *Supplicia, quæ minaris nec longi temporis, nec grauis doloris sunt: quæso ergo ne differas, quæ moliris; Christũ habeo, ideo nihil timeo.* Tunc iussu Præsidis applicata tormentis, miserationem populi tantam adepta est, vt lachrymæ quoque à circunstantibus funderentur. Nec mora, clamore summo venia virgini postulatur: sed crudelitas iudicis accelerare tormenta mandauit. Et ecce secunda vox populi iudicium Præsidis castigantis emergit: vociferatio namque vna penè erat totius coronæ, *iniustè lacerari virginem crudelitate iudicis, non culpa peccantis, agi contra leges omnia, nec æquitatis iura seruari.* Stupens verò Præses, & sono tanti clamoris addictus, quippe præter humanam vocem ipsa etiam putasset tecta corruere, mox Mariam relaxari præcepit. Tunc seruari eam sub custodia libera Præses iubet. Maria verò *signo Domini* se muniuit, & leuatis ad cœlum oculis post relictum tribunal, orauit ad Dominum: viditque aciem Angelorum, & multitudinem sanctorum, atque filium Dei sedentẽ ad dexteram patris. Quæ tanta subitò gratulatione perfusa est, vt iam se Paradisum ingressam putaret.

Confessio Mariæ ancillæ.

Flagellis cæditur & in tetrum carcerem detruditur.

Sistitur Maria corã Iudice.

Pulchrum responsum Mariæ.

Maria dirissime torquetur.

De petra, quæ se aperiens, refugium ei prębuit.

CAP. LXXXVII.

HI verò, qui eam fugientem persequebantur subita stupuere virtute, sed vbi illa se circundatam à persequentibus vidit, lachrymans clamauit ad Dominum: *Ne permittas*, inquit, *Domine tradi ancillam tuam, & lacerari manibus impiorum, sed ostende misericordiam tuam: cito exaudi ancillam tuam: exaudi Domine Rex cœlestis.* Et dum ita orauit, petra, quæ ante oculos eius iacebat, Domino iubente, patefacta, rimã profugij, qua virgo susciperetur, ostendit, & ad instar dulcissimæ nutricis, vel charæ Matris, motu quodam anxiam amplexans se præbuit: Moxque, suscepta virgine, latera ante aperta conclusit. Hoc cum Carnifices peruiderent, omnia loca petræ illius perscrutati sunt, sicubi erepta subito præda ex oculis latitaret, ibi adhærẽtes exuuiarũ reliquias, & affixo saxo vestium frusta deprehendunt atque incredibili stupore confusi Præsidi gesta commemorant. Ille verò partim ira, partim admiratione commotus, iussit Philocomo principali Veronensium ciuitatis, vt ad prædictum locum festinus accedat, & ad eruendum lapidem numerosam secum multitudinem ducat, statim Præconis voce populus congregatur: qui vbi primum ad prædictum locum cum eo cui summa huius operis fuerat assignata, peruenit, mox inijcere manum lapidi tentauerunt: statim ab oriente fulgor nimij splendoris exortus est; nec mora tonitruum, & fragor quidam, vt putarentur cuncta corruere; statim terra concussa est, & nutantia omnium corruere vestigia. Ecce autem duo equites, magno fulgore radiantes, à cœlesti sede venientes, terras volatu nimio petunt, quorum sellæ, fręna, & omnis ornatus ad instar lampadarum cœlesti igne rutilabant. Hęc cum omnis illa, quæ conuenerat multitudo, conspiceret, ita timore causa præsentis virtutis expauit, vt fugiente sensu pariter atque anima in æternam mortem oculi clauderentur. Cæteri verò, qui euaserant, ad prophana templi simulacra fugientes; cum ad scelesta ingrederẽtur altaria, in ipsa perfugij sui sede ceciderunt. Nechorus ad ipsam templi ianuam spiritum fudit. Vbi vero templum omne repletum est, missus è cœlo ignis, & populum exussit, & templum. Multifariæ itaque mortis, tam à percussis, quam ab incensis, numerus

Maria persequentes fugiebat.

Petra se aperiens Mariæ refugiũ præbuit.

Insigne miraculum.

Iusta innocentis sanguinis vindicta.

fuit duo millia septingenti. Pauci vero, qui euaserant, ciuitatem petentes, magnis per omne iter vocibus conclamabant: *Magnus Deus Mariæ, magnus Deus Christianorum.* Et crediderunt, perterriti eo timore, tria millia ferme animæ.

De conuersione nouem millium militum.

Cap. LXXXVIII.

EX *gestis eorum.* Præterea sub Adriano, & Antonino passi sunt vna die nouem millia martyrum, quorum gesta videtur Anastasius Apostolicæ sedis Bibliothecarius de Greco transtulisse in Latinum eloquium. Igitur præfati Imperatores, audito quod Gadareni, & Euphratenses rebellare cœpissent, irati contra hostes castrametati sunt, habentes in exercitu suo 9. & septem millia militum robustorum, id est sedecim millia. Simulachra quoque Iouis, Apollinis; quibus adipisci se posse victoriam confidebant, sed cum cernerent hostium multitudinem permaximam (erant enim centena millia) timore percussi cum septem millia militibus tantum, fugam arripiunt. Tunc Primicerius nomine Achacius, & Heliades Dux, conuersi ad 9. millia dixerunt: Venite, & sacrificemus Dijs nostris, vt per eos de hostibus nostris triūphemus. Quibus hædum vnum sacrificātibus, abundantiori formidine consternati sunt ita, vt impetum fugæ arriperent. Tunc Angelus Domini in specie adolescentis ante facies eorum accurrit, & dixit eis: Cur sacrificantes Dijs vos pauor inuasit, & fugere compulit: *Credite Iesum Christum Dei filium immortalem regem, & ipse pugnabit pro vobis.* Cum hæc & alia dixisset, inito consilio, vt rationem adolescentis probarent, omnes exclamauerunt dicentes. *In te Domine Iesu credimus, & ea, quæ nobis iste iuuenis reserauit, in tuo nomine nos facturos esse promittimus.* Tunc hostes impetum facientes, Angelo suis auxilium ferente, cunctis deciderunt, multique in lacu proximo perierunt; alij verò præcipitio interierunt: Angelus autem Domini deduxit sanctos in verticem montis Ararath, qui distat ab Alexandria quasi stadijs quingentis, gloriantes in potentia Dei. Sedente Angelo in medio eorum, aperti sunt cœli, & descenderunt inter ipsos septem Angeli, docentes eos atque dicentes: *Beati estis, qui credidistis Deo viuenti: post tertium diem quæremini, & in conspectu Regum deducemini, ne timeatis eos, quia Deus vobiscum est.* His dictis ab oculis eorum ablati sunt: at illi timore correpti, peccata voce sua confitebantur.

Post tres dies missi quidam ab Imperatoribus ad perquirendum eos, peruenerunt ad montem in quo erant: & audientes eos *glorificare Deum* agnouerunt quod *Christiani essent.* Quod cum Imperatoribus renunciassent, illi nimio dolore cōsternati, super capita sua cinerem imposuerunt: & quinque diebus lugentes, à cibo, & potu abstinuerunt. Post scripserunt Epistolam quinque regibus, scilicet * Sapori, Maximo, Adriano, Tyberiano, & alij Maximo, vt ad se venirent, & quid super huiusmodi hominibus agendum esset, secum pertractarent. Tunc illi congregantes exercitum magnum venerunt, & primo quidem idolis victimas immolauerunt, post hæc reficientes corpora, nouos Christi milites perquirere satagebant. Missi itaque quidam montis verticem conscenderunt, in quo sancti Deū colebant exorantes: quos vbi illos venientes ad se conspexerunt, Achacius dixit cæteris, vt surgerent, & contra Diaboli exercitum orationi operam darent. Illis itaque ceruices inclinantibus, & poplite flexo Deum orantibus, eique laudes, & gratias referentibus, vox è cœlo elapsa est dicens: *Audiui, quæ petistis: Ne paueatis eos, qui occidunt corpus; ego enim Dominus vobiscum sum confortans vos.* Hæc audientes gauisi sunt in Domino: ad quos accedentes Milites Regum dixerunt: Miserunt nos Reges, & Imperatores ad vos, vt veniatis ad eos. Tunc omnes de monte descendentes, in conspectu Regum steterunt; *spem integram habentes in Christo Domino.* Videntes autem eos Reges lachrymati sunt.

*Hic nō fuit Sapor Rex Persarū qui vixit tēporibus Constātini sed fuit rex Armeniæ.

Passio eorum cum decimo millenario.

Cap. LXXXIX.

ADrianus verò causam, vel modum, quo derelinquentes Deos in crucifixum credidissent interrogauit. Et beatus Achacius ex ordine rem enarrauit. Tūc Adrianus furibundus ait: Quia vos omnes Christo creditis, proculdubio pœnam illius sustinebitis. At illis minas eius contemnentibus, iussit eos lapidibus obrui. Qui cum lapidarentur, lapides in facies lapidantium vertebantur. Post hęc Imperator iussit eos flagellari: qui cum cæderentur, dixit quidam eorum nomine Draconarius germanus Achacij, & Heliadis: *Orate pro nobis viri sancti, quia grauia sunt tormenta, quæ patimur.* Cui dicit Achacius: Perseuerate fratres in hac confessione, quia; *qui perseuerauerit, saluus erit.* Cumque orassent, factus est terræmotus, & mox arefactæ sunt manus flagellantium. Erat autem ibidem in exercitu Regis Maximi magister quidam militum nomine Theodorus habens sub se mille milites, qui huius miraculi stupore percussus, exclamauit: Domine Deus cœli, & terræ, qui opem misericordiæ tuæ 9. mille militibus contulisti, dignare nos connumerare peccatores cum sanctis martyribus tuis. Hæc dicens, & vocem in signum subtollens, cum suis mille ad sanctos Dei se transtulit. Sicque Deus omnipotens, palmitum decem millum numero compleuit vineā suam. Maximus itaque dixit: O Imperatores, quantam pro vobis patior iniuriam. Cui Adrianus ait: Patienter ferre te oportet ô Rex, qui enim exercitum meum abstulit, & tuum ademit. Maximus autem conuersus ad sanctos ait: Audite me decem millia viri: Hortor vos, vt sacrificetis, & iram meam effugiatis, ne male pereatis. Cui dixit Achacius: *Furor pulicinus non præualet aduersus ceruicē taurinam: Deum habentes viuum nil tui curamus.* Tunc Maximus furens iussit multitudinē clauorum trigonorum acutissimorum fieri, & spargi per stadia 20. vt exercitus Dei super eos nudis plantis incederet: At Angeli à Deo missi ante eos incedebant coaceruantes clauos in tumulum vnum, ne in pedibus eorum infigerentur. Maximo verò iubente, vt ad instar Christi paterentur; Ministri acutissimis clauis eorum latera aperuerunt, & in capitibus singulorum coronas spineas posuerunt: tandem data sententia in monte Ararath crucifixi sunt. Tunc Sanctus Heliades Primicerio Achacio dixit, vt exponeret de fide aliquid. Qui cum fidem *sanctæ Trinitatis, & Verbi Incarnati* exposuit, hora septima diei, terra mota est, & petræ scissæ sunt, & sancti pro his, qui memoriam passionis eorum cum ieiunio, & silentio celebrarent, orationem fuderūt: & respōdentibus omnibus *Amen,* vox de cœlo facta est dicens, orationem eorū esse exauditam.

Festiuitas horum celebratur 10. *Cal. Iulij.*

Igitur circa horam nonam animæ sanctorum ad cœli palatia translatæ sunt; & aperti sunt cœli, & lumen emicuit tunc supra corpora sancta.

Mox etenim Dominus præmisso lumine cœli
Adfuit in terris stipatus rite choreis,
Sanctorum medio præstans in vertice montis.
Lætantur sancti tanto solamine septi.
Rursus mons fremuit concussus funditus omnis!
Et stipiti fixa mox soluunt omnia membra.
Angelicis manibus sinuatur terra sepulchris,
Et cuncti proprijs conduntur monte locellis.

ANNOTATIO.

Radulphus Tungrensis putat hæc fabulosa esse, sed miramur virum, (ait Baronius) alioqui eruditum & grauem, tam festinam de his martyribus protulisse sententiam: præsertim cum Romanum Martyrologium eorum passionis facit mentionem: sed quia data est aliquibus subsannandi occasio, eo quod mons Ararath dicitur esse prope Alexandriam, id eo operæ pretium est, monere hic lectorem, quod plures possint esse eiusdem nominis ciuitates, & inter alias, Alexandriam iuxta Tigrim positam, cuius meminit Plinius lib.6 cap 27 & de hac loquimur in hac historia: quod satis apparet, ex eo, quod hic de Euphratensibus agitur. Quod ad numerum crucifixorum spectat, sane id non videtur nouum legenti Iosephum de bello Iudaico lib.6.cap.12. vbi spatium crucibus deesse, & cruces corporibus affirmat, in illa miserabili Iudæorum clade Hornegamus tamen, in his (quod in alijs ferme omnibus contigit) inesse aliqua, quæ leui quadam indigeant emendatione.

De Quibusdam operibus Adriani, & morte eius, & quibusdam alijs.

CAP. XC.

COmestor. Ipse quoque Adrianus Imperator in Hierusalē̄m euersa per Titum, statuam suam posuit, vbi arca steterat, quia vestigia ciuitatis quædam adhuc remanebant: & Iudæi, qui latentes vndecunque remanserant, quandoque ad locū sanctum redibant; & iterum multiplicati amouerunt statuam. Ob hoc Adrianus apposuit manum extremam, & funditus euertit vrbem, & dixit ne quis Iudæorum remaneret in terra illa. Et de hac vltima euersione videtur dicere Lucas: *Et captiui ducentur in omnes gentes.*

Iudaica religio & etiam sacerdotium funditus extirpatur.

Hugo vbi supra. Denique ipse Adrianus Hierosolymam reædificauit, & illam Aeliam de suo nomine appellauit: cuius opere factum est, vt loca sancta, Dominicæ scilicet passionis, & Resurrectionis, quondam extra vrbem iacentia, nunc eiusdem muro septentrionali circundentur. Denique præcepit ne cui Iudæo introeundi Hierosolymam esset licentia, Christianis tantum ciuitate permissa: vnde primus ibidem de gentibus Marcus Episcopus constitutus est: & ex hoc tempore, ac deinceps ibidem assumere Episcopos ex circuncisione cessatum est.

Lege Chronicon S. Adonis, Genebrardum in Alexādro ex Hieronymo, Dione e sulpitio & alijs: vbi nota quod in hoc bello Iudæi ab Adriano capti, relegātur in Hispaniā; vbi suū protrahunt exiliū vsque ad Ferdinādū 5. Hispaniæ Regē & Emanuelem regem Lusitaniæ; qui circa annum 1500. illos suis ditionibus abire coegerunt.

Eusebius in chronicis. Adrianus in puerorum amore parum continens fuit; vnde Antinoum puerum regium eximiæ pulchritudinis, in Ægypto mortuum, diligenter sepeliens, (nam in delicijs eum habuerat) in Deos retulit: ex cuius nomine etiam vrbs appellata est. Tandem, & ipse morbo intercutis aquæ apud Baias mortuus est. Hic cum insignes plurimas ædes Athenis fecisset, Agonem edidit; Bibliothecam miri operis extruxit.

Huius temporibus Basilides Heresiarches in Alexandria commoratur à quo Gnostici. Cochebas Dux Iudaicæ factionis, nolentes Christianos sibi aduersum Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus necat.

Helinandus. Hic secundum alios Barcozbas appellatur, quod nomen signat stellam, per cætera, vir crudelis, & scelestus, sed & vocabulo suo velut vilibus mancipijs persuadebat se ad salutem eorum, sidus magnum cœlitus esse delapsum, ægris mortalibus, & longa obscuritate damnatis, ferre lucis auxilium. Hic vt ait Hieronymus contra Ruffinum, stipulam in ore succensam anhelitu ventilabat, vt flammas euomere putaretur.

Hugo, vbi supra. Floruit in illis diebus Aquila Orator, genere Ponticus secundus interpres Mosaicæ legis post 70. Sixto Papæ successit Telesphorus.

Ex libro Pontificum. Hic natione Græcus ex Anachoretis, sedit annis 11. Qui constituit vt 7. hebdomada ante Pascha ieiunium celebraretur, & in Natali Domini, noctu Missæ celebrarentur: nam omni tempore ante horæ tertiæ cursum, nullus pręsumebat Missas celebrare, qua hora Dominus noster ascendit Crucem; & vt ante sacrificium Hymnus diceretur Angelicus, hoc est, *Gloria in excelsis Deo.* Hic Martyrio coronatus est, & sepultus, iuxta corpus B. Petri in Vaticano Non. Ianuarij.

De Imperio Antonini Pij, & Pio Papa, & Herma.

CAP. XCI.

EVsebius in chronicis. Romanorum post Octauianum 14. imperauit Titus Antoninus, cognomento Pius, cum filijs suis Aurelio, & Lucio: cœpit autem anno Domini 140. Mundi vero 4093. & imperauit annis 23. In Papatu verò sedit Hyginus post Telesphorum annis quatuor.

Antoninus Pius Imperator anno M. 4093. Christi 140.

Hugo vbi supra. Antoninus Pius, erat vir pijssimus, & natura benignus, qui ab Adriano in filium adoptatus fuerat: cuius, & gener erat, & ita tranquillus erat, vt merito * Pius appellatus sit. Nam ad illum exteræ gentes legatos misere, Indi, scilicet Bactriani, & Hircani, iustitia tanti Imperatoris comperta: erat enim carens appetentia gloriæ, & ostentatione.

** Pij cognomēti causa diuersa tradūtur: illud mihi maxime probabile, vt à morū probitate affectuque in Adrianum & seruatos eos, quos Adrianus interfici iusserat, id traxerit.*

Ex libro Pontificum. Post Hyginum Papam pius natione Italus ex patre Ruffino, frater Pastoris, de ciuitate Aquileia, sedit annis 11.

Fuit autem temporibus Antonini Pij à consulatu Erucij Clari, & Claudij Seueri.

Sub huius Pij Episcopatu Hermas librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini cum venit ad eum in habitu pastoris, & præcepit ei, vt Pascha die Dominico celebraretur. Hic Pius Papa constituit ne hæreticus veniens ex Iudæorum hæresi susciperetur & baptizaretur. Sepultus est tandē iuxta corpus Beati Petri in Vaticano 5. Idus Iulij.

Hieronymus de illius vita. Hermas; cuius Apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit dicens, *Salutate Phlegontem, Hermam, Probam, Hermen, & qui cum eis sunt, fratres*: asserunt auctorem esse libri, qui appellatur *Pastor*, & apud quasdam Græciæ Ecclesias etiam publice legitur. Est reuera vtilis liber multique de eo scriptorum veterum vsurpauere testimonia, sed apud Latinos pene ignotus est.

Rom. 6.

Lege Irenæū, Origenē, Eusebiū, & alios qui dicūt hunc fuisse quē Paulus salutari mādat.

Author. Hic quoque liber in manus nostras aliquando venit, sed eius flores excerpere non libuit, seu propter prolixitatem, ac verborum simplicitatem, seu quia inter scripturas apocyphas numeratur, quāuis & in hoc opere nonnulla de apocryphis inserui; sed ea titulis proprijs annotaui.

Ex martyrologio. Apud Alexandriam Metropolim Ægypti 14. Calend. Nouembris celebratur Natale sanctorum martyrum, Ptolemæi, & Lucij, sub Antonino io: quorum prior multo tempore squalore carceris maceratus, ad vltimum cum de Christi magisterio publica confessione testaretur, iussus est duci ad mortem, Lucius quoque cum se Christianum libere fateretur similem sententiam accepit.

De his Eusebius lib. 4. cap. 16. Nicephorus lib. 3. cap. 33.

De Tauro Philosopho, & Galieno Medico.

CAP. XCII.

EVsebius in chronicis. Temporibus Antonini Pij Apollonius Stoicus, natione Calchidicus, & Basilides Scyropolitanus Philosophi illustres habentur; qui verissimi quoque Cæsaris præceptores fuerunt.

Apollonius Stoicus.

Taurus quoque Berythus Platonicæ sectæ Philosophus clarus habetur.

Basilides Philosophus. Taurus Platonicus.

Helinandus. Ad istum Philosophum Taurum leguntur aliquando Athenas venisse visendi cognoscendique causa, pariter Cretæ Prouinciæ præses, & pater eius, sed priuatus. Inuitauit Taurus patrem primo, vt sederet: at ille de filio: Sedeat hic primus, qui Romani populi magistratus est: Absque præiudicio, inquit Taurus, tu interim sede, donec conspicimus, quærimusque quid conueniat, tene sedere potius, qui pater es, an filium, qui gerit magistratum? Cumque ille resedisset, apposita est altera sella filio. Tunc Taurus his, qui conuenerant verbum fecit de hac re, inter cætera sic dicens: In publicis, inquit, locis, atque muneribus, patrum iura cum filiorum iuribus qui in magistratibus, aut potestate sunt collata interquiescere debent paululum, & conniuere: sed cum extra rempublicam in domestica re atque vita sedetur, ambulatur; in conuiuio quoque familiari discumbitur, tunc inter filium, & magistratum, & patrem priuatum, honores publicos cessare, naturales autem, & genuinos seruari, æquum est.

Sentētia notabilis Tauri Philosophi: In publico, inquit, mos populi, sed in priuato, ius naturæ, gentiumque seruetur.

Author. Antonini Pij temporibus floruit Galenus insignis Medicus, sicut in chronicis scribit Eusebius.

Hic quidem scripsisse reperitur librum de Alchimia, cuius titulus est de Ramo pomi congelati.

De medicina vero libros plurimos, scilicet de complexionibus.

De elementis.

Gallenus excellens medicus Pergamis in Asia natus, omnes præter

Hippocrati in arte medica superasse creditur: Tradunt enim Græci eum plus quā centum quinquaginta libros de ea arte edidisse.

De malitia complexionis mentis.
De virtutibus naturalibus.
De compendiositate pulsuum, & eorum differentijs.
Item librum commentariorum super librum suum de pulsibus his, qui introducuntur.
Item librum de anatomia.
De iuuamento membrorum.
De morbo, & causa accidente.
De crysi.
De criticis diebus.
Item libros diademiarum maiorem, & minorem.
Item de simplici medicina.
De perfectis medicinis.
De proprietate.
De experimentis passionum.
Item librum tegni, mierotegni.
Librum de regimine sanitatis.
Item
Passionarium.
Antidotarium.
Librum secretorum suorum ad Monteum.
Item ad Glaueonem de pulsibus,& vrinis librum,qui dicitur achinagoga. Item librum Epistolarum ad eundem de febribus:& de apostematibus.
Item librum Epistolarum ad Paternianum.

Huius nobilis fuit sententia, Scietia in insensato non prodest, nec q; qui nō vtitur prodest sensus.

Hieronymus contra Iouinianum libro secundo. Galenus doctissimus Hipocratis interpres, athletas quorum vita, & ars sagina est; dicit in exhortatione medicinæ, nec posse diu viuere,nec sanos esse:animasque eorum ita nimio sanguine, & adipibus quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnibus,& ructu,& ventris ingluuie cogitare.

De sanctis Polycarpo, & Papia, & scriptis eorum.

CAP. XCIII.

FLorebant eo tempore, Polycarpus Smyrneus Episcopus, & Papias Hierapolitanus.

Sanctus Polycarpus.

Hieronymus de illustribus viris. Polycarpus Ioannis Apostoli discipulus, & ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ Princeps fuit. Quippe, qui nonnullos Apostolorum,& eorum,qui Dominum viderant magistros habuit, & vidit. Hic propter quasdam super die Paschæ quæstiones sub Imperatore Antonino Pio,Ecclesiam in vrbe regente Anacleto, Romam venit; qui plurimos credentium, Marcionis, & Valentini persuasione deceptos, reduxit ad fidem. Cumque ei fortuito obuius fuisset Marcion, & diceret: Cognoscis nos? respondit: Cognosco primogenitum Diaboli. Postea vero Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo regnante, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ, sedente Procōsule, & vniuerso populo in amphitheatro aduersum eum personante, igni traditus est.

Præter Epistolamquam scripsit ad Philippenses; dedit & aliā ad Dionysium, de qua Suidas; De eo lege Ignatium epist. ad Polycarpū Irenæum. lib. 3. cap. 3. & Baronium in notas Martyrol. Rom. 26. Ian.

Scripsit ad Philippenses vtilem valde epistolam, quæ vsque ad hodiernam diem in Asiæ conuentu legitur.

Papias Ioannis auditor Hierapolitanus Asiæ Episcopus quinque tantum scripsit volumina,quæ prænotauit, explanatio sermonū Domini. In quibus cum se in præfatione asserat non varias opiniones sequi. Sed Apostolos habere auctores, ait: Considerabam quid Andreas, quid Petrus dixissent, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus,quid Ioannes, quid Matthæus, vel alius quilibet discipulorum Domini: quid etiam Aristion,& senior Ioannes discipuli Domini loquantur. Non enim tantum mihi libri ad legendum prosunt, quantum viua vox,& vsque hodie in suis auctoribus personans. Ex quo apparet ex ipso catalogo nominū, alium esse Ioannem, qui inter Apostolos ponitur, & alium seniorem Ioannem, quem post Aristionem enumerat. Hoc autem diximus propter superiorem opinionem, quam à plerisque retulimus traditam, duas posteriores epistolas non Ioannis Apostoli esse, sed Presbyteri. Hic dicitur Iudaicam mille annorum edidisse deuterosim, quem secuti

Sācti Papiæ scriptorum fragmenta quadam à S. Irenæo relata extant apud Eusebiū lib. hist. C. 33. Licet autem ob male intellectum caput 20. Apocalypsis primus iecerit fundamenta erroris Chiliastarū, nulla tamen illi hæresis labes imuritur, quod ea opinio dānata vt hæretica nō fuerit vsque ad tempus Damasi Papæ.

sunt Irenæus,& Apollinaris, & cæteri, qui post Resurrectionem aiunt in carne Dominum cum sanctis regnaturum. Tertullianus quoque in libro de spe fidelis, & Victorinus Pictauiensis; & Lactantius in hanc opinionem ducuntur.

Helinandus. Igitur Papias auctor fuit hæreticorū, qui dicuntur Chiliastæ,idest millenarij;non tamen inter hæreticos, sed inter sanctos in martyrologio computatur. Sicut nec Irenæus Lugdunensis, nec Victorinus Pictauiensis hæretici appellantur, qui gloriosi martyres fuerunt,& tamen in hac opinione Papiam secuti sunt. Multi enim sancti simpliciter errasse in aliquibus leguntur; sicut Beatus Cyprianus de hæreticis rebaptizandis; qui tamen error eis non imputatur propter cæteras virtutes, quæ in eis præcellebant: & quia non ex obstinatione animi,sed ex ignorantiæ simplicitate errabant.

De Iustino Philosopho, & scriptis eius, & morte Antonini Pij.

CAP. XCIIII.

HVgo vbi supra. Porro Iustinus Philosophus Antonino Pio, librum de christiana religione compositum tradidit, & benignum illum erga Christianos homines reddidit. *Hieronymus vbi supra.* Hic Iustinus Philosophus, habitu quoque Philosophorum incedens, de Neapoli vrbe Palestinæ patre prisco Bachio pro religione Christi, plurimum laborauit,in tantum,vt Antonino quoque Pio, & filijs eius, & senatui contra Gentiles scriptum daret, & ignominiam Crucis non erubesceret: & alium librum successoribus Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Extat eius, & aliud volumen contra gētes vbi de Dæmonum quoque natura disputat: & quartum aduersum gentes. Sed & alius de Monarchia Dei, & alius liber quem prænotauit psaltem & alius de anima: & dialogus contra Iudæos, quem habuit aduersus Tryphonem Principem Iudæorum. Sed & contra Marcionem insignia volumina, quorum Irenæus quoque in quinto aduersus hæreses libro meminit: & alius liber contra omnes hæreses, cuius facit mentionem in Apologetico quem dedit Antonino Pio.

Lege hic Baronium an no 164. Eusebiū lib. 4. historiæ Ecclesiasticæ. cap. 17. Adon. Viēnensē, Onuph. alios.

Author. Pompeius Trogus natione Hispanus, totius orbis Historias à tempore Nini Regis Assyriorum, vsque ad Monarchiam Cæsaris, Latino sermone composuit per libros 44. quorum epitomā, idest abbreuiationem,fecit *Iustinus* eius discipulus, de quo multa in hoc opere locis congruis inserui. Cœterum vtrum hic sit ille Iustinus martyr an forsitan alius ignoro.

Pompeius Trogus hoc tempore floruit.

Porro Apologetici, quem ad Antoninum Pium misit Iustinus pro Christianis hoc est initium.

Antonino Pio Cæsari Augusto, & Verissimo Philosopho, & Lucio Philosophi Cæsaris proprio filio, ac Pio adoptiuo, amatori sapientiæ; & senatui sacro atque omni populo Romano, pro vinctis ex omni genere hominum congregatis, & iniusto odio laborantibus, ac non digna patientibus: Iustinus Prisci Bacchi filius ex vrbe Neapoli Palestinæ, vnus pro omnibus hoc defer postulatum.

In sequentibus autem dicit. *Spero me ab aliquo eorum, quibus pro veritate obsisto, insidias esse passurum: Spero baculo, aut claua, feriendum certe,vel à Crescente hoc, non Philosopho,sed φιλοκόμπου idest non amatore sapientiæ,sed amatore iactantiæ. Neque enim dignum est Philosophum nominari eum, qui de his, quæ nescit, publicè protestatur, & Christianos sine Deo esse, & impios dicit, ad gratiam, & libidinem eorum, quos in errore positos ipse maioribus erroris laqueis inuoluit.*

Lege Eusebium cap. 16. lib. 4.

Hugo vbi supra. Porro Antoninus Pius decessit anno Imperij sui 23. Ob cuius honorem Templa, Sacerdotes,atque alia multa honorum insignia, Romæ à senatoribus sunt decreta.

Antonini Pij Imperatoris obitus.

Tunc Marcus Aurelius Antoninus Romanū Imperium assecutus, imperauit annis 19. Hic fuit vir tantæ seueritatis,vt ab infantia vultum, nec ex lætitia, neque ex mœrore mutauerit. Hic etiam asciuit sibi ad imperij

partem Lucium Verum propinquum suum : & hi ambo contra Parthos admirabili virtute, & fœlicitate; pugnauerunt, & vnà de victoria Parthica triumphauerunt.

De Imperio Marci Aurelij & Lucij Veri & persecutiones eorum in Christianos.

CAP. XCV.

Marcus Aurelius & Lucius Verus Imperatores Anno Mundi 5016. Christi: 163.

E*Vsebius in chronicis.* Romanorū igitur quintusdecimus, regnauit Marcus Aurelius Antoninus, & Lucius Aurelius Verus anno Domini 163. mundi verò quinto millesimo centesimo decimo sexto. Hi primum æquo iure Imperium administrauerunt, cum vsque ad hoc tempus singuli Augusti fuerint.

Hugo vbi supra. Horum Imperatorum temporibus persecutio Christianorum, iam post Neronem, quarta vice excitata est : qua feruente Polycarpus vir egregius Ioannis Euangelistæ, & Apostoli discipulus, Simyrneorum Episcopus in Asia martyrio vitam finiuit.

Epistola Ecclesiæ Smyrneorum de martyrio D. Polycarpi.

Eusebius quarto libro cap. 15. De hoc excitat epistola ex persona Ecclesiæ Smyrneorum ad Ponti Ecclesias data, quæ de martyrio eius, & beato fine designat : qui etiam describentes cœterorum martyrum agones talia quædam scribunt : *Deterrere etenim volentes inspectantem populum, nunc flagris vsque ad interiora viscerum, martyres laniabant; ita vt abdita corporis, & quæ natura in arcanis locauerat, nudarentur. Nunc autem marinas cochleas, quos murices vocant, & acuta quæque fragmenta in dorsum supinatis martyribus substernebant; in quibus omne tormenti genus, & pœnæ speciem consumentes, ad vltimum deuorandos eos bestijs exponebant. Sed in his præcipue designatur vir fortissimus effloruisse Germanicus nomine, qui per gratiam diuinę virtutis metum corporeæ fragilitatis exclusit. Volente namque Proconsule persuasionibus aggredi virum, & obijcere ei primæ ætatis florem, debere eum suimetipsius miserationem capere: Ille nihil moratus, sponte dicitur præparatam sibi bestiam prouocasse, velut tardantes increpans pœnas, & iniquæ huius vitæ vltro velocem expetisse discessum. Verum cum ex eius tam insigni morte stuporem cœpisset astantis populi multitudo, & totius christianorum gentis mirari virtutem de contemnenda morte cœpissent, conclamant omnes;* tolle impios, Polycarpus requiratur: *sed cum hac clamatione grauis perturbatio fieret, Cointhum quendam natione Phrygem nuper de suis regionibus aduenientem, accidit primo quidem bestias cœteraque tormenta sponte lacescere, de hinc fractis animis cedere, ad vltimum etiam salutem segnitie perdere. Quæ res eum ad martyrium procacia potius, & temeritate, quàm deuotione posiluisse declarat. Ipse namque se Iudicijs ingesserat. Victus itaque exemplum euidens omnibus dedit, cautius in rebus talibus, & circunspectius agendum; quia non temeritas, sed fides, & modestia coronatur. Sed de his quidem talia gesta sunt.*

Qualis quātusue fuerit Polycarpus Sancti Ignatij epistola ad illum scripta facile significat.

Epistolā Polycarpi ad Philippens. prolixiorem habuit apud se dum viueret Turrianus Græce scriptam.

Cointhus parum constās martyr.

Passio sancti Polycarpi Episcopi.

CAP. XCVI.

I*Nsignis autem vir Polycarpus primo quidem cum audiret vulgus in se acclamationibus excitatum, in nullo quidem motus est sed mansit impauidus. Tranquillus namque erat moribus, & serenus aspectu: qui cum in eadem ciuitate vellet interritus permanere, acquiescens tamen deprecantibus se familiaribus suis, ad agrum quendam ciuitati proximum secessit, atque ibi cum paucis, die noctuque nihil aliud, quam in orationibus permansit, pro pace Ecclesiarum, quę vbique sunt supplicans Deo., quod ei facere in omni vita perpetui moris fuit. Sed is in oratione positus, ante triduum quam comprehenderetur, visionem vidit per noctem, ceruical capitis sui flammis esse consumptum: Cumque euigilasset astantibus somnium suum interpretatus est dicens; pro certo se pro Christo per ignem moriturum. Cum autem comprehensores suos adesse comperisset, in occursum eorum progressus, lętanter eos valde suscepit, ita vt stuperent omnes, & mirarentur, quod vir tantę honestatis perquiri, & comprehendi iuberetur. Continuo mensam hostibus, quasi hospitibus, iubet apponi, eisque largius epulas ministrari, vnius horę spacio ab eis orationis gratia impetrato. Denique memoriam faciens totius Ecclesiæ Catholicæ quæ per orbem erat; instante iam hora progreditur, & asino sedens ad ciuitatem ducitur; pergenti occurrit ei Præfectus patris Herodes, & pater eius Nicetas, qui leuantes eum in vehiculo secum, persuadere conabantur, dicentes: Quid enim mali est Cæsarem Deum dicere, & immolare, & de cætero viuere securum? At vbi se nihil proficere senserunt, indignati, cum contumelia eum vehiculo deturbant, ita vt pedem læderet præceps actus. Cum vero tumultus ingens in stadio ex egressu eius exortus fuisset, vox è cœlo elapsa est: Fortis esto Polycarpe, & viriliter age. Et auctorem quidem vocis nemo videre potuit, auditus tamen ad plurimos venit. Proconsul eo audito, misso Curione ad populum iubet magna voce protestari Polycarpum, tertio confessum se esse Christianum. Quo audito omnis multitudo tam Gentilium, quam Iudæorum ciuitatis Smyrnensium cum ingenti furore clamabat: Hic est totius Asiæ Christianorum doctor; nostrorum autem Deorum subuersor,* ARDEAT. *Tunc ipsis populis ligna, vel de balneis, vel de publicis locis quibuslibet, & sarmenta congregantibus, velociter extructus est rogus. Cum autem eum rogo impositum, vellent etiam clauis affigere, ait; sinite me: qui enim dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit, & vt flammas immobiliter perferam. Tunc omissis clauis, solis vinculis vsi sunt: quibus post tergum vinctis manibus cum in ipsa Passione Deum benedixisset, & supposito igne flāma ingēs reluxisset visum est miraculū à nobis omnibus quibus ea Deus à nobis videri concessit. Ex quibus, & quam plurimi à Deo ad hoc reseruati sunt, vt annunciarent cæteris, quæ viderunt. Flamma etenim ad modum cameræ curuata, specie, quasi velum nauis vento sinuatum supra corpus martyris stetit: quod in medio positum non erat, vt caro ardens, sed tanquam argentum, aut aurum in fornace candesceret. Tunc præterea odorem naribus hausimus, tanquam thuris incensi, vel preciosissimi fragrantis vnguenti. Ad vltimum videntes scelerum ministri igni corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectores, & corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto, tam large profusus est sanguis, vt restingueret rogum. Populus autem miraculi stupore attonitus discessit, erga electos Dei tam insigni eius fauore perspecto.*

Polycarpus orat pro pace ecclesiæ.

Visio Policarpi.

Polycarpus inuictus athleta Dei.

Egregia sententia Polycarpi ad iudicem, citatur in hac eade Epistola, scilicet, 86. annis inquit, seruio Christo, & nihil me læsit vnquam, quomodo possum maledicere & blasphemare regē meum qui alutem mihi dedit?

Passus est sanctus Polycarpus (vt scribit Eusebius in chronicis) anno septimo Imperij Marci Aurelij Antonini; & Lucij Veri.

Cum eo etiam alij 12. ex Philadelphia venientes apud Smyrnam martyrio coronati sunt.

Hactenus de epistola Smyrnensium.

Passio sanctorum Pionij, & Iustini, & quorundam aliorum.

CAP. XCVII.

I*Nter cæteros autem, qui per id tempus martyres extiterunt, famosissimus inibi refertur quidam Pionius nomine. Cuius per singulas interrogationes, responsionum constantiam, & pro fide nostra ad populum orationes, quamque apud iudices interritus semper astiterit; docens, & disputans etiam in ipsis tribunalibus, vtque his, qui persecutione titubauerant exhortationibus suis ad consurgendum dexteram dederit; & in carcere positus, qualiter ingressis ad se fratribus, animos ad tolerantiam martyrij roborauerit, quosue etiam ipse pro martyrio pertulerit cruciatus, vtque sit clauis affixus, & ardenti rogo superpositus, & vt in his beatum faceret finem; si quis vult plenius scire, ex illa, quæ à nobis, de antiquis martyribus scriptura composita est, plenius discet.*

Post hæc etiam aliorum apud Pergamum Asiæ vrbem, martyrum gesta referuntur, Carpi cuiusdam, & Papyrij, & Agathonicæ optimæ fæminæ, aliarumque multarum, quę pro beatis confessionibus martyrio coronatæ sunt. Cum quibus, & vir mirabilis, de quo superius fecimus mentionē, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostræ defensione conscriptum, temporis illius iudicibus obtulisset, remunerationem linguæ fidelis, & eruditæ, martyrij munus accepit; quodam Philosopho Crescente nomine Cane tam professione, quam moribus, dolos viro, insidiasque tendente; quoniam quidem sæpe cum eo disputans, auditoribus medijs, non solum obtinuerat eum, verum, & vehementius, veritate sibi suffragante, confuderat.

Pionius Insignis Martyr: hic passus est, vt ait Baronius, sub Decio, vbi plurimis testificationibus id confirmat; At excusabilis plane error est Eusebij citati literis Italicis & cursorijs in hoc cap. 97. quia non de persecutionis tempore, sed de anno mense epistolam locutam esse affirmat Baronius.

Hieronymus de illustribus viris. Cum ergo in vrbe Roma τὰς διατριβὰς haberet, & Crescentem Cynicum, qui aduersum Christianos blasphemabat, redargueret, gu-

Hæc omnia quæ literis exarātur italicis & cursorijs excerpta sunt ex Eusebio loco citato.

lolum,

losum, & mortis timidum, luxuriæque, & libidinum sectatorem, ad extremum studio eius, & insidijs accusatus, quod Christianus esset, pro Christo sanguinẽ fudit.

Iustinus martyr coronam gloriæ adeptus est.

Eusebius libro 4. cap. 16. Idem quoque Iustinus priusquam proprium desudaret, aliorum, qui ante se martyres extiterunt describens agones, *& ego*, inquit, *spero me ab aliquo horum, quibus pro veritate obstiti, insidias esse passurum.*

De persecutione Lugdunensis, & Viennensis Ecclesiarum.

CAP. XCVIII.

Viennenses & Lugdunenses martyres.

HVgo *vbi supra.* Hæc quoque persecutio durissima Lugdunensem atque Viennensem, vrbes nobilissimas Galliarum, quas præcipiti lapsu, Rhodanus præterfluit subintrauit. Vnde Photinus egregius Episcopus Lugdunensis, & Iustinus Viennensis in eisdem vrbibus martyrizati sunt cum multis alijs.

Sanctus diaconus Viennensis. Maturus. Anno Chris. 169.

Eusebius libro quinto cap. 1. Præcipuè autem milites perurgebant SANCTVM nomine, quendam diaconum Viennensem, & Maturum, neophytum quidem, sed in fide, & patientia robustissimum: sed & Attalum Pergamenum ciuem, qui columna, & fundamentum Ecclesiæ nostræ in omnibus fuit; & Blandinam per quam Christus ostendit, quia ea, quæ apud homines despecta sunt, & in contemptu habentur, in magna gloria apud Deum ducuntur: & quia charitas, ea quæ fragilia sunt per naturam, per gratiam fecit esse firmissima. Cum enim nos omnes de ea trepidaremus, sed & ipsa eius carnalis Domina, quæ erat vna ex numero martyrum, vereretur, ne forte Blandina cederet in tormentis, & pro debilitate corporis vix ad primæ confessionis tormenta sufficeret, tanta tolerãtiæ virtute firmata est, vt resolueretur prius, & conciderent carnificum manus, qui sibi pro contentiosa iudicis animositate inuicem succedebant. Denique à prima luce, vsque ad vesperam tormenta semper innouantes, ad vltimum victos se profitentur, stupentes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil in illa ex corpore per supplicia resedisset. Sed illa verè beata, vt postmodum nobis disseruit ipsa, quotiens voce confessionem emisit, & *Christiana sum* proclamauit, totiens nouæ vires corpori reddebantur & tanquam ablatis per confessionem doloribus, instaurabatur recentior ad agones.

Blãdina mira in tormẽtis constãtia.

Sancti. constantia.

Diaconus quoque SANCTVS nomine etiam ipse supra quam dici potest, & supra quam fas est naturam ferre: acrius insistentibus ministris dæmonum quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitæ, noua pœnarum genera pertulit, & quæ longe substantiam humanæ conditionis excederet. At ille vir Deo plenus intantum crudelitates eorum irrisit, & ferinam in quæstione sæuitiam, vt nunquam dignatus sit, vel quis esset genere, vel domo, vel patria, vel nomen saltem eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis nisi CHRISTIANVM se esse respondit. *Hoc*, inquit, *mihi nomen, hoc genus*, patria & est: *aliud*, inquit, *omnino nihil sum, quam* CHRISTIANVS. Vnde & incredibilis eos agitabat insania, quod tantis pœnarum generibus consumptis, extorquere ei ne professionem quidem proprij vocabuli potuissent. Ad vltimum candentes laminas æris, & ferri erga inguinis loca, & delicatiora quæque membrorum instauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustæ igni defluebant: ipse verò permanebat immobilis, inconcussus, intrepidus, cœlestibus æternisque fontibus, qui procedunt de ventre *Iesu*, humanas in se temperans flammas. Verum tamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore vnum vulnus horrebat. Perijt in eo humanæ formæ agnitio, & non solum quis esset, sed etiã quid esset, tormentorum crudelitas, ne cognosci posset, abstulerat: CHRISTVS tamen in eo solus per martyrij gloriam cognoscebatur. Sed artifices scelerum nequaquam martyris erubuere virtutem. Post paucos etenim dies,

Certamen mirabile Sancti.

Vitra catholicum credibile

considerantes, quod si tumentibus adhuc vulneribus, quæ indignarentur etiam ad mollissimum manus tactum, tormenta rursus inferrent, & denuo membra iam putrefacta vexarent, vnũ è duobus fore, aut in sua eum impietatis iura cessurum: aut si in tormentis animam posuisset, terrorem crudelitatis, & metum cæteris intentandum: sed hoc longe contra, quam impij cogitauerant, cessit. Nam, quod vix credi ab infidelibus potest, restitutum est in primam speciẽ corpus per secunda tormenta; & officia membrorũ, quæ abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita vt iterata supplicia, non ei iam pœnam cõtulerint, sed medelã. Sed & Blandina, quã paulo ante cõmemorauimus, simili exemplo ad secunda supplicia reuocatur. Quę cum semiuiua penè, & in mortis quodam confinio posita, iteratis fuisset pulsata cruciatibus, velut è somno quodam subito euigilans, in memoriam futuræ beatitudinis venit; & voce constanti tanquã de excelso, & edito concionaretur ad populum, & ait: *Multum erratis ô viri, quod putatis infantum visceribus vesci eos, qui nec multorum animalium carnibus vtuntur*: & sic in confessione perdurans, iterum numero martyrum consociata retruditur.

Miraculum.

Blandina ad tormenta reuocatur.

Accusabantur Christiani quod visceribus infantum vescerentur.

Passio sanctorum Photini, & sociorum eius.

CAP. XCIX.

Eusebius lib. 5. cap. 1.

BEatus autem Photinus Lugdunensium Episcopus, cum nona generatio maior esset ætate, & corpore, vt pote illius qui inualidus, cætera pene iam mortuus solo martyrij amore viuebat; ducitur ad tribunalia, potius defertur, senio, & languore resolutus. Cuius ad hoc anima solum seruabatur, vt Christus per eum magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus, impiæ plebis vndique clamor attollitur, hunc ipsum esse insonant Christum. Cum verò à Præside interrogatus, quis nam esset Christianorum Deus? respondit: Si dignus fueris scies. Hinc verò cunctos velut rabies immensi cuiusdam furoris inuasit, ita vt qui propè astabant, alij pugnis, alij calcibus subigerent senem, nec ætati, nec grauitati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi verò qui longius erant, quicquid furentibus teli venisset in manus eminus iaciebant; ita vt vnusquisque summi sibi esse delicti duceret, vbi aliquid in eo sceleris non intulisset. In hoc etenim vindicandos Deos suos esse credebant: quem cum semi-necem proiecissent in carcerem, incontaminatum paulo post spiritum reddidit.

Maturus. Sanctus, Blandina, Attalus.

Denique Maturus, & Sanctus, ac Blandina, & Attalus, in illis diebus, innumeris millibus gentium diuersarum ad spectaculum congregatis, statuuntur in medio arenæ; & rursum Maturus cum Sancto, quasi nihil prius gestum fuisset, ad omnia tormentorum, & verberum genera renouantur; certantibus omnimodis aduersarijs, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipso, vt ita dicam vertice coronas eorum diriperent, insanis populi vocibus instigati. Sed illis eo magis animos roborabat spes vicinæ iam gloriæ, quam sibi iam iamque manu contingere, & contrectare dexteris videbantur. Cumque & suppliciorum genera, & spectaculorum pene iam tempus fuisset absumptum, nec moueri à sententia vllatenus valuissent; cum etiam sellæ ferreæ superpositi, consumptam verberibus carnem, ignis subministratus exureret, ad vltimum infatigabiles martyrum spiritus, ferro cæsis ceruibus effugarunt.

Maturus & Sanctus coronam gloriæ martyrio adepti sunt.

Blandina vero religata ad stipitem, atque in modum crucis distenta, bestijs pabulum præparatur. Quæ tamẽ in ligno pendens vultu interrito, & satis læto, orationem fundebat ad Dominum. Sed cum nulla ex bestijs corpus eius auderet attingere, deposita de ligno, rursus reuocatur ad carcerem, alijs adhuc agonibus præparanda.

Blandina per multas victorias caput tortuosi serpentis attrivit.

Anno Chris. 169.

Attalus quoque populi vocibus postulatur. Erat enim valde nobilis, & quod cunctis nobilius est, vir optimæ cõscientiæ, & in fide Christi per omnia exercitia semper

Eusebius in Historia Ecclesiastica lib 5. cap. 3.

martyr. Cumque circumactus fuisset in amphitheatro, titulo se præcedente, in quo scriptum erat, ATTALVS CHRISTIANVS, fremere in eum vulgi insanientis furor vehementius cœpit. Rursus itaque furor, rursum pœnæ, rursum tormenta præparantur. Et si qui forte Romani ciues reperti sunt, hos plecti capite decreuit, cæteros vero bestijs tradi.

Passio sanctorum Alexandri, & Attali.

CAP. C.

IGitur cum erga supradictos qui ante negauerant fidem, quæstio haberetur, Alexander quidam genere Phryx, Medicus disciplina, vir religiosus, & prudens, & vitæ, ac morum probitate cunctis charus, acceptusque, amore Dei concitatus, cum assisteret tribunali, nutibus hortabatur ad confessionē eos, in quos quæstio agitabatur: ita vt omnibus, qui astabant palam, quid animo gereret, fieret. Cumque id populi notauissent, indignantes maxime pro his, qui quod prius negauerant, rediuiua nunc confessione reuocabant: clamabant aduersum Alexandrum hoc ipso instigante committi. Qui iussus à Præside in medium statui, & quis esset interrogatus, *Christianum* se esse libera professione testatur: quem continuò præparandum bestijs condemnauit. Et postera die simul cum Attalo producitur, quem contra præceptum Cæsaris gratificari populis volens, etiam ipsum bestijs tradi iussit. Sed cum ferarum nulla sanctorum corpora contigisset, omnibus eos verberum cæterarumque pœnarum supplicijs cruciatos, ad vltimum in conspectu populi in medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro in omnibus quas perpessus est pœnis, ne vnum quidem proferente sermonem, sed ab initio vsque ad finem intra semetipsum semper cū Deo loquente, & in laudibus, & precibus permanente. Attalus vero cū prunis subteriectis in sella ferrea torreretur, cumque nidor adustæ carnis ad nates, & ora inspectantis populi perferretur, voce magna exclamat ad plebem: *Ecce hoc est homines comedere, quod vos facitis: quid à nobis velut occultum facinus quæritis, quod vos aperta luce committitis?* Nos enim neque comedimus homines, neque aliud quid mali egimus. Et cum interrogaretur quod nomen habet Deus? respondit: *Qui plures sunt, nominibus discernuntur, qui vnus est, non indiget nomine.*

Lege hic Eucheriū Lugdunensem in sermone de Sancta Blādina qui falso titulo Eusebij Emissens inscribi hactenus consueuit, vt testatur Baronius.

Attali cum prunis torreretur, vox.

Passio sanctorum Pontici, & Blandinæ.

CAP. CI.

POst hos nouissimo Ianuarij die Blandina rursum inducitur cum Pontifico annorum fere 15. puero, quique, & impiorum cruciatibus iussi sunt semper astare, quo magis cæterorum videntes supplicia, terrerentur. Statuuntur ergo in medio, & iubentur iurare per Deos illi vero econtrario nullos esse aiebant istos, per quos iurare cogerentur. Cumque alijs quam plurimis verbis exprobrarent gentium Deos, insanire magis in eos cœpit populi multitudo, neque teneram pueri ætatem, neque sexum fœminæ miserantes, sed per omnia tormentorum genera quasi quodam eos circulo peragentes, nihil deesse pænis patiebantur, quod crudelitas inuenisset. Tunc Ponticus maximum patientiæ robur materna exhortatione suscipiens, & perseuerans in confessione veræ fidei impollutum spiritum reddidit. Beata vero Blandina vltima omnium, velut omnium nobilis mater, præmissos ad martyrij coronam filios, insequi iam secura festinat, exultans, & ouans, velut ad thalamium sponsi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat, vt in verberibus tripudiaret, & craticulis exusta gauderet, ac tam hilaris videretur, & læta, quasi inter dapes regias accubaret. Post hoc ad bestias traditur, sed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus, vt reti constricta, obijceretur Tauro ferociter instigato. A quo cum fuisset innumeris ictibus lacessita, & toto arenæ ambitu iactata, nihili penitus læditur, sed permanebat læto (vt semper) vultu, mente constanti, spe ipsa, & animi præsumtione cum Christo colloquens. Ad vltimum iugulari gladio iubetur, stupentibus etiam ipsis impijs, & dicentib: *quod nunquam fuerit fœmina, quę tanta, ac talia ferre potuisset.*

Sancta Blādina, sexu infirmior, corpore imbecillior, cōditione deiectior, diuturniora & acerbiora certamina subiens, & fortis adhuc permanens, gladio iugulata cæteros secuta est quos hortabatur ad palmā. Martyrolog. Rom. die 2. Iunij.

Blandina gladio iugulatur.

De nimia sæuitia Gentilium in Christianos.

CAP. CII.

SEd nec siquidem satietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim serpentis virulentia concitati; feri ac barbari mores mansuescere nesciebant. Ex ipsa quippe sanctorum patientia, sæuioris contentionis rabies accendebatur, & velut pudore quodam fatigabatur. Igitur inaudito sæuitiæ genere, eorum qui necabantur in carcere corpora, canibus iubebātur exponi, adhibita simul custodia die noctuque, ne quis collectas reliquias, humanitatis intuitu traderet sepulturæ. Sed si quid forte, vel bestijs, vel igni reliquum ex martyrum corporibus fuerat, ipsa cum truncis suis capita punitorum insepulta per custodias militum seruabantur, & quærebatur, si quid vltra possit humana crudelitas, etiam in eos qui iam vitæ huius limen excesserant. Exultabant tamen gentiles magnificantes simulacra sua: quorum virtute datam in illos vindictam dicebant. Itaque attente & sollicite curabant ne daretur extremis ossibus sepultura.

Gentilium crudelitas & barbaries. Pudore fatigabātur impij: quod maior inesset cruciātis, quā cruciātibus virtus. Iniquus adhuc iniquè agit, & iniustus adhuc facit iniustè. Dan. 12.

Post aliquot autem dies cum nullam sepeliendi gratiam præstitissent, incensa ossa martyrum, & in fauillam redacta, cum reliquo terræ puluere in Rhodanum fluuium dispersere, ne vsquam eorum reliquiæ residerent: quasi vero hæc agentes, Deum vincerent, & (sicut dicebant) spem eis per hoc resurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de sepulchris quandoque se esse resurrecturos, idcirco noua, nescio qua persuadente sibi superstitione, læti se tormentis mortique subijciunt. Nunc videamus si resurgent, & si potest eis adesse Deus eorum, & eripere eos de manibus nostris. Tanta autem erat in eis humilitas, vt cum rebus ipsis essent martyres, nominis tamen iactantiam fugerent. Apud gentiles vero cum omni fiducia subsistebant, nobilitatem animæ per contemptum iniuriæ, & suppliciorum patientiam demonstrantes. Erant ergo inter fratres humiles, inter persecutores elati, suis mites, aduersarijs terribiles, Christo subiecti, Diabolo erecti. *Humiliabant se sub potentissima manu Dei, per quem nunc sublimius exaltati sunt.*

Abijciuntur cineres in Rhodanum. Huius rei meminit S. Augustinus libro de cura agend. pro mortuis.

Humilitas martyrum. Signaculum martyris.

1. Pet. 5.

Passio sanctæ Felicitatis cum septem filijs suis.

CAP. CIII.

EX *gestis septem fratrum.* Temporibus Antonini Imperatoris Felicitas illustris fœmina, cum septem filijs suis Christianissimis tenta est, quæ in viduitate permanens, Deo suam vouerat castitatem: & die, noctuque orationis vacans, magnam de se ædificationem castis mentibus dabat. Hanc itaque Pontifices templorum, accusauerunt apud Augustum dicentes. Contra salutem nostram hæc mulier vidua cum filijs suis Dijs nostris insultat; quæ si non venerata fuerit Deos, sciat vestra pietas eos sic irasci, vt penitus placari non possint. Tunc Imperator iniunxit Præfecto vrbis Publio, vt eam compelleret cum filijs, Deorum suorum iras sacrificijs mitigare. Publius itaque iussit eam priuatim adduci, & blando colloquio ad sacrificium eam prouocans, minabatur pœnarum interitum. Cui Felicitas dixit: *Nec blandimentis tuis resolui potero, nec terroribus tuis frangi: habeo enim spiritum sanctum, qui me non permittit à Diabolo vinci: Et ideo secura*

Quæ de Sanctæ Felicitate & septem prolibus leguntur in veteribus Codicibus, ea verbatim sumpserunt ex Manuscriptis gestis quæ Romani Notarij fideliter, & grauiter collegerūt. Laudat eandē matrē eiusque martyrē, Gregorius magnus homelia tertia Euangeliorū & Petrus Rauen-

sum,

na, cognomēto Chryʒologus sermone 134. vbi sic ait: Ecce mulier, ecce mater, quā vita filiorū facit anxiā, mors securā beata, cui in futura gloria, tot astant cādelabra, quot germina. Beata quæ tot præmisit ad regnum; beatior quæ suū in sæculo nihil amisit Discurrebat lætior, inter confossa cadauera quā inter cunabula chara filiorum: hæc ille: & tādē sic concludit: quid plura? Nō est, non est vera mater, quæ nescit filios sic amare.

sum, quod te viua superabo; & si interfecta fuero, melius te vincam occisa. Publius dixit: Misera, si tibi suaue est mori, vel filios tuos fac viuere. Felicitas respondit: *Viuent filij mei, si non sacrificauerint Idolis; si vero tantum scelus admiserint, in æternum ibunt incendium.*

Alia itaque die sedens in foro Martis, iussit eam adduci cum filijs suis, cui & dixit: *Miserere filijs tuis iuuenibus bonis, & flore primæ iuuentutis florentibus.* Respondit Felicitas: *Misericordia tua impietas est, & exhortatio tua crudelitas.* Et conuersa ad filios suos dixit. *Videte filij cælum, & sursum aspicite: Ibi vos expectat Christus cum sanctis suis: Pugnate pro animabus vestris, & fideles vos exhibete in amore Christi* Audiens hæc Publius, iussit eam alapis cædi, dicens: Audes, præsente me, ista monita dare, vt Dominorū nostrorū statuta cōtēnant. Tunc vocat primū filium eius nomine *Ianuarium*, & infinita illi promittebat bona præsentia, & mala verberum comminatus est, si sacrificare Idolis contempsisset. Ianuarius respondit: *Stulta suades; nam sapientia Domini me conseruat, & faciet me omnia hæc superare.* Statim iussit eum iudex virgis cædi, & in carcerem recipi; secundum vero filium eius *Fœlicem* adduci; deinde quoque tertium, nomine *Philippum*: quarto, *Siluanum*: quinto *Alexandrum*: sexto *Vitalem*: septimo *Martialem.* Sicque singulis sigillatim interrogatis, ac singulorum auditis fidelibus responsis, omnia eorum gesta scripta per ordinem Antonino ingessit; qui misit eos per varios iudices, vt varijs supplicijs laniarentur: ex quibus Iudex vnus fratrem primum plumbatis occidit: alter secundum, & tertium fustibus mactauit: alius quartum præcipitio interemit: alter quintum, & sextum, ac septimum capitalem sententiam subire fecit. Matrem quoque earum capite truncari iussit; & sic eos varijs supplicijs interemit.

Passio sancti Pontiani

Cap. CIIII.

Gesta Sācti Pontiani hoc modo recitātur etiā à Petro in catalogo lib. 2. cap 102. cui subscribit Surius tom. 1. die 14. Ianuarij quibus etiam cōsentit martyrologiū Romanum. Vide Annotationes Baronij in Martyrolog. Rom. quartadecimo. Calen Februarij vbi latè explicat vncinos ferreos qui parati erant ad torquendū; & etiam varia genera virgarū quibus vsi sunt Iudices.

Ex *gestis eius.* Passus est etiam Sanctus Pontianus in ciuitate Spoletina sub iudice Fabiano, qui ab Antonino Imperatore illuc directus, ei sibi præsentato ait: Quis vocaris? Qui respondit. Quod à parentibus meis mihi nomen impositum est, Pontianus vocor, maius autem nomen *Christianus.* Cumque Fabianus ei suadere niteretur, vt Dijs sacrificaret, & ille nullatenus acquiesceret, sed eum potius dure increparet, iussit eum spoliari, & virgis cædi, donec sanguis eius vt fluuius in terra manaret. Inde præparatis carbonibus, duo iudicia proposuit ei dicens: Aut thura in carbonibus istis pone, aut nudis pedibus super eos ambula: qui signum crucis sibi in fronte faciens, super carbones nudis pedibus ambulare cœpit, dicens: Ecce ego *in nomine Christi.* ambulo super carbones, tu mitte, si potes, *in nomine Iouis tui*, manum tuam in aquam calidam, & liberet te. Tunc iratus iudex iussit equuleum præparari, & vncinos ferreos fieri, eumque ibi suspendi. Quibus factis ministri deficientes, clamabant. Væ nobis, quia magis torquemur, quam iste detestabilis: manus nostræ defecerunt, & vncini fracti sunt. Tunc iudex iussit eum in imo carceris claudi, & post hoc in Amphitheatro duci, duosque diros Leones ad eum comminuendum dimitti. Sed dum ille orationem complesset; Leones cum rugitu venientes, vt viderunt eum, ita mansueti facti sunt, vt inclinantes capita sua, adorarent eum. Quod videns omnis populus, exclamauit: *Magnus est Deus Christianorum: dimittatur sanctus Dei*, Tunc Fabianus videns seditionem in populo fieri, iussit eum iterum in carcerem trudi, vbi Angelica visitatione meruit cōfortari, posteaque plumbo feruente perfusus, tandem gladio percussus est 14. kal. Februarij.

Passio sancti Flocelli Pueri.

Cap. CV.

Recitat eius acta Mōbrit. tom. 1. & Petrus in Cathalogo lib. 8. cap. 92. qui in tota historia huius Sācti cōuenit cum Vincentio.

Ex *gestis eius.* Temporibus quoque Antonini passus est S. Puer Flocellus sub Valeriano Præside: nam cum Christianos in fide confortaret, dicens: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus &c.* Tentus à Præside, iussus est in equuleo suspendi, & vehementer flagellari, deinde in carcerem cum Leone deuorandus mitti, sed illo orante, Leo cecidit, & mortuus est; apparueruntque ibi candelabra septem lucidissima cum odore incensi, & esca Domini refectus est. Audiens hoc quidam de ciuitate, qui habebat filium cæcum, surdum, & mutum; intellexit esse apud eum gratiam Dei, & veniens ad ostia carceris, rogauit eum cum lachrymis, vt pro puero oraret, qui ait: Crede in eum, in quem Christiani credunt, & sanabitur. Tunc ille se credere confessus est, & orante Flocello, puer sanatus est. Apparitores autem à Præside missi ad carcerem, vt viderent si à Leone Flocellus deuoratus fuisset, viderunt luminaria, & Leonem mortuum; & audierunt sanctum psallētem. Quod cum renunciassent Præsidi, ait: *O Flocelle quam preualent maleficia tua:* & præcepit rogum magnū extra ciuitatem fieri, eumque cremandū duci. Qui cum oraret, facta est vox de cœlo cōfortans eū. Properantibus ergo eis ad ignem, semper ab Angelo sibi à dextris assistente sanctus Dei protegebatur: & cum proiectus in medio ignis iaceret illico tempestas valida de cœlo veniens ignem extinxit, ipsumque Angelus illæsum ab igne liberauit. Post hæc *vocatus Maleficus* in palmis & lingua eius clauos confixit. Tandem Imperatori præsentatus Antonino, vestibus spoliatus, & stola linea indutus, foras in plateam tractus est & feris expositus; à quibus discerptus, martyrio coronatur 15. Kal. Octobris.

Passio sanctæ Praxedis virginis.

Cap. CVI.

Pater S. Praxedis fuit Pudens à S. Paulo instructus Nouatus erat ipsius virginis germanus vt cōstat ex catalogo Petri, lib. 6. cap. 121.

Sacros fontes in ecclesia erigere Apostolici est instituti.

Praxedis gesta extant Ms. quæ Pastor presbyter conscripsisse fertur qui eā sepeliuit; sed doctis displicent: tamen licet hoc vnum notare; videlicet, etiāsi ea quæ in hoc capite adferūtur à Vincētio, videantur esse Pastoris, tamen in nullis ferme dissentiunt à Martyrolog. Rom Baronio, Adone & alijs, & propterea ratio non est, cur quispiam ea inter Apocrypha recenseat.

Commendatur virgo ex martyrū sepulturis.

Ex *gestis eius.* Virgo autem venerabilis Praxedes postquam nimis afflicta erat propter transitum sororis suæ Potentianæ; multi nobiles Christiani veniebant, & consolabantur eā, vna cum S. Pio episcopo. Veniebat quoque ad eam germanus noster Nouatus, qui est frater noster in Domino, & consolabatur eā, & multos pauperes Christianos donis suis reficiebat, & ministrabat omnibus de facultatibus suis in honorem virginis S. Praxedis, rogans, & petens ab ea, vt orationib. eius indulgentiam à Domino mereretur. Qui etiam nos frequenter cum beatissimo Pio episcopo ad altare Domini commemorabat. Post annum vero, & dies 28. ægritudine detentus ipse Nouatus absens erat à conspectu virginis B. Praxedis: Pio autem episcopo rogitante de omnib. Christianis, vna cū virgine Praxede requiritur Nouatus vir Dei: & dum nunciatū fuisset, quia ægritudine detineretur, contristati sumus omnes; factaque constitutione, nocte vna cū episcopo Pio, & virgine Dei Praxede, perreximus ad eum. Hoc cum audisset Nouatus, omnes scilicet simul congregatos ad se venisse, gratias cœpit agere Deo, quia meruit à sanctis cum deuotione visitari; omnique sua substantia derelicta 13. die transiuit fidelis ad Dominum. Facta autem persecutione, virgo Dei Praxedes feruens Spiritu sancto, multos Christianos occultauit in titulo, quem S. Pius in thermis Nouati constituerat, in quo loco, & Baptisterium consecrauerat. Illic ergo eos occultatos, & cibo pascebat, & verbo spiritualis sancti. Tunc diuulgatum est, Antonino Imperatori quod conuentus fieret in titulo Praxedis: qui mittens apparitores tenuit multos. Inter quos etiam tenuit Simetium presbyterum, cum alijs 22. quos sine interrogatione gladio puniri præcepit, in eodem titulo. Quorum corpora noctu B. Praxedes collegit, & sepeliuit in cæmeterio Priscillæ die 7. Kal. Ianuarij. Tunc afflictione constricta B. Praxedes ingemuit,

& orauit

& orauit ad Dominum vt transiret ex hoc mundo; cuius orationes & lachrymæ ad Dominum Iesum Christum peruenerunt. Peractis autem 33. diebus post necem supradictorum sanctorum, & coronam, migrauit ad Dominum virgo sancta 11. kal. Augusti. Cuius corpus ego Pastor presbyter sepeliui iuxta patrem suum in cæmeterio Priscillæ via Salaria, vbi hodie florent orationes sanctorum.

Passio sanctorum Victoris, & Coronę.

Cap. CVII.

Horum acta edidit Metaphrastes. Refert eadem Lippomanus tom. 7. & Surius tom. 3. Mombrit. tom. 2. & alij licet nonnihil inter se diuerse.

EX *gestis eorum.* Sanctus etiam Victor miles à Cilicia temporibus Antonini, cum in conspectu Sebastiani ducis, Christi militem se esse diceret, & Idolis sacrificare renuisset, iussit dux eius digitos confringi, & neruos eius euelli, quousque de cute eius exirent. Illoque gratias agente, & in fide permanente, commotus Iudex iussit eum in caminum ardentem mitti. Sed illo orante, ignis eum non tetigit, neque fumus: & post triduum inuentus est viuus. Tunc dux fecit venenum confici mortiferum, & dari ei à malefico, vt ederet ex eo. At ille manducauit, & nihil mali sensit. Tunc maleficus alia peiora venena obtulit; & cum ille manducasset, & nihil mali sensisset; maleficus omnes libros suos combussit, rebusque suis renuncians in Christum credidit.

Victor horrēdis affectus est cruciatibus à Iudice Sebastiano.

Passi sunt Victor & Corona in Syria pridie Idus Maij. vt testatur Petrus in cathalogo lib. 4. cap. 168.

Iterum Victor commonitus, cum sacrificare nollet, Iudex iussit neruos à corpore eius euelli, deinde in pudendis eius oleum bulliens mitti: iterum quoque illi suspenso lapides candentes applicari, & ad latera eius poni: at ille nihil doloris sensit, sed à Deo confortatus est. Iratus ergo iudex iussit acetum, & calcem simul misceri, & in eius gutture dari. Post hoc oculos eius euelli: at illo dicente: *Noli mihi parcere, paratus sum omnia tormenta tua tolerare,* iussit eum capite deorsum per triduum suspendi, quousque sanguis de naribus eius stillaret in terram. Milites ergo venerunt post triduum, vt viderent si adhuc viueret, & videntes eum, cæci facti sunt, sed statim orāte sancto martyre illuminati sunt. Qui cum ad ducem redissent, & ei omnia intimassent, iussit eum excoriari.

Tunc vxor cuiusdam militis nomine *Corona* ætatis annorum circiter 16. exclamauit: *Beatus es Victor, & beata opera tua, susceptum est sacrificium tuum, sicut sacrificium Abel, quod obtulisti Domino in sinceritate mentis tuæ.* Cum hæc, & alia plura loqueretur addidit: *Ecce video duas coronas de cœlo venientes, manibus Angelorum deferri: ex quibus dabitur tibi maior, mihi autem breuior. Sed & si vas infirmum sum, spero tamen in Regem Christum quod habeam hæreditatem cum fortibus.* Hæc cum audisset Dux iussit eam vocari ad se & sacrificare: at illa respondit: Ego *Corona* dicor, & quæris coronam meam perdere. Cumque nollet acquiescere, iussit dux militibus, duas arbores ad inuicem inclinare, illicque beatam *Coronam* vtriusque partibus ligari, ac subito dimitti. Qui vt subito dimiserunt arbores, diuisa est beata *Corona* in duas partes, sicque martyrium suum confidenter impleuit. Victori autem Dux caput præscidi iussit; Quod cum fieret sanguis, & lac de collo eius exiuit. Multi ergo miracula viderunt, multique crediderunt.

Corona inter duas arbores scissa coronā sibi cælitus ostensam obtinuit.

Passio sancti Concordij.

Cap. CVIII.

His consentit Surius tom. primo, sed aliqua insunt eis corrigenda, inquit Baronius, ij. demque nōnulla addenda.

Plura de Cōcordio habētur in vitā Sācti Cōstātij Episcopi Perusini. Habet & Mombrit descriptum martyrium S. Concordij: Hac eadem gesta sancti martyris recitātur à Petro de Natalibus lib. 2. cap. 30.

EX *gestis eius.* Sub Antonino quoque passus est sanctus Concordius. Hic Romæ nobili familia ortus fuit, patre Gordiano, qui eum in scripturis sacris erudiuit, & à sancto Pio Papa Subdiaconum ordinari fecit. Hi itaque scilicet pater, & filius ieiunijs, & orationibus atque eleemosynis iugiter vacabant, & à Domino petebant, vt rabiem Imperatoris euadere possent. Porro filius, à patre accepta licentia, ad sanctum Eutychem, qui tunc morabatur in prędiolo suo via Salaria perrexit: à quo cū magno gaudio, & gratiarū actione susceptus, cū eo simul habitauit. Illic ergo cum ieiunijs & orationibus insisteret, multi varijs vexati languoribus ad eos veniebant: quos illi orantes *in nomine Domini Iesu Christi* sanabant. Tunc audiens eorum famam Torquatus Comes Tusciæ, qui tunc habitabat in Spoletana ciuitate, mittens accersiuit S. Concordium, & ait ad eum: Quis vocaris? Ille respondit: *Christianus sum.* Dixit ei comes: De nomine tuo requiro, non de Christo tuo: Sacrifica Dijs immortalibus, & esto noster amicus; ego quoque Domino meo Imperatori suggeram, vt faciat te sacerdotem Deorum. At ille: Tu, inquit magis Domino Iesu Christo sacrifica, vt possis euadere tormenta; nam si non feceris, tu & Dij tui in æternum ardebitis.

Tunc Comes iussit eum mactari fustibus & in custodia publica claudi. Nocte autem venit ad eum B. Eutyches cum B. Antimo episcopo, qui erat amicus comitis, & rogauerunt comitem, vt eum sibi iuberet concedere paucis diebus: qui concessit eum beato Antimo, multisque diebus habitauit cum eo; quem etiam consecrauit presbyterum tempore opportuno; & cœperunt ambo orationibus vacare. Postea misit Comes, & tulit eum, dixitque ei: quid tractasti circa salutem tuam? Qui respondit: *Salus mea Christus est, cui quotidie offero sacrificium laudis;* tu vero, & Dei tui in inferno ardebitis. Tunc iussit eum in equuleo suspendi: ille vero alacri vultu glorificabat Deum. Dixit ei Comes: *Sacrifica Ioui magno.* Cui ille: *Non sacrificabo,* inquit, *lapidi surdo, & muto, quia Iesum Christum Dominum habeo, cui seruit anima mea.* Iratus Comes, iussit eum in ima carceris includi, & in collo, ac manibus eius, ferrum mitti, nullumque ad eum ingredi, vt fame deficeret. At illo gratias agente Deo, Angelus Domini media nocte apparuit, dicens ei: *Noli timere, quia ego tecum sum, & viriliter age.* Post tres dies misit ad eum Comes duos satellites suos, vt aut sacrificaret, aut capitalem sententiam subiret. Quibus auditis beatus Concordius Deo gratias agens, ipsumque glorificans expuit in faciem Iouis. Tunc vnus ex eis euaginans gladium, caput eius amputauit, & in confessione Domini spiritum emisit. Duo vero clerici, & quidam religiosi viri venientes, tulerunt corpus eius, & posuerunt non longe à ciuitate Spoletana, vbi aquæ multæ emanant. In quo loco, precibus beati Concordij martyris, (præstante eo pro cuius nomine passus est) cæci illuminantur, infirmi sanantur, dæmones expelluntur.

Notet hic obiter lector, hanc persecutionē excitā ab Antonino Philopho fuisse non vero ab Antonino Pio; qui per leges, christianis nihil negotij fecerit: Antoninus autem Philosophus adoptatus ab Antonino Pio, in Imperiū illi successit & excitauit hanc persecutionē Augustino quartam, Seuero quintam.

Huius natalis dies celebratur kal. Ianuarij.

Passio sancti Marcelli.

Cap. CIX.

Huius meminit Vsuardus, Ado, Petrus in catalogo lib. 8. cap. 37. & Surius 4. Septemb. qui omnes conueniūt cum Vincentio; licet non ita fuse scribunt ac Vincētius: de eodē item agit Greg. Turonensis de gloria Martyrum cap. 53.

EX *gestis eius.* Cum vero Lugduni sanctus Plotinus episcopus cum alijs 48. comprehensus esset, & 50. animę Deum confitentes in vnum carcerem retrusæ essent: Ex his Marcellus, & Valerianus nocte ab Angelo euocati pariter, ac soluti: alter eorum Sequanorum, & alter Eduorum prouincias petierunt. Itaque testis Dei Marcellus ad prophanum conuiuium inuitatus, & huius epulas errore prophano pollutas execratus, conuiuas obiurgandos potius credidit quam vitandos. Et cum se Christianum, interrogatus, fiducialiter prodidisset, nouis afficiendum cruciatibus protinus sæuit Præsidis decreuit imperium. Sic ergo cum vinculis elatus, in arborem per dissidentes ramos in omni corpore laqueis impositis tenderetur, & membrorum compage districta, extenti artus, astricti nexibus disiungerentur vetustum Adæ terreni Patris crimen consumpsit in arbore: cœlestis Christi regeneratoris noui gloriam Domini imitatus declarauit in ligno, vt dum pomiferum contemneret edulium, inuictum crucis procederet ad triumphum. Dumque in proposito sanctus Marcellus vicino mortis frigore, calore fidei immobilis perduraret; persecutoris nequissimo

tractatu competentius visum est, vt in conspectu populi allatis suppliciis puniretur. Tunc ait crudelissimus Præses: Nomen tuum Marcelle, & errorem tuum comperimus: Sacratissimi Imperatores nostri, diu talia præcepta constituerunt, vt qui venerandorum numinum principatum, *Saturnum patrem, ac Iouem omnipotentem, eorumque filios, ac propinquos adorare detrectant, capite puniantur: quod si non feceris, trucibus supplicijs punieris.* Sanctus Marcellus respondit: Simulacra ista, quę nominas, adeo fuerunt mortalia, vt suis polluta criminibus dudū mortua, & in infernum sepulta perierunt; quibus si quis crediderit, *omnipotentis, qui ante sæcula fuit, & semper est, & semper futurus est, æternum, & tremendum pœnarum iudicium sustinebit; Christianus sum, Christum Dei filium sancto patri coæqualem, cœli, & terrę, marisque factorem, & quæ sunt rerum omnium conditorem, me credere libera, & irreuocabili denunciatione profiteor.*

Inuicta Sancti Marcelli constantia.

Priscus vero Præses animi indignatione succensus sanctum Marcellum martyrem, impijs trucidandum carnificibus assignauit. Quem cum in supplicijs diuini fauoris gratia aduerteret fortiorem; inaudito crudelitatis exemplo, plusquam furore persecutoris insaniens, defodere erectum cingulo tenus iussit. Atque ita medius iam sepultus, sed totus viuus, ad cœli regna festinans, terræ supplicia non refugit; sed triduo in laudibus Christi omnipotentis Domini, ac Dei sui amore perdurans, terris interim terrena membra commendans, spiritum misit ad cœlos.

Nota insolēs immanis supplicij genus.

Acta sunt hæc in vrbe Cabilonensi, sub Antonini persecutione.

Passio sancti Valeriani & quorundam aliorum.

Cap. CX.

Audiuit autem Priscus Præses, sanctum ibidem Valerianum orationis secretissimam cellulam habere, multosque Christicolas effecisse. Tunc iussit eum perquiri, & suis conspectibus præsentari: ad cuius tugurium cum milites directi peruenissent, ille æstimans eos christianos, gratia charitatis, & more hospitalitatis inuitabat, quem illi primitus intuentes, signum crucis, & intra cellulam suam habere, & suo adhibuisse vultui, conspexerunt. Itaque post tergum vinctis manibus, veluti scelerati criminis reus, Prisco Præsidi præsentatur. Qui beluino corde inflammatus ait: Aut Dijs sacrificabis immortalibus; aut longe collega tuo Marcello grauius punieris. Cumque ille renueret; Præses eum stipiti appensum, iussit vnguibus ferreis laniari. Qui cum auxilio Dei nullis fatigatus supplicijs in Dei laude perduraret, iussit eum gladio interfici. Tunc ille Prothomartyris Stephani gratiam habens, & gloriam reminiscens, in cœlum intuens, vidit illum sibi offerre coronam, cui moriendo non metuit martyrij præbere victoriam. Huius passio recolitur 17. kal. Octobris.

Acta huius sancti sic recitat Petrus in cathalogo lib. 8. cap. 83. de eius etiam martyrio atque miraculis agit Gregorius Turonensis de glo. Mar. cap. 54.

Vide Martyrol. Rom. & Adonem in Martyrolog.

Ex martyrologio Romano. Item 6. idus Martij apud Apamam in Phrygia sanctorum Alexandri, & Caij, qui sub Antonino Vero martyrio coronati sunt.

Item 10. kal. Maij, Lugduni sancti Epipodij, qui persecutione Antonini Veri, post illata sibi tormenta grauia, martyrium capitis abscissione compleuit.

Item 8. kal. Maij, Lugduni sancti Alexandri, qui sub Antonino Vero post carceris custodiam, primo ita verberatus est crudelitate verberantium, vt crate soluta costarum, patefactis visceribus, interiora corporis panderentur. Deinde cruci affixus, spiritum emisit.

Extat de S. Eppodio & Alexandro sermo S. Eucherij Lugdunēsis, falso ascriptus Eusebio Emisseno vt ait Baron.

Passi sunt etiam cum eo, & alij 34.

De lue post persecutionem, & de miraculo pluuiæ in exercitu.

Cap. CXI.

Statim vero persecutionem secuta est lues magna, quæ multas late prouincias deuastauit; maximeque Italiam adeo contriuit, vt passim villæ, & agri sine cultore & habitatore remanerent. Ab armis denique nulla vsquam quies erat, sed per omnem orientem, Illyricum, Italiam, & Galliam, bella sæuiebant. Terræmotus quoque non sine interitu ciuitatum, & inundationes fluminum crebrescebant. Lues etiam crebræ, & Locustarum agmen, prorsus agros infestabant.

Lege Capitolinū in Marco: Eusebium in chronicis anno 170. & sequentibus.

Eusebius in chronicis, & lib. 5. hist. eccles. cap. 5. Antonini temporibus quibus hæc gesta referuntur, Marcum Aurelium fratrem eius Cęsarem bella inferentem Germanis, ac Sarmatis, tradunt historiæ, cum siti eius periclitaretur exercitus, æstuantem, & quærentem, quid facto opus esset, reppetisse in legione quadam milites Christianos; quibus (vt nostris mos est) flexis genibus obsecrantibus, exaudisse Deum supplicationes eorum; & subito contra omnium spem largissimis imbribus profusis, exercitus quidem periclitantis, pro quo orauerant Christiani, sitim sedatam: hostes vero, qui iam exitialiter imminebant, fulminibus crebris & cœlitus prolapsis ignibus effugatos. Quod factum, refertur quidem & ab historijs gentilium, sed quod nostrorum id orationibus impetratum sit, non refertur; quippe apud eos etiam cætera miracula, quæ à nostris gesta sunt, non habent fidem. Nostrorum vero, & Tertullianus hæc commemorat: apud Græcos Apollinaris, quam etiam ipsam legionem pro insignis facti miraculo, mutato nomine, vocitatam dixit ab Imperatore FVLMINEAM.

Lege Gregor. Nysse. orat. 2. in 40. martyres: Adō Vien. in Chronicis Genebr. in Sotere. Bar. anno 176.

Lege Tertul. in Apologet. cap. 5. & in libro ad Scapulam cap. 4.

De Hegesippo, & cæteris illius temporis doctoribus.

Cap. CXII.

Eo tempore Hegesippus insignis habebatur; & Dionysius Corinthiorum episcopus, sed & Pinytus nobilissimus apud Cretam episcopus fuit: Philippus etiā, & Apollinaris, & Melito, Musanusque, & Modestus, & præcipuus Irenæus. Quorum omnium ad nos vsque Apostolicæ fidei, & sanæ doctrinæ preclarissima monimenta perlata sunt.

De his luminaribus ecclesia lege Eusebium in histo. ecclesiastica.

Hieronymus de illustribus viris. Hegesippus vicinus Apostolorum, omnes à passione Domini vsque ad suam ætatem Ecclesiasticorum actuum texens historias, multaque ad vtilitatem credentium pertinentia hinc inde congregans; quinque libros composuit sermone simplici, vt quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret charactere. Asserit se venisse sub Aniceto Romam qui decimus post Petrum episcopus fuit, & perseuerasse vsque ad Eleutherium eiusdē vrbis episcopum, qui Aniceti quondam Diaconus fuit.

Hegesippus non is qui de excidio Hierosolymitano scripsit; leg. Euseb. in hist. ecclesiast. lib. 2 cap. 22. & lib. 4 cap. 8. Onuph. an. 120. & Niceph. lib. 4. cap. 7.

Præterea aduersum Idola disputans, quo primo errore creuissent, subtexit historiam.

Dionysius Corinthiorum episcopus tantæ eloquentiæ, & industriæ fuit, vt non solum suæ ciuitatis, & prouinciæ populos, sed & aliarum prouinciarum, & vrbium epistolis erudiret. Ex quibus est vna ad Lacedæmonios: Alia ad Athenienses: Tertia ad Nicomedenses: Quarta ad Cretenses: Quinta ad Ecclesiam Amastrianam, & ad Ecclesias ponti reliquas: Sexta ad Gnosianos, & ad Pinytum eiusdem vrbis episcopum, qui & ipse scripsit ei elegantem epistolam, in qua docet, non semper lacte populos nutriendos, ne quasi paruuli ab vltimo occupentur die, sed solido debere vesci cibo, vt in spiritualē proficiant senectutem: Septima vero ad Romanos, quam scripsit ad Soterem episcopum eorū: Octaua ad Chrysophoram sanctam fœminam. Claruit sub Imperatore Marco Antonino Vero; & Lucio Aurelio Commodo.

S. Dionysius Corinthiorū episcopus sāctitate & doctrina cōspicuus, Romanorū Pōtificū obseruantissimus; quorum epistolas legere consueuerat Dominicis diebus publice.

Eusebius vbi supra lib. 4. cap. 23. Hic Dionysius in episto-

la ad Athenienses designat, quod Dionysius Areopagites, qui ab Apostolo Paulo instructus credidit Christo, secundum ea, quæ in Apostolorum actibus designantur, primus Athenis ab eodem Apostolo Paulo episcopus fuerit ordinatus. *Hieronymus vbi supra.* Theophilus quoque sextus Antiochenæ ecclesiæ episcopus sub Imperatore Marco Antonino Vero librũ contra Marcionem composuit, qui vsque hodie extat. Feruntur eius & ad Autolicum tria volumina, & contra hęresim Hermogenis liber vnus; & alij breues elegantesque tractatus ad ædificationem Ecclesię pertinentes. Legi sub nomine eius in euangelium, & prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum voluminum elegantia, & phrasi, non videntur congruere.

Eius libros recenset Eusebius lib. 4. hist. cap. 23. vid Bar. an. 170.

Apollinaris Asiæ Hierapolitanus episcopus, sub Imperatore Marco Antonino Vero floruit, cui, & insigne volumen de fide Christianorum dedit. Extant eius alij quinque aduersus gentiles libri, & de veritate duo, & aduersus Cataphrygas, tunc primum exortos cum Priscilla & Maximilla insanis vatibus, incipiente Montano.

Lege Nicephorũ lib. 4. hist. cap. 23. & Bar. ann. 172. 174.

Philippus episcopus Cretensis vrbis, alibi Corinthiæ Gortinę, cuius Dionysius in epistola sua meminit, quam scripsit ad eiusdem ciuitatis Ecclesiam; præclarum aduersus Marcionem edidit librum, tempotibusque Marci Antonini Veri, & Aurelij Commodi claruit.

De morte Aurelij, & Antonini.

Cap. CXIII.

Hugo vbi supra. Igitur Aurelius Commodus dum cum fratre in vehiculo veheretur * 11. Imperij sui anno casu morbi, quem Græci apoplexim vocant suffocatus est. Quo defuncto Marcus Antoninus solus Reipublicæ præfuit. Denique seueriores leges nouis conditionibus temperauit: per omnes enim prouincias tributa donauit, omniaque fiscalium negociorum calumniosa monimenta simul congesta, in foro iussit incendi. Hic in Panonia constitutus, repentino morbo obijt. Ob cuius honorem templa, columnæ, & alia multa condita esse reperiuntur. Cui successit Lucius Aurelius Commodus filius eius.

** siue vt Bar. ait, 9. anno. Quia horũ Imperatorum diuersa nomenclatura nonnullis auctoribus causam erroris præbuit, ideo æquum duxi, obseruare hic ex Dione, Capitolino, & alijs, quod cũ vterque, siue à maioribus, siue ex adoptione aut mutua coniunctione, Aelius atque Aurelius itẽque Verus, & Antoninus sint dicti, proprio tantũ nomine discriminãtur ab inuicẽ, vt alter Marcus, alter Lucius nominetur, vide Baron. an. 163. Sed nec quod Lucio superadditum est nomẽ Commodi quis putet intelligi filiũ Marci, dictũ Lucium Aurelium Cõmodum: nã iste non nisi lõge post cæpit cũ patre regnare: præterea Luciũ Marci fratrẽ Commodum quoque dictum fuisse, quod filius L Ceionij Cõmodi esset, docet Capitolinus in Vero.*

Temporibus Antonini floruit Theodotion tertius diuinæ legis interpres, & Atticus Philosophus Platonicus.

Eusebius in chronicis. Horum Imperatorum temporibus Fronto orator insignis habetur, qui Marcum Antoninum Verum Latinis literis erudiuit.

Seleucia Syriæ vrbs cum trecentis millibus hominũ à Romanis capta est.

Apud Pisas Peregrinus Philosophus rogo, quem ex lignis composuerat incenso, semetipsum superiecit.

Eo tempore Smyrna vrbs Asiæ terręmotu ruit. Ad cuius instaurationem decennalis tributorum immunitas data est. Tanta etiam per totum orbem pestilentia fuit, quod pene vsque ad internecionem Romanus exercitus deletus est.

De Imperio Aurelij Commodi.

Cap. CXIIII.

Hugo vbi supra. Aurelius igitur Commodus patre defuncto imperauit annis 13.

Euseb. in chro. Cæpit autem anno Domini 182. mundi verò 5035.

Hugo. Hic luxuriæ & obscenitati deditus interfecit plurimos Senatorum, illos tamen maxime, quos aduertit industria, vel nobilitate pręcellere. *Eusebius 5. lib. cap. 21. Ea* tempestate pax Ecclesijs, per omnẽ terram propagabatur, & sermo Dñi ex omni genere hominũ ad agnitionem, & pietatem Dei summi, animos congregabat. Denique & in vrbe Romana multos, ex illis illustribus, & prediuitibus viris cum liberis, & coniugibus, ac propinquis, atque omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis ille antiquus humanæ salutis hostis aspexit. Continuo denique aggreditur varijs nostros machinis impugnare. Primo in vrbe Roma Apollonium quendam, virum in fide nostra, & in omnibus philosophiæ eruditionibus illustrem, ad iudicium pertrahit; accusatore ei suscitato quodam infœlicissimo, & desperatæ salutis homine. Quique, quoniã lex, quę oblatos puniri iusserat Christianos, in delatorẽ prius animaduertendum censebat, à Perennio iudice, vt eius crura comminuerentur, sententiam primus excepit. Tunc deinde exhortatur B. Apollonius martyr, vt defensionem pro fide sua, quam audiente Senatu atque omni populo luculenter, & splendide habuerat, ederet scriptam; & post hæc, secundum Senatusconsultum, capite plexus est. Ita enim à prioribus lex iniquissimè promulgata censebat.

De sancta Eugenia, & Protho, & Hyacintho.

Cap. CXV.

Philippus autẽ illustrissimus vir Romanus ab Imperatore Commodo ad Ægyptum directus, vt Alexandriæ præfecturam ageret, filiam suam Eugeniam literis liberalibus perfectissime edocuit; pulchra erat corpore, sed pulchrior castitate. Cumque à multis in coniugium peteretur, omnino obsistebat. Iam enim licet sub paganissimis parentibus vitam ageret, animo Christiana esse cæperat. Et quia Christiani iussi fuerant ab Alexandria discedere, rogauit parentes, vt in vehiculo permitteretur prædia sua in suburbano posita, circuire. Quod cum statim impetrasset, & ab vrbe ad villam properaret, instructionem Apostoli Teclæ virgini factam, in Basterna legens, audiuit Christianos psallentes & dicentes: *Omnes Dij gentium dæmonia &c.* Tunc suspirans, & flens ad Eunuchos suos Prothum, & Hyacinthum dixit: *Philosophorum sillogismos vano labore perscrutati sumus; Aristotelis argumenta, & Platonis ideas, & quicquid Orator inuenit, vel Philosophus cogitauit, cuncta in hac sententia excluduntur, qua tripudiantes Christianos audimus dicentes: Omnes Dij gentium dæmonia &c.* Tunc vehiculum stare præcepit, & diutissime vim carminum considerans, ait: *Si nolumus perire credendum est.* Dumque de Deo vero, mutuo sermone tractarent, fit concordia fidei, & ordo quæritur, quo possit sancta fuga statui, & fides recta teneri. Tunc illa dixit. Audio Helenum dici Episcopum, cuius est habitatio illa, in qua die noctuque Dei laudibus insistitur, sed ad congregationis huius diuersorium nullam fœminam accedere patitur. Hoc ergo considerans, tonderi me debere existimo, vt vacua pertranseunte *Basterna*, nos tres virili habitu simul ad Dei homines properemus. Factũ est autem, vt eadem hora, qua ad monasterium venerunt, sanctus Helenus perueniret Episcopus, & cum eo psallentium multitudo. Cumque se iunxissent psallentibus, quæsierunt quis esset senior, qui solus Aselli vehiculo vteretur, & in medio populi sequentis, & præcedentis: & audierunt quod hic esset beatus Helenus episcopus, ab infantia Christianus: qui dum infantulus in monasterio cresceret, tantæ sanctitatis virtutibus cingebatur, vt si quando missus esset ignem è vicino petere, prunas ardentes vestimento deferebat illæso: Denique, inquit, & post hos paucos dies, venit huc quidam Magus, qui verborum argumentis populum Dei conabatur euertere, dicens falsum esse episcopum, se autem à Christo missum ad docedum: Tunc omnis turba Christianorum accessit ad episcopum, dicens: Cõstitue diem in quo eum tibi socium recipias, aut si potes, non prosequentem conuincas Constituta igitur die in medio Heliopolis venit Zareas Magus cũ artibus suis, & Helenus episcopus cum orationibus suis, cœpitque cum eo verborum ingens habere luctamen: & quia versutus erat, nec eum concludere sermonum ratione poterat respiciens populum fortiter lædi, quod Zareas quasi superior ascendebat in verbis, postulato silentio, ait ad populum, *Pauli Apostoli in hac parte monita tenenda sunt. Nolo,* inquit,

Hic Philippus eos qui artẽ magicã tractabant, è medio tollebat. Iudæis erat infestus cũ christianis autẽ mitius agebat: ipsos tamen expellés è ciuitate ante muros viuere permittebat.

Contẽnit Eugenia, & cofutat Philosophorũ dogmata.

Psa. 95.

In monasterio Heleni, monachi perpetuis vacabant precibus & Canticis.

Ecce quomodo spiritu Sancto ducta sit Eugenia.

Sanctus Helenus in miraculis magnus.

Zarea Magi in S. Helenũ calumnia.

Sancti Heleni cum Zarea disputatio.

inquit, *verbis contendere &c.* Sed accendatur ignis in medio ciuitatis, & ingrediamur flammas simul: & qui non fuerit vstus, credamus quod hunc miserit Christus. Quod cum omnibus placuisset, ait Zareas: Tu ingredere prius, qui hoc proposuisti. Tunc ille orationem fundens, seque consignans, ingentes flammas intrauit intrepidus, stetitque in medio ignis dimidia fere hora, neque capillis neque vestimentis ex aliqua parte adustis. Cumque vt Zareas intraret, similiter imperaret; ille reluctare cœpit, & fugere. At vbi inuitum illum populus ignibus tradidit, statim eum flamma circumdans, exurere cæpit, & immittens se beatus Helenus, licet semiustum, viuum tamen eum eripuit, quem populus à finibus huius regionis cum decore expulit. Hunc ergo sicut videtis, quotidie turba quocunque perrexit, Cum Dei laudibus comitatur.

S. Helenus in igne manet illæsus.

Quod mutato habitu in monasterio facta est Abbas.

Cap. CXVI.

AVdiens hæc beata Eugenia ingemuit, & procidens ad pedes eius, qui hoc sibi referebat, ait: Obsecro vt me illi cum his duobus fratribus meis insinues: ex idolis enim conuerti volumus ad Christum. At ille: Silete, inquit, donec Monasterium ingressus, paululum requiescat; & cum oportunum fuerit, nunciabo ei. Requiescens igitur episcopus, somnium vidit, quod ad simulachrum Fœminæ ducebatur, vt ei sacrificaret. Cui cum loqui permitteretur, ait: Cognosce te creaturam Dei esse, & discede, nec te adorari permitte. Tunc illa discedens, secuta est eum, dicens: Non te deseram donec creatori meo me restituas. Cum hæc in animo episcopi voluerentur, accessit ille, qui cum Eugenia locutus fuerat, dicens; tres paruulos fratres adesse, cui culturas Idolorum relinquentes, Christo seruire in monasterio cum fratribus desiderant. Tunc ille gratias agens Christo, qui huius rei notitia eum præuenire fecerat, tulit eos seorsum, & gratissimo vultu quinam dicerentur, vel cuius nationis essent, credidit requirendum. Ad hoc Eugenia: Ciues, inquit, Romani sumus. Hi duo fratres mei, Prothus, & Hyacinthus; ego nuncupor Eugenius. Cui dixit sanctus: *Recte te Eugenium vocas:* viriliter enim agis. Tamen in spiritusancto nos Eugenia corpore, te ante præuidimus, & qualiter huc veneris, & quid isti tibi sint, innotuit mihi Dominus. *Scito autem te pro castitate multa passuram, sed non te deseret ille, cui te tradidisti ex integro.* Ad Prothum & Hyacinthum ait: In corpore seruitutis positi, ingenuam dignitatem vnanimiter tenuistis, victoriam Christi, & mercedem contubernij percepturi. Iussitque Eugeniam sic in virili habitu permanere: nec eos deseruit, donec baptismi sanctificatione instructos, Monasterio, ad quod præparauerat, sociaret.

Visio S. Heleni.

Sancta Eugenia cum duobus Eunuchis rogat baptizari.

Sancta Eugenia sumpto virili habitu, & mutato nomine non potest S. Helenum latere.

Interim * *Basterna* cum iumentis, præcedentibus pueris, peruenit ad domum; quam videntes vacuam, omnes simul mugitum dederunt; lugebantque vniuersi confuse, parentes filiam, fratres sororem, serui dominam. Fit inquisitio per prouinciam, interrogantur Aruspices, & Phitones: Dæmonia sacrificijs consuluntur, vbi deuenisset Eugenia. Hoc solum omnes dicebant, quod *Dij de cœlo eam rapuissent.* Tunc pater dat festa responsis, in numero Deorum, eam consecrans, & ex auro puro simulachrum fusile faciens. At illa in prædicto virorum Monasterio virili habitu, & animo permanens, in diuinis eruditionibus ita profecit vt intra secundum annum, omnes fere scripturas dominicas retineret. Tanta erat ei tranquillitas animi, vt vna ex numero Angelorum ab omnibus diceretur. *Erat omnibus omnia.* Tristem consolabatur, læto congaudebat, irascentem mitigabat, tantamque gratiam à Deo consecuta erat, vt quemcunque in dolore positum, visitaret, statim omnis dolor recederet, & salubritas adueniret. Comites autem eius Prothus, & Hyacinthus in omnibus obtemperabant ei. Tertio igitur conuersionis eius anno, abbate monasterij defuncto, visum est omnibus, vt beatam Eugeniam, vt eis præesset, eligeret. Tunc illa metuens se fœminam contra regulam viris præponi: interim timens, ne omnes vnanimiter precantes contemneret; ait ad eos: Videamus in hac nostra electione quid Dominus præcipiat; *Si quis,* ait, *vult esse primus, sit omnium nouissimus.* Ecce igitur, & vestris præceptis obtemperans, decreui primatum suscipere; & Domini iussioni obediens, vltimum me constituo charitati vestræ. Igitur omne opus monasterij, quod infima persona exercere solet, suscepit in omnibus, aquam portare, ligna conscindere, munditias adhibere, Deoque tam clara esse cæpit, vt dæmones de obsessis corporibus eijceret, & cæcorum oculos aperiret.

** Apud Surium vehiculum.*

Incredibili dolore afficiuntur parentes recessu Eugeniæ.

Cathalogus virtutum S. Eugeniæ.

Multos curat morbidos.

Matth. 20. Luc. 22.

Cogitur præesse fratribus, sed extrema quæque ministeria obit.

De accusatione Melanthiæ contra eam.

Cap. CXVII.

MAtrona quædam Alexandrina cæteris præstantior, nomine Melanthia audiens eius opinionem venit ad eam, quæ à quartano typo grauissime per annum & eo amplius vexabatur: quam cum illa oleo perunxisset omnem, mox abundantiam fellis euomuit, & sanissima reddita tres cyphos argenteos solidis repletos ei in muneribus misit. Quæ illa gratanter remittens, ait: Abundamus, & superabundamus, precor autem, vt hæc pauperibus largiaris. Tunc illa contristata veniens, cœpit rogare, & ampliora promittere; & dum circa ista sic assidua esset, in nullo deprehendens, quod esset fœmina; iuuentutis elegantia decipitur, & in concupiscentia illius illabitur; & putans eam amplioris pecuniæ cupidiorem esse, cœpit infinita offerre, copiosa promittere. Sed videns eam omnia oblata repellere, cœpit eam his verbis secreto alloqui: Quid te inanibus abstinentijs maceras, & perdis florem gratissimæ iuuentutis, quasi Deus tristes diligat, & sua delectamenta contemnentes, foueat, ac solis hominum cruciatibus delectetur? Videmur eius donis abuti, & ingrati, refundere largitori, quod donat. Igitur his afflictionibus finem ponas, & lætiora tempora, ac iucunda suscipias. Talia dicente Melanthia, beata Eugenia volens animam eius à Diaboli laqueis liberare, ostendebat ei desideria mundi misera esse, & dum teneri putantur, effugere, & vnius puncti delectamenta perpetua detrimenta inducere. Sed hæc omnia Melanthia surda transibat ore; dumque sollicitè ageret, quatenus Eugeniam irretiret, ægritudinem simulat, & vt ab Eugenia visitetur, rogat. Quæ cum ad eam ingressa sederet intra cubiculum, obscænis eam amplexibus infelix Melanthia adire tentauit, & verbis procacibus ad crimen hortari. Tunc Eugenia dixit ei: Recte Melanthia nomen tuum dicitur, quia nigredine perfidiæ plena es, & te habitaculum magnum Diabolo præparasti: *Discede à seruis Dei deceptrix, & illecebrosa: Nos enim aliter militamus: Habeant opes tuas tibi similes, nos delectat mendicare cum Christo: affatim diues est, qui cū Christo pauper est. Fugiant à te inanes concupiscentiæ; non enim proderit saluti tua ista, quæ te inuasit, audacia.* Tunc illa deceptionis suæ pudorem non ferens, seque detegi timens, nisi prior ipsa detegeret, Alexandriæ Præfectum adijt, dicens: Scelestum iuuenem Christianam religionem incurri simulantem, quem cum medendi gratia, eo quod infirmitatibus prodesse dicebatur, ad me venire permitterem, vnam ex illis me æstimans, de quarum pudore bacchatur, ausus est impudenter loqui, & verbis procacibus ad crimen hortari. Qui nisi dedissem vocem, & præsentis Ancillæ meæ

Oleo sacro curat febrē quartanam.

Melanthia fæmina opulenta prouocat Eugeniā ceu virum ad concubitum.

Eam illa detestatur.

Melanthia accusat B. Eugeniam coram Philippo præfecto, nihil sciens quod is erat pater Eugeniæ, neque quod illa mutasset habitū muliebrem in virilem.

solatio liberata fuissem, more barbarico sua me libidine captiuasset. Audiens hoc præfectus, furens, statim iubet ad Monasterium destinari, qui eo ferro vinctum cum omnibus commorantibus vinctis deponerent: & quia vnius carceris eos non ferebat locus, per diuersas custodias diuiduntur, impudente fama per totum Ægyptum diffusa, omnes credebant, omnes condemnabant. Omnibus enim videbatur verisimile Melanthiam illustrem fœminam mentiri non posse.

De purgatione criminis in pœnam accusatricis.

Cap. CXVIII.

Sancta Eugenia cathenis vincta sistitur coram Præfecto.

Constituto igitur die conueniunt ciuitates in vicino positæ, vt videant ferarum tradi morsibus corruptores. Aptantur equulei, verbera, flamma, tortores, & cætera quæ cordis abscondita solent exculpere, præparantur. Tunc Præfectus Philippus ait: Dic sceleratissime Christianorum, hic Iesus vester vobis tradidit, vt operam corruptioni detis, & fraudulenta pudorem matronalem astutia capiatis. Eugenia capite demisso ne posset agnosci, respondit: *Deus meus Iesus Christus cui seruio castitatem docuit, eamque custodientibus vitam æternam promittit.* Ne autem fructus patientiæ nostræ depereat, per victoriam principum, ne in hanc falsam testem sententiam retorqueatis, etiam tunc probabimus in eam, crimen quod nobis obijcit, redundare. Quod cum permisisset ille, Eugenia dixit. O Melanthia nigredinis nomen, tenebrosa malitia, fecisti applicare equuleos, suspendi præcipis Christianos, præcipe ancillam tuam adduci, vt ex ore eius possint mendacia refutari. Quæ applicata corã iudice, Dominæ suæ contra Eugeniã cœpit testimonium proferre. Cæteri quoque de familia testabantur sic esse. Tunc vehementer iudex commotus ait: Quid ad hęc infaustè dicturus es, quem tot reuincunt testes? Ad hæc Eugenia: Tempus, inquit, est loquendi, quia transijt tempus tacendi: Tanta siquidem est virtus in nomine Christi, vt & Fœminæ in timore eius positæ virilem obtineant dignitatem. *Ego igitur fœmina viriliter gerẽdo virum gessi, virginitatem quã in Christo esi fortiter amplectendo.* Hæc dicens, tunicam qua induta erat, à capite scidit, & Fæmina apparuit, statimque ad Præfectum ait: Tu quidem, secundum carnem, pater es mihi, Claudia mater, fratres mei qui tecum sedent Abitus & Sergius: ego autem pro amore Christi mundum cum suis delicijs respui: & ecce Prothus & Hyachintus, Eunuchi mei cũ quibus ingressa sum scholã Christi; qui mihi tã idoneus Magister extitit, quod me victricem libidinum & omnis pollutionis per misericordiam suam fecit. Agnoscentes itaque eam pater, & fratres, & serui, cum lachrymis eius amplexibus incumbebant in conspectu populi. Vestimenta auro texta referuntur, & licet inuita induitur, atque in excelso pro tribunali collocatur, & ab omni populo clamatur: VNVS EST DEVS CHRISTVS, QVI EST VERVS DEVS CHRISTIANORVM. Et ne tanto gaudio populi deesset probatio castitatis, ignis visus est de cœlo descendens, qui Melanthiæ domum ita circundedit, vt nec vestigium alicuius, quod ad eam pertinebat, remaneret. Fit ergo gaudium populi cum timore Dei. Baptizatur Præfectus; & filij, & vxor eius Claudia, & omnis familia, & innumerabilis multitudo Paganorũ conuertitur ad Deum. Suscipiunt Christiani priuilegia, & omnis Alexandriæ ciuitas fit quasi vna ecclesia. Conspirat omnis Ecclesia in Episcopatũ Philippi, cępitq; & sancta Ecclesia habere Episcopũ, & respublica habere Præfectũ, quia nullus successor aduenerat.

ANNOTATIO.

Consentiunt hisce actis ea quæ de hac virgine scripsit Alcimus Auitus Viennensis episcopus ad Iustiniani sororem de laude castitatis: & hæc eadem acta recitat Surius 26. decembris ex Metaphraste, habent tamen aliqua (vt ait Bar.) quæ cẽsura indigẽt, veluti quod ibi legitur de Philipp. Eugeniæ Patre, facto episcopo Alex. quod planè commentum esse, tabula episcoporum Alexandrinorum, quæ ab Eusebio in chr. & in historia, & à Nicephoro episcopo Constantinopol. describuntur & alijs, manifeste declarant. Eadem autem acta etiam extant apud Petrum de Natalibus in cath. l. 2. c. 3. vbi sic ait: vnde Philosophus præfecturã deserens, à Christianis episcopus ordinatur. Relinquo decisionẽ huius difficultatis arbitrio discreti lectoris, ad alia progredior.

De prædicatione S. Eusebij, Vincetij, Peregrini, & Potentiani.

Cap. CXIX.

Ex gestis eorum. Temporibus Commodi sęuiente persecutione in Christianos, adueniente Natali die ipsius, decretũ ab eo exijt, vt omnis plebs Romanæ vrbis in vnum adueniret, & in laudem *Herculis*, ac *Iouis* pompatica voce acclamaret. Ventum est, & circunstãt regem pene vniuersus orbis. Ipse autẽ deformiter inductus, regiam cũ mitra ascendit sedem, ac prius thurificauit auream Iouis statuam. Tantæ enim superbiæ erat, tantæq; iactantiæ, vt indueret se pelle Leonis, designare in vestimento volens, quod sicut Leo bestiarum, sic & ipse esset Rex & magister populorum. Cui omnis populus acclamauit dicens. *Protector est Hercules reipublicæ, & defensor libertatis Romanæ audaciæ.* Eodem tempore morabantur in vico, qui appellabatur Carnarius, Christiani nominis cultores, inter quos erant viri religiosi; Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus, serui Dei, orationibus instantes, mori pro Christo desiderantes. Hi ad imitationem Apostolorum sua omnia vendiderunt, & pauperibus erogauerunt, quatenus nudi ab hoc sæculo, liberius soli seruirent Deo. Qui cum audissent huiusmodi rem à Commodo gestam, ridiculo, ac superstitioni hoc deputantes, vicos, & vrbes perlustrant, *trinum, & vnum Deum prædicant,* dicentes: *Recedite charissimi à cultura Dæmoniorum, date honorem trino Deo, & vni patri, & filio, & spirituisancto omnipotenti, & agite pœnitentiam, & baptizemini ne simul cum Commodo pereatis.*

ANNOTATIO.

Qui Commodi monstruosissima scelera scire cupierit, consulat tum Dionem, & Herodianum, tum imprimis Lampridium in Commodo: Imo fertur, (inquit Capitolinus in Marco) ipsius patrem Marcum mori voluisse, cum filiũ talem videret futurũ, qualis extitit post eius mortẽ, nempe, similis Neroni Caligulæ, atq; Domitiano: qui & insuper DEVS dici voluit.

Passio sancti Iulij Senatoris.

Cap. CXX.

Quod ad dignitatem Senatoriam pertinet, impossibile erat Senatorem, cum in Christum credidisset in Senatu vlterius permanere: Augustus enim Imperator lege statuerat vt Senatorum quisque antequam suo loco consideret, thure ac mero supplicaret apud aram illius Dei, in cuius templo coiretur. Hæc Suetonius in Octauio ca. 35.

Itaque quidam Senator *Iulius* audiens monita huiusmodi salutaria, introduxit eos in domum suam, & audiens solicitè prædicationem, credidit, & facultates suas varias per manus eorum distribuit. Accersito igitur quodam presbytero Rufino, baptismum cum omni domo sua suscepit: cœpitque ipse publice confiteri Christum, & pro eo mortem concupiscenti animo desiderare. Quod cum audisset Cęsar, amaritudinis felle exagitatus, iussit eum ad se reduci, & eum sic cœpit affari: *Iuli*, qualiter amens effectus es, vt deserens *Iouem*, & *Herculem*, sequaris, nescio quam amentiam vanam? Cui viriliter respondit *Iulius*, dicens: Tu simul peribis cum Dijs tuis, quos vano errore Deos esse, temerario ore mentiris. Confisus itaque Cæsar, & his, & alijs verbis; accersiuit quendam virum nomine Vitellium Magistrum peditum, animo ferum, opere crudelem, omnibusque vitijs obsessum, præcepitque ei dicens: Exquire diligenter facultates huius sacrilegi, & compelle eum ad sacrificandum inuictissimo Herculi. Qui nisi acquieuerit, non protrahas ipsum diutius viuere. Suscipiens Vitellius Vicarius, fecit eum coarctari in custodia. Post triduum iussit sibi tribunal præparari in tellude, & S. Iulium catenis astrictum exhiberi ante se. Erat autem corpore nudus, sed ex integro, fide munitus. Quem sic alloquitur Vitellius: Audisti, quid iussit Princeps? Depone iam pertinaciam, & adora Deos, per quos vniuersus subsistit orbis Romanus. Nam si non feceris, diuersis afflictus pænis punieris. Cui sanctus constanter respondit: O miser & miserande, simul cum tuo Principe perfido peribis. Ad hæc Vitellius dixit: O Iuli in quo confidis, cum iam damnatus sis? Iulius respondit: *Fiducia mea vita æterna est, spes mea Christus est, qui te cum Principe tuo damnabit in æternum interitum.*

A Lanarii vocatum fuisse vicum ex MSS. actis, notat Baronius anno 192. Acta horum Sanctorum recitat Surius 25. Augusti ex nostro authore Vincentio qui ea ex gestis illorum desumpsit, cui correspondet Martyrologia, & eadẽ Petrus in Cathalogo l. 7. c. 3. recitat: & Baronius ait eadem extare in Bibliotheca Vaticana manuscrip. quorum est exordium: Regnante Commodo.

Hæc

Hæc audiens Vitellius, iracundiæ stimulis instigatus, iussit eum fustibus cædi. Qui dum cæderetur, emittens spiritum, cœlestia petijt. Cuius corpus præcepit Vitellius ante amphitheatrum iactari. Quod audiens Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus collegerunt corpus sanctissimi Christi martyris, & sepelierunt in cæmeterio Calepodij 14. Kalendas Septembris.

Passio sancti Eusebij Præfati cum socijs suis.

Cap. CXXI.

HÆc audiens Vitellius, perquiri eos fecit, sibique præsentatis dixit: Manifesta assertio est, diripuisse vos facultates Iulij, cum & corpus illius collegistis, simulque etiam sepulturæ tradidistis. Tunc gloriosus vir Eusebius locutus est: Quod, inquit, nobis obijcis proculdubio fecimus, quodque meruimus præsule Christo executi sumus. Index nequissimus dixit: Quia meruistis thesauros diripere, difficultas non sit vobis reddere, ne pereatis, sicut & ille perijt. Respondit Eusebius: Hoc omnibus votis appetimus, hoc communi animo concupiscimus. Cumque constanter persisterent, confusus Vitellius, eadem hora iussit, vt in equuleo facie ad faciem suspenderentur, obtunderentur neruis, & fustigarentur. Quibus suspensis Præco etiam clamabat: Deos & Principes nolite blasphemare. Diutius autem eis tortis, iussit cessare paululum à tormentis. Quibus dixit: Parcite vobisipsis, & sacrificate Dijs. Eusebius ad hæc. *Miser*, inquit, *quod incepisti perfice, noli desistere, Ante enim tibi deficiet ad torquendum nos tempus, quam noster deficiat in Christo persistens animus. Ne ergo putes nos terreri, nec separari nos à fraternitate Domini nostri Iulij.* Vitellius circumstantibus, ait: Isti securi de arte Magica, in tormentis gaudent. Respondit Vincentius: *Nos gaudemus & exultamus in Domino nostro Iesu Christo.* Tyrannus vero iussit ex templo flammas applicari eorum lateribus. Illi alacres effecti, dicebant: *Gloria tibi Domine, qui nos visitatione tua circumdas.*

Eusebius cũ socijs in equuleo suspenditur, & grauiter fustigatur.

Vruntur eorum latera.

Passio sancti Antonini.

Cap. CXXII.

IGitur vnus carnificum Antoninus, intentis oculis eminus vidit eum spongia iuuenem stantem, fulgore nimio coruscantem, & eorum latera extergentem. Tunc immissa voce, cum ingenti gaudio cæpit clamare: *Vnus verus est Deus Christianorum, quem hi euidentissima ratione prædicant. Video enim Angelum Domini circumstantem eos, & à pressura flammarum protegentem.* Tunc velut Leo frendens iudex, cum clamore ait: O Magica ars, ô seductores, qui alienauerunt mente sua hominem clarissimum, ac probatissimum in republica. Antoninus autem pœnitentia ductus, deuouit se crediturum Christo Domino: Statim vero Antoninus Rufinum presbyterum adijt, & vt ab eo baptizaretur, humiliter impetrauit. Itaq; Vitellius sanctos martyres de equuleo deponi iussit. Quibus depositis ait: Vt quid tam crudeles estis vobisipsis? Cur non deponitis insaniam vanam, adorantes Deos & glorificantes, quos iusserunt Principes, vt nobiscum frui mereamini vita æterna? B. Vincentius ait: O infelicissime omnium, tu crudelis, qui tibiipsi non parcis. Nos in gloria iam constituti sumus, tu vero cum Principe tuo in gehennã periturus. Tunc Vitellius iussit linguam præscidi sancti Eusebij, æstimans illi deesse linguæ officium, in cuius ore semper Christus resonabat. Antoninus autem accurrens clamabat: O Vitelli miserrime, quid tibi, & iustis his? Vt quid eos crucias? Tunc Vitellius per os sanguinem vomere cœpit, recto scillicet iudicio Dei, vt qui exarsit ad puniendum os iusti, acri dolore torqueretur in suo. Athleta vero Domini Eusebius sine lingua laudes in excelsum Christo dabat. Huic igitur lamentabili spectaculo quidã vir intererat Christianus clarissimus, nomine Faustus. Qui colligens linguam Martyris Christi Eusebij, reposuit eam sub tunica sua in sinu suo, & fugiendo latuit. Dehinc iussu Vitelli Antoninus ductus est à carnificibus via Aurelia iuxta formam Traianam, & capite plexus 11. Kal. Septembris.

Antoninus carnifex credit, & baptizatur.

S. Eusebius præscisa lingua loquitur & Deum laudat.

Plectitur capite Antoninus.

De fine agonis prædictorum sanctorum.

Cap. CXXIII.

POrro Eusebium ac socios eius diutius maceratos supplicijs, in ima carceris iussit retrudi. Ibi non diebus, neque noctibus ab oratione cessabant. Percurrebat autem eorum opinio circumquaque, ad quos veniens non minima multitudo Christianorum, & audiens ab eis æternæ vitæ monita, non mediocriter proficiebat. Post triduum apparuit eis beatus Iulius cunctisque audientibus, ventura prophetando hæc intulit: *Saluate custodem carceris.* Hæc dicens, ab oculis eorum euanuit, mentesque eorum sua gratissima visitatione lætificauit. Tanta vero contulerat Dominus vim virtutis suæ fidelibus, vt vndique illic populorum confluentibus turbis, varijs detentis languoribus, nulla difficultas esset in conferenda sospitate eorum orationibus. Veniens itaque Sacerdos capitolijs nomine Lupulus, qui ritu paganismi, fungebatur officio illo sacerdotali vanissimo, rogauit, vt instrueretur à sanctis martyribus, & baptizaretur. Erat enim cæcus. Cui dixerunt: *Si credideris ex toto corde, illuminaberis, & vita æterna nobiscum fueris.* Respondit Lupulus: Ego absque vlla ambiguitate credo in quem vos creditis, nec vllatenus cupio separari à vobis. Ideo enim ad vos confugi, desiderans vobiscum in his vinculis pro amore Christi mancipari. His auditis, confestim miserunt, & rogauerunt ad se venerabilem Rufinum presbyterum venire. Qui veniens ad carcerem catechizauit, & baptizauit eum. Tunc subitò ab oculis eius caligo discessit, & lumen Christi in eo emicuit. Tunc accurrens* custos carceris, & videns illustratum superno lumine, qui annis quatuor cæcus fuerat, misit se ad pedes sanctorum, & vt baptizaretur, rogauit. Quem illico beatus Rufinus sacro baptismate purificauit, eumque armis fidei muniuit. Abiens Vitellius intimauit Regi omnia, quæ à sanctis erant gesta, qualiter superassent omnia tormentorum genera; & quomodo contempsissent Dijs libare sacrificia, qualiter quæ loqueretur Eusebius sine lingua. Cui ita Rex ait: *Extingue eos.* Qui iubens sibi tribunal præparari, & illos introduci, ait: Afferte Tripodam, vt sacrificent hi. At hi expuentes, contempserunt eum. Cuius etiam cor impœnitens, admirans beatus Eusebius ait: *O miser cuius cor est sedes Sathanæ.* Tunc Vitellius fecit eos ante amphitheatrum tamdiu plumbatis acriter cædi, donec spiritum exhalarent. Quorum corpora beatus Rufinus collegit, & non longe ab vrbe Roma sepeliuit, 8. Kalend. Septembris.

Ex Martyrologio. Præterea 14. Kalend. Maij celebratur Romæ natale beati Apollonii Senatoris, qui sub Commodo Principe à seruo proditus quod Christianus esset, insigne volumen composuit, quod in Senatu legit. Ac deinde sententia Senatus pro Christo capite truncatus est. Idem 7. idus Augusti apud Mediolanum sancti Fausti militis tempore Aurelii Commodi martyrizati.

Apparet Sãctis martyribus S. Iulius, eosque sua visitatione lætificat.

Multi ægri curantur eorũ orationibus.

** Simplicii nominat Ado in martyrologio.*

Lupulus Idolorũ sacerdos per fidẽ & baptismum, à duplici cæcitate curatur.

SS. Martyres plumbis occiderunt.

Lege Nicep. hist. l. 4. c. 26.

De Victore Papa, & Irenæo Lugdunensi.

CAP. CXXIV.

Lege Eusebium li. 5. cap. 23.

HVgo Floriacensis. Ea tempestate Eleutherio Papæ Romæ Victor successit. In his etiam diebus facta est quæstio magna de Pascha. Vnde apud Cæsaream Palestinæ concilium celebratum est, vbi statutum est, vt semper die dominica Pascha celebremus, sicut nunc agimus, obseruata 14. Luna mensis Aprilis. Huic concilio interfuerunt Victor Romanorum Papa, & Narcissus Patriarcha Hierosolymorum: Theophilus quoque Cæsareæ Episcopus, & Præsul Lugdunensis Irenæus.

Hieronymus de illustribus viris. Irenæus Photini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat ecclesiam, Presbyter, à martyribus eiusdem loci, ob quandam eiusdem Ecclesiæ quæstionem, legatus missus Romam, honorificas sub nomine suo ad Eleutherium episcopum perfert literas. Postea Photino iam prope nonagenario ob Christum martyrio coronato in locum eius substituitur. Constat autem Polycarpi cuius supra fecimus mentionem, Sacerdotis, & martyris, hunc fuisse discipulum.

Scripsit 5. aduersus hæreses libros, & contra gentes volumen breue, & de disciplina aliud; & ad Martianum fratrem de Apostolica prædicatione; & librum variorum tractatuum: & ad Blastum de scismate: & ad Florinum de monarchia, siue quod Deus non sit conditor malorum: & de octaua: id est de Ogdoade, egregium syntagma id est documentum. Feruntur & aliæ ad Victorem Episcopum Romanum de quæstione Paschę Epistolæ, in quibus commonet eum non facile debere vnitatem collegij scindere. Siquidem Victor multos Asiæ, & Orientis Episcopos qui 14. luna cum Iudæis pascha celebrabant, damnandos crediderat: in qua sententia, & hi qui discerptabant ab illis, Victori non dederunt manus.

Author. Quod autem Hugo Floriacensis ponit sub Commodo, Victorē papatum accepisse: Euseb. in chro. ponit sub ÆLIO PERTINACE: addens etiam, quod eiusdem Victoris extant mediocria volumina de religione: quæstionem vero de pascha dicit, sub Seuero determinatam fuisse.

ANNOTATIO.

Notet hic prudens Lector id quod omissum est in hoc loco ab Authore nempe quod (iuxta Baronium) anno Christi 183. & 2. Commodi: & Eleutherij 5. Lucius Rex Britannorum misso ad Eleutherium Papam legato, qui pastores spirituales postularet, Fugatum & Damianum impetrauit, quorum audita prædicatione Christianus ipse factus est, Regum omnium primus; ipso, inquam, vna cum vxore, & subditis propemodum vniuersis: adeo vt fides in Angliæ regnum fuerit palam introducta, vt constat ex Martyrologio, 26. Maij, Beda lib. 1. hist. gent. Anglo. cap. 4. & multis alijs. Vnde Tertullianus lib. contra Iud. c. 7. & post eum Genebrardus in Eleutherio annotant Angliam nationum omnium primam extitisse quæ fidem Christianam publice professa est, & quidem vsque ad Diocletianum Imperatorem, sub quo omni ferme religione extincta, redijt & Anglia ad Idololatriam.

De Imperio Ælij, & Iuliani: de fine quoque Commodi.

CAP. CXXV.

EVsebius in chronicis. Porro Commodus imperator, Colossi capite sublato suæ imaginis caput iussit imponi. Idem quoque Commodus multos nobilium interfecit: & spectacula populo Romano præbuit insignia. Incendio Romæ facto, Palatium, & ędes Vestæ, plurimaque vrbis pars solo coæquatur.

Ingenti gaudio senatus & totius vrbis strangulatus est Commodus: teste Dione & alijs.

Hugo vbi supra. Flagitia itaque Aurelij Commodi Imperatoris vrbis pœna persecuta est: Nam Capitolium fulmine ictum est, ex quo inflammatio facta, Romanam bibliothecam rapaci turbine concremauit. Porro Cæsar Commodus, cunctis incommodus: in domo * Vestiliani strangulatus interijt. ÆLIVS autem PERTINAX senex à senatu Imperator creatus est.

** aliâs Vestiliana.*

Eusebius in chronicis. Hic, obsecrante Senatu, vt vxorem suam, *Augustam*, & filium *Cæsarem* appellaret, contradixit, *sufficere testatus, quod ipse regnaret inuitus*: Erat enim septuagenario maior, cum præfecturam vrbis ageret, & ex Senatusconsulto imperare iussus scilicet anno Domini 195. mundi vero 5048. Tandem Iuliani Iurisperiti scelere occisus est, quem postea Seuerus apud Miluium pontem interfecit.

Ælius Pertinax imperauit tribus tantum mensibus teste Baronio an. 195. Iulianus autem diebus tantum sexaginta sex, quem in computu meo sequar.

Hugo Iulianus autem, qui vt sibi Romanum vendicauit imperium, imperauit septem mensibus. Sicque inter *Pertinacem* Cæsarem, & *Iulianum* eius successorem vnus annus assumptus est.

De Clemente Alexandrino, ac scriptoribus cæteris illius temporis.

CAP. CXXVI.

PEr idem tempus erant insignes Clemens Alexandrinus Philosophus, & Pantænus Stoicus, & Africanus historicus, & Musanus.

Hieronymus de Illustribus viris. Pantænus Stoicæ sectæ Philosophus iuxta quandam veterem in Alexandria consuetudinem, vbi à Marco Euangelista semper ecclesiastici fuerunt doctores, tantæ prudentiæ & eruditionis, tam in scripturis, quam in sœculari litteratura fuit, vt in Indiam quoque rogatus ab illius gentis legatis, à Demetrio Alexandriæ episcopo mitteretur. Vbi reperit Bartholomæum vnum de duodecim Apostolis, aduentum Domini nostri Iesu Christi iuxta Matthæi euangelium prædicasse, quod Hebraicis scriptum literis, reuertens ad Alexandriam secum detulit. Huius multa quidem in sanctam scripturam extant commentaria, sed magis viua voce Ecclesijs profuit: docuitque sub Seuero principe, & Antonino, cognomento Caracalla.

De Sancto Pantæno Clementis Alexandrini Magistro lege Martir. cū annotationibus Baron. Eusebium li. 5. hist. c. 10.

Clemens Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, Pantęni, de quo supra retulimus, auditor, post eius mortem Alexandriæ Ecclesiasticam scholam tenuit. Feruntur eiusdem insignia volumina, plenaque eruditionis, & eloquentiæ, tam de scripturis diuinis, quam de sœcularis literaturæ instrumento. Ex quibus illa sunt: Stromatum libri 8. Aduersus gentiles liber vnus: De ieiunio disputatio. Alius liber, qui inscribitur, *quisnam ille diues sit qui saluetur.* De obtrectatione liber vnus: De canonibus ecclesiasticis, & aduersus eos qui Iudæorum sequuntur errorem, liber vnus, quem propriè Alexandro Hierosolymorum episcopo dedicauit, & addixit. Meminit autem in stromatibus suis, voluminis Tatiani contra gentes. Extat Alexandri Hierosolymorum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit ecclesiam, epistola, super ordinatione asclepiadis confessoris ad Antiochenses congratulantis ei, in qua ponitur in fine. *Hæc vobis Domini fratres scripta transmisi per beatum Clementem presbyterum virum illustrem, & probatum, quem vos quoque scitis, & nunc plenius cognoscetis. Qui cum huc venisset, iuxta prouidentiam, & visitationem Dei confirmauit, & auxit Domini ecclesiam.* Constat Origenem huius fuisse discipulum. Floruit autem Seueri & Antonini filij eius temporibus.

De Clemente Alexandrino lege Vigneriū Baronium, & plures alios.

De Alexandro & Narcisso vide quid dicat Eusebius l. 6. cap. 7. & c. 81. De scriptis autem Clementis c. vndecimo.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VNDECIMVS.

De Imperio Seueri, & Leonide patre Origenis.

CAP. I.

HVGO *vbi supra*. Igitur Seuerus genere Africanus, qui se ex nomine Imperatoris, quem occisum vltus fuerat, PERTINACEM voluit appellari, Romanum consecutus imperium, imperauit annis 18.

Eusebius in chronicis. Cœpit autem anno Domini 195. mundi vero 5048.

Hugo. Hic fuit natura sæuus, multisque bellis lacessitus, fortissime quidem rempublicam, sed laboriosissime rexit. Nam Pescennium nigrum, qui in Ægypto, & Syria ad Tyrannidem aspirauerat, interfecit; Iudæos & Samaritas rebellare conantes, superauit: Parthos quoque, & Arabes coercuit, & ad extremum, Claudio Albino, qui se in Gallia cęsarem fecerat, Lugduni interfecto; in Britanniam bellum transtulit: ibique magnis grauibusque prælijs sæpe gestis, insulam recepit; quam & vallo, & crebris turribus per 132. millia passuum à mari vsque ad mare communiuit. Hic etiam post Neronem in Christianos quintam persecutionem exercuit. Qua persecutione plurimi sanctorum per diuersas prouincias passi referuntur. Inter quos Leonides pater Origenis pro Christo, capite cęsus est, teneræ adhuc ætatis supradictum Origenem filium dereliquit. Sed ita erat præfatus Origenes iam grammatica eruditus 17. annum agēs, vt ad docendum sufficeret, & quæ ad victum erant ei necessaria ex hoc pararentur. Census quippe Leonidis, qui maximus fuerat, regio fisco, per proscriptionem sociatus erat. Sub hac etiam persecutione in Lugdunensi ciuitate passus est beatus Irenæus cum maxima multitudine Cleri sui & populi.

Seuerus amore Pertinacis boni Principis à senatu Pertinacis nomen oblatū idem Seuerus libenter accepit.

Anno M. 5048. *Ch.* 195.

Vignerius ex Sparsiano ait vallum constare 8000. *passuum, Beda autem* 132. *millium; quanquam id Adriano Imperatori ascribit Spartianus.*

Seuerus cum tot conuersiones ferre non posset, nam Gallia penè vniuersa Christiana facta est sub Seuero & Scotia anno 203. *Christianismum profitetur cū regē suō Donaldo, vxore & liberis: admissis Victoris Papa legatis: deinde Philippus prætor Ægypti, de quo supra, ob quas inquā conuersiones excandescens Seuerus cruētam cōmouit*

De feruore Origenis à pueritia.

CAP. II.

EVsebius *lib.6.* Supra modum accenso persecutionis incendio, & multis ea tempestate martyrio coronatis, in tantum ardorem capescendi martyrij, puerulus tunc adhuc Origenes exarserat, vt sponte se periculis ingereret, & aliis in certamine positis præceps in medio rueret, ita vt insectari ipsam mortem velle, & rapere videretur, quam & adipisci omnimodis potuisset, nisi quod dispensatione Domini ad vtilitatem multorum putatur pro totius ecclesiæ ædificatione seruatus per solicitudinem Matris, quæ gloriosæ mortis eius desideria impediuit. Quæ cum primo maternis ei obsecrationibus supplicaret, vt sibi consuleret, & parceret Matri, & ille ex his precibus inflammatior ad amorem martyrij redderetur, maxime eo quod patrem iam teneri cognouisset in vinculis, & ipse propere socius effici vinculorum ac martyrij festinaret, arte quadam materni affectus inhibetur.

Etenim cum maturare eum velle, & ante Lucanum prorumpere ad agonum certamina præsensisset, noctu cubiculum filij dormientis ingressa omnia eius indumenta in quibus procedi in publicum poterat, furata subtraxit, vt per hoc domi residere necessitate cogeretur. Ille maternis impeditus dolis, cum nihil agere posset, nec tamen mens quiescere pateretur, audet aliquid super ætatem, epistolam scribit ad Patrem, se quidem maternis artibus retineri, sed illum debere retinere quod cœpit. Et addidit etiam hoc: Vide pater ne propter nos, aliquid aliud velis. Denique frequenter dicitur dormienti puero, religiosus & solicitus Pater superueniens, operimentum pectoris detraxisse, & velut Dei spiritu intus incluso, pectus eius tanquam templum quoddam veneratus, & demulcens osculis abscessisse, beatum semeipsum adeo effectum pro tantæ prolis felicitate gratulatus. Vtero pater eius martyrio consummatus est, puer ipse cum Matre vidua, & sex alijs paruulis fratribus 17. annum agens suæ ætatis, in summa facultatum penuria derelictus est; quantum quidem census paternus, qui vel maximus fuerat fisco

persecutioni in qua Christiani innumerabiles martyrio vitā finierunt Baron. an. 204. *inter quos & Leonides pater Origenis martyrio vitam finiuit de quo Eusebius l.6.c.* & *Nicephorus l.5. hist. c. 2. vbi etiam de Origene sic ait quantus autem Origenes fuerit, & quo studio animique destinatione in sacras litteras incubuerit, citra inuidiam exponi posse puto, non solum quod celebris vir apud nos sit, verum etiam quod ingentē, vitæ sua, quamuis ad finem integra prorsus, famā & gloriam post se reliquerit. Lege etiam Suidam in historia in verbo Origenes: vbi ait Leonidem fuisse Episcopum & martyrem.*

fisco per proscriptionem sociatus est. Nec tamen ei defuit omnipotentis Dei prouidentia. Ob insigne namque vel litterarum, vel religionis studium à quadam nobili, & locupletissima fœmina perfamiliariter foueri cœpit.

De passione sancti Philippi Episcopi.

CAP. III.

De Sancto Philippo agunt Beda, Vsuardus & alij recentiores; qui omnes, vt supra dixi, ex Baronio, corrigendi sunt, dum dicunt eum fuisse episcopum Alexandrinum, nam eius præfectura, sæcularis, non sacerdotalis fuit. Item corrigendus est Cedrenus in Maximino, qui putauit eūdem Philippū esse Philippum Imperatorem, quem cum sequacibus iure redarguit Zonaras in Philippo Imperatore.

EX *gestis sanctæ Eugeniæ.* Philippus autem pater sanctæ Eugenię, cum Alexandriæ Episcopatus officium gereret, & ipse rempub. administraret, misit relationem ad Seuerum Imperatorem, memorans Romanæ reipublicæ Christianos prodesse, & ideo debere eos absque persecutione in vrbibus commorari. Imperator autem eius relationi consensit, & ex hoc dignitas Christiani nominis florescere incipit. Sed quia *semper contra bonitatem, pugnat malitia;* quidam ex honoratis Alexandriæ cultores Idolorum, ægrè ferentes, quia Christiani priuilegia accepissent; abeuntes apud regem, accusauerunt Philippū, dicentes, quod Reipublicę status ab eo conturbatus sit, & quod Deorum cæremonias deserens, ad culturam *Crucifixi* totam ciuitatem conuertit. Tunc Commotus Seuerus Augustus direxit ad eum decretum, vt aut Dijs solitam culturam exhiberet; aut depositata dignitate etiam proprijs facultatibus cederet. Qui simulata ægritudine donec omnia sua distraheret, & pauperibus daret, ipse in timore Dei in cultura Christi perfectus, etiam alios confortabat. Post hæc Terentius Præfectus Alexandriam veniens, dum eum percutere quæreret, & non posset, quia omnis ciuitas in eius amore perdurabat, immisit ei, qui se Christianos fingerent. Et ingredientes, percusserunt eum in oratione dominica constitutum. Perdurauit autem in episcopatu anno vno & mensibus tribus: dęmones effugabat oratione, cæcos illuminabat. Post percussuram autem tribus diebus permissus est esse in corpore, vt corda dubia posset confirmare. Post hæc vt reciperetur in cælum orauit, ac iuxta * Nitriam vbi sancta Eugenia filia eius Monasterium virginum collocauerat, corpusculum suum collocari præcepit.

** Surius sic ait: Intra ciuitatem vero sepelitur in loco, qui dicitur Isium: Vbi ipse cum adhuc viueret adem sacram ædificauit.*

De Sanctis Claudia, & Eugenia, & Basilla

CAP. IV.

VBi Claudia vxor eius Xenodochium collocauit; & prædia constituit, quæ peregrinorum susceptionibus deseruirent; Ipsa autem cum filijs Abito, & Sergio, ac filia sua Eugenia Romam redijt. Igitur filios Philippi cum omni gaudio suscepit. Senatus, ita vt vnum Carthaginis Proconsulem, & alium Vicarium Africæ destinarent. Dum autem ad Eugeniam multæ matronę conuenirent, & multas virgines faceret in Christo credere, & in virginitate permanere, quædam virgo Basilla ex regali genere ad eam pertingere cupiebat, sed causa Christiani nominis ad eam ire non poterat. Rogauit ergo per internuncium fidelem, vt eam de religione Christiana instrueret. Tunc illa Prothum, & Hyacinthum conuocaris, ait: Basillæ vos offeram sub specie muneris, vt eam Christi faciatis ancillam. Basilla suscepit eos quasi famulos, quos adorabat, vt Apostolos; cum eis omni hora vacabat, & quasi Eunuchos in seruitio habens non diebus nec noctibus à colloquijs diuinis, & oratione cessabat. Sanctus quoque Papa Cornelius ad eam venit, eamq; latenter baptizauit. Sed & procurante Dei misericordia pene omnibus noctibus fruebantur mutuis aspectibus ipsa & B. Eugenia. Omnibus itaque viduis conuentus erat ad B. Claudiam, & omnibus virginibus ad Eugeniam. S. autem Cornelius omni vespere sabbati dabat noctem hymnis peruigilem cantantibus; quiete noctis exclusa communicabat eis sacra mysteria.

Fratres S. Eugeniæ sūmis afficiuntur honoribus.

Basilla inueniens virū fidelem latorem suorum verborum rogat instāter Eugeniā, vt de diuina fide omnia ei litteris significet: At Eugenia sciens quantum sit scripturā inter & vocē misit Prothum & Hyacinthū seruili habitu, qui & animam eius Deo lucrati sunt.

De Hæresi Paulianorum, & Natali confessore.

CAP. V.

EVsebius *lib. 5. cap. 28.* Eo tempore Artemonia hæresis pullulauerat, quam postmodum Paulus Samosatenus instaurare conatus est. Hic purū hominē id est, absq; Deo fuisse saluatorē confirmat. Pontificatū autē tenente Zephyrino Papa: confessor quidā erat, Natalis nomine. Hic deceptus aliquando ab Asclepiodoto quodam, & Theodoro collectarijs (qui ambo discipuli erant Theodoti Coriarij illius, qui primus pro hac stulta assertione ab ecclesiæ societate depulsus est à Victore) tunc vrbis Romæ episcopo) acquieuit vt accepto ab eis salario, episcopus illius hæresis nominaretur certa pactione id est 150. denarijs menstruæ præstationis. Quique Natalis cum se in hoc deceptus locasset, frequenter admonebatur in somnis, quia misericors Deus, & Dominus noster *Iesus Christus* nolebat martyrem suum, qui sibi in multis passionib. testis extiterat de ecclesia perdere. Sed cum negligentius susciperet visiones, primatus amore, & turpis lucri deuictus illecebra: ad vltimum à S. Angelis per totam noctem verberatus, & pœnis grauibus cruciatus, mane consurgens cilicio se induit, & cinere conspersit, ac multis lachrymis errorem suum deflens, & ante pedes Zephyrini Episcopi, prosternit & vestigijs omnium, non tantummodo clericorum, sed etiam laicorum, cum multa lamentatione pronolutus, in lachrymis ad miserationem omnem conuocauit Ecclesiam, vt indulgentiam sibi à Christo continuis & iugibus pro ipso precibus implorarent, ostendens simul in conspectu Domini liuores corporis eius, & cicatrices, quos pro nominis ipsius confessione susceperat, vix aliquando in communionem Ecclesiastici corporis reuocatus est.

Artemonis hæresis.

Natalis confessor deceptus ab hæreticis.

Natalis conductitius hæreticorum episcopus.

Panitēdi, cōfitendique modus apud veteres.

Plura de his Eusebius loco supra citato.

Passio sanctorum Andeoli, & Victoris Papæ.

CAP. VI.

EX *Martyrologio.* Præterea Kal. Maij, celebratur solenniter in Gallijs territorio Viuariensi natale B. Andeoli Subdiaconi, quem ab oriente misit S. Polycarpus vna cum alijs ad prædicandum verbum Dei in Galliam; cuius prædicatione, Imperator Seuerus, comperta, spinosis fustibus crudelissime flagellatum, in carcerem trudi præcepit; & sic demum ab ense ligneo in crucis modum caput eius scindi.

Extat adhuc reliquiarum eius insignis pars in ipsius Ecclesia Burgi S. Andeoli.

Item 5. Kal. Augusti Romæ natale Sancti Victoris Papæ, qui post B. Petrum 15. rexit Ecclesiam annis 10. & sub Seuero principe martyrio coronatus est.

Ex libro Pontificum. Hic constituit, vt sanctum Pascha die dominica celebraretur, & vt, necessitate faciente, quicunque hominum ex gentili veniens in quauis aqua baptizaretur. Item fecit constitutum ad interrogationē Sacerdotum de circulo paschali cum presbyteris, & episcopis facta collectione, & accersito Theophilo episcopo Alexandriæ, vt à 14. luna primi mensis vsque ad vicesimamprimam, die dominica custodiatur S. Pascha.

Sanctus Victor respublica Christiana vt par erat curam gerens.

De Quinto Tertulliano, & scriptis eius.

CAP. VII.

Martyrio coronam laborum adeptus est.

EVsebius *in chronicis.* Anno Seueri 18. Tertullianus Afer centurionis proconsulis filius omnium ecclesiarum sermone cebratur.

Hieronymus in lib de illustribus viris. Hic acris & vehementis ingenij sub Seuero principe, & Antonino Caracalla maxime floruit, multaque scripsit volumina, quæ, quia nota sunt plurimis, prætermittimus. Vidi ego quēdam Paulum Concordiæ (quod oppidum est Italiæ, se-

Tertulliani tum acre ac vehemens ingenium, tū doctrinam tanti fecit Cyprianus.

nullam vt diem absque lectione Tertulliani præteriret, suoque notario frequenter de Tertulliano diceret: Da Magistrum: Niceph. li. 4. cap. 34.

nem, qui se B. Cypriani iam grandis ætatis notarium, cum ipse admodum esset adolescens, Romæ vidisse diceret; referreque sibi solitum, nunquam Cyprianum absque Tertulliani lectione vnam præterisse diem; ac sibi crebro dicere. Da Magistrũ, Tertullianum videlicet significans. Hic vsque ad mediam etatem presbyter Ecclesiæ permansit; inuidia postea & contumelijs Clericorum Romanæ Ecclesiæ ad Montani dogma delapsus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit, specialiter etiam aduersum Ecclesiam texuit volumina; de pudicitia; de persecutione, de ieiunijs; de monogamia; de extasi libros sex; & septimum, quem aduersum Apollonium composuit. Ferturque vixisse vsque ad decrepitam ætatem, & multa, quæ non extant, opuscula condidisse.

Author. Hic Quintus Tertullianus scripsit Apologeticum librum vnum, de quo plura in hoc opere, locis congruis inserui.

De Origene.

Cap. VIII.

Evsebius. *in chronicis.* Anno sequenti Origenes Alexandriæ studijs eruditur. *Hieronymus de illustribus viris,* Origenes, qui & Adamantius, decimo Seueri Pertinacis anno aduersum Christianos persecutione commota, ac Leonide patre illius Christi martyrio coronato cum sex fratribus, & matre vidua, pauper relinquitur, annos natus circiter 17. Rempublicam enim familiarem ob confessionem Christi, fiscus occupauerat. Hic Alexandriæ, dispersa Ecclesia, 18. ætatis suæ anno catecheseon id est doctrinarum opus aggressus, postea à Demetrio eiusdem vrbis episcopo in locum Clementis Presbyteri confirmatus, per multos annos floruit: & cum iã mediæ esset ætatis, & propter Ecclesias Achaiæ, quæ plurimis hæresibus vexabantur, sub testimonio Ecclesiasticæ epistolæ, Athenas per Palestinam pergeret, à Theotisto, & Alexandro Cæsareæ, & Hierosolymitarum episcopis, presbyter ordinatus, demetrij offendit animum; qui tanta aduersum eum debacchatus est insania, vt per totum orbem sub eius nomine scriberet. constat eum antequam Cæsaream migraret, fuisse Romæ sub Zephyrino episcopo, & statim Alexandriã reuersũ, Heraclan presbyterũ iterũ qui sub habitu Philosophi perseuerabat, adiutorem sibi fecisse catecheseon, qui quidem & post Demetrium Alexandrinam tenuit Ecclesiam. Quantæ autem gloriæ fuerit hinc apparet quod Firmillianus Cæsareæ episcopus cum omni Capadocia eum inuitauit, & diu tenuit: & post, sub occasione sanctorum locorum Palestinam veniens diu Cæsareæ ab eo in scripturis sanctis eruditus est. Sed & illud quod ad Mammeam matrem Alexandri Imperatoris religiosam fœminam rogatus, venit Antiochiam, & summo honore habitus, ad Philippum Imperatorem, (qui primus de regibus Romanis Christianus fuit) & ad matrem eius literas fecit, quæ vsque hodie extant, quis ignorat? Et quod tantum habuit in scripturis sanctis studij, vt etiam Hebræam linguam contra ætatis, gentisque suę naturam edisceret, & exceptis 70. interpretibus, alias quoque editiones congregaret, Aquilæ scilicet Pontici Proselyti, & Theodotionis, Hebionei & Symmachi eiusdem dogmatis, qui in euangelium quoque τῶ μαθθαῖον scripsit commentariolos, de quo & suum dogma confirmare conatur. Preterea & quintã, & sextam, & septimam editionem, quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore reperit, & cũ cæteris editionibus comparauit. Dialecticam & Geometriam, Arithmeticam, Musicam, Grammaticam, Rhetoricam, omnium Philosophorum sectas ita didicit, vt studiosos quoque sœcularium literarum sectatores haberet, & interpretaretur quotidie, concursusque ad eum miri fierent: quos ille propterea recipiebat, vt sub occasione sœcularis litteraturæ, in fide Christi instrueret. Qui autem super Origenis statum scire velit, quod actum sit, primum, de epistolis eius quæ post persecutionem ad diuersos missæ sunt: deinde & de sexto Eusebij Cæsariensis Ecclesiasticæ historiæ libro, & pro eodem Origene in sex voluminibus possit liquido cognoscere. Vixit autem vsque ad Gallum & Volusianum id est vsque ad 66. ætatis suæ annum: & mortuus est Tyri.

ANNOTATIO.

Varij varia tradunt de Origene: Epiphanius maxime ipsi aduersabatur, nam licet multa in laudem ipsius dicit; tamen tandem ait præclara Origenis facta non eousque permansisse, quousque brauium acciperetur. Nam fidem abiurasse dicitur cum exclamauerit se sacrificare malle, quam corpus eius impudico Æthiope contaminare: atque inde à diuina sententia; & gratia delapsus, alienas opiniones, Sathana instigante, induxit: per quas multis à saniore sententia seductis, longo post tempore ab Ecclesia Christi per excommunicationem est proscriptus. Quin & Nicephorus l. 17. cap. 27. adfert Origenis absurda & impia dogmata, aitque eundem Origenem hæreticis penè omnibus materiam erroris præbuisse, & in c. 28. adfert Anathemata contorta in Origenem in quinta synodo generali Constantinopolitana, vbi post multa, hæc sequuntur. Anathema sit Origeni qui & Adamantius dictus est: & hæc prouulgauit, vna cum detestandis eius & execrandis dogmatibus & homini omni qui hæc sentit aut asserit: sic Nicephorus: de his qui plura volet legat Vincentium Lirinensem, Suidam & alios: sed dicet aliquis cum Rufino, corruptos esse libros Origenis ab hæreticis: Non resisto, quin potius & malo: sed audi Hieronymum, qui dicit hoc credere ineptum esse vt constat ex Eusebio & Didymio, qui omnia eius scripta & dicta defendunt, vt & Pamphilus martyr multa, sensum scribentis edisserendo.

De laude eiusdem iuxta Haymonem.

Cap. IX.

Haymo *in Christianorum rerum memoria.* Nouimus Eusebium à quibusdam Ecclesiasticis viris aliquantulum fuisse notatum, quod nimius fuerit in laude Origenis. Illud vero de eo breuiter enarramus, quod etiam orthodoxi quique & religiosi viri diffiteri non possunt.

Origenes Leõdis Martyris filius, & ipse fere à pueritia, voluntate martyr, & forsan actu, nisi quod à matre subripiente nocte vestes eius pia fraude præpeditus est, magnam & manifestam à Deo gratiam scientiæ consequitur: potens in Grammatica, & cæteris omnibus litteris, in omni Philosophica eruditione apprimè institutus, maximè in lectione, & doctrina diuinorum voluminum potentissimus illius temporis, & famosissimus indagator. Hic ergo pro magna & incredibili sententiæ prærogatiua, doctor Ecclesiæ apud Alexandriam à Demetrio ipsius loci Episcopo constituitur: cathedramque doctorum tertius obtinet post Panthænum, & Clementem, cuius scilicet Clementis, & ipse extitit auditor. Vbi dum verbum Dei doceret palam: tam viros instruens quam fœminas, & omnem turpitudinis occasionem, maledicti gratia, vellet infidelibus tollere, quidam minus perfecti sensus, exercet in proprio corpore, sed feruentis fidei, & nimiæ castitatis opus. Nam illud euangelicum attendens: *Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum Dei,* mox in seipso adimpleuit. Tunc ergo nulla aduersarijs obtrectandi suspicione derelicta, maximè doctrinæ, & prædicationi institit oportunè, & importunè, per diem & noctem publicè, & priuatim, in abstinentia plurima, in ieiunijs indesinentibus, & vigilijs penè iugibus, ita vt si quando aliquid parum somni necessitas naturalis exigeret, hunc ille non supra stratum, quo omnino nullo vtebatur, sed supra nudi soli deprehenderet superficiem. Fertur autem quod ex eius adiutorio plurimi ex vtroque sexu martyres effecti sunt. Sed & illud præclarum fertur de eo, quod nunquam permisit ea quæ in ecclesijs differebat à notarijs excipi, nisi quando iam 60. ætatis agens annum, multo vsu & labore, plurimum fiduciæ in verbo Dei acceperat, quãdo scilicet iam inerat ei vitæ grauitas & maturitas ætatis, & multę experientiæ auctoritas. Inter cætera quoque eruditionum suarum studia virtutem Hebrææ linguæ didicit, vt agnosceret, vel ea quæ à Iudæis leguntur qualia sunt, vel cæterorum interpretum, qui præter 70. interpretati sunt: quanta esset diuersitas. Sed & aduersum hæreticos confutandos tam viua voce quam librorum disertis disputationibus potenter elaborauit.

Matth. c. 19. Quid autẽ de Origene sentiat Baronius paucis excipe: imprimis enim illum à Demetrio excommunicatum fuisse ob errores eius scriptis contentos asserit. Deinde anno 400. ait eundem ab Anastasio Pontifice denunciatũ fuisse hereticum imo & ab omnibus ecclesiarum episcopis, tam in Oriente quam Occidente. Idem etiam repetit anno 538. in simili casu & anno 532. narrat visionẽ quãdam diuinitus ostensam de eius dãnatione ad inferos vna cum alijs hæresiarchis. Hæc ille.

De causis errorum eiusdem.

CAP. X.

INde plurimum admirari non sufficio, quod vir tam illustris, tam aperte rebellans, & obuians hæreticis; deuolutus sit in nominatissimam hæresim, & errorem, quod scilicet Seraphin in Esaia Spiritumsanctum esse exposuerit. Et in alio loco de pœnitentia diaboli scripserit,& de absolutione reproborum post mille annos, & de multis alijs quæ Orthodoxæ fidei aduersantur; maxime cum abstinentissimæ,& castissimæ vitæ fuisse referatur,& tam præclaræ doctrinæ,tam puri & lucidi sermonis. Ego sane de eo (salua fide Patrum) dixerim, quod vel hoc omnino non scripserit,sed ab hæreticis ob præclarum eius nomen obfuscandum, maligne conficta sunt & conscripta, & nomine suo prætitulata, vel si scripsit, non statuit ex sententia,sed disseruit ex opinione. Nam (vt ipsemet dicit) Philosophorum & hæreticorum dogmata didicerat,ne ad eos conuincendos imperitior esset,si ignoraret, quæ apud ipsos erant. Et fortasse cum in aliquibus locis scribendo, attigit eorum errrores; calumniatus est hoc à semetipso dixisse. Quod si etiam prædictas hæreses (vt placet quibusdam) ex sententia scripsit, valde compatiendum est, tam eruditi pectoris viro,qui tantam eruditionis copiam ministrauit. Cuius vitia si qua sunt in scripturis, potest eorum, quæ fideliter scripsit, luminosus quidam ac cælestis splendor exuperare,de quo à Patribus dictum est; *quia vbi bene scripsit, nemo melius.* * Quod autem erratum est ab Origene, & contra Orthodoxam fidem aliquid descriptum, opinor ex hoc ei accidisse, quod nimio lectionis studio Philosophos est amplexus. Attigerat enim & omnino assecutus fuerat secreta Platonis, & Pythagoræ: Cheremonis quoque Stoici, & Cornuti volumina,cæterorumque Philosophorum. Et fortasse, quod nimis in eis est moratus,& quod diutius ebibit de calice Babylonis inaurato,coactus est quodammodo de eius fece in sacram scripturam transfundere. Ex quo valde & vigilanter cauendum est Ecclesiasticis viris, ne nimis Philosophicis institutis dent operam, *ne forte cum inebriati fuerint eorum manibus poculis,& tumidis sensibus inflati,difficilius retracto pede ad humilitatem Christi reuocentur, & tardius fidei nostræ acquiescant, quandoquidem edocti sunt contrariam.* Neque hoc dicendo lectores artium damnamus & artes: nam & ipsæ non inutiliter leguntur ad profundas quæstiones Theologiæ enodandas & perscrutandas rationes: quippe ipsa est domina artium; & cæteræ, vt pedissequæ famulantur. Verum quosdam scholasticos non mediocriter reprehendimus, qui libris gentilium tam familiariter adhærent,& totos se immergunt,& totum penè in eis vitę suæ cursum, & eruditionis consummant.Quam honestius erat Ecclesiasticæ intendere disciplinæ, quam rectius & facilius sacræ scripturæ libros addiscere; quibus legendis, si darent operam,paucioribus certe temporum spatijs,totam in se bibliothecam Ecclesiæ transfunderent, quam omnes friuolas illas, & penè inutiles scientiolas quibus occupantur.

** Vbi male nemo peius: Cassiod.inst. diuin lec.Et tanta fuit aliquando Origenis doctrina,etiam cum mira vitæ sanctitate coniuncta vt quidã de summis Ecclesiæ proceribus dicere aliquando non dubitauerint malle se cũ Origene errare, quam cum alijs bene sentire.*

De multitudine librorum eius.

CAP. XI.

EXtant Origenis commentarij quos in sacras scripturas diligentes & luculentos edidit. Itaque 30. libros in partem quandam Isaiæ Prophetæ commentatur, & in Ezechielem quoque 25. libros, totidemque in Cantica Canticorum. Librum de martyribus ad Ambrosium scribit tanta, districta spiritus virtute, vt eius sententijs tanquam validissimis neruis, multos ad martyrium stabiliret. Sunt & alia eius opuscula innumerabilia,quæ omnia enumerare, huius compendij non est opus.

[illegible] ...nim. Origenes mille & amplius tractatus, quos in Ecclesia locutus est, edidit, & innumerabiles præterea tomos. Quis tam ardentem animum in scripturis non miretur? Et cũ in cæteris lib. omnes vicerit; *in Cantica Canticorum* ipse se vicit. Quod si quis eius nobis errores opposuerit, audiat libere.

Interdum magnus dormitat Homerus.

Verum operi longo fas est ignoscere somno.

Author. Licet (vt dictum est) Origenes in multis errauerit,tamen quia multa vtilia & pręclara scripta reliquit,quædam eorum Ecclesia recipit. Nam & Papa Gelasius in decretis suis illa opuscula Origenis approbat, quę beatus Hieronymus non reprobat. Ex his ergo, quæ reperire potui, & ex quibus notabilia plurima opusculis nostris inserui, sunt ea, quæ scripta sunt super Genesim homelię 17. Super Exodum homeliæ 13. Super Leuit. homeliæ 16. Super Num. homeliæ 28. Super Iesum Naue homeliæ 26. Super Iudicum homeliæ 9. Super lib. Regum hom. 1. Super Iob lib. 3. Super Psalmum 6. Homeliæ 5. Super Psalmum 37. homeliæ 2. Super Psalmum 38. homeliæ 2. Super Canticum Canticorum lib. 3. Super idem Principium homi. 2 Super Isaiam prophetam homeliæ 9. Super Hieremiam homeliæ 14. Super Ezechielem homeliæ 14. Super Matthæum libri 35. Quorum tamen 12. primos nusquam vidisse me memini * Item super Lucam homeliæ 39. Super principium Ioannis tomi 32. Super epistolam ad Romanos libri 36.

** Extant Parisijs.*

ANNOTATIO.

Hæc omnia extant opera, Parisijs excusa anno 1619. studio Genebrardi, qui & Origenem, quantum potuit, defendit: Insuper & eidem operi inserta sunt sequentia, videlicet, Periarchon, id est de principijs: lib. 4. Threni, seu Planctus Origenis, tractatus vnus. Apologia Pamphili (si credas Baronio) Eusebij pro Origene: Ruffinus de deprauatione librorum, præcipuè Origenis l. 1. De recta in Deum fide, dialogus: com. in Iob. Perionio Interprete: In eundem hom 4. In diuersos noui testamenti, homelia. Contra Celsum Epicureum lib 8. contra Marcionistas Dialogi. Philocalia, siue de amore honesti: De Susannæ historia epitome. De eadem historia Iulij Africani epistola, & ad eam Origenis responsio: quæ omnia prostant, vt dixi, Parisijs cum Origenis vita ex collectaneis edita a Genebrardo.

De varijs illius erroribus.

CAP. XII.

SCripsit postea libros Periarchon, in quibus maxime eius hæreses inueniuntur. Sed in commentario eius super Matthæum cauendum est quod dicit, panem illum quem dedit dominus discipulis suis, non fuisse verum corpus eius, exponens illud mystice de pane verbi Dei. In commentarijs quoque librorum Moysi mihi videtur nimis allegoricum sensum sequi,& quasi improbare historiæ veritatem.

Epiphanius Salaminæ episcopus ad episcopum Hierosolymitanum. Præterea friuolam Origenis expositionem de tunicis pelliceis: quanto conatu, quantisque egerit argumentis,vt tunicas pelliceas humana corpora crederemus, qui inter multa ait: Nunquid coriarius erat Deus, aut * sordiscarius, vt conficeret pelles animalium, & consueret tunicas pelliceas Adæ, & Euæ? Manifestum est ergo inquit, quod de corporibus loquitur. Si autem propter vnum verbum aut duo,quæ fidei contraria sunt, multæ hæreses abiectæ sunt ab Ecclesia,quanto magis Origenes inter hæreticos habebitur, qui tantas peruersitates contra fidem Dei adinuenit, & Ecclesiæ hostis extitit? *Hieronymus ad Auitum presbyterum.* Qui libros Periarchon Origenis à me translatos voluerit legere, & calciatis pedibus ad terram promissionis pergere, ne ibi à serpentibus mordeatur, & arcuato vulnere Scorpij verberetur, legat prius hunc librum,vt antequam egrediatur,viam, quæ sibi cauenda sit,nouerit.

** Legendum arbitror scortisarius à pellibus animalium quæ scorta vocantur, aut scrutarius à genere vestis pelliceæ.*

Scorpij ictus qualis.

Idem

Erraui mus iuuenes, emendemur senes ait Hiero. ibidem.

Idem ad Pammachium & Oceanum. Si mihi credideritis, Origenista nunquam fui, si non creditis, nunc esse cessaui. Male sensit Origenes de Filio, peius de Spiritusancto, animarum de cælo ruinam impiè protulit, veram carnis resurrectionem negauit. Post multa autem sæcula vnam de omnibus fore restitutionem asseruit. Nuper sanctus Ambrosius Hexaemeron illius compilauit, sed quia mei æmulatores vos esse dicitis; ad cæteros, Talpæ; Caprearum in me oculos habetis.

Idem ad Desiderium: Origenes melior in omnibus bonis, peior in omnibus malis fuit.

De pœnitentia illius.

CAP. XIII.

IDem ad Pammachium & Oceanum. Ipse quoque Origenes in epistola, quam ad Fabianum Romanę vrbis Episcopum scribit, pœnitentiam agit, quod talia scripserit, & causam temeritatis in Ambrosium refert, quod secreto edita, in publicum protulit.

Author. extitit etiam libellus, qui *Planctus* dicitur Origenis, & à beato Hieronymo translatus inscribitur. In quo sic ex eiusdem Origenis persona legitur.

Heu mihi Mater mea quę peperisti virū legis peritū in iniquitatem proiectum, siue virum religiosum in impietatem delapsum peperisti; quasi turrim excelsam vel elatam; sed subito vsque ad pauimentum prostratam: Sicut arborem fructiferam, subito marcidam, sicut lampadē luciferam, & subitò extinctam. *Quis dabit capiti meo aquam, & ori meo fontem lachrymarum, vt plangam meipsum in contritione mea?* Cerno Sacerdotium flens super me, & thronum meum, araneam texentem. Requiro me Domine, quia de superiori Hierusalem cecidi. Hei mihi quondam doctori, quia nec locum teneo discipuli. Tu nosti Domine quia inuitus cecidi, volens alios illuminare, meipsum obscuraui. Volens pro pietate inueniri, contra impietatem inuentus sum. Vulnerauit me Diabolus in Angelum transfiguratus. Flebam aliquando super Sampsonem, sed peiora perpessus sum: super Salomonem, & deterius cecidi: super omnes qui peccauerunt, & omnibus deterior apparui. Sampsoni coma capitis defuit, mea vero de capite corona cecidit. Illum mulier seduxit, me lingua mea ad ruinam peccati perduxit. Conculcate me pusilli & magni, cōculcate sal insipidum, quia indignus Deo sum. Diuinū sal in stercore iacet. Video super me nubem obumbrantem, & solem radios suos abscondentem. Protege me Domine, & mitte Spiritum tuum, vt igneo respectu repellat à me Diabolum spinosum, & deleatur, quæ contra me est cautio peccati, *ad vesperum demoretur fletus, &c.*

Hierem. 9.

De Apologia eiusdem.

CAP. XIIII.

AVthor. Scripsit autem Apologiam pro se, in qua loquitur sic: Quidam eorum, qui libenter habent criminari proximos, ascribunt nobis, & doctrinæ nostræ crimen blasphemiæ, quod à nobis nunquam audierunt, dicentes, me Patrem malitiæ, ac perditionis & eorum qui de regno Dei eijciuntur, id est Diabolum, dicere esse saluandum, quod ne aliquis quidem manifeste insaniens, diceret. Sed nihil mirum mihi videtur, si adulteratur doctrina mea ab inimicis, tali adulterio, quali & epistola Pauli Apostoli corrupta est. Quidam enim sub eius nomine scripserunt epistolam falsam, vt *Ecclesiam Thessalonicensem* exturbarent, quasi instaret dies Domini, & eos seduceret. Tale quid in nobis video accidere. Nam quidam auctor hæreseos cum sub præsentia multorum habita fuisset inter nos disputatio, & descripta accipiens ab his qui scripserant codicem, quæ voluit, abstulit, & quod visum est permutauit, & circumfert tanquam ex nomine nostro insultans, & ostendens ea, quæ ipse scripsit. Si quis ergo vult credere mihi in conspectu Dei loquentis credat. Sin autem quis non credit, sed vult de me male loqui, nihil quidem mihi damni infert. Erit autem ipse falsus testis apud Deum, & apud proximum falsum testimonium dicens, vel dicentibus credens. Timeat autem quod dictum est: *Maledici regnum Dei non possidebunt.* Hæc *Origenes.*

Psal. 29.

Verba Origenis, ex epistola ipsius quā ad quosdam charos suos in Alexandria scripsit, contra eos qui libros suos, adhuc eo viuente, adulterarunt.

Scripsit, & pro eo sanctus Martyr Pamphilus, libellum apologeticum, de quo, hæc quæ sequuntur, breuiter annotaui.

1. Cor. 6.

Sed audi Hieronymū, vnde inquit sciam, quod sit Pamphili? vix est credibile quod doctus vir primas ingenij sui frustus quæstionibus, & infamia dedicarit, & ipsius nomen apologetici ostēdit accusationem. Non enim defenditur, nisi quod in crimine est. Deinde date quodlibet aliud opus Pamphili, nusquam reperietis. Hoc vnicum est.

Pamphilus in Apologetico. Nihil mirum fratres videmini mihi esse perpessi, quod ita vos Origenis subterfugit intellectus, vt vos quoque æstimetis de illo, quod alij nonnulli: siue per imperitiam sui, quia non valens sensus eius altitudinem contueri; siue pro prauitate mentis, qua studium gerunt non solum dicta eius incursare: verum aduersus eos, qui hæc legunt hostiles inimicitias sumere.

De exhortatorio eiusdem ad clericos.

CAP. XV.

AVthor. Iterum præter supra nominatos Origenis libros, extat eiusdem liber pulcherrimus de singularitate Clericorum, in quo & de habitatione mulierum vitanda, pudicitiaque seruanda disserit in hunc modum.

Origenes. Quia fœminarum commoratione quidam inter nos ad ignominiam deuoluti sunt, dominus me miserum pro vestra negligentia cum seueritate per reuelationem corripiens, mandare præcepit, ne Clerici cum fœminis commorentur. Nimis certe præceps est, qui transire contendit, vbi alium cecidisse conspexerit: & vehementer infirmus est, cui non incutitur timor, pereunte alio. Ille autem protritus, qui sollicitus fit, casu cæterorum. Aduersaria confidentia est, quæ periculis pro certo vitam suam commendat: & lubrica spes, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. Impossibilis quoque liberatio est, flammis circumdari, nec ardere. Difficile est, vt venenum quis bibat & viuat: vel dormiat in ripa, & non cadat. In hac parte expedit bene timere, quàm male fidere: & vtilius est, infirmum se agnoscat homo, vt fortis existat, quam fortis videri velit & infirmus emergat. Minus Auaritiæ molestias patitur, qui diuitias non videt. Vnde dicit Apostolus: *Qui volunt diuites fieri &c.* Sic tentationibus subiacet, qui fœminę iunctus est, in qua nihil aliud est, nisi quod feriat proximantem. Aculeus enim peccati facta est forma fæminea. Si modo putamus nos intentabiles esse mulierum iaculis, nihil restat cælestibus regnis. Merito tales increpat Apostolus dicens: *Iam saturati estis, &c.* Quanti, & quales Episcopi, Clerici, & Laici post victoriarum certamina, post magnalia, & signa, & mirabilia quæque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse cum voluerunt in naui fragili nauigare. Quantos Leones domuit infirmitas delicata, quæ licet sit vilis & misera, de magnis efficit prædam. O quàm inordinabilis fæminæ propinquitas: iaculatur, cuius vicinum est delictorum latrocinium. De carbonibus scintillæ disiliunt: morbos Aspides sibilant: de vestimentis procedunt Tineæ &c. Frustra etiam pudicitiæ bonum intrinsecus laborioso agone custodit, qui illud infamari forinsecus efficit, imo peius est, quam Mechia, continentiam ducere criminosam, & infamem facere sanctimoniam. Blasphemiam enim ingerit religioni, quam contulit, qui quod confitetur non coram omnibus impleuerit, ne Christianitas credatur esse fallacia, & mechatio videatur sanctitas velamento vestita. Aspectus fœmineus subito & in transitu occurrens velut sagittas alienis oculis iactat: tolerabiliusque est audire Basiliscum sibilantem, quam Mulierem cantantem. Omnis inconueniens sodalitas Mulierū, gluten est delictorū, & viscū toxicatū,

1. Tim. 6.

1. Cor. 4.

quo

quo Diabolus aucupatur. Vbique est fugienda; cum mulieribus non continuanda præsentia, & quasi transiens fœminis exhibenda est accessio, quodammodo fugatiua. Cunctis quidem calamitatibus tollimus locū, dum prouidentiam gerimus temporum futurorum: sed hæc est semper humanæ duritiæ incredulitas, vt non solum audiendo, sed etiam videndo, non credat alios interijsse, nisi & semetipsum videat interire. Quid miramur, si Adam per Euam seductus est, quem nulla morientium exempla præcesserant, sed vna sola iussio constrinxerat, cum nos nec innumerabiles mortes, nec infinita iussa compescant? Vtique si Adam vidisset mortes, quæ factæ sunt in nobis, *olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent. Veruntamen dico vobis &c.* Castitas; seu virginitas, est munimentum sanctimoniæ, expugnatio infamiæ, infirmitas lasciuiæ, animæ victoria, corporis præda, vbertas gloriarum, captiuitas criminum, abolitio scandalorum, pax virtutum, debellatio inquietantium bellorum, culmen puritatis, carcer libidinis, portus honestatis, vita spiritus, carnis interitus, status qualitatis Angelicæ, fumus humanæ substantiæ.

Matth. 11.
Laus castitatis.

De Polycrate, & cæteris illius temporis scriptoribus.

Cap. XVI.

Hieronymus de illustribus viris. Polycrates autem Ephesiorum Episcopus cum cæteris Asiæ Episcopis, qui iuxta consuetudinem quandam veterem quartadecima cum Iudæis luna Pascha celebrabant, scripsit aduersus Victorem Romanum epistolam synodicam, in qua docet se Apostoli Ioannis, & veterum auctoritatem sequi, de qua hæc pauca excerpsimus.

Nos igitur inuiolabilem celebramus diem, neque addentes aliquid, neque dementes. Etenim in Asia elementa maxima dormierunt, quæ resurgent in die Domini, quando venturus est de Cælo in maiestate sua, & suscitaturus omnes sanctos. Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ virgines senuerunt, & aliam filiam eius, quæ Spiritu sancto plena in Epheso occubuit. Sed & Ioannes, qui supra pectus domini recubuit, & Pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans, martyr & doctor Ephesi dormiuit, & Polycarpus Episcopus & martyr Smyrnæ cubat. Thaseas quoque Episcopus & martyr, de Eumenia, in eadem Smyrna requiescit. Quid necesse est Sagaris Episcopi & martyris recordari, qui in Laodicia soporatur? Et Papyrij, & beati Militonis in Spiritusancto Eunuchi, qui sēper Deo seruiēs positus est in Sardis, & expectat in aduentu Domini resurrectionem. Hi omnes obseruauerunt diem paschæ, 14. Luna ab euangelica traditione in nullam partem declinantes, & ecclesiasticum sequentes canonem. Ego quoque minimus omnium vestrum Polycrates, secundum doctrinam proximorum meorum. quos & secutus sum (septem siquidem fuerunt proximi mei Episcopi, & ego octauus) semper pascha celebraui, quando populus Iudæorum azymam faciebat. Itaque fratres 75. annos habens ætatis meæ natus in Domino, & à multis de toto orbe eruditus, peragrata omni scriptura non formidabo eos, qui nobis minantur. Dixerunt enim maiores mei. *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.*

Actor. 5.

Hęc propterea proposui, vt ingenium & auctoritatem viri ex paruo opusculo demonstrarem. Floruit Seueri principis temporibus, ætate eadem qua Narcissus Hierosolymę.

Appion quoque sub Seuero principe, in Hexaemeron tractatus edidit.

Sextus librum de resurrectione scripsit.

Hugo vbi sup. Tunc etiam floruit Symmachus elegans diuinæ legis Interpres, & Theodotion genere Ponticus, qui tertio anno post memoratum Symmachum, secundam scripturarum sanctarum apposuit editionem.

In Romana quoque cathedra Calistus Zephyrino successit, post quem, Vrbanus Pontificatum tenuit Romanum.

De morte Seueri & imperio Caracallæ.

Cap. XVII.

Imperator autem Seuerus apud Eboracum in Anglia oppidum deficiens, reliquit filios duos, Bassianum, & Getam. Quorum Geta hostis publicus iudicatus, interijt. Bassianus autem Antonini cognomine assumpto, potitus est patrio regno. Porro cum Seuerus vixisset annis 65. defunctus est, vir bellicosissimus omnium, qui ante eum fuerūt, & Græcis ac Latinis literis simul sufficienter instructus; fuit etiam acer ingenio, & ad omnia quæ intendisset fine tenus perseuerans. Beneuolentia vero, quo se inclinasset, admirabili atque perpetua: ad quærendum quoque diligens, & ad largiendum liberalis: & in amicos & inimicos pariter vehemens.

Caracalla regnat an. Chr. 213. M. 5066.

Eusebius in chronicis. Romanorum igitur 18. Antoninus Caracalla, cępit anno Domini 213. mūdi vero 5066. & imperauit annis 6.

Hugo vbi supra. Hic Seueri filius fuit idem qui & Bassianus. Fuit autem libidine intemperantior patre, qui etiam Nouercam suam Iuliam duxit vxorem.

Eusebius vbi supra. Hic, Caracalla cognominatus est, propter genus vestis quod Romæ erogauerat, & contrario Caracallæ ex eius nomine Antonianæ dictæ.

Sic scribit Dion. eo quod proprium genus indumenti excogitauit in modum penulla: id barbarum discissumque, & consutum erat ex multis partibus, eoque indutus erat semper, ex quo Caracallus dictus est, iussit militibus vt se eodem genere vestis induerent: vide Eutropium, & alios: hic nihil memorabile gessit.

Idem in 6. lib. Ecclesiasticæ historiæ cap. 7. Eo tempore quamplurimi erant, qui confessionis gloriam quæsierunt, Dei tamen prouidentia fuerant reseruati: in quibus Alexander quidam (de quo paulo ante commemorauimus) confessionis titulo satis clarus Hierosolymorum Ecclesiæ subrogatur Episcopus, cum superesset adhuc Narcissus, qui ibi prius functus est Pontificatus officio.

De sancto Narcisso Episcopo Hierosolymitano.

Cap. VI.

Accidit aliquando in die solemni vigiliarum Paschæ oleum deesse luminaribus: Cumq; id per ministros innotuisset, mæror plebi maximus fuit. Sed Narcissus fide fidens; ministris imperat haurire aquam, sibique deferri. Cumque detulissent, orauit, & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tunc repente miro, & sæculis inaudito genere virtutis, natura aquæ in olei pinguedinem, versa, splendorem luminum etiam solito reddit clariorem. Cumque esset recti & iusti indeclinabiliter tenax; quidam homunculi nequam male sibi conscij metuentes, ne criminum suorum, si arguerentur, non possent effugere vindictam, præueniunt & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium verebantur. Concinnant igitur aduersus eum infame satis, & noxium crimen: conueniunt auditores, testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quæ obijciebantur, confirmarent: quorum vnus testis, ita ne igni consumeretur, vera se dicere testabatur. Alius ita ne morbo regio corrumperetur: tertius ita, ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem illis quisquam fidelium & Deum timentium crederet, eo quod vita Narcissi, & institutio, & pudicitia nosceretur ab omnibus, ipse tamen eorum, quæ mota sunt, indignitatem ac molestiam non ferens, simul & secretam, ac philosophicam vitam semper habere desiderans; subterfugit ecclesiæ multitudinem, & in desertis locis atque agellis secretioribus delitescebat annis quāplurimis. At non ille magnus diuinæ prouidentiæ oculus quiescit in longum, sed in impios vltionem per ea ipsa, quæ sibi in periurijs statuerant maledicta, molitur. Primus namque ille testis parua ignis scintilla, noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere, omni-

Aqua in oleum versa.

Insimulatur criminis Narcissus.

Narcissus latitat. Vindicta diuina in testes periuros.

que familia flammis vltricibus conflagrauit. Alius repente ab imis pedibus vsque ad summum capitis verticem morbo regio (quo fuerat imprecatus) repletur atque consumitur. Tertius autem priorum exitum videns, & oculum diuinum non se latuisse perspiciens, prorumpit in medium, & audientibus cunctis, sera pænitentia vniuersum concinnati sceleris pandit ordinem. Tantis autem lachrymis, immanis commissi facinus deflet, & in tantum die noctuque perdurat in fletibus, vsque quo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui huiuscemodi pęnas dederunt.

Eusebius ibidem c. 8. Dius, Germanion, Gordius.

Narcissus vero cum ita desertum petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, vt vbinam degeret nullus agnosceret, necessarium visum est episcopis, vt alium pro ipso ordinarent, cui nomen erat Dius: cuique cum paruo tempore præfuisset Ecclesiæ, succedit Germanius, & Germanio Gordius. Cum ecce subito, velut rediuiuus cæloque redditus ex improuiso apparuit Narcissus, & rursum à fratribus ad præsidendum Ecclesiæ rogatur.

De successore eius Alexandro.

Cap. XIX.

Verum cum ipse iam senio fessus Pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexander supradictus ex gente Capadocum, vbi erat præclaræ vrbis episcopus, qui Hierosolymam adorandi, & sanctorum locorum videndi gratia properauerat, ostensus est euidenter à Domino, non solum ipsi beato viro Narcisso, sed & alijs plurimis per reuelationes in plebe, vt ipsum in loco sancto, Episcopum detinerent. Præterea, quod supra cætera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingressus vrbem Alexander, nunciatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, vox cælitus omnibus manifeste audientibus facta est dicens: *Suscipite episcopum, qui vobis à Deo destinatus est.* Itaque re ita completa vt prædicta fuerat, cunctis Palestinæ episcopis in vnum congregatis, admittente quoque ipso, vel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ Ecclesiæ cum eo gubernaculum suscepit.

Vox cælestis.

Alexandri epistola ad Antinoitas.

Hieronymus vbi supra. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scripsit ad Antinoitas super pace Ecclesiæ ait: *Salutat vos Narcissus, qui ante me hunc tenuit episcopalem locum, & nunc mecum eundem locum orationibus regit, annos habens circiter, 116. & vos mecū precatur, vt idē sapiatis.* Scripsit & aliam ad Anthiocenses per Clementem Presbyterū Alexandriæ, de quo supra diximus, necnon & ad Origenem, & pro Origene contra Demetrium: & quod iuxta testimonium Demetrij eum Presbyterum, constituerit. Sed & aliæ eius ad diuersos feruntur epistolæ.

Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babylas Antiochię passus est, ductus est ad Cæsaream, & clausus in carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatur.

De morte Caracallæ, & imperio Macrini, & Elagabali.

Cap. XX.

Variant de eius vita annis scriptores. An. Ch. 219. Mun. 5072. Hic nihil memorabile temporis breuitate gessit.

Hvgo vbi supra. Cæsar Igitur Aurelius Antoninus contra Parthos apud Edessam occisus est, corpusque eius Romæ delatum. Vixit autem annis fere, 30. cui successit nulla voluntate Senatus, Macer Macrinus Palatii Præfectus.

Eusebius in chronicis. Cæpit autem anno Domini 219. mundi vero 5072. & imperauit anno vno.

Hoc tempore vir sanctus Abgarus regnauit Edessæ, vt vult Africanus.

Antiochiæ decimus episcopus constituitur Philetus.

Hugo vbi supra. Macer ergo Macrinus palatii Præfectus, post Antoninum, Romanum inuasit imperium, sed emerso anno, tumultu militari occisus est.

Porro Marcus Aurelius Antoninus Elagabalus imperio Romano potitus imperauit annis 4.

Anno Ch. 220. M. 5073.

Eusebius vbi supra. Hic fuit Romanorum 20. Antonini Caracallæ vt putatur, filius, cæpit autem imperare anno domini 220. mundi vero 5073. Huius tempore Romæ Papatum suscepit 15. Calistus. *Hugo.* Hic sacerdos Heliogabali templi, nullam sui, nisi stuprorum, & flagitiorum, totiusque obscænitatis infamem memoriam dereliquit.

ANNOTATIO.

Hic dum obscænissime viueret, & ipse tumultu militari interemptus est cū matre. Huius temporibus vt ait Ado, in Palæstina, Nicopolis, quæ prius Emaus vocabatur, vrbs condita est, legationis industriā pro ea suscipiente Iulio Africano scriptore temporum Sexta editio inuenta est Nicopolis, Sabellius hæresiarcha oritur. Lege insuper Baronium anno Christi 223.

De Imperio Alexandri, & translatione sancti Thomæ.

Cap. XXI.

Alexander autem Mammæas, senatus, & militum voluntate imperator creatus, imperauit annis 13.

Alexander regnat anno Ch. 224. M. 5077.

Eusebius in chronicis. Hic Romanorum vigesimusprimus imperare cæpit anno Domini 224. mundi vero 5077. Hic in Matrem Mammęam fuit vnicè pius, & ob id amabilis omnibus.

** Ex Lāpridio ex Herodiano Artaxerxem videtur legendum, sicut & in Orosio, & Cassiodoro.*

Huius temporibus Romæ Papatum suscepit Vrbanus, deinde Pontianus. Legitur hic Alexander * Xerxem Regem Persarum gloriosissime vicisse, à cuius victoria cum rediret, sicut legitur in passione sancti Thomæ Apostoli, supplicantes sui impetrauerunt ab eo, vt mitteret ad Regulos Indorum, vt redderent corpus Thomæ Apostoli ciuibus. Sicque translatum est corpus eius de India ad Edessam, & positum in locello argenteo, quod pendet in catenis argenteis. In qua ciuitate (vt ibidem scriptum est) nullus hæreticus potest viuere, nullus Iudæus, nullus Idolorum cultor: sed nec barbari eam aliquando inuadere potuerunt, ex quo Abgarus, Rex eiusdem ciuitatis, meruit epistolam manu Saluatoris scriptam accipere. Hanc denique epistolam legit infans baptizatus stans super portam ciuitatis, si quando gens aliqua venerit contra ciuitatem, eademque die qua lecta fuerit, aut pacantur barbari, aut fugiunt, tam Saluatoris scriptoris scripto, quam orationibus Apostoli Thomæ.

Huius Imperatoris Mater Mammæa Christiana, Origenem Presbyterum ab Antiochia euocatum, audire curauit.

Huius temporibus incl yti martyres Christi Tiburtius, & Valerianus cum beata Virgine Cæcilia Romæ martyrizati sunt.

ANNOTATIO.

Hic Alexander vrbanis præfecit negotijs, sibique adhibuit consiliarios Fabium Sabinum, Domitium Vlpianum, aliosque clarissimos viros, & iuris periti ssimos; quos recenset Lampridius. Hos tamen & maxime Vlpianū, infensissimum fuisse Christianis tradit Lactantius, vt non sit mirandum, si sub Alexandro, plurimi in ecclesiasticis tabulis reperiantur martyrio coronati, ac præsertim Romæ. Id enim, inscio Imperatore, præfectis, quibus adeo ipse fideret, facile fuit eius nomine, & authoritate exequi: Alioqui repugnarent his quæ à Christianis scriptoribus asseruntur: nullam scilicet excitatam sub Alexandro in Ecclesia persecutionem, qui potius (vt Lampridius refert) ipsi Christo qualemcumque exhibuit cultum eique templum facere voluit, & inter Deos recipere, sed prohibitus est alijs, qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, & templa reliqua deserenda, si id optato venisset.

De sancta Cæcilia, & Tyburtio, & Valeriano.

Cap. XXII.

Ex *gestis eorum.* Cæcilia hæc nata præclaro genere Romanorum ab ipsis cunabulis in fide Christi nutrita, diebus ac noctibus virginitatem suam conseruari à Domino precabatur. Desponsata autem quidam Iuueni Valeriano, dum dies nuptiarum instaret, biduanis, & triduanis ieiuniis orans, se sanctis omnibus commendabat,

mendabat, vt eorum precibus suam pudicitiam custodiret. Dum hæc agerentur, Cæcilia sponsum suum in cubiculo sic hortatur. Secretum, amice dilectissime, tibi volo dicere, si te illud sub iuramento promiseris obseruare. Quo iurante, Angelum Dei, inquit, habeo amatorem, qui nimio zelo custodiens corpus meum, si vel leuiter senserit, quod tu castitatem meam violare præsumas cōtrate grauissime irascetur: si vero sincerè me diligas, & castitatem meam custodias, ita quoque te diliget, sicut & me, & ostendet tibi gratiam suam. Tunc Valerianus nutu Dei timore correptus, si vis inquit vt credam quod dicis, ostende mihi Angelum ipsum, & si probauero quod vere Angelus sit, faciam quod hortaris, si autem virum alium diligis, te, & ipsum, gladio feriam. Cæcilia respondit: Si mihi credis, & te baptizari permittis, poteris eum videre. Statim Valerianus perrexit, & secundum signa, quæ acceperat inuenit sanctum Vrbanum Papam, qui inter sepulchra martyrum latitabat. Cui cum dixisset verba Cæciliæ, gauisus est valde, & genibus flexis cæpit pro illo orare. Tunc subito apparuit in niueis vestibus, quidam senex tenens librum aureis literis scriptum. Quem videns Valerianus præ nimio timore quasi mortuus cecidit, & à sene eleuatus, sic legit: *Vnus Deus, vna Fides, vnum Baptisma. Vnus Deus, & Pater omnium, qui est super omnia & in omnibus nobis.* Et dixit ei senex: Credis ita esse an adhuc dubitas? Exclamauit Valerianus, dicens: *Non est aliud quod verius possit credi sub cælo.* Et statim senex ille disparuit. Et Valerianus à sancto Vrbano baptizatus est, & diligenter instructus, ad Cæciliam redijt, viditque protinus Angelum Cæciliæ oranti astantem, qui duas coronas ex rosis & lilijs ferens, alteram Cæciliæ, alteram Valeriano dedit, dicens: Istas coronas mundo corde, & corpore, custodite, quia de Paradiso Dei, ad vos eas attuli, nec vnquam marcescent, nec odorem amittent. Post hæc disparente Angelo Tiburtius, frater Valeriani, ad eos ingressus est; & statim mirari cæpit, vnde tantus odor rosarum, & liliorum spiraret. Dicit ei Valerianus. Sicut me orante, hunc odorem sensisti, ita coronas ex rosis & lilijs quas habemus, & videre non praeuales, si mihi credideris, modo cernes. Tunc Cæcilia, & Valerianus, ita Tiburtio prædicauerunt de falsitate Deorum, & *de gloria sanctorum, & de pæna reproborum, de incarnatione, & passione Christi,* quod ad fidem conuersus, & à sancto Vrbano Papa baptizatus est, & tantam Dei gratiam deinceps habuit, quod Angelos quotidie videns, quicquid à Deo petebat accepit.

De passionibus eorundem.

Cap. XXIII.

POst hæc Almachius Romæ Præfectus Christianos disperdens, audito, quod Tiburtius, & Valerianus mortuos sepelirent, & sua indigentibus ministrarent, vocatos ad se post longam disputationem duci iussit ad statuam *Iouis*, vt aut ibi sacrificarent, aut decollati perirent. Et dum ducerentur, ita Maximo cubiculario præfecti prædicauerunt, quod eum ad fidem Domini conuerterunt, promittentes, quod si veraciter pæniteret, gloriam animarum in hora passionis eorum videret. Cumque duxisset eos ad domum suam, ipsi quoque carnifices conuersi sunt, & veniente ad eos Cæcilia cum Sacerdotibus baptizati sunt. Mane autem facto à sancta Cæcilia, confortati, quarto extra vrbem milliario ducuntur, & nolentes sacrificare pariter decollantur.

Tunc Maximus cum iuramento asserebat se in hora passionis eorum Angelos fulgentes vidisse, & animas eorum de corporibus quasi virgines de thalamo exeuntes, quas in gremio suo Angeli detulerunt in cælum. Almachius vero audiens Maximum cum suis omnibus sic conuersum, vsque ad mortem plumbatis eum cædi iussit: quem Cæcilia iuxta Tiburtium & Valerianum, quos ipsa sepelierat in nouo sarcophago sepeliuit. Ipsa quoque deinde Cæcilia quasi coniux Valeriani, de suis facultatibus, quas iam pauperibus erogarat, inquiritur. Et dum duceretur vt sacrificaret, tam sublimiter comitantibus prædicauit, quod conuertit ex eis plusquam quadringentos viros; quos sanctus Vrbanus protinus baptizauit. Vnde Almachius eam sibi præsentatam, post longam altercationem iussit ad domum suam reduci, ibique in bulliente aqua concremari. Sed dum ministri ligna igni sub balneo continue ministrarent, die integro cum nocte, quasi in frigido loco permansit. Quod cum audisset Almachius, iussit eam in ipso balneo decollari: quam spiculator tertio ictu percussit, & caput eius amputare non potuit; & quia decretum erat, ne quartam percussionem decollandus acciperet, sic eam seminecem dereliquit. Quæ triduo superuiuens, & fideles confortans, diuisit eis cuncta quæ habuit; & sic eam sanctus Vrbanus, inter collegas suos episcopos sepeliuit.

ANNOTATIO.

Acta Sanctæ Cæciliæ inueniet lector prout hic habentur sed paulo fusius in Surio & Metaphraste: nam eius gesta notarij diligenter confecerunt. De eius sacri corporis ac sociorum inuentione, Sigisbertus in chronicis an. Dom 821. sic scribit: Paschalis Papa corpus sanctæ Cæciliæ virginis ipsa reuelante, inuenit aureis velatum indumentis, sanguine ipsius perfusis quod vna cum corporibus sanctorum Valeriani sponsi eius, Tiburtij Maximi, & vrbani in Ecclesiam à se ijs readificatam transtulit.

Passio sancti Calisti Papæ, & Calepodij Presbyteri.

Cap. XXIIII.

EX *gestis eius.* Anno Domini 222. diuino incendio concremata est pars eminentior vrbis Romæ, & in templo Iouis manus eius sinistra aurea liquefacta est. Tunc venerunt Sacerdotes ad Alexandrum imperatorem petentes vt Dij irati sacrificijs placarentur; & dum; iubente Alexandro, sacrificarent; subito, sereno cælo mane die Iouis, fulmine extincti sunt quatuor Sacerdotes Idolorum, cum ara Iouis, & dies obscuratus est, ita vt Romanus populus fugeret extra muros. Audiens autem Palmatius consul, quod Calistus Papa cum suis clericis trans Tyberim latitaret, rogauit Imperatorem vt Christianos, propter quos hoc signum contigerat, ad purgationem ciuitatis deleret. Accepta igitur potestate Palmatius illuc cum militibus properauit. Sed statim militibus excæcatis territus Palmatius, Alexandro hoc narrauit velociter. Tunc imperator iussit vt omnes populi conuenirent, & Mercurio immolarent. Quod cum fieret, virgo templi nomine Iuliana arrepta à Dæmone clamauit dicens: *Deus Calisti viuus est, & verus, qui nostris pollutionibus indignatur.* Audiens hoc Palmatius occurrit ad sanctum Calistum trans Tyberim in vrbe Rauennatium, & ante ipsum prostratus, & veritatem professus, postulauit baptismum. Statimque baptizatus cū vxore, & familia numero 42. per 30. dies omnia sua pauperibus erogauit. Et propter hoc Alexander ipsum sibi præsentatum, Simplicio Senatori tradit, vt eum mansuete tractando conuerteret, eo quod Reipublicæ multum necessarius esset. Palmatio vero semper flente, & orante, venit ad eum quidam, Fælix nomine, rogans pro vxore sua paralytica, promittens quod crederet si eam sanaret. Cum ergo Palmatius orasset; illa statim sanata, cucurrit cum viro suo ad domum Simplicij Senatoris dicens: Baptiza me in nomine Christi, qui tenuit manum meam, & eleuauit me. Tunc Palmatius misit eam ad Calistum Papam, & veniens baptizauit Fælicem cum vxore sua Blanda, ipsumque Simplicium, & familiam eius numero 68. Hoc audiens Imperator, iussit omnes qui baptizati fuerant decollati & Calepodium Presbyterum decollatum & distractū per ciuitatē in Tyberim iactari, & capita omniū qui decollari, fuerant per omnes portas ciuitatis ad exemplum Christianorum suspendi. Tunc Papa Calistus fugiens cum clericis suis in domo Pontiani trans Tiberim latuit, & quæsitum ac inuentum corpus Calepodij in cæmeterio suo honorificè

sepeliuit. Andiens hoc iterum Imperator, adductum sibi Calistum sine cibo & potu 5. diebus durare fecit, videnſque eum amplius confortatum, iuſſit eum diebus ſingulis fuſtigari, & omnium introitum ad eum prohiberi. Ille autem apparente ſibi ſancto Calepodio confortatus, venientem ad ſe *primum* militem vlceroſum baptizauit, & ſanauit. Tunc ſæuiens Alexander, iuſſit illum militem plumbatis vſque ad mortem cædi, & Caliſtum de feneſtra præcipitatum alligatumque ſaxo in puteum iactari, & in eo rudera cumulari. Aſterius autem Presbyter cum clericis ſuis nocte leuauit eum de puteo, & in cæmeterio ſancti Calepodij ſepeliuit. Ideoque Aſterius poſt ſex dies de ponte præcipitatus, & inuentus in vrbe Oſtienſi martyrium conſummauit.

Anno Christi 226.

ANNOTATIO.

Extant hac acta fuſius apud Surium; haud tamen in omnibus ſincera (vt ait Baronius) non enim probantur quæ in eis habentur promulgata ab Alexandro aduerſus Christianos edi a, indictam ab eo aduerſus eos perſecutionem fuiſſe. Repugnant enim his quæ ex Lampridio ſupra citauimus. Itaque qui dicuntur, iubente Alexandro fuiſſe occidi iuſſi, ſic id accipiendum quod quicquid Iuris illi conſultiſſimi (de quibus ſupra) quibus cura vrbis fuiſſet demandata, feciſſent; Imperatoris nomine atque autoritate ſe egiſſe iactarent. Imo quamdiu ille Vlpianus vixit, Christianos Romæ afflictatos eſſe tum ex his, tum ex alijs martyribus, qui poſtea paſſi ſunt, iure affirmari poſſe videtur Sed lege Baronium in Martyrolog Rom. primo Ian. dum agit de S Martina.

Paſſio ſancti Vrbani Papę cum ſocijs ſuis.

CAP. XXV.

EX *geſtis eius.* Vrbanus autem ciuis Romanus, genere nobilis, ſed ſanctitate nobilior, ab infantia Chriſtianus, virtute abſtinentiæ, & caſtitatis ornatus, ſucceſſit ſancto Caliſto Papę perſecutione Chriſtianorum adhuc crudeliter ſeuiente. Cuius dignitatis officiū, optimis virtutum ſtudijs adornans, rerum proſcriptionem multotiens paſſus, multotiēs damnatus ex vrbe, ſed à fidelibus clam retractus, in tertio ab vrbe milliario, cōfluentibus ad ſe populis, cōtinuo prædicabat. Interea vrbe diuerſis Imperatorum ſucceſſionibus variata, Alexander filius Mammææ, cuius matrem Origenes conuerterat, regnare cæpit. Qui maternis precibus coactus eſt, vt in Chriſtianos clemens fieret, non innocentibus perſecutionem inferret. Cui ille quidem aſſenſit, non tamen edictis cenſuit. Vnde Almachi præfectus inimicus totius boni, inſidiabatur occultis, & publice puniebat egreſſos: & inter ſanctos reliquos quos occidit, beatam Cæciliam decollauit: quam ſanctus Vrbanus inter ſepulchra martyrum ſepeliuit. Cumque Almachius ſanctum Vrbanum vbique iuſſiſſet inquiri; Carpaſius vnus miniſtrorum eius, quoddam antrum intrauit, & ſanctum Vrbanū cum tribus presbyteris, & tribus diaconibus orantem inueniēs, ſtatim eos Almachio præſentauit: iubenturque aut ſacrificare protinus *Ioui*, aut carceri mancipari. Rapiuntur ſancti à tribunali vt homicidæ, vt vrbis incenſores, vt reipublicæ inuaſores, & contempto idolo in carcerē detruduntur. Vbi dum ſe mutuo cohortantes orarent, & Chriſtiani ad eos concurrerent; mane facto, ſinguli ad propria cum benedictione epiſcopi reuertūtur, & ſancti Almachio præſentantur, & duris verberibus attrectati, cum ſuperari non poſſent, carceri iterum mancipantur. Ad quos venientes tres viri magnifici tribunitiæ poteſtatis cū duobus Preſbyteris, à ſancto Vrbano ſunt optime confortati. Cuius verba Anolinus carcerarius audiens compunctus, ſtatim ſe petijt baptizari, & ſic ſimul tota nocte peruigiles, mane facto ad ſua clanculo ſunt egreſſi. Audito igitur quod Anolinus Chriſtianus eſſet, cum ſanctis, Almachio ſiſtitur, & ſtatim ſacrificare renuens decollatur.

Acta Sancti Vrbani habetur etiā in libro quinto Petri de Natalibus, cap. 59 Hic conſtituit vt omnia vaſa eccleſiæ, aut argentea eſſent aut aurea, ſi ad ſacrū miniſterium pertinerent: vel ſi pauper eſſet eccleſia, ſtannea non vitrea, propter fragilitatem, nec lignea propter poroſitatem, nec cuprea propter nauſeam, vide Greg. Turon. de gloria martyrū cap. 38.

Sequenti nocte Almachius Vrbanum cum ſanctis alloquitur, promittens quod ſi *Ioui* thura imponerēt, ſoluti, libertatem & facultates reciperent. Cum ergo ad ſimulachrum ducerentur, & vt thura imponerent vrgerētur, ſanctus Vrbanus orauit, & protinus ſimulachro corruente pars templi cecidit, & 22. de ſacerdotibus qui ignem miniſtrabant, occidit. Tunc Almachius fugiens timore & anxietate confectus, iubet ſanctos cum iniurijs introduci, & plagis grauiſſimis laniari. Vbi dum beſtialiter tractarentur, Lucianus Diaconus inter manus cædentium migrauit ad dominum. Cuius corpus iuſſu Præfecti tota die inhumatum iacuit donec Fortunatus Presbyter nocte illud rapiens ſepeliuit. Vrbanus itaque iterum receptus ergaſtulo, dū ſocios ad perſeuerantiam inceſſabiliter hortaretur, die tertia eductus ad ſacrificādum compellitur, & ſimul idolum conſpuentes, plūbatis crudeliſſime verberantur, Et tandē cunctis colla tendentibus trucidātur, & eorum corpora beſtijs, & auibus exponuntur. Sed ſtatim Carpaſium vltio diuina ſubſequitur, dum à cæde ſanctorum rediens, & Idolo quaſi victor ſacrificans à Dæmone corripitur, & Deos ſuos blaſphemās; & Chriſtianos inuitus prædicans, poſt paululū ſuffocatur. Quod videns Marmenia vxor eius, perrexit cum filia ſua Lucina, ad Fortunatum & Iuſtinum presbyteros, & baptizatæ ſunt, & ſanctum Vrbanū cum ſocijs eius, anno Pontificatus ſui * 9. anno domini 230. decollatum honorifice condiderunt.

** Baron. an. 6. menſ. 7. di. 4.*

De paßione Quirici & Iulitę Matris eius.

CAP. XXVI.

AVthor. De ſanctis Quirico & Iulitta Matre eius, quia paſſio eorum inter apocryphas connumeratur ſcripturas, ob ineptas ſuperfluitates, hoc dicere ſatis ſit, quod mater S. Quirici de Iconio ciuitate progenita, perſecutionem fugiens migrauit ad Ciliciæ loca, Tharſoque eſt immorata. Habebat enim filium paruulum nomine Quiricum, cui cum lacte carnis, diſciplinā tradidit diuinæ legis. Inſurgente igitur contra ſe perſecutione, ſub Alexandro Imperatore, tenta eſt à præſide Alexandro viro quodam impio & maligno. Cumque cogeretur Idolis ſacrificare non modico angebatur merore animi, quod poſita in procinctu belli pro confeſſione fidei, ſui deſtituta videretur ſolatio paruuli. Ad eius tamen ſuggeſtionem, iubente Præſide, & Matre eum veluti prodente, perquiſitus tenellus infans Quiricus, & à militibus Præſidis repertus, atque ante ipſum perductus, primo quidem blandimentis lenibus, vt infans demulcetur, deinde minis exaſperatur. Ille vero blandientem æque vt minantem paruipendens, mente ſæniorem, & diſertiſſimo ſermone *Chriſtianum* ſe eſſe conſtanter eſt profeſſus, & ab hac profeſſione vllomodo diuelli non poſſe firmiſſime proteſtatus. Vnde cum ante Pręſidem ſtaret ſecundum tempus, * elinguis, infantulus, non ille, ſed in eo, & per eum, ſanctus loquebatur Spiritus, *cuius adipe & pinguedine replebatur anima, & os eius.* Dixit autem Alexander illi: Volo vt mihi pandas, quis huiuſcemodi tibi doctrinę extiterit magiſter, ſimulque ab hac deſiſtas pertinatia quam celeriter, ne pro Deorum, & Imperatoris contemptu, pænis afficiaris acriter. Tunc ad hæc ait infans: O præſes miror inſipientiam, qui in me tātillam cernens ætatulam, necdum temporis curriculo trimam diſcendæ ſcientiæ minus idoneam percunctaris, quis diuinam me docuerit ſapientiam? Auditis Præſes ipſius huiuſcemodi reſponſis correptus furore, iuſſit infantem cædi vehementiſſime. At ille dum cæderetur erectis ad cælum oculis, & paruis manibus expanſis, velut Athleta fortis, benedicebat Dominum clamans in excelſis. Gratias ago tibi Domine Deus meus, qui virtutem perficis in mea infirmitate: tum vero veluti reinſultans carnificibus, clara voce pro viribus inſonabat frequentius dicēs; *Chriſtianus, Chriſtianus ſum,* & quotiēs emiſerat hanc vocem piæ profeſſionis, totiens ei reparabantur nouæ vires corporis; ita vt Præſes, & cuncti qui aderant tantam imbecillis mirarentur ſufferentiam ætatis. At glorioſa Mater in tali agone cum poſitum videns, exultanſque toto corde in Deo, extenſis manibus in cælum, in voce exultationis & confeſſionis glorificabat dominum & vt in fide perſiſteret hortabatur filium, verebatur etiam ne forte cederet in flagellis pro teneritate corporis.

** erat enim triennis puellus vt ait Martyrolog. Roman.*

Mira gratia in tantillo puero Quirico.

Iterum Præſes iuſſit eam cum filio ſibi præſentari, & perſeuerantes in fide diuerſis pænis torqueri, ac demum, horrori carceris mancipari. In eadem autem cuſtodia

Translata fuisse horum corpora in Gallias per S. Amatorē episcopū, Antisiodorēsem cum in oriētem peregrinatus esset, tradit ex Mōbritio Baronius in Martyrol.

vincti erant circiter 444. viri, quos hortabantur sancti conuerti ad fidem Christi testantes non esse nomen aliud sub cælo in quo possit quis saluari. Cūque illi confiterentur se credere *vnum Deum esse Patrem, & Filium & Spiritūsanctum*; Præses data sententia, iussit eos plecti capitali pæna. At Quiricus, & Iulitta dum frequenter passionibus suis Deum glorificant, de vinculis ad tribunalia, & de tribunalibus ad vincula reuocati, membris varijs cruciatibus distensis; perpendens Tyrannus eos in sufferēdo alacres, in certādo insuperabiles, iussit eos decapitari. Tādēq; mēbratim cōscisi, & ne sepelirētur dispersi, ab Angelo collecti, nocte à Christianis sepulti sūt.

Horum passio recolitur 16. kal. Iulij.

ANNOTATIO.

Historia hac non est illa quam Gelasius Papa inter apocryphas numerauit, sed illa eadem est, quam sequitur Surius ex Simeone Metaphraste; videtur tamen Vincentius errare dum asserit Quiricum passum fuisse sub Alexandro Imperatore; cum martyrologium Romanum ponat eum passum fuisse sub Diocletiano: & ita etiam Surius, qui sic habet in vita eius 16. Iunij. (Praerat tunc Diocletianus imperio Romanorum.) Ponitur etiam ibidem Quiricum passum fuisse anno Domini 300. quo tempore Diocletianum regnasse constat ex Baronio.

De sancta Martina virgine, & octo martyribus.

CAP. XXVII.

EX *gestis eius*. Eodem tempore sancta Martina passa est sub Alexandro Imperatore. Hæc cum esset Romæ virgo nobilis, & splendida sanatorum progenie orta, ab infantia sacræ scripturæ mysterijs fuit informata, omnibusque virtutibus erat adornata: multasque possessiones, & diuitias habens, pauperibus largiter erogabat. Porro Ministri Alexandri Imperatoris ab eo missi, vt Christianos comprehenderent, & Idolis sacrificare compellerent, hac illacq; per vrbem abeuntes, virginem in oratione positam inuenerunt, & in præsentiam Imperatoris adduxerunt. Qui, vt eam vidit, eius amore speciei captus est, & sperans sibi posse subdi animum eius ait: O puella clarissima spero te mihi sociari, reginamque palatij mei vocari, sed accede nunc, & sacrifica Deo Apollini. Quæ respondit: Ego obtuli me vni Deo viuo, qui corpore casto delectatur, & corde mundo, ipsi sacrifico, meque tota deuotione committo. Imperator autē iussit Sacerdotes Apollinis adesse & sacrificia solita præparare, & virginem in templum Apollinis introduci. Quæ muniens se signo crucis, cum eleuatis in cælum oculis, & manibus expansis exoraret, vt Idolum illud præcipitaretur, mox terræmotu magno facto, ita vt ciuitas cōcuteretur, Apollo corruit, & comminutus est, & quarta pars templi destructa est, & oppressit multitudinem cum Sacerdotibus Idolorum qui astabant. Tunc virgo dixit Imperatori: Sta & adiuua Deum tuum Apollinem, qui confractus est. Quare non surgis, & adiuuas Sacerdotes, qui oppressi sunt in ruina templi? Mox vero Dæmon, qui in Idolo Apollinis habitabat volutans se in puluerem Idoli voce magna clamabat: O virgo Martina, magni Dei ancilla, quæ ab habitaculo meo, in quo habitaui annis 98. me denudasti, ac deformē ostendisti, multi vero sanctorum martyrum proficientes vsque nunc me minime manifestauerunt: cum essem in potestate multa habens sub me spiritus nequissimos 472. qui mihi præcipienti quotidie animas multas hominum offerebant. Tu autem me effugasti, tartarico tradens igni. Tunc idem Dæmon per aera clamans, & stridens ibat. Vnde verò proficiscebatur, tenebræ videbantur, & omnes prospicientes terrebātur. Imperator autem non intelligens hæc facta esse diuina iussione, præcepit virginem alapis cædi, & vncinis palpebras eius dirupi. Quod dum fieret, carnifices, huius sceleris ministri clamabant: Væ nobis peccatoribus, quia magis quam hæc virgo cruciamur: nam quatuor viros splendidos ante illam videmus, & quas ei pænas ingerere nitimur, magis nos ab illis suscipimus. Sancta autem virgo aspiciens in cælum benedicebat Deum, & cum pro his Octo viris, qui eam cruciabant, Dominum exorasset, vt eos ad rectam fidem conuerteret, lumen eos circumdedit, & vox de cælo sonuit dicens eis: Propter famulam meam Martinam peperci vobis: tu autem filia confide, ego sum quem inuocas, ne permittam tibi dominari ab hoste.

Post hæc illi octo viri cadentes in faciem, rogauerunt virginem vt per eam à Domino veniam impetrarent, de his, quæ in eam præsumpserant. Imperatori vero astantes, constanter, & alacriter dixerunt: Nos, Imperator, Idola tua à quibus vsque nunc seducti sumus, nunquam adoramus, quia per beatam Martinā omnipotentis Dei virtutem, cognouimus. Quibus Alexander iratus ait: O stulti, decepti estis, per incantationes *Crucifixi*, in quibus confiditis. At illi, vere, inquiunt, sceleratus es, & draco habitat in te, quia non cognoscis qui te fecit, & dedit tibi hanc potestatem coinquinandi vsque in finem animam tuam. His verbis commotus Imperator, iussit eos suspendi, & carnes eorum lacerari. Inscisi vero à spathis, nihil dicebāt, sed cælum intuentes Deum cernua mente implorabant. Et in hoc amplius furens Rex, capitalem sententiam aduersus eos dedit. Sicque orantes, & signaculo crucis se munientes, tetenderunt ceruices, & cum lætitia per cruorem sanguinis proprij beatum finē adepti sunt mense Nouembris 17. die.

Conuertūtur ad Christum eius tortores.

Signo crucis se muniunt. 17. Cal. Nouemb. habet Baron. in notis Primo Ian.

ANNOTATIO:

Acta S. Martina his similia extant apud Surium 1. die Ianuarij sed in multis emendanda ait Baronius iuxta superius dicta: prout satis fuse idem author ostendit in martyrologio Romano 1. Ian. agens de S. Martina: Sciat igitur prudens lector, dum legerit hac acta, vel qua extant apud Surium, & animaduertat Christianos causam dixisse coram Alexandro; quod illa non sint acta purissima, publice excepta à notarijs actuariis coram prasidе, sed potius esse actorum paraphrases superadditas, prout quiuis prudens, facile posset iudicare.

De agone sancta Martina virginis.

CAP. XXVIII.

ALia die sedens Imperator pro tribunali, dixit: Introducatur illa incantatrix, vt iterum eius incantationē videamus. Ingressa igitur Martina cum sacrificare nollet, iussit eam Imperator expoliari, & præcingi, & carnes eius cum gladijs inscidi. At illa videbatur candida, sicut nix; corpusque eius præ splendore, aspicientes caligare faciebat. Ex vulneribus autem corporis eius lac pro sanguine emanabat, & odor magnus tāquam effusorum aromatum fragrabat. Cumque orationem fudisset, & Imperatoris verba contemneret, insuper & acriter eius vesaniam argueret, iussit eam per membra quatuor palis extendi, & fustibus cædi. Quod cum fieret, ministri cædentes deficiebant viribus & obsecrabāt imperatorem, dicentes: Libera nos ab hac puella, & ab istis pænis. Angeli enim Dei repercutiunt nos vectibus ferreis & in neruis ac medullis cruciamur: insuper & carnes, & ossa nostra sicut ab igne cremantur. Imperator autē iussit eā amplius cædi, omnesque cædentes eam, facti sunt velut mortui. Imperatore vero præ confusione nesciente quid ageret; Eumenius diues cognatus eius suasit ei, vt eam in carcerem mitti iuberet, & adipum pinguedine feruide dissoluta lauaretur, sicque claritas eius coinquinaretur. Quod & Imperator fieri iussit: At illa carcerem gaudens intrauit, & glorificans Deum adorauit, multorumque voces audiebantur cum illa glorificantium Deum. Mane autem facto missus ab Imperatore Limenius, vt eā adduceret, odore suaui est repletus. Dixeruntque comites eius: Ciues hunc odorem fecerunt, quia Martinam diligunt. Alij vero dicebant, quia Dij propitij apparuerūt. Aperiēs autem Limenius ianuam vidit lucem magnam circumfulgentem eam; ingressumque eum sicut fulgur circumfulsit, & præ timore in terrā cecidit; vixque surgens, & ingrediens, vidit B. Martinam in sede gloriosa sedentem, & multitudinē virorum albatorū circa eam. Ipsa quoque tabulam auream tenebat, in qua scriptum erat: *Quā magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti*; Timensque Limenius ad palatium abijt, & Imperatori mirabilia Dei nunciauit: at omnes cū rege stantes dicebant Limenium maleficijs virginis seductum. Denique viris albatis disparentibus, educta est virgo de

Noua sanctæ Martinæ supplicia.

Tortores diris plagis cruciantur.

Visio Limenij.

Psal. 19.

carce-

carcere, & Imperatori præsentata, iussa est Deæ Dianæ sacrificare. Qua templum ingressa, Dæmon, qui habitabat in idolo clamabat: Væ mihi, quia ignis me persequitur per quatuor angulos templi. Cui cũ præcepisset virgo vt se moueret, & stridẽs exiret, mox tonitruũ cũ fulgure factum est: ignis etiam de cælo cecidit, & cõbussit Sacerdotes, & Idolum Dianæ in fauillam redegit.

Idolum subuertit suis precibus.

Desinc agonis eiusdem virginis.

Cap. XXIX.

TVnc virgo quasi destructrix tẽpli, iussa est extendi, & mẽbra eius cũ spathis inscidi, ac circa mamillas vngulis attrectari. Cũq; in his omnibus constanter staret, & Deũ glorificaret, iussa est feris tradi vt discerperetur, & discerpta moreretur. Tunc immanissimus Leo cõtra eã dimissus est, qui nõ comederat diebus tribus, vt eã deuoraret: egressusque rugit super eã, nõ terrorẽ ostẽdens, sed cõpassionem, agitansq; vultũ, & facie blãdiẽs, ambulauit ad eã, & inclinãs se osculabatur pedes eius. Illa vero dicebat: *Fulges in virtutibus Deus, prospicio enim à dextris, & sinistris Angelos ciuitatem tuã glorificãtes, & virtutibus ferarũ immaniũ cõtradicẽtes moresque earũ immãsuetos transmutantes.* Hoc Imperator vidẽs iussit Leonẽ, in caueã mitti. Qui surgens impetũ fecit, & supradictum Eumeniũ cognatum Regis interfecit. Imperator iratus; & valde tristis, iussit eã igni tradi atq; consumi. Accẽso igitur igne copioso, eaq; iactata in medio, mox pluuia magna facta est, & sonitus venti, flãmaque dispersa, omnes circunstantes incẽdit. At Imperator iussit comam capitis virginis radi, dicens in capillis eius esse maleficia, quibus deputabat mirabilia Dei. Cui illa ait: Teste Apostolo, *mulier si comã nutriat, gloria est illi*; tu autẽ gloriã quã dedit Deus facturę eius, amputasti. Auferet à te Deus regnum, & a gloria Dei persequeris, & in dolore nimio mortem expectabis.

Vngulis atrocissime discerpitur.

1. Cor. 11.

Tunc iussit eam in templum, in quo erat Zeus includi, clausitque ianuam, & designauit annulo suo. Imperator autem & Sacerdotes omni die venientes ad tẽplum, non audebant ingredi, quia voces audiebãtur multorum Angelorum. Dicebat autem Imperator his, qui secum erant. magnus Deus Zeus, omnes Deos congregauit, vt Martinam instruant, & moneant. Tertia die iussit tauros immolari, & aperientes, viderunt eam splendentem, & cum ea viros speciosos, Zeum autem, cecidisse, & in puluerem redactum esse. Stupefactus autem Imperator dixit virgini: Vbi est Deus Zeus? At illa: Christi virtus hunc combussit, sicut Apollinem, & Dianam. Tunc iratus imperator, iussit eam extra ciuitatem duci, & gladio caput eius amputari. Quo facto, vox facta est de cælo dicens: *Quia certasti pro nomine meo Martina virgo, ingredere cum omnibus sanctis in regnum meum, & in æternum lætare cum Deo.* Facta autem hac voce, carnifices in facies suas ceciderunt, & mortui sunt. Tunc venit episcopus, & omnis Clerus Romanę Ecclesię, & sublatum corpus sepelierunt honorifice. Imperator autẽ Alexander eadem die percussus est dolore cordis, & carnes suas comedebat gemens, ac dicens. Miserere mei Deus Christianorum, quia nomen tuum persecutus sum. Sicut feci, reddidisti mihi. Factusque est terræmotus magnus, & crediderunt ea die animæ duo milia & 300.

Caditur gladio anno quarto Alexandri Imperatoris teste Baronio qui fuit anno Ch. 228.

Completum est martyrium sanctæ virginis Martinæ die prima mensis Ianuarij.

De Hipolyto & Beryllo Episcopis, & libris eorum.

Cap. XXX.

EVsebius in chronicis. Temporibus Alexandri Hipolytus, & Beryllus episcopus Arabiæ, clari scriptores habebantur: Vlpianus quoque iurisconsultus assessor Alexandri insignissimus habetur.

Ch. 229.

Hieronymus de illustribus viris. Hipolytus episcopus, qui rationem Paschę, & temporum canonumque scripsit vsquead primum annum Alexandri Imperatoris 16. annorum circulum reperit; & Eusebio qui super eodem Pascha 29. annorũ circulũ cõposuit, occasionem dedit.

Hic martyrium subijt Imperãte Alexandro, vt ait Baron. an. 229.

Scripsit nonnullos in scripturis commentarios è quibus hæc reperi. In Hexameron, & Exodum, & Cantica Canticorum, & in Genesim, & in Zachariam De Psalmis, de Esaia, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbijs de Ecclesiaste, de Saul, & Phytonissa, de Antichristo, de resurrectione, contra Marcionem; de Pascha, aduersus omnes hæreses, Colloquia de laude Domini Saluatoris: in qua præsente Origene se loqui in Ecclesia significat. In huius æmulationem Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad veram fidem correctum diximus, cohortatus est Origenem in scripturas commentarios scribere, præbens ei 7. & eo amplius Natarios, eorumque expensas, & librariorum parem numerum, quod & his maius est, * incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde & in quadam epistola Ergodioten, id est operis compulsorem eum Origenes vocat.

** Græci habent intolerabili. ἐργοδιώκτην.*

Beryllus autem Arabibostrenus episcopus, cum aliquanto tempore rexisset Ecclesiam, ad extremum lapsus in hæresim, quæ Christum fuisse ante incarnationẽ negat, ab Origene correctus, scripsit varia opuscula; & maxime epistolas in quibus Origeni gratias agit, sed & Origenis ad eum literæ sunt.

Lege Baron. an. 229. Prateolum. v. Beryllus Euseb. lib. 6. hist. cap. 16.

Extat Dialogus Origenis, & Berylli, in quo hæreseos coargitur. Claruit autẽ sub Alexandro mãmææ filio, & Maximino, & Gordiano, qui ei in imperiũ successerunt.

De Imperio Maximini, & sæuitia eius in Ecclesiam.

Cap. XXXI.

EVsebius in chronicis. Porro Alexandro apud Moguntiacum tumultu militari occiso, Romanorum 22. regnauit Maximinus annis tribus. Hic primus ex corpore militari, sine Senatus auctoritate, ab exercitu Imperator electus est, anno Domini 237. Mundi vero 5090.

Maximinus Imperator. an. Ch. 237 Mũdi 5090.

Hugo vbi supra. Hic propter Christianam Alexandri, cui successerat, & Mãmææ matris eius familiam, excitauit in Sacerdotes, & clericos persecutionem. Vnde Romæ Pontianus Papa, qui Vrbano successerat, martyrio coronatus est.

Author. In gestis tamen Romanorum Pontificũ legitur, quod Põtianus Papa & Hipolytus presbyter exilio sunt deportati ab Alexandro in Sardinia insula, Seuero, & Quinctiano consulibus, & in eadem insula afflictus, maceratus, fustibus cæsus, defunctus est 13. kal. Nouembr. & in eius locum ordinatus est Anterus 11. kal. Decembris: quem beatus Fabianus adduxit cum clero per nauim, & sepeliuit in cæmeterio Calisti via Appia.

Ita etiã Bar. scribit de Põtiano ann. 237.

Antherus natione Græcus ex patre Romulo sedit * mense vno & martyrio coronatus est: fuit autem temporibus Maximini, & Africani cõsulum. Hic gesta martyrum diligenter à notarijs exquisiuit, & in Ecclesia recondidit propter quendam Maximinum presbyterum, qui martyrio iam coronatus est. Hic sepultus est in cæmeterio Calisti via Appia 3. nonas Ianuarij.

**Correxi hũ authore qui posuit an. 12. & secutus ẽ Eusebium.*

Eusebius in chronicis & li. 6. cap. 20. Tũc Origenes librũ de martyrio ad Ambrosiũ scripsit; qui cum apud plurimos venisset, tanquam neruis quibusdam validissimis stabiliti, sponte se ad confessionem nominis *Christi* offerebant: ex quo & maximus numerus extitit confessorũ, tribus annis à Maximino persecutione commota, in quibus & finem persecutionis fecit, & vitæ.

Hugo vbi supra. Itaque Maximinus Iulius, qui & Maximus legitur appellatus, 3. quo regnauit anno, à Pupieno Tyranno Aquileiæ interfectus, persecutionis & vitæ simul finem fecit. Moxque Pupienus & Balbinus frater eius vsurpauerunt Romanum imperium, & statim in palatio cæsi sunt.

Lege Bar. an. 240. & Onuphriũ an. 236. &c.

De Imperio Gordiani, & scriptis Africani.

CAP. XXXII.

GOrdianus itaque in regnum sublimatus Romanum, imperauit annis sex.

Eusebius in chronicis. Cœpit autem anno Domini 240. Mundi vero 5093.

Hugo. His diebus Romæ Antero Papę Fabianus successit.

An.Ch. 240 M. 5093. Floruit etiam eadem tempestate Africanus vir inter scriptores Ecclesiasticos nominatissimus; Porphirius quoque philosophus, & Victor Sophista apud Athenas.

Hic familiaris Origeni fuit. *Hieronymus de illustribus viris.* Iulius Africanus cuius 5. de temporibus extāt volumina sub Imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, legationem pro instauratione vrbis Emaus suscepit, quę postea Nicopolis appellata est. Huius est epistola ad Origenem super quæstiones Susannæ, eo quod dicat in Hebraico hanc fabulam non haberi, nec conuenire cum Hebraica etymologia; contra quem doctam epistolam scripsit Origenes. Extat eius ad Aristidem alia epistola, in qua super Diophonia, quæ videtur esse in genealogia Saluatoris apud Matthæum & Lucam plenissime disputat.

Gordianus Imperator occiditur. *Eusebius in chronicis.* Gordianus autem admodū adolescens, Parthorum natione superata, cum victor reuerteretur ad patriā fraude Philippi præfecti prætorij haud longe à Romano solo interfectus est. Huic milites tumulum ædificant, qui Euphrati imminet, ossibus eius Romam reuectis.

De duobus Philippis Imperatoribus.

CAP. XXXIII.

Philippus Imperator an. Ch. 246. M. 5099. ROmanorum igitur, vicesimus-tertius regnauit Philippus annis 7. cæpit autem anno Domini 246. Mundi vero 5099. Hic filium suum Philippum consortem regni fecit, primusque omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit.

Regnantibus Philippis, Millesimus Romæ vrbis expletus est annus; ob quā solemnitatem innumerabiles bestiæ in *Circo magno* sunt interfectæ, ludique in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo peruigilante celebrati.

Lege Eusebium lib. 6. cap. 25. & Baron. an. 246. *Haymo vbi supra.* Philippo Imperatori interesse volēti vigilijs Paschæ, & communicare mysterijs, restitit Fabianus Papa, nec permisit donec confiteretur peccata, & staret inter pænitentes.

Author. Qualiter autem isti Imperatores ad fidem Christi conuersi sunt, legitur in vita beati Poncij Martyris, qui sub Decio passus est, sicut in sequentibus narrabitur. Occasione igitur hac etiam ipsius Poncij vitam ab exordio natiuitatis vsque ad eius martyrium in præsenti loco inserere volui in hunc modum.

De bona indole sancti Pontij.

CAP. XXXIIII.

Extant hæc acta apud Surium 14. Maij mutata parum phrasi quibus adstipulantur antiquissima Martyrol. EX *gestis eius.* Huius Pater quondam Senator vrbis Romæ fuit Marcus nomine; mater vero Iulia. Hæc cum prægnans olim Idolorum templa cum viro suo portans munera circuiret, venit ad tēplum Iouis. Quod cum ingrederetur forte Sacerdos velato capite infulatus ad aras stabat: qui arreptus à Dæmone, apprehensusque velamen simul & infulam, cæpit eam minutatim scindere, voceque mirabili eiulans, omne templum clamoribus implere. Hæc mulier, inquiens, eum in vtero gestat, qui magnum hoc templum funditus subuertet & Deos eius comminuet. Cumque iterum atque iterum has repeteret voces, Marcus & Iulia hoc audientes exangues fugiunt in prope positā domum, arripiensque Iulia saxum aluum suum lateraque tundens aiebat: Vtinam non eum concepissem per quem magnū templum, & numina eius erunt euertenda: melius est vt ego ipsa cum hoc deficiam. Cumque dies pariendi aduenisset edidit puerum honestum sine vlla macula, quem credebant tantis supplicijs maceratum exanimem generari. Mater autem pueri Iulia interficere paruulū nitebatur. Cui Marcus Pater eius dixit: Sine, non interficias ipsum: si Iupiter voluerit, vindicet se de inimico suo, nos autem non inijciamus in eum manus nostras. Sicque conseruatus est paruulus, quem ex genere suo Pontium vocauerunt. *Mater eum natum vult interficere; sed pater prohibet.* Vnde accidit, vt in templa idolorum nunquam induceretur, sed cum ad puerilem ætatem venisset, magnis doctoribus adhibitus, omnium fere Philosophorum vel diuersarum artium literis pollebat, omniaque memoriter retinebat. Cumque quadam die diluculo surgens ad præceptorem suum pergeret, audiuit Christianos quibus sanctus Papa Pontianus præerat psallentes & dicentes: *Deus autem noster in cælo, omnia quæcunque voluit fecit, Simulachra gentium, argentum & aurum, &c.* *Psal. 113.* Hæc audiens puer, & suspirans, Spiritusancto compunctus, flere cæpit, & eleuans palmas ad cælum dixit: Deus, cuius laudem isti decantant, ostende mihi notitiā tuam: cępitque pulsare ad ianuam. Tunc sanctus Papa, reuelante sibi spiritusancto, ait: Aperite, & finite intrare puerum, *talium est enim regnum cælorum.* *Math. 19.* Puer ergo Pōtius relictis Pædagogis suis in vico, ingressus est cum vno adoloscentulo, qui cum eo studebat, nomine Valerio: & inquisita veritate de carmine, quod audierat eos canere, à sancto Pontiano salubriter in fide cum collega suo instructus est. *A Pontiano Pontifice de fide instituitur.* Qui abeuntes læti quotidie redibant ad hominem Dei, & audiebant verbum salutis. Cumque rediret Pontius ad Patrem suum, requisitus an percepisset aliquid à præceptoribus suis, aiebat: Nunquam melius à magistris meis audiui, quam hodie, & heri. Tandem ipsi Patri suo Idola nihil esse ostendit, & introducto ad eū sancto Pontiano, ad fidem eum conuertit, ita quod ipse Marcus simul cum sancto Pontiano episcopo, & filio suo, omnia idola manibus suis confringens, baptismi gratiam cum filio suo & omni domo sua, suscepit. *Pater eius conuertitur.*

Qualiter per ipsum Imperatores sunt conuersi.

CAP. XXXV.

SEd multo post eo defuncto, puer Pontius apprehensus à militibus, & in curiam perductus, loco Patris sui nolens, ac repugnans, constituitur, talemque gratiam ei Dominus contulit, vt in omni curia, vel palatio specialiter ab omnibus amaretur. In ipsis diebus sanctus Papa Pontianus gloriosa morte migrauit ad Dominum, post quem Anterus præfuit Ecclesiæ mense vno; deinde Fabianus in Pontificatu succedens, ita beatum Pontium, vt verus pater, verum filium diligebat. *Sic sentit & Onuphrius, tametsi aliter habet Platina de Antero.* Sanctus autem Pōtius iam perfectus in Deo, omnes facultates suas accipiens beato Fabiano episcopo tradidit, & eas pauperibus distribuit.

Duobus autem Philippis Imperatoribus id est patri, & filio cum esset amicus, quadam die millesimo anno à conditione Romæ dicunt ei: Eamus, & repropitiemus nobis Deos magnos, qui nos in huius anni millesimi circulum natalis Romæ perduxerūt. Quos dum B. Pontius diuersis excusationibus declinare niteretur, illi velut amicum cogebant ad sacrificandum. At ille videns à Domino datam sibi occasionem, ait: O pijssimi Imperatores, cum à Deo principes hominum ordinati sitis, cur non ei, qui vobis hunc honorem præstitit, ceruices flectitis, & ipsi soli sacrificium laudis offertis. Philippus Imperator dixit: Propterea, & ego Deo magno *Ioui* sacrificium offerre desidero, qui mihi hanc tribuit potestatem. Beatus Pontius subridens respondit: Ne erres Imperator. *est Deus in cælis qui cuncta verbo suo constituit, & gratia Sanctispiritus animauit.* Quid plura? Imperatores his, & alijs verbis eius crediderūt, & à sancto Fabiano Papa baptizati sunt. Qui scilicet Fabianus, & Pontius tēpli magni idola omnia confregerūt,

& ipsum

& ipsum funditus subuerterunt, multique de populo ad notitiam Domini concurrentes, baptismum alacriter susceperunt.

Pater Verona occisus est, filius Romæ.

Hugo vbi supra. Porro ambo Imperatores, diuersis in locis fraude Decij successoris sui circumuenti sunt; & occisi.

De imperio Decij, & Fabiano Papa.

Cap. XXXVI.

Decius an. Ch. 253. M. 5106.

EVsebius in chronicis. Romanorum igitur 25. regnauit Decius anno 1. & mensibus 3. cæpit anno Domini. 253. Mundi vero 5106. Hic ex Pannonia interiore Budaliæ natus fuit. Qui cum Philippum patrem & filium interfecisset, ob odium eorum, in Christianos persecutionem mouet.

Idem in historia ecclesiastica lib. 6. cap. 29. In hac Fabianus vrbe Roma, martyrio coronatus, sedem episcopatus sui Cornelio reliquit.

Ex libro pontificum. Hic Fabianus natione Romanus ex Patre Fabio, sedit annis, * 13. & passus est 13. kal. Februarij. Hic regiones diuisit Diaconibus, & fecit 6. Subdiaconos qui septem notarijs imminerent, vt gesta martyrum in integro fideliter colligerent; & multas fabricas per cæmeteria fieri præcepit. Et post passionē eius, Moyses, & Maximus, Presbyteri, & Nicostratus Diaconus, comprehensi sunt, & in carcerem missi.

** Baron. an. 15. & dieb. 4.*

Nouatianus primus Anti papa: In hoc tempore reuera illud de ecclesia potuisset dici: Nisi abbreuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.

Eodem tempore venit Nouatus ex Africa, & separauit de Ecclesia Nouatianum, & quosdam confessores. Postquam autem Moyses defunctus est in carcere, cum fuit ibi per menses 11. multi Christiani fugerunt per diuersa loca.

Author. Legitur quod Fabianus iste, cum de quodam loco cum amicis reuerteretur, & Papa defuncto, de eligendo Papa omnis populus loqueretur, venit inter eos rei exitum scire volens: & subito, sicut Deus præuiderat, candida columba super caput eius de cælo descendit: qui tandem anno pontificatus sui 13. iussu Decij decollatus est

Lege Cyprianum epist. 8. Deinde plurimi amore patrimonij & facultatū suarū velut cōpedibus irretiti ipso primo huius turbinis impetu prostrati fuerūt, lege Cyprianū de lapsis.

Eusebius vbi supra. Eadem persecutione Hierosolymis Alexander Episcopus rursum pro cōfessione Christi iudici sistitur, & vinctus carceri traditur. Quique cū longæuæ ætatis veneranda canicie præfulgeret, posteaquam frequenter passionibus suis, & cruciatibus glorificauerat Dominum, dum de vinculis ad tribunal, & à tribunalibus ad vincula reuocaretur, inter ipsa vicissim sibi succedentia tormenta defecit.

De Dionysio Alexandrino, & libris eius.

Cap. XXXVII.

Eusebius lib. 6. cap 30.

DIonysius vero Alexandrinus episcopus per illud tempus, sicut ex ipsius epistolis verissime comperimus, in multis sæpe confessionibus satis clarus efficitur, & pro passionum tormentorumque diuersitate magnificus. Denique refertur insectantibus se quibusdam, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini auulsum ceruicibus sumite, & donum magnum ad Tyrannum referte. *Hieronymus de illustribus viris.* Hic Dionysius Alexandrinæ vrbis episcopus, sub Herecla scholam Catecheseos presbyter tenuit, & Origenis insignissimus auditor fuit. Hic in Cypriani & Africanæ synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis, ad diuersos misit epistolas plurimas, quæ vsque hodie extant. Sed & ad * Lanianū Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum scribit de pænitentia, & ad Romanos per Hipolytum alteram, & ad Sixtum, qui Stephano successerat, duas epistolas, & ad Philemonem, & ad Dionysium postea Ecclesiæ Romanæ presbyteros duas. Et ad eundem quoque Dionysium postea Romanum episcopum. Et ad Nouatianum causantem, quod inuitus Romæ episcopus ordinatus esset. Cuius epistolæ hoc exordium est: *Dionysius Nouatiano fratri salutem. Si inuitus, sicut dicis, ordinatus es, probabis, cum volens, recesseris.* Est eius & ad Dionysium, & ad Didymum altera epistola de Pascha, plurimæ declamatorio sermone conscriptæ. Et ad Alexandriniam Ecclesiam de exilio. Et ad Hieraclam in Aegypto episcopum. Et alia de mortalitate, & de Sabatho. Et ad Hermamonem. Et alia de persecutione Decij. Et duo libri aduersum Nepotem episcopum, qui mille annorū corporale regnum suis scriptis asseuerat, in quibus de Apocalypsi Ioannis diligentissime disputat. Et aduersus Sabellium; & ad Ammonem Beronicis episcopum; & ad Telesphorum, & ad Euphran. Et quatuor libri ad Dionysium Romanæ vrbis episcopum. Et ad Laodicenses de pænitentia. Item ad Cononem de pęnitētia. Ad Origenem de martyrio. Ad Armenios de pænitentia, & de ordine delictorum. Et de natura ad Timotheum. Et de tentationibus ad Euphranorem. Ad Basilidem quoque multæ epistolæ: in quarum vna asserit se iam in Ecclesiastem cæpisse scribere commentarios. Sed aduersum Paulum Samosatenum ante paucos dies quam moreretur, insignis eius fertur epistola. Moritur 12. Galieni anno.

Extant aliquot opera Dionysij in Bibliotheca Patrum sed multa iniuria téporum periere.

** alias Fabianum.*

Lege Eusebium lib. 6. & 7. hist. Ecclesiast. & Nicephorum lib. 6. cap. 24. & 27. Theodoret. lib. 2. haret. fabul. Nicetā Choniatem lib. 4. Thesau.

Extant multa & magna fragmēta operū huius Dionysij apud Euseb. locis citatis, & citandis.

Relatio eius de martyribus Alexandrinis.

Cap. XXXVIII.

EVsebius lib. 6. cap. 31. Idem ipse Dionisius ad Fabianum (*Flauianum*) Antiochenum episcopum scribens de his qui sub Decio apud Alexandriam agones martyrij desudauerant, hoc modo refert.

Epistola Dionysij Alexādrini ad Flauianum Antiochenū.

Non ex præcepto, inquit, Imperatoris apud nos persecutio sumpsit exordium, sed anno integro principalia præuenit edicta minister Dæmonium, qui videbatur in ciuitate nostra diuinus; superstitiosum contra nos exagitans vulgus, à quo multitudo succensa nihil aliud, quam piorum sanguinem sitiebat. Primo ergo Religiosum quendam senem Metranum nomine arripientes, iubent impia verba proferre. Quod ille, cum facere recusaret, omne corpus eius membratim fustibus collisserunt, vultumque & oculos, acutis calamis terebrantes extra vrbem cum cruciatibus eiecerunt, ibique quod in eo supererat Spiritus, lapidibus eiecerunt.

Metranus martyr.

Post hæc Mulierem quandam nobilem Cointham nomine, ad Idola perducentes, adorare cogebant recusantem, imo potius execrantem, vincula pedibus innectentes, & per plateas totius ciuitatis pertrahentes, fędo, horrendoque supplicij genere discerpunt. Dehinc omnes simul irruunt per domos seruorum Dei, diripientes, euertentes, atque hostili crudelitate cuncta fœdantes; ita vt pretiosioribus quibusque direptis, si qua vlla viliora repererant, in vnum congregata, igni in plateis concremarent. Nostri tamen direptionem hanc bonorum suorum, (sicut Apostolus de illis dixit antiquis) cum gaudio susceperunt.

Cointha martyr.

Sed & admirandam virginem longeuæ ætatis Apolloniam nomine cum corripuissent, dentes ei primo omnes effoderunt: congestis deinde lignis extruxerunt rogum, comminantes viuam se eam incensuros, nisi cum ipsis pariter blasphemaret Deum. At illa, vt rogum vidit esse succensum, paululum quid in semetipsa molitur, repente vero se, & è manibus proripit impiorum, atque in ignem, quem minabantur sponte prosilijt, ita vt perterrerentur etiam ipsi crudelitatis auctores, quod promptior inuenta est ad mortem fæmina, quam persecutor ad pænam.

Apollonia virgo & martyr.

Serapionem quoque domi suæ repertum crudelissimis affecere supplicijs, ita vt ei omnes iuncturas membrorum prorsus soluerent, & de superioribus præcipitarent.

Serapion martyr.

De his, qui in persecutione defecerunt & his qui persliterunt.

CAP. XXXIX.

Non erat tutum Christianis exire in publicum tempore persecutionis.

NVllum nostris erat iter peruium, nullius plateæ transitus indulgebatur, neque die neque nocte procedendi vsquam libera erat facultas. Vt enim quis nostrum apparuisset in publicum, statim clamor vulgi, & seditio nascebatur, vt vel pedibus traheretur, qui visus esset, vel igni succenderetur. Ex quo perterritis pene omnibus, quidam ex ipsis nobilibus statim se sponte impijs actibus ingesserunt. Alij conuenti tantummodo, nonnulli à domesticis proditi, ad sacrificia execranda, & ad immundas hostias properabant. Aliqui ex his pallentes, & trementes, vt magis immolari ipsi, quam immolare Idolis viderentur, ita etiam vt ab aspectate vulgo riderentur, eo quod & ad moriendum & ad sacrificandum ita meticulosi videbantur. Alij tam imprudenter ad aras prosiliebant, vt & affirmare niterentur, se nunquam Christianos fuisse. Hi vero qui beati effecti sunt tanquam columnæ fortissimæ, Domini ipsius spiritu conformati, pro fidei suæ merito virtute à Domino percepta, admiranda Deo & Angelis martyrij sui spectacula præbuerunt. Quorum primus venerabilis Iulianus Podagra astrictus, ita vt neque incedere, neque stare posset, cum his qui eum portabant in sellula offertur; quorum vnus quidem statim negat, alius vero nomine Eunus, cum Iuliano sene in Domini Iesu Christi confessione perdurat. Quique iubentur camelis impositi, per omnem circumduci ciuitatem, & flagellis hinc inde verberantibus, populo inspectante, laniari, vsquequo finem vitæ in ipsis verberibus ponerent. Sed vir quidam militaris cum assisteret, & quosdam volentes etiam mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repente aduersus eum totius vulgi attollitur, & capite pro pietate damnatur. Nemesius quoque ipse etiam Aegyptius, primo per calumniam quasi latro delatus est; quo crimine abluto, post hæc quod Christianus esset, defertur. In hoc vero à iudice nulla moderatio reseruatur, sed geminatis supplicijs excruciatum cum latronibus iussit incendi, ignorans, quod crudelitate sua optimo martyri Saluatoris similitudinem detulit, qui pro salute humani generis vna cum latronibus pertulit crucem.

Iulianus Podagricus martyr. *Eunus.* *Militaris vir.* *Nemesius*

De his qui sponte se obtulerunt.

CAP. XL.

TVrma autem quædam in vnum conuenerat militũ; inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus, & grandeuus Theophilus, qui tribunalibus astantes, cum quidam Christianus à iudice torqueretur, & pene ad negandum declinaret, dirumpebantur intra semetipsos, & vultu, oculis, ac nutibus velut erigere conabantur illum, qui in supplicijs positus, trepidabat, Interdum etiam manus protendere, ac totius motibus corporis, & habitu diuerse inclinati, tanquam subleuare lapsantis animos gestiebant. Conuersi vero ad omnes eos, & quid de seipsis profiterentur ex eorum motibus agnoscentes, prius pene, quam in eos vulgus clamoribus insiliret, ipsi in medium prorumpunt, ac se Christianos esse testantur. Tunc vero versa vice ex eorum confidentia persecutoribus terror, nostris constantia animi accrescit, dum hi qui per tormenta vinci putabantur, sponte se cruciatibus offerunt.

Ammon, Zenon, Ptolomæus. Theophilus.

Scirion. Scirion quoque cum rem cuiusdam potẽtis sub mercede procuraret, iubetur ab eo Idolis immolare; recusans, cogebatur iniurijs, persistens, rursum blanditijs mulcebatur. Cum vero vtrumque contemneret, præacuta sude validissime transuerberatus per media viscera, neci traditur. Quid vero memorem, quantæ multitudines in desertis montibus oberrantes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestijsque consumptæ sunt? qui omnes imitati electos Dei Prophetas, gloria martyrij coronati sunt. Denique & venerandus senex Chæremon, (episcopus hic erat vrbis Aegypti, quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum montem vnà cum grandeua coniuge sua discessisset, nulli vltra apparuit. Et cum ad perquirendum eum plurimi fratrum frequentissime processissent, perscrutatis omnibus locis, neque ipsos vltra quisquam, neque corpora eorum potuit inuenire.

Chæremon.

De hæresi Nouatianorum, & de lapsis recipiendis.

CAP. XLI.

Eusebius lib. Eccl. lib. 6. cap. 33.

HAec Dionysius de lapsis faciens sermonem, quo tempore Nouatus ecclesiæ Romanæ præsbyter, elatione quadam tumidus, spem penitus eis salutis adimebat, etiamsi digne pænituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, superbo nomine semetipsos καθαρούς id est mũdos appellarunt. Ob quam rem consilium sacerdotale celeberrimum in vrbe Roma congregatũ est. Ibi statutum est à Papa Cornelio Nouatum ab Ecclesia cum suis sequacibus alienum esse: eos vero qui lapsi fuerant in certamine; fraterna miseratione curandos, & fomentis pęnitentię medicandos.

Nouati opinio de lapsis. *Concilium. Roma.*

Cyprianus. Cyprianus quoque de his librum edidit, in quo & lapsos ad pænitentiam cohortandos, & contradicentes alienos esse à Christi visceribus statuit.

Author. In eodem quoque libro causam ipsius esse rerum temporalium amorem designat, in hunc modum *Cyprianus in libro de lapsis*: Multos decipit patrimonij sui amor cæcus, quos, facultates suæ velut compedes ligauerunt: His vinculis, his catenis virtus retardatur, fides premitur, anima præcluditur, & serpenti terram comedenti, qui terrenis adhærent, cibus efficiuntur. Possidere se credunt, qui potius possidentur: census sui serui. Nec ad pecuniam suam domini sed magis pecuniæ mancipati.

De sancta Agatha & eius agone.

CAP. XLII.

Gesta hæc S. Agathæ conueniunt cum ijs quæ à Surio adferuntur ex Metaphraste.

EX *gestis eius.* Sub persecutione Decij beata virgo Agatha passa est. Que in vrbe Cataniensium nobilis genere, mente & corpore pulcherrima, Deum semper in omni sanctitate colebat. Præses vero Siciliæ Prouinciæ, audiens famam eius, iussit eam quantocius ad se adduci. Quam dum Christianam cognosceret, tradidit cuidam meretrici & quinque filiabus eiusdem officij, vt per 30. dies ei suaderent, quomodo eius animum immutarent. At illa verbis earum, & minis, ac promissis, omnino immobilis, non cessabat flere, ardenter desiderans, quomodo posset ad martyrium peruenire. Videns ergo Aphrodisia nil penitus sua verba valere; dixit Quintiano præfecto, facilius possunt saxa moueri, quam mens huius puellæ ab intentione pristina reuocari. Hæc audiens Præfectus dixit illi: Vnum tibi elige de duobus, *aut Deos nostros adorare, aut diuersis supplicijs interire.* Agatha respondit De quibus me supplicijs terres? si bestijs me tradis, audito *Christi nomine*, mansuescunt: Si ignem adhibeas? si plagas, & verbera ingeras? habeo in me *Spiritumsanctum*, per quem vniuersa tormenta contemnam. Tunc iussit eam trahi ad carcerem, illa autem lætissime & glorianter carcerem intrabat, & quasi ad epulas inuitata, agonem suum domino commendabat.

Constantia B. Agathæ.

De

De passionibus eius.

Cap. XLIII.

SEquenti die dixit ei Quintianus: quid tractasti circa salutem tuam? Abnega *Christum*, & Deos nostros adora, ne parata tibi patiaris tormenta. Quod cum illa renueret, iussit eam suspendi in equuleo, & torqueri. Tunc Agatha ait: *Ego in his pœnis delector, sicut qui bonum nuncium audit, aut qui videt quem diu desiderauit: scio enim quod oportet flabellari triticum antequam reponatur in horreum.* Furens Quintianus, iussit eius mammillam torqueri, & diutissime tortam iussit eandem abscindi. Quod cum fieret, Agatha dixit ei: *Impie, crudelis, & dire tyranne, non es confusus amputare in fœmina, quod ipse suxisti in matre tua.* Ille autem iussit eam sic in carcerem recipi, prohibens ei introitum medicorum, & panem, & aquam ab aliquo ministrari. At ecce media nocte apparuit ei quidam senex vnguenta ferens in manu sua, & dixit illi: Filia quando tu ista supplicia sustinebas, ibi* eram, & nunc ideo ad te veni, vt per me recipias sanitatem. Agatha respondit. *Domine medicinam corpori meo nunquam adhibui, & turpe est, vt perdam quod tandiu custodiui.* Dixit ei senex: Filia, ego sum Christianus, & noui medicinam, ne me verecunderis. Agatha respondit. Domine vnde te verecundarer, cum tu sis senex, & grandeuus: ego vero licet puella sim, ita turpiter lacerata sum, quod etiamsi Christiana non essem, nemo posset de me capere voluptatē: gratias quidem tibi ago Pater propter tuam bonam voluntatem, sed scias, quod nullam recipiam medicinam, *quia Iesus Christus si vult, potest me sanare.* Tunc subridens senex, ait: Filia *Iesus Christus* misit me ad te, cuius ego Apostolus sum & in nomine eius te scias esse sanatam; & statim disparuit. Tunc procidens beata Agatha, & gratias agens inuenit se ex omni parte sanatam. Cum ergo tota nocte ex immenso lumine territi custodes aufugerent, & carcerem apertum relinquerent, rogabant eam quidam, vt fugeret. At illa; absit, inquit, vt fugiam, & coronam patientiæ perdam, & custodes meos tribulationibus tradam: *Ego enim adiuta à Domino, perseuerabo in eo, qui me sanauit, & confortauit.*

Sapientissima martyris vox.

Mamilla eius amputatur.

Sanctus Petrus apparet.

** Sancti in Dei lumine sciunt quæ circa nos aguntur.*

Caritatiue eius vulnera diuinitus.

Nō vult fugere licet aperto carcere

De consummatione agonis eius.

Cap. XLIIII.

POst quatuor ergo dies, dixit ei Quintianus vt Deos adoraret, ne grauiora adhuc supplicia sustineret. Agatha respondit: Miser & sine intellectu, & sine sensu, quomodo vis vt imagines ligneas, & lapideas adorem, & Deum cœli, qui me sanauit, dimittam? Dixit ei Quintianus: Quis te sanauit? Agatha respondit. CHRISTVS FILIVS DEI. Quintianus dixit: Iterum audes CHRISTVM nominare, nunc videbis si Christus te sanabit: & iussit testas fractas spargi, & carbones ignitos submitti, & ibi nudam volutari. Quod cum fieret, ecce subito terræmotus factus est magnus, qui totam ciuitatem ita concussit, vt pars muri corruens duos cōsiliarios Quintiani occideret, & populus ad eum concurreret, conclamans, quod propter iniustum Agathæ cruciatum tantum periculum sustineret. Tunc Quintianus ex vna parte, *terræmotum*, ex altera *populi seditionem* formidans, Agatham mitti iussit in carcerem. Ingressa autem carcerem, orauit & statim migrauit ad Dominum. Quod audientes fideles, cum corpus condientes aromatibus, in sarcophago collocarent, ecce subito Angelus attulit tabulam marmoream, & posuit ad caput eius. Erat autem in ea scriptum: MENS SANCTA, HONOR IN DEO SPONTANEVS, ET PATRIÆ LIBERATIO. Quod sic exponitur: MENTEM SANCTAM HABVIT, SPONTANEAM SE OBTVLIT, HONOREM DEO DEDIT, ET PATRIÆ LIBERATIONEM FECIT. Et hoc miraculum audientes, multi etiam Iudæi, & gentiles sepulchrum eius multum honorare cœperunt. Quintianus autem pergens inuestigare diuitias eius, cum esset in naui, duobus equis calcitrantibus, in flumen proiectus est, & corpus eius nusquam potuit inueniri.

Nouis afficitur pœnis.

Terræmotus horrendus.

Beata Agatha in carcere orans migrauit ad Dominum.

Quintianus perit in flumine nomine Psemithō.

Reuoluto anno martyrij eius, mons quidam maximus iuxta vrbem ruptus emisit ignem, qui quasi torrens de monte descendens, & saxa & terram comburens, ad vrbem cum impetu veniebat. Tunc multitudo Paganorum de monte descendit, & fugiens, ad sepulchrum eius arripuit amictum, quo erat opertum; & opposito igni, eum protinus refrenauit.

Amictus sanctæ virginis profligat ignem.

Festum eius celebratur 5. Feb. in quo die & hoc miraculum factum est.

Passio sanctorum septem Dormientium.

Cap. XLV.

EX *gestis eorum.* Decius autem Imperator persequens Christianos, cum venisset Ephesum, iussit ædificari templa in medio ciuitatis, vt omnes cum eo miscerentur sacrificijs Idolorum. Cum ergo omnes Christianos inquiri iussisset, inuentosque aut sacrificare, aut mori compelleret, tantus pœnarū terror cunctis aderat, quod amicum amicus, & filium pater, & patrem filius abnegabat. Tunc in illa vrbe inuenti sunt 7. Christiani; Maximianus, Malchus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, & Constantinus, qui hoc videntes nimis dolebant: & cum essent primi palatij, sacrificia Idolorum spernentes, in domo sua se celabant, & ibi ieiunijs, & orationibus vacabant. Accusati igitur, ante Decium statuuntur, & comprobati veraciter Christiani, dato eis resipiscendi spacio, vsque ad reditum Decij, dimittuntur. At illi patrimonium suum interim pauperibus expendentes, inito consilio in montem * Celium secesserunt, & ibi esse secretius vsque ad reditum Decij decreuerunt. Diu ergo ibi latentibus, vnus eorum semper ministrabat, & quoties intrabat vrbē, figura se & habitu mendici vestiebat. Cum ergo Decius in vrbem redijsset, & eos ad sacrificandum perquiri iussisset; Malchus minister eorum territus ad socios redijt, & eis furorem Imperatoris innotuit. Qui cum grauiter terrerentur, Malchus tamen allatos panes eis apposuit, vt cito confortati, fortiores ad prælium redderentur. Postquam autem cænati sunt, sedentes, & colloquentes in luctu & lachrymis subito sicut Deus voluit, dormierunt. Mane autem facto cum quæsiti, inueniri non possent, & Decius doleret, quod tales Iuuenes perdidisset, accusati sunt in monte Celio hucusque latuisse, & sua pauperibus erogantes, in suo proposito permanere. Iussit ergo Decius vt parentes eorum adessent, & comminatus est eis mortem, nisi de eis dicerent, quicquid scirent. Illi autem eos similiter accusauerunt, ac diuitias suas pauperibus expendisse conquesti sunt. Tunc cogitans, quid de eis faceret, nutu Dei iussit os speluncæ lapidibus obstrui vt ibi morerentur fame, & inopia circūclusi. Quod ministri quidē fecerunt, & duo Christiani Theodorus &* Rufinus eorum martyrium describentes caute inter lapides posuerunt.

Acta horum Sāctorū extant apud Surium, ex Metaphraste, & apud Gregorium Turonesem, licet puté illos dictos Dormientes quia reuera in Domino obdormierunt.

** Apud Metaphras. vocatur mons Ochlon.*

Lege hic Baronium in Martyrolog. 27. Iulij qui ibidem ait sententiam illorum qui putāt hos nō ob mortē dictos esse Dormientes sed quod reuera eo temporis spatio somno fuerint oppressi, magnopere refragari ob multas causas.

** Apud Metaphr. Barbus.*

Passio sanctorum Petri & Pauli cum socijs suis.

Cap. XLVI.

EX *gestis eorum.* Imperante Decio, apud * Lemosacum comprehensus est Petrus, & OPTIMO Proconsuli oblatus. Qui cum Christianum se esse constanter profiteretur, Proconsul iussit eundem adolescentulum speciosum in rotis tendi, & ad ligna in circuitu posita, vinculis ferreis totum corpus eis fecit constringi. Quo contorto, effracta minutatim ossa eius defecerunt: at quanto torquebatur, tanto fortior apparebat, & Tyranni stultitiam ridens, Christo gratias agebat. Cuius Proconsul perseuerantiam videns, iussit eum gladio percuti.

Et cum ad ciuitatem Troadem perrexisset, oblati sunt alij tres, Andreas, Paulus, & Nicomachus: qui cum

** Apud Bedam textu deprauato legitur Damasci: in martyrolog. Rom. legitur Lampasci hic vero Lemosaci & ita legit Petrus de Natalibus qui in vita & passione horū Sanctorū.*

cōuenit cum Vincentio li. videlicet 5. cap. 4. Agit etiam de his die 15. Maij Vsuardus, Ado & alij Latinorum. Hoc exēplū desumptum hinc ex Vincētio leges in speculo Exēplorum titulo Luxuria, exēplo nono.

cū omnes Christianos se profiterentur esse, iussit Nicomachum apprehensum Proconsul torqueri. Cumque nimium torqueretur & iam prope esset vt emitteret spiritum, exclamauit se nunquam fuisse Christianum, sed Dæmonibus sacrificaturum. Tunc iussus deponi, cum sacrificasset, arreptus est à Dæmonio, & elisus in terra, comedens linguam suam dentibus, expirauit. Puella autem quædam virgo Dionysia annorum 15. exclamauit dicens. *O te infidelissimum hominum, qui propter vnius horæ spacium perpetuam & inenarrabilem tibi pœnam acquisisti.* Interrogata ergo, confessa est se Christianam esse, *& ideo infœlicem illum plangere, quod non adhuc modicum tolerasset, vt perpetuam requiem inueniret.* Proconsul iussit eam duobus iuuenibus corrumpendam tradi, Andream vero & Paulum recludi. Cumque iuuenes virginem ad hospitium suum duxissent, pugnantibus eis vsque ad noctē, vt vim turpitudinis inferrent, inardescebat eorum libido. Apparuit autem eis per noctem iuuenis splendidus domum illuminans; vnde timore percussi, ceciderunt ad pedes virginis, rogabantque vt pro eis intercederet, ne quid mali eis contingeret. Videns autem Proconsul, quod non posset Pauli & Andreæ perseuerantiam superare, flagellis cæsos, tradidit eos populo, qui traxerunt eos pedibus extra ciuitatem, vt lapidarentur. Quod audiens Dionysia, custodibus euadens cucurrit ad eos, iactauitque se super eorum corpora, dicens; *Conscidar & ego vobiscum, beati famuli Dei, nec ab hac colluctatione vestra inueniar aliena.* Quod audiens Proconsul, iussit eam gladio interfici, Paulus vero, & Andreas lapidibus obruti sunt.

De Sancto puero Tryphone.

Cap. XLVII.

Gesta huius sancti extāt apud Suriū ex Metaphraste elegātiori tamē stylo, iuxta quā hæc correxi quoniā aduerto magnam differentiā in loco vbi natus & educatus fuit & denique passus: Petrus enim dicit eum passum fuisse in Saxonia, alij Nicæa in Bithynia; nos vero Apamea.

Quæritur Sāctus Tryphon.

EX *gestis eius.* Sub Decio quoque passus est sanctus Tryphon, qui ab infantia sua multis miraculis claruit in vico Campsade qui est vicinus ciuitati Apameæ, vbi à Matre sua caste instructus, & à Spiritusancto, & ab Angelis nutritus fuit. Venit ad eum aliquando mulier cæca semiarida & à 10. Dæmonibus obsessa: quam videns ille, pauefactus est, & supra caput eius manus imposuit, & orauit. Dæmones autem clamabant dicentes: A 7. annorum infante in gehennam mittimur. Cumque sanctus Tryphon vigeret eos exire, clamauit Dæmon: Romæ habeo ambulare propter Tryphonem, vt & ibi ad me veniat vocatus. Tunc concutiens mulierem, & spumans, egressus est ab ea: quæ ante pedes sancti Tryphonis cecidit, & ille signum crucis faciens, manus super caput eius imposuit, & sanata est, & vidit. Dæmon vero Romam abiens cuiusdam Proconsulis senatoris vxorem grauiter vexauit: & tertio die sanctum Tryphonem vocare cœpit. Tunc per dies multos quærentes per ciuitates, & villas, vix inuenerunt beatum Tryphonem in pascuis oues pascentem, & positum super animal duxerunt Romam: ibique expulso Dæmone à muliere, nocte raptus à quatuor Angelis reductus est in patriam suam. Gordianus autem Cæsar Romæ filiam habebat vnicam, quam cum vexaret malignus spiritus, clamabat, vocans Tryphonem quondam curaterem, siue expulsorem. Gordiano igitur tristante & dolente, hortati sunt eum consiliarij, vt ad inquisitionem sancti Tryphonis mitteret, quem solum, sæpius inuocans immundus spiritus, metueret. Missi itaque milites requirebant vbique Tryphonem & toto pene orbe commoto, multi comprehensi sunt, qui hoc nomine vocabantur: sed cum ad puellam ducerentur, nemo eam sanare poterat, quia non erat in ipsis, qui in veritate quærebatur. Tunc milites per omnes prouincias perquirentes, inuenerunt beatum puerum apud vicum Campsadem iacentem iuxta ripam lacus, vbi & pascebat anseres in palude aquarum. Quem interrogauerunt, si ipse esset Tryphon, qui quærebatur. Ipse vero confessus est se esse qui quærebatur; quem statim equo imponentes miserunt Imperatori. Cumque appropinquaret ciuitati, clamabat spiritus malignus dicens: Non possum habitare in hac puella, quia post tres dies superueniet Romæ, qui accepit aduersus nos potestatem, calcare super scorpiones, & disperdere eos: & clamans immundus spiritus egressus est à puella, & sanata est. Imperator autem notauit diem, & horam in qua sanata esset puella, & aduenisset sanctus Tryphon Romæ: & hoc audito Imperator agnouit ipsum Tryphonem, propterea quia post tres dies aduenisset Romæ quando sanata fuit puella, deprecabaturque eum vt si sanasset eam ostenderet illi Dæmonem. Cum autem ieiunaret, & deprecaretur Dominum vir sanctus super hoc, confestim apparuit Diabolus in specie canis nigri, caudam habens ingentem, demissam deorsum. Quo viso, metu territus Imperator, orabat sanctū Tryphonem vt ab eius conspectu illum iuberet abscedere. Quod cum fecisset, nocte ab Angelis raptus venit in ciuitatem suam, vbi per eum Dominus multas virtutes ostendere dignatus est.

Potestas Sancti Tryphonis aduersus dæmones.

Precibus huius efficitur vt dæmon in specie canis nigri visibiliter Imperatori appareret.

De passione eiusdem.

Cap. XLVIII.

TAndem imperante Decio à militibus comprehensus, & ligatus ductus est in Apameensem ciuitatem ad Præfectum Aquilinum. Cumque profiteretur se esse Christianum, requisitus cuius esset Fortunæ? dixit Fortuna apud Christianos non est, nec fuit. Si vis autem scire, ingenuæ sum conuersationis; sed quod maximum, & egregium est, & quod sapio, disce, CHRISTIANVS SVM. Hoc audiens Præfectus, timens si non obediret constitutioni Imperatoris, iussit eum suspensum vngulari. Ipse quoque prompte exuens indumentum, & proijciens super terram, castum atque pulcherrimum corpus suum circumspiciens, cum alacritate gaudij dabat semetipsum suspendi super lignum, ante manus aptans. Dixit autem Præfectus quæstionarijs, vt vngues ferreos afferrent, & eius stultitiam tangentes coercerent. Cumque vngularetur, nulla vox egrediebatur ab eo, sed immobilem habebat cogitationem in fide Christi. Præfectus autem iussit eum alligatū equis per campos trahi, cum esset grauissimis niuibus hyems aspera, & dissipabantur eius membra ab equis per terram conculcata. Exclamante autem eo; *Domine Deus ne patiaris hanc mihi dominari iniquitatem*, statim liberatus est. Iussitque Præfectus, fixorios deferri, ac pedibus eius infigi, & sic per mediam ciuitatem, per niuem, & glaciem deduci. Nec sic aduersus eum Diabolus præualuit; sed interrogatus à Præfecto vtrum sensisset tormenta, respondit: ex toto non sensi quod insint claui pedibus meis. Mirante vero Præfecto tantum sustētaculum eius, & iterum cogitans quæ essent tormenta, quæ non contemneret, iussit eum succinctum fustibus cædi, deinde lampades lateribus eius apponi. Quæstionarijs citius adimplentibus, quæ iubebat, & offerentibus illi lampades, viderunt à splendore solis lumen circumlustrans eum, & coronam varijs lapidibus exornatam super caput eius illapsam, specie vero & pulchritudine similiter præcellentem; & præ timore corruerunt in terram.

Tandem iussit eum Præfectus gladio interimi, & martyrizatus est * 4. Idus Nouemb.

Sistitur coram Præfecto.

Præclara eius confessio.

Acerbissimū Sancti Tryphonis supplicium.

Noua supplicia adhibentur.

Flagellatur & aduritur. Lege hic Petrū in Catalog. lib. 10. cap. 42. qui dicit ex hac visione conuersum fuisse Respicium. Capite damnatur.

** Sic correxi iuxta Romanū Martyrol. Surius tamē agit de eo primo Feb. & etiam Vsuardus.*

Passio sanctorum Abdon & Sennen.

Cap. XLIX.

EX *gestis eorum.* Cum autem Decius Imperator Babyloniam cum alijs prouincijs superasset, quosdam ibi Christianos inuenit, quos secum ad vrbem Cordubam deducens, diuersis ibi supplicijs consummauit, & eos duo subreguli rapientes scilicet Abdon & Sennen sepelierūt. Vnde accusati, & Decio præsentati, Romam post eum vincti cathenis ducuntur, & in conspectu De-

cij, &

Agunt de his hac die Beda, Vsuardus & alij; narrantur horū res gesta in præambulis historia martyrij Sancti Laurentij, seorsim autem Mōbrit. tom. 1. Petrus in cathalog. lib. 6. cap. 158.

cij, & Senatus introducti, aut sacrificare, & liberatem rerum suarum recipere; aut morsibus bestiarum deuorari iubentur. Contemnentes itaque & expuentes simulachrum, ad theatrum perducuntur, & ad eos, duo Leones, & Vrsi quatuor immittuntur: qui cum sanctos non tangerent, sed etiam custodirent, iniectis in eos gladijs occiduntur, & ligati pedes, tracti sunt & iactati ante simulachrum Solis. Qui cum ibi triduo iacuissent, Quirinus Diaconus eos collegit, & in domo sua sepeliuit.

De conuersione Secundiani, & Veriani, & Marcelliani.

Cap. L.

** hic erat assessor Valeriani præfecti.*

Extant hæc acta apud Surium 9. Aug. sententijs paululum mutatis.

EX *gestis eorum.* Sub Decio quoque * Secundianus togatus, vnà cum Veriano præfecturam agens in Christianos sæuiebat. Qui scilicet Secundianus tandem secū tacitus cogitare cœpit, cur Christiani tanto amore flagrantes mallent pro Christi nomine duriter mori, quam delicate viuere & blandis persuasionibus principum assentire. Cumque esset eloquentissimus, & omnium scientiarum sæculi peritissimus, Marcellianū, qui & ipse sapientissimus erat, & Christianorum persecutor ad domum suam inuitauit, & cum eo de varijs artium sermonibus disputauit. Tandem ad artem grāmaticam sermonem retorquentes, ad locum Virgilij veniunt, vbi de interpretatione sæculi noui loquentes, velut apparente Domino in carne renouatus est mundus. Ita tempore Octauiani ad cuius laudem suos describit libros, dicit aurea sæcula hoc modo nasci.

Ecloga. 4.

Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.
Iam noua progenies cœlo dimittitur alto.
Tu modo nascenti puero quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.

Cur Christiani malint pro Christo morie quam viuer.

Cumque solicite perquirerent de quo Virgilius hoc dixisset, cæpit Secūdianus loqui de Christianis, qui tanto flagrabant amore, vt pro nomine Christi mallēt mori, quam idola adorare. Aiunt enim, inquit, resurrectionem & iudicium fore post mortem, illamq; vitam quam post istam caducam expectant, futuram perpetuam, & immortalem, vbi nullus dolor & gemitus, sed pax & perenne gaudium; Idola vero quæ nos adoramus, Deus eorum omnimodis abominatur Christus.

** Matthæus scilicet & Lucas, vt est apud Surium.*

Dij gentium in vita sua vixerūt turpiter & flagitiose.

Sub his Marcellianus admirans, ait: *Quid est Christus?* At ille respondit. *Christus dicitur vnctus. Nanquid non legisti, quid eius * historiographi dicant? cum scilicet mortuos suscitasse, leprosos mundasse, cęcum natum illuminasse.* His eius signis Christiani fidem dantes pro eius ardenti amore coronari desiderant. Vnde & *ego credo quod ipse est Deus & Dei filius, qui crucifixus, & mortuus, & post triduum resuscitatus ad cęlum ascendit.* Quando etiam, aut à quo auditum est Deos nostros talia fecisse? quos scimus semper sordidissime ac turpiter vixisse. His, & alijs eius verbis consensisset Marcellianus, tertius quoque amborum nomine, Verianus. Hos tres itaque Timotheus nomine presbyter accersitus, baptizauit: Sanctus vero Papa * Sixtus eosdem consignauit.

** Male hic irrepsit nomē Sixti, cū certum sit hos martyres sub Decio passos, Sixtum vero sub Valeriano sedisse. vide Baron. an. 253.*

De martyrio eorundem.

Cap. LI.

POst hæc Secundianus à Valeriano Præfecto requisitus, introiuit ad eum, & subitò immutatus est vultus eius tanquam vultus Angeli. Valerianus ob tanti luminis fulgorem stupefactus, ipsum interrogatum, & in Christianitatis proposito permanentem, iussit in custodia retrudi. Qui cum comprehensus duceretur à militibus, Marcellianus & Verianus clamabant; & quid innocentem in custodiam retruditis? Si pro confessione Christi nominis, hæc à vobis patitur, & nos Christiani sumus, qui eum pro amore Christi ad palmam martyrij sequimur. Tunc iratus Valerianus eos cum illo simul in custodia mancipari iussit, & Cæsari, Secundianū Christianum effectum nunciauit. Quod ille vix credens, eum ad se deduci præcepit, & ait: O Secundiane cur immutatus est vultus tuus? Qui respondit: Clarior & hilarior est nunc vultus meus solito, quia iam in conspectu regis æterni contemplatione mentis assisto, qui me de tenebris, ad lucem perduxit suæ visionis.

** Apud Bar. Quadrato. Sancti martyres fustibus cædūtur & in equuleo vngulis lacerantur flammisque latera vruntur & tandem capite plectuntur.*

Denique iussu Decij, viri sancti ducti sunt Centumcellis, & traditi * Quarto Promoto consulari Tusciæ: qui cum eos iuberet sacrificare, & nollent acquiescere, iussi sunt expoliari, & fustibus cœdi. Deinde illis in simulacrum expuentibus, subito cccidit, & confractum est. Tunc Promotus iussit eos in equuleo suspendi, & latera eorum vngulis caprarum radi. Illis autem inter hoc Deo gratias agentibus, & orantibus, Promotus iussit ad eorum latera flammas adhiberi. Cumque diu assarentur, repente vnus ex ministris, qui cæteris acrius ad pænam inferendam insistebat, mortuus est: cæteri vero à Dæmonibus arrepti clamare cæperunt: *O sancti Dei, vt quid nos vestris torquetis orationibus?* nam hæc eadem tormenta quæ vobis iniuste inferimus, nos irremediabiliter cruciant. Vobis autem nihil mali præstant. Videns hoc Promotus iussit sanctos Dei capite truncari, & eorum corpora in mari præcipitari. Quæ tamen Dei prouidētia de profundo ad littus applicuit, & ea seruus Dei Deodatus nocte colligens, sepeliuit secus locum, vbi decollati fuerant 5. idus Augusti.

De cæteris passis sub Decio.

Cap. LII.

Acta ipsius extant apud Suriū tom. 2. Alius hic ab eo de quo Niceph. lib. 7. cap. 15.

EX *martyrologio.* Prætetea 4. Calendis Martij, celebratur in ciuitate Pergen Paphiliæ, natale sancti Nestoris Episcopi, qui in persecutione Decij, cum die noctuque orationi insisteret, postulans vt Christi grex custodiretur, comprehensus, nomen Domini mira libertate & alacritate confessus, atque equuleo crudelissime tortus, exinde crucis suspendio victor migrauit ad Dominum.

** suspicor pro Corduba Corduena esse restituēdum.*

Itē 17. Cal. Maij. apud Persidē ciuitate * Corduba sanctorū Olympiadis, & Maximi nobiliū, qui iubente Decio, fustibus cæsi, & deinde plumbatis, ad vltimum capita eorum securibus sunt tunsa, donec emitterēt spiritū.

De his Pet. in catal. lib. 4. cap. 104.

Item pridie Cal. eiusdem apud Lambesitanam vrbē, sanctorum Mariani lectoris, & Iacobi diaconi; quorum prior cum iam pridem infestationes Decij in confessione euicisset, iterum cum charissimo collega tentus est, deinde post dira & exquisita supplicia, diuinis reuelationibus mirabiliter secundo confortati, atque alleuati, nouissime cum multis alijs sunt gladio consummati.

Lego Baron. hic in not. Martyrol.

Item 14. Cal. Iunij Romæ via Appia sanctorum Caloceri & Parthenij Eunuchorum, quorum prior cum esset Præpositus cubiculi imperatoris Decij, alter Primicerius nolentes sacrificare idolis ab eodem occisi sunt.

Item 3. nonas eiusdem apud Aretium ciuitatē Tusciæ sanctorum Pergentini & Laurentini fratrum; qui persecutione Decij, cum essent pueri, post dura supplicia tolerata, & magna miracula ostensa, gladio occisi sunt.

** Pro Tyri posui Thora iuxta ea quæ correxit Bar. hic in not. Martyrol.*

Item 7. idus Iulij in ciuitate * Thora passio sanctorum Anatolicę, & Audacis sub Decio Imperatore: quorum Anatholia Christi virgo diuersis plagarum generibus vexata, nouissime gladio transuerberata in oratione est: Audax quoque in custodia datus, nec mora, capitali sententia est coronatus.

** Sub Marino ait Martyrol. Rom. vnde corrigendus est Vsuardus (vt ait Bar.) Ado & etiā Vincentius hic, qui omnes eū in persecutione Decij passum dicunt.*

Item 15. Cal. Nouembris, sancti Asclepiadis Antiocheni Episcopi, qui vnus fuit ex præclaro confessorum numero, qui sub * Decio gloriosè passi sunt.

Item 3. non. Nouemb. apud Cæsaream Capadociæ, sanctorum Germani, Theophili, Cæsarij, & Vitalis, qui omnes sub persecutione Deciana duxerunt martyrium.

Item 18. Cal. Decemb. Alexandriæ sancti Serapionis, quem persecutores sub Decio Principe crudelissimis affecerunt supplicijs, ita vt omnes ei iuncturas membrorum prius soluentes, de superioribus domus eum præcipitarent, ac sic Christi martyr effectus est.

Item

Item 7. idus Decembris apud Alexandriam natale beati Agathonis martyris sub Decio Imperatore; qui cum esset militaris, & prohiberet quosdam volentes illudere cadaueribus mortuorum martyrum, clamor repente totius vulgi aduersus eum extollitur, & ob hanc causam pro pietate capite damnatus est.

Item 19. Cal. Ianuarij. Alexandriæ sanctorum martyrum Heronis, Arsenij, Isidori, & Dioscori pueri; quos iudex sub persecutione Deciana varijs tormentis dilanians, cum pari constantia fidei videret armatos, tradi ignibus iubet: Dioscorus vero multipliciter flagellatus, diuino nutu ad consolationem fidelium dimissus est.

Item 10. Calen. Ianuarij, Romæ sanctæ Victoriæ virginis sub persecutione Decij Imperatoris, quæ cum esset desponsata Eugenio Pagano, & nec nubere, nec sacrificare vellet, post multa facta miracula, inter quæ plurimas Deo virgines aggregauerat, percussa est gladio in corde à carnifice, rogatu sponsi sui.

Item 9. Calend. Ianuar. apud Antiochiam Syriæ, sanctarum virginum 40. quæ sub Deciana persecutione per diuersa tormenta martyrium consummauerunt.

Hugo vbi supra. Denique non possumus euoluere, quantæ multitudines, hoc persecutionis igne furente in desertis, & in montibus latitantes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestijsque consumptæ sunt.

De Imperio Galli, & Volusiani, & hæreticis non rebaptizandis.

CAP. LIII.

Gallus & Volusianus an. Ch. 254. M. 5107.

PORRO Decius non totis duobus annis Principatu Romani apicis administrato, cum filio suo, quem Cæsarem legerat, in medio Barbarorum sinu interfectus, regnum cum vita perdidit.

Post hunc Gallus Hostilianus cum filio suo Volusiano, potitus regno, Imperauit annis duobus, mensibus 4.

Eusebius in chronicis. Cœpit anno Domini 254. Mundi vero 5107.

Hugo. Huius regnum cum floreret in initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos viros, qui pro pace & prosperitate regni eius Domino supplicabant, persequi cœpit; cum quibus pariter prosperitatem suam fugauit, & pacem. Nã exorta persecutione, exorta est vltio violati nominis Christiani, & vsquequo ad profligendas ecclesias edicta decurrerunt, eatenus incredibilium morborum pestis extenditur. Nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus fuit, quæ non illa generali pestilentia correpta, atque euacuata sit. Hac sola pernicie, insignes Gallus, & Volusianus, dum contra Æmilianum nouis rebus studentem bellum moliuntur ciuile, occisi sunt: Æmilianus quoque tertio mense inuasæ tyrannidis extinctus est. *Haymo vbi supra 7. lib.* Per idem tempus exoritur quæstio in Africæ partibus de hæreticis rebaptizandis, vel non? Placetque Cypriano Charthaginensi episcopo debere eos rebaptizari: sed Cornelio, cæterisque occidentalibus episcopis manet potius hæc sententia, post obiectionem praui dogmatis, sola eos manus impositione esse purgandos.

Pestis terribilis in vltionem Christiani nominis per totũ orbem exorta est.

De Sancto Papa Cornelio, & scriptis eius.

CAP. LIIII.

Legede hac te Baro. an. 255.

AVthor. Hinc probatur Cornelius in Papatu sedisse temporibus Galli & Volusiani, quod etiam dicit Hieronymus: Liber tamen Romanorum Pontificum dicit eum passum fuisse sub Decio; Deciũ autem constat ante Gallum & Volusianum imperasse. Sed dicit Helinandus, Gallum vocatum fuisse Decium, & secundum hoc *Binomius* fuit.

Cyprianus ad Antonianum. Cornelius charissimus noster in diuinis administrationibus dum sæpe promeritus ad sacerdotij sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tunc deinde episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit. Pro pudore quoque virginalis continentiæ suæ, & humilitate ingenitæ sibi & custoditæ verecundiæ, non vt quidã vim fecit vt episcopus fieret, sed ipse vim passus est, episcopatum coactus accipere, cum Fabiani locus, id est locus Petri & cathedra sacerdotalis vacaret. *Hieronymus de illustribus viris.* Cornelius vrbis Romæ episcopus ad quem extant octo epistolæ Cypriani, scripsit epistolam ad Flauianum Antiochenæ Ecclesiæ episcopum de synodo Romana, & Italica, & Africana: & aliam de Nouatiano, & de his qui lapsi sunt: tertiam de gestis synodi: quartam ad eundem Flauianum valde prolixam, & Nouatianæ hæreseos causas, & anathema continentem. Rexit Ecclesiam sub Gallo & Volusiano annis duobus, cui ob Christi martyrium coronato, successit Lucius.

Sanctus Cornelius gradatim ad episcopatum euectus.

Scripta B. Cornelij.

De passionibus eiusdem.

CAP. LV.

EX gestis eius. Audiens etenim* Decius Cæsar quod ipse Papa Cornelius multos ad Christum conuerteret, præcepit vt vbicunque inuenti fuissent Christiani sine audientia punirentur. Cornelius ergo cum suis clericis comprehẽsus exilio religatur, vbi à Cypriano Carthaginensi episcopo, & multis alijs per literas confortatus, inde reductus, Decio præsentatur: & dum immobilis permaneret, plumbatis, & flagris cæsus, ductus ad templum Martis, aut sacrificare aut decollari iubetur. Cum ergo duceretur ad locum, Cærealis miles rogauit eum vt ad domum suam diuerteret, & pro vxore sua Salustia, quæ per quinquennium paralytica decumbebat, oraret. Quo facto 20. & vnus milites eam incolumem surrexisse videntes, cum ipsa & viro eius baptizati sunt, & iubente Decio ad templum Martis simul ducti, expuentes in Idolum cum beato Papa Cornelio decollati sunt.

** Lege hic Bar. an. 255. qui dicit ex litteris Cypriani demõstratum esse nullo pacto sub Decio, sed sub Gallo & Volusiano Corneliũ coronatum esse martyrio: bene tamen in persecutione Decij, licet perperã viuente Decio, eum martyrio coronatum dici.*

Ex gestis Pontificum. Hic temporibus suis rogatus à quadam Matrona Lucina, corpora Apostolorum Petri & Pauli de Catacumbis leuauit noctu, primum quidem corpus beati Pauli beata Lucina leuauit, & posuit in prædio suo in via Ostiensi iuxta locum vbi decollatus est: Beati autẽ Petri corpus accepit beatus Cornelius, & posuit iuxta locum, vbi crucifixus est, inter corpora beatorum Episcoporum in templo Apollinis in monte aureo in Vaticano palatio Neronis 3. Cal. Iulij.

Post hæc iubente Decio passus est, corpus eius noctu collegit beata Lucina cũ clericis, & sepeliuit in crypta iuxta cæmeterium Calixti in harenario via Appia 18. Cal. Octobris. *Ex martyrologio.* Præterea 15. Cal. Octobris celebratur Romæ via Tiburtina natale sancti Iustini Presbyteri, qui persecutione* Decij Galli, & Volusiani, confessionis gloria insignissimus fuit.

** Valeriani & Gallieni ait Martyrol. Rom.*

De Imperio Valeriani, & Gallieni, & passione sancti Dionysij Alexandrini.

CAP. LVI.

Valerianus & Gallienus an. M. 5110. Ch. 257.

EVsebius in chronicis. Romanorum igitur 27. imperauit Valerianus cum Gallieno annis 14. Valerianus in Retia ab exercitu Augustus; Romæ à senatu Gallienus Cæsar appellatus est, Cœperunt autem anno Domini 257. mundi vero 5110.

Idem in Ecclesiastica historia li. 7. cap. 9. Miro autẽ modo Valerianus supra cæteros, qui ante se fuerunt, humanus, & benignus extitit erga famulos Dei, ita vt in initio multo etiã illis benignior videretur, qui nomine saltẽ Christiani dicebãtur. In tãtũ venerabatur seruos Dei, & omnis domus eius erat ecclesia Dei. Deprauatus autẽ est, & à veritate deiectus per quendã Doctorem pessimum, magistrum & Principem Ægyptiorum Magorum, vt & iustos, & sanctos viros persequi, & interimi iuberet.

Eusebius ib. cap. 10. De isto Dionysio dubitatio aliqua potest oriri; dum Augustinus eū appellet fontem Arianorum, & vt ait Baron. non omnia viri huius laudamus, sūt qua prorsus dānamus, tamē excusandus est, quia hac non ex animi malitia fecit, sed quia vehementer cupiebat oblectari Sabellio. Lege Athanasij pro Dionysio epistolam apologeticam.

In quibus cum Dionysius Alexandrinus Episcopus vnum solum Deum qui cœlum fecisset & terram diceret adorandum, cœteros autem neque esse Deos, neque adorari debere, in castrum quoddam deserti quod Cefro appellatur, in exiliū truditur, ob hoc præcipue electum quod loci incolæ gentiles erant, & Idolorum superstitionibus satis dediti; quique exulem Dionysium, primo hostili animo & satis aduersa mente suscipiunt, postmodum vero cum paulatim per Domini gratiam, verbum Dei his seminare cœpisset, pars maxima trucis, & Barbari populi relictis Idolis conuersa est ad Deum verum, Christoque subiecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, vicinum quidem Alexādriæ, sed incolis desertum ac pene habitatoribus vacuum transtulerūt. Sed & ibi cum pro vrbis vicinitate nostrorum populi frequentarent, & tanquam odore Pastoris recepto, grex lætior & constantior redderetur agonibus, rursus missis cum Centurione militaribus viris, ipsum Dionysium, & cum eo Gaium & Petrum catenis constrictos, & diuersis cruciatibus afflictos in desertum quoddam Lybiæ pertraxerunt. Ibique eos in loco squalidissimo & omni vsu humanitatis carente, à Paretonio trium dierum itinere ita desertum protento, nexos vinculis reliquerunt.

Passio Sancti Prisci, Alexandri, Malchi, & Marini.

CAP. LVII.

Eusebius ibidem cap. 11.

EO tempore Cæsaream Palestinæ multa à diuersis martyria consummata sunt. In quibus tres quidam admirandi adolescentes, quorum vnus Priscus, alius Malchus, tertius Alexāder vocabatur, cum suburbanum agellum supradictæ vrbis habitarent, diuino fidei calore succensi, cœperunt semetipsos segnitiæ, atque ignauiæ incusare, quod cum cœlestes in vrbe martyrij proponerentur coronæ, ipsi non desiderarent, non raperet: Cumque dominus, & saluator regnum cælorum violenter diripi debere testatus sit, ipsi inglorios, & desides animos humi gererent. His igitur semetipsos alloquijs incitantes vrbem petunt, & adorto iudice truculento, cur tantū in sanguine piorum desæuiret, incusant. Ille continuo nobiles animos iuuenum, quam dignis remuneratur affatibus, deuorandi, inquit, bestijs subrigantur, quibus non placet piorum sanguinem fundi. Sed & Mulier quædam supradictorum iuuenum secuta fertur audaciæ & magnanimitatis exemplum, similemque sortitur exitum pœnæ: quam tamen de Marcionis schola fuisse loquebantur.

Lege Niceph. lib. 6. cap. 11. de quibus ex Eusebio agūt & cæteri recentiores.

Eusebius ibidem cap. 12.

Marinum quoque virum militarem Hierosolymorum ciuem, honore & diuitijs clarum, cum in supradicta vrbe inter collegas suos per ordinē gradus sui honor quidem contingeret militaris (vt fieri solet) in sequentem collegam suū subit inuidia, & exclamat, non posse Marinum adipisci superiorem gradum, eo quod esset Christianus. Interrogatur à iudice Marinus, si res ita se haberet: Ille ita esse, & vere se esse *Christianum* clarissima voce testatur. Tres ei deliberandi horæ decernuntur à iudice, vt eligat vtrum velit immolare Dijs, & placere Imperatori, an Christianus interimi. Cumque à tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus episcopus loci, apprehensa manu eius perducit eum ad ecclesiam, ibique cum multis verbis in fide confirmās, ad vltimum in interiora perducit altaris, gladium suum, quo præcinctus erat, ostendens ei, & rursum offerens euangelium, quid de duobus mallet interrogat. Marinus vero promptissima fide cum manum ad Euangelium tetendisset, obtine (inquit Theotecnus,) quod legisti ô fili, & contemnens præsentem vitam, æternam sperato. Confidēs perge, & suscipe coronam, quam tibi Dominus præparauit. Mox regressus ad tribunal vocatur, nec moras patitur, sed statim asserit, *quod oporteat magis Deo quam hominibus obedire.* Quem iudex illico capite puniendum pro tali responsione denunciat.

De Sancto Asterio Senatore.

CAP. LVIII.

Eusebius ibidem cap. 13.

SEd inter eos cunctis clarior meritis fidei supra cæteros insignis memoratur Asterius vir Romanæ vrbis Senator, patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate etiam regia, & omnium bonorum fama satis clarus. Qui cū supradicti Marini extremis interesset exequijs, & capite cęsum cadauer subiectis humeris, & subtracta veste qua induebatur, exciperet, honorem quem martyri detulit, continuo ipse martyr assequitur. Sed & in multis alijs eum præclaris gestis in fide Christi emicuisse tradiderunt nobis hi, qui eum in corpore adhuc positum viderant. In quibus etiam tale aliquid per eum gestum memorabant.

Præstigia de victima nusquam comparente.

Apud Cæsaream Philippi, quam Paneadem Phenices vocant, aiunt sub radice montis, qui appellatur Pamus, ex quo fluuij Iordanis prima fluenta prosiliunt, morem fuisse gentilis erroris, certa ac solenni die immolari victimam: quæ victima arte quadam Dæmonis subito nusquam comparebat. Et erat hoc famosissimi miraculi genus, quo persuaderi astantibus videretur in cœlum hostiam inuisibiliter esse sublatam. Accidit igitur dum hæc agerentur adesse Asterium; qui cum videret omnes miraculi huius stupore constringi, humanos miseratus errores, cum gemitu & suspirio oculos ad cœlum pariter tendit, & palmas; Christum, qui est super omnia Deus, tota fide perfusis lachrymis inuocat, vt pręstigias fallacis Dæmonis arguat, miserisque mortalibus erroris huius soluat arcanum. Hæc illo cum fletibus supplicante, subito victima quæ inuisibiliter credebatur assumpta, superferri aquis videbatur, & conspectibus omnium redditur. Nec vltra in illis locis error huiusmodi potuit reparari. Ita vnius Christiani prece, tantorum sæculorum deceptionis machina, cum auctoribus suis Dæmonibus dissoluta est.

De imagine Domini, & cathedra Iacobi, quæ sunt in Cæsarea.

CAP. LIX.

Eusebius ibidem cap. 14.

Mulier quā Christus curauit profluuio sanguinis vexatam, fuit ciuis Cæsarea Philippi.

VErum quia vrbis huius fecimus mentionem, iustum videtur cōmemorare etiam illud in ea quod historia dignum duximus. Mulierem quam sanguinis profluuio laborantem, à Saluatore curatam euangelia tradiderunt; huius vrbis ciuem constat fuisse, domusque eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus vero domus ipsius, basis quædam in loco editiore collocata mōstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus prouolutæ palmasque suppliciter tendentis imago ære videtur expressa. Astat vero alia ære nihilominus fusa statua, habitu viri, stola cōpte circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedē statuæ, è basi, quædā herba noua specie nascitur, quæ cum exorta fuerit, excrescere vsque ad stolæ illius ærei indumenti fimbriam solet. Quā cum summo vertice crescens herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque conquirit; ita vt quocūq; illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino viriū gerēs; si antequā æreæ fimbriæ summitatē crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinē vultus Iesu formatā tradebant, quæ permansit vsque ad nostra tempora, sicut ipsi oculis nostris perspeximus.

Miraculū de herba medicam vim habente.

Eusebius ibidem cap. 15.

In eadem vrbe & Iacobi cathedra, qui primus in terris episcopus ab ipso Saluatore & Apostolis in Hierosolymis est electus, quemque fratrem ipsius Domini diuina volumina designant, vsque in hodiernum diem conseruatur, atque in ea sedent omnes, qui vsque ad præsens tempus sedis illius sacerdotium sortiuntur, seruaturque cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habentur, vel vetustatis, vel primi Sacerdotij sanctitatis obtentu.

De Lucio Papa, & Stephano Papa.

CAP. LX.

De huius successione agit Eusebius lib. 7. hist. Eccles. cap. 2. Optat. lib. 2. contra Parmen. & August. epist. 165.

EX *gestis Pontificum.* Lucius Papa natione Romanus primo quidem in exilio fuit, sed postea nutu Dei ad Ecclesiam suam reuersus: tandem à Valeriano capite truncatus est 4. non. Martij. Hic præcepit vt duo presbyteri, & tres Diaconi in omni loco episcopum non desererent, propter testimonium ecclesiasticum. Sedit autem annis tribus. Qui dum ad passionem pergeret potestatem dedit omnis Ecclesiæ Stephano Archidiacono suo.

Stephanus itaque natione Romanus post eum sedit annis septem. Hic constituit vt Sacerdotes, & Leuitæ vestibus sacratis in vsu quotidiano non vterentur, nisi in ecclesia tantum. Et ipse quoque martyrio coronatus est.

Acta Sancti Stephani edidit Metaphrastes sed gesta eius admiranda, cum aduersante toto orbe fere, de baptismate tutatus est maiorũ traditionem digessit Baronius in suis annalibus Ecclesiast. ibique eundè vindicat a caluniijs Firmiliani episcopi Capadocis. vide quid de his scripsit Vincetius Lirinẽsis aduersus haret.

Ex gestis eius. Nam cum verbo & exemplo, multos gentilium conuertisset, & multa martyrum corpora sepelisset, Valerianus, & Gallienus, nominis Christi persecutores, eum summo studio perquiri fecerunt, vt eum & clericos eius, aut sacrificare cogerent, aut diuersis supplicijs consumerent, dederuntque edictum, vt quicunque eos proderet, omnes eorum diuitias possideret. Vnde decem huius Clerici comprehensi, statim sunt sine audientia decollati. Sequenti die comprehensus Stephanus cum multitudine Clericorum, solus ante tribunal iudicis introiuit, manensque immobilis ad templum Martis ducitur, vt ipsum adoraret, aut statim capite puniretur: quò dum venisset, orauit Deum vt templum destrueret; & statim maxima pars templi corruit, & militibus præ timore fugiẽtibus beatus Stephanus cum alijs Christianis ad cæmeterium sanctæ Luciæ perrexit. Et audiens Valerianus quod eos ille ad tolerantiam roborasset, misit ad eum milites plures prioribus: qui venientes inuenerunt eum missam celebrantem, & stantem intrepidum accepta perficientem, sic in sua sede decollauerunt.

Passio sancti Fructuosi Episcopi cum socijs suis.

CAP. LXI.

Vitã horum fideliter recitat Surius tom. 1. & quadã recitat D. Aug. in sermone de natali horũ Sãctorum, sed & Prudentius carmine eorum vitã cõscripsit vt habes in eius Peristephano.

SVb eisdẽ Imperatoribus & Æmiliano Præside passus est apud Terraconam sanctus Fructuosus episcopus cum socijs suis, scilicet Augurio & Eulogio Diaconis, qui primo in carceres trusi, deinde flammis iniecti, exustis vinculis, manibus in modũ crucis expansis, orantes, vt vrerentur, obtinuerunt. Cumque vocarent Præsidem, dicẽtes: *Veni, & vide quos hodie damnasti, quomodo secundum spem suam cœlo restituti sunt.* Ille veniens videre dignus non fuit. Venientes autem nocte fratres Amphitheatrũ, vt semiusta corpora extinguerẽt, cineres eorũ collegerunt, & vnusquisque prout potuit sibi vẽdicauit. Sed septima post passionẽ nocte, sanctus Fructuosus episcopus apparuit omnibus per visum, qui reliquias eorum per charitatem sustulerant, monens eos vt illas in vnũ locũ ponerẽt. Æmiliano quoque in ipsa noctis hora se ostendit cum Diaconis suis in stolis gloriæ, increpans eum, & insultans. Passi sunt autem 12. Cal. Februarij.

De sancto Cypriano Episcopo ac martyre, & libris eius.

CAP. LXII.

De huius virtutibus, ærumnis & scriptis tractat Baron. an. 253. 254. & vsque ad 260. & 261.

EX *gestis eius.* Sanctus quoque Cyprianus Carthaginensis episcopus in eadem vrbe Paterno proconsuli præsentatur, & à fide mutari non valens, post diuturnum exilium reuocatus iussu Ascasij Proconsulis, qui Paterno successerat decollatus est.

Hieronymus de illustribus viris. Cyprianus Afer Carthaginensis episcopus gloriose primum Rhetoricam docuit: exinde suadente presbytero Cecilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit. Ac post non multum temporis electus in presbyterum, etiam Carthaginensis episcopus constitutus est. Huius ingenij superfluum est iudicem texere, cum sole clariora sint eius opera, passus est sub Valeriano & Galieno Principibus persecutione octaua, eo die quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

Author. Scripsit autem Cyprianus de 12. abusionibus sæculi librum vnum.
Ad Donatum de gratia Dei librum vnum.
De lapsis librum vnum.
De aleatoribus lib. 1.
De vnitate Catholicæ Ecclesiæ lib. 1.
De oratione dominica lib. 1.
De mortalitate lib. 1.
De opere & eleemosynis lib. 1.
De bono patientiæ. lib. 1.
De zelo & liuore. lib. 1.
Ad Demetrianum lib. 1.
Ad Quirinum libros 3.
De laude martyrij, lib. 1.
Ad Antonianum. lib. 2.
Ad Iulianum, librum 1.
Ad Cæcilium, lib. 1.
De sacro calice. lib. 1.
Ad Cornelium lib. 1.
De duobus montibus. lib. 1.
Epistolas paruas ad diuersas personas.
De omnibus his hæc quæ sequuntur excerpsi.

De 12. abusionibus sæculi secundum ipsum.

CAP. LXIII.

Hoc opus D. Cypriano perperã ascribitur teste Trithemio, imo scriptura citata iuxta Hieronymi versionẽ non iuxta 70. satis arguunt nõ ipsius esse.

C*Yprianus.* Duodecim abusiua sæculi hæc sunt.
Sapiens, sine operibus.
Senex sine religione.
Adolescens sine obedientia.
Diues sine eleemosyna,
Fæmina sine pudicitia,
Dominus sine virtute.
Christianus contentiosus.
Pauper superbus.
Rex iniquus.
Episcopus negligens.
Plebs sine disciplina,
Populus sine lege, sic enim suffocatur iustitia.

Auditores enim doctrinæ dicta despiciunt, cum prędicatoris opera, à prædicationis verbis discrepare conspiciunt; nec vnquam fit efficax auctoritas prædicantis, nisi eam effectu operis cordi affixerit audientis. Nam & ipse Doctor, si in amorem vitiorum lapsus fuerit, alterius Doctoris medicamentum suis vulneribus paruipendit, dicente Domi. *Si sal euanuerit, in quo salietur?*

Math. 5. 2. Abusiuũ.

Quid porro stolidius fieri potest, si mens ad perfectionem festinare non contendat, quando totius corporis habitus, senectute confectus ad interitum festinat? dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis arescit, flatus non suauiter olet, tussis cachinnat, talos & pedes tumor inflat, genua trepidant. Et hęc omnia ruituram, iam iamque domum corporis citò pręnunciant. Cauendæ autem sunt homini veterano duæ particulæ, quæ in corpore illius nunquam veterascunt, & totum hominem ad peccatum pertrahunt: COR videlicet, ET LINGVA: Cor enim semper nouas cogitationes machinari non desinit, & lingua impigre loquitur, quicquid cor machinatum fuerit.

3. abusiuum.

Sicut autem in senibus sobrietas, & morum perfectio requiritur; ita ab adolescentibus obsequium & subiectio rite debetur. Vel quomodo honoratus, in senectute apparebit, qui disciplinæ laborem in adolescentia non sustinuerit.

Quartum. Non dormiat in thesauris tuis, quod pauperi prodesse potest, quod enim aliquando de necessitate amittendum est, vtique pro æterna remuneratione sponte distribuendum est. Auari in iudicio à rectissimo Iudice ideo dicentur maledicti; quia qui præteribant eorum habitacula, non dicebant, *benedictio domini super vos &c.* *Psa. 122.*

Quintum. Sicut autem omnes bonos mores procurat, & custodit in viris prouidentia; sic & in fœminis, cunctos honestos actus nutrit, & fouet, ac custodit pudicitia.

Sextum. Tria quoque necessaria oportet habere eos qui dominantur, *terrorem, scilicet & ordinationem, & amorem.*

Septimum. Mundi vero amor & Dei, pariter in vno corde habitare non possunt; quemadmodum oculi cælum & terram pariter nequaquam conspiciunt.

1. Ioan. 2. *Qualiter autem alios corrigere poterit, qui mores suos non corrigit?* *Nonum.* Sciat autem Rex iniquus, quod sicut in throno *Prouerb. 16.* hominum primus est constitutus, sic in pœnis, primatum est habiturus. Omnes quoque peccatores quoscunque in præsenti sub se habuit, supra se modo implicabili in illa futura pœna habebit.

Decimum. Decimus abusionis gradus est, episcopus negligens scilicet, qui gradus sui honorem inter homines requirit, sed ministerij sui dignitatem coram Deo, pro quo legatione fungitur non custodit. Qui excommunicatur à catholico doctore, vel episcopo, non debet ab alio suscipi nisi permittente eo.

Vndecimum. Disciplina est morum ordinata correctio, & malorum præcedentium regularis obseruatio.

De gratia Dei, & malitia sæculi.

CAP. LXIIII.

Abusium. Codex Marchinensis ita inscribit, Ad Donatū de erroribus mundi & contemptu eius, sed titulus in textu positus magis placet quem è vita Cypriani per Pontiū mutuatus est Antoninus, ac post eum Trithemius.

AVthor. Porro *in lib. de gratia ad Bonatum.* de affluentia gratiæ Dei, & abundantia malitiæ sæculi, sic loquitur.

Cyprianus. Profluens largiter spiritus nullis finibus premitur, nullis metarum spacijs frænatur: manat iugiter, exuberat affluenter; Nostrorum autem tantum sitiat pectus, & pateat, quantum illuc fidei capacis offerimus, tantum inundantis gratiæ haurimus. Paulisper itaque te crede subduci in montis ardui verticem celsiorem, & inde speculare infra te iacentium facies; & oculis in diuersa porrectis ipse à terrenis contactibus liber, fluctuantis mundi turbines intuere. Iam sæculi & ipse misereberis, tuique admonitus, & plus Deo gratus, maiore lætitia quod euaseris, gratulaberis. Esse iam inter innocentes, innoxium crimen est: malos quisque non imitatur, offendit. Consensere iura peccatis, & cœpit licitum esse, quod publicum est. Quis enim illic pudor rerum, quæ integritas esse potest; vbi qui damnent improbos desunt, & soli qui damnentur, occurrunt. Cæterum quos diuites opinaris, hos etiam inter diuitias suas trepidos cogitationis incertæ, solicitudo discrucitat, ne prædo vastet, ne præcursor infestet, ne inimicitia cuiusque locupletioris inuidia calumniosis litibus inquietet. Non cibus* securo, somnusue contingit; gemma licet bibat, in conuiuio suspirat, & cum epulis marcidum corpus thorus mollior alto sinu condiderit, in pluma vigilat. Nec intelligit miser speciosa sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, & possideri magis, quam diuitias possidere. O detestabilis cæcitas mentium, & cupiditatis insanæ profunda caligo! Cum exonerare se possit, & releuare ponderibus, pergit magis fortunis augentibus incubare, & pænalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes largitio est, nulla indigentibus fit partitio, & pecuniam suam dicunt, quam velut alienam domi clausam sollicito labore custodiunt, ex qua non amicis, non liberis quicquam, non sibi denique impertiunt, sed ad hoc tantum possident, ne possidere alteri liceat. An tu vel illos saltem putes inter honorum insulas, vel opes argas stabili firmitate securos, quos regalis aulæ splendore fulgentes, armorum excubantium tutela circumstat? Maior illis quam cæteris metus est, tam enim timere coguntur, quam timentur. Exigit enim pœnas pariter de potentiore sublimitas.

** Male legitur securus vel securos in quibusdā codicibus.*

Vna igitur placida & fida tranquillitas, vna solida, & firma securitas. Si quis ab his inquietantis sæculi turbinibus extractius, salutaris portus statione fundatus, ad cœlum oculos tollat à terris, & ad Dei munus admissus, ac Deo suo mente iam proximus, quicquid apud cæteros humanis in rebus sublime ac magnum videtur; intra suam conscientiam iacere glorietur. Nihil appetere iam de sœculo potest, qui sœculo maior est.

Ad oculum demonstrata vanitate mundi, ostendit quo velut ad portum quendam aspirare oporteat.

De laude virginitatis & Sanctimoniæ.

CAP. LXV.

AVthor. *In libro quoque de disciplina, & habitu virginum*, partim virginalem pudicitiam commendat, partim vero quasdam ornatu extraneo facies suas adulterantes vituperat in hunc modum.

Cyprianus. Nunc* nobis ad virgines sermo est, quarum quo gloria sublimior est, maior cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, imago Dei respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi.

** Locū hunc pro exemplo temperata dictionis citat D. Aug. l. 4. de doctri. Christ. c. 21.* *Gen. 1.*

Porro si tu te sumptuosius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccandi fomenta succendas, vt si & ipsa non pereas, tamen alios perdas, & velut gladium te & venenum videntibus præbeas, excusari non potes quasi mente casta sis & pudica. Redarguit te cultus superbus & impudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas virgines Christi, quæ sic viuis, vt possis adamari. Sericum & purpuram indutæ, Christum induere non possunt: auro, & margaritis, & monilibus adornatæ, ornamenta cordis, ac pectoris perdiderunt. Quis non id execretur, & fugiat quod alijs fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius fuerit pro telo & gladio? Non solum autem virgines, ac viduas, sed & nuptas, & omnes fæminas admonendas puto, quod opus Dei & factura eius & plastica nullo modo adulterari debent, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore aut quolibet medicamine lineamenta natiua corrumpente. Dicit dominus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, & audet quisquam mutare & conuertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare, & transfigurare contendunt; nescientes, quia opus Dei est omne quod nascitur; Diaboli, quodcumque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicuius, & speciem, ac corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam ac consumpto simulachro, manus alius inferret, iamque formata, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria & iusta indignatio videretur. Et tu te existimas impune laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam? Et si impudica circa homines, & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatisque quæ Dei sunt, peior adultera detineris. Quod ornari te putas, quod comi, impugnatio est ista diuini corporis, præuaricatio veritatis. *Non*, inquit, *in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* Nunquit sinceritas perseuerant, & veritas; quando quæ sincera sunt polluuntur adulterijs colorum, medicaminum fucis, in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit *non potes facere capillum tuum album aut nigrum*, & tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te esse potiorem? Audaci conatu

Gen. 1. Lege hic Tertul. de habit. mulieb. & de cultu fœminæ.

1. Cor. 5.

Matth. 5.

& sacrilego contemptu crines tuos inficis malo præsagio futurorum capillos iam tibi flammeos auspicari non metuis. Oro te, non metuis quæ talis es, ne cum dies resurrectionis venerit, artifex tuus te non recognoscat; ad sua præmia venientem remoueat, & excludat? vigore censoris, & iudicis increpans, dicens: *Opus hoc meum non est, nec imago hęc nostra est, figura corrupta est, vultus alienus est.* Deum videre non poteris, cum oculi tibi non sint, quos Deus fecit, sed quos Diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es; de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsura. Virgines certe, quæ se huiusmodi artibus compserint, inter virgines non puto debere numerari, sed tanquam contactas oues, & morbidas pecudes à grege sancto & puro virginitatis arceri, ne contagio suo cæteras polluant. Non est autem ad magna facilis ascensus, sed si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. Igitur ô sacræ virgines hortamentis vos mutuis excitate, æmulis de virtute documentis ad gloriam prouocate. Durate fortiter, pergite spiritualiter, peruenite fœliciter: tantum mementote tunc nostri, cum in vobis cæperit virginitas honorari.

De inuectione eius contra Aleatores.

CAP. LXVI.

Alea lusum multis argumentis pulchrè hic impugnat Cyprianus & Christiano homine minime dignū ex eo probat, quod diaboli cum idololatria institutum sit, multo magis in presbyteris vituperandū quod absurdum sit, vt manus ad sacrificium dominicum admissa iterum laqueis diaboli implicetur.

AVthor. Porro *in libro de aleatoribus*, contra ludum aleæ sic inuehitur.

Cyprianus. Si oues delinquant, & pastores delinquentibus ignoscant, nonne ipsi se pondere delinquentium onerant? Quid quęso est illud fideles, quod manus, quæ ab humanis iniurijs expiata est, & ad sacrificium Dominicum admissa, quæ ad laudem Domini in oraculo exurgit, quæ signum Christi (per quod tuemur) fronti imprimit; quid est, inquam, vt aleæ ludum exercens, laqueis Diaboli vnde exuta est, rursus implicetur? Alea enim Diaboli venabulum est, & delicti vulnus insanabile. Ibi Diabolus præsto est, ad capiendum summissus; ibi perfidia, falsa testimonia, mentis furia, venale periurium, serpentinum colloquium. Illic rabiosa amicitia, fraternitas discordans. Illic conuitia, & sæua audacia, fera impatientia, possessionum amissio. O Aleatorum pigra nequitia, ô manus crudelis, & ad periculum sui armata, quæ bona paterna, & opes auorum sudoribus quæsitas, ignominioso studio dilapidat. Alea est alueus mali, supplantatio amici, quæ nec lucrum confert, sed totum consumit. Hinc deinde pauperes fiunt, hinc iam consumptis omnibus, suis rebus mutuis pecunijs se obruunt; hinc patrimonium sine vlla fori calumnia amittunt: O quales sunt fideles, vt quos nemo persequitur, ipsi seipsos inuidia persequantur, vt paterna sua hæreditate priuentur. Ille quidem, qui hunc ludum primus adinuenit, instinctu diaboli, qui eum suis artibus adimpleuit, ab imitatoribus suis se colendum, & sibi sacrificandum constituit, ita vt qui vellet eius studio adhærere, non ante manum in tabulam porrigeret, nisi auctori eius prius sacrificaret. Christianus autem quicunque es, & aleæ tabula ludis, licet non sacrifices, tamen legis huius facinoris particeps es, & vtique Christianus non es, sed Ethnicum tibi nomen es, & in vacuum sumis illud quod ad sacrificium Dominicum pertinet: nec amicitiam cum Christo habere potes, qui eius inimico amicus es. O qualis aleatorum dementia, qui insaniunt, peierant, maledicunt, & Diaboli caligine deorbati similiter inuicem manus inferunt, inuicem se deuouent, & parentum originem turbis præsentibus dehonorant. Et qui iam sæpius vincitur, rursus ad nocentius studium, suadente Diabolo animatur. O ars infesta studentibus, & studium libidinosum: quod non diuitias, sed nuditatem & inopiam præstat: Manus carnifex, manus noxia, quę nec post lucra desinit, sed adhuc post damna ludit. Esto igitur non aleator, sed Christianus; pecuniam tuam assidente Christo, spectantibus Angelis, & martyribus præsentibus, super mensam domini sparge, & pauperibus diuide; diuitias tuas Christo committe, & artem domini imitare, quæ non perdit, sed potius acquirit. Sit tibi cum pauperibus quotidianus lusus, sit cum viduis frequens operatio. Alea vero non luseris, vbi lusus nocuus est, & crimen mortale; vbi dementia sine consideratione; vbi veritas nulla, sed * mendacij malitia. Extrahe caliginem inimici ab oculis tuis, & purifica manum tuam à Diabolo sacrificijs.

Opus hoc Cypriano ascribūt Landulphus à colūna Camotēsis in Breuiario hist. Antoninus summa hi. Phili. Bergomas in supplē. chron. & Trithemius. Neque enim magnopere repugnat Stylus, & pleraque scripturas, sicut Cyprian. alibi, citat.

* *Alias mēdaciorum mandra.*

De modo orandi.

CAP LXVII.

Docet nos D. Cyprianus in hoc libro qua potissimum oratione vti debeamus, & qualiter ad eam accedere, & quo gestu corporis, & modo vocis conueniat qui se Christianū esse asserit.

AVthor. Cæterum *in libro de oratione dominica*, de modo orandi ita disserit.

Cyprianus. Sit orantibus sermo cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis: nam sicut impudentis est clamoribus strepere, ita è contra congruit verecundo modestis precibus orare. Denique Dominus secreto in abditis, & semotis locis orare præcepit id est in cubiculis ipsis, quod magis fidei conuenit, vt sciamus Deum vbique præsentem, omnes audire, & videre. Disciplinæ quoque ac verecundiæ memores, non debemus passim inconditis vocibus preces nostras ventilare, nec petitionem Deo modeste commendandam, tumultuosa loquacitate iactari: quia *Deus non vocis, sed cordis auditor est.* Nec clamoribus admonendus est, qui cogitationes videt: vnde & Publicanus orabat non eleuatis in cœlum impudenter oculis, nec manibus * insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium. Dominus quidem in oratione quam docuit, omnem precem nostram salutari sermone breuiauit, sicut etiam præceptorum salutis grande compendium fecit: vt in disciplina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret: sic etiam vitæ æternæ sacramentum magna & diuina breuitate cōplexus est, dicens: *Hæc est autem vita æterna &c.* Inbere igitur igitur ad preces toto corde debemus cum ad orandum * stamus: cogitatio omnis carnalis abscedat, & sæcularis: nec quicquam aliud tunc animus cogitet, quam id solum quod precatur. Ideo enim & Sacerdotes ante orationem præfatione præmissa, parant fratrum corda dicendo: *Sursum corda.* Et illi respondent: *Habemus ad dominum.* Vt claudatur contra aduersarium pectus, & soli Domino pateat, nec habeamus aliud in corde, & aliud in voce. Quomodo enim audiri te à Deo postulas, cum te ipse non audias? Dominum tuum memorem esse vis, cum tui memor ipse non sis? Hoc est maiestatē Dei negligētia orationis offendere: hoc est vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus etiam cum dormit, corde vigilare, sicut scriptum est: *Ego dormio & cor meum vigilat.* Sermo quoque Deum promereri non potest, qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptum est: *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna.* Nam qui in die iudicij præmium pro bonis operibus redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Vnde Cornelio dictum est: *Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo.* Qui enim pauperi eleemosynam dat, Deo suauitatis odorem sacrificat. Nulla autem hora Christianus excipitur, quo minus sēper Deus debeat adorari, nec vllum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filijs lucis etiā in noctibus dies est: Qui ergo *in Christo*, hoc est, *in lumine* semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus: imitemur quod futuri sumus; habituri in regno sine noctis interuentu, solum diem.

* *Recte addit insolenter, non enim omnem manuum eleuationem damnat.*

Ioan. 17.

* *Stabant olim fideles in orationibus publicis, hinc stationes dictæ.*

Cant. 5.

Tob. 12.

Act. 10.

De contemptu mortis.

Cap. LXVIII.

Mortalitatis vox & hic & alibi pro pestilentia Cypriano peculiaris est, quātū colligere licet, quod præsentaneā mortem inferat: Contigisse autem hanc luem circa hæc tēpora testatus Zonaras Annal. lib. 2.

Avthor *in libro* quoque *de mortalitate*, contemptum mortis approbat; & ad martyrij desiderium sic inuitat.

Cyprianus. Eius est mortem timere, qui ad Christum non vult ire, & eius ad Christum est nolle ire, qui non credit se cum Christo incipere regnare. Contemnenda est omnis iniuria præsentium malorum, fiducia futurorum bonorum. Mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit. Mori timeat cui hoc mora longiore,confertur,vt cruciatus, & gemitus interim differatur. Mortalitas ista Christi hostibus pestis est, eius autem seruis salutaris excessus est.

Martyrium incipimus libenter appetere, dum mortem discimus non timere. Sed forte apponat aliquis hic: Me ergo hoc in præsenti mortalitate contristat, quod qui ad tolerantiam passionum tota me virtute deuoueram, martyrio meo priuor dum morte præuenior. Verum non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrium, nec potes te dicere perdidisse, quod nescis, an merearis accipere. Deinde *scrutator cordium Deus est, qui prospicit apud te paratam fuisse virtutem, reddet pro virtute mercedem.* Et apud quem martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus, Deo iudice coronatur. Aliud est martyrio animum deesse; aliud animo defuisse martyrium. Nec Deus sanguinem nostrum quærit sed fidem; nam nec Abraham, nec Isaac, nec Iacob occisi sunt, qui tamen fidei, & iustitiæ meritis honorati, inter Patriarchas primi esse meruerunt. Non sunt lugendi fratres nostri accersione dominica de sæculo liberati, cum sciamus eos non amitti, sed præmitti; & occasionem non esse dandam gentilibus, vt nos merito ac iure reprehendant, quod quos viuere apud Deum dicimus, vt extinctos ac perditos lugeamus: nihil enim prodest verbis* præferre virtutem & factis destruere veritatem: Quod ergo interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur, nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire, Non est exitus iste sed transitus, & temporali itinere decurso, ad æterna transcursus. Eius est in mundo diu velle manere, quem mundus oblectat, quem sæculum blandiens ac decipiens,illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porro cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te oderit, & non magis sequeris Christum,qui te diligit ac redemit?

** Hoc ita castigaui pro eo quod erat proferre.*

De detestatione auaritiæ.

Cap. LXIX.

Avthor. *In lib.* vero *de opere, & eleemosynis* contra auaritiam sic disputat.

Psal. 40.

Inuitat Cyprianus ad pietatis & misericordia opera, asseuerans iustitia & misericordia operibus, pietatem diuinam mortalibus subuenire.

Cyprianus. Nihil de diuina pietate impetrabit in precibus, qui ad preces pauperis non fuerit humanus: Vnde scriptum est: *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem.* Quid ergo diuitijs tuis solus incubas? Quid in pœnam tuam patrimonij pondus exaggeras, vt quo sæculo locupletior fueris, Deo pauperior fias? Erras,& falleris quisquis te in hoc sæculo diuitem credis. Redditus tuos diuide cum Domino, fructus tuos partire cum Christo. Sed forsitan multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus insistas: verum hoc ipso amplius operari debes, quo multorum pignorum pater es. Multorum enim delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ. Et sicut in vita corporali sustentanda, quo maior est eorum numerus, eo maior & sumptus: Sic & in vita spirituali maior debet esse operum impensa, quo maior est pignorum copia. Sic enim & Iob sacrificia numerosa pro suis offerebat, quantusque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo numerus hostiarum. Illi ergo assigna facultates tuas, quas hæredibus seruas, Ille sit liberis tuis tutor, & curator, ac contra omnes iniurias sæculares diuina maiestate protector. Patrimonium enim Deo creditum nec respublica eripit, nec fiscus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euertit, sed in tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode seruatur. Hoc est ergo charis pignoribus in posterum prouidere, & futuris hæredibus paterna pietate consulere, Præuaricator itaque & proditor pater es, nisi filijs tuis fideliter consulas, nisi eis conseruandis religiosa pietate prospicias. Qui enim studes terreno magis, quam cœlesti patrimonio, filios tuos Diabolo magis commendare, quam Christo, bis delinquis, & geminum crimen admittis, & quod non præparas filijs tuis Dei Patris auxilium, & quod doces eos patrimonium plus amare, quam Christum. Esto potius eis pater talis,qualis Tobias fuit.

Patrimoniū Deo credendum.

Tob. 14.

De Bono patientiæ.

Cap. LXX.

Avthor. Porro *in libro de bono patientiæ* patientiam sic commendat.

Cyprianus à Christo in hoc libro incipiens & per exempla sanctorum discurrens, docet quam sit vtilis patientia, & necessaria vniuersis, & maxime Christianis, qui diabolo impugnante plus quatiūtur.

Cyprianus. Patientia virtus est nobis cum Deo communis. Quæ autem gloria est similem Deo fieri, quanta fælicitas habere in virtutibus quod diuinis laudibus possit æquari? Ille innocens, & iustus, imo innocentia,& iustitia inter facinorosos deputatur, & testimonijs falsis veritas premitur, iudicaturus iudicatur, & Dei sermo ad victimam tacens ducitur. Et cum ad Crucem eius confundantur sidera, contremiscat terra, turbentur elementa; ille non loquitur, nec mouetur, nec maiestatem suam profitetur, sed omnia perseueranter tolerat, vt in eo plena, & perfecta patientia consummetur. Porro vnusquisque cum nascitur & hospitio huius mundi excipitur, initium sumit à lachrymis: & cum adhuc omnium rerum ignarus sit, nihil aliud quam flere nouit. Prouidentia naturali lamentatur, mortalis vitæ anxietates,& labores, & mundi procellas quas ingreditur, ploratu & gemitu in ipso exordio suo rudis anima testatur. Sudatur enim hic quamdiu viuitur,& laboratur. Nec sudantibus, & laborantibus possunt magis alia,quam patientiæ subuenire solatia. Nec aliud magis iustos,& iniustos discernit, quam quod in aduersis per impatientiam blasphemat iniustus, & queritur, & patientia iustus probatur.

Patientiæ commēdatio.

Denique patientia est, quæ nos seruat Deo,& commendat, quæ iram temperat,linguam refrænat,mentem gubernat,pacem custodit,disciplinam regit, potentiam diuitum coercet, inopiam pauperum refouet, facit humiles in prosperis,fortes in aduersis: docet delinquentibus cito ignoscere, & delinquentem diu,& multum rogare. Fundamenta fidei munit, incrementa spei prouehit, actum dirigit. Cæterum Charitas est vinculum fraternitatis, fundamentum pacis, & tenacitas & firmitas vnitatis, quæ & spe,& fide maior est, quæ & opera & martyria præcedit,quę nobiscum semper æterna permanebit.

De Zelo & Liuore.

Cap. LXXI.

Avthor. Porro *in lib. de Zelo, & liuore* contra hoc malum solerter vigilare nos admonet, illudque vehementer aspernari, dicens.

Cyprianus. Excubandum est nobis, & omnibus viribus elaborandum, vt sæuientis inimici iaculis ex omni parte, qua feriri possumus,repugnemus. Nam circuit ille singulos nos, & tanquam hostis clausos obsidens,

** murorum.*

Hic Cyprianus latentes inimici insidias detegit & multiplicem zeli ac liuoris perniciem demonstrat.

muros explorat, & tentat, an sit pars aliqua * membrorum minus stabilis, & minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas, vt visu castitatem destruat, aures per canoram Musicam tentat, vt soni dulcioris auditu, Christianum vigorem soluat, & molliat. Linguam ad conuicium prouocat, manum iniurijs latescentibus ad petulantiam cædis instigat. Falsa ostentat, vt vera subripiat: ad debellandos Dei seruos semper inquietus, semper infestus. In pace subdolus, in persecutione violentus.

Qualis est animæ tinea in malum proprium bona conuertere aliena, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam, pœnam suam facere, & velut quosdam pectori suo carnifices admouere, qui se intestinis cruciatibus lacerent, & secreta cordis maleuolentiæ vngulis pulsent. Mala cætera terminum habent, & quicquid delinquitur delicti consummatione finitur: In adultero cessat facinus perpetrato stupro; in latrone quiescit scelus, homicidio admisso. Et impleta fallacia modum imponit falsario; zelus vero non habet terminum, sed est permanens iugiter malum, & sine fine peccatum,

Inuidia sine termino.

quantoque ille cui inuidetur meliore successu profecerit, tanto inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardescit. Hinc vultus minax, toruus aspectus, in facie pallor, in labijs tremor, in dentibus stridor, verba rapida, & effrenata conuitia, manus ad cædis violentiam prompta, etiam si à gladio interim vacua, odio tamen furiosæ mentis armata. Facilis cura est, vbi plaga perspicua est; Zeli etiam vulnera obstrusa, & occulta sunt, nec remedium curæ medentis admittunt, quæ se intra conscientiæ latebras cæco dolore clauserunt.

Inuidia vulnus occultū.

Quicunque inuidus es, eis quos odisti infestus es; nullius magis, quam tuæ salutis inimicus est. Quicunque enim ille est quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit, tu vero te non potes fugere: vbicumque enim fugeris, aduersarius tuus tecum est; hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus clausa est, ineuitabili catenarum nexu ligatus es. Perseuerans malum est hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem, calamitas sine remedio est, odisse fœlicem.

Bonos igitur potius imitare, si sectari potes, si sectari non potes; collætare certè, & congratulare melioribus: Fac te illis: adunata dilectione participem, & fraternitatis vinculo cohæredem.

Sit in manibus diuina lectio, in sensibus dominica cogitatio, oratio iugis omnino non cesset, salutaris operatio perseueret, vt quotiescunque inimicus accesserit, quoties adire tentauerit, clausum aduersum se pectus inueniat, & armatum.

De laude Martyrum.

CAP. LXXII.

Hic incitat Cyprianus fideles ad amorem, martyrij.

A*Vthor*. Cæterum *in epistolis suis ad Martyres, & confessores*, ita loquitur.

Cyprianus. O quantum vos diuina dignatio honorauit, vt ex vobis iam pars martyrij in consummatione ad coronam præcesserit, pars adhuc in carcere, claustris, & vinculis demoretur, ad meritorum titulos ampliores, tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cœlestibus præmijs, quot nūc dies numerat in pœnis. Imposuerunt compedes pedibus vestris, & membra fœlicia ac Dei templa infamibus vinculis ligauerunt: sed ornamenta sunt ista non vincula, nec pedes vestros copulant ad infamiam, sed clarificant ad coronam! O pedes fæliciter vincti, qui non à fabro sed à Domino soluuntur, & itinere salutari ad Paradisum diriguntur! O pedes in sæculo ad præsens ligati, vt sint semper apud Deum liberi, & celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri! O martyres sancti, quibus vos laudibus prædicem? quibus vocis præconijs exornem?

Commendatiō martyrum.

Non cessistis supplicijs, sed vobis potius cesserunt supplicia. Stetistis voce, libera mente incorrupta, virtute diuina. Armis quidem sæcularibus nudi, sed armis fidei armati. Steterunt serui Dei torti torquentibus fortiores, & pulsantes ac laniantes vngulas, pulsata ac laniata membra vicerunt. Inexpugnabilem fidem suam superare non potuit sæuiens diu plaga repetita, quamuis rupta compage viscerum torquerentur in seruis Dei iam non membra, sed vulnera; fluebat sanguis, qui incendium persecutorum extingueret, qui flammas, & ignes gehennæ glorioso cruore sopiret.

Milites Christi nullo vincuntur tormento.

Inuectio contra Blasphemum, & Histrionem.

CAP. LXXIII.

Hic Stylus est elaboratior, quadam imitatus ex Tertulliano. Cæco lumen, surdo sermonem, sapientiam bruto offerre labor irritus.

I*Dem*. Sublatrantem te, & aduersus Deum ore sacrilego, & verbis impijs obstrepentem frequenter Demetriane contempseram, verecundius & melius existimans errantis imperitiam silentio spernere, quam loquendo dementis insaniam prouocare. Nam & labor est irritus, & nullius effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapientiam bruto. Hæc considerans sæpe conticui, & impatientem patientia vici. Tacere tamen vltra non oportet, ne dum criminationes falsas contemnimus refutare, videamur crimen approbare.

Nunc florent isti.

Hic suadet Cyprianus ne sinat histrionem artē suā exercere, sed ab ea ad viam innocentiæ deducat.

Idem ad Eucratium. Consulendum me existimasti frater charissime de histrione quodam, qui apud vos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat. Et id quod male didicit cæteris quoque insinuat, an talis debeat communicare vobiscum; quod ego puto nec maiestati diuinæ nec euangelicæ congruere disciplinæ, pudorem, & honorem Ecclesiæ tam turpi, & enormi contagione fædare. Nam cum viri induere vestem muliebrem in lege prohibebantur, & maledicti huiusmodi iudicentur, quanto maioris est criminis non tantum muliebria indumenta accipere, sed gestus quoque turpes, & molles, & muliebres magisterio impudice, artis exprimere? contra Dei institutionem docere quemadmodum masculus frangatur in fœminam, & sexus arte mutetur, & Diabolo diuinum plasma maculanti, per corrupti atque eneruati corporis delicta placeatur.

De Sancto Melanio Episcopo.

CAP LXXIIII.

Fuit hic secundus eius sedis episcopus, subrogatus sancto Nicasio, vt habent tabulæ episcoporū eius ecclesiæ, Vincentius hunc corrupto vocabulo appellauit Melonem sed iuxta Martyrol. Rom. correxi nomen; cum & Petrus in cathalog. vocet eum Melanium.

E*X gestis eius*. Tempore Valeriani Imperatoris Melanius quidam de maiore Britannia oriundus Romam venit, vt patriæ suæ tributum solueret, & Imperatori seruiret. Ibique sicut mos erat cum socijs suis ad templum Martis ductus est, vt sacrificaret: Audiens autem Stephanum Papam paucis Christianis euangelium Christi prædicantem, verba eius attendit, & credit: Baptismum ab eo petijt, & accepit, & ab eo instructus, quicquid habebat vendidit, & pauperibus erogauit: quem præfatus Papa sibi adhærentem per omnes Ecclesiæ gradus vsque ad sacerdotium promouit. Cumque ieiunijs, & vigilijs instaret, quadam die missam eo celebrante, viderunt ipse, & Papa, Angelum Dei stantem ad dexteram altaris; qui peracta missa, dedit ei virgam pastoralem, quam manu tenebat, dicens: Accipe virgam sub qua reges populū ciuitatis Rhotomagensis, tibi enim illic præparatus est à Deo locus. Licet autem labor incognitæ viæ tibi onerosus sit, nequaquam tamen tibi timendum est, quoniam *sub vmbra alarum suarum proteget te dominus Iesus Christus*, Tunc accepta benedictione à Papa iter arripuit, & cum venisset Antisiodorum, virgam tenens quam ab Angelo acceperat, quendam bipenni vulneratum, cuius pes in duas partes diuisus erat oratione facta, illico sanauit. Denique Rhothomagum veniens, & ministerium suum fideliter implens, multis virtutibus, & miraculis clarus, tandem quieuit in pace.

Huius

Huius festum recolitur 11. Calendas Nouembris.

Passio Sancti Priuati Episcopi.

Cap. LXXV.

Extant hæc acta apud Surium quibus fidem conciliat S. Greg. Turo. l. 4. de historia Franc. c. 30. & 32.

EX *gestis eius*. Temporibus Valeriani, & Gallieni, seuiente in Christianos persecutione, indignatio domini commota est contra Romanos, ita vt Barbaræ nationes ab Oriente, & Occidente aduersus Rempublicam prorurerent, vt populos trucidarent. Tunc Alemani cum Herode Rege suo transmisso Rheno Gallias petierunt, & in Ganalitanæ regionis excidio animos armaque conuerterunt. Tunc incolæ loci ad montem Gredonæ quasi ad præsidium confugerunt: cui regioni, vel ecclesiæ, Priuatus Episcopus præsidebat, qui cauernam sibi in montis cuiusdam supercilio fecit, in quo omni tempore stetit, nisi cum ad agenda solemnia procedebat. Ibique positus, licet Gredonensibus præsentia non adesset, oratione non deerat, & quos corpore consolari non poterat, spiritu confortabat.

Manet semper in crypta S. Priuatus episcopus.

Interea Barbari regionem vastantes, & ad Gredonensem montem confluunt, & quos oppugnatione capere non poterant, duobus annis conclusos tenuerunt, vt eos vel famis ingluuie vincerent. Igitur dum in hac intentione persistunt, fama detulit Episcopum regionis non esse cum clausis, sed intra receptaculum, quod sibi tempore pacis parauerat, commorari. Illico ad rapiendum eum conuolant, sperantes per eum totius populi animos continuo frangi, & ad illam conditionem sponte descendere, in qua vidissent episcopum retineri. Cumque vir sanctus à Barbaris per interpretem compellatus fuisset, comperisset que ad hoc se* perniciter captum, vt suorum animos ad deditionis persuasionem molliret, respondit, nequaquam se hoc facturum, meliusque sibi esse qualibet subire discrimina, quam ad tale facinus præbere consensum. Tali itaque Barbari responsione permoti, statim eum fustibus cædunt, multisque actum verberibus ad vicum vsque perducunt credentes, vel post illata supplicia eius sententiam esse mutandam. At ipso in eadem voce persistente, illi sacrificia funesta cum ingenti honore obtulerunt, dicentes; aut quod Idolis immolaret, aut in tormentis deficeret. At ille: Melius est, inquit, mihi præsentes pœnas experiri, quam vobis, & Dæmonibus vestris stultissime humiliari. Cumque hæc & alia plura proclamaret, sic in eum cæpit sæuire Barbaries, vt maioribus flagris ardentioribusque flammis, & nouis pœnarum generibus excruciatus exanimis relinqueretur. Post hæc Barbari cum viderent se nihil posse proficere, ad Gredonem redierunt, vt ab inclusis pacem postularent, versaque vice rerum, præstiterunt obsessi, quod rogare debuerant. Plebs ergo egrediendi libertate concessa, illico ad episcopum congratulans vniuersa cucurrit: alij genibus eius aduoluti, alij ore proprio sancto corpori vlcera inflicta lambentes. At vero sanctus martyr Priuatus ex ipsa cruciatione quassatus, non multo post migrauit ad Dominum. Et quia tunc tanta in Christianos persecutorum feruebat rabies, vt nec sanctorum cineribus parcerent, crypta in subterraneo facta est, in qua sanctum corpus cum honore collocatum est.

Comprehenditur ab hostibus episcopus.

** pertinaciter.*

Caditur fustibus dum non vult prodere subditos

Non vult sacrificare dæmonibus.

Eius precibus sui ab obsidione liberantur.

Decedit ex hac vita.

Huius passio celebratur 12 Calen. Septembris.

Passio Sanctæ Basillæ, & Prothi, & Hyacinthi.

Cap. LXXVI.

AVthor. Miro modo dissentiunt historiæ de his martyribus qui passi sunt sub Decio Imperatore: Nam Cornelius Papa sub eo legitur passus fuisse, & tamen idem legitur passus fuisse in gestis beatæ Eugeniæ, Valeriano, & Gallieno Imperantibus qui vtique post Decium, & etiam post Gallum, & Volusianum leguntur Imperium suscepisse.

Orta est seditio de Christianis, quod Cyprianus Carthaginem euerteret, & Cornelius Romam; data est auctoritas ad Paternum consulem, vt Cyprianum occideret; Cornelius autem, quia à multis Romanis etiam illustribus fouebatur, erat in abditis. Tunc beata Eugenia videns Basillam ait: Reuelatum est mihi à Deo, quod te virginitatis magnum præmium expectat. Atilla: Et mihi, inquit, reuelatum est à Deo quod martyrij duplicem coronam accipias. Vnam quam apud Alexandriam pro iustis laboribus acquisisti, aliam quam in effusione sanguinis acceptura es. Tunc Eugenia residentibus sanctis virginibus, multis sermonibus eas de castitate custodienda monuit, & ipsas flentes osculans Deo commendauit, & discessit.

Eodem die perrexit vna ex ancillis Basillæ ad Pompeium sponsum suum dicens, quod Basilla ab Eugenia Christiana facta esset, vt ei non nuberet, & duos Eunuchos Prothum & Hyacinthum magicæ artis doctores, quibus Christiani committerentur, quasi dominos excoleret. Quibus ille auditis, vehementer iratus, peruenit ad cubiculum clausum, in quo Basilla cum Protho, & Hyacintho orationibus erat occupata. Cumque se intromitti peteret, audiuit à Basilla sibi esse mandatum, causam penitus non habeo te videndi. Illi enim, qui corpus integrum mihi commendauit, fideliter conseruare disposui. Tunc ille vehementius furens prostrauit se coram Imperatore dicens: Sacratissimi Principes, Romanis viris subuenite, & Deos nouos, quos Eugenia de Ægypto veniens secum adduxit ab hac vrbe separate; Ecce Christiani coniugum separant gratiam, sponsantes sibi associant: Inuenti sunt Dij, qui homines nasci prohibeant. Tunc decreuit Gallienus vt aut sponsum suum Basilla reciperet, aut gladio puniretur: Eugeniam quoque iusserunt, vt aut numinibus sacrificaret, aut crudeliter interiret. Conuenitur Basilla, vt recipiat sponsum suum, profitetur *se sponsum habere Christum Dei filium*, *Regem Regum*: & quoniam ex regio genere erat, & publice adiri non poterat, intra domum suam gladio transuerberata est: qua interfecta, tenentur Prothus, & Hyacinthus, & ad templum trahuntur: sed illis orationem facientibus simulachrum Iouis cui sacrificare compellebantur, cecidit ad pedes eorum, & ita comminutum est, vt vbi fuerit non compareret. Quod Nicetius Præfectus non diuinæ virtuti, sed magicæ arti tribuens, iussit eos decollari.

Nequàm ancilla prodit S. Basillam.

Basilla nec ad colloquendum admittit Sponsum Pompeium.

Vide calumniam Pompei aduersus Christianos.

Prothus & Hyacinthus decollantur.

Passio Sanctæ Eugeniæ Virginis.

Cap. LXXVII.

QVi etiam Eugenia ad se accersita, cæpit ab ea de magicis artibus inquirere: At illa constanter ait: *Polliceor tibi, quod ars nostra maior est, quam magica, nam Magister noster habet Patrem sine matre, & matrem sine patre, habet vxorem virginem, quæ filios ei quotidie creat, & in amore eius omnino perdurat.* Audiens Præfectus stupefactus est, & ne ad Imperatorem veniret, quod eam libenter audiret, iussit eam ad templum Dianæ duci, & stans spiculator imminens dixit ei: Redime vitam tuam, & patrimonium tuum Eugenia, & Deæ Dianæ sacrifica. Tunc illa manus suas expandit, & orauit, ipsaque orante factus est terræmotus in loco, & ita templi fundamenta cum Idolo subuersa sunt, vt nihil remaneret nisi ara sola, quæ erat ante ianuam templi, ad quam stabat Eugenia. Tunc fit concursus populi Romani, alij dicunt *innocentem*, alij *Magam*. Præfectus hęc nunciat Imperatori, qui iubet eam saxo alligatam in Tiberim præcipitari. Statimque saxum diruptum est, & beata Eugenia supersedens ita fluuiali aqua ferebatur, vt omnibus appareret fidelibus illum esse cum ea in flumine ne absorberetur, qui cum Petro fuit in mari ne mergeretur.

Ducitur ad templũ Dianæ vt sacrificaret.

Sancta Eugenia precibus euertit templũ Dianæ.

In fornace manet illæsa.

Iterum inde sublata, in thermarum fornacibus mittitur: quæ sic statim extinctæ sunt, vt & thermarum calor refrigesceret, & omnia incendia lignorum adhibita ad nihilum deuenirent. Post hæc missa in custodiam tenebrosam per viginti dies iubetur, nec cibum accipere, nec lucem videre. At ibi quotidie tantus abundadat splendor, vt dum locus post viginti dies apertus fuisset, inueniretur beata Eugenia, quasi lumen aliquod radiaret: Saluator etiam ei apparuit, de cuius manu panem niuei candoris accepit, qui & dixit ei: *Ego sum quem tota mentis affectione dilexisti; eodem die te in cœlestibus recipiam, quo ego ad terras descendi.* Ipsa ergo die Natalis Domini missus est spiculator, qui eam in custodia percuteret, cuius corpus à Christianis sublatum, positum est non longe ab vrbe in proprio prædio, vbi multorum corpora sanctorum ipsa sepelierat. Claudia vero mater eius dum ad eius sepulchrum fleret, apparuit ei vigilanti in medio noctis silentio, induta veste auro texta, cum multitudine virginum, dixitque ei: *Gaude mater, quia & me perduxit Christus in exaltatione sanctorum, & Patrem meum collocauit in numero Patriarcharum, & te die dominica suscipiet.* Hæc ea loquente facta est subito claritas immensa, & humanis oculis intollerabilis, & Angeli transeuntes hymnum Deo dicebant. Hoc solum intelligebat, quod *Nomen Iesu Christi, & Spiritus sancti* ipsis laudibus personabant. Cumque domum veniens filios suos instruxisset, die dominica mysterijs sanctis celebratis in oratione posita emisit spiritum: quam filij iuxta sororem suam sepelientes in timore Dei perfecti multos paganorum conuerterunt, & tandem ad æterna gaudia migrauerunt.

Christus ei apparet.

Capite cæditur.

Apparet matri suæ splendido habitu.

Consentiunt hisce actis ea quæ à Surio adferuntur 25. die Decē.

Passio sancti Pontij Martyris.

Cap. LXXVIII.

Ex gestis eius. Denique Valeriano, & Gallieno imperantibus & Christianos persequentibus, beatus Pontius fines Italiæ transiens, vrbem sub iugo Alpium procul sitam petijt nomine Cimelam, vbi sedens Claudius pro tribunali iussit eum adduci, dixitque ei. Tu es Pontius, qui vrbem Romam nescio per quam seditionem perturbasti. Insuper & piorum principum mentes abalienasti. Qui respondit: Neminem turbaui, neque subuerti, sed ab errore Dæmonum ad Deum conuerti. Cumque non posset ad sacrificandum adduci, Præses iussit omnia tormentorum genera præparari, & ait: In equuleo aptatus distendatur, vt omnia tormenta per membra eius decurrant, & tunc videamus si Deus eius eruet eum de manu mea. Cumque equuleo aptaretur, beatus Pontius dixit: Licet incredulitas tua impossibilem Deum nostrum dixerit, ego tamen *in nomine domini mei Iesu Christi credo, vt pœnæ tuæ ad nihilum redactæ nullum corpori meo dolorem incutiant.* Cumque equuleo tenderetur, & ministri vectibus impositis cochleam retornearent cum magno sonitu equuleus confractus est, ita vt in puluerem redactus non compareret: & exanimes repentino fulgure, qui ibi aderant, redderentur. Sanctus vero Pontius lætus, & interritus ait: Vel nunc incredule disce: quia Deus noster potens est pios de tentatione eripere, vos autem iniquos in die iudicij igni perpetuo deputare. Tunc Præside conturbato, dixit Anabius assessor: Sapientissime virorum aduentantibus nobis adducti sunt duo vrsi è Dalmatiæ montibus miræ magnitudinis, præcipe præparari Amphitheatrū, vt ab eis deuoratus non habeat sepulturam. Iussu Præsidis præparatur Amphitheatrum, & beatus Pontius in arena deponitur: Statim egressi duo venatores cum taureis, & neruiceis, secundum consuetudinem cum stetissent in arena, & sancto Dei prouocassent vrsos, illi exeuntes de caueis singuli vtrosque venatores arripuerunt, & ita eos discerpserunt, vt penitus, qui fuissent, non compareret. Tunc venientes ad sanctum Pontium non ausi fuerunt propius accedere, aut pedes martyris osculari propter paganorum cruorem, sed paulo longius procumbentes nihil sancto martyri permissi sunt læsionis inferre. Tunc clamor populi in cœlum tollitur, gentiles omnes clamabant: *Vnus est Deus Christianorum, quem Pontius colit.*

Sāctus Pontius in equuleo suspenditur.

Vrsi in eum immissi nihil ei nocent.

Consummatio agonis eiusdem.

Cap. LXXIX.

Nihil læditur flammis.

Efferatus igitur Præses rabida voce clamare cœpit, vt copiam lignorum, & omne genus fomitis afferrent, iussitque Dei sanctum manibus pedibusque vinciri catenis, & in media arena statui, multitudinem lignorum in circuitu eius extrui ignemque supponi. Quod cum factum fuisset, ignis gyrans flammis in sublimem arenam atque torquens, plusquam fastigium elisit Amphitheatri; consumptisque omnibus, quæ pabulo ignis fuerant præparata; ita sanctus Dei ab omni ardore apparuit illæsus, vt nec saltem fimbriam vestimenti eius læderet. Tandemque præses victus atque confusus ait: Nunquid omnia genera tormentorum superasti? & ideo gloriaris nunc vt reliqua euadas tormenta: ecce proximum venerabile Apollinis templum, accede, & sacrifica. Beatus Pontius dixit: *Sacrifico ego corpus meum domino meo Iesu Christo, quod hactenus à pollutione Idolorum immaculatum custodiui: Nam vobis, & Principibus vestris cito superueniet vltio diuina, quia iniuste persequimini seruos Christi.* Tunc videns Præses eius constantiam, decretum dedit dicens: Ducite eum, & in saxo, quod riuulo imminet, decollate, corpusque eius deorsum mittite: quod & factum est. Nec multum post completus est sermo, quem sanctus Pontius prædixerat: Valerianus scilicet Imperator in captiuitatem ductus à Sapore Rege Persarum, non gladio sed ludibrio omnibus diebus vitæ suæ, merita pro factis percepit, ita vt quotiescunque rex Sapor equum conscendere vellet, non manibus eius sed incuruato dorso, & in ceruice eius posito pede, equo membra locaret. Gallienus vero cum Mediolanum intrare vellet, à militibus suis comprehensus gladijs est effossus. Claudius autem Præses, & Anabius assessor eadem hora, qua sanctus Pontius decollatus est, arrepti à Dæmonibus suffocabantur. Nam Claudius linguam sibi morsibus minutatim incidit. Anabij vero oculi è suis concauis vi doloris euulsi pellibus tenuissimis per ora pendebant. Sicque factum est, vt in momento temporis ambo expirarent.

Capite plectitur. Corpus huius sancti potissimum colitur Niciæ in Gallia.

Acta beati Pontij mutatis hinc inde phrasibus recitantur à Surio prout hic habētur.

Huius autem martyris passio celebratur pridie idus maij.

De Gallieno Imperatore, & Gregorio Pontico, & scriptis eius.

Cap. LXXX.

Gallienus Augustus mitescit in Christianos.

Eusebius 7. *libro cap.* 15. Gallienus autem Valeriani filius postquam rerum summam solus obtinuit, lenius, & moderatius erga nostros agere instituit: datisque decretis inhiberi supplicia, persecutionesque cessare, & quo quisque putat more, exorare quod diuinum est, finit.

Gregorius & Athenodorus ecclesijs in Ponto præficiuntur.

Per idem tempus cum Romano adhuc sacerdotio Xixtus præesset & apud Antiochiam Demetrianus, Firmilianusque adhuc Cæsareæ Cappadociæ superesset, Ponti ecclesias Gregorius (qui prius Theodorus dictus est) ex Origenis discipulis cum fratre Athenodoro suscepit gubernandas.

Hieronymus de illustribus viris. Theodorus, qui postea Gregorius appellatus est, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum adolescens, ob studia græcarum & latinarum litterarum de Cappadocia Berytum, & inde Cæsaream Palestinæ transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, cohortatus est eos ad philosophiam, in qua paulatim Christi fidem subintroducens, sui quoque sectatores reddidit.

Quinquennio itaque eruditi ab eo, remittuntur ad matrem; è quibus Theodorus proficiscens * *Panagericon Eucharistias* scripsit Origeni, & conuocata grandi frequentia, ipso quoque Origene præsente recitauit, qui vsque hodie extat. Scripsit * *metaphrasin* Ecclesiastes breuem quidem, sed valde vtilem, & aliæ huius vulgo feruntur epistolæ, sed præcipuè signa & miracula quæ iam Episcopus cum multa Ecclesiarum gloria perpetrauit.

Id est laudationem gratitudinis

Id est interpretationē Extat hic libertis Bibliotheca prædicatorum Basilea.

De stagno quod orando siccauit.

Cap. LXXXI.

Eusebius *vbi supra cap.* 25. Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus situm, piscibus copiosum, ex quorum captura prædiuites redditus Dominis suis præstabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hæreditatis obuenerat: sed pecuniæ cupiditas (quæ penè omnium corda mortalium superat) etiam fraternam necessitudinem violauit. Coibatur à fratribus tempore captionis non tam ad capiendos pisces, quam ad homines decipiendos, hominum cœdes ac bella mouebantur, humanus sanguis pro piscibus fundebatur. Sed Dei prouidentia aliquando affuit auxilium, aduentus scilicet Gregorij: vidit prælia & mortes virorum, furentesque germanos; quid causæ existeret, pro qua in exitium sui suorumque fratres accenderentur, inquirit; nullam nisi capturam piscium reperit. Tunc ille cum pro honore aduentus sui vtræque partes paululum siluissent, nolite, (inquit) ô filioli rationales animas pro mutis animantibus violare, fraternam pacem quæstus cupiditate dissoluere, Dei leges, & naturæ pariter iura temerare; sed vna mecum ad horam stagni exitialis accedite. Ego iam vos per virtutem Domini omni certamine cruentę contentionis absoluam. Et cum hęc dixisset, in conspectu omnium virgam quam tenebat in manu ad primas littoris vndas defixit, & ipse positis genibus, palmas tetendit ad cœlum, atque excelso supplicat Deo, simul vt ille orando finem fecit, statim sese vnda subducens, & cursu velociori refugiens, à conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit, sed & in hodiernum frugum ferax esse dicitur solum, quod ante fuerat naiium ferax.

Miraculum de stagno exsiccato.

De cæteris eiusdem miraculis.

Cap. LXXXII.

Memoratur etiam aliud illustrius ab eo, & diuinius factum. In quodam loco ruris angusti, cum res posceret Ecclesiam constitui, rupes, quædam vicini montis ex parte orientis obiecta, ex alia vero præterfluens fluuius, spatium quantum Ecclesiæ sufficeret, denegabat. Et cum alius omnino non esset locus, omnesque mestitiam agerent, quod solum ad construendam Ecclesiam, non haberent, ille fide plenus, pernoctasse in oratione dicitur & Dominum Iesum promissionis suæ admonuisse fideliter, qui dixit. *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic tolle te, & mitte te in mare, & fiet vtique.* Cumque hoc plena fide & deuotione deposceret, ad lucem coeuntibus populis inuenta est rupis importuna secessisse tantum, quantum spacij ad condendam querebatur Ecclesiam. Traduntur eius & quam plurima alia miracula.

Miraculum de rupe mota pro sacello extruendo.

Matth. 17.

Haymo vbi supra. Idem Gregorius, cum per alpes aliquando transiret, necessitate niuium coactus ad fanum diuertit Apollinis, ibique pernoctat. Quo mane recedente, recessit & Dæmon. Poscitur Dæmon dare responsa, sicut prius, obmutescit, consulitur à sacerdote, opponit titulum aduentus Gregorii, mox Sacerdos occupat viam, perueniensque ad Gregorium querelam expulsi numinis exponit, quæstumque amissum deplorat. At ille scribit epistolam in hæc verba.

Lege hic etiā Eusebiū loco supracitato.

Apollinis oraculum obmutuit.

Gregorius Apollini.

Permitto tibi redire ad locum tuum, & agere quæ consueuisti.

Hanc sacerdos ad fanum fert epistolam; ponitque iuxta simulacrum. Adest iterum Dæmon, iterum dat responsa. Tunc Sacerdos in semetipsum conuersus ait: Quomodo non multo melior est Gregorius isto Apolline cuius obtemperat iussis. Et descendens eadem hora ad Gregorium referensque epistolam rem ordine pandit, vt se offerat Deo, rogat. Tunc relicta gentilitate factus ab eo Cathecumenus cum se castissimæ vitæ & abstinentissimæ mancipasset, etiam baptisma consequitur. Et in tantum virtute fidei profecit, quod beati Gregorij successor in episcopatu efficitur.

Sacerdos Apollinis ad Christum conuertitur.

De quibusdam alijs sub præfatis Imperatoribus passis, & fine illorum.

Cap. LXXXIII.

Avthor. Præter hos martyres quorum gesta supra posuimus, passi sunt etiam plures alii sub Valeriano, & Gallieno, de quibus in martyrologio ita scriptum est.

Idibus Ianuarij Romæ via Lauicana, coronæ militum 40. quas sub Gallieno imperatore pro confessione fidei percipere meruerunt.

Item 6. nonas Martij, Romæ via Latina sanctorum martyrum Iouini & Basilei, qui passi sunt sub Valeriano & Gallieno imperatoribus.

Item 5. Kal. Aprilis in Cæsarea Palestinæ, sanctorum martyrum Prisci, Malchi, & Alexandri, qui in persecutione Valeriani diuino fidei calore succensi, vltro iudicem adeuntes, de sæuitia in piorum sanguinem obiurgant: quos ille continuo pro Christi nomine bestijs tradidit deuorandos.

Item pridie idus Aprilis, sancti Zenonis episcopi, qui inter procellas persecutionis Veronensem vrbem mirabiliter rexit, ac tempore Gallieni martyrio coronatus est.

Item 3. Kal. Maij, in Numidia apud Cirtham natalis sanctorum martyrum Agappij & Secundini episcoporum, qui persecutione Valeriani post longum exilium ad præfatam vrbem, in qua tunc maxime gentilium rabies ad tentandam iustorum fidem inhiabat, ex illustri sacerdotio effecti sunt martyres gloriosi. Passi sunt etiā in eorum collegio Æmilianus miles, Tertulla & Antonia sacræ virgines, & quædam mulier cum suis geminis.

Quod autem tam hi, quā plerique alij martyres passi habentur sub Gallieno Imperatore, non ita quis accipiat, vt existimet aliquam ab eo esse excitatā persecutionē, nam vt Orosius scribit, parente Valeriano ab hostibus capto, pacem ecclesiæ reddidit, sed quod passi sub illo dicātur, id quidē prater sententiam principis accidit vt etiam factū videmus sub alijs Imperatoribus.

Item 3. Kal. Augusti apud Africam, ciuitatem Lucernariam sanctarum virginum Maximæ, Donatilæ, & Secundæ: quæ persecutione Gallieni aceto & felle primum potatæ, deinde plagis acerrimis cæsæ, & equulei extensione cruciatæ, postmodum craticulis exustæ, nec non, & ad bestias proiectæ, sed ab his intactæ, nouissime gladio iugulatæ sunt.

Item nono Kal. Septembris apud Carthaginem trecentorum martyrum, qui passi sunt tempore Valeriani & Gallieni, qui cum post supplicia sibi illata Christum Dei filium Deum faterentur, in clibanum calcis accensum demersi sunt: ex quo etiam candidatus ille exercitus beatorum, *Massa candida* meruit nuncupari.

Hugo vbi supra. Porro Valerianus ad extremum, Dei præsidio destitutus (vt dictum est) à Rege Persarum Sapore captus, ignominiosa apud eum seruitute consenuit, & donec vixit hanc infamis officij pœnam semper tulit, vt accliuus humi Regem ascensurum in equum non manu, sed dorso attolleret. At Gallienus tam claro Dei territus iudicio, postquam rerum summam solus obtinuit, leuius ac moderatius agere cœpit, & pacem ecclesijs condonauit. Statim ira Dei in misericordiam versa est, & Æmilianus tyrannus apud Maguntiam, cum res nouas moliretur, occisus est. Marius quoque qui in Galliis post mortem posthumii inuaserat imperium, continuo occisus est. Denique Gallienus Imperator,

Lege Trebel. in Gallieno. Vltime hæc profecto dignus erat vt qui Christianā religionem totis pedibus proculcauerat: Tandē iussus est excoriari, saleque condiri, vt testatur Constantinus Magnus in quadā oratione ad S. Co. & c. 24. apud Euseb.

rator, Claudio succedente, defunctus est. Regnauit autem cum Valeriano annis 7. & solus 7. annis. Vixit autem annis 50.

De obitu sancti Dionysij Alexandrini, & ambiguitate historiarum.

Cap. LXXXIV.

Apud Alexandriam 12. anno imperij Gallieni Dionysius Patrum nobilissimus, cuius supra meminimus, quieuit in pace.

Author. De hoc superius multa dicta sunt. Hic vt legitur in lib. 3. de baptismo, quem ad Philomenem vrbis Romæ Presbyterum scripsit, de seipso ait: Ego, inquit, & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etsi videar ad horam verbis eorum pollui, sed mihi multum confert hoc ipsum, quod & ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus cum Presbyteris prohiberet me, ne hæretica locutione tanquam cæni alicuius fœtore pollueret, mihi visio quædam à Deo ostensa est, quæ me confirmaret, & sermo factus est mihi: Lege omnia quæcumque in manus venerint, quia probare potes, & discernere singula, quandoquidem ex initio hoc tibi fuit causa credendi.

Hæc ille Dionysius.

Porro quod de beato Cornelio superius diximus, hoc idem de beato Sixto Papa, & de beato Laurentio eius Archidiacono, & de quibusdam alijs non sine causa miramur. Nam legitur in chronicis beatum Sixtum temporibus Gallieni Papatum suscepisse, qui tamen in gestis suis legitur sub Decio passum fuisse. Verum Gallienus ipse videtur & Decius alio nomine vocatum fuisse. Nam beatus Cyprianus legitur passum fuisse sub Valeriano, & Gallieno, quem dicit tamen Hieronymus passum fuisse sub Decio. Cæterum quod præfati martyres leguntur passi sub Decio, & Valeriano, non est intelligendum de Valeriano Imperatore, qui iam forte regno priuatus erat, sed de Valeriano Præside.

De crudelitate Decij in sanctos.

Cap. LXXXV.

Persecutio hac sub Decio & Valeriano cū sub ijsdem edictis cōtinuata sit, licet inter Decium & Valerianū aliquod pacis fuerit interstitium, pro vna eademque censetur teste Baron. ad annum 253. lege Euseb. lib. 6.

Hieronymus in libro de vita Pauli primi Eremitæ. Decius itaque martyrum persecutor, testante Cypriano, qui sub eo passus est, volentes mori non permittebat occidi. Perseuerantem igitur in fide martyrem, & inter equuleum laminasque victorem, iussit melle perungi, & sub ardentissimo sole ligatis post tergum manibus resupinari, vt scilicet muscarum aculeis cederet, qui ignitas sartagines ante superasset. Alium iuuenili ætate florentem, in amænissimos hortulos præcepit adduci, ibique inter candentia lilia & rubentes rosas, cum leui iuxta murmure serperet riuus, & molli sibilo arborum folia ventus stringeret, super extructum plumis lectulum resupinari iussit, & ne inde se posset excutere, blandis sericorum nexibus irretitum relinqui, quod cum recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, cœpit delicatis stringere colla complexibus, & quod dictu quoque scelus est, attrectare virilia manibus, vt corpore in libidinem commoto se victrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi, quo se verteret, nesciebat, quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem cælitus inspiratus, præscisam mordicitus linguam, in osculantis se faciem expuit, & sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo calcauit.

Inuicta martyris virtus.

De Paulo Eremita; & itinere Antonij ad eum.

Cap. LXXXVI.

Eo tempore Paulus primus Eremita annorum quindecim, dum persecutionis detonaret procella, ad montium deserta confugiens, reperit saxeum montem, ad cuius radices erat grandis spelunca, quæ lapide claudebatur. Quo remoto (vt est cupiditas hominum occulta cognoscere) animaduertit intus grande vestibulum, quod aperto desuper cœlo, patulis diffusa ramis vetus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens, cuius tantummodo riuum foras erumpentem statim eadem quæ genuerat terra sorbebat. Erant præterea per exesum montem pauca habitacula, in quibus erant scabræ, incudes, mallei, quibus pecuniæ designari videbantur. Hunc locum Ægyptiorum literæ ferunt furtiuam fuisse monetæ officinam, eo tempore quo Cleopatræ iunctus est Antonius. Quo adamato omnem ibidem in solitudine & oratione duxit ætatem, cibumque & vestimentum sibi palma præbebat. Cumque iam 113. annorum esset, & beatus Antonius in alia solitudine nonagenarius moraretur, cogitare cœpit Antonius nullum vltra se monachum in eremo consedisse; at illi de nocte quiescenti reuelatum est esse alium interius multo meliorem se, ad quem visendum deberet properare. Cui diluculo consurgens, artus baculo regente sustentans, cæpit ire quo nesciebat; dicens: *Credo in Deo meo quod seruum suum, quem mihi promisit, ostendet.* Interea conspicatur hominem equo mixtum, quem *centaurum* vocant. Quo viso signo crucis se armauit. Qua, inquit, parte hic seruus Dei habitat. At ille barbarum nescio quid frendens, & frangens potius verba, quam proloquens, inter horrentia ora * setis blandum quæsiuit alloquium; & cum dexteræ manus protensione cupitum indicat iter, ac sic per patentes campos volucris instar se mittens in fugam, ex oculis mirantis euanuit. Nec mora inter saxosam conuallem grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Ad hoc attonitus Antonius spectaculum, scutum fidei & loricam spei quasi bonus præliator arripuit, & nihilominus prædictum animal palmarum fructus eidem ad viaticum quasi pacis obsides offerebat. Quo viso gradum pressit Antonius, & quis esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario errore delusa gentilitas; Faunos, Satyrosque, & incubos colit; legatione fungor gregis mei, precamur vt pro nobis communem omnium Deum depreceris, quem olim pro saluti mundi venisse cognouimus, & in omnem terram exiuit sonus eius. Hæc eo loquente, longæuus viator vbertim faciem lachrymis rigabat, & baculo percutiens humum dicebat: Væ tibi Alexandria quæ pro Deo portenta veneraris. Væ tibi ciuitas meretrix, in quam totius orbis Dæmonia confluxere. Quid nunc dicturi estis, cum bestiæ Christum loquuntur? Necdum verba compleuerat, & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ad incredulitatem scrupulum moueat, sub Rege Constantino vniuerso mundo teste defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo viuus perductus magnum spectaculum populo præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam vt ab Imperatore videretur, allatum est. Antonius autem cæptam regionem pergebat, ferarumque tanta vestigia intuens, quo se verteret, quid ageret, nesciebat.

Vide hic miram monachorū abstinentiā & ciborū delectū.

* *Alias setis.*

De Faunis Plin. l. 5. c. 8. in Fine.

Notat Baronius ad annum 343. hoc miraculo euenisse S. Antonio.

Qualiter

Qualiter inuenit eum Antonius.

Cap. LXXXVII.

Sāctus Paulus in speluca degit.

IGitur altera die diluculo procul intuetur Lupam sitis ardoribus anhelantem, irrepere ad radices montis, quam secutus oculis, & iuxta speluncam cum fera abijsset, accedens cæpit introspicere. Et ingressus callidus explorator, atque paululum progrediens, sæpiusque subsistens, sonum auræ captabat. Tandem per tetræ noctis horrorem procul lumen intuens, dum auidius properabat, offenso pede in lapidem concitauit strepitum: Post cuius sonitum beatus Paulus ostium patens firmauit. Antonius vero præ foribus corruens vsque post meridiem, aditum precabatur, dicens: Quis sim, & vnde & cur venerim nosti. Scio me non mereri conspectum tuum; tamen nisi videro non recedam. Qui bestias suscipis, cur hominem repellis? Quæsiui, & inueni, pulso, vt aperiatur mihi, alioquin hic moriar ante postes tuos, certe sepelies, vel cadauer meum. Cui Paulus: Nemo cum lachrymis calumniā facit, & minaris si non recipiam te, cum moriturus adueneris. Et sic arridens Paulus, patefecit ingressum. Et tunc proprijs se salutauere nominibus, & simul Deo gratias retulere.

Admittit Antonium Paulus.

Cumque sermocinarentur suspiciunt alitem coruum ramo arboris consedisse, qui inde leniter subuolans, panem integrum ante admirantium ora deposuit. Eia inquit Paulus, Dominus nobis prandium misit, 60. iam anni sunt ex quo dimidij semper panis fragmen accipio: verum ad aduentum tuum militibus suis Christus duplicauit annonam. Qui gratias agentes super vitrei fontis marginem consederunt. Hic vero quis frangeret panem oborta contentio, penè diem duxit in vesperum; Paulus more cogebat hospitis, Antonius vero iure repellebat ætatis. Tandem consilium fuit inter eos, vt apprehenso è regione pane, dum ad se quisque nitetur, pars sua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquæ portio proni in fonte ore libauerunt, & immolantes Deo sacrificium laudis noctem vigilijs transegere.

Coruus panē adfert Paulo.

De dormitione Pauli, & eius sepultura.

Cap. LXXXVIII.

DE hinc alia die dixit Paulus ad Antonium. Olim te conseruum mihi promiserat Deus, sed quia iam tempus dormitionis meæ aduenit, tu missus es à Deo qui humo corpusculum tegas. Quamobrem perge quæso, & pallium quod tibi Athanasius episcopus dedit, affer ad obuoluendum corpusculum meum. Hoc autem rogauit vt Antonio recedenti mæror suæ mortis leuaretur. Quo audito Antonius flens; & gemmens stupefactus, quod de Athanasio, & de pallio eius audierat, quasi Christum in Paulo videns, vltra nihil respondit, sed cum silentio lachrymans, deosculatis manibus, & pedibus eius, ad monasterium suum reuersus est. Cumque duo discipuli occurrissent dicentes: Vbi moratus es pater? Respondit; Væ mihi peccatori quia falsum nomen monachi fero: vidi Heliam, vidi Ioannem in deserto, & vere Paulum in paradiso, ac sic ore compresso, & manu verberans pectus, è cella pallium protulit, & nec modicum cibi sumens egrediebatur. Timebat enim ne se absente, spiritum redderet, quod & fecit viditque alia die inter Angelorum cateruas animam Pauli candore niueo fulgentem in sublime conscendere, & statim in faciem procidens, sabulum capiti superiaciebat plorans, & vlulans aiebat. Cur me inquit Paule dimittis? Cur abis insalutatus? Tam tarde notus, tam cito recedis? Hoc dicto residuum viæ ad instar auis peruolauit; & introgressus speluncam, vidit cadauer exanime* genibus complicatis, erecta ceruice, extensis in altum manibus, & tunc primum eum viuere credens pariter orabat. Postquam vero nulla (vt solebat) suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit, quod etiam cadauer Sancti, Deum cui omnia viuunt, officio gestus precaretur. Itaque obuoluto corpore, psalmis quoque ex Christiana traditione cantatis, contristabatur, quia sarculum quo terram foderet, non habebat, dicens: Si ad monasterium redeam tridui iter est: si hic maneam, nihil vltra proficiam: moriar ergo, vt dignum est. Et ecce duo Leones ex interiori parte eremi currentes volantibus per colla iubis ferebantur, qui directo cursu ad cadauer beati senis ferebantur. Adulantibusque caudis, circa pedes eius accubuerunt, fremitu ingenti rugientes; prorsus vt intelligeres eos plangere quomodo poterant. Deinde cæperunt procul humum pedibus scalpere, arenamque certatim egerentes, vnius hominis capacem locum effodere. Et statim quasi mercedem pro opere postulaturi cum motu aurium, ceruice deiecta, ad Antonium perrexerunt, manus, & pedes eius lingentes, ita vt ille animaduerteret benedictionem à se eos deprecari. Nec mora & in laude Dei effusus, cui muta seruirent animalia; ait: *Domine Deus sine cuius nutu, nec folium arboris, nec vnus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis.* Et manu annuens eis vt abirent imperauit: & deposito corpore in fossam desuper humum congregans, tumulum ex more composuit. Altera autem die tanquam pius hæres tunicam eius sibi vendicauit, quam ipse sibi in sportarum modum de palmæ folijs subtexuerat, & sic ad monasterium reuersus, discipulis ex ordine cuncta replicauit: diebusque solennibus Paschæ vel Pentecostes semper tunica Pauli vestitus est.

Obserua vt per Spiritum didiceris absentia.

Baronius nō ideo tantum pallium à Paulo expetitum opinatur, sed vt hoc cōmunicationis symbolo fidem eius comprobaret. Anima Pauli in cælos proficiscitur anno 343. ætatis 113. Constātij Imp. 7. Calculante Baronio.

** En vt corpus exanime Deum flexis genibus precatur.*

Sepultura S. Pauli miraculo narrata.

Similē leonū obsequium habes in vita S. Onuphrij.

Matth. 10.

Dies solemnis Pascha & Pentecostes etiam tempore Antonij.

Passio Sancti Polycronij episcopi.

Cap. LXXXIX.

EX *gestis eius.* Ortaque tempestate sub Decio, multi Christianorum necati sunt: inter quos inuentus ab eo in Babylonia episcopus nomine Polychronius, cum sacrificare nollet, reclusus est cum clero suo in custodia. Deinde iussit eum Decius sibi præsentari, & ait, Tu es Polichronius sacrilegus, qui neque Deos colis, neque præcepta principum custodis. Qui non respondit ei: Dixitque Decius ad clerum eius: Obmutuit princeps vester. Respondit Parmenius presbyter: Non obmutuit Pater noster, sed præcepto Domini Iesu Christi æterni creatoris vtitur, vt non polluatur os sanctum, quod à creatore purificatum est; quia sic præcepit Dominus Apostolis: *Ne miseritis margaritas vestras ante porcos.* Iustumne tibi videtur, vt quod semel purificatum est, stercore coinquinetur? Decius ait: Ergo nos stercora sumus? Tunc iratus linguam ei iussit præscidi. Quo facto ille clamare cæpit: Beatæ pater Polychroni ora pro me, quia video in te spiritum regnantem, & os sanctum tuum signantem, & mihi fauum mellis in ore distillantem. Cumque iterum Polychronius à Decio sacrificare monitus, non responderet, iratus, Decius iussit os eius lapidibus cædi. Qui dum cæderetur, manibus extensis, oculis ad cælum intentis, emisit spiritum 13. Kal. Martij. Eadem nocte dimisit Decius corpus eius ante templum, & ambulauit in ciuitatem Cordubam: venerunt autem duo subreguli Abdon, & Sennen qui erant occulte Christiani, & rapuerunt corpus eius, & sepelierunt ante muros portæ Babyloniæ.

Hæc eius acta habentur ante vitam S. Laurentij apud Surium.

Parmenius Presbyter.

Matth. 7.

Loquitur præcisa lingua.

Polychronius reddit Spiritum.

Passio Sancti Parmenij presbyteri.

Cap. XC.

IVssu vero Decij cum presbyteri, & diaconi vincti catenis secum ducerentur, cadebant vincula de manibus, & collis eorum: Veniens autem Decius in ciuitatem * Cordubam, iussit eos cū furore sibi præsentari: quos cum sacrificare moneret Parmenius presbyter clamare cæpit: O miser, huic manufacto simulachro nos compellis humiliari, deberes potius humiliari Christo

** male legitur in quibusdam manuscrip. cordula, cum cordula non in Perside, sed Cappadocia prouincia à Geographis ponitur.*

omnium creatori. Tũc Decius iussit omnes in equuleo suspendi, qui cum attraherentur in vijs, gratias agebant dicentes Parmenio vt oraret pro eis. Qui respondit: Deus det vobis consolationem Spiritussancti. Tunc Decius iratus dixit. Hoc argumento hominem sine lingua loqui magica ars cognoscitur esse, respondit Parmenius dicens: *Dominus noster Iesus Christus, qui mutum loquentem fecit, ipse mihi peccatori dedit sine lingua loqui.* Eadem hora iussit eos Decius ignibus vri: Qui dum incenderentur, audita est vox de cœlo: *Venite ad me omnes humiles corde.* Sed hoc Decius arti magicæ attribuens, iussit laminas ardentes circa latera eorum poni, & eos vnguibus ferreis lacerari. Tandemque depositos de equuleo capite truncari. Quorum corpora Abdon, & Sennen noctu colligentes, sepelierunt in prædio suo 10. Kal. Maij.

Sine lingua crebro loquitur.

Capite caditur cum socijs.

Passio Sanctorum Abdon, & Sennen, Olympiadis, & Maximi.

Cap. XCI.

TAndem accusati à paganis, quod Christianorum corpora sepelirent, & nec Dijs se humiliarent, nec principis præcepta seruarent, iussi sunt Decio præsentari, & interrogati, in arcta custodia recludi catenis vincti.

Narrantur etiam & horum res gestæ in prædictis historia martyrij Sancti Laurentij apud Surium.

Eadem quoque die traditi sunt Decio Olympiades, & Maximus nobilissimi viri Christiani, quos ille sibi præsentatos iussit fustibus cædi, dicens, quod morte digni essent, eo quod hominem mortuum colerent. Et ait eis: Pandite nobis facultates vestras. Olympiades dixit. *Nostra facultas, & aurum, & gemmæ, Christus est:* nam disce miser, quia corpora nostra tibi tradimus, amissa facultate terrena peritura. Tunc Decius iussit eos fustibus, & plumbatis cædi, qui magis confortati, clamabant dicentes: Fac, quod facis, & noli cessare, munda, quod sordidum est. Tandem Vitellius Anisius vicarius furore plenus, iussit vt cum securibus capita eorum tunderentur. Quod cũ fieret, spiritũ emiserunt. Et iussit Vitellius Anisius, vt corpora eorũ canibus relinquerẽt, vbi etiã iacuerũt quinq; diebus: & venientes canes, mugitus emittebant nõ contingẽtes corpora sancta. Post quintã diem veniens quidam Christianus ex genere Abdonis, & Sennis, nobilis, collegit corpora eorum, & sepeliuit in domo sua 12. Kal. Aprilis.

Iesus Christus Christianis omnibus diuitiæ sunt.

Fœliciter abeunt è corpore.

Post hæc Decius Romam veniens, & sanctos Abdon, & Sennen catenis ligatos secum ducens, iussit Valeriano omnes Christianos tenere, & recludi. Eodem tempore tenuit beatissimum senem Sixtum Papam Romæ episcopum cum omni clero suo, & presbyteris, & diaconis & reclusit in custodia publica multis diebus. Multique ad eos veniebant, quia tempus persecutionis vrgebat, & deferebant filios suos & propinquos vt baptizarentur. Tunc Decius facto conuentu, vnà cum Valeriano præfecto 3. Kal. Augusti, iussit Abdon, & Sennen sibi præsentari. Qui in cõspectu eius, & senatus introducti, aut sacrificare, & libertatẽ rerum suarum recipere, aut morsibus bestiarum deuorari iubentur. Contemnentes itaque, & expuentes simulachrum, ad theatrum pertrahuntur, & ad eos duo leones, & vrsi immittuntur. Qui cum sanctos non tangerent, sed etiam custodirent iniectis in eos gladijs occiduntur, & ligati pedes tracti sunt, & iactati ante simulachrum Solis; qui cum ibi triduo iacuissent, Cyrinus Subdiaconus eos collegit, & in domo sua sepeliuit.

Decius secũ adducit Romam Abdon & Sennen.

Sixtus Papa cum clero in carcerem includitur.

Abdon & Sennen feræ mansuescũt.

Gladio trucidantur.

Passio Sancti Sixti Papæ.

Cap. XCII.

POrro sanctus Papa Sixtus apud Athenas natus, & doctus, audiens, quod Decius Cæsar eum comprehendi iussisset, conuocauit clerum, & confortauit eos ne terrores metuerent impiorum. Præsentatus est itaque Decio cum Fœlicissimo, & Agapito Diaconis. Quem cum Decius nullis blanditijs mouere potuisset, ductus est ad templum, vt aut sacrificaret Marti, aut reciperetur in carcere Mamurtini. Audiens autem Laurentius, quod receptus esset in carcere sanctus Sixtus, pergens ad eum dixit ei: Quo progredieris sine filio pater? Quo sacerdos sancte sine ministro properas? Cui beatus Sixtus dixit: Non ego te desero fili, sed maiora tibi debentur certamina, nos quasi senes leuioris pugnæ, cursũ recipimus, te quasi iuuenẽ manet gloriosior de tyranno triumphus; post triduum me sequeris, sacerdotẽ leuita. Interim ergo accipe thesauros Ecclesię, & quibus tibi videtur, diuide. Tunc beatus Laurentius accipiens thesauros ecclesiæ, cæpit per regionem quærere, vbi Christiani laterent, & vnicuique prout opus erat ministrabat. Venit ad domum cuiusdam * viduæ, quæ in domo sua multos Christianos celabat; quæ rogauit eũ, vt manum suam super caput eius poneret, quia multa iamdiu capitis infirmitate languebat. Quod cum beatus Laurentius fecisset, illa sanata est.

Sixtus Papa cum socijs præsentatur Decio.

Sãctus Laurentius ecclesiæ thesauros confert in pauperes.

** Vocabatur Cyriaca.*

Eadem nocte pergens inde, venit in domum cuiusdam * Christiani, & ibi quendam cæcum signo crucis illuminauit. Beatus vero Sixtus cum duceretur ad Deciũ, & dictis eius minime consentiret: Valerianus præfectus decreuit, vt sacrificaturus, ad templum Martis duceretur, aut si nollet ibidem in capite puniretur. Tunc beatus Laurentius cœpit post eum clamare dicens: Nolli me derelinquere pater quia thesauros tuos iam expendi, tunc milites audientes thesauros, tenuerunt beatum Laurentium; Sixtum vero cum Felicissimo & Agapito ibidem decollauerunt 8. idus Augusti.

** Narcissi. Signo crucis cæcum illuminat.*

Sanctus Sixtus cum socijs decollatur.

Passio Sancti Laurentij martyris.

Cap. XCIII.

EX *gestis eius.* Post passionem sancti Sixti tentus est beatus Laurentius, & Decio præsentatus, traditusque est Valeriano præfecto, vt ab eo thesauros ecclesiæ diligenter exquireret, & si nollet sacrificare, diuersis eum tormentis occideret. Valerianus autem tradidit eum Hyppolito carcerario: eratque in carcere gentilis quidam, * qui plorando cæcus factus fuerat. Cui cum Laurentius promisisset, quod videret, si baptizatus, in Christum crederet, credentem baptizauit, & dixit ei: Omnia in confessione lauantur. Videns autem Hyppolitus, quod non solum ille videret, sed etiam multis alijs beatus Laurentius visum restauraret, ait illi: Ostende mihi thesauros. Dicit ei Laurentius: *O Hyppolite si credideris in Christum, & thesauros tibi ostendo, & vitam æternam promitto.* Cui Hyppolytus: Si, inquit, dictis facta compenses, faciam quod hortaris. Et statim baptizatus Hyppolytus ait: Vidi animas innocentium lætas gaudere, & protinus baptizata est tota familia eius.

Sãctus Laurentius Decio præsentatus.

Traditur Hyppolito asseruandus.

** Nomine Lucillus. Lucillus cæcus recipit lumen.*

Hyppolitus baptizatur.

Post hæc Valerianus mandauit Hyppolyto, vt Laurentium adduceret: qui sponte veniens cum astaret, & Valerianus thesauros exquireret, petijt triduanas inducias, vt eos ostenderet. Et abiens collegit pauperes, & adduxit ad palatium, dicens, *ecce thesauri æterni, qui nunquam deficiunt.* Cum ergo interrogatus, Deos blasphemaret, iratus Decius iussit eum scorpionibus cædi, & ante eum omne genus tormentorum afferri. Quem cum sacrificare iuberet, vt tormenta euaderet: Respondit; Infelix, has epulas semper desideraui. Decius dixit: Ergo si in hoc gloriaris, dic nobis, vbi tui similes sint absconsi vt simul epulemini. Respondit Laurentius: Non es dignus præsentari eorum aspectibus. Tunc Decius iussit eum plumbatis diutissime cædi, & orauit Laurentius dicens: Domine accipe spiritum meum. Statimque vox venit ipso Decio audiente: Adhuc multa certamina tibi debentur. Tunc Decius furore plenus dixit: Viri Romani audistis Dæmones sacrilegum confortantes, qui Deos respuit, & principes, & tormenta contemnit; extendite eum, & cum scorpionibus cædentes

Sãctus Laurentius ostendit pauperes ac debiles, veros Thesauros æternos.

Mira animi fortitudo. Plumbatis cæditur, & laminæ ardentes vrunt latera eius.

Romanus miles credit & baptizatur.

cædentes affligere. Tunc vnus ex militibus nomine Romanus credidit in Christum,& clamauit ad beatum Laurentium dicens: Video ante te iuuenem pulcherrimum stantem cum linteo extergentem membra tua; vnde adiuro te per dominum, qui misit tibi angelum suum, ne me derelinquas. Tunc anxiatus Decius iussit vt deponeretur Laurentius dicens: Puto iam quod arte magica victi sumus, & iussit eum recipi in palatio, & tunc venit ad eum Romanus,& baptizatus est ab eo. Quod audiens Decius iussit eum exhiberi cum fustibus. At ille veniens,nondum interrogatus clamare cæpit dicens; CHRISTIANVS SVM. Et statim iussu Decij decollatus est.

Adducitur B. Laurētius ad Decium noctu. Præclara vox S. Laurentij. In craticula assatur. Felicissimus eius obitus. Corrigendū censet Baronius quod sub Decio passus dicatur B. Laurentius: verū id Surio, Petro de Natalibus & multis historicis, repugnare: Itaque puto censendum vt author censuit supra. c.84

Eadem nocte adductus est beatus Laurentius ad Decium, & Valerianum. Cui Decius: Sacrifica Dijs; sin autem; nox ista in tuis expendetur supplicijs. Beatus Laurentius dixit: *Mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt.* Tunc iussit vt os beati Laurentij cum lapide cæderetur. Tandem eum ministri, iussu Decij, exutum super cratem ferream extenderunt, & prunis suppositis eum cum furcis ferreis compresserunt. Cumque diu ibi assaretur, & gratias agens, vultu lætissimo, quasi nihil mali sentiens videretur, respexit ad imperatorem, & dixit: Ecce miser assasti vnam partem, gira aliam, & manduca, quia iam video,quod diu desideraui. Et sic gratias agens emisit spiritum. Tunc Decius, & Valerianus confusi,relicto Laurentio super craticulam perrexerunt ad palatium: & facto mane Hyppolitus, & Iustinus presbyter rapientes eum,cum linteis,& aromatibus condiderunt.

Miracula eius post mortem.

CAP. XCIIII.

GRegorius Turonensis. Templum erat in quodam loco,beati Laurentij reliquijs, & nomine consecratum; quod per incuriam longinqui temporis valde detectum erat. Quod cum renouare loci incolæ vellent, siluas adeunt, incisa leuigataque ligna trabes efficiunt; impositisque plaustris ad locum exhibent, Quibus per humum ad ordiendum extensis, vna breuior est reperta: statimque sacerdotis animum, qui his insistebat, dolor maximus attigit; & flens valde, quid ageret, quo se verteret, ignorabat. Tunc intuens arborem breuiorem ait: O Laurenti beatissime, appositum igni glorificaui te, semper pauperes fouens, ac reficiens, cogita paupertatem meam, quia non est exiguitati meæ facultas qualiter hic alia exhibeatur. Illico cunctis attonitis trabs creuit in tanto spacio longitudinis, vt necesse esset partem magnam incidi. De qua, industria plebis beneficia perdere nefas putans, credens eam manu martyris tractam ac prolongatam, partem, quæ superfuerat frustatim decerpens,diuersas infirmitates sæpe submouit.

Beati Laurētij intercessione trabs extenditur.

Quod Fortunatus presbyter his versibus prosecutus est.

Hæc habentur apud Gregorium Turonensem de gloria Martyrum lib.1.cap.42.

Laurenti merito flammis vitalibus vste,
Qui feruente fide victor ab igne redis.
Dum tibi templa nouant breuiori robore plebes.
Creueruntque trabes, creuit, & alma fides.
Stipite contracto tua se mercede tetendit.
Quantum parua prius: postea cæsa fuit.
Crescere plus meruit succisa securibus arbor,
Et didicit sicca longior esse coma;
Vnde recisa fuit; populis fert inde salutem.
Si venit intrepidus,lumina cæcus habet.

Multo plures exinde scripsit versiculos, quos ego prætermisi: hos tantum pro testimonio viri scribens. Acta autem sunt hæc apud Brionas Italiæ castrum. Nam vidi ego hominem, qui grauiter, dentium dolore laborans, accepta de hoc ligno à sacerdote particula, statim vt dentem tetigit,dolore caruit protinus.

Sed nec illud silendum putaui, quod reliquiæ eius ab incendio hostilitatis ereptæ à quodam homine & in lemouicinum delatæ sunt: qui cum sæpius admoneretur per visum vt easdem Aridio Abbati deferret, nec visionem impleret, ipse cum coniuge, & omni familia ægrotare cæpit: Tunc necessitate compulsus, vt eas sancto viro detulit, mox sanitati restitutus, abscessit.

Gregorius Turon. ibidem cap. 46.

Calix comminutus restituitur.

Cum apud Mediolanensem vrbem basilica in honore ipsius martyris consecrata: ibique admirabili pulchritudine calix crystallinus habebatur. Acta vero quadam solennitate,dum per Diaconum ad sanctum altare offerretur, elapsus è manibus in terram ruit, & in frusta comminutus est. At diaconus pallidus, & ex sanguis collecta diligenter fragmenta vasculi super altare posuit, non diffisus, quod eum posset virtus martyris solidare. Denique in vigilijs, lachrymis,& orationibus deducta nocte, requisitum calicem repperit super altare solidatum, quæ virtus cum populis nunciata fuisset, tanta animos eorum deuotione succendit, vt à sacerdote peteret, noua in honore eius Deo solennia celebrari. Tunc pontifex loci suspendit super altare calicem, & egit deuotissime solennitatem, & in posterum per singulos annos omni populo constituit celebrari.

Passio Sancti Hyppolyti cum socijs suis.

CAP. XCV.

Hyppolytus à militibus comprehenditur.

EX gestis eius. Post tertium diem passionis sancti Laurentij, cum redijsset Hyppolitus domum, priusquam mensa posita cibum caperet, tentus à militibus ductus est ad Decium. Cui Decius: Nunquid, & tu magus factus es, quia corpus Laurentij abstulisti? Respondit Hyppolitus; hoc feci non vt Magus, sed vt Christianus. Tunc Decius furore repletus iussit eum expoliari, & fustibus cæsum, pectinibus ferreis laniari. At ille magis se esse Christianum clamans, indutus veste militari, & monitus, vt militiam, & amicitiam Decii retineret, respondit se velle in bona militia Christum sequi. Tunc Decius tradidit eum Valeriano præfecto,vt facultates eius acciperet, & ipsum diris supplicijs terminaret. Adducta est ergo Hyppoliti tota familia Christiana cum nutrice eius nomine Concordia, quo cum Præfectus moneret ne periret, Concordia respondit pro omnibus, quod nullatenus consentirent. Vnde eam præsente, & gaudente Hyppolito, vsque ad mortem fustibus cædi fecit, & aliis decollatis Hyppolytum ligatum per pedes ad colla indomitorum equorum per spinas, & tribulos trahi iussit, sicque gratias agens Hyppolitus expirauit. Cumque omnes illos Iustinus Presbyter sepelisset, & Concordiæ corpus inuenire non posset; quidam miles nomine Porphyrius rogauit quendam cloacarium nomine Irenæum occulte Christianum dicens: Secretum custodi, & extrahe Concordiam Christianam quam Valerianus in cloacam proiecit: spero enim, quod aurum, & gemmas in veste sua habebat, cui ille. Ostende mihi locum, & nocte,quod inuenero, nunciabo tibi. Perrexit ergo cum illo cloacarius ad locum, qua extracta, cum nihil inuenissent, miles fugit. Irenæus vocato Abundo Christiano, tulit corpus eius ad Iustinum Presbyterum, quod ille cum gaudio suscepit, & prædictos martyres sepeliuit, quod Valerianus audiens Irenæum, & Abundum Christianum tenuit, & etiam viuos in cloaca necari præcepit. Iustinus, vero Presbyter eorum corpora rapuit, & iuxta beatum Laurentium sepeliuit. Eodem tempore cum Decius, & Valerianus de carruca aurea descendentes theatrum introirent, vt Christianos suppliciis exhiberent; arreptus à Dæmone Decius exclamauit: O Hyppolite vinctum catenis asperis ducis me: Valerianus etiam clamauit: O Laurenti igneis catenis me trahis: & statim præsente Decio expirauit. Decius vero per triduum vexatus mortuus est: quod vxor eius Tryphonia videns, dimissis

Fustibus cæditur.

Constantia Hyppoliti.

Concordia nutrix eius caditur fustibus & expirat & tota familia decollatur.

Sanctorum corpora sepeliuit Iustinus presbyter.

Irenæi & Abundi martyrium. Quæ hic habentur de Decij & Valeriani obitu non probat Baronius in notis admar. concordant tamen cum gestis horum Sanctorum quæ recitantur à Surio.

dimissis omnibus Christianis, perrexit cum filia sua Cyrilla ad Iustinum Presbyterum,& baptizata, sequenti die orans in domo sua, migrauit ad dominum. Audientes autem 46. milites, quod Tryphonia, & Cyrilla Christianæ essent, venerunt cum vxoribus suis ad Iustinum Presbyterum, vt baptismum perciperent, quos cum Dionysius Papa,qui beato Sixto successerat baptizasset, & Claudius Imperator adductos,& nolentes sacrificare in carcerem reclusisset,Cyrillam aggreditur,& nollens sacrificare nec nubere cum prædictis militibus decollatur.

De Imperio Claudij,& Paulo Hæresiarcha, & Pelagia peccatrice.

Cap. XCVI.

Claudius Imperator an.M.4124. Chr. 271. Paulus Samozatenus hæresiarcha.

EVsebius in chronicis. Romanorum igitur 28. regnauit Claudius annis fere duobus,& cæpit anno Domini,271. Mundi vero 4124. *Hugo vbi supra.* Hoc tempore apud Antiochiam Demetrio episcopo Paulus Samosatenus genere, successit, qui indigna de Christo sentiens, vtpote tumidus, & superbus hæreticus, prædicabat eum hominem tantum communis naturæ fuisse.

Helinandus. Hic Paulus ab omni Antiocheno Concilio condemnatus, cum de ecclesia nollet exire ex præcepto Aureliani publica manu expulsus est,cui successit * Domnus Demetriani filius 16. episcopus Antiochiæ.

** Sic vocat eum Baron.*

Huius Domni tempore Pelagia, quæ peccatrix appellatur mirabiliter conuersa est.

Ex gestis eius. Igitur apud Antiochiam cum pro quadam causa 8. vicini episcopi conuenissent, & inter eos episcopus Heliopoleos,qui nunc *Damieta* vocatur,astanti populo prædicaret, subito palam omnibus quædam fœmina supersidens, & summa faciei, & ornamenti pulchritudine splendens, ante eos in maxima pompa iuuenum, & puellarum præcessit, quos ita sui contemplatione trahebat, quod vbicunque esset, totum aerem musci,& diuersorum aromatum odore replebat, quam vbi episcopi nudo capite prætérijsse viderunt, ab ipsa quasi à peccato grauissimo facies auerterunt. Sanctus vero * Domnus episcopus Heliopoleos cum eam diutius aspexisset, declinans inter genua faciem, post longas lachrymas, & profunda suspiria dixit ad episcopos: Rogo vos fratres, non estis delectati in tanta pulchritudine mulieris huius? Ipsi vero tacuerunt. Iterum flens, & valde suspirans pectusque percutiens, rursus interrogauit eos, si essent illius mulieris pulchritudine delectati. Et illis adhuc tacentibus, ait: Vere delectatus sum ego,& huius mihi placuit pulchritudo. In veritate dico vobis, quod hanc in iudicio, Deus nobis præferet, vbi nos, & sacerdotium nostrum iudicaturus est. Nos enim sponsum habentes æternum, donantem sibi seruientibus diuitias æternas, & *ipsum videre, in quem desiderant Angeli prospicere*, negligentia torpemus, & animæ nostræ faciem ab immunditia non lauamus, vt ei placeamus, sicut hæc misera totiens, & tandiu studuit, vt se abluens, & depingens amatoribus suis pulchra appareat,qui si hodie videntur cras forte non erunt. His, & huiuscemodi dictis, ingressus hospitium, proruit super pauimentum, & faciem ad terram feriens, & lachrymis rigans, dixit: Altissime Deus, ignosce mihi misero peccatori, quia vnius diei Meretricis ornatus, totius vitæ meæ industriam superauit. Illa pro terrenis, & caducis summo se studio decorauit: ego tibi immortali Deo placere proposui, & per meam negligentiam non impleui, ego mandata tua non seruaui: Illa quæcunque promisit hominibus,cum alacritate perfecit.

** Petrus de Natalib. & plures alij cum Surio hunc episcopum Nonnū vocant; vnde puto authorem errasse hic referendo Pelagiam ad hæc tempora prout manifestius constabit legenti Baron. & Nicephorū. Acta tamen hæc in alijs conueniunt cum ijs quæ adferuntur à Surio ex Iacobo Diacono eius coæuo; nec dissētiunt ab ijs quæ habet Petrus de Natalibus. Ad animæ pulchritudinem seipsum ex corporali Pelagiæ decore extimulat.*

De conuersione eius, & pænitentia.

Cap. XCVII.

CVm hæc, & huiusmodi diceret, & fortiter eiularet, subito obdormiuit. Et ecce visum est ei quod columba nigra, & sordida, & fætida nimis eum circumuolans, dum quasi ad missam stans, catecumenos procedere præcepisset, columba disparuit. Et post missam rediens, & ab ipso Episcopo in vase aquæ mersa, inde munda, & candida exiens, tam altè volauit, quod videri non potuit. Euigilans episcopus cum hæc clerico suo retulisset, ad ecclesiam processit: & dum populo prædicaret, illa meretrix quæ tunc cum filiis illum prędicantem audiuit,in tantam compunctionem mutata est, quod sero ad hospitium episcopi nuncios suos mittens,sic ei mandauit.

Præuidet meretricis conuersionem. Columbæ specie adumbratur Pelagia.

Sancto episcopo Discipulo Christi, peccatrix discipula Diaboli.

Audiui de Deo, quem colis, quod non pro iustis,sed pro peccatoribus, de cælo descendit,& cum publicanis,& peccatoribus comedit,& bibit. Si ergo discipulus eius es, ne me despicias pænitentem, & saluari cupientem. Ad hæc Episcopus: Quęcunque es, Deo nota es, sed tamen peccatorem non tentes; quod si saluari, & me videre deposcis, inter alios episcopos me videbis: nam solum me videre non poteris. At illa non differens,ad hospitium, se episcopi venisse mandauit: & ille conuocatis episcopis, eam intrare præcepit: Quæ statim prostrata cum eiulatu magno pedes eius lachrymis rigans, ac crinibus detergens dixit: *Miserere domine peccatricis:* Ego enim sum *Pelagia*, pelagus iniquitatis,exundans fluctibus peccatorum: Ego sum abyssus perditionis, & vorago, & laqueus animarum. Fac ergo me pater sanctissime baptizari, vt anima mea possit à tantis sordibus emundari. Cui sanctus: Canones continent non debere *Meretricem* ante baptizari, nisi per fideiussores spondeat, quod se vltra prauis actibus non inuoluat. Tunc illa iterum se prosternens, & eiulans dixit:Rationem reddes Deo pro anima mea, & tibi imputetur peccatorum meorum iniquitas, si me distuleris baptizare. Tunc sanctus nomen eius quæsiuit.Et illa dixit se à natiuitate *Pelagiam*,sed propter pompam ornamentorum nuncupari à populo *Margaritam.* Cum ergo baptizata, & communicata fuisset, ecce Diabolus quasi nudus clamabat dicens: O violentia quam patior ab hoc Sene. Non tibi sufficiebat Heliopolis Ciuitas, quæ quondam mea fuerat. Maledictus dies in quo mihi contrarius natus es. Quid fecisti mihi Pelagia? Et tu in me Iudā imitata es.Domina mea Margarita, quid tibi vnquam male feci? Nonne te lapidibus preciosis ornaui? nonne te auro, & argento cumulaui? Dic mihi in quo te contristaui? & tibi satisfacio, tantum me ne deseras; ne opprobrium Christianis afficias. At illa protinus se signauit, & flatu suo Diabolum effugauit. Tertia die congregatas per seruum suum omnes diuitias ad consilium episcopi nihil sibi retinens pauperibus erogauit, & induta cilicio nocte fugit.

Matth 9. Solus videre mulierem renuit. Pelagia conuertitur. Canones vetant meretricem baptizari, nisi dato fideiussore. Pelagia ob ornatum Margarita dicta. Diaboli planctus contra Nonnum & Pelagiam. Signat se Pelagia & insufflat in diabolum.

Post tres annos clericus eiusdem episcopi Hierusalem ire voluit,& dixit ei episcopus,vt inter alios Monachos, hominem Dei Pelagium diligenter inquireret, & humiliter salutaret. Et non intelligens Clericus, quid hoc esset, Pelagiam sub nomine Pelagij in cella reclusam in monte olíueti reperit, & cognitus ab ea, ipsam propter nimiam maciem non cognouit. Et dixit ei Pelagius, Habes episcopum. Cui ille. Etiam domine pater. Oret, inquit, pro me, quia Apostolus Christi est. Et visitans clericus omnes alios, cum audisset magnam famam Pelagij rursus ad eum redijt. Et cum se vocanti non responderet, aperiens fenestram, defunctum inuenit, & cum, vocati monachi cum episcopo Hierosolymorum, Pelagium de cella extra-

Iacobus Diaconus Hierosolyma loca sancta & Pelagium visitat. Summa Pelagij pulchritudo præ inedia in marcorem versa.

Dum ad sepulturam corpus extrahitur fæmina deprehēditur.

extrahentes, & sepelientes, fæminam inuenerunt; & laudantes Deum, qui multos habet seruos absconditos, honorifice eam in loco mundissimo posuerunt. Tunc reuersus clericus Antiochiæ episcopo suo retulit, quod vidit, & intellexit, & quod illa esset Pelagia, quæ ab episcopo baptizata, Pelagium se fecerat appellari.

De Sancto Quirino Martyre.

Cap. XCVIII.

** Maras seu Maris, & Marthas Persice dictos accumat Baron. Hæc acta extant apud Baronium tomo 2. annalium an. 270.*

EX *gestis eius.* Temporibus Claudij venit de Persidæ partibus * Marius, & eius vxor Martha, & duo filij Audifax, & Abacuc Christiani, viri Romani ad orationem Apostolorum. Et dum solicite corpora sanctorum per carceres, & sepulturas conquirerent, venientes in castrum trans Tyberim inuenerunt sanctum Quirinum in carcere, qui multa iam verbera pro Christi nomine fuerat perpessus, & facultate sua nudatus. Et mittentes se ad pedes eius, vt oraret pro eis, cæperunt ei ministrare de facultatibus suis, lauare pedes, qui constricti erant in carcere, & aquam in capita sua, & filiorum suorum effundere.

260. Christiani necantur.

Eodem tempore Claudius diuulgato præcepto, vt Christiani punirentur, tenuit 262. Christianos, quos iussit extra muros portæ salariæ duci, ibique in Amphitheatro inclusos, à militibus sagittis interfici. Quorum corpora sepelierunt Marius, & Vxor eius Martha, & filij vna cum Ioanne presbytero; deinde venientes in castrum & requirentes beatum Quirinum, & non inuento eo, contristati sunt. Et audientes à quodam quod noctu fuerat gladio interfectus, & in Tyberim iactatus, cuius corpus remanserat in insula Lycaoneæ, pergentes noctu collegerunt illud, & sepelierunt 8. Calendas Aprilis.

De Quirino Martyre.

De Sancto Mario, & Martha cum filijs, & Valentino, & Asterio.

Cap XCIX.

IGitur venientes trans Tyberim, audierunt in quodam cænaculo multitudinem Christianorum psallentium, & psallentes cum gaudio ianuam intrauerunt, datisque osculis, & oratione ad Deum fusa, manserunt ibi duobus mensibus in abscondito.

Extant acta Sancti Valētini apud Surium to. 1. vnde & cæteri accepisse noscuntur. In huius honorem Theodorus Papa erexit ecclesiam via Flaminia vt constat ex li. de Rom. Pon. in Theodoro.

Tunc tenuit Claudius sanctum Valentinum Presbyterum, & clausum in carcere in catenis, & compedibus, post biduum iussit eum sibi præsentari. Interrogatusque ab eo cum blasphemasset Deos eorum, scilicet asserens Iouem, & Mercurium fuisse miserrimos homines, & turpes, in immunditijs semper delectantes, Asterio Principi traditus est, vt eum si posset mollibus sermonibus humiliaret. In cuius domum introiens positis genibus orauit dicens: *Deus omnium creator, qui misisti filium tuum, vt nos de tenebris ad lucem perduceret, conuerte domum istam, & da ei lumen post tenebras, vt te Deum verum trinum, & vnum cognoscat.* Audiens Asterius dixit ad eum: Miror prudentiam tuam, vt dicas, quia Christus vester lumen est. Et ille: Vere, inquit, lumen est verum: *quia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Respondit Asterius: Si illuminat omnem hominem, illuminet ergo hanc, quam habeo filiam adoptiuam, ante fere duos dies subito obscuratam, & tunc quæcunque præceperis faciam. Cumque eam coram adduxisset: Valentinus fusa oratione cum lachrymis, posuit manum super oculos eius dicens: Domine Iesu Christe illumina famulam tuam, *quia tu es Deus verum lumen.* Hoc dicto, aperti sunt oculi eius. Quod videns Asterius cecidit ad pedes sancti cum vxore sua petens, vt quicquid sciret pro salute eorum faceret. Tunc indixit eis triduum ieiunium. Asterius, autem quia mul-

Asterius cōuersus, omnes Christ. anos quos in custodia habebat, relaxauit.

tos Christianos in custodia habebat, omnes relaxauit, & consummato triduo baptismum cum omni domo sua suscepit: erant autem animæ fere 46.

De Passione eorundem sanctorum.

Cap. C.

HOc factum factum vt audiuit Marius, & familia eius, venerunt cum gaudio ad domum Asterij gratias agentes, & fuerunt ibi per 32. dies. Post hæc Claudius requirens Asterium principem, cum audisset de facto eius, iratus, misit milites, & tenuit omnes quos inuenit in domo eius. Qui cum vincti, fuissent adducti, iussit Asterium vinctum in ciuitatem ostiam duci, & ibi sub pœnarum examinatione mori: Valentinum autem fustibus cædi, & capite truncari. Qui decollatus est 16. Calendas Martij Marium vero & vxorem eius, & filios sibi præsentatos tradidit Musciano Vicario iubens, vt vel sacrificarent, vel diuersa tormenta sustinerent. Qui iussi eos expoliari, & fustibus cædi. Illis autem Deum glorificantibus iussit eos in equuleo suspendi, deinde ignem ad latera eorum poni, & vnguibus ferreis radi: postea iussit eos in conspectu Marthæ de equuleo deponi, & manus eorum præscidi. Tunc cæpit sanguis emanare, Martha autem sanguinem Mariti, & filiorum colligens, caput suum cum gaudio liniebat. Tunc iussit, vt manibus ad colla ligatis, per ciuitatem circumirent, deditque sententiam, vt decollarentur; Martha vero in * Nympha necaretur. Quorum corpora etiam ne sepulturam haberent iussit incendi; Matrona vero nomine Felicitas corpora eorum semiusta rapuit, & in prædio suo sepeliuit; Martham vero de puteo leuatam eis iunxit 14. Calend. Febr.

Certamen Asterij. Baronius ait Asterium passum fuisse sub Alexandro Imp.

Certamen Marij ac Marthæ lege Baron. to. 2. Annal. anno 270.

** Locus est inter viam Corneliā & Portuensem, ab aquis sic dictus.*

De Sanctis Cæsario, & Iuliano.

Cap. CI.

EX *gestis eorum.* Tempore quo Claudius Matrem suam gladio necauit, & edictum de colendis Idolis per orbem diuulgauit, erat Firminus quidam Pontifex Tarracinæ ciuitatis Campaniæ, qui per singulos annos die Calendas Ianuarij, quasi pro salute Reipublicæ, & principum suadebat hominibus crudelem audaciam exercere. Nam ante præfatum diem nutriebatur iuuenis 8. vel 6. mensibus in delicijs, & lasciuijs ad interfectionem suam. Exactoque tempore armatus, & ornatus ascendebat in montem Marinum, & arrepto equo pro salute Reipublicæ, & principum, & ciuium salubritate, & vt nomen haberet glorię, ipse se præcipitabat morti. Cuius corpus cum grandi honore colligebatur, & ad templum perducebatur Apollinis, & incendio consumebatur, & cineres eius in templo pro salute Reipublicæ, & ciuium recondebantur.

Firminus dæmonum Pontifex quid persuasit quibusdā.

Vide morem planè barbarum.

Iuuenis quidam pro salute, vt putabat patria, ē monte se præcipitat.

Eo tempore Cæsarius Diaconus ex Africa Tarracinam veniens, latuit ibi vsque ad diem Calendas Ianuarij apud quendam Christianam, cum quo vigilijs, & orationibus Deo seruiebat. Die autem prænotata cum vidisset huiusmodi crudelem superstitionem in quodam iuuene Luciano specioso exhiberi, clamare cœpit: Viri sapientes quid facitis stultum scelus? væ Reipublicæ, & principibus, qui cruciatibus delectantur, & effusione sanguinum saginantur. Vt quid perditis animas diabolicæ fraudis persuasionibus. Tunc Firminus Pontifex iussit eum teneri, & in custodia publica recludi. Qui per triduum maceratus, & Leontio consulari traditus, ductus est ante carpentum Leontij ad templum Apollinis, vinctus, & nudus. Et cum appropinquaret orante eo, subito ruit templum, & occidit Pontificem Firminum. Post hæc, iterum Cæsarius in custodia maceratus, & capillis suis tectus, quia nudus

Barbarum hoc factum reprehendit Cæsarius.

Sāctus Cæsarius in custodiā ducitur. Cæsarius nudus & vinctus ad tēplū ducitur, sed ad eius preces corruit templum & opprimit Firminum.

erat, & eum Angelus domini die noctuque custodiebat, in medium forum est adductus, illic subito cadens in terram adorauit Dominum, factaque est lux sicut corruscatio, & protexit eum. Videns hoc Leontius clamauit: *Vere Dominus Deus est, quem prædicat Cæsarius.* Et misit se ad pedes eius, & expolians se, clamyde sua induit eum, petens coram omni populo baptismum, Cumque baptizatus esset, veniens Iulianus presbyter dedit ei corpus, & sanguinem Domini. Cumque percepisset omnia sacramenta, cum gloria tradidit spiritum, cuius corpus vxor eius, & filij sepelierunt in agro 3. Kal. Nouembris.

Leontius cōsularis conuertitur ad Christum.

De Passione eorundem, & quorundam aliorum.

Cap. CII.

PORRO Luxurius primus ciuitatis tenuit sanctos Cæsarium, & Iulianum, & dedit sententiam in eos, vt ambo in saccum missi, in mare præcipitarentur; cumque ducerentur dixit beatus Cæsarius ad Luxurium: Me quidem aqua, quæ regenerauit quasi filium suum ex se renatum suscipiet, vt ipsa me modo martyrem faciat vna cum patre meo Iuliano: Te autem hodie comedet coluber, vt sciat hoc omnis Patria, quia vindicat Dominus sanguinem seruorum suorum, & virginum, quas ignibus cremasti.

Iulianus & Cæsarius dānantur à Luxurio procōsule.

Inclusi in sacco mittūtur in mare.

Eodem igitur die quo mersi sunt, vnda eos in littus eiecit, vbi etiam iacebat Luxurius totus turgidus a serpente percussus. Nam cum equo sedens in villam suam ad prandium festinaret, & iuxta arborem præteriret, pro nequitia sua euenit, vt elaberetur serpens inter collum, & caput & tunicam, atque inde ventrem eius, & latera suis morsibus laniaret, ita vt per ventrem vsque ad cor perueniret. Iacens ergo totus tumidus antequam expiraret, vidit oculis suis ambos psallentes, & cum honore digno corpora eorum vndas afferentes. Quorum corpora seruus Dei Eusebius collegit, qui cum ipso habitauerat, & sepeliuit nocte iuxta Tarracinam ciuitatem sub die Kalend. Nouembris.

SanctumCæsarium non sub Claudio passum probat Baron. in Martyrol. tamen hæc acta plane conueniunt cum ijs quæ habet Surius.

Post dies autem quinque inuentus est, & ipse Eusebius in loco vbi posuerat beatos martyres, ieiunans, & adorans Dominum. Quod videntes multi occurrebant ei, & conuertebātur, & baptizabantur à Felice presbytero. Hoc audiens Leontius filius Leontij consularis, fremens de morte patris sui, misit milites, & tenuit Felicem Presbyterum, & Eusebium Monachum: Et interrogatos de doctrina, reclusit eos in custodia; & nolentes sacrificare iussit decapitari, & corpora eorum in fluuio iactari. Quæ ad littus proiecta, Quartus Presbyter collegit, & sepeliuit iuxta corpus beati Cæsarij Nonas Nouembris.

Felix & Eusebius trucidantur.

Plura de S. Cæsario inueniet lector in vita S. Nerei & Achillei quæ extat apud Suriū.

Ex martyrologio. Item celebratur 8. Kalend. Nouembris Romæ natale 46. militum, qui vt supra præmissum est baptizati sunt simul à Dionysio Papa, mox iubente Claudio Imperatore decollati sunt, ac via Salaria sepulti; vbi, & alij martyres 121. positi sunt. Inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus & Petrus.

Hugo vbi supra. Tandem Claudio Imperatore defuncto, Quintillus frater eius ab exercitu electus est, & in solio sublimatus, sed septima die Imperij sui, interfectus occubuit.

Claudius Imperator moritur.

De Imperio Aureliani, & excommunicatione Pauli.

Cap. CIII.

EVsebius in chronicis. Romanorum igitur 29. regnauit Aurelianus annis * 5. & mensibus sex, cæpit autem anno domini 273. mundi vero 4126.

** Secundum Baron. an. 7.*

Hugo vbi supra. Iste fuit vir industriæ militaris expertissimus, & Gothorum gentem duris prælijs profligauit, ditionemque Romanam antiquis terminis stabiliuit, & Syriam totam receptam sibi vendicauit. Vnde magna gloria Romæ triumphauit, & postmodum eam muris firmioribus cinxit. Præterea status Ecclesię hoc tempore prosperioribus incrementis augebatur quotidie: Vnde apud Antiochiam celebre concilium est aggregatum, in quo præfatus Paulus, Hæreticus esse manifestissime conuincitur, & condemnatur, insistente maxime Malchione Presbytero Antiochenæ Ecclesiæ viro sapientissimo. Huic enim ab omni episcoporum concilio permissum est disputare cum Paulo excipientibus notarijs. Verum Paulus sacerdotio abscissus, & communione priuatus, nolebat exire de domo Ecclesiæ, vnde interpellatus est Aurelianus Imperator, vt illum exire compelleret. Qui mox imperauit illum vi publica expelli, & Dominum virum multis virtutibus adornatum Ecclesiæ tradi. Nondum enim erat Aurelianus malis deprauatus consilijs, quibus processu temporis bonum postmodum propositum immutauit, & persecutionem durissimam ecclesijs excitauit. Quo persecutionis tempore in Gallijs passa est beata virgo Columba in Zenoensi ciuitate, alijque per diuersas prouincias occubuerunt, libenter pro Christo diuersa certamina peragentes.

Aurelianus Imperator Anno Chri. 273. Mundi 4126.

Meminit huius Hieron. de script Eccl. & Eusebius 7. cap. 23.

Aurelianus superstitioni deditus, Christianos persequebatur.

Passio Sanctę Columbæ virginis.

Cap. CIIII.

EX gestis eius. Ingressus est igitur Aurelianus ciuitatem Senonis 8. Idus Ianuarij, antequam accusata est, & adducta beata virgo Columba, quæ post multas interrogationes iussa est per iuuenem turpissimum vulgari nomine Barucham, mitti in contubernio publico meretricum. Qui cum venisset in Amphitheatrum, & intrasset in cellam eius, dixit ei Columba: Cur cum tanta feritate ad me intras? Nunquid tibi possum resistere, aut te repellere à me? Sed patientiam habe, ne irascatur tibi Dominus meus Iesus Christus, & moriaris. Qui compunctus in his verbis, non accessit ad eam, nec tetigit eam. Et cum oraret Columba, vt castitas eius à Domino conseruaretur, ecce Vrsa egrediens de cauea Amphitheatri, ingressa est cellam virginis, & inueniens ibi hominem, & allidens eum ante pedes Columbæ, incendebat in faciem eius; expectans, & quasi quærens, quid iuberet de illo. Tūc Columba ad vrsam: Adiuro te per Iesum Christum, vt non lædas eum, sed permitte me loqui cum illo. Tunc Vrsa dimisit eum, & posuit se ante ostium ne ille effugeret, & ne alius ingrederetur. Tunc Columba ait ad iuuenem; Ecce fera audito nomine Christi dat honorem Deo, tu quare in tanto scelere perseueras? Aut ergo promitte te Christianum fieri, aut te deuorabit fera. Tunc iuuenis exclamauit. Si quis Christum non confitetur, sanus hinc non discedat. Quod cum dixisset vrsa tulit se de ostio, & exiens, iuuenis clamabat per totam ciuitatem non esse alium Deum, nisi quem Columba colit.

Sancta Columba ducitur in lupanar.

Vrsa castitatis eius tutrix.

Quo audito Aurelianus iussit eam adduci. Cui responsum est, quod hoc non posset fieri, quia vrsa cum ipsa intus est. Tunc Aurelianus iussit ignem circa * carcerem accendi. Vrsa vero, vt vidit ignem cæpit fremere, & rugire. Cui dixit columba: Noli timere quia non cremaberis hodie, sed morte cum Deo placuerit morieris. Tunc Vrsa tectum ascendens erupit per medias turbas, & exiuit ciuitatem. Tunc Populus clamare cæpit, vt ignis extingueretur, ne Columba cremaretur. Quibus hoc clamantibus venit nubes de Africo, & extinxit ignem; tunc adducta est Columba in medium populi. Ad quam Aurelianus: quæ sunt tua artificia, quod te nec contingunt incendia, nec feræ. Quæ respondit: Nihil aliud noui nisi *Christum, cum Patre, & Spiritusancto*: Cui dixit Aurelianus, iam tibi contestatus sum ne nomen hoc memoreris. Præcepit ante, vt ad primum miliariū duceretur, & ibi decollaretur. Quo cū ducta

Impudicæ conuersatur igni adindicatur.

** Per carcerem intelligit author lupanar, in quo tanquam in carcere asseruabatur.*

Confessio sancta Columba.

Hanc historiam descripsit Surius ex Vincentio ad verbū prout hic iacet.

ducta fuisset, rogabat, vt parum dimitteretur orare. Sed cum nollent, qui ducebant eam, dedit eis anabolarium suum, siue pallium sericum, & permiserunt. Qua orante, clamauit ad eam vox de cælo dicens: *Veni Columba mea veni, aperti sunt tibi cæli, congaudet tibi Paradisus deuictis omnibus colluctationibus, stat filius Dei, qui tibi coronam in capite ponat, & suscipiunt te Angeli Dei, & perducant te in ciuitatem magnam Hierusalem cælestem.* Tunc vnus ministrorum extracto gladio amputauit caput eius in oratione. Factum est hoc pridie Kal. Ianuarij.

*Passio Sancti * Sauiniani Martyris.*

** Alias Sabiniani.*

CAP. CV.

EX *gestis eius.* Eodem tempore in territorio Tricassino sub eodem principe passus est sanctus Sauinianus siue Sauinus. Audiens autem Aurelianus, quod per illum multus populus credebat, iussit Crispinum Præsidem cum 90. militibus ad illum pergere, eumque vinctum ad se adducere. At illi inuenientes eum orantem, timuerunt ei appropinquare. Audiens hoc Imperator misit alios 120. ad eum; qui, & ipsi eum inuenerunt orantem; & cum eo orare cœperunt. Completa oratione cum surrexisset dixerunt ei milites: Dominus noster Imperator desiderat te videre. Respondit: Vadam. Cumque Imperator interrogans eum, in fide firmissimum inuenisset, iussit eum in custodia mitti, & 48. militibus custodiri. Qui per eum ad Christum conuersi, arma deposuerunt, & iubente imperatore decollati sunt. Qui, & Sauinianum sibi præsentatum pro confessione Christi iussit manus, & pedes ligari, & ad vectes ferreos cædi, & in capite eius cassidem igneam mitti. In ignem quoque positus euasit illæsus.

Sauinianus inuictus orās perterruit Satellites eū comprehendere volētes.

Sauinianus in carcerem mittitur.

Post hæc iussit Imperator lignum exhiberi secundum staturam eius, & poni ante palatium; & terni milites ternas sagittas super eum iniecerunt. Cumque crederet imperator eas corpori eius infigi, illæ à dextris, & à sinistris eius à vento suspendebantur: & ne vna quidem corpus eius tetigit. Post hæc veniens ad eum ait: *Vbi est Deus tuus?* Veniat, & liberet te de manibus meis, vel de sagittis his. Exiliens autem vna de sagittis ingressa est in oculum Imperatoris, & excæcauit eum: qui iratus iussit sanctum in carcerem à 90. militibus mitti, & in crastinum decollari. At illo orante milites excæcati sunt, & catenæ ferreæ sunt confractæ. Sanctus autē iter carpens peruenit ad ripā Sequanæ. Ipsoq; orante facta est aqua, quasi petra solida, & pedibus ad locum sibi demonstratum peruenit. Iterumque orauit dominum, vt celerius eum iuberet coronari. Tunc leuatis oculis vidit milites extracto gladio venire velocius, vt eum decollarent. Sed cum appropinquare timerent, ait ad eos: *Venite, & portare de sanguine meo Imperatori, vt videat gloriam Dei.* Cumque percussus fuisset, gutta sanguinis cecidit super caput carnificis, & ipsi conuersi clamauerunt dicentes: *Domine parce peccatis nostris, quia de sanguine sancto tuo baptizati sumus.* Sanctus autem caput suum apprehendens portauit illud ad pedes 49. Milites autem collegerunt de sanguine sancto, & ligatum in linteo detulerunt Imperatori. Apertisque oculis vidit, & Deum Christianorum glorificauit. Passus est autem iste sanctus 4. Kal. Februarij.

Sagittas in eum iniecerunt, sed corpori infigi nō potuerunt.

Sicco pede ambulat super aquas.

Capite truncatur.

Milites qui eum decollauerunt conuersi sunt.

Modus conuersionis eiusdem

CAP. CVI.

ISTius sancti pater Sauinus natus est in oppido Sauionensi. Qui post primam coniugem accepit secundam ex Pellopia ciuitate de genere Chaldæorum valde locupletem. Ex prima vxore habuit Sauinum siue Sauinianum filium, ex secunda Sauinam filiam. Sauinianus autem cum legisset hunc versum. *Asperges me domine hysopo, &c.* orabat, vt sciret interpretationem eius; cui Angelus dixit: Cum aspersum fuerit chrisma super caput tuum, mundaberis à delicto maximo, cum lotus fueris ex aqua viua in nomine Domini nostri Iesu Christi, candidior eris, quam nix.

Parentes Sauiniani.

Psal. 50. Interpretatio versus Asperges me hysopo.

Surgens ergo Sauinianus, & volens conuertere patrem suum, obiurgatus ab eo, propter metum Darij Principis recessit inde, & quæsitus non est inuentus. Venit ergo in Galliam, & passus est sub Aureliano, vt diximus, in territorio Tricassino, cum enim illuc fugiens venisset super fluuium Sequanæ prostratus orauit, vt ibi baptizaretur. Et cum baptizatus esset venit vox dicens: Sauiniane dilige, quod inuenire voluisti. Statimque fixit baculum in terram: & facta oratione coram multis astantibus virga illa ramos; & frondes, ac flores produxit; & ex illis, qui hoc viderunt 1018. conuersi sunt. Aurelianus autem hæc audiens, qui omnes vbicunque Christianos occidi præceperat, misit milites, vt eum adducerent. At vbi venerunt ad eum inuenientes orantem, timuerunt accedere ad eum *& cætera quæ supra retulimus.*

De sancta Sauina sorore eius.

CAP. CVII.

EX *gestis eius.* Cumque soror eius Sauina quotidie grauiter eum fleret, & pro eo quotidie ieiunans semper Idolis supplicaret. Tandem dormienti ei apparuit Angelus domini dicens: Sabina noli flere, sed quæcunque habes derelinque, & inuenies fratrem tuum in honore maximo constitutum. Quæ statim euigilans dixit ad collectaneam suam: Amica mea sensisti aliquid? Quæ respondit. Sensi domina quia vidi hominem incognitum ante te stantem, nescio quid loquentem: Ait illi: Non me accusabis: Respondit: Domina absit, vt te incusem, sed quicquid vis fac, tantum ne te occidas. Et sic in crastino ambæ, omnia relinquentes fugerunt. Et cum pater eius fecisset eam quæri per montes, & valles, & inueniri non posset, expandens manus ad cœlum dixit: Si tu es Deus potens in cœlo, qui nos saluare possis descende nunc, & percute omnia idola mea, quæ vsque nunc adoraui, quæ mihi non potuerunt saluare natos meos. Tunc dominus de cælo intonans confregit omnia Idola quæ ibi erant. Quod multi audientes crediderunt in Christum.

Ex Breuiario Tricassino.

Angelus apparet Sauinæ Matrem lugenti.

Sauina cum Maximinola peregrè proficiscitur.

Post hæc beata Sauina venit Romam ad tumulum sancti Petri. Cumque fama eius peruenisset ad Eusebium Papam baptizauit eam. Et cum esset in albis orans sanauit ibi duos cęcos & duos debiles & vnum claudū. Et fuit ibi quinque annis. Dormienti igitur apparuit Angelus Domini dicens: Sauina, quid fecisti? cur dimisisti parentes, & omnia quæ habebas, & nunc in delicijs epularis, & nū peregrinaris: Surge & Vade in Trecas ciuitatem Campaniæ & ibi inuenies fratrem tuum. Euigilans ergo dixit famulæ suæ: Non oportet hic amplius habitare; cui illa Domina quid vis facere? ecce ciues valde te diligunt, & tu vis in peregre mori. Respondit Sauina: *Deus prouidebit nobis.* Et accepto pane hordeaceo discessit inde, & venit in vrbem Rauennensem. Cumq; venisset ante domū cuiusdā diuitis, cuius filia moriebatur, dixit Ancillæ domus, quæ foras exierat vt ibi hospitaretur. Quæ respondit: Domina quomodo hic potes hospitari, quia filia dominorū meorū moritur, & astantes grauiter lamentantur. Cui beata Sauina; non propter me morietur. Intrauit ergo ancilla ad Dominam: quæ statim accurrens introduxit Sauinā, & protinus Sauina apprehensa manu, dextera ægrotantis, orans, erexit eam sanam. Et cum vellent parentes retinere eā non potuerunt, sed inde venit in Threcas ciuitatem. Vbi cum esset ad

Sauina Romam venit, & ibi baptizatur. Iterum apparet ei Angelus.

Vadit Threcas.

ad miliarium ciuitatis dixit famulæ suæ vt modicum repausarent. Tunc exiens de vrbe vir quidam venerabilis Licerius dixit eis: Vnde estis? Sauina respondit: Domine sum de ista ciuitate. At ille: cur mẽtiris? quia loquela tua te indicat peregrinam. Sauina respondit: Domine vere peregrina sum, & diu perditum requiro fratrem meum Sauinianum. Respondit Licerius: Vir ille quem quæris, ante paululum pro Christo decollatus est, & ibi in illa domo sepultus. Vade ergo illuc, & reuertere ad nos, & bene tibi erit nobiscum quamdiu vixeris. Et illo prætereunte Sauina prostrauit se & orans dixit: Domine Deus, qui me semper in castitate seruasti, non me permittas amplius duris itineribus fatigari, sed iube corpus meum à loco isto vlterius non moueri. Commendo tibi famulam meam, quæ propter me tanta sustinuit, & fratrem meum, quem hic videre non potui, da vt in regno tuo videam. Et sic finita oratione anno vitæ suæ 49. migrauit ad Dominum. Quod videns famula sua grauiter cœpit flere, quia nihil habebat quod sepulturæ suæ necessarium erat. Illa autem flente ecce Licerius rediens, ad vrbem & Sauinam inueniens iam defunctam, ait ad famulam eius: Noli flere; ego vadam, & celerius reuertar ad sepeliendum eam. Misit ergo præconem per vrbem. Venite omnes inquit ad peregrinam sepeliendam, quæ extra vrbem defuncta est. Perrexerunt ergo quicunque potuerunt, & honorificè sepelierunt eam, vbi mulier quædam cæca & clauda, & manus aridas habens cœpit integram sanitatem.

Sauina ad sepulchrum fratris moritur.

Corpus S. Sauinæ requiescit in suburbijs Tricassinæ vrbis in cœnobio Cellensi.

Passio sancti Patrocli martyris.

Cap. CVIII.

EX *gestis eius.* Aurelianus quoque egrediens à partibus vrbis Senonicæ pergens Trecassin; audiuit de sancto Patroclo, qui extra ciuitatẽ vir nobilissimus habitationem habens, ibi orationibus & vigilijs, Deo seruiens nulla die reficiebatur cibo nisi hora diei vltima. Hunc perscrutans cum inuenisset nolentem *crucifixum* abnegare, & Idolis immolare, furore commotus ait: Mittite compedes in pedes eius, & catenas ignitas in manus, & perstringite fustes in dorso eius, & includite eum donec de eo pertractetur. Quo facto cum esset in custodia vsque ad diem tertium orabat ad dominum: & post eductum in publico, post multas verborum altercationes, videns Aurelianus eius constantiam, iussit eum gladio feriri dicens: Hunc noxium & detestabilem, qui nobis confusionem intulit, & Deos nostros contumeliauit in locum aquosum ducite, & ibi eum decollate, ne corpus eius in arida requiescat. Tunc ductus à carnificibus ad amnem Sequanæ in ripa orauit & dixit: *Domine Iesu Christe ne patiaris corpus meum in hoc loco aquoso requiescere, ne quando dicant gentes vbi est Deus eius?* Tunc obscurati sunt oculi tenentium eum, & ille flumen ingressus in aliam ripam exijt & genua eius aqua non contigit. Tunc illi qui eum tenuerant dicebant: *Magnus est Deus eius qui liberauit eum. Alij* autem non, sed fantasma est. Illis autem inuicem concertantibus Mulier gentilis adueniens dixit, hominem Christianum, quem quæritis vidi in monte vltra flumen in terra prostratum, & orabat Deum suum. Qui pergentes illuc cum inuenissent eum orantem, vnus ait: Vere tu reus es, qui nos effugisti, & ecce in manibus nostris es, & morieris, nisi Dijs nostris immolaueris. Qui respondit: Dæmones non adoro, sed solum Deum verum pro cuius nomine multa patimur, & etiam morimur. Tunc genua in terram flectens à persecutore in terram prostratus est, & gladio decollatus dicens: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Et hoc 12. Cal. Februarij.

S. Patroclus sistitur Aureliano

Traditur in custodiam.

Sententia in Patroclum.

Flumen trãsit illæsus.

Caditur gladio. Lege Surium qui eleganti stylo vitam eius conscripsit.

De sancto Speusippo & fratribus eius.

Cap. CIX.

EX *gestis eorum.* Sanctus Polycarpus episcopus, Ioannis Apostoli discipulus, volens Christi iustitiam ampliare, per diuersas mundi partes suos dirigebat Discipulos. Audiens vero quod malo peior, Princeps Principi successisset in regno scilicet * Aurelianus, Seuero, qui cum in Galliarum prouincias omnes Christianos diuersis puniri supplicijs generali promulgasset edicto, decreuit idem sanctus sanctos Dei Andochium & Benignum Presbyteros & Thyrsum Diaconum illuc prædicationis causa destinare, viros virtutibus præstantissimos, & in Dei amore diffusos, ad certaminis agonem pro Christi nomine festinos. Qui nauigantes fæliciter, cum ad Marsiliensium littora peruenissent, Eduã ciuitatem ingressi, à Fausto nobilissimo viro senatoria dignitate gratissime hospitio recepti sunt. Quos cum perdidicisset esse Presbyteros, suppliciter postulauit, vt familiam suam per ablutionem baptismi facerent Christianam. Ipse autem propter imminentem persecutionem Christum colebat occulte. Obtulit etiam filium suum Symphorianum adolescentem, sanctorum prædicationibus diuina prædestinatione succiduis temporibus præclarum martyrem futurum. Quem ipso patre deprecante, sanctus Benignus baptizauit, & sanctus Andochius de sacro fonte leuauit. Tunc idem Faustus ait illis: Est etiam mihi soror Leonilla Ciuis vrbis Lingonicę, cui sunt nepotes ex filio tergemini fratres, ex vno partu similiter editi scilicet. Speusippus, Eleusippus, & Meleusippus liberalibus literis eruditi, sed paterna traditione adhuc viuentes errore gentili, quos desiderat ad Christi militiam sociare; his ergo sanctissimi Sacerdotes vera deuotione subuenite. Placuit ergo eis consilium, vt sanctus Benignus ad territorium Lingonicum illustrandum properaret, sancti vero Andochius, & Thyrsus, in Augustodinensi diocæsi prædicantes, non multo post sub Aureliano fœlici martyrio coronati sũt. Leonilla autem sanctum Benignum ad se transmissum quasi manna de cęlo descendens, cum omni veneratione suscepit.

Sanctus Polycarpus mittit suos ad diuersa loca.

** Aurelius corrigit Baronius in Martyrolog*

Hæc gesta extant apud Surium à Nerone conscripta; habẽt tamen quod indiget castigatione vt ait Baronius, quia nulla est prorsus cohærentia Polycarpi episcopi Smyrnæ temporum cum Aureliano: loco cuius Marcus Aurelius restituẽdus est.

Eadem die nepotes eius in agro Pasmasio ad simulacrum Deę Nemensis sacrificia offerebant, & de superstitiosis libaminibus auiæ suæ reseruauerunt. Illa vero omnia proijciens canibus respuit tanquam stercus, accedensque ad eos cum sancto Benigno dixit: Charissimi nepotes *cognoscite Dominum Iesum Christum Deum esse verum, & viuum, qui mundum constituit, qui cœli altitudinem extendit, stellisque depinxit:* qui pelagus congregatum littoribus coarctauit, piscibusque id perambulandum concessit: qui terrarum spacia dilatauit, diuersisque arboribus, & graminibus tellurem omnem vestiuit. Cui Angeli & omnis creatura seruitutem reddit, cuius pietas hunc virum sanctum Benignum ad nos de longinqua regione transmisit. Attẽdite ad verba eius, quia Dei præcepta sunt, quę de ore eius procedunt.

Leonilla ad suos nepotes oratio.

Cumque hæc, & multa alia cum sancto Benigno nepotibus suis dixisset, illi visiones quasdam, quas nocte præterita viderant, huic eorum vocationi consonas in memoriam singuli reuocantes, narrauerunt; & ita verbis eorum in fide Christi confirmati sunt, vt à sancto Benigno baptismi lauacrum susciperent, & Idolorum statuas dissiparent. Deinde sanctus Benignus ad castrum Diuionense perrexit, vbi non multo post coronam martirij promeruit.

Visiones has latè exponit Surius in gestis horum sanctorum 17 Ianuarij. Tergemini fratres baptizantur.

De Passione eorundem.

Cap. CX.

EX *gestis eorum.* Percurrente autem fama per Lingonicam vrbem tergeminos fratres nepotes Leonillæ ad Christi cultum declinasse, requisiti à iudicibus constanter, & publice Christianos se asserebant.

Tergeminorum fratrum constantia.

Ipsos quoque tanquam cæcos, & insensibiles, qui me talla, & lapides adorarent acriter arguebant. Exurgens autem * Quadratus præses, Speusippum, & Eleusippum in facies pugno percussit iratus. Ipsi enim duo tantum locuti fuerant. Dolens autem * Melusippus exclamauit dicens; cur me hoc percussionis dono cum fratribus meis participem non fecisti? sed in illis optabile principium passionis ostendens, me à sancto consortio sequestrasti. Vnanimes in Christi confessione sumus, æqualiter de Christi remuneratione per vestram perfidiam gratulemur. * Quadratus respondit: Hodie illos pro contemptu Deorum nostrorum diuersis cruciatibus, deinde te punire disposuimus. At illi in confessione Christi constanter perdurabant. Auia ergo cum lachrymis, & osculis eos viriliter exhortante in amore Dei persistentes, cum nullatenus consentirent, vt simulachris sacrificarent, ligatis sursum manibus, deorsum vero pedibus in arbore vna suspensi sunt. Tantaque tormentorum adinuentione sunt extensi, vt pene putarentur à membrorum compage separari. Meleusippus autem insultabat iudicibus dicens: *Saluator noster, & Dominus Iesus Christus pro nobis pependit in ligno affixus clauis*: *Nos ergo eius famuli pendentes in stipite crucis signaculum adepti, gloriosi martyres efficimur*. At illi: Non in ista arbore moriemini sicut vos velle dicitis, sed in igne vltore peribitis. Tunc præparatis lignis, & cæteris fomentis copiosus ignis accenditur, ligatisque manibus, & pedibus in eo præcipitantur.

** Quartus corrigit Baronius vbi supra. Quartus enim consularis temp. M. Aurelij in vrbe claruit.*

** Vide egregiam S. Meleusippi virtutem.*

** Quartus*

Leonilla suos confirmat nepotes.

Crudelissime S. Martyres cruciantur.

Inde in ignẽ iactantur, sed manent illæsi.

Affuit Christus Saluator in medio, & diruptis vinculis sancti gloriabantur in igne, nullumque ex eis incendia contingebant. Videbant impij sanctos inter flammas exultare ter geminos, & perseuerare illæsos, quos putauerant tanto incendio subito videre consumptos & tristabantur confusi. Sancti in igne ambulabant, & tandem consumptis ignium incrementis ac deficientibus flammis, in medio stantes, persecutorum malitias irridebant. Sed vt maior non fieret desiderantibus mora martyrij, & vt coronas præparatas acciperent, videntes choros Angelorum ad se excipiendos stantes paratos, flexis genibus in oratione prostrati, spiritum simul emittentes pariter ad cælos migrauerunt.

Ambulabãt in igne.

Sancti martyres ad cælos migrant.

Videns autem mulier quædam Iouilla tam preciosam eorũ consummationem, spreto maritali consortio, paruuli, & vnici filij dulcem relinquens amplexum, inter incredulitatis turbas adhuc in persecutionis ardore commotas veloci cursu properans exclamauit, dicens: *Et ego Christi ancilla sum, & Christum verum Deum pronuncio, & Idola vestra omnino despicio*. His dictis, mox comprehensa, & à capillis suspensa, multisque afflicta supplicijs cum Christum negare coacta, nullatenus voluisset; vna cum beata Leonilla ad locum martyrij deducta, pariter gladio necatæ sunt.

Iouilla egregia fortitudo & martyriũ.

Acta sunt hæc sub * Aureliano 16. Kal. Febr. Inuentio autem sanctorum corporum ter geminorum, vel Dedicatio Basilicæ eorum 14. Kal. Octobris.

** Aurelio.*

De Sancto Benigno presbytero.

Cap. CXI.

Ex *gestis eius*. * Aurelianus imperator Diuionem ingressus, ad videndos nouos muros ibi constructos iussit templum ædificari Mercurio, & ne paterentur vllum Christianæ legis professorem in locis illis residere. Quod audiens Terentius Comes ait: Quid sit Christianus, nescimus, sed vidi quendam peregrinum caput habere tonsum, cuius habitus, & vita differt à nobis. Deorum ceremonias refutat, populum nostrum aqua abluit, & balsamo linit, & signa multa in populo facit: Post mortem aliam vitam in Deo suo credentibus promittit. Audiens hoc * Aurelianus ait: Quantum audio, Christianum hunc esse, hic habitus designat. Inquirite eum, & ligatum in conspectu meo adducite, quia dijs nostris ista conuersatio non placet, sed cum eis illius crucifixi signum ostenditur, statim tabescunt, & fremunt dentibus, nec illius signum intueri patiuntur.

** Aurelius vt corrigit Bar. & merito, qui enim fieri potest vt discipulus Polycarpi peruenerit vsque ad tẽpora Aureliani?*

** Aurelius Ecce quam olim etiam Ethnici nouerunt crucis signum formidare dæmones.*

Quæsitus ergo sanctus Benignus presbyter, & in villa, cui nomen Spaniaco vbi verbum Dei gentibus prædicabat, inuentus, vinctus ac cæsus, in conspectu Imperatoris est exhibitus. Qui ait illi: Ex qua regione es ô *Cruciola*, & quod nomen est tibi? Ille respondit: Ab oriente venimus ego, & fratres mei, quos tu iam occidisti, à sancto Polycarpo missi, vt verbum Dei gentibus prædicemus. * Aurelianus ait: Si sermonibus meis præbeas famulatum, magnum Sacerdotem deorum meorum te constituo, & primum in palatio meo te esse iubeo. Ille respondit: Lupe rapax Primatum Sacerdotij à te non accipio, quia tibi manet æterna, & pessima damnatio. Neç me mutabis à Christo cui ego seruio. Audiens hæc * Aurelianus, neruis durissimis eum cædi præcepit, & nisi sacrificaret diuersis pænis affligi. Qui ad Trochleas extensus, cum cæderetur, gratias agebat Christo, & orabat: sed cum fuisset cæsus & carceri iterum mancipatus: Angelo eum confortante ita pristinæ sanitati redditus est, quasi nec vnam plagam accepisset.

** Aurelius. Sanctus Benignus contemnit tyrãni promissa.*

** Aurelius Cæditur neruis.*

De Passione eiusdem.

Cap. CXII.

Altera quoque die præsentatus Dijs, sacrificare renuens, cultumque eorum irridens, iussus est à Cæsare ad fanum quoddam adduci, carnesque de sacrificijs in os illius vt manducaret, vel inuitus mitti. Quod cum fieret, ille facto contra illas carnes signo crucis, corde sursum suspenso, & oculis in cælum eleuatis, orauit: & statim omnia idola ignea, & lapidea, & vasa, quibus sacrificia offerebantur, sicut fumus euanuerunt. Tunc sanctus gaudio repletus, gratias egit; & Tyranno de cultu Deorum, qui ante signum salutis euanuerant, insultare cæpit. At ille ait: Agnosce Benigne, quia Dij nostri tuam cupiunt facere voluntatem, si tu ascensum præbere velis, magnum te in conspectu nostro videbis. Qui respondit: Stultum habes cor, nec oculos videns quanta virtus Christi sit, quæ idola tua comminuit.

Nota vim signi crucis.

Tunc iniquus Cæsar iussit eum in carcere recludi dicens: Exhibete saxum magnum, & transforatum, in quo pedes eius supplumbetis, & in digitos manuum eius calentes subulas in longum configite; per sex ante dies illi nullus nec aquam præbeat, & includite cum eo canes ferocissimos esurientes, & sitientes, vt ab eis diripiatur. Qua iussione impleta, cum includeretur sanctus monebat comites, & tribunos, vt crederent in Iesum. In carcere autem per sex dies orationi vacans Angelum Dei confortantem habuit. Canes quoque mitigati nec capitium capitis eius, nec fimbriam vestimenti eius contigerunt. Sed, & Angelus Domini alimentum ei, id est panem cęlestem præbuit, discussis subulis de manu eius, & plumbo de pedibus. Sexta autem die aperta custodia inuenerunt eum ita illæsum penitus, vt nec vna plaga in corpore illius appareret. Quod audiens * Aurelianus iussit vecte ferreo collum eius in ipso carcere contundi, & lancea militis vitam eius crudeliter finiri. Quo facto Columba niuea de ipso carcere à Christianis ascendisse visa est vsque in nubibus; & sic præciosa anima qualiter ascendit in cælos, fuit ostensa. Tantusque odor suauitatis in eos effulsit, vt æstimarent se in paradisi odoribus collocari.

Truditur in carcerem.

Vide dira supplicia.

Angelus in carcere eum tu etur & cibũ ei prabet.

** Aurelius.*

Migrat ad dominum

Acta hæc cõueniunt cum ijs quæ adferuntur à Surio.

Acta sunt hęc circa sanctum Benignum presbyterum Kalen. Nouembris.

Passio sancti Prisci, & Felicis Presbyteri cum socijs suis.

CAP. CXIII.

EX *gestis eorum.* Præterea cum Aurelianus Senonis moraretur, Alexandrum Seneſcallum ſuum vbique transmiſit, vt ſi quos Chriſtianos inueniret, omnes vi ſacrificare, aut mori compelleret. Qui multa loca plauſtrans peruenit ad locum, qui * Tociacus appellatur, & ibi reperit ſanctum Priſcum cum multis Chriſtianis pſallentem. Quos, vt Chriſtianos cognouit, ſanctum Priſcum præ ceteris reſpondentem decollari, & in puteum præcipitari præcepit. Dumque cæteri ſimiliter cæderentur, vnus eorum caput ſancti Priſci rapiens, dum per ſiluam diffugeret à ſubſequentibus non longe ab Antiſiodoro decollatus, ibidem cum capite ſancti Priſci eſt ſepultus. Cæterorum vero martyrum corpora Chriſtiani furtim tollentes, in quadam cyſterna ſepelierunt.

Petrus de Natalibus hunc locum vocat Tornaciũ, in alijs conueniunt, hæc acta cũ Petro lib. 5. c. 50. Sed plura inuenies in Breuiario Antiſiodorenſi.

Latuit autem ibi caput ſancti Priſci pluſquam 150. annis ſcilicet vſque ad tempus ſancti Germani Antiſiodorenſis epiſcopi. Cum enim Deus oſtendiſſet ei locum, vbi illi ſancti fuerant decollati, ipſe locum conſecrans, Monachorum monaſterium ibi conſtruxit, quod vſque ad tempora Vuandalorum durauit. Caput autem ſancti Priſci detulit ad alium locum, qui differt quatuor ab vrbe miliaribus, videlicet ad caſtrum eiuſdem ſancti Priſci nomine nuncupatum.

Lege Suriũ tom. 2.

Author. Sub Aureliano quoque paſſi leguntur ſancti, Felix Preſbyter, & Fortunatus, & Achilleus Diaconus, quos miſerat Irenæus Lugdunenſis epiſcopus, & vrbis martyr, ad vrbem Valentiam ſeminario prædicationis imbuendam. Cum ergo maximam partem ſupradictæ vrbis ad fidem Chriſti conuertiſſent, à duce Cornelio in carcerem truſi ſunt. Deinde diutiſſime verberati, cruribuſque confractis circa rotatum vertiginem aſtricti, fumum quoque in equulei ſuſpenſione perpeſſi, tandem gladio conſummati ſunt.

Passio sancti Andochij cum socijs suis.

CAP. CXIIII.

SVb eodem Imperatore paſſus eſt Andochius cum ſocijs ſuis. Nam cum Aurelianus Senonis veniens, Chriſtianos præcepiſſet inquiri, vt aut idolis immolarent, aut diuerſis ſupplicijs interirent, ſancti Andochius, & Thyrſus ad locum intrepide venientes, cunctos prædicatione ſua conabantur ad fidei ſalutem perducere. Quidam autem negociator in loco, qui Sedelocus dicebatur reſidens, Felix nomine, Chriſtianus fide, cuius negotiatio quotidie erogabatur in pauperes, eos in ſuo ſuſcepit hoſpitio. Ibi ergo fixis Imperatoris tentorijs, quidam oſtiarius Cæſaris nunciauit ei, quod Chriſtiani in domo Felicis reſiderent. Quod audiens ille iuſſit eos adduci. Qui cum ducerentur, felix conuerſus ad eos deprecabatur dicens: Ne patiamini me ſeparari à gloria remunerationis veſtræ, ſed orationibus adiutum pariter me ad precioſam martyrij veſtri coronam ducite. Et facta oratione intrepide, pergentes, ligatis poſt tergum manibus, ducti ſunt in conſpectu nequiſſimi Cæſaris. Tunc Andochius, & Thyrſus, & Felix Chriſtum firmiſſime confitentes, inuerſis manibus ſuſpenduntur, & ſaxis eorum pedibus ligatis, ſequenti die Imperatori incolumes præſentantur, accenſoque igne in eum pariter ligati mittuntur; ſed ſtatim combuſtis vinculis, & extincto igne imbribus, illæſi Imperatori aſſiſtunt, & Chriſtum ibi amplius confitentes, vſque ad mortem colla vectibus feriuntur. Quod audiens Faſtus cum Symphoriano filio ſuo, corpora eorum collegit, & honorifice ſepeliuit.

Concordant hæc acta cũ ijs quæ extãt apud Petrũ de Natalib. lib. 8. c. 116.

Inuicta constantia Felicis qui martyrium ardẽti deſiderio expectabat.

Feruntur horum acta eſſe conſcripta à Fauſto & Symphoriano.

Passio Sancti Symphoriani, & eius miracula.

CAP. CXV.

EX *gestis eius.* Sanctus Symphorianus precibus patris ſui Fauſti nobiliſſimi viri, cum adhuc eſſet triennis à Sancto Benigno martyre baptizatur, & à Sancto Andochio, de ſacro fonte leuatus, tanta ex tunc ſanctitate pollebat, quod ſeniorum vitam anticiparis in cœleſti conuerſatione, & diuinæ legis ſtudio permanebat. Cum ergo Aurelianus à Senonis Diuionem properaret, conſularem Heraclium, Auguſtodunum direxit, vt ſicut vbique faciebant, ita, & ibi omnes Chriſtianos, aut ſacrificare, aut mori compelleret. Cum ergo tunc Pagani feſtum Veneris mira inſania celebrarent, & ſtatuam eius in curru coram Heraclio deportarent, Symphorianus affuit, & nollens eum adorare diu cæditur, & carceri mancipatur. Et cum eductus de carcere Heraclio, diebus ſingulis offerretur, & ad ſacrificandum nullatenus moueretur, dixit: Si periculoſum eſt, non quotidie ad profectum animæ aliquid addere, quanto periculoſius eſt à ſalute diſcedere? Vitam, quam Chriſto reddituri ſumus ex debito, ſoluamus ei ex voto. Sera pœnitudo eſt, ſub Iudicis timuiſſe conſpectu. Munera veſtra fucati mellis permixta dulcedine, male credulis mentibus venena parturiunt, cupiditas, veſtra omnia habendo, nil poſſidet, quia Diabolicis artibus obligata, miſeri lucri compedibus detinetur, & gaudia temporum veſtrorum in ſimilitudine vitri cum cæperint ſplendere, franguntur. Tunc Iudex ira ſuccenſus, data ſententia, miniſtro iuſſit, vt Symphorianum Deos, & Principes blaſphemantem occideret, ſicque Deorum, & legum iniuriam vindicaret: cum ergo duceretur ad locum, & venerabilis mater ſua eum de muro hortaretur, ne timeret, mox gladio decollatus, à Chriſtianis ſublatus, & alibi eſt ſepultus. Vbi tot miracula videbantur fieri, vt etiam Paganis mirantibus in honore maximo haberetur.

Conueniunt hæc acta cũ ijs quæ Surius refert.

Offertur indici pro tribunali ſedenti S. Symphorianus.

Præclarum ſancti Symphoriani reſponſum.

Contemnit oblatos honores.

Mater eius illum confirmat.

Capite truncatur.

Teſtatur autem *Gregorius Turonenſis* quod de loco, vbi ſanguis eius effuſus eſt, quidam Chriſtianus tres lapillos cum ipſo ſanguine leuauit, & in capſa argentea incluſos, in Eccleſia ligneis tabulis conſtructa, apud Ligernum caſtrum Aruerniæ in altari collocauit. Tempore autem illo quo Theodoricus Rex Francorum illam regionem euertit, hoc caſtrum incendio concremauit; cumque flamma Eccleſiam illam pœnitus conſumpſiſſet, & populus aſtans incendio, reliquias ſancti Symphoriani plangeret; conſumptis flammis, & diſperſis cineribus capſa illa argentea de loco illæſa attollitur, & mirantibus cunctis nihil diminutum de ſacris pignoribus reperitur.

Greg. Turon. c. 77. de gloria confeſſorum & hi. l. 2. c. 15. huius meminit.

De Sancto Mammante puero.

CAP. CXVI.

EA tempeſtate erat in Cæſaria Cappadociæ puer ſeptem annorum Mammas nomine, qui mortuis parentibus, cum iuſte, & pie viueret Aureliani decretum de cultu idolorum abhorrens, in montem cuius ſilua denſiſſima erat ſeceſſit. Ibique viuebat orationi, & lectioni vacans, & de lacte tantum gregis ſui paſcens. Audita autem voce de cœlo, vt in campum deſcenderet, deſcendit, ibique virgam, & Euangelium inuenit. Quibus ſumptis in montem aſcendit. Legente autem eo librum, quem inuenerat in campo, conuenerunt illuc diuerſa ferarum genera, quæ proſtratæ eum adorabant, & poſt flexa genua ſurſum ad eum reſpiciebant. Tandem egreſſis feris maſculinis, remanebant ibi fœminæ cum gregibus manſuetis, vberibus lacte plenis. Quas vir ſanctus cum grege ſuo mulgens, & coagulans, & caſeos faciens, cum ſi-

Vita huius ſancti copioſius extat apud Suriũ.

Seceſſit in monte ibique orationibus vacauit.

Fit hic alius Moyſes, & ad hunc & vox & virga ab alto deſcẽdit.

bi abundare vidisset, quærens à Domino, quid de fructu sibi dato faceret, responsum accepit, vt ad portum Cæsareæ descenderet, & pauperibus distribueret. Hæc videntes quidam, Præsidi Alexandro nuntiauerunt, quod ibi magus esset, qui omnes feras siluarum maleficaret. Túnc Iudex equites duos misit ad eum: Quibus ille obuius, in habitaculum suum eos duxit, eisque caseum, & aquam apposuit. Quibus manducantibus facta est congregatio animalium, sedente eo, & legente Euangelium. Quod videntes illi confugerunt ad eum, confortati autem à viro sancto, ne timerent, profectique, visa Præsidi retulerunt.

Excipit suos hostes hospitio S. Mammas.

De Agone eius & passione.

Cap. CXVII.

Præclarum eius responsū.

PVer autem sanctus eos sponte secutus coram Præside Magum se esse negans, & Christianum profitens, cum Idolorum cultum omnino respueret, iussus est ab eo suspendi, & torqueri: Cumque gratias agens in cœlum intenderet, audita est vox de cœlo ad eum: Confortare Mammas, & viriliter age. Tunc Præses iussit eum deponi, & in carcerem recludi, vbi plusquam 40. homines inclusos inuenit. Quibus apud eum conquerentibus, quod fame morerentur, Columba cælitus missa portans lac, & mel per fenestram intrauit, accipiensque Mammas, simul cum eis manducauit, & saturati sunt, mediaque nocte apertum est ostium carceris, & exierunt. Post hæc Mammas Præsidi præsentatus, in caminum ignis mitti iussus est. Quo, *munito signo Crucis*, intrante, flamma statim est extincta. Iussit iterum Præses ignem accendi, sed Columba descendit, & ignem dispersit. Aperientes autem Milites caminum, viderunt cum eo stantem quasi militiam; & multitudinem Angelorum. Qui vocatus, & egressus, iussus est in Amphitheatro bestijs sæuissimis exponi scilicet Vrso, & Pardo, & Leoni. At Vrsus adorauit, Pardus collum eius est amplexata; Leo pedes eius lambuit. Verum antequam dimitteretur Leo, ministris præ timore moram facientibus, alius Leo diuinitus, è monte descendit, & per ciuitatem rugiens nullum læsit, sed festinans ad Amphitheatrum intrauit, & respiciens sanctum martyrem dixit: O natura hominis Spiritusancto cooperta, ecce tui causa cogor ab Angelis contra naturam loqui. Hæc eo dicente, Amphitheatri ostia clausa sunt ab Angelis, vt nullus exinde posset exire. Et ascendens leo multitudinem Paganorum, & Iudæorum laniauit; solusque Præses illæsus cum officio suo remansit, iubente Spiritusancto ne eum læderet. Tandem sanctus martyr lapidatus, cum iam lapidibus esset coopertus, & tunc etiam maneret illæsus, ab Angelo de cœlo vocatus, emisit Spiritum. Huius natale celebratus 16. Calend. Septembris.

Suspensus dire caditur. Cælesti voce confirmatur.

Liberat è carcere 40. homines Christianos.

Mittitur in fornacem.

Feræ illum venerentur.

Nota rem miram. Vitam huius Sancti scripsit & Walafrid Strabo carmine quā inueniet lector in tom. 6. antiquarū lectionum Canisij, extat & hæc vita in Bibliotheca Floriacensi.

Passio Sancti Pueri Agapiti.

Cap. CXVIII.

EX *gestis eius.* Passus est tunc Romæ Sanctus Puer Agapitus, sub Præside Antiocho, qui primo quidem iussit eum per quatuor dies absque cibo, vel potu, in carcere recludi: deinde prunas ardentes super caput eius imponi, & post hoc fumum teterrimum fieri, ipsumque martyrem nudum, capite deorsum suspendi, sicque dimitti solum, donec corpus eius nuntiaretur a feris, & auibus deuoratum.* Attalus autem cornicularius, qui ei prius in carcere suaserat, vt à stultitia sua recederet, ne in tormentis deficiens, florem iuuentutis amitteret, post quatuor dies iuit, vbi suspensus fuerat, cupiens dicere Præsidi, si adhuc viueret, & inuenit eum super fumum in veste candida deambulantem, & psallentem? *Non moriar, sed viuam, &c.* Angelus enim Domini eum soluerat, & omnino à plagis suis sanauerat. Ad hæc Attalus stupens nunciauit Præsidi dicens; *credo*, quod *magnus est Deus Christianorum*: nec est alius præter eum, cui cum præses diceret cum seductum, seque hoc nunciaturum Imperatoribus, respondit se libentissime cum Agapito subire pœnam martyrij. Præses autem Puerum Agapitum præcepit expoliari, & aquam bullientem in ventrem eius mitti, sed illo magis eam frigidam sentiente, & verba fidei coram Præside proponente, ipsumque arguente, Præses de tribunali cecidit, & militibus ait, currite, subuenite mihi, totus enim ardeo, & quod iniuste feci, *de Puero magni, & æterni Dei Agapito*, iuste recipio. Cumque hoc dixisset impius expirauit. Quod audiens Aurelianus iussit eum exponi Leonibus. Ministri ergo ducentes eum in vrbem Prænestinam, in Amphitheatro Leonibus proiecerunt. Qui mox deposita feritate prostrati, eius pedes linxerunt. Tunc populo circunstante, & Deum glorificante, ministri eum rapuerunt, & non longe ab vrbe ductum gladio percusserunt 15. Calend. Septembris.

Prunis ardētibus caput eius exuritur.

** Alias Anastasius.*

Psal. 117.

Agit de S. Agapite Ado. Item Petrus in cathalogo l. 7. cap 74.

Grauissima pœna.

Vindicta diuina in pessimū iudicem.

Obijcitur martyr leonibus.

Capite plectitur.

De cæteris sub Aureliano passis.

Cap. CXIX.

AVthor. Præter hos autem passi sunt, & plures alij sub Aureliano, de quibus ita legitur in Martyrologio, IIII. Idus Aprilis, Romæ Natale plurimorum martyrum, quos Sanctus Alexander Papa baptizauit, cum in carcere teneretur. Hos omnes Aurelianus Princeps, naui vetusta impositos in altum mare deduci, & illic ligatis ad colla pedibus mergi fecit. Hæc tamen magis referenda videntur, non ad hunc Aurelianum Imperatorem, sed ad Aurelianum consularem, sub quo, & ipse Alexander Papa martyrizatus est.

Lege acta S. Alexandri Papæ quæ extant ex antiquis monumentis apud Suriū.

Item 4. Calendas Iunij apud Iconium ciuitatem Isauriæ, sub Aureliano Imperatore passio sancti Cononis martyris, & filij eius: qui primum ignito ferro superpositi, deinde craticula suppositis prunis, & oleo superinfuso, constanter superauerunt: postea vero tam frixorij, quam suspensionis in equuleo, ac ignis pænas passi, malleo ad extremum ligneo manibus eorum contritis, in laudem omnipotentis Dei spiritum emiserunt.

Horum passionis acta paucis refert Petrus in cathalog. lib. 5. cap. 62.

Item Calend. Iunij Augustoduni sanctorum Reueriani episcopi, & Pauli Presbyteri cum alijs decem, qui sub Aureliano Principe martyrio coronati sunt.

Huius & sociorū meminit Vsuardus & Petrus l. 5. c. 73.

Item quintò nonas Iulij, ciuitate Clusiana Sanctorum Martyrum Irenæi diaconi, & Mustiolæ nobilissimæ matronæ, qui passi sunt sub Aureliano Principe.

Horum acta ex antiquis codicibus edidit Surius tom. 4.

Item pridie nonas Augusti, Romæ via Latina, passio Sancti Tertulliani Martyris, qui sub Aureliano Imperatore, post impiam fustium mactationem & ignium circa latera adustionem, ac oris conquassationem, & equulei extensionem neruorumque cæsionem, data sententia, capitis amputatione martyrium consummauit.

Huius res gesta extant in actis S. Stephani Papæ & martyris.

Item sexto Idus Decembris Romæ Natali Beati Euthychiani Papæ, qui rexit Ecclesiam anno vno, & & sub * Aureliano Martyrio coronatus, sepultus est, in cœmeterio Calixti: Qui, & ipse per diuersa loca trecentos, & quadraginta duos martyres sepeliuit.

** Baron. dicit sub Numeriano.*

Eutychianus in Pontificatu sedebat annis 9 iuxta Baron.

Item tertio Kalendas Aprilis Romæ via Apia passio Sancti Quirini Tribuni & martyris, qui sub * Aurelio Imperatore, post linguæ abscisionem, & equulei suspensionem, manuum, ac pedum detruncationem. Agonem martyrij gladio consummauit.

** sub Adriano Imperatore ait Marti. Rom.*

Item Calendis Aprilis Romæ passio Theodoræ

beatissimæ sororis illustrissimi martyris Hermetis. Hæc sub * Aureliano Principe martyrizata, sepulta est iuxta fratrem suum via Salaria non longe ab vrbe Roma. Hoc quoque magis intelligendum videtur de Aureliano Consulari. Nam & Beatus Hermes frater huius Theodoræ per Beatum Alexandrum conuersus est, qui passus est quinto Calendas Septembris.

** Non sub Aureliano Principe, sed sub Aureliano Iudice ait mart. Rom.*

Item quarto Idus Iunij, Romæ via Aurelia, natale Sanctorum Basilidis, Tripudis, & Mandalis, sub Aureliano Imperatore, Præside Platone, & aliorum viginti martyrum.

Eorum acta recitat Mōbr. tom. primo.

De Imperio, Taciti, Floriani, Probi, Cari, Carini, Numeriani.

Cap. CXX.

Evsebius in chronicis. Porro Aurelianus, cum aduersum nos persecutionem mouisset, fulmen iuxta eum comitesque eius ruit, ac non multo post inter Constantinopolim, & Heracleam in * Canophrurio viæ veteris occisus est.

** Castrum nouum Latine vertas.*

Post quem Romanorum trigesimus, regnauit Tacitus mensibus sex quo apud Pontum occiso, obtinuit Florianus Imperium diebus 89. Hoc quoque apud Tarsum interfecto Romanorum 31. Regnauit Probus annis sex, & mensibus tribus; cæpit autem anno Domini 279. mundi vero 5132.

Tacitus Imp an. Ch. 279 M. 5132.

Hugo vbi supra. Hac tempestate fuit quidam Manes, genere Perses, acer ingenio, vita vero, vel moribus Barbarus, qui secundum nomen suum insaniens, se Paralyticum nominabat. Ab hoc diffusa est hæresis Manicheorum per orbem vniuersum; hic asserebat duo esse principia, vnum boni, & alterum mali, vnum lucis, & alterum tenebrarum, cum omnis creatura bona sit per naturam, sed dum fuerit vitiata, fit mala. Porro Probus Imperator apud Sirmium militari tumultu necatus est.

Manetis dogma à quo & Manichei ortum ducūt lege Bar. an. 277. & sequentibus.

Carus igitur Narbonensis anno ab Incarnatione Domini 285. sed ab initio mundi 5138. Imperauit annis duobus; hic cum filios suos Carinum, & Numerianum consortes regni fecisset, ad bellum Parthicum profectus, in castris fulmine ictus interijt.

Carus Imperator an Ch. 285. M. 5138

Passio Sancti Mauri Monachi, & quorundam aliorum.

Cap. CXXI.

Ex gestis eorum. Sub Numeriano imperatore, & Celerino, vrbis Romæ Præfecto, passus est Sanctus Maurus, cuius passio recolitur decimo Calendas Decembris. Nam cum in Africa esset iste vir, à parentibus Christianis, progenitus, multam substantiam habens, orationibus, & eleemosynis iugiter insistens, nutu Dei inspiratus, monasterium ingressus, sic à fratribus amabatur, vt omnes eum quasi patrem venerarentur. Cumque decimumoctauum annum agens, monachi vitam complesset, Romam venit, vt Sancti Petri corpus visitaret. Vbi audiens vocem rabidam Celerini Præfecti Christianos persequentis, de vrbe se subtraxit, & in quadam spelunca latuit. Cumque illic tribus mensibus moraretur, media nocte post orationem soporatus est, & vidit virum splendidissimum virgam ferentem quasi auream in manu sua dicentem sibi: Surge Maure, quia non te despexit Deus quem diligis toto corde, & vrbem sine mora ingredere. Quod cum fecisset, & Christianus peregrinus esse, deprehensus fuisset, ad Celerinum Præfectum ductus est: à quo interrogatus, cum sacrificare nollet, sed Idola vana, & fragilia diceret, iratus ille vehementer, iussit eum in equuleo suspendi, & vngulis radi, lateribus quoque eius lampapes ardentes applicari, & tandem capitalem subire sententiam.

Agit de eo Petrus in catal. l. 10. c. 93.

S. Maurus pro Christi nomine tormenta plurima passus est.

Author. Sub eodem quoque passi sunt, & plures alij de quibus sic in martyrologio legitur.

Quinto Calendas Martij, apud Ægyptum Natale Sancti Victorini, Victoris, Nicephori, Claudiani, Dioscori, Serapionis, & Papiæ, sub Numeriano imperatore: quorum primus, secundus, & tertius pro confessione deitatis constanter exquisita suppliciorum genera tolerantes capite plectuntur, reliqui scilicet Claudianus, & Dioscorus flammis incensi; Serapion, & Papias gladio cœsi sunt: omnes itaque celebre martyrium dedicauerunt.

Sub eodem passus legitur Sanctus Babillus episcobus apud Antiochiam cum tribus pueris nono Calendas Februarii; sed de hoc videtur esse controuersia inter historias. Nam in gestis eius, vt dictum est, legitur iste vocatus Babillus, & passus fuisse sub Numeriano cum tribus pueris. In martyrologio autem legitur Babylas appellatus, & cum tribus paruulis, sub Decio fuisse passus. Hieronymus quoque in libro de illustribus viris, dicit Babylam Antiochenum episcopum sub Decio fuisse passum. Vtrum ergo Babylas ille sit iste Babyllus, scriptores viderint. Nos autem, quæ de Sancti Babilli passione legimus, hic breuiter subiecimus.

Lege Baron. in notis Mar. qui satis clarerem hanc videtur explicare.

De Sancto Babillo, cum tribus pueris.

Cap. CXXII.

Ex gestis eius. Igitur * Numerianus cum apud Antiochiam immolasset Dæmonijs, & voluisset ingredi Ecclesiam Domini, prohibuit eum Babyllus episcopus obuias manus opponens ei. Altero vero die sedens Numerianus in Consistorio præcepit episcopum sibi offerri. Cui, & ait: Quid mihi hoc fecisti? nescis, quia Rex est, qui tibi loquebatur. Respondit episcopus: Me seruum suum humilem placuit Deo, vt constitueret pastorem plebis suæ, Ideo cum vidi te lupum venientem ad oues eius: timens ne aliquam perderem, prohibui te ab ingressu ouilis. Ad quæ * Numerianus: Ergo tibi lupus visus sum, & non Rex? Respondit Episcopus. Secundum indulgentiam Dei Rex es propter peccata nostra vt vel sic reuerberati, reuertamur ad ipsum. At ille: Quis est Deus, quem colis? Respondit episcopus: *Virtus, & sapientia, & verbum patris.* Ad hæc * Numerianus: Quid ergo est homo? Respondit episcopus. Constantia vitæ, fruitio eorum quæ facta sunt à Domino.

** Decius legit Baron.*

** Decius.*

** Decius.*

Tunc iussit * Numerianus, vt imponeretur collo eius torques ferrea, & compedibus pedes eius stringerentur. Et ait: Per Deos decet te torques talis. Et dicit sanctus: Tu quidem irridens dicis, sed per filium Dei plus me decent ista, quam te diadema. Vis autem scire, quam magna est doctrina nostra habeo sub me tres paruulos, quos præstante Dei gratia erudiui: iube illos ad te adduci; & videbis sapientiam eorum, & constantiam, quæ est in Deo. & adducti sunt paruuli, episcopus autem iussus est foris teneri. Interrogauit ergo Rex infantes, si Matrem haberent. Responderunt: Ita, sed supra Matrem, habemus eum, qui nos docuit Dominum, & Magistrum, & Patrem: Tunc iussa est adesse Mater eorum. Quæ cum intrasset, interrogauit eam Rex: Quod tibi nomen est? Ait: Theodula. Sunt isti filij tui? Sunt, ego quidem eos genui, sed Deo obtuli per pastorem bonum, & Dominum meum Babyllum episcopum, qui erudiuit eos in doctrina Dei. Tunc eam iussit Rex exalapari. Quod videntes pueri, vno ore clamauerunt: Tyranne noli cœdere Matrem nostram sine causa: honesta enim mulier est, & vera dixit. Iratus Rex iussit eos leuari in catehmo, & priori dari plagas duodecim,

** Decius.*

secundo

secundo nouem, tertio septem. Tunc pueri leuantes vocem dixerunt: *Benedictus es Domine Deus, quoniam secundum magisterium Patris nostri Babilli, propter Christum hæc patimur.* Et exclamauit Theodula. *Magnus es Domine Deus, quoniam filij mei singuli secundum numerum annorum suorum cæsi sunt*

ANNOTATIO.

Nicephorus, Callistus, & Metaphrastes aiunt hūc sanctum passum fuisse sub Numeriano, sed certi arguuntur erroris, ait Baron. dum constat temporibus Numeriani nullum eius nominis Antiochenæ Ecclesiæ præfuisse episcopum, prout apparet ex successione Antiochenorum episcoporum quam Eusebius, & inde Nicephorus Constantinopolitanus episcopus texuit, ex quibus & hi errare conuincuntur qui eiusdem ciuitatis duos Babylas excogitarunt. Sed vt verum fatear non est hic recens quæstio, Suidas enim plane testatur diuersas de Babyla fuisse sententias, dicentibus alijs, eum sub Decio, alijs vero passum sub Numeriano: ad quas conciliandas duos Babylas à prædictis esse excogitatos;

De Passione eorundem sanctorum.

Cap. CXXIII.

TVnc iussa est Mater foris stare, & introductus est Sanctus episcopus. Cui ait rex: Magister insipientium, & eruditorum paruulorum, inuenta est falsa promissio tua. Nam pueri mihi conuersi sunt, & consenserunt sacrificare. Ad hæc Babyllus: Recte mentitus es in caput tuum, non consenserunt: magister quidem sum sapientium, & infantium, sed non insipientium, quod estis vos. Ego minas tuas non timeo, paratus sum omnia sustinere pro Christo. *Nam animæ iustorum, & confessorum in manu Dei sunt, & non tanget illos malum.* Tunc Rex iurauit dicens: Per Asclepium male te perdam. Ait illi Babyllus: Dignus es derisu. Nā si cœteri Dij tui audierunt, quod solum Asclepium nominasti, irascentur. Respondit Rex: Et si audierit Christus tuus, quod eum solum Deum nominasti, quid faciet? Ait: Quamuis indignus sis audire, tamen propter circunstantes dicam; quando Christiani filium nominant confitentur, & patrem, & econuerso. *Quod Patrem in Filio & filius in Patre, & Spiritussanctus in vtroque est.* Tunc iussit Rex Babyllum cum infantibus suspendi: & cum fuissent suspensi, dixit Sanctus: *Ecce ego, & pueri, quos mihi dedit Deus.* Pondus autem torquis ferreæ, quæ erat in collo eius, caput eius deprimebat. Et iussit eum Rex amplius vexari. Turba vero quæ erat circunstans, quasi miserans eum dicebat; Consule ætati tuæ, & sacrifica, vt careas tormentis. Tunc Sanctus ait: Non tam lugeo insensatum Regem istum, quantum vos, qui ei consentitis: ego tormentorum nihil sentio: patitur enim in me Christus. Infantes autem suspensi clamabant dicentes: Tyranne crudelissime, quare bonum pastorem tam crudeliter, & sine causa torques? Sed hoc faciens maiorem apud Deum, & apud homines laudem infers ei: sed per salutem eius, qui Christus est, non effugies manus Dei, sed gehennæ igni traderis. Tunc iussi sunt pueri amplius torqueri: & clamabant: Miserrime non erubescis, quod conuinceris à paruulis coram populo isto: tu magis cruciaris, quam nos: nos sentimus tormenta, quia Deus adiuuat. Tunc iussus est Episcopus deponi, & abscondi, vt singulariter eos interrogaret. Et cum infantibus multa promitteret, contempserunt eum, & munera eius. Tunc introductus est episcopus, & dixit ad eum Rex: Hi filij tui sunt? respondit sanctus: Voti mei est, vt mei in omnibus similes sint; exceptis peccatis meis. Tunc iussi sunt omnes; & episcopus, & paruuli pariter decollari: rogauit autem episcopus percussorem, vt infantes ante se decollaret. Et amplexans eos tenensque eos leua, & dextera dixit: *Ecce ego, & infantes quos dedit mihi Deus.* Infantes vero stringētes caput eius, & manus osculātes dicebāt. *Domine Pater, & Magister noster pariter cōsumemur.* Tunc lætatus Babyllus in fide, & magnanimitate eorum, quæ erat à Spiritusancto, dixit: *Benedictus es Domine, qui vere ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem.* Et osculatus singulos tradidit eos quæstionarijs, vt in eius præsentia percuterentur: quibus percussis semetipsum tradidit, & ablatum est caput eius, & positum cum infantibus.

De certaminibus Babylæ & triū puerorum videlicet Vrbani, Prilidiani, & Epolonij S. Ioānes Chrysostomus sæpius agit, Extat eorum vita apud Suriū ex prædicto Chrysostomo in oratione contra Gentiles: Huius illustris martyris ossa Gallus Cæsar in Daphmem ad Antiochena suburbia transtulit: sed inde impius Iulianus apostata tollē dum imperauit vt silentis Apollinis linguā solueret.

De Sancto Chrysantho, & eius tentatione.

Cap. CXXIV.

EX *gestis eius.* Polemius quoque vir illustrissimus Alexandriæ vrbis primus, Romam cum filio suo veniens à Senatu susceptus, & à Numeriano imperatore illustratus, cathedram in curia suscepit, cuius filius Chrysanthus Philosophorum studijs traditus, cum vniuersa librorum volumina curiosius discuteret, & ad euangelicos apices veniens ibique curiositatis suæ cursum figens ad semetipsum ait: *Tandiu te decuit per librorum tenebras tuarum curarum frena laxare, quamdiu ad lumen veritatis pertingeres. Non est prudentiæ, vt ad tenebras redeam de lumine.* Hoc secum reuoluenti, & quotidie Christi famulos perquirenti; dictū est ei Carpophorum quendam Christianum sanctum, & per omnia eruditum virum, pro persecutione sæuiente in quodam montis speculo collocatum, vix posse à paucissimis, & fidelissimis visitari. Ille referentis genibus aduolutus, etiam cum lachrymis postulabat, vt ad eius notitiam mereretur peruenire. Sicque perueniens ad sanctum Carpophorum quintæ regionis Presbyterum intra paucos menses omnibus literis diuinis imbutur & ita diligenter instructus est vt post septē dies baptismatis sui, Christum Dei filiū publicè prædicaret. Quo audito pater eius iratus, fecit eū in loco tenebroso, & squalido claudi, ac vespertinis horis aridissimo cibo refici. At ille magis hoc ad exercitationem sibi, quam ad supplicium dicebat inferri. Vnus autem ex audientibus, dixit patri eius: Si filium tuum ab hac vsurpatione conaris eripere, magis eum debes voluptatibus occupare; nam huiusmodi tenebras, & afflictiones Christiani ad gloriam sibi æstimant euenire. Tunc ille filium de illa tetra habitatione auferens vestibus preciosis induit, & ponens eum in triclinio sericis vestibus strato, quinque pulcherrimas virgines accuratissime ornatas cum eo constituit, atque quotidiana eius conuiuia affluentissimis dapibus exhiberi præcepit. Puellis autem minatus est dicens: Nisi eum iocis, & amplexibus vestris ab intentione Christianitatis separaueritis, diuersis faciam vos interire supplicijs. Igitur inter hæc ludibria vir Dei immobilis perdurabat, & delicias quasi stercora contemnens, puellas quasi viperas exhorrebat. Iacebat autem in oratione immobilis, & amplexus earum, & oscula quasi sagittarum ictus scuto fidei excipiens, clamabat: *Exurge Domine in adiutorium mihi, dic animæ meæ, salus tua ego sum.* Cum autem longam orationem complesset, tam graui somno correptæ sunt virgines, vt nisi de triclinio foras eiectæ fuissent, penitus excitari non possent: euigilabant ergo foris, & capiebant cibum. Statim autem, vt ingressæ fuissent, vbi orabat sanctus, sopore arctabantur. Dixerunt autem patri quidam ex amicis eius: Hic artem didicit magicam à Christianis, & aduersus puellas simplicissimas facile præualet incantando: sed si eruditam aliquam ad eum miseris, poterit eum ad tuum arbitrium inclinare.

Chrysanthus cognoscit verū Deum.

A Carpophoro presbytero discit sacras literas & baptizatur.

Truditur in carcerem.

Magna Sathanæ fraus.

Ingens Chrysanthi fortitudo.

Psal. 34.

Nemo continens nisi Dei dono.

Vidit rem miram.

Qualiter Dariam de Numinibus disputando conuertit.

Cap. CXXV.

TVnc virgo Vestalis nomine Daria gemmis, & auro radians, repente ad Chrysanthum ingreditur, & tanta eum sermonis elegantia alloquitur, vt si esset ferro durior, plumbo mollior redderetur. Sed ille medium, inter se, & illam Spiritumsanctum postulans, sic eam affatur: Si mihi mortali tantam pulchritudinem, ac sermonis mellifflui dulcedinem spe connubij temporalis ostendis, alijs iam amoribus occupato, quanto magis amantem te, & desiderantem, immortalem regis filium

Per Dariam tendunt insidias Sancto Chrysantho.

obtinere poteris, si animam tuam in corporis integritate custodieris & sicut corpore pulchra es, ita, & mente pulchrior fueris, eruntque tibi laudatores Angeli, Paranymphi Apostoli, Martyres amici, Christus sponsus, qui thalamum tibi in cœlo custodiens, dotem tibi sempiternam tribuet possessiones Paradisi. Ad hæc Daria compuncta respondit: Nulla, mecum, ô iuuenis, cum his vestibus, petulantis animi ad te signa perduxi, sed patris tui lachrymas miserata, cupio te patri tuo reddere, & Deorum culturæ reuocare, quæ nobis eos facit esse custodes. Chrysanthus ait: Quomodo possunt nobis esse custodes, qui nisi custoditi fuerint à canibus, nocte à furibus rapiuntur? Daria respondit: Si vulgus ignobile posset absque his imaginibus Deorum culturam celebrare, nulla esset necessitas similitudinis exhibendæ. Et Chrysanthus: Inquiramus ergo quorum sunt ipsæ imagines, & videamus, si his merito honorem Deorum exhibere debeamus. Deus autem non potest æstimari, nec credi, nisi qui omnem sanctitatem, omnemque supergreditur maiestatem. Quæ ergo bona Saturnus falcifer habuit, qui proprios filios quotiens nascebantur occidit? vt non dicam comedit, sicut scriptores eius scribunt. Quæ bona in Ioue fuisse æstimas, qui quot dies vixit, tot inaudita incesta, tot homicidia perpetrauit? qui omni castitati vsque ad mortem inimicus extitit, vt etiam Ganimedem libidine polluerit, & terram suis sordibus inquinauerit. Hæc, & alia multa eo prosequente, credidit Daria, & quasi simulata voluntate inter se, & Chrysanthum habuit consilium, vt nomen coniugij assumerent, ita, vt ambo in Dei timore, & castitatis gloria perdurarent. Ita baptizata Daria, sancto Chrisantho non corporeo calore est iuncta, sed spiritus sancti feruore sociata.

Colloquuntur inter se familiariter.

In imaginibus id spectandum quod referūt.

Iouis flagitia Dij gentium homines fuere scelaratissimi.

Chrysanthus Dariam conuertit ad Christum.

Qualiter accusatus est, & punitus.

Cap. CXXVI.

CVmque per eum multæ virgines relicto sponsalium amore Christo se traderent, & iuuenes relicto carnali commercio se castimoniç manciparent, excitata est in vrbe seditio sub Celerino Præfecto, iuuenibus publica interpellatione clamantibus, sponsas nostras per Dariam amittimus, maritos per Chrysanthum amittimus, & iam filios non habemus. Traditur ergo Chrysanthus tribuno Claudio, qui tradidit eum 70. militibus, vt ducentes, extra ciuitatem ad sacrificandum Herculi, diuersis eum pœnis compellerent. Qui crudis eum neruis astrinxerunt, vt illis sensim siccantibus, ad ossa eius vis ligamenti pertingeret, sed statim omnia resoluta sunt, ita, vt non occurrerent oculi videre celeritatem resolutionis eorum. At illi quasi luctantes contra ligaturas, diuerso modo diuersis eum constringebant nodis: sed mox, vt manus ligantes cessassent à vinculo, quicquid ligauerant soluebatur. Tunc irati mittunt eum in cippum nouum, & nodosissimum. Et cum stantes insultarent ei, ita putrefactum est lignum cippi, vt in cinerem conuerteretur. Deinde perfuderunt eum lotio humano dicentes: Modo amittes maleficia tua. Statim vero aqua putridissima in nectareum odorem ita conuersa est, vt putares eum non vrina, sed balsamo perfusum. Item excoriantes vitulum, eodem corio recenti cinxerunt Chrisanthum, & posuerunt ad solem, ac per totam diem in æstu solis flagrantissimo, nulla potuit corium calefactione siccari, sed in eadem viriditate perdurans in nullo potuit violare famulum Dei. Tandem posuerunt in collo eius catenas ferreas, simulque manus eius, & pedes constringentes, clauserunt eum in obscurissimo loco, statimque manuum eius soluta sunt vincula, & tanta infulsit in loco lux, vt viderentur illuc esse lampades multæ fulgentes.

Chrysanthus & Daria accusantur apud Prætorem.

Sanctus Chrysantus durissime ligatus.

Vide genus supplicij.

De conuersione Claudij tribuni, & Hilariæ.

Cap. CXXVII.

NVntiauerunt autem hæc milites Tribuno, qui veniens ad locum vidensque lumen immensum iussit eum ad se egredi. Dixitque ei: Quæ tanta maleficiorum tuorum vis est, vt ista perficias? Qui respondit: Si esset in te, vel scintilla prudentiæ, cognosceres me non maleficiorum argumentis, sed diuinis adiuuari adminiculis. Deosque tuos istos aduerteres, voces ad se clamantium audire non posse: Nihilque intus prçter argillam, & plumbum habere. Tunc Tribunus iussit eum fustibus cædi, statim vero, vt allatæ sunt virgæ durissimæ, cœperunt in manibus cædentium quasi pluma mollescere: cumque tenerentur quasi ferreæ essent, ita nodosæ erant, & solidæ. Cum vero percuterent quasi ex papyro essent, ita mollissimæ reddebantur, & lenes.

Claudius Tribunus Dei virtutē magica ascribit arti.

Virgæ quibus cædi iubetur emollescunt.

Tunc Tribunus iussit eum erigi, ac vestimentis suis indui, & conuersus ad milites suos ait: Hæ humanæ artes penitus non sunt, vbi diuinarum virtutum potestas apparuit. Quid superest nisi, vt omnes nos huius generibus aduoluti, veniam sceleris postulantes, rogemus, vt nos quoque talem Deum faciat colere, qui cultores suos in omni pugna faciat vincentes. Cumque ita fecissent audito ab eo verbo Domini baptizati sunt.

Claudius Tribunus cū militibus suis credit in Christum.

Eodem die Claudius, & Hilaria vxor eius, & amici, & 70. milites cum suis, per singulos dies ab ipso eruditionem veritatis audientes, cum omni reuerentia optabant pro Dei nomine etiam aduersa perferre. Hæc cum audisset Imperator Numerianus, iussit Claudium Tribunum ingenti saxo constrictum in medio mari prçcipitari; cæteris vero tantam gratiam Dominus concessit, vt primus Iason, & Maurus filij Claudij etiam non interrogati Christum se colere dicerent, & pro nominis eius confessione mortem optarent: Quos imitantes omnes vnanimiter inter vnam horam decollati sunt, & à Christianis nocte sepulti in via Salaria. Sancta vero Hilaria duorum filiorum suorum colligens corpora in singulis sarcophagis collocauit, & cum assidue circa sanctorum confessionem oraret Deum, tenta est: Cumque traheretur ait: Obsecro, permittite me prius orationem meam complere, & veniam quocunque loco volueritis. Igitur dum fixisset gradum accepit sacramentum Domini, & cum rogasset Dominum, vt eam filijs suis associaret, orans emisit spiritum, & à duabus ancillis suis sepulta est.

Baptizantur omnes.

Occiditur cū filijs, & permultis alijs Claudius Tribunus.

Hilaria vxor eius reddit spiritum.

De expositione Dariæ in lupanari.

Cap. CXXVIII.

INterea Sanctus Chrysanthus ponitur in carcere Tulliano, vnde putor horribilis ascendebat, quia cloacarum cuniculis digesta, domorum stercora illuc decurrebant, eratque ima, & luctuosa, & tam tenebrosa custodia, vt penitus ibi lucifluus aer, nec vestigium aliquod lucis ostenderet. Illic ergo Chrysanthus ferro vinctus mittitur nudus, Daria vero in publico ponitur contubernio Meretricum. At vero, & Chrysantho lux diuina, & odoramenta sancta præstantur, & Dariæ Leo fugiens de cauea Amphitheatri dirigitur: qui ingressus cellam in qua Daria prostrata in Oratione iacebat, prostrauit se iuxta eam, vt videretur etiam ipse illum adorare, qui præsentiam suam deprecanti virgini exhibebat. Nescientes itaque Leonem intus esse miserunt ad eam quendam virum turpissimum in scelere corruptionem opinatissimum. Qui vt ingressus est insiluit in eum Leo, & prosternens eum sub pedibus suis cæpit ad faciem virginis respicere, quasi interrogans, quid iuberet? Quod illa intelligens, ait: *Adiuro te per filium Dei, pro quo*

Chrysanthus & Daria multa patiuntur.

S. Daria in lupanar detrusa, à leone conseruatur.

Petulantissimus iuuenis mirè conuertitur.

martyrij

martyrij passiones libenter amplector, ne illum in aliquo lædas; sed permitte eum sermonem meum absque terrore suscipere. Tunc Leo relinquens eum posuit se in ipso introitu, vt nec ille fugeret, nec alius intrare posset. Tunc virgo dixit ad illum: Ecce ferocitas Leonis, audito nomine Christi, dat reuerentiam Deo, & tu homo in tantis criminibus exerceris, vt etiam in hoc, in quo miser lugendus es, glorieris. Tunc ille prosternens se ante eam clamauit: Iube me hinc egredi sanum, vt & ego clamem omnibus *Christum quem colis solum esse verum Deum.* Tunc illa Leoni iussit, vt amoueret se ab ingressu. Ille autem egressus per totam ciuitatem clamabat: *Sciatis omnes Dariam Deam esse.* Igitur cum diuersi venatores, & populi ad Leonem capiendum pergerent, hanc Leoni Deus virtutem concessit, vt omnes caperet, & sine læsione ante pedes S. Dariæ poneret. Quos illa sic allocuta est: Si promittitis vos Christo credituros, sic poteritis abscedere. Tunc omnes vna voce clamabant: *Qui non credit Christum verum Deum esse, viuus hinc non exeat.* Et hæc dicentes, cœperunt omnes egredi clamantes: *Credite populi Romani non esse alterum Deum præter Christum.* Tunc Celerinus Præfectus iussit ignem copiosum accendi in ingressu cellulæ, in qua erat Daria cum Leone. Quod Leo cum fieri videret, cœpit expauescere, & rugitum dare. Cui Beata Daria dixit: Noli timere, quia non incenderis, nec capieris, nec interficieris, sed securus egredere, & vade, quia quem in me honorasti, ipse liberat te. Tunc inclinato capite egrediens per medias turbas populorum neminem læsit, nec vllus eum capere potuit: hi autem qui ex ore eius incolumes euaserunt, omnes baptizati sunt.

Plurimi conuertuntur à Daria.

Baptizantur per leonem conuersi.

De Passione amborum.

Cap. CXXIX.

Nunciata sunt hæc omnia Numeriano Imperatori, & iussit Chrysanthum, & Dariam diuersis puniri tormentis si non consensissent sacrificijs. Cumque Chrysanthus imponeretur equuleo, omnia ligna equulei comminuta sunt, & vincula disrupta, lampades, quoque, quæ lateribus eius applicandæ erant, extinctæ sunt. Tunc idem Imperator non virtutibus diuinis, sed maleficijs hæc imputans, iussit eos in via Salaria duci, atque in arenario simul ambos deponi, ac viuos lapidibus obrui. Itaque psalmis, & orationibus insistentes in vnam foueam quasi in vnum lectulum deponuntur; & facta est in passione societas sanguinis, sicut fuerat mentis.

Chrysanthus & Daria terra & lapidibus obruuntur.

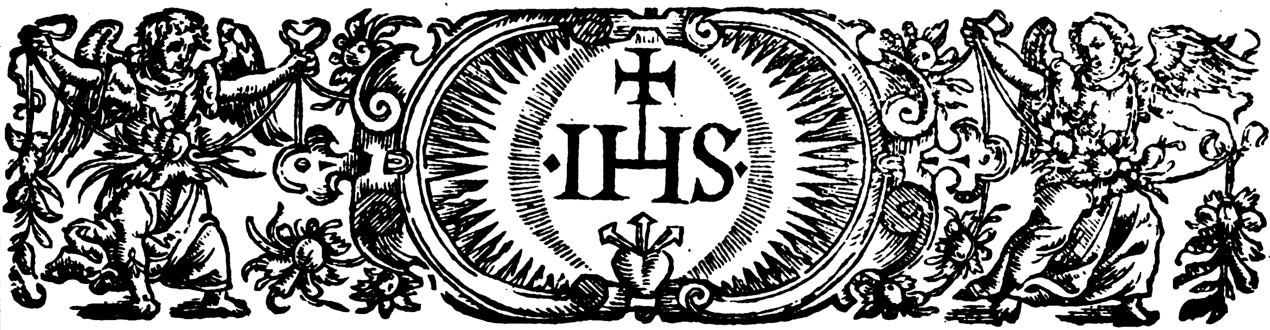
Cum autem multa beneficia Deus venientibus ad eorum sepulchra præstaret, accidit, vt die Natalis eorum infinita multitudo populi occurreret, viri mulieres, & infantes. Quod cum Numeriano nunciatum fuisset, iussit, vt in introitu ipso, quo cryptam ingressi fuerant, paries leuaretur. Quod cum factum fuisset, desuper ad Sabulonem montem deiecit. Omnesque pariter dum communionis Sacramenta perciperent, & martyrum gloriam celebrarent, ipsi quoque ad martyrij gloriam peruenerunt. Inter quos erat Diodorus Presbyter, & Marianus Diaconus, & plurimi clericorum. Hæc omnia nos Verinus, & Armenius fratres, & vrbis Romæ Presbyteri, à Sancto Papa Stephano ordinati, prout gesta sunt, scripsimus.

Extant hæc acta apud Surium emendatiori stylo.

Plura de his Greg. Turon. de gloria martyrum.

Eusebius in chronicis. Porrò Numerianus cum ob oculorum dolorem lecticula veheretur, insidijs Apri soceri sui interimitur; vix autem fœtore cadaueris post aliquot dies scelere comperto, Carinus quoque prælio victus apud Margum occiditur.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER DVODECIMVS.

De Imperio Diocletiani, & Maximiani.

CAP. I.

Diocletianus & Maximinianus Imp. an. Ch. 287. M 4140.

ROMANORVM igitur trigesimustertius Diocletianus, cæpit anno Domini ducentesimo octuagesimoseptimo: Mundi verò 4140. & imperauit annis viginti. Hic Dalmata, Scribæ filius, Imperator electus, statim Aprum in concione militum percussit, iurans sine scelere suo Numerianum interfectum. Hic primus, *vt Deum se adorari*, & gemmas vestibus calciamentisque inseri iussit, cum ante eum omnes Imperatores in modum Iudicum salutarentur, & clamydem tantum purpuream à priuato habitu, plus haberent.

Hugo Floriacensis quarto libro. Carinum etiam Numeriani fratrem apud Dalmatiam flagitiose degentem, difficillimo bello superauit, & extinxit. His autem diebus Amandus, & Ælianus in Gallia, collecta rusticorum (quos* Bagaudas vocant) multitudine perniciosos tumultus excitauerunt. Vnde Diocletianus Maximianum Herculium quondam commilitonem suum, Cæsarem fecit, & in Gallias destinauit. Qui facile agrestium hominum imperitam multitudinem, & confusam, militari virtute compescuit. Sed in ipso itinere Thebæa legio, Seduni in Gallia in loco Agauno, sub præfato Maximiano, pro Christo passa est.

*Bagaudarũ tumultus. *Orosius habet Vacuadas.*

De legione sanctorum Thebaeorum, & passione eorum.

CAP. II.

Acta horum Sanctorum scripsit Eucherius Episcopus Lugdunensis, & extant apud Surium.

EX *gestis eorum.* Diocletianus etenim cum Maximianum contra Gallias destinauit, ei ad supplementum exercitus legionem Thebæam, quæ sex millia 666. milites habebat, ire iussit. Fuerunt autem duæ Thebeæ, vna in Thessalia Græciæ ab Ethione dicta, qui Cadinũ adiuuit: Altera in Ægypto, quam Cadinus condidit. Hęc Ægypti nobilissima ciuitas, & opulentissima centum portas habuit, & super Nilum sita fuit. Ab hac milites illi dicti Thebæi Christianissimum Orientali more susceperunt à sancto Zambda Hierosolymitano Episcopo, & apud Sanctum Marcellinum Papam Romæ confirmauerunt, vt ante gladijs interirent, quàm fidem Christi acceptam violarent. Hi ergo cum Maximiano montes Alpium transeuntes, in quadam grata planicie consederunt; & audientes Cæsarem præcepisse, vt omnes sui idolis immolantes, fidem militiæ contra hostes, & contra Christianos præcipuè custodirent, nolentes tanto sceleri consentire, octo milliaribus ab* Octodoro, vbi erat exercitus, secesserunt. Quod Maximianus audiens legionem ad iuramentum, & sacrificia reuocari præcepit: sed legio, vtpote Christiana, hoc se facere non posse, respondit. Tunc Cæsar ira succensus, suam & Deorum iram vindicaturus, missis militibus decimum quemque eorum præcepit decollari. Sed sancti cum gaudio capita porrigentes quodammodo concertabant, vt alter ante alterum posset mori. Tunc Sanctus Mauricius residentes confortans, alloquitur, & vt constanter, quod cœperant consummarent, exemplo sociorum, & deuotione fidei adhortatur. Horum ergo firmam sententiam cum Imperatori milites nunciassent, ille continuo remandauit, vt iterato quemque decimum trucidarent. Quo facto Exuperius signifer cum Duce Mauricio exhortationem replicant, & validissime confortatos, remissi milites proiectis armis nuda corpora offerentes circumquaque trucidant. Omnibus igitur sic occisis, dum singulis eorum præda diuiditur, ad epulandum victores resident, videntes quendam senem nomine Victorem per locum illum fortuitò transeuntem, causa pietatis ad epulandum inuitant: At ille requirere cœpit quomodo in tantis stragibus occisorum, possent cum gaudio epulari? & audiens à quodam, quòd Christiani cœsi essent, eo quòd Deorum cæremonijs, & Romano Imperio contrairent, suspirans ingemuit, & se tamdiu vixisse conquestus, si in illorum consortio mixtus esset, se fore beatissimum iudicauit. Vnde eum vtrum Christianus esset minaciter percunctantes, profitentem occidunt.

** Octodorus, est in Subaudia.*

Thebai milites ne sacrificarent dijs, Agaunum secedunt.

Decimatio vetus est genus supplicij in delinquentem exercitũ, de quo vide Bar. in not. Mar. 22. Septemb.

Martyrium sancti Victoris.

Victoris veterani militis virilis vox.

De

De quibusdam eorum miraculis.

CAP. III.

Thebæorum martyrũ corpora reuelãtur. POst longum tempus cum sancti sua corpora Theodoro Agaunensi episcopo reuelassent; & fideles in honore eorum basilicam construxissent, Mulier quædam Abbati loci filium suum eruditum tradidit, quem *Miraculum.* in breui defunctum, diebus singulis irremediabili luctu planxit. Huic tandem apparens Sanctus Mauricius, quæsiuit ab ea, cur filium ita fleret? Et illa respondit, quod quamdiu viueret à lachrymis non cessaret. Cui ille: Noli, inquit, flere, vt mortuum, sed scias hunc habitare nobiscum: quod si scire volueris, cras, & omnibus diebus vitæ tuæ, surgens ad matutinas, vocem eius audies inter monachorum choros psallentium. Quod illa euigilans fecit, & sic semper verum esse, quod sanctus dixerat, comprobauit.

Lege Greg. Turon. de glo. Martyr. cap 76. lib. primo. Rex quoque Guntrannus cum thesauros suos, relictis pompis sæculi ecclesijs, & pauperibus erogaret, misit illuc quendam Presbyterum, qui inde sibi aliquas sanctorum reliquias asportaret. Ille ergo rediens, & sanctorum reliquias secum ferens, dum per lacum Lemauni cum multis alijs nauigaret, & nauis orta subito tempestate periret, capsam reliquiarum collo detrahens, orando fideliter fluctibus opposuit, & statim virtute sanctorum ventus ante contrarius, tranquillos ad littus deduxit.

De Passione sanctorum Cassij, & Florentij, cum socijs suis, & Gereonis cum socijs suis.

CAP. IIII.

Cassij & Florentij & Sociorũ martyrium. HElinandus. Prædicta legione occisa Maximianus persequi fecit reliquos, & apud Veronam vrbem in ripa Rheni fluminis inuenti sunt confidentes sancti Cassius, & Florentius cum septem eiusdem constantiæ viris, alijque plures eiusdem agminis, sed non eiusdem intentionis. Ibi ergo præfati nouem decollati sunt, qui se Christianos esse confessi sunt.

Hæc habet Baronius latius ex Helinando. Inde persecutores venerunt vsque ad campos Coloniæ, vbi iam deuenerat Sanctus Gereon cum socijs suis 318. qui omnes ibidem pro Christo perempti sunt, & in puteum magnum proiecti. Locus autem in quo decollati sunt, adhuc ab incolis vocatur: AD MARTYRES.

Sanctus autem Victor cum cohorte sua iam tunc ad oppidum Francorum, quod Troiam siue Zanthum vocant, peruenerat, ibique locis virentibus castra posuerat, *Cædes S. Victoris & 330 martyrum.* vbi, & superuenientibus præfatis carnificibus, pro Christo occisus est, cum 330. martyribus; quorum corpora in locis palustribus submersa sunt.

Eodem tempore de Mauritania, quæ est pars Africæ, & de finitimis regionibus, propter frequentes Gallorum tumultus ab Imperatore vocati erant milites 350. qui cum in Galliam nauigio venissent, omnes cum Beato Gereone, ac socijs eius, pro Christo trucidati sunt. In huius autem Gereonis, & sociorum eius honorem fecit *S. Helena ecclesiam condit Sancti Gereonis.* postmodum Helena Constantini Mater, ecclesiã pulcherrimam super eorum corpora, miro metallorum fulgore, & artificij varietate decoratam, totaque dicitur extructa fuisse sine lignis, vel alia materia, quæ facile senio cedit, aut negligentiæ.

Post hæc autem Euergislus Agrippinæ Coloniæ episcopus nimio capitis dolore vexatus ad memoriam præfatorum martyrum accessit, & ingrediens ecclesiam, inchoauit versiculum, qui solet dici in laude sanctorum: *Psal. 149.* *Exultabunt sancti in gloria.* Tunc protinus ex abdito sanctorum responsum est; *lætabuntur in cubilibus suis.* Quod Pontifex audiens, & laudem Domino cum suis acclamans, de puluere loci ipsius capiti suo imposuit, & salutem recepit. *S. Euergislus curatur in ecclesia S. Gereonis ex puluere.*

Inoleuit autem consuetudo, vt martyrium sancti Gereonis cum socijs suis; & sancti Victoris cum suis, & sanctorum Cassij, & Florentij cum suis, trino martyrio crinis in locis coronatorum; vna die celebraret Agrippinensis ecclesia, scilicet 6. Idus Octobris; cum tamen dubium sit an die vno, vel pluribus completum sit.

De Generali persecutione Ecclesiæ.

CAP. V.

HVgo vbi supra. Hoc etiam tempore dum prosperis incrementis ecclesia, vbique per orbem dilataretur, & cresceret, subito turbo persecutionis increpuit. *Grandis persecutio ecclesiæ Christi per edictum Diocletiani.* Anno quippe Imperij Diocletiani 19. propositum est eius edictum, vt cunctæ, quæ in orbe erant ecclesiæ vsque ad solum dissiparentur, & sacræ scripturæ vbique igni comburerentur, omnesque, qui ecclesijs præerant in vinculis ponerentur, ac demum exquisitis supplicijs immolare cogerentur. Rapiebantur igitur omnes Ecclesiarum Principes, & sancti Clerici, necnon, & cum eis nobiles, & ignobiles multi; breui quoque post tempore, fœminæ, & Pueri, ita, vt præ compeditorum multitudine carceres æstuarent. *Eusebius in Historia Ecclesiastica 8. libro cap. 3.* Itaque alij flagris discerpebantur, alij vngulis fodiebantur, alij ignitis laminis vrebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebant: alij vsque ad finem patientiam conseruabant. Ex ipsis autem persecutoribus quidam tanquam miseratione vsi, nonnullos nostrorum abhibebant ad incesta sacrificia, & quasi sacrificassent conclamabant, cum non sacrificassent. *Christiani adhibentur ad incesta sacrificia.* De alijs verò cum nec appropinquassent quidem immundis hostijs, acclamabant, quod iam immolassent, & abscedebãt ipsi inde, in eo tantum culpabiles, quod crimen sibi obiectum cum silentio paterentur. Alij semiuiui sublati, tanquam mortui proijciebantur. Alij pedibus tracti inter eos, qui sacrificassent deputabantur. Alij, qui sane exclamabant ingenti voce, & testabantur se non sacrificasse, sed Christianos esse, tali gaudentes confessione, decorati sunt. Nonnulli etiam maiori fiducia neque immolasse se, neque immolaturos esse vnquam testabantur: quibus ab assistentibus militibus ora continuo, atque oculi contundebantur, vt tacerent, & violenter expellebantur tanquam acquieuissent. Tanti erat impijs studij, vt propositum suum viderentur implesse. *[...]tus gentilium.* *Hugo Floriacensis quarto libro.* Semel autem incæpta rabies persecutionis, vsque ad septimum Constantini Magni Imperatoris furere non cessauit annum.

De ducibus sub Diocletiano constitutis.

CAP. VI.

SEd dum Diocletiani iussu, & Maximiani ista geruntur, graues per omnes Romani Imperij fines subitarum perturbationum concrepuere fragores; Carausio, qui ad obseruanda Oceani littora positus fuerat in Britannia, rebellante, & Achilleo in Ægypto; cum & Africam quoque Quinquegentiani infestarent, & Narseus Rex Persarum Orientem bello premeret. Quo periculo Diocletianus permotus Maximianum Herculinum ex Cæsare fecit Augustum; Constantium vero, & *Maximinum Galerium, Cæsares legit, tradens Constantio Theodoram Herculij Maximiani filiam, & suam Maximino Galerio. **Alias Maximianum.*

Eusebius in chronicis. Horum, Constantius Constantini pater, Claudij, nepos ex filia fuit: Galerius autem in Dacia natus, quos Diocletianus vt etiam affinitate sibi coniungeret, Constantius priuignam Herculij Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Galerius autem filiam Diocletiani Valeriam duxit, ambo vxores, quas habuerant, repudiare compulsi.

Hugo vbi supra. Cõstantius igitur Cæsar in Gallia, primo prælio ab Alemannis profligato exercitu suo, vix ipse surreptus est. Secundo autem satis secuta est secunda

victoria, nam paucis horis 70. millia Alemanorum cæsa referuntur. At Maximianus Augustus Quinquegentianos in Africa perdomuit: Diocletianus autem Achilleum obsessum per septem menses apud Alexandriam cœpit, & interfecit: sed immoderata victoria vsus Alexandriam in direptionem dedit, Ægyptumque totam proscriptionibus fœdauit. Erat autem cum Diocletiano in illis diebus Constantinus iuuenis, inclytus filius Cæsaris Constantij, quem ex Helena priori sua coniuge procreauerat: quem Diocletianus dolo perimere, Galerio instigante, satagebat, sed cognita fraude ad patrem suum saluus diuina prouidentia remeauit Constantinus. At Maximinus Galerius cum duobus iam prælijs aduersum Narseum conflixisset, tertio congressu victus, amissis copijs ad Diocletianum refugit; à quo arrogantissime exceptus est, ita vt per aliquot millia passuum purpuratus ante vehiculum eius cucurrisse referatur. *Eusebius libro octauo cap. 4.* Porro prædictæ persecutionis ignis exordium inter solos militares parua scintilla conflauerat; cum quæreretur, si qui essent inter milites Christiani, plurimique ex eis militiam pro fide Christi; non pauci etiam, animas posuerunt.

Alexandria, cum omni Aegypto, per Achilleū ducem à Romana potestate desciscens, 7. vel 8. obsidionis mense, vt ait Eusebius à Diocletiano capta est.

Maximinus Galerius victus à Narseo ante Carpentum Diocletiani purpuratus cucurrit.

Passio Sancti Victoris Militis Massiliensis.

CAP. VII.

EX *gestis eius.* Sub Maximiano igitur passus est in vrbe Massilia Victor Miles. Dum enim illuc venisset Maximianus peracta nuper cæde sanctorum Thebæorum, decreuit, vt omnes aut Dijs sacrificarent, aut exquisitis mortibus deperirent. Dum autem huiusmodi decreto christianorum animi turbarentur, beatus Victor in medium se ingerens statim apprehenditur, & præfectorum tribunalibus præsentatur. Vbi cum fidem Christi constanti vultu, & voce libera testaretur, protinus circunstantium clamor attollitur, & cum multas iniurias ab omnibus tolerasset, Præfecti decreuerunt, vt causa eius ad audientiam Cæsaris deferretur: qui statim præsentiæ eius sistitur, & multis accusationibus vndique impetitus, summis terroribus ad sacrificia perurgetur. At ille terrente robustior, Spiritusancto repletus, Imperatorem, & preces eius mira prudentia confutauit, euacuans Idolorum cultus, & fidem Christi certa ratione confirmans. Tunc Cæsar in rabiem conuertitur, & ad iussum eius martyr Dei funibus coarctatus per totam vrbem trahi præcipitur, vt ex ignominiosa eius pœna, & Deorum iniuriæ vindicarentur, & Christianorum animi terrerentur. Tali ergo ludibrio spectantium oculis satiatis, iterum tribunalibus præsentatur, & de negādo Christo, & Dijs adorandis acrius itidē peroratur. Beatus Victor ad singulas eorum obiectiones sapienter respondens, cunctos quidem oppressit rationum pondere, sed cum ab insensatis vnum iubetur eligere, aut placare Deos, aut infœliciter deperire. Si sic, inquit, proponitis, quod verbis docuimus, & exemplis videbitis; *Deos sperno, Christumque confiteor, quæcumque potestis, date supplicia, cumulate tormenta.* Et statim Asterij iussu patibulo affigitur, & torquetur, sed ibidem orans, apparente sibi Domino, recreatur. Post hæc in carcerem mittitur, sed statim cœlesti lumine, & angelica visitatione confortatur. Et dum exultans psalleret, tres milites Alexander, Longinus, & Felicianus eum custodientes dum hæc viderent, ad pedes eius procidunt, ac pœnitentes baptizari se petunt.

De S. Victore scribit Greg. Turonens. de gloria martyrū cap. 77. fuit & alius Victor siue Victorinus Massiliensis qui eruditione clarus vixit temporibus Theodosij Iunioris, de quo Gennadius de viris illustribus cap. 6. Ado in Chron. & alij.

Virilis vox Victoris.

Custodes eius conuertūtur & baptizantur.

Hæc audiens Imperator milites quidem capitali sententia damnauit, Victorem verò conuersionis eorum auctorem iterum suspensum, & fustibus, & neruis taureis, laceratum ad carcerem reuocauit. Peracto autem triduo dum idem per omnia reperitur, in eum minæ, & terrores, maledicta, & conuitia, denuo renouantur, & iussu Cæsaris coram Iouis ara componitur. Sed vir sanctus de ipsa sacerdotis manu statuam solotenus pede prostrauit, & protinus eodem pede iussu Maximiani priuatur. Ad vltimum verò corpus, & animam Deo redditurus, edicto Cæsaris ad molendum ducitur, & mox molæ suppositus, crudeliter conquassatur. Sed cum dissipata paulopost diuinitus machina, spirans aliquantulum videretur, amputato ei capite mox cælica vox auditur: VICISTI, VICTOR BEATE VICISTI. Iussu autem Cæsaris eorum corpora marinis fluctibus immergunt: sed ministrantibus Angelis, natatu celerrimo in littus oppositum transferuntur, ibique à Christianis decenter sepulta, multa petentibus pie beneficia largiuntur.

Victor crudeliter neruis taureis laceratur

In mole pistoria conquassatur.

Capite truncatur.

De Quatuor Coronatis.

CAP. VIII.

EX *gestis eorum.* Diocletianus autem pergens Pannonias ad metalla diuersa in præsentia de montibus abscindenda, dum omnes artifices metallicos congregaret, inuenit inter eos viros in arte quadrataria mirificos, Claudium, Castorium, Symphorianum, & Nicostratum. Hi occulte Christiani erant, & quicquid in sculptura operabantur, in nomine Domini nostri Iesu Christi sculpebant, vnde & opera eorum nitida Diocletiano placebant. Cumque in monte Porphyretico, qui dicitur igneus, cum multitudine artificum missi lapidem exciderent, Claudium bene sequebatur ars, quia *in nomine Iesu Christi* omnia faciebat. Simplicius autem qui gentilis erat, omnia quæcunque faciebat conuenientia non erant, cui dixit Nicostratus: Frater quomodo ferramentum tuum confringitur. At ille: Rogo, inquit, te, tempera mihi, vt non confringatur. Claudius autem accepta ferri sculptura benedixit ferrum *in nomine Domini Iesu Christi*, vt esset forte, & sanum ad faciendum opera. Et tunc cæpit Simplicius bene, & recte cum ferramentis suis operari; & miro studio cœpit inquirere, quod esset genus temperamenti, quia nunquam ferramenta eorum frangebantur. Symphorianus ait, *creator omnium ipse facturam suam confortauit.* Cui Simplicius: Nunquid non Deus Iuppiter omnia facit? Respondit: Blasphemasti. *Deus, cui confitemur, & Dominus Iesus Christus, & Spiritus sanctus omnia creauit:* nam quem tu Deum dicis exculpitur manibus nostris. Cui Simplicius ait: Adiuro te per Deum Solem, vt dicas mihi quis est iste Deus, qui omnia creauit, in cuius nomine vos tam bene operamini. Video, inquit, nescio quem occulte precamini; declarate mihi deprecationem Dei vestri, vt amicitia mea perfruamini. Cui dixit Claudius: Fideliter tibi dicimus, *vt credas in Dominum Iesum Christum filium Dei, ac percipias baptismum, & omnia ministrabuntur.* At ille: Ergo, inquit, nolite tardare, vt vobiscum vnanimis sim, & in arte, & in religione. Tunc duxerunt eum ad sanctum Cyrillum episcopum de Antiochia adductum cum multis alijs confessoribus pro Christi nomine catenis constrictum, & iam in tribus annis multis verberibus laceratum, & rogauerunt eum, vt baptizaret Simplicium: quo baptizato, ad opera sua redierunt.

Hæc acta paucis mutatis extant apud Petrū de Natalibus lib. 10. 36. & 37. cap. & breuiter apud Surium.

Artem suam signo crucis muniunt.

Lege Adonē in martyrolog.

Cōuersus ad fidem Simplicius baptizatur.

De Passione eorum, & quatuor Cornicularioruum.

CAP. IX.

VIdens vnus de Philosophis, quoniam sine *signo Crucis* nihil facerent, iratus ait: Hoc signum magicæ artis est. Ad Christum enim vestrum pertinet, & per ipsum à vobis omnia prospere aguntur. Accusaueruntque eos Philosophi apud Augustum: at ille delectatus operibus eorum, iussit victorias, & cupidines, & conchas fieri, maxime autem Æsculapium. Illi autē fecerūt quidē cōchas, victorias, & cupidines, sed nō Æsculapij simulachrū; propter quod à Philosophis accusati, ab Augusto redarguti sunt. Cui respōdit Claudius: Pietati tuæ semper AVGVSTE obediuimus, sed imaginem

Accusantur à Philosophis.

Nolunt falsos colere Deos. psal. 134. 113.

hominis

hominis miserrimi nunquam faciemus; quia scriptum est: *Similes illis fiant, qui faciunt ea, &c.* Tunc magis excandescens contra eos Diocletianus, causam commisit Tribuno nomine Lampadio, qui sanctos nolentes adorare Solem, iussit in custodia publica retrudi, post hæc autem expoliari, & Scorpionibus mactari. Sed in eadem hora arreptus est à Dæmonio, & seipsum discerpens, expirauit sedens in tribunali suo.

Cæduntur Scorpionibus.

Hæc cum audisset Diocletianus, iratus iussit eos in loculis plumbeis viuos recludi, & in fluuium proijci. Quod audiens Sanctus Cyrillus in carcere se afflixit, & ad Dominum migrauit.

In flumē demerguntur.

Passi sunt autem 6. Idus Nouembris.

Post dies verò 42. Nicodemus quidam Christianus loculos cum corporibus leuauit, & in domo sua posuit.

Cumque Diocletianus Romam venisset, & omnem militiam ad sacrificandum Æsculapio compelleret, maximeque milites vrbanæ præfecturæ, quatuor cornicularij reluctantes nolebant sacrificare: quos iussit ante ipsum simulacrum ictibus plumbatarum deficere; corpora quoque eorum in platea canibus iactari: quæ etiam iacuerunt ibi diebus quinque. Tunc Beatus Sebastianus, nocte cum Melchiade Episcopo collegit ea, & sepeliuit in via Lauicana. Quod cum non eodem tempore, sed post duos annos euenisset, & eorum corpora reperiri non possent, iussit Beatus Melchiades Episcopus, vt sub nominibus supradictorum sanctorum, scilicet Claudij, Nicostrati, Symphoriani, & Castorij anniuersarius eorum dies recoleretur 6. Idus Nouembris. Horum autem quatuor Coronatorum nomina, quæ post eorum passionem, interiectis annis, Domino reuelante ostensa sunt ista sunt, Seuerus, Seuerianus, Carpophorus, & Victorinus.

Quatuor martyres occiduntur.

Quatuor coronati à Melchiade Episcopo nominantur.

De Sanctis Sebastiano, Marcelliano, & Marco.

Cap. X.

Ex *gestis eorum.* Porro Beatus Sebastianus cum esset ciuis Mediolanensis Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus ita charus erat, vt Principatum ei primæ cohortis traderent, milites quoque eum quasi patrem venerabantur. Christo igitur quotidie sedulum exhibebat officium, sed ita agebat, vt hoc sacrilegis regibus esset occultum, non passionis timore perterritus, sed vt Christi militem sub clamyde terreni imperij tegens, Christianorum animos, quos in tormentis deficere videbat, confortaret.

S. Amb. in Psalm. 118. ser. 20. & alij tradūt, eū patre Narbonensi, matre Mediolanensi natū.

Clarissimis igitur viris Marcelliano, & Marco geminis fratribus in vinculis pro Christi nomine constitutis, quotidie solatium exhibebat; & tam eis, quam seruis eorum cum quibus tenti fuerant, salutaria fidei consilia ministrabat, vt fugitiua sæculi blandimenta contemnerent, & momentanea tormentorum genera non timerent. Qui cum acquiescerent, & verbera carnificum patienter sustinerent, capitalem iussi sunt subire sententiam, nisi sacrificijs idolorum consentirent. Quorum pater Tranquillinus, & mater Martia, illos sequebantur cum vxoribus eorum, & filijs. Vnde, & à Chromatio Præfecto triginta dierum inducias impetrauerūt, in quo scilicet spatio cum eis ageretur, vt ad thurificandum Idolis consentirent.

Marcum & Marcellianū martyres qui apud Nicostratū. Pri miscrinium in vinculis asseruabantur, ad constantiā hortatur.

Accedentes igitur amici eorum dicebant eis: Vnde vobis tam dura mens, tam ferreum pectus, quod canitiem patimini patris abijcere, & matri iam decrepitæ nouos partus afferre? Incomparabilis dolor est dum vita contemnitur, gloria respuitur, & contemptis omnibus pietatis affectibus, mortis atrocitas appetitur. His talia dicentibus, Mater miseram se clamans aduenit, & soluto crine canos suæ senectutis ostendens coram eis, vestem, qua pectus tegebatur, scidit, cunctisque flentibus, laxis pellibus, mammillas, quas suxerant, ostendebat; blandimenta eorum infantiæ exhibita memorabat inquiens.

Tentatio vehemens SS. Martyrum à cognatis.

A matre.

Heu me miseram, luctus vndique circumuallat: amitto filios ad mortem vltro properantes, quos si mihi hostes auferrent, per medias sequerer acies bellatorum, si iudicia violenta concluderent, carcerem simul irrumperem moritura. Nouum hoc pereundi genus est in quo carnifex rogatur, vt perimat: vita optatur, vt pereat: mors optatur, vt veniat.

Talia matre prosequente, pater infirmus, & senex manibus seruorum adducitur, & cygneo capiti puluerē aspergēs, huiusmodi voces ad cœlū dabat: O filij baculus senectutis meæ, & geminum lumen viscerū meorū, quæ ista repente insania mortis vos amatores facit? Nunquam ista iuuenibus placuit. Venite huc iuuenes, & flete super iuuenes sponte pereuntes; accedite patres, prohibete talia fieri, ne, & vos talia patiamini.

A Patre.

Dum hæc, & talia senior pater ageret, ecce amborum coniuges cum natis proprijs, quos eorū aspectibus offerebant, dicētes: Quibus nos seruituras relinquitis? Quibus coniugij vestri charitatem traditis? heu, quam ferreum pectus, quam impio crudelitatis genere parentes despicitis, amicos respuitis, vxores abijcitis, filios abdicatis, & vos-ipsos carnifici vltro iugulandos exhibetis.

A coniugib. & liberis.

Tunc inter vxorū lachrymas, & filiorū suspiria cœperūt milites Christi mollescere, & animos flectere ad dolorem, huic spectaculo Sanctus Sebastianus intererat.

Mollescūt animi martyrum.

Qualiter Beatus Sebastianus eos in tentatione confortauit.

Cap. XI.

Hic ergo vir christianissimus, quem occultabat militaris habitus, vbi vidit athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari, in medio eorum se obijciens ait: O fortissimi milites Christi per nimiam virtutem fortiter peruenistis ad palmam, & per misera blandimenta coronam deponitis sempiternam. Discat nunc per vos Christi militum fortitudo, fide potius armari, quam ferro: Erigite à terrenis affectibus trophæum vestri certaminis. Isti, quos plorando attenditis, gauderent vtique si possent scire, quod nostis. Nam si scirent alteram esse vitam perpetuam, ignaram tristitiæ, profecto nobiscum festinarent ad illam pertingere, istam fugitiuam pro nihilo computantes, quæ omnes in se credentes semper fefellit, omnes de se præsumentes irrisit; atque vtinam solius mendacij culpa esset obnoxia; & non per omnia crimina suos currere cogeret amatores.

Insignis oratio S. Sebastiani.

Vita huius fallacia.

Ipsa dat edacitatem glutonibus, naufragium pudoris adulteris, execrabilem peruersitatem incestis. Ipsa admonet furem, vt rapiat; iracūdum, vt sæuiat; mendacem, vt fallat. Ipsa tollit iudicibus iustitiam; castis pudicitiam, moribus disciplinam. Et vt maiora, quæ suis amatoribus ingerit crimina memoremur, si frater aliquando fratrem, si filius patrem, si amicus amicum necauerit, nunquid non præsentis vitæ amore ducti, ista committunt? Dum enim illam plus iusto diligunt, iniquo se omnes odio persequuntur. Vt quid enim pirata iugulat nauigantem, vt quid latro perimit viatorem, diues opprimit pauperem, superbus humilem, nisi vt ab infœlicissimis carnalibus isti carnali vitæ seruiatur? Postquam verò de spurcitia fuerit saginata, seruientes sibi, tradit filiæ suæ, id est morti æternæ. Ex hac enim nata est mors, quando primi parentes gulæ suæ, & oculorum libidini seruierunt, & ideo qui ad æternam vitam fuerant facti, huc in istam mortis imaginem sunt iactati: hinc iterum ad inferos deuoluti, nihil secum nisi peccata portantes.

Vita amor federū omnium incendium.

Hæc est vita, quæ vos fallit, ô amici, vt amicos vestros ad vitam euntes perpetuam, iniusto consilio reuocetis. Hæc vos instigat, ô coniuges, vt beatorum etiam martyrum mentibus, per pietatis colorem, impietatem suggeratis. Qui si vobis consentirent, pauco quidem tempore vobiscum esse possent, & postea separari, & ita separari, vt nunquam vos inuicem nisi in tormētis perpetuis videretis, vbi edax flamma incredulorū animas de-

Pœna inferorum. uorat, vbi dracones labia blasphemantium comedunt, vbi Serpentes morsibus suis incredulorum pectora depascunt, vbi vlulatus, & gemitus sonat, vbi clamor confusus, & incendij ardor extorquet. Hæc autem tribulatio nullo fine concluditur, sed ad rediuiua supplicia, qui adustus fuerat, reparatur. Hanc igitur, & istos euadere permittite, & vosipsos eripere cogitate. Nolite timere, non enim à vobis separantur, sed vadunt in cœlum vobis præparare sydereas mansiones, in quibus cum eis in perpetuum gaudeatis. Vbi non impediuntur occupatione deliciæ, vbi nulla solicitudine securitas conturbatur; *Gaudia & fœlicitas cælestis paradisi.* Luctus, & gemitus nunquam auditur, fœdum, vel deforme nunquam videtur, sed omni formositate, & elegantia sine intermissione, patentes oculi perfruuntur, hymnorum organa, iugiter sonant, quæ ad laudem Dei ab Angelis decantantur. Ibi odor aeris per delectationem per cuncta membra diffunditur, & refectio melliflua gustu suscipitur. Hoc vnicuique sapiens, quo fuerit delectatus, statimque quod cócupierit anima eius, concupiscentiæ famulantur vniuersa paratissimo effectu. Vnde si in hac mortali vita contra concupiscentias suas aliquis pugnauerit, quasi hic eas expenderit, illic eas integras à creatore suo consequetur. Ipse enim creauit homines, vt viuerent, & mortem iuxta introitum posuit, vt timore mortis homines refrænati, alteram vitam quærant.

Sermo eiusdem de contemptu præsentium.

Cap. XII.

Diuitiæ cur collata à Deo. Si quis autem interrogaret, cur à Creatore diuitiæ factæ sunt, si eius lege contemnendæ sunt? Respondemus ita diuitias à creatore factas, vt alloquantur quodammodo amatores suos dicentes: Sic nos amate, vt nunquam à vobis separemur, sequi vos morientes non possumus, antecedere vos possumus viuentes, si tamen ipsi iubetis. Cupidus fœnerator aurum tradit homini, quod duplicatum recipiat. Agricola terrę semina committit, vt centuplum quærat. Proh nefas, debitor fœneratori, & reddere præualet, & terra agricolæ semina multiplicata restituere. Deus autem diuitias tuas si à te acceperit, amplificatas reddere non potest? Inquiris nūc, cur diuitias dedit mihi Deus, si ipsæ à me reddēdæ sunt? Tradidit ipse eas tibi, vt scias quanta sit in eis requies, quanta voluptas, quantus luxus; vt per has habens charitatem cum auctore diuitiarum, ipsi eas tradas custodiendas, quia si ipsi eas nolueris tradere, aut edacitas gulæ eas inuadet, aut luxuria tibi eripiet, aut certe mors auferet. Nunquid si transires per medias acies barbarorum, & inuenires virum fortem te diligentem, qui etiam sacculum pecuniæ tibi dedisset, dicentem tibi: Da mihi custodiendas pecunias has quas dedi tibi, quia barbari ibi insidiantur, vt eas tibi auferant, quas cum tibi abstulerint, suis te gladijs laniabunt, nonne supplex rogares vt eas ipse susciperet, de quo certus esses, quod etiam ampliora, quam accepisset, redderet, & te ab hostibus liberaret? Similiter, delicias, qui habet aures audiendi, *Voluptates respuendæ.* audiat dicentes sibi: Si vere nos diligitis, illi nos commendate, qui nos vobis integras, & illibatas restituet. In hac vita si nostrum volueritis occupare officium, quasi hic expensæ, ibi vobis omnino negabimur. Dimittite nos interim seruire morituris, quia idcirco breuiati sunt dies mortalibus, vt immortalibus iugiter famulemur. Sic enim propter electos breuiabuntur dies, vt seruitus nostra sit longa iniustis. Seruimus quidem festino cursu impijs & sceleratis, & turpibus, non sponte, sed propter eum, qui nos subdidit: liberabimur tamen à seruitute corruptionis, & reuocabimur ad libertatē gloriæ filiorum Dei. Nolite itaque, ô amici, ô parētes, ô coniuges, à vita ad mortem, quos diligitis reuocare. Hoc est enim cum Diabolo, piscibus hamum tendere, & ad modicam suauitatem inuitare, in qua latet mors interior. Præsens dolor, aut leuis est, & tolerabiliter sustineri potest; aut grauis, & cito finem affert. Dolor vero futurus nunquam finiendus aggreditur, & acrius subinde, quàm inchoauerat sæuit. Ne ergo timeamus vna hora dolorem cum corpore, qui optamus cum Christo in æternum gaudere. Nostras lachrymas in gaudium conuertamus, & non quasi mortuos plangamus, quos cum Christo regnaturos credimus.

De splendore super eum veniente, quem vidit Zoen.

Cap. XIII.

Hæc igitur Beatus Sebastianus indutus clamyde, succinctus balteo cum diceret, subito per vnam fere horam splendore nimio de cœlo veniente illuminatus est, & sub splendore iuuenis pallio candidissimo amictus apparuit iuxta eum. *Cælesti luce perfunditur S. Sebastianus.* Hæc autem gerebantur intra domum protoseriniarij. Nicostrati, cuius vxor nomine Zoenante sex annos ægritudinis nimietate facta erat muta. Hæc cum miraculi stupore teneretur, annuebat manu omnibus, quod quasi exprobrandi essent, qui tam euidenti beati viri assertioni non crederent. Qui, vt vidit eam secreta cordis lingua explicari non posse, ait: Si vere seruus Christi sum, & vera sunt omnia, quæ ex ore meo hæc mulier audiuit, & credidit: *Iubeat Dominus meus ad eam redire officium labiorum.* Tunc *Muta mulier loquitur.* exclamans mulier ait: Beatus es tu, & benedictus sermo oris tui, & beati qui credunt per te, ego enim vidi oculis meis Angelum ad te de cœlo venientem, & libros ante oculos tuos tenentem, ex quorum lectione vniuersa sermonis tui ratio decurrebat: Benedicti qui in his verbis crediderunt, & maledicti, qui in vno verbo dubitauerunt, quia sicut aurora superueniens omnes noctis tenebras excludit; ita lux sermonum tuorum omnem caliginem & ignorantiæ cæcitatem extergit.

De conuersione Nicostrati Primiscrinij, & aliorum plurium.

Cap. XIIII.

Hæc videns Nicostratus genibus eius aduolutus veniam petebat, eo quod sanctos Dei Marcellianum, & Marcum, Imperiali iussu haberet in vinculis, *Nicostratus credit in Christum.* & solutis illis, genua eorum amplexus, rogabat eos abscedere dicens: O quam fœlix essem, si pro salute vestra possem mereri constringi. Qui dixerunt: Si tu fidei gloriam quam nondum habueras, accepisti, quomodo nos, quod ab infantia habuimus relinquentes, passionis nostræ tibi calicem damus?

Marci præclara exhortatio. Cum hæc audientes, omnes pariter fletibus pœnitentiam ostenderent. Marcus ait: Discite patres sancti, quia hæc tota belli Diaboli calliditas est, à supplicijs corpus eripere, & animam vitijs subiugare. Sed qua ratione mori timeant, qui sciunt hanc hominis esse naturam, non pœnam. Quam multos huius falsæ vitæ amatores ruina grauis oppressit, fulmen incendit; naufragiū perdidit, gladius peremit, & istam miseri cum doloribus amittentes vitam; veram illam penitus inuenire nō possunt: ad illam enim non ducit tortura, sed causa. Eodem igitur pœnarum genere, & innocentibus salus æterna confertur, & pœna delinquentibus irrogatur.

Tunc Nicostratus cum coniuge sua petijt mysterium Christianæ religionis. Cui Sebastianus ait: Audi consilium meum, & omnes vinctos, & clausos in vnum redige, & tunc sacræ legis antistitem adhibeo, vt cum omnibus, qui credere voluerint, sancta suscipias sacramenta. Congregatis autem omnibus vinctis in domum eius, ait sanctus Sebastianus.

Sermo S. Sebastiani ad vinctos. Crimina diabolica si Dei cedāt virtutibus, reatus vester immunis à mortis supplicio, ad gaudia votiua reuocatur. Ad illū igitur redeūdū est, qui filiū suū vnicū, passionib*, & morti tradidit, vt nos à passionibus, & morte perpetua liberaret.

liberaret. Tunc omnes prostrati cum lachrymis, cœperunt pœnitentiæ vocibus exclamare se impie egisse, & se Christo velle credere magnis vocibus personabant. Quos sanctus à vinculis exolui iussit, & Polycarpum Presbyterum, qui causa persecutionis latebat ad eandem domum adduxit: qui videns turbam benedixit Deum. Sed & Claudius Commentariensis superuenit, duosque filios suos, vnum hydropicum & alterum vulneribus oppressum adduci fecit, omnesque simul baptizati sunt numero 64. Filij autem Claudij ita de fonte sani leuati sunt, vt nec in eis morbus appareret. Tranquillinus autem chrysmate linitus, interrogatus à Sancto Polycarpo, *si crederet in Patrem, & Filium, & Spiritumsanctum*, statim vt dixit *Credo*, solutæ sunt manus eius nodosæ, & genua, & plantæ pedum, ita enim podagrico dolore contractus fuerat, vt vix manibus portaretur. Omnes ita baptizati perdies 16. in Dei laudibus perdurantes, die, ac nocte, quasi fideles milites parabant animos suos pro Christi nomine in martyrio bellaturi. Baptizatus est & Chromatius vrbis Præfectus cum filio suo Tiburtio, & ex familia eius 1400. animæ, quas omnes manumissionis gratia à seruitutis modo absoluit, dicens; *quod qui patrem Deum habent, serui hominum esse non debent.*

Claudius Commentariensis credit.

Præclara miracula in Baptismo.

Hæc omnia latius extant apud Suriū in vita S. Sebastiani.

De his, qui optione sibi data martyrium elegerunt.

Cap. XV.

CVm autem christianorum fieret persecutio tunc Sancti Cai Papę consilio habito Chromatius omnes in domo sua latenter recipiebat, atque fouebat. Cumque iam eius opinio celari non posset, meruit ex sacro rescripto, vt remoraretur in Campano littore, tribuitque copiam omni Christiano secum ire volenti ad persecutionem declinandam. Venit itaque Caius episcopus in domum eius, & ait omnibus: Dominus Iesus Christus prescius fragilitatis humanæ, duos in se credentibus gradus constituit scilicet confessionis, & martyrij: si qui igitur pondus martyrij se posse sufferre desperent, confessionis gratiam teneant, & cum filij nostris Chromatio, ac Tiburtio pergant, mecumque in hac vrbe, qui volunt, remaneant; non enim Terrarum spacia diuidunt, quos Christi charitas nectit. Tunc exclamauit Tiburtius: Obsecro te Pater, ne me permittas terga persequentibus dare, mihi enim valde iucundum est mortem pro vita æterna subire. Tunc Sanctus Caius congaudens fidei eius, flebat. Remanseruntque cum eo Marcellianus, & Marcus, & horum pater Tranquillinus, & B. Sebastianus, & Tiburtius, Nicostratus etiam cum fratre suo Castorio, & coniuge sua Zoe, Claudius cum Victorino fratre suo, & filio suo Symphoriano. Horum Marcellianum, & Marcum constituit episcopus Diaconos, Tranquillinum vero presbyterum, Sebastianum vero Ecclesiæ defensorem, cæteros autem Subdiaconos. Morabantur autem omnes apud Castulum quendam Christianum* Zetarium Palatij latenter, die noctuque fletibus, & ieiunijs orantes Deum, vt digni haberentur confessionis suæ tolerantia sanctorum martyrum numero sociari. Multi etiam infirmi precibus eorum sanabantur, cæci illuminabantur, dæmones eijciebantur. Transiens autem Tiburtius occurrit homini, qui de alto lapsus, caput, & omnia membra ruperat sibi, ita vt de sepultura eius ageretur, & dicens super eum lente orationem Dominicam, incolumem eum reddidit, parentesque eius à turbis segregans, virtutem Christi nominis annunciauit, obtulitque eos Papæ, qui eos baptizauit.

Aliquot martyres Romæ permanent, alij abeunt.

** Zetarij dicebantur qui præerāt zetis: erat autē zeta teste Plin. lib 6 epist. 5. locus capax vnius lecti cū duabus sellis, qui velis obductis, & reductis modo adijciebātur cubiculo, modo auferebātur ac proinde portatile quoddā cubiculum, vt Baron. an 288 notat.*

Passio Zoe, Tranquillini, & Nicostrati cum socijs suis.

Cap. XVI.

BEata autem Zoe in Natali Apostolorum cum ad confessionem Beati Petri oraret, ducta est à Paganis ad patronum Naumachiæ, & compellebatur Martis statuæ thus incendere. Cui illa respondit: Mulierem compellis Marti sacrificare, vt ostendas Martem vestrum mulieribus delectari; sed ille impudicissimæ Veneri potuit pudorem eripere, mihi vero trophæum fidei in fronte portanti, non poterit præualere. Tunc misit eam in custodia obscurissima, vbi per quinque dies nec lumen vidit, nec cibum, vel potum sumpsit, sed tantum vox eius, qui eam clauserat audiebatur, dicens: Morieris fame, & cæcitate, nisi te libaturam promiseris. Post sex dies iussa est à collo, & à capillis in arbore excelsa suspendi, & sub ea fumum ex sterquilinio adhiberi. Quæ statim, vt suspensa est, in confessione Domini emisit spiritum. Tunc illi corpus eius auferentes saxo ligauerunt, & alueo Tiberis immiserunt, dicentes: Ne Christiani corpus eius tollant, & faciant eam sibi, Deam.

Martyrium Zoe.

Igitur celebrato eius martyrio, venit in somno Beato Sebastiano, & narrauit ei qualiter martyrium pro Domino suscepisset. Quod cum narraret alijs Sebastianus prorupit Tranquillinus, & ait: Fœminæ nos ad coronam antecedunt, vt quid viuimus? Et descendens octauo die ad Beati Pauli Apostoli confessionem accessit; & ipse passus insidias, tentus à populo, lapidatus est & mortuus, eiusque corpus Tiberino gurgiti mancipatum est.

Tranquilli cædes.

Item Nicostratus, & Claudius vnà cum Castorio, & Victorino, & Symphoriano; cum corpora sanctorum per ora Tiberina requirunt, tenti, ad aures Præfecti ducti sunt: eratque* Fabianus Iudex, qui eos ad sacrificandum hortabatur, & per decem dies eos minis, & blanditijs agens, in nullo penitus potuit commouere. Tunc fecit de eis suggestionem Imperatori, qui cum eos torqueri iussisset, nullaque ratione tormentis compulsi, cederent, iussit eos in medio mari præcipites dari. Immensis itaque arctati ponderibus, pelagi fluctibus dati sunt, vt inter aquas martyrium celebrarent.

** Fabius Alij quinq torquentu*

Passio Sancti Tiburtij martyris.

Cap. XVII.

INsidiabantur itaque infideles fidelibus, & iniquo furore Christianum non poterant nec nomen audire. Interea Torquatus quidam Apostata Sancto Caio Episcopo callide se simulata fide sociauit. Qui dum à Beato Tiburtio viro scolastico nobili, ac sancto, frequenter argueretur, quod capillos arte componeret, quod assidue ludendo pranderet, quod fœminarum se libenter aspectibus daret, & quod à ieiunijs, & orationibus, & vigilijs fratrum sese tolleret; simulauit se monentem æquanimiter accipere, & egit arte quatenus orantem Sanctum Tiburtium infideles comprehenderent; in qua comprehensione seipsum teneri fecit, & simul ad secretarium iudicis sæuientis perduci. At vbi introducti sunt; Fabianus ad Torquatum ait: Ignoras, quod iusserunt inuictissimi Principes, vt qui sacrificare Dijs noluerit, diuersis supplicijs maceretur? Qui respondit. Hic magister meus semper me docuit, quod hunc video facere, necesse est vt faciam. Tunc Fabianus conuersus ad Tiburtium ait: Quid ad ista respondes? Tiburtius ait: diu est quod Torquatus se Christianum esse mentitus est. Credis hunc Christianum esse, qui in lenocinio suo moliendo capitis fimbrias admittit, qui tonsorem diligit, qui sic molliter gestit, qui fluxum gressum improbo visu distendit, qui viros negligenter agit, fœminas libẽter intuetur? Nunquid tales seruos Christus habere dignatur? At hic qualis semper

Torquatus homo fraudulentus.

Vide fraus Apostata.

Obserua quos Christus nolit habere seruos. fuerit nunc euidenter ostendit. Reprehendebam in eo cyclopeam edacitatem, & vini potationem, ac sepultam diuini nominis sanctitatē. Manducabat, bibebat, & euomebat, & nunc Christianos, accusat, inermem iudicem incitat, nolenti gladium porrigit, & vt dæmonijs ceruices nostras inclinemus, hortatur.

Egregia Tiburtij constantia. Videmus votum tuum, & venena pectoris intuemur. Accingere nunc ô crudelissime, vtere carnificis officio, vendica tibi & ipsius iudicis vocem, applica equuleos, suspende christianos, damna, percute, incende; omnis nobis vilis est pœna, vbi pura est conscientia. Fabianus ait: Restitue te generi tuo, & hoc esto, quod natura dictauit. Nobiliter enim natus, ad tantam deuolutus es fecem, vt possis, & supplicium simul & infamiam subire, & mortem. At ille respondit: O prudentissimum virorum, & Romanis insulis iudicem constitutum, quia meretricem Venerem, & incestissimum Iouem, & Mercurium fallacem, & Saturnum filiorum occisorem colere nolo, infamiam generositatis incurro; & *quia vnum & verum Deum, qui in cœlis regnat adoro, & veneror, mihi supplicia minantur.* Tunc Fabianus iussit ante pedes eius carbones ardentes effundi, dixitque ei: Elige tibi vnum è duobus, aut thura in istos carbones adijce, aut super eos nudis pedibus incede. Qui faciens *signum Crucis* constanter super eos ingressus est nudis plantis. Dixitque præfecto: *Disce, Christum quem confitemur esse Deum, & ipsum creaturis dominari*: & nunc tu mitte manum tuam in aquam calidam *in nomine Iouis*, & si potest faciat te non sentire ardores: nam *in nomine Domini nostri Iesu Christi* videtur mihi, quod super flores roseos gradior, quia creatura ipsa, creatoris sui seruit imperio. Fabianus ait: Quis ignorat artem magicam vos docuisse Christum vestrum? At ille: Obmutesce, inquit, infœlix, & noli auribus meis hanc iniuriam facere, vt audiam te rabido ore mellifluum, & sanctum lacerare nomen. Tunc irati Fabiani iussu ductus est in via Lauicana, & effundens orationem ad Deum, vno ictu gladij verberatus, abscessit; ibique post modum ad laudem nominis sui multa beneficia præstitit.

Pulchra Tiburtij responsio. *Tiburtij certamen.* *Inualuisse apud Gentiles opinionem quod Christus magus fuerit tradit Arnobius lib. 1. contra gentes.*

Passio Sanctorum Castuli, Marcelliani, & Marci, ac Sebastiani.

Cap. XVIII.

Castuli martyrium. Post hæc egit Torquatus, vt Castulus Zetarius palatij, hospes sanctorum arctaretur. Hic apprehensus, & tertio auditus in confessione Domini perdurans, missus est in foueam, & dimissa est super eum massa arenaria, & sic cum palma martyrij migrauit ad Christum. Post hæc Marcellianus, & Marcus tenti sunt, & ambo ligati ad stipitem, acutos clauos in pedibus acceperunt. Quibus dicebat Fabianus: Tandiu fixis plantis stabitis, donec Dijs debitum officium reddatis. Tunc ambo fratres in ligno confixi, psallebant inter se dicentes: *Ecce quam bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* *Psal. 132.* Cumque transissent vna dies, & vna nox, & illi in psalmis, & hymnis perseuerarent, iussit eos ambos, vbi stabant, lanceis per latera perforari, sicque cum martyrij gloria ad regna siderea migrauerunt.

S. Sebastiani insigne martyrium. His expletis B. Sebastianus conuentus est, quia præfectus Imperatori Diocletiano de eo suggessit; quem ille vocans ad se ait: Ego te inter primos palatij mei semper habui, & contra salutem meam in Deorum iniuriam hactenus latuisti. Qui dixit: Pro salute tua semper Christum colui, & pro statu orbis Romani ipsum, *qui in cœlis est* semper adoraui, considerans à lapidibus auxilium petere insani capitis esse, & vani. Iratus Imperator iussit eum duci in medium campi, & quasi signum, ad sagittandum ligari, atque à sagittarijs figi. Tunc milites ponentes eum ita hinc inde repleuerunt sagittis, vt quasi in campo ericius ita esset ictibus sagittarum infixus; & æstimantes eum mortuum, abierunt. Tunc relicta vxor Martyris Castuli Zetarij, nomine Irenes abijt vt noctu corpus eius tolleret, & sepeliret; & inueniens eum viuentem adduxit ad domum suam, & inter paucos dies integram in omnibus mēbris recuperauit salutem. Cumque omnes Christiani ad eum conuenirent, hortabantur eum abscedere. Ille autem oratione facta, descendit, & stans super gradum * Heliogabali, venientibus Imperatoribus dixit: Iniquissimis subreptionibus animos imperij vestri templorum Pontifices obsident, suggerentes de Christianis falsa commenta, dicentes eos reipublicæ aduersarios, quorum precibus ipsa respublica melioratur, & crescit. Cumque talia diceret Diocletianus ait: Iste nonne est Sebastianus, quem sagittis iusseramus interfici? At ille: Ad hoc, inquit, *Dominus Iesus Christus* me suscitare dignatus est, vt conueniam vos, & contester coram omni populo, iniusto iudicio persecutionem vestram in Christi famulos ebullire. Tunc iussit eum in hypodromo palatij duci, & tamdiu castigari, donec spiritum exhalaret. Post hæc tulerunt corpus eius nocte, & in cloaca maxima miserunt dicentes: Ne forte Christiani eum sibi Martyrem faciant. At Beatus Sebastianus in somnis Beatæ Lucinæ Matronæ apparuit dicens ei: Iuxta circum inuenies corpus meum in vnco pendens; hoc sordes non tetigerunt, & dum leuaueris, perduces illud ad catacumbas, & sepelies in initio cryptæ, iuxta vestigia Apostolorum; quod & fecit.

S. Sebastianus sagittis confectus sanatur diuinitus. ** Alias Elagabli.* *Fustibus cæsus reddidit spiritum.*

Passio Sancti Mennæ Militis.

Cap. XIX.

Ex *gestis eius*. Passus est, & Sanctus Mennas eo tempore, quo sub duce * Agerico militiam agens, Imperatoribus ita charus fuerat, vt multorum animas quas videbat pro Christi nomine diuersis supplicijs affici, nisibus suis eriperet, & Sanctis eloquijs confortaret; denique à terreni regis militia declinans, & in occultis abditisque locis se conferens; cum Imperatorum natalitia celebrarentur, multitudine populi vndique concurrente, vna cum cæteris theatrum ingressus est. Aspiciens autem Imperatores sedere pro tribunali, & agonem Christianorum diuersis supplicijs impendi, palam in medio theatri clamitans ait: Ecce apparui non quærentibus me. Audientes Imperatores, quod tam constanti animo auderet ista dicere, aspicientes quoque in eum effigiem eremitæ cuiusdam ignotam, hirsutasque genas, iusserunt eum tradi Pyrrho duci, qui sedēs pro tribunali cernensque in eius confessione Christi constantiam, fecit eum in equuleo leuari, & à ministris exungulari, lampades quoque igneas eius lateribus applicari, sed & plagas eius tormentis madidas, cilicio fricari, atque carbones igneos super easdem imponi. Post hæc sudes ferreos iussit per pauimentum aspergi, & sic eum ligatis manibus, & pedibus extensum trahi quousque omnes artus eius membratim possent dissipari; plumbatis quoque collum eius & maxillas tundi. Tandem, quia cum in his omnibus immobilis permaneret, à spiculatore caput eius ablatum, & igni deditum est, sed furtim à Christianis corpus eius, è medio ignis ereptum est ac sepultum. Passus est autem in Scythia Metropoli Phrigiæ.

** Apud Surium sub Firmiliano.* *Contempta militia petit solitudinem.* *Nota rē singularem.* *S. Mennas traditur Pyrrho præsidi.* *Iubetur capite cædi.*

Passio Sanctorum Dorothei, & Gorgonij cum socijs.

Cap. XX.

Ex *historia Ecclesiastica lib. 8. cap. 4. & 5.* Cum autem persecutionis flamma, quæ à militibus sumpsit initium, tota per populos, & Sacerdotes exaggerasset incendia, possibile non est numero comprehendi, quanti quotidie pene per singulas vrbes, & prouincias martyres efficiebantur.

Nicomediēsis quidam. Apud Nicomediam vnus de nobilibus, simul vt vidit contra Dei cultores in foro crudelia edicta pendere,

calore

calore fidei ignitus, publice populo inspectante, iniecta manu librum iniquæ legis detraxit, & coram omnibus discerpsit, Augusto in eadem vrbe simul cum Cæsare constituto; ad quos cum religiosi viri, & illustris, factum relatum esset, mox in eum omni crudelitatis genere desæuientes, ne hoc solum quidem efficere quiuerunt, vt eum aliquis mæstum in pœnis videret; sed læto, & hilari vultu, cum iam viscera in supplicijs defecissent, spiritus tamen lætabatur in vultu. Ex quo Tortores sui grauius cruciabantur, quod omnia genera suppliciorum in eum consummabant, quem nec tristem ex his reddere poterant.

Cap. 6. Dorotheus aulicus à cubiculo principis. Post hunc vnus ex Dorothei sodalibus, qui in cubiculo Regis erant, & in affectu semper liberorum habiti fuerant; cum de memorati martyris supplicijs liberius causaretur, educi ipse iubetur in medium, & immolare compellitur; abnuens, iubetur appendi, & flagris toto corpore laniari; cumque remaneret immobilis, visceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac sale perfundi. Cumque etiam hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis superposita iubetur in medio poni, ibique quod reliquum fuerat in verberibus assumpti corporis superponi, & non ad subitum, sed sensim paulatimque succendi, quo scilicet pæna protelaretur in longum. Ministris autem scelerum modo hinc, modo inde corpus versantibus, & supplicia renouantibus, cum sperarent ab eo se elicere consensum, ille firmus in fide, & ouans in spe, consumptis iam & igne resolutis carnibus suis, vltimum spiritum in fide lætus exhalauit.

Petrus. Tali Petrus, hoc enim ei nomen est martyrio decoratus, vere Petri extitit & fidei hæres, & nominis. Huius institutor in Disciplina, & magister in officijs, quæ in palatio exhibebãtur, Dorotheus erat cubiculi regis præpositus, habens secum officio, fide, & magnanimitate parem Gorgonium, quorum institutionibus optimis, *Gorgonius.* omnes fere cubiculi ministri, in fide Dei vigilanter, & libere persistebant. Dorotheus autem, & Georgonius cũ Petrũ tam immanibus viderent supplicijs cruciari, cõstãter & libere dixerũt: Cur Imperator in Petro punis sententiam, quæ viget in omnibus nobis? Cur in illo crimen ducitur, quod nos omnes confitemur? Hæc nobis fides, hic cultus, & vnanimis eademque sententia. Quos ille cum in medium venire iussisset, similibus pene vt priores affectos supplicijs ad vltimum laqueo appensos, necari iussit. Tunc & Anthimus ipsius vrbis e- *Antimus episcopus Nicomediensis.* piscopus in Domini confessione perdurans, martyrij gloriam capitis obtruncatione suscepit. Quem tãquam bonum pastorem viam martyrij præeuntem, vniuersa pene gregis sui multitudo prosecuta est.

De cæteris, qui passi sunt Nicomediæ, & Meletenæ.

Cap. XXI.

Incendiũ palatij Nicomediẽsis impingitur Christianis. Accidit namque apud Nicomediam in ipsis diebus partem aliquam palatij incẽdio conflagrare, quod Imperator à nostris factum suspicans, furore succensus, iussit omnes cateruatim collectos, gladio alios truncari, alios comburi. Sed cum ministri interrogarent singulos, si forte sacrificaturi vellẽt dimitti; tam viri, quam mulieres, ne interrogari quidem se patiebantur, sed vltro vel flammis irruere, vel cædentibus gladijs certatim ceruices obiicere. Cumque iam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi nauiculis iniectam, in medium pelagus adducunt; ibique in sententia fidei persistentes, in profundum præcipitant. In tantum vero apud eos exarsit crudelitas, vt etiam Regios pueros martyres effectos, ac sepultos effoderent, & corpora eorum in mare proijcerẽt, dicentes: Ne forte Dij Christianorum efficiantur, & illi qui Deos adorare nolebant, seruos nostros adorent: *Per Regios Pueros, Dorotheum, Petrũ, & Gorgoniũ intelligit cubicularios ministros Cæsaris pro Christo occisos.* putant etiam, quod apud nos diuinus honor martyribus deferatur.

Cum hæc apud Nicomediam gererentur, haud segnius apud Melitenam prouinciam Syriamque omnes ecclesiarum principes carceribus retrudi, & in vinculis conijci, edictis principalibus vrgebantur: simulque cum his ex plebe viri ac mulieres nobiles, & ignobiles rapiebantur; fiebatque vbique miserabile spectaculum. Subito namque inueniebatur in vrbe silentium & solitudo, in carceribus constipatio. Verum cum peruenisset ad principem, æstuare carceres, & per innocentium pœnas locum deesse criminosis, noua rursum edicta mittuntur, vt ex his, qui conclusi erant; si quis immolare *Carceres replẽtur Christianis.* vellet, liber abscederet; qui verò abnueret, diuersis pænarum generibus interiret.

De his qui passi sunt in Palæstina, & Tyro.

Cap. XXII.

Euseb. ibi cap. 7. Cum iam quantæ per singulas prouincias multitudines martyrum extiterunt, quis comprehendere valeat? sed nec illorum quidem agones, quos apud Palestinam vel Tyrum præsentes inspeximus digne memorare sufficimus; neque enim audita, sed oculis nostris inspecta narramus. Exquirebantur diuersa tormentorum genera sibi inuicem succedentia, flagris primo *Carnificin. martyrũ apud Tyrum.* per omne corpus Dei martyres carpebantur: post hæc ad bestias tradebantur; & omnis contra eos hominum bestiarumque & elementorum crudelitas armabatur. Ad hęc Dei cultores statuuntur in medio denudati arenæ loco, additur adhuc arcte intra caueas bestijs furor, & ita sæuiores semetipsis effectæ claustris proruũt, subito replent stadium, circumdant ecclesiam martyrum in medio sitam, circumeunt sæpius, & oblustrant, & diuinæ virtutis eis adesse custodiam sentientes, procul ab eis abscedunt. Sed illico furor, qui reprimebatur in beluis, transit in homines, nemo Dei præsentem virtutem, aut diuinum adesse pijs auxilium sentiebat. Sed mittuntur quibus hoc artis erat instigare bestias contra eos, quos Diuina gratia defendebat. Verum vt ostenderetur omnibus, non bestijs deesse feritatem, sed Diuinam Dei cultoribus adesse custodiam, illos ipsos qui ad instigandum mittuntur, incredibili velocitate discerpunt. Et cum iam nullus ex eis auderet accedere, iubentur mar- *Bestiæ nõ attingũt Christianos.* tyres ipsi commotis manibus aduersum se beluas incitare; sed nec sic quidem aliquid pati poterant. Nam & si forte aliqua fuisset ex beluis concitata, cum peruenisset ad proximum, protinus in semetipsam conuersa repedabat. Tunc stupor ingens, & pauor omnes, qui in spectaculis consedebant, inuaserat; sed tentatur adhuc ab hominibus Deus. Iubentur alij vere criminosi, bestijs subigi, qui omnes in momẽto perierunt à bestijs in aera dispersi. Sed ne sic quidem bestiæ concitatæ Dei cultoribus aliquid generabant molestiæ, diuino eos spiritu velut muris validissimis muniente. Iubentur illæ amoueri, & pro eis aliæ dimitti: quæ cum similiter nihil triste sanctis inferrent, amotis etiam his sæuiores feris, homines martyribus immittunt, gladijsque peragũt, quod bestijs nequiuerunt. Et vt in omnibus se beluis esse nequiores ostenderent, prohibebant & cadauera terræ mandari, & iubebant fluctibus dari.

De his qui sunt passi in Aegypto.

Cap. XXIII.

Euseb. ibi cap. 8. In Ægypti quoque prouincia innumerabiles non inferiori gloria tam viri, quam fæminæ ac pueri, *per fidem Domini Iesu Christi* præsentem vitam paruipendentes, futuram gloriam quæsierunt. Quidam ex eis post verbera, post vngulas, post flagella, aliosque diuersi ge- *Martyres apud Aegyptum.* neris horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alij in

mari præcipitati, nonnulli etiam capite cæsi sunt, ita vt sponte ceruices suas securibus darent; nonnulli inedia consumpti: alij patibulis affixi, in quibus quidam more peruerso capite deorsum presso, pedibus in sublime sublatis, torti sunt.

Cap. 9. Martyres apud Thebaida. Apud Thebaidem vero omnem narrationem superat agitata crudelitas, pro vngulis testas fictilium vasorum tortores adhibebant, quibus omne corpus eousque lacerabant, donec totam carnis cutem eraderent. Mulieres quoque nudas, ita vt ne pudēda quidem contegerentur, arte quadam & machinis positis vno pede in excelso suspensas, & capite in terram demersas, indignissimo spectaculo expositas per diem continuum pendere sinebant. Alias sicubi vicinæ sibi duæ arbores inueniebantur vi quadam ab vtraque inflexis contra se inuicem ramis, eisque singulis singulos pedes martyris obligantes, subito ramos quos vi inflexerant relaxabant, qui cum ad situm suum impetu naturali referrentur, discerptis visceribus, auulsa secum membra rapiebant. *Dissilebātur martyres: in flexis oppositarum arborum ramis.*

Passio Sancti Philex episcopi cum pluribus cæteris.

Cap. XXIIII.

Aegypti martyres. Nos quoque cum in Aegypti partibus per idem tempus iter perageremus, oculis nostris inspeximus, vt sedēti pro tribunali sæuissimo præside, offerrentur innumeri fidelium populi, quos ille per ordinem confessos se esse Christianos iussit capite plecti. Qui egressi ad contiguum mænibus cāpum, non carnificum nexibus tracti, sed fidei vinculis colligati sponte omnes, imo alter alterum præueniens ceruices cædentibus obiectabant. Videbam cæde fessos carnifices residere, vires resumere, gladios mutare, nullus tamen ex omnibus, ne paruulus quidem infans deterreri potuit à morte. Sed hoc solum pauebant singuli, ne dum forte properū sol vergens diem clauderet, separatus à consortio martyrum remaneret. Et dum priores quique iugularentur, reliqui non desidiæ aut torpori indulgebant, sed psallentes, & hymnos Deo canentes, locum quique martyrij sui expectabant, vt extremos spiritus in Dei laudibes exhalarent.

Cap. 10. Phileas Thmnitarum episcopus. Hanc coronam gemma nobilior adornabat, hunc gregem Pastor illustrior decorabat, Phileas scilicet qui vrbis ipsius quæ Thmnis appellabatur, episcopus erat. Hic cum plurimos propinquos nobiles haberet, in vrbem frequenter ad præsidem ducebatur, eiusque monitis acquiescere suadebatur, tot, & tantis propinquis exorantibus; vxoris, & liberorum respectum habere, nec in cæpta præsumptione persistere. At ille garrientium dicta despiciens, ad cœlum animo tendebat; *parentes & propinquos Sanctos Martyres, & Apostolos dicebat.* Aderat tunc quidam vir agens turmam militum Romanorum, nomine Philoromus, qui cum videret Phileam circundatum lachrymis propinquorum, & Præsidis calliditate fatigari, nec tamen vllatenus flecti posse, aut infringi, exclamauit: Quid inaniter constantiam viri tentatis, eumque qui fidem Deo seruat, infidelem efficere vultis? Quomodo potest lachrymis terrenis flecti, cuius oculi cœlestem gloriam contuentur? Tunc cunctorum ira in eum versa, vna ipsum cum Philea subire sententiam poscunt. Quibus libenter annuens iudex, vtrumque plecti capite iussit. *Philoromus.*

Qualiter idem in vinculis positus scripto gregem suum confortauit.

Cap. XXV.

Hieronymus de illustribus viris. Hic Phileas de ciuitate Thumi, nobili genere, & non paruis opibus, suscepto episcopatu librum de laude martyrum composuit.

Eusebius vbi supra cap. 10. Scribens igitur ad Thmuitas, post aliquanta hæc refert: Horum nobis bonorum exempla Beati Martyres præbuerunt, qui vna nobiscum in agonibus perdurantes mortem pro pietate cæperunt. Considerabant enim *Deum (propter nos hominem factum,)* hæc docuisse nos exemplo suo, vt vsque ad mortem obluctemur contra peccatum: quorum nunc si velim robur, & tolerantiam exponere, nec mihi copia tanti sermonis est, nec puto alijs, quam his qui oculis suis viderunt, quæ gesta sunt credibilia videri. Erant enim expositi omnibus volentibus pro libidine supplicia inferre, & si quod aliquis per ocium excogitans nouum genus supplicij detulisset, licebat eis inferre. Verberabātur alij fustibus, alij virgis, alij flagris, nonnulli loris districti, vel funibus appensi, eratque studium per singulos, nouum genus adinuenire supplicij. Post tergum alij iunctis manibus appendebantur, & trochleis distenti membratim diuellebantur. Iam vero vngulis exarari vetus ac leue ducebatur, non (vt latronibus, & homicidis solet) tantum latera fodiebant, sed & venter, & femora, & tibiæ, & vsque ad vngues vngula perueniebant: sed nec facies quidem nec frons à tormentis immunis remanebat. Cumque corpora fuissent absque omni humanitate laniata, exposita in publico, & nudata non solum veste, sed etiam cute, crudele cunctis prætereuntibus spectaculum fieret. Quosdam vero columnis constrictos, & post tergum distortis brachiis vinctos relinquebant. Alij pene totum diem suspensi equuleis exigebant: & cum omne corpus vel tormentis vel verberibus fuisset absumptum, trahi nudum pedibus rursum iubebatur ad carcerem, ibique neruo pedibus conclusis, recentibus adhuc vulneribus reijciebantur in solum testarum fragmentis subter stratum. Interea, quam plurimi vsque ad mortem fortiter perdurantes, tyrannis pudorem non minimum conferebant. Alij recepta sanitate corporis, ad reparandos denuo agones dispensatores pœnarum sponte prouocabant: quos illi erubescentes, rursum ad tormenta reuocare; ipsa eorum audacia territi, capite cædi iubebant. *Noua supplicia.*

Hæc Beatus Phileas in vinculis positus, & in carcerem retrusus, commissæ sibi Ecclesiæ scribebat, quibus eos vna secum socios martyrum, & consortes cælestium faceret coronarum.

De his, quæ passa est ecclesia in Phrigia, & Arabia, cæterisque prouincijs.

Cap. XXVI.

Iam vero illud, quod apud Phrygiam gestum est, quis audeat prætertire? in quo & communia humanitatis, & propria Romani regni iura violata sunt. Vrbem quandam Christianorum sacrificare nolentium, iubent circundari, ipsamque cum ciuibus scilicet viris, mulieribus, & paruulis igne concremari, ita vt nullus, etiam cum optio daretur, ex vrbe abscederet. Cuius numerosi martyrij extitit auctor, & dux vir religione, & omni benignitate clarus nomine Adauctus, honoribus palatij per gradus singulos, vsque ad officiorum magisterium perfunctus. *Euseb. cap. vndecimo. Ciuitas Phrygia Christiana exusta. Adauctus martyr.*

Quis possit vel illa repetere, quibus apud Arabiam Sancti Martyres securibus cæsi sunt? Aut quæ in Cappadocia gesta sunt, vbi crura Dei cultoribus frangi iubebantur. Quis Mesopotamiæ referat cruciatus, vbi Christianos singulis manibus pedibusque suspensos, *Arabia. Cappadocia Mesopotamia.*

amarissi-

amarissimo fumo subteringesto, indignis cruciatibus enecabant? Alios vero lento igne subter adhibito longioribus tormentis absumebant.

Cap. 12. Mira martyrum carnificina. Illa quoque quomodo replicem, (quæ apud Alexandriam gesta, etiam veterum Poetarum fabulas vincunt? vbi obtruncatis auribus, & inhonesto vulnere naribus, manuum quoque cæterorumque membrorum summitatibus amputatis, truncum sinebant abire derisum.

Apud Antiochiam vero quomodo recordabor craticulas prunis impositas, quibus Christiani superimpositi torrebantur? Sed inter hæc, duo iuuenes nobiles comprehensi, cum simulacris cogerentur immolare, dixerunt: Ducite nos ad aras; & cum fuissent adducti, manus suas igni supponentes ardenti, si subtraxerimus, inquiunt, sacrificasse nos credite, & quoadusque caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdurarunt.

Cap. 13. Carnificina martyrū apud Pontum. In regionibus autem Ponti crudeliora gerebantur, arundines acutæ quibusdam subunguibus digitorū infigebantur; alijs plumbum igne liquefactum dorso infundebatur. Sustinebant tamen omnia fortissimi ac pijssimi martyres, cum præclari iudices in eo solo sapientiam suam omnibus futuram in admiratione censerent, si aliquod nouæ crudelitatis supplicium inuenissent.

De Sancto Erasmo Antiocheno episcopo.

Cap. XXVII.

Ex gestis eius. Cum autem in Antiochia Diocletiani decretum contra Christianos processisset, vt quicumque Dijs non sacrificaret, multis supplicijs deperiret: hoc audiens Beatus Erasmus episcopus eremum petijt, in qua per 7. annos habitauit iuxta montem Lybani, Diuinæ contemplationi vacans, multisque signis, & virtutibus coruscans, per quod septennale spacium, esca diuinitus ei ministrabatur per coruum. Vniuersæ etiam feræ naturali ferocitate postposita, mansuetas se esse præbebant, & cellulam eius frequentabant, prosternetésque se ad vestigia eius, venerationem ei dignam exhibebant: angelico quoque se in eisdem locis confortabatur colloquio. *Erasmus latet in eremo.*

Redit ad ciuitatem. Quadam die vox ad eum de cælo facta est, vt in ciuitatem descenderet. Cumque illuc descendisset, multos à dæmonibus vexatos, *in nomine Iesu Christi* liberauit, multos in Sacro Baptismate consecrans ad Deum conuertit.

Sistitur Diocletiano Imper. Hæc audiens Diocletianus iussit eum teneri, sibique præsentari. Interrogatus ab eo, quid profiteretur? *Christianum* se esse respondit. Cumque monitis eius acquiescere nollet, vt Dijs eius sacrificaret, iussit plumbo latera eius cædi, deinde fustibus grauiter macerari, sed nihil ei nocuit, postea resina, pice, sulphure simul cum cera perfusus illæsus apparuit: nam Angelus ei astitit, qui totum illud incendium refrigerauit, & illæsum per omnia martyrem reddidit. Tunc vniuersa plebs Antiochenorum exclamauit: Dimittite iustum hominem ciuitatis episcopum, quia *Deus Christianorum in illo operatur.* Dum hæc autem fierent, subito terræmotus factus est magnus, tonitruaque, & coruscationes fere per tres horas, ita vt ciuitas ab ira Dei tota perire putaretur. Imperator tanto fragore perculsus discessit. Tandem se reuocans, ad populum ait: Seductor iste Deos nostros blasphemauit, ideo conturbatio talis accidit. Iussitque Sanctum, in carcerem introduci, & ceruicem eius ac manus ingenti cathenarum pondere constringi, pœnam mortis intentans, si quis ei vel pauxillum aquæ ministraret, annuloque proprio carceris ostia muniuit. *Plumbatis cæditur & fustibus. Resina, pice, sulphure, cera illæsus perfunditur.*

Angelica salutatione & visitatione erigitur & in Italiam ducitur. Circa tertiam vero noctis horam Sanctus ad Dominum clamauit, & ecce subito carcer illuxit, & quasi aromatibus esset plenus flagrauit, *& Christus Dominus ingressus, eum vt surgeret, vocauit.* Statimque omnis catenarum colligatio dissiluit; & ferrum quasi cera liquefactum est. Sanctus autem in medio carceris stabat, Deumque collaudans orabat: Et ecce Angelus Domini dixit ei: Erasme præcingere, & veni mecum in Italiam, ibique Domino populum acquires in vitam æternam: statimque quasi columba Christi in momento Lucoidam vsque deportatus est.

Alia vero die prorumpens Imperator ad carcerem, annuli sui sigillaturam integram recognouit, & missis intro ministris ait: Educite Magum istum, qui Deos nostros adnihilauit. Qui ingressi cum clamore, & stupore redierunt dicentes se hominem non inuenisse, ferrum vero quo vinctus fuerat in cinerem redactum esse. Tunc Diocletianus confusus cæpit alapsis sibi frontem contundere dicens: Væ Dijs meis, quos hodie contemptui haberi perpendo, regnoque meo ludibrium inferri præsentio; multi enim iam ad spectaculum martyris properabant. Viduæ quoque, & orphani episcopum exigebat dicentes: Redde nobis patrem nostrum, ne ciuitas periclitetur; omnisque plebs lachrymabiliter vociferabatur; Quid fecisti de homine iusto? Redde eum ciuitati suæ. Diocletianus autem nimis angustiatus, licet vesano spiritu proflaretur, rei tamen veritatem fatebatur, dicens; quod eum Angeli rapuissent, vt putabat, in cœlis, & vix tumultuantem sedauit multitudinem. *Hæc omnia habentur in Mombritio tom 1. & recitantur à Surio 2. Iunij.*

De fructu prædicationis eius in vrbe Lucoida.

Cap. XXVIII.

Cvm autem Sāctus Erasmus ad vrbem Lucoidam, Angelico ductu peruenisset, & signis & virtutibus viam regni Dei, quam prædicabat astruebat, & populum Deo acquirebat; erat ibi vir nobilis Anastasius eiusdem loci primarius, cuius filius, cum lachrymis, & planctu suorum, cum efferretur mortuus vir Sanctus obuius eis factus, facta oratione eum suscitauit. Exurgens autem puer exclamauit: *Vere magnus est Deus Christianorum, qui per famulum suum Erasmum me resuscitauit;* Pater, vsque nunc errauimus: nam Deos quos colebamus vidi in inferno torqueri incendijs gehennalibus: Deus vero quem prædicat Erasmus, *solus Deus est, & magnus Deus.* Hoc audito Anastasius credidit, & domus eius, & vniuersus populus, baptizatæ sunt autem centum triginta circiter animæ; cepitque vniuersus populus aras subuertere, & simulacra conterere; Erasmus autem in Doctrina confirmare. Maximianus autem ea, quæ facta sunt Lucoidæ vt audiuit, Erasmum teneri, & sibi offerri iussit. Qui interrogatus ab eo cuius religionis se cultorem assereret; tacebat, cælumque oculis aspiciebat. Maximianus autem eum exalapari iussit, & ait: Consule tibi, & accede, sacrifica Dijs nostris. Qui respondit, quibus Dijs iubes me sacrificare? Apprehendit ille manum eius, eumque in interiora templi deducens ostendit ei statuam 11. cubitorum dicens: Hic est Iupiter inuictissimus, cui ego, & omnis cætus noster deseruimus. At Sanctus, viso Diaboli figmento, *signum Sanctæ crucis* opposuit, statimque solotenus statua illa corruit, & penitus comminuta, & in cinerem redacta est, ex qua etiam Draco magnus exiuit; qui tracto lubrico perniciosus ferebatur in populum, qui & anhelitu simul importabilis, & visu quos obuios habuit, interfecit. Imperator ergo se videns illusum ad palatium festinus occurrit; vir autem Sanctus Draconi ne amplius in populum desæuiret, imperauit; qui statim discessit. Quod videns populus voce magna proclamauit: *Magnus est Deus Christianorum;* multique crediderunt in Dominum. *Sistitur Maximiano Imper.*

Indignatus autem Sathanas cum suis; & vasa, quæ diu possederat, sibi eripi dolebat, fremitusque, & collisiones perualidæ quasi compugnantium aduersum se castrorum audiebantur in aere: Econtra, Sanctis Angelis gaudium erat, ita vt audirentur voces iubilantium, & cantantium, *Gloria in excelsis Deo, &c.* Populus autem succinendo respondebat *Amen.* Maximianus autem indignans,

gnans, præcepit omnem illum cætum candidatorum trucidari, sicque trecenti triginta circiter sacrificare nolentes martyrio consummati sunt. Qui dum ducerentur ad victimam clamabant: *Ora pro nobis Pater Erasme, & commenda nos Deo.* Quod cum fecisset, obuiantes Angeli Sancti, Martyrum animas triumphantes suscipiebant, deducentes ad cæli palatia, audiebanturque voces canentium *Alleluya.*

330. martyres ab Erasmo baptizati.

De quibus tormentis illæsus exiuit.

Cap. XXIX.

Tunica ærea ignea vestitur.

TVnc Maximianus furibundus contra Sanctum, iussit tunicam habitudine æream statuere, corporis eius adæquantem exhiberi, & vehementer igniri, sanctoque Martyri circundari, qui *facto Christi signaculo* Christum interius indutus, excandescens, illud indumentum lætus, & alacer sibi circundat psallens, & dicens: *Transiuimus per aquam, & ignem, nunc educas me Deus in refrigerium.* Statimque tunica illa adeo refriguit, ac si largissimis imbribus inundaretur, nec aliquam adustionis maculam Beato Martyri prorsus intulit. Qui mox Imperatori gratulabunda voce insultans, ait: Ecce comprobasti stultissime hominum, quia *virtus Christi, flammis & ignibus imperauit, & Deos tuos lapideos, & fusiles inualidos reddidit.* Tunc Imperator iubet sartaginem igniri, plumbumque, picem, resinam, ceram, oleumque pariter in ea eliquari, & *Athletam Christi* præcepit illic immergi dicens: Nunc Erasmus artes suas excitet, nunc ferrea latera sibi fabricet, nostrumque si præualet, contemnat imperium, & præparatum eludat incendium. Paretur tyrannicis præceptis, & ingens olla, ac lignorum copia succenditur, quam Sanctus *Christi vexillo* se muniens lætissimus insilit dicens: Hæc olla mihi refrigeriū præstet, *in nomine Domini Iesu Christi.* Illo talia prosequente, circa corpus innoxium furebat incendium, & velut indignans ad iniurias eidem illatas, ad vltionem eius creatura armatur: nam exiliens ex vndosa sartagine, quædam torrens scintilla Maximianum cominus stantem (non nescia quem quæreret) petit, eique adeo valide infligitur, vt cum eiulatu terribili vociferaretur dicens: A RDEO ARDEO, *virorum optime Erasme ora pro me.* At Sanctus, qui inter spumeos ardentium vortiginum cumulos subito credebatur arsurus, stupentibus cunctis, illæsus ibi diutius perstitit, & tandem ex sartagine rediens, ludibundus Maximiano dixit: Quid est Imperator: *Ecce Dominus noster Iesus Christus, cui omnis creatura deseruit machinamenta tua dissoluit, & dolor quem mihi paraueras, in caput tuum recidit;* animaduertendum licet tibi quomodo cum ardoribus sempiternis poteris habitare, si temporarium igniculum sufferre non præualuisti: & quamuis iam tibi respondeat malitia tua futurorum malorum præsaga, patientiam tamen *Domini Iesu*, qui malum pro malo reddere prohibet, imitantes, in eius nomine præcipimus vt à vexationis huius dolore dimittaris vt circunstans populus Dei potentiam collaudans, à Diaboli laqueis resipiscat: quo dicto, statim ab illo conquieuit omnis vstulationis læsio.

Psal. 65.

In ollā, plūbo, pice, cera, resina, & oleo feruefactam iterum mittitur.

De fœlici transitu eiusdem.

Cap. XXX.

Carceri inclusus liberatur ab Angelo, & ducitur in Campaniā.

AT ille miser putans sibi magicis artibus illusionem inductam, iussit Sanctum ad carcerem deduci, & catenis vinciri, ac diligenter custodiri, vt in sequenti die nouis, & inexpertis eum tormentis discerperet. At cum Sanctus in carcere vinctus teneretur, noctis medio iuuenis ei splendidissimus apparuit, pulsansque latus eius, & omnem concatenationem dissoluens, ait: *Erasme surge.* Et apprehendens eum eduxit de ciuitate, qui diuina prouisione, reparata naue transmigrauit in prouinciā Campaniam. Maximianus verò interim cum eum requisisset, & non inuenisset, exagitans caput, & in risum solutus, magnos, inquit, cruciatus pertulit Erasmus, sed dum fugæ sapienter consuluit, maiores effugit. Seruus autem Dei delatus in Campaniam, ad ciuitatē Formianā per 7. dies ibi Dei laudibus vacās, consolatione Diuina refouebatur, & Angelica visitatione recreabatur. Quibus completis, vox de cœlo consolatoria ad eum facta est dicens: *Erasme serue bone, & fidelis, qui bonum certamen certasti, qui maximum mihi fructum in terris acquisisti, veni ingredere in gaudium Domini.* Suspiciens autem, vidit coronam rutilantem desursum illabi, ac super se dimitti, & inclinans caput suum dixit: *Domine suscipe spiritum meum in pace.* Tunc deuotissimas Deo gratias agens, animam creatori suo consignauit, quæ niue candidior apparens, Angelico ductu deportata, visa est cœlorum alta penetrare.

Vocatus Domino, sancto fine quiescit.

De Sancto Bonifacio, & Aglaide.

Cap. XXXI.

Vitam S. Bonifacij leges in Metaphraste ex quo & Surius eam descripsit.

EX *gestis eius.* In illis etiam temporibus erat Romæ mulier nobilis nomine Aglais filia Acacij quōdam Proconsulis. Hæc ergo ter candidam egerat Romæ præfecturam, habens sub se 73. Procuratores, & vnum, qui super omnes erat, nomine Bonifacium, adulterum, qui etiam cum ea commiscebatur in peccatum. Erat tamen hospitalitatis largus, & operibus misericordiæ intentus. Tandem Aglais per gratiam Dei compuncta, vocato illo dixit: Frater scis in quanta peccata conuoluti sumus, non æstimantes, quia Deo assistere debemus, & rationem reddere de malis, quę gessimus: audiui autem à Christianis, quod si quis administrauerit Sanctis, qui agonizantur *pro nomine Christi*, consors eorum fiet in die iudicij: Perge igitur in partes orientis, vbi agonizantur vt didici, & affer nobis reliquias Martyrum, si quomodo administrantes eis, & oratorias domos ædificantes, per Sanctas eorum passiones saluemur tam nos, quam alij multi. Qui accipiens aurum ad comparanda corpora Sanctorum, & administrationem egenorum & 12. equites, egrediens, Dominæ suæ ait: Si inuenero ad comparandum corpora Sanctorum Martyrum, afferam mecum: Sin vero corpus meum venerit *in nomine Martyris* suscipies illud. At illa, abijce, inquit, abs te ebrietatem, & stultiloquium, & sic vade vt deuotus; quare sic loqueris, qui Sanctorum corpora portare habebis? Egrediens ergo Bonifacius, cogitauit, vt quia licet indignus, & peccator, Sanctorum corpora portare haberet, à carnibus, & vino abstinere deberet; factaque oratione ad Deum, ambulans venit in ciuitatem Tarsum, & cognoscens, quod Athletæ Christi agonizabantur in martyrio, dixit ad eos, qui erant cum eo: Euntes, requirite nobis hospitium, & ego vado videre eos, quos valde desidero. Pergens igitur ad stadium, vidit martyres in tormentis positos, vnum suspensum à capite deorsum, & ignem subtus eum stratum; alium inter ligna quatuor extensum, & diutissime maceratum, alium vngulis laceratum, alium manus habentes abscisas, alium stipitem in collo eius fixum à terra exaltatum, alium retro manus, & pedes habentem, & sic fustibus à ministris cæsum: accedensque cæpit osculari eos, & voce magna clamare: *Magnus Deus Christianorum, Magnus Deus Sanctorum martyrum, obsecro vos famuli Christi, orate pro me, vt ego merear vestri consors inueniri.* Sedensque ad pedes martyrum qui plectebantur, vincula eorum osculans, ipsosque ad patientiā exhortans. Quem intuens Iudex Simplicius ait: Quis est iste, qui de contemptu meo, ac Deorum iniuria hoc gerit? applicetur ergo ante tribunal meum.

Vehemēs desiderium reliquiarum sanctarū in Aglaide.

Obseruatā religionem hāc & reuerentiam Bonifacij.

Vide in Bonifacio miram mutationem.

De

De Passione Sancti Bonifacij.

CAP. XXXII.

Dire cruciatur sed fert patientissime. CVmque adductus, fuisset interrogatus, quis esset? Christianum se esse constanter respondit, & idolis immolare penitus recusauit. Vnde iratus Iudex iussit eū suspendi, & corpus eius diutius radi, ita vt ossa eius apparerent: at ille tacebat, & oculos attentos ad Martyres habebat. Cumque sacrificare nolens perseueraret, Iudex iussit calamos acui eosque sub vngulis manuum eius infigi; quod cum fieret, aspiciens Martyr in cœlum dolores alacriter tolerabat. *Plumbū feruens in os eius funditur.* Videns autem Iudex, quod minime tormēta sentiret, iussit os eius aperire,& plumbum bulliens infundi: qui aspiciens in cælum orauit, & ad Sanctos Martyres vt pro ipso orarent exclamauit: Qui cum complessent orationem, & dixissent *Amen*, factus est ploratus à turba, & vociferatio maxima dicentium: *Magnus Deus Christianorum, Christe fili Dei salua nos, pereant simulacra gentium*: Omnisque plebs impetum fecit, & aram destruxit: *Præses fugit.* Iudex quoque timens turbas propter tumultum secessit. Diluculo autem pro tribunali residens,eum sibi assisti fecit,videnſque eum adhuc *in fide crucifixi* perseuerantem,iussit afferri ollam, & pice impleri, & bulliente pice Sanctum in ea inuerso capite mitti: *Mittitur in feruētem picem martyr, sed nihil læditur.* Angelus autem Domini descendens ollam tetigit, & vt cera protinus ante faciem ignis liquefacta, Sancto quidem molesta non fuit, multos autem de astantibus accendit. Tremefactus igitur Iudex pro virtute Christi, & admirans,patientiam martyris Sancti,iussit gladio caput eius abscindi. Tunc spiculatores cum de medio incendij festinanter tulerunt, qui impetrata ab eis hora parua ad orandum conuersus ad orientē; *Deum deprecatus est*; deinde à spiculatore percussus est,& factus est terræmotus magnus, ita vt omnes exclamarent dicentes: *Magnus est Deus Christianorum.* *Capite plectitur.*

De Translatione corporis eius apud Beatam Aglaidem.

CAP. XXXIII.

Comites eius ignari cædis eius, veniunt ad corpus ipsius exanime. COnserui autem Bonifacij circumibant vbique requirentes eum,& non inuenientes,dicebant ad inuicem, modo in adulterio, aut in taberna positus epulatur. Cumque obuiasset eis vnus ex officialibus, dicūt ei; Vidistine forsitan aliquem peregrinum Romanum. Qui respondit heri vir peregrinus *pro Christo* capite plexus, adhuc in stadio est, vbi & passus est. At illi: Hic inquiunt,quem quærimus adulter est, & ebriosus: secuti sunt tamen officialem vsque ad stadium, qui ostendit eis corpus preciosum: quæsierunt etiam ab eo vt ostenderet eis, & caput. *Insigne miraculum.* Quo ostenso, cum illud considerarent, risit in Spiritusancto, & cognoscentes fleuerunt amare dicentes: *Ne memineris peccati nostri, quia tanta locuti sumus de te famule Christi.* Emerunt igitur ab officialibus corpus martyris quingentis solidis, vngentesque illud aromatibus,& inuoluentes preciosis linteaminibus,posuerunt in capsa,& sic profecti sunt; Angelus autem Domini apparuit Dominæ suæ dicēs: Quem aliquando habuisti seruum, nunc suscipe sicut Dominum; pro sola enim eius interuentione peccata tibi relaxabuntur omnia. *Visio Aglaidis.* Quæ confestim surgens, clericos, & religiosos secum accepit, & sic cum hymnis, & canticis, & omni veneratione Sancto corpori obuiauit, & reposuit illud ad spacium * quinque stadiorum ab vrbe Roma via Latina, dignam domum ei ædificans, in quo etiam loco beneficia, Sancti Martyris orationibus, exuberant. ** Sic legit Ado; Metaphras tamen habet quinquaginta*

Beata autem Aglaes abrenunciauit mundo, & eius pompis; omnia sua distribuens egenis, relaxans etiam vniuersam familiam suam à iugo seruitutis: sicque cum paucis puellis Christo famulata tantam gratiam à Deo meruit accipere, vt & dæmones expelleret, & diuersas infirmitates curaret. Superuixit autem in habitu sanctimonialium, annis * 13. & sic obdormiuit in Domino. ** Metaphras. 15.*

De Sancta Iuliana Virgine, & Martyre.

CAP. XXXIIII.

EX *gestis eius.* Tempore quoque Maximiani erat Senator quidam Eleusius, ipsius Imperatoris amicus, hic desponsare sibi puellam volebat nobilem Iulianam Africani filiam; qui & ipse Christianorum persecutor erat. *Vitam S. Iuliana habes in Surio ex Metaphras.* At vxor eius dum intentionem sacrilegam perhorresceret, neque Christianis, neque paganis miscebatur; Iuliana verò virtute plenissima, rationabili consilio creatorem omnium, Deum colebat, & quotidie currens ad ecclesiam, orationi vacabat. Cumque vellet Eleusius nuptiarum solennitatem implere, dixit illa: Euntes dicite ei: *Si credideris in Deum meum accipiam te maritum, quod si nolueris nunquam mihi dominaberis.* Quod audiens Pręfectus Eleusius,nunciauit patri eius;qui pergens ad eam, primo quidem blandis verbis,deinde feras, & ignem comminans, vt ei consentiret; hæc ab ea verba audiuit. Per filium Dei si debeam viua incendi, nec tibi consentio; sed priusquam negem *Christum* omnia gratis sustineo. Tunc cæsam, & cruciatam, tradidit eam Præfecto sponso suo, qui videns pulchritudinem mollissimis eam verbis allocutus est, vt eius coniugio sponte consentiret: *Traditur Præfecto Eleusio.* quæ cum penitus nollet,nisi ille *Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum adoraret*, iratus iussit eam cædi cum virgis, ita vt mutarentur in ea septem milites vicissim cædentes: deinde cum nollet sacrificare Dianæ, iussit eam per capillos quinque horis appendi: *Durissime virgo flagellatur; Suspenditur diu capillis capitis.* post hæc autem æs conflari, & expoliatam eam à capite vsque ad talos perfundi,& sic eam incendi. Quod factum, cum nihil ei nocuisset, iussit per eius femora ligamen mitti, & sic eam in carcerem recipi. Tunc orauit Sancta Iuliana, & ait: Domine Deus omnium dispensator, merentium defensor, errantium pastor, exaudi me precor, & ne deseras me quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, extingue tyrannidē contra me insurgentem, & fac erubescere Diabolum contra me resistentem. *Oratio eius ad Deum.*

De conflictu eiusdem cum Dæmone.

CAP. XXXV.

ET dum finisset orationem, Dęmon veniens in figura Angeli dicit ei: Iuliana dilecta mea, parat tibi Præfectus alia tormenta pessima. *Diabolus sub Angeli specie ei apparet.* Cum ergo te de carcere iusserit egredi, accede, & sacrifica vt salueris, ad hoc enim ad te missus sum Angelus Dei. Tunc illa amarissime ingemiscens,orauit cum lachrymis dicens: Domine ne permittas me perire, sed conforta cor meum, & significa mihi in nomine tuo confidenti, quis est, qui persuadet hoc mihi. Statimque vox ad eam facta est: Confide Iuliana, tene eum,qui tecum loquitur,& scies, quis est; quæ sana facta à doloribus suis, tenuit dæmonem, & dixit: *Apprehendit Dæmonem.* Dic mihi, quis es,aut vnde, & quis te misit? Qui ait, ego sum *Iophin* niger, mali oblectator, tormenti amator, homicidijs gaudens, luxuriam suadens, missus à *Beelzebub*, qui totius mali est inuentor. At illa dixit: Immunde spiritus, quomodo præsumsisti te Christianis applicare. Tunc eum manibus post tergum ligauit, ac super terram posuit, & sumens vnum de ferreis ligamentis quibus ipsa ligata fuerat,ipsam cædebat. *Ligat ac verberat Dæmonem.* Illoque clamante,& vt infœlicitatis suę misereretur exorante, dixit ei: Confitere mihi cui homini iniuriam fecisti. Qui ait: Aliquorum hominum oculos extinxi, aliorum pedes confregi, alios in ignem posui, alios sanguinem vomere feci, alios laqueo vitam finiri, alios vomere manibus suis interfeci, & omnia mala, quæ in mūdo sunt ego confeci, nemo tamen me tangere ausus

fuit

fuit præter te, cuius virginitas contra sæuos armatur. Hæc eo dicente; Præfectus iussit eijci de carcere Iulianam. Quæ cum duceretur trahebat secum Dæmonem, qui rogabat eam dicens: Domina mea Iuliana, noli me amplius omnibus ridiculum facere, iam enim non possum vltra ad Patrem venire, quia superasti me; alij dicunt Christianos esse misericordes, tu autem ferox in me visa es: dumque talia diceret illa trahens eum per forum, proiecit in stercoris locum.

De consummatione agonis eiusdem.

Cap. XXXVI.

ET dum peruenisset in prętorium, facies eius gloriam ignis emittebat, vnde Præfectus metuens dixit ei. Quomodo tanta tormenta per incantationem superasti? At illa, *Dominus*, inquit, *Iesus Christus me confortauit, te autem erubescere fecit.* O pessima hora, quæ te miserum procreauit, cui præparatus est ignis æternus, Pæniteat te miser, & infælix, *Quia Dominus misericors, & pius vult omnem hominem saluari.* Tunc iratus, iussit rotam ferream præparari, & in ea acuta tubera fieri, ac Virginem super illam imponi, ipsamque rotam à 4. militibus trahi, vt virgo superposita discerperetur. Trahentibus ergo illis machinam, agna Christi membris omnibus scindebatur, & medullæ de ossibus eius exibant. Cumque iam pene exanimata esset, Angelus Domini descendit, & rotam comminuit, & vincula soluta sunt. Tunc illa manibus extensis in cælum cum lachrymis cæpit & gemitu glorificare Deum. Ipsi quoque carnifices clamauerunt dicentes: *Potens est Deus Iulianæ, nec est alius Deus præter ipsum.* Pænitet nos Præfecte, quia vsque nunc illusi sumus, & diuisi sunt quingenti homines vna voce clamantes: Et nos Iuliana *eum, quem tu, colimus Deum, pereat gens paganorum, exultet gens Christianorum, fac Præfecte, quod vis, infer nobis supplicia, insidias para, incende ignem, affer rotam.* Hæc præfectus renunciauit Imperatori, qui iussit illos omnes captos, gladio puniri. Præfectus autem iussit Sanctam Iulianam incendi, quæ cum orasset, Angelus Domini subito veniens ignem separauit, & flammam extinxit, deinde iussit eam Præfectus in ollam feruētem mitti, quæ facta est velut balneum temperatum, & ex ipsa resiliuit ignis, ac viros 76. de astantibus incendit. Hæc cum vidisset Præfectus, scidit vestimenta sua cum gemitu, & vituperans Deos suos, iussit eam gladio puniri. Quæ cum ad locum decollationis duceretur, Dæmon qui ab ea cruciatus fuerat veniens clamabat: Nolite ei parcere, sed quomodo digna est, ei reddite, Deos enim vituperat, hominibus iniurias facit, mihi quoque in vna nocte multa mala ostendit. Cumque illa paululum oculos aperiret, vt videret, quis esset qui talia diceret, clamauit Dæmon: Heu me miserum, forsitan vult me iterum retinere, statim ergo euanuit, & fugiens obmutuit. Cumque orasset virgo, cum patientia tradidit animam Deo, At vero præfectus cum nauigasset, in Suburbano, veniens tempestas valida nauem eius dimersit, & cum eo mortui sunt viri 34. Cumque iactasset eos in locum desertum, ab auibus, & feris eorum corpora deuorata sunt.

Quingenti viri credunt in Christum & occiduntur.

Mittitur virgo in fornacem.

Sancta Iuliana capite plectitur.

Vltio Dei in Eleusium.

De Passione Sanctorum Episcoporum Felicis Tubizacensis, & Petri Aulani.

Cap. XXXVII.

EX *gestis eorum.* Hoc etiam tempore passus est Sanctus Felix * Tubizacensis episcopus, qui Anolino Proconsuli præsentatus, & nomen suum requisitus, respondit tantum *Christianum* se esse, libros quoque Sacros vel membranas quas habebat nolebat tradere. Vnde iratus ille, misit eum Romam ad Præfectum prætorij, qui iussit eum in carcerem recipi, ac maioribus vinculis ligari. Post dies autem 12. iussit eum post Imperatores nauigare, qui nauem conscendit, catenarum duris nexibus illigatus, & fuit in nauicula quatuor diebus, & quatuor noctibus iacens sub pedibus equorum, panem verò non comedens, nec bibens aquam. Ieiunus autem venit Nolam, quem cognitor ciuitatis ibidem capite plecti fecit 17. Calend. Februarij.

** Petrus de Natalib. lib. 2. cap. 85. legit Tubabocensis.*

Eodem tempore passus est Petrus, qui & Balsamus apud Aulanam ciuitatem, sub Maximiano 3. Nonas Ianuarij; interrogatus à Præside Seuero vtrum haberet parentes, negauit dicens: In Euangelio mihi præceptum est, omnia denegare, cum ad Christi venero confessionem. Postea iussus est appendi, & vngulari, quod dum fieret nihil aliud dicebat nisi, *Hanc vnam petij à Domino, &c.* Et illud. *Quid retribuam Domino, &c.* Tandem iussus est crucifigi: huius Passionem transtulit Anastasius Apostolicæ sedis Bibliothecarius.

Lege Petrū de Natalibus lib. 2. cap. 39.

Psal. 26.

Psal. 115.

Passio Sanctorum Vincentij, & Orontij, & Victoris.

Cap. XXXVIII.

EX *gestis eorum.* Præterea passi sunt eo tempore Vincentius, & Orontius fratres: qui audientes crudelis Imperatoris iussa per Rufinum Hispaniæ præsidem data, ad martyrij palmam desideranti animo cucurrerunt, & eiusdem Præsidis iussu pro fide Christi decollati sunt. Victor quoque Leuita, qui eos hospitio susceperat, & trucidatorum corpora collegerat, ab eodem iussus est brachia scindi, & caput auferri in eodem loco, vbi, & ipsi fuerant decollati. Pater autem eiusdem Victoris hæc videns fugam arripuit, sed Mater eius Aquilina maritum apprehensum ad se, complexans, & caput eius pallio suo cooperiens ait illi, *Sta in fide fortiter, & moriamur pro Christo.* quos gladiator aspiciens genua curuantes, amborum capita abstulit. Cumque Sanctus Pontius episcopus, iuxta reuelationem Domini, plaustrum præparari fecisset, vt corpora martyrum ad pristina Italiæ loca referentur, super illud posita per loca ductori hactenus ignota perducuntur, donec iuxta ciuitatem Ebredunensem peruenirent, ibique prope muros ciuitatis placuit requiescere, nam boues cæperunt mugire, plaustra cum corporibus non valentes vlterius ferre.

De his Beda, & Vsuardus, Ado, & alij: pluribus autē Petrus in catalogo lib. 2. cap. 112.

De Sancta Lucia vidua, & consolatione eius in carcere.

Cap. XXXIX.

EX *gestis eius.* Sub Diocletiano quoque passa est Beata Lucia in viduitate sua permanens, iam per annos 36. eratque annorum 75. orauit igitur ad Dominum, proposito contra Christianos edicto Imperatorum, & ait: *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.* Dixitque ad filium suum Euprepium: Ecce nunc tempus paratum ad palmam, derelinquamus simulacra, quæ perdere nos possunt, non liberare, *& adoremus Dominum Iesum Christum, qui potest, & animam, & corpus saluare, & damnare.* Cui ille: Mater, inquit, deliras, quæ illum Deum esse confiteris, qui dicitur flagellatus, & cum latronibus crucifixus. Illa increpauit eum, qui talia loqueretur contra factorem suum. Tunc ille ad Imperatores cucurrit, & Matrem suam accusauit. Missus Gebal assessor vt eam adduceret; simulacrum Iouis coram ea posuit, & ait: Tu es cultrix illius *Crucifixi*? Quę exiens de domo sua dixit, fundamenta domus meæ pro simulacro in ea constituto corruant, nec me vltra suscipiant, sed digna sim conscribi in numero Sanctorum, qui pro Christo passi sunt. Veniensque ad palatium, post multas interrogationes ait: *Parata sum ad ignem, ad bestias, & ad quascumque volueritis pœnas.* Iussa est igitur trahi ad carcerem, quo cum peruenisset, mox ianua carceris contra eam clausa est, & fundamenta mota. Illa autem in oratione prostrata cum orasset, mirabilis odor suauitatis

Vitā huius describit Ado, quā habet Surius 16. Sep. sed latius Petrus lib. 8 cap. 85.

Psal. 58.

A filio suo Sancta Lucia accusatur.

Eius fortis animus.

fragra-

fragrauit de carcere, & vox de carcere sonuit dicens: *Gaude in Domino semper, iterum dico gaude, quia illud, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit meruisti accipere*; & nunc implete sunt orationes tuæ. Tunc illa flexis genibus cæpit gratias agere, deinde psallere, cui etiam per soporem affuit Dominus consolans eam.

1. Cor. 2.

Christus Dominus eã consolatur.

De correptione Diocletiani pro ea.

CAP. XL.

POst quatuor autem dies fluuius de fundamento carceris inundauit, & media pars ciuitatis interijt, domus quoque Diocletiani à fundamento perijt, ita vt nec lapis in loco remaneret. Qui postea veniens, auditis, quæ acciderant, iratus ad carcerem abijt, illaque orante exclamauit: Malefica vbi est palatium meum, vbi aurum, & argentum, vbi Dij mei Iuppiter, Hercules, & Minerua? O laudabilis Deorum patientia, qui tibi nondum pœnam restituunt. Ad hæc illa: Laudabiles essent si te, & seipsos liberare potuissent, ne perirent. Tunc iussit eam extra ciuitatem duci, vbi sedens pro tribunali, nodosis fustibus extentam fecit mactari; & ecce, qui cædebat eam, factus est lapideus, manus autem eius carnea permansit vsque nunc, propter quod vocatus est ille locus, AD MANUM CARNEAM, vsque hodie. Ipse quoque Imperator penè vsque ad mortem aridus factus clamabat: *Deus Iupiter adiuua me*. Mox ille Iouis de loco suo cecidit, & comminutus est. Lucia verò subridens ait: *Sanet te Deus tuus Iupiter*. Cui inquit Imperator: Tu me, inquit, saluum fac. At illa: si credideris, faciam. At ille: *Per ipsum Crucifixum si me sanaueris, credam*. Ad hæc Lucia: Scio, inquit, fallaciam tuam; sed quia *Crucifixum* nominasti, faciam tecum misericordiam, statimque sanus factus exclamauit: Gratias tibi ago Iupiter, cæpitque currere ad templum eius, & subito terra mota scissa est, & templum absorbuit, vt nec lapis in eo remaneret.

Vindicta Dei in Diocletium & ciuitatem.

Nodosis fustibus dire cruciatur sed tortor in lapidem conuertitur solã manente manu carnea.

Simulata pietas Diocletiani non latet S. Luciam.

Post hæc Imperator venit ad carcerem, ollamque æneam pice, ac plumbo, ac resina iussit impleri, & in circuitu eius lignorum copiam aggregari, ac Luciam nudam in eam deponi, & tribus diebus ac noctibus ignem adhiberi. At illa nihil omnino sensit: quarto die finito igne, dixit Imperator ministris: Ite, & purificate locum quo arsit illa Malefica, ne quid de puluere eius remaneat, ne forte calcans aliquis, similis ei fiat. Quibus exeuntibus Lucia obuiauit, & ait: Ite dicite Imperatori; Noli vacare, tempus est laborandi. Quibus auditis, Imperator, percutiebat pectus suum pugnis, dicens: Quid faciam? Tunc iussit eam ferro, & plumbo oneratam per omnes plateas ciuitatis circumduci.

Illæsa manet in feruenti olla.

De conuersione Geminiani per eam, & agone amborum.

CAP. XLI.

QVæ dum duceretur, venit ad domum hominis, Geminiani nomine, qui habebat in domo sua plusquam 30. millia & 200. simulacra, & dum illa concitè pergeret: ecce columba niuea de cælo descendit, ac super caput Geminiani tertio *signum crucis* fecit. Qui in cœlum respiciens, cataractas cœli apertas, & sedem Dei ex ordine vidit, & mox omnia relinquens, ad locum vbi Sancta torquebatur recurrit, ceciditque ad pedes eius, & ait: Te cognoui matrem gratiæ, quam Dominus mihi demonstrauit, nam dum ante ianuam domus meæ transires, respiciens in cœlum vidi, in quem oporteat me credere, & ieiunauerunt ambo per triduum. Media autem nocte sanctus Presbyter Protasius ab Angelo monitus, surgens ad carcerem cucurrit; & ecce claustris carceris comminutis, lux Dei illum præcessit, & odor inde suauissimus exijt, fundamenta quoque carceris commota sunt, & fons aquæ inundauit: & baptizauit Presbyter Geminianũ, quem Sancta Lucia de fonte suscepit cæperuntque vnum esse in anima, & spiritu, vnum agonem pro Domino tolerantes.

Geminianus conuertitur.

Die tertio sedit Diocletianus pro tribunali, & ante eum ambo sunt adducti. Interrogata Lucia, nihil respondit; Sanctus autem Geminianus *signans se*, cæpit acerrime Imperatorem increpare, cur in Christum, & Christianos sæuiret? Interrogatus ab Imperatore quomodo Deos reliquisset, respondit; orationibus huius matris meæ spiritualis illuminatus sum; cuius hæc semper erat oratio, vt non sola de hac vita migraret, sed aliquem fructum sui laboris acquirens, alterius animam manu sua Deo offerret. Tunc Imperator vt *Leo fremens*, omnibus tormentis eos affici iussit. Sanctus autem Geminianus ad Luciam ait: Sanctissima Mater, ne expauescas in his pœnis, vt sciant cultores Dæmonum, quia nihil valet in seruis Dei pœna illorum. Hæc audiens illa, gaudebat de fide eius, & cum orassent, Angelus Domini apparuit in medio eorum, imponens eis *coronas ex auro, & gemmis*. Cumque Diocletianus eis dimissis, à Roma discessisset, & in quodam fluuio nauigaret cum 1346. in flumen cecidit, qui tamen solus euasit.

Geminianus increpat Diocletianũ.

Constantia Geminiani.

Mense autem tertio Pirropogon Iudex Romam veniens, sedem in foro fecit sibi præparari, & Præconem clamari, vt omnes venirent Deos adorare. Tunc Sancti Lucia, & Geminianus cucurrerunt per plateas ciuitatis, vsque ad locum qui dicitur Lateranis; quo cum peruenissent clamabant: *Simulachra gentium argentum & aurum &c.* Quod audiens Pirropogon, iussit ceruices eorum contundi. Interea terræmotus factus est magnus, & tremuit pars ciuitatis, & cameram fori sub qua Iudex sedebat, ipsumque Pirropogonem cum quadraginta ministris oppressit, at Sancti Dei sub eadem remanserunt illæsi.

Pirropogon Iudex iniquus cum plurimis alijs Deo vindice opprimitur.

De Translatione eorundem per Angelum, & eorundem transitu.

CAP. XLII.

POst anni circulum venerunt Angeli apprehendentesque eos tulerunt in Siciliam, in montem quendam asperum acutis lapidibus, & directi ab angulo venerunt iuxta fluuium * Psimicum, inueneruntque fluuium plenum, & redundantem ad mare, & non poterant transire. Et exclamantibus illis ad Dominum, aqua quæ descendebat rugiens ad mare stetit, & ambulantes super eam, quasi super lapides, venerunt ad locum, qui dicitur Medulas, quod territorium spiritibus immundis plenum erat clamantibus: Finis noster aduenit, discedamus à facie Sanctorum quia huc à Deo directi sunt, & orantibus Sanctis, facta est vox à Deo de cælo dicens: Hæc est sedes vestra. Et manserunt in eodem loco multa miracula super infirmos facientes.

** Petrus legit Psimiphum.*

Ambulant sicco pede super aquam.

Hæc audiens Apofrasius præcepit decollari viros, & mulieres, quos curauerant 75. qui illos magnificabant; super quorum corpora visus est Angelus Domini fialam fundere plenam aromatum: Hoc autem scelere perpetrato equus Apophrasij arreptus à Diabolo, proiecit eum super lapidem, & corpus eius non est inuentum, vsque in hanc diem.

Septuaginta & quinque martyres occiduntur.

Hæc fama cum peruenisset ad patrem Paschasij Proconsularis exijt ab vrbe Siracusana, & Medulas venit, pœnas parare Sanctis. Cumque Lucia cum Geminiano videns fremitum pœnarum expauesceret, & fugiens non haberet vbi se absconderet illa suspirante, medius mons crepuit, & Sanctos Dei tribus diebus ac

Mons se aperuit & abscondit Sanctos.

ac noctibus abscondit. Tertia vero die magno æstu in Sole facto Lucia sitiens orauit, & de medio crepidinis fluuius exijt, vnde potati sunt. Cumque illa Dominum orasset, vt spiritum eius, qui in hac vita periclitabatur acciperet, emisit spiritum, cuius corpus vsque ad diem tertium, Geminianus custodiuit. Tertia autem die ascendens de crepidine in ipso ore crepidinis ab inimico, exempto gladio, vitam finiuit, & deorsum vnde ascenderat corruit. Transiens autem quædam mulier Christiana, quæ de Emporio Plucitano maximum suauitatis odorem senserat cæpit inquirere, vnde hic odor emanaret? Quæ cum cognouisset, in crepidinem descendit, ibique corpora Sanctorum inuenit: in quorum sepultura omnia vestimenta sua preciosa expendit. Et ecce Angeli de cœlo descenderunt trahentes tabulas marmoreas, in quibus Sanctorum corpora sepulta sunt. De aqua vero quàm Dominus Sanctæ Luciæ donauit, infirmi potati sanantur.

Emisit Luciа Spiritū. *Geminianus capite plectitur.* *Corpora martyrum miro modo inuenta.* *Vitam hanc leges in Petro l. 8. c. 85.*

Author. Alia fuit Lucia virgo Siracusana, de qua dicetur infra, quæ passa est sub Pascasio proconsulari: hæc autem vidua passa est sub eius patre * Paschasio, vt dictum est.

** Ado vocat illum Megalinum.*

Passio Sanctorum Cosmæ, & Damiani.

CAP. XLIII.

Ex gestis eius. Eodem tempore passi sunt in ciuitate Ægea Cosmas, & Damianus fratres, quos geminos pepererat Mater Theodora. Hi à Spiritu sancto medicinalem artem edocti, tam in hominibus, quam in iumentis, omnem infirmitatem curabant, & nihil accipiebant. Quædam matrona Palladia cum omnia sua cum medicis consumpsisset, ab eis curata est; sciensque quia nihil acciperent, obtulit occulte quoddam munus Sancto Damiano pedibus eius se prouoluens, eumq; Sacramentis terribilibus constringens, ille accepit munus, ne nomen Domini videretur contemnere, per quod fuerat adiuratus. Quod audiens frater eius, præcepit *ne cum eo sepeliretur eius corpus*, at eum Dominus corripuit in eadem nocte ei apparens, & Sanctum Damianum excusans. Lysias autem præses cum ab eis quæreret cuius essent fortunæ, audiuit ab eis; Fortuna, quid sit nescimus, *Christiani enim sumus.* Cum autem cæderentur, psallebant: *In via martyrij tui delectati sumus sicut in omnibus diuitijs.* Igitur Antimus, & Leontius, & Euprepius, qui fratres eorum erant simul cum eis catenati in mare missi sunt: sed mox Angelus eorum vincula disrupit, & eos eduxit. Quibus Lysias ait: In nomine Dei mei Apollinis sequar vos. Quod cum dixisset, accedentes Dæmones eum in maxillis percutiebant, & ab eo sic discedebant. Post hæc sancti missi in ignem, in eo quasi in refrigerio roris deambulabant: illisque orantibus, egrediens flamma incendit non paucos de impijs, sed & mortui sunt, & cessante flamma, aperta est terra, & Sancti Martyres apparuerunt illæsi. Deinde iussi sunt crucifigi, & in crucibus lapidari; tres autem fratres eorum in carcerem retrudi: at vero lapides, qui in eos mittebantur, Dei virtute se conuertentes, lapidabant lapidantes. Postea iussi sunt quatuor milites sagittare eos, & sagittæ similiter in sagittantes conuersæ interfecerunt eos, & egrediebatur fluuius sanguinis ab occisis. Post hæc iussi sunt decollari. Et quidam Christiani rapientes eorum corpora, memores, quod Sanctus Cosmas dixerat, *ne simul sepelirentur*, nesciebant quid facerent; tunc subito cursu mirabili, Camelus aduenit, & humana voce loquens, dixit: *Homines Dei, multa signa, & mirabilia per* Sanctos Martyres percepistis nō solum vos, sed & nos iumenta, quæ vobis in ministerium sumus deputata; idcirco cum vobis omnibus, & ego gratias agens, adueni nunciare vobis, vt sanctorum corpora non separentur, sed & in vno loco recondantur.

Patria, & mater SS. Cosmi & Damiani. *Palladia matrona ab infirmitate curatur.* *Damianus coactus suscipit paruū munusculū.* *Psallunt domino in tormentis.* *Caditur præses à dæmonibus.* *Index sagittarios vocat qui sanctos sagittis confodiant.* *Camelus virtute Dei (vt olim asinus Balaā) loquitur. Eodem loco Sancti martyres sepeliūtur.*

Miracula eorum post mortem.

CAP. XLIIII.

Cum autem quidam rusticus post laborem messis, in campo, aperto ore dormiret, serpens in ventrem eius ingressus est, euigilans nihil sensit. Sed sero domi residens cum post cænam in lecto iaceret, mox à serpente grauiter cruciatus voce qua poterat *Sanctum Cosmam, & Damianum* in auxilium inuocauit: sed cum paulatim grauius torqueretur, ad ecclesiam Sanctorum cucurrit, & sic exauditus est, quod ipso subito dormiēte, serpens sicut intrauerat, exiuit.

Sancti martyres curant hominem in quem serpes intrauerat.

Vir quidam cum vxore sua cum in templo Sanctorum deuote seruiret, proficisci longe voluit, & vxori suæ domi residere, & eum expectare præcipiens, eam Beatis Martyribus commendauit, dans ei signum cui deberet annuere, si eam aliquando vocaret. Post hæc diabolus sciens signum, quod ei maritus dederat, se in hominem transformauit, & dixit vxori eius: Vir tuus misit me ab alia ciuitate, vt venias ad eum: At illa nolens ire, respondit: Signa quidem cognosco, sed ire non possum, quia SANCTIS COSMÆ, ET DAMIANO commendata sum; sed si vis vt tecum vadam, iura mihi per Sanctos, quod mihi non noceas. Iurauit Diabolus, & cum venissent ad secretum locum, voluit eam Diabolus de iumento eijcere, vt eam occideret. At illa statim SANCTOS MARTYRES inuocauit, & eis confestim apparentibus cum multis alijs, inimicus euanuit. Et dixerunt ei Sancti: *Nos sumus* COSMAS, ET DAMIANVS *quorum sacramento credidisti, ideo festinauimus in auxilium tui.*

Versutia Diaboli ad decipiendū hominem quanta. *Mulier liberatur à laqueis diaboli. Hucusque etiam Surius die 27. Septemb.*

Romæ in Ecclesia Martyrum prædictorum, cum quidam matricularius in Ecclesia diu fuisset, & in crure morbum grauissimum incideret. Quadam nocte post longos orationum gemitus obdormiuit; & ecce duo viri splendentes venerunt, quorum alter cultellum, & pixidem, alter vero crus cuiusdam Mauri, qui nuper obierat afferentes, secta infirmi coxa, coxam Mauri loco ipsius inseruerunt, & plagam diligenter vngentes, coxam infirmam ad corpus Mauri mortui detulerunt. Ille statim more solito, vt pulsaret ad matutinas euigilans, de tali somno turbabatur, & se sine dolore sentiens coxæ, quæ prius doluerat manus, & oculos, & candelam apponens, se non esse, qui fuerat mirabatur, & se sentiens sic sanatum, dum præ gaudio caneret, alij surrexerunt: & audito, quid ille in somnis viderat, ad cæmeterium properantes, coxam Mauri præcisam, & coxam sacristæ loco illius in tumulo reperierunt.

De horum miraculis agitur in 2. Niceno concilio Act. 4. Gregorius vero Turon. lib. 10. de gestis Francorum & Baron. anno 560.

De Sancto Blasio Episcopo Sebastæ.

CAP. XLV.

Ex gestis eius. Passus est apud Sebasten Sanctus Blasius qui & Belasius; quando Præfectus Lysias residebat Nicapoli, & Agricolaus Sebastæ: Hic, cùm omni mansuetudine, & sanctitate polleret, Christiani elegerunt eum in episcopum in Sebaste ciuitate Cappadociæ. Qui accepto episcopatu, speluncam cuiusdam montis intrauit, ibique vitam ereiticam duxit. Illic agrestes, & ferocissimæ feræ ad eum infirmæ, & insanæ veniebant, nec ab eo discedebant, donec sanitatem, & benedictionem acciperent. Corui quoque ei alimoniam assidue deferebant. Tūc Præses Prouinciæ iussit venatoribus omnes bestias cōgregare. Qui venientes in illum montem, inuenerunt orantem Sanctum Blasium, & multitudinem bestiarum astantem ante eum; & redeūtes attoniti, nunciauerunt

Surius recitat S. Blasij vit am ex Metaphraste. *Degit in spelunca.* *Venatores inueniunt B. Blasium cū feris agrestibus.*

Præsidi, quæ viderant. Qui statim misit plures milites vt illuc pergerent, & quotquot inuenirent Christianos adducerent. Venientes autem dixerunt ei: Egredere, te vocat Præses. Qui respondit: Bene venistis filij, nunc video, quia dominus non est oblitus mei. Pergens autem cum eis semper eis in itinere prædicauit, & coram eis multa miracula fecit.

Vocatur à Præside Agricolao.

In itinere multa patrat miracula.

Ibi quædam mulier attulit ei filium suum morientem, in cuius gutture arista piscis transuersa erat, & iactans eum, ante pedes eius cum lachrymis vt oraret pro eo, postulabat. Qui manus imponens puero, orauit Dominum vt puer ille, & omnes, qui vel propter seipsos, vel propter quælibet animalia nomen SANCTI BLASII inuocarent, sine mora sanitatis remedium obtinerent, & sanatus statim est puer.

Lupus reddit viduæ porcum.

In ipso quoque itinere paupercula vidua, cui lupus porcum vnicum, quem habebat, abstulerat, rogauit Sanctum, vt illum sibi reddi faceret. Cui ille subridens ait: Noli tristari, porcus tuus reddetur tibi in proximo: & ecce lupus veniens porcum suum sibi reddidit.

Veniens ergo Sanctus in ciuitatem, iussu Præsidis missus est in carcerem, quem sequenti die educi iussit, & stantem dulcissime salutauit dicens: Gaude Blasi amice Deorum. Qui respondit: Gaude, & tu Præses; sed ne dicas eos Deos esse, sed Dæmones, qui æterno igni tradentur cum his, qui eos venerantur. Tunc iratus Præses iussit eum fustibus cædi, & in carcerem trudi.

Ceditur fustibus, & in carcerem truditur.

Audiens vetula, quæ porcum suum receperat, & quod vir sanctus in carcerem clausus erat, ipsum porcum occidit, & caput eius coctum cum pedibus, cum pane; & candela Sancto Blasio attulit; qui gratias agens comedit, eique dixit: Singulis annis offer candelam in ecclesiam nominis mei, & bene tibi erit, & quicumque hoc fecerit.

De Passione eiusdem.

CAP. XLVI.

Iterum crudeliter verberatur.

POst hæc Præses eductum Blasium cum ad Deos inclinare non posset, iussit eum ligno suspendi, & carnes eius ferreis pectinibus laniari, & sic in carcerem deportari. Tunc septem mulieres Christianæ sequentes eum, guttas sanguinis eius excipiebant, & inde semetipsas vngebant: quas tenentes milites duxerunt ad Præsidem, & cum sacrificare iuberentur, accipientes Deos proiecerunt in medium stagnum. Iratus igitur Præses iussit caminum incendi, & plumbum liquefactum parari ac pectines ferreos inferri, septemque laminas igne candentes, & septem camiseas lineas in alio loco poni, & dixit mulieribus, vt vnum eligerent de duobus, aut vestes lineas, aut ardentes loricas. Et protinus vna earum currens camiseas accepit, & in caminum proiecit. Tunc Præses iussit eas suspendi carnesque earum pectinibus ferreis lacerari. Et cum inuictæ talia sustinerent, aduenientes Angeli eas ad perseuerantiam confortabant. Tunc Præses iussit eas deponi, & in caminum mitti: quæ statim vt missæ sunt, extincto igne, illesæ exierunt. Et ait illis Præses: Dimittite magicas artes vestras, & adorate Deos nostros. Quæ responderunt: *Perfice, quod cæpisti, quia iam vocatæ sumus ingredi regnum Dei.* Sicque data sententia iussit eas decollari, & post hæc Blasium sibi præsentari; quem cum videret adhuc immobilem, iussit eum in stagnum mitti. At ille præcedens, aquam signauit, & ambulans super stagnum quasi supra petram stetit in medio, & ait. Si habetis Deos, ostendite virtutem eorum, & venite huc; & ingressi 68. viri mox in aqua submersi sunt. Angelus autem Domini descendens dixit ei: Egredere Sancte Blasi & suscipe tibi paratam coronam à Deo; & protinus exiuit sicut intrauit. Et dixit ei Præses: Omnino decreuisti non adorare, Deos. Qui respondit: Cognosce miser, quia non adoro Dæmones; & statim iussus est decollari; qui cum duceretur ad pœnam, orauit sicut prius orauerat, vt *quicumque rogaret Deum in eius memoriam pro quacumque necessitate, cælesti mereretur perfrui largitate.* Et ecce vox de cœlo dixit, quod Dominus facere promisit, quicquid Sanctus Blasius orauit. Sic ergo decollatus est cum duobus pueris illarum septem mulierum, quos in carcere baptizauerat. Illarum autem septem mulierum, quando decollatæ sunt, animæ de corporibus prodire, tanquam Virgines de thalamo visæ sunt, omnes aureis monilibus refulgentes, & ad cœlos quasi alarum remigio peruolantes.

Septem fæminæ comprehenduntur quæ & accipientes falsos deos demergunt in lacum.

Sanctæ fæminæ torquentur.

Mittitur in caminum.

Plectuntur capite.

Sanctus Blasius super aquas ambulat 68. viri submersi.

Sancti Blasii preces ad Deum.

Decollatur cum duobus pueris.

Author. Nota, quod in legenda huius Sancti, leguntur passæ fuisse 3. Nonas Februarij, & sic in Kalendarijs festiuitas annotatur Sancti Blasij. In martyrologio autem scribitur eorum passio 15. Calendas Martij, quod cur factum sit nescio.

Passio Sanctæ Dorotheæ Virginis.

CAP. XLVII.

EX *gestis eius.* Eodem tempore passa est apud Cæsaream Cappadociæ Dorothea virgo, sub Sapricio Præside 8. Idus Februarij. Hæc tradita duabus sororibus * Christæ, & Calistæ, quæ apostatauerant; iterum eas conuertit, quæ postea sunt in dolium missæ, & in conspectu eius incensæ. Post illarum autem passionem Beata Dorothea leuatur in catasti, & ait: Nunquam sicut hodie lætata sum in vita mea. Tandem ducta est ad decollandum. Cui dixit Theophilus * Scholasticus: Eia tu sponsa Christi, mitte mihi rosas aut mala de Paradiso sponsi tui. Quæ respondit: Plane sic faciam. Cumque orasset, ecce puer ante eam apparuit, ferens in sportario tria mala optima, & tres rosas: Cui illa: Obsecro te inquit, vt hæc Theophilo * scholastico deferas. Cum ergo Theophilus narraret circunstantibus promissionem Virginis irridens: Ecce puer ante eum stetit, & ait: Ecce tibi petenti, mittit Dorothea virgo sacratissima, quod promisit; Qui accipiens statim conuersus est ad fidem Christi: eratque mensis Februarius, quando rosæ illæ missæ sunt, & totam Cappadociam glaciale frigus tegebat. Videbatur autem puer pulcherrimus, & perbreuissimus non plusquam quatuor annorum. Mox ergo Theophilus in eodem equuleo suspensus, & acerrime tortus dicebat: *Ecce modo Christianus factus sum, quia in cruce suspensus sum.* Nam equulei factura, crucis similitudinem gerit, tandem gladio consummatus est.

S. Dorothea virgo & martyr.

** Christetam siue Christinam & Calistam has sorores vocat Bar.*

** Aduocatus siue causidicus, vide Baron.*

** Aduocato Theophilus credit in Christum, subito mutatus dextera excelsi. Hæc omnia latius extãt apud Surium 6. Feb.*

Suspenditur in equuleo Theophilus, sed tandem capite plectitur.

Passio Sanctæ Theodosiæ Virginis.

CAP. LXVIII.

EX *gestis eius.* Passa est, & sub Diocletiano apud Cæsaream Palestinæ, Theodosia virgo 4. Nonas Aprilis, de eadem ciuitate nobilissimo genere orta, anno 18. parentibus vnica, Deo consecrata, elegantis speciei: dignum quippe erat in tali fabrica, Christi palatium fabricari. Hæc igitur nescientibus parentibus ad martyres in carcere reclusos refugit, eisque se coniunxit, & vt rogarent pro ea, rogauit. Quod cum faceret, facta est vox de cœlo, dicens: Ego eam oleo athletæ perungo, meoque spiritu confirmo ad vincendas omnes cruciationes. Deinde interrogata à Præside Vrbano, libere ac prudenter ad omnia respondebat, psalmosque frequenter ruminabat. Post hæc stipite capillis suspensa, inter cætera dixit ad circumstantes: Væ qui vult

Theodosia virgo & martyr 18. ætatis anno passa est.

Vox cælitus Theodosiæ missa.

Ab Vrbano Præside cõprehensa, nudata ad stipitem per capillos suspenditur.

Dominus dici, & super se Dominum non habere: Væ, qui saturari vult, & esurienti non porrigit: Væ, qui vult calefieri, & nudos non vestit: Væ qui requiescere vult, & alium requiescere non sinit: Væ, *qui summ aliquid dicit, cum omnia à Deo acceperit*. Hæc igitur dicens virgo cum nuda staret, nubes niuea apparuit, quæ illam velauit. Vrbano autem minante se acriora supplicia illaturum, respondit. Exurge Vrbane, nullum de parato mihi prandio ferculum fraudes. In omnibus itaque tormentis suis, quasi dolorem non sentiebat, quia anima eius in corona tota pendebat. Amator, inquit, castitatis in honestibus vultibus habitat, frustra quoque mihi minaris corruptionem, *& non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta*. Post hæc ait Præses: Rebellem virginem in angustum locum coarctate, & eius collo grauissimum saxum alligate, eamque in mare præcipitate. Quod cum factum fuisset ab Angelis ad terram reducta est; saxum, quod ei ad collum pependerat, in manibus reportans. Post hæc dimissus est ad eam Leopardus, lenitatis suæ signa monstrans & nihil eam læsit.

En constantiā virginis

Pulchra sententia.

Tandem dum decollaretur visa est de ore eius exire columba, auri splendore pulchrior ad cœlum conscendens. Eadem vero nocte parentibus suis cum magno choro virginum apparuit, induta cyclade niuea, *crucem auream* in manibus, & coronam in capite gestans, & dicens: *Ecce qualis est gloria, vnde me fraudare volebatis.*

Hanc vitā descriptam habes à Petro de Nat. lib. 4. c. 25.

Passio Sanctorum Agricolæ, & Vitalis.

Cap. XLIX.

A*Mbrosius libro de exhortatione ad virgin.* In Italia ciuitate Bononiensi passi sunt sancti Vitalis, & Agricola pridie Nonas Nouembris sub Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus, & in solo Iudæorum, scilicet intra sepulchra eorum sepulti, vbi eos Dominus mihi reuelauit, vt tanquam inter spinas eligerem martyrum rosas. Sancti quidem Agricolæ, Vitalis seruus fuit antea, nunc autem consors, & martyrij collega, præcessit seruus, vt prouideret locum: hic illum ad martyrium præmisit, ille istum accersiuit. Cum igitur Sanctus Vitalis à persecutoribus, vt Christum negaret, vrgeretur, & ille amplius Christum Dominum profiteretur, omnium generum tormentorum in eum exercebant; ita vt non esset in eius corpore locus sine vulnere. Ille autem orabat dicens: *Domine Iesu Christe iube spiritum meum suscipi, quia iam desidero coronam accipere, quam Angelus Sanctus tuus ostendit mihi*; & completa oratione emisit spiritum.

De horum sanctorum inuentione & translatione agit etiam hic S. Amb. de quibus lege & Greg. Turō. hist. Franco. l. 2. c. 16. & de glor. martyrum c. 43. & Petrum in catalog. lib. 10. c. 21.

Sanctus vero Agricola mitior moribus habebatur, ita etiam vt ab ipsis inimicis diligeretur; ideoque passionem eius differebant; sed hæc eorum honorificentia omni immanitate acerbior erat, quæ martyrium inuidebat. Denique vbi non acquieuit persecutoribus Sanctus Agricola crucifixus est.

Sanctus Agricola crucifixus est.

Tandem cum eos mihi Dominus in solo Iudæorum sepultos reuelasset, munera detuli, quæ manibus meis legi, crucis trophæa, cuius gratiam in operibus cognoscitis. Certe, & Dæmones confitebantur; & ab hominibus egrediebantur, & multi varijs ægritudinibus afflicti, contingentes Sanctorum sudaria sanabantur. Et alia multa mirabilia per Sanctos Dei, in præsentia populi facta sunt, dum transferrentur.

Multa fiebant miracula in trāslatione Sanctorum corporum.

Passio Sanctorum Asclæ, Philemonis, & Apollonij.

Cap. L.

E*X gestis eorum*. Tempore quoque Diocletiani passus est Sanctus Ascla apud vrbem Ægypti Antinoum sub Arriano Præside; qui primo quidem atrocissimo suspendio tortus, deinde lateribus flammis admotis adustus, ad vltimum preciosam Deo animam in flumen præcipitatus reddidit 10. Kal. Februarij.

Extant hæc de S. Ascla apud Petrū in catal. l. 3. cap. 15.

Post mortem autem Sancti Asclæ, iussit Arrianus omnes Christianos de eadem ciuitate, qui inueniri possent comprehendi. Erat autem ibi Philemon * Choraula publicus, plebi gratus, & iudicibus: Qui cum abnegans Idola confiteretur *Christum*, iussit eum Præses alapis in faciem cædi, deinde tam ipsius, quàm Apollonij Diaconi calcanea perforari, & inductis funibus per ciuitatem trahi, deinde sibi præsentari: qui dicit ei: Si vis vt audiam te, audi me prius, vt iubeas vas æneum exhiberi, & intus infantulum poni, & operiri. Tunc eo iubente infans in dolio æneo præparato positus est, & os dolij opertum est. Iussitque Philemon dolium sagittari, donec omnes sagittæ sagittariorum deficerent, & post hæc infantem illæsum eductum ostendens, ait: Sicut vas illud æneum ictibus sagittarum transfossum est, sed quod intus est lædi non potuit; sic & corpus Christiani pro fide Domini suppliciorum iaculis stimulatum innocentiam animæ Deo protegente vulnerari non patitur. Tunc iratus Præses iussit eum suspendi, & sagittis quibus dolium sagittatum fuerat, corpus Philemonis à pedibus vsque ad verticem sagittari. Et cum totis viribus tela contra eum intorsissent, nullum in eo iaculum infigi potuit, nec vllum in terram ruit, sed omne, quod missum erat, in aere, pendebat. Cum autem vidisset Præses adhuc eū viuere, stupuit, & volens cognoscere, prope accessit cumque leuasset sursum oculos vt videret, vna de sagittis cecidit, & oculum eius excęcauit. Tunc iussit eum deponi, & ait: Quare tui causa oculum perdidi? redde eum mihi arte magica quam nosti, & dimittam te. Qui respondit: Ne æstimes Dominum meum non posse curare, cum mortuus fuero, vade ad sepulchrum meum, & facto luto de terra illa, aquam infundens, superunge oculum, & sanaberis. Quo ille audito, iussit eum cum Apollonio decollari 8. Idus Martij.

** Alias Choraules; vocabatur autē sic quia arte tubicen erat. Apollonij & Philemonis acta vide in Surio in vita S. Thyrsi 14. Decemb. Vide quid efficiat feruens Christi amor in sāctis martyribus.*

Philemō sagittis impetitus lædi non potuit.

Hæc excæcatio fuit iudici principiū illuminationis: nota igitur quō modo æternaliter prædestinatos ad se vocet Christus.

De conuersione Arriani Præsidis, & eius passione cum alijs quatuor.

Cap. LI.

A Ltera autem die Arrianus, sancto, sicut ei prædixerat Philemon, ait: *In nomine Iesu Christi, pro quo isti martyrium compleuerunt, vngo oculos meos vt videam, & credam, quod non sit alius Deus præter ipsum:* hoc dicto, illuminatus, ibat lætus clamans se Christianum esse. Cuius conuersio Diocletianum non latuit, misitque quatuor protectores, qui eum corriperent. Qui venientes in Ægyptum tenuerunt eum, sed dato eis precio permissus iuit ad locum tumuli Asclæ, & Philemonis, & Apollonij, & ait: *Benedico vobis consortes luminis sempiterni, orate pro me Dominum Iesum vt confortet me, & consummet in nomine suo martyrium meum*. Tunc vox quasi de sepulchro Philemonis egressa, respondit dicens ei: Confortare Arriane, ne timeas, *Iesus in quem credis operabitur pro te, & coronabit te; vade ergo cum his, qui venerunt ad te, & ora pro eorum conuersione*. Hoc ipsi protectores cum de sepulchro martyris audissent, mirati sunt.

Duplicem inuenit curationem & oculi & animi. Praclarum miraculum ex puluere sepulchri S. Philemonis.

Præses conuersus inuocat sanctos & exauditur.

Arrianus præses futura prædicit.

Abijt ergo cum illis,& octo seruis, & familiaribus suis: quibus cum Alexandriam venissent, præcepit vt corpus eius ibidem expectarent, dicēs 8. die Martij Diocletianus iubebit me in mari præcipitari cum sacco arena pleno. Soliciti ergo estote,vt post tres dies id est vndecima die Martij egrediamini supra mare circa horam 6. & inuenietis corpus meum supra dorsum delphini, quod tollentes sepelite iuxta sepulchrum martyris Philemonis. Cum igitur,his dictis,peruenisset cum quatuor protectoribus ad Diocletianum, ille iussit in campo foueam profundam fieri,eumque catenis æreis oneratum, & ferro compeditum, ac manibus colligatis, cum ingenti circa collum lapide depressum in foueam deponi,totamque terram super eum,quæ congesta fuerat remitti,& desuper milites ludere, blasphemo quoque ore dicere: *Videamus si veniet Iesus vt liberet eum.* His patratis,Imperator equum ascendens,abijt in domum suam; & ingressus cubiculum vt quieti corpus daret post iram, vidit compedes , & vincula manuum supra reclinatorium pendere,& Arrianum in lecto iacere. Turbatusque putauit aliquem Palatinorum in lecto suo iacere. Cui ille: Noli inquit,turbari,ego sum Arrianus quem suffodisti grauatum ferro, & ære, & mole arenæ; sed venit is quem preualere non credebas IESVS,*qui liberat credentes in se.* Cum autem iussisset Diocletianus eum in sacco cum arena immergi, quatuor protectores tyrannidem eius arguentes, & CHRISTVM *verum Deum confitentes*, in quatuor alijs saccis pariter in mare proiecti sunt,statimque Dei nutu parati Delphini corpora eorum susceperunt, & Alexandriam deportauerunt. Serui autem Arriani cum quinque corpora videbant, ambigebant,dicentes:Quia Dominus eorum Arrianus se solum in sacco deferendū prædixerat,vnde non credebant eum ibi esse. Illis ergo hęsitantibus,vox humana quasi de ore vnius delphini audita est: Nolite dubitare, hic, est Dominus vester Arrianus, tollite eum,& hos quatuor, qui eadem martyrij gloria coronati sunt, & sepelite omnes quinque iuxta sepulchrum Sancti Asclæ; & ita fecerunt.

Male excipitur à Diocletiano Tyranno.

Viso terribilis.

Christus suam declarat potentiā.

Quatuor protectores arguētes tyrannidem Imperatoris & libere Christum confitentes in mare proijciuntur.

Martyres in mare proiecti, à Delphinis exportantur.

Hæc lege ex Vincentio in Speculo magno Exemplorum tit. Resurrectio.

Passio Irenæi Sirmiensis episcopi, & Domini.

CAP. LII.

EX *gestis eius.* Passus est autem Sanctus Irenæus * Sirmiensis episcopus sub Diocletiano, & Maximiano, octauo Calendas Aprilis,agente Probo Præside Pannoniæ. Hic primo tormentis acerrimis vexatus, deinde diebus plurimis in carcere cruciatus, Nouissime pro confessione Christi capite cæsus est, & in fluuium Sanis præcipitatus.

** Erat Sirmium Metropolis totius Illyrici vt constat ex concilio Aquileiensi.*

Sub Maximiano quoque passus est Dominus martyr, qui cum esset cubicularius primus, coronam Imperatoris conseruans, eumque quotidie coronans, *pro confessione Christi* iuxta fluuium Sistrionis in via,quæ dicitur CLAVDIA decollatus est, sexto vel septimo idus Octobris. Et apprehendens manibus caput suum de terra,præfatum fluuium transiuit, & quantum iactus est lapidis, caput suum tulit , ibique illud pausauit; nunc corpus eius integrum permanet , & inuiolatum , vbi multi ægri sanitatem recipiunt . Inter quos vnus aliquando veniens , & equum suum alligans, cum in conspectu Sancti ingressus fuisset , & lachrymabiliter eum rogans sanitatem recepisset , egressus, equum quem dimiserat non inuenit : iterumque ingressus, lachrymabiliter orauit. Post hæc autem egressus hominem,qui equum abstulerat, rapido cursu reuertentem vidit, qui tradens eum in manibus eius,exiliuit.

Lege Pet. in catal.lib.9. cap.42 & Surium to.7.

Hic Sanctus omnes eum inuocantes & de calice eius potantes liberat à rabidi canis morsu.

Passio Sancti Ianuarij.

CAP. LIII.

EX *gestis eius.* Sed & sub Diocletiano passus est Sanctus Ianuarius Beneuentanæ ciuitatis Episcopus. Huius enim famam cum audisset Præses Timotheus, iussit eum in ciuitate Nola ante tribunal suum præsentari dicens: Accedens sacrifica Dijs, aut si nolueris,tormentis horrificis laniaberis, quæ etiam *Deus tuus* cum viderit, pertimescet. Qui respondit, obmutesce infœlix, & noli in auribus meis *creatori omnium iniuriam facere*, ne blasphemiam tantam audiat teque interficiat. Tunc iratus, iussit eum in carcerem recipi,& caminum vehementer per triduum succendi, & illic eum proijci. At ille oratione fusa, cæpit in medio fornacis deambulare cum Sanctis Angelis, simulque *Deum benedicere*. Quem audientes milites,qui circa erant, territi,cursu rapidissimo properantes nunciauerunt Præsidi, qui cum caminum aperire fecisset, flamma eum cruciauit, & gentem incredulam quæ circa erat,deuorauit. Sanctus autem in medio ignis glorificans Deum apparuit,ita sit nec vestimentis eius,nec capillis, ignis dominari potuerit. Post hæc iussit Præses ab eius corpore neruos excludi,deinde ipsum vna cum Festo Diacono suo,& Desiderio lectore, & quibusdam alijs ante currum suum in ciuitatem Puteolanam vinctos pertrahi,ibique eos in custodia recipi:& sedens in spectaculū,iussit eis feras exhiberi,quæ dimissæ,quasi oues demisso capite occurrunt ad pedes Sancti Ianuarij. Tunc iudex amotis feris, iussit Sanctos de amphitheatro tolli,& in forum adduci;ibique sedens pro tribunali iussit eos capite cædi. Sanctus autem Ianuarius in cœlum aspiciens orauit,cecideruntque nebulæ in oculis præsidis, & subitò factus est cæcus. Cumque inualidis oculis cruciaretur, clamare cæpit, vt Ianuarium ad se reuocarent. Quo facto cum ingenti gemitu clamans ait: Ianuari *serue Dei cœli*, ora *Dominum Deum tuum* vt possim lumen recipere, quod amisi. Tunc Sanctus erigens oculos in cœlum ait: Domine iube restitui oculos huic indigno; nos enim *non reddimus malum pro malo*; tunc aperti sunt oculi eius, & multi crediderūnt ex circunstantibus, fere quinque millia. Tunc videns Pręses tantam turbam conuersam turbatus est: sed ne famulus Dei corona fraudaretur, timens iussa Principum , iussit militibus vt eum celeriter tractum decollarent . Qui cum ad martyrium cum cæteris duceretur , senex quidam pauperrimus eius beneficia sperans opposuit se pedibus eius prouolutus rogans, vt aliquid de vestimentis eius accipere mereretur. Qui ait ei: Post depositionem corporis mei * sudarium meum quo mihi oculos ligauero, scias meipsum daturum tibi. Cumque peruenisset ad locum Sanctus Ianuarius,genu flectens orauit dicens:*In manus tuas domine commendo spiritum meum.* Tunc erigens se accepto sudario sibi oculos ligauit, & spiculator caput eius abscidit. Qui post decollationem seni illi apparuit, & sudarium ei sicut promiserat attulit.

Vitam S. Ianuarij ha... in Petro a... Natalibu... 8.cap.93.

Mittitur in caminum ignis, sed i... læsus exi...

Obijcitur socijs feris, sed non e... laduntur.

Præses fit c... cus, sed pre... bus Ianua... recepit vi...

Quinque millia con... uersi.

Senex qui... rogauit v... de vestib... eius aliq... acciperet.

** Al. ora... & sic leg... Petrus.*

Eodem vero die quo Beatus Ianuarius cum cæteris martyribus decollatus est, Timotheus torqueri cæpit crudeliter,& clamabat voce magna dicens, propter Ianuarium seruum Dei se miserum ab Angelis cruciari,& dum diu loqueretur, emisit spiritum 13. Calendas. Octobris.

Timotheu... arreptus , diabolo (ait Petru... vbi supra infelicite... expirauit.

Passio sancti Gregorij Spoletani Presbyteri.

CAP. LIV.

EX *gestis eius.* Passus est, & apud Spoletanam vrbem beatus Gregorius Presbyter hoc ordine : Impijssimus Flaccus à Maximiano Imperatore missus,

Cultus d... mouit mi... ferunt sub Diocletia...

vt omnia Idola erigeret, ingressus Spoletum, iussit sibi tribunal in medio foro præparari, & omnes ciues per præcones coram eo citari: dixitque Tircano: Omnes hi Dijs nostris deseruiunt? Qui respondit: Omnes hi colunt Iouem, Mineruam, Asclepium Deos immortales, qui toti mundo propitiantur. Quo audito gauisus, iussit omnem turbam dimitti.

Sanctus Gregorius vacat perpetuo ieiunijs & precibus. Erat autem in ciuitate eadem sanctus Gregorius presbyter ieiunijs, & orationibus vacans, qui multis virtutibus, & signis clarens, multos paganorum ad Dominum conuertebat, templaque, & simulacra in terram deijciebat. Quod cum Flacco nunciatum esset, iussit eum ad se vinctum perduci, & cum sacrificare nollet, iussit fustes nodosos afferri, ac dorsum eius verberibus rumpi, dicēs: *Hæc patiatur rebellis Deorum, & contemptor principum.* Cui ille respondit: *Quanta mala exhibes corpori meo, duplicia bona præstantur mihi in cœlo.* Flaccus dixit: Regirate illum, & ventrem eius fustibus dissipate. Illo quoque perseuerante, iussit eum ligatis manibus, & pedibus in craticula superponi, & ligna subministrari. At ille de medio igne clamauit ad Dominum, vt qui *cum tribus pueris* ingressus est in caminum, esset cum eo in medio præsentium pressurarum. Hæc illo dicente; terræmotus magnus factus est intra ciuitatem, & cecidit vna regio, quæ plusquam 450. Paganos oppressit, qui Idolis seruiebant. Hoc videns Flaccus territus fugit inde; Tircanus autem iussit sanctum ferreo constringi, & in carcerem recludi, vbi Angelus apparuit ei dicens: *Pax tecum Gregori noli timere:* & continuo vincula eius disrupta sunt, & claritas Dei circunfulsit illum. Cui gratias agenti Domino de illa visitatione, respondit Angelus: *Euge serue bone, & fidelis &c.* Et hæc dicens disparuit.

Sistitur ad tribunal. *Nodosis fustibus caditur.* *In craticula assatur.* *Dan. 3.* *Terræmotus multos paganos opprimit.* *Angelus in carcere eum consolatur.* *Matth. 25.*

Altero die Flacco præsentatus, cum sacrificare nullatenus acquiesceret, præcepit Flaccus eum tractū in medium amphitheatrum capite truncari. Cumque in amphitheatro Dominum exoraret, respiciens in cœlo audiuit vocem magnam dicentem sibi: *Ingredere ad me benedicte Domini, præparata est habitatio tua* Adhuc Angelo loquente, à * Spathario capite truncatus est. Tircanus vero iussit dimitti feras terribiles, vt corpus absorberent. Quæ vt ibi peruenerunt, flectentes genua sanctum corpus adorauerunt, quod videntes viri clamauerunt. *Magnus est Deus Christianorum:* & multi crediderunt in Dominum. Flaccus vero eodem die percussus ab Angelo, & interiora sua vomens, expirauit. Mulier autem Christiana, nomine Abundantia, emit à Tircano sanctum corpus 35. aureis, & conditum sepeliuit 9. Kalendas Ianuarij.

** Vocabatur Aquilinus. Caput ei amputatur. Multi credunt in Christum. Conueniunt hac actacū ijs quæ afferūtur à Surio 24. Decemb.*

Passio sancti Marcelli, & Exuperantij Diaconorum.

CAP. LV.

Vide Baron. an. 301.

EX *gestis eorum*. Præterea imperante Maximiano, Venustianus Augustalis Tusciæ cum Christianos occultos curiose requireret, diuulgatus est ei Sabinus Episcopus, vir eloquentissimus in ciuitate Assisina. Illuc ergo veniens sedens pro tribunali in medio foro, oblatus est ei sanctus Sabinus, cum duobus Diaconis Marcello, & Exuperantio. Cui dixit: Consule tibi, & pollicere te Dijs sacrificare, & viue. Qui respondit: Si iustum est, vt derelinquam creatorem cœli, & terræ; & adorem lapides, & æramenta, vel ligna: & vt scias quod nihil est colere talia, afferatur hic Deus tuus. Tunc iussit Deū suum quem habebat in cubiculo suo vbicumque mansisset, deferri in medium, qui erat miræ facturæ, & ex lapide corallio Iouis, & vestimenta eius deaurata. Qui cum adductus fuisset cum lampadibus & apparatu magno Venustianus ait: *Ecce propitiatores nostri*. Tunc subridens Sabinus dixit: *O vana vesania vt creator omnium relinquatur, lapis sordidissimus colatur;* vt autem scias eum *non Deum esse*, dimitte me facere quod volo. Qui respondit: Si præsumis, fac quod vis. Tunc ille acceptum simulachrum oratione facta, elisit in pauimentum, & fregit. Quod videns ille tutudit frontem suam cum furore dicens: Perimus nos & respublica obscurata est, & iussit eum furore manus eius prescindi. Quod cum factum fuissent, cæperunt eius Diaconi trepidare; at ille manibus præscisus eos confortauit ita, vt clamarent. *Pereant Dij Dæmoniorum, & lætetur cor quærentium Dominum.* Tunc iussu Venustiani Diaconi in equuleo suspensi sunt, & diu fustibus cæsi. Deinde iussit latera eorum vnguibus radi, ignemque qui eorum latera adustione assaret, supponi. Quod cum diu fieret, subito expirauerunt, quorum corpora iactari fecit in fluuium, sed à quibusdam piscatoribus, & presbyteris collecta, iuxta viam sepulti sunt, pridie Kal. Ianuarij.

Sabinus cum suis Venustiano Iudici præsentatur. *Lege Petrum in catalog. lib. 2. c. 19. & Surium 31. Decemb.* *Sanctus Sabinus confringit Iouis simulachrū.* *Sancti Marcellus & Exuperātius reddunt spiritum.*

Passio sancti Sabini Episcopi.

CAP. LVI.

SAbinum vero iussit in carcerem retrudi, ad quem vidua nomine Serena nocte veniebat, & curam illius agebat manus quoque eius in domum suam colligens, in doliolo vitreo cum aromatibus recondidit, quas die noctuque tangens, ante oculos suos ponebat: adduxit quoque ad eum nepotem suum cęcum, adiurans eum, vt ponens super eum vlnas suas rogaret pro eo, qui cum brachia sua truncata super oculos cæci posuisset, & genu flexo cum lachrymis orasset, aperti sunt; propter quod miraculum, omnes qui erant in custodia videntes, miserunt se ad pedes eius, & baptizati sunt eodem die numero vndecimo. Postea vero indoluerunt oculi Venustiani, ita vt præ dolore, nec cibum, nec somnum posset capere, nec vllus medicorum eius dolorem mitigare. Auditoque quod Sabinus illuminasset cæcum, misit vxorem suam, & duos filios, & cum grandi gloria rogauit eum ac se educi de carcere. Cumque gratias agens Sabinus venisset ad domum eius, eleuantes Venustianum in manibus, proiecerunt ante pedes sancti Sabini. Qui vt eum vidit lachrymans ait: *Illuminet te Christus.* Iussitque afferri *fragmenta Iouis*, quæ ille in capsa argentea collocauerat: quæ cum vidisset, iussit omnia comminui, & in fluuium proijci. Cumque Venustianus vrgeretur doloribus, ait Sabinus: *Credis ex toto corde?* Respondit; *Credo*. Sed peccatum quod in te exercui cruciatum mihi ostendit. At ille: *Mea delicta hæc mihi fecerunt, tu tamen si credideris, & pœnitueris saluus eris.* Tunc eo petente, baptizauit eum; & eleuato eo de pelue aperti sunt oculi eius, ita vt nullum dolorem *post baptismum sentiret.*

S. Sabinus cæcum illuminat & inde aliqui sunt cōuersi. *Venustianus oculorum dolore vehementer cruciatur.* *Venustianus credit, & recipit lumen fidei & oculorum.*

Cumque Maximianus eum baptizatum esse audisset, iratus misit Lucium Tribunum, qui eum cum vxore, & filijs truncaret; sanctum quoque Sabinum tenuit, & in ciuitatem Spoletanam adducens, tamdiu plumbatis cædi præcepit, quousque spiritum emitteret. Cuius corpus Serena colligens, quæ iam manus eius ante collegerat iunxit manus cum corpore, & sepeliuit eum, septimo Idus Decembris. Horum tamen omnium martyrium, licet diuerso tempore extiterit, vno tamen recolitur die scilicet 3. Kal. Ianuarij.

Occiditur cum suis. *Sanctus Sabinus plumbatis cæsus emittit spiritum. Lege hæc omnia compendiose apud Suriū 31. Decemb.*

De Sanctis Anastasia, & Chrysogono.

CAP. LVII.

EX *gestis eorum.* Eo tempore passa est, & sancta Anastasia, quæ prætextati illustrissimi viri filia in vrbe Roma, cum ita incedere plurimum posset, vt vix parem inter matronas habere potuisset, induebat se vilissimo habitu, & solo vnius puellæ consortio carceres circumibat, vbi erant *milites Christi*, quos aliter visitare non poterat, nisi plebeio cultu pauperem se fingeret sollicita satis sanctis *pro Dei nomine* vinctis pedes lauare, vngere capita, pectinare crines, quos longa carcerum claustra nutrierant. Dumque assidue hæc ageret, & ad notitiam zelantis viri eius Publij peruenisset; indignatus, tales domui suo custodes instituit, vt eam non permitterent,

In vili habitu adit carceres, & ministrat sanctis. *Multi custodes adhibentur.*

cuiusque fenestellulæ aditum spectare.

S. Chrysogo detinetur in carcere.

Erat autem in vinculis iussu Diocletiani vir Dei Chrysogonus, qui multa perpessus, sanctæ Anastasiæ alimonia fouebatur. Hic erat apud Rufum quendam Vicarium; quem *Dominus Iesus Christus* cum omni domo sua, per Chrysogonum lucratus est. Igitur cum nullus esset, qui ad Anastasiam dirigi posset, inuenta est Anus quædam Christiana, quæ in vicino illius commanens, curas vt solitum est à vinculis infantium, ac mulierum necessitatem agere, videbatur, ac occasione domum illius ingressa cœpit esse media inter ipsam, & Domini confessores. Sicque Chrysogonus per manum eius epistolam Anastasiæ rogantis, vt eius memoriam ageret, suscepit; & ipse quoque consolatoriam epistolam ad eam remisit. Interea Publius in senatu sedens, legationem suscepit, inuitus, ad Persidis prouinciam profecturus. Tunc reuersus tristis, Anastasiæ custodiam triplicauit, ponens ei custodem vnum, * qui ei lucem negaret, & victum: (agebat enim, vt illa moreretur, & ipse omnium facultatum eius Dominus permaneret) & ita profectus est, vt diceret: Reuertens, si eam inuenero viuam, omnes vos puniam. Sic itaque cum ea agebatur, vt aqua ei vix pro misericordia traderetur.

Lege Surium 25. Decemb. & Aloysiũ.

** Nomine Codissium.*

Epistola Anastasiæ Chrysogono.

Rescriptum Chrysogoni.

Maritus Anastasiæ male perit.

Tunc æstimans se in tribulatione deficere; scripsit Chrysogono in his verbis epistolam: *Finis venit corporis, memento mei, & egredientem animam ipse suscipiat, pro cuius amore sustineo, qua ex ore huius Vetulę cognoueris.* Ad hæc Chrysogonus inter alia cõsolationis verba, quæ rescripsit, & hæc inseruit: *prope est, vt pereant, qui non cogitant, vt ad portum salutis attingant.* Interea transactis tribus mensibus corpus Publij reuocatum est naui, & omnes qui custodiebant eam per diuersa fugerunt.

Egressa igitur ad Chrysogonum libera peruenit, & omnia, quæ acciderant ei, cum gaudio lachrymabili retulit ei: venditisque omnibus facultatibus suis, vilissimo habitu carceres circumibat, & famulorum Dei necessitates procurabat.

Passio eiusdem sancti Chrysogoni.

CAP. LVIII.

Sanctus Chrysogonus defertur ad Diocletianũ.

Blanditur ei Diabolus per Dioclet. anũ.

S. Chrysogonus capite caditur.

Sancta Anastasia visitat reliquias S. Chrysogoni.

TVnc Diocletianus in Aquileiæ partibus positus, cum interficeret Christianos, cucurrit relatio de Christianis omnibus vrbanæ præfecturæ. Tunc rescripsit debere omnes interfici, Chrysogonum vero ad se destinari; quem Anastasia persecuta etiam apud Aquileiam, meliora sanctis obsequia faciebat, quam Romæ fecerat. Interea Chrysogonum nominatissimum Diocletianus sibi præsentari iussit; cui cum dignitatem præfecturę offerret, vt Deos adoraret, sed illa promissa omnia, quasi lutum abijciens, Dæmonum cultum omnino respueret; iussit eum ad aquas gradatas duci, & ibi decollari; corpusque eius ad littus iactatum est iuxta locum in quo tres sorores Christianissimæ morabantur, Agape, Chionia, & Irene, cum sancto Zoilo sene presbytero; qui colligens sanctum corpus, & caput corpori compaginans sepeliuit, & ipse quoque S. Zoilus 30. die post eius susceptionem, iuxta reuelationem eiusdem sancti Chrysogoni sibi factam ad Dominum perrexit. Sancta quoque Anastasia domum illam, in qua nunquam fuerat ingressa dixit: Vbi sunt sorores meæ, quas mihi Dominus meus Chrysogonus commendauit? & videntes se inuicem, lætatæ sunt. Visoque loco, vbi positus erat martyr Chrysogonus, vnam apud eas noctem agens ad vrbem Aquileiensem redijt, solicita de his, qui in vinculis habebantur. Passus est autem sanctus Chrysogonus, 8. Kal. Decembris.

De tribus sororibus, Agape, Chionia, & Irene.

CAP. LIX.

Harum sororum martyrium quære apud Surium primo Aprilis qui ex Simeone Metaphraste vitam harũ descripsit, quæ acta germana sunt vt ait Baronius ad annum 304. licet non nihil diuersa sint ab his & ab ijs quæ intexta sunt in passione S. Anastasiæ apud Suriũ.

SAnctarum quoque Agapes Chioniæ, & Irene, Diocletianus rumore reperto, iussit sibi eas præsentari, promittensque eis maritos de palatio suo, per quos illustres esse possent, *si Christum negantes Idola colerent*: cum nullatenus à Christianitate flecti possent, iussit eas tradi custodiæ carceris, quas beata Anastasia nec diebus, nec noctibus deserebat; ad hanc enim omnes Christiani ingenter confluebant, qui nimiam penuriam tempore illo sustinebant, quia nulli licebat præsidere, vel artem aliquam exercere, vel aliquod negocium agere. Illa vero Deum rogabat, vt non prius de corpore exiret, quam omne pretium quod de patrimonio suo vendito acceperat, expendisset.

Traduntur tres sorores Dulcetio præfecto vt tormentis cruciarẽtur.

Proficiente igitur Diocletiano Macedoniam, omnes Christiani, qui in vinculis erant simul à custodientibus ducti sunt: inter quos erant Agape, Chionia, & Irena cumque iussisset imperator Præsidi Dulceio diuersis tormentis agere omnes qui sacrificare nollent, tres sorores Præsidi præsentatæ sunt, quas ille videns, captu oculorum astrictus, turpissimo spiritu agebatur, & fecit eas apud talem officialem tradi custodiendas, qui libertatem eis promitteret, si captiuæ eius animæ consensum præbuissent.

De illusione Præsidis propter eas.

CAP. LX.

Præfectus cæcitate punitur, & egregie decipitur.

IGitur cum nec promissionibus, nec terroribus animum commutarent ausus est ipse Præses cellulam ingredi, vbi illæ orantes, noctem *Christo* peruigilem exhibebant in quo loco omnia coquinæ vtensilia reposita erant. Ingressus ergo cum vellet ire, vbi psalmorum vox eum impellebat: Alienatus mente cœpit ollas amplecti, & sartagines osculari, In quibus diu ludificatus totus niger, & fuliginatus, talis cœpit esse in vestibus, & in facie, qualis à Diabolo possidebantur in mente. Tandem ad suos egessus est, qui eum cum luminaribus expectabant, visoque eo, omnes fugerunt, videntes eum totum fuliginatum & scissum, nullamque partem in vestibus eius quæ non esset inquinata & in partibus scissa. Stantibus enim ancillis Dei, & psallentibus, nullum penitus per eum Diabolus potuit impedimentum afferre. Videns ergo Præsesse ab officio suo esse contemptum, ac derelictum, nesciens, quid de illo factum fuisset, non est reuersus in domum suam, sed cœpit concito cursu ire ad palatium dicens: Prosternam me inuictissimis Imperatoribus & dicam me ita ab officio meo ludibrio habitum, ac cum irrisione, & clamoribus derelictum. Cumque primo mane apertum esset palatium, & ille totus niger & scissus ante regem comparuisset, & intrare vellet, alij pugnis, alij exufflantes in faciem eius impingebant, alij quoque ridentes, alij irascentes eum expellebant, & vix potuerunt eum serui sui ad domum suam perducere, dicentes ei: Recipe te; clauserat enim Diabolus oculos eius, nec poterat seipsum attendere, sed videbatur ei quod totus mundus incedens, niueis esset vestimentis indutus, mens tamen in eo sana erat, & soli oculi eius tenebantur à Sathana, quibus infœlix Dei martyres obsceno mentis conamine respexerat. Interea putans ancillarum Christi maleficijs hoc emisisse, iussit tribunalia sibi publice præparari & cum adductæ fuissent, orantes atque psallentes, iussit eas expoliari, vt nuda earum corpora aspiceret, & cum missa fuisset manus, vt expoliarentur, ita fixerant vestes earum ad carnem, vt putarentur ipsæ esse coria corporum earundem. In hac intentione attonitus Præses Dulcetius sedẽs præ tribunali, ita obdormiuit stertens, vt etiam à pulsantibus non posset excitari, & inde sublatus in sella dormiens,

Præfectus Dulcetius mirabiliter delusus & à suis derelictus & irrisus, pugnis & verberibus fuit exceptus.

Præfectus Dei vindictam sãctarum virginum ascribit incantationibus.

Alia in præfectum vltio cælestis.

tunc solum est expergefactus cum domum suam fuisset introductus.

Passio duarum ex his, scilicet, Agape, & Chioniæ.

Cap. LXI.

Agape & Chionia comiti Sisinio præsentātur.

AVdiens Imperator omnia quæ acciderant, dedit comitem Sisinium, qui eas audiret. Cui cum præsentatus fuisset, vocauit Irenam ad se, & ait: Consentias regali iussioni. Quæ cùm nollet, sed ancillam Christi se diceret, iussit eam incarcerari, & adductis Chionia, & Agape, dixit eis: Irena quantum apparet minor vobis, & exemplo vestro, ac doctrina decepta, diuina iussa contemnit, ideoque eam distuli, vt exitu vestro territa, possit absolui, & nunc offerre Dijs libamina, sicut & nos, qui deuoti sumus regibus. Illis autem insuperabiliter in fide Christi permanentibus, & sacrificia respuentibus iussit eas viuas incendi. Quo audito, repletæ sunt gaudio clara voce *gratias agentes Deo*. In ignem ergo missæ, cum penitus nec vestimenta earum arderent, dixerunt: *Domine Iesu Christe ne ab ista hora patiaris, vel nos loqui cum his, qui te verum Dominum negauerunt*. His dictis prostrauerunt se in oratione, & intactæ ab igne ad Dominum perrexerunt. Vt autem ostēderet Deus incredulis, quòd ignis eas non interficeret, eas exurendo, sed ipsæ orationibus suis exitum sibi impetrauerunt immaculatis corporibus, intactis crinibus, integrisque vestibus, digesto igne repertæ sunt. Quarum corpora Anastasia, missis occultè hominibus, arrepta, cum gaudio sepeliuit, orans Dominum, vt earum particeps fieri mereretur. Passæ sunt autem 4. nonas Aprilis.

Immobiles in fide Christi persistūt.

In fornace illæsæ reddunt Spiritum.

Anastasia corpora earū sepeliuit.

Passio tertiæ Sororis, scilicet, Irenæ.

Cap. LXII.

Constantia Irenæ.

ALtera die Sisinius iussit Irenam sibi adduci, & ait: Sacrifica Dijs, ne simili incendio pereas, vt sorores tuæ. Quæ respondit: non sacrifico, sed earum particeps effici festino. At ille: Putas, inquit, te pati, sicut illæ passæ sunt, ego te iubebo nudam tradi meretricibus, vt ibi ad turpes vsus posita moriaris. Quæ respondit: Caro mea sic patietur fornicatorem, sicut canem, vel vrsum, vel serpentem, & inquinamenta quibus animus non consentit, reatus non suscipit. Tunc tradidit eam militibus, iubens eam poni in loco turpi, & ibi ludibrio omnibus populis haberi. Cumque duceretur apparuerunt duo milites ante eos dicentes: Misit nos comes post vos, vt vbi nos ostendimus ibi eam ponatis. Ascenderunt igitur cacumen montis, & ibi sederunt. Tunc videns Sisinius se delusum, & hoc factum esse quod ipse non dixerat, ascendens equum perrexit ad montem, in quo Dei famula orabat, & intendens, vidit eam, & gyrabat vsque ad vesperam, & non pertingebat ad eam: tunc videns se derisum, ingemuit. Tendens autem arcum vnus ex his qui cum eo venerant, sagittauit eam. Quæ ait: *Insulto tibi miserabilis, quia, vt virum fortem in bello aggrederis, quem vt mulierem volueras subiugare, ecce munda vado ad Dominum*. His dictis emisit spiritum, vnde corpus eius ab hominibus Anastasiæ sublatum est, & cum sororibus eius positum. Passa est autem in ipsis Nonis Aprilis.

S. Irenam mire liberat Deus à prostibulo.

Sagitta percussa S. Irena migrat ad Christū, sed acta eius habent fuisse combustam. Lege Suriū 10. April.

De altercatione sanctæ Anastasiæ, & Flori Præfecti.

Cap. LXIII.

Angusti sunt carceres propter multitudinem Christianorum captiuorum.

CVm autem multitudo Christianorum esset in ergastulis, Diocletianus omnes vna die iussit interfici. Quod ignorans Anastasia, cum noctu solito more pergeret, & diuersas custodias circumiret, dum nullum eorum inueniret, vehementissime flere cœpit. Quam cum flentem quidam attenderent, & causam ab ea dicissent, ipsamque esse Christianam, vnus eam comprehensam duxit ad forum, vbi Præfectus Illyrici causas agebat: à quo, scilicet Floro præfecto interrogata, quæ esset, & vnde illuc venisset? Respondit: Ciuis sum Romana quæ Christi amorem habens, vendidi patrimonium meum, & secuta sum ipsum; sanctos enim in vinculis positos, diligenti cura suscepi, ecce quibus per annum iugiter, & menses aliquot deseruiui, subito hac nocte me dereliquerunt, & cum triumpho ad regna cœlestia perrexerunt; vnde pia inuidia ducta sum, quod illi iam *regnant cum Domino*, & ego adhuc sto passura, *pro nomine sancto*. Florus dixit, vt video, non sunt tibi leuia tormenta præparanda: tu enim reuocasti animos eorum ad sacrilegium, qui obtemperare decreuerant regalibus institutis. Illa respondit: Ego doloribus fatigatis etiam pedes osculabar, nequando cæderent dolore compulsi, & quousque habui multam summam, in eorum necessitatibus expendi: nunc autem erogatis omnibus, ad passionem etiam animam meam aptaui nam si adhuc haberem quod expenderem, non me persequentibus demonstrarem. Ait Florus: Deos, quorum cultor erat Prætextatus pater tuus, colere debuisti, & non Christum, nescio quem Iudæum, qui à ciuibus suis occisus est. Illa respondit: Deos patris mei bene colui, & eos ab omni iniuria liberaui. Nam dum eos araneæ contexerent, & aues stercorarent, & mures intra eos fætus facerent, ego eos liberaui, & conflans in pecuniam conuerti. Florus dixit: Hoc sacrilegium, nec aures meæ possent audire. Tunc illa ridens, ait: Miror prudentiam vestram, quasi sacrilegium timere, lapides frangere, ligna succendere, æramenta conflare.

Vide feruorē S. Anastasiæ.

Item liberrimam confessionem.

Anastasia omnia sua pauperibus dedit.

Pulchra Anastasiæ responsio.

S. Anastasiæ in dicendo libertas.

De improbitate Vlpiani in eam, & pœna illius.

Cap. LXIV.

HÆc cum Præfectus Diocletiano Imperatori retulisset, ille furens quærebat consilium, quid ageret: cui astitit quidam, qui diceret: Vlpianum Capitolij summum Pontificem hanc in vxorem velle, & ei dari debere, cui si non consenserit, ipse facultatibus eius perfruatur, & eam possit occidere. Sicque Vlpianus eam sibi traditam ducens in domum suam, cœpit ei ornamenta & gladium ostendere, lectos argenteos, & carbones ardentes, cellaria plena dapibus, & cellam obscuram testacijs acutis repletam; & ait: Dabo tibi trium dierum inducias, vt tecum cogites, quarto die, aut habebo te vxorem, aut habebunt te diuersa supplicia. Quæ respondit: Iam puta quia fluxerit tertia dies, & scias me magis eligere supplicia per quæ vadam ad eum quem diligo. Dimisit ergo eam decem mulieribus quæ osculabantur ei, aliæ pedes, aliæ manus, aliæ genua, aliæ munera offerebant. At illa oculos in cœlum figens, & per triduum stans in oratione manibus expansis, non manducauit, nec bibit, nec sedit, sed nec leniter dormitauit. Deinde veniens ad eas Vlpianus interrogauit quid profecissent? Quæ responderunt. Voces nostras quasi corniculárum clamantium contemnens, quasi triduo manibus expansis, sine cibo, & potu, & somno perseuerat. Tunc ille accedens, & volens eam amplecti, factus est cæcus, & gyrabat per totum triclinium in quo illa orabat, à tertia vsque ad vesperam *inuocans Iouem, Iunonem, Mineruam*, & dicens. Dij liberate me, erubescebat autem clamare. Tandem cum eius oculi dolore nimio torquerentur, clamauit ad eos, qui foris eum expectabant: qui ingressi viderunt eum semiuiuum, & cæcum, & Anastasiam orantem; tollentesque eum in manibus ad domum suam, maledicebant publice Imperatori cuius iussu ad eos Anastasia deuenisset. Media vero nocte se ad capitolium duci petijt, & vt magnus Pontifex cæpit inter sacrificiorum superstitiones inquirere, vtrum posset euadere? Cui responderunt Dæmonia: Quia famulam Dei contristasti, hodie nobiscum in inferno eris. Tunc ille angustiatus, cum duceretur ad domum inter manus puerorum expirauit.

Vlpianus Capitolij Pontifex nititur eam euertere.

Non patitur differri martyrii sinum.

Triduana eius inedia

Pontifex Idolorum lumine orbatur.

Egregiam sui cultus retulit mercedem Vlpianus, suam misere vitā amittit.

Passio

Passio sanctæ Theodotę cum tribus pueris.

CAP. LXV.

Reuertente autem Diocletiano apud Syrmium à Macedonia, oblata est ei Theodota cum tribus filijs, natione Bythinia, ciuis Nicena, quæ ideo fugerat de ciuitate sua, quia contra Christianos illic persecutio vehementer agebatur. Comes autem Leucadius quia eam tradiderat, petijt ab Imperatore, dicens: Iubete eam mihi dari in vxorem, quę si non consenserit sacrificare mecum, diuersis eam pœnis interficiam. Accepta igitur potestate, cum eam diabolicis suasionibus, & terroribus fatigaret; illa dixit ei; Si ideo petisti me coniugem, vt facultates meas inuadas, omnia quæ possideo vade, occupa, & dum redieris accipies me vxorem. Quo eunte illa vnanimis cum Anastasia permanens quotidie sanctorum curam exercebant: & cum in Dei laudibus permanerent, adueniens Comes Leucadius agebat, vt eius coniugio Theodota necteretur. Sed cum diu blandimentis, & terroribus insisteret, & illa nullatenus consentiret, ferro vinctam cum tribus filijs, ad consularem Bythiniæ destinauit. Cui cum illa sacrificare nollet, primogenitum eius Euodium fecit fustibus cædi. Cui mater clamabat: *Noli timere fili ista verbera, quia per ista attinges ad gaudia æterna*: Tunc consularis Hyrtaco quidam in libidinibus famoso dixit: Comprehendens eandem, ducito, & postquam illuseris ei, inter publicas eam meretrices constitue, vt videamus si Christus eius eam defenderet. Qui dum ad eam pergeret, vt teneret, & duceret, cœpit de naribus eius sanguis infinitus effluere, clamauitque: Stat iuuenis pulcher, ex cuius manu pugnum accepi in naribus. Tunc consularis, iussit ignē copiosum accendi, in quo cum tribus filijs missa, *benedicens dominum*, martyrium consummauit, apud Nicenam Bythiniæ quarto nonas Augusti.

Qui plura de Sancta Theodota & tribus eius pueris cupit, legat Surium vbi supra.

Sācta Theodota traditur Leucadio in coniugem sed illa renuit.

Puer Euodius fustibus caeditur.

S. Theodota plagis pueri sui lætatur.

Vltio diuina in Hyrtacū virum libidinosum

S. Theodota cum tribus filijs in fornace reddit spiritum.

Passio sanctæ Anastasiæ martyris.

CAP. LXVI.

Anastasia vero tradita Præfecto illyrici infinitas pecunias habere putabatur, pro qua re tentans eam Lucius Præfectus iussit eam priuatim sibi adduci, & dixit ei: Si Christiana esse vis, præcepta Christi tui comple dicentis: *Qui non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Da ergo mihi omnia, quæ possides, & perge quocunque volueris, Quæ respondit: *Vende*, inquit Dominus meus, *omnia quæ habes, & da pauperibus*, *non diuitibus*, tu autem diues es, & qui tibi dederit, contra præceptum Christi agit: ego autem etiam rogo, vt accipias, quæ te indigere cognosco. At ille. In quo, inquit, pauper sum? Quæ respondit: In fide: Ille vero dixit: Si Dominus tuus *crucifixus est*, vt quid Iouem non colis, qui nulli vnquam subiacuit? Quæ respondit, Iupiter iniuriam fecit, Christus passus est, tu imitare Deum tuum, & ego Dominum meum. Tunc iussit eam in carceris ima concludi, & acerrimis terroribus fatigari, cibum vero ei permodicum serotinis horis offerri, quem etiam illa penitus recusabat. Apparebat autem ei nocte spiritus sanctæ Theodotæ etiam cum luminaribus, & mensam onustam varijs refectionibus coram illa ponebat. Et orantes simul tota nocte, & ad pullorum cantus loquendi secum, & se videndi terminum capiebant. Hæc cum per dies 30. gesta fuissent, Lucius putabat eam iam fame, & tenebrarum horrore defecisse; iussit tamen eam si viueret sibi adduci. Vidensque eam robustiorem, & lætiorem quam prius fuerat, indignatus, iussit eam in naui poni, & cum multis alijs quos legis iura punierant, pelagi fluctibus demergi. Quibus perductis in altum vbi pelagus fuerit, vt præceptum erat eis, illic nauem pertulerunt, ibique eos dereliquerunt. Tunc ibi S. Theodota martyr apparuit, & super ipsam plagam nauis consídens, eam à periculo liberauit. Cumque orante S. Anastasia, omnes crederent, vna die, & vna nocte ita fuerunt in medio pelago, vt putarent se esse in terra, sine æstu, sine fluctuatione, sine metu. Tertia die ad insulas Palmarias deuoluti sunt, vbi multi episcopi, & viri religiosi diuersis temporibus relegati fuerant; & descendentes, cum hymnis, & psalmis suscepti sunt. Quod cum audisset Præfectus, misit illuc, & omnes inde deposuit. Cumque essent plusquam 200. viri, & 70. fœminæ exceptis paruulis, ne vnus quidem potuit amore vitæ penitentis ad sacrificij reuocari consensum. Et cum omnes varijs interfectionibus martyrium celebrassent, Anastasia per manus, & pedes extensa, & ligata ad palos fixos circa medium eius, igne incensus est, in qua passione orans, & *benedicens Iesum Christum*, emisit spiritum. Passa est autem 8. Kalendas Ianuarij.

Luc. 14.

Sapiens responsum S. Anastasiæ.

Crux Christi omnibus Christianis gloriatio.

Sancta Theodota crebro apparet S. Anastasiæ.

En quid possint Sācti post hanc vitam.

Qui epistolas S. Anastasiæ ad Chrysogonum & Chrysogoni ad Anastasiam legere cupiat, consulat Surium in fine vitæ S. Anastasiæ.

Sācta Anastasia victrix migrat ad dominū.

Passio sanctæ Barbaræ virginis.

CAP. LXVII.

Ex *gestis eius*. Imperante quoque* Maximiano fuit Nicomedię virgo *Barbara* nomine, nobilis genere, quam ob nimiam pulchritudinem pater eius Dioscorus in excelsa turri collocauit, volens eam in eminētiori loco residere. Illa vero occulte *Deum cæli adorabat*: eratque balneum ibi propinquum, quod ea orante subito repletum est aqua. Illaque gratias agens, iterum orauit, vt aqua illa sanctificaretur *in nomine Trinitatis, & illic descendens seipsam baptizauit*. Cum autem ciues vrgerent patrē eius, vt eam nuptui traderet; illa requisita ab eo respondit: Absit hoc à me pater, *habeo sponsum in cœlo Christum, qui inuiolabile custodit corpus meum*, Mox intelligens pater, quod *Christiana esset*, arripuit gladium volens eam interficere; at illa fugiens, abscondit se in montis latere, quam persecutus pater quæsiuit à pastoribus, an vidissent puellam fugientem vnoque dicente, *Non*. Alter dixit: Nunquid non vides, vbi se abscondit? Tunc pater currens, & apprehendens eam, cum duceret in domum suam, aspexit virgo illum, qui eam indicauerat, & maledixit eum, & pecora eius, statimque *cum grege suo conuersus est in statuam marmoris*. Altera die pergens pater ad Martianum præsidem, nunciauit ei omnia, quæ acciderant de filia sua: qui iubens eam sibi adduci, & alloquens de cultu Deorum, & sacrificijs; cum eam in fide immobilem inueniret, iussit eam nudam cum virgis cædi; & cum cæsa, Deo psalleret, Idolaque insensibilia, & inutilia esse diceret, iussit eam versis pedibus suspendi, & cum malleis caput eius tundi, vsque dum per nares eius sanguis distillaret in terram. Et dum iterum gratias ageret, videns Præses in crastino plagas eius sanatas, iussit eam equuleo suspendi, & ad eius latera lampades ardentes applicari. At illa in cœlum aspiciens, & orans, dixit ad Præsidem: Vide miser, quia *ignis iste non dolorem, sed refrigerium mihi præstat*. Tunc Præses furore repletus, iussit eius mammillas amputari, deinde per totam prouinciam eam nudam circumduci. Illa vero eleuatis oculis in cœlum dixit. *Domine Deus qui operis cœlum nubibus*, mitte Angelum sanctum tuum, qui cooperiat corpus meum denudatum, vt non videatur ab impijssimis paganis. Ecce ergo Angelus Domini cooperuit eam stola candida, consignansque omne corpus eius, restituit eam, ita vt nec cicatrix in ea appareret. Circumferentes autem eam ministri per quendam vicum, adduxerunt ad Præsidem, qui videns totum corpus eius sanatum, & faciem eius fulgentem, præ nimio furore stabat stupefactus, & iussit eam capite puniri. Quæ gaudens, *adorabat Dei filium* dicens: *Obsecro Domine ne memineris peccata eorum, qui deuote celebrauerint martyrium meum*. Et ea dicente *Amen*, subito ad eam vox Domini facta est dicens: *Veni dulcissima, requiesce in cubilibus patris tui, qui in cœlis est: de hoc vero quod postulasti crede quia donatum est tibi*. Et cum ascendisset in montem pater eius proprijs manibus amputauit caput eius: deinde

** Baron. putat Imperāte Maximino qui successit Alexādro.*

Sancta Barbara degit in turri sanctissime.

Respuit omnes sponsos.

Pater eius persequitur eam, quia Christianā se esse profitetur

Præsidi Martiano cruciandæ traditur.

Nuda, virgis flagellatur, deinde; alijsque pœnis cruciatur.

Constanter præsidi respondet.

Nuda per prouinciam circumducitur, sed angelus eam candida stola cooperuit.

Orat pro ijs qui deuote celebrant eius martyrium.

Proprius eius pater eam interficit & propterea fulmine statim perijt.

deinde cum de monte descenderet, subitò cecidit ignis de cœlo super eum, & consumpsit illum, ita vt nec puluis de eo remaneret.

Passa est autem hæc virgo pridie nonas Decembris.

Author. In martyrologio tamen eius natalis annuntiatur 17. Kal. Ianuarij.

Passio sancti Floriani martyris.

CAP. LXVIII.

EX *gestis eius.* Cum autem præcepta Imperatorum de persecutione Christianorum apud Noricum Ripensem, delata essent, Aquilinus Præses cœpit Christianos vehementer inquirere. Sancti autem Florentius, & Florianus obuiantes quibusdam sibi mundanæ militię socijs dixerunt: O fratres, & commilitones, cur alios quæritis? Euntes nuntiate Præsidi, quia *Christiani sumus*, & locum etiam designate, in quo commoramur. Crudelitatis ergo ministri apprehendentes eos duxerunt ad Præsidem. Qui ab eo moniti, vt idolis sacrificarent; responderunt: Iussioni tuæ prauissimæ quantum decet militamus, hoc tamen nemo nobis suadebit, vt dæmonibus sacrificemus. Tunc Præses vehementer iratus, iussit eos fustibus cædi, & scapulas eorum acutis ferris constringi. Illis ergo in confessione Christi, & gratiarum actione permanentibus; videns Præses se superatū, eos iussit duci ad flumen, nomine Anisum, & de ponte in illud præcipitari 4. Kal Maij. Cumque vincti ducerentur à militibus, venerunt subtus quandam arborem, vbi ab itinere fatigati, residentes, pariter dormierunt omnes. Tunc Angelus Domini per visum apparuit beato Florentio dicens: Frater Florenti non est tibi data corona martyrij, sed consors eris confessorum, igitur surge, & perge ad partes Galliarum, & ibi ostendam tibi locum habitationis tuæ; futurum est autem, vt in ciuitate Turonica à B. Martyno accipias ordinationem. Illo expergefacto dissoluta sunt vincula eius. Tunc cautius B. Florianum vocans narrauit ei visum, & abijt. Sanctus autem Florianus exultans, cum peruenisset ad pontem, vnde præcipitari iussus fuerat, ligauerunt lapidem ad collum eius, quo in profundum demergeretur. Tunc deuote cœpit rogare milites, vt orandi spacium aliquantulum sibi concederent. Cumque orasset quasi vnius horæ spacio, tandem præcipitauerunt eum, & statim crepuerunt oculi eorum; fluuius autem martyrem Christi suscipiens expauit, eleuatisque vndis suis, in quodam eminentiori loco super quoddam saxum corpus eius deposuit; diuino quoque annuente fauore aquila adueniens idem corpus cœpit alis suis protegere; ipse autem sanctus manifestauit se cuidam* fœminæ Deo deuotæ, certis eius locum designans indicijs, vt traderet illud sepulturæ; quod & factum est, ibi ægri sanantur, cæci illuminantur, Dæmones eijciuntur.

Sancti martyres vltro se iudici offerunt.

Caeduntur fustibus & scapulæ ferris acutis constringuntur.

Iactatur in flumen Anisum S. Florianus, sed Florentius à somno excitatus mittitur in Gallias.

*Habentur Acta S. Floriani apud Surium 4. Maij Sed plura de eodem in Breuiario Polon. & Cuspin. in Austria. Vindicta Dei in eum qui sanctū præcipitauit in flumen * Vocabatur Valeria.*

Passio sanctorum Primi, & Feliciani.

CAP. LXIX.

EX *gestis eorum.* Pontifices autem templorum accusauerunt Primum, & Felicianum apud Imperatores dicentes: Nisi hos sacrificare feceritis, nulla beneficia à Dijs consequi poteritis. Inquisiti igitur, & comprehensi Primus, & Felicianus ciues Romani, iussu Imperatorum in carcerem recluduntur. Qui statim ab Angelo confortati soluuntur, & post dies aliquot Imperatoribus præsentantur, vbi cum in fide persisterent, ad fanum Herculis educuntur: sed sacrificare nolentes crudeliter laniati, & in carcerem reclusi quotidie ab Angelo fouebantur. Iterum educuntur, & promoto Præsidi præsentati, cum superari non possent, ab inuicem separantur. Dixit ergo Feliciano, vt senectuti suæ consuleret, & Dijs inuictissimis immolaret, quod cum ille renueret, plumbatis grauissimę cæsus, ait: Cum 80. iam annos vitæ habeam 30. iam anni sunt ex quo cognoui veritatem, & elegi Deo viuere. Tunc iussit eum Præses ligari, & clauos manibus, & pedibus figi, & dixit ei: Tamdiu sic eris, quamdiu nobis consenseris. Cumque adhuc læto vultu persisteret, iussit eum ibdem torqueri, & triduo in stipite pēdenti nihil ministrari. Post triduū iussit eum flagellis cœdi, & sic depositū carcere recipi.

Lege Suriū 9. Iunij.

Sancti martyres mittuntur in carcerem. Ab Angelo visitantur. Felicianus plumbatis verberatur.

Atrocissimè cruciatur

Sequenti die iussit Primum adduci, & dixit ei: Ecce frater tuus consentiens Imperatorum decretis, & sacrificans, magnus est in palatio eorum, vnde & tu si ita feceris socius eius eris. Respondit Primus: & si tu filius es Diaboli, nesciens tamen, in parte vera dixisti, *quia frater meus non hominibus vanis, sed Imperatori cœlesti consensit.* Noui enim docente me Angelo, quod de illo fecisti, & vtinam merear ei coniungi. Tunc iratus Præses, iussit vt fustibus cæderetur, & leuatus in equuleo latera facibus vrerentur. Quod cum fieret, & ille semper psalleret, iussit eum deponi, & plumbum bulliens in os eius fundi. Iussit etiam vt Felicianus adesset, vt quasi territus eius passione sacrificijs consentiret. Extensus autem S. Primus plumbum bulliens quasi aquam frigidam totum bibit, & ait: Ecce frater meus à me separatus non est, quem tu dicebas, quod idolis consensisset. Iratus Præses iussit eos in theatrum simul duci, duosque Leones ad eos mitti; qui statim ad pedes eorum corruentes, eis blandiri cæperunt; quod & Vrsi post eos immissi fecerunt. Tunc de populis qui ad hoc spectandum plusquam 12. millia conuenerunt, quingenti viri cum omnibus suis crediderunt. Videns Præses sanctos martyres non posse vinci, iussit eos extra amphitheatrum decollari; quorum corpora canibus, & auibus proiecta, sed ab eis illæsa, nocte à Christianis rapta sunt, ac sepulta.

Fallacia Præsidis à Primo detegitur.

PRIMVS fustibus inmaniter cæditur & vritur lampadibus.

En miram Dei virtutē. Leones in martyres immissi mãsuefiunt ità Vrsi.

Caeduntur capite martyres.

Horum passio celebratur 5. Idus Iunij.

De sancto puero Vito, & eius Pedagogo Modesto, & Crescentia nutrice.

CAP. LXX.

EX *gestis eorum.* Eo quoque tempore erat in Lucania sub Diocletiano Præses Valerianus, de qua prouincia fuit sanctus Vitus, habens patrem Hylam sacrilegum, Modestum pedagogum, nutricem Crescentiam. Huic viro adhuc infantulo apparuit Angelus Domini dicens: *Datus sum tibi custos ad custodiendum te vsque ad vltimum diem vitæ tuæ, & omnia quæ petieris à Domino impetrabis.* Hic ergo cum esset annorum 12. & *in Christum credens.*, quantum poterat omnibus indigentibus ministrabat. Pater eius Hylas nobilis, sed paganus, studebat quomodo eum ad Idola conuerteret, & nolentem sæpius verberabat. Audiens hoc Valerianus Præfectus, iussit patri, vt eum adduceret. Qui cum venisset, & idolis immolari renueret, iussit Præses, vt fustibus cæderetur: sed brachia eorum qui puerum verberare volebant, protinus aruerunt; & ipse Valerianus clamauit dicens: Væ mihi, manum perdidi. Respondit Vitus: Sanent te Dij tui si possunt. Et ait ille: tu ergo facies. Qui ait: *In nomine Domini faciam*, & statim precibus eius sanatus est. Qui dixit patri eius: Corripe filium tuum, ne pereat. Tunc pater eum ducens in domum suam omnibus delicijs, & cantu musicorum, & saltatu puellarum animum eius mutare studebat. Cum autem inclusisset eum in thalamo omnibus delicijs ornato, venerunt ad eum sancti Angeli, alas habentes quasi aquilarum mirabiliter refulgentes: apparuerunt etiam ante eum 12. lampades, & cubiculum odore suauissimo respersum est; Angeli autem cantabant: Agyos, Agyos, Agyos. Odore autem quasi aromatum de cubiculo exeunte, pater & familia repleti dicebant; Dij venerunt in domum, & aspiciens per ostium, vidit 7. Angelos circa infantem stantes; & statim cæcus factus est. Cumque se oculos perdidisse, clamaret, commota est Lucania ciuitas ita, vt Valerianus accurreret; à quo interrogatus, qualiter hoc ei accidisset, Respondit: Cubiculum filij mei aspiciens Deos igneos intus vidi, & vultum eorum ferre non potui. Igitur ductus ad templum

Hylas nobilissimus pater Viti.

Nititur pater filium à Christo auertere.

Fustibus caditur, sed brachia verberantium & manus Iudicis aruerunt

Curat manū aridam Præsidis. Tentatur multis modis.

Hylas fit cæcus.

S. Vitus orat pro patre, frustra falsos Deos inuocante. Recipit lumen Hylas sed manet animo caco.

Iouis, vouit quod si visum reciperet thaurum cum cornibus aureis offerret, sed cum nihil proficeret prostrauit se filio, vt eum sanaret. Cui respondit filius: *Scio quod non credis, sed propter astantem plebem sanaberis.* Cum vidisset, & Ioui gratias ageret, quærebat quomodo eum occideret.

Passio prædictorum trium sanctorum.

Cap. LXXI.

TVnc apparuit Angelus modesto Pedagogo eius iubens, vt puerum tolleret, & inuentam nauiculam ascendens, ad aliam terram iret. Quod cum faceret venientes ad mare inuenerunt Angelum in specie naucleri; qui cum ab eis quæret naulum, S. Vitus respondit: Ille cuius nos sumus serui mercedem tibi dabit. Applicuerunt igitur ad locum, qui dicitur Allectorius, & Angelus subito disparuit. Requieuerunt igitur iuxta flumen, quod Siler dicitur, & cibus ei cœlitus per aquilam ministrabatur; ibi puer sanctus multa miracula faciens, diuulgatus est, ita vt dæmones eos prædicarent, prædicarent, & confluentes ad se populos baptizaret. Interea Diocle. filius à Dæmone vexatus clamauit: Nisi venerit Vitus Lucanus non exibo, quem statim milites diu quæsierunt, & inuentum ad Imperatorem Romam adduxerunt, cuius vultus erat speciosus, & flammeus nimis, & oculi eius, vt, radij solis. Cui dixit Imperator. Potesne sanare filium meum? Respondit, *non ego*; *sed Dominus*; Statimque imponens ei etiam manum sanauit eum. Ait illi Diocletianus: Consule tibi puer, & sacrifica dijs, ne male moriaris. Quod cum Vitus renueret, iussit eum cum Modesto in carcerem recipi. Angelus autem ad eos descendit, & subito ferri moles, quæ imposita erat eis cecidit, & carcer immenso lumine coruscauit. Quod videns Carcerarius hoc Imperatori nunciauit, & statim eductus, in clibanum ardentem missus est, in quo resoluta erant, pix, resina, & plumbum, & subito Angelus omnem feruorem extinxit, & puer inde sanus exiuit. Post hæc traditus est leoni deuorandus, qui immissus ad eum lingebat pedes eius, & crediderunt vsque ad mille homines. Postea iussi sunt Vitus & Modestus; & Crescentia, quæ semper eos secuta erat, in catasta extendi, ibique ossa eorum dissipata sunt, & viscera apparuerunt; factumque est subito tonitruum magnum, & terræmotus, & templa Idolorum corruentia, multos occiderunt. Imperator autem fugiens seipsum percutiebat dicens: Væ mihi, quia ab vno infante victus sum. Et statim ab Angelo soluti subito inuenerunt se iuxta fluuium, qui dicitur Siler, ibique pausantes migrauerunt ad Dominum, quorum corpora per triduum ab aquilis custodita, illustris fœmina Florentia per mare nauigando periclitans iudicio sancti Viri, reperit & honorifice sepeliuit. Horum passio recolitur 17. Kalend. Iulij.

Sic per coruum afferebatur cibus Elia.

Proficiscitur ad Diocletianũ Imp. accitus ab illo.

Mittitur cũ Modesto in carcerem.

In clibanum ardentem coniicitur S. Vitus.

Torquentur Sancti martyres atrocissimè.

Lege Surium 15. Iunij, & Petrum l. 5. cap. 118.

Passio sancti Albani.

Cap. LXXII.

EX *gestis eius*. Tunc etiam passus est S. Albanus in Britannia 10. Kal. Iulij, iuxta ciuitatem Verolamium quæ nunc ab Angelis dicitur Verlamecesti. Hic quidem adhuc paganus, Christianum quendam clericum persecutionem Maximiani Imperatoris fugientem, hospitio recepit, quem cum orationibus, & ieiunijs semper studere conspiceret, exemplis & exhortationibus eius conuersa est. Ideo audiens Iudex Britaniæ, quod in Albani domo clericus latitaret, iussit, vt cito clericus adueniret. Tunc Albanus hospitis sui habitum induens, à militibus ad Iudicem vinctus, perductus est. Qui cum eum vidisset, & quomodo pro hospite suo se obtulerat cognouisset, cum sacrificare renueret, iussus est grauiter verberari, & deinde decollari. Cumque ad locum duceretur, venit ad quendam fluuium cursu rapidissimo transitum prohibentem: volens ergo properare ad martyrium orauit, & statim diuisus fluuius viam ei præbuit. Quod videns miles qui eum decollare debebat, ense proiecto, pœnitens veniam postulabat. Sicque cum eo ad montem, qui & prope erat, ascendit, vbi S. Albanus fontem perenniter affluentem precibus obtinuit. Protinus, quidam miles ambos decollauit, & oculos amisit. Nam cum sancti Albani caput in terram caderet abscissum, simul & sui percussoris oculi ceciderunt.

Lege Bedam in Histo. ecclesi. gentis Anglorum l. 1. c. 6. & 7.

Albanus vt fuerit conuersus.

Vltro se offert ad mortem.

Insigne miraculum. Carnifex credit.

Fontem impetrat suis precibus.

Pœna percussoris eius.

Passio sanctorum Donatiani, & Rogatiani, & Pancratij martyrum.

Cap. LXXIII.

EX *gestis eorum*. Eo quoque tempore florebant in vrbe Namnetica in Britannia minori duo fratres iuuenes Donatianus & Rogatianus; quorum Donatianus adhuc in iuuentute positus, iam migrauerat in senē. Mota autem persecutione Rogatianus, qui natu maior erat, cucurrit ad fratrem suum petens, vt baptizaretur antequam persecutor appropinquaret. Quod equidem ille tunc non est consecutus, propter absentiam sacerdotis. Tenti autem, simul in carcerem missi sunt, & vbi sanctus Rogatianus contristatus, eo quod baptizatus non esset, sufficere sibi credidit, si osculum à fratre acciperet. Sanctus autem Donatianus rogauit pro eo Dominum, vt esset ei pro lauacro martyrium, quod & factum est. Nam in equulei catasta suspēsi ac laniati, deinde lancea militari perfossi, nouissime capite cæsi sunt 9. Kal. Iunij, qui tamen dies in eorum passione non determinatur.

Lege Petrũ in catal. lib. 5. c. 37. & Surium tom. 3.

Martyrium loco baptismi.

Sanctus quoque Pancratius filius Cleonij, & Quirinæ Christianorum in Phrygia ciuitate, defunctis parentibus, cum omne patrimonium pauperibus erogaret, & *Christum pie colens*, Deos gentium grauiter blasphemauit, præsentatus est Diocletiano augusto, cum in ætate 15. annorum esset. Cumque coram eo de vanitate Deorum subtiliter disputaret & imperatorem euidenti ratione confunderet, iussu eius decollatus est. Ad cuius sepulchrum, vt dicit Gregorius Turonensis, quisquis falsum iurare voluerit, antequam ad cancellum chori Ecclesiæ veniat, aut statim à Dæmone captus insanit, aut cadens in pauimentum protinus vitam perdit.

Agit de eo Surius to. 3.

Lege Greg. Turon. de gloria martyrum c. 30.

Huius passio celebratur 4. idus Maij.

De Sancto Marcellino, & Petro, & Arthemio.

Cap. LXXIV.

EX *gestis eorum*. Ea quoque tempestate passi sunt Romæ 4. nonas Iunij, Marcellus presbyter, & Petrus exorcista, sub iudice Sereno. Hunc enim Petrus Arthemius carcerarius pro fide Christi multotiens cæsum in vinculis detinebat; cuius filia dum à dæmone vexaretur, & à patre quotidie plangeretur, dixit ei Petrus, quod si *in Christum crederet* statim eius filia sanitatem reciperet. Cui Arthemius miror consilium tuum, quia Deus tuus te liberare nō potest cū illi credas, & pro eo tāta sustineas & quomodo filiam meam si ei credidero liberauit? Respondit Petrus: *Potens est Deus liberare me, sed vult, vt per temporalem passionem perueniam ad gloriam sempiternam.* At ille: Si me, inquit, vis credere *Deo tuo* catenas, & claustra super te duplicabo, & si te *Deus* liberauerit, credam illi, si tamen prius filiam meam sanam videro. Quod cum fecisset; ait Petrus: Vade in domum tuam, quia modo videbis me loquentem, tecum. Qui cum abijsset, & Candidæ vxori suæ hæc diceret, affuit sanctus Petrus indutus vestimentis candidis, & tenens in manibus *signum crucis*. Cuius statim pedibus prouoluti, *virtutem Dei confitentur*, & sanata * filia eorum, omnes qui erant in domo Arthemij baptizantur. Cumque ad domum

Sanctus Petrus crebro cæsus mittitur in obscurissimum carcerem.

Videtur deludere custodi carceris Arthemio.

Miro modo è carcere venit ad Arthemium.

** Paulina vocabatur.*

Multi credūt in Christum.

Arthemius promittit libertatem ijs qui vellent fieri Christiani.

domum illam plurimi conuenirent, vt aperta videntes miracula baptismum peterent; abijt Petrus ad Marcellinum Presbyterum, & omnes ab eo baptizati sunt. Tunc iuit Arthemius ad alios incarceratos promittens, vt exirent liberi quicunque vellent fieri *Christiani*. Quod dum fierent, & rumor ad Serenum iudicem peruenisset, qui per 40. dies infirmus, huic operi vacare non poterat, iussit omnes incarceratos adduci. Quos omnes Arthemius conuocans & eorum manus deosculans, dixit ad eos, vt si quis ire vellet ad martyrium veniret intrepidus, & si quis nollet abiret illæsus.

De Passione eorundem Sanctorum.

Cap. LXXV.

Petrus in carcerē ducitur.

Angelus ambos liberat, & S. Petrus diuinitus sic solutus venit cum Marcellino ad Arthemiū.

Arthemius gladio perimitur.

Marcellinus & Petrus capite puniuntur. Dorotheus lictor conuersus ad fidem Christi. Fuse de his sanctis agit Surius 2. Iunij.

CVm ergo audisset Iudex, quod Marcellinus, & Petrus, illos, qui erant, in carcere baptizassent, & abire permittentes, ipsi spōte in carcere remansissent, iussu irati Præsidis introducti, separatim in carcere retrudūtur; Marcellinus quidē nudus super vitrū fractū prosternitur, & ei lumen, & aqua negatur; Petrus vero in alio carcere in cippo arctissimo constringitur. Tunc venit Angelus ad Marcellinum, soluensque & induens eum vestibus suis duxit ad Petrum; ipsum quoque soluens, ambos duxit ad Arthemij domum; iubens eis, vt septem diebus populum confortarent; & octauo die se Iudici præsentarent. Cum ergo Marcellinus, & Petrus in carcere non essent inuenti; Iudex Arthemium cum vxore, & filia adductos ad se, & sacrificare nolentes, iussit eos terra obrui. Qui cum venissent ad locum, sanctus Marcellinus in illa crypta missam celebrauit protegentibus se alijs Christianis, & post hæc ait Marcellinus ad incredulos; Ecce vos lædere potuimus, & Arthemium cum vxore, & filia liberare, nosque ipsi liberi abscedere, sed neutrum fecimus; Quid vos ad hæc? Tunc irati gentiles, Arthemium gladio percusserunt, matrem vero cum filia pręcipitantes lapidibus obruerūt, Marcellinum autem, & Petrum ducentes *ad Siluam nigram*, quæ hodie in honore Sanctorum *Silua candida* appellatur, ibi eos decollauerunt. Quorum animas vestibus splendidis, & gemmis indutas, is qui eos decollāuit nomine Dorothæus vidit Angelorum manibus in cœlum deferri: vnde ipse Christianus effectus, tandem in pace quieuit. Passi sunt autem Romæ Arthemius, & vxor eius Candida, cum filia Paulina, 4. Nonas Iunij.

Passio Sanctorum Sergij, & Bacchi.

Cap. LXXVI.

Sergius & Bacchius ab emulis accusantur.

Maximiani crudelitas.

Afficiuntur ignominia.

Antiochus dux crudelissimus. Immanissimus cruciatus S. Bacchij.

Ad Dei vocantis vocē ex hac vita migrat. Apparet S. Sergio.

EX *gestis eorum*. Ea tempestate passi sunt etiam sub Maximiano sancti Sergius, & Bacchius, qui cum essent Primicerij palatij apud eundem Imperatorem, de Christianitate sunt accusati. Quod ille non credens, duxit eos secum ad templum Iouis, eique sacrificans, vidit, quod illi extra templum remanentes, pollui noluerunt idolis. Vnde comperto quod Christum colerent, protinus distinguuntur, & veste militari deposita, catenis onusti, per totam ciuitatem ducuntur, & sic ad palatium reducti *Christum* plenissime confitentur, & catenis grauissimis alligati, longe ad Ducem Antiochum destinantur. Cum ergo antequam à Duce interrogarentur, bis ab Angelo confortati fuissent, & sequenti die cum ipso de Idolorum erroribus disputarent; Sergius in carcerem mittitur, & Bacchius extensus neruis crudis vsque ad fluxum sanguinis, & disruptionem ventris, ac iecoris laniatur, magisque tyrannum prouocans, & tandem ad vocem *Dei vocantis* expirans deuorandus à bestijs procul extra castra iactatur, & aduolantes volucres illæsum eum à bestijs seruauerunt, donec fideles eum in tumulo sepelirent.

Eadem nocte cum se Sergius, à socio destitutum lugeret, apparuit ei sanctus Bacchius in habitu militiæ, & vultū angelico, monens eum, vt ne mærore deficeret, sed fortiter ipsum sequens ad paratam sibi gloriam perueniret. Igitur sequenti die Antiochus Sergium multis verbis sacrificare monuit, sed ille non acquiescens, se potius tormentis exposuit, & clauatis sotularibus calciatus ante currum eius nouem milliaribus cucurrit. Sequenti vero nocte in carcere ab Angelo sanatus, & confortatus, mane facto, ante Antiochum sanus stetit, nolensque consentire Idolis, rursus eisdem sotularibus calciatus ad aliud castellum, similiter nouem milliaribus ante eum cucurrit, & sic adhuc immobilis, data in eum sententia, cum magna multitudine hominum, & etiam fæminarum, quæ de latebris suis exierant, vt cum eis mortem sancti Sergij flerent, veniens ad locum, & voce angelica confortatus, flexa ceruice decollatus occubuit, cuius sanguis sic terra dehiscente absorptus est, vt nullus gentilium ad locum præ timore martyris appropinquaret, in ipso autem loco à Christianis diligenter sepultus est.

Constantia S. Sergij. Vide crudele Supplicium. Rursus martyr induitur clauatis sotularibs, vel crepidis, vt ait Surius. Truncatur capite. Sepultura eius permagnifica. Vitam horum Sanctorum etiam describit Surius ex Metaphraste 7. Octobris.

Post longum vero tempus, cum Christiani corpus eius furtim auferre, ac transferre vellent, nolens beatus Sergius furtim tolli, qui dudum iussus fuerat publicè per vrbem circunduci, tantam circa locum claritatem ostendit, vt castelli custodes, ignem ab hostibus accendi putarent prorumpentes cum armis, vt eos insequendo impedirent. Permissu tamen militum corpus sanctum in pulchro tumulo posuerunt, donec quindecim episcopi conuenientes ad locum, condignam super eum basilicam construxerunt.

Horum passio celebratur nonis Octobris.

De sancta Euphemia virgine.

Cap. LXXVII.

Euphemia cum alijs Prisco præsentatur.

Dirè cruciātur martyres.

Iudex blanditur S. Euphemia quæ virili animo esse se ostendit.

EX *gestis eius*. Eadem quoque tempestate passa est sancta virgo Euphemia in ciuitate Calcedonia, filia Philosophronis Senatoris, & Theodoræ, sub Prisco Proconsule. Cum hac erant in carcere quadraginta nouem martyres sancti, qui per nouem decim dies ibidem à spiritu sancto nutriti erant: qui simul cum ea Prisco præsentati, & ab eo interrogati, cum fidem Christi constāter confitētes, supplicijs se offerrent, iussi sunt singuli tormentis puniri. Cūque per singulos dies torquerentur, mutuo se ad sustentationē certaminis hortabantur. Iterum Prisco præsentati, & ab eo commoniti, vt Deo sacrificarent Marti, cum quasi ex vno ore errorem arguerent, iussit eos alapis cædi, donec ministri cædentes quasi mortui deficerent: sed cum cæderentur, facies eorum magis albescebant. Priscus autem habito consilio cum Appoliano Sophista, Christianorum accusatore, iussit eos recipi in carcerem, donec mitterentur ad Regem. Et cum ducerentur in carcerem, Priscus quasi fera currens in gregem, arripuit beatam Euphemiam, æstimans quod sicut ipse vas infirmum & inutile erat, infirmum vas inueniret, & ait ei: Honora te ipsam, & substantiam tui generis, ne amittas vel notitiam, & si corrupta es verbis, vt mulier reuertere, & immola Deo Marti. At illa cum prius erectis in cœlum oculis *Domini Iesu auxilium postulasset*, respondit. Non in natura corporis est fortitudo certaminis, sed in virtute spiritussancti: Igitur corpore quidem mulier consto, sensu autem virili.

De passione eiusdem.

Cap. LXXVIII.

Figura diuinæ crucis, valida arma Christianorum.

TVnc Proconsul iratus quod à muliere vinceretur, iussit tormentum stare rotarum, & illam in medio poni, vt extensa, & contrita, cito redderet spiritum. Ipsa autem tormento rotarum imposita, pectori suo *Christi signaculum* præposuit, & Tyranno insultare cœpit.

Cumque

Horrendum supplicium rotarum. *Soluitur diuinitus à rotis S. Euphemia.*

Cumque corpus eius per singula membra confringeret, sensus animi conualescebat, & *benedicens Deum*, orabat. Tunc confestim Angelus de cœlo descendens tormenta rotarum confregit, & ministros in paralysim dissoluit. Illa autem bona certatrix sine macula, & hilari vultu coram omnibus exiuit. Cui cum Priscus minaretur incendium, nisi sacrificaret, & illa terrores eius non timere se diceret, eo quod *adiutorem Christum haberet*. Priscus iussit fornacem, cuius flamma per 45. cubitos extenderetur accendi, & intus eam proijci. At illa stans hilari vultu, *Deum benedicebat*, & vt eam, sicut tres pueros de camino, eripetet, exorabat. Cumque ministri eam præcinctam tenerent, iubente Prisco, vt eam in ignem proijcerent, vnus ex his Sosthenes, habens cultellum ad cingulum, respexit ad Proconsulem, & ait ei: Hoc gladio me interfici iube, quia impossibile est mihi super istam manus mittere, video enim ante oculos, exercitum candidatorum illam expectantium. Victor autem alius magister zonam Euphemiæ soluit, & ait: Oro te Proconsul solue me ab ista necessitate, quia graue est in eam manus extendere, video enim in ore fornacis stantes viros, qui ignem dispergunt, & expectantes sanctam, eam immaculatam conseruare volunt. Tunc Proconsul hos quidem custodiri, & alios consistere iussit; Cæsarius autem Barbarus quidam illam apprehendit, & in ignem proiecit; quam Angeli sancti confestim susceperunt, ac flammam disperserunt. Cæsarius autem combustus fuit, & virgo stans in fornace media quasi in platea, *Regem Dominum honeste conspiciens, expansisque manibus eum benedicens*, tandem exiuit. Tunc indignati Proconsul, & Appolianus iusserunt afferri serras acutas, & sartagines ignitas, ac per tormenta artis ferrariæ membra virginis dissolui per partes, & in sartagine interponi, vt tanquam puluis fierent: qua super serras posita, serræ confractæ, & sartagines extinctæ sunt, nihilque ei nocuerunt. Post hæc eam in stadio posuerunt, & quatuor leones, duasque bestias contra eam dimiserunt: at illi insilientes, vestigia eius osculati sunt: sed vt compleretur eius martyrium, currens vna ex bestijs eam momordit, liuorem tamen nullum ei fecit, & vox de cœlo facta est, Euphemia ascende, & palmam tuam recipe. Post hanc vocem sonus etiam factus est ita, vt commoueretur locus ille, & tremuerunt omnes, ipsaque virgo facta oratione reddidit spiritum, cuius corpus Pater eius, & Mater sepelierunt in locum nouum.

In igne inijcienda Sancta Martyr induit arma trium puerorum nempe preces. *Visio torquentium Sanctã virginem.* *Victor & Sosthenes conuertuntur.* *Ignis Sanctã non lædit, sed lictorẽ combussit.* *Atrox supplicium S. Euphemiæ, nec eo læditur.* *Item aliud, sed semper manet virgo illæsa.* *Reddidit Christo purissimam animam.* *Sepelitur à proprijs parentibus lege Euriani 16. Septem.*

Compleuit autem martyrium suum 16. Kalend. Octobris.

Passio sancti Firmini Ambianensis.

Cap. LXXIX.

S. Firmini pater.

EX *gestis eius*. Præterea sub Diocletiano, & Maximino, erat in vrbe Iberiensi, quæ dicitur Papilonia Senator nobilis in ordine primus, & nomine & opere Firmus, qui filium suum Firminum Honesto presbytero tradidit, diuinis literis imbuendum. Qui Firminus annorum 17. in sanctitate, & doctrina proficiens ac pro Honesto iam sene prædicans, ab ipso ad Horatum Tholosanum Episcopum missus est, vt ab eo ordinatus Episcopus *Christum* vbique gentibus prædicaret. Quo facto Firminus Episcopus rediens ad Honestum magistum suum anno ætatis suæ 31. relictis omnibus, ad Gallias properans Andegauis vrbem venit; ibi anno & mensibus tribus multos prædicando conuertit, & Beluacum contra Valerium Præsidem pugnaturus pro fide perrexit. Vnde multoties flagellatus vsque ad mortem Sergij successoris Valerij in carcerem clausus fuit. Sed tunc à populo solutus ibi prædicauit, & baptizatis omnibus, ecclesijsque constructis inde Ambianis perrexit, & in 40. diebus tria millia hominum baptizauit.

Consecratur episcopus *Andegauum proficiscitur.* *Flagellatur & in carcere recluditur*

Audientes hæc Longulus, & Sebastianus præsides ab vrbe Treuerensi ad Ambianensem venerunt, & iussu eorum conuenientibus cunctis Firminum coram se grauiter accusatum, dum firmissime confiteretur Christum, timens Præses seditionem populi, præcepit in carcere decollari. Faustinianus autem Senator qui eum receperat, & quem ipse catechizauerat, domumque eius ad baptismi gratiam aduocauerat, nocte corpus eius tapiens in cæmiterio suo sepeliuit. Hic Faustinianus fuit pater S. Firmini episcopi de quo infra dicetur, Sebastianus vero Præses post modicum à ciuibus Beluacensibus occisus est.

Eius martyrium. *Baron. an. 303. & Martyrol. Rom.*

Huius sancti passio celebratur 7. kal. Octobris.

Passio sanctorum Felicis, & Adaucti.

Cap. LXXX.

EX *gestis eorum*. Sed & cum Diocletianus Christianos occideret, duos fratres Felices nomine, & opere presbyteros sibi oblatos ad Dracum Præfectum misit. Quorum senior cum ex iussu Præfecti ductus esset ad templum Serapis, vt sacrificaret, exufflauit in faciem statuæ, & statim cecidit. Iterumque ductus ad statuam Mercurij similiter sufflauit, & similiter corruit. Tertio quoque ductus ad statuam Dianæ similiter fecit. Tunc reductus ad Præfectum in equuleo ponitur, & quibus maleficijs hoc fecisset, inquiritur. Qui cum respondisset, se non hoc fecisse Diaboli maleficijs, sed *omnibus Dei beneficijs*. Iratus Præfectus iussit eum duci ad locum secundo milliario ab vrbe, via Ostiensi, ibique ad sacrificandum cuidam arbori sacrilegæ, quæ illic excelsa stabat, compelli. Quod cum fieret S. Felix genua sua figens orauit, & post ab oratione surgens, atque in arborem ingentissimam exufflans, eam à radice subuertit, & templum eius, vel simulacrum, & aram ea corruente penitus contriuit. Quo etiam audito Præfectus iussit eum ibi decollari, & lupis, ac canibus derelinqui. Tunc quidam Christianus occultus repente prorumpens in medium, palam se professus est esse *Christianum*. Statimque simul ad arboris prædictæ locum venientes, & se inuicem osculantes decollati sunt. Illius ergo nomen Christiani ignorantes Adauctum eum appellauerunt, eo quod sancto Felici auctus sit ad coronã martyrij, quos cum sepelissent Christiani in foueam quam fecerat arbor euersa, pagani volentes eos effodere à Diabolo sunt arrepti, & quicunque in eos manus mittere tentauerunt.

Sanctus Felix efflatu tres comminuit deorum statuas. *Similiter & arborem radicitus deijcit, & aram subuertit.* *Iubetur cum quo dã socio capitis subire sententiam.* *Arripiuntur à Diabolo, volentes Sãctorum prophanare reliquias.*

Passi sunt autem pridie Kal. Septembris.

De sancto Adriano, & eius vxore Natalia.

Cap. LXXXI.

EX *gestis eorum*. Cum autem Maximianus Imperator in Nicomedia ciuitate Greciæ Idolis immolaret, iussu eius ex diuersis locis ad supplicia Christiani trahebantur, nam & vicini vicinos, & propinqui domesticos pertrahebant, alij timore pœnæ, alij amore promissæ pecuniæ, inter quos 23. in spelæo latitantes, & à perquirentibus comprehensi ferro vincti ad Cæsarem pertrahuntur, seque Christianos esse libere profitentes, extenduntur, & cæduntur, & minas eius amplius irridentes, ora duris lapidibus contundunt, & annotata vniuscuiusque responsione, ferro vincti per totum corpus in carcerem detruduntur. Tunc Adrianus Prior officij militaris eorum constantia compunctus, dixit eis. Adiuro vos per Deum vestrum pro quo tanta patimini, vt dicatis mihi, quæ sit remuneratio vestra quam expectatis per ista tormenta? At illi inquiunt, *oculus non vidit, nec auris audiuit, &c.* Hoc audiens Adrianus statim exiliens in medio eorum, dixit: *Annotate me cum istis, quia & ego Christianus sum.*

Christiani vincti offeruntur Maximiano. *Cæduntur Christiani & ora lapidibus contunduntur.* *1. Cor. 2.* *Adrianus credit in Christum.*

Quod cum ministri celeriter Imperatori nunciassent, iratus nimis, adductum resipiscere monuit, & nolentem ei acquiescere, ferro vinctum cum condemnatis eum in carcerem trudi iussit. Natalia vero vxor eius cum hæc per nuncium didicisset, scissa veste plorans, & eiulans interrogauit puerum, cur Dominus suus in carcere clausus esset? At ille: Vidit, inquit, quosdam Christianos nolentes sacrificare torqueri, & cum illis annotari se faciens, dixit se cum eis velle mori. Tunc illa quæ hactenus propter persecutionem celauerat, quod esset Christiana, gaudens mutata veste cucurrit ad carcerem, & vincula viri sui deosculans, cœpit eum in omnibus confortare, rogans eum in hoc quod cœperat permanere, nihil de terrena gloria respicere, sed semper ad cœlestia, & ad æterna suspirare, nulla transitoria tormenta timere, sed infinita maiora inferni supplicia, quæ euaserat, exultare. Post hæc vincula sanctorum, & pedes deosculans, quantum potuit vt virum suum confortarent, rogauit. Et sic omnibus valefaciens ad domum suam perrexit.

Nunciatur Natalia Adrianũ esse Christianum effectum.

Vide fæminæ virilem animum.

Martyrum vincula osculatur S. Natalia.

Qualiter de carcere exiens vocauit eam ad suam passionem.

Cap. LXXXII.

Post modicum igitur audiens Adrianus suæ passionis adesse diem, licentiam à sanctis accipiens pergere, & vocare Nataliam, sicut ei cum iuramento promiserat, dansque munus custodibus, egressus est. Cumque ad domum peruenisset, audiens Natalia quod Adrianus absolutus veniret, æstimans eum fugisse de carcere, amarissime flere cœpit, & surgens contra eum ostium claudit, & ait: *Non mihi contingat loqui ori eius, qui Deum suum negauit. O miser, quis te separauit à sanctis? quis te seduxit, vt recederes à conuentu pacis? cur fugisti ante pugnam? Heu me, non est mihi concessum vnius horæ spacium, vt vocarer vxor martyris, sed vxor transgressoris, nunc exultaueram modicum, & mihi semper erit opprobrium.* Hæc & huiusmodi audiens Adrianus vehementer gaudebat, minusque verba fœminæ iuuenis, & ante 14. menses nuptæ ex hoc ardentior factus ad martyrium libentissime ambiebat. Cumque videret eam grauissime tribulari, dixit ei: Aperi mihi Domina, non enim vt putas martyrium effugi, sed veni vocare te sicut promiseram tibi, vt præsens sis etiam nostræ passioni. At illa non credens: *vide*, inquit, *quomodo seducit me transgressor, quomodo mentitur alter Iudas.* Cui Adrianus: Aperi, inquit, citius, quia vadam & me vltra non videbis, & postea lugebis, eo quod me ante exitum meum non videris. Nã fideiussores dedi sanctos martyres, & si ministri me inquirentes non inueniunt, tormenta tua simul & mea sustinere habebũt, qui iam ex pœnis illatis mortui sunt. Tunc illa statim aperuit, & sibi inuicem prostrati cum lachrymis simul abierunt ad carcerem. Discurrens autem Natalia per singulos martyres, praeciosis linteaminibus eorum vulnera putrefacta detergebat, & membra linteis colligabat.

Venit ad vxorem suam S Adrianus.

Pijssima fæmina mire dolet, dum putat martyrum suum à Christo defecisse.

Ecce pium zelum Sanctæ Nataliæ.

Nota Nataliæ erga martyres sedulitatem.

De Passione eiusdem sancti Adriani.

Cap. LXXXIII.

Statuta autem die iussit eos Imperator educi, qui penitus resoluti, quia ambulare non poterant, portabantur, Adrianus vero vinctis manibus retro sequebatur. Cumque caueret Imperator, ne putrefacti penitus ante præparata tormenta subito morerentur. Adrianus equuleum sibi portans ei præsentatur, & in confessione permanens à quatuor militibus duris lignis grauissime verberabatur. Iterumque ab eisdem vsque ad effusionem viscerum laniatur, & sic in ligno extensus, in carcere cum alijs recluditur. Erat autem iuuenis delicatus annorum 28. B. vero Natalia, quæ singulas eius responsiones ad martyres referebat, ipsum ferro vinctum, & supinum iacentem quantum poterat confortabat. Sancti quoque in pauimento iacentem ad eum manibus irrepebant, & osculum ei cum sanctis monitis offerebant. Audiens autem Imperator quod multæ matronæ, eis sedulo ministrarent: Iratus ne vlterius ad eos introirent, imperauit. Tunc se sancta Natalia transfigurauit, & sic eis in habitu virili ministrans, ad hoc alias exemplo suo roborauit. Hæc autem virum suum petijt, vt cum esset in gloria, primam precem pro se faceret, quatenus eam Dominus intactam custodiens ab hoc sæculo citius euocaret.

Adrianus lignis tunditur vsque ad viscerum effusionem.

S. Natalia suum consolatur maritum.

Vide Nataliæ facinus sanctissimũ.

Rursus audiens Imperator, quod sic matronæ fecissent, iussit incude afferri, vt confractis super eum cruribus sancti martyres interirent. Vidēs autē Natalia ministros venire, timēs ne vir suus ex aliorũ supplicijs terreretur, rogauit illos, vt ab illo inciperent, priusquã alij punirentur, & sic abscisis pedibus & cruribus confractis, Natalia rogauit eum, vt manum sibi abscindi permitteret, quatenus alijs sanctis, qui plurima passa fuerant compar esset. Quo facto, cũ Adrianus reddidisset spiritũ, cæteri sancti vltro pedes ad carnifices extēdētes, simili martyrio migrauerũt ad Dominũ. Quorũ corpora cũ ministri iussu Imperatoris in fornacē cōburēda portassent, & in ignē proijcerent, factus est subito terræmotus, tantaque aeris tempestas, vt multi ministrorum relinquentes ea fugerent, & multi expirarent. Fideles autem cum mulieribus ibi stātes ab extincto pluuijs igne, corpora sanctorum illæsa rapuerunt, & in naui cuiusdam Christiani, qui volebat ire Constinopolim (quæ tunc Byzantium dicebatur) posuerunt, vt illic interim permanerent donec pace ecclesiæ reddita, ea iterum cum honore referrent.

Alia matronæ imitãtur Nataliam martyribus ministrantem.

Excedit è vita beatissimus Adrianus.

Sanctorum corpora ab igne non læduntur.

Transferunt sanctorum corpora Byzantium.

Horum passio celebratur sexto idus Septembris.

De vita, & transitu sanctæ Nataliæ.

Cap. LXXXIIII.

Natalia vero domi remansit, & habens manum S. Adriani quasi solatium vitæ suæ, ad caput lectuli sui nullo sciente reposuit. Non multo post Tribunus quidã rogauit Imperatorē, vt Nataliã sibi daret in coniugē. Erat enim pulcherrima, & nobilissima, ac diuitijs cumulata. At illa Matrona de hoc sibi loquētibus gaudere se dixit, & quasi ad se præparandum inducias triduanas impetrauit, re autem vera ad fugiendum, & interim in lectulo suo ne pollueretur rogans, ex mærore, & tristitia obdormiuit: & ecce vnus sanctorum martyrum ei astans dulciter eam confortauit, quærentique de viro suo dixit, quod primus omnium ante Christũ apparuit: sed surge, inquit, & ascende in nauiculam, & nauigans veni, vbi sunt corpora nostra, ibi enim visitabit te Deus, & perducet ad nos.

Petit Nataliam Tribunus ciuitatis in coniugem.

Rogat Dominum Natalia ne permittat pollui torum S. Adriani viri sui.

Euigilans itaque solam manum S. Adriani secũ ferēs, nauem cum multis Christianis fugientibus ascendit, & nauigantem Tribunus cum multis militibus insecutus, multis eorum submersis, repulsus vento contrario, vix euasit. Media vero nocte Diabolus in specie Naucleri in naui fantastica clamans, nauigantes cum S. Natalia vnde essent, inquisiuit, & quò tenderent? Quibus respondentibus De Nicomedia Byzantium nauigamus. Erratis, inquit, ad sinistram pergite, vt rectius nauigetis. Cumque iam vela mutarent, apparuit ei S. Adrianus, quasi in nauicula sedens, & monuit eos nauigare sicut prius cœperant, ne perirent. Natalia autem valde gauisa est, cum S. Adrianum antecedere cognouisset. Cũ ergo Constantinopolim ante diem appulissent, & ad domum in qua erāt sanctorum corpora introissent, Nataliæ post orationem præ labore itineris dormienti, S. Adrianus apparuit, eamque salutans in æternam requiem ad se venire præcepit. Quæ cũ euigilans, astantibus indicasset, & valefaciens eis, spiritum emisisset, accipiētes corpus eius fideles, iuxta sanctorum corpora sepelierunt, multique renunciantes omnibus ibi Deo in perpetuum seruierũt.

Relinquit omnes temporales diuitias propter Christum.

Hanc historiam approbat Surius, cuius stylum tamen nonnihil passim expoluit Sũtque hæc acta germana te ste Baronio.

S. Natalia in pace reddit spiritum.

Passio sanctorum Simplicij, Faustini, & Beatricis.

Cap. LXXXV.

Sancti martyres proijciuntur in Tyberim, sed soror eorum cū alijs corpora eorum leuauit.

EX *gestis eorum.* Eo tempore Simplicius, & Faustinus fratres Romæ multa pro Christo supplicia pertulerunt, tandemque capitalem sententiam subire iussi sunt, & corpora eorum ligato in colla saxo, in Tyberim proiecta sunt, quæ scilicet eorum corpora Soror eorum Germana, virgo nobilissima, Beatrix nomine, & opere, cum quibusdam presbyteris, & alijs Christianis inuenta leuauit, & ibidem sepeliuit, scilicet in loco qui vocatur Sextum Philippi, via Portuensi 3. Kal. Augusti.

Sancta Beatrix præfocatur in carcere.

Huius Beatricis prædium quod fuerat ei commune cum fratribus, cum vicinus possessor, nomine Lucretius, ambiret, teneri eam fecit, vt Idolis immolaret, quam constanter resistentem iussit poni in carcerem, quousque cogitaret de illa. Noctu vero fecit eam à seruis præfocari: quam sancta Lucina sepeliuit cum sanctis fratribus in Sexto Philippi 4. kal. Augusti.

Lucretius diuinitus punitur.

Post hæc Lucretius ambitiosus possessor, prędium sanctorum intrauit, & quasi sanctis martyribus insultans, amicis suis couuium fecit. Dum autem epularentur, quędam illic mulier erat, quę filium suum lactabat, qui scilicet infantulus pannis inuolutus, vocem emisit in conuiuio coram omnibus dicens: *Audi Lucreti, occidisti & inuasisti, ecce datus es in possessionem inimici.* Statimque Lucretius timens ac tremens à dæmone eripitur, & per tres horas ita vexatus est, vt in ipso conuiuio moreretur. Vnde timentes omnes, qui aderant, ad Christianos confugiebant, & Christiani facti, omnibus narrabant sanctæ Beatricis passionem in conuiuio vindicatam.

Hæc de sancta Beatrice habet apud Surium 11. Maij in actis S. Anthimi.

De bona indole sanctæ Christinæ virginis.

Cap. LXXXVI.

Christina virgo 12 annorū Christo se desponsabat.

PAssa est etiam eodem tempore in ciuitate Tyro Christina virgo. Quæ dum esset infantula nondum annorum 12. vnica patri suo nobili, nomine Vrbano, magistro militum, pater eam in turrim, quam fecit excelsam cum 12. puellis induxit, Deosque aureos & argenteos illic statuit, vt eos adoraret, & quia magni decoris erat, nunquam vt ab hominibus conspiceretur inde descenderet. Quæ in dilectione etiam Dei posita, cum thus ad offerendum in altare illorum acciperet, in fenestra ad orientem illud ponebat. Stansque ad fenestram, in cœlum intuens stellas aspiciebat, oransque Deo, in corde suo ingemiscebat, & flebat. Quam cum ancillæ procidentes ad pedes eius obnixæ rogarent, vt Dijs sacrificaret, & non Deum alienum coleret, ne pater eius hoc audiens, ipsas cum genere suo quasi seductrices filię disperderet: Illa vero constanter resistens, eas potius à Diabolo, & idolis eius seductas diceret: intrauit Vrbanus, vt videret filiam suam, & Deos suos adoraret. Qui cum ab ancillis audisset quod filia per septem dies Dijs nihil obtulisset, filiam blande corripuit; at illa Deo cœli sacrificium offerre se dixit. Verum ille verbis eius decipiebatur, putans quod de sacrificio Deorum loqueretur, & occurrens eam osculari voluit, sed illa exclamauit, & ait: *Non polluas os meum, quia mundam oblationem offerre volo Regi Cœlesti.* Cumque pater eius adhuc in verbis eius erraret, putans quod de Idolis diceret, illa in cubiculo se recludens, *cœlesti Deo sacrificium offerebat*, & cum fletu orabat. Qua orante Angelus ante faciem eius stetit, eamque confortauit. Illa autem conuersa in dextris panem candidum, & dulcem inuenit, quem ab Angelo benedici petijt dicens: Ecce enim 12. dies sunt ex quo panem non gustaui. Tunc *Angelus accipiens panem benedixit & fregit, eique dedit, & illa gustauit.* Facto autem vespere, accipiens Idola patris sui confregit, & pauperibus dedit.

Patris idola aurea noluit adorare.

In Deum credit.

Pulchra eius responsio Vrbano parenti suo.

Offert oblationem Regi cælesti.

Angelus ei apparuit, & panem benedixit.

Confregit Idola Patris

De Agone eius sub Patre suo Vrbano.

Cap. LXXXVII.

Ceditur à patre.

DIe autem facto veniens Vrbanus, & quęrens quid de Dijs esset factum? cum audisset ab ancillis, quod Christina eos confractos in plateam proiecit; iratus, eam palmis in faciem cædebat, & interrogabat, vbi Deos abscondisset? Quæ cum se non adorare diceret nisi *cœlestem Deum, & filium eius Iesum Christum, & sanctum Spiritum*: Iratus præcepit eam alligari, & in plateis cædi, & iterum catenam in collo eius mitti, manusque eius, & pedes ligari, & eam in carcerem duci. Audiens autem vxor eius de filia sua, quod tanta perpessa esset, scidit vestimenta sua, ac imposito cinere capiti, abijt ad carcerem, ceciditque ad pedes eius cum fletu dicens: Filia mea vnica miserere mei, quæ mammillas meas suxisti: quid factum est tibi, vt alienum Deum colas? Christina respondit: Quomodo me filiam tuam vocas, cum ex genere tuo nullam, quæ Christina vocetur, habeas. Nescis quia nomen habeo *Christi Saluatoris mei*, ipse est, qui me ad cœlestem militiam probauit, qui me ad vincendos eos, qui non nouerunt eum, armauit. Mater hæc audiens domum redijt, & hæc omnia viro suo nunciauit. Qui iratus sedit pro tribunali, & iussit infantulam sibi pręsentari, nolentemque adorare Deos iussit expoliari, & membra eius tenera cruciari, donec 12. deficerent, qui eam cruciabant. Quę cum adhuc in tormento persisteret, & patri suo iniquo insultaret, ille non sufferens iniurias, iussit rotam afferri, & in ea virginem infantulam alligari, ac sub rota incendij flammam sterni, oleumque desuper infundi. Cumque rota gyraretur, corpus infantis conquassabatur, sed illa orante subito ignis exiuit, & homines 1500. interfecit. Ipsa autem quasi super lectum stratum, repausabat super rotam, & erant Angeli confortantes eam; Vrbanusque eam deponi iussit, & venientem ante tribunal, interrogauit dicens: Dic mihi Christina, quis te docuit ista maleficia? At illa: Nonne dixi tibi Carnifex immunde, quia *Christus me docuit hanc patientiam: Ipse me docuit omnem iustitiam, & Dei viui timorem, propterea te confundo, & seuissima tormenta tua despicio, omnesque virtutes tuas vinco cum Patre tuo Diabolo.* Ille victus, & confusus iussit eam ad carcerem duci, vbi cum illa sederet cogitans *mira mysteria Dei*, venerunt in conspectu eius *tres Angeli* afferentes illi prandium, & mittentes manus, sanauerunt corpus eius totum; illa autem gratias agebat Deo. Vrbanus vero cum cogitasset qualiter eam exterminaret, noctu missis quinque pueris iussit in collo eius lapidem alligari, & sic eam in mari præcipitari; quo facto, susceperunt eam Angeli. Itaque cum Angelis super aquas deambulabat, & eleuans ad cœlum oculos *Dominum Iesum Christum orabat, vt baptismi eius signaculum in eis aquis reciperet*: Venitque vox de cœlo, dicens, quod eius orationem Dominus exaudisset; venit quoque super caput eius nubes lucida, & *vidit gloriam Christi super se venientem, & super caput suum coronam, ac stolam purpuream*, Angeli quoque cum suauitate odoramentorum ante ipsam erant, & hymnos psallebant. Illa autem cum complesset orationem *reuersa est ad carcerem glorificans Deum.* Pater vero eius Vrbanus ea nocte percussus cum multis cruciatibus in tormentis animam reddidit.

Varijs supplicijs dirissime cruciatur virgo Christina.

Tentatur à matre, sed eam reijcit, quia nomen Christi gerit.

Verberibus dilaniatur.

Rota alligatur & sub rota ignis incenditur, oleumque desuper infunditur.

Viriliter & constanter respondet Patri.

Apparēt ei tres Angeli, & corpus eius vulneratū sanāt.

Cum magni saxi pondere in lacū proijcitur, sed ab Angelo liberata redit ad carcerem.

Pater eius misere animam reddidit.

De agone eiusdem sub Iudice Dione.

CAP. LXXXVIII.

Præsentatur virgo Christina Dioni Iudici.

POst hæc alius iudex nomine Dion aduenit cui gesta beatę Christinæ officium obtulit, & cum eam ante tribunal adduci precepisset, videns vultum eius decorum, vocauit eam iuxta se, & blandiebatur, vt *hominem crucifixum relinquens misericordes Deos coleret.* Sed cum nec blanditijs, nec minis posset flecti, iratus ille propter iniurias, quas ei ingerebat, iussit eam virgis cædi, Deinde iussit cuuam æream fieri, & subtus valde incẽdi, picemque resinam, & oleum mitti. Miseruntque eam milites intus, & quatuor ex eis cunam agitabant, ac sanctam virginem versabant. Qua viriliter persistente, ac tyranno insultante, pœnasque æternas, vbi cruciabatur Vrbanus, comminante, Iudex ira repletus, iussit caput eius radi, eamque nudam torqueri, ac per publicum depompari, ita quod mulieres omnes videntes clamarent; Iudex, iniuste erga infantem agis, & mulierum genus confundis. Iudex autẽ dixit. Christina cras veniamus ad tẽplum, & adora Deum magnum cœlestem, ac verum, quia multum te sustinuit. Quæ respondit: Bene dixisti impie, & à Deo cœlesti aliene, *vt offeram oblationem Dominatori cœli & terræ, qui me custodiet ab omni tua operatione.* Cumque de verbis eius gauderet Iudex, putans quod ad Apollinem orandum accederet: illa oratione facta clamauit, & ait: Tibi dico Idolum sine anima, *in nomine Domini Iesu Christi exi de templo, & hic sta.* Quod cum fecisset, intuens hoc index territus in faciem suam cecidit, & iterum cum tremore surgens ad virginem clamauit, dicens: In omnibus preualuerunt maleficia tua, quia per *Christi tui inuocationem* mouisti Deum omnipotentem Apollinem; sed quia multum tibi miseretur, & habet super te pietatem, obaudiuit te, & exiuit vt videret creaturam suam. Illa in verbo eius contristata, cum, eum dure redarguisset, eo quod virtutem excelsi Dei non cognouisset, orauit Deum, vt statim Idolum illud caderet, & arena fieret. Quod & factum est, & crediderunt in illa die tria millia virorum. Iudex autem contertitus, ait. Si audierit Rex prodigia, que facta sunt in Apollinem per maleficia Christinæ, male me perderet & statim in semetipso angustiatus mortuus est, cuius assessor iussit Christinam in carcerem mitti.

Torquetur inique virgo ab impio Iudice.

En virilem & constantem animũ virginis.

Soli Deo cœlesti offert oblationem.

Exanimatus Iudex ex aspectu dæmonis exeũtis ex Idolo.

Comminuit in verbo virtutis Dei Idolum virgo Christina.

De extremo eius agone sub Iuliano.

CAP. LXXXIX.

Sistitur tribunali Iuliani præsidis.

POst hæc, & alius Iudex nomine Iulianus aduenit, qui gestis eius auditis, statim eam sibi præsentari fecit. Quæ cum ad sacrificandum non posset induci, iussit per tres dies fornacem incendi, & eam intus vsque ad dies 5. mitti. At illa cum Angelis *Deum in fornacẽ laudabat,* & magna vox inde exibat. Cumque milites Iuliano retulissent, se magnos terrores de fornace exeuntes audiuisse, iussit eam aperire, & inuenerunt Christinam tanquam de lauacro procedentem, *Deumque laudantem.* Deinde iussit Iulianus serpentarium adduci, & duos serpentes ac duas aspides super eam dimitti. Quo facto, duo serpentes accurrentes colligauerunt se ad pedes eius, & lingebant plantas eius. Duæ quoque aspides accurrentes suspenderunt se super mammillas eius, quasi lactantes infantes. Iterum duæ viperæ dimissæ colligauerunt se in collo eius, & lingebant sudorem eius: quæ in cœlum respiciens dicebat: *Gratias ago tibi Domine Iesu Christe, qui dignatus es me serpentibus istis notam facere, & sudorem laboris mei extergere.* Iulianus ad serpentarium dixit: Nunquid & tu magicatus es à *Christina,* bestias territans, vt non tangant eam? Serpentario vero illas territante, impetum in eum fecerunt, & ipsum occiderunt, & cum nullus auderet accedere, & serpentes tollere, S. Christina orationem faciens, iussit eos in nomine Domini in loca sua abire, neminemque lædere, & statim abierunt.

Illæsa cum Angelis in fornace laudabat Deũ.

Serpentes nõ ei nocebant sed potius multis ei officijs præstiterunt.

Serpentarius incitans bestias vt eam lædant ab ijsdem occiditur, sed meritis & orationibus Christinæ resuscitatus Deum benedicit.

Illa iterum oratione facta, Serpentarium *à morte suscitauit,* qui surgẽs ad pedes eius cecidit, & *Deo eius* gratias egit. Iulianus ait: Christina iam nunc sufficiat tibi, omnes artes tuas magicas ostendisti. At illa: *Insensate,* inquit, *non viderunt oculi tui virtutes, quas Deus cœlestis fecit.* Qui iratus mammillas eius abscindi iussit, & pro sanguine lac exiuit; deinde linguam eius abscindi præcepit. Quod illa audiens *Deo gratias egit,* & vt citius vitam finiret orauit, & vox de cœlo insonuit: *Christina immaculata aperti sunt tibi cœli, & regnum cœlorum repositum est tibi, omnis chorus sanctorum benedicit Deum propter te, quia in insantia tanta sustinuisti propter me.* Et vox iterum facta est: *Veni Christina, coronam æternam accipe, & brauium confessionis tuæ.* Hanc vocem de cœlo factam audiens Iulianus, iussit citius abscindi linguam eius, quæ ipsius linguæ suę præscissuram accipiens, in faciem Iuliani proijciens, & oculum eius percutiens excæcauit, & magna vox de ore eius exiuit dicens: *Iuliane impudice, condemnate in tenebris, organum corporis mei manducare desiderasti, & linguam meam, quæ cælestem Deum benedicebat, abscendisti, ideoque iuste, & lumen tuum perdidisti.* Hanc iniuriam Iulianus non ferens, iussit iaci duas sagittas, vnam contra cor eius, & alteram contra latus, sicque martyrium suum compleuit 9. kal. Augusti.

Crudelis Iudex iussit mammillas eius abscindi, & linguam.

Voces de cœlo audita.

Iulianus excæcatur, & à virgine exprobratur.

Sagittis confossa B. virgo gloriose vitã finiuit.

Venit autem quidam de genere eius, qui etiam per eam *in Christum crediderat,* & martyrium eius in templo Apollinis celebrauit, eamque ibi collocauit.

De sancto Cucuphato, & Felice.

CAP. XC.

S. Cucuphatis patria.

EX *gestis eorum.* Ea quoque tempestate passus est S. Cucuphas qui Scyllitana ciuitate nobilissimis, ac ditissimis natalib. oriundus, vnà cum S. Felice ipsius ciuitatis æque illustrissimo, Cæsaream quæ est ad Mauritanię littus literarum liberalium studio migrauit. Quod cum vacantes scholis perualgata fama comperissent persecutionem Christianorum in orientis partibus efferbuisse, mox cum mercium preciosarum varietate, non pauco etiam nauium numero se contulerunt occidentali plagæ sub negociatorum specie, ac nomine. Sicque Barcinonam applicantes, reppererunt etiã in occiduis partibus impietatem Principum vsquã grassari, vnde tempus imminere intelligentes, quo in lachrymis breui tempore seminarent, quatenus in gaudio perpetuo meterent, cæperunt operibus pietatis, & eleemosynis, quibus sedulo fuerunt assuefacti largius insistere, necnon verbum salutis priuatim, & per domos ad se confluentibus prædicare, donec vniuersa, quæ attulerãt, officijs misericordiæ potuissent impendere: & sic demum *publicè Christum confitentes, & prædicantes,* seipsos (vt exitus rei demonstrauit) superimpendere.

Sæuissima Christianorum persecutio sub Diocletiano.

Felix & Cucuphas vacãt operibus misericordiæ.

Quocirca vnanimi conditione B. Felix ad Gerundensem ciuitatem transmeauit, vbi diuinis munijs se exercens, gloriosum martyrium consummauit. S. autem Cucuphas in Barcinona, vrbe populosa remanens, vnà cum constantissima, & apertissima fide, & prędicatione, etiam miraculis resplendere cœpit, & in omni gratia curationum excreuit, dæmones solo verbo expellebat, & virtutem Domini confitentes, etiam à credentium finibus perturbabat.

Felix martyrio coronatur.

Cucuphas Barcinone multis claret miraculis.

De agone sancti Cucuphatis.

CAP. XCI.

Cucuphas Iudici præsentatur, cui summa cum constantia respondit.

HÆc audiens proconsul Galerius directis militibus eum sibi offerri iussit: cui tribunali suo assistenti dixit, Cuius numinis insanissime rebellis patrocinium excolis, qui principum iussa contemnis, & Deorum maximorum cultum refugis? Ad quem sanctus constanter. Quibus me, inquit, insipientissime cultum imperas exhibere, qui non Dei arbitrio, sed arte fraudis Diabolicæ, & stultissimorum hominum, tibique

similium stoliditate adinuenti sunt, atque compacti? Hac responsione Galerius nimio furore succensus, & seipsum ab ira non capiens, tortoribus eum tradidit, dicens: Tandiu torquete eum, quamdiu ex torqueatis ab eo spiritum. Cūque 12. milites eum vicissim prolixius, & exquisita crudelitate grauissime torquerent, in tātum vt eius interanea durissima flagellorum torsione disrupto corpore paterent, clamauit dicens: *Domine Iesu Christe ostende virtutem tuam super incredulis, vt videntes, aut credant aut conuertantur, aut pereant & destruantur: Impijssimum autem Galerium, qui sic rapide insanuit in seruum tuum, si non est prædestinatus ad vitam, gladio tuo citius interime.* Hac eius oratione completa, videntes milites qui eum torquebant, intestina eius in terram præfusa, cæcati sunt; Galerius quoque cum omnibus Idolis suis est repente consumptus, sanctus vero martyr visceribus in aluum receptis à *Deo* citius est diuina operatione sanatus; quo gratias agente, omnes quoques populi laudauerūt *Deum* dicentes: *Tu es verus Deus, quem sanctus Cucuphas colit.*

Flagellis crudelissime caeditur.

Oratio Cucuphatis ad Deum.

Galerij Proconsulis interitus.

Multi Christum confitentur.

Vt autem hæc ad præsidis Maximiani notitiam perlata sunt, iussu eius viri crudeles catenarum eum pondere fatigatum, ad ipsum consilium perduxerunt: qui interrogatus ab eo, *quem Deum coleret*, respondit: Quare sub dubietate *de Deo* interrogas, quasi *aut plures Dij essent, aut ipse qui Deus est, diuisus sit.* Ego enim *alium Deum nescio, præter Deum verum, qui fecit cælum & terram, quem corde credo, & omni studio prædico.* At ille: Si verus est *Deus* tuus, quem tu dicis, nunc eripiat te de manibus meis, & de præparatis tibi tormentis. Ad hæc sanctus: Te ô nefandissime, & patrem tuum Diabolum cum omnibus exquisitis tormentis, quæ mihi irrogaueris irrideo & *per virtutem Dei mei despicio*; vere enim summæ dementiæ es, & extremæ miseriæ qui dereliquisti *Deum*, & odoras thecas Dæmoniorum. Tunc præses insaniens, in craticula iussit eum assari, & combustum, sinapi & aceto perfundi. Miles autem *Christi* psallebat dicens: *Exaudi Domine iustitiam meam, &c.* Cumque explicuisset psalmum penitus sanatus est: ministri vero pænarum ab eodem igne consumpti sunt. Post hæc autē iussit Præses ignem copiosum extra ciuitatem fieri, & sanctum in eo concremari, qui illic proiectus orauit, & ignis ita extinctus est, vt nec tepor incendij remaneret, & ipse penitus illæsus apparuit.

S. Martyris insignis responsio.

Irridet tormenta Iudicis.

Assatur in craticula Psal. 16.

Sanatur diuinitus ab adustione.

Ignis illi præparatus extinguitur.

De consummatione passionis eiusdem.

Cap. XCII.

TVnc Præses iussit eum ferro vinctum in custodiam reduci, clausoque ostio carceris tantus splendor ibidem refulsit, vt eodem lumine viso custodes carceris *in Dominum Iesum Christum crediderunt.* Mane autem Præsidi martyr præsentatur, eiusque iussu chordis ferreis, & taureis cæditur, & dum cæderetur inspiciens in cælum cum grandi fletu orauit, & gratias egit, & vox de cælo insonuit: *Quodcunque petieris dabitur tibi secundum fidem tuam.* Qua audita, *orauit sanctus, vt Dominus ei virtutem omnia superandi daret, & vt Tyrannus Maximianus, si Dei iudicio conuerti non posset, celerius cum omnibus Idolis suis interiret.*

Custodes carceris viso luminis ingenti splendore in Christum credidit.

Oratio noua Sancti Cucuphatis.

Maximianus denique aras ornari iusserat, vt Idolis sacrificia cum sacerdotibus offerret, & ascenso curru, illoque tendens in medio fori, nutu Dei in terram cecidit & miserabiliter crepans, interijt. Idola quoque quibus ad immolandum ire volebat, corruetia, in puluerem sunt redacta. Tunc omnis populus adorans, clamare cæpit & dicere. *Magnus est Deus Christianorum & potentissimus liberator eorum.*

Præses Maximianus perit.

Omnis populus cōfitetur Christum.

Rufinus autem, qui in ciuitate præesse videbatur, ait sancto martyri: Vt quid, ô nequissime, tantam multitudinem Deos maximos blasphemare facis, & nescio cuius nomen, *qui dicitur Christus* confiteri? Qui cum rationem reddidisset, iussu Rufini caput eius amputatum est: cuius corpus Christiani rapuerunt, & conditum aromatibus honorifice sepelierunt 8. kal. Aug.

Mortis sententia pronunciatur in martyrē, lege Surium 25. Iulij.

De sancto Theodoro martyre.

Cap. XCIII.

EX *gestis eius.* Ea tempestate comprehensus est Theodorus vir fidelis in ciuitate Amasiæ Hellesponti, & in carcerem missus est; vbi cum & alios Christianos secum inclusos viam veritatis ac perseuerantiæ doceret, & eos contra tormenta confortaret: quadam die, inuenta opportunitate, nocte ingressus succendit templum Dianæ. Quod videntes quidam ex custodibus accusauerunt eum, itaque Publio Præsidi præsentatus, & cur hoc fecisset interrogauit: Respondit: Non abnego quod feci, vt lapidem comburerem lignum succendi. Talis enim est Dea vestra, vt mereretur comburi. Tunc iratus, iussit eum fortiter cædi. Cui sanctus ait: Etiamsi à me omnia excideris membra, nō poterit aduersum me prævalere tua insania. Itaque missus in carcerem, à Spiritu-sancto nutriebatur. *Non enim famis penuriam sentire poterat, qui verum panem Christum Iesum in pectore baiulabat.* In ipsa autem nocte apparuit ei Saluator confortans eum: Tunc præ gaudio cæpit psallere, *& glorificare Deum:* erat enim ei obediens & multitudo Angelorum; quorum voces audientes custodes carceris, putauerunt aliquos ex Christianis ingressos ad eum, & currentes ad ostium inuenerunt clausum. Tunc in timore conuersi sunt, & abeuntes nunciauerunt Præsidi omnia quæ facta sunt. Qui & ipse exiliens, cito peruenit ad carceris locum & neminem intus inuenit nisi martyrem in ligno extensum. Tunc præcepit eum micam panis sumere, & vas aquæ, at ille noluit dicens, *quia Dominus meus in quem spero, me nutrit.* Deinde Præses inspiciens quod ille magis preualeret in sustinendo, quam ipse in tormēta inferendo, præcepit quæstionarijs, vt eum suspendentes, raderent, quem intantum corroserunt, vt interiora quoque eius nudarentur. Ipse autem dum raderetur nihil dicebat, nisi, *Benedicam Dominum in omni tempore semper, laus eius in ore meo.* Interrogatus cuius generis esset, nihil voluit respondere.

Sanctus Theodorus militat Regi Christo.

S. Theodorus incēdit templū Dianæ.

Crudeliter caeditur.

Trahitur in custodiam.

Apparet ei Christus.

Voces Angelorū audita cum illo.

Respuit panem Tyranni martyr Christi.

Vngulis discerpitur.

Psal. 33.

De fine agonis eiusdem.

Cap. XCIIII.

TVnc iudex iussit eum igni tradi, qua sententia data contra eum, omnes populi ciuitatis cum festinatione ligna à balneis rapientes construxerunt rogum. Cumque martyrem ad locum præparatum duxissent, quæstionarij cogitauerunt vt eum clauis configerent: quibus ille dixit: Sinite me; qui enim mihi dedit tolerantiam in omnibus, dabit etiam, vt sine confictione clauorum, ignis impetum cum lætitia possim sufferre. Tunc se per omne corpus signans, & post tergum manus faciēs, semetipsum Deo sacrificium obtulit. Et tam pro se quam pro duobus fratribus commilitonibus suis Eutropio scilicet & Cleonico, qui secum comprehensi fuerant orationem fecit, quem etiam intuebantur plorantes, & vt ipse præcedens eos, pro eorum perseuerantia *Deum* obsecraret, exorantes. Igitur igne à ministris succenso, cum flamma in altum ascendisset, viderūt quibus datum est videre mirabilia, vt flamma in modum velaminis, quando à vento inflatur, super corpus martyris esset curuata, quod scilicet corpus in medio positum non erat vt caro ardens, sed vt odor incensi suauissime fragans, nec solum qui præsentes erant senserunt odorem eximium, sed & omnis ciuitas Amaseorum. Circunstantes quoque cælum super eum apertum viderūt, & factam ad eum de cælo vocem hanc audierunt; *Veni Theodore amice mi, ingredere in gaudium Domini tui, quia fideliter cursum certaminis tui consummasti.* Tunc ille gaudens tradidit spiritum. Corpus eius Eusebia Mulier nobilis & fidelis, sepeliuit.

Huius martyrium celebratur 5. Idus Nouembris.

Hic Theodorus appellatus est Amasemus ob locū vbi passus est, & Euchaita, à ciuitate in quam corpus eius translatum est, specialiter tamen dicitur Theodorus Tyro ad differentiam Theodori Ducis, & sic inuenies eū appellatū in Surio 9. Nouembris, qui vitam eius ex Simeone Metaphraste descripsit, lege Baron. in Notis Martyrol. & orationem D. Gregorij Nysseni, quæ extat apud eundem Surium.

*De sancto puero * Pantaleone.*

** Alias Pãtelemone.*

CAP. XCV.

Patria, & Pater S. Pãtaleonis Adhibetur literis medicinæ. Venit ad Hermolaum senem Christianum. Hermolaus ei Christum prædicat.

EX *gestis eius.* Passus est tunc sanctus Pantaleon filius Eustorgij Senatoris in Niconiedia; in qua ciuitate medicinā adhuc puer discens, cum à magistro suo ad palatium ducebatur, propter autem suam ab omnibus laudabatur. Quadam igitur die dum ad palatium solus iret, vidit eum Hermolaus presbyter in domo sua cum alijs Christianis latens, & mores eius compositos aspiciens, ad se vocauit eum, ac de multis inquirens, monuit, vt *in Christum crederet*, promittens quod omnes infirmos in eius nomine sine alia medicina sanaret. Puer ergo confortatus in fide, quadam die cum puerum à serpente ligatum videret, volens Hermolai probare sermones, *orauit Deum*, vt serpens creparet, & puer euaderet. Quo facto, puer Pantaleon ad Hermolaum currens baptismum petiit, & ille gaudens eum baptizauit, ac per 7. dies secum retinuit; octauo autem die, puero redeunti dixit ei pater suus: Fili vbi tot diebus fuisti, & me grauiter tribulasti? Qui respondit, hominem in palatio ægrotantem se cum magistro suo curasse, & vsquequo sanaretur cum illo mansisse. Altera vero die ad magistrum reuersus, & similiter inquisitus respondit, agrum patrem suum comparasse, & ideo tandiu cum illo fuisse. Hoc autem de seipso dicebat, *propter baptismum* quod receperat. Volens itaque patrem suum ab idolatria reuocare, dixit ei; Pater interrogo te, quare vnus Deorum semper stat, & alius qui sedet, nunquam stat? Cui pater: Per salutem, inquit, meam, grauem dixisti mihi quæstionem, cui respondere non valeo. Ex illa hora pater dubitabat, vt iam Idolis non sacrificaret. Pantaleon autem quendam cæcum præsente patre tangens, oculos eius illuminauit: sicque patrem suum, cum ipso, qui cæcus fuerat, curato, *ad fidem conuertit*: quos & sanctus Hermolaus baptizauit. Pater vero cum omnia Idola confregisset post modicū defunctus est. Tunc Pantaleon omnes seruos suos manumisit, & eis cæterisque maxime Christianis curam impendit, & alimenta præstitit. Cumque omnes ciuitates ad eum relictis omnibus medicis confluerent, medici super hoc ei inuidebant, & inuenientes eum curantem quendam *Christianum*, accusauerunt eum apud Imperatorem Maximianum. Imperator autem cæcum illuminatum præcepit adduci: qui & cum testificaretur, quod Christus eum per Pantaleonem curasset, iussus est decollari, cuius corpus Pantaleon, data pecunia spiculatori rapuit, & iuxta patrem suum sepeliuit.

Credit in Christū, & baptizatur ab Hermolao.

Mystice verba dispensat.

Nullam nauat operam patri couertendo.

Offertur ei cæcus curandus.

Cæco restituit visum & pater eius credit. Pater eius sua conterit Idola.

Facultates suas elargitur pauperibus.

Multorum curat morbos, ob quam causam medici ex inuidia deferunt eum apud Imperatorē.

De Felici eiusdem agone.

CAP. XCVI.

Sistitur Pãtaleon coram Imperatore.

DEnique Pantaleon ipse, Cæsari præsentatus cum *Christum* prædicaret, rogauit Cæsarem, vt aliquem Paralyticum afferri præciperet, & ille *Deus* haberetur, cuius inuocatione Paralyticus sanaretur. Quo facto, cum Sacerdotes Idolorum nihil orando proficerent, Pantaleō orauit, & statim Paralyticus sanus stetit. Quo viso cum multi crederent, & Sacerdotes cum medicis in eum frendentes, crudelius insanirent; Imperator ait: Pantaleon audisti, quanta passus est nuper Anthimus senex? Qui respondit; Multa passus est, sed victus non est: & si senex propter *Deum* tanta sustinuit, quanto magis ego sustinere debeo, vt merear coronari cum eo? Cum ergo iussu Cæsaris in equuleo torqueretur, & circa latera facibus vreretur, ei *Dominus* apparuit, & manus cædentium arefaciens, lampades extinxit. Tunc iratus Cæsar iussit eum mitti in sartaginem plumbo bulliente repletam. Cui iterum oranti, *Dominus* apparuit, & tenens manum eius cum eo in sartaginem intrauit, statimque extincto igne plumbum refriguit. Tunc Cæsar nesciens quid ei amplius faceret, astantium consilio, saxo alligatum in mari proijci iussit: sed ille apparente sibi *Domino*, resolutus, quasi folium enatans ad littus peruenit. Tunc Cæsar insaniens, bestias in eum dimitti præcepit; sed *Dominus* apparens ei, sic eas edomuit, vt eum circundantes certarent, quæ priores tactum manuum eius attingerent, propter quod multi sunt *ad fidem conuersi*, & statim cum feris, omnes pariter sunt decollati: quorum scilicet sanctorum corpora sepelierunt alij Christiani: ferarum vero cadauera ab alijs feris, & auibus illæsa manserunt, donec iussu Cæsaris in foueam proiecta sunt. Tunc Pantaleon reclusus post mensem in rotam missus est. Sed apparente ei domino, ruptis funibus sanus stetit; rota vero dum volueretur gentilium quingentos occidit. Imperator autem territus dixit ei: Pantaleon quid fecisti? alios à Dijs separasti, alios occidisti. Qui dixit; *Bene dixit propheta, quia mala eorum in caput eorum.* Ad hæc Cæsar ait: Quis te docuit? Hermolaus, inquit. Tunc volens Cæsar Hermolaum occidere, dixit; Possum eum videre, vt me doceat? Iussu ergo eius pergens ad Hermolaum ait ei: Pater, vocat te Imperator. Qui respondit: Venio fili, quia venit tempus meum, sicut heri dixit *Christus* mihi. Videns ergo eos Cæsar interrogauit, si plures essent? Hermolaus dixit: Sunt alii duo fratres Hermippus, & Hermocrates Christiani. Adducti ergo cum orarent, facto terræmotu Idola corruerunt; & dixit eis Cæsar; Videtis quod Dij irati terram commouerunt. Pantaleon respondit: Si Dij hoc fecerunt, quare & ipsi corruentes sunt confracti? Tunc iratus Cesar iussit Pantaleonem recludi; & illos tres pariter decollari, post multas pœnas eis illatas.

Sanat Paralyticum.

Multi credūt in Christum.

Tyrannum terrentem contemnit. Multis affligitur supplicijs. Christus ei apparet. In plūbum liquidum immittitur.

Manet pertinax Imperator in suo errore. Diuersi generis feræ producuntur ad deuorandum martyrem. Paratur ei rota ad eum couterēdum, sed diuina virtus mire liberat eum.

Hermolaus adducitur ad Imperatorem.

Post multas pœnas decollantur Hermolaus, Hermippus & Hermocrates.

In crastino vero Pantaleon educitur, & cum superari non posset, decollari iubetur. Cumque ad locum venisset spiculator, dum eum percutere iussus est, gladius eius quasi cera plicatus est. Quod cum ministri vidissent & flentes veniam peterent, Pantaleon surgens mortem suam eis indulsit, & sic decollatus, martyrium compleuit.

Capite punitur Pantaleon.

Huius passio celebratur. 6. kal. Aug. Hermolai vero, & sociorum eius, die præcedente.

Emendatiori stylo hæc acta extant apud Suriū.

*Passio Sanctæ * Luceiæ virginis & Aceiæ cum alys.*

** Alias Lucia.*

CAP. XCVII.

De his agit Beda Vsuardus Ado, & Petrus in catalogo lib. 6. cap. 4. Petrus tamen vocat hunc regem Auceiā sed nomen illud correxi iuxta Vsuardi Martyrologium.

EX *gestis earum.* Eodem tempore passa est Romæ sancta virgo Luceia, quæ Vrbica fuit natione, sed rapta fuerat ab Aceia Barbarorum Rege: qui cum eam ductam in patriam suam vellet violare, videns illa libidinosam eius insaniam, dixit ei: *Noli mihi vim facere, quia magnum habeo sponsum, qui statim vindicet iniuriam meam in te.* At ille ira repletus ait: Et quis est sponsus tuus, vel cuius potestatis est, vt iniuriam tuam vindicet? Illa fiducialiter respondens, vt *ancilla Christi* nihil metuens ait: *Deum cui me deuoui, habeo defensorem, qui in cælo est, & habens potestatem vniuersæ carnis, his qui eum cognoscunt petentibus omnia præstare potest.* His ille auditis, valde territus est, ita vt ex tunc eam vt Deam honorare inciperet, iussitque statim ei cubiculum separatim fieri, vbi nullus virorum haberet ingressum & lectum dignissimum poni, ac puellas ei honorifice obsequi, vbi illa ingressa cœpit orationibus & ieiunijs vacare, *Deoque die ac nocte gratias agere*, eo quod ancillam suam dignatus esset in captiuitate respicere, tantumque ei præstitisset à Rege alienigena inuenire, pro quo etiam frequenter *orabat Deū*, vt nihil mali ei contingeret, vel domui eius. Sed & ipse ad bellum procedens rogabat eam, vt *Deum* suum peteret, quatenus de vinctis hostibus saluus ad domum suam rediret. Quod cum semper fieret, eam magis, vt Matrem honorare cœpit, intelligens quod eius orationibus *Deus* illum in omnibus adiuuisset: nam quotiescunque contra aduersarios, siue sponte, siue ab illis prouocatus perrexit, illis prostratis, victor ad domum redijt.

Vocat Luceia die ac nocte orationibus: cuius & orationibus rex victor semper extitit.

Completis autē ibi 20. annis sancta Luceia præceptū

in som-

Visio B. Luceiæ quod Romã martyriũ cõpleret.

in somnis acceperat, vt Romam rediret, eo quod eam ibidem complere martyrium oporteret. Quod cum illa Regi retulisset, ille respondit: Si tu hinc subducis te mihi non expedit me hic remanere; nam venient aduersarij mei, quos *Deus* semper interfecit, te orante, & occident me. Ad hæc illa: si placet tibi, *veni*, credo enim *in Deo meo*, quod & te, sibi seruum adoptauerit, & sociabit gregi suo sancto. Hæc ille cum statim audisset, domum suam & matronam ac filios, & omnia sua derelinquens *cum ancilla Christi* communicatus est, non iam vt Barbarus, sed vt ciuis; simulque Romam venerunt tempore persecutionis.

Rex Æceia conuertitur & cum Lucia proficiscitur Romã.

Post paucos dies comprehensa Luceia adducitur ad supplicium, quod cum audisset Aceia, sponte occurrit, & ceruicem suam cum ea, gladio supposuit profitens se esse *Christianũ*: & sic ambo decollati, pariter in Paradiso Dei suscepti sunt. Passi sunt etiam cum eis alii 22. qui tunc in carcerem missi fuerant, quorum omnium martyrium celebratur. 7. Kal. Iulij.

Vterque capitu obtruncatione martyrium compleuit.

Passio sancti Siluani cum sociis suis, Victorini militis, Marcellini Papæ.

Cap. XCVIII.

Agunt de iisdem summatim Euseb. lib. 8. cap. 7. & ex eodem Niceph. hist. lib. 7. cap. 7.

EX *Martyrologio*. Apud Tyrum quoque ciuitatem celebratur 10. Kal. Martii natale beatorum martyrũ, quorum numerum solius Dei scientia colligit, quimultorum, iubente Diocletiano, tormentorum suppliciis succedentibus sibi inuicem occisi sunt: Primùm quidem flagris per totum corpus dilaniati, de hinc diuersis bestiarum generibus traditi, sed ab his diuina virtute custoditi; post addita feritate ignis, & ferri, martyrio consummati sunt. Horum gloriosam multitudinem incitabant ad victoriam Tyrannio & Siluanus, sed & Peleus, & Nilus Episcopi, Zenobius quoque presbyter, qui fœlici agone vnà cum eis martyrii palmam adeptus est.

Huius acta refert Surius tom. 3. & ante eum Mõbritius.

Mediolani, Octauo idus Maij, natale Victoris martyris, qui à primæua ætate Christianus cum esset in castris Imperialibus miles, compellente Maximiano, vt sacrificaret, *in confessione Domini* fortissime perseuerans, primo grauiter fustibus cæsus, sed *Deo* protegente, doloris expers, deinde liquente plumbo perfusus, sed nihil penitus læsus, nouissime martyrium capitis abscisione compleuit.

Lege Martyrolog. Rom. & Baron. in not. Martyrol. die 26. April. & in Annal. Eccl.

Ex libro Pontificali. Ea tempestate sedit Marcellinus Papa Romæ, natione Romanus, qui annis 8. Ecclesiam rexit; quo tempore tam magna fuit, persecutio, vt intra 30. dies. 17. millia hominum promiscui sexus per diuersas prouincias coronarentur martyrio, tunc & ipse Marcellinus ductus est vt thurificaret, quod & fecit, sed post paucos dies pœnitentia ductus à Diocletiano *pro fide Christi* cum Claudio, & Cyrino capite truncatus est. Quorum etiam corpora iussu Diocletiani iacuerũt diebus 26. ad exemplum Christianorum: exinde collegit ea Marcellus Presbyter cum Presbyteris & Diaconis & cum hymnis sepeliuit. 6. Kal. Maij Post quem cessauit Pontificatus annos. 7. menses. 6. & dies 25. Diocletiano *Christianos* persequente: exinde successit Marcellus natione Romanus qui sedit annis 5.

De sancto Cyriaco cum sociis eius, & Aproniano martyre.

Cap. XCIX.

Extant hæc gesta apud Surium 16. Ianuarij.

EX *gestis Marcelli Papæ*. Maximianus autem volens placere Diocletiano, vt in eius nomine Thermas solo ædificaret, omnes Christianos ad laborem compellens, alios ad lapides, alios ad arenam fodiendam coegit, tunc Thrason quidam diues & potens, victum eis in afflictione per viros Christianos Cyriacum, & Sisinnium, Largum, & Smaragdum ministrabat. Quod audiens sanctus Marcellus gauisus est: & Cyriacum & Sisinnium Diaconos Ecclesiæ consecrauit. Qui quadam die cum humeris suis deferrent victum, quem ministrabat Thrason, à paganis militibus tenti sunt, & ad Tribunum ducti, qui eos in custodia publica retrusit. Quod audiẽs Maximianus, iussit vt in custodia terram foderent, & ad locum suis humeris deportarent. Erat autem ibi Saturninus senex, quem ad portandum iuuabant; sicque sua & illius onera portabant. Quod audiens Tribunus nunciauit Maximiano, quod illi *cum hymnis, & laudibus gloriam Deo reddebant*. Qui Sisinnium sibi præsentari fecit, & de multis conuenit; ac sacrificare nolentem, Laodicio Præfecto tradidit, qui eum in custodia 7. diebus retrusit, & post, sibi præsentari iussit. Cumque Apronianus Commentariensis eum educeret, subito lux de cœlo venit, & de luce vox exiuit: *Venite benedicti patris mei, &c.* Tunc Apronianus tremefactus ad pedes Sisinnij cecidit, & ab ipso baptizatus cum ipso ad præfectum venit, & lachrymans ait: Quid nos coarctat diabolus *in seruos Dei* tantà mala exercere? Cui Præfectus ait: Quomodo, & tu Christianus es? Qui respondit: Væ mihi, quia dies meos perdidi. At ille: Væ, inquit, modo perdes dies tuos, & iussit eum decollari. 4. Non. Februarij.

Thrason alit sanctos martyres.

Lege hic Baronium qui pro Marcello putat legend[um] Marcellini cuius tempore thermæ Diocletianæ erectæ sunt Romæ.

Apronianus credit in Christum & decollatur.

Passio Sanctorum Sisinnij, & Saturnini, & aliorum plurium.

Cap. C.

Sisinnius & Saturninus adducti sunt coram Laodicio Præfecto.

TVnc Sisinnium, & Saturninum iussit in custodia retrudi, ad quos multi gentiles venientes, baptizabantur. Post hæc nudis pedibus, vincti catenis, adducti sunt coram Laodicio, qui iussit afferri tripodam, vt thurificarent maiestatibus. Quam cum vidisset beatus Saturninus ait: Conterat eam *dominus gentium*, & continuo soluta est tripoda ærea velut lutum. Tunc videntes duo milites Papias, & Maurus, clamabant: *Vere magnus est Dominus Iesus-Christus, quem isti colunt.* Iratus ergo præfectus iussit eorum lapidibus contundi, & eos in carcerem retrudi, sanctos prædictos in equuleo leuari, & flammas ad latera poni: qui cum neruis attraherentur, fustibus & scorpionibus cæsi sunt. Pendentes etiam in equuleo gratias egerunt. Tandẽ via Numentana ducti sunt, ibique capite truncati. Quos sepeliuit Thrason cum Ioanne Presbytero via Salaria. 3. Kalend. Decembris.

Papias & Maurus milites credunt. Sisinnius & Saturninus decollantur.

Post dies 12. Papiam & Maurum iussit prosterni, & fustibus cædi, illis nihil dicentibus nisi hoc tantum: *Christe adiuua nos seruos tuos sperantes in te.* Deinde à pauimento eleuati, cum diu plumbatis cæderentur, emiserunt spiritum. Quos sepeliuit Ioannes Presbyter. 4. Kal. Februarii.

Papias & Maurus puniuntur. vide Bar. an. 30[…]

De filia Diocletiani, quam à Dæmone curauit sanctus Cyriacus.

Cap. CI.

Lege hic Baronium, qui hac Artemia in multis vacillare putat.

CVmque de beato Cyriaco iam facta fuisset obliuio, multi cæci per eum illuminabantur, & infirmi sanabantur: tunc etiam Artemia Diocletiani filia cæpit à Dæmonio vrgeri, patre vero ingrediente ad eam, clamauit Dæmon per eam, nisi venerit *Cyriacus* non exeã. Quem cum rogasset pater, intrauit ad eam & ait: *In nomine Iesu-Christi præcipio tibi immunde spiritus exi.* Qui respondit: Si vis vt exeam, da mihi vas quo ingrediar. Cui dixit Cyriacus: En corpus, si potes, ingredere. Qui respondit: In vas tuum ingredi non possum, quia vndique signatum est. Cyriaco autem vrgente, Dæmon clamauit. O Cyriace si eiicis me, faciam te apud Persas ire.

S. Cyriacus eiicit dæmonium ex Artemia.

Eiecto dæmone, baptizauit Artemiam, matre eius Serena præsente, quæ & eam mouebat Christianam religionẽ diligere: Diocletianus quoque Cyriacum bene habere cæpit, eique domum dedit.

S. Cyriacus secedit Roma.

Post paucum tempus misit Sapor Rex Persarum ad

Historia ba[…]

Diocletianum, vt mitteret ei Cyriacum, quia filia eius à Dæmonio vexabatur. Qui rogatus à Serena Augusta, perrexit cum Largo & Smaragdo. Cumque petente Rege intraret ad filiam eius, exclamauit Dæmon. Quid est Cyriace, fatigatus es? Qui respondit: Non sum fatigatus, sed magis in omnibus gubernatus. Cui Dæmon: Tandem ego te perduxi ad quod volui. Cumque vidisset puellam fatigari, prostratus, orauit flens, & ait: *Imperat tibi Christus, quem confessus es, vt exeas ab ea.* Cui Dæmon: Da mihi vas in quo ingrediar. At ille inquit: *Deus meus Iesus Christus, Deus Deorum, ipse tibi imperat vt exeas.* Et ecce vlulatu magno spumans in aëre clamabat: O nomen terribile, quod me coarctat exire. Tunc etiam baptizata est* puella & omnes affines eius. Ipse quoque Rex, & alij promiscui sexus numero 420. Rex autem beato Cyriaco multa dona obtulit, at ille nihil accepit, nisi tantum *panem & aquam*, quibus cum sociis suis vsus est; sed ait: *Gratiam Christi pretio non offerrimus, sed fide æstimamus.*

de Sapore Rege, & eius baptismo, ac filia liberata à dæmone nō satis arridet Baronio quē vide tom 3. ad ann. 309.

** Iobia baptizatur.*

Passio S. Cyriaci cum sociis suis.

Cap. CII.

Post dies autem 45. sunt reuersi, & à Diocletiano cum honore suscepti: post eius mortem Maximianus filius eius zelo ductus, propter Artemiam sororem suam, iussit Cyriacum in custodiam retrudi, & die processionis suæ nudum catenisque ligatum ante rhedā eius trahi. Tunc venit ad eum beatus Marcellus episcopus dicens: *Pietati tuæ suggero, quare trucidas seruos Dei, qui orant pro republica, & regno tuo?* Qui iratus iussit Episcopum fustibus cædi, & à conspectu eius expelli; Carpasio autem Vicario dixit: Cyriacum sacrilegum, qui carminibus magicis suadet hominibus *Christum confiteri*, diuersis afflige tormentis: si non libamina Diis obtulerit. Qui iussit sanctos Dei Cyriacum, Largum, Smaragdum, & Crescentianum sibi præsentari. Quibus libare nolentibus, præcepit picem liquatam in capite Cyriaci infundi: At ille cum clamore *glorificabat Deum.* Tunc iussit Carpasius Crescentianum coram aliis in equuleo suspendi. Qui cum diu attraheretur neruis & fustibus, atque vnguibus raderetur, & flammis ad eius latera datis diu vreretur, emisit spiritum. Cuius corpus iactatum ante Cliuum vrsi sepeliuit Ioannes presbyter 8. Kalend. Decembris: cæteris autem in custodia retrusis.

Cyriacus ante rhedam Maximiani nudus ducitur.

Pix liquida funditur in caput S. Cyriaci.

Post dies quatuor iussit Cyriacum sibi præsentari, & sacrificare nolentem in catasta extendi, neruis attrahi & fustibus cædi: & eodem die nunciauit Maximiano quæ exercuerat in sanctos Dei. Qui iratus, iussit omnes, qui erant in custodia vincti, cum beato Cyriaco capite truncari, & ducti sunt cum eo promiscui sexus numero vigintivnus, & decollati via Salaria. Quorum corpora B. Ioannes noctu collegit, & sanctum Cyriacum commēdauit 17. kal. Aprilis.

Cyriacus capite plectitur.

Eo tempore Maximianus etiam Artemiam sororem suam interfecit. Post dies 8. veniens Beatus Marcellus cum beata Lucina matrona, condidit aromatibus martyrum corpora, & posuit in pauone cum eunuchis suis. Translata sunt autem cum beato Cyriaco via ostiensi, & ibi recondita ab ea, septima die Augusti.

Artemia necatur.

Passio S. Marcelli Papæ.

Cap. CIII.

Eadem Sancta Lucina fecit donationem de facultate sua sanctæ Ecclesiæ. Quod audiens Maximianus, eam proscriptione damnauit. Illa vero sanctum Marcellum rogauit, vt domum suam, Ecclesiam consecraret. Quo facto, cum in ea missas frequenter celebraret; audiens Maximianus, iussit in eadem Ecclesia* plancas sterni ad animalia stabuli publici, & eundem episcopū ad seruiendum animalibus deputauit cum custodia publica; vbi etiam multis annis seruiens amictu cilicino indutus, emisit spiritum. Cuius corpus beatus Ioannes Presbyter, & beata Lucina sepelierunt 17. Kal. Februarij. Et cum vidisset Carpasius Maximianum sibi placatum; petiit ab eo domum sancti Cyriaci, & obtinuit, vbi cum inuenisset baptisterium Christianorum, fecit in eodem loco balneum, quasi *ad legem Christianorum deridendam*, vbi frequenter turpia lucra lupanaribus, & scenicis lauacris exhibebat.

Nota de missarum celebratione.

** Plancas appellat Festus tabulas planas.*

Nota hic de tempore, quo Marcellus damnatus est in catabulum, pro Maximiano Maxentium reponēdum, vt notat Baronius.

Quadam vero die eo exeunte de balneo cum multis sceleratis quasi 19. subito corruerunt, & mortui sunt. Et ab eo die balneum clauserunt, factusque est timor in loco illo.

Vltio diuina in Carpasiū, & alios profanos.

Author. De hoc Maximiani Diocletiani filio, alibi non memini me legisse: nunc reuertar ad ordinem historiæ.

De inopinata confessione S. Genesij.

Cap. CIIII.

Ex *gestis eius.* Ea quoque tempestate passus est Romæ martyr Genesius, qui cum esset in vrbe magister artis mimicæ, quadam die voluit Imperatori Diocletiano ludum exhibere *de mysteriis obseruantiæ Christianæ*; huius rei gratia spectante Imperatore, & omni populo in medio theatri, quasi ægrotus decumbens, se baptizari poposcit, & mimice in hæc verba prorupit; Eia nostri grauem me sentio, leuem fieri volo. Qui responderunt: Quomodo te leuem facimus? nunquid fabri sumus, & ad runcinam te missuri sumus.

Genesius Mimus.

Baptismi ritus scrutatur & palam irridendos exhibet.

His verbis populo in risum excitato, Genesius à Domino visitatus, ait: Vesani, Christianus desidero mori. Quare? inquiunt: Quibus ille: vt in illa die veluti fugitiuus inueniar. Hoc Diocletianus audiuit, & risum tenere non potuit. Tunc sicut fuerat ordinatum intrare faciunt Exorcistam, & Presbyterum, qui iuxta lectum eius sedentes, dixerunt. Quid ad nos misistis filioli? At ille iam non simulate, & ficte, sed ex puro corde respondit: Quia *gratiam Christi consequi cupio, per quam renatus, liberer à ruina iniquitatum mearum.* Cumque sacramentorum mysteria complessent, & vestibus albis esset indutus, quasi per ludum à militibus est raptus, & ad similitudinem sanctorum *de Christi nomine* discutiendus, Imperatori est exhibitus. Sed cum ad falsam adductus passionem, ad veram accessit confessionem. Ascendens namque super basim, vbi statua fuerat Veneris, ita concionatus est.

Simulatio vertitur in rem seriam Genesio.

Diuinitus bona mens ei præstatur.

Nota de vestibus albis baptizatorū

Confundunt hunc Genesium cum Genesio Arelatensi Mōbritius & Petrus in catalogo, quod, vt aduertat lector, volui.

Audi Imperator, & omnis exercitus sapientes, & populi vrbis huius: Ego semper Christianum nomen exhorrui, & in confessione permanentibus insultaui, ac super eos accendebam furias populi, parentes quoque meos, & affines execratus sum *causa nominis Christiani*, & in tanta derisione Christianos habui, vt eorum secreta mysteria diligenter perquirerem, non vt crederem, sed vt de his ludum ac risum vobis exhiberem: Mox autem vbi me nudum in conspectu vestro aqua illa perfudit, & interrogatus credere me respondi: vidi super me manum de cœlo veniēntem, & Angelos Dei flammeo radiantes aspectu, iuxta me stantes, qui omnia facinora mea, quæ à iuuentute mea commisi scripta libro, recitantes, dixerunt mihi: *Aqua hæc delet omnia ista, quæ te fecisse cognoscis.* Cum ergo aqua baptizatus fuissem, simul & liber ille perfusus niue cādidior effectus est, ita etiam vt signū scripturæ præteritæ non demonstraret. Itaque dum vobis terrenis Imperatoribus placere concupiui, cœlesti Regi complacui: & dum omnibus risum extorquere studui, Angelis risum feci. Nunc ergo ô Imperator, & vos omnes populi, sicut de his sanctis mysteriis per ignorantiam mecum resistitis increduli, ita mecum ab hac irrisione cessate, *credentes verum Deum esse Iesum Christum Dominum*: hunc esse verum lumen, veritatem, pietatem, salutem, & per ipsum nos ad indulgentiam posse contingere.

Vide admirandam baptismi vim.

Hortatur Genesius Imperatorem & principes eius fieri Christianos.

De con-

De constantia eiusdem, & passione.

Cap. CV.

Diocletianus mire excandescit dum videt cõuersũ Genesiũ. Genesius fustibus cæditur.

TVnc Imperator accensus furore iussit omnes, qui cum eo lusus meditati fuerant, ante se adduci, & virgis fortiter cædi, æstimans eos similiter credere. At illi cœperunt *nomen sanctum* blasphemare cũ exprobratione, dicentes. Nos aliter meditati sumus; iste autem insanus factus lætitiam suam dimisit, & *planctum sibi Christianitatis* assumpsit, ac per hoc solus experiatur, quod solus fecit. Tunc Imperator sæuiens in Genesium, in conspectu populi iussit eum cædi fustibus, tradiditque Plutiano præfecto, iubens eum tormentis ad sacrificia cogi. Qui positus ab eo in equuleo, & suasus, vt regem, sacrificando placaret, ei dixit: *Vere ille Rex est, quem cœlum petentem vidi.* Vnde me miserum lugeo, quia vobiscum prius errraui, *& tardius ad verum Regem adorandum accessi.* Cui Plutianus ait: Et quis est iste Rex, præter Regem nostrum? At ille. Rex iste homo est, & per incerta spacia terræ imperat, ac certo tempore: *Rex autem quem colo, Deus est, & in cœlo totaque terra ac mari imperat ac sine fine.* Cumque diu in equuleo positus, vngulis attrectatus, lampadibus inflammatus, in sancta confessione persisteret, ac diceret Iudici. Si centuplaueris contra me ista tormenta *Christum* mihi de ore, nec mihi de corde non poteris auferre. Hæc omnia relata sunt Imperatori; Qui iussit eum occidi: Sicque cum gaudio coronam martyrij capitis obtruncatione promeruit 8. kal. Septembris.

Dolet S. Genesius se aliquando errasse.

In equuleo suspensus laceratur & vritur. Capite truncatur.

Lege Surium 25 Aug.

De coniugio sancti Iuliani & Basilissæ.

Cap. CVI.

EX *gestis eorum*: Beatus Iulianus ab infantia castitatem diligens, & mundi oblectamenta spernens, cum esset annorum circiter 18. parentibus eius instanter eum exhortantibus, vt sibi coniugem sociaret, per quam & genus suum conseruaret, & adolescentiæ lapsus euaderet, hoc dedit responsum: *Hoc quod hortamini, in potestate est Domini mei, cui me commisi, pro qua re septem diebus inducias peto, & prout mihi Dominus aspirauerit, respondebo.* Tunc die noctuque in orationibus & ieiunijs perseuerans postulauit à Domino, ne virginitatem promissam, aliqua occasione violaret; septimæ autem diei nocte, cum corpus maceratum vigilijs, & ieiunio sopori dedisset, affuit Angelus Domini dicens ei, Iuliane surge, ne timeas, nec voluntatem parentum horrescas: accipies quidem coniugem, quæ te non polluendo à Domino separat, sed per te virgo tecum perseueret. Tetigitque eum Angelus dicens: *Viriliter age & confortetur cor tuum.* His verbis roboratus egressus de cubiculo, & læto vultu parentum tristitias auferens, ait: Ecce sicut desideratis faciam. Quæritur ergo Puella talis, quæ & locuples esset, & nobilitate generis coæqualis, nomine Basilissa, quæ & ipsa erat parentibus vnica filia. Venit dies statutus, quo vicini inuitantur, plateæ sericis ornantur, & aures omnium sonis Musicorum, & cantilenis virginum oblectabantur, ita vt si homo ferreus esset, luxuria resolueretur. Producitur inter hæc onerata gemmis, & auro Sponsa de thalamo.

Virginitatẽ Deo promiserat.

Angelus ei apparet.

Quæritur ei Sponsa.

Qualiter Basilissa ad amorem virginitatis conuersa est.

Cap. CVII.

Encomium castitatis. Vide miraculum.

INgreditur iuuenis cum virgine lætus cubiculum, factaque ab ea oratione, tali odore cella repleta est, vt videretur sibi virgo in tali loco posita esse, in quo vernãt lilia, & rosæ. Et ait ad iuuenem: Miram rem sentio, cum enim hyemis sit tempore ita mihi in hoc cubiculo omnium rosarum, & liliorum odor famulatur; vt his satiata, iam horream thori coniunctionem. Cui Iulianus ait; *Odor qui tibi apparuit, Dominus noster Iesus Christus est amator castitatis, qui integritatem corporis custodientibus vitam æternam reddit.* Et tunc illa, quæ melior salus est, quam virginitatem custodiendo vitam æternam acquirere? & quia ita credo esse vt dicis, opto tibi consentiens esse, *vt sponsum æternum possideam.* Tunc Iulianus in orationem procidens, pauimento adhærebat clamans: *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.* Hoc videns virgo similiter fecit, & ecce subito fundamenta cubiculi commota sunt, & lux inenarrabilis emicuit; fitque ibi spectaculum magnum, & ex vna parte sedebat *Rex æternus* cum multitudine candidatorum; & ex alia multitudines virginum, quarum *gloriosa Virgo Maria* tenebat principatum. A parte Regis clamabatur: *Vicisti Iuliane, vicisti.* A parte virginis, *Beata es Basilissa, quæ salutaribus monitis consensisti.* Et ostensus est Iuliano liber aureis literis scriptus, dictumque est ei: *Accede, & lege.* Et cepit legere sic: *Iulianus qui pro amore meo mundum contempsit, deputetur in eorum numero, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Basilissa vero, quæ ei integro cor desociata est, deputetur in numero virginum, quarum virgo Maria tenet principatum.* Et dixerunt millia millium, *Amen.* Post hæc visione sublata, exultantes in Domino reliquum noctis, vigiles in hymnis, & canticis peregerunt. Quid multa? cœperunt spiritu non carne fructificare, & super candelabrum excelsum fundantur duæ lucernæ, quibus Rex æternus oleum lætitiæ subministrans per eos igniferi verbi doctrinam ignaris infundebat: nec quisquam dinumerare poterat animarum multitudines, quæ per sanctum Iulianum migrauerunt ad dominum. Similiter & Basilissa agmina virginum, & mulierum castas animas præmittebat ad cælum.

Maximum & diuinũ spectaculum fit in cubiculo Iuliani & Basilissæ.

Dant operam saluti animarum.

Multi ad illos confluunt relictis omnibus.

De transitu sanctæ Basilissæ cum suis virginibus.

Cap. CVIII.

In ieiunio & precibus perseuerant.

TEmporibus autem Diocletiani, & Maximiani, furore persecutionis incumbente, ieiunio & fletu studentes, tales in conspectu Domini effuderunt preces: Domine Deus, qui occultorum es cognitor, ne patiaris à Lupo insatiabili gregis tui integritatem violari: Præsta Domine vt omnes quos tibi per nos militare fecisti, integros in conspectu tuo constituas, vt exultantes dicamus: *Ecce nos & pueros, quos dedisti nobis, nemo perijt ex eis.*

Esaia. 8.

Sequenti nocte Basilissam sic alloquitur per visum Dominus: Basilissa nomine tuo digna, quæ orasti, hoc me implere delectat vt omnia vasa, quæ per te mihi mundaui, dum adhuc viuunt ad cælestia regna præmittas, habebis autem dimidium temporis quo ex omni loco quo seminasti triticum colligere possis; & recondita messe tu ipsa sequaris; Iulianus vero vt bonus athleta pugnabit & vincet. His auditis Basilissa euigilans *lætabatur in Domino*, & ex ordine omnia narrauit Iuliano. Conuocans quoque multitudinem virginum eis terminum sibi reuelatum exposuit, & eas ad proficiendum solicite commonuit, & cum multa loquens prosequeretur, locus in quo erant commotus fuit, & columna lucis eis apparuit, titulum super se aureum habens scriptum, & vox de columna cum splendore & odore processit, signum quoque crucis emicuit dicens; *Basilissa, quod vides scriptum lege.* Tituli autem scriptura sic erat: *Omnes hæ virgines, quibus tu ducatum præbes, vasa munda, & accepta sunt oculis meis; venite ad præmia vobis parata.* Tunc visione sublata Domino gratias agebant omnes, eo quod Deus testimonio suæ maiestatis animas sanctas declarasset: sicque diuina prouidentia adimpleuit, vt intra tempus promissum omnes migrarent ad dominum. Beata autem Basilissa de reposito fructu secura, hora diei sexta *in oratione Dei constituta.*

Christus apparet S. Basilissæ.

Adhuc aliud insignis visio.

soporata est, & vidit omnem chorum sanctarum virginū numero circiter mille niueis cicladibus indutas, *crucem dominicam gestantes*, vna voce dicentes sibi; *Hoc responsum accepimus, vt tecum Regem Dominum adoremus: Et ecce expectamus te, vt nos offeras Deo, qui nos acquisisti.* Euigilans ergo hæc cum lætitia retulit sancto Iuliano; Dei vero misericordia sic adimpleuit, quòd illis in oratione constitutis, ipsa *ad dominum* migrauit. Quam B. Iulianus sepeliuit, ipse verò cum choro sanctorum floruit.

Hæc agebantur Antiochiæ, quæ est Metropolis Mesopotamiæ Siriæ. *Hucusque Aloysius Lipomanus ex Græcis.*

Passio sanctorum Martyrum quos Deo Iulianus acquisierat.

Cap. CIX.

VI autem persecutionis inualescente, præfata ciuitas Martiani Præsidiis iussu coacta est, vt vnusquisque in domo sua imaginem *Cæsaris* erigeret. *Dira Christianorum persecutio.* Audiens Præses Iuliani fidem, & quia multos haberet socios, qui se magis pararent ad mortem, quàm Idolis immolarent; iratus, misit assessorem suum ad eum, qui pergit ad locum, vbi *Deo* vacabat, in quo etiam multitudo Sacerdotum & Ministrorum Ecclesiæ confugerat, rabiem persecutionis declinantes; oēs tamen ad mortē parati. Audiens Iulianus illū esse præ foribus, ait ad sanctam congregationem: *Nunc fratres oremus, quia persecutores appropinquāt.* Tunc assessor iudicis sic prorupit: Puto te non latere Iuliane sacratissimorum principum decreta, vt vna sit apud homines cultura. Cui ille respondit: *Audiant principum iussa, qui eis militant: nos autem qui Regē in cœlis habemus, terrenum principem non audimus.* Quod cū assessor Præsidi renunciasset, iratus ille, iussit Iulianum solum audientiæ suæ reseruari, multitudinem vero sanctorum in eodem loco vbi degebant consumi. *Martyres occiduntur.* Quod & factū est, in quo loco talis gratia à *Deo* collata est, vt omnes prætereuntes, quos certa psallendi tempora inuenirent, ita psallentium multitudinem audirent, vt quacunque infirmitate possessi, sani abscederent. *Miraculum.*

De Agone S. Iuliani, & oculo militi restituto.

Cap. CX.

POst hæc Martianus iubens Iulianum sibi præsentari dixit ei: Tu es Iulianus præceptorum principū rebellis, Deorum contumax, qui innocentium multitudines magicis artibus tibi aggregas, & omnium mentes immutas: *Iulianus sistitur ad tribunal præsidis.* Qui respondit: Deos quos colitis Dæmonia esse manifestum est, qui perdere sibi credentes possunt, & liberare non possunt. *Irridet falsos Deos.* Hoc audiens Præses tortoribus suis clamauit: Hūc ad verbera extendite, ac fustibus nodosis, & rigidis omnia membra eius dissipate. Quod cum fieret, vnus de cædentibus, qui erat de militibus Cæsaris, ictu percutiens, oculum amisit: *Cæditur nodosis fustibus atrociter.* quod videns etiam Martianus tremens, ait: Tantum ars tua magica valuit, vt & tu nihil sentias, & oculos aliorū euellas. *O cæcas hominū mētes.* Cui ille respondit: Morbidus & cæcus erras; conuoca omnes Deorum tuorum probatissimos Sacerdotes, & inuocent numina sua super oculum euulsum, & restituant cultori suo visū, quod cum non potuerint, *ego nomen Domini Iesu Christi inuocabo, & oculum euulsum illuminabo.* Hæc ratione confusus Præses, omnes Pontifices adesse iussit, & ait: Ite & immortales Deos sacrificiis optimis honorate, vt homini necessario oculum reformantes, rebelli suo Iuliano virtutem suam ostendant, & ipsum culturæ suæ inclinent. Ingrediuntur ergo *lapides ad lapides*, iussa implentes: qui cum Dæmonio in templis appellarent, hoc acceperunt responsum: Discedite à nobis igni perpetuo mancipatis, nam tantum valent preces Iuliani ad Dominum, quòd à die qua ad patibulum apprehensus est, pœna nostra centuplicata est; & cum in tenebris clausi teneamur, quomodo visum reddamus, quem non habemus? Hoc responsum accipientes, egrediuntur falsa dicentes: Beatus vero Iulianus quem nihil latebat, oratione facta dixit ad præsidem. Martiane festina, vocant te Dii tui, licet non voluntarii, sed inuiti. Qui cū ingrederetur ianuam templi, vidit omnia simulachra ex omni metallo sculpta, quæ amplius, quàm 50. erant comminuta, & in puluerem redacta; *Dæmonum simulachra destruūtur.* & cæcatus à diabolo clamare cœpit: O maleficia quæ sic præualent, vt & Deorum virtutes superent, & pretiosa numina in puluerem redigant: sed hæc Deorum patientia laudanda est, qui adhuc iniurias sibi irrogatas sustinent, vt rebelles suorum patiendo sibi subiiciant. Nunc ô Iuliane, qui patientissimos Deos te superasse gloriaris, promissū imple, *& in nomine Christi quē colis extinctum oculum restitue.* Sed ne hoc magicis artibus exerceas, lotio te iubeo perfundi, per quod omnia maleficia cognoscuntur fugari. Cumq; eum perfunderent, putens lotium *Christus* conuertit in odorem nectareum, vt non *lotio*, sed *balsamo* putarent perfusum. *Fœtor lotij in gratissimos mutatur odores.* Tunc sanctus super euulsum oculum crucem faciens, & nomen Domini inuocans, statim eū restituit, & ille, qui oculum recepit, clamauit: *Verus Deus Christus, ipse solus colendus est, & adorandus.* *Cæcus videt.* Quem talia prosequentem, Præses vt audiuit, statim gladio puniri iussit. Sicque eum sanguinis sui rubore perfusum, *Christus sibi Martyrem consecrauit.*

Qualiter ei Celsus filius præsidis adhæsit.

Cap. CXI.

IVlianum autem diuersis pœnis afflictum, & vinculis ferreis per omne corpus oneratum, iussit Præses sub voce præconaria circuire ciuitatem dicens: Hæc merentur Deorum rebelles, & principum contemptores. Et cum venirent ad locum vbi Celsus filius præsidis vnicus studebat, ait puer ad condiscipulos suos: *Rem inauditam video, illum sc. Christianum quem ducunt, & multitudinem albatorum cum illo loquentē, & super caput eius coronam ex gemmis, & auro, cuius fulgor obcæcat huius aeris lucem, & alios tres viros albescentibus comis, alarumque volatu in modum aquilarum super eum excubias celebrantes. Et hoc mihi videtur, quia dignum est tali Deo seruire qui suos sic tuetur, & tali circundat decore.* *Visio filii Præsidis.* Hæc audientes condiscipuli, & Magister eius turbati sunt, & blande corripientes eum ab intentione conati sunt reuocare. At ille Doctorum volumina proiecit, & vestes quas indutus erat, abiecit dicens: *Nudum me mater fudit huic seculo, quod mundi est mundo relinquo.* *Mira conuersio filij Præsidis.* Hæc dicens, per plateas ciuitatis cursum arripuit, donec vbi S. Iulianus torquebatur, veniens pedibus prostratus ait: *Te secundæ natiuitatis, quam mihi Christus ostēdit, patrem agnosco; Martianum vero genitorem meum veritatis inimicum abnego, & despicio, tibique adhærens similia opto pati pro Christo.* Hæc videntes pœnarum ministri, præ stupore tacebant, de tota ciuitate ad spectaculum omnes concurrebant, & Præsidis filium sic martyri adhærentem, & vulnera eius osculantem obstupescebant. Hęc audientes eius Parentes tabuerunt, filiumque suum à Iuliano segregatum, sibi restitui præceperunt. *Parentes eius miro cruciātur filii sui conuersione.* At Dei misericordia Martyris precibus affuit, vt si quis eum vellet à sui complexu separare statim manus eorum, & brachia contraherentur. *Miraculū.*

Qualiter idem Puer respondit pro se Patri, & Matri.

Cap. CXII.

TVnc iussit præses eos simul ad se perduci. Quo facto ait Iuliano: Spei meæ fructum magicis artibus auferre contendis, & tenerum pectus illicitis carminibus genitorum affectum negare compellis? Hæc eo dicente, aduenit & Mater cum innumerabili familia crine soluto, & nudatis vberibus clamans. Quod videns Præses, scissis vestibus, & lacerata facie ad Iulianū clamabat: Iuliane crudelis, aspice dolorem Patris, & Matris, & planctum tantæ familiæ, & à magicis artibus innocentem solue, vt & ego pro te Imperatoribus suggeram, vt culpa vacante abscedas. Cui ille respondit: Suffragiis tuis opus non habeo, nec ab Imperatoribus tuis

dimitti desidero: sed hoc *Dominum rogo*, vt vna cum agno isto, de luporum visceribus nato suscipiar in sanctorum numero. Ecce adest qui ex te natus est, modo mecum credendo renatus est, ipse tibi & Matri responsum suum det.

Oratio Celsi pueri ad parentes suos.

Ad hæc puer respondit: De spinis rosæ nascuntur, nec rosa nata de spinis odorẽ suauissimũ, nec frutex, qua rosa genuit amittit aculeos spinarum suarum: vt ergo consueuistis pungite, & me odorẽ suauitatis credentibus propinare permittite; vobis obediãt, qui perire parati sunt; me imitentur qui de tenebris ad lucem transire contendunt. Ego pro Christo vos parentes nego, & per temporalem mortem vitam æternam acquiro, non possum in vos pius esse, & in me crudelis. Quid moraris? quasi incredulus, & crudelis pater manibus, non quasi verus Abrahami, apprehende gladium, & victimam offer filium. Vani sunt luctus vestri, falsæ lachrymæ; ab hac confessione pietatis nullus me valebit disiungere.

Horridus carcer fit Martyribus delectabilis.

Martianus ergo iussit eos in carceris ima retrudi, vbi de damnatorũ membris diuturna tabe consumptis horribilis vermium ebulliebat examen, sed illos ingredientes *gratia Dei præcedẽs*, locũ horribilẽ, reddidit delectabilẽ, tenebrasq; cõuertit in lucẽ, & ebulliẽs pœna euanuit. Hæc videntes milites circiter 20. qui eos custodiæ mancipandos adduxerant, conuersi, adinuicem dixerũt: *Turpe est reuerti ad illud, quod fuimus & negligere salutẽ, quam inuenimus.* Tunc ad pedes voluũtur sancti Iuliani, *confitentes, & laudantes nomen Christi.* Tunc sanctus Iulianus *gratias agens orabat Dominum, vt procuraret, qualiter illi quos Christo acquisierat, susciperent baptismum.*

Viginti milites credunt.

De conuersione septem filiorum prioris ciuitatis.

Cap. CXIII.

Erant autem septem filij relicti prioris ciuitatis, qui ex genere Carini Imperatoris defuncti descenderãt, quos Imperatores licet Christianos amore patris eorũ retinentes, permiserant sine aliqua persecutione Christianæ religioni deseruire. Hi habebant secum Presbyterum, qui eis * sancta mysteria celebrabat. Visitantur ergo à Domino & iussi sunt diuinitus, vt vna cum præsbytero carcerem peterent, quatenus *baptismi gratiam* puer & milites susciperent: statim obediũt, & *Angelo Domini præeunte* ad carcerem veniunt. Qui mox vt tetigit ianuas carceris, omnia claustra patefacta sunt, & orante simul cum beato Iuliano *Domino persoluerunt vota.* Hæc audiens Martianus contremuit, & eductis eis de custodia dixit: Quid vobis contigit ô infantuli, vt optetis mori sine aliqua persecutione, quibus concessum est arbitrio vestro viuere, & *Deum vestrum colere* Ad hoc factum senior respondit: *Massa auri natura sua claritatem obtinet, sed nisi per manus artificis, etiam igne, & malleo, & limis in partes dissipetur, dignum capite Regis diadema non perficitur: ita & nos quidem Christiani sumus, sed nisi Iuliani vestigia secuti fuerimus, diadema Regis æterni esse non possumus.* Tunc eos Præses in custodiã reduci iussit, & Imperatoribus suggestionem fecit, dicens: Piissimi Principes legibus vestris subuenite, & numinibus quæ remanserunt munimina præbete, & Iulianum Magum vestris obtutibus præsentare, qui magicis artibus plusquam, 50. simulachra Deorum, per quos mundus florebat, comminuit; filiũ meum à me separauit, militum mentes immutauit. 7. germanos beneficiis vestris ingratos fecit.

** Presbyter sancta mysteria celebrabat, id est, missam.*

Septem fratres cum possint viuere, vltro se passioni offerunt.

Præses hæc omnia refert ad Imperatores.

De mortuo à Iuliano suscitato, & eius relatione.

Cap. CXIV.

Tunc Imperator licentiam dedit, vt si Iulianus cum sociis suis in hac confessione permaneret, conuocata omni prouincia, singulas cupas iuberet præparari, & intus picem, & bitumen, & sulphur mitti, ac singulos in iisdem reclusos igne superposito concremari. Quod si aduersus hæc artis magicæ carmen præualeret, haberet licentiam quali pœna vellet, eos affligeret.

Pœna infligenda SS. Martyribus instituta ab Imp.

Tunc Præses iubet sibi sedẽ in foro præparari, & sanctos sibi præsentari. Cumque sanctum Iulianum alloqueretur, corpus exanime per plateam sepeliendum ferebatur. Tunc Præses iubens illud deponi, ait Iuliano: Magister vester *Christus* antequã crucifigeretur, dicitur, quod mortuos suscitauit, hic patebit, quod *verus Deus sit, si vos istum suscitaueritis.* Cui ille respondit: Quid prodest cæco, quando sol exoritur? licet autem infidelitas vestra non mereatur, tamen quia tempus est, *vt virtus Domini manifestetur*, ne nos impotentes putes, fidele promissum Domini habeo, quia quicquid eum petiero, non me fraudabit. Tunc sanctus fusa oratione coram omnibus, ait ad corpus: *Tibi dico terra arida in nomine ipsius qui Lazarum quatriduanum suscitauit, surge.*

Sistuntur Martyres tribunali præsidis.

Tunc surgens, qui mortuus erat, clamabat: O acceptabilis oratio vbi ducebar, & vnde reductus sum? Martianus irridẽdo ait: vnde redisti? At ille, ducebar à quibus nescio Æthyopibus, quorum statura erat, vt gigantum, aspectus horrendus, oculi vt fornaces ignis, dentes vt Leonum, brachia sicut trabes, vngues vt Aquilarum, qui lætantes ducebant me in infernum, & cum iam ad os putei abyssi essem, beato Iuliano fundente orationem, omnis infernus contremuit, & audita est vox Dei dicentis: *Propter dilectũ meũ Iulianũ anima ad corpus reducatur.* Tunc aduenientes duo albati, & auferentes me de dominatione impiorũ huic loco reddiderunt, vt per eum, qui suscitauit, me post mortem, illum agnoscam, quem nimis negabam.

Mortuus excitatur.

Mortui suscitati oratiuncula.

Hæc eo dicente turbatus Præses; iussit eum cum sanctis in custodia recludi, & pœnam quam Imperatores iusserant præparari.

De cupis succensis à quibus sancti liberati sunt.

Cap. CXV.

Tunc pro tribunali sedit, omnisque sexus, & ætas ad spectaculum cucurrit, ordinantur 30. & vna cupæ, mediante pice, bitumine, sulphure, aggregatur copia lignorum, iubentur sancti de custodia produci, sanctus Iulianus, & Celsus puer vno vinculo tenebantur; cæteri vinculis, & catenis onerati trahebantur; *hymnum Deo omnes canebant: Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discã iustificationes tuas*: spectantium mentes ad fletum conuersas pietas inclinabat. Tunc Celsus ait ad patrem suũ: Per ipsam vanitatem, quam colis, te obtestor, vt intrepido corde petitioni meæ tribuas effectum. Qui respondit, quicquid volueris, exposce: Puer dixit: Cum me post ignem videris illæsum, permitte me cum Matre triduo habere consilium, quod si feceris nec me, nec ipsam amittes. Mater hæc audiens vrgebat hoc fieri. Tunc Præses ait: Si ex igne illæsus exieris, quod fieri non credo, faciam quod desideras. Tunc non ferens videre incendium filij, relicto assessore, scissis vestibus, vlulans, cum vxore domum reuertitur. Exurgit luctus immanis, plangentibus cunctis, iubet assessor singulos sanctos in singulas cupas deponi, & ignem supponi, & eructãs flãma obelisco excelsior cubitis plusquã 30. leuabatur. De medio vero ignis multitudo psallentium quasi sonus aquarum multarum resonabat. Consumpto igne apparuerunt sicut aurum rutilans *Deo, canentes hymnum: Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium*; & iterum; *ignis vim suæ virtutis oblitus est.*

Producũtur iterum Martyres ad supplicium.

Psalm. 118.

Celsi pueri egregia constantia.

Deponuntur Martyres in cupas.

Psalm. 65. Sap. 16.

Audiens præses properauit ad spectaculum, & ait ad Iulianum: Obsecro te *per Deum tuum*, vt dicas mihi vnde tantam vim maleficiorum tuorum didicisti? Qui respondit: Si quis in omnibus actibus sæculi alienum se facit, vt solam vocem domini audiat, dicentis: *Si quis vult venire post me abneget semetipsum*: nihil amori Christi præponat, nihil aliud, nisi quod ipse promittit, desideret, non patrem, non matrem, non filios, nec cætera, quæ sunt animæ impedimenta consideret; talis non solum hoc tempore degens, hanc mercabitur gratiam, sed etiam æternam cum Deo collocat amicitiam. Præses

S. Iuliani aurea institutiones.

Luc. 9.

ait: Et

ait: Et quis est tam insipiens, qui huius vitæ lætitiam fugiat? Iulianus respondit, Hoc Deus paratus est omnibus dare, sed pauci digni sunt accipere.

Qualiter Celsus puer Matrem suam ad Christum conuertit.

Cap. CXVI.

Fundit orationem Sancti martyres pro matre Celsi.

TVnc Celsus ait: Hoc triduo matre mihi concessa, nulli liceat interesse. Tunc sancti martyres recluduntur in custodia ciuili vna cum matre pueri. Ingressique cum orationem funderent, statim commotus est locus, splendor emicuit, odor consuetus affuit, & vox psallentium insonuit: Hæc videns, & audiens mulier, clamauit: Nunquam in vita mea tam suauem odorem comperi, nam ita refecta sum, vt omnium dolorum meorum obliuionem patiar, nec aliud cordi meo remanere cognosco nisi ipsum esse *verum Deum*, pro quo filius meus agonizat. Cui Puer dixit, *Vere nunc te matrem confiteor, nec tu amittes filium, nec ego matrem, si mecum ad illud contendas donum, pro quo sancti tanta sustinent.* At illa cuius pectus diuina illustrauerat gratia, respondit: Scias fili mi, nihil eius amori præponere, quem tu diligis, pro qua re quicquid saluti meæ necessariũ cognoscis, exerce. Ipsum enim relicta omni vanitate verum Deum esse credo: quem per tuam prædicationem creatorem omnium esse cognosco; cupiens hac vita temporali carere, vt ad illam æternam merear vobiscum attingere. Hæc ea dicente locus contremuit, & audita est vox in aere dicens: *Credidi propter quod locutus sum.* Tunc sanctus Presbyter Antonius baptizauit eam; cui Celsus filius in baptismi gratia pater factus est. Cumque omnes de salute eius lætarentur, audita est vox dicens: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum in Domino.* Tunc sanctus Iulianus ait; Hæc vox pronunciat vobis futuras passiones, & genera tormentorum, quæ contra nos cogitauit inimicus; igitur fidei nostræ cursum Domino commendemus.

Mater Celsi conuertitur.

Psal. 115.

Psal. 30.

Audiens Martianus vxorem suam Christi amore esse firmatam, iratus, iussit eam apprehendi, & domi retineri, ad quam cum appropinquarent ministri, cæci facti sunt. Alia die sedens pro tribunali iussit 20. milites decollari 7. germanos igni tradi; Iulianum vero cum presbytero Antonio, matrem, & filium, & illum, quem infernus reddiderat, iudicio suo reseruari.

Viginti milites & septem fratres perimuntur.

De ruina idolorum ad preces Antonij, & Iuliani.

Cap. CXVII.

ILla die conuocans Sacerdotes templi, dixit eis; Ite & ornate templum *Iouis*, quod semel in anno aperiri solet, vbi numina sunt veneranda, ex electro puro facta; & libationes, & incensa præparate. Quod cum factum esset, ad templum iussit sanctos adduci, & ait; Ecce nunc tempus aduenit, in quo salutem consequamini, hoc enim pro salute vestra elegi, vt in hoc templo terribili thura numinibus offeratis: quod si iussis contemptis, hucusque vobis peperci, diuersa in vobis tormenta exercebo. Iulianus ait: Quia tempus est, vt salutem consequamur, fac omnes Deorum tuorum cultores aut sacerdotes intus adesse, vt cognoscant quale sacrificium offeramus. Præses non intelligens, quo ordine ista prosequeretur, gaudens, iussit omnium vincula auferri dicens, Turpe est vinculis teneri, quibus Dij cæperunt esse propitij. Ait autem; Ecce omnia parata sunt, implete quæ spopondistis. Cui Iulianus ait, Quid præcipis Præses? omnibus Dijs offeremus sacrificium? Qui respondit, Omnes quos conspicitis immortales sunt, virtute pares, & in gloria æquales. Tunc fixis genibus Antonius, & Iulianus cum socijs suis orantes dixerunt. *Deus æterne, qui non in manufactis delectaris, sed in corde mundo requiescis, qui per prophetam dixisti:* OMNES DII GENTIVM DÆMONIA; *aspice nunc in subuersione templi huius, & has Dæmonum thecas, cultorumque eorum frange audaciam, vt te solum cognoscant, & in te glorientur, qui credunt nomini sancto tuo.* Et cum omnes Christiani dixissent, *Amen*, omnia sculptilia illa ad nihilum redacta sunt, & templũ subuersum, Sacerdotes vero circiter mille cum templo subuersi sunt, & alia etiam magna pars paganorum interijt. Ignis quoque vsque hodie in loco illo eructat. Tunc ait Præses: O virtus magica, ô carmen inauditum, sic præualens, vt etiam terræ sinum aperiat; & tanta bona ab oculis pie fruentium auferat. Iam non miserebor, nec parcam, eos iubebo ferire gladio, de pæna eorum me satiabo.

S. Iulianum falso putat Præses sacrificare velle.

Oratio Sancti Iuliani.

Psal. 95.

Templũ corruit funditus cum simulachris Dæmonum.

Passio sanctorum Iuliani, & Celsi cum socijs suis.

Cap. CXVIII.

IVssit ergo sanctos in carceris ima recludi, vbi cum nocte *in Dei laudibus essent*, affuit multitudo sanctorum cum Sacerdotibus, qui iam palma martyrij triumphauerant, omnes stolis albis induti, inter quos 20. milites & septem germani veniunt glorificati, & beata Basilissa cum choro virginum, in qua multitudine, sola vox ALLELVIA decantabatur. Tunc sancta Basilissa sanctum Iulianum alloquitur dicens: *Regna cælorum patefacta sunt, venite.*

Sancta Basilissa cũ multis apparet S. Iuliano & cæteris.

Alia die Martianus cogitans noua, & inaudita tormentorum genera, iussit sanctorum digitos manuum, & pedũ oleo madentibus lignis colligari, & ignem supponi. Sed lignis consumptis carnem eorum immaculatam videns, iussit sancto Iuliano, & puero cutem capitis auferri. Antonio vero, vel Anastasio, qui à mortuis suscitatus fuerat, clamantibus: *Gloria tibi Christe*, iussit oculos vncinis ferreis effodi, Marionillam vero matrem pueri, quam præscierat Dominus pænas tolerare non posse, cum equuleo iuberet applicari; si quis ex ministris eam attingere volebat, cæcus fiebat. Sanctos quoque suos Dominus ita curauit, & illuminauit, vt omnibus apparerent quasi nihil perpessi fuissent. Tunc exclamauit, & Præses. *Heu heu vincimur!* quid aliud faciam? vnum superest. Tunc in amphitheatro tribunal ascendens, iubet eos sibi exhiberi, & omnium ferarum multitudinem dimitti, quæ dimissæ singulæ veniebant, & sanctorum pedes lingebant: quod videns Præses conuocans magistratus ciuitatis iussit omnes custodias perscrutari, & personas morte dignas in amphitheatrum mitti, & sanctos Dei intermixtos cum personis sacrilegis decollari, quod cum factum fuisset, statim terræmotus factus est magnus, vt tertia pars ciuitatis funditus subuerteretur, fulgura, & tonitrua, & grando intollerabilis, maximam partem populi increduli consumpserunt, & omnia loca idolorum corruerunt. Ipse autem Præses semiuiuus euasit, nec multo post vermibus ebulliens, expirauit. Nocte autem venerunt Christiani populi, & Sacerdotes, sed præ multitudine cadauerum, reliquias non cognoscentes, positis genibus, completa oratione, apparuerunt eis in spem virginum, animæ sanctorũ, & vnaquæque super thecam suam corpoream residens, & sic sanctorum reliquiæ collectæ sunt.

Noui cruciatus martyrum.

Marionilla à pænis præseruatur.

Sancti martyres decollantur.

Hæc gesta emendatiori stylo & paulo lõgiori extant apud Surium 9. Ianuarij.

Passi sunt autem 8. Idus Ianuar.

De Iustina virgine qualiter per Cyprianum tentata est à Dæmone.

Cap. CXIX.

EX *gestis eius*. Erat etiam tunc, quædam virgo in Antiochia ciuitate *Iustina* nomine, quam quidã Scholasticus nomine Aglaidas videns frequenter ire ad ecclesiam, in amorem eius venit, multosque ad ecclesiam transmittens eam sibi vxorem petijt. Quę cum omnibus

diceret

Aglaidas S. Iustinam impuro amore prosequitur.

diceret, *Christo cælesti sponso se esse desponsatam*, ille congregata virorum multitudine, volebat eam per vim rapere, sed non potuit. Tunc iratus, abijt ad Cyprianum Magum, & promisit ei duo talenta auri, & argenti, si *Iustinam* virginem per maleficia caperet. Qui per magicas artes vocauit Dæmonem, & ait illi; Amo virginem de Galilæis, potes eam suadere, & adducere mihi? Qui promisit ei dicens: Accipe hoc * medicamentum, & sparge circa domum, & ego superueniens paternum sensum ei inijciam, & statim obaudiet mihi. Cumque Cyprianus ita fecisset, sancta virgo tertia noctis hora surgens ad orationem, sensit impetū Dæmonis, *signauit se, & domum suam signo crucis, & dæmonem exsufflauit.* Qui veniens ad Cyprianum confusus, & cur virginem non adduxisset, requisitus, ait: *Vidi quoddam signum & tabui.*

** Erat vas quoddam plenū quod dabatur.*

Sancta virgo acriter tētatur, sed signo crucis vincit dæmonem.

Iterum per artem magicam alium Dæmonem fortiorem vocauit, qui ex simili modo fecit, & similiter ei accidit. Tandem vocauit ipsum Diabolum patrem Dæmonum, & ait illi: Quæ est infirmitas vestra? Victa est ab vna virgine, omnis virtus, & gloria tua. Respondit ille: Nunc adducam eam tibi ad desiderium corruptionis, tu tantum paratus sis. Tunc diabolus in specie virginis ad Iustinam intrauit, & sedens super lectum eius dicens: hodie missa sum à *Christo* ad te, viuere tecum in castitate, multum autem te video vexatā abstinentia. Sancta virgo dixit: *Merces autem multa, labor vero modicus.* Dixit ei Diabolus: Deus in Paradiso benedixit Adam, & Euam dicens: *Crescite, & multiplicamini, &c.* Puto ergo quod si in virginitate permanserimus, iudicium incidimus, quia verbum Dei contemnimus. Tunc virgo turbata surrexit, & per spiritum sensit, quis esset qui ei loquebatur, & *signo crucis se signans Diabolum exsufflauit, qui sicut cera à facie ignis* liquefactus non comparuit.

Impurus dæmon simulat se fæminam.

Nititur eam seducere, sed frustra.

Nota in priscis Christianis tam frequentem vsum signi sanct. crucis.

De conuersione Cypriani per Dæmonis verba.

Cap. CXX.

Deinde Cypriano confusus apparuit, qui dixit ei: Et tu victus es, vt cæteri subiecti tui? Quomodo victi estis ab vna virgine Christiana? Dic mihi quæ sit virtus victoriæ eius? Qui respondit: Dicere tibi non possum, *vidi quoddam terribile signum, & tabui.* Si autem virtutes *illius signi* vis discere, iura mihi per virtutes meas te nunquam à me discedere. Qui cum iurasset, ait ille: *Vidi signum crucifixi & tabui, & sicut cera à facie ignis fluxi.* Cui dixit Cyprianus: Ergo *crucifixus* maior te est? Qui respondit, etiam maior est omnibus, *quia per ipsum mundo misertus est Deus*, & siue Angeli transgressores, siue homines Dei desertores, adducuntur ab Angelis ante faciem *Christi crucifixi*, ibi accipiunt sententiam ignis extinguibilis in æternum cruciandi. Cyprianus ait; Ego debeo festinare amicus fieri *crucifixi*, ne talem pænam incurram. Ille respondit: Iurasti mihi per virtutem, quam nemo peierare potest. Cyprianus ait: Contemno te & omnes fumigantes virtutes tuas, Sed & meipsum denego, meque consignans dico; *Gloria tibi Christe, Dæmon recede à me.* Abijt ergo Diabolus confusus. Cyprianus autem vadens ad Anthinum episcopum, cecidit ad pedes eius dicens; *Famule Dei excelsi, signa me & catechiza me in nomine Christi.* Putans episcopus ne forte Ecclesiam venisset mittere in errorem, respondit, Sufficiant tibi Cypriane hi, qui deforis sunt, nihil potes aduersus Dei ecclesiam, quia *inuicta est virtus Christi.* Sed cum Cyprianus enarrasset, qualiter *virtus crucis Christi* & oratio Iustinæ virginis ab ea Dæmones fugasset, sanctus episcopus benedixit eum, & ait: *Fili festina ire ad Ecclesiam Dei, & incessanter redde orationes Deo*, Cyprianus vadens in domum suam, omnia Idola fregit, & proiecit, & per totam noctem peccata sua luxit: deinde perrexit ad episcopum, qui Cathechisauit & baptizauit eum. Post aliquod tempus factus est Diaconus & gratia data est ei aduersus Dæmones, & sanabat omnes infirmitates, deinde etiam ad presbyteratum promotus est. Tandem

Nota Christiane Lector.

Cyprianus conuertitur intellecta Christi aduersus dæmones potentia.

Anthinus episcopus Antiochenus quem Baronius Nicomediensem vocat in notis ad 26. Septemb.

Magna Cypriani mutatio.

beatus Anthinus episcopus exitum suum præcognoscens conuocauit synodum episcoporum, & ordinauit Cyprianum episcopum. Cyprianus autem sanctam Iustinam diaconissam fecit, & Matrem monasterij virginum constituit.

De passione vtriusque scilicet Cypriani, & Iustinæ.

Cap. CXXI.

Post hæc Eutholmius comes orientis audiuit, quia Cyprianus episcopus cum Iustina virgine gloriam Deorum destruit, & omnem orientem seducit. Qui iratus iussit eos sub vinculis in Damascum deduci, & cum oblati fuissent ei, interrogauit, *Tu ne es Cyprianus, qui multos errare fecisti per magicas artes crucifixi?* Qui respondit: *Qui Deus est ipse saluauit me occasione virginis sanctæ Iustinæ.* Nam Dæmones ipsa fugauit *per signum crucis* quos ad eam misi. Miserrimus quoque Diabolus coactus ab Angelis, narrauit mihi *sacramentum crucifixi.* Comes autem iussit eum suspensum vngulari, & virginem neruis crudis immanibus cædi, & alapas à spiculatoribus pati. Quæ cum cederetur *gratias agebat*, Cyprianus cum redargueretur, *tacebat.*

Cyprianus cum Iustina exhibetur tribunali.

Sancti martyres atrociter puniūtur.

Post paucos dies iterum iussit eos adduci & ait: *Vt quid seducimini in magicis hominis Iesu mortui, vt & vos moriamini?* Cyprianus ait: Diligentes dominum mors hæc inducit in vitam æternam, *per multas enim tribulationes oportet nos intrare Regnum Dei.* Tunc iussit comes sartaginem ferream magnam fieri, & in ea picem, & adipem, & cætera mitti, eamque vehementer succendi, & in eam vtrumque mitti. Quibus factus est ignis velut ros; & *laudabant Dominum* de sartagine. Audiens autem Comes & videns, quia non tetigit eos ignis, ait: Vicit virtus maleficiorum Cypriani. Athanasius autem qui fuerat Sacerdos Idolorum postulauit Comitem dicens: Iubeat claritas tua me super sartaginem stare, & in nomine Deorum virtutem eorum vincere. Quo annuente cum venisset prope sartaginem cæpit dicere: Magnus Deus Hercules, & pater Deorum Iupiter, & Asclepius, qui dat sanitatem hominibus. Hæc eo dicente, exiliuit, ignis, & comedit eum vsque quo eius ossa non comparerent. Tunc Comes habuit consilium cum Terentio cognato suo, qui dixit ei: Nihil tibi aduersus hos sanctos commune sit, nihil contradicere veritati: *Inuicta enim est virtus Christi*, audi me, & proijce magnum periculum à te: transmitte eos ad Claudium Cæsarem, referens omnia quæ de istis gesta sunt. Quod & factū est. Claudius autem misit eos in Nicomediam, iubens eos ibidem decollari. Quod & factum est. Sed & Theoctistus, qui de peregrinatione venit, videns secundum Cyprianum qui decollandus erat; osculatus est eum, & obhoc cum eis consummatus est. Corpora autem eorum iussa proijci canibus, fuerunt ibi per sex dies, nec tetigerunt eos canes: nautæ autem fideles tulerunt ea nocte, & leuantes ea in nauem suam nauigauerunt Romam.

Mittuntur in accensam sartaginem.

Nota amentiam impij hominis.

Virtus Christi quanta.

Extant hæc acta apud Surium. Ex Metaphr ampliori stylo: errant tamē in hoc (vt ait Baronius) quod Cyprianum passum dicūt temporibus Claudij Im. nam in eius actis testatū habetur ipsū initiatum sacro baptismate atque ordine diaconatus ab Anthino episcopo Nicomedia, quē constat temporibus Diocletiani Imp. illi ecclesia præfuisse, vt testatur Euseb. l. 8. c. 6.

De quam misero statu conuersus sit Cyprianus.

Cap. CXXII.

Hic est Cyprianus in quo Dei misericordia sic elucet, vt quod cum spurcissimus, & nefandissimus esset peccator, qualis nullus vnquam fuisse legitur; sic tandem conuersus est, vt etiam pro Christo martyrium sustineret. Nam cum, septem esset annorum, à parentibus Diabolo consecratus, à carnibus, & vino & coitu non diu abstinuit, & sic modis omnibus Diabolo seruiens, & in libris magicis imagines cum officijs 365. Dæmonum pictas habens, Mulieres pregnantes diuisit, matronas in iumenta conuertens, longe à ciuitatibus suis ire fecit, multos pueros virgines & matronas, & peregrinos Dæmonibus immolauit;

Latro cum Latronibus thesauros Dæmonum rapiebat & in omni cæno luxuriæ se volutans, *omnes Christianos* conuitijs, detractionibus, & diuersis iniurijs infestabat. Denique cum omnia mala faceret, vt Diabolo placeret, & ipsos quoque Dæmones impietatibus superaret, precibus & promissis *Iustinam virginem* per dies 70. tentauit, sed cum Dæmones nihil proficerent, *Spiritus fornicationis* in formam virginis se mutauit, & vt famam Iustinæ pollueret, & Cyprianum deludens suam potentiam iactaret; sic ergo Diabolus ad Cyprianum veniens, cum vellet eum osculari, & Cyprianus putans eum esse Iustinam diceret. Bene venisti Iustina, omnium fæminarum decora, non ferens Dæmon etiam nomen eius, sicut fumus euanuit. Vnde & Cyprianus amplius anxiatus, diu ad ostium virginis vigilauit, quandoque in fæminam, quandoque in auem se mutans, cum venisset ad ostium neque fæmina, neque auis apparuit, sed Cyprianus. Aglaidas quoque mutatus in passerem, cum volasset ad fenestram, mox vt eum virgo vidit, non passer, sed Aglaidas tremens stetit, angustiatus nimis, quia nec fugere poterat, nec salire, sed miserta eius Iustina ne caderet, & crepararet, eum per scalam deponi fecit, & vt à tanta insania cessaret, ne quasi maleficus iuxta leges periret, admonuit. Extunc magis Cyprianus *Dæmonum vanitatem & Christi virtutem comperit*, & ad Christum perfectissimè se conuertit.

Errant etiã qui hũc Cyprianum cũ illo episcopo Carthaginẽsi confundunt, qui tamen quam plurimis differentijs distinguntur ab inuicem.

Passio sanctæ Eulaliæ virginis.

CAP. CXXIII.

EX *gestis eius*. Ea quoque tempestate passa est apud Emeritam ciuitatem Hispaniæ virgo Eulalia, sub Daciano Præside, Hæc nobilis & locuples genere, cum esset duodecim annorum spernens ludos & oblectamenta sæculi, mota persecutione voluit sponte Præsidem redarguere, sed parentes eius absconderunt eam domi, quam habebant in rure procul ab vrbe. At illa nocte fores aperiens, clanculo exijt; ac per inuia sentibus ac vepribus plena, carpere iter cœpit, Angelico choro comitata, sicque pro vepribus & spinis per quas cucurrerat, pedes lacerata, ad vrbem peruenit, maneque tribunal adijt, & in medio vociferari cœpit: *Quis furor est, rasilibus scopulis corda sternere, & Deum patrem omnium negare? Isis, Apollo, Venus nihil est. Maximianus & ipse nihil, Dominus opum & cliens lapidum pectora cur generosa quatit? Dux bonus arbiter egregius, qui sanguine pascitur innocuo.* Talibus prætor in furias excitatus, iussit lictorem eam præcipitem rapere, ac supplicijs obruere, quam tamen ad Deorum cultum reuocare cupiens, aiebat: Respice torua Puella quanta gaudia amittas, quæ tibi fecit genialis honor, quæ morieris in flore tenero, proxima dotibus & thalamo. Ad hoc illa nihil respondens: sed infremens, & in oculos tyranni sputa iaciens, simulachra dissipauit, impositamque molam thuribus pede subegit. Nec mora carnifices pectus virgineum dilacerant, vngula latus vtrumque pulsant, & vsque ad ossa secant. Tunc exclamauit Eulalia: *Scriberis ecce mihi Domine, quam iuuat hos apices legere quam tua Christe trophæa vocant.* Tunc appositæ sunt ad eius latera lampades ardentes. Cumque illa sine fletu & gemitu læta caneret, & intrepida: lampadibus in latera stomachumque sæuiebant ac crinis odorus de vertice eius fluxerat humeris volitatis, qui pudibunda virginis celabat, ipsoque tegmine verticis opposito flamma crepans in faciem virginis volabat, & per comas vegetata caput occupans etiam apicem superabat. Virgo autem citum cupiens obitum ore rogum ebibit, tunc emicans columba niue candidior, ex ore eius visa est exire & cælum petere. Sic abeunte anima rogus emoritur, & pax artubus exanimis datur. Videns autem & ipse Lictor columbam palam ex ore virginis in cælum meare, stupefactus prosilijt, & sua gesta pauidus fugit.

Ætas qua passa est S. Eulalia.

Parentes eã sitientem martyrium abscondunt; illa vero fugit, & ad martyrium properat.

Fidenter se offert crudeli tyranno, eũque reprehendit.

Dire vngulis laceratur.

Haustu igne expirat animam in columba specie ex eius ore euolantẽ.

Author. Huius virginis festum in martyrologio videtur esse bis annotatum, scilicet *pridie Idus Februarij, & 4. Idus Decembris*, nisi forte duæ fuerint eiusdem nominis in eadem prouincia passæ, & in eadem persecutione.

Acta S. Eulaliæ descripsit Prudentius carmine, & extant apud Surium.

Passio sanctorum Vincentij, & Valerij.

CAP. CXXIV.

EX *gestis eorum*. Passus est etiam eo tempore sub Daciano, & in Hispania beatus Vincentius 11. Kal. Februarij, qui genere nobilissimus à pueritia literis traditus, gemina scientia efficacissime claruit sub beato Valerio Cæsaraugustæ ciuitatis Antistite, à quo etiam sanctitate insignis Diaconij arcem suscepit. Et quoniam ipse episcopus impeditioris linguæ erat, tradito ei doctrinæ ministerio, ipse orationi contemplationique diuinæ sedulus insistebat.

Cum igitur Dacianus Præses apud Cæsaraugustam episcopos & cæteros sacri ordinis rapi præciperet, protinus Valerius & Vincentius Archidiaconus in confessione deitatis alacriter incurrerunt, quos Dacianus primo Valentiam sub carceralem custodiam, & famis miseriam, catenarumque stridorem protrahi iussit, vt eos itineris vexatione frangeret, quos pœna superare non posset. Cumque eos manibus & ceruicibus immensa ferri pondera sustinentes, & per omnes artus mortis supplicia patientes, defecisse iam crederet, timens ne sæuitiæ suæ damna pateretur, iussit eos produci è carcere, volens eos ante tormenta vitam finire: quibus proponebat, quod nec mortuis parceret, si Deorum suorum culturam non susciperent. Cumque reticeret episcopus, erat enim miræ simplicitatis, & innocentiæ, eruditus quidem scientia, sed impeditus lingua. Ait Vincentius: Si iubes pater, responsis Iudicem aggrediar. Et ille: Dudum inquit fili charissime diuini verbi curam tibi commiseram, sed & nunc pro fide qua stamus responsa committo. Tunc Vincentius, cuius mens tota iam erat coronæ conscia, conuersus ad Dacianum, ait: Apud Christianorum prudentiam nefarium esse cognosce, *deitatis cultum abnegando blasphemare*, & ne te longius pertraham, *profitemur nos Christianæ religionis esse cultores, & vnius ac veri Dei famulos, ac testes, in cuius nomine minas & supplicia tua non metuimus, sed potius mortem pro veritate libentissime amplectimur. Nam venenatissimus serpens, insatiabilis homicida, qui primos homines morti subdidit; Idola pro Deo sola instituit, dolens illuc obediendo hominem redire, vnde ipse superbiendo cucurrit.* Iamque præ ira pænè extra se positus, Dacianus ait, amouete hinc episcopum, iustum est enim subire exilium, qui imperiale contempsit edictum.

Index Dacianus atrocissimus.

Mittitur Vincentius cum Valerio Valentiam.

Insania Iudicis.

Insignis constantia Vincentij.

De constanti agone beati Vincentij in equuleo.

CAP. CXXV.

TVnc autem inquit. Rebellem, qui in contumeliam venit publicam, ad equuleum applicate, membris distendite, & toto corpore dissipate. Inter hæc ait ad eum: O Vincenti quid dicis, vel vbi iam corpus tuum miserabile conspicis? at ille Dei præsentia roboratus alacri vultu respondit: *Hoc est quod semper optaui, & votis omnibus exquisiui, nolo gloria meam minuas, tu solus votis meis concordas, nemo mihi amicitior fuit. Ecce iam in sublime agor, & principes tuos sæculo altior despicio: Insurge ergo & totis viribus imbachare. Videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor, quam possis ipse qui torques.*

Clamare cœpit Dacianus, & inter tortores & carnifices virgis, & fustibus amplius desæuire, stridore dentium frendere, & dũ martyrẽ Dei lacerat, se potius lacerate. Tandem fatigata lictorum manus cessit; & dum per

Daciani furor in Vincentium.

Irridet tyrannum.

Index cadit carnifices.

Insania iudicem exagitat. sancti latera penderet, vita defecit. Exanguis Dacianus pectore trementi, toruis, & minacibus oculis clamare cœpit: Quid agitis? homicidas pertinaciter obsistentes sæpe vicistis, & parricidarum ac magorum alta silentia rupistis; sed paulisper dexteram continete, vires sumite, & improbum hostem innouatus miles ad pœnam durius coerceat, acrior vngula rimetur, intima costarum, & dolor interiora penetrans gemitum faciat reddere non contemptum. Tunc subridens Vincentius ait: *Quia vera sunt quæ confiteor, torque diutius confitentem. Nam quos Deos confiteri iubes Idola sunt lignea & lapidea, tu mortuorum Pontifex fias, ego vni Deo viuo sacrifico, qui est benedictus in secula.* *Sanctus martyr verberat lingua sua tyrannum.*

At Præses nimia feruens insania, & tota facie humanitatis euersa, solam in corpus, martyris aciem luminum venenumque fundebat, oculorum profluentem à toto corpore sanguinem cernens, visceribus patefactis & iuncturis è compagibus separatis, ait autem: Miserere tui Vincenti, ne perdas nunc florem primum vernantis ætatis, sed vel sero, quæ supersunt tormenta, lucreris, at ille respondit: O virosa diaboli lingua, quid in me non facias, qui Deum tentas? Hoc magis est fors midini, quod fingis te velle misereri, nihil ergo minuas de supplicijs, vt in omnibus te victum esse fatearis, quo enim te putas grauius irasci, mihi melius incipis misereri. *Iudex martyri blanditur.*

De craticula eiusdem.

Cap. CXXXVI.

Eximia martyris fortitudo. Hinc igitur assumptus ex equuleo Vincentius ad patibulum ignis raptus, moras carnificum arguendo ad pœnam alacriter properabat. Iam enim truculentus minister iusserat lectum cum serratis costis proferri, & addita subter carbonum congerie exurendum Dei martyrem applicari. Intrepidus ergo Dei Athleta, candentis ferri machinam vltro conscendit, torquetur, flagellatur, exuritur, & distensis membris ad pœnam crescit; pectori quoque & membris depressa laminarum asperitas inferitur, & inter ferri candentis acies decurrente liquore, flamma stridens à ruina respergitur salis ignibus crepitantis minutæ per membra desiliunt, & iam non ad artus tantum, sed ad ipsa viscerum abdita suppliciorum tela iaciuntur. Manet Dei seruus immotus & erectis in cælum luminibus *Dominum precabatur.* Tunc ait Dacianus: Vincimus, spiritus saltem, qui coerceri non potest, puniatur: quærite ergo locum tenebrosum, & vrgente tectura oppressum, ibi fragmenta testarum exasperata congerite, vt quicquid ascentis corporis fractura male inscia tetigerit, illimatis infigat aculeis, & ipsa conuersio laterum innouetur ad pœnam, vt scilicet quo commutatis artubus membra quærunt euadere super offendant, diuaricatis insuper ac distensis cruribus, ligno pedes eius constringite, & clausum in tenebris relinquite, nullus ibi relinquatur, ne vel alicuius consortio sermonis animetur. Implent sine mora ministri iussionem. *Horrendi cruciatus.* *Includitur in carcerem obscurissimum.*

De illuminatione carceris, & de fœlici eius transitu.

Cap. CXXVII.

Visitatur ab Angelis. Sed cum custodes dormire cœpissent, carceris illius nox æternam accepit lucem, flagrant cerei radiantes vltra solis fulgorem, laxatique ligni robur dissilijt, & testarum asperitas fit florum redolentium mollicies & iucunditas, quibus Athleta Dei refectus, *hymnum Deo dicens exultabat Angelorum caterua vallatus, quorum fouebatur obsequio, & mulcebatur alloquio. Ipse* inquiunt, *ô Vincenti, coronam tibi præparatam seruat in cælis, qui te victorem esse fecit in pœnis. Esto igitur iam securus de præmio; quia mox deposito carnis onere, nostro addendus eris collegio.* Dantur hinc laudes Deo, & resonante organo vocis angelicæ, modulata suauitas procul diffunditur. Turbati subito custodes & vehementer stupentes, de miraculo certius explorare contendunt, clausas fores adeunt, & introspicientes per rimas antrum prius tenebrosum, immensa luce splendere cernunt; testarum aculeos florere, & martyrem solutis nexibus deambulantem psallere, moxque diuino terrore ac respectu compuncti, relicto errore, Christianæ religioni se dedere. *Milites ad Christianã fidem conuertuntur.*

Venerat & multitudo fidelium, prius mæsta de illius supplicijs, sed iam de concessa cælitus gloria alacris. Quibus ait Vincentius: *Nolite timere, sed prope irrumpite, ac solatia angelica securis oculis haurite, vbi reliqueratis tenebras, lucem gaudete, renuncietur Daciano qua perfruar luce, commentetur, si vales aliquid ad gloriam meam addere: nam hoc solum timeo vt ne videatur velle ignoscere.* Ad hanc renunciationem exanguis, & trepidus Dacianus ait: Quid amplius faciemus? victi sumus. Referatur, inquit, ad lectulum, stramentisque mollioribus foueatur. Nolo enim gloriosiorem facere, si inter tormenta defecerit, indulta pusillum requies, attrita membra refoueat, & obducto in cicatricem hiatu vulnerum, exquisitis ac nouis supplicijs innouatis subdatur. Verum Daciano inaniter cogitante de supplicio; Christus clementer disposuit de præmio. Egregius enim Dei martyr ad lectulum delatus, ac pijs sanctorum manibus in strati mollitie repositus, mox in mortem pretiosam resolutus cælo spiritum reddidit.

De victoria etiam eiusdem defuncti, & de sepultura eius.

Cap. CXXVIII.

Videns circunstantium frequentiam sancti vestigia deosculari, & vulnera totius lacerati corporis palpare, sanguinem lintheis excipere, & cognito eius abscessu, confusus Dacianus ait: Si non potui superare viuum puniam vel defunctum. Proijcite illum in apertum campum, vt cadauer honore sepulturæ careat, & à feris auibusq; consumptum non compareat, ne forte Christiani tollentes eius reliquias, martyris sibi vendicent dignitatem. Sic igitur expositum sine tegmine corpus sanctum, Angelicis rursum excubijs, & obsequijs honoratur. Coruus autem auis nigerrima haud procul residens quasi tetra sui specie, habitum lugentis demonstrans, aduentantes aues reliquas, ac pernicibus alis metuendas, impetu quodam eminus fugabat: aduenientem quoque subito immanem lupum in cursu etiam non segni abegit à corpore. At ille reflexam ceruicem, in aspectu sacri corporis habebat stupefactus, & vt creditur custodiam mirabatur angelicam. Territus ad hæc Dacianus nuncio dixit: Puto quia iam nec mortuum vincam: Cum enim in eum acrius sæuio, gloriosiorem mea sæuitia facio: si consumi in terra non potest, dimergatur in pelagus, ne quotidie sub oculis omnium erubescamus: victoriam eius vel maria celabunt, insuatur vt solent parricidæ, in vtre ex bouis pelle confecto, & vbi nautæ spacia longiora processerint, altioris sali fluctibus imprimatur, vt si quid lacero cadaueri superest, impasti pisces lambendo consumant. Cui etiam mola non parui ponderis annectatur, ne forte vnda mobili, ad peregrina littora deuectum, negatam sepulturam aliquatenus assequatur, quin potius reciprocatum fluctibus, & ad scopulos frequenter illisum dispereat, vt nec mortuus inter saxa quiescat.

Cumque iussa implessent, & quasi Præsidi suo prima gaudia reportantes subtractum sanctum Vincentium ab oculis omnium coleres, & alacres redirent, illos for-

tissimos remiges, beati martyris corpus præuenerat, & quod altioris sali profundo teneri credebatur, prius venit ad portum, quam nunciari posset expositum. Denique commonita in somnis quædam Vidua sancta, vera signa quiescentis corporis accepit, vbi scilicet illud reciprocatum fluctibus mollis arena tumulauerat, & elementi ipsius congerie ad honorem sepulturæ ei seruierat. Visionem pluribus Christianis clam innotescens, venit cum illis ad locum. Itaque certis signis directi inter sali aquarumque commersum corpus arenis repererunt, & tandem cessante persecutione, ad quandam paruam basilicam sepeliendum deferunt, & inde leuatum honorifice sub sacro altari extra muros eiusdem ciuitatis Valentiæ ad quietẽ reponitur, vbi meritis eius diuina multipliciter beneficia præstantur.

Conditur sacrum corpus.

De quibusdam alijs sub Daciano passis.

CAP. CXXIX.

EX *martyrologio.* Præterea in Hispanijs ciuitate Abula agitur, 6. Kalend. Nouembris, passio sanctorum Vincentij, Sabinæ, & Christetæ, qui primo in equuleo adeo sunt extenti, vt omnes compages eorum membrorum laxarentur, deinde capita eorum lapidibus superposita vsque ad excussionem cerebri, validis etiam vectibus sunt concussa, atque ita martyrium compleuerunt, agente Præside Daciano.

Errore labuntur, qui putant hunc illum esse Vincentium Cæsaraugustanum diaconum.

In Hispanijs quoque ciuitate Complutо, sanctorum Iusti, & Pastoris fratrum 8. Idus Augusti qui cum adhuc pueri literis imbuerentur, proiectis in scholis tabulis, sponte ad martyrium cucurrerunt: moxque à Daciano teneri iussi, cum se mutuis exhortationibus constantissime roborarent, extra ciuitatem ducti, & à carnificibus iugulati sunt.

Lege Surium tom. 7. & Petrum in catal lib. 7. cap. 32.

Sed & 5. Idus Decembris, sanctæ Leucadiæ Virginis, quæ à Præfecto Hispaniarum Daciano apud Toletum dira carceris custodia macerata cum grauissimos beatæ Eulaliæ, & reliquorum martyrum audisset cruciatus, genibus in orationibus positis, impollutum Christo spiritum reddidit.

Iterum Cæsaraugustæ 3. Nonas Nouembris, innumerabilium martyrum, qui itidem sub Daciano Hispaniæ Præside mirabiliter occubuerunt pro Christo.

Lege Prudentium Peristeph. hym. 4.

Passio xviij. Martyrum, qui dicuntur Massa candida.

CAP. CXXX.

EX *gestis eorum.* Sub eodem Præside, & in eadem vrbe passi sunt 18. Martyres scilicet, Quintilianus, & Cassianus, & cæteri, quorum natale celebratur 16. Calend. Maij, cui etiam copioso martyrio Tyrannus impijssimus addidit sacram Dei Virginem * Eucratidem purpureo sanguinis sui cruore respersam. Videns denique Christianorum deuotionem se superare non posse tormentis, vocatis satellitum turbis, ait: Nihil in hoc certamine laborando, proficimus, qui dum Christianos atrocius sæuiendo vincere cupimus, eorum victorijs affatim deseruimus. Sit itaque consilium nostrum eis occultum, & totam vrbem percurrant officia præconum, vt eorum multitudo, quæ domibus occultatur quasi concessa sibi licentia legibus suis vti, quam totius ab hac vrbe propellatur, vos autem nostri commilitones, cum armis abdita locorum occupate, & inde contra inermes hostes subito prosilientes eos certatim obruite. Quid plura? data voce præconum, exeunt cateruatim agmina Christianorum sponte relinquentes aperta suarum claustra domorum consona voce lætantes atque psallentes: *Gloria in excelsis Deo, &c.* obseruantur post hæc omnes portæ ciuitatis, vt nullus eorum regrediendi aditum inueniret; ex occultis illico prosilientes armati cum ensibus irruerunt, & velut agnos sibi non resistentes prosternunt. Nec sic quoque defunctorum innocentium nece satiantur, sed iussu Daciani coram omnibus, occisorum corpora in vnum congesta comburuntur. Et ne Christianorum quis latens cineres martyrum sibi raperet, iussit è carceribus diuersorum criminum reos produci, & eorum capitibus amputatis cadauera, sanctorum corporibus sociari; simulque comburi, sicque *secreti sunt caput suum. Ipsum Christum, qui Crucifixus est in medio latronum.* Hi præ innumera multitudine, MASSA SANCTA, VEL CANDIDA, *appellantur: eorumque passio 9. Kalendas Septembris annotatur.*

** Alias Engratiam. Agens de ciuitate Cæsaraugustana Isidorus lib. 15. Orig. dum eam dicit esse præstantiorem cunctis Hispaniæ ciuitatibus; illustrior est, inquit florens Sanctorum sepulturis.*

De his agit Petrus in catalog. l. 10 c. 17. Vasæus in chronicis hispaniæ sed pluribus auctor in flore Sanc. Hispã. omnes tradunt horum omnium martyrum multitudinẽ appellatam esse Massam candidam, eo quod cineres corporũ combustorũ remanserint nive candidiores.

Passio sancti Georgij Militis.

CAP. CXXXI.

SVb persecutione Daciani venit de Capadocia miles Georgius; qui videns Christianorum angustias, erogatis omnibus quæ habebat, vestem militarem exuit & indutus veste Christianorum, in medio sacrificantium se obiecit, atque in conspectu omnium exclamauit, dicens: *Omnes Dij gentium Dæmonia, Dominus autem cælos fecit:* cui statim Præses Dacianus ira repletus, ait; Qua præsumptione, vel dignitate hoc audes, vt Deos nostros Dæmones esse dicas? dic tamen vnde es, & quomodo vocaris? Qui respondit, Christianus sum Georgius vocor genere, & militia Cappadocus, sed cuncta deserui, vt liberius *Deo cæli* seruirem. Præses ergo cum eum ad se inclinare non posset, iussit eum in equuleum leuari, corpusque illius membratim dissipari; deinde appositis ad latera facibus patentibus viscerum rimis, sale iussit plagas eius fricari. At ille sic manebat immotus, ac si nihil mali pateretur. Tunc videns Dacianus, quod pœnis eum superare non posset, diu quæsito, & tandem inuento, cuidam Mago dixit, Christiani magicis artibus suis tormenta ludificant, & sacrificia Deorum contemnunt. Respondit Athanasius magus: Si artes eius superare nequiuero reus ero. Educto ergo de carcere, dedit ei calicem plenum veneno, quod Georgius *Cruce* signauit, & nihil patiens totum bibit; alium quoque calicem fortiori veneno repletum *Cruce* signans totum similiter bibit. Quo viso, statim Magus ante eum veniam petens procidit, & iudex eum protinus decollari præcipiens Georgium carceri mancipauit. Et sequenti die iussit eum poni in rota ęnea, gladijs bis acutis vndique circumsepta, & ex alto dimitti. Qua visa sanctus ait: *Deus in adiutorium meum intende, & cætera.* Illoque super eam posito statim fracta est, & sanctus Georgius illæsus remansit. Cumque Præsidem ad augenda supplicia prouocaret; iratus, iussit eum proijci in sartaginẽ plumbo feruente plenam. Qui statim facta oratione, se signans sartaginem insilijt, & virtute Dei cæpit in ea quasi in balneo refoueri.

Preclare S. Georgius respondet.

Hæc de Athanasio Mago non probat Baronius in notis ad Martyrolog. 23. Aprilis, sicut nec multa alia quæ in eius vita describuntur. Imo de actis S. Georgij est censura Gelasij in decreto de libris apochryphis apud Gratianum. distinctione 15. c. Sancta Romana: vt ibidem testatur Baronius.

De consummatione agonis eiusdem sancti Georgij.

CAP. CXXXII.

QVod cum Dacianus vidisset, cogitauit eum blanditijs emollire, & ait: Georgi nonne vides, quantæ patientiæ, & mansuetudinis sunt Dij nostri, qui salutem tuam tamdiu sustinent, quod licet à te tam multipliciter prouocati, tamen parati sunt, vt tibi, si resipueris, indulgeant? Age ergo dulcissime fili, quod hortor, & moneo, vt relicta pristina vanitate Deos nostros adores, vt magnos ab ipsis, & à nobis consequaris honores. Cui Georgius subridens ait, licet graue sit dimittere, quod diu fixum stetit in mente; tamen faciam quod hortaris. Dacianus hac promissione delusus, iussit sub voce præconis, vt omnes de tota ciuitate venirent, & Georgium, qui tamdiu reluctatus est, tandem sacrificare viderent. Ornata igitur

tota ciuitate præ gaudio; hora sacrificij, cunctis astantibus Georgius vocatus, aduenit, templumque eorum intrans *Deum flexis genibus orauit*, vt templum cum Idolis ita omnipotentiæ suæ virtute deleret, quod ad laudem suam,& populi confusionem, nihil omnino de eis remaneret. Et ecce subito ignis de cœlo descendebat, totumque templum cum Dijs & Sacerdotibus,& multis gentibus concremauit, terra vero dehiscens omnes eorum reliquias deglutiuit. Hæc audiens Dacianus,iussit festinanter Georgium adduci, & ait illi: Quæ sunt maleficia ista ô pessime hominum, per quæ tantum facinus commisisti? Ille respondit: Non credas Præses, quod ita sit,sed tu magis illuc mecum veni, & vide me iterum immolare. Cui Præses: Intelligo fraudem tuam qua ad hoc niteris,vt sicut Dij nostri confracti sunt, & Sacerdotes cum cultoribus absorpti,ita meipsum facias absorberi. Georgius respondit: Dic mihi miser, & stultissime omnium, Dij tui qui se iuuare non potuerunt, quomodo alios iuuare poterunt? Reclusus ergo Georgius in carcere,sequenti die tali sententia condemnatur, vt per totam ciuitatem detractus, deinde capite puniretur. Quo facto, cum Dacianus de loco vbi decollatus erat, ad palatium properans, rediret cum ministris suis, igne cœlesti consumptus est.

Martyrizatus est autem beatus Georgius,in Perside ciuitate Diospoli 9. Kal. Maij. Ad eius prædicationem credidit sanctus Vincentius, de quo dicetur inferius.

ANNOTATIO.

Gesta hæc habentur ad verbum ex legenda Sanctorum Iacobi de Voragine,omissis illis quæ in principio ponuntur de dracone interfecto,quæ non mediocri castigatione indigent, vt testatur Baronius cum dicit: Pictura illa S.Georgij qua effingitur equus armatus,qui hasta cuspide draconem interficit, symboli potius,quam historia alicuius,opinor esse expressam imaginem, vnde à Iacobo de Voragine absque maiorũ authoritate ad historiam referuntur,hæc Baronius,censeo tamen reliqua omnia quæ adfert Iacobus de Voragine & hic subijciuntur,multo cæteris eius actis ab alijs authoribus recensitis,probabiliora.

Passio Sanctæ Fidei Virginis, & Caprasij Martyris.

Cap. CXXXIII.

Ex *gestis eorum*. Passa est etiam sub Daciano sancta Fides virgo, genere moribusque nobilis in vrbe Agenno, ætate adhuc tenera passionis tempore, senex tamen sensu,& operenam ab ipsis cunabulis *Dominum Iesum dilexit*, & à Daciano requisita, *se esse Christianam constanter ostendit*, Cumque *Deos gentium Dæmonia esse asserens*, nec blandimentis nec minis induci posset, vt eis immolaret,iussu Præsidis super cratem æneam diuaricatis membris extensa,& substratis carbonibus adipeque flammis iniecto,dum sic coqueretur, multos ad Christum exemplo suo conuertit. Tunc quoque sanctus Caprasius,qui præ timore Præsidis iuxta vrbem sub rupis cuiusdam foramine iacebat, & cuncta quæ intra murorũ ambitus gerebantur aperte videbat.Dum virginem sic torqueri cerneret *orauit Deum*, vt eam victricem in certamine faceret.Et rursus prostratus à Domino petijt, vt ei præmium martyrij illius demonstraret. Et vidit protinus,quod columba niuea de cælo descendit,quæ coronam auro gemmisque lucentem super caput virginis ornatæ splendidis vestibus collocauit, & vt circa virginẽ Dei virtus clarior appareret, ipsa columba volitatu alarum & rore cœlesti sic ignem extinxit , vt nihil de incendio remaneret. Hoc ergo spiritualibus oculis cernens Caprasius iam de victoria præsumens,rupem sub qua manserat dextera percussit, & fons protinus erumpens meritis sancti Caprasij omnibus infirmis vsque nunc remedium salutis impendit. Exiliens igitur Caprasius,ad locum certaminis properauit, & Daciano Christianum se offerens,dum nec blandicijs, nec minis flecteretur tanta iubentis crudelitate laniatus est, vt inter alios circumflentes, Primus, & Felicianus, fratres, propter eius patientiam, *ad Christum conuersi*, cum ipso Caprasio & Fide virgine plecterentur.

Senilis maturitas in virgine.
Psal. 114.
Constans eius responsum.
Assatur in craticula & grauiter torquetur.
Sanctus Caprasius ex latebra videt virginem in craticula torreri.
Visio Caprasij.
Ignis per columbam diuinitus extinguitur.
Fons miraculose exoritur ad tactum dextera viri Dei.
S. Caprasius exemplo S. Fidei animatus.

Horum passio celebratur pridie nonas Octobris.

Passio Sancti Felicis martyris Gerundensis.

Cap. CXXXIV.

Passus est etiam in Hispania ciuitate Gerunda sanctus Felix sub Daciano Præside, hic apud Cæsaream liberalibus studijs vacans, & cunctis perfectior apparere studens, cum audisset, quod per omne littus Hispaniæ persecutio grauis, Christianis exorta esset: omnia volumina legum quę manibus suis gestabat proiecit à se dicens: Quid mihi est philosophia huius mundi? ad illam nunc properabo, *quæ initium non habet & finem nescit*, transiensque ad Impuritanam ciuitatem, in diuinis voluminibus exercebat se, eleemosynas larga manu pauperibus erogabat, hospitalis supra modum, verbum Dei etiam prædicabat. Post hæc in ciuitatem Gerundensem se contulit, ibi quoque similia gessit,ita vt eum Apostolum, vel Prophetam appellarent. Aderat autem Rufinus,qui hoc Daciano nunciauit: cui Dacianus auctoritatem dedit,vt eum ferro vinctum incarceraret,& suasionibus ei factis, vel sacrificantem honoraret, vel nolentem cruciaret. Qui veniens, iussit eum apprehendi,& volens auarus prædo pecuniam eius auferre,nesciens omnia iam pauperibus erogata fuisse,cœpit ei blandis verbis suadere, vt sacrificaret. Sed cum ille nullatenus acquiesceret,quin potius eum acriter & constanter increparet,iussit eum fustibus cædi,& in carceris ima retrudi. Cumque ille gratias ageret ei, & psalleret dicens, *Probasti Domine cor meum & visitasti nocte &c.* hanc vocem Rufinus audiens, iussit astantibus vinculatum manibus,ac pedibus, collum ferro magni ponderis aggrauare,sicque eum facere, in loco squalido fame & siti tabescere. Et cum iam eum crederet defecisse, cognouit adhuc eum superstitem esse; suoque conspectui præcepit assistere, & cœpit ei iterum suadere: illoque in fide & proposito persistente, iussit iterum catenis copiosis totum corpus eius aggrauari, & ab indomitis mulis per totam ciuitatem trahi, donec totum corpus eius laceraretur, & sic in carcerem retrudi. Qui dum humi prostratus oraret,iuuenis splendidus ei apparuit,eumque confortauit tetigitque membra eius vniuersa,& illico sanata sunt omnia corporis eius vulnera.

Huius meminit Prudentius in Peristeph. hymno 4. cũ ait: Parua Felicis decus exhibebit Artibus sacris locuples Gerunda.
Sanctus Eulogius in memor. Sanctorum inter alios martyres qui se martyrio sponte obtulerunt,recenset Felicem hunc, quem ait Cæsaria Mauritaniæ Gerundini vsque martyrij cupidum perrexisse.
Agit de eo Greg. Turon. lib. de gloria martyrum cap. 92.

Altera die sedens Rufinus iussit eum adduci, & aras diligenter ornari,& holocausta funesta præparari: cæpitque Deos suos cum cæteris sacrificans, inuocare, & ad hoc idem sanctum Felicem suadere. At ille: *Discedite*, inquit, *infælices à manufactis vestris , & cognoscite Deum summum qui nos de limo terræ formauit.* Statim ad hanc vocem stimulata omnis illa turba paganorum, impetum fecerunt in eum,vt illum discerperent. Tunc apprehendens illum Rufinus tradidit carnificibus, vt exungularent carnes eius à scapulis vsque ad cingulum,iussitque eum desuper tectis cameratis, capite deorsum suspendi,quousque cartilagines eius præfocatæ sanguinem exhalarent. At ille psallebat, & suspensus ab hora tertia vsque ad vesperum à Deo confortatus,nihil doloris sentiebat.

Constans Felicis responsio.
Graui supplicio affitur.

De consummatione agonis eiusdem.

Cap. CXXXV.

Post hæc Rufinus eum deponi, & in carcere arctius custodiri iussit,vbi cũ introduceretur, splendor mirus, & odor balsaminus apparuit, quem etiam custodes sentientes , exterriti sunt, & voces multorum cum eo psallentium audierunt. Ac mane facto, omnia Rufino nunciauerunt dicentes, *illum verum Dei seruum esse*, seque cum eo tota nocte vidisse, quod non liceret homini dicere. Tunc iratus Rufinus, iussit eum in mare demergi,ligatis post tergum manibus,at ille naui impositus,psallebat dicens : *Etenim illuc manus tua deducet me, &c.* Cumque elongati à littore proiecissent eum,in mare, vincula quibus erat constrictus, dissoluta sunt &

Visio mirabilis Beati Felicis.
Psal. 138.

Proijcitur vinculatus in mare, sed diuinitus liberatur.

ad nihilum redacta. Tunc visus est à Nautis ambulare super vndas maris in manibus Angelorum manus eius tenentium, hymnum, & alleluia pio modulamine decantantium; statimque ex alto pelagi, naui superueniens, ibique conscendens omnia eis intimauit: confestim se vestigijs eius prostrauerunt, & vt pro peccatis eorum oraret petierunt.

Audiens, autem Rufinus, quod sanctus Felix in littore deambularet gloriabundus, ait nautis: Furciferi, cur non obedientes mandatis meis, in aliam nauem eum transtulistis? Qui vna voce protestantes dixerunt, quod in profundum maris eum demerserint, & quomodo super fluctibus maris deambulantem viderint. Tunc exclamauit Rufinus, vt leo rapidus: HEV VICTI SVMVS. Iussitque eum iterum torqueri, qui cum adduceretur ad se, intendens in eum, & vultu terribili & tortuosis luminibus dixit: Vides Felix quantum miserti sunt tibi Dij nostri, accede nunc & sacrifica eis, & faciam te mirificum Sacerdotem eorum. Qui respondit: Tu deseruisti eis iure perpetuo, cū patre tuo Diabolo, ego autem *Deo viuo*, qui me de limo terræ plasmauit, & de profundo maris ferro vinculatum manibus eripuit. Tunc iussit carnificibus, vt eum vsque ad ossa vngularent, & itinere longinquo ductum citius fatigarent, vt vel sic vulneribus aggrauatus, in itinere exhalaret. Qui cum traheretur, oratione completa emisit spiritum. Hic est Felix socius Cucuphatis, de quo supradictum est.

Iterum torquetur, & ad ossa vngulatur.

Celebratur autem eius passio Cal. Augusti.

De sancto Quintino martyre.

CAP. CXXXVI.

TEmporibus Diocletiani & Maximiani Rictiouarus Galliæ præfecturam, ac sæuiendi in Christianos præceptum accepit. Eo tempore sancti viri Quintinus, Fustianus, & Victoricus, Crispinus, Crispinianus, ab vrbe Roma simul progredientes, Parisios duce *Christo* peruenerunt; ibique diuina illustrante gratia, nominatim loca in quibus diuisi prædicarent, elegerunt. Fuscianus, & Victoricus Tornacensem vrbem petierūt; Quintinus * Ambianis prædicauit, iam enim sanctus Lucianus Beluaci prædicauerat. Per hos sanctus Dominus tanta operabatur miracula, vt eorum prædicatio, sequentibus signis, probaretur esse sequenda. Rictiouarus autem Christianorum sanguinem sitiens, ingressus Treueris ciuitatem, quæ est prope flumen Mosellæ, tantam ex eis in ea cędem exercuit, vt sanguinis riuuli decurrentes, in flumen aquæ permixti, in colorē suum eum conuerterent. Præcepta quoque eius, ad alia loca cursores deferebant, vt quisquis Christianum alicubi reperisset, palam eum ad interitionem protraheret.

** in hac ciuitate Ambianensi S. Martinus nudum clamyde vestiuit.*

Ex gestis sancti Quintini. Cum autem Ambianis veniens, sancti Quintini famam audiret, quod prædicationibus, & signis, & virtutibus maximis clarus haberetur, statim eum iussit deprehendi, & catenatum in carcerem retrudi, & sequenti die sibi præsentari; dixitque ei: Quod nomen tibi est? Qui respondit; Christiano nomine censeor, quia Christianus sum, & *Christum corde & ore confiteor*; propriè tamen Quintinus vocor. Interrogatus genus, respondit: Ciuis Romanus sum, filius vero Zenonis senatoris. Et Præses: Quidnam est ait, quod persona nobilis, & tanti viri filius, colit hominem, qui ab hominibus est crucifixus? recede ab hac stultitia, qua teneris, & sacrifica Dijs. At ille respondit: Dijs tuis nunquam sacrificabo, quos constat esse Dæmonia. Celerius fac, quod vis, paratus sum sustinere quid Deo permittēte, intuleris. Tūc ille furore cōmotus iussit eū à Quaternionibus extensum cædi, & cum diutius grauiter cæderetur, eleuatis oculis gratias agebat, & protinus, de cælo vox facta est confortans eum. Qua dilapsa Apparitores, qui eum cædebant in terram ruentes, standi facultatem amiserunt, seque acerrime torqueri sentientes, dixerunt: Domine Rictiouare adiuua nos, quia immensis cruciatibus torquemur, ita vt consistendi ac pene loquendi officia amiserimus. Tunc ait Rictiouarus, per Deos Deasque iuro, Quintinus iste maleficus est, & maleficia eius præualent. Moxque eum sibi exhiberi præcipiens, blandis eum sermonibus appellabat, dignitates, ac diuitias ei promittens. At ille constanter respondit: *Lupe rapax disce quia pauper non est, qui in Domino diues est; diuitiæ Christi æternæ sunt quas desidero & pro eis, si iusserit ipse, mori paratus sum.*

Sanctus Quintinus comprehenditur.

Præclarum sane responsum, & Christi martyre dignū.

Inter flagella durissima gratias agit Deo.

Sanctus martyr fratres fortiter confundit.

De constantia eius in passione.

CAP. CXXXVII.

TVnc Rictiouarus magis furens iussit eum trocleis in tantum retorqueri, vt membra eius à iuncturis suis soluerentur. Resticulis insuper ferreis iussit eum cædi, & oleum candens, & picem & adipem feruentissimum dorso eius infundi: ad satiandum quoque suam rabiem, faces insuper ardentes applicari. At sanctus martyr, qui nec blandimentis, nec terroribus cessit, cunctis etiam ignibus insuperabilis extitit: ardens enim interius flamma diuini Spiritus, corporeos contempsit cruciatus, & ait ad Præsidem: *Furcifer & fraudis diabolicæ filius, & ab omni humana pietate remotus cognosce, quia hæc omnia mihi præstant non doloris tædium, sed tolerantiæ refrigerium.* Tunc ille in furore sæuitiam augens ait: Affer adhuc calcem & acetum ac sinapim, & infundatur in os eius, vt vel sic tacendo non amplius plebem hanc suasorijs verbis suis valeat illudere. Cernens quoque sanctum Quintinum psallendo validius roborari, cruciatus eius adhuc sitiebat augeri, iussitque fabrum ferrarium vocari præcipiens ei, vt faceret duas ferreas sudes, quibus sanctus à ceruice vsque ad crura transfigeretur, alios quoque simili modo 10. clauos, qui intra vngulas, & carnem digitis omnibus mitterentur. Quibus ita paratis, conspiciens sanctum taliter verubus confossum, insultans ait: en videant cęteri Christiani hunc taliter supplicijs meis adiectum, & ab huius pœnis sumant exemplum.

Durissime S. Quintinus torquetur.

Inuicta animi eius virtus.

Alia supplicia ei adhibentur.

Vide quid Sathanas per suos administros comminiscatur.

Denique accepto consilio iussit eum decapitari, qui cum ad locum immolationis à carnificibus ductus fuisset, postulato sibi paulum orandi spacio, prosternens se, rogauit Dominum, vt animam ipsius sibi toto corde ac desiderio oblatam susciperet: deinde ceruicem suam spiculatoribus obtulit, & illi gladio caput eius amputauerunt. Cumque corpus vndis roseis proprij sanguinis perfunderetur, statim fœlice eius anima carnea mole soluta, visa est velut columba niuea de collo eius exisse ac liberrimo volatu cœlum penetrasse, & vox de cœlo audita est, dicens: *Quintine famule meus, veni & accipe coronam quam tibi preparaui: ecce Angelorum chori vndique adsunt, qui te victorem in cælestem Hierusalem perducant.* Compleuit autem martyrium suum pridie Calen. Nouemb. apud Veromanduorum oppidum. Cuius corpus Rictiouarus iussit Sommæ fluentis immergi, & adiectione terræ, plumbi, cænique supplumbari, cauens ne forte à Christicolis honore debito veneraretur, aut sepulturæ traderetur. Quod per annos fere 55. in aquæ fundo, & in profundissimo limo tumulatum, per tantū spacium, *custodiente Christo*, mansit incorruptum, sed postea mirabiliter reuelatum est.

Caput ei amputatur.

Cælitus à domino vocatur.

Eius corpus 55. annis in flumine manet illæsum.

De reuelatione corporis eius.

CAP. CXXXVIII.

ERat enim Romæ Matrona quædam Eusebia nomine nobilis, & ditissima, sed annis 9. oculorum luce priuata. Huic ex more orationibus incumbenti, quadam nocte dum pro infirmitate, quæ sibi acciderat, Deum exoraret, Angelus Domini per visum ei apparuit, & ait: *Eusebia exaudita est oratio tua; Surge, & in Gallias perge, locumque qui * Augusta Veromanduorum dicitur perquire, illic inuenies corpus sancti Quintini martyris Christi diu iam paludibus, & aquis tumulatum: quod cum fuerit per te*

Eusebia matrona Romana.

Monetur ab Angelo in Gallijs S. Quintini corpus quærere.

** Hic locus situs est iuxta fluenta Sommæ & bivia publica transit ab Ambianensium ciuitate, veniens contra Laudunum.*

populus

populus manifestatum oculorum recipies visum. Cumque semel, bis, ter, hæc visio eadem rem probabilem astrueret; insinuatum ab Angelo iter arripuit, cum multo vtriusque sexus comitatu, & Angelico ductu ad locum significatum peruenit. Cumque inquirens ab homine vbi corpus sancti Quintini à paganis interfecti, repositum fuisset, & scire non posset; quæsiuit vbi esset via publica, veniens Ambianis, & Laudunum pergens sicut Angelus ei significauerat: illuc à quodam sene perducta, super Sommæ fluuium è vehiculo descendens humiliter se prostrauit, *dominum exorans*, vt sicut Helenæ sanctæ reuelauerat *vexillum Crucis absconditum*; sic etiam sibi ostenderet martyris sui corpus in aquis tumulatum.

Heraclius senex Eusebiæ locum fluminis, vbi sacrum Quintini corpus fuit submersum, ostendit. Vide insignia miracula in reuelatione corporis S. Quintini; & pudeat hæreticos non honorare sanctorum reliquias quas Deus ipse sic honorat.

Tunc locus ille vbi sanctum corpus sub aqua iacebat moueri cœpit, & crispantibus vndis indicia dare. Sicque magna Dei virtute corpus eleuatum est, & mira natatione vsque ad manus fœminæ deportatum. Caput quoque per alium meatum exiliens vnda portante mirabiliter perductum: quod pariter illa cum gaudio suscipiens de aquis eleuauit, ac præcandidissimis linteaminibus, quæ secum ad hoc deuexerat, inuoluit. Corpus vero ipsum nulla macula corruptum, nullus liuor fuscatum, nullus tumor sordidatum reddiderat, sed niueo candore, & inæstimabili odore fragrans circumstantes suauitatis odore repleuit, vt cætera obliuiscerent mundi delectamenta.

De translatione eiusdem.

Cap. CXXXIX.

IGitur Matrona corpus sanctum ad Veromandensium castrum, quod ab eo loco, quinque ferme milliaribus distat, reuerenter tumulandum aduehere disposuit. Sed Deus locum martyri suo sanguine consecratum, tanto thesauro priuare noluit: vnde mox, vt ab aqua summum montis, qui eum deuectabant conscendere cæperunt, nimij ponderis grauedine prægrauati, longius ire nullatenus valentes substiterunt. Sicque beata Eusebia voluntatem Dei intelligens, illic eum fecit deponi, ac reuerenter sepeliri, cellamque quibus potuit tunc nisibus ædificauit, & pro sepulturæ beneficio mox ab oculis eius tanquam squame albugo exiuit, sicque visum recepit. Similiter etiam infirmi, quotquot eadem hora contigit venisse, ad comendandam martyris Christi preciosam mortem, & ipsi sanitatem receperе. Ipsa quoque Eusebia sudes ferreas, quibus martyr confixus fuerat, adhuc in eis corpore manentes inueniens, extraxit, & pro veneratione reliquiarum sibi assumpsit.

Eusebia cæca recipit lumen.

Sudes ferreæ adhuc in eius corpore reperiantur infixa.

Sepultum est autem corpus sanctum 8. Cal. Iulij. fuit ergo in aquæ fundo per annos quinquaginta quinque, tempore scilicet Diocletiani vsque ad tempora Constantij. Sed iterum interueniente persecutione sub Iuliano Augusto diuini nominis cultus turbari cæpit. Quapropter vt creditur defecisse, circa sacri martyris excubias, condignos cultus, contigit vt locus corporis penitus ignoraretur à posteris, siue etiam alta Dei prouidentia, vt meritorum eius renouarentur insignia. Latuit ergo thesaurus ille tellure tumulatus, & ignorantia densa coopertus, non minus 320. annis quousque talia excitarentur merita, quæ ab huius reuelatione indicarentur condigna.

Probantur hæc acta à Surio 31. Octob. de miraculis ad sepulchrum eius factis lege Greg. Turon. de gloria martyrum cap. 72. 73.

Passio Sancti Gentiani martyris, & Victorici.

Cap. CXL.

EX *gestis eorum.* Sancti autem Dei Fuscianus, & Victoricus cum fraterna charitate succensi, sanctum Quintinum comparem suum videre cuperent, vt affatu mutuo de conuersa gentilitate gauderent; & à præfata ciuitate ipsum abijsse audientes Franciam adierunt. Gentianus autem quidam grandæua ætate procuruus adhuc gentilis ambianensi ciuitate contiguus, cum per prædictos viros immensa miracula fieri cognouisset, die quadam eis versus Parisios iter carpentibus obuius exijt, & ait: Domini qui estis? & quid quæritis? & quò itis? Qui responderunt Romæ nati sumus, ibique Christianis regulis fidei eruditi, à qua progressi, fines vestros penetrauimus, vt vobis *æternæ salutis vias* demõstremus; qui diabolica fraude seducti, Idola colitis, & Deum creatorem negligitis, quærimus etiam comitem nostrum sanctum Quintinum, eiusdem rei gratia à paterna vrbe degressum. Tunc senex suspirans imoque à pectore vocem trahens, ait: Ante tres dies admonitione diuina permotus sum, vt *Deum quem creditis credam, & ad eum tota deuotione me conuertam:* sed is Dei famulus quem quæritis, Quintinus, dum vrbis nostræ populo veritatis oracula diuulgaret, à Præfecto tentus est, & diuersis supplicijs maceratus, ab vrbe reductus in quodam municipio, Veromanduorum sententiam decollationis accepit. De vobis etiam iam eius editio militibus indicta est, vt vbicunque vos inuenerint, arcta mancipatione comprehendant, vt Dijs contrarios, & reipublicæ inimicos: sed quæso declinate in tugurium serui vestri, vt reficiamini, & paululum quiescatis. Cumque eis in domo sua præberet obsequium, Rictiouarus repente superuenit, & famulos Dei comprehendi præcepit. Tunc Gentianus zelo commotus, euaginato gladio, exiliens, nisus est Rictiouarum percutere, non quidem id cupiens, sed vt occasionem nancisceretur, qua citius *pro Christi nomine* posset occumbere. Ad quem ille ait: Vnde tibi ô Gentiane tam dira cupido, vel quæ te temeritas impulit, vt me gladio percutere conareris? At ille; digne, inquit, pro meritis, quia te Christi famulos iniuste prosequi video, pro quibus corpus meum tradere non dubito, quia me seruum illius esse salubriter recognosco. Qua fœlici confessione commotus Præses, caput præcepit ei coram sanctis auferri.

Gentianus conuersus credit in Christum.

Sancti Dei martyres à Rictiouaro comprehenduntur.

Virilis constantia & zelus Gentiani.

Gentianus capite truncatur.

Passio sanctorum Fusciani, & Victorici.

Cap. CXLI.

EX *gestis eorum.* Tunc in cathedra pestilentiæ residẽs, sanctos allocutus est, vt à Christo recedentes Dijs sacrificarẽt. Quod cũ illi penitus abominantes respuerent, eisque tandẽ ad inferenda supplicia, qualia vellet absque mora inuitarent; ille sudes ferreas in nares, & aures cudendo iussit immitti, & clauis candentibus eorum capita transfigi, oculos quoque eorum à foraminibus suis pelli, isque manu lato crispans hastilia ferro, ad sanctorum corpora transforanda ea direxit, eisque adhuc palpitantibus, capita amputari præcepit, optatoque potius solito lætior, & quasi de quadam plaudens victoria, celeriter Ambianis regressus est. Moxque vltione diuina percussus, intestinorum dolore repletus est, & per totam ciuitatem clamare cæpit, ac dicere: Heu, heu, heu, quid agam? aut quid mihi misero denique restat, qui propter Dei sanctos Fuscianum & Victoricum, quibus dira intuli supplicia, intolerabili crucior pœna.

Rictiouarus Præses iussit Sanctorum naribus & auribus immitti sudes ferreas, & clauis ardentibus tempora transfigi, deinde oculos euelli, ac postmodum eorum corpora iaculari, deinde decapitari: Lege Petrum in catal. lib. 1. c. 57.

Eadem vero die, qua decollati sunt, ingens fulgor super eorum corpora apparuit. Extincti quoque cum iacerent truncata capitibus, ipsi super pedes erecti sunt, & manibus propria recipientes capita, firmo rectoque gradu ad hospitium beati Gentiani de quo educti fuerant, redierunt, vtque eum exhortando comitem habuerant, cum eodem simul in requie dormirent.

Passi sunt autem 2. Idus Decembris.

Passio sanctæ Macræ virginis.

Cap. CXLII.

EX *gestis eius.* * Rictiouarus autem veniens in ciuitatem Augustanam, comperit Macram virginem, *Christum* incredulis prædicantem, quam sibi exhiberi iubens, ait: consule tibi ne florem iuuentutis tuæ amittas,

** In aliquibus codicibus Rictiouarii in duas dictiones distinctum reperio, in hunc modum.*

Rictius Varus qua lectio Baronio magis arridet.

si autem consilijs meis acquieueris, & Dijs inuictissimis immolaueris, multis præmijs, ab Imperatoribus diberis. Quę respondit: *Pecunia mea, Christus est, pecunia autem tua tecum sit in perditionem.* Tunc furore accensus iussit eam torqueri, eiusque mammillas amputari, & post hoc eam in carcere omni luce exclusa mancipari, panem quoque & aquam ei denegari.

Acta hæc correspondét ijs quæ adfert Petrus in catalogo lib. 2. cap. 50.

Circa noctis vero medium subito etiam lux magna carcerem totum repleuit, & ecce vir canicie aspersus, attulit ei vnguentum, miro modo confectum, dicens: Ego missus à *Domino Iesu Christo* hoc vnguentum attuli, vt pectori tuo mammillæ reintegrentur, quæ respondit absit à me vt per mammillarum restitutionem, coronam mihi à *Deo* præparatam admittere negligam. Creator tamen omnis carnis, & restitutor sanitatis, si vult mihi incolumitatem geminam exhibere, exhibeat: *Potens est enim vtraque salute sperantes in se saluare.* Tunc orationi incumbens, cum diu lachrymis terram madefaciens, orasset, restitutæ sunt mammillæ eius, vt prius. In crastino vero præses eam præsentatam, videns sanitati redditam, dixit ei: Quis te incolumitati reddidit? Quæ respondit *Dominus meus omnipotens Iesus Christus.* At ille: Adhuc insanis, quia non times *Christum* nominare? Tunc iussit acutissimas testas expandi, & prunas immitti, corpusque virginis desuper volutari quod cum fieret, ignis suę virtutis oblitus est, & cum illa gratias ageret, anima cœlum petijt 8. Idus Ianuarij, in territorio Remensi, & haud procul à loco illo corpus eius sepultum est.

Virgo Macra in mammillis diuinitus sanatur.

In ignem præcipitata permanet illæsa: Super prunas ac testas acutissimas volutata animam Deo reddidit.

Post multos annos apparuit eadem virgo per visionem cuidam Bubulco nomine Leudulpho, & ostendit ei locum, vbi condita erat iuxta quandam ecclesiam beati Martini, & corpus eius honorifice leuauerunt, quod ille narrauit incolis. Postea vero vir quidam venerabilis Dangulphus nomine, tempore Caroli Ecclesiam Dei miro decore construxit, & corpus eius in ea collocauit 3. Cal. Iunij.

Inuentio corporis eius.

De Sancto puero Iusto, & eius peregrinatione.

Cap. CXLIII.

Sanctus Iustus nouem annorum puer; claret prophetię Spiritu.

** Beda vocat patrem eius Matthæum.*

Magna animi virtus in tenero puero.

EX *gestis eius.* Passus est etiam sub Rictiouaro sanctus Iustus adhuc puerulus, qui apud vrbem Antisiodorum, clara satis prosapia in tenera ętate virtutum maturitate floruit. Inter alia etiam plerumque futurorum præscientiam obtinere meruit, huius pater * Iustinus, Mater Felicia dicebatur, digni, qui talem generassent, vt *Iustus* nuncupari mereretur. Huius Iusti frater Iustinianus, furtim de ciuitate illa puer iamdudum fuerat sublatus, & Ambianis deductus, ibi cuidam negociatori nomine Lupus, in seruum venundatus, cum ergo puer Iustus, 9. annorum esset, hoc ei de patruo suo diuinitus per visionem reuelatum est, quod Ambianis homo bonus nomine Lupus eum ad seruitium suum detineret. Quod cum patri suo retulisset, & ille volens illuc pergere, socium itineri quæreret, Iustus ait, ego tecum vadam. Cumque pater simul cum matre obsisteret, & puer apud patrem insisteret, pater animaduertens rem diuinitus agi, tandem filio suo non inuitus consensit.

Perrexerunt ergo simul, & cum ad Milidonense castrum peruenissent, cæci, & claudi in introitu portæ ab eis alimoniam vociferando, petebant: quibus esca refocillatis, benignus puer sibi tunicam detraxit, & vnum eorum quem veste carentem aspexit, eius inopiæ compatiens, induit, quamobrem cum argueretur à patre, quod alteram non habens vestem, suam tribuisset, eius indignatione prophetico testimonio mitigauit dicens: *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem &c.* Cum autem Ambianis peruenissent, accesserunt ad Lupum negociatorem, Christianum quidem, sed propter Rictiouari metum occultum. Cui cum pecuniam obtulissent, vt fratrem suum captiuum reciperent; Lupus cognito, quod Christiani essent, præcepit, vt ad eius hospitium illa nocte declinarent, pollicitus se eis totam domus suæ familiam ostensurum, vt si interesset, quem quærebant, adnumerato precio reducendi eum copiam haberent. Introgressis ergo domum omnes famulos suos exhibuit, & quis eorum propinquus esset, intueri concessit. Cumque puer sanctus oculos circumferret, vidit assistentem cum accensa lampade quendam puerum; & hunc esse quem quærebat, recognouit Germanum. Vnde vehemens stupor omnes, qui aderant inuasit, qualiter illi reuelatum fuisset, cum etiam pater eius qui perfectæ esset ętatis, hoc ignoraret.

Liberalitas eius in pauperes.

Psal. 40.

Iustus puer Deo duçe cum patre Ambianum venit.

Humanitas lupi hospitis.

De Passione eiusdem.

Cap. CXLIIII.

INterea qui forte aderant exploratores, nunciauerunt Præfecto venisse in domum Lupi peregrinos viuentes ritu Christiano. Quo audito Tyrannus ille, cuius crudelitas nihil magis, quàm Christianorum sanguinem sitiebat. Obseruate, inquit, ne ab vrbe discedant, donec obtutibus meis puniendi offerantur. At Lupus de salute hospitum solicitus, nocte excitatos secreto, vt fugam maturarent admonuit, & propinquum quem poscebāt absque redemptione cum eis repatriare concessit. Mane autem milites obseruatores; Lupi domum irrumpentes, eos iam non inuenerunt, & confusi hoc Præsuli retulerunt. Tunc missi sunt pueri quatuor in equis velocibus, vt fugientes redire facerent, aut nolentes occiderent. Illi vero dum iuxta quendam fontem pranderent, & quiescerent, puer sanctus sacro spiramine afflatus, quid sibi immineret præsensit, nec eum insectatio carnificum latere poterat, qui cuncta videntem corde gerebat, totusque iam in cœlestibus, membra mox interitura corporali voluit reficere esca, dixitque parentibus, vt cito comederent, eo quod tortores eos sequerentur, & ipse interim in eminentiori loco, quasi in specula, stans aspiceret contra eos, qui veniebant. Cumque iuuenes propinquarent, & parentes ad nutum pueri in nemore se cęlarent, puerum interrogatum, & respondentem *se esse Christianum* occiderunt. Amputato autem eius capite, truncum corpus sumens illud manibus, immobile perdurabat; & lingua palpitans ac si integro vigeret in corpore, Deo supplicans, vt se respiceret eloquebatur. Quod miraculum persecutores, vt viderunt, cum timore magno reuersi, Præfecto retulerunt.

Accusantur sancti apud Rictiouarū præsidem.

Insequuntur sanctos Rictiouari ministri.

Iustus puer imperterritus hostibus sese obtulit.

Capite truncatur.

Præclarum miraculum.

De translatione capitis eius.

Cap. CXLV.

COmites etiam absconditos, & vltra quam dici possit admirantes, lingua pueri sic palpitans postquā horrore miraculi persecutores abegerat, vbi eum sepelirent edocuit, & vt caput matri pro consolatione deferrent, monuit; eique dicerent, vt si filium cernere cuperet, eum sequi ad supernam Hierusalem studeret. Confestim autem lux eum circumfulsit, & cum ea pariter ad cœlos migrauit. Sepulto igitur corpore in territorio Beluacensi in quodam speluncæ ædificio hedera cooperto sicut eos docuerat, Antisiodorum reuersi sunt; quibus & mater pueri Felicia gaudens obuia procedit, & filium quem non vidit requirit. Cumque rem ei gestam enarrassent, vix se præ gaudio ferens sumpto reuerenter capite lachrymarum inundatione perfusa, *Christo gratias agebat*, & filium suum vt sui memor esset exorabat. Tunc sacrum pignus sindone obuolutum & theca repositum, à laquearibus domus interioris suspenderunt, & accensis nocte luminaribus, sacris insistebant vigilijs. Tunc repente fulgor nimius, de cœlo lapsus, domum illam perlustrauit, & insuper totius ambitum vrbis. Vnde sanctus Amator episcopus tres Presbyteros illuc mittens, audita passione sancti Iusti, cum processione caput eius in Ecclesiam detulit, & in secretario, vbi ipse sepeliri decreuerat, collocauit. Ipsa autem

Præscissum caput loquitur.

Lux calitus effunditur super caput eius.

Lege Sanct. Bedam tom. 3. qui vitam S. Iusti describit.

Caeca ad tumbam eius orans illuminatur.

hora puella 16. annorum cæca nata ad tumbam eius accessit, & orans lumen oculorum accepit. In loco autem sepulturæ eius in territorio Beluacensi, basilica nominis eius extructa est, & longo post tempore, vt maiore populi frequentia celebraretur, ossa eius Beluacum deportata sunt, & in sacrario beati Petri honorifice reposita.

Huius passio celebraretur 15. Calend. Nouembris.

Passio sanctorum Crispini & Crispiniani martyrum.

CAP. CXLVI.

SS. Crispinus & Crispinianus veniunt in Gallias.

SAnctus autem Crispinus, & Crispinianus, qui cum beato Quintino & cæteris, de Roma in Gallias venerant, Suessionensi ciuitate peregrinationis hospitium elegerunt; vbi sequentes *Doctoris gentium magisterium*, vt *necessaria vitæ labore manuum sibi prouiderent*, artem sutoriam, quæ quietè exerceri potest, didicerunt, & cum omnibus pene artificibus operarentur elegantius, à nullo mercedem operis exigebant. Vnde etiam per hoc gentiles eorum amore deuicti, non tam necessitate artificij, quàm *amore verbi Dei* ad eos frequenter veniebant, & relicto errore *Deum verum credebant*. Denique hi sancti viri à Rictiouaro exquisiti, calciamenta pauperum sartientes reperti sunt; quos post multas interrogationes extensos ad trocleam, iussit fustibus cędi: Deinde sudes vngulis eorum immitti, & corrigias singulas de dorso tolli. Quibus inter acerrimos dolores orantibus, sudes de vngulis eorum exilierunt, & ministros percutientes quosdam interfecerunt, quosdam vulneratos cruciauerunt. Deinde iussit Rictiouarus molas, ad singulorum colla suspendi, & hyemis tempore in fluuio Axona velut sub glacie demergi. Sed eos nec aqua mergere, nec petra premere, nec frigus stringere potuit, quinimo quasi æstiuis lauacris delectati, proiecto molari onere ad alteram fluminis ripam deuenerunt. Postea iussi sunt in plumbo liquefacto demergi: quibus in plumbo orantibus exiliens gutta plumbi feruentis in oculum Rictiouari, graui illum dolore crucians excæcauit. Postea picem & oleum & adipem similiter bullire iussit, & sanctos martyres ibi præcipitari; sed mox eos orantes, Angelus ab igne illæsos eduxit. Tunc videns Rictiouarus, se aduersus martyres Christi nihil illatis præualuisse supplicijs, sese concitè furens in ignem præcipitauit, sicque morte pessima consumptus est, iusto Dei iudicio agente, vt qui multos martyres igne interemerat, ipse ad ignem æternum descenderet igne consumptus.

Pretium non exegerunt sed sponte oblatum receperunt.

Sancti martyres caeduntur fustibus & alijs diris poenis cruciantur.

Merguntur in liquefactum plumbum, nec laeduntur.

Impius Iudex se mergit in ignem.

De morte, & sepultura eorum.

CAP. CXLVII.

HÆc videntes sancti, *dominum precabantur*, vt eos à certamine ereptos, ad se venire iuberet propitius. Quibus eadem nocte reuelatum est, quod illucescente die præmij sui mercedem reciperent, & sic factum est. Nam Maximianus mox audita satellitis sui perditione, Crispinum & Crispinianum gladio puniri iussit.

Caeduntur capite.

Actum est hoc 8. Calend. Nouemb.

Consentiunt haec acta ijs quae adfert Surius 25. Octobris.

Corpora autem eorum à carnificibus, bestijs, & auibus voranda sunt derelicta; sed *Christo* custodiente, ab eorum morsu manserunt intacta. Fertur autem ab Angelo senem quendam esse commonitum, cui germana erat cohabitatrix cellulæ vetula, vt sanctorum corpora colligeret diligenter humanda: qui mox assumpta germana, ad locum properat, vbi decollati iacebant: & quia prope Axonam fluuium erant ad cellulam pauperum duci nauigio facillime poterant, sed nec nauis in promptu erat, nec nauigandi ingenium, nec facultas virium contra fluminis impetum pauperibus, & infirmis, suppetebat; peruenientes tandem ad locum sibi ab Angelo ostensum, corpora repererunt à bestijs, & auibus intacta, & in amne nauem diuina prouidentia. Tunc cum fiducia tollentes singuli corpora singulorum martyrum, quasi liberi ab oneribus gradiebantur, ita inoffenso vestigio, vt putares eos non onera ferre, sed ab hominibus ferri. Ingresique repertam nauiculam velociter pergebant absque remigio, & gubernatore non viso, contra fluminis vndam. Et hoc exultantes miraculo ad vicinam cellulæ suæ ripam peruenerunt, deportataque sanctorum corpora, clam in tugurio suo cum gaudio sepelierunt. At vbi persecutio cessauit, honor eorum deuotis plebibus senum indicio patuit, ac miraculis coruscauit.

Ingens miraculum.

Eorum sepultura.

Passio sanctorum Rufini & Valerij.

CAP. CXLVIII.

EX *gestis eorum*. Eadem tempestate passi sunt in territorio Suessionensi Rufinus, & Valerius sub Rictiouaro Galliarum præfecto 8. Cal. Iulij. Hic enim Præfectus Remorum ciuitatem ingressus, dum ibi residens, Christianos vrgeret, vt idolis sacrificarent; aliquando cum per aggerem publicum iter carperet, erat in quodam loco contigua respublica gubernanda, iuxta indole decursum, vbi Rufinus, & Valerius rectam viam *in Domino* conseruabant. Cumque audisset sanctorum religionem, in illo loco nimis pollere, statim frendens dentibus, vt canis, præcepit vbique famulos inquiri; quos inuentos ministri tenuerunt, & catenis constrictos ei obtulerunt, qui dixit eis: Quos Deos colitis, aut cuius sacræ religioni intenditis, Iouis aut Dianæ? Qui responderunt Iouem in adulterio generatum sororum suarum violatorem cognoscimus, & Dianam Meretricem, siluarum compita tenentem non colimus: *sed Deum viuum & Dominum Iesum Christum cum sancto Spiritu adoramus*. Tunc ille vociferando, dixit eis: Infælicissimi omnium, *hominem interfectum vos Deum affirmatis*; per Iouis virtutem qui in potestate sua tonitrua deuentilat, multis cruciatibus interimam vos, & videbo *si Deus vester de manibus meis eripiet vos*. Tunc catenarum ligamine sancti constringuntur, ita vt astantes increduli mirarentur, qualiter tam vasta pondera portare possent, sed illi *in Christi nomine confortati*, tanquam leuissimas plumas omnia portabant, *& benedicentes Deum orabant*. Cumque nec promissis, nec minis flecterentur, iussit eos Præfectus equuleis extendi, & plumbatis cœdi. Qui cum torquerentur, dicebant: *Multæ tribulationes iustorum, &c.* Iamque multis flagellis omni compage disrupta vix ossa habebant, solo tamen spiritu palpitabant: Ieiuniorum quoque abstinentia macerati erant; sed mente robusti in Domino permanebant. Tunc ait Præfectus ministris. Tollite eos hinc, & in ergastulo recludite, donec excogitare possim qua morte crudeliter eos debeam consummare.

Extant horum acta quae descripsit Mobrit tom. 2. Petrus in catalog. lib. 5. cap. 116.

Confessio Sanctorum martyrum.

Onus Christi leue.

Caeduntur plumbatis, & equuleo torquentur.

Reclusi itaque in carcere psallebant, & in ipsa nocte propinquante iam luce, cum se sopori dedissent, *Angelus Domini* claustra carceris fortissimus præliator irrupit, & cum magna claritate loco illi refulsit, ac supra sanctorum capita coronas illapsas micanti colore, & quasi smaragdini lapides resplendentes deposuit, & ait: *Rufine & Valeri viriliter agite, Dominus vos inter electos sibi martyres celerius iubebit adesse, ibique percipietis coronas à Domino vobis præparatas*. Mane autem facto, Præses iussit eos sibi præsentari, viditque facies eorum roseo perfusas robore, & reliquam corporis partem, vt liliorum candorem fulgere. Tunc dicens eos in arte magica confidere, iussit eos decollari, super littus fluminis Indolæ. Nec multo post dum ad remotum oppidum ducerentur, cum sacerdotum choris, & populorum turmis, feretris impositi, in loco vbi nunc ossa quiescunt aggrauati, ne moueantur, præcipiunt, ibique nutu Dei quiescere voluerunt, vbi pauperibus eleemosynas larga manu porrexerunt.

Angelus domini in carcere visitauit sanctos martyres.

Rufinus & Valerius pro confessione Christi capite plectuntur.

De passione sancti Demetrij Thessalonicensis.

CAP. CXLIX.

ANastasius *Bibliothecarius*. Cum autem Imperator Maximianus in Thessalonicensium degeret ciuitate, piæ religionis auditores persequebantur, & interficiebantur ab eo; inter quos erat beatus Demetrius, manifestum faciens se sine timore, quia à iuuentute eius, bona egerat opera, & alios docuerat. Docebat enim qualiter *diuina sapientia descenderat ad terram de cælo, vt hominem qui mortuus fuerat peccato, viuificaret sanguine proprio*. Cum hæc & alia multa prædicaret, quidam ministri Imperatoris, qui ad capiendos *Christianos* fuerant deputati tenentes sanctum Demetrium, Imperatori Maximiano obtulerunt. Contigerat enim eum ire ad stadium ciuitatis, propter eos, qui ad singulare certamen fuerant congressuri. Illic parabatur per quasdam tabulas circulus circumseptus, vnde suscepturus erat eos, qui ex aduerso inuicem theatrice se impugnarent, quia delectatio erat ei aspicere humani sanguinis effusionem. Cumque facta fuisset congressio, Lyæus quidam gladiator, qui ob immensitatem virium & frequentium triumphorum Imperatori charus habebatur, mortalem suscepit ictum, & extremam fecit ei confusionem. Cum autem tristis ad palatium reuersus esset, & ei quidam de Demetrio suggessissent, statim Imperator in ipso loco in quo fuerat retentus, iussit eum lanceis perforari. Ita beatus Demetrius bonæ confessionis, martyrium consummauit; corpusque eius religiosi nocte sumentes, ne læsionem aut iniuriam sustineret, abscondere curauerunt.

Demetrius comprehensus ducitur ad Imperatorem.

Lyæus Vandalus.

Sanctus Demetrius lanceis confoditur.

Cum autem iam fuisset meritum martyris diuulgatum, multa enim virtutum, ac sanitatum insignia facta sunt his, qui *fide* eum inuocabant, Leontius quidam, Deo amabilis, domum quæ continebat sanctissimi martyris corpus prædijs amplioribus dilatauit, & erexit ibi oratorium in honore sancti martyris Demetrij.

Plurima fecit miracula Leontius Prefectus templū condidit S. Demetrio.

De quodam eius miraculo.

CAP. CL.

MAriani autem cuiusdam Præfecti Thessalonicensis, cum esset Deo & hominibus acceptus, diabolus bonis inuidens operibus, eum vt tentaret, expetijt. Primum igitur de 8. vitijs tentauit, sed Dei gratia suffultum reperit insuperabilem. Postmodùm vero mundi diuitias ei offerens; ad vltimum etiam graui eum percussit infirmitate, vsum solius linguæ qua *assidue Deum laudabat*, ei relinquens. Cumque Diabolus in specie hominis cuidam seruo eius membranam ostenderet, dicens: Si Dominus tuus super se hanc tulerit, sanabitur: & introgressus seruus, hæc eadem Domino suo replicaret, dicens: quod in ea sicut audierat, nomina Deorum & Angelorum continerentur, respondit Marianus; *Deus absque cuius nutu nihil fit, potest me sanum reddere sine charta, habeat quod suum est, de me fiat voluntas Dei.* Qui confestim somno correptus, audiuit beatum Demetrium iubentem, vt in Ecclesiam suam deferretur, ibi enim sanaretur. Quo cum delatus esset, iterum obdormienti dixit in visu beatus martyr: *Christus te sanet qui erigit elisos.* Euigilans ergo cœpit narrare visionem, & cum ad id deuentum fuisset vbi martyr dixit, *Christus te sanet qui erigit elisos, sanus surrexit, gratias agens Deo.*

Frequentem concursum Christianorum ad sepulchrum S. Demetrij Thessalonicam, ex quo vnguentum medicum scaturire iugiter consueuerit, de quo Glicas in annal. Cedren. in compend. hist. & Zonar. in Michaele 4. Imp. qui eiusdē martyris ope Bulgaros profligauit, tradit Bar. in notis.

Author. Huius martyris solemnitas, qui multis præter hæc claruit miraculis, celebratur 8. Idus Octobris, cuius vitam Anastasius, de Græco in Latinum transtulit, & Imperatori Carolo transmisit.

De conuersione Afræ per sanctum Narcissum.

CAP. CLI.

EX *gestis eius*. Ea quoque tempestate qua Diocletiani feruebat insania, apud Rætiam in ciuitate Augusta, superueniens Narciscus Episcopus nesciens quo introiret profugus, ad meretricem est ingressus, Afram nomine, cum Diacono suo Felice. Illa autem honestos viros aduentores æstimans impudicos, parat cœnam, & omnia quæ solito more, cum tribus puellis, suis parare consueuerat. Episcopus autem veniens cibum capere, orare cœpit & psallere. Afra autem videns, & audiens, quæ nunquam audierat, nec viderat, stupore ducta cœpit inquirere quis esset, & didicit hunc esse Episcopum Christianorum. Mox ad pedes eius cecidit, & ait: Domine indigna sum, & in ista ciuitate nulla me turpior inueniri potest. Cui Narciscus Episcopus ait: *Saluator noster à turpissima tactus inquinari non potuit, sed sanctitas illius omnes sordes diluit, & mundauit.* Nam & Sol lucem suam contra cloacas, & lutulentas aquas sine sua inquinatione fundit. Vnde & tu filia, suscipe in te lumen fidei, vt purificata ab omni peccato possis Dæmonio fugato, introitu perpetuæ claritatis gaudere. Quæ cum verba eius puellis suis retulisset: Responderunt, Digna, * Eumenia & * Eutropia: Tu nostra domina es, & si secuti sumus te ad inquinamenta facinorum, quomodo non sequemur ad indulgentiam peccatorum? Denique Episcopus cum Diacono suo totam orando & psallendo pertransiens noctem, simul Afram cum suis puellis habuit consortem. Mane autem orto, cum ab ea inquireretur, vbi essent qui introirent ad eam? Respondit eos abijsse ad sacrificandum. Tunc abijt ad Matrem suam & dixit: Episcopus Christianorum venit ad me nesciens quò intraret, & per totam noctem expandit manus suas *ad Dominum suum*, nosque simul fecit orare secum. Circa vero gallorum cantus, extincto lumine cum illud accendere vellem, & non potuit; dicente Episcopo: *Veni lux vera de cælo, ostende faciem tuam, & salui erimus*: Venit fulgor de cœlo sicut sol, venit vt tonitruum & non recessit, sed tamdiu stetit, quamdiu Aurora inciperet, & dum ille finisset orationem, iussit nos respondere, Amen. Lux autem illius fulgoris, paulatim recessit ab oculis nostris.

Narcissus Episcopus venit Augustam.

Ante cibum orat more Christiano. Afra se peccatricem fatetur.

Luc. 7.

** al. Eunomia.*

** al. Eutropia.*

Tota nocte orat Episcopus cum suo Diacono.

Lux cælitus lapsa diu moratur in ædibus Afræ.

In crastino autem se ostenderunt mihi, qui insidiabantur ei, vt exeuntem tenerent, & occiderent: Ego autem eos abscondi, vbi fascinas habeo de lino, timensque ne scrutetur locus, si iubes mater huc eos transfire facio, quia promisit mihi me Christianam fieri, & peccata mea deleri. Ad hæc mater eius gaudens ait; *præstet Deus, vt & hoc mihi contingat.* Vespere autem facto, sanctus Narciscus ab Afra rogatus ad matrem eius migrauit, & illa gaudens per tres horas plantas illius tenuit, obsecrans, vt & eam faceret à peccatis mundari. Qui indicto eis septem dierum ieiunio, præcepit etiam vt id quod coluerant ei euidenter exponerent. Hilaria respondit, parentes mei genere Cyprij fuerunt, & venerunt inde cum sacris Veneris, & coli Venus non potest nisi ab his fœminis, quæ meretrices fuerint. Denique ego filiam meam sacris Veneris consecrans, quasi Deæ Veneri seruituram, & de meretricio placituram in prostibulo manere permisi; & credens hoc quod mihi esset propiciatura Venus, si filiam meam diuinis eius * imitationibus occupassem. Nam quanto plures amatores poterit habere mulier quæ Veneri seruit; tanto plus Veneri placere posse à Sacerdotibus Veneris affirmatur.

Confert se ad ædes Hilariæ S. Narcissus.

Septimana vna ieiunijs & precibus baptizandas vacare iubet.

** forte; initiationibus. Impurissima Veneris cultus impurus.*

De manifestatione Dæmonis, & morte sancti Narcissi.

CAP. CLII.

AVdiens hæc vir Dei Narciscus episcopus ingemuit, & lachrymas fudit, dixitque ad Felicem Diaconum suum: Surge frater & demus lamentum super istam talem culturam, & rogemus Dominum, *vt vbi abundauit iniquitas, superabundet & gratia*. Factum est autem cum orassent, apparuit Ægyptius quidam nigrior coruo nudus, & vulneribus elephantinis toto corpore plenus, & cæpit dare mugitum & dicere: O sancte Narcisce, quid tibi cum casa mea, quid tibi cum ancillis meis, quas ego semper de familia mea habui? Deus tuus, & mundas animas, & munda corpora diligit, istæ iam meæ sunt, alterius esse non possunt. Tunc sanctus Narciscus dixit ei: Dic mihi damnate, *scis Iesum Christum Dominum meum Nazarenum tentum, flagellatum, affixum cruci, & mortuum, & sepultum die tertia resurrexisse? scis hoc factum?* Respondit Dæmon: Vtinam mihi hoc nescire licuisset; nam hora qua crucifixus est, Princeps noster fugiens à facie eius, in templum Dei se misit, ideo velum templi scissum est: quia virtutem persequentis ferre non potuit, qui & catenis igneis est religatus. Sanctus ait: Quid peccauit Dominus meus Iesus, vt tanta pateretur? Cui Dæmon: Non pro suis peccatis passus est, sed pro alienis. At sanctus: *Discede ab his mulieribus immunde Spiritus, quia Dominus meus passus est, & pro istis, quæ ad eius fidem & gratiam concurrunt.* Cui Dæmon: Iube me manere ista nocte. Cui Episcopus, si potes, inquit, manere mane. Tunc Dæmon diræ vocis vlulatum teterrimum emittens, nusquam comparuit. Rogauerat autem antea, sanctum episcopum dicens: Fac pietatem super me & da mihi vel vnam animam in potestate. Cui Episcopus: Et tu iura mihi in nomine Dei mei, quia statim interficias, quam dedero. Dæmon dixit ei, per ipsum qui nos cum Principe nostro vicit, *iuro*. Dixit ei episcopus: Vade & iuxta fontem alpium Iuliarum, vnde nemo potest aquam bibere, non homo, non pecus, non fera aliqua, quia Draco ibi habitat, & flatu eius omnes qui ad fontem accesserint moriuntur, hunc interfice, & animam eius in tuam redige potestatem. Tunc exclamauit Dæmon dicens: O Episcopum mendosum! Insuper etiam ligauit me iuramento vt amicum meum occidam, quem si non occidero compellar ire in abyssum, tunc Dæmon abscessit, & occidit Draconem, & liberatus est fons ad vsus hominum. Per dies autem plurimos Episcopus *docuit eas verbum Dei*, & baptizata est Hilaria cum filia sua Afra, & cum puellis suis, & cum omnibus charis suis. Fecit autem Hilariæ domum ecclesiam, & ordinauit * Zozymum auunculum Afræ Presbyterum. Ipse autem sanctus Narciscus perfectis in ordine rebus, post menses 9. ad Hispaniam est profectus, ad ciuitatem * quandam in qua multum populum Deo per tres annos acquisiuit, & martyrij palmam cum socio diacono suo Felice attigit.

Ad Rom. 5. Dæmon apparet.

Argumentatur cum dæmone Narcissus & eū conuincit.

Animam pro vita intelligit Narcissus. Egregie illudit dæmoni S. Narcissus.

** Lege in Surio Dyonysium.*

** Gerundā quæ hodie Girona appellatur.*

Passio sanctæ Afræ supra nominatæ.

CAP. CLIII.

APud Retiam vero persecutione commota contra Christianos sancta Afra comprehensa, & à iudice commonita vt sacrificaret, ne inter tormenta deficeret: Respondit: Sufficiunt mihi peccata mea, quę ignorans *contra Deum* gessi, quod autem iubes nunquam faciam; *Christum ante oculos meos habeo, ipsi crimina & peccata confiteor, & quia non sum digna ei sacrificium offerre, ego ipsa pro nomine eius cupio sacrificari, vt corpus in quo peccaui, dum pœnas fuerit passum, abluatur.* Iudex dixit: Siquidem vt audio *meretrix es: Sacrifica quia aliena es à Deo tuo.* Afra respondit: *Dominus noster Iesus Christus dixit se pro peccatoribus descendisse de cælo: Nam Euangelium eius loquitur, quod meretrix rigauerit pedes eius lachrymis, & indulgentiam acceperit, & meretrices, & Publicanos, nusquam despexit, quinimmo etiam secum eos manducare permisit.* Iudex dixit: Magis sacrifica, vt diligaris ab amatoribus tuis, sicut semper eras dilecta ab eis vt conferantur tibi multæ deliciæ. Afra respondit: Pecunias execrabiles iam nunquam accipio, nam & quas habui, expendi, quia non fuerant de bona conscientia, tamen pauperes fratres meos exoraui, vt à me dignarentur accipere, & pro peccatis meis orare. Tunc Iudex nequissimus dictauit sententiam dicens; Afram publicam meretricem, quæ Christianam professa est religionem, & noluit sacrificijs participari, viuam incendi præcipimus. Statimque rapta à ministris ducta est ad insulam fluuij quæ dicitur Lyci, ibique eam expoliantes, stipiti colligauerunt, at illa eleuans oculos suos ad cœlum, cum lachrymis orabat dicens; *Domine Deus omnipotens Iesu Christe, qui non iustos venisti vocare, sed peccatores, ad pœnitentiam.* Accipe in hac hora passionis pœnitentiam meam & per hunc ignem corporalem, qui corpori meo paratus est, ab igne æterno me liberes, qui & animam simul & corpus exurit. Et his dictis expletis, circundata sarmentis, igne supposito vox eius audiebatur dicentis: *Gratias ago tibi Domine Iesu Christe, qui me dignatus es hostiam habere pro nomine tuo, qui pro toto mundo solus, hostia oblatus es in cruce, iustus pro iniustis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, dulcis, pro amaris, mundus à peccato pro peccatoribus vniuersis, tibi offero sacrificium: qui cum patre & Spiritussancto regnas in secula seculorum, amen.* Et hæc dicens emisit spiritum.

Afra comprehenditur, & iudici præsentatur.

Matth. 9.

Luc. 7.

Afra omnia sua dedit pauperibus.

Iubetur viua ignibus concremari.

Matth. 9.

Orans emisit spiritum.

Passio Sanctæ Hilariæ Matris eius, cum tribus puellis.

CAP. CLIV.

STabant autem iuxta ripam fluminis, Digna, Eumenia, Euprepia, quæ fuerant ancillæ eius, & simul in peccato, & simul à sancto Narcisco episcopo baptizatæ. Et rogauerunt milites de barca vt eas ibi transmitterent. Cumque ibi transtulissent eas, inuenerunt corpus integrum. Puer autem qui cum ipsis erat transnatauit, & nunciauit Hilariæ Matri eius. Quæ venit nocte cum sacerdotibus Dei, & tulit corpus eius, & posuit milliario 2. à ciuitate Augusta, in monumento quod sibi suisque construxerat.

Quod factum nunciatum est Iudici, & misit ad ipsum monumentum dicens: Ite & comprehendite eas, & si consenserint vobis ad sacrificandum, cum honore eas ad me adducite. Euntes autem milites blando quidem sermone eas primo prouocabant, post hæc terroribus compellebant: at vbi viderunt simul contemnere sacrificia, repleuerunt monumentum sarmento & fęno, & siccis spinis, & clauserunt super eas, & supposito igne abierunt, & ita factum est, vt eodem die, quo sepulta est Afra, simul etiam & mater eius Hilaria & puellæ eius secundum carnem, immo iam in Christo sorores, martyrio dedicatæ sunt.

Eadem vero die apud præfatam vrbem alij 25. passi sunt id est Quiriacus, Largio, Crescentianus, Memmia, Leonide, Iuliana, Eutychianus, Diomeda, Charito, Philadelphus, Agape, Petrus, & alij 13. qui *pro nomine domini nostri Iesu Christi* decollati sunt.

Corpus eius nihil læsit ignis.

Hanc historiam leges in Surio, Baronius tamen putat eam sinceriorem quā ex actis publicis descripsit Vitellius in Hagiologio.

Passio sanctorum Faustæ virginis & Euilasij.

CAP. CLV.

S. Fausta vita habetur apud Suriū ex Metaphraste 8. Februarij.

EX *gestis eorum.* Cum autem ad aures Imperatoris Maximiani peruenisset, quod virgo quædam Fausta nomine, quæ erat infantula 14. circiter annorum, filia gemelli protectoris, orbata parentibus nutriretur *Christi iustificationibus*, mittens primum palatij nomine Euilasium, iussit eam requiri, & ad immolandum Idolis suaderi. Veniens igitur Euilasius apud Cyzicum ab hora prima vsque ad 6. eam serra ferrea secari fecit, & ei nocere non potuit. Cui dixit Euilasius: Induxisti me, faciens opera magica & conuertit eum Fausta *per gratiam Dei.* Post quem misit Maximianus præfectum & fecit eum iurare, quod non crederet in *Christum.* A quo dum suspensus iuberetur Euilasius torqueri, ait: *Fausta columba Christi inuoca sponsum tuum propter me, qui tibi multū nocui: Accipe, & erige me in tuis humeris, & da mihi vbera sicut filio.* Eusebius autem carnifex quidam, dixit Præfecto. Da mihi potestatem in eam. Et accepta potestate, adduxit clauarium cum mille clauis, & fecit ei clauari caput, & frontem, & faciem, & pectus, & tibias, & clauata est, sicut crepido militum. Illa vero orabat iterum pro anima Præfecti, vt conuerteret eum Dominus. Post hæc iussit Eusebius sartaginem incendi, & impleri pice bullienti, & mitti in eam Faustam, & Euilasium. Quibus intrantibus, & psallentibus, refrigerata est sartago. Quod videns Præfectus ait: *Deus qui enumerasti Euilasium cum columba tua Fausta, & me computa cum duobus, vt ego trinitatem compleam.* Et hoc eo dicente, statim aperti sunt cœli, *visus est filius Dei*, & omnis exercitus Angelorum, & iusti splendentes sicut lumen. Et videns Præfectus clamauit, accipe me sicut Euilasium, in sinu sponsæ tuæ domine: & currens venit iuxta sartaginem, & eleuans oculos in cælum ait: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ego vobiscum sum.* Fausta vero extendens manum astringebat eum, sicut Euilasium, & non tetigit eum dolor. Et illa etiam clamabat: *Ecce ego in medio sum sicut vitis fructifera. Sicut Dominus, ait, vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Triplex funis non disrumpitur. Et hæc ea dicente, venit vox de cœlo dicens. *Venite, opus vos habet pater.* Et hæc audientes cum gaudio reddiderunt spiritum 12. Calendas Octobris. Tunc Maximianus maledixit Deos suos, qui non poterant liberare homines suos à Christianis. Euilasius 80. annorum erat quando conuersus est.

Euilasius torquetur.

Caput S. Faustæ & corpus clauis cōfigitur.

Maximinus præfectus credit in dominum Iesum Christum.

Eccles. 4. Matth. 18. Lege hic Baron in notas Martyrologij.

De sancta Benedicta virgine.

CAP. CLVI.

Patria & parentes S. Benedictæ.

EX *gestis eius.* Fuit etiam Romæ quædam virgo venerabilis, nomine, & merito Benedicta, Romani senatus, vt dicitur sinu exorta, religione Christiana. Hæc fidelium circa se animos instruebat, Deo quotidie orationum vota, & laudum præconia persoluebat; habebat & secum in sanctæ conuersationis habitu, duodecim virgines generosas, quas multis virtutum generibus erudiebat, & scripturarum sacrarum documentis. Cumque de paterna substantia nihil concupisceret, sed *soli Christo* militare quæreret; audito certamine sanctorum martyrum Quintini, & aliorum, qui Roma progressis in locis diuersis Galliarum populis *viam veritatis prædicando* palmam martyrij sunt adepti: vnà cum supradictis virginibus nullo persecutionis deuicta timore, per longa terrarum spacia *Deo duce* in partes gallias dicitur aduenisse. Cæteris autem diuino instinctu à se inuicem separatis, quo vnaquæque passim multiplicem fructum Deo acquireret, sancta Benedicta cum quadam collactanea sua, nomine * Leobecia Lugdunum venit; ibique aliquantisper commorata toto affectu Domino seruiuit; tandem Angelico ductu peruenit * Auriniacum locum super Iseram fluuium situm, arboribus nemorosum; sed adhuc Idolorum spurcitijs repletum; vbi cum multa sanctitate proficeret, fama increbrescente per loca contigua conuolabat ad eam plebs inualida, cui per eius meritum animæ & corporis medelam, *diuina concessit gratia.*

Soli Christo militare optabat.

** Petrus in catal. vocat eam Scobeciam.*
** Myrinicū iuxta Petrū.*

Audiens hæc * Matroculus Iudex, ad locum accessit eamque sibi præsentari iussit. Quæ nomen interrogata, *Christianam se esse respondit.* Matroculus dixit: Expedit tibi meis parere consilijs, vt tormenta possis euadere, & in nostra amicitia permanere, nā & tecum loquar secretius; confiteor quod sum genere *Iudæus*, nec *crucifixi nomen* cuius te seruulam asseris vnquam amaui, nec eius dicta meis auribus inferri permisi. At illa: Audi, inquit, Matrocule omnium infæliciss ime: *Nemo potest in vna eademque re Deo, & hostibus eius gratus existere. Negat enim se amicum Deo, qui eius placet inimico. Itaque parata sum pro nomine Domini mori, quam tuæ placere voluntati.*

** Petrus in catalogo vocat hunc Iudicem Macrobium.*

Constantia virginis mirabilis.

De Passione eiusdem.

CAP. CLVII.

TVnc ille furens iussit eam expoliari, & virgarum plagis admodum, cædi. Quæ cum in confessione Christi, perseueraret, & Tyranni præcepta contemneret, iussit eam acerrimis cædi palmarum alapis. Deinde equuleo extendi, & plumbatis cædi; postea vero carcere recludi donec inueniret quibus eam tormentis crudelius laniaret. Illa vero in obscuro carceris orante, Angelus Domini ingressus apparuit, totumque cellulæ spacium luce perfudit & ait: *Benedicta* virgo, constans esto, prope est dies quo te Dominus cum martyrij palma ad se suscipiet, & supernorum ciuium participem faciet.

Ceditur virgo crudeliter.

Visitatur in carcere ab Angelo.

His & alijs eius sermonibus confortata, superuenienti ad eam vndique populo, *verbum Dei* prædicauit, sicque per hortationem suam ferme, 155. conuertit. Hæc cum audisset impius carnifex maiori furore exardescens, iussit eam iterum sibi exhiberi, & ait ei: Esto parata meis obedire præceptis, ne te turpiter illusam, hanc vitam amittere per tormenta faciam. Quæ respondit: Notum tibi sit, ô iniquorum procacissime, quia pro fidelium cruciatibus paratus est tibi infernalis interitus. Non ergo acquiescas tuorum mendacijs Iudæorum, qui *pro Christo præstolantur Antichristum.* Nam de vobis, & nobis legitur: *Melior est Canis viuus leone mortuo.* Canis enim viuus sumus nos Christiani ex nationibus, qui *Deum* cognoscimus, leo vero mortuus Iudæorum tuorum populus est, qui nihil boni sciunt, quia *filium Dei venisse non credunt.* Tunc videns Matroculus eius constantiam irreuocabilem, fecit eam atrociter neruis cædi; iterum iubens eam ligatis à tergo manibus carceri mancipari; vbi cum illa multis doloribus afflicta *Deum suppliciter exorasset*, Angelus Domini descendens de cœlo, omnia vincula, quibus erat connexa, disrupit, & illa coram omnibus, sine macula exiuit. Quo viso *crediderunt in Deum* multi de populo. Tandem iudex iniquitatis data sententia contra eam vt gladio interiret, ipsemet manu læua virginis cæsariem accepit, & in eius tempora securim dextra intorsit, cuius anima gloriosa, Angelicis manibus suscepta, ad cælum translata est.

Plurimi conuersi sunt per eius exhortationes.

Nota.

Atrociter neruis ceditur & carceri mancipatur iterum ab Angelo visitatur.

Sepulta est in Lugduni ciuitatis territorio vbi passa est, ait Petrus in catalogo.

Passa est Auriniaco sancta virgo 8 Idus Octobris.

Passio sancti Maturini martyris.

CAP. CLVIII.

EX *gestis eius*. Fuit etiam sanctus Maturinus Diocesis Senonensis accola, cuius pater Marinus ex præcepto Maximiani Christianos persequebatur: sed filius à pueritia occultus Christi discipulus, de parentum perditione dolens, pro eorum conuersione *Deum exorabat*. Audiuitque in somnis vocem dicentem sibi: Maturine famule meus, ecce quæ petisti fideliter efficaciterque impetrasti. Qui consurgens *gratias retulit Deo*, illique mater eius diuino instinctu admonita superuenit, dicens: O fili quid nobis erat commodi, si vt frequenter postulas *credam in Christum*? Magnum, inquit, cum & corpus innouatum fuerit gloria resurrectionis, & anima per gratiam baptismatis agnitione veritatis. Cumque illa piam suggestionem filij, viro retulisset, ille ait: Vidi & ego hac nocte in visione, quod hic filius noster ouile quoddam ingressus esset, & multitudinis ouium grex ei traditus fuisset. Ambo itaque à quodam sancto Polycarpo episcopo susceperunt baptismum, à quo & ipse Maturinus 20. agens annum ordinatus est in Presbyterum. Hic vt fertur, cum post beati Mauri ij sociorumque eius martyrium, Romanus Populus diuersis cladibus afficeretur, filia quoque Maximiani immundo spiritu ageretur, & pater magicis artibus ageret, vt eam liberaret, clamante Dæmone per os puellæ: O Imperator deficient maleficia tua, donec ex partibus Galliæ Maturinus seruus Christi veniat, qui precibus suis populum & filiam tuam saluti restituat: Accersitus ab Imperatore cum militibus Romam perrexit, prius tamen ab eis sacramento recepto, quod si in regionibus illis eum migrare contingeret, corpus eius terræ humādum ad locum suum referrent. Romam igitur perueniens obuia turba cum gloria susceptus, Imperatoris filiam à dæmonio liberauit, alios autem omnes infirmos sibi oblatos curauit, & tandem ipso die Cal. Nouembris lætus Domino spiritum reddidit. Cuius corpus aromatibus conditum cum sepelissent, & humatum reliquissent, mane reuertentes inuenerunt illud super terram reiectum & stupefacti nesciebant quid agerent. Tunc vnus militum, qui eum de Gallia adduxerunt, pacti sui reminiscens, causam retulit, & ad locum suum corpus cum honore relatum est iussu Imperatoris, vbi ad eius sepulchrum *Deus* multa miracula declarauit.

Lege hanc vitam etiā in Petro de natalibus l. 10. c. 6. habet & Mōbritius eius vitæ acta, tom. 2.

Maturinus liberat filiā Maximiani à Dæmone populumque Romanum à clade epidemia.

Deo reddidit Spiritū, & in pace quieuit.

Miraculum.

De cæteris qui sub eisdem Imperatoribus passi sunt.

CAP. CLIX.

A*Vthor*. De sancto Piatone qui & Piatus dicitur legitur, quod à Roma egressus, à beato Dionysio officium Presbyteri assumpsit, & ad Tornacensem vrbem prædicaturus intrepido cursu properauit, vbi sub Diocletiano passus legitur, eodem ordine quo & beatus Lucianus apud Belluacum.

Confirmat hoc idem Petrus in catal. l. 9. c. vndecimo.

Præter hos etiam passi sunt, & alij plures, quorum gesta ad plenum non reperi, sed ex martyrologio breuiter collegi in hunc modū: 12. Cal. Martij celebratur natale sanctorum martyrum Maximi, Claudij, & vxoris eius Præpedignæ cum duobus filijs; qui cum essent præclarissimi generis, iubente Diocletiano, sunt tenti atque in exilium deportati, deinde incendio concremati.

** Habentur horum res gesta apud Surium 11. august. simul cum actis S. Susanna.*

Item tertio Idus Iunij, aquileiæ passio sanctorum Felicis, & Fortunati, sub persecutione Diocletiani & Maximiani, qui cum essent duo germani fratres, in equuleo sunt suspensi, atque ardentes lampades circa latera eorum appositæ, quibus mox Dei virtute extinctis, per ventrem feruenti oleo sunt perfusi, atque ad vltimum in confessione Christi capite truncati.

Item 7. Idus Septembris apud Nicomediam natale beati Ioannis martyris, hic nimio calore fidei ignitus, librum in quo continebantur crudelia edicta aduersus Christianos iniecta manu detraxit ac discerpsit. Cumque hoc relatum esset Diocletiano, & Maximiano Augustis, in eadem vrbe constitutis, nimia crudelitate sæuientes, omnia suppliciorum genera iusserunt expendi in eum, quæ vir nobilissimus cum tanta alacritate vultus ac spiritus pertulit, vt nec tristis quidem pro his videri potuisset, & gladio necatus perrexit ad Christum.

Huius fidei constantem confessionē, & diros cruciatus scribit Eusebius l. 8. c. 5. & Niceph. l. 7. c. 5. & licet nomen non explicent, de ipso tamen sentire certum est.

Item 6. nonas Octobris. Apud Nicomediam natale sancti Eleutherij martyris cum alijs innumeris, quorum iubente Diocletiano, alij gladiis obtruncabantur, alij ignibus cremabantur, alij in mari præcipitabantur, sed horum primus Eleutherius cum diu cruciatus, per singula tormenta validior redderetur, martyrium victoriæ suæ, ignibus velut aurum examinatus, compleuit.

De his lege Eusebium l. 8. cap. 6.

Item tertio Cal. Decembris. Romæ via Salaria natale sancti Saturnini martyris & Sisinij diaconi sub Maximiano Principe, quos in carcere diu maceratos iussit Præfectus vrbis in equuleo leuari, & attrahi neruis, fustibus, ac scorpionibus cædi, deinde iussit eas flammas ad latera apponi, & depositos de equuleo capite truncari.

Extant acta horum Sāctorum apud Surium ianuarij.

Item 4. idus Decemb. apud ciuitatem * Hispolitanam sanctorum martyrum Carpophori presbyteri, & Abundij diaconi, qui in persecutione Diocletiani, primò fustibus crudelissime cæsi, deinde in carcerem, negato cibo & potu retrusi, rursum equuleo extenti, nouissime gladio percussi sunt.

** Apud alios Spoleti passi leguntur, cæterum irrepsisse videtur ex confusione nominum ciuitatis, dum antiqui historici pro Hispalensi dixerūt Hispalitano, & Vsuardus sicut Vincentius Hispolitano legit.*

Item 11. Cal. Ianuarij. Romæ via Lauicana inter duas lauros natale 30. martyrum qui omnes vno die persecutione Diocletiani coronati sunt.

Item 10. Cal. eiusdem apud Nicomediam sanctorum martyrum 20. quos Diocletiana persecutio grauissimis cruciatos tormentis martyres Christo fecit.

Hæc de martyribus huius temporis ex diuersis locis, vsquequaque pro possibilitate nostra collegimus.

De nimia sæuitia eorum, & depositione imperij.

CAP. CLX.

E*Vsebius in historia ecclesiastica 8. lib. cap. 13.* Cumque aliquando iam non ratione aut humanitate, sed crudelitatis tantum nimietate satiati, respicere ad immanitatem sceleris sui cœpissent, desolatas vrbes ciuibusque optimis, rura nudata cultoribus, orbatos filijs patres, & parentes liberis, ad clementiam se humanitatemque conuertunt, edictumque principale proponunt, quoniam fas non esset tot ciues in quibus fidei esset obstinata persuasio morti tradere, placere de reliquo vt hoc genus hominum nequaquam quidem subiret interritum: omnes tamen qui hanc speciem confessionis tenerent, dextris oculis ferro effossis, eis denique cauterio adustis, etiam sinistro poplite nihilominus cauterio debilitato per singulas quasque prouincias in æris ferrique metalla, vel operis, vel pœnæ, gratia deportandos. Hæc fuit clementia principalis, qua optimis ciuibus consultum est.

Mira crudelitas Diocletiani & Maximiani.

Crudelis clementia Imperatorum.

Et quoniam Dominus tradiderat quidem familiam suam castigari paucis, cruenti vero immanitatis ministri desæuierunt in multis, adest continuo vltrix Dei dextera, & illos, qui primo dum pacem seruarent ecclesiæ, cum omni prosperitate, imperium gubernauerant, in tantam rerum permutationem deduxit, vt Augustus ipse in id vanitatis atque amentiæ perueniret, quo depositis cum collega pariter Augusto regni insignibus, priuati, & plebei post imperium viuerent.

Eusebius ibid. cap. 15.

Vindicta Dei in tyrannos Imperatores.

Hugo vbi supra. Igitur Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, vt simul purpuram, Imperiumque deponerent, & iunioribus in republica constitutis, ipsi in priuato habitu consenescerent.

Diocletianus & Maximianus se abdicant imperio.

De diuisione Imperij inter Constantium, & Galerium.

CAP. CLXI.

ITaque sub vna die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus vero apud Mediolanum deposuerunt Imperium: Tunc Galerius* Maximinus, & Constantius Augusti, in duas procurationes Orientis, scilicet & Occidentis primi Romanum Imperium diuiserunt. Et Galerius Maximinus Illyricum, Asiam, & Orientem tenuit. Constantius vero vir summæ mansuetudinis, & ciuilitatis Gallia tantum Hispaniaque contentus, Galerio cæteris partibus cessit. Demum tamen Galerius duos post se Cæsares legit, Maximinum, quem in Oriente posuit, & Seuerum, quem in Italia constituit; ipse in Illyrico constitutus.

* *alias Maximianus, imo verius; nam perperam tum apud Euseb. tum apud alios plerosq; tam Græcos, quā Latinos nominatus reperitur Maximinus vt testatur Baronius anno 304.*

Eusebius in chronicis. Galerius autem cœpit anno Domini 307. mundi 4160. Solusque biennio tenuit Imperium.

Diocletianus

Idem in historia ecclesiastica lib. 8. cap. 15. Ille igitur, qui Augusto secundus, in honore postmodum etiam in primis successor fuit, qui & incentor, & signifer nostræ persecutionis extiterat, tam multis varijsque morbis, & corporis tabe atque insania mentis affectus est, vt post longos atque inextricabiles languores scelerum suorum furijs agitatus, sponte vitam nefariam perderet.

Idem cap. 16

Sed hæc postmodum. Tunc vero in occiduis partibus quod Maximianus, (qui & Herculius) deposuerat, Constantius regebat Imperium: In duas namque procurationes Romanum Regnum fuerat diuisum: Sed is multa clementia erga homines, erga Deum vero maxima religione vtebatur. *Sozomenus in historia tripartita. cap. 7. lib. 1.* Hic, quosdam in suo palatio probare volens, an boni an solidi essent viri, præcepit siquidem ad sacrificandum venirent, & Deos eius colerent, qui circa eum essent, & in suo* cingulo manerent: Si vero refugerent, egrederentur de palatio, gratias agentes, quo minime punirentur. Cum igitur in vtroque apparerent: alij quidem religionis desertores; alii vero diuina præsentibus præponentes, deliberauit illis amicis, & consiliariis vti, qui fideles in melioribus constantesque permanserant. Alios autem velut effæminatos auersatus: expulit à suo colloquio, credens eos nunquam circa principem fore deuotos, qui sic Dei sui essent paratissimi proditores.

* *cingulo militari.*

Constantij consilium de exploranda Christianorum Constantia.

Eusebius vbi supra. Itaque neque ex consortis rabie regnum suum piorū sanguine maculauerat, neque orationum domos, & conuenticula nostrorum, imitatus Maximiani vesaniā hostili vastatione destruxerat, quin potius cultores Dei venerationi habuit, & honori. Vnde & religiosus pater religiosiorem filium Constantinum, Regni bene parti, reliquit hæredem.

Hugo. Hic Dei nutu constitutus est Imperator in Britania, adhuc regnante Maximiano Galerio in partibus Orientis.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER DECIMVSTERTIVS.

De Imperio Constantini, & Licinij, & morte Diocletiani, & Maximiani.

CAP. I.

Constātinus Imp. an. M. 4162. Ch. 309.

EVSEBIVS *in chronicis* Constantinus igitur ex Helena Constantij concubina procreatus 4. persecutionis anno * inuasit Imperium; qui fuit annus Domini 309. mundi vero 4162. regnauit 30. annis, & 10. mensibus. *Idem in historia ecclesiastica. 8. lib.* Sed & Licinius communi omnium sententia ascitus in Imperium, Augustus pronunciatur: quæ res Maximinum vehementer offenderat, quod his tunc adhuc solummodo Cæsar, in Orientis partibus habebatur. Neque id vltra ferens, vi raptum sibimet nomen Augusti assumit. Maximianus vero & Herculius, quem paulo ante collegam fuisse Diocletiani, & cum eo Imperij insignia deposuisse memorauimus, cum à filio suo Maxentio in vrbe Roma tyrannidem tenente, fuisset expulsus, ad Constantinum tanquam ad generum, miserationis causa confugiens, insidias ipsi, à quo religiosè susceptus fuerat, molitur: in quibus turpiter deprehensus, turpius patitur, ita vt post interitum statuę eius atque imagines auferrentur, & in ædibus publicis vocabula nominis eius mutarentur.

** non inuasit sed ab exercitu Britanico ad imperium euectus est vt Aurel. Victor & Zosimus testātur lege Baron.*

Licinius Cæsar, fit Augustus.

Maximinus Cæsar Augusti nomen vsurpat.

Hugo Floriacensis 4. lib. Maximianus igitur Herculius persecutor, Imperium, quod abiecerat iterum arripere volens, à Constantino nondum Imperatore Massiliæ oppressus est, & extinctus. Galerius autem Augustus Seuerum Cæsarem ad Italiam cum exercitu misit, vbi cum vrbem obsideret, militum suorum scelere desertus, & proditus, Rauennæ interfectus est. Diocletianus quoque sicut iam dictum est, regia dignitate deposita, Salone defunctus est.

Herculius Maximianus à filia Fausta detectus quod dolum Constantino viro suo pararet, Massilia fugiens occiditur.

De sancta Lucia Virgine.

CAP. II.

EX *gestis eius.* Eo tempore passa est beata Lucia, nam cum per totam Siciliam beatæ Agathæ fama crebesceret, contigit Luciam nobilissimam Syracusanorum virginem cum cæteris ad sepulchrum virginis pergere, inuitante ea matre sua, quæ quatuor annis fluxum sanguinis patiens nullo medicorum poterat remedio curari. Cumque Mater & filia ante sepulchrum orantes iacerent, lachrymis flagitantes suffragium; Lucia somno arrepta, vidit Agatham in medio Angelorum gemmis ornatam, stantem & dicentem: Soror mea Lucia virgo Deo deuota, quid à me petis, quod ipsa poteris præstare continuo? Nam & Matri tuæ fides tua subuenit, & sicut per me ciuitas Catanensium sublimatur, ita per te Syracusana decorabitur: quia iucundum Christo in tua virginitate habitaculum præparasti.

Visio S. Luciæ.

S. Agatha ei prædicit Syracusanam ciuitatē eius martyrio decernendam.

His auditis expergefacta, dixit, matri suæ: Per ipsam te deprecor, quæ te orationibus suis saluauit, ne mihi sponsum carnalem nomines: sed omnia quæ mihi eunti ad corruptionis meæ authorem datura eras hominem moriturum; da mihi eunti *ad integritatis meæ authorem Dominum Iesum Christum.* Cui mater respondit: Omnia quæ mea sunt, vel esse possunt, tu melius nosti, tege oculos meos, & quæcumque tibi placuerit de his facultatibus facito. At illa: Non satis, inquit, Deo chara est, quę dat ei, quæ secum ferre non potest. Sed si tibi vis eum gratum esse, hoc da, quod potes vti, dum viuis. Cùm hæc sermocinaretur virgo, quotidie cum matre fiebat rerum distractio, & quotidie in necessitatibus pauperum expendebantur.

S. Lucia facultates suas distribuit pauperibus.

De passione eiusdem.

CAP. III.

QVod cum ad Sponsi notitiam peruenisset, proposuit litem in iudicio Paschasij consularis, dicens: sponsam suam Christianissimam, contra leges Augustorum viuere; quam Paschasius corripiens, cœpit ad sacrificia Dæmonum inuitare. Cui illa ait:

A sponso suo accusatur.

Iacobi 1. *Sacrificium immaculatum, hoc est, visitare pupillos, & orphanos in tribulatione eorum.* At ille: Cessabunt verba cum peruentum fuerit ad verbera. Illa respondit: Verba Dei cessare non possunt, qui dicit: *Non enim estis vos qui loquimini, &c.* Paschasius ait: In te ergo est Spiritussanctus, ego te faciam ad lupanar adduci, vt cum ibi fueris attrectata, fugiat à te Spiritussanctus. Quæ respondit: Nunquã inquinabitur corpus, nisi de consensu mentis, nã si inuitã me violare feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Tũc tradidit eam leonnibus dicens: Inuitate populum ad eam, & tamdiu facite eam illudi, quamdiu mortua nuncietur. Vbi autem cæperunt eam velle trahere ad lupanar, tanto pondere fixit eam Spiritussanctus, vt penitus moueri non posset. Accedentes autem multi simul trahentes deficiebant sudore. Mittentes quoque funes in manus eius & pedes, cœperunt omnes pariter trahere, sed illa quasi mons immobilis permanebat, multa quoque paria boum adducta sunt, vt ab ipsis traheretur, & omnino moueri non potuit.

Matth. 10. Sapientissime respondet iudici.

Peccatum nõ est nisi sit voluntariũ.

Nulla ratione potest virgo sancta loco moueri.

Tunc angustiatus Paschasius, & mærore deficiens, ignem copiosum circa eam fecit accendi, ita vt picem, & resinam, & feruens oleum super eam iactarent. At illa stabat immobilis dicens ei: Rogaui Dominum vt ignis iste non dominetur mei, & petiui inducias martyrij mei, vt credentibus timorem tollerem passionis, & non credentibus vocem insultationis. Tunc angustiantem Paschasium non ferentes amici, gladium in eius viscera mergi fecerunt, & percussa, quamdiu voluit, allocuta est turbam circunstantem dicens: Annuncio vobis pacem datam ecclesiæ Dei; Diocletiano de regno suo deiecto, & Maximiano hodie mortuo.

Nihil læditur martyr ab igne.

Gladio confossa non moritur statim.

Hęc illa dicente, & quædam alia, visceribus eius gladio patefactis; ante oculos eius ferro vinctus ducebatur Paschasius. Cucurrerunt enim relationes Siculorum, quod fuisset deprædatus prouinciam: qui Romam perductus, & à senatu auditus, accepit sententiam capitalem. Virgo autem de loco in quo percussa est penitus non est commota neque exijt spiritus eius, vbi venientibus sacerdotibus, & mysteria ei dantibus, omnibus dicentibus, *Amen.* illa emisit spiritum.

Hæc acta concordant cum ijs quæ habet Surius.

De Imperio & flagitijs Maxentij.

Cap. IV.

HVgo lib 5. Romæ vero à prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculei filius Imperator erat institutus, & in orientis partibus regnabat Maximinus.

Eusebius in historia Ecclesiastica cap. 16. lib. 8. Igitur Maxentius, qui in vrbe Roma tyrannidem cœperat, primo velut inuitandæ erga se plebis gratia, fidei nostræ veneratorem se esse simulabat, & ob hoc persecutiones reprimi, omnesque iniurias à Christianis arceri iubet. Sed nihil in reliquis actibus suis, nihil in vita vel moribus, quod Christianis proximum videretur, ostendit. In tanta enim flagitiorum, & scelerum fece versabatur, vt nihil facinorum pessimorum ab eius actibus esset alienum. Denique Senatorum & maxime nobilium matronas publicè abstrahi, atque ad suam libidinem deduci imperabat, & post contaminationem viris suis reddi iubebat; non tam expleta adulterij libidine, quam immutata. Tantus vero metus patres plebemque oppresserat, vt ne hoc ipsum quidem, quod in metu erant palam ostendere auderent; sed ferebant insuetam seruitutem gementes, & aliquid pro libertate cogitare metu inhibebantur, cum ille iam non ira, sed libidine cædis agitaretur. Denique quadam die imperat militibus suis exire per plateas totius vrbis, & omnes qui occurrissent cuiuscunque ætatis, & sexus gladijs cæderent, innumeræque multitudines populi Romani non hostium, sed ciuium telis deiecti sunt: Senatores vero, & hi maxime qui honoribus, & opibus clariores in curia videbantur, confictis criminibus tanquam rei puniti, & proscripti sunt. Addidit vero etiam hoc fastigium sceleribus suis, & artis magicæ industriam summis studijs excoluit, ad quæ ministeria explenda perquirebantur mulieres nobiles grauidæ, & adhibitæ, funestis sacris mediæ scindebantur. Rapiebantur & paruuli infantes eorumque exta visceribus euulsa, perscrutabantur. Iugulabantur, & leones, & nefandis quibusdam commentis ac præcantationibus dæmoniaca arte compositis, bella per hæc dicebantur arceri, & credebatur ius fasque regni per nefas posse seruari. His vero malis omnibus etiam illud additur, quod omnes, qui per cæteras vrbes, vel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum nihil sibi ad vitam tutum putant, relictis agris per loca abdita, & latebras eunt.

Maxentij vita & crudelitas.

Luxuria Maxentij in fœminas ca stas.

Eius sæuitia in Senatores & ciues.

Direptio diuitiarum vrbis.

Magicæ crudelitates.

De conflictu sanctæ Catherinæ cum eodem tyranno.

Cap. V.

EX gestis eius. Sub* hoc passa est sancta Catherina, nam repentino eius Imperio ad terrorem Christianorum omnes omnino diuites, & pauperes ad vrbem Alexandriæ, vbi tunc ipse residebat, cum diuersis pecoribus, & auibus ad Deorum sacrificia conuenerunt. Cumque post Imperatorem cæteri subsequentes idolis immolarent, ob fauorem eius insanis plausibus exultarent: In eadem vrbe erat puella quædam, nomine Catherina, annorum 19. vnica filia quondam Costi Regis, qui eam ab infantia studijs liberalibus imbuendam tradiderat, post obitum parentum hæreditatem paternam gubernans, sic in suo palatio residebat. Audiens autem quod de templo gentilium quidam tumultus animalium, & vox cantantium resonaret, misso illuc nuncio iussit inquiri celeriter, quid hoc esset, & audiens festum & sacrificia paganorum, *signo Crucis armata*, prorupit in medium, vbi super alios Imperator* Maxentius eminebat. Dumque eum de terrore Deorum corriperet, ille vultu defixo in virginem, claritatem vultus eius & verborum constantiam attonitus intendebat. Videns autem * Maxentius, quod verbis sapientiæ eius obuiare non posset, mandauit occulte per literas, vt omnes Grammatici, & Rhetores ad prætorium Alexandriæ festinanter venirent, immensa munera percepturi, si virginem, Dijs blasphemia irrogantem, arte oratoria superarent. Adducti itaque quinquaginta viri in omni sapientia mundi vltra omnes mortales edocti, quæsierunt qua de causa de tam remotis terrarum partibus fuerint euocati? Respondit * Maxentius: Est apud nos puella sensu incomparabilis, quæ etiam viros confutat disputando, & quod me magis mouit, Deos nostros non Deos esse, sed dæmones asseuerat, quam si superaueritis, copiose remuneratos ad propria vos remittam, aut si magis eligatis in palatio meo præcipuos vos esse concedam. Tunc vnus eorum vehementer indignans: O magnum, inquit Imperatoris consilium, vt ob vnius puellæ conflictum, sapientes de mundi finibus inuitaret, quam certe vnus ex nostris clientulis leuissime confutaret: tamen quantulacumque est puella veniat, vt nunquam præter hodie se vidisse, vel audisse sapientem cognoscat. Interim virgo discens per nuncium huiusmodi contra se certamen in crastino constitutum, nihil mota, *se totam Domino commendauit*: & ecce Angelus Domini oranti apparuit, monens, vt constanter ageret: quia non solum ab oratoribus, non vinceretur, sed etiam ipsos per eam conuersos ad palmam martyrij post modicum sequeretur.

** Sub Maximino legendum, is enim fuit Orientis, Maxentius occidentis Imperator.*

S. Catharina degit Alexandriæ.

** Maximinus.*

S. Catharinanon fert idololatriæ flagitium.

** Maximinus.*

** Maximinus.*

Quinquaginta oratores veniunt Alexandriã.

Angelus confirmat S. Catharinã.

De quinquaginta oratoribus, quos illa superatos ad cælum præmisit.

CAP. VI.

Ingreditur in disputationem cum 50. oratoribus.

SEquenti igitur die, cum ante Cæsarem oratores adessent, puella *signo crucis* se muniens ad eos educitur. Et confluentibus ad hoc spectaculum cunctis, sic prior Imperatorem alloquitur: Tu quidem Imperator quasi iudicio contra vnam puellam, quinquaginta oratores opponis, quos etiam pro victoria remunerandos promittis, & me sine spe mercedis sic pugnare compellis? erit tamen mihi *præmium Iesus Christus, qui est spes & corona pro ipso certantium*. Quid multa? dum ad obiecta quæque virgo prudentissime responderet, confusi oratores, quid contradicerent, nesciebant. Vnde contra eos vehementer iratus * Maxentius increpare eos cœpit, cur sic ad vocem vnius puellæ tot & tanti hebetatis sensibus muti essent? Tunc vnus magister omnium sic respondit: Noueris Imperator quod nullus se nobis ante diem hunc in mundi sapientia comparauit, quin continuo vinceretur: de puella vero ista longe alia est ratio, in qua *non homo* sed *Spiritus Dei* loquens, sic nos in admirationem conuertit, vt contra *Christum* de quo loquitur, aliquid dicere, aut omnino nesciamus, aut penitus formidemus, vnde constanter fatemur, quod nisi sectam Deorum probabiliorem ostenderis, ecce omnes conuertimur ad *Christum* & eum *Dei filium* confitemur. Audiens hoc Tyrannus, iussit omnes in medio ciuitatis incendi, & statim flammis iniecti, sic animas reddiderunt, vt etiam vestibus, & capillis eorum illæsis, putarentur viuentes, potius quam extincti.

Late & fuse de his agit Surius 23. Nouemb.

** Maximinus.*

Oratores superantur.

Oratores quinquaginta in igne illæsi reddunt animas.

De tormentis eius & carcere.

CAP. VII.

CVm ergo noctu à Christianis sepulti essent, tyrannus virginem ad se blanditijs, & promissis inclinare putauit, sed videns eam immobilem; expoliatam & scorpionibus cæsam in obscurum carcerem trudi iussit, & eam ibi fame & siti diebus 12. cruciari. Nec tamen *inclusæ* Angeli defuerunt, qui plagas eius aromatibus, & vnguentis curantes ipsum quoque carcerem splendore nimio repleuerunt. Columba quoque *ieiunanti* seruiuit quæ cibum cœlestem deferens ei diebus singulis ministrauit. Ipse etiam *Dominus* post 12. dies ei cum Angelis, & multis virginibus apparens, eam vt constanter ageret plurimum confortauit.

Tyrannus blanditur martyri.

Sancta virgo scorpionibus crudelissime caditur, & in carcerē truditur.

Christus martyri apparet.

Expletis denique causis pro quibus Cæsar interim extrema regionis adierat, reuersus Alexandriam iussit educi de carcere Catherinam. Et videns eam splendidiorem, quam tanto ieiunio æstimabat afflictam, putauit quod eam aliquis in carcere sustentasset. Et furore commotus carcerarios punire præcepit, donec faterentur, quis ei cibos in carcere ministrasset. At illa miserta custodum: Ego, inquit, ab homine cibum non accepi, sed *qui suos in tribulatione non deserit*, ipse per Angelum suum me nutriuit. Dum ergo * Maxentius mortem crudelissimam inferre cogitaret, superueniens vrbis Præfectus, furentem regem vehementius instigauit. Et dato sibi tridui spacio, fieri iussit quatuor rotas serris ferreis, & clauis acutissimis circumseptas, vt ad hoc pænale tormentum alligatam virginem desecaret, & cæteros *Christianos* tam diræ mortis exemplo terreret. Tūc beata virgo *Deum* suppliciter exorauit, vt illam machinam cælesti igne consumeret ad laudem sui nominis & conuersionem populi circumstantis. Necdum orationem compleuerat, & ecce *Angelus Domini* molem illam cum tanto impetu diuellendo concussit, quod multos gentilium vno turbine simul strauit.

Sistitur coram tyranno.

** Maximinus.*

Præfecti iniquissimum consilium.

Diuinitus rota in partes disrumpuntur.

De Martyrio Reginæ, & ipsius Catherinæ.

CAP. VIII.

REgina autem, quæ desuper hoc aspexit, & quæ vsque tunc præ timore cælauit, subito ad Imperatorem veniens eum de tanta sæuitia increpauit. Statim * Maxentius, contra eos, qui propter hoc miraculum conuersi sunt, & contra Reginam maxime indignatus, iussit eam extortis mammillis decollari. Quæ cum ad martyrium duceretur, Catherinam rogauit, vt pro se, ne deficeret, *Dominum* precaretur. Cui virgo. Ne timeas, ô Regina, & Deo dilecta, veneranda, *quia hodie tibi pro transitorio regno, commutabitur æternum, & pro mortali sponso, tibi immortalem acquires*. Tunc illa robustior tortores hortabatur, ne quod iussi fuerant facere, morarentur, & sic eam extra vrbem ducentes, ferreis cauillis eius mamillas euellunt, & sic percussa gladio migrauit ad Dominum: cuius corpus * Porphirius noctu rapuit & conditum aromatibus sepeliuit.

** Maximinus.*

Tyrannus immanitē sæuit in coniugem suam.

Imperatrix decollatur.

** Hic fuit dux exercitus qui credidit in dominum cum 200. militibus.*

Postera die Catherinæ tyrannus sic ait: Quamuis Reginæ rea sis, quam arte magica deprauatem mori fecisti, si tamen resipueris nobiscum fœliciter regnans in palatio nostro prima eris, dic ergo breuiter, quid proponis, quia hodie aut dijs sacrificia offeres, aut caput amittes? At illa. Fac, inquit, quæcunque animo concepisti. Et statim data sententia, iussa est decollari. Educta igitur, spacio orandi dato, cum orasset *Deum* pro omnibus *memoriam suæ passionis* agentibus, & in quacunque tribulatione *nomen eius* innocantibus, vox ad eam de cœlo descendit, quæ certissime fieri, quicquid postulabat promisit, sic decollata, martyrium consummauit. De corpore vero eius pro sanguine lac emanauit, ipsumque corpus ab Angelis mox assumptum est, & ab illo loco in monte Sina 20. diebus itineris transportatum, atque ibidem in magna miraculorum gloria requiescit. Mam & ex tumba eius oleum manat, & cuncta debilium membra sanat. Sed Imperator * Maxentius diu viuere non potuit impunitus.

Precatio martyris sub mortem. Caput ei amputatur.

Pro sāguine manat lac.

Transfertur in montem Sina ab Angelis.

** Maximinus.*

De crudelitate & libidine Maximini, & Galerij.

CAP. IX.

EVsebius vbi supra cap. 17. In orientis vero & Ægypti partibus Maximinus simili per omnia crudelitate, & vesania tyrannidem gerebat, ita vt alter alterum, in sceleribus videretur imitari, & nescires, qui potissimum dare flagitiorum palmam deberes. Itaque Maximinus delicijs, luxu, atque omni dissolutionum genere fluitans turpissima suis militibus præbebat exempla, ita vt nullum vel breue oppidum absque adulterio nobilium matronarum, quæ per loca fuissent repertæ, vel corruptione virginum præteriret. Talis hic tantusque vir, qui pudicitiæ, honestatis, iustitiæ, ac totius æquitatis hostis publicus erat, qui diri etiam Christianorum hostis, & persecutor existeret aduersus quos tantum crudelitatis exercuit, vt prædecessores suos vincere festinaret in scelere: ignes, laminas, cruces, bestias, maris profundum, & obtruncationem membrorum, effosiones oculorum, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat: cum tamen illi magis constantes, & fortes inuenirentur in tolerando, quam iste ingeniosus & callidus in exquirendo.

Maximini Cæsaris sæuitia.

De Sancta Dorothea, qualiter eum delusit.

CAP. X.

VErum cum duobus grauissimis dominis libidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriam Dorothea virgo quædam, satis nobili orta familia, ingentibus diuitijs & propinquis

Dorothea virgo Alexandrina.

nobilibus pollens. Sed in ea ingenij atque industriæ bonum, cæterarumque honestarum artium studia magis, quam hæc vigebant: formæ vero & decoris gloria tanta fuit, vt mirum ac speciale in ea Dei figmentum crederetur. Sed illa quæ religione animi, & honestate vitæ pulchrior quam vultu corporis esse studebat, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrum & decorum inter homines videbatur, id potius *Deo* consecrare quam vsui humano statuit indulgere, vt virgo *Deo sacrata* persisteret. At ille qui diuina atque humana, libidine simul & crudelitate fœdaret, cognito solius formæ, non etiam ingenij ac propositi bono, ad temerandam virginem ac polluendam eius castitatem animum intendit. Comperto vero quod Christiana esset, & secundum sua edicta, pœnæ magis, quam libidini subijcienda videretur, in ambiguo positus æstuare cœpit, & in quam partem se conuerteret ignorare. Sed vbi dubios animos libido quæ ei latius dominabatur, obtinuit & expectantem virginem pro martyrio ad supplicium rapi, per occultos nuncios de stupro interpellauit. Illa æque nefas sibi esse respondit templum corporis sui, quod semel Deo consecrauerat, Idolorum cultu, aut libidinis contagione polluere, proinde se quidem ad mortem paratam esse: à crudeli vero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec esse dignum resolui erga se truces animos, quos quotidie vndatim Christianorum profusus cruor duraret. Ad quæ responsa cum ille libidine accensus, acrius incalesceret, & nisi verbis acquieuisset, vi agere decerneret, omnibus virgo pudicissima facultatibus suis, domoque ac familia derelictis, noctu clam cum paucis fidelissimis famulis, & cum *amicissima sibi comite castitate* discessit, atque illusum tyrannum vanum amentemque dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres, simul ac virgines exemplo illius adortus, sed exemplo nihilominus illius paratiores, ad mortem quam ad seruitutem libidinis nactus, crudelibus supplicijs affici iubet.

Hoc modo Maximinus, & Maxentius, in oriente simul atque in occidente velut vno Dæmonis instinctu armati, & paribus eisdemque vitijs accensi, & deseruiebant tyranni.

De flagello diuino, quod eum ad modicum mitescere coegit.

Cap. XI.

Galerius Maximianus incæpit egrotare.

EVsebius *vbi supra cap.* 18. Cum autem Maximiani per 10. annos erga Christianos fuit grassata crudelitas: ipsum authorem scelerum vltio diuina corripuit, & ille qui lætis, ac saginatis carnibus incedebat superbus, inflatis subito visceribus suppuratisque distenditur. In profundioribus dehinc pectoris partibus obortum vulnus, totus intrinsecus viscerum secessus, tabo serpente depascitur. Post hæc fistulis quibusdam in superficie purulentis meatibus adapertis, de interioribus putrefactis vulneris venis ebullire vndatim cœpit innumera vermium multitudo. Fætor vero tam intollerabilis erat vt nullus omnino nec medicorum quidem propius posset accedere, quod carnes satis lautæ, & in omni luxuria nutritæ, grauiorem ex corruptione nidorem putredinis exhalabant. Denique plerosque medicorum, quod nec morbo aliquid mederi, nec vim fætoris tolerare possent, interfici iubet. In quibus cum quidam iugulandus potius, quam medicaturus assisteret, inspiratus *à Deo*: Cur (inquit) Imperator erras, & quod *Deus* infert, ab hominibus putas posse reuocari? Nec humanus est iste morbus, nec à medicis curatur: sed recordare, quanta *in seruos Dei* egeris, quamque in religionem diuinam impius, & prophanus extiteris, & intelliges vnde tibi sint poscenda remedia. Nam & ego quidem cum cæteris mori potero, tu tamen à medicis non curaberis.

Cæsar per morbum admonetur humanæ conditionis.

Tunc se primum Maximianus hominem intellexit esse, & scelerum suorum immanitatem recordatus, primo omnium errasse se, & impiè egisse profitetur, & velut satisfacere incipit *Deo*. Deinde conuocatis his qui in officio publico sibi parebant, legem scribit, & continuo emitti iubet, qua non solum *à Christianis* desinat persecutio, arceatur omnis iniuria, verum & reædificari eorum permittantur ecclesiæ, vt solitis cultibus, & obsecrationibus vacantes, etiam pro ipsius salute excelso supplicarent Deo.

Idem in 9. lib. cap. 1. Tunc velut post nimiam tempestatē, si Solis splendor cœlo redditus fuisset ac terris, cęperunt duces populi nostri per singulas quasque vrbes frequentare conuentus, ecclesias instaurare, & concilia agere, sacerdotia reparare. Inde stupor ingens gentilium de tanta tamque subita conuersione rerum, ita vt admiratione ipsa fateri cogerentur, *magnum & solum verum esse Deum Christianorum.*

ANNOTATIO.

Quoniam multi Maximianum cum Maximino confundunt, ideo opus est vt paucis veritatem historia aperiam: Constantius Diocletiano successit in oriente: Maximiano vero Herculio Galerius Maximianus in occidente, qui Galerius duos creauit cæsares maximinum & Seuerum quos orienti preesse voluit, Seuero autem interfecto, Licinium in eius locum suffecit, vt testatur Baron. an 306. 307. demum iudicio Dei, horribili morbo percussus prædictus Galerius, agnoscens diuinum hoc flagellum, sibi accidisse ob suam in Christianos sæuitiam edicto aliquid de persecutione remisit, liberumque Christianis vsum suæ religionis permisit, vt supradictum est. Quo facto conualuit quidem ex eo morbo, sed non multo post extinctus est Lege Barou. an. 311. Quod ad Constantium attinet hic prior vita functus est Eboraci in Anglia, relicto imperij sui successore Constantino filio suo primogenito, qui eo se admodum opportune contulerat, dum Galerij insidias effugeret.

De persecutione quam postmodum in Christianos iterauit.

Cap. XII.

EX *historia Ecclesiastica lib. 9. cap. 2. & 3.* At Vero* Maximinus sex non amplius menses passus est nostros in pace persistere, & protinus, quicquid ad obturbandam eam nancisci potuit, molitur. Igitur primo prohibere nostros per occasiones quasdam tentat, ne ad cæmeteria conuenirent. Interea reperisse se occasionem maximam ratus ex eo quod apud Antiochiam simulachrum quoddam Iouis Amicabilis nuper consecratum, artibus quibusdam magicis, & impuris consecrationibus ita compositum est, vt falleret oculos intuentium, & portenta quædam ostentare videretur, & responsa proferre, idque omnibus, & ipsis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod postquam ab vniuersis creditum est, asseueratur item Deus ille dedisse responsa, ne Christiani habitarent in vrbibus.

** Hunc in orientis atque Ægypti partibus tyrannidē tenere supradiximus.*

Tunc vero rursum aduersum nos persecutionis rabies instauratur, & Maximinus interim instantia summa per vrbes singulas, & prouincias, Sacerdotes simulachrorum ac Pontifices statuit, multisque eos honoribus, & muneribus afficit, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficijs suis præueniat, vt per hoc promptiores eos efficeret in odium, & necem Christianorum.

Ibidem c. 4.

Confinguntur acta quædam velut apud Pilatum *de Saluatore nostro* habita, in quibus aduersus Christum omnis blasphemia conscribitur. Quæ acta per omnes regni sui prouincias prolato edicto, emitti præcepit, & per vrbes singulas, ver vicos, per agros etiam proponi, pręceptoribus quoque puerorum tradi iubet, vt pro his quæ ad meditandum, vel ediscendum dictare solent, hæc tradant pueris memoriȩ commendanda.

Cap. 5. Acta Christi apud Pilatū conficta. Hoc veneno pueros infici cupiebat.

De sanctis martyribus Syluano, & Petro, & Luciano Antiocheno.

CAP. XIII.

VBi supra cap. 6. Igitur cum apud Tyrum Phenices vrbem tres quidem iuuenes correpti, se *Christianos* esse confiterentur, bestijs subriguntur cum quibus & Syluanus episcopus 40. annis functus Sacerdotio, vir mansuetudine animi, & ipsa iam senectute venerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, de quo supra memorauimus, Alexandriæ vrbis episcopus per omnia insignis, & omnibus perfectus, vere Sacerdos, & hostia Dei, subito rapitur, & tanquam ex Maximini præcepto capite obtruncatur, cum quo simul, & alij plures ex Ægypto episcopi trucidantur. Lucianus quoque vir moribus, continentia, & eruditione præcipuus Antiochenus presbyter, cum ad tribunal Iudicis fuisset adductus: Cur, inquit, ad eum præses, vir rationabilis, & prudens sequeris sectam, cuius reddere non potes rationem? Aut si est aliqua audiamus. Tunc ille, data sibi facultate dicendi, orationem de fide nostra habuisse dicitur, qua finita addidit: Astipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Galgotana rupes sub patibuli onere disrupta, antrum quoque illud, quod auulsis inferni ianuis, corpus denuo reddidit animatum, quod purius inde ferebatur ad cœlum. Aut si adhuc vobis minus digna videntur, hæc quæ in terris substantiam gerunt, accipite etiam de cælo astipulatorem fidelem, solem vobis ipsum horum produco testem: qui cum hæc fieri per impios videret in terris, lumen suum meridie abscondit in cælo. Requirite in annalibus vestris, inuenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato sole interruptū tenebris diem, Quod si terræ, si cœlo, si sanguini eorum à quibus veritatem per tormenta perquiritis, fidem non accommodatis, quomodo meis verbis, allegationibusque credetis? Et cū penè his verbis iam auditoribus suadere cœpisset, abripi iubetur in carcerem, ibique absque tumultu populi necari.

Syluanus episcopus.

Petrus Alexandrinus martyr.

Oratio Luciani presbyteri de Christo extat apud Eusebium loco supracitato.

De Opusculis eiusdem Luciani, & Phileæ.

CAP. XIV.

HIeronymus de illustribus viris. Lucianus vir discretissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, tantum in scripturarum studio laborauit, vt vsque nunc quædam exemplaria scripturarum Luciana nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epistolæ. Passus est Nicomediæ ob confessionem Christi sub persecutione Maximini. sepultusque Helenopoli Bithiniæ.

Phileas quoque de vrbe Ægypti, quæ vocatur Tumüeus: nobilis genere & non paruis opibus, suscepto episcopatu, librum de martyrum laude composuit, & de disputatione auctorum, habita aduersum iudicem, qui eum sacrificare cogebat, *pro Christo*, capite truncatur, eodem in Ægypto persecutionis authore, quo Lucianus Nicomediæ.

Lege Euseb. lib. 8. c. 10. 11. passus est anno Diocletiani vt testatur Baron. in notis Martyrolog.

Author. Iam tamen huius Phileæ passionem supra tempore Diocletiani posuimus, sub quo ponit Eusebius: sed potuit eius passio sub Diocletiano inchoari, & sub Maximino consummari, vel forte sub Maximino passus est, & imperante Diocletiano, quia sub eo antea Maximinus militauit.

De sancto Petro Alexandrino.

CAP. XV.

EX gestis eius. Sanctus vero Petrus Alexandrinus episcopus, de quo paulo ante dictum est, tempore episcopatus sui nunquam in cathedra sua voluit sedere, sed super scabellum ipsius cathedrę residebat, propter quod frequenter clerus, & populus conquerebatur, sed nequaquam acquiescebat: quia quotiens ascendebat, splendor igneus de ipsa sede egrediens ei apparebat, cuius aspectu vir sanctus ita accendebatur, vt interdum se nesciret in corpore. Cum autem quadam solennitate clerus, & episcopi, qui aderant, de tam humili eius sessione quererentur, ille coactus, rem celare non valens: Cur, inquit, affligitis cor meum? an non videtis virtutem igneam, quæ emicat in ipso solio, & spiritum coruscare non cernitis? Cumque omnes demisso capite tantam rem audientes conticuissent, subiunxit: Credite mihi, filioli, si videretis, quæ video, cognosceretis, quid est virtus sacerdotalis, & quæ gratia in ipsis habitat ad cuius maiestatis pręsentiam ego territus in eadem cathedra sedere non audeo.

Visio Episcopi.

Virtus sacerdotalis quāta.

Hic igitur episcopus inter præcipuos egregius 12. annos in episcopatu illius vrbis exegit, quorum tres ante persecutionem, reliquos vero 9. in diuersis tentationum generibus duxit. Cumque se semper in omni agone persecutionum positus, arctioribus vinculis continentiæ distringeret, & ad vtilitatem atque instructionem ecclesiæ verbo Dei nobiliter insisteret ad hunc Maximinus comprehendendum quendam direxit, qui ingressus Alexandriam reperit eum cum multitudine populorum, sanctorum Apostolorum commemorationem celebrantem. Quem comprehensum, & vinculis alligatum, posuit in custodia carceris. Post dies aliquot Maximinus literis admonuit Tribunum, vt quam celerius eum puniret.

Eusebius historia eccles. lib. 7. cap. vltimo & lib. 9. cap 6. scias plura de S. Petro ex actis eiusdem supra sioribus habes, ab Anastasio Bibliothecario (vt putat Bar.) in Latinum conuersis.

De visione sua super Arrio, & de eius martyrio.

CAP. XVI.

INterea dum in carcere seruaretur, & vniuersus populus Alexandriæ fores carceris obseruaret amori sui pastoris, Arrius infelix, qui à beato Petro excommunicatus, & degradatus propter dogma erroris habebatur, cognita sententia Maximini aduersus beatum Petrum festine peruenit ad ecclesiam, obsecrans, vt pro eo apud episcopum Clerus, & populus intercederet, putans, quod post discessum eius ipse leuaretur episcopus. Venientes igitur, qui rogati fuerant, cæperunt pro Arrio beato episcopo supplicare. Quibus sanctus episcopus, cum magno suspirio respondit, quia iam Arrius *Deo mortuus*, & *à facie Dei proiectus esset*, eo quod grauiter *in essentiam deitatis* blasphemasset; dogmatizans *Patrem, & filium, & Spiritumsanctum non esse vnius naturæ, & essentiæ*. Et apprehendens duos Presbyteros Achillam, & Alexandrum de turba seorsum, ait illi secreto: Ego quidem, etsi peccator sum, tamen scio me vocatione cœlesti ad hunc agonem martyrij esse vocatum. Vobis est igitur pium confiteri mysterium Dei, quod mihi reuelatum est, quia vos post martyrium meum sedem, & episcopatum meum consecuturi estis, & tu quidem prius Achilla, post vero Axelander tertius. In hac hora denique noctis, vt vobis totum de Arrio aperiam, cum solenni consuetudine *Deo* sacrificium orationis consummassem, ecce subito apparuit mihi in habitu pueri *Christus Dominus meus*, ad cuius præsentiam splendore nimio illustratus, vultum maiestatis eius non valebam aspicere. Erat autem indutus * collobio lineo, candido nimis, consciſſo à summo vsque deorsū, & ambabus manibus coniungebat eum circa pectus, in eo quodammodo cooperiens nuditatem suam. Quem, vt vidi, timore nimio correptus, tandem confortatus, aio ad eum: Quid est domine, quod video tunicam tuam descissam à summo vsque deorsum? Qui respondens dixit mihi? Quotidie vides & tractas, & nescis quomodo scissa est? Arrius hoc fecit, qui separauit à me populum hæreditatis meæ, comparatum sanguine meo. Præcipuo nunc & moneo, ne recipias eum in communionem, nec rogantibus his, qui venturi sunt

Arrius à beato Petro excommunicatus.

Terribilis sententia Qua blasphemia Arrius trinitatem blasphemauit.

Sanctus Petrus futura prædicit.

Apparet S. Petro Dominus Arrij consilia ei indicans iniqua.

** Collobium est tunica sine manibus Vtinam hac attenderent hæretici, qui in multas sectas distrahunt populum & violant sponsam Christi scilicet ecclesiam.*

ad te, quos ille rogauerat, veniam ei præstes. Hæc, quæ tibi manifestaui, duobus Presbyteris tu nota facies, vt ipsi post te eum anathematizando abijciant, ne illius errore populus decipiatur. Exhortationis igitur sermonem faciens, vt in catholicæ fidei vnitate manerent, commendans eos *Domino in quem crediderant*, dimisit eos in pace. Nimio quoque amore illius cum populi circa carcerem detinerentur, aperte de carcere educi non posset, noctis medio tribunus vnà cum militibus rupto pariete carceris per medium foramen ad locum vbi decollandus erat, eum perduci fecit. Sanctus itaque Petrus oratione facta ad sepulchrum beati Marci Euangelistæ, & sanctorum successorum eius: Anniani, Demetrij, Theonæ, inclinans genua sua, & *gratias agens Deo* qui eum martyribus suis associasset, extendit ceruicem suam gladiatori, atque ita percussus martyrij palmam adeptus occubuit.

Cæditur S. Petrus gladio in bucula loco vbi S. Marcus quoque martyrium consummauit.

De Sancto Romano martyre.

Cap. XVII.

EX *gestis eius*. Cum autem Galerius edictum vbique misisset, vt *Christum* negaret, quicunque viuere vellet. Hoc cognito, Romanus vir acris excellentiæ pauentium animos confortabat, & ne cæderent turbini suadebat. Itaque conspirat vno spiritu confœderatus grex Christianus, *fidem tueri*, vel libenter emori. Cumque relatum esset ad iudicem plebis rebellis Romanum esse ducem, præceps iubetur rapi, & solus tanquam incitator, & fax omnium causam dicere pro contumaci plebe. At ille non resistens, se quoque vinciri petijt, & vltro flexas in tergum manus torsit. Cui Tyrannus astanti ait: Infame monstrum, tu ventilator vrbis, & vulgi procella leuis, mentes mobiles inquietas, æquum est (ni fallor) vt mox futuræ cædis primus exitium luas, & feras ipse, quod ferendum suaseras. Cui ille ore libero respondit: Amplector, ô Præfecte, nec me subtrahe, vt pro fideli plebe solus immoler, dignus subire quæcumque vestra crudelitas iusserit. Tunc scindunt milites vtrumque viri latus mucrone hiulco, longa per artus tractim vulnera sulcant, obliqua rectis, recta transuersis secant, vt iam retectis ossibus albesceret pectus. Inter hæc quietus manens Romanus, ait, hoc totum Præfecte, quod laceratur non dolet, dolet, quod pectori tuo error insedit, & quod populos istos perditos tecum trahis. Vix martyr orationem peregerat, tunc furens Asclepiades interserit: Vertat ictum carnifex in os loquentis, & in maxillas, manus, sulcosque acutos, & fidiculas transferat, verbositatis ipse rumpatur locus, & scaturientes auras perforatis follibus perdat. Implet iussa Lictor impius, ambas genas stringentibus vngulis, & cruentis faciem secat notis, hirsuta barbis carptim cutis soluitur, & vsque ad mentum vultus eius scinditur omnis.

Huius res gestas cecinit Prudentius hymno Acta eiusdẽ edidit Momb. to. 2. in quibus de Barula puero mentio habetur. Est hic tamen magna confusio cauẽda quia tã gr aci quam latini, hac ipsa die de alio Romano agunt ipsoque diacono ecclesiæ Cæsariensis, de quo Eusebius l 8. hist. eccles. c. 12 Imo arbitrati sunt nonnulli vnum eundemque esse Romanũ & non duos, cũ præsertim conueniãt in nomine & loco passionis. Lege Baroninm in notas Martyrologij.

De fine agonis eius, & Barulæ pueri.

Cap. XVIII.

MArtyr autem inter fluentem sanguinem fatur: Grates tibi, ô Præfecte, magis debeo, quod multa panderis ora, iam *Christum* loquor, Christique patris gloriam. Ecce tot laudant ora, quot sunt vulnera. Sed, quia luctari tecum non licet ratione profunda, consulamus proxima, interrogetur ipsa naturalium sensuum simplex, & sine arte fuci imperita sententia. Da septenem circiter vel infra puerum innocentem, vt percunctemus, quod recens infantia sequendum dicet, quid nouus vigor sapiat? Hanc vocem Præfectus amplectens, vnum de caterua infantium nuper ablactatum adesse præcepit. Cui Romanus ait: Quid tibi filiole, videtur esse verum, & congruens, vnum ne *Christum* colere, & *in Christo patrem*, an mille formarum Deos adorare? Tunc infans arrisit, nec moratus retulit: Quicquid homines dicant, *Vnum oportet esse Deum, & verum vnicũ, cuique hic sit Christus, Christus est verus Deus*: nã deorum genera multa nec pueri putant. Ad hæc tyrannus stupuit pudore fluctuans, nec enim decebat innocenti ætatulæ vim legis inferre, nec furor sinebat loqueñti talia parcere. Quis tibi, inquit, author est vocis huius? Respõdit ille: mater, & matri Deus. Ego, vt de fontibus gemellis vberum lac paruus hausi: Christum & hausi credere. Illa imbibit ex patente spiritu docta, quo me pasceret inter ipsa cunabula. Tunc exclamans Asclepiades: Ergo, inquit, adsit ipsa mater, & disciplinæ suæ tristem exitum spectet. Statimque iussit infantem remota veste virgis verberari, tenerumque duris ictibus tergum secari. Denique præcepit vtrumque perdi, scilicet puerum gladio decollari, magistrum igne excremari. Puerum carnifex poposcit, mater dedit, nec fletibus immorata, tantum osculum vnum impressit, vale, inquit, dulcissime, & cum beatus Christi regna intraueris, memento matris. Tunc cum percussor ense ceruiculam ferit, docta psallere mulier, hymnum canebat carminis Dauidici: *Præciosa sancti mors sub aspectu Dei*. Cumque inde retortis brachijs Romanus ingeretur rogo, Scio, inquit ille, non futurum, vt nunc cremer, nec hoc passionis genus est mihi datum, sed restat ingens, vt fiat miraculum. Hæc eius verba sequitur immensus fragor imbris ruentis, & niuibus præceps vndatim ignes obruit. Quod audiens Iudex, hoc magicæ artis ludibrio, iratus attribuit. Tunc iussit martyrem foro pertrahi, & in tenebris noctialis carceris trudi, cuius collum fune Lictor nefandus elisit, & sic eius peracta passione, anima vinculis absoluta, cælum petijt.

Infans, stupore omniũ proclamat vnũ Deum.

Infans diro cæditur ob confessionem vnius Dei.

Psal. 115.

Miraculum.

Romanus strãgulatur.

De Sanctis Quirino, & Pamphilo martyribus.

Cap. XIX.

EX *martyrologio*. Præterea pridie non. Iunij, celebratur apud Illyricum ciuitatem Sisciæ, natale beati Quirini episcopi, qui pro fide Christi (vt Prudentius scribit) ligato ad manum molari saxo in flumen præcipitatus est, & cum circunstantibus diu collocutus, ne eius terrerentur exemplo, vix precibus à Deo vt mergeretur, obtinuit.

Huius nobile martyriũ Prudentius cecinit hymno sacro.

Hieronymus de illustribus viris. Pamphylus Presbyter Eusebij Cæsariensis Episcopi necessarius, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, vt maximam partem Origenis voluminum sua manu descripserit, quæ vsque hodie in Cæsariensi bibliotheca habentur, sed in 12. Prophetas 25. enarrationes Origenis volumina manu eius exarata reperi, quæ tantum amplector, & seruo gaudio, vt Cræsi opes me habere credam. Si enim lætitia est vnam epistolam habere martyris, quanto magis tot millia versuum, quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigijs? Scripsit antequam Eusebius scriberet apologeticum pro Origene, & passus est Cæsareæ Palestinæ sub persecutione Maximini.

De impijs edictis Maximini contra Christianos.

Cap. XX.

EVsebius *9. libro cap. 7.* Tanta autem in breui aduersum nos crudelissimus tyrannus excitauit, vt longe sæuiora prioribus, & duriora patrarentur aduersum nos legationes prouinciarum, & vrbium, quando enim tot, & tanta imperialia edicta venerant, ita etiam, vt æreis tabulis inscindi leges, quæ aduersum nos datæ fuerant, iuberentur: quando pueris scholaris meditatio de Pilato, & Iesu haberi contumeliæ nostri gratia iussa est, & confictis referta blasphemijs per totam diem decantari? In his, vero legibus, quas aduersum

Mira tyrãni iactantia & odium in Christianã religionem.

nos ære inscissas singulis ciuitatibus proposuerat, velut in æternum mansuras, iactanter, & superbe descripserat, quod ex quo Christiani, vrbibus sedibusque pellerentur, & aeris læta esset temperies, & terræ fæcunditas abundantior. Ideoque recte consuli ad Deorum immortalium gratiam, vt inuisum hoc hominum genus ex omnibus locis in quibus eorum maiestas colitur, pelleretur.

Ibidem c. 8.

Nec mora Dei prouidentia dum adhuc per aliquas longius positas ciuitates impia mitterentur edicta, arrogantiam tyrannicæ vocis refrænans, qua lætas segetes pro Christianorum fuga, & vrbe res frugibus descripserat campos imbres restringit in nubibus, & effetas arida sterilitate segetes, dereliquit. Arescit etiam herba camporum, & non solum hominibus fructum, verumetiam pecudibus pabulum negat: fames quoque tetra, & obscæna vbique grassatur. Aeris quoque temperies, quam suis impijs actibus, descripserat famulari, in tantam corruptionem versa est, vt humana corpora vlceribus pessimis, quæ *Ignis sacer* appellatur, necnon, & his qui dicuntur *carbunculi*, replerentur: ita vt ora hominum atque oculos occuparent, vt si quis forte ex his effugisset mortem, luminibus orbaretur. Sed & alijs nihilominus pestilentibus morbis virorum ac mulierum immensæ multitudines, & præcipue infantium catervatim cadebant.

Varijs calamitatibus affligitur Gentilis populus in pœnam effusi Christianorum sanguinis, nimirū, peste fame & malis vaporibus aerem inficientibus multisque alijs miserijs

De Vltione diuina in Maximinum & in suos.

Cap. XXI.

E*Vsebius vbi supra.* additur etiam illud his malis, vt Armeniorum gens olim, & vtilissima & amicissima Populo Romano, dum ab eo Christianæ religionis ritum, cui deuotissime vniuersa dedita est, in Idolorum cultum mutare cogeretur, & Dæmones venerari pro Deo, inimici pro amicis, & pro socijs aduersarij effecti, se manu aduersum nefaria eius edicta defensare pararent, ac sponte bellum inferrent. Quæ simul omnia coaceruata stulte ab eo pœnas arrogantiæ deposcebant; pro quo per fugam persecutionis, quæ Christianorum pacem sibi & rerum omnium copias atque etiam aeris temperiem deseruire iactauerat. Igitur cum ipse, & exercitus bello Armenico vehementer, & acriter vrgerentur, populos per vicos, & per vrbes, quibus diuina atque humana prospere cuncta cessura legum suarum auctoritate promiserat, fames dira absque vlla miseratione vastabat. In vrbibus tantæ per dies singulos multitudines cadebant, vt nec loca ad sepulturas inuenirentur. Quamplurimi vero ita exhausti incedebāt, vt simulachra magis carne carentia, quam homines putarentur colore tetro, luminibus in profundum demersis, huc atque illuc corpore nutabundi, & iam iamque lapsuri ingrediebantur. Interea per plateas omnes, & angiportus erant omnia repleta cadaueribus mortuorum, nec erat omnino, qui sepeliret, dum, & ipsi qui superesse videbantur, adhuc morbo inualidi essent, & quasi continuo morituri. Ex quo fiebat spectaculum miserabile, ita vt quam plurimi à canibus deuorarentur. Hæc exitit legum Maximini atque arrogantiæ, & elationis eius, & iudicij de Christianis habiti remuneratio; Hæc illius in Deum pietas, & religionis, vt afferebat cælitus traditæ, maiestas. Verum (vt superius diximus) cum & inhumata mortuorum cadauera, quos fames consumpserat, in plateis iacerent, & quos lues vsque ad vnum interemerat, nihilominus in domibus insepulti manerent. Qui vero superesse videbantur, cum vrgerentur inedia, clamare cæperunt omnes, & sponte Christianorum pietatem, & misericordiam imprecari; quosq; paulo ante extorres patria, & domo egerant, nunc suppliciter exorare, vt more sibi solito viuentibus alimentiq; auxilium deferant.

Gens Armeniorum bellum mouet aduersus Maximinū.

His malis Dei misericordia ex malis bonum eliciente, factum est vt multi ad fidem conuerterentur, & ad vitam sanctam, & operandi mirabilia hortari in Christianis aduerterunt, & imitari cœperunt vt testatur Zozomenus l. 2. & etiam Baronius.

De Pietate Christianorum in Paganos.

Cap. XXII.

C*Vm vero nostrorum populi, quibus reuera per Dei gratiam, quod maxime omnibus mirabile* fuit, neque fames in aliquo, neque lues fuerat damnata, in nullo prorsus iniuriæ memores, more sibi solito ad misericordiam inimicorum, *præceptis dominicis instituti*, conferre certatim vnusquisque prout poterat cibos, & sustentare ac reficere pereuntes, & non solum cibos cum eis, sed & affectum cum eis participare cæperunt. Ex quo indigentibus parua sufficere videbantur, eo quod cum magna pietatis affectione præbebantur. Illos quoque, qui morbi contagione laborabant, ad quos nullus gentilium neque propinquorum quidam introibat, sedula, & frequenti visitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium, quippe quos diuina gratia circumdaret, cadaueribus quoque mortuorum sepulturam deferre, & quę sunt naturæ iusta complere. Ita breui ingressu solo Christianorum per vrbes, & vicos, malorum facies immutata, rebus ipsis atque operibus, veram esse & piam religionē Christianorum in cordibus omniū scripsit, multo tenacius, quā tabulis æreis eā falsam esse tyrannus inciderat. Tunc ergo videtur completum illud, quod scriptum est in Exodo *quod Ægyptijs erant tenebræ palpabiles, & crassæ, filijs autē Israel erat lux in omnibus habitationibus suis.*

Mirifice in hac lue enituit Christianorum commiseratio erga Ethnicos.

Exod. 10.

De Eusebio Papa, & dissonantia historia.

Cap. XXIII.

E*Vsebius vbi supra.* Temporibus Constantini Eusebius natione Gręcus in Papatu sedit. Hic hæreticos inuenit in vrbe Roma, quos per manus impositionem reconciliauit.

Huius temporibus inuenta est *Crux Domini* 5. Non. Maij, & baptizatus est Iudas, qui est Quiriacus. Sedit autem annis * 7, & sepultus est in cæmeterio Calixti via Appia 6. Calen. Octobris.

Post hunc Militiades natione Afer sedit annis quatuor. Hic constituit nulla ratione die dominica, aut quinta feria ieiunium à fidelibus agi, quia eos dies pagani, quasi sacrum ieiunium celebrabant, & Manichæi inuenti sunt in vrbe Roma. Sepultus est autem, & ipse in præfato loco 4. Idus Decembris.

Post hunc Siluester natione Romanus sedit annis 23. Hic exilio fuit in monte Soracte, & postmodum, rediens cum gloria baptizauit Constantinum Augustum, quem curauit Dominus à lepra, cuius persecutionem primo fugiens, exilio fuisse cognoscitur.

Author. Mirandum quomodo liber iste de gestis Romanorum Pontificum à Damaso Papa conscriptus, ab alijs historiographis dissonat in pluribus. Nam Eusebius Cæsariensis fuit scriptor eorum, quæ præsens vidit, & audiuit, fuit enim temporibus Constantini, & dicit in chronicis suis, quod Eusebius temporibus Galerij tantum sedit mensibus sex, & post eum Melchiades siue Miltiades annis 3.

Rufinus in historia ecclesiastica decimo libro. Post Concilium Nicænum, quod constat à Constantino iam Christianissimo, & religiosissimo Imperatore cum multis episcopis fuisse celebratum, narrat, *sanctam Domini Crucem* à sancta Helena fuisse quæsitam, & inuentam.

Quod autem Constantinus post adeptum Imperium Christianos persecutus sit, nusquam legi potest præterquam in actibus beati Siluestri, vbi dicitur eundem Papam in monte Soracte latuisse, vt persecutiones Constantini declinaret.

In martyrologio tamen ita legitur.

xvij. Cal. Augusti apud Antiochiam Syriæ, natale beati

** Annis 2. mensibus 7. & diebus 21. ait Bar. sequent. indicem Cresconianum. Quod autē traditur huius tempora crucem Domini nostri Iesu Christi inuentam esse, magis probatur id longe post contigisse vt ait Baron. an. 311.*

An Cōstantinus magnus persequutus fuit vnquam ecclesiam Dei lege Baron. in notas martyrol.

beati Eustathij Episcopi, & confessoris sub Constantino Principe, qui ob Catholicam fidem in Traianopolim ciuitatem Thraciæ pulsus exilio, ibidem requieuit. Superius quoque iam dictum est rabiem persecutionis non cessasse vsque ad 7. annum Constantini magni, ex tunc enim idem Imperator pacem ecclesijs reddidit.

De Martyribus quorum tempora ignorantur, & primo de sancto Christophoro.

CAP. XXIV.

QVoniam ergo passiones martyrum, quorum certa tempora reperimus superius abbreuiatas, suis locis posuimus; nunc completis 10. persecutionibus; restat vt eorum quoque, & de quibus incertum est, quibus temporibus passi sunt, gloriosos agones Deo iuuante describamus.

Christophorus vir procerissimæ statutæ, & vultu terribilis, cum in Samon ciuitatem Lyciæ fortuitu aduenisset, & rex vrbis nomine* Dagnus sanctos Dei nolentes sacrificare grauiter tormentaret. Interrogatus est, si secundum decreta principum sacrificijs consentiret: at ille non intelligens linguam eorum, valde tristatus est, & prostratus *orauit ad Dominum*, vt ei illius linguæ concederet intellectum. Dumque persisteret in prece, iudices eum insanire putantes, sic eum reliquerunt, & venerunt ad locum vbi Christiani varijs pœnis torquebantur. Subito Christophorus dato sibi quod petierat, *diuina voce confortatus*, cucurrit ad locum, & videns sanctos torqueri, cum tortores, & iudices increparet, suum vultū clamyde cooperuit, vt agnosci non posset. Quem statim vnus ex iudicibus alapa percussit, & ille vultum discooperiens, protinus ei dixit: Nisi essem Christianus, & pro Deo tormenta, & iniurias pati vellem, illatam mihi iniuriam in te protinus retorsissem. At ille vultum viri immutatum non sustinens, conterritus, cucurrit ad Regem. Cui cum hæc omnia seriatim dixisset, & Rex Christophorum perdere cogitaret: Interim Christophorus confluentem populum allocutus per prædicationem suam baculum quendam aridum in terram fixit, & *ad honorem Dei*, & conuersionem populi, vt flores, & frondes produceret, impetrauit. Ad quod miraculum multi sunt conuersi, & à Petro Presbytero baptizati. Hoc iterum Rex audiens iratus misit milites, qui eum ligatum adducerent; qui cum ad eum accedere non auderent, ait eis Christophorus. Quid vultis, aut quem queritis? Rex, inquiunt, misit nos ad te vt te ad eum vinctum duceremus. Qui respondit: Si voluero nec solutus, nec vinctus, duci potero. Dicunt ei milites: Ergo si non vis nobiscum venire, vade quocunque volueris, & nos dicemus, quod te non inuenimus. Non ita, inquit, sed ego ibo vobiscum. Quos cum prædicando in itinere conuertisset, & baptizari fecit, & appropinquans vrbi, fecit se vinctis post tergum manibus ad regem deduci. Cuius magnitudinem Rex admiratus, genus eius requirit. Genus, inquit, meum facies mea indicat ex regione Cananitida, à parentibus *Reprobus dicor. Sed hoc nomen in baptismo spernens, Christophorus nunc appellor. Rex ait: Quod stultum nomen tibi imposuisti, *Christi* scilicet *Crucifixi*, quia certe sicut nec sibi, ita nec tibi prodesse poterit; vnum tamen dico tibi, quod si Dijs sacrificaueris, magnos à me honores, & diuitias consequeris, aut certe si oblata respueris diris supplicijs consumeris. Nolentem itaque iussit Rex in equuleo suspendi, & vsque ad nudationem costarum vnguibus laniari.

** Dagnū irrepsisse pro Decio sub quo passus est Christophorus not a hic Baroniū in notis Mar. 25. Iulij.*

Gesta hæc Christophori inuenies in Iacobo de Voragine, sed multa ibi sunt quæ censura indigent, nam ea omnia quæ ibi feruntur de palma, flumine & cæteris, Hieronymus Vida episcopus Albæ, allegorico sensu interpretanda censet.

Christophorus milites conuertit ad fidē Christi.

** Adocimus id est Reprobus.*

Christophorus in equuleo suspenditur.

Passio Sanctarum Nicetæ & Aquilinæ.

CAP. XXV.

TVnc suggestum est Regi vt duas formosas mulieres, ad eum faceret introduci. Quo facto, vir sanctus in oratione prosternitur, & cum à meretricibus plausu manuum, & amplexibus vrgeretur, surrexit, & ait illis: Quid vultis, & cur inductæ estis? At illæ vultus eius claritate perterritę, dixerunt: Miserere nostri sancte Christophore, *vt in Deum, quem prædicas possimus credere*; quia huc introductæ sumus, vt sicut multos decipimus, ita & te ad idolatriam traheremus. Tunc Christophorus blande eis respondit; & eas *ad Christum* prædicando conuertit. Quod cum Rex audisset, iussit eas sibi quantocius præsentari; & ait illis: Nunquid & vos à Dijs recessistis illius maleficijs? per Deos iuro, quod si non sacrificaueritis, morte pessima peribitis. Quæ responderunt: Si Dij sunt, immolare debemus, sed iube prius mundari plateas, vt omnes ad templum Deorum perueniant, quia Niceta & Aquilina ibi sacrificare habent. Quo facto cum per plateas ornatas ad templum venissent, dixerunt astantibus, vt ad eas intenderent; & ascendentes ad *Idolum* Iouis dixerunt: Si Deus es, iube, quid faciamus; quia Rex præcepit vt sacrificemus. Cumque idolum nil dixisset, alligantes omnia Idola zonis suis, deiecerunt ad terram & in puluerem confregerunt, & dixerunt astantibus; Vocate medicos, vt curent Deos vestros. Tunc Rex iratus, dixit eis: Ego monui vos Deos adorare, non conterere, testor autem virtutem eorum, quod perimam vos per diuersas angustias tormentorum. At illæ dixerunt: stulte, si erant Dij, cur à fragili sexu se permiserunt conteri. Tunc iussu Regis Aquilina suspenditur, & ligato ad pedes eius ingenti saxo membra eius omnia disrumpuntur. Quo facto cum migrasset *ad Dominum*, soror eius Niceta ligata manus, & pedes, in ignem proijcitur, & inde exiens illæsa, protinus decollatur.

In carcere intromittūtur ad eum duæ meretrices.

Meretrices conuersæ irrident dæmonum simulachra.

Lege de his Petrum in catal. l. 6. c. 132.

Passio Sancti Christophori martyris.

CAP. XXVI.

POst hæc Christophorus educitur, & confluentem ad se populum confortans, Regi celeriter præsentatur; qui videns populum multum *ad Christum conuersum*, iussit omnes citius decollari; Christophorum vero ferreis catenis ligatum virgis cædi, deinde super sellam ferream clauis, & vinculis alligatum, succenso igne & iniecta pice in medio ciuitatis vsque ad cinerem concremari, sed repente sella sicut cera confringitur, & Christophorus in medio ignis incolumis *ad fidem* populos adhortabatur. Multis ergo credentibus, Rex in malitia permanens, iussit molarem lapidem in collo eius alligari, & per plateas ciuitatis distractum ligari ad stipitem, & à militibus sagittari. Cui cum sagittæ nocere non possent, & Rex & milites eum occidere se putarent, ex pendentes in eo sagittas, ei pariter insultabant. At ille dum imminentem eis pœnam, & sibi gloriam prædicat, insultantibus reinsultat, & iussu Regis ad decollandum ducitur, & ibi finito orandi spacio decollatur.

Viri per sanctum Christophorum conuersi decollantur.

S. Christophori multiplices pœnæ. Capite cæditur.

Lege de S. Christophoro Ambrosium in præfatione.

De passione sanctæ Margaritæ virginis.

CAP. XXVII.

SAncta* Margarita nata in Antiochia à parentibus gentilibus nutrici traditur, à qua dulciter & studiose nutritur. Adulta se sponte baptizari fecit, & defuncta Matre, à patre propter hoc exosa, oues nutricis suæ pulcherrima puella pascebat. Tunc

** Hanc aliter Marinā dicit Beda & vsuardus 14. Kalend. Iulij.*

** Vocabatur Olybrius.*

accidit quendam * Senescallum Imperatoris transire per Antiochiam, qui cum puellam vidisset, & iam in amore eius vehementer arderet, iussit eam ad se venire, & cœpit ab ea nomen & genus, & religionem inquirere. At illa consequenter respondit, se esse nomine Margaritam, genere nobilem, religione Christianam. Tunc Præses: Prima, inquit, duo tibi conueniunt, sed tertium nimis discordat, vt puella tam pulchra, tam nobilis *credat in crucifixum*, qui nec sibi, nec alijs ferre potuit auxilium. Tunc Margarita tam recte, & tam prudenter de fide nostra, & infidelitate paganorum respondit, quod Præses eius rationibus superatus, erubescens se victum, iussit eam carceri mancipari.

Olybrius præses eam vult habere coniugem.

Constans Margaritæ responsum.

Contemnit cruciatus omnes.

Sequenti die iubetur, aut sacrificijs consentire, aut diuersis supplicijs deperire. Renuens exuitur, suspenditur, & virgis acerrimis vsque ad fluxum sanguinis, & defectum cœdentium laniatur. At illa *virtute Dei* nec suspirauit, nec gemuit, nec saltem vultum tristem contraxit. Et cum adhuc *Dominum* prædicaret, putans se Præses irrideri pectinibus ferreis iussit carnes eius vsque ad ossa sulcari. Quod dum fieret, & propter eam populus astans fleret, dum etiam ipse Præses quasi pie ei consuleret, & illa immobilis permaneret, ait Præses; Iam non parcam, iam non miserebor, consulentes sibi deludit, deos blasphemat, tormenta contemnit. In carcerem ergo mittitur, vt excogitatis supplicijs, per membra singula diutius puniretur: sed statim tenebræ carceris immenso lumine radiante fugantur, sed diabolus, vt eam terreret, subito ei in Draconem mutatus apparet, qui cum eam quasi deuoraturus impeteret, *signo crucis opposito* protinus euanuit. Sed tamen ille adhuc, vt ei quocumque modo suaderet, in hominem se mutauit. At illa Dæmonem esse intelligens, eum per caput apprehendit, & sub se ad terram deijciens, coegit vt diceret, cur Christianos tam multipliciter attentaret? Qui respondit, naturale sibi esse odium contra virtutum viros, & quamuis sæpe repellatur ab eis, spe tamen, & desiderio seducendi, semper infestus existit; & quia inuidet nobis fœlicitatem quam perdidit; etsi hanc recuperare non potest, eam alijs auferre contendit. Et his dictis dum virgo pedem subleuauit, ille statim velut fumus euanuit.

Detruditur in carcerem.

Diabolus specie draconis ei apparet.

Virtus crucis.

Inuidia diaboli in humanum genus.

Finis agonis eiusdem.

Cap. XXVIII.

Illa ergo spem accipiens, quod ministrum iam secura vinceret, quæ iam caput impiorum diabolum superasset; sequenti die conuenientibus populis, virgo Iudici præsentatur, & sacrificare nolens exuitur, & appositis ad latera facibus caro recens lacerata, vsque ad intima crematur, ita vt mirarentur, quomodo tam fragilis puella tanta posset tolerare tormenta. Sed insensatus Præses dolium aqua frigida iubet impleri, & ligatam in eo diutius detineri, vt commutatio tormentorum pœna esset grauior, non refrigerium, & nouum dolorem afferret supplicium nouum: sed dum ligata in aquam mergitur, facto terræmotu, omnibus, qui aderant perturbatis virgo illæsa egreditur.

Vruntur pectus & latera eius.

Noua tormenta excogitantur.

Videns ergo Præses, quod ex hoc miraculo populi *ad fidem* concurrerent, timens ne diutius viuens plures conuerteret, eam decollari præcepit: illos autem, qui crediderant, varijs mortibus consummauit. Margarita igitur inpetrato orandi spacio, orauit prius pro se, deinde pro omnibus Christianis, & postea pro persecutoribus suis. Et (vt alibi legitur) pro parturientibus, vt quæcunque in partu, nomen eius inuocaret, statim edita prole periculum partus euaderet. Ibi etiam 13. Kal. Augusti martyrizata fuisse legitur. Vnde mirum est, quod à multis 8. ante diebus scilicet 3. Idus Iulij eius festiuitas celebretur.

Multi per ipsam ad fidem conuertuntur.

Preces eius sub morte quibus liquet, quam sit gratum Deo sanctos inuocare, & in eorum memoriam ecclesias extruere.

Passio Sanctæ Reginæ virginis.

Cap. XXIX.

Præterea sub Olybrio passa est sancta virgo Regina, Clementis cuiusdam gentilis vnica filia, quæ cum esset annorum 15. audiens sanctorum certamina, totam spem habebat *in Domino*. Transiens autem Olybrius de Massilia in Alesiam ciuitatem, sedens in curriculo suo videns eam speciosam nimis, iussit eam deprehendi, concupiscentia eius illectus. At illa oratione præmissa conspectui eius præsentata; genus; & nomen, ac professionem interrogata, dixit se esse ingenuam nomine Reginam, *sanctæ Trinitatis cultricem*. Cui Præfectus dixit: Ergo obtines nomen Galilæi illius, vel Nazaræi? Regina dixit, etiam obtineo, si digna sum, vt inuocetur *Dominus meus Christus* super me, & obumbret, & protegat velut suam ancillam. Tunc iussit impius Præfectus custodiri eam vsque dum veniret ad ciuitatem, & præcepit eam reduci in carcerem vsque dum immolaret, & sic publice audiret eam. Ingressus autem ciuitatem Alesiam Dijs suis immolauit, & sedens publice pro tribunali puellam adduci iussit, vidensque pulchritudinem eius dissolutus est Spiritus eius super eam vehementer, & dixit ei, Cognosce Deos, ô iuuencula, quia misereor pulchritudini & teneritudini tuæ, & multas pecunias habebis à me, & bene tibi erit præ cunctis puellis, alioquin plagas, & pœnas pessimas sustinebis, & corpus tuum tenerum, gladij, & ignes fortiores consument. Quę cum interrita constanter *in confessione Christi* permaneret, iussit eam expoliari, & in equuleum assumi, subtilibusque virgis cædi. At illa in equuleum extensa, dolorem non sentiebat, sed respiciens in cælum dicebat: *In te domine speraui non confundar in æternum.* Cumque cæderetur, membra eius tenera virgæ graciles incidebant, & sanguis multus decurrebat, ita vt astantes flerent amarissime super eam & dicebant ei quidam: O qualem decorem perdis propter incredulitatem: Consenti, & sacrifica, vt possis euadere tormenta. Regina dixit: O mali consiliarij! ô consilia malarum cogitationum non consentio, non sacrifico, *Christum Iesum, qui me confortat, habeo.* Iratus præfectus iussit eam exungulari, & à carnificibus lacerari: qui ita latera eius exungulabant, vt etiam impius, & crudelis Præfectus de clamyde sibi faciem cooperiret, & auerteret se similiter, & astantes lachrymabantur, videntes carnes eius exterminatas.

Refert huius res gestas Ado, plenius autem Mombritius tom. 2. vit. Sanctorum & Petrus in catal. l. 6. c. 47.

Virgo Regina in carcere truditur.

Ei adblanditur præses.

Equuleo, at diris tormentis afficitur.

Insignis eius constantia.

Ipsi adstantes ipsa tormenta & pœnas eius exhorrebant.

Consummatio agonis eius.

Cap. XXX.

Dixit autem Præfectus, quid est ô Regina, neque tu tibi potes misereri? Ecce caro tua exterminata est, & membra tua inutilia facta sunt: Consenti mihi, & sacrifica, impossibile est te sine tormentis transire, si mihi non obedieris. Quæ cum eius verba despiceret, eumque insipientem, & infælicem vocaret, iussit eam deponi, & in carcerem duci. vbi cum orasset, subito columba apparuit, *& crux in cælum erecta est, vsque ad locum vbi puella stabat*, & columba stans super *crucem* dicebat: Aue Regina, vnguentum suauitatis per orationem referens, parata etenim est tibi *corona gloriæ*, apertus est tibi Paradisus, & eris requiescens cum patribus tuis. Tunc *illa glorificauit Deum*.

Visio beatæ Reginæ.

Salutatur à Spiritu Sancto in specie columbæ.

Mane autem Iudici præsentata cum nollet ei consentire, iussa est expoliari & in equuleo suspendi, ac lampades eius lateribus applicari, illa autem leuans oculos *in cælum* dicebat: *Transiui per ignem, & aquam, & eduxisti me in refrigerium.* Tunc iussit impius Præfectus afferri vas quoddam magnum, & impleri aqua, & deponi eam de ligno, & alligari manus eius, & pedes,

Iterum vestibus exspoliatur & diris tormentis affligitur.

pedes, & mitti ibi, vt suffocaretur in aqua. At illa orabat dicens: *Domine disrumpe vincula mea, vt tibi sacrificem hostiam laudis: Fiat mihi hæc aqua etiam aqua suauitatis, fiat mihi hæc suffocatio, illuminatio salutis.* Et postquam orauit miserunt illam in vas illud aqua plenum. Et ecce terræmotus factus est magnus, & ecce de cęlo *columba* descendens habebat in ore coronam, & disrupta sunt vincula beatæ Reginæ, & ascendit de aqua laudans, & *benedicens Deum,* dicens: *Dominus regnauit decorem indutus est.* Illuminasti me Domine Iesu Christe, & saluasti, misertus vnicæ puellæ, *qui es benedictus ante sæcula.* Et facta est vox columbæ dicens: *Veni Regina in requiem Christi, Beata es, quæ hanc coronam meruisti.* Tunc *crediderunt in Dominum* animæ 85. virorum, & mulierum. Iratus ergo Olybrius, fecit eam decollari.

Terræmotus magnus.

Psal. 92.

Beata Regina decollatur.

Huius passio recolitur 7. Idus Septembris, cuius animam cunctis videntibus Angeli tulerunt in cælum cum laudibus.

Passio Sanctorum Iuliani & Ferreoli.

Cap. XXXI.

Ex *gestis eorum.* Iulianus in Aruernia natus genere, & religione nobilis, Ferreoli tribuni comes erat, & vterque Deo in militari habitu seruiebant. Cum ergo gentilium furor Christianos vbique persequens, ad Viennam veniret, Iulianus amore martyrij flagrans cum se gladio furentium expositione præoptaret; precibus sancti Ferreoli coactus est, vt apud Aruerniam fugiens, ad Christianorum superstitum solamen paululum persecutionis impetum declinaret. Tunc Chrispinus consularis audito, quod illic Iulianus lateret, misso persecutore præcepit, vt inuentum constanter occideret. Sentiens hoc Iulianus, quod eum persecutor inquireret, sponte fores exiliens, quærenti intrepidus se opposuit, & protinus ictum ferientis excepit. Cuius caput in proximo fonte lauantes, ad sanctum Ferreolum deferunt, vt ipse similem mortem exciperet, nisi sacrificijs consentiret, quod & factum est, & caput sancti Iuliani cum solo corpore sancti Ferreoli in vno tumulo collocatum est. Post multos annos cum sanctus Mamertus Viennensis episcopus eos eleuaret, inuenit caput sancti Iuliani inter manus sancti Ferreoli, ita illæsum, & integrum, ac si eadem die fuisset sepultum.

Caditur Sanctus martyr Ferreolus in territorio Viennensi vt habet Bar. an. 303 & in æde quam Castulus condiderat ad ripas Rhodani sepelitur, qua postmodum Rodani impetu rimas agente, ruinamque minante, trans ripas basilicam Sanctus Mamertus construi curauit Lege Gregorium Turonensem c. 2. lib. de miraculis S. Iuliani

Miracula eiusdem sancti Iuliani.

Cap. XXXII.

Inter plurima huius sancti miracula testatur Gregorius Turonensis, quod cum quidam Rusticus die dominica arare præsumeret, apprehensa securi, vt vomerem emundaret, protinus contractis digitis manubrium in dextra eius adhæsit. Cumque pudore, & dolore nimio torqueretur post duos annos ipso dominico die in ecclesia sancti Iuliani vigilans liberatur.

Vltio diuina in violatorē diei dominica.

Cum autem quidam nobilis, quasdam res huius ecclesiæ peruasisset, & à Sacerdote per nuncios rogaretur, vt quod male cæperat, relaxaret, ille res sancti retinuit, & clericos cum iniurijs effugauit. Qui tamen post aliquantum tempus huius pręsumptionis immemor cum ad festum sancti Iuliani, cum alijs aduenisset, & in hospitio suo conuiuium celebraret, repente tonare cæpit, & fulgur de cælo ruens ipsum illæsis omnibus alijs concremauit.

Nota horrendum supplicium res ecclesiæ sibi vendicantis.

Quidam diaconus relicta ecclesia fisco adhæsit, & accepta potestate, tanta mala faciebat, quod à vicinis sustineri non potuit. Cum ergo die quadam montes circuiret, & quasi pro iure suo oues ecclesiæ sancti Iuliani diriperet, prohibentibus ex parte sancti Iuliani pastoribus dixit: Iulianus non comedit arietes. Cum autem oues, vt proprias detineret, forte ad villam sancti Iuliani deuenit, & statim ante sepulchrum eius febre correptus, tanto calore opprimitur, vt nec surgere, nec aliquem vocare valeret. Post hęc elatus in quadam cellula collocatur, & inualescente febre, quod incenderetur à martyre confitebatur, iactariq; super se aquā ad refrigerandum petijt, sed statim tantus fumus, & fætor de corpore eius exijt, quod fugientibus qui aderant post modicum expirauit.

Qui de domibus sanctorum aliquid aufert ipsis sanctis facit iniuriā & ideo horrendum fuit Dei iudiciū in diaconū res S. Iuliani auferentē.

Passio Sancti Genesij martyris.

Cap. XXXIII.

Ex *gestis eius.* Sanctus Genesius Aleratensis vrbis alumnus extitit virtute nascendi, & patronus virtute moriendi. Hic in iuuentutis flore primæuo, prouincialis militiæ tyrocinia suscepit. Accidit autem vt eodem ante tribunal Iudicis exceptoris manus implente, impia atque sacrilega persecutionis iussa legerentur. Quę cum Deo deuotus repudiaret auditus, & imprimere ceris manus sancta respueret, abiectis ante pedes Iudicis tabulis, triste ministerium sacrata iam Deo mens fugit, & vt in nullo à præceptis euangelicis actus martyris deuiarent, quibus declinare persecutionis impetum vel iubetur, vel permittitur, ab ira se furentis iudicis paulisper occultauit. Qui cum eum corripi protinus, offerrique iussisset, neque facilis inuestigatio ad procuratam latebram perueniret, præcepit ministris, vt vbicumque eum inuenire possent, gladio interficerent, quod & factum est.

Huius miracula à beato Hilario Arelatēsi episcopo sunt cōscripta & extant apud Suriū. 25. Augusti.

Huius passio recolitur 8. Kal. Septembris.

Passio sanctarum virginum Iustæ, & Ruffinæ.

Cap. XXXIIII.

Ex *gestis earum.* In ciuitate Hispali regionis Hispaniæ passio sanctarum virginum Iustæ, & Ruffinæ. Hæ cum essent mediocri paupertate tenues, erat illis vsus mercandi fictilium vasculorum, ex quo quæstu indigentium inopiam saturabant, sibique tantum quod ad victum, & vestitum necessarium esset, procurabant, orationi quotidie insistebant, caste religioseque viuentes, bene patientes, & domus suæ curam agentes. Cumque distrahendorum vasculorum curam gererent, accurrit nescio quod execrabile monstrum, & immane portentum; quod perditorum turba gentilium *Salambonem* vocant postulans ab eis, aliquod vtensilium sibi dari. Qui cum resisterent, ac dare nollent, dicentes se *dominum Iesum Christum* colere ac credere, non Idolum illud; quod nec viueret, nec sentiret, mulieres nobiles, quæ portabant Idolum illud in humeris suis, deiecerunt illud à se turbulenter, ita vt omniū sanctarū virginū vascula confringeret penitus & contereret. At illæ non dãno paupertatis commotæ, sed ad destruendum tantum dedecoris malum, repulerūt Idolum. Quod statim ad terram prostratum corruit comminutum, tunc quasi sacrilegium commisissent, gentiles eas morti obnoxias exclamabant. Igitur à Diogeniano comprehensæ, primo equulei extensione, & vngularum laniatione vexatæ sunt: Postea carcere, inedia, & doloribus afflictæ, post aliquantos vero dies, cum ad Momentoniariam locum Præses ire disposuisset, iussit eas per aspera & confragosa loca post iter suum pedibus properare. At illis nihil durum, nihil asperum videbatur, sed quasi totum iter peractum, subtus se puluerem conculcabant. Tandem Iusta in carcere exhalauit spiritum, cuius corpus Pręses, in puteum iussit præcipitari, sed religiosus Antistes Sabinus è puteo sublatum honorifice sepeliuit. Ruffina vero quæ in carcerem remanserat, iussu præsidis fractis ceruicibus & gula, deuotum Deo spiritum emisit, cuius corpus igne combustum, digna honorificentia sepultum est.

** Salambonem babylonij venerem appellant.*

SS. Iusta & Ruffina dire cruciātur.

Iusta in carcere obit, Ruffina iugulatur.

Harum passio celebratur 14. Cal. Augusti.

Passio sancti Antonini martyris.

CAP. XXXV.

Passus est S. Antoninus non Apameæ vt Vincentius & multi alij opinati sunt, sed Pamiæ apud Tolosam, vt constat ex tabulis ecclesiæ Palentinæ, in qua eius dies natalis solemniter agitur, vbi sacra corporis eius reliquiæ requiescunt vide Barronium hic.

EX *gestis eius*, Sanctus Antoninus Apameæ oppido oriundus nobilis genere; ab infantia cæpit sanctis pollere virtutibus, & sacris literis edoctus, salutaria præcepta legebat & implete studebat. Cumque desiderio martyrij æstuaret, ab opido Apameæ egressus Christianos perquirens quamplurimos inuenit, inter quos diu comanens ad Sacerdotalem dignitatem promotus est. Cumque prædicando iter ageret, labore itineris siti fortiter æstuans, omnipotentem deprecatus est, vt sibi subueniret. Oratione vero completa, terram solum virga fiducialiter percussit, & inde fons erupit; qui viro sancto datus à Domino, magnam etiam infirmitatibus præbet salutem. Reuersus itaque vir sanctus Apameam, illic in religionis studio persistēs prædicabat, & gentiliū perfidiam increpare nō desistebat. Cūque aduersus eum diabolica rabies, in sacrilegorum pectoribus inflammata concresceret, diuino spiritu repletus prædixit ipse paucis (qui tunc aderāt Christianis) suum quod diuinitus agnouerat, iam imminere martyriū. Itaque cum Christiani loca sacra (vbi sanctorum corpora quiescebant) orando, visitarent, ipse cum eis pergens, aliquantisper longius iturum se causa orationis illis innotuit, at inde se minime reuersurum, sed impiorum gladio feriendum prædixit. Sentiens igitur insidiantes sibi appropinquare gentiles, vltro se eis objiciens ab eis tentus est; deductusque cædendo vsque ad ripam fluminis ad radices Apameæ decurrentis, *in confessione Domini* permanēs capite truncatus est. Impijssimi denique satellites, ne à Christianis inuentus honoraretur, vt martyr, totum corpus crudeliter discerptum simul cum abcisso capite dimerserunt in flumine. Viri autem religiosi quæsitum deuote corpus martyris repererunt, sine capite & sepelierunt honorifice. Miro autem modo sanguis ille *pro Christo* effusus, & in aquā proiectus, inter aquarum collisiones est coagulatus, atque constrictus, nihilque ex eo aquarum impulsus dispersit, sed velut quodam fidelissimo famulatu ad mēbra corporis, vnde manarat, integrum & imminutum cōiunxit. Sed & ipsius aqua fluminis creatori suo obediens, & *famulum Christi* agnoscens, ita se à cursu solito, locoque defluenti subtraxit, vt iniuriam inferre se sancto corpori metuere demōstraret & ad requirenda beati martyris membra fidelibus populis, viam congruam præpararet.

Acta hæc similifere modo itaextant apud Petrū in catalogo lib. 2. cap. 24

Multorum quoque opinione relatum est, quod cum caput martyris amputatū, in flumine iactaretur, statim angelica susceptione paruo est mausoleo collocatū nauiculaque impositum, assistēte semper angelica custodia (vt fertur) similitudine duarum aquilarū niuearum deducebatur nauicula, donec peruenit ad locum sibi destinatū, scilicet, ad cuiusdā * Festi Principis habitaculum; quod idem martyr (vt fertur) eandē regionem prædicādo peragrans, ab eodem principe locum petierat ad habitandum. Cum ergo illuc ad littus peruenisset. Festus princeps admirans, & quid esset per spiritum intelligēs; caput sanctum deuote suscepit, & habitationem suam à loco illo remouēs, domumque in Ecclesiam dedicans, caput in ea cum honore, & gratiarum actione posuit. Huius passio recolitur 4. nonas Septembris.

Refert hanc historiā Petrus in catalogo vbi supra.

** Hic Festus fuit à sancto Antonino ad fidem conuersus.*

Passio sanctæ Mariæ virginis.

CAP. XXXVI.

Lege Petrum in catalogo lib. 2. cap. 38 Respondent his omnibus quæ Tertullianus in apologetico in gentiles exprobrat his verbis: pro-

EX *gestis eius*. Beata virgo Marciana ciuis Insuegritani municipij pulcherrima, & genere nobilis fuit, quæ contemptis diuitijs ad Cæsaream veniens, accola in cellula habitauit. Quadam die procedens ad publicū, & ignotam se turbis ambulantibus aggregans, vidit Dianæ simulachrum in platea, sub cuius pedibus aqua per lapides decurrebat in patena marmorea; nec *illud stare passa est*, *nam truncato capite totam confregit statuam*. Quod vbi nefarij ministri aspexerunt, statim eam cæde macerantes, totam liuoribus infecerūt, & cum magnis clamoribus, vsque ad atria Prætorij, congeminatis cædibus protraxerunt. Quæ ante interrogationem Iudicis *Deum* confessa est, & inania figmenta damnauit. Iratus iudex dictis eius quæstionariorum manibus alapis cæsam, in ludo gladiatorio iussit induci. Tradatur, inquit, vni, & seruiat plurimis, vt illic & corpus, & pertinax animus puniatur. Illa gaudens ad custodiam ibat, quia pudicitiam suam *Deo custode* seruabat.

[...]xime ad [...] nomem da[...] nando Chr[i]stianā, pôti[us] quam leo[...] confessi v[...] labem pud[i]citiæ ap[ud] nos atroci[o]rem omni p[œ]na & om[ni] morte rep[u]tari.

Cūq; nocte illa in oratione vigilante, gladiator, nomine Flameus, cui tradita erat, vt captiuitatem pudoris sustineret, per tenebras ad eius cubile venire contenderet; subito paries angularis lapidea molle constructus est, & ille suo deceptus errore, Deo interdicente, vsque mane virginem inuenire permissus non est. Tunc eam rogare cæpit, vt sibi veniam daret, ac pro eo *veniam à Domino* peteret, vt de ludo gladiatorio viuus euaderet. Cui illa respondit: *Deus meus* qui meam castitatem defendit, ipse te, eo die quo martyrium sumpsero, liberabit. Alia die illud parietis interpositi miraculum omnes loquebantur populi, qui sermo vsque ad aures Iudicis venit. Mox furore succensus, alterum gladiatorem mutari iussit, & ipsum similiter paries natus à sancto corpore separauit. Tertio quoque tradita fuit, & huic similiter accidit.

Consummatio agonis eius.

CAP. XXXVII.

TAndem vero quinto Idus Ianuarij dies exoptata passionis venit, Et primo mane dum gladiatores ex more ornati, de ludo descenderent in arenam: vt dicta martyris complerentur, gladiator ille Flameus libertatem accepit; sed multitudo quæ ad spectaculum confluxerat, clamare cæpit, vt Marciana feris objiceretur. Ligatur itaque ad stipitem virgo & dimissus est ferocissimus leo, qui cum impetu magno veniens, erectas manus in puellæ pectus imposuit. Sanctumque corpus odoratus, eam vltra non contigit. Omnis pene populus mirari cœpit, & christianam puellam dicere dimittendam: sed Bindarius Archisinagogus, cum filijs suis, & aliquot Iudæis, quos ad studium clamoris collegerat in seditionem, vociferantur, vt taurum Iudex produci iuberet, quo facto, iniectis cornibus percussit eam fortiter in pupillam oculi, statimque cruor exiuit, & illa semianimis in terram cecidit, intraque portarum claustra reperitur, & ad aliam coronæ pugnam siccato sanguine reuocatur.

Feris obiicitur virgo.

Taurus contra eam producitur.

Tertia vice ad stipitem ligatur, & exclamans ait: *Te video, te sequor Christe, suscipe animam famulæ tuæ.* Iudice amplius irascente, leopardus ingens, & crudelis producitur, qui exiliens vno morsu euulsa pene omnium mēbrorum cute, animam martyris coegit exire.

Leopardus in eam productus virginē discerptam lacerauit.

Eodem temporis puncto: Bindarij blasphema domus cum omnibus, qui ibi fuerant, diuino arsit incendio: nam & ante beata martyr dum esset in ludo gladiatorio, ab eiusdem Bindarij filia, vel filijs, vel aliquantis Iudæorum vocibus de ipsa domo, quæ in vicino erat, iniuria grauissima lacessita; prophetica voce coacta fuerat imprecari diuinam insultantibus flammā: *Hæc domus*, inquit, *cælesti ardeat incendio*, *vt in perpetuum reparari non possit*. Sicque factum est, nam, & à Iudæis frequenter reædificari tentata est, & semper cecidit.

Passio Sancti Marini pueri.

CAP. XXXVIII.

MArinus puer sāctus Romanæ vrbis primarius Senatoris cuiusdam filius, à Marciano * Imperatore cōprehensus est, capescendi martyrii desiderio accēsus, à quo nomen suum & genus interrogatus, Christianum se esse respondit, Cumq; Idolis immolare respueret, & minas eius contēneret iussit eū extēdi, & durissimis loris

** Præfecto In martyrologio Rom. sic legitur Romæ S. Marini ordinis senatorij qui sub Narino imperatore & Marciano præfecto*

dorsum eius, & ventrem conscindi: Deinde fortiter ligari, & in custodiam mitti. Quem sequenti die productum, cum videret eius constantiam, iussit in equuleo suspendi, & vngulis corpus eius dilaniari: deinde serram ligneam fieri, & machinam lapideam, vt immisso lapide per mechanicas, membra eius diuideret. Ministri ergo diaboli trahentes machinam, *illo gratias agente*, quasi ad mortem fatigati, dixerunt* Imperatori se hominem istum vincere non posse. Qui stupens in his, iussit arborem magnam scindi cuneis per medium vt immissus in eam sanctus, extēsus, & cōfractus amitteret spiritum. Cumque delicata eius membra extendissent, arbor diuisa est in duas partes à capite vsque ad caput. Deinde iussit Marcianus craticulam, & plumbū ingens succendi, & etiam martyrē superponi: qui super eam ascendens *signaculum crucis faciens Dominū inuocauit*: statimque fluuius aquæ innudans, ignem extinxit, & ipse stans super aquam *Deū glorificauit*. Tunc Simplicius Cōmentariensis iussit frixorium afferri, ignemque vehemētissimum supponi, & puerum in eum mitti. Qui à ministris illic proiectus, *Deū glorificauit*, & respiciens ad Marcianum ait: Parasti carnes meas ad edendum, iam nunc accipe partem tuam aliquam, & ede, donec aliæ præparentur. Hoc eo dicente, ros de cœlo veniens ignem extinxit, & refrigerauit frixorium, ita vt in eo velut in bono strato iacens, *benediceret Deum*. Culcius vero Præses ait Marciano: Iube afferri caldariam, & in ea picem mitti, vt ab igne succensa ebulliat, & capite immerso immittatur in eam, tūc sanctus ad omnia paratus *in cælum aspexit*, seque spōte in caldariam proiecit, & statim in duas partes disrupta est; & pix hinc, & inde diffusa est, & sanctus in medio stans *Deum glorificabat*.

** Prefecto*

Vnde pro Imp. videtur corrigendum prefecto.

Diris & inauditis supplicijs afficitur puer Marinus, lege Petrum in catalog. lib. 2. cap. 6.

Immittitur puer in caldariam pice ebullientem.

De agone eius multiplici.

CAP. XXXIX.

POst hæc Marcianus arenam præparari iussit, & sanctum Dei martyrem immitti, simulque Leonem, & Leopardum contra eum immitti. Stimulantibus autem ministris, leo rugiens de cauea egredi nolebat, & cum diu molestaretur, egressus cum pardo, & currens ad sanctum puerum complexus eius humeros constringebat. Pardus autem ad pedes eius volutans, non discedebat. Quod videns Marcianus exclamauit. Quæ ista phantasia quam video? Cumque iussisset bestias amoueri, nullo modo discedebant. Et cum ministri multum eis molesti essent, vt ad caueas redirent, tunc imperante sancto Marino statim abierunt. Iterum iussit dimitti leænam, & vrsam, quæ ad sanctum Dei currentes, vestimenta eius scindentes, ad pedes eius corruerunt, & mortuæ sunt.

Leoni & leopardo obijcitur à quibus veneratur.

Post hæc iussit dimitti pardam cum tigride, quæ accurrentes, ascenderunt super collum eius, & complexæ sunt eum. Vna quoque ex his osculabatur os eius, alia sudorem de facie eius extergebat. Iussit quoque taurum adduci, & in eius dorso cauteria imponi, ac *sanctum Dei puerum* ad eius cornua ligari. Quo facto ardentibus cornibus taurus non sentiebat; de cauterijs quorum nihil ad eum pertinebat, sed lingua sua *sanctum Dei martyrem* lingebat.

Item Parda & leæna cōplexa sunt eum.

Post hæc suadente Simplicio super pyram ingentem eum poni fecit, sed ignis eum non tetigit. Ipsum quoque de pyra depositum immiserunt in caminum valde succensum, & ecce duo Angeli aduenientes tenuerunt eum, vnus dexteram eius, & alter sinistram, & cum eo in ignem descenderunt. Thronus autem in medio camino positus erat, statimque, vt ingressus est, se consignans, omnis ille camini ardor euanuit, & iste in medio sedebat *glorificans Deum*. Sequenti die iussit Marcianus caminū aperiri, vt videret si consumptus esset ab igne, volens puluerem corporis eius, ne Christiani eum tollerent, in ventum, dispergere. Ministri autem aperientes caminum toto igne consumpto, non sustinebant calorem, qui egrediebatur de fornace. Marcianus autem illo ad se ducto ait: Iterum Diabolum istum adduxistis mihi? Sāctus autem Marinus simulauit se velle acquiescere præcepto imperiali, tunc ille supra modum lætus, iussit theatrū præparari, omnesque ciues Romanos adesse, gladiumque, & agnam albam afferri, vt immolaret. Sanctus autem genua flectens diu cum orationem consummasset, ad eius imperium, statim Serapis, & Cronides, & omnes Dij corruerunt, & in puluerem redacti sunt. Videns hoc populus Romanus exclamauit: *Vere magnus est Deus Christianorum*.

In caminū ardentē immissus, ibi cum duobus angelis illæsus ambulat, glorificās Deum.

Falsos Deos se adorare simulat, sed vere in confusionē gentilium oratione sua eos contriuit, & in puluerem redegit.

De morte eius, & supplicio tyranni.

CAP. XL.

TVnc Marcianus multa confusione opertus, iussit eum decollari. Sanctus autem in Domino exultans ait: *Veni pater gloriæ & accipe caput tui pueri: ecce enim pro nomine tuo cursum consummaui, suscipe animam serui tui.* Pater quoque & mater eius hortabantur eum fælici agone cursum perficere, scientes eum esse suscepturum coronam victoriæ. Qui, oratione facta, consignans se, pacem dedit fratribus, & flectens genua spiritum Deo tradidit. Scurra vero iam mortuum percussit, & caput eius amputauit, cuius corpus ministri Diaboli tulerunt, & in præcipitio vbi corpora latronum proijciebantur, illud proiecerunt. Præcepit autem Marcianus custodiri locum ne Christiani corpus tollerent & sepelirēt, quem cum custodes obseruarent, subito factæ sunt tenebræ, & tonitrua, & fulgura, & aquarum inundationes, quasi diluuium, ita quod ministri territi fugerūt, sanctus autē Theophilus episcopus, cū viris ecclesiasticis corpus sanctum tulit, & in loco excelso Romanæ ciuitatis posuit. Tunc subito factus est sonus de cœlo magnus, & multitudo Angelorum descendit quæ locum ipsum sacrauit.

Sanctus puer decollatur.

Milites custodientes corpus Sancti pueri, ne Christiani id tollerent; à tenebris, tonitruis, & fulgeribus territi sunt, & fugati.

Marcianus autem vt demens factus, accepto consilio à cubicularijs suis, vt immolaret Dianæ & Serapi, sacerdotes venire iussit, & occidit albā magnam & columbam, vt lauaretur in sāguine immolationis, præcepit etiā epulas in capitolio præparari, & patrem ac matrē martyris, adduci. Qui adducti, steterunt coram eo, nihil respondentes ei. Subito autem cecidit romphæa de cœlo supra pedes Marciani; qui fugiens, ad palatium suum, correptus magnis febribus, in lecto suo se collocauit, & dixit. Vnde mihi hæc dementia accidit, quam patior? forsitan propter puerum istum morior. *Magnus est Deus Christianorum.* Exaudi me & peccatis meis ignosce. Tunc recedente febre abijt in capitoliū adorare Serapin; & ecce ignea virga de cœlo descendit, & percussit eum, omniaque membra eius dissipauit. Cumque iterum festināter ingressus palatiū diceret: Magnus es Deus Christianorum, adiuua me, dolor omnis cessauit. Deinde surgens Serapin inuocauit; & tunc in faciem suā ruit, & vermes de ore eius ebullierunt, & mortuus est pessime, animaque eius in tenebras abijt.

Marcianus crudelis præses pro hoc scelere & alijs; à Deo percussus, vermibus ex ipsius ore ebullientibus, infaelicem animam exhalauit.

Gesta sunt hæc in vrbe Romana 7. Cal. Ianuarij.

Author. Hæc ideo hoc in loco inserere volui, quia nullum Imperatorum illorum qui ecclesiam persecuti sunt, Marcianum appellatum reperi: sed forte ipse fuit * Marcianus Præses sub quo passus est sanctus.

**Illud probabilius cēsetur.*

De cæteris qui in martyrologio scripti sunt.

CAP. XLI.

SVnt & alij innumerabiles martyres per diuersas mūdi partes magnifice à fidelibus honorati, quorum nec tempora nec gesta ad plenum reperire potui; sed de quibusdam hæc pauca quæ sequentur, ex martyrologio collegi.

Nam pridie Cal. Februarij, celebratur natale beati Metrani martyris: quo nolente impia verba proferre ad iussionem paganorum, omne corpus eius fustibus colliserunt, vultumque & oculos acutis calamis terebrantes, extra vrbem cum cruciatibus expulerunt, ibique spiritum qui in eo supererat, lapidibus eiecerunt.

Huius egregium certamen scripsit Dionysius Alexandrinus, lege Euseb. lib. 6. cap. 34.

Item

Passi sunt temporibus Decij Imperatoris, vt notat Baron.

Item 3. Kal. Martij, Alexandriæ passio sancti Iuliani martyris: qui cum ita podagra constrictus esset, vt nec incedere, nec stare posset, vnà cum vno ministro suo in sella iudici offertur: qui in camelis impositi, per totam vrbem iubentur circumduci, & flagris hincinde vidente populo laniari, vsquequo finem ipsis verberibus sortirentur.

De his lege Surium to. 6

Item. 8. Idus Martij, ciuitate Antinoû; sanctorum Philemonis, & Apollonij Diaconi, qui tenti, & à iudice auditi, cum constanter Idolis sacrificare noluissent, perforatis calcaneis, per ciuitatem horribiliter tracti, nouissime gladio cæsi sunt.

Item 9. Kal. Maij ciuitate Valentia sanctorum Felicis Presbyteri, & Fortunati, & Achillei diaconorum; qui cū maximam partem præfatæ vrbis, ad fidem Christi conuertissent, à duce Cornelio in carcerem trusi sunt: deinde diutissime verberari, cruribusque confractis, circa rotarum vertiginem astricti; fumum quoque in equulei suspensione perpessi, tandem gladio consummati sunt.

Recitat Surius horum acta tom. 2.

In persecutione Diocletiani sub Eustratio Præside passi leguntur in Martyrologio Rom.

Item 4. Kal. Maij Alexandriæ sanctæ Theodoræ virginis, quæ sacrificare contemnens, cum esset in lupanari tradita, repente quidam ex fratribus nomine Didymus eam miro Dei fauore eripuit, ac postea cum eadem percussus, ac coronatus est.

Item 4. non. Maij Nicomediæ sanctæ Antoniæ martyris, quæ nimiū torta, & varijs afflicta cruciatibus, vno brachio tribus diebus suspensa, & in carcerem biennio detrusa, tandem in confessione Domini, flammis exusta est.

Item de eodem.

Cap. XLII.

Tempore Seueri Imper. passa est hæc virgo anno Christi 203. vt testatur Baron.

Item 15. *kal. Augusti*, apud Carthaginem sanctæ Gundenis martyris, quæ iussu Ruffini proconsulis ob Christi confessionem quater diuersis temporibus equulei extensione vexata est, & vngularum horrenda laceratione cruciata, carceris etiam squalore diutissime afflicta, nouissime gladio cæsa est.

Graphiis puerorum confessum Cassianum Martyrem, eius acta testantur.

Itē Idus Augusti, Forosyllæ S. martyris Cassiani, qui cum idola noluisset adorare, vocatis pueris, quibus docendis exosus fuerat, data est facultas eum perimendi; quorum quanto infirmior erat manus, tanto grauiorem pœnam martyrij dilata morte faciebat.

Horū martyrium scribit Eusebius lib. 8. hist. cap. 8. licet eorum nomina silentio prætereat.

Item 4. non. Octobris, in Ægypto sanctorum Marci & Marciani fratrum, & aliorum cum eis innumerabiliū martyrum vtriusque sexus, & ætatis; quorum alij post verbera diuersique generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt: alij in mari præcipitati, nonnulli etiam capite cæsi, plurimi inedia consumpti, cæteri patibulis affixi, quidam etiam capite deorsum verso, & pedibus in sublime sublatis, martyrij coronam meruerunt.

Agit de his Victor lib. 1. de persecutione VVandalica, ex quo cæteri accepisse noscuntur.

Item 17. Kal. Nouembris, in Affrica, sanctorum martyrum, 270. pariter coronatorum; & sanctorum martyrum Martiani & Saturiani cum duobus fratribus eorū, qui pro constantia fidei Catholicæ primum nodosis fustibus cæsi, & vsque ad ossa laniati, cum multo tempore talia paterentur, sequenti die semper incolumes reddebantur: nouissime in exiliū relegatione vinctis pedibus post terga currentium quadrigarum inter spinosa siluarum loca pariter iussi sunt interire. Passa est etiam Maxima virgo cum eis.

Item 13. Kal. Nouembris apud Viennensem prouinciam B. Maximi Leuitæ & Martyris, qui patiendi desiderio, persecutoribus inquirentibus se palam ostendit, & post responsionum constantiam equuleo suspensus, ac tortus; deinde fustibus cæsus, ad vltimum è sublimi loco obrutus occubuit.

Lege Vasæū in chronicis Hispaniæ.

Item 10. Kal. Nouembris in Hispania sanctorū Seruandi & Germani, qui post verbera, squalorem carceris, sitis & famis iniuriam, longissimi quoque itineris laborem, tandem cæsis ferro ceruicibus, martyrium consummauerunt.

De Victoria Constantini per signum crucis.

Cap. XLIII.

HVgo Floriacensis lib. 5. Igitur cum iam septimum annum imperij sui perageret Constantinus aduersus Maxentium pessimis (vt diximus) moribus adornatum; nondum baptizatus, conspirante secum collega Licinio, bellum parauit, & dum illuc pergeret, multaque secum imminentis belli necessitatem pugnæ proximus pertractaret, vidit per soporem in cœlo *signum sanctæ crucis* flammeo nitore rutilare, & Angelos sibi assistentes, & dicentes: CONSTANTINE IN HOC VINCE.

Huius rei facit fidem Panegyricus in Costātinū & etiā Eusebius in Chron.

Cassiodorus, in hist. tripartita 1. li. cap. 4. Eusebius quoque Pamphili, cum iureiurando ipsum Imperatorem dicentem audisse se refert: quia circa meridiem declinante iam Sole, *Crucis signum* ex lumine factum, & scripturam consertam ei dicentem: IN HOC VINCE: vidisset ipse & milites, qui cum eo etiam tunc essent: pergente namque aliquo cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculum ostensum est. Dumque cogitaret quid esset, vox superuenit, & dormienti Christus apparuit cum signo, quod vidit in cœlo, iussitque vt fieret eius signi figuratio: quæ foret auxiliū in congressionibus præliorū.

Signum crucis apparet Constantino lege Eusebi. in vita Constantini li. 1 & Baro. an 312.

Cumque iam opus non esset interprete, sed aperte monstratum Imperatori fuisset; quid de Deo credere conueniret: mox die facta, Sacerdotes Christi conuocās de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes *de Christo* loquebantur: suaque dicta ex propheticis comprobabāt. Signum vero quod apparuerat ei dicebāt trophæum esse *victoriæ Christi* aduersus infernum.

Hugo vbi supra. Constantinus ergo signum, quod viderat, in vexilla militaria depinxit, deinde *in speciem Crucis* signum, quod dicunt *labarum* transformauit: & sic instructus, & armatus, cum magna spe victoriæ aduersus Maxentium dimicaturus, iter accelerauit. Cui Maxentius per pontem nauigijs compositum egressus hostiliter occurrit: iusserat quoque, nauibus ad decipulam cōpositis fluuium sterni, & superpositis tabulis adæquari. Sed cum vtrinque pugnaretur, & exercitus Maxentij *sanctæ Crucis virtute* prosterneretur, ad vrbem fugiendo remeare volēs Maxentius pontem (vt diximus) nauigijs compositum ascendit: & subito subsidere naues, & ipse lapsu equi in profundū aluei demersus est, sicque belli futuras cædes sui nefandi capitis redemit interitu. Tūc Constantinus vrbem Romam triumphans ingreditur, & ita totius Occidentis Imperium vsque ad Oceanum, deuenit tam ad Constantinum, quam ad Licinium.

Labarū præcipuū militare signum, cruce ornatū. Nota ex Greg. Naz. orat. 1. in Iulian. quod labarū à Latinis dictū est, quod soluendorū laborū vim haberet.

Qualiter idem Imperator honorauit illud signum.

Cap. XLIV.

COnstantino ergo Augusto in vrbe recepto, statim, vt imagines ob honorem triumphi illius, senatus erexit: vexillum *sanctæ Crucis* in dextera manu sua fecit depingi, & subter ascribi: HOC ESSE INVINCIBILE SIGNVM DEI VIVI.

An. Christi 316. Mundi 169.

Cassiod. vbi sup. c. 3. Hoc signū bellicū, quod ex *labaro* in vexillū *Crucis* transformatum fuerat, inter alia preciosius erat, eo quod IMPERATOREM præcederet, & adorari illud à militibus moris esset. Constituit ergo certos signiferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat, vt vicibus humeris id veherent, & omnes acies ita lustrarent.

Mira vis, & virtus vexilli crucis contra hostes.

Fert enim quod aliquando quidam ferens hoc signū cum repente inuadentibus hostibus expauisset, dedissetque illud alteri deuehendum: cumque se de prælio subtraxisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit. Ille vero, qui sacrum suscepit trophæum, multis se iaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim diuina regente virtute sagittæ hostium figebantur *in signo*: à signifero autē inter pericula protinus euolabant. Dicitur autē neque aliquem vnquā huius signi ministrū vt solet in bello vulnere mortuū, aut cladē captiuitatis perpessū.

Ibid. cap. 9. Supplicium crucis sublatū; & Symbolum crucis in nummis.

Denique supplicium crucis, quod primitus apud Romanos erat in vsu, lege prohibuit. In figurationibus autem solidorum, & imaginibus, hoc signum iussit inscribi semper & figurari. *Eusebius in historia ecclesiastica 9. libro cap. 9.* Per idem tempus conspirante etiam tunc secum Licinio (nondum enim in id vesaniȩ inciderat, quo postmodum dilapsus est) scientes, & profitentes *auctorem sibi omnium bonorum Deum.* vna eademque sententia legem statuunt, in qua *Deum Christianorum* plenissimis laudibus prosequuntur, & ipsum auctorem totius virtutis atque operis profitentur: ipsumque de tyranno præstitisse victoriam, & ideo ab vniuersis huic venerationem cultumque deferendum. Hanc legem etiam ad Maximinum, qui tunc orientis partibus dominabatur, amicitiasque eorum expetere videbatur, emittebant. At ille ingentibus Imperatorum rebus gestis perterritus, tametsi quæ scribebantur contraria sibi, & quæ aliena à mentis suæ proposito viderentur, tamen resistere non audebat, & rursum alienæ auctoritati cedens, inuitus videri in hoc venisse erubescebat.

Constantini Licinijq; lex de colendo Christo.

De miserabili fine Maximini cognomento Galerij.

Cap. XLV.

Metu Constantini & Licinij Maximinus indulsit Christianis.

E*Vsebius vbi supra.* Impius igitur ac mente ferox hoc solum quod metus extorquebat, indulsit, nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum verbera vltio diuina proferret. Etenim cum contra meritum suum nomen *Augusti* vel Imperium præsumpsisset; extolli etiam aduersum regni socios cæpit, in quibus regalis institutio morum probitate ac religionis gratia refulgebat. Audet igitur primo se inter eos honore priorem constituere, ac non multo post rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre.

Bellum mouens in Licinium vincitur ab eo.

Hugo Floriacensis vbi supra. Quem Licinius à Roma digressus expugnare parauit; & cum iam ferro Licinij cecidisset exercitus Maximini Galerij; pars quæ supererat videns Imperatorem suū diuino fauore nudatum, Licinio se subdidit. Maximinus vero Galerius, vt vidit à dijs suis se deceptum, & ab hominibus derelictū, turpiter, & infideliter fugit. Veruntamen dum reparauisset exercitum, velletque secundo cum hoste confligere, doloribus internorum viscerum correptus, vehementer exagitari cæpit, ita vt nec stratis recumbere posset.

A suis militibus ad Licinium trāseuntibus derelictus.

Eusebius vbi supra cap. 10. Tunc homo edax, & qui vino semper repleretur, nec summis quidem labijs degustandum recipere cibum, aut odore tenus vinum sumere præcepit. Itaque carnis inedia, & ariditate consumptus, hoc solum profecit infelix, quod in vltimis vitæ positus, iustam esse vindictam Dei, & scelerū pænas se merentem profitetur expendere. Ad vltimum tamen morbo prius luminibus amissis, & tunc magis quod aduersus *Christum* impietatis admiserit, videns, viuendi finem fecit.

Maximini Imp. miserandus exitus.

Sed defuncto eo, qui aduersus Christianos nunc inaudita crudelitate, nunc simulata venia agebat, aperta indulgentia legitimorum principum, ecclesiarum status multo etiam clarior, quam prius fuerat, reparari cæpit. Tunc inimicis fidei pænitudo vltima atrocitatis suæ fiebat, ita vt ipse publicus * puderet eos aspectus. Etenim cum primum ipse Maximinus imperialibus edictis tyrānus, & impius, & Deo & hominibꝰ inuisus fuisset pronunciatus, tabulæ eius quoque pictæ, vel imagines æreæ, aliæ deiici ac præcipitari iubentur, aliȩ vero atris fucatæ coloribus obliterari. Iudices quoque eius, quos ille in tyrannicis dominationibus ministros scelerum habuerat; legitimi principes velut impietatis, & crudelitatis eius satellites iusserunt interfici, quibus adduntur etiam eius filij, quos ille iam imperij socios assumpserat; sed & propinquos eius, qui ob huiuscemodi necessitudinem molestissimos erga ciues, & prouinciales exhibuerant, paribus supplicijs afficit Licinius.

** puderet, pro pudefaceret, solæcismus.*

Maximinus tyrannus declaratur, nomē vndique abraditur statuæque deijciuntur.

De Sancto Papa Siluestro.

Cap. XLVI.

Extant hæc gesta apud Iacobum de Voragine in legenda Sanctorum.

E*X gestis eius.* Eo tempore Beatus Siluester Papa pontificatum Romæ tenebat, sed propter persecutiones in monte Serapti cum clericis suis latebat. Hic dudum cum adhuc esset Romæ iuuenis, hospitalitatem diligentia tota exhibens, Timotheum quendam religiosum ab Antiochia venientem, & publice *Christum* prædicantem, tempore persecutionis hospitio suscepit, quod & Pontifices facere formidabant. Hic Timotheus cum multos *ad Christum* conuertisset, tentus à paganis, traditus est Tarquinio vrbis Præfecto, à quo tormentis afflictus, & longa carceris custodia maceratus, cum sacrificare Idolis nollet; inter homicidas decollatus est. Quem Siluester occulte media nocte raptum ad domum suam detulit, ibique Sanctum Melchiadem episcopum venire faciens cum presbyteris, & diaconis, cum quibus per totam noctem *in Dei laudibus* permanens, eius martyrium dedicauit. Post hæc præfectus sperans Timotheum pecunias habuisse, tenere iussit Sanctum Siluestrum, & ait illi: Nisi mihi omnes scelerati illius Timothei dederis facultates, grauia tormenta patieris. Sed cum multorum testimonio didicisset, illum diuitias non habere, titulum ei Christianitatis opposuit, dicens eum tormentis variis finiendum, nisi sponte Idolis immolaret. Cui Siluester: Stulte hac nocte anima tua auferetur à te, vt tormenta, quæ Christianis temporalia irrogas, æterna recipias. Interea Siluester ad carcerem ducitur, & Tarquinius ad conuiuium accedit. Dumque Siluester in carcere oraret, & ille manducaret, os piscis in eius gutture transuersatum est, quod nulla medicorum arte potuit transire, sicque ab hora prandij vsque ad noctis medium dolore vexatus, iuxta Siluestri verbum expirauit, & hora prima qua sessurum comminatus se fuerat ad ipsum audiendum, feretro de domo sua eiectum cum luctu ad tumulum ductus est. Tunc omnes Christiani cum Melchiade Episcopo ad carcerem pergunt, & Siluestrum inde cum gaudio educunt. Erat autem aspectu Angelicus, sermone nitidus, opere sanctus, corpore integer, charitate diffusus.

S. Siluestri hospitalitas.

S. Timotheus interficitur.

Eius corpus a Beato Siluestro sepelitur.

Tarquinio vrbis præfecto suā mortem prædicit Siluester S. Siluester ducitur in custodiam.

Sancto igitur Melchiade migrante ad Dominum, ab omni populo *Siluester* electus fuit; & quia hoc esse meruit, operibus declarauit. Erat autem omni suauitate conspicuus, atque inter diuites, & pauperes medius, vt pauperes illum quasi pauperem aspicerent, diuites vero quasi sibi superiorem, diuitem æstimarent; sic pauperum curam gerebat, vt quot in regione essent viduæ: quot orphani, quot clerici; & nomina, & numerum diligenter sciret, & quasi de filijs solicitus, eorum quotidie necessitatibus subuenire studeret. O quam sæpe debitor, esse voluit vt debitoribus subueniret; à fæneratore conuentus est, vt hi, qui tenebantur in vinculis relaxarentur. Cum autem exisset * edictum vt Christiani ad sacrificandum Idolis cogerentur, secedens ab vrbe Siluester, Soracte latibulo cum suis clericis se collocauit.

S. Siluester erat tanquā fax lucens in tenebris & multos deducens ad viam pietatis.

** Forsitan erat edictum de Aruspicina: ac si non esset Deus in Israel misit consuledum Deum Accaron.*

Annotatio.

Baronius an. 323. probat has Siluestri latebras ad montem Soracten vrbi proximum; nam hoc eodem anno, tum idem Constantinus quosdam comperisset Catholicos à gentilibus ad lustrorum sacrificia celebranda compelli, eiusmodi conatus edita sanctione repressit. Exinde autem processit tanta Gentilium audacia, quod Constantinus paulo ante ob quadam prodigia publico rescripto consulens Augures, visus esset à Christiana religione desciuisse. Ex quo puto persuasum Zosimum lib. 2. asserere, Constantinum vsque ad hæc tempora licet inuitum gentilitiam superstitionem esse sectatum; vt Senatus morem gereret. Hoc tamen vt falsum reputat Barronius, licet non abnuat Constantinum cum senatu magna adhibita circumspectione egisse, & sic Christum coluisse, vt deorum cultores non fuerit aduersatus. Imo ex Græcis Mich. Glic lib. 4. historia affirmat Constantinum, postquam summa rerum potitus est, segniorem factum in religione Christiana, etiam Fausta vxoris impulsu, ad patrium deorum cultum rediisse, atque ideo à Deo lepra percussus fuit, vt ex sequentibus patebit.

De pietate Constantini in pueros.

Cap. XLVII.

Cōstātinus ob admissa flagitia diuinitus lepra percussus, accepto ab Auspicibus responso, leprā sanguine infantiū esse curādā, misit eo fine quæsitū è vi- litoribus personis infantes ad necē; & inde oriebatur lamētatio matrū haud dissimilis ei quæ contigit tempore Herodis.

HVgo vbi supra. Interea Constantinus Romæ positus, valida squaloris lepra perfunditur, & cum multorum, cura medicorum adhiberetur ei, nec vnus quidem facere potuit, vt consequeretur salutem: tunc venientes Sacerdotes capitolij dixerunt, illum debere piscinam facere in capitolio, & complere sanguine innocentium, & eo calente lotum posse saluari. Aggregatis igitur plurimis innocentibus infantibus volebant eos mactare.

Ex gestis beati Siluestri. Cumque iuxta consilium Pontificum ad capitolium pergeret, vt ibi sanguine puerorum lauaretur, occurrit multitudo mulierum, quæ resolutis crinibus, & nudatis pectoribus, vlulantes coram eo se in plateis strauerunt, lachrymas fundentes. Qui percunctatus qua de causa hoc facerent, didicit has esse matres puerorum quorum effundendus erat sanguis, vt ipse in eo lotus sanaretur. Tūc Imperator exhorruit facinus,& prorūpens in lachrymas ait: Audite comites & commilitones, & omnes populi, qui astatis: Cur hoc scelerato lauacro vtar?& cum me ex eodē luto cōprobem, melius est pro salute innocentium mori, quā per eorum interitum vitam recuperare crudelem, quā tamen recuperare incertum est, cum sit recuperata crudelitas. Sic semper nostra certamina contra hostes extitisse noscuntur, vt reus esset & legibus, & capitali sententiæ subderetus quicunque occidisset infantem. Quod ergo in filijs hostium custoditum est,in filijs nostrorū ciuiū exercebimus, qui victores omnium gentiū fideliter pugnando esse meruimus? Quid etiā iuuat barbaros superasse, si à crudeliter vincamur? Nā vicisse extraneas nationes bellatorum est virtus populorum:vicisse autem vitia, & peccata, virtus est morum. In illis ergo prælijs fortiores extitimus alijs: in his autē nobisipsis, cū vincimus nosmetipsos,dum mala nostra,& vota excludimus & quod inconsulte desiderauimus,consulte vniuersaliter execracramur. Igitur vincat nos pietas in isto congressu, vbi victoriā obtinet victus,vere enim omniū aduersantium victores esse poterimus,si sola pietate vincamur. Omniū enim se esse *verum Dominum* comprobat, qui verū seruum ostenderit se esse pietatis. Hæc dicens iter cæptum deserens ad palatium redijt,filiosque matribus reddidit, & insuper dona amplissima addidit, & infinita vehicula & annonas expendi iussit, vt quæ flentes ad patriam alienam venerant,ad suam cum gaudio remearent.

Cōstātinus detestatur cruentum consilium.

Egregius Cōstantini Sermo ad suos commilitones.

Infantes restituuntur matribus cū plurimis muneribus.

De Baptismo eius, & pœnitentia.

Cap. XLVIII.

De hac Constantini lepra,& curatione per baptismū facta, vt de re notissima testes sunt Greg. Turon.lib.2. histor.cap. 31.& Hincmarus; dum agentes de baptismo Clodoue a i um,processisse nouū Constantinū ad lauacrū, deleturum lepra veteris morbum.

HVgo vbi supra. Transacta denique die, dum somni tempus aduenisset, astiterunt ei Sancti Apostoli, Petrus,& Paulus dicentes. Quoniā flagitijs posuisti terminum, & effusionē sanguinis innocētis horruisti, missi sumus *à Domino Iesu Christo* dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo, & fac,. quæ indicamus tibi: Siluester episcopus,gentilis populi ritus, & delubra fugiens in monte Soracte cum suis clericis latebrā fouet; hunc cum ad te adduxeris,ipse tibi piscinam ostendet,in qua dū te tertio immerserit,omnis te valitudo lepræ deseret,pro quo facto hoc *tuo Saluatori* cōpensa,vt per totū orbē ecclesiæ restaurentur,teque ipsum purifica, vt relictis Idolis, *Deum verū*, qui solus est,adores. Surgēs ergo Cōstātinus à somno misit ad mōtē Soracten,& accersiuit ad se sanctū Siluestrū. Et cū ad eū ingressus Sanctus fuisset episcopus,percūctatus est illū Imperator, qui dij essent Petrus,& Paulus. Ille vero nō Deos,sed *Apostolos Christi* eos esse respōdit,atque ex *imaginibus eorū quas illi ostendit,hos esse didicit Imperator, quos in visione cōspexerat. Tūc Siluester Papa catechizans eū intra palatiū Lateranēse,pœnitētiā indixit, & die septima in qua claudendum erat ieiunium,vespertino tempore benedicto fonte,illum purificauit.

**Vsus imaginum in ecclesia antiquissimus.*

Ex gestis Beati Siluestri. Cumque orasset pro eo Siluester, & omnes respondissent, *Amen.* subito quasi fulgur lux intolerabilis emicuit,quæ & omniū mētes exterruit, & aspectus obrexit. Cōstātinus quoque mūdus exurgēs, *Christū* se vidisse cōfessus est, & indutus cādidis vestibus 7. diebus dedit singulas leges in honorē *Christi*, & priuilegiū Christianorū: octaua autē die veniēs ad cōfessionē Apostoli Petri, & ablato diademate capitis, totū se planū in faciē proiiciēs,tātā illic lachrymarum effudit multitudinē,vt omnia illa insignia vestimenta purpurea infunderentur, dans voces inter lachrymas se errasse, & peccasse commemorans. Exuens autem clamydem, & accipiens tridentem primus terram aperuit, ad fundamentum basilicæ construendum, xij. quoque cophinos plenos humeris suis foris eiecit.

Baptizatus Constātinus Romæ à S. Siluestro, lege hic Baronium an. 324. qui idē asserit cōtra Eusebiū Cæsariēsem qui dolose satis egit descriptione baptismi Constantini magni; lege quæso Petrū in cathalogo lib. 5.cap.26.qui post multa sic ait: Ea autem quæ mendose de Constantino dicta sunt, de Constātio eius filio vera esse inueniuntur.

ANNOTATIO.

De baptismo Constantini pr[illegible]usebium & Zonaram initio tom.3. scripsit copiose Cedrenus in eius vita. Quod fuerit à Siluestro sanctissimo Papa Romæ baptizatus 7. imperij sui anno, & à lepra liberatus, refert Nicephorus libr. 7. cap 45. Ambrosius vero de obitu Theodosij, quod in vita extremo baptismi gratiam obtinuerit, affirmat: Idem testatur Isidorus in Chronica, qui & insuper addit eū in extremo vita sua in Arianum dogma declinasse: Heu pro dolor; (ait Isidorus) bono vsus principio, fine malo. Sed hanc Isidori sententiam docte refellit Cedrenus in compendio hist. in vita Constantini. Ambrosio adstipulatur Alexander Monachus libro de inuentione salutiferæ crucis, quem Nicomedia obijsse ait, hoc oportune adeptū,vt in Iordane, quod summopere desiderauerat, baptizaretur, quam sententiam etiam probat Hermes,Socrates,& Theodoretus,vt author est Nicephorus lib.8.cap.54.quibus consentiunt Ruffinus, Orosius,Cassiodorus,& alij. In quam sententiam videtur & noster Vincentius propendere in fine huius libri, nos tamen Baronium (qui acta hæc Siluestri defendit) sequimur hac in re, & defendimus.

De conuersione Senatorum,& populi,& pio edicto Constantini.

Cap. XLIX.

TAnta autem eodē anno credidit multitudo, vt virorū baptizatorū numerus ad 12000. tenderetur, exceptis mulieribus,& infantibus. Cū autē Senatorū caterua huic religioni fidē in nullo adhiberet, nec ob hoc irasci Augustum alicui Papa permitteret: præcepit Augustus excelsum tribunal sibi in basilica constitui,& Senatū ac Populum sic affatus est: Prophanæ dissensiones mētiū ideo nulla ratione salubre sumūt, quia nullus eas clarus veritatis splendor illuminat: Istos enim certū est Deos, nec dici debere, nec credi, quia ab hominibus facti sunt,homines magis eorū Dij dici possunt, qui eos blasphemauerunt, habeāt iā finē isti errores, & Romana sapientia Deū illū excolat à quo ipsa custodiatur,nō quē ipsa custodiat. Vt autē notū sit orbi Romano, *vero Deo Iesu Christo nos inclinare ceruices*, qui in me operatus est, quod aspicitis, & probatis:intra palatiū meū ecclesiam *Christo* arripui cōstruēdā. Tūc omnis Populus cū Senatu clamauit: *Qui Christū negant, male pereāt, quia ipse est verus Deus.* Et iterū iube. *Qui adhuc sacrificāt Dijs, statim ab vrbe pellātur.* Ad hāc vocē silētio petito, Imperator sic allocut⁹ est populū. Inter diuina,& humana hoc interest,quòd humana seruitia coacta sunt,diuina autē volūtaria. Deus enim,quia quieta mēte colitur,& sincero affectu ab hominibus honoratur,spōtanea debet esse eius cultura. Sit ergo omnibus notū, non necessitate coactos, sed iudice suo liberos posse fieri Christianos. Iustum enim cōspicimus,vt sicut petētibus culpa est si negetur,ita nō petentibus si cogitur iniquū,nobis autē magis in amicitiis adhærebūt hi qui spontanei ad Christianā legē venire voluerūt. Tūc omnibus populis Christianis,& paganis hāc legē laudātibus, & Augusto vitā optātibus, iteratus populi clamor fact⁹ est diutissim⁹, & reuertēte Augusto ad palatiū, tota ciuitas cereis, & lampadibus repleta coronata est. Erat enim gaudiū omnibus, quod lex talis processerat, quæ nullum ad culturam impelleret, nullum à Christi cultura repelleret, vniuersa sepulchra Sāctorum honorantur, omnesque Confessores ad exilia diuersa tracti,cum honore regio reuocantur.

Egregia Cōstātini concio pro fide Catholica contra gentiles.

Senatores credunt in Christum.

Hortatur omnes ad fidem Constātinus sed neminē cogit.

Hugo vbi supra. Publico quoque præcepit edicto, vt per totum Romanum Imperium templa clauderentur, & Ecclesiæ ædificarentur.

Hic licebat videre Ecclesiā Christi exultantem, & Domine confitentem, qui eius tempestatem sedauerat, & tyrannorum mare, quod in ipsum rugiebat sopierat.

De mutuis Epistolis Helenæ, & Constantini super legibus Moysi & Christi.

CAP. L.

EX gestis Syluestri. Helena autem mater Augusti circumuēta à Iudæis, cum esset in Bithynia cum duobus nepotibus Augustis Constante, & Constantino, ita vt penè Iudæa fieri potuisset; huiusmodi scripta ad eum transmisit.

Ecclesia Helenæ ad Constantinum.

DOMINO SEMPER AVGVSTO, FILIO CONSTANTINO MATER HELENA SEMPER AVGVSTA.

Damon rursus machinatur aduersus Ecclesiã; & quomodo serpentem prius misit in expeditionem aduersus primã matrē, & per illam primum parentem suffuratus est, ita nunc quoque emittit in expeditionē serpentes, & satus viperarum, Iudæos, inquam, aduersus inclytam matrē Imperatoris.

Veritatem sapientis animus non recusat, nec fides recta patitur, quamcumque iacturam beneuolentiæ diuinæ reputare debemus, quod meruisti simulachro[illegible] figmenta deserere, sed errori applicatur humano, quod Iesum Nazarenum credere voluisti Deum esse, & hunc Dei filium in cœlis æstimare, qui à Iudæis oriundus extitit, & magnus accusatus sententiam crucis accipiendo, defecit: ad veritatis lumen attingere cupientibus, scias alteram viam esse non posse, nisi Hebræorum qui legem acceperunt: sed ideo pietati tuæ sanitas reddita probatur, quia tu primus inter Augustos Idolis renunciasti. Verus ergo Deus Hebræorum saluari te fecit: quem cum colere cæperis, regnum Salomonis sapientissimi, & pacifici obtinebis: eruntque tecum Prophetæ, cum quibus locutus est Dominus, & omnia quę per eos poposceris impetrabis.

Ad hæc ille rescripsit:

DOMINÆ MATRI HELENÆ SEMPER AVGVSTÆ FILIVS CONSTANTINVS SEMPER AVGVSTVS.

Qui moderatur singula, & sæcula, & disponit totius orbis suffragia, per se quidem aspiramenta viuificat, sed per pectora principum suis iura sæculis dictat. Quanto igitur excellentiorem locum tenemus inter homines, tantò omnium patemus aspectibus. Omnium itaque mortalium oculi, omnium iudicia, omniumque vota, nostrum velle, nostrum nolle considerant, & ideo non solum irreprehensibile, sed etiam laudabile debet esse, quod volumus, Deum vero intelligere super intellectum nostrum eminet; & ipsa erroris nostri testantur indicia, quia Deos esse putauimus, quos nostro iussu ab artificibus factos cernebamus. Cesset igitur in hac definitione nostra præsumptio. Sacerdotes Iudæorum, & Christiani Pontifices in vnum cōueniant, & nobis præsentibus, ad veritatis indaginem peruenire faciant, ad cuius veritatis culturam vnà nobiscum omne sæculum inuitemus.

Pulcherrimè respōdet Cōstātinus matri.

De congregatione Concilij super hac quæstione.

CAP. LI.

Meminuit huius disputationis Adrianus Papa epist. 3. ad Carolũ magnum.

IGitur die Iduum Martij facta est congregatio Christianorum & Iudæorum in vrbe Roma. In qua diuersarũ prouinciarum fuerũt Episcopi, cum Syluestro 24. Iudæorũ autem Sacerdotes 140. exceptis 12. scribis quos Isachar Pontifex misit altercandi gratia, non solum Hebræo, sed etiam Græco, & Latino sermone elimatos. Qui scilicet Isachar simulata infirmitate à profectione se subtraxit.

De hac disputatione agunt Græci scriptores Metaphrastes 2. Ian. Zonares annal. par. 3. Glicas in annal. Niceph. lib. 7. cap. 36 atque Cedrenus.

Intra palatium factus est conuentus, in quo auditores voluerunt esse Constantinus, & mater eius. Iudices vero dederunt, qui nec Iudæi essent, nec Christiani, ne vnus è duobus gratiam suæ partis seruaret. Vnus ergo fuit Cratō Philosophus, qui nunquam suaderi poterat, vt aliquid ab aliquo, loco muneris acciperet; nunquam in iudicio personam Regis vel cuiuscunque potestatis accepit, & cum amicus esset terreni Imperii, nihil terrenum habere voluit; nihil futuro diei necessarium: sed sua esse omnia quæcunque oculis aspiceret, libenter asserebat; astruens omnes diuites cum solicitudine opes custodire, & ipsum securitate frui. Dicebatque propterea: *Diuites auro vtuntur, & gemmis, ac vestibus sericis, vt oculis intuentium placeant: igitur cum omnibus officiis, & ornamentis suis eorum oculis seruiunt; qui diuites esse contemnunt, & eorum in se affectus excitant, quasi diuites esse concupiscunt, Diuites verò non facit amor pecuniæ, sed contemptus.*

Cratonis sententia.

Huic socius datus est Zenophilus, qui cum ipse præfectus fuerit, nunquam ab aliquo munus accepit; nec posse iustum esse definiuit, qui quacunque occasione venientes ad se diuitias acceperit.

Craton & Zenophilus iudices disputationis constituti, qui licet gentiles, tamē iustissimi & fideles.

Horum igitur duorum rata assertio habebatur pro lege, nec inueniebatur quispiam, qui in ambiguo poneret, quod eorum iudicio terminatum esset. Igitur facto conuentu cunctisque assidentibus, facta est longa concertatio, singulis 12. scribarum successiue cum B. Siluestro altercantibus. Cumque singuli locuti essent, Beato Siluestro rationes fidei probabiles ostendente, cæperũt omnes populi cum Regibus, & Iudicibus, *Deo laudes acclamare*, qui tantam rationem per os eius auribus eorum dedisset, vt nulla dubietas eorum mentibus *de Christi potentia* remaneret.

Lege hic Marianum Scotum.

De Conflictu, & victoria Beati Siluestri.

CAP. LII.

TVnc vnus ex duodecim Zambres indignatus, ait: Miror vos prudentissimos Iudices, ambagibus verborum credere, & Dei potentiam æstimare humana ratione concludi. Iubeat clementissimum Imperiũ, taurum ferocissimum produci, vt in conspectu eius, *virtutem Dei omnipotentis* ostendam. Nolo enim cum isto verbis contendere, sed aliquid actibus agere. Tunc obsecrante Beato Siluestro, iussit Augustus taurum adduci; & in spacio euntium, & redeuntium cæpit inquirere Siluester à Zambri, ad quos vsus taurus ille quæreretur? Qui cum esset maleficus respondit; *quia nomen Dei nostri nulla virtus sufferre præualet.* Nam seniores nostri cum in sacrificio Dei tauros feroces offerrent, *hoc nomen Dei magnum* in aure tauri dicebant, qui statim mugitum reddēs, simul & spiritum exhalabat. Tunc Siluester ait: Et tu hoc nomen quomodo audiens, didicisti? Qui respondit, non est tuum hoc nosse mysterium, qui Iudæorum inimicus es. Cumque loqueretur, taurus ferocissimus à multis militibus præsentatus est, vinctus funibus à capite, & à tergo. Consenserunt omnes vt diceret *illud nomen* in aure tauri, quod cum fecisset, statim miser factus mugitum dedit, & violentissime erectis oculis expirauit. Tunc Iudæis B. Siluestro insultantibus, facta est tumultuatio per duas fere horas, & fixus orationi Siluester à *Domino Iesu Christo petebat auxilium.* Deinde petito silentio ascendens in eminentiori loco, dixit clara voce: *Dominus Iesus, quem ego prædico, cum aliis miraculis, quæ fecit, etiam mortuos in nomine tuo suscitauit;* vnde apparet hoc nomen *diaboli* esse, *non Dei*, quod viuentem taurum occidit, si occisum suscitare nō potuerit: nã viuentem occidere possũt, & latrones, & serpentes, & leones, & vrsi.

Iudæi pertinaces & duræ ceruicis.

Conantur Iudæi præstigiis fidem Christianam offuscare.

Vide commentum præstigiatoris Iudæi.

Taurum interficit opera dæmonis præstigiator, sed eũ vitæ reddere non potest.

In Deuteronomio ipse Deus loquitur dicens: *Videte quod ego sim solus, &c. Ego occidam, &c.* Tunc Iudices cum Augusto vrgebant Zambri; vt taurum suscitaret, & cum se illum suscitare non posse dixisset, addidit. Suscitet hunc Siluester inuocato illo Galilæo, vt eum deitatis eius assertorem recipere valeamus. Tunc iurare cæpit, & per salutem Augusti asserere, quod si Siluester à morte taurum erigeret, omnes Iudaicam legem dimitterent, & *Christianæ religioni* se traderent. Tunc petente Beato Siluestro, Iudices dixerunt Iudaicæ assertionis actoribus, vt sigillatim edicerent, an illi sententiæ cordis assensum præbeant. Qui cum singuli pacto consentirent, vtpote, qui taurum nullo modo suscitari posse assererent: Beatus Syluester omnes incredulos à fidelibus segregari fecit. Tunc facta est oratio per vnam fere horam, omnibusque orantibus, & flentibus, inclinauit se Siluester ad aurem tauri, in qua nomen illud dixerat Zambres, & ait: Nomen maledictionis, & mortis, sicut intrasti in aure tauri huius, ita egredere *iussu Domini nostri Iesu Christi: In cuius nomine* dicitur tibi, TAVRE SVRGE. Hoc dicto taurus recuperato flatu surrexit, cũ omni mansuetudine: cuius vincula manu sua Sanctus Siluester soluit, eum-

Deuter. 32.

Tauriũ Christi nomine inuocato vitæ restituit S. Siluester.

Iudæi & cæteri omnes viso miraculo ad fidē Christi sunt conuersi.

uit, eumque cum mansuetudine ad armentum suum ire præcepit. Tunc omnes Iudæi ad pedes eius prouoluti fatebantur se credere *Christo*, rogantes vt oraret pro eis. Helena quoque proiectis aulæis vestibus, genua eius deosculans, rogabat sibi pænitentiæ locum dari: crediditque cum omnibus filijs, & filiabus suis. Sed & ipsi Iudices, & amici eorum, amplius quam tria millia Iudæorum, *ad fidem Christi* conuersi sunt.

De Dracone per eum superato.

CAP. LIII.

Romani colunt draconē, lege Plinium 19. cap. 4. De hac draconis historia consule Baronij an. 324. & 315. Venantium Fortunatum in rebus gestis S. Marcelli Parisiorum episcopi, dum agit de immani serpente ab eo superato, eundem Silueſtro Romano comparat; quod sicut ille draconē sigillauit, ita Marcellus ...

POst aliquot dies Pontifices qui fuerant templorum, AVGVSTO dixerunt: Populus Romanus inuictissimi draconis periclitatur afflatu. Solebant enim virgines Sacrosanctæ deæ Vestæ per omnem Calendarum diem abire ad eius descensum, & cibos ei similaginis ministrare; ex quo autem pietas vestra *legem accepit Christianam* huic nihil fertur: ideo indignatus, flatu suo quotidie populum vexat. Caphurnius quoque vrbis Præfectus ait: Per singulos dies moriuntur plusquam 6. millia & non est aliud remedij genus, nisi vt placetur. Respondens Sanctus Siluester ait, Ostende mihi vel vnum *Christianum* ex his, qui moriuntur. Præfectus dixit: Si Christianos non inuadit, descende ergo ad eum tu, & fac illum *in nomine Dei tui* vel vno anno ab interfectione hominum cessare, *vt credamus Deum tuum Christum virtutem deitatis habere.* Tunc Siluester oratione facta, iuxta reuelationem *Beati Petri*, ipse, & cum eo presbyteri quidam, & diaconi descenderunt, *solo Christi Sacramento refecti.* Pontifices autem miserunt post eos Porphyrium, & Torquatum magos, vt eis nunciarent, illos ad draconem peruenisse.

Orās igitur Siluester cum suis per gradus 60. descendit: Magi verò sacrificantes, & inuocantes Dæmonia descendebant post eos. At vbi peruenerunt ad flatum draconis, comprehendit eos angustia, & ceciderunt. Siluester autem cum suis intrauit ad draconem, in quo habitabat sathanas, & dixit ei: *Iesus Christus natus ex virgine, crucifixus, & sepultus resurrexit, & ad cælos ascendit, inde venturus est iudicare viuos, & mortuos, expecta eum fixus in loco isto donec veniat.* Tunc apprehendens eum, ligauit os eius filo tripliciter torto, quod secum portauerat, & imponens desuper ceram, signauit annulo ferreo, *qui signum crucis habebat sculptum*; apprehēsasque portas æreas, quæ ibi erant, egrediens, ad se adduxit: & in circulos earum induxit cathenam quam secum portauerat, & cum clausisset eas ait: Hæc dicit Apostolus Christi Petrus: *Istæ ianuæ non aperiantur vsque ad diem iudicij*; clauem vero catenæ subterrauit; & cum omnia sibi à Beato Petro præcepta complesset ascendit inde.

Cumque inuenisset magos volutantes se in terra præ angustia, *facta oratione*, eleuauit eos, & secum eduxit, qui mox cursu rapidissimo pergentes sani, detulerunt codices maleficiorum suorum, & proijcientes eos ad pedes Beati Siluestri, incenderunt eos dicentes: *Sic ardeant, qui non credunt in Christum filium Dei, quem Siluester prædicat.* Transacto autem anno ministri draconis probantes apud se, quod vere superatus esset draco, prosternentes se pedibus Beati Siluestri *crediderūt omnes in Christum.* Sic factum est vt populus Romanus à duplici morte liberaretur, id est à cultura draconis, & à veneno eius. Ipso autem anno baptizati sunt 30. millia virorum, exceptis mulieribus, & paruulis.

Author. Extat epistola Constantini generalis ad omnes episcopos, quam inter decreta patrum Isidorus collocauit; in qua idem Constantinus modum suæ conuersionis exponit; & ecclesiam Romanam omnibus ecclesijs præesse discernit in hunc modum.

Epistola generalis Constantini de conuersione sua.

CAP. LIIII.

IN NOMINE SANCTÆ, ET INDIVIDVÆ TRINITATIS.

Imperator Cæsar Flauius Constantinus, Sanctissimo patri patrum Siluestro, omnibusque eius successoribus, vrbis Romæ episcopis, ac cæteris omnibus catholicis episcopis eidem Sacrosanctæ Ecclesiæ, per hanc nostram, imperialem constitutionem subiectis, nunc & in posteris temporibus gratia, pax, charitas, gaudium cum omnibus nobis.

Ea quæ Saluator noster altissimi filius, per Sanctos Apostolos suos Petrum, & Paulum interueniēte nostro patre Siluestro, mirabiliter operari dignatus est, ad agnitionem omnium populorum liquida enarratione, propagare studuit nostra benignitas. Nam cum validissima squaloris lepra carnem meam inuasisset, nec aliquis medicorum curam adhibere posset, aduenerunt Sacerdotes capitolij dicentes mihi, fontem in capitolio debere fieri, atque innocentium sanguine compleri, meque calente eo lotum posse mundari. Itaque secundum eorum dicta, aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum vellent sacrilegi paganorum Sacerdotes eos mactare; & ex eorum sanguine fontem replere, cernens serenitas nostra lachrymas matrum eorum, illico facinus exhorruit, misertusque eis, proprios illi restitui filios præcepi, datisque vehiculis, & donis concessis gaudentes ad propria relaxaui.

Eadem ergo transacta die, nocturno nobis facto silentio, dum somni tempus aduenisset, assunt *Apostoli Petrus, & Paulus* dicentes mihi: Quoniam flagitijs imposuisti terminum, & effusionē sanguinis innocentis horruisti, missi sumus à *Domino Iesu Christo* dare tibi sanitatis reparandæ consilium. Audi ergo, & fac quod indicamus tibi: Siluester episcopus ciuitatis ad montem Soracte persecutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebram fouet. Hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendet, in qua, dum te tertio miserit, te omnis valitudo ista lepræ deseret. Quod cum factum fuerit, hanc tu vicissitudinem *Saluatori tuo* compensa, vt omnes, iussu tuo, per orbem totum Ecclesiæ restaurentur. Te autem in hac parte sanctifica, vt omnium Idolorum superstitione relicta *Deum vnum qui solus est, & verus adores, & excolas.* Exurgens igitur à somno aduocato magnifico patre, & illuminatore nostro Siluestro, omnia dixi verba mihi à Sanctis Apostolis præcepta; percunctatusque sum eum; qui essent isti Dij, *Petrus, & Paulus.* Ille verò ait, non eos vere Deos dici, sed Dei Apostolos *Saluatoris Iesu Christi.* Rursum interrogaui vtrum illorum imagines haberet expressas, vt ex pictura disceremus eos esse, quos reuelatio docuerat, tunc idem pater imagines Apostolorum per Diaconum suum exhiberi præcepit, quas dum aspicerem, & illorum quos dum in somno viderā vultus in eis figuratos agnoscerem, ingenti clamore coram omnibus satrapis meis confessus sum eos esse, quos in somno videram. Ad hoc Beatus Siluester indixit nobis pænitentiæ tempus, intra palatium nostrum Lateranense in vno cilicio, vt omnia, quæ à nobis impie, & iniuste peracta, & disposita fuerant, vigilijs, & ieiunijs, lachrymis & orationibus *apud* Deum relaxari impetraremus. Deinde ad ipsum Præsulem veni, ibique *abrenuncians Sathanæ pompis, & operibus eius, credere me in Deum Patrem, & Filium, & Spiritumsanctum sponte coram omni populo professus sum.* Benedictoque fonte, illic me trina mersione vnda salutis purificauit. Positoque me in fontis gremio, manum de cælo me contingentem vidi proprijs oculis, de qua mundus exurgens, me ab omni lepræ squalore mundatum cognoscite.

De exaltatione Romanæ Ecclesiæ super cæteras.

CAP. LV.

Hæc Græce & Latine habentur in Nomocanono Photij episcopi Constantinopolitani.

IGitur leuatus de sacro fonte, vtile iudicaui vos cum Satrapis meis, & vniuerso Senatu, amplius quam nostrum imperium, & terrenum thronum, *sedem sacratissimam Beati Petri* gloriose exaltari, *tribuentes ei potestatem*, & honorificentiam imperialem, decernentesque sanximus, vt *principatum* teneat tam super quatuor præcipuas sedes, scilicet ANTIOCHENAM, ALEXANDRINAM CONSTANTINOPOLITANAM, ET HIEROSOLYMITANAM, quam etiam super omnes in orbe terrarum Dei Ecclesias. Et qui pro tempore Pontifex eiusdem Romanæ Ecclesiæ extiterit, excelsior & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat, & quæcumque ad cultum Dei vel Christianorum fidei stabilitatem procuranda sunt, disponat. Iustum quippe est, vt ibi lex Sancta caput teneat principatus, vbi sanctarum legum institutor *Iesus* Beatum Petrum Apostolatus obtinere præcepit cathedram; vbi & crucis patibulum sustinens, beatæ mortis poculũ sumpsit; suique Domini, & magistri imitator apparuit. Et ibi gentes pro *Christi nomine* colla flectant, vbi doctor eorum Beatus Paulus Apostolus pro *Christo* extenso collo, martyrio coronatus est. Ibi proni, & humiliati cælestis Regis famulentur officio, vbi superbi terreni Regis seruiebãt Imperio. Interea quoque nosce volumus omnem populum per orbem terrarum, construxisse nos intra palatium nostrum Lateranense, *Saluatori nostro* Ecclesiam, à fundamentis cum baptisterio, & de fundamentis eius secundum numerum Apostolorum 12. cophinos terræ onustatos proprijs humeris asportasse, quã Sacrosanctam Ecclesiam, caput, & verticem omnium Ecclesiarum in vniuerso orbe dici, & coli ac prædicari sanximus. Construximus quoque Ecclesias Beatorum Petri, & Pauli * primorum Apostolorum, quas auro, & argento locupletauimus; vbi & sacratissima eorum corpora cum magno honore recondentes, thecas eorum ex electro, (cui nulla præualet elementorum fortitudo) construximus, & *crucem* ex auro purissimo, & gemmis preciosis per singulas eorum thecas posuimus, atque clauis aureis confiximus.

Donatio Constantini quæ hic tangitur latius patet in donatione facta ecclesiæ B. Petri à Damaso Papa descripta.

** Principiũ. Distin. 96. Constant. Imp. quarta die.*

De Imperio, & imperialibus collatis Beato Siluestro.

CAP. LVI.

IGitur Sanctis Apostolis Dominis meis, & per eos etiam Beato Siluestro patri nostro, & vniuersali Papæ, omnibusque eius in sede Beati Petri successoribus Pontificibus; Imperij nostri palatium Lateranense contradimus, quod omnibus in orbe palatijs præfertur atque præcellit: deinde diadema capitis nostri, simulque * phrygium, & superhumerale, quod Imperiale circundare assolet collum; & clamydem purpuream, tunicamque coccineam, & omnia Imperialia indumenta, & omnem processionem Imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. Et quemadmodum Imperialis potentia diuersis officijs cubiculariorum, & ostiariorum, & omnium excubitorum ornatur, ita, & Sanctam Romanam Ecclesiam decorari volumus. Et vt amplius pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc eiusdẽ Ecclesię clericis ex linteis candidissimo colore equos eorum decorari, & ita æquitare decernimus; & hoc, vt venerabilis pater Siluester, & omnes eius successores Pontifices diadema, quod ex capite nostro illi concessimus, ex auro purissimo, & gemmis preciosis vti debeant, & eorum capite *ad laudem Dei* pro Beati Petri honore gestare. At ipse Beatissimus Papa super coronam clericatus, quam gerit omnino ipsa ex auro non est passus vti corona nos phrygiũ quoque cãdido nitore splendidum, resurrectionem Dominicam designans, eius sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frenum equi ipsius, pro reuerentia Beati Petri, stratoris officium ei exhibuimus, statuentes eodem phrigio eius successores omnes vti in processionibus, ad imitationem Imperij nostri. Et vt Pontificalis apex non vilescat, sed amplius quam terreni Imperij dignitas, & gloriæ potentia decoretur: ecce tam palatium nostrum vt prædictum est, quam vrbis Romæ, & omnis Italiæ seu occidentalium regionum prouincias, loca & ciuitates, patri nostro Siluestro eiusque successoribus decreuimus disponendum, ac iure Romanæ Ecclesiæ permanendum. Vnde congruum conspeximus nostrum Imperium, & regni potestatem orientalibus regionibus transferri, & in Byzantiæ prouincia in optimo loco nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic Imperium nostrum constitui: quoniam vbi principatus Sacerdotum, & Christianæ religionis ab *Imperatore cælesti* constitutum est, iustum non est, vt Imperator terrenus habeat potestatem.

** Id est mitram. Nota phrygiũ factum ex pennis pauonum*

Summo Pontifici & eius successoribus Constantinus dono dedit Romam & omnia imperatoria indumenta vt probat Eugubinus duobus libris.

Vide Sabel. lib. qui respuit diadema aureum à Constantino oblatum.

Denique coram Deo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obtestamur, per hoc nostrum imperiale constitutum, omnes successores nostros Imperatores, & cunctos optimates, & vniuersum populum in nostro imperio nulli quocunque modo licere hæc, quæ à nobis Imperiali sanctione, Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & eius Pontificibus concessa sunt, refragari, aut confringere, vel in quocunque conuellere. Si quis autem in hoc contemptor aut temerator extiterit, & æternis condemnationibus subiaceat innodatus, & Sanctos Dei Principes Apostolorum Petrum, & Paulum sibi in præsenti vita, & in futura sentiat contrarios, atque in inferno interiore concrematus, cum Diabolo, & omnibus impijs deficiat. Huius vero imperialis decreti nostri paginam proprijs manibus roborantes, super corpus Beati Petri posuimus, eidem Apostolo Dei inuiolabiliter nos cuncta obseruare spondentes. Et nostris successoribus Imperatoribus conseruanda, in mandatis relinquimus.

ANNOTATIO.

Quæ spectant ad donationem Constantini, lege Baron. an. 324. & ann. 1191. vbi de ea pluribus egit occasione commentariorum Theodori Balsamonis. Ea vero quæ de Dominio & temporali regno, Romanæ sedi collato hic enarrantur, verisimilia esse ipsius imperatoris nunquam satis laudata munificentia, in religionem Christianam pietas, & superstitionis gentilitiæ iusta æmulatio, satis apertè testantur. Imo & magnum de collatis Romanæ ecclesiæ à Constantino muneribus argumentum est, quod Francorum Christianissimi principes suis ipsorum diplomatibus, ea à Longobardis ablata, se Romanæ ecclesiæ RESTITVERE *professi sunt. Hoc tamen edictum donationis à Græcis corruptum esse assero; & duplici ratione declaro, tum quia refert Primatum ecclesiæ Romanæ acceptum à Constantino homine laico, quem à Iesu Christo eidem in Petro collatum esse, apertissime constat ex ijs verbis: Tu es Petrus &c. Tum quia in eodem edicto, iam sub eodem Imperatore ecclesiam Constantinopolitanam fuisse Patriarchatum affirmatur, cum tamen nec eo tempore quo illud edictum promulgatum ponitur, adhuc vrbs Constantinopolis id nominis accepisset. Hæc autem Græcorum fraudulentia, (vt apparet) facta noscuntur, non Latinorum amore; sed odio ecclesiæ Romanæ, vt ex prima ratione constat, & sui vtilitate, vt ex secunda manifestum est.*

De translatione sedis Imperialis apud Constantinopolim.

CAP. LVII.

H*Vgo vbi supra.* Tunc ædificauit sibi Byzantium maritimam ciuitatem, & vocauit illam *Constantinopolim* de nomine suo. Ornauit itaque illam diuersis fabricis, & construxit in ea plures ecclesias, quarum vnam appellauit Irenem, & aliam Apostolorum, aliam verò dedicauit *Agya Sophia*, id est Sanctæ sapientiæ, quæ Christus est, & aliam Michaeli Archangelo. Transtulit etiam eo omnes penè nobiles Romanorum, & ordinem Senatorum cum vxoribus, & liberis eorum. Vrbẽ verò Romam cum palatio suo, quod Lateranense dicitur,

Constantinopolis olim dicta Byzantium.

Ecclesiæ in ea erectæ.

In nouam Romã transfert Imperium Constantinus.

concessit apostolis Christi Petro, & Paulo, Sancto Papæ Siluestro, Sanxit etiam, & instituit testamento, vt omnia, quæ ad ecclesiasticum ordinem pertinent, Romani Episcopi iudicio, dispositionem accipiant, sed & per totum Romanum Imperium priuilegia singulis ciuitatibus dedit, vt omnis populus Christianus sub episcoporum ordinatione libere Domino deseruiret.

Ex libr. de cosmographia. Sic ergo dignitatem Imperij Constantinopolim transtulit, instituens vt totius caput esset Orientis, & ad Imperij Romani memoriam NOVA ROMA diceretur. Verum postmodum dum Burdegalis ciuitas obsideretur,& Arelas cum sua prouincia gentilibus opprimeretur, Gregorius iunior Papa infestationem paganorum non sustinens, metuens ne vlteriores Romanæ gentis partes gentilis furor inuaderet; Carolum Regem Francorum, missis ei clauibus sepulchri Sancti Petri, & vinculis eiusdem, muneribus tantis inuitat; vt Romani Senatus Patricius efficiatur. Quod humiliter ac deuote suscipiens Carolus in Romanum exigitur patronatum, strenuissime, pro fide pugnans & Romani Imperij curam gerens. Huic successit Pipinus filius eius, Carolomanno monacho facto, cui successit Carolus eius filius, qui duos habuit filios; Carolomannum, & Ludouicum. Vrbanus Papa Carolomannum, Pipinum Adrianus nominauit.

Debis latius in sequentibus, hic tātum breuiter de ijs agit author vt ostēdat quā diu Imperiū translatum manserat Constantinopoli saluū & integrum

Carolus autem pro republica pugnans, tandem in vltimis vitæ terminis Imperij nomen sumpsit, vt qui Romani Imperij defensor extiterat,pro tantis meritis acciperet nomen Augusti, & inter cælestes aulicos miles fortissimus prædicaretur. Ex tunc ergo apud Latinos est Græcorum potentia terminata, nullique Roma magis infesta est, quam Imperatori suo, dum duos Dominos habere contendit, & inter pontificium, & Imperium posita, alterum excludit, alterum contemnit.

Anno igitur Domini 801. cum apud Græcos nomen Imperatoris micaret, Carolus Romæ moram faciens, accepit à Leone Papa, & omni populo Romano decretum, vt Carolus nomen Imperatoris indueret, & AVGVSTI, eo quod Romani Imperatores olim in vrbe Roma sedem habuissent. Ex eo igitur tempore, Imperio Græcorum apud occidentem euanescente, nomen redijt Imperatorium, ad quasdam partes occidentis, ex quo quędam Romani Imperij facta est confusio, de duobus nomen vnum tenentibus, diuisio enim minuit potestatem. Et sicut à solo Deo Græcorum dependet Imperium, ita à sede tantum Romana, Papa affirmat Imperium occidentis pendere. Apud principes quidem Alemanniæ Imperatoris est electio: apud Papam electi confirmatio, & consecratio Noua discretione Imperator nominatur vt Dominus, consecratur vt non Dominus, nempe imperialia non accipit insignia, quæ sibi soli collata Papa conseruat. Ad altare modicum in latere Basilicæ Beati Petri consecratur à solo Papa, cum è diuerso Papa Imperatoris insignia in sui consecratione teneat, & ad altare maius Sancti Petri accipiat vnctionem.

De dilatatione ecclesiæ sub Constantino, & impietate Licinij.

CAP. LVIII.

Constantini feruor in erigendis ecclesijs.

Hugo vbi supra. Denique incredibile est memoratu, quam breui Constantini studio, SANCTA late per totum orbem creuerit ECCLESIA, & quanta cura erga sumptum ædificandarum ecclesiarum fuerit ardēs.nam cum edicto publico ædificarentur ecclesiæ per totum eius Imperium, ipse ad hoc peragendum, ex regiis thesauris pecunias affluentissime conferebat. Scribebat insuper singulis ciuitatibus sui Regni, vt populus episcopis ministraret, de regali fisco, vnde Sanctæ perficerentur ecclesiæ.

Eusebius 9. lib. cap.10. Igitur cum tali simplicitate ecclesiarum gloria apud Deum hominesque proficeret, & imago quædam cælestium haberetur in terris, religiosus Princeps Constantinus per dies singulos fide, & religione crescens inexplebili gaudio, & Ecclesiarum profectibus replebatur. Sacerdotibus etiam Dei non credebat sufficere, si se æqualem præberet, nisi eos, & longe præferret. Cumque pro his omnibus,iam non vt Imperator, sed vt pater coleretur à cunctis, non tulit infælix inuidia, vel nostrorum pacem lætis successibus crescere, vel illius erga nos studia inquassata durare. Etenim Licinius, qui primo quasi probitate morum, non solum ab eo in societatem regni fuerat accitus, verumetiam in propinquitate ex coniunctione susceptus (sororem, namque Constantini in matrimonium acceperat) videns Imperatorem non tam vi, & metu,quam amore, & religione omnibus imperare,& in summa veneratione cunctis esse mortalibus,præcipue Christianis; inuidia percussus occultis insidijs eum decipere parauit. At ille totus confidens *in Deo*, ad omnia se illo signo, quod ei cælitus monstratum fuerat, muniebat; nec vllis per hoc insidijs fieri obnoxius poterat. Verum Licinius iratus quod ille Christianorum precibus iuuaretur, & ideo tutus maneret,stulta iracundia permotus,Imperatori quidem apertum bellum indicit,regni fidem, ac societatem contaminat, nostros vero priuato,& speciali odio persequi parat, hoc in querelam deuotans, quod non ita pro se sicut pro Constantino, Christiani in solemnibus,& ex præcepto sibi traditis orationibus excubarent. Versa igitur vice is, qui paulo ante acerrime in eos vindicauerat, qui tyrannorum tempore aduersum Christianos aliquid crudele moliti sunt,nunc in nostros tela contorquet. Primo namque omnium,de palatio suo si quis Christianus esset exire iubet, tum & ex omni militia post hęc profecit pestis, & tyrannicis edictis statuit, omnes qui se Christianos profiterentur, in carcerem trudi. Statim tamen inuenit aliquid in quo priores crudelitate superaret. Addidit edicto ne quis alicui misso in carcere cibum vel potum deferret. Denique omnes, qui contaminatis sacrificijs acquiescere noluissent, non tortoribus (vt prædecessores sui Tyranni faciebant) neque cruciatibus aut supplicijs tradi iubebat,sed laniobus dari, vt eos porcorum more suspensos despicatosque & codicibus superpositos per frusta cæderent;& in partes diuisos, in mare ad pabulum piscium proijcerent. Ecclesias quoque,quas suis iam temporibus communibus edictis extrui fecerat,rursum & ipse subuertere,& per omnia satagere, quatenus cunctos, qui ante se fuerant tyrannos, crudelitate superaret. Præterea,& leges si quæ apud Romanos bene, & honeste à maioribus latæ fuerant,in barbarum ritū conuertere,auaritiæ quoque insatiabiliter studere, censusinnouare,& agros cultoribus vacuos tributis replere. Præterea si quos iniquis factionibus circumuentos in exilium misisset, horum vxores è legitimis matrimoniis euulsas, seruis suis ac satellitibus iungere. Ipse vero etiam contra ætatis suæ vires adulteriis, & corruptionibus virginum delectari.

Sauam mouet persecutionem Licinius aduersus Christianos, lege Baronium an. 316. & acta S. Basilei quæ extant apud Surium 26. April.

Licinius aduersus Constantinum Augustum bellū parat

Licinij edicta aduersus Christianos.

Licinius ecclesias Christianorum euertit.

Passio militum xl. sub Licinio.

CAP. LIX.

Ex *gestis eorum.* Sub Licinio passi sunt 7. Idus Martij apud Sebasten Armeniæ minoris, milites xl. sub Agricolao Præside, quorum præcipui erant Cyrion & Candidus, qui Candidus ait Agricolao: *Digne hoc nomen tibi impositum est, agrestis enim blanditor es.* Sanctus autem Cyrion ait ad socios; *sæpe pauci multos in fugam conuertimus: nunc vero tres sunt qui nos impugnant, Sathanas, & dux Lysias, & Præses Agricolaus, & hi tres vnum sunt.* Absit autem vt hic vnus 40. vincat. Iussi sunt deinde lapidibus cædi, sed ministri leuantes lapides, alterutrum se cædebant. Exardescens autem dux Lysias, & tollens lapidem

Nomina 40 militum extāt apud Surium 9. Martij in gestis eorum. Polybius 6. libr. dum recitat supplicia militaria etiā eos contundi lapidibus solitos narrat

pro vt etiam hisce militibus factum apparet.

pidem vt aliquem Sāctorum percuteret in faciem Præsidis adduxit lapidem, & comminuit faciem eius. Stantibus autem sanctis ante faciem Præsidis apparuit eis diabolus tenens dextera manu gladium, sinistra vero draconem, qui dicebat in aurem Præsidis; MEVS ES, PVGNA. Erat autem in Sebaste stagnum habens aquam multam, quod tunc vehementer frigidum erat; tempore hyemis positi sunt Sancti in medio nudi à mane vsque ad vesperum; positum est etiam balneum. Et ibi positi sunt iuxta, custodes milites, & clauicularius. Vnus autem ex illis xl. pusillanimis effectus, refugit ad balneum. Qui mox vt attigit calorem resolutus est. Quod videntes alij dixerunt, quasi ex vno ore: *Ne in fluminibus irascaris Domine.* Clauicularius autem vigilans, & auscultans, cæteris custodibus dormientibus, vidit de cælo descendentes coronas 39. & expergere faciens custodes proiecit vestimenta in facies illorum, & exiliuit nudus in stagnum clamans: *Et ego Christianus sum.* Victus autem Sathanas, & transfigurans se in virum, ligatis manibus ad genua, dicit in conspectu omnium: Ve mihi victus sum ab istis, & factus sum ridiculus omnibus, quia non habui vnanimes ministros. Vnius autem eorum mater perducat cum ipsis, cuius filius cæteris erat iunior: quæ timens pro filio semper confortabat eum, cuius nomen erat Meliton. Iussum est igitur omnium crura confringi, & simul omnes præter illum iuuenem animas reddiderunt: quorum corpora super pyram sunt iussa imponi, vt comburerentur. Iunior autem relictus est ad oram fluminis quem Mater suscipiens in humeris portabat post cæteros qui dum portaretur lætus emisit spiritum. Cuius corpus mater proiecit super Sanctos, & omnes combusti sunt, quorum cineres iactati sunt in amnem, sed in loco præcipiti, & vadoso restiterunt, & congregati sunt, & nihil eorum imminuit fluuius.

Stagnū frigidarij iuxta quod calidarium de more fuerit constructum indicat Baronius.
Habacuc 3.
Corona 39. celitus lapsa.
Querela dæmonis.
Egregium mulieris exemplum.

Post 3. dies reuelati sunt episcopo ciuitatis ab ipsis Sanctis, qui accipiens clerum, & populum, pertexit illuc, & viderunt reliquias in aqua fulgentes tanquam luminaria, super quas aqua decurrebat, illarum nil secum trahens, & si quid alicubi relictum fuerat à splendore demonstrabatur. Isti omnes martyres milites fuerunt, natione Capadoces vt in passione ipsorum scriptum est.

Passi sunt hi quadraginta martyres Sebastia ciuitate metropolitana minoris Armeniæ affirmāte S. Gaudentiō anno Chr. 316.

Passi sunt quinto Idus Martij, sed in martyrologio passio eorum annunciatur septimo Idus Martij, quod quare factum sit nescio, forte eo die sepulturæ, traditæ eorum reliquiæ sunt.

Passio sancti Theogenis.

CAP. LX.

Theogenis martyrium

EX *gestis eius.* Sub eodem tyranno comprehensus est Theogenes, qui filius erat episcopi, sed cuius episcopi non legi, & perductus est ad legionem, quæ dicebatur Secunda Traiana, quæ considebat in Cizico, quæ est prima ciuitas Hellesponti; iussusque est extendi à quatuor palis in terra fixis, cædique fustibus, mutatique sunt super eum 18. Centuriones, & omnes fustes confracti, hic autem passus est, quia militare nolebat.

Deinde publice extensus est in media ciuitate circa horam nonam. Transiens autem illac optio legionis dicebat ei insultans. Vbi est Deus tuus, & Rex cui militas? si haberem potestatem gladio de te partes facerem. Ad quem Sanctus: Tu mihi nihil potes facere; sed venient dies cum tua, & tribuni tui crura frangentur, & corpora vestra à feris, & auibus consumentur; & Rex tuus post modicum conscidetur à persequentibus, & omnes ex vobis, qui Regi meo non credunt, peribunt.

Eius præsagium.

Tunc præcepit eum tribunus mitti in carcerem, & in neruo extendi, & quatuor clauis configi, & consignauit carcerem, vbi Sanctus à Sācto Spiritu pascebatur. Nam astitit ei Dominus dicens: *Theogenes conualesce, ego sum, & non accipias escam ab hominibus his est enim incorruptibilis esca in cœlis.*

Cælitus pascitur.

Et recedente Domino psallere cæpit, & cucurrerunt custodes ad ostium, & viderunt illud clausum, & populum multum in albis vestibus psallentem cum eo, & renunciauerunt tribuno, qui iussit multitudinem armatam stare ante carcerem cum eo, multos putans esse Christianos, & neminem inueniens præter eum, iussit ei dari panem, & aquam, qui noluit accipere dicens: *Me pascit Rex meus, & annonam eius accipio quotidie*; & rescripsit hæc Tribunus Licinio, qui iussit illum iactari in mari & corpus eius non colligi. Qui eductus à carcere habebat vultum, & omnem corpus sanum & innouatum, quasi à balneo exiret. Veniens autem ad mare petiuit spacium orandi, & orauit per tres horas, & facta est lux magna super eum, cuius fulgore oculi nautarum, & militum excæcati sunt, ne viderent Angelos sibi colloquentes; quorum tamen voces audiebant, & adiurauit eos dicens. Quod iussum est vobis facite. Veruntamen credite in Deum, & habebitis *vitam æternam.* qui miserunt eum in mare tristes, & reuersi *crediderunt in Christum*, & cum eis multi.

Cibum sumere recusat.
Proijcitur in mare & martyrium consummat, vide Baron. an. 316.

Post dies 9. facta est pugna contra Licinium, & ex illa legione quicumque non crediderunt gladio ceciderunt, pro quo facto, Licinius iussit Tribuni, & optionis crura confringi, sicut Sanctus Theogenes prædixerat. Collegerunt autem fideles viri corpus martyris, & posuerunt illud in loculo, & tulerunt nocte, & sepelierunt iuxta muros ciuitatis in villa Adamanti fidelis viri in Epogio. Fuit autem Sanctus Theogenes in carcere dum expectarentur relationes, dies 9. nihil omnino cibi, vel potus accipiens.

Præsagium eius exitum sortitur.
Corpus eius sepelitur.

Huius martyrium annotatur tertio Nonas Ianuarij.

Hæc gesta inuenies apud Mombritium tom. 2. vnde ea desumpsit Surius.

De cæteris sub eodem passis, & de morte eius.

CAP. LXI.

EX *Martyrologio.* Præterea autem 4. Nonas. Ianuarij, celebratur in Ponto ciuitate Tomis, passio trium fratrum, Argei, Narcissi, & Marcellini * pueri, qui sub Licinio principe inter tyronnes comprehensus, cum nollet militare cæsus ad mortem, & diu in carcere maceratus, ac in mare mersus martyrium consummauit.

** Sic accipe hic puerum vt saltem sit annorum 17 ea enim ætate tyrones adscribebantur militia vt author est Gellius lib. 10. cap. 18.*

Item 17. Calen. Septembris in Nicea Bithyniæ, natale Beati Vrsatij confessoris qui sub Licinio persecutore militia relicta, solitariam vitam agens, tantis claruit virtutibus, vt & dæmones expulisse, & ingentem draconem orando interemisse legatur.

Lege Tripartitam lib. 5. cap. 33. ex Eo. libr. 4. cap. 15.

Eusebius vbi supra. Et postquam huius armis præcinctus, tyrannidem cæpit agitare Licinius, Constantinus qui erat virtutibus adornatus; tot tantisque flagitijs ire obuiam parat, nec aliqua fuit difficultas victoriæ, vbi causa iustior, & fides purior, & virtus erat eminentior.

Hugo vbi supra. Facta est hæc congressio in Bithynia circa Chrysopolim, & victus est Licinius atque comprehensus, & apud Thessalonicam capite truncatus, sicque deiecto Licinio, & extincto, Constantinus mira bellorum fœlicitate soliditatem Romani regni solus obtinuit; perijt autem Licinius regni sui anno 14. vitæ vero suæ fere xl. vir animo seuerus, spadonumque, & aulicorum vehemens domitor, appellabat quippe eos tineas, soricesque palatij.

Bellum intulit Licinio Cōstātinus, quod suo de protegendis Christianis promisso minime staret, eumque post complures victorias interficiendum curauit.

De concilio Niceano propter Arium conuocato, & statutis Beati Siluestri.

Cap. LXII.

RVffinus *in historia Ecclesiastica libr.* 10. *cap.* 1. Cum autem apud Alexandriam, post Achillam, qui Petro Martyri successerat; Alexander Sacerdotium suscepisset, quia pax nostris, & quies à persecutionibus erat; & Ecclesia confessorum meritis gaudebat, prosperitas eius domestica contentione turbatur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriam nomine Arius, specie quidem religiosus, sed gloriæ, ac laudis, & nouitatis improbæ cupidus, praua quædam *de fide Christi* proferre cæpit; & *à substantia Patris Filium separare.*

Primũ concilium generale Nicænum, pro diuinitate Christi contra Arium, siue iã mortuũ, vt vult Epiphan. siue auditum, & præsentẽ vt aiunt Socrates, Ruffinus & alij celebratum fuit anno Ch. 325.

Hugo vbi supra. Prædicabat enim *Filium creaturam esse, & Spiritum Sanctum ab eo creatum,* addebat etiã: *quia quando non erat.*

Et cum has faceret Arius inter *Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum* differentias, Alexander eiusdem vrbis episcopus ei resistebat. Sed cum illum ab exitiabili errore reuocare nequiret, expulit eum ab ecclesia Sancta. ille vero contra eum seditionem excitauit. Quod audiens pius Princeps Constantinus coadunari fecit Sanctam synodum apud Niceam Bithyniæ vrbem, anno incarnationis Domini * 327. conueneruntque ibi 318. episcopi, & hæc est prima Sancta vniuersalis synodus. Iam Siluester Papa defunctus fuerat, & illi Marcus successerat, Marco vero Iulius; iste tunc in Apostolica sede residebat. Veruntamen huic non interfuit concilio propter senectutis imbecillitatem, sed affuerunt pro eo * Vitus, & Vincentius Romanæ Ecclesiæ Presbyteri: affuerunt etiam ex Apostolicis sedibus Macarius Hierosolymitanus, & Eustathius Antiochenus, & Alexander Alexandrinus, honorabiles Patriarchæ.

** Iuxta Baron. & alios plures 325. Hæc corrigenda sunt ex Baronio an. 325.*

** Alias Victore seu Vitali.*

Author. Alibi tamen inuenitur Siluester ibi affuisse, nam in lib. pontificali sic legitur: Temporibus Siluestri factum est concilium cum eius præcepto in Nicea Bithyniæ, & congregati sunt 318. episcopi, qui *fidem integram catholicam exposuerunt.* & Arium, ac Fontinum, & Sabellium damnauerunt. Sed in vrbe Roma congregauit ipse cum concilio Augusti. 262. episcopos, & iterum Callistum, & præfatos hæreticos condemnauit. Constituit etiam vt nullus laicus crimen clerico audeat inferre. Hic constituit vt Diaconi dalmaticis in ecclesia vterentur: hic constituit vt nullus clericus propter causam quamlibet in curiam introiret, nec ante Iudicem cinctum, causam diceret nisi in ecclesia, hic constituit, vt sacrificium altaris non in serico neque in panno tincto celebretur, nisi tantum in lineo ex terra procreato, *sicut corpus Domini nostri Iesu Christi* in Sindone linea sepultum est.

ANNOTATIO.

Nicænum concilium cæpit sub Siluestro: vt Baronius testatur & ante illum Eusebium qui eidem concilio interfuerit; Platin. in Siluestro. Regino & alij plerique quidam volunt sub Iulio vt Sozom lib. 1. cap. 18. Hist. Tripartit 2. cap. 1. quamuis hic error non fuit Sozomeni, sed librariorum vt notat Baron. an. 325. & obseruat etiam Cardinalis Perronius in Parergo de tempore celebrati concilij Niceni. Eius initium varie à scriptoribus traditur. alij referunt ad annum Christi 322. Quidam vt Eusebius in Chron. ad 324. quidam ad 330. quidam vt plerique Greci ad 333. quidam ad 338. vt Volater. & Beda. Ad consulatum Paulini & Iuliani alij, qui fuit annus 17. siue (vt alij volunt) 18. Constantini, vt Socrates lib. 1. cap. 13. Niceph. 8. cap. 26. quorum ille, ad 20. diẽ Maij, hic ad vndecimum, Onuph. ad Aprilem. alij ad 19. Iunij conferunt. Eum annum alij dicunt esse Christi 325. vt rectius Baronius. Alij 326. Alij 327. Alij 328. Tanta est annorum à Christo incertitudo, quod veteres per annos Imperatorum numerarent, non Christi: qui mos, vt censent quidam, tantum ab anno eius circiter 600. inualuit.

De libellis episcoporum à Constantino adustis.

Cap. LXIII.

ZOzomenus *in historia tripartita.* Introiuit autẽ Princeps vltimus in conuentum cum paucis, minori sede, quam Episcopis sibi posita in medio, nec resedit donec episcoporum iussione hoc sibi petijt concedi. *Ruffinus vbi supra cap.* 2. Et cum ex omnibus fere locis episcopi congregati diuersis ex causis inter se quædam iurgia detulissent, frequenter interpellabatur, & à singulis libelli offerebantur. At ille videns, quod per huiusmodi iurgia causa summi negocij frustraretur, diem certam statuit, qua vnusquisque episcoporum, si quid querimoniæ habere videretur, deferret, & cum resedisset, suscepit à singulis libellos, quos simul omnes sinu suo continens, nec quid in eis contineretur aperiens, ait ad episcopos: Deus vos Sacerdotes constituit, & potestatem dedit vobis, de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur. Vos autem, qui nobis à Deo dati estis Dij, non potestis ab hominibus iudicari, quia non est conueniens vt homo Deos diiudicet, sed Dei solius inter vos expectate iudicium, de quo scriptum est, *Deus stetit in sinagoga Deorum, &c.* His ergo omissis iurgijs, ea quæ ad fidem Dei pertinent sine vlla animarum contentione distinguite. Cumque hoc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simulatio Sacerdotum.

Constãtin[us] nolebat i[u]dicare de causis sacerdotum.

Psal. 81.

Author. Ita patrum vitius est vitia, vel conuitia publicare, & Cham reprobi filij incurrere maledictionem, qui patris verenda non texit. Ideoque Constantinus alibi dixisse legitur: Vere si vidissem Sacerdotẽ vel aliquem eorum qui monachali habitu amicti sunt, peccantem, clamydem meam explicarem ad operiendum, ne ab aliquo posset videri.

De Philosopho, quem in conuentu, vir simplex conuicit, & conuertit.

Cap. LXIIII.

RVffinus *vbi supra.* Cumque per multos dies in episcoporum 318. residentium concilio quæstio verteretur, opinione commoti Philosophi quoque, & dialectici opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis cum episcopis nostris etiam in dialectica eruditis, conflictum quotidie mouebat summi certaminis, nec concludi poterat à quoquam, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur astrictus, velut anguis lubricus haberetur. Sed vt ostenderet Deus, quia *non in sermone est regnum Dei, sed in virtute,* quidam ex confessoribus simplex vir, & nihil sciens aliud nisi *Iesum Christum, & hunc crucifixum,* videns Philosophum nostris insultantem, poscit ab omnibus locum cum Philosopho sermocinandi, nostri vero, qui simplicitatem viri, & imperitiam sermonis nouerunt, pauere, & quasi pudorem pati cæperunt, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc sermonis mouit exordium. *In nomine,* inquit IESV CHRISTI. Philosophe audi, quæ vera sunt: Deus vnus est, qui omnia, quæ videntur virtute verbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmauit, *hoc verbum,* quod nos *filium* dicimus, humanos miseratus errores, *ex virgine nascitur* & morte sua nos à morte perpetua liberauit, quem expectamus iam resuscitatum, iudicem omnium quæ gerimus, esse venturum. Credis hoc esse ita Philosophe? At ille, si ac nunquam vllum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus & virtute dictorum mutus ad omnia hęc solum poterat respondere, ita sibi videri, neç aliud verum esse, quam quod dixerat. Tunc senior. Si hæc ita esse credidisti, surge, & sequere me, & huius *fidei signaculum* suscipe.

Philosoph[i] & Dialec[ti]ci item c[on]ueniũt a[p]ud Nicæam.

1\. *Cor.* 2.

Christian[us] illiteratus Philosoph[um] aggreditu[r] & ei Chri[stianam] religionem persuadet.

Per signa[cu]lum huius [fi]dei, crucem intelligit, [v]t sic olim in[i]tiabantur Christiani.

suscipe. Ille autem conuersus ad discipulos suos, vel ad eos, qui audiendi gratia conuenerant. Audite, inquit, ô eruditi viri, donec verbis mecū gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo Deo potuit aduersari: & ideo si quis vestrum potuit ex his, quæ dicta sunt sentire, quę sensi, *credat Christo*, & sequatur hunc senem in quo locutus est *Deus*. Itaque Philosophus Christianus effectus, tandem se fuisse victum gratulatus est. *Cassiodorus in tripartita historia.* Volentibus etiam quibusdam Philosophis cum Alexandro Constantinopolitano episcopo disputare, iussit Imperator vt certamen susciperet, qui quamuis simplex esset de vitæ tamen qualitate confidens disputationem suscipiens, iussit omnes præter vnum tenere silentium: Cui etiam ait, *In nomine Domini nostri Iesu Christi impero tibi*, ne loquaris: qui statim mutus factus est.

Alexander melior, quā doctior Philosopho silentium imperat per miraculum.

De viris Sanctis, qui interfuerunt concilio, & de gestis Sancti Spiridionis.

Cap. LXV.

RVffinus *vbi supra cap.* 5. & 4. In eodem quoque concilio aderat Athanasius Alexandriæ diaconus, Alexandrini episcopi, concilijs senem quam plurimum iuuans.

Athanasius Alexandrini episcopi à concilijs.

Præterea fuit ibi Paphnutius homo Dei, episcopus ex Ægypti partibus confessor, ex illis quos Maximianus dextris oculis effossis, & sinistro police succiso per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta virtutum gratia inerat, vt signa per eum non minus quam dudum per Apostolos fierent. Nam & dæmones verbo tantum fugabat, & ægros sola oratione curabat; sed & cæcis visum dicitur reddidisse, & Paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse, quem Constantinus in tanta veneratione, & affectu habuit, vt sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum, qui in confessione fidei fuerat euulsus, audioribus osculis demulceret. *Rufinus vbi supra cap.* 5. Ex eorum numero fuisse dicitur, etiam Spiridion Cyprius episcopus, qui pastor ouium etiam in episcopatu positus, permansit.

Paphnutius confessor.

Spiridion

Vir vita sāctitate & prophetia mirabilis.

Quadam vero nocte cum ad caulas fures venissent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendissent, inuisibilibus quibusdam vinculis restricti, vsque ad lucem, velut traditi tortoribus permanserunt. Cumque oues ducturus ad pascua matutinus se ageret senior, vidit iuuenes absque humanis vinculis caulis pendere districtos. Cum ergo causam noxæ comperisset, absoluit sermone, quos meritis vinxerat, & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, ô iuuenes vobis vnū arietē, ne sine causa venisse videamini, quem melius prece, quā furto quæsisse cōuenerat.

Spiridionis signa erga ligatos.

Habuit filiam nomine Irenen, quæ eum ei bene ministrasset, defuncta est. Deinde venit quidam dicens se ei quoddam depositum commendasse. Rem vero gestam ignorauerat pater; sed illius lachrymis motus; cum in tota domo quod poscebatur quæsitum esset, nec inuentum; ad sepulchrum filiæ properat, eamque ex nomine clamitat, tunc illa de sepulchro respondit. Quid vis pater? Commendatum illius, inquit, vbi posuisti? At illa locum designans, illic, ait, defossum inuenies. Regressus itaque ad domum, rem repertam sicut illa respondit, tradidit reposcenti.

Cassiodorus vbi supra lib. 1. *cap.* 10. Qualis autem circa peregrinorum susceptiones fuerit, hinc apparet: Instante iam quadragesima quidam ex itinere venit ad eum, diebus quibus consueuerat cum suis continuare ieiunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge (inquit filiæ suæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixisset, nec panem esse nec ἄλφιτα, (quarum rerum solebant habere nihil reconditum propter ieiunium) orans primum veniamque petens, filiæ suæ iussit vt porcinas carnes, quas domi sallitas haberet, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat vt vna cum eo ederet peregrinus. Quo recusante, Christianumque se profitente: Propterea, inquit, magis refutare non debes, *omnia enim munda mundis*; hæc de Spiridione dicta sufficiant.

Christiani hominis libertas.

De Statutis eiusdem Concilij, & de Symbolo.

Cap. LXVI.

RVffinus *vbi supra. cap.* 5. Igitur discussis assertionibus Arij diutino multoque tractatu. Placuit omnibus, & velut vno cunctorum ore, & corde decretum est, ὁμοούσιον scribi debere, id est *eiusdem* cum Patre *substantia* Filium confiteri. Decem & septem tunc soli fuisse dicuntur quibus fides Arij magis placeret; quorum sex soli se patiuntur cum Ario expelli, reliqui vero 11. cōsilio inter se habito, acquiescūt ad scribendū manu sola non mēte. Cuius simulationis author præcipuè fuit Eusebius Nicomediæ episcopus.

Exemplum autem expositionis fidei illorum qui ibi affuerunt Catholici, hoc est.

Exemplum fidei Nicæni cōcilij & statutorū eius.

CREDIMVS IN VNVM DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, *omnium visibilium, & inuisibilium factorem; & in vnum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei, de Patre natum vnigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum* ὁμοούσιον *Patri, hoc est eiusdem cum Patre substantia, per quem omnia facta sunt, quæ & in cælo, quæ & in terris. Qui propter nos, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus, est homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum.*

Eos autem qui dicunt. *Erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia, dictum esse aut conuertibilem vel mutabilem Filium Dei, anathematizat Catholica, & Apostolica ecclesia.*

STATVVNT *præterea obseruandum esse in ecclesijs, ne quis ex his qui semetipsos in patientia libidinis exciderunt, veniret ad clerum.*

Statuta & Canones concilij.

Et ne quis nuper assumptus ex vita vel conuersatione gentili, accepto baptismo, antequam cautius examinaretur, clericus fiat.

Et ne quis episcoporum cæterorumque clericorum, cum extraneis mulieribus habitet, præter cum matre vel sorore vel auia, vel si quæ sunt huiusmodi necessitudinum personæ.

Vt episcopus si fieri potest, à totius prouinciæ episcopis ordinetur: Si hoc difficile est, certe non minus quam à tribus, ita tamen vt Metropolitani episcopi maxime vel præsentia, vel auctoritas habeatur, absque quo ordinationem irritam esse voluerunt.

Et ne quem alius episcopus ab ecclesia expulerit siue clericum siue laicum suscipiat alius. Sane ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione (vt fieri solet) iniuste factum remedium non haberet, decernunt per singulos annos in singulis quibusque prouincijs, secundo ab omnibus episcopis prouincialibus Concilia agi debere, & de huiusce modi negocijs iudicari, vt si forte ab vno inique aliquid gestum est, à cæteris emendetur: si recte ab omnibus confirmetur.

Viginti Canones concilij Nicæni solummodo esse, probat Baronius an. 325. Vincentius non omnes ex Ruffino suo operi inseruit, forsan, quia Ruffini interpretatio nō vndequaque Catholica erat, cum ipse, (vt ait Baronius) schismaticus Nicænos Canones non leui præiudicio

Et ne quis clericus qui derelicta ecclesia sua, nulla existente causa probabili vagetur, & oberret per alias ecclesias, suscipiatur in communione.

Et vt nemo, eum qui ad alium pertinet, subripiens, in sua ecclesia ordinet clericum, absque consensu illius ad quem pertinet.

Et ne diaconi Presbyteris præferantur, ne sedeant in consessu Presbyterorum, aut illis præsentibus diuidant eucharistiam, sed illis agentibus solum ministrent. Si vero Presbyter nullus sit in præsenti, tum demum etiam liceret ipsis diuidere.

in compendium redigens, sextum canonē male interpretatus est.

De Sancto Nicolao, & eius origine, & infantia.

CAP. LXVII.

EX *translatione beati Nicolai*. Sicut autem in vera reperitur historia Græcorum, sanctus quoque Nicolaus episcopus Myræorum in synodo Nicena fuisse legitur, iam senex postea paucisque superuixit diebus.

Ex gestis eiusdem. Hic Nicolaus ex illustri prosapia ortus ciuis Pateræ vrbis, quæ in prouincia Lyciæ quondam nobilissima, nunc peccatis exigentibus ad instar paruissimi oppidi redacta, raro incolitur habitatore. Est etiam penes eam locus quidam campestris, qui ita totus creberrimis incendijs, sicut vetus vestimentum, scinditur, & ex hiulcis meatibus pariter fumum emittit teterrimum, per noctem vero quasi ferrarij fornax, igniuomam vaporat flammam, cuius natura esse dicitur si quis experientiæ causa manum propius adhibuerit, ardorem quidem sentiat, sed nullā patiatur adustionem. Sic prædictæ vrbis infælices accolæ, quia omnem luxuriā prosecuti sunt, omnibusque se subdiderunt illecebris, ad emendationem *misericorditer à Domino* signum tremendæ vindictæ acceperunt.

Patria & Parentes S. Nicolai.

Vrbis Pateræ descriptio.

Hac præfata vrbe adhuc multa plebium generositate referta, parentes Beati Nicolai locupletes nimis, & inter potentum cateruas honorati, magis cælestis, quam terrenæ dignitatis gloriam appetebant. Et miro modo cum in primæuo flore iuuentutis, hunc solum filium genuissent, cunctis voluptatibus abdicarunt, & inter preces quas frequenter *in templo Domini* fundebant, hunc solum superstitem, & non tamen diuitiarum, quantum & morum, flagitabant hæredem; quorum vota *Deus* ex alto prospectans, qualis futurus esset puer in ipso natiuitatis eius primordio monstrauit, nam cum lacte matris aleretur, cæpit bino in hebdomada die, quarta, & sexta feria semel tantum sugere mammas, & hac vice contentus, tota die sic permanebat. Cum autem puerilibus annis simpliciter domi transactis bonę indolis adolescēs esse cæpisset, non (vt illa ætas assolet,) lasciuiam complexus est mundi, sed nunc cum parentibus, nunc solus ecclesiæ terebat limina, & quod ibi de scripturis patulo aduertebat auditu, non immemor armariolo pectoris recondebat.

Quarta & sexta feria semel sugit vbera.

De infantia Virginum auro per eum redempta.

CAP. LXVIII.

CVm autem vtroque parente orbatus esset, illud Euangelium sæpius ante mentis oculos ducebat: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, &c.* Quod cum facere vellet, timebat, ne quod *pro Christo* facere disponebat, fauorabilis aura percelleret. Talia eo cogitante, accidit quod quidam conuicaneus eius locuples nimis, ad tantam veniret inopiam, vt tres virgines filias suas quarum nuptias spernebant etiam ignobiles viri, constitueret prostituere, vt earum saltem commercio infelicem ageret vitam. Quod vbi vir Sanctus comperit, miserrimo homini condoluit. Notata igitur cuiusdam noctis hora, sumens aurum non modicum, ligansque in panno, perrexit ad domum viri, & per fenestram clam intro proiecit, clamque discessit. Mane cum surrexisset homo, auro reperto, *Deo gratias egit*, & præ magnitudine gaudij lachrymas fudit.

Math. 16.

Subuenit Nicolaus n[?]a egenti, prostituere volenti filias.

Celebratis igitur primogenitæ filiæ nuptijs, cæpit inquirere diligenter, quis esset, qui eius inopiæ tantam humanitatem præstitisset. Cumque diu talia moliretur, nihilominus *Christi famulus* non multo post typo quo prius, simile peregit opus, quod mane percipiens homo, gaudens vehementer orauit dicens: *Domine absque cuius nutu, nec passer ad terram cadit, nec arboris folium, clementiam tuam precor, vt mihi peccatori ostendas, quis ille sit, qui tanta erga me bona exhibere non desinit.* Cumque solicitus excubaret, vigilansque pernoctaret, si forte *Dominus* seruū suum ei ostenderet, paucis euolutis diebus, ecce *cultor trinitatis* aduenit, & iteratæ vicis factum trino cupiens supplere numero æquale duobus iactauit, cuius sonitu excitatus homo, statim egressus fugientem subsequitur, spacioque correpto Nicolaum per vmbras agnouit, mox humi prostratus osculari satagebat pedes eius, quod Sanctus vt pio erat pectore, renuit, exegitque ab eo, ne dum viueret se huius rei authorem indicaret.

Prima matrimonio elocatur filia.

Secunda.

Pro tertia elocāda suppeditat aurum S. Nicolaus.

De electione eius in Pontificem.

CAP. LXIX.

HIs itaque transactis, Myræa Metropolis orbatur suo antistite. Conuenerunt igitur episcopi vicini cum clericis suis, vt illi secundum sc[?]tia canonum, idoneum præsulem, annuente Domino, prouiderent; & concione facta, intererat quidam Pontifex magnæ auctoritatis ad cuius intuitum pendebat omnium sententia. Hic cunctos ieiunijs, & precibus insistere monuit, vt ille qui Mathiam indixit numerum supplere Apostolicum, solita clementia pandere dignaretur, quem vellet fungi sacerdotio: quibus summa cum deuotione orantibus, vocem de cœlo audiuit prædictus Pontifex dicentem sibi, vt egrediēs ante portas ecclesiæ staret, & quem primum hora matutinali venire conspiceret, ipsum consecrarent in antistitem, addens etiam, quod Nicolaus vocaretur. Quod cum fecisset, & Nicolaus ante omnes ad ianuam ecclesiæ propinquasset, iniecta manu, apprehendit eum episcopus, blanditerque nomen eius sciscitatus est, ille vt columbina erat simplicitate plenus inclinato capite; Nicolaus, inquit, seruus vestræ sanctitatis. Qui [?]ura Pontificali cathedra, licet plurimum renitens [?]lim[?]us, cum omni charismatum virtute corroboraretur, & nihil sibi, sed *totū gratiæ Dei* tribueret, cæpit ita coruscare miraculis, vt non tantum sui, sed etiam alieni quibuslibet angustijs oppressi, *inuocato nomine eius* statim sentirent leuamen.

Diuinitus declaratur Myrorum episcopus.

De naufragantium liberatione, & frumenti multiplicatione

CAP. LXX.

QVadam die cum quidam nautæ subita maris tempestate periclitarentur, dissolutis frigore membris, clamitabant: *Nicolae famule Dei, si vera sunt, quæ de te audiuimus, nunc eo periculo constituti, experiamur, vt erepti ex sæuientibus maris fluctibus, Deo & tuæ liberationi gratias agamus.* Talia referentibus apparuit quidam in similitudine viri, dicens eis: *Vocastis me, ecce adsum, & cæpit eos in rudentibus, & antennis alijsque nauis armamentis adiuuare*, nec multo post omnis pelagi cecidit fragor, omnisque cessauit tempestas. Tunc læti nautę cum optatum subissent portum, egressi sciscitabantur, vbi vir Dei Nicolaus esset, & cum indicatus eis esset in ecclesia, è vestigio ingressi, quem nunquam nouerant, sine indice cognouerunt, mox prostrati ad pedes eius, cæperunt ei gratias agere dicentes, qualiter in confinio mortis ipso suffragante, liberati essent. Quibus Sanctus: *Non meæ*, inquit, *possibilitatis arbitremini esse, quod factum est solita Dei misericordia est.*

Nautis in rebus desperatis S. Nicolaum inuocantibus adest.

Quodam tempore cum eadem Lyciæ regione accolarum pro meritis perniciosa fames oppressisset, famulo Dei, naues triticeis mercibus onustæ, in littore Adriatici portus, adesse nunciatur: quo velociter pergens ait: Vos rogaturus accessi, quatenus huic populo fame laborāti aliquid subsidij ex isto frumento impertiamini. Nō audemus, inquiunt, pater, quia publica taxatione angariati de Alexandria hoc deferimus triticum per ministrorum man⁹, in augustalia stipēdia remetiēdū. Quibus Sācus:

Mira S. Nicolai cura & benignitas in populum fame oppressum.

 Saltem,

Saltē inquit, per vnaquāq; nauē 100. mihi præbete modios, & ego *in Dei mei, cui seruio, virtute* spōdeo quia nullā minorationē habebitis apud regiū exactorē. Tandē interuentu eius deuicti fecerūt sicut petierat, & venientes Byzātiū integrā mensurā, quā Alexādriæ susceperāt, ministris imperatoris numerauerunt. Mirandis plus mirāda succedunt: *Tanta enim largitate Dei* hoc ipsum parum frumenti quod vir sanctus vnicuique pro indigentia sua distribuerat, auctum est, vt non solū eodem, sed etiam altero penè exacto anno, singulis ad victum sufficeret; multos quoque spe credula exinde ferentes, expectata seges vberibus farsit redditibus.

De fallacia Dianæ per eum reuelata

Cap. LXXI.

Euertit templum Dianæ & eius cultum penitus extirpat.

PRæterea cum vsque ad tempus illud, serui Dei regio illa simulacrum Dianæ coluisset; ille diuino suffragatus adminiculo de finibus illis penitus huiusmodi propulit culturā, vnde diabolus fellea face cōtra eū succensus, quosdam adiit maleficos eisque conficere oleum, quod mydiaton dicitur, præcepit, quo confecto, Dæmon in specie religiosæ fæminæ se transformans, quibusdam nauigantibus, quorum deuotio *ad seruum Dei* tendebat, medio sese mari obtulit, & quasi aliorum lembo vteretur, ait eis: Video vos proficisci *ad Dominū Nicolaum*, mallem nunc, & ego venire vobiscum, quia votum habeo tanti patris perfrui benedictione, sed quoniā nequeo, rogo vos vt oleū hoc ad Ecclesiam Myreorum feratis & ob memoriam mei summatim exinde parietes ipsius lineatis. Quod cum illi libenter suscepissent, monstrum informe velut vmbra tenuis veloci euanuit remigio. Nec multo post, illi ex improuiso cernūt sagenulā insignibus hominibus refertam, inter quos conspicantur quendā simillimum *Beato Nicolao*, qui sic eos adorsus est: Heus, inquit, quænam mulier illa, vobis locuta est, vel quid vobis attulit? At illi seriatim cuncta narrantes, ostendunt & oleum. En, aiunt, quod nos deprecata est ad Sanctam portare Ecclesiam. Quibus ille: Vultis, ait, scire, quæ fuit illa? hæc est impudica Diana; Et vt verum dicere me cōprobetis, hoc vasculum exectandi olei in fluctus istos projicite. Quod cū fecissent, mox vbi oleum illud æquoreas vndas tetigit, illico accensus est ignis, & contra naturam elementi prolixo maris spatio ardere visus est: Hoc dum Nautæ stuperent, & defixo obtuitu in tanto hærerent prodigio, eorum naues magno diuisæ sunt interuallo; Vnde nec interrogare valuerunt, quis esset ille, per quem callidi hostis frustratas insidias agnouerunt; Venientes autem *ad seruum Dei* dixerunt: Vere tu es ille, qui nobis in illo pelago, horrendum ostendisti prodigium.

Mira fallacia & inuidia diaboli detegitur.

De tribus militibus, quos neci iam oblatos accurrens liberauit.

Cap. LXXII.

Seditio in Phrygia.

Ioan. Diac apud Baron an. 326.

PRæterea cum in Phrigia gens quædam à Constantini imperio discessisset, missi tres principes militum ab augusto vt rebelles subiicerent, cum Lyciæ pontum sulcarent, orta tempestate iactis anchoris stabilierunt classes, optata quoque pontici littora cæperunt aliqui huc, & illuc deambulare, ac iuuenes mercationis causa ad locum nundinarum accedentes rapinis affligere, quibus, cum accolarum vulgus omnem irruēs obsisteret, illis confligentibus, tumultus præpes Pateræ vrbi pro nuncio fuit. Quæ cum ad arcendam vim seditioni tota concurreret; hac vir Dei commotione percussus ad præfatum portum festinus perrexit, inuenitque principibus illis post salutationis officium, monuit eos, vt milites suos ab hac seditione comprimerent, & ad vrbem proficiscentes, dignarentur eius benedictione perfrui. His itaque sedatis relatum est ei ciues valde doluisse eius absentiam, eo quod consul munere excæcatus, trium militum iniustæ neci consensisset.

Suo aduentu tumultum sedat.

Quibus auditis, vir Dei igne pietatis inflammatus, præfatos rogauit principes vt cum illo rapidis passibus festinarent. Cumque vrbem ingressi fuissent, interrogauit si adhuc viuerent, qui capitalem acciperent sententiam; & audiens, quod asportati essent in * Birsimo, vbi damnati perimebantur, licet tanto fatigatus itinere, currens ad locum reperit eos flexo poplite, velata facie atque super extensam ceruicem operiri iam vibratum spiculatoris ensem, nec mucrone territus, totum se audacter in lictorem ingessit, ac de manu eius gladium propellens, non prius abcessit, quam eos solutos à vinculis, secum reduceret repetens, Me, inquam, pro his innocenter condemnatis paratus sum dedere lætho. Fauore igitur populi prosecutus, ad prætorium consulis accessit. Cui ille festinus occurrens eum salutauit: sed quoniā probata virtus corripit insipientes; aspernens eū Sanctus ait: *Inimice Dei & legis præuaricator, cuius os innocētium cruorem dulcius ebibit melle, qua temeritate præsumpsisti tanti reatus conscius, vultum nostrum conspicere? Cruentissime, quare non attendisti præceptum Domini, quotidie intonans; Innocentem, & iustum non occides.*

** Alias Birā Eustachius præses auro corruptus tres viros capitis supplicio dānat.*

Liberat insontes S. Nicolaus.

Deu. 13.

Auri, argentique cupido te illexit, vt ad patrandum tantum facinus consentires. Crede paruitati meæ, quia regnum tuum quo disponis, imo prædaris hanc patriam, pijs Augusti insinualitur auribus, qui factis tuis dignam recompenset æquitatem. Tandem accedentes præfati militum principes obsecrabant vt sopito furore *consuli* vehementi rubore suffuso, veniam daret. Quorum postulationem *vir Dei* clementer accipiens ducem, quem coram omnibus infamarat, coram omnibus humiliter mulcere studuit. Dicti vero principes post celebratum conuiuium, *Pontificis benedictione percepta*, iter cæptum aggressi, nauigio Phrygiā peruenerunt. Quam cum ablatis seditionis factoribus, sub imperij iura redegissent, Constantinopolim redierunt: quibus occurrit gratulabundus populus, & procerum multitudo, sed & Imperator triumphaliter eos in suo recepit palatio.

Supplicē habet Eustathium.

Tribuni re bene gesta, redeunt ad Imperatorem.

De tribus principibus Cæsaris, quos absens à morte eripuit.

Cap. LXXIII.

ACcedentes autem postmodum quidam dolosi * ad Eparchum Præfectum in multis os accusabant, & præsertim contra Augustum conspiratores ostendere nitebantur; cæperunt quoque muneribus animum viri illicere, vt eum in perniciem armarent, innocentum, qui extemplo corruptus intrauit ad Augustū vt hoc ei quasi verum & certū suggereret. Credens Augustus fallacijs eius, vt pote præfecti sui; iratus, iussit eos comprehendi, & in carcerem retrudi, & tandem etiam absque inquisitionis respectu occidi. Cumque custos carceris cōpatiens eis, egressam iam ab Augusto sententiam nunciaret, vt sequenti nocte interirent, hortans eos vt de rebus suis disponerent, illique diu multumque territi gemerent: Vnus ex his recordatus est, qualiter Sanctus Nicolaus tres iuuenes mirabiliter liberasset, & suspirans iterum, iterumque: tandem hanc precem fudit: *Deus rex excelse succurre miseris perituris, serui tui Nicolai meritis*; Sic & comites eius supplicabant, simulq; vno ore clamabāt: *Sancte Nic. adiuua nos; serue Dei licet absens interueni pro nobis, vt eruti à præsenti iugulo, tuā deuoti videre faciem, tuosq; sacratissimos pedes osculari mereamur.*

** Hūc Ablauium fuisse habet Methodius in vita S. Nicolai.*

De Ablauij Præfecti auaritia vide Baron. an. 326. qui hāc eandem historiam recitat sub nomine Ablauij nō Eparchi, quare eo corrigenda censētur hæc acta.

Tribuni rei maiestatis detrusi in carcerem, & damnati ab Imperatore male persuaso implorant S. Nicolai auxilium.

Nocte igitur sequenti qua plectendi erant, cum se Augustus sopori dedisset, apparuit ei quędam effigies Sancti Nicolai dicens: Constantine, *cur principes illos sine crimine morti addixisti? Surge eosque dimitti quantocius iube, quod si nolueris, cælestem deprecor Regem, vt tibi indurato, bellum sinat exurgere, teque ibi perempto, caro tua bestijs auibusque cibus sit.* Cui Augustus: Quis vel cuius auctoritatis es, vt hac hora palatiū meum ingressus, audeas talia loqui. Et ille: *Ego sum peccator Nicolaus Mireæ Metropolis Episcopus.* Hæc dicens abiit; & Eparchum quoque simili visione ac territatione comminauit.

Apparet S. Nicolaus Imperatori: iubet absolui insōtes.

Mane autē Imperator accersitis magnatibus suis, & eodē Eparchocum iam antea visiones suas sibi inuicē dicēdas remisissent, fecit sibi principes illos præsentari, quibus astantibus, toruo aspectu ita eos affatus est: Quas magicas artes nostis, vt tantis nos fantasijs illudatis, & exagitetis in somnis? Illis attonitis nullumque responsum dantibus, denuo Augustus ait: Dicite nobis quæ sunt maleficia vestra? Ad quem vnus paulatim voce sic respondit: Absit Domine, vt documentis artis nefariæ simus instructi, constanter quoque nos profitemur; non illius esse commissi, vt capitali subijciamur sententiæ. Tunc Augustus: Nostis, inquit, aliquem hominem cui Nicolaus nomē est? Mox illi, audito tāto nomine, tēdētes ad sydera palmas clamabant: *Benedictus es Domine Deus Sancti Nicolai, qui non derelinquis sperantes in te.* Augusto vero ardenter quærente, quis iste, quantusve sit? Vnus eorū ait: Iste est vere per omnia Sanctus cuius nos meritis erui credimus, ab intentato exitio, & continuo prosequens, qualis & quantæ humilitatis, & bonitatis esset ereptionem quoque iuuenum supra memoratam per ordinem pandit. Quibus Cæsar auditis: Ite, inquit, & *famulo Dei gratias agite, immò Deo, qui vos per eum liberauit.* Ex meis autem donariis hunc Euangelii codicem mirifice auro contextum, & vas hoc aureū gēmis decoratum, & hæc alia munuscula ei deferentes, dicite, vt ista dignanter suscipiat, mihique libentissime præceptis eius obedienti, nonminari, sed orare studeat, atque pro pace regni nostri, & magis pro totius orbis *Deum deposcat.*

Absoluūtur à crimine Tribuni.

Constātinus Imp. mittit S. Nicolao præclara munera.

De obitu eius, & de fontibus ex tumba eius profluentibus.

CAP. LXXIIII.

BEatus autē Nicolaus cum mortē sibi adesse præsētē cerneret, cœpit orare & indesinenter psallere, vidensque Angelos ad se venientes, inclinato capite *signo Crucis* armauit se, deinde humiliter se prosternens psalmum trigesimum inchoauit dicens: *In te Domine speraui non confundar in æternum,* vsque ad illum versum. *In manus tuas Domine commendo Spiritum meum,* &c. Quo dicto tradidit preciosissimam animā Deo in manus Sanctorū Archangelorum, qui ei apparuerant, positumque est corpus eius in domum Sanctæ Sion in sepulchro excelso, de quo duo fontes exorti sunt, qui vsque in æuum emanare non desinunt: Ex vno enim meatu à parte capitali sancti tumuli, liquor olei lucidissimus effluit, qui infirmis multa beneficia præstare videtur, si eo perfuncti fuerint: Ex altero vero, qui est ad pedes, delectabilis aqua prosilit, atque perspicua, quæ etiam ægrotis in potum data, salutem corporum operatur.

Psalm. 30.

Migrat ex hac vita.

Vnguentum efficax è corpore eius cōtinuò promanat.

Quodam tempore cum Episcopus Myreæ ciuitatis, à Præfecto in exilium destinatus fuisset; statim aqua, & oleum sanctum, fluere cessauerunt, donec Episcopus de exilio reuersus est.

De barbaro per Imaginem sancti Nicolai conuerso.

CAP. LXXV.

PRæterea cum de Africæ partibus Vuandalorū exercitus applicuisset ad regionem Calybricidem: vt eam igne succenderent, ibi reperta est à quodam barbaro in domo cuiusdam Christicolæ imago Sancti Nicolai tabula honeste depicta, quam in sinu abscondens, cum peruenisset ad Christicolas, qui captiui ducebantur, ostēdit eis tabulam, interrogās cuius est figura tam in ea pulchre depicta: quam cernentes christiani cum gemitu, & lachrymis dixerunt: Imago hæc sancti Nicolai esse dicitur, qui multis virtutibus apud Deum & homines clarus, manifeste se viuere docet, etiam post sepulturam: quo audito, mox Barbarus eam propter socios suos abscondit. Cumque exercitu cum captiuis, & spolijs in Africam redeunte, [illegible]isset & ipse in domum suam, quadam die cum esset Telonarius, posuit Iconiam ante Teloneum suum, vbi erant omnia, quæ habebat aurum, & argentum, & vestes, dicens ei: Nicolae habeto custodiam super Telonium istud, nā alibi habeo proficisci: Sicque apertum teloneum relinquens, securus profectus est, quasi plurimos custodes ibi dimitteret. Cum autem latrones secus idem teloneum transeuntes, vidissent illud apertum, nemineque custodē, dixerunt ad inuicem vt nocte venientes, & omnia quæ intus erant diriperent, quod ita factum est, omnibusque ablatis, sola Iconia deforis pendens, superstes remansit, veniens autem barbarus, cum illud vacuum reperisset, plorans & gemens, & toruo aspectu conuersus in faciem imaginis quasi ad viuentem hominem sic locutus est: O Nicolae, bonum telonei mei custodem te posui. Quid fecisti? Redde mihi res meas, alioquin cædam te. Acceptoque flagello, tundebat imaginem, & cum iam fatigatus esset, ait: Certe in ignem te proijciam nisi reddideris substantiā meam. Tunc piissimus confessor ad locum accessit propius, vbi latrones omnia quæ abstulerant diuidebant, & ait, O miseri, quid agitis? nunquid ignoratis, quod ego ibi eram, & videbam oculis meis, quando has & illas res abstulistis. Scitote, quia nisi reuocetis cuncta quæ tulistis, ego illud manifestare curabo, & crastina die vos morti tradi faciam, nam sub custodia mea posita erant omnia, & ideo pro scelere vestro ego innocens flagellis cæsus sum. Tunc illi æstimantes aliquem fuisse de populo, qui eos explorasset, vehementer territi, per tetræ noctis silentia reportauerunt omnia, & in teloneo reposuerunt.

Hanc historiam de quodam Iudæo lege in historia Lōbardica in vita S. Nicolai.

Mane autem videns barbarus cunctam substantiam quam amiserat, flere cœpit præ gaudio, & apprehensa imagine, deosculabatur eam dicens: *O sancte Nicolae fidelis, & pie, quam præpotens factus es, & familiaris Deo immortali, quia talia facere potuisti, etiam mihi gentili errore insensibili, ab ista die credo in Christum, &c.* Credidit ergo, & baptizatus est ipse cum domo sua, & fecit ecclesiam in honore *Sancti Nicolai.* Hæc fuit prima occasiō, qua apud Africanas regiones Sanctus Nicolaus agnitus est, & paulatim ita nomen eius apud barbaros succreuit, vt magnis obsequijs etiam ab his, qui carent baptismate frequentetur assiduè.

De Puero cum vase in mari submerso, & patri restituto

CAP. LXXVI.

CÆterum vir quidam diues, & præpotens, annuatim consueuerat ad eiusdem Sancti mœnia nauigio properare, eiusque tumbam post fusas orationes exeniis honorare. Quodam igitur tempore iuxta morem illuc veniens voto se constrinxit, aureum vas se facturum in eius seruitium, sibique delaturum. Domū vero reuersus artificem peritissimum accersiri iubens, talentum auri ei librauit, & quod ex hoc fieri vellet, indicauit, qui diligētissime vas illud fabricans, prout Sanctum decebat Nicolaum, etiam variis gemmarum ordinibus mirifice decorauit; in tantum, vt etiam ipse ingenium in hoc sibi collatum opere miraretur. Quod cum Patri familias reddidisset, ille eximium admirans opus cæcaque animi cupiditate allectus tanti prætij, vas suis vsibus ad vinum propinandum retinuit: & rursus aurifabrum vocans similem prioris auri protulit ei quantitatem, obsecrans, vt inde alterum vas in seruitium sancti sculperet Nicolai. Quod ille libenter annuens, aurum tulit, & sæpius fundendo, & tundendo, nullatenus secundum velle suum, aliquod efficere opus exinde præualuit. Quod cū viro retulisset, ille in sua cupiditate permanēs, decreuit illud aurum, & gemmas sancto pariter deferre Nicolao.

Etiā & hāc historiā lege in historia Lōbardica in vita S. Nicolai.

Igitur tem pore congruo nauigationem aggressus cum vxore, & filio, ac seruorum multitudine, cum in mediū maris deuenissent, nimia siti exardescente, præcepit filio suo, vt vini sibi haustum propinaret, cum vase prædicto, tanto enim illud amplectebatur amore, vt nemini illud, excepto filio, & coniuge, liceret contingere.

Adolescens autem cum illud aqua refrigerare vellet, subito è manibus eius lapsum corruit in mari. Cumque iuuenis illud conaretur arripere brachijs, incaute prosiliens, delapsus est in gurgitem profundum maris. Tunc vir mœstus, & lugubris, residuum nauigationis peregit, & tandem littoris statione potitus, ad tumulum sancti conuolauit; aurumque quod pro vase detulerat, super eius altare posuit sed protinus, quasi cum magna indignatione repulsum est. Quod ille cernens, *ante sancti memoriam* prostratus, se reum clamitauit, & qualiter vas, quod sancto Nicolao spopōderat se daturum, fraudulenta cupiditate sibi retinuerat, coram omnibus intimauit, nec non & amissionem filij vasisque lamentatione lugubri professus est. Et post longa orationum suspiria, cum adhuc infortunia sua lachrymabili querimonia defleret, repente filius eius, quem fluctibus absorptum deflebat, vas illud, quod amiserat manibus baiulans, limina templi ingressus est; clara voce referre cœpit, qualiter venerandi vultus senex cum in mari cecidisset ei apparuerit, eumque vlnis sustentans, vsque ad littus deportauerit, & ei iter, quod ducebat ad sancti Nicolai basilicam insinuauerit, & sic subito ab eo recesserit. Hæc pater eius, & mater, & omnes, qui astabant considerantes, & audientes, præ magnitudine gaudii, lachrymas lachrymis addentes, *gratias Deo, & sancto Nicolao retulerunt*, sicque vir vota sua persoluens, & vas, quod prius abstulerat, reddens, ad propria cum filio, & omni comitatu gaudens remeauit.

De fallacia Christiani mercatoris in Iudæum creditorem.

Cap. LXXVII.

Alius quoque vir mercator, & diues, diuitiis suis prodige vtens: cum tandem ad ignominiosam paupertatem deuenisset, quendam diuitem Iudæum adijt, orans, vt ei aliquid commodaret, vnde lucrando, pecuniam suam releuare posset. Cumque ille christiano minime credens, arrhabonem pro commodato peteret, ille subintulit, quod tibi pro arrhabone valeam dare non habeo, sed si velis recipere sanctum Nicolaum pro me, tibi fideiussorem delegabo. Cui Iudæus: Nicolaum multis intimantibus, eiusque, miraculis coruscantibus, non ambigo bonum, & *fidelem Dei summi virum esse*, nec cunctabor ea, quæ postulas, sub eius fidei pollicitatione commodare. Cum igitur communi consensu oratorium sancti Nicolai expetissent, tenens christianus cornu altaris, sic eum affatus est. *Hoc altare tibi trado, ipsumque sanctum Nicolaum pro me fideiussorem præbeo; ante cuius etiam conspectum promitto, quod ea, quæ mihi nunc in tali angustia præstiteris, tibi reddam die nominato.*

Iuramentū falsum faciens Iudæo christianus à curru opprimitur, sed per beatum Nicolaum resuscitatur vide Speculum magnū Exemplorū tit. Iurare

Accepta itaque auri nō modica quantitate, *Deo fauente, & sancto Nicolao opitulante*, ad pristinam abundantiam redijt breui tempore. Igitur tempore finito, cum Iudæus sua repeteret, ille humiliter inducias petijt, & Iudæus libenter concessit. Verum trium induciarum spacio transcurso, cum Iudæus rediisset, ille diaboli deceptus astutijs, dixit omne debitum sibi reddidisse. Quod audiens Iudæus, obstupuit. Cumque seniores, & iudices adijssent, Iudæo causam suam referente, & christiano omne debitum illi fuisse redditum asserente, tandem ex consultu arbitrorum decretum est, aut illi, quod requirebat, reddendum fore; aut sacramento fidem ei facere, omne quod exigebat eum recepisse. Cui sententiæ Iudæus annuit dicens: Scio, cui aurum meum credidi, & certus sum non illum aliqua fraude decipi.

Igitur constituto die simul veniunt cum Iudæorum, & Christianorum comitatu. Fecerat autem Christianus ille, callida machinatione, lignum concauum in modū baculi manualis, in cuius concaua summitate posuerat pecuniam, quæ repetebatur, & cum ad S. Nicolai monasterium properarent, Christianus baculum illum Iudæo dedit petens, vt illum vsque *ad sancti Basilicam* secum deferret, vt videlicet dum baculum cum auro acciperet, se illi, quod exigebat, in manu dedisse, iurare posset. Iudæus autem falsitatis ignarus baculum tulit, & cum Christiano ad templum peruenit. Tuncq; miserrimus illo manum super altare ponens, seque periurans, intrepidus iurauit, & ab altari lætus discessit. At Iudæus: Præstolabor, inquit, quid de tanta falsitate Nicolaus iste cui credidi mihi faciet vindictæ.

De fallaciæ reuelatione, & Iudæi conuersione.

Cap. LXXVIII.

Cumque christianus ad domum suam alacer rediret, in itinere tanto sopore depressus est, vt vltra ire non posset, & cum baculo iuxta se posito somno depressus in biuio iaceret, vehiculum onustum bobus trahentibus per eandem viam veniens, vsque ad locum, vbi iacebat peruenit. Cumque bubulci non possent eū excitare, nec in alteram partem currum deflectere, bobus super eum trahentibus impetu valido currus super ventrem eius transiuit, eumque mox exanimē reddidit, & baculum contriuit. Tunc omnibus, qui aderant aurum, quod in baculo reposuerat, apparuit, quantaque calliditate aduersus Iudæum vsus fuit, omni populo ciuitatis claruit. Cumque ad spectaculum vndique conuolarent, Iudæus quoq; accurrit, & iudicibus illic astantibus aurum suum recepit. Tunc citato cursu ad oratorium S. Nicolai peruenit, & coram eo astans dixit: *Gratias tibi ago bone vir Nicolae, quia fideliter mihi aurum restituisti, quod in tua fide commisi. Amodo te venerabor vt dominū, & vt summi Dei amicum. Verum si tantæ procacitatis virum resuscitando mihi, virtutem tui meriti propalares cum omni familia iuris mei Deo tuo crederem, & omnes quos possem religionis meæ viros ad christianorum sectam conferrem.* Denique cum ad inuicem de re, quæ acciderat confabularentur, ecce ille, qui mortuus fuerat, limina templi ingressus, coram altari S. Nicolai procidit, & de his quæ gesserat se culpabilem reddens, ad domum redijt. Quod Iudæus, vt vidit, baptizatus, confestim cum domo sua, *Christo sanctoque Nicolao fidelis permansit.*

De puero Adeodato per S. Nicolaum obtento.

Cap. LXXIX.

Adfuit quidam homo, Ietron nomine, qui sacerdotes, & clericos cum lachrymis, & suspitijs rogabat dicens, Ego Patres, & Domini mei veneram à Domino Nicolao benedictionem accipere: sed concessum mihi non fuit cum eo loqui, vel viuum eum conspicere, obsecro ergo benignitatem vestram, vt mihi vel aliquid de vestimentis eius præbeatis, vt hoc tantum in honorem eius, ac mei munimentum habeam Qui petitionem viri ac desiderium amplectentes, dederunt ei vnum de linteaminibus sancti viri. Ille lætus ad ciuitatē suam redijt, & vxori suæ Euphrosinæ dixit Ecce reliquias Beati Nicolai Archiepiscopi, quem videre desiderasti, deprecemur ergo Deum, vt tantorum astipulatione pignorum, aperiat vuluam tuam, & det nobis diu desideratam prolem. Illa *gratias agens Deo* rogare virum cœpit, vt in honore Sancti Nicolai construeret Ecclesiā, vt per eius orationes, Dominus desideriū adimplere. Qui precibus eius fauens Ecclesiā fabricauit, in qua linteamen illud cum solemni veneratione recondidit. Quod cum in loco competenti collocaretur tantum de se odorem cœpit emitttere, vt vsque ad duo stadia expanderetur odoris fragrantia, & ex tunc cœpit locus ille miraculis splendere; cæci illuminabantur, surdis auditus, infirmis sanitas reddebatur. Cumque

Lege historiam Lombardicam vbi supra.

Ietron *deuotius, & obnixius Deum Sanctumque Nicolaum exoraret, vt desiderium suum compleret.* Euphrosina concepit, & ipsa die S. Nicolai, scilicet 8. Idus Decembris peperit puerum, cui sicut eis rei euidentia indicauit, nomen imposuerunt ADEODATVM.

De liberatione eiusdem à barbari seruitute.

CAP. LXXX.

CVm autem post 7. annos parentes cum filio ad festiuitatem S. Nicolai, cum propinquis, ac vicinis, conuenissent, superuenerunt prædatores Agareni, qui totius terræ deprædati sunt homines, inter quos etiam, euadentibus parentibus, captus est puer Adeodatus, duxeruntque eos in Babylonem, illisque inter se captos diuidentibus, remansit puer in manu cuiusdam nomine Marmorim. Ietron vero, & vxor sua cum ad ciuitatem confugissent, & filium suum diu quæsitum non inuenissent, cœperunt vestimenta sua scindere, capillos euellere, & pugnis pectora cœdere. Mater quoque misere lachrymans, aiebat: Heu, heu vnice fili mi, quid de te misere accidit? *S. Nicolae Christi famule, quia per te illum habui, tu mihi illum redde: carnem non comedam, nec vinum bibam, donec eum videam.* Tunc cæpit tribus diebus in hebdomada ieiunare, & semper in oratione filium à S. Nicolao repetere.

Euoluto autem anno ipsa cum viro ad S. Nicolai festum conueniens ingressa ecclesiam expansis manibus *orauit Dominum, vt per merita B. Nicolai redderet ei filium suum,* deinde cœpit præparare conuiuium clericis pauperibus, & laicis, qui ad festiuitatem sancti aduenerant. Ipsa autem hora, qua conuiuantes cibum sumere cœperunt; Rex in cuius obsequio infans Adeodatus erat, dixit militibus suis: Parate mihi cito, quo vesci debeam, quia nunquam fuit mihi comedendi talis necessitas, ex quo natus sum, vsque ad hanc horam. Paratis itaque regalibus obsonijs, cum cibum sumere cæpissent, rege mox potum similiter flagitante, Adeodatus ei præparauit, moxque occasione diei, & rei, intra se trahere suspiria cœpit. Rex vero cum hæc animaduertisset, sciscitatus est causam à puero: responsumque est ei ab illo pueriliter tremefacto: Recordatus sum Domine subito, quia hodie expletus est annus, quod ego hic captiuus existo, quia pater meus, & mater mea hac die solennitatem magnam celebrant in ecclesia S. Nicolai. Quo audito, Rex ait: O miselle, cum ego te captum teneam, quis est, qui te de manu mea tollere possit? Omitte ergo frustra suspirare, & talia cogitare, & satage mihi potum propinare. Infante autem ad imperium regis cum cypho, & retentario ad portum (proximus enim erat) causa lauandi, tendente; subito S. Nicolaus affuit, eumque per capillos mirabiliter asportatum coram parentibus suis conuiuantibus statuit, qui videntes eum subito coram se stantem, cyphum, ac retentarium in manibus tenentem, cum ab ipso rerum, quæ sibi contigerant admiratione, prius stupefacto, tandem respirante intellexissent textum liberationis suæ, *in laude Dei, & S. Nicolai,* leuauerunt voces. Mater quoque amplexata filium insatiabiliter osculabatur eum præ nimio gaudio lachrymis madefacta, *Deo gratias agens, & sanctissimo Nicolao.*

Alibi legitur quod prædictus iuuenis fuit de Normandia, qui vltra mare pergēs à Soldano capitur, & ante eū sæpe verberatur. Qui dum in festo S. Nicolai verberaretur, & in carcere inclusus fleret pro sua liberatione; subito obdormiuit, & euigilans in capella patris sui se inuenit.

De priore Iterio verberato pro historia Sancti Nicolai cantanda.

CAP. LXXXI.

CVm autem noua S. Nicolai historia de vita, & miraculis eius per totam pene latinitatē in ecclesijs Christi longe lateque deuotissime cantaretur, in quadam Ecclesia, quæ Crux nominatur, *S. Mariæ de charitate subiecta,* nondum fuerat inchoata. Tandem eiusdem loci seniores ante Dominum Iterium priorem suum conuenerunt, postulantes, vt eis B. Nicolai responsoria cantandi licentiam daret, qui nullatenus eorum petitionibus acquiescens, respondit omnino fore incongruum in tali negocio morem pristinum quibuslibet nouitatibus immutandum. Cumque illi multis precibus atque persuasionibus, eum vrgerent, ille commotus in talem fertur erupisse blasphemiam: Recedite fratres, nunquam enim à me licentia concedetur, vt relicto pristino vsu, noua sæcularium cantica clericorum, immo iocularia quædam in ecclesia, cui Deo iubente, deseruio, admittantur, sicque pro sua repulsa, rubore confusi, quieuerunt vltra discipuli. Superueniente autem festiuitate, vespertinam synaxim, ac matutinalem, non sine quadam tristitia sicut consueuerant, peregerunt. Peractis itaque vigilijs ad propria strata quiescendi gratia reuersi sunt. Cumque Prior se in lectulo sicut cæteri collocasset: ecce B. Nicolaus ei visibiliter terribilis apparuit, ipsumque verbis seuerissimis increpans, & per capillos à lecto abstrahens, dormitorij pauimento collisit. Incipiensque antiphonam: *O pastor æterne.* per singulas notarum doctrinas, virgas quas in manu tenebat, grauissimos ictus super dorsum patientis ingeminans, per ordinem morose canendo antiphonam, ad finem vsque perduxit. His autem tantis flagris, & tam insolita visione turbatus, clamare confusis vocibus cœpit, suisque clamoribus ante se fratres adunauit; quem prostratum solo cernentes, quid viderit, quidve passus fuerit requirebant? At ille vt pote amens effectus, nullum potuit dare responsum. Sublatus autem fratrum manibus in cellam infirmantium deportatur, multisque diebus correptus languore grauissimo, custoditur. Tandem diuina miseratione, & B. Nicolai interuentione saluatus, congregatis fratribus ait: Ecce, filij charissimi, quia vobis obedire contempsi, duras pro cordis mei duritia, pœnas exolui. Amodo, quod petebatis, gratanter annuo, & ad canendam historiam B. Nicolai paratissimus ero.

De sancto Iacobo Nisibeno episcopo.

CAP. LXXXII.

GEnnadius *in libr. de illustribus viris.* Iacobus quoque cognomento sapiens, Nisibenæ ciuitatis Persarū episcopus, fuit vnus ex numero, sub Maximino persecutore, confessorum, & eorum, qui in Nicæna synodo Arianam peruersitatem ὁμοούσιον oppositione damnauerunt.

Lege Adonem Vien. in Chron. & Baron. in martyrol. 15 Iulij & an. 325.

Ex Historia Tripartita lib. 5. cap. 44. Nisibis, quæ dicitur Antiochia Mygdonia, posita est in termino Persidis, & Romanarum partium; hanc obsidens Sapor iam per dies 70. impetum Mygdonij fluuij retinuit, vtrasque ripas faciens celsiores, quas cum impleri, vidisset, subito dimisit contra murum, qui pondus aquæ non ferens cecidit. Illa vero die Sapor quieuit, vt fluuius purgaretur, & posset ambulari per eum, Iacobus vero episcopus oratione milites coarmauit, & populum; qui subito murum cum propugnaculis restituerunt, quod Saporē, valde terruit, qui etiam cum vidisset quendam, sub schemate Imperatoris stantem supra murum, putauit esse Imperatorem Constantium, quem cum audisset Antiochiæ commorari, dixit, *Deum pugnare pro Romanis.* Et iratus sagittam iecit in aerem, quasi *Deum* percussurus. Ephrem vero diaconus supplicabat episcopo, vt veniret ad murum, & Persis malediceret, qui ascendens turrim, orauit vt super eos veniret ciniphes, & culices, qui statim impleuerunt elephantorum cauas proboscidas; & aures, & nares equorum, & iumentorum, quæ sessores suos excusserunt, disruptas acies confuderunt; exercitumque relinquentes, summo impetu fugerunt. Quo viso confusus Sapor recessit.

Sapor rex obsidet Nisibin.

Fluuius Mygdonius.

Ephrem Syrus.

Imprecatio Iacobi in Persas.

Author. Hunc quoque Hieronymus commendat dicens. Iacobus Nisibenus agnoscitur, ad cuius preces sæpe vrbs discrimine liberata est.

Scripsit quidem libros multos, id est, de fide contra omnes hæreses.

Iacobus cognomēto Sapiēs vir magna doctrinæ & incomparabilis sanctitatis scripsit multa; vt etiam testatur Trithemius.

De charitate generali.
De oratione.
De dilectione erga proximum speciali.
De resurrectione.
De vita post mortem.
De humilitate.
De pœnitentia.
De satisfactione.
De virginitate.
De censu animæ.
De circuncisione.
De anni benedictione, pro quo in Isaia legitur. *Non exterminabitur botrus.*
De Christo, quod filius Dei sit, & consubstantialis patri.
De castitate aduersus gentes.
De constructione tabernaculi.
De gentium conuersione.
De regno Persarum.
De persecutione Christianorum.

Et chronicon, minoris quidem curiositatis, sed maioris fiduciæ, quia diuinarum tantum scripturarum auctoritate firmatur, comprimens ora eorum, qui præsumptuosa suspicione, *de aduentu Antichristi, vel Domini nostri Iesu Christi*, inaniter prophetant. Moritur hic vir, Constantij temporibus, & iuxta præceptum patris eius Constantini intra muros Nisibenæ vrbis sepelitur ob custodiam ciuitatis.

De S. Euortio, & aduentu eius Aurelianis.

Cap. LXXXII.

Ex gestis eius. Eo tempore floruit S. Euortius Aurelianensis episcopus, nam post obitum S. Desiniani Aurelianensis episcopi, cum de successore ageretur, *non secundum Dei inspirationem, sed secundum carnalem delectationem*, duo à diuersis partibus electi sunt; quorum ambitione talis in populo orta est seditio, vt etiam sanguis humanus funderetur, & horror vbique, & luctus appareret. Quod cum Imperatorem * Constantinum non lateret, misit Porphyrium Præfectum, qui seditionem populi sedaret. Qui sapienti vsus consilio episcopos Gallicæ regionis ad deliberandum scilicet de negocio secum assumpsit,& Aurelianis adduxit. Qui vniuersæ plebi triduanum indixerunt ieiunium,vt certis signis Dominus ostenderet, quem volet assumi in eiusdem vrbis episcopum.

** Cōstātium legendū probat Carolus Sausseyus, in annal. eccles. Aurelianen. aitque mendum librariorum esse; quem consule lib. 2. n. 1. & sequentibus.*

Secunda autem die indicti ieiunij B. Euortius Romanæ ecclesiæ Subdiaconus,qui causa duorum fratrum suorum captiuorum, qui in hostium prædam deuenerant, ab vrbe Roma egressus fuerat, vrbem Aurelianis humili habitu ingressus est. Qui cum in Ecclesia, *Dominum orasset*, egressus, restitit; & paululum circunspectans, qui eum hospitio recipere dignaretur, ab ostiario ecclesiæ requisitus, causam itineris enarrauit, dicens se prędatorum suorum sollicitudine prouincias peragrare. Ille eum hospitio inuitans, in cellulam suam duxit, ac religiosæ consuetudinis morem obtinens, ei pedes manu propria lauit, & extersit, eumque secum cibis pauperioribus refecit.

Excipit hospitio Euortium Ostiarius.

De electione eius in episcopum.

Cap. LXXXIIII.

Cvmque postera die valedicens ostiario,iter carpere cœpisset, ostiarius,annuente Domino,post tergum eius,vt reuerteretur, clamauit. Cumque reuersus fuisset, ait ei : Nescis, quid actum sit in hac ciuitate his diebus? Quo respondente : Nescio, ille processum rei à principio electionis enarrauit ; & addidit : Ecce iam tertius dies est, ex quo litanias celebrant, idcirco frater, sustine paulisper, forsitam innotescet Deus seruis suis, quem sibi ad honorem episcopus elegerit. Potensque & tu, vbi ambulaueris, admirationem enarrare tantæ actionis. Qui voluntati eius annuens, ad * ecclesiam cū eo venit, & nusquam vt pote incognitus,nisi cum eo ad ianuam stetit. Igitur episcopis pauimento inhærentibus, cunctisque populis orantibus, & flentibus, ac personæ dignæ notitiam exposcentibus : ecce columba *ex instinctu Dei* transmissa per insertam fenestram,quasi lux immensa fulgebat, quæ ingressa, volitare cœpit per totam ecclesiam, more personam inuegistantis : denique speculata. S. Euortium inhærentem ianuæ, illico super caput eius insedit. Ille vero manus suas extendens, abigebat eam de vertice suo , hoc signum populus admirans tanto amplius *Deum orare cœpit*, vt illum Spiritum mitteret, qui per columbam *ad manifestandum Dei filium* in capite eius descendit. Columba autē mysterio impleto,vnde egressa fuerat, regressa est. Tunc facto lætitiæ strepitu in populo, cœperunt inquirere , quis ille esset, in cuius capite talis ostensio facta fuisset? Videntes autē Sacerdotes ora vulgi variantia; alijs dicentibus ostiarium esse, alijs vero alium, denuo rogauerunt Deum geminari sibi miraculum, quod & factum est, tunc receperunt episcopi S. Euortium societati eorum , & pari voto coram altari assistere. Cumque sciscitatus ab eis, narrasset, vnde, & quis, & qua causa venisset, præceperunt ei vnà cum eis ad orationem inclinare, & sub altari caput immittere. Illis autem orantibus : ecce columba plausu ingenti alas recutiens,ad locum , vbi vir Dei prius steterat, deuolauit, & cum eum ibi non inuenisset, more explorantis coram omnium oculis,inuestigare virum probatissimum cœpit. Tunc episcopi adinuicem dixerunt : Adducamus etiam illos quorum electio, totam ecclesiam vulnerauit. Cumque tres personæ,idest S. Euortius, & alij duo electi, cum episcopis adunatæ fuissent,columba cœpit sicut prius volitare circumcirca, & super capita eorum lata, nullius caput tetigit , nisi B. Euortij, ita vt omnes vnica voce clamitarent, *dignus est, iustus est*, FIAT VOLVNTAS DEI.

Permouit Deus Ostiarium ad reuocandum suum hospitem.

** Ad ecclesiā S. Stephani vt habent Annal. Aurelianen. Caroli Sausseyi.*

Columba in capite S. Euortij residet, sed ab eo repellitur.

Rursus eius capiti insidet columba.

Tertio in eius capite quiescit columba.

Lege hic Surium 7 Septembris.

De igne extincto, & thesauro inuento ab eo.

Cap. LXXXV.

Transacta autem ordinationis eius anniuersaria die, ciuitate igne casuali flagrante, ciues cucurrerunt ad eum clamantes, vt vrbi succurreret, quo audito episcopus, cito ad ecclesiam conuolauit, illoque orante extincta est voracitas flammæ : & quia adhuc simplex erat ecclesia, in qua cum populo *Dominum exorabat*. Ait illis : Ecce Dominus secundum misericordiam suam eripuit vos de ardentis flammæ incendio , idcirco votiuam collationem facite, vt ampla reddantur spacia huius ecclesiæ, & egressi, vnusquisque, secundum modum facultatum suarum ad sanctum properauerunt ædificium.

Precibus eius extinguitur vrbis incendium.

Die ergo indicta tulit episcopus in manibus suis fossorium, & *vexillo crucis facto* cœpit fodere : iamque pene tres pedes foderat , & ecce obtulit se obtutibus illius olla clausa, & bituminata, quam cum aperuisset,inuenit thesaurum non minimum, Neronis nota pulcherrime signatum, dispensatione Dei ad fabricam ipsius ecclesię reseruatum. Tunc *gratias agens Deo*, vocauit archidiaconum suum dicens : Accipe hoc inuentum, & defer in conspectu principis imperantis,non enim decet nos celare, maxime, qui sumus præpositi plebis. Quo accepto ille Romam profectus est , & Imperatori præsentatus. Cui, & thesaurum obtulit, & de omnibus, quæ in ciuitate Aurelianensi gesta fuerant, animum eius edocuit. Tunc denunciatur subito per Romanas regiones Dei miraculum in Romano ciue ostensum, quod omnes vertit in gaudium. Iussit autem Imperator archidiacono, omnia, quæ detulerat, restitui, & episcopo suo deferri, quoniam, inquit, præparatio est *Dei*, non nostri

Inuenit multam pecuniā, construenda ecclesia asseruatam.

Imperator mittit pecuniam, qua ecclesia extruatur Aurelia.

Sanseyme hoc de Constante intelligenda censet, vide lib. 2. Annal.

nostri Imperij. Volumus adhuc autem supra, duplam dare pecuniam ad ecclesiam fabricandam, quam iubemus 177. cubitis in longum extendi, & in latitudine cubitis 42. & *in modum Crucis* fabricari. Ad ministerium quoque eius offerimus lances auri purissimi septem, & calices eiusdem metalli septem, in quibus dum diuinum peragetur mysterium, nostræ quoque memoriæ sit adiumentum.

De duobus fratribus eius repertis, & à captiuitate redemptis.

Cap. LXXXVI.

Orare ad tumulos martyrum quam sit pium.

Accidit autem eodem tempore, vt episcopus Suessionicæ ciuitatis ad tumulum beatorum martyrum Crispini, & Crispiniani quadam die profectus, dum se in oratione prostrauisset, huiusmodi voces audiret: *Testes, & amici Christi præstate nobis ante diem obitus nostri, fratrem nostrum Euortium Subdiaconum videre, & amplecti.* Tunc eleuatis episcopus oculis, vidit personas in religiosa veste, sacros tumulos ambientes, quos cum vocasset, sciscitatus est ab eis, qui essent; Qui responderunt: Ciues Romani sumus, tres quidem fratres eramus, & nos duo in prædam hostium venimus, frater vero noster in vrbe remansit, quem summo desiderio videre optamus, nunc autem in seruitio religiosissimæ viduæ sumus.

S. Euortius recipit captiuos fratres suos.

Cognita ergo omnia episcopus per Archidiaconum suum Leonem B. Euortio episcopo Aurelianensi scripsit; sicque omnipotens Deus præstitit, vt in vno die duorum negociorum ciuitas lætaretur euentu. Hinc enim Mansuetus Archidiaconus cum imperialibus muneribus vrbem ingreditur: Illinc Leo Archidiaconus cum confirmatione inuentionis fratrum episcopi defertur. Mittitur illico precium redemptionis, & educuntur de iugo seruitutis; sicque fratres mutuo sibi præsentati, & osculantes se inuicem complexi sunt, cum multo fletu gaudiorum.

De fabrica Basilicæ, & miraculo in hostia sacra benedictione.

Cap. LXXXVII.

Celebritas inuentionis crucis.

Ecce antiquorum patrum deuotionem erga sanctas reliquias.

Qvid plura? tanta celeritate ædificatur ecclesia, vt transactis tribus annis 5. Non. Maij, eius dedicatio fieret, sicut in mundo *Crucis inuentæ celebratio generalis*; tunc causa reliquiarum, diuersi in orbis partes missi sunt, qui omnes desiderium assecuti sunt, & ad vrbem regressi, *Deo gratias egerunt.* Beatus autem Euortius, & cæteri episcopi cum eo congregati, præfatas reliquias cum tremore, & exultatione ad ecclesiam perduxerunt, inuitati episcopi deprecabantur Pontificem, vt ipse in primo altari hostiam Domino immolaret propter votum proprium, & senectutis atque ordinationis gradus: qui cum diu resisteret crebris eorum exhortationibus propulsatus obedientiam præbuit: & ecce in hora confractionis panis cælestis, cum more sacerdotali hostiam, manibus eleuatis, *Deo benedictam offerret. Apparuit super caput eius manus splendida sicut nix, porrectis digitis tertio oblatam benedicens.*

Missa sacrificium digne oblatū quā sit gratum Deo.

Sacrificijs rite peractis, quæsiuit ab his, qui aderant, incipiens ab episcopis, & perueniens vsque ad nouissimum plebis, vtrum aliquod miraculum dum Missa celebraretur, vidissent. Qui responderunt, nullum: Baudilius tamen Subdiaconus hoc ipsum, quod viderat miraculum, ei ennarrauit. In populo etiam cum quæsisset, duo inuenti sunt, qui fuerant tanti mysterij digni videndi participes, Seleusinus pœnitens, & Procopia * Sanctimonialis. Quibus ait episcopus: *Beati estis vos, quia caro, & sanguis non reuelauit vobis, sed Deus, qui in cælis est.* Peragrauit autem visio miraculi omnem mundum, cuius odore pagani illecti, concurrebant ad percipiendam gratiam Dei, & baptizati sunt infra triduum 7. millia fere paganorum. Per eundem quoque episcopum quotidie *Christi gloria* de sanitatum plenitudine, splendescebat, nam surdis auditum, cæcis visum, mutis loquelam, claudis gressum reddebat.

** Alias Castimonialis. Matth. 18.*

7000. baptizantur.

Multa efficit miracula S. Euortius.

De obitu Sancti Euortij.

Cap. LXXXVIII.

Prædicit obitum suum.

Qvadam die fraternitatem vniuersam conuocans, finem vitæ suæ, sibi reuelatum exposuit; suadens, vt post transitum suum Abbatem Anianum, cuius vitam experimentis cognouerant, sibi episcopum ordinarent; ne rursum sicut ante aduentum suum oriretur seditio; sed dum quisque proximis, aut amicis suis quærerent opitulari, cœperunt iterum partes sibi aduersari: tunc enim in vrbe maxima nobilium florebat propago, tam in clero, quam in populo, cumque tres essent, pro quibus orta seditio videretur, B. Euortius hæc audiens, de consensu omnium nomina trium sigillatim indagauit, qui sub altari tota nocte delitescere voluit, volens pro tali negocio consulere Dominum. Igitur celebrantur vigiliæ, missæ peraguntur, innocens puer adducitur, per quem *Dei reuelatio* monstretur: qui ad extrahendas cartulas manum extendens, cum vnam ex eis tangeret, quasi propheta clamare cœpit: Anianus Abbas, in hac ciuitate, solus honore dignus est episcopatus. Tunc febricitans episcopus, corpus terræ, & animam *Deo* reddidit.

S. Euortius Anianum diuinitus electum sibi substituit.

Eo tempore quo Beatus Siluester Papa infulas episcopatus accepit; & die Dominica 7. Idus Septembris obijt, sicut fuerat ei reuelatum.

Migrat è corpore S. episcopus S. Siluestro existēte summo Pontifice.

De Lactantio, & scriptis eius.

Cap. LXXXIX.

Ex *libro Hieronymi de illustribus viris.* Hoc tempore floruit Firmianus, qui, & Lactantius, Arnobij discipulus. Hic sub Diocletiano Principe accitus cum Flauio Grammatico, cuius de medicina libri versibus compositi extant, Nicomediæ rhetoricam docuit, ac penuria discipulorum ob Græcam videlicet ciuitatem, ad scribendum se contulit. Habemus eius * symposium, quod adolescentulus scripsit Africæ, & * Hodæporicum de Africa vsque ad Nicomediam exametris scriptum versibus. Et alium librum, qui Grammaticus inscribitur, & pulcherrimum de ira Dei, & institutionum diuinarum aduersus gentes libros 7. de persecutione librum vnum, ad Probum epistolarum libros 4. ad Seuerum epistolarum libros 2. ad Demetrianum auditorem suum, epistolarum libros duos, & ad eundem de opificio Dei, vel formatione hominis lib. 1.

** Id est conuiuium.*

** Quod Latine dici possit itinerarium.*

Hic in extrema senectute magister Cæsaris Crispi filij Constantini in Gallia fuit, postea à patre interfectus est.

Author. Omnium opusculorum nihil apud nos reperi præter 7. lib. aduersus gentes.

De Eusebio Cæsariensi, & scriptis eius.

Cap. XC.

Hieronymus *de illustribus viris.* Floruit etiam tempore Constantini Eusebius Cæsareæ Palestinæ episcopus, qui scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, edidit infinita volumina, ex quibus sunt in Isaia libro 10. contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, vt quidam putant, scripsit libr. 30. pro Origene lib. 6. commentarios eruditissimos in 150. Psalm. De vita Pamphili lib. 3. & de mar-

tyribus alia opuscula, ecclesiasticæ historiæ libro 11. Chronicorum canonum omnimodam Historiam, & multa alia.

Author. Ex libris historiæ ecclesiasticæ, & chronicorũ Eusebij multa in hoc opere suis locis inserui. Scripsit enim chronicorum historiam, à primo anno Abrahæ vsque ad annum Domini 319. quam Hieronymus ex Græco in Latinum transferens, vlterius prosecutus est eam vsque annum Domini 38. exinde Sigibertus Gemblacensis monachus vsque ad annum Domini 1113.

Historiam quoque ecclesiasticam texuit Eusebius in libr. 10. ab Ascensione Domini, vsque ad victoriam Constantini, cum scilicet iam Christianæ religionis fautor, verique Dei venerator, nondum tamen baptizatus processit ad bellum contra Maxentium, vrbis Romæ tyrannum, ostenso ei cœlitus signo in quo vinceret. Hos libros Ruffinus Presbyter Aquileiæ, transtulit de Græco in Latinum, quorum decimus, quia perparum habebat in rebus gestis; omissis, quæ superflua viderentur, si quid habuit historiæ 9. libro coniunxit, & ipse duos libros sequentes scilicet 10. & 11. conscripsit, & addidit, prosequens historiam à temporibus Constantini post persecutionem, vsque ad obitũ Theodosij Augusti.

Præterea idem Eusebius, (vt legitur) pene omnium prouinciarum passiones martyrum, & episcoporum, & confessorum, & sacrarum virginum, ac mulierum in 20. libris comprehendit.

Deinde prosecutus ab Apostolo Petro omnium episcoporum & nomina, & gesta conscripsit; vt & earum vrbium, quæ arcem Pontificatus per Apostolicas sedes tenere noscuntur, idest Romæ, Antiochiæ, Hierosolymæ, Ephesi, Alexandriæ, præteritorum omnium episcoporum nomina, vsque ad tempus suum, & gesta conscripsit, ex quorum numero vnus est S. Siluester Romanæ vrbis episcopus, cuius vita nescio à quo ex Græco translata est, continens lib. duos.

Fertur autem idem Eusebius nimius fuisse in laudibus Origenis. *Hieronymus ad Cromacium, & Heliodorum*. Constantinus Augustus cum Cæsaream fuisset ingressus, & diceret eiusdem vrbis Antistiti, vt peteret aliqua beneficia Cæsariensi ecclesiæ profutura, legitur respondisse Eusebium episcopum, operibus suis ditatam ecclesiam, nulla petendi beneficia Cæsariensi Ecclesiæ necessitate compelli; sibi tamen desiderium immobile extitisse, vt quicquid vbique in Republica humana gestum est erga sanctos Dei, Iudices iudicibusque succedentes vniuerso orbi Romano, solicita perscrutatione monumenta publica discutiendo perquirerent. Et quis martyrum, à quo iudice, in qua prouincia, vel ciuitate, qua die, quave passione perseuerantiæ suæ obtinuerit palmam, de ipsis archiuis sublatam ipsi Eusebio iussu dirigerent. Vnde factum est, vt idoneus relator existens ecclesiasticam historiam pene omnium martyrum texeret.

De Sancto Antonio, & bonis eius initijs.

Cap. XCI.

H*Ieronymus de illustribus viris*. Regnante autẽ Constantino floruit Antonius monachus, cuius vitam Athanasius Alexãdriæ episcopus insigni volumine prosecutus est. Hic misit Ægyptiaco sermone ad diuersa monasteria, apostolici sensus sermonisque epistolas 7. quæ in Græcam linguam translatæ sunt, quarum præcipua est ad Arsenoitas. Floruit sub Constantino, & filijs eius regnantibus.

Athanasius in eius vita. Hic Antonius in domo Christianorum parentum in Ægypto simpliciter enutritus, post eorum obitum in ętate annorum 20. quadam die ecclesiam sicut solebat, ingressus est, & audiens legi illud Euangelij.* *Si vis perfectus esse, &c.* statim omnia sua vendidit, & pauperibus tribuens, non longe à villa sua eremiticam vitam duxit, ibique tanta diaboli inuidentis tantamenta occulta, & aperta sustinuit, vt nullus ambigeret, quin Antonius contra diabolum dimicaret, nam cum diabolus ei in forma pueri nigri, ante eum prostratus se victum confessus fuisset, eo, quod Antonius spiritum fornicationis, virtute fidei, & abstinentiæ superasset; post modicum temporis, in quodam tumulo latitantem, multitudo dæmonum ita cæde varia lacerauit, quod minister eius de villa veniens, quasi mortuum proprijs humeris ad villæ hospitium deportauit. Quo audito conuenerunt vicini, & cum post planctum funeris media iam nocte dormirent, Antonius subito reuiuiscens, vocato ministro fecit se in silentio ad tumulum reportari; ibique ex priori vulnerum dolore prostratus, cum ex animi virtute ad conflictum dæmones prouocasset, & statim illis in varias ferarum formas mutatis, ab eorum dentibus, cornibus, vnguibus laceratus fuisset, subito radius quidam lucis dæmones, & tenebras effugauit, statimque sanatus Christum præsentem intelligens, dixit: *Vbi eras Iesu bone, vbi eras, quare à principio non affuisti, vt curares vulnera mea?* Et vox ad eum, Antoni, inquit, hic eram, sed expectabam videre certamen tuum; nunc autem, quia viriliter dimicasti in toto orbe te faciam nominari.

Matth 19. Zozomenus lib. 1 cap. 13. dicit S. Antonium ex Comapago qui prope Heracleam apud Arcades est, oriundum.

Atrocissime verberatur à Dæmonibus.

Varia Dæmonum procacium terriculamẽta.

Adest B. Antonio Iesus Christus.

De vita eius eremitica.

Cap. XCII.

T*Vnc Antonius annorum 35. proficiscens in eremum discum argenteum in via reperit, & intelligens dolum diaboli secum dixit: *Vnde hic argenteus discus, vbi hominum vestigia nulla videntur? Si enim viatori cecidisset, vtique pro sui magnitudine latere non posset; hoc diabole artificium tuum est, sed voluntatem meam non impedies*; & hoc eo dicente discus, vt fumus euanuit. Dehinc ingentem auri veri massam reperit, sed ille aurum quasi incendium fugiens, ad montem vsque cucurrit, ibique flumine transuadato, in antro quodam per 20. annos manens, concurrentibus ad se multis, miracula fecit. Huic diabolus aliquando in tanta proceritate apparuit, quod quasi capite cœlum tangeret, quærenti, quis esset? Sathanam se esse respondit, & addidit: Cur me sic impugnant monachi? Cur mihi omnes Christiani maledicunt? Respondit Antonius: Iuste quidem hoc faciunt, tuis enim frequenter molestantur insidijs. At ille: Nihil ego facio, seipsi inter se inuicem turbant, nam ego nihili factus sum, *Christus vbique regnat, vbique Christi nomen perseuerat*. Statimque Antonius *Deo gratias reddidit*, & ille velut fumus euanuit. Antonius autem tanti feruoris erat, quod cum Maximianus Imperator Christianos occideret, ipse martyres secutus, vt cum eis martyr fieret, sitiebat: & vehementer tristabatur, quia volenti pati pro Christo, martyrium non dabatur. Ipse tamen à confessorum vestigijs non recessit, sed multis modis corpus afficiens, & gloria miraculorum corruscans, propter cautelam gloriæ vanæ ad locum ignotiorem discessit. Vbi cum diuersas Dæmonum sustinuisset insidias, rogatus à fratribus, vt eos inuisere dignaretur, deficientibus siti comitibus, fontem oratione produxit, & sic refectis socijs, ad monachos, qui se inuitauerant, lætus venit.

Insidia maligni Dæmonis.

Fugit auro conspecto.

Vide Baron. an. 326.

Diabolus iterum ei apparet, & cõqueritur quod Christi nomen sit vbique euulgatum.

Antonius auidus martyrij.

Fratres inuisit eorum victus precibus.

Fons erupit ad eius preces.

De visionibus ei diuinitus ostensis, & eius obitu.

Cap. XCIII.

Q*Vadam die hora 9. ante cibum in sublime ab Angelis raptus, cum dæmones transitum prohiberet, & contra eum peccata à natiuitatis exordio replicarent, sed in probatione deficerent, liber quidem cum Angelis

Antonius accusatur procaciter à Dæmonibus.

ascendit, sed statim in se rediens, hoc rursus, quod fuerat se inuenit.

Alias autem cum eum fratres de situ animarum post obitum quæsissent; sequenti nocte vox Antonium vocauit dicens: *Surge, exi, & vide*: & ecce vidit quendam longum & terribilem, caput vsque ad nubes tollentem, qui quosdam pennatos ad cælum volare cupientes extensis manibus prohibebat, & alios libere peruolantes retinere non poterat, & maximum gaudium mixtum cũ dolore nimio, à victis, & victoribus Antonius audiebat, & intellexit animarum illũ esse conscensũ, & diabolum prohibentem, qui sibi obnoxios retineret & de sanctorum volatu, quos retinere non poterat, sic doleret.

Visio S. Antonij.

Vide Pallad. hist. Lausiaca cap. 27.

Aliquando etiam dum cum fratribus operaretur, suspiciens in cælum, cum tristem visionem vidisset, prouolutus *ante Deum* rogauit vt futurum scelus auerteret; vnde cunctis trementibus, qui astabant, rogabant vt visionem exprimeret: singultu, & lachrymis præpeditus, dixit, quod magnum nefas, & inauditum sæculis immineret. Vidi, inquit, *altare Dei*, multorum circundatum multitudine, qui calcibus omnia dissipabãt, ac per hoc magno turbine fides catholica subuertetur, & homines iumentis similes *Christi sacra diripient*: Hæc est causa gemituum meorum. His auditis facta est vox Domini dicens: *Abominabitur altare meum.* Quod & factum est: nam post duos annos erumpentibus Arianis Ecclesia tantæ direptioni subiacuit, vt pollueris omnibus, non solum virgines, & matronæ, sed & ipsum baptisterium pollueretur, sed etiam Christiani, quasi oues iuxta altaria necarentur.

Visio tristissima S. Antonij.

Lege Baron. & etiam Chrysostom. hom. 8. in Math. cap. 2. Sozom. lib. 6. cap. 5.

Anno sc 342 vt habet Barronius.

Quidam Arianus nomine * Balatius dux Ægypti, cum ita ecclesiam infestaret, vt virgines, & monachos nudatos publice verberaret; sic ei scripsit Antonius:

** al. Blacius*

Video iram Dei venientem super te, iam desine persequi christianos, ne ira te occupet, quæ proximum tibi minatur interitum.

Epistola S. Antonij ad Balatiũ Arianum.

Legit infelix literas, & risit, & eas execrans in terram proiecit, portitores quoque multis afficiens iniurijs Antonio talia remandauit: Quia tibi tanta cura est de monachis, ad te quoque transiet nostri disciplina rigoris. Sed confestim minatorem supplicium sic oppressit, quod cum intra 5. dies cum alijs equum mitissimũ equitaret, morsu equi sui in terram decussus, corrosis, & laceratis cruribus, delatus ad vrbem post triduum expirauit.

Vide S. Athanasium in ep. ad solit. vit. agentes.

Multa quoque, & alia miracula Antonius fecit, & in discretione spirituum gratiam magnam habens, tandẽ anno vitæ suæ 105. moriens, & deosculans fratres suos, in pace quieuit.

S. Antonij obitus.

Auctor. Hæc de gestis sanctorum illius temporis inseruimus, nunc ad historiam Constantini, & Helenæ redeamus.

De inquisitione sanctæ Crucis, ab Helena facta Hierosolymis.

Cap. XCIIII.

An. ch. 326.

Rvffinus 10. *lib.* Per idem tempus Helena diuinis admonita visionibus Hierosolymam petit, atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus Christi patibulo affixum pependerat ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo Veneris fuerat defixum, vt si quis Christianorũ in eo loco *Christum adorare voluisset, Venerem videretur adorare*, & ob hoc infrequẽs & pene obliuioni datus fuerat locus.

Helena mater Constantini Augusti.

Simulacrum Iouis Adriani illic posuisse, Paulinus author est.

Ex historia inuentions S. Crucis. Igitur Helena conuocauit peritiores Iudæorum, qui erant Hierosolymis, quasi de lege sua responsuros, quos cum multis verbis de cæcitate arguisset, & ex dictis prophetarum *fidem Christi probasset*, ait iterum: adhuc euntes eligite meliores, & doctiores. Qui cum irent, inter se dicebant: Pro qua causa putatis hunc laborem facit nobis Regina? Vnus autem ex eis Iudas nomine dixit: Scio quia quæstionem vult facere *ligni*, in quo *Iesum* suspenderunt Patres nostri, nam pater meus Symeon cum moreretur, annunciauit mihi, dicens: *Vide fili cum inquisitio facta fuerit ligni in quo damnauerunt Messiam qui ante nos fuerunt, manifesta illud antequam crucieris; iam enim Hebræorum gens amplius non regnabit, sed regnum eorum erit, qui Crucifixum adorant, ipse autem regnabit in sæcula sæculorũ, quia ipse est Christus filius Dei viui.* Cæteri autem dixerunt: Nos talia nunquã audiuimus vsque hodie; si ergo inquisitio facta fuerit *de ligno crucis* vide ne ostendas. Vocati ergo à Regina, & sciscitati, cum nihil verum vellent dicere, iussi sunt omnes in ignem tradi. Qui cum timuissent, tradiderunt ei Iudam, dicentes: Hic est vir Iusti prophetæ filius, qui nouit legem cum actibus. Quem vocans Helena dixit. Elige quod vis, vitam, an mortem, si vis viuere id terra, & in cælis, dic mihi, vbi est abscõditum *lignum Dominicæ Crucis*. Locum non noui, inquit, Iudas, quia nec ibi eram, *quando crucifixus est*. Beata Helena dixit: *Per crucifixum faine te interficiam, nisi dixeris mihi veritatem.* Iussit ergo eum mitti in lacum siccum, vsque in 7. dies sine cibo manentem. Quibus transactis, clamauit Iudas, de lacu dicens: obsecro vos educite me, & ego ostendam vobis *Christi crucem.*

Quomodo Iudas reuelat locũ Christi crucis.

De inuentione eiusdem, ac diuisione.

Cap. XCV.

Cvmque eductus perexisset ad locum vbi iacebat Crux, leuauit vocem ad Deum, & ait, *Domine Deus, si voluntas tua est, regnare filium Mariæ, qui missus est à te, nisi enim fuisset, nec eum à mortuis suscitasses, fac nobis prodigium hoc, vt sicut ostendisti ossa patris nostri Ioseph, ita nunc nobis ostendas thesaurum istum, faciens ex eodem loco fumum odoris, suauitatis ascendere, vt ego credam in Crucifixum, quia ipse est Rex Israel nunc, & in sæcula sæculorum.* Statimque commotus est locus, & multitudo fumi aromatum ascendit de loco, ita vt admiratus Iudas plausis manibus diceret: *In veritate tu Christus es Saluator mundi, gratias ago tibi Domine, qui cum indignus sim, non me fraudasti gratia tua.* Tunc accipiens fossorium, præcinxit se, & cœpit viriliter fodere. Cumque fodisset passus 20. *inuenit tres cruces absconditas*, quas attulit in ciuitatem. Interrogabat Helena, quæ esset *Crux Christi*; sciebat enim aliquas esse latronum, qui cum eo fuerant crucifixi. Ponens igitur eas in media ciuitate, expectabant gloriam, & circa horam nonam ferebatur mortuus in grabato; *Iudas autem gaudio repletus, posuit duas Cruces super eũ & nõ surrexit. Imposita autem tertia Cruce Dominica, statim surrexit.* Omnesq; qui aderant glorificabant Deum.

Iudas reuelat locum crucis.

Quoniã Gelasius in decreto de lib. apochryphis non ita probat scripturã de inuentione S. Crucis sane putandum est illã quidem diuersam esse ab ea historia quæ à S. Ambros. narratur & à S. Paulino in epistola 11. ad Seuerum ab ipso Sulpitio bis. lib. 2. Ruff. lib. 1. cap. 8. Soc. lib. 1. ca. 13. Sozom lib. 1. cap 1. Theodoret. lib. 1. cap. 18. & ab alijs plurimis.

Sed omnium bonorum semper inuidus diabolus cũ furore vociferabatur in aere dicens: *O Iesu Nazarene omnes traxisti ad te; & ego qui prius per Iudam traditionem feci, nunc per Iudam eijcior.* Tunc Beata Helena preciosam Crucem in loculo argenteo collocauit, & ecclesiam in ipso Caluariæ loco construxit; demandans omnibus christicolis, diem, in qua inuenta est *S. Crux* celebrare 5. Nonas Maij. *Rufinus in historia Ecclesiastica 10. lib. cap. 8* Tunc Regina voti sui compos effecta, templum mirificum in eo loco, in quo crucem repererat regia ambitione construxit. Clauos quoque, quibus corpus Dominicum fuerat affixum, portat ad filium, ex quibus ille frænos composuit quibus vtebatur ad bellum, & ex alijs galeam bellicis vsibus aptam fertur armasse. Ligni vero ipsius salutaris partem detulit filio, partem verò thecis argenteis conditam dereliquit in loco quæ etiam nunc ad memoriam solicita veneratoine seruant.

Claui etiam reperti.

ANNOTATIO.

Testatur Paulinus stupendum plane ac perenne miraculum de ligno S. Crucis toti orbi notissimum nam cum vndique è remotissimis etiam regionibus Hierosolymam religionis ergo christiani confluere consueuissent, acciperentque de ligno eiusdem S. Crucis particulam, illud diuina quadā virtute operante, nullam sentiebat ex diminutione iacturā. S. Cyrillus etiā catec. 10. affirmat totum terrarum orbem, ligno S. Crucis Hierosolymis accepto, esse locupletatū. Custodia crucis demandata erat vni ex sanctioribus cleri Hierosolimitani, cuius muneris mentio habetur in concilio Chalcedonensi: at Paschalis tempore ex adytis templi eadem populo adoranda producebatur, vt in epistola 11. ad Seuerum testatur S. Paulinus.

De Frumentio, & Edesio pueris in India captiuatis.

CAP. XCVI.

RVfinus vbi supra cap. 9. In ea diuisione orbis terræ quæ ad prædicandum verbum Dei, sorte per Apostolos celebrata est, Thomæ Parthia, & Mattheo Æthyopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta, inter quam Parthiamque media, sed longo interior tractatu India vlterior iacet, multis varijsque linguis, & gentibus habitata, quam velut longe remotam, nullus Apostolicæ prædicationis vomer impresserat: quæ tamen temporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei prima suscepit.

Metrodorus. Metrodorus, quidam philosophus, inspiciendorum locorum, & orbis perscrutandi gratia, vlteriorem dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo inuitatus etiā Metropius, quidam Tyrius Philosophus simili ex causa adire Indiam voluit, habens secum duos puerulos, quos literis sibi propinquos imbuebat, quorum iunior Edesius, alter Frumentius vocabatur. Moris autem est vrbi barbarorum, vt siquando fœdus cum Romanis turbatum, vicinæ nunciauerunt gentes, omnes, qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugularentur. Inuaditur nauis Philosophi, cuncti cum ipso pariter puniuntur, puerili reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, barbarorum miseratione seruati, ducuntur ad Regem. Horum ille alterum, id est, Edesium sibi Pincernam fecit. Frumentio vero, quem, quasi perspicacem deprehenderat, & prudentem, rationes suas scriniaque commisit; ex quo, & in honore magno apud Regem habiti sunt, & amore. *Edesius à poculis. Frumentius à rationibus.*

De Conuersione Indorum per Frumentium & Iberorum per quandam captiuam.

CAP. XCVII.

VBi supra. At vero moriens Rex vxorem cum paruulo filio regni reliquit hæredem: adolescentibus autem quid vellent, agendi dedit liberam facultatem, quos tamen Regina suppliciter exorat, tanquam, quæ nihil haberet in toto regno fidelius, vt secum vsquequo adolesceret filius regendi regni solicitudinem partirentur, & præcipue Frumentius, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnum. Nam alius fidem puram, & sobriam mentem simpliciter exhibebat. Idque dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, Deo mentem eius, & animos instigante, requirere sollicitus cœpit, si qui inter negociatores Romanos christiani essent, & ipsis potestatem maximam dare, ac monere, vt conuenticula per loca singula facerent, atque Romano ritu orationis causa confluerent. Sed & ipse multo magis eadem facere, & ita cæteros exhortari, fauore, & beneficijs inuitare, præstare quicquid oportunū fuisset, loca ad ædificijs, aliaque necessaria præbere, & omni modo gestare, vt christianorum inibi semen exurgeret. Sed cum adoleuisset Regius puer, qui procurationem regni gerebant, expletis omnibus, & ex fide traditis, multum licet detinentibus, & rogantibus, vt manerent, Regina, & filio; ad orbem tamen nostrum denuo reuertuntur. Et Edesio festinante Tyrū parentes propinquos reuisere, Frumentius Alexandriā pergit, dicens, æquum non esse, occultare opus dominicum. Igitur rem omnem, vt gesta est, exponit, Episcopo, ac monet, vt prouideat virum aliquem dignum quem congregatis iam plurimis christianis, & ecclesijs constructis in barbarico solo Episcopum mittat. *Frumētio & Edesio committitur potentia regnī gubernandi.*

Tunc Athanasius, qui nuper Sacerdotium susceperat, in consilo Sacerdotum, Frumentium ipsum tanquam spiritu Dei plenum attentius considerans, ei sacerdotium tradidit, eumque redite *cum Domini gratia*, vnde venerat, iussit. Qui cum Episcopus perrexit ad Indiam, tanta ei data esse à Deo virtutum gratia dicitur, vt signa per eum Apostolica fierent, & infinitus barbarorum numerus ad fidem conuerteretur. Hæc nos ab ipso Edesio Tyri presbytero postmodum facto, qui Frumentij comes fuerat, didicimus. *Frumentius Sacerdos factus miro modo Indos interiores ad fidem perduxit. lege Soc. 1. lib. cap. 19.*

Per idem tempus etiam Iberorum gens conuersa est, per quandam captiuam christianam apud eos repertam apud quos moris est, vt si paruulus ægrotet, circumferatur à matre per singulas domos, si quod forte remediū in aliqua domo possit inuenire. Cumq; mulier quædam paruulum suum per omnes circumtulisset, tandem venit ad captiuam, quæ sola oratione illum sanauit. Quod peruenit ad reginam, quā similiter ęgrotantem sanauit.

Rex autem quadam die, dum venetaretur oberrans solus in locis obscurissimis ait: *Si vere Deus est Christus ille*, quem vxori meæ prædicat captiua, nunc me de tenebris istis liberet, & ipsum cum omnibus mihi subiectis, colam. Quod ita factum est. *Iberi per ancillam ad fidem conuersi. lege Bar. an. 327.*

In Ecclesia vero noua facienda, columnam, quæ nullis viribus erigi poterat, ipsa captiua sola oratione erexit, & in locum suum constituit.

De reuocatione Arij ab exilio, & eius fallacia.

CAP. XCVIII.

VBi supra cap. 11. Postquam autem Helena ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij derelicta fratris Augusti solatijs vtebatur. Huic accidit presbyterum quendam venire in notitiam latenter partibus Arij fauentem: sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis voluit aperire; vbi vero multa familiaritas, copiam tribuit, paulatim sermonem cœpit aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, & pro simultatibus priuatis Episcopum suum rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo confixum, quod Arius apud plebem satis charus haberetur.

Hæc atque homini alia frequentius suggerēs, animos Cōstantiæ suos efficit. Quæ cū die obitura, visitaretur à fratre atque ab eo blande religioseque compelleretur, extremam dicitur ab eo gratiā poposcisse, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret se quidem iam ex luce discedentem nihil curare, pro fratris vero statu esse sollicitam, ne forte pro innocentium pœnis regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis à sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ sollicitudinem credens, accommodauit aurem Presbytero. Interim & accersiri de exilio Arium iubet, vt quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tunc ille fidem conscripsit, quæ non quidem sensum nostrum, tamen verba nostra continere professionemque videretur, miratus quidem est Imperator, & putauit vnam eādemque in ipsius, & Concilij dudum gesti expositione sententiam contineri, tamē in nullo relaxat animi vigorem, sed rursus eum ad Concilij remittit examen, quoniam ad dedicationem Hierosolymorum, ex omni orbe conuenire Sacerdotes inuitabantur, & facile quidem receptus est à fautoribus suis, sed vbi Alexandriam perrexit, ibi omnem eius inceptum frustratum est, quia dolis apud ignorantes locus est, scientibus vero dolum intendere nihil est aliud quam risum mouere. *Constantia Soror Constantini moritur. Arius reuocatur per Constantinū de exilio. Hierosolimorum dedicatio celebris.*

Interea dum hæc apud Alexandriam frustra agitantur, Venerabilis Augustus in suburbana villa

Constantini Augusti mors & testamentum.

Nicomediæ 31. Imperij sui anno defunctus est, libris de successione Romani orbis testamento hæredibus scriptis. Quo in tempore quandoquidē Constantius cui Orientis Regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secreto accersiens presbyterum, quem à sorore commendatum supra diximus, & exinde familiariter habitum, tradidisse ei testamentum quod scripserat, & obtestatur sub sacramento, ne vlli nisi Constantio, cum venisset, in manu traderet. Cui etiam quod eunuchi, qui erant in palatio fauebant, arte, indicio de Imperatoris morte suppresso, vsque ad Constantij Imperatoris præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, restutæ integræque mansere. Cum verò Constantius affuisset depositum presbyter restituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, vt qui imperare cunctis ambiret, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo, deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arij restitutione suggere, & nolentes acquiescere sacerdotes, vt cogeret, persuadere.

De sancto Iuuentio Confessore.

Cap. XCIX.

Iuuentius credidit in Christum.

EX gestis eius. Eo tempore floruit S. Iuuentius, qui quondam iuuenis Samaritanus paganis parentibus ortus, *in Christum credidit ad prædicationem B. Gregorij, cum apud Antiochiam prædicaret.* Postea verò per gradus ordinis ascendens vsque ad sacerdotium, reuersus ad parentes suos, conuertit eos *ad fidem Christi*, & baptizauit; relictisque eis recessit. Cui in itinere dormienti apparuit Angelus dicens, vt reuerteretur Thessalonicam, & Idola Daciani *signo Crucis* ibi contereret, eiusque filiam Cleopatrinam à dæmonio liberaret. Quod & factum est; baptizauitque eam cum 200. ferè hominibus. Illa verò de suo patrimonio misit duo candelabra B. Petro, & alia vtensilia, per B. Benedictum episcopum, & per S. Iuuentium. Quibus Romam euntibus cum deficeret victus, exiuit de mari piscis magnus, & in littore stetit qui captus ab eis; per totam hebdomadam ad victum suffecit.

Liberauit Cleopatrinā à dæmone, & plurimos ad fidem conuertit.

Huic S. Iuuentio abstulit aliquando quidam miles raptor cum socijs suis vestimentum suum, de quo factum est tale miraculum: *nunquam venundari potuit, & vbicunque in nocte erat, ibi de claritate ipsius magna lux erat.*

Per clamidē eius furto à quodam milite ablatam fiunt miracula.

Cum autem in Asia Rex quidam Rictiouarus surgens contra christianos exardesceret, & secum deferens NAZARET DEVM SVVM Romanas partes vastaret, dum esset in Longobardia, Longobardis nimis timentibus, tulit præfatus miles vestimentum illud ad ecclesiam B. Petri. Quo cum venisset Rictiouarus facto de cœlo magno tonitruo, & ignitis catapultis volantibus, interfectus est cum omni exercitu suo. Et hoc factum est post 30. annos postquam idem vestimentum sancto fuerat ablatum.

. Abstulerat autem idem miles eidem sancto cum illo vestimento quasdam reliquias *de S. Cruce, & de S. Bartholomęo.*

Vixit autem B. Iuuentius vsque ad tempus S. Hilarij Pictauiensis, cui de exilio reuertenti obuiam Pictauis iuit, à quo etiam castellum Grauionem petijt, ad manendum cum socijs, & accepit. Hic aliquando in sex latrones incidit, quorum primus arrepto gladio, vt eum perimeret, semetipsum transuerberauit, secundus ad quercum se suspendit, 3. à Dæmonio arreptus expirauit, 4. oculos amisit, 5. rabie plenus manus suas, & brachia dentibus lacerauit, sextus ad mare currens, in mare se præcipitauit.

Latrones qui eum perimere tentabant, diuinitus sunt perempti. Obijt sanctissime.

Mortuus est autem annorum 120. Idus Ianuarij apud Grauionem castrum.

In martyrologio tamen dicitur Vernaco S. Iuuentij confessoris, forte illuc de Grauione translatus est: Sepeliuitque eum B. Maxentius Abbas, cui etiam reuelatum est, quod dum S. Michael animam eius deferret in cœlum; occurrerunt dęmones dicentes: *Hic homo noster est, quia per fugam timidus martyrij coronam amisit, cum scriptum sit: Beatus vir, qui suffert tentationem, &c.* *Iac. 1.*

De sancto Florentio Confessore.

Cap. C.

S. Florentius confessor.

FLoruit etiam eo tempore B. Confessor Christi Florentius, qui quondam post B. Floriani martyris discessum, de quo superius sub Diocletiani tempore dictum est, Angelo reuelante, commonitus, cum ad Gallias pergeret venit ad portum fluuij Rhodani, qui dicitur Lugdunum, inuenitque nauem sine gubernatore: erat enim confracta vndique. Volens igitur ad missam, quamtocius audiendam festinare (erat enim dies dominicus) intrauit in eam, & *facto signo Crucis*, ait: *Deduc me Domine in voluntate tua*; moxque sine gubernatore flumen transmeauit, angelus quippe Domini eum custodiuit, & cum ad ripam venisset inuenit ibi hominem dæmonio vexatum, & ob hoc ab alijs vinctum, & fraterno dolore tactus orationi incumbens, expulso dæmone hominem sanauit. Multa quoque alia miracula per eum in itinere dominus ostendit. Angelus autem, quo duce iter agebat, B. Martino Turonensi Antistiti aduentum eius ad se reuelauit, eique faciem eius ostendens, vt eum in ordine sacerdotali constitueret, præcepit. Itaque B. Martinus eum gaudenter suscipiens, multum eum dilexit, & die congruo sacerdotem ordinauit. In quo ordine degens, Dominum assiduis precibus exorauit, vt ei locum ostenderet, quo habitare deberet: quod & fecit Dominus. Perrexit itaque iuxta reuelationem sibi factam ad locum prope Ligerim, cui nomen erat* Gloriana, in quo spelunca erat, & ibi serpentes multi, quos de loco illo vir sanctus oratione fugauit, ibique oraculum in honore S. Petri, & aliorum sanctorum plurimorum fecit. Habebat autem consuetudinem, vt quolibet anno Turonis orandi gratia veniret, cumque ex consuetudine illuc ad orationem pergeret, venit ad locum, qui dicitur, Condata, vbi flumen transire volens inuenit in portu mulierem cæcam sedentem, & plorantem. Interrogata quid haberet, ait: *Domine vnicus filius meus, qui mihi cæcæ viā præbebat, iam tertius dies est, ex quo in aquam mersus est, & nemo eum inuenire potuit, qui mihi saltem sepeliendum redderet. Tunc sancto genu flexo oranti, ait Angelus Domini;* FLORENTI; *ille de quo rogas, non est mortuus sed viuit.* Moxque locum, vbi ille erat ostendit. Tunc piscatores, iubente sancto, iactantes illic retia sua statim inuenerunt eum, quem sanctus *Deo gratias agens* matri suæ reddidit; ipsa quoque per eiusdem sancti orationē in eodem loco lumen recipere meruit.

Lege Petrum in catalogo lib. 8. cap. 107. Baronius nil illum vixisse vsque ad tēpora Theodosii quod & probabile videtur.

** alias Glomna sed correxi iuxta Petrum de Natalibus.*

Vixit autem S. Florentius, postquam à B. Floriano separatus est, annis 63. cumque vixisset 123. annis. 10. Calen. Octobris migrauit ad Dominum, post cuius etiam obitum multas virtutes in loco requietionis eius operatus est *Dominus* per eum.

De Parricida per ipsum à ferreis nexibus soluto.

Cap. CI.

INterioris Franciæ olim inoleuit mos, vt si quis propinquiorem sibi parentem iugulasset, decernente Pontifice ex ipso gladio ferrei nexus fierent, qui collum peccatoris, & ventrem, & brachia stricte innecterent, sicque de propria patria pulsus, donec eadē vincula solui perciperet; primū Romæ, dehinc per diuersa loca sanctorum veniam postulando peregre pergeret. Hac sententia quidam clericus, qui auunculum suum necauerat, à Traianensium episcopo damnatus erat, iamque diuersa sanctorum loca lustrauerat. Cumque ad monasterium S. Florentij diuina reuelatione peruenit, in ipsa vero nocte, dum fratres officiū nocturnale peragerent ille

retro secus cancellos consistens se paululum sopori indulsit & ecce subito per vnum ei candidissima auis apparuit, à tumulo sancti progrediens, brachijs suis insedisse, ipsosque ferreos nexus quasi cum impetu magno percussisse, qui illico expergefactus voces teterrimas emisit clamoris, ita, vt chorum etiam psallentium interrumperet omnesque astantes nimio terrore attonitos, redderet; statimque, vt oculos, quasi somno oppressos aperuit, auis prædicta nusquam comparuit: sed illi ferrei nexus ad tactum eius inuisibilem, cum impetu magno tam valide crepuerunt, vt longius resilientes, in crastinum vix inueniri possent. Ipse autem pauore solutus, in terram corruit, sicque prostratus donec continuaretur officium, quasi amens permansit. In crastino autem omnibus hoc factum mirantibus, ille ex ordine causas culpæ suæ, & nexionis ostendit.

De quibusdam incidentibus, & de criminibus Constantini.

Cap. CII.

Avthor. Temporibus quoque Constantini iuxta Hieronymum, Arnobius Rhetor in Africa claruit.

In Antiochia Dominicvm quod vocatur Areum ædificari cœpit.

Iuuencus presbyter natione Hispanus, Euangelia heroicis versibus explicauit.

Pestilentia, & fame innumerabilis multitudo in Syria Ciliciaque perijt.

Porphyrius misso ad Constantinum volumine, ab exilio liberatus est. Hic Porphyrius primo gentilis, deinde Christianus, rursus apostatauit; nam in Cæsarea Palestinæ à quibusdam christianis cæsus; iracundiam non ferens christianitatem deseruit, sicut eum Eusebius redarguit, cum eius verba destruxit. Hic enim Porphyrius contra nos scripsit, cui responderunt Eusebius, & Apollinaris: sed *Augustinus in libro de Ciuitate Dei*, fortius cæteris, qui etiam vocat eum Philosophorum doctissimum, sed christianorum acerrimum inimicum.

Ipse quoque Constantinus, (vt dicit Hieronymus) cum liberis suis honorificas ad Antonium literas direxit, Crispum autem filium suum interfecit crudelissime, & vxorem suam Faustam.

Extremo autem tempore vitæ suæ ab Eusebio Nicomediæ episcopo baptizatus est.

Baronius in Annalibus, Bellarminus in controuersijs & Pontacum consule.

In Arianum dogma declinauit, à quo, inquit, vsque in præsens tempus Ecclesiarum rapinæ, & totius orbis discordia secuta est. At his verbis Hieronymi manifeste contradicit liber de actibus S. Siluestri, nisi forte bis baptizatus sit Constantinus, persuasus ab Eusebio Nicomedensi episcopo, factionis Arianæ signifero, & eidem Constantino valde familiari.

Mirandum quoque est valde, quomodo *inuentionem* S. Crvcis Hieronymus in chronicis suis annotare, vel noluit, vel neglexit, quæ tamen causa celebris fuit.

Cœterum cur Constantinus vxorem suam, & filium iuxta Hieronymum interfecerit, huiusmodi nunquam facinoris horrendi causam inuenire potui.

Sed hæc, & alia Constantini facinora cęteri historiographi dissimulant, ac silentio tegunt,

ANNOTATIO.

Quod ad Crispi necem spectat, cum eam à Fausta nouerca procuratam omnes affirment, Zosimus certam afferens causam, ait contigisse ob suspicionem consuetudinis cum eadem Fausta, quod vero Constantini mater Helena intolerabilem inde dolorem perciperet, vt eam consolaretur Constantinus Faustam ipsam balneo supra modum calefacto inclusam extinxisse. Hacque Romæ contigisse tradit Zosimus libr. 2. licet Ammianus lib. 14. Polæ in Istria Crispum esse necatum affirmet: lege acta Artemij (qui sub Constantino militauerat) apud Surium 20. Octob. vbi dicitur quod cum Christianitatis reus causam ageret coram Iuliano, derogantì illi Constantino, ac præsertim necem propinquorum obijcienti, pro Constantino respondit: eum, vxorem Faustam iustissime interfecisse, quod exemplo Priscæ Phædræ, Crispum calumniata, de eius in se conatu, necem ei causata esset. Idipsum affirmat Hieronymus in Lactantio ipsius Crispi magistro, nec non Zonaras, & alij plures: Fortasse tamen ipsa Fausta, vt tantum regnarent filij à se geniti, hoc vna cum alijs in Crispum primigenium obiecit.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER DECIMVSQVARTVS.

De Imperio Constantij, & disputatione Athanasij contra Arium.

CAP. I.

Ann. Mund. 4193. Chr. 340.

HIERONYMVS *in chronicis* Romanorum igitur 35. regnauit Constantinus, Constantius quoque, & Constans annis 24. cœperunt autem regnare anno domini 340. mundi vero 4193.

Hugo Floriacensis 5. libro Constantius quidem Romanum adeptus est imperium, Constantinus vero Constantinopoli imperauit, & apud Antiochiam Constans. Is autem Constantinus donec vixit, habitum regium gemmis, & caput suum perpetuo diademate decorauit. Nutriuit prætereà semper bonas artes, sed præcipuè studia literarum legebat, & ipse scribebat, & meditabatur.

Constantius autem, vt factus est Imperator Romanus, per nefarios vsus à fide catholica deprauatus est.

Athanasius disputat cū Ario.

Porro Athanasius, vir spectabilis, & magnificæ fidei, Imperij huius anno 2. disputauit cum Ario, turbis hinc atque inde astantibus apud Laodiciam Syriæ vrbem. Probus autem quidam vir, Imperatoris iussu arbiter inter eundem Arium, & strenuissimum sanctę fidei defensorem Athanasium sedit, vbi nitor fidei ad purum discussus est, & à diuinis libris ostensum, *Patrem & Filium, & Spiritumsanctum, proprijs extare personis, & tamen vnam esse trium naturam.* Arius tamen indurata mente, in sua malignitate permansit.

De ignominiosa morte Arij.

CAP. II.

Eusebius Nicomediensis Arianorum & hæretici belli signifer.

RVffinus 10. *lib. cap.* 12. Denique Eusebius de cuius simulatione in subscribendo supradiximus, opportunitatem temporis nactus, & principi per præfatum presbyterum familiaris effectus, omnia reuoluere, & in irritum Concilij Nicæni gesta reuocare molitur. Arium venire fecit, & imperialibus edictis Concilium denuo Constantinopolim conuocari. Quo illi maxime conuenerunt, qui Arium, & Eusebium sectabantur, quique sæpe cum Alexandro Alexandriæ episcopo congressi, vt Arium susciperet. Ad vltimum certum diem statuentes denunciauerunt, vt aut ipse Arium susciperet, aut si reniteretur se ab ecclesia pulso, & in exilium truso, ab alio eum suscipiendum sciret. Tunc ille noctem, quæ ad constitutam intererat diem, sub altari iacens, atque in oratione, & lachrymis eam totam peruigilem ducens, ecclesiæ causam *Domino* commendabat. Cumque lux orta fuisset, nec tamen Alexander ab oratione cessaret, Eusebius cum omnibus suis, velut hæretici belli signifer, domum Arij matutinus ascendit, eumque sequi ad ecclesiam iubet, protestatus, quod Alexander nisi præsens acquiesceret, expulsus loco cederet.

Arius probroso interitu perit, leg Athanas. ep ad Serapion & orat. 1. contra Arianos.

Igitur cum cunctorum animi essent in expectatione suspensi, quo, vel Alexandri perseuerantia, vel Eusebij, atque Arij instantia declinaret, Arius ad ecclesiam pergens episcoporum, & populi frequentia constipatus, humanę necessitatis causa, ad publicum declinat locum, vbi cum sederet, intestina eius atque omnia viscera in secessus cuniculum defluxere, ita tali in loco dignam mortem blasphema, ac fœtida mente exoluit. Quod cum in ecclesia, nunciatum fuisset Eusebio, & his, qui vna secum sanctum, & innocentem virum Alexandrum de recipiēdo Ario fatigabāt, operti confusione discedūt.

De bona indole Athanasij, & eius promotione.

CAP. III.

VBi supra 14. *cap.* Alexādro autem defuncto apud Alexandriā, Athanasius sedē suscepit, de quo, cuius à puero institutionis fuerit, libet pauca commemorare.

Athanasij vita & origo.

Tempore quo apud Alexādriam Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cum post expleta solemnia conuenturos ad conuiuium clericos expectaret, in loco mari vicino, vidit eminus puerorum super oram maris ludum, imitantium, (vt fieri solet) episcopum, & ea geri, quæ mos est in ecclesijs, quos cum intentus diutius expectaret, vidit ab his geri, quædam etiam secretiora, & mystica. Perturbatus illico, comprehensos pueros imperat ad se perduci; qui cum adessent, quis eis ludus, & quid egisset, vel quomodo, percūctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi negauere primo, deinde rem gestam per ordinē pandunt, & baptizatos à se esse quosdam Catechumenos confitentur per Athanasium, qui

Ludus puerorum imitantium episcopum & mysteria.

ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tunc ille diligenter inquirens ab his, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderunt, vbi vidit secundum religionis nostrę ritū cuncta constare, collocutus cū Concilio clericorū statuisse dicitur, illis quibus integris interrogationibus, & responsionibus aqua fuerat infusa, non debere iterari baptismum, sed adimpleri ea, quæ à sacerdotibus mos est; Athanasium vero, & eos quos ludus ille, vel presbyteros habere visus fuerat, vel ministros, conuocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradi ecclesiæ nutriendos. Paruo autē tempore transacto, cum à Grammatico fuisset Athanasius sufficienter instructus, mox tanquam fidele quid Domini commendatum à parētibus restituitur sacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo Domini nutritur. Qui etiam tempore Nicæni Concilij ipsius Alexandrini episcopi aderat concilijs, senem quam plurimum iuuans, & ab eo pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale electus est. Cuius tanti in ecclesia per fidei integritatem agones fuerunt, vt etiam de hoc videatur illud verificatum esse, quod scriptum est: *Ego ostendam ei quanta oporteat eum pro nomine meo pati.*

De persecutione Arianorum in Athanasium.

CAP. IIII.

Hieronymus in chronicis. Igitur secundo anno Constantij, impietas Ariana eiusdem Imperatoris fulta præsidio, exilijs, carceribus & variis afflictionum modis, primum Athanasium, deinde omnes non suæ partis episcopos persecuta est.

Ruffinus 10. lib. cap. 15. & 16. & 17. Nam Constantius Imperator per eunuchos deceptus, ab episcopis Arianis, Intento satis studio prauis eorum contentionibus obsecundauit. Illi autem verentes nequando adeundi regis copia fieret Athanasio, & per eum de veritate fidei, quam peruertebant secundū scripturas edoceretur, omnibus modis insimulari eum apud principem, & velut omnium scelerum, ac flagitiorum auctorem aggrediuntur exponere, vsquequo humani corporis brachium loculo delatum, Imperatori ostendunt, quod ab Athanasio excisum magicæ artis gratia, de Arsenii cuiusdam corpore confirmabant.

Quapropter iratus Imperator, conuocato apud Tyrum Concilio, iubet Athanasium condemnari, misso è latere suo vno ex comitibus, & eo ducitur Athanasius. Introducitur accusatio mulieris cuiusdam, quæ se diceret aliquando hospitio Athanasium recepisse, & ab eo noctu nihil suspicantē, vim corruptionis esse perpessam. Introduci ad hæc Athanasius iubetur, ingreditur cum Timotheo presbytero suo, quemque monet, vt posteaquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente ad ea quę dixerat, respōderet. Cumque mulier ea, quæ edocta fuerat, perorasset, Timotheus conuersus ad eam: Vere, inquit, mulier ergo mansi apud te aliquando, & vim tibi, vt asseris feci? Tunc illa (vt mulierum se talium procacitas habet) obiurgans Timotheum. Tu, inquit, vim mihi fecisti, tu in illo loco cōmaculasti castitatem meam; simul & conuersa ad iudices, obtestari fidem Dei cœpit, se vera dicere. Tunc omnes ridiculosus pudor habere cœpit, quod tam facile tacente reo, fictio compositi criminis patuisset.

Hinc transitur ad aliud crimen, de quo etiam optime se purgauit: Profertur facinus sæculis inauditū. Verum quia non iudicādi, sed opprimendi hominis causa Concilium gerebatur, fragor omnium repēte attollitur, MAGVM *esse Athanasium*, & decipere intuentium oculos conclamatur, factoque impetu suis eū discerpere manibus parabant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex præcepto Imperatoris, concilio præsidebat, ereptū eum de discerpentiū manibus per occultos exitus eduxit. Conciliū tamen rursum conueniens, tanquā si nihil omnino deprehensum fuisset, vt confessum de intentatis criminibus Athanasium condemnat, & gesta in hunc modum ficta per orbē terræ mittentes ad sceleris sui consensum, Imperatore cogente, cœteros episcopos perpulerunt.

De fuga eius & exilio.

CAP. V.

Vbi supra cap. 18. Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec vllus ei ad latendum tutus superérat locus. Tribuni, Præpositi, Comites, exercitus quoque ad inuestigandum eum mouentur, edictis imperialibus præmia delatoribus proponuntur, si quis viuum maximè, sin minus, caput Athanasij detulisset. Ita totis regni viribus frustra aduersus eum, *cui Deus aderat*, certabatur. Interea sex cōtinuis annis ita latuisse fertur, in lacu cisternæ non habentis aquam, vt nunquā solem videret. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officijs, qui ei latebras prębuerant, videbatur, indicatus fuisset, tanquam *Dei spiritu admonitus* ipsa nocte, qua ad eum comprehendendū cum iudicibus veniebatur, emigrauit ad alium locum, ita illi, qui venerunt frustrati, dominis quoque in fugam conuersis, de ancilla, vt falsa indice pœnas sumunt.

Verum ne graues alicui latebræ suæ fierent, & occasio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil sibi vltra iam tutum in Constantij regno præsumens, ad Cōstantis partes profugus abscedit, à quo satis honorifice religioseque est susceptus. Quique causa eius, quam fame cōpererat, diligētius cognita, scribit ad fratrem suū pro certo se cōperisse, quod Sacerdos Dei summi Athanasius, iniuste fugas, & exilia pateretur. Hūc itaq; recte faceret, si absq; vlla molestia loco suo restitueret, si id nollet, sibi curæ futurum, vt ipse adimpleret illud, regni eius intima penetrans, & pœnas dignissimas de authoribus sceleris sumere proponeret. Quibus scriptis perterritus Constantius (quia posse facere ea, quæ minabatur conscius erat fratrem) simulata benignitate vltro venire ad se Athanasium iubet, & leui increpatione perstrictum ad ecclesiam suam permittit ire securum.

Sozomenus in tripartita lib. 5. cap. 27. Procedente aliquando Athanasio per Alexandriam contigit aduolantē corniculam clamitare, & statim Pagani circunstantes, quasi mago derogantes, petebant, vt eis aperiret, quid cornicula illa significaret. Quibus ille subridens: CRAS, inquit, Latina lingua dies futura est in proximo, hoc ergo clamitans, tristem vobis futurum crastinum diem significat. Altera die veniunt literæ Imperatoris ad iudices iubentes, vt pagani non admitterentur ingredi ad tēpla sua, neque solennitates suas celebrare, tunc ergo destructa est venerabilior eorum generalisque festiuitas.

Ruffinus vbi supra cap. 19. Sed cum Magnentij scelere, Imperator Constans regno simul, & vita fuisset exemptus, rursum in Athanasium veteres illi incentores, principis odia resuscitare cæperunt, fugatoque de ecclesia in locum eius Georgium quendam perfidiæ, & immanitatis suæ socium mittunt.

De scriptis einsdem.

CAP. VI.

Hieronymus de illustribus viris. Feruntur eius aduersum gentes duo libri, & contra Valentem, & Vrsacium vnus, & de virginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de psalmorum titulis, & de historia Antonij monachi, & multa alia, quæ enumerare longum esset.

Author. Inuenitur etiam liber Athanasij exhortatorius ad monachos valde vtilis, de quo paucos flores istos excerpsi.

Gloriari vobis *in Christo* licet huiusmodi principijs initiatis, vt sit inchoatio vestra perfectio, & ad verā viuendi frugē gradus interpositos peruolantes, apice ipsius culminis occupato disciplinæ summā teneatis, qui dum me nō solū libenter, sed etiā auide auditis, impudentem me

Left margin notes: ...m rebaptizatur, etiā ... baptizati. | ...t. 7. | ...Ch. 342 | ...pia à per...fis Arianprauita Sacerdo...s aduer Athana...m men...ia. | ...lumnia Athana...t, sed ca...mia egre...detegun... | ...excisso ...chio Ar...ij. | ...uerunt ...ani den... in Athan...num.

Right margin notes: Athanasius condemnatus fugit. | Ruffinus cap. 19. Athanasius fugit ad Cōstantem Cæsarem. | Athanasius insimulatur Magia. | Athanasij vaticinium. | Athanasius rursum exulat, & quidam Georgius perfidia socius in locum eius subrogatus est. | Flores S. Athanasij.

vestro amore fecistis; præcedentes enim duco, & vltra mensuram meæ possibilitatis extensus, quos sequi cupio, ducere compellor.

Abstinentia continentiæ nutrix est, quæ facilius frænos patitur, si non delitiarum calcaribus incitetur. Qui illud à quo abstinent illicitum credunt, ipsi sibi præmium sui laboris imminunt. Illicitis enim cauere iugum necessitatis est, permissa vincere munus arbitrij, à malis abstinere, merces est disciplinæ, bona supergredi libertas est arbitrij, non finis imperij.

Orationes, si fieri potest, sola legendi intercapedo, disrumpat.

Sit victus facilis, vestitusque vilis, vita vestra iubeat, lingua suadeat, quia plus auctoritatis exemplum, quam sermo gestat.

Fæminas probas, & religionis studio vere deditas cum mensura venerationis honorate, vt nec austeritas inhumana, nec sedulitas sit remissa. In loquendo autem cum eis præcipue vobis ætas, hora, solitudo vitanda sunt, vt vitetur omne, quod contra vos potest fingi, tanquam possit, & credi.

Ipsa famæ semina priusquam nutriantur, pereant, non enim tantum vobis fides facti, sed possibilitas etiam est releganda mendacij, vt non blasphemetur bonū nostrū.

Beata est vita, & præclara, de qua nihil licet falsitati; nec me præterit sæcularis laboris inuidia, in obtrectationem semper religionis ardere, sed vtatur mundus sua natura, dum tamen nihil inueniat in nostra disciplina.

Falsitas ex more iactetur, dū nec verisimile quidem possit esse, quod dicitur. Nemo igitur debet contemnere vulnus infamiæ, quia semper conuenit famam simulare, sed eo attentius præcaueri, quod solet etiam ficta componere.

Necessarius sit è domo, & rarus egressus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad substantiam victus, aut causa exercendi operis ordinauit.

Muneribus cunctis, nisi quæ ad quotidianum cibum annuumque vestitum suppetant, abstinere, scientes esse scriptum: *Habentes alimenta, &c.*

Vidua pauper plus omnibus misit, quia non potest parum esse, quod totum est, nec quisquam amplius dedit quam qui sibi nihil reseruauit. Cur viuendi voluntate quis non soluat, quod moriendi lege rumpendum est. Facies mercedem de sorte, vt de necessitate virtutem augeas, quinimo rem familiarē suam erogans, de paruis magna, de vilibus preciosa, de caducis æterna facit.

De cæteris eius libris plura superius inserui.

De sancto Maximino Treuerensi.

Cap. VII.

Anno Christi 346.

H*ieronymus in chronicis.* Hoc tempore Maximinus Treuerorum episcopus clarus habetur, à quo Athanasius Alexandriæ episcopus cum à Constantio quæreretur ad pœnam, honorifice susceptus est.

Maximinus venit Treuiros ad Agritium.

Ex gestis eius. Hic Pictauorum indigena, clarissimis est ortus natalibus: cuius frater Maxentius Pictauorum Pontifex fuit: ipse autem diuino instinctu genitale solum relinquens, in Treuerorum vrbe constitit, vbi clericatus honore donatus, cum ad virtutum incrementa profecisset, quidam S. Quiriacus nocte ecclesiam B. Eucharii, ad orandum ingressus, angelum non per quietem, sed vigilando vidit, eiusque vocem corporalem audiuit præcipientem, vt Maximinum ex diuina visione redderet certiorem, quod Agritio episcopo ad superna gaudia intromisso, mox ipse pastorale mysterium subiturus esset, Agritio quoque per ministerium angelicum reuelatum est, vt eum sibi successorem cōstitueret, quod fecit. Nec multo post, mortuus est S. Agritius, & Maximinus episcopus ordinatus, à quo, (vt dictum est) Athanasius fugiens honorifice est susceptus.

S. Agritius ex hac vita decedit.

Ei succedit S. Maximinus.

Hic cum aliquādo Romam pergeret, inuenit S. Martinum nondum episcopum, qui similiter illuc pergebat, quibus vlterius progredientibus, asellum, qui sarcinas eorum portabat, vrsus offendit, & deuorauit, cui vrso Maximinus dicitur imperasse, vt obsequium asini adimpleret, quod & fecit, donec reuersi sunt ad locum, qui Vrsaria villa dicitur, vbi idem sanctus dedit eidem vrso pristinam vagandi potestatem, erepta illi licentia lædendi, coegitque S. Maximinus S. Martinum Treuerim pergere.

Miraculum S. Maximini.

Non multo post B. Maximinus obijt 4. Calen. Iunij, apud Pictauos, quo regressus fuerat, vt suos reuiseret, sed interim translatus est apud Treuerim, vbi ad eius tumulum gloriosa sæpe miracula visa sunt.

Obitus S. Maximini.

Exemplum extat apud Gregorium Turonensem de gloria cōfessorū. cap. 93.

Nam tēpore Theodoberthi Regis Arboastis: quidam presbyter contendebat cum quodam franco, præsente rege, dum hæc gererentur Rex loca sancta, quæ sub vrbis illius vicis habentur, causa orationis, visitabat. Cum autem videret Rex persecutionem esse callidam: si vera sunt, inquit, quæ prosequeris, hæc super tumulū Maximini sacramento confirma. Audeo, inquit, presbyter hæc, quę pręcipis adimplere. Et statim ponēs manū super sanctum sepulchrum, dixit: *Huius sancti virtute* opprimar, si aliquid falsi loquor de his quæ persecutio mea contra hunc Francum insistit. Frémente autem barbaro, & quasi contra sanctum Dei furibundo, egressi sunt de basilica. Cumque per viam pariter pegerent, subito dilapsus presbyter, solo pessundedit, & mortuus est, laudauitque deinceps barbarus *virtutem sancti*, cui prius detraxerat.

Sic quoque Archidiaconus illius vrbis, cum à Nicetico episcopo dum pro adulterij crimine pulsaretur, sacramento ad huius sancti sepulchrum purificari expetiit: ingressusque primum cryptæ limen restitit quasi stupens, dehinc descendens per gradus ad aliud ostium venit: cumque ad tertium accedere vellet, protinus febre correptus, gressum figere non audens amplius, crimen quo impetebatur, in discrimine mortis positus, est confessus, deprecans populum, vt pro se, & sancti antistitis, vel episcopi sui suffragia postularet: sed statim, vt confessus fuit, ab impulsu febris exutus, sui etiam Antistitis est in charitate receptus.

Extat & hoc exemplū ibid. apud Greg. Turonensem.

Confessio liberabat à morbo.

De persecutione Saporis in Catholicos.

Cap. VIII.

An. Ch. 347

H*ieronymus in chronicis.* Interea Sapor Rex Persarum nostros persequitur. Sub hoc coronati sunt in suo Regno, vt scribit Zozomenus xvi. millia martyrum, inter quos Simeō Archiepiscopus Seleuciæ, & Ctesiphoris ciuium regalium in Persida, accusatus est à Magis apud Saporem; qui primum quidem christianos tributis immensis affecit, & crudelibus viris has exactiones iniunxit, Simeonem autem vinctum iussit adduci ad se, qui adductus ad Regem non adorauit eum. Interrogatus à Rege, cur non adorasset eum? prius, inquit, vinctus non adducebar, vt *verum Deum* negarem, & nihil dubitans, solennia Regis implebam, nunc autem fas mihi non est hoc agere. Iussus est demum adorare Solem, sed noluit, & ductus est in carcerem. Quo eunte, obuius ei factus est * Vslazades senior, Eunuchus, nutritor Regis, & maior regiæ domus, qui dudum factus Christianus, vim passus, adorauerat Solem. Sedens ergo ante ianuas Regis, consurgens, adorauit Simeonem, qui eum increpans iniuriose, & cum furore clamans, eum auersatus despexit: mox Eunuchus flens, & gemens, claram vestē deponens, & lugubrem induit. Quod audiens Rex, cum eum flectere nequiret, iussit decollari, qui impetrauit à rege, vt præconem clamare faceret, se non pro alia causa mori, quam *pro Christo*, quod ideo clamari fecit, vt qui per eius exemplum deiecti fuerant, resumerent animos. Quod agnoscens Simeon in carcere lætus pro eo hymnos obtulit.

Lege Zozomenum lib. 2. cap. 8. 9. 10. & sequentibus.

** Al. Vsthazanes*

Vsthazanis eunuchi pænitentia, & martyrium.

Pusices autem, qui super omnes artifices Regis erat, videns Ananiā, quendam senem, sub gladio trementem, confortauit eum dicens: Paululum, ô senex claude

Pusicis martyrium.

oculos, & securus esto, mox enim *Christi videbis aspectum*, moxque cum alijs decollatus est.

Passus est autem B. Simeon vndecimo Calen. Maij, & sequenti anno multi socij eius.

Ex martyrologio. Vnde & 10. Calen. Maij celebratur apud persidam Natale sanctorum martyrum, qui pro *Christi nomine* sub rege Sapore gladio iugulati sunt. In quo fidei certamine passus est Milles episcopus, & Acepsimas episcopus cum Presbytero Iacobo, Marcas, & Bigor episcopi, cum clericis fere 250. monachis, & sacratis virginibus plurimis, inter quas etiam, & Simeonis episcopi soror, nomine Tarbula cum pedissequa, Serra scissa est.

ANNOTATIO.

Hanc persecutionem à Sapore rege Persarum in Christianos motam, Baron. anno 343. num. 10. authoritate Eusebij lib. 4. de vita Constantini, cap. 8 & 9. Hieronymi in chronico, ad septimum annum Constantij & Constantis referendam esse probat, contra Theodoretum lib. 1. cap. 24. in fine, & Sozomenum lib. 2. cap. 14.

De concilio Mediolanensi, & Ariminensi.

CAP. IX.

R*Vffinus vbi supra cap. 19. 20. & 21.* Porro Constantius cum ob vindictam necis fraternæ ad occidentes partes venisset, & extincto tyranno, regni solus arce potiretur, fatigare occidentales episcopos, & per deceptionem ad consensum Arianæ hæresis cogere aggreditur, Athanasij prius condemnatione præmissa, & velut obicis validissimi obiectione sublata.

Ob hæc apud Mediolanum episcoporum concilium conuocatur, pluresque decepti sunt. Dionysius verò, Eusebius, Paulinus, Rhodanius, & Lucifer, dolum esse in negocio proclamantes, asserentesque quod subscriptio in Athanasium non aliam ob causam, quam destruendæ fidei moliretur, in exilium trusi sunt. His etiam Hilarius iungitur, cæteris ignorantibus, vel non credentibus fraudem, sed tali Concilio gestum fuisse negotium, rei exitus docuit. Illis namque de medio sublatis, continuo synodus apud Ariminum congregatur, ibi secundum ea, quæ Orientales apud Seleuciam composuerūt callidi homines, & versuti; simplices, & imperitos occidentalium sacerdotes facile circumueniunt, hoc modo proponendo eis, quem magis colere, & adorare vellent; *Omousion*, an *Christum*? Illisque virtutem verbi, quid *Omousion* significaret ignorantibus, velut in fastidium quoddam, & execrationem sermo deductus est, *Christo* se credere, non *Omousion* confirmantibus. Sic multorum, præter paucos (qui scientes prolapsi sunt) animi decepti, contra ea, quæ patres apud Niceam conscripserant venientes, *Omousion* quasi ignotum, & à scripturis alienum sermonem auferri de fidei expositione decernunt; communionemque suam hæreticorum societate commaculant.

Ea tempestate facies Ecclesiæ fœda, & admodum turpis erat, non enim sicut prius ab externis, sed à proprijs vastabatur: fugabat alius, & alius fugabatur, & vterque erat de ecclesia. Liberius quoque Papa in exilium truditur, & in eius locum Fœlix diaconus eius, ab hæreticis subrogatur, qui non tā sectæ diuersitate, quam communionis & ordinationis conuenientia maculatur.

Hierosolymis vero Cyrillus post Maximum sacerdotio confusa iam ordinatione suscepto, aliquando in fide, sæpius in communione variabat.

Apud Alexandriam verò Georgius satis procaciter vi raptum episcopatum gerebat, ita vt magis sibi iuris dicendi creditos fasces, quam sacerdotium ministrandum religiosis officijs æstimaret.

Apud Antiochiam sane diuersis temporibus multa admodum confuse gesta sunt. Nam defuncto Eudoxio, cum multi diuersarum vrbium episcopi ad illam sedem summa ambitione niterentur, ad vltimum, Meletium de Sebastia Armeniæ ciuitate, contra decreta concilij illuc transferunt, qui tamen ab ipsis rursum in exilium truditur, eo quod contra ipsorum opinionem non Arij, sed nostram fidem cæpit in ecclesia prædicare. Quem magis plebs ecclesia depulsum secuta, ab hæreticorum societate diuellitur.

Concilium Mediolani ... consultatio ... quam ... ecclesiasticū concilium

Synodus Ariminensis.

... Sceleratorii ... & diabolica ani... de...

Ruffinus lib. 10. cap. 22. 23. & 24.

Cyrillus Hierosolymitanus.

Georgius Alexandrinus.

Meletius.

De tripartita secta Arianorum.

CAP. X.

INterea vt aliquando etiam in semetipsam procliuis malitia desæuiret; Sacerdotes & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab Ecclesia diuulsi, in tres denuo sectas, partesque scinduntur. Eunomius enim vir corpore & anima leprosus, & interius exteriusque morbo regio corruptus, arte tamen dialectica præpotens, plurima contra fidem nostram scripsit, disputandi leges sectatoribus suis dedit, à quo etiam nunc Eunomiana hæresis dicitur. Alius quoque Macedonius nomine, quem nostris expulsis immo potius necatis, apud Constantinopolim statuerant episcopum.

Itaque pestifera bestia illa, quæ per Arium primo quasi de inferis extulerat caput, subito triformis apparuit.

Per Eunomianos, qui dicunt, *per omnia filium dissimilem patri, quia nullo genere possit esse factura similis factori.*

Per Arianos, qui dicunt, *similem quoque posse dici filium patri, sed largitate gratiæ, non proprietate naturæ, in quantum scilicet potest creatori creatura conferri.*

Per Macedonianos qui dicunt, *similem quidem filium per omnia Patri, sanctum vero Spiritum cum Patre & filio nihil habere commune.*

Historia tripartita lib. 5. cap. 33. Iusserat autem Constantius apud Nicæam Bithyniæ concilium iterum celebrari, sed momento temporis ciuitas concussa est: quem terræmotum præcognouit Arsacius ex milite eremita, ibi in quadam turri ciuitatis inclusus, quem cum cognouisset nunciauit populis, quibus non credentibus, reuersus ad turrim, inuentus est pronus orando mortuus, fertur autem *rogasse Deum* vt prius moreretur, quam cladē videret ciuitatis. Hic & dæmoniacum curauit & draconem interfecit. Contigit autem hoc consulatu Taciani & Cerealis 8. die Augusti, translatum est autem concilium, apud Seleuciam Isauriæ. Et præcepit ibi Constantius adesse Lauritium Isauriæ ducem, vt in quo opus esset, episcopis ministraret.

Ruffinus lib. 10. cap. 25.

Eunomiani.

Ariani.

Macedoniani.

Lege Sozomenum lib. 4. cap. 15. qui ibidem vitā & miracula Arsacij describit.

Lege tripartitam lib. 5. cap. 34. ex Socrate.

De Liberij Papæ exilio, & de Felice Papa.

CAP. XI.

E*X libro pontificum.* Igitur post Iulium Papam, qui & ipse multas tribulationes sustinuit, & 10. mensibus in exilio fuit, qui & sepultus est via Aurelia pridie Idus Aprilis, Liberius quoque successor eius à Constantio deportatur exilio, eo quod noluerit hæresi Arianæ consentire, & fuit in exilio annis tribus, & congregans Sacerdotes cum concilio eorum, silentio ordinauit in locum suum Felicē presbyterum, venerabilem virum, & fecit concilium Felix, & inuenit duos Presbyteros consentiētes Cōstātio Augusto Ariano nomine Vrsaciū & Valetem, & damnauit eos in concilio 18. episcoporum.

Post paucos, etiam dies zelo ducti Vrsacius & Valēs, rogauerūt Constantium, vt reuocaret Liberiū de exilio, vt vna tantū cōmunione participaret, extra scilicet baptismū. Tūc missa auctoritate Liberius consensit præceptis Augusti, vt tantū participatione cū hæreticis communicaret, tantū vt nō rebaptizaretur. Sicque de exilio rediēs, habitauit in cæmiterio beatæ Agnetis apud germanā Cōstantij, vt quasi per eius interuētionē rediret in ciuitatē. At illa quę fidelis erat nolebat rogare Augustum, quia senserat cōciliū. Cōstantius autē vna cū Vrsacio & Valēte cōuocauit aliquos ex fece Ariana, & quasi facto cōcilio, misit & vocauit Liberiū de cæmiterio beatæ Agnetis. Felicē de episcopatu expellēs, qui catholicus erat.

Quæ de Felicis ordinatione hic leguntur vix subsistere posse videntur, vt testatur Baron. an. 355. lege Theodoretū lib. 2. cap. 17. qui dicit neminem ex Romano populo in ecclesiam, dum Felix intus esset ingredi voluisse, vnde signum est illum ab Arianis potius constitutum.

Hieronymus in chronicis. Sic ergo tædio exilij victus Liberius & in hæretica prauitate subscribens, Romam quasi victor intrauit.

Ex libro Pontificum. Ab eodem die fuit persecutio in clero, ita vt intra ecclesiam Presbyteri & clerici necarentur, & martyrio coronarētur: depositus autem Felix, habitauit in prædio suo *Via portuensi*, vbi & requieuit in * pace 4. Kal. Aug.

** Vide ibid. Martyrologium Romanum.*

ANNOTATIO.

Consule Baron. an. 357. qui dicit Liberium omnium animos à se alienatos inuenisse, eo quod turpiter Constantio consensisset, Cæterum quamuis in his eum grauissime deliquisse, inficiari nemo possit, tamen à fide catholica defecisse, aut in hæresim incidisse, nullus vnquam probabit ait Baronius, quomodo autem se habuerit, vt integra saluaque Catholica fide Liberij Romani Pontificis, qui ab ea licet excidere visus sit, nunquam rei veritate desciuit omnino, ipsoque adhuc viuente, sederit Felix, profectò non leuis est quæstio; præsertim cum Genebrardus dicat Romanum concilium habitum fuisse an. 361. in quo Felix electus est Papa, vt & testatur Platin. & Isidorus tom. 1. conciliorum. Non igitur ab Arianis electus est vt vult Ruf. contra Nicep. lib. 9. cap. 35. Deinde cum in Romano Martyrologio habeatur pro sancto, nam 29 Iulij, ita de eo legitur. Romæ via Aurelia S. Felicis Secundi Papæ, & martyris qui à Constantio Imperatore Ariano ob Catholicæ fidei defensionem è sede sua deiectus, gloriose decubuit.

De sancto Eusebio Presbytero, & cæteris martyrizatis sub Constantio.

CAP. XII.

Ex gestis eorum. Eusebius autem Presbyter vrbis Romæ, cæpit ipsum Liberium declarare hæreticum, multique per eius doctrinam communionem Liberij vitabant, populum congregatum confortabant *in Domino*, teneturque à Constantio cum ipso Liberio dicente: Tu solus Christianus es in vrbe Romana? qui respondit, sic *in Domino confidimus*, quia fideles nos inuenit Christus sicut benedictionem seruamus, quam à beato Iulio accepimus, Cui dixit Liberius, Nonne Iulij fungimur vicibus? At ille, Si perseuerasses, inquit, in fide quam in persecutione primo tenere visus fueras: at res ipsa te docet, & declarat. Constantius ait: Et quid est inter fidem, & fidem? Qui respondit. Nos peccatores integre fidem tenemus, vos autem diaboli tenet insania, & superstitionis inuidia, qui Felicem episcopum purum, & sacerdotem ab omnibus declaratum, in exilium direxistis, & Christianis maxime clericis, & presbyteris & diaconis necem inferri præcepistis. Tunc iratus Constantius, sub rogatu Liberij includit Eusebium presbyterum in quodam cubiculo domus suæ, quod humile erat in altitudine pedum quatuor, & ibi mensibus multis in oratione constanter perseuerans inclusus, tandem post menses 7. dormiuit in domino 19. kal. Septembris, cuius corpus collegerunt Gregorius, & Orosius presbyteri & parentes eius, & sepelierunt in crypta iuxta corpus beati Sixti, vbi & titulum eius posuerunt: EVSEBIO HOMINI DEI.

Hos idem genus martyrij testatur & martyrologium Romanum. Eius acta recitat Mombri. tom. 1.

Hoc audito, Constantius in eadem crypta viuum includi fecit Gregorium. Tunc Orosius collegit semiuiuum Gregorium noctu occulte propter Constantium Augustum, & emisso spiritu sepeliuit eum iuxta corpus beati Eusebij presbyteri; qui etiam Orosius hæc gesta conscripsit.

Ab eodem die intra ecclesias, iussu Constantij Imperatoris quisquis inuentus fuisset non sic confiteri, vel participari sicut Liberius, indiscussus gladio perimebatur, in plateis & in vicis & in ecclesijs siue in balneis gladio trucidabantur, persequente Constantio christianos vna cum Liberio.

Ex martyrologio. Constantinopoli quoque 7. idus Iunij celebratur natale beati Pauli eiusdem ciuitatis episcopi, qui à Constantino Imperatore apud oppidulum quoddam Cappadociæ, Cucusum nomine, ob catholicam fidem pulsus exilio; Arianorum insidijs crudeliter strangulatus, ad cælestia regna migrauit.

Eius acta ex antiquis monumētis col-

Item Treuiris pridie kal. Septembris natale sancti Paulini episcopi & confessoris, qui à Cōstantino ob catholicam fidem exilio relegatus, & vsque ad mortem, & iam extra christianum nomen, mutando exilia, fatigatus, ad vltimum apud phrygiam defunctus, beatæ passionis coronam percepit à domino.

legit Metaphrastes, recitat ea Surius tom.

Item 7. idus Maij festiuitas beati Andreæ Apostoli, quando sacratissimum eius corpus vna cum ossibus sanctorum Lucæ euangelistæ & Timothei discipuli sancti Pauli, sub Constantio Imperatore, Constantinopolim translatum est.

De Gallo Cæsare & militia beati Martini.

CAP. XIII.

Hieronymus in chronicis. Hoc tempore Gallus Constantij patruelis Cæsar factus, qui Iudæos interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaserant oppressit, cæsis multis hominum millibus vsque ad innoxiam ætatem, & ciuitates eorum Diocæsaream Tyberiadem, & Diospolim, pluримaque oppida igni tradidit. Nonnullos quoque nobiliū Anthiociæ interfecit.

An. Ch. 351 consule Baron tom. 3. an. 350. & 351.

Tripartita historia lib. 5. cap. 5. Veniente autem Gallo Antiochiam, circa orientem sub specie crucis columna in cælo visa est.

Eo tempore apud Antiochiam Leontius episcopus erat hic qui Stephano successerat. Hic antequam Præsul esset, à presbyterij dignitate fuerat deiectus, quia cū muliere, nomine Custolia, degens, & turpem suspicionem celare nolens, genitalia sibimet noscitur abscidisse, postea tamē studio Constātij Imperatoris ordinatus est.

Huius tēpore ad hymnos dicendos Deo, in fine psalmorum catholici dicebant: *Gloria patri & filio & Spiritui sancto*, minorem patre filium significare volentes. Cum vero Leontius Arianus catholicos prohibere non posset, tangens caput suum iam canum, dixisse fertur: *Hac niue soluta, multum erit luti.* Significās post mortem suam, discordiam futurā in populo pro diuersitate psallendi.

Ariani vero Gloria patri in filio.

Sub Leontio Flauianus, & Diodorus primi in duas partes choros psallentium diuiserunt, & inde per totum orbem mos iste obseruari incæpit. Hi etiam ad sepulchra martyrum vigilias celebrantes, *amatores dei* ad tale obsequium conuocabant.

Gloria Patri in ecclesijs cantatur.

Hieronymus in chronicis. Hoc tempore Magnentius Lugduni in palatio propria se manu interfecit, & DECENTIVS frater eius, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat, apud Senonas laqueo vitam expleuit.

An. Ch. 356.

Gallus vero Cæsar sollicitatus & Constantio patrueli, cui in suspicionem ob egregiam indolem venerat * Istriæ occiditur, & Iulianus frater eius Mediolani Cæsar appellatur.

** In vrbe maritima Istria Flanone, vt notat Scaliger.*

Author. Eo tempore (vt legitur) Martinus sub Iuliano Cæsare, contentus vno seruulo militabat, cui versa vice ipse seruiebat, qui in porta vrbis Ambianensis pauperi nudo sibi occurrenti in media hyeme dimidiauit pallium suum, & in nocte sequente audiuit Dominum ad Angelos circunstantes dicētem: *Martinus adhuc cathecumenus hac me veste contexit.* Qua voce audita, Martinus statim ad baptisma conuolauit, & biennio postea inermis fuit, soloque nomine militauit.

S. Martinus hoc tempore Christianus fit.

Hieronymus in chronicis. Eo quoque tempore Victorinus rhetor, & Donatus grammaticus, præceptor meus Romæ insignes habentur: è quibus, Victorinus etiam statuam in foro Traiani meruit.

An. Ch. 357.

Author. Hic est Donatus, cuius libellus vsque hodie in scholis legitur à pueris, prima Grammaticæ rudimenta discentibus.

De morte Antonij Abbatis, & dictis eius.

CAP. XIIII.

Hieron. in chronicis. Anno Cōstantij 19. Antonius monachus 105. ætatis suæ anno, in eremo moritur.

An. Ch. 359.

Author. Hæc sunt autem dicta Beati Antonij, quæ in verbis seniorum leguntur.

Antonius Abbas. Quocunque vadis Deum semper habe pre manibus: & in his quæ agis, adhibe testificationē

sanctarum scripturarum; & in quoque loco sederis, non cito mouearis.

Dicta S. Antonij Abbatis.

Idem de quodam iuuene miracula faciente. Videtur, inquit, iste mihi similis esse naui oneratę omnibus bonis, de qua incertum est, vtrum peruenire possit ad portum. Et statim cœpit flere dicens: Magna columna ecclesiæ modò cecidit, peccauerat enim frater ille, & post quinque dies mortuus est.

Idem cuidam, qui laudabatur, & iniuriam ferre non poterat ait: Similis es domui ornatæ à facie, sed de retro latronibus spoliatæ.

Idem ad Heliam, qui peccantem nolebat suscipere: Nauis in pelago faciens naufragium perdidit quod portabat, & vacua vix peruenit ad terram; cur ergò liberatam in terram vultis submergere?

Idem ad venatorem sæpius dicens: Trahe adhuc: Audiuit ab eo, si supra mensuram traxero, frangitur arcus, Ad quem Antonius: ita est in opere Dei.

Item vox ad Antonium de laqueis tensis in terra quærentem. Quis transiet istos? HVMILITAS.

Idem ANTONIVS singulos patrum interrogabat de scripturis, & vnusquisque vt poterat, respondebat. Et cum interrogasset Ioseph; ait ille, NESCIO. Et Antonius: HIC SOLVS INVENIT VIAM, QVI SE NESCIRE RESPONDIT.

Idem aliquando accidiosus orabat Deum vt se adiuuaret, & sibi ostenderet quomodo saluaretur. Et ecce vidit Angelum quasi virum torquentem funiculum, & surgentem ex opere & orantem & dicentem & tu Antoni ita fac, & saluus eris.

Idem ait: LABOR, HVMILITAS, & ORATIO, conseruant monachum: econtra vero QVIES & VOLVNTAS PROPRIA & FIDVCIA perdunt.

Dixit etiam Abbas Antonius, sicut pisces si tardauerint in sicco moriuntur, ita Monachi extra cellam tardantes, à quieto proposito resoluuntur.

Dixit etiam: quiescens in solitudine à tribus bellis eripitur scilicet AVDITVS, LOCVTIONIS, ET VISVS, & vnam tantummodo habet pugnam scilicet CORDIS.

Item si posset fieri, quantos passus ambulat monachus, vel calices aquæ bibit, deberet senioribus declarare, vt non deuiet in ipsis.

Frater quidam dixit Abbati Antonio: ORA PRO ME: respondit: *nec ego miseretor tui, nec Deus, nisi pro teipso solicitus fueris, & oraueris.*

De Paulo Simplice.

CAP. XV.

Occasio cōuersionis Pauli Simplicis.

TRipartita historia lib. 1. cap. 11. Fuerunt autem probatissimi discipuli Antonij multi, ex quibus & Paulus simplex. Hunc aiunt cum rusticus esset, bona spe coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterij deprehensa, tacite subrisisse, & iurerando firmasse, nunquā se cum ea esse miscendum. Tunc ait ad adulterum; habe, inquit, eam, & repente discessit ad eremum apud Antonium: dicunt enim eum mansuetissimum & patientem fuisse.

Simpliciter obedit S. Antonio.

Ex vitis patrum. Hic Paulus simplex prima nocte cōuersionis suæ, iussus est à beato Antonio eum expectare orans, donec rediret. Et sic stetit orans ante cellam senis in æstu totius diei, & rore noctis, nusquam se mouens.

Silentij insignis ac obedientia obseruator.

Hic in conuentu patrum interrogauit, si *Christus* prior esset an *propheta*? pro quo beatus Antonius erubescens, blando nutu eum silere & abire iussit. Cumque obstinatissime pro tali nutu silentium seruaret; Dixit Antonius ad alios omnes; nos, iste condemnat, qui de cælo loquentem Dominum non audimus, & iste firmissime asseruat, qualemcunque sermonem nostrum.

Varijs obedientiæ operibus à S. Antonio exercetur.

Multa autem imperabat Antonius, quæ contra rationem videbantur, sicut aquam de puteo extrahere, & in terram effundere, vestimentum suere & dissuere, & quos ipse curare non poterat, hos ad Paulum mittebat. Quadam die cum hominē rabidum curare vellet idem Paulus, & orationem non sequeretur effectus, quasi infantuli more indignatus, dixisse fertur ad Dominum: *Vere non manducabo hodie, si eum non curaueris:* & mox quasi delicioso domestico satisfactum est per Dominum, rabido sanato.

Idem Paulus scindebat Cerastes, & Scorpiones per medium, dicens: *Si quis habuerit puritatem, omnia subijciuntur ei, sicut Adæ in Paradiso ante peccatum.*

Idem sic videbat vnumquemque, cuius animi esset, sicut nos facies nostras videmus.

Lege Ruffinum lib. 3. n. 167. Pelag. lib. 18.

Ingredientibus aliquando fratribus in ecclesiam, læta & splendida facie, & Angelo cuiuscunque gaudente, vidit vnum inter alios nigrum & obscurum, & dæmones ex vtraque parte tenentes & trahentes ipsum ad seipsos, & capistrum in naribus eius ponentes, & sanctum Angelum eius lugubrem de longe sequentem. Quod videns Paulus tristis valde, & plorans, & pectus suū percutiens, sedebat nolens intrare ecclesiam, sed sedens ad ianuam, & expectans fratres vsque dum redirent: quibus exeuntibus, vidit eundem fratrem claro vultu exeuntem, & Angelum eius iuxta eum ambulantem, & gaudentem valde! demones vero de longe sequentes, & tristes Paulus ergo exilijt cum gaudio clamans & dicens. *O ineffabilis Dei misericordia & bonitas, venite & videte opera Domini, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Coactus est ille frater narrare vitam suam, & ait peccator sum valde, & multo tempore in fornicatione viri vsque nunc: ingrediens autem modo ecclesiam, audiui Deum dicere per Esaiam: *Leuamini mundi estote &c.* vsque *bona terræ comedetis.* In hoc sermone compunctus sum, & ingemiscens dixi, *Domine qui venisti saluos facere peccatores, comple ista in me peccatore; ego promitto tibi, me abrenunciare omni peccato, & seruire tibi amodo in conscientia munda, suscipe ergo in hac hora me pœnitentem, & interpellantem te, & omni peccato renunciantem.* In his promissionibus egressus sum ecclesiam. Omnes ergo hæc audientes, *glorificauerunt Deum.*

Lætatur Angelus de digna communione sui clientis.

1 Tim. 2.

Isaia 1.

Ex lectione sacræ scripturæ peccator compungitur.

De Amos Ægyptio.

CAP. XVI.

TRipartita historia vbi supra, Circa hoc tempus philosophabatur & * Amos Ægyptius, de quo fertur, quia cogentibus parentibus vxorem duxerit, nec tamen eam cognouerit, sed in alio cubiculo dormiens, eamque ad virginitatis custodiam exhortans, annis 18. cum ea mansit, nec tamen à monastica abstinentia se suspendit. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimauit non esse iustum tantum virum domei propter se celari, sed oportere potius seorsum vtrumque philosophari, & ob hoc viro supplicauit. At ille *gratias agens Deo* pro huiusmodi cogitatione mulieris ait: Tu quidem hīc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. In meridianam ergo partem deserti stagni maris veniens circa locū Scythi, ad montem qui dicitur Nitriæ 22. annis ibi philosophatus est, annis singulis mulierem suam visitans, multosque dignos discipulos successores reliquit.

** Alias Amon siue Ammon.*

Ammon cū sponsa continentiam seruat.

Contigit autem huic viro & Theodoro eius discipulo, euntibus aliquo transire * fluuium Lycum. Ne vero alteruter se nudum videret, iussit Amos vt recederet Theodorus ab aqua. Cumque etiam semetipsum intueri nudum erubesceret, repente diuina virtute, ad vlteriorem ripam translatus est.

** Est fossa magna Nili.*

Iniusti parentes cuiusdam, à cane rabido percussum filium & pene moriturum obtulerunt ei, & eiulantes deprecabantur eum vt curaretur. Tunc ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione: sed vos si vultis reddere bouem quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur. Quod etiam contigit, nam vt restitutus est bos, passio mox à puero recessit, Quando autem Amos iste moriebatur, dicitur Antonium vidisse animam eius in cælum ferri, diuinis potestatibus eam cum psalmodia præcedentibus.

Rabidus restitutione furti sanatur.

Hieronymus in vitis patrum. Vidimus Amonem apud Thebai-

Thebaidam, patrem trium millium monachorum, quibus vsus est indui colobijs quasi saccis lineis quæ vix ad cubitos vsque pertingunt Cucullis caput cooperiunt, maxime cum cibum capiunt, ne alius alium videat manducantem. Comedunt cum omni silentio, latet omnium abstinentia.

** Alias Amun, lege Palladium cap. 52.*

Vidimus & locum * Amonis alterius, ad quem cum pergeremus, vidimus tractum cuiusdam bestiæ tanquam trabis immensæ in arena, quod videntes timuimus valde: erat enim longitudo draconis cubitorum 15. & vastitas immensa.

Latrones Ammonem annona sua spoliant.

Defenditur Ammon à draconibus.

Quodam tempore cùm latrones solito more panem, quo vescebantur, auferrent, ipse de nemore rediens ad cellam, secum duos dracones adduxit, quibus præcepit, ostium suum custodire, illi vero ante ostium iacuerunt. Venerũt ex more latrones, videtesq; dracones, exanimes ceciderunt, quod vt vidit senior, adueniens erexit eos, & induxit in cellam suam, & increpauit eos dicens: Cernitis quantum duriores bestiis sitis: illi enim nobis *propter Christum* obediunt, vos nec *Deum timetis*, nec vitam seruorum Dei inquietare erubescitis, eosq; cœnare secũ cõpulit. Tunc illi conuersi, in breui meliores fiunt quam aliqui qui prius *Deo seruierant*, sicque & ipsi post aliquod tempus eadem signa faciebant.

De duobus Macharijs & dictis eorum.

Cap. XVII.

Vterque Macharius sui temporibus clarus.

Tripartita *historia lib. 8. cap. 1.* Eo tempore fuerunt duo Macharij, vnus ex Ægypto superiori, alter Alexandrinus, per omnia consimiles, excepto quod Aegyptius circa delinquentes seuerus erat, Alexandrinus hilarior: Illi Machario datum est vt saperet vltra dæmones, huic conuersionis occasio homicidium fuit. Nã dum puer erat, ludens circa Marinam paludem quendam coætaneũ peremit & pro metu fugiens in solitudinem, tribus annis sub dio moratus est: postea paruum hospitium sibi fecit, in quo 25. annis vixit, plures eum audierunt gratias referre illi homicidio, per quod conuersus fuerat, & illud salutare vocabat.

Macharius illuminat cæcos Hyenæ catulos.

Hyena præmium adfert Machario.

Ruffinus lib. vndecimo cap. 4. Florentibus per Ægyptũ Antonij discipulis, Machario & Isidoro, alioque Machario & Pambo, Macharius Hyenæ speluncam habuit cellæ suæ vicinam, & quadam die catulos suos cœcos ad eum belua producit, atq; ante pedes eius ponit. Qui cum intellexisset pro cæcitate catulorum, bestiam supplicare, rogauit *Dominum* vt eis redderet visum. Quo recepto matrem sequentes, redeunt ad speluncam, & paulo post ipsa cum catulis egrediens, pelles ouium lanatas plurimas, velut munus pro suscepta gratia ad senem defert, morsu oris enectarum, & eis ante fores eius positis abscedit.

Ægyptius Macharius innocentem à pœna homicidij liberat.

Ex vitis patrum. Macharius Ægyptius innocentem ad se fugientem qui falso accusabatur homicidij, liberauit per defunctum occisum, quem vocauit de sepulchro, & adiurauit vt illis diceret, si ille eum occidisset: qui cum dixisset non, & astantes peterent, vt interrogaret eum, quis eum occidisset? Ait hoc non interrogabo: Sufficit mihi vt innocens liberetur: non est meũ, vt reus prodatur.

Virgo magicis artibus in equam visa verti.

Idem Macharius puellam quæ per magica maleficia videbatur alijs non sibi in equam mutata, vngens oleo benedicto, à phantastica mutatione liberauit: Et contra quendam hæreticum disputans, mortuum suscitauit.

Locus autem in quo alter Macharius manebat Scithium dicitur, in Heremo vastissima, iter habens diei ac noctis de Nitriæ monasterijs, & hic nulla semita nec terrenis aliquibus colligitur, vel monstratur indicijs, sed stellarum signis & cursibus pergitur, habens aquam bituminеam, sed saporis innoxij.

Vna per charitatis mutua officia monachorũ cellas obambulat.

Ad hunc virum aliquando quidam vuam detulit, ille misit eam fratri cuidam, & ille alij: & ita sibi inuicem eam miserunt, donec ad eundem rediret Macharium.

Macharius vidit dæmones Æthiopum specie collectis interesse.

Ad illum dixit aliquando diabolus: *Surge Machari eamus ad collectam fratrum*, respondit ille: Quid tibi & collectæ sanctorum? Et diabolus, latet ergo te, quod sine nobis nulla collecta agitur? veni & videbis opera nostra. Abijt ergo, & vidit per totam ecclesiam quasi paruulos quosdã pueros æthiopes atros discurrere huc, & illuc: Moris autem erat ibi ab vno dici psalmum, cæteris vel audientibus, vel respondẽtibus: discurrẽtes ergo illi pueri singulis quibusque sedentibus illudebant, & si cui duobus digitulis oculos compressissent, statim dormitabat, si cui vero in os immersissent, statim oscitabat. Vbi autem post psalmum ad orationem se proiecissent fratres, percurrebant nihilominus singulos, & ante alium in mulierum formas vertebantur, ante alium quasi ædificantes vel portantes aliquid, vel diuersa quæque agentes, & hæc eadem fratres in cogitatione versabantur. Alijs vero etiam supra ceruices & dorsa ludebant, à quibusdam repulsi præcipites deijciebantur. Eo quoq; tempore, quo fratres ad sacramenta accedebant, videbat in quorundam ora præuenientes Æthyopes carbones deponere; *corpus autem Christi*, quod tradi videbatur à sacerdote, redire ad altare, Angelum quoque cernebat assistere ad altare & Sacerdotis manui suam manum in distributione sacramentorum supponere.

Varia dæmonũ suggestionis orationis tempore.

Merita & demerita communicantiũ & illusiones dæmonum vidit.

De eodem.

Cap. XVIII.

Dormit super corpus mortuũ nec dæmonibus terretur.

Item Macharius de Schiti dormire volens in quodam monumento super vnum corpus paganæ defũctæ, quod de sepulchro traxerat, & sub capite suo posuerat tanquam plumarium de scirpo, videntes dæmones eius fiduciam, inuisi sunt, & dicebat vnus ad alium, veni domina Milla, eamus ad balneum, quæ respondit, peregrinum quendam habeo super me, non possum venire. Senex autem corpus tundebat dicens: Surge vade si potes. Quod audientes dæmones fugerunt, dicẽtes: Vicisti nos.

In ipso feruore meridiano peruenit ad eum Euagrius valde sitiens, & petenti aquam dixit: sufficiat tibi vmbra, multi enim nunc iter agunt, aut nauigant etiam hac refectione priuati.

Egregium Macharij dictum.

Sæcularis quidam vidit ambos Macharios vilibus vestibus indutos, & ait, beati estis qui sic mundo illusistis: Tunc vnus illorum respondit: Vere qui mundum contemnit, sibi illudit, vestri autem miseremur, quia mundus vobis illudit. Tunc ille compunctus, secutus est eos.

Interrogauit quidam Macharium Abbatem quomodo sic corpus tuum siccum est? Qui ait: *Timor Dei etiam ossa consumit.*

Abbas Macharius rogatus, vt faceret sermonem ad fratres; dixit, cum lachrimis ploremus fratres, antequã eamus vbi lachrymæ nostræ corpora nostra comburãt? & flentes omnes ceciderunt proni in facies suas dicentes: *Pater ora pro nobis.*

Fugat oratione dæmonẽ.

Abbati Machario occurrit diabolus cum falce peracuta, volens eum percutere, & non valebat, & exclamans dixit: *Magnam vim à te Machari patior, ieiunas interdum, & ego nullo vnquam cibo reficior, tu sæpe vigilas, me vero nunquam sopor oppressit: humilitas tua sola me vincit;* ac sic extendens ad orationem manus beatus Macharius, spiritus immundus inter auras euanuit.

Dæmonem vidit cum varijs vasculis qui ibat communicaturus fratribus.

Abbas Macharius dum maneret in illa solitudine qua solus erat, inferior autem plena esset multis fratribus, sero per viam circumspiciebat, & vidit dæmonem in fira hominis vestitum, tunica linea perforata, & per singula foramina vascula parua pendebant., & dixit illi senex: Quo vadis maligne? Et respondit ei: *Vado communicare fratres qui sunt inferius*, Cui senex: Et propter quid tot vascula tecum fers? At ille, gustum fero fratribus, & ideo tanta fero, vt si vnũ nõ placuerit, ostẽdam aliud. Abbas Macharius quotiescunque cum fratribus fa-

cta caritate reficiebat, hoc in proprio corde statuerat, vt quantos vini calices oblatos hausisset, tot diebus nec aquam gustaret omnino. Cum ergo fratres vinum ei porrigerent, cum gaudio sumebat, vt postea se maceraret: quod cum discipulis eius vidisset, patefacto senis consilio, ne ei vinum porrigerent postulabat; tormenta illi ingeri potius quam pocula manifestans.

Macharij mortificatio.

Dixit Abbas Macharius: *ille verus est monachus qui se in omnibus vincit*; nam si aliū arguens, ad iracundiā moueatur, quis propriam passionem implet; nec enim vt alterum saluet, se debet perdere.

De sancto Hilarione.

CAP. XIX.

AVTHOR. Antonij discipulus S. quoq; Hilarion fuit, cuius vitam beatus Hieronymus scripsit, quam ego abbreuiatam hic posui.

S. Hilarionis Patria.

Hieronymus tom. 1. Hilarion prope Gazam Palestinæ parentibus idololatriæ deditis ortus, *rosa de spinis floruit*, à quibus Alexandriæ grammatico traditus, non circi furore, non theatri luxuria delectabatur, sed illi tota voluptas erat in Ecclesiæ congregatione.

Ecclesiam frequentat.

Audiens autem tunc celebre nomen Antonij quod per omnes Aegypti populos ferebatur, studio visendi eum succensus, ad eremum perrexit, & statim vt eum vidit, mutato habitu duobus fere mensibus iuxta eum mansit, contemplans vitæ eius ordinem, & morum grauitatē. Porro frequentiam eorum, qui ad eum ob varias infirmitates, & impetus dæmonum concurrebant, vltra non ferens, ad patriam rediit, & parentibus defunctis partem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans. Erat tunc annorum 15. sicque nudus & armatus in Christo, non longe à Gaza solitudinem, quæ per littus euntibus Aegyptum ad læuam flectitur, ingressus est.

Inuisit Antonium & duobus mensibus apud eum manet.

Substantiā fratribus & pauperibus diuidit.

Solitudinem petit.

Igitur sacco tantum membra coopertus & pelliceū habens opendyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumque rusticum, inter mare & palludem vasta & terribili solitudine fruebatur, 15. tantum *caricas post solis occasum comedens: & quia regio latrocinijs infamis erat, nunquam erat in eodem loco homo manens. Cernens diabolus se à paupere vinci, & priusquam peccare potuisset per ætatem, calcatum, titillabat sēsus eius, & pubescenti corpori solita voluptatū incendia suggerebat; cogebatur tirunculus Christi cogitare, quod nesciebat, iratus itaque sibi pectus pugnis verberans, quasi cogitationes cædebat, vt posset eas manibus excludere. *Ego te*, inquit, *aselle faciā vt non calcitres, nec te hordeo alam, sed paleis: grani te onerabo pondere per æstus & frigora, vt potius cibum cogites quam lasciuiam.*

** Sunt caricæ ex ficorū genere quas Syria esse peculiares ait Plin. lib. 13. cap. 5. Cassianus collat. 8. cap. 1. caricas inter eremitarum edulia refert.*

Domat corpus quod vocat asellū suū varijs modis

Multas dæmonum insidias patiebatur, sæpe illi mulieres nudæ cubanti, sæpe esurienti largissimæ apparuere dapes. Interdum orantem lupus vlulans & vulpecula gänniens transiliuit, psallentique gladiatorum pugna spectaculum præbuit, vnus etiam quasi interfectus ante pedes illius corruens, sepulturam rogabat. Orabat semel fixo in terram capite, & vt natura fert hominum, abducta ab oratione mens, nescio quid aliud cogitabat, insiliuit dorso eius festinus agitator, & latera calcibus, ceruicem flagello verberans, ait, Eia cur dormitas? cachinnansque desuper, si defecisset, & an hordeum vellet: accipere, sciscitabatur.

Varijs ludibrijs dæmonum affligitur.

Constructa est ei deinde cellula breuis, quæ vsq; hodie permanet latitudine pedum quatuor, altitudine quinque, scilicet statura sua humilior, longitudine vero paulo amplior quam corpusculum eius patiebatur, ita vt sepulchrum potius crederet, quam domum. Capillos tantum in die paschæ tundebat, super nudum humum stratumque iunceum vsque ad mortem cubitauit. Saccum nunquam lauit, quo indutus fuerat, dicēs superfluum esse in cilicio mundicias quærere. Cumque latrones de nocte ad eum venirent, inter mare & paludem à vespere vsque mane discurrentes, nunquam locum cubiculi eius inuenire potuerunt: porro clara luce, reperto puero quasi per iocum dixerunt. Quid faceres si venirent ad te latrones? Qui ait, *nudus latrones non timet*. Et illi: Certe, aiunt, occidi posses: *possem*, inquit, *& ideo latrones non timeo, quia mori paratus sum.* Tunc illi admirati constantiam eius, & fidem, confessi sunt noctis errorem, correctiorem vitam deinceps pollicentes.

Tuguriunculum eius.

Cellula eius amplitudo.

Cubile nuda humus & stratus iunceus.

Error latronum tota nocte.

Nudus latrones non timet.

De quibusdam eius miraculis.

CAP. XX.

ACCIDIT autem vt ad eum quidam obsessus adduceretur, cuius manus, ceruix, & latera, & pedes, ferro onerata erant, furorisque sæuitiam oculi torui minabantur. Cumque deambularet sanctus cum fratribus, & de scripturis nescio quid interpretaretur, erupit ille de manibus se tenentium, & amplexatus eum post tergum in sublime eleuauit, clamorque est ortus ab omnibus, ne confecta ieiunijs membra collideret. Et sanctus subridens ait, Sinite, & meum mihi palestritam dimittite, & reflexa super humeros manu, caput eius tetigit, apprehensoque crine ante pedes eius adduxit manus eius stringens, & plantas pede calcans, simulq; ingeminans; torquere, ait, dæmonum turba, torquere, *Domine*, inquit, *Iesu, solue captiuum, & vnum, & plures vincere tuum est.* Curatus itaque & ita post paucos dies rediit cum vxore, & liberis ad monasterium plurima quasi gratiam redditurus dona afferens. Cui sanctus: Nonne legistis, quid Giesi, quid Simō passi sunt? quorū alter obtulit pretium, alter accepit: vt hic quidem vēderet gratiam spiritus sancti, ille vero vt mercaretur, ille vero flens ait, Accipe, & da pauperibus. Cui sanctus: *Ego qui mea reliqui cur aliena repetam?* multis nomē pauperum occasio est auaritiæ, misericordia autem non habet; nemo melius erogat quam qui nihil sibi reseruat.

Ab oriente diaboli palæstra.

Respuit munera.

Dicebat Hilarion, diabolum tanto hominum ardere odio, vt non solum ipsos, sed etiam sua, vt iumenta & pecora cupiat interire. Cuius signum est, quia antequam beatum Iob tentare permitteretur, omnem substantiam eius interfecerat.

Cur iumenta diabolus corripiat.

Detestabatur autem precipue monachos, qui infidelitate quadam sua in futurum reseruarent. Vnde frater quidam auarus in vicino manens detulit fratribus ciceris fascem virentis, sicut in herbis erat, quæ cum ad vesperam poneretur in mensa, exclamauit senex se fætorē eius non posse ferre. Interrogatque vnde esset? & respondit Hesychius quod frater quidam primitias agelli sui detulisset. Non sentis, inquit, fœtorem eius teterrimum, & in cicere fętere *auaritiam*? mitte bobus, & vide an comederint. Quod cum in præsepe posuisset, exterriti boues, & plus solito mugientes, ruptis vinculis fugerunt. Habebat enim hanc gratiam, vt ex odore corporum & eorum quæ quisque tetigisset, sciret, cui dæmoni vel vitio subiaceret.

Auaros & curiosos monachos odit Hilarion.

Auaritia fætor.

Ex fætore dæmones vitiaque discernit Hilarion.

De fuga & peregrinatione eius.

CAP. XXI.

IGITVR 63. vitæ suæ anno cernens grande monasterium, & multitudinem fratrum secum habitantiū turbasque eorum, qui varijs languoribus & immundis spiritibus occupatos, ad se deducebantur, ita vt omni genere hominum solitudo per circuitum repleretur, flebat quotidie, & incredibili desiderio conuersationis antiquæ recordabatur. Interrogatus à fratribus quid haberet, & cur se affliceret, aiebat. *Rursum ad seculum redij, & mercedem meam in vita mea recipio.* Homines Palestinæ & vicinæ prouinciæ æstimant me alicuius esse alicuius momenti, & ego sub prætextu Monasterij ac dispensatione fratrum villæ possessiones & suppellectilē habeo. Seruabatur ergo à fratribus maximeque ab Hesychio, qui eius venerationi miro amore deditus erat.

Cum-

S. Antonij obitum absens diuinitus discit.

Cumque ita lugẽs biennium duxisset, mulier quædam venit ad eum, volens & ad Antonium pergere. Cui ille flens, ait, vellem ipse quoque ire, si non huius monasterij carcere tenerer, & si eundi fructus esset: biduum enim hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit, & post paucos dies veniente nuncio, Antonij dormitationem audiuit.

Benedicit panem & oleũ.

Concurrebant hinc episcopi, inde clerici, monachi, & omne genus hominum, *vt benedictum ab eo panem acciperent, vel oleum.* At ille nihil aliud nisi solicitudinem meditabatur, in tantum vt quadam die adducto asello (nimis quippe ieiunijs exesus vix ingredi poterat) iter arripere conaretur. Quod cum percrebuisset, quasi Palestinæ vastitas & exitium indiceretur, plusquam decem millia hominum diuersi sexus, & ætatis congregata sũt ad eum retinendum. Ille immobilis ad preces, & bacillo arenam discutiens, loquebatur, *fallacem Deum meum non facio*, nec possum videre subuersas Ecclesias, calcata Christi altaria, filiorum sanguinem meorum, Tunc omnes qui aderant intelligebãt reuelatum ei esse quiddã secreti, quod nollet cõfiteri, & nihilominus custodiebãt eũ ne recederet. Decreuit ergo, publica voce cõtestãs, nõ se cibi vel potus quicquam sumere. nisi dimitteretur. Et post septem dies, inediæ tandem causa relaxatus cum infinito agmine prosequentium, venit Betheliam, vbi suasis turbis, vt reuerterentur, elegit 40. monachos, qui haberent viaticum, & possent ieiunantes ingredi, & post solis occasum cibũ sumere. Pergensq; ad castrum Thebatum, Dracontium Episcopum qui ibi exulabat, visitauit. Quo incredibiliter tanti viri præsentia consolato, Babylonem postea perrexit, & vt Philonem Episcopum inuiseret. Constantius enim rex Arianorum hæresi fauens, vtrumque in ea loca deportauerat. Deinde habitaculo sancti Antonij visitato, reuersus Aphroditon duobus tantum secum retentis fratribus, in vicina eremo moratus est, tanta abstinentia, & silentio, vt tunc primum se cæpisse *Christo seruire* diceret. Porro iam trienniũ erat, quod clausum cælũ illas terras arefecerat, vt vulgo dicerent Antonij mortẽ etiam elementa lugere. Nec latuit fama viri accolas quoq; illius loci, certatimque viri & mulieres, ora luridi & attenuati fame, pluuiam *à seruo Christi* idest successore Antonij deprecabantur. Quos ille cernens mire doluit, eleuatisque ad cælum oculis ac palmis, statim quod rogauerat impetrauit. Ac regio illa postquam pluuijs irrigata est, tantum serpentium ac venenatorum animalium multitudinem ex improuiso ebulliuit, vt innumerabiles percussi nisi ad Sanctum virum statim cucurrissent, interirent: benedicto itaque oleo vniuersi Agricolæ & pastores tangentes vulnera, certam salutem resumebant. Videns ergo se etiam ibi miris honoribus affici, de loco illo recessit.

Mala ecclesiæ & suis imminentia prauidet. *Maioris solitudinis gratia aliò migrat.* *Visitat Dracontium & Philonem episcopos.* *Triennio clausum cælum luxit mortem S. Antonij.* *Precibus pluuiam impetrat S. Hilarion.* *Oleo benedicto sanat à serpente percussos.* *Fugit vt gloriam declinet.*

Author. Hæc de beati Antonij ac discipulorum eius gestis, & dictis, ad præsens sufficiant, nunc ad seriem historiæ reuertamur.

De Victorino Afro, & Eusebio Emisseno.

Cap. XXII.

Victorinus Afer.

Hieronymus *de illustribus viris.* Victorinus Afer Romæ sub Constantio principe rethoricam docuit, & in extrema senectute *Christi se tradens fidei;* scripsit aduersum Arium libros more dialectico valde obscuros, qui nisi ab eruditis non intelliguntur & commentarios in Apostolum.

Victorinus Pitabionensis.

Fuerat autẽ & alius Victorinus Pitabionẽsis episcopus, qui non æque Latinam, vt Græcam linguam nouerat. Vnde opera eius grandia sensibus, viliora videntur compositione verborum. Sunt autem hæc commẽtarij in Genesim, Exodum, in Leuiticum, in Esaiam, in Ezechiam, in Habacuc, in Ecclesiasten, in Canticum canticorum, in Apocalypsim Ioannis, aduersum omnes hæreses, & multa alia. Ad extremum martyrio coronatus est.

Eusebius Emissenus

Eusebius quoq; Emissenus episcopus, elegantis ingenii, & rethorici innumerabiles, & qui ad plausum populi pertineant, confecit libros, magisque historiam secutus, ab his qui declamare volunt, studiosissime legitur. E quibus vel præcipui sunt aduersus Iudæos & gentes, & Nouatianos, & ad Gallatas libri 10. & euangelii homeliæ breues, sed plurimæ. Floruit temporibus Constantij Imperatoris, sub quo mortuus Antiochiæ sepultus est.

De Sancto Hilario Pictauiensi.

Cap. XXIII.

Elorvit etiam hoc tempore beatus Hilarius Pictauiensis episcopus Regionis Aquitaniæ oriundus fuit partibus, vxorem habens, & filiam quam postea virginem conseruauit, fuit autem semper optimus Christianus, & in sacra scriptura sapientissimus: vnde cum vidissent Pictauienses, quod ipse tota virtute omnes hæreticos expugnabat, eum in episcopum omnes pariter elegerunt, qui statim ex ardore fidei, non solũ terram suam, sed etiam totam Franciam ab hæreticis defendens, suggestione Episcoporum duorum hæreticorum ab Imperatore, qui & ipse hereticus erat, in exilium relegatus est, quia sapientiam eius sustinere nõ poterant. Quarto autem anno exilij eius iussit Imperator vt omnes episcopi conuenirent, & de veritate fidei disputarent. Reuersusque sanctus Hilarius, petijt ab Imperatore vt sibi daret licentiam loquendi, sed illi duo episcopi non sustinentes facundiam eius, obtinuerunt ab Imperatore vt iam redire Pictauii compelleretur. Redeunti ergo Pictauium, obuiauit quædam mulier flens filium suum sine baptismo defunctum, cuius precibus & lachrymis motus sanctus Hilarius eum suscitauit.

Arianorum validissim oppugnat. Hanc fabulam vt ve astruunt C rad. Al berst. He mand. G qui refellu tur abomn bus.

Quodam tempore Ariana hæresi per orbem furente, etiam Leo Papa (vt fertur) hac peste deprauatus, fecit omnium episcoporum concilium conuocari: venit & sanctus Hilarius, quamuis tardius, armis tamen fidei munitus. Cumque nunciatum esset eum adesse pre foribus, Papa veluti sero venienti, sed magis catholico indignatus, mandauit synodo, vt nullus ei assurgeret coepiscoporum, aut locum confessionis ei annueret. Præsentatus ergo vir Dei, consilio residentes, cum reuerentia salutauit. Cui Papa quasi quem ignoraret insultans, sic respondisse fertur. Tu ergo es Hilarius Gallus? At ille non sum Hilarius Gallus, sed de Gallia: ac si diceret, non sum natione Gallus, sed de Gallia Præsul. Erat enim gente Aquitanicus, pontificali autem dignitate præminebat Gallis. Papa autem animi stomachatione permotus, ait, Et si tu Hilarius de Gallia, ego Leo Romanæ sedis Apostolicus iudex. Tunc Hilarius eius pertinacem cõtrouersiam intelligens, respondit ei, quod si Leo, sed non de tribu Iuda, & si iudicans resides, sed non in sede maiestatis. Mox ille spreta sede, immo sedis dignitate, surrexit, multumque præsagum Antistitem minans, exiuit dicens: Vide quia te reuertẽs ab his tumidis sermocinationibus humiliatum restituam. Et si, inquit, Hilarius, non redieris. Tunc vir sanctus terræ se insidere parans, dixisse suplex fertur: Domini est terra & plenitudo eius. Ad quam vocem statim ipsa tellus erumpens, sursum excreuit, eique in medio residentium episcoporum, sessum nec humiliorem præbuit. Quod vniuersis, & maxime catholicis stupentibus, Deumque pro sancti merito collaudantibus, clamor attollitur, Leonem Apostolicum virum repentino defecisse interitu. Sicque synodus disiungitur: & episcopi omnes cum reuerentia & laudibus beati Hilary ad propria erroris capite contrito reuertuntur.

Hæc enim Italicis & ci forijs litteris descr pta ridicul figmenta si vt constab ex annotati one inferiu posita.

Author, miraculum hoc non videtur habere consonantiam cum veritate historiæ. Nulla enim historia dicit hoc tempore aliquem Leonem Apostolicæ sedi præfuisse. Sed forte posset dici, quod Liberius qui Constãtio & cæteris fauebat hæreticis, ipse alio nomine vocatus est Leo. Hunc enim vt ex supradictis constat tempore Hilarij in papatu sedisse, vel forsitan circa illud tempus, fuit aliquis antipapa Leo vocatus.

Liberius dictus fuit Leo vt Genebrar dus affirmat inde tamen nihil sequitur aduersus annotatione nostram.

ANNOTATIO.

Risu profecto potius, quam redargutione dignum est, recentiorum quorūdam historicorum commentum dicentium Felici fuisse suffectum Leonē quendam, in Sanctum Hilarium parum æquum, quem sero accedentem ad Synodum, in pœnam humi considere iusserit, ipsum vero diuina vindicta, eadē qua Arius mulctatū, vna cum visceribus animam afflauisse. Sōniasse ista putatur (ait Baronius) cum tanta rei in tanto viro totius in orbis theatro confessæ, antiquorū nullus reperiatur assertor. Et quod ad Liberiū attinet, dicimus eum mortuo Felice, qui in locū eius receptus fuerat, cessisse ab Arianorum communicatione, ac propterea ab omnibus vt legitimus Romanæ ecclesiæ Pontifex, vt erat ante, cognitus & acceptus fuit, atque hinc damnabat formulam Ariminensem, & ideo pellitur ab Arianis, & delitescit in cœmiterijs suburbanis vsque ad obitum Constātij. In qua re admiranda apparuit diuina prouidentia, qua Romanam ecclesiā semper moderatus est. Nam ex labefactato ex Arianorū cōmunicatione, Liberio, Felicem antea eorum cōmunicatione coniūctum, excitat aduersus eos, quo defuncto iterum Liberium ad pugnam roborat, aduersus impiam fecem Arianorum.

De scriptis eiusdem Hilarij.

CAP. XXIIII.

Hieronymus in chronicis, Anno igitur Constantij 19. Hilarius Pictauiensis Episcopus, factione Saturnini Arelatensis Episcopi reliquorūq; qui cum eo erāt Arianorum, ante triennium in Phrygiam pulsus, libros de nostra religione composuit. Ch. 359.

Idem in lib. de illustribus viris. Aduersus Arianos 12. libros confecit. Et alium librum de Synodis, quem ad Galliarum Episcopos scripsit, & in psalmos commentarios, primum & secundum, in quo opere imitatus Originem nonnulla etiam de suo addidit.

Est eius & ad Constantiū libellus, quem viuenti Constātinopoli porrexerat. Et alius in Constantiū, quē post mortē eius scripsit. Et liber aduersus Valentem & Vrsacium historiam Ariminensis & Seleuciensis synodi continens. Et aduersus prefectum Salustium siue contra Dioscorum, & liber hymnorum & mysteriorū alius. Et commentarij in Mattheum, & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit. Et alius elegās libellus cōtra Auxētiū: Et nōnullæ ad diuersos epistolæ.

Aiūt quidā scripsisse eū IN CANTICVM CANTICORVM, sed à nobis hoc opus ignoratur, mortuusq; est Pictauis: Valētiniano & Valēte regnātibus.

De morte Constantij, & successione Iuliani.

CAP XXV.

Ex tripartita historia l. 5. c. vltimo. Interea vero Cōstātius veniens Mopsucrenis, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est. Cui successit Iulianus Cōstātij filius

Hugo vbi supra. Nā Cōstantinus, qui Byzantiū suo nomine Constātinopolim appellauit, duos habuit ex eodē patre, sed non eadē matre germanos scilicet Dalmachiū, & Constantiū, qui Cōstātius habuit duos filios, Gallū & Iulianū, quorū Gallus modico tēpore sub Cōstātio Augusto (vt dictum est) Cæsar fuit. Iulianus vero primò quidē scholis vacauit, sed postmodū à Cōstātio Augusto Galliarum Cæsar cōstitutus fuit, qui etiā sororē suā Cōstātiā ei matrimonio iunxit. Cæsar itaq; factus Iulianus, Gallos mira celeritate vicit apud Rhenum, & militibus suis gratus ab eis appellabatur Augustus. Quo nomine tumēs Iulianus, spreto Constantio, Italiam, Illyricūq; peruasit. Quod audiens Constantius in vrbe regia positus, instructione belli Parthici derelicta, cōtra illum venit, sed in itinere defunctus est, anno vitæ suæ 45. Eoq; defuncto, Iulianus Constantinopolim veniens factus est Imperator.

Hoc tempore à Constā- ... adimitur ... diuinitas à ... io Dei, eodē ... loque ab ... o imperiū ... ripitur, vt ... tatur Bar. ... e Ammia- ... m lib. 19. ... 20. & 21

Itaq; Constantius qui catholicos persecutus fuerat: totum tempus imperij sui pertulit inquietum.

De Imperio Iuliani Apostatæ, & eius pueritia.

CAP. XXVI.

Hieronymus in chronicis. Igitur Romanorū 26. imperauit Iulianus anno domini 364. mundi vero. 4217 Imperauit autem anno vno & mensibus 8.

Iulianus Apostata an. Mundi 4217 Christi 364.

Author. Alibi tamē annotantur in regno eius anni tres illis 8. mensibus pro anno computatis, vnde hic videtur fuisse vitium scriptoris, Denique Beda in libro de temporibus dicit eum regnasse annis duobus & mēsibus 8.

Ex tripartita historia lib. 6. cap. 1. Hic Iulianus olim discēs apud Cōstātinopolim cūm esset adolescens, pedagogū habebat Mardoniū, Grāmaticum Nicloclem Rethorē, Ecebolīū Sophistā, tūc Christianū: erat quoq; Iulianus ab initio Christianus. Cūq; lectione proficeret, fama per populū volitabat, quia Romanā etiā republicā gubernare posset. Quod cū latius audiretur æstuationes induxit Imperatori Constantio, quāobrem abstulit eū ab vrbe regia & misit Nicomediā: prohibēs ne cū Libanio Sophista cōueniret, qui ibi morabatur paganus existēs. Iulianus ergo Libanium audire non audens: libris tantum eius vtebatur. Tunc venit ad eum *Maximus* Philosophus Ephesius fama eius protractus, quem postea Valentinianus quasi Magum iussit occidi. Cuius religionē cæpit Iulianus imitari, cum eius verba quasi philosophica prægustasset. Is etiam imperij cupidinem animo eius immiscuerat. Cumque hæc non laterent aures Imperatoris, inter spem metumque constitutus, suspicionem celare volens; qui dudum integer fuit, Christianus, postea proditor est effectus, tonsus monachicam simulabat vitam, & latenter quidem exercebatur in Philosophia, in manifesto autem sacros christianorum legebat libros. Denique in ecclesia Nicomediæ lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem præ timore faciebat, nequaquam à spe recedens, quā mente conceperat. Dicebat autem amicis suis felicia fore tempora, cum fieret Imperator. Deinde factus suspectus Imperatori diffugit, quém celatum inueniens Eusebia vxor Imperatoris, vix persuasit Imperatori vt non occideretur, sed ad Philosophādum mitteretur Athenas. Quo veniens, quærens vbique vates, inuenit vnum, qui ei apparere fecit solemniter dæmones: quos vidēs Iulianus signauit se, & statim dæmones diffugerunt. Magus autē culpauit eum, quia se signauerat. Cumque ille laudaret *virtutem crucis*, ait Magus: Ne putes, o bone vir, quia timuerunt signum hoc, sed potius abominati recesserunt: sicque capiens miserum, repleuit eum odio signaculi christiani. Et vocatus postea ab Athenis, cōstitutus est Cæsar à Constātio, accepta coniuge Constantia sorore eius, & directus est in Gallias contra barbaros. Ingressus ergo in aliquā ciuitatem, corona laurea, quibus solent ornari ciuitates inter columnas pendens, rupto fune decidit super caput eius, & eum aptissime coronauit: vicit ergo regem barbarorum, & *Augustus* appellatus est. Cumque deesset corona imperialis vnus signa portantium, torquem quem habebat in collo capiti eius circumposuit.

Secreto imbuitur Iulianus magia & gentilitatis studio, sed pra metu Constantij vitā monasticam simulat.

Metu perculsus ad apparitionem dæmonum signo crucis eos fugat.

Deuictis barbaris acclamatur Augustus ab exercitu.

De moribus eius.

CAP. XXVII.

Volens autem Iulianus placere omnibus, catholicos quos Constantius exulauerat, reuocauit. Et paganis dedit licentiam Idolis immolādi: expulit à palatio eunuchos, tonsores & coquos. Eunuchos quia vxor eius obierat, post quam non duxit aliam, tonsores, quia vnus sufficit multis: coquos, quia simplicibus vtebatur cibis. Solus Imperator à Iulio Cæsare in curia senatus recitauit orationes, philosophos vndecunque congregabat. In oratione quam scripsit de Cæsaribus, cunctos ante se principes lacerauit. Et hac motus arrogantia contra christianos scripsit, in tertio libro contra christianos, cum multa dispensationis humanę in Christo collegisset exempla, dixit. Horum igitur singula si non habent aliquam ineffabilē contemplationem maxima de Deo blasphemia sunt plane.

Gregor. Nazianzenus in lib. contra Paganos. Mihi enim mores Iuliani olim cōperti sunt, dū eum clarius Athenis cognouissem, faciebat me cautum in constātia morū

& ex-

& excessus vberior, Vates enim egregius est, qui bene considerat,nullum signū mihi in eo vtile videbatur,ceruix rigida,& inflexibilis,humeri iactabiles, oculi currentes,huc illuc furiose respicientes,pedes impatientes,nares spirantes iniurias & cōtemptus,schemata risibilia,& hoc ipsum semper significantia risus incōtinens,& quasi subbulliens, consensus & negatio simul, operatio nulla ratione consistens,interrogatio inordita,responsio nulla congruentia sibi conueniens, hoc cum vidissem,repente dixi: *O quale malum nutrit Respublica Romanorum.*

De Iuliano quid augurratus Greg. Nazian.

Ex tripartita historia. Habebat barbam prolixam tanquam philosophus, de qua Antiocheni sic eum deridebant: *Tondeatur eius barba vt ad funes proficiat.* Et quoniam superstitionis causa taurum frequentius Idolis immolabat, aram & taurum suo solido formari præcepit. Dicebant ergo Antiocheni: *Iste Taurus conuertit mundum,* qui reciprocis iniurijs se vindicans, librum edidit aduersus Antiochenos satis lepidum & vrbanum, quem Antiochicum nominauit.

Dicterijs ab Antiochenis derisus, scribit in eos orationē Misopogonem.

De superstitione illius, & sæuitia in Christianos.

Cap. XXVIII.

Quibusdam autem sacrificijs & inuocationibus atque immolatione sanguinum, nostrum baptisma studebat ablui, & Ecclesiasticæ professioni abrenunciari, fontes aquæ Daphneos apud Antiochiam sacrificijs violauit, vt aquam bibentes eius horrore potirentur. Cumque etiam in publico venales cibos illo scelere contaminasset,aspergebantur enim ex eis panes & carnes, & poma, & olera, christiani hoc videntes ingemiscebant. Veruntamen iuxta præceptum Apostoli comedebant, *omnia* inquit, *quæ in macello venduntur, comedite, &c.*

Tripartita historia lib. 6. cap. 34.

Iulianus publicos fontes Antiochiæ & cibaria sacrificijs prophanauit.

Iulianus quidem vultu mitem se simulabat,porrò laqueos quibus innocentes deciperet instruebat. In publicis imaginibus Iouem, Mercurium, & Martem depingebat; sicque latenter subditos adorare Deos faciebat. Paganos quoque faciebat Christianorū officijs assuescere,& de huiusmodi scripsit Arsacio Pontifici Galatię, monens,vt sacerdos ad spectacula non procedat, in tabernis non bibat, rebus turpibus non intersit, Xenodochia per singulas constituat ciuitates, ad quod opus singulis annis iussit ei dari 30. millia modios frumenti, & 60. millia vini sextarios. Horū,inquit, quinta pars pauperibus templum obseruantibus debet expendi: reliqua peregrinis indigentibusque distribui, & ad huiusmodi, collationes faciendas esse, & primitias frugum dijs offerendas. Quod,inquit,Homerus probat introducens Eumænum talia facientem. Christianis eum adeuntibus quod nimis grauarentur tributis & exactionibus, respondit: Vestrum est vt patienter mala sustineatis: hoc enim est præceptum Dei vestri.

Ibid. cap. 29.

Iuliani Aug. epistolam ad Arsaciū lege in Sozomeno lib. 5. cap. 15.

In Cæsarea Philippi, Saluatoris imaginem de muliere liberata à fluxu sanguinis per tactum fimbriæ eius æream deposuit, pro qua suam statuam ibi collocauit, quæ igne de cælo cadente circa pectus eius diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum, reliqua pars hactenus restitit, & fulminis indicium reseruauit.

Historia tripart. cap. 41.

Imaginem Iesu Christi Iulianus deiecit.

Eo aliquando sacrificante, ostensum est ei in visceribus pecudis, signum crucis corona circundatum, quod alijs interpretantibus, super crucifixi victoria: Ipse respondit, crucifixum potius coarctari, nec ei relinqui spacium dilatandi.

Prodigium coronatæ crucis in extis pecoris visæ.

Placere volens Iudæis sicut & gentilibus, præcepit eis vt templum suum reædificarent: quibus in opere nihil proficientibus, cum quicquid de die facerent, nocte caderet cum multorum periculo,& cum tribus diebus iam hoc factum esset, quarta die *apparuit in cælo* SIGNVM CRVCIS SPLENDIDVM, *& Iudæorum vestes crucis signaculo sunt impletæ.*

Lege Theodoretum, & tripartitam cap. 43. lib. 6.

Eo sacrificante apud Fortunam Constantinopoli, Mares episcopus Chalcedonensis senectute cæcatus, qui manu alterius regebatur, eū aperte appellauit APOSTATAM. Cui, dicente Iuliano, neque Galilæus Deus tuus curare te potest, respondit: DEO GRATIAS, quod te non video pietate nudatum.

Iuliano obijcit & fugatur Maris.

Tripartita ibidē cap. 7.

Clericis nostris omnia priuilegia & honores subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosq; curiæ tradidit: à virginibus, & viduis, quę ab ecclesijs pascebātur, iussit exigi ea, quæ dudū à publico accepisse videbantur. Auferebat & ornamēta ecclesiarū, templa nostra destruebat, & pecunias ad eorū ædificationes prius data, iterū exigebat:

Clericorum priuilegia & honores abstulit.

Cæsariensibus apud Palestinam nimis infestus erat; quia, etiam eo regnante, sacellum FORTVNÆ quod solum remanserat euerterat, & ideo possessiones & pecunias ecclesiarum illarum cum verberibus exquirens, trecentas auri libras collegit ex eis. Omnes autem clericos inter militęs aggregari iussit prouinciæ seruituros.

De lucifero hæresiarcha.

Cap. XXIX.

Hieronymus in chronicis. Eo tempore Georgio per seditionem populi incenso, qui in locum Athanasij fuerat ordinatus, Athanasius Alexandriam reuertitur.

Eusebius quoque Vercellensis, & Lucifer Calaritanus de exilio regrediuntur.

Ruffinus 10. lib. cap. 27. 28. & 29. Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio, quia vterque in partibus vicinis Aegypto fuerat relegatus, vt ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, communi quæ tractatu cū his, qui superfuerant sacerdotibus, de statu ecclesiæ decernerent, præsentiam sui abnegans, legatum pro se Diaconum suum mittit, atque ipse intento animo Antiochiam pergit; & Paulinum episcopum constituit, proprijs dissidentibus adhuc partibus, sed in vnum reuocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur, episcopus, erga quem non vna plebs, sed vtraque gauderet.

Lucifer creat Antiochiæ episcopum Paulinum.

Pergit Eusebius interea Alexandriam, ibique confessorum concilio congregato, pauci numero, sed fide integri & meritis multi, decernunt, vt orientis procuratio Asterio, occidentis Eusebio committatur. Ibi & de Spiritusancto additur plenior disputatio, *vt eiusdem substantiæ & deitatis, cuius Pater & Filius etiam ipse Spiritussanctus crederetur, nec quicquam prorsus in trinitate, aut creatum aut inferius posteriusve diceretur.* Sed & de doctrina substantiarum ac subsistētiarū, sermo eis per scripturam motus est, quod Græci *Vsias & Hypostases* vocant. Substantia namque ipsam rei alicuius naturam rationemque qua constat, significat; subsistentia vero vniuscuiusque personæ hoc ipsum quod extat, & subsistit, ostendit, & ideo propter hæresiā Sabellij tres esse subsistētias cōfitendas.

Conuentus confessorum Alexandriæ.

De incarnatione quoque Domini in illo cōcilio comprehensum est, quod corpus quod suscepit Dominus, neque sine sensu, neque sine anima susceptum sit.

Eusebius autem cum redijsset Antiochiam, & inuenisset ibi à Lucifero ordinatum episcopum contra pollicitationem suam, pudore simul & indignatione compulsus, abscessit, neutri parti communionem suam relaxans, quia digrediens inde promiserat se acturum in concilio, vt is eis ordinaretur episcopus, à quo pars neutra descisceret. Interim Lucifer iniuriam dolens, quod episcopum à se ordinatum Eusebius non recepisset, nec ipse recipere cogitat Alexandrini decreta concilij, sed constringebatur legati sui vinculo, qui in concilio ipsius auctoritate subscripserat. Elegitque vt legato sua recepto, erga cæteros sententiam suam disparem, sed sibi placitam custodiret: ita regressus ad Sardiniæ partes, siue quia cita morte præuentus, tēpus sentētiæ mutandę non habuit, etenim temere cæpta corrigi spacio solent, siue hoc animo immobiliter tenens, obijt. Verū ex ipso interim Luciferianorū schisma sūpsit exordiū. Eusebius vero circumiēs orietē atq; Italiā medici pariter & sacerdotis fugebatur officio, singulas quasq; ecclesias abiurata infidelitate, ad sanitatem rectæ fidei reuocabat, maxime quod Hilariū, iā de exilio regressum, & in Italiā positū, hæc eadē erga instaurandas ecclesias, fidemque patrum recuperandam reperit molientem: nisi quod Hilarius

Dissidet Lucifer cū Eusebio Verselensi, indeque recedit ab ecclesia, & schisma facit, in eoque moritur atque hinc collige quod quidam nimis temere eum inter sanctos collocauit.

Lapsos reuocant Eusebius Vercellensis & Hilarius, & in fide confirmant.

vir natura leuis & placidus, simulque eruditus, & ad persuadendum commodissimus rem diligentius & aptius procurabat, qui etiam libros de fide nobiliter scriptos edidit, quibus & hæreticorum versutias, & nostrorum deceptiones, & male credulam simplicitatem diligenter exposuit. Ita duo isti viri velut magnifica quædam mundi lumina, Illyricum, Italiam, Galliasque suo splendore radiarunt, vt omnes etiam de absconditis angulis & obstrictis hæreticorum tenebræ fugarentur.

De impijs legibus Iuliani, & de persecutione Athanasij.

CAP. XXX.

Ruffinus lib. 10. cap. 32.

RVffinus libro 10. cap. 32. Sed Iulianus postquam ad orientem Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga Idolorum culturam ferri cœpit insania; callidior cæteris persecutor, non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus, maiorē pene populi partem, quam si atrociter pulsasset, elisit.

Prouerbium Nostris ipsorum pennis impetimur.

Tripartita historia lib. 6. cap. 17. Tunc etiam contra pietatem leges posuit, & primum quidem Gallilæorum filiis (sic enim cultores Christi nominabat) Poetarum & Rethorum ac Philosophorum legere disciplinas interdixit, *proprijs enim*, inquit, *pennis secundum prouerbium vulneramur.* Nam ex nostris armati, conscriptionibus contra nos bella suscipiunt. Aliam quoque legem posuit, Galilæos præcipiens militiis expelli.

An. Ch. 366.

Hieronymus in chronicis. Proæresius autem Sophista Atheniensis, lege data ne christiani liberalium artium doctores essent, eum sibi specialiter Iulianus concederet, vt Christianus doceret, sponte scholam dimisit.

Ruffinus vbi supra cap. 32. Itaque Iulianus ludos litterarum illis solis, qui Deos, Deasque venerarentur patere decreuit. Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus iubet, procurationem prouinciarum, iurisque dicendi christianis statuit non debere committi, vt pote quibus etiam lex propria gladio vti vetuisset. Et proficiebat quotidie in huiusmodi legibus exquirendis: quibus & si quid versutum vel callidum, tamen quod minus videretur crudele discerneret.

Cap. 33.

Sæuitia Iuliani erga Athanasiū.

Sed non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum velut tetri serpentes de cauernis terræ ebullientes ad eum processissent, magorum philosophorum, aruspicum, augurūque manus prophana, omnes pariter allegant, nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium velut horum omnium obstaculum sustulissent.

Cap. 34.

Iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur ecclesia. Cumque eum mœsti & flentes populi circunstarent, prophetico apud eos vsus sermone: *Nolite*, inquit, *ô filij perturbari, quia nubecula est, & cito pertransit.* Cumque discessisset, & naui per Nilū fluuiū iter ageret, comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instanter eum insequi cœpit, & cum forte applicuisset Athanasij nauicula ad quendam locum, cōperit à prætereuntibus, & post tergum esse percussorem suum, & iam iamque, nisi prospiceret, imminere: conterriti omnes, qui simul aderant socij, eremum suadebant ad fugæ præsidium petendam. Tum ille: *Nolite*, inquit, *ô filij deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, vt sciat quia longe maior est, qui nos defendit, quàm qui nos persequitur*: & conuersa nauicula, iter agere obuiam ei, qui se insectabatur, aggressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quem quæreret, tanquam prætereuntes aliquos interrogari iubet, vbi audissent esse Athanasium. Cumque respondissent se vidisse eum non longe euntem, tota celeritate pertransiēs properat in vanum, festinans capere quem ante oculos videre non potuit. Ille vero Dei virtute etiam monitus, Alexandriam redijt, ibique tuto latebras vsque quo persecutio cessaret exegit.

Quæsitus ad necem Athanasius, offerens seipsum persequentibus se, egregie eos eludit, & Alexandriā rediens ibi latitat vsque ad necem Iuliani.

De sepulchro Babylæ martyris, & Theodori supplicijs.

CAP. XXXI.

DEdit & aliud Iulianus vecordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontem Castalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, responsa susciperet; causasque silentij percunctaretur à Sacerdotibus Dæmonis; aiunt Babylę martyris sepulchrum pope assistere, & ideo responsa non reddi. Tum ille venire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchrum martyris iubet.

Ruffinus lib. 10. cap. 35.

Igitur ecclesia vniuersa conueniens, mulieres & viri iuuenesque & virgines, immensa exultatione succincti, trahebant longo agmine arcam martyris psallētes summis clamoribus, & cum exultationibus dicentes: *Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis.* Hæc in auribus prophani principis per sex millia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia, vt cælum clamoribus resultaret. Vnde ille in tantam iracūdiæ rabiem deductus est, vt altera die comprehendere christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Psal. 96. Babylæ martyris sepulchrum trāsfertur.

Quod Salustius Præfectus eius non probans, licet esset gentilis, tamen iussus exequitur, & deprehēsum vnum quendam adolescentem, qui prius occurrit, Theodorum nomine, à prima luce vsque ad horam decimam tanta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torsit, vt nulla ætas simile factum meminerit. Cum tamen ille in equuleo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore, nihil aliud faceret, nisi vultu securo & lęto psalmum, quem pridie omnis ecclesia cecinerat, iteraret. Cumque se omni expensa crudelitate, Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem iuuene abiisse fertur ad Imperatorem, & quid egerit nunciasse, ac monuisse, ne tale aliquid tentare de cętero vellet, alioquin & illis gloriam, & sibi ignominiam quæreret. Hunc Theodorum ipsi nos postmodum apud Antiochiam vidimus, & cum requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat, dolores se quidem parum sensisse, astitisse autem quendam iuuenem, qui sudanti sibi linteo candidissimo sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita sese delectatum, vt tunc mæstior factus sit, quando deponi de equuleo iussus est.

Theodorus quidam mire torquetur.

Tripartita historia lib. 6. cap. 31. Cum ergo Iulianus, vt dictum est, peteret responsa apud Pythium Daphnæum de Parthici belli victoria, Dæmon accusare cępit vicinitatem corporis Babylæ martyris quam statim iussit auferri. Quo facto fulmē cælitus missum omne templum incendit, & ipsum Apollinis simulacrum aureum, & deauratum redegit in puluerem.

De malis factis sub Iuliano & reliquijs Baptistæ.

CAP. XXXII.

IBidem cap. 32. sed præcipue cap. 10. Iubentur ergo vasa ecclesiarum sacra fisci ærario deputari. Iulianus autem auūculus huius Iuliani, cum pallia Deo dicata Antiochiæ in vnum collegisset, proijciēs ea in terra, contumeliose etiā super ea sedit, moxque verēda eius & loca [illegible] moribus circūposita, tāta putredine percussa sunt, vt vermes crearent, qua passione vsque ad mortem nō caruit.

Pœna Iuliani auunculi Iuliani aug.

Heliopolitæ autem quia secundum suas antiquas leges, virgines eorum fornicabantur antequam nuberent; virgines sacras insolitas à populo videri nudas stare in theatro cogebant: quas primum illudentes, postea totunderunt, nouissime per medium sectas, porcos vt eas comederent prouocabant. In Ascolone & Gaza, Pagani diuidētes vteros virginū, & hordeo cumulātes porcis opponebāt. In Sebastia Ioānis Baptistæ

Heliopolitanorum crudelitas in sacras Virgines.

sepulchrum aperuerunt,ossa igni tradiderunt,puluerem disperserunt.

Beda de sex ætatibus. Sed Dei prouidẽtia affuerunt quidam de Hyerosolymis monachi, mixti colligentibus, quique ad patrem suum Philippum,quæ auferre poterant,pertulere. Ille vero ducens supra se tantum thesaurum proprijs seruare vigilijs,ad maximum pontificem tunc Athanasium per Iulianum diaconum suum misit, quæ ille suscepta paucis arbitris, sub cauato sacrarij pariete inclusa prophetico spiritu profutura generationi posteræ conseruauit, cuius præsagium sub Theodosio principe per Theophilum eiusdem vrbis episcopum completum est,qui destructo Serapidis templo, sancti Ioannis ibidem consecrauit ecclesiam.

Cyrillo interfecto iecur eius dentibus appetunt Gentiles.

Theodoritus lib. 3. cap. 6. In Heliopoli ciuitate Phænicis,pagani secantes ventrem Cyrilli diaconi etiam ex eius iecore comederunt. Quo scelere quicumque participati sunt,caruerunt dentibus, & elingues facti sunt, quia linguæ eorum putrefactæ defluxerunt,visum etiam perdiderunt.

In Emesa ciuitate prope præfatam Heliopolim ecclesiam nuper Deo consecratam Dionysio, Baccho mulieroso dicarunt, simulachrum illic statuentes Androgean.

Sozomenus lib. 5. cap. 9. Interea dum Gazæi Hilarionem monachum quærerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligens, & in ciuitate vendens transigebat vitam. Cumque eius virtus ibi patefacta fuisset per dæmones venit in Dalmaciam,vbi etiam mare quod quædam loca occupauerat orando repulit. Nouissime vero dum nauigaret in Cyprum inuitatus ab episcopo Paphi dilexit locum, & circa prædium Charbiris appellatum philosophatus est.

Felix & Elpidius a pietate deficiũt.

Theodoritus lib. 3. cap. 11. [illegible] Antiochiam sublatæ sunt ianuæ maioris ecclesiæ. Ingredientibus ergo Iuliano præfecto orientis, & quondam Christianus Felice præposito thesaurorum regalium,& Elpidio comite rerum priuatarum, Iulianus præfectus contra sacrum altare minxit,Felix autem videns vasa preciosissima, quæ Constantinus, & constantinus frequenter obtulerant: Ecce, inquit, in quibus vasis Mariæ filio ministratur. Nec multo post Iulianus visceribus putrefactis interijt, stercora emittens non inferius sed superius, quem vehementer increpabat vxor sua Christianissima. Rogabat ergo Imperatorem,vt Ecclesia,quibus fuerat sublata,redderetur: sed non flectens imperatorem, mortuus est. Felix autem fundens sanguinem, ex ore die ac nocte, venisque corporis vndique vacuatis, celeriter est extinctus. Valentinianus etiam tunc millenarius,postea Imperator, percussit vnum de ministris templi Fortunæ pugno,qui aspergendo quasi purgabant ingredientes in templum,cum vidisset aquæ guttam in pallio suo, dicens,se illa purgatione inquinatum,ob quam rem statim missus est in exilium.

Iuliani pœna horribilis.

Felicis interitus repentinus fuit.

Valentiniani relegatio.

De Passione sancti Gallicani.

Cap. XXXIII.

Ex *gestis eius*. Sub hoc Iuliano passus est sanctus Gallicanus, qui olim magister militiæ Constantini ab eodem valde dilectus filiam eius Constantiam sibi poscebat vxorem. Constantinus autem valde contristatus est,videns eum paganum,& filiam suam virginitatis habere propositum. Tunc ait Constantia patri suo ne de Deo diffideret, sed si Gallicanus properaret contra Scythas ad prælium quod vrgebat, securus ei se redeunti victori de prælio sponsam daret. Ioannes quoque & Paulus Primicerij Constantiæ cum Gallicano perrexerunt ad bellum, & duæ filiæ Gallicani Attica & Arthemia cum Constantia remanserunt. Gallicanus itaque victor redijt, & ab omnibus gratanter acceptus ad ecclesiam Apostolorum redditurus gratias,properauit. Quod videns Constantinus obstupuit,& quærenti cur hoc fecisset, Gallicanus respondit: Cum essem in prælio,& deficientibus nostris quid agerem ignorarem, Paulus & Ioannes dixerunt mihi, quod victoriam obtinerem, si *votum facerem Deo cæli*. Quod statim vt feci, apparuit mihi quidam iuuenis, & ferens crucem in humero dixit mihi, sume gladium tuum, & sequere me, tunc affuerunt mihi duo armati milites,qui me vtroque latere confirmantes duxerunt per medios hostes ad Regem ipsorum. Quem cum duobus filijs eius victos ab eis accepi: & nullum prorsus occidi nec feci, nec iussi,me vero Christianum deuoui,& etiam à coniugio abstinere proposui. Gaudentibus ergo cunctis, duæ filiæ eius iam per Constantiam conuersæ, cum ipsa in virginitate permanserunt: ipse vero inde recedens ad vrbem Ostiensem,manasterium ædificauit,& ibi peregrinis & pauperibus manu propria ministrauit. Rogatus vero vt ibi esset episcopus, noluit,sed ipse qui ordinaretur, elegit. Tantaque ibi miracula faciebat, quod ex solo visu de obsessis corporibus dæmonia effugabat. Habebat autem quatuor casas in quibus sustentacula pauperum reponebat, quas Deus ita custodiebat,quod quicunque malitiose vel causa tollendi aliquid, intrabat,statim aut Dæmoniacus aut leprosus fiebat. Tunc interrogata Dæmonia respondebant,quod nisi Gallicanus sacrificaret, morbus iste omnes reddituum exactores inuaderet: sed quia tantum virum nullus de hoc conuenire audebat, mandauit ei Iulianus Imperator, vt aut inde discederet,aut Idolis immolaret: qui statim relictis omnibus Alexandriam petijt, & ibi sanctis per annum continuum iunctus fuit: Inde etiam secessit in eremum, vbi cum sacrificare contemneret, decollatus migrauit ad dominum, Hilarinus autem qui quondam Gallicanum in Ostiensi vrbe susceperat, cum cogeretur à persecutoribus fidei Christianæ sacrificare,& nollet, fustibus cæsus martyrium sumpsit, cuius corpus venerabiliter Christiani sepelierunt.

Historia hæc à Terentiano conscripta fuit.

Gallicanus vouet se Christianum fore vt vincat Scythas.

Potens in miraculis.

Caditur martyr clarissimus.

Hilarini martyrium.

Passio Sancti Ioannis & Pauli.

Cap. XXXIV.

Ex *gestis eorum*. Iulianus autem Imperator audiens quod Ioannes & Paulus de rebus suis pauperes sustentarent, mandauit eis, quod sicut Constantino ita sibi adhærere deberent. At illi dixerunt, Dum gloriosi Imperatores Constantinus, & filij eius Constans & Constantius *se esse seruos Christi* gloriabantur, nos Christiani famulabamur eis: tibi vero quia religionem plenam virtutibus reliquisti, obedire contemnimus, & à te nos omnino subtraximus. Quibus ille remandauit: Ego clericatum in Ecclesia tenui, & si voluissem, ad primum gradum ecclesiæ peruenissem. Sed considerans vanum esse inertiam sectari & ocium, militiæ animum tradidi, & dijs sacrificans,ita egi vt ad imperium peruenirem, vnde vos regia aula nutriti, non debetis deesse à latere meo, vt primos vos habeam in palatio meo; quod si me contemnitis, agam vt non contemni debeam. At illi responderunt: *Deum tibi præponentes, non timemus perdere amicitiam hominis mortalis, ne inimicitias incurramus æterni Dei.* Ad hæc Iulianus: Si intra 10. dies vltro ad me venire contempseritis, coacti post hæc facietis, quod sponte facere non curatis. Qui dixerunt hodie perfice quod post 10. dies facturus es. Iulianus dixit: Putatis quod vos martyres faciant sibi Christiani? Si quod dico non feceritis, puniam vos non vt martyres,sed vt publicos hostes. Cum ergo per 10. dies omnia pauperibus erogassent, die vndecima hora cenæ venit ad eos Terẽtianus,& cũ sacrificare nollent, fecit foueam in domo illorum, & ibi decollatos abscondit,diuulgans quod iussu Cæsaris in exilium missi essent.

Vox Apostata digna.

Constantia Sanctorum martyrum.

Omnia sua dant pauperibus.

Gladio cadunt Ioannes & Paulus.

Statim Iulianus in bello Persarum occisus est: cui cũ Iouinianus successisset, apertæ sunt ecclesiæ,& cæpit religio Christiana gaudere, dæmones autem ex obsessis

Terentianus credit in Christum. corporibus intra domum sanctorum eijciebantur, confitentes passionem eorum, ita vt & filius Terentiani in domo illa clamaret, quod à sanctis martyribus vreretur: quod videns Terentianus *ad fidem conuersus est*, & filius eius à dæmone mundatus est.

Refert autem beatus Gregorius IN HOMEL. EVANGELII: *Si quis vult post me venire*, quod quædam Matrona valde religiosa ad ecclesiam horum martyrum crebro veniebat. *Matth. 16.* Quadam die cum ex more ad orandum venisset, egrediens, duos peregrinos inuenit, & eis elemosynam dari iussit. Sed priusquam eius dispensator eis ad largiendum elemosynam appropinquasset: astiterunt ei vicinius, & dixerunt: *Tu modo nos visitas, nos te in die iudicij requiremus, & quicquid poterimus præstabimus tibi, & hoc dicto disparuerunt.*

De Sancto Donato Aretino episcopo.

CAP. XXXV.

EX *gestis eius.* Sub eodem Imperatore passus est sanctus Donatus Aretinus episcopus, qui quondam Romæ clericus, in titulo pastoris nutritus à Pigmenio presbytero eruditus est omni mundana sapientia cum Iuliano Imperatore; diuina doctrina mansuetus & humilis lector. Postquam autem Iulianus imperium sumpsit, patrem & matrem Donati gladio iussit occidi. Donatus vero fugit in oppidum Aretinum, & suscepit eum quidam, Hilarinus nomine, monachus cum gaudio, & cæpit cum eo habitare omnibus diebus: diuque Domino in abstinentia seruiuit, multique ægrotantes ad eos veniebant, & eorum orationibus salui redibant.

Non placet id Baronio in notis ad martyrologium, die 7. Aug legatur ibi Baronius, quia satis fuse de hac re agit.

Erat ibi Episcopus ciuitatis * Satyrus nomine, qui sanctum Donatum Diaconum consecrauit, & postmodum etiam eidem benedictionem prebyterij contulit.

** Alias Saturus.*

In illis diebus erat vir quidam nomine Eustasius correptor Tusciæ & exactor fisci, & dum ageret municipalia, superuenit bellum, quod exagitabat prouinciam. Vxor vero eius nomine Euphrosina, dum vidisset hostem præuenire & commoueri, tulit pecuniam publicam & abscondit eam, & in hac tribulatione præuenta est morte. Reuersus autem vir eius iam tempore pacis inuenit vxorem suam Euphrosinam mortuam, & cæpit pecuniam fisci quærere, & cum non inueniret, compellebatur à principibus vt traderetur ad supplicia cum filijs suis. Qua causa venerunt ad Sanctum Donatum presbyterum, qui dixit ad Eustasium: Ostende mihi sepulturam vxoris tuæ, & dum venisset ad locum Eustasius, misit se Donatus in faciem super sepulchri locum orans dominum omnipotentem, & voce clara dixit: Euphrosyna per spiritum sanctum te adiuro, vt dicas quid fecisti, aut vbi posuisti pecuniam? pro qua vir tuus torquetur. Et facta est vox de sepulchro, dicens: In ingressu domus meæ eam effodi, Eadem hora accesserunt ad locum vbi dixerat, & foderunt, & inuenerunt pecuniam cum gaudio, & liberatus est à calumnia Eustasius, & cęperunt omnes gaudere in oratione, & fiducia, B. Donati. Post obitum beati Satyri, Donatus in episcopum electus est, & licet renitens, promotus. Cum autem quadam die missam celebrasset, & diaconus sanguinem domini populo traderet, idem Diaconus à Paganis impulsus cecidit, & calicem sanctum fregit: vnde ipse valde cum populo tristis fuit, sed eius tristitiam sanctus Donatus illico releuauit. Nam fragmenta calicis suscepit, & facta oratione in formā pristinam restaurauit. Quo signo percussi Pagani fere 80. baptizati sunt.

Mortua mulier ad interrogata respondet.

Ecce quam vetusta sit missæ celebratio.

S. Donatus oratione calicem cōfractū restaurat

Post hæc Quadratianus Augustalis ipsum cū Hilarino sibi præsentari fecit, & vt Dijs immolarent præcepit. Cui Donatus ait: Sacrificent Dijs tuis miseris, qui non credūt *Christum filium Dei.* Tunc iratus Quadratianus, iussit vt os eius cum lapidibus tunderetur, qui cum diu cæderetur, in conspectu Hilarini supradicti monachi, Donatus episcopus dixit: *Ego semper hoc optaui.* Deinde iussit Hilarinum expoliari, & extendi in pauimento, & fustibus cædi; qui cum cæderetur, emisit spiritum. Hæc videns Quadratianus confusus est, & iussit Donatum episcopum in custodia retrudi.

Lege hic Adonem in martyrologio & historiam Lōbardicam.

De quibusdam eius miraculis & transitu.

CAP. XXXVI.

EOdem tempore cæperunt ad eum multi Christiani venire ægrotantes, vt à languoribus suis curarentur, quos *Christi nomine inuocato* curabat.

Inter hæc autem erat possessio sub territorio ciuitatis Curiæ, secus quam erat transitus publicus, in ipso erat fons aquæ tam noxius, vt si quis ex eo biberet, statim moreretur, quod audiens homo Dei Donatus à vinculis Quadratiani iam absolutus, conuocatis ad se clericis, accepto sancto euangelio, & cruce, vectus asino intrepidus processit ad locum aquæ: vnde exiens Draco immanis, cum ingenti impetu in occursum eius venit, caudaque pedes inuoluit asini, reliquoque se contra Donatum erexit volumine, quem Donatus facta oratione ad Dominum, vno feriens verbere flagelli extinxit. Tunc conuenit populus in vnum, & struem lignorum ingentem compositam super immensam bestiam sub accenso igne flamma consumpsit. Verum nimio labore defectus populus cæpit sitis ardore fatigari, & tamen non audebant adhuc suspecti fontis poculum appetere. Approximans autem fonti homo Dei Donatus, facta oratione horarium suum plicans in circulo in terram posuit, ipseque ad turbas rediens puero suo dixit: Accipe situlam, & vade ad locum, vbi vidisti me stare orantem, & hauriens, affer aquam. Quo facto *gratias agens Domino, benedicens, bibit, & omnibus circumstantibus dedit.*

Miracula S. Donati.

Eo tempore filia T[illegible]dosij potentissimi pagani à Dæmonio vexabatur, [illegible] Donatum per legatos ad se vocatum, lætus suscepit. Introeunte autem Sancto Dæmon exclamauit, *parce Donate, quid me persequeris?* Cui ille: Exi immunde spiritus ab illa. At ille: Da mihi, inquit, transitum quomodo exeam, aut quo vadam? Video enim *signum crucis* in te ex qua ignis contra me exit. Cui sanctus: Ecce habes transitum, vade ad locum tuum id est ad eremum, vnde venisti, nihilque noceas homini. Exeunte autem Dæmone, commota est tota domus & ianuæ concussæ sunt.

Interea mortuus quidam efferebatur, & homo quidam habens in manu chirographum, tenebat funus, dicens debere sibi ab ipso solidos 200. & non permittebat sepelire eum: eratque in circuitu turbæ fremitus multus. Quidam autem viri eminus agnoscentes eum, consilium dederunt vxori illius defuncti dicentes: Curre interpella istum hominē Dei, quæ procidēs ad pedes eius ait, fac in me misericordiā, quia vidua sum & geminis circūdata sum malis. Virum perdidi, & sepelire mortuum non permittor. Dixit autem vir meus quia compleuit illi ipsam pecuniā, & remāsit eius chirographus apud eū. Tunc iungens se homo Dei ad feretrum, & defuncti manū tāgens eūq; vocās dixit: Surge & vide quid agas cū homine isto, qui non permittit te sepeliri. Qui residens confutauit eū de completo debito, & accipiens chirographum suum sedens in feretro scidit illud: Aspiciens autē in hominem Dei dixit ei: Iube ergo dormire iterum, dixit ei sanctus Donatus, vade fili in requiem.

Tanta denique siccitas obtinuit terrā, vt viriditas arborum & herbarū omnino desolaretur, & populus fame cruciaretur. Exiens igitur homo Dei extra ciuitatem, *orauit Dominum Iesum Christum* & statim venit nebula aquosa, & effusi sunt cælitus tanti imbres, vt regiones inūdarēt, cuius facti gaudio populus recreatus est. Cūq; sāctus Dei leuibus esset vestibus indutus, ita siccis vestimētis redijt, vt super eū nec vestigiū pluuiæ haberetur.

Audiēs itaque Quadratianus quāta mirabilia CHRISTVS per eum ostendisset, iterū misit eū in custodia, nec multo post fecit eū capite truncari, cuius corpus à fidelibus sepultum est iuxta sepulchrum sancti Hilarini prope muros ciuitatis Aretinæ, vbi per eos Dominus multas virtutes operatus est ad laudem sui nominis.

Sanctus Donatus capite punitur.

De Paſsione ſancti Gordiani & Epimachi.

CAP. XXXVII.

EX *geſtis eorum*. Cum autem Iulianus perſequeretur Chriſtianos, Gordianus eius vicarius præcepto eius ſanctum Ianuarium Presbyterum volebat compellere ad ſacrificandum, ſed tandem per prædicationem ipſius Ianuarij conuerſus, perrexit flens ad vxorem ſuam nomine Marinam, & ſimul coram ſancto Ianuario proſtrati, baptiſmum petebant. Ad hæc ſanctus Ianuarius reſpondit: Videte ſi bene creditis, & ne quid in abſconditis teneatis. Marina reſpondit, vnam imaginem Iouis habemus repoſitam, qua Dei martyres torquebantur, & ſic dicens eum in thalamum ſuum: oſtendit ei ſimulachrum, quod ſanctus Ianuarius apprehendens igne conflauit, & in cloacam proiecit: & ſic baptizauit Gordianum cum vxore & cum alijs 53.

Gordianus cum vxore & 53. è familia ſua baptizatur.

Poſt dies 14. iuſſit Iulianus Imperator Clementiano, vt videret ſi Ianuarius Idolis conſenſiſſet, quod ſi non feciſſet, cæſus fuſtibus interiret. Videns ergo Clementianus etiam Gordianum per eum conuerſum, cucurrit hæc nunciare Iuliano. Qui iratus iuſſit Ianuarium exilio condemnari, Gordianum vero à Clementiano loco eius ſubſtituto ad ſacrificandum compelli, aut nolentem protinus decollari. Decollatus ergo cum quinque diebus ad canes proiectus fuiſſet, & nullus eum tangere præſumpſiſſet, à familia ſua nocte raptus eſt & cum beato Epimacho quem idem Iulianus dudum occidi iuſſerat, ſepultus eſt.

S. Gordianus ſiſtitur Clementiano & cæditur capite.

De cæteris martyribus eiuſdem temporis.

CAP. XXXVIII.

A*Vthor*. Paſſi ſunt autem & plures alij ſub Iuliano, quorum geſta non reperi, ſed ex martyrologio hæc pauca collegi.

Pridie nonas Ianuarij. Romæ celebratur paſſio ſanctorū Priſci Presbyteri & Priſciliani clerici, ac Benedictæ religioſæ, qui ſub tempore Iuliani Imperatoris gladio martyrium compleuerunt

Nono Kal. April. Romæ paſſio ſancti Pigmenij Presbyteri, hic Iulianum apoſtatam à puero nutriuit, & ſacris litteris erudiuit, à quo ipſe poſtea in Tiberi pro fide Chriſti necatus eſt.

Item 11. *Kal. Iulij*. Romæ S. Demetriæ virginis, quæ cum ante impium Iulianum pro fide Chriſti introduceretur, in confeſſione Domini emiſit ſpiritum.

Item 9. *Kal. Iulij*. Sancti Ioannis presbyteri, quem impius Iulianus inauditum via ſalaria veteri ante ſimulachrum ſolis decollari præcepit.

Item 10. *Kal. Nouembris*. Apud Antiochiam Syriæ natale ſancti Theodori Presbyteri, qui perſecutione Iuliani impij poſt equulei pænam, & multos duriſſimos cruciatus, etiam lampadibus circa latera appoſitis inflammatus, cum in confeſſione Chriſti perſiſteret, occiſione gladij, martyrium conſummauit.

Item quarto nonas Decembris. Romæ paſſio ſanctæ Bibianæ martyris, quæ iubente Iuliano Imperatore ſacrilego, tam diu plumbatis cæſa eſt, donec ſpiritum redderet.

ANNOTATIO.

Quæ leguntur in geſtis ſupradictorum ſanctorum de Iuliano Apoſtata exiſtente aut viuente aliquando Romæ, aliqua cenſura indigent, vt teſtatur Baronius: certum enim eſt illum nunquam Romam aduentaſſe, idque omnes qui antiquas hiſtorias callent, atque ea ſciunt quæ Ammianus Marcel. conſcripſit, facile intelligunt. Quod igitur per vrbis præfectum Aprouianum in martyres geſtum eſt, id ipſi Iuliano tribuitur. Diſplicent inſuper ea quæ de Iuliani educatione Romæ ſub Pigmenio vna cum Donato narrantur, vbi enim Iulianus puer vixerat vna cum Gallo fratre in Cappadocia, vbi & adoleſcentior Athenis eruditus fuerit, vbi demum in Gallijs exercitibus præfuerit, ſatis conſtat ex Græcorum & Latinorum antiquis hiſtorijs, ac imprimis ex eiuſdem Iuliani epiſtolis. Poſtquam vero ab exercitu eſt acclamatus Imperator è veſtigio recedens è Gallijs in Orientē aduerſus Conſtantium duxit exercitum. Ex quibus omnibus ſupradictorum martyrum acta potius ſub Iuliano, quam coram Iuliano Romæ actitata intelligas.

De via Iuliani in Perſidem.

CAP. XXXIX.

IN *Vitis patrum*. Iulianus Apoſtata proficiſcens in Perſidem, miſit dæmonem in occidentem vt adduceret ei inde aliquod reſponſum, qui dæmon veniens vbi quidam monachus habitabat, non poterat tranſire, ſed ſtetit ibi per 10. dies, quia tam diu ille Monachus non ceſſauit orans die ac nocte. Qui reuerſus ad Iulianum ſine effectu nunciauit ei quomodo Publius monachus non permiſerat eum tranſire. Iratus ille, ait: Cum reuerſus fuero, faciam in eum vindictam, & non multo poſt extinctus eſt. Mox vnus ex præfectis eius venditis omnibus quæ habebat, iuit ad illum ſenem, & factus eſt monachus magnus.

Publius monachus diabolum Iuliani emiſſarium oratione ſiſtit.

Socrates in tripartita. In Antiochia erat quidam optimus adoleſcentium pedagogus; cum ergo Iulianus minatus fuiſſet omnes Chriſtianos euertere, cum rediret victor à Perſide, ait Libanius ſophiſta ad illum pedagogum, quaſi nos deridens. *Nunc*, inquit, *Fabri filius quid putas aget*? Cui ille prophetans: *Creator*, inquit, *omnium, quem tu Fabri filium nominaſti, Iuliano fabricat locellum ſepulturæ*. Poſt paucos enim dies mortuus, in locello adductus eſt; Reſponſum autem Dæmonis de illius victoria fuit. *Nunc omnes aggredimur Dij, victoriæ trophea referentes circa fluuium Thiren: Horum ego dux ero belligerator Mars.*

Libanius Sophiſta.

Paſsio Sancti Cyriaci & matris eius & Amon.

CAP. XL.

EX *geſtis eorum*. Iulianus igitur cum contra Perſas exiret in bellum, veniens Hieroſolymam fecit exquiri ſanctum Cyriacum epiſcopum, qui à parentibus quidem Iudas nominatus eſt, ſed à venerabili Helena poſt baptiſmum Cyriacus vocari iuſſus eſt. Huic propoſuit Iulianus ſubſtantiam & honorem ſi ſacrificaret Ioui: cui cum penitus nollet acquieſcere, iuſſit eum Imperator extendi, & cum forcipe ferrea os eius aperiri, atque illi plumbum infundi, vt interiora viſcera eius conflagrarentur. Ipſe autem hoc ſuſtinens, in cælum tacens aſpiciebat, & poſt duas horas cum eum mortuum omnes ſperarent, eleuans vocem ſuam exclamauit dicens; *Chriſte æterne & inextinguibilis ſplendor, benedico te, quia dignum me feciſti participari ſanctis tuis; deprecor autem te, vt iſtius mali operarij elatio non vincat me, ſed tua potentia confirmet me*. Et cum compleſſet orationem, Iulianus ait: Ecce Cyriace quantum dimiſit te verba effutire, multotiens audiui talia, ſed ſacrifica Deo Ioui. Cui ille: *Ego ei, qui verus eſt Deus, credidi, qui te deſtruet in ſuperbia tua*. Tunc Iulianus iuſſit grabatum æreum afferri, & in eo ſanctum virum extendi, & carbones ignitos ſubſterni, & ſpargi ſuper eum ſal & adipem, & deſuper virgis cædi, vt venter eius & interiora viſcera laxarentur ab igne, & dorſum deſuper virgis verberari. Qui eleuans vocem ſuam Hebraicè orabat. Admiratus autem tyrannus ſuper ingentem patientiam eius, iuſſit eum in quoddam domicilium incluſum cuſtodiri, donec excogitaret qua morte eum perderet. Cumque tranſiſſent duo dies, Beata Anna mater eiuſdem Cyriaci veniens hortabatur eum ad viriliter agonizandum. Miniſtri autem Sathanæ ſtatim retulerunt de ea tyranno, & iuſſit eam exhiberi; quæ cum nollet ſacrificare iuſſit eam capillis ſuſpenſam inungulari, & in hac pæna tribus horis manens, cum omnino non loqueretur, ait ad eam Iulianus: Quid eſt Anna, hæne acceperunt te vngulæ? quæ reſpondit: *Inſenſate canis & omnis iniquitatis operarie, ſi habes maiora tormenta infer: parata ſum enim certare contra Patrem tuum Sathanam, quem ſpero me per nomen Chriſti vincere*. Tunc ille iuſſit lampades

Hic Cyriacus licet paſſus Hieroſolymis non tamen fuit epiſcopus Hieroſolymitanus, ſed eo ſolum venit peregrinandi gratia.

Torquetur mater S. Cyriaci donec emiſerat Spiritum.

magnas ardentes lateribus eius applicari: Sancta autem exclamauit ad dominum,& orans, emisit spiritum, quam tollentes Christiani sepelierunt. Tunc iussit Iulianus Cyriacum adduci, & ait: Dic mihi Cyriace, quibus maleficijs omnibus nobis caliginem induxisti tanquam non sentiens pœnas,& ideo non vis immolare? Qui respondit: *Anathematizo te indigne canis, qui virtutem Dei conuertis in maleficijs, non post multos dies cælesti plaga percutieris.* Tunc iussit Iulianus altam fossam fieri, & per incantatores serpentium cornutas aspides,& multitudinem venenosam serpentium in ea mitti, ac sanctum virum inter eos proijci. Quod cum fieret dicebat Cyriacus: *Gratias tibi ago Domine Iesu Christe, quia non solum in teipso complesti prophetiam Dauid, sed in nos humiles, & miseros hanc gratiam dignatus es consummare: ecce enim super aspides ambulamus, & conculcamus leonem & draconem:* hoc eo dicente Iulianus bestias comburi præcepit: cui miles quidam ait, O Rex insensate & demens hunc virum interficere volens, nec magi, nec aliquis ex vanis Dijs tuis potuit talia miracula facere, in veritate certus sum, quia *magnus est Deus Christianorum.*: propter hæc verba iussus est à tyranno decollari, vocabatur enim Amon. Qui vadens ad locũ dixit, *Domine Deus Cyriaci episcopi Iesu Christe suscipe animam meam in pace,* hæc dicens extendit collum,& in gladio consummauit martyrium.

Constans responsum S. Cyriaci.

Psal. 90.

De consummatione martyrij sancti Cyriaci.

Cap. XLI.

POst hæc Iulianus vocans Cyriacum suadebat vt negaret crucifixum, qui respondit: *O cor peruersum & sensus extinctus, suades vt tantorum bonorum præstatorem Deum negem, vt propter te miserabilis fiam, & similis tibi?* Iratus autem iussit cacabum magnum oleo impleri & calefieri: tantum autem feruebat cacabus, vt non possent astantes vaporem eius sustinere, & præcepit sanctum mitti in eum; qui faciens *signum crucis,* in fontem intrauit dicens: *Domine Iesu Christe, qui Iordanem sanctificasti, qui mihi baptismum per aquam dedisti, ecce nunc iterum in oleo baptizor, iterum tertium martyrium habeo perfectum sanguinis lauacro, quod iam longo tempore expecto.* Tunc tyrannus furore repletus, iussit eum cum magno ferro in pectus percuti. Percussus autem vnam emisit vocem, petens à Domino vt celerius de hoc sæculo recedere posset. Et sic assumptus est in gloria quarto nonas Maij.

Iterum nouis tormentis agitatur S. Cyriacus.

Palmam martyrij obtinuit S. Cyriacus.

Iste fuit Iudas per quem Helena *sanctam crucem Domini* inuenit. Ipsum enim postea baptizatum commendauit episcopo, qui tunc erat Hierosolymis. Quo scilicet episcopo mortuo, beata Helena, quæ ibidem morabatur, accersiuit vrbis Romæ episcopum Eusebium, & ordinauit Iudam episcopum Ecclesiæ Hierosolymorum. Mutauitque nomen eius, & vocatus est nomen eius Cyriacus: quem tanta gratia consecuta est, vt dæmones oratione fugaret, omnesque infirmitates sanaret. Cui etiam beata Helena multa dona reliquit in vsus pauperum, *mandans omnibus christicolis diem inuentionis sanctæ crucis celebrare.* Quod autem passurus erat à Iuliano, hoc ipsum prædixerat ei, omnium bonorum inuidus diabolus, post sanctæ crucis agnitionem factam per mortui suscitationem, vociferans per aera & dicens: O Iuda per te eijcior, inueniam & ego quid faciam, aduersum te suscitabo alium Regem: qui derelinquet crucifixum,& immittet in te tormenta, meis obsequens consilijs, & tunc cruciandus, crucifixum negabis. Cui Iudas spiritu feruens ait: Qui mortuos suscitauit Christus, ipse te damnet in abyssum ignis æterni.

Non fuit episcopus Hierosolymitanus, sed Anconitanus vt notat Baron. 4. Maij.

De licentia reparandi templum Iudęis concessa.

Cap. XLII.

RVffinus 10. *lib. cap.* 37. Tanta vero eiusdem Iuliani fuit ad decipiendum subtilitas & calliditas, vt etiam infælices Iudæos vanis speciebus illectos, vt ipse agitabatur, illuderet. Quos primo omnium conuocatos ad se interrogat; cur non sacrificarent, cum eis lex sua de sacrificijs imperet? At illi occasionem se inuenisse temporis rati, *non possumus,* inquiunt, *nisi in solo Hierosolymorum templo, ita namque præcepit lex.* Et accepta ab eo reparandi templum licentia, in tantum insolentiæ peruenerunt; vt aliquis eis prophetarum redditus videretur. Igitur & omnibus locis & prouincijs conuenere Iudæi, locumque templi olim igne consumpti aggredi cæpere; comite properandi operis ab Imperatore concesso, sumpto publico & priuato res omni instantia gerebatur. Interea insultare nostris cæperunt, & velut reparatis sibi regni temporibus comminari acrius, ac sæuitiam ostentare prorsus in magno tumore, & superbia agere. Cyrillus post Maximum confessorem Hierosolymis episcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calces cæmentaque sunt adhibita, nihilque omnino deerat, quin die postera veteribus deturbatis noua iacerent fundamenta. Cum tamen episcopus diligenti consideratione habita, vel ex his quæ in Danielis prophetia de temporibus legerat, vel quæ in euangelijs Dominus prædixerat, persisteret, nullo genere fieri posse, vt ibi à Iudæis *lapis super lapidem poneretur.* Res erat in expectatione.

Temp lum Iudæorum apud Hierosolymam reparatur.

Et ecce nocte quæ ad incipiendum opus iam sola restabat, terræmotus ingens oboritur, nec solum fundamentorum saxa, longe lateque iactantur, verumetiam totius pene loci ędificia complanantur. Porticus quoque publicæ, in quibus Iudæorum multitudo, quæ operi videbatur, insistere, commanebat, ad solum deductæ, omnes Iudæos, qui reperti sunt oppressere. Luce vero orta, cum se mala crederent effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo cucurrit.

Terræmotu & igne diuinitus accenso Iudæi ab illicitis turbabantur inceptis.

Ædes erat in inferioribus templi demersa, habens aditum inter duas porticus, quæ fuerant complanatæ, in qua ferramenta aliaque operi necessaria seruabantur, qua subito globus quidam ignis emicuit,& per medium plateæ percurrens, adustis & exanimatis qui aderant Iudæis, vltro citroque ferebatur. Hoc iterum sæpius & frequentissime per illam totam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis vltricibus coercebat. Cum interim ingenti pauore & trepidatione omnes, qui aderant deterriti, *solum Deum verum Christum confiteri cogebantur inuiti.* Et ne hæc casu fieri crederentur, in sequenti nocte in vestimentis omnium *signaculum crucis ita euidens apparuit,* vt etiam qui diluere pro sui infidelitate voluisset, nullo genere valeret abolere. Sic deterriti Iudæi atque gentiles, locum simul & cæpta inaniter reliquere.

Signa & virtutes terrifica qua in exitium conuersa sunt Iudæorum.

Nota crucis in vestimentis.

De mirabili nece Iuliani Imperatoris.

Cap. XLIII.

AMphilochius in vita sancti Basilij. Iulianus itaque pergens contra Persas, venit in partes Cæsariensium, Basilius autẽ simul cum eo assistentibus sibi, obuiauit ei. Quem videns Imperator dixit: Super te philosophatus sum ô Basili. Qui respondit. Vtinam philosophareris: & obtulit ei pro benedictione tres hordeaceos panes. Imperator autem iussit stipatores suos accipere quidem panes,& reddere ei fænum dicens: hordeum pabulum est iumentorũ, quod dedit nobis, recipiat & ipse fænum. Qui suscipiens dixit: *Nos quidem, ô imperator, ex quibus comedimus, obtulimus tibi: tu autem ex quibus nutris irrationabilitatem naturæ reddidisti nobis.* Voluntaria quidem irridens non voluntaria nobis in pastũ fecisti hoc fæno. Audiens hæc Iulianus & insaniẽs

Hæc non inueniuntur in editione Rosweidi quia desunt in vita Basilij qua interpretatur per versum.

dixit

dixit ad eum, pastio istius fœni sine ablatione dabitur tibi, quando autem Persas subiciens reuersus fuero, desolabor ciuitatem tuam, vt fiat ferifera magis quam homifera: non enim ignoro audaciam à te populo suasam: vt à me adoratam Deam postquam eam statuerim, non ferens fascinationem constringeret vsque ad finem: & hæc dicens pergebat ad Persarum regionem. Regrediens autem Basilius in ciuitatem, & conuocans omnem multitudinem, narrauit ei Imperatoris verba, & dedit ei consilium optimum, dicens: Pecuniam fratres ad nihil reputate, & saluti vestræ prouidete, vt si datum fuerit tempus, tyranno, muneribus eum placemus. Qui abeuntes in domos suas quæ habebant, in manibus suis vnusquisque attulit ad eum cum alacritate, auri scilicet argenti, lapidumque preciosorum infinitam multitudinem, qui posuit in thesaurario, superscribens vniuscuiusque nomen, dicens eis: *Potens est Dominus & illum attrectare, & nobis propria restituere.* Statimque præcepit omni populo & omni clero ciuitatis, cum mulieribus & infantibus ascendere in montem Dymidi, in quo honoratur & adoratur. *Dei genitricis venerabile templum*, & tribus diebus ieiunium suscipientes, postulauerunt Deum dissipari iniqui imperatoris sensum. Et adhuc postulantibus eis, & vigilantibus in oratione cum contrito corde, vidit Basilius in visu multitudinem militiæ cælestis, hinc & inde in monte, & in medio eorum super thronum gloriosum sedentem *quandam in muliebri habitu*, & dicentem ad proxime sibi astantes magnificos viros: Vocate mihi Mercurium, & abibit interficere Iulianum, *in Deum & filium meum blasphemantem.* Sanctus autem cum armatura sua adueniens, iussus ab ea, velociter abijt. Et aduocans *illa domina* Basilium, dedit ei libellum habentem in historia omnem mundi facturam, dextrorsum vero hominem plasmatum à Deo, in fine autem vbi plasmatur homo, PARCE. Suscipiens autem Basilius librum, in præsentia eius legit, vsque ad subscriptionem PARCE. Et continuo expergiscens à somno, sub timore simul & gaudio constitutus erat.

S. Ioannes. Damascenus orat. 1. de imaginibus ex Helladio Basilij, Magni discipulo, & successore refert eidem Basilio per visū à B. virgine ostensam Iuliani necem fuisse, per S. Mercurium factā Quod ipsum cuidā ex necessarijs Iuliani ad castra progredienti diuinitus innotuisse Sozomenus l. 6. c. 2. accurate describit.

Similem visionem mortis Iuliani, vidit ipsa nocte & Libanius sophista, cum esset in Perside, & quæstoris ageret dignitatem. Expauescens ergo magnus Basilius, cum Eubulo solo venit in ciuitatem, adijtque sepulchrum sancti martyris Mercurij: in quo & ipse iacebat, & arma eius conseruabantur. Quærens autem ea & non inueniens vocauit custodem: & sciscitabatur ab eo vbi illa fuissent, qui cum sacramento iurabat, vesperi ibi ea fuisse, vbi perpetuo conseruabantur. Credidit ergo visioni, & cum gaudio cucurrit ad montem omnibus adhuc dormientibus: quos excitans ad orationem hortatus est, & cum exultatione euangelizauit illis reuelationem sibi factam, & tyrannum hac nocte interfectum, & cum omnibus gratias agens reuersus est ad ciuitatem, & veniens ad sepulchrum sancti Mecurij inuenit lanceam illius sanguine madidam.

De miraculosa missa sancti Basilij & conuersione Libanij.

CAP. XLIV.

ET iterum cum omnibus gratias agens Deo, imperauit cunctos venire in magnam ecclesiam: & participare diuinis mysterijs, & eo stante & exaltante hostiam, vidit columbam auream, quæ cum sacramento Dominico super altare pendebat, non moueri sicut solebat ter, & cogitans quid hoc esset, vidit vnum diaconum ventilantem, innuentem mulieri inclinare deorsum, & transponens eum de altari intra ecclesiam iussit custodiri. Post quod mota est columba sicut solebat, & hortatus est omnem populum 7. diebus ibi manere in oratione, diaconum vero ieiunijs & vigilijs submisit, & quod ei abundabat, indigentibus dari iussit, & statim velum iussit appendi & præcepit de mulieribus, vt quæ foris velum apparet, dum diuinum mysterium perageretur, foris mysterium deponeretur & incommunicata permaneret. Omni autem populo festiuitatem agente vsque ad finem quatuor dierum omnibusque in ecclesia congregatis: ecce Libanius Iuliani quæstor, fuga vsus venit in ciuitatem, & audiens congregationem populi in ecclesia, eo aduenit annuncians impiam mortem tyranni, & dicens quia cum secus Euphraten fluuium esset, & relicta nocte 7. excubiæ militum custodiebant eum, venit quidam ignotus miles cum armis suis & lancea, qui valido & terribili impetu perfodit eum, & subito ascendens nusquam comparuit: ille vero miserrimus diram atque horribilem vociferationem emittens, cum blasphemo clamore expirauit. Narrauit etiam & per ordinem visionem: quam ipse iam dicta nocte viderat, procidensque genibus Basilij, postulabat baptizari, quod consecutus contectalis factus est Basilij.

Plurima ex hisque de S. Basilio hic dicuntur cautione indigent, veriorem Basilij vitam aliūde quærat Christianus lector, nam hæc censura indigent & castigatione ludi Bar. Quod vero in vita S. Basilij sub falso Amphilochij nomine narratur, Libanium per similem visionem, quam Basilius de morte Iuliani habuit, conspexisse, eundemque septimo post die ab exercitu fugientem ad Basilium Cæsaream consolasse, ac Christianū factum esse: sunt hæc plane digna risu, quæ & fidem derogant nonnullis, quæ ab alijs accepta, in eadem vita vera esse probantur, hactenus Baronius.

Crastina die præcepit Basilius omnes recipere suam pecuniam: qui omnes dixerunt vna voce, si mortali Imperatori hæc tribuere voluimus, vt non desolaretur nostra ciuitas, multo magis *Christo immortali Imperatori oportet ea offerri, qui à tanto interitu nos redemit*, ecce in manibus tuis sunt omnia, sicut tibi Deus iusserit, age. Qui admiratus eorum magnanimitatem tertiam etiam partem nolentibus tribuit, & de reliquo omnem presbyterum ornauit cum ciborio, & altare auro puro & gemmis preciosis decorauit.

Hieronymus in chronicis. Iulianus in Persas profectus, nostrorum post victoriam dijs sanguinem vouerat, vbi à quodā simulato perfuga ad deserta perductus, cum fame & siti Apostata perdidisset exercitū, & inconsultus à suorum erraret agminibus, ab obuio forte hostium equite conto ilia perfossus interijt, anno ætatis suæ 32.

Hugo floriacensis vbi supra. Dum autem moreretur cæpit Christum Deum blasphemare dicens: VICISTI GALILEÆ VICISTI, atque in his vocibus miser expirauit, anno imperij sui 3.

SOCRATES. Apud Carras ciuitatem inuenta est in templo (vbi proficiscens occulte sacrificauerat) mulier à capillis appensa extensas habens manus & vterum apertum, in cuius iecore Iulianus victoriam inspexerat. In Antiochia vero repertæ sunt in palatio plures arcæ, humanis capitibus plenæ, & innumera in puteis corpora dimersa mortuorum, in qua vrbe cum nunciata esset mors eius, publicam festiuitatem celebrarunt, dicentes in theatris cum exultatione, MAXIME FATVE VATVM, VBI SVNT VATICINIA TVA? VICIT DEVS ET CHRISTVS EIVS.

De Adriano pseudo-discipulo: & peregrinatione sancti Hilarionis.

CAP. XLV.

EX *gestis eius.* Porro Adrianus sancti Hilarionis discipulus, de Palestina superuenit, dicens Iulianum occisum, eūque reuerti debere ad monasterium suum. Quod ille audiens detestatus est. Adrianus autem infælix volens Palestinam reuerti, & pristinam sub nomine magistri gloriam quærens, multas ei iniurias fecit. Et post aliquantum temporis morbo regio computruit.

Ex vita S. Hilarionis in vitis patrū. Adrianus magistri cōtemptor perit morbo regio.

Habens igitur senex Zananum secum, ascendit classem quæ Siciliam nauigabat. Cumque venundato eorum codice, quem manu sua adolescens scripserat, dare naulum disponeret, & in medio ferme Adriæ naucleri filius arreptus à dæmone clamare cæpit: *Hilarion serue Dei, cur nobis per te etiam in pelago tutos esse non licet? Da mihi spacium vt ad terram veniam.* Cui ille ait: Si Deus meus concedit tibi vt maneas, mane; si autem ille te eijcit: quid mihi inuidiam facis homini peccatori & mendico? hoc dicebat; ne qui in naui erant cum ad terras peruenisset proderent eum. Nec multo post, purgatus est puer patre & cæteris fidem dantibus, nulli se super eius nomine locuturos.

Arreptitius naucleri filius ab Hilarione purgatur.

Ingressus autē Pachymū promontoriū Siciliæ, obtulit Nauclero euangeliū, pro subiectione sua, & Zazani, qui noluit

Euangelium pro naulo offert.

noluit accipere, maxime cum videret eos præter co dicem, & vestes nihil habere.

Seutarius autem quidam dum in basilica beati Petri Romæ torqueretur, proclamauit in eo Dæmon, ante paucos dies ingressus est Hilarion in Siciliam seruus Christi,& putat se esse secretum,ego vadam & prodam illum;statimque cum seruulis suis,ascensa naui in portum Pachymum appulsus est, & deducente se dæmone, ante tugurium senis prostratus illico curatus est.

Curat Seutarium dæmoniacum.

Hoc quoque signorum eius initium in Sicilia, innumerabilem deinceps ad eum ægrotantium multitudinem,& religiosorum hominum adduxit.

Interea Hesychius eius discipulus toto senem orbe quærebat, littora lustrans, deserta penetrans. Cumque post triennium eum inuenisset, & ad eius genua prouolutus, plantas lachrymis rigasset,audiuit à Zanano non posse senem in illis regionibus habitare, sed velle ad barbaras quasdam nationes pergere, vbi nomen eius, & sermo esset ignotus. Duxit ergo eum ad Epidaurum Dalmatiæ oppidum, vbi paucis diebus in vicino agello mansitans non potuit abscōdi. Draco enim ex his quos Boas vocant (eo quod tam grandes sint, vt boues glutire solebant) omnem late prouinciam vastabat,nec solum armenta & pecudes,sed & agricolas & pastores tractu sæui spiritus absorbebat, cui cum piram præparari iussisset, & oratione ad Christum missa euocatum struem lignorum scandere præcipisset: ignem supposuit cunctaque plebe spectante: immanem bestiam concremauit. Vnde æstuans, quo se verteret, quid faceret,aliam parabat fugam& solitarias terras mente perlustrans mærebatur,quod tacente de se lingua miracula loquerentur.

Draconem concremat. Miracula Hilarionem produnt.

Ea tempestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit; maria terminos suos egressa sunt, & quasi Deus rursum diluuium minaretur, vel in antiquum Chaos redirent omnia,naues ad prærupta delatæ montium pependerunt. Quod cum viderent Epidauritani, non ferentes vt frementibus fluctibus oppidum funditus subrueretur, egressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes,posuerunt eum in littore. Qui cum *tria crucis signa pinxisset in sabulo*, manuque contra tenderet, incredibile dictu est,in quanta latitud ne intumescens mare ante eum steterit. Ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in se relapsum fuit. Mirabatur omnis ciuitas,& magnitudo signi saluationis quoque percrebuerat.

Tribus crucis signis in sabulo pictis diluuium ab Epidauritanis auertit.

De consummatione vitæ eiusdem.

Cap. XLVI.

Quod intelligens senex,in breui lembo, clam nocte fugit, & inuenta post biduum oneraria naui, perrexit Cyprum, & Piratæ derelicta classe in littore, quæ non antena sed conto gubernatur, duobus haud paruis myoparonibus occurrerunt. Denuo hinc inde fluctus vertente remige,omnes qui erant in naui cœperunt trepidare,flere,percurrere,contos parare dicentes seni piratas adesse. Quod ille procul intuens subrisit, & ait: *Modicæ fidei quare trepidatis*? Nunquid plures sunt hi quam exercitus Pharaonis? Cumque rostris spumantibus hostiles Carinæ imminerent, stetit in ora nauis, & porrecta manu contra venientes. Hucusque,ait, venisse sufficiat,statimque resiluerunt nauiculæ, & mirabantur piratæ dum multo velocius quam venerant ad littus ferebantur. Itaque propero cursu inter Cycladas nauigans hinc inde acclamantium de vrbibus & vicis & ad littora concurrentium immundorum etiam spirituum voces audiebat. Ingressus ergo vrbem Cypri Paphum, nec ibi latere potuit, clamantibus per totam insulam illam immundis spiritibus Hilarionem servvm Christi venisse, *& ad eum debere se properare*. Cumque vellet iterum ad Ægyptum nauigare scilicet ad loca Bvcolia eo quod nullus ibi Christianorum esset sed Barbara & ferox natio, Hesychius suasit vt ad magis secretiorem locum in ipsa insula conscenderet. Quem cum diu lustrans omnia reperisset, duxit eum 12. milibus à mari procul inter secretos asperosque montes,& quo vix reptando manibus genibusque posset ascendi. Qui introgressus vidit locum remotum, arboribusque circundatum habentem aquas de supercilio montis,hortumque peramænum:sed & antiquissimi templi ruinam iuxta, ex quo vt ipse & discipuli eius referebant, tam innumerabilium per diem & noctem dæmonum voces resonabant, vt exercitum crederes. Quo ille valde delectatus habitauit & ibi per annos 5.

Gloriam fugiens nauigat Cyprum.

Matth. 8. Extentione manus piratarum naues repellit.

Dæmonibus Antagonistis delectatur Hilarion.

Anno autem ætatis suæ 80. ægrotans cum iam modicus calor tepebat in pectore, nec præter sensum viui hominis quicquam superesset, apertis oculis loquebatur. *Egredere anima: quid times? egredere quid dubitas? 70. prope annis Christo seruisti & mortem times?* In hæc verba spiritum exhalauit. Cuius rei nuncium cum audisset Palestinæ sanctus vir Hesychius perrexit Cyprum,& simulans se velle in eodem hortulo habitare cum ingenti vitæ suæ periculo,corpus eius furatus est. Sancta vero fœmina Constantia cuius generum & filiam vnctione olei de morte liberauit, & quæ peruigiles in eius sepulchro noctes ducere solita erat, perlato ad se nuncio, quod corpusculum sancti Hilarionis Palestinæ esset, statim exanimata est, veram in serui Dei morte dilectionem comprobans.

Constantia ad sepulchrũ eius excubat,eo ablato exanimatur.

De Imperio Iouiani.

Cap. XLVII.

Ex tripartita historia lib. 7. cap. 1. Post Iuliani necem Iouianus imperauit mensibus 8. Hic erat vir fortis & nobilis & in illo tempore Millenarius, quo Iulianus electionem militibus suis lege proposuit, vt aut sacrificarent, aut militiæ cederent. Qui magis elegit militiæ cingulum amittere , quam impij Imperatoris præceptionibus obedire. Hunc tamen Iulianus ad bellum proficiscens, propter belli necessitatem inter viros militares habebat . Qui cum violenter post Iuliani necem à militibus ad imperium traheretur, dixit, non se velle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium ei communiter proclamasset,dicentium se quoque Christianos esse, suscepit imperium.

Iouianus Imperator. An. M. 4218. Ch. 365.

Lege Theodoret l. 4. c. 1. Sozom. l. 6. c. 3. Socratem l. 3. cap. 19.

Sozomenus. Iouianus Imperator scripsit secundo præfecto prætorianam legem, vt capitali sententia plecterentur:qui sacram virginem nuptiali thoro violare præsumerent, vel impudico aspectu respicerent, ne dicam arripere forte tentarent.

Rufinus in 11. lib. historiæ Ecclesiasticæ cap. 1. Mox vt Iouianus electus est, affuit ei diuina clementia contra omnem spem, cum clausi vndique hostibus tenerentur, nec euadendi facultas vlla suppeteret, subito missos à Barbaris oratores vident,pacemque deposcere, exercitui quoque inedia consumpto,cibos cæteraque necessaria in mercimonijs polliceri. Itaque in 29. annos pace composita ad Romanum regressus est solum,lapsusque prædecessoris admonitus honorificis & officiosissimis litteris Athanasium requirit, à quo formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscepit modum.

Fœdus init cum Persis.

Athanasium requirit, & fidem catholicam vbique restituit.

Hugo vbi supra. Iouianus igitur factus Imperator cogitabat de communi salute,& quomodo posset de medio hostium exercitum illæsum deducere. Sed cum & locorum iniquitate captus & hostibus circunseptus, nullam euadendi facultatem prospiceret,pepegit fædus cum Sapore Rege, & Nisibim oppidum partemque superioris Mesopotamiæ ei concessit. Moxque Persarum rex forum venalium illi in deserto præparari fecit, & ita Iouianus de medio hostium, Romanum illæsum eduxit exercitũ. Verum cum ad Illyricum remeasset in quoddam cubiculum nouum se recepit, vbi calore prunarum, & nitore parietum nuper calce illitorum prægrauatus,& suffocatus, octauo demum mense quam

Iouiani Imperatoris repentini obitus.

imperare

imperare cæperat vitam finiuit: & tam pia tamque læta principia mors immatura corrupit.

De Imperio Valentiniani, & Apollinari Laodiceno.

CAP. XLVIII.

Valentinianus Imperator an. M. 4220 inchoato. Chr. vero 367.

VAlentinianus denique magnus, qui & ipse sicut iam diximus pro fide catholica ab impijssimo iuliano militia priuatus fuerat, Iouiano defuncto apud vrbem Nicæam Romanorum consensu militum adeptus imperium, imperauit annis 11. Hic non modo fortitudine, sed & prudentia, temperantia, atque iustitia, & corporis magnitudine præfulgebat, ipse fratrem suum Valentem sibi in consortium regni assumpsit. Et sibi quidem occiduas retinuit, fratri vero suo orientales partes regendas concessit.

Valens frater Valentiniani assumitur ab eo in collegam Imperij.

Hieronymus in chronicis. Hic Valentinianus alias Imperator egregius & Aureliano moribus similis, nisi quod eius sæueritatem nimiam, & parcitatem quidam crudelitatem, & auaritiam interpretabantur.

Cæpit autem regnare cum Valente fratre suo, anno domini 367. mundi vero quarto millesimo 220.

Anno sequenti, terræmotu per orbem facto, mare littus exijt, & Siciliæ multarumque vrbium innumerabiles populos oppressit.

Apollinaris Laodicenus episcopus, multimoda religionis nostræ scripta composuit.

Idem de illustribus viris. Apollinaris Laodicenus Syriæ episcopus, patre presbytero, magis grammaticis in adolescentia operam dedit, & postea in sanctis scripturis innumerabilia scribens, sub Theodosio Imperatore obijt. Extant eius aduersus Porphyrium 30. libri qui inter cætera eius opera vel maxime probantur.

Apollinaris inuitor hæresim docuit vt asserit Baronius an. 362.

Rufinus 11. libro c. 20. Apollinaris Laodicenus, vir sane in cæteris instructus, sed dum contentionis vitio nimis agitur, & aduersum omne quod quisque sentit, ire obuius delectatur, iactatione ingenij male fortis, hæresim ex contentione generauit, asserens corpus sine anima à domino fuisse susceptum. Et cum euidentibus euangelij testimonijs vrgeretur, vertit se post, & ne ex toto vinci videretur, ait eum habuisse quidem animam, sed non ex ea parte qua rationalis est, sed ex ea solum qua viuificat corpus, ad supplementum vero rationalis partis ipsum verbum Dei fuisse.

Author. Sic ergo Apollinaris à fide deuians, hæresim sui nominis instituit. Dicit autem *Tripartita historia*, per idem tempus fuisse in Laodicia duos Apollinares, Patrem Presbyterum, & filium lectorem, Patrem grammaticum, filium rhetorem, videturque potius Pater quam filius episcopus fuisse, qui Patrem habuit presbyterum, vt dicit Hieronymus, & hunc dicit Beda hæresim introduxisse, scilicet illum qui fuit episcopus Laodiciæ.

De Damaso Papa.

CAP. XLIX.

HIeronymus in chronicis. Eodem anno Romanæ ecclesię 35. episcopus ordinatur Damasus.

Ex libro pontificum. Hic Damasus natione Hispanus, præsedit annis 18. Cum eodem ordinatus est sub intentione* Vrsinus, & facto concilio sacerdotum, quia fortior erat, & plurima multitudo Damasum in sede Apostolica constituerunt, Vrsinum autem ab vrbe Roma expulerunt, eumque Neapolis episcopum constituerunt.

Alias Vrsicinus.

Hic Damasus multa corpora sanctorum requisiuit, & inuenit, quorum tumbas etiam versibus decorauit. Hic accusatus in crimine turpis adulterij, facta synodo purgatus est à 44. episcopis, qui etiam damnauerunt Concordium & Calixtum Diaconos accusatores, & proiecerunt de ecclesia.

Author. Hunc Damasum commendat Hieronymus in libro de viris illustribus, & ad se inuicem scripserunt epistolas, Damasus ipse rogatu Hieronymi scripsit ad eum historiam de gestis Romanorum Pontificum: eiusdem quoque rogato instituit dici in ecclesia in fine Psalmorum. *Gloria patri & filio, &c.* Instituit etiam Psalmos die nocteque per omnes ecclesias decantari.

Damaso ascriptus liber de Rom. Pontif. long. postea conscriptus est ab Anastasio Bibliothecario.

Sepultus est autem via Ardeatina in Basilica sua 3. idus Decembris.

De Valente Imperatore.

CAP. L.

HIeronymus in chronicis. Anno 3. Valentiniani, Valens frater eius ab Eudoxio Arianorum episcopo baptizatus, nostros persequitur.

Ex tripart. hist. Valentẽ Imperatorẽ cũ catholicus esset, vxor sua fecit Arrianum, cuius seditionis Eudoxius Cõstantinopolitanus episcopus auctor fuit. Qui cum baptizaret eum iureiurando alligauit eum, vt in illa secta permaneret. Hic ergo Valens exulauit Eusebium Samosatenum, qui nuncium, qui ei litteras exilij sui attulerat, celauit, ne perimeretur à populo. Nocte vero cum vno solo famulo egressus est, puluillum tantummodo & codicem secum ferens. Cuius in loco ordinato Ariano quodam Eunomio, nullus de populo ad ecclesiam veniebat, quod ille videns à ciuitate discessit, post quem Lucius ibi ordinatus est. Quo transeunte aliquando contigit adolescentes pila ludentes ibi esse, cumque eorum pila forte per pedes asini episcopi transiret, pueri eiulantes accendunt ignem, & pilam per medium iactantes, quasi fædatam expiauerunt.

Valens ad arianas partis trahitur vxoris blandiloquentia.

Historia tripartita l. 7 cap. 16.

Eunomius autem 7. Tomos in epistolam ad Romanos scripsit. Pelagius Laodicenus episcopus, quem Valens exulauit, primo nuptiarum die sponsæ suæ persuasit vt puritatem præponeret voluptati.

Eo tempore erat Agelius Nouatianorum episcopus: qui semper vna tunica vtebatur, & excalceatus ambulabat.

Agelius Nouatianorum episcopus.

Amphilocius in gestis beati Basilij. Ariani etiam obtinuerunt à Valente imperatore, vt eijcerent Christianos ab ecclesia Niceæ ciuitatis & illam daret eis: ad quem vir sanctus Basilius veniens, locutus est pro Christianis. Demosthenes epularum Imperatoris præfectus, cum patrocinaretur hæreticis loquens blasphemiam, fecit barbarismum, de quo ait sanctus: Vidimus & Demosthenem sine litteris adhuc in hoc insistenti, tuum est inquit, de pulmentarijs cogitare, & non diuina dogmata decoquere: qui mox confusus obticuit. Valens autem ait Basilio: Vale: & iudica inter eos: sed non secundum immoderatum amorem populi tui, quia non decet. Cui sanctus: Si iudicium meum reprehenderis, me etiã exula, & catholicos eijce & clausam ecclesiam vtrique signate, & post tres dies, si orationibus vestris aperiatur, vestra sit, sin autem & nos idem faciemus vna nocte, quod si non aperiatur nobis, recipite eam. Quod & factum est, & aperta est vltrò Christianis. Nam facta oratione contriti sunt vectes, & ceciderunt claues cum pessulo, & sub vento vehementi portæ appulsæ fuerunt parietibus, præcinente ergo Basilio: *Tollite portas &c.* intrauerunt ecclesiam. Ob hoc etiam multi Ariani viso miraculo conuersi sunt ad fidem catholicam.

Lege Gregorium Nazianzenum in oratione in laudem Basilij.

Ecclesia sponte aperitur Christianis.

Hieronymus in chronicis. Anno prænotato scilicet Valentiniani tertio, Gratianus filius eius, Ambianis factus est Imperator.

Anno Chri 370.

Tanta Constantinopoli orta est tempestas, vt miræ magnitudinis decidens grando nonnullos hominum interfecerat.

Apud Attrebatas lana è cælo pluuiæ mixta defluxit. Hilarius Episcopus Pictauiensis obijt.

Attrebates nostri adhuc hodie lana huius reliquias in cathedrali Basilica religiose adseruãt & Manna vocant.

De obitu sancti Hilarij & eius miraculis.

CAP. LI.

POst multa igitur & magna miracula sanctus Hilarius infirmatus, cum obitum suum imminere cognosceret, fecit ad se venire Leontium eiusdem ciuitatis Presbyterum quem maxime diligebat. Dumque imminente nocte eum exire & si quid foris audiret, nunciare iussisset, & ipse voces tumultuantis populi ciuitatis se audisse reuertens exposuit. Et cum iuxta eum vigilaret, finem eius expectans, media nocte iubetur exire & quid audire possit iacenti referret: qui dum se audisse nil renunciat, mox nimia claritas quam etiam presbyter sufferre non poterat, intrauit ad eum, & sic paulatim recedente lumine, migrauit ad dominum.

Hilarius episcopus moritur Pictauis.

Duo autem negociatores aliquando cum ad eiusdem sancti basilicam occurrissent, habentes massam ceræ quasi socialiter in commune, vnus alterum allocutus est, vt eam tanto confessori offerrent; sed incassum sua verba in animo sui socij nolenti, expendit Ipse tamen cum eodem collega suo in oratione prosternitur, ceramque illam ante sepulchri cancellos exponit, moxque ad omnem æqualitatem massa ipsius ceræ se diuisit, & parte illius fidelis oblatoris accepta, pars altera videntibus plurimis voluendo vsque ad alios cancellos nutu diuino cum omni contumelia est repulsa, quasi sanctus nollet inuadere, quod alter illi deuotus non obtulit. Tnc ille confusus ingemuit & fleuit, maioraque postea obtulit.

Miracula S. Hilarij.

Repellitur munus nolentis offerre.

Quidā puer dū ad sepem obdormiuisset, iacens ore aperto, ingressum in se serpenti parauit. Quo comperto, parentes eius statuerunt eum secum ire ad Basilicam sancti Hilarij in Gallinaria insula post serpentium exterminationem extructam. Et quia nullus, (vt fertur) potest ibi viuere serpens, timebant forte ne puero insulam ingresso, coluber in eius ventre moreretur: sed hoc in sancti pietate constituentes, festinanter ad locum percurrunt, intrantesque mox se pauimento ecclesiæ prosternunt, Deum & sanctum Hilarium pro salute pueri gementes, deposcunt. Tunc ore pueri euomitur, imo quasi iussus, coluber progreditur, progressusque veneno statim coram omnibus effuso qui aderant, moritur.

Aliud miraculum.

Hieronimus in chronicis. Anno sequenti Nicæa quæ ante sæpe corruerat terræmotu, funditus est euersa.

An. Ch. 371.

Anno sequenti * Athanaricus Rex Gothorum, in Christianos persecutione commota, plurimos interfecit, & de proprijs sedibus in Romanum solum expulit.

372.
** Al. Haithanaricus.*

Anno sequenti Eusebius Vercellensis episcopus moritur.

De Sancto Eusebio Vercellensi.

CAP. LII.

EX *gestis eius.* Hic Eusebius olim temporibus Diocletiani & Maximiani adhuc cathecumenus cum parentibus Romam venit: & ab Eusebio Papa nomen & baptismum suscepit. Papa vero Eusebius instructus est ab Angelo, antequam eum baptizaret, qualis & quantus vir existeret, & quo nomine vocitaretur. In ipso eius baptismo manus angelicæ visæ sunt, quæ eum de sacro fonte leuauerunt. Virgo semper mansit, nullamque fœminam post baptismum nec etiam matrem osculando tetigit, non despiciendo naturā, sed culpam refugiendo. Cum enim quædam Matrona nobilis, eius pulchritudine capta, clam vellet eius adire cubiculum, tota nocte plateas vrbis circumiuit, & ad eius cubiculum custodientibus Angelis peruenire non potuit, vnde in crastinum ad pedes eius prouoluitur, & veniam petens, crimen quod cogitauerat coram omnibus confitetur.

Baptizatur ab Eusebio Papa.

Post decessum sancti Siluestri Marcus papa ordinauit eum presbyterum, eo quod constantia fidei in eo præpolleret, cum iam esset 50. annorum. Cum ergo ordinatus fuisset, tanta sanctitate claruit, vt in missarum solemnijs inter manus eius sacrum mysterium appareret.

Ordinatur presbiter à Marco Papa.

Post hæc Iulius Papa, videns Arianos sub Constantio præualere, consecrauit eum vrbis Vercellis episcopum, quæ tunc obtinebat inter alias vrbes Italiæ principatum. Cum autem Vercellis ingressus fuisset, facientibus hæreticis, cunctarum ecclesiarum ostia clausa sunt, vt nullus intraret. Comperiens autem beatus Eusebius tantam eorum malitiam ante ostium maioris ecclesiæ, quæ est beatæ Mariæ virginis, flexis genibus orauit, & statim eo surgente, omnia ostia aperta sunt, ac diuinitus reserata: ac si minime clausa fuissent.

Constituitur episcopus à Iulio Papa.

De Constantia eius contra Arianos.

CAP. LIII.

CVm autem beatus Eusebius omnes prouincias occidentis, & sanctus Athanasius totam ecclesiam orientis ab Arianorum peste sua prædicatione purgarent, Constantius Imperator eos ab ecclesia in exilium propellere laborabat. At vero Eusebius in tantum prosecutus est Arianos, vt Auxentium hæreticum Mediolanensem episcopum, ab omnibus Christianis expulsum, damnaret, & pro eo sanctum virum Dionysium episcopum ordinaret. Vnde iratus Constantius contra Eusebium concilia congregauit, & multas cum episcopis ei literas misit, sed ille eorum consortia fugiens, sciens malitiam in multitudine præualere, venire noluit: & suam senectutem opposuit. Vnde Imperator statuit contra eius excusationem, in Mediolanensi vrbe quæ prope erat, concilium celebrari, quo cum ipse Imperator venisset: & collecto concilio Eusebium deesse videret, misit ad eum literas vt veniret. Sed cum ille venire tardaret, & Imperator Liberium Papam, & quosdam alios expectaret, iussit Arianos episcopos fidem suam describere, & sancto Athanasio licet absente damnato, catholicos qui aderant, fecit subscribere: quorum primus Dionysius Mediolanensis fuit.

S. Eusebius constantissimus hostis Arianorum.

Noluit interesse conciliabulis Arianorum.

Cum ergo Eusebius de vrbe Vercellis exiret, & multa se passurum prędiceret, ad quendam fluuium deuenit, nauis autem ex alia ripa fluminis procul erat: quæ statim eo iubente ad eum venit, & ipsum cum socijs nullo gubernante transuexit. Tunc obuians ei prędictus Dionysius procidit ante eum dicens *peccaui pater, libera me si vales.* Venerunt itaque simul in ecclesiam, vbi Papa Liberius cum catholicis episcopis fidem Nicæni Concilij confirmat, & ipse Eusebius & præfatus Dionysius eidem fidei subscripserunt.

Vocatus autem Eusebius ab Imperatore, cum nec minis nec blanditijs moueretur, coram omnibus dixit: Vos dicitis filium minorem esse patre, cur mihi meum filium, & discipulum prætulistis? Non enim discipulus super magistrum, nec filius super patrem. Qua illi ratione permoti, statim chirographum, quem subscripserant & cui Dionysius subscripserat obtulerunt, & ait illis : Non post filium scribam, cui præsum auctoritate, sed istum incendite : nouumque cui subscribam si vultis scribite. Sicque nutu Dei incensus est chirographus , cui Dionysius & alij 29. episcopi subscripserant. Rursumque Ariani alium chirographum citius conscripserunt, vt Eusebius, & alij subscriberent sed cum nullatenus consentiret, gaudere catholici cœperunt, quod ipsi, qui coacti subscripserant chirographum illum , ab episcopis Arianis incensum videbant.

Noluit subscribere Arianorum chirographo.

De passionibus eius & obitu.

CAP. LIV.

Diabolus quibus non potest persuadere ijs vim admouet.

TVnc iratus Constantius tradidit Eusebium voluntati Arianorum, qui statim eum ab alijs Episcopis abstrahentes, & eum fortiter flagellantes, traxerunt per gradus palatij à summo vsque ad imum, & rursum ab imo vsque ad sursum. Cumque lapidibus graduum quassato capite multum sanguinem iam fudisset, & adhuc eis consentire non vellet, iunctis retro manibus eum per collum trahebant, extorquere volentes, vt eis consentiret, ipse autem quasi nihil passus constanter dicebat, se in sua manere confessione & pro ea libenter occumbere. Tunc decreuit Constantius vt omnes episcopi, qui eius exemplo fuerāt animati, in exilium mitterentur.

Eusebius varijs modis ab Arianis vexatur.

Hilarius igitur Pictauiensis, & Paulinus Treuerensis, & Dionysius Mediolanensis, cum Liberio Papa propter fidem in exilium deportantur. Eusebius vero in cauea constrictus, reclusus est apud Sercopolim vrbem Palestinæ in tribu Manasse, quæ & Bethsan vocatur. Et quia Scythæ eam condiderunt, Scythopolis appellatur. Videntes autem Ariani, quod ibi constitutus circumspicere poterat, inde abstractum negato cibo, & potu in domo angustissima recluserunt. Cumque ibi 7. diebus ieiunasset, & hoc custodibus intimasset, pietate moti in aliud eum hospitiolum receperunt, permittentes vt eum quilibet visitaret, sed non diu; 15. enim die Ariani hospitium irruunt, & eum rapientes in tali ergastulo circuncludunt, vt esset illo longitudine breuior, latitudine angustior, ita vt curuatus nec pedes extendere, nec se in latus alterum vertere, nec aliquem suorum posset videre capite depresso, humeros tantum & cubitos mouere valebat, & nisi eum Angelorum teleuaret visitatio, humanum corpus tantam iniuriam tamdiu sustinere non posset. Sed qui Ionam in ventre cæti seruauit, & hunc ita vsque ad exitum Constantij custodiuit.

Arianorum inhumanitas.

Qui plura de hoc sancto viro desiderat, inueniet apud Baronium tomo 3. Annalium per singulos annos prout gesta sunt, digesta.

Iulianus igitur Imperator ei succedens, volens placere omnibus, iubet exulatos Episcopos reuocari: & templum Deorum aperiri, & pace frui sub lege, qua quisque vellet, & sic inde exiens Eusebius ad Athanasium venit, & historiam ei suæ passionis exposuit. Inde veniens ad Liberium Papam ab ipso gratanter acceptus est. Sic etiam defuncto Iuliano, Iouiniano regnante sopitis Arianis, Eusebius Vercellis redijt, & eum populus cum magna exultatione suscepit. Sed iterum Valente regnante Ariani repullulant, & contra Eusebium dioceses visitantem, seditionem excitant, & vallata domo eius, & supinum trahentes extra domum, lapidibus obruunt: & sic migrans ad dominum sepultus est à discipulis suis in ecclesia, quam ipse construxerat.

Vixit autem secundum chronicos ad minus 88. annis.

De Dydimo Alexandrino.

CAP. LV.

An. Ch. 375.

H*Ieronymus in chronicis.* Anno Valentiniani 8. Dydimus Alexandrinus multa de nostro dogmate per notarios commentatur, qui post 5. natiuitatis suæ annum luminibus orbatus est, elementorum quoque ignarus fuit.

Rufinus 11. *libro cap.* 7. Dydimus in parua ætate cum prima adhuc elementa litterarum ignoraret, luminibus orbatus, maiori desiderio scientiæ veri luminis inflamatus est. Audiens scriptum in euangelio, *quod apud homines impossibile est, possibile est apud Deum.* Vnde confisus in Domino precabatur obnoxius, vt illuminationem cordis acciperet, miscebatque precibus studia & laborem, iuges continuatasque vigilias vt quod alijs visus, illi conferret auditus. Cumque post lucubrationis laborem (vt fieri solet) legentibus somnus aduenisset. Dydimus tanquam immundum animal ruminans cibū quem cœperat ex integro reuocabat, & ea quæ dudum alijs percurrentibus ex librorum lectione cognouerat, memoria & animo retexebat. Ita in breui, Deo docente, in tantam diuinarum humanarumque rerum eruditionem ac sententiam venit, vt scholæ Ecclesiasticæ doctor existeret, Athanasio episcopo cæterisque viris sapientibus in Ecclesia Dei admodum probatus. Sed & in cæteris siue dialecticæ, seu geometriæ, astronomiæ quoque & arithmeticæ disciplinis ita erat paratus, vt nullus vnquam philosophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum vel concludere quieuerit. Sed statim vt responsiones eius acceperat, magistrum eum illius, de qua proposuerat, crediderit disciplinæ.

Matth. 19.

Dydimus præficitur scholæ.

Eius scripta in magna omnium admiratione habentur. Nos tamen qui viuæ vocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, longe maiorem gratiam ac diuinum nescio quid ac supra humanam vocem sonans in illis magis sermonibus qui de eius ore proferebantur, audiuimus. Hunc etiam beatus Antonius cum fidei Athanasij testimonium laturus aduersum Arianos de Thebaide Alexandrina descendisset, magnificis consolatus est verbis. Nihil, inquit, te offendat Dydime, quod carnalibus oculis videris orbatus, desunt enim tibi illi oculi quos mures & muscæ & lacertæ habēt: sed lætare quod habes oculos, quos Angeli habent, & quibus Deus videtur, per quos tibi magnum scientiæ lumen accēditur.

Viuæ vocis energia.

Antonius ad Dydimum.

De studio & scriptis eiusdem.

CAP. LVI.

H*Ieronymus in lib. virorum illustrium.* Dydimus Alexandrinus captus à parua ætate oculis: & ob hoc elementorum ignarus, tantum miraculum sui omnibus tribuit: vt dialecticam quoque, & arithmeticam & geometriam; quæ vel maxime visu indigent vsque ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliaque conscripsit, Commentarios scilicet in psalmos omnes; commentarios in euangelia Matth. & Ioannis; & de dogmatibus; & contra Arianos libros duos, & de Spiritu sancto librum vnum, quem ego in Latinum verti; in Isaiam tomos 18. In Oseæ scripsit ad me commentariorum lib. 3. & in Zachariam meo rogatu libros 5. Et commētarios in Iob, & multa alia quæ digerere proprij iudicij est, viuit vsque hodie, & octogesimum tertium ætatis suæ iam excessit annum.

Opuscula Dydimi Alexandrini.

Author. Omnium librorum Dydimi, nullum in armarijs; quæ sunt apud nos vspiam reperi, præter librum de spiritu sancto: quem Hieronymus se in Latinum vertisse testatur dicens in prologo eiusdem libri. Volens aliquid garrire de Spiritu sancto, malui alieni operis interpres existere, quam vt quidam faciunt, informis cornicula alienis me coloribus adornare. Legi dudum cuiusdam libellos de Spiritu sancto, & iuxta Comici sententiam ex Græcis, bonis Latina vidi non bona. Nihil ibi virile atque districtum; sed totum flaccidum, molle & nitidum. Dydimus vero meus, oculum habens sponsæ, & illa lumina quæ in candescentes segetes Iesus præcepit subleuari, procul altius intuens, antiquum nobis morem reddit, vt *propheta* vocetur *videns.* Certe qui hūc legerit, Latinorum furta cognoscet, & contemnet riuulos cum cœperit haurire de fontibus.

De Petro Alexandrino & Lucio Ariano.

CAP. LVII.

H*Ieronymus in chronicis.* Anno Valentiniani 9. Alexandriæ ordinatur Episcopus Petrus, qui post Valentis interitum tam facilis in recipiendis hæreticis fuit, vt nonnullis suspitionem acceptæ pecuniæ intulerit. *An. Ch. 376*

Helinandus 43. *lib.* Hic est quem beatus Athanasius successorem sibi delegerit; sed vt ait Rufinus, Lucius

Lucius Arianus.

Arianæ partis episcopus, tanquam lupus ad ouem aduolat, Petrus autem protinus nauem conscendens, ad vrbem Romam perfudit. Lucius vero tanquam materia sibi crudelitatis oblata, ita ibat in sanguine, vt nec speciem religionis aliquam seruare videretur. Igitur Athanasius hoc anno videtur mortuus, quamuis Hieronymus in chronicis eius obitum non ponat: *Socrates in historia tripartita* dicit eum mortuum fuisse consulatu Gratiani secundo & Probi; Consulatus enim tunc temporis Constantinopoli & Romæ annotabantur.

Theodoritus vt supra. Lucio Ariano Alexandriam venienti, dicebant gentiles; *bene venisti episcope: qui filium non defendis, te Serapis amat, & huc introduxit.*

Rufinus vbi supra. Huius primo ingressu tanta & tam turpia in virgines continentes ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutionibus gentilium memorantur.

Theod. ex epist. Petri Alexandrini. Vestes sanctarū virginū dirūpebant, nudas per totā vrbē circunferentes, quibus cum turpitudine prout poterant illudebant: puerum quendam indutum veste fæminea inunctis oculis & vultu fuco colore depicto super ipsum altare huc & illuc agere & manibus ad turpiter saltandum fecerunt. Postea quendam ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusque nudatum, in sede ponentes Ecclesiæ, turpem concionatorem contra Christum fecerunt, pro sacris verbis scelera proferentem, laudantem luxuriam, impietatem, fornicationem, masculorum concubitum, furtum, cibos, potum.

Concio execranda in Christum.

Rufinus vbi supra lib. 11. cap. 3. Post fugas ciuium & exilium, post cædes, & tormenta: flammasque, quibus innumeros condemnauit Lucius, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentibus indicit, tria millia simul aut eo amplius viros per totam eremum secreta & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur; mittit armatam equitum ac peditum manum. At illi è contra gladijs obiectabant ceruices, & nihil aliud dicebant, nisi AMICE AD QVID VENISTI?

De exilio duorum Machariorum.

CAP. LVIII.

EO tempore patres monachorum vita & antiquitate Macharius, & Isidorus, aliusque Macharius, Heraclides & Pambus Antonij discipuli per Ægyptum, & maxime in Nitriæ partibus habebantur. Quæ præsens vidi loquor, & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui, ad eos delatus est homo membris omnibus, & maxime pedibus aridus, qui cum ab eis *in nomine Domini* oleo fuisset perunctus, statim ei firmatæ sunt plantæ eius & dicentibus eis: *In nomine Domini nostri Iesu Christi, quem Lucius persequitur: Surge, & sta super pedes tuos, & redi in domum tuam*: continuo exurgens & exiliens benedicebat Deum, ostendens, *quia vere in illis erat Deus.*

Homo membris aridus perunctus oleo à S. Machario sanatur.

Cæcus quidam antea rogauerat se deduci ad cellulam Macharij, qui erat in itinere dierum trium, qui multo labore ductantium illuc perueniens, Macharium non reperit domi, contristatus valde in fide proficiens: deprecor vos, inquit, applicate me ad illam partem parietis, vbi cubare solet. Quo facto, parum luti aridi vnde paries oblitus videbatur, assumens, palmæ suæ supposuit, rogat, vt aquam de puteo, de quo bibere solebat ei darent; quo humore soluens glebam, eodemque luto oculos superungens, & lauans de aqua, quæ hausta fuerat de puteo, repente visum accepit, & sine ductoris adminiculo ad sua redijt, & cum omni domo sua postea regressus, & *Deo gratias referens*, rem vt gesta fuerat, indicauit.

Cæcus recipit visum.

Ad eundem Macharium, vt iam superius dictum est, hyæna catulos suos cæcos ante pedes posuit, quo rogante dominum, receperunt visum. Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiæ virtutum mirabilibus detulit, sed iussit patres suos ablatos à grege suo, imo clam raptos in insulam quandam Ægypti paludium deportari, in qua compererat neminem prorsus esse Christianum. Igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa veneratione ab incolis obseruatum. Cumque primum nauicula senum oram soli illius contigisset: ecce subito sacerdotis templi illius filia virgo ab immundo spiritu correpta, cum ingenti vociferatione, & cum clamoribus vsque ad cœlum datis, per medios agi populos cæpit, & crebros ducens rotatus, stridens huc atque illuc rabida ora vibrare. Cumque ad spectaculum tanti monstri populi conuenissent, maxime cum esset sacerdotis filia, qui in honore præcipuo apud eos fuerat, per auras eam raptam sequentes, perueniunt vsque ad nauiculam senum. Ibi vero proiecta eorum pedibus & prostrata clamare cæpit: Quid venistis huc ô serui Dei summi, antiquis nos & veternosis euolare domicilijs? In hoc loco depulsi vndique latebamus, quomodo vos nequaquam latere potuimus, cedimus antiquis sedibus, populos vestros terrasque recipite.

Narrantur hæc miracula SS. Machariorū à Ruffino 11 l. hist. Ecclesia. cap. 5. Lege Socratem l. 4. c. 19.

Hęc illa dicente, increpatus ab eis spiritus effugatur, & puella sana vna cum parentibus suis iacebat ad pedes nostri temporis Apostolorum. Qui talibus exordijs *prædicantes, eis fidem Domini nostri Iesu Christi, in tantam conuersionem repente eos perduxerunt, vt statim manibus suis antiquissimum illud templum, & in summa veneratione habitum destruerent, & ecclesiam confestim ædificarent.* Quod cum Alexandriæ fuisset nunciatum, veritus Lucius, ne forte etiam suorum odia in eum iusta consurgerent, vtpote quia aperte iam bellum non hominibus, sed Deo indiceret, occulte eos reuocari, & in eremum mitti iubet.

De sancto Moyse Sarracenorum episcopo.

CAP. LIX.

EO tempore Mauuia Sarracenorum gentis Regina, vehementi bello Palæstini & Arabici limitis oppida, atque vrbes quatere, vicinasque simul prouincias vastare cæpit. Cumque frequentibus bellis Romanum attriuisset exercitum, orata pace non aliter se amplexuram promittit, nisi Moyses monachus genti suæ daretur episcopus, qui in eremo partibus illis propinqua vitam solitariam degebat, quique meritis & virtutibus & signis, quæ faciebat per illum Deus, magnifice innotuerat. Captus ergo Moyses ad sacerdotium suscipiendum, nulla ratione passus est se à Lucio ordinari. Sed ab episcopis quos ille in exilium truserat ordinatus est episcopus. Quo facto & gentis ferocissime pacem tenuit, & vitam intemeratam custodiuit.

Mauuia regina Sarracenorum Moysen eremitam petit, vt sit episcopus.

Huic Moysi dictum est. Vade, sede in cella tua: & illa te docebit vniuersa.

Dicta Moysis episcopi Saracenorū.

Idem homo fugiens homines, similis est vuæ maturæ, qui autem cum hominibus versatus, similis est vuæ acerbæ.

Idem Moyses, audiens iudicem venientem ad se, fugit in palude: cui iudex occurrens, quærebat vbi esset Moyses? quid inquit vultis ei? fatuus est & hæreticus.

Moyses per humilitatem sibi detrahit.

Idem inuitatus in Scythi, ad iudicandum ibi fratrem culpabilem, sportam vetustissimam plenam arena portabat, Interrogatus quid hoc esset? respondit dicens, peccata mea sunt post me sequentia, & non video ea, & hodie veni aliena iudicare.

Ad hunc Moysen dixit Zacharias Serapionis discipulus, exuta cuculla, & sub pedibus suis iactata & conculcata: nisi ita conculcatus fuerit monachus, non potest monachus esse.

Idem ad hunc Zachariam morientem dixit: quid vides? nihil melius, inquit, quam tacere pater.

Idem Moyses ordinatus & expulsus ab altari, vt sic probaretur, dicebat, *bene tibi fecerunt cinerate & cacabate, &*

quia cum tu homo non sis, in medio hominum ausus es ingredi.

Idem Moyses in Scythi 7. fratribus secum manentibus ait, hodie huc barbari veniunt, fugite: & tu, inquiunt, non fugis? Respondit, per tot annos expecto istam diem: vt compleatur sermo domini. *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Ecce inquit appropinquauerunt Lamiæ; Et statim intrantes barbari interfecerūt eos. Vnus autem ex eis perterritus, abscondit se super plectas, & vidit septem coronas descendentes & coronantes Moysen, & sex fratres. *Matth. 26.*

Idem Moyses in 7. capitulis ad Perimenium: Stultitia est homini, relicto suo mortuo, flere alienum. Mori à proximo tuo, est flere peccata tua, & sine cogitatu esse ab homine, quia iste bonus est: ille malus.

Idem. Per has quatuor res, passio gignitur: per abundantiam escæ & potus, per satietatem somni, per ocium, per iocum.

Socrates in historia tripartita. Moyses cum seruus esset, propter culpas à Domino expulsus est, qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit, postea conuersus panem solum comedens 6. annis, per totam noctem stans orauit, nec genibus inclinatus, nec oculis somno clausis. Noctanter circumibat cellas monachorum, & lagenas omnium aqua implebat, cum aqua longe distaret 10. aut 20. aut 30. stadijs. Qui licet ita domaret corpus, priorem valetudinem non amisit. Aliquando autem quatuor latrones simul comprehensos ligans, impositos humeris perduxit ad Ecclesiam in voluntatem monachorum ponens quid de eis facere vellent, factusque Presbyter in Scythi terribilis dæmonibus, vixit pene annis 75.

De Abbate Pastore & dictis eius.

Cap. LX.

IN *vitis patrum.* Quæsiuit Abbas Pastor ab Abbate Moyse, pater quando veniunt tentationes, resistam eis, an permittam intrare? Qui respondit, permitte, & pugna cum eis. Alij vero idem interroganti, respondit: non permittas intrare. Tunc admiratus Abbas Pastor, ait: Ego tibi committo cogitationes meas: & tu aliter doces alios quam me: Cui senex: Ego tibi dixi sicut mihi ipsi, quia vbi est maior pugna, & maior corona, quibusdam autem bonum est non dimittere tentationes intrare. *Verba Pastoris Abbatis.*

Dixit Abbas Pastor, quia paupertas & tribulatio cum discretione sunt vitæ solitariæ operationes: hi sunt tres viri scilicet Noe, Daniel, & Iob: Noe nihil possidens, Iob tribulatus, Daniel autem discernens.

Dixit etiam, bonum est fugere corporalia: quia homo qui est in corporali bello, assimilatur ei, qui stat supra locum profundissimum, vt qua hora visum fuerit inimico eius facile possit eum impingere deorsum: si autem à corporalibus longe fuerit, assimilatur viro stanti longe à puteo, vt non trahat eum inimicus, vt possit projcere deorsum, & dum violenter trahitur, Deus ei auxilium dirigit.

Dixit Abbas Pastor: Nisi Nabuzardam venisset, templum domini crematum non fuisset, ita nisi quies gulæ & ventris in animam venerit: nunquam mens pugnans contra inimicum corruit.

Dicunt autem quod Abbas Pastor nunquam ibat ad manducandum, nisi contra voluntatem, & cum lachrymis, ne videretur inobediens fratribus.

Dixit Abbas Pastor, sicut fumo expelluntur apes, ne tollatur dulcedo operis, ita timorem Domini & omne opus bonum ab animo expellit quies corporalis.

Cum mater Abbatis Pastoris volens eum videre cum fratribus, diu lachrymata esset extra ostium, ait Abbas: Quid vult hæc vetula? Deinde Abbas Pastor intra ostium stans ait: An vis hic videre nos, an in alio sæculo? Et illa, in alio. Si, inquit, æquanimiter feras, quod non vides hic, videbis in futuro. Et illa abijt.

Voluit Iudex prouinciæ videre Abbatem Pastorem, & non acquieuit. Iudex autem incarcerauit filium sororis eius tanquam malefactorem, dicens: Si rogaret Abbas pro eo, eriperet eum. Tunc mater pueri ad ostium fratris sui fleuit, dicens: saltem moueat frater viscera tua miseratio sanguinis tui. Et mandauit senex: ad vltimum examina causam secundum legem, & si dignus est morte, moriatur, sin autem, fac quod vis.

Frater quidam interrogauit Abbatem Pastorem: Quid est quod scriptum est: *qui irascitur fratri suo sine causa?* Ille respondit: Ex omni re qua voluerit te grauare frater tuus, si irasceris contra eum, donec oculum tuum dextrum eijciat, sine causa irasceris ei; si autem aliquis te voluerit separare à Deo, pro hoc irascere. *Matth. 5.*

Dixit Abbas Pastor: Est homo qui videtur ore tacēs, & corde alios condemnat, hic sine cessatione loquitur. Et est qui à mane vsque ad vesperam loquitur, & taciturnitatem tenet, quia nunquam sine vtilitate loquitur.

De cæteris patribus illius tēporis, & primo de Abbate Pior.

Cap. LXI.

EO tempore florebant Pior, & Isidorus, & Pambo, & Ammonius, & Hellin, & Apelles, & Serapion, & Eulogius, & Dorotheus, & Piamon, & Beniamin, & Marcus, & Apollonius, & Euagrius, & Melas, & Paulus in Lybia, & Hor, & Copres, & Mutius, & Benus.

Horum Pior ambulans comedebat vt minorem sentiret voluptatem, pergens ad eremum fodit puteum, & aquam inueniens amaram, vsus est ea vsque in finē vitę. Iste, cum Moyses & eius monachi foderent puteum & aquam inuenire non possent, superuenit, & oratione facta descendit in foueam, cumque tertio percussisset terram, mox emanauit aqua: illoque statim discedente, petentibus, vt vel ex aqua parum gustaret. Feci, inquit, propter quod directus sum. *Vita & dicta Pior.*

Idem Pior duos saccos magnum & paruum impleuit arena, dicens: Saccus iste multum habens arenæ mea peccata sunt, & posui ea super dorsum meū: vt doleam pro eis & plorem: hæc autem sportella modica peccata mei fratris sunt, & sunt ante faciem meam.

Hic fuit eremita Pior, quem beatus Antonius adolescentem in sancto proposito monachorum instruxit 30. & amplius annis: ex quo egressus est de domo parentum suorum, nunquam eis visus est. Soror eius cum esset vidua habens duos filios iam adolescentulos, misit eos in eremum ad requirendum fratrem suum: ipse vero non acquieuit petitioni eorum. Perrexerunt autem ad beatum Antonium indicantes ei pro qua causa venissent. Misit ergo Antonius, & vocauit eum ad se, dixitque ei: Vade & videat te soror tua. Tunc assumpsit secum alium monachum, & perrexit ad domum sororis suæ: & stans foris prope ianuam atrij clausis oculis, vt non videret sororem, stetit & ait: Vide me quantum volueris. Et statim reuersus est ad eremum.

De Abbatibus Isidoro & Pambo.

Cap. LXII.

HIeronymus *in vitas Patrum.* Monasterium Isidori erat apud Thebaidam muro circundatum, mille monachos habens. Senior sedens ad ianuam ea lege intrantes recipiebat: vt vltra non exirent.

Author. Ergo stabilitas loci etiam tunc firmata est, quam tamen beatus Benedictus dicitur inuenisse, id est scripto primus confirmasse.

Idem in vitas patrum. Ad suscipiendos autem hospites habebat cellulam sibi adhærentem. *Isidori vita & dicta.*

Huius Isidori dictum est. Ex quo factus sum monachus, non permisi iracundiam vsque ad fauces meas ascēdere.

Abbati Moysi imposuit durissimam impugnationem fornicationis Dæmon, vt non præualeret sedere in cellula sua, sed abijt ad Abbatem Isidorum: & retulit ei impugnationis suæ violentiam: cumque de scripturis sanctis Isidorus consolaretur eum, & vt ad cellulam suam reuerteretur, rogaret, noluit: Isidorus ergo pariter

cum Moyse ascendit in superiora cellulæ suæ & dixit ei: Respice ad occidentem, & vidit multitudinem dæmonum cum furore, quasi ad prælium præparatos. Dixit autem ei Isidorus, respice iterum ad orientem, & vidit multitudinem sanctorū Angelorū, gloriosam & splendentē, super lumen solis. Ait autem Isidorus: Ecce quos in occidente vidisti, ipsi impugnant sanctos Dei, nam quos ad orientem conspexisti, ipsi sunt quos in adiutoriū sāctis suis mittit Dominus. Cognosce ergo quia plures sunt nobis, cum sicut dicit Eliseus, *quia maior est, qui in nobis est, quam qui hoc in mundo.* His cōfortatus Moyses reuersus est in cellulam suam.

Abbas Isidorus quotiens illi cogitatio dicebat, quia magnus es. Respondebat ad se, nunquid talis sum qualis ille? Cum vero Dæmon conturbans eum suggerebat ei desperationem, dicebat: Quamuis ego in tormentis mittar, tamen vos subtus me inuenio.

Pambus cum sineliteris esset, accessit ad quendam vt doceretur Psalmus: qui cum audisset primum versum Psalmi 38. id est *Dixi, custodiam vias meas, vt non de linquam in lingua mea.* Secundum noluit audire: Satis est, inquit, si hunc implere potero mihi sufficit. Requisitus postea quare in 6. mensibus non redijsset, quia inquit, illum versum nondum opere compleui. Post multum, requisitus à quodam, vtrum implesset: Vix, inquit, 49. annis illum implere potui.

Huic quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente numera: Respondit: quod dedisti non eget numero, sed salubri tantum effectu.

Hic rogatus ab Athanasio descendit Alexandriam, vbi cum videret mulierē Theatricam fleuit, requisitus quare fleret, ait: Duæ res me mouent: Vna est illius perditio: altera quia non habeo tantum studium placendi Deo, quantum illa turpibus hominibus.

De hoc dicebat Isaac; patres nostri, & Pambo Abbas vetustis & de multis partibus resarcitis vestibus vtebantur: nunc autē qui preciosis vtimini, deseritis hunc locū.

Item Theophilus Archiepiscopus volebat in Scythi ædificari ab Abbate Pambo. Qui fratribus rogantibus vt aliquid ei diceret, respondit: *Si taciturnitate mea non ædificatur, neque in sermone ædificabitur.*

Idem sicut apis, quocunque vadit, mel operatur, ita monachus.

Abbas Pambus in hora mortis ait, postquam veni in hac solitudine, & fabricaui mihi cellam extra laborem meum, non recolo panem me comedisse, nec pænituisse de sermone, quem locutus sim vsque in hanc horam, & sic vado ad Deum quasi qui nec dum initium fecerim seruiendi Domino Deo.

Frater requisiuit Abbatem Pambum, si bonum esset laudare proximum, respondit senex, melius est tacere.

De Ammonio, & Heleno, & Apelle.

Cap. LXIII.

Hieronymus in vitas patrum. Vidimus inter eos Ammonium sapientissimum virum. Huius monasterium erat muro circumdatum, quod in illis locis ex lateribus crudis facile fieri solet.

Socrates lib. 4. cap. 18. Ammonius eruditissimus Origenis, Dydimique discipulus à iuuentute vsque ad mortem præter panem assum nihil comedit.

Hic adeo sine curiositate fuit, vt cum Athanasio Romam veniens, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantum ecclesiam Petri & Pauli.

Hic electus in episcopū, dexterā sibi amputauit aurem.

Hic à nullo visus est irascens, aut iurās aut mētiens, aut vanum, vel asperū, vel infirmum protulisse sermonem.

Helim in sinu portabat ignē, & vestis eius nō ardebat.

Author. Hunc Helim Hieronymus in vitis patrum appellat Helenum, de quo dicetur inferius.

Apelles Ægyptius, vt legitur, ex fabro ferrario conuersus est, qui quadā die hoc opus exercens, dæmonem eum tentantem in specie mulieris forcipibus candentibus percussit in facie, qui stridens & ingemiscens procul fugit. Hieronymus, ait quod nuda manu de ferro candente diabolum percussit transformatum in mulierem speciosam, ex quo in vsum habuit ferrum candens nuda manu tenere, nec lædi.

Hic narrabat de quodam Ioanne, qui sub cuiusdam saxi rupe tribus continuis annis orauit stans, nunquam resides, vel iacens somni tantum capiens quantum stans capere potuit. Cibum nunquā sumpsit, nisi dominica die cum presbyter ad eū veniebat, & offerebat pro eo sacrificium, & hoc erat ei sacramentum & victus. Pedes eius dirūpebantur, & sanies ex eis profluebat. Completisque tribus annis, ab Angelo sanatus est & repletus scientia & doctrina, multosque ædificauit: dominica die semper reuertens ad illum locum, sacramentorum gratia. Reliquis diebus opera manuum faciens iumentorū cingula de palmarum folijs texens, vt in illis locis haberi mos est, quibus cingulis iumentorum infirmitates sanabantur. Hanc quoque gratiam habuit, vt vnicuique fratrum scriberet, de quo peccato vel vitio, vel de quo virtutis opere quisque cæteris præemineret.

De Serapione, Theone, Eulogio, & Dorotheo.

Cap. LXIIII.

In regione Arsenoite Serapionem vidimus patrem 10. milliū monachorum, qui omnes ex proprijs laboribus cibos, præcipue messis tempore, mercede manuū conquirebant. Hoc autem moris est, non solū ipsis sed & omnibus pene Ægyptijs monachis, vt messis tempore se locent ad metedum, atque ex ea mercede octogenos vnusquisque modios frumenti, plus, minusque conquirit. Vnde non solū regionis illius indigentes aluntur, sed & Alexandriā naues onustæ frumento diriguntur, vel in carcerē reclusis, vel reliquis egētibus peregrinis: neque enim intra Ægyptum sufficiunt pauperes, qui possint nimiæ eorum fructus largitatis assumere.

In vitis patrum. Abbas Serapion quando erat iuuenis, paximatium furabatur, quē occulte manducaret: Theona autem faciente sermonem de continentia, peccatum confessus est corā omnibus, & velut lampas ignis egressa est de sinu eius, & impleuit totam domum fætore.

Dixit Abbas Theō: Sic nihil est noxiū monachis, & lætificat dæmones magis, quam celare cogitationes patribus spiritualibus.

Socrates vbi supra. Theonas pater fuit trium millium monachorū scientissimus Græcarum & Latinarum literarum. 30. annis dicitur tacuisse.

Hieronymus in vitis patrum. Vidimus & alium sanctum Theonam in sua cella clausum solitarium, vt dicebatur 30. annis silentium tenuisse.

Author. Hinc apparet, quod in toto illo tempore, quo silentium tenuit, non fuit pater aliorum monachorum, non enim tauro tempore posset tenere silentium, sed post illud tricennium factus est Abbas.

Sanctus Eulogius presbyter cogitationes hominum præsciens, cū videret quosdā ex monachis indigne velle communicare, remouebat singulos, dicens vnicuique, tu hac nocte fornicationis desiderium habuisti: tu vero dixisti in corde tuo, nihil interest vtrum iustus, vel peccator accedam & hos omnes & similes remouebat, donec omnes per pœnitentiam purgarentur.

Socrates vbi supra. Dorotheus genere Thebeus, quotidie lapides à mari colligebat, & singulis annis hospitium ædificabat, & non valentibus ædificare dabat, noctibus autem propter eorum cibum faciebat sportas vt venderet. Nunquam visus est in lectulo soporatus, vel pro requie pedes extendisse, & sæpe ei dormienti cibus ex ore labebatur. Aliquādo somno grauatus cecidit in stercore, expergefactus & contristatus ait sub silentio: Si Angelis dormire suaseris, & mihi vlterius suadebis.

Huic laboranti dixit quidam: Cur ita perimis corpus tuum? Respondit, quia illud occidit me.

Huius cibus omnino absque ignis opere fuit.

Huius cellulam cum latrones eum aurum habere æstimarent, quodā tempore inuadentes, ita orationibus eius

foribus

Marginalia: [Regum] 6. | Pambi. | Ammonij. | Apellis [d]icta. | Vita Serapionis. | Eulogius. | Dorothei vita.

foribus affixi sunt, vt penitus mouere nō possent, donec consueta hominum multitudo adueniret, quos vt viderunt igne comburendos trahere conabantur. Tunc vir sanctus necessitate loqui cōpulsus, ait: Sinite eos abire, alioquin sanitatis gratia fugiet à me (Sola enim manus impositione conferebat de quacunque ægritudine sanitatē.) Illi vero, his auditis, & monachi facti sunt, & pœnitentes abire dimissi sunt.

Hic etiam sanctus quoties hominibus respondebat, in tabulis scribebat.

Dicitur etiam, quod noctibus ad eremum prodiens plurimo bestiarum comitatu vteretur, quibus tanquam pro laboris remuneratione aquam de puteo suo hauriebat.

De Piammone, Beniamin, & Marco.

Cap. LXV.

Vita Piammonis. Piammon presbyter dum sacrificaret, vidit Angelum contra altare stantem, monachos præsentes in codice scribentem & delentem absentes.

Hieronymus. Piammon eo tēpore, quo fratres ad communicandum accedebant, videbat Angelum Dei stantem iuxta altare, scribentem in libro quorundam nomina, aliorum non scribentem, quorum vnumquemque seorsum discutiens, inuenit in singulis mortale peccatū, & cum eis tādiu fleuit, donec cum cæteris ascripti sunt.

Socrates. Beniamin senex hydropicus in tantum fuit, vt per ianuas cellæ suæ nō posset efferri, nisi ianuæ cum tabulis antepositis tollerentur. Qua passione laborans 8. mensibus ante mortem sedens in cella latissima, solenniter curabat ægrotantes, rogans ad se venientes, vt orarent Deum pro anima eius, de corpore non curantes, quia & dum sanum esset, inquit, nihil mihi profuit.

Vita Marci. In Scythi Marcus dum ad sacramenta accederet, Angelus ei sacramenta præbebat, cuius manum tantummodo vsque ad iuncturam brachij videbat.

In vitis patrum. Marcus scriptor, antiquarius vocatus dum scriberet (o) relquit imperfectū. Hic Marcus vestitus erat sacco scisso & recōsuto, facie tincta de fuligine culinæ: vnde à matre nō est agnitus, ad quam clausis oculis egressus est. Hic Siluani discipulus fuit: hic ait ad Arsenium. Quare nos fugis? Qui ait, diligo vos, sed non possum esse cum Deo, & cum hominibus. Superior quidem virtutum malitia vnam habent voluntatem: vnus autem homo plures habet voluntates.

De Siluano, & eius discipulis.

Cap. LXVI.

Vita Siluani. Abbas Siluanus diu in excessu mentis factus est, & exurgens fleuit amare: rogātibus autem fratribus causam fletus, ait, ego ad iudicium raptus sum, & multos vidi de habitu nostro euntes ad tormenta, & multos seculares ad regnum, & lugens senex nolebat exire à cella sua, sed quando exire cogebatur, operiebat faciem suam dicens: Quid necesse est videre lumen istud temporale, in quo nihil est vtile?

Abbas Siluanus dum cum discipulo suo Zacharia ad quoddam monasterium suum peruenisset, fecerunt eos monachi parum comedere. Postquam vero egressi sunt, inuenit discipulus aquam, & voluit bibere. Cui Abbas ait: Hodie ieiunium est. At ille: Nunquid hodie non cōedimus pater? Et dixit ei: Illa esca charitatis erat fili: nos autem iterum ieiunium teneamus.

Quidam peregrinus superuenit ad Abbatem Siluanū in monte Synai, & vidit quod fratres operabātur, & dixit eis, quare operamini escam, quæ perit? *Maria autem* *Luc. 10.* *bonam partem elegit.* Tūc dixit senex discipulo suo Zachariæ: Da illi codicē vt legat, & mitte eum in cellula, quæ nihil habet. Hora autem 9. circumspiciebat frater ille, si forte eum senex vocaret ad comedendum. Postquam transijt hora venit, & dixit ei: Nunquid hodie non comederunt fratres, Abba, quare me non vocastis? Dixit Abbas, tu homo spiritalis es, & non necesse habes hac esca: nos quasi carnales opus habemus cōmedere, & ideo operamur: tu autem *bonam partem elegisti.* Quod cum audisset, cæpit pœnitere, & dicere: Indulge mihi Abba. Tunc respondit, *ergo necessaria est Martha Mariæ.*

Zenon discipulus Siluani. Huius Siluani discipulus fuit Zenon, qui ait: Nunquam maneas in loco nominato, neque cum homine habente magnum nomen.

Idem Zenon fratribus de scripturis quærentibus, ait: Reliquerunt fratres peccata sua, & cœlestia sectantur.

Idem concupiscens cucumerem, ait intra se: Fures ad tormenta vadunt: proba te si potes ferre tormenta. Et stetit in caumate 5. diebus defricans se in Sole.

Zacharias discipulus Siluani. Huius Siluani fuit alter discipulus, vt dictum est, Zacharias, is cum sepem horti amouisset cum fratribus, vt facerēt hortum maiorem, dixit Siluanus: Non ingredior in hanc cellam, nisi sepis in loco suo fuerit reuocata.

Idem Zacharias vidit fratrem suum Siluanum in extasi à mane vsque in horam decimam, & cum vidisset eum quiescentem, coegit eum lachrymādo dicere quid vidisset. Tunc ille: In cœlum raptus fui, & vidi gloriam Dei, & illic steti vsque modo, & nunc dimissus sum.

Hic Zacharias deposuit palliū suum sub pedes suos, & conculcauit & dixit: Nisi quis sic fuerit conculcatus, non potest esse monachus.

Apollonius cum nullam artem sciret, cibaria & medicamina laborantibus, ex proprijs pecunijs comparabat, singula monasteria circumiens vsque ad horam nonam, & languentes visitans, & eis ministrans.

De Sancto Apollonio.

Cap. LXVII.

Vita Apollonij. Hieronymus. Vidimus in finibus Hermopoleos, ad quem Saluatorem cum Maria & Ioseph fugisse, tradūt, vbi erat templum, quo ingresso Saluatore, omnia idola corruerunt, & minuta sunt. In finibus illis erat Apollonius pater 500. monachorum fere octogenarius, 15. tantum annorum erat cum secessit in eremum, vbi cum 40. annis conuersatus est; ad eum dixit dominus, Apolloni per te Idola Ægypti subuertam: per te perdam sapientiam sapientum, ait: *Aufer à me Domine iactantiam.* Et *Orans exauditur pro iactantia Spiritu à se auferendo.* dominus ad eum: Mitte manum tuam ad ceruices tuas, & quod comprehenderis cōstringe; & sub arena obrue. At ille iniecta manu apprehendit quasi paruulū Æthyopem, & demersit sub arena clamantem: *ego sum superbiæ dæmon.* Tūc ait vox diuina, quicquid de cætero pōposceris consequeris. Facta sunt hæc tēpore Iuliani Apostatæ.

Sanctus autem Apollonius cum quidam fratrū suorum captus esset à Iuliano, perrexit & consolatus est eū, vt patienter ferret, quæ ei inferebantur. Tunc adueniens Tribunus inueniens virum sanctum, & ira motus, iussit etiam cum cæteris includi. Quod & factum est. Media *Incarceratur cum alijs similes fiat.* autem nocte apparuit lux magna in carcere, & Angelus ianuas aperiens, voluit omnes incarceratos educere. Ille vero moram fieri consuluit vsque mane. Tunc custodes pedibus sanctorū aduoluti rogabant eos discedere. Mane autem facto venit Centurio; & iussit eos discedere; *Diuinitus carceris foribus apertis liberatur.* quia in eadem nocte terræmotu domus sua cōncidit, & electi famulorum suorum mortui sunt: & sic sancti cum hymnis & laudibus remearunt.

Post hæc gentib. prædicans multa millia hominum conuertit ad fidem signis & miraculis infinitis. Persecutionis tempore egressus est vt captiuos visitaret Christianos: Cumq; quosdam consolaretur, inuentus est à iudicibus & incarceratus. Quidam vero gentilis Philemo nomine famosissimum eum opprobrijs & contumelijs affecit. Cui Apollonius: Misereatur tibi Deus fili, & nihil horum quæ dicis, tibi Deus imputet ad peccatum. Ille vero hoc audito compunctus est, & statim se Christianum cōfessus est. Iudex vero hoc audito, iussit ignem fieri, & eos in medio proijci, quod & factum est. Interim vir sanctus orauit, *vt ad gloriā nominis Christi ignis extingueretur* & statim ignis rore cœli diffuso, extinctus est.

Quod vt vidit iudex cito contritus est, & *credidit in Christum*. Tandem ducti sunt in vinculis coram præfecto, sed & qui duxerunt eos contriti sunt, & Christi nomini adhærentes, etiam ipsi vincti sunt, & iussu præfecti (quia noluit eos audire) in mare proiecti sunt. Sicq; aqua passionis facta est eis aqua baptismi, & proiecit mare corpora simul omnium in aridam, simulque sepulti, ęgritudines sanant, & orationibus pie petentium adhuc ibi subueniunt.

Vestitus eius veterascens nunquam. Centum orationes vir sanctus toties flexis genibus per diem & totidem per noctem complebat. Indumentum eius erat stuppeum collobium & linteum: quo collum & caput obuoluebat, quæ dicuntur in deserto permansisse nunquam veterata.

Circa hunc sanctum erat templum & simulachrum: quod sacerdotes pro impetrandis aquis pluuialibus circunferebant, quos omnes orando stare fecit immobiles: & nec bobus adhibitis potuit moueri simulacrum. Sic steterunt tota die ac nocte rapidissimis æstibus adusti. Tandem scientes hoc ei per sanctum accidisse, incenso simulachro crediderunt in domino.

De eodem.

Cap. LXVIII.

Primis adhuc diebus cum cæpisset habitare in spelunca, aderat dies sanctus paschæ, & erant eis tantummodo pauci & sicci panes, & olera ex eis, quæ sale aspersa reponi apud eos solēt. Iussit ergo fratribus vt peteret vnusquisque à domino si quid in die festo sumere libēter habeat: quod illi iusserūt eum facere. Cumque complesset orationem, & omnes respondissent *Amen*. Ecce repentè ante fores speluncæ vident astare homines sibi penitus ignotos cum magna ciborū copia, & in quibus erant quędam, quæ omnino in Ægypti regionibus nunquam visa sunt, pomorum genera, & magnitudo incredibilis, vuæ, nuces, fici, & malapunica, faui mellis & lactis copia, nuclei quoque ingentes, panes cādidi & mundi, qui tamen peregrinæ viderentur esse prouinciæ. Viri vero qui hæc attulerāt, statim ea tradiderunt, festināterque quasi ad eum à quo missi fuerant, regressi sunt. Horum tanta fuit copia, vt vsque ad diē Pentecostes quotidie ministrata sufficerent, illique certi erant, quod à Deo solennitatis gratia sibi missi fuerant.

Diuinitus missa sunt ei omnia genera ciborum pro festiuitate Paschatis.

Quidam ex fratribus poposcit ab eo, vt sibi daretur humilitas, & mansuetudinis gratia, quo orante completum est. Orta fame omnes habitatores loci venerunt ad eum cum vxoribus & paruulis, qui iussit eos pascere, donec non haberet nisi tres sportas panis, quæ vnius diei victum monachis præbere debebant, quas etiam iussit proferri in medium, & eleuatis ad Deum manibus, ait: Nunquid non potest manus domini multiplicare hæc, sicut dicit spiritussanctus? *Non deficiet panis in sportis his: donec satiemur omnes de fructibus nouis.* Quatuor ergo continuis mensibus non cessauit erogari panis de sportis, nec deesse potuit aliquando.

Magna eius liberalitas in pauperes & egenos.

Motus ergo Diabolus ait ad eum. Nunquid Helias es tu, aut aliquis alius Prophetarum, aut Apostolorum, quòd hæc facere ausus es? Qui ait: Quid inde? Nonne Prophetæ & Apostoli homines erant, qui nobis & fidē suam & gratiam tradiderunt? Aut tunc Deus præsens erat, nunc vero absens?

Moris erat apud eum, vt fratres eius non prius cibum sumerent quam communionem dominicam perciperēt circa horam nonam, & post hoc interdum sic vsque ad vesperam permanebāt, verbum Dei audientes; post hoc cibo sumpto alij ad eremum secedebant, per noctem totam diuinas scripturas memoria recolentes: alij percepta gratia Christi, statim discedebant. s. soli spiritali cibo contenti, & hoc faciebant per plurimos dies.

Serui Dei gaudere semper debent. Iubebat fratres semper gaudere dicens: *Tristentur gentiles, lugeant Iudæi, plangant sine cessatione peccatores; Iusti vero lætantur. Non oportet prorsus inesse tristitiam his: quibus salus in Deo est, & spes in regno cœlorum.* Nam hi qui terrena diligunt, super fragilibus & caducis rebus lætantur: nos qui tantæ gloriæ, spem & æternitatis expectationem habemus, cur non omni exultatione gloriemur?

Dicebat quoque, propterea fratres aduenieĕtes, traditum est, adorandos esse, vt certum sit in aduentu eorum, aduentum domini haberi. Sic enim & Abraham suscepit eos qui homines videbantur; dominus autem in eis intelligebatur.

Interdum etiam cogere debemus fratres ad corporalem requiem contra ipsorum voluntatem.

Monebat, vt si fieri posset, quotidie communicarent monachi, ne; *qui se faciat longe ab his, longe fiat à Deo.*

Ieiunia legitima. i. quartæ & sextæ feriæ dicebat non esse soluenda, quia *quarta feria Iudas Domini traditionem cogitauit, & ipse Dominus sexta feria crucifixus est.* Videbiturque, qui in his diebus sine aliqua necessitate soluit statuta ieiunia, vel cum tradente, tradere saluatorem, vel cum crucifigente, crucifigere. Si ergo his diebus superuenerit aliquis, ponenda est mensa ei soli, quod si noluerit, non est cogendus.

Quare 4. & 6. feria ieiunandum est.

De Euagrio, Pallidio, Mela, & Paulo.

Cap. LXIX.

Socrates lib. 6. cap. 18. Erat tunc tēporis Euagrius duorum Machariorum discipulus, à Gregorio Nazianzeno diaconus ordinatus, & cū eo descendens in Ægyptum & viros illos inspiciens, vitam illorū imitabatur. Hic Archidiaconus Gregorij aspectu erat pulcherrimus, & circa cultum vestis ornatus. Cumque eum quidam Senator zelotypus vxori suæ, nosset esse notissimū, mortem ei parabat; Euagrius autē vidit in somnis, quod quasi pro crimine cōprehensus esset, ferroq; vinctus pedes & manus ad supplicū duceretur, quod dum fieret, quidam protulit euangelium, & promisit eum esse liberandum, si à Constātinopoli recederet. Idque compulit sibi iureiurādo promitti, & ille tactis euāgelijs, hoc se facere promisit, & vinculis solutus, experrectus est; & credēs visioni pericula declinauit, & venit Hierosolymam.

Euagrij monachi vita.

Is duos libros valde vtiles scripsit, quorum vnus est de actuali vita, intitulatus *Monachicus*. Alius appellatus, *Cognitionalis*.

Socrates vbi supra. Huius Euagrij discipulus fuit Palladius; cuius liber & de his, & de similibus affluenter loquitur.

Hic ait: *Oportet & discere quæ nescimus, & fideliter docere quæ nouimus.* Inter hos erat & Melas episcopus, ad cuius Ecclesiā cum venissent qui Episcopos Arianis resistētes exilio deportarēt, viderunt eum tanquam vltimum ecclesiæ ministrum candelas pręparantem, quē & interrogauerunt vbi esset Episcopus? At ille: Ego vos episcopo nunciabo. Tunc ex itinere fatigatos ad episcopi hospitium duxit, & posita mensa parauit vt valuit, post prandium se dixit esse episcopum. At illi mirati, propter reuerentiam dederunt ei fugam. Et ille: *Non declinabo*, inquit, *quod mei similes libenter patiuntur.* Huius Melantis frater fuit Salomon ex negociatore Monachus.

Palladius.

Paulus autē in Lybia quingentos monachos habuit, nihil operabatur, nec parciebat, nisi quòd comederet solum. Quotidie 300. orationes quasi in tributū Deo soluebat, & ne numero derelinqueret, totidem lapides ponebat; & ad singulas orationes lapides ponebat in sinu.

Paulus.

De Abbate Hor, & sancto Coprete.

Cap. LXX.

Hieronymus in vitis patrum. Sanctus Hor apud Thebaidam erat nonagenarius, barba prolixa, vultu & aspectu lætissimus, litteras primo ignorauit, sed data est ei diuinitus gratia, & oblato codice à fratribus, quasi olim iam sciens litteras, legere cœpit.

Vita Abbatis Hor.

Consuetudo ei erat non prius corporalem cibum sumere, quam spiritualem Christi cōmunionem accipere.

Idem Hor dixit ad discipulū: Vide ne aliquando alienum verbum adducas in cellam istam.

Beno.

Vidimus & alium senem BENUM nomine, mansuetudine omnes homines præcellentem, de quo dicebant, quod neque vnquam iurauit, neque mentitus est, neque iratus, nec ociosum aut superfluum protulit sermonem.

Legitur de sancto Hor, quod hic cum iam multos annos in eremo peregisset, apparuit ei Angelus dicens, quotcunque in hac vita positus conuerteris ad salutem, super tot principatum accipias in futuro: multa autem millia hominum per eum conuersa sunt.

Quoties frater aliquis venit, volens in eremo morari, sibi cellulam parauit, & supellectilia dedit. Quodam autem tempore, vt ipsemet retulit, sub nomine alterius, venerunt Dæmones in specie cælestis militiæ, tanquã magnum regem in curru deducẽtes, isque qui à cæteris vt Rex habebatur, dicebat ei: O homo implesti omnia, superest vt tantum adores me, & transferam te in cœlum sicut Eliã. Quod audiens, cogitauit: quid est hoc? Nonne ergo quotidie *Saluatorem meum & Regem adoro?* hic si esset ille, non à me posceret, quod indesinẽter me facere sciret. Tunc ait: *Ego Regem meum habeo, quem quotidie sine intermissione adoro, tu autem non es Rex meus*: & continuo Dæmon euanuit.

Diaboli phãtasiam egregio responso refellit.

Hic etiam sanctus tribus annis pane Angelorum vixit, nullum cibum terrenum sumens; sed Angelus eidem de cœlo tertia die afferebat.

Per tres annos nullum cibum terrenũ sumpsit. Cælesti esca post triduum pascitur.

Dicitur etiam, quod fratres cum eo commorantes sępe Angelorum aspectum in ecclesia canentium hymnos & laudes peruigiles viderent.

Copres.

Erat inter alios Copres Presbyter annorum circiter 80. Hic interrogatus de Melchisedech, tundebat os suũ dicens: Væ tibi Copres, quia quæ tibi mandauit Deus vt faceres, dereliquisti, & quę à te non requirit, illa scrutari præsumis. Eius olera cum quidam gentilis furatus esset, non poterãt coqui nec aqua calefieri; quod fur vidẽs retulit quæ abstulit, & factus est Christianus, eadem nocte venerunt fratres, quibus olera collecta fuerunt necessaria, vnde sanctus Copres domino duplices honores retulit.

De Sancto Mutio eremita.

CAP. LXXI.

Mutius latro.

HIc narrabat nobis, quod primus in illa eremo fuit quidam Mutius, homo sanctissimus, qui primo fuerat latro maximus, & sepulchrorum violator, in omnibus flagitijs opinatissimus. Qui cũ quadam nocte ad quãdam virginẽ Deo sacratam per tectum cum quibusdam machinis vellet irrumpere, difficultate perpetrandi operis fatigatus somno opprimitur, & per visũ sibi assistere videt quendã regio habitu, dicentẽ: Desine iam ab his flagitijs, & ab hac effusione humani sanguinis, & ab execrabilibus furtis; ad laborẽ conuerte vigilias, & suscipe angelicã cælestemque militiam: & ego te huius ducem militiæ & principẽ faciam: & ecce ostenditur ei exercitus monachorum, & principatum super eum tenere iubetur. Euigilans, astantem vidit virginem requirẽtem quis esset, & cur & vnde veniret? Et ille quasi amẽs effectus, nihil respõdit: nisi hoc tãtummodo vt ei ecclesiam ostenderet: quem illa duxit ad ecclesiam, & obtulit presbyteris, quorum ille pedibus prostratus rogabat se christianum fieri: & locum pœnitentię dari. Illi autem primi psalmi tres primos versus tradũt ei, quos sibi dixit sufficere: tribusq; diebus permanens apud eos, profectus est ad eremum, vbi plurimo tempore demoratus est, cibum ex radicibus herbarum capiens. Rediens autem ad presbyteros reddidit versus suos tam verbis quam operibus; permanensque apud eos hebdomada vna, redijt ad eremum, vbi per 7. continuos annos in omni gratia degens, plenitudinem gratiæ consecutus est, ita vt omnes pene scripturas memoriter teneret: cibum die dominica tantum sumebat diuinitus delatum, qui ei sufficiebat vsque ad alteram dominicam.

Diuinitus conuertitur in actu.

Deduci ad ecclesiam postulat.

Tribus primi psalmi versiculis instructus ad eremũ abit.

De Miraculis eius quæ narrauit sanctus Copres.

CAP. LXXII.

CVM autem diligentissime sepeliendis mortuis indumenta aptaret, ait ad eum quidã adolescens eius discipulus: Vellem vt me mortuum ita indueres; plane, inquit, faciam, & tam copiose induam donec dicas: sufficit. Post non multum temporis, ille defunctus est, quo induto, ait ad eum coram omnibus: sufficiũt hæc tibi ad sepulturã, ô filiole, an adhuc vis vt aliquid addamus? At ille obuoluta iam facie, vultuq; cõstricto, dixit omnibus audientibus: sufficit pater, implesti quod promiseras.

A mortuo discipulo responsum audit.

Pergens autem aliquando ad visitandos fratres quos instituerat, reuelatum est ei à Domino: quod quidam ęger moriturus esset in proximo, hora iam erat ad vesperam. Cumque videret solem iam demergi ad eum ait: *In nomine Domini nostri Iesu Christi sta paulisper in itinere tuo, & expecta me donec ad vicum perueniam*; quod & factum est. Ingressus autem domũ fratris: pro quo festinauerat, inuenit eum iam defunctum & oratione facta, accedens ad eum osculatus est eum dicens in lecto: Quid magis desiderij habes, abire & esse cum Christo, an permanere in carne? Tũc ille recuperato spiritu, paululũ resedit dicens: Quid me reuocas pater? melius est mihi abire & esse cum Christo: permanere autem in carne quid mihi est necessariũ? Dormi, inquit, in pace fili, & ora pro me, At ille continuo se reclinans in lectulo, dormiuit.

Solem sistit ne noctu ambulet.

Osculatus fratrẽ mortuum ab eo de vita desiderio responsum exposcit

Alium fratrem decumbentem cum vidisset mortem difficiliter accipere, increpauit dicens: Cur imparatus es ad profectionẽ? At ille: Oro pater, vt intercedas pro me, quatenus mihi paruum tempus ad pœnitentiã dominus largiatur. Cui sanctus: Nunc, inquit, spatium pœnitẽtiæ requiris, vbi vitæ tempus implesti; quid faciebas in hoc omni vitæ tuæ tempore? nõ potuisti vulnera tua curare, quinimo recentiora semper addebas. At ille, eum permanebat exorans: ait ad eum Mutius; si vltra non addas tuis malis mala, orabo pro te dominum, & cum orasset, eccę tres annos concessit tibi Dominus. At ille surgens sine aliqua dilatione, secutus est eum ad desertum. Expletis autem tribus annis reduxit eum ad locum vnde eum assumpserat, statuitque eum in medio fratrũ, atque ex ipso, materiam de fructibus pœnitentiæ, produxit ad fratres. Ipso autẽ sermone faciente, cępit frater ille quasi paululũ dormire: & continuo in perpetuum quieuit. Iste Mutius sæpe trãsiuit. Nilum pedibus suis aquã habens vsque ad genua: frequenter ingressus est ad fratres ostijs clausis: & ad quemcunque locum voluit in momento temporis, quamuis longe positus, est euectus.

Inducias morituro impræparato ipse S. Mutius à Domino impetrat.

Ianuis clausis sæpe ad fratres ingreditur.

De miraculis sancti Copretis, & Abbate Elia.

CAP. LXXIII.

CVM hæc & multa alia Copres narraret; vnus ex nobis quasi ad incredulitatẽ eorum quæ dicebantur, tædere cæpit, & præ tædio dormitare. Et ecce vidit per visum librum aureis literis scriptũ in manibus Copretis, vnde narratio senis deduci videbatur, & vocem cuiusdam viri canicie venerandi, dicentem sibi. *Cur non audis intente quæ recitantur tibi, sed incredulus dormitas?* Homines autem regionis illius arenam, quæ à sancto calcabatur & benedicebatur, aspergebant per agros, vt terræ sterilitas auferretur.

Dictorum authoritas.

Hucusque verba Copretis de Mutio.

Hic Copres inueniens Manichæum seducentem plures, nec potens eum verbis excludere, ait ad populum: Accendite ignem plurimum, & tunc ambo intremus in flammam, & siquis exustus non fuerit, huius vera est fides. Quo facto senex apprehendens Manichæum, cæpit pertrahere eum ad ignem: non, inquit, ita, sed vnusquisque nostrum singulariter ingrediatur, primus tamen intrare debes, qui hoc ipsum proposuisti. At senex *in nomine Christi se consignans*, ingressus est flammam, quæ huc & illuc diuisa, nihil ei nocuit, & stetit ibi dimidia fere hora. Quod videns populus, cõpulit alium intrare: at ille cępit subsistere & subtrahere se. Illi vero apprehendẽtes eum, in ignẽ proiecerũt, deinde cum dedecore fugarunt.

Vita Copretis.

Illæsus in igne perstat Copres ob fidei integritatem.

Idē vero narrabat fuisse in finibus Antinoi ciuitatis, quæ est Metropolis Thebaidis, Eliam 100.& 10.annorum senem, quorum,70.in solitudine transegerat. Hic dicebat: *quodcunque vitium propriæ passionis abieceris, eius vitij dæmonem etiam de obsessis corporibus poteris effugare. In vitis patrum.* Dixit Elias; tres res timeo: Vnam, quando anima mea egressura est de corpore meo: alterā quando occursurus sum iudici: tertiam quando proferenda est de me sententia.

Elias cētum & decem annorum. Dicta Eliæ.

Ad hunc Eliam qui peccantem nolebat suscipere, dixit Antonius: Nauis pelago faciēs naufragium perdidit quod portabat,& vacua vix peruenit ad terrā; cur ergo liberatam in terra vultis submergere.

Idem Elias dixit: Pallor cum humilitate, & macies, decus est monachi.

Idem. Monachus edens multum, & operās multum, non confidit; qui vero parum edit,etsi parum operatur, confidit & viriliter agit.

De Abbate Syro & Paulo & Isaia.

CAP. LXXIIII.

HIeronymus. Beatus autem Copres inter cætera miracula quæ narrauit, addidit etiam de beato Syro & Paulo & Isaia; qui cum aliquando ad ripam fluminis sibi inuicem occurrissent,vt fratrem quendam visitarēt, nomine Anuph, & deprecantibus illis dominum, ne in via impedirentur:ecce nauicula eis apparuit, quā ascendentes, iter quod tridui erat, in vna hora perfecerunt. Cumq; applicuerint, dixit beatus Isaias: Dominus ostēdit mihi virum ad quem imus occurrētem, & dicentem vnicuique nostrum secreta cordis nostri; & Paulus ait: Et dominus ostendit mihi: quod post triduum morietur homo ille.

Syrus, Isaias, & Paulus oratione nauigij ad iter impetrāt suffragium.

Cumque ad monasterium à flumine iter incederent, occurrens eis Anuph, & benedicens eos, post de vniuscuiusq; meritis patefecit. Dixit ei Paulus, quia nouimus te post triduum decessurum à mundo, tu nobis de actib. tuis quibus Deo placuisti, ad memoriam,& corroborationem fidelium narra. Qui ait: ego nihil vnquam magnum feci, hoc tamen custodiui; *semper in persecutione, Saluatoris nomen confessus sum, nunquā mentitus sum, nunquam terrena desiderare volui, nunquā gratia Christi mihi defuit: sed omnem cibum quem desideraui, Angeli mihi afferebant, nihil eorum quæ in terris fiunt, occultauit à me Dominus: nunquam somnum appetij, sed semper eum videre, sed & Angelus Dei semper mihi astitit, qui omnia quæ in mundo geruntur, ostendit. Vidi etiam cætus iustorum Martyrum & monachorum sanctorum, quorum opus semper est laudare Deum & benedicere in simplicitate cordis & fidei. Econtra vidi Sathanam & Angelos eius in æterna pœna ignibus tradi.*

Ministerio angelorum nutritur Anuph.

Sanctorum gloriam, & dæmonum cruciatus vidit.

Cumque hæc & alia per triduū eis narrasset, spiritum tradit in manus Angelorum, videntibus illis, delatum in cœlum & laudantem Deum cum Angelis atque canentem.

De Sancto Heleno & eius miraculis.*

**Alias Hellen dicitur.*

CAP. LXXV.

DE sancto autem Heleno dixit, cum diu in eremo habitasset, voluit fratres visitare, quibus attulit cibaria: cumque in medio itinere pondere eorum grauaretur, vidit onagros per eremum discurrentes, quorum vnū vocauit dicēs: *In nomine Domini mei Iesu Christi, veniat vnus vestrū & ferat sarcinā istā.* Et cōtinuo vnus accessit, ipsumq; simul cū sarcina velocissime ad fratres detulit.

Onager Heleno sarcinam deferendo obedit.

Alio quoque tēpore visitans fratres inuenit eos non adeo solēniter celebrare diem dominicum, vt deberent; agnita causa, s. quia non habebant sacerdotē, quia trans flumen quoddam manebant, quo nemo venire poterat propter Crocodilum, qui in medio occidebat homines. Ait senex: Ego vadam propter sacerdotē. Tunc veniens ad aquā, vidit Crocodilū venientē & supponentē se sibi, & ascendit super eū, & citò deuectus est ad cellā sacerdotis, quem adduxit secum ad aquā vt transiret. Dumq; Sacerdos nō adesse causaretur nauigium, respondit: Ne timeas, paratum est, & voce magna Crocodilū vocauit, & dorsum eius ascendit; presbyter vero solo visu bestiæ perterritus aufugit, nec vllatenus voluit accedere. Tunc vir sanctus solus transuectus est,& cum à bestia descendisset, ait: *Melius est tibi mori, quàm tot scelerum reatu inuolui;* & continuo expirauit.

Solo verbo noxium Crocodilum perimit.

Contigit etiam: vt quidam adolescens illum maxime deprecaretur, vt eū posset imitari ad eremum; quo impetrato tandem secutus est eū. Hunc cū Dæmones turpibus fornicationibus & cogitationibus affligerent; citò ad sanctum Helenum aufugit, confitens ei peccatum & illusiones. Tūc vir Dei digito suo circunducto in arena circa cellulam adolescentis, circulo prohibuit *in nomine Domini Iesu,* ne Dæmones statutum limitem transgrederentur: & ita virtute verbi, de cętero adolescens securus in spelunca permansit.

Dæmonibus ne iuniorem fratrem tentent limites figit.

Hic etiam aduenientibus fratribus, non habebat quid eis apponeret, sed solebat iuuenem videre sibi deferentem cibaria quæcunque appeteret; quibus ante cellam depositis iuuenis non comparuit.

De sancto Abbate Paphuntio.

CAP. LXXVI.

HIeronymus in vitis patrū. Vidimus & monasterium Paphuntij, qui & habitator erat vltimi deserti in regionibus Heracleos, splēdidę apud Thebaidam vrbis. Hic cum multo tempore angelicam vitam duxisset, oratione facta ad dominum, vt ei ostenderet cui sanctorum similis esset, affuit ei Angelus dicens; similē esse cuidam symphoniaco, qui in vicino loco cātādi arte victū quęsiuit. Tunc vir Dei inuēto illo, vitā eius scrutatus, inuenit eū primo fuisse latronē, & inter cætera mala, duo laudabilia gessisse. Ait enim: Cū ego & socij mei virginē quādā rapuissemus, & socij mei corrumpere eā voluissent: ego de manibus illorū rapui,& intactam domui restitui.

Paphuntius orat, vt reueletur ei is, cui sit similis.

Symphoniacus Paphuntio æquatur.

Alio quoque tēpore vidi mulierem in eremo honestæ formæ errantē; cumque hæc mihi causam diceret, quod vir suus cū duobus filijs suis incarceratus esset propter debitum fiscale, & ipsa etiam ad cōsimiles pœnas quæreretur,& ideo sic oberrabat: ego duxi eam ad spelūcam meam,& animam eius post triduum fame collapsam refeci,& dedi ei 300. solidos, quibus postmodū virū suum & filios liberauit. His auditis vir sanctus dixit se nunquā tale fecisse. Adiungens, quia ergo non minimo loco haberis apud Deum, sequere ipsum. Tūc ille cito de manibus proiectis fistulis, secutus est eum. Ac trienniū in maxima abstinentia continuauit, & sic inter manus Angelorum reddidit spiritum.

Symphoniacus afflictam fœminam eleemosyna iuuat.

Triennalis eius pœnitētia. Beata mors.

Tunc orauit sanctus Paphūtius vt ante; cui Angelus dixit esse se similē primario cuiusdam vici. Ad quē cum vir Dei venisset, cum magna reuerentia susceptus est: Et eius vita requisita vix impetrare potuit, vt sibi eā referret. Tandem ait: Quoniā vir Dei sanctus es, ideo cuncta alijs occultata, tibi pandā licet minima sint: Ego vxorem duxi tātummodo causa prolis, ex qua tres filios suscepi; iam 30. anni transacti sunt, ex quo vltimus natus est, nec postea ipsam vel aliā noui, similiter nec ipsa alium virū. Addidit etiā quod suscipere hospites nō cessabat, hospitem sine viatico nunquā dimittens: in iudicio nunquam personā acceperat, litigantes nunquā prętериens, nisi eos concordasset, nunquā greges eius alienas fruges læserāt; volētem seminare in agro suo, nunquam prohibuit, meliora noualia illi relinquens quantū in se fuit: nunquam permisit, vt potentior inferiorē premeret; sed studebat vt neminē contristaret. Et quid plura, inquit, omnia opera misericordiæ in quantum potui, vel in quantū audire potui hominem fecisse, quantum in me fuit, expleui.

Vici cuiusdam primarius æquiparatur Paphuntio.

Hæc audiēs vir sanctus, ait: nihil tale feci: igitur restat tibi vt nudus nudum Christū imiteris. Quo audito statim abijt, nec post multum tempus vir sanctus sedens in cella sua vidit animam illius ab Angelis delatam: & statim adijt cellam illius, quæ non lōge erat à sua,& inuentū corpus sepeliuit, & seipsum maiorib. exercitiis dedit.

Bonorū omnium summum sæculi contemptus.

Tertio orauit sanctus sicut prius: & tunc ei Angelus ostendit viam: qua incedens inueniret sibi similem: tunc procedens vir sanctus, inuenit mercatorem duas naues haben-

Negotiator Alexādrinus Paphuntio assimilatur.

habentem, in quibus habuit 30. millium solidorum ad mercaturam. Quem cum videret sanctus ait. Relinque hęc quæ de terra sunt, & cęlestibus te iunge, & statim ille acquieuit, post aliquod tempus consummatus & congregatus est ad congregationem iustorum: & non multo post, astitit Angelus Paphuntio dicēs: *Veni benedicte, ingredere æterna tabernacula tibi debita.* Tūc vnā diē postea agens presbyteris aduenientibus ait: *Nemo siue fur siue mercator debet contemni, quia in omni gente habet Deus animas aliquas sibi placentes.* Et postquā virtutes à Deo sibi datas narrauerat, vitam finiuit præsentem, & ingressus est æternam.

Ab Angelo vocatur Paphuntius.

Nemo in hoc sæculo despiciendus.

Idem Paphuntius propter latrones, contra propositū suum bibit vinum, & sic lucratus est eos.

De Thaise meretrice conuersa

Cap. LXXVII.

Ex gestis eius. Fuit eo tempore puella quędam nomine Thaisis, decora nimis: quam mater eius à paruula statuit in prostibulo, factaque est famosissima meretrix. Multi enim etiam è longinquis regionibus ad eam confluebant, sed & amatores eius pro zelo litibus inter se consertis, frequenter eius limina sanguine replebant. Quod cum audisset Paphuntius Abbas, sumpto habitu sæculari, & vno solido, profectus est ad eam: quam vt vidit, protinus proferēs solidum ei dedit. Quæ accepto pretio, ait: Ingrediamur domum. Cumque ingressus esset, inuitatus ab ea, vt lectum pretiosis vestibus stratum ascenderet: dixit ad eam: *Est hic aliquis locus secretior?* Ait illa est. Et senex: in illum ingrediamur. At illa. si hominem veteris, nullus te in hoc loco conspicit: Si verò Deum metuis, vbicunque fuerimus inspicit Deus; Cui senex: Scis esse Deum? Illa respondente, se scire Deum, & eius regnum futurum, tormenta quoq; peccatorum. Senex ait, Si ergo nosti, cur tantas animas perdidisti, & nunc non solum pro anima tua, sed etiam pro illorum ratione reddituta damnaberis? Illa hæc audiens pedibus eius prouoluta, cum lachrymis trium dierum inducias petiit, post quos factura esset quicquid ei præciperet. Qui cum ei locum constituisset: vbi venire deberet, illa collectis omnibus, quæ ex peccato lucrata fuerat, perlatisque in medium ciuitatis, populo spectāte combussit: & post hæc ad locum, quem Abbas ei constituerat, perrexit: quam ille, reperto virginum monasterio, in cellulam paruam recludens, ostium plumbo sigillauit, & paruam fenestram reliquit, per quam ei cibus modicus inferretur. Iussitque illi quotidie parum panis aridi, & paululum aquæ ministrari, atque quærenti quomodo deberet orare Deum. Respondit: Non est digna Deum nominare, sed tantum incūbens, contra orientem respice, hunc sermonem frequēter iterans: *Qui plasmasti me, miserere mei.*

Thaisis multos iuuenes peruertit.

Paphuntius conuersioni eius intendit.

Conuersionis occasione ex verbis eius capit.

Peccati pretium in media ciuitate exurit.

Oratio Thaisis.

Igitur tres annos conclusam Abbas Paphuntius condoluit, profectusque est ad Antoniū, vt ab eo requireret an Deus peccata sua illi dimisisset. Cumque iubente Antonio discipuli eius nocte singuli singillatim orassent incessanter, vt Deus alicui ex eis, causam illam declararet. Cito vidit Abbas Paulus lectū in cœlo pretiosis vestibus adornatū, quē tres virgines clara facie tenentes tres lampades ante eum custodiebant, eratque super eū lectum corona immarcessibilis posita. Cumque Paulus eis diceret, non est hæc gloria nisi patris mei Antonij. Ad hæc vox diuina respondit: Non est patris tui Antonij, sed Thaisis meretricis. Quod cum mane facto Paulus retulisset, cognita Dei virtute, Paphuntius cum gaudio discessit, & mox pro fectus ad locum, ostium quod plumbo signauerat, dissipauit, dixitque beatæ peccatrici: *Egredere, quia remisit tibi Deus peccata tua.* At illa: Testor, inquit, Deum, quia ex quo huc ingressa sum, ex omnibus peccatis meis quasi sarcinam mihi feci, & ante oculos meos statui, & sicut non discessit anhelitus de naribus meis, ita nec quidem vno momento vsque ad hanc horam peccata mea à me recesserunt.

Visio Pauli de Thaisis loco præparato.

Memoria peccatorum ex animo cōtrito, magis delet peccata quam corporalis afflictio.

De Sancto Basilio Cæsariensi episcopo.

Cap. LXXVIII.

Eodem tempore Basilius Cæsariensis Episcopus Cappadociæ clarus habitus est, cuius vitam mirabilē descripsit sanctus Amphilochius Iconij episcopus.

Amphilochius Hic Basilius, cum olim esset septennis, à parentibus litteris philosophicis deditus, postea matrem verborum Athenas apprehendit, ibi cum Gregorio Nazianzeno postea episcopo, & Iuliano, & Libanio studuit in doctrinis Græcis, ibique nullatenus inuenire valens omnium creatorem, quadam nocte vigilantem, eum diuinus quidam fidei splēdor accendit, vt perlustraret totius religionis scripturam. Profectusque in Ægyptum libros sacros petijt, & diuinorum meditationi vacauit: reuersusque in Græciam multis philosophis viā salutis ostendit: inter quos Eubulum præceptorem suū requirens, inuenit disputantem, reprehenditque eum: hi autem qui cum eo erant, *quis reprehendit te*, inquiunt, *ô Philosophe?* Qui respondit, aut Deus, aut Basilius. Conuersusque ab Basilium ait, quæ est definitio philosophiæ qui respondit: Prima definitio philosophiæ est, *meditatio mortis.* Et ille admirans ait: *Quis est mundus?* qui respondit: *qui est super mundum, & dulces quidem sunt mundi sermones*, Amarus autem est mundus ei qui continet eū vitiose. Et alia est voluptas corporis, alia spiritus, & simul hæc inesse non possunt cuidam. *Nemo enim potest duobus dominis seruire.* Tribusque diebus incibati conquirētes manserunt.

Diuinitus monetur sacram scripturam legere.

Math. 6.

Tunc Eubulus cognita ab eo via veritatis, humiliauit se sub eo, offerens se & sua, venditisque omnibus quæ habebant, & datis pauperibus vt irent in Hierusalem, veniunt Antiochiam, vbi Libanio Sophistæ & discipulis eius, cum verbum fidei prædicassent, Venerunt Hierusalem, vbi ab episcopo Maximino regenerationem præstari, petentes, veniunt cum eo ad Iordanem, & orauit Basilius signum reuelari fidei eius. Tunc venit super eos fulgur & columba ex eodem fulgure: quæ turbans aquam reuolauit in cælum. Et post annum baptizati redierunt Anthiociam, vbi sub Melecio episcopo diaconus consecratus est Basilius. Deinde Cæsaream illis aduentibus nocturna visione reuelatus est Eusebio Episcopo aduentus eorum, & quia successor eius fieret Basilius, quod non multo post factū est. Et consecratus petijt à Deo sibi dari gratiam & intellectum proprijs sermonibus offerendi sacrificium altaris, Et post sex dies in extasi factus est, in aduentu Spiritus sancti & septimo die ministrare cępit. Quadam nocte aduenit ei Dominus Iesus in visione cum Apostolis, faciens propositionem panis in altari, & excitauit eum dicens: *Repleatur os tuum laude, vt singulis diebus offeras mihi sacrificium.* Qui non ferens oculis visionem, accessit ad altare, & sic scripsit in carta, *Repleatur os meum laude, vt hymnum dicat gloriæ tuæ.* Et post finem orationis exaltauit panem, & diuidens in tres partes, vnam communicauit, aliam reseruauit consepelire sibi: tertiam imponens columbæ aureæ, quę super altare pependit. Ex exeunte eo Eubulus & cleri princeps, qui stabant ante portam templi prostrati, coram eo dixerunt se vidisse lucem intelligibilem in templo, & viros candidatos, & audisse vocem populi glorificantis Deum. Et congregata multitudine ad diuinum mysterium in ecclesia: quidam Hebræus mysterium officij explorare volens, permiscuit se populo. Et vidit infantem partiri in manibus Basilij, & accedens cum alijs sumpsit vere carnem Domini. Quod indicans vxori suæ, baptizatus est cum omni domo sua.

Baptismus Basilij fulgure & columba firmatur.

Cæsariensis episcopus creatur.

Diuinitus edoctus liturgiam scribit.

Clarissimo lumine & Angelis circundatur Basilius sacrificans.

De seruo, quem à potestate Diaboli liberauit.

Cap. LXXIX.

QVidam etiam Senator nomine Proterius suam filiam voluit Deo consecrare: cui inuidens diabolus, vnum de seruis suis ad amorem eius incendit. Qui alloquens incantatorem vnum, accepit ab eo epistolam dicentem: Vade & sta super monumentum gentilis nocte, & exalta chartam in aere, & astabunt ibi dæmones qui adducent te diabolo. Quo facto diabolus legens epistolam ait, *credis in me?* qui respondit: *credo.* Et ille: *abrenuncias Christo?* qui ait, *abrenuncio.* At ille: perfidi estis vos christiani, qui quando opus me habetis, venitis ad me: sed post completa desideria vestra reuertimini ad Christum vestrum, qui benigne suscipit vos, sed fac mihi manu scriptam Christi tui & baptismatis abrenunciationem voluntariam & professionem mei, quam habeam in die Iudicij: & statim complebo desiderium tuum, quod & fecit.

Tunc immisit spiritus fornicationis ad puellam & inflammauerunt eam in amorem iuuenis, quæ proiiciens se in terram, cæpit clamare ad patrem: *miserere mihi pater, quia torqueor propter talem puerum, coniunge me illi, alioquin moriar.* Ille vero multis precibus & blanditijs nullatenus valens resistere, dedit eam puero. Qui post modicū tempus à quibusdam designatus est ecclesiam non intrare, neque sacra communicare, & dixerunt coniugi eius: Scis quia vir tuus non est Christianus, sed alienæ fidei? Tunc illa dolore repleta prostrauit se, & cæpit vngulis se discerpere, & pectus tundere clamans: *Heu cur nata sum?* Ad quam vir eius accurrens non esse verum quod audierat, contendebat. Tunc illa in consolationem veniens ait: Si vis mihi satisfacere, cras eamus simul ad ecclesiam & coram me participa sacrum mysterium. Tunc coactus dixit eis sententiam capituli. At illa cucurrit ad sanctum Basilium narrans ei gestorum ordinem, qui vocans puerum, sciscitatus est ab eo si ita esset, & ille cum lachrymis retulit omnia. Cui sanctus, *vis reuerti ad Deum?* Qui respondit, *volo sed non valeo, quia scripto abnegaui Christum, & professus sum diabolo.* Cui sanctus, non sit tibi curæ, *Benignus est Deus.* Et iterum: *Credis saluari?* Qui respondit: *Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.* Tunc recludens eum, facto signo crucis, in sacrario, collaborabat ei per tres dies. Post quos visitauit eum dicens: Quomodo habes fili? Qui ait, sancte Dei, non fero clamores dæmonum & terrorem & lapidationes tenentium manu scripta mea, & dicentium: *Tu venisti ad nos, non nos ad te.* Cui sanctus: *noli timere, in Deum crede*: & dans ei modicam escam *cum signo crucis Christi reclusit eum.* Et post paucos dies visitans, ait: *Quomodo habes?* qui respondit: *à longe clamores eorum audio & minas, sed non video eos.* Et iterum dans ei escam, & recludens abijt: 40. die reuersus ait: *Quomodo habes frater?* Qui respondit: *bene, sancte Dei, vidi enim te hodie in visu pugnantem pro me, & vincentem diabolum.* Tunc vir sanctus vocans omnem clerum, monuit vt orarent pro eo illa nocte. Apprehensumque puerum ducebat in ecclesiam. Quem etiam diabolus visibiliter apprehendēs conabatur rapere eum de manu eius, ita vt virum sanctum compelleret trahens puerum: cui ait: præiudicas me ô Basili, ego enim non veni ad eum, sed ipse ad me: & ecce manu scriptam cartulam quam ego ad iudicium fero. Audiebant etiam plurimi vocem eius, clamante populo *kyrie eleison.* Cui sanctus: *Benedictus Deus non deflectet populus iste manus ab altitudine cæli, donec reddas manu scriptam.* Et orante diu populo manibus extensis in cælum: ecce manu scripta per aerem delata ab omnibus visa venit, & in manibus Basilij posita est. Qui gratias agens, ait puero: *Cognoscis has litteras?* Qui respondit: *Etiam pater de manu mea scriptæ sunt.* Et disrumpens eas reddidit eum coniugi suæ, dans ei regulam decentem.

[P]roterij famulus filiam [P]roteri deperit.

[A]brenunciās [C]hristo diaboli operam [na]uarit.

[I]nflammatur herilis [f]ilia in amorem famuli.

Maritus abhorret à Sacramento Eucharistiæ.

Vxor maritum ad Eucharistiam inuitat.

A Basilio opem flagitāt.

Varie à dæmonibus infestatur.

Post 40. dies educitur.

Conflictus Basilij cum dæmone.

Chirographū miseri recipit Basilius.

De Presbytero Anastasio & eius leproso quos Basilius visitauit.

Cap. LXXX.

SAnctus quoque Basilius quadam die splendore diuino illustratus, exiuit de ciuitate sua, dicens quibusdā ex discipulis suis: filij sequimini me, vt videatis mecū *gloriam Dei,* & admiremur de discipulis magistrum. Cognouit & hoc virtute Spiritus Sancti presbyter Anastasius, qui habebat vxorem 40. annis secum in virginitate cohabitātē, & ipse quotidie in pane & aqua ieiunabat præter Sabbatū, & diem dominicā, dixitq. mulieri sorori suæ vsu: ego vado agricolari, tu surge & orna domum & circa horā nonam thuribulū & cereos accipiens, vade obuiam sancto Basilio archiepiscopo, venit enim diuertere in domum peccatorum. Quod cum illa cum veneratione & timore fecisset, Sanctus pater data ei benedictione ait: Quomodo habes domina Theognia? Quæ expauēs in vocatione nominis sui dixit: bene sancte Dei. Qui ait, vbi est dominus Anastasius frater tuus? Quæ respondit: domine vir meus est, & abijt agricolari. Qui dixit: in domo tua est. Expauens mulier his verbis, & stupefacta, cecidit in terram clamans: *Sancte Dei ora pro me peccatrice. quia magnas & admirabiles in te video causas.* Qui faciens super eam orationem coram omnibus ait: Extende pannum inter brachia tua, & cum extensisset eum, iussit effundi carbones de thuribulo in pannum, & super ponēs incensum ambulabat præcedens eos. Venientibus ergo in domum presbyteri, obuiauit & ipse, & osculatus sanctos pedes, ait, vnde mihi vt veniat sanctus Dei ad me? Cumque abiissent in ecclesiam iussu archiepiscopi Presbyter ad sanctum mysterium stetit, & dum ministraret, vidit sanctus Basilius, & quidam de dignis, tempore exaltationis corporis Dominici Spiritum sanctum descendentem in specie ignis, & circundantem Presbyterum & altare. Cumque communicassent & ad domum rediissent, accipientibus illis escam, dixit ei sanctus Basilius: Enarra mihi vnde tibi thesaurus iste, & quæ est vita tua? Qui respondit: Ego peccator sum subditus tributis publicis, habens iuga boum duo, vnum ad ministrationem peregrinorum, alterum ad ministrationem vectigalium, & est coancilla mea mulier ista, quę ministrat pauperibus & mihi. Dixit ei sanctus: voca eam sororem tuam, sicut & est, & enarra mihi virtutes tuas. Qui ait, Non habeo quicquā boni, & alienus sum ab omni virtute. Tūc duxit eū sāctus ad vnā è cellulis domus, & dixit ei. Aperi mihi ostium. Qui cum nollet aperire, dicens esse necessarium domus, Sanctus aperuit illud sermone, & introiens inuenit ibi leprosum pluribus corporis membris defluxum: dixitque presbytero. Cur voluisti occultare thesaurum tuū illum? Qui respondit: vere furiosus est & iniuriosus, ideoq; timui ne forte laberetur in sermonem. Cui ille, bene in illum certasti, sed sine me nocte hac ministrare ei, vt & ego mercedem recipiam. Tunc reliquerunt sanctum Dei in cellula cum leproso, clauseruntque ostium. At ille tota nocte faciens super eum orationem, sanauit eum: & educens eum, reuersus est in ciuitatem.

Anastasius Presbyter aduentantem Basilium diuinitus cognoscit.

Theognia Anastasij vxor vsu soror.

Insigne exemplum castitatis coniugalis quod miraculo probatum dum ignem sine illæso gestat Theognia vti hic ex thuribulo prona in finem Theognia ad castitatis testimonium ... & similis continētia exemplum habes de quodam Abbate qui Porphyriam meretricem conuertit.

Leprosus clā souetur ab Anastasio.

Leprosum illum Basilius sanat.

De scriptis sancti Basilij, & regula eius.

Cap. LXXXI.

HIeronymus *de illustribus viris.* Basilius Cæsareæ Cappadociæ quæ prius Mazacha vocabatur, episcopus egregius contra Eunomium elaborauit libros, & de spiritu sancto volumen, & in Hexaëmeron Homelias 8. exercitatorium & alios breues variosque tractatus.

Author. De libris sancti Basilij hic apud nos, tantum hos reperi in Hexaëmeron libros 10. De institutione monachorum regulam in libro vno.

De libris quidem Hexaëmeron multa superius in o-

operibus nostris, diuersis locis excerpsi: de institutis autem monachorum ad ædificationem legentium & ipsius beati viri sanctitatem atque prudentiam innotescendam, hoc in loco quædam vtilia breuiter inserere volui.

*Basilius in regula sua cap.*1. Ea quæ nobis insita sunt, si recte & competenter moueamur in opus, hoc est secundum virtutem viuere: Si vero naturæ beneficia corrumpamus, hoc est in malitiam vergere. Est ergo mali definitio ista, non recte vti motibus animi à Deo nobis insitis. *Secundum virtutē viuere quid?* Virtutis autem definitio eisdem motibus recte vti secundum mandatum Dei, & secundum conscientiam. Igitur affectu quodam naturali constringimur ad omne quod bonum putamus: sed & erga carnis nostræ propinquos (nullo docente) in amore constringimur, & his quoque quorum beneficia accepimus, omni affectu & officiis copulamur. Et quid habetur tam bonum quam Deus? *Deus est omne bonum.* Ineffabilem prorsus ego sentio amorem Dei, & qui sentiri magis quam dici possit. Quæ ergo Dominus in nobis virtutum semina seminauit, fine dubio horum fructum requirit.

De laude vitæ solitariæ & communis.

Cap. LXXXII.

Cap. 3. PLurimum autem prodest ad cōseruandam Dei memoriam secretius & remotius habitare: nec cum his qui negligentius agunt, viuere. *Malorum societas vitanda.* Accidit enim hic, vt respiciens anima ad multitudinem nequiter viuentium, primo quidem impediatur, ne malorum suorum capiat intellectum, & possit quæ deliquit, per pænitentiam purgare, vel causas culpæ vitiorum emendatione rescindere, quia in comparatione pessimorum aliquid iam magni æstimat se perfecisse: deinde impeditur conturbationibus & occupationibus, quas communis vita hominum habere solet.

Cap. 4. Veruntamen in multis etiam video vtile esse, communem vitam ducere cum his qui eiusdem voluntatis sunt atque propositi plusquam solitariam. *Vtilitates vitæ communis.* Primo quia etiam ad vsus corporales, victusque ministerium vnusquisque solus non sufficit, sed inuicem opera nostra indigemus, sed nec ratio charitatis permittit quod suum est quærere. Deinde nec culpas suas aliquis facile cognoscit, cum qui arguat nemo sit: in conuentu autem fratrum delinquenti delictum suum facile apparet, cùm à pluribus arguitur vel notatur, sed & aduersus insidias dæmonum multo cautior est & vtilior societas plurimorum, quam solitaria vita.

Cap. 9. Incontinentiæ signum est, inordinatis & incompositis motibus agere, in risu pariter cum vtique subridendo, tantummodo lætitiam mentis oporteat indicari. Indecorum est enim crepitantem cum sonitu eleuare risum, quod per incontinentiam mentis accidere solet etiam inuitis, quæ res grauitatem & constantiam animi emollire ac resoluere solet.

Cap. 10. Naturale est cibi desiderium, quoniam quidem corpus humanum semper exolescit, & defluit, iccirco repleri indiget cibis ac reformari. Si quid ergo illud est quod potest vel breuius vel facilius hanc replere necessitatem corporis, id potius in cibis eligendum est: sed & quæcumque manifestam alijs infestam inferunt noxam corporis, deuitanda sunt. Absurdum enim videtur propter substantiam corporis cibum sumere, & rursum propter ipsos cibos corpori perniciem inferre. *Vtilitas cibi sectanda.* Oportet tamen omni modo illis vti cibis, qui & facilius & vilius comparantur, vt non occasione abstinentiæ inueniamur pretiosiora quæque ac difficiliora sectari, dum suauitate condimentorum viles natura cibos in summum & delicatum saporem conamur extollere.

Cap. 11. Vestimentum autem nobis tale eligendum, quo possit nuditas operiri, & vis frigoris atque omne quod extrinsecus lædit arceri; tale etiam quod nobis vsum exhibebat longiorem, ita tamen vt in nullo lædatur regula voluntariæ paupertatis, quod denique ad omnia nobis possit sufficere: & in die honestum appareat, & in nocte necessitatem expleat. *Religiosus habitus infirmioribus vtilis.* Velut autem quidam Pedagogus est infirmis habitus ipse religionis, vt etiam inuitos eos ab opere inhonesto indecentique custodiat: non enim similiter turpe est in quolibet alio si inhoneste quid agat, sicut in his qui vitam sobriam etiam ipso habitu profitentur.

Cap. 36. Cum humilitate debet quis à fratribus obsequium suscipere, sicut seruus à domino, sicut Petrus à Christo: in quo simul etiam docemur eorum periculum, qui nolunt suscipere fratrum obsequium.

De Hypocrisi, & veritate vitæ, & obedientiæ.

Cap. LXXXIII.

INterdum quidem potest esse mali cordis bonitas simulata, bonum autem cor, malum non potest simulare; quia dicit Apostolus: *Prouidentes bona, &c.* *Rom. 12.*

Cap. 37. Quid ergo est gaudium in domino? Hoc certe cum secundum mandatum Dei gerimus, vel in gloriam Dei agimus, vel pro nomine eius gaudenter patimur, vel alijs recte agentibus congratulamur.

Gaudere in Domino quid? Manducat quis & bibit in gloriam Dei, si in memoria semper habeat Deum à quo pascitur, & si non solum anima, verum & corpore contestetur per singula se gratias agere, & se per eum manducare, & quasi operarium Dei ab ipso refici ob hoc, vt ad laborem vel expletionem sufficiat mandatorum. *Cap. 38.*

Cupidi laudis inditia. Quomodo autem apparet is, qui omnibus hominibus vult placere? cum præsentibus quidem his qui laudare possunt, agit aliquid boni operis: nullo autem tali præsente, vel etiam his, qui vituperare possunt astantibus segnis est & pigrior in opere. Si enim domino placere vellet, vtique & in omni loco idem esset, & idem gereret *per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, &c.* *2. Cor. 6.*

Cap. 41. Qui hoc quidem quod ei iniungitur deuitat, & aliud quærit, multorum causa malorum efficitur tam sibi, quam cæteris: quia & aditum contradictionis pluribus aperit, & seipsum ad contradicendum assuescit. Si autem ratio est aliqua, qua sibi recte excusare videtur, exponat hanc ipsam ei qui præest, vt ipse probet si excusatione dignum est quod eligit. Qui autem obediendo murmurat, infidelitate ægrotat, & certæ spei fiduciam non gerit.

Cap. 46. Monachus qui auctoritate sua aliquid facit, manifestissime morbo superbiæ detinetur: sed oportet illud suscipere, quod ab his qui præsunt iniungitur. Qui autem fideliter & pure Deum diligit, & certus est de retributione Domini, non putat sibi sufficere ea, quæ sibi iniunguntur: sed semper vlterius augmenta operis quærit, etiamsi supra vires suas videatur esse quod facit.

Cap. 50. Omne autem quod ad religionem pertinet, si ex necessitate, & non ex proposito ac deuotione fiat, periculum generat.

Cap. 51. Si quis fratrum iratus nolit accipere aliquid eorū quæ ad vsum præbentur, dignus est vt etiamsi quærat non accipiat, vsquequo probet is, qui præest: qui cum viderit vitium animi curatum, tunc etiam quod corporis vsibus necessarium est, præbeat.

Cap. 53. Pauperibus venientibus ad ostium & petentibus, non debet vnusquisque panem, vel quodlibet aliud porrigere, sed is cui dispensatio iniuncta est, & cum consideratione debet hoc facere. Si quis autem præter eius voluntatem hoc facere præsumit, tanquam inquietus & indisciplinatus confutetur, vsquequo discat loci sui ordinem custodire.

De opere & psalmodia cæterisque religionis documentis.

CAP. LXXXIIII.

Cap. 55. QVi operantur in monasterio, vtensilibus suis debet vti sicut vasis Dei vel Deo consecratis, qui autem contemnit, vt sacrilegus iudicandus est.

Cap. 57. Si quis animam ita incendit in singula verba psalmorum, sicut gustus intentus est ad discrepationem saporis ciborum: Ille est qui complet quod dicitur, *psallite sapienter.*

Psal. 46. Ille cui cellarij cura cōmissa est, erga eum qui præest, meminisse debet Domini dicentis: *non possum à me ipso facere quicquam*: ad cęteros vero, eius quod scriptum est: *diuidebatur vnicuique pro vt opus erat.*

Cap. 58. Ille qui præest oportet diligenter discutere ad quam partē aptus sit vnusquisque & ita iniungere illud quodcunque est operis vel officij; vt nec illi qui iniungunt ex hoc ideo condemnentur quod non aptum alicui officium iniunxerunt, & inueniantur mali esse dispensatores siue animarum siue mandatorum Dei: nec ipsi quibus iniungitur, occasionem peccati ex hoc habere videantur.

Cap. 84. Ille suscipit regnum Dei vt puer, qui talis est ad doctrinam domini, qualis puer in discendo, qui nec doctoribus contradicit, nec rationes & verba componit aduersus eos resistens, sed fideliter quod docetur suscipit, & cum metu obtemperat & acquiescit.

Cap. 88. Solum ad solam accedere nulla religionis ratio permittit, nec quilibet passim, sed certus quis, & certo tempore, & certo in loco, & certis personis, apparere & loqui debeat, vt excludatur nefanda omnis suspicio.

Cap. 94. Qui quamcunque Dei gratiam detinet in suis vsibus, & non ea ad aliorum vtilitatem vtitur, iam tanquam occultati talenti crimine condemnatur.

Quomodo probari potest, vtrum quis arguat peccantem ex affectu pietatis? si cum misericordia hoc agit, & est in eo illud quod dicit Apostolus: *Si quid patitur vnum membrum compatiuntur omnia membra* Deinde si in omni peccato similiter affligitur & constringitur erga omnes qui peccant: & iuxta sententiam euangelij inter se & ipsum solum arguat.

Author. Hæc de dictis sancti Basilij ad pręsens sufficiant.

De Gregorio Nyseno fratre sancti Basilij, & de scriptis eius.

CAP. LXXXV.

RVffinus lib. 11. cap. 9. Fuerunt autem Basilio duo fratres, Gregorius & Petrus, quorum alter in verbo doctrinæ, alter in operibus, fratrem ita exæquabat, vt vterque vel Basilium vel Gregorium redderet. Extant etiam ipsius Gregorij iunioris aliquot opuscula luculenta.

Hieronymus vbi supra. Gregorius Nysenus episcopus frater Basilij Cæsariensis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros, qui & multa alia scripsisse & scribere dicitur.

Author. Huius Gregorij fratris Basilij liber est de imagine id est hominis conditione, quem edidit in supplementum hexaemeron ipsius Basilij, qui tamen liber caute legendus est, propter quasdam notulas falsitatis intermixtas.

Hæc autem pauca de infirmitate simul ac dignitate hominis ex eodem libro breuiter conscripsi.

Flores ex Greg. Nyseno. *Gregorius Nysenus.* Nudus quidem naturalibus tegumentis, inermis etiam & inops, omniumque necessariarum rerum egentissimus homo in hanc vitam producitur, qui iuxta id quod cernitur, miseratione potius quā fælicitate dignus esse videatur. Non enim armatur productione cornuum, non vnguium vel dentium munitione munitur, nec aliquo aculeo letiferum infundit virus, quibus rebus pleraque ferarum atque serpentum, & in vltionem sui naturaliter instruuntur. Nec pilis corpus obtegitur, cum oporteret eum, qui ad aliorum præponebatur imperium, propriis armis naturali prouisione vallari, ne ad custodiam sui aliorum adminiculis indigeret. Nam leo quidem & aper & si quid simile est, sufficientem pro sua salute virtutem naturaliter possidet, & tauro cornua sunt, & pernicitas lepori, ceruoque saltus & certus intuitus, & alijs animalibus magnitudo, & cæteris prominens oris officium. Volatilibus etiam pennarum officium, & apibus aculeus; Cunctisque prorsus vnum naturale quidem præsidium constat esse collatum. Solus autem homo præ omnibus creditur destitutus, & his quidem qui currendi velocitate præeminent pigrior: illis autem qui mole corporis eminent, tenuior, eis etiam qui naturalibus armis excellunt, despectior esse cognoscitur.

Et quomodo, dicet aliquis, vniuersorum talis sortitus est principatum? Sed ad hoc nihil arbitror esse difficile demonstrare, quia per id quod naturæ nostræ deesse creditur, certa datur occasio, qua subditorum omnium dominium consequatur. Nam si huiusmodi adminicula corpori suo naturaliter attributa haberet, primū quidem bestijs similis existeret, & occursione ipsa difficilis appareret: deinde in alios dominatum exercere sperneret, quorum nullis prorsus adiutorijs indigeret. Nunc autem in singulis quæ nobis mancipantur, vsus vitæ nostræ dirimitur, vt necessarium in eis habere principatum videamur. Nam corporis nostri tarditas, & ad motum celerem difficultas, equorum nobis adhibere prouidentiam fecit; quæ & annuis lanarum redditibus ea quæ natura deerant, supplementa prospexit. Ex alijs quoque causis, quæ ad vitam necessaria sunt, iumenta nobis subiecta sunt: quia enim & morsu indigebamus, & dentibus, ad cohibendas vltione bestias; id quod nobis defuit, canum natura suppleuit, pro cornibus, & vnguibus, fortius atque penetrabilius ferrum ab hominibus inuentum est.

De sancto Ephræm Syro.

CAP. LXXXVI.

AMphilochius in vita sancti Basilij. Porro sanctus Ephræm Syrus cum esset in eremo, audiens opera sancti Basilij, sine intermissione postulabat sibi, qualis esset, reuelari. In extasi ergo factus vidit columnā ignis, cuius caput ad cælum pertingebat, & vocem desuper dicentem audiuit, talis est magnus Basilius. Et continuo accipiens interpretem venit Cæsaream. In festo autem Theophaniæ, intrans clam, vidit procedentem in ecclesiam magnum Basilium in stola candida cum clero candidato, & ait sequenti se, in vanū laborauimus, vt suspicor frater: iste enim in tali ordine cū sit, non est quemadmodum vidi, & procedente eo, stans in loco ecclesiæ occulto, dicebat secum, nos qui portauimus pondus diei & æstus, nihil consecuti sumus: & cum sit in tali stipulatione & honore humano, columna ignis est, miror. Hoc eo proloquente, misit sanctus Archidiaconum suum dicens: Vade circa portam occidentalem, & in angulo ecclesiæ inuenies Abbatem habentem cucullam cum altero quodam pusillo, & voca eum ad me. Cumque beatus Ephræm didicisset per interpretem quæ dicebantur. Respondit, errasti frater, nos peregrini sumus, & abiens Archidiaconus retulit hoc Archiepiscopo. Quo sacros libros legente, vidit sanctus Ephræm igneam linguam loquentem per os eius Archidiacono. Vade, & dic ei domine Ephręm intra in Presbyterium: obstupescens sanctus in his, & genua flectens ait: Vere, vere, magnus Basilius, vere columna ignis, & vere spiritussanctus loquitur per os eius. Postulauit autem Archiadiaconum excusarese, & vt magis post ministerium in se-

Ephræm in Spiritu apparet S. Basilius instar columnæ ignis.

Basilius curat accersiri Ephræm.

Ephræm vidit in Basilio linguam igneam.

in secreto salutaret eum. Intrans itaque post impletionem ministerij Basilius in secretarium, salutauit eum dicens: Bene venisti ô pater filiorum eremi, qui multiplicasti discipulos Christi in ea, & dæmones eliminasti, venisti videre hominem peccatorem, Deus det tibi mercedem secundum laborem tuum. Cui cum ille omnia quæ in corde erant, perdixisset, de manibus eius communicauit, & faciēte eo charitatem rogauit eum à Deo postulare vt loqueretur Græce. Qui ait: Super virtutem meam postulasti, sed quia fideliter petisti, veni postulemus Deum, *qui voluntatem timentium se faciet &c.* Cumque facta oratione surrexissent, dixit ei Basilius: Cur non accipis ordinationem Presbyterij, quia decet te? Qui respondit, quia peccator sum; & iacētibus eis in humo posuit sanctus manū in Ephræm, & dixit græce: Ephræm *Suscipe, salua, miserere, & custodi nos Deus tua gratia.* Lętati sunt autem spiritualiter per tres dies, & ordinans sanctus Basilius interpretem diaconum, ipsum vero Presbyterum, dimisit eos in pace *glorificans Deum.*

Ephræm Basilij intercessione petit loqui Græce.

Ephræm ordinatur Presbiter.

De libris sancti Ephræm.

Cap. LXXXVII.

H*ieronymus de illustribus viris.* Ephræm Edissenæ ecclesię diaconus multa Syro sermone composuit, & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum publice in quibusdam ecclesijs eius scripta recitentur. Legi de Spiritusancto Gręcum volumen, quod quidam de Syria lingua verterat, & cacumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui, decessit sub Valente principe.

Author. Huius ~. opuscula extant apud nos scilicet: De pœnitentia. De luctaminibus sæculi. De compunctione cordis. De beatitudine animæ. De resurrectione. De die Iudicij. Ex quibus multa operibus nostris inserui. Vt autem eiusdem sancti viri prudentiam ac zelum intelligas, vide qualiter in libro de compunctione cordis deploret simul, & arguat corruptionem humani generis.

Flores & dicta S. Ephræm.

Ephræm in libro de compunctione cordis. Non est mitis atque humilis, non est quietus, non est firmiter stabilitus, non est qui iniuriam perpessus sufferat, non est qui maledicatur & sustineat, omnes furibundi & ad amaritudinem prōpti, omnes pigritia torpentes, inanis gloriæ cupidi, omnes seipsos amātes, priusquam subijciatur quis, vult habere subiectos, antequam instruatur, instruere vsurpat, & si in gradu processerit, cum auctoritate quadam insolenter minoribus imperat; exterior autem ornatus vestium indicat, quod ea quæ terrena sunt sapimus, & per studium clarioris amictus ab æterna claritate nudi esse dignoscimur. Huic sæculo renunciasti charissime, & rursum requiem sæcularem requiris: in tribulatione vocatus, & tu de refrigerio percunctaris: in nuditate, & studium vestium adhibere contendis: in siti aquam renuens, vinum bibere delectaris: ad vigilias quoque vocatus es, & inertia somni resolueris: ad flendum & lamentandū; & tu cum cachinnorosis effundis in subiectione, & contradicis: in mansuetudine & humilitate, & tu superbus & elatus incedis, in charitate & fratrem odis, qui aduersus proximum tuum tristis ambulas, cuius onus portare debueras. Quid iugum Christi bonum & suaue, propter tuam ignauiam quasi durum & graue atque importabile detrahis & incusas?

Amator hominum benignissime adiuro te per miserationes tuas, ne me cum hædibus à sinistris statuas, vt dicas mihi *nescio te.* Nam etsi peccator sum, tamen ad ianuam tuam pulso iugiter: etsi piger sum & incuriosus, attamen viam tuam incedo. *Ascendat Domine in cor meum quasi in siluam flamma charitatis tuæ, & deuoret spinas & tribulos, pessimas cogitationes meas, & tribue mihi copiosam quasi homini Deus gratiam tuam.*

Venite charissimi, negociemur quoadusque nundinæ celebrentur, sęcularis homo interdum excusationes prętendit, & vt pote qui sæculo colligatus est: nos autem quid dicemus? qualem, si neglexerimus, excusationem habebimus? Timendum est ac tremendum, ne forte qui nos hic constitutos laudibus efferunt, illic nos deridere incipiant: & qui nos hic beatificant, illic nobis insultent.

Amator hominum benignissime, legio à te gregem porcorum absque lachrymis postulauit, & dedisti ei, ego autem cum fletu & gemitu supplico bonitati tuæ, libera me ab iniquitatibus meis, & fac me participem Latronis ipsius, qui per vnum verbum confessionis, hæres paradisi effectus est.

Gloria patri, qui fecit nos: & filio, qui saluauit nos: & spiritui sancto, qui renouauit nos.

De sancto Gregorio Nazianzeno.

Cap. LXXXVIII.

R*Vffinus* 11. *libro cap.* 9. Gregorium autem Cappadocia nobis cum Basilio germinauit, ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam rhetoricam rogabantur. Quod opus magnifice quidem implebat Basilius: Gregorius vero magnificentius contemnebat. Quique cum se totum Dei seruitio mancipasset, tantum de collegæ amore præsumpsit, vt sedentem Basilium de doctoris cathedra deponeret, & secum ad monasterium manu iniecta perduceret, ibique per annos (vt aiunt) 13. omnibus Græcorum sæcularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dabant: earumque intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur: quos & ipsos ex apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat, quorum præcipue in prophetas commentarios discutientes, thesauros sapientiæ & scientiæ reconditos in vasis fictilibus perquirebant. Verum cum iam ipsi sufficienter instructi, diuina dispensatione ad imbuendos populos vocarentur, & alius alio itinere, ad idem tamen opus vterque traheretur. Basilius Ponti vrbes, & rura circumiens, desides gentis illius animos, & parum de spe futura sollicitos, stimulare verbis, & prædicatione succendere cæpit. Gregorius vero bonam terram cordis sui iugiter excolebat, & multo amplius hic in semetipso, quam ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renunciantes sæculo deferebant ad pedes suos, & diuidere vt quisque eguisset, curam gerebat. Iste nihil habendi & omnia possidendi contentus sacramento, erga solas sapientiæ diuitias auarus & multum cupidus inhærebat, & exemplo sui libertatem à sollicitudinibus sæculi prædicabat.

Vnde petenda intelligentia diuinæ scripturæ.

De pontificatu, & doctrina eius.

Cap. LXXXIX.

IGitur Basilius non multo post Cæsareę Cappadociæ episcopus fuit, Gregorius vero apud Nazianzon oppidum in locum patris episcopus subrogatus, hæreticorum turbinem fideliter tulit. Reddita vero pace, Constantinopolim ad ecclesiam docendam venire exoratus, non abnuit. Vbi breui tempore tantum ad emendandum populum vetustis hæreticorum infectum venenis profecit, vt tunc primum christiani sibi fieri viderentur, & nouellam lucem veritatis aspicere, cum religionis doctor multa quidem verbis, plura tamen doceret exemplis, nec viderent ab eo discipulis aliquid imperari, quod non prius ipse fecisset. Sed vbi gloriam consecuta est inuidia, obniti quidam & proscriptionibus minus sanis vti cæpere, vt ipso ad propria remeante, alius ordinaretur episcopus, quod ille susurrari tantum, & sub dente sentiens ruminari, ipse profert, quod nullus ei dicere audebat. Absit, inquit, vt mei causa aliqua simultas in Dei sacerdotibus oriatur, sed si propter me est ista tempestas

Gregorius Episcopus Nazianzō.

pestas, tollite me, & immittite in mare, & definet à vobis quassatio. Tunc regressus in Ecclesiam suam, quod superfuit vitæ tempus exegit: Et quoniam fessā iam ætate, & corpore inualidus erat, successorem sibi ipse delegit, quo Ecclesiam gubernante, debilitatis & senectutis ocio frueretur.

De Libris eiusdem, & fuga curæ Pastoralis.

CAP. XC.

Hieronymus de viris illustribus. Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, à quo scripturas explanante didici, ad 30. millia versuum omnia opera sua composuit, è quibus ista sunt. De morte fratris Cæsarij; Laudes Machabæorum; laudes Cypriani; laudes Athanasij, laudes Maximi philosophi post exilium reuersi: quem falso nomine quidam Heronis superscripserunt; quia est & alius liber vituperationem eiusdem Maximi continens, quasi non licuerit eundem & laudare & vituperare pro tempore. Et liber hexametro versu virginitatis & nuptiarum contra se differentium. Aduersus Eunomium lib. vnus. De Spiritu sancto liber vnus. Contra Iulianum Imperatorem lib. 1.

Secutus est autem Polemonem dicendi charactere, viuoque se, Episcopū ordinans, ruri vitā monachi exercuit; Decessitq; ante hoc fere triennium sub Theodosio Imperatore.

Author. Hic scripsit apologeticum; quem quidam in Latinum transferens, in prologo eiusdem scribit, quod iste Gregorius signaculum castitatis integrum custodiens, cum philosophiæ studijs adhuc minor apud Athenas floreret, vidit per soporem sedenti sibi & legenti duas satis decoras dextera læuaque fœminas consedisse. Quas ille castitatis instinctu oculo toruiore respiciens, quænam essent: & quid sibi vellent percunctabatur? At illæ eum familiarius complectentes aiunt: Ne moleste accipias iuuenis, notæ tibi, & satis familiares tibi sumus; Altera enim ex nobis Sapiētia, altera Castitas dicitur, & missæ sumus tecum habitare: quia iucundum satis, & mundum in corde tuo habitaculum præparasti. *Castitas & Sapientia apparuerunt Gregorio Nazianzeno, & cum eo habitant.*

Deinde cum ob eximium litterarum profectum Athenis, vt artem oratoriam doceret astringeretur, furtim nauem ingressus abscessit, marisque tempestate vexatus, Deo seruiturum se vouit, & ita fecit. Cum autem à Patre Episcopo in sacerdotium esset subrogatus, hoc ægre ferens discessit ad tempus. Postmodum vero regressus, scripsit apologeticum in libris duobus causas discessionis suæ, vel etiam reditus allegans. Post hæc etiam defuncto patre, successit in Episcopatum apud Nazianzum breue oppidum; Et inde cum post Valentis Ariani tempora catholici recepissent Ecclesias Constantinopolim ad instituendam Ecclesiam vel docendā transire exortatus est: vt videlicet superius dictum est. Ibi ergo Episcopus constitutus docuit, vbi & Hieronymus sanctarum scripturarum studijs ab eodem eruditum se dicit.

Causas quidem sui discessus, quas in apologetico exponit, hic inserere volui ad eius humilitatem atque prudentiam declarandam simul etiam ad quorundam præsumptuosam ambitionem confundendam, qui dignitates Ecclesiasticas non solum humiliter non fugiunt, sed etiam importune se ingerunt.

De Apologia eius super fuga prædicta.

CAP. XCI.

Gregorius Nazianzenus in Apologetico lib. 2. Illius perturbationis meæ causa, qua tanquam pertinaciter contradixi, & soluta verecundia, quę semper indissolubilis mihi comes extitit, tam imprudenter restiti, fuit repentina superventio, sicut cum sonus repentinus increpuerit, turbantur subito terrore percussi; Deinde recordatio quietis & silentij mei: cum hoc videremus mihi impediri, quod ab initio vitæ dilexi, & in maximis periculis Deo voui. Nihil enim reuera mihi videbatur homini præstantius ad beatam vitam, quam clausis carnalibus sensibus, extra carnem mundumque effectum quempiam in semetipsum conuerti; alienumque à mortalibus curis effectum, sibi soli & Deo loqui: vt cunctis visibilibus altior factus, mentem suam diuinis sensibus repleat, & cælestibus formis absque admixtione terrena, vere speculum immaculatum effectus imaginis Dei, & ex ipsius lumine semper lumen accipiens. Auspicia quædam vel initia futuri sæculi in eo ferens, atque in terris adhuc positus, consortio Angelorum quodammodo perfruens; Despectaque atque derelicta fragilitate terrena, ad superna Spiritus sancti subuectione transferri. Si quis forte vestrum huiuscemodi amoris ardorem aliquando sensit, scit quæ dico, & quæ loquor agnoscit; sed quibusdam inuidiæ languor recti iudicandi impedit sensum, & operi optimo nomen infligunt vitiosum, philosophiam xenodoxiam vocantes, & præclaram sapientiā ac studia, iactantiæ appellationibus infamantes. Paratior enim est imperitorum turba ad derogandum bonis studijs, quàm ad imitandum, vt sit eis omni genere delictum, dum & manifesta & publica mala non vitant, & occultis & reconditis bonis non credunt. Erubui quoque de quibusdam, quos vidi nihil penitus ad emendationem vitæ suæ pertinens habere, & immundis pedibus in sancta certatim irruere, & priusquam primo habitu, ac ianuis digni haberentur, ad tribunal continuo tendere, atque ad sacerdotium festinare; ac repulsis cæteris, ipsi sacris altaribus incubare: ita vt secundum antiquum prouerbium merito dicatur, *quod Saul inter prophetas.* Quamuis autem perdifficile sit scire regi i. regenti se obtemperare, multo difficilius est scire alios regere, cuius scilic. regiminis, quanto spes & gloria maior est, tanto periculū grauius, quippe habentibus intellectum. Nam & si quis est in rectore vitiorum morbus, facile in eos qui ad obtemperandum præsto sunt ei, transfunditur, & multo facilius quod malum est, ab eo transit, quàm si quid in eo virtutis & industriæ fuerit. *Nihil enim tam facile quàm fieri malum, etiamsi nemo doceat, vel compellat, perdifficile autem fieri bonum*: parati sumus ad recipiendum malum quàmplurimi, velut si aridæ stipulæ quis scintillam ignis inijciat, quæ insuper ventis etiam inspirantibus animetur, velociusque malitiæ parua scintilla consumimur, quàm virtutis ignibus vel accendi vel etiam concalescere possimus.

Quid conuenientissimū & maxime necessarium hominum saluti.

Periculosum est regi ab homine vitioso.

Malum facile oritur, etiam nemine docente.

De periculo & cautela curæ pastoralis.

CAP. XCII.

Verendum est autem ne inueniamur morum & virtutis decore pictores quidam pessimi, præ alijs pictoribus. i. plebeis, qui quam debent in semetipsis depingere imaginem eius, pessima præbentes exemplaria, vel certe ne accidat nobis vsitati prouerbij, *& qui ad altos curandos præsumus, inueniamur ipsi scatentes vlceribus.* Cæterum non satis est malum non esse eum, cui docendi summa committitur: quod vtique culpabile, & dedecorosum est etiam his qui docentur; sed oportet eum omnibus bonis esse præditum. Nunquam etiam putare debemus aliquem finem nobis bonorum factum aut proficiendi terminum positum, nec ita ad lucem deducenda sunt, quæ recte à nobis gesta sunt, quàm detrimento computanda, quæ nondum implere voluimus: & ascensus quidam nobis putandus est vita hæc, ex quo nihil refert explicuisse, quod ascenderis, nisi quod restat, euaseris; nec nosmetipsos ex cæterorum collatione metiamur, vt magnum aliquid esse putemur, si forte aliquibus præstantiores inueniamur, sed damnum potius illud arbitremur, si non nos digne loco & gradu nostro geramus. Et si quæ à nobis gerantur, non ex negligentium comparatione, sed ex præcepti auctoritate pendātur. Non oportet autem illos qui præsunt vi vel necessitate subiectos constringere, sed ratione & vitæ exem-

Quomodo superior regere debet.

plis

plis suadere, quia omne quod extorquetur inuitis, cum eo quid tyrannicum videtur, nec perseuerare quidem potest. Solet enim redire quicquid violenter attrahitur; sic nouellæ arboris si quis cacumen inclinauerit, relaxatæ, rursus in quod fuerat, redit. Quod autē ex proposito & voluntate fit, tam legitimum est, quam certū, validissimis vinculis propriæ voluntatis astrictum.

Difficile est hominem regere. Reuera mihi videtur ars artium esse, & disciplina disciplinarum, hominem regere vel imbuere, qui certe est & inter omnes animantes maxime moribus varius, & voluntate diuersus. Nobis qui præsumus, summum studium est vincere eos qui carnaliter amant, nec vllo modo volunt nobis credere, aduersus semetipsos dimicantes, ita vt sint nobis velum quoddam aduersus eos, pro quibus militamus: dum vnusquisque tantum studij gerit, in contegendis & occultandis morbis peccatorum, quantum oportebat habere studij ad ægritudinem medico ostendendam. Alios conuenit coram omnibus argui, quia monita secretiora contemnunt; alios secretius commoneri, quia publice correpti, impudentiores fiunt, aliorum conuenit omnia diligentius obseruari, & vsque ad minimum discuti, eorum præcipue, qui dum mala quædam arte sua celari se putant, aduersum cæteros eriguntur & inflantur. Aliorum autem oportet nonnulla præterire, & videntes tanquam non vidisse, & audientes tanquam non audiuisse, & ne ad contemptum vltimum veniant per increpationem, qui fortassis erubescunt culpas extendere ac multiplicare, donec eas ignorari putant. Audaces vero & præcipites efficiuntur, cum eis vltimum emendationis atque vnicum remedium interrupta fuerit verecundia.

Item ex eodem.

Cap. XCIII.

DEnique philosophari secundum Deum, & scire animarum gubernacula continere, & præesse cæteris, & regere alios cum ipse recte regentibus obedire nondum didicerim, supra me esse negocium duxi, præcipuè in hoc tēpore, in quo videmus homines huc & illuc conuerti, ac perturbare omnia, vt nihil esse melius videatur quàm fugere è medio & latere. Hesterna quidem bella non metuo, nec istā bestiā, quæ nunc insurrexit Ecclesijs .i. *Iulianum Apostatam* pertimesco, in quo est diaboli plenitudo, licet ignes minetur, licet gladios intentet & bestias, licet omnem qui ante se fuerunt persecutores crudelitate excedat, licet noua suppliciorum genera exquirat: vnum mihi est ad omnia stare medium, vna victoria, *libenter mortem pro Christo suscepisse.* Ad intestinum autem bellum vitiorum, quid agam nescio, quæ mihi auxilia comparare? quod donū Spiritus sancti inuocē? quibus armis spiritualibus aduersus diaboli astutias me circumdem? Ego quidem inualidissimum me esse ad huiusmodi prælia fateor, & propterea me terga dedisse confiteor, & velatus confusione faciem meam, singularis sedi, quia amaritudine repletus sum, tacere quæsiui, intelligens quod tempus malum sit.

Vocat Iulianum pestatam Bestiā.

Qualiter debeant Christiani solemnizare Festa.

Cap. XCIIII.

IDem in sermone de Natali Domini. Diem Festum celebramus, non humanæ deuotionis, sed diuinæ dignationis, non eorum quę ex mundo sunt, sed eorum quæ supra mundum sunt: Propter quod nequaquam postes & ianuas coronemus, nec plateas & compita perornemus, nec cantatricum choros statuamus, vt aures sonis musicis delectemus, nec gustum illecebrosis saporibus irritemus, nec tactui male prospecta contingere concedamus; non delicatis vestibus ac fluidis resoluamur, nec ornamentorum splendore gloriemur, non auri fulgore, nec colorum fucis fallentibus rapiamur, non altis thoros tapetibus extruamus, non pretiosa tentoria: nec vini peregrina nomina requiramus, nec coquorum noua & exquisita condimenta ventri & gutturi præparemus; nec terra & mare multi pretij nobis stercora conferant, (hoc enim nomine mihi videntur honorandæ deliciæ) non alter alterum per incontinentiam vincere studeat; mihi enim incontinentia est, omne quicquid plus est quam sufficit alijs esurientibus & indigentibus, qui ex eodem luto atque ex eadem massa formati sunt; quin potius fratres hoc gentilibus concedamus; illorum sit talis solemnitas, qui etiam Deos suos vsturis carnium & tetris putant nidoribus delectari. Illi consequenter solennitatem diuinam ventris distentione concelebrent; pessimorum dæmonum & prædicatores & cultores nequissimi. Nos autem si delectari oportet & deliciari, *in verbo Dei delectemur,* Et delicias nostras in legis Dei meditatione vel intelligentia requiramus, vt pro solemnitatis ratione deliciarum nobis causa conueniens efficiatur.

De laude vitæ monasticæ.

Cap. XCV.

IDem in sermone de Monachis. Posui ego ori meo custodiam, & labijs meis silentium dedi; Quoniam quidem videbam consequens esse, prius opere philosophiæ purgari mentem debere, & ita demum aperire os & attrahere spiritum, atque eructare verbum bonum, & loqui Dei sapientiam perfecte inter perfectos. Desiderabam videre sanctum illum psallentem chorum, gloriam Deo in Ecclesia offerentium, *qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & exultationes Dei in gutture eorum,* qui ad exemplum & commonitionem melioris vitę cæteris omnibus viuunt, legis quoque Dei & euangelij Christi taciti prædicatores in quibus ipse quoque habitus præfert virtutis insignia, hirsutum caput incomptis & horrentibus comis, & quantum sufficit attonsis, pedes nudi & apostolicis similes; indumenti vilitas arrogantiam sæculi, superbiamque condemnans, zona ipso sui neglectu pretiosior, parum quid cohibens vestimenti, quantum euagari non sinat. Incessus ordinatus, oculus non oberrans, nusquam ridentes, sed placide subridentes, & magis vt temperantiam risus cohibeant, & subridendo comprimant. Sermo cum ratione prolatus, aut silentium verbo pretiosus; laudando non nimij, sed quātum ad hortationem sufficiat, non adulationem. Increpatio cum laudatione gratiosior, ac tristitiæ, & lætitiæ mensura iustissima; & commodissimum ex vtroque temperamentum leuitas cum austeritate, libertas cum verecundia, ita vt alterum non impediatur ex altero. Misceri turbis, & secedere ad secretum, vtrumque agere cum mensura, vt in altero, hominibus; in altero, Deo coniungantur; communem vitam sine communibus vitijs agentes; secretam vero, non absque communi ducentes fraternitatis affectu: Et quę maiora omnibus & clariora sunt, in paupertate diuites, *nihil habentes & omnia possidentes,* nihil in mundo habentes & supra mundum viuentes, quibus labor delicię; qui in carne positi, extra carnem viuunt, quorum pars Dominus, *propter regnum pauperes & propter paupertatem reges.* In humilitate gloriosi, in infirmitate fortes.

Descriptio Monachi.

Illos autem qui insanabiles sunt fugiamus & vitemus, ne forte contagijs eorum maculemur, & non tam sanitatem nostram illis tradamus, quàm illorum ægritudinem capiamus.

Monitio.

De Sancto Ambrosio Mediolanensi Episcopo.

Cap. XCVI.

HIeronymus in chronicis. Eo tempore post Auxentij seram mortem; Mediolani Ambrosio Episcopo constituto omnis ad fidem rectam Italia conuertitur.

Paulinus Presbyter in vita S. Ambrosij. Posito siquidem in administratione præfecturæ Galliarum patre suo

Presbyter in vita S. Ambrosij. Ambrosio natus est hic sanctus Ambrosius, qui infans in area prætorij in cunabilis cum dormiret aperto ore, subito examen apum adueniens faciem eius & ora compleuit: ita vt ingrediendi egrediendique vices frequentarent: quas nutricem abigere volentem pater prohibens, expectabat paterno affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ post aliquandiu euolantes, in tantam aeris altitudinem subleuatæ sunt, vt humanis oculis minime viderentur. Quo facto territus pater ait: Si infantulus iste vixerit, aliquid magni erit. Illud igitur examen apum, Domino iam in eius infantia operante, scriptorum ipsius nobis generabat fauos, qui cælestia dona annunciarent, & mentes hominum de terrenis ad cælos erigerent.

Cum autem Romæ esset adolescens, quandam puellam matris suæ domesticam, sacerdotum manus osculari videns: ipse ludens offerebat dexteram, dicens; etiam sibi id ab ea fieri oportere; siquidem Episcopum se futurum memorabat, loquente in eo Spiritu sancto, qui illum ad sacerdotium nutriebat: At illa, vt adolescentem, & nescientem quid diceret, respuebat.

Postquam autem disciplinis liberalibus edoctus ex vrbe regressus est, in adiutorio præfecturæ prætorij ita splendide causas perorauit, vt à viro illustri Probo tūc præfecto eligeretur ad consilium tribuendum, postea consularitatis suscepit insignia, vt regeret Liguriam Æmiliamque prouincias; veniensque Mediolanum, mortuo Auxentio, Arianę perfidiæ Episcopo; ibique ab vtraque parte in Episcopum electus, licet adhuc cathecumenus, cum penitus renueret; & cum intentionem populi nullatenus reuocare posset, fugam parauit. Egressus autem noctis medio ciuitatem, cum Ticinum pergere se putaret, mane ad portam Mediolani ciuitatis quæ Romana dicitur, (Domino fugam eius impediente) inuenitur. Cumque inuentus custodiretur à populo, missa est ad Imperatorem Valentianum relatio, qui eum summo accepit gaudio, letabatur etiam Probus præfectus, quod verbum eius impleretur in Ambrosio: Dixerat enim proficiscenti; vade non vt iudex, sed vt Episcopus. Vbi autem relationi responsum est, baptizatur, & omnibus officijs Ecclesiasticis impletis 8. die Episcopus ordinatur.

Anno 369. præficitur Liguriæ & Æmiliæ vide Baron an. memorato.

Anno 374. eligitur Episcopus vt probat Baronius; sed modis omnibus conatur subterfugere.

Post aliquot annos ad proprium solum .i. Romam pergens, ibi sanctam puellam supra memoratam inuenit; quæ cum dexteram eius oscularetur, subridens, ait illi: Ecce, vt dicebam tibi, Sacerdotis manum oscularis.

Hieronymus in chronicis. Eo tempore Melania nobilissima Romanorum Mulierum, & * Marcelli quondam consulis filia, vnico Prætore tunc Vrbano filio derelicto, Hierosolymam nauigauit; vbi tanto virtutum, præcipueque humilitatis miraculo fuit, vt Theclæ nomen acceperit.

* *Marcellini*

Theodolus miserabilis presbyter, dum aduersus cōscientiam furoris sui sacrificia Deo offerre audet, in medijs precibus eliditur.

De morte Valentiani & successoribus eius.

Cap. XCVII.

Valentianus autem subita sanguinis eruptione, quod Græce apoplexis vocatur, Brigitione moritur. Post quem Gratianus, assumpto in imperium Valentiniano fratre cum patruo Valente regnauit, anno domini 378. mundi vero quarto millesimo 231.

Gratianus Imp an. ch. 378 mundi 4231.

Historia tripartita lib. 8. cap. 11. Valentiniano itaque mortuo, anno imperij sui 11. Italiæ milites 6. die post mortem eius, filium eius Valentinianum puerum Imperatorem constituunt, cuius imperium Frater & Patruus licet inuite (quod eis ignorantibus factum sit) tamen postea susceperunt. Hic natus est de Iustina, quam cum Seuera Valentinianus pater similiter habuit vxorē hoc modo: Iustus Iustinæ pater Constantij temporibus cum esset Piceni iudex, vidit in somnis, quòd ex dextero femore imperialem purpuram genuisset. Quæ visio cum per famam venisset ad Constantiū, fecit occidi Iustum. Cuius filia in tantum peruenit ad Seueræ noticiam, vt cum ea habitaret. Cuius pulchritudine Seuera obligata, dixit imperatori; quòd Iustina adeo speciosa esset, vt eius amore etiam ipsa caperetur. Quam imperator volens accipere, non tamen Seueram abijcere, ex qua Gratianus natus erat, legem proposuit publice per ciuitates quod liceret volentibus habere duas vxores. Qua posita; Iustinæ coniunctus est, ex qua Valentinianum iuniorem habuit, & filias tres, Iustam, Gratam, & Gallam: quarum duæ virgines permanserunt, Iusta & Grata; Gallam vero duxit Theodosius maior, ex qua filiam habuit Placidiam, Honorium vero & Archadium ex Flacilla priore coniuge habuit.

De impietate Valentis, & præfecti eius in Christianos.

Cap. XCVIII.

Anno Valentis 12. qui fuit primus annus nepotum eius, multi monachorum Nitriæ per tribunos & milites cęsi sunt; Valens enim lege data, vt Monachi militarent, nolentes, fustibus iussit interfici.

Socrates in historia tripartita lib. 7. cap. 32. Cum iussisset Valens omnes catholicos ab Edessa vrbe expelli: quædam muliercula pauper suum filium ferens in brachio ostio non clauso currebat ad ecclesiam, vbi omnes catholici conuenerant; cum Præfectus eius mandasset vt nemo in ecclesia remaneret, nolens eis parcere. Indignatus autem propter illam mulierem, ait ei: O infælix, quo sic indecenter curris? At illa, quo alij. Tunc ille: Non audisti, inquit, quòd Præfectus occisurus est vniuersos, qui ibi reperientur? Audiui, inquit, & ideo festino vt inueniar inter eos. Et hunc, inquit, puerum cur trahis? vt, inquit, & iste martyr efficiatur. Quo audito, statim ille recurrens ad Principem, dixit omnes paratos esse ad mortem, impium vero esse tantos in breui occidere: & sic ab ira reuocauit Principem.

Constantia mulieris orthodoxa.

Theodoricus lib. 7. cap. 33. Postea Præfectus ex præcepto Principis cogens eos, aut cum Lupo communicare, aut in exilium ire: cunctis tacentibus ait Duci eorum Eulogio: Cur taces? Non oportet, inquit, nihil interrogatum respondere. At ille: Nonne vobis omnibus locutus sum, & quibus communicat Imperator, communicare vos monui? Et ille: Pastorem, inquit, habeo, & illius nutibus obedio. Mox Præfectus 80. ex eis destinauit in Thraciam. Cum autem præfectus diceret ad sanctum Basilium, quod pro vno verbo quod est *Homousion* non est tanta persecutio suscitanda. Respondit Basilius: Qui diuinis saginantur eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus neque vnam syllabam patiuntur, sed pro his omnes mortis species amplectuntur. Amicitiam autem Imperatoris magnam cum pietate iudico, sine qua potius perniciem hanc appello. Cumque Præfectus eum vocaret stultum: hanc, inquit, stultitiā semper habere exopto. Demosthenes autē super imperiales epulas constitutus, presente Imperatore, cum Basilio certando, barbarismum fecit, vt dictum est superius. Tunc Basilius subridens ait: Vidimus Demosthenem sine litteris. Cumque ille minaretur amplius. Tuū est, inquit, de pulmentarijs cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc Imperator ita dilexit eum, vt optima prædia illi daret ad opus pauperum & leprosorum, qui ab eo gubernabantur. Post paucum vero tempus priorum oblitus, legem de illius exilio propria subscriptione roborare volens, non potuit, calamus enim contritus est; quod passi sunt, & secundus & tertius. Tunc ille tremens ambabus manibus chartam rupit.

Cap. 36.

De Aphrate Monacho, & augurio Valentis.

Cap. XCX.

Sozomenus lib. 6. Interea Valente furente apud Antiochiam contra catholicos, & erat ibi Aphrates Mona-

In tripartita lib. 8. cap. 4.

monachus, quem per plateam transeuntem de palatio respiciens Imperator, vilissimo indutum pallio, & in longæua senectute properantem, dixit ei: Dic mihi, quo vadis? pro tuo, inquit, oraturus imperio. Cui Imperator, oportet te domi orare secundum monasticum morem. Optime, inquit, dicis; si permitteres, sic facerem; & hoc egi donec oues Christi pace fruebantur: quia ergo tumultu maximo commouentur ne captiuę teneantur, necesse est me vbique discurrere, easque à necessitate saluare. Hoc audito, Imperator interminatus tacuit: vnus autem cubicularius eius, qui balnei curam habebat, aspere locutus est viro sancto: sed statim post verba descendens, vt imperatori pararet balneum, mente captus in feruentem aquam descendit, ibique extinctus est.

Erat autem Accepsemas in Cyrestensium eremo in cellam reclusus, qui 60. annis, nec visus est ab alio, nec locutus est alicui.

Lib. 8. cap. 12. in historia tripartita. Tunc Valentem Antiochiæ furentem, reuocauit liber Themistij philosophi, in quo perorauit, quia propter discordiam Ecclesiasticam non deberet esse ita infestus, cum apud paganos vltra 300. sectarum differentia videretur, & vnusquisque in sua sententia permaneret, & forte hoc Deo potius gratum esset, dum non facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur, quatenus vnusquisque amplius timeat, dum integritatem scientiæ eius, vel quomodo vel qualiter vel quantusque sit magis ignorat.

Hieronymus in chronicis. Eodem anno id est Valentis 12. Theodosius Theodosij postea Imperatoris pater, & plurimi nobilium occisi sunt.

Lege Sozomenum lib. 6. cap. 35. *Socrates in historia tripartita lib.* 8. Eo siquidem tempore, Valens nigromanciam fecit, perscrutans, quis post eum imperaret: Dæmon autem quatuor litteras demonstrauit T. E. O. D. Imperator autem zelo ductus, multos huius nominis occidit, putans eos tyrannidem velle assumere. Occidebantur ergo Theodoti, Theodori, Theodoli, & quicunque has litteras in capite sui nominis habebant. Quo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negantes cum iuramento quæ prius habuerant.

Author. Ex hac occasione videtur occisus fuisse Theodosius pater Theodosij Imperatoris, quamuis eam Hieronymus tacuerit.

De morte Valentis, & fine chronicorum Hieronymi.

Cap. C.

An. Ch. 381. Mund. 4234. Anno denique Imperij sui 14. Valens de Antiochia exire compulsus, sera pœnitentia nostros de exilijs reuocat.

Lachrymabile bellum in Thracia commissum est, in quo deserente equitum præsidio, Romanæ legiones à Gothis cinctæ, vsque ad internecionem cæsæ sunt. Ipse autem Imperator Valens cum sagitta saucius fugeret, & ob dolorem nimium sæpe equo laberetur, ad cuiusdam villæ casam deportatus est, quo persequentibus barbaris & incensa domo sepultura quoque caruit.

De his & alijs supputationibus annorum consule Franciscum Haraeum, in fastis.

Hic finit Hieronymus chronicam suam.

Fluxerunt autem ab incarnatione domini vsque ad finem Valentis anni 381.

Ab vrbe condita 1131. scilicet sub regibus anni 240.

Sub Consulibus 464.

Sub Augustis & Cæsaribus 427.

Ab initio autem mundi secundum hebraicam veritatem 4. millia. 234. Secundum 70. Interpretes 5. millia 579.

Ab hinc ergo scribunt Prosper, & Beda, Sigibertusque monachus Gemblacensis.

Nos autem priusquam vlterius procedamus, quia constat maxime circa hæc tempora floruisse sanctos patres Ægypti, & Syriæ, cæterisve mundi partibus, de quorum gestis & dictis multa iam supra posuimus: placuit vt ad vtilitatem legentium, intermisso paululum ordine historiæ: quorumdam, de quibus ad liquidum inuenire non potuimus, sub quibus fuerint Imperatoribus, vnico sub sequenti libello gesta abbreuiata comprehendamus: similiter etiam & aliorum sanctorum quorundam Episcoporum & confessorum vtriusque sexus, qui floruerunt in diuersis mundi partibus, quorum itidem tempora ignoramus. Et primo quidem à Barlaam & Iosaphat, quorum actus Ioannes Damascenus scripsisse reperitur, narrationis huius exordium sumamus.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER DECIMVSQVINTVS.

De Rege Abenner, & eius edicto contra Christianos.

Cap. I.

IOANNES *Damascenus in vita SS. Barlaam & Iosaphat*. Fuit in India Rex quidam, nomine Abenner, diues & potens, & in bellis strennuus, omnibusque mundialibus successionibus gloriosus, secundum animam vero multis malis suffocatus, & Idolorum seruituti deditus. Cúque in multis delicijs viueret, vnum erat sterilitatis malum, quod eius lætitiam minuebat, & cor eius affligebat: nam filios habere non poterat. Genus autem Christianorum & monachorum multitudines in terra illa angelicam vitam ducentes, in gratia Dei proficiebant, Regis cultum vilipendentes, & prorsus minas eius non formidantes. Multi quoque pro Christo mortem sitiebant, æternam beatitudinem desiderantes: vnde & sine timore prædicabant, nihilque aliud nisi *Christum* in ore habebant. Multi quoque doctrinam suscipiebant, adeo vt quidam nobilium ac senatorum omnia relinquentes, monachi fierent. Rex autem vt hæc audiuit, furore succensus edictum illicò posuit, omnem Christianum coarctari, vt negaret fidem Christi, nouas contra eos tormentorum species excogitans, nouos mortium modos eis minans. Tunc alij tormenta timentes, execrabili præcepto obediebant, alij palam in facie regis impietatem redarguentes, per martyrium vitam finiebant: alij se in solitudinibus & montibus abscondebant.

Abenner Indorum rex Idolis deditus.

Christiani & monachi intrepide Christum prædicant.

Ex Indis senatoribus multi monachi fiunt.

Rex Abener Christianos persequitur.

De eius Archisatrapa facto monacho qui eum confudit.

Cap. II.

TVnc quidam Regis Archisatrapa, qui magnitudine, & forma, & animæ constantia ab omnibus alijs differebat: videns impietatem, & valefaciens huic vanæ gloriæ, monachorum præpositis se commiscuit, ac montium deserta petens, ibi ieiunijs, vigilijs, & diuinis meditationibus intentus fuit. Quod cum audiuit Rex, de amico perdito doluit, contra monachos autem amplius in iram exarsit. Misit itaque nuncios, qui eum vbique quæsierunt, donec in desertis inuentum comprehẽdentes, tribunali Regis exhibuerunt. Quem Rex in paupere & asperrimo vestitu videns, dura Anachoreseos conuersatione maceratum, tristitia repletus ait ad eum: O stulte, & mentis perdite, cur honorem tuum in contumeliam commutasti, & ludum puerorum teipsum constituisti, nostræque amicitiæ & fiduciæ oblitus, & nec propriorum filiorum misertus contra ipsam naturam insurrexisti? Vt quid hoc fecisti, & omnibus dijs hominem qui dicitur IESVS prætulisti?

Princeps quidam Indicus monasticam vitã suscipit.

Vestitus asperitas in monachis & dura conuersatio.

Hæc audiens homo Dei hilariter respondit: O rex si rationem à me audire vis, inimicos tuos eijce de medio prætorij, & tunc respondebo tibi: illis namque præsentibus, nullus à me tibi sermo reddetur: propter rationem vero torque, occide, & fac quod vis: *mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Rege autem dicente, qui sunt inimici, quos de medio pellere iubes? Ait vir sanctus: IRA, ET CONCVPISCENTIA. Nam concupiscentia in nobis operatur voluptatem, & incitat. Ira vero destruit. Abscedant igitur ista: & assideant ad audientiam dicendorum, & ad iudicium, ÆQVITAS ET PRVDENTIA. Cumque Rex eius petitioni annueret, ait ille: *Gratias ago Deo per Iesum Christum, quia eruit me de lacu miseriæ & de luto fecis, & ostendit mihi viam compendiosam, & facilem, per quam in hoc fragili corpore possum angelicam ducere conuersationem, præsentium contemnendo vanitatem. Cum enim omnium principale bonum à nobis amputare contendis, id est, pietatem, & Deum deserere, quod damnis omnibus est præferendum, quomodo tibi in hoc communicare possumus, & non magis econtra amicitiam & honorem & filiorum affectum, & si quid aliud erat negabimus? Videmus enim te ingratum esse Deo, qui & ipsum tibi* ESSE *&* RESPIRARE *præbuit, qui cœlos & terram stabiliuit, hominemque formauit, & immortalitate dotauit: ac Regem cunctorum quæ in terra sunt constituit: Ipsumque à diaboli voluptate deceptum, & omnibus his bonis priuatum, morte crucis suæ redimens in pristinam libertatem restituit. Tu autem eum respuis & in eius crucem offendis, totus delicijs corporalibus deditus, & exterminandis subditus passionibus & Idolorum errore pollutus. Scito igitur: quia non acquiescam tibi, neque meum benefactorem & saluatorem negabo, etiamsi me bestijs deuorandum projcias, vel gladio & igni tradas, quod nunc est tuæ potestatis.* Non enim mortem timeo, nec præsentia amo: quorum

Egregia viri Dei responsio

Galat. 6.

Ira & cupiditas à tribunalibus ablegandæ.

Monachismus via cõpendiosa per quam angelicam vitã & conuersationem quis ducere potest.

lætitiæ & exultationi omnis copulatur dolor & tristitia.

His ab eo dictis, Rex ait: Vndique miser, tui perditionem meditatus, ad hanc (vt arbitror) es fortuna perductus: acuisti enim mentem & linguam tuam, vt hanc effunderes garriendo fatuam & vanam fabulationem, sed nisi in principio sermonis permisissem tibi, quod de medio consilio iram remouerem, nunc vtique igni carnes tuas traderem. Quoniam vero anticipans me talibus circumuenisti sermonibus, suffero modo tuam procacitatem, quin & propter priorẽ meam erga te amicitiam. Surge ergo & fuge ex oculis meis, ne vltra te videam, & male te perdam. Tunc egressus vir Dei secessit in desertum, contristatus quidem quod martyrium non sustinuit: martyrium tamen quotidie in conscientia tolerabat, pugnans aduersus Principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Tunc amplius Rex iratus, persecutionem grauiorem contra monachos meditatur & ampliori honore cultores Idolorum veneratur & amat.

De ortu Iosaphat & reclusione eius in palatio.

Cap. III.

Regi nascitur filius Iosaphat.

INter hæc nascitur ei filius pulcherrimus: in cuius ortu gauisus valde Iosaphat eum nominauit, ac pro eo immolaturus & gratiam redditurus, ad Idolorum templa stultus abijt, atque ad pueri natalitia multitudines populorum vndique congregari fecit, afferentes secum quæ sacrificio erant idonea, sicut cuique possibile erat, & regalem dignitatem decebat. Tunc conuenerunt ad regem quasi 50. Astrologi, quos accersitos ad se, Rex edicere singulos rogabat, quidnam futurus esset puer, qui sibi natus erat. Illi vero plurima perscrutantes, dicebant illum magnum esse futurum in diuitijs & potentia, & supergressurum omnes qui ante fuerunt Reges. Vnus autem de astrologis excellentior cunctis ait: Sicut ex his qui me docuerunt astrorum cursus valeo conijcere, ô Rex, pueri huius profectus, qui nunc natus est tibi, non in tuo erit regno, sed in alio meliori, & incomparabiliter eminentiori, æstimo vero illum, quam persequimur Christianorum religionem, fore susceptorum, nec puto quod sua spe ipse priuetur. Hæc dixit, sicut olim Balaam, astrologia non vera pronunciante, sed Deo, per aduersarios ea quæ sunt veritatis, significante, vt omnem impijs excusationem adimeret.

Ob natalem Iosaphat sacrificia offert.

Rex astrologos de filio consulit quorum vnus dicit eum Christianū fore.

Num. 23.

His auditis Rex grauiter ferens annunciationem hãc, tristitia illi lætitiã intercidit. In ciuitate itaque seorsum palatium ædificauit speciosissimum, & in ea cameras splendidas artificiose atque operosa construxit: in quam puerum posuit ad habitandum.

Postquam infantiæ impleuit ętatem, & inaccessibilem fore omnibus imperauit. Pedagogos & magistros illi constituit, iuuenes ætate & aspectu pulcherrimos, præcipiens illis, vt nihil horum, quæ in hac vita tristitiam generant, manifestum illi facerent, non mortem, nec senectutem, nec infirmitatem, nec paupertatem, nec aliquid aliud quod eum contristaret, & lætitiam ei minuere posset: sed omnia iucunda, & delectabilia præponerent, quatenus his mens illius iucundata, & delectata, nihil omnino de futuris cogitare valeret. Præcepit etiam vt nec modicū verbum de Christo, & de eius dogmatibus penitus audiret, hoc etenim magis omnibus occultare ei cupiebat, astrologi metuens prænunciationem. Si quem vero ministrantium ei infirmari contigisset, hunc mox inde iubebat eijcere, alium vero pro ipso floridum & sanum dabat, vt nihil omnino fædum vel enorme oculi viderent illius pueri. Præcones itaque per vniuersas regiones præcepit discurrere clamantes, vt nullus omnino post tres dies horum monachorū inueniretur. Si autem aliqui post tres dies inuenirentur, per ignem & gladium perderentur.

Rex omnes molestias procul à filio arcere studet

De amico Regis, quem ipse in dolo tentauit.

Cap. IIII.

Quidam princeps occultè Christianus.

INterea vir quidam inter primos illius regni præpollebat pius, fide & salutis suæ solicitus, sed propter timorem Regis latebat. Cumque aliquando cum Rege ad venationem egressus esset, singulariter ambulans, inuenit hominem in loco quodam nemoroso in terram proiectum & male tractatum, habentem pedem à bestia contritum. Qui videns eum prætereuntem, rogabat ne pertransiret illum, sed misereretur ei in tam malo euentu, & in suam domum deferret, adijciens, quia non inutiliter tibi & omnino inefficaciter inuentus sum, inquit, ego: ego enim medicus sum verborum: si enim aliquando in verbis aut colloquiis lædatur aliquis, aut in tribulatione inueniatur, congruis medelis ista curabo, ne amplius morbus succrescat. Igitur religiosus vir ille quod dictum fuerat pro nihilo computauit, illum vero propter mandatum Dei conducere in domum suam fecit, & competenter curam ei exhibuit. At vero inuidi homines ac malitiosi derogant viro apud Regem, quia non tantum illius amicitiam obliuiscens negauit Deorum cultum, & ad fidem Christianorum declinauit, sed etiam mala meditatur aduersus ipsius regnum, & turbam peruertens atque solicitans, & sibimet cunctos concilians. Sed si vis, inquiunt, certus fieri, nihil nos fictum dicere, voca eum seorsum, & dic tentando velle te derelinquere paternam sectam, & gloriam regni, & Christianum fieri, & monasticum sumere habitū, quem quondam persecutus es. Rex vero erga se viri amicitiam non ignorans, derogationem falsam putauit: Rem tamen examinare voluit. Vnde aduocans eum seorsum, ait, ei tentans: Nosti, ô amice, quanta mala ostendi monachis & omnibus Christianis. Nunc vero pœnitentia ductus super hoc & despiciens præsentia, spe illius immortalis regni quod prædicant, ad aliam futuram vitam cupio pertingere: nam præsens morte vtique amputabitur, nec aliter hoc consequi nisi Christianus fiam & abrenuncians regno meo, & cæteris delectationibus & iucunditatibus huius vitæ, eremitas & monachos requiram vbicumque sint, quos iniuste persecutus sum, illisq; me admisceam. Ille vero vt hæc audiuit, dolum non intelligens, compunctus animo & lachrymis perfusus simpliciter respōdit: *Rex, in æternū viue, consiliū enim bonū & salutare reperisti.* Quia & difficile est ad inueniendū regnum cœlorum, attamen omni virtute est quærendum. *Nam qui quærit inuenit illud.* Delectatio vero præsentium & si in præsenti iucunda sit & delectet, tamen bonum est illam abiicere: nam in ipso suo esse non est, & quod lætificat septempliciter rursus contristat. Nam dulcedo quidem horum, tēporalis, dolores vero perennes, Christianorum vero labor temporalis est, dulcedo vero & satietas æterna. Dirigatur ergo regis bona voluntas, bonum vero & nimis bonum est, corruptibilia æternis commutare. Rex autem vt audiuit ista, valde contristatus est, continuit tamen iram.

Accusatur callide ab æmulis.

Callida regis oratio ad pium principem.

Rex monachum se velle fieri simulat.

Pij principis piaresponsio

Rex iram premit.

Qualiter concilio infirmi iram regis placauit.

Cap. V.

Pauper pio Principi dat consilium.

ILle autem cum cognouit Regem grauiter verba sua concepisse, & quod in dolo tentauerat eum, reuersus ad domum suam tribulabatur, atque grauabatur, hæsitans quali modo deliniret regem, & euaderet imminens sibi periculum: insomnem itaque totam noctem ducens in memoriam venit ei homo, qui pedem læsum habuerat, Cui ad se adducto ait: Reminiscor quia dixeris te verborum medicum, ac procuratorem esse malorum, & continuo narrauit ei, quem apud Regem ab initio amicitiam obtinebat, & paulo ante propositum sibi ab ipso Rege fraudulentum colloquium. His auditis pauper ille deliberans in semetipso ait: Surge ergo, & tonde comam, & exuendo vestimenta ista splendida,

cilicium indue, summoque diluculo accede ad Regem. Illo vero interrogante quid sibi vult habitus iste? respondebis, pro his quæ hesterna die locutus es ô Rex, ecce ego adsum paratus sequi te per viam qua desideras ambulare. Nam etsi deliciæ sunt amabiles & iucundæ, non contingat mihi his post te perfrui, virtutis enim via qua iturus es, & si difficilis est & aspera: tamen tecum exeunti facilis erit & plana & amabilis. Sicut enim socium me habuisti præsentium bonorum, sic & tristium habebis, vt etiam futurorum sim particeps tecum bonorum. Nobilis igitur vir ille infirmi verba suscipiens, fecit iuxta quod ei locutus est. Quem videns Rex & audiens, super hæc vehementer obstupuit, & erga se veram viri intellexit amicitiam, falsa quoque quæ contra eum dicta fuerant agnoscens, ampliori honore & maiori fiducia penes se sublimauit eum.

De duobus monachis martyrizatis.

CAP. VI.

Rex duos monachos capit.

ITerum Rex egressus ad venandum, vidit duos monachos per eremum gradientes, quos ad se adduci præcepit, eosque furibunde respiciens, ait: Non audistis erronei & seductores, præcones meos clamantes, vt nullus vestræ superstitionis in hac regione post tres dies inueniretur, alioquin igne cremaretur? Qui dixerunt: Ecce vt dixisti, egredimur de tuis regionibus, sed longa imminente nobis via pergendi ad fratres nostros, necesse habuimus cibum emere ne fame deficeremus. Rex autem ait: Mortis minas metuens escarum mercimoniis non adhibet studium. Responderunt illi: Et qui sunt illi qui mortem timent, nisi qui nullum bonum in futuro sperantes, sperantibus radicitus inhærent? *Nos autem qui mundum contempsimus propter Christum, nec timemus, nec præsentia diligimus, sed futura desideramus.* Tunc Rex eos argumento comprehendere volens, ait: Si mortem non timetis, cur fugam arripuistis? At illi: Non mortem à te minatam timentes fugimus, sed tui miseremur, & ne maioris tibi causa damnationis efficiamur, discedere cogitauimus. Ad hæc iratus Rex, iussit eos igne cremari, & sic per ignem adepti sunt coronam martyrij.

Quibus mors terrori esse soleat.

Mors pijs transitus est ad vitam.

Qualiter Iosaphat à patre obtinuit libertatem procedendi.

CAP. VII.

Regis filij studia.

FIlius autem Regis in parato sibi palatio inaccessibilis existens, ad ætatem peruenit adolescentiæ, omni Æthiopum & Persarum imbutus disciplina quæstionesque naturales doctoribus suis proponebat, ita vt mirarentur de velocitate ingenij eius & intellectu eius, & stuperet Rex gratiam vultus eius, & animi constantiam. Pensabat vero in semetipso cur eum fore inaccessibilem pater eius adiudicauerat, & cur ad eum volenti ingredi non permittebat introire, tamen verebatur interrogare eum: sed vnum ex pedagogis amabiliorem cæteris in partem traxit, interrogans, cur se pater sic reclusisset? Adiungensque si hoc veraciter mihi feceris manifestum, mihi charus eris præ omnibus. Pedagogus cuncta ei enucleatim reserauit, id est, aduersus Christianos indictam à rege persecutionem, & præcipue contra eremitas, & quomodo fugati sunt, & qualia in natiuitate eius prænunciauerunt astrologi: ne ergo doctrinam audiens illam, præponas nostræ sectæ, non multos tecum colloqui voluit, sed nos probatos & fideles circa te constituit, præcipiens nobis ne tibi aliquid triste notificaremus. Hæc vt audiuit iuuenis, nihil aliud appetijt loqui: tetigit ergo cor illius sermo salutaris, & Paracliti gratia intellectuales eius oculos aperire cœpit ad verum conductura Deum, vt patebit inferius. Frequenter vero pater eius ad videndum eum veniebat, nam excellenti amore diligebat eum. Quadam autem die intulit ei filius: Discere à te cupio, quid est ô domine Rex, vnde tristitia assidua & solicitudo continua corrodit animam meam: quid sibi vult, quod infra muros istos & portas concludens me, inaccessibilem prorsus & incontemplabilem cunctis constituisti? Tunc pater ait: Nolo fili vt videas aliquod quod cor tuũ possit amaricare, & tibi lætitiam amputare. In deliciis enim iugibus & gaudio perenni & hilaritate, viuere te per omne sæculum desidero. Cui filius: bene scias Domine quoniam isto modo non in gaudio & lætitia viuo, sed in tribulatione potius & angustia multa, in tantum, quod & ipse cibus & potus insipidus mihi apparet; videre enim desidero, quæ extra portas istas sunt omnia. Si ergo vis ne doloribus deficiam, iube me quo voluero procedere, vt animo queam delectari contemplatione rerum, quas hactenus non vidi: contristatus est igitur Rex propter talia, perpendebat enim quia si denegaret ei quod petebat, amplioris ei tristitiæ & sollicitudinis auctor existeret. Tunc ait illi: Ego desiderio tuo satisfaciam.

Rogat qua de causa exire sibi non liceat.

Respondetur ne Christianus fiat.

Petit à patre vt egredi possit.

Comedit pater.

De leproso, & cæco, & sene curuo, quos in via vidit.

CAP. VIII.

ELectos igitur equos adduci continuo, & obsequium regale & idoneum præcedere eum imperans, quocunque vellet pergere permisit, diligenter præcipiens ministris, vt nihil fœdum in occursum eius venire satagerent, & omne bonum & iucundum sibi demonstrari, chorosque plaudentes in canticis & omni genere musicorum eum antecedere, & varia delectationis spectacula facerent: vt his mens eius vacaret & iucundaretur. Igitur sic frequentans processiones regis filius vidit die quadam, clam ministris, duos viros, quorum vnus leprosus alter cæcus erat. Quos videns contristatus est animo, & dixit his qui secum erant: qui sunt isti, & qualis eorum aspectus fœdus? Illi non valentes quod viderat, occultare, dixerunt: Passiones istæ sunt humanæ, quę ex materia corrupta & corporis mala complexione hominibus solent accidere. Et ait adolescens: Omnibus hominibus nunquid ista contingere solent. Dicunt illi: Non omnibus, sed quibus subuertitur sanitas ex humorum malorum abundantia. Rursus ergo interrogauit puer: Ergo noti sunt, quos apprehensura sunt ista mala, aut indiffinite & improuise superueniunt? At illi: Et quis hominum cognoscere futura vel præuidere potest? hoc enim naturam supergreditur humanam: solisque diis hæreditarium est immortalibus. Et cessauit puer interrogare. Super hoc ergo quod viderat doluit, & immutata est species vultus eius, propter inconsuetudinem rei.

Iosaphat leprosum conspicit & cæcum.

Rogat morborum causam.

Post multas vero dies rursus egrediens reperit senẽ inueteratum dierum multorum, rugatam habentem faciem, dissolutis brachiis, & dorsum inclinatum, & toto capite cano, carentem dentibus, & balbutiendo loquentem. Stupefactus igitur, assumit eum, & propius adducens interrogat discere cupiens visionis miraculum: præsentes autẽ dixerunt, iste iam extitit plurimorum annorũ, paulatimq; imminuta sibi virtute & ægrotantibus mẽbris, ad hanc quã cernis peruenit miseriam. Et quis est, inquit, huius finis? Responderũt: Mors eum suscipiet. Et ille: Imminetne omnibus hominibus istud, an aliquibus tantum? Responderunt, nisi mors præueniens hinc hominem transferat, impossibile est succedentibus annis non venire ad istius status experientiam. At ille: Igitur in quot annis superuenit alicui, & si penitus mors imminet vel non est ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniatur miseriam. Dicunt ei: in 80. quidem vel 100. annis ad hanc senectutem deueniunt homines, deinde moriuntur, nec aliter fieri potest. Ingemiscens puer de profundo corde ait: Amara est vita ista & omni dolore & amaritudine plena. Si hęc ita se habet, quomodo securus esse poterit aliquis mortem incertam pręstolando? Cuius aduentus non tantum ineuitabilis, sed

Miratur decrepitum senem.

Mors naturale debitum est.

An moriturus sit rogat

incertus est sicut dicitur. Et abijt, intra se ista seruans, & incessanter cogitans, & frequenter habens memoriam, & ob hæc in doloribus & defectionibus continuam habebat tristitiam. Dicebat enim in semetipso, ergone me mors aliquando apprehēdet:& quis erit memoriam mei faciens post mortem, tempore obliuioni omnia tradente? & si moriens in nihilum dissoluar: aut est aliqua alia vita, aliusque mundus?

Apud patrē dissimulat tristitiam. Hæc & his similia cogitans pallidus tabescebat, in præsentia tamen patris quando ad eum veniebat, hilaritatem fingebat & lætitiam. Desiderabat autem & æstuabat aliquem, qui posset cor eius certificare, & sermonem bonum auribus eius infundere. *Quærit qui se instruat.* Cumque super hoc pedagogum præfatum consuleret, vtrum scilicet aliquem talem cognosceret. Ille respondit: Dixi tibi iam, quomodo pater tuus sapientes & eremitas illos semper philosophantes de talibus, alios interemit: alios persecutus est, & non cognosco modo talem quemque in hac regione remansisse. Ille autem super his tristatus, assimilabatur viro, qui magnum thesaurum amiserat, & ad eius inquisitionem totam mentem conuerterat.

De aduentu Barlaam ad eum sub vmbra negociatoris.

CAP. IX.

Barlaam monachus in Sennaaritide terra. FVit eo tempore quidam monachus diuina sapientia, vita & sermone ornatus, qui in deserto terræ Sennaar cellam sibi fecerat, & huic Barlaam nomen erat. Hic ergo reuelatione diuinitus sibi facta cognouit ea, quæ circa Regis filium agebantur. Qui egressus de eremo ad sæculum descendit, & mutato habitu suo, vestimentis secularibus indutus ascendit nauem ad partes Indiæ profecturus, ad negociatorem se esse simulans, applicuit ad ciuitatem profecturus, & negociatorem se esse simulans, applicuit ad ciuitatem in qua regis filius palatium habebat: *Barlaam domini admonitu in Indiam proficiscitur.* ibique diu commoratus inquirebat diligenter de eo, & de sibi ministrantibus: vt autem didicit supradictum Pedagogum cæteris ei familiariorem, accedens seorsum ad eum, ait illi: Cognoscere te volo domine mi, quoniam ego negociator sum, & de remota regione valde huc veni, & est mihi lapis pretiosus, cui similis aliquando inueniri non possit, rogo vt me introducas ad filium Regis, & tradam illum ei. *Regis filio lapidem pretiosum se daturū promittit.* Valet quippe & cæcis corde lumen conferre sapientiæ, surdorum aures aperire, mutis vocem reddere, & sanitatem infirmantibus exhibere, stultis sapientiam dare, Dæmones effugare, & totum quod bonum est & amabile, largiter se possidenti tribuere. Dixit ad eum pedagogus: lapides eximios & pretiosas margaritas minime tibi enarrare possum quot viderim, habentes vero tales virtutes quales dixisti, neque vidi neque audiui, tamen ostende mihi ipsum, & si est secundum verbum tuum, mox inferam hunc ad filium regis, & honores quam maximos & munera suscipies ab eo. Barlaam vero ait: Lapis iste pretiosus cum præfatis operationibus & virtutibus adhuc habet & istam virtutem, non valet eum contemplari fortuitò, qui sanam non habet oculorum visionem & integram, castum etiam corpus & nullo modo inquinatum. *Lapis hic nō nisi casto oculo videri potest.* Si enim aliquis istā duo non bene habet temerariè respicit lapidem pretiosum istum, & ipsam quam habet visibilem virtutem, & mentem perdet. Considero autem oculos tuos non sanos esse, & vereor ne visum quem habes amitteres, & ego tibi tanti mali author existerem. Filium autem regis vitam audiui ducere pudicam & oculos pulcherrimos & sanos & clare videntes habere; quapropter illi istum thesaurum ostendere confisus sum. Tu ergo non negligenter de hoc disponas, neque re tali Dominum tuum priues. Ille autem dixit: Si sic se ista habent, noli mihi lapidem ostendere. In peccatis multis vita mea sorduit, neque visum incolumem sicut dixisti habeo. Ingressus igitur diligenter omnia filio Regis annunciauit. Ille autē vt hoc audiuit, lætitia quadā spirituali sensit cor suum aspiratum, & anima eius diuinitus illustrata est: iussit itaque statim introduci virū. Qui introiens salutauit eū. Tunc præcepit eū sedere: & Pedagogū abscedere. *Barlaam Regis filium accedit.* Quo recedente, dixit Iosaphat seni: Ostēde mihi lapidē de quo quædam magnifica te dicere meus narrauit. Pedagogus. Ad quē Barlaā, nisi prius experimentum tuæ capiam prudentiæ, incongruū est tibi hoc mysteriū reuelare. Ait enim Dominus meus: *Exijt qui seminat seminare, & dum seminat, alia quidem ceciderunt secus viā, & venerunt volucres & comederunt illa &c.* *Matth. 13.* Si ergo terrā inuenero in te fructiferam & bonam, non tardabo diuinum ibi semen seminare, & magnum mysterium tibi reuelare. *Quibus sit doctrina prædicanda sit.* Dixit autem ad eum Iosaphat: Ego quidē venerande senex, desiderio quodā & amore incōprehensibili quæro sermonē audire & nouum & bonum quia intrinsecus exardescit ignis fortiter vrens me, & incitās me ad discendas quasdā necessarias quæstiones; non enim hactenus hominē reperi, qui de his me potuerit instruere, sed si inuenero sapientē aliquē & audiero ab eo verbū salutis, nequaquam volucribus prout æstimo, siue bestijs dabo, neq; petrosa neque spinosa terra apparebo, sed gratanter accipiā & sapiēter seruabo, tu vero, si tale quid nosti, nō abscondas à me, sed indica mihi. Nam quia audiui te de terra longinqua venisse, sensit anima mea, & bonæ spei factus sū, quia per te quod iam diu desideraui assequar, & idcirco mox ingredi feci te ad me, libēterq; suscepi, quasi aliquē de familiaribus, & coætaneis meis, si tamen non de spe mea fallar.

Narratio eius de Rege humili qui caute reprehensorem arguit.

CAP. X.

TVnc Barlaam ait: hoc bene fecisti, dignumque regali magnificentia, quoniam non apparentis seu reconditæ factus es spei. *Rex quidam duos religiosos honorat.* Nam quidam Rex fuit magnus & gloriosus, & factum est procedēte illo in curru deaurato cum regali obsequio obuiasse illi duos viros attritis & sordidis indutos vestibus, attenuatas macie & pallidas facies habentes: vt ergo Rex vidit illos, desiliens confestim de curru, & in terram procidens, adorauit, & surgēs amplexatus est eos, & affectuose osculatus. Magnates vero illius ac proceres de hoc indignati sunt, arbitrantes eum fecisse indigna regali gloria: non tamen ausi in facie illum reprehendere, germano fratri eius suggesserunt, vt ei loqueretur, ne tantæ excellentiæ diadematis tantam inferat contumeliam: qui cum fratri ista diceret, & eius humiliationem reprehenderet, ei Rex responsum dedit, quod tamen ille non intellexit. Consuetudo autē erat illi Regi quādo sententiā mortis contra aliquē dictabat, præconē suum ante ianuā illius cum tabula huic officio deputata, mittere: *Tuba mortis præco.* cuius vocē omnes cognoscebāt mortis reū illū esse. Vespere igitur veniente misit Rex buccinā mortis tubicinare ante ianuā fratris sui. Quam cū audisset ille, de salute desperās tota nocte sua disposuit, ac summo diluculo nigris & lugubris indutus vestibus, cum vxore & filijs pergit ad fores palatij flens & lugens. Quē Rex ad se ingredi fecit, & videns se lugentem ait: O stulte & insipiens si tu sic timuisti præconē germani fratris tui, aduersus quem te nihil deliquisse, cognoscis. *Mortis præcones religiosi.* Quomodo mihi reprehensionem intulisti, quia in humilitate salutaui & osculatus sum præcones Dei mei sonorabili tuba mihi mortem significantes, & terribilem Domini occursum, cum multa & magna meipsum peccasse conscius sum. Ecce deniq; tuam arguens insipientiā isto vsus sum modo: Nunc vero & illorū qui te ad mei miserunt reprehensionem, stultitiam arguere curabo, & ita fratrem instructum remisit domū. Præcipit autem fieri de lignis quatuor arcellas & duas quidem vndiq; auro coopertas ossa mortuorum putentia mittens in eis, aureis obsirmauit seris. Alias vero pice duas & bitumine liniens, repleuit lapidibus pretiosis & inæstimabilibus margaritis, & omnium vnguentorum odoribus funiculisque cilicinis astrinxit, deinde accersiri fecit, reprehensores suos, magnates scilicet illos & proceres, &

posuit ante eos ipsas quatuor arcellas vt æstimarent, quanto quidem istæ, quanto vero illæ pretio sint dignæ. Illi itaque deauratas magni pretij iudicauerunt. Expedit enim in ipsis Diademata regalia reponi: quæ vero illinitæ pice & bitumine erant, vili quodam & exili pretio dignas dixerunt. Rex autem dixit ad illos: Sciebam & ego talia vos dicturos, exterioribus enim oculis exteriora cernitis, & tamen non ita oportet facere, sed internis oculis intrinsecus recondita expedit videre, siue honorem siue contumeliam: Et mox præcepit vt aperirentur arcellæ deauratæ, ex quibus reseratis dirus fætor exhalauit, & fætidissimus visus est aspectus. Ait ergo Rex: Iste typus est eorum, qui splendidis quidem & gloriosis induuntur vestibus, & potentia elati sunt: sed intrinsecus mortuis ac fætentibus, malignisque operibus referti sunt. Deinde piceatas bituminatasque præcipiens dissolui & aperiri, cunctos qui aderant lætificauit, eorum quæ intus erant splendore & odore. Tunc ait ad illos, scitis quibus similia sunt ista, humilibus illis qui vilibus operti erant vestimentis, quorum vos exteriorem attendentes habitum, contumeliam putastis meam ante faciem eorum in terram adorationem. Ego vero intellectualibus oculis, reuerentiam illorum & decorem considerans animarum, glorificatus sum quidem horum tactu, omnique corona & regali vniuersa purpura pretiosiores istos existimaui. Illos igitur ita confundens docuit, ne errarent in his quæ foris appareret, sed interna attenderent.

Homines nõ ex habitu externo æstimandi.

Quibus similes qui externe tantũ pulchri.

Secundum illum itaque pium & sapientem Regem, tu quoque fecisti, bona spe suscipiens me, quæ te non decipiet sicut ego æstimo.

Instructio Iosaphat de cultu vnius Dei.

Cap. XI.

Barlaam fidem Iosaphat exponit

1. Tim. 6.

Dixit ad eum Iosaphat, hæc omnia bene dixisti: Sed volo discere quis est Dominus tuus, quem de femine illo in initio sermonis dixisse asseruisti. Cui Barlaam: Si vis Dominum meum agnoscere, *ipse est vnigenitus Dei filius, Rex Regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem & lucem habitat inaccessibilem, cum Patre & Spiritu sancto glorificandus.* Non enim ego de illis sum, qui multos istos Deos inanimatos & surdos colunt, sed vnum cognosco & confiteor Deum, idest tribus personis glorificandum, Patre scilicet, & filio & Spiritusancto, in vna natura & gloria, & regno indiuiso, qui cuncta visibilia & inuisibilia fecit de nihilo. Tunc iuxta seriem sacræ historiæ narrauit ei qualiter Deus creauit mundum, & qualiter diabolus hominem inuidia seduxit ad imaginem Dei factum, & qualiter crescente malitia hominum, Deus induxit super terram diluuium qualiter etiam post diluuium homines multiplicati, & Deum obliti sunt, & in omnem prorsus errorem dispersi sunt. Alij namque putauerunt cuncta sponte sua fieri, & sine prouidentia regi: Alij fortuna putauerunt. totum fato concedentes: Alij plures Deos coluerunt vitiosos: vt haberent eos vitiorum suorum authores, quorum etiam formas, figurantes, statuas erexerunt, & concludentes in templis adorauerunt. Abraham vero solus in illa generatione inuentus est, qui sensu incolumi Deum per creaturas agnouit, quem etiam Deus sibi familiarem effecit, eiusque progeniem multiplicans, & populum sibi peculiarem nominans, de seruitute Ægyptiaca, per multa signa & prodigia liberauit, dataque lege per Moysem in terram bonam, quam Abrahæ promiserat, introduxit, multaque magnalia gloriosa atque præcipua eis ostendit, per quæ omnia id studij fuit vt ab omni execrabili Idolorum seruitute & actione genus hominum abstraheret, & ad antiquum statum reduceret. Sed adhuc regnauit in hominibus mors tirannide Diaboli condemnationi inferni omnia transmittens. In tali igitur miseria constitutos, Deus qui de nihilo nos creauerat, non despexit, sed per voluntatem Dei, vnigenitus miseris condescendens, de virgine natus est, & 30. annis cum hominibus conuersatus est, multisque miraculis clarificatus, crucem, & mortem passus est, vt & nos à passionibus liberaret, tertia vero die resurgens incorruptibilis post 40. dies cælos ascendit, vbi sedet ad dexteram Dei patris, inde venturus est iudicare viuos & mortuos, & vnicuique reddere secundum opera eius. Postquam vero ascendit, spiritum paraclitum super discipulos misit, qui exinde gratia illius in omnes gentes dispersi sunt, & fidem orthodoxam prædicauerunt, baptizantes, & mandata saluatoris obseruare docentes, non ferens igitur hostis antiquus deiectionem suam, bella nunc contra nos excitat, suadens stultos adhuc sequi idolatriam. Ecce tibi Dominum meum paucis notificaui, quem perfectius cognosces, si gratiam eius susceperis, & seruus illius factus fueris.

Rerum creatio.

Naz. 2. orat. de Pasch.

Varia falsæ religionis genera.

Abrahãm ex rebus conditis conditorẽ agnoscit.

Christi incarnatio, Passio & resurrectio.

Spiritus Sãcti missio.

His auditis filius Regis surgens de throno suo, præ gaudio amplexatus est Barlaam, & dixit: Forte iste est lapis ille pretiosissimus, quem in mysterio contines, non omni cernere volenti ostendens: sed quibus sani sunt animæ sensus. Ecce enim vt hæc verba suscepi, lumen dulcissimum cor meum ingressum est, & aliud graue tristitiæ velamen iamdiu menti meæ superpositum, statim sublatum est. Quærenti ergo Iosaphat de regno cælorum, & vtrum morientes in nihilum dissoluantur, & his similia, Barlaam plenius differere cæpit, de resurrectione futura, & de iudicio, de remuneratione quoque iustorum, & perditione reproborum.

Iosaphat lumen fidei accepit.

Fabula de Luscinia contra cultores idolorum inducta.

Cap. XII.

Quibus auditis Iosaphat vehementer compunctus, totusque lachrymis perfusus ait. Quid me oportet facere, vt euadam pænas peccatorum, & merear gaudio perfrui iustorum? Barlaam respondit: Ante omnia accedere ad eum, qui vocat te de morte ad vitam, de tenebris ad lucem visibilium & inuisibilium veram notitiam. Nam ignorantia Dei veraciter mors est & tenebræ, & idolis seruire mihi videtur omni stolliditate deterius esse. Aiebat mihi vir sapientissimus quidam, quia similes sunt Idolorum adoratores viro sagittario, qui comprehendit vnam de minutissimis auiculis, lusciniam hanc vocant. Arripiens igitur cultellum, vt occideret eam, & comederet, data est lusciniæ vox articulata, & ait ad sagittarium: Quid tibi ô homo necis meę profectuum est? non enim de me tuum implere ventrem poteris, sed si me à vinculis liberaueris, tria mandata tibi dabo, quæ si custodieris, ex his magnam per vitam totam vtilitatem consequeris: ille vero stupefactus illius loquela, promisit, quod si quid nouum audiret ab ipsa, mox ipsam liberaret. Conuersa illa, huiusmodi dixit, nunquam aliquid coneris comprehendere eorum, quæ apprehendi non possunt. Et ne doleas de re perdita, quã recuperare non potes. Et verbũ incredibile non credas aliquãdo. Hæc tria mãdata custodi, & bene tibi erit.

Admiratus autem vir perspicuam verborum intelligentiam, soluens eam per aerem misit liberam auolare Illa autem volens probare si cognouerit vir dictorum verborũ virtute, & si lucratus fuerit ex ipsis aliquã vtilitatẽ, volitando dicit ad eum: Væ tibi, quã malum consilium habuisti hodie, & qualẽ thesaurũ perdidisti hodie. Est enim in visceribus meis margarita, quæ struthionis ouum sua vincit magnitudine. Quod audiens ille contristatus est valde, pænitens quod euasisset luscinia de manu sua, & denuo tentans illam apprehendere dixit: Veni in domum meam, & omnem humanitatem tibi exhibebo, & deinde honorifice te dimittam. Cui luscinia: Nunc cognoui certissime te esse fatuum. Suscipiens namque tibi quæ dicta sunt à me propte, & libenter audiens, nullum ex eis profectum assecutus es. Dixi tibi ne doleres de re perdita irrecuperabili, & ne tẽtares incõprehẽsibilia capere, & tentasti me cõprehendere cũ non valeas pergere itinere meo. Insuper dixi tibi, ne verbum crederes incredibile: sed ecce credidisti, in visceribus

Cui similes sunt Idolorũ cultores, egregio de luscinia apologo docet.

meis esse margaritam supergredientem mensuram ventris mei, & non valuisti intelligere, quoniam ego tota non possum pertingere ad magnitudinem oui struthionis, & quomodo margaritam talem valeam capere in me? Sic ergo stulti sunt illi, qui confidunt in Idolis, operantur ea manibus suis, & adorant quæ fecerunt digiti eorum dicentes: Isti sunt qui plasmauerunt nos. Quomodo ergo plasmatores suos ab ipsis plasmatos & factos existimant, sed & seruantes eos in custodia ne à furibus rapiatur, custodes vocatur suæ salutis. Ex hac ergo mala ganeratione & infideli vocauit te Dominus dicens tibi: Exi de medio eorum & separa te, & immundum ne tetigeris, sed salua te de generatione ista. Surge & vade, quia non est tibi requies in ea. *Si ergo credideris & baptizatus fueris, saluus eris: si vero non credideris, damnaberis.* Nam ista quæ cernis hodie, & in quibus exultas; idest, gloria & diuitiæ & delitiæ & omnis vitæ seductio cito transeunt, eijciuntque te & hinc, nolentem, & corpus quidem concludetur paruo monumento solo derelictum, omnique destitutum amicorum & cognatorum affectu. Abijcientur vero delectationes mundi & multa fæditas & putrida corruptio pro præsenti decore & bono odore inducetur; animam vero tuam mittent in condemnationem inferni vsque ad vltimam diem resurrectionis, quando rursus anima suo sumpto corpore eijcietur à facie Domini & tradetur igni gehennæ sine fine arsura. Dixit ad eum Iosaphat: Omnia verba tua bona & admiranda sunt quæ credidi & credo, omnem quidem Idolorum seruitutem ex corde etiam priusquam intrares ad me, quasi inuitus & dubitans erga ista habuit se animus meus: nunc vero perfecto odio odiui, discens à te vanitatem illorum, & insipientiam illorum, qui seruiunt illis. Desidero autem verus seruus Dei fieri, si tamen non repulerit me indignum propter meas iniquitates, sed confido quia dimittet mihi omnia peccata mea, *quoniam benignus, & misericors est* sicut doces. Iam ergo paratus sum baptismum suscipere, & omnia quæcumque dixeris mihi custodire, quid vero oporteat facere postquam baptizatus fuero, an aliqua alia oporteat subsequi manifesta.

Res mundi fluxæ ac breui peritura.

Barlaam pœnis terret Iosaphat.

Iosaphat baptismũ petit.

Admonitio facta Iosaphat de perseuerantia in fide.

Cap. XIII.

TVnc itaque ait ad eum Barlaam: Ab omni quidem peccato oportet te abstinere, & ædificare super fundamentum rectæ fidei virtutum operationem, *quoniam fides sine operibus mortua est*, sicut & opera sine fide. Quod si post acceptam veritatis cognitionem priora rursus mortua apprehenderimus opera, & sicut canis ad vomitum reuersi fuerimus, continget nobis quod à Domino dictum est. *Cum enim* inquit *spiritus immundus exierit ab homine* (gratia videlicet baptismatis) *ambulat per loca inaquosa quærens requiem & non inuenit. Non ferens autem diutius, sine domo & sine tecto errare dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Tunc vadit & assumit 7. spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Dicit ei Iosaphat: Igitur quantum ex hac dogmatum subtilitate perpendere valeo, si hanc mundam conuersationem post baptisma vnius vel duorum transgressione mandatorum istorum me violare contigerit, ab omni mea corruam intentione, & omnis spes mea irrita fiet. Respondit Barlaam: noli sic ista perpendere, nam pro salute generis nostri homo factus Deus sciens infirmitatem naturæ nostræ, non in hac parte dimisit nos sine medicina languescere, sed sicut sapientissimus Medicus lubricæ voluntati nostræ commiscuit antidotum pœnitentiæ, prædicans istam in remissionem peccatorum: baptismus etiam vocatus est fons lachrymarum secundum gratiam Domini, sed labore & dolore indigens. Vbique vero per scripturas, pœnitentiæ virtutem discimus & maximè ex præceptis & parabolis Domini nostri Iesu Christi. Ex tunc ait: *Cœpit Iesus docere & dicere, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Sed in parabola filium quendam narrat qui accepit patris substantiam, & abijt in regionem longinquam, ibique dissipauit totum viuendo luxuriose: deinde fame in regione illa facta, abijt & adhæsit vni magnorum ciuium illius regionis, qui misit illum vt pasceret porcos, asperrimum & abominabile sic notans peccatum, multum enim tribulatus ad extremam veniens inopiam intantum, vt nec de siliquis quas porci manducabant, suum posset implere ventrem. Tandem ad se conuersus suam sensit confusionem, lamentansque dixit: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant pane &c.* accurrens pater cecidit super collum eius, & osculatus est eum, & in priorem restituens honorem fecit solemnitatem inuentionis eius, occidens vitulum pascualem. Ecce hanc parabolam de pœnitentibus nobis narrauit.

Præter baptismum necessaria bona opera. Iacob. 1.

Luc. 11.

De pœnitentia differere incipit.

Ob peccata minime desperandũ est.

Matth. 3.

Luc. 15.

Filius Prodigus.

Luc. 5.

Insuper de pastore qui habuit 100. oues, dixit quod vna perdita dimisit 99. in deserto, & exiuit vt perditam quæreret, quã inuentam in humeris suis leuauit, & alijs quæ non errauerant coniunxit. Vocauitque amicos & vicinos suos ad epulas in eius inuentione. Sicque, inquit Saluator, gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super 99. qui non indigent pœnitentia.

De bono pastore.

Oportet igitur post acceptam veritatis notitiam, gustum diuinorum omni virtute obseruare, ne ruamus. Nam cadere non expedit certanti, quoniam multi iam qui corruerunt resurgere non potuerunt: alij vitijs ianuam aperientis hisque nimis adhærentes, vlterius ad pœnitentiam venire nequiuerunt: alij vero morte præuenti & occurrentes per pœnitentiam seipsos à peccatis absoluere, condemnati sunt, propterea periculosum est in qualicunque vitio cadere, & si contigerit statim resilire oportet & rursus in bono stare certamine. Ad hoc Iosaphat dixit: Quomodo igitur quis custodiet se ipsum post baptismum mundum ab omni peccato: nam si restat pœnitentia delinquentibus, sed tamen non sine labore, & fletu, & planctu, quæ non facilia multis fore mihi videntur. Et ideo mallem inuenire viam, vt custodirem diligenter præcepta Dei, & non declinarem ab eis, ne post indulgentiam priorum malorum ad iram prouocarem iterum dulcissimum Deum.

Periculosum in peccatum lapsus.

Inquirit Iosaphat de via tutiore.

Exhortatio ad eundem, de vita perfectiori.

Cap. XIIII.

TVnc Barlaam dixit: bene dixisti domine mi Rex: nam & hoc mihi desiderabile est, sed laboriosum est & valde impossibile aliquem iuxta ignem conuersari & non fumigari. Difficile est ergo & nimis arduum sæcularibus vinctum negocijs, & eius curis implicitum, & in diuitijs & delicijs viuentem, mandatorum Dei viam indeclinabiliter pergere, & se mundum conseruare. Ait enim Dominus: *Nemo potest duobus Dominis seruire.* Ista ergo diuini & deiferi patres nostri Apostoli audientes, *quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cœlorum.* Quidam & aliud addiderunt baptismum suscipere, per sanguinem dico & martyrium. Quod & Dominus pro nobis suscipiens baptismum decenter vocauit, hinc ipsius imitatores facti, prius quidem sui Discipuli & Apostoli: deinde vero & omnis sanctorum martyrum chorus cultoribus Idolorum regibus & tyrannis seipsos & pro Christi nomine obijcientes, omne genus tormentorum sustinuerunt, videlicet bestijs proiecti & ignibus exusti; atque gladijs interempti. Istorum non tantum verba & opera, sed & sanguis & ossa omni sanctitate sunt plena: dæmones namque potenter eijciunt, insanabilium vero languorum sanitates fide accedentibus præstant. Postquam vero crudeles illi Tyranni perierunt, & persecutio quieuit, Regesque fideles per vniuersum orbem regnauerunt, suscipientes alii & imitantes zelum illum, & desiderium diuinum, aliam quandam vitam peregrinam, & sibimet insolitam ducere studuerunt, & secundum diuinam vocem omnia derelinquentes, quasi quidam fugitiui deserta adierunt, egentes,

Difficile est inter mundi tumultus saluti studere.

Matth. 6.

Act. 4.

Martyrij baptismus omnium præstantissimus.

Monastica vita cur à pijs viris suscepta.

angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Alij quidam sub dio absque tecto perdurantes solis æstu, & rigoribus frigoris, & imbribus & turbinibus ventorum affligebantur: alij vero tuguria figentes, aut speluncis & antris latitantes degebant. Sic ergo virtutes virtutibus cumulantes, omni carnali consolationi & repausationi penitus abrenunciauerunt, oleribusque crudis & herbis aut glandibus seu pane arido & valde sicco transigebant dietam, nam tantum de vilibus ipsis & abiectis sumebant escis, vt solum viuere possent. Quidam vero totam hebdomadam ieiunantes, dominica die cibū sumebant. Alij vero bis in hebdomada huius memoriam habebāt: alij autem post duos dies vespere edebant, tantum modicum gustantes, orrationibusque & vigilijs vacabant, Angelorum vitam imitantes. Habent autem habitacula sua alij quidam in omnimodo recessu & solitudine agonem percurrentes elōgantes se ab hominum commoratione, toto tempore vitæ suæ, & Deo appropinquant. Quidam longe ab inuicem cellas habentes, dominicis diebus ad Ecclesiam vnam conueniunt, & diuina mysteria sumunt. Alij vero cœnobialem ducunt vitam, qui plures insimul congregati, sub vno Prælato ab omnibus differente degunt, omnem voluntatem suam obedientiæ gladio occidentes, & quasi seruos emptitios se voluntariè reputantes: non sibimetipsis viuunt, sed cui propter Christi amorem seipsos subdiderunt. Familiarius autem est dicere, quia *non viuunt sibi, viuit vero in eis Christus, quem sunt secuti omnia deferentes.* Hoc enim est mundi secessio, voluntarium odium & naturæ, negatio eorum, quæ supra naturam sunt desiderio. Hos ergo mirabiles & sanctos viros, etiam nos despicabiles & indigni imitari satagimus. Et est secundum veritatem odibilis iste mundus & abominabilis. Inimicus enim est amicorum suorum, & hostis omnium qui faciunt eius voluntatem. Discerpit crudeliter incumbentes super se, & eneruat illos qui confidunt in eo, fœdus posuit cum inspicientibus & promissiones falsas eis pollicitus est, ad hoc tantum vt trahat eos ad se. Illis sibi acquiescentibus ingratus & fallax monstratur nihil eorum cōplendo quæ promiserat. Hodie namque epulis delectabilibus eorum gulam illicit, cras inimicis totos deuorandos projicit, hodie Regem aliquem constituit, & cras seruitutis iugo supponit: hodie multis affluentem bonis, cras mendicantem reddit. Amabilem hunc ad modicum omnibus efficit, quem paulò post facit odibilem, hodie lætificat, cras fletibus afficit. Qualem vero & his finem imponit, audi: habitatores gehennæ, dilectores suos perficit miserrime, neque recedentes hinc lamentatur, neque remanentium miseretur.

Ciborum delectus.

Monastica vita quodam martyrij genus.

Gal. 2.

Vanitas rerū huius vitæ.

Mundus fallax in promissis.

Parabola de Vnicorne contra mundi amatores.

CAP. XV.

Eleganti parabola mundi amatorū stultitia ostēditur.

ITaque qui tali seruiunt diro & maligno domino, & à bono ac benigno mente perdita semetipsos elongāt, & præsentibus inhiant negocijs, & eis tenentur astricti: nullam futurorum habent memoriam, sed corporis delectationes semper desiderant, animas suas dimittentes fame tabescere, & innumeris affici malis: similes esse arbitror homini fugienti à facie furētis vnicornis, qui non ferens sonum vocis illius, & terribilium mugituum, fortiter fugiebat ne deuoraretur ab eo. Dum ergo velociter curreret, in magnum quoddam barathrum decidit, dum autem caderet, manibus extēsis arbustulam quandam apprehendit & fortiter tenuit, & base quadam pedibus impressis, visum est sibi in pace de reliquo fore & stabilitate. Respiciens ergo vidit duos mures vnum album & alterum nigrum, corrodentes incessanter radicem arbustulæ quam apprehenderat, & iam prope erant vt eam abscinderent. Considerans etiam ipsius barathri fundum, vidit draconem aspectu terribilem ignem spirantem, & feralibus oculis aspicientem, osque terribiliter aperientem, & deuorare eum cupientem. Intuens vero rursus basem illam pedibus eius suppositam, contemplatus est 4. aspidum capita de pariete prodeuntia, vbi consistebat. Eleuans autem oculos, vidit de ramis arbustulæ modicū mel distillans. Dimittens ergo considerare quæ circundebant eum mala, scilicet sursum Vnicornem insanientem, & eum quærentem deuorare, deorsum vero Draconem inhiantem, & arbustulam cito excidendam, & quod pedes super lubricam basem & infidelem posuerat: tantorum ac talium malorum oblitus, seipsum illius mellis modici dulcedini tradidit. Hæc similitudo eorum est, qui seductioni præsentis sæculi adhæserunt: cuius expositionem tibi dicam: Vnicornis quidem mortis figuram tenet, quæ semper persequitur & comprehendere vult genus humanum: barathrum vero, mundus est iste malis plenus & laqueis mortiferis: Arbustula, quæ à duobus muribus incessanter incidebatur, quam apprehendimus, vitæ nostræ mensura est, qua consumitur & dirimitur per horas diei & noctis & incisioni appropiat: quatuor vero aspides de quattuor fragilibus & instabilibus elementis, constitutionem humani corporis significat, quibus inordinatis & conturbatis, corporis compago dissoluitur, cum his, crudelissimus Draco terribilis inferni ventrē figurat, cupiens suscipere eos qui præsentes delectationes futuris præponunt bonis: scintilla vero mellis significat dulcedinem mundi, per quam seductor ille suos amicos non sinit propriam videre salutem.

Homo captus exigui mellis suauitate periculū negligit.

Vnicornis est mors. Barathrū est mundus. Arbuscula vitā.

Duo mures nox & dies. Quatuor aspides. 4. corporis elementa. Draco infernus. Mellis gutta mundi suauitas.

Hac suscepta libenter parabola, dixit Iosaphat quàm verus est iste sermo, & quàm bene coaptatus? Ne quæso pigriteris tales mihi typos subrogare, & vt sciam qualis est præsens vita nostra, & quorum malorum amicis suis auctor sit.

Parabola de tribus amicis contra eosdem.

CAP. XVI.

Fallax mūdi vanitas alia parabola trium amicorum ostenditur.

SEnex vero dicit: Rursus similes sunt amatores sæcularium delectationum, & qui harum dulcedine illiciuntur, atque futuris & stabilibus fluida & fragilia præferunt, homini qui tres amicos habuit, quorum quidem duos præcordialiter & affectuose honorabat, ac vehementer eorum charitate afficiebatur, & vsque ad mortem pro ipsis agonizans, & periclitari desiderans. Aduersus tertium multo ferebatur despectu, neque honore, neque decenti eum aliquando gratificans dilectione, nisi quandam modicā ad eum simulans amicitiam. Venerunt ergo terribiles die quadam milites, accelerantes hunc ad Imperatorem ducere, rationem redditurū pro debito decem millia talentorum. Coarctatus vero ille quærebat adiutorem ad subueniendum sibi, in terribili rationis positione apud Regem. Currens igitur ad primum præ omnibus charum amicum, dixit ei: Nosti, ô amice, quomodo animam meam semper pro te posui, nunc autem indigeo auxilio tuo in die ista detinente me necessitate. Quomodo ergo promittis mihi nunc auxiliari, & quæ apud te reposita est mihi spes dilectissime? Respondens ergo ille, ait: Non sum amicus tuus, ô homo, neque scio quis sis: habeo enim alios amicos, cum quibus oportet me hodie lætari, & amicos istos amodo possidebo. Præbeo tamen tibi cilicia duo, vt habeas ea in via qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullam aliam spem à me præstoleris. Hæc audiens ille, & diffidens de auxilio, quod sperauerat ab eo, ad secundum perrexit amicum, cui & ait: Recordare amice quantum accepisti à me honoris & gratiæ: hodie vero corruens in tribulationem & aduersitatem, auxiliatore opus habeo, quantum vero vales subuenire, nunc indica mihi? Ille vero ait: Non vacat mihi hodie, vt tecum subeam agonem: curis enim & sollicitudinibus circundor, & in tribulatione sum: modicum tamen tecum pergam, quamuis tibi non sit profuturum, & statim domum reuersus proprijs vacabat negocijs. Vacuis ergo manibus inde reuersus vndique destitutus lamētabatur seipsum de vana spe ingratorum amicorum, & de inutilibus laboribus, quos pro eorū sustinuit dilectione. Pergit etiam ad tertium amicum, de quo nunquam curam

Primus amicus duo cilicia offert.

Secundus comitatur parum.

habuit,

habuit, nec socium lætitiæ suæ eum aduocauit, & ait ad eum, confuso & in terram vultu demisso: Non habeo os loquendi ad te, cognosco enim diligenter quia nunquam tibi benefeci, nec amicabiliter circa te habui me, sed quoniam aduersitas apprehendit me durissima, & nullam spem salutis in cæteris amicis meis reperi, veni ad te rogans si est tibi possibile, quolibet auxilium vel modicum impendere ne tardes, memor ignorantiæ meæ. Tunc ille respondit ei hilari & sereno vultu: certe amicum meum charissimum te confiteor esse, & modici illius tui beneficij non immemor, cum vsura retribuam tibi. Ne timeas ergo neque formides, ego enim præcedam te, ego interueniam pro te apud Regem, & non tradam te in manibus inimicorum tuorum. Confide ergo dilectissime, & non tristeris. Tunc compunctus ille dicebat cum lachrymis: Heu mihi quid prius lamentabor: aut quid potius plangam? vanum affectum meum reprehendam, quem falsis exhibui amicis, an amentiam meam plangam, quia huic vero & germano amico nullam ostendi familiaritatem? Iosaphat autem & istum eum admiratione sermonem suscipiens, expositionem requirebat. Tunc ait Barlaam: Primus amicus vtique est diuitiarū possessio, & amor pecuniarum pro quibus homo multis subiacet periculis, & multas sustinet miserias. Veniente ergo vltimo termino mortis nihil ex omnibus illis, nisi quæ ad sepulturam pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus autem vocatur vxor & filij & cognati & alij amici, quorum affectui adhærentes inseparabiliter tenemur, animam & corpus propter illorum spermatis amorem, sed ex eis nullam aliquis consequitur vtilitatem in hora mortis, nisi quod ad monumentum secum pergunt, deinde reuertentes suis curis vacant, non minus obliuione memoriam quam corpus aliquando amici operientes sepulchro, amicus vero tertius despectus, & grauis, non familiaris sed exosus, iustorum operū chorus est, videlicet Spes, Charitas, fides, Eleemosyna, Humilitas, & cætera virtutum congregatio, quæ potest præcedere nos cum eximus de corpore, & pro nobis apud Deum interuenire, & de exactoribus liberare. Iste est gratus amicus, qui opus nostrum bonum in memoria sumit, & cum vsura restituit.

Tertius fidelis amicus.

Parabolæ explicatio. Primus amicus, diuitiæ.

Secundus parentes.

Tertius amicus honorū operum chorus.

Ad idem de Rege qui locum exilij sui diuitijs præmuniuit.

CAP. XVII.

RVrsus ait Barlaam: ciuitatem quendam didici fuisse magnam, cuius ciues talem habebant consuetudinem antiquitus, vt assumerent extraneum aliquem & ignotum virum, nihil legum ciuitatis suæ vel traditionum scientem, & hunc sibi regem constituebant, qui omnem potestatem accipiebat, & suarum voluntatum faciendarum facultatem habebat, vsque ad completionem vnius anni: deinde eo in omni securitate manente delicijsque atque suauitatibus absque formidine, & regnum sibi permansurum existimante, repente surgentes ciues illi contra eum, regali ablata stola, nudum trahentes per totam ciuitatem, exulem transmittebant, & in magnam & longius remotam insulam, in qua neque cibum neque vestimentum inueniens, in fame, & nuditate male atterebatur, præter spem omnem & expectationem transmutatur. Interea ordinatus est quidam vir in regno, qui non exiguo mentis intellectu vigebat, qui tanta ex improuiso accedente sibi abundantia non est dissolutus nec ab ea raptus, neque eorum, qui ante eum regnauerant, & eiecti misere fuerant, incuriam secutus, sed solicitudinem gerebat & laborabat animo, quomodo se & sua disponeret. Dum ergo assidua meditatione diligentius ista tractaret, cognouit per quendam sapientissimum consiliarium suum, consuetudinem ciuium, & locum perennis exilij, & quomodo semetipsum oporteret custodire, sine errore edoctus est. Hoc ergo vt agnouit, & quia oportet illum post paululū ad insulam applicare, & regnum caducum alienigenis dimittere, apertis thesauris suis, quorū tunc habebat liberam facultatem ex illis quod vellet facere, accepit pecuniarū multitudinē auri, videlicet & argenti, & lapidū pretiosorū amplissimum pōdus & fidelissimis committens famulis in illam præmisit ad quā ducendus erat insulam. Peracto igitur anni termino, in seditionem versi ciues, nudum sicut & illos qui ante eum fuerant, in exilium transmiserunt. Tunc cæteri stulti & temporales Reges fame male cruciabantur. Ille vero prouidus in abundantia viuens perpetua, delicias infinitas habens, timoreque prorsus incusso infidelibus & malignis ciuibus sapientissimo seipsum beatificauit consilio.

Pulchra parabola de bonis per eleemosynā in cælum præmittendis.

Quis sibi male cauet.

Quis sibi melius prouidit.

Ciuitatem ergo intellige vanum istum, & deceptorē mundū, ciues autem principes & potestates dæmonum mundi rectores tenebrarum huius sæculi, qui alliciunt nos dulcedine voluptatū, & suggerunt vt corruptibilia velut incorruptibilia, & mortalia velut immortalia & semper nobiscum mansura consideremus. Sic ergo nobis seductis & nullā sollicitudinem de æternis & stabilibus gerentibus, neque aliquid in illa vita recondentibus, repente nobis imminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni & amari suscipientes tenebrarū ciues, cū quibus expēdimus tēpus, ducunt nos in terram tenebrosam & caliginosam, in terram tenebrarum, vbi non est lux neque vita hominum. Consiliarium autem bonum qui omnia vera fecit, nota & salutaria edocuit studia sapientem & prudentem Regem, me vilem homunculum æstima qui bonam & rectam viam veni monstrare tibi, introducens te in æterna & infinita bona, ibique te omnia reponere consulens.

Parabolæ explicatio.

Nihil in mundo firmum ac stabile.

Quo pacto cum hominibus agat mundus.

Exhortatio ad contemptum diuitiarum.

CAP. XVIII.

DIxit Iosaphat seni: Quomodo ergo possum thesaurum pecuniarum illic transmittere, vt securam ipsorum incorruptibilem iucunditatem abiens, reperiam, qualiter demonstrem aduersus præsentia odium meum, & amorem æternorum, plane quæso insinua mihi? Et ait Barlaam, Diuitiarum quidem ad æternum locum præmissio manibus fit egenorum. Iosaphat vero ait: Cuncta ergo despicere, & istam laboriosam assumere vitam sicut dixisti superius, traditio est antiqua ab Apostolorum descendens doctrina, an vobis nouiter sic visum est mentis vestræ scientia, quasi melius eligentibus istud? Respondens senex ait: Non legem recenter introductam doceo te, absit hoc à me, sed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Dominus cuidam diuiti qui interrogauit eum: *Quid faciendo vitam æternam possideret,* & glorianti omnia se custodisse, quæ scripta sunt in lege: *Vnum*, inquit, *tibi deest. Vade, & quæcumque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni sequere me, tollendo crucem.* Cum igitur, inquit Iosaphat, sit antiqua & necessaria huiusmodi philosophia, cur non hodie hanc multi quidem sequuntur? Senex vero ait: multi quidem imitati sunt, & imitantur: plurimi vero pigri remanent & negligentes. Pauci enim sunt sicut ait Dominus, qui strictam & arctam viam pergūt, amplam vero & latā plures. Sic ergo saluatore mandante, prophetis autem & Apostolis prædicantibus, ac sanctis omnibus opere & sermone ad virtutis rectissimā viam nos exhortantibus, & pauci per hanc gradiuntur, cum plures spaciosam & quæ ad perditionem ducit, eligant, non ex hoc conuersatio diuinæ huius adnihilatur sapientiæ. Neque enim deest alicui volentium se intueri sol iustitiæ, neque tamen cogit sponte sua tenebras eligentes, sed proprio relinquitur suo vnusquisque arbitrio & prælectioni quamdiu in hoc sæculo est. Iosaphat autem sciscitante quid esset liberum arbitrium & quid prælectio: Respondit senex liberum quidem arbitrium est animę rationalis voluntas sine prohibitione cuiusquam mota ad quodcumque voluerit siue ad bonum siue ad malum, sic ab authore concessum. Rursus liberū arbitrium est intellectualis animæ motus sui iuris, Prælectio vero est consultum desideriū eorum quæ in nobis

Diuitiæ in cælum per pauperum manus mittenda.

Vetus de rerum abdicatione doctrina.

Marc. 10.

Luc. 18.

Simile de eo qui solem respicere renuit.

Quid sit liberum arbitrium.

Consilium quid.

nobis sunt, aut consilium desiderabile. Quod enim præiudicatum est ex consilio tenemus eligentes. Consilium vero est desiderium perquirens de his quæ à nobis sunt facienda. Omne enim consilium fit propter id quod agendum est, & sic ante omnem prælectionem consilium est, ante omnem vero actionem prælectio. Idcirco non solum actiones, sed & ea, quæ secundum intentionem prælectiones exhibent, & coronæ, & tormenti iure causa fiunt, principium enim peccati & iustæ actionis, prælectio est ex his quæ à nobis sunt inducta, quorum enim nobis affectus sunt, horum & actiones.

Tunc ait Iosaphat seni: Sunt ergo alij qui & ea quæ tu prædicas prædicent, aut solus es hodie qui ista doces, & sic odibilem præsentem vitam astruis? Respondens senex dixit. In vestra infidelissima regione ista, neminem esse cognosco, nam patris tui tyrannica crudelitas innumerabilibus hos mortibus tradidit, & satagit ne penitus audiatur in vobis diuinæ prædicatio notitiæ: in cæteris vero omnibus linguis cantantur ista, & glorificantur ista. Dixitque Iosaphat: Nunquid non aliquid ex his meus aliquando didicit pater? Et ait senex: Subtiliter & conuenienter nihil didicit. Clausis enim mentis sensibus bonum nō vult suscipere, ad malum vero præcipiti ruit impetu. Sed vellem, inquit Iosaphat, etiam illum ista didicisse. Ait vero senex: Apud hominem impossibilia sunt ista, apud Deum omnia possibilia sunt. Quid scis enim si tu saluum facies patrem tuum, & modo mirabili genitor tui genitoris efficiaris? Dixit autem Iosaphat: de patre meo faciat Dominus sicut ei placet, ego vero ex tuis sacris sermonibus præsentium cognoscens vanitatem, discedere quidem penitus cogito, & tecum reliquum vitæ meæ ducere, ne propter temporalia ista & fluida, ab æternorum & incorruptibilium excidam refrigerio.

Ad idem de illo qui contempta nobili sponsa, pauperculam duxit:

Cap. XIX.

Pulchra parabola de eo qui pauperculam vxorem duxit nobili sponsa contempta.

Cvi senex respondit: si hoc feceris, similis eris iuueni sapientissimo, de quo audiui, quia fuit filius ditissimorum parentum. Cui pater suus desponsauit filiam cuiusdam nobilissimi, & præ omnibus locupletissimi nimis pulcherrimam. Mouit ergo sermonem cum puero de nuptijs, & quomodo facere meditabatur annunciauit, at ille quasi rem malam ac nefariam respuens relicto patre, in fugam elapsus est. Ambulans autem declinauit in domum cuiusdam senis pauperis propter æstum diei semetipsum repausaturus. Tunc filia senis virgo, quæ erat ei vnigenita, sedens ante ianuam operabatur manibus, ore autem suo Deum laudabat assidue gratias agens ei de imo cordis. Huius autem laudes iuuenis auscultans ait, quod est istud ô mulier studium tuum? Cuius autem rei gratia cum ita sis pauper & tenuis, quasi pro quibusdam magnis donis, gratias referendo sic laudas datorem? Quæ respondens ait: Nescis, quia sicut exigua medicina de magnis languoribus sæpius liberat hominem, ita & in paruis Dei donis, gratiarum actio magnorum auctrix bonorum efficitur? ego quidem filia sum senis pauperis, gratias tamen refero Deo pro modicis istis donis, & benedico Dominum, certa quoniam qui hæc contulit & maiora valet dare, & ista quidem de his quæ extrinsecus sunt, & nostra nō sunt, ex quibus nec multa possidentibus lucrum aliquod peruenit, vt non dicam, quia & sæpius damnum sustinent, neque minora accipientibus accidit detrimentum, eandem vtrisque viam pergentibus, & ad eundem peruenientibus finem. Eorum vero quæ magis sunt necessaria & perfectissima, multa & maxima accepi Dei dona, quæ innumerabilia & inæstimabilia sunt. Nam secundum imaginem Dei facta sum, & ipsius notitiam habere merui, & ratione præ omnibus animalibus sum prædita, & ab ipso Deo inuitata sum ad vitam per viscera misericordiæ eius, cuius & mysteriorum particeps

Simile de pharmaco.

Præcipua Dei erga nos beneficia, ita & diuitibus & pauperibus sint communia.

esse merui, cuius & Paradisi ianua aperta est, facile si voluero introitū mihi præbitura. Pro tātis igitur & talibus donis, quæ indifferenter diuites percipiunt & pauperes: vt dignum est gratias agere, penitus est impossibile. Si autē & modicā laudationem largitori bonorū non obtulero, qualē excusationem habeo? Iuuenis itaque eximiū illius stupens intellectum, eius patrem accersiuit, cui & dixit: Da mihi vxorē filiam tuā: adamaui enim illā propter intellectū & pietatē. Tūc senex ait: Nō licet tibi accipere pauperis filiam, cū parentū nobilium sis filius. Rursus autē iuuenis ait: etiā hanc accipiā, si tamen mihi non negaueris eam. Nobiliū quippe & diuitū mihi filia fuit despōsata: sed hāc respuens fugam arripui, filiā vero tuā propter pietatem quā habet in Deum, & præclarum illius intellectum adamans, copulari mihi præ omnibus cogitaui. Senex autē dixit ad eum: Non possū tibi hanc dare vt ducas in domū patris tui, & ab vlnis meis separes eā, vnica mihi est. Sed, ego inquit iuuenis, apud vos manebo, & vestrā suscipiā cōuersationē: deinde & splēdidum deponens vestimentum, senis habitum postulans, induit. Tunc ille senex in multis tentans eum, & varie ipsius examinans cogitationes, postquam cognouit iuramenti illius stabilitatem, & quia non amore insipientiæ detentus petijt eius filiam, sed pietatis amore elegit pauperrime viuere, hanc præponens suæ gloriæ & nobilitati, tenens eum manu, introduxit in suum cubiculū, & ostendit ei diuitias multas ibi repositas & immēsum pondus pecuniarū, quantū nō viderat aliquando iuuenis ille, & ait ad eū, Fili hæc omnia tibi do, eo quod elegisti meæ fieri hæres substātiæ, quā tenens hæreditatem ille omnes supergressus est gloriosos terræ & diuites.

Doctrina Barlaam de Deo creatore omnium & rectore.

Cap. XX.

Dixit autem Iosaphat ad Barlaam: conuenienter & ista me tangit narratio, vnde & à te esse dicta ista de me æstimo. Ergo desiderans scire, precor, vt ista mihi nota facias, diuitias scilicet Dei, & magnitudinem superuenientē virtutis eius. Tunc dixit ei Barlaam: Oro Deum vt ista doceat te, & scientiam taliū infigat animæ tuæ, quia apud homines ipsius enarrare gloriā & potētiam prorsus est impossibile, etsi omnes qui modo & aliquando fuerunt hominū linguæ vna fieret: *Deum*, inquit euangelista & theologus, *nemo vidit vnquam*. Nos vero ex prædicatione eorū, & ex ipsa rerum natura, iuxta quod possibile est nobis, didicimus. Dicit enim scriptura: *Cæli enarrant gloriam Dei & opera manuum eius annūciat firmamentum*. Sicut enim aliquis domum cernens splendidissimam, & artificiose fabricatam cuius forma ingeniose cōpacta est, & architectū & ædificatorē mox cōsiderans, mirabitur, ita & ego de non extantibus formatus, & ad hoc quod sum adductus, etsi plastē atq; factorē videre non possum, sed tamē ex bene cōpacta & mirabili fabrica mei ipsius ad notitiam veni sapientiæ eius, non secundum quod est, sed sicut potui intelligere quia non à meipso veni, nec meipsum feci, sed ille plasmauit me sicut voluit. In principio quidem omnes fecit creaturas, quarum aliquas diminutas & contritas, rursus meliori innouatione reformat. Deinde subleuans hunc diuino suo imperio, ad aliam transfert vitam infinitam & æternam: nullus enim hominum potuit aliquando horum perficere, neque Rex, neque sapiens, neque diues, neque alius humana peragens studia. Ex his ergo, quæ circa me sunt, ad scientiam creatoris & magnificentiæ perductus sum. Cum his autem & bene compactam fabricā, & conseruationē creaturæ totius cōsideraui & vidi, quia ipsa omnia secundū seipsa commutationi subiacent & corruptioni: Intellectualia quidem secundū liberum arbitriū, & in bono profectū, & à bono defectum, sensibilia vero iuxta generationem, & corruptionē augmentūq; & detrimētū, & iuxta qualitatem transmutationum & localem motionē: ex his prędicant

Dei diuitiæ multis verbis exprimi non possunt.

Ioann. 1.

Psal. 18.

Simile.

Quomodo ex rebus cōditis conditor agnoscitur.

Item ex rerū conseruatione.

vocibus

vocibus ineffabilibus, ab increato & incommutabili se facta esse Deo, contineríque conuersari, & semper prouideri. Quomodo ergo contrariæ naturæ ad vnius mūdi completionem insimul conuenerunt, & indissolubiles permanserunt, nisi quædam omnipotentis virtus ista commiscuisset, & semper indissolubilia conseruaret? Quomodo enim aliquid maneret, nisi ipse voluisset? Si enim nauis sine gubernatore non potest subsistere, sed mox submergitur, & domus modica nunquam stabit sine prouisore: mundus quomodo stat tanto tempore, creatura sic magna, sic bona, & mirabilis, sine gloriosa quadam & magnifica atque mirabili gubernatione & sapientissima prouidentia? Ecce enim cælum quantum tempus habet, & non denigratum est: terræ virtus non est lassata ex tanto creata tempore: fontes non desierunt fluere, ex quo facti sunt: mare tot & tanta suscipiens flumina non supergreditur mensuram: cursus solis & lunæ non mutantur, ordines diei & noctis non peruertuntur. Ex omnibus istis ineffabilis Dei virtus & magnificentia nobis declaratur, testificata à prophetis & Apostolis, sed nemo digne considerare vel laudare gloriam eius poterit. Miseretur vero omnium, quia omnia potest: & dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Solus bonus & amator animarum Dominus: *benedictum sit nomen eius laudabile & superexaltatum in secula.*

Simile de naui sine gubernatore.

Dan. 3.

Barlaam Iosaphat vitam suam enarrat.

Cap. XXI.

Dixit autem ad eum Iosaphat: si multo tempore meditareris vir sapientissime, quatenus propositarum enodationem quæstionum nobis dissolueres, non melius facere mihi posse videris, quam talia dicendo, qualia paulo ante protulisti. Authorem enim cunctorum datorem bonorum Deum docuisti esse: incomprehensibilem etiam cogitationibus humanis gloriā magnificentiæ eius sermonibus euidentissimis ostendisti. His ergo prætermissis, dic mihi charissime, quot annorum ipse es? & in quibus locis conuersaris? quosque huius philosophiæ socios habes? fortiter enim anima mea ex tua pendet, & à te nequaquam omni tempore vitæ meæ volo separari. Cui senex ait: Annorum sum sicut opinor 45. In desertis autem terræ Sennaar degens, agonizantes habeo mecum eos qui in cursu superni itineris laborant. Quomodo, inquit, Iosaphat, hoc mihi dicis? amplius enim mihi appares 70. annorum esse. Qui respondit: Siquidem à natiuitate annos meos quæris discere, bene hos æstimasti, amplius 70. annorum esse, sed nullo modo à me in mensura vitæ computantur, quotquot in vanitate mundi expēsi sunt. Quando enim viuebam carne seruiens peccatis, mortuus eram in interiori homine. Annos igitur mortis nūquam vitæ nominabo. *Ex quo vero mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, & deposui hominem veterem, qui corrumpitur secundum desiderium erroris, non iam viuo in carne, sed viuit in me Christus.* Quod autem viuo, in fide viuo filij Dei, qui tradidit seipsum pro me: hos merito & annos vitæ, & dies salutis vocabo, quos circa 45. computabo annos. Dixit autem Iosaphat: quoniam quidem vita carnalis iure non vita vocatur, ergo nec mors temporalis mors debet appellari. Cui respondit senex: Indubitanter & de his ita sentio, nequaquam hanc temporalem mortem timens, nec mortem ipsam appellans: quoniam contemnens patris tui minas, absque timore ad te veni, & salutare tibi verbum annunciaui, cum diligenter nouerim, quia si ei ista in notitiam venerint, mille me, vt possibile est ei, mortibus subijciet.

Gal. 6.

Quanam vera vita existimanda sit.

Mundo addicti in mortuis habend.: mors autem temporaria iustorum propria mors non est.

Ista ergo, inquit Iosaphat, veracis vestræ philosophiæ exercitia nimis supergrediuntur naturam terrenorum, & vitę præsenti radicitus inhærentium. Beati estis vos, qui tam virilem atque constantem habetis voluntatē. Sed vnde, & qualis tibi, & his qui tecū sunt in huiusmodi deserto victus? Vnde etiā iudumenta & qualia? veraciter quæso mihi insinua. Cui Barlaā: victus quidem nobis est, ex his quæ inueniri possunt, fructus videlicet arborum, & herbæ quas eremus defert rore rigata cælesti, & præcepto creatoris obediēs, pro quibus nullus nos impugnat, vel nobiscū contendit, plus quęrens diripere auaritiæ causa, vel lege cupiditatis. Sine inuidia enim omnibus adiacet illaborata esca, & vltro præparata mēsa. Si vero aliquis vicinorum fideliū fratrū panis offerat benedictionē, quasi diuina prouidentia transmissum, suscipimus illū pro benedictione fideliter offerentium. Indumēta vero lanea & cilicina & melotaria inueterata & aspera sunt, atterentia infirmā carnē istā. Idipsum namq; nobis est opertoriū æstate, & hyeme, quod nullo modo ex quo induimus, exuere licet, donec inueteratum penitus corrūpatur. Sic enim frigoris & ardoris necessitatibus vexati, futurorū incorruptionis vestimentorum meremur nobisipsis operimenta. Iosaphat vero ait: Vnde hoc igitur vnū est quo indueris vestimentū? Respōdit senex. En istud à quodā fideliū fratrū suscepi, iter ad te facturus, non enim congruebat cū consueta veste huc aduenire. De cætero me redire oportet vnde veni, quo cum peruenero, alieno habitu deposito, propriū resumā. Rogauit igitur senē, ostendi sibi ab eo consuetū vestimentum. Tunc Barlaam, exuta qua indutus erat veste forinseca, apparuit Iosophat visio horribilis. Erat enim tota carnis qualitas consūpta denigrataq; cutis ab ardore solis, & ossibus hærens & tensa, ac si pellis subtilibus tēdatur calamis, laneo vero panno quodā disciso, & valde aspero percinctus erat à lumbis vsque ad genua, similique huiusmodi pallio circa humeros opertus erat.

De victu & vestitu Barlaam & sociorū eius.

Asperitas vestitus monachorum antiquorū

Iosaphat volentem eum sequi, Barlaam reprimit.

Cap. XXII.

Admiratus itaque nimiū Iosaphat, huius duræ laborem conuersationis, & perseuerantiæ stupuit eminentiā, & ingemiscens lachrymatus est, & ait seni: Quoniam me de dura & amara seruitute diaboli liberare venisti, finem congruum imponens tuo beneficio, educ animam meam de carcere isto, & me tecum sumpto eamus hinc, vt perfecte redemptus de mundi errore, signum tunc suscipiam salutaris baptismatis, & socius tibi admirabilis huius philosophiæ & eximiæ conuersationis fiam. Dixitque ad eum senex: Hinnulum capræ nutrierat quidam diuitum, quæ cum creuisset deserta desiderabat, naturali attracta affectu. Egressa igitur die quadā inuenit gregē caprarū pascentem, & iuncta his circumibat per campos & siluas: reuersa tamen ad vesperam denuo summo diliculo famulorum negligentia exibat & siluestribus aggregata capris, pascebatur cum eis. Quibus longius ad pascendum recedentibus subsecuta est & illa. Ministri diuitis hoc sentientes, ascensis equis abierunt post eam, & suam capram vnam capientes & reducentes domum, de cætero exire prohibuerunt. Reliqui vero persecuti gregem, alias quidem occiderunt, alias vero male disperdiderunt: Eundemque modum timeo fieri in nobis, si me subsecutus fueris: nam & tuo consortio carebo, & multorum malorum fratribus meis author existam; sed hoc te vult Dominus nunc quidem signare signo baptismatis, & manere in regione ista, omnemque firmiter tenere pietatem & mandatorum Christi operationem. Cum autem hoc author omnium dederit bonorum, tunc venies ad me, & reliquum præsentis vitæ simul habitantes ducemus. Confido vero in Domino, quod & in futuri sæculi conuersatione coniuncti erimus & associati. Rursus lachrymās Iosaphat ait ad senem: Si Domino ista placent voluntas eius fiat.

Optat Iosaphat comiti Barlaam.

Parabola valde ad accommodata dissuadet id Barlaam.

Talibus ergo dogmatibus & verbis salutaribus instruens Barlaam filium Regis, & ad diuinum baptismum præparans: Ieiunare quoque & orare ei mandans per multos dies non deseruit eū, sed frequenter ingressus est, totam ex integro seriem orthodoxæ fidei insinuans; & diuinum euangelium recitans ei, insuper & Apostolicas admonitiones, & prophetica dicta exponens. Nam vir ille à Deo doctus, qui totam in ore veterem & nouam scripturam ferebat, diuino afflatus

Iosaphat baptizatur.

Spiritu illuminauit eum ad veram notitiam Dei, & fidei symbolum expositum in Nicæna synodo docens eum, baptizauit illum *in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*. Reuersus autem ad hospitium suum, sacram missam celebrauit, tradiditque ei intacta Christi mysteria, & exultabat spiritu, gloriam referẽs Deo & Domino Iesu Christo, dicens ad Iosaphat: *Dignum te faciat Dominus veram adipisci beatitudinem.*

Zardan duro corde verba Barlaam audit.

Cap. XXIII.

Ministri autem Iuuenis, & Pedagogi frequenter ipsius Barlaam introitum in palatium cernentes, mirabantur, vnus autem qui inter eos præpollebat, Zardan nomine, ait ad filium Regis: Nosti itaque Domine mi, quantus patris tui timor inest mihi, & quanta erga eum mea fides: ideoque me quasi famulum fidelissimum, vt tibi seruirem præcepit, nunc autem virum huc extraneum frequenter videns colloquentem tibi, vereor ne forte sit sectæ Christianorum, aduersus quam valde hostiliter se habet pater tuus, & si hoc ita est, mortiferæ subiacebo sententiæ, nunc ergo vel Regi de ipso notifica, aut ammodo ab eius cessa collocutione. Si autem illud nõ vis facere, eijce me à facie tua, ne sim reprehẽsibilis, & alium loco mei postula huc introduci. Filius autem Regis ait ad eum: Hæc ante omnia Zardan fac, ingredere tu infra cortinam, audi ipsius ad me sermocinationem, & postea dicam tibi quid te oporteat facere. Venturo itaque Barlaam ad eum, introduxit Zardan, & post cortinam posuit eum, & dixit seni: Recapitula mihi doctrinam tuam quatenus cordi meo infigatur.

Zardã monet Iosaphat de Barlaam extero homine ab legãdo.

Zardane audiente exponitur summa doctrina Christiana.

Exorsus itaque Barlaam, multa de Deo, & fidei pietate pronunciauit, & primi hominis plasmationem recommemorauit. Cum hoc etiam non tacuit, quomodo creator nostræ salutis sollicitudinem gerens, benignitatem suam impendit, multaque de mundicia vitæ disputans & presentium vanitatem demonstrans: finitaque oratione ad hospitium iterum abijt. Regis autem filius Zardan tentans ait: Audisti qualia mihi seminator verborum iste dixit, seducere me suis vanis persuasionibus moliens, & alienare à iucunda ista delectatione & refrigerio, & extranæo seruire Deo? Zardam vero ait: Quid tibi visum est Domine mi rex, tantarene seruum tuum? Noui enim profundius in corde tuo descendisse huius viri sermones: nisi enim hoc esset, non vtique tam libenter & incessanter cum eo loquereris. Ego vero quid faciam? ad huiusmodi quidem aspicere non valens austeritatem, timore vero Regis animo meo in doloribus posito, sollicitus sum quid respondeam ei, nam negligentius præceptis illius inuigilans, hunc ad te virum permisi intrare. Tunc ait ad eum filius Regis: Ego quidem maxime tuæ erga me beneuolentiæ nullam aliam magis congruam recompensationem agnoscens, hanc dignam tuo beneficio repperi, vt opus istud bonum manifestum facerem tibi, vt scias ad quid factus es: & creatorem tuum, qui te fecit, recognosceres, quatenus derelinquendo tenebras, ad lucem curreres, moxque vt audires, incomprehensibili desiderio illam sequereris. Sed sicut video, spes mea fefellit me, nam cerno te durum ad ea quæ dicta sunt & stolidum. Si vero ista patri meo manifestaueris, nihil aliud efficies, quam curis & tristitia illius animam replebis, sed si illi gratiam vis impendere, nullo modo vsque ad tempus opportunum quicquam de his annuncies.

Explorat Iosaphat mentem Zardanis.

Cilicium & doctrinæ finem Iosaphat à Barlaam accepit.

Cap. XXIIII.

Mane autem Barlaam veniens de profectione sua loquebatur, Iosaphat autem non huiusmodi ferens separationem animo tristabatur, & oculi eius lachrymis replebantur. Multa tunc senex locutus est, & vt immotus permaneret in bono, contestabatur, verbisque consolatorijs cor illius stabiliuit, & vt se alacriter dimitteret precabatur, simul etiam prædixit, quod non post longum tempus sociarentur ipsi societate inseparabili. Tunc Regis filius nolens amplius seni labores incutere, metuens etiam, ne Zardam de ipso regi manifestaret, & tormentis ipsum subijceret, dixit: Quandoquidem tibi hoc visum est, vlterius te impedire vel detinere non audeo: vade igitur in pace à Deo custoditus, & meæ miseriæ in sanctis tuis orationibus memor esto propter Dominum, vt valeam venire ad te, & venerandam faciem tuã semper videre, sed & fac vnã meam petitionem: Quoniam quidẽ noluisti accipere pro confratribus tuis, suscipe saltẽ pro temetipso aliquam pecuniam ad victũ & vestitũ. Quia vero in hoc obedire non acquieuit Barlaã, rursus secundũ petitionẽ Iosaphat, facit ne penitus ipsius deprecationẽ sperneret, & in omni illũ dimitteret defectione, sed relinquere ei laneũ illud vestimentũ & asperum palliũ, & tam in memoriam religionis magristri, quã ad munimentũ sibi, contra omnẽ Sathanæ operationẽ, susciperet etiã aliud à se pro ipso, vt vtique à me datũ, inquit, cernens, meã semper in memoria feras humilitatem. Senex vero ait: Vetus quidem ac scissum tibi dare & nouũ vestimentũ accipere non decet, ne modici laboris mei retributionẽ in hac vita recipiã: vt autẽ tuã deuotionẽ nõ amputẽ: vetera & quæ nihil à meis differant, quærantur ciliciosa, & illa suscipiã: quæsita sunt igitur & data sunt seni. Cuius Iosaphat & ipse indumentum suscipiens, vehementer gaudebat, omni purpura regali & veste coccinea pretiosius istud incomparabiliter existimans.

Barlaam discedendi potestatem à Iosaphat petit.

Barlaam à regis filio nihil accipere vult.

Iosaphat quauis purpura meliorẽ æstimat vestem Barlaã.

Tunc sanctus Barlaã post paululum discessurus, nouissimã ei doctrinã adhibuit dicens: Frater & fili dulcissime scito cui militas regi, & apud quẽ confessiones tuas deposuisti: oportet ergo vt firmas istas custodias, & militiæ præcepta deuotus compleas, quãtacunque promisisti in charta confessionis omniũ domino, præsente cælesti exercitu & testificãte, necnõ describente confessiones tuas, quas si custodieris, beatus eris. Nihil igitur præsentiũ Deo & ipsius præferas bonis. Quid enim sic terribile est in hac vita, quomodo est gehenna ignis æterni ardentis, nec prorsus lucẽ habentis, cruciantis & nunquã desinẽtis? Quid autẽ rursus mundi bonorum taliter lætificat, sicut Deus idẽ ipse diligẽtibus se donaturus? Cuius pulchritudo quidẽ ineffabilis, potentia vero inexpugnabilis, & gloria sempiterna: cuius bona amicis suis reposita omnibus visibilibus incõparabiliter supereminẽt, *quæ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽderũt*, quorũ hęres fieri merearis, Dei magni potẽtia cõseruatus. Tũc Filius Regis lachrymis profusus, mœrore & luctu detinebatur, & à patre tã amabili & magistro optimo derelinqui nõ sufferens, aiebat: Quis mihi pater vicẽ tuã supplebit, aut vbi talẽ pastorẽ, & ducem salutis animarũ recipiã? Quod vice tui amoris solatium capiã? Ecce enim malum seruũ & apostata, Deo recõciliasti, & in filij & hæredis ordine constituisti: & qui perieram & erraueram, & omni bestiæ expositus erã ad deuorandũ, me requisisti, & eis qui non errauerant de ouibus copulasti, & ostẽdisti mihi cõpendiosam veritatis viam, educens me de tenebris & vmbra mortis.

Postrema Barlaami ad regis filiũ oratio.

Nullum bonum cum Deo conferendum.

1. Cor. 2.

Recedente Barlaam, Zardan secretum Regi aperit.

Cap. XXV.

Barlaam itaque lamentationem illius amputare volens, surrexit, & in oratione stans eleuatis ad cœlum manibus suis, dixit: *Respice Domine super hanc rationabilem ouem tuam, accedentem per me indignum ad sacrificium tuum, & sanctifica ipsius animam tua virtute & gratia.* Consummata ergo oratione, conuersus osculatus est filium iam cælestis patris, pacemque & salutem imprecando exijt de palatio, & ibat gaudens & gratias agens Deo, qui prosperam fecit viam illius in bonum.

Oratio Barlaami pro Iosaphat.

Ex tunc itaque Iosaphat omni custodia attendebat sibimetipsi, puritatem animæ pariter & corporis vigilantius seruans, in abstinentia viuens, & orationibus totis noctibus, diei namque sæpius partem amputabat, eorum qui secum erant commoratione præpeditus. Zardan vero ille talem illius sentiens conuersationem, tristitia replebatur, curisque malis in animo agitatus, nesciebat qualiter euaderet & ad quem finem peruenire posset. Tristitia ergo comprehensus, in domū suam abijt, & ægrotare se simulauit. Vt autem in notitiam Regis istud peruenit, alium pro illo ministrate filio direxit, ipseque salutis Zardan sollicitudinem gerens, medicum ei mittit probatissimum, & multum curationis studium ei iubet impendere. Medicus itaque sciens, quod Zardan morbum simulauerat, Regi protinus nunciauit dicens: Ego quidem nullius infirmitatis causam in homine isto inuenire valeo; existimo tamē quod cum defectione quadam obsessus, sic infirmetur. Rex autem his auditis, suspicatus est ei grauiter filium indignatum fuisse, & huius rei gratia contristatum, Zardan ab eo discessisse. Discere autem volens rem, mandauit ei, quia crastina die ad te videndum veniam, vt quæ tibi accidit ægritudo cognoscam. Tunc Zardan hoc audito nuncio, summo diluculo induens se vestimento suo pergit ad Regem. Rege autem sciscitante, quæ defectionis tuæ est causa? Respondit Zardan: magnum mihi periculum imminet, & maximis ego dignus sum tormentis, multarum etiam mortium reus existo, quia tuis præceptis negligenter obaudiens circa Dominum meum filium tuum negligentius vigilaui. Nam quidam malignus homo & magus veniens, locutus est ei, quæ ad sectam Christianorum pertinent; deinde narrauit minutatim Regi, quæ filio eius à sene dicta sunt, & cum quanta dilectione & desiderio, idem filius sermonem susceperit, & quomodo totus Christi est effectus; insuper & senis vocabulum significat.

Zardan discessit à Iosaphat.

Simulat morbum.

Regem adit.

Omnia de filio aperit.

De vano consilio Arachis & insectatione Barlaam.

Cap. XXVI.

Fecitque Rex accersiri Arachim quendam nomine, qui secundus erat à Rege, & primus in omnibus consilijs ei aderat, simulque astrologicæ artis scientia nimium pollebat, qui ait: Ante omnia, ô Rex, istud faciamus, malignum Barlaam comprehendere festinemus: & si hunc consequi poterimus, nostra intentione non priuabimur, neque à spe nostra decidemus. Sed idem ipse aut verbis persuasorijs, aut diuersis tormentorum generibus coactus, etiam nolens confitebitur falsa & erronea se dixisse, & Dominum meum etiam filium tuum ad sequendum paternum dogma suadebit. Si vero illum comprehendere nequiuerimus, alium ego cognosco senem eremitam solitarium, qui Nachor vocatur, similem Barlaam per omnia, quē non est facile dignoscere illum Barlaam non esse. Sed iste de nostra secta est, & magister meus in litterarum eruditione fuit. Hunc ergo allocuturus adibo nocte, cunctaque ei per singula notificabo, deinde captum esse Barlaam diuulgantes, hunc exhibebimus qui & Barlaam seipsum nominabit, & dogmata christianorum tueri simulabit, qui post multam disputationem quasi responsione deficiens potenter superabitur. Cumque ista filius Regis viderit, quoniam Barlaam quidem victus erit, nostris quoque ipse idem victoribus omnino palmam dabit, libenter tuum regnum timebit, & tibi quam grata sunt facere non tardabit, conuertetur insuper & ille, qui personam Barlaam simulabit, & errasse seipsum confitebitur.

Rex Arachē ad se accersit.

Arachis consilium vt Barlaā quæratur.

His ergo auditis, Rex gauisus est nimis, & optimum reperisse Arachim consilium arbitratus est, vanæ etenim spei incumbebat. Quia vero nouiter Barlaam discessisse cognouerat, apprehendere eum festinabat. Insidiatoribus igitur & lancearijs missis, plures exitus viarum occupauit; in totis vero 6. diebus laborans vane fatigatus est. Deinde ipse quidem in quodam regalium palatiorum in villa posita restans, Arachim cum militibus non paucis, vsque ad Sennaritidem eremum ad inquisitionem Barlaam direxit. Perueniens itaque ille ad locum, omnes vicinos conturbauit, quibus se non vidisse virum asserentibus, ad deserta ipse princeps pios venaturus exijt, multoque eremi transmisso spatio, montes circundedit, & valles inuias, & prærupta quædam pedibus & manibus reptando.

De cuneo eremitarum, qui ferebant reliquias sanctorum.

Cap. XXVII.

Cvm turba vero, quę secum erat ad crepidinem montis cuiusdam peruenit, super quam stans vidit sub ipso monte cuneum eremitarum ambulantem. Et statim præcepto principis omnes super eos vnanimiter irruerunt, tenentes viros venerabiles, & signa eremiticæ conuersationis in vultibus ferentes. Ille vero qui præcedebat eos sicut Abbas, peram portabant laneam plenam reliquijs quorundam sanctorum patrum. Considerans vero ipsos Arachis, postquam non vidit Barlaam, (agnoscebat quippe eum) contristatus est valde, & dixit ad eos: vbi est erroneus ille qui filium Regis seduxit? Tunc ille qui peram gestabat dixit: Non est ille inter nos, abijt, fugit enim nos gratia Christi repulsus, sed in vobis habitationes habet. Ait princeps: Cognoscis ergo illum? etiam, inquit eremita, noui seductorem dictum quia est diabolus, quia in medio vestrum habitat, & apud vos latitat, & ibi procuratur. Princeps autem dixit: De Barlaam ego te requisiui, & discere cupiens vbi sit interrogaui te. Monachus autem ait: Si Barlaam quæris, oportebat vtique te dicere, vbi est qui de errore conuertit & liberauit filium Regis. Ille enim frater noster est, & sanctę conuersationis, sed ex multis iam diebus non vidimus eum. Et ait Princeps: Extranea quidem morte vos interficiā, nisi continuo Barlaam exhibueritis mihi. Et quid, inquit eremita, mundialium cernis, quod tenacius amantes, præsentem timeamus vitam amittere, & à te intentatam formidemus mortem. Potius enim gratias tibi confitebimur, si nos virtutum amatores præsenti subduxeris vitæ. Ita confidenter loquentes non sustinens miser, sed aduersus fortitudinem prudentiæ, celerrime multas eis imposuit plagas & tormenta. quorum magnanimitas & fortitudo, etiam tyranno dignæ miraculo visæ sunt. Deinde præsentat eos ante faciem Regis atrociter furentis; quos cum vidisset furore succensus est, & furioso similis, cædi illos immisericorditer iubet. Postquàm autem vidit eos crudeliter plagis laceratos, vix à multa respirans insania, quiescere cædentes iubet, & ait ad illos: Cur ossa ista defunctorum circumfertis? Si ergo illos amantes ossa eorum baiulatis, hac hora ponam & vos cum ipsis, vt desideratos adepti, grates nobis exinde referatis. Diuinæ illius cohortis princeps & magister pro nihilo Regis minas computans, ac si nihil triste contigisset ei, libera voce & sereno vultu, inhabitantem in se significans gratiam, ait: Ossa ista munda & sancta circumferimus ô Rex, illorum repræsentantes amorem, quorum sunt mirabiliū virorum, & exercitij eorum, & adeo dulcis conuersationis, in memoriam nosmetipsos reducentes & ad similē zelum excitantes, requiem quoq; speculantes, & delicias in quibus modo conuersantur. Insuper & mortis nobismetipsis assidue memoriā præsentamus, & sanctificationem nobis horum tactu haurimus: ecce causas quinque fuisse diximus, cur sanctorum reliquias circumferamus; tu vero tuam impinguans carnem, materiam præparas vermium deuorationi, sed euigila de graui somno isto, & aperi clausos oculos tuos, & vide vbique splendentem omnibus Dei nostri gloriam, & tu aliquando temetipsum seruum illius facito.

Antistes peram secum deferebat plenam reliquijs sanctorum patrum.

Monachorum constantia.

Flagris cæduntur monachi.

Monachi sistuntur Regi.

De sanctorum reliquijs disputatio.

Quintuplex reliquiarum vtilitas.

Tunc Rex ait: ab hac tua stulta nugacitate quiescens,

Rex mortem monachis minatur.

Barlaam illico ostende mihi, aut experieris tormentorum genus, quorum nunquam experientiam accepisti. Fac, inquit, quod vis, nobis enim extra quod conuenit agere aliquid non est congruum, nec vllo peccato dabimus assensum. Non autem hoc paruum putes esse peccatum, si confratrem nostrum & commilitonem in tuis tradiderimus manibus; quodcumque nosti tormentorum genus exhibe. *Nobis enim vincere Christus est, & mori pro eo lucrum optimum.*

Egregia Abbatis libertas & constantia. Super his ergo furore accensus tyrannus, iussit diuinas quidem eorum abscidi linguas, erui vero oculos, manusque simul & pedes detruncari. Data igitur sententia, apparitores quidem circumstantes atque lictores, inhumanè & immisericorditer summitates mēbrorum detrūcabant, & linguas quidem eorum vncinis detrahentes crudeliter abscidebant. Viri igitur illi & omni reuerentia digni animo constanti, quasi ad epulas inuitati, viriliter accedebant ad tormenta, inuicem seipsos exhortantes, & ad mortem propter Christum sine timore accedentes. *Septēdecim monachorū cædes.* In talibus ergo & tam diris tormentis perseuerantes, animas suas sacri eremitæ illi Domino tradiderunt, decem & septem numerum perficientes.

De simulato Barlaam, id est Nachor.

Cap. XXVIII.

HIs itaque piè consummatis Prothoconsiliario suo Rex Arachi dixit: Primo irrito facto ad secundum consilium respice, & Nachor illum accersire. Arachis itaque intempesta nocte speluncam illius adijt, nam in desertis habitabat, diuinationum vacabat artibus. *Nachor ab Arache subornatus vt se Barlaam fingat.* Tunc omnibus ei consiliorum adinuentionibus reseratis, ad Regem summo diluculo redijt, & equitibus ab eo rursus postulatis & acceptis, ad perscrutandum Barlaā egredi se simulauit. Exeunti vero & deserta circumeunti, apparet vir quidam de valle quadam egrediens. Illoque ad prosequendum eum præcipiente, consequūtur eum velocius, & comprehendentes ad se adducunt. Illo vero sciscitante, & quis esset & cuius professionis, aut quî vocaretur? ille quidem christianum se vocabat, Barlaam nominauit, sicut edoctus erat. Gaudio itaque repletus Arachis sicut apparebat, hoc assumpto celerius *Nachor Regi sistitur.* ad Regem reuertitur, & iussus est ad Regem intrare, & ait Rex in audientia omnium assistentium: Tu es dæmonis operator Barlaam? Respondit ille: Dei operator sum, non dæmonum; noli ergo maledicere mihi, multas enim mihi gratias agere deberes, quia filium tuum colere docui, & omni virtutum specie adornatum reddidi illum. Rursus autem Rex quasi iratus ait: Iustum esset equidem, vt sermonis pariter & responsionis tibi facultate sublata absque vlla interrogatione morti tradereris; sed suffero te propter naturaliter mihi insitam humanitatem vsque ad constitutam diem, perscrutabor nempe de te, & siquidem obedieris mihi, indulgentia dignus eris, sin autem, male peribis. Sic locutus, Arachi illum tradidit, custodiri diligentissime mandans.

Sequenti igitur die surgens inde ad suum redijt palatium, & auditum est, captum esse Barlaam, peruenitque fama vsque ad Regis filium. Quod cum audisset, vehementer animo doluit, & nullo modo à lachrymis abstinere poterat, gemitibus & lamentationibus & orationibus Deum exorabat, & in in auxilium senis inuocabat eum. Non despexit vero illum, nec diutius affligi permisit benignus ac misericors Deus; qui & iu-*Iosaphat Regis filio Deus omnia reuelat.* ueni per visionem nocturnam notificat, & fortitudinem illi immittit, & ad pietatis confortat agonem, & fiduciam præstat, gaudioque plenum & confidentia, & lumine dulcissimo paulò ante contristatum & dolore plenum cor suum repetit. Rex itaque sic ista peragens, & ita considerans, gratulabatur, bene prouidisse existimans, & Arachi immensas reddebat gratias.

Rex filium, quòd à Barlaam seductus sit, reprehendit.

Cap. XXIX.

POst duos autem dies pergit Rex ad palatium filij sui, & hunc in occursum illius egressum non osculatus est pater vt solebat, sed irato similis, ingressus est regale cubiculum, & mæstus sedit. Deinde filium aduocans ait: Fili mi quæ est ista fama, quæ in auribus meis insonuit, & defectionibus animam meam comburit? *Regis ad filium oratio.* Nullus enim hominum tanto fuit repletus aliquando gaudio in filij natiuitate prout arbitror, quanto ego in tua; neque rursus contristatum esse puto, sicut tu me in tristitia posuisti, & meam inhonorasti caniciem, lumenque abstulisti oculorum meorum, & meorum vires occidisti neruorum. Timor enim quem timebam de te, euenit mihi, Infantili consilio seductorum verbis obaudiens, & consilium male sapientium meo præferens, & nostrorum Deorum cultum derelinquens, alieno seruisti Deo, & quem sperabam cum omni nutrire & educare custodia; & senectutis habere baculum & fortitudinem, regnique successorem optimum derelinquere: ea quæ inimicorum & hostiūm sunt, non erubuisti ostendere mihi in te. An non oportebat te mihi amplius obedire, & mea sequi dogmata, quam dolosi & putridi senis obaudire fatuitati & stultiloquijs, amaram tibi pro dulci suggerentis vitam, & pro amantissimis delicijs duram & asperā pergere viam, quam filius Mariæ ambulare præcepit? Sed nunc fili charissime mihi patri tuo acquiesce, & longe ab istis deliramentis secedendo; veni, & sacrifica Dijs pijs & mansuetis centum tauros, si forte libaminibus eos placare poterimus, vt veniam tibi offensionis præbeant. Multa ergo talia Rege vaniloquia percurrente, & nostra quidem irridente ac respuente, Idola vero efferente atque laudante; videns sanctissimus iuuenis quia non oportet iam rem in angulo & in occulto, sed super candelabrum & in excelso poni, vt manifesta fiat omnibus, confidentia simul & constantia repletus ait.

Quod circa me actum est Domine Pater, nunquam negabo, tenebras effugi, ad lumen cucurri, & errorem deserui, veritati acquieui, & dæmonibus abrenunciaui, *Filij ad Patrem pia responsio.* Christoque fœderatus sum, & Dei patris filio & verbo, per quem totum quod est, factum est: qui & hominem de limo terræ formauit, & vitalem ei flatum tradidit, & in paradiso deliciarum posuit conuersari; præuaricantem vero mandatum illius, & morti addictum, potestatique diaboli rectoris tenebrarum subditum non deseruit, sed omnia faciendo & ad antiquum honorem volens eum reducere, totius factor creaturæ, & nostri generis auctor HOMO FACTVS EST *propter nos, de virgine sancta natus.* *Philip. 2.* Interea cum hominibus est conuersatus, & pro nobis indignis & ingratis famulis suis mortem suscepit, & *mortem crucis*, quatenus solueretur peccati dominium, vt prima condemnatio destrueretur, & cælorum portæ rursus nobis panderentur. Ipse enim est vita omnium, stabilitas cunctorum & illuminatio, omnimoda dulcedo, & auiditas insatiabilis & omnium desiderabilium summa. Igitur cum tam inenarrabilibus bonis occurrentibus mihi gauderem quidem, quod de malignorum seruitute dæmonum liberatus essem, dolebam tamen quod animam meam dimidiam perdidissem; eo quod tu dominus & pater meus talium non esses particeps bonorum, Deum vero incessanter exorabam, vt traheret te ad se, de me igitur sic certus factus, noli frustra laborare, quoniam nunquam me poteris à bona confessione reuocare.

Iram Patris filius placare nititur, eumque ad rectam viam conuertere.

CAP. XXX.

REx vt audiuit hęc omnia statim commotus est, & furore incomprehensibili arreptus, iracundè ei loquebatur, & amarissime dentibus frendens, & furiosis milis ait: Et quis horum mihi auctor est malorum, nisi ego ipse, qui sic te disposui, & talia tibi feci, qualia nullus aliquando patrum fecit filio suo: merito igitur in tua natiuitate astrologi dixerunt, te malignum fore virum ac pessimum, arrogantemque & parentibus inobedientem. Nunc vero si meo non obedieris consilio, & à mea discesseris filiatione, pro patre inimicus effectus, illa faciam tibi, quæ nec etiam hostibus aliquis ostendit. Tunc Iosaphat respondit: Cur Rex ita succensus? quoniam ego talium participes effectus sum bonorum tristaris? & quis vnquam Pater in filij fælicitate contristatus apparuit? aut quomodo Pater iam talis, & non inimicus reputabitur? Non enim Patrem meum de reliquo vocabo te, sed discedam à te, sicut aliquis fugit à serpente, si cognouero te inuidere saluti meæ, & ad perditionem me coarctaueris violẽta manu. Sed potius intellige Pater, & albuginẽ atq; caliginem, de mentis tuæ oculis excute, vt cernere valeas Dei mei splendidissimum lumen. Scito quia *omnis caro fænum, & omnis gloria hominis vt flos fæni.* Cur ergo sic insane tenes ac defendis more recentium florum marcescendũ, & perituram gloriam atque abominandas fædasque delicias, & ventris ac sub ventre immundissimas passiones, quæ ad tempus quidem delectant sensus stultorum, postea vero amariores felle faciunt retributiones. Si enim præsentes iucunditates non perditioni subiacerent & fluxui, sed perenniter forent permansuræ cum dominis suis; nec oporteret Christi bonis & ęternis donis ista præferre. Quanto enim sol nocte profunda splendidior est & lucidior, tanto & eo amplius bona promissa diligentibus Deum omni terreno regno, & gloria gloriosiora sunt, & magnificentiora. Cum autem fluxui omnia & corruptibilitati subiacent, & quasi visio & somnium & vmbra prætereunt & pereunt, adeo vt auræ potius est credendum, & nauis pontum' pręterlabentis vestigijs, quam hominum prosperitati; quantæ est improuidentiæ, vel potius vecordiæ & imprudentiæ, corruptibilia & mortalia, infirma & fragilia, incorruptibilibus præferre, & æternis immortalibusque & infinitis; temporali horum refrigerio, insuccessibili priuari bonorum illorum refectione? Non intelligis ista pater? non pertransibis transeuntia & adhærebis permansuris? non pręferas peregrinationem incolatui, lucem tenebris, æternam vitam vmbræ mortis?

Pater appellandus nõ est qui filij salute angitur.

1. Pet. 2.

Pergit Iosaphat serio monere Patrem.

Rex autem stupefactus est, pariter & ira repletus, tam intellectu pueri & verbis, quibus contradici non valebat, quam & ex hoc, quod non dimiserat filius eius quicquam, quod ad derogationem Deorum pertinere potuerit, sed totam eorum subsannauerit & deriserit vitam, sermonis tamen claritatem ob internam tenebrarum crassitudinem non percepit; & punire illum, aut mali aliquid de illo disponere propter naturalem amorem non potuit. Cum ita igitur surgens, discessit, & dixit: Vtinam nunquam natus esses, vel in lucem istam processisses, talis futurus blasphemator Deorum, & paternæ spretor amicitiæ, & admonitionis: nisi enim obediens fueris mihi, & dijs gratus extiteris, multis & varijs affectum tormentis, male te interficiam.

Ira & admiratione repletur Pater.

Minatur mortem filio.

Iosaphat in oratione pernoctat & fictionem Regis per visionem agnoscit.

CAP. XXXI.

HOc patre minante & cum ira discedente, in suum cubiculum filius ingressus, ad suum adiutorem oculis eleuatis orauit: *Domine Deus de profundo cordis clamaui, dulcis spes & vera promissio, tu refugium ad te confugientium, vide contritionem cordis mei, propitio & mansueto oculo, & ne derelinquas me. Te enim vires subministrante, infirmi fortes efficiuntur, quia solus es adiutor inseparabilis, & Deus misericors, quem benedicit omnis creatura glorificandum in secula, amen.*

Egressio Regis Iosaphat diuinam opem implorat.

Sic orando diuinam sensit consolationem in cor suũ descendisse, & constantia repletus perseuerauit tota nocte in oratione. Rex autem Arachi amico suo notam faciens de puero duram illius pertinaciam, & immutabilem significans voluntatem, consilium ab eo accepit, cum eo amabilem potius ac suauem faciendam esse, quã sæuam & asperam collocutionem, blanditijs sperans potius esse trahendum.

Venit igitur Rex sequenti die ad filium, & sedens propinquius aduocauit eum. O portebit te quidem (inquit) fili, meis obedire præceptis in omnibus; sed quoniam durus existens & inobediens ita fortiter restitisti mihi, tuam potius quam meam cupiens facere voluntatem, veni, vt postposita pertinacia & vana contentione pariter cedamus veritati: & quoniam Barlaam qui te seduxit, ferro vinctus apud me tenetur. Congregabo ecclesiam magnam & omnes nostros, & Galilæos in vnũ congregabo, præconesque manifeste præclamate præcipiam, vt nullus christianorrm metuat, sed omnes sine timore conueniant, & sic communi considerabimus deliberatione, & aut suadentes vos cum vestro Barlaam assequimini quæ optatis, vel suasi à nobis vltronea voluntate præceptis nostris obedire consentite.

Regis ad filium blana oratio ex consilio Arachi.

Prudens vero iuuenis per visionem sibi demonstratam præcognita Regis fictione: *Voluntas* (inquit) *Domini fiat, & sit quemadmodum iussisti: Ipse enim bonus Dominus, & Deus præstet ne à veritate deuiemus; nam in ipso confidit anima mea, & ipse miserebitur mei.* Tunc iubet Rex omnes congregari, idolatras videlicet & christianos, litteris quidem vbique transmissis, præconibusque per vniuersas ciuitates & villas clamantibus, vt nullus christianorum timeat se aliquid mali passurum, sed securè omnes in vnum conueniant ad spontaneam non coactam veritatis conquisitionem futuram cum principe & duce suo Barlaam. Similiter vero Pontifices & cultores Idolorum, & sapientes Chaldæorum & Indorum qui in toto regno illius reperiri potuerunt, conuocauit; & quosdam augures, & magos, & diuinos. Conuenit itaque ad Regẽ multitudo magna de sua execranda secta, christianorum vero vnus inuentus est solus in auxilium veniens illius qui putabatur esse Barlaam, nomine Barachias. Alij fideles mortui erant ab insania principum, qui per ciuitates erant occisi, alij vero in montibus & speluncis latitabãt, timore imminentium malignorum, & non audebant in aperto patere; ille vero solus cum esset fortis animo, ad agonem processit veritatis.

Fraudem filius intelligit.

Disputatio indicitur.

Nachor in consilium vocatus, consilio suo capitur, & illaqueatur

CAP. XXXII.

PRæsidente igitur Rege in tribunali excelso, consedere sibi filium iussit: ille vero ob patris reuerentiam & honorem hoc noluit facere, sed in terra prope illum sedit. Assistentibus itaque his omnibus, ait Rex Rhetoribus suis & Philosophis, imo populi seductoribus, & stultis corde: ecce certamen nobis adiacet, & agonis magnitudo: ex duobus .n. alterũ fiet hodie vobis,

Rex disputationis legem statuit.

aut nostram viam tenentes errare Barlaam, & eos qui cum eo sunt redarguentes, & gloriam maximam & honorem à nobis & ab omni senatu consequimini, & coronis victoriæ coronabimini; aut superati cum omni confusione, pessimæ trademini morti, & omnia vestra populo dabuntur, & vt omnino deleatur memoria vestra de terra, corpora vestra bestijs dabo ad deuorandum, & filios vestros perenni condemnabo seruitute.

His ita dictis à Rege, filius quoque illius ait: Iustum hodie iudicasti ô Rex, corroboret Dominus hanc voluntatem tuam; sed & ego eadem magistro meo: Et conuersus ad Nachor dixit; Nosti, ô Barlaam, in quali gloria me inuenisti, & delicijs; sed verbis plurimis suasisti mihi, vt à paternisquidē discederem legibus & moribus, & ignoto seruirem Deo. Ineffabilium quorundam æternorum bonorum promissionibus trahendo mentem meam ad sequendum dogmata, & meum exacerbandum dominum & Patrem. Nunc ergo quasi in lance existima temetipsum stare: nam si viceris imminentem luctam, vera esse dogmata tua ostendens quæ me docuisti, erroneosque redarguens, qui contra nos hodie dimicaturi sunt, & tu glorificaberis plus omnibus, qui aliquando fuerunt & prædicator veritatis vocaberis; ego quoq; in tua permanebo doctrina, & Christo seruiam vsque ad finem vitę meæ. Si vero superatus, seu veritate seu falsitate confusionis mihi hodie auctor extiteris, statim meam contumeliam vindicabo in te manibus meis; cor tuum & linguam extrahens, canibusque ad deuorandum ista cum cætero corpore tuo tradam, vt discant omnes per te, ne præsumant filios Regum in errorem mittere.

Filij verba ad falsum Barlaam Nachor.

His auditis Nachor sermonibus tristis effectus est valde, videns semetipsum decidisse in foueam quam fecit, & laqueo quem absconditit esse comprehensum, & gladiū suū in cor eius ingressum: animaduertēs ergo in semetipso, cognouit sibi melius esse Regis filio adhęrere, & partem illius defendere, quatenus euaderet sibi præparatum periculum. Sciebat enim quomodo erat ei facillimum se tormentis tradere, si vel modicum illum exacerbaret. Totum enim ex diuina fiebat prouidentia, sapienter etiam per aduersarios nostra tuente. Etenim vtrique ad verba venerunt cultores scilicet Idolorum & Nachor, quemadmodum ille Balaam, qui sub Balaac aliquando maledicere Israhel proposuerat: sed econtrario multis Philosophis restitit.

Transit Nachor ad partes Filij.

Num. 22.

Sedente igitur rege in throno suo, consedente quoque filio sicut iam diximus, astiterunt & insipientes, qui quasi gladium, linguam exacuerunt ad destructionem veritatis. Conuenerunt & innumerabiles populi ad spectaculum istius certaminis, vt dicerent, quæ pars victoria potiretur.

Disputationis initium.

Idem contra propositum suum vera loquitur de Deo & de errore Chaldæorum.

Cap. XXXIII.

TVnc vnus Rhetorum sapientior omnibus, dixit ad Nachor: tu es Barlaam qui imprudenter sic & inuerecunde Dijs nostris contumeliam, & omne dedecus infers, & dilectissimum Regis filium in errorem induxisti? Suscipiens ergo Nachor rhetorem illum, responsione nullo modo esse dignum iudicauit; manu autem multitudini silentium indicens & aperiens os suum (sicut Asina Balaam, quæ non proposuerat dicere, illa locutus est) & ait ad regem. Ego Rex prouidentia Dei veni in mundum, & considerans cælum, terram, mare &c. & solem & lunam, admiratus sum ornatus eorum. Cernens autem mundum, & quæ in eo sunt omnia, quia secundum necessitatem mouentur, intellexi mouentem & tenentem esse Deum. *Omne enim mouens fortius est moto, tenens fortius tento.* Ipsum ergo dico esse Deum, qui constituit omnia & tenet, qui sine initio est, & sine fine immortalis, æternus, nullo egens; superior omnibus passionibus, & diminutionibus, id est ira, obliuione, ignorantia &c. per ipsum vero omnia sunt constituta, non indiget sacrificio & libamine, nec aliquo cunctorum apparentium, omnes vero illo indigent.

Nachoris oratio.

Manifestum est autem nobis, ô Rex, quia tria genera sunt in hoc mundo, quorū sunt apud nos; qui dicuntur Deorum adoratores, & Iudæi, & Christiani. Ipsi autem rursus qui multos colunt Deos in tria diuiduntur genera, Chaldæos scilicet & Græcos & Ægyptios. Nam isti fuerunt principes & magistri cæteris gentibus in multorum Deorum cultu & adoratione. Videamus igitur horum qui sunt participes veritatis, & qui erroris. Chaldæi namque nescientes Deum, errauerunt post elementa, & cæperunt colere creaturam, potius quam suum creatorem, quorum & imagines quasdam facientes nominauerunt figuras cæli & terræ, & maris, Solisque & Lunæ & cæterorum elementorum & luminarium, & concludentes in templis adorauerunt, Deos vocantes eos, quos seruant diligenter, ne rapiantur à furibus. *Et non intellexerunt quod omne quod seruat, maius est seruato, & faciens maius est facto.* Quid ergo dico de elementis, qui dicunt cælum esse Deum, errant: nam videmus ipsum volubile & secundum necessitatem motum & ex multis constitutum. Nam astra ordine & spacio feruntur de loco ad locum, de signo in signum, & nunc quidem occumbunt, nunc autem oriuntur, & secundum tempora iter peragunt, vt perficiant æstatē & hyemen, sicut ordinatum est eis à Deo, & pertranseunt proprios terminos secundum ineuitabilem naturæ necessitatem cū cælesti ornatu, vnum manifestum est, non esse cælum Deū sed opus Dei. Qui autem putant terram esse Deam errauerunt: vidimus enim illam ab hominibus contumeliam patientem & dominationi eorum subiacentem, defossam consparsam & inutilem factam; nam si igne torreatur, efficitur mortua, insuper & paulo amplius infundatur, corrumpitur & ipsa, & fructus eius, conculcatur autem ab hominibus, & cæteris animalibus sanguine interfectorum inquinatur, effoditur, impletur, mortuorum theca fit corporum. His ita se habentibus, non sequitur terram esse Deam, sed opus Dei ad vtilitatem hominum.

Tria in mūdo religionis genera, Gentiles, Iudæi Christiani.

Elementa Deos non esse.

Cælū Deum non esse.

Terram Deā non esse.

Qui autem putauerunt aquam esse Deam, errauerūt: Nam & ipsa ad vsum hominū facta est, & dominationi subiacet eorum, polluitur, corrumpitur, & immutatur, calescit, & tingitur coloribus, & frigore congelatur, cruoribus inquinatur, & ad cunctarum sordium ablutionem assumitur; idcirco impossibile est aquam esse Deam, sed opus Dei.

Aquam Deā non esse.

Illi vero qui arbitrantur ignem esse Deum errant; nā ignis factus est ad vsum hominum, subiacet illorum dominationi, circumfertur de loco ad locum, & accenditur ad elixandas carnes diuersas & assandas, adhuc autem ad mortuorum corpora comburenda, multis etiam modis corrumpitur ab hominibus & extinguitur: propter quod non est congruum ignem Deum æstimare, sed opus Dei.

Ignem Deū non esse.

Qui autem putant hominem esse Deum errant, videmus quippe illum motum secundum necessitatem, & enutritum, ac senescentem, etiam se nolente: & aliquando quidem lætatur, & aliquando tristatur; indiget potu, & vestitu. Est & iracundus, & inuidus, & auidus, & pænitens, & minorationes multas habens, corrumpitur multis modis ab elementis, & animalibus, vel imminente morte sibi; non conuenit ergo hominum esse Deum, sed opus Dei. Errore igitur magno errauerunt Chaldæi post opiniones suas.

Hominem non esse Deū.

De errore Græcorum & Ægyptiorum.

Cap. XXXIV.

VEniamus igitur ad Gręcos, vt videamus quid forte de Deo sentiant. Græci namque dicentes plurimos Deos factos esse: alios quidem masculos, alios fœminas, omnium vitiorum cunctarumque auctores

Disputatio aduersus Græcos.

iniquitatum, vt aduocatos istos & patronos habentes suæ nequitiæ, adulterent, rapiant, occidant, & omnia mala faciant.

De Saturno. Inducitur enim ab eis, ante omnes Deos, Saturnus, & huic sacrificant filios suos; qui genuit multos pueros de Rhea, & insaniens comedit filios suos. Aiunt etiam Iouem abscidisse sibi virilia, & proiecisse in mare, vnde Venus fabulose dicitur fuisse nata, alligans vero suum patrem Iuppiter proiecit in tartarum.

De Ioue. Secundus introducitur Iuppiter, quem ferunt Regẽ esse aliorum Deorum, & transformatum esse in animalia, vt cum mortalibus mulieribus adulteria committeret. Inducunt enim hunc transformatum in taurum propter Europam, & in Aurum propter Danaem, & in cygnum propter Ledam; & in Satyrum propter Antyopam: & in fulmen propter Semelem; & ita genuisse ex his filios Liberũ videlicet & Zetum & Amphionem & Herculem & Apollinem & Arthemiam & Perseum, Castoremque & Pollucem & Helenam, & Minoen & Rhadamantum, & Sarpedonem & nouem filias, quas appellauerunt musas.

Deinde inducunt de Ganimede sermonem. Contigit igitur ô Rex hominibus imitari hæc omnia vt fiant adulteri, & masculorum concubitores, & aliorũ malorum operum pertractatores secundũ imitationem Dei sui. Quomodo autem creditur Deum esse adulterum, aut sodomitam, aut parricidam.

De Vulcano. Cum hoc inducunt & Vulcanum quendam Deum, & istum claudum & tenentem malleum & forcipes, & ferrariam artem exercentem victus gratia. Ergo egenus erat, quod non conuenit Deum esse, nec claudum.

De Mercurio Deinde Mercurium inducunt esse Deum cupidum, & furem, & auarum & magum & versipellem, & sermonum interpretem, sed non conuenit Deum esse talem.

De Æsculapio. Æsculapium etiam inducunt esse Deum medicum, & potiones efficientem, & amplastra componentem, victus gratia; indigentiam enim patiebatur, nouissime vero fulmine ictus à Ioue propter Tyndarij Lacedemonis filium, interijt.

De Marte. Mars autem inducitur Deus esse belligerator, & zelotes, cupidus ouium & aliarum quarundam rerum: nouissime vero adulterio perpetrato cum Venere, ligatum esse ferunt à puero Cupidine, & à Vulcano.

De Baccho. Bacchum vero inducunt esse Deum, nocturnas agẽtem festiuitates, & magistrum ebrietatis, & euellentem vxores proximorum & furiosum & fugitiuum: nouissime autem à Tyrannis occisus est.

De Hercule. Herculem vero inducunt esse Deum, & ebriosum fuisse & insanum, & suos occidisse, & ad vltimum igne consumptum interijsse.

De Apolline. Apollinem quoque inducunt Deum esse Zelotem, insuper arcum & pharetram gestantem; aliquando vero cytharam & tybiam & diuinantem hominibus mercedis gratia.

De Diana. Dianam vero inducunt sororem illius fuisse venatricem & arcum habuisse cum pharetra, & hanc errare in montibus solam cum canibus, vt caperet ceruam aut capram.

De Venere. Venerem autem dicunt Deam esse etiam adulteram: nam aliquando habuit mæchum Martem, aliquando vero Anchisem, & aliquando Adonidem, cuius & mortem deflet quærens amasium suum, quam dicunt etiam ad infernum descendisse, vt redimeret Adonidẽ à Proserpina.

De Adonide. Adonidem quoque inducunt Deum esse venatorem, & hunc violenter mortuum esse apro plagatum, & non potuisse auxiliari miseriæ suæ.

Hæc omnia & multa plura turpiora & maligna incunt Græci, ô Rex, de Dijs suis, quæ neque dicere congruit, neque in memoriam omnino deferre. Vnde sumentes homines occasionem à Dijs suis, perpetrant omnem iniquitatem, & luxuriam, & impietatem, polluentes terram & aerem prauis suis actibus.

Aduersus Ægyptios disputat. Ægyptij vero sceleratiores & stolidiores his existentes, deterius omnibus errauerunt. Non enim contenti fuerunt Chaldæorum & Græcorum cultibus; sed insuper & bruta animalia inducunt Deos esse, terrena videlicet & aquatilia, & arbores, & germinantia, & contaminati sunt omni insania, & luxuria, deterius omnibus. *Ægyptiorũ impietas.* Nam quidam eorum colunt ouem, quidam vero hircum, alij vero vitulum, & porcum, nonnulli vero coruum & accipitrem, & vulturem, & aquilam; alij vero crocodilum; quidam autem cattum, & canem, & lupum, & simiam, & draconem, & aspidem; & alij cæpe & allium, & alij spinas, & cæteras creaturas.

De errore Iudæorum, & vera fide christianorum.

Cap. XXXV.

Aduersus Iudæos disputat. Veniamus ergo rex ad Iudæos, vt videamus quid & ipsi sentiant de Deo. Hi namque existentes de stirpe Abrahæ, Isaac, & Iacob, habitauerunt in Ægypto. Eduxit autem illos Deus inde in manu forti; nam sępius Dijs gentium seruierunt, & missos ad se prophetas & iustos interfecerunt. Deinde postquam complacuit filio Dei vt veniret in terram, negantes eum, tradiderunt eum Pilato præsidi Romanorum & crucifixerunt eum, immemores beneficiorum eius, & innumerabilium miraculorum, quæ inter eos operatus est, & perierunt propria iniquitate. Colunt etiam nunc solum Deum omnipotentem, sed non secundum scientiam, nam Christum negant filium Dei, & sunt similes gentibus licet appropinquare aliquo modo veritati videantur, à qua se ipsos elongauerunt. Ista vero de Iudæis sufficiant.

Christianorũ doctrina. Christiani autem à Christo dicuntur: sic etenim filius Dei altissimi vocatur, qui de cælo descendens propter salutem hominum, de Spiritu sancto ex Maria virgine absque virili semine, & salua matris integritate carnem suscepit, & hominibus apparuit, vt à multorum Deorũ errore ipsos reuocaret. Qui mirabili sua dispositione per crucẽ morte gustata spontanea voluntate, post tres dies resurgens per 40. dies cum eis conuersatus, cælos ascendit 12. Apostolos habuit, qui post eius in cælũ reditũ exierunt & in omnes orbis prouincias, & docuerunt illius magnificentiam: vnde qui adhuc ministrant iustitiæ prædicationis illius Christiani vocantur; & hi sunt qui super omnes gentes terræ inuenerunt veritatẽ. Cognoscunt enim Deum creatorem, & auctorem omnium in filio vnigenito & Spiritu sancto. Veraciter enim est hæc via veritatis, quæ ambulantes per eam in regnum ducit æternum promissum à Christo in futura vita. Et vt noueris Rex, quia non à meipso dico, scripturas intuens christianorum, inuenies nihil extra veritatem me dicere. Quapropter, quiescant stulti sapientes tui aduersus Christum vana loqui, expedit enim vobis Deum creatorem colere, & incorruptibilia illius auribus percipere verba; vt condemnationem euadentes & tormenta vitæ extinguibilis; vitæ æternæ hæredes esse mereamini.

De fine certaminis, qua Nachor omnes confutauit.

Cap. XXXVI.

Muti stant qui à parte regis. Vt autem pertransiuit ista Nachor, Rex quidem furore concitabatur; Rhetores vero illius & Sacerdotes idolorum muti stabant, non valentes contradicere, nisi quod infirma quædam & nullius momenti verbula mussitabant: filius autem Regis exultabat Spiritu, & lætabunda facie glorificabat Deum, quæ in inuio transitum dedit confidentibus in se. Nam per hostem & inimicum veritatis, veritatẽ defendit, & erroris princeps, aduocatus recti sermonis monstratus est. Rex quidem quamuis atrociter iratus fuisset Nachor, nihil tamen mali in eum exercere potuit, eo quod coram hominibus iusserat ei, vt fiducialiter & sine vllo timore ageret pro christianis: multum tamen ipse contradicens subinferebat per ænigmata, vt cederet instantiæ disputandi, vt pateretur se vinci à Rhetoribus; sed Nachor multo magis conualescebat, dissoluens omnes

oppositiones eorum & sillogismos, & redarguens persuasiones erroris. Pertracta vero vsque ad vesperam disputatione, iussit Rex dissolui concilium quasi sequenti die rursum de his tractaturus.

Iosaphat eum ducit secum, & secreto arguens gratias egit.

CAP. XXXVII.

Filius autem ait Regi: sicut in principio præcepisti, iustum iudicium fieri Domine, iustitiam & fini impone; de duobus alterum faciendo, aut meum magistrũ permitte mecum manere nocte ista, vt simul conferamus de his, quæ opus est cras respondere aduersarijs nostris: tu au autem denuo tuos tecum assumens congrua vobis meditamini, prout volueritis: aut tuis mihi permissis, accipe meum ad teipsum. Si vero vtrique fuerint apud te, meus quidem erit in timore & tribulatione, tui vero in gaudio futuri sunt, & requie, & hoc non videtur mihi iustum esse iudicium, sed violentiam esse potestatis, & fœderis præuaricationem. Superatus denique Rex euidentia sermonis, suis quidem philosophis & sacerdotibus penes se retentis, Nachor concessit filio spem adhuc in illo retinens, & seruaturum quæ promiserat arbitrans. Abijt igitur Regis filius ad palatium suum quasi quandam olympiacam victoriam de aduersarijs reportans, habens secum Nachor. Quem singulariter aduocans ait ad illum: Ne putaueris me ignorare quis sis, scio enim diligenter te non esse sanctum Barlaam, sed Nachor Astrologum, & miror quomodo vobis visum est talem simulare hypocrisim, & tantæ cæcitatis me putare esse, vt media die lupum pro oue susciperem. Sed bene sermo cantatur, quia cor fatui vana cogitabat. Cogitatio igitur vestra inanis, & cõcilium istud vanum fuit, & omnino fatuum: sed opus quod operatus es omni intellectu plenum est: Ideo Nachor gaude & exulta, plurimas igitur grates refero, quia defensor hodie veritatis factus es, & non contaminasti labia tua pollutis sermonibus, & dolosa simulatione, sed potius illa purificasti ab inquinationibus, errorem falsorum redarguendo Deorum, & veritatem christianorum dogmatum asserendo. Ego autem fategi te mecum adducere duabus de causis: Ne videlicet Rex seorsum se suscipiens, tormentis adijceret, eo quod non sibi placita pronunciasti, & vt gratiam hanc quam hodie operatus es, tibi recompensarem. Sed quæ est retributio? Ista scilicet vt ostendam tibi declinare à via mala & lubrica, per quam hactenus incessisti, & vt ambules per rectam & salutarem semitam, quam non ignoranter, sed scienter & sponte male agendo effugisti; barathris ac præcipitijs teipsum committendo. Intellige ergo Nachor intellectualis existens, & præ omnibus *solum desidera Christum*, vt apud ipsum absconditam vitam lucreris, fluxa ista & corruptibilia despiciens: non enim per omne viues sæculum, sed cum sis mortalis, discedes hinc post modicum, sicut & omnes alij, qui ante nos fuerunt; & ne tibi sit graue, peccati onus baiulans, cum ieris illuc, vbi iudicium iustum & retributio operum est, & non abieceris prius illud, cum facilis eius sit depositio.

Iosaphat à patre Nachorem sociũ postulat.

Iosaphat secum Nachorem abducit.

Agit gratias quod pro veritate steterit.

Nachor verbis eius compunctus ad eremum conuolauit.

CAP. XXXVIII.

Nachor igitur compunctus animo, in verbis istis ait: bene dixisti, ô Rex, bene dixisti. Noui enim & ego verum, & qui non mentitur Deum per quem omnia facta sunt, & futurum iudicium scio, quia ex multis scripturis hoc audiui. Sed mala consuetudo, & veteris inoleuitas erroris, oculos cæcauit cordis mei, & tenebras profundas aspersit cogitationibus meis. Nunc autem in verbo tuo velamentum obscuritatis reijciens, ad lumen curro vultus Domini, forsitan miserebitur mei, & ianua pænitentiæ aperiet seruo nequam apostatæ; licet impossibile mihi videatur remissionem peccatorum meorum, quæ arena maris grauiora sunt, adipisci posse, quæ scienter & non ignoranter peccaui ab infantia vsque ad hanc ætatem. Hæc vt audiuit filius Regis, mox Spiritu sancto inflammatus intrinsecus in corde concaluit, & cogitationem Nachor ad desperationem inclinatam releuare cæpit, & ad stabilitatem fidei Christi erigere, dicens: Nulla ô Nachor, nulla tibi dubitatio sit. Scriptum est enim: *Possibile est Deo de lapidibus istis excitare filios Abrahæ*, qui propter summam benignitatis eminentiam, omnibus ad se conuersis cælestem aperuit ianuam, nulli salutis denegans introitum sed misericorditer pænitentes recipit. Nam ideo *prima & tertia & sexta & nona & xi. hora* æqualis omnibus merces redditur, sicut sacrum refert euangelium. Itaque licet hactenus in peccatis consenseris, si flagranti corde accesseris, eorum qui à iuuentute pondus diei & æstus portauerunt, consortio dignus efficieris.

Nachor serio resipiscit.

Illum Iosaphat in spẽ erigit.

Ioan 8.

Math. 20.

Hæc & alia multa de pænitentia sanctissimus locutus iuuenis, in malis inueterato Nachor, & pollicitus remissionem peccatorum, promittensque Christum fore propitium, & plurimis exemplis certificans, quia paratus est semper ad suscipiendam pænitentiam; languidam illius animam velut quibusdam medelis refocillãs plene restituit sanitati. Ait enim confestim Nachor ad illum: Tu quidem, ô nobilissime anima pariter & corpore, bene instructus his mirabilibus mysterijs, persevera in bona confessione vsque ad finem, & nullus modus, vel tempus hanc de tuo corde amputet: Ego vero vadam salutem meam quærere, & per pænitentiam Deum placare iratum, non ego vlterius Regis videbo faciem, nisi tu tantummodo volueris. Lætus igitur vehementer effectus est filius Regis, & gratanter verbum suscipiens complexans, eum osculatus est, & attentissime pro eo oratione effusa, & commendans eum Deo, emisit de palatio.

Nachor Iosaphat ad Constantiã hortatur.

Egressus autem Nachor compunctus corde, ad profundissimam currendo quasi ceruus peruenit eremum, & monachi cuiusdam sacerdotali honore præditi speluncam attigit, vbi absconditus ille latitabat propter regis timorem. Cui humiliter prostratus abluit pedes lachrymis, imitatus meretricem in euangelio, & diuinum postulabat baptismum. Sacerdos igitur, cum diuina plenus esset gratia, intellexit istud diuinitus fieri, & continuo sicut mos erat catechizans eum, & instruens diebus non modicis, demum baptizauit eum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Mansit itaque Nachor cum eo pænitentiam agens de peccatis suis & benedicens Deum, qui non vult aliquem perire.

Nachor abit in eremum.

Luc. 7.

Math. vltimo.

Rege circa cultum Deorum vacillante, Theudas Magus accersitus est.

CAP. XXXIX.

Mane autem discessu Nachor cognito, Rex decidit à spe quam retinebat in illo. Videns autem suos sapientes & imprudentes rhetores ita facile superatos, in defectu erat maximo, & illos quidem contumelijs plurimis & dedecore affectos, quosdam in neruis vehementer flagellatos, nõnullos etiam oculis orbatos eiecit à facie sua. Ipse autem partim recognoscere cæpit falsorum Deorum infirmitatem, licet perfecte *lumen Christi* respicere tunc noluerit; nam circumfusa caliginis spissa nebula, adhuc cordis illius velabantur oculi. Veruntamen iam Sacerdotes non honorabat, nec festiuitates agebat, & libamina non exhibebat Idolis, sed vacillantem vbique mentem gestabat; hinc quidem infirmitates recognoscens Deorum suorum: inde vero certitudinem atque diligentiam formidans euangelicæ conuersationis, sed radicitus malignis tenebatur moribus vehementer, voluptatibus seruiebat corporis, & omnino vitijs more captiui inhiabat.

Regis animi anxietas.

Secundum tempus illud solemnitas erat futura falsorum Deorum celeberrima in ciuitate illa; solebat autem Rex interesse festiuitati, & sacrificiorum largitate hanc exornare. Vnde metuebat templorum Pontifices, cernentes

nentes eum negligẽter circa cultum eorum, & tepidam se habentem, ne forte ex toto subtraheret præsentiam suam à templis, & priuarentur ipsi regali munificentia, quæ dabatur eis,& cæteris oblationibus. Surgentes itaque adeunt antrum in vastissima positum eremo, vbi habitabat quidam vir magicis vacans artibus, & erroris Idolorũ accerrimus defensor Theudas nomine, quem rex honorabat magnifice, & vt amicum colebat & magistrum, dicens per ipsius diuinationem ad augmentum & perfectum venisse suum regnum. Vt ergo sordidi Sacerdotes perueneruut ad illum, hunc in auxilium suum aduocant, & factam Regi Deorum hæsitationem manifestam faciunt; & qualia filius Regis egerit, qualiterque Nachor aduersus eos publice concionatus sit. Et quia nisi ipse (inquiunt) veneris nobis auxiliaturus, tota spes nostra deficit, cunctique Deorum cultus peribunt. Surgit ergo Theudas cum præsenti sibi diabolica malitia, & contra veritatem armatur, multos malignorum spirituum vocans, quos ad mala facienda nouerat promptissimos; & quibus ille semper ministris vtebatur, & cum his proficiscitur ad Regem. Vt autẽ nunciatus est Regi aduẽtus eius, & intrauit quidem virgam oliuæ baiulãs, melote vero præcinctus, surrexit Rex de sede sua, & procedens obuiam illi, osculatus est eum, & allata sede sua, iuxta se sedere fecit.

Theudas magus ab impijs sacerdotibus accersitur.

Theudas ad regem se confert.

Huius concilio Rex omnes ad solennitatem Deorum conuocat.

Cap. XL.

Tunc Theudas ait Regi: Rex in æternum viue, maximorum Deorum benignitate protectus: audiui autem te certamẽ magnum egisse aduersus Galilæos, & splendidissimo victoriç diademate esse coronatum, ideoq; veni vt lætabundam simul solennitatem celebremus; iuuenesque pulcherrimos & decoras virgines immortalibus Dijs sacrificemus; taurosque centum & animalia plurima his offeramus, vt habeamus eos deinceps adiutores inuictos, & per omnem vitam nostram placabiles. Ad hæc Rex ait: Non vicimus ô senior, non vicimus, sed debiliter potius separati sumus, nam qui pro nobis putabantur esse, subito contra nos facti sunt, & bacchantem & amentem infirmam nostram inuenientes aciem, prorsus hanc deiecerunt. Nunc vero si qua tibi virtus adest, & fortitudo ad auxiliandum depositæ sectæ nostræ, & rursus hanc erigendam, annuncia mihi. Tunc Theudas tales dedit regi responsiones: Galilæorum quidem congressiones, & vaniloquia noli Rex formidare; nam quæ sunt, quæ dicuntur ab eis aduersus viros rationabiles & sapientes? quæ si mihi obuia sunt, multo facilius deijciuntur, quàm folium quod à vento motum corruit. Neque enim ante faciem meam venire sustinebunt, nec mecum sermonem conferre, & interrogationes & oppositiones mecum facere. Sed vt istud certamen propositum, & totum quodcunque voluerimus recte nobis eueniat, & secundum votum res nobis procedat, exorna solennitatem hanc celeberrimam, & pietatem deorum, quasi quædam arma fortia indue, & bene tibi erit.

Theudæ ad regem impudens oratio.

Sic gloriabatur potens in malitia, & cooperatione malignorum spirituum ex toto regem fecit obliuisci verba salutaria, quæ cor illius aliquantulum tetigerant, & ad consueta penitus reuocauit. Vnde litteræ regales vbique mox transmissæ sunt vt conuenirent omnes ad execrandam solennitatem Deorum. Tunc cernere erat confluentes populos, oues & boues & vniuersa adducentes animalia. Omnibus itaque congregatis surgens Rex cum seductore Theuda, ad templum abijt, tauris ad sacrificium adductis centum viginti, & alijs multis animalibus celebrabant prophanam solennitatem, adeo quod resonaret quidem ciuitas à vocibus brutorum animalium, & ipse aer pollueretur nidore sacrificiorum.

Rex cum Theuda dijs sacrificat.

Idem de Iosaphat per mulieres seducendo consilium dat.

Cap. XLI.

His itaque consummatis, & nequitiæ spiritibus valde gloriantibus super victoria Theudæ, & gratias ei referentibus templorum Sacerdotibus, Rex iterum ad palatium redijt, & ait Theudæ: Ecce sicut iussisti totum impendimus studium in exornatione solennitatis & sacrificiorum liberalitate; iam ergo tempus est vt promissa adimpleas, & filium meum, qui à nostris discessit cultibus, ab errore Christianorum liberes, & clementibus Dijs reconcilies; ego enim omnem artem & manus agitans, nullam morbi huius inueni curationem, tuæ derelinquens sapientiæ, quod mihi contigerit infortunium, committo. Si ergo per te liberatus ab hoc rursus videro filium meum Dijs seruientem, & delectationibus voluptuosæ huius vitæ & regni fruentem, statuam tibi erigens auream, sicut Dijs sacrificabo illi, & ab omnibus honorari te faciam per infinita tempora. Theudas igitur aurem inclinans maligno, & ab illo edoctus, consilium malum & exterminabile lingua illius & os effectus, ait ad Regem: Si recuperare vis filium tuum, & vanam illius peruicaciam deponere, inueni artem cui non præualebit resistere, sed facile mollescet rigida eius cogitatio, sicut cera à facie ignis. Cunctis, ô Rex, assistentibus filio tuo & ministrantibus longe ab eo remotis, mulieres decoras & speciosas valde, & ornatas introduci præcipe, vt sint cum eo assidue & ministrent ei, conuersentur & morentur cum eo; ego autem de spiritibus vnum qui ad huiusmodi mihi ordinati sunt immittens ei, fortius libidinis ignem succendam; postquam vero coierit ipse cum vna sola talium mulierum, nisi tibi omnia concesserit pro voto, despicabilis ero tibi, & de reliquo inutilis, & suppliciјs dignus. Nihil.n. vt facies mulierum, adducere & seducere iuuenum cogitationes præualet: audi enim narrationem meo sermoni testificantem.

Suadet Theudas dandas filio suo in ministerio feminas pulchras

Quidam Rex filios mares habere non poterat, vnde vehementer tristis erat, & hoc infælicitatem non modicam æstimabat; qui cum in huiusmodi esset anxietatibus, nascitur ei filius, & super hoc gauisus est gaudio magno. Dixerunt autem ei peritissimi medicorum, quod si infra 10. annos solem vel ignem videret, omnino lumine priuaretur, hoc.n. oculorum illius positio significabat. Rex itaque vt audiuit talia, fertur speluncam in quadam petra excidisse, & ibi filium cum nutricibus inclusisse, & nullo modo vsque ad completionem. 10. annorum lucis claritatem viderat. Finitis autem annis 10. de antro puer educitur nullam mundialium rerum per visum habens noticiam: Tunc iubet rex omnia sibi secundum genus exhiberi, & ostendi ei viros quidem in vno loco, alibi vero mulieres, hic aurum & argentum, ibi margaritas & lapides pretiosos, vestes splendidas & ornamenta, currus spaciosos cum equis regalibus: & vt breuiter dicam omnia secundum ordinem & genus ostenderũt puero. Interrogante vero ipso, quid horum vnumquodque vocaretur, Regis ministri, vniuscuiusque appellationem indicauerunt. Cum autem mulierum nomen discere anxie quæreret, fertur Spatarius Regis ludendo dixisse; Dæmones eas esse, quæ seducunt homines. Cor autem pueri illarum desiderio plusquam cæteris rebus anhelabat, ostẽsis igitur omnibus ad Regem reduxerunt eum. Tunc interrogat Rex filium, quid amplius amaret ex omnibus quæ viderat. Quid inquit Pater, nisi dæmones illos, qui seducunt homines, nullius.n. eorum quæ hodie demonstrata, sicut illorum amicitia exarsit anima mea: & miratus est Rex ille in verbo pueri. Vide igitur quàm tyrannica res est amor mulierum, & tu igitur non aliter putes superare posse te filium tuum nisi hoc modo.

Theudas fabulam narrat.

Quid amor faminæ?

Iosaphat spiritu fornicationis vexatus oratione se armat.

Cap. XLII.

Puellæ ad Iosaphat introducuntur.

SVscepit Rex verbum libenter,& adducuntur ei prę-electæ puellæ, & valde speciosæ, quas & ornatu illustrat splendido, vt amplius ad captiuandum puerum sint idoneæ, famulos quidem & ministros pueri omnes eiecit de palatio, illas vero loco eorum constituit. Itaque ipsæ assident ei, eumque circumplectuntur,ad execrandum suum coitum illiciunt, omni gestu & verbis incitantes ad libidinem, non habebat alium ad quem respiceret, aut cum quo loqueretur aut conuesceretur, ipse namque erant ei omnia. Theudas vero rursus ad illam malignam speluncam redijt, & libros suos respiciens,per quos talia operari poterat,vnum malignorum accersiuit,& ad bellandum contra Christi militem trāsmisit. Malignus vero Spiritus alios quoque nequiores secum assumens dæmones, cubiculum adijt fortissimi iuuenis, & irruit in eum vehementissimum carnis succendens caminum. Munda vero illa anima diaboli suggestiones sentiens, & bellum cernens malarum cogitationum super se veniens,fortiter turbabatur; mox vero amori libidinoso diuinum amorem præposuit,& in memoriam reduxit seipsum illius pulcherrimæ & ineffabilis gloriæ Christi immortalis Sponsi mundarum animarū & nuptiarum;de quibus miserrime eijcientur,qui nuptialem polluerunt tunicam,ligatis pedibus & manibus in tenebras exteriores. Hæc cogitans & lachrymis perfusus,percutiebat pectus suum vt malignas inde cogitationes effugaret. Deinde surgens & manu in cœlum eleuans flagrantissimis lachrymis & gemitibus Deum inuocabat ad auxilium, & dicebat: *Domine Deus omnipotens, misericors & miserator, spes desperatorum, & destitutorum adiutorium, recordare mei indigni serui tui in hac hora, & propitio me oculo respice, & libera à gladio dæmoniaco animam meam.* Et cum dixisset, *Amen*, diuinam sensit consolationem cęlitus super se venientem, & statim malignæ discesserunt cogitationes. Ipse vero vsque ad mane in oratione perstitit, & agnitis machinamentis diaboli cæpit corpus suum amplius affligere,& fame & siti & alia cōtritione, totis namque noctibus stabat super pedes suos sibimetipsi reducens in memoriā quæ promiserat Deo, & describēs in animo hinc iustorum splēdorem, & inde malorum gehennam, commemorās assidue, ne ociosam & vanam suam inueniens animam, cogitationes illi malas facile aspergeret, & mentis munditia pollueret.

Theudas eidem mittit spiritum fornicationis. *Amori impudico amorē diuinum obijcit Iosaphat.* *Orat Iosaphat aduersus ingruentem carnis tētationem.* *A Deo accipit solatium.*

Puella Regia eum de fornicatione multiplici colloquio tentat.

Cap. XLIII.

Alia fraus diaboli.

VNdique hostis igitur destitutus est, & omnino desperans seipsum totaliter posse strenuum deijcere iuuenem, aliam vadit inuenire seductionem. Nam ingressus est vnam illarū quæ cunctis erat formosior, & Regis fuerat filia, quæ captiua de sua alienata est patria, & Regi Abenner quasi quoddam eximium fuit oblata. Omnia enim ad maliciam pertinentia machinamenta facile & cito malignus inuenit; deinde Regis filio à dexteris corruens, compassionis charitatem erga puellam immittit ei, quasi sub obtentu intellectus & ornamenti mentis illius, quia esset ingenua & de regali genere, patria etiam sua & gloria esset priuata. Cum his & cogitationes submittit ei, vt liberaret eam ab Idolis, & christianam faceret. Itaque loqui cæpit puellæ Regis filius, & diuinæ notitiæ sibi verba proferre dicens: *O mulier cognosce viuentem in sæcula Deum, noli hoc errore Idolorum corrumpi, sed Dominum Iesum Christum intellige creatorem esse omnium rerum, & beata eris desponsata immortali Sponso*: multaque talia dicente illo, ait illa: Si meæ salutis domine mi, solicitudinem geris & cupis Deo tuo me offerre, & humilem animam saluam facere, fac & ipse vnam petitionem meam & omnibus statim Dijs paternis abrenuncians, tuo adhærebo Deo. Coniungere mihi nuptiarum copula, & ego præceptis tuis gaudens obediam. Cui ille: Inaniter, ô mulier, talem mihi prętendis duram petitionem; ego.n. licet fortiter tuæ geram sollicitudinem salutis, inquinare tamen corpus per turpem commixtionem graue mihi est, & omnino impossibile. Illa autem complanans illi totam viam, quare, inquit, talia faris? tu omnino repletus sapientia, vt quid turpem rem & pollutam vocasti commixtionem? Non.n.& ego expers sum scientiæ christianorum librorum, sed multa volumina legi in patria mea, multosque christianos mecum colloquentes audiui. Nonne scriptum est in quodam librorum vestrorum; *Honorabiles nuptiæ & thorus immaculatus, & melius est nubere quàm vri; & quos Deus coniunxerit, homo non separet?* An non antiquos istos Patriarchas scilicet & Prophetas vxores habuisse docent scripturæ vestræ? Nonne Petrum illum, quē principem Apostolorum dicitis fuisse, coniugem scriptum est habuisse? Quibus igitur auctoritatibus fultus nuptias, pollutionem debes appellare, valde videris mihi à veritate dogmatum vestrorum errare. Cui ille respondit: etiam mulier sic se habent ista quemadmodum dixisti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, sed non eis, qui semel promiserunt Christi virginitatem illibatam seruare; ego.n. ex quo lauacro purificatus sum diuini baptismatis, à iuuentutis & ignorantiæ meæ delictis, mundum meipsum seruare Christo spopondi; & qua ratione quod Deo promisi, violare potero? at illa rursus ait: sit & ista tua voluntas quemadmodū proposuisti, aliam vero minimam quandam & fere nullam petitionem meam perfice. Si vis saluam facere animam meam, concube mecum hac nocte, & tua perfrui me patere pulchritudine, necnon & ipse meo sociare decore: & promitto tibi quod summo diluculo christiana fiam, & omni abrenunciem cultui deorum, & erit non tibi solum indulgentia pro dispēsatione ista, sed insuper munerum retributio pro salute mea à Deo tuo. Nonne plurima principes & religionis vestræ Apostoli secundum dispensationem egerunt, prætereuntes nonnunquam minus propter maius mandatum? Nonne Paulus dicitur circuncidisse Timotheum propter meliorem dispensationem? Et licet Christianis execrabilis sit circuncisio, tamen ille non respuit hanc facere, & multa talia in scripturis tuis inuenies.

A puella regia in maritum expetitur. *Renuit Iosaphat.* *Heb. 13.* *1. Cor. 7.* *Matth. 16.* *Luc. 4.* *Votum castitatis.* *Ad fornicationem à regia puella licitur.* *Actuum 16.*

Iosaphat vacillanti Dominus fælicitatem sanctorum & pœnas reproborum per visum demonstrauit.

Cap. XLIIII.

HÆc igitur dicens & blandiēs, retiaque & laqueos à dextris & à sinistris circumplicans, turrem animæ illius, cōmouere cæpit, rigoremque deponere propositi illius, & deliberationē imitabundam efficere. Seminator autem malitiæ & iustorum inimicus vacillans cor illius considerans, cum suis canibus vnanimiter aggrediuntur *Christi militem*, omnesque illius animæ virtutes conturbant, & dirum amorem puellæ suggerentes, ignem vehementissimum concupiscentiæ succenderūt in eum. Cernens autem ille seipsum fortiter inflammatum, & ad peccandum captiuatum, & cogitationes suas ad puellæ salutem, & ad Deum conuersionem quasi hamo escam propositæ actioni, circumpositas & occultantes ei hostis submissiones, id est, non esse peccatum pro salute animæ semel mulieri misceri, ingemiscens defectionem animæ pessundatæ. Mox semetipsum ad orationem conuertit, & *flumina lachrymarum ex oculis largiter profundens clamabat ad Deum qui saluos facit sperantes in se; in te Domine speraui non confundar in æternum. Neque irrideant me inimici mei.* Per plurimas vero horas cum lachrymis orans, & multas genuflexiones faciens, collocauit seipsum in pauimento & soporatus paululum, vidit semetipsum à quibusdam terribilibus raptum, & loca quæ nunquam viderat pertranseuntem, & ad quod-

Psal. 30. *Psal. 24.* *Visio Iosaphat.*

dam

dam perductum maximum pratum, decoris floribus bene redolentibus exornatum, vbi arbores quidem cernit omnigenas & varias, fructibus quibusdam extraneis & mirabilibus ornatas, foliaque arborum dulcem sonum reddebant, aura quadam grata agitata & insatiabilem & gratissimum odorem emittebant. Sedes quoque positæ erant, & lapidibus pretiosis fabricatæ, nimium splendorem reddentes, & lecti lucidi pretiosissimis stramentis, quæ decore suo omnem narrationem superant. Aquæ etiam prętefluunt limpidissimæ ipsos lætificantes oculos. Per mirabile vero istum & maximum campum terribiles illi deducentes illum, in ciuitatem introduxerunt ineffabili fulgore splendentem, & ex auro quidem obrizo muri erant, & de lapidibus quos nullus aliquando vidit, propugnacula altissima. O quis illius referre præualet ciuitatis decorem & claritatem? Lux autem desuper infusa radijs suis, omnes plateas illius illustrat, & ætherei quidam exercitus splendidi in ea conuersantur, canticum cantantes, quod auris mortalis nūquam audiuit, & vocem audit dicentem: *hæc est requies iustorum, ista est lætitia eorum qui complacuerunt Domino.* Inde denique educentes illum reuerendissimi viri illi repedabant. Qui iucunditate illa & gaudio totus perfusus, ne priuetis me, aiebat, ne priuetis me ineffabili gaudio isto, sed concedite mihi in vno præclaræ ciuitatis huius angulo conuersari. Illi autem dicebant: Impossibile est te nunc hic esse, sed sudore multo & labore venies huc, si tamen tibimet vim inferre potueris.

Ducitur ad loca amœna.

His dictis & maximum campum rursum transeuntes, ad loca deduxerunt tenebrosa, & omni fœditate & tristitia & tribulatione & turbine plena, vbi fornax æstuabat ignis succensa, & vermium genus atque serpentum, ibi erat inter flammas viuens, & animas crucians. Et vox audita est dicens: *Iste est locus peccatorum: Ista sunt tormenta eorum, qui prauis actibus semetipsos polluunt.* Postea eduxerunt eum inde hi qui eum introduxerant.

Ducitur ad loca tristia.

Idem in se reuersus ægrotat, & patrem se visitantem sceleris, arguit.

Cap. XLV.

Statim in semetipsum reuersus tremebūdus erat totus, fluminaque lachrymarum decurrebant ex oculis eius, omnis.n. pulchritudo illius impudicæ puellæ & cæterarum fætidior stercore atque putredine ei videbatur. Voluens autem in animo eorum quæ viderat memoriam, desiderio bonorum, & timore malorum super lectum infirmus decubuit, nequaquam surgere valens. Nunciatur ergo Regi ægritudo filij, qui postquam venit, interrogauit, quid est quod acciderat? Ille autem refert ei per ordinem quæ viderat & ait: *Vt quid laqueum pedibus meis præparasti, & deijcere animam meam voluisti? nisi Dominus.n. adiuuasset me, paulominus in inferno habitasset anima mea.* Et nunc ô Pater quoniam aures tuas obturasti, ne audires vocem meam bona tibi suggerentem, saltem me ne prohibeas per viam rectam incedere. Hoc.n. desidero, hoc ambio, idest ab omnibus terrenis liberari, & ad loca pergere, vbi Barlaam Christi famulus habitat, & cum eo residuum præsentis vitæ meæ expendere. Si autem vi retinere volueris, videbis me repente tristitia & angustia mori, & neque tu Pater de reliquo vocaberis, neque filium me vlterius habebis. Iterum ergo defectus apprehendit Regem, rursus tædet eum vitæ suæ, & male ad semetipsum conuersus, in suum abijt palatium. A Theuda vero qui missi fuerunt nequitiæ Spiritus aduersus sanctum puerum, redeuntes ad eum confusi, deiectionem confitentur, & licet sint mendacissimi, tamen casum suæ deiectionis aperte retulerunt. Ille autem sic ait: Vos infirmi & miseri quomodo ab vno puero estis superati? Non, inquit, valuimus sustinere, nec omnino respicere Christi virtutem & VEXILLVM PASSIONIS eius, quod CRVCEM vocant. Rex autem vndique destitutus, Theudā iterum aduocat, cui & dixit: omnia quæ nos docuisti, ô sapientissime, complentes, nullam vtilitatem consecuti sumus, nunc autem si alia tibi ars residua est, & illius experientiam capiemus, forte inueniemus aliquam mali solutionem.

Ad se redit.

Ægrotat. Pater eum visitat. Psal. 36. Psal. 39.

Admonet patrem.

Crucis signū dæmonibus terrori est.

Iosaphat contra Theudam verborum certamen init.

Cap. XLVI.

Petente vero Theuda ad colloquium filij venire, mane Rex secum assumens eum, ad visitādum pergit filium: & Rex sedens loqui cæpit, exprobrans & reprehendens eum de inobedientia sua, & pertinaci voluntate: ille vero denuo confirmante, & nihil præponendum Christi charitati clamante; procedens in medium Theudas ait: Quid cognouisti Iosaphat, in immortalibus dijs nostris, quia ab eorum cultu discessisti, & patrem tuum Regem ita in iracundiam prouocasti, odibilis factus omni populo? Nonne ab ipsis tibi præstita est vita, nonne & ipsi exhibuerunt te patri, oratione eius exaudita, & eum de sterilitatis vinculo liberauerunt? Qui ait ad Theudam; audi erroris profunditas & palpabilium tenebrarum, Babylonium semen, vaniloque ac miserrime senex. Cur deridere conaris salutis prædicationem, per quam errabundi viam inuenerunt, per quam perditi & male captiuati reuocati sunt? Quid melius est, dic mihi, an seruire omnipotenti cum filio suo vnigenito, & spirituisancto Deo increato & immortali principio & fonti bonorum, an dæmonibus perditis & inanimatis idolis, quorum gloria & laus adulterium est, & puerorum corruptio, & cætera impietatis opera? Stulte, preciosius est tuo Idolo animal quod offertur ei, nam Idolum homo fecit, animalia vero Deus creauit, & ideo lōge te rationali, intellectualius est animal irrationabile; nam istud cognoscit nutrientem se, tu vero Deum ignoras, per quem de nihilo factus es, & per quem viuis & conseruaris. Non est igitur congruum vos insipientes, & cæcos & sine intellectu, iustos subsannare, sed potius vosmetipsos deflere. Amentiæ quippe, non pietatis sunt opera vestra. Nam studiosus bellorum militaris aspectus, simile idolum erigens vocauit MARTEM. Alius autem mulierum concupiscentia succensus, vitiū suum Deum fecit, quem vocauit VENEREM. Iste autem propter vinolentiam finxit Idolum quod vocauit BACCHVM. Similiter vero & aliorum malorum concupiscentes, suorum vitiorum statuerunt idola: *Nam passiones suas Deum vocauerunt,* & ideo in delubris suis fiunt ab eis impudicæ saltationes, & luxuriosa cantica resonant, & furiosi impetus fiunt, quis sustinebit eorum turpitudines perferendo, os suum inquinari? Isti tui cultus sunt Dij ô Theuda statuis insensibilior, hæc me suades adorare? hæc colere? *Ego vero Deo meo seruiam, & illi sacrificabo meipsum totum, Deo creatori & prouisori vniuersorum per dominum nostrum Iesum Christum spem nostram, per quem accessum habemus ad patrem luminum in Spiritusancto, per quem redēpti sumus de amara seruitute in sanguine eius.* Quid enim pulchrius est quàm ista confiteri, & talem colere Deum bonum ac benignum, qui mandat iustitiam, continentiam imperat, munditiam iubet, misericordiam docet, fidem exhibet, pacem prædicat, ipsa veritas nominatur, & est ipsa charitas; ipsa bonitas. Hunc melius est colere, quàm Deos tuos nefarios, & vitiosos, turpes pariter actionibus & nominibus.

Theudas rursus oppugnat Iosaphat.

Egregie resistit Iosaphat

Idololatrarū amentia.

Laudat fidē christianam.

Idem eundem de stulta suorum sapientia confudit.

Cap. XLVII.

Dixit autem ad eum Theudas: Ecce manifestū est quia nostram sectam multi & magni sapientes & narratores tam virtute quàm scientia mirabiles tradiderunt: & omnes reges terræ & potentes tanquam bonam & nihil falsitatis habentem susceperunt: Galilæorum vero quidam rustici pauperesque & viles homines prædicauerunt, & ipsi pauci numero nec duodenarium supergredientes. Quomodo ergo paucorum & ignobilium

Theudas christianis paupertatem & rusticitatem obijcit.

lium atque rusticorum prædicatio præponenda est multorum & magnum sapientiæ tanta splendentium traditione? Quæ est autem assertio, hos verum dicere, & illos mentiri? Rursus ergo Regis filius respondit: forsitan Theuda asinus es, rationis liram audiens, & sine intellectu permanens, vel potius aspis obturans aures, ne audias vocē incantantium. Stulte, ecce quomodo non reduces te in sensum veritatis. Hoc enim ipsum quod à multis quidem sapiētia admirandis vestri cultus laudati sunt, & à multis regibus defensi: Prædicatio vero euāgelijà paucis & ignobilibus viris prędicata est, ostēdit diuini cultus nostri virtutē, & vestrorum malignorum dogmatum infirmitatem & exterminium. Si enim à rhetorib. & Philosophis exposita fuisset fides nostra, Regesque & potentes habuissent cooperatores, merito dicere posses humana virtute totum fieri: nunc autem cernens à piscatoribus sanctum compositum euangelium, ab omnibus vero tyrannis persecutum, & postea orbem implesse vniuersum: quia iam *in omnem terram exiuit sonus eorum*, quid dicere potes aliud quàm diuinam quandam esse & inexpugnabilem virtutem pro salute hominum semetipsam astruentem. Quin & piscatores resplenduerunt signis & prodigijs & varijs virtutibus: nam vmbræ illorum solæ omnes languores hominum curabant, dæmones quos vos timetis quasi deos, non solum ab hominum pellebant corporibus, sed etiā ab ipso exturbauerunt mundo *crucis signo*, per quod omnem perdiderunt artem magicam, & omnia veneficia inefficacia esse fecerunt. Quid ergo potes dicere de sapientibus tuis & rhetoribus, quorum stultam fecit Deus sapientiam? Fautores diaboli quid memoria dignum reliquerunt sæculo? Quid potes dicere de ipsis, nisi irrationabilitatem & turpitudinem & artem vanam ornatu verborum, cænum contegentem fætentissimæ sectæ suæ.

Argumentū Theuda in eum retorquet Iosaphat.

Psal. 18.

Theudas compunctus eremum post Nachor petit.

CAP. XLVIII.

THeudas autem his auditis sermonibus, quia sermo plenus erat diuinæ sapientiæ, quasi tonitrui fragore consternatus sine voce obstupuit. Sero autem & vix sensit suam miseriam, tetigit.n. obtenebratos cordis illius oculos sermo salutaris. Multum igitur de prioribus suis actibus pœnitentiam gerens, & Idolorum errorem condemnans, ad lumen veritatis cucurrit. Ex illo tempore ita à maligna conuersatione discessit, & tantum seipsum execrandis vitijs & magicis artibus hostem exhibuit, quantum ante hoc tempus erga illam amicitiam habuit. Tunc enim in medio concilij stans, rege præsidente, magna voce clamauit: *Vere Rex spiritus Dei habitat in filio tuo.* Veraciter victi sumus, & nullā vltra responsionem habemus; vel resistere his, quæ ab eo dicta sunt, præualemus. *Vere, magnus Deus Christianorum, magna fides eorum, magna mysteria.* Conuersus autem ad filium Regis ait: Dic mihi, ô illuminata anima, *suscipiet me dominus Deus vester Iesus Christus, si discedens à malis actibus meis conuerto me ad ipsum?* Etiam, inquit, veritatis præco, etiam suscipiet te & omnes qui conuertuntur ad ipsum, suscipiet autem non qualitercunque, sed sicut pater filium, qui de longinqua reuersus est regione. i. de via iniquitatum conuersus, obuiam exiuit, & hunc apprehendens osculatus est, & peccati confusione sublata, mox eum veste induit salutari. Nam & ipse Dominus ait; *gaudium fieri Angelis super vno peccatore pœnitentiam agente.* Et iterum dicit: *Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Noli hæsitare, ô homo, neque ambigas, sed *veni ad Christum Deum benignum nostrum, & illuminare, & facies tua non confundetur.* Mox.n. vt descenderis in piscinam *diuini baptismatis* omni confusio veteris hominis, & tota sarcina multorum peccatorum, sepelietur in aqua & in nihilum defluet. Theudas igitur instructus sermonibus, exijt continuo, & execrabile illud antrum repetens, & suæ magicæ artis libros sumens, velut totius auctores malitiæ, & mysteriorum dæmoniacorum thesauros igne combussit. Deinde vero speluncam adijt sacratissimi illius viri, ad quem Nachor venit, & de se narrat omnia, puluerem super caput suum aspergens, grauesque gemitus emittens, & abluens semetipsum lachrymis per ordinem, etiam seni execrandas etiam suas referens actiones. Ille vero cum ad saluandas animas, & de fraudulenti Draconis faucibus eripiendas artificiosus esset, incantat illum verbis salutaribus, promittit remissionem peccatorum, propitium spondet fore iudicem; deinde catechizans eum ieiunare multis diebus pro his quæ deliquerat, mandauit, lachrymis & gemitibus deum pro illo exorans.

Theudas oratione Iosaphat ad fidem adducitur.

Luc. 15.

Luc. 15.

Luc. 5.

Baptismus omnia peccata prorsus diluit.

Libros magicos exurit Theudas.

Ad sacerdotem baptismi causa adijt.

Rex concilio Arachis regnum cum filio diuidit.

CAP. XLIX.

HIs itaque peractis, Rex vndique destitutus vehementer tristis erat, & plurimam commotionem in animo ferebat. Conuocans autem rursus quotquot de concilio habebat, diligenter perquirebat ab eis, quid de reliquo faceret filio. Multa autem consilia multis superponentibus, Arachis ille superius memoratus illustrior ducatu, & primus consilij existens ait: Quid oportebat Rex filio tuo facere, & non fecimus, suadendo ei nostra sequi dogmata & nostris seruire Dijs? sed vt video ad impossibilia nitimur, nam ex natura inest ei, vel forte ex fato contentio ista atque duritia: igitur si tormentis eum tradere volueris & cruciatibus, tu hostis eris naturæ, & pater non vocaberis, & illum amittes, *pro Christo mori cupientem.* Restat igitur ad faciendum illud, vt diuidas ei regnum, & in parte quæ contigit, eum regnare permitte, & siquidem rerum negocia, & cura sæcularium traxerint eum ad nostrum laborem sequendum & vitam, ex sententia res nobis proueniet: nam mores fortiter in animo roborati facile deleri non possunt, & ideo persuasione potius quam vi sunt transmutandi. Si autem in secta permanserit christianorum, hoc ipsum non amisisse filium, erit tibi defectionis magnum solacium. Hoc Arachi dicente, omnes laudauerunt, suscipientes consilium; consentit itaque & rex sic ista disponi.

Quid de filio Iosaphat faciendum rex deliberat.

Inueterati mores vix possunt per vim euelli.

Mane autem facto, accersito Rex filio, ait ei: Iste vltimus mihi iam ad te sermo fili: cui nisi confestim obedieris, & saltem in hoc cor meum recreaueris, non vltra bene scias, parcam tibi. Illo autem sciscitante, quæ virtus est verbi? quoniam quidem, inquit, multum laborans inobedientem te ad omnia reperi, vt acquiesceres sermonibus meis, veni iam regnum meum diuidens, in vna parte te esse, & regnare faciam, eritque tibi licitum amodo quamcunque desideras pergere viam. Cognoscens autem illa diuina veraciter anima, & istud ad lapsum suæ deliberationis proponere Regem, tamen obedire consensit, vt ipsius manus euaderet, & desideratam sibi viam ambularet. Suspiciens autem ait Regi: Ego quidem desiderabam diuinum illum quærere virum, qui ostēdit mihi viam salutis, vt omnibus abrenunciando terrenis, cum ipso residuum vitæ meæ expenderem, sed quoniam me Pater non promittis, vt desiderata peragam, in hoc obediam tibi; nam in quibus non adiacet manifesta perditio & à Deo alienatio, bonum est patri obedire. Rex igitur maximo repletus gaudio diuidit statim in duas partes vniuersam sibi subiectā prouinciam, ordinat filium Regem, & ciuitatem quandam magnam & populosam constituit ei in caput regni, & omnia tribuit quæ erant congruentia Regi.

Rex filium regni participem facit.

Parenti in diuisione morem gerit.

Qualiter Iosaphat se gessit in potestate regni, & quæ fecit.

CAP. L.

TVnc autem Iosaphat regni potestate percepta cū peruenit ad ciuitatem, in qua regnaturus erat, *Dominicæ* quidem *passionis signum*, idest *crucem Christi venerandam*

Erigit crucē in regni auspicijs.

randam in vnaquaque vrbis turre posuit, templa vero idolorum & delubra instantius insequens destruxit, & vsque ad fundamenta diruit, ipsaque etiam fundamenta effodit, nullas impietatis reliquias derelinquens. In medio ciuitatis templum magnum & spatiosum Domino ædificat Christo, & præcipit multitudini, vt ibi frequenter conueniat ad exhibendum Deo cultum *per sanctæ crucis adorationem.* Deceptionem ostendit Idolatriæ, prædicationem insinuat euangelij Dei, verbi descensionem docet, & miracula prædicat, aduentum eius & passionem notificat crucis, per quam saluati sumus, resurrectionis virtutem, & ad cœlos ascensionem, metuendam cum his denunciat diem terribilis illius aduentus secundi, repositaque fidelibus bona & suscepturа peccatoribus supplicia. Et eo amplius trahebat omnes ad seipsum, quo erat quidem operibus mirabilis, mansuetus & modestus moribus. Itaque sic in breui tēpore cunctus subiectus sibi populus, ciues scilicet & ruriculæ, diuinis edocti sunt sermonibus, vt abnegarent quidem multorum Deorum errorem, rectæque iungerentur fidei, & eius certissimis doctrinis CHRISTO reconciliarentur. Omnes qui in montibus & speluncis propter timorem Patris inclusi fuerant, sacerdotes scilicet monachi & episcoporum pauci egressi de abditis suis, ad eum gaudētes veniebant. Ipse autem eos *qui propter Christum in talibus deciderant malis & tribulationibus* obuiam exeundo, honorifice suscipiebat, & in suum introducebat palatiū, pedes lauans, capita abluēs, & omnino eos procurans: piscinā autē confestim pręparans baptizari eos, qui ad eū conuersi fuerant iubet, & baptizātur prius principes & quotquot in dignitate erāt, deinde milites & reliqua turba. Et baptizati non tātum animarum recipiebāt sanitatem, sed etiam quantiscunque languoribus fuerant grauati corporalibus & febribus vexati, omnia deponebant, & anima purificati & corpore roborati, à diuino fonte egrediebantur. Hinc & confluebant ad Regem Iosaphat vndique multitudines, de tēplis vero illis ac delubris, in quibus conseruabantur sordidi dæmones, persecutione atrocissima pellebantur, & miseriam quæ eis superuenerat, in multorum audientia vociferando flebant; & liberata est tota regio illa à teterrima seductione eorum, *luceque fulgebat immaculatæ fidei Christianorum.* Igitur Rex bonum præbebat se omnibus exemplum, & ad similem multos inflammabat intentionem, & accendebat. Sciebat.n. & ante omnia hoc regis opus esse, vt homines *doceat Deum timere, & iustitiā seruare.* In hoc autem maxime Deum imitabatur, quod nihil æstimabat misericordia pretiosius. Hinc scrutabātur ab eo carceres, & qui in metallis erant conclusi, & qui à creditoribus erant suffocati, & omnia omnibus largiter ministrabat. Pater erat orphanorum omnium, & viduarum & egenorum. Tunc & illi qui erant patri eius subditi, ei potius adhærebant; cunctum errorem abijcientes veritatem euangelizabant. Et domus quidē Iosaphat crescebat & confortabatur, domus Auennir minuebatur & infirmabatur.

Templum Christo ædificat. — *Omnes ad se trahit.* — *Qui se abdiderant prodeunt.* — *Sanantur baptizati ab omni infirmitate.* — *Dæmones lugent.* — *Pecunias in pauperes distribuit.*

Qualiter patrem Deus visitauit.

CAP. LI.

ISTIS Rex Auennir consideratis, & vix ante sero in sensum rediens, suorum recognouit falsorum infirmitatem deorum, & vanam seductionem, & iterum primos concilij conuocans in lucem profert à se meditata, omnibus autem eadem confirmantibus, visitauerat enim eos *oriēs ex alto salutaris*, exaudita oratione Iosaphat famuli sui, visum est Regi hæc manifesta filio facere. Scribit ergo sequenti die epistolam Iosaphat continentem hunc modum.

Regis ad filium epistola.

REX ABENNIR DILECTISSIMO FILIO IOSAPHAT BENE VALERE.

Cogitationes plurimæ, fili charissime, meam subintrantes animam crudeliter conturbant, nam nostra omnia cernens deficientia quemadmodum fumus deficit, quæ vero sunt sectæ christianorum super solem resplendentia, sensi vera esse quæ mihi à te semper dicebantur. Multa quidem tibi mala ostendimus, infæliciterque Christianorum non paucos occidimus, qui cooperante sibi inexpugnabili virtute roborati, aduersus nostram crudelitatem dimicauerunt. Nunc autem crassam illam nebulam de nostris auferentes oculis, lucem quandam licet modicam veritatis cernimus, & priorum nobis pœnitentia subintrat malorum. Sed & hanc lucem nubes alta malæ desperationis interpolans, obtenebrare tentat, multitudinem opponens meorum malorum. Et quia abominabilis ego sum Christo, & non suscipiendus sicut apostata & hostis illius factus. Quid ergo ad ista dilectissime fili dicas ipse manifestum mihi citius facito, & quod oportet me facere, tuum patrem edoce, & ad noticiam rei quæ expedit me pertrahe.

Hanc epistolam Iosaphat suscipiēs, & quæ in ea continebantur legendo pertransiens, gaudio simul & admiratione replebatur. Moxque ingressus in suum cubiculum ante dominicam imaginem in faciem corruit, & lachrymis terram irrigans ait: Gratias ago tibi Domine amator hominum, Deus misericordiæ qui patienter, sustinuisti, & sustines excessus nostros, & hactenus nos impunitos dimisisti. Nos enim digni eramus olim proijci à facie tua, & exemplum fieri in sæculo isto, sicut Pentapolim habitantes, facinorosi fuerunt, quos igne & sulphure combussisti, & immensa patientia tua misericorditer effusa est super nos. Inde cum regali officio ad domum Patris sui venire properat.

Procumbit ad imaginē Christi Iosaphat. — *Gratiarum actio pro patris conuersione.*

Qualiter filius eum instruxit, & de sacro fonte suscepit.

CAP. LII.

VT autem patri annunciatus est aduentus filij, egreditur confestim obuiam illi, circumplectitur, osculatur, maximum facit gaudium, & celebrem festiuitatem peragit in aduentu eius. Quid plura? post hæc pariter, vel singulariter consident; & quis dicet quę disseruit Patri filius, & cum quanta philosophia? sed quæ alia nisi quæ à Spiritusancto fuerint administrata, per quem piscati sunt Christo piscatores totum mundum, & illiterati sapientibus sapientiores ostensi sunt. Multa quidem de Deo locutus est, & fidei pietatem ostendit, deinde inuestigabile benignitatis Dei enarrat pelagus, & quomodo paratus sit semper ad suscipiendam pœnitentiam ad se conuertentium, & quia non est peccatum vincens eius pietatis viscera, si tamen voluerimus pœnitentiam agere, & multis hoc exemplis, & scripturarū confirmans testimonijs, sermoni finem imposuit. Compunctus itaque Rex in hac à Deo docta sapientia, voce magna & flagrantissimo animo *saluatorem Christum confitetur*, ab omni dæmoniorum errore discedens; signumque *viuificæ crucis* adorans, sub aspectu omnium & in cunctorum audientia, *Deum prædicat esse verum Dominum nostrum Iesum Christum*, prioremque suam confitetur impietatem; & propriam aduersus christianos crudelitatem, & homicidia arguit. Magna portio ad pietatem efficitur, vt in eo quod dictum est à Paulo, opere completum esse videatur: *Vbi abundauit iniquitas, ibi abundauit & gratia.* Multa ergo sapientissimo Iosaphat his qui cōuenerant magistratibus & satrapis, & omni populo de Deo & de pietate eius fidei perorante, & quasi ignea lingua nouum canticum cantante, sancti spiritus gratia superueniens, omnes excitat ad glorificationem Dei, quasi ex vna voce turbis clamantibus: *Magnus Deus christianorum: non est alius Deus præter Dominū nostrum Iesum Christum cum Patre & spiritusancto glorificandus.* Zelo itaque diuino succensus Rex Abennir, insurgit fortiter aduersus Idola quæ erāt in palatio suo ex auro & argēto facta, & in pauimentum ea proijci, deinde per minutas partes diuidens egenis distribuit, proficuum sibi de inutilibus faciens. Postea & cum Filio Idolorum templa & delubra omnia instanter vsque ad ipsa subruit fundamenta; sacra autem Deo oratoria in loco ipsorū ædificat. Nec solum in ciuitate, sed etiam in regione miro studio eadem

Quam rationem tenuerit Iosaphat in erudiendo patre. — *Rex Abennir signum crucis adorat.* — *Idola euertit.*

dem perficiunt. Maligni vero Spiritus qui habitabant in delubris, eiulantes pellebantur, & *expugnabilem Dei nostri virtutem* trementes confitebantur. Omnis autem in circuitu regio, & vicinarum gentium multitudines *ad piam fidem Christi* currebāt. Tunc episcopo veniente catechizatur Rex Abennir, & diuino perfruitur baptismate: *In nomine patris & filij & spiritussancti*, Iosaphat eum de diuino fonte suscepit, & carnali genitori spiritualis regenerationis auctor effectus est: Cum quo & tota ciuitas, & in circuitu regio vniuersa, diuinum meruit baptisma accipere, & filij lucis effecti sunt, qui prius erant tenebræ. Cunctus autem languor & omnis dæmoniaca calamitas, procul à credentibus pulsa est, perfecti autem & sani omnes animabus & corporibus erant; & plurima alia miracula ad confirmationem fidei facta sunt. Ecclesiæ reædificabantur, & episcopi qui abscōditi erant propter timorem, exibant, & suas recipiebant ecclesias; & alij de sacerdotibus & monachis ordinabantur ad pascendum gregem Christi.

Rex baptizatur & filius patris patrinus.

Qualiter & ipse Pater post conuersionem se gessit, & de morte eius.

CAP. LIII.

REx quidem Abenner ita derelicta priore illa infelici conuersatione, & pœnitentiam agens de his quæ fecerat, totum quidem regalem principatum Filio tradidit. Ipse autem apud seipsum solitariam vitam deducens, pulueremque semper capiti aspergens, graues gemitus emittebat, lachrymis seipsum abluendo, solus soli vbique præsenti colloquebatur, indulgētiam à Deo suarum postulans culparum. In tantam vero compunctionis & humilitatis abyssum semetipsum deposuit, vt non auderet etiam *Dei nomen* suis nominare labijs, & vix hoc Filij exhortatione præsumere. Ista ergo bona mutatione immutatus, ad virtutum decentem perrexit viam, vt supergrederetur pietate priorum iniquitatum ignominiam.

Rex egit pœnitentiam.

Satisfactionis opere priora peccata compensauit.

Per quatuor vero annos ita viuens in pœnitentia, & lachrymis & omni virtute in ægritudinem decidit, de qua etiam mortuus est. Quando autem finis eius appropinquauit cœpit timere & tædere, in memoriam reducens mala quæ fecerat. Iosaphat autem verbis consolatorijs alleuabat tristitiam & formidinem, quæ sibi contigerat dicens: *Noli pater timere, non vincunt n. peccata conuertentium se ad Deum, inæstimabilem illius bonitatem: ipsa quippe sub mensura sunt & numero, quantacumque sunt, illa vero immensa est & innumerabilis. Non. n. potest quod subiacet numero, immensum superare.*

Iosaphat patrem consolatur.

Talibus verbis consolationis incantans ipsius animā, bonæ spei effecit, deinde extendens Pater manus, gratias agens bona etiam precabatur illi, & diem benedicebat in qua natus fuit ipse, dicens; *Fili dilectissime, fili, non meus sed cœlestis Patris, quam retribuam tibi gratiam? qualiter benedicam te benedictione? Quam ergo gratiarum actionem Deo referam pro te? Perditus. n. eram & inuentus sum per te.* Sic locutus est, & frequenter osculabatur filium: deinde orauit dicens: *In manus tuas domine benignissime Deus commendo spiritum meum*, & ita in pœnitentia Deo animam reddidit.

Pater Deo & Filio gratias agit.

Moritur Abenner rex.

Tunc filius eius Iosaphat lachrymis honorans Patrem mortuum, & exequias dignas illi exhibens, posuit corpus eius in monumento inter sanctos viros, non tamen cooperuit vestimento regali, sed pœnitentiæ texit cilicio. Stans autem super monumentum, manibus in cœlum eleuatis, & flumina lachrymarum ex oculis deducens, orauit ad Deum septem diebus nullo modo à monumento surgens, immemor cibi & potus; octaua autem die palatium regressus cunctas diuitias indigentibus distribuit, quatenus per angustam intraturum portam non impediret pondus pecuniarum.

Cum cilicio sepelitur.

Septem dies ieiunat Iosaphat pro patris anima.

De Substitutione Barachiæ, & fuga Iosaphat.

CAP. LIIII.

QVadraginta dies obitus patris memoriam ei perficiens conuocat omnes principes & militari præcinctus baltheo, & vrbani populi non paucos, sedensque pro tribunali ait in audientia omnium: Ecce sicut videtis Rex Abenner pater meus quasi vnus de pauperibus mortuus est, abijt ad illa iusta iudicia rationem reddit.urus conuersationis præsentis vitæ, nullum de omnibus ducens secum adiutorem, nisi tantum quæ egit opera qualiacūque sint, Idipsum autem & omnibus humanam sortitis naturam cōtingere constat, nec aliter: nunc ergo audite me amici & fratres.

Oratio Iosaphat.

Ipsi nostis inter vos conuersationem meam, quomodo ex quo Christum cognoui, seruus eius esse merui, omnia habens odio, ipsum concupiui solum: ideo mihi erat desiderabile, vt à strepitu vitæ & vana conturbatione subtrahendo me, solus soli vacarem, & in silentio & quiete animi seruirem domino Deo; sed impediuit me patris mei obstinatio, & mandatum præcipiens honorare genitorem. Vnde Dei gratia & cooperatione non frustra laboraui, nec in vanum tales dies expendi; nam illum Christo reconciliaui, & vos omnes hunc solum recognoscere *Deum verum & Dominum omnium* docui; non autem hoc ego feci, sed gratia Dei mecum. Tempus est igitur eundi, quo deducet me ipse, & reddam vota quæ voui ei. Nunc ergo vos considerate quemcunque velitis præesse vobis & regnare; iam. n. perfecti estis in voluntate Domini, & nihil vos latet præceptorum eius, in istis ambulate.

Vota persoluere cupit.

Hoc vt audiuit populus ille & virorum congregatio, tumultus illico & planctus & voce maxima confusio fit flentibus omnibus & lamentantibus suam desolationem. Talia lamentantes, cum lamentationibus etiam sacramentis obtestabantur se non eum dimissuros aliquatenus, sed comprehensuros & discedere penitus non concessuros. Itaque vociferante populo & principibus omnibus. Rex turbam sedare volens, silentio imperato eorum se obedire promittit obstinationi; cōtristatos tamen & tristitiæ signa in vultu ferentes, domum remisit. Ipse autem vnum de principibus, qui fuit ei charus præ omnibus, & propter fidei pietatem & pudicitiam vitæ admirandus, Barachiam nomine, (quem & superius sermo indicauit) singulariter assumens, leniter alloquebatur & dulciter flagitabat, vt regnum susciperet, & cum timore Dei populum illum regeret, quatenus ipse desideratam viam pergeret. At illum negantem inuenit, & omnino respuentem & dicentem: O Rex, quam iniustum est iudicium tuum, quamque non secundum mandatum tuum tuus est sermo: Si. n. proximum tuum diligere sicut teipsum edoctus es, qua ratione onus quod ipse deponere festinas, mihi conatis imponere? *Nam si bonum est regnare, ipse quod bonum est tene: Si autem istud est animæ scandalum atque offendiculum, cur mihi imponis illud, & vis me supplantare?* Postquam ergo talia dicentem & asserentem vidit, à colloquio cessauit, & ecce intempesta nocte epistolam quidem scripsit ad populum, multa refertam philosophia, & omnem pietatem pronunciantem, quomodo deberent in domino gloriari, & qualem vitam ei offerre, qualesque hymnos, & quas gratiarum actiones, deinde non alium quàm Barachiam præcepit in regalem principatum eis assumere, & in suo cubiculo chartam, in qua epistola scripta erat derelinquens, clam omnibus, de palatio egreditur.

Iosaphat Barachiæ regnum offert.

Relinquit epistolam.

Clam fugit.

De reditu eius, & confirmatione Barachiæ in regnum.

CAP. LV.

SEd penitus latere non valuit, nam summo diluculo hoc auditum est, & turbationem repentinam & luctū populo exhibuit; qui celeritate multa ad inquisitionem-

nem eius egrediuntur, præripere ei fugam omnimodo satagentes. Vnde nec in vanum cessit eis studium, vt enim omnes præoccupauerunt vias, cunctosque montes circundederunt, & in vias circumierunt valles, in torrente quodam hunc inuenerunt, manus in cælum extẽsas habentem, & orationem sextæ celebrantem horæ. Videntes autem eum, perfusi sunt lachrymis, rogantes, & discessionem improperantes. Ille autem ait: Cur frustra laboratis? non enim vltra me Regem habere valetis. Plurima vero illorum constrictus instantia, reuertitur ad palatium, & congregatis omnibus consilium suũ declarauit, deinde etiam iuramento confirmauit sermonem, quod nec vnam cum ipsis diem de reliquo facturus esset. Tunc Barachiam illum inuitum atque nolentem in regali principatu constituit, diademata capiti eius imposuit, annulumque regalem dedit in manu eius, & stans contra orientem orationem fudit pro eo ad Dominum, orauit etiam & pro omni grege; conuersusque dixit Barachiæ: Ecce tibi frater mando, sicut aliquando Apostolus testificatus est: *Attende tibi & omni gregi, in quo te Spiritus sanctus Regem posuit ad regendum populum Domini, quem acquisiuit sanguine suo*: & sicut ante me cognouisti Deum & seruisti ei munda conscientia, sic & modo ampliori studio placere satage illi. Nam quanto maiorem à Domino adeptus es principatum, tanto potioris exactionis debitor existis. Et ideo retribue benefactori, debitum gratiarum actionis, sancta illius cucustodiendo mandata, & ab omni declinando via, quæ ducit ad perditionem. Sicut enim in nauigantibus quãdoquidem fallit nauta, modicam remigibus infert læsionem, quando vero gubernator, totius efficit nauis perditionem: Sic & in Regibus, si quis principum delinquit, non tantum populo quantum sibiipsi nocet. Si vero Rex ipse omnis operatur conuersationis detrimentum, & ideo maximas sustinebis pœnas, si quid vtilium spreueris. Quapropter cum multa diligentia custodi teipsum in bono, cunctam exosam habens voluntatẽ ad peccatum te trahentem. Ait enim Apostolus: *Pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Circulum attende humanarum rerum quomodo currit, contrarioque modo & vano fert ipsas & circunfert, & istarum veloci permutatione, immobilem serua piam cogitationem; nam variari rerum mutatione, mentis inconstantis est indicium. Tu autem fixus esto in bono & omnino stabilis, nec extollaris propter temporalem gloriam inani tumore, sed expiata cogitatione tuæ naturæ ignobilitatem considera, breuitatemque & incertitudinem istius vitæ; & carni mortem copulatam: & ista cogitans in superbiæ non decides foueam, sed timebis *Deum verum & cælestem Regem.* Et certe maximam potestatem accipiens, datorem potestatis iuxta possibilitatem debet imitari. In hoc autem Deũm maxime imitabitur: si nihil iudicauerit quam misereri pretiosius. Idcirco beneficus esto indigentibus: & aperi aures pauperibus, vt inuenias auditum Dei tibi reseratum: *Quales enim nostris conseruis erimus, talem circa nos inueniemus Dominum.* Malitiæ memoriam non retinebis aduersus peccantes, sed veniam postulans delictorum tuorum, indulge & ipse in te peccantibus, quoniam remissioni recompensatur remissio, & aduersus nostros conseruos reconciliatio dominicæ iræ fit sedatio. *Et nunc fratres commendo vos Deo, qui potest vos ædificare, & dare vobis hæreditatem sanctificationis omnibus.*

Iosaphat extensis manibus orationem sextæ horæ persoluens inuentus. *Barachiam Regem constituit.* *Oratio Iosaphat ad Barachiam. Actor. 20.* *Simile à naucleris.* *Heb. 12.* *Quonam pacto quisquam Deum maxime imitetur.* *Actu. 20.*

De fuga Iosaphat in eremum.

Cap. LVI.

Et hæc dicens positis genibus suis cum lachrymis orauit, & conuersus osculatus est Barachiam, quem Regem ordinauerat, & omnes principes. Tunc iam funduntur lachrymæ, quem & ipsi veraciter ex corde osculabantur, & amplexabantur, væ vobis clamabant ab infælicitate atrocissima; deinde illum vocabant patrem, saluatorem & benefactorem: per te, inquiunt, *Deum cognouimus*, ab errore liberati sumus, & ab omnibus malis requiem inuenimus. Ille autem in sermonibus consolationis plurimos gemitus illorum compescuit, cum eis se spiritu affuturum promittens, quia corpore id iam esset impossibile.

Positis genibus rursus orauit cum lachrymis

Talia dicens omnibus videntibus egreditur de palatio, cum quo mox omnes exierunt, promittentes se ad ciuitatem non reuersuros, etiam nec oculis eam amplius visuros. Vt autem extra ciuitatem facti sunt, quia sermone blando ab illo nolebant discedere, increpatione auulsi sunt; & multi reuertebantur, quidam feruentiores, mærentes à longe sequebantur eum, quousque nox superueniens separauit eos ab inuicem.

Egrediebatur ergo de regno suo fortis ille iuuenis gaudens, velut quando de longo exilio in suam aliquis reuertens patriam lætus ambulat, & erat indutus extrinsecus quidem consuetis vestibus, intrinsecus vero laneo panno illo quem Barlaam sibi dederat. Nocte itaque domunculo cuiusdam pauperis hospitatus, vestimentis exutus, ea pauperi tradidit, vltimam eleemosinam illam perficiens, & indumentum lætitiæ sibimet circumponens, ad eremiticam egressus est viam, non panem secum deferens, non aquam, non aliquid ad cibum pertinens, non vestimento indutus alio nisi duro panno illo tantum, cuius paulo ante memoriam fecimus. Desiderio enim quodam incredibili & amore diuino vulneratus; animo immortalis regis Christi omnino desiderati erat extra se factus, totus eius liquefactus amore. *Fortis est enim*, inquit, *vt mors dilectio*; huiusmodi ipse à diuina charitate susceperat ebrietatem: ita exarserat siti secundum prophetam dicentem: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat ad te Deus anima mea fontem viuum.* Et ita inconuertibiliter ingressus est vastitatem eremi, & quasi onere quodam & graui catena deposita rerum temporalium confusione, lætabatur spiritu, & desideratum intuens Christum clamabat ad eum quasi præsentem & vocem audientem, dicens: *Da mihi Domine viam inuenire per quam veniam ad te, quia vulnerata est anima mea amore tuo, & te sitio fontem vitæ & salutis.*

Hæc voluebat penes semetipsum semper, & Deo dicebat, per orationem ei & contemplationem altissimam vinctus: & ita impensius iter suum peragebat, ad chorum sanctorum peruenire satagens vbi Barlaam degebat. Edebat vero herbas, quæ per eremum nascebantur: nihil enim aliud deferebat secum nisi solum corpus suũ & pannum quo coopertus erat, sed & cibum mediocrem & parum de herbis sumebat. Aquæ vero penuriã omnino patiebatur, in aquosa & arida existente eremo illa. Itaq; iam contra meridiem sole ardente vehementer iter agendo vehementius ipse æstuabat siti, æstu perseuerante, & vltima affligebatur miseria; sed vincebat desiderium naturam, & sitis qua dominum sitiebat flammam sitis aquæ extinguebat.

Pauperibus dat vestes solum cilicium secum portat. *Cant. 8.* *Psal. 41.* *Herbis tantum victitat* *Siti laborat*

De tentationibus quas ibi sustinuit.

Cap. LVII.

Inuidus vero osor hominum diabolus plurimas ei per eremum excitauit tentationes, submittens ei memoriam regalis gloriæ suæ, & dudum assistentis ei splendidissimi obsequij, amicorumque & cognatorum atque coætaneorum, & quia cunctorum animæ ex ipsius perficiebantur anima, & alia vitæ refrigeria. Deinde asperitatem conuersationis proponebat ei, & plurimos illius sudores, corporisque infirmitatem, & inconsuetudinem eius in tali miseria, & temporis longitudinem, præsentisque sitis necessitatem, & nusquam sperandam consolationem tanti laboris vel finem. Et omnino excitauit ei puluerem cogitationum in mentem, quemadmodum scriptum est de magno Antonio. Vt autem vidit semetipsum inimicus debilem aduersus istius propositum, alteram peregit viam (multæ enim malitiæ eius semitæ,) & fantasmatibus inanibus varijs eum euertere tentabat, & in formidinem mittere.

Diaboli tentationibus impetitur.

Aliquando vero gladium acutum tenens, insilijt super eum, & percutere minabatur, nisi statim retro conuerteretur. Alia vice diuersarum bestiarum formas assumebat, frendens aduersus eum, durissimum edens mugitum & sonitum, deinde & in draconem & aspidem & basiliscum transformabatur. Bonus vero ille & lætissimus athleta intrepidus erat animo, sed altissimum sibimetipsi refrigerium posuerat. Mente vero vigilans & malignum subsannans, dicebat: Non latet me, ô seductor, quis sis, qui mihi ista excitas, & qui ab initio contra genus hominum talia es fabricatus, *Dominus mihi adiutor est, ego despiciam inimicos meos. Confundantur & reuertantur inimici mei omnes, conuertantur & erubescant valde velociter.* Hæc dicens & *signum crucis* sibimetipsi imprimēs, arma inexpugnabilia, omnia diaboli fantasmata absentauit. Ipse vero Christi virtute munitus, ambulat gaudens, & *gratias agens Domino.* Sed & bestiæ plurimæ & variæ, & serpentium atque draconum diuersa genera, quæ eremus illa nutrit obuiantia illi, non iam fantastice, sed in veritate apparuerunt: quocirca timore quidem erat plena via, & labore. Ipse vero vtraque spernebat animo, timorem quidem dilectione foras mittente, laborem vero amore alleuiante.

Vexatur spectris. *Psal. 117.* *Psal. 6.* *Vincit signo crucis.* *Vera bestia occurrunt.*

De inuentione Barlaam.

CAP. LVIII.

ITa ergo multis ac varijs incommodis ac miserijs fatigatus diebus non modicis, tandem peruenit ad eremum Sennaariticæ terræ, in quo Barlaam habitabat, & aquam inueniens, flammam sitis extinxit. Mansit autem Iosaphat duobus annis integris per eremi illius vastitatem vagabundus, & non inueniebat Barlaam: Deo etiam in hoc fortitudinem animi eius & cogitationis stabilitatem probante. Et erat ibi sub dio sole exustus per diem, & frigore per noctem congelatus, & incessanter quærens velut thesaurum pretiosum venerandum senem. Plurimas vero sustinuit tentationes & pugnas malignorum spirituum, & multos labores & herbarum indigentiam quibus in cibum vtebatur, quia & ista cum sicca eremus esset, rarissimas ferebat; sed amore Domini inflammata adamantina illa anima inuicta, facilius sustinebat tristia ista, quàm voluptates. Inuenit etiam Dei gratia speluncam vestigia sequens illuc ambulantium, & monachum quendam reperit, vitam eremiticam transigentem, & hunc flagrantissime amplexatus & osculatus, rogabat ab illo sibi ostendi Barlaam habitaculum, & de seipso cuncta viro illi manifesta fecit: per ipsum itaque locum didicit habitationis quem quærebat. Ambulat itaque gaudens & robustus sicut paruulus ex longo tempore patrem cupiens videre. Stetit ergo ante ostium speluncæ, & pulsans ait: BENEDIC PATER, BENEDIC. Vt autem vocem audiuit, exijt Barlaam de spelunca, cognouerat autem per spiritum quem secundum exteriorem aspectum perfecte cognoscere non valebat, propter mirabilem transfigurationem qua mutatus & transfiguratus erat ab aspectu illo priore & decora ac florida iuuentute. Nam denigratus erat à feruore solis, comatusque crinibus, exesam habens faciem, & oculos in profundum dimersos, & cilia exusta riuis lachrymarum, & multa inopiæ afflictione. Sed Iosaphat cognouit spiritualem patrem caracterem vultus seruantem eundem: Stans ergo mox contra orientem senex orauit, gratias agendo Deo, & post orationem dicto *amen*, apprehendentes se & osculantes feruentissime alterutrum amplexibus constringebant, & præ interno amore satiari non poterant.

Biennio Barlaamum quærit. *Inuenit Barlaamum.*

De mutua salutatione eorum & conuictu.

CAP. LIX.

SErmonem autem incipiens Barlaam, *bene venisti*, dicebat, *fili Dei & hæres cælestis regni per Dominum nostrum Iesum Christum: quem dilexisti, quem merito desiderasti super omnia temporalia & corruptibilia, & sicut prudens negociator & sapiens, omnibus venditis pretiosissimam emisti margaritam.* Iosaphat referre cœpit quanta post illius absessum facta sunt ei, & quomodo Dominus omnia in prosperitatem vertit vsque ad præsentem eorundem coniunctionem. Senex autem audiens ista cum delectatione & miraculo præ gaudio lachrymatus, dicebat: *gloria tibi Deus noster, qui semper ades, & auxiliaris diligentibus te.* Sic ab ambobus Deo gratiæ referuntur, & talia colloquentibus, & Dei exultantibus gratia, superuenit vespera. Tunc ad orationem surgentes diuinum celebrabant officium, deinde cænaturis ponit mensam Barlaam locupletem, spiritualibus plenam epulis, sensualis vero nequaquam participem consolationis. Olera enim fuerunt cruda, quorum senex ipse operator & cultor fuit, & dactyli pauci, qui in ipsa eremo inueniebantur, & siluestres herbæ; gratias agentes ergo & apposita edentes, & aquam de fonte qui aderat bibentes, *& aperienti manum & implenti omne animal benedictione*, denuo gratias egerunt. Rursus autem surgentes, & rursus nocturnas complentes orationes, spirituale post orationem cæperunt colloquium, sermones videlicet salutis & cęlesti plenos philosophia.

Barlaam bene illi precatur. *Math. 13.* *Barlaam abstinentia & ciborum delectus.* *Psal. 144.*

Mansit autem Iosaphat cum Barlaam sic plurimis annis, mirabilem illam & super hominem transigens conuersationem, & quasi Pater huic & eruditori per omnia obediens, & consentiens, omnique subiectione & humilitate se illi subijciens, & ad omnem virtutis speciem semetipsum exercens, optimeque instructus ad luctandum contra iniquissimos spiritus. Et vt simpliciter dicam, tantus inerat ei labor conuersationis, vt & ipse miraretur, qui plurimos in hoc expenderat annos Barlaam, & perseueranti illius vinceretur instantia. Nam tantum de illo duro & inconsolabili cibo percipiebat, vt solum posset viuere, ne si violenter moreretur, mercedes amitteret bonorum operationis. Sic ergo ad vigilandum naturam subdidit quasi incorporeus aliquis & sine carne. Orationis etiam illi & intellectualis operis insatiabile erat opus, vt nec horam nec punctum ipse perderet omnino, ex quo in illo eremo habitauit. Hoc enim opus veri monastici ordinis est, nunquam ociosum inueniri à spirituali operatione.

Vigiliæ & nocturnæ orationes. *Studium virtutis.* *Verum monachi munus in quo situm sit.*

Qualiter Barlaam obitum suum ei nunciauit.

CAP. LX.

SIc ergo inuicem conuersantes Barlaam & Iosaphat, post multos suos pro pietate labores quadam die aduocauit senex spiritualem filium, dicens: Dilectissime Iosaphat, in hac te eremo habitare oportebat, & mihi Christus oranti de te promisit ante vitæ meæ obitum te videndum, vidi ergo sicut desiderabam. Nunc ergo quoniam mihi resolutionis tempus in ianuis est, & sociale & coætaneum desiderium esse cum Christo, iam completum est; tu quidem corpus meum terra operi, & puluerem trade pulueri; mane vero de cætero in hoc loco, spirituali adhærens conuersationi, & meæ memoriam faciens humilitatis; timeo enim ne forte obscura dæmonum multitudo animę meę obsistat propter multitudinem mearum ignorantiarum. Tu autem fili ne metuas loborem conuersationis, neque formides longitudinem temporis, & versutias dæmonum, sed horū quidem infirmitatem, Christi virtute munitus, audacter deride. Aduersus vero duritiem laborum & temporis spatiū, sic eris quasi quotidie hinc migratione expectans & quasi initium tibi esse conuersationis hanc diē & finem.

Mortē prædicit Barlaam. *Timet purgatorium ideo petit preces.* *Mortis memoriam Iosaphat inculcat.*

His à beato Barlaam dictis, riui lachrymarum Iosaphat mensurã non habebant, sed velut de fonte multifluo scaturientes, eum totum ac terram in qua sedebat rigabant. Deflens autem separationem vehementer rogabat, vt comes eius itineris moriendo fieret, & ne post se relinqueret illum in hac vita, dicens: Cur, quæ tua sunt tantum quæris, Pater, & non ea quæ proximi sunt? ad requiem ipse pergens, in tribulatione & miseria me derelinquis, priusquam bene exercitatus sum laboribus conuersationis: sed deprecare Deum quæso te, vt comitem me tecum de hoc sæculo assumas. Hæc Iosaphat cum lachrymis dicente, senex leniter & plane respondit dicens: Non debemus incomprehensibilibus iudicijs Dei resistere; ego enim plurimum deprecatus sum Dominum, ne separemur ab inuicem, & edoctus sum à bonitate illius, quia non est congruum te nunc pondus deponere carnis, sed permanere oportet in exercitio, donec splendidiorem coronam tibimet componas. Non enim sufficienter adhuc decertasti ad eam quæ tibi præparata est mercedis retributionem, sed oportet te hic modicum laborare, vt lætus intres in gaudium Domini tui. Ego fere centum sum annorum; in hac vero eremo annos 75. peregi: tibi autem licet non tantum tempus sit constitutum, sed tamen appropinquare oportet sicut iubet Dominus, vt consimilis ostendaris mihi, & nihil minus habeas ab eis qui portauerunt pondus diei & æstus. Suscipe ergo charissime libenter quæ à Deo decreta sunt. Iosaphat igitur consolatus est.

Cũ illo mori desiderat.

Consolatur Iosaphat.

De dormitione Barlaam.

Cap. LXI.

DEinde ad quosdam transmittit eum fratres procul habitantes, vt afferret ei quæ ad sacram hostiam consecrandam erant necessaria. Tunc confortatus Iosaphat velociter mysterium impleuit, metuebat enim ne forte se absente, naturæ debitum Barlaam solueret, & spiritum Domino traderet, detrimentumque sibi durissimum inferret; non verba testatoria, non orationes, non benedictiones illius adeptus. Ita ergo viriliter ab illo longa via peracta & allatis pro quibus ierat, offert Deo sacrificium sanctissimus Barlaam, & communicans ipse, tradidit & Iosaphat incontaminata Christi mysteria, & exultauit spiritu. Deinde consuetum percipientes cibum ædificatorijs verbis animam rursus Iosaphat alebat, dicens: Non iam nos, dilectissime fili, in vnum congregatesus & mensa in hac vita; ingredior enim iam vniuersalem viam patrum meorum: oportet ergo te erga me dilectionem per custodiam mandatorum Dei, & in hoc loco vsque in finem perseuerantiam ostendere, conuersans quemadmodum didicisti, & edoctus es, memor semper humilis & negligentis animæ meæ: *Fidelis seruus & omni acceptione dignus*, sicut clamat Paulus. *Nam si commorimur & conuiuemus, si sustinemus & conregnabimus.*

Adfert Iosaphat necessaria ad sacrificium.

Commendat iterum suam animam.

2. Tim. 1.

Talia quidem Barlaam vsque ad vesperam & per totam noctem Iosaphat loquebatur ineffabili dolore detento & separationem non ferenti. Mox vero illuscente die, eleuatis in cælum manibus & oculis ait:

Meritum & merces.

Domine Deus meus, qui vbique præsens es & omnia imples, gratias ago tibi, quia respexisti humilitatem meam, & in orthodoxa confessione, & in via mandatorum tuorum dignum me fecisti cursum consummare huius incolatus mei. Et nunc optime Domine misericordissime, suscipe me in æterna tua tabernacula: & ne recorderis peccata, quæ tibi peccaui scienter & ignoranter, custodi etiam & hunc fidelem famulum tuum: cui præesse me voluisti indignum famulum tuum, erue eum ab omni vanitate & tentatione aduersarij, & altiorem illum facito, contritis laqueis quos in laqueum malignus posuit omnibus qui salui fieri volunt.

Oratio Barlaam morientis.

Finita oratione paterno affectu amplexatus Iosaphat, osculatus est eum in osculo sancto, signoque crucis semetipsum signans, & pedibus extensis exhilarato vultu quieuit in pace. Tunc Iosaphat corruens super eum fletibus atque suspirijs, gemitibusque dolori satisfaciens, & lachrymis corpus abluens, ac laneo panno quem dederat ei in palatio inuoluens, decantabat per totam diem & totã noctem psallens pariter, & lachrymis venerandũ beati madefaciens corpus. Sequenti vero die sepulchrũ faciens prope speluncam & religiose valde, & cum summa reuerentia sacram glebam deferens: in monumento deposuit spiritualem patrem bonus ac venerabilis filius.

Moriens se munit cruce moritur.

Iosaphat super corpus psalmos recitabat.

De visione Iosaphat, qua cælestes ei mansiones apparuerunt.

Cap. LXII.

ET flagranti animo ad intensissimam extendens se orationem ait.

Domine Deus meus exaudi orationem meam, qua clamaui ad te: miserere mei, & exaudi me: quoniam ego te ex toto corde meo quæro. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus: quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me. Et notam fac mihi viam in qua ambulem & saluum me fac: quoniam bonus es amator hominum orationibus & intercessione famuli tui Barlaam.

Oratio Iosaphat ad Deũ Psal. 26.

Deum orat vt per famuli sui Barlaã preces se seruet.

Finita oratione iuxta sepulchrum sedebat flens, & sedens obdormiuit, & vidit terribiles viros illos: quos & prius viderat venientes ad se, & deducentes illum in maximum campum & mirabilem. Deinde ad gloriosissimam & splendidissimam introduxerunt ciuitatem. Ingrediente vero illo, alij obuiabant, multo fulgentes lumine coronas in manibus ferentes, ineffabili decore resplendentes, quales humani oculi nunquam viderunt. Interrogante vero Iosaphat, cuius sunt coronæ gloriæ splendidissimæ quas cerno. Responderunt: tibi quidem vna propter animas multas quas saluasti præparata est: ornanda vero nunc amplius pro exercitatione eremitica quam peragis, si tamen viriliter in hac vsque in finem perduraueris. Alia vero quidem tua & ipsa, sed patri tuo oportet te exhibere eam, qui per te à via mala declinando, & pænitentiam veraciter agendo reconciliatus est Domino. Iosaphat igitur hoc audito, hæsitanter & mæste hoc accepit, & dixit: Quomodo possibile est nõ impar mihi: qui tanta sustinui, patrem meum adipisci donum, propter solam pænitentiam: dixit hæc; & Barlaam confestim æstimabat se videre quasi exprobrantem sibi & dicentem: Isti sunt sermones mei Iosaphat, quos aliquando dicebam tibi, quia cum tu prædiues fueris non beneficus eris, & ipse hæsitabas in verbo. Nunc autem quomodo contristatus es de æquali honore tibi videlicet & patri, & non potius lætatus animo, quia exaudita est tua multa oratio pro ipso. Iosaphat autem, prout mos erat ei semper dicere. *Ignosce Pater*, ait, *ignosce, & vbi habitas ostende mihi.* In hac, inquit senex, speciosa & magna ciuitate habitationem habere merui in media vrbis platea luce fulgente eximia. Rogare vero iterum Iosaphat Barlaam se putabat: vt eum induceret in habitaculum & affectuose in hospitio suo reciperet, sed nõdum tempus venisse dicebat ille, quo ad illa venire posset tabernacula adhuc onere subiectus corporis. Si ergo ait viriliter perseueraueris quemadmodum mandaui tibi, venies paulo post, & eisdem dignus efficieris mansionibus, & eandem gloriam consequeris, & eodem gaudio frueris, & in æternum insimul erimus. Excitatus vero à somno Iosaphat, luce illa & ineffabili gloria habebat animam adhuc satiatam, & cum multa admiratione *Domino gratiarum referebat hymnum.*

Visio Iosaphat.

Videt coronas duas.

De corona patris miratur.

Illum obiurgat Barlaã.

De obitu eiusdem.

Cap. LXIII.

MAnsit autem vsque ad finem vitæ suæ, angelicam veraciter in terra ducens conuersationem: & duriore exercitatione post transitũ senis vtens. Ætatis suæ quidem 25. anno terrenum deseruit regnum, & eremiticum subiit laborem. 35. vero annos in hac eremo conuersatus est; multas vero animas prius diabolo subri-

Triginta quinque annos egit in solitudine Iosaphat.

subripuit, & Deo saluandas obtulit, & in hoc perficiendo gratiam apostolicam promeruit. Erat autem martyr voluntate, nam cum fiducia Christum in conspectu Regum & tyrannorum confessus est, & prædicator eius magnitudinis eximius claruit. Multos etiam spiritus nequitiæ in eremo luctando prostrauit, & omnes Christi superauit virtute, cęlestisque particeps muneris diutius extitit & gratiæ. Denique tali peracta conuersatione, & ita dignam sua vocatione operationem retribuens ei, qui se vocauit, crucifigens mundum sibi, & seipsum mundo, in pace ad Deum pacis vadit: illiusque gloriæ iam ante promissa sibi corona exornatur, & Christum cernere dignus efficitur, cuius in manus animam suam commendans, in viuentium transmigrauit regionem, vbi sonus epulantium, vbi lætantium omnium habitatio. Pretiosum vero corpus illius, quidam vir sanctus qui habitationem suam non procul ab eo fecerat: qui & ad Barlaam iter illi prius ostenderat, diuina quadā edoctus reuelatione, ipsa hora dormitationis eius aduenies, & sacris laudibus honorificans illum, lachrymasque effundens, erga illum dilectionis signum & alia omnia perficiens, quæ christianis sunt legitima, in sepulchro patris Barlaam posuit eum; nam decebat eorum simul esse corpora in terra, quorum perenniter in cælis erant animæ iunctæ.

Mors Iosaphat.

Cum Barlaam sepelitur.

De translatione vtriusque sacri corporis in Indiam.

CAP. LXIIII.

PRæcepto igitur cuiusdam terribilis per visionem fortiter in mente illum contestantis, acquiescens eremita qui eum sepelierat, ad regnum Indorum pergere contendit, & ad Regem Barachiam peruenit; omnia sibi manifesta de Beato Iosaphat facit. Ille autem non negligens illico pergit cum multitudine magna, & virtute ad speluncam peruenit, monumentum aspicit, & superlachrymatus tollit operculum, & vidit Barlaam & Iosaphat habentes membra secundum proprietatem speciei vtriusque posita, & corpora nil prior e colore immutata, sincera vero & omnino integra cum suis indumentis. Tunc illa sanctarum animarum tabernacula, multam odoris suauitatem emittebant, nil penitus fœditatis retinentia; quæ Rex in thecis pretiosis reposita in suam reportauit patriam. Vt autem peruenit ad aures populi quod factum fuerat, multitudo innumerabilis ex omnibus ciuitatibus & in circuitu regionibus ad adoranda & videnda illorum beatorum corpora confluebant honorifice, cum hymnis & canticis & lampadibus ac cereis ardentibus. Vnde quidam ibi congruenter satis & valde idonee dixit; *luminaria circa luminis filios & heredes*. Splendide vero simul & magnifice in ecclesia, quam Iosaphat ab ipsis fundamentis erexerat deposita sunt corpora. Plurima ergo miracula & sanitates in translatione & depositione, & deinceps per sanctos suos famulos operatus est Christus ad laudem & gloriam nominis sui. Et vidit Rex & omnis turba virtutes quæ per eos fiebant, & plurimę gentes, quæ erant in circuitu, infidelitate languentes & Dei ignorantia, per ea quæ ad sepulchrum fiebant signa, crediderunt. Et omnes videntes & audientes, angelicam Iosaphat conuersationem & à pueritia inæstimabilem eius ad Deum amorem mirabantur, glorificantes in omnibus DEVM.

Explicit historia.

Per visionē [...]ac in India [...]ubentur [...]unciari.

Corpora integra Rex Barachias in patriam transfert.

Cum honore suscipiuntur.

Multa miracula in translatione & depositione sanctorum.

De Sancto Zosima monacho.

CAP. LXV.

IN vitis Patrū fuit quidam senex in Palestinæ monasterijs, vir vita & verbo decoratus, qui ex ipsis cunabilis monasticis nutritus est morib. Zosimas nomine; qui, vt fertur, ita certaminibus erat ignitus, vt de propinquis & longinquis monasterijs, ad eius cucurrerent doctrinam & eius imitarentur abstinentiā. Dicebat autē & ipse quod ex matris sinu in eodē traditus monasterio 53. ibidem deguisset annos monasticum cursum perficiens. Post hęc, vt retulit, infestabatur à quibusdam cogitationibus, quasi perfectus esset in omnibus aliena doctrina minus egens; nullusque eum monachus in deserto, sensu, vel opere præcelleret. Hoc secum eo cogitante, Pater quidam astitit ei & ait ad eum: *Zosima bene certasti in omnibus, sed nullus præfectus est in omnibus*, nam sunt & aliæ salutis viæ, quas si vis apprehendere, egredere de terra & cognatione tua, & sequere me. Pergens igitur, cum peruenisset ad Iordanem fluuium, deductus est voce clamantis in quoddam monasterium, vbi desertus erat locus: & propinquis incognitus, ibique ab Abbate deuote & humaniter est receptus. Illic prima ieiunij hebdomada Dominico die omnes ex more monachi ad sancta Dei mysteria celebranda vocabantur, & corpus Domini viuificum ab vnoquoque suscipiebatur. Completaque oratione, flectentes genua senes se inuicem osculabantur. Deinde omnes amplexantes, & pacem dantes Abbati, rogabant sibi ab eo orationem futuri certaminis eorum auxiliatricem fieri. His peractis monasterij * regia aperiebatur simulq; psallentes & dicentes, *Dominus illuminatio mea, & salus mea &c.* ipsius psalmi, exibant. Egredientes vnum forsitan tantum vel duos custodes monasterio relinquebant, non qui infra reposita custodirent, quia nec erat quod à furibus raperetur, sed ne oratoriū sine celebratione solenni postponerent. Singuli autem eorum secum deferebant vitæ necessaria vt poterant, alij panem, alij carycas, alij dactylos, cæteri vero legumina aquis infusa, alij autem nihil, nisi tantum propriū corpus, & palliū quo vestiebantur. Nutriebātur vero quoties natura cōpellebat herbis, quę in deserto nascebantur: igitur regulam propriam quam sibi quisque nouerit expedire, creabat, talemque habebant immutabilem legem, ignorare alium, & quale alius operaretur certamen. Atque Iordanem mox derelinquentes, seorsumque ab inuicem de longe discedentes à ciuitate, habitationem habebant desertam, nullus alij iungebatur. Sic igitur omnes dies ieiunij complentes, ad monasterium remeabant dominica die in ramis palmarum. Nulli vero licitum erat interrogare proximum suum, quomodo vel qualiter præsens certamen exerceret; nam demonstratio hominum infructuosa opera & damnosa acquirit.

Zosima monachi perfe[...]tio.

E sinu matris religiosus.

Tentatur superbia perfectionis sua.

Monasteriū ad Iordanem situm ex diuina monitione petit.

** Intellige primam monasterij ianuam quæ regia dicebatur. Psal. 26.*

In Quadragesima ieiunium petunt.

Reuertuntur Dominica palmarum.

Qualiter inuenit Mariam Ægyptiacam in eremo.

CAP. LXVI.

TVnc vero Zosimas iuxta consuetam regulam monasterij pertrāsito Iordane, paruum secum detulit cibū ad sustentationem corporis, & pannum quo induebatur, & quidem regulā adimplebat pertranseundo eremum. Tempus vero refectionis quod erat necessariū pro natura corporis, modico siccoq; trāsigebat cibo; soporem vero paruum in terra iacens faciebat, & iterum diluculo iter suum carpebat, sperans aliquem patrem inuenire, qui posset eum iuxta desiderium suum ædificare. 20. vero dierum pergens iter, facta hora quasi sexta, paululum se abstinuit ab itineris labore, eleuatisque oculis ad orientem, consuetam sibi celebrabat orationem. Solebat etenim statuto diei tempore prima, tertia, sexta, & nona, abstinere se à sui itineris cursu orationis causa. Eleuansque oculos ad superna, & respiciens à dextris vidit in quodam loco stare quasi vmbraculum humani corporis. Stupefactus autem fantasma esse putans, & *ter signaculum sanctæ crucis sibi faciens*, completa oratione vidit quendam in partem ambulantem meridianam, nudo nigroque corpore ex incendio solis exusto, capilli eius vt lana candidi atque parui vsque ad collum corporis descendentes. Hoc dum videret Zosimas admirans repletus est magno gaudio, cæpitq; currere ad eandem partem qua videbatur. Cum autem ille vidit Zosimam de longe ad se proquinquantem, cępit concito fugere in

Zosimas per desertum vagatur.

Orat tertia hora quiescens ab itinere.

Signat se ad spectrū vt putabat occursum.

Maria refugiens Zosimas insequitur.

interio-

interiora deserti. Zosimas vero contemnens senectutis debilitatem, fastidiumque itineris, concito eum gradu sequebatur, emittens vocem cum lachrymis, vt quid me fugis hominem senem & peccatorem serue Dei viui? sustine me quicunque sis. *Coniuro te per Deum pro cuius amore hanc habitas eremum, & recipe me debilem & indignum senem.* Cumque iam fatigatus currere non posset, & lachrymis lachrymas augeret; ille qui prius fugiebat ait, Abba Zosima quid me persequeris? ignosce mihi, per Deum te peto, quia minime possum conuertere faciem meam ad te, eo quod sim mulier nuda, sed pallium quo tu indutus es porrige, vt possim corporis meæ verecundiam tegere, veniamq; ad te vt accipiam tuas orationes. Tunc stupefactus atque turbatus est, eo quod audisset se vocari ex nomine; intellexitque quod non eum nominatim vocare posset, quem nunquam viderat neque audierat, nisi quia hoc superna prouidentia reuelauerat: statimque expolians se, pannum quo induebatur vetustissimum, iactauit illi auersa facie. Illa autem sumens eum præcinxit se vt potuit, & cooperuit partem necessariam sui corporis, respiciensque Zosimam, ait ad eum: Quid tibi visum fuerit Abba peccatricem mulierem videre? aut quid quærens agnoscere, tot tibi imposuisti labores? Ille vero genua flectens obsecrabat vt benedictionem ab ea reciperet: illaque prostrata humo, adorabat eum. Erant, ergo vterque in terra inuicem se adorantes, & rogantes alterutrum initium facere benedictionis. Nulla alia penitus audiebatur vox, nisi tantummodo *benedic me pater.* Consentiens tandem sermonibus senis mulier, ait ei. *Benedictus Dominus redemptor animarum nostrarum.* Zosimas respondit *amen.* Moxque erecto à terra ait mulier seni: Rogo te, pater, vt mihi conuersatione christiani generis, quomodo sint Reges vel Pastores ecclesię enarres. Zosimas vero respondēs ait ad eā multifaria relinquens, breui sermone dicam tibi mater, quod Christus Dominus ac redemptor noster, omni suo populo firmam pacem concedere dignatus est: sed rogo te vt depreceris Dominum pro totius stabilitate, simulque pro peccatis meis.

Suo nomine appellat Maria Zosimam hactenus incognitum.

Mutuo benedictionem petunt.

Quod vidit eam orantem in aere subleuatam.

Cap. LXVII.

R^Espondit mulier: oportunum est, & valde necessarium te Abba Zosima qui habitu & mente sacerdotali ornaris officio, pro omnibus atque pro me peccatrice orare Deum, cum ad hoc vocatus es; tamen propter præceptionem tuam obedio cum omni virtute, & orabo Deum licet peccatrix. Et eleuans oculos ad orientem, manus erexit ad cælos, & cæpit silenter orare, ita vt tantum labia mouerentur, & vox penitus non audiebatur, vnde & Zosimas nullum verbum orationis potuit intelligere; sed hoc Deum sibi testem adhibens dicebat, quoniam dum prolixam mulier faceret orationem, vidit eam in loco in quo stabat orans à terra suspensam in aere, quasi vnius cubiti mensura. Qua visione, magno comprehensus est timore: & cadens in terram, cæpit sudoribus inundare, stuporibus comprehendi, admirationibus æstuare, nihilque aliud dicere poterat, nisi tantum *kyrie eleyson.* Dum hoc ageretur, cæpit senex cum magna dubietate hæsitare, ne forte esset spiritus fantasiæ fingens orationem, moxque conuersa mulier leuauit Abbatem à terra, & ait ad eum: Abba, vt quid te conturbant cogitationes tuæ, ut tantum vt scandalizatus sis in me, existimans me immundum esse spiritum, orationem simulantem? satisfacit tibi Dominus: peccatrix sum mulier, tamen *sanctum Domini nostri Iesu Christi baptismum induta sum, & non sum spiritus, sed magis terra & cinis, nullaque habeo spiritus opera maligni.* Et hæc dicens; *signo redemptionis sanctæ crucis* frontē, oculos & pectus sibi depingens dixit: Deus omnipotens, Abba Zosima, eripiat nos de iniquo. Senex autem proijciens se in terram, apprehendit pedes eius, dicebatque cum lachrymis: *Coniuro te per Christum Dominum nostrum, qui nasci pro hominum redemptione ex virgine dignatus est, propter quem carnes tuas ita afflixisti, ne abscondas à seruo tuo quæsis; vel vnde, aut quando, vel quomodo ad habitandum hanc eremum aduenisti? Mulier* à terra eum eleuans dixit ad eum: Turpe quidē & omnino verecundosū mihi videtur Abba Zosima, tibi enarrare verecundiam operum meorum; sed peto vt veniam mihi concedas dicenti.

Diuinitus docta nouit Maria Zosimam esse Presbyterū.

Suspensa in aere orat Maria.

Corrigit Zosimæ dubitationem.

Signat se signo crucis.

Narranda peccata ut aliorum orationibus iuuemur.

Nudam me vidisti corpore, notos faciens tibi actus meos, vt scias quod mei operis opprobrium non gloriam meam quærens occultabam. Nam per quæ opera mea habeo gloriari, dum fuissem vas perditionis diaboli? Scio enim quod si operum meorum initium narrationis fecero, fugam petiturus es, ac si quis fugiat à serpente, tamen dicam omnia, nec quicquam tibi occultum faciam; sed peto & deprecor te, Pater, vt indesinenter orare pro mea miseria digneris vt tuis intercessionibus merear inuenire misericordiam in illo examinis die. Tunc senex protensis manibus, copiosas fundebat lacrymas.

Qualiter illa cæpit ei narrare cursum vitæ suæ

Cap. LXVIII.

MVlier autem cæpit explanare suam narrationem dicens: ego Pater, patriam habui Ægyptum, & dum mei adhuc superessent parentes 12. anno derelinquens eos, Alexandriā petij ciuitatem, vbi qualiter ab initio corpus meū tradiderim corruptioni, qualiterue iugiter insatiabili libidinū fluxui deseruierim, sermonibus enarrare minime possum. Breuiter etiam tibi dicam Abba, meæ fornicationis iniquitatem: Decem & septem & amplius ferè annis publico astans loco pessimum mei corporis negotium exercebam, tradens volentibus irrecusabiliter carnis meæ pudorem, repellens à me omne acquisitionis lucrum, vnum tantum mihi erat lucrum, luxuriosam acquirere vitam. Nam ludus, ebrietates, insomnietates mihi pro thesauro videbantur, multotiensque oblatum mihi lucrum recusabam, vt amplius acquirerem pessimi mei desiderij amicos, & hæc quasi locuples faciebam; sed & egestatem pro diuitijs reputabam. Vnus vero & magnus mihi erat ardor desiderij, prodigijs & conuiuijs, risibus & iocis insistere, & diebus & noctibus pessimam corporali naturæ iniuriā irrogare. Æstiuo autē tempore contigit me videre turbam Ægyptiorum & Libyorum currentem contra mare, interrogans quo festinarent, audiui eos in Hierosolymam ascendere, crucem redemptionis post paucos dies desiderantes videre. Tunc respondi viro narranti mihi: per Deum te coniuro, si voluero eis comitari, dabunt licentiam mihi. Ille respondit: Si naulum dederis, expensasque habueris, nullus eorum te prohibere potest. Dixique ad eum: Corpus meum erit illis pro naulo: Ideo autem cum ipsis comitari festinabam, vt haberem in eis amicos pessimæ & sordidissimæ meæ voluptatis. Ego quidem Abba Zosima, rogaueram te: vt nō mihi imputares meas tibi ineffabiles dicere verecundias, quia vndique tremore concutior: viuit dominus, quod polluuntur meis sermonibus non solum aures tuę sed etiam ipse aer. Tunc Zosimas fortiter lachrymatus dixit: Loquere per Deum te coniuro, soror mi, loquere, ne prætermittas cęptam narrationem ædificationis. Illa vero cæpit explanare, ita dicens: Vir ille qui à me interrogatus fuerat quo turba illa pergeret, audiens turpes meos sermones, subridens abijt: ego vero velocius ad mare cursum faciens, vidi iuuenes ad littora maris astantes numero 10. lusus & motiones vanæ iuuentutis habentes, expectantes sodales suos nauigatores; nam plurimi in nauiculam iam ascenderunt. Ducentibus me autem simul cum eis in nauiculam ascendi: totaque mihi nauigatio erat lusus, ebrietates, adulteria ridicula, turpia verba, vel alia similia, quæ tibi lingua explanare minime potest, vt etiam honestatis viros ad miseriam inuitarem: totaque vita mea animarum erat perditio, & lacus earum erat mea crudelissima caro. Vnde sæpe admirans stupefacta quomodo mare meas sustinuit iniquitates, aut quomodo terra os suum non aperuit,

Exponit Maria Zosimæ anteactam vitam suā.

Exaltatio sanctæ crucis Hierosolymis celebris.

Hierosolimā nauigat libidini dedita.

Acta sua in naui recēset.

& viuā me infernus non absorbuit; sed vt video misericors Deus mea iniqua opera sustinuit, pœnitentiam desiderans, *qui non vult mortem peccatoris.* Ezechiel. 18.

Qualiter beatam Virginem apud filium suum fidedictricem pro se dedit.

Cap. LXIX.

VT ergo peruenimus Hierosolymam, præteritis etiam deteriora faciebam, in perditionem multorum insaniens, omnem ciuitatem gyrabam, animas innocentium venando. Igitur concurrentibus mane ad ecclesiam volens comitari, perueni simul cum eis ad regias atrij, & non permittebar ingredi. Vixque cum magno fletu & labore appropinquabam; sed quando limē Regiæ calcabam, alijs ingredientibus me solam quædam diuina virtus ingredi prohibebat. Rursus imprudenter me ingerebam, sed iterato repellebar, in tantum vt sola in atrijs astans inuenirer. Existimans ergo ne ex fœminea debilitate hoc mihi contingeret, iteraui cum alijs amplius repetendam ingressionem, cupiens introitum adipisci, sed tanquam militaris acies contra consistens ingredi non sinebat, & iterata vice vsque foras atrium repellebat. Dum hoc frequenter, mihi contingeret, iam defecta viribus ac desolata membris, ita vt nec standi mihi virtus sufficeret, postpositis omnibus in quodam angulo atrij seorsum recessi, tractans mecum vnde mihi hoc accidisset, quod minime templum ingredi potuissem, tandem aliquando intellexi vnde talis eueniret contrarietas, vt *adorandi mihi lignum viuificum sanctæ crucis copia negaretur.* Salutis enim verbum patefecerat cordis mei oculos reuelans mihi, ob sordes peccatorum meorum ingressum templi me non mereri. Tunc cæpi miserabilis flere, pectusque manibus tundere, & ex alto cordis infinita dare suspiria, lachrymasq; affluenter effundere. Respiciens autem de loco in quo stabam, vidi seorsum imaginem fixam, vultum habentem sanctæ Dei genitricis, ad quam de toto cordis affectu dixi: *Sancta Virgo, quæ Dei verbum incarnatum genuisti, scio quod immerita sum tantis polluta sordibus, & tantis miserijs repleta, respicere magnitudinem tuam, sed certa sum quod ideo Deus quem genuisti, homo dignatus est fieri, vt peccatores vocaret ad pœnitentiam. Auxiliare ergo mihi sancta Dei Genitrix, quia nullum habeo solatium, & impetra me regias sanctæ introire ecclesiæ. Obsecro te Domina, vt cognoscere me facias videntibus cunctis sanctæ crucis venerabile lignum, in quo carne affixus est Deus, quem tu sancta & immaculata genuisti Virgo: qui suum propter totius mundi salutem effudit sanguinem. Iube mihi Domina clausas regias patefieri, meumque adimpleri desiderium, vt adorem sanctissimum lignum crucis, fide dic coram Deo quem genuisti, quod denuo carnem istam sordidis & pessimis non maculabo operibus; sed mox vt mihi lignum sanctæ crucis adorare concesseris, renunciabo sæculo & omnibus quæ sunt sæculi, & vadam vbi præceperis.*

Hæc dum dicerem, satisfeci menti meæ, quia sancta Dei genitrix posset pro me hæc omnia obtinere; & relinquens locum in quo orabam, miscui me inter hos qui templum ingrediebantur, nullusque repertus est qui me foras repelleret, sed magis vt vnda maris ita me turba intus impellebat, donec appropinquarem sancto loco, quem prius nec pedibus calcare poteram. Nam absque vllo labore adoraui sanctum lignum crucis: & sensi ibi odorem suauitatis.

Non admittitur intra templum diuinitus repulsa.

Intelligens se ob scelera ab aspectu sanctæ crucis arceri compungitur.

Implorat suffragia sanctissimæ virginis Mariæ.

Proponit corrigere vitā.

B. Mariæ suffragio libere templū ingreditur.

Qualiter ad eremum pergens ibi pœnitentiam egit.

Cap. LXX.

APpropinquans ergo loco, in quo promissionem fidedictionis sanctæ Dei genitricis feceram, flectens genua, his cæpi loqui sermonibus: *Tu mihi Domina miserta es, measque preces non repulisti, nunc vbi tibi placuerit, dirige me, & demonstra mihi pœnitentiæ & salutis viam.* Dum hæc dicerem, facta est vox dicentis: *Si Iordanem transieris, illic bonam inuenies requiem.* Ergo dum talem audissem vocem, credens eam dictam fuisse propter me, initium viæ cum lachrymis faciebam, & ascendens nauiculam transfretaui Iordanem, perueniique in eremum, & ex illo tempore vsque nunc superelongaui fugiendo, habitans in deserto, expectans Deum meum, *qui saluos facit conuertentes ad se.* Quadraginta septem anni sunt, vt existimo, ex quo sanctam egressa sum ciuitatem, duos quidem panes mecum ferebam & dimidium, quando Iordanem transieram, qui per tempora quasi lapides duri facti fuerant; ex his modicum comedendo aliquantos transegi annos. Crede autem mihi, Abba Zosima, quod decem & septem annos cum immansuetis cogitationum bestijs in hoc deserto transegi, carnalibus reluctans cogitationibus dum recordabar affluentiæ præteritorum ciborum. Desiderabam enim carnes vel pisces, quos antea in Ægypto comedebam, delectabar & vini potu insatiabiliter, multo enim vino vtebar dum fuissem in sæculo, delectabar nefandis canticis dæmonum quæ ante didiceram, sed mox vt lacrymas fundebam, & manibus pectus vulnerabam, reducebam ad memoriam illam, quam fidedictricem mihi feceram, dum in hanc egrederer eremum, & quasi ante Dei genitricis astarem imaginem, ita eam lachrymabiliter orabam, vt amoueret pessimas ac sordidissimas mentis meæ cogitationes: & dum plurimas funderem lachrimas, vndique mihi refulgens videbam lumen atque claritatis circundabar chorusсis. Rursus infestabat fornicationū mearum cogitationibus; quæ quasi ignis vehemens ita deuastabant viscera cordis mei, sed ad consueta orationis recurrebam arma, terræ me proijciens, eamque lachrymis inundans, meam mihi orabam succurrere fidedictricem, ne postmodum vt præuaricatrix damnationis extremæ luerem pœnas. Non enim eleuabam faciem meam à terra, nisi totius diei noctisque consummatum fuisset spacium, & dulcissimi illius splendoris fuissem lumine circundata, qui totam illam tentationem cogitationum fugaret, sicque sanctæ Dei genitricis fidedictricis meæ protecta solatio, transegi 17. annorum spacia, innumera euadens pericula: & ex illo tempore vsque ad hactenus auxiliatrix mea mihi præsto inuenitur vbique, & vndique vigilans custodit me: Illisque expensis vt dixeram panibus per 17. annos, comedebam herbas quæ in deserto inueniebantur. Vestimenta autem mea cum quibus Iordanem transgressa sum, dirupta atque putrefacta sunt; nam valde à pruinis hyemalibus & æstiuis ardoribus tribulata sum. Ab illo tempore vsque nunc diuina misericordia eripuit corpus & animam meā à cunctis periculis, fitque mihi recordanti quanta mala, quantaque pericula per diuinam euaserim gratiam, magna lætitia & spes crescit salutis. Cibus potusque aut vestimentum mihi est verbum Domini; *quoniam non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei.* Math. 4.

Vocem missā cælitus docetur quid facere debeat.

Annis 17. conflictatur memoria præteriti luxus.

Resistit memoria originis suæ conuersionis.

Promptum B. Mariæ subsidium.

Æstu, algoreque cruciata

Qualiter narrationem finiuit, & sacramenti communionem petijt.

Cap. LXXI.

HÆc audiens Zosimas quod ex testimonijs diuinarum scripturarum locuta est, ait ad eam: psalmos, ô Domina mi, vel alios scripturæ libros legebas? ait ad eum? Crede mihi homo Dei quia non vidi alium hominem, ex quo transfretaui Iordanem, nisi tantum nunc tuam præsentiam, sed neque bestiam qualemcumq; aut aliud tantum animal: litteras vero nunquam didici, neque aliquem legentem aut psallentem audiui, sed verbum Dei superuiuens omnem hominem docet scientiā.

Ecce explanaui tibi opera mea, ô pater, rogo te ora pro me peccatrice.

Cumque mulier sermonem complesset, flectēs senex in terra genua, vocem cum lachrymis eleuauit dicens: *Benedictus Deus qui facit magna mirabilia.* Illa vero eleuans senem à terra, dicebat: Hæc omnia *quæ audisti à me homo Dei, per saluatorem te coniuro dominum nostrum Iesum* Chri-

Nec hominem, nec animal vidit annis 47

Viua & superstes vult celari.

Christum, vt nulli ea loquaris, quousque de terra me Deus assumi iusserit. Rogo autem te per dominum, vt in sanctis ieiunijs futuro anno minime transeas per Iordanem iuxta consuetudinem monasterij. Audiens autem Zosimas quod & solennē monasterij regulam ei nūciasset, mirabatur nihil ei dicens: nisi tantum, *gloria tibi Deus.* Habita, ait illa, in monasterio, & non egrediaris iuxta regulam, quia nec permittetur tibi; & sancta vespertina hora cœnæ dominicę, sume *sacrosanctum corpus & sanguinē Domini nostri Iesu Christi* in vas mundissimum, ferensque mihi expectans me in illa parte Iordanis iuxta sæculū, vt ibi veniēs suscipiam viuificationis ac redemptionis mysteria: quia à die illa qua in oratoriū sancti Ioannis veniēs, (priusquam transissem Iordanem) communicaui vsque nunc, minime *sacri corporis vel sanguinis Domini nostri Iesu Christi percepi mysterium.* Abbatem autem Ioannem primum monasterij in quo habitas commone, dicens: Cautus esto frater mi, & solicitus erga congregationē tuam, eo quod aliqua ibi prouenient, quæ necessaria sunt emendari: & hæc dicens adiecit, ora pro me Domine pater, petijtque interiora deserti.

Petit sibi viuifica sacramenta honorifice adferri.

Nouit monasterij secreta.

Qualiter Zosimas recedens, ad eam cum sacra communione redijt.

C A P. LXXII.

ABbas vero Zosimas flectens genua sua, osculabatur terram in qua sancta pedibus steterat, remeāsque de eremo eo die ad propriū deuenit monasterium, quo solitum fuerat monachis remeare, & totū quidem annum siluit, nullum alicui verbum dicens, de his quæ viderat. Elapso autem anni circulo superueniētibus diebus ieiunij, prima dominicorum die post solennem orationem, alij omnes iuxta regulam egredientes psallebāt: Zosimas autem leui febri cōtactus egredi monasterium minime potuit. Sicq; recordatus est verborū sāctæ mulieris, quæ dixerat ei, quod si egredi monasterium volueris, minime tibi licebit. Transactisque paucis diebus cōfortatus ex ægritudine, propinquante die cenæ dominicæ festinans præceptis Dei parere & mulieris, detulit secum in paruo calice *sacramēta corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi,* sumens etiam paucos dactylos, caricas, lēticulam aqua infusam, vespere peruenit ad ripam Iordanis, expectans præsentiam sanctæ mulieris. Quæ dum moram faceret; ille dicebat intra se, forsitā peccata mea prohibuerunt eam venire ad me, aut certe in hunc locum me præcessit, sed non inueniēs me remeauit. Cumque dominum cum lachrymis orasset vt desideriū suum ei ostenderet, ecce sancta mulier venit & in ripa fluminis stetit. Quam videns Zosimas exultauit glorificans dominum; & cogitās eo quod non esset nauicula, qualiter mulier posset trāsire, vidit eam, *facto signaculo sanctæ crucis* super aquas Iordanis, pedibus ambulare, sibique festināter occurrere. Quæ transiens cum peruenisset ad senem, ait ad eum: *Benedic me Pater,* factaque oratione pacē seni dedit, & sacrosancta mysteria suscepit, extendensq; manus ad cœlos ait: *Nunc dimittis famulam tuam domine secūdum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Dixitque ad senem: Perge cum pace ad monasterium tuum, venturo autem anno venies & inuenies me in loco vbi prius tecum locuta sum. At ille, deprecor te, inquit, vt comedas mecum de his quæ attuli. Illa vero tria grana lenticulæ infusa sumēs cum gratiarum actione percepit, dicens; sufficiat nobis gratia spiritussancti, vt conseruare possimus præcepta Dei; ora pro me Abba, & memor esto mei. Ille vero tactis pedibus dicebat, ora Domina pro sanctis Dei ecclesijs, & pro me peccatore, & inuicem sibi valedicentibus *signum sanctæ crucis faciens mulier,* Iordanem vt prius fecerat pedibus transijt. Senex vero regrediens reprehendebat seipsum, quod nomen sanctæ mulieris minime requisisset.

Zosimas redit ad monasterium.

Ægrotus remanet in monasterio.

Assumpta Eucharistia ad Mariam properat.

Iterum videt Mariam ad Iordanem venientem.

Edito signo sanctæ crucis ambulat Maria super aquas.

Sub obitum sumit sacrosanctam Eucharistiam.

Crucis edito signo ambulat super aquas.

Quod tertio rediens eam sepelinit.

C A P. LXXIII.

TRansacto autem anno ad eremum iuxta consuetudinem Zosimas properare studuit, vidensque nullum ad se venientem, cœpit lachrymis faciem inundare dicens: *Reuela mihi domine Iesu Christe thesaurum tuum angelum corporeum.* Tunc peruenit ad locum qui quasi torrens fuerat, & vidit in parte illius quasi solem orientem, vbi corpus sanctæ mulieris exanime iacebat, pedibus manibusque ita dispositis, sicut oportet disponi mortuus, respiciens in partibus orientis. Tunc cursu cōcito ruit, & eius pedes lachrymis cœpit rigare, nullamq; aliam partem corporis vel tangere præsumebat, cœpitq; ibi opportuna psallere cantica, & orationē offerre solennem, secumque cogitabat dicēs: Ego quidē sepelire volebam corpusculum sanctum, sed timeo ne sanctæ mulieri displiceat hoc. Hæc eo cogitante, vidit literas iuxta caput eius in terra descriptas continētes ita: *Sepeli Abba Zosima in hoc loco misera corpusculum Mariæ, & redde terræ puluerem suum, & ora pro me ad Dominum, cuius precepto, mēse Aprili die secunda de hoc sæculo sum assumpta.*

Tertiò pergit ad Mariam Zosimas.

Zosimas inuenit eius corpus exanime.

Repletus autē senex gaudio magno, eo quod per scripturā cognoscere potuit eius nomē, certus factus quod postquam Iordanem sancta Dei præceperat mysteria, mox in eodem cucurrit loco, in quo vitam finiret, ad illudque desertum quod Zosimas per 22. dierū spacium vix perambulabat, illa sancta mulier in vna peruenit hora, & ad Dominū migrauit. Tunc Zosimas intra semetipsum dicebat, tempus est adimplere preceptum, sed quid faciam miserabilis? Ignoro qualiter terram possim fodere, erat autem durissima & nullo modo fodiebatur; laborabat senex profusus sudoribus, & suspirans ex intimo cordis affectu, respiciensque vidit leonem magnum stantē ad pedes eius, & osculantem vestigia eius. Quem cū vidisset Zosimas, tremefactus est; recordatus est autē sermonis Mariæ quæ dixerat ei, quod nunquam feram vidisset in eremo, *& consignās se venerabilis crucis signaculo,* credidit quòd non ei noceret leo, propter virtutē sancti illius corporis: Leo autē cœpit innuere seni, ostendens se illi mansuetum. Zosimas ait ad eum: sancta hæc mulier pręcepit vt sepelirē corpus suum; & ego senex minime possum terrā fodere, quia nec habeo tale acutum ferramentum, sed tu assume talem operam, & fode terram, vt possit sanctū sepeliri corpus. Mox cœpit leo terram fodere pedibus, ad suscipiendum corporis depositionem. Tunc deponens eā Zosimas terra cooperuit astante secum leone, nudā vt antea fuerat, nisi quod panno rupto quem ei iactauerat, corporis necessariā partē cooperuerat. Discedentib. vero vtrisque leo vt agnus mansuetus desertum petiit, Zosimas autē regressus est *benedicens & hymnum dicens Deo,* omniaque monachis enarrauit quæ viderat & audierat, & illi glorificauerunt eum; qui etiam anniuersariam sanctæ mulieris depositionem celebrauerunt cum honore. Abbas autem Ioannes reperit aliquos in suo monasterio reprehensibiles vt verba sanctæ mulieris adimplerētur: & habitauit Abbas Zosimas in eodē monasterio venerabilem ducens vitam centum annis.

Signo crucis vndique se munit Zosimas.

Leo suis vnguibus parat sepulchrum.

Zosimas centenarius.

De Sancta Marina & eius falsa accusatione.

C A P. LXXIIII.

QVidam sæcularis hominis vnicam filiā paruulam, commendauit eam cuidam parēti suo; & ingressus monasterium, fidelem se & obedientem exhibuit, ita vt Abbas eum plusquā cæteros fratres diligeret. Qui cum aliquando recordaretur filiæ suæ; contristari cœpit & affligi intra se multis diebus. Quod videns Abbas dixit ei: Quid habes frater, quod sic tristis ambulas? qui procidens ad pedes eius cum lachrymis ait, habeo vnū filium in ciuitate, quem reliqui paruulū, & recordatus affligor propter eū: & noluit ei indicare quod puella esse. Vade

Pater sollicitus de salute filiæ Marinæ.

inquit Abbas, si diligis illum, adduc eum huc, & sit tecum. Quod cum fecisset, illam quæ Marina dicebatur, vocauit Marinum & dedit eam ad discendas literas intra monasterium. Quæ cū esset annorum 14. cępit eam docere pater suus viam domini, monens vt mysterium suum nullus cognosceret, & ab insidijs diaboli sollicite caueret. Dum autem facta esset annorum 17. defunctus est pater eius, & illa relicta sola in cella Patris, erat obediens omnibus, ita vt ab Abbate suo & à cunctis diligeretur. Habebat autem monasterium par boum & carrum, quia vicinum erat mare, vbi erat emporium ad tria milliaria; ibantque monachi & afferebant monasterio necessaria. Erat autem in ipso emporio * Pandochium. Cæpitque frater Marinus ex præcepto Abbatis frequēter pergere cum carro, & si tardabat reuerti, manebat in ipso Pandochio cum cęteris monachis. Contigit autem vt Pandox ille filiam virginem haberet, ad quam ingressus miles, cum ea concubuit & cōcepit. Quam cum parentes affligerent vt diceret de quo concepisset, respondit, frater Marinus qui hic frequenter cum carro mansit, ipse me oppressit & concepi. Quod cum retulissent Abbati, requisitus Marinus, vtrum hoc scelus perpetrasset, ingemiscens ait, peccaui pater, pœnitentiam agam, ora pro me.

Vt in monasteriū virorum recipiatur, habitum suus mutat & Marinū vocat.

** Taberna.*

Marinus fornicationis accusatur. Peccatum quod nō admisit, agnoscit quasi à se admissum.

De pœnis, quas propter conscientiam rei sustinuit.

Cap. LXXV.

TVnc iratus Abbas eum contundi & affligi iussit, ipsumque de monasterio eiecit. Qui nulli mysterium suum confessus, iactauit se ante fores monasterij, iacensque super terram, & in pœnitentiam se affligens, ingredientibus fratribus postulabat sibi buccellam panis dari. Pandochis vero filia peperit filium, & ablactauit, quem mater puellæ secum ad Marinum ante monasterium adduxit, ibi reliquit eum & abijt. Quem virgo suscipiēs, de ipsa buccella quā ab introeuntibus accipiebat, alienum filium tāquam proprium nutriebat. Postea fratres misericordia compuncti, rogantes vix coegerunt Abbatem, vt fratrem Marinum ad veniam susciperet, qui iam quinque annis pœnitēs ante ianuam monasterij iacuisset. Ingressus itaque vocauit Abbas ad se, & iussit ei, vt omnes immunditias in monasterio faceret, aquam ad necessaria portanda portaret, & omnibus seruiret. Quod virgo sancta libenter suscipiens, & adimplēs post paucos dies dormiuit in Domino; quod cum nūciassent fratres Abbati, dixit eis: Videte quale peccatum eius fuerit, vt nec pœnitentiam meruerit, ipsum tamen lauate; & longe à monasterio sepelite. Cumque lauarent eā cognito quia MVLIER ESSET, tundentes se clamabant, quia talis conuersationis & pœnitētia inuenta, sic ab eis afflicta fuisset. Vocatus quoque Abbas, cum videret esse MVLIEREM, mox cecidit in terram, & percutiebat caput suum, postulans ab ea veniam, iussitq; corpus eius intra monasterium in oratorio reponi.

Eijcitur ex monasterio & ad portā pænitet.

Admittitur rursus in monasterio.

Vilissima obit ministeria.

Moritur Marina & sexus cognoscitur.

Eadem die puella illa à dæmonio arrepta, venit ad monasterium, confitebaturque crimen quod admiserat, & de quo conceperat. Septima autem die repausationis eius *in Domino liberata est* ibidem intra oratorium à dæmonio, vbi etiam vsque modo Deus orationibus sanctæ virginis multa facit miracula.

Fornicaria à dæmonio arrepta apud corpus Marinæ liberatur.

De Sancta Euphrosyna, quæ sexum suum similiter inter monachos celauit.

Cap. LXXVI.

FVit etiam in Alexandria virgo nomine Euphrosyna, quam cum pater eius Paphnucius vellet nuptiis tradere, illa monachum quendam adiens petiit se doceri ea quæ Dei sunt, qui dixit ei: Si potes tentamenta carnis ferre relinque omnia & fuge. Qua postulante vt desiderium suum adimpleret, facta oratione, abscidit comam eius, induens eam tunicam schematis, & imposuit ei nomen Smaragdus, oransque pro ea discessit. Illa vero cogitans in semetipsa ait: Si intrauero monasterium puellarum, pater meus requirens inueniet me, & violēter me trahet inde propter sponsum meum. Proiecta ergo à se veste muliebri, induit virilem, pergensque ad monasteriū, vbi pater erat notissimus, simulans eunuchum quendam se esse de palatio venientem, vt reciperetur petiit & impetrauit, dicens se vocari Smaragdum, quam tradidit Abbas vni fratrum Agapito viro sancto, dicens: Hic erit filius tuus & discipulus, talem eum signa vt superet magistrum. Cum autem Smaragdus veniret ad ecclesiam, multos concitabat diabolus, ad decorem vultus eius per malas cogitationes, ita vt omnes molesti essent Abbati: qui talem pulchritudinē introduxisset in monasterium. Proinde vocauit eum Abbas & dixit ei: Fili pulchra est facies tua: & fratribus infirmis fit in ruinam. Volo te sedere in cella tua solum, ibique psallere, & ibi māducare, nusquam egressurum. Ingressus ergo frater Smaragdus cellam solitariam orabat ibi, vacans ieiuniis, vigiliis, & orationibus, ita vt miraretur qui eum suscepit frater Agapitus, & fratribus referret constantiam eius.

Monachus Euphrosinæ virginitatē suadet & sexus dissimulationem.

Simulat se eunuchum.

Instruitur à sene monacho Agapito.

Decore vultus eius diabolus abutitur.

Solitudo ei præcipitur ne alijs scandalo sit.

Qualiter eius pater ab ipsa nesciens consolationem suscepit.

Cap. LXXVII.

PAphnucius cogitans quid actum esset de filia sua, quia à domo sua discesserat, afflictus est vehementer, quia vnica illi erat & eam de vxore sua sterili per suffragia monachorum à Deo impetrauerat, petens vt ei hæredem daret post obitum suum, qui congrue substantiam eius gubernaret. Audiens autē hoc sponsus eius, & pater ipsius venerunt ad Paphnucium, & contristati valde dixerunt: forsitam aliquis eam seduxit, & fugit cum eo, statimque sui cum equis per totam Alexandriam & Ægyptum missi, requirebant eam, scrutantes quoque monasteria puellarum, eremum & speluncas, & nusquam inuenientes eam, lugebant quasi mortuam sponsus sponsam, pater filiam. Paphnucius autem dolorem suum non ferens, venit ad Abbatem supradictum, & cadēs ad pedes eius dixit: Peto ne cesses orare Dominum vt inueniatur fructus orationum tuarum, nescio enim quid actum sit Euphrosynæ filiæ meæ. Audiens Abbas contristatus est valde, iussitque omnes fratres adesse; vt charitatem orando pro ea ostenderent, quibus ieiunantibus & orantibus nihil reuelatum est de illa, nam & ipsa iugiter orabat dominum, ne manifestam eam faceret in vita sua. Abbas autem consolabatur virum, dicens: Credo quia bonam partem sibi elegit, ideo nihil nobis de illa Deus reuelauit; si enim quod absit in malis operibus incidisset, nunquam Dominus tantum laborem fratrum despexisset.

Pater anxius Euphrosynā curat inquiri.

Patris lamētatio.

Orant omnes monachi vt reueletur Euphrosyna.

Altera die quadam cum veniret ad monasterium, videns eum Abbas nimio dolore afflictum, dixit ei: Vis loqui cum quodam fratre spirituali, qui venit de palatio Theodosij? Qui respondit; volo. Dixit Abbas Agapito vt introduceret eum ad cellam Smaragdi. Cumque Euphrosyna subito vidisset patrem suum & cognouisset, tota lachrymis repleta est. Quod ille compunctionem putans esse, non cognouit eam; quia species vultus eius præ abstinentia & lachrymis emarcuerat, cuculla quoque cooperuit faciem suam ne aliquo modo agnosceret eam. Et facta oratione cū sedissent, cæpit ei loqui de futura beatitudine, quomodo per eleemosynam, & charitatem, & patientiam possit quis ad eam pertingere; de contemptu sæculi, non diligendos esse filios plusquam Deum, nec patrē plus eo qui factor est omnium. Videns autem eum in graui mœrore, compatiebatur ei, & volēs eum consolari, dixit ei: Si filia tua in perditionem isset animæ. Deus eam tibi manifestaret; potens est autem in hoc sęculo manifestare eam tibi. Tu tantum gratias age, nihil desperans; nam & ego à magistro meo Agapito dolorem tuum audiens, tibique compatiēs, sæpius oraui Deum, vt tibi sufferentiam tribuat, & tam de te quàm

Pater ad filiam nesciens admittitur.

Patrem filia religiosis sermonibus instruit.

Mœrentem patrem filia solatur.

de filia

de filia tua quomodo expedit adimpleat. Confirmatus igitur Paphnucius discessit, veniensque ad Abbatem ait: Ædificata est anima mea ab isto fratre, & ita lætus effectus sum in gratia Dei, tanquam si filiam meam inuenissem. Commendansque se orationibus fratrum, reuersus est in domum suam.

Paphnutius iam lætior domum reuertitur.

Qualiter tandem mortuam eam agnouit.

Cap. LXXVIII.

COmplens autē Smaragdus intra cellam 38. annos, cum tandem in infirmitatem decidisset, introiens ad eum Paphnucius, cœpit eum deosculari clamans & dicens: Heu me vbi sunt verba tua dulcia, quibus mihi filiam meam videndam promittebas; ecce non solum illam non videbo, sed & te, per quem consolationē habebam, amitto. Cui Smaragdus ait: Iam pone finem tristitiæ; recordare quia Iacob manifestauit Deus Ioseph, quem quasi mortuum lugebat. Cumque iam diem suæ dormitionis instare cognosceret, dixit ei: Quia desiderium meū Deus adimpleuit, & vsque in finē viriliter certando perduxit, nolo te iam esse sollicitum pro filia tua Euphrosyna, ego enim sum illa misera, & tu es pater meus, corpus meum nudari & lauari ab alio nō permittas, sed & per teipsū hoc facias. Et quia in ingressu meo promisi Abbati me multas possessiones habere, & si perdurare possem in hunc locum eas adducere, tu imple quod promisi, & ora pro me, hæc dicens tradidit spiritū. Quod cum Paphnucius audisset & vidisset, commota sunt viscera eius, & cadens in terrā factus est quasi mortuus. Accurrens autem Agapitus vidēs Smaragdum defunctum & Paphnucium iacentem semiuiuum, proiecit aquam in faciem eius, & leuauit eum, qui dixit ei: Dimitte me, vt hic moriar, surgensque lamētari cœpit cum fletu, dicens: Heu me filia mea dulcissima, quare non antea te manifestasti mihi, vt ego quoque tecum sponte commorarer? Audiens Agapitus & causam agnoscens, currens nunciauit Abbati. Qui veniens concidit super eam, eiulans & dicens: *Euphrosyna sponsa Christi, ne obliuiscaris seruorum tuorum, sed ora pro nobis ad dominum Iesum Christum*, & iussit vt congregatis fratribus cum honore debito sepeliretur corpus.

Triginta octo annis in cella solitaria vixit Euphrosyna.

Reuelat se patri Euphrosyna.

Tradit spiritum.

Patris consternatio in agnitione filiæ.

Abbas Euphrosyna iā cœlo gaudentis orationes petit.

Quidam autem frater, qui vnum oculum amiserat osculatus est vultum eius cum lachrymis, statimque vt eam tetigit, oculus eius restitutus est. Pater vero eius in eodem monasterio conuersus factus est, plurimam substantiæ suæ partem ibidem offerens; vixitque in sancto proposito annos 10.

Documenta quorundam Patrum de modo viuendi.

Cap. LXXIX.

AVthor. Post gesta quorundam sanctorum, quorum tempora ignoramus, libet etiam dicta quorūdam patrum moralia de modo viuendi inserere quæ diuersis locis sparsa collegimus.

Ex dictis patrum. Dixit Abbas Ioseph quod tres ordines sunt honorabiles in conspectu Dei: Primus, quando homo infirmatur, & tentationes ei adiiciuntur, & cū gratiarum actione suscipit eas. Secundus, quādo aliquis omnia opera sua facit munda coram Domino nihil habens humanum. Tertius, quando aliquis sedet in subiectione & præceptis spiritualis patris obedit, & omnibus propriis renunciat voluntatibus.

Tres ordines Deo grati.

Abbas Ioannes cum moreretur, petentibus fratribus ab eo aliquod verbum compendiosum loco hęreditatis: ingemiscens ait: Nunquā feci propriam volūtatem, nec aliquem docui quicquam quod primus non fecerim.

Compendiosum ad salutem verbum.

Senex quidā fratri interroganti quid faceret? ait: Non sunt omnia opera nostra æqualia: nam Abraham hospitalis fuit, & Deus erat cum eo, & Helias quietem diligebat, & Deus erat cum eo, & Dauid humilis erat, & Deus erat cum eo: quod ergo videns animā tuam secundum Deum velle, hoc fac, & custodi cor tuum.

Gen. 18.

Secundum Deum operandum.

Dixit Abbas Sisois esto contemptibilis, & voluntatem tuam & curas sæculares post tergum proijce, & tunc habebis requiem.

Vnde requies.

Dixit senex; ne habeas amicitiam cum muliere, neque cum puero, neque cum hæreticis.

Interrogatus est senex à fratre, quomodo inuenio Deum, vtrum in ieiunio, vel in laboribus, vel in vigilijs aut misericordia? & respondit: In his omnibus cum discretione: dico enim tibi quod multi afflixerunt carnem suam, & quia sine discretione, abierūt vacui, os nostrum de ieiunio fætet, & scripturas omnes didicimus, & quod Deus inquirit non habemus humilitatem, scilicet, & charitatem.

Frater requisiuit Abbatem Agathonem, volo in congregatione manere cum fratribus, quomodo habitem cum ipsis? Respondit: Qualis primo die ingredieris, talis etiam reliquos dies peragas cum humilitate.

Frater dixit cuidam seni: Abba volebam inuenire senem aliquem iuxta voluntatem meam, & morari cum ipso. Et dixit ei senex: Non vt tu sequaris voluntatem senis illius: sed vt ille tuam sequatur.

Dixit senex, debet monachus quotidie mane & sero intra semetipsum sollicite inquirere, quid per totam diem fecerit eorum quæ vult Deus: & quid non.

Examinanda est conscientia.

Theodorus in his tribus excellebat, in nihil possidendo; in abstinendo; in homines fugiendo.

Lucius ait ad monachos Euchitas, & laboro & oro simul, dicens in laborando, *miserere mei Deus*, & dormio & oro simul, dans alicui pauperi de labore meo, qui orat pro me quando dormio.

Agatho ait, homo similis est arbori corporali, cuius labor folia, interior custodia fructus.

Arsenius orans visus est à fratre quasi totus igneus. Ad eum facta est aliquando vox dicens: Veni & [illegible]ndā tibi opera hominum; & egressus, vidit Æthyopem incidentem ligna, & addentem sarcinæ, quā ferre non poterat. Et ait vox: Hi sunt qui peccata peccatis addunt. Et vidit iterum templum, & duos homines stantes in equis portantes lignum transuersum, propter quod non poterant intrare. Hi sunt, inquit vox, qui portant iustitiam cum superbia. Et vidit iterum hominem stantem super lacum & implentem ex aqua vas & effundentem in cisternam pertusam. Hi sunt, inquit, qui habent bona aliqua, sed malis permixta.

Quidam ductus est ad Arsenium, & senex more solito post orationem tacuit. Postea idē ductus est ad Moysen ex latrone cōuersum, qui benigne eū suscepit. Interrogatus frater quis ei melior videretur, ait: mihi interim hic melior videtur, qui nos tā bene suscepit & pauit. Et orauit quidem frater ad Dominum dicēs: Domine, vnus istorum propter nomen tuum omnes homines fugit aut videre aut compellere: alter propter nomen tuum omnibus communis est. Et ecce illi ostensæ sunt duæ naues per fluuium, in quarum vna nauigabat Arsenius cum silentio & requie: In altera Moyses, in cuius ore Angeli fauum mellis eis videntibus inferebant.

Dixit Abbas Pastor: Noe personam tenet nihil possidentium, Iob tribulatorum, Daniel discernentium, hæ sunt tres actiones monachi.

Idem, odium duarum rerū facit monachum, odium. s. carnalis repausationis, & vanæ gloriæ.

Quis liber à mundo.

De contemptu vel amore pecuniæ.

Cap. LXXX.

QVidam frater habens euangelium vendidit illud, dicens: Ipsum verbum vendidi quod iubet, *vende omnia quę habes & da pauperibus.* Abbas Ioannes mutuauit solidum à quodā fratre vt inde emeret linum quo operaretur. Petentibus autem fratribus linum ad vestes suas faciendas, libenter dabat. Petente autem fratre solidum, cū non haberet, abijt ad Abbatem Iacobum dispensatorem, & inuenit in via solidum iacētem, & facta oratione

Libēter mutuum præstans in via solidum inuenit.

non

non contigit illum, sed rediit in domum suam, similiter secundo & tertio iuit, & inuenit sed non contigit. Contristato autem fratre pro solido suo, abijt senex & solidū in eodē loco vbi ante, inuenit, & facta oratione attulit, quæsiuitque vtrum aliquis amisisset, & non inuento cuius esset, reddidit ei.

Frater quidam sæculo renuncians, pauca tamen sibi retinens venit ad Basilium; cui ille, & senator esse desitisti, & monachum non fecisti.

Quidam rogauit senem vt pecuniam acciperet in necessitatibus: qui cum noluisset, dixit alter: Accipe in vsus pauperum. Cui senex, duplex est tūc mihi opprobrium, quia cum non indigeam accipio, & aliena tribuens vanam gloriam colligo.

Qui non indiget nihil accipiat. Obtulit quidam seni pecuniam quia senex & leprosus & infirmus erat. Cui senex post 70. annos venis mihi auferre nutritorem meum.

Quidam Græci pulsauerunt ad ostium mulieris viduæ, videntesque filiam eius nudam, obtulerunt ei vestimentum & nummos; quæ noluit accipere nummos dicens, quia mater eius in die inuenerat quid operaretur, vnde manducarent.

Quidam hortulanus totum laborem suum effudit in eleemosynam, & vix victum sibi retinuit; postea Sathana instigāte collegit lagenam nummorum, quibus in senectute vteretur. Contigit autem vt putresieret pes eius, consumptisq; omnibus nummis in medicos sine profectu ad vltimum consilio boni medici voluit pedem inscidi, & in eadem nocte rediens in seipsum, ingemuit de peccatis suis, & stetit Angelus dicens; vbi sunt nummi, quos collegisti, & vbi est spes eorum? Tunc intelligens, ait: Peccaui Domine ignosce mihi, & amodo non faciam. Tunc Angelus tetigit pedem eius, & sanatus est; & rediens medicus, inuenit eum in agro operantem, & benedixit Deum. *Non in nūmis sed in Deo spes ponenda.*

Optimum nihil possidere. Abbas Theodorus Machario dixit: Habeo tres codices, proficio ex lectione eorum, sed & fratres petunt eos ad legendum, & ipsi proficiunt. Respondit senex; boni quidem sunt, sed maius omnibus est nihil possidere. Quod cum audisset, vadit & vendidit codices, & dedit indigentibus pretium.

Gelasius habebat codicem solidorum 18. continebat enim vetus & nouum testamentum, & erat penitus in ecclesia, vt qui vellet de fratribus legeret. Quem furatus quidam exposuit ad vendendum; emptor autem dixit ei, vt dimitteret eum ostendere alij si tamen valeret, & ostendit illam Gelasio, qui ait, eme illum: quia bonus est & tamen valet, quod ille retulit venditori. Compunctus ille retulit illum ad Gelasium, qui nolebat eum recipere, & coegit eum vt reciperet.

Arsenius monacho suo dedit aurum & nummos, & quicquid volebat, tātummodo ne furaretur. Ille autem non continens se, iussus est à senibus expelli dicentibus: Frater infirmitatem carnis patiens sustinendus est, qui autem furatur & admonitus non quiescit expellendus est.

De contemptu carnalis affectus.

Cap. LXXXI.

QVidam monachus ad eum qui nunciauerat ei, patrem suum esse mortuum, ait: Noli blasphemare, quia Pater meus immortalis est.

Frater quidam voluit videre sororem suam in monasterio ægrotantem, quæ nolens ei præbere occasionem, ait cuidam: Vade & dic fratri meo quod eat in domum suam, & oret pro me, quia cum Christi gratia videbo eum in regno cœlorum.

Etiam Abbas Ioannes habebat sororem quæ ex infantia in sancto proposito conuersabatur, ipsa eum erudiuit & docuit, vt relinqueret sæculi vanitates: ingressus in monasterium, per 24. annos non est egressus. Illa vero nimis desiderabat eum videre, frequenterq; mittebat ad eum epistolas, vt ante exitū de corpore veniret ad eam, vt in charitate Christi de præsentia sibiinuicē lętaretur, ille autem excusabat se. Iterum scripsit ad eum dicens, quia si nolueris venire ad me, necesse est vt ego veniam ad te. Accepit ergo secum duos fratres de monasterio, & cum venisset ad ianuam sororis suæ, clamauit dicens: *Benedicite & videte peregrinos.* Egressa illa non cognouit fratrem suum, ipse autem cognouit illam: sed non est locutus verbū, ne forte in voce cognosceret eum. Cum autē comedissent & bibissent aquā, reuersi sunt ad monasterium suum. Post aliquantos dies scripsit ad eum soror vt veniret. Tunc ille rescripsit, ego veni ad te, & dedisti nobis aquam: & accepi de manib. tuis & bibi: sufficiat ergo tibi, quia vidisti me, sed ora pro me.

Frater interrogauit senem dicens, soror mea pauper est, si do ei eleemosynam, non est sicut vnus de pauperibus. Et dixit senex: non est, quia sanguis modicum trahit te.

De Amore solitudinis.

Cap. LXXXII.

DIxit Abbatissa Matrona, multi in monte positi ea quæ sunt popularia agentes perierunt. Melius est enim cū multis esse; & vitam solitariā agere voluntate, quam solus esse, & proposito mentis cum multitudine. *Solitudo mētis præfertur solitudini corporis.*

Narrauit quidam quod tres studiosi sese diligentes, monachi facti sunt: quorum vnus elegit, litigantes in pacem reducere: secundus infirmos visitare: tertius solitudine quiescere. Primus ergo laborans propter lites hominum, non poterat omnes placare, & tædio victus venit ad secundum; & inuenit ipsum animo deficientem, & non valentem mandatum perficere. Et concordantes hi duo, venerunt ad tertium, narrantesque tribulationes suas, rogauerūt eum vt diceret quid ipse profecerit. Qui paulisper reticens, misit aquam in sciphum, & ait: Attendite in aquam, & turbulenta erat. Et post modicum iterum dixit, attendite, quomodo limpida modo facta est aqua. Et cum intenderent in aquam vident tanquam in speculo vultus suos. Et tūc dixit eis, sic est qui in medio hominum consistit, à turba enim non videt peccata sua, cum autem quieuerit & maxime in solitudine, tunc delicta sua conspicit. *Quies & solitudo sui cognitionem generat.*

Nilus ait: imperforabilis est inimici sagittis qui amat quietem: qui autem miscetur multitudini, crebra suscipiet vulnera. *Solitudo hominem munit.*

Beatus autem Arsenius ad Theophilum archiepiscopum rogantem sermonem ab eo: & si, inquit, dixero, illum custodieris? Quo respondente, etiam, ait: Vbicumque audieritis Arsenium, approximare nolite. *Arsenius homines fugit.*

Idem Arsenius sonum camelorum appellabat terræmotum.

Pastor rogabat Dominum, vt non daret ei gratiam impetrandi pro reis ante iudices, dicens. Domine noli mihi dare hanc gratiam, alioquin non permittent homines sedere me in loco isto.

De Luctu & compunctione.

Cap. LXXXIII.

FRatribus manducantibus in charitate risit vnus ad mensam; quem videns Abbas Ioannes fleuit amare, dicens: Quid putas frater iste habet in corde, quia risit cum magis flere deberet, quia charitatem manducat. *Risus importunus.*

Dixit sancta Syncletica, quia labor est & certamen magnum in primordio conuersorum, sed postea inenarrabile gaudium. Sicut enim qui ignem accendere vult, prius fumatur; & postea ex fumi molestia lachrymatur: sicque obtinet quod volebat, *Deus enim ignis consumens est,* sic nos oportet ignem istum in nobis cum lachrymis & laboribus accendere. *Post lachrymas gaudium.*

Cuidam ridenti dixit senex; coram cœli & terræ creatore rationem totius vitæ nostræ reddituri sumus, & tu rides? quemadmodum vmbram corporum nostrorum *Vt vmbra corpus, sic compunctio te comitetur.*

vbique

vbique circunferimus nobiscum, sic debemus fletum & compunctionem nobiscum habere vbicunque sumus.

Duo fratres impugnati à spiritu fornicationis, abierunt & acceperũt vxores; postea abijt vnus ad alterum, dicens: Quid lucrati fuimus in hac immunditia ex qua pœna sequetur æterna, & vitam angelorum deseruimus? Recedamus ad eremum. Reuersique ad senem, inclusi sunt per annum integrum recipientes panem ad pẽsum æqualiter. Et anno reuoluto egredientes, visi sunt habere vnus faciem pallidam, alter vero pulchram. Et causa palliditatis requisita, dixit, quia memorabar pœnarum inferni mihi debitarum, nisi pœnitentiam egissem. Similiter & ab altero quæsierunt: cur cum eodem pane & põdere tam bene coloratus es, quo frater tuus pallescit: qui ait, recolo beneficium Dei, & exulto quia me extraxit de inferno, & ex hoc semper gaudium habeo. Tunc intellexerunt quod æqualis fuerat eorum pœnitentia.

Arsenius operans, pannum tenebat ad extergendas lachrymas.

Idem ait, sufficit monacho dormire vnam horam, si tamen pugnator est.

Idem nisi semel in anno non mutabat aquam palmarum, sed tantum adijciebat, dicens: pro odore vnguentorum, quo in sæculo vsus sum, opus est vti me nunc fœtore isto.

Mortẽ Arsenij audiens Abbas Pastor, lachrymatus est dicẽs: Beatus es Arseni, quia fleuisti temetipsum in hoc sæculo, qui enim se hic non fleuerit, sempiternè illic plorabit. Siue enim voluntarie hic, siue illic cogentibus tormentis, impossibile est non flere.

Idem ait: Monumentum quod Abraham emit in terra promissionis est luctus.

Pastor ait: Volo magis hominem post peccatum pœnitentem, quam hominem neque peccatum neque pœnitentiam intelligentem.

De Silentio & locutione.

Cap. LXXXIIII.

Dixit Abbas Felix fratribus sermonem interrogantibus, modo non est sermo, abstulerat Deus à senibus gratiam, vt non inueniant quid loquantur, quia non est, qui operetur.

Aliquando quũ plurimi sedentes fratres conferebant sanctis scripturis; stabant autem Angeli circa eos lętantes, delectabãtur enim eloquio Domini. Cum autẽ aliud quid inter se loquerentur, statim Angeli sancti recedebãt longius, indignantes contra eos; veniebãt vero porci sordidissimi & morbo pleni, & volutabant se inter eos; dæmones autẽ delectabãtur in vana & superflua loquela. Beatus autem senior hoc videns, abijt in cellam suam, & per totam noctem gemẽdo deflebat miserias nostras, & commonebat fratres per monasteria dicens: Cohibete fratres à multiloquio, & etiam ab ociosis.

Quidam frater interrogauit senem; vsquequo etiam seruandum est silentium? Respondit; vsquequo interrogeris.

Frater requisiuit Abbatem Pambo, si bonum esset laudare proximum. Respondit senex, melius est tacere.

Interrogauit Ammonas Abbatẽ suum, dicens: Quando lego scripturas, vult cogitatio mea ornare sermonem vt paratus sim ad interrogata respondere. Dixit ei senex, non est opus, sed magis de puritate mentis prouide tibi.

Ab Abbate Theodoro quidam tribus diebus interrogabat sermonem: quo nihil dicente exijt tristis. Interrogatus Theodorus quare nihil ei dixisset: respõdit quia negociator est, & alienis verbis gloriatur.

Agatho volenti sua cõparare dicebat, pretium semel datum suscipies & tacens & nunquam dinumerans.

Idem per triennium lapidem in ore mittebat, quo tacere disceret.

Sisois dixit: peregrinatio nostra est, vt teneat homo os suum.

Pastor ad Anub fratrem suum non respondit, homo dicens astantibus, ego iam mortuus sum, mortuus autem non loquitur.

Idem ad quendam fratrem loquentem de scripturis non dedit responsum, dicens astantibus: Iste de sursum est & de cælestibus loquitur: ego autem de deorsum & de terrenis loquor. Si mihi locutus fuisset de passionibus animæ, respondissem ei.

De abstinentia.

Cap. LXXXV.

Quæsiuit Abraham ab Abbate Sisoi, Si bibit frater tres calices nonne multum est? Cui abbas: Si non esset Sathanas. i. concupiscentia non esset multum.

Frequenter dixit discipulus Sisoi ad eum. Abba surge, & manducemus. Et ille: Non adhuc manducauimus? At ille, non.

Dixit Abbas Hyperichius: Melius est manducare carnem & bibere vinum, quàm in obtrectatione comedere carnem fratrum.

Venit quidam senex ad alium senem, qui præcepit discipulo suo: fac nobis modicum lenticulæ & infunde panes: quo facto manserunt sic vsque ad alium diem loquentes de spiritualibus: hora autẽ sexta iterum idem præcepit. Cui discipulus: ab hesterno die feci, & surgentes comederunt.

Quidam senex annis 40. non bibit: quãdo autẽ fiebat cauma lauabat lagenã, & impletã aqua appendebat ante oculos suos. Et interrogatus à fratribus quare hoc faceret, dixit vt videns quod desiderio, maiorẽ sustineam ardorem: & sic à Deo maiorem consequar mercedem.

Referebant seniores de quodam fratre: quod ita impugnabant eũ dæmones, vt statim hora diei prima tantã famen & defectionẽ corpori eius facerent, vt penitus sustinere non posset. Veruntamẽ ille dicebat in corde suo, quia qualitercunq; sit, oportet me vel vsque ad horam tertiam expectare: hora tertia idem dicebat, etiam nunc violẽter oportet me sustinere vsq; ad sextam: hora sexta infundebat panẽ in aqua dicẽs: Dum hic panis infunditur, oportet etiam me expectare nonam. Cumque hora nona venisset, secundum consuetudinem implebat orationes & psalmodiam secundũ regulam, & ponebat panem vt comederet: hæc ergo per plurimos dies sustinuit. Quadam autem die cum hora nona sedisset, vt cibum caperet, vidit de sportella vbi panis. i. pastinacea reposita erant, surrexisse fumum magnũ, & egressum esse per fenestras cellulæ suæ, itaque ex illo die non esuriit, sed ita corroboratum est cor eius, vt etiam nec post biduum delectaret eum cibum sumere. *Mira illusio dæmonum.*

Frater requisiuit Abbatem Sisoium, quemadmodum in cella propria se gerere debebat? Cui ille: Comede panem tuum cum aqua & sale, & non erit tibi necessitas aliquid excoquendi, aut longius euagandi.

Requisitus Abbas Poemẽ, quemadmodum oportebat ieiunare, respondit: Ego volo monachum ita quotidie parum comedentem, vt non satietur: nam biduana & triduana ieiunia vanæ gloriæ vacant.

Dicebat vnus ex patribus, quia qui multum comedit, & adhuc esuriens continet se, maiorem mercedem habet quam ille qui parum comedit, & se satiat.

Dixit quidam senex: Ne quod desideraueris aliquando, manduces: comedens autem quod tibi à Domino transmissum fuerit: gratias ei age.

De quodam sene referebãt fratres, quia desiderabat cucumerem, quem cum tulisset suspendit ante oculos suos: & ne vinceretur ex cupiditate, non tetigit eum, sed magis agebat pœnitentiam, puniens semetipsum: quia desiderasset eum.

Nyteras Siluani discipulus, antequã factus esset episcopus in Pharan, mediocriter victitabat; factus episcopus, arctissime vixit. Dicebat enim: si infirmitatem modo incurro, plurimi succurrunt; tunc autem nemo succurreret. *Nyteras seuerior in episcopatu quam monachatu.*

De sim-

De simplicitate & humilitate.

CAP. LXXXVI.

PResbyter quidam cum visitaret episcopum, reuersus; quæsierūt fratres, quomodo est ciuitas: respondit, credite mihi quod nullius faciem ibi vidi, nisi tantum episcopi.

Theodorus factus Diaconus in Scythi, non acquieuit ministrare, & cum cogeretur à senib. petijt sibi dari locum & tēpus orandi, vt ei demonstraret Dominus, si deberet ministrare vel non, & ostensa est ei columna ignis à terra vsque in cœlum porrecta, & vox insonuit dicens: Si potes fieri sicut columna hæc, vade & ministra: & vlterius non acquieuit ministrare ad altare.

Sublime est ministerium Sacerdotij.

Olympius ex seruo monachus factus, non deseruit seruitutem exhibere dominis suis, & annuas mercedes in Alexandria, dicens illis renuentibus: si non vultis recipere, remaneo hic & seruio vobis.

Elladius cum 20. annos esset in cella, nō leuauit oculos vt videret tectum.

Motlois & frater eius ordinati presbyteri ab episcopo Gabalon, nunquam consenserunt sacrificare, sed dicebat senex: hoc officium illorum est, qui sine querela viuunt.

Idem, quantum approximat homo Deo, tanto se peccatorem videt.

Hyperichius ait: Mysterium monachi obedientia est: quam qui habuerit crucifixo stabit.

Idem: Arbor vitæ est, in excelsis, sed non ascendit ad eam nisi humilitas.

Sisois dixit: Si haberem vnam cogitationem Antonij, efficerer totus velut ignis.

Idem: Non est magnum, vt mens tua cum Deo sit, sed hoc magnum est vt te videas sub omni creatura.

Idem ad puerum mortuum, quem Pater ante cellam eius iactauerat, putans eum agere pœnitentiam, ait: Surge, foras vade, & surgens statim egressus est.

Idem cum Abraham discipulus eius à diabolo vexaretur, ait: Deus, vis non vis, non te dimitto, donec eum curaueris, & statim curatus est.

In die mortis eius resplenduit facies eius sicut sol, & ait assistētibus: Ecce Antonius Abbas venit. Et post paululum: Ecce prophetarum chorus venit. Et iterum plus facies eius resplenduit, & ait: Ecce chorus Apostolorum venit, & dupliciter adhuc facies eius fulsit, & quasi cum omnibus loquebatur, & dicebat astantibus: Ecce angeli venerūt accipere me, & rogo vt dimittar pœnitere modicum. Dicentibus autem qui aderant, non eges pœnitentia; respondit, vere nescio me vel initium fecisse pœnitentiæ. Et iterum facta est facies eius vt sol: & ait: Ecce Dominus venit dicens, afferte mihi vas electionis eremi, & repletus est totus locus fulgore & odore eo reddente spiritum.

Dum Arsenius esset in palatio, nemo melioribus vestimentis vtebatur, cum factus est monachus, nemo vsus est peioribus.

Dicebat autem latinam, & græcam eruditionē apprehēdi, sed alphabetū rustici istius, nec dum discere potui.

Nusquam voluit loqui de quæstione aliqua, nec cito ad aliquem scripsit epistola.

In ecclesia post columnam stabat, ne quis faciem eius videret, & ne ipse in alium intenderet.

De Patientia.

CAP. LXXXVII.

QVidam frater veniens ad cellam cuiusdam senis, ingrediebatur & furabatur eius victum: cum autē videret senex, non illum arguebat, sed amplius operabatur, dicens: puto, frater ille mihi necessarius est. Habebat enim grandem tribulationem ex penuria panis. Cum autem moretur, & circundarent eū fratres, videns eum, qui solebat ei furari panem suum, apprehendit manus eius, & osculatus est, dicens: Gratias ago manibus istis, fratres, quia per eas arbitror me intrare in regna cœlorum. Ille autem compunctus factus est: & ipse strenuus monachus ex actibus senis quos vidit.

Porta cœli perpessio iniuriarum.

Frater interrogabat Abbatem Sisoium, dicens: Si latrones aut barbari super me irruerint, occidere me volētes, & ego si præualere potuero, iubes occidam eos? Cui ille respondit: Ne facias omnino, sed totum te Deo cōmitte. Quicquid enim tibi aduersi contigerit, profitere hoc propter tuā euenire peccata.

Dixit senex; cui voluntarie nocetur, aut iniuriatur, & parcit proximo suo, hic secundum naturam Christi est: qui autem nec lædi vult, hic secundum naturam Adam: qui autem nocet aut iniuriatur, hic secundum diabolum.

Senex ait, in omni tentatione quæ tibi contigit per hominem, ne argues eum nisi tantummodo dic, quia propter peccata mea contingunt mihi hæc.

Dicebat Abbas Poemen: Si quis tibi malum fecerit, tu illi bonum redde: vt per bonitatem vnicas malitiam.

Bonitate vincitur malitia.

Quidam frater cum ei aliquis iniuriabatur, aut eum irridebat, currebat ad eum, dicens: Isti sunt qui nobis occasionem præbent ad profectum nostrum; quoniam hi qui beatificant nos, ipsi decipiunt nos.

Alter senex erat, si quis detraxisset ei, festinabat si vicinus ei erat, per se eum remunerare: quod si longius manebat, transmittebat ei munera.

Zacharias pallium suum deposuit sub pedibus suis & dixit, nisi sic fuerit quis conculcatus, non potest esse monachus.

Agathon, dicentibus sibi fratribus: Tu es superbus, & fornicator & detractor, & verbosus, & hæreticus: omnia concessit præter vltimum, dicens, quia esse hæreticum est esse à Deo separatum.

De Pace fraterna.

CAP. LXXXVIII.

ABbas Hilarion cum visitasset quendam episcopū, obtulit ei in mensa quidam de auibus. Cui Abbas, postquam hunc habitum suscepi, non comedi occisum. Et dixit ei episcopus: Ex quo habitum istum suscepi, non dimisi aliquem dormire, qui aliquid haberet aduersum me, nec ego dormiui, aliquid habens aduersus aliquem.

Dimittenda peccata aliorum ante solis occasum.

Purissimus quidam monachus dicebat, quoniam omnem aduersariorum virtutem soluit humilitatis intētio. Addebat etiam, quoniam frequēter audiuisset dæmones inter se loquentes, quia quando ad iracundiam succendimus corda hominum, si quis sustinuerit patienter iniuriarum conuitia, & conuersus magis rogauerit ea quæ ad pacem sunt, dicēs, quia ego peccaui; statim sentimus omnem nostram virtutem marcescere, quia approximat ei gratia diuinæ potentiæ.

Quidam senex dixit: Si quis tecum de scripturis aut de quacunque causa locutus fuerit, non contendas cum eo: & si bene dicit, consenti ei: si vero male, dic ei: Tu scies quomodo loqueris, hæc enim conseruans, & in humilitate semper te agnosces, & requiem possidebis.

Quidam frater requisiuit senem, dicens: Si mihi debet paucos nummos frater, repetam eos? Cui senex ait: Semel tantummodo illi dic cum humilitate. At ille: Nō possum vincere cogitationem meam, nisi illi fuero importunus. Cui senex: dimitte cogitationem tuam crepare, tantummodo fratrem tuum non contristes, quia monachus es.

Non contristandus frater quia monachus.

Aliquis infirmus de nimia abstinētia tussiēs excreabat fleugma, quo nolente, cecidit de sputo eius super alium fratrem; qui cum à cogitatione sua cōpelleretur ei dicere, quiesce iam & non excrees super me: vt superaret cogitationes suas, tulit quod excreauerat, & mittens in ore suo comedebat, & ad seipsum dixit, aut non dicas fratri quod eum contristet, aut manduca quod horres.

Abbas

Abbas Poemen quando vocabatur vt comederet extra voluntatem suam, ibat plorans, ne non obediret fratri suo & contristaret eum.

Anachorita sedebat in spelæo multas virtutes faciens, & monachi compulerunt eum hora non consueta comedere, & dicunt ei fratres: contristatus es quia extra consuetudinem fecisti? Ille respondit, tunc est mihi tribulatio, quando propriam fecero voluntatem.

Tribulatio est facere propriam voluntatem.

Quidam senex dixit: Si quis audit malum verbum à proximo, & vim sibi facit, ne forte respondeat illi malum & contristet illum, talis animam suam ponit pro amico suo.

Dixit quidam senum: nunquā desideraui opus quod mihi vtile esset, & fratri meo dispendij huiusmodi spem habens, quia lucrum fratris mei fructificatio est mihi.

De Stabilitate ac perseuerantia.

Cap. LXXXIX.

Dixit Abbas Bessarion quia 40. noctibus stetit inter spinas nec dormiuit.

Abbas Theodorus fratri conquerenti, quia turbaretur dixit: Quot annos habes in ordine isto? Qui ait octo. Cui senex: Crede mihi quia in ordine isto habeo 70. annos, nec vna die potui requiem habere, & tu vis in octo annis habere pacem? Et alius frater quæsiuit ab eo: Si fiat subito sonitus ruinę alicuius, fit tibi timor Abba? At ille: Si cęlū terrę adhæreat, Theodorus nō formidat: poposcerat enim à Deo precibus quod auferret ei timorem.

Nulla requies in hac vita.

Dixit Abbas Hyperichius, sicut viator sarcina prægrauatus, flando & respirando paulatim viæ laborem minuit, ita nos hymnis & lectionibus laborem nostrum & pondus tentationum minuamus.

Simile.

Dicebat senex quod antiqui non cito mouebantur de loco suo, nisi tribus de causis, aut si aliquis aliquid haberet aduersus aliquem, & satis faciens ei non posset placere, aut si à pluribus laudatus, aut si in tentationem fornicationis incidisset.

Senex quidam in eremo longe habebat aquam à cella sua, vbi dum semel iret, in via defecit, & ait quid necesse habeo sic laborare? manebo iuxta aquam, hoc dicto: conuersus vidit quendam sequentem & sua vestigia numerantem. Cui ait, quis es? At ille, ego sum Angelus Dei missus numerare vestigia tua: & reddere tibi mercedem, tunc ille fortis animo factus est, & amouit longius cellam suam per 5. milliaria.

Dicebant patres propter tentationes non deseras locū tuum, quia quocunque ieris, inuenies quod fugis.

Quocunque fugis inuenies teipsum & tuos defectus.

Cuiusdam senis discipulus solitus erat vespere venire, vt doceret se: quadam die inuenit eum dormientem, cumque diu expectasset, ipsemet compulsus est dormire, tamen extorsit sibi septies, ne dormiret, semper repugnans cogitationi. Cumque euigilasset senex, dixit matutinas cum illo, postea factus in excessu mentis, vidit locum gloriosum, & super sedem 7. coronas, & ostensum est ei, quia discipuli eius erat locus, promerueratque illa nocte 7. coronas.

De Pusillanimitate & inconstantia.

Cap. XC.

Dixit senex, sicut arbor quæ frequenter transfertur fructificare non potest; sic neque monachus frequenter migrans.

Simile.

Quidam frater 9. annis impugnatus est à cogitatione hac. s. quod exiret de cōgregatione, & quotidie tollebat pelliculam suam, in qua solitus est iacere vt exiret, & in vespere dicebat, cras hinc recedam, & in mane dicebat, extorqueamus nobis hic stare etiā hodie propter Deum. Qui cum ita faciens de die in diem 9. annos adimplesset, abstulit Deus ab eo omnem tentationem.

Quidam frater in tribulatione tentationum perdidit monachalem regulam, nec valēs reinchoare monachale opus, affligebatur. Senex vero hoc audiens exhibuit ei hoc exemplum: Homo quidam habuit terram, & per negligentiam eius spinis & tribulis repleta est: cumque postea vellet eam colere, dixit filio suo, vade & purga agrum illum: & cum ibi venisset prę multitudine spinarum & tribulorum animo deficiens ait intra se, quando purgabo hæc omnia? & proijciens se in terram cæpit dormire, & hoc fecit multis diebus. Quod videns pater ait, fili ad mensuram latitudinis qua iacēs, terram occupas, quotidie operare: qui paulatim proficiens, & patri obediens terram purgauit: similiter & tu frater paulatim operare: & Deus per gratiam restituet te in ordine tuo.

Exemplum.

Senex quidam frequenter solitus ægrotare, vno anno non ægrotauit: ideo grauiter afflictus plorabat, dicens, dereliquit me Dominus, & non visitauit me.

Frater quidam propter cogitationes suas desperans, & ad sæculum rediens, audiuit vocem dicentem: tentationes tuæ quas 9. annis sustinuisti, coronæ tibi sunt: reuertere ergo & subleuabo te à cogitationibus.

Achillas fratri interroganti cur patior accidiam? Respondit, quia nondum vidisti requiem, quam speramus, vel tormenta quæ timemus: hæc enim si diligenter inspiceres, de cella plena vermibus vsque ad collum attediatus non exires.

Cogitatio futuri præmij aut pænæ subleuat labores.

Cum quidam frater Abbatem Sisoium frequenter taliter requireret, dicens: Quid faciam pater quia cecidi? Surge inquit. Illo vero se & surrexisse, & iterum cecidisse, professo, respondit: Non desistas surgendo. Cui frater, vsquequo possum surgere? At ille, vsquequo aut in bono opere aut in malo deprehensus occumbas, in quo enim opere fuerit homo deprehensus, in eo iudicabitur.

De Præsumptione & iactantia.

Cap. XCI.

Qvidam Anachorita cum venisset ad Abbatem Poemenen, suscepit eum senex cum lætitia, & cæpit Anachorita de scripturis sanctis & de rebus cælestibus conferre. Tunc senex vertit faciem suam ad alium fratrem, & nullum Anachoritæ dedit responsum, ille vero egressus est tristis. Ingressus autem discipulus, ad Abbatem dixit: Propter te venit huc homo iste magnus, tantam gloriam in locis suis habens, & tu non vis loqui cum ipso? Respondit senex, ille de superioribus est & cælestia loquitur: ego autem de inferioribus sum, & terrena vix possum loqui. Egressus ergo discipulus dixit hæc ad Anachoritam. At ille compunctus in hoc sermone, ingressus ad senem dixit: Quid faciam Abba, quia passiones cordis mei dominantur mihi? Tunc senex respexit eum gaudens & dicens: modo bene venisti pater: aperi ergo os meum, & imple illud bonis tuis, & ex hoc sermone ædificatus Anachorita, dixit ei: In veritate, bona est hæc via quam tenes, & vera, & agens senii gratias reuersus est in propriam regionem.

Abbas Poemen libenter loquebatur de suis imperfectionibus.

Quidam senex dixit: Ego iam mortuus sum sæculo huic. Cui alter, ne confidas in te, donec egrediaris de corpore, nam etsi dicas quoniam mortuus sum, diabolus tamen necdum mortuus est.

Ante obitum nemo tutus aut mortuus sæculo.

Quidam senex dum per 50. annos esset in deserto, neque panem neque aquam ad satietatem accipiens, dicebat, quia occidi auaritiam & vanam gloriam. Quod cum audisset Abbas Abraham, venit ad eum, & dixit ei: Ecce dum per viam ambulas, vides lapides & massam auri. Nunquid potest cogitatio tua illud simile illis iudicare? Dixit ei senex non. At ille, ecce viuit adhuc auaritia, sed ligata est. Iterum dicit ei, hic diligit te & laudat, alter vero te horret & detrahit: si vterque veniunt ad te, nunquid vtrosque similiter aspicis? Dixit senex: non, sed pugno cum cogitatione

Viuunt passiones in homine, licet aliquando ligatæ: unde in viris sanctis ligatæ sed non extinctæ lactantia virtutes euacuat.

mea, vt & illum diligam, quem horreo. Cui Abraham: Ecce viuunt in te passiones adhuc, sed ligatæ sunt.

Venerunt aliquando tres fratres ad quendam senem in Scythi, & eorum vnus dicens: Abba commendaui nouum & vetus testamentum memoriæ. Respondit senex, replesti verbis aerem. Secundus vero dicens, vetus & nouum testamentum ego scripsi per memetipsum. Dixit autem & huic: & tu replesti fenestras chartis. Tertius dixit, mihi in sotularem herbæ ascenderunt. Et respondit senex & dixit: & tu expulisti à te hospitalitatem.

Ioannis breuis statura dixit fratri suo iuniori quod vellet esse securus sicut Angeli Dei, qui semper Deo seruiunt: & deponens vestimenta sua, abijt & mansit in eremo nudus per hebdomadam. Tandem redijt & pulsauit ad ostium cellæ, & quæsiuit frater eius, quis esset? Cui ille: Ego sum Ioannes: & dixit frater: Si Ioannes Angelus est factus, iam non habet inter homines necesse conuersari, & dimisit eum multum affligi. Tandem aperuit dicens: Si homo es, opus habes iterum operari vt viuas. Si autem Angelus, quid quæris intra cellam? At ille, ignosce mihi frater quia peccaui.

Dixit Abbas Lucius cuidam qui volebat carere sollicitudine & fugere homines: nisi vitam tuam inter homines correxeris, solus habitans corrigere non valebis.

De fugienda inani gloria.

Cap. XCII.

Fuga vanæ gloriæ.

ABbas Nisteron cum fratre alio ambulabat in eremo, & videntes draconem ambo fugerunt; & ait frater, tu times pater? Cui senex: Non timeo fili, sed expedit vt fugiam spiritum vanæ gloriæ.

Fugit quidā monachus in eremum ne virtutem humilitatis perderet.

Quidam monachus Constantinopoli temporibus Theodosij habitabat in parua cellula foris ciuitatem. Audiens imperator solus, perrexit, & non cognouit quod esset Imperator, festinauit & misit aquam & sal & buccellas, & comederunt pariter. Tunc dixit ei: Ego sum Theodosius Imperator, & ob deuotionem tui veni huc. *Beati estis vos, qui securi & liberi de negocijs sæculi, tranquilla & quieta perfruimini vita, certe in regno natus sum, & nunc in regno dego, & sine sollicitudine nunquam cibum capio, & ita egressus est ab eo.* Eadem vero nocte cœpit Dei famulus intra se cogitare dicens: Non solum de populo, sed etiam de palatio quamplurimi exemplum Imperatoris secuti, ad videndum me venturi sunt, & honorem mihi tanquam seruo Dei deferendo non cessabunt, timeo ne forsitan malignus mihi subripiat, & libenter incipiam eos suscipere, & condelectetur cor meum laude eorum & honore ac per hoc iam incipiam virtutem humilitatis perdere. Eadem ergo nocte fugit inde & perrexit in Ægyptum ad sanctos patres in eremum.

Mutandus locus si saluti obsit.

Quidam senex dixit, qui ab hominibus amplius honoratur, non paruum animę damnum patitur.

Idem dixit: Quando cogitatio vanæ gloriæ vel superbiæ te impugnat, perscrutare teipsum, si omnia mandata Dei conseruasti, & si inimicos tuos diligis. Si gaudes in gloria inimici tui, & contristaris in deiectione eius, & si habes apud te quod seruus inutilis es, sciens quod elata cogitatio omnia bona dissoluit.

Venit iudex prouinciæ videre Abbatem, & ille audiēs operuit se sacco, & in manu cœpit panem & caseum, & sedit in ingressu cellæ suæ. Quem cum vidisset iudex contempsit eum, dicens. Estne hic homo de quo talia audiebamus & recessit.

Simile.

Dixit sancta Syncletica, sicut manifestus thesaurus cito expenditur, sic quælibet virtus cum innotuerit vel publica fuerit, exterminabitur. Sicut enim cera à facie ignis soluitur, ita anima laudibus inanitur, & virtutum rigorem amittit.

Aliquando in cellis festiuitate celebrata, edebant fratres in ecclesia, inter quos vnus iussit sibi afferri sal, quia non comedebat coctum, & minister clamauit coram omnibus, afferat aliquis sal, quia coctum non comedit. Quidam autem senum surgens dixit illi fratri: expediebat tibi hodie comedisse carnes in cella tua, quam hanc vocem audisse coram omnibus tantis fratribus.

Non est dimittendum opus ob vanam gloriā.

Pastor autem ait: Non est dimittendum opus propter vanam gloriam, quæ inquinat illud. Duo enim homines erant agricolæ, vnus ex eis sicut seminauerat collegit pauca & sordida, alius nihil seminauit, & nihil collegit: facta igitur fame quis euadet?

De ira cauenda.

Cap. XCIII.

FRater requisiuit Abbatē Isaac, quare te Dæmones ita timent? Respondit: Ex quo factus sum monachus, statui apud me, vt iracundia mea foras guttur meum non procederet.

Achillas expuens sanguinem dixit: sermo est cuiusdam fratris, qui me contristauit, & factus est sanguis in ore meo, dum conarer illud seruare apud me.

Abbas Ioannes quæsiuit ab Abbate Arsisio, qui 40. annis habitauerat in summitate eremi, à nullo homine facile molestiam patiens, dic mihi quid profecisti? Qui respondit: Nunquam me vidit sol manducantem, & Ioannes, me nec irascentem.

Frater quidam quia sæpe mouebatur ad iram, recessit à congregatione & habitauit solus. Cumque quadam die impleuisset lagenam aqua, posita in terra versabatur, & iterum impleta versabatur, & tertio similiter. Tunc percipiens quod ab eodem dæmone iracundiæ sit illusus, quo prius redijt ad congregationem.

Dixit senex, Imitari debet monachus canem venaticum, non illum qui viso lepore sequitur, & postea lassatus reuertitur, hic vero nec vepres nec spinas nec præcipitium timet, donec apprehendat: ita monachus qui Deum quærit, & cruci indesinenter intendit: & quæcunque occurrerint scandala leuiter pertranseat, donec AD CRVCIFIXVM perueniat.

De temerario contemptu.

Cap. XCIIII.

Non est recedendum à vita solitaria propter tentationes carnis.

FRater quidam impugnatus à Spiritu fornicationis, confessus est cuidam seni, qui non benigne corripuit eum, sed ait: Indignum eum nominari monachum, qui sic tentatur. Ille autem desperans, relicta cella, redijt ad sæculum. Dispensatione autem Dei, occurrit ei Abbas Apollonius, qui quæsita causa fugæ, consolatus est eum blande, dicens: In hac etiam ætate valde huiusmodi tentationibus tentor, reuersusque est frater ad cellam suam. Tunc accessit Apollonius ad ostium cellæ illius senis, qui sic eum desperare fecerat, & orauit vt & ille alterius fratris bellum sentiret, & ille liberaretur: tunc vidit quasi paruum Æthyopem immittentem sagittas in senem. Tunc senex adeo turbatus est, quod & ipse eadem via ad sæculum redijt, cui occurrit Apollonius dicens: Reuertere in cellam tuam, & recognosce fragilitatem tuam, & compatere proximis tuis: & oratione facta à cogitationibus liberatus est, redijtque in cellam suam.

Quidam frater requisiuit Abbatem Poemenen quomodo possum minorem me arbitrari eo, qui homicida est? respondit: Dicas in temetipso, iste quidem hoc solum peccatum fecit, ego autem omni hora homicidium committo, meipsum interficiens, hæc enim sola est iustitia hominis, vt seipsum reprehendat.

Venit Abbas Isaac in cœnobium, & vidit ibi quendam fratrem negligentem, & iratus iussit eum expelli. Cum ergo egrederetur ad habitaculum suum, venit Angelus Domini & stetit ante ostiū cellæ eius dicens: Non te permitto ingredi: tulerunt homines iudicium, & non mihi permiserūt illud, dicit Dominus, hoc autē dictum

est,

est, quia si contigerit de illis perfectis aliquem vel in paruo peccare, mox sunt proditurí?

Contigit fratri cuidam culpa in cænobio, & cæperunt exprobrare ei. Ille vero se fecisse negabat. Erat autem ibi Paphuntius Cephala, vidi, inquit, in ripa fluminis hominem vsque ad genua in limo demersum, venientes autem quidam, vt eum porrecta manu extraherent, vsque ad collum demerserunt: quo fratres sermone compuncti, eum qui discesserat ad cænobium reuocauerunt.

Ob culpam non est dimittendus monachus.

Dixit quidam senex: Si videris aliquem peccantem, ne mittas culpam in eum, sed in illum qui impugnat eū dicens, Væ mihi, quia iste volens victus est, sic & ego, & plange, & inquire Dei solatium quia omnes decipimur.

Abbas Pastor ait: Si vis requiem inuenire in hoc sæculo, & in futuro: in omni causa dic: quis sum ego? & non iudices quenquam, nullum spernas neque condemnes, & nulli obloquaris.

Presbyter iussit quendam fratrem qui peccauerat exire de ecclesia, & Abbas Bessarion exiuit cum eo, dicens: & ego peccator sum.

De Suspitione & detractione.

Cap. XCV.

EGressi sunt aliquando de monasterio fratres ad visitandum eos, qui in eremo commorantur patres. Cum autem venissent ad quendam eremitam, senior suscepit eos cum grandi gaudio: videns enim eos fatigatos de itinere, ante horam nonam fecit eos reficere, & quicquid habebat in cellula sua apposuit eis, vespere orationes & psalmos secundum consuetudines compleuerunt, similiter nocte. Dictus autem senior separatim quiescebat: & audiebat eos loquentes & dicentes inter se, quoniam isti æremitæ melius cibantur quam qui in monasterijs conuersantur, hoc audiens tacuit, & cum illuxisset dies arripuerunt viam ad alium, qui in vicino habitabat. Cum autem egrederentur, dixit eis senior, salutate eum ex me, & dicit ei, obserua, & noli irrigare olera. Ipse vero audiens, intellexit huius rei causam, & tenuit eos, deditque eis vt operarentur texentes sportas, sedensq; cum eis ipse non cessauit de opere manuum. Vespere autem post completas orationes dixit eis: Nos quidem consuetudinem non habemus cænare quotidie sed propter aduentū vestrū oportet nos hodie cænare, & apposuit eis panes siccos, & salem dicens: quia propter vos debemus amplius aliquid cænare: misit autem modicum acetum & modicum olei, & cum surrexissent de mensula, cæpit iterum psallere vsque prope lucem, & dixit eis: Non possumus propter vos omnem canonem psallere, & ideo repausate modicum, quia de itinere fatigati estis. Cum autem factum fuisset mane hora prima voluerunt recedere ab eo, sed non permisit eos senior dicens: propter charitatem tenebo vos alios tres dies. illi vero surrexerunt nocte, latenterque fugerunt.

Temere de alijs suspicantes puniūtur, & mortificantur.

Cum aliquando sederent fratres, vnus quendam laudauit dicens: bonus est ille frater quoniam mala horret. Cui senex, & quid est mala horrere? Ille horret mala qui sua propria peccata horret, & omnem fratrem suum beatificat & diligit.

Frater quidam requisiuit Abbatē Poemenem, quomodo potest vitare homo ne mala loquatur de proximo, respondit: Ego & proximus meus duæ imagines sumus. Cum ergo meam imaginem perspexero & reprehendero me, inuenitur imago fratris mei apud me venerabiliter: quando autem meam laudauero, fratris mei imaginem prauam respicio. Tunc ergo de alio non detraho si semper me reprehendo.

Pastor autē ait, quacūq; hora tegimus peccatū fratris nostri, tegit Deus nostrū, & quādo prodiderimus, prodit.

Idem ad eū qui fratrē suum expellendum iudicauerat: duo homines erant in loco vno, & habebant ambo mortuos, & reliquit vnus mortuum suum, & abijt plorare mortuum alterius.

De Tentationibus Dæmonum.

Cap. XCVI.

DIcebat quidam Thebæus senex, quod filius esset Sacerdotis Idolorum, & cum quadam die videret Patrem suum in templo sacrificantem Idolis, vidit & Sathanam cum militia eius ei astantem: quem cum Dæmones adorassent, retulerunt facta, nequitię suæ diuersimode, vnus retulit se per 30. dies homines vnius prouinciæ plurimos occidisse, alius retulit se plurimos submersisse in mari per 20. dies, alius se interfuisse quibusdam nuptijs, & sponsum occidisse, & multam sanguinis effusionem per 10. incitasse, hoc cum audisset Sathan, præcepit eos omnes flagellari, dicens: Cur tantum temporis in hoc solo consumpsistis? Postremo vero quidam ait se per 40. annos incitasse quendam monachum in eremo ad peccandum: & vix illa nocte compulisse eum fornicari. Tunc surrexit Sathanas & deosculatus eum, imposuit capiti eius coronam, quam habebat, dicens se maximum quid egisse.

Consistorium Dæmonum

Lætitia dæmonum de monachi lapsu.

Beatus Abbas Pachomius dicebat fratribus: sicut mihi testis est Dominus, sæpe audiui immundos spiritus dæmonum loquentes inter se varias artes suas quas contra seruientes Deo, maximeque contra monachos, habent. quidam enim ex eis dicebant: Ego ad durissimum hominem causam habeo, & quotiens ei immitto peruersas cogitationes, statim prosternit se in oratione, & sic cum gemitu & grandi confusione egredior. Alius dicebat: Ego ad illum quem obseruo, cum cogitationes immisero, consentit, & suscepit eas: sæpe enim exardescere eum in iracundiam facio, & in contentionem rixæ, & pigritiam in oratione, & dormitationem in psalmodia immitto, & non contradicit mihi.

Quidam frater impugnabatur à Spiritu blasphemiæ, & erubescebat dicere. Cum ergo frequenter ad Abbatem Poemenem peruenisset, dicit ei: Ecce frequenter venis ad me habens cogitationes, & sic remeas tristis, tecum illas reportans: dic ergo quid habes? mox vt aperuit causam leuior eius impugnatio apparuit, & dixit ei senex: ne contristeris fili, quando enim hæc cogitatio venit ad te, dic, blasphemia tua super te Sathana; hanc enim causam anima non vult.

Malarum cogitationū semina suffocantur quando Patri spiritua reuelantur.

Abbas Isidorus quotiens ibi cogitatio dicebat quia magnus es, respondit ad se: Nunquid talis sum qualis Antonius? Quando vero Dæmon conturbans eum suggerebat ei desperationem, dicebat, quamuis ego in tormentis mittar, tamen vos subtus me inuenio.

Quidam frater requisiuit senem: Cur tam grauiter impugnamur à Dæmonibus? Respondit, quia arma nostra proijcimus.

Tentamur grauius qui arma proijcimus.

Quidam senex dixit, sicut ad succensam ollam muscæ non appropinquant, si vero tepida fuerit, incident in eam & faciunt vermes: Ita & monachum succensum igne diuini Spiritus, fugiunt dæmones, tepidum vero illudunt & sequuntur.

De Tentatione carnis.

Cap. XCVII.

FRater quidam volens cum matre sua transire fluuium, & manus suas inuoluit pallio eius & portauit eam vltra. Interrogatus à matre quare sic fecisset? Respondit, quia corpus mulieris ignis est, & eo ipso quod contingebam te, veniebat mihi memoria de alijs mulieribus.

Abbatissa Sara impugnata 13. annis à Spiritu fornicationis petebat à domino fortitudinem, & non amotionem. Cui tandem apparuit Spiritus fornicationis corporaliter dicens: vicisti me Sara. At illa, ego non vici te, sed Dominus meus Christus.

Tentationi remedium oratio.

Quidam senex in monasterio habuit filium, qui ibi nutri-

nutritus nesciebat cuiusmodi mulieres essent. Cumque factus esset vir, immittebat ei Dæmon species, & habitum mulierum. Ille autem retulit patri qui mirabatur: cumque cum patre descenderet in Ægyptum, videns mulieres ait, isti sunt qui veniebant ad me de nocte in eremo. Admiratus ergo pater dæmonum fraudulentiam, ait illi: Fili, isti sunt monachi sæculares, qui alio vtuntur habitu quam eremitæ: sicque statim reuersi sunt in cellam suam.

Monachus quidam in tentationibus egregie cum certat atore cadaueris.

Quidam frater tentationibus probatus in Scythi, affligebatur à Diabolo, pro memoria cuiusdam mulieris. Cumque nunciatum esset ei à quodam fratre veniente de Ægypto, vxor illius mortua est: erat autem illa de qua inquietabatur: surgens nocte venit vbi audierat eam esse sepultam, & fodiens locum excerpsit sanguinem putredinis in vestimento suo, & tulit in cellam suam, & cum nimis fœteret ante oculos suos posuit dicens: Ecce habes tuum desiderium, satia te eo: sicque castigabat se, donec morerentur concupiscentiæ suæ.

Carnalis concupiscentia sedata Æthiopissa.

Quidam frater iuuenis à Spiritu fornicationis vexatus, voluit redire ad sæculum, sed alterius monitis acquiescens ad interiorem eremum perrexit, Cumque per 20. dies moram fecisset, vidit opus dæmonum, nam coram eo stetit quasi mulier æthyopissa fœtens, quam præ fœtore non ferens statim abiecit eam: & gratias agens, sic exit & abijt ad patrem dicens, modo nolo redire ad sæculum.

Senex quidam inflammabatur, & videns obsequium & laborem fratrum ait: Vadq in Ægyptum, Cui Abbas Moyses: Non eas quia incursurus es fornicationem. At ille hoc grauiter ferens ait: Mortuum est corpus meum, & tu mihi ita dicis? Surrexit igitur & abijt. Erat autem virgo quædam fidelis, frequenter veniens ad domum patris eius, quam postmodum corrupit, & ex ea filium genuit. Et postmodum conualescens, tulit puerum in humeris suis die festo fratrum in Scythi, & intrauit ecclesiam coram omnibus quibus lachrymantibus ait: Ecce fratres filius inobedientiæ est iste, orate ergo pro me, sicque permansit in loco suo priori.

Virum cuiusdam senis resistendis tentationibus exemplum.

Quidam senex quandam hospitauit in domo sua: cumque vltra modum pro ea torqueretur, accendit lucernam & posuit in digitos suos, & combustionem non sensit præ ardore alio, sicque omnes alios combussit. Mane vero venientibus iuuenibus ad mulierem, quibus spoponderat illa se eiecturam senem de cella sua, ait senex: Videtis quam male filia ista Diaboli perdidit omnes digitos meos, ecce vbi dormit, quibus illam excitantibus nihil respondit, mortua enim erat: & viri sancti oratione resuscitata est, sicque commissa postmodum pœnituit.

Qui adhæret dæmoni abnegat Deū.

Frater quidam impugnabatur à Spiritu fornicationis, & secedens in vicum Ægypti, vidit filiam cuiusdam sacerdotis paganorum, & petijt eam à patre, qui respondit, volo consulere Deos meos, & abijt & ait: monachus vult filiam meam habere, donem illam illi? Cui dæmon, ne dederis ei donec renunciauerit Deo suo, & baptismo, & proposito: & tunc dabis. Tunc Sacerdos abijt ad fratrem, & hæc omnia retulit: cui monachus consensit. Et vidit statim quasi columbam de ore suo egredientem, & volantem in cœlum. Tunc Sacerdos consuluit Dæmonem, qui dixit ne dederis ei, quoniam adhuc Deus suus iuuat illum. Et rediens sacerdos hæc omnia dixit monacho. Tunc contristatus monachus ait: Væ mihi, Deus meus mihi bonum pro malo reddit, & cuiusdam senis consilio pœnitentiam agens meruit columbam iterum videre, intrantem in os eius quam prius amiserat.

Adhuc de Eodem.

Cap. XCVIII.

Quidam frater molestiam sustinebat à Spiritu fornicationis, frequenter autem venientem ad se videns senior & deprecantem se, vt pro se oraret, valde contristatus mirabatur, quia non exaudiuit Dominus orationes eius. Eadem autem nocte vidit sedentem illum monachum, & Spiritus fornicationis in diuersis mulierum formis ante illum ludentes, & ipsum cum eis delectari, & Angelum Domini astantem & indignantem grauiter contra eum: quia non surgebat neque prosternebat se in orationibus ad Deum. Hæc ergo ostensa sunt per reuelationem seniori, quia culpa & negligentia illius monachi erat, quod non exaudirentur orationes eius: & tunc dixit ei, tua culpa est frater, quia condelectaris cogitationibus malis. Impossibile est enim discedere à te spiritum fornicationis alijs orationibus & Deum pro te deprecantibus, nisi & tu laborem assumas in ieiunijs & orationibus, & vigilijs. Nam etsi ille, qui infirmatur non se abstineat à noxijs cibis, nihil ei proficiet cura & sollicitudo medicorum. Hæc audiēs frater compunctus est, & secundū doctrinam senioris semetipsum afflixit, & recessit ab eo spiritus immundæ passionis.

Post tuas concupiscentias ne eas in ijs te delectādo.

Concupiscētia oratione & vigilijs superanda.

Erat quidam Græcus adolescens in cœnobio, qui nulla continentia, nulla operis magnitudine carnis flāmā poterat extinguere, cumque ad patrem monasterij hæc eius tentatio perlata fuisset, hac eum ille arte seruauit: Imperauit cuidā viro graui & aspero, vt iurgijs atq; conuicijs insectaretur adolescentem, & post irrogatam iniuriam, primus veniret ad querimonias. Cumque imperata sibi perficeret, insuper etiam vocati testes pro eo loquebantur, qui contumeliam adolescenti fecerat. At ille cœpit flere contra mendacium: & sedebat solus, omnique auxilio destitutus ad Iesu pedes iacebat. Quid multa? ita totus annus ductus est. Quo expleto interrogatus super cogitationibus pristinis, an moleste aliquid sustinere? Respondens dixit, papæ viuere mihi non libet, quemadmodum fornicari non libet.

Hiperichius ait: Sicut leo terribilis est onagris, ita probatus monachus cogitationibus sordidis. *Simile.*

Pastor ait: Sicut Spatarius principis ei assistit semper paratus, sic oportet animum semper esse paratum aduersum dæmonem fornicationis.

De Vtilitate tentationum.

Cap. XCIX.

Discipulus cuiusdam senioris impugnabatur à Spiritu fornicationis, sed auxiliante gratia domini resistebat viriliter. Senior videns eum sic laborantem, dixit ei: Si vis, ô fili, deprecabor Dominum vt auferat à te istam impugnationem. Ille vero respondit: Etsi laborem sustineo, sentio tamen fructum: quia per occasionem huius & amplius ieiuno, & in vigilijs, & in orationibus plus tolero. Verumtamen ores Deum, vt mihi det virtutem quatenus possim sustinere & certare legitimè.

Tentationes viriliter superatæ vtiles sunt & fructuosæ.

Dicebat quidam senex, nisi pastor velaret oculos animalis ad molam circumeuntis, conuerteret se animal & comederet labores suos. Ita & nos velamen accipimus secundum dispensationem Dei ne videamus bona & beatificantes nos perdamus mercedem nostram, sordidæ cogitationes velamen sunt modici ipsius boni operis.

Quidam senex dixit, permittit dominus laborare suos vt rememorentur tribulationum labores. Vnde semetipsos custodiunt, timentes ne tantos labores amittant. Nam & filios Israel per desertum 40. annis circunduxit vt rememoratis tribulationibus non redirent retrorsum.

Orosius dixit, fragmen crudæ tegulæ in fundamento non durat, coctæ durat vt lapis, sic homo tentationum igne coctus.

Syrus dixit, si cogitationes fornicationis non habes, operationes habes, qui enim cogitatione aduersus peccatum non pugnat, neque contradicit, corporaliter peccat.

Agathon ait: Non est peior passio quàm fiducia.

De remedijs contra impetum prauæ cogitationis.

CAP. C.

Quomodo cogitatio sordida superanda.

FRater quidam dixit seni: Quid faciam quia occidit me cogitatio sordida? Dixit ei senex: Mulier quando vult puerum suum ablactare, superungit amarum vberibus suis & cum ex consuetudine voluerit puer sugere, sentiens amaritudinem fugit. Tu ergo mitte in cogitatione tua cogitationem amaram mortis, & tormentorum, quæ præparata sunt peccatoribus in futuro.

Abbas Zenon cum post laborem resideret iuxta cucucumerariũ, dicebat ei animus: Tolle tibi vnum cucumerem & manduca. Tunc consurgens stetit 5. diebus in cauma, & defricans seipsum in sole, dicebatque ei animus suus, non se posse portare tormenta. Tunc respondit intra se: Si tormenta ferre non potes, non rapias quæ manduces.

Oratio cum ieiunio repellit cogitationes sordidas.

Dixit quidam senex: Sicut venenata animalia fortiores herbæ vel pigmenta expellunt, ita cogitationes sordidas oratio cum ieiunio repellit.

Quidam frater requisiuit senem dicens: Si quis mihi debet paucos nummos repetam eos? Cui senex ait: Ego in hac causa nunquam impugnatus sum. Scandalizatus ipse venit ad alterum senem & dixit ei: Supra naturam humanam locutus est. Dixit ei ille, non simpliciter tibi dixit ô homo Dei, Vade vt dicat tibi virtutem verbi. Reuersus est ad senem & dixit: Rogo te explana mihi quemadmodum non es impugnatus. Dixit ei senex, ex quo factus sum monachus non sum satiatus, neque pane, neque aqua, neque somno & horum omnium cogitatio, non me permisit habere pugnam quam tu dixisti.

Gaudet inimicus cum cogitationes malas non manifestamus.

Abbas Poemen dixit: In nullo sic gaudet inimicus, quomodo in illo qui non vult cogitationes suas manifestare.

Dixit Abbas Euagrius, mentem errantem & nutantem solidat lectio, vigiliæ, & oratio: Concupiscentiam vero feruentem madefacit esuries, labor, & sollicitudo. Iracundiam autem reprimit psalmodia, & longanimitas, & misericordia.

Quidam venit ad eundem Abbatem & dixit ei: Multæ cogitationes veniunt in animam meam & periclitor in eis. Et eiecit eum senex sub aere nudo, & dixit ei: Expende sinum tuum, & apprehende ventum. At ille respondit: Non possum hoc facere, & dixit senex: Nec cogitationes prohibere potes ne introeant, sed tuum est resistere eis.

Cogitationibus malis autem acquiescere modes, & putrescent.

Idem ait Pastor ad Amon. Non porrigas manus tuas cogitationibus malis, & ociosæ erunt sicut securis: & gladius sine feriente non ferit.

Idem ad Isaac: Capsa plena vestibus si dimissa fuerit longo tempore, putrefient in ea vestes: Ita & cogitationes nostræ si non fecerimus eas corporaliter.

Idem ad Ioseph: Serpens si longo tempore clauditur in vase, moritur, sic & cogitationes clausæ.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER DECIMVSSEXTVS.

De contemporalitate nouem regnorum & primo de Regno Romanorum.

CAP. I.

Contempolitas regnorum.

An. Ch. 381. Mūdi 4234.

AVTHOR. Ab anno primo Gratiani, qui fuit ab incarnatione Domini 381. incipit Sigibertus Regnorum contemporalitatem describere: in prima linea ponens Regnum Romanorum: in secunda, Persarum: in tertia, Francorum: in quarta, Anglorum: in quinta, Wandalorum: in sexta, Longobardorum: in septima, Visigothorum: in octaua, Ostrogothorum: in nona Hunnorum.

Primo quoque eorum omnium originem describit, & nos etiam eorum originem hic breuiter exequemur. Singulorum quoque lineas à principio vsque ad finem, sigillatim & succinctè perstringentes, excepto tantum regno Romanorum, cuius originem & lineam iam superius integre posuimus, de quo regno hoc solum hic tangit Sigibertus, quod iuxta Danielis interpretationem, de quarto Regno, *sicut ferrum comminuit, & domat & conterit omnia:* sic ab origine sui tutuderit, domuerit, & contriuerit pene omnia mundi regna. Nouissimo vero tempore, & regnum illud quod in tibijs suis ferreis diutissime & firmissime sine aliqua lassitudine steterat, tandem ferro suæ fortitudinis commixto cum testa humanæ imbecillitatis, ex alto dominationis suæ gradu cum fragore terribili labore cœpit! Hoc regnum primi Persæ impulerunt, qui semper cum Romano pene ex æquo se habuerunt, modo vero vacillante reipublicæ statu, eos vltro impetere non timuerunt, imo & insuper eos suis finibus expellere potuerunt, quando Iuliano Apostata cæso, & exercitu miserabiliter subiugato, nimis fortunati sunt facti ex eorum infortunio. Ita regnum illud quod tanto tempore omnes pene mundi gentes, prædæ & donationi habuit, modo Dei omnipotentia miscente ei duplum in poculo, quo cæteris miscuit, cunctis pene gentibus prædæ & ludibrio patuit: & qui olim cum alijs gentibus pro sola gloria certabant, modo saluti suæ vix satis consulere poterant, nam quæcunque gentes aut minuendæ domo multitudinis causa, aut amore exercendæ suæ feritatis à patria sua exulabant, Romanum imperium lacessebant, & de eius latissimo corpore velut partes quasdam sibi excidebant & in eis sibi regnandi locum statuebant.

Dan. 2.

Dan. ibid.

Romanum Imperium diuisum & in multa regna partitum.

De Regno Persarum.

CAP. II.

Origo Persarum antiquissima.

ITem *Sigibertus in Chronicis.* Porrò regni Persarum originem altius repetere modo non videtur vtile, quia quæ huius regni fuerit antiquitas, quanta est & quam potens huius antiquitatis nobilitas, satis recolet lector per antiquorum historias. Hoc tantum notabo, quia sæpe victoria abusi de Romanis, nunc autem recenter cæso Iuliano, & exercitu Romanorum profugato, & finibus suis Romano imperio mutilato, & sic pro suo libitu pacis fœdere in 29. annos composito fælicitatem suam non temperanter ferebant, & Sapore Rege eorum insolentius agente Christianis & Romanis omnimodis infesti erant.

Hic Sapor qui diu iam ante imperauerat, ab anno primo Gratiani imperauit annis 28. post hunc Isdigerdes 24. Vararanes filius eius 38. Post hunc Cauades annis 41. Carabes 16. Cosroe 37. Hormisda 17. Hunc filius eius Cosroe occidit, & regnauit 38. annis. Hunc quoque filius eius Siroes peremit & anno 1. regnauit. Post hunc Hormisda anno 1. Tunc Saraceni qui hactenus fuerunt sub Persarum regno, eos bello victos versa vice sub suo redegerunt dominio, scilicet anno Heraclij 20. secundum chronica: Ex tunc ergo pro Regno Persarum titulatur Regnum Saracenorum: quorum Ammiras scilicet Muhamina mortuo, Elubezer principatus est annis 3. Post quem Haumar 12. Quem Persa quidam se velle adorare simulans, infixo in ventre eius gladio peremit eum. Cui substitutus Hoam principatus est annis 10. Hoc quoque perempto Muhanias ex Amiro Amiras factus principatur annis 25. Post quem Gizid filius eius annis 3. Maruan 1. Habdala anno vno. Hedimelech 22. Vlid. 7. Zulzimin 3. Haumar 2. Gizid. 3. Huic Iudæus quidam maleficus promittens eum 40. annis principaturum, suasit vt in toto regno suo Dei sanctorum imagines deponi ediceret. Qui spe diu regnandi seductus, edictum quidem proponit, ipse tamen mox obijt. Post quem Euelid principatur Saracenis

nis annis 20. Gizid. 1. Maruanæ 6. Quo perempto Muhamat 5. Habdallas 19. Mady 9. Moses 2. Aaron frater eius 21. Muhamat 5. Qui fratri suo Habdallæ congressus, & ab eo superatus, eum sibi conregnare inuitus passus est, & hoc bello Regnum Saracenorum per aliquot annos discissum est, ibique deficit eius historia scilicet sub anno domini 821.

De Origine Regni Francorum.

CAP. III.

Origo Francorum.

ORiginem autem Regni Francorum hanc esse notificemus, ex relatu fideli maiorum. Post illud famosum, & cunctis sæculis & gentibus notum, Troianæ ciuitatis excidium, victoribus Græcis cedentes reliquiæ Troianorum, pars eorum cum Ænea ad fundandum Romanum imperium, ad Italiam perrexit: pars vna scilicet 12. millia, duce Antenore, in finitimas Pannoniæ partes secus Meotidas paludes perueniunt, ibique ciuitatem ædificauerunt, quam ob sui memoriam Sicambriam vocauerunt, in qua multis annis habitauerunt, & in magnam gentem coaluerunt, & crebris incursibus Romanum solum incessentes vsque ad Gallias ferocitatis suæ vestigia dilatauerunt. Hos adeo Romanis infestos, Constans Cæsar filius Magni Constantini bello oppressit, & tandem Romano imperio subiectos, aliquantulum à sua ferocitate mansuefieri coegit. Post aliquot annos, rebellantibus Alanis contra Valentinianum Imperatorem, cum eos non posset Imperator debellare, penitus, eo quod eos intransibiles Mæotidę paludes tutarentur: proposuit Valentinianus, quod si qua gens has paludes intrare, & rebelles Alanos posset conterere, 10. annis eos à tributis liberos redderet, Hac pactione Troiani illecti, & fortitudine & prudentia sua confisi, duce Priamo Mæotidas paludes Romanis inuias ingressi, Alanorum gentem exterminauerunt, & ita Valentiniano satisfecerunt. Valentinianus eorum virtute delectatus, eos qui prius vocati erant Troiani, deinde Anthenoridæ, post etiam Sicambri Francos Attica lingua appellauit, quod in Latina lingua interpretatur feroces. Alij dicunt Francos denominatos à quodam eorum Rege Franchione, sed vndecumque denominati sunt, quantum altius colligere potuerunt historiographi, Priamus ille regnabat super eos tempore Valentiniani. Non vtique Priamus ille magnus Rex Troiæ, sed alius qui ab Hectore illius filio, per Francionem filium Hectoris in chronica Francorum legitur descendisse.

Troiani cur Franci vocatis.

De his autem plenius require superius.

De Catalogo Regum in Francia.

CAP. IIII.

PRimo igitur anno Gratiani & Valentiniani Imperatorum, qui fuit ab incarnatione Domini 381. Primus regnauit super Francos Priamus annis 5. Secundus filius eius Marcomirus annis 33. Tertius Pharamundus 11. Quartus Clodius filius eius Rex crinitus 18. Quintus Meroueus 10. Sextus Hildericus annis 26. Septimus Clodoueus 30. Hic à sancto Remigio baptizatur. * Octauus Lotharius. 50. Nonus Chilpericus 23. Decimus Lotharius 44. Vndecimus Dagobertus 14. Duodecimus Clodoueus 16. Tredecimus Lotharius 4. Decimusquartus Theodericus, frater eius in regnum sublimatur, sed à Francis repudiatus, tonsuratur, & Parisijs in cænobio sancti Dionisij relegatur, & regnauit an. 15 Decimusquintus Hildericus frater eius annis 12. Decimussextus Theodericus in regnum restitutus annis 14. Decimusseptimus Clodoueus 4. Decimusoctauus Hildebertus 18. Decimus nonus Clodouæus, 4. Vicesimus Lotharius 2. Vigesimusprimus Chilpericus 5. Vicesimus secundus Theodericus 15. Vicesimustertius Hildericus 9. Hic in Monachum tonsuratur.

** Hic ponitur secundum alios Chilbertus qui regnauit cū Lothario.*

Pipinus autem princeps auctoritate apostolica & Francorum electione in Regem vngitur, & consecratur à sancto Bonifacio Moguntiæ episcopo, à Stephano quoque Papa, eius generatio per filios suos Carlomannum & Carolum in hæreditate regalis successionis benedicitur, & omnis alienigena ab eius inuasione Apostolico anathemate interdicitur. Hic ergo 24. regnauit annis 18. Vicesimusquintus carolus filius eius, qui dicitur magnus, annis 44. quorum 33. tantum super Francos compartito regno cum Carolomanno fratre suo. Deinde Romani ab imperatore Constantinopolitano desciscentes, Carolo regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manum Leonis Papæ coronant, & AVGVSTVM appellant: & ex tunc imperauit Romanis, simul & Francis annis 13. Deinde Ludouicus filius eius 26. Deinde Lotharius filius Ludouici vsurpat sibi imperium, sed fratribus eius hoc grauiter accipientibus, & contra eum insurgentibus 4. anno imperij eius conuenerunt, & pacificati sunt diuiso imperio regnauitque Ludouicus in Germania, Carolus in Francia annis 34. & is fuit 28: Vicesimusnonus Ludouicus Baldus 2. Tricesimus Ludouicus & Carlomannus fratres * 5. Tricesimusprimus Carolus imperator à Francis in auxilium sibi contra incursum Normandorum inuitatus regnauit in Francia annis 5. Tricesimus secundus Odo filius Roberti ducis 9. Tricesimustertius Carolus filius Ludouici Baldi 27. qui exul & martyr mortuus est. Tricesimusquartus Rodulphus annis 2. Tricesimusquintus Ludouicus 27. Tricesimussextus Lotharius 31. Tricesimusseptimus Ludouicus filius eius anno 1. quo mortuo Francis regnum transferre volentibus, ad Carolum ducem fratrem Lotharij regis, dum ille rem ad consilium differt, regnum vsurpat Hugo, qui dictus est Capetus Marescallus Franciæ, filius Hugonis magni ex Hauuidæ sorore primi Othonis imperatoris, sicque defecerunt Reges de stirpe Caroli, anno Domini 987. Regnauit ergo 38. Hugo Capetus annis 9. Tricesimusnonus Robertus filius eius 34. Post quem 40. Henricus filius eius 30. Post quem 41. Philippus filius eius. Post quem 42. Ludouicus Crassus filius eius 28. Huius filius Philippus nuper in regem inunctus adhuc puer, dum in ciuitate Parisiensi equo vehebatur iuxta ecclesiam sancti Geruasij, Porcus equi pedibus se forte submittens, equum super ipsum præcipitem dedit, & de eius subita ac miseranda morte Francis luctum induxit. Regnauitque 43. Ludouicus eiusdem Ludouici filius annis 40. Post hunc 44. filius eius Philippus 44. Quadragesimusquintus filius eius Ludouicus 3. Quadragesimussextus filius eius Ludouicus, qui adhuc regnat.

** Legitur in manuscriptis an. 31.*

De Bruto Rege, à quo Britannia dicta est.

CAP. V.

NArrat antiquorum Britannorum historia, quod Ascanius Æneæ Troiani filius, de filio suo Siluio nepotem habuit nomine Brutum, hic matrem suam nascendo, patrem vero in venando, casu interfecit. Cuius parricidij causa tam eum exosum parentibus suis reddidit, vt de Italia pulsus in Græciam fugeret: vbi exul cum esset, tanta cæpit probitate pollere, vt confluentibus ad eum Troianis, qui ibi captiui habebantur, ducatum eorum sortiretur. Quorum fretus multitudine & animatus consilio, petijt à Pandraso rege Græcorum libertatem eundi ad alias nationes. Rex autem ira permotus bello eos conterere voluit, sed nequaquam potuit, nam victoria Bruto adeo prospera prouenit, vt plurimos de exercitu regis perimeret, ipsumque ex improuiso caperet. Regi autem mortem minatus est nisi rogatis annueret: exegit autem ab eo filiam suam in coniugium, auri & argenti copiam multam, naues, frumentum, cæteraque marino itineri necessaria. Quæsitis igitur ex Regis imperio plusquam trecentis nauibus, & omni genere faris oneratis. Troianis auro & argento plurimo ditatis, Brutus filiam Regis accepit, & salutato

Brutus vnde originem duxit.

Brutus felix in bello.

Rege æquoreum iter aggressus est. Transierunt autem Africam & Mauritaniam, veneruntque ad littora Tyrtheni maris, vbi quatuor generationes gentis suæ exules inuenerunt cum duce eorum Corinæo. Quibus secum assumptis, direxerunt iter ad fines Aquitaniæ, ibi eis exortum est cum Gallis grauissimum prælium quibus eo tempore decem Reges præsidebant, in quo congressu apparuit miranda fortitudo Corinæi ducis, qui tam valide percussit consulem vnum in summo capite, vt eum dissecaret in duas partes toto corpore diuiso. Nepos autem Bruti Turnus,& ipse fortissimus miles, qui solo gladio suo 900. viros ibi peremit, hostium gladijs occisus est deditque nomen Turoni ciuitati, quia in loco illo sepultus fuit.

Brutus & Corinæus pugnant cū gallis.

Finito illo certamine,vbi ex vtraque parte multi sunt interfecti: Brutus cum suis ad naues redijt, cæptumque iter aggressus, tandem ad insulam destinatam peruenit. Erat autem nomen illius Insulæ Albion, & à solis Gigantibus inhabitabatur, cum quibus certamen persæpe habuerunt: Brutus vero de suo nomine insulam appellauit Britanniam,hominesque suos Britones,vel Britannos. Dux autem Corinæus terram quæ sorti suæ cesserat,Corinæam vocauit,quæ modo Cornubia, vel à cornu Britanniæ, vel per corruptionem prædicti nominis appellatur.

Brutus nauigando peruenit Albionē.

De successoribus Bruti & qualiter Saxones Angliam obtinuerunt.

CAP. VI.

PORRO exactis 24.annis ex quo insulam ingressi sunt, mortuus est Brutus relictis tribus filijs regni sui hæredibus. Qui sepulto patre,distribuerunt inter se regnū Patris singuli partem suam de nomine proprio appellantes. Primus cui nomen erat Locrinus mediam partem Insulæ possedit, quæ postmodum Leogotia est appellata. Secundus qui Camber dicebatur, accepit partem illam,quæ Cambria dicta est,& modo VVallia vocatur. Tertius cui nomen Albanactus, possedit terram quæ nunc Scotia dicitur,eique nomen indidit de nomine suo Albaniam. regnauit autem Locrinus 10. annis & mortuus est. Et ita vsque ad Iulium Cæsarem Britanni libera dignitate regnauerunt,sub cuius Imperio Romanis tributarij facti sunt. Porro tempore Marci Antonij Veri, instantia Lucij Britanniarum Regis, per legatos Eleutherij Papę,mysteria Christianitatis susceperunt,in qua aliqui eorum vbiquead martyrij coronam prouecti sunt. Orta enim persecutione sub Diocletiano Cæsare,licet fides in pluribus defecerit,in alijs tamen frangi nec morte potuit. Sed postquam Maximus tyrannus insulam Britanniæ militum præsidio euacuauit, irruerunt Picti,cæteræque barbaræ nationes cum eis,populumque imbellem & terram totam, cæde & præda vastare cæperunt. Accessit huic malo & aliud, quod Rex Vortigernus ad tutamen sui, hostiumque expugnationem inuitauit gentem Saxonum adhuc paganorum. Nam cum aliquamdiu strenue, ac fortiter eos tutati fuissent, dominandi cupiditate illecti,dignitates ciuium à rege petierunt, vt & non iam opem ferre ciuibus,sed potius tyrannidem exercere in eos liberius possent. Quod Britanni præcauentes expulerunt eos, sed illi repulsi multiplicius redierunt,pacemque simulantes pene vniuersos principes eorum fraudulenter occiderunt: præualentes igitur ad tempus,ciuitates & castella occupauerunt,donec surgeret rex Aurelius Ambrosius, qui eorum ducem interfecit,ciuitates eis abstulit, & reliquias eorum effugauit. Post quem surrexit Vterus pendragon Aurelij frater,qui genuit Arthurum Regem inuictum atque magnificum. Post hos,sex reges de gente eorum regnauerunt, & tūc præualentibus Anglis auxilio Africanorum,aliarumque gentium, Britones Monarchiam Insulæ, & diadema regni amiserunt: & alij quidem in minorem Britanniam, vbi eorum & genus & nomen permanet,alij vero in Galliam transfugerunt.

Moritur Brutus.

Angli Romanis tributarij.

Arthurus filius vteri Pendragonis inuictissimus.

denuo cum redirent, regnum obtinuerunt. Sed non multo post vrgente eos diuina vltione, per famem & mortalitatem insulam alienigenis gentibus inuadendam reliquerunt, & ab illo tempore Saxones id est Angli, Angliam de nomine eorum nuncupatam, sub dominio suo tenuerunt.

De Catalogo Regni Britanniæ.

CAP. VII.

A Primo igitur anno Gratiani & deinceps regnauit apud Britannos Maximus annis 33. Ex tunc Britannorum vires nimijs hostium irruptionibus attenuati sunt,& quia à Romanis vndique bello laborantibus nihil subsidij habere poterant,subtrahunt se ab eorum dominatione. Inito autem consilio direxerunt Londoniensem Archiepiscopum ad Regem minoris Britanniæ Aldroenum, vt eis succurreret. At ille tradidit eis fratrem suum Constantinum,cum armata militum manu, Sicque Constantinus erectus est in Regem: regnauitque 10. annis, habuit autem tres filios Constantem qui monachus factus est, Aurelium Ambrosium, & Vterpendragon. Itaque post alios 13.annos,ponunt quidam,Anglos venisse in Britanniam scilicet anno 447.& Ambrosium Aurelium hinc regnare cæpisse. Sed verius videtur eos multo ante venisse quam regnarent. Denique post annos 45. ab anno prænotato ponunt initium Regni Anglorum:nam in hac re multum dissonant historiæ. Itaque Britanni non valentes amplius ferre virtutem Anglorum,vt victi concessere in ius & nomen eorum, & primus de gente Anglorum Elli, & secundus Celi,alter,alteri mortuo succedendo, regnauerunt apud eos per annos 70. Post hos tertius regnauit Edilbertus annis 55. Post hunc Caldbaldus filius eius 24. cuius filius Carusbertus anno Domini 640. regnauit annis 25. hic in Anglia primus Idola destruxit, & fidem Christi dilatauit. Post hunc filius eius, Egbertus annis 8. Post hunc frater eius Lother 12. Edrith. 2. Quo mortuo externi gentium Reges Regnum Angliæ discindūt annis 4. Post Vuydred filius Egberti Anglos ab illorum oppressione liberat, & super eos regnat annis 36. post huuc filius eius Edilbertus annis 8. scilicet vsque ad annum domini 735. Ab hinc autem regnum Anglorum annotare supersedeo, quia maiorum historias quas sequar non habeo.

Quando Angli cæperunt regnare.

Historia Anglorum est plena confusionis vsque ad tempus Egberti qui regnauit anno domini 801.

De Origine regni VVandalorum.

CAP. VIII.

VVandali quoque de Scithia oriundi, à Gothis victi alienas terras inuadere cæperunt qui suas retinere non potuerunt. Hos circa Danubium commorantes,rursum post multum tempus Giberich Gothorum Rex bello victos inde exturbauit,& ad hoc perpulit vt quas quoquomodo habere videbantur relictis sedibus, Romano imperio se subderent,& à Constantino magno locum habitandi sibi dari suppliciter peterent. Quod & impetrauere & Panonias ab eo sibi delegatas,per 60. annos pacifice inhabitauerunt. Vnde anno Archadij 13. & Honorij euocati,instinctu Stiliconis rebellionem contra rempublicam meditantis, infuderūt se per Gallias, iunctis secum Alanis, easque aliquamdiu miserrime dilacerauerunt. Exinde eos expellebant Gothi non quidem prospicientes Galliarum quieti, sed vacue facientes patriam suæ rapacitati. Vuandali Hispanias aggressi,nunc Hispanias,nunc Gallias multo tempore depopulati sunt: sed nec ibi à Gothis tuti esse potuerunt, quippe quia Gothi nimis Italiam inquietabant, Honorius deliberato cum suis consilio, Hispanias & Gallias, quas sibi à Vuandalis & alijs gentibus præreptas dolebat, Gothis rata confirmatione donauit. Cum ergo Gothi à finibus sibi deputatis Vuandalos aliosque hostes effugare maturarent,& Vuandali vndique conclusi, timo-

VVandali à Gothis victi.

VVandali adhuc à Gothis victi.

timore Gothorum æstuarent, populi peccatis facientibus, inopina & grata occurrit eis fęlicitatis opportunitas. Nam inter Bonifacium & Ætium Romanos duces, per inuidiam orta simultate, Bonifacius factus inferior, cum dolorem suæ iniuriæ nollet vlcisci, nisi damno & periculo reipublicæ ad Hispanias trāsiuit, & Vuandalos ad occupandam Lybiam & Africam inuitauit. Quo cum peruolassent, ibi regnum suum multo tempore confirmauerunt, & diuina & humana sine aliquo respectu humanitatis, vel diuinitatis, perturbauerunt.

De Cathalogo regum Vuandalorum.

Cap. IX.

PRimo igitur anno Gratiani, & deinceps regnauit super eos Modogosilus annis 30. Post hunc filius eius Gudericus in Hispanijs annis 16. Hic capta Hispali cum impie elatus, manus in Ecclesiam ipsius ciuitatis extendisset, mox Dei iudicio à Dæmone correptus interijt. Cui Giezericus frater in regno succedens, regnauit annis 48. Hic vt fertur de fide catholica in Arianam sectam apostatauit, hic successione regnandi inter filios suos ordinata, vt fratri moriēti frater superstes, sine controuersia filiorū succederet, moritur. Cui succedens Honorichus filius eius regnauit annis 8. Hic in Ecclesiā Dei grauiter efferatus, tandem iudicio Dei percussus scatens vermibus, miserabiliter expirauit. Post quē Gundamundus 9. annis regnauit. Post quē Thrasamūdus frater eius 26. Hic Hilderichū filiū suum ex Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris à Genserico captiuata, astringit sacramento, ne catholicis in regno suo consuleret, qui patre mortuo antequam regnū susciperet, omnes catholicos ab exilijs iussit reuocari, & episcopis ecclesias reformari, sicq; suscepto regno regnauit annis 8. euolutis 74. annis ex quo Gensericus Auus eius statum ecclesiæ in Africa prophanauit. Gilimer perimens annis 5. post eum regnauit. Qui tantæ crudelitatis fuit vt nec parentibus parceret. Tandem Bilisarius Patricius à Iustiniano Imperatore ex iussu Dei ad Africam liberandam de manu Vuandalorum missus, noctu cum plaustris rusticorum vrbem introeuntibus ingressus, Carthaginem cæpit, pecunias infinitas recepit, Gilimerem ex fuga post deditionem reductum Imperatori Constantinopolim duxit. Sic Vuandalorum regnum destructum est, & tandem illa Vuandalica rabies cum ipso nomine funditus extincta est.

De regno VVinilorum, siue Longobardorum.

Cap. X.

Origo Longobardorū.

VVinilorum qui postea patria lingua *Longobardi* à longis barbis vocati sunt, certam quidem Originem legimus, sed certum originis eorum tempus non inuenimus. Nam Reges regnasse super eos legimus, quorum etiam nomina didicimus: sed annos regni eorum per tempora distinctos non inuenimus. Hi in Scandinauia Scythiæ insula degentes, cum ita multiplicati essent, vt eos terra sua capere non posset, egressione tertiæ partis minuere multitudinem consilium habuerunt, & quinam exire deberent missa sorte quæsierunt. Ergo tertia Pars VVinilorum prout eos missa sors elegerat, ducibus Agion & Ibor, de Scandinauia insula egressi, de loco in locum ibant incerti & vagabundi: & à multis bellis sæpe impetiti, viriliter, quia pro anima res erat illis, salutem & libertatem suam defendebant. Porro Agion & Ibor mortuis, regnauit primus super eos Agelmundus 33. annis, qui dum ageret se iusto securius, à Bulgaribus, cum multis suorum est extinctus. Lamissio regnauit secundus, sic dictus, eo quod à lama id est voragine fuit extractus, Lethu tertius, Ildehoch 4. &c.

Author. Horum & cæterorum qui sequuntur lineam & numerum annorum regni, require infra lib. 20. capitulo 99. scilicet sub temporibus Zenonis imperatoris, ex illo enim loco incipit Sigibertus lineam eorum prosequi.

De Origine Regni Gothorum.

Cap. XI.

SIgibertus in chronicis. At Gothorum qui apud antiquos Getæ dicti sunt, & postea diuisi, duo ex se regna id est Ostrogotharum & Visigotharum fecerunt, talem Originem fuisse cognouimus ex historijs Iordanis. Isti Scantiam Scythiæ insulam primo incoluerunt. Cuius possessione non contenti, cum Rege eorum Berich inde exierunt, & vicinas Scythiæ insulas & terras peragrantes vicinas gentes bellis lacessebant, & terrore nominis sui finitimas gentes sibi subigebant. Post sub Filimere quinto Rege suo ad vlteriora Scythiæ progressi, ad citeriores vsque ripas Danubij, terras Thraciæ Daciæ Mœsiæque diu longe lateque sunt peruagati, ibi per multa tempora, imo per multa sæcula in gentem magnam coaluerunt, & multas gentes victorijs suis applicantes, nomen & fortitudinem suam amplificauerunt, viribus vigentes in gentem magnam coaluerunt, & multas gentes ingenio callentes, philosophiæ quoque studijs eruditi, natiuam barbariam exeuntes humanitate & honestate alijs barbaricis gentibus præeminebant. Tempore autem Decij Imperatoris transito Danubio, cum Gniua Rege suo grauiter incubabant Romano imperio, qui à Decio impetiti bello, exercitu Romano protrito ipsum Decium peremerunt cum filio Decio. Hac fælicitate elati, & sæpe postea in congressu Romanis ducibus superiores effecti toti orbi Romano erant Terrori. Isti adhuc trans Danubium constituti tempore Valentis Imperatoris, cæperunt ciuili bello inter se collidi. Athalaricus dux vnius partis, cum præualuisset Fritigerno duci alterius partis, Fritigernus à Valente auxilium petit, Christianum se fieri promittit, Valens auxilium mittit; eosque in sectam Arianorum, Arianus ipse induci fecit.

De Diuisione eorum in duo regna, Visigotharum & Ostrogotharum.

Cap. XII.

ANno 13. Valētis Hunni qui etiam ipsi in Scythia potenter debacchabantur, atque ferociter, nacti opportunitatem ex intestina Gothorum simultate, fines eorum ex improuiso inuadunt, eosque bello victos aut sibi subiugant, aut captiuitate excruciant, aut patria eliminant. Ita Gothi qui multas gentes subdiderant suo seruitio, Hunnorum subduntur dominio, & nimis eorum potentiam adaugent, dum omnes qui Gothis seruiebant, per Gothos Hunnorum parent principatui. Taliter Hunni etiam omni pene scythia principatu & fortitudine cunctis pręeminebant. Gothi victi partim se Danubio transito ingesserunt finibus Romani imperij, & à Valente petierunt terram ad inhabitandum sibi dari. Qua re impetrata: cum aliquandiu se continuissent, ab omni armorum insolentia, tandem Romanorum auaritia coacti, & rei familiaris inopia, in ipso imperij sui sinu grauia concitauerunt prælia. Quibus Valens Imperator occurrens, bello victus ab eis & igni crematus, iusto Dei iudicio Reipublicę nimiam intulit incommoditatem, hostibus vero auxit elationem. Hi ergo Gothi qui Romano imperio incubabant, Visigothas id est se occidentales Gothos nominabant, & per multos annos occidentales Romanorum fines vsque ad ipsas vlteriores Hispanias infestabant, vbi etiam postmodum in regnum coaluerunt. Porro Gothi qui in patrio solo trans Danubium, sub Hunnorum dominio remanere passi sunt, regulos quidem suæ gentis habuerunt, & se Ostrogothas id est Orientales Gothos appellauerunt,

Gothi subduntur Hunnis.

Valens Imperator à Gothis igne crematus.

qui

qui & ipsi postea per Theodoricum Regem suum à Zenone Imperatore Italiæ regnum dono acceptum, per multos annos tenuerunt. Ita Gothi quasi duobus capitis sui cornibus, Orientem & Occidentem ventilantes acerrime, duo ex se regna creauere, scilicet Visigotharum in Hispania & Ostrogotharum in Italia.

De Catalogo regni Visigotharum.

CAP. XIII.

IGitur à primo anno Gratiani & deinceps regnauit super Visigothos Frigiternus annis 3. Post hunc Athanaricus anno vno, qui confederatus Theodosio, & ab eo Constantinopolim inuitatus, mox 15. die quo venerat ibi obijt. Ex tunc igitur Visigothi sine Rege sub Theodosio Imperatore fuerunt annis 14. Post hæc Visigothi rupto cum Romanis fœdere, Alaricum super se Regem creant, qui regnauit annis 15. Post hunc Athaulfus 3. Quo à suis perempto, Sigericus anno vno. Eo itidem à Visigothis perempto, regnauit Vallia annis 22. Post hunc Theodericus 14. Post quem Thurismondus filius eius 3. Eo à fratribus suis Frederico & Theuderico iugulatus, Theodericus frater eius in regnum ei succedens, regnauit annis 13. Sed & hoc à fratribus suis iugulato, Henricus regnauit annis 19. Post hunc filius eius Alaricus 21. Hunc tandem Clodoueus Rex Franciæ, signis diuini auxilij animatus, in bello congreditur, eoque perempto, quicquid Galliarum Visigothi possidebant, ad partes Francorum transtulit. Amalricus autem fugiens in Hispaniam 16. annis ibidem regnauit. Cumque Rhothildem vxorem suam indigne tractaret, eo quod Arianæ sectæ secum inseruire nollet, à Childeberto fratre Rhothildis in Hispania peremptus est, regnauitque Theuda post eum annis 17. Quo à suis perempto Theudisclus annis 2. Eo quoque inter conuiuandum à suis perempto, Agilla annis 9. Qui cum insolenter in suos ageret, Athanagildus auxiliantibus sibi Romanis eo perempto regnauit annis 22. Quo mortuo Leongildus cum fratre suo Lemba, & post solus regnat annis 46. Post hunc Rechareدus filius eius 15. Victericus 7. Sisebodus 29. Suintilla 2. Quo ob crudelitatem suam à Visigothis reprobato, Sisenandus 20. Cintilla 16. Tulcas filius eius adhuc puer 4. Quo propter pueritiæ leuitatem reprobato, & in clericum tonsurato, Cindasuindus 17. Post hunc filius eius Flauius, cui annotantur anni 19. Tandē Saraceni ex Africa in Hispaniam transfretant: eamque sibi vendicant. Ita regnum Visigothorum & Sueuorum destructum est: & redactum sub Saracenis, annis plus minus 346. euolutis, ex quo à Scythia expulsi sunt ab Hunnis, ex quo vero cedentibus Vuandalis, & deuictis Sueuis, cœperunt regnare in Hispanijs annis circiter 256. euolutis. Regnum vero tertiæ partis Hispaniarum, quod dicitur Galliciensium, quod nec tunc Visigothi nec postea Saraceni, potuerunt subigere, adhuc viget incolume, & Deo protegente, fide manet inexpugnabile, finitum est autem Regnum præfatum anno domini 720.

De Ortu Regni Hunnorum.

CAP. XIIII.

POrro apud Ostrogothos regnauit Vuinitharius ab anno primo Gratiani, & deinceps annis sex, quem Balamber Rex Hunnorum in bello peremit, & post eum regnauit, Hunimundus annis 2. Horismud. 2. Post quem Ostrogothi sine Rege fuerunt annis 40. post hoc Vualamer regnum suscipiens regnauit annis 31. Quo in bello perempto, Theudemer frater eius annis 11. Theodericus huius filius ei successit, cui annotantur anni 19. Theodericus autem Odoathro Rege Italiæ, quem in fide susceperat perempto, Italia potitus est, ibique regnauit annis 32. Hic Boetium exilio fatigatum tandem peremit. Symachum quoque patricium & consulem interfecit, sed & Ioannes Papa ab eo in carcere cruciatus, fame defecit. Post dies autem 15. Theodericus subito defunctus, à quodam sancto Eremita visus est nudus & discalceatus, à Ioanne Papa & Symmacho patricio in olla Vulcani esse detrusus. Athalaricus Theoderici ex filia nepos, in regno Italiæ & Ostrogothorum succedens, regnat annis 8. Post quem Theodatus ab Amallmunda matre Athalarici ascitus in regnum, regnat cum ea annis duobus, post hanc solus vno Eldepadus vno, Erarius vno, Totila 10. Theias 2. in quo regnum finitur.

De Catalogo Regum Ostrogotharum.

CAP. XV.

DE Regno Hunnorum quod in omni pene Scythia tenebat principatum, ipsa gentis barbaries me silere faceret, nisi illud famosum Galliarum & Italiæ excidium me loqui cogeret, quando per Attilam eorum Regem iudicium Dei se longe lateque effudit, quem quasi gladium limatum, & exacutum de vagina suæ indignationis super peccatrices gentes Deus distrinxit. De eorum ergo Origine, quæ in antiquorum leguntur historijs, aperiam paucis, Filimer Gothorum Rex Gadarici magni filius post regressum Scantiæ insulæ, iam quinto loco tenens principatum Getharum, & terras Scythiæ cum sua gente introiuit, reperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas Gothico sermone Aliurunnas dicunt, easque habens suspectas de medio sui perturbat, longeque ab exercitu suo fugatas, in solitudine coegit errare. Quas siluestres homines, quos nonnulli Faunos Ficarios vocant, per desertum vagantes dum vidissent, & earum complexibus se in coitum miscuissent, genus hoc ferocissimum ediderunt. Quod fuit primum inter Mæotidas Paludes minutum, tetrum, atque exile quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quod humani sermonis imaginem assignabat. Et quos bello forsitan minime superabant, & vultus sui terrore nimium pauorem ingerentes, terribilitate fugabant, eo quod erat eis species pauendæ nigredinis, & velut quædam, si dici fas est, deformis offa non facies, habensque magis puncta quam lumina, quorum animi fiducia toruus prodidit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desæuiunt. Nam maribus ferro genas secant, vt antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt: quia facies ferro sulcata, tempestiuam pilorum gratiam cicatrice absumit: exigui quidem forma sed arguti, motibus expediti & ad equitandum promptissimi, scapulis latis, & ad arcus sagittasque parati, ceruicibus firmi, & superbia semper erecti. Tali ergo stirpe procreati, Hunni cunctis vicinis gentibus erant horrori & formidini. *Fauni.*

De Victoria eorum ex Gothis, & de Regibus eorum.

CAP. XVI.

EOrum potentiam auxit victoria de Gothis manentibus trans ripas Mæotidis Paludis, qui in Scythia pollebant gloria singularis potētiæ & fortitudinis. Quā victoriam hoc modo Hunni adepti sunt, venatores Hūnorū sequentes vestigia ceruę, Meotidas Paludes transeuntis, quas, imperuias hactenus esse putabant, Scythicam regionem diligenter explorant, explorata omnia Hunnis nunciant, ad transeundum eos animant. Horum ducatu paludibus transitis velut quidam turbo, subito incubuerunt gentibus Scythicis, easque omnes subiugauerunt sibi, ipsosque Gothos cæteris imperitantes, aut præeminentes expulerunt sedibus suis. Hoc fœlicitatis successu Hunni inter cæteras Scythiæ gentes elati, post victoriā de Gothis per annos fere 80. laborauerūt ad concussionē & ruinā mundi. Ab hac eorum victoria

vsque ad mortem Attilæ, regnum eorum in hoc opere annotabimus.

A primo igitur anno Gratiani regnauerunt super eos Balamber & Mundzuch pater Attilæ, Octar & Rugila fratres eius, Bleda & Attila frater eius vsque ad mortem Marciani Imperatoris annis plus minus 80. Cui scilicet Marciano Imperatori, apparens dominus in somnis, arcum Attilæ fractum esse ostendit, nec id vanum fuit. Eadem quippe nocte Attila in nuptijs crapulatus, erumpente per apoplexiam sanguine de naribus in lecto est suffocatus. Cui filius eius Heruac successit, & annumerantur ei anni sex. Ex tunc regno Hunnorum diminuto, tum ex gentium subiectarum dissensione, tum ex pugnandi infælicitate, regnauerunt quidem, sed non in priori fortitudine, donec longo post tempore à Carolo magno victi, cum ipso suo nomine disperiere. His ab hinc filij Attilæ, & post eos Zeliobes regnauerunt annis 9. ex tunc regni Hunnorum annotatio cessat, quia omnes gentis illius reges Kagani vocati leguntur, & nulla distinguendi proprietas inuenitur. Præter has, & aliæ gentes fuerunt, quæ Romanum imperium dilacerauerunt, id est Gepides, Turci, Alani, Bulgares, & aliæ plures: quæ omnes ab Aquilonis plaga exierunt, vt super hoc fortasse videatur dictum per prophetam, *ab Aquilone pandetur malum super vniuersam terram.*

De initio Regni Gratiani & viris illustribus huius temporis.

Cap. XVII.

An. Ch. 381. Mun. 4234.

Anno itaque Gratiani primo ab incarnatione Domini 381. ab initio vero mundi 4234. Theodosius ab eo magister militum ordinatus incredibili celeritate & mira fælicitate, deuictis multis barbaris gentibus lassam rempublicam in orientis partibus reparauit.

Viri illustres tempore Gratiani.

Maximus à Roma deductus in Britanniam Regis Octauij filiam in coniugium accepit, regnique diademate pro eo insignitus est, quia hæredem masculum non habebat. Nec multo post idem Maximus in Britannia per Tyrannidem inuasit Pictos, & Scotos Britanniam incursantes superauit.

Damasus Papa.

Clarebat eo tempore Damasus Romæ 13. papatus annum agens. Dydimus Alexandrinus qui quarto ætatis anno lumine captus, quāuis esset elementorum ignarus, tamen in litterarū scientia etiam Philosophus erat mirabilis.

Hieronymus totus diuinæ scripturæ incumbens. Basilius quoque Cæsariensis. Gregorius Nicænus, Gregorius Nazianzenus. Martinus Turonensis episcopus Ambrosius Mediolanensis. Rufinus Aquileiensis presbyter, Miletius Antiochenus episcopus per hoc clarior, quod Theodosius in somnis præuidit, se ab eo indui clamyde imperiali, & diademate coronari. In Ægypto Pachomius abbas.

Author. De Damaso Papa, & Dydimo, Basilioque, & vtroque Gregorio, iam supradiximus, nunc autem de cæteris sermonem ordiemur.

De Vita & actibus S. Hieronymi Presbiteri, ex gestis eius.

Cap. XVIII.

Romæ dat operam literis vt constat ex eius epistola 51. Domnioni & epist. 113. in præfatione in Iob.

Hieronymus Eusebij filius, Romæ puer baptizatus litteris Græcis & latinis, & hebraicis plenissime eruditus, monachorum vitam & habitum diu tenuit, & semper virgo permanens, & puritate mentis & abstinentia corporis omnibus post futuris eximia sanctitatis exempla reliquit. Annorū itaque 39. Romanæ Ecclesiæ cardinalis presbyter ordinatus, cum Romæ per triennium sacris litteris studuisset, tantū apud populos fauoris obtinuit, vt omniū iudicio dignus sūmo sacerdotio esset. Sed dū quorundam monachorum & clericorū lasciuiam increparet, & illi non ferentes, ei insidias tenderet, profectus inde ad Gregoriū Nazianzenum Constantinopolitanum episcopum, postquā ab ipso sacras litteras plenissime didicerit, in eremū properauit, vbi quanta sustinuerit, ipse ad Eustochiū de se dixit. Quadriennio huius pænitētiæ sic exacto, ad oppidū Bethlehem remeauit ibique in breui multos discipulos coadunans, in sancto proposito, & translatione & explanatione scripturarum 50. annis & 6. mensibus desudauit.

Lege epistolā 22. ad Eustochium.

Leo claudicans ad monasterium S. Hieronymi confugit.

Quadam die aduesperascente, dum de scripturis cum discipulis disputaret, subito leo claudicans cænobium ingressus est, cuius timore dum fratres diffugerent, Hieronymus ei quasi hospiti obuiauit, & dum leo sibi pedem ostenderet, iubens illum à fratribus ablui, inuenit quod à sentibus læsus esset. Nec mora leo conualuit, & omni feritate deposita, inter eos quasi domesticum animal habitauit. Tunc Hieronymus videns quod non tam pro sanitate pedis sui quam pro eorum vtilitate venisset, ex consilio fratrum id ei iniunxit officij, vt asinum qui ligna de nemore deferebat, in pascuis custodiret. Interea leo sic obediens, quadam die pascente asino somno pressus dormiuit: & ecce negociatores asinum sine custode viderūt, & eum secum duxerunt, expergiscens leo, socium non inuenit & eum diu vbique perquirens, ad portam cænobij tristis venit, & videntes fratres quod tardius solito sine asino veniret, veniens ingredi non auderet, putauerunt quod fame cōpulsus asinum comedissent, & nihil ei dantes, sed ad reliquū cadaueris quod comederat remittentes, cū tamen hoc ambigerēt exierunt ad pascua, si forte aliquod mortis eius indicium inuenirent. Et nihil inuenientes, reuersi Hieronymo rem retulerunt, & monitis eius damnum patienter ferentes, & leonem moderate tractantes, eidem officium ligna ferendi quod asinus faciebat imponunt. Et hoc ipsum cum leo libenter faceret, quadam die expleto opere ad agrum exijt: quasi socium suum adhuc quærere vellet, & ecce vidit à longe negociatores cum onustis camelis & præcedente asino venientes, mos enim est illi regioni, vt quando cum camelis longius gradiuntur, præcedentem & collo funiculum gestantem asinum subsequuntur. Cum ergo inuicem propinquarent leo cognito Asino, cum magno rugitu super eos irruit, & omnibus fugientibus terribiliter cauda terram feriens oneratos camelos ante se ad cellam ire coegit. Audiens hoc Hieronymus iubens summum silentium, benigne fores aperiri præcepit, & exoneratis camelis voluntatem Dei super hoc expectauit. Tunc leo per monasterium vt solebat deambulans, & ad fratres singulos se prosternens, quasi de culpa tanta, quam non fecerat, veniam postulabat, vnde fratres pœnitentiam agebant de culpa, quam leoni crudeliter imposuerant. Cumque sicut eos Hieronymus præmonuerat, venturis hospitibus necessaria præparassent, ecce hospites stare præ foribus nunciantur, qui Abbatem videre volebant. Ingredientes ergo, verecunde ante Hieronymum prosternuntur, vt pro culpa quam fecerant veniam mererentur: at ille eos clementer eleuans & monens ne deinceps aliena vsurparent, præcepit vt reficerentur, receptisque camelis abirent. Illi vero nihil comedere voluerunt, donec Hieronymo, licet plurimum reluctanti, darent medietatem olei quod ferebant, & deinceps à se, & à suis hæredibus eandem olei mensuram annuatim dimitterent, & sic læti ad propria redierunt.

Asinum monasterij in pascuis custodit leo.

Per incuriā leonis furatur asinus, sed deplorat leo suam negligentiam.

Leo inuentō asino reducit ad monasterium gaudens.

Negotiatores qui furabantur asinum agunt pænitentiam.

De Libris eiusdem.

Cap. XIX.

Scripta S. Hieronymi.

Author. Hic Hieronymus trium linguarum peritus, nouum testamentum græcæ fidei reddidit, & vetus iuxta veritatem hebraicam transtulit, solus ex antiquis doctoribus omnes 16. prophetas exposuit, quorundam etiam Græcorum doctorum opuscula in linguam nostram transtulit.

Scripsit autem & ipse hæc omnia quæ subscripta sunt.

Exposi-

Expositionis fidei suæ ad Damasum Papam tractatum vnum.
De symbolo Nicæno tractatum vnum.
Ex regulis definitionum, contra hæreticos tractatum vnum.
Contra Pelagianos libros tres.
Contra Iouinianum lib. 2.
Contra Luciferianum lib. 1.
Contra Heluidium de perpetua virginitate sanctæ Mariæ lib. 1.
Contra Vigilantium lib. 1.
Contra Origenem de resurrectione carnis lib. 1.
Ad Auitum presbyterum de erroribus Origenis lib. 1.
Ad Pamachium & Oceanum lib. 1.
Contra Rufinum presbyterum Aquileiæ lib. 1.
Apologeticum ad Augustinum lib. 1. Exhortatorium ad Iulianum lib. 1.
De pœnitentia ad Rusticum lib. vnum.
De frugi & luxurioso ad Damasum Papam lib. 1.
Ad Oceanum de hoc quod scriptum est, *vnius vxoris virum lib.* 1.
De 12. quæstionibus ad Heidibiam lib. 1. De quæstionibus Simeon ad Algasiam lib. 1.
De corruptione 70.
In psalterio ad Suniam & Fretellam lib. 1.
De homine perfecto lib. 1.
De historia Ioachim & Annæ lib. 1.
De 15. signis iudicij tractatum vnum.
De illustribus viris lib. 1.
De distantia locorum lib. 1.
De interpretationibus hebraicorum nominum lib. 1.
De optimo genere interpretandi, ad Pammachium lib. 1.
De studio scripturarum ad Paulinum lib. 1.
De quæstionibus hebraicis in Genesi lib. 1.
De tribus quęstionibus ad Damasum Papam lib. 1.
De veste sacerdotali ad Fabiolam lib. 1.
De 42. mansionibus filiorum Israel lib. 1.
De 7. gradibus Ecclesiæ ad Damasum Papam lib. 1.
De quæstionibus hebraicis libri regum lib. 2.
De quæstionibus Paralipomenon lib. 2.
Breuiarij super psalterium lib. 1.
Commentariorum super Ecclesiastem lib. 1.
Super Isaiam lib. 18.
Super Hieremiam lib. 20.
Super Ezechielem lib. 14.
Super Danielem lib. 2.
Super Osee lib. 3.
Super Iohel lib. 3.
Super Amos lib. 3.
Super Abdiam lib. 1.
Super Ionam lib. 1.
Super Michæam lib. 2.
Super Naum lib. 1.
Super Habacuc lib. 2.
Super Sophoniam lib. 1.
Super Aggæum librum vnum.
Super Zachariam lib. 3.
Super Malachiam lib. 1.
Super Matthæum lib. 4.
Super Marcum librum vnum.
Super epistolam ad Ephesios lib. 3.
Super epistolam ad Galatas lib. 3.
Super epistolam ad Titum lib. 1.
Super epistolam ad Philemonem lib. 1.
De vita clericorum ad Nepotianum lib. 1.
Epitaphium Nepotiani ad Heliodorum Episcopum lib. 1.
De instructione clerici, vel monachi, ad Paulinum lib. 1.
De vita monachi ad Rusticum lib. 1.
De vita clerici ad Oceanum lib. 1.
De virginitate seruanda ad Eustochium lib. 1.
Ad Demetriadem virginem lib. 1.
Ad Lætam de institutione Paulæ filiæ suæ lib. 1.
Ad matrem & filiam in Gallia commorantes lib. 1.
Obiurgationis Susannæ virginis consecratæ de lapsu suo lib. 1.
Ad Sabinianum Diaconum lapsum lib. 1.
Ad Gerontiam de monogamia lib. 1.
Ad Furiam de viduitate seruanda lib. 1.
Ad Saluiniam de morte Nebridij lib. 1.
Ad Paulam consolatoriam super dormitione Blesillæ lib. 5.
Ad Pammachium de dormitione Paulinæ lib. 1.
Ad Oceanum de dormitione Fabiolæ lib. 1.
Epitaphium sanctæ Paulæ lib. 1.
Ad Tirasium consolatorium super dormitione filiæ suæ lib. 1.
Ad Mineruum & Alexandrum de resurrectione carnis lib. 1.
Apologeticum ad Pammachium lib. 1.
Ad Heliodorū monachū de contemptu sæculi li. 1.
Ad Ctesiphontem lib. 1.
Ad Domnionem lib. 1.
De tribus virtutibus tractatum vnum.
De morte Oziæ lib. 1.
Expositionis psalmi 44. Ad Principiam virginem li. 1.
Epistolas breues ad diuersos 105.
Sermones 10.
De his omnibus quæ ad ædificationem morum vel fidei pertinent dicta egregia, & de multis breuiter excerpta, hic consequenter inserui, ac per propria capitula distinxi.

Flores eius de vita monachi.

Cap. XX.

Hieronymus ad Rusticum. Nihil est Christiano fælicius, cui promittuntur regna cœlorum; nihil laboriosius eo, qui de vita quotidie periclitatur, nihil fortius eo qui vincit diabolum; nihil imbecillius eo, qui à carne superatur. Iudas de Apostolatus fastigio in perditionis tartarum labitur; & nec familiaritate conuiuij, nec intinctione buccellæ, nec osculi gratia frangitur, ne quasi hominem tradat, quem filium Dei nouerat. *Fælicitas Christiani.*

Quid Salomone sapientius? attamen infatuatur amoribus mulierum. Hæc dicimus, vt prima, te, fili Rustice, fronte doceamus, magna cœpisse, excelsa sectari, & adolescentiæ imo pubertatis incentiua calcantem, perfectæ quidem ætatis gradum scandere. Sed lubricum iter esse per quod ingrederis, nec tantum sequi gloriæ post victoriam, quantum ignominiæ post ruinam. Scio, me offensurum esse quamplurimos, qui generalem disputationem de vitijs in suam referunt contumeliam: & dum mihi irascuntur, suam indicant conscientiam, multoque peius de se quàm de me iudicant. Ego enim neminem nominabo, nec veteris comediæ licentia, certas personas eligam atque perstringam. Prudentis viri est dissimulare, imo emendare quod in se intelligat, & indignari sibi, nec in admonitorem maledicta congerere. Qui etsi eisdem teneatur criminibus, certe in eo melior est, quod sua mala ei non placent. Audio te religiosam habere matrem, multorum annorum viduam, quæ aluit quæ erudiuit infantem, & post studia Galliarum, misit Romam non parcens sumptibus, & absentiam filij spe sustinens futurorum. Hanc tu suscipe vt parentem, ama vt nutricem, venerare vt sanctam, nec aliorum imiteris exemplum, qui relinquunt suas, & alienas appetunt, quorum dedecus in propatulo est: sub nominibus pietatis quærentium suspecta consortia, videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica, barba prolixa, à mulieribus non posse discedere, sub eodem manere tecto, simul inire conuiuia, ancillas iuuenes habere in ministerio, & præter vocabulum nuptiarum omnia esse matrimonij. Tu vero si monachus esse vis, non mundi habeto curam, non rei familiaris curam, cui renunciando hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. Sordes vestium cādidæ *De his in epistola ad Eustochium. Vestis qualis.*

mentis indicium sint, vilis tunica contemptum sæculi probet; ita duntaxat ne animus tumeat, ne habitus sermoque dissentiant. Balneorum fomenta non requiras, qui calorem corporis ieiuniorum cupis frigore extinguere. Ieiunia tibi moderata sint; ne nimia, debilitent stomachum; & maiorem refectionem poscentia, erumpant in cruditatem, quæ parens est libidinum. Modicus ac temperatus cibus, & carni & animæ vtilis est. Matrem ita vide, ne per illam alias videre cogaris, quarum vultus cordi tuo hæreant; & tacitum viuat sub pectore vulnus. Ancillas quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidijs, quia quanto vilior earum conditio, tanto facilior earum ruina est. Et Ioannes Baptista sanctam matrem habuit, Pontificisque filius erat, & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum, cum periculo viueret castitatis. Viuebat in eremo, & oculis desiderantibus *Christum*, nihil aliud dignabatur aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locustæ, melque siluestre, omniaque virtuti & continentiæ præparata. Filij prophetarum (quos monachos in veteri testamento legimus) ædificabant sibi casulas iuxta fluenta Iordanis, & turbis vrbium derelictis, polenta & herbis agrestibus victitabant. Quamdiu in patria tua es, habeto cellulam pro paradiso, varia scripturarum poma decerpe; his vtere delicijs, harum fruere complexu. *Si scandalizat te oculus, pes, manus tua, proijce ea*, nulli parcas, vt soli parcas animæ. *Quis gloriabitur castum se habere cor? astra non sunt munda in conspectu Domini, quanto magis homines, quorũ vita tentatio est?* Vę nobis, qui quoties concupiscimus, toties fornicamur. *Inebriatus est*, inquit, *in cælo gladius meus multo amplius in terra, quæ spinas & tribulos generat.* Vas electionis, in cuius ore *Christus* resonat, macerat corpus suum, & subijcit seruituti, & tamen cernit naturalem carnis ardorem repugnare suæ sententiæ, vt quod non vult, hoc agere compellatur. Et tu te arbitraris absque lapsu & vulnere posse transire; nisi omni custodia seruaueris cor tuum, & cum Saluatore dixeris: *Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei.* Crudelitas ista pietas est, imo quid tam pium quàm sanctæ matri, sanctum filium custodire? Optat & illa te viuere, & non videre te ad tempus, vt semper cum Christo te videat. Anna Samuelem non sibi, sed tabernaculo genuit.

Ieiunia moderata. — *Lectio sacra.* — *Matth. 5. Prouerb. 20. Iob 25.* — *Esa. 34.* — *1. Cor. 9.* — *Matth. 12. & Marc. 3.* — *1. Reg. 1.*

Idem ex eodem.

CAP. XXI.

Filij Ionadab, qui vinum & siceram non bibebant, qui habitabant in tentorijs; primi captiuitatem sustinuerunt, qui ab exercitu Chaldæorum vastante Iudæam, vrbes introire compulsi sunt. Viderint alij quid sentiant, vnusquisque enim suo sensu ducitur. *Mihi oppidum carcer, & solitudo Paradisus est.* Quid desideramus vrbium frequentiam, qui de singularitate censemur? Moyses vt præesset populo Iudæorum 40. annis eruditur in eremo. Si clericatus te titillat desiderium, discas quod possis docere, & rationabilem hostiam offeras Christo, ne miles antequam tyro, ne magister priusquã sis discipulus. Nunc monachi incunabula moresque discutimus. Primumque tractandum est vtrum solus an cum alijs in monasterio viuere debeas: mihi placet, vt habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, & absque ductore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es, statimque tibi in partem alteram declinandum sit, & errori pateas; plusque aut minus ambules quàm necesse est, ne currens lasseris, moramq; faciens obdormias. In solitudine cito surrepit superbia, & si parumper ieiunauerit, hominemque non viderit, putat se alicuius esse momenti, oblitusque sui alienos seruos iudicat. Quo gula poposcerit, porrigit manus, dormit quantum voluerit, facit quod voluerit, nullum veretur, omnes se inferiores putat. Quid igitur? solitariam vitam reprehendimus? minime, quippe quam sæpe laudauimus. Sed de ludo monasteriorum huiuscemodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant, qui specimem conuersationis suæ multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi, vt primi omnium fierent; quos nec esuries aliquando, nec superauit saturitas, qui paupertate lætantur, quorum habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina virtutum est. Volo ergo te & propter causas quas supra exposui, non habitare cum matre, & præcipue ne vt offerentem delicatos cibos renuendo contristes, aut si acceperis, oleum igni adijcias, & inter frequentiam puellarum per diem videas, quod noctibus cogites.

Solitudo paradisus. — *Viuendum cum alijs in monasterio.* — *In solitudine aliquoties est magna licentia.* — *Qui apti ad [...]imum.* — *Non habitandum in domo parentum.*

Adhuc ex eodem.

CAP. XXII.

Nvnquam de manu & oculis tuis recedat liber. Corpus pariter animusque tendatur ad Dominũ. Iram vince patientia. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua varijs perturbationibus, quæ si pectori insederint, dominabuntur tui, & deducent ad delictum maximum. *Facito aliquid operis, vt semper diabolus inueniat te occupatum.* Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis texe verminibus. * Sarriatur humus, areolæ æquo limite diuidantur, in quibus cum olerum iactata fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguę, vt pulcherrimorum versuum spectator assistas. Inserantur ergo * fructuosæ arbores, vel gemmis, vel surculis, vt paruo post tempore laboris tui, dulcia poma decerpas. Apũ fabricare debes aluearia, ad quas te mittunt Salomonis in prouerbia, & monasteriorum ordinem ac regiam disciplinam in paruis disce corporibus. Texantur & linea capiendis piscibus, scribantur & libri, vt & manus operetur cibos, & anima lectione satietur. In desiderijs enim est omnis ociosus. Ægyptiorum monasteria hunc tenent morem, vt nullum absque opere ac labore suscipiant, non tam propter victus necessaria, quàm propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus mens, & instar fornicantis Hierusalem omni trãseunti diuaricet pedes suos.

Dum essem iuuenis, & solitudinis deserta me vallarent, incentiua vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram. Quem cùm crebris ieiunijs frangerem, mens tamen his cogitationibus ęstuabat. Ad quam edomandam cuidam fratri: qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi, vt post Quintiliani acumina, Ciceronisque fluuios, grauitatemque Frontonis, & lenitatem Plinij, alphabetum discerem, stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperauerim, quotiesque cessauerim, & contentione discendi rursus incæperim, testis est conscientia, tam mea qui passus sum, quàm eorum qui mecum duxerunt vitam: & gratias ago Deo, quod de amaro semine litterarum dulces fructus capio.

Dicam & aliud quod in Ægypto viderim: Græcus adolescens erat in cœnobio, qui nulla abstinentia, nulla operis magnitudine, flammam poterat carnis extinguere. Hunc periclitantẽ Pater monasterij hac arte seruauit; imperat cuidam viro graui, vt iurgijs & conuicijs insectaretur hominem, & post irrogatas iniurias primus veniret ad querimonias. Vocati testes, pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. Flere ille contra mendacium cæpit; nullus alius credere veritati; solus Pater defensionem suam callide opponere studuit, ne abundantiori tristitia absorberetur frater. Quid multa? Iam anno expleto interrogatus adolescens super cogitationibus pristinis, an adhuc molestiæ aliquid sustineret. Papę, inquit, mihi viuere nõ licet, & fornicari libet? Hic si solus fuisset, quo adiutore superasset.

Philosophi sæculi solent amorem veterem amore nouo quasi clauum clauo expellere. Quod & Assuero Regi septem principes fecere Persarum, vt Vasthi Reginæ desiderium, aliarum puellarum amore compescerent. Illi vitium vitio remediantur, nos amore virtutum

Sit homo nunquam otiosus. — * *Sarrire est surculo frãgere glebas ac repurgare terram.* — * *magis probatur vt legamus infructuosæ, ad sensum enim magis quadrat. Siquidem inseri dicitur non solum id quod immittitur, verumetiam arbor in quam immittimus; Inseruntur aut infrugifera vt arte fiant frugifera.* — *Hebrææ linguæ studiũ.* — *Malum malo expellitur*

Psal. 38.

vitia superemus. *Declina*, ait, *à malo, & fac bonum, quære pacem & persequere eam.* Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus. Pax quærenda est, vt bella fugiamus: nec sufficit eam quærere, nisi inuentam fugientemque omni studio persequamur, quæ exuperat omnẽ sensum, in qua habitatio Dei est. Pulchreque persecutio pacis dicitur, iuxta illud Apostoli: *Hospitalitatem persequentes*, vt non leui vsitatoque sermone, & (vt ita loquar,) summis labijs hospites inuitemus: sed toto ardore mentis teneamus, quasi offerentes se cum lucro nostro atque compendio.

Rom. 12.

De eodem.

CAP. XXIII.

NVlla ars absque magistro discitur, etiam muta animalia & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine litterato. Imperator vnus; iudex vnus prouinciæ. Roma vt condita est, * duos fratres simul Reges habere non potuit, & parricidio dedicatur. In naui vnus gubernator, in domo vnus Dominus; in quouis grandi exercitu vnius signum expectatur. Per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioque multorum; vt ab illo discas humilitatem, ab illo patientiam, hic te silentium, ille doceat mansuetudinem. Non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiaris quod acceperis, operis tui * pensum persoluas, subiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, nec dum expleto somno surgere compellaris. Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, iuxta illud: *Psallite sapienter.* Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas, præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de maioris sententia iudices, cuius officium est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse; *audi Israel & tace.* Tantis negocijs occupatus, nullis vacabis cogitationibus, & dum ab alio transis ad aliud, opusque succedit operi, illud solum mente retinebis, quod agere compellaris. Vidi ego quosdam qui postquam renunciauerunt sæculo, vestimentis duntaxat & vocis promissione, non rebus, nihil de pristina conuersatione mutauerunt. Res familiaris magis aucta quàm imminuta. Eadem ministeria seruulorum, idem apparatus conuiuij. In vitro & patella fictili aurum comeditur, & inter turbas & * examina ministrorum, nomen sibi vendicat solitarij. Qui vero pauperes sunt & tenui substantiola, videnturque sibi scioli, pomparum ferculis similes procedunt ad publicum, vt * caninam exerceant facundiam. Alij sublatis in altum humeris, & intra se nescio quid cornicantes, stupentibusque in terram oculis, tumentia verba trutinant, vt si præconem addideris putes incedere præfecturam. Sunt qui humore cellularum immoderatisque ieiunijs, tædio solitudinis, ac nimia lectione, dum diebus ac noctibus auribus suis personant, vertuntur in melancholiam, & Hipprocratis magis fomentis quàm nostris monitis indigent. Cæterum sub religionis titulo exercentur iniusta * compendia, & honor nominis christiani fraudem magis facit quam patitur. Quodque pudet dicere, sed necesse est, publice extendentes manus pannis aurum tegimus, & contra omnium opinionem plenis sacculis morimur diuites, qui quasi pauperes viximus. Tibi cum in monasterio fueris, hæc facere nõ licebit, & inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris, velle incipias, & delectabit te labor tuus, oblitusque præteritorum semper priora sectaberis, nequaquam considerans, quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Ita ergo age, & viue, vt ad altare Christi quasi de thalamo virgo procedas, & habeas deforis bonum testimonium, fœminæquè tuum nomen nouerint, vultum nesciant. Age quæ clerici

** Romulus occidit Remum, quod mœnia transilisset, atque ita Fraterno primi maduere sanguine muri. Quod Hieronymus dedicationem appellat.*

** Id est modum operis præscriptum*

Psal. 46.

** Ita vocat innumerabilem multitudinem, ducta similitudine ab apum examinibus.*

** Sic Appius vocare consueuit maledicam ac rigorosam eloquentiam.*

** Compendia hoc loco lucra vocat vt pugnet cũ dispendijs.*

sunt, & inter ipsos sectare meliores, quia in omni conditione & gradu optimis sunt mixta pessima. Nec ad scribendum cito prosilias, & leui ducaris insania. Multo tempore disce, quod doceas.

Idem de eodem.

CAP. XXIV.

NE credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus tuis aurem ne libenter accommodes, qui cum te adulationibus fouerint: & quodammodo impotem mentis effecerint; si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendas post te colla curuari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. Nulli detrahas, nec in eo te sanctum putes, si cæteros laceres. Accusamus sæpe quod facimus, & contra nosmetipsos diserti, in nostra vitia inuehimur, muti de eloquentibus iudicantes. Testudineo * Grunnius incedebat ad loquendum gradu, & per interualla quædam vix pauca verba carpebat, vt eum putares singultire non proloqui. Qui multos inescare solitus, multum in escam resolutus erat, factoque cuneo circunstrepentium garrulorum, procedat in publicum, * *intus Nero, foris Cato*: Totus ambiguus, vt ex contrarijs diuersisque naturis vnum monstrum, nouamque bestiam diceres esse compactam. Iuxta illud poeticum:

Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimera.

Nunquam ergo tales videas, nec huiuscemodi hominibus applicaeris, quoniã repente veniet perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit? tam scilicet eius qui loquitur, quàm illius qui audit loquentem. *Veritas angulos non amat, nec quærit susurrones.* Aduersus presbyterũ accusationẽ cito non receperis. Non est enim facile de prouecta ætate credendũ, quàm & vita præterita defendit, & honorat vocabulũ dignitatis. Verũ quia homines sumus, interdum contra annorum maturitatem puerorum vitijs labimur. Si me vis corrigere delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordeas, *corripeat me iustus in misericordia.* Quid enim mihi prodest si mala mea alijs referas, si me nesciente peccatis meis imo detractionibus tuis alium vulneres? & cum certatim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli alteri dixeris; hoc est non me emendare, sed vitio tuo satisfacere.

** Quoniam à vero nomine voluit abstinere, fictitio est vsus nam Grunnius à Grunniendo deducitur, quæ vox est porcorum.*

** Intus Nero ob luxum vitæ, foris Cato ob supercilium & seueritatem incessus & habitus.*

Psal. 140.

Vtinam quod renunciamus sæculo voluntas sit, non necessitas, & paupertas habeat expetita gloriam, non illata cruciatum. Cæterum iuxta miserias huius temporis, & vbique gladios sæuientes: satis diues est; qui pane non indiget. Nimiũ potens est, qui seruire non cogitur.

Sanctus Exuperius Tolosæ Episcopus viduæ Sareptensis imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena, omnemque substantiam Christi visceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus domini canistro vimineo sanguinem portat in vitro; quę auaritiam eiecit de templo; qui absque funiculo & increpatione cathedras vendentium columbas, id est, dona Spiritus sancti, & mensas subuertit mammonæ, & nummulariorum æra dispersit, *vt domus Dei domus orationis vocaretur, & non spelunca latronum.* Huius è vicino sectare vestigia, si habeas substantiam, vende, & da pauperibus: si non habes, grandi onere liberatus es. *Nudum Christum nudus sequere: durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia.*

Sequendus est Christus nudus.

Quod à senibus sapientia potius expetenda est, quàm eloquentia.

CAP. XXV.

IDem ad *Nepotianum de vita clericorum.* Dauid frigidus senex obuoluitur vestimentis, & nisi complexu adolescentulæ non tepescit. Quæ sit ista Sunamitis vxor, & virgo tam feruens, vt frigidum calefaceret, tam sancta, vt calentem, ad libidinem non prouocaret? Exponat

sapien-

Prouerb. 4. sapientissimus Salomon patris sui delitias, & pacificus bellatoris viri narret amplexus. *Posside sapientiam, posside intelligentiam, ama illam, & seruabit te.* Omnes penè virtutes corporis mutantur in senibus, & crescente sola sapientia decrescunt cæteræ virtutes, ieiunia, vigiliæ, & eleemosynæ; huc illucque discursus, peregrinorum susceptio, defensio pauperum, standi in oratione perseuerantia, visitatio languentium, labor manuum, & cuncta, quæ per corpus exercetur, fracto corpore minora fiunt. Nec dico quod in iuuenibus semper frigeat sapientia, quæ in plerisque senibus ætate marcescit; sed quod adolescentia, multa corporis bella sustineat, & inter incentiua vitiorum, & carnis titillationes, quasi ignis in lignis viridibus suffocetur, vt suum non possit explicare fulgorem. Senectus vero eorum qui adolescentiam suã honestis artibus instruxerunt, & in lege Domini meditati sunt die ac nocte, fit doctior ætate, vsu certior, processu temporis sapientior, & veterum studiorum dulcissimos fructus metit. Vnde & sapiens ille vir Græciæ Themistocles, cum expletis 107. annis se mori cerneret, dixisse fertur se dolere, quod tunc egrederetur è vita, quando sapere cœpisset. Porro Sunamitis in lingua nostra coccinea dicitur, vt significet callere sapientiam, & diuina lectione feruere.

Senes sapientia præclari.

Quorsum hæc tam longo repetita principio? Ne à me quæras declamationes pueriles, sententiarum flosculos, verborum lenocinia, & per fines capitulorum singulorum, acuta quædam breuiterque conclusa, quæ plausus & clamores excitent audientium. Amplexetur me modo sapientia; & Abisac nostra, quæ nunquam senescit, in meo requiescat sinu. Audi igitur, vt beatus Cyprianus ait, non diserta, sed fortia. Audi fratrem collegio, patrem senio.

De vita & ornatu clerici.

Cap. XXVI.

Clericus qui seruit Ecclesiæ, primò vocabulum suum interpretetur, nitatur esse quod dicitur. Cleros enim græce sors dicitur; clerici ergo vocantur, vel quia *de sorte Domini sunt*, vel quia Dominus ipse est sors, id est, pars clericorum, tales igitur exhibere se debent, vt possideant Dominum, & ipsi à Domino possideantur. Qui possidet Dominum, & cum propheta dicit, *pars mea Dominus*, nihil extra Dominum habere potest, quòd si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus; verbi gratia: Si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem; cum istis partibus Dominus pars eius fieri dedignatur. Obsecro te, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sęcula quæras in Christi militia, ne plus habeas quam quando clericus esse cœpisti. Negociatorem quoque clericum, & ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Ostiolum autem tuum nunquam aut raro mulierum pedes terant. Omnes puellas & virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige: vide ne sub eodem tecto maneas, nec in præterita castitate confidas, quia nec Dauid sanctior, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior, memento semper, quod Paradisi colonum de propria possessione mulier eiecerit. Ægrotanti tibi frater sanctus assistat, & germana vel mater vel quælibet probatæ fidei & castitatis persona. Scio quosdam corpore conualuisse, & animo ægrotare cœpisse. Periculose tibi ministrat, cuius vultum frequenter attendis. Si propter officium clericatus, aut vidua à te visitetur, aut virgo, nunquam domum solus introeas, solus cum sola secreto & absque arbitro, vel teste, non sedeas. *Tales quoque habeto socios, quorum contubernio non infameris.* Non veste sed moribus ornentur, nec * calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitu pollicantur. Caueto omnes suspiciones, & quicquid probabiliter contra te fingi potest, ne fingatur, ante deuita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & vestes ori applicitas, ac degustatos cibos, blandasque & dulces litterulas, sanctus amor non habet. *Mel meum, lumen meum, meumque desiderium Christus est.* Omnes delicias, & lepores, & risu dignas vrbanitates, & cæteras ineptias amatorum, in comedijs erubescimus, in sæculi hominibus detestamur: quanto magis in clericis & in monachis, quorum & sacerdotium proposito, & propositum ornatur sacerdotio, nec hoc dico quod aut in te, aut in sanctis viris ista formidem, sed quod in omni proposito, & in omni gradu, & sexu, boni & mali reperiantur; malorumque condemnatio, laus bonorum sit.

Psal. 15. & 72.

Gen. 3.

Colloquia solitaria.

Acus est magna, qua calefacta crispantur capilli.

Munuscula suspecta.

De eodem.

Cap. XXVII.

Gloria episcopi est pauperum opibus prouidere. Ignominia est omnium Sacerdotum proprijs studere diuitijs. Natus in paupere domo & in tugurio rustico, qui vix milio & cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam & mella fastidio. Noui & genera & nomina piscium, in quo littore concha lecta sit calleo: saporibus auium discerno prouincias; & ciborum me raritas, ac nouissime damna ipsa delectant. O quanta apud Dominum merces, si vnusquisque in præsenti pretium non speraret. Quantis sudoribus hæreditas cassa expetitur? minori labore margaritum Christi emi poterat. Diuinas scripturas sæpius lege, imo nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Disce quod doceas, permane in his quæ didicisti. Non confundant opera tua sermonem tuum, ne loquẽs in ecclesia, tacitus quilibet respondeat; *Cur ergo hæc quæ dicis ipse non facis?* Delicatus magister est, qui pleno ventre de ieiunijs disputat. Accusare auaritiam & latro potest. Illud etiam dico quod episcopi, Sacerdotes se sciãt esse, non Dominos; honorent clericos, quasi clericos, vt & ipsis à clericis quasi episcopis honor deferatur. Scitum illud est oratoris Domitij: Cur ego, inquit, te habeam vt principem, cum tu me non habeas vt senatorem? Docente te in ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur, lachrymę auditorum laudes tuę sint. Sermo Presbyteri scripturarum lectione conditus sit. Nolo te declamatorem esse, & rabulum garrulumque sine ratione, sed mysteriorum peritum. Attrita frons interpretatur sæpe quod nescit, & cum alijs suaserit, sibi quoque vsurpat scientiam. Nihil tam facile quàm vilem plebeculam & indoctam concionem, linguæ volubilitate decipere, quæ quicquid non intelligit, plus miratur.

Deliciæ clericorum.

Studia & doctrina.

Conciones episcopi.

Vestes pullas æque vita, vt candidas. Ornatus vt sordes pari modo fugiendæ sunt, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet, Non absque amictu lineo incedere, sed pretium vestium linearum non habere laudabile est; alioqui ridiculum & plenum dedecoris est, referto marsupio; quod sudarium orariumque non habeas, gloriari. Sunt qui pauperibus parum tribuunt, vt amplius accipiant, & sub prætextu eleemosinæ quærunt diuitias; quæ magis venatio appellenda est, quàm eleemosina. Sic bestiæ, sic aues, sic capiuntur & pisces. Modica in hamo esca ponitur, vt matronarum in eo sacculi protrohantur. Melius est non habere quod tribuam, quàm impudenter petere quod recondam.

Cultus qualis.

Non omnia possumus omnes.

Alius in ecclesia oculus est, alius lingua, alius manus &c. Nec rusticus tamen & simplex frater, ideo se sanctum putet si nihil nouerit; nec peritus, & eloquens, in lingua æstimet sanctitatem; multo melius est è duobus imperfectis rusticitatem sanctam habere, quàm eloquentiam peccatricem.

Idem de eodem.

CAP. XXVIII.

MVlti ædificant parietes & columnas, ecclesiæ substruunt marmora, nitent auro, splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla est electio. Neque vero mihi aliquis apponat, diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, cyphos, mortariola, &c. ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio peccatorum. Quamuis hæc omnia præcesserint in figura, scripta tamen sunt propter nos. Alioquin si tantum literam sequimur, & in auro atque diuitijs simplex nos delectat historia, cum auro obseruemus &c. Ducunt Pontifices Christi, vxores virgines. Lepra corporis animæ præferatur vitijs. Crescamus & multiplicemur, & repleamus terram, nec pascha mysticum celebremus, quia hæc absque templo fieri lege prohibentur. Quod si hæc omnia sic intelligamus, vt dominus sabatthum; aurum repudiemus cum cæteris superstitionibus Iudæorum.

De eodem.

CAP. XXIX.

COnuiuia tibi vitanda sunt sæcularium, & maxime horum qui honoribus tument. Turpe est ante foras Sacerdotis Domini crucifixi, & pauperis, & qui cibo quoque vescebatur alieno, lictores consulum & milites excubare, iudicemque prouinciæ melius est apud te prandere, quam te in palatio. Quod si obtenderis te facere hæc, vt roges pro miseris, atque subiectis; Iudex sæculi, plus defert clerico continenti, quàm diuiti, & magis sanctitatem tuam veneratur, quàm opes. Aut si talis est qui non audiat clericos pro quibuslibet tribulatis, nisi inter calices & phialas, libentur carebo huiuscemodi beneficio, & Christum rogabo pro iudice, qui magis subuenire potest quam iudex, *Melius est enim confidere in Domino, quàm confidere in hominibus.*

Fuga magnatum. *Psal. 117.*

Nunquam vinum redoleas, ne audias illud Philosophi: *Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare.* Quicquid inebriat, & statũ mentis euertit, fuge similiter vt vinũ. Nec hoc dico quod Dei à nobis creatura dãnetur, (siquidem & Dominus vini potator est appellatus; & Timotheo dolenti stomachum, modica vini sorbitio relaxata est) sed modum & ætatis & valetudinis, pro corporum qualitate, exigimus in potando. Quod si absque vino ardeo & adolescentia, & inflammor calore sanguinis, libenter carebo poculo in quo veneni est suspicio. Pulchre dicitur apud Græcos, sed nescio vtrũ apud nos æque resonet. *Pinguis venter non gignit sensum tenuem.* Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa ieiunia. Quid prodest oleo nõ vesci, & molestias quasdam, difficultatesque ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, mel,* pistacia? Tota hortorum cultura vexatur, vt pane cibario non vescamur. Audio præterea quosdam contra rerum hominumque naturam aquam non bibere, & pane non vesci, sed sorbitiunculas delicatas & contrita olera, betarumque succum, non calice sorbere, sed concha. Proh pudor, non erubescimus istiusmodi ineptijs, nec tædet superstitionis? Insuper etiam famam abstinentiæ in delitijs quærimus. *Fortissimum ieiunium est aqua & panis.* Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quasi publicum & commune ieiunium non petatur.

Abstinentia vini. *Math. 11.* *1. Tim. 5.* *Inedia moderata.* ** pastinacia.*

Idem de eodem.

CAP. XXX.

CAue ne rumusculos hominum aucuperis, ne offensam Dei populorum laude commutes. *Si adhuc,* inquit Apostolus, *hominibus placerem, Christi seruus non essem.* Nolo te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarum frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, & ostentui habere phylacteria, & conscientia repugnante, pharisaicà ambitione circundari. Intellige quid magis tacendo loquar. Tot te regulæ, quot species gloriarum percurrant. Quanto melius erat hoc in corde portare, quàm corpore, & dominum habere fautorem, non aspectus hominum? *Vis scire quales Dominus quærat ornatus: habeto prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem.* His plagis cęli includere, hæc te quadriga in altum ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius, & ornamento tibi sunt & tutamini.

Gloria vana.

Caue quoque ne aut linguam aut aures habeas prurientes, id est, ne aut ipse alijs detrahas, aut alios audias detrahentes. Et scito, quia per cuncta, quæ de alijs loqueris, tua sententia iudiceris, & in his ipsis deprehendendus eris, quæ in alijs arguebas. Neque vero iusta est excusatio illa, referentibus alijs, iniuriam facere non possum. *Nemo inuito auditori libenter refert.* Sagitta in lapidem nunquam figitur, interdum resiliens percutit dirigentem. Discat detractor, dum te videt non libenter audire, non facile detrahere. *Cum detractoribus,* ait Salomon *ne miscearis &c.* Nunquam de formis mulierum disputes, nec alia domus quid agatur in alia domo, per te nouerit.

Gal. 1. *Detractores nullo modo sunt audiendi.* *Prou. 24.*

Adhuc de eodem.

CAP. XXXI.

HIppocrates adiurat discipulos suos antequam doceat, & in verba sua iurare compellit, extorquet sacramento silentium, sermonem, incessum, mansuetudinem, habitum, moresque describit. Quanto magis nos quibus animarum medicina commissa est, omnium christianorum domos debemus amare quasi proprias? Consolatores nos potius in mœroribus suis, quàm conuiuas in prosperis nouerint. Facile contemnitur clericus, qui sæpe vocatus ad prandium venire non recusat. Nunquam petentes, raro accipiamus rogati. *Beatius est enim magis dare, quàm accipere.* Nescio enim quo modo etiam ipse qui deprecatur, vt tribuat, cum acceperis, viliorem te iudicat: & mirum in modum si eum rogantem contempseris, plus te miratur. Prædicator continentiæ nuptias ne conciliet. Procuratores & dispẽsatores domorum alienarum atque villarum, quomodo esse possunt clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? Amico quippiam propria rapere, furtum est. Ecclesiam fraudare, sacrilegium est. Accepisse quod pauperibus erogandum sit & esurientibus plurimis, vel cautum velle esse, vel timidum, aut quod apertissimi sceleris est, velle aliquid exinde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem exuperat. Ego fame torqueor & tu iudicas quantum ventri meo satis sit? Aut diuide statim quod acceperis, aut si timidus dispẽsator es, dimitte largitorẽ, vt sua sponte ipse distribuat. Nolo sub occasione mea sacculus tuus plenus sit. Nemo me melius, mea seruare potest. *Optimus dispensator est, qui nihil sibi reseruat.*

Silentium. *Vocatus ad conuiuia nõ eat.* *Actuũ 20.*

Non vt aduersarijs, Nepotiane charissime, sed vt amicis scripsimus, nec inuecti sumus in eos qui peccant, sed ne peccent ante monuimus: neque in illos tantum, sed & in nosipsos iudices seueri fuimus, volentesq; festucam tollere de oculo alterius, nostram prius trabem eiecimus. Nullum læsi, nullius nomen descriptione mea signatum est, neminem specialiter meus sermo pulsauit. Generalis de vitijs disputatio est, sed qui mihi irasci voluerit, prius ipse de se quod talis sit confitebitur.

Quod senectus sapientiæ, non sapientia senectuti reputanda sit.

CAP. XXXII.

IDem ad Paulinum de institutione monachi vel clerici. Metiris nos virtutibus tuis, & paruos magnus extollis, vltimamque partem conuiuij occupas, vt Patrisfamilias iudicio promouearis. Noli frater charissime, annorum æstimare nos numero, nec sapientiam canos reputes, sed canos sapientiam. Nam & Moyses 70. presbyteros iubetur eligere, quos ipse sciret esse presbyteros, vtique non æuo, sed prudentia iudicandos. Et Daniel adhuc puer longæuos iudicat, atque impudicos senes ætas lasciua condemnat. Noli, inquam, fidem pensare temporibus, nec me idcirco meliorē putes, quod prior in Christi exercitu cœperim militare. Paulus Apostolus in vas electionis de persecutore mutatus, nouissimus in ordine, primus in meritis est; quia extremus licet, plus omnibus laborauit. Iudas qui quondam audierat, *tu autem homo vnanimis dux meus &c.* proditor amici, & magistri; Saluatoris arguitur voce.

Num. 11. Dan. 13. Act. 9. & 7. Psal. 54.

Et nodum informis leti, trabe nectit ab alta.

Econtrario autem latro crucem mutat Paradiso, & facit homicidij pœnam martyrium. Subito calor longū vincit teporem. Denique & tu audita sententia saluatoris, *si vis perfectus esse &c.* verba vertis in opera; & nudam crucem nudus sequeris, expeditior & leuior scandis scalam Iacob. Tunicam mutas cum animo nec pleno marsupio gloriosas sordes appetis, sed puris manibus, & candido pectore, pauperem te & spiritu & opibus gloriaris. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit; nec putauit se posse, & virtutes simul & diuitias possidere. Nos suffarcinati auro, Christum pauperem sequimur, & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reseruamus? *Plenus venter facile de ieiunijs disputat.*

Math. 19.

Quòd non iuuat sacer locus, si spiritus desit.

CAP. XXXIII.

NOn Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est. Illa expetenda est ciuitas, non quæ occidit prophetas, & Christi sanguinem fudit, sed quam *fluminis impetus lætificat.* Neque hoc dicens meipsum inconstantiæ redarguo, damnoque quod facio, vt frustra videar ad exemplum Abraham, & meos & patriam reliquisse. Sed non audeo Dei omnipotentiam angusto fine concludere & coarctare paruo terræ loco, quem non capit cælum.

Math. 23. Psal. 45.

Singuli quique credentium non locorum diuersitatibus, sed fidei merito ponderantur. Et quia Deus spiritus est, adoratores eius in spiritu & veritate adorare eū oportet. Postquam siccato Iudææ vellere vniuersus orbis cælesti rore perfusus est, *& multi de Oriente & Occidente venientes recubuerunt in sinu Abrahæ*; desijt notus esse tantum in Iudæa Deus. Et crucis igitur & resurrectionis loca his prosunt, qui portant crucem suam, & cum Christo resurgunt quotidie, qui dignos se exhibent tanto habitaculo. Cæterum qui dicunt templū Domini, templum Domini; audiant ab Apostolo: *Vos estis templum Dei, & Spiritus sanctus habitat in vobis.* Et de Hierosolymis & de Britannia æqualiter patet aula cælestis. Regnum enim Dei intra vos est.

Matth. 8. Psal. 75. 1. Cor. 6.

Beatus Hilarion cum Palæstinus esset, & in Palæstina viueret, vna tamen die vidit Hierosolymam, vt nec contemnere loca sancta propter viciniam, nec rursus Deum loco claudere videretur.

Ab Adriani temporibus vsque ad imperium Constantini, per annos circiter 180. in loco resurrectionis simulacrum Iouis, & in crucis rupe statua ex marmore Veneris à gentilibus posita colebatur; & in specu, in quo quondam Christus paruulus vagijt, Veneris amasius plangebatur.

Hæc tam longo repetita sunt proœmio, ne quicquam spei tuæ deesse putes, quia Hierosolymam non vidisti; nec nos idcirco meliores æstimes, quod huius loci habitaculo fruimur. Sed siue hic siue alibi æqualem te pro operibus tuis apud Dominum habere mercedem.

Quod monacho appetenda sit solitudo.

CAP. XXXIIII.

REuera differentias in locis arbitror, si vrbibus & frequentia vrbium derelicta, in agello habites, & Christum quæras in solitudine, & ores solus in monte cum Iesu. Non de Episcopis, nōn de presbyteris, non de clericis loquor, quorum aliud officium est, sed de monacho. De toto huc orbe concurritur, plena est ciuitas vniuersi generis hominibus, & tanta vtriusq; sexus constipatio, vt quod alibi ex parte fugiebas, hic totum sustinere cogaris. Si officium vis exercere presbyteri; si episcopatus te vel opus vel honor forte delectat, viue in vrbibus & castellis, & aliorum salutem fac lucrum animæ tuæ: Sin autem cupis esse quod diceris, *Monachus,* id est, solus, quid facis in vrbibus, quæ vtique non sunt solorum habitacula, sed multorum? Habet vnumquodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Frabritios, Regulos, Scipiones. Philosophi, proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poetæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium. Historici Thucydidem, Salustium, Herodotum, Liuium. Oratores Lysiam, Gracchos, Demosthenem, Tullium. Et vt ad nostra veniamus, Episcopi & presbyteri habeant in exemplo Apostolos, & Apostolicos viros, quorum honorem possidentes, habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes, Paulum, Antonium, Hilarionem, Macharium. Et vt ad scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Heliseus, Helias; nostri duces filij prophetarum, qui habitabant in agris aut solitudine, faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis. De his sunt & illi filij Rechab, qui vinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs. Obsecro itaque te, vt multitudines hominum, & officia, & salutationes, & conuiuia, velut quasdam catenas fugias voluptatum.

Qua via incedendum pro viro solitario.

Qualiter Monacho viuendum sit.

CAP. XXXV.

SIt vilis & vespertinus cibus, olera, & legumina, interdumque pisciculos pro summis ducas delicijs. Qui Christum desiderat, & illo pane vescitur, non quærit magnopere de quam pretiosis cibis stercus conficiat. Quicquid post gulam non sentitur; idem tibi sit quod panis & legumina. Habes aduersum Iouianū libros de contemptu ventris & gutturis, plenius differentes.

Semper in manu tua sacra sit lectio, frequenter orandum, crebræ vigiliæ: & ventre vacuo sæpius dormiendum, Rumusculos, & gloriosos, & palpantes adulatores, quasi hostes fuge. Humilitatem vestium tumenti animo non appetas; sæcularium maxime potentium consortia deuita. Quid tibi necesse est ea videre crebrius, quorū contemptu monachus esse cœpisti? Soror præcipue tua matronarum declinet colloquia, ne inter sericas vestes & gemmas circunsedentium fœminarum se sordidatam aut doleat, aut miretur, quia alterum propositi pœnitentia, alterum iactantiæ quasi seminariū est. Caue ne quasi fidelis & famosus tuorum quondam dispensator, alienam pecuniam distribuendam accipias. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, aliorum supplanteris insidijs. Non multū distat in vitio, vel despicere, vel decipi

posse Christianum, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem, excepta eleemosyna, quę indifferenter patet omnibus, institorem potius habeto, quam monachum.

Præter victum & vestitum, & manifestas necessitates, nihil cuiquam tribuas, ne filiorum panem canes comedant. Verum Christi templum anima credentis est: Illam exorna, illam vesti, illi offer donaria; in illa Christum suscipe. Quæ vtilitas est parietes fulgere gemmis, & Christum in paupere fame mori? Iam non sunt tua, quæ possides, dispensatio tibi credita est. Memento Ananiæ & Saphiræ, illi sua timide seruauerunt: tu considera substantiam Christi, ne imprudeter effundas, idest, ne immoderato iudicio rem pauperum tribuas non pauperibus, & secundum dictum prudentissimi viri, *liberalitate liberalitas pereat*. Noli respicere ad phaleras & nomina vana Catonum. Ego te, inquit, intus, & in cute noui. Esse Christianum grande est, non videri. Et nescio quomodo plus placent mundo qui Christo displicent.

Actorum 3.

Quòd clericis vitanda sunt mulierum consortia.

Cap. XXXVI.

IDem *ad Oceanum de vita clerici*. Prima tentamenta clericorum sunt mulierum frequenter accessus. *Nociuũ genus Fœmina; ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, flammigero igne perurit, cum proximat stipula ignem accendit, exuritque fundamenta montium*. Ego iudico, si cum viris fœminæ habitent, non deerit viscarium diaboli. De duobus enim quod vnus desiderat, si loqui non potest, vel tentatur. Remotio igitur viri castitatis collocat arma, construit in melioribus castra pudoris. Tecla post tentationem passionis Antiochiæ cum Paulo prohibetur pariter pergere. Nemo miles cum vxore pergit ad bellum. Si congregationes constituis puellarum, bina in hebdomada visitatione ad benedicendam congregationem conuenias, sed non solus, propter rumigerulos. *Ferreas mentes libido domat*. Fœminam quam videris bene conuersantem mente dilige, non frequentia corporali. Germinant fœminæ spinas cum viris habitantes, & arcana mentis acuto mucrone percutiunt. Proh nephas, dolor est dicere, sed nõ decet præterire, vnde sine nuptijs nouũ genus vxorũ? Et ad nos quid pertinet, si eos quos diligunt viderint? ridentibus oculis salutationis tenera verba procedunt. Deinde cũ salutauerint, si eas Dei viros præterire celerius viderint, contemptores suos iudicant & irascuntur. Lege Hieremiam qualis debet esse solitarius, ait enim, *sedebit solitarius, & tacebit*. Mariam in cubilis penetrabilibus Angelus solã inuenit, non cum Agapeta loquentem: & illa ad virilem introitum trepidauit: tu quæ fornax es malitiæ, quid à viro desideras frequentius salutari?

Thren. 3.

De Ornatu morum Episcopi.

Cap. XXXVII.

IDem *ad Oceanum de vita clerici epist.* 83. Si quis Episcopatum desiderat bonum opus desiderat; opus, non dignitatem, laborem non delicias; opus per quod humilitate decrescat, non fastigio intumescat. *Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse.* Omnes virtutes in vno sermone comprehendit, & penè rem contra naturam exigit. Quis enim absque reprehẽsione versatur in mũdo? sed futurus pastor Ecclesiæ talis eligitur, in cuius comparatione rectè grex, cæteri nominentur. Perdit enim auctoritatem docendi, cuius sermo opere destruitur. Vnde & illud Tullij: *Caput artis est decere quod facias*.

1. Tim. 3.

Item *ornatum*, id est virtutibus, secundum mensuram. Sunt enim quidam ignorantes mensuram suam, & tantæ stoliditatis ac vecordiæ, vt & in motu, & incessu, & habitu, & sermone communi, risum se spectantibus præbeant; & quasi intelligentes quid sit ornatus, comunt se vestibus, & mundicijs corporis, & lautioris mensæ epulas parant, cum huiusmodi omnis ornatus & cultus sordibus fœdior sit.

Item, *doctorem*. Innocens enim, & absque sermone conuersatio, quantum prodest exemplo, tantum nocet silentio. Item *non vinolentum*: vinolentia est scurrarum & commessatorum; venterque mero æstuans, cito dispumat in libidinem. Noe ad vnius horę ebrietatem nudauit fęmora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Loth quoque per temulentiam, nesciens libidini miscuit incestum, & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt. Item *non litigiosum*. Nihil est enim impudentius arrogantiæ rusticorum qui garrulitatem auctoritatem putant, & parati semper ad lites, in subiectũ sibi gregem sermonibus tumidis tonant. Item, *domui suę bene præpositum*. Non vt opes augeat, non vt regias epulas paret, non vt cælatas patinas struat, & phasides aues lentis vaporibus coquat, qui artifici temperamento & ad ossa perueniant, & carnium superficiem non dissoluant: sed vt quod præcepturus est populo prius à domesticis exigat. Item, *non Neophitum*. Heu heu, heri cathecuminus, hodie Pontifex; heri in amphitheatro, hodie in Ecclesia: vespere in circo, mane in altari, dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator.

Gen. 9.

Gen. 19.

Oportet autem & illum testimonium habere bonum ab ijs qui foris sunt. Talis ergo sit vt qui religioni detrahunt, eius vitæ detrahere non audeant.

De contemptu Patriæ, & sæculi ad monachos.

Cap. XXXVIII.

IDem *ad Heliodorum Monachum*: Quanto studio & amore contenderim, vt pariter in eremo moraremur, cõscium mutuæ charitatis pectus agnoscit. Verum tu quasi paruulus delicatus contemptum rogantis per blandimenta fouisti, & abiens postularas, vt tibi postquam ad deserta migrassem, inuitatoria scripta transmitterem. Nolo pristinarũ necessitudinum recorderis, nudos amat eremus: Qui in Christum credis, & eius crede sermonibus. *Quærite primum regnum &c.* Affatim diues est, qui cum Christo pauper est. Qui rogantem contempseras, forsitan audias obiurgantem. Quid facis in paterna domo delicate miles? ecce de cœlo tuba canit; ecce cum nubibus debellaturus orbem, Imperator armatus egreditur: Ecce bisacutus gladius, ex Regis ore procedens, obuia quæque metit, & tu mihi de cubiculo ad aciem; tu egrederis de vmbra ad solem? Corpus assuetum tunica, loricæ onus non fert. Caput opertum linteo galeam recusat. Mollem ocio manum, durus exasperat capulus. Audi edictum Regis tui: *Qui non est mecum, contra me est.* Recordare tyrocinij tui diem quo Christo in baptismate consepultus, in sacramenti verba iurasti; pro nomine eius non te patri parciturum esse, non matri. Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis *ad vexilium crucis* conuola, solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Facile erumpit hæc vincula, *amor Christi, & timor gehennæ*: At contra, scriptura præcipit *parentibus obsequendum*; sed quicunque eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis, ne me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? propter Patrem Christi militiam deserã, cui sepulturam Christi causa non debeo, quam etiam omnibus eius causa debeo? Domino passuro timide consulens Petrus scandalum fuit. Paulus retinentes se fratres, ne Hierosolymam pergeret, redarguit. *Aries iste pietatis quo fides quatitur, Euangelij retundẽdus est mucrone. Mater mea & fratres mei hi sunt quicumq; faciunt voluntatem patris mei qui est in cælo &c.* Si credunt in Christum faueant mihi pro eius nomine pugnaturo? Si non credunt, mortui sepeliant suos mortuos. Sed hoc ais in martyrio. Erras frater, erras, si putas vnquam christianum persecutionem non pati, & tunc maxime oppugnaris, si te.

Math. 6.

Math. 12.

Luc. 8.

1. Petr 3. si te oppugnare nescis. *Aduersarius noster tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*: & tu pacem putas?
Psal. 9. *Sedet in insidijs cum diuitibus*. Et tu frondosæ arboris tectus vmbraculo, molles somnos, futurus præda carpis? Inde me persequitur luxuria: inde auaricia conatur irrumpere. Inde venter meus vult mihi esse Deus pro Christo. Persequitur, inquam, me hostis, cui nomina mille, mille nocendi artes, & ego infælix, me victorem putabo dum capior?

De eodem.

CAP. XXXIX.

Luc. 14. ANimaduerte frater, non tibi licet quicquam habere de tuis rebus: *omnis*, inquit Dominus, *qui non renuntiauerit cunctis quæ possidet, &c.* Cur timido animo christianus es?
Luc. 9. *Filius hominis non habet vbi caput reclinet*; & tu amplas porticus, & ingentia tectorum spacia metiris? Hæreditatem expectans sæculi, cohæres Christi esse non poteris. Interpretare vocabulum *Monachi*, hoc est, nomen tuum: Quid facis in turba qui solus es? Et hoc ego, non integris rate, vel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum præmoneo: sed quasi nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis voce denuncio. In illo æstu Carybdis, ibi Scylla. Hic barbarum littus, hic Diabolus pyrata, cum socijs portat vincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi; licet in morem stagni fusum æquor arrideat, intus est periculum, intus est hostis; tranquillitas ista, tempestas est. Quid ergo? Quicunque in ciuitate sunt, christiani non sunt? Non est ibi eadem causa quæ cæteris. Nam cum derelicta domo te castrasses propter regna cœlorum, quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? perfectus autem Christi seruus, nihil præter Christum habet. Audet quisquam Christum mendacem facere, mammonæ, &
Luc. 9. Christo seruiendo, vociferatur ille sæpe, *si quis vult post me venire abneget semetipsum, &c.* & ego onustus auro arbitror me Christum sequi? Quod si nihil habeas (vt te responsurum scio) cur tam bene paratus ad bella non militas, nisi forte in patria te tua arbitraris hoc facere posse, cum in sua Dominus signa nõ fecerit. Sume rationem:
Luc. 4. *Nemo propheta in patria sua honorem habet*. Non quæro inquies honorem, sufficit mihi conscientia mea. Neque Dominus quærebat honorem, quippe qui ne à turbis Rex constitueretur, aufugit. Sed vbi honor non est, ibi contemptus est, vbi autem contemptus, ibi frequenter iniuria, ibi & indignatio, & nulla quies. Vbi autem per inquietudinem aliquid aufertur ex studio, perfectum dici non potest. Ex hoc colligitur *monachum perfectum in patria sua esse non posse*, perfectum autem esse nolle, delinquere est. Sed de hoc gradu pulsus, prouocabis ad clericos. Absit autem vt quicquid de his sinistrum loquar, qui apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt; per quos etiam nos christiani sumus, qui claues regni cœlorum habentes, quodammodo ante iudicij diem iudicant, qui sponsam domini sobria castitate conseruant. Sed monachi alia causa est, alia clericorum. Clerici oues pascunt, ego pascor. Quod si te quoque ad eundem ordinem pia fratrum blandimenta sollicitant, gaudebo de assensu, timebo de lapsu.
1. Tim. 3. *Qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat*, oportet autem huiusmodi irreprehensibilem esse. Non omnes episcopi, episcopi sunt. Attendis Petrum, sed & Iudam considera.

Adhuc de eodem.

CAP. XL.

QVid agis frater in sæculo, qui maior es mundo? Quamdiu te tectorum vmbræ premunt, quamdiu fumosarum vrbium carcer includit? Libet ad purum ætheris volare fulgorem, paupertatem times, sed BEATOS *pauperes* Christus appellat. Labore terreris? nemo athleta sine sudoribus coronatur; de cibo cogitas? sed fides famem non timet. Supra nudam metuis humum exesa ieiunijs membra collidere? sed dominus tecum iacet. Squallidi capitis horret inculta cæsaries? sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas te terret? sed tu Paradisum mente deambula, quotiescunque illuc cogitatione conscenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis, sed *qui in Christo semel lotus est, non habet necesse iterum lauari*. Et vt breuiter ad cuncta Apostolum audias respondentem; *non sunt condignæ passiones huius sæculi, &c.* Delicatus es charissime, si & hic vis gaudere cum sæculo, & postea regnare cum Christo. Veniet illa dies, quia ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, lugubrior mundus immugiet. Potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt; exhibebitur cum prole sua Venus, tunc ignitus Iuppiter adducetur, & cum suis stultus Plato discipulis; Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus & pauper exultabis, & ridebis & dices: *Ecce crucifixus Deus meus, Ecce iudex qui obuolutus pannis in præsepio vagyt.* Hic est ille operarij & quæstuariæ filius. Hic qui fugit in Ægyptum, hic qui vestitus coccino, hic sentibus coronatus; hic Magus dæmonium habens & Samarites. Cerne manus Iudæe, quas fixeras, cerne latus Romane, quod foderas. Ioan. 13. Rom. 8. Marc. 6. Matth. 2.

Contra monachum vagum & garrulum.

CAP. XLI.

IDem ad Domnionem. Miror non erubescere monachum & iuuenem cuius de ore veneres fluunt, cuius tanta in loquendo elegantia est, vt comico sale ac lepore perfusus sit, lustrare nobilium domos, matronarum salutationibus adhærere, religioni nostræ pugnam facere, & inter hæc fratri suo detrahere. Hic idcirco se eruditum putat, quia Iouiniani verba solus intelligit. Est quippe prouerbium: *Balbum melius balbi verba intelligere.* Inter mulierculas sciolus sibi, & eloquens videbatur, postquam vero Romam opuscula mea peruenerunt, me quasi æmulum exhorruit, quia eius eloquia despiciebantur. Vnde intelligat non æque inter fusa & calamos puellarum, & inter eruditos viros de diuinæ legis dogmatibus disputare. Scribis igitur hunc de triuio, & de compitis, de plateis, * circumforanum monachum, rumigerulum, rabulam, instrumentum ad detrahendum. Qui per trabem oculi sui festucam alterius nitatur eruere; concionari aduersum me, & libros quos contra Iouinianum scripsi, canino dente rodere, lacerare, conuellere. Stultus ego, qui sine causa Gregorium Nazianzenum & Didymum in scripturis sanctis catechistas habui. Nihil mihi profuit Hebræorum eruditio, & ab adolescentia vsque ad hanc ætatem, quotidiana in lege, Prophetis, Euangelijs, Apostolisque, meditatio. Inuentus est homo absque præceptore perfectus, qui eloquentia Tullium, argumentis Aristotelem, prudentia Platonem, eruditione Aristarchum, multitudine librorum Chalcenterum; Didymum scientia scripturarum, omnesque sui temporis vincat tractatores. Denique dicitur materiam poscere, & ad carnẽ, & ad Deum aliquid referens in vtranque partem, hoc est & pro iustitia & contra iustitiam disputare. Quæso igitur te pater charissime, vt moneas eum ne loquatur contra propositum suum, ne castitatem habitu pollicens, verbis destruat, ne virgo vel continens, (ipse enim viderit quid esse se iactet) maritatas virginibus comparet. Parcat sibi, parcat mihi, parcat nomini christiano. Monachum se esse, non loquendo & discursando, sed tacendo & sedendo nouerit. Non damno nuptias, sed volo omnes, qui propter timores forsitan nocturnos soli cubitare non possunt, vxores ducere.

* contumeliose addit circumforaneum cum monachus nomen habeat à solitudine

De Custodia virginitatis.

CAP. XLII.

IDem ad Eustochium de virginitate seruanda. *Audi filia & vide &c.* Nulla in hoc libello adulatio. Adulator quippe blandus inimicus est. Nulla erit rhetorici pompa sermonis, quæ te etiam inter Angelos statuat. Nolo tibi venire superbiam de proposito, sed timorem. Onusta incedis auro, latro tibi vitandus est, stadium est vita hæc mortalibus. Hic contendimus, vt alibi coronemur. Nemo inter serpentes & scorpiones securus ingreditur. *Et inebriatus est*, inquit Dominus, *gladius meus in cœlo, & tu pacem arbitraris in terra, quæ tribulos generat & spinas, quas serpens comedit.* Magnis inimicorum circundamur agminibus, hostium plena sunt omnia, caro fragilis, & cinis futura post modicum, pugnat sola cum pluribus. Quòd si eorum te multitudo turbauerit, & ad singula incitamenta vitiorum cœperis æstuare, & dixerit tibi cogitatio tua: Quid faciemus? respondebit tibi Helisæus: *Noli timere, quoniam plures nobiscum sunt quàm cum illis.* Et apertis oculis, videbis igneum currum, qui te ad exemplum Heliæ in astra sustollet. Et tunc læta cantabis: *Anima nostra sicut passer erepta est, &c.* Caue quæso nequando dicat de te Deus: *Virgo Israel cecidit, non est qui suscitet eam.* Audenter loquar: cum omnia Deus possit; suscitare non potest virginem post ruinam. Valet quidem liberare de pœna, sed non vult coronare corruptam. Rectius fuerat hominis subijsse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem, in profundum inferni cadere. *Nolo finas cogitationem crescere, dum paruus est hostis, interfice, nequitia elidatur in semine.*

Psal. 44. Esai. 34. 4. Reg. 6. Psal. 123. Amos 5.

Exemplum Hieronymi de seipso.

CAP. XLIII.

QVoties in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, putaui me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine eram repletus. Horrebant sacco membra deformia; & squalida cutis situm æthyopicæ carnis obduxerat; quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix hærentia ossa collidebam. De cibis vero, & potu taceo; cū etiam languentes aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse, luxuriæ sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius, & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque ab omni auxilio destitutus, ad *Iesu* iacebam pedes, rigabam lachrymis, & crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Non erubesco confiteri miseriam infælicitatis meæ; quin potius plango me non esse quòd fuerim. Memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quàm à Domino rediret increpante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam quasi cogitationum mearum conscientiam pertimescebam; & mihimet iratus, & rigidus solus deserta penetrabam. Sic vbi concaua vallium, vel aspera montium, rupium prærupta cernebam: ibi meæ orationis locus erat, ibi miserrimę carnis ergastulum. Et (vt mihi ipse testis est Dominus) post multas lachrymas, post cœlo oculos inhærentes, nonnunquam videbar interesse agminibus Angelorum, & lætus gaudensque cantabam. *Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus.* Si autem hæc sustinent illi, qui exeso corpore solis cogitationibus impugnantur: quid patitur puella, quæ delicijs fruitur? *viuens mortua est.*

Cant. 1. 1. Tim. 5.

Quod per abstinentiam nutrienda est castitas.

CAP. XLIIII.

SI quid itaque potest in me esse consilij, si experto creditur, hoc primum moneo; hoc obtestor, *vt sponsa Christi* VINVM *fugiat pro veneno*: hæc aduersus adolescentiam prima arma sunt dæmonum. Non sic auaritia quatit, inflat superbia, delectat ambitio, facile alijs caremus vitijs. Hic hostis intus inclusus est, quocunque pergimus nobiscum portamus inimicum. *Vinum, & adolescentia, duplex incendium voluptatis.* Quid oleum flammę adijcimus? Quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? Paulus ad Timothæum: *Iam noli*, inquit, *aquam bibere. &c.* Vide quibus causis vini potio conceditur, vt ex hoc stomachi dolor, & frequens medeatur infirmitas. Et ne nobis forsitan de ægrotationibus blandiremur, modicum præcepit esse bibendum, medici potius consilio quàm Apostoli. Noe vinum bibit, & inebriatus est, rudi adhuc sæculo. Et vt intelligas scripturæ in omnibus sacramentum, (margaritum quippe est sermo Dei, & ex omni parte forari potest) post ebrietatem nudatio fæmorum subsecuta est, libido iniuncta est luxuriæ, prius venter extenditur, & sic cætera membra concitantur. *Manducauit enim populus & bibit, & surrexerunt ludere.* Loth amicus Dei, in monte saluatur, & de tot millibus populi solus iustus inuentus; inebriatur à filiabus suis. Et licet illæ putarent genus hominum defecisse, & hoc facerēt liberorum magis desiderio, quàm libidinis: tamen virum iustum sciebant, hoc nisi ebrium non esse facturum; denique quid fecerit, ignorauit. Et quamquam voluntas non sit in crimine, error tamen in culpa est. Helias cum Iezabel fugeret, & sub quercu fessus iaceret: ecce ad caput eius panis collirydа, & vas aquæ. Reuera non poterat Deus conditum ei merum mittere & electos cibos, & carnes contusione mutatas. Heliseus filios prophetarum inuitat ad prandium, & herbis agrestibus eos alens, consonum prandentium audit clamorem, mors in olla, homo Dei; non iratus est cocis: Lautioris enim mensæ consuetudinem non habebat, sed farina desuper iacta, amaritudinem dulcorauit, eadem spiritus virtute, qua Moyses mutauerat maran in dulcedinem. Et primus è paradiso homo ventri magis obediens, quàm Deo, in hanc lachrymarum deiectus est vallem, & ipsum dominum fame Sathanas tentauit in deserto. Et Apostolus clamitat, de luxuriosis, *quorum Deus venter est.* Id enim colit vnusquisque quod diligit. Ex quo sollicite prouidendum est, vt *quos saturitas de Paradiso expulit, reducat esuries.*

Quòd si volueris respondere, te nobili stirpe generatam, semper in delicijs, semper in plumis, non posse à vino, & esculentioribus cibis abstinere, nec his legibus viuere, districtius respondebo: Viue ergo lege tua, quæ Dei non potes: Non quod Deus vniuersitatis creator & dominus, intestinorum nostrorum rugitu & inanitate ventris, pulmonumque delectetur ardore: sed quia aliter pudicitia tuta esse non possit. Iob Deo charus, audi quid de diabolo suspicetur: *Virtus eius in lumbis eius, &c.* Honestè viri mulierisque genitalia, immutatis sunt appellata nominibus. Omnis igitur aduersum vires Diaboli virtus in lumbis est, omnis in vmbilico contra fœminas fortitudo. Vis scire ita esse? accipe exempla: Samson leone fortior, saxo durior, & qui vnus & nudus mille est persecutus armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus. Dauid secundum cor Domini electus: & qui venturum Christum sancto sæpe ore cantauerat, Bethsabee captus nuditate, adulterio iunxit homicidium. Salomon, per quem se cecinit ipsa sapietia, recessit à domino, quia amator mulierum fuit. Et ne aliquis sibi de sanguinis propinquitate confideret, in illicitum Thamar sororis, Amnon frater exarsit incendium.

1. Tim. cap. 5. Gen. 9. Exod. 32. Gen. 19. 4. Reg. 4. Exod. 15. 1. Cor. 6. Iob 40. Iud. 14. & 16. 1. Reg. 16. 2. Reg. 11. 2. Reg. 13.

De Viduis fictis & libidinosis.

Cap. XLV.

Videas plerasque viduas antequam nuptas, infœlicem conscientiam mentita tantum veste protegere, quas nisi tumor vteri, vel infantum vagitus prodiderint, erecta ceruice, & ludentibus pedibus incedunt. Aliæ vero sterilitatem præbent, & necdum nati hominis homicidium faciunt. Nonnullæ cum se senserint concepisse, de scelere abortiui venena meditantur; & frequenter ipsæ commortuæ trium criminum reæ, sic ad inferos perducuntur, homicidæ sui, adulteræ Christi, necdum nati filij parricidæ. Hæ sunt quæ per publicum notabiliter incedunt, & furtiuis oculorum nutibus Adolescentium greges post se trahunt: & quam viderint pallentem ac tristem, miseram, ac Manichæam vocant. Et cum se mero ingurgitauerint, sacrilegium corpus domini sumendo committunt. Purpura tantum in veste tenuis & laxius, vt crines decidant ligatum caput, soccus vilior, & per humeros hyacinthina læna mauorte volitans; strictæ manicæ brachijs adhærentes, & solutis genibus fractus incessus. Hæc est apud illas tota virginitas; habeant istæ huiusmodi laudatores suos, vt sub virginali nomine citius pereant. Libenter talibus non placemus. Pudet dicere, proh nefas; triste, sed verum est. Vnde in ecclesias Agapetarum pestis introiuit? Vnde sine nuptijs aliud nomen vxorum? quæ eadem domo, vno cubiculo, sæpe vno tenentur & lecto: & suspiciosos nos vocant, si aliud æstimemus.

De Vita virginum.

Cap. XLVI.

Nunc ad te mihi omnis dirigatur oratio, quæ quāto prima Romanæ vrbis virgo nobilis esse cæpisti, tanto tibi amplius laborandum est, ne & præsentibus bonis careas, & futuris. Et quidem molestias nuptiarū, & incerta cōiugij, de domestico exemplo didicisti, cum soror tua Blesilla ætate maior, sed proposito minor, post acceptum maritum, septimo mense viduata, & virginitatis coronam & nuptiarum perdidit voluptatem. Nolo te ad domos nobilium matronarum accedere, nec frequenter videre quod contemnis. Disce in hac parte sanctam superbiam, quæ sponsa Christi es, scito te illis esse meliorem, nec earum tantum te cupio vitare congressus, quæ maritorum inflantur honoribus, quas Eunuchorum greges sepiunt, sed etiam eas quas viduas necessitas facit, quarum domus plena conuiuijs, plena adulatoribus. Quarum rubentibus buccis cutis farta distenditur, vt eas putes maritos non amisisse, sed quærere. Rarus tibi sit in publicum egressus, martyres tibi quærantur in cubiculo tuo, nunquàm deerit causa procedendi, si semper quando est necesse, processura sis. Ad orationem tibi nocte surgenti non indigestio tibi ructum faciat, sed inanitas. Crebrius lege, quamplurima disce, tenenti te codicem somnus obrepat, & cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana ieiunia, & refectio saturitatem fugiens. Nihil prodest biduo triduoque transmisso, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur; si compensatur saturitate ieiunium. Illico irrigata humus spinas libidinum germinat, & mēs repleta torpescit. Siquando senseris exteriorem hominem florem adolescentiæ suspirare, & accepto cibo cū te in lectulo compositam dulcis libidinum pompa concusserit, *arripe scutum fidei, in quo ignita diaboli extinguuntur sagitta; omnes enim adulterantes, quasi clibanus corda eorum.* Ephes. 6. Osee 7. At tu Christi comitata vestigijs, & sermonibus eius intenta dicito: *Nonne cor nostrum ardens erat, &c.* Luc. 24. Difficile est humanam animam aliquid non amare, & necesse est, vt in quoscunque nostra mens trahatur affectus; carnis amor spiritus amore superetur. Desiderium desiderio restringatur, quicquid inde minuitur, hinc crescat.

De Laude virginitatis.

Cap. XLVII.

Quis nostrum ex corde dicere potest. *Potum meum cum fletu miscebam?* Psal. 101. an non flendum est, non gemēdum, cùm me rursum serpens de paradiso virginitatis eiectum, tunicis vult vestire pelliceis, quas Helias ad Paradisum rediens, proiecit in terram? Gen. 3. 4. Reg. 2. Quid mihi & voluptati quæ in breui perit? Nolo illi subiacere sententiæ, qua in homines est illata damnatio. *In doloribus paries &c.* Gen. 3. Lex ista non mea est, & ad virum conuersio tua, sit conuersio illius ad maritum eius quæ virum non habet *Christum.* Meum propositum sine sexu est, habeat nuptiæ suum tempus, & titulum; mihi virginitas in Maria dedicatur & Christo. Dicat aliquis. Et audes nuptijs detrahere, quę à Domino benedictę sunt? Non est detrahere nuptijs, cum illis virginitas antefertur. Glorientur & nuptæ, cum virginibus sint secundæ: Crescat & multiplicetur ille, qui impleturus est terram; tuum agmen in cœlis est. Post Paradisum & nuditatem & ficus folia auspicantia pruriginem nuptiarum. Nubat & nubatur ille, qui in sudore faciei comedit panē suum, Gen. 3. cuius terra tribulos generat & spinas, cuius herba sentibus suffocatur, meum semen centenaria fruge fœcundum est. Consuant tunicas, qui inconsutam desursum tunicam perdiderunt, quos vagitus delectat infantium, in ipso lucis exordio fletu lugentium quod nati sunt. Eua in paradiso virgo fuit, post pelliceas tunicas, initium sumpsit nuptiarum. Tua regio paradisus est, serua quod nata es. Et vt scias virginitatem esse naturæ, nuptias post delictum; virgo nascitur caro de nuptijs, in fructu reddens, quod in radice perdiderat. Virga est mater domini simplex, pura, sincera, nullo extrinsecus germine cohærente, & ad similitudinem Dei vnitate fœcunda. Virgo flos Christus est, dicens: *Ego flos campi.* Cant. 2. Laudo nuptias quia mihi virgines gnerant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritam. Plus nuptiæ honorantur, quando quod de illis nascitur, plus amatur.

Adhuc de eodem.

Cap. XLVIII.

Quid inuides Mater filiæ tuæ? indignaris quod militis noluit vxor esse, sed Regis? Grande tibi beneficium præstitit, socrus Dei esse cœpisti. *De virginibus,* inquit Apostolus, *Præceptum Dei non habeo.* 1. Cor. 7. Quare? Quia vt ipse esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Nec enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt, cum de continentia differens & suadens perpetuam castitatem, intulerit: *Volo autem omnes esse sicut meipsum.* Ibid. Et infra: *Dico autem innuptis & viduis, bonum est illis vt sic permaneant, sicut & ego.* Quare ergo non habet domini de virginitate præceptum? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, sed offertur. Quia si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ; & durissimum erat contra naturam cogere, Angelorumque vitam ab hominibus extorquere: & id quodammodo damnare, quod conditum est. Alia fuit in veteri lege fælicitas, beatus qui habet semen in Sion. Vacuus erat orbis, & vt de typicis taceam, sola erat benedictio liberorum. Propterea & Abraham iam senex Cethuræ copulatur, Gen. 25. & Iacob mandragoris redimitur, Gen. 30. & conclusam vuluam in Ecclesiæ figuram Rachel pulchra conqueritur. Paulatim vero increscente segete messor immissus est, virgo Helias, Heliseus virgo, virgines multi filij prophetarum. Hieremias captiuitate propinqua, vxorē prohibetur accipere. Alijs verbis idipsum Apostolus loquitur: *Tempus breuiatum est, reliquum est, vt qui habent vxores, sint quasi non habentes.* 1. Cor. 7. Inueniebatur, parturiebat. Postquā virgo vero concepit in vtero, & peperit nobis patrem futuri sæculi, soluta maledictio est. Statim vt filius Dei

ingressus

ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt qui ab Angelis adorabatur in cœlis, haberet Angelos & in terris. Si tibi placet scire quot molestijs virgo libera foret, quot vxor astricta sit, legas Tertullianū ad amicum philosophum, scribentem de virginitate alios libellos, & beati Cypriani volumen egregium, & Papæ Damasi super hac re versus prosasque compositas, & Ambrosij nostri quod nuper ad sororem scripsit opusculum: In quibus tanto se effudit eloquio, vt quicquid ad laudem virginum pertinet exquisierit, ordinauerit, expresserit; nobisque diuerso tramite quo incesserit, incedendum est virginitatę, non tantum efferimus, sed seruamus. Nec sufficit scire quod bonum est, nisi custodiatur attentius, quod electum est: quia illud iudicij est, hoc laboris, & illud commune cum pluribus, hoc vero cum paucis.

De Cautela virgini seruanda contra sæculi tentamenta.

CAP. XLIX.

Itaque obtestor te coram Domino & Angelis eius, ne vasa templi facile in publicum proferas, ne sacrarium Dei quisquam profanus inspiciat. Oza arcam quā non licebat tangere, attingens morte subita prostratus est. Neque enim aureum vas, & argenteum tam charum fuit Deo, quàm templum corporis virginalis. Præcessit vmbra, nunc veritas est. Tu quidem simpliciter loqueris, & ignotos quosque blanda voce non despicis: Sed aliter impudici vident oculi, non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum. *Ne declines aurem tuam in verba malitia.* Sæpe enim indecens aliquid loquentes, tentant mentis arbitrium: si libenter audias virgo quod dicitur, si ad ridicula quæque soluaris; quicquid dixeris, laudant; quicquid negaueris, negant: Castam vocant & sanctam; ecce vere Christi ancilla dicentes, non vt illa horrida, turpis, rusticana, terribilis, & quæ ideo forsitan maritum non habuit, quia inuenire non potuit. Naturali ducimur malo, & adulatoribus nostris libenter fauemus: & quamquam nos respondeamus indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam anima intrinsecus lætatur. Sponsa Christi arca est testamenti, intrinsecus & extrinsecus deaurata, custos legis domini, super hoc propiciatorium, quasi super Cherubin sedere vult Dominus. Mittit discipulos suos, vt in te, sicut in pullo asinæ, sedeat. Curis te sæcularibus solue, vt paleas & lateres Ægypti derelinques, Moysen sequaris in eremo, & terram repromissionis introeas; & nemo sit, qui prohibeat, non mater, non soror, non cognata, non germanus, Dominus te necessariam habet. Quod si voluerint impedire, timeant flagella Pharaonis. Iesus ingressus templum, omnia quæ templi non erant, proiecit. *Deus enim zelotes est*: ergo vbi in pectore virginali sæcularium negociorū cura æstuat, statim velum templi scinditur; sponsus consurgit iratus, & dicit: *Relinquetur vobis domus vestra deserta.* Semper te cubiculi tui secreta custodiant; semper tecum sponsus laudat intrinsecus, orans, loqueris ad sponsum, legenti, tibi ille loquetur. *Hortus conclusus, soror mea, fons signatus.* Caue ne domum exeas, vt velis videre filios regionis alienæ; quamuis fratres habeas Patriarchas, & Israel parente læteris, nolo te sponsum quærere per plateas, nolo te circuire angulos ciuitatis. Sponsus in plateis non potest inueniri, *arcta & angusta via est quæ ducit ad vitam.* Atque vtinam non inuenisse sufficiat, vulneraberis, nudaberis, & gemebunda narrabis; *Inuenerunt me &c.* Zelotipus est Iesus, non vult ab alijs videri faciem tuam. Foras vagentur virgines stultæ, tu intrinsecus esto cum sponso; quia si ostium clauseris & in occulto oraueris, veniet & pulsabit & dicet; *ecce ego sto ante ianuam, &c.* Daniel in cænaculo suo (neque enim manere poterat in humili) fenestras ad Hierusalē apertas habuit, & tu habeto apertas fenestras; sed vnde lumen introeat, vnde videas ciuitatem Dei, ne aperias illas fenestras de quibus dicitur; *mors intrauit per fenestras vestras.*

Margin notes: 1. Reg. 6. — Psal. 140. — Matth. 21. — Exod. 5. — Marci 11. — Matth. 23. — Cant. 4. — Matth. 7. — Cant. 5. — Matth. 25. — Hierem. 9.

Quòd Virgini cauenda sit inanis gloria.

CAP. L.

Aliud quoque tibi vitandum est cautius, ne vanæ gloriæ ardore capiaris. Cum facis eleemosynam, Deus solus videat. Cum ieiunas, læta sit facies tua. Vestis nec satis munda, nec satis sordida, & nulla diuersitate notabilis; ne tibi obuiam prætereuntium turba cōsistat, & digito demonstreris. Nec satis religiosa velis videri, nec plus humilis quàm necesse est, nec gloriam fugiendo quæras; plures.n. paupertatis, & misericordiæ, atque ieiunij arbitros declinantes, in hoc ipso placere cupiunt, quod placere contemnunt; & mirū in modum laus dum vitatur, appetitur. Hoc vitio pauci admodum sunt qui caruerint, & ille est optimus, qui quasi in pulchro corpore rara neruorum sorde respergitur. Neque vero moneo, ne de diuitijs glorieris, ne de generis nobilitate te iactes: scio humilitatem tuam; stultissimum quippe est docere, quod nouerit ille quem doceas. Sed ne hoc ipsum tibi iactātiam generet, quod sæculi iactantiam contempsisti; nec cogitatio tacita subrepat, vt quia in auratis vestibus placere desisti, placere coneris in sordidis, & si quando in conuentum fratrum veneris, vel sororum, humilius sedeas, scabello te causeris indignam; vocem ex industria quasi cōfectam ieiunijs non teneas, & deficientis imitata gressum humeris ne innitaris alterius. Sunt quippe nonnullæ exterminantes facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, quæ statim vt aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, & operta facie, vix vnum oculum liberant ad videndum. Vestis pulla, cingulum sacceum, sordidis manibus pedibusque, venter solus quia videri non potest, æstuat cibo. Aliæ virili habitu, veste mutata, erubescunt fœminæ esse quod natæ sunt, crinem amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ cilicijs vestiuntur & cucullis fabrefactis, vt ad infantiam redeant, imitantur noctuam & bubones. Sed ne tantum videar disputare de fœminis, viros quoque fuge, quos videris catenatos, quibus fœminei contra Apostolum crines, hircorum barba, nigrum pallium, & nudi impatientia frigoris pedes. Hæc omnia argumenta sunt Diaboli. Tristitiam simulant, & quasi longa ieiunia furtiuis noctium cibis protrahunt. Pudet reliqua dicere ne videar inuehi potius, quàm monere.

Margin note: 1. Cor. 11.

De Quibusdam dissolutis Monachis.

CAP. LI.

Iterum de moribus virginis. Sunt & alij, (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo ad presbyterium & ad diaconatum ambiunt, vt mulieres licentius videant. Omnis his cura de vestibus, si bene oleant; si pes laxa pelle non folleat, crines calamistri vestigio rotantur; digiti annulis radiant, & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia. Tales cum videris, sponsos magis æstimato quàm clericos.

Quidam in hoc omne studium vitamque posuerunt, vt matronarum nomina, domos moresque cognoscant. Mane surgentes, de domo in domum salutādi causa discurrunt, & penè vsque ad cubiculum dormientium importune ingrediuntur: Si puluillum viderint, vel mantile elegans, vel aliquid domesticæ supellectilis, laudant, mirantur, attrectant, & se eo indigere cōquerentes, non tam impetrant quàm extorquent. His inimica castitas & ieiunia. Os barbarum & procax, & in conuicia semper armatum. Quocūque te verteris, primus in facie est. Quicquid nouum insonuerit, vel auctor vel exaggerator est famæ. Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ conueniunt christiano. Si quid ignoras, si quid de scripturis dubitas, interroga eum quem vita cōmendat, excusat

culat ætas, fama non reprobat, aut si non est qui possit exponere, melius est aliquid nescire secure, quàm cum periculo discere. Memento quia in medio laqueorum ambulas, & multæ veteranæ virgines castitatis indubitatæ, in ipso mortis limine coronam perdidere de manibus. Si quæ ancillulæ sunt comites propositi tui, ne erigaris aduersus eas, nec infleris vt domina; vnum sponsum habere cœpisti. Eas autem virgines viduasque, quæ ociosæ & curiosæ domos circumeūt matronarum, quæ rubore frontris attrito, parasitos vincunt mimorum, quasi quasdam pestes abijce. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala.* Nulla illis, nisi ventris cura est, & quæ ventris sunt proxima. Vinosæ atque lasciuæ quicquid vis mali insinuant, ac ferreas quoq; mentes ad delitias molliunt. 1.Cor.15.

Quod Libri Poetarum & Philosophorum propter sacros libros spernendi sunt.

CAP. LII.

Qvæ enim communicatio luci ad tenebras? Quid facit cum Psalterio Horatius? cum euangelijs Maro? cum Apostolis Cicero? Olim cum relicta domo & parentibus pro Christo militaturus pergerem Hierosolymam; bibliotheca quàm mihi Romæ summo studio confeceram, carere non poteram. Itaque post crebras vigilias & lachrymas, quas præteritorum recordatione peccatorum fundebam, Plautus vel Tullius sumebatur in manibus; si quando in memetipsum reuersus, Prophetam legere cepissem, sermo horrebat incultus, & quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum culpam putabam esse, sed Solis. Denique in medio ferme 40. medullis infusa febris sic infælicia membra depasta est, vt ossibus vix hærerent. Interim parabantur exequiæ, & vitalis animæ calor toto iam frigescente corpore, in solo tantum tepente pectusculo palpitabat. Tamen subito raptus in spiritu ad tribunal Iudicis pertrahor, vbi tantum luminis erat, vt proiectus in terram sursum aspicere non auderem. Interrogatus de conditione, *Christianum* me esse respondi. Et ille qui præsidebat: mentiris ait, CICERONIANVS ES, *non Christianus*: *vbi est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Illico obmutui, & inter verbera, quibus cædi me iusserat, cōscientiæ magis igne torquebar, illum mecum versiculum repetens: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Clamabam autem inter verbera: *Miserere mei domine, miserere mei.* Tandem ad præsidentis genua prouoluti qui astabant precabantur, vt veniam daret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret; exacturus deinde cruciatum, si gentilium literarum libros aliquando legissem. Ego itaque qui constitutus in tanto articulo etiam vellem maiora promittere; deierare cæpi & dicere: Domine si vnquam habuero codices sæculares, si legero, te negaui. Inter hęc verba dimissus reuertor; & mirantibus cunctis oculos aperui, multo lachrymarum imbre perfusos; nec hæc vani somnij illusio fuit. Testis mihi tribunale ante quod steti, & iudicium quod timui, nam fateor me plagas sensisse post somnum, & liuentes scapulas habuisse. Tantoque dehinc studio diuina legisse, quanto non ante mortalia legeram. 2.Cor.6 1.Cor.8. Matth.6. Psal.6.

De Auaritia fugienda.

CAP. LIII.

Avaritiæ quoque tibi vitandum est malum, non vt aliena non appetas (hoc enim & publicæ leges puniunt) sed quo tua quæ tibi sunt aliena, non serues. Si in alieno, inquit, fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Aliena nobis auri argentique sunt pondera; nostra possessio spiritualis est, de qua alibi dicitur: *redemptio animæ viri propriæ diuitiæ.* At dicis: Puella sum delicata, & quæ meis manibus laborare nō possum, si ad senectam venero, si ægrotare cæpero, quis mei miseribitur? Audi Apostolis loquentem Iesum: *Respicite volatilia cæli &c.* Si vestis defuerit, lilia proponuntur, si esurieris, *beatos*, audies, *pauperes & esurientes.* Si aliquis afflixerit dolor, legito, *complaceo mihi in infirmitatibus meis, & datus est mihi stimulus carnis meæ ne extollar.* Lætare in omnibus iudicijs Dei. *Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudicijs tuis Domine. Nihil intulimus in hunc mundum, neque auferre quid possumus.* At nunc plerasque videas armaria stipare vestibus, tunicas mutare quotidie, & tamē tineas non posse separare. Inficiuntur membranæ colore purpureo, aurum liquescit in literas, gemmis codices vestiuntur, & nudus ante fores earum Christus emoritur. Infinita de scripturis exempla suppetant, quæ auaritiam doceant esse fugiendam, verum quid ante non plures annos Nitriæ gestum sit referam. Luc.16. Matth. Matth. 2.Cor. Psal. 4 Iob. 1.

Quidam è fratribus parcior magis quàm auarior nesciens, 30. argenteis dominum venditum, c. solidos, quos lina texendo acquisierat, moriens dereliquit: Initum est inter monachos consilium, nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant, quid facto opus esset: & alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macharius vero, & Pambo, & Isidorus, & cæteri patres, sancto in eis loquente spiritu decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: *Pecunia tua tecum sit in perditione*: grandisque per totum Ægyptum cunctos terror inuasit. Et quoniam Monachorum fecimus mentionem, & te scio libenter audire quæ sancta sunt, aurem paulisper accommoda.

De Triplici genere monachorum antiquorum.

CAP. LIIII.

Tria sunt in Ægypto genera monachorum: Primum est Cœnobitarum, idest, in communi viuentium. Prima apud eos confæderatio est obedire maioribus. Diuisi sunt per decurias & centurias, ita vt. 9. hominibus decimus præsit, & rursum 10. præpositos sub se habeat centesimus. Manent separati, sed iunctis cellulis vsque ad horam nonam. Statutum est vt nullus pergat ad alium, prȩter decanos; vt si forte fluctuat quis cogitationibus, illius consoletur alloquijs. Post nonam vero in commune concurritur, psalmi resonant, scripturæ recitantur, & completis orationibus, cunctis residentibus medius quem patrem vocant, incipit disputare, quo loquente tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare, dicētis, laus in fletu est audientiū. Tacitę voluuntur per ora lachrymæ, nec in singultis erūpit dolor. Cum vero de regno Christi, & futura gloria cęperit annunciare vētura, videas cūctos suspirio moderato, & oculis ad cęlum leuatis dicere intra se: *Quis dabit mihi pennas, &c.* Dehinc vnaquæque decuria cum parēte suo pergit ad mensas, quibus vicissim ministrant, pane viuitur & leguminibus & oleribus, quæ sale solo condiuntur. Vinum tantum senes accipiunt, quibus & cum paruulis sępe fit prandiū, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorū non frangatur incipiens. Ipsi autem patres nocte circumeunt cellulas singulorum, & aure apposita diligenter quid faciant explorāt. Quem tardiorem deprehenderint, non mox increpant, sed dissimulato quod nouerunt, eum sępius visitant, & prius incipientes prouocant magis orare, quā cogunt. Et quia non licet cuiquam dicere, tunicam vel sagum nō habeo, ita Oeconomus vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis autem ægrotare cęperit, transfertur ad exedram latiorem; & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delitias vrbium, nec matris quęrat affectum. Psal.54.

Secundum genus est Anachoritarum, idest, solitariorum, qui de cœnobijs exeuntes, excepto pane & sale, nihil ad deserta perferunt. Huius vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt altius conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Tertium genus est quod dicitur Remoboth, deterrimum atque neglectum: hi bini vel trini habitant, nec multo plures, suoque arbitrio ac ditione viuentes de eo quod laborauerint, in medium par-

tes conterunt vt habeant alimenta communia: habitant autem quamplurimi in castellis & vrbibus, & quasi ars sit sancta, non vita, quicquid vendiderint, maioris est pretij. Inter hos sępe iurgia sunt, quia cibo suo viuentes non patiuntur alicui se esse subiectos. Reuera solent certare in ieiunijs, & rem secreti victoriæ facere. Apud hos affectata sunt omnia, laxæ manicæ, & caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum, & si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum.

De Oratione & cæteris quæ debet virgo seruare.

Cap. LV.

1. ad Thes. 5. QVanquam Apostolus semper nos orare iubeat, & sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen diuersas orandi horas debemus habere, & si forte aliquo opere detenti fuerimus, ipsum tempus nos ad officium admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperum nemo est qui nesciat. Cibi non sumantur, nisi oratione præmissa, nec à mensa surgendum, nisi gratia referatur creatori. Noctibus bis surgendum; egredientes de hospitio armet oratio; regredientibus occurrat oratio prius quàm sessio; ad omnem incessum manus pingat crucem. Teipsam considerans noli in alterius ruina, sed in tuo opere gloriari. Nec dicas; illa suis rebus fruitur, honoratur ab hominibus, fratres ad illam veniunt & sorores. Primum dubium est, an virgo sit talis; nam *homo videt in facie, Deus in corde.* Dehinc, etiamsi corpore virgo est, an spiritu virgo sit, nescio. Apostolus autem ita virginem diffiniuit, *vt sit sancta corpore & spiritu.* Ad extremum habeat sibi gloriam suam: vincat Pauli sententiam, delicijs fruatur & viuat; nos meliorum exempla sectemur. Propone tibi beatam MARIAM, ad quam cum Angelus Gabriel in viri specie descendisset, perterrita respondere nō potuit, nunquam enim fuerat à viro salutata. Deinde nuncium discit, & loquitur, & quæ hominem formidabat, cum Angelo fabulatur intrepida. Potes & tu *Mater esse Domini*, vt dicas: *A timore tuo Domine concepimus.* Cæterum virgines quales apud diuersas hæreses esse dicuntur; scorta sunt æstimādæ, non virgines; sed quia sciunt virginale vocabulum gloriosum, sub ouium pellibus lupos tegunt; Christum mentiuntur, Antichristum conuestiunt. Gaude virgo, quia quod aliæ simulant, tu vere esse cœpisti. Hæc omnia quæ digessimus, dura videbuntur ei quæ non amat Christum. Quæ autem commortua est Domino, & cōsurrexit, libere clamabit: *Quis nos separabit à Charitate Christi?* Amemus & nos Christum semper, & eius quæramus amplexus, & facile videbitur omne difficile, breuia putabimus vniuersa quæ longa sunt, & iaculo illius vulnerati, dicemus: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Filius Dei pro salute nostra hominis factus filius, decem mensibus in vtero vt nascatur expectat, fastidia sustinet, cruentus egreditur, pannis inuoluitur, & ille pugillo mundum includens breui præsepio collocatur, deridetur, verberatur, crucifigitur. *Quid igitur retribuam Domino &c. Calicem salutaris.* Hæc est enim sola digna retributio, cum sanguis sanguine compensatur.

1. Reg. 16.
1. Cor. 7.
Luc. 1.
Esaia 26.
Math. 7.
Rom. 8.
Psal. 119.
Psal. 115.

Apostolus *in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in fame & siti &c.* Nos autem si cibus insulsior fuerit, contristamur, calix frangitur, mensa subuertitur, verbera sonant, & aqua tepidior sanguine vindicatur. *Regnum cælorum vim patitur.* Nisi vim feceris, cælorum regna non capies. Nisi pulsaueris importune, panem non accipies sacramenti. An non tibi videtur esse violentia, cum caro vult esse quod Deus est, & illum locum vnde Angeli corruerunt, Angelos iudicatura conscendit? Egredere, quæso, paulisper de carcere, & præsentis laboris mercedem ante oculos tuos pinge, *quam oculus non vidit.* Qualis erit illa dies, cum tibi Maria Mater Domini choris occurret comitata Virginum? cum post mare rubrum Pharaone submerso cum exercitu suo, tenens tympanum præcinet responsuris: *Cantemus &c.* Tunc Tecla in tuos læta volabit amplexus. Tūc & ipse sponsus occurret & dicet: *Surge propera amica mea &c.* Tunc & Angeli mirabuntur & dicent: *Quæ est ista quæ progreditur &c.* Videbunt te filiæ, & prædicabunt Reginæ, & laudabunt. Sara cum nuptis, obuia veniet, Anna cum viduis; Pueri quoque clamabunt: *Osanna in excelsis.* Quoties te vana sæculi delectauerit ambitio, quoties ibi videris aliquid gloriosum; ad Paradisum mente transcende.

2. Cor. 11.
Matth. 11.
Luc. 11.
Esa. 64.
Exod. 15.
Cant. 6.
Ibidem.
Ioan. 12.

De custodia virginitatis.

Cap. LVI.

IDem ad Demetriadem virginem. Incredibilis animę fortitudo est, inter gemmas & sericum, inter eunuchorum & puellarum cateruas, & adulationem & ministeria familiæ perstrepentis, & exquisitas epulas, ieiuniorum laborem appetere, vestium asperitatem, victus continentiam. Solent miseri parentes, & non plenæ fidei cristianæ; deformes, & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inuenerunt, virginitati tradere, tanti (vt dicitur) vitrum æstimantes margaritam, & eas inopes relinquunt, aliorum filiorum luxuriæ, & delicijs ad omnem copiam prouidentes. Fertur autem, & omnium christianorum laude celebratur, quicquid fuerit nuptijs præparatum à sancta Christi Sinoride virgini traditum, ne sponso fieret iniuria; imo vt dotata pristinis opibus veniret ad sponsum; & quod in rebus mundi periturum erat, domesticorum Dei inopiam sustentaret. Mirantur æmuli, (virtus enim semper inuidiæ patet) mihi propositum est stilo ecclesiastico laudare Auiam, virginis meæ, & gratias agere, quod voluntatem eius sua adiuuerit voluntate. Alioquin cellula monasterij, vilis cibus, vestisque contempta & ætas vicina iam morti, breuisque temporis viaticum, carent omni assentationis infamia. Denique in reliquis partibus, omnis mihi sermo ad virginē dirigetur; nobilē non minus sanctitate quam genere, cuius quanto sublimior ascensus, tanto lapsus periculosior. Quando eras in sæculo, quæ sæculi erant diligebas, polire faciem, ora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem struere. Nunc autem quia sæculum reliquisti, secundo post baptismū renunciasti diabolo & pompis eius. Si in cogitationes tuas coluber ascenderit, omni custodia serua cor tuum; & crebro signaculo crucis munias frontem, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Citheram assumere, iubetur & Tyrus, multis peccatorum confossa vulneribus, vt agat pænitentiam, & maculas pristinis fæditatis, cum Petro amaris abluat lachrymis. Verum nos ignoremus pænitentiam, ne facile peccemus. Illa quasi secunda post naufragium miseris tabula sit, in virgine integra seruetur nauis: aliud est quærere, quod perdideris, aliud possidere quod nunquam amiseris.

De abstinentia virginum.

Cap. LVII.

POst cogitationum diligentissimam cautionem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid: *Humiliaui in ieiunio animam meam.* Eua per cibum deiecta est è paradiso. Helias 40. dierum exercitatus ieiunio igneo curru rapitur ad cælum. Moyses ieiunans 40. diebus & 40. noct. familiaritate Dei pascitur. Saluator quoque qui virtutum & conuersationis suæ nobis reliquit exemplum. In Iob scriptum est de Dracone; *virtus eius in lumbis est.* Aduersus iuuenes & puellas ætatis ardore hostis noster abutitur, & inflammat rotam natiuitatis nostræ. *Omnes enim adulterantes quasi clibanus.* Hæc sunt ignita diaboli iacula, quę simul & vulnerāt & inflammant, & à rege babylonio tribus pueris præparātur. Sed quomodo ibi quartus speciem habens quasi filij hominis immēsos mitigauit ardores: Sic & in animo virginali rore cælesti & ieiuniorū rigore, calor puellaris extingui-

Psal. 34.
Gen. 3.
3. Reg. 19.
Exod. 24.
Iob 38.
Osee 7.
Dan 3.

extinguitur,& humano corpori Angelorum impetratur conuersatio. Quamobrem & vas electionis, *de virginibus se* dicit *Domini non habere praeceptum.* Quia contra naturam, imo vltra naturam est, non exercere quod nata sis: interficere in te radicem tuam, & sola virginitatis poma decerpere, nescire thorum, omnem virorum horrere contactum, & in corpore viuere sine corpore. Neque vero immoderata tibi imperamus ieiunia, & enormem ciborum abstinentiam, quibus statim corpora delicata franguntur,& ante aegrotare incipiunt,quam sanctae conuersationis iacere fundamenta. Philosophorum quoque sententia est,moderatas esse virtutes,excedentes modum atque mensuram inter vitia reputari. Vnde & vnus de septem sapientibus, NE QVID ait NIMIS. Sic debes ieiunare, vt non palpites, & respirare vix possis,& comitum tuarum vel porteris vel traharis manibus: sed vt fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigilijs, solito quid minus facias. Ieiunium non perfecta virtus, sed caeterarum virtutum est fundamentum.

1. Cor. 7.

De institutione morum virginis.

CAP. LVIII.

IMitare sponsum tuum. Esto auiae matrique subiecta nullum virorum & maxime iuuenum, nisi cum illis,videas. Nullum scias,quem illae nesciant. Saecularis quoque sententia est, *eadem velle, & eadem nolle,* ea demum firma amicitia est. Eunuchorum quoque tibi & puellarum,ac seruulorum mores magis eligantur quam vultuum elegantia. Scurrilitas atque lasciuia te praesente non habeat locum. Nunquam verbum inhonestum audias aut si audieris,non inescetis. Ridere & rideri saecularibus derelinque, grauitas tuam personam decet. Catonem quoque (illum dico Censorium) & vestrae quondam vrbis principem,qui in extrema aetate Graecas literas non erubuit censor,nec desperauit senex discere, & Marcum Crassum risisse semel in vita scribit Lucilius. Fuit illa affectata seueritas,& gloriam quaerens popularem: Nos affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus, fragili corpore circundamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus. Vnde psalmista ait, *Irascimini & nolite peccare.*

Salust. in Catil.

Psal. 4.

Superfluum reor te monere contra auaritiam, cum generis tui sit,& habere & calcare diuitias. Da pauperibus, non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos, siue cognatus sit, siue affinis, nihil in illo aliud consideres, nisi paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In actibus Apostolorum, quando domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, omnes possessiones suas vendebant, & pretia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas. Ananias & Saphyra dispensatores timidi, imo corde duplici: quia post votum obtulerunt quasi sua & non eius, cui semel ea vouerant, partemque sibi iam alienae substantiae reseruauerunt, metuentes famem, quam vera fides non timet, praesentem meruere vindictam. Alij aedificent ecclesias,columnarum deaurent capita,altare auro & ebore distinguant, non reprehendo, *vnusquisque in suo sensu abundat*: meliusque est hoc facere, quam repositis opibus incubare. Sed tibi aliud praepositum est, Christum vestire in pauperibus, pascere in esurientibus, visitare in languentibus, suscipere in his qui tecto indigent, & maxime in domesticis fidei, virginum alere monasteria,seruorum Dei & pauperu spiritu habere curam,qui diebus ac noctibus seruiunt Domino tuo,qui in terra positi, imitantur Angelorum conuersationem, & nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes Dei pertinet,habentesque victum & vestitum, his gaudent diuitijs, qui plus habere nolunt, si tamen seruant propositum. Alioquin si amplius desiderent, his quoque quae necessaria sunt,probantur indigni. Haec ad virginem diuitem, & nobilem sum locutus: nunc tantum ad virginem loquar,idest,non ea quae extra te sunt, sed in te sunt,considerans.

Actorum 4 & 5.

De exercitio virginis & societate eius.

CAP. LIX.

PRaeter psalmorum & orationis ordinem quod tibi hora tertia & sexta, & nona, ad vesperum, medio noctis & mane semper est exercendum, statue quot horis sanctam scripturam ediscere debeas, quanto tempore legere non ad laborem, sed ad delectationem & instructionem animae. Cumque haec finieris spacia, & frequenter te ad figenda genua sollicitudo animi suscitauerit: habe lanam semper in manibus,aliarumque neta, aut in globum collige, aut texenda compone. Quae texta sunt, respice,quae errata reprehende, quae facienda constitue. Si tantis operum varietatibus fueris occupata,nunquam tibi dies longi erunt, nec idcirco tibi ab opere est cessandum,quia Deo propitio nulla re indiges. Sed ideo cum omnibus laborandum est,vt per occasionem operis nihil aliud cogites,nisi quod ad Domini pertinet seruitutem. Simpliciter loquar, quamuis omnem sensum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christum erit pretiosius,quam quod manibus tuis ipsa confeceris,vel in vsus proprios, vel in exemplum virginum caeterarum, vel quod auiae, matrique offeras, maiora ab eis in refectionem pauperum pretia receptura. Solet tamen inter plerosque esse certamen, vtrum solitaria, aut cum multis sit vita melior: quarum prior praefertur quidem secundae,sed si in viris periculosa est, ne abstracti ab hominum frequentia, sordidis & impijs cogitationibus pateant, & pleni arrogantiae, & supercilij cunctos despiciant, armentque linguas suas, vel clericis vel alijs monachis detrahendo. Quanto magis in foeminis, quarum mutabilis fluctuansque sententia, si suo arbitrio relinquatur,cito ad deteriora labitur? Noui ego in vtroque sexu,per nimiam abstinentiam,cerebri sanitatem quibusdam fuisse vexatam, praecipueque in his qui in humectis & frigidis habitauere cellulis, ita vt nescirent quid agerent, quoue se verterent, quid loqui,quid facere deberent. Certe si rudes saecularium literarum de tractatibus hominum disertorum quippiam legerint, verbositatem solum discunt, absque notitia scripturarum,& iuxta vetus eloquium,*cum loqui nesciant, tacere non possunt,* eruditorum sibi assumunt supercilium prius imperitorum magistri, quam doctorum discipuli. Bonum est igitur obedire maioribus, parere perfectis, & post regulas scripturarum,vitae suae tramitem ab alijs discere,nec praeceptore vti pessimo, scilicet praesumptione sua. De talibus foeminis & Apostolus loquitur, *quae circumferuntur omni vento doctrinae, semper discentes, & nunquam ad veritatis scientiam peruenientes.* Graues foeminae,& maxime viduae,ac virgines,tibi comites eligantur, quarum probata est conuersatio,sermo moderatus,sancta verecundia. Fuge autem lasciuiam puellarum, quae ornant capita,crines à fronte demittunt,cutem poliunt, astrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, soccosque crispantes,vt sub nomine virginali vendibilius pareant. Mores enim & studia dominarum plerumque ex ancillarum,& comitum moribus iudicantur. Illa tibi sit pulchra,& amabilis,illa tibi socia,quae nescit se esse pulchram, quae negligit formae bonum, & procedens ad publicum,non pectus & colla denudat,nec pallio reuoluto crura vel ceruices aperit,sed quae celat faciem, & vix vno oculo, qui viae necessarius est,patente graditur. Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas,quasi pestes & venena pudicitiae deuita. Virginum quae in monasterio viuunt, nunquam aliqua sola procedat.

Ephes. 4. 2. Timoth 3.

De institutione virginis ab infantia sub cura parentum.

CAP. LX.

IDem ad Lætam de institutione filiæ. Filia tua Paula cantica mundi ignoret, & turpia non intelligat, adhuc tenera lingua, psalmis dulcibus imbuatur, procul sit ætas lasciua puerorum. Fiant ei litteræ buxeæ vel eburneæ, & ludat in eis, & vt ludus eius eruditio fit, habeat & in discendo socias, quibus inuideat, quarum laudibus mordeatur. Nec est obiurganda si tardior sit, sed laudibus excitandum ingenium, vt & vicisse se gaudeat, & victa doleat. Caue ne ineptis blanditijs fæminarum dimidiata verba dicere filia consuescat, in auro atque purpura discat ludere, quorum alterum linguæ, alterum moribus officit, ne discat in tenero, quod ei postea dediscendum est. Græca historia narrat, Alexandrum orbis dominatorem, in moribus, & in incessu Leonidis Pedagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus adhuc paruulus fuerat infectus, procliuis est enim malorum æmulatio, & quorum virtutes assequi nequeas cito vitia imitaris. Modestam habeat gerulam, nutricem grauem. Cum auum viderit in pectus eius transiliat, & collo dependeat, nolenti ALLELVIA decantet, sit omnibus amabilis, & vniuersa propinquitas rosam ex se natam esse gaudeat. Ipse habitus doceat eam, cui promissa sit. Caue ne cerusa & purpurisso ora Christo consecrata depingas, ne collum auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, nec capillum irrufes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auspiceris. Prætextata nobilissima quondam fœmina, iubente viro Himetio, qui patruus Eustochij virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit, & neglectum crinem mundano more texuit, vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium. Eadem nocte vidit Angelum Dei in somnis, terribili facie minitantem sibi, & dicentem? *Tu ausa es viri imperium Christo præferre? & virginis Dei caput tuis sacrilegis manibus attrectare, quæ iam nunc arescent, vt sentias excruciata quid feceris, & finito mense 5. ad inferna duceris: Sin autem perseueraueris in scelere, & marito simul orbaberis & filijs.* Omnia per ordinem expleta sunt, & seram miseræ pænitentiā velox signauit interitus. Sic se vlciscitur Christus in violatoris templi sui, sic gemmas & pretiosissima ornamenta defendit.

Iterum de eodem.

CAP. LXI.

1. Reg. 4.
1. Tim. 3.

HEli Sacerdos offendit Dominum ob vitia liberorum, & episcopus fieri non potest, qui habuerit filios luxuriosos & non subditos. Si autem ætas perfecta, & sui iuris parentibus imputatur, quanto magis lactens & fragilis, quæ ignorabat boni & mali distantiam? Qui itaque paruulus est, & sapit vt paruulus, donec ad annos sapientiæ venerit, tam mala eius quam bona parentibus imputantur. Si solicita es & prudens ne filia tua percutiatur à vipera cur non eadem cura prouideas, ne percutiatur à malleo vniuersæ terræ ne egrediatur cum Dina, vt videat mulieres regionis alienæ? Ne ludat pedibus, ne trahat tunicas? venena non dantur, nisi melle circumlita, & vitia non decipiunt nisi sub specie vmbraque virtutum. Non vescatur filia in publico, idest in parentum conuiuio, ne videat cibos quos desideret. Et licet quidam putent maioris esse virtutis, præsentem contemnere voluntatem, tamen ego securioris arbitror continentiæ, nescire quod quæras. Carnium edulio sustentetur ne prius deficiant pedes, quam currere incipiat. Nusquam abs te procedat in publicum, basilicas martyrum & ecclesias sine matre non adeat: nullus ei iuuenis nullus cincinnatus arrideat. Nolo de ancillulis suis aliquā plus diligat, cuius crebro auribus insusurret, quicquid vni loquitur hoc omnes sciant. Placeat ei comes non compta atque formosa, quæ liquido gutture carmen dulce moduletur, sed grauis, pallens, sordidata subtristis. Nocte ad orationes surgat, mane hymnos decantet. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Discat & tenere colum, rotare fusum, stamina pollice ducere, spernat bombicum telas, sericum vellera, & aurum in fila lentescens. Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. Cibus eius olusculum sit, & simila, raroque pisciculi: sic comedat, vt semper esuriat, vt statim post cibum possit orare & legere. Displicent mihi in teneris maxime ætatibus, longa & immoderata ieiunia. Experimento didici asellum in via cum lassus fuerit, diuerticula quærere, hoc in perpetuum præceptum sit, vt longi itineris perpetes vires superent, ne in prima mansione currentes, corruamus in medijs. Cæterum in quadragesima continentiæ vela pandenda sunt, & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus. Quanquam alia sit conditio sæcularium, & alia virginum, atque monachorum. Sæcularis homo in quadragesima, ventris ingluuiem decoquit, & in coclearum more, sua victitans succo, futuris dapibus, ac saginæ, aqualiculum parat. Virgo & monachus sic in quadragesima suos dimittant equos, vt sibi meminerint semper esse currendum. Mihi omnino in adulta virgine lauacra displicent. quæ seipsam debeat erubescere, & nudam videre non posse. Si enim ieiunijs & vigilijs macerat corpus suum, & in seruitutem redigit, cur è contrario balnearum fomentis, sopitos ignes suscitat? pro gemmis & serico virgo tua diuinos codices amet, in quibus non auri & pellis Babylonicæ vermiculata pictura, sed ad fidem placeat emendata & erudita distinctio. Caueat omnia apocrypha, iurare non discat, mentiri sacrilegium putet. Trade ei comitem sanctitatis, cuius sermo, & incessus, & habitus, doctrina sit virtutum.

Reprehensio Virginis consortium Matris suæ deuitantis.

CAP. LXII.

Hæc epistola inscribitur de vitando suspecto contubernio.

IDem ad matrem & filiam in Gallijs. Obsecro vt si mordacius aliquid scripsero, non tam meæ credatis austeritatis esse quam morbi putridæ carnes ferro curantur, & canterio, venena serpentino pelluntur antidoto, & quod satis dolet, maiori dolore curatur. Mater & filia pietatis nomina, officiorum vocabula, naturæ vincula, secundaque post Deum fæderatio. Non est laus si vos diligatis, sed scelus est quod odistis. Tu vero filia (iam enim desinam ad matrem loqui, quam forsitan & ætas & imbecillitas, ac solitudo excusabilem faciunt) cur domum eius angustam iudicas, cuius non tibi fuit venter angustus. Decem mensibus vtero clauso vixisti, & vna die in vno cubiculo cum matre non duras? an oculos eius ferre non potes? Si virgo es quid times diligentem custodiam? Si corrupta, cur non palam nubis? Secunda post naufragium tabula est, quod male cæperis saltem hoc remedio temperare. Quid tibi necesse est in ea versari domo, in qua necesse habeas quotidie, aut perire aut vincere? Quis vnquam iuxta viperam securus dormit? Quæ etsi non percutiat certe solicitat, Securius est perire non posse, quam iuxta periculum non perisse. Inter lasciuas puellas, & comatos linteatosque iuuenes furuarum vestiū puella gradieris. Dabit tibi barbatulus quilibet manum, & pressis digitis aut tentabitur aut tentabit. Erit tibi inter viros & matronas cōuiuium, spectabis aliena oscula. In alijs sericas vestes, auratasque miraberis: in ipso quoque conuiuio vt vescaris carnibus, quasi inuita cogeris, vt vinum bibas, Dei laudabitur creatura, vt laueris balneis, sordibus detrahetur. Inter hæc aliquis conuiuantium vel assistentium, quoniam alienas non audebit vxores, te quia custodem non habes sæpius respectabit, loquetur nutibus, &

quicquid metuit dicere, significabit affectibus. Inter has & tantas illecebras voluptatum, etiam *ferreas mentes libido domat*, quæ maiorem in virginibus patitur famem, dum dulcius putat omne quod nescit.

Vidimus aliquem ossibus vix hærentē illicitis arsisse amoribus, & ante vita caruisse quam peste. Quid tu facies puella, sani corporis, delicata, pinguis, rubens, æstuans, inter carnes & vina, & balnea iuxta maritatas, & iuxta adolescentulas? Quæ & si rogata non feceris, tamen deforme putes testimonium, si rogeris. Libidinosa mens ardentius honesta persequitur, & quod non licet, dulcius suspicatur. Difficile inter epulas seruatur pudicitia. Nitens cutis, sordidum ostendit animum, vestis ipsa tacentis animi indicium est, si rugam non habeat, si per terram vt altior videaris, trahatur: Si de industria dissuta sit tunica, vt aliquid intus appareat, operiatque quod fædum est, aperiat quod formosum est. Caliga quoque ambulantis nigella ac nitens, stridore ad se iuuenes vocat, papillæ fasciolis comprimuntur & crispanti cingulo angustius pectus arctatur. Capilli vel in frontem vel in aures defluunt. Palliolum interdum cadit, vt candidos nudet humeros, & quasi videri noluerit, cælare festinat, quod volens detexerat, & quando in publico quasi per verecundiam operit faciem, lupanarium arte, id solum arte ostendit, quod ostensum magis placere potest. Respondebis, vnde me nosti? & quomodo tam longo positus, in me oculos tuos iactas? fratris tui hoc mihi lachrymæ narrauerunt, qui vtinam mentitus fuisset, & magis hoc timens quam arguens, dixisset. Dispensatorem domus omnes famuli rodunt & quicquid domina non dedit, illum clamitant subtraxisse. Querulum seruorum genus est, & quantumcunque dederis, semper eis minus est, non enim considerant de quanto, sed quantum detur, doloremque suum solis, quod possunt, obtrectationibus consolantur: facilius credunt mala homines, & quodcunque domi fingitur, rumor in publico fit. Bona conscientia nullius oculos fugit.

Reprehensio & instructio virginis lapsæ.

Cap. LXIII.

IDem de lapsu Susannæ virginis & consecratæ. Quid taces ô Susanna, quid non erumpis in vocem, & mentis tuæ exponis ardorem. Audite me omnes populi, & videte dolorem meum. Iuuenes mei & virgines meæ abierunt in captiuitatem. Ad te nunc mihi sermo est, quæ caput horum & causa malorum es, quæ multipliciter misera, cum gloria virginitatis nomen etiam perdidisti. Nefas est enim te vocari Susannam, quæ casta non es. Vnde incipiam? quid primum, quid vltimum dicam? bona commemorem, quæ perdidisti, an mala defleam quæ inuenisti? Eras virgo in paradiso Dei, vtique inter flores Ecclesiæ eras sponsa Christi, eras templum Dei, eras habitaculum Spiritussancti. Et quotiens dico eras, totiens necesse est vt ingemiscas, quia non es quod fuisti. Incedebas in Ecclesia tanquam columba illa, de qua scriptum est, *Pennæ columbæ deargentatæ*. Splendebas enim vt argentum, fulgebas vt aurum, eras tanquam stella in manu domini. Quæ est ista subita conuersio? quæ repentina mutatio est, de Dei virgine facta es corruptio Sathanæ: de sponsa Christi scortum execrabile, de templo Dei fanum immunditiæ, de habitaculo Spiritussancti, tugurium Diaboli. Quæ incedebas cum fiducia vt columba, nunc lates in tenebris vt vespertilio. Quæ fulgebas vt aurum propter virginitatis decorem, nunc vilior facta es luto platearum. Quæ fueras stella radians in manu Domini, veluti de alto cælo ruens, conuersa es in carbonem. Væ tibi misera, & iterum væ, quę tanta bona pariter propter parui temporis luxuriam perdidisti. Aperi oculos si potes, erige frontem si audes, & aliquem sanctorum diligenter intuere. Nome faciem tuam, conscientiæ commissa tanquam plumbum inclinant. Quid facies coram Maria, & Tecla & Agnete? & immaculato thoro puritatis? Quid iterum facies coram Angelis sanctis? Nonne splendore & claritate immaculatorum, quasi fulminibus percussa combureris? sed dictura es forsitan: Non potui sustineri, quia carne fragili circumferebar. Respondebit tibi beata Tecla cum suis innumerabilibus socijs, & nos eadem carne amictæ fuimus, nec tamen plenum castitatis nostræ propositum, aut fragilitas carnis potuit mutare, aut sæuitia Christianorum per varia tormenta deijcere. Reuera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta, remanebit ergo in crimine anima, quæ carnem præcedit in crimine. O furtiua turpitudinē constuprata, habitu virgo, facto non virgo, bis adultera, & in actu & in aspectu. Virgo secundum Apostolum sollicitata est, *vt sit sancta corpore & spiritu*, tu autem in contrarium totum vertis, vt nec sis sancta corpore, nec spiritu, corpore quidem fornicando, spiritu autem virginitatem mentiendo, pænitudo ergo necessaria est, sed quāta putas & qualis necessaria est pænitentia, quæ aut æquet crimina aut certe excedat. Imprimis omnis cura huius vitæ intermittenda est tibi & quasi mortuam te existimans sicut es, quomodo possis reuiuiscere, cogita. Deinde tibi lugubris vestis accipienda est, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem, luxuriæ præstiterunt. Defluant oculi lachrymis, qui masculum non simpliciter aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam impudice irrubuit. Totum itaque corpus iniurijs & ieiunijs maceretur, cinere aspersum & cilicio coopertum quia sibi male de pulchritudine placuit perhorrescat. Cor vero seipsum inquietans & cogitationibus ventilans, tanquam cera liquescat. Grandi plagæ, alta & prolixa opus est medicina, grande scelus grandem habet necessario satisfactionem. Et certe si mente tenerent homines, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus necessitate sæculari non dispergeretur, si non infidelitate grauaretur. Quantum vis, & qualemuis cruciatum ad præsens libenter sufferrent, dummodo illas pænas ignis æterni non incurrerent.

Psal. 67.

1. Cor. 7.

De custodia vidualis castitatis.

Cap. LXIV.

IDem ad Furiam de viduitate seruanda. Non quæruntur in christianis initia, sed fines. Paulus male cæpit, sed bene finiuit. Iudæ exordia laudantur, sed finis proditione damnatur. Quid facit in facie Christianæ purpurissus & cerusa? quorum alterum ruborem genarum, labiorumque mentitur, alterum candorem oris & colli ignis iuuenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicium. Quo modo fleret potest pro peccatis suis quę cutem vndat lachrymis, & sulcos in faciem ducit. Ornatus iste non Domini est, sed velamen Antichristi. Qua fiducia vultus ad cælum erigit, quos conditor non agnoscit, non æthnei ignes, non vulcania tellus, non Veseuus, & Olympus tantis ardoribus æstuant, vt iuueniles medullę vino plenę, & dapibus inflammatæ. Grandis virtutis & sollicitæ diligentiæ est, superare quod nata sis in carne, non carnaliter viuere, tecum quotidie pugnare, & inclusum hostem Argi (vt fabulæ ferunt) centum oculis obseruare. Nonnulli vitam pudicam appetentium in medio itinere corruunt, dum solam carnium abstinentiam putant, & leguminibus stomachum onerant, & vt quod sentio loquar, nihil sic inflammat corpora, & titillat membra genitalia, sicut cibus indigestus ructusque conuulsus. Quicquid seminarium voluptatum est: venenum puta; parcus cibus, & venter semper esuriens, triduanis prefertur ieiunijs; & multo melius est quotidie parum, quàm raro satis sumere. Cogita te quotidie esse morituram, & nunquam de secundis cogitabis nuptijs.

Iterum de eodem.

CAP. LXV.

IDem ad Agerichiam, de monogamia. Interdum sibi libido blanditur, vt quod propter intemperantiam suam quædam faciunt, vt videantur facere desiderio liberorum. Veruntamen semen terræ bonæ centesimum, sexagesimum, tricesimum fructum tenet, centenarius tamen pro virginitatis corona primum gradum teneat: Sexagenarius pro suo labore viduarum in secundo sit numero, tricenarius fœdera nuptiarum, ipsa digitorum coniunctione testetur: digamia in quo erit numero: imo extra numerum. Certe in bona terra non oritur, sed in vepribus & spinetis vulpium. Itaque obsecro te religiosa in Christo filia: vt testimonia ista non noueris, quibus incontinentibus & miseris subuenitur, sed illa potius lectites, quibus pudicitia coronatur. Sufficit tibi quod perdidisti primum virginitatis gradum, & per tertium venisti ad secundum, idest per officium coniugale, ad viduitatis continentiam. Extrema immo abiecta non cogites. Quod si & post diluuium & ante diluuium viguit illa sententia, *crescite, & multiplicamini, replete terram.* Quid ad nos, in quos fines sæculorum decurrerunt? Quibus dicitur, tempus breue est, & iam securis ad radicem arboris posita est, quæ siluam legis, & nuptiarum euangelica castitate succidat? *tempus amplexandi, &c.* Olim gloriæ erat, illum audire versiculum: *filij tui sicut nouellæ oliuarum*, & videas filios filiorum tuorum. Nunc de continentibus dicitur, *qui adhæret domino, vnus spiritus est.* Proponis mihi gaudia nuptiarum, ego tibi opponam, pyram, gladium, & incendium. Non tantum boni est in nuptijs quod speramus quantum mali quod accidere potest & timendum est: libido enim transacta semper sui reliquit pœnitudinem, nunquam satiatur, & extincta iterum reaccenditur Vsu crescit, & deficit, nec rationi paret, quæ impetu ducitur.

Gen. 1.8. 1. Cor. 7. Ezech. 3. Psal. 127. 1. Cor. 6.

Sed dicis, amplæ opes, & dispensatio rei familiaris, egent auctoritate viri, sed & nisi cum seruulis tuis ipsa serueris, familiæ tuæ imperare non poteris, quasi non possis probatæ ætatis habere famulos, vel liberos, qui præsint domui, vel ad publicum respondeant, tributa persoluant. *Quære primum regnum Dei, & hæc omnia apponentur tibi.* Melius est rem familiarem minui, quam animæ salutem perire. Melius est amittere, quod aliquando periturum est, quam id pro quo omnia dimittenda sunt. Nos vero ardemus auaricia, & contra pecuniam disputantes, auro sinum expandimus, nihilque nobis satis est. Et illud quod de Magarensibus dicitur, iure miseris coaptari potest: *Ædificant quasi semper victuri, viuunt quasi altera die morituri.* Et hæc facimus, quia domini verbis non credimus, & quia ætas optata cunctis, non viciniam mortis, quæ debetur mortalibus lege naturæ, sed cassa spe annorum nobis spacia pollicetur. Nemo enim tam fractis viribus, & sic decrepitæ senectutis est, vt non se putet vnum adhuc annum esse victurum. Vnde subrepit obliuio conditionis suæ, vt terrenum animal, iam iamque soluendum erigatur, in superbiam, & animo cælum teneat.

Matth. 6.

De bono vsu diuitiarum Nebridij.

CAP. LXVI.

IDem ad Saluinam viduam de viduitate seruanda. Nec diuiti obsunt opes, si eis bene vtatur, nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes peccata non caueat. Nihil nocuit militanti Nebridio paludamentum, & baltheus & apparitorum cateruæ, quia sub habitu alterius alteri militabat, sicut è contrario nihil prodest alijs vile palliolum, furua tunica, corporis illuuies, simulata paupertas, si nominis dignitatem operibus destruant. Ioseph & in egestate & in diuitijs dedit experimenta virtutum. Daniel & tres pueri sic præerāt Babyloniæ operibus, & inter principes ciuitatis, vt habitu Nabuchodonosor, Deo mente seruirent. Mardochæus & Esther inter purpuram, sericum, & gemmas, superbiam humilitate vicerunt. *Diuitibus*, inquit, *huius sæculi præcipe &c.* Hic didicimus, quomodo Camelus intrare posset per foramen acus, quomodo animal tortuosum deposito onere sarcinarum assumat sibi pennas columbæ, & requiescat in ramis arborum, quæ de sinapis semine succreuit. Legimus in Isaia, Camelos Madian & Epha, & Saba, aurum & thus ad vrbem domini deportantes Docet & Æsopi fabula, plenum muris ventrem per angustum foramen egredi non valere.

Gen. 41. Dan. 1. 3. Esther. 2. 1. Tim. 6. Marc. 7. Esa. 60. 1. Tim. 6.

Ergo Nebridius meus quotidie illud reuoluens. *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli &c.* Quicquid & Imperatoris largitio, & honoris infulæ sibi dederant, in vsus pauperum conferebat. Nec semel abijciebat sarcinam, quod fecerunt Apostoli, Patrem, & rete, & nauiculam linquentes, sed ex æqualitate aliorum inopiæ suam abundantiam communicabat, vt postea illorum diuitiæ huius indigentiam sustentarent. Scit ipsa cui scribo, me non nota sed audita narrare, nec ex aliquo in me beneficio scriptorum more Græcorum gratiam lingua reddere, vbi namque vile olusculum, & cibarius panis & cibus potusque moderatus, ibi diuitiæ superuacuæ, ibi nulla adulatio. Ex quo colligitur, fidele esse testimonium, quod causas non habet mentiendi. Ad virtutes eius certas veniam, quas singulas in paucis hominibus deprehendimus. Quis fornacem Regis Babylonis sine adustione ingressus est? Cuius adolescentis Ægyptia domina pallium non tenuit. Mirum dictu est: Nutritus in palatio, contubernalis & discipulus Augustorum, quorum mensæ ministrat orbis, & terra ac maria seruiunt inter rerum omnium abundantiam, in primo ætatis flore tantæ verecundiæ fuit, vt virginalem pudorem vinceret, & ne leuem quidem in se obscæni rumoris fabulam daret. Deinde purpuratorum propinquus, & cum ambobus studijs eruditus, non est inflatus in superbiam, non cæteros homines obducta fronte contempsit, sed cunctis amabilis fuit.

Luc. 5. 2. Cor. 8.

De institutione viduæ.

CAP. LXVII.

DIdicisti catalogum virtutum tuarum, quid debeas nomini tuo, quibus meritis secundum pudicitiæ gradum possideas, nec te moueat quod sexagenaria eligatur vidua, & putas adolescentulas ab Apostolo reprobari. Sed te credas eligi ab eo, qui discipulo suo dixerat: *Nemo adolescentiam tuam contemnat.* Procul sint à conuiuijs tuis Phasides aues, turtures crassi, * attagen Ionicus, & omnes aues, quibus amplissima patrimonia auolant. Nec ideo te carnibus vesci non putes, si suum, leporum, atque ceruorum, & quadrupedum animalium esculentias reprobes. Non enim hæc pedum numero, sed suauitate gustus iudicantur, omnis creatura Dei bona est. Audiant hæc mulieres, quæ sollicitæ sunt quomodo placeant viris: comedant carnes, quæ carnibus seruiunt, quarum feruor despumat in coitum: quæ ligatæ maritis generationi ac liberis dant operam. Quarum vteri portant fœtus, earum & intestina carnibus impleantur. Tu vero quæ in tumulo mariti sepelisti omnes pariter voluptates, quæ litam purpurisso & cerusa faciem super feretrum eius lachrymis diluisti, quæ pullam tunicam, nigrosque calceolos, candidæ vestis, & aurati socci depositione sumpsisti, nihil habes necesse aliud, nisi perseuerare in ieiunio. Pallor & sordes gemmæ tuæ sint, plumarum mollities iuuenilia membra non foueat, balnearum calor nouum non succendat adolescentulæ sanguinem. Audi quid ex persona viduæ continentis Ethnicus Poeta decantet.

1 Tim. 4 * Attagen auis est olim inter raras epulas habita.

Ille meos, primus qui me sibi iunxit amores.

Abstulit: Ille habeat secum, seruetque sepulchro.

Si tanti vilissimum vitrum, quanti pretiosissimum margaritum? Si sic communi lege naturæ damnat omnes gentilis viduæ voluptates, quid expectandum est à vidua Christiana, quæ pudicitiam suam non solum ei debet, qui defunctus est, sed ei, cum quo regnatura est? Tenera res in fæminis fama pudicitiæ est, & quasi flos pulcherrimus cito ad leuem marcessit auram, leuique flatu corrumpitur, maxime vbi ætas cōsentit ad vitium & maritalis deest auctoritas, cuius vmbra tutamen vxoris est. Quid facit vidua inter familiæ multitudinem? inter ministrorum greges? quos nolo contemnat vt famulos, sed vt viros erubescat. Certe si ambitiosa domus hæc officia flagitat, præficiat his senem honestis moribus, cuius honor domini dignitas sit. Scio multas, clausis ad publicum foribus, non caruisse infamia seruulorum, quos suspectos faciebat, aut cultus impudicus, aut crassi corporis nitor, aut ætas apta libidini, aut ex conscientia amoris occulti, securus animi tumor, qui etiā bene dissimulatus frequenter erumpit in publicum, & conseruos quasi seruos despicit. Omni ergo diligentia custodias cor tuum, & caueas quicquid de te fingi potest. Non ambulet iuxta te calamistratus procurator, non histrio fractus in fœminam, non cantoris diabolici venenata dulcedo, non iuuenis cultus & nitidus, nihil artium scenicarum, nihil tibi in obsequijs molle iungatur. Habeto tecum viduarum, & virginum choros, habeto tui sexus solatia, ex ancillarum quoque moribus dominæ iudicantur.

Iterum de eodem.

Cap. LXVIII.

Semper in manibus tuis diuina sit lectio, & tam crebræ orationes vt omnes cogitationum sagittæ, quibus adolescentia percuti solet, huiuscemodi clypeo repellantur. Difficile est, quin potius impossibile, perturbationum initijs carere quempiam, eo quod incentiua vitiorum omnium titillent animos, & quasi in meditullio nostrum iudicium sit, vel abijcere cogitata vel recipere. Optimus ille est qui minimis vrgetur, velut si egregio inspersos reprehendas in corpore neuos, hoc est
Psal. 76. quod alijs verbis propheta significat: *Turbatus sum &*
Psal. 4. *non sum locutus. Irascimini & nolite peccare.* Et illud Architæ Tarentini ad villicum negligentem: Iam te verberi-
Iacob. 1. bus enecassem, nisi & iratus essem. *Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur.* Sicut irasci hominis est, & iram non perficere, Christiani: Sic omnis caro concupiscit quidem ea, quæ carnis sunt, sed nostrum est voluptatis ardorem maiore Christi amore restinguere, & lasciuiens iumentum frenis inediæ subiugare vt non libidinem, sed cibos quærat ac desideret & sessorem Spiritum sanctum moderato ac composito portet incessu. Quorsum ista? Vt hominem te esse noueris, & passionibus humanis nisi caueris subiacere. De eodem cuncti facti sumus luto, ijsdem compacti exordijs. In serico & in pannis eadem libido dominatur. Nec Regum purpuras timet, nec mendicātium spernit squalorem, multoque melius est stomachum dolere quam mentem, imperare corpori, quam seruire, gressu vacillare, quàm pudicitia. Nec statim nobis pænitentiæ blandiantur subsidia, quæ sunt infælicium remedia. Cauendum est vulnus, quod dolore curatur. Aliud est integra naue, & saluis mercibus portum salutis intrare; aliud nudum habere tabulatum, & crebris fluctuum recursibus ad asperrima saxa collidi. Nesciat vidua digamiæ indulgentiam, nec nouerit illud
1. Cor. 7. apostoli, *melius est nubere quam vri;* tolle quod peius est vri, & per se non erit bonum nubere. Primus Lamech maledictus & sanguinarius, & de stirpe Chain descendens vnam costam diuisit in duas, & plantarium digamiæ protinus diluuij pœna subuertit, vnde illud Apo-
1. Tim. 5. stoli: *Volo adolescentulas nubere, &c.* cur indulserit statim subiecit: *Iam enim quædam declinauerunt post Sathanam.* Ex quo intelligimus illum non stantibus coronam, sed iacentibus manum porrigere. Vide qualia sint secunda matrimonia, quæ lupanaribus præferuntur.
Quia declinauerunt, ait, *quædam post Sathanam,* ideo ado- Ibidem.
lescentula vidua, quæ se non potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat, quam Diabolum.

De morte amici & institutione monachi.

Cap. LXIX.

Idem *ad Pammachium de morte Paulinæ.* Quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus sensimus quod habuimus postquam habere desiuimus. In tribus mulieribus & sanguine & virtute coniunctis, tria Christi præmia recognosco, Eustochium virginitatis flores metit, Paula laboriosam viduitatis aream terit. Paulina castum matrimonij cubile conseruat. Etenim nec sororis fœlicitatem, nec continentiam matris ausa appetere, maluit in humilioribus tuta pergere quam pendulo gradu in sublimioribus fluctuare. Et vt quadrigam domus vna emitteret sanctitatis, nobis post dormitionem Paulinæ Pammachium Monachum ecclesia peperit posthumum, & patris & coniugis nobilitate Patricium, eleemosynis diuitem, humilitate sublimem.

Prima virtus est monachi, hominum contemnere
iudicia, & semper Apostoli recordari dicentis: *Si adhuc* Gal. 1.
hominibus placerem &c. Ingenia liberaliter educata facilius verecundia quam metus superat, & quos tormenta non vincunt, interdum vincit pudor. Non est parum virum nobilem, locupletem, potentium in plateis vitare comitatum, miscere se turbis rusticis, de principe vulgus fieri. Sed quanto humilior, tanto sublimior est. Lucet margarita in sordibus. Parua quidem dimisimus, grandia possidemus. Centuplicato fænore Christi promissa redduntur. Semper grandia in audientium ponuntur arbitrio. Non tibi imponitur necessitas, vt voluntas præmium consequatur, *Si ergo vis perfectus esse, & desideras esse* quod Christus est, *vende non partem* substan- Actor 5.
tiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occasio sit, sed *totum, & da pauperibus,* non locupletibus, non superbis. Da quo necessitas sustentetur, non quo augeantur opes. Cumque legeris illud Apostoli, *non alligabis os boui trituranti,* 1. Cor. 9
&c. & dignus est operarius mercede sua: & qui altari mini- 1. Tim.
strant, de altari participant. Memento quoque huius sen- 1. Cor. 9
tentiæ, *habentes victum atque vestitum his contenti sumus.* 1. Tim. 6
Vbi videris fumare patinas, & phasides aues lentis vaporibus discoqui, vbi argenti pondus, feruentes buricos mannos, comatulos pueros, preciosas vestes, picta tapetia, ibi ditior est largitore, cui largiendum est. Pars sacrilegij est rem pauperum non dare pauperibus: Et tamen non est satis perfecto & consummato viro opes contemnere, pecuniam dissipare & proijcere, quod in momento, & perdi & inueniri potest. Fecit hoc Socrates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosos legimus. Plus debet Christi discipulus præstare quam mundi philosophus, gloriæ animal & popularis auræ atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Sentio te diuinis ardere doctrinis, nec temeritate quorundam docere quod nescias, sed ante discere quod docturus sis. Non cothurnatam affectas eloquentiam, nec more puerorum argutas sententiolas in clausulis struis. Cito turgens spuma dilabitur. Fœlices, inquit Fabius, artes essent, si de illis soli artifices iudicarent. Hæc prætetiens tetigi, vt eruditis contentus auribus non magnopere cures, quid imperitorum de ingenio tuo ramusculi iactitent, sed prophanarum quotidie medullas bibas. Hæc quoque moneo & non solum pecuniam,
sed etiam Christo teipsum offeras, *hostiam viuam.* Rom. 12.
Scit hostis antiquus maius continentiæ quam nummorum esse certamen. Facile abijcitur quod hæret
extrinsecus: Intestinum bellum periculosius est. Za- Luc. 19.
chæus diues erat, Apostoli pauperes: & quantum ad diuitias, nihil, quantum ad voluntatem, totum mundum

pariter reliquerunt. Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Sin autem quæ foris sunt Deo, quæ intus Diabolo demus, non est æqua partitio. Quod patricij generis primus inter primos monachos esse cæpisti, non tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio. Quantumcunque te deieceris, humilior Christo non eris. Esto incedas nudis pedibus, fusca tunica vestiaris, æqueris pauperibus, inopum cellulas dignanter introeas, aquam portes, ligna conscidas, focum extruas, Vbi vincula? vbi alapæ? vbi sputa? vbi flagella? vbi patibulum? vbi mors? & cum omnia quæ dixi feceris, ab Eustochio tua, Paulaque vinceris, si non opere certe sexu. Hæc dico non quod de ardore tuæ mentis quicquam dubitem, sed quo currentem impellam, & acriter dimicanti feruorem fauore augeam.

De laude sanctæ Marcellæ.

Cap. LXX.

Idem ad Principiam virginem de vidua, vel obitu sanctæ Marcellæ. Solent viduæ sæculares purpurisso ac cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, fragrare myrrha, dominatu se caruisse virorum lætantur, quæruntque alios, non quibus, iuxta sententiam Dei, seruiant, sed quibus imperent, vnde & pauperes eligunt, vt nomen tantum virorum habere videantur: In vidua nostra Marcella confusa est gentilitas. Omnibus enim patefecit quæ esset vidua Christiana, quam conscientia & habitu promittebat. Talibus vsa est vestibus, quibus frigus depelleret, non membra nudaret, aurum vsque ad annuli signaculum repudians, & magis in ventribus egenorum quam in marsupijs recondens, nullum clericorum, vel monachorum (quod amplæ domus plerumque necessitas exigebat) absque arbitris vidit. Semper in comitatu suo virgines & graues viduas habuit; sciens ex lasciuia puellarum sæpe de dominarum moribus iudicari. Raro procedebat in publicum, & maxime nobilium matronarum vitabat domos, ne cogeretur videre quod contempserat. Respondeat forsan infidelis lector, me in muliercularum laudibus immorari: qui si forte recordetur sanctas mulieres, comites domini saluatoris, quæ de substantia sua ei ministrabant, & tres Marias stantes ante crucem, Mariamque proprie Magdalenam, quæ prima ante Apostolos, Christum videre meruit resurgentem, se potius superbiæ, quam nos condemnabit ineptiæ, qui virtutes non sexu, sed animo iudicamus. Hæc annis plurimis suam sic transegit ætatem, vt ante se vetulam cerneret, quam adolescentulam fuisse meminisset, laudans illud Platonicum: *Philosophia est meditatio mortis.*

Gen. 3. Col. 3. Matth. 27. Ioan. 19. Ioan. 20.

De consolatione fidelium super morte amicorum.

Cap. LXXI.

Idem ad Tyrasium. Stupeo murum fidei tuæ penetratum vulneribus orbitatis, quem sepire debuerat spes resurrectionis. Nunquam spes cum dolore concordat, nec fides sentit quamcunque iacturam. Resurgere credimus mortuos, & plangimus. Quid faceremus, si mori tantum præciperet Deus? Voluntas eius vtique sola sufficeret ad solatium, cui nullum iubemur imponere affectum. Nihil abstulit tuum, quia recipere dignatus est proprium. Et creditum suum recipere decuit creditorem, & nihil decuit quam creditori gratias agere mutuantem: & dicere cum Iob, *Dominus dedit, dominus abstulit &c.* Additur & alia consolationis prouidentia, quæ iaculis orbitatis occurrat, plangere enim deberemus amicis de sæculo recedentibus, si sæculi inimicitias contraire minime sentiremus, & plangimus Domini beneficia, qui nouit infirmitati nostræ quid præstet. Periclitari docebat adhuc, qui dolet aliquem dormientem & inter fructus vitæ præsentis videre

Iob. 1.

cupiebat miserum laborare. Quid ergo pro dormiente lachrymas fundis, quasi nescias quid in teipso quotidie patiaris. Propter hoc enim & dominus discipulos admonet dicens: *Si diligeretis me &c.* Plane mortuum Lazarum fleuit, sed non tuas lachrymas fudit: Doluit Lazarum non dormientem, sed potius resurgentem, & flebat quem cogebatur propter alios saluandos sæculo reuocare; hanc vitam dans ingemiscebat, quam tu doles esse sublatam. Contra lachrymas eius, pugnant lachrymæ tuæ; & amor tuus eius amori non conuenit. Ille enim nolebat reddere laboribus, quem dilexerat, & tu amare te credis, cui laborum vis adhuc præstare tormenta. Mihi crede: Sola in omnibus incredulitas mæret. Et sicut non potest fides nosse quod doleat, sic diffidentia sola doloribus inuenitur ancilla. Præterea vide si aliquid debeat dolori concedi, vbi sine aliquo remedio potest animus fatigari. Sequitur consummatio omnium gaudiorum, quod in resurrectione inuicem nobis domino reformante reddemur, sicut scriptum est. *Si enim credimus quia Christus mortuus est, & resurrexit, &c.*

Ioan. 14. 1. Thess. 1.

Idem de eodem.

Cap. LXXII.

Idem ad Theodoram de morte Lucinij. Aduersus mortis necessitatem, quæ inter fratres diuidit, & charissima inter se nomina crudelis & dura dissociat, hoc solatio erigimur, quod in breui visuri sumus eos quos absentes dolemus. Neque enim mors, sed somnus appellatur secundũ Apostolum, Lucinius in breui consummatus, expleuit tẽpora multa. Nos dolendi magis, qui quotidie in prælio stamus peccatorũ vulnera accipimus, vitijs sordidamur: Ille iã securus, & victor te aspicit de excelso, & fauet laboranti: & iuxta se locũ præparat, eodem charitatis amore, quo in terra quoq; oblitus officij coniugalis sororem habere te cæperat.

1. Thessal. 4.

Idem ad Paulam consolatoriam super morte Blesillæ. Testor mi Paula Iesum, quem Blesilla nunc sequitur, testor sanctos Angelos eius quorum consortio fruitur, eadem me dolorum perpeti tormenta quæ pateris. Verum consideremus quid Ethicus ille psalmus sonet: *Iustus es domine & rectum iudicium tuum.* Hoc non potest dicere nisi ille, qui ad vniuersa quæ patitur, magnificat Dominum, & suo merito imputans in aduersis de eius clementia gloriatur. Cur autem durum sit quod quandoque patiendum est? cur dolemus quenquam mortuum, ad hoc enim nati sumus, vt maneamus æterni? Ceterum nonne vereris, ne tibi Saluator dicat, irasceris Paula, quia filia tua mea facta est filia, indignaris de iudicio meo & rebellibus lachrymis facis iniuriam possidenti? Cibum tibi denegas, non ieiuniorum studio, sed doloris, non amo inediam istam. Ieiunia hæc aduersarij mei sunt, nullam animam recipio, quæ nolente me separatur à corpore. Tales stulta Philosophia martyres habeat, habeat Zenonem, Cleombrotum vel Catonem. Si viuentem crederes filiam, nunquam plangeres ad meliora migrasse. Luxisse legitur Iacob filium, quem putabat occisum, ad quem & ipse erat descensurus ad inferos, dicens: *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Quia necdum Paradisi ianua Christus effregerat, necdum flammeam illam romphæam, & vertiginẽ præsidentium Cherubin, sanguis eius extinxerat. Vnde & Abraham licet in loco refrigerij fuerat, tamen apud inferos esse cum Lazaro scribitur. Et Dauid iuste fleuisse filium parricidam, qui alium paruulum, postquam vt viueret impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse, non fleuit. De Moyse vero & Aaron, quod eis ex veteri more sit planctus exhibitus, non est mirãdum, cum & in actibus Apostolorũ iam euangelio coruscãte, Stephano fecerint Hierosolymæ fratres planctum magnũ, & vtiq; planctus magnus non in plangentium exanimatione, vt tu æstimas, sed in pompa funeris & exequiarum frequentia intelligendus sit. Parce quæso tibi, parce filiæ iam cum

Psal. 118. Gen. 37. Luc. 16. 2. Reg. 12. Actorum 8.

Christo regnanti, parce saltem Eustochio tuæ, cuius parua adhuc ętas, & rudis penè infantia, te magistrante dirigitur. Grandis in suos pietas, impietas in Deum est. Gen.22. Abraham vnicum filium lætus interfecit, & tu vnam de pluribus quereris coronatam? Detestandæ sunt istæ lachrymæ, plenæ sacrilegio crudeli, quæ non habent modum, sed vsque ad viciniam mortis accedunt: vlulas, & exclamitas, & quasi quibusdam facibus accensa, quantum in te est, tui semper homicida es. Sed & ad talem Mar.5. & Luc.8. semper clemens Iesus ingreditur & dicit. *Quid ploras? Non est puella mortua, sed dormit.* Irrideant circunstantes. Ista infidelitas Iudæorum est. Te quoque si ad sepul- Luc.24. chrum volueris filiæ volutari, Angelus increpabit: *Quid quaris viuentem cum mortuis.*

De vita Nepotiani militis.

CAP. LXXIII.

E*Pitaphium Nepotiani ad Heliodorum Episcopum.* Nepotianus dum esset in palatij militia, sub clamyde, & candente lino corpus eius cilicio tritum sit: ante sæculi potestates stans liuida ieiuniis ora portauit, sub alterius signis & vestibus summo regi militauit. Et ad hoc cingulum habuit, vt viduis, pupillis, oppressis, ac miseris subueniret. Mihi tamen non placent donationes istæ imperfectæ seruitutis Dei. Sed tamen baltheo posito, habituque mutato, quicquid castrensis peculii fuerit, in pauperes erogauit, excepta vili tunica, & operimento pari, quo tecto tantum corpore, frigus excluderet, nihil sibi amplius reseruauit. Cultus ipse prouinciæ morem sequens, nec mundiciis, nec sordibus notabilis erat. Quid multa? fit clericus, & per solitos gradus presbyter ordinatur. O bone Iesu, quis sibi gemitus, quis vlulatus, quæ cibi interdictio, iuuenilem ętatem indignam sacerdotio causabatur? Sed eo dignior erat quo clamabat se indignum: & negando, merebatur quod esse nolebat. Igitur clericatum, non honorem, sed onus intelligens, primam curam habuit, vt humilitate superaret inuidiam. Deinde vt nullam in se obsceni rumoris fabulam daret: vt qui mordebantur ad eius ætatem, stuperent ad continentiam. Spes miserorum, solamen lugentium fuit: Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi cæteras non haberet. Inter presbyteros & coæquales primus in opere, extremus in ordine. Grauitatem morum, hilaritate frontis temperabat, gaudium in risu, non cachinnum intelligens. Ieiunia in aurigæ modum pro lassitudine & viribus corporis temperabat. Mensæ Auunculi intererat, & sic apposita quæque libabat, vt & superstitionem fugeret, & continentiam reseruaret. Sermo eius & omne conuiuium de scripturis aliquid proponere, libenter audire, verecunde respondere, recta suscipere, praua acriter confutare, disputantem contra se magis docere quam vincere, lectione assidua, & meditatione diuturna, pectus suum bibliothecam fecerat Christi. Vnde hic feruor nisi ex amore Dei? Vnde legis Christi indefessa meditatio, nisi ex amore & desiderio eius qui legem dedit? Alij nummum addant nummo, & marsupium suffocantes, matronarum opes venentur obsequiis, sint ditiores monachi, quàm fuerant sæculares, possideant opes sub paupere Christo, quas sub locuplete Diabolo non habuerant, & suspiret eos ecclesia diuites, quos tenuit mundus antea mendicos. Nepotianus noster aurum calcans, schedulas consectatur. Ita magnus erat eius animus in magnis, vt nec minima negligeret. Erat enim solicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si velum in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa lucentia. Vbicunque eum in Ecclesia quæreres, inuenires. Basilicam Ecclesiæ, & conciliabula martyrum diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adumbrabat.

De laude Virginitatis in comparatione nuptiarum.

CAP. LXXIV.

I*Dem contra Iouinianum lib.* 1. Cum minora maioribus coæquantur, inferioris comparatio superioris iniuria est. *Bonum est*, inquit Apostolus, *mulierem non tangere*, ergo malum est tangere. Sed ideo ignoscitur ne deterius 1.Cor.7. fiat, vnde dicit, *propter fornicationem autem &c.* Sed quale est illud bonum, quod deterioris conditione vel comparatione conceditur. Illud naturaliter bonum est, quod non habet mali comparationem, quod prælatione alterius non obumbratur. Quale est illud bonum quod orare prohibet, & corpus Christi accipere non permittit. Vacandum est enim ab amplexibus vt vacetur orationi, secundum illud: *Nolite fraudare inuicem &c.* Deni- Ibid. vt sup. que loquens Apostolus dicens: *Bonum est homini mulie-* 1.Cor 7. *rem non tangere, & bonum est illis si sic permaneant sicut & ego:* vbi autem venit ad nuptias, non dicit bonum est nubere, sed melius est nubere, quàm vri. O Paule si nuptiæ per se bonæ sunt, noli eas incendio comparare, sed dic simpliciter, *bonum est nubere*. Suspecta est mihi bonitas rei huius, quam magnitudo mali alterius, malum cogit esse inferius. Ego autem non leuius malum, sed simplex per se bonum volo. Illi iam Eunuchi Deo placent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas. Tantum interest inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare, & benefacere. *Erunt*, inquit, *duo in* Gen.2. *carne vna*, non tres, non quatuor. Alioquin iam non duo, sed plures. Vnde Samaritana sextum habens mari- Ioan.4. tum, arguitur quod non sit eius vir. Vbi enim numerus maritorum est, ibi vir qui propriè vnus est, esse desistit, cum vna costa à principio in vxorem versa sit. Primus Gen.4. Lamech sanguinarius & homicida vnam carnem in duas vxores diuisit, & fratricidium & bigamiam eadem diluuij pœna deleuit. Quòd sancta sit bigamia hinc ostenditur quod bigamus in clerum eligi non potest. Et vidua quæ duos habuit viros, etiam decrepita & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere. Non damno bigamos, imo nec trigamos, & si dici potest octogamos, sed vt plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Castitas semper operibus nuptiarum prælata fuit. Nam primi parentes ante offensam virgines in paradiso fuerunt: Post peccatū autē & extra Paradisum protinus nuptiæ. Nuptiæ itaque terrā replēt: virginitas Paradisum, vnde dictum est. *Crescite & multiplica-* Gen.1. *mini &c.* Prius enim oportuit siluam plantari & crescere, vt esset quod deinceps posset excidi. Quantumque interest inter radicem & fructum, tantum inter nuptias & virginitatem. Sic etiam ab initio cōditionis humanæ, nec carnes comedebantur, nec homines circumcidebantur, nec repudium vxoribus dabatur, & hoc vsque ad diluuium. Postquam ergo venit Christus in fine temporum, & reuoluit omega ad alpha, id est finem retraxit ad principium, nec circuncidimur, nec repudium dare permittimur, nec carnes comedimus, dicente Apostolo: *bonum est non manducare carnem, & non bibere vi-* Rom.14. *num.* Nam & vinum cum carnibus post diluuium dedicatum est. Moyses moriens à populo Israel plangitur: Iosue autem qui nec filios nec vxorem habuisse legitur, quasi victurus in morte non plangitur. Nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas autē post mortem incipit coronari: excepto Petro non legitur de alijs Apostolis quòd vxores habuerint. Cumque de vno sit scriptum & de alijs tacitum, intelligere debemus illos sine vxoribus fuisse.

De fugiendo amore mulieris & de peruersitate Iouiniani.

CAP. LXXV.

A*Mor non dico meretricis, sed generaliter mulieris semper insatiabilis est, qui extinctus, reaccendi-*

tur, & post copiam, rursus inopiam patitur, animúque virilem effœminat, & excepta passione quam sustinet, aliud cogitare non finit. Qui vxorem ducit, in ambiguo est vtrum odiosam an amabilem ducat. Si odiosam duxerit, ferri non potest. Si amabilem, amor eius insatiabilis est: infernoque & terræ arenti, & incendio iuxta Salomonem comparatur. Legimus turturis hanc esse naturam, vt si parem perdiderit, non coniugatur alteri. Vnde patet, bigamiam & à mutis auibus reprobari. Si omnes, inquies, virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum? Noli inquam metuere, ne omnes virgines fiant. *Difficilis est res virginitas, & ideo rara.* Si omnes virgines esse possent, nunquam Dominus diceret, *qui potest capere capiat.* Nec Apostolus in persuadendo trepidaret dicens: *de virginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do. Sed erunt,* inquit Apostolus, *illusores &c.* Ibi describit sermo Apostolicus Iouinianum buccis tumentibus loquentem, & inflata verba trutinantem, repromittentem in cœlis libertatem, cum ipse sit seruus vitiorum atque luxuriæ. Nam cum monachum se iactasset esse, & post sordidam tunicam, & nudos pedes, & cibarium panem & aquæ potum ad candidas vestes, & nitidam cutem, ad mulsum, & elaboratas carnes, ad balneas, & popinas se conferat, manifestum est, quod terram cælo & vitia virtutibus præferat. Verumtamen monachus iste formosus, crassus, nitidus, dealbatus, & semper quasi sponsus incedens, aut vxorem ducat, aut virginitatem æqualem nuptijs probet, aut si non duxerit, frustra contra nos verbis agit, cum opere nobiscum sit. An iam cum propinquis moneret, vt alteri viro nuberet, eo quod esset adhuc ei ætas integra, bona facies, nequaquam, inquit, faciam. Si enim bonum virum inuenero, vt ante habui, nolo timere ne perdam: Si malum, quid necesse est, post bonum pessimum sustinere? O rem improbam. quorundam matrimonia adulterijs cohæserūt. Adulter enim est, vt ait Xystus in sententijs, in suam vxorem amator ardentior. In aliena quippe vxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens itaque vir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil enim fœdius est, quam vxorem amare quasi adulteram. Certe qui dicunt se causa reipublicæ, & humani generis, vxoribus iungi, saltem pecudes imitentur, & postquàm vxorum venter intumuerit, non perdant filios, nec amatores se exhibeant vxoribus, sed maritos.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Quòd per abstinentiam carnis libido frænanda sit.

Cap. LXXVI.

IDem in lib. 2. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est, per quinque sensus quasi per quasdam fenestras vitiorum ad animam est introitus, horum perturbationibus anima prægrauatur & capitur. Qua ratione multi philosophorum inuitati, frequentias vrbium, & amœnitates locorum, & quinque sensuum illecebras reliquerunt: ne per luxum & abundantiam copiarum, animæ fortitudo mollesceret. Inutile est quippe crebro videre, per quæ aliquando captus sis, & eorum te periculo committere, quibus difficulter careas. Quòd si quis æstimat & abundantia ciborum & potionum se perfrui, & posse vacare sapientiæ, hoc est in delicijs versari, & vitijs deliciarum non teneri seipsum decipit. Cum enim ab his procul remoti sæpe capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere quorum copiam non habemus, quanto magis si circundati retibus voluptatum esse nos liberos arbitremur? Sensus noster illud cogitat quod videt, audit, odoratur, gustat, attrectat. Quosdam etiam Philosophos legimus sibi oculos eruisse, ne per illorum visum à contemplatione Philosophiæ auocarentur. Frustra igitur quidam simulant salua fide & pudicitia, & mentis integritate, se voluptatibus abuti, cum contra naturam sit copijs voluptatum sine voluptate perfrui. Vnde Apostolus, *quæ in delicijs,* inquit, *est viuens, mortua est.* Sensus corporum

1. Tim. 5.

sunt quasi equi sine ratione currentes. Anima igitur in Aurigæ modum retineat fræna currentium. Absque gustu quidem impossibile est humanum corpus subsistere, sed adesse debet ratio, vt tales & tantas sumamus escas, quibus nec corpus oneretur, nec libertas animi prægrauetur, olerum, pomorum, ac leguminum, & facilior apparatus est, & arte, impendijsque coquorum non indiget, & sine cura sustentat, moderateque sumitur, nec auide deuoratur. Ex diuersitate autem carnium, & saporis delectatione, ventris inflatio concipitur, morbique ex saturitate nimia concitantur. Multi quoque impatientiam gulæ, vomitu remediantur, & quod turpiter ingesserant, turpius egerunt. Quod autem mirandum est, etiam Epicurus voluptatis assertor in libris suis dicit, oleribus, & pomis, & vilibus cibis, esse viuendum, eo quod carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura præparentur, maioremque pœnam habebant in quærendo, quàm voluptatem in abutendo. Grandis autem animæ exultatio est, paruo contentum esse, mundum sub pedibus habere, & omnem eius potentiam, epulas, libidines, propter quæ, diuitiæ comparantur, vilibus cibis mutare, & grossiori tunica compensare. Quid necesse est sapienti viro & philosopho Christi tantam habere fortitudinem, quæ athletis, & militibus necessaria est, quam cum habuerit, ad vitia prouocetur? Christiano sanitas absque viribus nimis necessaria est. Tolle epularum & libidinis luxuriam, & nemo quærat diuitias, quarum vsus aut in ventre aut sub ventre est. Etiam ex vilissimis cibis vitanda est satietas, nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter, & æstuans, & huc, & illucque se vertēs, & in ructus & in crepitus ventorum efflatione respirans. Quale est istud ieiunium, aut qualis refectio est post ieiunium, cum pridianis epulis distendimur, & guttur nostrum mediatorium efficitur latrinarum. Dumque volumus prolixioris inediæ famem quærere; tantum voramus, quantum vix alterius diei nox digerat, itaque non tam ieiunium appellandum est, quàm crapula, aut fætens ac molesta digestio.

Assertio perpetuæ virginitatis beatæ Mariæ.

Cap. LXXVII.

ITerum contra Heluidium. Heluidius iste homo turbulentus sacerdos simul & laicus, loquacitatem facundiam æstimat, & maledicere omnibus bonæ conscientię signum arbitratur, discat aliquando reticere, qui nunquam didicit loqui. In partu virginis nulla obstetrix fuit, nulla mulierecularum sedulitas interfuit. Ipsa pannis infantem inuoluit, ipsa Mater & obstetrix fuit, & eum in præsepio reclinauit. Sed vnde inquit fratres domini dicti sunt, qui fratres non erant? Iam nunc doceberis quattuor modis fratres in scripturis dici, natura, gente, cognatione, affectu. Natura vt Esau & Iacob, gente vt omnes Iudæi, cognatione vt Abraham & Loth, affectu qui in duo scinditur, in spirituale, & sic omnes Christiani fratres vocantur: & commune, & sic omnes homines quia ex vno patre. Imperitissime vero hominum ista non legeras, & toto scripturarum pelago derelicto, ad iniuriam virginis tuam rabiem contulisti, in exemplum eius quem fabulæ ferunt, qui cum vulgo esset ignotus, & nihil boni possit facinoris excogitare, quo nobilis fieret, Dianæ templum incendit. Et nullo prodente sacrilegium, fertur ipse in medium processisse, clamitans se incendium subiecisse. Sciscitantibus Ephesi principibus quam ob causam hoc facere voluisset, respondit, vt quia bene non poteram, male omnibus innotescerem, & hoc quidem de illo Græca narrat historia. Tu vero templum dominici corporis succendisti, tu contaminasti sacrarium Spiritussancti, ex quo vis quadriiugam fratrum & sororum processisse congeriem. Apud Christianos solæcismus est magnus, & vitium turpe quid vel narrare vel facere. Si describatur infans Iesus tegmine membranarum solito inuolutus: ingerantur dura præsepia, vagitus paruuli, octaua die circuncisio,

Quatuor modis aliqui dicuntur fratres.

cuncisio, non erubescimus, non silemus. Quanto humiliora sunt quæ pro me passus est, tanto illi plus debeo. Et cum omnia replicaueris, nihil cruce proferes contumeliosius, quam profitemur & credimus, & in qua de hostibus triumphamus. Tu dicis Mariam Virginem non permansisse, ergo plus mihi vendico, etiam Ioseph virginem per Mariam fuisse, vt ex virginali coniugio, virgo filius nasceretur, & cum Maria virgo permansit, qui Pater Domini appellari meruit. Nec hoc ideo dicimus, quod nuptias condemnemus: ipsa quoque virginitas est fructus nuptiarum. *Virgo cogitat quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu, nupta autem cogitat quæ mundi sunt &c.* Idem vero tu putas esse diebus ac noctibus ieiunijs vacare atque orationi, & ad aduentum mariti faciem expolire, gressum frangere, blanditias simulare. Illa hæc agit vt turpior appareat, & naturæ bonum infuscet iniuria. Hæc ad speculum pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulch[illegible] esse, quàm nata est. Inde infantes garriunt, familia perstrepit, liberi ab ore dependent, computantur sumptus, præparantur impendia. Hinc coquorum accincta manus, carnes terit, hinc textricum turba commurmurat, nunciatur interim vir venire cum socijs; Illa ad hirundinis modum lustrat omnia penetralia, si thorus rigeat, & pauimenta verrerint, si ordinata sunt pocula, si prandium paratum. Responde quæ inter ista vbi sit Dei cogitatio; nec tamen negamus maritatas sanctas mulieres inueniri, sed quæ vxores esse desierint, quæ in ipsa necessitate coniugij imitantur virginum castitatem.

1. Cor 7.

Subsannatio errorum Vigilantij.

CAP. LXXVIII.

IDem contra Vigilantium. Multa in orbe monstra generata sunt, sola Gallia monstra non habuit, sed viris semper fortibus & eloquentissimis abundauit. Exortus est subito VIGILANTIVS, verius *dormitantius*, qui immundo spiritu pugnet contra Christi spiritum, & martyrum neget sepulchra veneranda: damnandasque dicat vigilias, continentiam, hæresim putat. Dolet martyrum reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei transtulit Constantinopolim: apud quas Dæmones rugiunt, & habitatores Vigilantij illorum se sentire pœnitentiam confitentur. Dicis in libello tuo quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus. Postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio. Sed si Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando de se adhuc deberent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Tu vigilans dormis, & dormiens scribis. Cereos autem non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris, sed vt vigilantes, noctis tenebras hoc solatio temperemus. Quod si aliqui per imperitiam & simplicitatem zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur & quondam Apostoli: quod periret vnguentum, sed domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum, tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur. Et quicunque accendunt cereos secundum fidem suam, habent mercedem, dicente Apostolo, *vnusquisque in suo sensu abundet*, nam & absque martyrum reliquijs per totas orientis Ecclesias quando legendum est euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Miror quod non dicas nequaquam perpetranda martyria, Deum enim qui sanguinem taurorum, hircorumque non quærat, multo magis hominum non requirere. Rideas forsitan, & muliercularum deliramenta subsannes, non erubesco earum fidem, quæ primæ viderunt dominum resurgentem, quæ mittuntur ad Apostolos, quæ in Matre Domini saluatoris sanctis Apostolis commendantur. Tu ructato cum sæculi hominibus, ego ieiunabo cum fæminis, imo cum religiosis viris, qui pudicitiam vultu præferunt, & pallida iugi continentia ora portant. Videris mihi dolere & aliud, ne si inoleuerit apud gallos continentia & sobrietas atque ieiunium, tabernæ tuæ lucra non habeant, & vigilias diaboli ac temulenta conuiuia tota nocte exercere non possis.

Matt. 26. & Marc. 14.

Rom. 14.

De bonis pauperibus sustinendis & de tumultibus fugiendis.

CAP. LXXIX.

PRæterea ad me relatum est, quod prohibeas Hierosolymam in vsus sanctorum aliqua sumptuum solacia dirigi, cum Apostolus hoc in epistolis suis instanter præcipiat fieri; respondebis hoc vnumquemque in patria sua posse facere, nec pauperes defuturos: qui opibus sustentandi sunt Ecclesiæ. Nec nos quidem negamus cunctis pauperibus etiam Iudæis si tanta sit largitas, stipes porrigendas. Sed Apostolus docet faciendam quidem eleemosynam ad omnes, sed maxime ad domesticos fidei. De quibus & Saluator ait: *facite vobis amicos &c.* Nunquid isti pauperes, inter quorum pannos, & illuuie corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed *pauperes spiritu* beati appellantur, de quibus scriptum est: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.* In vulgi pauperibus sustentandis, nequaquam intellectu, sed eleemosyna opus est. In sanctis pauperibus beatitudinis est intelligentia, vt ei tribuat, qui erubescit accipere, & cum acceperit dolet, metens carnalia, & seminans spiritualia. Quod autem asserit, melius eos facere qui vtantur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidant, quàm illos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiantur, non à me eis, sed à domino respondebitur: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia &c.* Nec à suo studio monachi deterrendi sunt à te linguis vipereis, quibus argumentaris & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? qui sæculares homines lucrifaciet? hoc enim modo si omnes tecum fatui sunt, sapiens esse quis poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt. Interibit enim genus humanum, solus atque contractus dormitantius vigilabit in lectulo: rara est virtus, nec à pluribus appetitur, atque vtinam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur, *multi sunt vocati, pauci vero electi*, & vacui essent carceres. *Monachus autem non doctoris habet, sed plangentis officium*, qui vel se vel mundum lugeat, & domini pauidus præstoletur aduentum, qui sciens imbecillitatem suam, & vas fragile, quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat, atque frangatur. Vnde & mulierum maximeque adolescentularum vitat aspectum: & in tantum castigator sui est, vt etiam quæ tuta sunt pertimescat. Cur inquis, pergis ad eremum? videlicet, vt te non audiam, non videam, vt tuo furore non mouear: vt tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus! respondebis. Hoc non est pugnare, sed fugere. Sta in acie, aduersarijs armatus obsiste, vt postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam. Nolo in spe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, gladium deuitaui. Si stetero, aut vincendum mihi est, aut cadendum. Quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? aut scuto aut pedibus mors vitanda est. Tu qui pugnas, & superari potes & vincere, ego cum fugero non vinco in eo quod fugio, sed ideo fugio ne vincar. Nulla securitas est cum vicino serpente dormire. Potest fieri vt me non mordeat,

Actor. 24.

Luc. 16.

Psal. 40.

Matth. 19.

Matth. 20. & 22.

deat, tamen potest fieri, vt aliquando me mordeat. Matres vocamus sorores & filias, & non erubescimus vitijs nostris nomina pietatis obtendere. Quid facit monachus in cellulis fœminarum? Quid sibi volunt sola & priuata colloquia, & arbitros fugientes oculi? Sanctus amor impatientiam non habet. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia vitia quæ vitantur solitudine. Et idcirco vrbium frequentias declinamus, ne facere compellamur: quæ nos non tam natura cogit facere, quàm voluntas.

Inuectio Hieronymi contra æmulos & detractores suos.

Cap. LXXX.

IDem ad Asellam de fictis amicis. Gratias ago Deo meo, quod dignus sum quem mundus oderit. Ora autem vt de Babylone, Hierusalem regrediar, ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Iesus filius Iosedech; veniat Esdras qui interpretatur adiutor, & reducat me in

Psal. 136. patriam meam. Stultus ego qui volebam cantare can-

Luc. 10. ticum domini in terra aliena: nec recordabar, quod qui de Hierusalem egreditur, statim incidit in latrones.

2. Cor. 6. Maleficum me quidam garriunt. Sed scio per infamiam & bonam famam perueniri ad regna cœlorum. Ante tribunal Christi simul stabimus, ibi patebit qua mente quis vixerit. O inuidia primum mordax tui! O Sathanæ calliditas semper sancta persequens! Non facilis venia praua dixisse de rectis.

*alias Onaso. *Idem Hieronym.* * *Bonaso.* Ita se habet natura, vt amara sit veritas, blanda vitia existimentur. Vnde non mirum si nos vitijs detrahentes, plurimos offendimus. Disposui nasum secare fætentem: timeat qui strumosus est. Volo corniculæ detrahere garrienti, raucedulam se intelligat cornix. Nunquid vnus in vrbe Romana est: qui habeat truncas inhonesto vulnere nares? Nunquid Bonasus caua verba, & in vesicarum more tumentia buccis trutinatur inflatis? placet mihi de laruis, de bubone, de Niliacis ridere portentis. Quicquid dictum fuerit; in te dictum putas. In quodcunque vitium styli mei mucro contorquetur, te clamitas designari. An ideo tibi bellus videris, quia fausto nomine vocaris? quasi non & lucus ideo dicatur, quia minime lucet. Quod si in descriptione fædorum semper irasceris, iam te cum Persio cantabo:

Optent te generum Rex & Regina; puellæ
Te rapiant; quicquid calcaueris, hoc rosa fiat?

Dabo tamen consilium: quibus absconditis possis pulchrior apparere: nasus non videatur in facie, sermo non sonet ad loquendum, atque ita & formosus videri poteris, & disertus.

Idem ad Sabinianum diaconum lapsum. Liber ille quem propheta denotat, omnis series scripturarum est, in quibus & pœnitens plangitur, & iustus canitur, & desperanti maledicitur: nihil enim tam repugnat Deo, quàm cor impœnitens. Solum hoc crimen est: quod veniam consequi non potest. Inimicus tibi factus sum, vera dicens. Nec doleo de maledictis tuis. Quis enim nesciat, nihil nisi flagitiosum ore tuo laudari? Hoc plango, quod tuipse non plangis, quod te mortuum non sentis, quod quasi gladiator paratus libithynæ, in proprium funus ornaris. Dentes puluere teris, raros in rubenti caluaria capillos digeris; taurina ceruix toris adipeis intumescés, nec quia propter libidinem fracta est, inclinatur. Super hæc vnguentis fragras, mutas balneas, & cótra renascétes pilos pugnas, per forum ac plateas nitidus ac politus amator incedis, facies Meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Age itaque pœnitentiam, conuertere miser ad Deum, vt ad te Deus conuertatur: an malorum tuorum putas solatium, si multos tibi similes habeas? fluant paululum de oculis tuis lachrymæ, & inter sericum & linteamina, quibus tibi videris fulgidus & formosus, intellige te nudum, conscissum, sordidum, mendicantem.

Iterum de eodem.

Cap. LXXXI.

IDem ad Marcellam de detractoribus suis. Quidam superbiæ nos arguere solent, qui crassam rusticitatem solam pro sanctitate habent: piscatorum se discipulos asserentes, quasi idcirco insti sint, si nihil sciuerint. Quos ego cum possem meo iure contemnere (asino quippe lyra superflue canit) verum ita responsum habeant. Si displicet eis fontis vnda purissimi, cœnosos riuulos bibant: & diligentiam, qua auium siluas, & concharum gurgites norunt, in scripturis legendis, abijciant. Sintque in hac re tantum simplices, vt Christi verba existiment rusticana: in quibus per tanta iam sæcula, tantorum sudauerint ingenia: vt rationem vniuscuiusque verbis magi opina[redacted]t, quam expresserint. Apostolum quoque arguant imperitiæ, qui ob multas literas dicitur insanire. Scio te cum ista legeris, rugare frontem, & libertatem meam rursum seminarium timere rixarum, ac meum, si fieri potest, os digito velle comprimere, ne audeam dicere, quæ alij facere non erubescunt. Rogo quid à nobis libere dictum est? vnum miser locutus, quod virgines sæpius esse debent cum mulieribus, quàm cum masculis: totius vrbis oculos offendi, cunctorum digitis notor. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis.* Verum ne Flaccus de nobis rideat: Amphora cæpit institui currente rota, cur vrceus exit? Reuertamur ad asellos bipedes nostros, & in aurem eorum buccina magis quàm cithara concrepabimus.

Actorum 26.

Psal. 68.

Idem ad magnum oratorem vrbis Romæ. Quæris cur in opusculis nostris sæcularium litterarũ interdum exempla ponamus, & candorem Ecclesiæ, Ethnicorum sordibus polluamus. Responsum breuiter habeto: Nunquam hoc quæreres, nisi te totum Tullius possideret: si sanctas scripturas legeres, & earum interpretes, omisso Volcatio, euolueres. Nam & in Moyse, & in prophetarum voluminibus, & Epistolis Pauli quædam de libris gentilium assumpta sunt. In Deuteronomio quoque, Domini voce præcipitur, mulieris captiuæ radendum caput, & supercilia, omnesque pilos, & vngues corporis amputandos, & sic eam habendam coniugem. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam sæcularem, propter eloquij venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua, Israelitidem facere cupio, & si quid in ea mortuum est idolatriæ, voluptatis, erroris, libidinum, vel præscido vel rado, & mixtos purissimo corde vernaculos Domino Sabaoth ex ea genero?

Deuter. 21.

Idem in apologetico ad Pammachium. Delicata doctrina est, pugnanti dictare ictus de muro, & cum ipse vnguentis delibutus sis, cruentum militem accusare formidinis: inuenti sunt scioli tantum ad detrahendum: qui eo in se doctos ostentare velint, si cunctorum dicta lacerent, Plautinam familiam imitantes. Non damno nuptias, virginitatem in cœlum fero, non quia habeo, sed quia magis miror, quòd non habeo. Ingenua & verecunda confessio est, quo ipse careas, id in alijs prædicare. Miseriæ delicijs, & deliciæ miserijs commutantur. In arbitrio meo est vel Lazarum sequi, vel diuitem.

Adhuc de eodem.

Cap. LXXXII.

IDem ad Minerium & Alexandrum, de resurrectione carnis. Si quis contra me murmuret, quod eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco, sciat me illud Apostoli libenter audire: *omnia probate, quod bonum est tenete.* Ego ab adolescentia mea profiteor, 1. Thess. 5.
& Origenem, & Eusebium Cæsariensem, viros doctissimos fuisse: sed errasse in dogmatum veritate: & tamen in explanationibus scripturarum sudoris sui nobis memoriam reliquerunt. In terra aurum quæritur: & de

fluuiorum

fluuiorum alueis splendens glarea profertur: pactolusque fœno ditior est, quàm fluento.

Idem contra Vigilantium. Operis ac studij mei est, multa legere, vt ex plurimis diuersos flores carpam, non tam omnia probaturus, quàm quæ bona electurus. Non est eiusdem hominis, aureos nummos & scripturas probare, vina degustare: & Prophetas, & Apostolos intelligere. Meam iniuriam patienter tuli, impietatem contra Deum ferre non potui.

Idem ad Pammachium & Oceanum. Ipse quoque Origenes in epistola quam ad Fabianum Romanæ vrbis Episcopum scribit, pœnitentiam agit quod talia scripsit, & causas temeritatis in Ambrosium refert, quod secreto edita, in publicum protulerit. Qui obijcit mihi Origenem, obijciat & mihi, cur hominem Iudæum habuerim præceptorem, cum ego miro odio auerser circuncisionem. Libros quidem Origenis congregaui, & ideo errores eius non sequor, quia scio omnia quæ dixit, atque vtinam omnium tractatuum haberem volumina, vt tarditatem ingenij, eruditionis diligentia compensarem.

Idem in prologo Hebraicarum quæstionum. Non mirum si contra me paruulum homunculum immundæ Sues grunnient, & pedibus margaritas conculcent, cum aduersum doctissimos quoque viros, & qui gloriam inuidia calcare debuerant, liuor exarsit. Semper quidem in propatulo fortitudo æmulos habet, feriuntque summos fulgura montes. Me vero procul ab vrbibus, foro, litibus, turbisque remotum, sicque latentem reperit inuidia. Vt autem nos humiles atque pauperculi nec habemus diuitias, nec oblatas dignamur recipere: ita & illi nouerint se non posse notitiam scripturarum idest diuitias Christi, cùm mundi pariter habere diuitijs, Balsamum, piper, & poma palmarum, rustici non emant.

De studio sanctarum scripturarum.

Cap. LXXXIII.

IDem de studio scripturarum. Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarum scripturarum studia conciliant. Habet autem nescio quid latentis energiæ, viuæ vocis actus, & in aures discipuli de actoris ore transfusa fortius sonant. Ingenium docile, & sine doctore, laudabile est. Sancta quidem rusticitas solum sibi prodest, & quantum ædificat ex vitæ merito: tantum nocet si destruentibus non resistat. Verumtamen etiam qui vilia opuscula fabricant, absque doctore esse non possunt quod cupiunt. Quod Medicorum est, promittunt Medici, tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant.

Scribimus indocti, doctique poemata passim.

Hanc garrula Anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alij adducto supercilio grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis philosophantur. Alij quadam facilitate verborum, imo audacia edisserunt alijs, quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si forte ad scripturas sanctas post sæculares literas veniunt, & sermone composito aures populi mulserint, quicquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec dignantur scire, quid Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad sensum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit & non vitiosissimum dicendi genus, deprauare sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem. Nolo autem vt offendaris in scripturis, simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, vt rusticam concionem facilius instruerent, & in vna eademque sententia aliter doctus, aliter sentiret indoctus. Discamus in terris quorum scientia nobis, perseueret in cœlo: festina, quæso te, & hærentis in salo nauiculæ funem potius præscide, quàm solue. Antiquè dictum est, auaro tam deest, quod habet, quàm quod non habet. Credenti totus mundus diuitiarum est: totum Deo dedit, qui seipsum obtulit; facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum.

De imperfecta huius vitæ perfectione.

Cap. LXXXIV.

IDem contra Pelagianos in prologo. Scitote me nunquam hæreticis pepercisse, sed omni studio egisse, vt hostes Ecclesiæ, mei quoque hostes fierent. Nunquid ego solus sum, qui cunctorum gloria mordeor: & tam miser, vt his quoque inuideam, qui nec merentur inuidiam?

Idem in lib. 1. Hæc est vera sapientia imperfectum se esse nosse, atque vt ita loquar, cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Qui habet vnam virtutem habet omnes, participatione quidem, non proprietate. Necesse est enim vt singuli in quibusdam excellant. Non sufficit episcopo propriam habere pudicitiam, nisi etiam comitum & ministrorum pudore decoretur: qui non solum opere, sed sermone quoque ac nutibus se abstineant ab impudicitijs; ne forte in illam pœnam incidat Heli, qui certe increpauit filios suos, dicens: *Nolite filij mei, non est bona res, quam audio de vobis.* 1. Reg. 2. Corripuit quidem & tamen pœnam accepit: quia non debuit corripere, sed abijcere. Quid ergo Episcopus faciet, qui ad vitia gaudet, & emẽdare non audet, & quod totus populus clamitat, nescire se simulat. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correptos. Vnde Apostolus: *Inimicus vobis factus sum verum dicens* Gal. 4. *vobis.* Et comicus: *Obsequium amicos & veritas odium parit.* Nonne vobis satis est patienter perdere, quod habemus, nisi etiam violento, atque raptori gratias agamus, & cum benedictionibus prosequamur? Nunquid præceptum est, vt ita inimicos diligam, quasi proximos, & consanguineos, & amicos, vt inter æmulum & necessarium nulla sit distantia? Si inimicos quasi proximos diligo amicis quid amplius exhibeo?

Idem in lib. 2. Quamuis alijs vitijs carere possumus, hipocriseos maculam non habere, aut nullorum, aut paucorum est. Non est iniustus Deus, vt tantum peccata condemnet, & bonorum operum non meminerit. Voluntas Dei non est discutienda, sed cum gratiarum actione patienda.

Idem in lib. 3. Da mihi hominem, qui non esuriat, nec sitiat, nec algeat, nec doleat, non torqueatur aliqua corporis difficultate: & ego tibi concedam posse hominem nihil aliud nisi de virtutibus cogitare. Dicis Critobule sentio te iam dudum loqui gestire. Et tamen erumpentia verba non promere. Quis te prohibet quod sentis dicere? aut bonum est, quod dicturus es, & nos bono fraudare non debes, aut malum, & tunc non nostri gratia, sed pudore siluisti: vicinia sunt vitia virtutibus, & si paululum declinaueris, aut errandum tibi est, aut in præceps cadendum. Quantum enim inter se distant pertinacia & perseuerantia, parsimonia & frugalitas, perfusio & liberalitas, prudentia & calliditas, fortitudo & temeritas, cautela & timiditas, quorum alia ad bona referuntur, alia ad mala. Ille quidem hæreticum interficit, qui hæreticum esse patitur. Nostra autem correptio viuificatio est.

De imperfecta pœnitentia.

Cap. LXXXV.

IDem ad Iulianum. Contemnis aurum, quod contempserunt, & multi philosophi, è quibus etiam vnus multarum possessionum pretium proiecit in pelagus, dicens: Abite in profundum malæ cupiditates, ego vos submergam, ne ipse mergar à vobis. Iepte obtulit filiam virginem, & idcirco in enumeratione sanctorum ab Apostolo ponitur: Nolo ea tantum offeras Domino,

quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere, quæ saltem velis nolis dimissurus es in morte. Illud offer, quod nullus tibi possit hostis auferre, nulla tyrannidis eripere, quod tecum pergat non ad inferos, imo ad Paradisi delitias. Extruis quidem monasteria, sanctos sustentas, sed melius faceres, si inter sanctos, sanctus viueres. Difficile immo impossibile est, vt & præsentibus quis & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & illic mentem repleat, vt de delitijs ad delitias transeat, vt in vtroque sæculo primus sit, vt in terra, & in cælo gloriosus appareat.

Idem ad Rusticum de pœnitentia. Nihil ita offendit Deū, vt desperatione malorum fauere prioribus, & ipsa desperatio incredulitatis est indicium.

Idem de homine perfecto. Ante tribunal venturi iudicis omnis obtumescet sæculi lingua, & sola erit in rusticulis suis facunda iustitia. Hæc est autem illa stultitia sæcularium: hæc est sapientia vocatorum, Christum, semper in ore habere, quoniam *verbum* est, esurire quoniam *panis* est, ipsius spiritu ebrios mente excedere, scilicet Deo, quoniam *calix* est noui testamenti, illum petere, qui peti se vult à Deo, vt poscendi verba ministret: qui quod nouum & mirabile est apud nos, solus petentes se amat, solus irascitur, nisi petatur. Infidelitas enim est nihil præsumpsisse de Domino, quia nihil iudicat illum posse, qui quod posse iudicat, non poscit. Sed ecce iam iniuriam fecisse virtutis est: aliena possidere, potentiæ: innocentem circumuenisse, astutiæ: hominem despexisse humilem, nobilitatis: prophetam horrere eloquentis; non Christum sapere, sapientis. Sic erroribus plena sunt omnia: sic infusa per hominum mentes caligine: alio alium incursante, mundus obuoluitur, & ad hoc vsque veritas obscuratur, vt in mortis gremio iacuisse beatitudo dicatur.

De laude sanctarum mulierum Blesillæ & Asellæ.

Cap. LXXXVI.

IDem ad Marcellam de ægrotatione Blesillæ. Scandalizat quempiam vestis fuscior: Scandalizet & Ioannes, qui camelorum pilis vestitus, zona pellicea cingebatur. Cibi displicent viliores, nihil locusta vilius. Illæ Christianos oculos potius scandalizent, quæ purpurisso, & quibusdam fucis ora, oculosque depingunt, quarum facies gipseæ, & nimio candore deformes, Idola mentiuntur, quibus si forte improuidens lachrymarum stilla eruperit, sulco defluit, quas nec numerus annorum docere potest, quod vetulæ sunt, quæ capillis alienis verticem struunt, & præteritam iuuentutem in rugis anilibus poliunt, quæ ante nepotum gregem trementes vt virgulæ componuntur. Erubescat mulier Christiana, si naturæ cogit decorem. Ecce vidua nostra prius vndique ornabatur, & tota die quid sibi deesse quærebat ad speculum nunc neglectum caput scit sibi tantū deficere quod velatur, plumarum quoque mollicies tunc dura videbatur, & in extructis thoris iacere vix poterat, nunc ad orandum festina consurgit, flectuntur genua super humum, & crebris lachrymis facies ante sordidata purgatur. Pulla est tunica, minus cum humi iacuerit sordidatur. Soccus vilior, & auratorum pretium calceorum egentibus datur. Cingulum non auro gemmisque distinctum, sed laneum & simplex, quod possit vestimenta astringere magis quā scindere. Si quis huic proposito inuidet, & detrahit, Blesilla nostra ridebit: nec dedignabitur ranarum loquacium audire conuitia.

Idem ad Marcellam de vita Asellæ. Asella nostra sano corpore, sanior animo, solitudinem putabat delicias. Et in vrbe turbida inuenit eremum monachorum. Nihil illius seueritate iucundius, nihil iucunditate seuerius, nihil suauitate tristius, nihil tristitia suauius. Ita pallor in facie est, vt continentiam indicet, non redoleat ostentationem, sermo silens & silentium loquens: nec citus, nec tardus incessus: idem semper habitus, neglecta mundicies, inculta vestis, & cultus ipse sine cultu. Sola vitæ suæ qualitate promeruit, vt in vrbe lasciua, & boni eam prædicent, & mali detrahere non audeant, viduæ eam imitentur, & virgines maritatæ colant, noxiæ timeant, sacerdotes suscipiant.

De amore scripturæ & fuga sæculi.

Cap. LXXXVII.

IDem ad Marcellam. Ambrosius, quo chartas, sumptus, & notarios ministrante, tam innumerabiles libros Adamantius noster, & Chalcenterus noster explicauit: refert, nunquam se cibos, Origene præsente, sumpsisse sine lectione, nunquam somnum inisse, nisi vnus ex fratribus sacris litteris personaret, hoc diebus egisse vel noctibus, vt & lectio orationem susciperet, & oratio lectionem. Quid nos ventris animalia tale vnquam fecimus? quos si secunda hora legentes inuenerit, oscitamus, manū faciem defricantes, & quasi post multum laborem mundialibus rursum negocijs occupamur. Prætermitto prandia, quibus onerata mens premitur, pudet dicere frequentiam salutandi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos venientes cæteros expectamus. Deinceps itur in verba, sermo teritur, lacerantur absentes, vita aliena describitur, & mordentes inuicem, consumimur abinuicem. Talis nos cibus & occupat & dimittit. Cum vero amici recesserint ratiocinia supputamus; & si damnum vt sæpe in re familiari accidere solet fuerit nunciatum, vultus mœrore deprimitur. Lætamur ad nummum, obolo amisso contristamur. Sicque imagini Dei in qua conditi sumus, personas plurimas superinducimus. Et quomodo in theatris vnus & idem histrio nunc Herculem robustus ostendat, nunc mollis in Venerem frangitur. Nunc tremulus in Cybelem; ita & nos tot habemus personarum facies, quot peccata, *Psal 72.*
vnde dicit propheta: *Domine in ciuitate tua imaginem ipsarum ad nihilum rediges.*

De significatione munerum Eustochij & Marcellæ.

Cap. LXXXVIII.

IDem in Epistola ad Eustochium de transmissis muneribus. Parua specie, sed magna charitate sunt, munera accepisse à virgine, armillas, epistolam, & columbas; & quoniam in Dei sacrificijs mel non offertur, nimia dulcedo arte mutata est; & quadam (vt ita dicam) piperis austeritate condita. Apud Deum enim nihil voluptuosum, nihil suaue placet; nihilque quod in se non habeat aliquid veritatis & mordacitatis. Pascha Christi cum amaritudinibus manducatur; festus est dies & natalis beati Petri, festiuius solito condiendus, ita tamen vt scripturarum ordinem, iocularis sermo non fugiat, nec à præscripto palestræ nostræ longius euagemur. Caue ne operis ornamenta dimittas, quæ vere ornamenta sunt brachiorum: ne epistolam pectoris tui scindas, quam à Baruch traditam, nouacula Rex profanus incidit, ne ad similitudinem Effraim per Osee audias: *Facta es insipiens vt columba.* Nimium respondebis, austere, & quod festo non conueniat diei. Talibus ipsa muneribus prouocasti, dum dulcibus amara sociata sunt, & à nobis paria recipies. Verum ne videar dona minuisse, accepimus & canistrum cerasis refertum, talibus & tam virginali verecundia rubentibus: vt ea nunc à Lucullo delata existimarem. In scripturis quidem canistrum ficis plenum legimus, cerasa vero non inuenimus. Optamus itaque te de illis pomis fieri, quæ contra templum domini sunt, & de quibus dicitur, *quia bona bona valde.* Nihil quippe Saluator medium amat: & sicuti frigidum non refugiens, calidis delectatur; ita tepidos se euomere in Apocalypsi loquitur: Vnde nobis solicitius prouidendū est, vt solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est nimia saturitate martyrem honorare velle, quem scimus Deo ieiunijs placuisse. Ita tibi semper comeden-

Osee 7. *Hier. 24.* *Apoc. 3.*

dum

dum est, vt cibum & oratio sequatur, & lectio. Quod si aliquibus displicet; Apostoli verba cantato. *Si adhuc hominibus placerem, Christi ancilla non essem.*

Gal. 1.

Idem ad Marcellam de significatione munerum. Vt absentiam corporum spiritus confabulatione solemur, faciat vnusquisque quod præualet. Vos dona transmittitis, nos epistolas remittimus gratiarum: ita tamen vt quia velatarum virginum munus est, aliqua in ipsis munusculis esse mysteria declaremus. Saccus orationis atque ieiunij signum est; sella, vt foras pedes virgo non moueat; cerei, vt accenso lumine, Christi expectetur aduentus; calices, mortificationem carnis ostendunt, & animum semper ad martyrium præparatum. Quod autem & matronis offertis muscaria, paruis animalibus ventilanda, elegans significatio est debere luxuriam cito restingere, quia muscæ morientes, perdunt suauitatem vnguenti.

De Sancto Firmino Ambianensi episcopo.

CAP. LXXXIX.

Ambianum.

EX *gestis eius.* Gratianus itaque Valentiniani filius ciuitatem quam ab adiacenti flumine *Lombonabeiam* Antonius pius eius conditor appellauerat, suo præfecit dominio, ibique imperialem sibi sortitus est dignitatem, cui & nomen mutando indidit, & ab ambitu fluminum, *Ambianis* eam nominauit. Per idem tempus Faustianus vir genere nobilis, non solum Ambianis, sed etiam totius Galliæ præfectus erat; hic vnicum filium habuit, quem in honore & memoria sancti Firmini martyris Firminum nuncupauit. Qui bonæ indolis puerulus esse incipiens ætatulam suam Domino consecrauit. Cumque virtutum gradibus ad culmina ecclesiæ conscendere videretur, Ambianicis plebibus gratus episcopus ordinatur. Vbi qualem, quantumque se præstiterit quis digne valeat explicare. Quis tantorum verborum copia instructus sit, vt cuncta eius bona, vt decet, prosequi queat? Ab omni errore infidelitatis & vanæ gentilium superstitionis vrbe purgata, in loco vbi corpus beati Firmini martyris tumulatum fuerat, ecclesiam *sanctæ Dei Genitricis* semperque virginis Mariæ cõstruxit, quam populorum confluxus supremis honoribus munerauit. In qua dum in paschali festiuitate sacra pertractaret mysteria, cælis apertis *palmam Domini nostri Iesu Christi aspexit*, quæ eius vitæ sacrosancta chrismata beauit, qui de sacrosancti numeris visione, imo perceptione sacrificatus, ab omni inquinamento carnis & spiritus postmodum mansit illæsus. O quoties ob veritatis assertionem paratam habuit mortem, sed licet ei sors temporis præstare martyrium non potuerit, gloriam tamen martyrij non amisit, quia pro spe æternitatis iugiter laborauit. Insignis itaque virentibus miraculis coruscus Cal. Septembris migrauit ad Christum.

Faustianus pater S. Firmini.

Templum B. Mariæ Virginis Ambianis à S. Firmino constructum.

De sanctis eiusdem vrbis episcopis Honorato & Saluio.

CAP. XC.

Honoratus episcopus Ambianensis.

EX *gestis eorum.* In eadem ecclesia per successiones temporum floruisse leguntur etiam alij plures sancti viri. Nam tempore Chilberti Regis Franciæ sanctus præsul Ambianensis, vir clarissimus prodigijs, & miraculis eximius, nomine & nobilitate Honoratus, is quoque, dum sacrum corpus Christi super altare virginis Mariæ consecraret, palmam domini meruit conspicere: & vice sua consecrationis mysterium perficere; qui Spiritusancto repletus, alacri corde de mensa sacrificium manu Saluatoris consecratum accipiens, & cum subita mentis veneratione sumens ab omni inquinamento carnis & Spiritus postmodum mansit illæsus. Idem etiam, donum tantæ dignitatis accepit, vt pignora sanctorum Fusciani, atque Victorici, & Gentiani martyrum, Angelo nunciante venerabili Lupicino presbytero, inueniret.

Honoratus vir Sanctissimus.

Postea tempore Theodorici Regis nobilissimus vir Saluius, Ambianensem cathedram suscepit, homo facundus, pudicus, moribus ornatus, in consilio prouidus, omnique dignitate perfectus. A primæuo namque iuuentutis flore diuinis studijs deditus gloriam & blandimentum sæculi despexit; & diuini cultus officio maximo amore assidue exarsit. Fuit itaque à populo vocatus in ordinem magistratus, & à Deo coronatus in honore Pontificatus. Erat autem astutus vt serpens, simplex vt columba, totum regnum Francorum eius cõsilio Theodoricus Rex ordinabat, eiusque consultu barbaras nationes feruido gladio suæ potestati subiugabat.

Saluius episcopus Ambianensis.

Honoratus astutus vt serpens, simplex vt columba.

Idem etiam Præsul sanctæ prædicationis pabulo corda populorum assidue reficiebat, & ad pascua æternæ refectionis inuitabat. Corpus quidẽ beati Firmini martyris, qui ab Idolorum cultura vrbem expiauerat; & tempore passionis suæ miraculis innumeris coruscauerat, in ecclesia beatæ virginis Mariæ requiescere nouerat, quam beatus Firminus confessor eiusdem vrbis episcopus construxerat, & in ea sepulturam suam elegerat. In quo autem loco beatus martyr conditus esset, ignorabat. Cumque assidue Domino preces fundens, cum largissimis lachrymis intra semetipsum pertractaret, si tempore suo Christus hunc martyrem declarare dignaretur, quadam die plebem omnem diuersi sexus, & clerum conuocauit, & more solito officium diuinum cum verbo sanctæ prædicationis celebrauit; atque inter cætera ieiunium triduanum cum oratione, & gemitu, pro reuelatione sancti martyris indixit.

De inuentione & translatione corporis sancti Firmini.

CAP. XCI.

ITaque Præsul in terra prostratus, & cinere atque cilicio indutus, cum inundatione lachrymarum, imo flatum à pectore trahebat, populusque indeficienter clamabat; nec ab Ecclesia per triduum recedebat, sed indictum ieiunium humili mente perficiebat. In tertia vero die cum aurora primam partem luminis extulisset, sanctus Saluius erectis sursum ad cœlum oculis, vidit quasi radium solis ab arce præcelsi throni exire, & vsque ad locũ in quo sanctus martyr quiescebat inenarrabiliter refulgere: qui mox Deo gratias immensas referens, cum timore, ac tremore accessit, fodiensque sepulchrum aperire cæpit, & statim odor suauitatis, ac si omnia pigmentorum genera illic conderentur, & ager floridus adesset, excreuit, quantoque plus ad sacrum corpus fodiens accedebat, tanto amplius odor immensus fragrabat, totamque diœcesim illam, & vrbes vicinas irrigabat, ita vt omnis multitudo Thauranensium, Cameracensium, Nouiomensium, ac Beluacensium in ipsa hora, quasi in Paradiso deliciarum se esse putarent. Hoc itaq; solo nuncio cognosceres, quod tam sacrum mysterium Ambianis per reuelationem Spiritussancti, Saluius & sacerdotes, ac populus celebrarent, cum cereis & psalmis psallentes, celeriter ad vrbem prædictam obuiam tanto martyri venerunt, ac si præceptorem & ducem habuissent, ibique inuisa & inaudita viderũt. Mox enim vt sanctus Præsul ac religiosi sacerdotes, martyrẽ à sepulchro leuauerunt, cum esset hyems & glacialis asperitas scilicet idibus Ianuarij, tam feruidus calor mundum inuasit, vt illi qui aderant stupefacti, totum mundum æstimarent ab imminentia caloris dissolui, & ad nihilum redigi. Etenim sol in cancrum contra naturam flammigeris euectus quadrigis, æstiuali feruore nimietatem frigoris in vno momento dissoluit, idemque calor pene trium horarum spatio mansit.

Visio S. Saluij.

S. Saluius inuenit sepulchrum Sancti Firmini martyris.

Dum autem sanctum martyrem populi deferentes ad vrbem, iter acciperent, occurrẽtes catervæ plurimæ, vestimenta sua in via sternebant, & clamabant: *Osanna in excelsis*: & subito respicientes viderũt omnes arbores florũ

Miracula plurima facta in inuentione corporis S. Firmini.

amœnitate vernantes: ac suauiter redolentes, quasi vt prope iam formatum fructum depromerent. Cacumina verò arborum cū fructibus assidue gliscētibus submissa astabant, & inclinando obsequium in aduentu præclari martyris præbebant. Omnis autem plebs admirans cōfestim frondes cum floribus de arboribus euellebat, & in via humili deuotione pandebat. Omnia quoque prata & campi circunquaque Ambianis, in momento plena fuerunt rosis ac liliis, ac diuersis generibus olerum ac florum. Quotquot autem infirmi obuiam accedentes rumpebant flores, & in plateis semitisque sternebant, sanitatem recipiebant.

Ita scribit Petrus de Natalibus in actis S. Firmini.

Omnes igitur diem illam in lætitia & gaudio solenniter celebrarunt; quia pro gelu æther calorem protulit, pro niue flores, pro pruina frondes, plurimique ægroti sanati sunt.

Hæc translatio celebratur in octaua Epiphaniæ.

De quibusdam gestis Damasi Papæ & Hieronymi.

Cap. XCII.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Gratiani secundo psalterium quod secundum 70. interpretes in omnibus Ecclesijs cantabatur, Hieronymus correxit, quo iterum viciato psalterium nouum composuit, quod à 70. interpretum editione non multum discordaret, & cum Hebraico multum concordaret. Quod vt omnibus clarum fieret, ipsum psalteriū distinxit per asteriscos.i. stellas*; & per obelos.i. virgam iacentem — docēs ea quæ continentur sub asterisco, vsque ad duo puncta: in Hebræo haberi, & à 70. prætermissa esse: ea vero quæ cōtinentur sub obelo vsque ad duo puncta: in Hebræo non haberi, sed à 70. addita esse, *iuxta Theodotionis duntaxat translationem.* Hoc psalterium Damasus Papa rogatu Hieronymi in Gallicanis Ecclesijs cantari instituit, & propter hoc GALLICANVM vocatur. Romanis psalteriū secundum 70. retinentibus sibi, propter quod etiam ROMANVM vocatur. Hæc duo psalteria cum non sufficerent ad proponenda testimonia de Christo contra Iudæos, qui non recipiunt, nisi ea quæ habentur in Hebręo, addidit & tertium, quod vocatur HEBRAICVM, eo quod rogatu Sophronij viri sapientis transtulit illud de Hebraica veritate de verbo ad verbum. Quod psalterium autem, & alia Hieronymi opuscula, idem Sophronius de Latino in Gręcum transtulit.

Hæc verba sunt in manuscripto Gemblacensi cultro erasa.

Theophilus Alexandriæ Episcopus, cyclum de obseruatione paschæ per centum annos digestum, quem laterculum vocauit, ab hoc anno inchoauit; hoc est, à primo consulatu Theodosij.

An.Ch.382.

Damasus Papa instituit, rogatu Hieronymi, dicere in ecclesia in fine psalmorum, *gloria patri, &c. Sicut erat in principio, &c.* Instituit & psalmos in Ecclesia nocte dieque cantari.

Confitetur id Baronius an. Chr. 38. in principio.

Author. Ab hoc etiam Damaso Papa legitur Hieronymus ordinatus fuisse Romæ presbyter, cardinalis; & postea sub eodem eiectus fuisse de Roma à clericis Romanis sibi inuidētibus, indutus veste muliebri. Qui Romam egressus, profectus est ad Gregoriū Nazianzenum tunc Constantinopolitanum episcopum: deinde profectus est in Syriam, vbi cum moraretur in possessione Euagrij presbyteri, Malchum Monachum captiuum reperit, cuius captiuitatis historiam scripsit.

De actibus Monachi captiui.

Cap. XCIII.

H*Ieronymus de vita Malchi.* Malchus cum à parentibus vxorem ducere cogeretur, non consentit dicens se monachum velle fieri. Vnde fugitiuus à parentibus ad eremum peruenit, ibique inuenit plures fratres cum quibus monachus iam factus moram fecit. Post aliquod vero tempus incidit ei cogitatio ad patriam ire, vt patre defuncto (vt audierat) matris viduitatem consolaretur. Abbas vero hoc audito ait tentationē esse diaboli, & prohibuit abscessum: ille vero pertinaciter asserebat se profecturum. Tandem cum lachrymis dimisit eum Abbas. Qui pergens vidit virorum multitudinē ac mulierum circiter 70. cum quibus comitatus est. Contigit autem vt itinerantibus occurrerent latrones Saraceni in equis & camelis; qui eos inuadentes deuicerūt. Malchus autem captiuus ductus est cum vxore alterius captiua christiana; tandem deducti coram Domina quadam, ipsam adorare compulsi sunt. Quid multa? ouium custos factus est, & vt securius & melius curam pastoris ageret, cōpulerunt eum gētiles, vt carnaliter coniungeretur captiuæ. Malchus vero imminente metu mortis duxit eam in speluncam præincumbente sibi tristitia: ibique accipiens gladium, se, inquit, velle potius occidere; quam cū alterius vxore adulterare. Cui illa, ne occidas te; quia etiamsi velles in me peccare, ego prius morerer, sed habeto me potius coniugē pudicitiæ, quàm corporis, sperent domini maritum, Christus nouerit fratrem, facile suadebimus nuptias, cum nos viderint sic amare. Tunc Malchus audita virtutis fæmina, consensit ei; & coniugem plus dilexit. Dixit autē Malchus: In tali matrimonio, transierunt dies plurimi, nec vnquam carnem eius vidi, nec ipsa meam, similiter nec adinuicem tetigimus. Cumque iam fugæ nulla haberetur suspicio, solus in eremo sedens, cogitaui vitæ dulcedinem Eremitarum. Hac in cogitatione voluens animum, nec vultu potui celare conceptum. Tunc mulier causam tristitiæ percipiens, ait: Et ego similiter tecum fugiam. Quid plura? eadem nocte cæteris dormientibus, acceptis capris duabus, carnes ad viaticum decoquimus, & ex pellibus sacculos nobis facientes portauimus, cucurrimus, post terga semper aspeximus.

Post diem tertium ecce duos subsequentes nos vidimus camelis insidentes, statimque timentes, vestigiis per arenam nos proditos intelligimus, sed offertur ad dexteram specus: in qua nos misimus, licet in ea pericula venenatorum animalium timeremus. Cumque insequentes nos.s. dominus & seruus nos vocarent, vt egrederemur, accessit Leæna & vnum post alium gutture suffocato introtraxit. Tunc inter gaudium & metū constituti sumus, timebamus enim Leænam. Tunc hora sequente matutina Leæna catulum suum defert, nobisque cōcessit hospitium. Exiuimus autem ad vesperam & cæpimus camelos: quos dromedarios vocāt propter velocitatem, quibus insidentes, decima tandem die ad castra Romana per deserta venimus, oblatique tribuno, rei ordinem narrantes, tandem pretio camelorum accepto, ad priorem abbatiam volui reuerti; sed iam Abbate mortuo in Mesopotamiam me monachis tradidi; illamque virginibus dilectam vt sororem commendaui, cui tamen me non credidi vt sorori.

Ex chronicis. Porrò Maximus quidam ex imperatorio genere descenderat, & Constantini magni consanguineus erat, vnde & partem imperij sibi competere calumniabatur. Qui cum Britanniæ factus fuisset Rex, cœpit superbire, atque tyrannidem exercere contra Romanum imperium.

De obitu sancti Basilij & fide Amphilochij.

Cap. XCIIII.

S*Igebertus in chronicis.* Anno tertio Gratiani, Basilius Cæsariensis obiit: qui gemina philosophia, & sanctitate claruerat; cui Deus apparens ad precem eius; eum docuit* vt proprijs verbis sanctum sacrificiū cōsecraret. Cui reuelatū est, quod Mercurius miles & martyr Iulianum imperatorem peremerit; qui iuuenē qui ob amorem virginis sibi per Diabolum conciliatæ, negauerat Christum, reconciliauit Christo, palàm altercans cum Diabolo, qui impetrauit à Deo, vt sanctus Effrem Syrus, Græcè loqueretur; qui peccata peccatricis scripta, & signata, orando obliterauit. His & multis aliis clarus, dum

** Consule Baronium & alios.*

Medicus

Medicus Hebræus imminere sibi mortem per tactum venæ reuera pronunciaret, mortem orando in crastinum distulit, & ita medicum cum suis ad Christum conuertens fœliciter moritur.

Amphilochius in vita S. Basilij. Erat iste Ioseph in tactu venæ peritissimus; quem præsciens diuinitus vir sanctus Basilius habitum nostræ religionis suscepturum, valde amabat eum, & assidue alloquebatur eum, vt discederet de polluta religione, & viam salutis teneret; qui non acquiescebat ei. Cum vero transitus viri sancti immineret, duxit eum ad se occasione medicinalis disciplinæ, dicēs: Quomodo vides circa me frater? Ille, à tactu venæ sentiens mortem imminere, ait, crede Domine, sol cum sole occidet hodie. Cui sanctus: Et si non morior vsque mane, quid? Qui respondit: Non potest hoc esse Domine, nam vix erit vna hora anima tua in te. Cui sanctus: Et si fuero cras vsque ad sextam, quid facies? Qui respondit: Ego moriar. Cui sanctus: Etiam moriaris peccato, viuas autem Christo. At ille: Scio quid dicis, & hoc faciam. Tunc vir sanctus postulauit à Deo sibi dari additionem vitæ, vt illum saluaret. Veniens autem Hebræus inuenit eum viuentem; & prostratus, *adorauit magnum Deum christianorum*, & baptizatus est ab eo. Et completo mysterio sacro, vir sanctus migrauit ad Christum. Videns autem Ioseph quod sicut Dei vir dixit, sic & requieuit, cadens super pectus eius cum lachrymis dicebat: *Vere serue Dei si nō voluisses, nec modo mortuus fuisses*; crastino autem congregata est multitudo, & duxit honorificū corpus in ecclesiam. Audiens autem & Gregorius Nazianzi episcopus, currens, & iste aduenit, procidensque super honorificum corpus, multumque lamentans, hortabatur populum cum decenti honore memorationem eius facere. Simul autem concurrentibus .12. episcopis deposuerunt eum in archarismo marmoreo in templo sancti martyris Ischij. Requieuit autem prima die Ianuarij.

S. Basilius an. Ch 383. animam Deo reddidit.

Vita S. Basilij quæ Amphilochi fertur nomine falso, haud digna satis habetur, cui fides adhibeatur: vt ait Baronius, anno Christi 378.

Author. Hic Amphilochius Iconij episcopus, qui vitam sancti Basilij descripsit, legitur aliquando venisse ad Theodosium, petens vt Arianorum conciliabula de singulis ciuitatibus expelleret; quod ille crudele iudicans, non fecit. Amphilochius autem tunc quidem tacens, iterum reuersus est, Theodosiumque solenniter salutauit; Archadium vero iam imperatorem stantem iuxta patrem non salutauit, Imperator autē putans eum oblitum, inuitauit vt eum oscularetur. At ille: Sufficiat ei, inquit, proprius honor. Imperator autem hanc iniuriam filij dicebat suam. Tunc Amphilochius clamauit: Vides imperator quomodo filio tuo non magis quam tibi pateris iniuriam fieri: similiter ergo crede, & omnipotentem patrem eos abominari, qui filium eius vnigenitum blasphemant. Miratus Imperator, protinus legem dedit hæreticorum conciliabula prohiberi.

De persecutione Iustinæ Imperatricis Arianæ in Ambrosium.

Cap. XCV.

An. Ch. 385.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Gratiani 5. Iustina Valentiniani Mater Ariana, in Ambrosium & omnem sanctam Ecclesiam catholicam execrabili odio desæuit.

Paulinus presbyter S. Ambrosij amanuēsis in vita S. Ambrosij. Cum itaq; Sirimum ad ordinandū episcopum Auennium Ambrosius perexisset, ibique Iustinæ Reginæ potentia & multitudine coadunata, de Ecclesia pelleretur: vt non ab ipso, sed ab Arianis episcopus in eadem Ecclesia ordinaretur; vna de virginib. Arianorum impudentior cæteris, tribunal eius conscendens, apprehenso eius vestimento, cum illum attrahere vellet ad partem mulierum, vt ab ipsis cæsus, ab Ecclesia pelleretur, audiuit ab eo: Etsi ego indignus sum tanto sacerdotio, te tamen non conuenit vel professionem tuam, in qualemcunque sacerdotem manus mittere; vnde vereri debes ne iudicio Dei aliquid tibi eueniat. Quod dictum exitus confirmauit, nam alio die mortuam ad sepulchrum vsque perduxit, gratiam pro contumelia rependens. Et hoc factum non leuem aduersariis metum incussit: & sic in pace ordinato catholico sacerdote Mediolanum reuersus, ibique prædictæ Iustinæ innumeras insidias sustinuit, quæ muneribus & honoribus oblatis, populum contra eum excitabat, promittens hæc illis qui eum de Ecclesia raptum, ad exilium perduxissent. Quod cum multi conantes, Deo præsule, perficere non valerent; vnus infælicior cæteris Euthymius, domum sibi iuxta Ecclesiam parans in ea carrum constituit, quo facilius raptum ac superpositum ad exilium perduceret. Sed iniquitas eius in verticem eius descendit, nam post annum eodem die, quo se rapere eum arbitrabatur, in eodem carpento appositus de eadem domo ad exilium destinatus est; reputans ipse Dei iudicio id in se esse conuersum; cui etiam episcopus dando sumptus, vel alia necessaria solatium præbuit. Sed hæc hominis confessio, nec mulieris, nec Arianorum furorem repressit, qui cum Basilicam Portianam inuadere niterentur; exercitus armatus ad custodiendas fores Ecclesiæ directus est, vt nemo catholicus ingrederetur. Sed dominus ad Ecclesiæ suæ munimentum militum corda conuertit, vt auersis scutis ecclesiæ fores seruarent, nec egredi dimitterent, sed ingredi Ecclesiam plebem catholicam minime prohiberent, insuper etiam pro catholica fide cum plebe pariter acclamarent.

Vltio diuina in temerariam puellam.

Iustina Imperatrix Valentiniani senioris vxor ei est infensissima. Vide Baron ad annum 387.

Hoc tēpore primum antiphonæ, hymni, & vigiliæ, in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, & martyres sancti Geruasius & Prothasius se sacerdoti reuelauerunt.

Antiphonæ Hymni, vigiliæ, in ecclesia Mediolanensi. Angelus ad aures S. Ambrosij.

Erat autem vir quidam Arianorum disputator acerrimus, ad fidem inconuertibilis, & durus; is in Ecclesia constitutus, tractante Episcopo, vidit (vt ipse postmodum loquebatur) Angelum ad aurem eius loquentem, vt verba Angeli Episcopus populo nunciare videretur.

Sigebertus in chronicis. Francis post Priamum Marcomirus Priami filius, & Sunno filius Antenoris principātur annis * 34. quorum ducatu Francisi cambria egressi, consedere secus Rhenum, in oppidis Germaniæ, nec multo post, Quintinum & Heraclium duces Romanorum, cum omnib. pene suis iuxta Treuerim delerunt.

** codex Gēblacensis 36.*

Hoc tempore Vuisigothi sine rege fuerunt annis 3. sub Theodosio Imperatore.

De Synodo Constantinopolitana & Priscilliano heresiarcha.

An. 386.

Cap. XCVI.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Gratiani sexto secunda synodus vniuersalis centū & quinquaginta patrum, congregatur Constantinopolim, iubente Theodosio & annuente Damaso Papa; quę Macedonium, negantē spiritum sanctum Deū esse, condemnans, consubstātialem patri & filio Spiritum sanctum esse docuit, dans symboli formam, quam tota Latinorum & Grecorum confessio in Ecclesia ad missam solemnibus dieb. decantat. Hic decretum est, vt Constantinopolis, tanquam nouæ Romæ, Episcopus, post Romanum pontificem habeat priuilegium.

Priscillianus in Hispania episcopus comedens hæresim sui nominis Ecclesiam perturbat. Hic personas sanctæ trinitatis confundebat, dicens; eundem esse patrem, quem filium, quem spiritum sanctum: carnium escas pro immundis habebat; coniuges viros à nolentibus fœminis, fœminas à nolentibus viris separabat; opificium omnis carnis non Deo vero & bono, sed Angelis malis assignabat; animas eiusdem naturæ & substantiæ esse dicebat, cuius est Deus, & eos ad agonem quendam spōtaneum, non tamen in terris exercendum per 7. cœlos, & per quosdam principatus gradatim descēdere, & in malignum principem incurrere; à quo mundum istum factum esse dicebat atque ab hoc principe per diuersa carnis corpora seminari; homines vero fatalibus stellis colligatos, corpusque nostrum secundum 12. Signa cœli compositum esse dicebat, constituēs Arietem in capite,

Priscillianus heresiarcha & magus perturbauit ecclesiam.

Eius heresis; vide Baron. ad an. 381.

Taurum in ceruice, Geminos in humeris, Cancrum in pectore. Leonem in manib. Virginem in ventre: Libram in vmbilico, Scorpium in coxis, Sagittariū in virili, Aquarium in vesica: Capricornum in tibiis, pisces in plantis.

Super his auditus in conciliis episcoporum Romam petijt: ibiq; à sanctis Damaso, & Ambrosio, repudiatus, in Gallijs quoq; in synodo Burdegalēsi à sācto Martino alijsque, hereticus iudicatus, vbi se damnandū intellexit, Imperatorem Maximum appellat, à quo auditus, & Episcopatu pulsus, Treueris ab Euodio præfecto perimitur cum multis sequacibus suis, edicente imperatore, vt huius sectæ cōplices in Hispania perimerētur. *Ab Euodio præfecto perimitur Priscillianus.* Itachius & Vrsatius episcopi, accusatores Priscilliani, communione Ecclesiæ priuantur ab episcopis: nefas esse dicentibus cuiuscumque modi hominem episcoporum accusatione necari, Maximo Imperatore, & aliquibus episcopis Itachium & Vrsatiū defendentibus. Et hac de causa sanctus Martinus à Maximo molestatur, quia nolebat communicare Itachianis, vix tamen obtinuit, vt Priscillianistæ non occiderentur.

An. Ch. 386. Anno quoque prænotato Maximus in Gallias trāsijt; partem Galliæ sibi subditam Britonib. tradit; inde vsque hodie, minor Britannia appellatur. Maximus quoque apud Treuerim sedem Imperij sui statuit, Gratianum Imperatorem Lugduni perimit, fratrem vero eius Valentinianum simulato pacis fœdere, per triennium Italia expellit.

Helinandus. Hic iustissimam cum matre sua Iustina pœnam luit exilij, quæ & ipsum Ariana hæresi polluit, & eminentissimam catholicæ fidei arcem, Ambrosium, perfida obsidione vexauit, nec priusquam prolatis beati Geruasij & Prothasij martyrum reliquiis incorruptis nefanda incæpta deserta sunt.

De quibusdam miraculis sancti Ambrosij.

CAP. XCVII.

PAulinus *vbi supra.* Tēporibus Gratiani beatus Ambrosius cum ad prætorium Macedonij, tunc magistri officiorum, pro quodam intercessurus perrexisset & præcepto illius viri fores clausas inuenisset, ne ingrediendi copiam habere posset, ait: Et tu quidem ad Ecclesiam veniens, clausis ianuis nequaquam ingrediaris. Quod factum est mortuo Gratiano, confugiens. n. ad Ecclesiam, patentibus ianuis aditum reperire nō poterat. Erat autem vir sanctus multis vigilijs & laboribus, & quotidiano ieiunio macerans corpus. *Vide Sozom. lib. 7. cap. 1. & Bar. ad annum 391.* Erat gaudens cum gaudentibus & flens cum flentibus. Quotiescunque illi aliquis lapsus suos confessus esset, ita flebat vt & illum flere compelleret. *Visio Paulini Beato viro assistentis.* Cum 43. psalmum me excipiente & vidente dictaret, subito in modum scuti breuis caput eius operuit ignis, & paulatim per os eius tanquam habitator est ingressus in domū, factaque est facies eius velut nix, & post ad speciē suam reuersa est, quod cum fieret stupore percussus obrigui, nec potui scribere quæ ab illo dicebantur, donec visio transiuit. Quod cum Casto Diacono (sub cuius cura degebam) retulissem, ille gratia Dei repletus, aduentum Spiritussancti me vidisse in illo edocuit.

Quidam Stiliconis comitis seruus, falsas epistolas faciebat tribunatus, ita vt tenerentur homines, qui ad ministrandum pergebant, quod vt Stilico cognouit, homines qui decepti erant, interuentum sacerdotis dimisit, de ipso vero sacerdoti quæstus est. *De seruo Stiliconis vide Bar. ad an. 396.* Quem vir sanctus ad se perductum cum interrogasset, & auctorem tanti flagitij dehrehendisset, ait: Oportet illū tradi sathanæ in interitum carnis, ne talia aliquis in posterum audeat admittere. Quem eodem momento cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis, spiritus immundus arreptum cæpit discerpere.

Sigebertus in chronicis. Temporibus quoque Gratiani in Gallia sanctus Romanus Blauiensis obijt. Ambrosius libros de spiritusancto ad ipsum Gratianum scripsit. Corpus Pauli Constantinopolis episcopi sub Constantio in exilio ab hæreticis pro Christo suffocati, Constantinopolim relatum est cum gloria à Theodosio Imperatore.

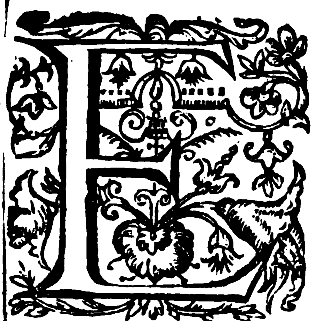

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

De Initio imperij Theodosij senioris.

CAP. I.

X *chronicis Sigeberti.* Mortuo igitur Gratiano Theodosius solus imperauit annis 11. Cæpit autem anno domini 387.

Theodosius senior imperat an. Chri 387. Mund. 4140.

Hugo Floriacensis 5. lib. Hic non immemor beneficiorum Gratiani, in vindictam eius, totius orientis viribus insurrexit, & à Constātinopolitana vrbe progrediens, reliquit ibidem Archadium filium suum Imperatorem, demum vero cum Thessalonicam peruenisset, inuenit Valentiniani duces in maxima tristitia constitutos, quia Maximum tyrannum necessitatis causa iam susceperant. Et dum ad Italiam properaret, Valentinianus ei occurrit, quem paterna pietate suscipiens, sese aduersus tyrannum sola fide maior, nam longe vniuerso belli apparatu minor proripuit. Aquileiæ Maximus victoriæ spectator præfuit, & eius comes Andragathius summam belli administrabat. Qui cum largissimis militum copiis, & præcellenti concilio omnes alpium ac fluminum aditus occupauisset, iudicio Dei dum nauali expeditione incautum hostem præuenire, & obruere parat; sponte eadem castra deseruit: & ita Theodosius, nemine sentiente aut repugnante, vacuas hostibus transmeauit alpes, atque Aquileiam improuisus aduenients, hostem illum MAXIMVM, magnum, trucem, ac formidabilem, & ab immanissimis etiam Germanorum gentibus tributa ac stipendia magno terrore nominis, exigentem; sine dolo, & sine controuersia clausit, cæpit, & occidit. Tunc Valentinianus recepta Italia, potitus est imperio; Andragathius vero comes Maximi nece comperta, præcipitem sese è naui in vndas dedit, & suffocatus est. Sicque Theodosius incruentam victoriam, Deo dante, suscepit.

Vincitur à Theodosio Maximus, & ad mortem rapitur.

Andragathius præcipitem se dat in fluctus.

De impiæ Iustinæ exilio, & Valentiniani nece.

CAP. II.

HElinandus. Valentinianus quidem à matre sua corruptus, cum Ambrosium pertrahi & in exilium mitti iussisset, tanta fuit perseuerantia fidelium populorum, vt animas prius amittere, quam Episcopum mallent. Iustina volebat vt Ariminensis concilij decreta susciperentur, & hoc esse exequendum mandauit ipsa cum filio Beneuolo tunc memoriæ scrinijs præsidēte, qui obedire noluit; & cum ei propter hoc maior honor promitteretur, hunc ipsum, inquit, quem habeo, tollite; tantum mihi conscientia fidei maneat illæsa: & hæc dicens ante pedes impia præcipientium cingulum iecit. Ambrosius vero aduersus Reginæ furorem, non se manu defendebat & telo, sed ieiunijs, continuatisque vigilijs sub altare positus, Deum sibi & Ecclesiæ defensorem per obsecrationes parabat. Cumque hæc Iustina in longum diuersis machinis & oppugnationibus moliretur, sed frustra; Maximus, qui se exuere Tyranni infamia, & legitimum principem gestiret ostendere; datis litteris, impium protestatur inceptum, fidem Dei impugnari, & statuta catholicæ Ecclesiæ subrui. Et inter hæc appropinquare Italiam cæpit.

Beneuolus magister memoria Valentiniani eligit gradū deponere quā decretum pro Arianis dictare.

Hic Maximus, vt ait Rufinus, per Andragathium ducem Lugdunensium Gratianum imperatorem magis proditione, quàm bello peremerat. Igitur Maximo ad Italiam properante, Iustina hoste simul & impietatis conscientia perurgente in fugam versa cum filio, exilia, quæ Dei sacerdotibus parabat, sortita est.

Hugo vbi supra. Post hæc Valentinianus regno restitutus, extincto Maximo eiusque filio Victore: quem Imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipse in Galliam transijt, vbi cum tranquillam rempublicam in pace ageret, apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui, (vt ferunt) strangulatus; atque vt voluntariam sibi constituisse mortem putaretur, laqueo suspensus est. Mortuo igitur Valentiniano Augusto, Arbogastes Eugenium Tyrannum mox Imperatorem creare ausus est.

Occiditur Valentinianus proditione Arbogastis comitis.

Qualiter Theodosius Eugenium Tyrannum vicit, & de Antipapa Vrsino, & Papa Syricio.

CAP. III.

Sanctissimi apparatus Theodosij ad bellum cōtra Eugenium tyrannum.

ITaque Imperante Theodosio, & interfecto Valentiniano, Eugenius & Arbogastes instructas acies campis expedierant, & alpium alta latera, ineuitabilesque transitus præmissis callide insidijs occupauerant; etsi numero vel viribus impares, sola tamen belli positione victores. At vero Theodosius in summis alpibus constitutus expers cibi ac somni, sciens quod destitutus suis, nesciens quod alienis clausus; *Dominum Christum solus, solum, qui potest omnia*, corpore humi fusus, mente cœlo fixus, orabat. De hinc vero postquam insomnem noctem precum continuatione transegit, & testes propemodum quas in pretium præsidij cælestis appenderat, lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit; solusque sciens se esse non solū, *signum crucis* prælio dedit, ac se in bellum etiamsi nemo sequeretur, victor immisit futurus; prima salutis via extitit arbitrio hostilium partium comes. Qui cum ignarum imperatorem circumpositis excepisset insidijs, conuersus ad reuerentiam præsentis Augusti, non solum à periculo liberauit, verum etiam instruxit auxilio. At vbi ad contigua miscendæ pugnæ spatia peruentum est, magnus turbo ventorum in ora hostium venit: ferebanturq; per aera spicula nostrorum, atque vltra mensuram humani ictus, per inane deportata nusquam cadere, priusquàm impingerent, sinebantur; & quæ ipsi vehementer intorserāt, excepta ventis impetu, supinata retrorsum, ipsos infæliciter configebant. Prospexit itaque sibi humanæ conscientiæ pauor; nam continuo sese parua suorum manu fusa, victorum Theodosio hostilis prostrauit exercitus; Eugeniusque captus, atque interfectus est, Arbogastes vero sua sese manu pertulit. Sicque horum duorum sanguine, bellum ciuile restinctum est.

Vincitur ingenti prælio Eugenius, & captus morte afficitur.

Eugenio à Theodosio victo Arbogastes sibi manus infert.

Eo tempore in Romana cathedra Papa Damasus residebat; quem prælatum sibi non ferēs Vrsinus quidam Romanæ Archidiaconus Ecclesiæ, collecta turbulētorū & seditiosorum manu, Episcopum se contra ius & fas consecrari fecit; qua de re tanta seditio in Romano excreuit populo, vt replerentur humano sanguine orationum loca; sed tandem aggregato in vrbe sanctorum concilio sacerdotum, pulsus est Vrsinus ab Apostolica dignitate, sed apud Neapolim intuitu misericordiæ ordinatus est episcopus.

Sigebertus in chronicis. Anno Theodosij primo Siricius Romanæ Ecclesiæ 37. præsidet. Hic constituit hæreticū pœnitentem, per impositionem manus sacerdotalis ab Ecclesia esse recipiendum. Hic Manichæos Romæ inuentos exsiliauit. Ambrosius Episcopus ritum canendi Antiphonas in Ecclesia primus apud Latinos trāstulit à Græcis, apud quos hic ritus iamdudum inoleuerat, ex instituto Ignatij Antiocheni Episcopi, & Apostolorum Discipuli; qui per visionem in cœlum raptus, vidit & audiuit quomodo Angeli per antiphonarum reciprocationem *sanctæ Trinitati* hymnos canebant. Idem etiam Ambrosius post Hilarium Pictauiensem hymnos in Ecclesia canendos primus composuit.

Anno quoque prænotato Franci Quintinum & Heraclium Romanorum duces, cum omnibus penè suis iuxta Treuerim delent. In Ægypto Ioannes Anachoreta sanctitate & philosophiæ spiritu claret.

ANNOTATIO.

Quotus ordine hic fuerit Pontifex vide apud Platinam, Onuphrium, Baronium & alios historiæ pontificiæ scriptores, nam in numeris Pontificum annotandis Manuscript. Sigeberti exemplaria non consentiunt. Ipse Gemblacensis codex, in numeris, audaci cuiuspiam manu est vitiatus. Atque hoc loco semel monuisse suffecerit, ipsummet Sigebertum ad annum 995 agnoscere se in annis, temporibus, & numeris Pontificum annotandis, vtpote in rebus non visis, dissonantia scribere.

De vita sancti Ioannis Anachoretæ.

CAP. IIII.

EX gestis eius beatus Ioannes manens in rupe montis ardui, in monasterio clauso & obstructo, aduenientibus per fenestram se videndum præbebat; mulier tamen nulla ad conspectum eius accessit; sed viri & raro. In huius itaque monasterium ab anno ætatis suæ 40. vsque ad 90. quando à Hieronymo visus est, nullus intrauerat, sed aduenientibus, vt dictū est, per fenestram se videndum præbebat, viris duntaxat. Cumque Tribunus quidam venisset ad eum, obsecrauit, vt & coniugem suam permitteret intrare ad se, multa enim eam dicebat pertulisse pericula, vt faciem eius videret. Cumque ille negaret, dicens; se in monasterio nunquam moris fuisse videndi mulieres; Tribunus persistebat obsecrādo, confirmans, quod nisi eum videret, esse sine dubio ex multa tristitia moritura. Et ait: Vade, videbit me coniux tua hac nocte, non tamen huc veniet, sed in domo tua, & in lecto suo manebit. Tunc recessit ille ambiguitatem responsi in pectore versans. Cum etiam hæc coniugi nunciasset, illa similiter sermone incerto, fatigatur. Sed postquam somni tempus aduenit, adest homo Dei per visum assistens mulieri, *fides tua*, inquit, *magna est ô mulier, & ideo tuo desiderio veni satisfacere, te tamen moneo, vt non faciem corporalem seruorum Dei desideres, sed vt actus & gesta eorum per spiritum contempleris. Spiritus est enim qui viuificat, nam caro non prodest quicquam.*

Egregia huius viri sanctitas meruit clarissimorū virorū scriptionibus illustrari. Scribit enim de eo S. Hieron. ad Ctesiphōtem, contra Pelagianos. S. August. lib. 5. de ciuitate Dei cap. 26. Sozom. lib. 7. cap. 22. Euagrius in vitis Patrū, & alij quā plurimi.

Cum quidam clericus Diaconus ad eum veniens, ab eo interrogatus, mentiretur, se non esse clericum humilitatis gratia; osculans eum, ait: Noli fili negare gratiam Dei, ne incurras pro bono malum, pro humilitate mendacium: Cauendum est.n. omnibus modis mendacium siue pro malo, siue pro bono proferri videatur.

Non permittebat etiam ad se incommodantes deferri, sed benedicens oleum dabat, ex quo vncti sanabantur.

Vni ex fratribus tertiano typo laboranti, & curari volenti, rem tibi, ait, necessariam cupis abiicere, sicut enim corpora nitro, vel aliis huiusmodi lomentis abluuntur à sordibus; sic animæ languoribus alijsque huiusmodi castigationibus purificantur: benedicens tamen oleum dedit & sanauit.

Nullum per ignem paratum sumebat cibum. Eratq; attenuati & aridi corporis præ abstinentia; capilli eius & barba ex languore nimio rari & tenues.

De Quibusdam eius documentis.

CAP. V.

COngregatis autem fratribus ad eum, instruendo dixit: Graue est iactantiæ vitium, & periculosum nimis, ita quod de ipso etiam perfectionis fastigio deiicit animas; cuius duæ sunt species: Quibusdam.n. accidit, quod statim in initio conuersionis suæ cum parum aliquid vel abstinentiæ impenderint, vel pecuniæ erogauerint, ita sentiunt quasi eminentiores sint illis qui aliqua largiti sunt. Alij vero cum ad summam virtutem peruenerint, non totum Deo, sed suis laboribus tribuunt, & dum ab hominibus gloriam quærunt, illam quæ ex Deo est amittunt. Si autem mundi corde ante Deum steterimus, Deum videre poterimus, quantū est possibile eum videre, videbimus.n. eum inuisibilem mente, non corpore, scientiæ intellectu, non carnis aspectu: nemo.n. putet se posse ipsam, sicut est, diuinam substantiam intueri, ita vt speciem sibi aliquam vel imaginem corpoream in corde figuret: nulla.n. forma in Deo est, nulla circumscriptio, sed sensus, & mens, qui sentiri quidē potest, & mentis affectu perstringi, nec tamen comprehendi, aut describi, aut enarrari. Ideo oportet cum omni reuerentia & metu accedere ad Deum, & ita librare in eum mentis intuitum; vt quicquid potest splendoris, claritatis,

Contra iactantiæ vitiū proponit quādam documenta.

Duæ species iactantiæ.

Deus quomodo mentis affectu perstringatur.

maie-

maiestatis, mens humana conspicere, super hæc omnia sentiat eum semper; oportet autem vacare, vnde *vacate & videte &c.* & quanto purior in eo mens fuerit, tanto plura ei Deus reuelabit, & mysteria eius agnoscet: aqua & panis si cum cupiditate sumantur, id est, non vt necessitati corporis, sed animi desiderio satisfiat; hoc etiam abstinenti, vitium deliciarum dicitur, ideo volens Dominus, animam voluptatibus resistere, dicebat: *Intrate per angustam portam &c.* larga est via animæ, cum qualicunque desiderio suo satisfecerit; angusta vero est cum voluptatibus suis repugnat. Ad hæc autem obtinenda multum prodest secretior habitatio, quia interdum per occasionem aduentantium fratrum, & euntiū ac redeuntium frequentiam, abstinentiæ frena laxantur, & sic etiam quandoque perfecti viri capiuntur. Ideo dicebat Dauid: *Ecce elongaui fugiens &c.*

Psal. 45. Matth. 7. Psal. 54.

Idem Ioannes dixit. Quid putas habet frater iste in corde, quod ridet ad prandium, cum magis flere debeat, quia charitatem manducat.

De exemplis eius contra detractores & contra præsumptuosos.

CAP. VI.

IDem contra detractores ait: Mulier quędam nuda exiliuit de dolio & cooperuit se pannis veteribus; altera vero nuda remanens, dicebat marito, ecce meretrix illa nuda est, & non confunditur: Et sic faciunt detractores.

Idem contra præsumptuosos. Erat quidam monachus in spelunca summæ abstinentiæ cunctis animæ florens virtutibus. Cum in profectibus suis confidens non totum Deo, sed sibiipsi retribueret, hanc præsumptionem intuens tentator; quodam vespere fingit se in speciem mulieris oberrantis per eremum, quę vt fessa, ad ostium speluncæ lassitudinem simulans, intus seipsam proiecit, & obuoluta genibus eius vt sui misereatur, exorat. Nox, inquit, me comprehendit, iube me quiescere in angulo cellulæ tuæ ne forte efficiar bestijs præda. At ille primò miserationis obtentu recepit eam in speluncam, quærēs causam errandi eam per eremum. At illa causam fingit accurate, & interim venena blandimentorum per textū narrationis interserit; & nunc se miserandam, nunc defensione dignam ostendens, elegantia & suauitate sermonis affectum hominis illecebroso amore deflectit. Hinc iam blandiora colloquia, ioci, risusque miscentur; manus etiam procax ad mentum, barbamque quasi venerando sæpe protendit. Tunc vero palpare ceruicem mollius, collumque leuigare. Quid multa? ad vltimum captiuum ducit militem Christi; continuo enim libidinis fluctibus æstuans, etiam laborum præteritorum ac professionis oblitus, obscænos iam conabatur inire amplexus. Illa vero vlulatum teterrimum emittens, vt vmbra erat tenuis, per manus amplectentis elabitur, ipsumque dedecoris motibus inanes auras sectantē, fœdissima cum irrisione deseruit. Tunc multitudo dæmonum in aere ad hoc ipsum spectaculum congregata, ingenti clamore inquit: O qui te vsque ad cælum extollebas, quomodo demersus es in infernum? Disce ergo, quia *qui se extollit, humiliabitur.* Tunc ille velut amens effectus, & deceptionis suæ non ferens pudorem, grauius à seipso decipitur, quam fuerat à dæmonibus deceptus. Cum enim se reparare & certamen renouare deberet, desperans, tradidit se omni impudicitiæ & impietati.

Matth. 23.

Exemplum qualiter tentat diabolus peccatorem de desperatione, & post victoriam, de præsumptione.

CAP. VII.

FVit vir quidam pessimam vitam ducens, qui Dei miseratione compunctus, intra sepulchrum quoddam se recludens, priorum scelerum pollutiones lachrymarum fontibus alluebat, semper prostratus, leuare oculos ad cælum nolebat, neque etiam nomen Dei nominare sed in solis gemitibus perdurabat. Nocte venerunt ad eum dęmones in sepulchro clamantes Quid est quod agis ô impiissime & flagitiosissime? Postquam omni spurcitia & impuritate satiatus es, nec iam sufficiunt vires ad facinora, tu christianus videri vis, & pudicus, & patiens, quasi iam alius possit tibi dari locus satiato in malo, quam qui tibi nobiscum debetur? vnus ex nobis es, aliud esse non potes, redi ad nos, & quod tibi superest tempus, in perfruenda voluptate non perdas. Quid temetipsum ante tempus supplicijs tradis? Quid enim aliud passurus esses in inferno, nisi hoc quod tibi nunc ipse conquiris? si te pœna delectat, expecta paululum & inuenies paratam, nunc interim fruere muneribus nostris, quæ semper dulcia & grata duxisti. Ille autem tacitus iacebat, & cum eadem & duriora sæpe repeterent, nec ille moueretur; videntes dæmones verba contemni in furorem prolapsi verberibus eum cędere aggressi sunt, ita quod semineceem reliquerunt, nec tamen moueri potuit de loco, quo orationis causa iacuerat. Altera vero nocte repente eum grauioribus verberibus cruciant, nec tunc etiam moueri potuit, melius esse dicens mori, quàm dæmonibus obedire. Tertia autem nocte absque vlla miseratione irruentes in eum, omnibus pœnis & cruciatibus eum conficiunt. Cumque iam corpus in supplicijs defecisset, tamen extremus spiritus dęmonum obsistebat imperio. Quod postquam viderunt impij voce magna clamantes. Vicisti, inquiunt, vicisti. Et vt virtute quadam cœlitus fugati, præcipites abscedunt.

Idem exemplum eiusdem contra præsumptuosos.

CAP. VIII.

FVit quidam monachus in eremo omni virtutum flore ornatus, qui cum in corpore instar Angelorum vitę fungeretur officijs, Dominus quotidiani victus ei curam exhibebat, quotidie enim ingrediens speluncam, inueniebat mensam & panem superpositum miræ suauitatis, mirique candoris, ex quo refectus, gratias Deo referens, ad orationes & hymnos conuertebatur. Cumque de suis meritis gloriari cœpisset, continuo subintrauit in eum desidia quædam animi tam parua, quam nec posset aduertere; post hæc maior creuit negligentia, ita vt iam tardior fieret ad orationem. Cumque parum psallendi ministerium exhibuisset, anima eius quasi nimio labore fatigata requiescere festinabat, quia sensus eius reprobus effectus est; erat enim iam clandestina quædam in corde eius turpis cogitatio ac nefanda. Cumque post orationes cibum solito requisiuisset, inuenit solito panem mensæ superpositum, ex quo refectus de his quæ in corde eius versabantur, nihil emendare curauit, & spernentem minima paulatim casurum sese non intellexit. Cumque iam grauis libidinis stimularetur incendio, post orationem ingressus vt cibum sumeret, panem quidem inuenit, sed aliquantulum sordidiorem, admiratusque & tristis factus intellexit, quod hoc ipsum respiceret hoc genus monstri; cibo tamen sumpto refectus est. Post diem tertium triplicatis vrgeri stimulis cœpit; occupauerunt enim eum cogitationes, & quasi iam præsens & secum accumbens imago mulieris, quam & amplecti sibi videbatur, & ad turpes vsus habere substratam. Processit tamen & alia die ad solita psallendi officia, sed stabat vagis oculis, & mente captiuus. Cumque solito ad vesperam ingressus esset sumere cibum, panem quidem inuenit, sed sordidissimum atque aridissimum, & quasi à muribus vel à canibus vndique corrosum. Tunc ille ingemuit, & lachrymas fudit, sed non ita vberes, quæ possent flammam tanti ignis extinguere, sumpsit tamen cibum, sed non * tanquam solebat. Cum igitur cogitationes quasi cohors barbarica vndique eum vallarent, exurgens nocte iter arripuit per eremum tendens ad ciuitatem. Die autem

* *In manus scr. legitur quantum.*

facto vidit quandam fratrum cellulam vbi fatigatus requieuit; cumque refectus esset, & parum quieuisset, ex more quasi ab eruditissimo & prudentissimo patre cœperunt verbum ædificationis expetere, interrogareq; eum, quis diaboli laqueos possit effugere, & turpes cogitationes ab eo immissas depellere. Tunc ille eos sufficienter docuit, & in semetipsum regressus, ait: Quomodo alios moneo, & ipse decipior. Age ergo prius miser, quæ facere alios mones. Et intelligens se miserabiliter supplantatum, valedicens fratribus, cursu rapidissimo ad speluncam suam redijt; prosternens se in orationem & dicens; *Nisi Dominus adiuuisset me, paulominus habitasset in inferno anima mea.* Conclusit autem se in speluncam, & in cilicio, & in cinere cum lachrymis iacuit, donec adstitit Angelus Domini dicens ei: Suscepit Dominus pœnitentiam tuam, & repropiciatus est tibi, sed caue tibi ne vltra elatus decipiaris.

Psal. 93.

De Sanctis Abbatissis Sara, & Sincletice, & dictis earum.

Cap. IX.

Helinandus. Eodem tempore creduntur fuisse duæ laudabiles Abbatissæ Sara, & Sincletice, quarum Sara 13. annis à spiritu fornicationis fortiter est impugnata, & orabat Deum; vt non recederet ab ea huiusmodi pugna, sed dicebat; Domine da mihi fortitudinem: Apparuit autem ei oranti super lectulum suū spiricus ille dicens; Tu me vicisti Sara. *Ego*, inquit, *te non vici, sed Dominus meus Iesus Christus.* Hæc super alueum fluminis 40. annis habitauit, & nunquam inclinata est vt flumen aspiceret.

Quæ autem fuit illa Sincletice, vel vbi habitauit, legisse me non memini, sed multa ab ea sapienter dicta sunt, ex quibus ista sunt.

Sicut qui ignem accendere volunt prius sumantur: ita & nos diuinum ignem cum lachrymis accendere in nobis debemus.

Dicta sapientia Sincletice.

Stulta castitas est quę indecenter aspicit, vel inordinate ridet.

Sicut venena expellunt acriora medicamenta, sic sordidas cogitationes ieiunium cum oratione. Et sicut fortia vestimenta calcata pedibus, & sępius reuersata incandidantur, sic fortis anima per paupertatem voluntariam amplius confirmatur.

Aduersarius noster facilius à nihil possidentib. superatur: non enim habet quo lædat.

Sicut gallina deserens nidum suum facit oua sua sine pullis perire; sic monachus vel virgo de loco ad locum transiens frigescit, & mortificatur.

In tribulatione positus, si ferrum es, spera tibi ignem appositum ad tollendum eruginem; si aurum, idem spera ad augendam claritatem.

Qui peccant in sæculo, etiam nollentes mittuntur in carcerem & puniuntur, & nos ergo voluntarie redigamus nos in custodiam, vt æternas pœnas euadamus.

Qui nauigare incipiunt primo prosperum ventum habent, postea sæpe contrarium: Sed sicut nautæ non statim nauem exonerant, sed sustinent procellam & pugnant, & postea rectum cursum inueniunt, sic & nos aduersa incurrentes in proposito crucem pro velo erigamus, & per patientiam cito superabimus.

Thesaurus manifestus cito perditur, sic & virtus cognita & publicata.

Noli subito, & simul arma tua expendere, ne nudus inuentus in bello, facile capiaris: Anima nostra miles est, arma nostra corpus nostrum.

Nos in tranquillo mari nauigamus, sæculares in procelloso, nos in die, illi in nocte; & tamen plerumque periclitamur de negligentia, illi timentes, & solliciti saluantur.

Sicut nauis aliquando mole fluctuum exterius opprimitur, aliquando pondere suo crescente sentina, sic & nos aliquando dæmonum nequitia, aliquando iniquitate propria.

De bona indole sancti Martini.

Cap. X.

Authør. Floruit his temporibus in Gallia beatus Martinus Turonensis Archiepiscopus; cuius vitam Sulpitius Seuerus, qui fuerat eidem viro sancto familiarissimus, luculento sermone descripsit.

Seuerus Sulpitius in vita S. Martini. Igitur Martinus Sabariæ Pannoniarum oppido oriundus fuit, sed intra Italiam Ticini altus est; parentibus secundum sæculi dignitatem non infimis, gentilibus tamen, pater eius miles primum, post Tribunus militum fuit. Ipse armatam militiam in adolescentia secutus, inter scholares alas sub Rege Constantino, deinde sub Iuliano Cæsare militauit; non tamen sponte, quia à primis fere annis diuinam potius seruitutem sacra illustris pueri aspirauit infantia. Nam cum esset annorum decem, inuitis parentibus ad Ecclesiam confugit, seq; catechumenū fieri postulauit. Mox mirum in modum totus in Dei opere conuersus, cum esset annorum 12. eremum concupiuit; fecissetque votis satis, si ætatis infirmitas non obstitisset. Animus tamen eius aut circa monasteria aut circa Ecclesias, semper intentus meditabatur adhuc in ætate pueríli, quod postea deuotus impleuit. Sed cum edictum esset à Regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur, prodente patre, qui fælicibus eius actibus inuidebat; cum esset annorum 15. raptus, & catenatus sacramentis militaribus implicatus est, vno tantum seruo comite contentus; cui tamen versa vice Dominus seruiebat, adeo vt plerumque ei calceamenta ipse detraheret, & ipse detergeret, cibum vna caperent, hic tamen sæpius ministraret. Necdum in Christo regeneratus, egebat quod decuit bonis operibus baptismatis candidatum, assistere, scilicet laborantibus, opem ferre miseris, alere egentes, vestire nudos; nihil sibi ex militiæ stipendijs præter quotidianum victum reseruabat.

Beati Martini militia.

Quodam itaque tempore cum iam nihil pręter arma, & simplicem militiæ vestem haberet, obuium habuit in porta Ambianensi pauperem nudum; nihil præter clamydem qua indutus erat habebat, iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro quo accinctus erat, mediam diuidit, partem eius pauperi tribuit, reliqua rursus induitur. Nocte igitur insecuta cum se sopori dedisset, vidit Christum clamydis suæ, quam pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissime Dominum, vestemque quam dederat iubetur agnoscere: mox ad Angelorum circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit.* Cum autem esset annorum duodeuiginti, ad baptismum conuolauit.

Pauperem vestit apud Ambianenses.

Martino apparet Christus.

Quo tempore baptizatus est.

Interea Iulianus Imperator contra Barbaros irruentes intra Gallias pugnaturus, militibus suis pecunias erogauit, sed Martinus nolens accipere donatiuum, quia nolebat amplius militare Iuliano, respondit; *Christi ego sum miles, pugnare mihi non licet.* Et cum Iulianus diceret, quod metu belli, non religionis gratia, militiam resignaret, Martinus intrepidus respondit; quod *solo signo crucis armatus die crastina hostium cuneos penetraret;* vnde custodiri iubetur, vt inermis Barbaris obijceretur: sed die sequenti data pace, sic eum Dominus custodiuit, vt subactis sine sanguine hostibus, propter eum nullus in prælio moreretur.

Militiam mundi deseris vt Christum sequatur.

De persecutionibus quas relicta militia sustinuit, & de duobus mortuis quos suscitauit.

Cap. XI.

Exinde relicta militia perrexit ad sanctum Hilarium Pictauiensem Episcopum, ibique acolythus ordinatus est. Monente Domino in somnis ad patriam & parentes suos redijt, & in illo itinere se multa aduersa passurum prædixit. Nam inter alpes incidens in latro-

Ad Beatum Hilarium festinat.

nes,

nes, cum iam ictum ferientis latro alius contineret, vinctis post tergum manibus custodiæ traditur, eumque latro an timeret percunctatur. At ille dixit, nunquam se tam fuisse securum, misericordemque Deum maxime in tentationibus affuturum. Sicque latroni qui eum custodiebat de euangelio prædicabat, quod latro credens, & Martinum ad viam reducens, postea vitam in religione finiuit. Diabolusque in humana forma ei apparuit dicens: Quocumque ieris, diabolus tibi aduersabitur. Et cum Martinus dixisset: *Dominus mihi adiutor non timebo quid faciat mihi homo*, diabolus ante eum euanuit. Itaque Matrem suam conuertens, patre in malitia perdurante dum per totum orbem Ariana hæresis pullularet, penè solus constanter obsistens, publice virgis cæsus, & de ciuitate eiectus, Mediolanum venit: & inde ab hæreticis exturbatus, cum vno tantum presbytero ad quãdam insulam perrexit, ibique inter alias radices herbarum helleborum gramen venenatum comedit, & sentiens periculum, non solum mortem, sed etiam omnem dolorem *virtute fidei & orationis exclusit.* Ibique audiens quod beatus Hilarius de exilio rediret, profectus est ei obuiam. Cumq. ab eo gratissime fuisset exceptus, haud longe sibi ab oppido monasterium collocauit; & post modicum duos mortuos suscitauit: horum vnus catechumenus se ei iunxerat, cupiens instrui disciplinis, sed paulòpost correptus, ipso absente absque baptismate decessit. Regressus ergo Martinus exanime corpus inuenit; flens & eiulans accurrit, eumque oratione sua suscitauit; qui baptizatus plurimis annis postea vixit. Idem referre solitus erat, se corpore exutum ad tribunal Iudicis ductum, deputandumque obscuris locis, & cum vulgaribus turbis tristem excepisse sententiam: tunc per duos Angelos Iudici fuisse suggestum, hunc esse pro quo Martinus oraret; ita per eosdem Angelos iussum reduci, & Martino redditum, vitæq; pristinæ restitutũ.

A latronibus capitur.

Latronem conuertit ad fidem.

Arianis resistens virgis cæditur.

Radicibus & helleboro vescitur.

Catechumenum sibi socium in vitam reuocat.

Nec multo post dum agrum Lupicini cuiusdam honorati præteriret, & audito clamore & luctu, quid esset inquireret, indicatur, vnum de familia seruulum laqueo sibi vitam extorsisse: quo cognito cellulam in qua corpus iacebat, ingreditur: exclusis omnibus turbis, superstratus corpori, aliquantisper orauit; & eum ad vitam reduxit. Qui apprehensa beati viri dextera in pedes constitit, atque ita cum eo vsque ad vestibulum domus turba omni inspectante processit.

Suffocatus à mortuis suscitatur.

De vita eius episcopali & monastica.

Cap. XII.

SVb eodem fere tempore Martinus ad Episcopatum Turonicæ Ecclesiæ petebatur; sed cum erui à monasterio suo non facile potuisset, Ruricius quidam, vnus è ciuibus vxoris languore simulato, ad genua illius prouolutus vt egrederetur obtinuit. Ita dispositis in itinere ciuium turbis, sub quadam custodia ad ciuitatem vsque deducitur. Pauci tamen & nonnulli ex ipsis qui ad constituendum Antistitem fuerant euocati, impiè repugnabant, dicentes: scilicet contemptibilem esse personam, indignum esse Episcopatu, hominem vultu despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Ita à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum dum vituperare cupiunt, prædicabant. Iam vero sumpto Episcopatu, idem constantissime perseuerabat, qui prius fuerat; eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas fuit: atque ita plenus auctoritatis & gratiæ implebat Episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemque desereret. Aliquamdiu ergo adhærẽte ad Ecclesiam cellula vsus est: deinde cum inquietudinem frequentantium ferre non posset, duobus fere extra ciuitatem miliaribus monasterium construxit. Qui locus secretus & remotus, vna tantum eademque arcta admodum via adiri poterat, ipseque ex lignis contextam cellulam habebat. Multi quidem è fratribus in eundem modum, plerique saxo superiecti montis cauato, receptacula sibi fecerant. Discipuli vero erant 80. qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquam proprium habebat, omnia in medium conferebantur. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coegisset. Plerique camelorum setis vestiebantur, & mollior habitus pro crimine erat, pluresque ex his postea Episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas aut Ecclesia, quæ non se de Martini monasterio cuperet habere sacerdotes?

D. Martinus tractus ad Turonẽsem episcopatum.

Episcopus Turonensis creatur.

Monasteriũ construit apud Ligerim.

Monastica vita ratio.

Erat haud longe ab oppido proximus monasterij locus, quem falsa opinio hominum velut consepultis ibi martyribus sacrauerat. Nã & altare ibi à superioribus Episcopis constitutũ habebatur: sed Martinus, non temere adhibens incertis fidem, ad locũ pergit, deinde super sepulchrum ipsum astans orauit ad Dominũ, vt quis esset vel cuius meriti esset sepultus, ostenderet. Tunc conuersus ad læuam, videt prope assistere vmbram sordidã, trucem. Imperat, nomen meritumque vt loqueretur. Nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussum, errore vulgi celebratum, nihilque sibi cum martyribus esse commune, cum illos gloria, se pœna teneret. Mirum in modum vocem loquentis, qui aderant audiebant, personam tamen non videbant. Tunc Martinus quid vidisset exposuit; iussitque ex eo loco altare quod ibi fuerat, submoueri, atque ita populum superstitionis illius absoluit errore.

Aram latroni consecratam demolitur.

De miraculis eius.

Cap. XIII.

ACcidit autem post, dum iter ageret, vt Gentilis cuiusdam corpus, quod ad sepulchrum superstitioso funere deferebatur, obuium haberet: conspicatusque eminus venientium turbam, quid nam id esset ignarus, paululum stetit. Æstimans autem profanos ritus agi sacrificiorum, eleuato in aduerso signo crucis, imperat turbæ, non moueri loco, onusque deponere. Hic vero mirum in modum videres miseros, primum velut saxa riguisse, deinde cum primo mouere se summo conamine niterentur, vltra accedere non valentes, ridiculam in vertiginem rotabantur, donec victi corporis grauitate, onus deponunt, attoniti & semetinuicem aspectantes, quid nam, sibi accidisset, taciti cogitabant. Sed cum beatus vir comperisset exequiarum illam esse frequentiam, non sacrorum, eleuata rursum manu dat eis abeundi & tollendi corporis potestatem: ita eos & cum voluit stare compulit, & cum libuit abire permisit.

Obuios resistere coegit baiulos reddiditque sui impotes.

Iterum dum in vico quodam templum antiquissimũ diruisset, & arborem Pinum, quæ fano proxima; esset aggressus excidere, Antistes loci illius, cæteraque turba gentilium cœpit obsistere. Et cum ijdem illi dum templum euerteretur, imperante Domino quieuissent, succindi arborem non patiebantur. Ille eos sedulo commonere cœpit, nihil esse religionis in stipite, Deum potius, cui seruiret ipse, sequerentur; arborem illam excindi oportere, quia esset dæmoni dedicata. Tunc vnus ex his qui erat audacior cæteris; si habes, inquit, aliquã de Deo tuo quem dicis te colere fiduciam, nosmetipsi succindemus hanc arborem, tu ruentem excipe; & si tecum est tuus (vt dicis) Dominus, euades. Cumque ille confisus in Domino intrepide se offerret; illi facilem arboris suę iacturam habentes, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruisset, eo loco vbi Pinus accliuis ruitura erat, vinctum Martinum statuunt; & ipsi Pinum cum gaudio succindunt. Psallebant eminus monachi, solam martini mortem exspectantes. At ille confisus in Domino arbori iam super se ruenti manu leuata *signum salutis* opposuit, & illa, turbinis modo retroacta, diuersam in partem ruit, adeo vt rusticos, qui tuto in loco steterant penè prostrauerit. Tunc cœperunt gentiles stupere miraculo, monachi flere præ gaudio, Christi nomen in communi prędicare, nemoque fere ex immani illa multitudine gentilium fuit, qui non impositione manus desiderata, relicto impietatis errore, *Dominum Iesum crediderit*; vbi autem fana destruxerat, statim ibi aut Ecclesias, aut monasteria construebat.

Fana gentilium diruit.

Ruentem arborem excipiens liberatur.

Ædeficantur templa Deo.

Item de eodem.

CAP. XIIII.

CVm in vico quodam fano antiquissimo ac celeberrimo ignem immisisset, in proximam imo inhærentem domum agente vento, flammarū globos ferebatur, quod vbi Martinus aduertit, rapido cursu tectū domus scandit, obuium se aduenientibus flammis inferens; tum vero mirum in modum cerneres contra vim venti ignem retorqueri, vt compugnantium inter se elementorum quidam conflictus videtur; ita virtute Martini ibi tamen ignis est operatus, vbi iussus est.

Aduentu B. Martini ignis exstinguitur.

Cum ibidem templum opulentissimum superstitione religionis voluisset euertere, restitit multitudo gentium, adeo vt non absque iniuria sit repulsus. Itaque secessit ad proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus, & cinere, ieiunans semper atque orans precabatur Dominum, vt quia templum illud euertere humana manu non potuisset, virtus illud diuina dirueret. Tunc subito ei duo Angeli hastati atque scutati instar militiæ cælestis se obtulerunt, dicentes, missos se à Domino, vt rusticam multitudinem fugarent, præsidiumque Martino ferrent. Itaque regressus ad vicum, inspectantibus gentilium turbis & quiescentibus, dum profanam ædē vsque ad fundamenta dirueret, aras omnes atque simulachra redegit in puluerem. Omnes autem fere in Dominum Iesum crediderunt.

Ab Angelis iuuatur in diruendo fano.

Quid etiam in pago Æduorum gestum sit referam, vbi dum templū itidem euerteret, furens gentilium rusticorum in eum irruit multitudo. Cumque vnus audacior cæteris, stricto eum gladio peteret, reiecto pallio nudam ceruicem percussori præbuit, nec cunctatur ferire gentilis; sed cum dexteram altius extulisset, resupinus ruit, consternatusque diuino metu veniam precabatur.

Gladio ferienti se subiicit.

Nec dissimile huic fuit illud quod cum eum Idola destruentem cultro quidam ferire voluisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum, non comparuit. Curationum vero in eo tam potens gratia fuit, vt nullus fere ad eum ægrotus accesserit, qui non continuo recepit sanitatem.

Adhuc de eodem.

CAP. XV.

ALiquando in quodam oppido Patrisfamilias cuiusdam domum ingressus, in ipso limine restitit, dicens; horribile in atrio domus dæmonium se videre. Cui cum, vt discederet, imperaret, quendam è familia, qui in interiori parte ædium morabatur, arripuit: sæuire dentibus miser cœpit, & obuios quoscumque laniare. Commota est domus, familia turbata, populus in fugam versus. Martinus se furenti obiecit, ac primum stare ei imperauit; sed cum dentibus fremeret, hiantique ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit: dicens: *Si habes*, inquit, *aliquid potestatis, hos deuora.* Tum vero, ac si candens ferrum faucibus accepisset, longe reductis dentibus digitos beati viri vitabat attingere: & cum fugere de obsesso corpore pœnis & cruciatibus cogeretur, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relinquens vestigia, fluxu ventris est eiectus.

Dæmoniacum curat.

Interea cum de motu atque impetu barbarorum subita ciuitatem fama turbasset, dæmoniacum ad se exhiberi iubet; imperat vt an verus esset hic nuncius, fateretur. Tunc confessus est 16. dæmones fuisse, qui rumorem hunc per populum disseminassent, vt hoc saltem metu ex illo Martinus oppido fugaretur; barbarosque nihil de irruptione cogitare.

Dæmonum stratagema eludit.

Apud Parisios vero, dum portam ciuitatis illius magnis secum turbis euntibus introiret, leprosum miserabili facie horrentibus cunctis osculatus est, atque benedixit; statimque ab omni malo emundatus est. Sed nec hoc prætereundum est, quod fimbriæ vestimento eius, ciliciaque detractæ, crebras super infirmantibus egere virtutes.

Osculo leprosum sanat.

Paulinus vero, vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum grauiter dolere cœpisset, & iam pupillam eius crassior nubes superducta texisset, oculum ei Martinus peniculo contigit, pristinamque ei sanitatem, sublato omni dolore restituit. Ipse autem cum casu quodam esset de cænaculo deuolutus, & per confragosos scalæ gradus decidens, multis vulneribus esset affectus, cum exanimis iaceret in cellula, & non modicis doloribus cruciaretur, nocte ei Angelus visus est vulnera eluere, & salubri vnguine concussi corporis membra contingere, atque ita postero die restitutus est sanitati, vt nihil vnquam videretur pertulisse.

Oculum sanat tactu peniculi.

Ipse casu vulneratus ab Angelo curatur.

De eiusdem constantia & æquitate.

CAP. XVI.

CVm autem ad Imperatorem Maximum ferocis ingenij virum, & bellorum ciuilium victoria elatum, plures è diuersis partibus Episcopi confluerent, & fœda circa principem omnium adulatio notaretur, seq; degeneri inconstantia, regię clientelę sacerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino apostolica auctoritas permanebat. Nam etsi pro aliquibus supplicandum Regi fuit, imperauit potius, quàm rogauit. A conuiuio eius frequenter rogatus, abstinuit, dicens; se eius mensæ participem esse non posse, qui duos Imperatores, vnum regno, alterum vita priuasset. Postremo cum Maximus se non sponte sumpsisse imperium, affirmaret, sed impositam sibi à militibus diuino nutu regni necessitatem armis defendisse; tandem victus vel ratione vel precibus ad conuiuium venit, & sellula iuxta Regem posita consedit. Ad medium fere conuiuium (vt moris est,) pateram Regi minister obtulit. Ille sancto admodum Episcopo potius dari iubet, expectans atque ambiens, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se biberet; nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum, aut eos qui à Rege erant proximi, presbytero pertulisset. Quod factum Imperator, omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, vt hoc ipsum eis, in quo contempti fuerant placeret.

Adulatio Episcoporum.

An. Ch. 386.

Dignitas sacerdotalis Regia dignior.

Constat autem etiam Angelos ab eo plerumque visos, ita vt conserto inuicem apud eum sermone loquerentur. Diabolum vero tam conspicabilem, & subiectum oculis habebat, vt siue se in propria substātia contineret, siue in diuersas figuras spiritualesque nequitias trāstulisset, qualibet ab eo sub imagine videretur. Quod cum diabolus sciret se effugere non posse, conuicijs eum frequenter vrgebat, quia insidijs fallere non posset.

Angelorum consortio sæpe est vsus.

Quòd dæmonum insidias & præsens & absens prospiciebat.

CAP. XVII.

QVodam autem tempore cornu bouis in manu cruentum tenens, cum ingenti fremitu cellulam eius irrupit, cruentamque ostentans dexteram, & admisso recenter scelere congaudens; *vbi est*, inquit, *Martine virtus tua? vnum de tuis modo interfeci.* Tunc ille conuocatis fratribus, refert, quod diabolus indicasset, sollicitos esse iubet per cellulas singulorum, quisnam hoc casu fuisset affectus. Neminem quidem deesse de monachis, sed vnum rusticum mercede conductum, vt vehiculo ligna deferret iuisse ad siluam nunciant. Iubet igitur aliquos ire ei obuiam. Itaque haud longe à monasterio iam pene exanimis inuenitur, extremum tamen spiritum trahens, indicat fratribus casum mortis & vulneris; iunctis scilicet bobus, dum dissoluta arctius lora constringi, bouem sibi excusso capite inter inguina

Cellam eius irrumpit diabolus.

cornu

cornu infecisse; nec multo post vitam reddidit. Videris quo iudicio Dei, diabolo data fuit hæc potestas. In Martino mirabile illud erat, quod & hæc & multa huiusmodi si quoties accidissent, lõge ante prævidebat, & sibi nunciata fratribus indicabat. Frequenter autem diabolus dum mille nocendi artibus sanctum virum conabatur illudere, visibilem ei se formis diuersissimis ingerebat, aduersus quem semper intertritus, se *signo crucis & orationis auxilio protegebat*. Testabatur etiam aliqui de fratribus, audisse dæmonem proteruis Martinum vocibus increpantem, cur intra monasterium aliquos ex fratribus, qui cum baptismi gratiam diuersis erroribus perdidissent, conuersos postea recepisset; exponentem crimina singulorum: Martinum diabolo repugnantem, respondisse constanter, antiqua delicta melioris vitæ conuersatione purgari, & per misericordiam Domini absoluendos esse peccatis, qui peccare desierint; contradicente diabolo, non pertinere ad veniam criminosos, & semel lapsis nullam à Domino præstari clementiam: tunc in hanc vocem fertur exclamasse Martinus; si tu ipse, ô miserabilis, ab hominum insectatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore, cum dies iudicij in proximo est, pœniteret, ego tibi vere confisus in Domino, Christi misericordiam pollicerer.

Diaboli & varia formæ & illusiones.

Qualiter diabolum sibi purpuratum apparentem repulit.

CAP. XVIII.

QVodam die diabolus luce purpurea circumiectus, indutus veste regia, diademate ex gemmis auroque redimitus, calceis auro illitis, sereno ore, læta facie, oranti Martino in cella astitit; qui cum primo aspectu eius fuisset hebetatus, diu multumque ambo silentium tenuerunt. Tunc prior diabolus: Agnosce, inquit, Martine quem cernis; Christus ego sum; descensurus ad terras, prius me tibi manifestare volui. Adhuc cum Martinus taceret, nec quicquam responsi referret, iterare ausus est diabolus professionis audaciam: Martine quid dubitas credere, cum videas? Christus ego sum. Tum ille reuelante sibi spiritu, vt intelligeret diabolum esse; non se, inquit, Dominus Iesus purpuratum & diademate renitentem venturum esse prædixit; ego Christum, nisi in eo habitu formaque qua passus est, nisi crucis stigmata præferentem videro, venisse non credam. Ad hãc vocem ille statim vt fumus euanuit, & cellulam tanto fœtore compleuit, vt indubia indicia relinqueret diabolum se fuisse. Hoc itaque gestum, vt supra retulimus, ex ipsius Martini ore cognouimus, ne quis forte existimet fabulosum.

Diaboli arte tentatur B. Martinus.

Christi apparentis imago.

Nam cum olim audita fide eius, vita atque virtutibus, æstuaremus desiderio illius, gratam nobis ad eundem videndum peregrinationem suscepimus, simul quia iam ardebat animus vitam illius scribere; partim ab ipso inquantum ille interrogari potuit, sciscitati sumus: partim ab his qui interfuerant, vel sciebant cognouimus. Quo quidem tempore credi non potest, qua me humilitate, qua benignitate susceperit; congratulatus plurimum, & gauisus in Domino quod tanti esset habitus à nobis, quem peregrinatione suscepta expetissemus. Miserum me, (pene non audeo confiteri) cum me sancto conuiuio suo dignatus est adhiberi; aquam manibus nostris ipse obtulit, ad vesperam pedes lauit.

Auctoris cũ Martino congressus & conuictus.

Qualiter in incendio tentationem passus est.

CAP. XIX.

CVm ad diæcesim quandam pro solenni consuetudine (sicut Episcopis visitare ecclesias suas moris est) media fere Martinus hyeme venisset, mansionem ei in secretario ecclesiæ clerici parauerunt, multumque ignem scabro iam & pertenui pauimento subsiderunt, lectumque ei plurimo stramine extruxerunt. Deinde cũ se Martinus cubitum collocasset, insuetam mollitiem strati male blandientis horrescit, quippe qui nuda humo vno tantum cilicio superiecto, accubare consueuerat. Itaque quasi accepta permotus iniuria, stramentum omne proiecit, & casu super fornaculam, partem paleæ illius, quam remouerat, aggessit. Ipse autem, vt erat moris nuda humo lassitudine itineris vrgente requieuit. Ad mediam vero noctem per interruptum pauimentũ ignis æstuans, arescentes paleas apprehendit: Martinus somno excitatus, re inopinata, ancipiti periculo, & maxime (vt referebat) diabolo insidiante atque vrgente præuentus, tardius quam debuit ad orationis confugit auxilium. Nam erumpere foras cupiens, cum pessulo quem ostio obdiderat, diu multumque luctatus, grauissimum circa se sensit incendium; adeo vt vestem, qua indutus erat, ignis absumpserat. Tandem in se reuersus, non in fuga, sed in Domino esse præsidium, scutum fidei, & orationis arripiens, medijs flammis totus ad Dominum conuersus, incubuit. Tum vero diuinitus igne submoto innoxio sibi orbe flammarũ, orabat. Monachi autem, qui præ foribus erant, crepitante, & colluctante incendij sono, obseratas infringunt fores, emotoque igne medijs flammis Martinum aufferunt, cum iam penitus esse consumptus tam diuturno incendio putaretur. Cæterum (vt verbis meis Dominus est testis) mihi ipse referebat, & non sine gemitu fatebabatur, in hoc se diaboli arte deceptũ, vt excussus à somno consilium non haberet, quo per fidem, & orationem periculo repugnaret: denique tam diu circa se sæuisse ignem, quamdiu erumpere per ostium turbatus mente tentauit. Vbi vero auxilium crucis, & orationis arma repetisset, medias cessisse flammas; seque sensisse tunc rorãtes, quas fugiens male esset expertus vrentes, vnum intelligat, quisquis hæc legerit, non tantum tentatum quidem illo Martinum periculo, sed probatum.

E medijs flammis liberatur.

In Deo præsidium collocat.

De vita sancti Maurilij Andegauensis.

CAP. XX.

EX *gestis eius*. Huic sancto viro contemporaneus fuit Maurilius Andegauensis Episcopus. Hic enim Mediolanensis oppidi indigena extitit, parentibus splendidissimis, & ab ipsis pene cunabulis à B. Martino, qui illis temporibus Mediolani sibi monasterium collocauerat, sacris litteris, & liberalibus studijs institutus est. Sed B. Martino Arianorum præsidia de ciuitate illa expulso, sanctus iam Maurilius tam amore, quam magnorum præceptis parentum, qui Martinum prius sequi concupierant, ibidem demoratus est quousque à B. Ambrosio ipsius ciuitatis Episcopo officium lectoris accepit. Interea patre eius, qui nobilitate, ac viribus totam pene regebat Hesperiam, defuncto, relicta matre omniumque rerum suarum cupiditate habendi, sub * Iuliano, tunc Cæsare, Martinum, qui Turonicam in Gallia iam regebat Metropolim expetijt; & sacerdotij gratiam eo cogente suscepit. Deinde Turonis egressus, qui solitariam, si posset, sibi vitam eligeret, Andegauorum vrbem aggressus est; & audiens non longe à fluuio in villa, cui Calonna nomen erat, fanum esse antiquissimum, diuersisque Idolorum culturis dedicatum, illuc aduenit; vidensque illud, eo quod dignitatem loci tenebat, humana non posse manu dirui, Dominum vt illud destrueret, exorauit. Mox vero diuinitus ignis de cælo dimissus, quicquid simulacrorum, & immunditiæ ibidem reperit, sub momenti hora consumpsit. Eliminata igitur omni spurcitia Christo honorabilem ecclesiam ibi fundauit, & vt dedicaretur à B Martino obtinuit, ibique bissenos degens per annos, multis se ieiunijs, & orationibus sedule Domino mancipauit, magnasque & mirabiles virtutes per eum Dominus fecit.

Patria S. Maurilij.

** Est mendũ librarij, legendum forte assis, Valentiniano.*

Fanum dæmonum diuinitus concrematur.

Nam dum pastores in illa regione vigilarent, vnusquisq; eorum noctu pecora custodiret, contigit vt qui-

dam puer morderetur à vipera, cuius virus se repēte per omnes pueri venas infudit, & totum hominem in tumorem conuertit, de quo cum nihil aliud prestolaretur nisi interitus; cæteri pastores fide commoniti, eum præsentiæ deferunt confessoris, qui vniuersa pueri membra signauit, & oculos ad cœlum erigens, in ipso vulnusculo per quod vipera virus influxerat, de propria saliua *signum crucis* impressit, statimque venenum ex omnibus corporis partibus reuocatum, cucurrit ad ipsum, per quem se immerserat, locum, & puer integræ sanitati mox redditus, ad Domini sui, quem reliquerat, cucurrit seruitium.

Vide vim mirabilem signi crucis.

De quibusdam eius miraculis.

Cap. XXI.

NOn longe vero à præscripto vico Calonnæ, cui vir beatus præerat, quemque sedulus incolebat, erat quidam collis nomine Præsciacus, diuersis Idolorum titulis decoratus, vnde Maurilius animarum perditionem dolens, adhibitis secum fidelibus viris, perexit ad locum, vt illud euerteret: quo cum peruenisset, dæmonia ibi latentia clamauerunt, dicentia: Quid nos etiam hic Maurili persequeris? in his regionibus nullus est locus quo te euadere valeamus. Illico in aduersum *signo sanctæ crucis* opposito, dęmonia repente, eleuato magno mugitu, non sine immenso fœtore fugerunt. Ille aut omnium Idolorum simulacra coaduri pręcepit, & ignibus concremans, in fauillam redegit, mundansque diligentius locum, ibidem honorabile monasterium statuit.

Fugantur dæmones signo crucis.

Prętereuntibus autem mercatoribus sedem eius, vnus eorum qui vendendus ducebatur, magno prosiliens impetu Ecclesiam ingressus est, & prouolutus cum lachrymis confessoris pedibus, orabat vt suis precibus aut precijs sese pro amore Dei redimeret, secumque retineret, qui furtim propria captiuabatur patria, vendendus ducebatur in alienam. Cuius verbis & fletibus suum patrioticum recognoscens, commotus pia mente sacerdos; nec mora, pro captiuo ipso Dominum supplicaturus egreditur, humiliter sibi supplicabat, vt sibi venderetur, quatenus à se seruitio absolutus, liber ad patriam reuerteretur. Sed cum Dominus ipsius summa obstinatione id fieri posse negaret, annuit suis, vt ipsum de ecclesia velociter detraherent. Cædentibus autem ministris, vimque facientibus, ac Domini sui præcepta exequentibus, immensis vocibus captiuus clamare cœpit: Miserere, & succurre serue Dei, quem deuotus & liberandus expetij. Sacerdos vero flens solo paululum positis genibus, rursusque eleuatis ad cælum manibus, inquit: *Domine Deus omnipotens, qui in angustia constitutis, & de tua misericordia vere confidentibus, celeri pietate succurris, subueni huic captiuo, pro quo te supplex exoro.* Ad hanc Sacerdotis vocem, tanta vis febrium Dominū ipsius arripuit; vt antequam pœnitere succurreret, spiritum exhalaret. Tunc tanta formidine cæteri percelluntur metuentes ne sese viuos terra absorberet, vt vnanimes expeterent Sacerdotem, flebiliter postulantes, quatenus & sibi indulgentiam, & defuncto suis meritis acquireret vitam. Vir vero beatus nimium metuens, ne ipse occasio illius esset perditionis, prostratus terræ immensis planctibus, & crebris singultibus *inuocat Christum*, vt defuncto redderet animam. Nec ante surrexit à solo, donec, & defuncto vitam, & captiuo libertatem acquireret. Negociatores denique, vt sibi retroacta præsumptio indulgeretur, multis donarijs ipsum honorauerunt locum. Quæ prope omnia in vsus pauperum deputauit.

Confugit ad virum Dei captiuus quidam.

Precibus à Deo obtinet captiui missionem.

Excitat defunctum.

Idem de eodem.

Cap. XXII.

NImirum præterea, vt necessitudo compulit humana, nauis Argo haud modica mercibus referta per Ligerim vehebatur. Quędum contra Calonnā ascenderet, subito turbato cū flamine ponto, nauis in vertiginē rotabatur, frangitur antenna, & nūc prora surrigitur eleuata fluctibus, nunc puppis deprimitur inter vndarum hiatus. Victi ergo nautæ tantæque tempestatis timore perterriti, de prȩsenti iam desperantes salute, omnia nauis armamenta eiecerunt, solum præstolantes interitū. Tum repente immensis clamare vocibus cœperunt, dicētes: *Miserere vir Christi Maurili, nostro succurre naufragio, potes enim hoc obtinere à Christo, qui post funus, vitam acquisisti defuncto.* Ad quorum voces exurgens ab oratione Maurilius, festine cucurrit ad littus, & eleuato ex aduerso crucis signo, imperat procellæ ne sæuiret. Cedunt mox deposito rigore spiramina, tumescentes vertuntur vndæ in ęquora, subsequiturque tranquilla serenitas.

Signo crucis sedat tempestatem & multos à morte seruat.

Erat autem familiare beato viro, vt nunc ecclesias, nunc infirmos sedule circuiret, & ne vltra modum fatigatus corpore defecisset, habebat humilis sessor asellum quo sępius vtebatur. Quem nocturnis latro temporibus apprehensum, furari non metuit; sed infœlix dum furatur asellum arripitur à dæmonio, & sic deuians per noctem totam vagabundus illuditur. Mane autem reddito, ante fores beati viri assuit ipse pariter cum asello, crimen, quod commiserat, inuitus confitetur, deinde arreptus à dæmonio fugere nititur, ne curaretur; sed beatus vir furiosum per exorcismi gratiam, prius à dæmonio liberauit, & postmodum ab omni crimine; recepto asino miratus absoluit. Veruntamen propter nocturnā, quam percussus est latro, iniuriam, ne voto priori priuaretur ex toto, qui necessitate cæperat violare, non vitio, tres illi sacerdos aureos dedit, sicque liberum abire permisit.

Sanat dæmoniacum.

De promotione eius ad episcopatum.

Cap. XXIII.

INterea cum talibus vir beatus in prædio Calonnæ floreret meritis, & virtutibus, vrbs Andegaua proprio pastore viduatur; & collectis vndique sacerdotib. cum in vnum non valerent venire secretum alijs alios præferentibus, subito nunciatur Archiepiscopum Sanctissimum Turonicę sedis adesse Martinum. Cuius dum pene omnes sententiam præstolarentur, ait: Viri fratres, audite, & attendite consilium bonum; qui à Deo est electus, erit Pontifex vester Maurilius Calonnensis presbyter ecclesiæ. Qui pari voto conuenientes in sententiam, iam enim eiusdem viri virtutes & merita nouerant, accepto Archiepiscopi præcepto celerrime pergunt, eumque de propria raptum Ecclesia, Martini præsentiæ nolentem sistunt. Qui dum cum B. Martino ecclesiam ingrederetur, statim ad declaranda tanti sacerdotis merita, niueo colore columba diuinitus elapsa super caput eius descendit ac sedit. Multi etiam videre meruerunt, quia quotiescumque B. Martinus ad sacram consecrandi Antistitis benedictionem super caput eius extendisset manum, semper ei præfata aditum dabat columba. Tali igitur miraculo Andegauensis ecclesiæ Maurilio Pontifice substituto; & B. Martino ad propriam sedem reuerso, idem Martinus referre sæpius solitus erat, quod ad benedicendum Maurilium Antistitem, non solum in specie columbæ Spiritus sanctus, sed etiam adfuerat Angelorum exercitus.

Inuitus rapitur ad Andegauensem episcopatū.

Nota de eo testimonium S. Martini eum consecrantis.

Ordinato itaque in Pontificali cathedra ad pastoralis curæ

curæ ministerium, & custodiam Christi ouium Maurilio Pontifice, tanta in eo gratia Domini rutilabat, vt non minora per eum quam dudum per Apostolos signa & miracula fierent. Nam verbis tantum dæmones effugabat, ægrotos vero sola oratione curabat: sed & cæcis, *imposito crucis signo*, visum reddebat.

Ingentia edit miracula.

De spontaneo eius exilio pro puero mortuo sine baptismo.

Cap. XXIV.

EO, in beati Petri Apostoli basilica, sancta solemnia celebrante, aduenit cum moriente puero Matrona, cui quondam sterili eundem, vt nasceretur, ante episcopatum apud Dominum suis meritis obtinuerat: postulans vt filio suo, quem Domino habendum obtulerat, manuum suarum impositione Spiritum sanctum daret, antequam obiret: sed remorante in sancta corporis, ac sanguinis Christi consecratione paululum præsule, puer excessit. Beatissimus igitur Maurilius expleto sancto solemnitatis mysterio, obitumque pueri, qui absque chrysmatis dono excesserat, percognito totum id suæ desitudini deputauit, lachrymis multo tempore irremediabilibus suæ culpam lugens inobedientiæ. Cui cum nec ista sufficerent, diu multumque quid ageret secum animo colluctante, tandem reperit quod inter conciues tantæ negligentiæ piaculum plene expiare nequiret, nisi singularis elapsus, patriam propriam ciuesque relinqueret. Tali igitur reperto consilio, occulte exinde semetipsum eripuit, ex sanctorum reliquijs, quibus sancta Andegauensis Ecclesia decorabatur, secum claues exportans. Cum autem peruenisset ad mare, diuina omnipotentis Dei prouidente clementia, qui manebat in litore, diem transitus sui exarauit in lapide, sicque accersita puppi, inchoati itineris cœpit maturator existere. Cumque processisset in altum, & reliquiarum claues quare secum detulerit, cogitaret: insidiante humani generis inimico, vt dolorem super dolorem sancto viro imponeret, repente claues de manibus elapsæ, submerguntur in æquore. Tunc cum lachrymis fertur exclamasse Maurilius, quod postea rei probauit euentus. Nisi, inquit, has iterum claues videre meruero, patriam, & vrbem nunquam repetam, quam effugio. Transmisso igitur mari, quo, quis esset, abscondere potuisset, mutato habitu vni regionis principum adhæsit, professus se hortulanum fore, quatenus corpus quod vigilijs, ieiunijs, & orationibus castigare decreuerat, ne ex toto deficeret, proprio labore pauisset. Qui cum tali proficeret ministerio, tantam copiam eius meritis Dominus oleribus dabat, vt etiam omnibus quibuscunque necesse fuerat, ex eisdem sufficienter tribueret, & tamen nunquam olera defecerunt, vnde pluribus placebat, & pene ab omnibus amabatur.

Nota de sacramento confirmationis omisse, quantum doleat vir sanctus.

Clam se subducit ab episcopatu.

Fit Principis cuiusdam hortulanus tantus vir.

Qualiter vsquequaque quæsitus est, & inuentus.

Cap. XXV.

INterea plebs Andegauorum, cælitus sibi quondam electo viduata pastore, pauore nimio percellitur, crebrisque visionibus minatur, persepe etiam admonetur, vt proprium pastorem circumquaque perquireret, nisique Maurilius inuentus suæ redderetur ecclesiæ, vrbem Andegauam fore celerius subuertendam. Vnde eiusdem regionis non solum tota nobilitas, sed & vulgaris immensitas collatione facta, in vnum venere decretum, eligere ex ciuibus 4. diffusæ virtutis, ad fidei viros: quibus quæ necessaria ad tanta itineris erant supplenda negocia, sumptibus ex toto collatis, præcipiant, ne vnquam reuertentur donec proprium inuenissent patronum. Qui functi legatione, & deuotius iussa exequentes, vrbes omnes, oppidaque, vel vicos, prætererunt: omnemque fere Europam circuitu ambiunt. Septimo tandem in partes Galliæ reuertentes anno, & minime quem quærebant inuento, diuino ductu ad portum Oceani maris, qui in Britannia manet minori cursu auido peruenerunt, quatenus eis mare quem inuenire non poterant, trans mare quærere niterentur. Præstolantes igitur nauem, cum qua cœptum explere valerent obsequium, dum residerent in littore, scriptum quod supra diximus, inuenerunt in silice. *Hic transijt Maurilius Andegauorum episcopus.* De tam euidenti igitur alacres effecti indicio, trans pontum abiere securi, haud longe autem adhuc acta puppis erat à littore, cum leui flatu, & pendulo velo, ac mari tranquillo, iam medios sali fluctus sulcare secura cœpisset, repente immanis emersus è gurgite piscis prosilijt in Argi. De quo cum Deo gratias retulissent ipsumque piscem exenterare cæpissent, reliquiarum claues quas Maurilius in mari perdiderat, in piscis iecore reperiuntur, quas recognoscentes nimium mirantes turbabantur attoniti, metuentes, ne cum ipsis Maurilius naufragium passus, hominem exuisset. Demissis igitur nauis anchoris in hoc stantes, vt de mari reuerterentur, asserentibus nautis Maurilium esse defunctum, dum singuli sequenti nocte vnum eundemque visum, Domino tribuente, viderunt in quo dictum est eis: Nolite, inquit, metuere, nec reuertimini de itinere, cæptum maturate negocium, proculdubio diu quæsitum, & vsque huc dilatum, vestrum inuenietis desiderium. Mane autem reddito, quid singuli viderant, inuicem referebant. Vnde factum est, vt Angelico ductu ad domum principis cum quo Maurilius habitabat, recto itinere ducerentur. Ingressi autem, illico vocari Maurilium, vt cum oleribus quibus rex vti consueuerat, accurreret, audierunt. Oculorum igitur aciem in partem qua illum audierunt inclamari, dirigentes, nec mora, cum oleribus accurrere Maurilium perspexerunt. Quem cum recognouissent, prostrati pedibus illius, cum magno fletu rogabant, vt propriæ subueniret Ecclesiæ, atque ciuitati, quæ eius absentia nihil iam aliud nisi supremum prestolaretur exitium. Ad quorum fletum, cum se negare non posset, obstupefactus cum lachrymis repugnare cæpit obnoxius, dicens: Voto me, ac iuramento constrinxi, nunquam me ad patriam reuersurum, nisi claues videre merear iterum, quas amisi. Quibus statim exhibitis, quicquid in mari viderant, & pertulerant ex ordine referebant.

Minatur passim.

Septem annis tota fere Europa perquiritur.

Vide rem stupendam.

Tandem inuenitur vir beatus.

Nota hic lector diuinā prouidentiam.

Qualiter ad vrbem suam redijt, & præfatum puerum suscitauit.

Cap. XXVI.

INterea istiusmodi circumquaque negocij fama peruolitat, ipsumque sollicitat Regem. Mirantur cuncti, & quem vt hortulanum habuerant, nunc vt sanctissimum præsulem venerantes adorant, multis eum muneribus, & donarijs honorare, quantocyus concertantes, vt qui pauper & peregrinus ad eos venerat, fælix, & diues reuerteretur ad propria. Tunc Maurilius tot precibus vt regrederetur, & miraculis victus, dum sollicitior de reuersione cunctaretur, & vigilijs, ac orationibus insomnem ducere sequentem disponeret noctem, tandem fatigatus ieiunio paululum obdormiens vidit Angelum dicentem sibi: Surge Maurili, & populorum te quærentium exequere votum, ecce enim tuis precibus, atque meritis, tibi commissas seruauit Dominus

oues pro quibus rogasti, & insuper reddidit tibi puerum, quem diutius plorans quæsisti. Quid multis? Reddito mane, concurrentibus vndique populis, cum honore magno deducitur ad nauem, & traducto ponto, non minori gloria à propria excipitur patria. Taliterque propriam regressus ad vrbem, nimirum ex spectantibus turbis de Domini promissione securus, venit ad tumulum pueri, quem rastris discoopertum, inuocat planctibus diutissime Christum. Tandem expleta cum lachrymis oratione vtrique consurgunt, Maurilius de oratione, & puer de morte. Quo septiformis Spiritus gratia consecrato, ex euentu vocauit eum Renatum. Qui diuinis cultibus illico mancipatus, & à beato Maurilio diligentius eruditus, tantis promeruit florere virtutibus, vt post Maurilium pontificalem ecclesiæ cathedram, & posthumus sortiretur & hæres.

Ecce rem profecto stupendam de puero tot annis mortuo. Idem resuscitatus succedit Maurilio in episcopatu.

De cæteris eius miraculis.

CAP. XXVII.

Vir quidam auarus, omnium malorum radice instigatus cupiditate, temerario ordine arrepta securi, die dominico auidus operator extiterat. Quem securis manubrio manibus adhærente, vltio diuina statim damnauit. Ijsdem tamen cogentibus doloribus, post menses quinque sanctum Maurilium expetens, suæ ordinem culpæ flebiliter confitebatur. Cuius cum vir beatus pœnitudinem vidisset, commotus spiritu cœpit dolere, sed cum manibus sanctis manubrium tetigisset securis, illico laxatis neruis, & directis digitis, omni fugato dolore manus integrè reformantur.

Miraculum.

Cumque aliquando ad portum Lidi fluminis peruenisset, nullam ibi nauem reperit, sed omnes ex parte fluminis tenebantur altera, nec etiam nauta apparebat, qui nauigium adduceret. Qui dum præstolaretur, & nemo esset, qui traduceret, repente omnes carinæ, diuina iussione semotæ à littore, ad obsequium præsulis in partem alteram deducuntur. Vnde cum omnipotenti Deo gratias retulisset, ingressis nauibus, Deo solo gubernatore, absque humanorum nautarum adminiculo transierunt. Verumtamen nautis qui accurrerant, quasi si eorum labore transtulissent, naulum non expetitus, vti fidelis debitor, dari præcepit.

Villam quandam Geriacum nomine, ad alimentum captiuorum, viduarum, atque pupillorum, necnon subsidia clericorum, ac pauperum profuturam, vir beatus ex rebus ecclesiæ comparauerat, quam dum quadam die, vt ibidem quiddam operis ageret, cum fratribus circumiret: repente cornupeta vitula, instinctu dæmonis acta, cum ingenti mugitu, ac toruis furibunda luminibus in eum rotatim cum magno impetu currebat, contra quam cum B. Episcopus *signum Crucis* opponeret, mox diabolus de capite eius in specie corui egrediens, euolauit: & subito velut fumus euanuit: multi enim fidelium, qui comitabantur cum eo oculis hæc corporeis videre meruerunt. Bucula vero gregi suo statim mitior oue se immiscuit, & deinceps neminem læsit.

Idem vir sanctus semper victum pauperem, & aquam breuem, & supellectilem habuit vilem. Cum autem sanctæ quadragesimæ dies aduenirent, per omne tempus afflictionis erat ei (vt dictum est) aridus & vespertinus die tertia cibus, aqua tepida, & modicum salis, ac panis hordeaceus, quem tamen ipse excutiens molebat, sibique causa obedientiæ præparabat, hoc vero pro summa mollicie, summisque vtebatur delicijs. Pedem non proferebat eisdem diebus in publicum, cilicio semper interius tectus & cinere. Verumtamen non ideo macie corporis torpebat, non pallor in vultu apparebat, robustus semper in corpore, facies eius, vt rosa rubebat.

Mira eius abstinentia.

Obijt autem anno ætatis suæ 90. & episcopatus 30. Idibus Septembris, cuius corpus sanctum cum die altera portaretur ad tumulum, gemini ex vtero matris suæ cæci, vt sancti corpusculi loculum tangere potuerunt, lumem quod nunquam habuerunt, ad declaranda defuncti Antistitis merita, illico meruerunt accipere.

Innocentem animam vir sanctissimus reddit creatori. Extant hæc gesta apud Surium 13 Septemb. descripta (vt creditur) à Fortunato.

De inuentione corporum Geruasij, & Prothasij martyrum.

CAP. XXVIII.

Anno Theodosij 2. Corpora sanctorum Geruasij, & Prothasij martyrum Mediolani ab Ambrosio reperta sunt.

Ambrosius in vita horum sanctorum. In diebus, inquit, transactæ nuper quadragesimæ, cum Dominus mihi donasset, vt ieiunantium, & orantium faceret me esse participem, in oratione posito, ita mihi somnus irrepsit, vt nec vigilans aperte, nec dormiens integre, viderem apertis oculis duos iuuenes, ephebos, vestibus candidissimis, id est, collobio indutos, caligulis calceatos, manibus extensis orantes. Nullam quidem grauedinem patiens, loqui cum eis non poteram: sed quia (vt dixi) pars in me somni incumbebat, quæ me ad interrogationem eorum verbum proferre non sinebat. Plene autem me euigilante, visio ab oculis meis elapsa est. Vnde factum est, vt rogarem Domini misericordiam, vt si ludificatio dæmonum esset, abscederet, si vero veritas esset, plenius appareret. Ad impetrandum vero, quod poscebam à Domino, augmentaui ieiunium, similique modo, & canente gallo, orantes mecum iuuenes apparuerunt. Tertia vero nocte defecto ieiunijs corpore, non dormienti, sed stupenti: cum quædam mihi tertia apparet persona, quæ similis esset beato Paulo, cuius vultum me pictura docuerat, factum est, vt ipse mecum illis tacentibus loqueretur, dicens: *Isti sunt qui monita mea secuti, respuentes prædia, & diuitias: secuti sunt Domini nostri Iesu Christi pia vestigia, nilque terrenum, nilque carnale concupiscentes, in media hac Mediolanensi vrbe per decem annos in Dei seruitio perdurantes, ad hoc pertingere meruerunt, vt Christi martyres fierent: quorum corpora eo in loco inuenies, in quo stas, & oras: 12. pedum altitudine terra coopertam arcam inuenies, quam superius exaltabis, & in nomine eorum ecclesiam fabricabis.* Cumque ab eo eorum nomina requirerem, dixit mihi: Ad caput eorum librum scriptum inuenies, in quo, & ortus eorum & finis scriptus est.

Visio S. Amb. oblata.

Visus imaginum tempore S. Ambrosij.

Inuenimus ergo miræ magnitudinis duos viros, vt prisca ætas ferebat, ossa integra, sanguinis plurimum, ante cancellos sanctorum Fœlicis, & Naboris. Ingens concursus populorum per totum illud biduum. Condidimus ossa integra, & ad ordinem transtulimus, vespere iam incumbente, ad basilicam Faustæ. Ibi vigiliæ tota nocte, & manus impositio. Sequenti die transtulimus ea in basilicam Ambrosianam, & dum transferremus, cæcus sanatus est.

Miracula ad sanctorum reliquias.

Author. Quoniam autem hi martyres sub Nerone passi sunt, præfatum libellum quem inuenit Ambrosius eorum gesta, simul & parentum eorum scilicet Vitalis, & Valeriæ continentem, superius * in loco suo inseruimus.

* libro sc. 9. cap. 51.

De

De vita, & agone sanctæ Agnetis.

CAP. XXIX.

SCripsit autem Ambrosius vitam sanctæ Agnetis, quam nos abbreuiatam hic posuimus in hunc modum. *Ambrosius de sacris virginibus in epistola 34. vltimæ editionis.* Sancta virgo Agnes genere nobilis 13. ætatis suæ anno mortem perdidit,& vitam inuenit,quia solum vitæ dilexit authorem. Corpore quidem iuuencula, sed animo cana, pulchra facie, sed pulchrior fide, dum à scholis reuertitur, à Præfecti vrbis filio adamatur. Detulit secum preciosissima ornamenta, quæ ab ea, velut stercora sunt recusata. Cœpit per se, per amicos omnes, diuitias promittere. Ad quem illa tale fertur responsum dedisse: Discede à me fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis, quia iam ab alio amatore præuenta sum: qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrhauit me: longè melior te genere, & nobilitate, cuius generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. Iam mel, & lac ex ore eius suscepi, iam corpus eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminam nescit, cui Angeli seruiunt, cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, cuius odore reuiuiscunt mortui, cuius tactu sanantur infirmi, cuius opes nunquam deficiunt,ipsi soli seruo fidem: quem cum amauero casta sum, cum tetigero munda sum, cum accepero virgo sum.

Tempore D. Ambr. celebratur festum S. Agnetis.

Nota constantiam tenerrimæ virginis.

Audiens hæc insanus iuuenis,amore cæco corripitur, & inter angustias animæ, & corporis lecto prosternitur, & per alta suspiria amor à medicis aperitur. Tunc pater eius cœpit vehementer inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret.Extitit qui diceret eam esse *Christianam*, & ita magicis artibus occupatam,vt diceret *Christum sponsum suum esse.* Audiens hæc Præfectus lætus efficitur, & suis tribunalibus præsentatam, primo quidem blandis eam sermonibus secretius prouocat: deinde terroribus pulsat: sed virgo Christi terrentem,sicut & blandientem animo deridebat. Videns Præfectus Simphronius eius constantiam, parentes eius alloqui cœpit, & quia nobiles erant, & vim eis publice inferre non potuit, titulum eis *Christianitatis* opposuit. Virgini autem sibi præsentatæ dixit: Ad venerabilem Dearum Vestam te præparare necesse est, vt cui perseuerantia virginitatis placet, eius sacrificijs insistas. Quæ respondit: Quia te ad hoc quod impetrare non potes, video tendere, quicquid tibi videtur in tormentis,exerce. At ille: Aut cum virginibus Deæ Vestæ sacrificabis, aut cum meretricibus in lupanari scortaberis. Virgo respondit: Noui virtutem *Domini nostri Iesu Christi*,credens, quod neque sacrificem Idolis tuis, neque polluar sordibus alienis: mecum enim habeo *Angelum Domini.* Tunc iussit eam spoliari, & sub voce præconaria nudam ad lupanar duci. Statim autem vt spoliata est, crine resoluto tantam densitatem capillis eius gratia diuina contulit, vt melius eorum fimbrijs, quàm vestibus tecta videretur. Ingressa autem turpitudinis locum *Angelum Domini* illic paratum inuenit, qui eam circundaret immenso lumine, ita quod nullus posset eam perspicere, nec contingere. Cumque se in orationem prostrauisset, apparuit ante oculos eius stola corpori eius apta, & nimio candore perspicua, & apprehendens eam induit,*Deoque*, qui sibi eam per Angelum præparauerat, *gratias egit.* Interea lupanar, locus orationis efficitur, in quo omnes qui ingressi fuissent præ nimio splendore, *adorarent, & darent honorem Deo.*

S. Agnes sistitur ad tribunal.

Contemnit minas iudicis.

Sapienter respondet præfecto.

Nudatur S. Virgo, & ad lupanar ducitur. Vide miraculum.

Accipit calitus vestem.

De morte filij Præfecti, & eius suscitatione, & martyrio virginis.

CAP. XXX.

PRæfecti autem filius veniens ad locum cum sodalibus suis, quasi exultaturus de virgine, cum qua libidinem suam se posse credebat exercere, & ingressos ante se pueros turpiter sæuientes, cum nimia veneratione, & ingenti admiratione egressos cœpit arguere, & molles, ac miseros iudicare. Et audacter ingressus, vbi virgo orabat, irruens in ipsum lumen, priusquam eam contingeret, cecidit in faciem suam, & præfocatus à Diabolo expirauit. Videntes autem socij eius, quod moras intus faceret, putabant eum obscœnibus operibus occupatum. Et ingrediens vnus, qui ei familior erat, mortuum eum inueniens: exclamauit: Pijssimi Romani succurrite, magicis artibus ista meretrix Præfecti filium interfecit. Fit repente populorum concursus, & clamor. Audiens quoque Præfectus cum ingenti clamore venit ad theatrum, & ingressus locum ait: Crudelissima fœminarum, ad filium meum voluisti apodixen tuæ magicæ artis demonstrare. Et cum talia verba innecteret, & causam mortis ab ea vehementer inquireret. Illa respondit: Ille cuius voluntatem perficere voluit, in eum potestatem accepit. Cur autem omnes, qui ad me ingressi sunt, sani sunt, nisi quia omnes *honorem Deo dederunt.* Videntes enim splendorem Angelicum adorabant, & illæsi ascendebant: hic autem impudens, statim vt ingressus est sæuire cœpit, & fremere. Præfectus ait: In hoc apparebit quod magicis artibus non hæc fecisti, si deprecata fueris Angelum, vt restituat mihi filium meum vnicum. Quæ respondit: Licet hoc fides vestra non mereatur: tamen quia tempus est, vt *virtus Domini* manifestetur, egredimini foras. Omnibusque egressis prosternens se in pauimento *orauit Dominum.* Tunc *Angelus Domini* ei apparuit. qui eam flentem eleuauit, & iuuenem suscitauit. Qui egressus foras cœpit publice clamare: *Vnus est Deus in cælo, & in terra, Deus Christianorum. Omnia templa vana sunt, nec sibi, nec alijs auxiliari possunt.* Tunc omnes Aurulspices, & templorum Pontifices conturbati, clamabant: Tolle magam, tolle maleficam, quæ mentes mutat, animos alienat. Præfectus autem obstupuit, sed ne contra templorum Pontifices ageret: Vicarium suum iudicem dereliquit, & ipse tristis abscessit, quod eam liberare non potuit. Vicarius Aspasius populi seditionem non ferens, iussit ignem copiosum accendi, & eam in medium iactari. Quo facto, flammæ hinc, & illinc seditiosos populos exurebant, & ipsam penitus in nullo contingebat incendium. Tunc illa extendens manus in medio igne orauit dicens: *Benedico te Pater, quia per filium tuum minas hominum euasi, & spurcitias Diaboli impolluto calle transiui, ecce iam quod credidi, video, quod speraui, teneo: quod concupiui, complector: te labijs, & corde confiteor.* Cumque orationem compleuisset, ignis ita extinctus est, vt nec tepor quidem incendij remaneret. Tunc iussit Aspasius, vrbis Romæ Vicarius, gladium in eius gutture demergi. Sicque sanguine suo perfusam, Christus sibi martyrem, & sponsam dedicauit. Parentes vero eius cum gaudio tulerunt corpus eius, & posuerunt in prædio suo via Numentana, vbi cum omnes Christiani concurrerent, insidias à paganis perpessi, fugerunt: quidam etiam ictibus læsi, euaserunt.

Præfecti filius à diabolo suffocatur

Redit ad vitam precibus S Virginis, & Christum palam confitetur.

S Agnes iactatur in ignem.

Orat in medijs flāmis.

Illustre miraculum.

Gladio iugulatur S. Agnes.

De his quæ circa sepulchrum illius gesta, & visa sunt.

Cap. XXXI.

Emerentiana lapidatur. AT vero Emerentiana eius collactanea, quæ ibidem orabat, constans & immobilis stetit, & exprobrans illis miseris, quod pro defensione lapidum innocentes homines iugulassent, lapidata est ab eis.

Eadem hora factus est terræmotus vehementissimus, & cum nimia esset cæli serenitas, tantæ coruscationes, & fulgura, & tonitrua extiterunt, vt pars maxima populi insani expiraret. Dum autem parentes sanctæ Agnetis cum pluribus alijs ad sepulchrum eius vigilarent; in medio noctis silentio viderunt exercitum virginum, omnes indutas cycladibus auro textis, cum ingenti lumine pergere, & beatam Agnetem, Agnumque ad dexteram eius stantem, niue candidiorem: quæ rogatis virginibus vt parumper gradum figerent, stans, parentibus suis dixit: Videte nè me quasi mortuam lugeatis, sed congratulamini mihi, quia cum his omnibus lucidas sedes accepi, & illi in cœlis iuncta sum, quem in terra posita tota animi deuotione dilexi.

Hæc visio publicè ab omnibus qui viderunt diuulgata est. Inde post aliquot annos Constantia filia Constantini Augusti, cum esset à capite vsque ad pedes ex omni parte vulneribus obsessa, nocte veniens ad sepulchrum virginis, & martyris, licet pagana, tamen credula intentione preces effudit: & repente somno correpta vidit per visum B. Agnetem sibi dicentem: *Constanter age filia Constantia, & crede Christum filium Dei esse Saluatorem tuum, per quem modo sanitatem consequeris.* Ad hanc vocem euigilauit ita sana, vt nec signum alicuius vulneris in membris suis remaneret. Reuertens igitur ad palatium, patrem & fratres rogauit, vt basilicam B. Agnetis construerent, & sibi illic mausoleum extruerent. Perseuerauit autem ipsa Constantia in virginitate, per quam multæ virgines, & mediocres, & nobiles, sacra velamina susceperunt. *Constantia ad tumulũ eius orans, sanatur.*

Author. Hanc huius virginis passionem hic inserere volumus, quia sub quo Imperatore passa sit nunquam legimus.

De cæteris scriptis sancti Ambrosij.

Cap. XXXII.

Præclara opuscula D. Ambrosij. PRæter illa vero beati Ambrosij opuscula, quæ iam superius abbreuiata posuimus, videlicet Inuentionem corporum S. Geruasij, & Prothasij martyrum, & passionem sanctarum Agnetis, & Emerentianæ virginum: scripsit etiam Ambrosius, & alia multa ecclesiæ vtilia, videlicet.

De Paradiso lib. 1.
De vnica pœnitentia lib. 2.
De fuga sæculi lib. 1.
De fide ad Gratianum lib. 5.
De Spiritusancto lib. 3.
De incarnatione Christi lib. 1.
De mysterijs initiandis lib. 1.
De Sacramentis lib. 6.
De cura pastorali lib. 1.
De officijs ministrorum lib. 3.
De excessu Satyri fratris sui lib. 1.
De consolatione Valentiniani lib. 1.
De eligendo Pontifice ad Vercellenses lib. 1.
In hexaemeron lib. 6.
De arca Noë lib. 1.
De sancto Abraham lib. 2.
De Isaac & anima lib. 1.
De bonis mortis lib. 1.
De Iacob, & vita beata lib. 2.
De sancto Ioseph lib. 1.
De benedictionibus Patriarcharum lib. 1.
De sancto Dauid Apologiam, lib. 1.
De Helia lib. 1.
De sancto Tobia lib. 1.
De sancta virginitate lib. 3.
De Naboth lib. 1.
Super 12. psalmos tractatus 11.
Super beati immaculati lib. 1.
Super Lucam lib. 10.
Super 14. epistolas Pauli lib. 12.
De traditione Basilicæ tractatus 1.
De obitu Theodosij tractatum 1.
De symbolo ad Neophitum lib. 1.
De interpellationibus, & infirmitate hominis libr. 4.
Epistolas breues ad diuersos.
Sermones quoque declamatorios varios.

Ex his igitur omnibus hæc pauca quæ sequuntur excerpta, sub quadam continuatione per diuersa capitula certis materiebus distincta, hic breuiter in hunc modum inserui.

Flores eiusdem de moribus Episcopi.

Cap. XXXIII.

AMbrosius in Pastorali. Qui collatam sibi diuini muneris gratiam cunctis communicabilem fecerit, copiosius prærogando securius possidebit.

Nomen episcopi conueniat actioni, & actio respondeat nomini, ne sit nomen inane, & crimen immane, honor sublimis, & vita procliuis, Deifica professio, & illicita actio, religiosus amictus, & irreligiosus profectus, gradus excelsus, & deformis excessus, cathedra sublimior, & conscientia humilior, locutio columbina, & mens canina.

Sicut nihil esse dicimus Episcopo excelsius: sic nihil miserabilius, si de vita sancta periclitatur, & in crimine teneatur: quia quanto gradus Episcopalis est altior, tanto ruina grauior, & ideo magna sublimitas, magnam debet habere cautelam: *quia cui plus creditur, plus ab eo exigetur, sicut scriptum est*, quia optimis permixta sunt pessima, *& potentes, potenter tormenta patientur.* *Sap 6.*

Oportet episcopum esse vnius vxoris virum. Iuxta literam prohibet Episcopum bigamum ordinari. Si vero ad altiorem sensum conscendimus, inhibet episcopum duas vsurpare Ecclesias. *1. Tim. 3.*

Si oculus inquam tuus nequam fuerit &c. Quid ergo facient membra, quibus lux oculorum est adempta? id est, quid sæcularis multitudo factura est, cum voluptatibus illicitis, & actionibus vetitis ad similem facinorum voraginem episcopus multitudinem populi prouocauit, vt nulli iam tamquam illicitum esse videatur, quòd ab Episcopo quasi licitum perpetratur, sed magis credant homines esse laudabile, quicquid Episcopus habuerit delectabile, vt quisquam, quod agere Pontifex non dubitat: se dubitanter agere, dicat? *Matth. 6.*

De modestia, & verecundia.

Cap. XXXIIII.

IDem de officijs lib. 1. cap. 1. Homines discunt prius quod doceant. Ego autem à tribunalibus raptus ad Sacerdotium docere cœpi, quod ipse non didici, itaque discendum mihi simul & docendum est, quoniam discere ante non vacauit.

Quid autem præ cæteris debemus discere, quam tacere, vt possimus loqui. Plures in peccatum vidi incidisse loquendo, vix quendam tacendo. Si pro ocioso verbo ratio poscitur, quanto magis pro sermone impietatis pœna exoluitur? *Cap. 2.*

Cap. 3. Deinde si pro ocioso sermone rationem reddemus, Dan 13. videamus ne pro ocioso silentio reddamus. Est enim & negociosum silentium, vt erat Susannæ, quæ plus egit tacendo, quam fecisset loquendo. Tacendo enim apud homines, locuta est Deo, nec vllum maius inuenit suæ castitatis indicium, quam silentium. Conscientia loquebatur, vbi vox non audiebatur. Nec quærebat pro se hominum iudicium, quæ habebat Domini testimonium. Lingua menti subdita sit, & frænos habeat, quibus possit reuocari: ad mensuram sermones proferat, libra examinatos iustitiæ, vt sit in sensu grauitas, in sermone pondus, atque in verbis modus.

Cap. 4. Tunc enim maxime insidiatur diabolus, quando in nobis videt passiones aliquas verecundię generari. Tunc enim fomites mouet, laqueos parat, & inserit aculeos suos, vt semina iurgiorum excitet.

Cap. 5. Qui vero bene sibi conscius est, facile non debet moueri, nec æstimare plus ponderis esse in alieno conuicio, quam in suo testimonio.

Cap. 7. Ego quidem non minus diligo quos genui in euangelio, quam si eos suscepissem coniugio: nihil enim vehementior est natura ad diligendum quam gratia. Illi degeneres frequenter nascuntur, & necessitate diligunt, quæ non satis idonea est ad perpetuitatem diligendi magistra: isti autem iudicio.

Cap. 17. Sicut autem in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur naturæ.

Cap. 18. Est in ipso motu, gestu, & incessu tenenda verecundia, habitus enim mentis, in corporis statu cernitur, & vox quædam est animi, corporis motus. Sunt qui sensim ambulando histrionicos habitus imitantur, & quasi quædam fercula pomparum, & statuarum motus imitantium, vt quotiescunque gradum transferunt, modulos quosdam seruare videantur. Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cum causa exigit alicuius periculi, aut iusta necessitas. Si quid sane in natura vitij est, ars emendet. Non solum nihil indecorum loqui, sed nec aurem quidem præbere debemus dictis huiusmodi, quoniam quem audire delectat, alium ad loquendum prouocat.

Cap. 19. Verecundia quoque in ipso corporis decore plus eminet, ita tamen vt ipsum decus non sit affectatum, sed naturale, simplex, neglectum magis quam expetitum, non preciosis, & albentibus vestimentis adiutum, sed communibus, vt honestati vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori. Vox ipsa non remissa, non fracta, nihil fœmineum sonans, qualem multi grauitatis specie simulare censuerunt, sed formam quandam, & regulam, ac succum virilem reseruans. Sicut molliculum, aut infractum vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita nec agrestem, ac rusticam: naturam imitari volo.

Cap. 20. Conuenire quidem arbitror ecclesiasticis & maxime ministrorum officijs extraneorum declinare conuiuia, vel vt ipsi hospitales sint peregrinantibus, vel vt nullus sit opprobrio locus. Viduarum, ac virginum domos iuniores adire non opus est, nisi visitandi gratia, & hoc cum senioribus, id est cum episcopo, vel si grauior est causa cum presbyteris. Cur non (ô clerice) tempora illa quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendis? cur non Christum reuisas? Christum alloquaris? Christum audias? illum enim alloquimur, cum oramus, illum autem audimus, cum diuina oracula legimus.

Cap. 23. Licèt autem interdum honesta ioca ac suauia sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula: nec solum perfusos, sed etiam omnes iocos arbitror esse declinandos.

De iustitia, & beneficentia.

Cap. XXXV.

Formam iustitiæ putauerant quidam, vt quis communia, id est, publica pro publicis habebat, priuata pro suis, sed hoc quidem secundum naturam non est: natura enim omnia omnibus in commune profundit, sic enim generari iussit Deus omnia, vt pastus omnibus communis esset, & terra. Natura igitur ius commune generauit, vsurpatio ius priuatum fecit. Cap. 28.

Non autem probatur largitas, si quòd alteri largitur, alteri quis extorqueat. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ causa, magis quàm misericordiæ, largiaris. Affectus tuus nomen ponit operi tuo, quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quam moralem Iudicem habeas? teipsum consulit, mentem tuam interrogat, quomodo opus tuum suscipiat. *Nesciat*, inquit, *sinistra tua &c.* Grandis culpa est si sciente te, fidelis egeat: nam & si omnibus debetur misericordia, iusto tamen amplius, vbi vero causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largius se profundere misericordia debet. Non est autem auarus dominus vt plurimum quærat, nec vult simul opes effundi, sed dispensari. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas, melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est deposcere sumptum ab alijs, non tamen vt illi velint eo fieri ditiores, quod tu in opibus, conferre potes. Neminem vero pudere debet, si ex diuite pauper fiat, dum largitur pauperi, quia Christus pauper factus est, cum diues esset, vt omnes inopia sua ditaret. *Qui multum*, inquit, *non abundauit, & qui modicum non minorauit*. Qui plurimum aurum possidet, nō abundat, quia nihil, quicquid in sæculo est. Et qui exiguū habet nō minorat, quia nihil est quod amittit. Res enim sine dispēdio est, quæ tota dispendiū est. Potest etiam sic intelligi: Qui plurimū habet, & non dat, non abundat, quia quantumuis acquirat semper eget, qui plus concupiscit: & qui parum habet non minuit, quia non multum est quod pauperem pascit. Considerāda etiam est in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos natales prodit, vt senibus & debilibus plus largiaris, qui sibi laborare, & victum quærere nequeunt. Cap. 30. Matth. 5. 2. Cor. 8. Exod. 16.

Pulchrum est quoque propensiorem illius habere rationem, qui tibi, aut beneficium aliquod, aut munus contulit, si in necessitate ipse incidit. Quid enim tam contra officium, quam non reddere, quod acceperis? Non dare cuiquam vix licet, non reddere non licet: nec mensura pari, sed vberiori reddendum arbitror, & vsum pensare beneficij, quia qui prior contulit, tempore superior est, humanitate prior. Humanitatis exemplum & ipsa quoque terra suggerit, quæ & fructus ministrat quos non seueris, & multiplicatum reddit quod acceperit. Cap. 31.

Magna vero beneuolentia est, quæ etiam si nihil conferat, plus exhibet. Cap. 32.

De fortitudine, & prudentia.

Cap. XXXVI.

Fortitudo sine iustitia, iniquitatis materia est. Nunquam Dauid nisi lacessitus, nec nisi prius consulto Domino bellum intulit. Prudentia enim in prælio, comitem Fortitudinis habuit: ideo in omnibus prælijs vsque ad senectutem summam, manu promptus victor extitit. Cap. 35. 1. Reg. 17.

Qui vero si potest, iniuriam non repellit à socio tam est in vitio, quam ille qui facit. Illa reuera iure fortitudo vocatur, qua vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur, non aduersis perturbatur, Cap. 39.

perturbatur, nec secundis extollitur, nec variarum rerum mutatione quasi vento quodam circumfertur. In duobus generibus animi fortitudo expectatur. Prima vis eius est, vt externa corporis, pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quam expetenda ducat. Secunda, vt ea quæ summa sunt, & omnia in quibus honestas (& illud præpotens cernitur) præclara animi intentione vsque ad effectum prosequatur, illisque mentem ita intendat, vt quicquid acciderit, quo frangi homines solent, quasi superior, non sentiat.

Cap. 38. Fortis igitur, & diligentis animi est, ante oculos locare quid possit accidere, & quid agere debeat, si ita acciderit, definire.

Cap. 44. Vnusquisque autem ingenium suum nouerit, & ad id se applicet, quod sibi aptum elegerit. Nam alius lectioni aptior, alius psalmo gratior, alius sacrario opportunior. Hæc omnia Sacerdos spectet, & quid cuique congruit, id officij deputet.

Cap. 47. Neque vero adulantem se, neque quis adulando mse cuiquam exhibeat. Alterum enim calliditatis est, alterum vanitatis.

Nec despiciat quid se vnusquisque, & maxime vir optimus sentiat, sic enim discit bonis deferre reuerentiam, nam negligere bonorum iudicia, vel arrogantiæ, vel dissolutionis est.

Boni vero speculatoris est animo attendere, vt appetitus, neque rationem præcurrat, nec deserat, ne præcurrendo eam perturbet, & excludat, vel deserendo destituat.

Cap. 50. Officium quidem est depositum seruare, & reddere: sed interdum commutatio fit, aut tempore, aut necessitate, vt non sit officium reddere quod acceperis, vt si quis contra patriam opem barbaris ferens, pecuniam apertus hostis reposcat, aut si cui reddas, cum assit qui extorqueat, vel si furanti restituas, cum seruare non queat, si insanienti gladium expositum non neges, quo se ipse interimat, nonne soluisse contra officium est? Si furto quæsita, sciens suscipias, vt fraudetur qui amiserat, nonne contra officium est? Est etiam contra officium nonnunquam promissum soluere, sacramentum custodire, vt in Herode, qui necem Ioannis præstitit, ne promissum negaret. Matth. 14.

De bonitate, & liberalitate.

Cap. XXXVII.

IDem in lib. 2. cap. 1. Tantus est honestatis splendor, vt vitam beatam efficiant tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ. Beata plane, quæ non iudicijs alienis æstimatur, sed domesticis sensibus percipitur, tanquam sui iudex, neque populares opiniones pro mercede aliqua requirit, nec pro supplicio pauet.

Cap. 7. Popularis, & grata est omnibus bonitas, nihilque est, quod tam facile humanis sensibus illabatur.

Cap. 8. Quis autem eius consilio se committat, quem non putat plus sapere, quam ipse sapiat?

Cap. 12. Quomodo potes eū iudicare consilio superiorē, quē videas moribus inferiorem? Supra me debet esse, cui me paro committere. An vero putabo idoneum eum, qui mihi det consilium, quod sibi non dedit? Et mihi eum vacare credam, qui sibi non vacet, cuius animum voluptates occupent, libido deuincat, auaritia subiuget, cupiditas perturbet, metus quatiat? quomodo hic locus consilij, vbi nullus quieti.

Cap. 15. Summa liberalitas est captos redimere, ex hostium manibus eripere, subtrahere homines neci, & maxime fœminas turpitudini. Est autem duplex liberalitas, vna quæ subsidio rei adiuuat, id est vsu pecuniæ. Altera, quæ impenditur operarum collatione, vel consiliorum exhibitione, multo splendidior, vt frequenter, multoque clarior: facile enim pecunia consumitur, consilia exhauriri nesciunt, sed vsu augentur. Pecunia minuitur, & cito deficit, atque ipsam benignitatem destituit, vt quo pluribus largiri volueris, pauciores adiuueris, & sæpe tibi desit, quod alijs contuleris: consilij autem operisque collatio, quo in plures refunditur, eo redundantior manet, & in fontem suum recurrit. In se enim refluit vbertas Prudentiæ, & quo pluribus fluxerit, eo exercitius fit omne quod remanet.

Liberalitatis autem modus tenendus est, sed & calcar plurimum videtur adhibendum. Modus ideo vt quod benefacis, id quotidie facias, ne subtrahas necessitati, quod indulseris effusioni. Calcar autem idcirco, quia melius operatur pecunia in pauperis cibo, quam in diuitis sacculo. Caue ergo ne intra loculos tuos includas salutem inopum, & tanquam in tumulis sepelias vitam pauperum. Poterat quidem Ioseph totas opes Ægypti dare, thesauros regios effundere, sed maluit frumenta vendere, quam esurientibus dare, quia si paucis dedisset, pluribus defuisset, eamque liberalitatem probauit quæ omnibus abundaret. Cap. 16. Gen. 41.

De suo vero iure virum bonum aliquid relaxare, non solum liberalitatis est, sed plerumque etiam commoditatis. Primum enim dispendio litis carere, non mediocre lucrum est. Deinde augeretur amicitia, quæ plures habet commoditates. Cap. 21.

Nihil autem simulatum, & fictum veræ virtutis esse certum est, quin etiam diuturnum esse non solet, quod in principio vernat, in processu tanquam flosculus dissipatur, & soluitur. Quod autem verum est, & certum, ac sincerum, alta radice fundatur. Cap. 22.

Nunquid vero diues idcirco honestior est, quia habet id quo plurimum honestas amittitur quia habet id quod custodiat magis, quàm possideat? Illud enim possidemus quo vtimur, quod autem vltra vsum est, non vtique habet possessionis fructum, sed custodiæ periculum. Cap. 26.

Contemptus itaque pecuniæ forma est iustitiæ. Cap. 27.

Qui sine auro Apostolos misit, sine auro Ecclesias congregauit. Aurum habet ecclesia, non vt seruet, sed vt eroget. O Sacerdos, nonne dicturus est Dominus tibi, cur passus es tot pauperes fame mori? & certe aurum in vasis ecclesiæ habebas, nec pauperibus alimoniam ministrabas: melius fuerat vt vasa viuentium custodires, quam metallorum. Quid dicturus es? Timui ne templo Dei ornatus deesset. Respondit tibi: Aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorum est redemptio captiuorum. Ille verus Domini thesaurus est, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. Tunc vas dominici sanguinis agnosco, cum in vtroque redemptionem video, vt calix ab hoste redimat, quos sanguis redemit à peccato. Opus tamen est, vt de ecclesia mystici poculi forma non exeat, ne ad vsus nefarios sacri calicis mysterium transferatur. Sane si in sua aliquis hæc deriuat emolimenta, crimen est, sin vero pauperi erogat, vel captiuū redimit, misericordia est: & in huiusmodi, vasa ecclesiæ etiam sacrata confringere, conflare, ac vendere licet. Cap. 28.

Illud sane diligenter est intuendum vt deposita viduarum intacta remaneant, & sine vlla offensione seruentur, nec solum viduarum, sed omnium: fides enim exhibenda est omnibus, sed maior est causa viduarum, & pupillorum. Cap. 29.

De ocio fructuoso, & de pietate.

Cap. XXXVIII.

IDem in lib. 3. cap. 1. Non primus Scipio sciuit solus non esse, sciuit ante ipsum Moyses, qui cum taceret, clamabat, cum ociosus staret, præliabatur, & ociosis manibus de hostibus triumphabat. In silentio ergo loquebatur, & in ocio operabatur, cuius autem maiora negocia, quam huius ocia. Quando vero iustus solus est, qui cum Deo semper est? Quando autem à negocio, qui nunquam feriatur à merito quo negocium consu- Exod. 17.

matur:

matur? Quibus autem locis circunscribit, cui totus mundus diuitiarum est possessio?

Cap. 4. Quærunt aliqui, si aliquis sapiens in naufragio positus, insipienti naufragio tabulam extorquere possit, vtrum debeat. Mihi quidem, & si præstabilius communi videatur viui sapientem de naufragio quam insipientem euadere, tamen non videtur quod vir Christianus, iustus, & sapiens, quærere sibi vitam aliena morte debeat, vtpote qui etiam si in latronem armatum incidat, ferientem ferire non possit, ne dum salutem defendit, pietatem contaminet. De hoc enim in euangelio aperta & euidens sententia est: *Reconde gladium tuum, omnis enim qui gladium acceperit, gladio peribit.* Quis latro detestabilior, quam Christi persecutor? Et tamen noluit Christus persecutorum defendi vulnere qui venerat vulnera nostra suo vulnere sanare. Cur autem te potiorem altero iudices cum viri Christiani sit sibi alterum præferre, nihil sibi arrogare, nec meriti sui precium vendicare? Matth. 26.

Cap. 6. Qui frumenta recondis cur naturæ industriam ad fraudem conuertis? Quid inuides vsibus hominum publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? cur affectas inopiam? De fame publica negociaris, ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vbores soli partus ingemiscis, exploras quando sterilior peruentus sit, & tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de miseria omnium opes congeris, & hoc tu remedium vocas quod est commentum nequiciæ? latrocinium hoc, an fænus esse appellem? Captantur tanquam latrocinij tempora quibus in viscera hominum tanquam durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquam forte fœnoris cumulatum, & lucrum tuum in damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea non clausit sed perenne subsidium collocauit, nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodum fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit.

Cap. 7. Canes ante mensam, impastos esse non patimur, & homines excludimus?

De fidelitate, & amicitia.

CAP. XXXIX.

Cap. 10. SAncti viri affectu suo cæteros æstimant, & quia ipsis amica est veritas mentiri neminem putant, fallere quid sit, ignorant, nec suspectum habere putant quod non sunt. Hinc Salomon ait: *Innocens credit omni verbo.* Hoc est, innocentem esse, ignorare quod noceat & si circunscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Prouerb. 14.

Cap. 12. Vnusquisque simplicem sermonem proferat, nec fratrem circunscriptione verborum inducat, nihil inhonestum promittat, aut si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe sit. Sæpe plerique constringunt se iurisiurandi sacramento. Et cum ipsi cognouerint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt, quod spoponderunt, sicut Herodes qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter persoluit. Quanto tolerabilius fuisset tali sacramento periurium? si tamen periurium dici posset, quod ebrius inter vina iurauerat, quod euiratus inter saltantium choros permiserat. Infertur disco caput Prophetæ & hoc æstimatum est fidei esse, quod fuit amentiæ. Nec vnquam inducat, vt credam, non incaute principem promisisse Iepte, vt immolaret Deo, quicquid sibi reuertenti intra limen domus suæ occurreret, cum & ipsum voti sui pænituerit, postquam filia sibi occurrit. Dura promissio, acerbior solutio, quam necesse habuit lugere, etiam ipse qui fecit. Non possum accusare virum, qui necesse habuit implere, quod vouerat, sed tamen miserabilis necessitas, quæ soluitur parricidio. Matth. 14.

Cap. 16. Non potest homini esse amicus, qui Deo fuerit infidus. Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra vt superior inferiori se æqualem exhibeat, & inferior superiori. Inter dispares enim mores amicitia esse non potest. Quid est enim amicus, nisi amoris consors, ad quem animum tuum adiungas, atque applices, & ita misceas, vt vnum fieri velis è duobus, cui te tanquam alteri tibi committas, à quo nihil inhonestum petas? Non est enim vectigalis amicitia, sed plena decoris, gratiæ, & virtutis. Denique meliores sunt amicitiæ inopum plerumque quàm diuitum: & frequenter diuites sine amicis sunt, quibus abundant pauperes. Non est enim vera amicitia, vbi est fallax adulatio. Diuitibus autem plerique assentatorie gratificantur, erga pauperem nemo simulator est. Verum est quicquid defertur pauperibus huius amicitia inuidia vacat, *vos inquit, amici mei estis si feceritis quæ præcipio vobis.* Dedit nobis formam amicitiæ, quam sequamur, scilicet vt amici voluntatem faciamus, vt aperiamus amico secreta nostra quæcũque in pectore habemus, & illius arcana non ignoremus, nihil enim occultat amicus si verus est. Ioan. 15.

De iniurijs illatis Ambrosio, & de gestis eiusdem.

CAP. XL.

PRosper in chronicis. Anno quoque prænotato scilicet Theodosij secundo. Iustina mater Valentiniani Arrianis fauens in Ambrosium, & omnem Mediolanensem ecclesiam diuersa iniuriarum genera congessit. *Paulinus in vita S. Ambrosij.* Mortua autem Iustina, cum quidam aruspex in maleficiorum causa à iudice torqueretur, aliud quam interrogaretur fateri cœpit. Clamabat enim ab Angelo sibi maiora tormenta adhiberi, qui custodiebat Ambrosium, eo quod temporibus iustinæ ad excitanda in eum odia populorum, cacumen tecti ecclesiæ conscendens medio noctis sacrificauerit. Misisse etiam se dæmones qui illum necarent, fatebatur: dæmonesque renunciasse, se non solum ad illum appropinquare non posse, verumetiam, nec ad fores domus in qua manebat, eo quod ignis insuperabilis ædificium illud communiret, ita etiam vt longe positi vrerentur. *Confessio innocentij malefici.* *Percussor sancto viro Iustina immissus.*

Alius etiam gladium ferens ad cubiculum vsque sacerdotis, vt eum interficeret, peruenit, sed cum eleuasset manum districto gladio, dextera obrigescente remansit.

Per idem tempus vir illustris Probus cum suum puerum notarium à dæmonio vexatum direxisset ad episcopum, egressum vrbe dimisit diabolus, timens ad sanctum virum adduci, ita puer quamdiu Mediolani apud episcopum fuit, nulla in eo comminatio diaboli apparuit. Sed vbi Mediolano egressus, prope vrbem peruenit, idem spiritus cœpit eum vexare. Qui interrogatus ab exorcistis cur Mediolani non vexasset, confessus est se Ambrosium timuisse & ideo ad tempus recessisse, & reuertente puero vas quod deseruerat repetisse.

In partibus orientis in quodam castello synagoga Iudæorum à Christianis concremata, eo quod Iudæi monachis Christianis insultarent. De hoc facto comes orientis ad Theodosium, tunc Imperatorem relationem direxit. Qua accepta, præcepit Imperator, vt synagoga reædificaretur ab episcopo loci cuius præcepti tenor cum ad aures S. Ambrosij peruenisset, direxit ad eum epistolam in qua illum conuenit, vt statutum reuocaret. Quod si dignus non esset qui ab eo audiretur, dignus etiam non esset qui pro illo à Domino audiretur, vel cui preces, aut vota sua committeret. Paratum etiam se esse asserens pro tali negocio mortem subire, ne dissimulatione sui præuaricatorem Imperatorem faceret, qui tam iniusta contra ecclesiam præcepisset. Postea vero de Aquileia, vbi tunc erat, Mediolanum reuersus, Imperatore in ecclesia posito de eadem causa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit personã Domini loquentis Imperatori: Ego te ex vltimo Imperatorem *An. 388. Castellum hoc Callicinum vocat Ambrosius.*

ratorem feci: Ego tibi exercitum inimici tui tradidi: Ego de semine suo super solium regium constitui, & tu de inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti ab exedra, imperator ait: Contra nos hodie episcope proposuisti? At ille respondit: Non se contra ipsum, sed pro ipso fuisse locutum. Itaque obtinuit, vt statutum reuocaretur, nec prius ad altare accedere voluit nisi fide sua Imperator illud agere se debere testaretur, qua spōsione, fide sua iterata, peregit sacerdos diuina mysteria.

Lege 17. epistolam operum ipsius tom. 5.

Adhuc de gestis eiusdem.

Cap. XLI.

CViusdam clarissimi viri filius Pansophius admodum paruulus, cum immundo spiritu loboraret, frequenti oratione, & manus impositione sacerdotis, sanatus est. Deinde subita infirmitate correptus, exhalauit spiritum. Cuius mater fide plena, tollens eum in lecto sacerdotis ipso absente composuit. Quem cum reuertens Sacerdos, in lectulo inuenisset, miseratus matrem, & contemplatus eius fidem, Heliseo similis supra infantis corpus se composuit, & quem mortuum inuenerat, orando viuum reddere meruit. Ad quem etiam infantulum libellum conscripsit, vt quod ætatis infantia scire non potuerat, legendo cognosceret.

Ambrosius infantulum mortuum resuscitat.

Data est aliquando copia, missis militibus à Stilicone comite, vt Cresconius quidam de ecclesia raperetur. Quem confugientem ad altare Domini S. Episcopus cum Clericis defendendum circumdedit, sed multitudo militum, quæ duces suos de perfidia Arrianorum habebat, aduersus paucos præualuit, ablatoque Cresconio ad amphitheatrum redeunt exultantes, ecclesiæ luctum non modicum relinquentes, Sacerdote prostrato, & flente diu ante altare Domini. Cumque reuersi renunciassent his à quibus missi fuerant, dimissi leo pardi saltu celeri ad locum in quo sedebant, qui de ecclesia triumphauerant ascendentes, grauiter laniatos reliquerunt, quod vidēs Stilico pænitentia motus est ita, vt per multos dies Sacerdoti satisfaceret, & illæsum quidem illum qui ablatus fuerat dimisit, sed quia grauissimorum criminum reus erat, & alter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multo post indulgentia prosequente.

Vide miraculum ob violatam ecclesiæ libertatem.

Per idem tempus cum ad palatium pergeret, eumque pro loco officij nostri sequeremur, Theodolo tunc notario, qui postea summa cum gratia Mutinensem rexit ecclesiam, cum casu quidam pede lapsus esset, atque prostratus in terra iaceret, ridenti ait Sacerdos: Et tu qui stas, vide ne cadas. Quo dicto, statim ille qui alienum lapsum riserat, suum doluit.

De vita sancti Ioannis Chrysostomi, & libris eius.

Cap. XLII.

AVthor. Eo tempore floruit S. Ioannes, qui primo fuit presbyter Antiochenus, postea vero futurus Constantinopolitanus Archiepiscopus, cognomento Chrysostomus, doctrinæ fama clarissimus, cuius gesta maxime tripartita historia diligenter prosequitur.

Lege Tripartitam li. 10. cap. 3.

De gestis eius. Hic Ioannes filius fuit Secundi, & Anthusæ nobilium personarum, discipulus Libanij Sophistę, & auditor Andragatij Philosophi. Cuius condiscipuli fuerunt apud Libanium Theodorus, postea Mopsuestenus episcopus, & Maximus episcopus Seleuciæ Isauriæ. Cum autem esse Ioannes socius Basilij Cappadocis, lector factus est in Antiochia, in quo gradu positus librum fecit contra Iudæos. Post paucum tempus factus est Diaconus à Melitio, & tunc fecit librum de Sacerdotio, & alios plurimos. Ab Euagrio vero successore Paulini, presbyter factus est. Erat autem tunc propter zelum castitatis seuerior, & furori magis, quam reuerentiæ se præbebat. Et propter vitæ rectitudinem incautus erat prospicere de futuris. Propter simplicitatem vero, oris libertate profusus, apud colloquentes à nescientibus arrogans putabatur.

Hieronymus de illustribus viris. Ioannes Antiochenæ ecclesiæ presbyter Eusebij Emisseni Diadorique sectator, multa componere dicitur, de quibus librum de sacerdotio tantum legi.

Author. De scripturis huius Ioannis, hoc tantū reperi.

De hoc quod nemo læditur, nisi à semetipso lib. 1.
De reparatione lapsi li. 1.
De compunctione cordis lib. 2.
Super Matthæum in modum commentariorum li. 2.

De his tamen dubito, an sint Ioannis illius Chrisostomi, licet ei ascribantur, an forte alterius Ioannis, nescio cuius, nam & inueniuntur aliæ homeliæ Ioannis Chrysostomi super Mat. 90. quæ tamen raro inueniuntur omnes similiter, sed tantum 25. quæ apud nos sunt.

Item super Ioannem homeliæ 88.
Super epistolam Pauli ad Hebræos homeliæ 34.
De laudibus Pauli homeliæ 7.
Sermones diuersos 30.

De his omnibus pauca quæ sequuntur excerpsimus.

Idem Ioannes Chrysostomus de hoc quod nemo læditur nisi à seipso.

Cap. XLIII.

QVid est virtus animi? Recte de Deo sentire, & recte inter homines agere, hoc solum est quod nullus auferre potest. Nam libertas & sanitas corporis, & diuitiæ, & huiusmodi auferri possunt, quia nec propria bona hominis sunt, sed sola virtus animi. Vnde patet quod nemo lædi potest, quia virtus, quæ sola, hominis bonum est ei auferri non potest. Nec dico, quod nemo lædit alium, sed quia nemo læditur ab alio. Nam & Ioseph fratres sui læserunt, & inique egerunt in eum, sed ipse læsus non est. Verum & amplius aliquid dicam? quia illi soli læduntur qui lædunt, & nulli alij nocet noxa quam alijs inferunt. Si quis ab alio verberatus, vel afflictus, verbum blasphemum, & impium protulerit, læsus quidem est in hoc, non tamen ab alio, sed à se per impatientiam scilicet suam. Ignis quidem auaritiæ, diuitijs accenditur, & diuitijs pascitur. Et cum eis, qui manus ei dederint, gladios acuat, quotidie foueas, & præcipitia paret, milleque scopulis, & naufragijs illidat, volutari tamen tanquam Sues in cœno eius delectantur, & vt canthari stercus eius euoluere. Dic quæso, ob quam causam videantur expetendæ diuitiæ quæ virtutibus animi nihil conferunt, sed nec hominem meliorem secundum virtutum titulum reddunt, imo etiam bona si qua inuenerint, subruunt, & vitia pro virtutibus introducunt? Verum qui partes agunt luxuriæ, nihil aduersus eam patiuntur audire. Conferamus mensam diuitis & mediocris, vtrosque conuiuas discutiamus, qui magis puram, & veram mensæ capiunt voluptatem, illi toto die attritis, & lacessentibus cubitis recumbunt, & cœnas prandijs iungunt, ventris distentione rumpuntur, ac ciborum suorum oppressione premuntur. In quorum corpore vino inundato, velut naufragij cuiusdam fluctibus anima obruta necatur, vbi nec oculus, nec lingua, nec pes proprijs deseruiunt officis, sed omnia membra corporis vini vinculis iacent vincta grauius, quam catenis, vbi nec sopor eis ad quietem datur, sed exterriti somnijs insanientibus deteriores fiunt, & quasi sponte Dæmones animæ suæ superducunt. Nunquid in talibus conuiuijs est magis voluptas, quam in eis vbi tantus est cibus, & potus, quantus famem & sitim depellat? in quo etiam sanitas adest, & ratio permanet, & honestas cum sobrietate perdurat. Hunc modum vitæ natura docuit, illum corruptela libidinis inuenit. Hi etiam qui delicijs, & luxuria ducunt vitam, resoluta corpora, & omni cera molliora circunferunt, & quodam infirmitatum agmine repleta, eisque semper vita cum medicis, & medicamentis, sensus autem ipsi tardi, & graues, atque

Lege homeliam xxvi.

obtusi

obtusi,& quodammodo sepulti. Quis hæc iocunda dicat,& grata,atque voluptuosa? Voluptas enim esse dicitur,cum desiderijs suis fruitur, sic à prudentibus definitur, vbi vero desiderijs frui non potest, vel ægritudo non finit, vel satietas ipsa desiderari non facit ea; quæ onerosa abundantia efficit,& iocunditas in eis,& voluptas perit.

Simplicior igitur victus, & mensa mediocris plurimum habet iocunditatis, econtra vero mensæ diuitum execrabiles,& horridæ,ac morborum & contaminationis plenæ,& sicut ait quidam, *in quibus molesta sunt,etiam quæ videntur delectabilia*. Sicut autem plerumque meretricis vultus cum turbidus, ac fœdus sit per naturam, fucis & coloribus pigmentatus,prostituitur ad decipiendos eos, qui ignorant, quæ fœditas sub velamine fuci illius contegatur:ita & diuitiæ faciunt,cum adulationem honorem videri volunt: Neque enim voces illæ populi per quas iudicibus acclamatur ex veritate proferuntur, sed & ipsæ sunt quibus nomẽ honoris depingitur. Nam si conscientias acclamantium tibi interroges, inuenies apud vnumquemque eorum mille te capitibus accusari. Denique vbi potestatis metus cessauerit,& publicæ pompæ scena fuerit resoluta, tunc videbis quanti sint oblatrantes,& insimulantes, etiam ex his qui tibi acclamabant,& immensis te laudibus extollebant. Certũ est itaque quod nisi quis semetipsum læserit ab alijs lædi non valet,etiam si contra eum orbis coniuret. Nec lapsus,& ruinæ causa tentatio est, sed instabilitas animi, & ignauia, quæ etiam sine tentatione interdum sponte deijcitur, sicut & ipsa fabrica, quæ supra arenam fundata est, etiamsi flumina & venti non vrgeant, paulatim tamen effluens illa, instabilis arena, ædificij crepidinem subruit. Tu quidem si facias omnia,quæ in te sunt, sperare debes & ea, quæ à Deo sunt,aderit namque & tibi,si tu ipse prius non defueris tibi.

Inuectiuo contra illos,qui Euangelij documenta non seruant.

Cap. XLIIII.

Idem *de compunctione cordis lib. 1. qui dixerit fratri suo fatue,reus erit gehennæ ignis.* Hoc quidem Christus ait: nos autem plus, quam infideles hanc legem calcamus, & quotidie innumeris iniurijs fratres afficimus. Sed siue *fatuum* quis dixerit, siue *vanum*, siue *latronem* siue quolibet alio nomine, *iniuriam* vel *maledictum* fratri ingesserit,ex quolibet horum vocabulo *sub maledicti titulo* gehennæ condemnatur supplicio. At vbi amicitia permanet,nihil facile recipitur, quod dissidium possit operari. Si vero inimicitiæ semel animos occupauerint, omnia quæ fiunt,quæ dicuntur,quæ audiuntur,ita accipiuntur, vt ad inimicitias maiores proficiant: Si quid enim boni de inimico dicitur, non creditur,si quid mali hoc solum creditur,& confirmatur. Christus orare nos pro calumniantibus iubet, nos insidias etiam & dolos amicis concinamus. Christus maledicentibus benedici iubet, nos insidias econtrario,aut priores maledicimus,aut maledictis alterius multiplicata maledicta restituimus. Tantusque hominibus diuinorum præceptorum est contemptus,vt etiam si quid ex eis facere videantur,nec ipsum quidem Deo,qui mandauit impendant, sed vanæ gloriæ consecrent, ita vt in vtroque modo pari damno feriantur,& cum videntur facere quæ mandata sunt, & tamen omnino non faciunt. Nonnulli etiam pedibus sancta calcant,& pleno sordibus pectore hauriunt diuinæ scientiæ poculum. Cæterum arctam viam iussus es ambulare,vt quid de requie,de abundantia percontaris? Per angustam ianuam iussus es introire,vt quid amplos requiris ingressus? Cœlum paras ascendere, & regnum Dei inuadere, & interrogas ne qua tibi in itinere difficultas occurrat, ne quid tibi in via asperum accidat, aut laboriosum,& non erubescis,non pudore oppressus,sub terram temetipsum defodis? Non video clarissime, quod aliquis nostrum, vera & perfecta cupidine teneatur cælestium,alioquin omnia quæ videntur esse grauia, vmbras putaremus,& risum. Verus Christi amator totum se illo transfert quo eum amoris sui ducit intentio illaque delectatio, ac suauitas quam per spiritum continuetur, omnem delectationem huius visibilis suauitatis obscurat,in tantum enim succensus est, & ardet amore Christi,vt ei etiamsi flammas immortales adhibeas,nesciat,non sentiat,non vratur, multo namque vehementior est ignis Christi, quo vtitur per amorem, & beato desiderio constrictus ita fert omnia,vt ex his quas patitur pœnis,solatia amoris sui capiat, quam dolorem corporis sentiat. Hic amantium mos est,vt amorem suum silentio tegere nequeant, & flammas suas intra pectus cohibere non valeant, sed frequentius enarrant, vt ipsa assiduitate narrandi,amoris sui solatium capiant, & refrigeria immensi ardoris assumant. Nunc non tam loquamur compunctionem cordis, quam patiamur, quia docere, & non facere non solum nihil lucri, sed etiam damnum plurimum confert, grandis enim condemnatio est sermonem suum componenti; & vitam suam negligenti.

De vera cordis compunctione qualiter haberi potest.

Cap. XLV.

Idem *in libro secundo.* Quomodo fieri potest, vt anima infirma & frigida compunctionis pariat verba? Nolo putes quod montes,& deserta, vel abuia ita possint animæ conferre silentium, perturbationesque eius perimere, vt ignis ille, quem in ea Christus accendit. Requirenda sunt itaque silentia & quies,non solum locorum, sed & animi ac propositi. Si enim propositum quietis anima gerat,nec in vrbis habitatione turbabitur. Sicut autem impossibile est,vt in aqua inflammetur ignis,ita impossibile est compunctionem cordis vigere in delicijs. Vera cordis compunctio est magna agere, & humilia loqui iuste,agere,& super peccatores timere,ac tremere. De peccatis nostris,quæ multa sunt, & grauia, non dico non cogitamus, aut ingemiscimus, sed nec mentionem quidem facimus. Sicubi vero parum aliquid boni operis agere videmur,hoc sine intermissione, & dici volumus & audiri, nec desinimus donec per iactantiam euacuetur,& pereat. Vere ignorat homo quantum boni sit placere Deo, si enim scires, nunquam aliquid aliud extrinsecus mercedis expectares. Frequenter quidem nosmetipsos peccatores pronunciare vidimus, sed ex eo arguimur,quia si hoc ipsum ab alio audiamus, quod de nobis pronunciare videmur, statim indignamur,& irascimur,& nos iniuriam passos conquerimur. Sic ficta in nobis sunt omnia, vt ne Publicanum illum possimus imitari,qui cũ peccata sua audiret exprobrari ab alio,non solum patienter tulit,sed etiam confessionem suam addidit,& ob hoc ab illo iustificatus discessit. Dum autem de præteritis dolor est nullus, facilius superuenientibus malis locum damus. *Luc. 18.*

Idem de reparatione lapsi. Sicut pro morte communi Philosophicum est à lachrymis temperare, ita in morte animæ insipiens, & irreligiosum dico consolationem recipere.

Nihil autem,crede mihi,boni operis,quamuis sit exiguum,despicietur apud iustum Iudicem, si enim peccata cum tanta examinatione discutienda sunt, vt etiam verborum, & cogitationum vnusquisque perferat pœnas, quanto magis bene gesta, & magna recompensabuntur in iudicio,& parua. Nonnulli quidem imperiorum sibi satis esse credunt, & optabile videri, si gehenna tantummodo careant, ego autem multo grauiores gehenna dico esse cruciatus,ab illa gloria remoueri, & arceri à conspectibus. Christi Ignis autem inextinguibilis dicitur,non solum, quia non extinguitur, sed quia nec eos quos suscipit,extinguit, aut peremit, & sicut naturam non habet consumendi, ita nec illuminandi, sed ignis obscurus est, & flamma tenebrosa. *Peccare*

ergo humanum est, permanere autem in peccato diabolicum est.

De Origine Sancti Augustini, & erroribus adolescentiæ eius.

Cap. XLVI.

Sigebertus in chronicis. Eo tempore Augustinus cum esset Manichæus per Ambrosium ad rectam fidem conuertitur.

De gestis eius. Augustinus hic ex prouincia Africana, ciuitate Carthaginensi, de numero curialium, honestissimis parentibus oriundus in scholam missus, ad plenum est eruditus, græcas literas quibus docebatur oderat, latinas satis diligebat. Hortante eius beata matre monica, vt baptizaretur, renuente patre gentili Patricio, baptismum eius dilatum est. Excesserunt autem caput ipsius, eo pubescente, libidinum vepres, & nulla erat eradicans manus, multum enim satagebat Pater eius, non qualis Deo cresceret, vel quam castus, sed vt disertissimus. Interea peruenit in librum quendam Ciceronis, qui exhortationem continet ad Philosophos & vocatur Hortensius, liber ille mutauit eius affectum, & ad ipsum dominum preces, & vota mutauit, & desideria eius alia fecit. Erat autem tunc 19. annorum defuncto iam patre ante biennium. Viluit ei repente omnis vana spes, & immortalitatem sapientiæ concupiscebat æstu cordis incredibili, & surgere cœperat, vt ad Deum rediret. Hoc autem solum in tanta flagrantia refringebat, quod illa exhortatione, *nomen Christi* non erat, quod in ipso adhuc lacte Matris tenerum cor eius pie biberat, & alte retinebat, & quicquid sine hoc nomine fuisset, quamuis, & expolitum, & veridicum, non eum totum rapiebat. Interea vsque ad eas perductus est nugas, vt crederet ficum plorare cum deserpitur, & matrem eius arborem lachrymis lacteis, necnon, & Manichæi sectam aliquantulum sapiebat. Proinde multum pro eo fleuit ad Dominum mater eius, & vidit somnium se cum filio viuere, & habere secum eandem mensam in domo, quoniam illa iam nolebat cum filio suo habere mensam, detestans blasphemias eius erroris, viditque se stantem in quadam lignea regula, & venientem ad se iuuenem splendidum, hilarem, atque arridentem sibi. Cui tristitię causas inquirenti, respondit: *Perditionem filij mei Augustini plango*, Tunc ille iussit, vt secura esset, admonuitque vt attenderet, & videret vbi ipsa esset, ibi esse & filium suum. Quod vbi illa attendit, vidit eum iuxta se in eadem regula stantem. Quod vbi filio narrauit visum, & ille ad id trahere conaretur, vt illa post se non desperaret futuram esse, quod ipse erat. Non, inquit, mihi dictum est vbi est filius tuus, ibi eris, & tu: sed vbi tu, ibi & ille.

Qualiter vixerit Augustinus in iuuentute.

Augustinus aliquando Manichæi secta infectus. Vide Baron ad an. 377.

Monica mater S. Augustini admodum sollicita de conuersione filij. Propheticum habuit responsum de sua conuersione.

Nouem deinde anni secuti sunt, quibus ille in illo limo profundi tinctus est, cum tamen illa vidua casta, sobria, & pia (quales Deus amat) iam quidem spe alacrior, sed fletu & gemitu non segnior, non desineret omnibus horis orationū suarū de filio suo plāgere ad Deum, & intrabant in conspectu Dei preces eius, qui dedit alterum responsum per quendam magnum episcopum. Quem cum mater rogasset, vt dignaretur cum filio eius colloqui, & refellere errores eius, noluit, sed respondit adhuc illum esse indocilem, eo quod inflatus esset nouitate illius hæresis. *Sine*, inquit, *adhuc illum*, *roga tantum pro illo Deum, ipse legendo reperiet quis ille sit error & quanta impietas.* Quod cum dixisset, nolebat illa acquiescere, sed magis instabat deprecando, & vbertim flendo, vt illum videret, & cum eo conferret, vel dissereret. Tunc ille substomachans tædio, dixit ei: *Vade* inquit, *à me, ita viuas, fieri non potest, vt filius istarum lachrymarum pereat. Quod verbum ita* illa accepit, ac si de cælo sonuisset.

De studijs eius, & doctrina sæculari.

Cap. XLVII.

In illis annis vnam habebat non legitimo coniugio cognitam, cui tamen seruabat thori fidem, docebatque eo tempore artem rhetoricam. Volebat habere discipulos bonos, & eos sine dolo docebat dolos. Erat autem ei amicus, quem comparuerat societate studiorum nimis charum, coæuum sibi, & flore adolescentiæ conflorentem: hunc & à fide vera quam tenebat in superstitiosas fabellas August. deflexerat, propter quas eum Mater plangebat. Sed cum ille laboraret febribus, & desperatus esset, baptizatus est, Augustino non curante, postea recreatus est & sanatus, sed postea febribus repetitus, est defunctus. Quo dolore contenebratum est cor Augustini, & quicquid aspiciebat mors erat illi, patria, supplicium, & quicquid cum illo communicauerat, & sine illo, in cruciatum immanem verterat.

Scripsit præterea libros tres de pulchro, & apto (*pulchrum diffiniens quod per seipsum, aptum autem quod ad aliquod accommodatum deceret*) ad pulcherrimum Romanæ vrbis oratorem quem non nouerat facie, sed amabat hominem ex doctrinæ fama. Erat tunc annorum 26. aut 27. cum illa volumina scripsit.

Omnes etiam, libros liberalium artium quoscunque legere poterat, intelligebat. Quod autem legerat de arte loquendi, vel disserendi, de dimentionibus figurarum, & de musicis, & de numeris, sine magna difficultate nullo hominum tradente, intellexit.

Anno ætatis eius 29. venerat Chartaginem quidam Manichæorum episcopus, Faustus nomine, magnus laqueus diaboli, disciplinis liberalibus eruditus. Et quia Augustinus multa Philosophorum legerat, cum dictis Manichæi conferebat, qui de pluribus rebus multa scripserat copiosissime delirans, & non ei ratio occurrebat (libri quippe eorum pleni sunt fabulis, & de cœlo & sideribus, & sole & luna) Quæ tamen vbi discutienda Augustinus protulit, ille nec ausus est subire sarcinam, sciebat enim ista non esse, nec eum puduit confiteri, & ita superatus abscessit. Post hæc ignorante matre ascendens Augustinus nauem, nocte clanculo Romam adijt, ibique artem rhetoricam docuit. Post hæc missum est à Mediolano Romam ad pręfectum vrbis, vt magistrum artis rhetoricæ prouideret, & Mediolanum dirigeret. Tunc Symmachus Præfectus Augustinum probatum magistrum misit, & venit Mediolanum ad Ambrosium episcopum in optimis notum orbi terrarum. Qui eum paterne suscepit, & peregrinationem eius satis episcopaliter dilexit, & cœpit eum amare Augustinus, verbisque eius suspendebatur intentus, & delectabatur suauitate sermonis illius.

Augustinus Romam petit & primatim docet Rhetoricam incipiens abhorrere hæresim.

Mittitur Mediolanū ad docendū publice Rhetoricam.

Inter hæc venit ad eum mater pietate fortis, terra marique eum sequens & in periculis omnibus de Deo secura. Indicauit ei ille quod iam non esset Manichæus, sed nec catholicus Christianus. Tunc illa confidens ait: Credo in Christo quod priusquam de hac vita migrem, visura sim eum Christianum fidelem. Etiam fundebat preces & lachrymas pro eo ad Deum, diligebatque & ipsa sanctum Ambrosium, sicut Angelum Dei, eo quod per illum agnouerat filium suum ad illam ancipitem fluctuationem iam esse perductum. Omni quippe die dominico audiebat eum Augustinus, verbum Dei populo disserentem, & colloquebatur cum charissimis sibi amicis Alipio, & Nebridio multas quæstiones.

De compunctione, & lachrymis eius.

CAP. XLVIII.

QVorum Alipius ex eodem quo ipse erat ortus municipio parentibus primatibus municipalibus natu minor Augustino, hunc Augustinus Romæ inuenerat,& illi adhæserat & cum illo Mediolanum profectus fuerat, Nebridius quoque relicta patria vicina Carthagini, Mediolanum abierat quærens Augustinũ. Quo inuento, erant pariter hi tres in consilio nutantes, quisnam esset tenendus vitæ modus. Cumque essent Augustinus & alipius in domo,& absens esset Nebridius, venit ad eos Politianus, quidam ciuis afer. Quo narrante, ortus est sermo de Antonio Ægyptio monacho, cuius nomen excellenter clarebat apud seruos Dei. Stupebant autem illi audientes tam recenti memoria, & prope suis temporibus, tanta mirabilia. Deinde volutus est sermo eius ad monasteriorum greges, & mores, quorum illi nihil sciebant. Cumque Pontianus talia loqueretur, ingemiscebat Augustinus,& confũdebatur pudore horribili. Terminato autem sermone, & causa qua venerat, abijt ille, Augustinus autem cæpit flagellare animam suam,& vultu turbatus exclamauit ab Alipium & dixit: Quid patimur? Quid est hoc quod audisti? SVRGVNT INDOCTI ET COELVM RAPIVNT, ET NOS CVM DOCTRINIS NOSTRIS IN INFERNVM DEMERGIMVR. Et cũ hæc dixisset intẽdebat in eum attonitus Alipius: non enim solita sonabat verba. Plusquam alloquebantur animum eius, frons, genæ, oculi, color, modus vocis, quam verba quæ promebat. Itaque fremebat spiritu,& erat turbulentissimus,& accusabat semetipsum. Alipius vero affixus lateri eius tacitus eum dolens considerabat. Inter verba accusantis se, oborta est procella ingens ferens ingentem imbrem lachrymarum, & vbi se iam cohibere non poterat, surrexit ab Alipio velociter, quia solitudo illi ad negocium flendi aptior videbatur, & secessit remotus. Alipius vero mansit vbi sederant prius nimis stupens. Augustinus sub quadam fici arbore strauit se nescio quomodo, & dimisit habenas lachrymis, & prorumpũt flumina oculorũ eius, *acceptabile sacrificium Deo*, & non quidem his verbis, sed hac sententia multa locutus. *Et tu Domine vsquequo, vsquequo Domine irasceris in finẽ? Ne memor fueris iniquitatũ nostrarum antiquarũ.* Et iactabat voces miserabiles, & plorabat amarissima contritione cordis sui. Et repente audiuit vocem cum cantu, dicentis, & crebro repetentis quasi pueri. TOLLE LEGE, TOLLE LEGE Statimque mutato vultu intentissimus cogitare cœpit; nihil aliud interpretans diuinitus sibi iuberi, nisi vt aperiret codicem,& legeret, quod primum caput inueniret. Aperuit,& legit in silentio capitulum quo primum coniecti sunt oculi eius: *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus &c.*

Lege Baronium ad annum 349.

Cognita Magni Antonij vita, ad Christum conuertitur Augustinus & diuinitus monitus ex lectione Pauli Apostoli discit quid sibi agendum esset.

Rom. 13.

De studio eius in sacris libris, & eiusdem baptismo.

CAP. XLIX.

STatim cum fine huius sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi eius, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt, & profectus in villam cum suis omnibus gaudens, legebat psalmos Dauid, catechumenus cum Alipio catechumeno, matre semper adhærente sibi muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna charitate, Christiana pietate, legebat,& ardebat aduersus literas de melle cœli melleas,& de lumine Dei luminosas. Reuerberauit enim Deus infirmitatem aspectus eius radians in eum vehementer, & inuenit longum se esse à Deo in regione dissimilitudinis, tanquam audiret vocem eius de excelso: *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me, & tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ, sed & tu mutaberis in me.* Sensit igitur & expertus est non esse mirum, quod palato non sano pœna est panis; qui sano suauis est,& oculis ægris odiosa lux, quæ puris est amabilis. Et quærebat viam roboris comparandi, quid esset idoneum ad fruendum Deo, nec inueniebat donec amplectaretur mediatorem Dei, & hominum, *hominem Christum Iesum qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*, vocantem,& dicentem: *Ego sum via, veritas, & vita.* Inde vbi tempus aduenit, quo se nomen dare oporteret, relicto rure Mediolanum remeauit. Placuit & Alipio renasci in Christo pariter cum ipso. Adiunxerunt etiam sibi puerum Adeodatum ex Augustino natum carnaliter, annorum enim 15. erat,& ingenio præueniebat multos doctos viros, & erat patri horrori ingenium eius, sed cito de mundo abstulit eum Deus. Et baptizati sunt à sancto Ambrosio, & fugit ab eis solicitudo vitæ præteritæ. Cæterum satiabantur illis diebus dulcedine mirabili dum considerabant altitudinem diuini consilij super salutem generis humani.

Mira D. Augustini conuersio.

Palato non sano pœna est panis, qui sano suauis est.

Ioan. 14.

Baptizatur à S. Ambrosio vna cum Adeodato filio naturali.

De libris quos ante baptismum suum scripsit.

CAP. L.

AVtbor. Scripsit autem Augustinus ante conuersionem suam, vt dictum est, *de pulchro & apto li. 3. quos nusquam reperi.* Post conuersionem vero suam adhuc catechumenus libros soliloquiorum 2.

De immortalitate animæ li. 1.
De beata vita li. 1.
De ordine li. 2.
De academicis li. 3.
De disciplinis liberalibus li. 1.
De omnibus his hæc pauca excerpsi.

Augustinus in soliloquijs suis li. 1. Deus per quem omnia, quæ sine te nihil essent, tendunt ad esse.

Deus qui ne id quod se inuicem prodit perire permittis;

Deus qui malum non facis,& facis esse, ne pessimum fiat.

Deus qui paucis ad id, quod vere est refugientibus ostendis malum nihil esse.

Deus per quem vniuersitas etiam cum sinistra parte perfecta est.

Deus à quo dissonantia vsque in extremum nulla est cum deteriora melioribus concinunt.

Deus quem amat omne, quod amare potest, siue sciens, siue nesciens.

Deus in quo sunt omnia, cui tamen, vniuersæ creaturæ nec malitia nocet, nec error errat.

Deus de cuius regno lex etiam in ista regna describitur.

Deus à quo exire mori, in quem redire reuiuiscere, in quo habitare viuere est.

Deus quem nemo amittit, nisi deceptus, quem nemo quærit, nisi admonitus; quem nemo inuenit, nisi purgatus.

Deus cui nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit.

Deus per quem bene seruimus, & bene dominamur.

Deus per quem minutæ res non nos minuunt.

Deus qui nos eo quod non est, exuis,& eo quod est, induis.

Deus qui nos vnis.

Deus cuius legibus in æuo stantibus, motus instabilis rerum mutabilium, perturbatus esse non sinitur, frænisque circumeuntium sæculorum semper ad similitudinem stabilitatis reuocatur. Cuius legibus arbitrium animæ liberum est, bonisque præmia, & malis pænæ, fixis per omnia necessitatibus distributa sunt. Qui fecisti hominem ad imaginem, & similitudinem tuam quod qui se nouit agnoscit.

Flosculi Soliloquiorum D. Augustini.

Exaudi me Deus meus, Pater meus, rex meus causa mea, spes mea, res mea, domus mea, patria mea, salus mea, lux mea, vita mea.

Exaudi me more tuo illa, paucis notissimo. Tibi soli seruire paratus sum, quia tu solus iuste dominaris.

Recipe oro fugitiuum tuum, satis fuerim fallaciarum ludibrium. Iam satis pœnas dederim, satis inimicis tuis seruierim, tui iuris esse cupio, accipe me ab istis fugientem famulum tuum, quia & isti me, quando à te fugiebam acceperunt alienum. Vindica me ab errore quærentem te, nihil mihi aliud occurrat pro te, si nihil aliud desidero quam te. Si autem est in me superflui alicuius petitio, tu ipse munda me, & fac idoneum ad videndum te.

Cæterum de salute corporis mei, quamdiu nescio quid mihi vtile sit, tibi committo. Tantum hoc oro vt me penitus conuertas ad te, nihilque mihi repugnare facias tendenti ad te.

Idem in secundo libro. Deus semper idem, nouerim me, nouerim te &c.

De promotione eius in ecclesiâ Hipponensi.

CAP. LI.

** Anno 34. ait Baron.*

EX *gestis eius.* Anno igitur vitæ suæ * 30. per merita, & orationes matris suæ, & per prædicationem sancti Ambrosij ab hæresi purgatus, & baptizatus, protinus in fide catholica confirmatus, spem omnem quam habebat in sæculo dereliquit, & scholis renunciauit quas regebat. Huic se consociauit Euodius iuuenis ex eius municipio, qui & ipse tamen prior conuersus, & baptizatus erat. Quærebant quis eos locus haberet, vtilius ad seruiendum Deo, simulque remeabant ad Africam. Sed cum essent apud, Ostia Tyberina pia mater eius defuncta est, quæ vnius viri fuerat vxor, & ipsum etiam virum iam in extremo vitæ lucrata est Deo.

Matre Ostiæ defuncta, ipse cũ socijs redijt in Africam & per trienniũ (vt ait Baron) vacat ieiunijs, orationibus & libris conscribẽdis.

Post mortem igitur matris, nauigantes, reuersi sunt ad agros proprios, eratque cum amicis in Africa, *meditans in lege domini die ac nocte,* scribens libros, & docens inscios. Et cum iam terminum in ieiunijs & orationibus trangesisset, à sancto Valerio Hipponensi episcopo, licet inuitus ordinem Sacerdotis suscepit. Qui statim monasterium clericorum instituit, & cæpit viuere secundum regulam sub sanctis Apostolis constitutam. Sanctus autem Valerius ordinator eius exultabat vberius, hominem sibi datum talem diuinitus, qui in doctrina sana ecclesiam ædificare esset idoneus. Vnde & ipse Valerius quia Græcus erat, videns se in Latina lingua & literis minus doctum, beato Augustino potestatem dedit contra vsum orientalis Ecclesiæ coram se in ecclesia prædicare. Vnde cum ei multi episcopi derogarent ille linguas obtrectantium non curabat, dummodo per eum fieret, quod à seipso impleri plenarie non valebat. Interea sanctus Valerius metuens ne ab alia ecclesia Sacerdote priuata in episcopum Augustinus quæreretur, & sibi auferretur, sciens se iam corpore & ætate infirmum à Carthaginensibus per literas impetrauit, vt Hipponensi Ecclesiæ Augustinum, licet modis omnibus renitentem promoueri permitterent pastorem. Quo facto cum tanta instantia omnes hæreticos, libris, & epistolis, & disputationibus, debellabat, quod se victos erubescentes, & augmentis ecclesiæ inuidentes, grauissimas & intolerabiles persecutiones vnitati ecclesiæ inferebant, & aliquotiens vias beati viri insidijs obsidentes, semper Dei prouidentia itineris errore seducti inuenire non poterant.

Primus ex presbiteris contra morẽ ecclesiæ Africanæ Euangelium, præsente episcopo annunciat populo.

Ingenti omnium desiderio cogitur ordinari episcopus Hipponensis.

Qualiter vixit in episcopali dignitate.

CAP. LII.

Eius victus & vestitus.

VEstes & calciamenta & lectualia eius ex moderato & competenti habitu erant, nec nimium nitida nec abiecta plurimum quia plerumque (vt dicebat) vel iactare se insolenter solent homines, vel abijcere, ex vtroque *non quæ Iesu Christi, sed quæ sua sunt, quærentes.* Ille vero medium tenens in regula canonicorum, dixit: *Fateor, de pretiosa veste erubesco,* & ideo cum datur mihi, vendo eam, quia vestis non potest esse communis, pretium fit commune. Mensa frugali & parca vsus est, & inter olera & legumina carnes etiam propter infirmos & hospites habebat, in mensa semper lectionem aut disputationem diligens, contra pestem detractionis in ea ita scriptum habebat.

Non quæ sua sunt, quærebat sed quæ Iesu Christi.

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam:
*Hanc mensam * indignam nouerit esse sibi (vel) sui.*

*Leges mensæ ipsius. * alias vitam.*

Vnde si forte aliquando detractio emergeret, dicebat, quod si non tacerent aut versus illos ipse deleret, aut à mensa recederet. Erga pauperes tam pius tam misericors erat, quod cum ecclesiæ suæ pecunia deesset, hoc ipsum populo denunciabat, non se habere quod egentibus erogaret. Nam & de vasis dominicis propter captiuos & indigentes frangi, & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. Quod etiam Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum dixit, & scripsit. Fæminarum nulla intra domum eius mansit, nec etiã germana soror, sed nec fratris sui filiæ, quæ Deo pariter seruiebant. Dicebat enim quia & si de sorore, & neptibus nulla posset nasci mala suspicio, tamen quia tales personæ sine alijs necessarijs secumque manentibus, esse non possent, & ad eas etiam aliæ aduentarent, ex illis possent infirmiores aut tentationibus humanis perire, aut certe malis hominum suspicionibus infamari. Et si forte eum aliqua fæminarum ad se videndum vrgeret, nunquam solus cum sola loquebatur, nisi secretum aliquid interesset. Hic itaque sapientiæ lumen præfulgidum, propugnaculum veritatis, & fidei tutamentum, omnes ecclesiæ doctores, tam ingenio, quam sciẽtia vicit, incomparabiliter florens tam exemplis virtutum, quam affluentia doctrinarum. Etenim tanta scripsit, vt non solum ab aliquo toto vitæ suæ tempore scribi, sed nec possint lectione percurri. Huius enim librorum, tractatuum, & epistolarum numerus plusquam ad mille triginta extenditur, vt merito ei dictum illud conueniat: *Mentitur qui te totum legisse fatetur.*

Eius in pauperes liberalitas.

Nullã apud se fæminam patitur.

Nunquam sine clericis testibus locutus est mulieribus.

Magna scriptorum ac operum eius copia.

Sigebertus. Eo tempore Maximus Tyrannus ab Ambrosio excõmunicatus quia corrigi noluit, à Theodosio * Aquileiæ in bello perimitur, & Valentianus imperio restituitur. Alia historia dicit, Maximum Romę ab inimicis Gratiani esse interfectum.

** Ita Baron. ad an. 388. lege Zosimũ l. 4. & Amb. ep. 29. ad Theod.*

De facinore Theodosij in Thessalonicenses commisso, pro quo excommunicatus est ab Ambrosio.

CAP. LIII.

ANno Imperij sui quinto Theodosius imperator immane facinus, quod commisit, quando Thessalonicæ 7. millia ciuium fecit occidi, in vltionem iudicum in seditione occisorum, imitabili publicæ pænitentiæ exemplo diluit, ab Ambrosio Ecclesia expulsus, & humili satisfactione reconciliatus.

Hugo floriacensis libro quinto. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa, in qua dum fuisset orta seditio, quidam iudices lapidati sunt à populo atque trucidati, vnde indignatus Theodosius iracundiæ non refrænauit infirmitatem, sed iussit omnes pariter interimi, non secernens nocentes ab innocentibus. Igitur sic in messibus occisi sunt non præcedente iudicio

Anno Christi 391. Theodosium Imperatorẽ ob cædem Thessalonicensem ecclesia pellit S. Amb. & post actam pænitentiam restituit vid. Baron. ad annum 390. Item Rufinũ lib 2. cap. 18. Theodoretũ insuper & Sozomenum atque ipsum Amb. epist. 28. ad Theod.

fere 5. millia hominum. Hanc cladem audiens vir virtutis Ambrosius; cum Princeps Mediolanum venisset, & templum intrare voluisset, occurrit ad ianuam, & his sermonibus à sacris liminibus prohibuit eum, dicens: Nescis Imperator perpetrata à te? cur post causam tanti furoris non agnoscis molem tuæ præsumptionis? Sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperij, decet tamen vt vincat ratio potestatem. Scienda quippe natura est, eiusque mortalitas, atque resolutio & puluis progenitorum; & ex quo facti, & ad quẽ redigendi finem sumus, vt non flore purpureo confidentes infirmitate operti corporis, ignoremus nos, coæquales hominum. Princeps es, Imperator; sed conseruorum, *vnus est enim omnium Dominus Rex atque creator.* Quibus oculis aspicies communis Domini templum? Quibus calcabis pedibus sanctum pauimentum? Quomodo manus extẽdes de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctũ corpus Domini? Qua præsumptione ore tuo poculum sanguinis eius pretiosi percipies, cum furore sermonum tuorum tantus iniuste sit sanguis effusus? Recede igitur, recede, ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculum quo omnium te Dominus ligat; est enim maxima medicina sanitatis.

De compunctione eius, & humili postulatione absolutionis, & de correctione edicti, & absolutione Theodosij.

Cap. LIV.

His sermonibus Imperator obediens (erat enim diuinis eruditionibus enutritus, & aperte sciens, quę sunt propria Sacerdotum, & quæ Regum) gemens & deflens ad regalia remeauit. Cumque 8. mensium continuum transisset spacium, propinquauit nostri Saluatoris Natiuitas. Imperator autem lamentationibus assiduis in palatio residens, lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus est autem Rufinus militum magister, singularem apud eum fiduciam habens, & videns principem lamentationibus prostratum, accessit vt lachrymarum inquireret causas. At ille ingemiscens amarissime, & vehementius lachrymas fundens. Tu, inquit, Rufine non sentis mea mala, ego autem lamentor, & gemo calamitatem meam; quia seruis quidem, & mendicantibus aperta sunt templa Dei, & proprium domini locum ingredientes, licenter exorant, mihi vero ingressus ad eum non est, sed insuper etiam cæli sunt clausi. Et hæc dicens verba singula singultibus irrumpebat. Tunc Rufinus: Curram inquit (si tibi placet) & Pontifici persuadebo, vt soluat vinculum quo te ligauit. Ad quem Imperator: Non, inquit, persuadebis Ambrosio, noui enim decretum illius esse iustum, neque reuerebitur Imperialem potentiam, vt legem possit præuaricare diuinam. Sed cum Rufinus verbis pluribus vteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendum, Imperator eum pergere cum festinatione præcepit. Ipse etiam, spe data, post paulum est secutus, credens Rufini promissionibus.

Theodosij Imperatoris pœnitentia insignis quæ viguit, vigebitque semper in ecclesia Dei, tanquam nobile quoddam trophæum erectum ex illustri victoria quam de seipso Imperator est consecutus, quã quidem pœnitentiam tum alij omnes, tum S. Amb. oratione in funere Theodosij, & Aug. 5. de ciuit. cap. 26. & homelia 49.

Porro vir mirandus Ambrosius, mox vt vidit Rufinum ait: Impudentiam canum es secutus ô Rufine, tantæ videlicet necis auctor existens, & nunc pudorem ex fronte detergens, non erubescis, nec metuis contra maiestatem latrare diuinam. Cumque Rufinus supplicasset, & diceret statim Imperatorem esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius ait; Ego, inquit, Rufine tibi prædico, quoniam eum ingredi sacra limina prohibebo: si vero imperium in tyrannidem mutauerit, necem libenter suscipio. Quod audiens Rufinus nunciauit Imperatori votum Antistitis, monens, vt palatium remearet. Imperator autem hoc in media platea cognoscens. Pergam, inquit, & iustas in facie suscipiam, contumelias. Tunc ad sacra limina perueniens, in sacram non est ausus intrare basilicam, sed accedens ad Antistitem inuenit eum in salutatorio residentem. Quẽ illico rogare cæpit, vt solueret eius vincula. Episcopus autem tyrannicam dicebat esse eius præsentiam, & contra Deum insanire, eiusque legem calcare. Ad hæc Imperator: Non, inquit, insurgo contra ecclesiasticas sanctiones, neque inique ingredi sacra limina contendo, sed te soluere mea vincula deposco; precor denique vt & communis Domini pro me exores clementiam, & ne mihi claudas ianuam quam cunctis per pœnitentiam Dominus noster aperuit. Tunc Antistes: Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tantas iniquitates? Quibus medicaminibus post tanta vulnera plagas curasti? Ad hęc Imperator: Durum, inquit, opus est, & docere, & medicamina temperare, meum est oblata suscipere. Tunc sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudicium commisisti, & non ratio protulit sententiam, sed potius iracundia, scribe legem quę decreta furoris euacuet. Scribe, inquam, legem vt intra dies 30. sententia necis atque proscriptionis in litteris tantum scripta permaneat, & iudicium rationis expectet, quibus transactis, ira cessante, ratio causam examinet, ac demum, quod apud semetipsam cognouerit sub veritate disponat. Itaque intra horum dierum numerum animaduerti poterit, an iusta sit quam protuleris, an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit iniusta, quę sunt prolata disrumpet, si vero iusta, firmabit, porro ille dierum numerus, ad hæc inuestiganda sufficiet. Quã admonitionem discreti & sapientissimi viri Imperator animo libenti suscipiens & optimã esse considerans, legem repente conscribi præcepit, & propria manu confirmauit. Quo facto vinculum eius dissoluit Episcopus. Sicque demum Imperator ingredi limina præsumpsit Ecclesiæ, & adhęrens pauimento, manibus capillos euellens, cum lachrymis à Domino veniam impetrare poscebat. Verum cum tempus affuisset, quo munus ad altare offerre solebat, surgens cum lachrymis est ingressus. Cumque obtulisset sicut solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autem Ambrosius non quieuit, sed differentiam locorum edocuit: & primo quidem requisiuit, quid ibidem exspectaret. Imperatore dicente, sustinere se sacrorum perceptionem mysteriorum; per archidiaconum remandauit ei Archiepiscopus; O Imperator interiora loca Sacerdotibus tantum sunt collata, quæ cæteris nec ingredi nec contingere permittitur; egredere igitur & cum cæteris hanc expectationem communem habe; purpura namque Imperatores, non Sacerdotes facit. Tunc Imperator fidelissimus hanc etiam contradictionem animo gratanti suscipiens remandauit, dicens; Non audaciæ causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana vrbe hanc consuetudinẽ esse cognoui, sed ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaque & Præsul, & Imperator, virtute clarebant, & tantum prodest increpatio à viro virtutis prolata.

Quod spectat ad legẽ illam Theodosij de dilatione sententiarum triginta diebus extat ipsa in codice Theodosiano & Iustiniano l. 13. C. Theod. l. 20. C. Iustin. de pœnitentia.

Quod Flaccilla imperatrix intendebat pauperibus sustentandis, ipse vero Theodosius idolis euertendis.

Cap. LV.

Vxor vero Theodosij nomine Flaccilla, claudorum atque debilium maximam habebat curam; non seruis, non alijs vtens ministris ad hæc officia peragenda, sed per semetipsam hæc agens, ad eorum habitacula veniebat, vnicuique quod opus erat præbens, & per Ecclesiarum xenodochia discurrens, suis manibus infirmis ministrabat, ollas eorum extergens, ius gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibos ministrans, calices diluens, & alia cuncta faciens quæ seruis & ministris mos est solemniter operari. His autem qui eam de rebus ritebantur talibus prohibere, dicebat: *Aurum distribuere imperij est opus; ego autem pro ipso imperio, hoc opus offero, bona mihi tribuenti.* Sed & viro suo sæpe dicebat: Oportet te marite semper

Alij legunt Placillam, sed male, vt ait Baron. ob hac & plura alia insignia eius gesta laudatur Flaccilla plurimum à SS. Patribus: eã laudauit funebri oratione Gregorius Nyssenus sub nomine Placilla.

cogitare quid dudum fueris, & quid modo sis, nam si semper hæc cogitaueris, ingratus benefactori non eris, sed imperium, quod eo largiente, suscepisti, legaliter gubernabis. Ita his & similibus sermonibus optima mulier proficere virum suum in virtutibus sedule hortabatur.

Denique fidelissimus Imperator contra errorem gentilium insurgens, eum funditus euertere destinauit. Lege igitur data præcepit; Idolorum templa solo tenus euerti. Ante eum enim Imperator Maximus Constantinus qui primus pietate morum ornauit Imperium, sacrificare dæmonibus interdixit, non tamen eorum templa euertit, sed inaccessibilia esse præcepit, cuius filij paterna vestigia sunt secuti. Iulianus autem eis succedens, impietatem renouauit, & flammam veteris impietatis reaccendit. Iouinianus vero interrempto Iuliano, imperium assecutus, rursus immolationes prohibuit Idolorum. Valens denique omnibus imperij Romani gentibus concessit, vt religiones suas colerent sicut vellent; solummodo illos impugnans qui Ariana dogmata non suscipiebant. Itaque vsque ad tempora huius magni Theodosij, & ad Idolorum aras ignis accendebatur, & libamina ac sacrificia offerebantur; sed & publicas festiuitates populi per plateas agebant, & orgia Dionysij celebrabant, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, & furentes atque bachantes, & agebant omnia, quæ nequitia erroris proprij insinuat. Sed hæc omnia Theodosius catholicus Imperator extirpare radicitus imperauit, & euulsit, corripuit, & condemnauit.

Lege tripartitam lib. 9. cap. 33.

Tripartita historia lib. 9. cap. 24. Erant ab initio Romæ domus magnæ in quibus panis fiebat, qui vniuersæ ciuitati ministrabatur. Harum mancipes, procedente tempore, pistrina publica, fecerunt latrocinia priuata. Cum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula earum domuum latera, tabernas ibi constituentes, meretrices ibi prostare faciebant, vt per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane, alios qui pro libidine veniebant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant, & maxime peregrini, & ibi laborantes vsque ad senectutem putabantur mortui. Ibi fortè ceciderat quidam miles Theodosij, qui dum exire non permitteretur, extraxit gladium, & prohibentes occidit. Alij vero territi eum dimiserunt, qui exiens dolum narrauit Imperatori; moxque Imperator mancipes interemit, & pistrina funditus euertit.

Roma pistrinum subterraneum in quo peregrini velut in carcerem per dolum arripiebantur.

Item mos erat Romæ vt mulier in adulterio deprehensa non puniretur, sed ad augmentum peccati in angusto prostibulo includebatur, & admissis qui cum ea fornicarentur, hora qua turpiter commiscebantur, tintinabula percutiebant, vt sono illo iniuria fieret manifesta. Hæc prostibula Theodosius iussit destrui, & alijs pœnis adulteram puniri.

Roma adulterarum pœna sublata.

De subuersione templi Iouis apud Apameiam.

Cap. LVI.

Primus igitur aliorum Marcellus Episcopus lege principis pro armis vsus, propriæ ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina non de hominum virtute confidens, quod opus dignum memoria narrare non sileam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis Episcopo, Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit Præfectus orientis Apameiam, duos millenarios cum subiectis habens, quo facto populus militari timore perterritus est. Vbi dum esset templum Iouis valde præcipuum, & ornamentis plurimis variatum, Præfectus id destruere nitebatur. Videns autem forte nimis ædificium ac robustum, impossibile iudicauit hominibus lapidum iuncturas & commissiones posse dissoluere. Erant enim ingentes & alterutris illigati, insuper & ferro plumboque coniuncti. Porro Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse vero supplicabat Deo, vt templo distruendi præberet occasionem. Inter hæc venit quidam sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cuiuscumque peritus artis, sed lapides ferre & ligna in humeros consuetus. Is ergo accedens promisit facile templum esse soluendum, qui tantummodo duorum mercedem accipere poscebat artificum. Cumque hoc sanctus Pontifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus; erantque columnæ ingentes & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat 16. cubitorum. Porro natura petræ fortissima erat, quę non facile quibuslibet ferramentorũ generibus rumperetur. Has itaque per circuitum subfodiens & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere; dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam secundùm vires suas prohibebat operari. Cumque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nunciauerunt hoc Pontifici meridie dormienti. At ille repente ad Ecclesiam concurrens, & aquam in vasculo portari præcipiens aquam posuit sub altari. Ipse vero in pauimento posita fronte, clementi Domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmonis vllam pateretur habere fiduciam, sed vt infirmitatem illius denudaret, & signum propriæ virtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendam diaconum suum Equitium fide & zelo munitum, sumere iussit aquam, & velociter currere & confidenter pergere, ignemque supponere. Quod dum fuisset factum, fugit dæmon non ferens aquæ virtutem; ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque ligna sunt & repente consumpta, columnæ vero suffulturæ subsidio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias 12. vnà traxerunt. Tunc latus quod cohærebat templo violenta ruina depositum est. Sonus autem totam ciuitatem concutiens, cunctos fecit illuc concurrere. Et dum inimici dæmonis aperte cognouissent fugam, in diuinas laudes ora soluebant. Sic enim & alia templa sacratissimus Põtifex ille destruxit; qui & victoribus scribebat martyribus, & rescripta suscipiebat, & nouissime etiam martyrio ipse coronatus est.

Ex tripartita cap. 34.

Templum Iouis apud Apameiam.

Hic Marcellus Apameensis episcopus martyrium subit à gentilibus sub Theodosio magno, vt ait Baronius ob dictum ipsorum templum.

De subuersione Serapis in Alexandria.

Cap. LVII.

Ryffinus 11. lib. cap. 22. Eo tempore apud Alexandriam erat Basilica quædam publici operis vetusta, & admodum neglecta, quam Constantius Imperator hæreticus donasse Episcopis perfidiam suam prædicantibus ferebatur; quæ longa incuria nihil validum præter parietes habebat. Visum est Theophilo Episcopo hanc ab Imperatore deposcere, vt crescentibus fidelium populis, orationum quoque crescerent domus. Quam cum acceptam vellet excolere, reperta sunt intus antra quædam latentia, & terræ defossa, latrocinijs & sceleribus magis quam cęremonijs apta. Igitur gentiles, qui retegi criminum suorum latebras, & flagitiorum suorum cauernas viderant, non ferentes operta tot sæculis mala & tenebris obtecta reserari, velut draconum calice potato insanire omnes ac palam furere cœperunt, & crebros conflictus manu & ferro agere in plateis. Nostri autem numero & potentia multo plures, sed modestia religionis minus feroces erant, ex quo frequenter nostrorum plurimis vulneratis, aliquantis etiam interfectis, ad templum Serapis quasi ad arcem quandam refugiebant. Quo nonnullos ex Christianis captos secum adducentes accensis aris immolare cogebant; renitentes nouis & exquisitis supplicijs excruciatos necabant, alios patibulis affigentes,

alios confractis cruribus, in speluncas præcipitantes.

Templum autem Serapis locus erat non natura, sed manu & constructione per centum aut eo amplius gradus in sublime suspensus, quadratis & ingentibus spacijs ex omni parte distentus, miroque opere constructus. In hoc Serapis simulachrum ita erat vastum, vt dextera vnum parietem, alterum læua pertingeret. Quod monstrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compositum ferebatur. Erant etiam quædam ad stuporem & admirationem videntium dolis & arte composita. Nam fenestra perexigua ab ortu solis ita erat aptata, vt die qua institutum fuerat simulachrum solis ad Serapem salutandum introferri; diligenter temporibus obseruatis, ingrediente simulachro, solis radius per eandem fenestram directus, os & labia Serapis illustraret, ita vt inspectante populo, osculo salutatus Serapis videretur à sole. Signum autem solis ad hoc ipsum ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatum, vt magnes lapis cuius natura ferrum ad se trahit, desuper in laquearibus fixus cum temperatè sub ipso radio ad libram positum fuisset simulachrum & vi naturali ad se raperet ferrum, sic quod assurrexisse populo simulachrum, & in aere pendere videretur; & ne hoc lapsu præpropero proderetur, ministri fallaciæ, surrexit, aiebant, sol vt valedicens Serapi, discedat ad propria. Persuasio autem quædam à gentilibus fuerat dispersa, quod si humana manus simulachrum illud contigisset, terra dehiscens illico solueretur in chaos, cælumque repente rueret in præceps. Quæ res stuporem quendam paululū populis dabat, cum ecce vnus ex militibus fide quam armis magis munitus, correptam bipennem insurgens maxillæ veteratoris illidit; clamor attollitur vtrorumque populorum; neque tamen aut cælum ruit, nec terra dehiscit. Inde iterum atque iterum repetens putris ligni fumosum genu cædit. Post hoc reuulsum ceruicibus caput trahitur, & pedes aliaque membra cæsa securibus, & rapta funibus distrahuntur ac per singula loca membratim in conspectu cultricis Alexandriæ senex veternosus exuritur.

Destruitur simulachrū Serapis à Christianis.

Theodoricus lib. 5. cap. 22. Cum autem caput, Serapis abstulissent greges murum inde cucurrerunt, erat enim habitatio murum Ægyptiorum Deus.

Ruffinus vbi supra. Post hæc capite ipso idololatriæ deiecto, studijs vigilantissimi sacerdotis Theophili, quæcumque fuerant per totam Alexandriam portenta potius quam simulachra, pari exitu & simili dedecore publicantur. Quot ibi capita infantium defecta inauratis labris inuenta sint. Quot paruuli vi necati. Quot ibi visæ sunt despicatæ obstibrarum inspectionem.

De flagitijs Tyranni sacerdotis in templo dolo commissis.

Cap. LVIII.

Ruffinus cap. 2.

Itaque Sacerdos erat apud eos in templo Saturni Tyrannus nomine; hic quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibuscumque & primarijs viris, quorum sibi matronę ad libidinem placuissent, dicebat Saturnum præcepisse, vt vxor sua pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens, quod vxor sua dignatione numinis vocaretur, exornatam comptius, insuper & donarijs onustam, ne scilicet vacua repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conspectu omniū conclusa intrinsecus matrona, Tyrannus clausis ianuis, & traditis clauibus discedebat; dein de facto silētio per occultos & subterraneos aditus intra ipsū Saturni simulachrum, quod erat à tergo exesum, & parieti diligenter annexum, patulis erumpebat cauernis; ardentibusque intra ędem luminibus, intentæ supplicantique mulieri, vocem subito per simulachrum æris concaui proferebat, ita vt pauore simul & gaudio infælix mulier trepidaret, quod dignam se tanti numinis putaret alloquio. Posteaquam vero quod libitum fuit, vel ad consternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum dixisset, numen impurum arte quadam linteolis obductis repente lumina extinguebantur vniuersa. Tunc descendens, obstupenti muliercule consternatæque adulterij fucum prophanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miserorum matronas multo tempore gererentur, accidit quandam pudicę mentis fęminam facinus horruisse, & attentius designantem cognouisse vocem Tyranni. Quæ domum regressa viro fraudem sceleris indicauit. Ille de iniuria coniugis imo potius sua ardentius inflammatus, inscriptum Tyrannum ad tormenta perducit. Quo conuicto atque confesso, pudor omnis & dedecus, paganorum peruasit domos, adulteris matribus, incertis patribus, liberis spurijs comprehensis. Quibus diuulgatis, & cognitis raptim cum simulachris & ædibus excitabantur & crimina.

Tyrannus Saturni sacerdos quid gesserit.

De simulachro Simiæ, & inundatione Nili contra Paganorum opinionem.

Cap. LIX.

Tunc quidem apud Alexandriam relictum est ex industria vnum simulachrum Simiæ, ne Pagani postea negarent se etiam tales Deos adorasse. Quam rem grauiter ferebant philosophi. Inuentæ sunt autem ibi in templo litteræ in lapidibus insculptę, quæ indicabant templum Serapis terminum habiturum, quando apparuisset *character crucis*, qui interpretatur, *vita superuentura.*

Rufinus lib. 11. cap. 30. Moris erat in Ægypto, vt mensura ascendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementa aquarum, & inundationis auctorem, subuerso autem eius simulachro, ignique succenso, omnes Pagani negabant Serapim iniuriæ memorem aquas vltra affluentiam solitam largiturum. Sed vt ostenderet Deus non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse, qui aquas fluminis temporibus suis iubet excrescere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quanta prius nulla ætas meminerat.

Zozomeus lib. 7. cap. 20. Eo tempore fertur Nilus solito non excreuisse. Sæuientibus ergo Ægyptijs, quia sacrificare non sinebantur; quod audiens Imperator, dixit: Nunquam currat ille fluuius, si magicis artibus, & fluxu sanguinis polluendę sunt vndæ sacræ paradisi. Post paululum vero altius, quam solebat excurrit, clamantibus Paganis in theatro, quod *velut senex deliraret Nilus*. Quo facto plures ad Christianitatem sunt conuersi.

Nili insufita inundatio.

Sigebrtus in chronicis. Eo tempore Claudianus gentilis poeta Romæ claruit.

Author. Huius duo volumina metrice composita inueniuntur, vnum maius, alterum minus.

De dispersione ossium beati Ioannis Baptistæ, & reuelatione capitis eius.

Cap. LX.

Sigebertus in chronicis. Anno Theodosij 6. caput Ioannis Baptistæ à Theodosio Imperatore Constantinopolim est translatum: quod cum Valens Imperator olim illuc voluisset transferre, vehiculum in quo sanctum caput ferebatur, nullo modo moueri potuit.

Ex historia inuentionis sancti Ioannis. Narrat Iosephus vinctum fuisse Ioannem in castello Macheronta ibique caput eius truncatū. Quod Herodias à saltatrice susceptum, non est passa cū reliquo corpore sepeliri, metuens ne integrum sancti corpus cum omni facilitate resurgeret. Hoc autem fieri posse non putauit, si caput cum corpore vni non traderetur sepulturæ. Ideo illud intra septa

Caput S. Ioannis vbi primo seruatum?

palatij sui solum occulta sollicitudine procurauit custodiri, corpus autē apud Sebasten, quæ quondam Samaria dicta est, legitur humatū, & à barbaris vsq; ad Iulianum apostatam intactum. Tunc vero Pagani sepulchrū eius inuadunt, ossa dispergunt, eadem rursus collecta & cremata latius dispergunt: sed Dei prouidentia affuerunt quidam ex Hierosolymis monachi, qui mixti cum alijs colligentibus, quæque potuerunt ablata, ad Philippum Hierosolymorum Episcopum pertulerunt. Qui supra se esse dicens tantum thesaurum seruare, misit ea ad Athanasium maximum tunc Alexandriæ Episcopum. Quæ ille suscepta paucis arbitris sub cauato sacrarij pariete inclusa reseruauit, prophetico spiritu credens generationi futuræ profutura. Postmodum vero caput reuelatum est duobus monachis, qui causa orationis in Hierusalem venerunt, quibus in visione Angelica dictum est: *Ite ad palatium Herodis quondam principis, & vbi fumum è terra ascendere videritis, ibi caput Ioannis Baptistæ inuenietis.* Qui ita facientes, cum magno honore clanculo secum illud Hierosolymam deportauerunt. Et non multo post à latronibus raptum est, qui mittentes illud in quodam specu, ibidem dimiserunt, donec idem Ioannes cuidam Eremitæ reuelauit, dicens: Accipe caput meum, quod in hoc specu depositum est, & da illud Iuliano Episcopo, qui præest Alexandriæ, vbi reliquiæ corporis mei requiescunt, qui & ita fecit.

Caput S. Ioannis inuentum per miraculum.

De translatione eiusdem ab Alexandria in Aquitaniam.

Cap. LXI.

POst aliquot autē annos cuidā monacho nomine Felicio, qui orationis gratia Hierusalē adierat angelica visione dictum est, vt pergeret Alexandriam, ibique in quadam ecclesia beati Ioannis, caput eius cum tribus paruulis Innocentium reconditum accipiens transferret in partes Galliarum in regionem Aquitaniæ. Qui iussa complens thesaurum sibi à Deo destinatum vnius sportellæ conclusum in sinu recepit, statimque iunctis sibi socijs ascendit nauem. Cumque in mare iter agere cœpisset Felicius, eleuans oculos & palmas ad cælum orauit Dominum Iesum, vt mitteret eis Angelum suum ducem itineris ad locum destinatum, vbi collocaret quem portabat reliquiarum thesaurum. Hæc autem eo orante. Ecce nubes valida descendit super nauim, & de medio nubis egressa est columba ad instar niuis alba, & super puppim immobilis stetit, tam in die quam in nocte, vsque dum in partibus Aquitaniæ ad littus Oceani pertingerent. In portu autem Agolinensi, exierunt ad terram, & mouentes inde quasi duo milliaria inuenerunt corpora mortuorum. Scilicet Regem Vuandalorum cum omni exercitu suo, vt opinor viginti millium virorum. Egressus enim fuerat idem populus crassa ceruice de vagina sua per mare cum classe magna, & ventus vehemens transuexerat eos in prædictum portum Agolinensem. Nunciatumque erat Pipino Regi Aquitaniæ, quod gens Vuandalica regnum eius inuaderet. Qui cum eis & cum omni multitudine armatorum occurreret, omnem illorum exercitum exercitu suo interfecit, ita vt nullus ex tanta multitudine illæsus euaderet; de suo autem exercitu non nisi 20. viri minuerentur, quos tamen ipse præ cæteris diligebat. Cumque ab hac cæde lætus pro victoria rediret, quodam in loco pressus somno stratum suum in papilionibus parari iubet: & pro lassitudine somno propere ingruente, vox diuina ad eum allata est: *Cur piger somnus te ita pressit? noueris magni prophetæ, & plusquam prophetæ, & mundi lucernæ caput ex transmarinis partibus huc afferri cum tribus paruulis Innocentibus, & propter eius nomen in hoc prælio diuinitus victoriam tibi à Domino esse collatam. Ecce post tergum tuum sequuntur viri fratres habitu peregrino, & qui præest cæteris Felicius vocatur; vade in occursum eorum, & eos humiliter suscipe, ac pacifice tecum coneris deducere, & videbis magnalia Dei.* Qui & ita fecit. Cunctus quoque exercitus, qui in castris erat, audito aduentu eorum, quasi vir vnus eis obuiam processerunt triginta millia virorum, corpora mortuorum qui in prælio corruerant, secum deferentes, apprehendentesque sportellam qua sanctum caput portabatur singulis feretris apponentes, miro modo mox vita per mortuum mortuis reddita est. Sed & alia plura per eum mirabilia facta sunt. Rex autem Pipinus in honorem eius basilicam ædificauit, vbi reliquias conclusit, eamque ex prædijs ac possessionibus suis dotauit, omniaque necessaria monachis Deo seruientibus ordinauit.

Caput S. Ioannis transfertur in Gallias.

Baronius hæc non intelligit de Ioanne Baptista, sed de alio Ioanne martyre qui olim cum Cyro Alexandriæ passus, illustrissimus habebatur; cuius domus mutata est in ecclesiam nomine trium puerorum erectam, vt eadem acta testantur quæ descripsit Metaphrastes 31. Ian. quæ quidem concinnitatē quandam habent cum his quæ scribuntur de translatione capitis, ac trium puerorum simul cum capite conditorum.

De Prudentio Poeta, & quibusdam actis Hieronymi.

Cap. LXII.

SIgebertus in chronicis, Tempore quoque Theodosij in Hispania Prudentius Poeta lyricus claruit.

Author. Hic Prudentius librum metricum de conflictu vitiorum, & virtutum eleganter composuit. *Gennadius de viris illustribus.* Hic Prudentius vir sæcularibus litteris eruditus extitit, qui composuit διτλόχαιον, de toto veteri & nouo testamento personis exceptis. Commentatus est & in morem Græcorum Hexameron de mundi fabrica vsque ad conditionem primi hominis, & præuaricationem eius. Composuit & libellos quos Græca appellatione prætitulauit αποθέωσις, ψυχομαχία, αμαρτιγενεια, id est de diuinitate, de compugnantia animi, de origine peccatorum. Fecit & in laudem Martyrum sub aliquorum nominibus; inuitatorium ad martyrium librum vnum; & hymnorum alterum. Speciali tamen intentione aduersus Symmachum idololatriam defendentem, ex quorum lectione agnoscitur Palatinus miles fuisse.

Sigebertus in chronicis. Eo quoque tempore Gregorius Nazianzenus Episcopus obijt. Terribile signum in cælo, columnæ per omnia simile, apparuit. Librum virorum illustrium hic finit Hieronymus. Gennadius autæm ab hinc incipit.

Hieronymus in vitis de illustribus viris dicit.

Hieronymus natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod à Gothis euersum, Dalmaciæ quondam Pannoniæque confinium fuit, vsque ad præsentem annum, id est Theodosij principis 14. hæc scripsi: Vitam Pauli monachi. Epistolarum ad diuersos librum vnum &c.

Author. Hæc de se Hieronymus in præfati libri fine commemorat. Cæterū quę de scriptis eius, quæ & tunc iam ediderat & postmodum editurus erat, plenius iam supra diximus.

Sigebertus in chronicis. Eo tempore sanctus Patricius Scotus in Hibernia cum suis sororibus venditur, vbi cum esset Regis Porcarius, Angeli sæpe alloquio fruitur. Hieronymo sacras scripturas veteris testamenti, de Hebraica veritate in latinam linguam vertente; editio 70. Interpretum quæ tenebatur à cunctis, & Græcis, & Latinis, cœpit in secundis haberi. Quod contra inueteratum vsum ecclesiæ fieri, quamuis sancti & docti viri ægre ferrent, præualuit tamen auctoritas Hebraicæ veritatis; postquam patuit, quantum ab ea discreparent 70. Interpretes.

De gestis, & dictis sancti Arsenij Abbatis.

Cap. LXIII.

EO tempore Arsenius Romę claret, qui vsq; ad quadragesimum ætatis annum in aula Imperatorū gloriose militās, ex Senatore fit monachus, & per annos 55. in eremo sanctitatis exēplo, omnibus mirabilis enituit.

Ex vi-

Ex vitis patrum. Abbas Arsenius cum adhuc esset in palatio, orauit Dominum vt eum dirigeret ad salutem. Et facta est vox dicens: *Arseni fuge homines, & saluaberis.* Ipse etiam descendens ad vitam monachalem orauit iterum sicut prius. Et iterum audiuit: *Arseni, fuge, tace, quiesce: hæc enim sunt radices non peccandi.*

Fuge, tace, quiesce salutis principia.

Cum quidam frater ad beatum Arsenium aduenisset, volens eum videre, pulsauit ostium eius. At ille sperans suum esse discipulum, aperuit ei: sed postquam alterum conspexit esse, mox se in terram proiecit in faciem. Illo autem vt surgeret postulante, respondit Arsenius dicens: Non hinc exurgam nisi discesseris, & per aliquot horas non acquieuit surgere, quousque discederet ille.

Pronus in terram cadit ne homines videat.

Abbas Daniel de eo referebat, quod die Sabbatorum vespere solem relucentem post dorsum suum dimitteret, extendensque manus ad cælum non desinebat orare, nisi sequenti die Sol iterum oculos eius surgens impleffet. Cæteras autem noctes peruigiles ducebat, & prope diluculum cum vellet parum pro naturæ fragilitate quiescere, dicebat somno: *Veni male serue,* & mox claudens oculos, surripiebat parum somni sedendo; & statim surgebat.

Iterum ait Arsenius: Nos qui mundanæ eruditionis disciplinis intenti sumus, nihil habemus; hi autem rustici Ægyptij, & proprijs laboribus virtutes acquisierunt.

Quidam ex fratribus dixit beato Arsenio: Ecce Pater meditari festino de sacris scripturis quæ didici, & non sentio compunctionem in corde, quia non intelligo virtutem scripturæ. Respondit: Illi qui serpentes solent incantare, non intelligunt verba, quę leguntur, sed serpentes audientes intelligunt virtutes verborum, & aquiescunt, & subduntur eis: Ita ergo & nos faciamus, quamuis enim non valeamus intelligere diuinarum scripturarum virtutem, tamen dæmones terrentur, & effugati, discedunt à nobis, non sustinentes eloquia Spiritus sancti.

Scriptura sacra pię recitata, etsi nō intellecta, dæmones fugat.

Quędam vero matrona mandauit Arsenio se velle eum videre: qui cum negasset, illa ait: *Credo in Deum, quia videbo eum.* Quæ cum ad cellam eius peruenisset, virum Dei inuenit extra cellam, & prostrauit se ad pedes eius. Ille autem leuans eam cum indignatione, & intuens eam, ait: Si faciem meam videre vis, *ecce, vide.* Illa autem præ verecundia non considerauit faciem eius. Et ille ait: Nescis quia mulier es, & per mulieres seducuntur perfecti viri? Nunquid sufficit tibi audisse opera mea: At illa: Nolo inquit videre faciem tuam, sed ora pro me. Et ille: Oro inquit Deum, vt deleatur memoria tui de corde meo. Illa vero ingemiscens recessit.

Fœminarum conspectum auersatur.

Ex gestis eius. Hic cum tempus obitus eius appropinquaret, dicentibus discipulis: Quid faciemus Pater, quia nescimus hominem sepelire? Ille respondit: Nunquid nescitis funem in pedibus meis mittere, & ita ad montē trahere. Dum ergo moreretur, cœpit flere; & cū fratres illum requisissent dicentes: Quid fles pater, nunquid & tu times? Ille respondit: *in veritate timeo, & iste timor, qui nunc mecum est, semper in me fuit,* ex quo factus sum monachus. Cum autem venisset Abbas Pomen, quia transijt, dixit; Beatus es Abbas Arseni, quia te tantum in hoc sęculo planxisti; qui enim hic se non planxerit, illic in perpetuum lugebit.

De puero nato Gemello, & libro Heraclidis de Paradiso.

CAP. LXIV.

Anno Chr. 396.

SIgebertus in chronicis. Eo tempore in castello Iudeæ Emaus natus est puer perfectus, ab vmbilico, & sursum diuisus, ita vt haberet duo pectora, & duo capita, & vnusquisque proprios sensus, & vnus edebat & bibebat, & alter non edebat; vnus dormiebat, & alter vigilabat, nonnunquam insimul dormiebant, insimul ludebant, ad alterutrum, & flebat vterque, & percutiebant seinuicem. Porro vixerunt annis duobus, & vnus ex eis mortuus est, alter vero superuixit diebus quatuor.

Floruit etiam his temporibus (vt ex ipso volumine patet) sanctus Heraclides vir religiosissimus, qui & ipse descripsit ad Lausum Episcopū in vno volumine vitas sanctorum Patrum quos ipse viderat, & quos, alijs deferentibus, nouerat, cum quibus etiam deserta penetrauerat Ægypti, Lybiæ, Thebaidis, Syenæ, circa fines quoque Mesopotamiæ, Syriæ, Palestinæ, & sub occidentalibus regionibus Romę, atque Campaniæ. Qui liber merito Paradisus vocatur, quia in eo sanctorū virtutes, & conuersationes, tanquam lignorum Paradisi, pulchrę visui species describuntur. De quo hæc pauca, quę sequuntur breuiter excerpsi.

Heraclides in libro qui dicitur Paradisus. Suadeo tibi serue Dei Lause, vt omni virtute mentis diffugias eorum conspectum atque colloquium, quorum contrarium est bonæ vitę propositum, quoniam etsi nulla eorum læsione maculaberis, morum probitate munitus; certe vel leuiter aut resolueris, vt securior; aut erigeris, vt melior, & irridebis vel vituperabis tales, quod non sine tua noxa fecisse cognosces. Sanctorum autem sectare conspectus, vt tanquam codicem scriptum possis diligenter inspicere; & ex ipsa comparatione vel diligentiam, vel negligentiam tuam curiosius approbare.

Narratio eius de sancto Isidoro Alexandrino Presbytero.

CAP. LXV.

CVm itaque primùm Alexandriæ vrbem attigi in secundo Theodosij Imperatoris senioris consulatu, reperi sanctum Isidorum Presbyterum, susceptorem ac prouisorem pauperum fratrum, 70. annorum ætatis, qui nec linteo vtebatur, nec carnibus vescebatur, nec pane satiabatur, per gratiam tamen spiritualis alimonię tam lauti corpusculi erat, vt omnis qui vitam eius nescirent, epulationibus ac voluptatibus hoc imputarent; tam humilis, tamque pacificus, vt etiam inimici vmbram eius erubescerent. Tantam quoque diuini dogmatis fertur habuisse notitiam, vt etiam inter fratrum conuiuia subito obstupesceret, mente mutata, sensibusque spiritualiter occupatis. Noui etiam eum dum cibum sumeret lachrymas fudisse, meque admirante cur fleret: *Erubesco,* inquit, *irrationabilem cibum sumens, qui rationabilis factus, à Domino deberem in Paradisi voluptate versari, ciboque diuino satiari propter eam quam Christus nobis tribuit potestatem.* Retulit autem mihi præfatus Isidorus de virgine quadam ancilla, quam Dominus suus frequenter varijs promissionibus tentans, stuprare non potuit, & ob hoc eam Alexandrię Præfecto, Christianorum persecutori tradidit. Qui inter diuersa supplicia, vas etiam æreum pice repletum incendens, ait: Aut vade, obtempera Domino tuo, aut scias te hic esse mittendam. Quæ respondit: Nunquam sit alter monitor talis, qui adijci iubeat libidini castitatem. Per caput inquit Imperatoris tui quod vereris, obtestor vt si me his tormentis necare statuisti, non simul totam, sed paulatim iubeas immitti, vt videas quantam mihi patientiam dederit ignotus tibi Christus. Quæ per vnius horæ spacium in ahenum candens demissa, defecit, vbi primo pix ebulliens ad eius colla peruenit.

A quibus abstinuerit Isidorus.

Vel vmbra eius gentilibus venerabilis.

Cibus beatitudinis consolatur esurientem.

Constantia Potamænia.

In ahenum bulliente pice repletum deijcitur.

De sancto Dorotheo Thebano.

CAP. LXVI.

IS cum ad eum iuuenis venissem, & peterem vt me instrueret ad vitam, moresque monachorum (cui non tantum necessaria esset doctrina verborum,

quantum iugis labor & fatigatio corporis) quasi bonus equorum domitor, productum me ad solitudinis loca, Dorotheo cuidam Thebano monacho 60. annum in spelunca agenti, commendauit, qui erat vitæ durissimæ; quotidie namque in ardore maximo circa littora maris lapides colligebat, & singulis annis cellulam construens, his qui fabricare non poterant, ferebat. Me vero dicente, cur pater tam senex interficis corpusculum tuū sæuis ardoribus? Respondit: OCCIDIT ME, OCCIDO ILLVD. Edebat autem modicum panis, & oleris vilissimi, parum etiam aquæ bibens. Nunquam vidi eum pedes extendisse, nunquam in matta, vel in lecto quieuisse, sed per totam noctem sedens, funem ex arbore dactylorum intexebat, cuius pretio vesci solebat, vt & ab alijs eius discipulis agnoui, sic à prima ætate viuebat. Nunquam vero sponte dormiebat, nisi aut opere fatigatus, aut cibo vtens, frequenter enim edendo, nimia vi somni capite nutabat, panisque ex eius labijs cadebat. Et cum à me cogeretur, vt vel ad momentum super mattam iaceret, aiebat: *Si Angelis persuadere potueris, vt quiescant, persuadebis & ei qui Deo placere festinat.*

Dorotheus 60. annos in spelunca versatus.

Heraclides ei in disciplinā traditur.

Affligendum corpus ne illud nos occidat.

Ne sopor obruat virtutis studiosum.

Quadam die ad puteum ab eo missus, vt cadum implerem, cum aspidem in imo visam perhorruissem, vas vacuum reportaui, causamque timoris exposui. At ille subridens ait: si placuerit diabolo per omnes se puteos serpentem facere, nunquid poteris esse sine potu? Mox egressus aquam de puteo traxit, at prior ipse signatā degustans ait: *vbi crux adest, ibi sathanæ malignitas nihil valet.*

Crucis signū contra venenum.

De Didymo Alexandrino, & eius narrationibus.

CAP. LXVII.

PLures autem sancti viri ac fœminæ tunc in Alexandria obierunt, in quibus & Didymus erat, qui vt ipse mihi retulerat ab anno ætatis suæ 4. oculis captus fuerat, sed nec magistris litterarum traditus, nec vnquā elementa prima cognoscens, *naturalem magistrum conscientiam suam habebat.* Itaq; vetus ac nouum testamentum de verbo ad verbum interpretatus est, omnesque sectas tam subtiliter exposita super eas ratione disseruit, vt omen veterem scientiam peritiamque transiret.

Didymus oculis orbatus.

Sacras scripturas nouerat, etsi non didicisset.

Hic quoque mihi retulit: Cum, inquit, olim grandi sollicitudine ac tristitia fatigatus propter infælicissimā vitam Imperatoris Iuliani, die quadam vsque ad noctem profundam non ederem, accidit vt somno residens, occupatus, reuelationem talem viderem: Quatuor scilicet equites cum albis equis discurrentes atque clamantes: Dicite Didymo, hodie hora 7. mortuus est Iulianus. Surge igitur ac cibum sume, & ad domum Athanasij, vt ipse quoque hoc agnoscat, mitte. Diem igitur & horam, inquit, notaui, & quod audieram probaui sic esse.

Mors Apostata Iuliani reuelatur Didymo.

Retulit mihi etiam de quadam puella, cui nomen erat Alexandria, quæ vrbe relicta consederat intra quoddam sepulchrum, per foramen exiguum alimenta necessaria suscipiens, & nec viros, nec mulieres vnquam per annos 10. videns.

Alexandria sepulchro per decem annos se inclusit.

De ipsa, & beata Melania Romana, dicebat, vultum quidem eius se videre non potuisse, sed stantem ad foramen conclusionis eius causam requisisse. At illa: Cuiusdam, inquit, in me animus quondam fuerat læsus, & ne viderer eum vel contristari, vel perdere, malui me in sepulchro quamdiu viuo recludere, quam nocere animæ ad similitudinem Dei factæ. Qua rursus dicente: Qualites potes in tali solitudine contra accidiam vel cogitationes tam iuge habere certamen? Illa respondit: A principio diei orationis vaco, opus faciens ex lino. Postea per sanctos patriarchas, prophetas, apostolos, martyres, cogitationibus discurro, cæteris horis cibum panis capio; appropinquante vespera cum maxima quiete Dominum glorifico, finemque vitæ meæ cum spe bona patienter exspecto.

Cur se incluserit Alexandria.

Quibus vacaret sic inclusa.

De sanctis viris Ammone & Pambo.

CAP. LXVIII.

CVm ergo per triennium in monasterijs circa Alexandriam moratus fuissem, & optimos illic viros vsque ad duo millia vidissem, hinc ad montem Nitriæ veni, in quo degebant, vt arbitror, quinque millia viri, diuersum tenentes prout vellent, & possent institutum propositi sui. In quibus erat maior Arsisius, & alij multi senes eiusdem temporis, cuius & beatus Antonius. Hic nobis & beatum Ammonem Nitriotidē nosse se retulit, qui puer à parentibus relictus cum ad annos 22. peruenisset, inuitus ab auunculo suo solennia nuptiarū sufferre coactus est. Sed postquam omnes à thalamo recesserunt, de lectulo surgit, ostium claudit, prolatum de sinu libellum puellæ legit, eiq; castitatis, & virginitatis conuersationem exposuit, ita quod illa in ictu gratia Dei repleta, castam vitam libenter amplecti se dixit. Sicque igitur in eadem cella, separato lectulo 18. annis cum ea vixit, & post hoc in solitudine 22. alijs. In cuius obitu sanctus Antonius vidit animam eius, quod ab Angelis ferretur in cælum.

Ammon inuitus adigitur ad matrimonij iugum.

Cohortatur coniugem ad virginitatem seruandam.

Huius quoque montis habitator sanctus Pambo fuit, de quo mihi sancta Melania retulit, quod ipsa ei trecentas argenti libras obtulerit. Qui cum sederet, & vimem intexeret, hoc tantum ait: Det tibi Deus mercedem tuā. Deinde Æconomo suo dixit: Suscipe, & in fratres egentes diuide. Cumque illa stans pro munere dato benedictionem aut laudem exspectaret, nihilque vlterius ab eo audiret, ait: Scito Domine in hac argentaria trecentas esse libras. Qui ait, nec rursum quidem aspiciens illam: Si mihi, ô filia, istud offerres, competenter hoc diceres, cum autem non mihi, sed illi quem non spreuisse, sed amplius honorasse duos nummos cognouimus, tace, quiesce, nam qui montes lance pensauit, non opus habet à te mensuram cognoscere. Paulopost non febre vel aliqua ægritudine fatigatus, sed sportellam consuendo, vocauit eam; & mox requieturus ait: Accipe sportellam hanc de manibus meis, quoniam aliud non habeo, quod tibi relinquam, vt memor mei sis. Quam illa corpore sepulto vsque ad proprium finem habuit.

Aurum despicit Pambo & dispensari curat egenis monachis.

Sapiens responsum.

Pambo annorum 70. moritur.

De Ammonio & Beniamin.

CAP. LXIX.

HVius discipulus Ammonius in episcopum postulatus, & etiam à multitudine ciuium captus, vt ad benedictum quendam Timotheum adduceretur; dicebat, acquiescere se omnino non posse vt vel exiret de solitudine. Cumq; videret se non posse euadere, ferro sinistram aurem radicitus (cunctis videntibus) secuit, dicens, *vel nunc probatur non posse quod cupitis impleri, quia nullus aure præcisa debet ordinari.* Ad hæc Episcopus respondit: *A Iudæis lex ista seruatur, ego autem si dederitis mihi aliquem etiam naribus truncum, sed moribus probum, non eum dubito facere Episcopum.* Cum ergo vim quoque inferre tentarent, respondit. *Si me vltra coegeritis etiam linguam meam, propter quam mihi molesti estis, abscindam.* Tunc dimiserunt eum.

Renuit episcopatum Ammonius.

Importune quæsitus aurem sibi amputat.

De hoc etiam beatus Euagrius ait; Neminem se vidisse qui sic passiones corporeas superauerit. Itaq; cum carnalis delectatio corpusculum eius sine vlla intermissione vexaret, tandem ferro candenti propria membra laniabat, vt ex omni parte semper vlceribus plenus esset.

Candenti ferro libidinem extinguit.

Fuit in eodem monte sanctus Beniamin qui per 80. annos in abstinentiæ virtutibus summam gratiam consecutus, siue manus cuiquam imposuisset, siue benedictionē olei dedisset, ab omni languore sanabatur. Hunc vidimus tanto corporis tumore distentum, vt minorem digitum manus eius, vtrarumque manuum nostrarum digiti coniuncti non valerent complecti. Orate, inquit,

Internus homo si sanus, sit, non magnopere laborandum de corpore.

nobis filij vt homo meus interior isto languore sit liber; hoc namque corpus, nec sua me sanitate sublimem reddit, nec dolore deiectum. Itaque per 8. menses facta est ei Sella latissima, in qua incessanter sedebat, non valens in lecto quiescere, tamen alios quocunque languore vexatos sanabat.

De Macario Ægyptio.

CAP. LXX.

Macarius Ægyptius.

FVerunt & duo Macarij, quorum vnus Ægyptius genere, 60. annos in desertis impleuit, ad quæ tricenarius ingressus, contra spiritus aëreos, & in curationibus hominum, & in denunciationibus futurorum diuinam gratiam meruit; tandem etiam Sacerdotis nomen accepit.

Præstigiator amatorijs precibus mulierem equã apparere fecit.

Ægyptius quidam cum amore vesano alienæ vxoris arderet, nec ad effectum concupiscentiæ peruenire posset, eo quod illa virginitatis suæ coniugem nimis amaret, maleficum precatus est, vt aut ab ea se amari faceret, aut à marito proprio repudiari. Qui multis illectus muneribus solito suæ artis ingenio, fecit illam equam videri. Itaque vir eius turbatus, quod equam suo lectulo iacentem videret, ingemiscens flebat, eo quod illam alloquens nullum audire responsum poterat. Adductis ergo presbyteris quid illa pateretur ostendit, & nec sic quidem calamitatis causam agnouit. Illigatam igitur eam in morem iumenti ad desertum deduxit. Cumque iam cellæ sancti Macarij propinquaret, monachi arguebant eum cur ad monasterium cum equa veniret. Vxor, inquit, mea hæc fuit, sed in equam conuersa, iam tertia dies est ex quo cibum non sumpsit. Quod cum sancto Macario cui iam Deus hoc ipsum notum fecerat, retulissent; vos, inquit, equi estis, & equorum oculos habetis: Illa namque mulier est, nec in illam naturam transfigurata videtur, nisi in eorũ oculis, qui præstigij vanitate falluntur. Mox aquam ei benedictam infundens oratione completa subito eam omnibus videri fæminam fecit, eamque refici iussit, & cum viro suo reuerti, dicens: Nũquam à communione sanctorum mysteriorum, nec ab ecclesiæ oratione discedat; hæc enim idcirco perpessa est, quia per quinque septimanas mysteria diuina non attigerat.

Aqua benedicta virtute phantasma Macarius à fæmina depellit. Fæmina fuit præstigijs obnoxia quia rarius communicauit.

De hoc quoque sancto viro in desertis illis fama, sicut est vera, permansit, quod dum hæreticum quendam, resurrectionem corporum futuram negantem, docere vellet, mortuum suscitauerit.

De alio Macario Alexandrino.

CAP. LXXI.

Macarius Alexandrinus.

ALius vero Macarius Alexandriæ presbyter fuit, cum quo per triennium in cellis vixi, & quædam miracula sub oculis meis fecit. Habebat in proposito vitæ, vt si quid magnum à quibuscunque sanctis in abstinentia fieri didicisset, hoc feruenter impleret. Itaque cognito, quod Tabennensiotæ nihil cocti per totam quadragesimam edere dicerentur, statuit vt per 7. annos nihil coctum igne gustaret, sed crudo tantum olere contentus esset. Dicebat autem, quod per 20. dies nec semel quidem sub tectum fuisset ingressus; diurnis æstibus flagrans, & nocturnis frigoribus tremens, vt sic somnum vinceret.

Quadam die dũ in cella sua matutinus sederet, à culice vulneratus in pede, dolensque manu sua eum peremit, qui & moriens, plurimum cruoris effudit. Reprehendens igitur se, quòd iniuriam propriam vindicasset, ita condemnare se voluit vt in pratis Scithiæ nudus per 6. menses sederet, vbi culices crabronibus similes, aprorum quoque perforant cutem. Sic ergo totus illic exulceratus est, vt tuberibus per omnia eius membra turgentibus elephantiosus vilis appareret. Post hæc ad cellam suam regressus, sola eius voce patefactum est, quòd ipse esset Macarius.

Quia culicẽ occiderat, culicum morsibus se exposuit.

Monumentũ magorũ Iannes & Mambre adire statuit.

Aliquando desiderauit (vt solebat referre) hortum, in quo sepulti essent Iannes & Mambres magi Pharaonis, videre, qui longo tempore quadratis lapidibus opus illud extruxerant, vbi & aurum recondiderant, & variis arbustulis locũ repleuerant, puteũ quoque fecerant, quia post obitum illic se tanquam in paradiso mansuros esse crederent. Quia vero Macarius viam ignorabat, æstimatione quadam animi solas cœli stellas sequens (sicut nautis in mari solet fieri) deserta perambulat, fascem quoque calamorum secum portauerat, & per millenos passus singulos figerat, quo facilius hæc signa cognoscens, remeare posset. Per 9. igitur dies, itinere confecto præfatis locis appropinquauit; cui ferocissimus dæmon quiescenti, calamos omnes ex propriis locis collectos, ad caput posuit: ipseque à somno surgens quos alibi reliquerat, illic agnouit. Credo, quod hoc, Deo permittente, ad examinationem beati viri contigerit, ne spem aliquam haberet in calamis, sed magis in gratia Dei, qui in nube per annos 40. populo Israel iter per desertũ monstrauit. Dicebat autem de præfato horto 70. dæmones ad eius aduentum prosiliisse, clamantes, & circa vultum eius & oculos coruorum more volitantes, ac dicentes: Quid vis Macari? Quid nostras regiones ingrederis? Tua tibi solitudo sufficiat. Quid hanc possessionem irrumpere quæris, in quam nunquam homo postquam nobis à fratribus, hic manu nostra sepultis tradita est, viuens ingressus est? Sanctus Macarius respondit: Ingrediar tantum vt videam, continuoque discedam. Mox dæmones ab oculis eius recesserunt. Ingressus igitur cum locum vidisset, per 20. dies ad cellam suam reuersus est; cui cum aquam quam portauerat cum panibus deesse cœpisset, ac iam penuriæ molestia penè deficeret, apparuit ei quædam lineo cooperta ferens ampullam aquæ stillantis, vno stadio à se separata, ita vt eam quidem assequi se posse putaret, nec tamen valeret. Itaque spe bibendi laborem se trium dierum patienter sustinuisse dicebat. Multitudo vero bubalorum apparuit, inter quas vna de bubalis subito cum pullo suo astitit, cui lac ex vbere fluebat in terram. Subieci ergo me, inquit, & labia mea ferinis vberibus in os meum expersurus, apposui, donec ad satietatem refectus sum. Ipsa quoque bestia subsecuta, vbera ei sua præbebat, nec proprium fœtum, illius sancti contemplatione suscipiebat.

Varia dæmonum apparitiones.

Tentatur esuriens & sitiens.

Lactatur à bubalo.

Aspidis morsus non obfuit Macario.

Alio tempore dum ad requiem monachorũ puteum faceret, aspidis mortifero dente percussus, correptam eam vtraque manu ab ore distentam, scidit mediam, dicens ei: *Cum te non miserit Deus meus, cur ausa es huc venire?*

Iterum de eodem.

CAP. LXXII.

Diuersæ cellæ Macarij.

HAbebat autem diuersas in diuersis locis cellulas, in quibus virtutum operabatur insignia. Vna tamen sine fenestris erat, in qua per totã quadragesimam in tenebris sedere dicebatur: alia vero angustior in qua pedes suos extendere non valebat. Tertia vero latior in qua venientes ad se suscipere consueuerat. Hic cum audisset grandem vitæ conuersationem habere Tabennensiotas sumpto habitu sæculari Thebaidem vsque peruenit. Et accedens prædictorum monasterium, primum quidem archimandritam Pachomium requisiuit, qui prophetiæ quidem gratiam habebat, sed nihil ei de Macario reuelatum fuerat. Cumque ab illo peteret vt eum in monachum reciperet, ait: Senilibus annis grauatus iam non potest monachus esse, nec inter fratres, qui labores & abstinentiam ab adolescentia didicerunt viuere: alioquin tentationes non ferens, animo læso exibis, eisque maledicere incipies, quos imitari non potueris. Noluit igitur eum per totam septimanã recipere. Dumque iugiter in rogando ieiunus persisteret, tandem ait: Suscipe me Abba, & si me inferiorem eis deprehenderis in ieiunio, vel in opere, statim de tuo monasterio pelle.

Tunc ille per suasit fratribus,vt reciperetur. Est autem illic vnius mansionis numerus, habens vsque ad 400. viros. In hanc ingressus Macarius, cum superueniente quadragesima videret diuersos vario more viuentes, & alium quidem vespertinis horis, aliū vero post biduum, alios etiam post dies 5. gustantes. Alium quoque totis noctibus stantem,& per diem sedentem ac laborantem; ille in quodam angulo stabat vsque ad quadragesimæ finem, non panem non aquam gustans, non genua flectens,non in terra iacens,sed tantum modica cauliculorum folia cruda dominico die sumens, non alicui quicquam loquens, sed in summa taciturnitate consistens, in corde suo iugiter orans, palmarum cortices infusos tenens,& id solum operis efficiens. Quem cum tam duræ & inenitabilis vitæ cæteri considerassent, quasi seditione quadam contra suum principem commoti, dixerunt: Vnde nobis istum adduxisti, qui ad condemnationem omnium nostrum ita viuit, quasi in carne humana non sit? Aut igitur eum à nobis tolle, aut scito nos omnes hodie de hoc monasterio egressuros. Ipse itaque Deum precatus est, vt ei quis esset reuelaret. Quo statim facto,arreptum illum, duxit ad oratorium suum,osculatusque eum dixit illi: Macarius es, & mihi celare tentabas. Gratias ago tibi,quia colaphos infantibus nostris dedisti, ne magnum aliquid in conuersatione vitæ suæ facere se putarent. Reuertere igitur ad locum vnde venisti, quia sufficienter omnes nos ædificasti, & ora pro nobis. His verbis rogatus ab omnibus, inde discessit.

I eiunium portentosum Macarij.

Pachomius agnoscit Macarium reuelatione.

Adhuc de eodem.

Cap. LXXIII.

IDem etiam retulit nobis dicens: Quodcunque genus vitæ & abstinentiæ desideraui imitatus sum, & perfeci. Iterum inquit: animum meum aliquando quædam nouæ cogitationis cupiditas occupauit, vt vellem continuis diebus quinque cordis mei sensus inseparabiles à Deo facere. Clausis igitur ostijs vt nullus à me posset responsum accipere, cœpi instare à principio septimanæ, dicens sensui meo: Vide ne velis à cœlo ad terram descendere, habes illic Angelos primumque omnium creatorem Deum, illic conuersare. In hoc itaque duobus diebus & noctibus perseuerans,adeo dæmonem prouocasse ac stimulasse me sensi, vt ille subito conuersus in flammam ignis, omnia quæ intra cellā haberem, videbatur incendere, ipsam etiam mattam super quam stare consueueram, vt totum iam arsurum me crederem. Denique tāto timore percussus ab huiusmodi proposito tertia die abscessi, & iterum ad cogitationes sæculares descendi, ne ex perpetuo diuinitatis intuitu aliquod mihi genus arrogantiæ nasceretur.

Feruens vitæ angelicæ & contemplationis desiderium.

Ad hunc Macariū ego veniens aliquando repeti presbyterum ante fores ecclesiæ ipsius, qui venerat vt curaretur,habebat.n.caput totum carcino exesum; vt etiam vertices nudarentur, & necdum à sancto Macario susceptus fuerat,aut visus; qui mihi pro illo roganti, vt ei misereretur,respōdit: Non est dignus iste curari, hanc.n. pœnam diuinitus accepit, quia fornicatione pollutus, mysteria domini violare consueuit. Persuade autem illi, vt in perpetuum se suspendat à sancti sacrificij immolatione, & sic Deo iuuante poterit curationem recipere. Quod etiam factum est.

Presbyter cācro laborans ad Macariū accedit.

Eundem Macarium aliquando cogitationes vanæ gloriæ stimulabant,prætendentes quasi boni operis speciem,vt à dæmonijs vexatos curaturus,pergeret Romā. Cumque fortiter vrgeretur, proiecit se subito supra cellulæ suæ limen, ita vt pedes extra cellulam relinqueret, & ait, *Ducite me dæmones si potestis,& trahite, quoniam ego pedibus meis non ibo quo vultis.* Sicque diu iacens immobilis, circa vesperam surrexit. Sequenti nocte rursus eum molestantibus dæmonibus, sportam arenis impletam humeris suis imponens per deserta spaciabatur. Cui Theosebius Antiochenus occurrens ait: Abba, quid tantum onus portas? in me potius quod deuehis transfer. At ille respondit: *Vexo vexantem me, ocio namque fruens, iter aliquod agere me compellit.* Cum ergo sic onustus ambulasset diutius, & illo pondere corpusculum suum confecisset, in cellam regressus est.

Miro onere se affligit.

Macarius vexantem se vexans.

Mihi quoque aliquando cum tristitia conquerenti, quod variæ cogitationes animum meum conturbarent, dicentes; Vade hinc,quia nihil agere cernis. Respondit; Dic ipsis cogitationibus tuis: *Propter Christum parietes huius cellulæ custodio.*

Idem etiam hoc mihi retulit: Notaui, inquit, mihi, quando sancta mysteria fratribus dabam, quod Marco monacho nunquam dedissem,sed semper ei sancta de altari Angelus dabat, solam tamen manum dantis videbam.

Referebat Paphnutius de hoc Marco, quod belua quædam ostium eius capite percussit, & ingressa catulum suum cæcum ante pedes eius proiecit. Quem ille tenens & expuens in oculos eius, & orans illuminauit, eumque mater eius abducens, sequenti die viro sancto pellem ouis exhibuit, qui eam beato Athanasio dereliquit, à quo postea sancta Melania eundem accepisse dixit.

Belua præmium adfert Marco.

De sancto Moyse Æthiope.

Cap. LXXIIII.

MOyses Æthiops genere, niger colore, latro publicus, & homicida fuisse dicebatur. Vix autem aliquando necessitatis cuiusdam periculo compunctus, ad monasterium fratrum se contulit, ac pœnitentiæ vitam vehementer arripuit,pluresque etiam ex latronibus exemplo suo conuertit. Sed (vt ipse referebat) dæmonibus eum vrgentibus, vt ad antiquam fornicationem rediret,tot & tantis modis tentatus est,vt penè à proposito recederet. Quas videlicet impugnationes cū sancto Isidoro referret,ille respondit: Noli tristari, quoniam adhuc principia tua hæc sunt, & ideo cogitationes huiusmodi vehementer insurgunt, antiquam consuetudinem requirentes. Sicut.n.canis à macello quo vesci assuetus est, non recedit, quod rursus si clausum fuerit, nec vllus in eo steterit,à quo aliquid speret, abscedit: Sic & si tu in abstinentia persiteris, gastrimargiæ excludens introitum (quæ est fornicationis incentiuum) fatigatus dæmon ac victus, cui ciborum fomenta non porrigis, vlterius tibi molestus esse cessabit. Ex tunc Moyses curam sui fortiter gerens, ante omnia cibo abstinuit, nihil præter panem accipiens, maximo tamen operi incumbēs. Hoc modo corpusculum suum consumpsit, nec sic tamen circa ipsum vanitas somniorum cessauit. Rursus alium probatissimum virum super hoc consuluit: qui respondit: Idcirco adhuc hæc pateris,quia nondum mētem tuam ab huiusmodi cogitationibus separasti. Si ergo volueris te paulisper vigilijs occupare,& orationibus puris insistere, facile poteris liberari. Tunc statuit per totas noctes in medio cellæ suæ stans orare, nec genua flectere,nec oculos claudere. Quod quidem per 6. annos ibidem impleuit, & nec sic illo malo carere, potuit. Aliud iterum durioris vitæ genus arripuit, nam monachorum senum, qui ex longinquis locis aquam sibi deferebant,totis noctibus habitacula circumiens, lagenas eorum implebat, nulloque sentiente referebat. Itaque dæmon vlterius eius certamina non ferens,quadam nocte dum aquam pronus è puteo tollit,renes eius desuper graui fuste percussit, eumque semiuiuum reliquit, nec quid vel à quo passus fuisset sentientem. Postero die inuentus atque ad monasterium exhibitus, per totum annum ægritudine tali laborauit. Tunc ait illi sanctus Isidorus: Cessa Moyses in tantum dæmones prouocare, tamque pertinaciter contra eos contendere,est.n.& certus modus vitæ monasticæ, vltra quem non oportet vires nostras exercere. At ille respondit: Ego quidem non recedam ab hac intentione propositi, donec somnia vanasque cogitationes à me videam separari. Tunc ait illi:

Mira hominis ad Deum ex summa miseria conuersio.

Quid faciēdum contra fornicationis spiritum.

Vitiosa somnia vigilia, inedia, oratione superanda.

Moyses noctu hydrias monachorum replet aqua.

Moyses ægrotat.

Moyses propter somnia turpia non communicabat.

In nomine Iesu Christi iam recesserunt à te, ideoque ad sanctorum mysteriorum communionem fidenter accede. Scias autem quod idcirco dæmon ad tempus fortior te esse visus est, ne iactare te posses, quod tantam tentationem facile superasses. Sic igitur ad cellam propriam reuersus, nihil se huiusmodi perpessum vltra fuisse dixit, ex illa hora qua Dei famulus pro ipso orauit. Tantam vero gratiam aduersus dæmones promeruit, vt amplius nos à muscis, quam ille à dæmonibus terreretur.

De sancto Eulogio Monacho Alexandrino, & eius elephantioso.

Cap. LXXV.

CHronius Nitriæ presbyter referebat, quod Eulogius quidam scolasticus, immortalitatis desiderio captus huic mundo renunciauit, rebusque suis dispersis, pauca tamen quibus (quia per se operari non poterat) vteretur, sibi reliquit. Cum igitur nec cum multis posset in monasterio degere, nec solitudinem patienter ferre, reperit quendam in platea iacentem elephantiaco morbo sic repletum, vt sine manibus & pedibus esse videretur, lingua tantum à tantis cruciatibus erat immunis. Tunc Eulogius orans, & quandam cum Domino pactionem celebrans, ait: Domine Deus in nomine tuo suscipiam istum, & vsque in diē mortis repausabo eum, vt & ego saluari valeam propter ipsum. Mox eum super asinum ad hospitium suum transuehens per annos 15. ei sollicite seruiebat, ipsumque manibus proprijs medicamentis ac cibis, & balneis curabat, & ille grandi patientia cuncta tolerabat. Sed post hæc instinctu dæmonis, beneficiorum ipsius immemor, cæpit ab eo velle discedere, multisque eum iniurijs & opprobrijs increpare dicens. Fugitiue, qui propriam domum deuorasti, furatusque es alienam substantiam in me salutis tuæ occasionem reperisse te credis? Eulogius autem rogabat eum dicēs: Noli Domine mi, talia loqui, sed dic potius emendabo, si quid te contristaui. At ille cum furore: Vade, inquit, adulationes tuas istas nolo, proiice me in publicum, refrigeratione tua non indigeo. Illo iterum eum obsecrante, ægrotus ait: Iam fraudulentas irrisiones tuas non fero, nec mihi hæc arida parcaque vita iucunda est, carnibus saturari volo. Quas cum ei exhibuisset Eulogius, iterum clamauit ægrotus: Non potes voluntati meæ satisfacere, nec tecum solitarius habitare præualeo, ad publicum ire, populumque videre desidero. Ego, inquit Eulogius, multitudinem tibi fratrum adduco. Rursus ille: Væ inquit, mihi misero, tuam faciem videre nolo, & adducis mihi tui similes, solius panis deuoratores; concutiensque seipsum inquieta voce clamabat: Nolo nolo, sed ad publicum ire desidero. O violentia! ibi me proijce, vnde me sustulisti. Tanta igitur erat eius insania, sensusque illius in ferinos clamores dæmon conuerterat, vt & laqueo forte se suspendisset, si manus, quibus hoc facere posset, habuisset. Eulogius igitur propter præcedentem cum Deo pactionem, eum proijcere non audens, habuit cum vicinis monachis consilium, vt eum in naui perduceret ad sanctum Antonium.

Elephantiosum debilem membris recreandum suscipit Eulogius.

Mira in Elephantiosum Eulogij humanitas.

Elephantiosus agitur spiritu dæmoniaco & in Eulogium murmurat.

Perplexus quid agat de elephantioso Eulogius cōsuluit SS. Patres.

De fine vtriusque.

Cap. LXXVI.

ITaque blandis verbis eum superans, cum ad habitaculum discipulorum Antonij sic eum duxisset, altera die superuenit illuc Antonius. Solebat autem illuc veniens vocare Macarium, & his verbis interrogare; Venerunt huc aliqui fratres? Quo respondente, venerunt. De Ægypto, inquit sunt, an de Hierosolyma? Hoc.n. signum dederat, vt siqui non satis eius colloquio digni venissent, de Ægypto venisse dicerentur. Cumque dixisset: Fac eis lenticulam, & comedant, oratione cum eis completa, iubebantur abscedere. Spirituales autem, & sancti viri qui de Hierosolyma venisse dicebantur, tota nocte cum eis sedens saluti eorum proficua loquebatur. Igitur illa nocte cum fratribus sedens, reuelatione sibi facta de facto Eulogij, proprio eum nomine ter vocauit, & vt coram fratribus aduentus sui causam exponeret, iussit. Quod cum fecisset, & elephantiosum eijcere se voluisse diceret, Antonius seuera voce respondit: Tu illum à te proijcies Eulogi? sed ille non proijcit, quia se factum esse cognoscit. Si proijcis eum, meliorē te Deus inueniet, & eliget qui colligat destitutum. Cumque territus his Eulogius tacuisset, ægrum quoque cæpit Antonius verberare sermonibus dicens; Elephantiose cæno ac luto horride, nec terra digne nec cælo; non desinis in iniuriam Dei vociferari. Nescis quia Christus est, qui ministrat tibi? Propter Christum enim iste tali seruitio se subiugauit. Post hæc ad vtrumque conuersus ait: Nolite filij ab inuicem separari, sed redite ad cellam cum pace, in qua tamdiu vixistis, ne coronis vestris fraudemini, quia vterque vestrum merebitur coronari. Et idcirco tentatio hæc accidit vobis, quia ad finem vitæ ambo venistis. Qui cum redintegrata pace redijssent, intra quadraginta dies Eulogius obijt, & post aliud triduum ægrotus animo vehementer incolumis, defecit. Horum sermonum interpres ego fui, quia nesciebat Antonius linguam Græcam, ego vero noueram & Græcam, & Ægyptiam.

Qui Ægyptij, qui Ierosolymitæ monachi dicebantur Antonio.

Sancto Antonio reuelatur nomen Eulogij.

Non proijcié di egeni, & ægroti.

Dimittuntur in pace Eulogius & elephantiosus.

Obitus Eulogij & elephantiosi.

De conuersione Pauli simplicis.

Cap. LXXVII.

PAulus simplex rusticus, vxorem adulteram relinquens, & ad eremum pergens, Antonij fores pulsauit, eoque egresso & quid cuperet sciscitāti, monachum se fieri velle respondit. Cui Antonius ait: Cum sis homo senex & debilis, annorum 60. non potes hic monachus fieri, sed vade ad leuiora monasteria; ego enim solus hic sedeo, & post quinque dies etiam cum summa penuria sumo cibum. Illo vero non acquiescente, sed dicente: Quicquid me docueris faciam, intra cellam per totum triduum se reclusit; nec ille tamen de foribus exclusus abscessit. Post hæc necessitate naturæ compulsus Antonius exiuit, & ait; Recede senex, mecum habitare non potes. At ille: Certe, inquit, hic viuam, & moriar. Circumspiciens autem, & quod nihil penitus alimenti secum portaret, & iam quarto die continuo ieiunio permaneret, timens ne ex eius morte sibi maculam relinqueret, tandem eum suscepit, ac durius & laboriosius solito conuersari cæpit. Infusos itaque cortices dactylorum obtulit ei dicens: Accipe & intexe funes sicut me facere vides. Qui cum orgyas. 15. vsque ad nonam laboriosissime confecisset; male, inquit, Antonius intexuisti, solue quod factum est, & rursum intexe. Itaque seni per 4. dies ieiuno, tam graue pondus imposuit vt cum imparem tanto labori se videret, hac necessitate coactus ab eo recederet. Qui tamen omnia patienter ac libenter impleuit, & nec vultum tristem secum murmurando monstrauit. Tunc Antonius compunctus occidēte iam sole dicit; Vis, ô senex, vt edamus partem panis. Respondit: Vt tibi placet Abba. Quæ responsio rursum Antonium flexit, eo quod ad nomen cibi non statim accurrit, sed in voluntate iubentis omnia posuit. Pone ergo, inquit, mensam, & affer panes. Quod cum fecisset, vnum sibi de * paximatibus Antonius, quia sicci erant, aqua perfudit, tresque portiones ante illum posuit. Psalmum vero consuetum dicens, orationes 40. fecit, vt ad hoc eum sic probaret, qui rursus cum eo patiēter ac libenter orauit. Denique profunda nocte, Antonius absumpto vno paximate, senem tardius comedentem, donec vnum totum assumpsisset, expectauit. Et tunc ait: Manduca senex, & alterum. Qui respondit; Non manducabo, nisi idem te facere videro. At ille: Mihi inquit hoc satis est quia monachus sum. Cui Paulus. Mihi quoque hoc satis est, quia monachus esse desidero. Post hæc Antonius resurrexit, & dictis 12. psalmis, totidemque orationibus factis paulisper quieuit. Rursumque consurgens, à medio

Paulus pergit ad beatum Antonium.

Pauli quatuor dierum inedia.

** Paximates hi panes, dicti etiam erant panes sicci. Ruffin. lib. 11. cap. 7. in vita Apollonij.*

dio noctis vsque in lucem psallendo, & orando vigilauit. Videns igitur ad omnia tam paratum senem, ait illi; Ecce frater, si huiusmodi vitam agere quotidie poteris, mecum manebis. Respondit Paulus; Si forte plus aliquid iubeas, ignoro, nam ea, quæ vidi facile me impleturum esse confido. Post certos menses, quia iam eius animam perfectam esse comprobauerat, à tertio vel quarto lapide cellam ei fecit. Et ait; quia monachus effectus es, iam solus manebis, vt etiam dæmones experiri possis. Illic ergo Paulus intra annum diuinam gratiam meruit, & contra ægritudines hominum, & contra potestates dæmonum.

Obedientia & simplicitas Pauli gratiam curationis & eijciendi dæmones promeretur.

De dæmoniaco per eius sanctam simplicitatem curato.

Cap. LXXVIII.

CVm ergo quidam rabidus homo, vexatus à principe legionis dæmonum, curandus perduceretur ad sanctum Antonium, respondit hoc opus esse simplicis Pauli non suum. Solent enim miserrimi ac vilissimi dæmonum, à magnis quidem viris solo robore fidei, magni vero dæmones à simplicibus, vel humilibus fugari. Itaque cum eis ad Paulum pergit, & ait: Pelle hunc dæmonem ab homine, *vt Deum benedicat, nam mihi quidem non vacat.* Cumque relictis illis ad cellam redisset, Paulus surgens, intentissime orauit, & ait dæmoni: Abbas Antonius dixit, vt ab homine isto recedas. Dæmon autem iniuriam Dei proclamans, aiebat: Non exibo detestabilis senex. Arrepta ergo pelle qua tegebat humeros suos, verberabat eum, repetens ac dicens: Exi, quia hoc Abbas Antonius dixit. Tunc dæmon in vtrumque contumelias proferre cæpit, hoc clamitans: Detestandi senes quos obliuio nostra præterit; insatiabiles, qui proprijs contenti non estis, quid in nos vestram tyrannidem exercetis? Tandem Paulus ait: Si exire nolueris ab isto certe væ tibi erit, quia vadam, & hoc loquar Christo. Cum igitur dæmon iterum blasphemans contradiceret, iratus Paulus cellam egreditur in medijs æstibus diei, qui in Ægypto fornacis Babylonis ardoribus comparantur, in ipso itaque scopulo montis velut columna stetit immobilis, & orauit his verbis: Tu vides Iesu Christe, quia non ego de hac rupe descendam, nec cibum, vel potum sumam, sic profecto moriturus, nisi prius hominem istum à dæmone liberes. Nondũ hæc verba compleuerat, & dæmon maxima voce clamabat: *Vade, vade, vim patior, & exeo, nec vlterius accedo. Simplicitas Pauli me vrget, ac persequitur, & quo vadam nescio.* Mox igitur egressus & in immanem draconem cubitorum 70. conuersus, in mare rubrum protinus est deuolutus.

Adolescens dæmoniacus per Paulum curatur.

Pauli simplicitas pellit dæmonem.

De sancto Pachomio Scithiotico.

Cap. LXXIX.

EGo cum aliquando graui tentatione carnis vrgerer, nihil de hoc vicinis meis, nec Euagrio quidem magistro meo patefeci, sed occulte ad interiora deserta perrexi, ibique Pachomium septuagenarium in loco Scithi prope Palmã inter cæteros monachos tenere reperiens, anxietatem ei meam retuli. Qui dixit mihi: Non tibi sit noua res ista quam pateris, nam, quòd non ex negligentia vel desidia mentis in ea incurreris, testimonium tibi præbet, & natura locorum, & inopia omnium rerum, & absentia fœminarum; sed magis ista tentatione laboras propter studium ac desiderium castitatis, nam aliquando quidem caro nostra si fuerit nimis sana, lasciuit, aliquando ex cogitationibus vanis, morbus iste procedit: interdum vero dæmon contra nos dum nobis inuidet præliatur; nam & ego, vt vides admodum senex per 40. annos in hac cella degens, maximamque salutis propriæ curam gerens, huiusmodi tentatione sollicitor vsque ad præsens. Certe per annos duodecim post quinquagesimum, nunquam die, vel nocte hic morbus recessit à me, ita vt me priuatum auxilio Dei suspicarer, malẽs tamen tunc irrationabili quadam morte deficere, quàm tali corporis obscœnitati succumbere, solitudines peragrans, in speluncam feræ cuiusdam me nudum proieci, vt ab egredientibus ex ea bestijs deuorarer. Cumque sic vsque ad vesperã iacuissem, in qua (sicut scriptum est) *pertransierunt omnes bestiæ siluæ*, exeuntes masculus, & fœmina, odore ducente ad me peruenerunt, & à capite vsque ad pedes lingua me blandiente lambuerunt, sicque illæsum reliquerunt. Cogitans igitur & credens, quòd Deus pepercisset mihi, mox ad cellam redij, dæmon autem paucis diebus quieuit; sed rursum mihi vehementius, quàm solebat incubuit, vt penè me cogeret blasphemare. Transfiguratus est enim in puellam quandam, quam in iuuentute me vidisse memineram, messium tempore calamos colligentem. Quæ subito supra genua mea sedens, adeo me per omnia membra commouit, vt pœnè mecum eam coijsse putarem. Iratus igitur dextera mea percussi eam, statimque euanuit, & certe per totũ biennium fœtorem manus, qua eam percusseram ferre non poteram. Anxius igitur ac desperãs, ad deserta vagabundus perrexi, repertamque modicam aspidem manu tenens genitalibus membris apposui, vt vel morsus eius mihi mortem inferret; caput etiam serpentis perfricando conterens, in verendis tanquam ex eis mihi tentationis causa procederet, nec sic me momorderit, diuina (sicut credo) gratia prouidente. Tunc itaque vocem hanc ad me descendentem audiui: Vade Pachomi, insiste agoni tuo, ob hoc enim permisi te dæmonis virtute superari, ne quasi fortior superbires, sed infirmitatem tuam agnoscens ad auxilia diuina confugeres, sic igitur ad propria secreta remeans, de cetero cum fiducia sedi, pacatisque sensibus vixi; hostisque meus vt se contemptum vidit, omnino confusus abscessit.

Pachomius aperit miras dæmonis tentationes.

Desperat acriter à dæmone tentatus. Psal. 103.

Pachomius à bestijs illæsus circumlingitur.

Dæmon in specie Æthiopissæ Pachomium tẽtat.

Humilitas ex tẽtatione.

Dæmon despectus tentare cessat.

De quodam sancto Stephano, & Valente præsumptuoso.

Cap. LXXX.

STephanus quidam in parte locorum Mareotidis, per annos sexaginta, monachus sedens, tantum habuit in discernenda rerum ambiguitate iudicium, vt nullus ad ipsum in quacunque causa tristis veniret, qui non post eius visionem atque sermonem lætus abscederet. Sanctus Euagrius, & Ammonius, & qui cum eis erant, aliquando referebant, quòd inuenerant eum in verecundis naturæ, quodam morbo laborantem, & opus quidem manibus facientem, idest de palmulis funem torquentem, fratribus quoque sermocinantem, cæteras vero corporis partes medico ferroque prębentem, adeo namque per patientiæ gratiam alienus erat à sensibus corporis, & mens eius occupata cœlestibus, & in tantum separata erat à rebus humanis; vt abscisis verendis omnibus, nihil sentiret penitus.

Stephani ægritudo.

Patientia.

Palæstinus quidam nomine Valens, peruenit ad eremum, in qua pluribus annis vixit nobiscum; difficilisque vitæ studium assecutus, ad tantum superbiæ cacumen ascẽdit, vt diabolicis illusionibus falleretur; nescio quid magnum se esse putans, tanquam Angelorum visione ministerioque quotidie frueretur. Referebant igitur eius notissimi, quòd vno die dum in tenebris opus faceret, acus ei qua sportulam consuebat è manibus cecidisset, & dum eam in obscuro cernere non potuit lampade sibi ministerio dæmonis accensa eandem inuenit, eo igitur ex ipsa inflatione refecto, accidit vt quidam illuc peregrini venirent, variaque leguminum, & fructuum genera fratribus exhiberent. Quæ cum suscepisset sanctus Macarius presbyter noster singulis fratribus pusillum misit, inter quos & Valenti partem destinauit. Qui latorem ipsum iniurijs confecit, dicens ei: Vade, & dic Macario, quia non sum deterior illo, vt benedictiones ad me transmittat. Quo audito Macarius ad eum veniens consilium ei humilitatis dedit, sed persuadere non valens de ruina eius tristis abscessit. Deniq;

Elationis vitium.

diabolus

Elatum dæmon fallaci Saluatoris specie eludit.

diabolus in effigiem Saluatoris transfiguratus, nocte venit ad eum, choros mille (vt finxerat) Angelorum lampades accensas tenentium, & cum flammea rota, in qua Saluatorem sedere simulauit, vno ex illis præcedente, eique dicente. Placuit Christo conuersatio tua, & probabilis vitæ fiducia, & ecce venit ad te, tantum egredere de cella tua, & venientem eminus cernens adora. Egressus igitur, illum vt Deum adorauit; & sequenti die congregatis ad ecclesiam fratribus, ait: Ego iam communione non indigeo, Christum enim ipsum hodie vidi. Tunc sancti patres ferreis vinculis eum alligatum, sæcularis vitæ conuersationi dederunt, vt ex eo tumor eius animi cessaret, quòd nihil commune cum sanctis haberet: & sic eum per totum annum proprijs orationibus curauerunt.

Ligatur Valens à patribus.

De sanctis Elia, & Dorotheo.

Cap. LXXXI.

Monasteriū virginum ædificat Elias.

Sanctus Elias monachus amore virtutis succensus, & fœminei sexus miseratione commotus, deuotarum Deo virginum curam habebat, & in grandi quodam monasterio, vsque ad trecentarum fœminarum numerum collegerat, earumque conuersationem ordinabat. Quod cum per biennium iam fecisset, & adhuc iuuenis tringinta, vel quadraginta annorum esset, subito carnis tentationem passus est. Relictoque monasterio dum per solitudines iugi biduo ieiunus erraret, ait: *Domine Deus aut occide me, aut à me tentationem istam exclude.* Vespere igitur ei subito somnus irrepsit, & tres Angelos ad se venisse conspexit, dicentes: Cur egressus es, de monasterio fœminarum? Qui cum timuisse se diceret, ne aut sibi aut illis noceret. Illi dixerunt: Si huiusmodi metu per nos liberatus fueris, rursus illarum curam suscipies? Cumque libenter acquieuisset, & hoc ipsum exigentibus illis, iuramento firmasset, vnus eorum manus illius tenuit, & alter pedes, tertius vero arrepta nouacula testiculos eius abscidit, non quòd verè hoc faceret, sed quòd facere videretur. Angelis autem interrogantibus an aliquid sibi profuisse sensisset factum suum. Vehementer, inquit, intelligo quoddam onus mihi esse sublatum; & satis credo me omni quam formidabam molestia liberatum. Igitur post quinque dies regressus, & lugentium fœminarum monasterium ingressus, in cella quadam illic habitauit, & alios quadraginta annos vixit sanctis patribus asseuerans, quod nunquam vlterius in cor eius cogitatio talis ascenderet.

Elias rector 300. virginū tentatur voluptate.

Fugit à conspectu virginum.

Ab Angelo curatur à fomite concupiscentiæ.

Dorotheus inclusus, rector tamen virginum.

Huic successit sanctus Dorotheus, qui in superiore cella monasterij consenuit, fenestræ ibi factæ iugiter assidens, & ad vnanimitatem, pacemque sorores erudiens, cum nec illæ ad eum possent ascendere, nec ipse ad illas descendere.

De Sancto Pachomio Tabennensi, & eius regula per angelum dictata.

Cap. LXXXII.

In Thebaide prouincia Tabennensis dicitur locus, in quo fuit Sanctus Pachomius, vir iustus, & deuotus, in tantum vt per diuinam gratiam, & nosceret futura, & visione frueretur angelica. Hic perfectè misericors, & humanus fuit, & inestimabili fratres amore dilexit. Ad hunc igitur in spelunca sedentem venit Angelus Domini dicens ei: Per omnia quæ ad propositum tuum pertinent, perfectus es, vnde & in spelūca superfluò sedes; veni igitur, & omnes iuniores monachos collige, eosque iuxta regulam vitæ quam à me disces, institue. Tabulas autem æreas illi dedit in quibus scriptum erat: *Diuersas intra domus atrium cellulas facies, ternosque per singulas manere præcipies. In vno tamen loco cibus omnium fiat. Nec ieiunare nec manducare quenquam prohibebis, fortioribus tamen magis edentibus grauius opus iniunges; Somnum vero non iacentes capiant, sed super instructas, & paululum reclines cathedras, pallijs suis velatas sedentes quiescant. Pellibus caprinis tegantur, quas nec propter cibum, vel somnum capiendum deponant, sed tantum quando ad communionem ingrediuntur. Tunc vnusquisque cingulum suum soluat, pellemque deponat, & cum cuculla tantum accedat. Si quis alterius regulæ peregrinus aduenerit, non edat cum eis nec bibat, nec in mansionem eorum introducatur, nisi forsitan eis, in via adiunctus fuerit. Quicunque vero ad permanendum cum eis intrare voluerit, nō eum in loca monasterij secretiora recipies, nisi triennium totum laboriosius opus durinsque perficiens, impleuerit. Edentes cucullis capita sua velent, ne alter alterum aspiciat manducantem, sed solum catinum, vel mensam, nec loqui quicquam liceat dum manducat. Porro vigintiquatuor ordines esse fratrum instituit; & vnicuique literam græcam, qua tanquam proprio signo, vel vocabulo dignosceretur, superposuit. Hoc etiam ordinauit, & iussit; vt orationes duodecim per totum diem, & in vespere totidem ad lumen facerent, & in nocturnis quoque vigilijs totidem preces effunderent.* Tunc sanctus Pachomius ait Angelo: Parum hoc est. *At ille: Ideo,* inquit, *has paucas fieri præcepi, vt & iuniores implere sine tristitia possint impositam sibi regulam viuendi; qui vero firmiores, & perfectiores sunt, non illis necesse est aliena regula cōstringi, quia vitam suam totam visioni, & cultui Dei penitus dederunt.*

Pachomius diuinitus vocatus in Abbatem.

Regulā monasticam diuinitus accepit.

Quomodo admittendi hospites.

Regula imbecillioribus debent esse accommodata.

His itaque dispositis discessit Angelus ab eo. Plurima igitur monasteria sunt, in quibus vsque ad septem millia virorum sunt, qui huiusmodi instituta custodiunt: sed illud in quo Pachomius ipse degebat, maximum, & primum habetur, ex quo, & cætera processisse videntur.

7000. virorum numerus in monasterijs S. Pachomij.

De virgine humili, & abiecta, quam sanctus Piterius visitauit.

Cap. LXXXIII.

Est in ciuitate Panos monasterium, quadringentos viros habens, inter quos, & fabros ferrarios, & carpentarios, & sarcinatores, & camelarios, & fullones reperi, singulos in arte propria laborantes; & ex his quæ quotidiano victui superesse poterant, etiam monasterijs fœminarum, carceribusque vicinis necessaria quæque præbentes. Est & apud istos monasterium numero quadringentarum fœminarum, eisdem moribus, & eadem ordinatione viuentium, excepto solo velamento pellium, & hæ quidem habitant trans fluuium; intra fluuium autem viri. Et cum aliqua illarum defuncta fuerit, eam ex more vestitam aliæ deferentes, supra ripam ponunt, quam inde viri nauicula cum psalmis transferentes in sepulchro proprio condunt, nec vllus transit ad earum monasterium excepto presbytero, & diacono, & hoc tantum per diem dominicum.

Quis labor monachorū Pachomij.

Monasteriū mulierum Tabennensiotarum.

Sepultura virginum cū psalmis.

Fuit in eo monasterio quædam virgo, quæ stultam se fecit propter Christum, vt virtutis posset implere propositum. Cumque se admodum humiliaret, atque deijceret, adeo omnibus alijs horrori erat, vt nec cibum cum ea caperent, ab omnibus cedebatur, omnium odia, & maledicta sustinebat. A coquina vero nunquam recedens, totius illic ministerij tanquam ancilla cunctis obediens, officium implebat. Nunquam ad mensam sedebat sed micas tantum mensuram detergens, & ollas abluens, his solis alimonijs contenta viuebat. Nunquam calciamentis vtebatur, caput pannis inuolutum habebat, & sic omnibus seruiebat, & certe cum ab omnibus pateretur, nulli vnquam iniuriam fecit, nulla ipsius murmur audiuit. Inter hæc astitit Angelus domini sancto Piterio probatissimo viro, semper in desertis viuenti, dixitque illi: Cur magnum aliquid te esse credis in tuo proposito, & huiusmodi degens loco? vade ad Tabennensiotarum monasterium fœminarum, & inuenies vnam ex eis habens in capite pannum conscissum, ipsamque cognosce te esse meliorem, cum enim sola contra tantas diebus ac noctibus pugnet, cor eius nunquam à Deo recessit, tu autem in vno loco residens nunquam progrederis, & per omnes vrbes animo, &

Virgo ob humilitatem stultitiam simulans.

Contumelijs affectatacet.

Sanctus Piterius ad virginem se sanctiorem ab angelo mittitur.

Adit virginum monasterium. mo, & cogitatione vagaris. Statim igitur ad prædictum monasterium venit, seque ad fœminarum habitaculum transuehi petijt. Ingressus autem omnes sorores videre voluit, inter quas illam solam propter quam venerat, non vidit. Ait ergo: Omnes adducite, nam aliqua videtur hic deesse, quam mihi Angelus ostendit. At illæ, omnes, inquiunt, hic sumus, vnam quidem stultam habemus in coquina intrinsecus. Exhibete, ait, mihi eam, vt ipsam quoque videam. Quod cum fecissent, ille, frontem eius pannis inuolutam cernens, proiecit se ad pedes illius dicens: Anima, idest, Mater spiritualis benedic me. Procidens autem & ipsa dicebat: Tu me benedic domine. Omnes itaque sorores obstupuerunt dicentes: Noli talem iniuriam sustinere Abba, nam ista quam cernis est fatua. At ille dixit omnibus: Vos fatuæ estis, nam ista melior est & me, & vobis; deprecor autem Deum vt in die iudicij dignus ipsa merear inueniri. Tunc omnes procidérunt ad sancti Piterij pedes, singulæ propria ei peccata confitentes, quibus illam sanctissimam contristarent: Et alia quidem dicebat, ego eam delusi: alia ego habitum eius deiectum irrisi: alia ego eam eo quod tacita esset, iniurijs affligebam: alia ego sordes abluens catini super eam fundebam: alia quoque colaphis eam à se verberatam sæpe dicebat: alia nares eius sinapi impletas à se esse deflebat: cæteræ quoque diuersas ei se referebant iniurias irrogasse. Pro quibus omnibus ille sanctus vnà cum eadem sanctissima virgine fusis precibus regressus est. Post paucos dies illa non ferens tantam sui gloriam, grauarique se credens satisfactionibus singularum, egressa de illo monasterio, quo ierit vel quo fine defecerit, hactenus ignotum est.

Virgo à sororibus pro insana habita omnibus tamen erat sanctior.

Non ferens gloriam & honorem fugit.

De sancto Ioanne incluso & eius Spiritu Prophetico.

Cap. LXXXIIII.

Ioannes primum faber. FVit & Ioannes quidam Carpentarius, qui sæculo renuncians, & per quinque annos in diuersis monasterijs degens, tandem solus in Lycum montem se contulit, ibique triginta cum iam annos complesset inclusus; gratiam Prophetiæ meruit, nam & Imperatori Theodosio frequenter ventura prædixit. Primum quidem de Maximo Tyranno, quod eum esset superaturus, & ex Galliarum partibus reuersurus. Postea quoque de Eugenio, quod eum esset victurus, sed ibidem vitam finiturus. De hoc igitur apud omnes grandis fama conualuit propter quod & Theodosius ipsum honore prophetali venerari consueuit. Et ego igitur virtutem eius agnoscere cupiens, illuc perrexi, decem & octo diebus itinere confecto, partim ambulando, partim nauigando. Post primam autem salutationem ait mihi per interpretem. Vnde es, aut cur venisti? nam vnum te esse conijcio de socijs Euagrij. Quod & ego annui. Interea dum loquimur, præses illius Prouinciæ nomine Alipius ingreditur. Ad quem cum ille relicto quem habebat mecum sermone se contulisset, paululum ab eis secessi, & eminus steti. Prolixas autem illorum confabulationes grauiter ferens, illum senem intra me arguebam, quòd meo sermone contempto, illum potius honorasset. Cum igitur eodem spreto, recedere cogitarem, vocauit Theorum interpretem suum, & ait: Dic fratri illi: Noli esse pusillanimis, quia iam nunc tecum loquar. Ex hoc igitur hominem eum esse spiritualem, & occulta prouidere cognoui, & ideo magis cœpi remorari. Egresso vero mox Præside vocauit me, quem sic allocutus est: Cur, inquit, animam tuam mea reprehensione læsisti? cur in tuis sensibus cogitasti, quod nec in me cognosco, nec tuos mores dicere scio? an ignoras, scriptum esse, *non sanos, sed male habentes egere medico?* Tu me cum velis, & ego te inuenire possum, & si forsitan ex me nullum, ex alijs tamen fratribus aliquod patribusque poteris habere solatium. Iste vero totus ex sæcularibus rebus diabolicæ potestati deditus, vix ad horam respirare potuit, & nunc tentans venit, sicut seruus austerum fugiens Dominum suum, vt hic salutis inueniret auxilium. Inconsulta igitur & importuna res fieret, si illo relicto tecum morarer, qui salutis tuæ commodis consuesti vacare iugiter. Tunc ego magnopere deprecatus sum illum, vt pro me dignaretur orare, quoniam hoc mihi certissimè persuasit virum eum spiritualem esse. Ille vero iam lætior in sinistra faciei parte leuiter me percussit dicens: Multæ tribulationes te manent, & futurus episcopus es, plurimumque laborum habiturus. Pias autem, & quasi rationabiles occasiones afferens tibi dæmon ventilare te tentat, suggerens, & patris desiderium, & fratris sororisque conuersionem. Ego vero ibi renuncio, vtrosque saluatos esse cognosce, renunciauerunt enim ambo sæcularibus rebus, & pater tuus alios septem annos est victurus. Insiste igitur, & in desertis locis vt cœpisti viue, nec parentum tuorum causa festines, ad patriam redire, *quia nemo manum mittens ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei.* Denique quadragintaocto annos, in eadem cellula se habitasse dicebat, affirmans nullius vnquam fœminæ vultum se vidisse, nec se edentem aut bibentem ab altero visum fuisse.

Ioannes donatur gratia prophetia.

Imperatori Theodosio euentum belli prædicit.

Heraclides ad Ioannem venit qui & nouit ex quo conuentu sit.

Heraclides mora impatiens, abitum parat.

Matth. 9. Maxime colloquendum cum ijs quibus prodesse possumus.

Heraclidi parentum conditioné prædicit Ioannes

Luc. 9.

De Sancto Serapione.

Cap. LXXXV.

SErapion, qui & Sindonius vocatur, quia veste non alia, quàm syndone vtebatur, Apathes etiam, id est, impassibilis vocabatur, quia nullum possidendi desiderium patiebatur, & abstinentia nimia omnium rerum, & iugi meditatione diuinorum librorum vnius cellulæ quiete non poterat esse contentus, sed per diuersa trahebatur mens eius. De hoc referebant patres sancti, quod in quodam oppido viginti solidorum precio se paganis mimis tradidit, & in eorum seruitio permanserit, ita vt eis pedes quoque lauaret, donec eos Christianos efficeret, & à ludis theatralibus, separaret: nullumque cibum nisi panem, & aquam sumere consueuerat, nec diuinas scripturas legere cessabat. Illis autem ad piam, & castam vitam conuersis cum ei libertatem offerrent, dicentes, quia per ipsum à turpi seruitio liberati essent, viginti solidos, quos pro se acceperat, & apud se seruauerat, reddidit eis, dicens: Quia per me Deus in vobis impleuit quod volebam, nunc aurum, quod pro me dedistis, recipite, vt alios quoque quibus subuenire possim, reperiam. Cumque rogatus, acquiescere nollet, vt cum eis tanquam Pater eorum, & dominus remaneret: dabis ergo, inquiunt, aurum illud pauperibus, quod nos velut arrhas quasdam pro salute nostra dedisse cognouimus. At ille: Date, ait, vos, ego enim alienas pecunias non do. Saltem, inquiunt, hoc precamur, vt vel post anni circulum Athenis nos requiras. Itaque seruus Christi peregrinando frequenter Helladam venit, ac per triduum moratus Athenis, à nullo panem quo vesceretur, accepit. Neque vero pecuniam habebat, nec peram vel pellem, vel aliud quicquam secum præter sindonem, qua erat amictus, ferebat. Cum ergo ieiunus vsque ad quartam diem peruenisset, esurire fortiter cæpit. Nihil ergo peius illo ieiunio, quod extorquetur inuito, ex cuius necessitate sæpe etiam perfidia procedit; stetit ergo supra colliculum vrbis vbi primates eiusdem oppidi consilium habere consueuerant, & illic manus suas percutiendo, vim se maximam pati clamabat dicens: *Athenienses viri succurrite.* Concurrentes itaque simul omnes pallijs, vel birris induti, quæsierunt, vnde venisset, vel quid pati se diceret? Ille respondit: Genere sum Ægyptius, conuersatione monachus; ex quo autem de patria mea vera discessi, in trium fœneratorum manus incurri; quorum duos

Hoc exemplũ habetur ex Vincentio in speculo magno Exẽplorũ tit. Abstinentia. exemplo 6.

Serapion se mimis vẽdidit vt eos lucrifaceret Christo.

Aurum respuit.

Absque pecunia, absque pera, absque pelle incedit.

quidem,

quidem, quocunque modo debitum soluens, potui euadere, tertius autem adhuc retinet me, nec habeo vnde possim ei satisfacere. Illis autem requirentibus, quis esset vel vbi degeret, quis ei molestus esset, & in omnibus adiutores se pollicentibus, si hoc indicaret, ait: *Cupiditas pecuniæ, desiderium voluptatis, & voracitas ventris, hi tres semper mihi molesti fuerunt à principio iuuentutis.* Ex quibus primos duos euasisse iam videor, nec vltra mihi molesti sunt, tertium vero ferre non possum, cum enim quarto die iam ex necessitate ieiunem, vrget me seuerissimus fœnerator, exigens debitum, & nisi reddidero, mortem minatur. Tunc quidam philosophorum obtulerunt ei solidum vnum. Quo ille sumpto, & cuidam qui panes vendebat dato, vnoque tantum ab eo pane suscepto, mox ab vrbe profectus est, & nunquam postea in eam reuersus. Circa Lacedæmonis loca veniens, vnum illic de primoribus vrbis bonum in cæteris rebus virum, omnesque de domo Manichæos esse cognouit, iuxta superius exemplum se vendidit, & intra duos annos ab execrabili secta tam ipsum, quam coniugem eius, totamque familiam abstractos ecclesiæ tradidit.

Tres pernitiosi fæneratores auaritia, gula, fornicatio, sed gula importunus fænerator.

Vendidit se viro Manichæo vt ipsū reduceret ab errore.

De sancto Euagrio.

Cap. LXXXVI.

Sanctus Euagrius primus ordinatus est lector à sancto Basilio, postea vero diaconus à beato Gregorio Nazianzeno. Hic quidem in sæculari vita tentatus, tandem beatæ Melaniæ studio, veste mutata, ad Ægyptiacum Nitriæ montem profectus, biennium illic degens impleuit, tertio anno ad interiores solitudines pergens quaturdecim annis in abstinentia vixit, panis & olei modium sumens, ille qui prius intra cōpias magnas deliciosam semper vitam habuerat. Huic fortiter spiritus fornicationis semper incubuit, vnde sicut nobis, vt ipse referebat, per totam noctem in hyeme nudus in puteo stabat, vt gelu quoque carnes eius constringerentur. Aliquando blasphemiæ spiritus cæpit eum vrgere, & ad sacrilega contra Deum verba repellere, propter quod dies, quadraginta iugiter sine tecto fuit, ita vt per totum corpus eius papulæ quædam exirent. Tam vehementer dæmones expertus est, quod per innumeras vices ab eis verberatus est.

Austeritas eius qui delicatam vitā fuerat sectatus.

Vt fregerit dæmonum impetus.

Quodam dies tres simul in specie clericorum astiterunt ei dæmones, de fide cum eo tractare cupientes. Ex quibus vnus Arrianum, alterum Eunomianum, tertius Apollinarium se esse dixit. Quos omnes ille sapienter ac breuiter differendo superauit.

Idem cum Ecclesiæ claues perijssent, *inuocato Christi nomine* illam ostij partem, vnde clauis erat, signauit, & manu fores pulsans, aperuit.

Crucis signo ostiū aperit.

Cuidam quoque discipulorum omnia quæ post octo annos essent ei ventura, sigillatim res ipsas prophetando prædixit.

Cum vero quidam ei mortem patris sui nunciaret, respondit: Quid blasphemas ô homo? immortalem ego patrem meum noui. Dicebat autem: Ex quo ad solitudines veni, non lactucam aut aliquid viride attigi, non poma, non carnes, non balnea vidi. Denique decimosexto talis vitæ suæ anno, in qua nihil edebat, quod coctum esset, cum propter infirmitatem stomachi necesse esset, vt tale quid sumeret, panem quidem nunquam attigit, sed olera, poscam & lenticulam, per biennium gustans, ita de sæculo exiuit.

Non afficitur morte patris sui.

Circa ipsum vitæ finem referebat, quod tertium annum ageret, ex quo carnali desiderio liberatum se esse intelligeret, & hoc post talem ipsius vitam, post tantos labores, post illas tam iuges orationes. Bonorum, & malorum spirituum differentias nouit, artesque quibus dæmones subiugari possent, monstrauit.

De sanctis Ephræm, Adolio, & Innocentio.

Cap. LXXXVII.

Beatus Ephræm Edissenæ ecclesiæ diaconus per gratiam Dei naturalium rerum notitiam habere meruit, quietam semper vitam egit, & omnes qui ad eum videndum veniebant, per annos plurimos docens, tandem de cella sua talis rei necessitate processit.

Cum fames grauis in eadem vrbe sæuiret, pereuntem multitudinem rusticam miseratus, accessit ad diuites dicens: Quare nulla vos misericordia mouet humanæ naturæ sic ante oculos vestros deficientis, sed putrefacta intrinsecus ad condemnationem vestram seruatis? Tunc illi, inquiunt, non habemus, quibus pecuniam egenis diuidendam credere debeamus, omnes enim negociari pro suis commodis volunt. At ille ait: Qualis vobis videor? Scimus inquiunt seruum Dei te esse. Credite ergo, inquit, mihi pecunias vestras & ego ministerium peregrinorum miserorum suscipiam. Accepta itaque pecunia certis parietibus porticus ciuitatis interclusit, & trecentos in eis lectos posuit, in quibus fame pereuntes reficiebat, ægrotantes quoque curans, & morientes sepeliens. Impleto autem anno illo post quem frugum copiæ grandes fuerunt, ad cellam redijt, in qua post spacium vnius mensis obijt.

Auari frumentum sinunt putrescere.

Ephræm succurrit famescentibus.

Apud Hierosolymam vidi quendam Adolium nomine, Tarsensem genere, qui cūm illo venisset, nouum sibi quoddam, & vltra homines propositum conuersationis aggressus, ita vt etiam dæmones austeritatem vitæ eius contremiscerent, & ab ea fugerent. Nam per quadragesimam quidem quinto die, reliquo anni tempore post biduum semper cibum sumere consueuerat. A vespertinis horis vsque ad matutinorum tempus in loco montis Olíueti stans, vnde Saluator assumptus est orando, & psallendo parnoctabat, & siue sub niuibus, siue sub pluuis, vel prunis immobilis permanebat. Et postquā eo modo solitū tēpus impleuerat, signo mallei, quo fratres excitabat, omnium cellarum fores percutiēs eos ad oratoria propria deducebat. In quibus cum vnoquoque eorum vnum, vel alterum in antiphona psalmum canens, totidem cum singulis preces fundens, sic ante lucem ad cellulam suam redibat. Quem certe fratres vestibus suis spoliatum aquam sepius distillantibus, alijs induebant, donec illæ siccarentur. Sic ergo paulisper somno refectus vsque ad horam tertiam, iterum psalmos canens, ad alterius diei vesperam venire nitebatur.

Adolius dæmonibus est terrori.

Quomodo quadragesimam obseruabat.

Innocentius presbyter, cum quo vixi tribus annis simplicissimus hominum fuit, qui cum olim sub Imperatore Constantino militasset, sæculo renunciauit, filium suum Paulum maledixit, eo quod filiam presbyteri cuiusdam corrupisset, deprecatus est Deū dicens: Da illi Domine talem spiritum, vt in carne sua nunquam tempus inueniat ad peccandum. Rectius enim fore credebat, si cum atrocitate dæmonis, quam si cum impuritate corporeæ voluptatis certaret. Quod vt dixit: ita factum est. Nam etiam vsque nunc idem Paulus ferreis catenis vinctus in monte Olíueti consistit à dæmone vexatus.

Innocentius à matrimonio monachus.

De sancto Philoromo presbytero.

Cap. LXXXVIII.

Philoromus quoque presbyter fuit in regione Galatiæ, cum quo etiam fui multo tempore. Hic quondam, Imperante Iuliano, sæculo renunciauit, interrogatusque ab illo, magna ei cum auctoritate respondit. Tunc ille (prius caluicie ei facta) verberari eum à pueris iussit, qui plagarum supplicium patientissime ferens, maximas eis gratias egit. Huic

Iulianus apostata illudit Philoromo.

tamen inter principia cum fornicatione, & ingluuie maxima fuit pugna, sed illos ille spirituales morbos ita superauit, sicut aliquis immensum ignem validissimis aquis extinguit, in quadam enim cellula se clausum ferro semper onerauit, nec panem de tritico factum, nec vllum coctum ignibus cibum sumpsit, & sic demum in 18. annis, præfatis passionibus domitis, *Deo gratias egit.* Cui, & frequens, & varius cum impuris spiritibus per annos quadraginta, patientissime intra vnius monasterij claustra degenti, conflictus fuit. Et vt ipse nobis referebat per annos trigintaduos, ex nullo pomorū genere gustauit. Cum autem metus mortis ipsum aliquando vexaret per sex annos se clausit intra memoriam mortuorum, vt dæmonem quem ex sepulturæ formidine terribilem sentiebat in sepulchris habitando superaret. Dicebat etiam quod ex quo baptizatus fuerat alieno pane sine causa se vsum fuisse nesciebat, quin etiam ex laboribus proprijs ducentos, & quinquaginta solidos elephantiosis præstiterat.

Tentatio fornicationis & gula quomodo retundatur.

Idem quoque pedester multa sanctorum loca orationis causa petijt, vt Romam, Alexandriam, Hierosolymam. Ad nostram etiam ædificationem sæpius dixit non se meminisse, quod vnquam sensibus suis à Deo separatus fuit.

Peregrinatio Romana & Hierosolymitana.

De sanctis mulieribus Eustochio, & Melania.

Cap. LXXXIX.

MVltas quoque fœminas vidi viriles mores, & honestos habentes, inter quas & Paulam vrbicam Toxotij matrem, prudentem ac spiritualem mulierem, cuius filia Eustochium vsque hodie apud Bethleem in monasterio suo degit, virgo castissima secum habens virgines quinquaginta.

Eustochium cum 50. virginibus exercetur.

Sancta quoque Melania fuit mulier vrbica, Marcellini exconsulis filia, quæ vigesimo secundo ætatis suæ anno viduata, & æterno sponso diuinitatis amore perpetuo copulata, nulli prodens animi sui secreta, ea quæ in mobilibus habere videbatur cum certis pueris, & puellis in nauem misit, sicque festinans, Alexandriam nauigauit: illic omnibus venditis, & in pecuniam aurumque redactis, nitriæ montem attigit, ibique venerabiles patres vidit Pambo. Assisium, Serapionem, Paphuncium, Isidorum, & Dioscorum. Apud quos in desertis locis sex tantum mensibus commorata, omnes qui illic erant sanctos viros peragrans, visitauit. Post hæc cum Alexandriæ Præfectus Augustalis Isidorum, Paphuncium, Pambo, & Ammonium, & duodecim episcopos, & presbyteros, & alios quosdam vsque ad centum & duodecim numero circa Palæstinam, & Diocæsaream damnasset exilio, hæc illos secuta minysteriū suum eis ex proprijs facultatibus tribuit; & cum à custodibus prohiberetur hoc facere, tunc illa veste puerili sumpta, circa vespertinas horas deferebat eis omnia vitæ necessaria. Quo cognito Palestinæ consularis, putans quòd terrore quodam ex eius pecunia sinus suos implere posset, iussit eam corripi, & in carcerem trudi. Quæ tunc ei per internuncios sic mandauit. Ego inquit, illius filia, & illius coniux fui, nunc vero sum ancilla Christi. Nec vales igitur in aliquo me terrere, nec quicquam de rebus meis auferre. Neque enim ob vilitatem præsentis habitus me putes condemnandam, quia facile si velim, extollere possum meipsam, ne autem hoc ignorans, periculum aut crimen incurras, idcirco tibi ista mandaui. Sic nimirum contra imprudentes aut superbos interdum oportet arrogantia vti. His itaque verbis territus Iudex, ei factum suum excusauit, & eam vt meruerat, honorauit, atque vt ad prædictos viros quoties vellet accedere, iussit. Quibus ab exilio reuocatis, monasterium prope Hierosolymam sibi fecit, in quo 27. annorum tempus impleuit, quinquaginta sorores virgines secum habens. Erat etiam cum ea Rufinus ciuis Italicus ex oppido Aquileiæ, vir sapiens, nobilium fortiumque morum, qui & ad presbyteratum postea meruit peruenire. Igitur in 27. annis omnes apud Hierosolymam sanctos, & peregrinos episcopos monachos, & virgines (hoc enim Deo vouerant) suscipere proprijs sumptibus, ac fouere consueuerunt, omnesque venientes ad se exemplo tali meliores fecerunt. Sed & 400. monachos, qui se propter Paulum ab Ecclesia separabant, rursus ecclesiæ sanctæ reddiderunt, pluresque etiam alios homines peruersæ sectæ, vera suadendo, iugiterque docendo, ad ecclesiam reuocauerunt.

In monte Nitria Melania Sanctos patres inuisit.

Subministrat monachis necessaria.

Melania Hierosolymis monasterium virginum extruit.

Peregrinos voti causa Hierosoly. mam venientes excipit.

De sanctis Elpidio Sisinnio Gaddano & Elia.

Cap. XC.

ELpidius genere Cappadox, qui postea presbyter fieri meruit, habitans in spelunca studio abstinentiæ cunctos vicit. Nam per annos 25 quos vixit dominico tantum, & sabbati die, cibum sumebat, ac per totas noctes stando, & orando psallebat. Quem sicut apes regem suum, sic innumera fratrum multitudo secuta, faciebat in solitudine quasi quandam apparere ciuitatem, eratque voluptas eorum conuersationis agnoscere varietatem. Hunc, cum quadam nocte nobiscum psalleret, scorpio vulnerauit, quo ille calcato, ne standi quidem spacium in quo fuerat, mutauit, in tantum ictus dolorem contempsit.

Annis 25. tantum comedit Sabbathis ac dominicis diebus.

Illæsus scorpium calcat.

Quadam etiam die cum vnus è fratribus exiguam aridi partem sarmenti ex vite teneret, accipiens eam quasi plantans infodit solo, cum certe tempus plantationis non esset omnino, quo in immensum crescente, tam magna vitis effecta est, vt totius Ecclesiæ tecta cooperiret.

Sarmentum ab eo plantatum crescit in vitem.

Fertur autem quod per annos vigintiquinque nunquam ad occidentem se conuertit, nec Solem ad occasum declinantem respexerit.

Semper ad Orientem conuersus.

Huius discipulus nomine Sisinnius cum apud eum 6. vel 7. annis fuisset, tandem intra sepulchrum quoddam se clausit, in quo per triennium stans semper orauit, & nec nocte, nec die deambulauit, aut sedit, aut iacuit. Qui etiam contra dæmones specialem gratiam meruit, adeoque sine vllo vitio mentis & corporis vixit, vt nullam generis esse distantiam inter mares, & fœminas comprobaret. Itaque nunc ad patriam idest Cappadociam regressus, & presbyter factus, fratres pariter, & sorores in vnum collegit.

Sisinnius Elpidij discipulus sepulchro se includit.

Noui etiā Palestinæ senē, Gaddanū nomine, qui sine tecto semper circa loca Iordanis vixit. Contra hunc Iudæi quidam inuidia furibundi aliquando venerunt armati, quorum vnus cum ferire vellet, dextera quam erexerat aruit, & ex eius digitis gladius excidit.

Gaddanus absque tecto viuens. Arescit manus Iudæi ipsum ferire tentantis.

Elias quidam in spelunca degens, hospitalis, & charitate plenissimus, aliquando cum ad eum multitudo fratrum venisset, quia publicus illic erat transitus, subito deficiente ei pane tristari cæpit, & ingressus speluncam tres illic panes grandes ac recentes subito reperit, ex quibus 25. simul fratres vsque ad saturitatem refecit, vnus quoque superfuit, qui ei postea per 25. dies ad victum sufficit.

Tres panes Eliæ diuinitus suppeditantur ad exercendam hospitalitatem.

De sancta Siluia virgine & sancto Diocle, & Capitone.

Cap. XCI.

CVm autem ad Ægyptum ex Elia proficisceremur, sanctam * Siluiam Dei virginem, Rufini autem præfecti sororem deducentes, Sanctus Iouinius, qui nobiscum erat æstu nimio fatigatus, intra Pelusium oppidum manus suas, & pedes

** Palladio c. 143. dicitur Siluania.*

aqua

aqua frigidissima refouere cœpit, seque postea super pelliculam, & in solo stratam plumam proiecit. Ad quem illa accedens ait: Quomodo ausus es hanc ætatem agens, in qua sanguis tuus adhuc viuit, sic curare corpus tuum, atque fouere? non intelligis, quæ ex hoc nasci solebant læsiones animæ? Crede mihi confidenter loquenti, quod ego 60. agens annum, non ora, non pedes, non aliquam membrorum partem, exceptis digitis meis aqua laui. Cumque ægritudinibus laborans etiam à medicis lauacro cogerer vti, nunquam tamen antiquum corporis mei morem palpitare volui. Non in lecto quieui, non in lectica recumbens iter feci.

Austera vita Siluia.

Hæc virgo eloquentissima erat, & magnum habens amorem literarum, noctes in diem legendo vertebat.

Doctorum scripta legit studiosè.

In Antinoo Thebaidis prouinciæ ciuitate quatuor annis fui, quibus illic vniuersa monasteria cognoui, habitant in vrbis illius territorio 1200. probatissimi viri, propriarum manuum se labore pascentes, ex quibus multi Anachoritæ se contulerunt ad rupes, & solitudines. Inter hos Diocles quondam sæcularis Philosphus, sed iam ad cælestis Philosophiæ studium diuina gratia translatus, quintum in speluncis annum habens, hæc nobis aiebat: *Sensus humanus cum à cogitatione Dei recesserit aut dæmonibus efficitur similis, aut animalibus brutis*: necesse est enim, inquit, vt aut *in desiderium* aliquod, aut *iracundiam* ruat, & *desiderium* quidem illud brutorum: *iracundiam* verò dæmonum esse dicebat. Me autem contradicente quomodo fieri possit vt sensus humanus cum Deo iugiter maneat respondit: In quacumque cogitatione, vel actu fuerit anima, si pia est, & Deo placere studet, vtique cum Deo est.

Anachoretæ in speluncis rupium.

Diocles à philosopho monachus.

Quomodo mens humana fiat vel dæmon vel bestia.

Illic & quidam Capito nomine iuuenis erat, qui prius latro fuerat. Cum autem in spelunca sua iam impleffet annos quinquaginta, nec tunc vsque ad quartum lapidem vrbis accedere volebat, nec vsque ad fluuium Nili, qui proximus erat: dicebat enim, quòd necdum se conuersationi ac sermoni plurimorum hominum ingerere posset, eo quòd adhuc inimicus ei fortiter repugnaret.

Capito quinquaginta annis in spelunca degit.

De sancta virgine Amata, & quadam alia & Melania iuniore.

CAP. XCII.

SVnt etiam in eadem vrbe xij. monasteria virginum, in quibus, & quandam Amatam nomine, vidi senem 80. iam (vt ferebatur) annos in monasterio suo habentem. Cum hac habitabant 60. mulieres in abstinentiæ puritate sub eius doctrina viuentes. In hoc erat virgo quædam nomine Taor eius discipula, quæ habens in monasterio annos triginta, non tunica, non mauorte, non calciamentis vnquam nouis volebat vti, dicens, ne propter hoc foras cogeretur progredi: alijs quidem omnibus dominico tantum die ad Ecclesiam ex more procedentibus, illa pannis vilibus induta domi residebat sola. Tam elegantis autem erat formæ, vt etiam castissimum, & constantissimum virum eius pulchritudo vultus illicere posset, nisi ita moribus ornata esset, vt inæstimabilem quendam in semetipsa castitatis propriæ custodem haberet, qui turpiter cupientis cuiuslibet oculos ad immensum pudorem ac timorem compelleret.

Amata 80. annis ascetria.

Taor nouas vestes respuit, ne egredi cogatur.

Forma sua morum grauitate consulit.

Alia quoque in vicino commanens, nunquam de monasterio fertur egressa, in quo cum matre sua impleuit annos 60. Cui tandem astitit beatus martyr Colothus, & ait: *Hodie perges ad Dominum tuum, veni igitur in basilicam martyrij mei, vt ibi prandeas mecum.* Tunc illa primum post annorum tot curricula procedens, mane ad martyrium sancti venit, panem & olera secum tulit, vbi completis orationibus, cum omnes à loco recessissent, illa sedens martyrem inuocauit dicens: *Benedic escam meam Sancte Colothe, & intercessionibus tuis mecum proficisci dignare.* Sumpto itaque cibo, & facta rursus oratione, circa Solis occasum ad monasterium redijt, & matri suæ dixit: *Proficiscor ad Dominum meum.* In ipsa etiam nocte, neque dolorem capitis, nec calorem corporis sentiens, ipsa se, vt erat sepelienda, composuit, & spiritum suum manibus Dei commendauit.

Virgo nunquam egrediens.

Preces pro viatico suo extremo petit.

Porro Melania iunior præfatæ Melaniæ neptis cum 13. esset annorum virum suscepit, vij. annis cum eo vixit, & 20. renunciauit, ipsumque virum suum ad contemptum sæculi conuertit. Et primum quidem vestes suas sericas ad Ecclesiarum ornamenta distribuit, argentum autem, & aurum suum per Paulum presbyterum ad orientem nauigio transmisit, ibique per diuersas prouincias erogauit. Sub occidentali vero plaga, ipsa per seipsam cunctis egentibus, quæ sciret necessaria ministrauit. Seruos autem promiscui sexus vsque ad octo millia liberos fecit. Possessiones omnes quas habuit in Aquitania, Gallia, Tarracone, Hispania, distraxit. Agros quos tantum habebat in Sicilia, Campania, & Africa, vt ex eis monasteria deinceps aleret ac foueret, sibimet reseruauit. Post alterum diem semper cibum capere consueuerat: nam inter ipsa principia, quinto quoque die gustabat, idque obseruans etiam diurnas cum ancillis suis ministerii vices agebat, quas tanquam sorores habebat. Parem quoque Pinianus vir eius cum 30. monachis vitam agebat,

Melania marito continentiam persuadet.

Melania quomodo sua distribuebat.

De virgine apud quam sanctus Athanasius sex annis latuit.

CAP. XCIII.

VIrginem quandam in Alexandria 70. annorum vidi, de qua dicebant illic omnes clerici, quòd olim cum esset iuuenis pulchra valde, conspectus omnium vitare consueuerat, nequa propter miraculum vultus sui suspicione vel malitia notaretur. Tunc Arrianis sub Imperatore Constantio Beato Athanasio calumnias excitantibus, ille corruptum iudicium declinans, non amico vel parenti vel clerico se credidit, sed cum appaitores subitò domum eius intrassent tunica, birroque vestitus, media nocte fugiens, ad hanc virginem venit. Cui tam inopinatæ rei perterritæ nouitate sanctus Episcopus ait: Ab Arrianis quæror, & calumniosis criminibus incursor, ne igitur, & ego irrationabili nota deformer, & qui ad pœnam meam parati sunt, propter me ruant in peccatum, magis credidi fugiendum. Deus autem hac nocte reuelauit mihi, quòd apud nullum ita, vt apud te, possem saluari. Tunc illa congaudens in Domino, proiectis cogitationibus vanis, sanctum illum per 6. annos intra cellæ suæ secreta celauit, quamdiu Præfatus Constantius vixit; ipsa ei pedes abluens, & omnia necessaria per se præparans ac ministrans, libros quoque quos ille quærebat, mutuo sumens, eique legendos præbens. Nullus tamen in vrbe quod degeret eum inuenire potuit, donec Constantio mortuo, rursus nocte propriis vestibus indutus, in ecclesia subitò cunctis stupentibus apparuit. Omnes enim se videre credebant eum, tanquam ex mortuis suscitatum. Amicis autem intimis suis satisfaciebat, dicens: Idcirco me ad latebras vestras non contuli, vt tutè possetis iurare, quòd vbi degerem nesciretis. Et quia necesse erat vbique me quæri, in cella illius virginis latui, vbi me celari nullus suspicaretur, eo quòd iuuenis, & pulchra videretur. Sic ergo, & ipsi, & famæ, vel gloriæ meæ, profui.

Athanasius vt apud virginem delitescat, diuinitus monetur.

Mirū huius virginis obsequium in Athanasiū.

Athanasius redit ad suos.

De virgine Corinthia per iuuenem à lupanari liberata.

CAP. XCIIII.

APud Corinthum nobilissima quædam, & pulcherrima puella, virginitatis voto degebat, quam apud paganum iudicem nonnulli veluti Dijs ipsorum, & Imperatoribus sacrilegis conuiciantem criminibus impetebant. At Iudex insanus amore fœmineo, postquam machinamentis, & artibus varijs non potuit ei persuadere, quod voluit, nouo contra eam furore deseuiens, non eam morti vel alicui pænæ destinauit, sed quod erat grauius, & crudelius, in lupanari prostitui præcepit, lenoniqne ipsarum turpitudinum, vt trinos ad eum per singulos dies ex ipsius concubitu solidos exhiberet, iniunxit. Quam scilicet pecuniam vt à se leno flagitandam intellexit, in omnium eam, qui vellent potestatem dedit. Quod vbi prædæ tales accipitres didicerant, ibant, & perditionis officinam obseruabant, datoque precio cum ea loquebantur optabilium sibi principia voluptatum. At illa vulnus quoddam in interioribus se habere dicens, cuius fœtorem si venientes ad eam sentirent, horrore contagionis effugerent, singulos miserabiliter precabatur, vt ei paucos dies ad quietem concederent. Interea dum orationes perpetuas, ac maximas ad Deum faceret, humanæ salutis custos Deus iuuenem quendam vultu, moribusque bonum, ita mente commouit, vt amore diuino succensus, interire pro ea cuperet. Itaque sub specie perpetrandæ turpitudinis ingressus profunda nocte, datis lenoni quinque solidis, vestibus se proprijs spoliauit, eisque puellam induens, clamyde quoque caput velatam, de lupanari incorruptam emisit. Postera die cognito omnibus hoc facto, iudici traditus est, ac bestiarum feritate discerptus est, vt etiam in hac parte confusus dæmon remaneret, cum eum tam pro sua, quam pro virginis salute, duplici martyrio coronatum videret.

Virgo apud impium iudicem accusatur.

Prostibulo traditur.

Fornicatores insigni strathgemate deludit.

Adolescens seruat virginis castitatē.

De quodam pijssimo monacho, & de virgine lapsa, reconciliata perfectè.

CAP. XCV.

IN Ancyca Galatiæ, quidam erat monachus, à sancto ciuitatis episcopo non recedens, adeo pietatis operibus intentus, vt etiam noctibus, manum dando petentibus, circumiret, ne ægris, ne carcere clausis, ne pauperibus auxilio deesset. Quadam igitur hyemis nocte, cum mulier quædam in ecclesiæ porticu stimulata partus doloribus vlularet, oratione derelicta, quam tunc in ecclesia solenniter celebrabat, egrediens, videnſque quod ei nullus ei assisteret, ministerium obstetricis assumpsit, ne misericordiæ genus obmitteret. Tanto enim affectu tenebatur humanitatis, vt præ desiderio huius operis nullum habebat studium lectionis. Nam si quis ex fratribus ei codicem donauit, mox eum vendere consueuit, & requisitus causam cur hoc faceret, respondit: Vnde probabo magistro meo, quod eius artem iam sciam, nisi distractis codicibus, ipsius artis necessaria mihi prouideam?

Monachus in omnes misericors.

Monachus parturienti subuenit.

Ancilla Dei, virgo quędam abstinentiam nouem annis custodiens, à quodam cantore solicitata est, & corrupta. Quæ statim concipiens, partu explicito, nimio dolore pœnitentiæ mens eius compuncta est, in tantum, vt fame semetipsam vellet occidere, lachrymosis, precibus Deum iugiter interpellans, ac dicens: *Tu Deus magne, qui totius mundi malitiam portare consuesti, quia tua voluntas est cunctos saluari, me quoque perditam in hoc ostende si saluos restitues, vt quod ex peccati mei perditione creatum est: ex hac luce celerius tollas, ne forsitan aut laqueo, aut præcipitio perire compellar.* Statimque partu diuinitus morte subtracto, illa se pœnitentiæ summis angustijs tradidit, & elephātiosis mulieribus per annos triginta seruiuit. Cuius humiles preces misericors Deus, non repulit, cuidam namque sancto presbytero reuelauit dicens: Illa virgo plus mihi placuit in pænitentia, quam in virginitate sua.

Virgo lapsa desperabunda.

Oratio pænitentis virginis.

Pænitentia virginitate Deo gratior.

De illa quæ corruptionis suæ crimen in quendam lectorem transtulit

CAP. XCVI.

APud Cæsaream quoque Palestinæ, cuiusdam presbyteri filia virgo fornicatione ruit, cui corruptor persuasit, vt factum proprium in quendam lectorem mentiendo transferret. Quod cum illa iam grauida apparens patre cogente, vt auctorem sceleris proderet, lectori imposuisset, episcopus hoc audiens à presbytero fecit eum in conuentu clericorum omnium accersiri. Qui interrogatus ab eo, nihil speciale fecisse, poterat confiteri. Cum autem episcopus vehementer iratus ei contumelias irrogaret, quasi qui peccatum suum impudenter negaret, respondit. Ego quidem quod erat in conscientia mea dixi, sed si vis audire, quod non est, ego hoc crimen admisi: statimque gradu lectoris eum episcopus deposuit. Tunc ille: Iube, inquit, eam mihi dari in matrimonium, quia nec illa iam virgo, nec clericus esse possum. Tunc episcopus dedit eam illi, putans quod ipse diligeret eam, nec posset ab ea separari. Igitur tam ab episcopo, quam à patre sibi traditam monasterio fæminarum commendauit, rogans Abbatissam, vt haberet eam illic donec pareret sustentandam. Ipse vero in præfato monasterio, in angusta cellula se concludens, & abstinentiam difficilem nimis arripiens, cum lachrymis, & gemitibus, & ieiunijs Christum adijt dicens: *Tu Domine cui nota sunt omnia, cui nihil iniquum placet, causam quoque meam tua sententia manifesta.* Illo igitur in his iugiter perseuerante, mulier cum dies suos impleſſet cæpit vehementer vrgeri partus dolore. Cumque Dei iudicio partus angustijs expedire se non posset, tantumque cruciatum vsque ad septimum diem sustineret, iamque moritura calumniatrix inferna conspiceret, nec vltra manducare, vel bibere, vel dormire posset, intolerabili dolore clamauit: *Væ misera mihi, quæ ad hoc periculum dupliciter veni, primum quod virginitatem perdidi deinde quod illi lectori falsum crimen imposui.* Hoc Pater eius vt audiuit, timens ne tanquam calumniator reprehenderetur, quieuit, & tacuit. Audiens autem episcopus, diaconos ad lectorem misit, sicque ei mandauit: *Ora vt pariat calumniatrix tua.* Quibus ille nullum responsum dedit, sed nec ostium quidem suum aperuit. Rursus orationes in ecclesia fiunt, & nec sic remedium vllum in ea percipiunt. Tunc ille episcopus ad Lectorem venit, ostium pulsauit, & ingressus, ait: *Surge frater Eustathi, & solue, quod ligasti.* Ipso itaque momento cum Lector vna cum episcopo genua sua flexisset, mulier enixa est. Tantumque innocentiæ iugis oratio valuit, vt & calumnia periret, & calumniatrix pænas ad emendationem sustineret.

Lector iniuste accusatus de stupro.

Deponitur ab officio.

Oratio lectoris Eustathij iniuste accusati.

Puella in partu diuino iudicio cogitur fateri stuprum & purgare lectorem.

Innocens Eustathius lector perstat inclusus instar pænitentis.

Precibus lectoris eripitur misera à partus doloribus.

De sancto Nathanaele seniore.

CAP. XCVII.

FVit quidam nobilissimus agonista Nathanael, qui fraude dæmonis accidiam passus, ex priore cella dicitur recessisse & aliam cuidam vico vicinam fabricasse, vt cum habitare cæpisset, dæmon ad eum per noctem accessit, in speciem carnificis figuratus, qui pannis obsitus, sordere deformiter, sonumque flagris facere videbatur. Ad quem vir sanctus: Quisnam, inquit, es, qui talia in hospitio meo facere conaris? Ille respondit: Ego sum qui te ex priori cella fugaui, quique nunc vt ex hac etiam te expellerem, veni.

Dæmon specie carnificis eum terret.

Tunc

Tunc sanctus illusus se videns à dæmone, mox ad habitaculum prius redijt, ibique 37. annos complens, nunquam ex tunc in proposito suo titubauit, nec ipsum quidem limen egrediens, cum dæmone quem superare volebat, contendens, qui tantis eum machinationibus vexabat, vt quocunque modo cellam cogeretur exire, quantas sigillatim non possum referre.

Contendit Nathanael cū dæmone.

Inter hæc etiam captato 7. episcoporum aduentu, qui ad illum requirendum, siue prouidentia Dei, siue dæmonis ipsius tentatione venerunt, cum ipsos post orationem factam, ne vno quidem passu prosequeretur, eorum diaconi dixerunt: Abba superbam rem admodum facis, quod sanctos episcopos non deducis. Quibus ille: Ego, inquit, dominos meos, episcopos veneror, sed & his, & vniuerso sæculo mortuum me esse profiteor, occultum autem propositum meum nouit Deus, propter quod eos non prosequor. Iterum dæmon alias contra eum machinatur artem, fitque subito quasi puer paruulus annorum 10. minans asinum, panes in cista ferentem: qui cum ad cellam eius profunda noctе venisset, asinum in terram ruisse finxit, & clamans ait: Abba Nathanael, miserere, mihique manum porrige. Audita ille quasi puerili voce intra ostium stabat, cuius partem recluserat, dicens: Quis es? Puer, inquit, sum monachi illius, & panes ei porto, quia cras agapem est facturus. Quæso ergo, ne iacentem despicias ac ferarum morsibus tradas. At vir sanctus, velut æneus stabat, & certis cogitationibus stupens hæc secum versabat: Necesse est me, aut misericordiam (quod maximum est in diuinis præceptis) non facere, aut à proposito deuiare. Tandem ad Deum oratione facta, respondit ei: Audi infans, credo in ipso cui seruio, qui omni spiritui dominatur, quia si necessarium habueris auxilium, ipse tibi præstabit, nec feras, aut quemquam alium nocere patietur: Si vero res ista tentatio est, iam húc aspiciat Dominus meus, nec ex ea me lædi permittat vlterius. Tunc ostio clauso, se recepit. Dæmon itaque victus, & confusus, in venti turbinem est resolutus, & in * sues agrestes discursibus, ac strepitu lasciuientes.

Septem episcopi inuisunt Nathanaelem.

Dæmon in pueri figura Nathanaelem è cella euocare tentat.

Agapæ spiritualis oblatio.

Firmum Nathanaelis propositum.

** Alias onagros.*

De sanctitate cuiusdam fratris cum Heraclide conuersantis.

Cap. XCVIII.

FRatrem quendam qui mecum ab initio iuuentutis vsque hodie vixit, noui nullo mentis, aut corporis desiderio victum, & pro contemptu suo gratias semper agere consuetum, pro veris amicis etiam periculum subire cupiebat, millies que & forte amplius dæmonum potestatem expertus erat. Vnde quadam die diabolus cum eo pacisci voluit, dicens, promitte mihi, quod vel semel peccabis, & exhibebo tibi fœminam quamcumque in hoc mundo desideraueris. Alio tempore dæmon per 14. noctes cum eo confligens, pedibus eum de cella sua trahebat, eique humana voce dicebat: Noli Christum adorare, & nunquam vlterius accedam ad te. Cui ille: Propterea, inquit, eum adoro, & iugiter adorabo, quia multum angeris, & cruciaris eo ipso quod facio.

Socius Heraclidis miris fulget virtutibus.

Confligit cū dæmone.

Hic nullam fœminam est expertus, nec inter somnia, nisi in visione certaminis, & conflictus. Scio etiam eum ter ab Angelis accepisse cibum. Die vero quadam in vastissima solitudine, cum ne quidem micam panis haberet, tres in pelle sua reperit paximates.

Ab Angelis pascitur.

Alio quoque tempore vinum pariter inuenit & panes. Frequenter cum videret aliquos graui penuria laborare, multum flebat, eisque præter corpus suum, quicquid habere poterat, dabat. De hoc itaque maxime gloriabor, qui mecum vixit; & talis fuit.

Miseris compatitur.

Tu ergo famule Christi Lause, beatas sanctorum vitas lege, promptisque sensibus sequere, sciés paucos fore qui sequentur eos, qui hos præcesserunt dies.

Author. Hæc de gestis sanctorum illius temporis confessorum, iuxta Heraclidem, hoc loco inserui, quorum tamen quædam dicta & facta notabilia, iuxta Tripartitam historiam, & Vitaspatrum iam superius posui, non quidem omnium, sed aliquorum, vt duorum Macariorum, Moysi Æthyopis, Pauli simplicis, aliorumque multorum, Nec eadem hic quæ superius, sed alia; etsi aliquando eadem, plenius tamen, & apertius.

De Rufino presbytero, & scriptis eius.

Cap. XCIX.

APparet autem, & Rufinum Aquileiæ presbyterum his temporibus floruisse, quem supra dixit Heraclides apud Hierosolymam, cum sancta Melania triginta septem annis deguisse, pauperes, & peregrinos sumptibus proprijs fouisse, multos etiam hereticos vel scismaticos ad vnitatem fidei, & pacem ecclesiasticam reuocasse: quem etiam ibidem Heraclides sic commendat: Erat inquit vir nobilium morum, & in singulari proposito satis fortium, quo nullus mansuetior & placidior, tanquam omnia sciens, in sexu virili potuit inueniri.

Encomium Rufini.

Helinandus. Hunc tamen beatus Hieronymus insimulauit Pelagianæ hæresis, præter hæresim Origenis, simul & Ioannem Hierosolymitanum episcopum, de quibus scilicet duobus sic loquitur Gennadius. Rufinus presbyter Aquileiensis ecclesiæ, non minima pars ecclesiæ doctorum fuit, & in transferēdo de Græco in Latinum elegans ingenium habuit. Denique maximam partem Græcarum bibliothecarum Latinis exhibuit.

Basilij scilicet Cæsariensis episcopi.

Gregorij Nazianzeni,

Clementis Romani, recognitionum libros.

Eusebij Cæsariensis Ecclesiasticam historiam, cui, & duos libros addidit.

Euagrij quoque sententias.

Pamphili martyris contra Mathematicos.

Origenis autem omnia, nam & Hieronymus transtulit aliqua, quæ suo prologo discernuntur.

Symbolum etiam ita disseruit, vt in eius cōparatione cæteri nec exposuisse credantur.

Benedictionem quoque Iacob super patriarchas, & epistolas multas ad Dei timorem exhortatorias, sed & obtrectatori opusculorum suorum duobus voluminibus respondet.

Scripsit, & explanationem super prophetas tres scilicet Oseæ, Iohel, & Amos.

Ioannes quoque Hierosolymitanus episcopus scripsit aduersus obtrectatores studij sui librum, in quo se ostendit Origenis ingenium, non fidem secutum.

Author. De mutuis inuectiuis Hieronymi, & Augustini dicetur in libro sequenti.

De mutuis epistolis Hieronymi, & Augustini.

Cap. C.

IPse quoque Hieronymus, & Augustinus de quibusdam scripturæ capitulis inter se epistolas mutuas vsque simultatem disceptauerunt, de quibus hæc pauca inserere volui.

Hieronymus Augustino. Fortissimos quoque milites subita bella conturbant, & ante coguntur fugere, quam possint arma corripere. Peto vt quiescentem senem militare non cogas, & rursum de vita periclitari, Tu, qui iuuenis es, & in pontificali culmine constitutus; doceto populos, & nouis Africæ frugibus Romana tecta locupletare, mihi sufficit cum auditore pauperculo in angulo monasterij susurrare.

Idem ad eundem. Non ego tibi, sed causa causæ respondit, & si culpa est respōdisse, multo maior est prouocasse. Sed facessant huiusmodi querimonia, sit inter nos pura germanitas & deinceps non quæstionum sed charitatis

ad nos scripta mittamus, atque in campo si placet scripturarum sine nostro inuicem dolore ludamus. Ego quondam miles, nunc veteranus, & tuas, & aliorum debeo laudare historias, non rursus effœto corpore dimicare.

Augustinus Hieronymo. In expositione tua epistolæ ad Galatas inuenimus aliquid, quod multum nos mouet. Si enim Paulus vbi dicit, *Petrum, & Barnabam ad veritatem euangelij non ambulasse*, mentitus est officiose vbi ergo verum dixit? an ibi verum dixisse videbitur, vbi hoc dixerit quod lector sapit? Cum vero contra sensum lectoris aliquid occurrerit, officioso mendacio deputabitur. Nequaquam autem mihi arrogauerim, vt ingenium tuum diuino dono aureum obolis meis ditare contendam nec te quisquam magis idoneus est, qui opus illud emendet.

Gal. 2.

Idem ad eundem. Mihi idem exitiosissime credi videtur, homines illos per quos scriptura sancta est ministrata aliquid in ipsis libris fuisse mentitos, admisso enim semel ibi officioso mendacio, nulla particula remanebit, quæ non, vt cuique videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad finem incredibilis, ad mentientis auctoris consilium officiumque referri possit. Video quidem, & ego interdum vitia mea, sed hoc audire malo à melioribus, ne cum me recte fortasse reprehendero, rursum mihi blandiar, vt meticulosam mihi potius videar in me, quam iustam protulisse sententiam. Quapropter, etsi vt bos, tibi videris lassus senectute forte corporis, non animi vigore, tamen in area Domini fructuoso labore desudas. Ecce sum: si quid perperam dixi, fortius fige pedem. Non mihi debet molestum esse pondus ætatis tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ. Rogo te si fieri potest, vt inter nos quæramus, & disseramus aliquid, quo sine amaritudine discordiæ corda nostra pascantur. Si vero non possum dicere quid mihi videatur emendandum in scriptis tuis; nec tu in meis, nisi cum suspitione auaritæ, quiescamus ab his, & nostræ saluti parcamus. Minus certe assequatur illa quæ inflat, dum non offendatur illa, quæ ædificat.

De Claudiano poeta, & flosculis eius.

Cap. CI.

Authar. Tempore Theodosii Claudianus gentilis Poeta Romæ claruit.

In duobus libris metricis Claudiani, maiori scilicet & minori, multa sunt prouerbia notabilia de quibus hic pauca subieci.

Claudianus in maiori.
Tenero tractari pectore nescit
Publica maiestas.
Truncentur, & artus,
Vt liceat reliquis secure viuere membris.
Heu quam cæcus inest vitijs amor.
Multis delicta fuere
Nexus amicitiæ.
Quid iuuat errores mersa iam puppe fateri.
Si metuis, si plura cupis, si duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges,
Tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris Rex esse tui.
Procliuior vsus
In peiora datur, suadetque licentia luxum.
Iam non ad culmina rerum
Iniustos creuisse queror, tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.
Tu consule cunctis
Non tibi, nec tua te moneant, sed publica vota,
Ne cunctos paucorum crimine damnes.
Componitur orbis
Regis ad exemplum.
Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis.
Luxuries praedulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitrijs hebetat caligine sensus.
Mobile mutatur semper cum principe vulgus,
Inquinat egregios adiuncta superbia mores.
Non tibi quod liceat, sed quod fecisse deceb it.
Occurrat mentem domitet respectus honesti.
Dijs proximus ille est
Quem ratio non ira mouet, qui facta rependens
Consilio punire potest.
Quas male collegit fallacis dextra parentis,
Has peius nati dextra refundit opes.
Plus est seruasse quæsitum,
Quam quæsisse nouum.
Carmen amat quisquis, carmine digna gerit.
Munere charior omni
Astringit sua quemque salus.
Gaudia præmissi cumulant inopina dolores.
Est malus interpres rerum metus.
Clausa putat sibi cuncta pauor,
Idem in minori.
Omnia mors æquat tu damnatura nocentes,
Tu requiem datura pijs, dissuasor honesti
Luxus, & humanas oblimat copia mentes.

De flosculis Prudentij.

Cap. CII.

Prudentii quoque qui eodem tempore floruisse superius dictus est, paucos flores metricos de conflictu vitiorum, & virtutum hic placuit inserere.

Prudentius.
Prima petit campum, dubia sub sorte duelli,
Pugnatura fides agresti turbida vultu,
Prouocat insani frangenda pericula belli.
Ecce modesta graui stabat patientia vultu,
Per medias immota acies variosque tumultus
*Spectabat defixa oculos, & * læta manebat* * lenta
Hanc procul ira tumens, spumanti feruida rictu,
Sanguinea intorquens suffuso lumina felle,
Impatiensque more.
Inde quieta manet patientia fortis ad omnes
Telorum nimbos
Humilitas
Intendit gressum mediocriter, oraque parce
Erigit, & comi moderatur gaudia vultu.
Desine grande loqui, frangit Deus omne superbum.
Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.
Disce supercilium deponere, disce cauere.
Scandunt celsa humiles, truduntur ad ima feroces.
Fertur auaritia gremio præcincta capaci.
Quicquid luxus edax preciosum liquerat, vnca
Corripuisse manu.
Nec sufficit amplos
Impleuisse sinus, Iuuat infarcire crumenis
Turpe lucrum.
Omne hominum rapit illa genus,
Non est violentius vllum
Terrarum vitium.
Summa quies nil velle supra, quam postulat vsus
Debitus, vt simplex alimonia, vestis & vna
Infirmos tegat, ac recreet mediocriter artus,
Expletumque modum naturæ non trahat vltra,
Pallor in ore,
Conscius audacis facti, dat signa reatus.
Et deprensa tremit languens manus, & color albet.
His dictis curæ emotæ; metus, & labor, & vis,
Et scelus, & placidæ fidei fraus insidiatrix.
Quod sapimus coniungat amor, quod viuimus vno
Conspiret studio, nil dissociabile firmum est.
Pax belli exacti precium est, pretiumque pericli.
Nil placitum sine pace Deo, nec munus ad aram.
Meritorum clausula pax est.
Non inflata tumet, non inuidet æmula fratri.
Omnia perpetitur patiens, atque omnia credit.

Nunquam læsa tumet, cuncta offensacula donat.
Occasum lucis veniæ præcurrere gestit.
Pax plenum virtutis opus, pax summa laborum.
Latitat lupus ore cruento
Lasteolam mentitus ouem sub vellere molli.
O quotiens animam, vitiorum peste repulsa,
Sensimus incaluisse Deo:

De Ioanne Damasceno.

Cap. CIII.

EX *gestis eius*. Eo quoque tempore floruit Ioannes presbyter Damascenus. Hic ab infantia Græcis literis eruditus infra 12. annos omnium liberalium artium scientiam apprehendit: in amore Dei, ac gloriosæ Matris eius se exercens, monachalem habitum assumpsit, virgoque permanens *Reginæ virginum horas quotidie studiosissime decantabat*; factusque presbyter in eius honore missas deuotissime, ac frequentissime celebrabat. Insuper etiam orationes, antiphonas, responsoria, prosasque facere consueuerat, quas in eius solemnitatibus ad ipsius laudem dulcissime decantabat. Tradebant ei nobiles viri proprios filios erudiendos, quos ille non solum literis studiosissime instruebat, sed etiam ad timorem, & amorem, in omni morum honestate diligenter informabat. Quadam die cum egressus ciuitatis muros cum scolaribus suis paulisper spaciaretur, Saraceni subito irruentes more solito, cum hominum, & animalium multitudine, ipsum quoque rapuerunt, ac secum in Persidam detulerunt. Et cum inter prædones prædæ diuisio fieret: contigit, vt cuidam inter eos ditissimo, Ioannes in partem veniret: qui cæteris ad seruituris opera deputatis, nutu diuino *meritis beatæ virginis* erga ipsū mitius ageret. Captiuus namque, seruitutis pensum solitū reddere non negligebat, sed & ieiunijs, ac vigilijs insistens *orationes, ad beatam virginem deuotissimas quotidie dirigebat*. Quod ille gentilis animaduertens, eius bona conuersatione tanquam spirituali prædicatione conuictus, ipsum ire ac redire liberum quo vellet infra palatij spacia permittebat: & die quadam sic est eum allocutus: Mi Ioannes charissime miratus sum prudentiam tuam, dictandi curialitatem, scribendi vtilitatem, cantandi, & organizandi suauitatem, sanctum quoque propositum, & conuersationem. Habeo filiolum non minus meipso mihi charum, quem precor, vt in artibus liberalibus erudias, & in dictando, scribendo, legendo, cantando, sic eum tibi conformare studeas, vt si forte aliquando liber à nobis recesseris, in ipso tamen apud nos quodammodo totus remaneas. Qui puerum obedienter humiliterque suscipiens, & à primis elementis erudire incipiens, intra paucos annos in omnibus artibus liberalibus instructum adeo reddidit, vt si magistri ac discipuli rhetoricum dictandi genus attenderent, si literæ formam aspiceres, si vocis melodiam audires, nullam esse differentiam inter vtrumque clamares.

Porro cum Imperatori Theodosio pro vitæ merito, & morum honestate, necnon & pro eloquentiæ nitore, in quibusdam causis necessarius videretur, missa legatione sub pœna capitis Domino mandat, vt ei quantocyus mitteretur. Qui præcepto Imperiali contradicere non ausus, Ioannem, Constantinopolim ad ipsum honorifice deduci fecit: Imperator eum cum honore suscepit, & ei monasterium in quo cum fratribus Deo quiete seruiret in vrbe dedit, vbi, & ipsemet sæpius veniebat, ac de statu regni, & salute animæ suæ, familiariter cum eo tractabat.

Ioannis Damasceni pietas in Beatā Virginem.

Capitur à prædonibus.

Ieiunijs & orationibus assistit Ioanni etiam in captiuitate.

Placuit Saraceno eius vita, & morum probitas.

Quæritur à Theodosio Imperatore.

De falso crimine in eo punito.

Cap. CIIII.

VT autem bonus Ioannes ad meritorum augmentum probaretur, adhuc in camino tribulationis: iuuenis ille quem in Perside docuerat suum genus dictandi, & propriam manum scribendi, nequitiæ spiritu exagitatus, epistolam proprio sensu ingenioque dictauit, scriptamque Constantinopolim furtiue direxit, & in palatij loco vbi citius à ministris Imperialibus inueniri posset, iactari præcepit. Eratque talis:

Dilectis amicis, qui sunt in Perside, Damascenus Ioannes monachorum minimus salutem.

Noueritis Imperatorem, robur exercitus ad diuersa bella in nationes extremas misisse, vrbemque regiam, & finitimas, hominibus vacuas remansisse: Quoniam ergo sapientes estis, securi venite, & victoriam vobis paratam absque mora viriliter obtinete.

Inuenta est igitur à ministris epistola, & coram Imperatore perlecta. Traditio ab omnibus exclamatur, & quis huius proditionis auctor esset, inquiritur: forma literæ, ingeniumque scribendi respicitur, & Ioannes esse Imperatori nunciatur. Statim Ioannes quæritur, & cum iniuria multa ad Imperatoris præsentiam trahitur, ipso mirante, vnde tam subito talis tumultus, & contra se conspiratio oriretur: populus vniuersus intorquens conuitia mille, non sacerdotem, sed proditorem, non monachum, sed apostatam proclamabat, & furibundus vix manus ab eius oculis continebat. Tunc Imperator facto silentio suspirans, ait: O nequissime Ioannes, beneficijs meis ingrate, malum mihi pro bono reddidisti; Sarabaita pessime; quantum est in te patriam prodidisti, mihique ac meis auferens libertatem in captiuitatem pessimam nos retrusisti. Ostensaque illi epistola respondit ita: Vere Domine, formam scribendi ac dictandi, genus meum hoc esse cognoui, sed testis est mihi Deus, quod eam omnino non feci. Dumque omnes in eum perstreperent, eo quod veritatem occultare velle videretur, vndique proclamabant, vt absque dilatione morte puniretur. Iudices, facto consilio, pari assensu dicunt, ipsum, quia specialis amicus Imperatoris fuerat, non debere occidi, sed manum qua tantum facinus perpetrauerat abscidi. Quo facto Ioannes de dolore vulneris, ac diminutione corporis, *Deo gratias egit*, & quod in eius honorem amplius offerre sacrificium non posset, paulisper condoluit. Abscisa itaque manus officio spiculatoris, iussu Imperatoris ad testimonium tanti sceleris suspēsa est in monasterio ipsius Ioannis.

Calumnia in Ioannem.

Extant huius res gestæ à Ioanne Episcopo Hierosolymitano conscriptæ, sed ibi dicitur, quod vixerat temporibus Leonis Isaurici, vti etiam Baro. testatur, Cedrenus, Suidas & plures alij.

Dextera manus Ioanni amputatur.

De miraculo per beatam virginem in eo demonstrato.

Cap. CV.

ILle mox *ante imaginem specialis Dominæ suæ* mancus adueniens, discooperto vulnere, & extento brachio, cum ea pie rixabatur, inquiens: *Haeccine Domina nostrorum præmia sunt meritorum? Haeccine tuorum beatitudo seruorum? Esto Domina mi, digne pro meritis peccatorem me flagellari voluisti: sed, vt quid instrumentum officij tui permisisti penitus abscidi. Hæc, quippe manus hymnorum laudis tuæ cantica sæpius scribendo parabat, & Deo patri sacratissimum corpus, & sanguinem filij tui, multotiens in honore tuo ad omnium peccatorum salutem offerebat.*

Cumque talia sæpius ibi lamentando peroraret, contigit nocte quadam, vt post huiusmodi lamentationem in lectulo fessus, nec dormiens, nec vigilans ex toto pausarat: & ecce regina virginum affuit cum ingenti lumine, hilari facie, tali consolans eum affamine. *Quid agis,* inquit, *puer meus fidelissime? Heu,* inquit ille, *Domina, quid me interrogas? Quinimo interrogo te ego. Cum hæc paterer, vbi eras? Ecce ad meum imo ad tuum dedecus in ecclesia pendet abscisa clientis tui manus.* At illa: *Confortare,* inquit, *fili in domino, manum tuam tibi restaurare potest, qui totum hominem plasmauit ex nihilo.* His dictis, eo vidente illa Ecclesiam petijt, delatamque inde manum, eius brachrio cum mira benignitate in momento restituit. Tunc ille gratias ineffabiles agens, reddita diei luce surgit, fratribus conuocatis manum ostendit, eosque secum *ad magnalia Dei glorificandum* animauit. Mox solemniter indutus, alta voce

Inuocat matrem Dei Damascenus.

Sancta Maria restituit ei manum.

voce *missum de beatissima virgine celebrauit.* Imperator, audito miraculo, pedes ad eum venit, & ore proprio magnum manum deosculans, *post Dei laudem & gloriosæ virginis* ab ipso diligenter inquirit, si quem alicubi cognosceret, qui suum dictandi genus, ac scribendi formam haberet. Quod ille quidem ei retulit, & sic rei veritas inquisita diligentius innotuit.

De Nece Valentiniani & Eugenij Tyranni.

Cap. CVI.

IGitur Valentinianus Imperator, nimia austeritate Arbogastis magistri militum ad vitæ tædium perductus, laqueo vitam finiuit.

Eugenius auxilio Arbogastis tyrannizat.

Corpora Abacuc, & Michcæ prophetarum reuelantur.

Didymus absque oculis, anno ætatis 85. Alexandriæ obijt.

Eugenius ex ludi magistro tyrānus.

Tripartita historia lib. 9. cap. 45. Hic Eugenius quondam Grammaticus, Latinarum literarum Doctor, relinquens scholas suas, in palatio militabat, & erat Imperatoris Antigraphus, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Cooperatorem autem habebat Arbogasten de minoribus gallijs ortum, militaris ordinis ducem, virum sæuum, & necibus præparatum. Isti quoque contra Valentinianum iuniorem dolos cogitabant, cubicularios Eunuchos corrumpentes, qui dormientem principem suffocauerunt. Quo facto: Eugenius factus est Imperator Hesperiæ. Quo audito, Theodosius designans filium suum Honorium Imperatorem consulatu suo, & Abundantij, 10. die Ianuarij contra eum profectus est, responso prius accepto à Ioanne monacho. Idem Ioannes ei victoriam prius prædixerat de Maximo.

Hunc Ioannem aliqui arbitrati sunt fuisse Ioannem Damascenū.

Veniens ergo ad Gallias, cum in quodam monte oratorium inuenisset, ibi nocte domino supplicabat, & circà gallicantum sopore depressus, vidit in somnis quasi iaceret in campo, & astitissent ei quidem duo viri vestibus albis, & equis candidissimis residentes eumque iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam: dicentes se illi pro solatio destinatos, quorū alter se Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Qua visione comperta nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas vberiores effudit.

Socrates lib. 5. cap. 24. Fit deinde cōgressio circa fluuium vocabulo * Phrigdus, ventus autem vehementissimus emissa iacula ex parte Eugenij, reuocabat in eos, & ex parte Theodosij cum maiore fortitudine in eos impingebat. Quo viso Tyrannus ad pedes Imperatoris cucurrit, ibique prostratus, à militibus capite sectus est 8. Idus Septembris. Arbogastes autem post paululum proprio gladio se peremit.

** Frigidus legit Niceph. lib. 12. c. 30.*

De religiositate Theodosij, & fine eiusdem.

Cap. CVII.

Sanctissimi Theodosij apparatus ad bellum contra Eugenium tyrannum in Occidente.

R*Vfinus lib. 11. cap. 33.* Ante hoc bellum Theodosius cum sacerdotibus, & populo circumibat omnia orationum loca, ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, auxilia sibi fida sanctorum intercessione deposcens, Pagani autem Romani funestis victimis cruentantes, securam Eugenij victoriam promittebant, Flauiano tunc præfecto, qui cum postea potuisset euadere eruditus admodum, mereri se mortem pro errore iustius quam pro crimine iudicauit. Fundebantur ex parte Theodosij auxilia barbarorum: stetit aliquandiu anceps victoria, & terga iam hostibus dabant, sed fiebant hæc, non vt Theodosius vinceretur, sed ne per barbaros vinci videretur. Cum ille stans in edita rupe, vnde conspicere posset, & conspici, proiectis armis, proiecit se in oratione, dicens: *Omnipotens Deus, tu nosti, quia in nomine Christi filij tui vltionis iustæ vt puto, ista prælia suscepi, sin aliter in me vindica. Si vero cum causa probabili, & in te confisus huc veni, porrige dexterā tuis, ne forte dicant gentes, vbi est Deus eorum.*

Difficillimo prælio diuinitus obtinet Eugenium, Psal. 113.

Post hanc orationem, surrexit ille ventus validus, de quo prædiximus, & de quo ait Claudianus gentilis Poēta, qui tunc florebat.

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti!

Hugo vbi supra. Hic Theodosius patre Honorio natus originem à Traiano principe traxit, fuitque clemens animo, & ita amicis communis, vt solo habitu differre se ab eis putaret. Præterea fuit in omnes homines munificus, sed magis effusus in bonos: simplicia ingenia diligere, erudita imitari, largiri magno animo magna, & irasci quidem rebus indignis, sed flecti citò. Hic etiam consobrinarum nuptias vetuit tanquam sororum.

Laudes Theodosij videri possunt apud Baronium anno 395.

Porro bene tranquillata iam republica, apud Mediolanum ægritudinem incurrit. Qua ingrauescente, quietem naturalis mortis inuenit, anno regni sui * 16. vitæ vero suæ 60. Huius denique corpus Constantinopolim est translatum atque tumulatum.

** cum mensib. octo ait Socrates lib. 5. cap. vlt.*

SPECVLI

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER DECIMVSOCTAVVS.

De Imperio Arcadij, & Honorij, & sæuitia Gildonis Africæ Comitis.

CAP. I.

Arcadius & Honorius imperāt an. Chr. 398. M. vero 4251.

THEODOSIO defuncto, successerunt duo filij sui Arcadius, & Honorius, in partibus Occidentis, vtriusque tamen cura, & palatij disciplina duobus potentissimis viris credita, manebat Ruffino, & Stiliconi: Ruffino, aulæ Orientis, & Stiliconi, Occidentis. Gildo etiam Comes Africæ præerat.

Sigebertus in chronicis. Sumpserunt autem duo fratres Imperium anno Domini 398. mundi vero 4251. & Imperauerunt annis 13.

Eodem tempore corpora sanctornm Nazarij, & Celsi Martyrum Mediolani ab Ambrosio reperta, & leuata sunt. Constantinopolis iram Dei formidans, igne super nubem terribiliter fulgente, ad pœnitentiam conuersa, euasit.

His Gildo fuit Ethnicus & sceleratissimus vt testatur Baron. ad annum 398.

Hugo vbi supra. Gildo autem vt defunctum comperit Theodosium, rupta fide, & calcato Sacramento Africam Orientalis Imperij partibus iungere conabatur. Sed erat huic frater nomine Mascezil, qui nouarum molitiones rerum inferre detestatus, relictis apud Africanam militiam duobus adolescentibus filijs, in Italiam abijt, Gildo vero, & fratris absentiam, & filiorum eius præsentiam habens suspectam, adolescentes interfecit, Igitur Mascezil contra fratrem, sicut contra publicum hostem ab Honorio missus est, vt vlcisceretur mortem filiorum suorum. Quo dum proficisceretur: Caprariam siluam expetijt, & inde secum quosdam Dei omnipotentis famulos permotos precibus sumpsit, cum quibus, ieiunijs, & precibus insistens assiduis, meruit sine bello, de fratre victoriam, sine cæde vindictam.

Hostis à senatu declaratur & aduersus eum mittitur Mascezil ipsius frater.

De interitu Gildonis Mascezilis, & Rufini Præfecti.

CAP. II.

ARdalio fluminis nomen est, quod fluit inter Thebastem, & * Metrideram ciuitatem, vbi cum quinque millibus militum contra 70. millia hostium castrametatus est, sed cum inde loci angustias fugere cupiens, latiorem campi planiciem expetere deliberaret, nocte superueniente non potuit. Et dum sopori membra dedisset, vidit in somnis beatum Ambrosium paulo ante defunctum, baculo quem gerebat locum victoriæ sibi demonstrantem atque dicentem, HIC, HIC, HIC. Quod vir sapiens protinus intellexit, *verbo locum, numero diem* significari. Substitit ergo, & in diem tertium ab ipsis cœlestium sacramentorum mysterijs in hostem procedit circumfusum. Et cum ad eos, qui primi occurrerant verba pacis loqueretur, signiferum insolenter resistentem, & iamque pugnam excitantem gladio percussit in brachio, qua percussione protinus ille pronum inclinauit vexillum. Quod cernentes reliquæ cohortes deditionem priorum fieri putantes, statim Miscezili certatim se signis tradiderant conuersis. Barbari vero, quos Gildo coadunauerat, territi, in diuersa fugerunt. Gildo ipse fugiens nauim intrauit, sed volens nolens congentibus ventis in Africam remeauit. Quo cum degeret, post aliquot dies strangulatus, interijt. Et non post multos iterum dies Mascezil elatus insolentia fortunæ, cum sanctos quorum meritis victor extiterat, nequiter inquietaret, occisus est.

** alias Ammederam.*

Ambrosius nunciat victoriam.

Gildus strāgulatur lege Claudia.

Et dum hæc in Africa geruntur, milites, qui contra Eugenium Tyrannum, viuente adhuc Theodosio Imperatore, profecti fuerant cum præfato Principe Rufino, Constantinopolim reuersi sunt, Quibus dum secundum consuetudinem ad portas occurrisset Arcadius Imperator: statim milites Rufinum Præfectum interemerunt: erat enim suspectus Imperatori, quasi qui tyrannidem posset assumere. Et non multis diebus interiectis, Gainas quidam, genere Celticus, consilio Barbarus, cum esset magister militum, fasces imperij cogitabat arripere, & Imperatorem Arcadium extinguere: sed mox detectus, capite plexus est. Post cuius oppressionem Roilas dux Scithiæ transiuit Histrum, cum innumero exercitu, & Thraciam depopulatus est, vehementer

Rufinus præfectus occiditur.

Gainas interemptus.

Lege Tripartitam lib. 10. cap 27.

menter & regiam ipsam obsedit ciuitatem. Sed ipsum eius exercitum vis diuina concremauit fulminibus. Interea vero Stilico comes occidentalis palatij contractis inimicitijs cum Arcadij ducibus, egit cum Honorio Imperatore, vt Alaricum Regem Gothorum magistrum palatij sui constitueret. Occulto enim fœdere illum sibi copulauerat: & paruipendens, quod sub Honorio imperabat, Eucherium filium suum Imperatorem facere deliberabat.

Stilico cupiens imperium transferre in filium suum Eucherium Alaricum sibi fœdere quodam copulat.

De ordinatione Ioannis Chrysostomi, & eius austeritate.

Cap. III.

SIgibertus in chronicis. Florebat hoc tempore sanctus, & doctus vir Ioannes Chrysostomus Constantinopoli episcopus, sanctitate quidem, & scientia clarus, sed in facundia sua seuerior, & liberior iusto.

Author. Hic post Nectarium presbyter ab Antiochia euocatus est ab Arcadio, vt testatur Tripartita historia. Theophilus autem detrahebat eis, volens presbyterum suum Isidorum ordinare, quia pro eo magnum periculum Romæ sustinuerat. Cum enim Theodosius pugnaret contra Maximum, Theophilus per Isidorum duplices epistolas misit, & xenia, iubens vnam earum, & xenia victori dari, aliam vero victo. Sed quidam lector rapiens epistolas monstrauit Imperatori. Quo facto, timens Isidorus, fugit Alexandriam. Coactus tamen Theophilus ordinauit Ioannem.

Lege Tripartitam lib. 10. cap. 3.

Theophylus Ioan. Chrysostomo parum fauens.

Suscepto autem episcopatu maiori fastu, quàm decebat vtebatur, plurimosque clericorum pro diuersis exemit causis, vitam eorum corrigere volens. Vnde eum veluti furiosum vniuersi declinabant. Instigabat autem eum Serapio diaconus eius, dicens præsentibus clericis: Nunquam poteris istos, ô Episcope, corrigere, nisi vno baculo percusseris vniuersos. Quod dictum maius odium clericorum concitauit in eum. Qui conspirantes aduersus eum derogabant ei apud populum maxime, quia neminem patiebatur comedere secum, nec ipse ad alium inuitatus, accedere, quod ideo (vt aiunt quidam) faciebat: quia turpiter, escas percipiens, comedebat. Alij propter continentiam, propter quam etiam capite, & stomacho sæpe dolebat. Dum vero plurimos Procerum obiurgare cœpisset, maior in eum accensa est inuidia, & maximè homelia contra Eutropium Eunuchum dignitatem consulis habentem, qui legem ponere fecerat Imperatorem, vt nullus reus ad ecclesiam confugeret, & qui fugerent retraherentur.

Sacerdotes aduersum Chrysostomum conspirant.

Post paucos autem dies dum ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter cæteros refugas apud Ecclesiam erat, quo iacente prope altare, episcopos Ioannes residens super ambonem, homeliam increpatoriam fecit aduersus eum. Imperator autem caput Eutropij iussit auferri propter quædam vitia, & eius nomen ex ordine consulum penitus abrogari.

Ioannes Chrysostom. declamat publice in Eutropium.

Ioannes ergo totam Thraciam quæ sex prouincijs diuisa est, & vndecim administrationibus dispensatur, sacris legibus ordinabat, & etiam ponticam regionem, quæ totidem iudicibus gubernatur. In Phœnice multos conuertit ab Idolorum cultura, dans pecunias templorum destructoribus à fidelibus mulieribus sibi oblatas. De populo quoque Celticorum Arriano multos ad vetam fidem conuertit, diuinam scripturam apud eos exponens per interpretem Celticum. Apud Scythas etiam conuertit multos. A nostra prouincia Marcionistas compulit per literas Imperatoris.

De Celtis loquitur, hoc est, germanis qui apud Honorium militabant.

De miraculo communionis in lapidem conuersæ, & actibus Ioannis Chrysostomi.

Cap. IIII.

ANastasius Chronographus. Quidam Macedonicus cōuersus per Ioanē Chrysostomū, vix potuit persuadere vxori suæ, vt conuerteretur, & communicaret ei: illa vero communionem, quæ erat ex Macedonianis dans ancillæ suæ, vt haberet secum, accessit ad Chrysostomum, & perceptam ex eius manibus communionem fingens eam se sumere, porrexit eam ancillæ, & receptam Macedoniorum communionem ad os offert, quam inuenit lapidem factam. Tunc illa territa, & tremefacta pedibus Ioannis aduoluitur, temeritatem confitens. Lapis autem ille adhuc reseruatur in vasorum custodiam.

Macedoniana mulieris simulatio miraculo prodita.

Lege Sozomenum lib. 8. cap. 5.

Theodoretus. Sacerdotes, qui secundum ecclesiasticas sanctiones non viuerent, ad templum prohibebat accedere, dicens: quia non deberent honore sacerdotis frui, qui eorum vitam contemnerent imitari. Arriani autem foras ciuitatem collectas agentes sæpe in nocturnis antiphonis decantabant: Vbi sunt qui dicunt, tria virtute vnum? Contra quos Ioannes auxit orationes in nocturnis horis, faciens etiam de nocte processiones cum crucibus argenteis & cereis, expensas ad hoc præbente Eudoxa Augusta. Arriani vero zelo tacti plures ex catholicis occiderunt: vnde ab Imperatore prohibiti sunt hymnos vlterius publice decantare. Ioannes autem in Asiam pergens Seueriano Gabalensi Episcopo suam commendauit ecclesiam, quia eum propter eloquentiam diligebat. At ille magis se suis auditoribus commendabat. Quod cum Ioannes audisset, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuerso igitur Ioanne ab Asia, contigit, vt transeunte Seueriano, studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus, clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit CHRISTVS inhumanatus non est. Ob quam rem accusatus à Serapione, pulsus est à Ioanne ab ecclesia, sed reconciliatus est ei, Eudoxa deprecante, & filium suū Theodosiū in genibus eius ponente supplicās, vt Seuerianū ipsius consiliaret affectui.

Vide Niceph. lib. 3 cap 8. Socrat. lib. 6. cap. 8.

Lege Sozom. lib. 8 cap. 10.

De sanctis Donato, & Epiphanio episcopis.

Cap. V.

AVthor. Eo quoque tempore legitur floruisse Donatus Episcopus, qui ingentem draconem in os eius expuens, interfecit, quem octo iuga boum vix trahere potuerunt ad cremandum. Hic draco (vt ait Zozomenus) in via publica circa pontem iacebat, capras, & oues, & equos, & boues & homines, comedebat. Qui contra Episcopum transeuntem dum caput leuasset quasi eum deuoraturus, *facto signo crucis* in os eius expuit, & eum interfecit: quem 8. paria boum in campum vicinum traxerunt, & ibi combustus est.

Draco crucis signo, & sputo necatus.

Tripartita historia lib. 9. cap. 48. Fuit in eo tempore Epiphanius Cyprorum episcopus ad cuius sepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Idem enim dum substantiam propriam necessitatem sustinentibus erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manus largissima dispensaret: contigit vt pecunijs deficientibus Æconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto assistens quidam in domo qua manebat Æconomus sacculum multarum pecuniarum dedit, & ita disparuit, vt nec qui dedit, nec etiam qui misit agnosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerunt.

Epiphanij in pauperes munificentia.

Aliud quoque eius libet referre miraculum. Quidam pauperes studentes Epiphanium arte deludere, vt aliquid eis daret, dum iter ageret, vnus eorum supinum se prostrauit in terra, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens, vnde mortuum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens orauit, vt sub quiete dormiret, & sepulturæ necessaria prębuit, simulque consolatus

Mendicus morte simulata vere mortuus.

est

est flentem, dicens: Quiesce fili à lachrymis, non enim fletu resuscitari poterit, est enim ineuitabile quod euenit. Cumque discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium vt exurgeret. Et cum hoc semel & secundo fecisset, dicens: Surge hodie tuis laboribus epulemur, & ille penitus non sentiret, cognoscens illum mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens, vt eius socium suscitaret. At ille consolatus est eum ne ferret grauiter quod euenerat, non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo proinde gestum vt non Dei ministri facile deludantur.

Lege Sozomenum lib. 7 cap. 26. & Niceph. lib. 12. cap. 46.

Sigibertus in chronicis. Eo quoque tempore floruit sanctus Seruatius 10. Tungrensium episcopus, *Domini nostri Iesu Christi* secundum carnem consanguineus.

De Orosio, & scriptis eius.

Cap. VI.

Sigibertus in chronicis. Floruit etiam eo tempore in Hispania Orosius historiographus.

Author. Hic scripsit de historia mundi libros, de quibus in hoc opere multa inseruimus, diuersis tamen locis, pro temporum congruentia. Hanc autem historiam Mundi scripsit, petente vel iubente Augustino, videlicet miserias, & clades hominum ab initio peccati retexens, contra vaniloquia paganorum, quia præsentia tempora, velut malis extra solitum infestissima, ob hoc solum quod Christus coleretur, & Idola spernerentur, infamabant.

Idem etiam scripsit Apologeticum librum pro se contra hæresim Pelagianam, de quo hæc pauca excerpsi.

Orosius in Apologetico. Quasi illustrati à Domino persuademur, vt præparatæ in operibus bonis sint lucernæ ardentes in manibus nostris; quæ multimodis tentationibus fatigatæ; & defectu semper proprio, & verbere periclitantur alieno. *Sed si lumen,* inquit, *quod in te est, tenebræ sunt, ista quantæ erunt?* An vero facile arbitraris, vt simplex scurrilitate careat, lætus verbo, sollicitus iracundia, patiens negligentia, mitis pigritia, doctus iactantia, summus inuidia, extra illam, quæ est omnium bonorum operum caligo generalis vanæ gloriæ, concupiscentiam. Vnusquisque ergo nostrum assumat comparationem, vt magis se melioris prælatione condemnet, quàm in minoris despectione iustificet. Christus filius Dei in virtute & gloria patris, quæ in principio condidit, & in medio redemit, & in nouissimo iudicabit.

Idem in prologo historiæ Mundi. Si diuina prouidentia (quæ sicut pia, ita & iusta est) agitur hic Mundus, hominem, qui conuertibilitate naturæ, ac libertate licentiæ, & infirmus, & contumax est, sicut pie gubernari egenum opis oportet, ita iuste corripi immoderatum libertatis necesse est.

De Ticonio & regulis, & libris eius.

Cap. VII.

Lege Gennadium de viris illustribus.

Helinandus. Florebat etiam tunc temporis Ticonius Afer, in diuinis literis eruditus, iuxta historiam sufficienter, & in sæcularibus non ignarus, in Ecclesiasticis quoque studiosus negocijs, qui scripsit de bello intestino libros tres, & expositiones diuersarum causarum, in quibus ob suorum defensionem, antiquarum meminit Synodorum: è quibus omnibus cognoscitur Donatianæ partis fuisse. Composuit etiam regulas ad inuestigandam & inueniendam intelligentiam scripturarum, & 8. quasi volumina conclusit. Exposuit & Apocalypsim Ioannis ex integro.

Augustinus, de doctrina Christiana libro 3. Ticonius qui contra Donatistas inuictissime scripsit, cum fuerit Donatista, & illic inuenitur absurdissimi cordis, vbi eos non ex omni parte relinquere voluit. Fecit librum quem regularem vocauit, quia in eo septem regulas executus est, quibus quasi clauibus diuinarum scripturarum aperirentur occulta.

Quarum primam ponit de Domino, & eius corpore scilicet vt non hæsitemus, quando à capite ad corpus, vel à corpore ad caput transitur, & tamen ab vna eademque persona non receditur.

Secunda est de corpore Domini bipartito, vel potius, de corpore eius vero & simulato, siue de permixta ecclesia: quæ regula lectorem vigilantem requirit, quando scriptura, cum ad alios loquatur, vel de alijs tanquam ad eos ipsos ad quos loquebatur, vel de eis, de quibus loquebatur: loqui videtur tanquam vnum sit vtrorumque corpus, propter temporalem commixtionem, & sacramentorum communionem.

Tertia est de spiritu & litera.

Quarta de parte & toto.

Quinta de temporibus, quæ duobus modis viget aut troposynodoche, aut legitimis numeris.

Sexta de recapitulatione.

Septima de diabolo & eius corpore.

De Seuero & scriptis eius.

Cap. VIII.

Vide Gennadium de viris illustribus.

Helinandus. Eodem tempore Sulpitius Seuerus florebat in Aquitania apud vrbem Tolosam, genere & literatura nobilis: paupertatis, & humilitatis amore conspicuus, charus etiam viris sanctis Martino, & Paulino.

Et scripsit non contemnenda opuscula.

Epistolas ad amorem Dei & contemptum Mundi exhortatorias sorori suæ multas: & ad supradictum Paulinum Nolanum duas, aliasque ad alios. Sed quia in aliquibus etiam familiaris necessitas inserta est, non digeruntur. Composuit etiam chronica, & vitam beati Martini, & collationem Postumiani & Galli se mediante & iudice habita. Hic in senectute sua à Pelagianis deceptus, & agnoscens loquacitatis culpam, silentium vsque ad mortem tenuit, vt peccatum, quod loquendo, contraxerat, tacendo, penitus emendaret.

Author. Scripsit Seuerus de vita & actibus sancti Martini. Primo quidem ad desiderium librum vnum virtutibus eius & miraculis plenum, qui fere per totum orbem legitur, cuius etiam flores supra posuimus.

Deinde ad Eusebium presbyterum de quodam miraculo quod in præfato libro omiserat epistolam vnam, hoc & nos supra breuiter posuimus.

Ad Aurelium Diaconum, de hoc quod eundem ascendisse in cœlum viderat, Epistolam 1.

Ad Bassulam Socrum suam, de transitu eiusdem tractatum 1.

Scripsit & per Dialogum, libros 3. vnum scilicet de narratione Postumiani amici sui, qui causa ipsius ab oriente venerat, vbi ante triennium patriam relinquens se contulerat, omnemque suæ peregrinationis historiam ei retulerat, præsente Gallo, qui fuerat præfati Martini discipulus: duos autem sequentes, de narratione eiusdem Galli, qui & ipse per biduum multa de beati Martini virtutibus, eisdem præsentibus retulit.

De his omnibus hæc quæ sequuntur excerpsi.

ANNOTATIO.

Meminieris lector libros istos dialogorum Seueri ob aliquos errores in eis repertos, fuisse à Gelasio Papa in Romano concilio 70. episcoporum in classem apochryphorum reiectos, atque ob id cautè legendos. Inseruerat illis Seuerus errorem de mille anneo Christi regno in terris post iustorum resurrectionem, vt S. Hieronymus refert in 38. Ezech. vide Baron. ad annum 402. qui etiam non semel alibi hos dialogos erroris arguit.

De initio peregrinationis Postumiani.

CAP. IX.

ANte hoc triennium, inquit Postumianus, quo tempore, tibi Sulpici, hinc abiens, vale dixi, vbi Narbona nauem soluimus, quinto die portum Africæ intrauimus, adeo prospera, Dei nutu, nauigatio fuit, libuit animo adire Carthaginem, loca visitare sanctorum, & præcipue ad sepulchrum Cypriani martyris adorare, 15. die ad portum regressi, prouectique in altum, Alexandriam petentes, reluctante austro, pene in Syrtes illati sumus: quod prouidi nautæ cauentes iactis naues anchoris sistunt. Sub oculis autem terra continens erat, in qua scaphis egressi sumus: cum vacua ab humano cultu omnia cerneremus, ego studiosius explorandorum locorum gratia longius processi, tribus fere à littore milliaribus tugurium paruum inter arenas conspicio, cuius tectum (sicut Salustius ait) quasi carina nauis erat, contiguum terræ, satis firmis tabulatis constructum: non quod ibi vis imbrium vlla timeatur: fuisse enim illic pluuiam nequando quidem auditum est: sed quod ventorum ea vis est, vt si quando vel clementiore cœlo aliquantulus spirare flatus cœperit, magis in illis terris, quam in vllo mari naufragium fit. Nulla ibi germina sata in illa proueniunt, quippe instabili loco arentibus arenis, ad omnem motum ventorum cedentibus. Verum vbi aduersa quædam à mari promontoria ventis resistunt, terra aliquantulum solidior, herbam raram atque hispidam gignit. Ea ibi sola messis est, quæ celeritate prouentus, per naturam solis siue aeris ventorum casus euadere solet, Quippe fertur à die iacti seminis 30. die maturescere: consistere autem ibi homines non alia ratio facit, quàm quod omnes liberi sunt à tributo.

Quinto die nauigatum Narbona in Africam.

Insula incognita.

Maturitas frugum mirabilis.

Narratio Postumiani de loco deserto, quam explorauerat.

CAP. X.

ERgo ad tugurium illud, quod eminus conspexeram, pertendi. Inuenio senem in veste pellicea, molam manu vertentem, consolatus nos benigne accepit, eiectos nos in illud littus exponimus, & ne statim repetere cursum possimus, mollitie maris attineri, egressos in terram (vt est mos humani ingenij) naturam locorum cultumque habitantium voluisse cognoscere, Christianos nos esse, id præcipuè quærere, an essent aliqui inter illas solitudines Christiani. Tum vero ille flens gaudio ad genua nostra prouoluitur: iterum nos, ac sæpius exosculatos inuitat ad orationem. Deinde impositis in terram veruecum pellibus, facit nos discumbere. Apponit prandium sane locupletissimum, dimidium panem hordeaceum. Eramus autem nos quatuor, ipse erat quintus. Fasciculum etiam herbæ intulit, cuius nomen excidit, quæ mentę similis, exuberans folijs, saporem mellis præstabat, huius prædulci admodum suauitate delectati, atque satiati sumus. Ad hæc subridens ego, ad Gallum meum: Quid, inquam, Galle, placetne tibi prandium, fasciculus herbarum, & panis dimidius viris quinque? Tunc ille, sicut est verecundissimus, aliquantulum erubescens, dum fatigationem meam accepit, facis, inquit, Sulpici tuo more, qui nullam occasionem, si qua tibi porrecta fuerit, omittis, quin nos edacitatis fatiges, sed facis inhumane, qui nos Gallos homines cogis exemplo Angelorum viuere.

Prandium optimum quinque conuiuarum.

Gallorum & Orientalium vita dissimilis.

Enimuero Postumianus ait, cauebo post hac, cuiusquam abstinentiam prædicare, nè Gallos nostros arduum penitus offendat exemplum. Statueram autem etiam cænam Cyrenensis illius, vel consequentia (septem enim diebus apud ipsum fuimus) referre conuiuia, sed supersedendum est, ne Gallus se æstimet fatigari. Cæterum postero die cum aliqui ex incolis ad nos visendos confluere cæpissent, cognoscimus illum nostrum hospitem esse presbyterum, quod nos summa dissimulatione celauerat. Deinde cum ipso ad ecclesiam processimus, quæ fere duobus milibus aberat à conspectu nostro interiectu montis exclusa. Erat autem vilibus texta virgultis, non multo ambitiosior, quàm nostri hospitis tabernaculum, in quo nisi incuruus quis non poterat consistere. Cumque hominum mores quæreremus, illud præclarum animaduertimus, nihil eos neque emere, neque vendere: quid sit fraus, aut furtum nesciunt, aurum atque argentum, quæ prima mortales putant, neque habent, neque habere cupiunt, nam cum ego presbytero illi decem nummos aureos obtulissem, refugit.

Gens sine dolo.

De certamine Episcoporum & Monachorum Alexandriæ super libris Origenis.

CAP. XI.

PRosperoque cursu 7. die Alexandriam peruenimus, vbi fœda inter episcopos atque monachos certamina gerebantur, ex ea occasione vel causa, quia congregati in vnum sæpius sacerdotes frequentibus decreuisse synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret, vel haberet: qui tractator sacrarum scripturarum peritissimus habebatur. Sed Episcopi quædam in libris ipsius insanius scripta memorabantur, quæ assertores eius defendere non ausi, ab hæreticis potius fraudulenter inserta dicebant: & ideo non propter illa etiam reliqua esse damnanda. Aduersum hæc episcopi obstinatius renitentes, pro potestate cogebāt, rectè etiam vniuersa cum prauis, & cum ipso auctore damnare: quia satis superque sufficerent libri, quos ecclesia recepisset, respuendam esse penitus lectionem, quæ plus esset nocitura insipientibus, quàm profutura sapientibus. Mihi autem ex illis libris quædam curiosius indaganti, admodum multa placuerunt: sed & multa reprehendi in quibus illum praua sensisse non dubium est, quæ defensores eius falsata contendunt. Ego miror vnum eundemq; hominem tam diuersum à se esse potuisse, vt in ea parte qua probatur, neminem post Apostolos habebat æqualem, in ea vero quæ iure repræhenditur, nemo deformius doceatur errasse. Cum hæc atque alia istiusmodi ab episcopis proderentur, ex studijs partium orta seditio est. Quæ cum reprimi sacerdotum auctoritate non posset, sæuo exemplo ad regendam ecclesiæ disciplinam Præfectus assumitur: cuius terrore dispersi fratres, ac per diuersas oras monachi sunt fugati, ita vt propositis edictis, in nulla consistere sede sinerentur. Illud me admodum permouebat, quod Hieronymus vir maxime catholicus, & sacræ legis peritissimus, Origenem secutus, primo tempore putabatur, qui nunc idem præcipue, vel omnia illius scripta damnaret. Nec vero ausus sum de quoquam temere iudicare: præstantissimi tamen viri, & doctissimi, ferebantur in hoc certamine dissidere, sed tamen siue illud error est, vt ego sentio, siue hæresis, vt putabatur, reprimi non potuit multis animaduersionibus sacerdotum, sed nequaquam tam late potuisset se effundere, nisi contemptione creuisset. Istiusmodi ergo turbatione cum veni Alexandriam fluctuans, me quidam episcopus illius ciuitatis benigne admodum, & melius quàm opinabar, excepit, & secum tenere tentabat, sed non fuit animus ibi consistere, vbi recens fraternę cladis feruebat inuidia.

Concertatio sacerdotum de Origenis scriptis.

Seueri de Origene iudicium.

Hæresis seditionibus crescunt.

De visitatione beati Hieronymi in Bethleem.

CAP. XII.

INde igitur digressus in Bethleem oppidum petij, quod Hierosolymis 6. milibus disparatur, ab Alexandria autem 16. mansionibus abest: ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit, nam parrochia est episcopi,

B. Hieronymus in Bethleem rexit ecclesiam.

episcopi, qui Hierosolymam tenet. Hic vir præter fidei meritum, dotemque virtutum, non solum Latinis atque Græcis, sed Hæbreis etiam litteris ita institutus est, vt se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Miror autem, si non vobis per multa quæ scripsit opera compertus est, cum per totum orbem legatur. Nobis quoque, Gallus inquit, nimirum, nimiumque compertus est: Nam ante hoc quinquennium quendam ipsius libellum legi, in quo tota nostrorum natio monachorũ ab eo vehementissime vexatur, & carpitur. Vnde interdum Belgicus noster valde irasci solet, quod dixerat nos vsque ad vomitum satiari. Ego autem, inquit Gallus, illi viro ignosco, atque ita sentio de Orientalibus potius illum monachis, quàm de Occidentalibus disputasse, nam edacitas, in Græcis gula est, in Gallis, natura. Tum ego: Scholastice, inquam, Galle defendis gentem tuam; sed quæso te, liber iste, nunquid hoc solum vitium damnat in monachis? Imo vero, inquit, nihil penitus omisit; quod non carperet, laceraret, exponeret; præcipue auaritiam, nec minus vanitatem insectatus est. Multa de superbia, non pauca de superstitione disseruit; vere fatebor pinxisse mihi videtur vitia multorum. Cæterum de familiaritatibus virginum, & monachorũ, atq; etiam clericorum; quàm vera, quàm fortia, disputauit? Vnde à quibusdam, quos nominare nolo, dicitur non amari. Ego autem, inquit Postumianus, vt dicere institueram apud Hieronymum 6. mensibus fui, cui iugis aduersus malos pugna, perpetuumque certamen, consciuit odia perditorum. Oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non desinit; oderunt clerici, quia vitia eorum insectatur, & crimina; sed plane eum boni omnes admirantur, & diligunt. Nam qui eum hæreticum esse arbitrantur, insaniunt. Vere dixerim, Catholica hominis scientia, sana doctrina est. Non die, non nocte requiescit, aut legit aliquid semper, aut scribit. Quod nisi mihi fuisset animo fixum, & promissum, Deo teste, propositam eremum adire, vel exigui temporis puncto à tanto viro discedere noluissem. Huic ergo traditis omnibus meis, omnique familia, quæ me contra voluntatem meam secuta tenebat implicitum, liber regressus sum Alexandriam. Ac visitatis ibi fratribus ad superiorem inde Thebaidam, id est ad Ægypti extrema, contendi; ibi enim vastæ patentis eremi solitudines plurimum ferebantur habere monachorum.

Laus Beati Hieronymi.

Græcorum & Gallorum vita dispar.

De puero post victoriam aspidis ab Abbate verberato.

Cap. XIII.

HAud longe ab eremo contigua Nilo multa sunt monasteria, habitant vno in loco plerumque centeni, quibus summum ius est sub Abbatis imperio viuere, nihil arbitrio suo agere. Casu per illos dies, quibus illò aduenerам, cuidam qui nuper ad eremum secesserat neque amplius ab hoc monasterio quam 6. milibus tabernaculum sibi constituerat, panem Abbas per duos pueros miserat, quorum maior habebat ætatis annos 15. minor duodenis erat. His ergo inde redeuntibus aspis miræ magnitudinis fit obuiam: Cuius occursu nihil perterriti, vbi ante pedes eorum venit, quasi incantata carminibus, cerula colla deposuit; minoris pueri manu apprehensa, ac pallio inuoluta ferri cæpit. Deinde monasterium quasi victor ingressus, in occursum fratrum expectantibus cunctis, captiuam bestiam resoluto pallio, non sine iactantiæ tumore deposuit. Sed cum infantium fidem atque virtutem cæteri prædicarent. Abbas ille altiori consilio, ne infirma ętas insolesceret, virgis vtrumque compescuit, multum obiurgatos, cur ipsi quod per eos Dominus operatus fuerat, prodidissent, & opus illud non suæ fidei, sed diuinæ fuisse virtutis; discerent Deo potius in humilitate seruire, & non in signis, & virtutibus gloriari, quia melior esset infirmitas conscientia virtutum vanitate. Hæc vbi ille monachus audiuit, & periclitatos infantulos serpẽtis occursu, & ipsos insuper multa verbera victo serpente meruisse, Abbatem consecrat, ne sibi post hæc panis vllus, aut cibus aliquis mitteretur. Iamque octauus dies fuerat emersus, quo se homo Christi intra periculum famis ipse concluserat. Arebant membra ieiunio, sed deficere mens cęlo intenta non poterat, corpus inedia fatiscebat, fides firma durabat. Cum interim admonitus Abbas ille per spiritum, vt discipulũ visitaret, pia sollicitudine cognoscere cupiens, qua vitę substantia vir fidelis aleretur; qui ministrari sibi panem ab homine noluisset, ad requirendum eum ipse proficiscitur. Ille vbi eminus senem venire conspexit, agit gratias, ducit ad cellulam; tum ingressi ambo pariter conspiciunt palmiciam sportam foribus affixam de poste pendere; ac primum calidi panis odor sentitur, tactu vero ac si ante paululum focis esset eceptus, ostenditur; Ægyptij tamen panis forma non cernitur. Obstupefacti ambo, munus cæleste cognoscunt. Cum ille hoc Abbatis aduentui præstitum fateretur, Abbas vero illius fidei ac virtuti id potius adscriberet, ita ambo cælestem panem cum multa exultatione fregerunt. Hoc senex ad monasterium regressus fratribus retulit, per quod eos ad amorem solitudinis vehementer incitauit.

Aspidẽ puer illæsus defert.

Ceditur ab Abbate.

Deus pascit suos.

Eo quoque monasterio duos senes vidi, qui per annos 40. ibi degere ferebantur. Abbatis quoque testimonio & omnium fratrum audiui sermone celebrari, quod vnum eorum sol nunquam vidisset epulantem, alterum nunquam vidisset iratum.

Perseuerantia in proposito.

De Anachoreta, quem Leo verebatur.

Cap. XIV.

VBi autem prima eremi ingressus sum, vno ex fratribus duce locorum perito, peruenimus ad quendam senem monachum sub radice montis habitantem, ibi (quod in locis illis rarissimum est) puteus erat; bouem habebat, cuius hic erat totus labor impulsa rotali machina aquam producere, nam fere mille aut amplius pedum profundum putei ferebatur. Hortus illic erat multis oleribus copiosus; id quidem contra naturam eremi; vbi omnia arentia, exusta solis ardoribus, nullius vnquam seminis, vel exiguam radicem deperisse feruntur. Verum hoc, sancto illi labor cum pecore communis, & propria præstabat industria. Frequenter enim irrigatio aquarum tantam pinguedinem arenis dabat, vt mirum in modum virere ac fructificare horti illius olera viderimus. Ex his igitur vnà cum Domino bos ille viuebat, nobis quoque ex ea copia, cænam sanctus dedit. Ibi vidi (quod vos Galli forte non creditis) ollam cum oleribus, quæ nobis in cœna præparabatur sine igne feruere; tanta vis solis est, vt quibuslibet coquis etiam ad Gallorum pulmenta sufficiat. Post cœnam autem iam inclinante vespera, inuitat nos ad arborem palmam, cuius interdum pomis vti solebat, quæ fere duobus milibus aberat. Ad quam, vt peruenimus, leonem ibi offendimus. Quo viso, ego, & ille dux meus, intremuimus; sanctus vero iucunctanter accessit, nos licet trepidi, secuti sumus, fera palulum, cernens imperata adeo modesta decessit, & constitit, dum iste contigua ramis humilioribus poma decerperet. Cumque plenam palmulis manum obtulisset, occurrit bestia, atq; tam libere accepit, quàm nullum animal domesticum, & cum comedisset, abscessit. Nos hæc intuentes, & adhuc trementes, facile potuimus perpendere quanta in illo fidei virtus, & quanta in nobis esset infirmitas.

Hortus fertilis in loco sterilissimo.

Olla in Ægipto feruet ardore solis.

Leo Anachoreta conuiua.

De alio cui cænanti astabat Lupa.

CAP. XV.

ALium æque singularem virum vidimus paruo tugurio, in quo non nisi vnus recipi posset habitator. De hoc illud ferebatur, quod ei Lupa solita erat astare cænanti, nec facile vnquam bestia falleretur, quin illi ad legitimam horam refectionis occurreret, & tandiu pro foribus expectaret, donec ille panem, qui cænulæ superfuisset, offerret: Illam, manum eius lambere solitam, atque ita quasi impleto officio, & præstita consolatione, discedere. Sed forte accidit, vt sanctus ille dum fratrem, qui ad eum venerat, deducit abeuntem, diutius abesset, & non nisi sub nocte remearet; interim bestia ad consuetudinarium illud cœnæ tempus occurrit, vacuam cellulam (cum familiarem patronum abesse sentiret) ingressa est, curiosius explorans, vbi nam esset habitator: Casu contigua cum panibus.v.palmicia sportella pendebat, ex his vnum præsumit, & deuorat; deinde perpetrato scelere discedit. Regressus eremita, vidit sportulam dissolutam non constante numero panum, damnum rei familiaris intelligit; ac prope limen panis assumpti fragmenta cognoscit, sed non erat incerta suspicio, quæ furtum persona fecisset. Ergo cum sequentibus diebus secundum consuetudinem bestia non venisset (nimirum audacis facti conscia ad eum venire dissimulans cui fecisset iniuriam) ægre patiebatur eremita se alumnæ solatio destitutum. Postremo illius oratione reuocata, post diem septimum affuit (vt solebat ante) cænanti. Sed, vt facile cerneres verecundiam pœnitentis, non ausa propius accedere, deiectis in terram profundo pudore luminibus, quod palam licebat intelligi; quandam veniam precabatur, quam illius confusionem eremita miseratus, iubet eam propius accedere, ac manu blanda caput triste permulcet; deinde pane duplicato ream suam reficit, ita indulgentiam consecuta, officij consuetudinem mœrore deposito reparauit.

Lupa astat cænanti Eremitæ.

Bestia sceleris sui conscia.

De alio qui Leænæ catulos cæcos illuminauit, & alio cui Ibex herbas innoxias ex fasciculo elegit.

CAP. XVI.

HAbitant plerique in eremo sine vllis tabernaculis, quos Anachoretas vocant; viuunt herbarum radicibus, nullo vnquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur, quas nox coegerit, sedes habent. Ad quendam igitur hoc ritu atque hac lege viuentem, duo ex Nitria monachi licet longa, & diuersa regione, tamen, quia olim ipsis in monasterij conuersatione charus, & familiaris fuisset, auditis eius virtutibus tetenderunt. Quem diu multumque quæsitum tandem repererunt mense 7. in extremo isto deserto, quod est Memphis contiguum, demorantem; quas ille solitudines iam per annos 12. dicebatur habitare. Qui licet omnium hominum vitaret occursus, tamen agnitos non refugit, seque charissimis per triduum non negauit. Quarto die aliquantulum progressus, cum prosequeretur abeuntes, Leænam miræ magnitudinis ad se conuenire conspiciunt. Bestia licet tribus repertis, non incerta quem peteret, anachoretæ pedibus aduoluitur, & cum fletu quodam ac lamentatione procumbens, indicabat gementis pariter ac rogantis affectum; mouit omnes, & præcipue illum, qui se intellexerat expetitum; præcedentem sequuntur, nam præsens, & subinde restans, subinde respectans, facile poterat intelligi, id eam velle, vt quo illa ducebat anachoreta sequeretur. Quid multis? ad speluncam bestiæ peruenitur, vbi ista adultos iam quinque catulos male fæta nutriebat, qui vt clausis luminibus ex aluo matris exierant, cæcitate perpetua tenebantur; quos singulos de rupe prolatos ante Anachoretæ pedes mater exposuit. Tum demū sanctus animaduertit, quid bestia postularet; inuocatoq; nomine Dei, contrectauit manu lumina clausa catulorum; ac statim cæcitate depulsa, apertis oculis bestiarum diu negata lux patuit. Ita fratres illi, Anachoreta quem desiderabant, visitato, cum admodum fructuosa laboris sui mercede redierunt; qui in testimonium tantæ virtutis admissi, fidem sancti, gloriam Christi, quæ per ipsos esset testificanda vidissent. Mira dicturus sum. Leæna post dies quinque ad auctorem tanti beneficij reuertisse, eidemque inusitatæ feræ pellem pro munere detulisse; qua plerumque sanctus ille quasi adminiculo circumtectus, non dedignatus est munus per bestiam sumere, cuius alium potius interpretabatur auctorem.

Anachoretarum domicilia & viuendi ratio.

Leæna anachoreta supplicat, & visum catulis suis impetrat.

Leænæ gratitudo.

Erat etiam alterius Anachoretæ in illis regionibus nomen illustre, qui in ea parte deserti, quæ Syenis iungitur, habitabat. Hic cum primum se contulisset ad eremum, herbis herbarumque radicibus quas prædulces interdum, & saporis eximij fert arena, victurus, ignarus germinis eligendi, noxia plerumque carpebat, nec erat facile vim radicum sapore discernere, quia omnia æque dulcia, sed pleraque occultiore natura virus lethale cohibebant. Cum ergo edentem vis interna torqueret, & immensis doloribus vitalia vniuersa quaterentur, ac frequens vomitus cruciatibus non ferendis, ipsam animi sedem stomacho iam fatiscente dissolueret, omnia penitus, quæ essent edenda formidans, septimum in ieiunijs diem spiritu deficiente, ducebat. Tum ad eum fera, cui Ibicis nomen est, accessit; huic propius astanti fasciculum herbarum, quem collectum pridie attingere non audebat, obiecit; sed fera, quæ virulenta erant, ore discutiens, quæ innoxia nouerat, eligebat. Ita vir sanctus eius exemplo, quid edere, quid respuere deberet, edoctus, & periculum famis euasit, & herbarum venena vitauit.

Fera docet signo vsum bonarum herbarum & radicum.

De Hirsuto, & duobus obedientiæ miraculis.

CAP. XVII.

DVo beati Antonij monasteria adij, quæ hodie quoque ab eius discipulis incoluntur. Ad eum etiam locum in quo beatissimus Paulus primus eremita est diuersatus, accessi; rubrum mare vidi, iugum Synai montis ascendi, cuius summum cacumen cælo pene contiguum nequaquam adiri potest. Inter huiusmodi recessus Anachoretam aliquis esse ferebatur, quem diu multumque quæsitum videre non potui, qui fere iam ante 50. annos à conuersatione humana remotus, nullo vestis vsu, setis corporis sui tectus, nuditatem suam diuino munere vestiebat. Hic quoties eum religiosi viri adire voluerunt, cursu auia petens congressus vitabat humanos, vni tantummodo ferebatur se ante quinquennium præbuisse, qui credo potenti fide id obtinere promeruit: cui inter colloquia percunctanti, cur tanto homines opere vitaret, respondisse perhibetur, eum, qui ab hominibus frequentaretur non posse ab Angelis frequentari.

Anachoreta in Synai monte degit nudus.

Cum quidam sæculi actibus abdicatis, monasterium magnæ dispositionis ingressum cæpisset rogare; Abbas ei cæpit multa proponere, graues esse istius disciplinæ labores, sua vero dura imperia, quæ nullius facile valeret implere patientia; aliud potius monasterium (vbi facilioribus legibus viueretur) expeteret; non tentaret aggredi, quod implere non posset. Ille vero nihil his terroribus permoueri, sed magis ita cœpit omnem obedientiam polliceri, vt si eum Abbas in ignem ire præceperit, non recusaret intrare: quam illius professionem vbi magister accepit, non cunctatur probare profitentem. Casu clibanus prope ardebat, qui multo igne succensus, coquendis panibus parabatur; exundabat abruptis flammam fornacibus, & intra cameræ illius concaua totis habenis regnabat incendium. Hoc igitur aduenam istū iubet magister intrare: Nec distulit parere præcepto

Abbas initiandum igne explorat.

medias flammas nihil cunctatus ingreditur; quæ mox audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris cessere venienti, superata natura est, fugit incendium, & qui putabatur arsurus, velut quodam frigido rore perfusus, se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum *Christe* tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pœniteret imperio paruisse?

Illæsus ab igne egreditur.

Quidam itidem ad eumdem Abbatem recipiendus aduenerat, & cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia, vel extrema patientiam; casu Abbas storacinam virgam iam pridem aridam, manu gerebat. Hanc solo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, vt tamdiu virgulæ aquam ministraret, donec, (quod contra naturam erat) solo arente lignum aridum viuisceret. Subiectus aduena duræ legis imperio, aquam proprijs humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo fere milliaria petebatur: Iamque emersi anni spacio labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat; tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem iam affecti fratris eludit. Tertio demum succedentium temporum labente curriculo, cum neque noctu, neque interdiu aquarius iste cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virgula arbusculam (quæ hodie quoque intra atrium monasterij est) ramis virentibus vidi; quæ in testimonium manens quantum obedientia meruit, & quantum fides posset ostendi.

Monachi miranda patientia & obedientia.

Virgo arida floruit.

De isto qui precibus obtinuit, vt à diabolo per quinque vexaretur.

Cap. XVIII.

QVidam sanctus fugandorum dæmonum incredibili potestate præditus, non solum præsens, neque verbo tantum, sed absens quoque interdum cilicij sui fimbrijs, aut epistolis missis corpora obsessa curabat. Et dum miro modo frequentaretur à populis, ex toto ad eum orbe conuenientibus, insuper etiam à præfectis, & comitibus diuersarum potestatum iudicibus, qui ferebatur etiam omni potu penitus abstinere, & pro cibo septem tantum caricis sustentari. Interea vt ex virtute honor, ita ex honore vanitas cœpit obrepere. Quod malum ille vbi primum potuit in se sentire grassari, diu multumque discutere conatus est; sed repelli penitus, vel tacita conscientia vanitas, perseuerante virtute non potuit. Vbique nomen eius dæmones fatebantur, excludere à se confluentium populos non valebat. Virus interim latens serpebat in pectore, & cuius nutu aliorum corporibus dæmones fugabantur, seipsum occultis cogitationibus vanitatis non poterat purgare. Totis igitur precibus conuersus ad Deum fertur orasse; vt permissa in se mensibus quinque diaboli potestate, similis his fieret quos ipse curauerat. Quid multis morer? ille præpotens, ille signis atque virtutibus toto oriente vulgatus, ille ad cuius limina populi ante confluxerant, ad cuius fores summæ istius sæculi se prostrauerant potestates, correptus à dæmone est, tentus in vinculis, omnia illa quæ energumeni solent ferre, perpessus. Quinto demum mense purgatus est, non tantū dæmone, sed quod illi erat vtilius atque optatius, vanitate. Sed mihi ista replicanti, nostra infælicitas, nostra occurrit infirmitas. Quis enim nostrum est, quem si vnus homunculus humilis salutauerit, aut fatuis aut adulantibus, verbis fœmina vna laudauerit, non continuo elatus sit superbia, non statim inflatus sit vanitate. Quinetiam si non habebat conscientiam sanctitatis, tamen quia vel stultorum adulatione, aut fortassis errore sanctus esse dicatur, sanctissimum se putabit. Iam vero si ei munera crebra mittantur, Dei se magnificentia asserit honorari, cui dormienti atque resoluto necessaria conferantur. Quod si vel de modico ei aliqua virtutis signa succederent, Angelum se putaret. Cæterum cum neque opere neque virtute conspicuus sit; si quis clericus effectus fuerit, dilatat fimbrias suas; gaudet salutationibus, inflatur occursionibus, ipse etiam vbique discurrit. Et qui ante pedibus, aut asello ire cōsueuerat; spumeo equo superbus inuehitur; parua prius, ac vili cellula cōtentus habitare, erigit celsa laquearia; cōstruit multa conclauia, sculpsit ostia, pingit armaria, vestē respuit crassiorem, indumentum molle desiderat; atque hæc charis viduis, ac familiaribus mandat tributā virginibus, ista, vt birrum rigentem, hæc vt fluentem texat lacernam. Verum hæc describendā mordacius beato viro Hieronymo relinquamus. Et quia satisfeci vestris auribus, imo etiam verbosior fui fortasse quàm debui; tu modo (ad me autem loquebatur) debitum fœnus exolue, vt de Martino tuo, vt es solitus, plura referentem, iam pridem in hoc desiderijs meis æstuantibus, audiamus. Quid? inquam, tibi, de Martino meo liber ille non sufficit, quem ipse tu nosti, me de illius vita atque virtutibus edidisse.

Perpetui potus abstinentia.

Dæmonum celeberrimus fugator à dæmone possideri optat.

Hactenus Postumianus.

De libello gestorum sancti Martini & eius vitæ prærogatiua.

Cap. XIX.

AGnosco id quidem, (Postumianus inquit) neque vnquam à dextera mea liber ille discedit. Nam si agnoscis, (& aperit librum, qui sub veste latebat). En ipsum. Hic mihi, inquit, terra ac mari Comes; hic in peregrinatione tota socius, ac consolator fuit. Primus eum Romanæ vrbi vir studiosissimus tui, Paulinus inuexit; vnde cum tota certatim vrbe raperetur, exultantes librarios vidi, quod nihil ab his quæstuosius haberetur, siquidem nihil illo promptius, nihil carius venderetur. Hic nauigationis meæ cursus longe ante progressus, cum ad Africam venissem, iam per totam Carthaginem legebatur. Hunc ego in eremo à quondam sene legi vidi, cui cum me familiarem tuum esse dixissem, & ab illo & à multis fratribus hæc mihi iniuncta legatio est, vt si vnquam terras istas te incolumi contigissem, ea te supplere compellerem, quæ in illo tuo libro de virtutibus beati viri professus es præterijsse. Et quidem Postumiane, inquam, cum te iam dudum de sanctorum virtutibus intentus audirem; tacitis ad Martinum meū cogitationibus recurrebam, merito prospiciens omnia illa, quæ singuli diuersa fecissent, per vnum istum facile completa. Nam cum excelsa retuleris, (quod mihi dixisse liceat pace sanctorum,) nihil à te penitus audiui, in quo Martinus esset inferior. Illi enim ab omni impedimento liberi, cęlo tantum, atque Angelis testibus, plane admirabilia docentur operari: Iste in medio cætu & conuersatione populorum, inter clericos dissidentes, inter Episcopos sæuientes, cum se quotidianis scandalis hincinde premeretur, inexpugnabili tamen aduersus omnia virtute fundatus stetit: & tanta operatus est, quanta ne illi quidem, quos ante audiuimus esse in eremo vel fuisse, fecerunt. Ac si illi paria fecissent, quis iudex tam iniustus fuisset, vt non istum esse potiorem merito iudicaret? puta enim istum fuisse militem qui pugnauerit in iniquo loco & tamen victor euasit. Illos autem æque compone militibus, qui ex æquo loco aut etiam de superiore certauerunt. Quid ergo? Etsi omnium vna victoria est, non potest par esse gloria; tamen cum præclara retuleris, à nemine retulisti mortuum suscitatum: quo vno vtique te necesse est confiteri Martino neminem conferendum. Nam si admirandum est, quod illum Ægyptium flammam non attigit, hic quoque sæpius imperauit incendijs. Si reuoluas quod Anachoretis feritas bestiarum victa succubuit: hic familiariter & rabiem bestiarum, & serpentium venena compescuit. Quid si illum conferas, qui immundis spiritibus obsessos, verbi imperio, aut etiam fimbriarum virtute curabat; ne in hac quidem parte inferiorem fuisse Martinum multa documenta sunt. Si etiam ad illum recurras, qui setis suis pro veste contextus, putabatur ab

Libri de vita B. Martini laus & celebritas.

Omnia singulorum monachorū insignia in vno sunt B. Martino.

Idem sanctus Martinus incomparabilis declaratur.

Angelis visitari; cum isto Angeli quotidie loquebantur. Iam vero aduersus vanitatem atque iactantiam ita inuictum spiritum gessit, vt ista vitia nemo fortius contempserit. Ergo fatearis necesse est, in Martino omnium illorum quos enumerasti, fuisse virtutes. Martini autem in illis omnibus non fuisse.

Qualiter in hoc conuenerunt, vt Gallus narraret de Martino.

Cap. XX.

QVid tu, (inquit Postumianus) ita mecum? quasi non eadem tecum sentiam, semperque senserim; ego vero quo ad viuam, semper & sapiam: Ægypti prędicabo monachos, laudabo Anachoretas, mirabor eremitas, Martinum excipiam. Non ego illi quenquam audebo monachorum, certè non episcoporum quempiam comparare, hoc Ægyptus fatetur, hoc Syria, hoc Æthyops comperit, hoc Indus audiuit, hoc Parthus, & Persa nouerunt, nec ignorat Armenia; Bosphorus exclusa cognouit; & postremo si quis aut fortunatas insulas, aut glacealem frequentat Oceanum, quo miserior est regio ista nostra, quæ tantum virum cum in proximo habuerit, nosse non meruit. Non tamen huic crimini miscebo populares; soli illum clerici, soli nesciunt sacerdotes, nec immerito: nosse illum inuidi noluerunt, quia si virtutes illius nossent, sua vitia cognouissent. Horreo dicere, quod nuper audiui, infælicem dixisse, nescio quem te in illo libro tuo plura mentitum, non est hominis vox ista, sed diaboli, nec Martino in hac parte detrahitur, sed fidei euangelij derogatur. Nam cum Dominus ipse testatus sit istiusmodi opera, quæ Martinus impleuit, ab omnibus fidelibus esse facienda: qui Martinum ista non credit fecisse, non credit *Christum* ita dixisse. Sed infælices, degeneres, somnolenti, quæ ipsi facere non possunt, facta ab illo erubescunt; & maluntistius negare virtutes, quàm suam inertiam confiteri.

Verum nobis ad alia properantibus omnis istorum memoria relinquatur; tu potius, (vt iam dudum desidero) reliqua Martini opera cōtexe, atque ego, inquam, arbitror rectius ista à Gallo esse poscenda. Quippe qui plura nouerit, (neque enim ignorare potuit magistri facta discipulus.)

Ego plane (inquit Gallus) licet impar sim tanto oneri, tamen relatis superius à Postumiano obedientiæ cogor exemplis, vt munus istud non recusem, quod imponitis. Cauendum autem mihi imprimis esse arbitror, ne ea de Martini virtutibus repetam, quæ in libro suo Sulpicius ille memorauit. Vnde prima illius inter militando gesta prætereo, neque ea attingam, quæ laicus egit, ac monachus. Nec vero audita ab alijs, potius quàm quæ vidi ipse dicturus sum.

Narratio Galli de globo igneo, & quibusdam eius miraculis.

Cap. XXI.

EX *secundo libro dialogorum.* Primo igitur tempore, relictis scholis beato viro me iunxi, paucos post dies euntem ad ecclesiam sequebar. Interim ei seminudus hibernis mensibus pauper occurrit, orans sibi vestimentum dari. Tunc ille, accersito Archidiacono, iussit algentem sine dilatione vestire: deinde secretarium ingressus est, quo solus, vt erat illi consuetudo, resideret, (hanc.n. sibi etiam in Ecclesia solitudinem permissa clericis libertate præstabat.) Hoc secretum beati viri pauper ille captatum, cum ei Archidiaconus dare tunicam distulisset, irrupit, dissimulatum se à clerico quærens, algere deplorans. Nec mora, sanctus, paupere non vidente, intra amphibalum tunicam sibi latenter eduxit, pauperemque contectum discedere iubet. Deinde paulo post Archidiaconus ingressus, admonet pro consuetudine in ecclesia expectare populum, illumque ad agenda solennia debere procedere. Cui ille respondens ait: Pauperem prius, (de se autem dicebat) oportere vestiri, seque ad ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet. Diaconus vero nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo scilicet, veste nudum interius non videbat, postremo pauperem non comparare causatur, mihi, inquit, vestis, quæ præparata est, deferatur pauper non deerit vestiendus. Arctatus demum clericus, necessitate compulsus, iamque felle commoto, è proximis tabernis bigerrigam vestem, breuemque atque hispidam, quinque comparatam argenteis rapit, atque ante Martini pedes exponit. En, inquit, vestem, sed pauper non est hic. Ille nihil motus, iubet eum paululum stare pro foribus. Secretum itaque procurans dum sibi vestem nudus imponeret, totis viribus elaborans, vt posset occultum esse, quod fecerat. Sed quando in sanctis viris latent ista, quærentibus, velint, nolint, cuncta produntur.

Cum hac oblaturus sacrificium Deo veste procedit; quo quidem die (mira dicturus sum) cum iam altarium, sicut est solemne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum crinemque flamma produceret. Hoc, licet celeberrimo factum die, in magna multitudine populi viderimus, vna tantum de virginibus, & vnus de presbyteris, tres tantum videre de monachis; cæteri cur non viderint, non potest mei esse iudicij.

Per idem fere tempus cum Euantius, auunculus meus, vir licet sæculi negocijs occupatus, tamen admodum christianus, grauissima ægritudine extremo mortis periculo cæpisset vrgeri; Martinum euocauit, nec cunctatus ille properauit, prius tamen, quàm medium vitæ spacium vir beatus euolueret, virtutem aduenientis sensit ægrotus; receptaque continuo sanitate, venientibus nobis obuiam, ipse processit. Altera die redire cupientem, magna prece detinuit; cum interim vnum de familia puerum læthali ictu serpens perculit; quem iam exanimem vi veneni ipse Euantius suis humeris illatum, ante pedes sancti viri, nihil illi impossibile confisus, exposuit. Iamque se malum serpentis per omnia membra diffuderat; cernens omnibus venis inflatam cutem, & ad vtris instar tensa vitalia. Martinus porrecta manu vniuersa pueri membra pertractans, digitum prope ipsum vulnusculum, quo bestia virus infuderat, fixit. Tum vero (mira sum dicturus,) vidimus venenum ex omni parte reuocatum, ad Martini digitum cucurrisse; deinde per illud vlceris foramen, exiguum, ita virus stipasse cum sanguine, vt solet ex vberibus caprarum, aut ouium, pastorum manu pressis, longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis: Nos stupefacti tantæ rei miraculo, id quod cogebat ipsa veritas, fatebamur, non esse sub cælo, qui Martinum posset imitari.

De verberibus ei illatis ob pauorem iumentorum.

Cap. XXII.

COnsequenti itidem tempore iter cum eo dum diœceses visitaret, agebamus, nobis (nescio qua necessitate) remorantibus, aliquantulum ille processerat, interim per aggerem publicum plena militantibus viris fiscalis rheda veniebat. Sed vbi Martinum in veste hispida, nigro, & pendulo pallio circuntectum, contigua de latere iumenta viderunt, paululum in partem alteram pauefacta hæserunt, deinde funibus implicatis, protentos illos, quibus (vt sæpe vidisti) animalia ista misera conglobantur, ordines miscuerunt, dumque ægre expediuntur, moram facere properantibus. Qua permoti iniuria militantes, præcipitatis in terram saltibus se dederunt, deinde Martinum flagris ac fustibus vrgere cæperunt; cum quidem ille mutus, & incredibili patiētia prębens terga cædentibus, maiorem infęlicibus commoueret iram; magis ex hoc furentes,

S. Martinus nudos vestit.

Globus igneus in capite eius micat.

Veneno mortuus reuiuiscit.

Martini vestis.

Beatus Martinus à militibus caeditur.

furentes, quod iste quasi non sentiens verbera illata cõtemneret. Nos illico consecuti, fœde cruentum, atque vniuersa corporis parte laniatum, cum exanimis in terram procubuisset inuenimus, statimque eum asello suo imposuimus, oc locum cędis illius execrantes raptim abire properauimus. Interea illi regressi ad rhedam suã furore satiato, agi quo ire cæperant, iumenta præcipiunt. Quæ cum omnia solo fixa, ac si ænea riguissent, tollentibus altius vocem magistris, flagris hinc atque inde resonantibus, nihil penitus mouebantur. Consurgunt deinde omnes pariter in verbera, consumit Gallicas mularum pœna mastigias. Tota rapitur silua de proximo, trabibus iumenta tunduntur, sed nihil penitus sæuæ manus agebant; vno eodemque loco stabant fixa simulachra; quid agerent infelices homines, nesciebant. Nec iam vltra dissimulare poterant, quin, quamlibet brutis pecoribus agnoscerent diuino numine se teneri. Tandem ergo in se regressi cæperunt quærere, quis ille esset quem in eodem loco paulum ante cæcidissent. Tum percunctantes, cognoscunt ex viantibus, Martinum à se tam crudeliter verberatum; tum vero fuit omnibus causa manifesta, nec ignorare iam poterant, quin ob illius viri iniuriam tenerentur. Igitur omnes rapidis nos passibus consequuntur, conscio facti ac meriti pudore confusi, flentes, & puluere quo se ipsi fædauerant, caput atq; ora conspersi, ante Martini prosternũt genua, veniam precantes, & vt eos abire sineret, postulantes; satis se vel sola conscientia dedisse pœnarum; satisque intellexisse, quam eosdem ipsos viuos absorbere terra potuisset, vel ipsi potius amissis sensibus in immobilem saxorum naturam rigescere debuissent, sicut affixa locis, quibus steterant iumenta vidissent: orare se atque obsecrare, vt indulgeret sceleri veniam, & copiam prętaret abeundi. Senserat etiam, priusquam occurrerent, vir beatus illos teneri, nobisque istud iam ante dixerat, veniam tamen clementer indulsit, eosque abire permisit, animalibus restitutis.

Dant pœnas sui delicti.

Veniam rogant ac impetrant.

De tribus mortuis ab eo suscitatis.

Cap. XXIII.

ILlud autem animaduerti sępe Sulpici Martinum tibi dicere solitum, nequaquam sibi in episcopatu eam virtutum gratiam suppetisse, quam prius se habuisse meminisset. Quod si verum est, imo quia verum est, conijcere possumus quanta fuerunt illa, quæ monachus operatus est, & quæ teste nullo solus exercuit, cum tanta illum in episcopatu signa fecisse sub oculis omnium viderimus? Siquidem ante episcopatum duos mortuos vitæ restituit, quod liber tuus plenius est locutus: In episcopatu vero, quod prætermisisse te miror, vnum tantummodo suscitauit; ego rei huius testis sum. Fuerat enim causa nescio quæ qua Carnotum petebamus, interea dum vicum quendam præterimus, obuia nobis turba immanis processit, quæ erat tota gentilium, nam in isto vico nemo nouerat Christum. Sensit hic Martinus operandum, & annunciante sibi spiritu totus infremuit, verbum Dei gentilibus prædicabat, sæpius ingemiscens, cur tanta *Dominum saluatorem* turba nesciret. Interea mulier quædam cuius filius paulo ante defecerat, corpus exanime beato viro protensis manibus obtulit, cui etiam cætera multitudo se innixit, acclamans precibus matris, vt filium vnicum sibi restitueret. Tunc Martinus defuncti corpus proprijs manibus accepit, & flexit genibus vbi consummata oratione surrexit, viuificatum paruulũ matri restituit. Tunc omnis multitudo clamãs, cæpit *Christum Deum* fateri, fideliter postulans se christianos fieri, & ille cunctos manu catechumenos fecit. Conuersusque ad nos ait, non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, vbi solent martyres consecrari. Vicisti, inquit, Postumianus: Galle, vicisti, non vtique me, qui Martini sum potius assertor, & qui omnia hæc de illo viro, & sciui semper, & credidi; sed eremitas omnes Anachoretasque vicisti. Nemo enim illorum sicut

Ante potiora quam in episcopatu edidit.

Vita & matri filium mortuum restituit.

Martinus hic noster imo vester mortibus imperauit, meritoque hunc iste Sulpicius Apostolis, & Prophetis comparat, quem per omnia illis esse similem, fidei virtus, ac virtutum opera testantur.

Qualiter Valentinianus Martino coactus est assurgere.

Cap. XXIV.

EOdem fere tempore, quo primum episcopatus datus est, fuit ei necessitas adire comitatum. Valentinianus tum maior rerũ potiebatur; is cum Martinum ea petere cognouisset, quæ præstare nolebat, iussit eum palatij foribus arceri: etenim ad animum eius immitem ac superbum, vxor accesserat Arriana, quæ totum illum à sancto viro ne ei debitam reuerentiam præstaret, auerterat. Itaque Martinus vbi semel atque iterum superbum principem frustra adire tentauit; recurrit ad nota præsidia, cilicio obuoluitur, cibo potuque abstinet, orationibus diebus ac noctibus perpetuat. Septima vero die astitit ei Angelus, iubet eum ad palatium ire, securum, regias fores quamlibet clausas sponte reserandas, Imperatoris spiritum superbum molliendum. Igitur istiusmodi præsentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatium petit: patent limina, nullus obsistit, postremo vsque ad Regem, nemine prohibente, peruenit. Qui cum eminus venientem videret, infrendens cur fuisset admissus, nequaquam est assurgere dignatus astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsumque Regem ea parte corporis qua sedebat, afflaret incendium. Ita solio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit; multumque complexus quem spernere ante decreuerat, virtutem diuinam sensisse emendatior fatebatur. Nec expectatis Martini precibus, prius omnia præstitit, quàm rogaretur. Colloquio illum atque conuiuio frequenter adsciuit: postremo abeunti munera multa obtulit, quæ vir beatus, vt paupertatis suæ custos, cuncta reiecit.

Imperatoris vxor Arriana Martinũ aula arcet.

Coactus Valentinianus ei assurgit.

Idem munera respuit.

Qualiter Imperatrix ei in conuiuio ministrauit.

Cap. XXV.

MAximus Imperator Martinum sæpius euocatum receptumque intra palatium venerabiliter honorabat. Totus illi cum eo sermo de præsentibus, de futuris, de fidelium gloria, de æternitate sanctorum; cum interim diebus, ac noctibus, de ore Martini Regina pendebat, Euangelico illo non inferior exemplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla vnquam fœmina contigisset, istius assiduitatem imo potius seruitutem non poterat euadere. Postremo à viro suo poposcit, deinde Martinum vterque compellunt, vt ei remotis omnibus ministris præberet solo conuiuium. Nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus Reginæ manibus apparatus, sellulam ipsa consternit, mensam admouet, aquam manibus subministrat; cibum quem ipsa coxerat, apponit; Finita cænula fragmenta panis assumpti, micasque collegit, satis fideliter illas reliquias imperialibus reliquijs anteponens.

Maximi Imp. vxor Martini prędentis famula.

Ad hæc Postumianus: Iam dudum, inquit, Galle audiens te loquentem, vehementer admiror Reginæ fidem, sed vbi illud est, quod nulla vnquam fœmina ferebatur propius astitisse Martino? Ecce ista Regina non solum astitit, sed etiam ministrauit; & vereor ne isto aliquantulum se tueantur exemplo, qui libenter fœminis inseruntur. Cui Gallus: Quid tu, inquit, non vides quod solent docere grammatici, locum, tempus, personam, cogita captum in palatio Imperatoris precibus ambiri, Reginæ precibus cogi, temporis necessitate constringi, vt incarceratos liberaret, exules restitueret. Hæc quantum putas constare episcopo debuisse, vt pro his omnibus non aliquantulum de rigore propositi relaxaret? Veruntamen quia occasione huius exempli male vsuros esse aliquos arbitraris, illi fœlices

erunt, si à disciplina exempli istius viri non recedant; videant enim quod Martino semel tantum in vita iam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciuiens, sed sub viro viuens, ipso viro pariter supplicante, Regina seruiuit & ministrauit. Hæc edenti astitit, non cum epulante discubuit; nec ausa est participare conuiuium, sed deferebat obsequium. Disce igitur disciplinam, seruiat tibi matrona, non imperet; seruiat, non recumbat. Sicut Martha illa ministrauit Domino, nec tamen est adscita conuiuio, imo prælata est ministranti, quæ verba potius audiebat. Sed in Martino, illa Regina vtrumque compleuit, & ministrauit vt Martha, & audiuit vt Maria.

Claudiomachus vicus est in confinio Biturigum atque Turonorum, ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudo; præteriens ergo Martinus, in secretario ecclesiæ habuit mansionem. Post discessum illius cunctæ in secretarium illud virgines irruerunt, adlambunt singula loca, vbi aut sederat aut steterat vir beatus; stramentum etiam in quo quieuerat, parturiuntur. Vna earum post dies paucos partem straminis, quam sibi pro benedictione collegerat, in energumeno, quem spiritus erroris agitabat, de ceruice suspendit; nec mora, dicto citius eiecto dęmone persona purgata est.

Energumenus stramine in quo Martinus decubuerat, curatur.

De potestate & intelligentia, quam etiam circa bestias habuit, & xenio quod à virgine accepit.

Cap. XXVI.

Per idem fere tempus Martino à Treueris reuertenti fit obuiam vacca, quam dæmon agitabat, quę relicto grege suo in homines ferebatur, & iam multos noxiæ petulca confoderat. Verum vbi nobis cœpit esse contigua, qui eam eminus sequebantur, prædicere magna voce cœperunt, vt caueremus. Sed postquam ad nos toruis furibunda luminibus proprius accessit, Martinus eleuata protinus obuiam manu, pecudem consistere iubebat, quæ mox ad verbum illius stare cœpit immobilis. Cum interea vidit Martinus dorso illius dæmonem supersedentem, quem increpans; Discede, inquit, funeste, de pecude, & innoxium animal agitare desiste. Paruit nequam spiritus, & recessit. Nec defuit sensus in Bucula, quin se intelligeret liberatam, ante eius pedes recepta quiete prosternitur: deinde iubente Martino, gregem suum petit, seque agmini cæterarum oue placidior immiscuit. Hoc illud tempus fuit, quo inter medias flammas positus, non sensit incendium.

Vacca à dæmone vexata liberatur.

Quodam autem tempore dum Diœceses circuiret, venantium agmen incurrimus; canes leporem sequebantur, iamque multo spacio victa bestiola, cum vndique campis late patentibus nullum esset effugium, mortem imminentem iamiamque capienda crebris flexibus differebat, cuius periculum vir beatus pia mente miseratus, imperat canibus desistere sequi, vt sinerent abire fugientem. Qui continuo ad primum sermonis imperium constiterunt; crederes vinctos imo potius affixos in suis hærere vestigijs. Ita lepusculus persecutoribus alligatus incolumis euasit. Operæ precium autem est etim familiaria illius verba spirituali sale condita, memorare. Ouem recens tonsam forte conspexerat, euangelicum, inquit, ista mandatum compleuit, duas habens tunicas, vnam earum largita est non habenti: Ita ergo & vos facere debetis.

Ad imperiū B. Martini canes prædā deserunt.

Eiusdem S. Martini ioci spirituales.

Item cum bubulcum algentem, & pene nudum in pellicea veste vidisset. En, inquit, Adam eiectus de Paradiso in veste pellicea sues pascit; sed nos illo vetere deposito, qui adhuc in isto manet, nouum Adam potius induamus.

Gen. 3.

Illud vero Sulpici meminisse te credo, quo affectu nobis, cum & tu coram adesses, illam virginem prædicaret, quæ ita se penitus ab omnium virorum oculis remouisset, vt ne ipsum quidem ad se Martinum (cum eam ille officij causa visitare vellet) admiserit. Ergo cum haud longe ab illa villula nos manere nox imminens coegisset, xenium beato viro illa eadem virgo transmisit: Fecitque Martinus, quod ante non fecerat; nullius enim ille vnquam xenium, nullius munus accepit; nihil ex his quæ virgo venerabilis miserat, refutauit, dicens; benedictionem illius à sacerdote minime respuendam, quę esset multis sacerdotibus pręferenda. Audiant quęso virgines istud exemplum, vt fores suas si eas mali obsidere voluerint, etiam bonis claudant. In eius viri conspectum puella non venit, quem videre salus videntium fuit. Quis autē hoc alius præter Martinū sacerdos, nō ad suam iniuriam retulisset? Verum ego ita virtutem huius virginis prædicabo, vt tamen nihil illis, quæ ad Martinum videndum ex longinquis regionibus sæpe venerunt, arbitrer derogandum; siquidem hoc beatum virum frequenter affectu, etiam Angeli frequentarint.

Quod frequenter occulte visitabatur à sanctis virginibus, Apostolis, & Angelis diuinitus.

Cap. XXVII.

Cæterum id quod dicturus sum Postumiane, hoc te (me autem intuebatur) teste recte perhibeo.

Quadam die ego & iste Sulpicius pro foribus illius excubantes, iam per aliquot horas cum silentio sedebamus, ingenti horrore & tremore, ac si ante angeli tabernaculum mandatas excubias duceremus; cum quidem clauso cellulæ suæ ostio, nos ibi esse nesciret; interim colloquentium murmur audiuimus, & mox horrore quodam circumfundimur, ac stupescentes, nec ignorare potuimus, nescio quid fuisse diuinum. Post duas vero horas ad nos Martinus egreditur; ac tum eum iste discipulus (sicut apud eum nemo familiarius loquebatur) cœpit orare, vt perquirentibus indicaret, quid illud diuini fuisset honoris, quod fatebamur, nos ambo sensisse, vel cum quibus fuisset in cellula collocutus; tenuē enim nos licet, & vix intellectum sermocinantium sonum pro foribus audiuisse. Tum ille multum diuque cunctatus est, (sed nihil erat, quod ei Sulpicius non extorqueret inuito) incredibiliora, ait, forte dicturus sum, sed Christo teste non mentior, nisi quisquam est tam sacrilegus, vt Martinum æstimet fuisse mentitum. Dicam, inquit, vobis, sed vos nulli quæso dicatis: Agnes, Thecla & Maria mecū fuerunt. Referebat autem nobis vultum atque habitum singularum. Nec vero illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est visitari: Petrum etiam & Paulum Apostolos videri sæpius à se non negauit. Iam vero dæmones prout ad eum quisque venisset, suis nominibus increpabat. A Martino autem sæpe Angelos visos familiariter, & sensimus, & experti sumus. Rem nimiam dicturus sum, sed tamen dicam.

B. Maria, Petri, & Pauli, & aliorum sanctorum conspectu & colloquio fruitur.

Apud Nemauson, Episcoporum Synodus, habebatur, ad quam quidam ire noluerat, sed quid gestum esset, scire cupiebat. Casu cum eo iste Sulpicius nauigabat, sed procul vt semper à cæteris, in remota parte nauis residebat, ibi Angelus ei, quid gestum esset in Synodo nunciauit. Nos postea tempus habiti Concilij sollicite requirentes, satis compertum habuimus, ipsum diem fuisse conuentus, & ea ibi ab Episcopis fuisse decreta, quæ Martino Angelus nunciarat.

Acta Synodi didicit ab Angelo.

Idem de miraculis eius,

Cap. XXVIII.

Nuper Harpagio Presbytero referente cognoui, Auitiani comitis vxorem misisse Martino in ampulla vitrea oleum, quod ad diuersas morborum causas necessarium esset, sicut est consuetudo benedicere,

ampul-

ampullam istiusmodi fuisse, vt rotonda in ventrem cresceret ore producto, sed oris extantis concauum non repletum, quia id moris est, sic vascula complere, vt pars vmbonibus obstruendis libera relinquatur. Testatur presbyter vidisse oleum sub Martini benedictione creuisse, quoad exundante copia superne deflueret, eandemque, dum ad matremfamilias vasculum referretur, seruasse virtutem. Nam inter manus pueri portantis, ita semper exundasse oleum, vt omne vestimentum, copia superfusi liquoris operiret; matronam itaque ad summum labrum plenum vasculum recepisse testatur presbyter; vasque vitreum cum oleo quod Martinus benedixerat, in fenestra paululum editiore (vbi deposuit) puer familiaris incautior linteum superpositum, ampullam ibi esse ignarus, attraxit, vasque super constratum pauimentum marmore decidit; cunctis metu exterritis, ne benedictio deperiret, ampulla adeo incolumis est reperta, ac si super plumas mollissimas decidisset.

B. Martini benedictione oleū crescit.

Vas vitreum lapsu non frangitur.

Canis nobis importunior oblatrabat aliquando, cui quidam, cuius nomen (quia præsens est, & prodi se vetuit) supprimetur. In nomine, inquit, Martini iubeo te obmutescere; cani hæsit latratus in gutture; linguam, vt abscisam putares, obmutuit. Ita parum est ipsum Martinum fecisse virtutes. Credite mihi, quia etiam alij nomine eius multa fecerunt.

Canis obmutescit solo eius nomine.

Qualiter propter ipsum Auitianus catenatos laxare est coactus.

Cap. XXIX.

Avitiani quondam Comitis noueratis barbaram nimis, & vltra omnes cruentam feritatem. Hic rabido spiritu ingressus Turonorum ciuitatem, sequentibus eum miserabili facie ordinibus catenatis, diuersa perdendis parari iubet genera pęnarum, disponens postero die attonita ciuitate ad opus tam stricte procedere. Quod vbi Martino compertum est, solus paulo ante mediam noctem ad prætorium bestiæ illius tendit. Sed cum profundæ noctis silentio quiescentibus cunctis, nullus foribus obseratis pateret ingressus, ante limina cruenta prosternitur. Interea Auitianus graui somno sepultus, Angelo ingruente percellitur: Seruus, inquit, Dei ad tua limina iacet, & tu quiescis? Qua ille voce percepta, lecto suo turbatus excutitur, conuocatisque seruis trepidus exclamat; Martinum esse pro foribus; irent protinus, claustra reserarent, ne Dei seruus iniuriam pateretur. Sed (vt est omnium natura seruorum) vix prima limina egressi, irridentes Dominum suum, quod somno fuisset illusus, negant quenquam esse pro foribus; ex suomet ingenio coniectantes neminem posse nocte vigilare, nedum illi crederent in isto noctis horrore iacere ante aliena limina Sacerdotem. Idque cum esset Auitiano facile persuasum, rursus soluitur in soporem: sed mox vi maiore concussus, exclamat Martinum stare pro foribus, sibique ideo nullam quietem animi corporisque permitti. Tardantibus seruis ipse ad limina exteriora progreditur, ibique, vt senserat, Martinum deprehendit. Perculsus miser tantæ manifestatione virtutis; quid, inquit, Domine mihi hoc fecisti? nihil loqui te necesse est, scio quid desideres, video quid requiras, discede quantocius, ne me ob iniuriam tuam cælestis ira consumat, satis soluerim hucusque pænarum; crede quia non leuiter apud me actum est, vt ipse procederem. Post discessum autem sancti aduocat officiales suos, iubet omnes custodias relaxari, & mox ipse proficiscitur.

Auitianus à scelere perpetrando reuocatur.

Adhuc de miraculis eius.

Cap. XXX.

Monasterium beati viri duobus à ciuitate erat millibus disparatum; sed quoties venturus ad ecclesiam pedem extra cellulæ suæ limen extulerat, videres per totam ecclesiam energumenos rugientes, & quasi adueniente iudice, agmina damnanda, vt aduentum trepidare Episcopi clericis, qui venturum esse nescirent, dæmoniorum gemitus indicaret. Vidi quendam appropiante Martino in aëre raptum, manibus extentis in sublime suspendi, vt nequaquam solum pedibus attingeret.

Aduenientē procul sentiunt Energumeni.

Pagum quendam in Senonico annis singulis grando vastabat; compulsi extremis malis incolæ à Martino auxilium poposcerunt; missa est per Auspicium præfectorium virum satis fida legatio, cuius agros specialiter grauior, quàm cæterorum assueuerat procella populari. Sed facta ibi oratione, Martinus ita vniuersam liberauit penitus ab ingruente peste regionem, vt per 20. annos, quibus postea mansit in corpore, grandinem in illis locis nemo pertulerit. Quod ne fortuitum esse, & non potius Martino præstitum putaretur, eo anno quo ille defunctus est, rursum incubuit rediuiua tempestas: adeo sensit, & mundus viri fidelis excessum, vt cuius vita iure gaudebat, eiusdem morte lugeret.

Pagum Senonensis Diœcesis annua grandine liberat.

Quodam die ad Auitianum veniens, vbi eius secretarium est ingressus, videt post tergum illius dæmonem miræ magnitudinis assidentem; quem eminus (vt verbo, quia ita necesse est, parum Latino loquamur) exsufflans, Auiatinus se exsuflari existimans, quid me, inquit, sancte sic aspicis? Tum Martinus, non te, inquit, sed eum, qui ceruici tuę teter incubuit. Ita recessit diabolus, & reliquit familiare subsellium.

Columnam immensæ molis, cui Idolum superstabat, parabat euertere; sed nulla erat facultas, qua id daretur effectui. Tum ad orationem suo more conuertitur. Visam, certum est, parilem quodammodo columnam ruere de cælo, quæ impacta Idolo totam illam inexpugnabilem molem soluit in puluerem; parum scilicet, si inuisibiliter cæli virtutibus vteretur, nisi ipsæ virtutes visibiliter seruire Martino humanis etiam oculis cernerentur.

Oratio destruitur columna cui Idolum superstabat.

Iterum de eodem.

Cap. XXXI.

Serpens aliquando flumen secabat, & ripam, in qua constiteramus innatabat. *In nomine*, inquit, *Domini iubeo te redire*. Mox se mala bestia ad verbum sancti retorsit, & in vlteriorem ripam nobis spectantibus transmeauit. Quod cum omnes non sine miraculo cerneremus, altius ingemiscens, ait: *Serpentes me audiunt, & non audiunt homines.*

Serpentes obediunt dictis sanctorum, sed homines non.

Quidam fuit cum ad fornaculam illius carbonum copiam reperisset, & admota sibi sellula diuaricatis pedibus super illum ignem nudato inguine resideret, continuo Martinus factam sacro tegmini sensit iniuriam, magna voce proclamans: Quis, inquit, nudato inguine nostrum incestat habitaculum? Hoc vbi ille frater audiuit, & ex conscientia quòd increpabatur, agnouit; continuo ad nos cucurrit exanimis; pudorem suum, non sine Martini virtute, confessus.

Fornacula iniuria.

Quadam itidem die dum in area, quæ parua admodum tabernaculum istius ambiebat, in illo suo, (quod nostis) sedili ligneo resedisset, vidit duos dæmones in excelsa illa, quæ monasterio supereminet, rupe consistere, inde alacres ac lętos vocem istiusmodi adhortationis emittere: Eia te Brictio, Eeia te Brictio. Credo cernebant miserum eminus propinquantem, conscij quantam illi rabiem spiritus suscitassent. Nec mora Brictio furibundus irrupit, ibi plenus insania, euomit in

Brictionis contumelia in D. Martinum.

Martinum mille conuitia. Interea credo per Martini orationes, fugatis ab illius corde dæmonibus reductus in pœnitentiam mox reuertitur, & ad Martini genua se prosternit, veniam poscens, fatetur errorem, nec sine dæmone se fuisse tandem sanior confitetur, nec erat apud Martinum labor iste difficilis, vt ignosceret supplicanti. Tunc, & ipsi, & nobis omnibus sanctus exposuit qualiter istum à dæmonibus vidisset agitari, seque conuitijs non moueri, quæ magis illi à quo essent effusa, nocuissent. Exinde cum idem Brictio multis apud eum magnisque criminibus persæpe premeretur, cogi non potuit, vt eum à presbyterio summoueret, ne suam persequi videretur iniuriam, illud sæpe commemorans, quod *Dominus Iudam tolerauit*.

De obitu eiusdem.

Cap. XXXII.

Sigebertus in chronicis. Anno Arcadij, & Honorij secundo obijt sanctus Martinus secundùm quosdam; imo secundum Prosperum anno Arcadij, & Honorij 5. & secundum Seuerum, qui scribit in vita eius, eum post mortem Priscilliani 16. annos vixisse.

Anno Chris. 399 secundum Sigebertum.

Seuerus in epistola ad Bassulam socrum suam. Martinus igitur obitum suum longe ante præsciuit, dixitque fratribus dissolutionem sui corporis imminere. Interea causa extitit, qua Condatensem diœcesim visitaret. Nam clericis inter se istius ecclesiæ discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam non recusauit. Itaque profectus cum sancto discipulorum comitatu, mergos immensos in flumine conspicatur, piscium prædam sequi, & rapacem ingluuiem assiduis vrgere capturis. Forma, inquit, hæc dæmonum est, insidiantur incautis, capiunt nescientes, captos deuorant, exaturari non queunt deuoratis. Imperat deinde potenti virtute verborum, vt eum cui innatabant gurgitem relinquentes, aridas peterent, desertasque regiones, eo nimirum circa aues istas vsus imperio, quo dæmones fugare consueuerat. Ita grege facto, omnes in vnum illæ volucres congregatæ, relicto flumine, montes siluasque petierunt, non sine admiratione multorum, qui tantam in Martino viderant virtutem, vt etiam auibus imperaret.

Imperat Martinus auibus.

Aliquamdiu ergo in vico isto, vel in ecclesia ad quam ierat commoratus, pace inter clericos restituta, cum iam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cœpit repente destitui, conuocatisque discipulis indicat se iam resolui. Tum vero mæror, & luctus omnium vox vna plangentium. Cur nos pater deseris? aut cui nos desolato relinquis? inuadent enim gregem tuum lupi rapaces; & quis eos à morsibus, percusso pastore, prohibebit? Scimus, quidem desiderare te Christum, sed salua tibi tua sunt præmia; nec dilata minuentur; nostri potius miserere, quos deseris. Tunc ille motus his fletibus, vt semper in Domino totus misericordiæ visceribus affluebat, lachrymasse perhibetur; conuersusque ad Dominum hac tantum voce respondit flentibus: *Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua: At si iam parcis ætati, bonum est mihi, fiat voluntas tua*; hos vero, quibus timeo, ipse custodias. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum! qui in nullam se partem pronior inclinauit, nec mori timuit, nec viuere recusauit.

Visitat Diœcesim Condatensem.

Nec mori, nec viuendo laborare recusat.

Itaque cum iam per aliquot dies vi febrium teneretur, non tamen à Dei opere cessabat pernox in orationibus, & vigilijs fatiscentes artus spiritui seruire cogebat, nobili illo stratu suo, in cinere, & cilicio recubans. Et cum à discipulis rogaretur, vt saltem vilia sibi sineret stramenta supponi. *Non decet*, inquit, *fily*, *christianum nisi in cinere mori: ego si aliud exemplum vobis relinquo, ipse peccaui.* Oculis ac manibus in cælum semper intentus, inuictū ab oratione spiritum non relaxabat; & cum à presbyteris, qui tunc ad eum confluerant, rogaretur, vt corpusculum lateris mutatione releuaret: *Sinite*, inquit, *finite me fratres, cælum potius, quam terram aspicere, vt suo iam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur.* Hæc locutus diabolum vidit prope assistere. Quid, inquit, hic astas cruenta bestia? nihil in me, funeste, reperies. Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergo voce flagitatum diuinis operibus, spiritum cælo reddidit. Testatique nobis sunt qui affuerant, iam exanimo corpore glorificati hominis vidisse se gloriam; vultus luce clarior renitebat, cum membra cætera ne tenuis quidem macula fuscaret.

Quo in stratu mori conueniat christiano.

Alloquitur diabolum moriturus.

Obitus B. Martini.

De visionibus longe ostensis Seuerino & Ambrosio Episcopis.

Cap. XXXIII.

Beatus autem Seuerinus Coloniensis ciuitatis Episcopus, vir sanctæ vitæ, & per cuncta laudabilis, dum die dominica loca sancta ex consuetudine post matutinas cum clericis suis circumiret, illa hora, qua vir beatus obijt, audiuit chorum canentium in sublimi; vocatoque Archidiacono, interrogat, si aures eius percuterent voces, quas ille attentiùs audiret; respondit, nequaquam. Tunc iste inquit: Diligenter ausculta. Archidiaconus autem cœpit sursum collum extendere, aures erigere, & super sūmos articulos, baculo sustentante, stare. Sed credo eum non fuisse æqualis meriti, à quo, hæc non merebantur audiri. Tunc prostrati terræ, ipse pariter & beatus Episcopus Dominum deprecabantur, vt hæc ei diuina pietas audire permitteret. Erectus autem, rursū interrogat senex. Quid audis? Qui ait: Voces psallentium tanquam in cælo audio, sed quid sit, prorsus ignoro. Cui ille: Ego tibi, inquit, narrabo. Dominus meus Martinus Episcopus migrauit ex hoc mundo, & nunc Angeli canendo eum deferunt in excelsum. Et vt parumper esset mora, vt hæc audirentur, diabolus eum cū iniquis Angelis retinere tentauit, nihilque suum in eodem repertens, confusus abscessit.

Hæc ex Gregorio Turonensi desumpta sunt lib. primo miraculorum S. Martini cap. 4.

Eodem quoque tempore beatus Ambrosius, cuius hodie flores eloquij per totam ecclesiam redolent, Mediolanensi ciuitati preerat Episcopus. Cui celebranti festa dominicæ diei, erat consuetudo, vt veniens lector cum libro non ante legere præsumeret, quam sanctus nutu iussisset. Factum est autem, vt illa die dominica, prophetica lectione iam lecta, ante altare stante, qui lectionē beati Pauli proferret; beatissimus Antistes Ambrosius super sanctum altare obdormiret; quod videntes multi, cum nullus eum penitus excitare præsumeret, transactis fere duarum aut trium horarum spacijs excitauerunt eum dicentes: Iam hora præterit, iubeat Dominus lectori lectionem legere, expectat enim populus valde iam lassus. Respondens autem beatus Ambrosius: Nolite, inquit, turbari, multum enim mihi valet sic obdormisse, cui tale miraculum ostendere Dominus dignatus sit: Nam noueritis fratrem meum Martinum sacerdotem egressum fuisse de corpore, me autem eius funeri obsequium præstitisse, peractoque ex more seruitio, capitellam tantum, vobis excitantibus, non expleui. Tunc illi stupefacti, pariter & admirantes, diem & tempus notant, sollicite requirentes; qui ipsam diem, tempusque reperiunt, quo beatus confessor dixerat, se eius exequijs deseruisse.

Ex eodem Gregorio lib. 1. cap. 5. sed redarguuntur hæc à Baronio quæ scribit Gregorius de Ambrosio quod per visum interfuerit funeri S. Martini, cum constet ante S Martinum obijsse S. Ambrosium anno scilicet Domini 397. S. Martinus anno 402. hæc Baronius.

De visione ostensa Seuero Aquitannico.

Cap. XXXIV.

Seuerus ad Aurelium. Postquam à me mane digressus es, eram residens solus in cellula, & peccatorum meorum recordatio tristem me atque confectum reddiderat. Deinde cum fatigata angore animi in lectulo membra posuissem, vt plerumque ex mestitudine solet, somnus obrepsit. Qui vt semper matutinis horis leuior, incertusque, ita suspensus, ac dubius per membra diffunditur; vt quod in alio sopore non euenit pene vigilans

In somno apparet B. Martinus Sulpitio.

lans dormire te sentias. Cum repente sanctum Martinum Episcopum videre mihi videor prætextum candida toga, vultu igneo, stellantibus oculis, crine purpureo, atque ita mihi in ea habitudine corporis, & forma qua noueram, videbatur, vt quod eloqui pene difficile est nobis, non posset aspici, cum posset agnosci. Arridensque paululum, mihi libellum quem de vita eius scripseram dextera præferebat. Ego sancta genua eius complexus, benedictionem pro consuetudine flagitabam; superpositamque manum capiti meo tactu blandissimo sentiebam. Cumque inter benedictionis verba solemnia familiare illud ori suo crucis nomen iteraret, mox in eum luminibus intentus cum satiari vultu illius conspectuque non possem, subito mihi in sublime sublatus eripitur, donec immensa aeris istius vastitate, cum eum rapida nube supervectum, acie sequeremur oculorum, patenti cælo receptus, videri vltra non potuit. Nec multum post, sanctum presbyterum CLARVM illius discipulum, qui nuper excesserat, video eandem, quam magistrum, viam scandere. Ego impudens sequi cupiẽs, dum altos gressus molior, & connitor, euigilo; somnoque excitatus, congratulari cœperam visioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, solito tristior vultu, loquentis pariter & dolentis, duo, inquit, monachi à Turonis affuerunt, qui Dominum Martinum obijsse nunciant. Concidi fateor, obortisque lachrymis fleui vberrime; quin etiam dum hęc ad te frater scribimus, fluunt lachrymę, nec vllum impatientissimi doloris admitto solatium, te vero, vbi hoc nunciatum est, participem esse volui luctus mei, qui eras amoris socius. Veni ergo ad me statim, vt pariter lugeamus, quem pariter amauimus. Quanquam sciam virum istum non esse lugendum, cui post euictum triumphatumque sæculum, nunc demum reddita est corona iustitiæ, sed tamen mihi ego imperare non possum, quin doleam. Sed quid te in lachrymas fletusque commoueo? Ecce nunc consolatum te esse cupio, qui me consolari ipse non possum. Non deerit nobis ille, mihi crede, non deerit, intererit de se sermocinantibus, astabit orantibus. Quodque iam hodie prę̨stare dignatus est, videndum se in gloria sua sæpe præbebit; & assidua (sicut ante paululum fecit) benedictione nos proteget.

Clarus discipulus B. Martini.

Mors B. Martini nunciatur.

Obijt autem hic sanctus anno ætatis suæ 81. episcopatus vero 26.

De institutione ludi gladiatorij, & inuectiuis mutui. Hieronymi ac Ruffini.

Cap. XXXV.

Ex chronicis Sigeberti an. Chris. 400.

EOdem tempore Romæ celebrato gladiatorio ludo, Telematius monachus, increpans populum attentius spectaculo inhiantem, lapidatur à populo. Vnde offensus Honorius Imperator gladiatorium ludum edicto suo in perpetuum remouit.

Imperatores zelum patris sui Theodosij secuti, in toto orbe Romano, templa Idolorum destrui iubent. Hieronymus, & Ruffinus presbyter Aquiliensis, orta inter se simultate pro quæstionibus scripturarum, libros inuectiuarum, satis quidem luculentos, sed nimis mordaci sermone, in alterutrum conscribunt.

Psal. 56.

Rufinus contra Hieronymum lib. 1. Filij hominis dentes eorum arma & sagitta &c. Verum ad hæc vulnera quæ ex lingua inter homines infliguntur, medicus pene nullus est; & ideo *conuerti me ad Iesum cælestem medicum, qui mihi antidotum potentissimum dedit, de sui pixide euangelij prolatum, quæ vim doloris spe futura iusti examinis solaretur.* Potio ergo illa quam temperauit Iesus, hæc erant verba: *Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint &c.*

Math. 5.

Idem in 2. lib. Iste magister orientalis, residente in tribunali iudice Christo, Angelis assistentibus, & pro se intercedentibus, inter verbera & cruciatus positus, iurat se libros sæculares, nec habiturum vnquam nec lecturum. Relegamus nunc quęso, ea quæ scribit, si vna operis eius pagina est, quæ non eum iterum Ciceronianum pronunciet, vbi non dicat, sed Tullius noster, sed Flaccus noster, & Maro. Iam vero Crysippum & Aristidem & Empedoclem, & cætera Græcorum auctorum nomina vt doctus videatur, & plurimæ lectionis, tanquam fumos, & nebulas lectoribus spargit. Puellis quoque vel mulierculis scribens, quæ non vtique nisi de nostris scripturis ædificari cupiunt, & debent; exempla Flacci sui, vel Maronis intexit.

Hieronymus contra Rufinum. Apparet iuxta inclyti oratoris eloquium, voluntatem habere mentiendi, sed artem non habere fingendi, errauimus iuuenes, emendemus senes. Eodem feruore quo Originem ante laudauimus, nunc damnatum toto orbe, damnemus. Si accusatus taceam, videbor crimen agnoscere. Nobis in monasterio hospitalitas cordi est, omnesque ad nos venientes leta humanitatis fronte suscipimus. Veremur enim ne Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio, ne nobis Iesus dicat exclusus: *Hospes eram & non me collegistis.* Solos hæreticos, non recipimus, propositum quippe nobis est, pedes lauare venientium. *In vno tibi consentire non potero, vt parcam hereticis. Si hæc est causa discordiæ, quam habes erga me, mori possum, tacere non possum.*

Math. 25.

De obitu sancti Ambrosij.

Cap. XXXVI.

ANno Arcadij & Honorij * 6. Ambrosius Mediolanensis obijt, cuius vitam Paulinus Nolanus Episcopus ad Augustinum Episcopum describit.

** Dissentit Baronius vt dixi supra.*

Paulinus in vita B. Ambrosij. Cum autem in infirmitatem vir sanctus decidisset, comes Stilico dixisse fertur, quod tanto viro recedente de corpore interitus immineret Italiæ. Vnde conuocatis nobilibus ciuitatis, quos ab eo diligi cognouerat, persuadebat eis, vt pergerent ad illum, suaderentque illi, vt sibi viuendi à Domino peteret commeatum. Quod ille, vt ab eis audiuit, respondit: Non ita vixi inter vos, vt pudeat viuere, nec timeo mori, quia bonum habemus Dominum. Cum autem in extrema parte porticus, in qua iacebat, diaconi secum tractarent, ita voce repressa, vt vix inuicem se audirent, quis post obitum eius ordinandus esset Episcopus, cum de sancti Simpliciani nomine loquerentur, tanquam tractatui interesset, cum longe positus iaceret, approbans, exclamauit tertio: *Senex, sed bonus.* Qua voce audita, expauescentes fugerunt. Defuncto tamen eo, non alius ei quam Simplicianus successit.

Praeclara vox sanctissimi Patris.

In eodem loco in quo iacebat, cum oraret, vidit Dominum Iesum ad se venisse arridentem sibi, nec multos post dies ablatus est.

Videt Christum arridẽtem sibi.

Tempore autem quo migrauit ad Dominum ab hora circiter 11. diei vsque ad horam qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis orauit Dominum. Honoratus autem Vercellensis ecclesiæ sacerdos, cum in superiora domus suę se ad quietem composuisset, vocem tertio se vocantis audiuit, dicentis: Surge, festina, quia modo est recessurus. Qui descendens obtulit sancto *corpus Domini*, quod vbi glutiuit, emisit spiritum; bonum secum ferens viaticum; atque ad maiorem ecclesiam corpus eius est deportatum, supra quod plurimi stellam se videre narrabant. Dæmonum quoq; turba ita clamabat se ab isto torqueri, vt eiulatus eorum ferri non posset.

Donatus, quidem Mediolanensis ecclesiæ presbyter, cum in conuiuio cum quibusdam militaribus religiosis positus, memoriæ sacerdotis detraheret aspernantibus illis, & deferentibus linguam nequam, subito graui vulnere percussus, de eodem loco in quo iacebat alienis manibus subleuatus, in lectum positus est, & inde ad sepulchrum vsque perductus.

In vrbe etiam Carthaginensi cum apud Fortunatum fratrem Aurelij episcopi, ad conuiuium vna cum pluribus episcopis, & diaconis conuenissem, Murano

Episco-

tio diuina obtrectates viri sti.

Episcopo detrahenti sancto viro, retuli presbyteri exitum supra memorati; quod ille de alio dictum, de suo maturo exitu comprobauit oraculum, nam subito ingenti vulnere percussus ad lectum portatus est, & inde ad domum in qua hospitabatur reductus, obijt.

Sigebertus in Chronicis. Hoc tempore in Italia Sisinnius, Martyrius, & Alexander à Gentilibus martyrizantur. Quorum corpora cum Mediolanum deferrentur, cæcus per eos illuminatur, dicens se illuc per visum directum esse ab Ambrosio Episcopo, dicente se in horum martyrum consortio deputatum esse.

De sancto Paulino Episcopo, qualiter pro captiuo se seruituti barbari addixit.

Cap. XXXVII.

PRæfatus autem Paulinus, Nolæ postmodum Episcopus cum esset innumerabilium prædiorum Dominus, admirabili exemplo, venditis omnibus, religionem expeditus elegit: cui Terasia, ex coniuge facta soror, æquatur beatæ vitæ testimonio, & merito. Hic semetipsum pro captiuo filio pauperis viduæ in seruitutem barbari addixit; sed diuinitus proditus, quis esset, multos captiuos libertati restituit.

Gregorius in libro dialogorum tertio cap. 1. Dum sæuientium Vuandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multique essent de hac terra in regionem Africanam transducti, vir domini Paulinus, cuncta quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis, indigentibusque largitus est. Cumque iam nihil omnimodo superesset, quod petentibus dare posset; quædam vidua aduenit, quæ à Regis Vuandalorum genero, filium suum captiuum ductum perhibuit, & à viro Dei precium eius postulauit; cui ille respondit: Mulier quid possim dare non habeo; sed memetipsum tolle, & me seruum iuris tui esse profitere, atque vt filium tuum recipias; me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potius credidit, quam compassionem. At ille, vt erat vir eloquentissimus, atque apprime in exterioribus quoque studijs eruditus, dubitante fœminæ citius persuasit, vt audita crederet; & pro redemptione filij sui in seruitium, Episcopum tradere non dubitaret. Perrexere igitur vterque ad Africam: procedente autem Regis genero; vidua rogatura se obtulit, ac prius petijt, vt filium suum ei donare debuisset. Quod cū vir barbarus, typo superbiæ turgidus, etiā audire despiceret, vidua subiunxit dicens: Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodo pietatem in me exhibe; mihique filium vnicum redde. Cumque ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nosceret inquisiuit: Cui vir Domini Paulinus respondit dicens: Aliquam artem quidem nescio, sed hortum excolere bene scio. Quod vir gentilis libenter accepit, & pro eo viduæ filium suum reddidit. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus vero excolendi horti suscepit curam, cumque idem Regis gener crebro ingrederetur hortum suum, & hortulanum suum requireret, sapientem valde esse hominem videret; amicos cœpit familiares deserere, & sæpius cum solo hortulano colloqui; atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam, olera virentesque herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curam horti remeare.

[Margin: ulinus e-copus o-nia sua ptiuis lar-ibatur.]

[Margin: ulinus rtulanum sse dixit.]

De liberatione ipsius cum suis, & de morte eiusdem.

Cap. XXXVIII.

CVm hæc diutius agerentur, quadam die suo Domino secum secretius loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorum regnum quomodo disponi debeat, prouide; quia Rex citius, & sub omni celeritate moriturus est. Quod ille audiens, (qui ab eodem Rege præ cæteris diligebatur,) ei minime tacuit, sed quid à suo hortulano, sapiente scilicet viro audiuisset, indicauit. Quod dum Rex audisset, illico respondit: Ego velim hunc de quo loqueris hominē videre. Cui gener eius. s. venerabilis Paulini tēporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit; has itaque huc ad mensam eum deferre facio, vt quis sit, qui mihi hæc locutus est, agnoscas. Factumque est, cum Rex ad prandium discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque, & virentia delaturus, venit. Cumque hunc Rex subito conspexisset, infremuit, atque accersito eius Domino sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod prius absconderat, indicauit dicens. Verum est, quod audisti. Nam nocte hac in somno, sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos simul iste sedebat, & flagellum, quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percunctare, quisnam sit, hunc ego tanti meriti virum, popularem, vt conspicitur esse, non suspicor. Tunc Regis gener secreto Paulinum tulit, quis nam esset inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ Vicarium suscepisti. Cumque ille instanter requireret, vt non quis esset, sed quis in sua terra fuisset, indicaret; atque hoc ab eo frequenti inquisitione exigeret, vir Domini constrictus magnis coniurationibus iam nō valens negare, quid esset, episcopum se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens, valde timuit & humiliter obtulit dicens: Pete quod vis, vt ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui Paulinus ait: Vnum est quod tu impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro viri Dei satisfactione in eius comitatu laxati sunt. Nec multo post Vuandalorum Rex occubuit, & flagellum, (quod ad suam pernitiem, dispensante Deo, pro disciplina filiorum accepit) amisit, sicque factum est, vt famulus Dei vera prædiceret, & qui se in seruitium solus tradiderat, cum multis ad libertatem rediret; illum scilicet imitatus qui formam serui assumpsit, ne nos essemus serui peccati.

[Margin: ulinus udixit Regn wandalorum staı moritum.]

[Margin: Paulinus cū omnibus suis ciuibus Nolam reuersus est.]

Author. De huius etiam morte apud eius ecclesiam scriptum est, quia cum dolore lateris esset tactus ad extrema perductus est. Cumque eius domus in sua soliditate persisteret, cubiculum, quo iacebat æger, facto terræmotu contremuit, omnesque qui illuc aderant nimio terrore concussi sunt; sicque anima sancta carne soluta est.

De sancto Felice Martyre.

Cap. XXXIX.

PRæter vitam Beati Ambrosij scripsit idem Paulinus vitam Beati Felicis Nolani Presbyteri, qui passus est 19. Calen. Februarij.

Ex gestis eius. Hic à Maximo Nolanæ vrbis Episcopo presbyteri honore præditus est. Qui Pontifex, cum Imperatorum decreta christianos insequi prę cepissent, iam senio prægrauatus, putans se non posse ferre supplicia, siluarum saltus adijt. Quos dum turbidus de hac persecutione pererrat, affectus fame, gelu attritus, solo semiuiuus corruit. At Felix cum multa de Deorū portentis, quod nihil fuerint, disputasset, quod post perpessa diuersorū suppliciorū genera carceri adiudicatur, vinculis astringitur. Nocte autem media venit ad eum Angelus Domini, & confractis catenis, scissaque trabe, qua pedes eius conclusi erant, ait: Surge, & sequere me. Egressoque cum eo de carcere, ait: Conscende ad montana, & require sacerdotem tuum, ac refocillatum duc ad vrbem, & absconde, ne inedia, ac frigore pereat, donec persecutio desinat. Pergens ergo, quo nesciebat, prouidente Domino, reperit Sacerdotem solo prostratum, clausis oculis, strictisque dentibus, membra hyeme rigida, & præmortua. Cumque anxius esset, quod nullum alimentum, quod periclitāti porrigeret, haberet;

[Margin: Felix fit presbyter.]

[Margin: Episcopi afflictio.]

[Margin: Felix comprehenditur & in carcerē mittitur.]

[Margin: Angelus Felicem vinculis absoluit.]

Felicis erga episcopum charitas, quem pene exanimem refocillauit.

de cælo dilapsum munus contemplatur Angelicum: ecce enim de sente, quę proxima erat, vnam pendere miratur, de qua granis in os Sacerdotis expressis, paululum refocillatus, erectus est: quem humeris impositum, velocissime detulit, & tugurio cuiusdam viduæ commendatum alimento refecit.

Eo autem migrante Felix electus à populo, vt cathedrę præsideret, noluit acquiescere, & Quintus nomine, presbyter ordinatus est Episcopus. Quarta autem persecutione cum Felix in platea populum moneret, persecutor missus affuit, Felix latebram petens inter parietes dirutos, per modicum ingressus aditum, se occultauit. Nec mora, persecutor insequitur, sed Deus solicitudinem quærentis elusit, nam iussu eius araneę per aditum illum telarum stamina prętendunt. At illi per vestibulum persequentes, dum locum explorare nituntur, exordia telæ conspiciunt, & dicunt: Putasne hęc fila homo transijt, quæ sæpius tenuitas muscarum erumpit. Et sic illusi prouidentia Dei, discesserunt. Sanctus autem Felix, data nocte, ad alium locum secessit, in quo per tres menses latitans, à muliere quadam alimenta suscepit, nusquam tamen eiusdem ministrantis faciem suspexit. Denique data pace sanctæ ecclesiæ, ac populo restitutus, in pace quieuit; sepultusque est iuxta vrbem in loco, qui dicitur Pincis, multis se virtutibus declarans in populis.

Nota miraculum.

Si Christus pro nobis, quis contra nos.

Miraculum post obitum S. Felicis.

Quidam pauper habens duos boues; cum quadam die lassus ab aratro veniret, his dimissis se hospiciolo recondidit, fur statim rapax affuit, qui eos clam capiens abduxit secum: egressus pauper, nec boues inueniens, per deuia quęrit, siluas circuit, ardua scandit, sed nec vestigium quidem deprehendit. Tunc lamentans ad sepulchrum S. Felicis martyris accedit, flens, ac gemens, eius virtute perditum, sibi reddi petit. Egressus autem à templo, ante atrij ianuam boues suos agnoscit regressus, gratias egit. Oculum quoque eiusdem hominis, quem cæcum habebat, martyris virtus illuminauit.

Lege vitam hanc longiore & eleganti ore stylo descriptam apud Suriũ 14. Ianuarij.

Hæc Paulinus versibus conscripsit, quos Gregorius Turonensis in prosam conuertit.

De sancto Felice Presbytero, & Confessore.

Cap. XL.

Ex *gestis eius.* Post completionem autem Sancti Felicis presbyteri, alius Felix germanus eius, iunior nomine, & actione, & ipse presbyter adductus ad Draceum vrbis præfectum, cum nollet Idolis immolare, iussus est fustibus cædi, & exilio deportari in montem, qui vocatur Circeio, vbi lapides quadrati excidebantur, vt & ipse ibidem tota vita sua hoc faceret. Sed ibi filiam Probi tribuni, qui loco præerat, à dæmonio vexatam, inuocato *nomine Iesu* liberauit, propter quod Probus misit se ad pedes eius, dicens: *Vere tu es homo Dei sanctus.* Erat autem iste, nomine, & opere, Probus, ciuis Nolanus, cuius etiam vxor morbum hidropicum incurrens, oleo, à sancto Felice benedicto, peruncta, post triduum salua facta est. Tunc collega Probi pergens ad consulares, egit vt eum vinctum duceret, eo quod eum Christum confitentem audisset. Cumque ex officio venissent, vt eum tenerent, manus eorum in dolorem sunt conuersæ, ita vt vlulatum diræ vocis emitterent. Quibus ait Felix, *vt confiterentur Christum esse verum Deum.* Et cum clamarent: *Verus Deus Christus,* mox à dolore liberati sunt, & vniuersi qui aderant credentes, liberati sunt. Expleto autem Tribunitij sui tempore Probus cũ S. Felice Nolanum est reuersus: ibi dæmonum Pontifex erat, qui miseris Paganis quasi diuinabat. Hic videns Felicem, cecidit ad pedes eius dicens: *Domine, te Deus meus venientem vidit, & fugit, dicens mihi: Virtutem huius Felicis, qui cum Tribuno venit, ferre nullatenus possum. Ergo si Deus meus sic te timet, quanto magis ego te timere, & venerari debeo?* Qui respondit: *Christum time, & venerare, cuius ego seruus sum.* Quod audiens iste, credidit in Christum. Cum autem ibi Felix existens hortum sibi excoleret, venerunt nocte, qui eius olera raperent; & inuenientes ibi vangas tota nocte lucente Luna laborauerunt, & videbatur eis, quod furtum facerent, mane autem inuenti sunt laborantes. Et cum vidisset eos Felix ait: *Adiuuet vos Dominus, ô filioli.* Illi autem mittentes se ad pedes eius, confessi sunt, quid voti eorum fuisset, & quid Dominus procurasset. Supervixit autem B. Felix in eadem ciuitati 12. annis, quicumque veniebat ex Paganis, vt eum raperet, & in iudicium offerret, statim dæmonio replebatur. Cumque Christo credidisset, à S. Felice mundatus, gratias agens, christianus abscedebat, qui Paganus aduenerat. Tandem Dominica die confectis mysterijs, & data pace vniuerso populo, proijciens se in pauimentum, in oratione perrexit ad Dominum.

Felix deportatur in exilium ibique multis claret miraculis.

Conuertit Pontificem dæmonum ad Christi fidem.

Latrones furari in eius horto volentes, diuina virtute sunt delusi.

Author. Hæc de gestis eius Felicis, occasione alterius fratris eius, scilicet eiusdem nominis, cuius vitam Paulinus descripsit; hic inserere volui, quo tempore vterque floruerit ignorans.

Scripsit autem etiam Paulinus præter prædicta; librum epistolarum vnum ad diuersas personas.

De Sancto Brictio Turonensi.

Cap. XLI.

Ex *gestis eius.* Post excessus Beati Martini Sanctus Brictius in episcopatu succedit: nam in iuuentute sua multas Beato Martino contumelias inferebat, eo quod eum illo tempore Martinus, cur res faciles sequeretur, arguebat. Quadam vero die dum infirmus quidam medicinam à B. Martino expeteret, Brictium adhuc diaconum, in platea conuenit, dicens: Ecce beatum virum expecto, & vbi sit nescio. Qui respondit: Si delirum illum quæris, prospice eminus, ecce cælum, solitò sicut amens, respicit; cumque pauper ille à B. Martino quod petierat impetrasset, Brictium alloquitur Martinus, dicẽs: En ego Bricti delirus tibi videor. Cumque ille confusus, negaret se dixisse, ait vir sanctus. Nonne aures meæ ad os tuum erant, cum hæc eminus loquebaris? ecce apud Deum obtinui, vt & post me ad Pontificatus honorem accederes, sed noueris te in episcopatu multa aduersa passurum. Brictius hæc audiens, irridebat eum; qui quanquam esset superbus, & vanus in corpore, tamen castus habebatur.

Scripsit vitã B. Brictij Gregorius Turonensis lib. 2. Hist. Francorum cap. primo.

S. Martinus obtinuit precibus suis vt in episcopatũ ei succederet.

Igitur 33. ordinationis suę anno oritur contra eum lamentabile crimen. Nam quædam mulier ad quam cubicularij vestimenta eius deferebãt, ad abluendum concepit, & peperit. Qua de re totus populus Turonorum iratus, totum crimen in Episcopum referunt, & eum vnanimiter lapidare volunt: Illo viriliter hæc negante: Afferte, inquit, infantem ad me. Qui cum oblatus fuisset 30. dies ab ortu habens; ait ad eum: *Adiuro te per Iesum Christum, vt si ego te genui, edicas coram cunctis.* Qui respondit: Non es tu pater meus. Populis autem interrogantibus, vt quis esset pater interrogaret. Ait Episcopus; non est hoc meum, quod ad me pertinuit, solicitus fui. Cumque illi magicis artibus hoc factum assererent, & contra eum insurgerent, vt eum ab episcopatu pellerent, ipse ad satisfaciendum populo prunas ardentes in birro suo posuit, & ad se stringens, vsque ad sepulchrum B. Martini vna cum populorum turbis perrexit, proiectisque ante illud prunis, vestimentum illud inustum apparuit. Dixitque turbis: Sicut hoc vestimentum ab his ignibus videtis illæsum, ita & corpus meum à tactu mulieris est impollutum. At illis non credentibus, sed contradicentibus, Sanctus Brictius trahitur, calumniatur, eijcitur, vt sermo sancti Martini impleretur. Denique Romanum Papam expetijt, flens, & eiulans, ac dicens: *Merito hæc patior, quia peccaui in sanctum Dei, cuius videns virtutem non credidi.* Ibi ergo quicquid in sanctum Dei deliquerat, deflens, & 7. anno rediens, Episcopatus cathedram recepit, ibique fœliciter viuens vitam finiuit.

Falso ei affingitur crimen quod non admiserat; sed infans loquitur & eum purgat.

Brictius fert prunas ardentes panno illæsẽ.

Eijcitur à sede sua.

Redit ad sedem suam, & ibi beatè viuit.

De Innocentio Papa, & Pelagio hæresiarcha.

CAP. XLII.

Sigebertus in Chronicis. Anno Arcadij, & Honorij 7. Innocentius Romanæ ecclesiæ 38. præsidet. Hic decreuit pacis osculum ad missas dari. Sabbatho ieiunium celebrari, oleo ad vsus infirmorum ab episcopo consecrato licere vti, non solum presbyteris, sed etiam omnibus christianis, in suam suorumque necessitatem vngendo.

Anno Chris. 404.

In Britannia Pelagius execrabilis doctrina ecclesiam Christi maculare nititur, dicens hominem sine gratia Dei posse saluari suis meritis, vnumquemque propria voluntate ad iustiam regi, infantes sine peccato originali nasci, sed tam insontes esse, quam insons fuit Adam ante præuaricationem, nec ideo baptizandos esse, vt à peccato soluantur; sed vt per adoptionem, in Regnum Dei admittantur; qui etsi non baptizentur, esse tamen eis extra regnum Dei; æternam, & beatam vitam; Adã solum suo peccato læsum esse, eumque mortuum esse non ex culpæ merito, sed ex conditione naturæ, qui moriturus fuisset, etiamsi non peccasset.

Dogmata Pelagij.

Dicebat etiam irritas esse orationes, quæ fiunt ab ecclesia, siue pro infidelibus, siue pro fidelibus. Hunc & Cælestium, & Iuliannm complices eius Innocentius Papa damnauit. Hieronymus quoque, & Augustinus & alij, eos vt fidei hostes, armis veritatis impugnabant. Orientales etiam grauiter exagitat, mota de Deo quæstio, vtrum Deus sit corpus, & humanum schema habeat, an sit incorporeus, & ab humano schemate omnino alienus; simplicioribus Deum corporeum, & sub humano schemate esse astruentibus, alijs hoc destruentibus.

De peregrinatione sancti Alexij.

CAP. XLIII.

Anno sequenti Romæ, Alexij nobilissimi Romanorum vita mirabilis declarata est.

Ex gestis eius. Huius pater Euphemianus Romæ fuit vir diues, & nobilis, primus in Palatio Imperatoris, erantque tria millia pueri, qui zonis cingebantur aureis, & vestimentis sericis induebantur. Hic iustus & misericors erat, eleemosynis, ac ieiunijs intentus; vxor quoque eius Aglais religiosa erat, ac timens Deum, sed sterilis; cumque tristes orarent Dominum, vt daret eis hæredem, exaudiuit eos, & dedit eis filium. Quo nimis lætantes, *Deo gratias egerunt*, & deinceps à thoro coniugij abstinere statuerunt. Puer autem magistris traditus, & edoctus, ac sacramentis ecclesiasticis imbutus, cum adoleuisset, & eum nuptialibus infulis aptum iudicassent, elegerunt ei puellam ex genere imperiali, & ornauerunt eis thalamum, & impositæ sunt eis singulæ coronæ in templo sancti Bonifacij martyris per manus Sacerdotum, & sic cum gaudio, & lætitia lætum duxerunt diem. Vespere autem facto dixit Euphemianus filio suo: Intra fili in cubiculum, & visita sponsam tuam. Vt autem intrauit cæpit eam instruere, & plura ei sacramenta disserere, deinde tradidit ei anulum suum aureum, & caput baltei quo cingebatur inuolutam in purpureo sudario, dixitque ei: Suscipe, & conserua vsquedum Domino placuerit, & *Dominus sit inter nos.* Postea accepit de substantia sua, & discessit ad mare, ascendensque nauim Domino prosperante, peruenit Laodiciam. Et iter arripiens, adijt ad Edessam Syriæ ciuitatem, vbi sine humano opere *imago Domini nostri Iesu Christi in sindone habebatur.* Quo perueniens, omnia, quæ secum tulerat, pauperibus erogauit; & induens se vestimentis vilissimis; cæpit sedere cum cæteris pauperibus ad atrium *sanctæ Dei Genitricis Mariæ.* Sancta quoque Dei mysteria, singulis diebus Dominicis accipiebat, & de eleemosynis, quæ ei dabantur, quantum ei sufficeret, reseruabat; cætera vero pauperibus erogabat.

Lege hanc vitam phrasibus Paulũ variatis apud Surium 17. Iulij.

Valedicit sponsæ Alexius & peregre proficiscitur.

Viuit pauper apud Edessam.

Qualiter à seruis suis eleemosynam accepit, & in domo patris tanquam extraneus hospitatus est.

CAP. XLIV.

Post eius vero discessionem facta est inquisitio magna Romæ, & nõ inueniens eum, misit pater ipsius seruos suos, vt per vniuersas mundi partes inquirerent eum: quorum aliqui dum venirent Edessam, viderunt eum inter pauperes sedentem, & dantes ei eleemosynam discesserunt, quia eum non cognouerunt. Ipse autẽ eos cognoscens, ait: *Gratias ago tibi Domine, qui fecisti, vt propter nomen tuum acciperem à seruis meis eleemosynam.* reuersi autem serui nunciauerunt se non inuenisse eum. Mater autem à die, quo discessit, sternens saccum in pauimento, sedensque super illud eiulans, dicebat: Viuit Dominus, quia ita manebo, donec cognoscam quid actum sit de filio meo. Spõsa vero eius dixit ad socrum suam: Non egrediar de domo tua, sed similabo me turturi, quæ omnino alteri, non copulabitur, dum eius socius captus fuerit: sic & ego faciam, quousque sciam, quid factum sit de dulcissimo coniuge meo. Ipse autem homo deinde, eodem de quo dictum est atrio, permansit in sancta conuersatione, & vitæ austeritate per decem & septem annos incognitus. Postea vero, volente Deo, reuelare causam ipsius, imago S. Mariæ Dei genitricis custodi ecclesiæ dixit: *Fac introire hominem Dei, cuius oratio sicut incensum in conspectu Dei ascendit.* Qui exiens quæsiuit eum & non cognouit; & reuersus, interrogabat Dei clementiam vt eum isti ostenderet. Cui iterum imago ait: iste, qui sedet foris in ostio, ipse est. Tunc egressus, cognouit eum & procidens ad pedes eius rogauit eum, vt in ecclesiam intraret. Quod factum, dum cunctis innotesceret, & idem homo Dei ab hominibus venerari cæpisset, humanam fugiens gloriam, occulte exijt de ciuitate Edessa, & venit Laodiciam; ibique nauem ascendens, volebat ire in Tarsum Ciliciæ, vt in templo Sancti Pauli, quod ibidem erat maneret incognitus. Deo itaque dispensante, rapta est nauis validissimo vento, & ad Romanum portum applicuit. Vt autem se homo Dei illuc prospexit venisse, exiens, venit & obuiauit patri suo incognitus ab eo, redeunti à palatio, obsequentium multitudine circundato, & exclamauit dicens: Serue Dei, respice in me, & fac mecũ misericordiam, quia pauper sum, & peregrinus, & iube me recipi in domum tuam, vt pascar de micis mensæ tuæ, vt Deus benedicat annos tuos, & ei quem habes in peregrinatione misereatur. Tunc Pater filij recordatus, & compunctus, eum iussit venire ad se, & deputato ei ministro, iussit ei fieri grabatum in atrio domus suæ, vt intrans, & exiens, videret eum; pręcipiens, vt de mẽsa eius pasceretur, & ne in aliquo contristaretur. Susceptus autẽ, perseuerabat in austeritate vitæ suæ, orationibus, cõtiuuis vigilijs, & ieiunijs indefessus. Pueri quoque cœperunt deridere eum, & aquam quadiscos lauabant super caput eius fundebant, & multas ei iniurias inferebant. Quę omnia homo Dei propter amorem Domini libenter sustinebat. Sciebat enim, quia antiquus humani generis inimicus, has ei parabat insidias. Sicque fecit in domo patris sui incognitus annos alios 17.

Accepit eleemosynam à seruis paternis.

Mater & vxor eius eũ deflent.

Diuinitus eius sanctitas reuelatur.

In domo paterna viuit ignotus.

Multa patitur à seruis paternis.

De transitu eius, & cartain manu eius reperta.

CAP. XLV.

Cum autem completum sibi tempus vitæ cognouisset, scripsit per ordinem omnem vitam suam, qualiter nuptias despexerit, & qualiter in peregrinatione conuersus fuerit, qualiter etiam contra voluntatem suam Romam redierit, & in domo patris sui oppro-

Moriturus nomen suum ac vitã ordinem scripto pandit.

opprobria multa sustinuerit. Quo peracto, volente Deo manifestare certamen eius, dominica die post Missam vox cœlitus insonuit in sanctuario, dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & oneratis estis, & ego reficiam vos.* Qua voce territi, ceciderunt omnes in facies suas clamantes: KYRIELEYSON. Item secundo facta est vox dicens: *quærite hominem Dei, vt oret pro Roma, illucescente enim die parasceue, Deo spiritum reddet.* Tunc egressi quæsierunt eum, & non inuenerunt. Congregati autem die parasceue ad ecclesiam cum gemitibus implorabant Dei clementiam, vt hominem suum eis ostenderet. Et facta est vox ad eos dicens: *In domo Euphemiani quærite.* Euphemianus requisitus, cur talem gratiam in domo sua habitam non ostendisset, nescire se respondit: Tunc Imperatores Arcadius, & Honorius, vna cum Papa Innocentio, statuerunt ire in domum Euphemiani, diligenterque exquirere de homine Dei. Euphemianus autem primo iuit cum pueris suis, vt sedes ordinaret, & cum lampadibus, incenso quoque, & thuribulis, obuiam Imperatoribus, & Pontifici exiret. Et cum illuc peruenissent, factum est silentium magnum. Minister autem *hominis Dei* accessit ad Dominum suum, dixitque ei: Vide Domine ne forte sit ille, quem mihi assignasti, quia magna & laudabilia vidi eum operantem, per omnem enim diem Dominicam sancta Dei munera accipiebat, ieiunijs vigilijsque semetipsum cruciabat, & iniurias multas atque molestias à seruis tuis illatas, libenter sustinebat. Euphemianus autem hæc audiens, festinus accurrit ad eum, & inuenit eum iam defunctum. Et accedens, discooperuit faciem eius, *& vidit vultum ipsius velut lampadem lucentem, vel sicut vultum Angeli Dei,* habebatque in manu cartam breuem scriptam, voluitque ab eo eam accipere, nec valuit: qui stupefactus, citò reuersus ad Imperatores dixit: quem quærebamus, inuenimus: & narrauit eis, quæ ei recitata fuerant de eo à ministro, & qualiter eum defunctum inuenisset, tomumque in manu haberet, quem nequisset ab eo accipere.

Diuinitus moniti sunt Imperatores vt quærant Alexium virum Dei.

Nota abstinentiam Alexij patientiam & mortificationem.

De planctu, & exequijs eiusdem.

CAP. XLVI.

TUnc Imperatores, & Pontifex cum Euphemiano perrexerunt ad locum vbi iacebat, & accedens Pontifex accepit cartam de manu eius, & tradit cancellario sanctæ Romanæ Ecclesiæ nomine Ætio, vt legeret eam. Et facto silentio magno, lecta est coram omnibus. Euphemianus autem pater eius, vt audiuit verba cartæ, factus exanimis cecidit in terram: & surgens, scidit vestimenta sua, cœpitque canos capitis sui euellere, barbam trahere, atque semetipsum discerpere. Et corruens super ipsum corpus clamabat: Heu me, Domine mi, quare mihi fecisti sic, & quare contristasti animam meam? & per tot annos suspiria, & gemitus incussisti mihi? Ego enim sperabam aliquando audire vocem tuam, & te agnitum habere vbicunque esses, & nunc video te custodem senectutis meæ in grabato iacentem, & mihi non loquentem: Heu me, qualem consolationem in corde meo ponam? Mater verò eius hæc audiens quasi Leæna rumpens è viuario, ita scissis vestibus, coma dissoluta ad cœlum oculos leuabat, & cum præ nimia multitudine sanctum corpus adire non posset, clamabat: Date mihi viri Dei aditum, vt videam filium meum, consolationem animæ meæ, qui suxit vbera mea. Et cum perueniret ad corpus incumbens super illud clamabat: Heu mi fili, lumen oculorum meorum, quare sic nobis fecisti? quare tam crudeliter nobiscum egisti? videbas patrem tuum, & me, miserabiliter lachrymantes, & non ostendebas teipsum nobis? Serui tui te iniuriabant, & sustinebas? Et iterum atque iterum prosternebat se super corpus, & nunc brachia super illud expandebat, nunc manibus vultum Angelicum contrectabat, osculansque clamabat; *Plorate mecum omnes, qui adestis, quia 17. annos eum in domo mea habui, & non cognoui, quod vnicus filius meus esset.* Sed serui eius eum iniuriabant, alapis percutiebant, sputa in faciem eius iactabant. Populus autem flebat, omnesque currebant obuiam corpori sancto, cum duceretur in ciuitatem. Vbi si quis infirmus illud tangebat, protinus curabatur, cæci illuminabantur, dæmonia eijciebantur. Imperatores autem tanta mirabilia videntes cœperunt per se cum Pontifice lectum portare, quatenus, & ipsi sanctificarentur ab eodem corpore sancto. Tunc Imperatores iusserunt copiam auri, & argenti in plateis spargi, vt turbæ occuparentur amore pecuniarum, & sinerent perduci grabatum ad ecclesiam. Sed plebs amore pecuniæ seposito, magis ac magis ad tactum sanctissimi corporis irruebant, & sic cum magno labore ad templum Sancti* Bonifacij martyris illud tandem perduxerunt, & illic per septem dies in Dei laudibus persistentes, operati sunt monumentum de auro, & gemmis preciosis, in quo sacratissimum illud cum magna veneratione corpus collocauerunt, die 17. mensis Iulij. De ipso quoque monumento ita suauissimus odor fragrauit, velut omnibus esset aromatibus plenum.

Post obitum agnoscitur à suis.

Planctus Patris Alexij.

Planctus matris.

Planctus populi.

Nota solo reliquiarum eius aspectu tot edita miracula.

** In sancti Petri templum, vnde existimat Baronius hunc locum esse corrigendum.*

De sancto Abbate Pachomio.

CAP. XLVII.

SIgibertus in chronicis. Anno Arcadij, & Honorij 9. Pachomius Abbas 110. annum agens in virtutibus consummatur.

Ex gestis eius. Hic Pachomius docuit monachos regulam viuendi, quam Angelo dictante didicerat. Hic præcepit pistoribus, vt cum sacras oblationes coquerent, salutaria meditarentur, nihil vani loquerentur. Quod præceptum cum in monasterio Tabennensi quadam vice violaretur, statim diuinitus Pachomio reuelatum est: qui protinus Theodorum mittens, negligentiam hanc emendari fecit, tanquam diuini præcepti transgressionem. Huic eidem Pachomio apparuit diabolus in specie mulieris pulcherrimæ: quam ille cernens, & sciens phantasiam esse, orabat multum, vt euanesceret. Cui illa propius astans ait: Quid superflue laboras, potestatem accepi à Domino tentare quos volo: ad quam sanctus: Quid vis esse? Et illa: Ego sum virtus Diaboli, & caligine voluptatis mortiferæ mortales inuoluo, *sed tuis, vel tibi propter Christum, qui humanatus est appropinquare non possum.* Sed nunquid ita semper erit? Veniet tempus post obitum tuum, quando, prout libuerit, debachabor inter eos, quos nunc orationibus tuis munis. Tunc sanctus: Et quis scit si non meliores tunc erunt, qui istos corroborent: nam tu præscire nihil omnino præuales, quod est solius Dei. At illa: Plura tamen futura ex præcedentibus cognosco. Cui sanctus: & quomodo? Tunc ista: *Omnis rei principium tendit ad augmentum prius, deinde ad detrimentum vergit. Sic & in hac vestra professione, vt conijcio fiet: nam inter initia sua signis & virtutibus roborata succreuit: cum autem senescere cœperit, aut temporis diuturnitate labescens, aut negligentia temporis deficiens, ab incrementis proprijs minuetur.*

Post hæc Pachomius instanter orabat, vt sibi Dominus reuelaret, qui status monachorum post se futurus esset. Qui per visionem à se factam edoctus est, quod monasteria quidem multipliciter dilatarentur, & nonnulli piè, & continenter viuerent, plurimi verò negligenter, suamque salutem perderent, maximè verò per negligentiam præpositorum; quibus primatum tenentibus, ambitiosa lite, quis eorum præsit, contenderent: reprobabuntur boni præpositi, & mali eligentur, & tunc omnia pene, quæ diuinis regulis subnixa sunt, humanis comitabuntur illecebris. Tunc Pachomius exclamans ad Dominum ait: Heu me, quia frustra laboraui, si enim tam peruersi erunt præpositi, qui futuri sunt eorum subditi, quales erunt? Tunc apparuit ei

Præceptum Pachomij neglectum diuinitus reuelatur.

Dæmon in mulieris specie Pachomio apparet.

Principium omnis rei tendit ad augmentum deinde vergit ad detrimentum.

Quam vana & perniciosa est ambitio præposituræ.

mirabili fulgore quædam imago, spineam coronam portans, inter cætera dicens ei: *Confortare Pachomi, quia posteritas tua vsque in finem non deficiet, & quisquis inter eos, qui futuri sunt, piè & continenter vixerit, amen dico tibi requiem sortietur.*

De sancta Paula, & eius peregrinatione.

Cap. XLVIII.

Sigibertus in Chronicis. Eodem anno Paula Bethleem obijt, cuius vitam Hieronymus scripsit.

Hieronymus ad Eustochium virginem. Si cuncta corporis mei membra verterentur in linguas, & omnes artus humana voce resonarent, nihil dignum sanctæ Paulæ virtutibus dicerem. Nobilis genere, sed nobilior sanctitate, potens quondam diuitijs, sed nunc Christi paupertate insignior. Omnium Romæ matronarum castitatis exemplum fuit, quæ ita se gessit, vt nunquam de illa etiam maledicorum quicquam auderet fama confingere. Non appetebat potentes, nec tamen superbos, & gloriam quærentes fastidio despiciebat; pauperes sustentabat: diuites ad benefaciendum inuitabat: fugiendo gloriam, merebatur gloriam, quæ virtutes quasi vmbra sequitur, & appetitores sui deferens, appetit contemptores. Tali igitur stirpe generata iuncta est viro Toxotio, qui Æneæ, & Iuliorum altissimum sanguinem trahit, & hæc dicimus, non quod habentibus grandia sint, sed quò contemnentibus mirabilia. Homines sæculi eos, qui his pollent priuilegijs suscipiunt, nos laudamus eos, qui pro Christo ea despiciunt. Et miro modo, quos habentes paruipendimus, si habere noluerint, prædicamus. Quinque liberos edidit, Blesillam scilicet super cuius morte eam Romæ consolatus sum, & Paulinam, quæ sanctum virum Pamachium, & propositi, & rerum suarum reliquit hæredem, ad quem etiam super obitu eius paruum libellum edidimus: & Eustochium, quæ nunc in sanctis locis virginitatis, & ecclesiæ monile preciosum est, & Rufinam, quæ immaturo funere pium matris animum consternauit, & Toxotium, post quem parere desijt.

Castitas insignis S. Paulæ.

Humilitas eius laudabilis.

Iungitur Toxotio.

Eius liberi.

Quis inopum moriens, non illius vestibus obuolutus est? quis * clinicorum non eius facultatibus sustentatus est? quos curiosissime tota vrbe perquirens, damnum putabat, si quisquam debilis, aut esuriens cibo sustentaretur alterius. Expoliabat filios, & inter obiurgantes propinquos, maiorem se eis hæreditatem Christi misericordiam, loquebatur dimittere. Nec diu potuit excelsi generis, & nobilissimæ familiæ visitationes, & frequentiam sustinere. Epiphanium Salaminæ Cypri episcopum, quæ nunc Constantia dicitur, hospitem aliquando habuit, & Paulinum Antiochiæ episcopum in alia manentem domo, quasi proprium, humanitate possedit. Quorum accensa virtutibus, per momenta patriam deserere cogitauit. Quid plura? descendit ad portum, fratre, cognatis, affinibus, & liberis prosequentibus, & matrem pietate vincere cupientibus, paruulus Toxotius supplices manus tendebat in littore: Rufina iam nubilis, vt suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat: & tamen illa siccos oculos tendebat in cœlum, pietatem in filios, superans pietate in Deum. Nesciebat se matrem, vt Christi probaret ancillam. Atque sic nauigio mare sulcans, multas regiones peragrauit, loca sancta terræ promissionis, & Ægypti monachos visitauit. Tandem in Bethleem mansura perpetuo, per triennium angusto mansit hospitio, donec cellas, & monasteria, & peregrinorum mansiones extrueret, iuxta viam, in qua Maria, & Ioseph, hospitium non inuenerant.

Summa benignitas in pauperes.

** clinicorũ, id est, debilium à Græco κλίνη quod est lecto decumbentium.*

Paula visitat loca sancta.

De prosapia ipsius, & virtutibus eiusdem.

Cap. XLIX.

Nunc virtutes eius latius describamus. Blesillam habuit matrem, Rogatum Patrem, quorum altera Scipionum Gracchorumque progenies est, alter verò per omnes Græcias vsque hodie diuitijs, & nobilitate fertur Agamemnonis sanguinem trahere, qui decennali Troiam obsidione deleuit.

Parentes S. Paulæ.

Tanta humilitate, quæ prima est virtus Christianorum se deiecit, vt qui prius eam vidisset, iam ipsam esse non crederet, sed vltimam ancillarum. Et dum frequentius virginum choris cingeretur, & veste & voce, & habitu, & incessu omnium minima erat. Nunquam post viri mortem cum aliquo viro, quamuis eum sanctum sciret, comedit; balneas nisi periclitans non adijt, mollia lectuli strata etiam in grauissima febre non habebat, sed super humum durissimam stratis ciliciolis quiescebat: si tamen quies dicenda sit, quæ iugibus penè orationibus, dies noctesque iungebat. Ita leuia plangebat, vt eam grauissimorum criminum ream crederes. Cumque à nobis crebrius moneretur, vt oculis parceret, eosque euangelicæ lectioni seruaret, dicebat: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sæpe depinxi: affligendum est corpus, quod multis vacabat delicijs: longus risus, perpeti fletu compensandus est, mollia linteamina, & serica preciosissima asperitate cilicij commutanda: liberalitas sola excedebat modum, & vsuras tribuens, * versuram quoque sæpe faciebat, vt nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: Cum in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo: *Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio, &c.* Et præcauendum esse, ne, quod libenter faceret, semper facere non posset, multaque huiusmodi, quæ illa mira verecũdia, & sermone parcissimo dissoluebat, dicens: hoc se habere voti, vt mendicans ipsa moreretur, & nec vnum nummum filiæ dimitteret, etiam in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremum inferebat, ego si petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: mendicans si à me non acceperit, quæ possum ei etiam de alieno tribuere, & si mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore & sudore didici, discere voluit, etiam consecuta est, ita vt psalmos Hebraicè caneret, & sermonem absque vlla Latinæ linguæ proprietate resonaret. Quod vsque hodie in sancta filia eius Eustochio cernimus, quæ ita matri semper adhæsit, eiusque imperijs obediuit, vt nunquam absque ea cubaret, vel procederet, vel cibum caperet, & nec vnum nummum suæ potestatis haberet, sed & paternam, & maternam substantiolam, à matre distribui pauperibus gaudens, pietatem in parente, hæreditatem maximam, & diuitias crederet. Nec præterire debeo quanto gaudio exultauit, quod Paulam neptem suam, ex Læta, & Toxotio genitam, audierat in cunis, & crepitabulis *Alleluia* cantare, auiæque, & amitæ nomina dimidiatis verbis frangere. In hoc solo patriæ desiderium habuit, vt filium, nurum, virum, neptem renunciasse sæculo, & Christo seruire cognosceret. Quod, & impetrauit ex parte. Nam neptis Christi * flammeo reseruatur, nurus æternæ se tradens pudicitiæ, socrus opera, fide, & eleemosynis sequitur, & Romæ conatur exprimere, quod Hierosolymis illa compleuit.

Studium humilitatis.

Stratũ eius.

Copia lachrymarum.

Liberalitas.

** versuram faciebat, id est, æs alienum, alieno dissoluebat ære.*

2. Cor. 8.

Studium paupertatis.

Hebraicam linguam didicit.

** flammeum erat illud indumentum coloris flammei, quo mulieres præsertim virgines caput tegebant.*

De obitu, & exequijs eiusdem.

Cap. L.

Cum in validissimam ægritudinem decidisset, Eustochij filiæ semper in matre probata pietas, tunc

magis

magis ei in omnibus sedulè assistendo, comprobata est. Quibus precibus, quibus lamentis, & gemitu, interiacentem matrem, & specum Domini discurrebat, ne tanto contubernio priuaretur, ne illa absente viueret, sed eodem feretro portaretur? Quid plura? Sentiebat prudentissima fœminarum adesse mortem, & quasi ad suos pergeret, alienosque desereret, istos versiculos susurrabat: *Domine dilexi decorem domus tuæ, &c. Et quàm dilecta tabernacula tua domine, &c.* Cumque interrogaretur à me, cur taceret, cur respondere nollet, inclamanti, an aliquid doleret, Græco sermone respondit, nil se habere molestiæ, sed omnia tranquilla, & quieta, respicere. Post hæc obmutuit, & clausis oculis quasi iam humana despiceret, vsque ad expirationem animæ, eosdem versiculos repetebat, digitumque ad os tenens, *signum Crucis* in labijs pingebat, animamque erumpere gestiens, ipsum stridorem, quo mortalium vita finitur, in laudes domini conuertebat. Aderant Hierosolymorum, & aliarum ciuitatum episcopi, ac sacerdotum, & leuitarum, monachorumque, & virginum innumerabilis multitudo, nec vlulatus, nec planctus, vt inter homines sæculi fieri solet, sed psalmorum diuersis linguis examina concrepabant: translataque episcoporum manibus, & ceruicem feretro subijcientibus, cum alij pontifices lampades, cereosque præferrent, alij choros psallentium ducerent, in medio ecclesiæ in spelunca Saluatoris est posita. Nihil pallor mutarat in facie, sed ita dignitas quædam, & grauitas ora compleuerat, vt eam putares non mortuam, sed dormientem.

Eustochij in matrem pietas.

Psal. 25. Psal. 83.

In supremo Spiritu Crucis signum sibi imprimit.

Funeralia eius solemnissima.

Sigebertus in Chronicis. Eo tempore Ioannes Chrysostomus Eudoxiam vxorem Arcadij Imperatoris, sacerdotumque multos infestos habens, episcopatu pellitur, & exsiliatur: sed populo pro hoc tumultuante, reuocatur. Secundo exsiliatur, sed terræmotu regiam vrbem grauiter concutiente, à ciuibus reuocatur,

De trino exilio Ioannis Chrysostomi, & morte eiusdem.

Cap. LI.

Lege Tripartitā lib. 10. c. 12. & 13.

CVm reuersurus esset Epiphanius ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Ioanni: Spero, quia non morieris episcopus. At iste remandauit ei: Spero te ad tuam patriam non rediturum; vtrumque sic contigit. Nam Epiphanius in naue defunctus est: & Ioannes post paululum depositus est.

Facto autem concilio apud Chalcedonem, instigantibus maximè Theophilo, & Seueriano, & Cyrino Chalcedonensi, qui Ioanni detrahebant, vocantes eum impium, & superbum. Maruthas episcopus Mesopotamiæ inuitus calcauit Cyrini pedē, ex quo dolore frequenter, crus eius abscisum est, propter putredinem, quæ per totum corpus eius serpebat, & post paululum est defunctus. Conuenientes autem episcopi in suburbio Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, iusserunt venire Ioannem satisfacturum de eis quibus accusabatur. Ioannes autem conuocantes velut inimicos refutans, vniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nil morati quater eum vocauerunt. Qui nolens occurrere depositus est: populus autem non sinebat eum trahi ab ecclesia, sed principis iussio imminebat. Et Ioannes, ignorante populo, se tradidit exilio. Orta autem seditione propter eum, mota Augusta, rogauit Imperatorem, vt reuerteretur. Qui coactus reuerti, coactus est à populo in episcopali sede residere: & ibi facere sermonem, quod initium fuit alterius eiusdem depositionis. Ioanne igitur secundo in exilium eunte, terræmotus concussit ciuitatem. Legati ergo post illum missi sunt primi, secundi, & tertij, tandem Bosphorus nauibus est opertus, omnis enim populus occurrit, cereos, & lampades accendens pro reuersione pastoris.

Lege hic Socratem lib. 6. cap. 14.

Interea Theophilus aduenit in Hierapolim, vbi populus Nilammonem monachum in episcopum elegerat. Cui suadente Theophilo, vt episcopatum susciperet, cras, inquit, fiet Domini voluntas. In crastino, orante ipso, & Theophilo, quia dixerat oremus prius: orando mortuus est. Amatores autem Ioannis Ioannitæ appellati sunt. Cum secundo autem exsiliaretur Ioannes, quidam Ioannitarum ea die ecclesiam incendunt vigesimo die Ianuarij: Flans autem ventus etiam basilicam senatus comprehendit. Ioannes autem missus est in Cucuson paruulam Armeniæ ciuitatem, inde rursus ad Pityuntem. Idem quoque tertio exsiliatus est. Et dum duceretur exilio, cognouit per visionem diem in qua moriturus erat, reuelante sibi Basilico martyre in Comanis, vbi dolore capitis, & ardore solis vitam languore finiuit, 14. die Septembris.

Ioannitæ vocati qui erant à parte Ioannis Chrysostomi.

Innocentius autem Papa, & occidentales episcopi, ab orientalium communione se suspenderunt pro Ioannis præiudicio: nec prius eis communicauerunt, donec nomen eius inter prædecessores episcopos poneretur.

Chrysostomus moritur.

Socrates lib. 6. cap. 17. Post paucum tempus grando vehemens apud Constantinopolim, & eius suburbana cecidit, 30. die Septembris. Quarta die autem post grandinem defuncta est Augusta.

Sozomenus lib. 8. cap. 16. & 27. Tunc etiam Cyrinus Chalcedonensis episcopus, Ioannis derogator, secto pede defunctus est. Arsacius etiam frater Nectarij Ioannis successor, post paucum tempus defunctus est, cui nemo de Ioannis parte communicabat. Post quem ordinatus est Atticus, genere Armenius, habitu monachus, naturali sapientia decoratus: quo tempore Hunni transeuntes Histrum, Thraciam deuastabant.

Theodoretus. Populus autem cum cereis, & lampadibus Bosphorum nauigauit, indeq; reliquias sancti Ioan. Chrysost. in regiam tulit ciuitatem, Theodosio iuniore ei multum supplicante, vt patri, & matri, remitteret iniurias.

ANNOTATIO.

Theodosius iunior Imperator multa hic agit, quæ hæretici tanquam superstitiosa repudiant. Nam imprimis reliquias S. Ioannis adorat: vide Niceph. lib. 14. cap. 44. Deinde pro parentibus suis veniam à S. Chrysostomo precatur: vnde prospicere licet viuos tunc homines ad Deum sanctosque pro mortuis vota fundere consueuisse. Tertio refert Theodoretus histori. Trip. lib. 10. cap 26. Corpus D. Ioannis cum cereis & lampadibus per vndas Bosphori collucentibus à populis illuc concurrentibus fuisse susceptum. Vnde etiam perspicitur solitos esse Christianos sanctorum corpora cum cereis fascibusque ardentibus in pompis celebribus honorifice comitari.

De quibusdam incidentibus, & obitu Imperatoris Arcadij.

Cap. LII.

SIgebertus in Chronicis. Eo tempore, Ragadasus Scytha cum 200. millibus Gothorum à Scythia veniens, Italiam inuadit. Ex hoc murmur blasphemantium infremuit in Christum, & Christianitatis tempora culpantes, fœlicitatem gentium attollunt. Inter quos præcipuè Symmachus orator furebat, qui etiam scriptis epistolis suis agebat de Idololatria, & de repetenda ara victoriæ. Quorum latrantium ora, iniecto eis osse veritatis, obstruxerunt Augustinus lib. de ciuitate Dei, & Orosius historia sua. Prudentius quoque Poëta luculento metrici operis libello, blasphemias Symmachi refellit.

Symmachus gentilitiæ superstitionis fotor.

Arcadius Imperator ossa Samuelis Prophetæ à Iudæa Constantinopolim transtulit, tam hilariter occurrentibus populis, ac si eum viuentem cernerent.

Augustinus apud Hippone Aphricæ, & Hieronymus apud Bethleem Iudæ per epistolas inter se, vsque ad simultatem disceptant, de quibusdam scripturæ capitu-

Epistolæ inter Aug. & Hieronym.

lis, maximè de eo, quod dicit Paulus, se Petro in faciem restitisse, quia reprehensibilis erat: De quo Hieronymus scripserat, quia Paulus Petrum non reuera, sed simulatè reprehendit: Augustinus contradicebat, quòd eum reuera, non simulate reprehenderit.

Iram Dei, pro morte Ioannis, nimia grandinis tempestas Constantinopoli incumbens, & mors Eudoxiæ Augustæ subsecuta, intentat.

Arcadius moritur anno, Christi 410. Anno Imperij sui 13. Arcadius Imperator Orientalis, timens filio suo octenni puero Theodosio, eique tutorem Sdigerdem Persarum Regem testamento designans, obijt. Sdigerdis tutelam pueri benigne suscipiens, pacem firmissimam cum Romanis fecit, mediante Marutha Mesopotamiæ episcopo. Is Maruthas, & apud Persas, & apud Romanos, omnimodis clarissimus habebatur.

Vticæ terra diebus septem mugitum dedit.

Stilico regnum Honorij affectans filio suo Eucherio: Reipublicæ perniciosus efficitur, barbaras gentes ipse alias regno immittens, alias consensu suo fouens. Vnde modo solito grauiùs earum, & maximè Vuandalorum rabies per Gallias exarsit.

De libris Augustini.

Cap. LIII.

Arcadij, & Honorij temporibus Augustinus in Ecclesia philosophatus est, cuius librorum, tractatuum, & epistolarum numerus, plusquam ad mille triginta extenditur, multis numero non comprehensis.

Gennadius in libro de illustribus viris. Augustinus Afer Hipponensis oppidi episcopus, vir eruditione diuina, & humana orbi clarus, fide integer, vita purus; scripsit quanta nec inueniri possunt. Quis ergo glorietur omnia se illius habere, aut quis tanto studio legat, quanto ille scripsit.

Edidit etiam senex, quod iuuenis cœperat, de Trinitate libros quindecim, in quibus, vt scriptura ait, introductus in cubiculum regis, & decoratus veste multifaria, Dei sapientia exhibuit ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. *Cant. 1. & 2.*

De Incarnatione quoque Dei, idoneam edidit pietatem.

De Resurrectione quoque mortuorum simili cucurrit sinceritate: licet minus capientibus dubitationem de abortiuis ingesserit.

Hieronymus ad desiderium. Augustinus Episcopus volans per montium cacumina quasi aquila, & ea, quæ in montium radicibus fiunt non considerans, multa cœlorum spacia, terrarumque situs, & aquarum circulum claro sermone pronunciat.

Laus B. Augustini. *Prosper. in libro de vita contemplatiua.* Sanctus Augustinus episcopus acer erat ingenio, suauis eloquio, sæcularis literaturæ peritus, in ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione circumspectus, in expositione fidei nostræ catholicus, in quæstionibus absoluendis acutus, in reuincendis hæreticis circumspectus, & in explanandis scripturis canonicis cautus, quem in libellis meis pro possibilitate mea sum secutus.

Author. Hic itaque (vt in gestis eius legitur) sapientiæ lumen præfulgidum, propugnaculum veritatis, & fidei tutamentum, omnes ecclesiæ Doctores tam ingenio, quàm scientia, vicit incomparabiliter, florens tam virtutum exemplis, quàm affluentia doctrinarum. Etenim tanta scripsit, vt non solum ab aliquo, toto vitæ suæ tempore scribi, sed ne quidem possint lectione percurri. Huius enim librorum, tractatuum, & epistolarum numerus, plusquam ad mille triginta, vt dictum est, extenditur, vt merito illud ei dictum conueniat: *Mentitur, qui te totum legisse fatetur.*

Annotatio.

Hoc sæculum virorum sanctissimorum doctissimorumque copia fœlicissimum fuisse, nec ipsi nostri aduersarij negant. Caluinus enim in epistola ad Sadoletum scripsit sic: si veterem illam ecclesiæ faciem, qualem Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Basilij, Augustini, Cyrilli monumenta exprimunt, & deinde ruinas quæ supersunt, contemplemur, videri sane potest, illam fuisse ecclesiam, qualis sub Dauide & Salomone floruit: hanc vero, qualis sub Ioachim & Sedechia vitiata erat. Hæc Caluinus. Et certe dubitandum non est, quin præcipue nostræ religionis, post Apostolos, lumina hoc sæculum produxerit, ex quibus maximè veræ religionis doctrina confirmari, & falsæ & ementitæ pietatis impostura redargui facile possit; vt diserte docet Stapletonus oratio. prima.

De nominibus librorum eius, qui apud nos reperiuntur.

Cap. LIIII.

Cathalogus librorum D. Augustini. Præter illos itaque libros quos eum adhuc catechumenum scripsisse iam supra diximus, scilicet Soliloquiorum lib. 2. de immortalitate animæ, li. 1. de beata vita, lib. 1. De ordine, lib. 2. De academicis, lib. 3. De disciplinis liberabilibus, lib. 1. scripsit etiam, quæ sequuntur.

De confessionibus suis, lib. 13.

De moribus ecclesiæ, & moribus Manichæorum, libr. 2.

De Trinitate li. 15.

Contra Faustum Manichæum, li. 22.

Enchiridion ad Laurentium, li. 1.

Ad Hieronymum de origine animæ, li. 1.

Ad eundem de verbo Iacobi. *Quicunque totam legem seruauerit, offenderit autem &c.* li. 1.

Ad eundem de hoc, quod Paulus vere reprehendit Petrum, lib. 1.

Ad Ambrosium Presbyterum, de errore Priscillianistarum, lib. 1.

De musica, lib. 6.

De diuinatione dæmonum librum vnum.

De diuersis hæresibus 88. li. 1.

Ad Quod-vult-Deus diaconum, li. 1.

De vera religione, li. 1.

De vita Christiana, lib. 1.

De agone Christiano, li. 1.

De vtilitate credendi, librum vnum.

De octo quæstionibus veteris testamenti, librum vnum.

De gratia noui testamenti, li. 1.

De magistro li. 1.

De cura pro mortuis gerenda, li. 1.

De diuersis consuetudinibus ecclesiæ ad inquisitionem Ianuarij, lib. 2.

Contra Fœlicianum de vnitate Trinitatis, li. 1.

De fide, vel symbolo, lib. 1.

Ad Aurelianum de opere Monachorum, li. 1.

De octo quæstionibus Dulcitij, librum vnum.

Ad Prosperum de opere Monachorum, li. 1.

Ad Prosperum, & Hilarium de prædestinatione, & perseuerantia sanctorum, libros duos.

De mendacio, li. 1.

De altercationibus cum Maximo episcopo Arrianorum, lib. 1.

Contra eundem Maximum, li. 1.

Contra Manichæos, li. 1.

Contra Adimantium Manichæum, li. 1.

Ad Aurelium comitem de nuptijs, & concupiscentia, lib. 1.

Ad eundem contra Iulianum Pelagianistam, li. 1.

De Pastoribus, & ouibus, libros duos.

De baptismo contra Donatistas, libros septem.

Ad Marcellinum de baptismo paruulorum, li. 3.

De vnico baptismo, li. 1.

De spiritu, & litera, librum vnum.

De concupiscentia carnis aduersus spiritum, orationes quatuor.

Contra quinque hostium genera, li. I.
De prædestinatione diuina, lib. I.
De natura boni contra Manichæos, li. I.
De quæstionibus Orosij ad eundem, lib. I.
De fide ad Petrum, librum vnum.
De cathecizandis rudibus, librum vnum.
De præsentia Dei ad Dardanum, lib. I.
De doctrina Christiana, lib. 4.
Speculum, librum vnum.
Contra Donatistas post co[illegible]onem cum eis habitam, lib. I.
De anima, & eius origine, lib. 4.
Contra sermonem Arrianorum, li. I.
Contra quæstiones eorundem librum vnum.
Contra aduersarium legis, & prophetarum, li. 2.
Solutionum diuersarum quæstionum ab hæreticis obiectarum, lib. I.
Contra mendacium, li. I.
Ad Vitalem de gratia Dei, librum vnum.
Ad Casulanum presbyterum de ieiunio Sabbati, librum vnum.
De bono coniugali, lib. I.
De adulterinis coniugijs ad Pollentium libros duos.
De bono viduitatis ad Iulianam, lib. I.
De virginitate lib. I.
De decem chordis psalterij, li. I.
De pœnitentia, li. I.
De patientia, librum vnum.
De libero arbitrio, li. 3.
Contra epistolam Manichæi, quæ dicitur fundamentum, lib. I.
De duabus animabus contra Manichæos, librum vnum.
Contra Iulianum & Pelagianum, lib. 6.
Contra epistolam Parmeniani Donatistæ, li. 3.
Contra literas Petiliani, lib. 3.
Contra Cresconium Grammaticum Donatistam, lib. quatuor,
Ad Simplicianum Mediolani episcopum de diuersis quæstionibus, libros duos.
De continentia, librum vnum.
De quantitate animæ, librum vnum.
De videndo Deo ad Paulinam, librum vnum.
De secundo aduentu Domini ad Esycium episcopum, lib. I.
Ad Volusianum de quibusdam quæstionibus ab eo missis, librum vnum.
Responsionis ad Marcellinum, librum vnum.
Ad Vincentium librum vnum.
Ad Deo-gratias de septem quæstionibus expositis contra paganos.
Ad Bonifacium de correctione Donatistarum, librum vnum.
Ad Macedonium librum vnum.
Ad Dioscorum librum vnum.
Ad Paulinum episcopum librum vnum.
Ad Euodium episcopum librum vnum.
Ad probam religiosam fœminam, librum vnum.
Ad Optatum episcopum, li. I.
Ad Glorium, Eleusium, & cæteros quibus hoc gratum est, librum vnum.
Ad Pascentium comitem Arrianum, librum vnum commonitorum.
Ad Fortunacianum, li. I.
De ciuitate Dei li. 22.
Expositionis symboli contra Iudæos, & paganos, & hæreticos, li. I.
Ad Paulinum, & Eutropium de perfectione iustitiæ, lib. I.
Ad Timachium, & Iacobum de natura, & gratia lib. vnum.
Ad Valentinum, & cum illo monachos de gratia, & libero arbitrio, li. I.
Ad eosdem de correptione, & gratia, li. I.
Ad Sixtum presbyterum contra Pelagianos, li. I.
De Incarnatione Christi libros duos.
De fide, & operibus li. I.
De disciplina Christiana li. I.
De Symbolo tractatus quatuor.
De tempore barbarico, li. I.
De 83. quæstionibus librum vnum.
De Genesi contra Manichæos li. vnum.
Super Genesim ad literam li. 12.
Quæstionum in Heptateuchon li. 7.
Locutionum in Heptateuchon lib. 7.
Annotationum in Iob li. I.
Super psalterium tractatus centum quinquaginta.
Super *Mulierem fortem, quis inueniet?* tractatum vnum.
De sermone Domini in monte li. duos.
De quæstionibus in Matthæo, & Luca, libros duos.
De consonantia Matthæi, & Lucæ in generationibus Domini, tractatum vnum.
Super Euangelium Ioannis tractatus, vel homelias, siue sermones 124.
De verbis Domini, tractatus 65.
De verbis Apostoli tractatus 20.
Super epistolam Pauli ad Romanos, li. I.
Super epistolam ad Galatas li. I.
De verbis Iacobi, *Ante omnia nolite iurare, &c.* tractatum vnum.
Super primam canonicam Ioannis tractatus, vel homelias 10.
Regulam de institutione canonicorum li. I.
Retractionum librorum suorum quorundam, libros duos.
Epistolas paruas ad diuersos 150.
Sermones diuersos 200.

De nominibus cæterorum, quos videre non potui.

Cap. LV.

Scripsit etiam præter hæc quędam alia, quę nusquam vidisse me recolo, scilicet acta contra Fortunatum Manichæum li. I.
De Genesi ad literam librum vnum, quem reliquit imperfectum.
Psalmum contra partem Donati.
Contra epistolam Donati lib. I.
Epistolæ ad Romanos inchoatam expositionem librum vnum.
Contra partem Donati libros duos.
Contra Fœlicem Machæum libros duos.
Contra Secundinum Manichæum li. I.
Contra Hilarium Tribunitium li. I.
Contra id, quod attulit Centurius à Donatistis, librum vnum.
Probatiorum testimoniorum contra Donatistas, librum vnum.
Contra nescio quem Donatistam, lib. I.
Admonitorium Donatistarum de Maximianistis, librum vnum.
Expositionis epistolæ Iacobi, li. I.
De Maximianistis contra Donastitas, li. duos.
Breuiculum collationis cum Donatistis, lib. tres.
Ad Emeritum episcopum Donatistarum post collationem, li. I.
De gestis Pelagij, librum vnum.
Contra Pelagium, & Cœlestinum duos li.
Gestorum cum Emerito Donatista, vnum.
Contra Gaudentium episcopum Donatistarum duos.
Contra epistolas Pelagianorum quatuor.
Horum omnium in lib. retractationum reperiuntur, tantum 26. volumina, quæ continent lib. 232. cæteros enim nondum fecerat, quando istos retractauit.
Inueniuntur autem eius libri cum epistolis, & tractatibus, circiter 300. exceptis sermonibus, quorum non est numerus. Fertur autem scripsisse libellum de anima, & spiritu, qui nunc apud scholasticos præcipuè

habetur, sed mihi non videtur liber ille stylum Augustini sapere, nec inter Augustini libros in armarijs publicis, & antiquis inuenitur. Est autem liber ille procul dubio vtilissimus, & eleganter, diserte, atque compendiosissime compositus, mihique videtur ex Augustini libris diuersis, ad compendium extractus, quod magister Hugo de sancto Victore fecisse fertur. De hoc autem libro multa in nostris operibus, locis congruis inseruntur.

Ex prædictis libris Augustini multa quoque in his, per diuersa loca inserui: hic etiam quorundam ex eis flosculos, præcipueque confessionum eius, supponere volui in hunc modum.

Flores eius de inuocatione, & laude Dei.

Cap. LVI.

Flosculi Augustini desumpti ex libro primo cap. primo Psal. 144. 146. Admiratur diuinã maiestatem accensus cupiditate illam laudibus prosequendi.

MAgnus es Domine, & laudabilis valde, & sapientiæ tuæ non est numerus: laudare te vult homo, aliqua portio creaturæ tuæ, homo circumferens mortalitatem suam, testimonium peccati sui, & testimonium, *quia superbis resistis*, & tamen te laudare vult. Tu excitas, vt lauderis, *quia fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Inuocat te Domine fides mea, quam inspirasti mihi per humanitatem filij tui, per mysterium prædicatoris tui.

Cap. 2. A deo habet homo vt sit & quod Deus in eo, & ipse in Deo.

Quomodo inuocabo Deum meum? Quoniam vtique in meipsum eum inuocabo. Et quis est locus in me, quo venias in me? Itane Deus quicquam in me est, quod capiat te? An potius non essem, nisi essem in te in quo omnia? Etiam sic Domine, quò te inuoco, cum in te sim? Aut vnde venias in me? Quò recedam extra cœlum, & terram, vt inde veniat in me Deus meus, qui dixisti, *cœlum, & terram ego impleo.*

Hier. 23.

Cap. 3. Deus vbiq; totus, & non per partes à creatura capitur,

Capiuntne ergo te cœlum, & terra, quoniam imples ea? An non habes necesse, vt à quoque continearis, qui contines omnia, quoniam quæ imples, continendo imples? Non enim vasa, quæ te plena sunt, stabilem te faciunt, quia & si frangantur, non effunderis: & cum effunderis super nos, non tu iaces, sed erigis nos, non tu dispergeris, sed colligis nos. Sed quo imples omnia te toto imples omnia. An quia non possunt totum te capere omnia, partem tui capiunt & eandem partem simul omnia capiunt? an vbique totus es, & res nulla te totum capit?

Cap. 4.

Quid es ergo Deus meus? Quid rogo, nisi Dominus meus? Summe, optime, potentissime, secretissime, præsentissime, pulcherrime, stabilis, & incomprehensibilis, immutabilis, mutans omnia, nunquam nouus, nunquam vetus, innouans omnia, & in vetustatem perducens superbos, & nesciunt. Semper agens, semper quietus, colligens, & non egens, portans, implens & protegens, creans, & nutriens, & perficiens, quærens cum nihil desit tibi. Amas, nec æstuas, zelas, & securus es, pœnitet te, & non doles, irasceris, & tranquillus es, opera mutans, nec mutans consilium. Recipis, quod inuenis, & nunquam amisisti, nunquam inops, & gaudes lucris, nunquam auarus, & vsuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis cum de te dicit, & væ tacentibus de te, quia loquaces muti sunt.

Deus omnibus donat nihil amittens.

Cap. 5. Orat veniã admissorum & charitatem Dei.

Quis mihi dabit vt venias in cor meum, & inebries illud, & obliuiscar mala mea, & vnum bonum meum amplectar te? Quid mihi es? Miserere vt loquar. Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me, & nisi faciam irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? paruane est ipsa miseria si non amem te? Dic mihi per miserationes tuas Domine Deus meus, quid mihi sis. *Dic animæ meæ, salus tua ego sum*, Angusta est domus animæ meæ, quo venias, oro vt dilatetur abs te, ruinosa est, refice eam, habet quæ offendant oculos tuos, sed quis mundabit eam? *Ab occultis meis munda me domine & ab alienis parce seruo tuo.*

Psal. 34.

Psal. 18.

De confessione peccati infantiæ eius.

Cap. LVII.

NOnne tibi prolocutus sum aduersum delicta mea Deus meus, & tu remisisti impietatem peccati mei? Non iudicio contendam tecum, qui veritas es: nolo enim fallere meipsum, ne mentiatur iniquitas mea sibi. Non ego iudicio contendo tecum, quia *si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?*

Sine me tamen loqui, quoniam ecce misericordia tua est, non homo irrisor meus cui loquor, & tu fortasse irrides me, sed conuersus misereberis mei. Quid est enim, quod volo dicere Deus meus, nisi quia nescio vnde venerim in hanc vitam mortalem, siue mortem vitalem nescio? Exceperunt me consolationes lactis humani, nec mater mea, vel nutrices meæ sibi vbera implebant, sed tu mihi Domine per eas dabas alimentum infantiæ secundùm institutionem tuam, & diuitias vsque ad fundum rerum dispositas. Tu etiam mihi dabas nolle amplius quàm dabas, & nutrientibus me dare mihi velle, quod eis dabas. Dare enim mihi per ordinatum affectum volebant, quo abundabant ex te. Nam bonum erat eis, bonum meum ex eis, quod ex eis non, sed per eas erat. Ex te quippe bona omnia Deus, & ex te salus mihi vniuersa. Quod animaduerti postmodum clamante te mihi per hæc ipsa, quæ tribuis intus, & foris. Nam tunc quidem sugere noram, & acquiescere delectationibus, flere autem offensiones carnis meæ, nihil amplius. Et ecce paulatim sentiebam vbi essem, & voluntates meas volebam ostendere eis, per quos implerentur, & non poteram, quia illæ intus erant, illi autem foris. Itaque iactabam membra & voces, signa similia voluntatibus meis, qualia poteram, & cum mihi non obtemperabant, vel non intellecto, vel ne obesset, indignabar, & me de illis flendo vindicabam. Tales esse infantes didici, & me talem fuisse magis ipsi mihi indicauerunt nescientes, quàm scientes nutritores mei. Vnde autem tale animal, nisi abs te Deus meus? Aut quis erit sui artifex, aut vlla vena trahitur aliunde, qua esse, & viuere currat in nos, prætersquam quod tu facis nos Domine, cui esse, & viuere non aliud atque aliud est, quia summe esse, & summe viuere, idipsum es? Summus etiam es, & non mutaris, neque peragitur in te hodiernus dies, & tamen in te peragitur: quia in te sunt & ista omnia. Non enim haberent vias transeundi, nisi contineres ea. *Et quoniam anni tui non deficient*, an anni tui hodiernus dies? Et quàm multi iam dies nostri, & patrum nostrorum per hodiernum tuum transierunt, & ex illo acceperunt modos, & vtcumq; extiterunt, & adhuc alij trāsibunt, & accipient, & vtcumque existant. *Tu autem idem ipse es*, & omnia crastina atque vltra, omniaque hesterna, & retro, hodie facies, hodie fecisti.

Quod omnia beneficia receperit à Deo, & in ipso conseruetur ab ipso

Infantia Augustini.

Psal. 101.

Cap. 7.

Exaudi Deus. Væ peccatis hominum. Et homo dicit hæc, & misereris eius, quia fecisti eum, & peccatum in eo non fecisti. Quis mecum commemoret peccatum infantiæ meæ, *quia nemo mundus à peccato, nec infans, cuius vnius diei est vita super terram.* Quid ergo tunc peccabam, an quia vberibus inhiabam plorans? Nam si quidem nunc faciam, non quidem vberibus, sed escæ congruenti annis meis ita inhians, deridebor, atque reprehendar iustissime. Tunc ergo reprehendenda faciebam: sed quia reprehendentem intelligere non poteram, nec mos, nec ratio sinebat me reprehendi. Itaque imbecillitas membrorum infantilium innocens est, non animus infantium. Vidi ego, & sum expertus zelantem puerum. Nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aspectu collectaneum suum. *Quod si in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*, vbi quæso te Domine Deus meus, vbi aut quando innocens fui?

Iob 25.

Infantiam quoque peccatis esse obnoxiam.

Psalm. 50.

De Confessione peccati pueritiæ.

CAP. LVIII.

Cap. 8. INfantiæ meæ, succeſſit pueritia, vnde loqui incæpi, & vitæ humanæ procelloſam ſocietatem ingreſſus ſum altius, pendens ex auctoritate parentũ, natuque maiorum hominum.

Cap. 9. Odium literarum & amor luſus in pueris. Deus meus, quas ibi miſerias expertus ſum, & ludificationes, quandoquidem mihi recte viuere puero, id proponebatur, obtemperare monentibus, vt in hoc ſæculo florerem, & excellerem linguoſis artibus ad honorem hominum, & falſas diuitias famulantibus. Inde in ſcholam datus ſum, vt literas diſcerem, in quibus quid vtilitatis eſſet, ignorabam miſer, ſi tamen ſegnis eſſem in diſcendo, vapulabam. Laudabatur enim hoc à maioribus, & multi ante nos, vitam iſtam agentes præſtruxerant ærumnoſas vias, per quas tranſire cogebamur multiplicato labore, & dolore filijs Adam. Peccabamus autem minus ſcribendo, aut legendo, aut cogitando, de literis, quam exigebatur à nobis. Non enim deerat Domine memoria, vel ingenium, quæ nos habere voluiſti pro illa ætate ſatis, ſed ludere delectabat, & in nos ab eis vindicabatur, qui talia vtique agebant. Sed maiorum nugæ negocia vocantur, puerorum autem cum ſint, puniuntur, à maioribus.

Cap. 12. Ad literas cogebatur quo tamen Deus vtebatur bene. Et tamen bene mihi fiebat, & non faciebam ego bene. Non enim diſcerem niſi cogerer. Nemo autem benefacit inuitus, etiamſi bonum eſt, quod facit, nec qui me vrgebant, benefaciebant, ſed bene mihi fiebat abs te Deus meus. Illi enim non intuebantur quo referrem, quod me diſcere cogebant, præterquam ad ſatiandas inſatiabiles cupiditates copioſæ inopiæ, & ignominioſæ gloriæ. Tu vero cui numerati ſunt capilli noſtri, errore omnium, qui mihi inſtabant, vt diſcerem, vtebaris ad vtilitatem meam, meo autem, qui diſcere nolebam, vtebaris ad pœnam meam, quia plecti non eram indignus tantillus puer, tantus peccator. Ita de non bene facientibus benefaciebas mihi, & de peccante meipſo iuſte retribuebas mihi. Iuſſiſti enim, & ſic eſt, vt pœna ſit ſibi omnis animus inordinatus.

Cap. 13. Quibus ſtudijs potiſſimum ſit delectatus. Tenere cogebar Æneæ neſcio cuius errores, oblitus errorum meorum, & plorare Didonem mortuam, quia ſe occidit ob amorem, cum interea meipſum in his à te morientem Deus vita mea, ſiccis oculis ferrem miſerrimus. Quid enim miſerius miſero, non miſerante ſeipſum, & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Æneam, & non flente mortem ſuam, quæ fiebat non amando te? Deus lumen cordis mei, & panis oris intus animæ meæ, & virtus maritans mentem meam, & ſinum cogitationis mentis meæ, non te amabam, & fornicabar abs te, & fornicanti ſonabat vndique euge, euge. Amicitia enim huius mundi fornicatio eſt abs te.

Cap. 16. Væ tibi flumen moris humani, quis reſiſtet tibi? Quamdiu non ſiccaberis? quouſque volues filios Euæ in mare magnum, & formidoloſum, quod vix transeunt, qui lignum conſcinderint? nonne ego in te legi, & tonantem Iouem, & adulterantem? fingebat hæc Homerus, hominibus flagitioſis diuina tribuendo, ne flagitia, flagitia putarentur, & vt quicunque ea feciſſet, non homines perditos, ſed cæleſtes Deos putaretur imitatus.

Cap. 17. Laudes tuæ Domine ſuſpenderunt palmitem cordis mei ad te, vt non raperetur præ inania nugarum turpis præda volatilibus.

Cap. 18. Vultum tuum Domine requiram? nam longe à vultu tuo in affectu tenebroſo receſſeram. Vide, Domine patienter, vt vides, quam diligenter obſeruent homines pacta literarum, & ſyllabarum à prioribus locutoribus accepta, & à te pacta perpetuæ ſalutis accepta negligant, vt ſi quis contra grammaticam diſciplinam ſine aſpiratione hominem dixerit, magis diſpliceat hominibus, quam ſi contra præceptum tuum hominem oderit, cum ipſe ſit homo. Et certe non eſt interior literarum ſcientia, quam ſcripta conſcientia, id ſe alij non facere, quod noluit pati. Quam ſecretus es, habitans in excelſis in ſilentio, Deus magnus ſolus, lege infatigabili ſpargens pœnales cæcitates ſupra illicitas cupiditates.

Dico hæc, & confiteor tibi Deus meus, in quibus laudabar ab eis, quibus placere erat mihi tunc honeſte viuere, non enim videbam voraginem turpitudinis, in quam proiectus eram ab oculis tuis. *Cap. 19.*

Eram tamen, & iam tunc, viuebam, & ſentiebam, meamque incolumitatem, veſtigium ſecretiſſime vnitatis ex qua eram. Hoc autem peccabam, quod non in ipſo, ſed in creaturis eius, me atque cæteras voluptates, ſublimitates, veritates quærebam, atque ita in dolores, confuſiones & errores irruebam. *Cap. 20.*

De confeſſione peccati adoleſcentiæ.

CAP. LIX.

IDem in ſecundo libro cap. 1. Recordari volo tranſactas fœditates meas, non quod eas amem, ſed vt amem te Deus meus. Amore amoris tui hoc facio, recolens vias meas nequiſſimas in amaritudine cogitationis meæ, vt tu dulceſcas mihi, dulcedo non fallax, fœlix, & ſecura, colligens me à diſperſione mea, in qua fruſtratim diſciſſus ſum, dum ab vno te auerſus, in multa euanui. Exarſi enim in adoleſcentia, & ſiluеſcere auſus ſum vmbroſis amoribus, & computrui coram oculis tuis, mihi placens, & placere cupiens oculis hominum. *Adoleſcentia ætatem & vitia ingreditur.*

Et quid erat, quod me delectabat, niſi, amare, & amari? Sed non tenebatur modus ab animo, vſque ad animum, quatenus eſt luminoſus limes amicitiæ, ſed exalitabantur nebulæ de limoſa concupiſcentia carnis, & ſcatebra pubertatis, & obnubilabant cor meum, vt non diſcerneretur ſerenitas dilectionis à caligine libidinis, ſed vtrunque in confuſo æſtuabat. *Cap. 2. Accuſat adoleſcentiam in ardore libidinoſo conſumptam.*

Inualuerat ſuper me ira tua, & neſciebam iamque longius à te, & ſinebas, iactabar, & effundebar, ac diffluebam. O tardum gaudium meum, tacebas tunc, & ego ibam longe à te. Porro ibam in plura ſterilia ſeminа dolorum, ſuperba deiectione, & inquieta laſſitudine. Quis mihi modularetur ærumnam meam, & nouiſſimarum rerum fugaces pulchritudines in vſum verteret, & vſque ad coniugale littus exæſtuarent fluctus carnis meæ. Fœlicior abſciſus propter regnum cœlorum, expectarem amplexus tuos: ſed efferbui miſer ſequens impetum fluxus mei relicto te, & exceſſi omnia legitima mea, nec euaſi flagella tua. Quis enim hic mortalium? Nam tu ſemper aderas miſericorditer ſæuiens, & amariſſimus aſpergens offenſionibus omnes illicitas iocunditates meas, vt ita quærerem ſine offenſione iucundari, & vbi hoc poſſem non inuenirem quicquam, præter te Domine, *qui fingis laborem in præcepto,* percutis, vt ſanes, occidis nos ne moriamur abs te. *Pſal. 93.*

Cap. 3. De peregrinatione ſtudiorum cauſa & parentis propoſito. Monuit autem me mater mea, cum ingenti ſollicitudine ne fornicarer, qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubeſcerem. Illi autem tui erant, & neſciebam, & in illa contemnebaris à me filio eius. Sed præceps ibam tanta cæcitate, vt inter coetaneos meos puderet me minoris dedecoris, quando audiebam eos iactantes flagitia ſua & tantomagis glorіantes, quanto magis turpes eſſent, & libebat facere non ſolum libidinem facti, ſed etiam laudis. Quid dignum eſt vituperatione niſi vitium: ego ne vituperarer vitioſior fiebam. Et vbi non ſuperat, quo admiſſo æquarer perditis fingebã me feciſſe, quod non feceram, ne eo viderer abiectior, quo eram innocentior. Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babyloniæ, & volutabar in cœno eius, tanquam in cinamomis, & vnguentis precioſis & in vmbilico eius, quo

tenacius inhærerem, calcabat me inimicus inuisibilis, & seducebat me, quia ego seductilis eram. Relaxabantur etiam mihi ad ludendum habenæ, vltra temperamentum seueritatis in dissolutionem affectionum variarum, & in omnibus erat caligo intercludens mihi Deus meus serenitatem veritatis tuæ, *& prodibat quasi ex adipe iniquitas mea.*

Psal. 72.

De furto eius in pyris commisso.

Cap. LX.

Cap. 4. Furtum Diui Augustini.

FVrtum punit lex tua domine, & lex scripta in cordes hominis, quam nec ipsa delet iniquitas, quis enim fur æquo animo furem patitur? Et ego furtum feci nulla compulsus egestate, nec penuria, sed fastidio iustitiæ, & sagina iniquitatis. Nam id furatus sum, quod mihi abundabat, & multo melius. Amaui defectum meum, non illud ad quod deficiebam. Turpis anima desiliens à firmamento tuo in exterminium, non de decore aliquid, sed dedecus appetens.

Cap. 6. Omnia quæ specie boni nos ad vitia inuitant, in solo Deo esse vera & perfecta.

Ista enim poma, quæ furatus sum, decerpta proieci, epulatus inde solam iniquitatem. Nam & si quid eorum in os meum intrauit condimentum mihi facinus fuit, erat enim mihi meliorum copia, illa autem decerpsi vt furarer. Nunc igitur Domine Deus quæro, quid me in furto isto delectauerit, & ecce species nulla est, non saltem, vt est quædam defectiua species, & vmbratica vitijs fallentibus, nam & superbia celsitudinem imitatur, cum tu sis super omnia Deus excelsus, & blanditiæ amari volunt, cum nihil sit tua charitate blandius. Ignauia quietem appetit, & quæ quies certa præter dominum? Luxuria satietatem, & tu es plenitudo, & indeficiens copia incorruptibilis suauitatis. Auaritia multa possidet, & tu possides omnia. Inuidia de excellentia litigat, te autem quid excellentius? Ira vindictam quærit, te autem iustius quis vindicat? Tristitia rebus amissis contabescit, quia ita nollet sibi, sicut tibi nihil potest auferri. Ita fornicatur anima cum auertitur abs te, & quærit extra te ea quæ pura & liquida non inuenit, nisi cum redierit ad te. Peruersæ te imitantur omnes, qui longe se faciunt à te, & extollunt se aduersum te, sed etiam sic te imitando iudicant te creatorem esse omnis naturæ, & ideo non esse quo omnino recedatur à te. Quid ergo in illo furto dilexi, & in quo Deum meum peruersè imitatus sum? An libuit facere contra legem, saltem fallacia, quia potentatu non poteram, vt in creatam libertatem captiuus imitarer faciendo impune, quod non liceret tenebrosa omnipotentiæ similitudine.

Cap 7. Gratias agit Deo pro remissione peccatorũ quodque à multis seruatus sit.

Ecce est iste seruus fugiens Dominum suum, & consecutus vmbram. O putredo! O monstrum vitæ, & mortis profunditas? Potuit ne libere quod non licebat, non ob aliud nisi quia non licebat? Gratiæ tuæ domine, & misericordiæ tuæ deputo, quia peccata mea tanquam glacies soluisti, gratiæ tuæ deputo etiam quæcunque mala non feci. Quid enim facere non potui? Non ergo me derideat, qui ab illo medico ægrum sanari, à quo [cui] præstitum est vt non ægrotaret, vel potius vt minus ægrotaret.

Cap. 8.

Quis est autem, qui doceat me, nisi qui illuminat cor meum, & discernit vmbras eius? quia in illis pomis mihi voluptas non erat, erat in ipso facinore, quod faciebat consortium simul peccantium, nam confricatio consciorum animorum accendebat pruritum cupiditatis meæ.

Cap. 9. Contagiosa res Sodales mali.

Et quid erat ille affectus animi? risus erat, quasi titillato corde, quod eos fallebemus, qui hæc à nobis fieri non putabant, & vehementer nolebant. Nemo autem solus facile ridet, nisi cum aliquid nimis ridiculum sensibus occurrit animo, ego igitur solus id omnino non facerem. O nimis inimica amicitia, seductio mentis inuestigabilis, ex ludo, & ioco nocendi auiditas, nulla lucri, nulla vlciscendi libidine, sed cum dicitur eamus, & faciamus, pudet non esse impudentem.

Cap. 10. In Deo omne bonum.

Quis aperiet hanc tortuosissimam, & implicatissimam nodositatẽ, quæ fæda est, nolo eam videre, te volo iustitia pulchra, & decora honestis luminibus, & insatiabili satietate. Quies est apud te valde, & vita imperturbabilis. Qui intrat in te, intrat in gaudium Domini sui, & non timebit, & habebit se optime in optimo. Defluxi ego à te, & erraui deuius à stabilitate tua, & factus sum mihi regio egestatis. *Matth. 25.*

De amoribus eius illicitis.

Cap. LXI.

Amore quẽ venabatur capitur.

IDem in lib. 3. cap. 1. Veni Carthaginem, & circumstrepebat me vndique sartago flagitiosorum amorum. Oderam securitatem, & viam sine muscipulis, quoniam fames erat mihi intus ab interiore cibo, teipso Deus meus, & ea fame non esuriebam, sed eram sine desiderio alimentorum incorruptibiliũ, non quia plenus eis erã, sed quo inanior, eo fastidiosior, & ideo non bene valebat anima mea, sed vlcerosa proijciebat se foras miserabiliter scalpi auida contactu sensibilium. Amare, & amari dulce mihi erat, magis si amantis corpore fruerer. Venam igitur amicitiæ coinquinabam sordibus concupiscentiæ, candoremque eius obnubilabam tartaro libidinis. Deus meus quanto mihi felle suauitatem illam, & quam bonus aspersisti, rapiebant me spectacula theatrica.

Cap. 2. Spectacula tragica.

Quid est autem quod ibi homo vult dolere, cum spectat luctuosa, & tragica, quæ tamen ipse pati nollet, & tamen pati vult, ex eis dolorẽ spectator, & ipse dolor voluptas eius est. Quid est nisi miserabilis insania? Quamquam cum ipse patitur, miseria, cum alijs compatitur, misericordia dici solet. Sed qualis tandem misericordia in rebus fictis, & scenicis? Non enim ad subueniendum prouocatur auditor, sed tantum ad dolendum inuitatur. Et si calamitates illę sic agantur, vt qui videt non doleat, abscedit inde fastidiens, & reprehendens, si autem doleat manet intentus, & gaudens, lachrymæ ergo amantur, & dolores? Certe omnis homo gaudere, & amare vult, an cum miserum neminem esse libeat, libet tamen esse misericordem? Quod quia non sine dolore est, hac vna causa amantur dolores. Et hoc de illa vena amicitiæ est. Sed quo vadit, quo fluit? vt quid decurrit in torrentem picis ebulientis in æstus immanes tetrarum libidinum in quos ipsa mutatur, & vertitur per nutum proprium de cælesti serenitate detorta, & deiecta? Repudietur ergo misericordia? Nequaquam. Ergo amentur dolores aliquando. Sed caue immunditiam anima mea sub tutore Deo meo. Neque enim nunc non misereor, sed tunc in theatris congaudebam amantibus, cum sese fruebantur per flagitia, quamuis imaginariè gererentur hæc in ludo spectaculi. Cum autem sese amittebant, quasi misericors contristabar, & vtrunque delectabat tamen. Nunc vero magis misereor gaudentem in flagitio, quam velut dura perpessum detrimenta perniciosæ voluptatis, & amissione miseræ fælicitatis. Hæc certe verior est misericordia, sed non ea delectatur cor. Nam, etsi approbatur officio charitatis, qui dolet miserum, mallet tamen vtique non esse quod doleret, qui germanitus misericors est. Nonnullus itaque dolor approbandus est, nullus amandus. Hoc enim tu Domine Deus, qui amas animas, longe alteque purius quam nos, & incorruptibilius misereris, quo nullo dolore sauciaris. Et ad hæc quis idoneus.

De studijs eius, & errore Manichæorum.

Cap. LXII.

VIsitato iam ordine discendi, perueneram in quendam librum cuiusdam Ciceronis de exhortatione

ad

Hortentius Ciceronis excitauit illum ad amorem Philosophiæ.

ad Philosophiam, qui mutauit affectum meum, & ad teipsum Domine mutauit preces meas, viluit mihi repente omnis vana spes, & sapientiæ immortalitatē concupiscebam æstu cordis incredibili, & surgere iam cœperam, vt ad te redirem. In eo libro manifestatur illa Apostoli admonitio: *Videte ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem seductionem, &c.* Sed tunc Deus lumen cordis mei, nondum mihi Apostolica ista nota erant, hoc tamen solo in illa exhortatione delectabar quod non illam, aut illam sectam, sed ipsam, quæcunque esset, sapientiam, vt diligerem, & quærerem, & tenerem fortiter, excitabar sermone illo, & accendebar, & ardebam. Et hoc solum me in tanta flagrantia refringebat, quod non erat ibi nomen Christi, quod in ipso lacte matris, tenerum cor meum pie biberat, & alte retinebat. Et quicquid sine hoc nomine fuisset, quamuis literatum, & expolitum, & veridicum, non me totum rapiebat.

Colos. 2. Cap. 5.

Cap. 5. Fastidit sacras literas propter simplicitatem styli.

Itaque institui in scripturas sanctas animum intendere, & ecce video rem non detectam superbis, nec nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysterijs, & non eram ego talis, vt in eam intrare possem, & ad eius gressus inclinare ceruicem, sed visa est mihi indigna, quam Tullianæ compararem dignitati. Tumor enim meus refugiebat modum eius, & acies mea non penetrabat interiora eius. Veruntamen illa erat, quæ cresceret cum paruulis, sed ego fastu turgidus mihi grandis esse videbar.

Cap. 6. A Manichæis quomodo captus.

Itaque incidi in homines superbe delirantes, carnales, & loquaces, qui dicebant, veritas nusquam erat in eis. Væ væ quibus gradibus deductus sum in profunda inferi? laborans, & æstuans inopia veri, cum te Deus meus non secundum intellectum mentis, quo me beluis præstare voluisti, sed secundum carnis sensum quærerem: Tu autem eras interior intimo meo, & superior summo meo, summè bone, pulchritudo pulchrorum omnium. Offendi in illam mulierem, audacem, inopem prudentiæ, ænigma Salomonis, quæ me seduxit, quia inuenit me foras habitantem in oculo carnis meæ, & talia ruminantem apud me, qualia per illam vorassem.

Cap. 7. Doctrina Manichæorum absurda.

Nesciebam enim aliud vere quod est, & quasi acutule mouebar, vt suffragarer stultis deceptoribus, cum à me quærerent vnde malum, & vtrum forma corporea Deus finiretur, & haberet capillos, & vngues. Quibus rebus ignarus perturbabar, & à veritate recedens, in eam mihi ire videbar, quia malum non noueram nihil esse, nisi priuationem boni vsque ad quod omnino non est. Quod vnde nossem cuius videre, vsque ad corpus erat oculis, & animo vsque ad phantasma. Et non noueram spiritum esse Deum, neque quid in nobis esse, secundum quod similes essemus Deo. Neque noueram iustitiam interiorem veram, non ex consuetudine iudicantem, sed ex lege iustissima Dei omnipotentis, qua formarentur mores regionum, & dierum, pro regionibus, & diebus cum ipsa vbique ac semper esset, non alibi alia, nec alias aliter, secundum quam iusti essent Abraham, Isaac, & Iacob, Moyses, & Dauid, & illi omnes laudati ore Dei, sed eos ab imperitis iudicari iniquos, iudicantibus ex humano die.

1. Cor. 4.

Excusatio Patriarcharum contra blasphemiam eorum.

Cap. LXIII.

Leges pro ratione temporum mutandas esse, etiā ipsi legum libri declarāt.

QVidam indignantur cum audierint illo sæculo licuisse iustis aliquid, quod isto sæculo non liceat iustis, & quia illis aliud præcepit Deus, istis aliud pro temporalibus causis, cum eidem iustitiæ vtrique seruierint, cum in vno homine, & in vno die, & in vnis ædibus videant aliud alij membro congruere, & aliud iamdudum licuisse, & post horam non licere, quiddam in illo angulo permitti, aut iuberi, quod in isto iuste vetetur, & vindicetur. Nunquid iustitia varia est, & mutabilis? sed tempora, quibus præsidet, non pariter eunt, tempora enim sunt. Homines autem, quorum vita breuis est super terram, quia sensu non valent causas contexere sæculorum priorum, aliarumque gentium quas experti non sunt, cum his quas experti sunt. In vno autem corpore, vel die, vel domo, facile possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus personisve congruat, in illis offenduntur, his seruiunt. Hæc ego tunc nesciebam, & non aduertebam, & feriebant vndique oculos meos, & non videbam.

Mala omnia fiunt cum tu derelinqueris fons vitæ, qui es vnus, & verus rector, & creator vniuersitatis, & priuata superbia diligitur in parte vnum falsum. Itaque pietate humili reditur in te, & purgas nos à mala consuetudine, & propitius es peccatis confitentium, si iam non erigamus aduersum te cornua falsæ libertatis, auaritia plus habendi, & damno totum amittendi, amplius amando proprium nostrum, quam te bonum omnium. *Cap. 8.*

De carnali eius dolore super amico defuncto.

Cap. LXIIII.

IDem in lib. 4. cap. 1. Sine me Domine, & da mihi circumire memoria præsenti præteritos circumitus erroris mei, & immolare tibi hostiam iubilationis. Quid enim ego sum mihi sine te, nisi dux in præceps? aut quid sum cum mihi bene est, nisi sugens lac tuum, aut fruens te cibo, qui non corrumpitur. Irrideant nos fortes, & potentes, nos autem infirmi, & inopes confiteamur tibi.

Comparaueram amicum societate studiorum nimis charum, sed nondum sic erat amicus, sicut est vera amicitia, quia non est vera, nisi cum tu eam agglutinas, charitate diffusa in cordibus. Sed tamen dulcis erat nimis cocta feruore parilium studiorum. Et ecce tu imminens dorso fugitiuorum tuorum, Deus vltionum & fons misericordiarum simul qui conuertis nos ad te miris modis, abstulisti hominem de hac vita. Quo dolore contenebratum est cor meum. Quicquid cum illo communicaueram, sine illo in cruciatū mihi vertebatur, solus fletus dulcis erat mihi, & successerat amico meo in delicijs animi mei. *Cap. 4.* *Psal. 93.*

Vbi autem inde auferebatur anima mea, onerabat me grandis sarcina miseriæ, quæ ad te domine leuanda erat, & curanda. Sciebā, sed nec volebam, nec valebam: Mihi autem, quia infelix locus ego remanseram, vbi nec esse possem, nec inde recedere. *Cap. 7.*

Miser eram, & miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium, & dilaniatur cum eas amittit, & tunc sentit miseriam qua miser est, & antequam eas amittat. *Cap. 8.*

Porro tempora de die in diem inferebant alias species, & alias memorias, & paulatim resarcinabant me pristinis generibus delectationum, quibus cedebat ille dolor meus. Succedebant autem non quidem dolores alij, causæ tamen aliorum dolorum. Nam vnde me facillime ille dolor penetrauerat intime, nisi quia fuderam in arenam cor meum, diligendo moriturum quasi non moriturum. Maxime autem me recreabant aliorum amicorum solatia, cum quibus amabam, quod non pro te amabam. Et hoc erat ingens fabula, & longum mendacium, cuius adulterina confricatione corrumpebatur mens mea pruriens auribus. Alia quoque erant, quæ in eis amplius animum capiebant, colloqui, corridere vicissim, beneuole obsequi, simul legere. His itaque huiusmodi signis à corde amantium, & redamantium procedentibus per os, per linguam, per oculos, & mille motus gratissimos quasi fomitibus conflare animos, & ex pluribus vnum facere. *Cap. 8.* *Tempus dolori medetur.*

Hoc est, quod diligitur in amicis, ita vt rea sibi fit humana

Humana amicitia cū diuina comparatio. mana conscientia, si amantem non remeauerit, nihil quærens ex eius corpore præter indicia beneuolentiæ, hinc ille luctus si quis moriatur, & ex amissa vita morientium mors viuentium. Beatus, qui amat te, & amicum in te, & inimicum propter te. Nullum enim charum solus amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui non amittitur. Et quis est iste, nisi qui fecit cœlum, & terram, & implet ea, & implendo fecit ea. Te nemo amittit, nisi qui dimittit, quo it, quo fugit, nisi à te placido, ad te iratum. Nam vbi te inuenit, non inuenit legem tuam in pæna sua, lex tua veritas est, & veritas tu.

Psal. 118. *Cap. 10.* *Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus*, nam quaqua versum se vertit anima hominis, ad dolores figitur, præterquam in te, tam etsi figitur in pulchris extra te, & extra se, quæ tamen nulla essent, nisi ex te.

Exhortatio animarum, vt amore sensibilium recedant ad Deum.

Cap. LXV.

LAudet te Deus anima mea ex illis, sed non in eis figatur glutino amoris per sensus corporis.

Cap. 11. Ecce enim ista decedunt vt alia succedant, & omnibus suis partibus constet infirma vniuersitas, verbum autem Dei nusquam discedit. Ibi fige mansionem tuam ô anima mea, saltem fatigata fallacijs veritati commenda, quicquid tibi est à veritate, & non perdes aliquid, & putrida tua reflorescent, & fluxa tua constringentur ad te, & stabunt tecum ad semper stantem, & permanentem Deum. Vt quid peruersa sequeris carnem tuam? ipsa te sequatur conuersa. Quicquid per illam sentis in parte est, & ignoras totum cuius hæ partes sunt, & tamen te delectat. Sed si ad totum comprehendēdum esset idoneus sensus carnis tuæ, ac non etiam ipse in parte vniuersi accepisset pro pæna sua iustum modum, velles vt transiret quicquid existit in præsenti, vt magis tibi placerent omnia. Nam, & quod dicitur, per eundem sensum carnis audis, & non vis vtique stare syllabas, sed transuolare vt aliæ veniant, & totum audias. Ita semper omnia quibus vnum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plus delectant omnia, quam singula si possint sentiri omnia. Sed longe his melior est Deus, qui fecit omnia, ipse est Deus noster & non decedit, quia nec succeditur ei. Si placet corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem, ne in his quæ tibi placent tu ei displiceas.

Omnia creata sunt in se mutabilia, in Deo stabilia.

Cap. 12. *Amor non improbatur, modo in his quæ placent amemus Deum.* Si placent animæ in Deo amentur, quia & ipsæ mutabiles sunt, & in ipso stabiliuntur fixæ, alioquin irent, & perirent. In illo ergo amentur, & rape ad eum tecum quas potes, & dic eis: Hunc amemus, ipse fecit hæc, & non est longe, non enim fecit, & abijt, sed ex illo, in illo sunt. Ecce ibi est, vbi sapit veritas. Intimus cordi est, & cor errauit ab eo. Redite præuaricatores ad cor, inhærete ei, qui fecit vos. State cum eo, & stabitis, requiescite in eo, & quieti eritis. Quo itis in aspera, quo itis? Non est requies vbi eam quæritis, beatam vitam quæritis in regione mortis. Et quomodo est vita beata, vbi nec vita? Sed descendit huc ipsa vita nostra, & tulit mortem nostram, & occidit eam, & tonuit clamans, vt redeamus ad Deum, & discessit ab oculis vt redeamus ad cor, & inueniamus eum. Illic enim abscessit, vnde nunquam recessit, quia illuc enim abscessit, quia Mundus per eum factus est, & in hoc Mundo erat, & venit in hunc Mundum peccatores saluos facere, cui confitetur anima mea, & sanat eam, quia peccauit illi. *Filij hominum vsquequo graui corde.* Nunquid, & post descensum vitæ non vultis ascendere, & viuere? Sed quo ascenderis, quando in alto estis, & posuistis in cœlo os vestrum? Descendite vt ascendatis, & ad Deum ascendatis: cecidistis enim ascendendo contra eum. Dic eis ista vt plorent in conualle plorationis, & sic eos tecum rape

Psal. 4.

ad Deum, quia de spiritu eius hæc dicis, si dicis ardens igne charitatis.

De vano amore laudis, & scientiæ sæcularis.

Cap. LXVI.

SCripsi libros de pulchro, & apto, puto duos aut tres, tu scis Deus. *Cap. 13.*

Quid autem monit me Domine vt ad Icherium Romanæ vrbis oratorem scriberem illos libros, quem non noueram facie, sed amaueram ex doctrinæ fama, quæ illi clara fuit. Laudatur homo, & amatur absens. Vtrumnam ab ore laudantis intrat in cor audientis amor ille? Absit, sed ex amante alio accenditur alius. Hinc enim amatur, qui laudatur, dum non fallaci corde laudantis prædicari creditur, id est cum amans eum laudat. Sic enim amabam tunc homines ex hominum iudicio, non enim ex tuo Deus meus, in quo nemo fallitur. Ita eum laudatum amabam, quoniam & me laudari vellem? Non autem ita vellem laudari, & amari sicut histriones, quanquam eos & ipse laudarem, & amarem, sed mallem odio haberi, quam sic amari. Vbi distribuuntur illa pondera variorum amorum in anima vna? Quid est, quod amo in alio, quod rursus nisi odissem non à me detestarer, & repellerem, cum vterque nostrum sit homo. Grande profundum est ipse homo, cuius etiam capillos tu domine numeratos habes, & non minuuntur in te, & tamen capilli eius magis numerabiles, quam affectus eius, & motus cordis eius. Confiteor tibi, quod illum, magis in amore laudantium amaueram, quam in rebus ipsis de quibus laudabatur: quia si vituperando atque spernendo ea ipsa narrassent, non accenderer in eum. Et certe res non aliæ forent, nec homo ipse alius, sed tantummodo alius affectus narrantium. Ecce vbi iacet anima infirma, nondum habens aliquid solidum veritatis. Sicut auræ linguarum flauerint à peccatoribus opinantium, ita vertit, & vertitur, torquetur, & retorquetur & obnubilatur ei lumen, nec cernitur veritas. *Cap. 14.* *Liber de Apto & Pulchro.*

Cap 15. *Corporalibus imaginibus contenebratus non potuit capere Spiritalia.* Et ecce ante nos, ego quidē conabar ad te, & repellebar abs te vt saperem mortem, quia superbis resistis. Eram fortassis annorū 26. quando scripsi volumina illa, voluens apud me corporalia figmenta cordis mei auribus obstrepentia, quas intendebam dulcis veritas in interiorem melodiam tuam, cogitans de pulchro, & apto, & stare cupiens, & audire te, & gaudere propter vocem sponsi, sed non poteram, quia vocibus erroris mei foras rapiebar, & pondere superbiæ meæ in ima deprimebar. Non dabas auditui meo gaudium, aut exultabant ossa mea, quæ humiliata non erant. *Psal. 50.*

Cap. 16. Quid autem mihi profuit, quod annos natus ferme 20. decem categorias Aristotelis legi solus, & intellexi, cum etiam te simplicē, & incommutabilem illis decem prædicamentis sic intelligere conarer, quasi & tu subiectus esses magnitudini aut pulchritudini, vt illa essent in te quasi in subiecto, cum tua magnitudo, & pulchritudo tu ipse sis. Dorsum enim habebam ad lumen.

De confessione laudis, & inquisitione veritatis.

Cap. LXVII.

ITem in lib. 5. cap. primo. Domine Deus meus accipe sacrificium confessionum mearum de manu linguæ meæ, quam formasti, & excitasti, & confiteatur nomini tuo, & sana omnia ossa mea, & dicant: *Domine, quis similis tibi?* Non docet te quid agatur in se, qui tibi confitetur, quia oculum tuum non excludit cor clausum, nec manum tuam repellit duritia. Sed te laudet anima mea, vt amet te, & confiteatur tibi miserationes tuas vt laudet te. Non cessat nec tacet laudes tuas vniuersa creatura tua, nec spiritus omnis per os conuersum ad *Psal. 4.* *Excitatmentū ad Deum laudandum.*

te, nec

te, nec animalia, nec cætera corporalia per os considerantium ea, vt exurgat in te à lassitudine anima nostra innitens his, quæ fecisti, & transiens ad te, qui fecisti hæc mirabiliter.

Cap. 2. Dei præsentiam neminem effugere cum sit vbique. Eant, & fugiant, à te inquieti, & iniqui, & tu vides eos, & distinguis vmbras, sed fugiunt vt non videant te videntem se, atque excæcati in te offendunt, quia non deseris aliquid eorum, quæ fecisti. In te offenderunt iniusti, vt iuste vexarentur, subtrahentes se lenitati tuæ, & offendentes in rectitudinem tuam, & cadentes in asperitatem tuam. Conuertantur ergo, & quærant te, & ecce ibi es in corde eorum confitentium tibi, & proijcientium se in te, & plorantium in sinu tuo post vias suas difficiles, & tu facilis terges lachrymas eorum, vt magis plorent, & gaudeant in fletibus, quia tu domine, qui fecisti, reficis, & consolaris eos. Et vbi eram ego quando te quærebam? Et tu eras ante me. Ego autem, & à me discesseram, nec me inueniebam, quanto minus te.

Cap. 3. Philosophis huius solis defectum futurum præuident, & suum in præsentia non vident. Non enim religiose quærunt vnde habeant ingenium quo ista quærunt.

Cap. 4. Sola Dei cognitio beat. Infælix autem qui ista omnia scit, te autem nescit, beatus autem qui te scit, etiam si ista nesciat. Qui vero & te, & illa nouit, non propter illa beatior, sed propter te beatus est, si cognoscens te sicut Deum glorificet, & diligat. Sic ergo fidelis homo cui totus mundus diuitiarum est, & quasi nihil habens, omnia possidet, inhærendo tibi cui seruiunt omnia, quamuis nec saltem septentrionis gyros nouerit, vtique melior est, quam mensor cœli, & numerator syderum, & pensor elementorum, & negligens tui, *qui omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.* *Sap. 11.*

De ingressu eius ad fidem sacrorum librorum.

Cap. LXVIII.

IDem in lib. 6. cap. 1. *Spes mea à iuuentute mea*, vbi mihi eras, & quo recesseras? An vero non tu feceras me, & discreueras me à quadrupedibus, & volatilibus cœli? Sapientiorem me feceras, & ambulabam per tenebras, & lubricum; & quærebam te foris à me, & non inueniebam Deum cordis mei, & veneram in profundum maris, & diffidebam, & desperabam de inuentione veri.

Cap. 4. Sanari credendo poteram, vt purgatior acies mentis meæ dirigeretur aliquo modo in veritatem tuam incommutabilem. Sed sicut euenire assolet, vt malum medicum expertus, etiam se bono timeat committere, ita erat valitudo animæ meæ, quæ vtique nisi credendo sanari non poterat, & ne falsa crederet, curari recusabat, resistens manibus tuis, qui medicamenta fidei confecisti, & sparsisti super morbos orbis terrarum.

Cap. 5. De sacrorũ librorum auctoritate, & necessario vsu. Deinde tu Domine paulatim manu mitissima pertractans, & componens cor meum, consideranti quam innumerabilia crederem, quę non videram, neque cum gererentur affuissem, sicut tam multa in historia gentium, tam multa amicis, tam multa medicis, & hominibus alijs, quæ nisi crederentur in hac vita omnino nihil ageremus. Postremo, quam inconcusse fixum fide retinerem, de quibus parentibus ortus fuissem, quod scire non possem nisi credidissem. Persuasisti mihi non qui crederent libris tuis, quos tanta fere cunctis gentibus auctoritate fundasti, sed qui non crederent esse culpandos, nec audiendos esse si qui forte mihi dicerent, vnde scis libros illos vnius veri Dei spiritu esse humano generi ministratos? Idipsum enim maxime credendum erat, quoniam nulla pugnacitas calumniosarum quæstionum, per tam multa, quæ legeram, inter se confligentium Philosophorum, extorquere mihi potuit, vt aliquando non crederem te esse quicquid esse posses, quod ego nescirem, aut administrationem rerum humanarum ad te pertinere. Sed id credebam aliquando robustius, aliquando exilius, semper tamen credidi, & esse te, & curam nostri genere, etiamsi ignorabam vel quid sentiendum esset de substantia tua, vel quæ via duceret, aut reduceret ad te. Ideoque cum infirmi essemus ad percipiendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctarum literarum, iam credere cœperam nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi scripturæ per omnes iam terras auctoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & te quæri voluisses. Iam enim absurditatem, quæ me in eis literis solebat offendere, cum multa ex eis probabiliter exposita audissem, ad sacramentorum altitudinem referebam, eoque mihi illa venerabilior, & sacrosancta fide dignior apparebat auctoritas, quo & omnibus esset ad legendum in promptu & secreti sui dignitatem in intellectu profundiore seruaret, verbis apertissimis, & humillimo genere loquendi se cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non sunt leues corde, & vt omnes exciperet populari sinu, & per angusta foramina paucos ad te traijceret, multo tamen plures, quam si nec tanto apice auctoritatis emineret, nec turbas gremio sanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, & aderas mihi, suspirabam, & audiebas me, fluctuabam & gubernabas me, ibam per viam sæculi latam, nec deserebas.

Inhiabam lucris, honoribus, coniugio, & tu irridebas, patiebar in his cupiditatibus maximas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas dulcescere mihi, quod non eras tu. *Cap. 6. De miseria ambitiosorũ.*

Taceat laudes tuas, qui miserationes tuas non considerat, quæ tibi de medullis meis confitentur. *Cap. 7.*

Multę cogitationes erant in corde meo, consilium autem tuum manet in æternum, ex quo consilio nostra derides, & tua præparas. *Cap. 14.*

Sed ô tortuosas vias, væ animæ audaci, quæ sperauit si à te recessisset, aliquid se melius habituram. Versa, & reuersa, in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia, & tu solus requies. Et ecce ades, & constituis nos in via tua, & consolaris nos, & dicis: Currite, ego feram, & ego ibi perducam. *Cap. 16.*

De serenatione mentis ad agnitionem veritatis.

Cap. LXIX.

IDem in lib. 7. cap. 1. Non te cogitabam in figura corporis Deus meus, ex quo audire cœpi aliquid de sapientia, sed semper hoc fugi. Et clamabat cor meum vehementer aduersus omnia phanthasmata mea, & hoc vno ictu conabar abigere circumuolantem turbam immunditiæ ab acie mentis meæ, & vix dimota in ictu oculi, ecce conglobata rursum aderat, & irruebat in aspectum meum, & obnubilabat eum, vt quamuis non formam humani corporis, corporeum tamen aliquid cogitare cogerer, per spacia locorum, siue mundo infusum siue extra mundum per infinita diffusum.

Lumen oculorum meorum non erat mecum, intus enim erat, ego autem foris. Nam tu quidem gaudium verũ mihi, subiecto tibi, subieceras, quæ infra me creasti, & hoc erat temperamentum, & media regio salutis meę, vt tibi seruiens dominarer corpori. Sed cum superbe contra te surgerem, & crassa ceruice contra te currerem, etiam ista infirma supra me facta sunt, & premebant me, & nusquam erat respiramentum. Occurrebant enim mihi vndique aceruatim cernenti, & opponebantur redeunti, quasi diceretur: Quo is indigne ac sordide? Et hæc de vulnere meo creauerat, *quia tu humiliasti sicut vulneratum superbum*, & tumore meo separabar abs te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos. *Cap. 7.* *Iob. 15.* *Psal. 88.*

Sed tu in æternum manens, non in æternum irasceris, sed miseratus es terram, & cinerem, placuitque tibi reformare deformia mea, stimulis internis agitabas me, & residebat tumor meus ex occulta manu medicinæ tuæ, aciesque mentis meæ contenebrata, acri *Cap. 8. Quomodo diuina misericordia subuenerit Augustino.*

collyrio salubrium dolorum meorum de die in diem sanabatur.

Cap. 9. Et primo volens ostendere mihi, quam superbis resistis,& quanta misericordia demonstrasti hominibus, via humilitatis procurasti mihi per quendam hominem immanissimo typo turgidum, quoldam Platonicorum libros, vbi legi *quod in principio erat verbum,&c.* vsque ibi, *& tenebræ eum non comprehenderunt.* Et quia anima hominis quamuis testimonium perhibeat de lumine, non est tamen ipsum lumen, sed verbum Dei, *Deus est lumen verum, quod illuminat omnem hominem* &c vsque ibi, *& Mundus eum non cognouit. Quia autem in propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius*, non ibi legi, *abscondisti enim hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis.*

Ioan. 1.

Qualiter in se reuersus agnoscere capit veritatem.

CAP. LXX.

Cap. 10. ADmonitus redire ad me ipsum intraui in intima mea duce te, & vidi qualicunque oculo animæ meæ supra mentem meam lucem incommutabilem. Qui nouit veritatem, nouit eam,& qui nouit eam, nouit æternitatem, O æterna veritas, & vera charitas, & chara æternitas, ad te suspiro die ac nocte. Et cum te primum cognoui, tu assumpsisti me, vt viderem esse, quod viderem, & nondum me esse qui viderem:& reuerberasti infirmitatem aspectus mei, radians in me vehementer,& contremui amore,& horrore,& inueni me longe esse à te in regione dissimilitudinis, tanquam audirem vocem tuam de excelso: Cibus sum grandium, cresce & manducabis me, nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. *Et cognoui, quoniam pro iniquitate corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Clamasti de longinquo, *ego sum qui sum*, faciliusque dubitarem me viuere, quam veritatem te non esse, *quæ per ea, quæ facta sunt intellecta conspicitur.*

Clarius innotescunt iā Augustino diuina.

Psal. 38.

Exod. 3. Rom. 1.

Cap. 11. Inspexi cætera infra te, & vidi neque omnino non esse, quia abs te sunt, neque omnino esse, quia non sunt quod tu. Id enim vere est, quod incōmutabiliter manet. *Mihi autem adhærere Deo bonum est*, quia si non manebo in ipso, nec in me potero. Ipse in se manens, omnia innouat.

Psal. 72.

Psal. 115. Et manifestatum est mihi, quia bona sunt quæ corrumpuntur, quæ neque si summa bona essent, corrumpi possent.

Cap. 14. Nec est sanitas animæ, cui displicet aliquid creaturæ tuæ, sicut meæ non erat, cum ei displicerent multa, quæ fecisti. Quia enim nolebat vt tu ei displiceres, tuum esse nolebat quicquid ei displicebat, & inde ierat in opinionem duarum substantiarum,& aliena loquebatur, fecerat que sibi Deum per infinita spacia locorum, & eum putabat esse te, & collocauerat eum in corde suo, factaque erat templum idoli sui. Sed postquam fouisti caput nescientis, & clausisti oculos meos ne viderent, vanitatem: consopita est insania mea, & euigilaui in te, & vidi te, infinitum esse aliter.

Sanæ mentis homini nihil displicet inter creaturas Dei.

Cap. 16. Sensique non esse mirum, quia palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis,& oculis ægris odiosa est lux, quæ puris amabilis est. Et iustitia tua displicet iniquis, nedum vipera,& vermiculus.

Adhuc de eodem.

CAP. LXXI.

QVæsiui quid esset iniquitas, & non inueni substantiam, sed à summa substantia te & Deo detorta in infimam voluntatis peruersitatem, proijcientis intima sua, & tumescentis foras.

Cap. 17. Et quidem te amans non stabam frui Deo meo, sed rapiebar à te decore tuo, moxque diripebar abs te pondere meo, id est carnali consuetudine, tunc vero *inuisibilia tua per ea, quæ facta sunt intellecta conspexi*, sed aciem figere non valui, & repercussa infirmitate redditus solitis, non mecum ferebam nisi amantem memoriam, & quasi olfacta desiderantem, quæ comedere non possem. Rom. 1.

Cap. 18. Et quærebam viam comparandi roboris, quod esset idoneum ad fruendum te, & non inueni donec amplecterer mediatorem Dei, & hominum, dicentem: *Ego sum via.* Et cibum cui capiendo inualidus eram, miscentem carni, *quia verbum caro factum est, &c.* vt nostræ infantiæ lactesceret sapientia tua, per quem creasti omnia. Non enim tenebam Deum meum Iesum Christum, humilis humilē, nec cuius rei magistra esset infirmitas eius noueram. Verbum tuum æterna veritas, superioribus creaturæ tuæ partibus supereminens, subditos erigit ad seipsam: In inferioribus vero ædificauit sibi domum humilem de limo nostro, per quam subdendos deprimeret à seipsis, & ad se traijceret, sanans tumorem, & nutriens amorem, ne fiducia sui progrederetur longius, sed potius infirmaretur, ante pedes suos videntes infirmam diuinitatem ex participatione tunicæ pelliceæ nostræ,& lassi prosternerentur in eam. Illa autem surgens leuaret eos.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 1.

Solus Christus via ad salutem.

Cap. 20. Garriebā plane quasi peritus,& nisi in Christo Saluatore nostro viam tuā quærerē, non peritus, sed imperitus essem. Iam enim cæperam velle videri sapiens, plenus pœna mea,& non flebam. Insuper & inflabar scientia mea. Vbi enim erat illa ædificans charitas à fundamento humilitatis, quod est Christus Iesus? Aut quando illi libri me docent eam.

Cap. 21.

Non habent illæ paginæ vultum pietatis huius, lachrymas confessionis, sacrificium tuum, spiritum contribulatum, *cor contritum & humiliatum*, populi salutem, sponsam, ciuitatem, arram Spiritus sancti, poculum precij nostri. Nemo ibi cantat: *Nonne Deo subdita erit anima? Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, & non mouebor amplius.* Nemo ibi audit: *Venite ad me omnes qui laboratis, &c.* Dedignantur ab eo discere, *quia mitis est, & humilis corde Abscondisti enim hæc à sapientibus, & prudentibus*, & reuelasti ea paruulis. Et aliud est de syluestri cacumine videre patriam pacis, & iter ad eam non inuenire, & frustra conari per inuia, circum obsidentibus fugitiuis desertoribus cum principe suo leone, & dracone, & aliud tenere viam illuc ducentem, cura cœlestis Imperatoris munitam, vbi non latrocinantur, qui cœlestem militiam deseruerunt, vitant enim, sicut supplicium.

Psal. 50.

Psal. 61.

Matth. 11.

De certitudine veritatis, & gaudio super pœnitentia peccatoris.

CAP. LXXII.

IDem in lib. 8. cap. 1. Deus meus recorder in gratiarum actione tibi, & confitear misericordias tuas super me. Perfundantur ossa mea delectatione tua, & dicant: *Domine quis similis tibi*? Inhæserant præcordijs meis verba tua, & vndique circumuallabar abs te. De vita tua æterna certus eram, quamuis eam enigmate, & quasi per speculum viderem. Dubitatio tamen omnis de tua substantia æterna ablata mihi erat, nec certior de te, sed stabilior in te esse cupiebam. De mea vero temporali vita nutabant omnia, & mundandum erat cor meum à fermento veteri, & placebat via ipse Saluator, & ire per eius angustias adhuc pigebat.

Psal. 115.

1. Cor. 13.

Cap. 3. Deus bone, quid agitur in homine vt plus gaudeat de salute animæ desperatæ,& de maiore periculo liberatæ, quam si semper spes fuisset aut si minus periculum fuisset? Etenim tu quoque misericors pater, plus gaudes de vno pœnitente, quam de 99. iustis, quibus non opus est pœnitentia. Et nos cum magna iucunditate gaudemus cum audiuimus, quoniam exultantis pastoris humeris reportetur ouis, quæ errauerat, & dragma referatur in thesauros

Quod Deus & Angeli magis gaudent in peccatorum cōuersione.

sauros tuos collætantibus vicinis mulieri, quæ inuenit. Et lachrymas excutit gaudium solennitati domus tuæ, cum legitur in domo tua de minore filio tuo, quia mortuus erat,& reuixit,perierat,& inuentus est. Gaudes quippe in nobis & in Angelis tuis sancta charitate sanctis. Nam tu semper idem, qui ea,quæ non semper,nec eodem modo sunt, eodem modo semper nosti omnia. Quid ergo agitur in anima cum plus delectatur, inuentis aut redditis rebus,quas diligit, quam si eas semper habuisset. Contestantur enim, & cætera, & plena sunt omnia testimonijs clamantibus: Ita est. Triumphat victor Imperator, & non vicisset, nisi pugnasset. Et quantomagis periculum in prælio fuit; tanto magis gaudium in triumpho. Iactat tempestas nauigantes,minaturque naufragium, omnes futura morte pallescunt Tranquillatur cœlum,& mare, & exultant nimis, quia nimis timuerunt. Edendi, & bibendi voluptas nulla est, nisi præcedat esuriendi,& sitiendi molestia. Ebriosi quędam saltiuscula comedunt, quo fiat molestus ardor, quem dũ extinguit potatio,fit delectatio. Hoc in turpi, & execranda lętitia;hoc in ea,quæ concessa,& licita est, hoc in ipsa sincerissima honestate amicitiæ, hoc in eo, qui mortuus erat,& reuixit,perierat & inuẽtus est. Vbique maius gaudium molestia maiore præceditur. Quid est hoc Domine Deus meus, cum & æternum tibi sis tuipse gaudium; & quędam de te circa te gaudeant? Quid est, quod hæc rerum pars alternat defectu, & profectu, offensionibus & conciliationibus? An is est modus earum,& tantum dedisti eis, cum à summis cælorum vsque ad ima terrarum,ab initio vsque ad finem sæculorum, ab Angelo vsque ad vermiculum, à motu primo vsque ad extremum,omnia genera bonorum, & omnia opera tua iusta suis quæque sedibus locares, & suis quæque temporibus ageres?

Luc. 15.

De difficultate perfectæ conuersionis.

Cap. LXXIII.

HEu mihi, quam excelsus es in excelsis, & quam profundus in profundis, & nusquam recedis, & vix redimus ad te.

Cap. 4. Age Domine,fac, excita, & reuoca nos, accende & rape,flagra,& dulcesce. Amemus,curramus.

Cap. 5. *Qua remorabãtur eius conuersionẽ.* Vacationi tuæ suspirabam ligatus, non ferro, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus,& inde mihi catenam fecerat,& constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa facta est libido, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis sibimet innexis quasi catena tenebat me dura seruitus obstrictum. Itaque duæ voluntates meæ, vna noua, & spiritualis, alia vetus carnalis, inter se confligebant, & dissipabant animam meam. Ego quidem in vtroque, sed magis ego in eo, quod approbabam, quam in eo quod improbabam: sed consuetudo aduersum me pugnatior ex me facta erat, quia volens quo nollem perueneram. Ego igitur adhuc obligatus terra, recusabam militare,& impedimentis omnibus sic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum est. Ita sarcina sæculi veluti somno assolet,dulciter premebar,& cogitationes quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium qui tamen superati soporis altitudine remerguntur. Nec erat,quid tibi responderem dicenti, *Surge qui dormis*, &c. nisi verba lenta,& somnolenta. Modo,ecce modo,sine paululum sed modo,& modo, non habebant modum,& sine paululum,in longum ibat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis, qua trahitur, & tenetur, etiam inuitus animus, eo merito, quo in ea volens illabitur. *Miserum ergo me, quis liberabit de corpore mortis huius, &c.*

Ephes. 5.

Rom. 7.

De Compunctione eius,& conatu contra consuetudinem.

Cap. LXXIV.

POntiano,aliàs Potitiano narrante de vita Beati Antonij; tu Domine inter verba eius retorquebas me ad me, auferens me à dorso meo, vbi posueram me, dum nollem attendere me. Videbam igitur me, & horrebam, & non erat quo à me fugerem. Increpabat me conscientia, intus rodebar,& confundebar pudore horribili, flagellaui animam meam vt sequeretur me conantem ire post te,& renitebatur. Quasi mortem enim formidabat restringi à fluxu consuetudinis,quo tabescebat in mortem, conuicta erat omnia argumenta,quibus excusarer de incertitudine veri, & remanserat muta trepidatio.

Cap. 7. *Displicuit sibi audito Potitiano.*

Cap. 8. Tandem in ipsa rixa grandi interioris domus meæ, quam fortiter excitaueram, inuado Alipium, & exclamo, quid patimur? Quid est, quod audisti? *Surgunt indocti,& cœlum rapiunt,& nos cum doctrinis nostris,ecce vbi volutamur in carne, & sanguine?* An quia præcesserunt, pudet sequi, & non pudet, nec saltem sequi? Insaniebam salubriter,& moriebar vitaliter; fremebam indignatione,quod non ibam in pactum tecum Deus meus, in quod eundum esse omnia ossa mea clamabant. Et illuc non solum ire,sed etiam peruenire, nihil aliud erat, quam velle ire, sed velle fortiter, & integre non semisauciam hac atque illac versare, & iactare voluntatem, partem assurgentem cum alia parte cadente luctantem.

Cap. 11. *Lucta spiritus & carnis in Augustinum.* Sic ergo ægrotabam, & excruciabar accusans meipsum, & voluens ac versans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum, quo iam exiguo tenebar, sed tenebar tamen: & instabas tu Domine in occultis meis seuera misericordia, flagella ingeminans timoris, & pudoris. Dicebamque intus apud me, ecce modo, ecce modo fiat, hæsitans morti mori, & vitæ viuere: plusque valeat in me deterius molitum, quam melius insolitum, punctumque ipsum temporis quo aliud futurus eram, quanto propius admouebatur, tanto ampliorem incutiebat horrorem,non tamen auertebat, sed suspendebat. Retinebant me nugæ nugarum, & vanitas vanitatum antiquæ amicæ meæ, & succutiebant vestem meam carneam, & submurmurabant. Dicebat mihi consuetudo violenta, putasne sine istis esse poteris? Ista controuersia in corde meo non nisi de me, aduersum meipsum.

De ruptione consuetudinis,& recollectione voluntatis, & amoris à multis in vnum.

Cap. LXXV.

IDem in lib. 9. cap. 1. *O Domine, dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Quam suaue mihi subito factum est carere suauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat,iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me, tu vera, & summa suauitas: eijciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior,sed non carni, & sanguini, omni honore sublimior, sed non sublimibus in se; omni luce clarior, sed omni secreto interior. Psal. 115.

Cap. 3. In sinu Abrahæ viuit Nebridius,dulcis amicus meus. Iam non ponit aurem ad os meum, sed os spirituale ad fontem tuum, vbi potat sapientiam tuam. Nec eum sic arbitror inebriari ex ea,vt obliuiscatur mei, cum tu Domine quem potat ille,nostri sis memor.

Cap. 4. Dulce mihi sit Domine confiteri tibi, quibus internis me stimulis perdomueris, & quomodo me complanaueris humilitatis montibus, & collibus cogitationum mearum, & tortuosa mea direxeris, & aspera lenieris. Quas tibi Deus meus voces dedi,cum legerim psalmos Dauid excludentes turgidum spiritum meum, rudis in

germano amore tuo. Volentes gaudere forinsecus, facile euanescunt, & effunduntur in ea, quæ videntur, & temporalia sunt, & imagines eorum famelica cogitatione lambunt. O si fatigentur inedia, & dicant, *quis ostendit nobis bona?* Et dicamus, & audiant: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* O si viderent in æternum, quod ego, quia gustaueram, frendebam, quoniam eis ostendere non poteram. Ibi vbi mihi iratus eram intus in cubiculo, vbi compunctus eram, vbi & vetustatem meam mactans sacrificaueram: Ibi mihi dulcescere cœperas, & dederas lætitiam in corde meo. Et exclamabam legens hæc foris, & intus agnoscens. Nec volebam multiplicari terrenis bonis, deuorans temporalia, & deuoratus temporalibus, cum haberem in æterna fælicitate aliud frumentum, vinum, & oleum. Et exclamabam in sequenti versu alto clamore cordis mei: *O in pace. O in idipsum.* O qui dixit, *dormiam, & requiescam,* quoniam *quis resistet nobis cum absorpta erit mors in victoria?* Et tu es idipsum, qui non mutaris, & in te requies obliuiscens omnium laborum, quoniam nullus alius tecum, sed neque ad alia multa adipiscenda, quæ non sunt, quod tu, sed *tu Domine singulariter in spe constituisti me.* Legebam hæc, & ardebam, qui prius latrator amarus fueram aduersus literas tuas, de melle cœli melleas, & de lumine tuo luminosas.

Psal. 4.

1. Cor. 15.

Sicut autem amici adulantes peruenerunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt. Nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi volunt eis retribuis. At tu Domine rector omnium, ad vsus tuos torques fluxum sæculorum, & de alterius animæ insania, sanas alteram.

Cap. 8 Vtilitas ab inimicis plerumque capienda.

De colloquio Augustini cum matre super veritatis contemplatione.

Cap. LXXVI.

Impendente die dormitionis matris meæ, ego & ipsa ad fenestram colloquebamur soli valde dulciter, & inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis vitæ, qui est apud te, vt inde aspersi pro captu nostro, rem tantam quoquo modo cogitaremus, perambulantesque gradatim cuncta corporalia, adhuc ascẽdebamus interius cogitando, & loquendo, & mirando opera tua, & venimus in mentes nostras, & transcendimus eas, vt attingeremus regionem vbertatis indeficientis, vbi pascis Israel in æternum veritatis pabulo. Et ibi vera sapientia est, per quam facta sunt omnia, sed ipsa non fit, sed sic est vt fuit, & sic erit semper, quin potius fuisse, & futurum esse non est in ea, sed esse solum, quia æterna est. Et dum loquimur, & inhiamus illi, attingimus eam modice toto ictu cordis, & suspirauimus: & reliquimus ibi primitias spiritus religatas, & remeauimus ad strepitum oris nostri, vbi verbum incipitur, & finitur. Et quid simile verbo tuo Domine, in se semper manenti sine vetustate, atque innouanti omnia? Dicebamus ergo: Si cui sileat tumultus carnis, phantasiæ terræ, aquarum, & aeris sileant, & poli, etiam ipsa sibi anima sileat, & transeat se non (se) cogitando, sileant somnia, & imaginariæ reuelationes, omnis lingua, & omne signum, & quicquid transeundo fit, si cui sileant omnino, quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia. Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos, qui manet in æternum. His dictis si iam taceant, quoniam erexerunt aures in eum, qui fecit ea, & loquatur ipse solus non per ea, sed per seipsum, vt audiamus verbum eius, non per linguam carnis, neque per vocem Angeli, nec per sonitũ nubis, nec per ænigma similitudinis, sed ipsum quem in his amamus, ipsum sine his audiamus, sicut nunc extendimus nos, & rapida cogitatione attingimus æternam sapientiam super omnia manentem. Si continuetur hoc, & subtrahebantur aliæ visiones longe imparis generis, & hęc vna rapiat, & absorbeat, & recondat in interiora gaudia spectatorem suum, vt talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspirauimus, Nonne hoc est. *Intra in gaudium Domini tui.*

Cap. 10. Colloquium cum matre de regno cælorum.

Psal. 99.

Matth. 25.

De oratione ipsius & de duplici confessione.

Cap. LXXVII.

Idem in lib. 10. cap. 1. Cognoscam te cognitor meus sicut & à te cognitus sum, virtus animæ meæ, intra in eam, & coapta eam tibi, vt possideas, sine macula, & ruga. Hæc est spes mea, & in ea spe gaudeo, quando sanum gaudeo. Cætera vero huius vitæ tanto magis flenda sunt, quanto minus fletur in eis. *Ecce veritatem dilexisti,* quia q[ui] facit eam venit ad lucem.

Confessio cordis.

Et tibi quidem Domine, quid esset occultum in me, etiam si nollem confiteri tibi? Te enim absconderem mihi, non me tibi. Nunc autem, quod gemitus meus testis est displicere me mihi, tu refulges, & places, & erubescam de me, & abijciam me atque eligam te, vt nec mihi, nec tibi placeam nisi de te. Cum enim malus sum nihil aliud est confiteri tibi quam displicere mihi. Cum vero pius, nihil aliud est confiteri, quàm hoc non tribuere mihi; *quoniam tu domine benedicis iustum,* sed prius eum iustificas impium.

Cap. 2.

Deo nota arcana.

Psal. 5.

Quid mihi cum hominibus vt audiant confessiones meas, quasi ipsi sanaturi sint languores meos? Curiosum genus ad cognoscendam vitam alienam, desidiosum ad corrigendam suam. Quid à me quærunt audire qui sim, qui à te nolunt audire, qui sint? Et quid est à te audire de se, nisi cognoscere se?

Cap. 3.

Quo igitur fructu id volunt? An congratulari mihi cupiunt, cum audierint quãtum retarder pondere meo? Indicabo me talibus. Amet in me fraternus animus, quod amandum doces, & doleat, quod dolendum doces. Animus inquam, non extraneus, scilicet filiorum alienorum, *quorum os locutum est vanitatem, &c.* sed fraternus, scilicet qui cum approbat me, gaudet de me, cum autem improbat me, dolet de me, quia siue improbet me, siue approbet, diligit me. Indicabo me talibus, respirent in bonis meis, suspirent in malis meis. Bona mea instituta tua sunt, & dona tua; mala mea, delicta mea sunt, & iudicia tua. Respirent in illis, suspirent in his, hymnusque & fletus ascendant in conspectum tuum de fraternis cordibus thuribulis tuis. Tu autem Domine non deserens cœpta tua, consumma imperfecta mea.

Cap. 4.

Psal. 143.

De primo gradu contemplationis per creaturas visibiles.

Cap. LXXVIII.

Percussisti Domine cor meum, & amaui te, sed & cœlum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt vt amem te. Nec dicere cessant omnibus diebus vt sint inexcusabiles. Quid autem amo cũ te amo? Non corporis speciem, non dulcem cantilenam, non aromatum suauitatem, vel aliquid huiusmodi, & tamen amo quandam lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei, vbi fulget animæ, quod non capit locus, vbi sonat, quod non rapit tempus, vbi olet, quod non spargit flatus, vbi sapit, quod non minuit edacitas, vbi hæret, quod non diuellit satietas. Hoc est quod amo, cum Deum meum amo. Et quid est hoc? Interrogaui terram, & dixit: Non sum: Et omnia quæ in ea sunt, idem confessa sunt. Interrogaui cœlum, & luminaria eius, & dixi omnibus, quæ circumstant fores carnis meæ: Dicite mihi de Deo, quod vos non estis, dicite mihi de eo aliquid. Et exclamauerunt voce magna, *ipse fecit nos.* Interrogatio mea, intentio mea, responsio eorum, species eorum. Et direxi me ad me, & dixi mihi: Tu quis es, & respondi, homo. Et ecce in me præsto sunt, & corpus & anima, vnum exterius, aliud interius, sed melius, quod interius. Renunciant quippe nuncij corporales præsidenti rationi, & iudicanti de responsione cœli, & terræ dicentium: Non *sumus Deus, sed ipse fecit nos.* Ego

Psal. 138.

Cap. 6.

Deus quid sit & quomodo noscitur.

Psal. 99.

itaque interior homo cognoui hæc per exterioris ministerium id est per sensus corporis mei. Nunquid ergo omnibus quibus integer est sensus apparet hæc species? Cur autem non omnibus eadem loquitur? Animalia quidem pusilla, & magna vident, nec tamen interrogare valent non enim proposita est in eis sensibus nunciantibus iudex ratio. Homines autem possunt interrogare, *vt inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciantur*, Sed amore subduntur eis, & subditi iudicare non possunt, nec illa respondent interrogantibus nisi iudicantibus. Et vox quidem eorum id est species eorum omnibus loquitur, sed illi soli intelligunt, qui eam foris acceptam, intus cum veritate conferunt. Dicit enim veritas, *non est Deus cælum & terra, neque omne corpus*. quia moles est minor in parte, quam in toto. Iam tu melior es, ô anima, quia vegetas molem corporis tui, præbens ei vitam, quod nullum corpus præstat corpori. Deus autem tuus etiam tibi vita est. (Rom. 1.)

Per ipsam igitur animam meam ad illum ascendam. (Cap. 7.)

De cæteris gradibus per animæ vires.

Cap. LXXIX.

Transibo vim meam qua corpori hæreo, & vitaliter compagem eius repleo, *quia communis est equis & mulis*. (Psal. 31.)

Transibo, & illam, quæ carnem meam sensificat, quia & ipsa communis est bestijs, & ecce venio in campos, & lata prætoria memoriæ meæ vbi sunt thesauri innumerabilium imaginum de huiuscemodi rebus sensibus inuectarum, quas, & ipsas abigo à facie recordationis meæ, donec enubiletur quod volo atque in conspectum prodeat ex abditis. Ibi mihi cœlum, & terra præsto sunt, cum omnibus quæ sentire in eis potui, præter illa, quæ oblitus sum. Ibi mihi, & ipse occurro, meque recolo, quid quando & vbi egerim, & quomodo cum agerem affectus fuerim. Ibi sunt omnia, quæ siue experta à me, siue credita. Ex eadem copia etiam similitudines rerum vel expertarum, vel ex eis, quas non expertus sum creditarum, alias atque alias, & ipse contexo præteritis, & ex his etiam futuras actiones, & euenta, & species, & hæc omnia quasi præsentia meditor. (Cap. 8.) (Memoria vis.)

Hic sunt, & illa omnia, quæ de doctrinis liberalibus percepta nondum exciderunt, quasi remota interiore loco, nec eorum imagines, sed res ipsas gero. (Cap. 9. Memoria disciplinarū.)

Nam cum audio tria genera quæstionum: An sit, quid sit, quale sit, sonorum quidem quibus hæc verba confecta sunt, imagines teneo, & eos per aures cum strepitu transisse, ac non iam esse scio. Res vero ipsas, quæ illis significantur sonis, neque vllo sensu corporis attigi, neque vspiam vidi, præter animum meum, & in memoria mea recondidi non imagines earum, sed ipsas. Quę vnde, & qua ad memoriam meam intrauerint, nescio. Nam cum ea didici, non credidi alieno cordi, sed in meo recognoui, & vera esse approbaui, & commendaui ei tanquā reponens vnde proferre quando vellem. (Cap. 10. Sensus res trahunt memoria.)

Quocirca nihil est aliud ea discere, quorum non per sensus haurimus imagines, sed sicuti sunt sine imaginibus per seipsa intus cernimus, nisi ea, quæ passim atque indispositè memoria continebat, cogitando quasi colligere, atque animaduertendo curare, vt tanquam ad manum posita in ipsa memoria, vbi sparsa, prius & neglecta latitabant, iā familiari intentioni facile occurrant. (Cap. 11. Species verū in anima.)

Item continet memoria numerorum dimentionumque rationes, & leges innumerabiles, quarum nullam corporis sensus impressit, quia nec ipsæ coloratæ sunt, nec sonant, nec olent, nec gustatæ, nec contrectatæ sunt. (Cap. 12. Mathematicorum memoria.)

Affectiones quoque animi mei eadem memoria continet, non eo modico quo eas habet animus cū patitur, sed longe alio, sicut sese habet vis memoriæ. Nam, & lætatum me fuisse, reminiscor, non lætus, & tristitiam meam præteritam recordor non tristis. (Cap. 13. Affectionum memoria.)

Nimirū memoria quasi venter est animi, lætitia verò atque tristitia, quasi cibus dulcis & amarus, cum memoriæ commendantur, qua traiecta in ventrem recondi illuc possunt, sapere non possunt. (Cap. 14.)

Ecce igitur in memoriæ meæ campis, & antris, & cauernis innumerabiliter plenis innumerabilium rerum generibus, siue per imagines sicut omnium corporum, siue per præsentiam, sicut artium, siue nescio per quas notiones vel notationes, sicut affectionum, quas & cum animus non patitur, memoria tenet, cum in animo sit quicquid est in memoria, per hæc omnia discurro atque volito hac illac, penetro etiam quantum possum, & finis nusquam. Tanta est vis memoriæ in homine viuente mortaliter. Transibo igitur ad hanc vim meam, quæ memoria vocatur, per animum meum ascendens ad te, qui desuper mihi manes. Habent enim memoriam pecora, & aues, alioquin non cubilia nidosve repeterent, non alia multa quibus assuescunt, neque enim assuescere valent vllis rebus nisi per memoriam. (Cap. 17.)

Qualiter per memoriam experitur Deus, vel vita beata.

Cap. LXXX.

Sed vbi inueniam te vere bona & secura suauitas?

Si præter memoriam te inuenio, tui sum immemor. Et quomodo iam inueniam te, si memor tui non sim? Perdiderat enim mulier drachmam, & quæsiuit eam cum lucerna, & nisi memor esset eius non inuenisset eam. Cum enim esset inuenta, vnde sciret vtrum ipsa esset si immemor eius esset? (Cap. 18.) (Luc. 15.)

Quid cum ipsa memoria perdit aliquid, sicut fit cum obliuiscimur, & quærimus, vt recordemur? Vbi tandem quærimus, nisi in ipsa memoria? Et si aliquid pro alio offeratur, respuimus, donec illud occurrat quod quærimus, & cum occurrerit, dicimus: hoc est: Obliti ergo fueramus, nec totum exciderat, sed ex parte qua tenebatur, pars alia quærebatur, quia sentiebat se memoria non simul voluere, quod simul solebat, & quasi detruncata consuetudine claudicans, reddi quod deerat, flagitabat. (Cap. 19.) (Quid sit reminisci.)

Quomodo ergo quæro te Domine? Cum enim te quæro, vitam beatam quæro. Et quomodo eam quæro? Vtrum per recordationem tanquam eam oblitus sim, oblitumq; me esse adhuc teneam, an per appetitum discendi incognitam, siue quam nunquam scierim, siue quam sic oblitus fuerim vt me, nec oblitum esse meminerim? Nonne ipsa est beata vita quam omnes volunt, & omnino qui nolit, nemo est? Vbi ergo nouerunt eam vt amarent? Nimirum habemus eam nescio in qua notitia, de qua satago vtrum in memoria sit, quia si ibi est iam beati fuimus aliquando. (Cap. 20. Beatitudinē appetunt omnes.)

Nunquid si meminimus eam sicut meminit Carthaginem, qui vidit? Non ita. Non enim videtur beata vita oculis, quia non est corpus. Nunquid sicut meminimus numeros? Non. Qui enim hos habet in notitia, non adhuc quærit adipisci. Nunquit sicut meminimus gaudium? Fortasse ita. Nam gaudium meum etiam tristis memini, sicut vitam beatam miser, neque vnquam corporis sensu gaudium meum, vel vidi, vel audiui, sed expertus sum in animo meo. Quoniam igitur gaudium res est, quam se expertum non esse nemo potest dicere, ideo reperta in memoria recognoscitur, quando beatæ vitæ nomen auditur. (Cap. 21.)

Sed absit Domine, vt si quocumque gaudio gaudeam, beatum me putem. Est enim gaudium quod non datur impijs, sed eis, qui gratis colunt te, quorum gaudium tu es & ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te. Qui autem aliud sectantur gaudium, non ipsum verum, ab aliqua tamen imagine gaudij voluntas eorum non recedit. (Cap. 22. Verum gaudium.)

Omnes igitur beati esse volunt: sed, *quia caro concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem*, vt non faciant quod volunt, cadunt in id quod valent, eoque (Cap. 23. Gal. 5. Beata vita quid & vbi.)

contenti sunt, quia illud, quod non valent non tantum volunt, quantum sat est vt valeant. Nam beata vita est gaudium de veritate. Hoc gaudium omnes volunt, malunt enim de veritate, quam de falsitate gaudere. Itaque multos expertus sum, qui fallere vellent, qui autem falli, neminem. Amant igitur omnes veritatem, nec amarent, nisi aliqua notitia eius esset in memoria eorum. Cur ergo non de illa gaudet? cur non beati sunt? Quia fortius occupantur in alijs, quæ potius eos miseros faciunt, quam illud beatos, quod tenuiter meminerunt. *Adhuc enim modicum lumen est in hominibus, ambulent*, (Ioan. 12.) ambulent, *ne tenebræ eos comprehendant.*

Quod vita beata est gaudium de veritate sola.

Cap. LXXXI.

(Cur veritas odiũ pariat.) CVr autem veritas parit odium, & inimicus eius factus est homo tuus prædicans veritatem, cum ametur beata vita, quæ non est nisi gaudium de veritate, nisi quia sic amatur veritas, vt quicunque aliud amant, hoc quod amant, velint esse veritatem, & quia falli nollent, nolunt conuinci, quod falsi sint. Itaque propter eam rem oderunt veritatem, quam pro veritate amant, amant eam lucentem, oderunt eam redarguentem, quia enim falli nolunt, & fallere volunt, amant eam cum se ipsa indicat, & oderunt eam cum eos ipsos indicat. Inde retribuit eis, vt qui se ab ea manifestari nolunt, & eos nolentes ipsa manifestet, & eis propterea non sit manifesta. Sic animus humanus languidus, & cæcus, turpis & indecens latere vult, se autem vt lateat aliquid non vult, econtra illi redditur, vt & ipse non lateat veritatem, & ipsum lateat veritas. Tamen etiam sic dum miser est, veris mauult gaudere, quam falsis. Beatus ergo erit, si nulla interpellante molestia, de ipsa per quam vera sunt omnia, sola veritate gaudebit.

(Cap 26.) (Vbi inuenitur Deus.) Vbi ergo veritas te inueni, vt discerem te? Neque enim iam eras in memoria mea priusquam te discerem. Vbi ergo inueni, vt discerem te, nisi in te, supra me? Et nusquam locus, & recedimus, & accedimus, & nusquam locus. Veritas vbique præsides, omnibus consulentibus te, simulque respondes omnibus etiam diuersa consulentibus, liquide tu respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes vnde volunt consulunt, sed non semper quod volunt, audiunt. Optimus minister tuus est, qui non magis intuetur, hoc à te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod à te audierit.

(Cap 27.) (Quomodo rapiat hominem Deus.) Sero te amaui pulchritudo tam antiqua, & tam noua, & ecce intus eras, & ego foris, & ibi te quærebam, & in ista formosa, quæ fecisti, deformis irruebam. Mecum eras, & tecum non eram, ea me tenebant longe à te quæ si in te non essent, non essent. Vocasti, & clamasti, & rupisti surditatem meam. Coruscasti, & splenduisti, & fugasti cæcitatem meam. Flagrasti, & duxi spiritum, & anhelo tibi. Gustaui, & esurio, & sitio. Tetigisti me, & exarsi in pacem tuam.

(Cap. 28.) Cum inhæsero tibi ex omni me, nusquam erit mihi labor & dolor, & viua erit vita mea tota plena te. Nunc autem quoniam quem tu imples subleuas eum, quia tui plenus non sum, oneri mihi sum. Contendunt lætitiæ meæ flendæ cum lætandis mæroribus, & ex qua parta stet victoria, nescio.

De tentationibus huius vitæ & primo de concupiscentia carnis.

Cap. LXXXII.

(Miseria huius vitæ. Iob. 7.) HEu mihi Domine, miserere mei, ecce vulnera mea non abscondo. Medicus es, æger sum, tu misericors es, miser sum. *Nunquid non tentatio vita est humana super terram?* Quis velit molestias, & difficultates pati? Tolerare iubes eas, non amari. Nemo, quod tolerat, amat, etiamsi tolerare amat. Quamuis enim gaudeat se tolerare, mauult non esse, quod toleret. Prospera in aduersis desidero, aduersa in prosperis timeo. Quis inter hęc medius locus, vbi non sit humanæ vitæ tentatio? Væ prosperitatibus sæculi, semel & iterũ à timore aduersitatis, & corruptione lætitiæ. Vę aduersitatibus sæculi, semel & iterum & tertio, à desiderio prosperitatis. Et quia ipsa aduersitas dura est, & ne frangat tolerantiam, *nunquid non tentatio est vita humana super terram*, sine vllo interstitio.

(Cap. 29.) (In Deo spes.) Et tota spes mea, non nisi in magna misericordia tua. *Da quod iubes, & iube quod vis.* Imperas nobis continentiam. Et cum scirem (ait quidam) quia nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Per continentiam quippe colligimur, & redigimur in vnũ à quo in multa defluximus. Minus enim te amat, qui tecum aliquid amat quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, & nunquam extingueris. Charitas Deus meus, accende me.

(Cap. 30.) (Somniorum ludibria.) Iubes certe vt contineam à concupiscentia carnis, à concupiscentia oculorum, & ambitione sæculi. Iussisti à concubitu, & quia dedisti factum est. Sed adhuc viuunt in memoria mea talium rerum imagines, quas ibi consuetudo mea fixit, & occursant mihi vigilanti quidem carentes viribus. In somnis autem non solum vsque ad delectationem, sed etiam vsque ad consensionem, factumque simillimum, falsa visa persuadent, quod vera vigilanti non possunt simillimum. Et vbi est tunc ratio quæ talibus suggestionibus resistit vigilans? Sæpe etiam in somnis resistimus, nostrique propositi memores, atque in eo castissime permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus assensum? Et tamen tantum interest, vt cũ aliter accidit, euigilantes ad conscientiæ requiem redeamus, ipsaque distantia reperiamus nos non fecisse, quod tamen in nobis quoquomodo factum esse doleamus. Augebis Domine magis magisque in me munera tua, vt anima mea sequatur me ad te concupiscentiæ visco expedita, vt non sit rebellis sibi, atque in somnis non solum perpetret tales corruptelas per imagines animales vsque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem. Exulto igitur cum tremore in eo, quod donasti mihi, lugens in eo, quod inconsummatus sum, sperans perfecturum te in me misericordias tuas vsque ad pacem plenariam, quam tecum habebunt interiora, & exteriora mea, *cum absorpta fuerit mors.* (1. Cor. 15.)

De Gulæ voluptatibus.

Cap. LXXXIII.

(Cap. 31.) (Gulæ tẽtatio.) ESt & alia malitia diei, quæ vtinam sufficiat ei. Reficimus enim quotidianas ruinas corporis edendo & bibendo, priusquam escas & ventrem destruas, cum occideris indigentiam saturitate mirifica, *& corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna.* (1. Cor. 6.) Hoc autem me docuisti, vt quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus voluptas est, & non est alius qua transeatur, quam quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi & bibendi, adiungit se tanquam pedissequa periculosa iucunditas, & plerumque præire conatur, vt eius causa fiat, quod causa salutis me facere vel dico vel volo: nec idem modus vtriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit, vtrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an, voluptuaria cupiditatis fallacia, ministerium suppetat. Ad hoc incertum infælix hilarescit anima, & in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non appetere, quod satis sit moderationi valetudinis, vt obtentu salutis obrumpet negocium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, & ad te refero æstus meos, quia consilium

mihi

mihi de hac re nondum stat. Audiam vocem iubentis Domini mei, *non grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate.* Ebrietas longe est à me, misereberis ne appropinquet mihi. Crapula nonnunquam surrepit seruo tuo, misereberis vt longe fiat à me. Nemo enim potest esse continens, nisi tu des. Audiui Apostolū dicentē: *Omnia possū in eo, qui me confortat.* Cōforta me Domine vt possim, *da quod iubes, iube quod vis.* Iste se accepisse cōfitetur, & quod gloriatur, in Domino gloriatur. Audiui aliū rogantē vt accipiat: *Aufer à me,* inquit, *ventris concupiscentias.* Vnde apparet Sancte Deus meus te dare, cum fit quod imperas fieri. Docuisti me Pater bone, *Omnia munda mundis.* sed malum esse homini, qui per offensionem manducat, & omnem creaturam tuam bonam esse. nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, & qui manducat, non manducantem non iudicet, & qui non manducat manducantem non spernat. Didici hæc, gratias tibi Deo meo, magistro meo, pulsatori aurium mearum, illustratori cordis mei. Quotidie certo contra concupiscentiam edendi, & bibendi, non enim est, quod semel præcidere, & vltra non attingere decernam, sicut de concubitu potui. Itaque fræni gutturis temperata relaxatione, & constrictione tenendi sunt. Quis autem est Domine, qui non rapiatur aliquantum extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum. Ego autem non sum, quia homo peccator sum. Sed & ego magnifico nomen tuum, & interpellat te pro peccatis meis, qui vicit sæculum, numerans me inter infirma membra corporis sui, quia *imperfectum eius viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.*

Luc. 21. Philip. 4. Psal. 138.

De illecebris odoratus & auditus.

Cap. LXXXIV.

Cap. 32. *Nihil securum est in hac vita.*

De illecebra odorum non nimis satago, cum absunt non requiro, cum adsunt non respuo: paratus eis etiam semper carere. Ita mihi videor, forsitan fallor. Sunt enim istæ plangendæ tenebræ in quibus me latet facultas mea, quæ in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facile sibi credendum existimet, quia & quod inest, plerunque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in hac vita, quæ tota tentatio est. Vt qui fieri potuit ex deteriori melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio misericordia tua, voluptates aurium me tenacius implicauerant, & subiugauerant, sed resoluisti, & liberasti me.

Cap. 33. *Voluptas aurium.*

Nunc in sonis quos animant eloquia tua, cum suaui voce cantantur & artificiosa fateor aliquantulum acquiesco, non quidem vt hæream, sed vt surgam cum volo. Attamen cum ipsis sententijs quibus viuunt, vt admittantur ad me, quærunt in corde meo nonnullius dignitatis locum, & vix eis præbeo congruentem. Aliquando enim plus eis mihi videor tribuere honoris quam decet, dum ipsis dictis sanctis religiosius, & ardentius sentio moueri animos nostros in flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si non ita cantarentur & omnes affectus spiritus nostri pro suaui diuersitate habere proprios modos in voce, & cantu, quorum nescio qua familiaritate occulta excitatur. Sed delectatio carnis meæ, cui mentem eneruandam dari non oportet, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur vt patienter sit posterior, sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur. Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio: Aliquando autem hanc fallaciam immoderatius cauens, erro nimia seueritate, vt melos omne cantilenarum suauium, quibus Dauidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis velim remoueri, & ipsius ecclesiæ tutiusque videtur mihi, quod de Alexandrino episcopo Athanasio sæpe mihi dictum est, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronuncianti vicinior esset, quam canenti. Ita fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisque adducor canendi consuetudinem approbare in Ecclesia, vt per oblectamenta aurium animus infirmus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quam res quæ cantatur moueat, pænaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem. Ecce vbi sum, flete mecum, & pro me flete, qui aliquid boni vobiscum intus agitis, vnde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc mouent. Tu autem Domine miserere, & sana me, in cuius oculis mihi quæstio factus sum, & ipse est languor meus.

De oculorum voluptate.

Cap. LXXXV.

Cap. 34. Gen. 1. Tob. 4.

Restat voluptas oculorum carnis meæ. Pulchras formas & varias, virides & amænos colores amant oculi. Nec teneant hæc animam meam, teneat eam Deus meus, *qui hæc fecit bona valde.* Sed ipse est bonum meum, non hæc. Ipsa Regina colorum lux illa omnia perfundens, insinuat se ita vehementer, vt si repente subtrahatur cum desiderio requiratur, & si diu absit, contristat animum. O lux quam videbat Tobias cum clausis oculis istis docebat filium viam vitæ. Vna est, & alia non est, & vnum omnes qui vident & amant eam. At ista corporalis, illecebrosa & periculosa dulcedine condit vitam cæcis amatoribus. Qui autem, & de ipsa laudare te volunt Deus creator omnium assumunt eam in hymno tuo, non absumuntur ab ea in somno suo. Sic esse cupio, resisto seductionibus oculorum, nec implicentur pedes mei, quibus ingredior viam tuam, & erigo ad te inuisibiles oculos, vt euellas de laqueo pedes meos. Tu subinde euellis eos, nam illaqueantur. Tu non cessas euellere, ego autem crebro inhæreo vbique sparsis insidijs, *quia neque dormies neque dormitabis, qui custodis Israel.* Quam innumerabilia varijs artibus, & opificijs in vestibus, calciamentis, vasis, & huiuscemodi fabricationibus, picturis etiam diuersisque figmentis, atque his vsum necessarium atque moderatum, & piam significationem longe transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum, foras sequentes, quod faciunt, intus relinquentes à quo facti sunt, & exterminantes quod facti sunt. At ego Domine Deus meus, & decus meum, etiam hinc dico tibi hymnum, & sacrifico laudem sanctificatori meo, quoniam pulchra traiecta per animas in manus artificiosas ab illa pulchritudine veniunt, quæ est super animas cui suspirat anima mea die ac nocte. Sed pulchritudinum exteriorum operatores, & sectatores inde trahunt approbandi modum, non autem inde trahunt vtendi modum, & ibi est, & non vident eum, vt non eant longius, & fortitudinem suam ad te custodiant, nec eam spargant in deliciosas lassitudines. Ego autem hæc loquens & discernens, etiam in illis pulchris gressum innecto, sed tu euellis Domine, *quoniam misericordia tua ante oculos meos est.* Nam ego capior miserabiliter, & tu euellis misericorditer, aliquando non sentientem, quia suspensius incideram, aliquando cum dolore quia iam inhæseram.

Psal. 120. Psal. 25.

De Curiositate

Cap. LXXXVI.

Cap. 35. *Curiositas cognoscendi.*

Hvnc accedit alia forma tentationis multipliciter periculosa. Præter carnis concupiscentiam, quæ est in delectatione omnium sensuum, inest animæ per eosdem corporis sensus quædā se non oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana, & curiosa cupiditas, nomine cognitionis, & scientiæ palliata, quæ (quia in appetitu nocendi est, oculi autem sunt ad noscendum in sensibus principes) *concupiscentia oculorum*

1. Ioan. 2.

eloquio Dominico appellatur. Ex hoc autem euidentius discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus, quod voluptas pulchra, canora, suauia, sapida, & lenia sectatur. Curiositas autem etiam his contraria causa tentandi, non ad subeundum molestiam, sed experiendi noscendique libidine. Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadauere quod exhorreas, & tamen sicubi iacet occurrunt, vt contristentur, vt palleant. Timent etiam ne in somnis hoc videant, quasi quisquam eos vigilantes videre coegerit, aut pulchritudinis fama vlla persuaserit. Ita & in cæteris sensibus, quæ persequi longum est. Ex hoc morbo cupiditatis in spectaculis exhibentur quæque miracula. Hinc ad perscrutanda occulta naturæ, quæ præter nos est operata, proceditur, quæ scire nihil prodest, & nihil aliud, quam scire homines cupiunt. Hinc etiam si quid eodem peruersæ scientiæ fine per magicas artes quæritur. Hinc etiam in ipsa religione Deus tentatur, cum signa & prodigia multa flagitantur, non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam desiderata. Sane me iam theatra non rapiunt, nec curo nosse transitus syderum. Veruntamen in quammultis minutis rebus curiositas nostra quotidie labatur, quis enumeret? Quoties narrantes inania, primo quasi toleramus, ne offendamus infirmos, deinde paulatim libenter aduertimus. Canem currentem post leporem iam non specto cum in circo sit. At vero in agro si casu transeam auertit me fortassis ab aliqua magna cogitatione, atque ad se conuertit illa venatio non deuiare cogens corpore iumenti, sed cordis inclinatione. Et nisi iam mihi demonstrata infirmitate mea, cito admoneas, aut ex ipsa visione per aliquam considerationem in te assurgere, aut totum contemnere aut transire, vanus hebesco. Quid cum me domi sedentem stellio muscas captans, vel aranea retibus suis irruentes implicans, sæpe intentum facit? Nam quia parua sunt animalia, ideo non res eadem agitur? Pergo inde ad laudandum te creatorem mirificum, atque ordinatorem omnium rerum, sed non inde intentus esse incipio. Aliud est cito surgere, aliud non cadere. Cumque in huiusmodi rerum conceptaculum sit cor nostrum, & portet copiosæ vanitatis cateruas, hinc & orationes nostræ sæpe interrumpuntur atque turbantur, & ante conspectum tuum dum ad aures tuas, voce cordis intendimus, nescio vnde irruentibus nugatorijs cogitationibus res tanta præciditur.

De vano appetitu fauoris, & laudis.

Cap. LXXXVII.

Cap. 36. *Vitium superbia.*

NVnquid Domine, qui solus sine typho dominaris, quia tu solus verus Dominus es, qui non habes Dominum, nunquid hoc tentationis genus cessabit à me, in hac vita timeri & amari velle ab hominibus, non propter aliud, sed vt inde sit gaudium, quod non est gaudium: Misera vita est, & feda iactantia. Hinc fit vel maxime non amare te, nec caste timere te, *ideoque superbis resistis, humilibus autem das gratiam.* Nobis quia propter quædam humanæ societatis officia necessarium est, amari & timeri ab hominibus, instat aduersarius veræ beatitudinis nostræ, vbique spargens in laqueis, *euge euge*, vt dum auide colligimus, incaute capiamur, & à veritate tua gaudium nostrum deponentes, in hominum fallacia ponamus, & libeat nos amari, & timeri, non propter te, sed pro te, peruersa via atque distorta imitari te. Cæterum, qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, nec eripietur damnante te. Cum autem *non laudatur peccator in desiderijs animæ suæ*, laudatur homo propter aliquod donum, quod dedisti ei. At ille plus gaudet sibi laudari se, quam ipsum donum habere vnde laudatur etiam iste te vituperante laudatur. Et melior iam ille, qui laudauit, quam ille, qui laudatus est. Illi enim placuit in homine donum Dei, huic autem magis placuit donum hominis, quam Dei.

Iacob. 4.

Psal. 9.

Tentamur sic Domine quotidie. Quotidiana fornax nostra est humana lingua. Est enim qualiscumque in alijs tentationum generibus mihi facultas explorandi me in hoc pene nulla est, Nam, & à voluptatibus carnis, & à curiositate superuacua cognoscendi, video quantum assecutus sim posse refrænare animum meum, cum eis rebus careo, vel voluntate, vel cum absunt. Tunc enim me interrogo, quam magis minusve mihi molestum sit non habere, laude vero vt careamus, atque in eo experiamur, quid possumus? Nunquid male viuendum est, & tam perdite atque inaniter, vt nemo nos nouerit, qui non detestetur? Quæ maior dementia dici potest? At si bonæ vitæ, & bonorum operum comes, & solet & debet esse laudatio, tam comitatum eius, quam ipsam bonā vitā deseri non oportet, non aute sentio sine quo esset aut æquo animo, aut ægre possim, nisi cum affuerit.

Cap. 37 *Laudes & vituperatio mouent.*

Adhuc de appetitu laudis.

Cap. LXXXVIII.

ECce in te veritas video, non me laudibus meis propter me, sed propter proximi vtilitatem moueri oportere, & vtrū ita sit nescio. Obsecro te Deus meus, & meipsum mihi indica, vt cōfitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me saucium reperero. Interim me diligentius interrogem, si vtilitate proximi moueor in laudibus meis, cur minus moueor, si quisquam alius iniuste vituperetur quam si ego, cum vtraque contumelia eadem iniquitate coram me iacitur? An & hoc nescio: Etiamne id restat, vt non faciam veritatem coram te in corde meo, & in lingua mea, & seducam meipsum. Insaniam hāc Domine longe fac à me, ne oleum peccatoris mihi sit os meum, ad impinguandum caput meum. Egenus, & pauper ego sum, & melior in occulto gemitu displicens mihi, & quærens misericordiam tuam donec reficiatur defectus meus, & perficiatur vsque in pacem, quam nescit arrogantis oculus.

Psal. 140.

Psal. 108.

Sermo autem ore procedens, & facta quæ innotescunt hominibus, habent tentationem periculosissimam ab amore laudis, qui ad priuatam quandam excellentiam contrahere emendicata suffragia tentat, & cum à me in me arguitur, eo ipso quo arguitur. Et sæpe homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vanius gloriatur. Ideo non iam de ipso contemptu vanæ gloriæ gloriatur, non enim eam contemnit cum gloriatur intus.

Cap. 38. *Et virtuti periculum à vana gloria.*

Etiam intus est aliud in eodem genere tentationis malum, quo inanescunt qui sibi placent de se, quamuis alijs vel placeant vel displiceant, nec placere affectant cæteris, sed sibi placentes multum tibi displicent, non tantum de non bonis, quasi bonis, sed etiam de bonis tuis, quasi suis, aut etiam sicut de tuis, sed tanquam ex meritis suis, aut etiam sicut ex tua gratia, non tam socialiter gaudentes, sed alijs inuidentes ea. In his omnibus periculis vulnera mea Domine magis subinde à te sanari, quam mihi non infligi sentio.

Cap 39.

De contemplatione veræ lucis, & beneficio incarnationis.

Cap. LXXXIX.

TV es lux permanens, quam de omnibus consulebam, an essent, quid essent, quanti pendenda essent. Et audiebam dicentem ac iubentem. Et sæpe illud facio. Hoc me delectat, & ab actionibus necessitatis quantum relaxari possum ad istam voluptatem refugio. Nec in his omnibus quæ percurro consulens te inuenio tutum animæ meæ locum nisi in te, quo colligantur sparsa mea, nec à te quicquam recedat ex me, & aliquando intromittis me in affectum multum insuetum introrsus, ad nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur

Cap. 40.

perficiatur in me, nescio quid erit quod vita ista non erit. Sed recido in hæc erumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo, sed multum teneor. Tantum consuetudinis sarcina degrauat. Hic esse valeo, nec volo, illic volo, nec valeo, miser vtrobique.

Cap. 41. Ideoque consideraui languores peccatorum meorum in cupiditate triplici, & dexteram tuam inuocaui ad salutem meam. Vidi enim splendorem tuum corde saucio, & repercussus dixi: Quis illuc potest? *Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* (Psal. 30.) Tu es veritas super omnia præsidens. At ego per auaritiam meam non amittere te volui, sed volui tecum possidere mendacium: sicut nemo vult ita falsum dicere, vt nesciat ipse, quid verum sit. Itaque amisi te, quia non dignaris cum mendacio possideri.

Cap. 42. Christus intercessor est mediator & pax. Quem ergo inuenirem, qui me reconciliaret tibi? Mediator inter te, & homines oportuit vt aliquid haberet simile tibi, aliquid simile hominibus, ne in vtroque similis hominibus longe esset à Deo, aut in vtroque similis Deo longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset.

Cap. 43. Hic est, quem secreta tua misericordia demonstrasti humilibus, & misisti vt eius exemplo etiam ipsam discerent humilitatem. Hic inter mortales peccatores, & mortalis, & iustus apparuit, mortalis cum hominibus, & iustus cum Deo. Vt quia stipendium iustitiæ vita est & pax, per iustitiam coniunctam Deo euacuaret mortem iustificatorum impiorum, quam cum illis voluit haberi communem. Hic demonstratus est antiquis sanctis, vt ipsi ita per fidem futuræ passionis eius, sicut nos per fidem præteritæ, salui fierent. Quomodo nos amasti (Rom. 8.) pater bone, qui filio tuo vnico non pepercisti, sed pro nobis impijs tradidisti eum? pro nobis tibi factus est victor, & victima, & ideo victor, quia victima: pro nobis tibi sacerdos, & sacrificium: & ideo sacerdos, quia sacrificium, faciens tibi nos de seruis filios, de te nascendo, nobis seruiendo? Merito mihi spes valida in isto est, (Psal. 102.) quia sanabis omnes meos languores, *per eum qui sedet ad dexteram tuam*, & te pro nobis interpellat, alioquin desperarem. Multi enim, & magni sunt ijdem languores, sed amplior est tua medicina. Potuimus putare, quod verbum tuum remotum esset à coniunctione hominis, & desperare de nobis, *nisi caro fieret, & habitaret in nobis.* (Ioan. 1.) Iste tuus vnicus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, redemit me sanguine suo. *Non* (Coloss. 2. Psal. 118.) *calumnientur mihi superbi*, quoniam cogito precium meum, & manduco, & bibo, & erogo, & pauper cupio saturari ex eo inter eos *qui edunt & saturantur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum.* (Psal. 21. Ex libro de moribus Ecclesiæ cap. 3.)

Quod ad beatitudinem via sit amor ordinatus.

Cap. XC.

Omnes beate viuere volumus. Beatus autem neque ille est, qui non habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet, quod amat, si noxium sit, neque qui non amat, quod amandum est, cum sit optimum. (Quis beatus dicendus quis vero non.) Nam, & qui appetit quod adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est, quod adipiscendum non esset, fallitur: & qui non appetit, quod adipiscendum esset, ægrotat. Restat ergo quartum vbi beata vita inueniri queat, cum id quod est hominis optimum, & amatur, & habetur. (Cap. 5 & 6.) Quid est ergo hominis optimum? Tale debet esse, quod non amittat inuitus. Virtus certe, animam facit optimam, & proculdubio aliquid anima sequitur, vt virtutem assequatur. (Virtus facit animam optimam.) Hoc ergo erit aut ipsa anima, aut virtus, aut aliud quid. At si seipsam, stultum quid sequitur, stulta est enim ante adeptam virtutem, & si sequitur stultam, eandem stultitiam quam vitat, assequitur. Si autem virtutem, quomodo sequitur id, quod non est, aut quomodo assequi cupit, quod habet: aut igitur virtus est præter animam, aut aliquid aliud sequitur anima, quo virtutis, & sapientiæ compos sit: hoc autem aut homo sapiens erit, aut Deus. Sed iam dictum est tale quid esse debere, quod inuiti nequeamus amittere. Quis vero dubitet hominem sapientem, si cum sequi satis putauerimus, auferri nobis posse? Deus igitur restat, quem si sequimur, bene, si autem assequimur, beate viuimus?

Sed quomodo sequimur, quod non videmus? Aut quomodo videmus, qui insipientes sumus? Quæ enim mens cum stultitiæ nube obtegatur, illam lucem valeat vel etiam conetur haurire? (Difficulter mens assequimur Deum.) Hactenus potuit ratio perduci, Versabatur enim non veritate certior, sed consuetudine securior in rebus humanis. (Cap. 7. Deus authoritate scripturarum inuestigandus.) At vbi ad diuina peruentum est, auertit se, non potest intueri, palpitat, æstuat, inhiat amore, reuerberatur luce veritatis ad familiaritatem tenebrarum suarum, non electione, sed fatigatione conuertitur. Quam hic formidandum, ne maiorem hinc concipiat anima imbecillitatem, nisi quietem fessa conquirit. Ergo refugere in tenebrosa cupientibus diuina dispensatione, nobis ista auctoritatis opacitas occurrat, & mirabilibus rerum vocibusque librorum velut signis, temperatorijs veritatis vmbrisque, blandiatur. (Captiuemus intellectum, & audiamus Deum deducentem nos per semitas veritatis.) Itaque veræ religionis fide præceptis seruatis, non deseramus viam, quam nobis Deus, & Patriarcharum segregatione, & legis vinculo, & Prophetarum præsagio, & suscepti hominis Sacramento, & Apostolorum testimonio, & sanguine Martyrum, & gentium occupatione muniuit: nostrasque ratiunculas diuinis submittamus affatibus.

Audiamus ergo quem finem bonorum nobis Christe præscribas, nec dubium quin is sit finis, quo nos summo amore tendere iubes. (Cap. 8.) *Diliges*, inquit, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum sicut teipsum &c.* (Matth. 22.) Vellem videre, quid posset esse amplius. Quid ad hæc Paulus? *Scimus*, inquit, *quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* (Rom. 8.) Dicat etiam dilectionis modum: *Quis nos*, inquit, *separabit à charitate Christi, tribulationes, an angustia, &cet.* Dilectio igitur in Deum redit, qua se illi homo non componere, sed supponere affectat: quod quanto fecerit instantius, tanto erit beatior, & sublimior, & illo dominante, liberi erimus, fietque per charitatem, *vt conformemur Deo*, & circumcisi ab hoc mundo, non confundamur cum his, quæ nobis debent esse subiecta. (Omnia tendere debent ad dilectionem Dei. Cap. 15.)

Quod virtus nihil aliud sit quàm amor Dei summus.

Cap. XCI.

Denique si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil virtutem esse affirmauerim, nisi summum amorem Dei. (Virtus quid nisi summus amor Dei?) Nam & illud, quod virtus quadripartita dicitur, ex ipsius amoris vario quodam effectu dicitur.

Est enim temperantia amor integrum se præbens ei, quod amatur. (Quadripartita virtus.) Fortitudo est amor facile tolerans omnia propter id, quod amatur. Iustitia amor soli amato seruiens, & ideo recte dominans. Prudentia amor, ea quibus adiuuatur ab eis quibus impeditur sagaciter eligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summæ sapientiæ, summæ concordiæ. Est enim charitas simplex & pura, quæ Spiritu sancto inspirata perducit ad filium, per quem pater cognoscitur.

Omne igitur officium temperantiæ est exuere veterem hominem, & in Deo reuocari, id est, contemnere illecebras omnes corporeas, laudemque popularem, totumque amorem ad diuina conferre, ne subijciat se homo per peccata his rebus, quæ sibi per recte facta diuina lege subiecta sunt. (Officium Temperātiæ. Cap. 19.) Quid est enim aliud falsis bonis illudi atque decipi, quàm teipso inferiora miranda, & appetenda arbitrari? Habet igitur vir temperans in his rebus mortalibus vitæ regulam, vtroque testamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ huius atque officiorum necessitatem quantum satis est, vsurpet, vtentis modestia, non amantis affectu. (Vsus temperatus rerum creatarum.)

De fortitudine autem non multa dicenda sunt, amor namque ille, de quo loquimur, quem tota sanctitate (Cap. 22.)

Quis vere fortis. inflammatum oportet esse in Deum, in non appetendis istis, temperans in amittendis, fortis vocatur. Sed inter hæc omnia, quæ in hac vita possidentur, corpus grauissimum vinculum est, iustissimis Dei legibus propter antiquum peccatum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius. Hoc ergo vinculum ne concutiatur atque vexetur laboris, & doloris, ne autem auferatur atque perimatur mortis terrore, animam quatit. Amat enim illud vi consuetudinis, non intelligens, si eo bene atque scienter vtatur, resurrectionem reformationemque, eius opere, & lege diuina, sine vlla molestia iuri suo subditam fore. Sed cum hoc amore totum in Deum conuerterit, his cognitis, non solum mortem contemnet, sed etiam desiderabit. *Amor vincit omnia.* Sed restat cum dolore magna conflictio, nihil tamen est tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur, quocum se anima rapiet in Deum, super omnem carnificinam libera, & admiranda volitabat pennis pulcherrimis, & integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur. *Cap. 23.* Ad exemplum autem nobis considerandum est: Amatores auri vel laudis vel fœminarum, quàm fortes sunt in perferendo pro eo quod diligunt, cum ille non amor, sed congruentius cupiditas vocetur: in quibus apparet quantus sit impetus animi, ad ea quæ diligit cursu flexo per inania quæque tendentis. Argumentoque nobis est, quàm sint omnia perferenda ne deseramus Deum, si tanta illi, ne deserant amata, perferant. Merito commemorandus est sanctus Iob, in cuius vocibus satis elucet, quanti pendenda sint ista, quæ eum volunt homines per dominationem tenere, & ab his potius per cupiditatem tenentur, & rerum mortalium serui fiunt dum imperite Domini esse desiderant. *Fortitudo animi consideratur in Iob.* Amissis enim ille omnibus repente diuitijs, tam inconcussum animum tenuit, & infixum Deo, vt satis non illas sibi magnas fuisse ostenderet, sed se illis, sibi autem Deum. Quo animo si esse possent nostri temporis homines non magnopere in nouo testamento ab illorum possessione prohiberemur vt perfecti essemus. Multo enim mirabilius est non inhærere istis quamuis possideas: quàm ea omnino non possidere.

Iustitia munus. Iustitiæ verò congruit, vt Deo quem diligit libentissime seruiat, cæteraque omnia partim sibi subiecta regat, partim subijcienda præsumat.

Nec de prudentia diutius disserendum est, ad quam dignoscentia pertinet appetendorum & vitandorum; quæ si desit, nihil horum, quæ dicta sunt effici potest. Huius excubiarum vigilia est ne surrepente paulatim mala suasione fallamur. *Eccles. 19.* *Qui enim spernit modica paulatim deficit.*

De bipartita dilectione.

Cap. XCII.

Cap. 25. QVid amplius de moribus disputem? Si Deus est summum bonū hominis, nihil aliud est homini bene viuere, *Matth. 22.* *quàm toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere*, à quo existit, vt incorruptus in eo amor custodiatur, quod est temperantiæ: nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis: nullis alijs seruiat, quod est iustitiæ: vigilet in discernendis rebus ne fallacia surrepat, quod est prudentiæ. *Hominis perfectio in quo posita?* Hæc est hominis vna perfectio, qua sola impetratur, vt veritate perfruatur; hoc nobis vtroque testamento conijcitur. *Cap. 26.* Non potest autem seipsum non diligere, qui Deum diligit, imo ille solus se diligit, qui Deum diligit; quia sedule agit, vt summo bono perfruatur. *Dilectio proximi.* Quod autem agis tecum, agendum est cum proximo, scilicet vt ad id bonum, ad quod ipse tendis, eum adducas. Illud enim est vnum bonum, quod omnibus tecum tendentibus, non fit angustum. Ex qua scilicet dilectione proximi, nascuntur officia societatis humanæ, in quibus non errare difficile est. Duobus enim modis peccatur in homine, vno, si lædatur, alio, si cum potest non adiuuetur. *Cap. 27.* Cumque homo sit anima rationalis mortali vtens corpore; partim corpori, partim animæ benefacit qui proximum diligit. Ad corpus pertinet medicina, ad animam disciplina. Medicinam voco, quicquid corporis instaurat vel tuetur salutem, vt est cibus, potus, regimen, & tectum, & huiusmodi. *Quibus modis diligitur proximus.* Disciplina verò illa, quæ animi medicina est, in duo distribuitur, scilicet cohibitionem, & instructionem. Cohibitio, timore, instructio, amore perficitur, eius dico cui per disciplinam subuenitur. Nam qui subuenit nihil horum habet nisi amare. In his duobus testamentis Dominus disciplinæ nobis regulam dedit. In veteri enim timor præualet, in nouo amor: quod ibi seruitus, hic libertas ab Apostolis prædicatur.

Cap. 30. Apostrophe ad ecclesiam totius sapientiæ magistram. Merito igitur ô ecclesia catholica non solum ipsum Deum, cuius adeptio vita beata est, pure colendum prædicas, cui soli anima rationalis cohærendo, non misera est, secludens omne quod factum est, quod subditum tempori, neque confundens, quod æternitas, quod veritas, quod pax distinguit, neque separans, quod maiestas vna coniungit, sed etiam proximi charitatem ita complecteris, vt variorum morborum quibus pro peccatis suis animæ ægrotant, omnis apud te medicina præpolleat.

De rebus fruendis, & vtendis, & diligendis.

Cap. XCIII.

Rerū diuisio 1. sen. dis. 1. c. Id ergo. IDem in libro primo de doctrina Christiana cap. 3. Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt: istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas quæ beatos nos faciunt peruenire, & eis inhærere possimus. Nos verò qui fruimur & vtimur, inter vtrasque constituti, si eis quibus vtendum est frui voluerimus, impeditur cursus noster, vt ab his rebus quibus fruendum est obtinendis, vel retardemur, vel etiam reuocemur, inferiorum amore præpediti.

Cap. 4. Frui & vti. Frui enim est amore inhærere alicui rei propter seipsam. Vti verò quod in vsum venerit ad id quod amas obtinendum referre, si tamen amandum est: nam vsus illicitus, abusus potius nominandus est.

Cap. 13. Sicut cum loquimur, vt id quod in animo gerimus, in animum audientis per aures carneas illabatur, fit sonus, verbum quod corde gestamus, & locutio vocatur: *Verbū quomodo factū caro.* non tamen in eum sonum cogitatio nostra conuertitur, sed apud se manens integra, formam vocis, qua se insinuat auribus sine aliqua labe suæ mutationis assumit: ita verbum Dei non communicatum, caro tamen factum est, vt habitaret in nobis.

Cap. 14. Sicut autem qui medetur vulneri corporis, adhibet quædam contraria, vt calidum frigido, humidum sicco, quædam verò similia, vt linteolum, vel rotundo vulneri rotundum, vel oblongo oblongum, sic sapientia Dei hominem curans seipsam exhibuit ad sanandum, ipsa medicus, & ipsa medicina. *Deus hominem quomodo sanarit.* Quia ergo per superbiam homo lapsus erat, humilitatem exhibuit ad sanandum. Serpentis astutia, vel sapientia decepti sumus, per Dei clementiam liberati sumus. Nos immortalitate male vsi sumus, Christus mortalitate bene vsus est, vt viueremus. Corrupto animo fœminæ ingressus est morbus, integro animo fœminæ processit salus. Similia verò quasi ligamenta vulneribus nostris adhibita hæc sunt, quòd per fœminam deceptus, per fœminā natus, homo homines, mortalis mortales liberauit.

Cap. 22. Matth. 22. Hæc autem regula dilectionis diuinitus cōstituta est: *Diliges Deum tuū ex toto corde tuo &c.* vt omnes cogitationes tuas, & omnē vitam, & omnem intellectum in illum *Soli Deo fruendum.* conferas, à quo habes ea, quæ confers. Nullam enim partem reliquit vitæ nostræ, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, vt alia re velit frui, sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. Quisquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere, vt etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim diligens eum tanquam seipsum, totam dilectionem sui &

illius,

illius, refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se riuum extra patitur duci.

Cap. 23. *Quid sit diligendum 3. sen. dis 27. cap. Sed quæ hec & cap. Hic potest.* Non autem omnia quibus vtendum est diligenda sunt, sed illa sola, quæ aut nobiscum quadam societate referuntur in Deum: sicut est homo, vel Angelus, aut ad nos relata beneficio Dei per nos indigent, sicut est corpus. Nam vtique martyres non dilexerunt scelus persequentium se, quo tamen vsi sunt ad promerendum Deum. Cum ergo quatuor sint diligenda: vnum quod supra nos est: alterum quod nos sumus, alterum quod iuxta nos est, alterum quod infra: De secundo, & quarto nulla præcepta danda erant; quantumlibet enim excidat homo à veritate, remanet illi dilectio sui, & corporis sui. Fugax quippe animus ab incommutabili lumine omnium regeneratore, id agit vt sibiipsi regnet, & corpori suo. Magnum verò aliquid adeptum se putat, si etiam socijs id est alijs hominibus dominari potuerit, quod affectare est intollerabilis omnino superbia, & sibi tanquam debitum vendicare, quod Dei est proprium.

Cap 24. Quando autem nonnulli dicunt male se esse sine corpore, omnino falluntur, non enim corpus suum, sed pondus eius, & corruptiones oderunt, non enim nullum corpus, sed incorruptum & celerrimum corpus habere volunt.

Cap. 26. Quia ergo præcepto opus non erat, vt se quisque & corpus suum diligat, hæc enim inconcussa lege naturæ diligimus, quæ etiam in bestijs promulgata est, restabat vt de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta præcepta sumeremus. *De Deo diligendo, proximo, & se ipso.* Vnde, *diliges*, inquit, *Dominum ex toto corde &c. & proximum tuum sicut teipsum.* Vbi si totum intelligas id est animam, & corpus proximi nullum rerum diligendarum genus in his duobus mandatis prætermissum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, & eius modus præscriptus appareat, ita vt cætera in illũ confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cum dictum est, *& proximum tuum sicut teipsum*, simul & tui abs te dilectio non prætermissa est.

De ordine dilectionis.

Cap. XCIIII.

Cap. 27. Ille iuste & sancte viuit, qui rerum integer æstimator est. Ipse autem est qui ordinatam habet dilectionẽ, ne aut diligat non diligendum: aut non diligat quod diligendum est: aut amplius diligat, quod minus diligendum est: aut minus, vel plus quod æque diligendũ est: aut æquè, quod minus, vel plus diligendum est. Omnis quidem peccator in quantum peccator non est diligendus: & omnis homo in quantum homo est diligendus propter Deum, Deus vero propter seipsum. Et si Deus omni homine amplius diligendus est: plus debet quisq; Deum diligere, quàm seipsum. Item alius homo diligendus est plusquàm corpus nostrum, quia propter Deum diligenda sunt omnia, & potest nobiscum alius homo frui Deo, quod non potest corpus.

Cap. 28. *Quibus potissimum sit succurrendũ.* Omnes autem homines æquè diligendi sunt, sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur.

Cap. 29. Inimicos autem nostros diligimus: non enim timemus, quia nobis auferre possint, quod diligimus: sed potius eos miseramur, quia tãto magis non oderunt, quanto ab illo quem diligimus separati sunt: ad quem si conuersi fuerint, & illum tanquàm beatificum bonum, & nos tanquam socios tanti boni necesse est vt diligant.

Cap. 30. Luc. 10. Si autem, vel cui præbendum est, vel à quo nobis præbendum est officium misericordiæ, recte proximus dicitur (sicut ex parabola Domini in Euangelio probatur, vbi proximum esse non docuit nisi illum qui erga sauciatum recreandum atque curandum misericors extitit) ex æquo consequens est, vt etiam ille à quo nobis hoc vicissim exhibendum est, proximus noster sit, proximi enim nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest: manifestum ex hoc præcepto quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri à quibus magna nobis misericordiæ officia impenduntur. *Angeli quoque proximi nobis.*

Cap. 31. *Deus non fruitur nobis, sed vtitur.* Cæterum diligit nos Deus non tanquam fruens, sed tanquam vtens. Sed nec sic vtitur vt nos: nam nos res quibus vtimur, ad hoc referimus, vt Dei bonitate perfruamur, Deus vero ad suam bonitatem, & nostram vtilitatem.

Cap 34. Ioan. 14. *Ego sum*, inquit, *via, veritas, & vita*, per me venitur, ad me peruenitur, in me permanetur. Cum autem ad eum peruenitur, etiam ad patrem peruenitur, quia per æqualem ille cui æqualis est agnoscitur, vinciente & agglutinante nos Spiritusancto, quo in summo bono permanere possumus. Ex quo intelligitur, quod nulla res in via tenere nos debeat, quando nec ipse Dominus in quantum via nostra esse dignatus est, tenere nos voluit, sed transire, ne rebus temporalibus quamuis ab eo pro salute nostra susceptis & gestis hæreamus infirmiter, sed potius per eas curramus alacriter: vt ad ipsum qui naturam nostram à temporalibus liberauit, & ad dexteram patris collocauit, peruehi mereamur.

Quod totius scripturæ finis est charitas de corde puro.

Cap. XCV.

Cap. 35. *Scriptura summa amor Dei.* Omnium igitur, quæ prædicta sunt hæc summa est, vt intelligamus legis, & omnium diuinarum scripturarum plenitudinem & finem esse dilectionem rei qua fruendum est, & rei quę nobiscum ea re frui potest, vt enim quisque se diligat, præcepto non opus est.

Cap. 36. *Scopus totius scripturæ.* Quisquis igitur scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet charitatem geminam, scilicet Dei, & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò talem inde sententiam duxerit, quæ huic ædificanti charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit eo loco sensisse probatur, non perniciose fallitur, nec omnino mentitur. Sed ita fallitur, ac si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat quò etiam via ipsa perducit. Corrigendus est tamen ne consuetudine deuiandi etiam in transuersum aut peruersum ire cogatur.

Cap. 37. *Scriptura qualem lectorem postulat.* Asserendo enim temere, quod ille nõ sensit quẽ legit, plerumque incurrit in alia, quæ illi sententiæ contexere nequeat. Quæ si vera & certa esse consentit, illud non possit esse verum quod senserat: fitque in eo nescio quomodo, vt amando sententiam suam, scripturæ incipiat esse offensior quam sibi. Quod malum si serpere cœperit, euertetur ex eo. Titubat enim fides si diuinarum scripturarum vacillat auctoritas: Fide autem titubante Charitas etiam ipsa languescit, quia non potest quisquam diligere, quod non credit. Porro si credit, & diligit, bene viuendo efficit, vt etiam speret se ad id, quod diligit esse venturum.

Cap. 38. *Charitas perpetuo manet.* Itaque hæc tria sunt quibus & Prophetia omnis, & scientia militat, Fides, Spes, Charitas, sed Fidei succedit Spes quam videbimus: & Spei beatitudo ad quam perueniemus, Charitas autem etiam istis decedentibus augebitur potius. Si enim credendo diligimus quod nondum videmus, quantomagis cum videre cœperimus? Et si sperando diligimus, quò nondum peruenimus, quantomagis cum peruenerimus? Inter temporalia namque & æterna hoc interest, quòd temporale plus diligitur antequàm habeatur, vilescit autem cum aduenerit, non enim satiat animam cui vera, & certa sedes est æternitas. Æternum autem ardentius diligitur adeptum, quàm desideratum. Nulli enim desideranti conceditur plus de illo existimare quàm in se habet, vt ei vilescat cum minus inuenerit, sed quantum quisque veniens existimare potuerit, plus perueniens inuenturus est.

Cap. 39. *Fides, spes, charitas illuminant.* Homo itaque fide, & spe, & Charitate subnixus, easque inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos.

Quapropter

Cap. 40. Quapropter cum quisque cognouerit finem præcepti esse charitatem *de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta*, omnem scripturarum diuinarum intellectum ad ista tria relaturus, ad tractationem illorum librorum securus accedat. *De corde puro*, inquit, vt nihil aliud quàm id quod diligendum est diligatur. *Conscientiam bonam* addit, propter spem, ille enim sperare non potest cui malæ conscientiæ scrupulus inest. *Et fide non ficta*, idest, sine mendacio. Inest quidem mentienti voluntas falsa dicendi, & ideo multos inuenimus, qui mentiri velint, qui autem falli, neminem: cum ergo hoc sciens, homo faciat, illud nesciens, patiatur, satis apparet in vna eademque re eum qui fallitur, illo qui mentitur esse meliorem, quandoquidem pati melius est iniquitatem, quàm facere: omnis autem qui mentitur, inique facit. Nemo enim mentiens, in eo quòd mentitur, seruat fidem: nam hoc vult vtique, vt cui mentitur fidem sibi adhibeat, quam tamen ei mentiendo non seruat, omnis autem fidei violator iniquus est.

Omnis qui mentitur inique facit.

De obscuritate, & intelligentia scripturarum.

Cap. XCVI.

IDem *in lib. 2. cap. 6.* Hi qui diuinas scripturas legunt, quædam obscure dicta plerumque densissimam caliginem obducunt, quod diuinitus prouisum esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio remouendum, cui facile inuestigata plerumque vilescunt.

Obscuritas scripturæ nō inutilis.

Cap. 13. At vero vtrum *ignoscere* producta an correpta syllaba tertia dicatur, non multum curat, qui pro peccatis suis Deum petit, vt ignoscat. Sed tamen eo magis inde offenduntur homines, quo infirmiores sunt, & eo infirmiores sunt, quo doctiores videri volunt.

Cap. 16. Rerum quidem ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cum ignoramus, vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quæ plerumque ponuntur in scripturis similitudinis alicuius gratia. Numerorum quoque imperitia multa multa facit in eis intelligere mystice posita.

Cognitio herbarum, animalium, lapidum & similium necessaria.

Idem in libro tertio cap. 10. Quicquid autem in sermone diuino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem proprie referri potest, figuratum esse cognoscas. Morum honestas ad diligendum Deum, & proximum: Fidei veritas ad cognoscendum Deum, & proximum pertinet. Spes autem sua cuique est in conscientia propria, quemadmodum se sentit in dilectionem Dei, & proximi, cognitionemque proficere. Verum est procliue humanum genus, non ex momentis libidinis, sed potius suæ consuetudinis æstimare peccata: ex quo contingit, vt si quid scriptura vel præcepit quod abhorreat à consuetudine audientium, vel quod non abhorret culpauerit, figuratam locutionem putent. Non præcipit quidem scriptura nisi Charitatem, non culpat nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum. Non autem asserit nisi catholicam fidem, rebus præteritis, & futuris, & præsentibus. Præteritorum narratio est, futurorum prænunciatio, præsentium demonstratio. Sed omnia hæc ad eandem charitatem nutriendam, & corroborandam, & cupiditatem vincendam, & extinguendam valent. Charitatem autem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum. Cupiditatem autē motum animi ad fruendum se, & proximo, & quolibet corpore non propter Deum. Quod autem agit indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus suum, *flagitium* vocatur; quod autem agit, vt alteri noceat, *facinus* dicitur. Et hæc sunt duo genera omnium peccatorum, sed flagitia priora sunt: Quæ cum exinaniuerint animum, & ad quandam egestatem perduxerint, in facinora prosilitur, quibus remoueantur impedimenta flagitiorum, vel adiumenta quærantur. Item quod agit Charitas vt sibi prosit, vtilitas est, quod autem agit, vt proximo prosit, beneficentia nominatur. Et hinc præcedit vtilitas, quia nemo potest ex eo quod non habet, prodesse alteri. Quanto autem magis regnum cupiditatis destruitur, tanto Charitatis augetur.

Quæ vt figurate dicta sint accipienda.

Charitas, cupiditas.

1. sent. dist. 17. cap. quod autem.

Flagitium. Facinus.

Vtilitas, Beneficētia.

De eloquentia, & sapientia.

Cap. XCVII.

IDem *in lib. 4. cap. 5.* Qui affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quanto magis in his quæ audire inutile est, delectatur auditor, etenim quem diserte dicere audit, etiam vere dicere existimat. Sapienter vero dicit homo tanto magis vel minus: quanto magis vel minus in scripturis sanctis profecit. Non dico in eis multum legendis memoriæque mandandis, sed bene intelligendis, & diligenter earum sensibus indagandis. Sunt enim qui eas legunt, & negligunt ne intelligant: quibus longe sine dubio præferendi sunt, qui verba eorum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis videt. Sed vtrisque ille melior, qui & cum vult eas dicit, & sicut oportet intelligit.

Quid autem prodest integritas locutionis, quam non sequitur intellectus audientis, cum omnino loquendi nulla sit causa, si quod loquimur non intelligunt, propter quos loquimur, vt intelligant. Cap. 10.

Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si aperire, quod volumus non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus nisi patere, quod clausum est? Cap. 11.

Vir autem sanctus, & eloquens, cum iusta & bona, & sancta dicit, neque enim alia dicere debet, agat quantum potest, vt intelligenter, vt libenter, vt obedienter audiatur: & hoc se posse si potuerit, & inquantum potuerit, pietate magis orationum, quam oratorum facultate non dubitet, vt orando pro se ac pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam dictor. Ipsa itaque hora iam vt dicat accedens, priusquam exerat linguam proferentem ad Dominum leuet animam sitientem, vt eructet quod biberit: vel fundat quod impleuerit. Cap. 15.

Habet autem vt obedienter audiatur quantacumque granditate dictionis maius pondus vita dicentis. Nam qui sapienter, & eloquenter dicit, nequiter autem viuit, erudit quidem multos discendi studio quamuis animæ suæ inutilis sit. Ideo audiuntur vtiliter, etiam qui vtiliter non agunt; quia sua quidem quærere student, sed sua docere non audent. Multis itaque prosunt dicendo, quæ non faciunt, sed pluribus prodessent faciendo quæ dicunt. Cap. 27.

Sic autem eligat Doctor bonam vitam, vt etiam bonam non negligat famam, sed prouideat bona coram Deo, & hominibus quantum potest: illum timendo, his consulendo, in ipso etiam sermone malit rebus placere, quam verbis, nec existimet dici melius, nisi quod dicitur verius, nec Doctor verbis seruiat. sed verba Doctori. Cap. 28.

Verbis contendere.

Verbis autem contendere, est non curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni alterius præferatur. Cap. 28.

De labore claustralium manuali.

Cap. XCVIII.

IDem *in libro de opere Monachorum cap. 1. Respice*, inquit, *volatilia cœli, quoniam non serunt &c. considerate lilia agri quomodo crescunt. Non laborant neque nent.* His verbis Euangelicis nonnulli non solum pigritiam, sed etiam arrogantiam suam fouent qui operari nolunt. In eo autem, quod dixit Apostolus *qui non vult operari, non manducet*, opera, inquiunt, spiritualia debemus accipere, quæ & nos facimus, legimus cum fratribus, & oramus, alloquimur eos, & consolamur, & talia opera si non faceremus periculose à Domino alimenta ipsa spiritualia sumeremus. Sed ne cuiquam prædicta verba liceret postea pro

Matth 7. 2. Thess. 3.

voluntate

voluntate non pro charitate interpretari, ipse exemplo suo docuit, quod præcepit. *Non*, inquit, *panem gratis ab aliquo manducauimus, sed in labore, & fame die ac nocte operantes, &c.* (2. Thess. 3.)

(Cap. 17.) Qui autem dicunt se vacare lectioni, nonne illic inueniunt, quod Apostolus præcipit? Quæ est ergo ista peruersitas lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare, & vt quod bonum est diutius legatur, ideo nolle facere, quod legitur? Quis enim nesciat tanto citius quemque proficere cum bona legit, quanto citius facit, quod legit.

(Cap. 18.) Si autem alicui sermo erogandus est, & ita occupatur, vt manibus operari non vacet, nunquid omnes in monasterio possunt, fratribus ad se venientibus, diuinas lectiones exponere, vel de aliquibus quæstionibus salubriter disputare? Quando igitur hoc non omnes possunt, cur sub hoc obtentu omnes vacare volunt. Quamquam & si omnes hoc possent, vicissim facere deberent, non solum ne cæteri à necessarijs operibus occuparentur, sed quia etiam sufficit, vt audientibus vnus loquatur.

(Cap. 17.) Sed & cantica diuina cantare, etiam manibus operantes, possunt facile & ipsum laborem tanquam diuino celeumate consolari.

(Cap. 18. Ordo in laborando.) Ipsa autem est optima gubernatio, vt omnia suis temporibus distributa ex ordine gerantur, ne animum humanum turbulentis implicationibus inuoluta perturbent.

(Cap. 19.) Si quis autem veram corporis infirmitatem, vt laborare non possit, ostendit, humanè tractandus est, quam vero falsam prætendit, & conuinci non potest, Deo dimittendus est.

De illis qui nollunt operari propter pigritiam, vel arrogantiam.

Cap. XCIX.

(Cap. 22.) Veniunt plerumque ad hanc professionem seruitutis Dei, & ex conditione seruili, & ex vita rusticana, & ex opificũ exercitatione, & plebeio labore, tanto vtique fœlicius quanto educati fortius. Qui, si non admittantur graue peccatum est, *propterea enim & ignobilia mũdi elegit Deus, & ea quæ nõ sunt, vt ea quæ sunt dispiceret.* (1. Cor. 1.) Tales ergo se quia quò minus operentur, de infirmitate corporis excusare non possunt, præteritæ vitæ quippe consuetudine conuincũtur, sed vmbraculo malæ disciplinæ se contegunt, vt ex male intellecto Euangelio præcepta Apostolica peruertere meditentur, *vere volatilia cœli*, sed per superbiam in altum se extollendo, *& fœnum agri*, sed carnaliter sentiendo; atque vtinam illi qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis.

(Cap. 23.) Verum illi qui nihil carnaliter operando *volatilia cœli* imitantur, cur manus ociosas, & repositoria, vel horrea habere volunt? cur ea quæ sumunt ex aliorum labore recondunt? cur denique molunt, & coquunt? Hoc enim aues non faciunt.

(Cap. 25.) Illi itaque qui præter istam sanctam societatem, vitam labore corporis transigebant, ex quorum numero plures ad monasterium veniunt; si nolunt operari, nec manducent: Non enim propter hoc in Christiana militia ad pietatem diuites humiliantur, vt pauperes extollantur: nec vllo modo decet, vt in ea vita, vbi senatores fiunt laboriosi, ibi fiant opifices ociosi: & quò veniunt relictis diuitijs suis qui fuerant prædiorum domini, ibi sint rustici delicati.

(Cap. 28.) Testem inuoco Dominum Iesum in animam meam, quoniam quantum attinet ad commodum meum, multo mallem per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monasterijs constitutum est, aliquid manibus operari, & cæteras horas habere liberas ad legendum & orandum, aut aliquid de diuinis literis agendum, quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotijs secularibus, vel iudicãdo dirimendis, vel interuenindo præcidendis.

(Cap. 30.) Cæterum quis ferat homines contumaces, saluberrimis Apostoli monitis resistentes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut sanctiores etiam prædicari, vt monasteria saniore doctrina fundata, gemina illecebra corrumpantur, & dissoluta licentia vacationis, & falso nomine sanctitatis? Quid etiam iniquius, quàm velle sibi obtemperari à minoribus, & nolle obtemperare maioribus.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER DECIMVSNONVS.

De Imperio Honorij, & Theodosij, & de sancto Desiderio Lingonensi.

Cap. I.

Honorius & Theodosius Imp. an. Ch. 411. Mund. 4264.

SIGEBERTVS *in chronicis*. Honorius post mortem Arcadij cum fratruele suo Theodosio regnauit annis 14. Cœpit autem anno Domini 411. mundi vero 4264.

Huius anno primo Vuandali, duce Crosco, Gallias peruagati, multas vrbes, & ecclesias subuerterũt. Croscus tandem à Mariano præside Arelati captus, & per victas vrbes ignominiose retractus, ad mortem tormentatur. Sub hoc turbine inter multos martyrizantur Sedunenses Florentinus, & Hilarius; Desiderius Lingonensis, cum Vincentio Archidiacono, Antidius* Besontionensis episcopus.

** Alias Vesontionensis. Agit de S. Desiderio Petrus in Cathalogo lib. 5. cap. 31.*

Ex gestis sancti Desiderij. Huius Desiderij vitæ initium fuit castitas, sobrietas, eleemosynarum largitio, misericordia in pauperibus, pietas, morum probitas, patientiæ æquanimitas. Itaque Vuandalis vrbem Lingonicam obsidentibus, Desiderius eiusdem vrbis pontifex virtutibus præstantissimus, cum suis sacerdotibus, vel cæteris ciuibus de muro clamabat, dicens: *Christi serui sumus, Christum Deum viuum, & verum colimus, qui [illegible] mundum constituit. Nolite in nobis scelus crudel[illegible], per quod Dei potentiam contra vos in iracundiam prouocetis*, Vuandali vero præcipiti cursu irruptis portis ingrediebantur in mænia. Alij scalis appositis in muros diuersa de parte ruentes, ignes de Pergamo submittebant, & gladijs, diuersisque iaculis ciues omnes cæde impia prosternebant. Antistes in Ecclesia in oratione positus inuenitur, Regisque cum cæteris christicolis obtutibus præsentatur. Ille autem de perditione ciuium pastoralis solicitudinis dolore repletus, pro se Principem rogare noluit, sed vt pereuntibus ciuibus subueniret, attentius exorauit. Qui barbarus, naturali crudelitate durus, cum elocutione barbara responderet, quod etiam vir sanctus non intelligeret; obtulit se etiam pro suis ciuibus, ceruice parata, pius Pastor ad victimam, vt cessaret de ciuibus pereuntibus, vel aliquantulum iam ruina. Nulla rector impius pietate permotus, sed crudelitatis perseuerantia inflammatus, caput amputari præcepit sacerdotis, plures etiam Christianos eadem sententia simul interire præcepit, & in toto Pergamo in Christi confessione perseuerantes, eadem die diuersa sunt passim cæde prostrati. Et quicunque Christum confessus, se dixit in eum credere, de cultu religionis interrogatus, nusquam in tota vrbe potuit euadere.

Mira crudelitas barbarorum.

Christi nomen barbaris odiosum.

De miraculis eiusdem martyris.

Cap. II.

AD confirmandum autem præclari martyris testimonij veritatem, porta, vbi percussor pro admisso scelere reus, impulsione capitis semetipsum peremit, nullum ab eodem tempore ingressionis officium viantibus præbuit, nec egrediendi ab vrbe aditum populis vlterius patefecit, sed saxis clausa, pro offensionis indicijs damnata, potius perseuerat.

Speculator episcopi portā vrbis intrare volens, capite illiso, mox expirauit.

Denique cum ipse gladiator sacerdotis beatum corpus truncaret, in librum diuinum apertum, ferientis ictus peraccessit, & ibi quidem multa folia perforauit, diuina tamen saluatione literarum tramitem non contigit.

Effusio sanguinis, & liuor, in libro certum beati martyris [illegible]onis indicium manifestat, & in nullo scripturæ ferien[illegible] perturbat.

Denique non post multum temporis *Deus Iudex iustus* sancti sui Desiderij martyris, vel cæterorum martyrum vrbis ipsius vltione commotus, in Arelatensi vrbe Croscum Principem suis tradidit inimicis. Qui captus, catenatusque tamdiu est diuersis tormentis tempore diuturno afflictus, quousque per crudelissimam assiduamque cædem ad mortis interitum iuxta suum meritum perueniret.

Croscus diuino iudicio captus ab hostibus miserrime pœnas luit.

Beatus igitur Desiderius pontifex ob præcedentem conuersationem, & boni operis studium, condignam martyrij coronam promeruit. Nam si quis ad eius limina ægrotus aduenerit, inde Deo opitulante, reuertitur confor-

S. Desiderius miraculis claret.

confortatus; Si mærore perterritus, sancti martyris obtentu, inde redit exultatus. Si cæcus, claudus, surdus, mutus, etiam ab aduersa parte vexatus aduenerit, suam ibi quisque medicinam, & remedia pristina sine mora percipit opportuna.

Si quis intra septa ecclesia sua, falso scienter iurat, mox cælesti vltione punitur.

Inter cætera virtutum suarum insignia multiplicia, in suo nomine non patitur impunitam ferre perfidiam; nam si intra septa ecclesiæ ipsius *inuocato nomine Christi* super eius sanctum altare, sub falsitatis ingenio, mendax perpetrare tentauerit Sacramentum, vltione diuina illico in perditionis sententia condemnatur.

Huius passio celebratur. 10. Kalend. Iunij.

Passio sancti Antidij episcopi.

Cap. III.

S. Antidius dæmonum multitudinẽ vidit & super vnum eorum vehebatur.

Ex *gestis eius & chronicis Sigeb.* Porro sanctus Antidius eadem tempestate, vt dictum est, martyrium subijt, qui aliquando in tertia feria post Palmas transiens pontem Duuij fluminis, vidit agmen dæmonum gesta sua Principi suo referentium, & inter eos Æthiopem manu sandalium præferentem ad iudicium, quod Romanum præsulem cuius hoc erat, per 7. annos impugnatum, tandem ad lapsum traxerit; qui vocans ad se Aethiopem, & *in virtute Dei, ac sanctæ Crucis super eum ascendens*, præcepit vt eum Romæ sub manu Domini eadem velocitate qua venerat, saluum, & incolumem perferret. Itaque dæmoni superpositus, illum sæpe versiculum iterans: *Deus in adiutorium meum intende &c.* eo vectante Romam venit, feria quinta, hora celebrandi officij: & dæmone pro foribus expectante, Papæ rem retulit, negantem, per sandalium ad pœnitentiam mouit, & missa, vice eius, celebrata, & parte chrysmatis à se consecrati assumpta, dæmone reuectante ad ecclesiam suam redijt, Sabbato sancto hora celebrandi officij.

Hanc historiam putat Baronius Apochryphã & à veritate alienam, qua cum magis magis quam pietatem redoleat, merito reijcienda est; sed contrarium sentit Ranlinus.

Denique idem venerabilis ac sanctus Archiepiscopus in persecutione Vuandalorum alapis in facie cæsus est, cunctisque spoliatus vestibus, varijs ictibus cruciatus; nam cruentus carnifex, os, & oculos cæterasque corporis compagines, fustibus & flagellis tundens, omnia crudelitatis instrumenta, nisi Christum in aris suis litans obnegaret, minabatur. Et postquam corpus intumescens vulneribus, incussos flagellorum ictus nudis vix ferre posset ossibus, constanti voce *Deum orabat*, & tortoris ora respiciens, dicebat: *Perage miser cœpta, Dominus enim mihi adiutor est &c.* Quod indigne ferens pestifer, ictu singulari caput eius gladio excussit.

Crudeliter Antidius cruciatur ob Christi fidem.

Huius passio celebratur 7. Cal. Iulij.

Sigebertus in chronicis. Eo tempore Romæ fœmina giganteæ magnitudinis, de parentibus mediocris staturæ nata, multis stupore erat.

De bellis Honorij Imperatoris.

Cap. IIII.

Lege Sozo. lib. 9. & Niceph. lib. 14. & Baron. ad an. 409. 410.

Vuandali, Sueui, & Alani Hispanias vastant.

Alaricus autem Rex Vuisigothorum per Italiam debachatus, mandat honorio Imperatori, vt aut secum bello congrediatur, aut Gothis in regno suo locum ad habitandum largiatur. Honorius Gallias furori gentium vndique expositas, eis concessit. Vuandali Gallias quas per tot annos lacerauerunt, relinquentes timore Gothorum, cum Alanis, & Sueuis Hispanias occuparunt, ibique fere 30. annis habitauerunt. Alaricus facto fœdere cum Honorio, cum ad Gallias sibi datas tenderet, Stilico ipso sancto die Paschæ ex improuiso super eum irruit, & primo impetu victor, postea à Gothis turpiter vincitur. Honorius cognito Stiliconem esse tantorum malorum incentorem, & vitæ suæ insidiatorem, eum cum filio eius Eucherio occidit. Alaricus rupto fœdere Italiam repetit, ipsam Romam capit, in ea loca multa incendit, multos affligit, à sanguine tamen, & cæde temperat, & ad sanctorum limina confugientibus indulget; tertia die sponte Roma egreditur, ad Siciliam nauigare tendens, naufragium patitur; & non multo post apud Cosentiam vrbem subita morte defungitur. capta est autem Roma 8. Kal. Septemb. anno M. clxiij conditionis suę.

Alaricus obsidet Romam.

Moritur Alaricus apud Cosentiam.

His diebus apud Africã in Vticensi littore dẽs Gigantis iuuentus est, tam ingens, vt si minutatim in modulos nostrorum dentium concideretur, centum dentes inde fieri possent.

Nota stupendum monstrum de dente gigantis.

Interim Vuandalis Gallias incursantibus, congressi Franci, Modigisilum Regem, cum 20. millibus Vuandalorum, extinguunt; & suprema forte internecio Vuandalorum fuisset, nisi reliquijs eorum Rex Alanorum Resplendial subsidio venisset.

Vuandali à Gallis ferme extincti.

Honorius porro imperator, quia in Deo sperauit, affectu optimæ religionis, liberauit eum Deus à multis in se vndique insurgentibus tyrannis. Siquidem in Britannijs Gratianus, in Gallijs Constantius, alias Constantinus, & Constans filius eius ex monacho Cæsar factus. Item post eos in Gallijs Gerontius, & Maximus, Salustius, Iouinus, Sebastianus, in Africa Heraclianus, Romæ Tertullus, & Attalus ille, quem Gothi capta Roma, Imperatorem ludicro creatum, vno die Imperiali schemate procedere, crastino autem seruili schemate cuique ministrare fecerunt. Hic inquam non iam ludicrò, sed seriò imperare affectans: hi omnes, vt tyrannidem inuaserunt, diuersis locis, diuersis temporibus, à militibus Honorij, capti aut extincti, perierunt.

Lege Sozomenum lib. 9. cap. 13. & Niceph. lib. 14 cap. 6 & Baron ad an. 411.

De sancto Maximo Taurinensi, & scriptis eius, & hæresi prædestinatorum.

Cap. V.

Eo tempore Maximus Taurinensis episcopus claruit, qui in homelijs componendis, & in ecclesia declamandis, studuit eleganter.

Extant huius opera, quæ modo haberi possunt in noua Bibliotheca Patrum Sæculo quinto

Author. Hic legitur composuisse tractatus in laudem Apostolorum, & Ioannis Baptistę, & de sancto Eusebio Vercellensi episcopo, & de sancto Cypriano, & librum de gratia Baptismi, de auaritia, & hospitalitate, de defectu Lunæ, de eleemosynis, de ieiunio, de Passione Domini, de Iuda traditore, & multa alia.

Sigebertus in chronicis. Prædestinatorum hæresis hoc tempore cœpit serpere; qui ideo prædestinati vocantur, quia de prædestinatione, & diuina gratia disputantes, asserebant, quòd nec piè viuentibus prosit bonorum operum labor, si à Deo ad mortem prædestinati fuerint, nec impijs obsit, quod improbè viuant, si à Deo prædestinati fuerint ad vitam. Quæ assertio, & bonos à nobis auocabat, & malos ad mala prouocabat.

Prædestinatorum hæresis ex scriptis S. Augustini male intellectis orta vid. Bar. ad an. 520.

Hæc hæresis ex libris Augustini male intellectis, initium sumpsisse dicitur.

De Iudæo ficte Baptizato, cæterisque gestis illius temporis.

Cap. VI.

Anno Honorij vj. Iudæus quidam cum quæstus causa sæpe in multis hæreticorum ecclesijs Baptizatus fuisset, venit etiam ad ecclesiam Orthodoxorum, sub eadem intentione baptizandus; & cum baptizari deberet, aqua fontis subito disparuit, & iterum atque iterum aqua allata, & fonte repleto, iterum atque iterum aqua disparens, virtutem Dei, & Iudæi perfidiam ostendit.

Miraculum de Iudæo ficte baptizato.

Anno sequenti Zosimus Romanæ ecclesiæ 40. præsidet. Hic decreuit cereum Sabbato sanctæ Paschæ per ecclesias benedici.

Zosimus Papa decreuit cereum paschalem benedici debere Sabbato Pascha.

Quidam occidentales, vltimo anno cycli decemnouennalis, pro embolismo communem annum tenentes, ac per hoc in Pascha celebrando aberrantes, diuino miraculo

miraculo ad veritatem reuocantur: in vna enim Italiæ Ecclesia, vbi in Sabbato sancto Paschæ hora baptizandi solebat aqua diuinitus manare, & statim ex se redire, nullo deductorio penitus apparente, tunc temperius iusto id est. 8. Kal. Aprilis, Pascha celebrantes, aqua non emanans, expectatione totius diei ac noctis fefellit. Legitimo autem die Paschæ, hora baptizandi, aqua solito emanans 10. Kal. Maij, Pascha debere celebrari, ostendit.

Corpus S. Stephani inuentum cū alijs. Corpora sanctorum Stephani Protomartyris, Nicodemi, Gamalielis, & Abibon, Luciano Presbytero reuelata sunt; & corpus quidem Protomartyris Stephani Ioannes episcopus a Caphargamala Hierusalem transtulit, quod post aliquot annos inde leuatum a Iuliana matrona, quæ corpus Alexandri viri sui, sepulti iuxta corpus Protomartyris, leuare volens, pro corpore viri sui, corpus Protomartyris leuauit, & multa miraculorum gloria illustratum Constantinopolim detulit.

De inuentione sancti Stephani cum socijs.

Cap. VII.

Visio oblata Luciano. Ex *historia reuelationis eius quæ extat in epistola Luciani presbyteri.* Itaque sanctus Gamaliel nocte quadam apparuit Præfato presbytero in territorio Hierosolymitano, quem cum tertiò vocasset dixit ei: Surge vade, & dic Ioanni episcopo Hierosolymitano, vt nos reuelet velocius, quia eius tempore reuelandi sumus. Nec propter me hoc dico, sed propter illos, qui mecum sunt, *Sancti molestè ferunt suas negligi reliquias.* sunt enim digni magnis honoribus tumulari, & ille locus in quo iacemus nimis est despectus. Cui Presbyter nomine Lucianus: Domine tu quis es? Ego sum, inquit, Gamaliel, qui nutriui Paulum Apostolum; qui autem iacet mecum, ipse est sanctus Stephanus, qui à Iudæis lapidatus est, & die ac nocte extra ciuitatem iacuit, & inde abstractus, iussu sacerdotum in via proiectus est, vt à feris, & auibus deuoraretur, & tamen eum nec aues, nec canes tangere præsumpserunt, ego autem feci eum sepeliri in monumento meo nouo. Ille alter qui mecum iacet, ipse est Nicodemus, nepos meus, qui nocte ad Dominum venit, & a Petro Apostolo, & Ioanne baptismum suscepit. Vnde indignati in eum principes Sacerdotum, cogitabant eum occidere, sed ob reuerentiam mei, verberantes eum tantum, seminecem reliquerunt; & ab vrbe ejicientes, omnem substantiam eius diripuerunt. Cui cum ego ægrotanti necessaria ministrassem, paulūlum superuixit, & ego feci eum ad pedes sancti Stephani sepeliri. Ille vero tertius, qui mecum est, ipse est Abibas filius meus, qui anno ætatis suæ 20. mecum baptismum suscepit, & virgo permanens cum Paulo discipulo meo legem didicit. Vxor vero mea Ethna, & Sedemias primogenitus meus, *volentes in Christum credere,* alibi sepulti sunt, quorum sepulchra vacua inuenies.

Hæc citantur à Beda lib. Retract. in Act. Apo. cap. 8.

Stephani corpus in sepulchro S. Gamalielis primo sepultum.

Eadem visio offertur Luciano secundo. Hoc dicto disparuit. Cum ergo Lucianus orasset Deum, vt si hæc visio ex Deo esset, iterum ei, & tertiò appareret, in sequenti sexta feria ei sicut prius apparuit, & interrogauit eum cur ita dissimulans ad Ioannem episcopum non perrexit? Non, inquit, dissimulaui Domine, sed rogaui Deum, vt si hoc ex Deo esset tribus mihi vicibus appareret. Cui Gamaliel: Audi Pater: quia cogitasti, si nos simul inuenires, quomodo reliquias singulorum discernere posses, vide quæ tibi ostendo. Et ostendit ei quatuor calathos, tres aureos plenos, vnum rosis rubentibus, & duos alios rosis albis, & quartum calathum argenteum plenum croco. Et dixit Gamaliel: Isti sunt loculi in quibus iacemus, & hæ rosæ reliquiæ nostræ sunt. Calathus plenus rosis rubeis, est locus in quo sanctus Stephanus requiescit, qui solus ex nobis quatuor martyr fuit: alij duo aurei pleni rosis albis, sunt locus meus, & Nicodemi, nepotis mei: quartus autem argenteus, est Abibæ filij mei, quia virgo, & mundus exiuit de mundo: & his dictis iterum disparuit.

Tertio vidit eadem Lucianus. Feria autem sexta sequētis hebdomadæ, ei tertio, quasi iratus nimis apparuit, & de hac dilatione, & negligentia eum grauiter increpauit. Statim Lucianus surgens iuit Hierosolymam, & cum hoc episcopo retulisset, ille gratias agens, conuocatis alijs episcopis perrexit illuc. *Aperit visionem Ioanni episcopo Lucianus.* Et cum cœpissent fodere, facto terræmotu, tantus odor erupit, quantum nullus sensisse se meminit. Cuius odoris virtus, meritis sanctorum. 73. homines à diuersis infirmitatibus liberauit. Et sic cum magno gaudio in ecclesiam Sion, quæ in Hierusalem est sanctorum reliquias transtulerunt, vbi Beatus Stephanus archidiaconus ab Apostolis fuerat ordinatus. *Multi curantur odore Sanctorum reliquiarum.*

De miraculis eiusdem martyris.

Cap. VIII.

Sigebertus *in chronicis* Anno Honorij. 8. Orosius Presbyter rediens a Hieronymo, ad quem missus fuerat ab Augustino, pro discenda quæstione de origine animæ, reliquias Protomartyris Stephani ad Africam detulit, cum historia inuentionis eius, quam gratia miraculorum prosequente vbique Deus mirificauit. Vnde plura Augustinus, multo plura scripsit Euodius.

Augustinus, de ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8. Ad aquas Tibilitanas, episcopo afferente Proiecto reliquias gloriosissimi Stephani martyris, ad eius memoriam veniebant magnæ multitudinis concursus, & occursus. Ibi cæca mulier, vt ad episcopum portantem pignora sacra duceretur, orauit: flores quos ferebat dedit, recepit, oculis admouit; protinus vidit; stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem vlterius non requirens.

Lucillus episcopus vectatione reliquiarum S. Stephani sanatur. Memorati memoriam martyris, quæ posita est in Castello Synicensi, quod Hipponensi Coloniæ vicinum est, eiusdem loci Lucillus episcopus, populo præcedente, atque sequente portabat; fistula, cuius molestia iam diu laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eum secarat, operiebatur manus, illius piæ sarcinæ vectatione repente sanata est, Nam deinceps eam in suo corpore non inuenit.

Eucharius liberatur à morbo calculi. Eucharius Presbyter ex Hispania Calaniæ habitans, vetere morbo calculi laborabat, per memoriam supradicti martyris, quem Possidius illo aduexit episcopus, saluus factus est.

Idem ipse postea morbo alio perualescente, mortuus sic iacebat, vt ei iam pollices ligarentur; opitulatione memorati martyris, cum de memoria eius reportata fuisset, & super iacentis corpus missa ipsius presbyteri tunica suscitatus est.

Martialis meritis S. Stephani fit christianus. Fuit ibi vir in ordine suo primarius, nomine Martialis, æuo iam grauis, & multum abhorrens a religione Christiana: Habebat sane fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cum eo ægrotante multis, & magnis lachrymis rogarent, vt fieret Christianus, prorsus abnuit; eosque à se turbida indignatione submouit. Visum est genero eius, vt iret ad memoriam S. Stephani, & illic quantum posset pro eo oraret, vt Deus illi daret mentem bonam, qua credere non differret in Christum. Fecit hoc ingenti gemitu & fletu, & sinceriter ardentis pietatis affectu: deinde abscedens, aliquid de altari florum, quod occurrit, tulit; eique cum iam nox esset, ad caput posuit. Tum dormitum est; & ecce ante diluculum clamat, vt ad Episcopum curreretur, qui forte mecum tunc erat apud Hipponem; cum ergo eum audisset absentem, venire presbyteros postulauit. Venerunt; credere se dixit: admirantibus atque gaudentibus omnibus, baptizatus est. Hoc quamdiu vixit ore habebat. *Christe accipe spiritum meum;* cum hæc verba Beatissimi Stephani, quando lapidatus est à Iudæis, vltima fuisse nesciret; quæ huic quoque vltima fuerunt. Nam non multo post etiam ipse defunctus est. Sanati sunt illic per eundem martyrem etiam podogrici duo, vnus ciuis, peregrinus vnus: sed ciuis omnimodo, peregrinus autem per reuelationem quid

adhiberet

ad hiberet quando doleret, audiuit;& cum hoc fecerit, dolor continuo conquiescit.

Item de eodem.

CAP. IX.

Puer B. Stephani memoria mortuus suscitatur.

AVdurus nomen est fundi, vbi ecclesia est, & in ea memoria martyris Stephani. Puerum quendam paruulum cum in area luderet, exorbitantes boues qui vehiculum trahebant, rota obtriuerunt, & confestim palpitauit expirans. Hunc mater arreptum, ad eandem memoriam posuit; & non solum reuixit, verumetiam illæsus apparuit.

Item sancti monialis quædam fœmina.

Sanctimonialis quædam in vicina possessione, quæ Caspaliana dicitur, cum ægritudine laboraret, & de vita desperaretur ad eandem memoriam tunica eius allata est; quæ antequam reuocaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto spiritu salua facta est.

Item filia cuiusdam Syri.

Apud Hipponem Bassus quidam Syrus ad memoriã eiusdem martyris orabat pro ægrotante, & periclitante filia, eoque secum vestem eius attulerat, & ecce pueri de domo cucurrerunt, qui ei mortuam nunciarent. Sed cum, orante illo, ab amicis eius exciperentur, prohibuerunt eos illi dicere, ne per publicum plangeret. Qui cum domum redisset, iam suorum eiulatibus personantem, & vestem filiæ quam ferebat, super eam proiecisset, reddita est vitæ.

Item filius cuiusdam Irenæi.

Rursus ibidem apud nos Irenæi cuiusdam collectarij filius, ægritudine extinctus est. Cumque corpus iaceret exanime, atque a lugentibus, & lamentantibus, exequiæ pararentur, amicorum eius quidam inter aliorum consolantium verba suggessit, vt eiusdem martyris oleo corpus perungeretur. Factum est, & reuixit.

Item filius Eleusini.

Item apud nos vir tribunitius Eleusinus aliàs Eulenisius super memoriã martyris, quæ in suburbano eius est, ægritudine exanimatum posuit infantulum suum; & post orationem quam multis cum lachrymis ibi fudit, viuentem leuauit.

Petronia meritis S. Stephani ex incurabili languore sanata est.

Vzali etiam quæ colonia Vticæ vicina est, multa pręclara per eundem martyrem facta cognouimus; cuius ibi memoria longe prius quàm apud nos ab episcopo Euodio constituta est. Cum enim nuper illic essemus Petroniam clarissimam fœminam, quæ ibi mirabiliter ex magno atque diuturno (in quo medicorum adiutoria cuncta defecerant) languore sanata est; hortati sumus, volente supradicti loci episcopo, vt libellum daret, qui recitaretur in populo, & obedientissime paruit. In quo posuit etiam, quod hic reticere non possum, quamuis ad ea, quę hoc opus vrgēt, festinare compellar. A quodam Iudæo dixit sibi fuisse persuasum, vt annulum capillatio cingulo insereret, quo sub omni veste ad nuda corporis cingeretur; qui annulus haberet sub gemma lapidem in renibus inuentum bouis; hoc alligata quasi remedio ad sancti martyris limina veniebat; sed profecta à Carthagine cum in confinio fluminis Bagradæ in sua possessione mansisset, surgens vt iter perageret, ante pedes suos illum iacentem annulum vidit, & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentauit; quã cum omnino suis nodis firmissimis, sicut erat, comperisset astrictam, crepuisse atque exilijsse annulum suspicata est; qui etiam ipse cum integerrimus fuisset, inuentus, futuræ salutis quodammodo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumpsit; atque illud vinculum soluens simul cum eodem annulo proiecit in flumen.

De hoc renum lapide nihil, de alio, quem in capite habet legi apud Plinium li. 30.

Iterum de eodem.

CAP. X.

VNum est apud nos factum, non maius quam illa quę dixi, sed tam clarum atque illustre miraculũ, vt nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non viderit, vel didicerit; nullum, qui obliuisci nulla ratione potuerit. Decem quidem fratres quorum 7. sunt mares, tres fœminæ; de Cesarea Cappadociæ suorum ciuium non ignobiles, maledicto matris recenti Patris eorum obitu destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit, tali pœna sunt diuinitus coerciti, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum: in qua fœdissima specie oculos suorum ciuium non ferentes, quaque versum cuique ire visum est; toto pene orbe vagabantur Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater, & soror, Paulus & Palladia, multis alijs locis miseria diffamante iam cogniti. Venerunt autem ante Pascha ferme dies quindecim, & ecclesiam quotidiè ingredientes, in ea memoriam gloriosissimi martyris Stephani frequentabant orantes, vt sibi iam placaretur Deus, & salutem pristinam redderet. Et illic, & quocunque ibant, conuertebant in se ciuitatis aspectũ. Nonnulli qui eos alibi viderant, causamque tremoris eorum nouerant, aliis vtcunque poterant indicabant. Venit & Pascha, atque ipso die dominico mane, cum iam populus frequens præsens esset, & loci sancti cancellos vbi martyrium erat idem iuuenis orans teneret, repente prostratus est, & dormienti simillimus iacuit; non tamen tremens, sicut etiam per somnum solebat. Stupentibus qui aderant, atque alijs pauentibus, alijs dolentibus, cum eum quidam vellent erigere, nonnulli prohibuerunt, sed potius exitum expectandum esse dixerunt. Et ecce surrexit, & non tremebat, quam sanatus erat; & stabat incolumis intuens intuentes. Cum autem venisset ad me, produxi eum ad populum, & re eis ostẽsa, sequenti die libellum de narratione illius eis recitandum promisi. Quod dum fieret, videbat populus fratrem sanatum, & sororem eius iuxta eum membris omnibus contrementem. Post hæc recitata vita de conspectu populi eos abire præcepi. Et cum de hac disputarem, illa soror cancellum intrauit, & statim velut obdormiens, subito sanata stetit. Vnde ea producta in medium, de vtriusque sanitate apud omnes exultatio magna fuit.

Parentum execrationẽ magnopere metuere debent filij. Multa huiusce rei leguntur horribilia exempla.

Paulus & Palladia liberantur à tremore mẽbrorum intercessione beati Stephani.

De Bonifacio Papa, & de quibusdam alijs.

CAP. XI.

SIgebertus in chronicis Anno Honorij. 9. Sunnone, & Marcomiro Francorum ducibus defunctis, Franci in commune deliberant, vt & ipsi, sicut Italiæ gentes, Regem habeant; & filium Marcomiri Ducis Pharamundum sibi Regem ordinant, qui regnauit annis 11.

Primus rex Galliæ Pharamundus an. Ch. 49.

Anno eiusdem Imperatoris, 10. Bonifacius Romanæ Ecclesiæ 4. præsidet. Contra hunc ordinato Eulalio, & pro hoc dissidente ecclesia, ambo iussu Honorij Augusti vrbe egrediuntur; & sic reprobato Eulalio, iussu Augusti Bonifacius, quia prior ordinatus fuerat, sedi Apostolicæ restituitur. Hic decreuit, vt nulla mulier, aut monacha pallam sacratam altaris contingeret, aut lauaret, aut incensum poneret; & vt seruus, vel obnoxius curiæ, aut cuiuslibet rei, non fiat clericus.

Bonifacius Papa constituitur.

Anno sequenti Hieronymus per 56. annos, libris suis confectis; ita corpore præ laboribus defecto, vt lecto surgere nequiret, nisi apprehenso manibus fune, qui ad hoc de trabe pendebat, obijt apud Bethleem anno ætatis suæ 88.

Hieronymus moritur.

Anno sequenti Franci vti cęperunt legibus, & legem Salicam dictauerunt per quatuor gentis suæ proceres, electos de pluribus, his appellatos nominibus, Vsogast, Bosogast, Salagast, Vuidigast; in villis Germaniæ, Salenhaim, Bodokaim, Vuindokaim. Hi quatuor Proceres per tres malas causarum origines conuenientes, solicitè tractantes, de singulis discutiendo, sicut lex Salica declarat, iudicare decreuerunt.

Lex Salica promulgata in Francia.

Vuandali, Alani, Sueui, regiones Hispaniarum ad habitandum inter se trifariam compartiti, & in tribus regnis diuisi, colliduntur inter se intestino bello.

Bellum intestinum inter Hunnos & Sueuos.

Anno sequenti Honorius Constantium, virum sororis suæ Placidiæ in Imperium asciuit, qui octauo imperij mense obijt, Estimo hunc esse Constantium quem Beda dicit in Gallia, ab Honorio missum.

Aetij res & gesta.

Hugo, vbi supra. His diebus Aetius ordinatur Patritius Romanorum, vir inclytus, & bello strenuus, siquidem Burgundiones contra Romanos rebellantes perdomuit. Quæ gens ab Italia quondam exiens super ripam Rheni fluminis resederat, & crebra habitacula, quę vulgo Burgi vocantur, condens, nomen ex opere assumpserat.

A Burgis Burgundiones appellati.

Hac præterea tempestate Attila Rex Hũnorum Gallias depopulaturus, aduenit. Iamq; Metensi vrbe exusta, Aurelianensem minabatur euertere ciuitatem.

De sancto Aniano Aurelianensi.

Cap. XII.

Lege Greg. Turonensem lib. 2. Hist. cap. 7.

ERat tunc sanctus Anianus eiusdem vrbis episcopus, cuius precibus inuitatus præfatus Aetius Romanorum Patritius ab Arelato Aurelianum properauit, & vnà cum Theudone, & Thorismodo Theudonis Regis Gothorum filio, Attilam inuasit, & vrbem, ab imminenti periculo, quam iam tenebat obsessam, liberauit.

Ex gestis eius. Hic sanctus Anianus virtutum insignijs declaratus; Beato Enurtio, vel Euertio in Aurelianensi cathedra successit. Cum igitur ciuitatis illius mænia solenniter ingressurus esset, petijt ex Agrippino, qui in litibus præerat, vt omnes quos pro varijs criminibus in carcere tenebat inclusos, ob introitus sui gratiam redderet absolutos; quos cum ille omnino resistendo, negaret, lapis magni ponderis ab alto cecidit, eique in verticem illisit. Qua percussione prostratus, & famulorum manibus ad domum propriam deportatus, quantocyus agnouit, quòd idcirco læthalis plaga super eum descenderit, quia præstare noluit, quod vir Dei postulauerat. Sed cum Sanguis ex eius capite fluere non cessaret, & prædictus Pontifex eum, charitatis gratia, visitasset; mox vt eius vulneri manu propria *vexillum crucis* opposuit, riuum sanguinis stringens, eum ab interitu liberauit. Et sic dum vnum correctum oratione saluauit, pro reliquis quos ante petierat impetrauit. Visum est autem, vt Ecclesiam quam eius prædecessor fundauerat, altiori culmine proueheret. Tunc Mellius qui artificibus præerat, de tecto corruens, incurrit mortis periculum, ita vt omni quassato corpusculo, vix vltimo spiritu palpitaret. Ad quem sanctus accurrens *signum Christi porrexit*, apprehensaque dextera, saluti pristinæ in momento eum restituit, atque ad perficiendum opus, quod cæperat, ire mandauit.

Agrippini militũ pæna, recusantis libertati restituere captiuos ad preces S. Aniani.

Agrippinus restituitur.

S. Anianus Mellių graui lapsu quassatim curat.

Qualiter vrbem suam liberauit ab Hunnis.

Cap. XIII.

Hunni Gallias vastant.

INterea gens Hunnorum perfida, cum Rege suo Attila, vagina suæ habitationis egressa, crudeliter in plurimarum gentium frendebat pericula. Cumque Gothis obuiam properans, ad omnem Ligerim peruenisset, & Aurelianensium mænia vallans, omne malitiæ suæ argumentum in eiusdem vrbis interitum conuertisset; episcopus in Domino confidens, per ambulatorium muri, sanctorum pignora gestans suaui voce cantabat. Tum miser quidem sacerdos à barbaris captus his verbis eum allocutus est: Quod tu modo agis, vnusquisque nostrum in ciuitate sua studiosè peregit, sed nulli profuit. Hæc locutus, diuina vltione statim cecidit mortuus, perpetua pœna condemnatus. Interim hostilis exercitus tela iactabat, etiam arietibus murum quatiebat. Tunc fugiente ad ecclesiam populo, episcopus hortabatur eũ sperare in Domino: ipse verò murum ascendit, & tacitus cœlum aspiciens orauit. Cumque sibi domini auxilium adesse sensisset, repente contra barbaros expuit, tantaque subito pluuiæ moles descendit, & impiorum impetum quatriduana inundatione compressit, vt nequaquam se vllus pugnaturus ex hostibus transferre in locum alterum posset; sed mira Dei potentia cæteruam hostilem sistebat. Cessante igitur nimbo, sanctus episcopus ad Attilam pro populo sibi commisso rogaturus accessit, sed à perfido spretus responso contrario, ciuitatis claustro se retulit. Postera die apertis portarum repagulis, Attilæ Proceres vrbem ingressi sunt, sorteque ad diuidendum populum missa, plaustra onerabant innumera de populi substantia. Cumque sanctus populum admoneret, vt nec sic quoque de Domino desperarent, repente more prophetico translatus est à Domino ad locum, vbi Aetius Patritius, qui rempublicam in Gallijs gubernabat, cum exercitu suo & pariter cum Thorisemodo Rege Gothorum degebat. Itaque militi Aulico ostensus, ait. Vade, dic filio meo Aetio, quod si hodie adesse ad ciuitatem distulerit veniendo, iam crastino nihil proderit. His dictis statim recessit. Cumque miles Aetio nuntium retulisset, ille lætus, de victoria iam securus, diuina reuelatione commonitus, vna cum *Thorisemodo, & suo atque Gothorum exercitu, concitus Aurelianum pergit, hostes imparatos reperit, magnamque stragem super eos exercuit. Itaque Hunnorum alij succubuerunt gladijs, alij timore coacti, tradebant se gurgiti Ligeris sortituri finem mortis. Sanctus vero Anianus bona pro malis reddens, plures per precem suam eripuit, quos coram se cruciandos aspexit. Lætabatur autem in Christo, quod nullus ex eius ouibus defuisset è numero, nisi qui contra eius præceptum desperasset de Domino, & se populo tradidisset barbarico. Prostrata igitur acerba barbarie, tanta vbertas frugum in Aureliana tellure surrexit, vt dupliciter populus exultaret in Domino, & de ereptione impiæ ferocitatis, & de diuinæ gratia largitatis.

Anno 451. Attila Aureliam obsidet teste Sigeberto in Chronicis, & Baron.

Vide Greg. Turon. lib. 2. cap. 7.

Nota rem miram.

Attila S. Aniani preces reijcit.

Aetium præfectum de aduentu Attilæ monet.

**al. Thorismundo.*

Attila ab Aetio in fugã vertitur.

Magna lætitia Antistitis & populi.

Obijt autem sanctus Anianus. 15. Kal. Decembris.

Author. Hæc iuxta Hugonem in præsenti loco inserere volui: cæterum iuxta Sigebertum, Attila Regnum Hunnorum pluribus annis post imperium Honorij legitur suscepisse.

Annotatio.

Hanc admirabilem Aureliarum liberationem ipsa Aurelianensium ciuitas adhuc hodie prædicat, quæ huius liberationis memoriam quotannis facit 14. Iunij. Cæterum quamuis Greg. Turonensis lib 2. cap. 7. in modo, quo liberata sit, cum Vincentio non consentiat, & historia à Surio edita id taceat, tamen fuisse S. Aniani precibus liberatam, & victoriam ab Hunnis reportatam ijdem authores tradunt. Sed si historiæ huic non credis, crede D. Augustino qui in 22. Ciuit. cap. 8. in Aphrica factitatum fuisse refert.

De morte Honorij, & collationibus Cassiani.

Cap. XIV.

Honorius Imp. obijt.

HVgo vbi supra. Honorius autem Augustus transactis annis decem, quibus imperauerat cum Archadio fratre suo, & alijs iterum 16. annis cum Theodosio nepote suo, humanis rebus excessit.

Ioannes Cassianus eremita.

Author. Claruit eo tempore vir illustris, prudens, & facundus, Ioannes heremita, qui & Cassianus. Hic nescio qua ex causa de ecclesia Constantinopolitana à Ioanne Chrysostomo eiectus, & in Massiliam Galliæ presbyter ordinatus, multa scripsit, inter quæ etiam compertas in Aegypto vitas patrum, doctrinasque, & regulas, datis ad plurimos libris exposuit.

Primo quidem scripsit ad Castorem Episcopum 12. libros de institutis cænobiorum, & de 8. principalibus vitiorum remedijs.

Deinde ad Leontium episcopum, & fratrem Helladium. 10. collationes patrum scilicet Moysi, Paphuntij, Danielis, Serapionis, Theodori, Sereni, Isaac Abbatum, in eremo Scithiotica commorantium, quas ab eis audierat.

Post-

Post hæc ad Honoratum episcopum, & Eucherium aliàs 7. trium Anachoretarum in alio Ægypti eremo commorantium, sancti Chæremonis, & Nesterotis, & Ioseph.

Postremo totidem alias, ad fratres Iouinianum, Mineruium, & Leontium, & Theodorum, quæ sunt, Abbatum Piamonis, Ioannis, Pinusij, Theonæ, Abraham.

Idem habet S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus par 2. histor. tit. 10.

Quæ certe ipsius opuscula multam ædificationem continent animarum, & luculento sermone nitescunt; nec inter multa antiquorum opuscula quicquam ad spirituales profectus, atque perfectionis apicem tendenti vtilius arbitror me legisse. Nam & beatus noster Pater Dominicus, vt in eius vita legitur, librum illum (*qui collationes patrum inscribitur*) studiose legens ac vigilanter intelligens, salutis in eo rimatus semitas, magnum perfectionis apicem apprehendit. Agit siquidem liber ille de cordis puritate, de vitijs, & de omnium perfectione virtutum: cuius frequens lectio Christi discipulum, ad multam cordis puritatem, ad contemplationis arcem & totius spiritualis disciplinæ perfectionem, gratia opitulante, prouexit.

Cassiano quantum tribuerit S. Dominicus.

ANNOTATIO.

Verum dicitur liber ille numerari inter apocryphos. dist. 13. Sancta Romana. ibi dum dicitur: Opuscula Cassiani Presbyteri Galliarum. Quod forte ideo est, quia Prosper, cuius doctrina est approbata ab ecclesia in dicto capitulo, & post eum etiam Cassidorus, arguunt eum, quod plus attribuisset libero arbitrio, minusque gratiæ quam conueniat, in collatione videlicet prima Moysi, & illa Cheremonis de protectione Dei. In quo tamen aliqui, vt Dominus Ioannes Dominici in lib. qui intitulatur amor charitatis, excusant eum dicentes dicta eius posse saluari, si sane & mature intelligantur, & non eo modo quo Prosper, & alij ea exponunt nimis cursiue & superficialiter intelligentes.

De numero, & materia librorum eiusdem.

CAP. XV.

Vide Sixtum Senensem lib. 8. Biblioth. cap. 42.

DE hoc scribit Gennadius in libro virorum illustrium in hunc modum: Cassianus circa Constantinopolim à Ioanne magno episcopo diaconus ordinatus, apud Massiliam presbyter, condidit duo monasteria, virorum, scilicet & mulierum, quæ vsque hodie extant. Scripsit experientia magistrante, librato sermone, (& vt apertius dicam) sensu verba inueniens, & actione linguam mouens, res omnium monachorum professioni necessarias, id est, de habitu monachi, & de canonica oratione, atque psalmorum modo; quæ in monasterijs Ægypti die noctuque tunc tenebatur, libros tres.

Institutionum lib. 1.

De origine, & qualitate, & remedijs octo principalium vitiorum lib. 8. singulos de singulis vitijs libros expediens.

Digessit etiam collationes cum patribus Ægypti habitas; hoc est.

De destinatione monachi, ac fine.
De discretione.
De tribus ad seruiendum Deo vocationibus.
De pugna carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.
De natura omnium vitiorum.
De nece sanctorum.
De mobilitate animæ.
De octo principalibus vitijs.
De qualitate orationis.
De integritate & iugitate orationis.
De perfectis.
De castitate.
De protectione Dei.
De scientia spiritali.
De diuinis carismatibus.
De amicitia.
De finiendo, vel non finiendo.
De tribus antiquis generibus monachorum, & quarto nuper exorto.
De fine cænobitæ, & eremitæ.
De satisfactione pœnitentiæ.
De remissione quinquagesimæ.
De nocturnis illusionibus.
De eo quod dicit Apostolus: Non enim quod volo, bonum hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.
De mortificatione. Ad extremum rogatus à Leone archidiacono postea vrbis Romæ episcopo, scripsit aduersus Nestorem de incarnatione Domini lib. 7. Et in his scribendi apud Massiliam, & viuendi finem fecit, Theodosio, & Valentiniano regnantibus.

De his autem omnibus eiusdem libris quos reperire potui, pauca hæc quę sequuntur per ordinem excerpsi in hunc modum.

De doctrina eiusdem de habitu monachorum.

CAP. XVI.

EX *libro de institutis monachorum lib. 1. cap. 3.* Vestis sit monachi quæ corpus contegat tantum, ac repellat nuditatis verecundiam, & frigoris retundat iniuriam, non quæ seminaria vanitatis aut elationis enutriat, ita Apostolo prædicante. *Habentes alimenta, & operimenta his, contenti sumus*, id est quæ corpus operiant tantum, non quæ amictus gloriam blandiantur; ita vilia, vt nulla coloris vel habitus nouitate inter cæteros huius propositi viros habeantur insignia, ita studiosis accurationibus aliena, vt nullis rursum sint affectatis per incuriam sordibus decolorata. Postremo sic ab huius mundi separentur ornatu, vt cultui seruorum Dei in omnibus communia perseuerent. Quicquid enim inter famulos Dei præsumitur ab vno vel paucis, nec catholicæ per omne corpus fraternitatis tenetur; aut superfluum, aut elatum est, & propter hoc noxium iudicandum. Quamobrem cilicinam vestem velut circunspectam à cunctis atque notabilem, & quæ ex hoc ipso non solum nulla spiritui emolumenta possit conferre, sed etiam elationis concipere vanitatem, quæque ad necessarij operis exercitium in quo monachum semper impigrum expeditumque oportet incedere, inhabilis atque inepta sit, omnimode refutarunt. Quod si quosdam hoc amictu circundatos audiuimus probabiles exstitisse, non ex eo nobis monasteriorum est regula sanctienda vel antiqua sanctorum patrum sunt perturbanda decreta; generali namque omnium constitutioni paucorum non debet præponi nec præiudicare sententia. Illis enim debemus institutis ac regulis indubitatam fidem, & indiscussam obedientiā per omnia commodare, non quas paucorum voluntas intulit, sed quas vetustas temporum tantorum, & innumerositas sanctorum patrum concordi diffinitione in posterum propagauit. Nec hoc præiudicare nobis debet, quod vel Ioram sacrilegus Rex Israel, cateruis hostium circumseptus, scissa veste, cilicium habuisse perhibetur intrinsecus, vel quod Niniuitæ ad mitigandum Dei sententiam cilicij asperitate velati sunt, cum & ille ita intrinsecus latenter indutus eo fuerit, vt nisi scisso desuper vestimento à nemine prorsus potuisset intelligi, & isti eo tempore operimentum cilicij ostentarent, quo cunctis super imminenti vrbis euersione lugentibus, eodemque amictu circundatis, nullus posset à quoquam ostentatione notari. Quia nisi insolens sit diuersitas, non offendit æqualitas.

1. Tim. 6.

Sordes non affectanda. Singularitas in veste vitiosa.

Monachi semper expediti ad opus.

1. Reg. 6. Ioan. 1. Cilicium non ostentandū.

De modo psallendi, & orandi.

CAP. XVII.

EX libro secundo cap. 3. Per vniuersum Ægyptum, & Thebaidem legitimum orationum modum in vespertinis conuentibus seu nocturnis vigilijs vidimus retentari.

Cap. 3. Nam cum in primordijs fidei pauci quidā, sed probatissimi, monachorum nomine censerentur, qui à Beato Marco, qui primus Alexandriæ vrbis Pontifex præfuit, normam suscepere viuendi. Eo feruore lectioni orationique, & operi manuum diebus ac noctibus incumbebant, vt nec escarum quidem appetitus, vel memoria nisi alio; tertione die corporis interpellaret inediam. Cumque pro suo vnusquisque feruore infirmitatis immemor alienæ, id statui debere censeret, quod contemplatione fidei ac roboris sui facillimum iudicabat, parū discutiens quid generaliter plenitudini fratrum possibile esset, in qua necesse est infirmorum quoq; partem maximam reperiri, diuersoque modo enormen psalmorum numerum instituere, pro animi sui virtute certarent, essetque inter eos pro religionis regula piæ contentionis sancta diuersitas; ita vt tempus solennitatis vespertinæ sacratissimę succederet quæstioni, quotidianos orationum ritus volentibus celebrare, vnus in medium psalmos Domino cantaturus exurgit. Cumque sedentibus cunctis, & in psallentis verba omni cordis intentione defixis, vndecim psalmos orationum interiectione distinctos continuis versibus parili pronuntiatione cantasset, duodecimum sub *Alleluia* responsione consummans, ab vniuersorum oculis repente subtractus, quæstioni pariter, & cæremonijs finem imposuit.

Magnus veterum Patrū abstinentiæ rigor.

Cap. 6. Hinc Patrum senatus intelligens, Angeli magisterio congregationibus fratrum generalem canonem constitutum, decreuit hunc numerum tam in vespertinis, quā in nocturnis conuentionibus custodiri: quibus lectiones geminas adiunxerunt, id est, vnam veteris, & aliam noui testamenti.

Cap. 7. Finito psalmo, non statim ad incuruationem genuum corruunt, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, de refectione potius lassi corporis cogitantes, quā orationis vtilitatem & commoda requirentes. Apud illos non est ita, sed antequam flectant genua paulisper orant, & stantes in supplicatione maiorem temporis partem expendunt. Post hęc puncto breuissimo procidentes humi, velut adorantes tantum diuinam clementiam, summa velocitate consurgunt. Humi namque diutius procumbentes non solum cogitationibus aiunt, verumetiam somno grauius impugnari. Quod etiam nos verum esse vtinam non experimentis, & quotidiana consuetudine nosceremus, qui sæpe eandem incuruationem, non tam orationis, quàm * requietionis obtentu in terram prostrati optamus diutius prolongari.

* al. refectionis.

Adhuc de oratione & vigilia.

CAP. XVIII.

Cap. 10. CVm igitur solennitates, quas illi synaxes vocant, celebraturi conueniunt, tantum à cunctis silentium præbetur, vt præter illum, qui psalmum decantat in medio, nullus adesse credatur; ac præcipue cum consummatur oratio, in qua non sputum emittitur; non excreatio obstrepit, non tussis intersonat, non oscitatio somnolenta dissolutis labijs, & hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla suspiria, etiam astantes impeditura promuntur. Nulla vox absque sacerdotis præce concludentis, auditur, nisi forte quæ per excessum mentis claustra oris effugerit, quæque insensibiliter cordi surrepserit, immoderato atque intollerabili spiritus feruore succenso, dum ea quæ ignita mens in semetipsa non præualet continere, per ineffabilem quendam gemitum ex intimis pectoris sui conclauibus euaporare conatur. Illum vero qui constitutus in tempore mentis cum clamore supplicat, aut aliquid horum, quæ prædiximus, è faucibus suis emittit, ac præcipue oscitationibus præuenitur, dupliciter peccare pronunciant. Primò quod orationis suæ reus sit, quod eam negligenter offerat Deo. Secundò quod indisciplinato strepitu, alterius quoque qui forsitan ardentius orare potuit, intercipit sensum. Ideoque præcipiunt eam celeri fine concludi, ne forte immorantibus nobis in ea, redundantia quædam sputi seu phlegmatis interrumpat nostræ orationis excessum; & idcirco dum adhuc feruet velut è faucibus inimici velociter rapienda est; qui cum sit nobis semper infestus, tunc maxime assistit, cum contra se offerre nos preces Domino velle præuiderit. Quamobrem vtilius censent breues quidem orationes, sed creberrimas fieri.

Sacerdos precationem claudit.

Oscitantem hominem inter orandum dupliciter peccare.

Diabolus infestus monachis tempore orationis.

Cap. 11. Non enim multitudine versuum, sed mentis intelligentia delectantur. Ideoque vtilius habent decem versus cum rationabili assignatione cantari, quam totum psalmum cum confusione mentis effundi; quæ nonnunquam pronunciantis festinatione generatur, dum residuorum psalmorum qui decantandi sunt, modum numerumque considerans, non distinctionem sensuum audientibus studet pandere, sed ad finem sinaxis properat peruenire.

Ex libro 3. *cap.* 8. Omni obseruatione custodire conuenit totum diem in opere, ac necessarijs ducere officijs, ne somnum quem nocti subtraximus, resumere per diem vigiliarum lassitudine, & inanitate compulsi, non tam requiem corpori subtraxisse, quàm quietis tēpus, & refectionem nocturnam commutasse videamur. Totum enim carni huic proculdubio reddet, quisquis ei non rationabiliter partem subtrahere, sed totum tentauerit denegare, & non superflua, sed necessaria voluerit amputare, propter quod maiore fœnore necesse est vigilias compensari, si fuerint vsque ad lucem inconsiderata nimietate protactæ.

Cap. 11. Semper enim ęquanimius quælibet fatigatio sustinetur, si interiecta ei vicissitudo quædam vel operis immutatio qualiscumque succedat.

De forma recipiendi, & instituendi nouitium.

CAP. XIX.

EX libro quarto cap. 1. In Thebaide est cœnobium in quo plusquam quinque millia fratrum sub vno Abbate reguntur, tantaque fit obedientia omni æuo, quanta non potest apud nos, vnus vel vni obedire pro modico tempore, vel præesse.

Tabennensiotarum monachorum obedientia.

Cap. 3. Ambiens quis intra cœnobium recipi, non ante admittitur, quam diebus decem, vel eo amplius præ foribus excubans, indicium perseuerantiæ, ac desiderij sui, pariterque humilitatis ac patientiæ demonstrauerit; omnium prætereuntium fratrum genibus prouolutus, & ab vniuersis de industria refutatus atque despectus, tanquam qui non religionis, sed necessitatis obtentu monasterium optet intrare; iniurijs quoque, & exprobrationibus multis affectus, experimentum dederit constantiæ suæ, qualis qui futurus sit in tentationibus opprobriorum tolerantia declarauit.

Quo examine probetur, qui in cœnobio suscipiendus est.

Cap. 4. Et idcirco ne vsibus quidem cœnobij profuturas suscipere ab eo pecunias acquiescunt; primum, ne confidentia huius oblationis inflatus nequaquam se pauperioribus fratribus coæquare dignetur; tum, ne ea, quæ spiritali feruore succensus intulerat, tepefactus postea non sine iniuria monasterij sacrilego spiritu exigere moliatur.

Cur facultates eius qui collegio monachorum ascribitur, nolint monasterij vsibus applicari.

Cap. 5. Quamobrem ita nudatus, cum receptus fuerit, omni pristina facultate, vt ne ipsum quidem quo opertus est vestimentum habere permittatur vlterius, sed per manus Abbatis induatur monasterij vestimentis; per hoc se iam operibus sustentandis, non sæculari arte quæsitis, nec de infidelitate pristina reseruatis, sed de sanctis ac monasterij largitionibus militiæ suæ stipendia perce-

Cur hi qui renunciant sæculo propria vestimenta deponant, & ab Abbate alijs induantur.

perceptirum, atque inde se deinceps vestiendum alendumque cognosces, & nil habere, & nihilominus *de crastino non esse solicitus*, secundum Euangelij discat sententiam.

Math. 6.

Cap. 7.

Nec statim congregationi fratrum commisceri permittitur, sed deputatur seniori, qui seorsum commanens habet curam peregrinorum, eisque omnem diligentiam susceptionis, & humanitatis impendit. Cumque ibidem integro anno deseruiens absque vlla quærela suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutus per hæc prima institutione humilitatis ac patientiæ, alij traditur seniori, qui decem iunioribus præest, quos sibi creditos ab Abbate constituit & gubernat.

Annua probatio.

Cap. 8.

Quibus primum institutis iuniores exerceantur, vt ad superandas omnes concupiscentias proficiant.

Huius hæc erit solicitudo, vt doceat eum primitus suas vincere voluntates; hæc illi semper imperare procurabit de industria, quæ senserit animo eius esse contraria. Multis siquidem experimentis edocti tradunt, monachum, & maxime iuniores, nec voluptatem quidem concupiscentiæ refrænare posse, nisi prius mortificare per obedientiam suas didicerit voluntates. Ideoque pronunciant nullatenus præualere, vel iram, vel tristitiam, vel spiritum fornicationis extinguere, sed nec humilitatem cordis veram, nec cum fratribus vnitatem perpetuam, nec firmam diuturnamque posse retinere concordiam, sed, nec in cœnobio quidem diutius perdurare eum qui prius voluntates suas non didicerit superare.

Cap. 9.

Iunior seniori suo malas suas cogitationes reuelare debet.

Consequenter instituitur nullas penitus cogitationes prurientes in corde perniciosa confusione celare; sed confestim vt exortæ fuerint, eas suo patefacere seniori; nec super earum iudicio quicquam suę discretioni cõmittere, sed illud credere malum esse, vel bonum, quod discusserit senioris examen. Generale namque & euidens indicium diabolicę cogitationis esse pronunciant, si eam seniori confundantur aperire.

De distinctione obedientiæ, & disciplina.

Cap. XX.

Cap. 10.

Quanta iuniorum obedientia etiã in his quæ naturali necessitati subiecta sunt.

POst hæc tanta obseruantia obedientię regula custoditur, vt iuniores absque præpositi sui scientia, vel permissu, non solum non audeant cellam progredi; sed nec naturali necessitati satisfacere auctoritate sua præsumant; sicque vniuersa complere quæcumque fuerint ab eo pręcepta, tanquam à Deo sint cælitus edita, sine vlla discussione festinant; & nec impossibilitatem quidem præcepti pro seniori reuerentia metiantur.

Cap. 11.

Summæ reputantur delitiæ, si herba sale condita, quam lapsainum vocant, aqua diluta ad refectionem fratribus apponatur.

Cap. 12.

Ad sonitum pulsantis ostium studio celeriter accurrendi omne opus imperfectum relinquunt.

Cum sonitum audierint ad orationem, eos, vel ad opus aliquod inuitantis, certatim è cubiculis suis prorumpunt; ita vt is qui opus scriptoris exercet, quam repertus fuerit inchoasse literam finire non audeat, sed imperfectam derelinquens non tam operis compendiosa lucra sectetur, quam obedientiæ virtutem, quam non solum operi manuum, seu lectioni, vel silentio, & quieti cellæ, verumetiam cunctis virtutibus ita præferunt, vt huic iudicent omnia postponenda, & vniuersa dispendia subire contenti sunt, dummodo hoc bonum in nullo violare videantur.

Cap. 14.

Inter quos nullum peculiare opus, non dicam effectu, sed ne cogitatione quidem ab aliquo penitus affectatur.

Cap. 15.

De immodico apud nos studio habendi.

Ad hęc nos miserabiles quid dicemus, qui in cœnobijs commorantes ac sub Abbatis cura, & solicitudine constituti, peculiares circumferimus claues. Quique ita nonnunquam pro vilibus nullisque rebus accendimur, eas dumtaxat velut proprias vendicantes, vt si quis, vel digito quicquam contrectare ex his præsumpserit, tanta contra eum iracundia suppleamur, vt commotionem cordis nostri à labijs, ac tota quidem corporis indignatione reuocare non possimus.

Cap. 16.

Si quis igitur gillonem fictilem, quem baucalē nuncupant: aut huiusmodi aliud, casu aliquo fregerit, aut perdiderit aliquid; non aliter negligentiam suam, quàm publica diluet pœnitentia. Similiter si superflue, si durius, si contumacius responderit, si lectionem operi vel obedientię præferens, officia statuta segnius fuerit executus; si dimissa synaxi non concitus ad cellam recurrere festinauerit; si alterius tenuerit manum; si cum illo qui cellulæ suæ cohabitator non est, confabulari quantulumque præsumpserit; si parentum quempiam, vel amicorum sæcularium viderit, vel collocutus eis sine suo fuerit seniore; si epistolam cuiuscunque susceperit; rescribere sine Abbate suo tentauerit; in his inquam, & similibus admissis, procedit animaduersio spiritualis. Residua vero, quę apud nos indifferenter admissa, à nobis quoque reprehensibilius sustinentur, id est aperta conuicia, manifesti contemptus, familiaritas apud fœminas, simultates & iurgia, operis peculiaris præsumptio, philargyriæ contagio, affectus atque possessio rerum superfluarum, quæ à cæteris fratribus non habentur; extraordinaria, ac furtiua cibi refectio, & his similia, plagis emendantur, vel expulsione purgantur.

De regulis diuersarum correptionũ.

De disciplina, & reuerentia in mensa, & vbique omnibus seruanda.

Cap. XXI.

Cap. 17.

Cur sit inuentum vt reficientibus fratribus, sacræ lectiones in cœnobijs recitentur & quantum apud Ægyptios præbeatur silentiũ.

ILlud autem, vt reficientibus fratribus sacræ lectiones in cœnobijs recitentur, non tam spiritalis exercitationis causa, quàm compescendæ superfluæ otiosæq; confabulationis gratia, & maxime contentionum, quæ plerumque solent in conuiuijs generari, statuerunt. Tantaque vescentibus eis silentij huius disciplina seruatur, vt cucullis vltra oculorum palpebras dimissis (ne scilicet liber aspectus habeat copiam curiosius euagandi) nihil amplius intueantur quàm mensam, & appositos cibos, ita vt quemadmodum, vel quantum reficiat alius nullus inuicem notet.

Cap. 18.

Quam illicitum sit extra mensam cõmunem quicquam cibi, potusue gustare.

Summa cautione seruatur, ne extra mensam quicquã cibi penitus ori suo quisquam indulgere præsumat, vt incedentibus per hortos & pomaria, cũ passim blandeque per arbores poma pendentia non solum obijciãt se pectoribus transeuntium, verumetiam strata per terram conculcanda pedibus offerant, sacrilegium ducatur, non modo ex his quicquam degustare, verum etiam manu contingere, absque eo, quod palam cunctis in commune reficientibus exhibetur, & ad percipiendum œconomi dispensatione per fratrum obsequia publice ministratur.

Cap. 20.

De tribus lenticulæ granis ab œconomo repertis.

In septimana cuiusdam fratris cum præteriens œconomus tria lenticulæ grana vidisset iacere in terra, quæ hebdomadario festinanti dum ea præpararet coctioni, inter manus cum aqua qua diluebantur elapsa sunt, confestim super hoc Abbatem consuluit, à quo velut peruersor neglectorq; sacri peculij iudicatus, ab oratione suspensus est, cuius negligentiæ reatus non aliter ei remissus est, nisi eum publica pœnitentia diluisset. Non solum enim seipsos non esse suos, sed etiam omnia, quæ sua sunt, credunt Domino consecrata. Propter quod si quid fuerit in monasterio semel collatum, vt sacrosanctum cum omni decernunt reuerentia debere tractari. Tantaque fide vniuersa procurant atque dispensant, vt etiam ea quæ despectui habentur, & parua reputantur ac vilia, si vel loco mouerint, vel competentius collocauerint, si gillonem aqua impleuerint: si ex eo cuiquam obtulerint ad bibendum, si tenuem festucam de oratorio cellaue submouerint, mercedem se consecuturos à Domino tota credulitate confidant.

Exempla obedientiæ sanctorum Ioannis & Mucij.

Cap. XXII.

Cap. 24. & 26. Quomodo Ioannes suo obedierit seniori cum niteretur volnere prægrande saxū quod ne à multis quidē possibile erat moueri.

BEatus Ioannes in adolescentia seniori deseruiens tanta humilitate, vt ipsi quoque seni stuporem summum obedientia eius incuteret, audiuit ab eo: Curre, inquit, Ioannes, saxum illud huc aduolue quamtocyus. Qui confestim saxum immane, quod turbæ multæ hominum, vel mouere non possent, applicata nunc ceruice, nunc toto pectore, tanto nisu atque conatu prouoluere contendebat, vt sudore omnium membrorum totum infunderet vestimentum, parum metiens impossibilitatem præcepti, simplicitate sincera qua credebat senem tota fide nil posse incassum ac sine ratione præcipere.

Cap. 27.

Mucius abrenunciare desiderans mundo, tamdiu præ foribus monasterij excubans perdurauit, donec contra omnem consuetudinem cænobiorum cum filio suo paruulo, qui octo circiter erat annorum, vt susciperetur, eliceret. Confestim cellæ habitatione seiuncti sunt, vt quemadmodum se iam diuitem non esse sciebat, ita etiam patrem se esse nesciret. Quod vt plenius probaretur, vtrum videlicet plus faceret affectione sanguinis, an obedientia, de industria negligebatur paruulus, pannis potius quam vestimentis indutus, colaphis atque alapis expositus diuersorum, quas plerumque sub obtutibus suis innocenti paruulo etiam gratis cernebat inferri, ita vt nunquam genas eius nisi lachrymarum sordentibus vestigijs videret infectas, pro amore nihilominus Christi, & obedientiæ virtute rigida semper atque immobilia patris viscera permanserunt. Non enim iam reputabat suum filium, quem secum pariter obtulerat Christo. Cænobij senior ad comprobandam penitus animi eius constantiam, cum plorare quadam die vidisset infantem, simulans se aduersus eum commotum, præcepit patri, vt eum iactaret in flumen. Tunc ille velut à Domino sibi esset hoc præceptum, confestim celeri cursu rapiens filium vlnis proprijs vsque ad oram fluminis aduexit iactaturus, quod profecto fuisset consummatum nisi procurati de industria fuissent fratres, qui solicitè ripam fluminis obsiderent, proiectum iam & quodammodo de fluminis alueo paruulum raperent.

De humilitate & obedientia Abbatis Mucij, quam in projiciendo in fluuium paruulo filio ex precepto senioris non hæsitauit implere.

Cap. 28.

Reuelatum est continuo seniori, hac eum obedientia Abrahæ patriarchæ opus implesse.

De peregrinatione Abbatis Pynusij causa humilitatis.

Cap. XXIII.

Cap. 30. De Abbatis Pinusij humilitate, qui relicto cænobio celeberrimo cui præerat longinquum monasterium in quo velut incipiens susciperetur, desiderio subiectionis expetijt.

VIdimus Abbatem Pynusium qui cum esset immanis cænobij presbyter in Ægypto, cunctis honorabilis, videns se pro hoc ipso humilitatem, exercere non posse, nec habere quo virtutem desideratæ subiectionis extenderet, clam fugiens de cænobio, secessit solus in Thebaidos vltimas partes: Ibique assumpta seculari veste cænobium Tabennensiotarum expetijt, quod sciebat cunctis esse districtius, & in quo se credidit facile posse celari. Vbi diutissime pro foribus perseuerans, vt susciperetur summis precibus institit. Cumque multo despectu tandem fuisset admissus, quod scilicet decrepitus senex ingredi cænobium postularet, quo tempore nec iam deseruire quidem suis voluptatibus præualeret, ac ne hoc ipsum quidem causa religionis expetere eum assererent, sed famis, & inopiæ necessitate astrictum, vt seni nullique operi apta, horti cura mandatur. Quam sub alio fratre iuniore, qui eum sibi creditum retinebat exercens, sic ei subdebatur, vt non solum ea, quæ ad horti curam pertinebant, verum etiam vniuersa officia, quæ cunctis erant aspera, vel indigna, tota sedulitate quotidie compleret. Complura etiam nocte consurgens, ita furtim efficiebat, vt authorem operis nemo deprehenderet. Cumque ibidem triennio delitescens dispersis per vniuersam Ægyptum vbique fratribus quæreretur, à quodam tandem visus, vix potuit pro humilitate habitus ac vilitate officij, quod gerebat agnosci. Nam sarculo laxabat oleribus terram, deinde stercus humeris suis aduectans eorum radicibus ingerebat. Hæc intuens frater, ad pedes eius procidens stuporem summum cunctis incussit, cur istud fecerit ei qui apud ipsos velut nouicius, ac de sæculo nuper egressus habebatur extremus. Post vero miraculo sunt maiore perculsi, cum eius nomen, quod apud ipsos quoque magna fuerat opinione compertum, prodidisset, à quo vniuersi fratres prioris ignorantiæ veniam postulantes, quod eum tanto tempore inter iuniores ac paruulos deputassent, inuitum ac flentem, quod inuidia diaboli digna sibi fuisset conuersatione atque humilitate fraudatus, quam diutissime requisitam tandem aliquando se inuenisse gaudebat, nec meruisset vitam suam in illa quam arripuerat subiectione finire, ad proprium cœnobium reduxerunt.

De nouitio quem in ingressu de norma religionis instruxit.

Cap. XXIV.

HVnc igitur senem cum post hæc in Ægypto studiosissime requisissemus, exhortationem hanc dedit fratri, quem sub nostra præsentia in cænobio suo recipiebat. Nosti, ait, quot diebus præ foribus excubans hodie sis receptus, cuius difficultatis causam primitus debes agnoscere. *Cap. 32.*

Sicut namque immensa gloria fideliter seruientibus Deo ac secundum regulæ huius institutionem ei cohærentibus repromittitur in futurum ita pœnæ grauissimæ præparantur his, qui tepide eam negligenterque fuerint executi, & secundum hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint, quia *maledictus qui fecit opus Dei negligenter.* Ideo igitur à nobis diutissime refutatus es, non quia tuam, vel salutem omnium, non toto desiderio cupiamus amplecti, & his qui ad Christum cupiunt peruenire, etiam procul occurrere non optemus: sed ne temere recipientes, & nos apud Deum leuitatis, & temetipsum reum grauioris supplicij faceremus, si ad præsens facile susceptus, nec pondus professionis huius intelligens, vel destitutor post hæc, vel tepidus extitisses. *Cap. 33.* *Ieremi. 48. Cur non debeat quis facile admitti in monasterio.*

Caue ergo ne quid aliquando eorum resumas, quæ renuncians abiecisti, & contra Domini interdictum de agro euangelicæ operationis reuersus, inueniaris tunica tua, qua te expolianeras, reuestiri, caue ne parentum, ne affectionis pristinę recorderis. Caue ne quando superbiam, quam nunc incipiens ardore fidei ac pia humilitate calcasti, cum cœperis Psalmorum, vel professionis huius quandam notitiam, degustare paulatim elatus resuscitare mediteris. In hac quoque humilitate ac patientia qua vt susceperis in monasterio decem diebus præ foribus perseuerans multis lachrymis implorasti, non solummodo persistas, verumetiam proficias atque succrescas. Satis enim miserum est, vt cum debes à rudimentis ac primordijs tuis prouehi, & ad perfectionem tendere, etiam ab ipsis incipias ad inferiora decidere. *Arcta est via, quæ ducit ad vitam &c.* Considera ergo te de paucis & electis effectum, te ne exemplo ac tepore multitudinis refrigescas, sed viue vt pauci, vt cum paucis inueniri merearis in regno Dei. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Et pusillus est grex cui complacuit patri hæreditatem dare.* Itaque non leue noueris esse peccatum, perfectionem professum quempiam, ea, quæ sunt imperfecta sectari. Ad quem perfectionis statum his gradibus atque hoc ordine peruenitur. *Cap. 36. Matth. 24.* *Quod renūciatio nostra nihil prosit, si ijsdem quibus renūciamus implicemur.* *Actorum 14.* *Matth. 20. & 22. Luc. 12.*

De decem humilitatis indicijs.

Cap. XXV.

Cap. 39. *Quo ordine ad perfectionem ascendere oporteat.*

PRincipium nostræ salutis eiusdemq; custodia, *timor Domini est*: [illegible] hunc enim, & initium conuersionis, & vitiorum p[illegible]o, & virtutum custodia, his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. Qui cum penetrauerit hominis mentem, contemptum rerum omnium parit, obliuionem parentum, mundique ipsius gignit horrorem. Contemptu autem ac priuatione facultatum omnium, humilitas acquiritur. Humilitas vero his indicijs comprobatur: Primo, si mortificatas in se habeat omnes voluntates. Secundo, si non solum actuum suorum, verumetiam cogitationum nihil suo celauerit seniori. Tertio, si nihil suæ discretioni, sed iudicio eius vniuersa committat, ac monita eius sitiens libenter auscultet. Quarto, si in omnibus seruet obedientiam mansuetudinem, & patientiæ constantiam. Quinto, si non solum iniuriam inferat nulli, sed ne ab alio quidem sibimet irrogatam doleat atque tristetur. Sexto, si nihil agat, nihil præsumat, quod non vel communis regula, vel maiorum cohortantur exempla. Septimo, si omni vilitate contentus sit, & ad omnia, se, quæ sibi præcipiũtur velut operarium malum iudicauerit, & indignum. Octauo, si semetipsum cunctis inferiorem non superficie pronunciat labiorum, sed intimo cordis credat affectu. Nono, si linguam cohibeat, vel non sit clamorosus in voce. Decimo, si non sit facilis, ac promptus in risu.

De temperantia gulæ.

Cap. XXVI.

EX *libro quinto cap.* 3. Non qualitas sola, sed etiam quantitas escarum, aciem cordis obtundit, ac mente cum carne pariter impinguata, noxium vitiorum fomitem igneumque succendit.

Cap. 6. Quibuslibet escis refectus venter seminaria luxuriæ parit. Sodomitis causa subuersionis atque luxuriæ non vini crapula, sed saturitas extitit panis.

Cap. 7. Facilius vidimus victos qui ab escis corpulentioribus omnimodis temperarent, quàs moderare vsus pro necessitat[illegible]cedit, & qui totum sibi pro continentiæ amore d[illegible]garet: quam qui eas sub infirmitatis occasione sumentes, mensuram sufficientiæ custodirent. Habet etiam corporis imbecillitas continentiæ suæ palmam, dummodo escis defectioni carnis indultis ad huc se indigentem refectione defraudet, tantumque esui indulgeat, quantum sufficere ad vsum viuendi temperantiæ discretio rigida iudicauerit, non quantum desiderij appetitus exposcit. Quamobrem vt nulli statui virtus parsimoniæ adimitur, ita nec integritatis quidem consummatio denegatur.

Cap. 9. *Ad conseruandum puritatem mentis abstinentia ciborum non solum sufficit.*

Vtilis quidem & omnimode obseruanda est canonica ieiuniorum custodia, sed nisi hanc temperanter fuerit ciborum refectio subsecuta ad integritatem mentis non poterit peruenire, integritas enim mentis ventris cohæret inediæ. Melior est rationabilis quotidiana cum moderatione refectio, quam per interualla arduum longumque ieiunium. Nouit immoderata inedia non modo mentis labefactare constantiam, sed etiam orationum efficaciam reddere lassitudinem corporis eneruatam.

Cap. 11. Impossibile namque est ignita extingui corporis incentiua priusquam cæterorum quoque principalium vitiorum fomites radicitus excidantur.

Cap. 14. Prima nobis est calcanda gulæ concupiscentia, & eousque extenuanda mens non solum ieiun[illegible]s, verumetiam vigilijs, lectione quoque, & crebra compunctione, donec eiusmodi meditationibus occupata pariter ac possessa, ipsius cibi refectionem, non tam iucunditati cõcessam, quàm oneris vice sibi impositam recognoscat.

Illud enim est cunctorum luctaminum fundamentum, vt primitus carnalium desideriorum incentiua perimantur. Non enim meremur mentis robore conquisito grauiores pugnas nequitiarum cælestium experiri, qui carnem fragilem resistentem spiritui nostro subiugare nequiuimus. Cap. 18.

Cap. 20. Qui enim gulæ superfluos appetitus inhibere non potuit, quomodo æstus carnalis concupiscentiæ valebit extinguere? Et qui nequiuit passiones in pro patulo sitas paruasque compescere, qualiter occultas nulloque hominum teste prurientes, poterit debellare.

Cap. 21. Non enim nobis est aduersarius extrinsecus formidandus, in nobisipsis hostis inclusus est. Intestinum nobis quotidie ingeritur bellum deuicto eo, omnia, quæ forinsecus sunt reddentur infirma, ac militi Christi vniuersa pacata erunt, & subdita.

De ieiunio spirituali, & quid edendum, & quando, & qualiter abstinendum.

Cap. XXVII.

Cap. 21. NEc solum nobis ieiunium visibilium ciborum ad perfectionem cordis, & corporis puritatem sufficere posse credamus, nisi fuerit huic animæ quoque ieiunium copulatum. Habet namque & illa suos noxios cibos, quibus impingua ta, ad luxuriæ prerupta deuoluitur. Detractio cibus est eius, & quidem persuauis; Ira etiam cibus est eius, licet minime leuis. Inuidia cibus est mentis, virulentis eam succis corrumpens, & prosperitate alieni successus iugiter miseram excruciare non desinens. Cenodoxia, delectabilis equè esca permulcet, post vero, vacuam omnique virtute spoliatam reddit.

Cap. 23. *Qualis esse monachi cibus debeat.*

Igitur est cibus eligendus non tantum, qui concupiscentiæ flagrantes æstus temperet, minusque sucendat; verumetiam qui ad parandum sit facilis, & ad comedendum opportunior, vilioris pretij compendium præstet, quique sit conuersationi fratrum vsuique communis. Triplex enim est natura gastrimargiæ: Vna quæ canonicam refectionis horam præuenire compellit: Alia quæ tantummodo ventris ingluuie & saturitate quarumlibet gaudet escarum: Tertia, quæ exquisitoribus epulis & esculentioribus delectatur.

Cap. 24. *Quod in Aegypto indifferenter vidit sub aduentu nostro solui quotidiana ieiunia.*

Cum Aegypti prouinciam petissemus, ibique nos tanta alacritate cordis suscipi miraremur, vt nulla prorsus, vsque ad pręstitutam ieiunij horam refectionis regula seruaretur, sed absque legitimis quartæ sextæque ferijs, quocunque pergebamus quotidiana statio soluaretur; quidam seniorum percunctantibus nobis, cur ita indifferenter apud eos præterirentur quotidiana ieiunia; respondit: Ieiunium semper est, mecum iugiter tenere non valeo.

Cap. 25. Quidam seniorum cum reficientem me, vt adhuc paululum quid ederem hortaretur, iamque me dixisse non posse, respondit: Ego iam sexies diuersis aduenientibns fratribus mensas posui, hortansque singulos cum omnibus cibum sumpsi, & adhuc esurio, & tu primitus, nunc reficiens iam te dicis non posse.

Cap. 26. Itaque vt norunt in aduentu fratrum indifferenter soluere quotidiana ieiunia, ita discedentibus eis, refectionem ab illis indultam continentia maiore compensant.

Cap. 29. Vidimus senem Machetem nomine, hanc à domino gratiam diuturnis precibus impetrasse, vt quotquot diebus ac noctibus agitaretur collatio spiritualis nunquàm somni torpore penitus laxaretur. Si quis vero detractionis verbum seu ociosum tentasset inferre, in somnum protinus concidebat, ac ne vsque ad aurium quidem eius pollutionem virus obloquij poterat peruenire.

De continentia, & charitate.

CAP. XXVIII.

EX *libro sexto cap.* 4. Aliud est continentem esse, aliud castum, & vt ita dicam in effectum integritatis, vel incorruptionis transire, quod dicitur agon. Quæ virtus illis tribuitur maxime, qui virgines, vel mente vel carne perdurant, vt vterque Ioannes in nouo testimonio, in veteri quoque Elias, Hieremias, Daniel, fuisse noscuntur. In quorum gradu hi quoque reputantur, qui post experimenta corruptionis, ad similem puritatis statum per laborem longum & industriam, integritate mentis & corporis peruenerunt; & aculeos carnis non tam impugnatione concupiscentiæ turpis, quàm naturæ tantum modo sentiunt motu, quem statum dicimus difficillime posse inter hominum turbas apprehendi; cæterum continentes multos existere non dubitamus, qui impugnationem carnis, quam vel raro, vel quotidie sustinent, seu metu gehennæ seu desiderio regni cœlorum compescunt. Quos seniores, sicut pronunciant posse non penitus incentiuis obrui vitiorum, ita securos & insaucios semper existere, non posse definiunt. Necesse est enim vnumquemque in colluctatione positum, quamuis frequenter aduersarium vincat ac superet, & ipsum tamen aliquando turbari.

Quid intersit inter castitatem & continentiã, & an vtraque simul semper habeatur.

Cap. 6.

Quodammodo enim exire de carne est in corpore commorantem, & vltra naturam est fragili carne circumdatum, carnis aculeos non sentire. Nulla etenim virtute tam propriè carnales homines spiritualibus Angelis imitatione conuersationis æquantur, quàm merito & gratia castitatis.

De peculiari gratia Dei ad castitatis consecutionem necessaria.

Cap. 10.

Cuius puritatis euidens hoc erit indicium, si vt nulla imago illiciens, nobis in soporem laxatis occurrat, vel interpellans nullos concupiscentiæ motus valeat excitare. Licet enim ad plenam peccati noxam talis commotio minime computetur, tamen necdum perfectæ mentis indicium est, nec ad purum excocti vitij manifestatio cum per fallaces imagines huiusmodi operatur illusio.

Quod sit indicium perfectæ & integræ puritatis.

Cap. 11.

Qualitas enim cogitationum, quæ in distensionibus diei negligentius custoditur, probatur quiete nocturna; & idcirco cum intercesserit aliqua talis illusio, non culpa somni credenda est, sed negligentia temporis præcedentis, & manifestatio morbi latentis intrinsecus, vt solent malæ quoque valetudines corporum, non ea colligi tempestate in qua videntur emergere, sed negligentia sunt præteriti temporis acquisitæ, quo pastus quis imprudenter escis saluti cõtrarijs, noxios humores sibimet lethalesque contraxit. Quamobrem illius præcepti iugiter meminisse debemus.

Quo vitio illusio nocturna procedat.

Omni custodia serua cor tuum.

Cap. 12.
Prouerb. 4.
Cap. 19.

Fertur sancti Basilij Cæsariensis sententia: *Et mulierem, inquit ignoro, & virgo non sum.* In tantum intellexit incorruptionem carnis, non tam in mulieris esse abstinentia, quam in integritate cordis.

Cap. 23.

Igitur vt hæ illusiones ne dormientibus quidem nobis surripere valeant, æquale moderatumque semper est tenendum ieiunium. Quisquis enim mensuram districtionis excedit, necesse est vt modum quoque remissionis excedat; nunc quidem nimia inanitate defectus, nunc autem cibo propensiore distentus. Deinde iugis humilitas ac patientia cordis est adhibenda aduersus iram vel cæteras passiones, vbi enim furoris insederit virus, libidinis quoque necesse est incendium penetrare. Ante omnia vero peruigil necessaria est solicitudo nocturna, nam sicut puritas & custodia diei nocturnam præparant castitatem; ita nocturnæ vigiliæ cordi pariter & obseruationi diuturnæ statum solidissimum, roburque permittunt.

Remedia curationis quibus perfecta possit cordis & corporis nostri puritas permanere

De auaritia & proprietate Monachi.

CAP. XXIX.

EX *libro septimo cap.* 1. Tertius nobis conflictus est aduersus philargyriam, id est amorem pecuniarum, siue contra peregrinum bellum, & extr[illegible]tram. Cætera namque vitiorum incitamenta hum[illegible] inserta naturæ, & quodammodo inuiscerata carni, propemodum coæua natiuitati, discretionem boni malique præueniũt; & licèt prima arripiant hominem, longo tamen labore vincuntur.

De spiritu Philargyriæ.

Hic verò morbus posterius superueniens & extrinsecus accedens animæ, quanto facilius caueri potest ac respui, tanto neglectus & intromissus semel cordi fit perniciosior cunctis, difficiliusque propellitur. Malorum omnium radix efficitur.

Cap. 2.

Hæc igitur cum remissam tepidamque possederit monachi mentem, quosdam velut rationabiles ei colores ob quos vel reseruare sibi aliquid pecuniæ debeat, vel parare describit. Nam ex ea quæ præbentur in monasterio quæritur non esse sufficientia, & sano robustoque corpore vix posse tolerari. Si proprium aliquid non fuerit, quo cura corpori valeat adhiberi, misere esse moriendum. Itaque cum huiuscemodi cogitationibus laqueauerit mentem, qualiter vnum saltem denarium acquirere possit, excogitat. Cumque illi hoc ex voto cesserit, auidior fames auri accrescit. Cum pecuniæ incremento rabies cupiditatis augetur. Tum deinde vita longæua promittitur, senectus incurua, infirmitates diuersæ atque prolixæ, quæ nisi maior summa in iuuentute fuerit præparata, tolerari in senecta non possunt. Itaque infelix anima sempiternis nexibus obligata, nihil aliud respicit cordis intuitu, quàm vnde pecuniam parare valeat, per quam possit de monasterij disciplina quantocius euolare, nullam exhibens fidem vbi potuerit nummi spes aliqua refulgere. Pro hac non mendacij, non periurij, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri. fitque per omnia sicut alijs venter, ita huic aurum & spes lucri pro Deo.

Cap. 7.

Quibus vitijs philargyria generetur, vel quantorum malorum sit eadem procreatrix.

Nullam deinceps humilitatis, charitatis, obedientiæ non dicam virtutem, sed ne vmbram quidem retinere contentus, indignatur ad omnia, & ad singula opera murmurat atque suspirat. Nec victu quotidiano, nec solito indumento contentus, non se diutius h[illegible]leraturum esse testatur, Deum quoque non ibi [illegible]modo esse proclamat, nec salutem suam in illo tantum loco esse conclusam.

Cap. 8.
Philargyria omnes virtutes impedit.

Itaque instabilitatis suæ habens viaticum nummos insolenter ad omnia præcepta respondet; & tanquam peregrinum extraneumque se gerens, quæcunque indigentia correctione perspexerit, contemnit. Cumque furtim possideat pecuniam, nec calciamenta quidem ac vestimenta se habere conqueritur, darique sibi tardius indignatur. Deinde occasiones quibus offendi, vel irasci debeat studiose perquirit, ne leuiter motus de cænobij disciplina videatur exire. Nec solus tamen transmigrare contentus, ne tanquam suo vitio deseruisse credatur, quantos potuerit susurrationibus clandestinis deprauare non desinit. Discessus solatium & excusationem leuitatis, non se aliter credens, quàm nota vel macula monasterij reperturum.

Cap. 9.

Quod monachus habens pecunias in cænobio permanere non possit.

De tribus eiusdem vitij speciebus.

CAP. XXX.

TRiplex itaque est huius valetudinis morbus, cuius exempla in scripturis sanctis inuenimus, non leui pœna fuisse damnata Nam Giezi ea, quæ nec antea quidem possederat, volens acquirere, non modo gratiam prophetiæ possidere non meruit, quam per successionem velut hæreditariam à suo habuit magistro

Cap. 14.
4. Reg. 5.

suscipere; verum etiam econtrario æterna lepra sancti Elisei maledictione perfunditur. Iudas volens resumere pecunias quas anteà Christum secutus abiecerat, non solum ad perditionem domini lapsus, Apostolatus perdidit gradum, sed etiam vitam ipsam Biothanati morte conclusit. Ananias & Saphira reseruantes partem quandam, ex his, quæ possederant, Apostolico ore morte mulctantur. *Matth.16.*

Cap.16. Alij vero auaritiæ occasione, Domini sententiam corrumpere, atque suum desiderium gestiunt deprauare; nec suam vitam nec intellectum scripturarum sensui coaptantes, sed vim scripturis pro desiderio suæ libidinis inferentes, consentire eas suis opinionibus volunt. Aiuntque scriptum esse: *Beatius est magis dare, quàm accipere.* Cuius interpretatione prauissima, eneruatam domini putant illam esse sententiam, qua dicitur. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus &c.* beatiores, scilicet se pronunciãtes, si pristinis suffulti substantijs, alijs quoque de earum superabundantia largiantur: dum erubescunt pro Christo gloriosam cum Apostolis suscipere nuditatem. *Actor.20.* *Matth.19.*

Cap.20. Itaque si agonem spiritualem, & certare legitimè cupimus, hunc quoque pernitiosum hostem a cordibus nostris extrudamus. Quem quantum superare non magnæ virtutis est, tantum ab eo vinci ignominiosum plenumque dedecoris.

Cap.24. Respice Iudam, cum ob hoc loculos dispensationi pauperum deputatos sibi creditos accepisset, vt saltem pecuniarum abundantia satiatus, concupiscentiæ suæ modum imponeret; in tãtum fomitem cupiditatis exarsit, vt iam non loculos clanculo compilare, sed ipsum Dominum venundare maluerit. Vniuersas enim diuitiarum moles, cupiditatis huius exuperat rabies. *Exemplum de Iuda*

Cap.25. *Actor.5.* Denique princeps Apostolorum Ananiam & Saphiram, quia sibi quippiam de sua facultate reseruauerant, morte mulctauit. Quanta in hoc quoque facinoris ac supplicij similitudo concurrit. Ibi namque philargyriam proditio: hic falsitas subsecuta est. Ibi veritas proditur, hic mendacij crimen admittitur. Ille refugiens paupertatem, resumere quæ abiecerat concupiuit, hi ne fierent pauperes de substantia sua retinere tentauerunt. Itaque si in eos, qui non alienas concupierunt substantias, sed proprijs parcere tentauerunt, processit tam seuera sententia; quid censendum de his, qui nunquam possessa cupiunt congregare, & nuditatem coram hominibus præferentes, affectu concupiscentiæ coram Deo diuites comprobantur. *De exitu Anania, Saphira, & Iuda quem philargyria impellente subierunt*

Cap.27. Cõstitutus in agro atque operatione virtutũ, substãtia mundi qua te renuncians spoliasti, quid recurrens niteris reuestiri! Si vero paupertate præuentus, nihil quod dimitteres habuisti, multomagis acquirere nõ debes, quod antea non possedisti. Ob id enim ita domini beneficio præparatus es, vt expeditior ad eum nullis pecuniarum laqueis impeditus accurreres.

De ira perniciosa, & salubri.

CAP. XXXI.

Ex libro octauo cap. 1. & 5. *Ephes.4.* QVartum certamen est iræ. *Omnis*, inquit, *ira & indignatio & clamor, & blasphemia tollatur a vobis.* Cum dicit *omnis ira*, nullam penitus velut necessariam, & vtilem nobis excipit. Delinquentemque fratrem si necesse est, ita quisque curare festinet, vt dum medelam leuiori forsitan febricula laboranti procurat inferre, non semetipsum iratus deteriori morbo cæcitatis inuoluat. Oportet namque aliquando illum qui alterius vulneri mederi cupit, omni languoris morbo alienum subsistere.

Cap.6. Qualibet ex causa iracundiæ motus efferuẽs excæcat oculos cordis, & acumini visus exitialem validioris morbi ingerens trabem, solem iustitiæ non sinit intueri. Habemus sane iræ ministerium satis commode nobis insertum, ad quod solum eam recipere vtile nobis est ac salubre, cum contra lasciuientes cordis nostri motus indignantes infremimus; & ea quę agere confundimur coram hominibus, vel proloqui, in latebras ascendisse nostri pectoris indignamur; Angelorum scilicet ac Dei ipsius præsentiam vbique trementes.

Vel certe cum contra hãc ipsam iram, cur à nobis aduersus fratrem irrepserit commouemur, & irati lætales instigationes eius extrudimus. Taliter irasci docet nos propheta: *Irascimini*, inquit, *& nolite peccare.* Ille etenim cum aquam de cisterna Bethleem concupisset, eamque à viris fortibus per medias hostium cateruas suscepisset allatam, protinus effudit in terram; & ita voluptuosam concupiscentiæ passionem iratus extinguens, libauit eam Domino, & cupiditatis suæ desiderium non expleuit, dicens: *Propitius sit mihi Deus, ne faciam hoc. Num sanguinem istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum non bibam!* Vel cum vellet Abisai conuicij regalis vltionem truncatione capitis explere, Dauid indignatione pia commotus, humilitatis modum & patientiæ rigorem in cõcussa lenitate seruauit, dicens: *Quid mihi & tibi &c.* Iubemur itaque irasci salubriter, sed nobismetipsis, ac suggestionibus grauis. *Cap.7.* *Psal.4.* *2 Reg 23.* *2.Reg.16.*

Aduersus eos in quos commoti fuerint rãcorem animi reseruantes, negant quidam se verbis irasci, sed re ipsa & opere indignari comprobantur. Nam neque congruo sermone eos compellunt, nec affabilitate eis solita colloquuntur; Et eos se minime delinquere putant, quo vindictam suæ commotionis non expetunt. Quam tamen, quia proferre palam & exercere, aut non audent aut certe non possunt, in suam perniciem virus iracundiæ retorquentes, concoquunt eam in corde, taciti ac silentes in semetipsis consumunt; amaritudinem tristitiæ non virtute animi protinus expellentes, sed digerentes processu dierum, & vtrumque pro tempore mitigantes, quasi vero in effectu solummodo sit iracundia moderanda, & non potius ab arcanis nostri pectoris eruenda, & tenebris illius obscurati, nec consilij salubris, nec scientiæ lumen admittere, sed nec templum spiritussancti, habitante in nobis spiritu iracundia nequaquam valeamus existere. Cohibitus enim in corde furor, astantes quidem homines non offendit, sed æque spiritussancti splendidissimum iubar, ac si prolatus, excludit. *Cap.8.* *Cap.10.* *Cap.11.*

Aut quemadmodum vel ad momentum vult eam Dominus retentari, qui nec sacrificia quidem spiritualia orationum nostrarum permittit offerri; si vel alium contra nos aliquid rancoris habere cognoscimus. *Cap.12.*

Non enim ita nostris obsequijs communis omnium Dominus delectatur, vt quod in vno acquirit, perdat in altero, dominante tristitia. In cuiuslibet namque dispendio vnum patitur detrimentum, qui eodem modo omnium famulorum suorum salutem desiderat & expectat. Et idcirco æque, habente aduersus nos fratre, inefficax erit oratio nostra, ac si nos aduersus eum indignationem reseruemus. *Cap.13.*

Sed quid diutius præceptis euangelicis atque Apostolicis immoramur, cum etiam vera lex, quę aliquid remissionis habere videtur, hæc eadem præcauet, dicens. *Ne oderis fratrem in corde tuo.* Et iterum: *Non eris memor iniuriæ.* Non solum iniuriæ retributio, sed etiam ipsa memoria radicitus iubetur euelli. *Cap.14.* *Leui.19.*

De illis qui præ superbia, vel impatientia solitudinem requirunt.

CAP. XXXII.

Cap.15. *Notat eos qui impatientia sua causas iræ coniiciunt.* INterdum superbia, vel impatientia superati, cum inconditos mores nostros nolumus emendare, solitudinem nos desiderare conquerimur, tanquam ibi nullis nos concitantibus, illico virtutem patientiæ reperturi; excusantes negligentiam nostram, causamque commotionis non nostra dicentes impatientia, sed fra-

trum vitio generari. Dumque in alios erroris nostri vergimus causas, nunquam ad patientiæ ac perfectionis calcem valebimus peruenire.

Cap. 16. Summa igitur emendationis ac tranquillitatis nostræ, non est in alterius arbitrio collocanda, quod nostræ non subiacet potestati: quia vt non irascamur, non debet ex alterius perfectione, sed ex nostra virtute descendere, quæ non aliena patientia, sed propria longanimitate conquiritur.

Cap. 17. Porro eremum, perfectos omnique vitio curatos oportet expetere, & excoctis ad purum in cōgregatione fratrum vitijs, non pusillanimitatis perfugio, sed diuinæ contemplationis obtentu intrare; quæ non nisi in solitudine à perfectis solummodo poterit apprehendi. Quæcunque enim vitia incurata in eremum detulerimus, operta in nobis & non abolita sentientur. Solitudo namque sicut nouit emendatis moribus contemplationem purissimam reserare, ita eorum, qui minus emendati sunt vitia non solum seruare, verumetiam exaggerare consueuit. Tamdiuque sibi patiens quis videtur & humilis, donec nullius hominum commiscetur consortio, ad naturam pristinam mox reuersurus, cum interpellauerit cuiuslibet commotionis occasio. Emergūnt quippe ex eo confestim vitia, quæ latebant, & velut equi infrenes certatim è suis repagulis ocio longiore nutriti, acrius ad perniciem aurigæ proprij, ferociusque prorumpunt. Magis enim exercitio vsuque humano cessante efferuntur vitia in nobis, nisi fuerint antea purgata, ipsamque vmbram patientiæ quam possidere imaginarie permixti fratribus saltem pro eorum reuerentia, & nota publica videbamur, desidia securitatis amittimus. *Quo studio eremum debeamus expetere.*

Cap. 18. Quasi vero vniuersa virulenta serpentium genera vel ferarum, cum suis in cubilibus immorantur, pronunciari possint innoxia, quia nulli nocent, hoc enim eis non affectus bonitatis, sed necessitas solitudinis confert.

Quod nec etiam contra insensibiles creaturas irasci liceat.

Cap. XXXIII.

Ideoque perfectionem quærentibus non sufficit contra hominem non irasci. Meminimus enim in solitudine commorantibus nobis contra calamum cum aut grossitudo eius aut exilitas displiceret, contrave scalpellum cum incendia hebeti acie segniter execaret; ita indignationis irrepsisse motum, vt non alias perturbationem mentis, quàm vel contra insensibiles materias, vel certe aduersus Diabolum maledictione prolata digerere, atque euaporare possemus. Quamobrem ad perfectionis rationem satis non proderit abesse homines, in quos ira moueamur, cum etiam erga res mutas exerceri possit: nisi forte in eo putemus commotionibus nostris aliquod remedium comparari, quod maledictionibus vel iracundiæ nostræ minime res inanimatæ respondeant, & intemperantia cordis nostri ad maiorem nequaquam prouocent insaniam. *Impatientes atque iracūdos esse frequenter etiā illos qui ab hominibus non prouocantur.*

Cap. 19. Matth. 5. Quapropter si illam summam diuini præmij cupimus adipisci, de qua dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: non solum è nostris actionibus hæc amputanda est, sed etiam de internis animæ actibus radicitus extirpanda. *Radices* enim *vitiorum potius excidi* præcipiantur, *quàm fructus*, a Domino, qui non solum pro ope rationis effectu, sed etiam pro voluntatis desiderio vnicuique aut præmium reddit aut pœnam, secundum illud: *Ego autem opera eorum & cogitationes venio, vt congregem.* Isai. 66.

Cap. 20. Matth. 5. In eo autem quod in quibusdam exemplaribus inuenitur. *Qui irascitur fratri suo sine causa reus erit iudicio*, superfluum est ab his adiectum, qui amputandam iram pro iustis causis minime putauerunt, qui propositum non intellexerunt scripturæ, volentis fomitem iracundiæ omnimodis amputare. Finis enim patientiæ non irascendo iustè, sed penitus non irascendo consistit.

Cap. 21. Cuius morbi hæc erit medicina perfecta, vt primitus credamus nullo modo siue iustis siue iniustis ex causis nobis licere irasci; scientes nos discretionis lumen, & iustitiæ moderamina protinus amissuros, si principale cordis nostri eius fuerit tenebris obscuratum, tum deinde puritatem mentis nostræ mox perturbandā, templumque eam Spiritussancti effici omnino non posse, iracundiæ in nobis spiritu commorante. Postremo vt cogitemus nequaquam licere nobis orare, nec iratos fundere preces ad Deum. Et præ omnibus incertum statum conditionis humanæ præ oculis habentes, quotidie nos credamus a corpore migraturos. *Remedia quibus iram de cordibus nostris eradicare possimus.*

De tristitia perniciosa, & salubri.

Cap. XXXIV.

Ex libro nono cap. 1. Quinto nobis certamine edacis tristitiæ stimuli retūdendi sunt; quæ si passim per singulos incursus, & incertos ac varios casus, obtinendi animum nostrum habuerit facultatem, ab omni nos separat diuinæ contemplationis intuitu. Non orationes explere cum solita cordis alacritate permittit, non sacrarum lectionum sinit remedijs incubare, tranquillum quoque ac mitem cum fratribus esse non patitur, & ad cuncta operationum, vel religionis officia impatientem & asperum reddit. *De spiritu tristitiæ.*

Prouerb. 25. cap. 4. *Sicut enim tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.* Nonnunquam iræ præcedentis vitio subsequi, seu concupiscentiæ lucrive cuiusdam minus adepti generari solet, cum se harum rerum spe quadam mente concepta quis viderit excidisse. Interdum vero, etiam nullis existentibus causis, inimici subtilis instinctu tanto repente mærore deprimimur, vt ne charorum quidem ac necessariorum nostrorum aduentum solita suscipere affabilitate possimus, vel quicquid ab eis competenti fuerit confabulatione prolatum, importunum nobis ac superfluum iudicetur, nullaque à nobis reddatur eis grata responsio, vniuersos cordis nostri recessus felle amaritudinis occupante. *Vnde vel quibus modis tristitia gignatur.*

Cap. 5. Vnde manifestissime comprobatur, non semper nobis aliorum vitio commotionum stimulos excitari, sed potius nostro, qui reconditas in nobismetipsis habemus offensionum causas ac seminaria vitiorum, quæ cum mentem nostram tentationum imber alluerit in germina confestim fructusque prorumpunt. *Non aliorū sed nostro vitio commotiones excitantur in nobis.*

Cap. 6. Nunquam enim quis alterius vi io lacessitus, peccare compellitur, si repositam materiam delictorum in suo corde non habeat. Nec tunc subito quispiam deceptus esse credendus est, cum inspecta mulieris forma in barathrum concupiscentiæ turpis inciderit: sed potius occultos ac latentes medullitus, morbos occasione visus in superficiem tunc fuisse productos.

Cap. 7. Ideoque perfectio cordis non tam separatione hominum, quàm patientiæ virtute conquiritur, quæ firme possessa, sicut potest nos etiam cum his, qui oderunt pacem, pacificos conseruare, ita si parta vel nacta non fuerit, & ab his quod perfecti ac meliores nobis sunt, facit iugiter dissidere. Occasiones enim commotionum ob quas eos quibus iungimur deserere festinamus, in conuersatione humana deesse non poterunt, & idcirco tristitiæ causas, ob quas a prioribus separamur, non enadimus, sed mutamus. *Non fratrū deserenda sunt consortia vt perfectio acquiratur, sed patientia iugiter excolenda.*

Cap. 8. Procurandum itaque nobis est, vt nostra potius emēdare vitia festinemus, quæ proculdubio si fuerint emendata, & tunc non dicam cum hominibus, sed etiam cum feris & bellu s facillime nobis conuenit, secundum

illud:

Iob. 5. illud: *Bestiæ terræ pacatæ erunt tibi.* Extrinsecus enim venientia pacata erunt tibi offendicula; si in nobis intus radices eorum receptæ, insertæque non fuerint; *pax enim multa diligentibus nomen tuum, & non est illis scandalum.* *Psal. 118.*

Cap. 9. Est enim aliud detestabilius tristitiæ genus, quod desperationem animæ inijcit delinquenti. Quod nec Chain fecit post fratricidium pœnitere, nec Iudam post traditionem.

Cap. 11. Sed illa tristitia, quæ pœnitentiam ad salutem stabilem operatur, obediens est, affabilis, mansueta, humilis, ac patiens, vtpote ex Dei charitate descendens, ad omnem dolorem corporis ac spiritus contritionem infatigabiliter semetipsam desiderio perfectionis extendens, & quodammodo læta ac spe profectus sui vegetata, habens omnes in se fructus spiritus, quos enumerat Apostolus. Hæc vero sæculi tristitia est asperrima, impatiens, dura, plena rancore & mœrore in fructuoso. *Gal. 7.*

Cap. 12. Quapropter absque illa, quæ vel pro salutari pœnitentia, vel pro studio perfectionis, seu pro desiderio suscipitur futurorum, omnis tristitia tanquam sæculi, & quæ mortem inferat æqualiter repellenda est, sicut fornicationis spiritus, seu philargyriæ, vel iræ.

Cap. 13. Remedia, quibus tristitiam de cordibus nostris exterminare possimus. Hoc.n. modo vniuersa tristitiarum genera valebimus superare, cum æternarum rerum ac futurarum intuitu super læti, nec casibus deiecti præsentibus, nec prosperis fuerimus elati, vtraque velut caduca, & mox transeuntia contemplantes.

De tædio, vel accedia.

Cap. XXXV.

IDem ex libro 10. cap. 1. Sextum nobis certamen est contra accediam siue tædium siue anxietatem cordis. Affinis hæc tristitiæ, ac solitarijs magis experta.

Cap. 2. Quæ cum miserabilem obsederit mentem, horrorem loci, fastidium cellæ, fratrum quoque, qui cum eo vel eminus commorantur, tanquam negligentium, ac minus spiritualium aspernationem gignit. Ad omne quoque opus, quod intra septa sui cubilis est, facit desidem & inertem. Ab omni se dolet spirituali quæstu inanem in loco vacuumque consistere; vtpote qui cum posset etiam alios regere, ac prodesse plurimis, nullum ædificauerit, nec quemquam institutione suæ doctrinæ lucratus sit. Absentia longeque posita magnificat monasteria; consortia quoque ibidem suauia, & plena spirituali conuersatione depingit. E contra vniuersa, quæ habentur in manibus aspera, vt nulla re alia tantæ oppugnationis remedium, quàm visitatione fratris cuiuspiam, seu somni solatio posse æstimet inueniri. Deinde suggerit salutationes exhibendas fratribus, visitationesque infirmorum, parentes inquiri salutandos, illam religiosam deuotamque Deo fœminam, omni præsidio destitutam, frequentius inuisere, magisque oportere in his operam pietatis impendi, quàm sine vllo profectu in cellula residere. *Quomodo accedia serpat in corde monachi, quasue inferat menti dispendia. Varia artes & technæ diaboli ad abstrahendū monachum à cella & solitudine.*

Cap. 3. Agitur itaque infelix anima talibus inimicorum machinis accediæ spiritu velut ariete validissimo fatigata, hoc quo vtitur ad præsens remedio, paulo post acrius infirmanda. Frequentius enim ac durius aduersarius attentabit, quem conserto prælio præbiturum cominus sibi terga cognoscit; salutemque sibi non de conflictu, sed de fuga sperare præuidet; donec paulatim protractus à cella, actum suæ professionis incipiat obliuisci; qui non est aliud quàm contemplatio diuinæ puritatis, quæ non alibi potest nisi in silentio, & iugi cellæ perseuerantia ac meditatione perquiri: atque ita militiæ suæ fugitiuus effectus, *implicet se negotijs sæcularibus, ei cui se probauit minime placiturus.* *2. Tim. 2.*

Cap. 6. Itaque instabilem eum de cætero reddet ac vagum, & ad omne corpus desidem nihilque aliud procurare, quàm vbi, quoue colore occasionem refectionis futuræ valeat præparare; *mens enim otiosi nihil aliud cogitare nouit, quàm de escis ac ventre.*

Cap. 7. Et necesse est eum inhonestum esse, dum necessaria victus requirit, adulationi quoque operam dare, nouitates etiam rumorum sectari, causarum fabularumque occasiones conquirere, per quas sibimetipsi aditum paret ac facultatem, qua diuersorum domos valeat penetrare.

De huius vitij remedio, quod est laboris exercitium.

Cap. XXXVI.

Cap. 9. VErum si ille qui euangelium prædicabat, signis illud virtutibusque commendās, ne grauaret quempiam, *gratis panem manducare non audebat:* quomodo illi non æstimant se grauare, qui quotidie eum ociosi vacantesque præsumunt. *2. Thes. 3.*

Cap. 18. In actibus etiam Apostolorum graue nobis suæ conuersionis reliquit exemplum, cum se non solum id operatum esse testatur, quod necessitatē sui corporis expediret, sed etiam, quod vsibus eorum, qui secum erant, posset sufficere.

Cap. 19. Act. 20. Et hoc ipsum dicit esse mandatum Domini, quoniam ipse, inquit, dixit. *Beatius est magis dare, quàm accipere.* Hoc est, impartientis beatior largitas, quàm accipientis penuria, quæ non de pecunia per infidelitatem vel diffidentiam reseruata, nec de reconditis auaritiæ thesauris impeditur, sed quæ de fructu operis proprij, & pio sudore profertur. Et duplici gratia decoratur, quod & perfectam nuditatem Christi vniuersarum rerum suarum abiectione possideat, & munificentiam diuitis labore suo exhibeat, & effectu. Hic quidem honorat Deum de suis iustis laboribus, & delibat de fructibus iustitiæ suæ; ille vero otij torpore resolutus & inertia, indignum se esse etiam cibo panis, Apostoli probat sententia, dum contra eius scilicet interdictum ociosus eum non sine reatu peccati contumaciæque præsumit. *Quomodo intelligitur illud Beatius est magis dare quam accipere.* *2. Thes. 3.*

Cap. 21. Nec merebitur incorruptionis vestimento ornari, quisquis somno ocij vel accediæ soporatus, non industriæ suæ labore, sed inertiæ pannis in copiam operiri maluerit, quos abscindens de plenitudine scripturarum, non vestimentum decoris, sed ignominiosum excusationis velamen suæ coaptauit ignauiæ. Solent enim hac segnitie dissoluti, nolentes opere manuum suarum sustentari, quod Apostolus indesinenter exercuit, vel nobis exercere præcepit, quibusdam vti testimonijs scripturarum, quibus inertiæ suæ velamen imponant; dicentes scriptum esse: *Operamini non cibum, qui perit.* Et *meus cibus est, vt faciam voluntatem patris.* In desiderijs est omnis ociosus, & ad extremum multa mala docuit ociositas. *Ioan. 6. Ioan. 4.*

Cap. 23. Hæc est apud Ægyptum ab antiquis patribus sancta sententia; *operantem monachum dæmone vno pulsari, ociosum vero innumeris spiritibus deuastari.*

Cap. 24. Denique Abbas Paulus probatissimus patrum, cum in eremo vastiore consistens, quæ Porphyrion nuncupatur, palmarum fructibus, & horto modico securus, haberet sufficientem alimoniæ substantiam, nec posset aliquid aliud vnde sustentaretur, operis exercere, eo quòd ab oppidis, vel habitabili terra septem mansionibus separaretur, vel eo amplius deserti illius habitatio, plusquam expeteretur pro mercede vecturæ, quàm valere posset pretium operis desudati, collectis palmarum folijs, quotidianum pensum velut exinde sustentandus à semetipso iugiter exigebat. Cumque opere totius anni antrum eius fuisset impletum, supposito igne concremabat, in tantum probans sine opere manuum nec in loco posse monachum perdurare, nec ad perfectionis culmen aliquando conscendere; vt cum hoc fieri nequaquam necessitas victus exigeret, pro sola purgatione cordis, & cogitationum soliditate, ac perseuerantia cellæ, vel accediæ ipsius victoria, & expurgatione perficeret. *De Abbate Paulo qui singulis annis opus suū igne supposito, concremabat.*

Cap. 25. Cum incipiens in eremo commorari, Abbati Moysi

omnium sanctorum summo dixissem me ægritudine acediæ confectum, ad Abbatem Paulum protinus cucurrissem: Ille, te non, ait, ab ea liberasti, sed magis ei deditum ac subditum præbuisti. Grauius enim te, vt desertorem ac fugitiuum deinceps aduersarius impugnabit, quem de conflictu superatum, protinus aufugisse conspexit.

De inani gloria, spirituali, & occulta.

Cap. XXXVII.

Ex *libro* 11. *cap.* 1. Septimum nobis certamen est contra spiritum Cenodoxiæ, multiformem atque subtilem.

Cap. 2. Tantoque est pernitiosior ad conflictum, quanto obscurior ad cauẽdum. Qui cum pro elatione carnali pulsauerit mentem, & fuerit responsionis scuto repulsus, priore habitu personaque mutata, sub virtutum specie victorem iugulare pertentat.

Cap. 3. Ex omni parte bellatori occurrens, & in habitu, & in forma, in incessu, in voce, in opere, in vigilijs, in ieiunijs, in oratione, in deuotione, in lectione, in scientia, in taciturnitate, in obedientia, in humilitate, vulnerare militem Christi conatur.

Cap. 4. Nam cui sub specie succinctæ vestis ac nitidæ Cenodoxiam non poterit diabolus generare, in squalida, & inculta conatur inserere. Quem non potuit per honorem deijcere, humilitate supplantat. Quem scientiæ, & locutionis ornatu nequit extollere, grauitate taciturnitatis elidit. Si ieiunet palam, gloria vanitatis pulsatur, sed si illud contemnendæ gloriæ causa contexerit, eodem vitio elationis obtunditur. Ne vanæ gloriæ contagio maculetur, orationes prolixius sub fratrum vitat celebrare conspectu, & quòd eas latenter exerceat, non effugit aculeos vanitatis.

Quomodo Cenodoxia monachum à dextris & à sinistris impugnet.

Cap. 5. Pulchre seniores naturam morbi huius, in modum cæpe, bullorumque describunt, quæ vno decoriata tegmine, alio rursum inueniuntur induta; totiensque repe- riuntur obtecta, quotiens fuerint expoliata.

Cap. 6. In solitudine quoque cunctorum mortalium consortia glorię causa fugientẽ, persequi non desistit. Quanto amplius, quis vitauerit mundum tanto eum acrius insequitur.

Cap. 7. Omnia vitia separata marcescunt, & vel in loco, vel tempore minuũtur, atque deferuent, seu certe à contrarijs virtutibus diffidentia, vel cauentur facilius, vel vitantur; hoc vero deiectum acrius resurgit ad luctam, & cum putatur extinctum sua morte viuacius conualescit.

Cap. 8. Nec loco nouit excludi, nec extrinsecus materia subtracta marcescere.

Cap. 9. Pestis hæc virtutibus inserta, & aciei permixta, velut in nocte cæca dimicans atrocius inopinatos decipit, & incautos.

Cap. 10. Ita namque Ezechias vir in omnibus consummatæ iustitiæ, quæ internecionem centumoctogintaquinque millium de exercitu Assyriorum Angelo sub nocte testante, vna prece valuit impetrare, qui post mortis diem Domini sententia præfinitum 15. annis vitæ metas excedere vna oratione promeruit, sole, per decem gradus, reuertente, duplicatum diem vniuerso orbi contra fixas naturæ leges præbuit; post tanta incredibilia signa, post tam immania documenta virtutum, successibus suis elisus est, ita vt vniuersis virtutibus suis ac si non fuissent, obliuioni traditis, iram confestim Domini suscepisset, nisi eam resumpta humilitate placasset.

4. Reg. 19. Exemplum regis Ezechia, quomodo telo vana gloria deiectus fuerit.

De vana gloria carnali, & huius vitij remedio.

Cap. XXXVIII.

Cap. 13. Solet etiam insipientium mentes, & eorum quæ minus adhuc, vel virtute animi, vel scientia profecerunt, aut propter sonum vocis extollere, quod scilicet modulatius psallant, aut quod parentes diuites aut nobiles habeant, vel quòd militiam honoresque contempserint. Interdum etiam dignitates & opes, quæ forte nec apprehendi quidem aliquando potuissent, persuadet quempiam perfacile fuisse adepturum si perseuerasset in sæculo; vana etiam spe de incertis inflans eum, & de his quæ nunquam possedit; velut qui ea contempserit gloria vanitatis extollens.

Quibus modis Cenodoxia monachum pulset

Cap. 14. Nonnunquam clericatus gradum & desiderium presbyterij, vel diaconatus immittit, quem si vel inuitus fuisset adeptus, tanta expleturum sanctitate ac rigore depingit; vt cæteris quoque sacerdotibus præbere potuerit sanctitatis exempla; deinde multos non solum conuersationis forma, verumetiam doctrina sua sermoneque lucraturum.

Cap. 17. Quapropter hæc est antiquitus patrum sententia, monachum fugere debere mulieres & episcopos, neuter enim eum sinit, quem semel suæ familiaritati deuinxerit, vel quieti cellæ vlterius operam dare, vel diuinæ theoriæ purissimis oculis inhærere.

Cap. 18. Hanc multiformem bestiam tali remedio poterimus euadere, vt cogitantes, quia *Dominus dissipabit ossa eorum qui hominibus placent.* Primitus nihil inanis gloriæ capiendæ gratia nos facere permittamus. Deinde ea, quæ bono initio fecerimus obseruatione simili custodire nitamur, ne laborum nostrorum fructus, pòst, irrepens Cenodoxiæ morbus euacuet. Et ea quæ nos possunt inter cæteros notabiles reddere, ac veluti solis facientibus laus apud homines sit conquirenda vitemus. Consideremus non solum fructum laborum nostrorum nos penitus amissuros, quoscunque Cenodoxiæ proposito fecerimus, sed etiam reos magni criminis factos, æterna supplicia velut sacrilegos soluturos, vtpote qui ad iniuriam Dei opus, quod eius obtentu nos oportuit agere, hominum gratia maluimus exercere, ab eo qui occultorum est conscius homines Deo, & gloriam mundi gloriæ domini prætulisse conuicti.

Psal. 25.

Remedia aduersus Cenodoxia malum.

De superbia spirituali qua tentantur perfecti.

Cap. XXXIX.

Ex *libro* 12. *cap.* 1. Octauum, quod & extremum aduersum spiritum superbiæ nobis certamen est. Qui morbus licet vltimus sit in conflictu, origine tamen & tempore primus est. Sæuissima, & superiobus cunctis immanior bestia perfectos maxime tentans.

Cap. 3. Omne namque vitium suis est terminis & fine contentum, & licet contristet alias quoque virtutes, contra vnam tamen principaliter tendit. Hæc vero subtilissima, capta arce virtutum, vniuersam funditus ciuitatem diruit.

Cap. 4. Et vt grauissimæ tyrannidis eius potentiam cognoscamus, Angelus Lucifer splendorem sapientiæ & virtutum pulchritudinem qua ornabatur gratia conditoris, naturæ suæ potentia non illius beneficio se credidit obtinere, & ob hoc elatus infirmitatem propriæ naturæ persensit, & beatitudinem qua de munere fruebatur, amisit.

Cap. 5. Hæc fuit prima origo principalis morbi, qui rursum per illum, qui fuerat à se deiectus in protoplastum serpens, infirmitates omnium vitiorum & materias germinauit.

Cap. 7. O quantum est malum superbiæ, vt non Angelum, non alias virtutes sibi contrarias, sed ipsum Deum aduersarium habere mereatur.

Cap. 9. Huius laqueum poterimus euadere, si in singulis quibus senserimus nos virtutibus profecisse, dixerimus, *non ego, sed gratia Dei mecum.* 1. Cor. 15.

Cap. 13. Patrum sententiam proferamus, qui viam perfectionis, & qualitatem eius, non verborum iactantia depinxerunt, sed experimentis proprijs, & exemplis certissimis tradiderunt.

Cap. 15. Atque ad hanc fide se potius peruenisse, quàm laborũ merito testabantur. Quibus etiam hoc acquisita puritas conferebat, vt magis magisque se deprimi peccatis agnoscerent. Nec blandientes sibi de inferiorum ac tepidorum negligentia, sed contemplatione potius illorum, quos vere peccato carere, atque in regno cœlorum iam æterna beatitudine perfrui nouerant, humilitatem perpetuam conquirebant; atque ita consideratione hac & elationis ruinam declinabant; & quò contenderent, vel quod dolerent, semper inueniebant.

Cap. 16. Igitur secundum traditiones eorum, & sic ad eam festinare debemus ieiunijs, vigilijs, orationibus; contritioni cordis, & corporis operam dantes, ne hæc omnia morbo hoc inflante euacuemus.

Cap. 17. Psal. 43. *Quia nec patres nostri in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluabat eos sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui.* Postremo vniuersa beneficia eius mente solicita perlustrantes, non solum pro his ei gratias referamus, quòd vel rationales nos condidit, vel baptismi largitus est gratiam, vel scientiam legis concessit, sed etiam pro his, quæ erga nos quotidiana eius prouidentia conferuntur; quòd scilicet ab aduersariorum nos insidijs liberat, quòd à periculis nos etiam ignorantes protegit, quòd à lapsu peccati communit, quòd adiuuat nos & illuminat, quod pro negligentijs delictisq; nostris eius inspiratione latenter compungimur, quòd ab eo nonnunquam etiam inuiti trahimur ad salutem. Postremo, quia liberum arbitrium nostrum, quod procliuius fertur ad vitia, ad meliorem dirigit frugem.

Cap. 18. *Quod non solum in naturali conditione, sed & in quotidiana dispensatione Dei gratia muniamur.*

Cap. 19. Hæc est proprie erga Deum humilitas, hæc est patrum sincera fides, sine qua, nes pietas in Deum, nec purgatio vitiorum, nec emendatio morum, nec virtutum consummatio poterit apprehendi.

Cap. 24. Hucusque de spirituali superbia qua diximus perfectos quosque pulsari, dixisse sufficiat. Quod genus non multis expertum est, quia nec plures student perfectam cordis apprehendere puritatem, vt ad hos præliorum gradus valeant peruenire.

De superbia carnali, & eius indicijs ac remedijs.

Cap. XL.

CÆterum nos qui ad huc terrenis sumus passionibus inuoluti, nequaquam hoc modo tentare dignatur, sed crassiore, & carnali elatione supplantat.

Cap. 25. Hæc igitur cum tepido ac male arrepto renunciationis principio in monachi resederit mente, primum inobedientem eum reddit & asperum, æqualem fratribus fieri communemque non finit; spoliari etiam terrenis opibus non concedit: Et cum renunciatio nihil aliud sit, quàm quòd quotidie credat se esse moriturum, econtrario facit eum vitam sperare longæuam.

Cap. 26. Super hæc initia male fundata, necesse est vt vniuersa deinceps vitiorum structura consurgat.

Cap. 27. *Expositio vitiorum quæ per morbum superbiæ generantur.* Nec vnquam potest in corde suo humilitatem Christi suscipere, cum sibi vel de natalium nobilitate gloriatur, vel inflatur de sæculi (quam corpore non mente deseruit) dignitate, vel de pecunijs ad ruinam suam retentis extollitur: ne ipsam quidem auribus suis doctrinam perfectionis admittit, tantumque concrescit in corde eius spiritualis verbi fastidium, vt cum forte talis fuerit oborta collatio, vno in loco stare nesciat eius obtutus, sed huc illucque stupidus circumferatur. Pro suspirijs autem salutaribus sputa de sicco gutture contrahuntur, digiti ludunt, & in modum quiddam scribentis volitant atque depingunt, & ita huc atque illuc membra commouentur, vt se vel scatentibus vermibus, vel acutissimis sudibus credat insidere, & quicquid simplex collatio ad ædificationem protulerit audientium, ad suam sugillationem æstimet esse prolatum. Totoque corpore quo spiritualis vitæ examinatio ventilatur, suis suspicionibus occupatus, non quid exinde ad profectum suum capere debeat aucupatur, sed causas cur vnumquodque sit dictum, sollicita mente perquirit, vel quid eis obijcere possit. Et ita fit, vt non solum in nullo ei proficiat collatio spiritualis, verumetiam damnosa magis existat; dum enim conscientia sua totum suspicatur contra se esse prolatum, vehementiore cordis obstinatione duratur, itaque stimulis acrius instigatur. Deinde post hæc excelsa vox, sermo rigidus, amara, & turbulenta responsio, incessus erectus ac mobilis, lingua facilis, procax loquela, ne vnquam taciturnitas amica, nisi cum contra fratrem rancorem in corde suo conceperit; ita vt quid in eo detestabilius sit haud facile cernatur, vtrum diffusa illa petulansque lætitia, an dira hæc virulentaque taciturnitas. Et cum ipse tumore possessus facile cunctis tristitias inferat, atque ad satisfactionem læsi fratris semetipsum submittere dedignetur; etiam ab illo sibimet oblatam contemnit. *Depingit eorum mores qui nõn sincere neque perfectionis amore cœnobij ingressi sunt.*

His igitur indicijs carnalis ista superbia declaratur. Inest in loquela eius clamor, in taciturnitate amaritudo, excessus & effusus in lætitia risus, irrationabilis in serietate tristitia, in responsione rancor, facilitas in sermone, expers patientiæ, charitatis aliena, audax ad contumelias irrogandas, ad tolerandas pusillanimis, ad obediendum difficilis, nisi in quo eam desiderium suum voluntasque præuenerit. Cap. 29.

Nullo enim modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere, nisi prius iacta fuerint veræ humilitatis fundamenta. Quod nullatenus poterimus implere, nisi abrenunciatio vera facultatum in nobis fuerit Christi amore fundata; deinde obedientiæ subiectio simplici corde suscepta; ita vt præter Abbatis mandatum, nulla penitus voluntas viuat in nobis. Quod non aliter obseruari poterit, nisi quis non solum se mortuum mundo, verumetiam insipientem iudicauerit ac stultum; vniuersa quæ sibi fuerint à senioribus imperata sine vlla discussione proficient, sacrosancta ea credens ac diuinitus promulgata. Cap. 32. *Quomodo depopulatrix omniũ virtutum superbia per veram humilitatem possit extingui.*

In qua consistentibus æqualitate, proculdubio status ille humilitatis vere tranquillus subsequitur: vt nosipsos inferiores omnibus iudicantes, vniuersa quæ nobis irrogata fuerint, iniuriosa, vel tristia, tanquam à superioribus nostris illata, patientissime toleremus. Denique eandem humilitatem erga Deum feruentissime retentemus, vt nihil nos absque illius opitulatione, vel gratia posse perficere cognoscamus. Cap. 33. *Remedia aduersus morbum superbia.*

Collatio Abbatis Moysi de puritate cordis.

Cap. XLI.

IDem *in libro* 1. *collatione prima cap.* 1. Cum in eremo Scythiæ Abbatem Moysen expetissemus, pariterque ab eo ædificationis sermonem fusis lachrymis posceremus, quippe cuius animi rigorem hunc noueramus, vt nisi fideliter desiderantibus, & cum omni cordis contritione quærentibus, nequaquam acquiesceret ianuam perfectionis aperire, ne scilicet indignis, & fastidiose suscipientibus pandens, aut iactantiæ virium aut proditionis crimen videretur incurrere. Tandem fatigatus precibus nostris ita exorsus est. *Quinam ad capiendam perfectionis doctrinam idonei sint.*

Omnes, inquit, artes & disciplinæ scopon quendam i. destinationem, & telos. i. finem proprium habent ad quem respiciens vniuscuiusque artis industrius appetitor, cunctos labores, & pericula atque dispendia æquanimiter libenterque sustentat. Cap. 2.

Finis quidem nostræ professionis, est regnum Dei; scopos, puritas est cordis. Cap. 4.

Quæ si præ oculis nostris iugiter statuta fuerit, non solum cunctos labores nostros varios atque instabiles reddet, sed etiam cogitationes diuersas sibi contrarias suscitabit. Necesse est. n. mentẽ, quo recurrat, cuive princi- Cap. 5.

paliter inhæreat non habentem, per singula momenta pro incursuum varietate mutari, atque ex his, quæ extrinsecus accidunt, in illum statum continuo transformari, qui sibi primus occurrerit.

Cap. 6. De his qui abrenunciantes mundo ad perfectionẽ sine charitate contendunt. Hinc namque est, quod nonnullos mundi huius maximas facultates, & prædiorum magnificentiam cõtemnentes, post hoc videmus pro scalpello, pro acu, pro calamo commoueri. Nonnulli tanto zelo codicem seruant, vt eum ne leuiter quidem legi, vel contingi ab aliquo sinant, & inde occasiones impatientiæ ac mortis incurrunt, vnde monentur stipendia patientiæ, & charitatis acquirere. Cumque omnes diuitias suas pro Christi amore dispersérint, pristinum tamen cordis affectum in rebus minimis retentantes, & pro ipsis nonnunquam mobiliter irascentes, ex omnibus infructuosi sterilesque redduntur.

1. Cor. 13. *Si distribuero*, inquit Paulus, *in cibos pauperum &c.* Vnde liquido comprobatur, perfectionem non statim nuditate seu dignitatum abiectione contingi, nisi fuerit Charitas illa, cuius Apostolus membra describit; quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est aliud *non æmulari, non inflari, non irritari*, & reliqua, nisi cor perfectum, & mundissimum Deo semper offerre, & vacuum illud à cunctis perturbationibus custodire. *Ibidem.*

Cap. 7: Vniuersa actiones & studia nostra ad animæ puritatem consectãdam referenda sunt. Omnia igitur huius gratia gerẽda appetendaque sunt nobis, pro hac solitudo sectanda est, pro hac ieiunia, vigilias, labores debere nos suscipere nouerimus; & non propter has obseruationes, ne si forte non potuerimus implere, incidamus in tristitiã, vel iram, siue indignationem: non. n. tantum est lucrum ieiunij, quantum iræ dispendium; nec tantus lectione capitur fructus, quantum contemptu fratris incurritur detrimentum. Ea igitur quæ sequentia sunt, idest, *ieiunia, vigiliæ &c.* propter principalem scopon. i. puritatem cordis, quod est Charitas, nos conuenit exercere, & non propter illa, hanc principalem perturbare; qua in nobis integra durante nihil oberit, si aliquid eorum per necessitatem fuerit prætermissum. Nec proderit vniuersa fecisse, ad-empta hac principali causa, cuius obtentu sunt omnia peragenda, quæ non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt. Quicquid igitur potest istam mentis puritatem tranquillitatemque turbare, quamuis vtile ac necessarium videatur, vt noxium deuitandũm est. *Præclara sententia.*

De contemplatione diuinitatis.

Cap. XLII.

Cap. 13. Theoria huius vitæ non est impossibilis. INhærere quidem Deo iugiter, & contemplationi eius inseparabiliter copulari impossibile est homini carnis fragilitate circundato. Verum oportet nos scire, vbi nostræ mentis intentionem debeamus habere defixam, & ad quam destinationem semper animæ nostræ reuocemus intuitum, quam cum poterit obtinere mens, gaudeat, & à qua distractam se doleat atque suspiret, fornicationem iudicans, vel momentaneum à Christi contemplatione discessum, à quo cum deuiauerit paululum noster obtutus, rursus ad eum mẽtis aciem reuocemus.

Cap. 16. Contemplatio Dei varia. Contemplatio vero Dei multifarie concipitur: Nam Deus non sola incomprehensibilis illius substantiæ suæ admiratione cognoscitur, quod adhuc in spe repromissionis absconditum est, sed etiam creaturarum suarum magnitudine, vel æquitatis suæ consideratione, vel quotidianæ dispensationis auxilio præuidetur, quando scilicet quæ cum sanctis suis per singulas generationes egerit, mente purissima perlustramus, cum potentiam ipsius qua vniuersa gubernat, moderatur ac regit; cum immensitatem scientiæ eius, & oculum quem secreta cordium latere non possunt, tremente corde miramur, cum arenam maris vndarumque numerum dimensum ei, & cognitum cogitamus, cum pluuiarum guttas, cum seculorum dies & horas, cum præterita futurave vniuersa, stupescentes scientiæ eius assistere cõtemplamur: cum ineffabilem clementiam eius cõsideramus, qua innumera flagitia, quæ singulis quibusque momentis sub ipsius committuntur aspectu, indefessa longanimitate sustentat; cum intuemur vocationem qua nos nullis præcedentibus meritis gratia suæ miserationis asciuit; cum denique quot occasiones salutis tribuit adoptandis cum quodam admirationis intuemur excessu: quod ita nos nasci præcepit, vt ab ipsis cunabulis, gratia nobis legisque suæ notitia traderetur, quod ipse aduersarium vincens in nobis pro solo bonæ voluntatis assensu æterna beatitudine ac perpetuis nos præmijs numerat; quod postremo dispensationem incarnationis suæ pro nostra salute suscepit, ac mirabilia mysteriorum suorum cunctis gentibus dilatauit. Sunt alia quoque huiusmodi innumeræ contemplationes, quę pro qualitate vitæ ac puritate cordis in nostris sensibus oriuntur, quibus Deus vel videtur mundis obtutibus, vel tenetur; quas profectò nullus perpetuo retentabit, in quo adhuc aliquid carnalium viuit affectuum.

De purgatione mentis à cogitationibus prauis.

Cap. XLIII.

MEntem quidem non interpellari cogitationibus impossibile est; suscipere vero eas siue respuere omni studenti per gratiam Dei possibile est. Est, inquam, nostrum magna ex parte, vt cogitationum qualitas emendetur, vel sanctæ oriantur in nobis, vel terrenæ carnalesque decrescant. Ideo namque frequens lectio, & iugis adhibetur meditatio scripturarum, vt exinde nobis spiritalis memoriæ præbeatur occasio. Idcirco decantatio crebra psalmorum, vt assidua nobis exinde compunctio subministretur. Idcirco vigiliarum orationumque ac ieiuniorum sedulitas adhibetur, vt extenuata mens non terrena sapiat, sed cælestia contempletur. Quibus rursum negligentia irrepente cessantibus necesse est, vt mens vitiorum squalore concreta, in carnalem partem inclinetur, & corruat. *Cap. 17. Quid possit mens super cogitationũ statu, quid non possit.*

Quod exercitium cordis non incongrue molarum similitudini comparatur, quas meatus aquarum præceps impetu rotante prouoluit, quæ nullatenus quidem cessare possunt ab opere suo aquarum impulsibus circumactæ. In eius vero qui præest situm est potestate, vtrumnam triticum molit, an hordeum loliumve comminui. Illud quippe est proculdubio commolendum, quod ingestum fuerit, ab illo cui operis illius cura commissa est. Ita igitur etiam mens per vitæ præsentis incursus, vndique ingruentibus tentationum torrentibus circumacta, vacua quidem cogitationum æstibus esse non poterit, quales vero, vel admittere, vel parare sibi debeat, studij ac diligentiæ suæ prouidebit industria, & secundum sententiam domini saluatoris, *vbi fuerit thesaurus* intentionis nostræ, *ibi & cor nostrum* necessario permanebit. *Cap. 18. Comparatio aquariæ molæ & animæ. Elegans similitudo. Matth. 6.*

De triplici origine cogitationum.

Cap. XLIIII.

ILlud sane nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia. i. *ex Deo, ex Diabolo, & ex nobis. Ex Deo* quidem sunt, cum Spiritussancti illustratio nos visitat, & in quibus vel minus acquisiuimus, vel desidiose agentes superati sumus, salubri compunctione castigat; vel cum reserat nobis cælestia sacramenta, & propositum nostrum ad meliores actus voluntatemque conuertit. *Ex Diabolo vero*, cum subuertere nos tam vitiorum oblectatione, quam etiam occultis conatur insidijs, *transfigurans se in Angelum lucis. Ex nobis* autem, cum eorum quę gerimus, vel gessimus, vel vidimus, naturaliter recordamur. *Cap. 19. 2. Cor. 11.*

Cap. 20. Hinc oportet nos vniuersas cogitationes quæ emergunt

gunt in corde nostro sagaci discretione discutere, origines earumque vel causas auctoresque primitus indagantes, vti quales nos eis præbere debeamus, ex illorum merito, qui eas suggerunt considerare possumus, vt efficiamur probabiles secundum præceptum Domini, Trapezitæ, cuius summa peritia est probare, quod sit aurum purissimum, quodve minus purgatum, de æreo quoque vilique denario, si pretiosum nummisma sub colore seu indumento auri fulgentis imitetur, & non solum nummismata tyrannorum vultus exprimentia, sed etiam illa, quæ sunt veri Regis imagine, sed non legitime figurata, discernere, deinde ne quid illis à legitimo pondere diminutum sit, censura trutinæ diligenter inquirere. Diabolus enim decipit, cum fuerit sub colore sanctitatis obtectus; *odit autem sonum cautelæ id est* discretionis vim.

Docet ex similitud ne probati Trapezita quomodo cogitationes nostræ discernendæ sint.

Cap. 21. De illusione Abbatis Ioannis.

In quo etiam Abbatem Ioannem, qui Lyci moratur nouimus nuper illusum. Nam cum exhausto corpore atque defecto, perceptionem cibi biduano ieiunio distulisset, accedente ei ad refectionem die postero, veniens Diabolus in figura Æthiopis tetri pueri ad eius genua prouolutus. Indulge, inquit, mihi, quia ego tibi hunc laborem indixi. Itaque vir ille tantus intellexit se calliditate Diaboli tali se distentum ieiunio, vt lassitudinem non necessariam, imo etiam spiritui nocituram fatigato corpore supponeret.

Cap. 22. De quadripartita discretionis ratione.

Erit ergo hæc quadripartito modo nobis necessaria discretio, vt primum nos materia auri veri fucatiue non lateat: Secundo, vt has cogitationes quæ mentiuntur opera pietatis, tanquam adulterina nummismata reprobemus, vtpote, quæ falsam imaginem Regis non legitime signatam contineant, vel illa, quæ in auro purissimo scripturarum vitioso, & hæretico sensu, non veri Regis, sed tyranni præferunt vultum, similiter discernentes refutare possimus; siue illa quorum pondus ac pretium ærugo vanitatis arrodens exagio seniorum non finit adæquari vt nummismata leuia atque damnosa minusque pensantia recusemus.

Cap. 23.

Itaque beatus Moyses collationi nostræ dans finem, adhuc nos auidos ac de suo ore pendentes, degustare somnum paulisper hortatus est, eisdem ipsis quibus insidebamus psiathijs admonens incubare.

De indiscreta præsumptione, quorundam.

Cap. XLV.

Ex *libro secundo & collatione 2. cap. 4.* In crastino à nobis vero requisitus, hæc ait: Omnium virtutum generatrix, custos, moderatrix, discretio est.

Cap. 5.

Recolite, id quod nuper vidistis senem videlicet Heronem, illusione Diaboli à summis ad ima deiectum, Nam licet annis in hac eremo commoratus, tanto rigore ieiunium semper exercuit, & solitudinis secreta sectatus est, vt ab eo participationem ineundi cum fraternitate conuiuij, nec veneratio quidem diei paschatis aliquando potuerit obtinere, ne quantulumcunque perceptione parui leguminis à suo videretur proposito relaxasse. Qua præsumptione deceptus, Angelum Sathanę velut Angelum lucis suscipiens, eius præcepto obediens ac desponsione eius non dubitans, qui eum pro merito virtutum ac laborum suorum nequaquam posse firmauerat vlli iam discrimini subiacere. Cuius rei fidem vt experimento comprobaret, in profundissimum puteum se deiecit magnum scilicet virtutis suæ meritum probaturus, cum inde exisset illæsus. De quo cum penè exinde exanguis, ingenti fratrum labore fuisset extractus, vitam die tertia finiturus, quod his deterius est, ita in suæ deceptionis obstinatione permansit, vt ei ne experimento quidem mortis suæ persuaderi potuerit, quod dæmonum calliditate fuisset delusus. Hic igitur quo pacto, quaue ratione post tantos labores ab insidiatore delusus, grauissimo lapsu corruens, cunctos in hac eremo constitutos luctuoso dolore percussit, nonne, quia minus discrete, suis definitionibus regi, quam consilijs fratrum, & institutis maiorum obedire maluit? Quamobrem pro meritis laborum, & annorum tantorum numerositate qua in eremo perdurauit, hæc miseratione ab his qui eius compatiebantur exitio, vix ab Abbate Paphnutio potuit obtineri, vt non inter Biothanatos reputatus, etiam memoria, & oblatione pausantium iudicaretur indignus.

De morte Heronis senis.

Mirum Exemplum.

Cap. 7.

Quid etiam de illo commemorem, qui dum longo tempore in Angeli claritate dæmonem suscepit, & reuelationibus eius innumeris sæpe deceptus, credidit internuncium esse iustitiæ? Etiam per omnes noctes in cella eius lumen absque illius lucernæ præbebat officio. Ad extremum iubetur à dæmone, vt Deo filium suum, qui cum eo pariter in monasterio commanebat offerret, vt scilicet hoc sacrificio Abrahę Patriarchę meritis adæquaretur. Parricidiũ perfecisset opere, nisi eum videns puer cultrum extra consuetudinem præparare acuendo, & vincula quibus eum velut oblaturus ad immolandum, constringere disponebat, inquirere, pręsagio sceleris futuri perterritus aufugisset.

Rursus aliud lepidum exemplum.

Quod per humilitatem veram acquiritur discretio.

Cap. XLVI.

Cap. 10.

Vera discretio, non nisi vera humilitate conquiritur. Cuius hæc erit prima probatio, si vniuersa non solum quæ agenda sunt, sed etiam quæ cogitantur, referuntur seniorum examini. Nullatenus enim decipi poterit quisque si non suo iudicio sed maiorum viuit exemplo, & serpens teterrimus velut tenebrosa ac subterranea specu, virtute cõfessionis protractus ad lucem, & traductus quodammodo ac dehonestatus abscedit.

Cap. 14.

Denique in tantum Deo placita hæc sententia comprobatur, vt puerum Samuelem iudicio prælectum suo nollet per semetipsum erudire, sed recurrere semel & iterum pateretur ad senem, & qui offenderat Deum, vt & illius qui ad diuinum mysterium vocabatur probaret humilitas, & iunioribus forma subiectionis huius proponeretur exemplo.

1. Reg. 3.

Cap. 15.

Paulum quoque per semetipsum vocans, & alloquẽs Christus cum posset ei perfectionis viam reserare, confestim dirigere ad Ananiam maluit, eumque illius potius doctrina, quam sua censet institui, ne quod recte gestum fuisset in Paulo, posteris malum præsumptionis præberet exemplum, dum vnusquisque sibimet persuaderet, simili modo se quoque debere Dei solius magisterio ac doctrina potius quam seniorum institutione formari. Quis ergo tam præsumptor, & cæcus sit, qui se suo audebat iudicio discretionique committere, cum & *vas electionis* indiguisse se coapostolorum suorum collatione testetur? Vnde probatur nulli à domino viam perfectionis ostendi, qui habens vnde valeat erudiri, doctrinam seniorum, vel instituta contempserit, paruipendens illud: *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, seniores tuos, & dicent tibi.*

Sic nostri temporis impij sectarij se Spiritu sancto imbutos, atque ab illo edoctos iactant.

Deut. 3.

Cap. 16.

Omni igitur conatu debet discretionis bonum virtute humilitatis acquiri, quæ nos illæsos ab vtraque potest nimietate seruare. Ad vnum finem nimietas ieiunij, ac voracitas peruenit, eodemque dispendio vigiliarum immoderata continuatio, monachum quo somni grauissimi torpor inuoluit. Quapropter inter vtrasque nimietates discretione moderante gaudendum est.

Modus in re qualibet optimus.

Cap. 17.

Etenim memini me frequenter ita appetitum cibi penitus respuisse, vt duobus diebus ac tribus refectione dilata, nec memoria quidem vllius edulij meãm interpellauerit mentem: Et rursum ita somnum ab oculis meis Diaboli impugnatione subtractum, vt pluries die ac nocte paululum quid somni meis oculis à Domino precarer infundi grauiusque me periclitatum somni cibique fastidio, quam soporis & gastrimargiæ colluctatione persensi.

Somni & refectionis hora neque anteuertenda, neque prætereunda est.

De discreta refectionis corporis moderatione.

Cap. XLVII.

ITaque sicut festinandum nobis est, ne appetitu corporeæ voluptatis in dissolutionem noxiam labamur, & ante præstitutum tempus, vel cibo indulgere, vel modum eius excedere præsumamus, ita est escæ, & somni refectio hora legitima etiamsi horreat ingerenda. Vtrumque enim bellum aduersarij factione consurgit & perniciosius continentia immoderata, quam satietas remissa supplantat. Ab hac nanque ad mensuram discretionis intercedente salutari compunctione conscendi potest, ab illa non potest.

Cap. 22.

Quinam generalis continentiæ ac perfectionis modus sit.

In vtraque enim parte sustinebit maximum detrimentum, quisquis inæqualitatem tenens, nunc ventrem ieiuniorum ariditate constringit, nunc escarum nimietate distendit. Vt enim mens cibi inanitate lassata, perdit orationum vigorem, dum carnis nimia lassitudine prægrauata condormitare compellitur, ita nimietate voracitatis oppressa, emittere ad Deum preces puras, leuesque non poterit, sed ne castimoniæ puritatem indirupta valebit iugitate seruare, dum ei præterita cibi materia ignem carnalis concupiscentiæ subministrat.

Cap. 23.

Quemadmodum abundantia humorum genitalium castigentur.

Nam quod semel per escarum abundantiam concretum fuerit in medullis, necesse est egeri, atque ab ipsa naturæ lege propelli, quæ exuberantiam cuiuslibet humoris superflui, velut noxiam atque sibi contrariam, in semetipsa residere non patitur. Ideoque rationabili semper, & æquali est corpus nostrum parsimonia castigandum, vt si naturali ac necessitate commorantes in carne omnimodis carere non possumus, saltem rarius nos & non amplius, quam trina vice ista colluuione respersos totius animi cursus inueniat. Quod tamen sine vllo pruritu quietus egerat sopor, non fallax imago iudex occultæ voluptatis eliciat. Quamobrem hæc est temperata continentiæ æqualitas atque mensurata, quæ patrum quoque iudicio comprobatur, vt quotidianam panis refectionem quotidiana comitetur esuries in vno eodemque statu pariter animam corpusque conseruans.

Cap. 24.

Inepta ieiunandi ratio.

Et tantum hoc non sine labore perficitur vt malint hi, qui perfectionem discretionis ignorant, etiam biduo protelare ieiunia, idque quod hodie sumpturi fuerant in crastinum reseruare, dummodo ad refectionem peruenientes desiderata satietate potiantur. Quod nuper Beniamim ciuem nostrum tenuisse cognoscitis, qui ne quotidie duo paximatia percipiens, æquali castigatione continuam parcitatem iugiter retentaret, maluit biduana semper continuare ieiunia, dummodo ad refectionẽ veniens duplicata mensura repleret vẽtris ingluuiẽ. Qui obstinatione & pertinacia mentis suæ, definitionibus potius proprijs, quam seniorum traditionibus acquiescens, relicta eremo rursum ad vanitatem sæculi deuolutus est.

Cap. 26.

Non excedendus est refectionis modus.

Plerique districtiorem abstinentiam se credentes tenere, totam refectionem ad vesperam differunt, quibus stomachus exinde grauatur vespere. Nam recens escæ perceptio tam in vespertinis, quam in nocturnis orationibus, tenuem leuemque sensum non sinit inueniri. Ideoque satis commodum & vtile hora nona refectionis tempus indultum est, in quo reficiens monachus, nisi solum in nocturnis vigilijs leuis ac vacuus, verum etiam in ipsis vespertinis solemnitatibus digesto iam cibo aptissimus inuenietur.

Talibus nos sanctus Moyses geminæ institutionis epulis saginauit.

Collatio Paphnutij de trina specie vocationis.

Cap. XLVIII.

EX libro 3. *collatione* 3. *& cap.* 1. In nullo sanctorum choro vidimus sanctum Paphnutium, qui presbyter nostræ congregationis id est illius quæ in eremo Scythi morabatur fuit. In qua ita vsque ad extremam durauit ætatem, vt nunquam è cella, quam iunior cœperat habitare, quæque ab ecclesia millibus quinque distabat saltem ad viciniora migrauerit, nec fessus annis die sabbati, vel Dominico venturus ad ecclesiam tanti itineris spacio vexaretur, sed nec vacuus quidem reuerti exinde contentus, vas aquæ quam per totam erat hebdomadam sumpturus, suis ceruicibus superponens reportabat ad cellam. Cumque nonagenariam excessisset ætatem, nunquam passus est eam iuniorum sibi labore deferre.

Paphnutij Abbatis encomium.

Huius igitur magisterio institui cupientes, illa nobis precabamur infundi, quibus cõpungi, vel humiliari, non quibus nobismetipsis blandiri extollique possemus. Cap. 2.

Tunc ille. Tres, inquit, vocationum sunt ordines, tresque renunciationes. Cap. 3.

Primus ordo vocationis ex Deo est, quoties scilicet inspiratio quædam immissa in cor nostrum nonnunquam etiam dormientes nos ad desiderium æternæ vitæ ac salutis exsuscitat. Secundus est per hominem cum vel exemplis quorumlibet sanctorum, vel monitis instigati, ad desiderium salutis accendimur. Tertius est, qui ex necessitate descendit, cum nos diuitijs mundi huius voluptatibus obligati, ingruentibus repente tentationibus, quæ vel mortis pericula cominantur vel amissione bonorum aut proscriptione percutiunt, vel charorum morte compungunt, ad Deum quem sequi in rerum prosperitate contempsimus, saltem in aduersis inuiti properare compellimur. Cap. 4.

Expositio trium vocationum.

Nunc de renunciationibus disserẽdum est. Prima est qua corporaliter mundi facultates contemnimus: Secunda qua mores ac vitia fructusque pristinos animi carnisque respuimus. Tertia, qua mentem nostram de præsentibus vniuersis ac visibilibus euocantes, futura tantum & inuisibilia concupiscimus. Quæ tria etiam Abrahæ legimus Dominum præcepisse, cum dicit ad eum: *Exi de terra tua*, id est de facultatibus terrenis. Secundo, *de cognatione tua*, id est de conuersatione, & moribus, vitijsque prioribus, quæ nobis à nostra natiuitate cohærentia velut quadam consanguinitate cognata sunt. Tertio, *de domo Patris tui* id est omni memoria mundi, quod fit quando mens nostra nulla carneæ pinguedinis hebetata contagio, sed peritissimis elimationibus expolita, ab omni affectu, & qualitate terrena, per indesinentem diuinarum rerum meditationem, spiritalesque theorias, ad illa quæ inuisibilia sunt eovsque transierit, vt circundatam se fragilitate carnis ac situ corporis, supernis & incorporeis intenta non sentiat. Cuius rei finem atque virtutem non nisi his capiet, qui hæc quæ dicuntur experientia magistrante perceperit, cuius videlicet ita Dominus oculos cordis de vniuersis præsentibus auocauerit, vt ea non tanquam transitura, sed quasi transacta iam reputet, & velut inane in fumum in nihilum resoluta, conuersatione moribusque translata, non inueniatur in præsentis sæculi vanitate.

Cap. 6. *De triplici abrenunciatione.* Gen. 12. Cap. 7. *Perfecta renunciationis modus.*

Ergo prima abrenunciatio rerum alienarum est, secunda rerum nostrarum, tertia quoque per quam etiam ipsam cunctorum elementorum plenitudinem tãquam vanitati subiectam, & mox transituram transcendentes mente despicimus, *intuentes non ea quæ videntur, sed quæ non videntur*, vt ita demum illud supremum mereamur audire, quod dicitur ad Abraham: *Veni in terram, quam tibi monstrauero.* Cap. 10. 2. Cor. 4. Gen. 12. Cap. 19.

Ita perdocemur, & initium voluntatis bonæ nobis domino inspirante concedi, cum aut per se, aut per exhortationem cuiuslibet hominis, aut per necessitatem

nos ad salutis attrahit viam, nostrum vero hoc esse, vt exhortationem auxiliumque Dei, vel remissius, vel enixius exequamur.

Cap. 22. His nos sermonibus eruditos Abbas Paphnucius è sua cellula, non tam alacres, quàm compunctos corde, ante medium noctis emisit.

Collatio Danielis de triplici causa sterilitatis mentis.

Cap. XLIX.

Ex *libro 4. collatione 4. cap. 1.* Abbatem quoque vidimus Danielem omni virtutum genere ęqualem his qui in eremo Scythi commanebant, sed peculiarius gratia humilitatis ornatum.

Cap. 2. Vnde oritur repentina commutatio mentium ab ineffabili lætitia in mœstissimam animi deiectionem. Qui inquirentibus nobis, cur interdum residentes in cellula nostra, tanta alacritate cordis repleremur, vt eam non dicam sermone percurrere, sed ac ne ipse quidem sensus occurreret, & mens plena spiritualibus fructibus preces suas efficaces ac leues etiam per soporem supplicans ad Dominum peruenire sentiret: ac rursus nullis existentibus causis tanto subito repleremur angore, & irrationabili quadam mæstitia, vt etiam horreret cella, sorderet lectio, ipsa quoque instabilis ac nutabunda emittitur oratio, ita vt ingemiscentibus & conantibus nobis, ad directionem pristinam reuocari, mens nostra non possit, nec desiderio regni cœlorum, nec metu gehennæ proposito, ab hoc lætali quodam somno valeret excitari. Ita respondit.

Cap. 3. Responsio super proposita quæstione. Tripartita nobis à maioribus ratio super hac sterilitate mentis est tradita. Aut enim de negligentia, aut de impugnatione diaboli, aut de dispensatione Dei, & probatione descendit.

Cap. 4. Dispensatio ac probatio Dei duplici causa fit. Dispensationis autem ac probationis duplex causa est. Prima vt paulisper à Domino derelicti, & mentis nostræ infirmitatem humiliter intuentes, super præcedente puritate cordis, quæ nobis est illius visitatione donata, nullatenus extollamur, probantesque nos ab eo derelictos, intelligamus præteritam cordis alacritatem non nostro studio sed illius nobis dignatione fuisse collatam, & præsentem de ipsius rursum gratia, & illuminatione esse poscendam. Secunda vero, vt perseuerantia nostra vel mentis constantia, & desiderium comprobetur, & orationum instantia deserentem nos visitationem Spiritus Sancti requiramus, ac solicitius inuentam custodire ac tenere attentius studeamus: quodammodo enim custodiri negligentius solet quicquid facile creditur posse reparari.

Cap. 5. Denique frequenter etiam odoribus vltra omnem suauitatem compositionis humanæ, in his ipsis subito visitationibus adimplemur, ita vt mens hac oblectatione resoluta, in quendam spiritus rapiatur excessum, seque commorari obliuiscatur in carne.

Cap. 6. Intantum vero illam desertionem beatus Dauid vtilem esse cognouit, vt nequaquam amoueri, sed temperari eam potius deprecatus sit, dicens: *Non me derelinquas* *Psal. 118.* *vsquequaque.* Ac si diceret: Non rogo, vt nunquam me derelinquas: quia non expedit mihi, vt non vel meam *Psal. ibid.* infirmitatem sentiens dicam: *Bonum mihi, quia humiliasti me*, vel exercitium vt non habeam præliandi, quod sine dubio habere nō potero si mihi semper & indisrupte cohæserit tua diuina protectio. Suffultum namque me tua defensione Diabolus tentare non audebit, illud obijciens, & exprobrans, vel mihi, vel tibi: *Nunquid gratis Iob* *Iob 1.* *colit Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius?* Sed magis peto ne me vsquequaque deseras, sed facias eum tentatione etiam prouentum. *Vtile est aliquando à Deo derelinqui.* Quam vtique pugnam non inuidens Dominus quieti Israelis, sed sciens esse vtilissimam reseruauit, vt dum gentium superstitum impugnatione deprimeretur, nunquam se sentiret auxilio Domini non egere: & ob id semper in eius meditatione & inuocatione persistens, non meriti ocio solueretur, nec bellandi vsum, & exercitia virtutis amitteret. *Frequenter enim quos non potuerunt aduersa superare, securitas & prosperitas deiecerunt.*

De pugna carnis, & Spiritus, & eius vtilitate.

Cap. L.

Hanc pugnam nostris quoque insertam membris, & in Apostolo ita legimus: *Caro concupiscit aduersus* *Cap. 7. Galat. 5.* *spiritum.* Habemus hic pugnam inuisceratam quodammodò corpori nostro, dispensatione domini procurante, qua sublata proculdubio econtrario perniciosa pax succedit.

Cap. 11. Caro luxurijs ac libidine delectatur, spiritus nec ipsis quidem naturalibus desiderijs acquiescit. Illa cupit satiari somno, repleri cibo: hic vigilijs & ieiunijs saginatur. *Carnis & Spiritus pugna qualis sit.* Honoribus illa & laudibus hominum confouetur: hic irrogatis sibi iniurijs ac persecutionibus gloriatur.

Cap. 12. Inter has igitur vtrasque concupiscentias, animæ voluntas in meditullio quodam vituperabiliore consistēs, nec vitiorum flagitijs oblectatur, nec virtutum laboribus acquiescit: absque castigatione carnis castimoniam corporis desiderans obtinere, absque vllius exasperatione conuitij patientiæ gratiam possidere, humilitatem *Quæ sit voluntas nostra quæ inter concupiscentiam carnis & spiritus ponitur.* Christi sine honoris mundani exercere iactura, religionis simplicitatem cum sæculi iactura exercere, Christo cum hominum laude ac feruore seruire, districtionem veritatis sine cuiuspiam vel tenui offensione proferre. Postremo sic vult futura consequi bona, vt præsentia non amittat. Quæ voluntas nunquam nos ad veram perfectionem faceret peruenire, sed in tepore quodam deterrimo collocaret, nisi hunc statum altrinsecus hæc insurgentia bella dirumperent. Hæc igitur inter vtraque contentio, illam perniciosiorem excludens animæ voluntatem, vt quandam æquitatis libram statera nostri corporis collocat, quæ spiritus carnisque confinia iusto discernit examine, nec à dextris mentem spiritus ardore succensam, nec à leua carnem vitiorum aculeis præponderare permittens. Tepidum nostræ voluntatis arbitrium, hinc spiritus feruor, illinc carnis gelidissimus rigor, moderatissimo calore contemperat.

Cap. 13. & 14. Deinde Dæmones cum sint de eminentiore Angelorum ordine deuoluti, detestabiliores esse hominibus contemplamur, eo quòd passibilitate eorum desiderijs adiacente, id quod nequiter semel conceperunt, irreuocabili malo perficere non morentur: quia sicut est animus eorum velox ad cogitandum, sic ad perficiendum *Cur dæmonum peccata nullam mereantur veniam.* pernix, & absoluta substantia; & quia nulla ad peccandum impugnatione carnis extrinsecus lacessita est, ob hoc sine venia peccatum, & sine remedio languor est. Sic colligitur, quòd non solum noxia non sit hæc in nobis carnis spiritusque contentio, verum etiam multam nobis conferat vtilitatem.

Cap. 15. Primò quòd desidias ac negligentias nostras statim arguit: Secundò quòd pro castimoniæ puritatis integritate, cùm in secretis conscientiæ nostræ fuerimus elati, *Quod nobis prosit carnis aduersum spiritum concupiscentia.* suo nos rursum quamuis quieto ac simplici visitans influxu humiliat ac retundit, nosque homines esse suis stimulis admonet. Quodammodo enim eum in cæteris generibus vitiorum, & quidem grauioribus magisque noxijs indifferentius soleamus incurrere, nec tamen facile in eorum compungamur admissu, in hoc peculiariùs humiliatur conscientia nostra, per quæ hanc illusionem neglectarum quoque passionum recordationem mordetur; euidenter intelligens immundam se factam naturalibus incentiuis, quæ cum esse immundior spiritualibus vitijs ignorabat.

Cap. 16. De incentiuis carnis quibus nisi humiliaremur grauius rueremus. Essemus ita penitus sine remedio tepidi, vtpote non habentes iudicem negligentiæ nostræ, vel in corpore nostro, vel in conscientijs nostris insidentem, nec studeremus vnquam ad perfectionis peruenire feruorem, sed nec frugalitatis quidem districtionem continentiæ teneremus, nisi nos hæc titillatio carnis increscens humiliaret atque retunderet, & aduersus quoque spiritualium vitiorum purgationem solicitos redderet, & intentos.

Cap. 17. De Eunuchorum tepore. Denique in his qui spadones sunt corpore, idcirco hunc animi teporem plerumque inesse deprehendimus,

quia velut absoluti ab hac necessitate carnali, nec labore continentiæ corporalis, nec contritione cordis se æstimant indigere, & hac securitate resoluti, nunquam perfectionem cordis, sed nec spiritualium quidem vitiorum purgationem quærere festinant.

De pernitiosa securitate, & tepore, ac superbia.

Cap. LI.

Sic status à carnali qualitate descendens, efficitur animalis, qui est proculdubio deterior gradus. Ipse enim est, qui de frigido ad tepidum transiens, detestabilior voce Domini signatur.

Cap. 19. Torpor atque tepiditas animi monachis valde perniciosa. Quicquid enim frigidum est, etiam ore nostro susceptum vertitur in calorem, ac salutifera suauitate percipitur: quod autem vitio semel pernicioso teporis abiectum est, non dicam labijs admouere, sed etiam eminus intueri sine ingenti horrore non possumus. Rectissime ergo pronunciatur esse deterior, quia facilius ad salutarem conuersionem ac perfectionis fastidium, carnalis quis, idest, sæcularis vel gentilis accedit, quam is qui professus monachum ab illo semel spiritualis feruoris igne discessit. *Notent hac monachi.* Ille namque saltem vitijs corporalibus humiliatus, ac spiritus ardore succensus, ad perfectionem facilius conuolabit. Nam qui semel, vt diximus, tepido exorsus initio, monachi cæperit abuti vocabulo, quodammodo resolutus, nec ex se vlterius perfecta sapere, nec alterius poterit monitis erudiri: dicit enim, *quia diues sum, & locuples, & nullius egeo, &c.* *Apoc. 3.* in eo factus etiam sæculari deterior, quod nec miserum se, nec cæcum aut nudum, vel egere monitis alicuius, aut institutione cognoscit.

Cap. 20. Denique, quod pudet dicere, ita plerosque abrenunciasse conspicimus, vt nihil amplius immutasse de anterioribus vitijs ac moribus comprobentur, nisi ordinem tantummodo atque habitum sæcularem. *Pecuniarum quæstus & cupiditas monastica professioni contraria est.* Nam & acquirere pecunias gestiunt, quas nec antea possederūt: vel certe quas habuerāt, retinere non desinunt, aut quod est lugubrius, etiam amplificare desiderant, sub hoc prætextu, quod famulos suos exinde semper vel fratres alere se debere iustum esse contendant: vel certe sub obtentu congregandi cætus reseruant, quos velut Abbates instituere se posse præsumant. Quod si in veritate viam perfectionis inquirerent, semetipsos singulares ac nudos ita sub seniorum imperio collocarent, vt curam non modo aliorum nullam, sed ne sui quidem gererent. Econtrario autem euenit, vt dum fratribus præesse festinant, nunquam senioribus ipsi subijciantur, & à superbia inchoantes, dum alios instruere cupiunt, nec discere ipsi nec agere ea quæ sunt docenda mereantur. Cuius superbiæ duplex est species, vna quæ* serietatem grauitatemque iugiter imitatur, alia quæ effrenata libertate in cachinnos risusque fatuos dissoluitur. ** Seueritatem, serenitatem vel veritatem.* Et ille quidem taciturnitate congaudet, hæc vero dedignatur silentio coarctari, nec confunditur passim proloqui res incongruas, & ineptas, dum erubescit vel inferior cæteris vel indoctior iudicari. Nec alius superbiæ fomes est, pro ieiunio fratrem, quam pro refectione contemnere, nisi quod perniciosiora, & à remedijs longinquiora sunt vitia, quæ sub specie virtutum, & imagine spiritualium rerum videntur emergere, quam illa, quæ ex aperto pro carnali voluptate gignuntur. Hæc enim velut palam expositi, & manifesti languores, & arguuntur cominus, & sanantur: Illa vero dum sub prætextu virtutum teguntur, incurata perdurant, & deceptos quosque periculosius faciunt ac desperatius ægrotare.

Cap. 21. Nam illud ridiculum qualiter exprimatur, quod nonnullos tanto cernimus studio in his quæ penitus abscindi non possunt, & quæ nequeunt in hoc ordine non haberi, quamuis parua viliaque sint, esse deuinctos, vt horum cura pristinarum omnium facultatum superet passionem. *De his qui contemptis magnis, occupantur in paruis.* Quibus profecto non magni proderit maiores opes ac substantias contempsisse, quia affectus earum, ob quos illæ contemptæ sunt, in res paruas atque exiguas transtulerunt. Quid enim differt, vtrum quis perturbationem cupiditatis erga opes amplas atque magnificas, an erga viliores exerceat species? Nisi quod in eo reprehensibilior iudicandus est, quod qui maxima spreuerit, minimis obligetur.

Collatio Serapionis de octo principalibus vitijs.

Cap. LII.

Ex *libro quinto collatione 5. cap. 10.* In illo cætu senum fuit vir nomine Serapion à primæua ætate gratia discretionis ornatus. Ambientibus autem nobis vt de impugnatione vitiorum aliqua disputaret, quibus origines eorum & causæ manifestius panderentur, ita exorsus est.

Octo sunt principalia vitia, quæ humanum infestant genus. *Cap. 2.*

Horum igitur genera sunt duo: aut enim naturalia sunt, vt gastrimargia, aut extra naturam vt philargyria. *Cap. 3.* Efficientia vero quadripartita est: Quædam enim sine actione carnali consummari non possunt, vt est gastrimargia, & fornicatio; quædam vero sine vlla corporis actione complentur, vt est superbia, & Cenodoxia: Nonnulla commotionis suæ causas extrinsecus accipiunt, vt est philargyria, & ira: alia vero intestinis motibus excitantur, vt est accedia atque tristitia.

Purirati studentibus plurimum confert, vt carnalium passionum ipsas materias sibi primitus subtrahant, quibus potest vel occasio vel recordatio earundem passionum ægrotanti adhuc animæ generari. *Cap. 4.* Necesse est enim vt morbo duplici duplex adhibeatur curatio. Nam corpori ne concupiscentia in effectum tentet prorumpere, necessario effigies & materia illiciens subtrahenda est, & animæ nihilominus, ne eam vel cogitatione concipiat, attentior meditatio scripturarum, & sollicitudo peruigil ac remotio solitudinis vtiliter apponenda est. In cæteris autem vitijs nihil humana consortia obsunt, quinimo etiam plurimum conferunt his qui carere eis in veritate desiderant, quia frequentia hominum magis arguuntur, & dum lacessita crebrius manifestantur, celeri medicina perueniunt ad salutem.

Quod autem extra naturam sit philargyria liquet. *Cap. 8.* Nihil enim ad vsum ac necessitatem naturæ communis præter escam quotidianam ac potum certum est peruenire: ideoque hoc vitium non nisi tepidos ac male fundatos monachos pulsat. Quæ autem naturalia sunt, etiam probatissimos in solitudine commorantes attentare non desinunt. Et in tantum hoc verissimum comprobatur vt etiam nonnullas gentes ab hac passione, idest philargyria liberas omnimodis agnoscamus. Cuius rei testes multa hominum millia possumus inuenire, qui dispersis omnibus substantijs suis ita eradicauerunt hanc passionem, vt ne tenuiter quidem ab ea pulsentur: vlterius nihilominus omni tempore contra gastrimargiam pugnantes.

De confœderatione eorum mutua siue concatenatione.

Cap. LIII.

Hæc igitur octo vitia, licet diuersos ortus ac dissimiles efficientias habeant, sex tamen priora quadam inter se cognatione, vel vt ita dixerim concatenatione connexa sunt, ita vt prioris exuberantia, sequentis efficiatur exordium. *Cap. 19.* Nam de abundantia gastrimargiæ fornicationem, de fornicatione philargyriam, de philargyria iram, de ira tristitiam, de tristitia accediam, necesse est pullulare. Ideoque simili contra hæc modo atque eadem ratione pugnandum est, & à præcedentibus semper aduersus sequentes oportet nos inire certamina. *De sex vitiorum concordia & duorum ab eis dissidentium cognatione.* Facilius enim cuiuslibet arboris noxia latitudo ac proceritas exarescit, si antea radices eius quibus innititur, vel nudatæ fuerint vel succisæ. Et infestātes humores aquarum continuo siccabuntur, cum generator eorum fons

ac pro-

ac profluentes venæ solerti industria fuerint obturatæ. Quamobrem vt accedia vincantur ante superanda tristitia est; vt tristitia propellatur, ira prius est extirpanda, &c. Residua vero duo sibi quidem simili ratione iunguntur; Cenodoxiæ enim exuberantia, superbiæ fomitem parit, sed ab illis septem prioribus vitijs penitus dissident, nec simili cum eis societate fœderantur. Siquidem non solum nullam ex illis occasionem suæ generationis accipiunt, sed etiam contrario modo atque ordine suscitantur. Nam illis euulsis hæc vehementius fructificant, & illorum morte viuacius pullulant atque succrescunt. Valde etiam diuerso modo ab his duobus vitijs impugnamur. In vnumquodque enim illorum septem vitiorum tunc incidimus, cum à præcedentibus eorum fuerimus elisi. In hæc vero duo victores vel maxime post triumphos periclitamur incurrere. Et licet hæc octo vitia inuicem sibi connexa atque permixta sint, specialius tamen in quatuor coniurationes, & copulas diuiduntur, gastrimargiæ namque fornicatio peculiari cōsortio fœderatur, philargyrię ira, tristitiæ accedia, Cenodoxiæ superbia familiariter coniugatur.

Cenodoxia & superbia vitia cunctis virtutibus insidiantur.

De Gula & luxuria, & ira & tristitia.

CAP. LIIII.

Cap. 11. Gastrimargia tria sunt genera, aduersus quæ monachos diligenter luctari debere ostendit.

ET vt sigillatim nunc de vniuscuiusque vitij generibus disputemus, gastrimargiæ genera sunt tria. Primum, quod ad refectionem perurget monachum ante horam statutam vel legitimam festinare; secundum, quod expletione ventris, & quarumlibet escarum voracitate lætatur; tertium, quod accuratiores ac delicatissimos desiderat cibos. Ex his tribus causis diuersæ ac pessimæ valitudines animæ procreantur. Nam de prima, monasterij odium gignitur; de secunda, igniti luxurię ac libidinis aculei suscitantur, tertia etiam inextricabiles philargyriæ laqueos nectit ceruicibus captiuorum. Cuius nobis passionis inesse vestigia deprehendimus, cum forte ad refectionem detenti ab aliquo fratrum, contenti non sumus eo sapore cibos sumere, quo ab exhibente conditi sunt, sed quiddam superfundi eis vel adijci importuna atque effrenata poscimus libertate. Quod fieri penitus non oportet tribus de causis. Prima mens monachi semper debet in omni tolerantia ac parcitate excitatione versari, & secundum Apostolum discere in quibus est sufficiens esse. Nullatenus enim poterit vel occulta vel maiora corporis desideria refrænare quisquis de gustatione modicæ insuauitatis offensus, ne ad momentum quidem delicias gutturis sui maluerit castigare. Secundo, quia nonnunquam euenit vt ad horam desit illa species, quæ postulatur à nobis, & verecundiam necessitati vel frugalitati suscipientis incutimus, publicantes scilicet paupertatem eius, quam soli Deo cognatam esse maluerit. Tertio, quod interdum solet sapor ille quem nos adijci poscimus alijs displicere, & inuenimur iniuriam multis, dum nostræ gulæ ac desiderio satisfacere cupimus, irrogare: propter quod omnimodis in nobis est huiusmodi castiganda libertas. Fornicationis genera sunt tria. Primum, quod permixtione sexus vtriusque perficitur. Secundum, quod absque fœmineo tactu pro quo Onam Patriarchæ Iudæ filius à Domino percussus legitur, quod in scripturis sanctis immunditia nuncupatur. Tertium, quod animo, & mente concipitur, de quo Dominus ait: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Philargyriæ genera sunt tria. Primum, quod renunciantes diuitijs ac facultatibus suis spoliari non sinit. Secundum, quod ea, quæ à nobis dispensata sunt vel indigentibus distributa, resumere nos maiori cupiditate persuadet. Tertium, quod ea, quæ ne antea quidem possedimus, desiderare acquirique compellit. Iræ quoque genera sunt tria, vnum quod exardescit intrinsecus, aliud quod in verbum opusque prorumpit, tertium, quod per tempora reseruatur. Tristitiæ genera sunt duo. Vnum, quod vel iracundia desinente, vel de illato damno ac desiderio præpedito cassatoque generatur, aliud quod de irrationabili mentis anxietate seu desperatione descendit. Accediæ genera sunt duo. Vnum, quod ad somnum præcipitat æstuantes, aliud quod cellam deserere ac fugere cohortatur.

Gula dispendia & damna præsertim monachis vitanda.

Contra delicatos monachos.

Gen. 38. Tria Fornicationis genera.

Matth. 5. Tria genera Phylargyriæ

Ira totidem genera.

Tristitiæ duo genera.

Accediæ duo genera.

De Inani gloria, & Superbia.

CAP. LV.

Cap. 12.

CEnodoxiæ quoque genera duo sunt. Primū, quod pro carnalibus ac manifestis extollimur rebus: Secundum, quod spiritualibus rebus, & occultis desiderio vanæ laudis inflammamur.

Vna re tamen Cenodoxia vtiliter ab incipientibus assumitur, & ab his duntaxat, qui adhuc vitijs carnalibus instigantur; verbi gratia: Si illo tempore quo fornicationis spiritu perungentur, mente conceperint vel sacerdotalis officij dignitatem, vel opinionem cunctorum qua sancti, & immaculati esse credantur, & ita immundos concupiscentiæ stimulos quasi turpes & indignos vel existimationi suæ, vel illi ordini iudicantes, hac saltem contemplatione declinent, minori malo id quod maius est retundentes. Satius est enim Cenodoxiæ vitio quemcunque pulsari, quam incidere fornicationis ardorem, vnde reparari aut non valeat, aut vix valeat post ruinam. Nam *laude* inquit *mea infrenabo te, ne intereas*, id est vt dum Cenodoxiæ laudibus comprehenderis nequaquam ad inferni profunda proruas, & irreuocabiliter mortalium peccatorum consummatione mergaris. Nec mirum tantam passioni huic inesse virtutem, vt irruentem quempiam in fornicationis labem valeat refrenare, cum ita eum quem semel veneni sui peste corruperit infatigabilem reddat, vt faciat ab eo ne biduana quidem ieiunia vel triduana sentiri. Quod enim nonnullos in hac eremo frequenter nouimus fuisse confessos, seque in cænobijs Syriæ constitutos, quinis diebus refectionem cibi sine labore tolerasse; nunc autem tanta se fame etiam ab hora tertia perurgeri, vt vsque ad nonam vix queant differre quotidiana ieiunia. Super qua re pulchre Abbas Macharius cuidam percunctanti, cur fame ab hora tertia in eremo pulsaretur, qui in cænobio hebdomadibus integris, refectionem cōtemnens non sensisset esuriem, Respondit: Quia hic nullus est ieiunij tui testis, qui te suis laudibus nutriat atque sustentet, ibi autem te digitus hominum, & Cenodoxiæ refectio saginabat. Populum Israelem à Nechao rege Ægypti captiuatum ascendens Nabuchodonosor Rex Assyriorum de finibus Ægypti ad suam transtulit regionem, non vt eos libertati restitueret, sed vt ad suas abduceret terras longius, quam fuerant in terra Ægypti. Licet enim tolerabilius sit Cenodoxiæ, quam fornicationis vitio deseruire, difficilius tamen à Cenodoxiæ dominatione disceditur. Superbiæ genera sunt duo: Primum carnale, secundum spirituale, quod etiam perniciosius est.

In quo sit vtilis cenodoxia.

Esai. 48.

4. Reg. 23. & 24.

Superbia duo genera.

De conflictu cum vitijs prædictis.

CAP. LVI.

Cap. 14.

IGitur vnusquisque vitium quo maxime infestatur explorans, aduersus illud arripiat principale certamen, indesinentes quoque orationum fletus ad Deum fundens. Impossibile est enim de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria vel labore proprio victoriam certaminis semet obtinere non posse; cum tamen vt valeat emundari necesse sit die noctuque eum in omni cura, & sollicitudine permanere. Cumque se ab ea senserit absolutum, rursus latebras sui cordis perlustret, & excipiat sibi quam inter reliquas inuenerit diriorem, atque aduersus eam specialius omnia spiritus arma commoueat, & ita semper validioribus superatis celerem de residuis habebit facilem victoriam, quia mens triumphorum pro-

De instituendo aduersum vitia certamine secundum ipsorū infestationē.

cessu redditur fortior, & infirmorum pugna succedens promptiorem ei faciet prouentum præliorum. Nec tamen putandum est, quod principaliter, quis contra vnum dimicans vitium,& velut incautius aliorum tela prospiciens,inopinato ictu facilius valeat sauciari. Impossibile namque est eum,qui pro cordis sui mundatione sollicitus erga impugnationem vitij cuiuslibet intentionem suæ mentis armauerit, aduersus cætera quoque vitia generalem quendam horrorem, & custodiam similem non habere. Quo enim modo vel de illa, qua absolui desiderat passione merebitur obtinere,victoriam quem indignum purgationis,præmio aliorum facit contagio vitiorum.

Cap. 16. Deut. 7. *Plures sunt vitiorum quā virtutū differentia.* Denique 7.inquit *gentes multo maioris numeri sunt,quam tu es, & robustiores te.* Quod multo maioris numeri esse dicuntur,quia plura sunt vitia,quam virtutes. Numerosior enim est carnalium passionum populus de septenario fomite vitiorum procedens: fortior enim militat in membris nostris oblectatio carnalium passionum,quam studia spiritualium virtutum,quæ non nisi summa contritione cordis, & corporis acquiruntur.

Collatio Theodori de prosperis & aduersis huius sæculi.

Cap. LVII.

Ex libro sexto cap. 1. In Palestinæ partibus iuxta Thecuæ vicum,qui Amos Prophetam meruit procreare, solitudo vastissima est, in hac summę sanctitatis monachi diutissime commorantes, repente sunt à discurrentibus Saracenorum latrunculis interempti. Ob hoc igitur mæsti ad Sanctum Theodorum perreximus: cui cum prædictorum nece querimoniam fudissemus, admirantes cur Deus admitti in seruos suos tantum facinus consensisset,respondit.

Cap. 2. Hęc quęstio illorum solet animos permouere,qui parum fidei vel scientiæ possidentes, merita sanctorum vel præmia quæ reposita sunt in futurum arbitrantur in huius vitæ breuitate restitui.

Tria sunt omnia quæ sunt in hoc mundo, idest bonum, malum,medium. Nihil in rebus humanis principale bonum est nisi virtus animi, nihil malum nisi peccatum,media sunt,quæ in vtramque partem pro affectu & arbitrio vtentis deriuari possunt, vt diuitiæ, potestas, honor,robur, sanitas, pulchritudo, vita, mors, paupertas,infirmitas, iniuriæ, & his similia, quæ pro qualitate, & affectu vtentis, vel ad bonam partem possunt proficere,vel ad malam.

Cap. 6. Ideoque cum illata fuerit mors sancto viro, non ei malum illatum esse credendum est, sed medium quiddam, quod cum peccatori malum sit, iusto requies, & absolutio fit malorum.

Cap. 8. Nec enim, quis impius vel iniquus idcirco impunitus erit,quia malitia sua iusto nocere non potuit. Tolerantia & virtus iusti, non illi qui mortem vel supplicia intulit,sed illi proficit ad mercedem, qui illata sibi patienter excepit.

Cap. 9. *Nemo læditur nisi à seipso.* Neque enim patientia Iob mercedem Diabolo reddidit, nec Iudas supplicij immunitate damnabatur, quia proditio eius ad salutem proficit generis humani. Non enim prouentus considerandus est operis, sed operantis affectus. Rom. 8. *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, non solum, quæ prospera, verum etiam quæ putantur aduersa. Eiusdem nanque virtutis est tristia fortiter tolerare, cuius etiam secunda moderari & eum qui in vno eorum superatur, neutrum sufferre certissimum est. Facilius tamen quis elidi potest prosperis, quam aduersis. Hæc enim interdum etiam inuitos retinent atque humiliant, & compunctione saluberrima vel minus peccare faciunt vel emendant, illa vero mollibus mentem ac perniciosis extollentia blandimentis securos fælicitatis suæ prouentu ruina maiore prosternunt.

Cap. 10. Iud. 3. Isti ergo sunt ambidextri, vt ille Aioth in libro Iudicum fuisse describitur, qui vtraque manu vtebatur pro dextera. Quam virtutem nos quoque ita poterimus intellectualiter possidere,si ea,quę prospera sunt dexteraque censentur, & ea,quæ aduersa sunt & sinistra dicuntur, bono rectoque vsu ad partem fecerimus dexteram pertinere, vt quæcumque fuerint illata, fiant nobis secundum Apostolum *arma Iustitiæ*. Ambidextrum merito dixerim & Ioseph, qui in prosperis gratior patri, religiosior fratribus,acceptior Deo,in aduersis castus, Domino fidelis,carcerisque mitissimus vinctus, iniuriarum immemor, beneficus inimicis inuenitur. Erimus igitur ambidextri,quando nos quoque rerum præsentium copia vel inopia non mutauerit, sed similiter Deo gratias in vtroque referentes, parem fructum de secundis aduersisque capiamus. Qualem se ille verus ambidexter doctor gentium consecutum fuisse testatur, dicens: *Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio, & humiliari, scio & abundare.*

Quis ambidexter figuraliter. 2. Cor. 6. *Laus Ioseph.* Philip. 4.

Quod iusti mens inter hæc debet stare immobilis, ac semper proficere.

Cap. LVIII.

Cap. 12. *Vir iustus nō debet esse ceræ similis.* Itaque mens viri iusti non debet esse similis ceræ,vel alterius cuiusque materiæ mollioris, quæ semper caracteri signantium cedens, nunquam in sua qualitate persistat: quin potius debet esse velut quoddam adamātinum signatorium,vt inuiolabilem figuram sui semper caracteris, custodiens, vniuersa quæ incurrerint sibi ad qualitatem sui status signet atque transformet, ipsa vero insigniri nullis incursibus possit. Cap. 13.

Germanus. Potestne mens nostra vnum statum iugiter retinere, & in eadem qualitate semper persistere? Cap. 14.

Theodorus. Necesse est vt secundum Apostolum aut renouatus quis spiritu mentis suæ per singulos dies proficiat ad ea in ante sunt se semper extendens, aut si neglexerit,consequens est vt retro redeat, atque in deterius relabatur. Quapropter istud erit euidens nostri indicium detrimenti, si intellexerimus nos nihil amplius acquisisse nec dubitemus nos retrorsum omnimodis reuocatos,qua die nō senserimus ad superiora progressos, quia nec in eodem statu mens hominis potest iugiter permanere,nec in hac carne consistens,ita virtutum apicem possidebit quisquis ille sanctorum vt immobilis perseueret. Necesse est enim aut aliquid adijci illis semper aut minui,nullaque in omni creatura talis poterit esse perfectio, quæ mutabilitatis non subiaceat passioni. Solum namque Deum immutabilem confitemur. *Non progredi in via domini regredi est.* Cap. 16.

Vnde neque illi immutabilis naturę esse putādi sunt, qui in illa qua creati sunt beatitudine perseuerant, eo quod in contrariam partem non fuerint similiter deprauati. Aliud namque est immutabilis naturæ esse, aliud virtutis industria bonique custodia per immutabilis Dei gratiam non mutari. Quicquid enim per diligentiam vel acquiritur vel tenetur, potest etiam per negligentiam deperire. Ideoque dicitur, *Ne beatifices hominem ante exitum suum.* Et idcirco Deus solus immutabilis vel bonus dicitur, qui bonitatem non industriæ studio, sed naturaliter possidens,non potest aliud quid esse quam bonus. Nulla igitur virtus potest immobiliter ab homine possideri, sed vt parata iugiter teneatur, necesse est eam semper illa, qua acquisita est sedulitate atque industria custodiri. Eccles. 11. Cap. 17.

Lapsus vero quispiam nequaquam subitanea ruina corruisse credendus est,sed aut prauæ institutionis deceptus exordio,aut per longam mentis incuriam paulatim virtute animi decedente. Ideo Salomon eleganter mētis incuriam domati comparauit tectoque neglecto, per quam primo quidem veluti minutissima quædam penetrant ad animam stillicidia passionum,quæ si,velut parua & leuia negligantur,corrumpunt tigna virtutum, & posthæc influunt imbre largissimo vitiorum. Prou. 27.

De castitate Sereni Abbatis, & eius responsione super mobilitate mentis.

Cap. LIX.

EX *libro 7. cap.* 1. Summæ sanctitatis, & continentiæ virum nominisque sui speculum Abbatem Serenum singulari sumus veneratione præ omnibus admirati. Cui supra omnes virtutes, quæ non solum in eius actu vel moribus, sed etiam in ipso vultu per Dei gratiam refulgebant, ita est peculiari beneficio donum castitatis infusum, vt iam se ne ipsis quidem naturalibus incentiuis inquietari vel in sopore sentiret.

Cap. 2. Primo quidem pro interna cordis castitate nocturnis diurnisque precibus ac ieiunijs insistens, cum vidisset orationum suarum obtinuisse se vota, cunctosque æstus in corde suo concupiscentiæ carnalis extinctos, maiori zelo castitatis exarsit, & intentionibus ieiunijs & obsecrationibus incubare cæpit, vt mortificatio passionis huius etiam ad ipsam carnis puritatem eatenus perueniret, vt ne illo quidem simplici ac naturali motu, qui etiam paruulis ac lactantibus excitatur, vlterius pulsaretur, credens multo facilius Deum hos stimulos carnis radicitus posse conuellere, quos etiam humanæ artis industria solet quibusdam poculis vel medicamentis seu ferri sectione detrahere. Cumque petitioni cæptæ, supplicatione iugi ac lachrymis indefessus insisteret; adueniens Angelus in visione nocturna, eiusque velut aperiens vterum, quandam ignitam carnis strumam de visceribus eius euellens atque proijciens, suisque omnia vt fuerant locis restituens intestina, ecce, inquit, incentiua tuæ carnis abscisa sunt, & noueris te obtinuisse in hodiernum diem perpetuam corporis puritatem, quam fideliter poposcisti. Hic cum à nobis de qualitate cogitationum nostrarum & interioris hominis statu quæsisset, vel quid nobis ad eius puritatem tanti temporis eremi habitatio contulisset, his eum querimonijs adorsi sumus.

Serenus Dei gratia liber factus ab omni cogitatione & cupiditate carnis.

Cap. 3. Supputatio temporum ac solitudinis habitatio hoc solummodo contulit nobis, vt disceremus, quid esse nequeamus. Et quid profuit didicisse, quod summum est, si cognitum nequeat apprehendi. Nam cum directionem cordis ad destinatam contemplationem prætendere senserimus, insensibiliter mens inde reuoluta ad priores euagationes impetu vehementiore prolabitur. Ad hanc opinionem fracti desperatione traducimur, vt non nostro iam sed naturæ vitio has animę peruagationes humano generi inesse credamus.

Cap. 4. Serenus. Periculosæ præsumptionis est, nec dum rebus recte discussis de natura cuiuslibet rei præpropere definire, ac de consideratione fragilitatis suæ capere coniecturam non de statu & qualitate ipsius disciplinæ, vel de aliorum experientia proferre sententiam. Neque enim si quis natandi ignarus, sciens pondus corporis sui ferri aquarum liquore non posse, experimento suæ voluerit imperitiæ definire, neminem posse penitus liquidis elementis solida carne circundatum sustineri, idcirco vera eius opinio iudicanda est, quam secundum experientiam suam visus est protulisse, cum hoc non solum non esse impossibile, sed etiam perfacile ab alijs fieri ratione certissima comprobetur.

Qualiter mens se possit in bono cogitatu stabilire, & diabolo resistere.

Cap. LX.

MEns itaque definitur semper mobilis, & multum mobilis. Hæc igitur pro conditione naturæ nunquam potest ociosa consistere, sed necesse est eam, nisi prouisum habuerit vbi suos exerceat motus, & in quibus iugiter occupetur, propria mobilitate discurrere, & per omnia volitare donec longo exercitio vsuque assuefacta, discat erga quas materias circumagat volatus, & ita præualeat aduersas inimici suggestiones, quibus detrahebatur, extrudere, atque in illo quem desiderat statu, & qualitate durare.

Iugis & indefessa mentis occupatio.

Si igitur viriliter aduersus perturbationes & vitia dimicantes, potuerimus ea ditioni nostræ discretionique subijcere, vel instabilem cogitationum nostrarum cohortem rationis imperio subiugare, pro tantorum meritis triumphorum ad spiritualis centurionis ordinem prouehimur, MALIS quidem SVGGESTIONIBVS imperantes, *abite*, & *abibunt*, BONIS vero *venite*, & *venient*. Seruo quoque nostro id est corpori, ea quæ castitatis sunt similiter iniungemus, & sine vlla contradictione deseruiet, omnem exhibens spiritui famulatum. Cap. 5.

Nec ab intentione huius obseruantiæ perniciosa desperatione frangamur, quia *regnum cœlorum patitur vim*. Nulla namque virtus sine labore perficitur, nec vlli possibile est ad istam quam cupitis stabilitatem mentis sine ingenti contritione conscendere, vt *in virum perfectum possit occurrere in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Ad quam nemo perueniet in futurum, nisi qui præmeditatus & imbutus fuerit ea in præsenti, eamque adhuc in sæculo positus prælibauerit, Christique membrum preciosissimum designatus, arrham compaginis illius per quam corpori eius valeat copulari in hac carne, possederit, vnum duntaxat desiderans, vnum sitiens, ad vnum omnes non solum actus suos, verumetiam cogitationes semper intendens, vt illud quod in futurum dicetur de beata conuersatione sanctorum, iam subarrhatum teneat in præsenti, id est *Vt sit ei Deus omnia in omnibus*. Cap. 6. Matth. 11. Ephes. 4. 1. Cor. 15.

Quem scopũ laboribus ac studijs præfixum esse oporteat.

Aduersarios quidem nobis iugiter insidiari, quicumque interioris hominis pugnam experti sunt dubitare non possunt: sed ita dicimus hos nostris profectibus aduersari, vt eos tantummodo incentores malorum, non etiam impulsores esse credamus. Cæterum nullus hominum posset omnino vitare peccatum, si eis quemadmodum ad suggerendum, ita & ad compellendum facultas violenta suppeteret. Quamobrem sicut in illis est instigationis copia, ita & in nobis virtus respuendi siue acquiescendi libertas est attributa. Quorum tamen potentiam, & impugnationes si pertimescimus, etiam protectiones atque adiutoria Dei econtrario conferamus, maior enim est qui in nobis est, quam qui in hoc mundo, cuius & auxilia multo vehementiori militant virtute pro nobis, quam aduersus nos illorum multitudo confligit. Nam bonarum rerum non tantum suggestor, sed etiam factor atque impulsor est Deus, ita vt nonnunquam nos etiam inuitos, & ignorantes attrahat ad salutem. Constat ergo neminem posse à Diabolo decipi, nisi eum qui præbere ei maluerit suæ voluntatis assensum. Quos Ecclesiastes his verbis euidenter expressit: *Quia enim non fit contradictio ab his, qui faciunt malum cito, ideo repletum est cor filiorum hominum in ipsis vt faciant mala*. Ergo manifestum est hinc vnumquemque delinquere, quod ingruentibus cogitationibus prauis non eis confestim contradicit, *Nam resistite*, inquit, *ei & fugiet à nobis*. Cap. 8. Iacob. 4.

Responsio Sereni super adiutorio Dei, & liberi arbitrij potestate.

De corporali refectione, & diuersis sensibus.

Cap. LXI.

EX libro octauo siue collatione 8. cap. 1. Consummatis, quæ diei solennitas exigebat, & ecclesiæ congregatione dimissa, reuersi ad cellam senis, refecti primum lautissime sumus. Nam pro muria, quæ superiecta olei gutta quotidianæ refectioni solebat apponi, modicum liquaminis miscuit, & olei quiddam solito propensius superfudit. Nam illam olei guttam ob hoc vnusquisque quotidie refecturus instillat, non vt eius ex hoc gustu suauitatem percipiat, sed vt hoc vsu iactantiam cordis quæ pro abstinentiæ distributione blande solet ac latenter irrepere, & stimulos elationis obtundat. Deinde apposuit salem frictum, oliuas ternas, quibus post hæc superintulit canistrum habens cicer frictum,

Hæc est secunda collatio Abbatis Sereni.

ctum, quod illi trogalia vocant, ex quibus quina tantum sumpsimus grana, mixaria bina, caricas singulas, hunc enim numerum in illa eremo quemquam excessisse culpabile est. Qua refectione transacta ita locutus est.

Cap. 3. Satis proprie diuina scriptura opimo agro comparatur ac fertili, qui cum multa gignat ac proferat ad hominum victum, quædam sine aliqua coctione ignis proficiunt, quædam nisi prius flammæ calore mitigata atque mollita omnem asperitatem suę deposuerint cruditatis, vel incongrua erunt vsibus humanis, vel noxia sentirentur, nonnulla vero ita vtrique vsui apta nascuntur, vt nec incocta sua cruditate displiceant vel offendant, & tamen ignis calore decocta salubriora reddantur. Plura quoque ad escam tantummodo iumentorum vel ferarum ac volucrum proferuntur, cibis hominum minime profutura. Quam rationem satis euidenter aspicimus in hoc vberrimo scripturarum Paradiso contineri, in quo ita quædam significatione literæ plana ac luculenta respondent, vt cum sublimiori interpretatione non egeant, simplici tantum literę sono abunde pascant ac nutriant audientes, vt est illud: *Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est.* Et *diliges Dominum Deū tuum ex toto corde tuo &c.* Quędam autē si allegorica explanatione extenuata non fuerint, & spiritualis ignis examinatione mollita, magis ex eorum perceptione læsio, quam vtilitas aliqua consequetur, vt illud est: *Qui non habet gladium &c.* Et *qui non accipit crucē suam, & sequitur me, &c.* Quod quidam districtissimi monachorum, habentes quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam, simpliciter intelligentes, fecerunt sibi cruces ligneas, easque humeris iugiter circumferentes, non ædificationem, sed risum cunctis videntibus intulerunt. Nonnulla vero ad vtramque perceptionem id est tam historicam quam allegoricam ita commode capiuntur, vt vtraque explanatio vitales succos animę sumministret, vt est illud: *Siquis te percusserit in dexteram maxillam, &c.* Et *cum persequūtur vos inimici*, &c. Producit sane & fænum iumentis, simplicem scilicet puramque narrationem historicæ lectionis, qua simpliciores quique ad laborem actualis vitę vegetiores robustioresque reddantur.

Deut. 6. Ibid. Luc. 21. & Matth. 10. Matth. 5. Matth. 10.

De lapsu Angelorum, & eorum pugna adinuicem.

CAP. LXII.

Cap. 7. ANte conditionem huius visibilis creaturæ, spirituales cælestesque virtutes Deum fecisse, quæ pro hoc ipso quod scirent se ad tantam beatitudinis gloriam beneficio creatoris ex nihilo fuisse productas, perpetuas ei gratias referentes indesinenter ei laudibus inhærerent, nemo fidelium dubitat. Quas Apostolus per ordinem dinumerans ita describit: *Quia in Christo creata sunt omnia visibilia & inuisibilia, siue Angeli, siue Archangeli, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates.*

Coloss. 1.

Cap. 8. De lapsu diaboli & Angelorum. De istorum itaque numero nonnullos fuisse principes collapsos lamentatio Ezechielis siue Isaiæ docet. Quibus indicijs colligitur has differentias, quas instar sanctarum cælestiumque virtutum aduersæ potestates habere dicuntur, vel ex illius anterioris ordinis gradu, in quo vnaquæque creata fuerat, nunc etiam retentare, vel certe de cælestibus deuolutas ad similitudinem illarum virtutum, quæ ibidem perseuerant, pro nequitiæ suæ merito, in qua vnaquæque in malum creuit, hos inter se gradus & ordinum vocabula in parte contraria vendicasse.

Cap. 13. Quod impugnationē quam erga homines impendant dæmones, etiam aduersum se cōmoueant. Dan. 10. Itaque impugnationes quibus homines impetunt, etiam contra se inuicem eos affectare certissimum est. Nam discordias atque conflictus super nonnullis gentibus pro quadam sibi nequitiæ vernacula familiaritate susceptis, indefesso certamine similiter exercere non desinunt, Quæ etiam in visione Danielis legimus figurata Angelo Gabriele ita narrante, *Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus, & ecce Michael vnus de principibus, primus venit in adiutorium mihi &c.* Legimus etiam Græcorum principem, qui vtique fauens genti sibi subditæ, tam nationi Persarum quam populo Israeli videbatur aduersus. Ex his liquido peruidetur, quod discordias gentium & conflictus ac simultates quas inter se istis instigantibus gerunt, etiam contra se exerceāt aduersæ potestates, & illarum vel victoria gaudeant, vel diminutione crucientur, & ob hoc non possunt inter se esse concordes, dum vnusquisque pro his quibus præest contra alterius gentis præsulem inquieta semper æmulatione contendit.

Cap. 14. Nos igitur præter illas quas superius exposuimus opiniones etiam idcirco dici principatus vel potestates euidenti possumus ratione colligere, quod scilicet vel diuersis gentibus dominentur ac pręsint, vel certe quod in inferiores spiritus atque dæmonia (de quibus etiam euangelium legiones esse propria ipsorum confessione testatur) suos exerceant principatus.

Quod inter dæmones alijs alij dominantur.

CAP. LXIII.

Cap. 16. Matth. 12. REgi autem immundos spiritus à nequioribus potestatibus eisque esse subiectos, non solum illa dominica responsio, *Si ego in Beelzebub principe dæmoniorum eijcio dæmonia*, sed etiam perspicuę visiones & experimenta sanctorū multa nos edocent. Nam cum vnus è fratribus nostris in hac solitudine iter ageret, aduesperascente die quadam antrum reperiens, ibidem substitit, vbi psalmos ex more decantās medium noctis excessit. Cumque refecturus lassum corpus recidisset, repente cæpit cateruas dæmonum vndique confluentiū innumerabiles intueri, quæ infinita constipatione, & ordine longissimo procedentes, aliæ principem suum pręibant, aliæ sequebantur. Qui tandē & magnitudine cunctis procerior, & aspectu terribilior aduenit, ac posito solio sublimissimo cum sedisset, vniuscuiusque actus diligenter examinabat illosque qui necdum se circumuenire æmulos suos potuisse dicebant, velut inertes à conspectu suo iubebat cum iniuria expelli, spacia tanti temporis, & opus inaniter expensum exprobrans cum fremitu furoris, illos vero, qui se nunciabant sibi consignatos decepisse, summis laudibus cum exultatione & fauore cunctorum; vt fortissimos bellatores extollebat. Quorum vnus cum victor lætus aduenisset, nomen cuiusdam monachi designauit, asserens post 15. annos quibus eum iugiter obsedisset, tandem se præualuisse, vt eum eadem nocte ruina fornicationis elideret, & cum sacra puella quadam non solum impulisse vt stupri crimen incurreret, sed etiam persuasisse, vt eam sibi iure coniugij retineret. Super cuius relatione cum immane cunctorum gaudium fuisset exortum, summis à principe tenebrarum laudibus eleuatus abscessit. Mane autem cum euanuisset illa dæmonum multitudo, dubitans frater de assertione spiritus immundi, magisque id ratus, quod solita fallacia sibi voluisset illudere, & innocenti fratri crimen incesti inurere, Pelusium petijt, vbi monachum illum qui sibi notissimus erat, nouerat commorari, quem cum requisisset, reperit, quod eadem nocte qua ruinam eius dæmon nunciauerat, relicto monasterio vicum petijsset, & cum designata puella lapsu miserabili deuolutus fuisset.

De subiectione dæmonū quam suis principatibus præbent. Exemplo suo illustrat sententiam ac docet inferiores dæmones principibus subditos.

De Angelis personalibus, & de differentia dæmonum.

CAP. LXIIII.

Cap. 17. Singulis hominibus duo Angeli adhærent. NAm, quod vnicuique nostrum duo cohæreāt Angeli id est bonus, & malus, scriptura testatur. De vtrisque vero liber pastoralis plenissime docet. Si consideremus, & illum qui beatum Iob expetijt, apertissime instruimur illum fuisse, qui semper insidiabatur ei, & eum nūquam ad peccatum potuit incitare, & idcirco potestatem à Domino poposcisse, velut qui non virtute

illius, sed Domini defensione, qui illum semper protexerit vinceretur.

Cap. 18. De differentijs dæmonum per illos duos philosophos multum cognitionis accipimus, qui despicientes beatum Antonium, velut imperitum ac sine literis virum, volentesque saltem eum de cella sua magicis præstigijs perturbare, spiritus ei nequissimos immiserunt, & ad hanc impugnationem morsu liuoris adducti, eo quod hominum turbæ ad eum velut Dei famulum conuenirent. Cumque illo nunc quidem pectori suo, & fronti signaculum cruci imprimente, nunc vero ad orationem suppliciter incumbente, ne approximare quidem dæmones ei prorsus auderent, & ad illos qui eos direxerant absque vllo reuerterentur effectu, & illi alios rursus nequiores immitterent, itidemque illis inaniter redeuntibus, potentiores iterum missi contra militem Christi nihil omnino præualerent, eo tales eorum inuidiæ tota magica arte quæsitæ profecerunt, vt per hæc euidentissime magnam professioni Christianorum inesse virtutem comprobarent, quibus illæ tam sæuę, & tam potentes vmbræ, quas æstimabant, Solē Lunamque si ad eos directe fuissent obducere potuisse, hunc non solum nihil lædere, sed ne ad punctum quidem de monasterio suo valuerant perdurare.

Differentiā nequitiæ quæ malis spiritibus inest duorum philosophorum testimonio confirmat.

Cap. 19. Cumque pro hac admiratione confestim venientes ad Abbatem Antonium, impugnationes suas & causas & insidias liuoris occulti patefecissent, Christianos se fieri poposcerunt. Requisito autem ab illis, proditæ impugnationis die, asseruit se amarissimis cogitationum stimulis tunc fuisse pulsatum.

Cap. 21. Nullo autem modo credendum est spirituales naturas coire cum fœminis carnaliter posse.

Qualiter intelligendum sit, quod filij Dei ingressi sunt ad filias hominum.

Cap. LXV.

Post necem Abel iusti, ne à fratricida & impio omne hominum genus exordium sumeret, in locum fratris extincti natus est Seth. Cuius progenies patris secuta iustitiam à societate & coniunctione cognationis illius, quæ ex Cayn sacrilego descendebat, semper diuisa permansit. Donec ergo perseuerauit inter illos generationis eorum illa discretio, semen Seth, vtpote de optima radice, procedens, pro merito sanctitatis Angeli Dei, siue filij Dei vocati sunt, & econtrario illi propter impietatem vel suam vel patrum suorum, & opera terrena, filij hominum nuncupantur. At illi videntes filias eorum, desiderio pulchritudinis earum succensi, acceperunt sibimet de ipsis vxores quæ viris suis parentum suorum nequitias infundentes, ab illa eos ingenita sanctitate ac simplicitate paterna protinus corruperunt. Quique ab illa vera Phisicę Philosophiæ disciplina tradita sibi à maioribus exciderunt, quam primus homo, qui vniuersarum naturarum institutiones è vestigio subsecutus est, potuit euidenter attingere suisque posteris certa ratione trāsmittere. Quippe qui mūdi ipsius infantiam adhuc teneram, & quodammodo palpitantem rudemq; conspexerat, & in quem tanta fuit non solum sapientiæ plenitudo, sed etiam gratia propheticæ, diuina illa insufflatione transfusa, vt vniuersis animantibus nomina rudis adhuc mundi huius habitator imponeret, ac non solum omnigenos bestiarum atque serpentium furores viresque discerneret, sed etiam virtutes herbarum & arborum, lapidumque naturas, ac temporum necdum expertorum vicissitudines partiretur, vt potuerit dicere: *Dominus Dedit mihi bonorum horum, quæ sciam scientiam veram, &c.* Hanc ergo scientiam per successiones generationum, semen Seth paterna traditione suscepit. Cum vero impiæ generationis fuisset admixtum, ad res prophanas & noxias, quas impiè dedicerat, instinctu quoque dæmonum deuiauit, curiosasque ex ea maleficiorum artes atque præstigia ac magicas superstitiones audacter instituit, docens posteros suos, vt sacro illo cultu diuini nominis derelicto, vel elementa hæc ignem vel aereos dæmones venerarentur, & colerent. De illis ergo filijs Seth, & filiabus Cayn, nequiores filij procreati sunt qui fuerunt venatores violentissimi, qui pro enormitate corporum vel crudelitatis atque malitiæ, gigantes dicti sunt, præda potius exigere vitam suam, quam sudore operis ac labore contenti. Quorum vsque adeo scelera supercreuerunt, vt expiari mundus, alias nisi diluuij inundatione non posset. Ita ergo filiis Seth libidinis instigatione transgressis mandatum, quod ab exordio mundi naturali instinctu diutissime fuerat custoditum, necesse fuit per literam legis postea reparari. *Filiam inquit, tuam non dabis filio eius vxorem, &c.*

Gen. 5.

Gen. 2.

Maleficiorū artes à Chā filio Noe laminis metallorum & columnis ante diluuium inscripta fuerunt.

Deut. 8.

Cap. 23. Deus igitur hominem creans, omnem naturaliter ei scientiam legis inseruit, quæ si fuisset ab homine in secundum propositum Domini, vt acceperat custodita, non vtique necessarium fuisset aliam dari, quam literis postea promulgauit. Nam quia sit homini omnis scientia legis ab initio creationis infusa, hinc manifeste probatur, quod mandata legis absque lectione literæ ante legem imo ante diluuium omnes Sanctos obseruasse cognoscimus.

Collatio Isaac de puritate mentis ad orandum.

Cap. LXVI.

Ex libro nono cap. 1. Præmissa super diuersis institutis disputatione copiosa, hæc ad extremum Beatus Isaac intulit verba.

Cap. 2. Omnis Monachi finis cordisque perfectio, ad iugem atque indiruptam orationis perseuerantiam tendit, & quantum humanæ fragilitati conceditur ad immobilem tranquillitate mentis ac perfectam nititur puritatem, ob quam possidendam omnem tam laborem corporis, quam contritionem spiritus indefesse quærimus, & iugiter exercemus, & est inter alterutrum reciproca quædam inseparabilisque coniunctio.

Quis monachi finis.

Cap. 3. Idcirco vt eo feruore ac puritate qua debet emitti possit oratio, primum, sollicitudo rerum carnalium generaliter abscindenda est, deinde nullius negocij causæve non solum cura, sed ne memoria quidem penitus admittenda, & vitijs extrusis, & abscisis, iacienda sunt primę profundæ humilitatis inconcussa fundamenta, quę scilicet turrem pulsaturam cælo valeant sustinere. Deinde superponenda virtutum spiritualis extructio, & ab omni discursu atque euagatione lubrica animus est inhibendus. Quicquid enim ante orationis horam anima nostra concepit, necesse est vt orantibus nobis per instigationem recordationis occurrat. Quamobrem quales orantes volumus inueniri, tales nos ante orationis tempus pręparare debemus: ex præcedenti enim statu mens in supplicatione formatur, & idcirco quicquid orantibus nobis nolumus vt irrepat, ante orationem de abditis nostri pectoris extrudere festinemus.

Qua ratione parari possit pura & sincera oratio.

Qualiter curæ sæculares vexant etiam claustrales.

Cap. LXVII.

Cap. 5. Quod autem sęculares curæ etiam in nos qui nullis actibus mundi huius admiscemur, cadere nonnunquam possint manifesta ratione monstratur secundum regulam seniorum, qui quicquid necessitatem victus quotidiani, & ineuitabilem vsum carnis excedit, ad sæcularem definierunt curam, & sollicitudinem pertinere, vt verbi gratia: Cum duarum sufficiat velamen tunicarum, duarum, trium aut quatuor fieri domini procuremus. Cumque vnius aut duarum sufficiat habitatio cellarum, ambitione sæculari atque amplitudine delectat, quatuor, seu quinque cellas, & has easdem exquisiti ornatus, & capaciores quam vsus desiderat extruamus, quod non sine instinctu dæmonum fieri manifestissima nos experimenta docuerunt.

Quæ sæculares curæ in monachis.

Cap. 6.

Visio cuiusdam senis quam super fratris inquieta operatione prospexit.

Nam quidem probatissimus seniorum cum transiret iuxta cellam cuiusdam fratris, ac animi quam diximus ægritudine laborantis, vtpote qui in extruendis reparandisque superfluis inquietus quotidianis distensionibus desudaret, & eminus conspexisset eum graui malleo saxum durissimum conterentem, vidissetque Æthiopem quendam astantem illi, & vna cum eodem ictus mallei iunctis consertisque manibus illidentem, eumque ad operis illius instantiam ignitus facibus instigantem, diutissime substitit, vel impressionē durissimi dæmonis vel fraudem tantæ illusionis admirans. Cum enim nimia lassitudine fatigatus frater, requiescere iam finemque operi vellet imponere, instigatione spiritus illius animatus iterum resumere malleum, nec desinere ab intentione incæpti operis vrgebatur, ita vt iisdem eius incitamentis infatigabiliter sustentatus, tanti laboris non sentiret iniuriam. Tandem igitur senex tam dira dæmonis ludificatione permotus, ad cellam fratris diuertit, salutansque eum, quid, inquit, est frater istud opus, quod agis? At ille, laboramus, inquit, contra istud durissimum saxum, vixque potuimus illud aliquando conterere. Ad hæc senex: Bene dixisti potuimus, non enim solus eras cum illud cæderes, sed fuit alius tecum quem non vidisti, qui tibi in hoc opere non tam adiutor quam violentus impulsor astabat. Et reuera non minus hæc quæ parua videntur, & minima, quæque ab his qui nostræ professionis sunt cernimus indifferenter admitti, pro qualitate sua aggrauant monachi mentem, quam illa maiora, quæ secundum suum statum seu operationem sæcularium sensus inepriare consueuerant, non sinentia deposita fece terrena ad Deum, in quo semper defixa debet esse intentio, monachum respirare.

Cap. 8. Diuersæ sunt orationum qualitates.

Vniformes orationes emitti semper à nemine posse certissimum est, aliter enim quisque supplicat cum alacer est, aliter cū tristis, aliter cū spiritualibus successibus viget, aliter cum impugnationum mole deprimitur, aliter cum veniam peccatorum, aliter cum acquisitionem gratiæ seu cuiuslibet virtutis exposcit, vel certe extinctionem cuiusque vitij deprecatur, aliter cum consideratione gehennæ aut futuri iudicij timore cōpungitur, aliter cum spe futurorum bonorum desiderioque flammatur, aliter cum in necessitatibus ac periculis, aliter cum in securitate, & tranquillitate versatur.

De quatuor speciebus orationis, & de oratione Dominica.

Cap. LXVIII.

Cap. 11. 1. Tim. 2.

Deprecor itaque primo omnium fieri obsecrationes. Obsecratio est imploratio pro peccatis seu petitio qua vel pro præsentibus, vel præteritis admissis suis vnusquisque compunctus veniam deprecatur.

Cap. 12. 13. 14.

Orationes sunt quibus aliud aliquid offerrimus seu vouemus Deo. Postulationes quas pro alijs quoque dum sumus in feruore spiritus constituti solemus emittere. Gratiarum actiones quas mens vel cum præterita Dei recolit beneficia vel cum præsentia contemplatur, seu cum in futurum, quę & quanta præparauerit, his qui diligunt eum prospicit, per ineffabiles excessus Domino refert.

Cap. 16. Gradatim ad has orationū species contendendum est.

Expetendæ sunt nobis per profectum vitæ consummationemque virtutū illæ potius supplicationū species quæ vel de contemplatione futurorum bonorum, vel de charitatis ardore funduntur, seu certe vt humilius & secundum insipientium mensuram loquar, pro acquisitione quarumcunque virtutum, seu cuiuslibet vitij extinctione generantur. Aliter enim ad illa sublimiora supplicationum genera peruenire nullatenus poterimus, nisi per ordinem postulationum istarum sensim mens nostra fuerit gradatimque prouecta.

Cap. 17. Actor. 1. Matth. 26.

Has quatuor species ita etiā Dominus exemplo suo nobis initiare dignatus est, *capit enim Iesus facere & docere*. Obsecrationem assumit cum dicit: *Pater si possibile est transeat à me calix iste*. Orationem cū dicit, *Ego te clarificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi vt facerem*. Postulationem cum dicit: *Pater ignosce eis, non enim sciunt, quid faciunt*. Gratiarum actionem cum dicit *Gratias ago tibi quoniam exaudisti me, ego autem sciebam, quia semper me audis*. *Ioan. 17.*

Cap. 18. Hæc itaque genera supplicationum sublimior adhuc status ac præcelsior subsequitur, qui contemplatione Dei solius & charitatis ardore formatur, per quem mēs illius dulcedine resoluta atque reiecta familiarissime Deo velut patri proprio peculiari pietate, colloquitur. Quem statum debere nos diligenter expetere formula dominicæ orationis instituit ita dicens: *Pater noster &c.* *Matth. 6.*

Cap. 22. Quisquis igitur in se delinquenti fratri non ex corde remiserit, non indulgentiam, sed condemnationem deprecatione hac sibimet impetrabit, suaque professione semetipsum poscit dirius iudicari, dicens: *Remitte mihi sicut, & ego remisi*. Quod formidantes nonnulli, cum in ecclesia, hæc oratio ab vniuersa plebe concinitur, hunc locum taciti prætermittunt, ne scilicet semetipsos obligare potius quam excusare sua professione videantur, non intelligentes quod frustra cauillationes has iudici omnium prætendere moliantur, qui quemadmodum iudicaturus sit suis supplicibus voluit præmonstrare, *quia scilicet iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam*. *Iacob. 2.*

Remitte mihi sicut & ego remisi.

Cap. 24. Petenda sunt solum quæ orationis Dominicæ modulo continentur.

Videtis ergo qualis nobis ab ipso qui per illam exorandus est iudice orationis sit modus, & forma proposita, in qua nulla diuitiarum petitio, nulla memoria dignitatum, qua nulla potentatus ac fortitudinis postulatio, nulla corporeæ sanitatis seu temporalis vitæ mentio cōtinetur. Nihil enim caducum vult à se, nihil vile, nihil temporale æternitatum cōditor implorari. Itaque magnificentiæ eius ac munificentiæ maximam irrogabit iniuriam, quisquis sempiternis petitionibus prætermissis, transitorium aliquid & caducum ab eo maluerit erit postulare, & offensam potius, quam propitiationem iudicis sui vtilitate orationis incurret.

Cap. 25. De qualitate sublimioris orationis.

Hæc igitur oratio licet omnem videatur perfectionis plenitudinem continere, vtpote quæ ipsius domini auctoritate vel initiata sit vel statuta, prouehit tamen ad illam igneam ac per paucis expertam orationem, qui omnem transcendens humanam sensum, nullo non dico sono vocis, sed nec linguæ motu, distinguitur, sed quam mens infusione cœlestis illius luminis illustrata, conglobatis sensibus velut de fonte quodam copiosissimo effundit vbertim, atque ineffabiliter eructat ad Deum, tanta promens in illo breuissimo temporis puncto, quanta, nec eloqui facile, nec percurrere mens in semetipsam reuersa, præualeat. Quem statum Dominus quoque inter illarum supplicationum formulas, quas vel solus in monte sedens, vel tacite fudisse describitur, Similiter figurauit, cum in orationis agonia constitutus etiam guttas sanguinis inimitabili intentionis profudit exemplo.

De diuersis speciebus compunctionis & affectu puræ orationis.

Cap. LXIX.

Cap. 26. Diuersæ occasiones cōpunctionis & deuotionis.

Qvis vero possit diuersitates & causas ipsas atque origines compunctionum exponere, quibus inflammata mens atque succensa ad orationes puras ac feruentissimas incitatur? Nonnunquam psalmi cuiuscumque versiculus occasionem orationis ignitæ decantantibus nobis præbuit, interdum canora fraternæ vocis modulatio ad intentam supplicationem stupentium animos incitauit, necnon exhortatio viri perfecti, & collatio spiritualis frequenter ad vberrimas preces iacentium erexit affectum. Scimus etiam fratris seu chari cuiuslibet interitum non minus nos ad plenam compunctionē fuisse raptos. Recordatio quoque tēporis ac negligentiæ nostræ nonnunquam nobis salubrem spiritus inuexit ardorē atque in hunc modū nulli

dubium

dubium esse occasiones innumeras nō deesse, quibus per Dei gratiam tepor ac somnolentia nostrarum mentium valeat excitari.

Cap. 27. Quemadmodum autem vel quibus modis istæ ipsæ compunctiones de intimis animæ conclauibus proferantur, nō minoris difficultatis est indagare. Frequenter enim per ineffabile gaudium, & alacritatem spiritus saluberrimæ compunctionis fructus emergit, ita vt etiam in clamores quosdam intollerabilis gaudij immensitate prorumpat, & cellam vicini iucunditas cordis, & exultationis penetret magnitudo. Nonnunquam vero tanto mens silentio intra secretū profundæ taciturnitatis abscondit, vt omnem penitus sonū vocis stupor subitæ illuminationis intercludat, omnesque sensus attonitus spiritus vel contineat intrinsecus vel amittat, ac desideria sua gemitibus inenarrabilibus effundat ad Deum. Interdum vero tanta compunctionis abundātia ac dolore suppletur, vt alias eam digerere nisi euaporatione lachrymarum non possit.

Diuersi sunt affectus feruēter orantium.

Cap. 29. Ab his lachrymis multum distant illæ, quæ obdurato corde de siccis oculis exprimuntur: quas licet non penitus infructuosas esse credamus, bono enim proposito earum attentatur emissio, ab his præsertim qui necdum, vel ad scientiam peruenire perfectam, vel pristinorum seu præsentium vitiorum potuerunt ad purum labe mundari.

Cap. 30. Ab his tamen, qui in effectum iam transiere virtutum nequaquam debet hoc modo extorqueri profusio lachrymarum, nec exterioris hominis magnopere affectādi sunt fletus, qui etiā si fuerint vtcūque producti, nunquam pertingere ad illam spontanearum lachrymarum vbertatem poterunt, magis enim supplicantis animum suis conatibus distrahentes humiliabunt atque ad ima demergerent, & ab illa cælesti sublimitate deponent, in qua attonita mens orantis indeclinabiliter debet esse defixa, eamque compellent precum suarum intentione laxata erga steriles, & coactitias lachrymarum guttulas ægrotare.

Eligendæ nō sunt lachrymæ quando non spontaneæ proferuntur.

Cap. 31. Et vt orationis veræ percipiatis affectum, non meam vobis, sed Beati Antonij sententiam proferam, Non est est inquit perfecta oratio, in qua se monachus, vel hoc ipsum quod orat, intelligit. Nos quoque orationis, quæ exauditur à Domino, inquantum experti sumus, indicia proferemus.

Cap. 32. Cum orantes nos nulla interpellauerit hæsitatio, & fiduciam petitionis nostræ qua tam desperatione deiecerit, si obtinuisse nos in ipsa effusione orationis, quod poscimus senserimus, non ambigamus preces nostras ad Deum efficaciter penetrasse. Tantum enim quis exaudiri atque obtinere merebitur, quantum vel inspici se à Deo, vel Deum crediderit posse præstare. Irretractabilis namque est illa Domini sententia: *Quacumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.* Marc. 11.

De Exauditionis indicio.

De diuersis causis exauditionis, & de secreto orationis.

Cap. LXX.

Cap. 34. Diuersas exauditionum causas esse secundum animarum diuersum ac varium statum, Euangelica siue Prophetica testantur eloquia. Habes enim in duorum connexione fructum exauditionis dominica voce signatum, secundum illud: *Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcumque petierint fiet illis à patre meo, qui in cœlis est.* Habes aliam in fidei plenitudine, Matth. 18. Matth. 17. quæ grano sinapis comparatur. Habes in assiduitate orationum. Habes in eleemosynarum fructu. *Include*, Luc. 11. inquit, *eleemosynam in sinu pauperis &c.* Habes in emendatione vitæ: *Dissolue*, inquit *colligationes* impietatis &c. Isaia 58. Nonnunquam sane exaudiri etiam tribulationum nimietas facit, secundum illud: *Ad Dominum cum tribularer, &c.* Idcirco absque hæsitationis infidelitate precibus Psal. 119. insistentium est. Hortatur enim Dominus vt eum importunitate nostra quodammodo coarctemus, qui importunos nos non modo non despicit, nec refutat; sed etiam inuitat & laudat. Et idcirco si cunctæ nos exauditionum quas prædiximus causæ omnino deficiunt, saltem animet importunitatis instantia, quæ absque vlla vel meriti vel laboris difficultate in cuiuscumque volentis sita est potestate. Retractare enim non conuenit illam Beati Ioannis Euangelistæ sententiam: *Hæc est*, inquit, *fiducia, quam habemus ad Deum, quia quicquid petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Quod *etiam in oratione Dominica* admiscere præcipimur, dicentes. *Fiat voluntas tua.* s. non nostra si enim & illud Apostoli recordemur, quoniam *quid oremus secundum quod oportet nescimus*, intelligimus nonnunquā nos saluti nostræ contraria postulare, & commodissime nobis ab eo, qui vtilitates nostras rectius quam nos ac veracius intuetur, ea quæ poscimus, denegari. Quod illi quoque magistro gentium accidit, cum oraret à se auferri angelum Sathanæ. Idcirco cunctas obsecrationes nostras simili nos quoque debemus oratione concludere, hanc vocem cunctis petitionibus nostris semper adiungere: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* 1. Ioan. 5. Rom. 8. 2. Cor. 12. Matth. 26

Ante omnia sane illud obseruandum est, vt intrantes in cubiculum nostrum clauso ostio oremus patrem. Intra cubiculum nostrum supplicamus, cum ab omnium cogitationum siue sollicitudinum strepitu cor nostrum penitus amouentes, secreto quodammodo ac familiariter preces nostras soli Deo reseramus. Clauso ostio oramus, cum strictis labijs omnique silentio supplicamus, non vocum, sed cordium scrutatori. In abscondito oramus, quando corde tantum & silentio petitiones nostras soli pandimus Deo, ita vt non solum ne fratres astantes nostris susurris vel clamoribus auocemus, & orantium sensus obstrepemus, sed vt ipsos quoque inimicos nostros, qui orantibus nobis maxime insidiantur, lateat petitionis nostræ intentio. Ita enim præceptum illud implebimus: *Ab ea, quæ dormit in sinu custodi claustra oris tui.* Cap. 35. Matth. 6. Mich. 7.

De oratione intra cubiculum & clauso ostio facienda.

Ob quod frequenter quidem sed breuiter est orandum, ne immorantibus nobis inserere aliquid nostro cordi insidiator possit inimicus. Istud nanque verum sacrificium est, quia *sacrificium Deo spiritu contribulatus.* Ista sunt *holocausta medullata, quæ contritis, & humiliatis cordibus offerentur*, quęque hac qua diximus disciplina & intentione spiritus exhibentes, efficaci poterimus virtute cātare: *Dirigatur oratio mea* sicut incensū in cōspectu tuo. Cap. 36. Psal. 50. Psal. 140.

Quod secundum qualitatem mentis formatur oratio.

Cap. LXXI.

Ex *libro decimo cap. 6.* Secundum mensuram puritatis suæ, sicut collatione superiore præfatus sum, mens in oratione sua vel erigitur vel formatur, tantum scilicet à terrenarum ac materialium rerum contemplatione discedens, quantum eam status suæ prouexerit puritatis, faceritque Iesum vel humilem adhuc, vel carneum, vel glorificatum & in maiestatis suæ gloria venientem, internis obtutibus animæ peruideri. Sed illi soli purissimis oculis diuinitatem ipsius contemplantur, qui de humilibus ac de terrenis operibus, & cogitationibus ascendentes cum illo secedunt in excelsum solitudinis montem. Si interpellare nos quoque voluerimus Deum, ab omni inquietudine turbarū secedamus, vt in hoc corpore commorantes ad similitudinē quandā illius beatitudinis quæ in futuro promittitur sanctis, vel ex parte aliqua nos aptare possimus, sitque nobis *omnia, & in omnibus Deus.* 1. Cor. 15.

Hæc est secunda collatio Abbatis Isaac 10. autem in ordine collationum.

Tunc enim perfecte consummabitur in nobis illa salutoris nostri oratio, *vt dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, & ipsi in nobis.* cum omnis amor, omne desiderium, omne studium, omnis conatus, omnis cogitatio nostra, omne quod videmus, quod loquimur, quod speramus, *Deus erit*: illaque vnitas, quæ nūc est patris cū filio, & filij cum patre, in nostrum fuerit sensum menteque trans- Cap. 7. Ioan. 17.

In quo consistit finis & consummatio nostrarū orationum. fusa, id est vt quemadmodum nos ille sincera & pura atque indissolubili diligit charitate, nos quoque ei perpetua & inseparabili dilectione iungamur, ita scilicet eidem copulati, in illum peruenientes finem, quem idem Dominus orans in nobis optat impleri, *vt omnes sint vnū sicut nos.* *Ioan. 17.* Hęc igitur destinatio solitarij, hæc esse debet omnis intentio, vt imaginem futuræ beatitudinis in hoc corpore possidere mereatur, & quodammodo arrham illius cælestis gloriæ in hoc vasculo prægustare. Hic inquam finis totius perfectionis est, vt eo vsque extenuata mens ab omni situ carnali ad spiritualia quotidie sublimetur, donec omnis eius conuersatio, omnis volutatio cordis, vna & iugis efficiatur oratio.

Cap. 8. GERMANVS. Cuiuslibet artis perfectio necesse est vt facilioribus primum ac tenerrimis initijs imbuatur, paulatim educata succrescat, atque ita ab imis ad summa sensim gradatimque conscendat. Quapropter huic quoque sublimissimæ disciplinæ, per quam instruimur Deo iugiter inhærere, hæc esse principia tenuiter suspicamur, vt primum nouerimus qua meditatione teneatur vel cogitetur Deus; Deinde quandam memoriæ huius materiam qua Deus mente concipiatur vel perpetuo teneatur nobis cupimus demonstrari, vt eam præ oculis retentantes, cum elapsos nos ab eadem senserimus, habeamus in promptu quo resipiscentes illico reuertamur ac resumere illam sine vlla circumitus mora, & inquisitionis difficultate possimus, ne antequam spiritualis quidam pariatur intuitus, concepta cordis euanescat intentio. Quam confusionem idcirco nobis accedere satis certum est, quia speciale aliquid præ oculis propositum, velut formulam quandam stabiliter non tenemus, ad quam possit vagus animus post multos amfractus reuocari. Itaque fit vt hac ignoratione ac difficultate mens iugiter præpedita, errabunda semper & velut ebria per diuersa iactetur, & ne illud quidem quod casu potius quam industria sibimet occurrerit spirituale, diu ac firmiter teneat, dum adhuc semper ex alio recipiens, sicut introitus eorum atque principia, ita etiam finem discessumque non sentiat.

Quæritur qua via possimus ad perpetuam Dei memoriam peruenire.

De formula orationis à Sancto Isaac tradita.

CAP. LXXII.

Cap. 9. ISAAC: Inquisitio vestra tam subtilis proximę puritatis præsignat iudicium. Proximus enim cognitioni est, qui quid inquirere debeat, prudenter agnoscit, nec à scientia longe est, qui cæpit intelligere, quid ignoret.

Cap. 10. Hæc igitur vobis huius quam quæritis disciplinæ atque orationis formula proponetur, quam vnusquisque monachus ad iugem Dei memoriam tendens incessabili cordis volutatione meditari, expulsa omnium cogitationum varietate assuescat. *Psal. 69.* *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* *Modus vtiliter orandi.* Hic namque versiculus habet aduersus vniuersa discrimina inuocationem Dei, habet humilitatem piæ deuotionis & confessionis, habet sollicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam, habet considerationem fragilitatis suæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præsentis semper astantisque præsidij. Hunc versiculum meditanti tibi somnus irrepat, donec ineffabili eius exercitatione formatus, etiam per soporem eum decantare consuescas. Hic tibi expergefacto primus occurrat, is te vigilante cogitationes anticipet vniuersas.

Cap. 11. Hic te omni tempore prosequatur, donec vsu eius incessabili, & iugi meditatione firmata cunctarum cogitationum diuitias mens refutet, atque ita versiculi huius paupertate constricta, propheticum implebit eloquium: *Pauper & inops laudabit nomen Domini.* *Psal. 73.* Omnes namque affectus in psalmis inuenimus expressos, vt ea quæ incurrerint, velut in speculo purissimo præuidentes, eorum sensu non textu lectionis sed experientia præcedente penetremus, atque ad illam orationis incorruptionem mens nostra perueniat, quæ non solum nullius imaginis occupatur intuitu, sed etiam nulla verborum prosecutione distinguitur. Ignita vero mentis intentione per ineffabilem cordis excessum inexpugnabili spiritus alacritate profertur, quamque mens extra omnes sensus ac visibiles effecta materias, gemitibus inenarrabilibus atque suspirijs profundit ad Dominum.

Qualiter mens in oratione vaga possit stabiliri.

CAP. LXXIII.

GERMANVS. Expone quemadmodum hunc versiculum quem nobis vice formulæ tradidisti, stabiliter retinere possimus. *Cap. 12.*

Cum enim capitulum cuiuslibet psalmi mens nostra conceperit, insensibiliter eo subtracto, ad alterius scripturę textum nesciens stupensque deuoluitur. De hoc quoque ad alterum subintrante alia meditatione transfertur, & ita animus semper rotatus per omne scripturarum corpus instabilis vagusque iactatur, nihil pro arbitrio suo præualens vel abijcere vel tenere, nec pleno quicquam iudicio & examinatione finire, palpator tantum spiritualium sensuum ac degustator, non generator nec possessor effectus, atque ita mens mobilis semper ac vaga in tempore quoque synaxeos velut ebria per diuersa distrahitur, nullum officium competenter exoluens. Verbi gratia: Cum orat, psalmum aut aliquam recolit lectionem, cum decantat, aliud quid meditatur, nihil disciplinate, nec opportune recipens vel emittens. *Cap. 13.* *Quomodo spirituales cogitationes immobiliter teneri possint.*

ISAAC. Tria sunt quæ vagam mentem stabilem faciunt, *vigiliæ, meditatio, & oratio*, quarum assiduitas & iugis intentio conferunt animæ stabilem firmitatem, quæ tamen alias non poterit apprehendi, nisi per operis non philargiriæ, sed sacris cænobij vsibus dedicati infatigabilē iugitatem omnes omnino sollicitudines & curæ vitæ præsentis prius fuerint abdicatæ, & in hanc solam obseruantiam defixa fuerit tota mentis intentio, vt ita illud Apostolicum mandatum: *Sine intermissione orate*, possimus implere. Perparum namque orat quisquis illo tantum tempore quo genua flectuntur, orare consueuit, nunquam vero orat, quisquis etiam flexis genibus euagatione cordis qualicunque distrahitur. Et idcirco quales orantes volumus inueniri, tales non esse oportet, ante tempus orationis. Necesse est enim mentem in tempore supplicationis suæ, de statu præcedenti formari, illisque eam cogitationibus orantem, vel ad cælestia sublimari, vel ad terrena demergi, quibus ante orationem fuerit immorata. *Cap. 14.* *Mens vaga quibus modis stabiliatur.*

Hucusque Abbas Isaac. Cuius doctrinam super prædicti versiculi meditatione excolere tenacissime cupientes, vtpote quam compendiosam ac facilem credebamus, difficiliorem satis ad obseruandum experti sumus, quam illud studium nostrum quo solebamus antea per omne scripturarum corpus absque vllius perseuerantiæ vinculo varia passim meditatione discurrere. Constat igitur neminem prorsus ob imperitiam literarum à perfectione cordis excludi, nec rusticitatem obesse ad capescendam animæ puritatem, quæ compendiosissime adiacet cunctis, si modo sanam, & integram mentis intentionem iugi ad Deum versiculi huius meditatione seruauerint.

De sanctis Archebio episcopo, & Chæremone.

CAP. LXXIIII.

EX *libro septem collationum ad Honoratum, & Eucherium: Ex collatione prima. cap. 1.* In cœnobio Syriæ consistentes post prima fidei rudimenta statuimus Ægyptum petere, ac sanctorum plurimos, quorum se fama diffuderat, si non æmulandi, saltem cognoscendi studio inuisere. Igitur ad oppidum Ægypti cui Thennesus

nomen

nomen est, emersa nauigatione peruenimus. Cuius accolæ ita vel mare vel stagnis salsis vndique circumluuntur, vt solis, quia terra deest, negociationibus dediti, opes ac substantiam nauali commercio parent, ita vt cum ædificijs cum voluerint extruendis terra non suppetat, nisi de longinquo nauigijs apportetur.

Cap. 2. Archebius anachoreta ad episcopatum euocatus solitudinis ac primæ professionis institutum non deseruit.

Vbi cum aduenientibus nobis, fauens desiderijs nostris diuinitas, beatissimi viri Archebij episcopi præstitisset aduentum, qui ratus de Anachoretarum cætu, & episcopus Panephisi oppido datus, tanta districtione omni æuo suo propositum solitudinis custodiuit, vt nihil de præteritæ humilitatis tenore laxauerit, aut de adiecto sibi honore blanditus sit. Agnito desiderio nostro: venite, inquit, & videte senes, quorum sola contemplatio magnam possit conferre doctrinam.

Cap. 3. Baculi & peræ gestamē monachis familiare.

Sumpto itaque baculo & pera, ad ciuitatem nos suam perduxit, cuius terras repentino terræmotu excussum mare transgressis limitibus occupauit, atque ita collapsis ferme omnibus vicis, opimas olim terras salsis paludibus supertexit. Multa in hunc modum oppida fugatis habitatoribus eluuies illa velut insulas fecit, quæ desideratam secedentibus sanctis solitudinem præberent, in quibus tres senes, id est Chæremon Nesteros, & Ioseph, Anachoretæ antiquissimi consistebant.

Cap. 4.

Itaque primum nos perduxit ad Chæremonem, qui & monasterio eius propior erat & cum centenarium vitæ annum spiritu tantum alacer excessisset, ita dorsum eius temporis fuerat vetustate, & orationum iugitate curuatum, vt quasi in primæuam redactus infantiam, summissis ac protentis terratenus manibus progrederetur. Huius igitur & vultum mirabilem, & incessum pariter intuentes, cum sermonem suppliciter posceremus, grauiter ille suspirans: quid vobis, ait possum conferre doctrinæ, cui imbecillitas senectutis, vt ademit rigorem pristinum, relaxauit ita loquēdi quoque & fiduciam? Quemadmodum enim docere præsumam, quod me iam vel minus vel tepidius exercere cognosco? Ob quam rem nullum iuniorum mihi in hac vsque ætate cohabitare permisi, ne exemplo meo alterius districtio laxaretur. Nunquam enim erit efficax instituentis auctoritas, nisi eam effectu operis sui cordi affixerit audientis.

Chæremonis laus.

Boni doctoris officium.

Cap. 5.

Ad hæc nos non mediocri confusione compuncti, respondimus: Licet sufficere nobis ad omnem instructionem debeat, vel loci istius difficultas, vel ipsa etiam solitaria adhuc vita, quam iuuentus quoque robusta vix tolerat, si etiam reuelatus tibi tepor noster impetrare quod petimus non meretur, debet hoc saltem labor tanti itineris obtinere, quod huc de Bethleemitici cænobii rudimentis institutionis vestræ desiderio, & profectus nostri amore properauimus.

Collatio Chæromonis de causis vitandi peccatum.

Cap. LXXV.

Cap. 6. Tribus modis vitia vincuntur.

Tunc Beatus Chæremon. Tria sunt, inquit, quæ faciunt homines à vitijs temperare, id est aut metus gehennæ, siue præsentium legum, aut spes atque desiderium regni cœlorum, aut affectus boni ipsius, amorque virtutum. Idcirco Apostolus salutis summam trium virtutum consummatione concludens. *Nunc,* inquit, *manent Fides, Spes, Charitas; tria hac.* Fides nanque est, quæ futuri iudicij ac suppliciorum metu vitiorum facit contagia declinari. Spes, mentem de præsentibus auocans, corporis voluptates cœlestium præmiorum expectatione contemnit. Charitas ad amorem Christi, & virtutum fructum succendens, quicquid illis contrarium est, facit detestari.

1. Cor. 13. Fides, Spes, Charitas.

Cap. 7.

Si quis igitur ad perfectionem tendit, de illo primo timoris gradu, quem diximus seruilem, ad altiorem spei tramitem gradu proficiente conscendet, quia iam non seruo, sed mercenario comparatur.

Cap. 8.

Festinandum proinde etiam est ad tertium filiorum gradum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse credunt, per indissolubilem charitatis gratiam: *Diligamus Deum, quia Deus prior dilexit nos,* non aliter ad illam veram perfectionem conscendere poterimus nisi quemadmodum nullius alterius rei, nisi nostræ salutis gratia prior nos ipse dilexit ita eum nos quoque nullius alterius rei nisi sui tantum amoris dilexerimus obtentu.

1. Ioan. 4. Plurimum excellunt qui per charitat. affectum multum declinant à vitijs.

Cap. 9.

Aliud namque est præsenti bono quempiam delectatum, odio habere vitiorum animæ carnisve contagia, aliud futuræ remunerationis intuitu cōcupiscentias refrænare, & aliud est præsens metuere detrimentum, & aliud formidare futurum supplicium. Postremo multo maius est propter bonum ipsum à bono nolle discedere, quam propter metum mali malis non præbere consensum. In illo enim voluntarium bonum est, in isto vero velut coactum, & tanquam nolenti violenter extortū, vel metu supplicij, vel cupiditate præmiorum.

Cap. 10.

Cum ergo quis per hanc charitatem ad imaginem Dei similitudinemque peruenerit, bono iam propter boni ipsius delectabitur voluntatem, ac similem quodammodo possidens patientiæ ac lenitatis affectum, nullis deinceps peccantium vitijs irascetur, sed veniam potius, infirmitatibus eorum condolens atque compatiens, implorabit, seque reminiscens tamdiu similium passionum stimulis impugnatum, nec suo studio, sed Dei protectione saluatum, vt non iracundiam, sed misericordiam errantibus intelligeret impendendam. Et in hac mentis humilitate consistens poterit etiam illud perfectionis explere mandatum: *Diligite inimicos vestros &c.* Quem affectum Beatus Ioannes assecutum se esse cognoscens, ait, *vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.* In quo enim infirma & fragilis humana natura esse, sicut ille est, potest, nisi in bonos, & malos, iustos, & iniustos, ad imitationem Dei placidam semper sui cordis extenderit charitatem? & vt bonum propter boni ipsius operetur affectum. Cum ergo quis hūc bonitatis affectum, & imitationem Dei fuerit assecutus, tunc visceribus Dominicæ longanimitatis indutus, pro persecutoribus quoque suis orabit similiter dicēs: *Pater ignosce eis, non enim sciunt, quid faciunt.* Cæterum euidens indicium est animæ necdum vitiorum fecibus eliquatæ, in criminibus alienis non affectu misericordiæ condolere, sed rigidam iudicantis tenere censuram.

Luc 6.

1. Ioan. 4.

Infirmioribus condolendum.

Luc. 23.

De timore seruili, & filiali.

Cap. LXXVI.

Cap. 11.

Germanus. Magnifice de perfecta Dei charitate dissertum est, verum illud nos mouet quod cum eam tanta laude pertuleris, timorem Dei, & spem retributionis imperfecta esse dixisti, cum multo aliud videatur de eis Propheta sensisse dicens: *Quia nihil deest timentibus eum. Et inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.*

Psal. 33. Psal. 118.

Cap. 12. Responsio Chæremonis de diuersitate perfectionum.

Chæremon. Pro statu atque mensura vniuscuiusq; mentis scriptura diuina ad diuersos perfectionum gradus arbitrij nostri prouocat libertatem. Nec enim poterat vniformis omnibus perfectionis corona proponi, quia nec omnium vna virtus aut voluntas aut feruor est. Secundum ergo hunc sensum nostra quoque est intelligenda sententia, non quod contemplationem perpetuæ illius pœnæ vel beatissimæ retributionis nullius pronūciemus esse momenti, sed quia cum sint vtiles, & sectatores suos ad initia beatitudinis introducant, charitas rursum in qua plenior fiducia perpetuumque gaudium iam est, assumens eos de timore seruili, & mercenaria spe, ad dilectionem Dei, & adoptionem transfert filiorum & quodammodo perfectiores faciet de perfectis. *Multa enim, ait Saluator, mansiones sunt apud patrem meum.*

Ioan. 14.

Cap. 13.

Quisquis igitur fuerit in huius charitatis perfectione fundatus, necesse est vt ad illum gradū excellentiorē cōscendat, quem non pœnarum terror, nec cupido præ-

miorum, sed amoris generat magnitudo, quo vel filius indulgentissimum patrem, vel frater fratrem, vel amicus amicum, vel coniugem coniux, sollicito reuereturaffectu, dum non eius verbera neque conuicia, sed vel tenuem amoris formidat offensam. Multa ergo distantia est inter istum timorem cui nihil deest, qui sapientiæ scientiæque thesaurus est, & illum imperfectum qui *principium sapientię* nuncupatur, quique pænam in se continens de perfectorum cordibus superueniente plenitudine charitatis extruditur. Et reuera si principium sapientiæ in timore consistit, quæ erit eius nisi in Christi amore perfectio, quæ illum in sese perfectæ dilectionis continens metum, non iam principium sed thesaurus sapientiæ, & scientiæ nuncupatur? *Replebit* inquit, *eum spiritus timoris Domini.* Tanta enim vbertatis eius est magnitudo, vt quem semel sua virtute possederit, non partem, sed totam eius occupet mentem. Nec immerito. Illi enim quę nunquam excidet cohærens charitati, non replet solum, sed etiam perpetua eum quem cæpit iugitate, possidet.

De corpore peccati destruendo per desideria boni.

Cap. LXXVII.

EX lib. 2. cap. 2. *Et destruatur, inquit, corpus peccati.* Peccati corpus multis vitiorum membris probatur extructum, & ad eius attinere portionem quicquid vel facto, vel dicto, vel cogitatione peccatur. Cuius Apostolus membra describens: *Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram &c.* Quisquis non communicat necessitatibus egenorum, & pecuniæ suæ, quam infideli tenacitate conseruat, Christi præcepta postponit, idololatriæ crimen incurrit, amorem scilicet materiæ mundialis diuinæ pręferens charitati.

Si ergo multos ita pro Christo suas vidimus abiecisse substantias, vt etiam desiderium de cordibus eorum in perpetuum probemus abscissum, consequens est vt eodem modo etiam fornicationis ardorem extingui posse credamus. Neque enim impossibile Apostolus cum impossibili coniunxisset, sed vtraque sciens esse possibilia pari modo mortificanda decreuit.

Certos tamen nos esse conuenit, quod licet omnem continentiæ districtionem, famem ac sitim, vigilias ac operis iugitatem, atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sane solummodo se quisque infatigabiliter in his exercitijs perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atque amore flammemur, quanto quis pecuniarum cupidissimus acquisitor, vel qui summa bonorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore rapiatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri: & ita fiet, vt dum pro integritatis perpetuitate insatiabili cupiditate succendimur, desiderabilis despiciatur cibus, necessarius horreat potus, somnus denique ipse naturę debitus respuatur, vel certe vt deceptor fraudulentissimus puritatis, æmulus atque contrarius castitati, attonita atque suspecta mente capiatur, & ita vnusquisque quotidie integritatis suæ matutinus explorator effectus, de collata sibi puritate cōgaudeat, eamque se non suo studio nec vigilantia, sed protectione Domini sentiat prosecutum.

Cuius desiderium eum quem semel accenderit, famem, sitim, vigilias, nuditatem, & cunctos labores corporis libenter sustinere compellit. Alias namque non poterunt desideria præsentium rerum vel reprimi vel auelli, nisi pro istis affectibus noxijs quos cupimus amputari, alij salutares fuerint intromissi. Nullatenus enim valet viuacitas mentis absque alicuius desiderij, vel timoris gaudij vel mæroris affectione subsistere.

Quantum autem, quis in lenitate ac patientia cordis, tantum in corporis puritate proficiet, non enim æstus corporis declinabit nisi qui animi motus ante compresserit. Quod aperte saluator declarat; *Beati, inquit, mites quoniam ipsi possidebunt terram.* Pax enim *multa diligentibus nomen Domini, & non est illi scandalum, &c.*

De sex castimoniæ gradibus.

Cap. LXXVIII.

MVlti sunt autem castimoniæ gradus, quibus ad illam inuiolabilem conscenditur puritatem. Primus est, nec vigilans impugnatione carnali monachus elidatur. Secundus, ne mens voluptarijs cogitationibus immoretur. Tertius, ne fæmineo, vel tenuiter ad concupiscentiam moueatur aspectu. Quartus, ne vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, ne cum memoriam generationis humanæ vel tractatus ratio vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus aut mentem voluptariæ actionis perstringat assensus, sed velut ministerium humano generi necessario contributum, puro cordis contempletur intuitu; nihilque amplius de eius recordatione concipiat, quam si operationem laterum vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus, ne illecebrosis phantasmatibus fęminarum illudatur dormiens. Licet enim hanc ludificationem peccato esse obnoxiam non credamus, concupiscentiæ tamen adhuc medullitus latitantis indicium est. Quam tamen illusionem diuersis modis constat accidere. Nam secundum vsum, quæ vigilans exercere vel cogitare consueuerat, dormiens etiam quisque tentatur. Aliter vero falluntur, qui carnalem copulam nouerit, aliter qui expertes sunt, hi enim sicut simplicioribus ac purioribus somnis inquietari solent, ita etiam minore possunt labore purgari: illi autem sordidioribus magisque expressis phantasmatibus illuduntur, donec paulatim secundum mensuram castitatis ad quam vnusquisque contendit in odium illius rei, quam voluptariam ante sentiebat, mens etiam somno sopita vertatur, & ita demum, quis ad illam beati Sereni paucorumque similium virorum perueniet puritatem, vt etiam ipso naturali motu carnis emortuo illum obscænum liquorem omnino non perferat.

De causa nocturnæ pollutionis.

Cap. LXXIX.

HAnc carnis colluuionem quidam dicunt non idcirco dormientibus euenire, quod eam producat fallacia somniorum, sed potius quia redundantiæ humoris illius aliquas in ægrotanti corde fingat illecebras. Denique aiunt quando non inquietet illa concretio, quemadmodum fluxus eius ita etiam illusio conquiescit.

Sed hæc definire poterit nemo, nisi per experientiam longam, & cordis puritatem ad confinia carnis ac spiritus, verbo Domini dirigente, peruenerit, sicque puritatis modum certa experientia perpendens, nequaquā illorū decipietur errore, qui neglegētiæ suæ vitio crebrioribus quam natura compellit egestionibus sordidati, de naturali conditione causantur. Cumque eos constet inferre potius vim naturæ, & extorquere ad pollutionem, quam ipsa non ingerit in temperantiam suam ad necessitatem carnis, imo ad eius referunt creatorem. Ideo quisquis ad illum puritatis statum iugi cordis intentione peruenerit, vt iam mente ab huius passionis titillatione penitus absoluta, per soporem caro eius velut redundantiam superflui humoris expellat, conditionem modumque naturæ certissime deprehendit. Et ita cum expergefactus inuenerit carnem suam post longa tempora, se inscio atque ignorante pollu-

pollu-

pollutam, tamen demum de naturali causatur necessitate, ad illum sine dubio perueniens statum, vt talis inueniatur in nocte, qualis in die, talis in lecto, qualis in oratione, talis solus, qualis turbis hominum circumspectus. Postremo, vt nunquam se talem segregatus aspiciat, qualis videri ab hominibus erubescit, & ita cum cœperit suauissimo lumine castitatis iugiter delectari, dicere poterit cum propheta: *Et nox illuminatio mea in delicijs meis &c.* Denique hoc ipsum, quia supra conditionem naturæ videtur humanæ, qualiter obtinuerit propheta subiungit: *Quia tu possedisti renes meos,* idest non industria mea hanc promerui puritatem, sed quia tu mortificasti insitum renibus meis voluptatis ardorem.

Psal. 138.

De vera, & perfecta castitate.

Cap. LXXX.

Porro castitas non vt arbitramini districtionis præsidio, sed amore sui, & propriæ puritatis delectatione subsistit. Non enim castitas, sed continentia dicitur, vbi adhuc aliqua ei resistit aduersitas voluptatis. Quamobrem donec pulsari nos carnis commotione sentimus, nouerimus ad castitatis nos necdum peruenisse fastigia, sed adhuc sub infirmitate continentiæ constitutos prælijs fatigari, in quibus necesse est dubios semper esse euentus. Hac commotione ipsi Eunuchi carere demptis genitalibus possunt. Sciendumque est non eis carnales æstus, nec affectum libidinis, sed solam satiuæ generationis deesse virtutem. Vnde si ad hanc castitatem cupiunt peruenire, nec ab humilitate & contritione cordis, vel continentiæ districtione debent laxari, licet nequaquam sit discredendum minore ab eis castimoniam posse labore comprehendi.

Cap. 10. *Castitas à continentia differt.* *Eunuchis deesse libidinis incentiua.*

Quamobrem perfectio castitatis à laboriosis continentiæ rudimentis perpetua tranquillitate discernitur. Hæc est enim veræ consummatio castitatis, quæ non impugnans carnalis concupiscentiæ motus, sed horrore toto detestans, ingem ac inuiolabilem sui retinet puritatem, nec potest aliud quid esse, quàm sanctitas. Hoc autem fiet, quando iam desinens caro aduersus spiritum concupiscere, desiderijs eius virtutique consenserit, cœperintque sibi inuicem pace firmissima fœderari, & *habitauerint fratres in vnum,* & illam repromissam à Domino beatitudinem possidentes, de qua ait: *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacumque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est.* Quemadmodum autem vrina cum vesicam iugi instillatione repleuerit, quieta etiam suscitat membra, licet veris sectatoribus puritatis ad obtinendam eam nihil præiudicet ista commotio, quam hæc sola interdum & tamen per soporem necessitas excitarit; sciendum tamen est, quod ita si commota fuerint, ad quietem propriam reducantur castitatis imperio, vt non modo cum nullo pruritu, sed nec cum minima quidem libidinis recordatione sedentur. Et idcirco, vt cum lege animi lex quoque congruat corporalis, etiam in ipsius aquæ potu ita est nimietas castiganda, vt humoris quotidiani illa collectio prius arefactis influens membris, illum quem ineuitabilem putatis corporis motum, non solum rarissimum, verumetiam lentum reddat ac tepidum, frigidumque, (vt ita dixerim) ignem, & absque vllius adustionis ardor rorantem suscitet flammam, instar admirabilis illius Mosaycæ visionis, vt carnis nostræ rubus innoxio igne circundatus non vratur; vel sicut illorum trium iuuenum, quibus ita rorante spiritu fornacis Chaldaicæ flamma discussa est, vt illud quodammodo, quod sanctis repromittitur per Prophetam, incipiamus iam in hoc corpore possidere: *Cum ambulaueris per ignem non combureris, &c.*

Cap. 11. *Psal. 132.* *Matth. 18.* *Etiam in aquæ potu modum esse seruandum.* *Exod. 3.* *Dan. 3.* *Esaia 43.*

De miraculis Dei, circa peccatores conuersos.

Cap. LXXXI.

Vere mirifica sunt, nec vllis nisi his qui experti sunt nota, quæ Dominus fidelibus suis adhuc in isto corruptionis vasculo constitutis ineffabili liberalitate largitur. Quæ propheta mentis puritate perlustrans, exclamauit: *Mira opera tua Deus, & anima mea cognoscet nimis.* Quis enim in se opera Domini non miretur, cum insatiabilem ventris ingluuiem ita in se viderit compressam, vt vix ipsum exiguum ac vilissimum cibum raro inuitusque percipiat? Qui ignem libidinis, quem naturalem antea, & velut inextinguibilem inesse credebat, ita refriguisse præsenserit, vt nec simplici quidem se corporis motu sentiat incitari? Quomodo virtutem Domini non contremiscat, quisque homines quondam diros, atque truculentos, qui ad summum iracundiæ furorem etiam blandissimis subditorum irritabantur obsequijs, ad tantam viderit transisse lenitatem, vt non solum nullis iam commoueantur iniurijs, sed etiam cum illatæ fuerint summa magnanimitate congaudeant? Quis planè non miretur opera Dei, cum vel se vel alium, ex rapacissimo liberalem, ex prodigo continentem, ex superbo humilem, ex delicato, ac tenero squalidum hirsutumque perspexerit, & egestate atque angustia præsentium rerum etiam voluntarie perfruentem? Ista sunt *prodigia, quæ posuit super terram, auferens bella, vsque ad finem terræ, &c.* Vt prætermittam illam cœlestem infusionem lætitiæ spiritualis, qua deiectus animus insperati gaudij alacritate sustollitur ad illos ignotos cordis excessus, & tam ineffabilia quàm inaudita solacia gaudiorum, quibus nonnunquam ignauissimo stupore torpentes, ad orationem feruentissimam, velut de somno profundissimo suscitamur. Hoc est gaudium de quo Apostolus: *Quod oculus* inquit *non vidit, &c.*

Cap. 12. *Psal. 138.* *Stupida Dei opera in sanctis suis.* *Psal. 45.* *1. Cor. 2.*

In his igitur omnibus quantum mens ad subtiliorem profecerit puritatē, tanto sublimius intuebitur Deum, & admirationis intra semetipsam potius capiet incrementa, quàm loquendi facultatem inueniet. Vt enim vim lætitiæ huius inexpertus mente percipere, ita explicare sermone non valebit expertus. Istud ergo est mirabile opus Dei, hominem carneum carnales affectus respuisse, & in tanta rerum atque incursuum varietate vnum tenere animi statum, atque immobilem in omni accidentium permutatione durare. Qua virtute fundatus senex quidam, cum apud Alexandriam turbis infidelium circunfusus, non solum maledictis verumetiam grauissimis impellentium vrgeretur iniurijs, eique à subsanantibus diceretur, quid miraculi Christus vester quem colitis fecit? Ille, inquit: Vt his ac maioribus si intuleritis, non mouear, non offendar iniurijs.

Cap. 13. *Soli qui experiuntur agnoscunt dulcedinem castitatis.*

Qualiter perfectionem Castitatis obtinere quis possit.

Cap. LXXXII.

Quisquis igitur extractus à cunctis confabulationibus ociosis, & mortificatus ab omni ira, & sollicitudine curaque mundana, duobus tantum pastinacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ satietate subtracta quietem somni trium, vel vt alij statuerunt quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum ac continentiæ huius merito, sed miseratione Domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide, vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mensibus, perfectionem istius impossibilem sibi non esse cognoscet.

Cap. 15. *Intra quod tempus castitas possit acquiri.*

Quæ fides licet facilis ac plana omnibus videatur, tamen tam difficile ab incipientibus, quàm ipsius castitatis perfectio possidetur. Nam cum eis vel particula

Cap. 16.

De fine ac remedio acquirenda & custodienda castitatis.

puritatis attulerit, continuo in conscientiæ suæ secretis, elatione quadam subtiliter illabēte sibimet blandiūtur, credentesque illam se diligentiæ suæ studio consecutos, necesse est vt superno illo præsidio paululum denudati, tamdiu illis, quas diuina virtus extinxerat, passionibus opprimantur, quamdiu experientia docente cognoscant se viribus atque industria sua puritatis bonum obtinere non posse. Et vt disputationem nostram breuiter concludamus, hæc est consummatio castitatis, vt vigilantem monachum oblectatio libidinis nulla perstringat, vt quiescentem, somniorum non fallat illusio, sed cum dormienti tantum per sopitæ mentis incuriam commotio carnis obrepserit; quemadmodum sine vlla titillatione voluptatis excitata est, ita etiam sine vllo pruritu corporis conquiescat. Hæc de castitatis fine non verbis sed experientia magistrante digessimus. Quæ licet à desidiosis ac negilgentibus arbitrer impossibilia forsitan iudicanda, certus tamen sum à studiosis ac spiritualibus viris agnoscenda pariter ac probanda.

Qualiter Deus à nobis merita per gratiam suam extorquet.

Cap. LXXXIII.

Ex *libro tertio cap.* 12. Dubitari non potest inesse quidem omni animæ naturaliter virtutū semina beneficio creatoris inserta, sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis, non potuerunt peruenire: quia secundum Apostolum, *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* 1. Cor. 3.

Cap. 13. Et ita semper gratia Dei nostro in bonam partem cooperatur arbitrio, atque in omnibus illud adiuuat, protegit, ac defendit, vt nonnunquam etiam ab eo quosdam conatus bonæ voluntatis vel exigat, vel expectet, ne penitus dormienti aut inerti ocio dissoluto sua dona conferre videatur, occasiones quodammodo quærens quibus humanæ segniciei torpore discusso, non irrationabilis munificentiæ suæ largitas videatur, dum eam sub colore cuiusdam desiderij ac laboris impartitur, vt nihilominus gratia Dei semper gratuita perseueret, dum exiguis quibusdam conatibus tantam immortalitatis gloriam tribuit.

Conatus humani gratia Dei compensare neque possunt.

Cap. 14. Et vt incomparabili clementiæ creatoris nostri mortale aliquid ex aliqua similitudine comparemus; Si nutrix pia, ac sollicita diu sinu paruulum gestat, vt quandoque ingredi doceat, & primum quidem eum reptare permittit, dehinc erectum vt alterius passionibus innitatur, dexteræ suæ virtute sustentat, mox paululum derelictum, si titubantem viderit, protinus apprehēdit, nutantem suscipit, lapsum erigit, & vel arcet à casu, vel etiam decidere leniter sinens eleuat post ruinam: cum autem eum ad pueritiam, vel adolescentiæ ac iuuentutis perduxerit robur, quædam etiam pondera vel labores quibus non opprimatur, sed exerceatur, iniungit & cum æmulis decertare permittit: quantomagis ille cœlestis omnium pater nouit, quem sinu gratiæ suæ gestet, quem liberæ voluntatis arbitrio in conspectu suo exerceat ad virtutem, & tamen adiuuat laborantem, exaudit vocantem, non relinquit quærentem, eripit de periculo interdum etiam nescientem?

Eleganti similitudine ostendit quomodo Deus tētationibus suis virtutē humani experiatur arbitrij.

Cap. 17. Hanc dispensationem atque amorem suum, quem nobis tribuere dominus indefessa pietate dignatur, volens motu humanæ affectionis exprimere, nec inueniens in hac creatura talem charitatis affectum, cui eum comparare dignius posset, tenerrimis piæ matris visceribus comparauit. Nunquid ait, *potest mulier obliuisci infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui?* Sed non contentus hac comparatione, transcendit eam confestim, atque subiungit dicens: *Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar.* Isai. 49.

Hucusque Beatus Chæremon.

Collatio Nestorotis de vita actiua.

Cap. LXXXIIII.

Ex *libro quarto cap.* 1. Abbatis Nestorotis præclari in omnibus, summæque scientiæ viri institutio subsequitur. Qui cum sacrarum scripturarum nos aliqua memoriæ commendasse, & eorum intelligentiam desiderare sensisset, talibus nos adorsus est verbis.

Quisquis ad theoreticen voluerit peruenire, necesse est vt omni studio atque virtute actualem primum sciētiam consequatur. Cap. 2.

Actualis perfectio duplici ratione subsistit: Nam primus eius est modus, vt omnium natura vitiorum & curationis ratio cognoscatur. Secundus, vt ita discernatur ordo virtutū earumque perfectione mens nostra formetur, vt illis non iā velut coacta, & quasi violento imperio subiecta famuletur, sed tanquam naturali bono delectetur atque pascatur, & arduam illam atque augustam viam cum oblectatione conscendat. Quo enim modo, vel virtutum rationem, qui secūdus in actuali disciplina gradus est, vel rerum spiritualium & cœlestium sacramenta, quæ in theoriæ gradu sublimiora consistunt valebit attingere, qui naturam vitiorum suorum, nec potuit intelligere, nec enisus est extirpare? Consequenter enim pronunciabitur progredi ad excelsiora non posse, qui non euicerit planiora; multoque minus ea, quæ sunt extrinsecus apprehendet, quisquis intelligere ea quæ sunt sibi inserta non quiuerit. *Ecce*, inquit, *constitui te hodie super gentes, & regnā, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* In expulsione noxiarum rerum quatuor esse necessaria designauit, idest *euellere, destruere, disperdere, dissipare*. In perficiendis, verò virtutibus, ædificare tantummodo atque plantare. Vnde liquidò patet difficilius conuelli atque eradicari inolitas corporis atque animi passiones, quàm spirituales extrui plantarique virtutes. Cap. 3. *Actualis perfectio duplici ratione subsistit.* Ierem. 1.

Hæc igitur practice, quæ duobus subsistit modis, erga multas professiones studiaque diuiditur. Quidam enim summam intentionis suæ erga eremi secreta & cordis constituunt puritatem: quidam erga institutionem fratrum, & peruigilem cœnobiorum curam: quidam eligentes ægrotantium curam: alij intercessionem, quæ pro miseris atque oppressis impenditur, exequentes. Cap. 4.

Quapropter hoc vnicuique vtile atque conueniens est, vt secundum propositum quod elegit siue gratiam quam accepit, summo studio ac diligentia ad operis arrepti profectionem peruenire festinet, & aliorum quidem laudans admiransque virtutes, nequaquam à sua quam semel elegit professione discedat, sciens secundum Apostolum, *vnum* quidem esse *corpus* ecclesiæ, *multa* autem *membra*. Nec enim vlla membra aliorum sibi membrorum, possunt ministeria vendicare. Cap. 5. Rom. 12.

Quod vnusquisque proprio dono, vel officio contentus sit

Cap. LXXXV.

Solent autem hi qui needum sunt in illa quam arripuerunt professione fundati, cum audierint quosdam in diuersis studijs ac virtutibus prædicari, ita eorum laude succendi, vt imitari eorum protinus gestiant disciplinam, in quo irritos necessario impendit conatus humana fragilitas. Impossibile namque est vnum eundemque hominem simul vniuersis, quas superius comprehendi, fulgere virtutibus. Quas si quis voluerit pariter affectare, in id incidere eum necesse est, vt dum omnes sequitur, nullam integre consequatur, magisque ex hac immutatione ac varietate dispendium capiat, quam profectum. Multis enim vijs ad Deum tenditur, & ideo vnusquisque illam, quam semel arripuit irreuocabili cursus sua intentione conficiat, vt sit in qualibet professione profectus. Cap. 6. *Mobilitas infirmorum.*

Absque

Absque illo namque dispendio quo feriri monachum diximus, qui mobilitate mentis ad studia cupit transire diuersa, etiam hinc periculum mortis incurritur, quod nonnunquam recte, quædam ab alijs gesta, malo ab alijs præsumuntur exemplo, & ea, quæ nonnullis bene cesserant perniciosa ab alijs sentiuntur. Nam, vt quædam exempli gratia proferamus, velut si quis illam viri illius imitari virtutem velit, quam solet Abbas Ioannes non ad imitationis formulam, sed tantummodo pro admiratione proferre. Quidam veniens ad prædictum senem habitu sæculari, cum ei quasdam frugum suarum primitias detulisset, ferocissimo quendam dæmonio arreptum ibidem reperit. Qui cum Abbatis Ioannis obtestationes, ac præcepta despiciens testaretur, se nunquam ad illius imperium de corpore quod obsederat migraturum, huius aduentu perterritus cum reuerendissima nominis illius inclamatione discessit. Cuius tam euidentem gratiam senex non mediocriter admiratus, eoque amplius obstupescens, quod eum habitu cerneret sæculari, cœpit ab eo vitæ ac professionis eius ordinem inquirere. Cumque ille sæcularem se atque vxorio vinculo ligatum esse dixisset; beatus Ioannes excellentiam virtutis eius & gratiæ mente pertractans, quænam illi esset conuersatio attentius explorabat: Ille se rusticum, ac quotidiano manuum opere victum quærere, nec vllius boni esse se conscium testabatur, nisi quod nunquam ante ad ruris opera mane exercenda procederet, neque vespere domum reuerteretur, nisi in ecclesia pro quotidianæ vitæ commeatu largitori eius Deo gratias retulisset, neque se vnquam de fructibus suis aliquid vsurpasse, nisi prius Deo primitias eorum, ac decimas obtulisset, & nunquam se boues suos per alienæ messis transduxisse confinium, nisi eorum prius ora clausisset, ne vel parum damni per incuriam eius proximus sustineret. Et cum hæc quoque necdum Abbati Ioanni ad comparationem tantæ gratiæ, qua eum sibi prælatum esse cernebat idonea esse viderentur, atque ab eo quidnam esset illud, quod tantæ gratiæ meritis conferri posset sciscitans scrutaretur, ille reuerentia tam sollicitæ inquisitionis astrictus, vxorem se parentum vi imperioque compulsum, cum profiteri monachum vellet, ante duodecim annos, accepisse confessus est, quam nemine etiam nunc conscio sororis loco à se virginem custodiri testabatur. Quod factum cum audisset senex, tanta est admiratione permotus, vt coram ipso publice proclamaret; non immerito dæmonem qui se despexerat, illius non tolerasse præsentiam, cuius ipse virtutem non solum in iuuentutis ardore, sed ne nunc quidem sine discrimine castitatis auderet appetere. Quod factum Abbas Ioannes, licet admiratione summa prætulerit, tamen neminem monachorum vt experiretur, hortatus est, sciens multa recta ab alijs gesta, magnam alijs imitantibus intulisse perniciem.

Exemplum castitatis quo docetur non omnia ab omnibus æmulanda.

Elegans exemplum.

De vita theorica, idest speculatiua.

Cap. LXXXVI.

Theorice verò in duas partes diuiditur, idest, in historicam interpretationem, & intelligentiam spiritualem. Spiritualis autem scientiæ genera sunt tria: Tropologia, Allegoria, Anagoge; de quibus in prouerbijs ita dicitur: *Tu autem describe ea tibi tripliciter, &c.* (Cap. 8.) (Prou. 22.)

Quapropter si vobis cura est ad spiritualis scientiæ lumen, non inanis iactantiæ vitio, sed emendationis gratia peruenire, illius primum beatitudinis cupiditate flamamini, de qua dictum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et idcirco ab omni vos vitiorum contagione purgate, & curis sæculi præsentis exuite. Obserua igitur in primis, ne studium lectionis, aut desiderij tui labor, vana elatione cassetur, vt inducas summum ori tuo silentium; hic. n. primus est actualis disciplinæ ingressus: *omnis quippe labor hominis in ore ipsius;* & vt omnium seniorum instituta, atque sententias intento corde & quasi muto ore suscipias, ac diligenter in pectore tuo condens, ad perficienda ea, potius quam ad docenda, festines. Nihil in collatione seniorum proferre audeas, nisi quod interrogare te aut ignoratio nocitura, aut ratio necessariæ cognitionis impulerit, vt quidam vanæ gloriæ amore distenti pro ostensione doctrinæ suæ, ea, quæ optime norunt, interrogare se simulant. Impossibile est enim eum, qui proposito acquirendæ laudis humanæ studio lectioni insistit, donum veræ scientiæ promereri. Nec quemquam verbis docere præsumas, quod opere ante non feceris. Si enim ille, *qui vnum mandatum minimum soluens docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Qui multa, & maiora negligens docere præsumpserit, consequens profecto est, vt non iam minimus in regno cœlorum, sed in gehennæ supplicio maximus habeatur. Et ido cauendum est tibi, ne illorum ad docendum in cæteris exemplis, qui peritiam disputandi ac sermonis affluentiam consecuti, qui possunt ea quæ voluerint ornate copioseque disserere, scientiam spiritualem possidere creduntur, ab his, qui vim eius & qualitatem discernere non nouerunt. Aliud namque est facilitatem oris & nitorem habere sermonis; & aliud venas ac medullas cœlestium intrare dictorum, ac profunda & abscondita sacramenta purissimo cordis oculo contemplari. Quod nullatenus humana doctrina nec eruditio sæcularis; sed sola puritas mentis per illuminationem Spiritussancti obtinebit. (Cap. 9.) (Matth. 5.) (Eccl. 6.) (Taciturnitas ad actualem vitam primus gradus) (Docendi munus nemo temere vsurpare præsumat.) (Matth. 5.)

Incessabiliter est recensenda series scripturarum, hæc etenim meditationis iugitas duplicem nobis confert fructum. Primum, quod dum in legendis, ac parandis lectionibus occupatur mens, necesse est vt nullis noxiarum cogitationum laqueis captiuetur. Deinde, quod ea, quæ creberrima repetitione percursa, dum memoriæ tradere laboramus, intelligere ad id temporis obligata mente non quiuimus, postea ab omnium actionum ac visionum illecebris absoluti, præcipueque nocturna meditatione taciti reuoluentes, clarius intuemur. (Cap. 10.)

De Gratia curationum corporis, cui præfertur curatio mentis.

Cap. LXXXVII.

Ex libro quinto cap. 1. Prima curationum causa est, cum pro merito sanctitatis, electos quosque ac iustos viros signorum gratia comitatur, sicut Apostolus. Secunda cum ob ædificationem ecclesiæ, vel eorum qui infirmos suos ingerunt, vel eorum qui curandi sunt fidem, sanitatum virtus etiam à peccatoribus indignisque procedit. Tertius modus etiam collusione Dæmonum, ac factione simulatur, vt dum homo manifestus criminibus obligatus propter admirationem signorum, sanctus ac Dei famulus creditur, etiam vitiorum eius æmulatio suadetur, & per hoc obtrectationis aditu reserato, etiam religionis sanctitas infametur, vel certe, vt his qui curationum dona habere se credit, per superbiam cordis elatus grauius elidatur.

Ideoque à patribus nostris opera ista signorum nequaquaquam vidimus affectata, quinimo cum ea Spiritussancti gratia possiderent, nunquam exercere voluerunt, nisi forte extrema illos & ineuitabilis necessitas coarctasset. (Cap. 2.)

Ideo si quis coram nobis horum aliquid fecerit, non de admiratione signorum, sed de ornatu morum debet esse apud nos laudabilis. (Cap. 7.)

Et reuera maius miraculum est de propria carne fomitem eradicare luxuriæ, quam expellere immundos spiritus de corporibus alienis. Et præclarior virtus sublimiorque profectus est animæ proprios curare languores, quam corporis alieni. (Cap. 8.)

Et vt hoc ipsum, quod diximus, vel testimonijs veterū vel diuinis oraculis approbemus, quid Beatus Paphnutius (Cap. 10.)

tius, vel de admiratione signorum, vel de gratia senserit puritatis, imo quid Angeli reuelatione cognouerit, prophetamus. Hic namque ita multis viuens annis districtione præcipua, vt crederet se etiam carnalis concupiscentiæ laqueis penitus absolutum, eo quod cunctis infestationibus dęmonum, cum quibus diu aperteque conflixerat, superiorem se factum esse sentiret, dum aduenientibus viris sanctis, pulmentum lenticulæ, quod illi Atheran nominant, pręparet, manus eius in clibano, vt assolet flamma superuolitante combusta est. Quo facto tristificatus, magnum in modum cœpit secum tacitus voluere, cur ignis, inquiens, mecum non habet pacem, cum diriora mihi dæmonum cesserint prælia? Aut quemadmodum me in illo metuendi examinis die per se transiturum ille ignis inextinguibilis inquisitor meritorum omnium non tenebit, cui nunc extrinsecus hic temporalis, ac paruus non pepercit? Cumque æstuanti huiuscemodi cogitationibus atque tristitia sopor subito obrepsisset, adueniens Angelus Domini; Cur, inquit, Paphunti tristis es, quòd necdum tibi pacatus ignis sit iste terrenus, cum adhuc residebat in membris tuis carnalium motuum, necdum ad purum, excocta commotio? Vade, & apprehende nudam & pulcherrimam virginem, & si illam tenens tranquillitatem tui cordis immobilem, æstusque carnales pacificos in te senseris perdurasse, huius quoque visibilis flammæ mitis atque innoxius ignis, in modum illorum trium in Babylonia puerorum, te allambet attactus.

Reuelatio de perfecta castitatis experimento.

Collatio Ioseph de diuersis generibus amicitiæ.

CAP. LXXXVIII.

EX *libro sexto cap.* I. Beatius verò Ioseph cum institutionem suam nos desiderare sensisset, percunctatus primum, vtrumnam essemus germani fratres, audiensque à nobis quòd non carnali, sed spirituali essemus fraternitate deuincti, tali vsus est sermonis exordio.

Cap. 2. Amicitiarum, ac sodalitatis multa sunt genera: quosdam enim præcedens commendatio primum notitiæ, post etiam amicitiæ fecit inire commercia. Quosdam verò compactus quidam seu dati acceptiuè * depactio. Quosdam negotiationis seu militiæ, vel artis ac studij similitudo atque communio, per quam ita effera sibi inuicem corda mansuescunt, vt etiam hi qui in siluis ac montibus latrocinijs gaudent, & effusione humani sanguinis delectantur, suorum scelerum participes amplectantur, ac foueant. Est etiam dilectionis aliud genus, quo vel contribules, vel coniuges, vel parentes, seu fratres, aut filij, naturaliter cæteris præfeferuntur, quod etiā omnibus altilibus, atque animantibus inesse deprehenditur; vt frequenter pro ipsis etiam obijcere se periculis mortique non metuant. Sed hæc omnia genera charitatis sicut bonis ac malis, feris etiam atque serpentibus videmus esse communia, ita etiam vsque in finem certum est perseuerare non posse. Etenim interrumpit ea frequenter ac diuidit locorum discretio, & obliuio temporalis, & verbi vel causæ negociorumque contractus.

** defectio siue pactio.*

Cap. 3. Vnum est genus insolubile charitatis, quod nec commendationis gratia, nec officij vel munerum magnitudo contractusque cuiusquam ratio, vel naturæ necessitas iungit, sed sola similitudo virtutum. Hæc, inquam, est, quæ nullis vnquam casibus scinditur, quam non solum dissociare vel delere locorum vel temporum interualla non præualent, sed nec mors quidem ipsa diuellit. Cuius semel initum fœdus, nec desideriorum varietas, nec contentiosa dirumpit contrarietas voluntatis. Cæterum multos nouimus in hoc proposito constitutos, qui cum pro charitate Christi flagrantissima essent soliditate conuincti, non perpetuo eam, nec indirupte seruare potuerunt; quia non ęquali vtriusque virtute, sed vnius patientia seruabatur, quæ quamuis ab vno magnanimiter atque infatigabiliter retentetur, necesse est tamen eam alterius vel pusillanimitate dirumpi. Infirmitates namque illorum qui tepidius perfectionis expetunt sanitatem quantalibet fortium tolerantia sustenentur, ab ipsis tamen qui infimi sunt non feruntur; habens enim insitas sibi commotionum causas, quæ eos quietos esse non sinunt, vt solent hi, qui carnali ægritudine detinentur, stomachi sui infirmitatisque fastidia coquorum, vel ministrantium negligentijs imputare; & quantalibet eis obsequentium sollicitudo deseruiat, nihilominus tamen sanis causas suæ commotionis ascribere, quas sibi vtique vitio valitudinis suæ inesse non sentiunt. Quamobrem hæc est amicitiæ, vt diximus, fida indissolubilisque coniunctio, quæ sola virtutum parilitate fœderatur, de qua dicitur: *Dominus inhabitare facit vnius moris in domo.* Et idcirco in his tantum indirupta potest dilectio permanere, in quibus idem propositum ac voluntas vnum velle, ac nolle consistit. Quam si vos quoque cupitis inuiolabilem retentare, festinandum est vobis, vt expulsis primitus vitijs, mortificetis proprias voluntates, & vt vnico studio atque proposito, illud quo propheta admodum delectatur grauiter impleatis: *Ecce quàm bonum, & quam iucundum, &c.* Quod non localiter, sed spiritualiter oportet intelligi.

Modus indissolubilis amicitiæ sit.

Psal. 67.

Psal. 132.

De sex gradibus Amicitiæ veræ conseruandæ.

CAP. LXXXIX.

PRima igitur sunt veræ amicitiæ in contemptu substantiæ mundialis & omnium quas habemus rerum despectione fundamenta. Quàm enim iniustum atque impium est, si post abrenunciatam mundi & omnium quæ in eo sunt vanitatem preciosissimæ fratris dilectioni suppellex vilissima quæ superfluit, præferatur. Secundum est, ita vt suas vnusquisque resecet voluntates, ne sapientem se aut consultum esse iudicans, suis malit quàm proximi definitionibus obedire. Tertium est, vt omnia sciat etiam quæ vtilia, & necessaria æstimat, postponenda bono charitatis ac pacis. Quartum est, vt credat, nec iustis nec iniustis de causa penitus irascendum. Quintum, vt aduersum se iracundiam fratris etiam sine ratione conceptam, eodem modo quo suam curare desideret, sciens æqualiter sibi perniciosam alterius esse tristitiam, ac si aduersus alium ipse moueatur, nisi eam quantum in se est etiam de fratris mente depulerit. Postremum illud est, quod generale vitiorum omnium peremptorium esse non dubium est, vt se de hoc mundo credat quotidie migraturum. Hæc igitur quicunque tenuerit, amaritudinem iræ atque discordiæ nec poterit pati, nec inferre. His autem cessantibus, cum primus ille æmulus charitatis in cordibus amicorum tristitiæ sensim venena suffuderit, necesse est vt frequentius iurgijs paulatim dilectione tepefacta, amantium corda diu exulcerata quandoque dissociet. Nihil enim proderit si te quidem asseras non irasci, alterius verò tristitiam, quam delinire tua mansuetudine potuisti, contumaci corde despicias.

Cap. 6.

Quibus modis inuiolabilis possit societas retentari.

Mortis assidua memoria vitiorum omnium propulsatrix.

Sicut ergo nihil præponendum est charitati, ita furori vel iracundiæ nihil est econtrario postponendum. Omnia namque quamuis vtilia ac necessaria videantur, spernenda sunt tamen, vt iræ perturbatio deuitetur; & omnia etiam quæ putantur aduersa suscipienda atque toleranda sunt, vt dilectionis pacisque tranquillitas illibata seruetur. *Cap. 7.*

Quapropter ad conseruandam perpetuam & indiuiduam charitatem, nihil prodest primam causam amputasse dissidij, quæ nasci solet de rebus caducis atque terrenis, & vniuersa despexisse carnalia, atque omnium quibus noster vsus indiget rerum, indiscretam communionem fratribus permisisse, nisi etiam secundam quæ sub specie spiritualium sensuum nasci solet, similiter abscindentes, acquisierimus in omnibus humilem sensum, & consonas voluntates.

Cap. 9. Amputandæ spirituales causæ discordiarum.

Honore

Cap. 11. Rom. 12.

Honore alterutrum præuenientes, vt plus vnusquisque consorti suo scientiæ & sanctitatis ascribens, summam discretionis veræ in alterius magis quàm in suo credat stare iudicio.

Cap. 12. Quam ob causam non debeant inferiores in collatione contemni.

Sæpe namque accidit siue illusione diaboli, siue intercessione erroris humani, quia nullus est in hac carne qui falli velut homo non possit, vt ille interdum qui acrioris ingenij scientiæque maioris est, aliquid falsum mente concipiat, & ille qui tardioris ingenij ac minoris est meriti, rectius aliquid veriusque persentiat. Et idcirco nullus sibi quamuis scientia præditus, inani tumore persuadeat, quod possit collatione alterius non egere. Nam etiamsi iudicium eius diabolica non fallat illusio, elationis tamen & superbiæ grauiores laqueos non euadet.

Cap. 13. 1. Ioan. 4.

Denique in tãtum virtus charitatis extollitur, vt eam beatus Ioannes Apostolus non solum rem Dei, sed etiam Deum esse pronunciet, dicens: *Deus charitas est.*

Cap. 14.

Hæc est enim vere charitas odinata, quæ odio habens neminem, quosdam meritorum iure plus diligit.

De impatientia, & ficta patientia.

CAP. XC.

Cap. 15. De his qui vel suam, vel fratrum cõmotionem dissimulatione corroborant.

NOuimus, quod vtinam nescíremus, nonnullos fratrum tantæ esse obstinationis atque duritiæ, vt cum vel suos aduersus fratrem, vel fratris aduersum se senserint animos excitatos, ad dissimulandam mentis suæ tristitiam, quæ ex indignatione alterutræ commotionis exorta est, secedentes ab eis quos humili satisfactione atque colloquio lenire debuerant, aliquos psalmorum incipiunt decantare versiculos. Qui dum conceptam corde amaritudinem delinire se putant, insultando augent, quod statim extinguere potuerunt si magis anxij atque humiles esse voluissent; vt opportuna compunctio, & ipsorum cordibus mederetur, & fratrum animos deliniret. Nam illo vtique modo pusillanimitatis imo superbiæ suæ vitium palpant; & nutriunt potius, quàm extirpant fomitem iurgiorum; Dominicæ præceptionis immemores, quæ ait: *Qui irascitur fratri, &c.* Neque.n.ait, si habet veram querelam aduersum te frater tuus, sed *si recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid*, etiamsi leue aliquid aut vile sit, quo fratris in te fuerit excitata commotio.

Matth. 5. Cap. 16.

Cap. 17.

Illud quoque deflendum quod nonulli fratrum, cum fuerint contumelia cuiuslibet sermonis accensi, si alterius cuiusquam, qui eos desiderat lenire precibus fatigentur, proclamant illico: Si paganus aliquis, si sæcularis hic fecisset, aut ista dixisset, recte debuit sustineri. Quis autem ferat fratrem tam grauis conscium culpæ, aut tam insolens de ore conuitium proferentem? Quasi verò patientia infidelibus tantum atque sacrilegis, & non omnibus sit generaliter exhibenda, quia non dicitur: Omnis qui irascitur alienigenæ, sed; *Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio.*

Matth. 5.

Cap. 18. De his qui patientiam mentientes ad iracundiam fratres silentio accendunt.

Illud verò quale est, quod interdum patientes nos credimus esse, quia respondere contemnimus lacessiti, sed ita commotos fratres amara taciturnitate, vel motu gestuque irrisorio subsannamus, vt eos magis ad iracundiam vultu tacito prouocemus, quam tumida potuissent incitare conuitia, in eo nos æstimantes minime quidem apud Deum reos, quia nihil ore protulimus, quod nos notare hominum iudicio aut condemnare potuisset. Non enim sola commotionis illatæ qualitas, sed etiam propositum irritantis innoxia est. Quid enim differt, vtrum quis gladio ipse peremerit fratrem, an aliqua ad mortem fraude compulerit? Quasi verò cæcum in præceps manu propria non impedisse sufficiat, cum similiter reus sit qui pronum & imminentem iam foueæ, cum potuerit reuocare contempserit. Sæpe autem vnica patientia etiam acrius ad iracundiam, quàm sermo succedit, & atrocissimas verborum transcendit iniurias maligna taciturnitas, leuiusque tolerantur inimicorum vulnera, quam irridentium subdola blandimenta. De quibus propriè dicitur per Prophetam: *Molliti sunt sermones eius, &c.* Denique cum magna ad comprehendendum Dominum cum gladijs & fustibus multitudo venisset, nemo in auctorem vitæ nostræ illo cruentior extitit parricida, quàm qui cunctos ficto salutationis honore præueniens, osculum subdolæ charitatis ingessit.

Psal. 54. Iudæ traditoris in dominum crudelitas.

Item de eodem.

CAP. XCI.

Cap. 19. De his qui ex indignatione ieiunant.

ALiud quoque profanum tristitiæ genus est, quod à nonnullis fratribus videmus admitti, qui cum tristificati fuerint vel irati, ab ipso etiam pertinaciter abstinent cibo, ita vt, quod differre absque pudore non possumus, illi qui dum placidi sunt, refectionem cibi vsque ad horam sextam, vel vt multum, nonam negant se posse differre, cum fuerint vel furore suppleti, ieiunia etiã biduana non sentiant, tantamque inediæ defectionem iracundiæ satietate sustentent. In quo planè sacrilegij crimen euidenter incurrunt, ieiunia scilicet quæ soli Deo pro humiliatione cordis & purgatione vitiorum sunt specialiter offerenda, pro diabolico tumore tolerantes. Illamque increpationem meretur audire: *Sacrificarunt Dæmonijs, & non Deo.*

Deut. 32.

Cap. 20.

Non ignoramus etiam aliud dementiæ genus, quod sub colore fucatæ patientiæ in nonnullis fratribus inuenitur, quibus parum est iurgia commouisse, nisi etiam instigatorijs verbis, vt feriantur, irritent. Cumque, vel leui fuerint impulsione contacti, aliam quoque partem corporis ingerunt verberandam, quasi per hæc perfectionem mandati illius impleturi, quo dicitur: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi, & alteram* scripturæ vim ac propositum penitus ignorantes. Euangelicam namque patientiam per iracundiæ vitium exercere se putant; ob quod radicitus excidendum, non solum vicissitudo talionis, & concertandi irritatio prohibetur, sed etiam furorem verberantis geminatæ iubemur iniuriæ tolerantia mitigare, vt si exterior dextera tua impetum ferientis exceperit, interior quoque homo per humilitatis assensum dexteram suam præbeat verberandam. *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum*; quod ab illis impleri non posse certissimum est, qui illo spiritu ac tumore verba lenitatis atque humilitatis emittunt, vt non solum non mitigent conceptum furoris incendium, sed magis illud tam in suo quam in fratris commoti sensu faciant conflagrare, qui tamen etiamsi possunt aliquo modo ipsi mites ac placidi permanere, nec sic quidem iustitiæ aliquos caperent fructus, cum damno proximi patientiæ sibi gloriam vendicantes, & per hæc ab illa apostolica charitate alieni, *quæ non quærit, quæ sua sunt*, nec acquirere quicquam cum alterius desiderat nuditate.

Matth. 5.

Cap. 21.

Rom. 12.

1. Cor. 13.

Quod melius sit tolerare, quàm tolerari, nec tamen semper tolerandum.

CAP. XCII.

Cap. 23. Ille fortis & sanus est qui alterius succumbit voluntati.

SCiendum sane generaliter illum partes agere fortiores, qui voluntati fratris suam subijcit voluntatem, quàm eum qui in defendendis, definitionibus suis ac tenendis pertinacior inuenitur. Ille enim sustentans ac tolerans proximum, sani ac validi; hic autem infirmi & quodammodo ægrotantis obtinet locum; quem ita palpari necesse est ac foueri, vt interdum, etiam à rebus necessarijs pro eius quiete, ac pace salubre sit aliquid relaxari. Apostolicum namque præceptum est: *Vos, qui fortiores estis imbecillitates infirmorum sustinete.* Nunquam enim infirmus sustentat infirmum.

Rom. 15.

Cap. 24.

Notandum est infirmorum naturam esse semper huiusmodi, vt prompti quidem ac faciles sint ad contumelias

lias ingerendas,& iurgia conferenda, ipsi vero nec minima quidem iniuriæ velint suspicione contingi. Ideoque secundum prædictam seniorum sententiam, charitas stabilis atque indirupta non poterit perdurare, nisi inter viros eiusdem virtutis atque propositi.

Cap. 25. GERMANVS. In quo ergo laudabilis profecti viri potest esse patientia, si tolerare non valet semper infirmum.

Cap. 26. *Infirmus nō sinit se sustentari.* IOSEPH. Nec ergo dixi, quod illius qui fortis est ac robustus, virtus tolerantiaque vincenda sit, sed quod infirmi pessima valetudo, illius qui sanus est sustentatione nutrita, ac in deterius quotidie prolabens, generatura sit causas, ob quas vel ipse vltra non debeat sustineri, vel certe patientiam proximi, notam ac deformationem impatientiæ suæ esse conijciens, abire quandoque malit, quam semper magnanimitate alterius sustineri.

Qualiter debeat dari locus iræ, & de ruptione fœderis amicitiæ.

CAP. XCIII.

Erga iniurias quomodo se monachus gerere debeat. HÆc ergo ab his qui sodalitatis affectum cupiunt inuiolabilem custodire, præ omnibus obseruanda censemus, vt primum quibuslibet iniurijs lacessitus, non solum labia, sed etiam profunda pectoris sui monachus tranquilla custodiat. Quæ tamen si senserit vel tenuiter fuisse turbata, omni semetipsum taciturnitate contineat, & illud obseruet: *Turbatus sum, & non sum locutus.* Et *Posui ori meo custodiam*. Nec præsentem considerans statum, ea proferat quæ ad horam turbulentus suggerit furor, sed vel recolat gratiam præteritæ charitatis, vel reformandam pacis reintegrationem mente prospiciat, eamque velut continuo reuersuram, etiam in ipso commotionis tempore contempletur.

Psal. 76. Psal. 33.

Cap. 27. *Totam enim iram suam profert stultus sapiens autem dispensat per partes*, idest, paulatim eam maturitate consilij ac moderationis extenuat & expellit. Tale est, & illud: *Non vosmetipsos vindicantes charissimi, sed date locum iræ*, hoc est: Non sint corda vestra sic impatientiæ ac pusillanimitatis angustijs coarctata vt violentas commotionis procellas cum irruerint, sustinere non possint, sed dilatamini in cordibus vestris, suscipientes aduersus iracundiæ fluctus in illis extentis finibus charitatis, *quæ omnia suffert, omnia sustinet*, & ita mens vestra amplitudine longanimitatis ac patientiæ dilatata, habeat in se consiliorum salutares recessus, in quibus receptus quodammodo atque diffusus teterrimus iracundiæ fumus protinus euanescat. Vel ita certe, intelligendum est: Damus locum iræ, quoties commotioni alterius, humili atque tranquilla mente succumbimus, & quodammodo dignos nos qualibet iniuria profitentes, in patientia sæuienti obsequimur. Cæterum hi qui ita sensum apostolicæ profectionis inclinant, vt locum iræ illos dare existiment, qui ab irascente discedunt, videntur mihi dissensionum fomitem non abscindere, sed nutrire. Nisi enim iracundia proximi humili statim satisfactione vincatur, prouocat eam fugiens potius quam declinat. Occultat autem ignominiam suam astutus, vt dum ad præsens sapienter obtegitur in perpetuum deleatur. Hæc enim est natura iræ, vt dilata languescat & parcat, prolata vero magis magisque conflagret. Dilatanda ergo atque amplificanda sunt pectora, ne angustijs pusillanimitatis arctata iracundiæ turbulentis æstibus oppleantur, & recipere secundum prophetam illud, *nimis latum mandatum* Dei angusto corde nequeamus, nec dicere cum propheta: *Viam mandatorum tuorum, &c.*

Rom. 12. *1. Cor. 13.* *Quomodo Iracundia comprimenda.* *Psal. 118.*

Cap. 28. Illud quoque multis est experimentis probatum, nullo modo eos qui amicitiarum fœdus coniurationis iniere principio, indiruptam potuisse concordiam, siue quod eam non pro desiderio perfectionis, nec pro apostolicæ charitatis imperio, sed pro amore terreno, & per necessitatem ac vinculum pacti retinere conati sunt siue quod ille callidissimus inimicus, vt eos præuaricatores sui faciat sacramenti, celerius ad irrumpenda amicitiarum vincula præcipitat. Certissima ergo est prudentissimorum virorum illa sententia: *Concordiam veram, & indiuiduam societatem, nisi inter emendatos mores eiusdemque virtutes ac propositi viros stare non posse.*

Vera amicitia non nisi inter probos inuenitur.

De incauta definitione vtrum obliget.

CAP. XCIIII.

EX *libro septimo cap.* 2. Collatione finita, Abbas Germanus grauiter ingemiscens. Quid agimus inquit? Ingenti namque discrimine nos videmus constrictos, quod & ratio ipsa conuersatioque sanctorum quid salubrius sit ad profectum vitæ spiritualis efficaciter docet, & eligere id quod expedit, data senioribus sponsio non admittit. Etenim potuimus exemplis talium & tantorum virorum ad perfectiorem vitam propositumque formari, nisi nos instanter ad cœnobium recurrere promissi pactio coarctaret.

Ad hæc B. Ioseph: Nihil oportet abrupte monachum definire ne aut id quod incaute promisit, implere cogatur, aut consideratione honestioris intuitus reuocatus, sponsionis suæ præuaricator existat. Veniabiliter enim imo etiam laudabiliter definitio incauta mutabitur, si ad salubriorem transeat partem, nec constantiæ præuaricatio, sed temeritatis emendatio esse credenda est, quoties sponsio vitiosa corrigitur. Cap. 8.

Quod in illis quoque duobus filijs, qui in Euangelio ad operationem vineæ destinantur euidentissime perdocemur, quorum vnus patris restitit imperio, & id quod reprehensibiliter statuerat definitione correpta laudabiliter emendauit. Primum enim est optima statuere, quod si aliter cesserit, sequens est in melius ea quæ sunt statuta mutare, ordinationibusque nostris iam iacentibus vt ita dixerim, manum dexteram porrigere. Cap. 9. Matth. 21.

GERMANVS. Quantum spectat ad desiderium nostrum, optaremus ædificari vestræ iugitate consortij. Si enim ad cœnobium nostrum fuerimus reuersi, non solum nos ab hoc tam sublimi proposito relapsuros, sed etiam pro mediocritate conuersationis illius multis certum est dispendijs quatiendos. Verum illud nos Euangelicum mandatem vehementer absterret: *Sit sermo vester*: EST, EST. NON, NON. Credimus enim tanti transgressionem præcepti nulla compensari posse iustitia, nec in extremis recte cedere, quod malo initio semel fuerit inchoatum. Cap. 10. Matth. 5.

Quod in huiusmodi recurrendum sit ad intentionem spondentis.

CAP. XCV.

IOSEPH. In omnibus vt diximus, causis non processus [illegible]eris, sed voluntas operantis est intuenda, nec statim quis quid egerit, sed quo voto egerit inquirendum. Cap. 11.

His itaque præstructis, respondeatis mihi primus velim, cuius rei causa vos illius sponsionis nexibus vinxeritis. Cap. 12.

GERMANVS. Prima, vt diximus, extitit causa, qua nostros mæstificare seniores, ac præceptis eorum obsistere verebamur. Secunda, qua si quid perfectum atque magnificum vel auditu vel visu percepissemus à vobis, cum reuersi ad cœnobium fuissemus, exercere nos posse incultissima persuasione credidimus. Cap. 13.

IOSEPH. Sicut præfati sumus, destinatio mentis vel condemnat, vel remunerat. Quamobrem desiderio perfectionis, vt video, hoc vos sponsionis vinculo colligastis, dum credidistis illo eam posse ordine cōprehēdi quo nunc superueniente pleniori iudicio ad sublimitatem eius conscendi non posse perspicitis. Non ergo

Cap. 14. *Disputatio finis, quod sine culpa actionis ordo mutatur, dummodo boni studij capiatur effectum.*

præiudicat

præiudicat refragatio sponsionis incautæ, si quolibet genere scopos tantum, idest, proposita pietatis destinatio teneatur. Omnia namque ob hoc agimus, vt Deo cor mundum exhibere possimus: Cuius consummatio si in his locis iudicatur facilior, nihil vobis oberit extortæ immutatio pactionis dummodo principalis illius perfectio puritatis pro qua sponsio vestra processerat, secundum Domini voluntatem maturius acquiratur. Nō enim ex immutatione vllum potest indicari mendacium sed inconsultæ definitionis prudens salutarisque correctio. Nam ab infantia in pueritiam, de pueritia in iuuentutem, de iuuentute in senectutis vlteriora transferimur, vt ex hac permutatione nullum mendacium ascribatur ætati. Sic rudimenta veteris instrumenti, dispensatione legislatoris Dei, ad perfectionem beatitudinis euangelicæ transferuntur, nec tamen ex hoc immutatio præteritæ sanctionis interuenisse credenda est, sed adimpletio & cumulus sublimiorum & cœlestium præceptorum, nec sacræ promulgationis illius æstimanda est abolitio, sed ascensus, nec varietates, sed profectus. Vnde & dominus noster: *Non veni soluere, sed adimplere.* Hæc de incautæ definitionis immutatione prædiximus, non vt reseremus aditum vetitis noxijsque mendacijs: Aliud namque est mentiri, aliud statuta mutare. *Math. 5.*

Quod nostræ diffinitioni, vel sponsioni non est pertinaciter adhærendum, si potest in melius commutari.

Cap. XCVI.

Cap. 25. PRoinde nec debere, nec posse nos vniuersa complere, quæ vel cum quiete animi, vel cum commotione decernimus, etiā alijs scripturarū testimonijs edocemur, quibus vel viros sanctos, vel ipsum omnipotentē Deum, ea quę definierant pro vtilitatibus hominum frequenter legimus immutasse. Cum intraturus se domū Loth, Sodomis Angeli denegassent, continuo eius precibus compelluntur statutum mutare sermonem. Quæ vtique non ob aliam credimus causam, Spiritum sanctū sacris voluminibus indidisse, nisi vt istis erudiamur exemplis, in definitionibus nostris non pertinaciter permanere, sed eas arbitrio nostro debere subijcere, & ita iudicium nostrum ab omni legis vinculo liberum conseruare, vt promptum sit ad sequendum quocunque vocauerit salubre consilium, nec differat ac recuset ad id quod vtilius discretio salutaris inuenerit absque vlla cūctatione transire. Et vt ad sublimiora adhuc ascendam exempla: Dominus cum necesse fuerit, incunctanter se suam sententiam mutaturum pro nostris meritis promittit dicens: *Repente loquar aduersus gentem, &c. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eā agam & ego pœnitentiam super malum quod cogitaui vt facerem ei.* *Gen. 19. Testimonia scripturarum de commutatis definitionibus.* *Ierem. 18.*

Cap. 27. Nec illius præcepti vtilitas est silenda, quod etiam si instigante ira vel qualibet alia passione, sacramento nos aliquo vinxerimus, comparanda est illa res quam statuimus huic ad quam transire compellimur, atque ad eam sine cunctatione est transeundum, quæ superueniente saniore tractatu iustitior fuerit iudicata. Rectius est enim nostram nos immutare sententiam, quam rei salubrioris ac piæ subire iacturam. Denique nunquam rationabiles ac probatos patres, duros aut irreuocabiles in huiuscemodi definitionibus fuisse reminiscimur, sed velut ceram calore solis, ita eos ratione mollitos, & intercedente salubriori consilio, melioribus partibus sine hæsitatione cessisse. Quoscunque autem vidimus definitionibus suis pertinaciter inhærere, irrationabiles semper probauimus, ac discretionis expertes. *Sancti viri pertinaces ac duri esse non possunt.*

Cap. 29. In quibus immobilis sit definitio retinenda; & in quibus rescindenda. Nos quidem non de principalibus mādatis, sine quibus non potest nostra salus omnino persistere, ita decreuimus, sed de his quæ sine periculo status nostri vel relaxare possumus, vel tenere; vtpote de irremisso rigore ieiunij, de vini siue olei perpetua abstinentia, de progressu cellulæ penitus cohibendo, de lectionis seu meditationis incessabili iugitate. Cæterum super obseruantia illorum principalium mandatorum constantissime definiendum est, ac pro his etiam mors si necesse fuerit non vitanda, pro quibus immobiliter est dicendum: *Iuraui & statui.* De illis vero corporalibus exercitijs quæ ad modicum dicuntur esse vtilia, ita est, vt diximus, statuendum: vt si qua superuenerit certior pietatis occasio, quæ illa suadeat relaxari, nulla pro his lege teneamur, sed prætermissis eis ad vlteriora libere transeamus.

Præfigens siquidem sibi legem vnusquisque sub libertatis gratia constitutus, perniciosa semetipsum obligat seruitute; vt ea quæ licite imo etiam laudabiliter cū gratiarum actione præsumere potuisset, si necessitas forte compulerit, velut trāsgressor percipere compellatur. *Vbi enim non est lex, nec præuaricatio.* *Cap 31.* *Rom. 4.*

Hac Beati Ioseph institutione atque doctrina velut diuino oraculo confirmati, in Ægypto residere maluimus; tamen expleto septem annorum numero sponsionem nostram impleuimus; primumque senioribus nostris honorem debitum soluimus: deinde aculeo nostræ sponsionis auulso ad Scythioticæ solitudinis secreta remeauimus.

Collatio Piammonis de doctrina seniorum humiliter suscipienda.

Cap. XCVII.

IDem in libro semptem collationum posteriorum, collatione prima siue lib. 1. cap. primo. Post conspectum & colloquium illorum trium senum, quorum collationes sancto fratre Eucherio compellente, vtcumque digessimus ad vicum cui nomen est Dyoltos peruenimus, & Abbatem Piammon omnium anachoretarum illic inhabitantium seniorem, eorundemque presbyterum velut quādam sublimissimam Pharum primus aduertit circūspectantium intuitus. Cuius virtutes atque mirabilia quæ per eum etiam sub conspectu nostro, diuina gratia testimonium meritis eius reddente perfecta sunt, prætermittenda credidimus. Non enim de mirabilibus Dei, sed de institutis studijsque sanctorum quædam, quæ reminisci possibile est, nos spop ondimus memoriæ traditurosa, vt necessariam tantum perfectæ vitæ instructionem, non inutilem absque vlla emendatione vitiorum, ac superuacuam admirationem legentibus præberemus. Cum itaque B. Piammon summa nos gratulatione susceptos, humanitate etiam congrua refecisset; de cænobio Syriæ ob desiderium perfectionis nos illo aduenisse cognoscens, ita exorsus est: *Dyolcon venientes, ab Abbate Piāmone recepti sunt.*

Quisquis hominum, ô fili cuiuslibet artis peritiam assequi concupiscit, nisi omni cura atque vigilantia eius se quam nosce desiderat disciplinæ studijs mancipauerit, frustra eorum similitudinem exoptat attingere, quorum curā atque industriam detractat æmulari. Nouimus enim nonnullos ita ad hæc loca de vestris regionibus aduenisse, vt cognoscendi tantūmodo gratia fratrum monasteria circumirent, non vt has regulas, ob quas huc commeauerant, atq; instituta susciperent. *Cap. 2.*

Quaobrem si vos Dei causa ad emulationē nostræ cognitionis attraxit, omnibus institutis quibus illic primordia vestra præuenta sunt penitus abdicatis, quæcunque seniores nostros agere vel tradere videritis, summa humilitate sectamini. Neque vos moueat, aut ab inuentione diuertat ac retrahat, etiamsi vobis ad presens alicuius rei, vel facti ratio, vel causa non liqueat. Nunquam ratione veritatis intrabit quisquis à discussione cæperit erudiri, quia videns eum inimicus suo potius quam patrum iudicio confidentem, facile in id vsque propellet vt etiam illa quæ maxime vtilia, ac saluberrima sunt, superflua ei videantur, ac noxia. *Cap. 3.*

Quamobrem ordo ac principium professionis nostræ quemadmodum, vel vnde descenderit primum debetis agnoscere. Tunc enim poterit quis desideratæ artis efficacius assequi disciplinam, & ad exercendam eam ardentius incitari, cum auctorum atque fundatorum eius agnouerit dignitatem. *Cap. 4.*

De tribus generibus bonorum monachorum.

CAP. XCVIII.

TRia sunt in Ægypto genera monachorum: Primum est cœnobitarum; Secundum, anachoretarum. Tertium reprehensibile Sarabaitarum est. Cænobitarum disciplina à tempore prædicationis apostolicæ sumpsit exordium, nam *multitudinis credentium erat cor vnum &c.* Talisque erat tunc omnis ecclesia, quales nunc per paucos in cœnobijs inuenire difficile est. Sed cum post Apostolorum excessum tepescere cœpisset credentium multitudo, ea vel maximè quæ ad fidem Christi de alienigenis cōfluebat, à quibus Apostoli pro ipsis fidei rudimentis & inueterata gentilitatis consuetudine nihil amplius expetebāt, *nisi vt ab immolatitijs idolorū & fornicatione, & suffocatis, & sanguine temperarent.*

Actor. 4. Cap. 5.

Atque ista libertas, quæ gentibus propter infirmitatē primæ credulitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ perfectionem, quæ Hierosolymis consistebat paulatim contaminare cœpisset, non solum hi qui ad fidem Christi confluxerant, verumetiam illi, qui erāt ecclesiæ principes ab illa districtione laxati sunt. Nonnulli enim existimantes id quod videbant gentibus pro infirmitate concessum, sibi etiam licitum, nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum facultatibus suis fidem Christi sequerentur. Hi autem quibus adhuc apostolicus inerat feruor, discedentes à ciuitatibus suis, ab illorumque consortio, qui sibi, vel ecclesię Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis, ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerant instituta priuatim, ac peculiariter exercere cœperunt, atque ita monachi siue Monzontes singularis ac solitariæ vitæ districtione nominati sunt. Vnde consequens fuit, vt ex communione consortij, cellæ ac diuersoria eorum cœnobia vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum Monachorum genus, quod non modo tēpore, sed etiam gratia primum est, quodque per annos plurimos solum inuiolabile vsque ad Abbatis Pauli, vel Antonij durauit ętatem.

Actor. 15. Quibus auctoribus Cænobitarum sit instituta professio.

Qui nō vt quidam pusillanimitatis causa, nec impatiētiæ morbo, sed desiderio sublimioris profectus cōteplationisque diuinæ, solitudinis secreta sectati sunt. Ita ergo processit ex illa, quā diximus, disciplina aliud perfectionis genus cuius sectatores anachoretæ, idest, secessores merito nuncupātur; eo quod nequaquā contenti hac victoria, qua inter homines occultas insidias diaboli calcauerunt, aperto conflictu dæmonibus congredi cupientes, vastos eremi penetrare secessus non timeant, ad imitationem beati Ioannis Baptistæ, qui in eremo tota ætate permansit; Eliæ quoque, & Elisei, atque illorum de quibus Apostolus ait: *Circumierunt in melotis, &c.* De quibus etiam figuraliter Dominus ad Iob: *Quis dimisit onagrum liberum &c.*

Cap. 6. De anachoretarum ordine ac principio.

Heb. 11. Iob. 39.

De alijs duobus generibus malorum.

CAP. XCIX.

Cap. 7. Actor. 5.

IMmersit post hæc illud teterrimum & infidele monachorum genus, vel potius noxia illa plantatio rediuiua concreuit, quæ per Ananiam, & Saphiram in exordio ecclesiæ pullulans Petri Apostoli seueritate succisa est. Hi Sarrabaitæ nuncupati euangelicam perfectionem simulare potius quàm in veritatate arripere maluerunt, æmulatione scilicet eorum vel laudibus prouocati quæ vniuersis diuitijs mundi perfectam Christi præferunt nuditatem. Hi igitur dum imbecillo animo rem summæ virtutis affectant, cœnobiorum nullatenus expetunt disciplinam, nec seniorum subdu ntur arbitrio, aut eorum traditionibus instituti suas discunt vincere voluntates, nec vllam sanæ districtionis regulam cupientes, suscipiunt. Nec solum in crastinum, sed in multorum etiam annorum spacia infidelem sollicitudinem prorogantes, aut mendacem Deum, aut inopem credunt, qui promissam quotidiani victus sufficientiam præbere eis aut non possit aut nolit.

Sarabaitarum origo & principium & cōuersatio.

Est etiam quartum genus, quod nuper cernimus emersisse in his qui anachoretarum sibi specie atque imagine blandiuntur, quique in primordijs suis feruore quodam breui cœnobij perfectionem videntur expetere, sed continuo tepefacti, dum pristinos mores ac vitia resecare contemnunt, subdique seniorum imperio dedignantur, separatas expetunt cellas, ac solitarij sedere desiderant, vt ita à nemine lacessiti, patientes, mansueti, vel humiles possint ab hominibus æstimari. Quæ institutio imo tepor eos quos semel infecerit ad perfectionem nunquam permittit accedere. Hoc enim modo non solum non abscindentur, verumetiam in deterius eorum vitia conualescunt, dum à nemine prouocati quodam læthale & intestinum virus quanto amplius cælatum fuerit, tanto profundius serpens insanabilem morbum generat ægrotanti. Pro reuerentia enim singularis cellæ, nullus iam vitia solitarij audet arguere, quæ ille ignorari maluit quam curari.

Cap. 8. De quarto genere monachorum.

Virtutis expugnatione non occultatione vitia comparari.

De humilitate, & patientia conseruanda.

CAP. C.

QVamobrem quoniam video vos de laudabili cænobiorum palestra ad excelsa vestigia anachoreticæ tendere disciplinæ humilitatis patientiæque virtutem, quam vos illic didicisse non dubito, vero sectamini cordis affectu, non eam sicut quidam falsa humiliatione verborum, nec affectata atque superflua in quibusdam officijs corporis inclinatione fingentes. Quæ tunc demum euidentissimis patientiæ suæ fulgebit indicijs, cum quis non ipse de se crimina ab alijs nō credenda iactauerit, sed ab alio sibimet arrogahter ingesta contempserit, & irrogatas iniurias mansueta cordis æquanimitate tolerauerit.

Cap. 11.

Vera humilitas non in corporis inclinatione & externis officijs consistit.

Patientia vera atque tranquillitas absque profunda cordis humilitate nec acquiritur nec tenetur. Quæ si de hoc fonte descenderit, nec beneficio cellæ, nec perfugio solitudinis indigebit; nec enim patrocinium cuiusquam rei extrinsecus quęrit, quæ humilitatis, idest, generatricis atque custodis suæ intrinsecus virtute fulcitur. Cæterum si mouemur ab aliquo lacessiti, certum est non esse in nobis fundamenta humilitatis firmiter stabilita, & ideo ab incursu vel exiguæ tempestatis, ædificium nostrum ruinosa commotione concutitur.

Cap. 13.

Firma definitione teneamus, à tentationum procellis tutos nos esse non posse, si omne præsidium patientiæ nostræ omnemque fiduciam, non in interioris hominis nostri viribus, sed in cellulę claustris; aut in solitudinis secessu, sanctorumque consortio, vel cuiusquam extra nos sitę rei præsidio collocemus. Non ergo quietem extrinsecus inquiramus, nec opitulari impatientiæ nostræ vitijs alienam putemus posse patientiam. *Sicut enim regnum Dei intra nos est, ita inimici hominis domestici eius.* Nemo enim mihi magis quam sensus meus, qui mihi est vere intimus domesticus aduersatur. Et idcirco si fuerimus soliciti ab intestinis hostibus liberari, & ab externis lædi minime possumus. Si autem lędor non est vitium indignationis alienæ, sed impatientiæ meæ. Sicut enim grauis, ac solidus cibus sano vtilis, ita perniciosius ægrotanti est. Non autem lædere sumentem potest nisi ei ad nocendum vires adiecerit percipientis infirmitas. Nec peruersos atque execrabiles quosque sanctorum virorum numero insertos latitare miremur; quia dum in huius sœculi area conculcamur, atque conterimur, necesse est etiam paleas igni perpetuo deputandas inter electissima frumenta misceri. Denique

Cap. 16. De perfectione patientiæ.

Matth. 10. Nihil aeque nobis aduersum est quam internus & domesticus noster sensus.

nique si vel Sathan inter archangelos, vel Iudam inter Apostolos, vel Nicolaum prauissime hæreseos inuentorem inter diaconos reminiscamur electos, hoc quod inserui mirum non erit.

De inuidia detestanda.

CAP. CI.

Cap. 17. SCiendum sane est inuidiæ morbum, difficilius ad medelam quam cœtera vitia peruenire. Ipsa namque est lues de qua figuraliter dicitur. *Mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio.* (Hierem. 8.) Sicut enim ille qui primus eiusdem mali peste corruptus est, nec medelam pœnitentiæ, nec fomentum vllius curationis admisit ita & hi qui eisdem se percutiendos morsibus tradiderunt, omnem opem sancti incantatores excludunt. (*Inuidia morbus incurabilis.*) Quia cum vtique non culpis eorum quibus inuident, sed prosperitate crucientur, erubescentes ipsam prodere veritatem, extrinsecus sibi quasdam superfluas & ineptas causas offensionis inquirunt. Quarum, quia omnimodis falsæ sunt, vana est curatio, cum illud mortiferum virus, nolunt prodere quod latet in medullis. De quibus alibi: *Si momorderit serpens non in sibilo, non est abundantia incantatori.* (Eccl. 10.) Adeo incurabilis est ista pernicies, vt blandimentis exasperetur, infletur obsequijs, muneribus irritetur. Quanto enim amplius, aut alius humilitatis subiectione, aut patientiæ virtute, aut munificentiæ laude profecerit, tanto ille maioribus inuidiæ stimulis agitatur, quia non nisi ruinam aut mortem eius cui inuidet concupiscit. Cunctis ergo vitijs perniciosiorem atque ad purgandum difficiliorem esse constat inuidiam, quæ ipsis remedijs, quibus reliqua extinguuntur accenditur. Nam verbi gratia, qui damnum sibi illatum dolet, compensatione curatur: qui de illata iniuria indignatur, humili satisfactione placatur. Quid de illo facias, qui hoc ipso magis quod te humiliorem ac benigniorem sentit offenditur? Quis autem est, qui se, vt satisfaciat inuidenti à bonis corruere, aut à prosperis alienari, aut calamitate aliqua optet inuolui; Non autem aduersus hominem, sed plane aduersus Deum blasphemus extollitur, qui nihil in fratre aliud nisi bonum meritum carpens, non hominis culpam, sed Dei tantum iudicia reprehendit. Hæc est ergo illa sursum *germinans amaritudinis radix*, quæ se erigens ad superna, in contumeliam ipsius qui bona homini confert, tendit auctoris. (Heb. 12.) Nec quemquam moueat quod Deus missurum se serpentes regulos, qui eos, quorum criminibus offenditur, mordeant, comminatur. Nam licet certum sit Deum inuidiæ auctorem esse non posse, æquum tamen & diuino dignum est iudicio, vt dum bona data humilibus conferuntur, & superbis negantur, eos, qui secundum Apostolum *tradi in reprobum sensum merentur*, quasi ab ipso missa percutiat & consummat inuidia, secundum illud: *Ipsi me ad æmulationem irritauerunt, &c.* (Deut. 32.)

De Ioanne Seniore cur eremitica vita relicta ad cænobialem transierit.

CAP. CII.

Cap. 2. EX *libro secundo cap.* 1. Post dies paucos maioris doctrinæ desiderio pertrahente, rursus ad beati Pauli cœnobium summa spiritus alacritate perreximus, vbi scilicet plusquam ducentorum fratrum numerus moraretur, reperimus antiquissimum senem nomine Ioannem, cuius verba pariter & humilitatem qua sanctis omnibus præeminebat, nequaquam silenda censemus. (*Humilitas vrtu tum omnium patrum.*) Scientes eum hac maxima perfectione viguisse, nec ad illam sublimitatem nos posse conscendere, qui non dicam, vsque ad senectutem, sed vix biennio subiectionis iugum sustinere contenti, ad præsumptionem noxiæ libertatis protinus euolamus, vt non patientiæ fructum ediscere, sed tempus adipiscendæ licentiæ expectare videamur. Ætatem primum, & gratiam viri, qua erat præditus admirati, demisso in terram vultu precari cœpimus, vt nobis pandere dignaretur, quam ob causam relicta eremi libertate, & illa professione sublimi, qua eum præ cœteris eiusdem vitæ vitiis fama celebrauerat, cœnobij iugum subire maluisset. Ille velut imparem se anachoreticæ disciplinæ, & sublimitate tantæ perfectionis indignum, ad iuniorum scholas se reuertisse dicebat. Cuius responsionis humilitatem cum refragando nostræ deprecationis excluderet conatus, ad extremum ita exorsus est:

Cap. 3. Anachoreticam disciplinam, quam me deseruisse miramini, non solum non respuo nec refuto, sed tota potius veneratione complector, atque suscipio. In qua post 30. annos quos in cœnobij congregatione transegeram, annos 20. explesse me gaudeo. Sed quia degustata eius puritas sollicitudine interdum carnalium rerum interpolata sordebat, recurrere ad cœnobium commodius visum est, & promptior arrepti planioris propositi consummatio consequeretur, & minus de præsumpta sublimioris professionis difficultate periculum, Melius est enim deuotum in minoribus, quàm indeuotum in maioribus professionibus inueniri. Et idcirco si quid elatius imo liberius fortasse protulero, quæso vt non iactantiæ vitio, sed ædificationis nostræ studio censeatis deprompium. (*Responsio abbatis Ioannis cur eremum reliquisset.*)

De commemoratione vtriusque vitæ.

CAP. CIII.

Cap. 4. MEmini me in huiusmodi raptum frequenter excessum, vt obliuiscerer me sarcina corporeæ fragilitatis indutum, mentem meam ita exteriores omnes sensus subito respuisse, & à cunctis materialibus rebus omnimodis exulasse, vt neque oculi neque aures meæ proprio fungerentur officio, & ita diuinis meditationibus, ac spiritualibus theorijs animus replebatur, vt sæpe ad vesperam cibum me percepisse nescirem, ac sequenti die de hesterna absolutione ieiunij penitus dubitarem. (*De virtute prædicti senis quam in anachoretica exercuit disciplina.*)

Cap. 5. Quamdiu igitur raritas eorum qui in eremo tunc temporis morabantur, libertatem nobis largiendo, diffusiore solitudinis vastitate blandita est, quamdiu maioribus remoti secretis frequentissime ad cœlestes illos rapiebamur excessus, solitudinis plane tranquilla secreta, & illam conuersationem angelicam toto animi ardore sectatus sum. (*De commodis erem.*) Sed cum maior numerus fratrum, habitationem illius solitudinis cœpisset repetere, & coangustata vastioris eremi libertate, non modo ignem illum diuinæ contemplationis frigere fecisset, sed etiam multimodis mentem carnalium rerum vinculis impediret, elegi huius disciplinæ vtcunque implere propositum, quàm in illa tam sublimi professione carnalium necessitatum prouisione torpere; vt abiecta crastinæ diei sollicitudine, etiam id quod mihi de illa theorica sublimitate subtrahitur, hac subiectione compensetur. Miserum namque est cuiuslibet artis ac studij disciplinam quempiam profiteri, & ad perfectionem eius minime peruenire.

Cap. 6. In hac ergo conuersatione venditionis vel coemptionis nulla est distensio, non sollicitudo corporalium rerum, nulla arrogantia laudis humanæ, quæ immundior his omnibus in conspectu Dei etiam magnos eremi labores frequenter euacuat; vt illa prætermittam quibus attonita anima ac spiritualibus theorijs semper intenta specialius ingrauatur, concursus scilicet fratrum, susceptionis quoque ac deductionis officia, mutuas visitationes, diuersarumque fabulationum atque occupationum interminabilem curam; quarum etiam illo tempore quo hæc videntur impedimenta cessare, tamen animum consuetudinariæ inquietudinis assiduitate suspensum expectatio ipsa distendit; atque ita fit, vt anacho-

resecos illa libertas huiuscemodi nexibus impedita ad illam cordis ineffabilem alacritatem prepedito non perueniat ascensu, ac fructum erimiticæ professionis amittet. Qui si mihi nunc in congregatione atque in turbis sito fuerit denegatus, saltem ero solius euangelici præcepti compensatione contentus, quod certum est omnibus eremi fructibus non posse postponi, vt scilicet de crastino nihil cogitem, quod vsque in finem subiectus Abbati, illum aliquatenus videar æmulari, de quo dicitur: *Humiliauit semetipsum, &c. Et non veni facere voluntatem, &c.*

Philip. 2. Ioan. 6.

De vtriusque professione, & imperfectione.

Cap. CIIII.

Cap. 8.

IN vtraque professione magnum quidem est consummatum quempiam reperiri, quanto magis ad plenum vtramque perficere, arduum. Finis quidem cœnobitæ est, omnes suas mortificare & crucifigere voluntates, & secundum euangelicæ perfectionis salutare mandatum, *nihil de crastino cogitare*; quam perfectionem prorsus à nemine, nisi à cœnobita impleri posse certissimum est. Eremitæ verò perfectio est exutam mentem à cunctis habere terrenis, eamque quantum humana imbecillitas sinit, vnire cum Christo.

Aurea sententia canobitis notanda. *Eremitæ finis.*

Rara est ergo, & paucissimis dono Dei concessa perfectio. Is enim vere & non ex parte perfectus est, qui & in eremo squalorem solitudinis, & in cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat; licet vtrumque perfectè Abbatem Moysen, atque Paphuntium duosque Macharios nouerim possedisse: qui cum vltra omnes eremi accolas secedentes insatiabiliter secreto solitudinis pascerentur, tamen ita frequentiam ac fragilitates ad se concurrentium sustinebant, vt cum ad eos visitationis vel profectus gratia, innumera fratrum multitudo conflueret, tam iugem penè susceptionis inquietudinem immobili patientia tolerantes, nihil aliud vel didicisse vel exercuisse omni vitæ suæ tempore crederentur, quàm vt communibus tantum aduenientiũ officijs deseruirent.

Cap 9. De consummata ac vera perfectione.

Solent autem nonnulli ita diuturno silentio solitudinis efferari, vt prorsus hominum consortia perhorrescant, & cum paulùlum à secreti sui consuetudine interueniente fratrum visitatione, discesserint, notabili mentis angore & euidentibus pusillanimitatis indicijs æstuare. Quod vel maxime his euenire consueuit, qui non perfectè in cænobijs instituti, nec excoctis prioribus vitijs ad solitariam se vitam immaturam desiderio transtulerunt. Qui in vtraque parte imperfecti semper ac fragiles, quocunque aura commotionis impulerit inclinantur. Nam quemadmodum consortio, vel interpellatione fratrum impatienter exæstuant, ita in solitudine consistentes, eius ipsius quod expetunt, silentij non ferunt vastitatẽ, quippe qui nec ipsam quidẽ rationem norunt, cuius causa desiderari vel expeti debeat solitudo, sed hanc esse virtutis ac professionis eius existimant summam, vt fratrum consortia declinantes, humanos tantummodo refugiant ac detestentur aspectus.

Cap. 10. De his qui imperfecti eremum petunt.

Quod in solitudine non extinguantur vitiorum affectus sed reprimuntur effectus.

Cap. CV.

GERMANVS. Quo ergo nobis remedio poterit subueniri, qui cœnobialibus disciplinis tenuiter instituti, ante expulsionem omnium vitiorum, habitationem solitudinis cœpimus affectare? Qualiter nunc perfectionem longanimitatis ac patientiæ consequemur, vel quemadmodum has sibi inesse vel deesse virtutes exploratrix internorum motuum conscientia deprehendet, ne forte quia ab hominum consortio segregati, nullis eorum irritationibus prouocamur, falsa æstimatione decepti, tranquillitatem nostræ mentis immobilem nos possidere credamus.

Cap 11. Interrogatio de remedio eorum qui cito de canobijs discedunt.

IOANNES. Remedia curationũ ab illo verissimo animarum medico deesse non possunt, his qui valetudines suas non desperando vel negligendo contempserint, sed pro languoribus ignorantia vel errore vel necessitate contractis, humili tandem ac cauta ad cœlestem medicum mente confugerint. Ideoque nosse debemus quod si ad solitudinem, vel ad abdita loca nondum curatis vitijs secedamus, effectus eorum tantummodo reprimitur non extinguitur affectus: latitat enim intra nos imo etiam serpit interna radix, omnium quæ extirpata non fuerint, peccatorum, quam adhuc in nobis viuere his deprehendimus indicijs. Verbi gratia: Cum in solitudine constituti, aduentum fratrum vel breuissimam eorum moram cum quadam æstuantis animi anxietate suscipimus, inesse adhuc in nobis viuacissimum impatientiæ fomitem nouerimus. Item si fratre, vel codicẽ ad legendum vel quamlibet aliam ad vtendum speciem postulante, aut nos illius petitio contristauerit, aut illum negatio nostra repulerit; dubium non est nos adhuc auaritiæ, seu philargyriæ laqueis compediri. Quod si recordationem fœminæ nobis vel cogitatio subita vel sacræ series lectionis attulerit, & in ea quadam nos senserimus titillatione pulsatos, sciamus necdum extinctum in membris nostris fornicationis ardorem. Si verò de comparatione districtionis nostræ & remissionis alienæ vel tenuissima mentem nostram tentauerit elatio, certum est nos dira superbię peste corruptos. Cum ergo hæc vitiorum in corde nostro deprehenderimus indicia, manifeste agnoscamus nobis non affectum, sed effectum deesse peccati. Quæ vtique passiones, si nos quandoque conuersationi miscuerimus humanæ, protinus de cauernis nostrorum sensuum procedentes, probant se, non tunc primum cum eruperint nasci, sed tunc demum, quia diu latuerint, publicari.

Cap. 12. Responsio quomodo possit Solitarius vitia sua agnoscere.

De examinatione patientiæ propriæ.

Cap. CVI.

CVm se igitur impatientiæ siue iræ perturbationibus incursari, illis quæ supra ostendimus indicijs vnusquisque deprehenderit, contrarijs semetipsum semper obiectionibus exerceat, & propositis sibi multimodis iniuriarum dispendiorumque generibus, velut ab alio sibimet irrogatis, assuefaciat mentem suam omnibus quæ inferre improbitas potest, perfecta humilitate succumbere, atque aspera sibi quæque, & intolerabilia frequenter opponens, quanta eis occurrere debeat lenitate, omnium iugiter cordis contritione meditetur. Et ita respiciens ad illas sanctorum omnium siue domini ipsius passiones, vniuersa non solum conuitiorum, sed etiam pœnarum genera, inferiora meritis suis esse pronuncians ad omnem se dolorum tolerantiam præparabit. Cumque aliquando ad cœtus fratrum aliqua fuerit inuitatione reuocatus, quod vel non potest, vel raro etiam districtissimis eremi accolis prouenire, si mentem suam etiam pro leuibus quibusque rebus deprehenderit tacite fuisse commotam, vt quidam occultorum motuum seuerissimus censor, mox sibi illa durissima iniuriarum genera quibus ad perfectam tolerantiam semetipsum quotidianis meditationibus exercebat, exprobret; atque ita se obiurgans, & increpans alloquatur: Tune es ille bone vir, qui te dum in illa solitudinis tuæ exerceres palæstra, omnia superaturum mala constantissime præsumebas, quæ dudum cum tibi non solum summas conuitiorum acerbitates, verumetiam intoleranda supplicia ipse proponeres, satis validum atque ad omnes procellas immobilem te credebas? Quomodo inuicta illa patientia tua leuissima, verbi profusione concussa est? Quomodo domum tuam super illam solidissimam petram

Cap. 14. *Impatientiæ morbus quomodo curetur.*

tanta

tanta;vt tibi videbatur, mole constructam, leuis aura commouit? Vbi est illud, quod inani fiducia bellum in pace desiderans proclamabas? *Paratus sum, & non sum turbatus*;& cum propheta sæpe dixisti; *Proba me domine & tenta me;& Proba me Deus,& scito cor meum*? Quomodo ingentem certaminis apparatum exigua hostis vmbra conterruit? Tali ergo semetipsum compunctionis animaduersione condemnans,inultam animi sui commoiunculam esse non sinat, sed iugibus continentiæ pœnis, culpam suæ mobilitatis excrucians, hoc exercitationis igne consumat;nihil dispendiosius iracundia, nec preciosius tranquillitate animi, ac perpetua cordis sui iudicans puritate,ob quam non solum carnalium, verumetiam illarum quę spirituales videntur,rerum spernenda sunt commoda.

Psal.118. Psal.25. Psal.38.

De examinatione propria castitatis.

Cap. CVII.

Cap. 18. *Memoria libidinis prorsus eximenda.*

Contra spiritum vero fornicationis diuersa ratio & dispar est causa. Nam quemadmodum corpori vsus libidinis carnisque vicinitas, ita etiam menti memoria eius est penitus subtrahenda. Satis enim perniciosum est adhuc infirmis ægrisque pectoribus, vel tenuissimam recordationem huius passionis admittere, ita vt nonnunquam etiam sub recordatione sanctarum fœminarum, velus sub sacræ lectionis historia noxiæ titillationis stimulus excitetur. Cuius causa seniores nostri huiuscemodi lectionis sub præsentia iuniorum solent consultissime præterire. Sane perfectissimis quibusque & summo affectu iam castimoniæ consummatis,erit similis his,quæ supra dicta sunt etiam super hac passione probatio sui scilicet,vt qui se radices morbi huius penitus iam extirpasse cognouerit,explorandæ si volet causa castitatis,interdum etiam aliquam exploratricem sui imaginationem possit admittere. Cæterum ab his, qui adhuc minus firmi atque perfecti sunt,hanc examinationem nullatenus conuenit vsurpari, vt coniunctionem fœmineam,& palpationem, quodammodo teneram ac mollem corde pertractet: erit enim eis magis noxia quam salubris. Quod enim experimentum huiuscemodi hominibus potest in hac ratione suppetere, vbi & in experimento ipsum est quod vitatur,& in ipsa exploratione discrimen. Cum ergo perfectissima quis virtute fundatus,ad illecebram blandientium cogitationum nullum mentis assensum, nullam commotionem carnis in se deprehenderit excitari, certissima puritatis suæ capiet documenta, ita vt ad hanc se firmitatem puritatis exercens, etiamsi corporalem fæminæ attactum causa cuiuscunque vt solet necessitatis attulerit, passionis sensum penitus ignoret.

Historia Sanctarum fœminarum apud iuniores prætermissa.

Collatio Pinufij de perfectione pænitentiæ.

Cap. CVIII.

Cap. 3.

Idem ex libro tertio cap.1. Præclari atque singularis viri Abbatis Pinufij de fine pœnitentiæ præcepta dicam.

Pœnitentiæ plena & perfecta definitio est,vt peccata quibus nostra conscientia remordetur, nequaquam vlterius admittamus.Indicium vero satisfactionis & indulgentiæ est,affectus quoque eorum de nostris cordibus expulisse. Nouiter enim vnusquisque necdum se peccatis pristinis absolutum, quamdiu sibi satisfactioni,& gemitibus incubanti, vel eorum quæ egit, vel similium criminum ante oculos imago præluserit, corúque non dicam oblectatio,sed vel recordatio infestauerit mentis arcana.

Pænitentiæ veræ fructus præcipuus.

Cap. 8.

Cum ergo præteritorum memoria vitiorum pulsauerit sensum, ita ab ea resiliendum est, sicut refugit vir honestus & grauis si impudicæ ac leuis fœminæ in publico aut colloquijs,aut amplexibus appetatur. Solet enim frequenter accidere, vt dum vel suos, vel aliorum lapsus, imperitorum quispiam miserantis retractat affectu, ipse etiam subtilissimi teli voluptario perstringatur assensu,& initium sub specie pietatis exortum, obsceno ac noxio fine concludat. Quapropter studendum nobis est,vt virtutum potius appetitu & desiderio regni cœlorum, quàm noxijs vitiorum recordationibus nosmetipsos ad compunctionem laudabilẽ prouocemus; quia necesse est tamdiu quempiam pestilentissimis cloacæ fœtoribus præfocari, quamdiu supra eam stare, vel cœnum eius voluerit commouere.

Vtilis est aliquando obliuio flagitiorum & vitandã eorum recordatio.

De conuersione Sancti Theonæ.

Cap. CIX.

Ex libro quarto cap.1. Abbas Theonas cum adhuc esset adolescens admodum,parentum imperio studioque connexus est vinculo coniugali. Cum ergo hic vnius lustri tempus coniugio peregisset, venit ad Abbatem Ioannem Diaconum, deferens religiosa munera inter cæteros, qui certatim decimas vel primitias frugum suarum offerebant. Qui cum deuotioni eorum vicissitudinem cuperet repensare, cœpit eis *spiritualia seminare*,quorum *metebat* dona *carnalia dicens:*

Delector quidem ô filij, pia vestrorum munerum largitate,quia fideliter sacrificium domino bonæ suauitatis offertis,harum scilicet oblatione,plenitudinẽ quoque fructuum,ex qua hæc Domino delibastis, vbertim benedicendam credentes, vosque vbertate bonorum omnium etiam in hoc sæculo cumulandos: sicut scriptum est: *Honora Dominum de iustis tuis laboribus, & liba ei de fructibus iustitiæ tuæ, vt impleantur horrea tua abundantia tritici, vino autem torcularia tua redundent.* quam deuotionem fideliter exequentes, scitote legis antiquæ consummasse iustitiam,sub qua tunc positi & transgredientes eam,reatum ineuitabiliter incurrebant, & implentes ad perfectionis apicem peruenire non poterant.

1.Cor.9. Cap. 2. *Decimarum & primitiarum oblatio maximi meritis sacrificium est.* Prouerb. 3.

Iusti enim quibus lex non est posita, sic probantur non esse sub lege, vt iustitias legis non solum implere, verumetiam superare contendant, sitque deuotio eorum legali maior imperio, quæ obseruantiam cumulans præceptorum voluntarie addat ad debita.

Cap. 3.

Ita namque,& Abraham futuræ legis legimus præcepta supergressum,cum superatis quatuor Regibus,de spolijs Sodomorum, quæ sibi velut victori non immerito debebantur,& quidem Rege ipso, cuius spolia retulerat,suppliciter offerente,nihil penitus acquieuit attingere. Dauid etiam qui præcipiente Moyse, vt inimicis talio redderetur,non solum hoc non fecit, verumetiam cordis affectu complexus est persequentes,& pro his domino pie supplicans,etiam lugubriter fleuit. Ita Eliam, & Hieremiam probamus non fuisse sub lege, qui cum licito vti coniugio absque reprehensione potuerint,virgines tamen perseuerare maluerunt.

Cap. 4. Gen.14.

Quapropter scire debemus nos à quibus iam nõ exigitur legale mandatum; sed quibus euangelicus quotidie intonat sermo: *Si vis perfectus esse, &c.* cum decimas de substantijs nostris offerimus Deo,adhuc quodãmodo sub legis sarcina detineri,& necdum ad euangelicũ illud fastigium peruenisse nos constat,quod obtemperantes sibi non tantum præsentis vitæ beneficijs, sed etiam futuris præmijs numerat. Neç immerito. Nõ enim tam laudabile est,si ab illicitis,quàm si etiam à licitis temperemus,& his propter eius reuerentiam non vtamur,qui ea nobis propter infirmitatem nostram vtẽda permisit. Itaque si etiam hi, qui decimas fructuum suorum fideliter offerentes præceptis dominicis antiquioribus famulantur, necdum possunt euangelicum culmen ascendere; illi qui necdum hæc quidem faciunt,quantũ ab eo absunt manifestissime peruidetis.

Cap. 5. Math.19.

Quibus auditis beatus Theonas inextinguibili desiderio euangelicæ perfectionis accensus est & humiliatus atque compunctus coniugẽ ad desideriũ simile pro-

Cap. 8.

uocare cœpit,& vt Deo pariter in sanctimonia,& castitate seruirent, diurnis nocturnisque fletibus admonere.

Cap. 9. *Quemadmodum non acquiescente vxore Theonas ad monasterium peruolauit.* Astruebat non licere cuiquam eius se boni extorrem facere quod didicisset, maiorisque esse noxæ despicere cognitam bonitatem,quàm incognitam nō amare. Adijciebat quoque: Agnosco & veneror adiutricem meam Domini mihi sententia deputatam,nec à me separo, dummodo sis & ipsa quod conditor esse te voluit, si vero non in adiutorium esse volueris sed in deceptionem, Christi ore prolatam sententiam viriliter apprehendam;vt me à spirituali bono nulla carnis auellere possit affectio. Cumque ergo his & huiusmodi verbis,mulieris non flecteretur intentio. Si ego te, inquit Theonas,à seculo abstrahere non possum, nec tu me separabis à Christo.Confestim omni mundana facultate nudatus ad monasterium præuolauit,vbi splendore sanctitatis,& humilitatis emicuit.

Cap 10. *Exponit Cassianus quorsum exemplum istum in medium produxerit.* Nemo autem existimet nos hæc ad prouocanda coniugiorum diuortia texuisse, sed vt lectori initium conuersionis,quo tantus ille vir Deo dicatus est fideliter panderemus, cui etiam Apostolicarum collata sunt signa virtutum.

Quod ieiunia,& alia huiusmodi pro loco & tempore seruanda sunt & moderanda.

CAP. CX.

Cap. 11. IGitur Theonas cum diebus quinquagesimæ nostrā cellulam visitasset,humi paululum consedentes cœpimus percunctari, cur apud eos tanta obseruantia caueretur,ne quis totis diebus 50. vsque ad horam nonam ieiunare presumeret.

Cap. 12. Ad hæc ille: Oportet quidem nos consuetudinem maiorum custodire,etiam non percepta ratione. Verūtamē quoniā causas huius rei vultis agnoscere, *tempus est omni rei sub cælo,tempus plorandi,& tempus ridendi,&c.*

Eccle. 3. Cap. 14. Principali autem bono ita nullum oportet esse vacuum tempus,vt sine eo cuiquam esse non liceat.Itaque si quis in fratris aduentu,in quo Christum debet humanitate reficere, vel cum defectio & imbecillitas carnis reparationem virium escæ perceptione deposcit, vel cū tempus festiuitatis escarum congruum votum indulget, ieiuniorum rigidam obseruantiam indirupte voluerit retinere,necesse est, vt non tam religiosus,quam inconditus irrationabilis habeatur.

Cap. 15. Non enim præcepta virtutum, in quibus vtique bonum est principale propter ieiunia sunt tenenda;sed potius ieiunia propter illa.

Cap. 17. Talem ergo definitionem super ieiunij qualitate iugiter retinentes,ita id nobis congruum nouerimus, si in eo temporum ratio,si qualitas,si mensura seruetur; nec ita vt in ipso spei nostre terminum defigamus, sed vt per ipsum ad puritatem cordis, & Apostolicam charitatem peruenire possimus.

Cap. 18. *Nunquid autem*,ait,*possunt filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus,&c.* Hæc verba proprie tempus ostendunt in quo post resurrectionem per 40. dies Domino cum discipulis epulante, ieiunare illos quotidianæ eius pœnitentiæ gaudium non sinebat.

Cap. 22. Illas autem ieiuniorum victimas, quas nobis violenta viscerum conuulsione inconsiderate extorquentes, domino recte offerre nos credimus, *ille qui diligit misericordiam,& iudicium* execratur,dicens. *Ego dominus diligens iustitiam & odio habens rapinam in holocausto.* Gen. 4.

De primitijs,& decimis spiritualiter offerendis.

CAP. CXI.

Isaia. 61. ILlos etiam qui oblationum idest officiorum atque actuum suorum precipua ad votum carnis ac vsus proprios presumentes,reliquias eorum Domino ac minimam deferunt portionem,velut operarios fraudulentos sermo diuinus ita condemnat: *Maledictus, qui facit opera domini fraudulenter,&c.*

Itaque qui substantiarum nostrarum omniumque fructuum decimas offerre præcipimur,multo magis necesse est vt ipsius quoque conuersationis nostræ, & humani vsus operumque nostrorum decimas offeramus, quæ profecto in supputatione quadragesimæ euidenter implentur. Omnium enim dierum numerus quibus reuolutus in orbem annus includitur, 36. semis dierum numero decimatur. Ierem. 48. Cap. 25.

Quid vero de primitijs dicam,quas ab omnibus qui Christo fideliter famulatur quotidie certum est exhiberi? Nam cu expergefacti à somno,& quasi re diuina post soporem alacritate surgentes, priusquam motum sensus vllius corde concipiant,vel memoriam aut curā rei familiaris admittant,cogitationum suarum ortus atque principia diuinis consecrant holocaustis, quid nisi primitias vere suorum fructuum, per summum Sacerdotē Iesum Christum pro vsu vitæ huius,& imagine quotidianæ resurrectionis exoluunt? Quique etiam à somno excitati hostiam iubilationis suæ Deo similiter offerentes,primo linguæ suæ motu ipsum inuocantes immolant Deo sui oris officia. Cui etiam pari deferunt modo prima manuum suarum gressuumque libamina, cum è cubilibus consurgentes in oratione consistunt,& priusquam in proprijs causis membrorum suorum fungantur officio,nihil sibi de ministerio eorum ante decerpunt, sed ad ipsius honorem promouent gressum,atque in eius laudatione defigunt incuruationem genuum, & totius corporis prostrationem persoluunt. Illud enim alias implere non possumus: *Praueni in maturitate, & clamaui, &c.* nisi vt post quietem somni in hanc lucem velut è tenebris reuocati,de vniuersis officijs mentis & corporis nihil omnino in nostris præsumere necessitatibus audeamus. Cap. 26. *Quomodo etiam primitias nostras Domino debeamus offerre.* Psal. 118.

Quòd perfectis non est lex imposita quia communia supergrediuntur præcepta.

CAP. CXII.

POrro quadragesimæ lege qui iustus atq; perfectus est non tenetur; nec exigui huius canonis subiectione contentus est,quem profecto illis qui per totum anni spacium delitijs vel negocijs sæcularibus implicantur,ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodo necessitate constricti his saltem diebus domino vacare cogerentur,ac dierum vitæ suæ,quos totos quasi fructus quosdam fuerant voraturi, vel decimas domino dedicarent. Cæterum *iusti* quibus *lex non est posita*,quique spiritualibus officijs non exiguam illam,idest, decimam partem, sed totum vitæ suæ tempus impendunt,quia liberi sunt à decimarum legalium sanctione, idcirco si eos superueniens honesta & sancta necessitas coarctauerit,audent stationem ieiunij absque vlla susceptione laxare. Non enim ab eis decimarum exiguitas mutilatur,qui omnia sua domino secum pariter obtulerunt. Quod profecto absque summo fraudis reatu facere ille non poterit,qui nihil voluntariè offerens Deo, inexcusabiliter soluere decimas suas legis necessitate compellitur. Quapropter liquidò comprobatur perfectum esse non posse famulum legis, qui tantum vel illa quæ prohibentur cauet,vel illa quæ præcipiuntur exequitur, sed illos vere esse perfectos, qui etiam his quæ à lege concessa sunt,non vtuntur. Cap. 29. 1. Tim. 1. *Perfecti supergrediuntur legem communem.*

Quicunque vero perfectionis euangelicæ plenitudini subiectus esse noluerit, non ignoret se quamuis baptizatus sibi videatur aut monachus,non sub gratia, sed sub legis vinculis præpeditum peccati pondere prægrauari. Cap. 34.

De diuersis causis stimulorum carnis.

CAP. CXIII.

EX *quinto libro cap.* 1. Vester ardor meus profectus est,nam vtique & ipse nunc mente torperem nisi

me ve-

me vester feruor ad recordationem rerum spiritualium suscitaret quodammodo dormitantem.

Cap. 2. Hoc enim ni fallor inquisitio vestra complexa est, cur interdum districtius abstinentes afflicto exhaustoque corpore incentiuis acrioribus vrgeamur, ita vt experrecti reperiamus nos humorum naturalium egestione respersos.

Cap. 3. Huius ergo infestationis triplicem causam nostri prodidere maiores. Aut enim escarum superflua nimietate congeritur, aut per incuriam mentis elabitur, aut inimici illudentis insidijs prouocatur. Primum igitur gulæ vitium, hanc redundantiam obsceni humoris extrudit, nam & cum districtioris abstinentiæ tempore statum polluit puritatis, non de præsenti vt putatis inedia, sed de nimietate præteritæ saturitatis effunditur. Quod enim per voracitatis ingluuiem cõcretum est in medullis, necesse est vt per pruritum, vel certè per ignorãtiam, quãuis magno ieiunio tabefacti corporis egeratur. Quamobrem non solum lautioribus est epulis abstinendum, sed etiam a vilioribus cibis æquali est abstinẽtia temperandum, imo etiam ipsius panis, & aquæ satietas est cauenda, vt possit diu in nobis acquisita corporis puritas permanere, atque imitari quodammodo intemeratam spiritus castitatem, licet nos necesse sit confiteri, interdum etiam absque vlla mentis industria, vel temperie corporum, vel ætatis maturitate quosdam rarius sordidari, vel certè fluxus istius egestione non pollui. Sed alterius meriti est, qui pacem inerti facilitate consequitur, alterius qui triumphum gloriosis virtutibus promeretur. Secunda impuri illius profluuij causa est, si mens spiritualibus studijs atque exercitijs vacuata, quendam sibi segnitiei situm per consuetudinem continui teporis adduxerit, aut cum sordidarum cogitationum inimicitias non cauens, ita illam puritatem segniter concupiscit, vt omnem perfectionis, & castimoniæ summam in sola credat exterioris hominis castigatione consistere. Cuius erroris atque socordiæ vitio consequenter eueniet, vt non solum multimoda cogitationum peruagatio inuerecundè atque procaciter secretum irrumpat mentis; sed etiam pristinarum omnium passionum intra eam semina perseuerent, quæ quandiu in eius abditis delitescunt, quamuis rigido corporis ieiunio castigetur, tamen nihilominus dormientem illecebrosis phantasmatibus inquietãt. Quarum inquietatione ante legitimi temporis cursum, non iam ex naturæ necessitate, sed nec adhuc ex fraude nequitiæ spiritalis obsceni eliciuntur humores. Ideoque in primis discursus sunt sensuum coercendi, ne mens istis excessibus assuefacta, ad fædiora incitamenta luxuriæ somnians pertrahatur. Tertia causa est, cum contritione cordis, & corporis perpetuam castimoniæ puritatem optamus acquirere, sed nos fraudulentissimi hostis impugnat inuidia, dum illis præcipuè diebus quibus maiore integritatis merito desideramus diuino placere conspectui, simplici fluxus illius egestione nos polluit, vt à sacrosancta communione nos deterreat, licet in quosdã incipientium ob hoc diabolica factione hęc euenire credatur illusio, vt cum eos intensioribus ieiunijs studere cognouerit, omnes eorum conatus hac arte subuertat; vt dum se non solum nihil ad puritatem corporis districtiore ieiunio profecisse, verumetiam grauius sentiunt fuisse pulsatos, magistram incorruptionis ac puritatis altricem, abstinentiæ districtionem tanquam æmulam perhorrescant.

Gastri margo nocturnæ pollutionis causa.

Panis quoque & aquæ saturitas vitanda est.

Assiduus torpor & acedia.

Dæmonum fraudulenta illusiones.

Quod non semper pro carnis pollutione sit abstinendum a sacra communione.

CAP. CXIV.

Cap. 5. Omni quidem industria quantum in nobis est studere debemus, vt castimoniæ puritatem illo vel maximè tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus altaribus. Verum si hostis ille nequissimus, vt nobis cælestis remedij subtrahat medicinam, custodiam sopitæ mentis illuserit, ita dumtaxat, vt nullo reprehensibili interueniente pruritu, nullo oblectationis contaminemur assensu, sed egestione aut naturali necessitate propulsa, aut certè diabolica impugnatione absque sensu voluptatis elicita, ad impedimentum nostræ sanctificationis obtenderit, possumus & debemus ad gratiam salutaris cibi confidenter accedere. Si vero nostro vitio hæc fuerit egesta concretio, illud Apostolicum formidemus: *Qui manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne. &c.* 1. Cor. 11.

Cap. 6. Nouimus fratrem, qui cum castimoniam cordis & corporis summã circumspectione atque humilitate promeritam, iugiter possideret, ac nequaquam nocturnis ludificationibus tentaretur, quotiescunque se tamen ad percipiendam communionem dominicam præparasset, immundo fluxu dormiens fædabatur. Qui cum multo se tempore a sacrosanctis mysterijs trepidus abstineret, tandem hanc ad seniores detulit quęstionem, remedium impugnationum ac doloris sui medicabili eorum consilio consecuturum se esse confidens. Sed cum primam causam morbi huius spiritualium medicorum doctrina discuteret, quæ solet ex abũdanti ciborum præsumptione descendere, eamque memorato fratri deprehenderet non inesse, inquirunt de secunda causa, discutientes ne animæ forsan culpa, caro exhausta ieiunio impuris illusionibus vrgeretur, quibus etiam districtissimi viri, cum paululum elati de sui corporis fuerint puritate, per superbię vitium polluuntur, qua causa in fratre non deprehensa, ad tertiam recurrentes, occultas diabolicæ factionis insidias peruiderunt, probantesque nec animæ culpã esse, nec carnis, sacrosanctis eum epulis debere misceri confidentissimè censuerunt, ne per hanc fraudem medicina remedij salutaris in perpetuum fraudaretur. Quo facto omnis diabolicæ factionis scena detecta est, vt mox virtute dominici corporis protegente, illa præteritæ illusionis consuetudo cessaret. Vt ergo fallax imaginatio somniorum illectrix egestionis impuræ, vel in perpetuum, vel certis mensibus ignoretur, post illam fidem, qua de Dei specialiter gratia puritatis donũ iugiter sperare nos consueuit, escæ potusque nimietas est castiganda, quorum redundantia huiusmodi humores propensius gigni necesse est, quoniam concreti non possunt non egeri, atque ab naturæ ipsius lege possunt propelli, ne sub occasione cuiuscunque pruritus atque illusionis emergant. In qua nobis castimonię puritatẽ fundatis, *peccatum in nobis iam non dominatur.* Interioris enim potu ac pabulo puritatis subministrari necesse est etiam exteriori homini castitatem. Et ideo fatuæ illæ virgines gloriosum sponsi thalamum non meruerunt intrare, quæ integrum Spiritum sanctum suum, & animam & corpus sine querela in die domini non seruauerunt. Rom. 6.

Nonnunquam pollutio corporis culpa vacat & inimici factione contingit.

Sacrosanctæ Eucharistiæ vis & efficacia.

Quod à culpis venialibus nemo præter Christum sit immunis.

CAP. CXV.

Cap. 9. Multos quidem esse sanctos ac iustos negare non possumus, sed inter sanctum & immaculatum multa distantia est. Aliud est enim esse quempiam sanctum, idest, diuino cultui consecratum, hoc enim nomẽ non solum hominibus, sed etiam locis, & vasculis templi atque lebetis scriptura attestante commune est. Aliud est esse absque peccato, quod vnius Domini nostri Iesu Christi singulariter conuenit maiestati. De quo etiam Apostolus velut pręcipuum quid ac speciale pronunciat dicens. QVI PECCATAM NON FECIT. Hac ergo sola ab hominibus nobis exceptione distinguitur, quia nos non absque peccato, illum sine peccato constat fuisse tentatum. Quis etenim hominum quamuis fortis atque bellator sit, hostibus tamen telis plerumque non pateat? Quis velut impenetrabili carne circundatus, tantis præliorum periculis sine periculo misceatur? Ille solus *speciosus præ filijs hominum*, conditionem mortis humanæ cum vniuersa carnis fragilitate susci- 1. Pet. 2. Psal. 44.

Multi sancti esse possunt sed nemo sine crimine nisi Christus

piens, nullius est vnquam sordis maculatus attactu.

Cap. 13. Cæterum iustos ac sanctos viros non immunes a culpa esse, manifestè scriptura pronunciat dicens: *Septies in die cadit iustus, &c.* nec iustitiæ eius præiudicant lapsus fragilitatis humanæ, quia multum interest inter sancti & peccatoris hominis lapsum. Aliud enim est admittere mortale peccatum, & aliud cogitatione quæ peccato nō caret, præueniri, vel ignorantiæ aut obliuionis agi errore, aut facilitate ociosi sermonis offendere, aut ad punctum in fidei theoria aliquid hæsitare, aut subtili, quadam cænodoxiæ titillatione pulsari, aut necessitate naturæ aliquantisper à summa perfectione recidere. Hæc enim sunt. vij. lapsuum genera in quibus vir sanctus licet nonnunquam cadat, tamen iustus esse non desinit. Apostolorum eximius Petrus, quid aliud credendus est fuisse quam sanctus, præsertim quando ei a domino dicebatur: *Beatus es Symon Bariona.* Et tamen post paululum cum ignorans mysterium passionis, tantæ vtilitati humani generis inscius obuiaret dicens, *Absit à te,* merebatur audire: *Vade post me Sathanas.* GERMANVS. Quomodo ergo beato Paulo, quem ad summum perfectionis culmen certum est peruenisse, illud poterit conuenire quod dicit: *Non enim facio bonum quod volo, &cæt.* THEONAS. Intrante me tutissimum silentij portum, rursus ad immensum profundissimæ quæstionis pelagus reuocare conamini. Sed hic interim taciturnitatis anchorā iaciemus, vt cras flatu prosperi spiritus explorato, disputationis vela pandamus.

Prouerb. 24.

Peccata sanctorum non sunt tā grauia vt eis auferant sanctitatem.

Venialium peccatorum septē genera.

Matth. 16.

Cap. 15.

Rom. 7.

Cap. 16.

De excellentia, & perspicuitate vitæ contemplatiuæ.

CAP. CXVI.

Cap. 2. EX *libro sexto cap.* 1. Reuersa igitur luce ita affatus est.

Quid sit principaliter bonum, quod Apostolus non potuerit perficere cum vellet, diligentius indagemus. Est enim bona castitas, laudabilis continentia, miranda prudentia, larga humanitas, circumspecta sobrietas, modesta temperantia, pia misericordia, sancta iustitia: quæ omnia in Apostolo Paulo eiusque consortibus ita plena atque perfecta fuisse non dubium est, vt virtutum potius quam verborum magisterio ab eis religio doceretur.

Cap. 3. Sed vna & sola theoria, idest, contemplatio Dei, cui merito omnia iustificationum merita, vniuersa virtutum studia postponuntur; & eius comparatione fuscantur.

Cap. 7. Bonum ergo hoc summum (idest, Dei cōspectu frui, & Christo iugiter inhærere) vt perfectè Apostolus possit adipisci, dissolui optat à corpore, quod caducum & multis fragilitatis suæ necessitatibus impeditum nō potest a sæculi consortio penitus auelli. Quod enim tam pertinax sanctorum studium, quod tam arduum potest esse propositum, cui non aliquando ille versutus insidiator illudat? Quis ita solitudinis secreta sectatus est, vt nunquam cogitationibus superfluis laberetur? Quis tam familiaris est Deo, tamque coniunctus, qui Apostolicum illud imperium, quo *sine intermissione orare* nos præcipit, vel vno die se gaudeat executum? Quæ licet omnia nonnullis, qui sunt grauioribus vitijs inuoluti, leuia atque a peccato penè aliena videantur, scientibus tamen perfectionis bonum, etiam minimarum rerum multitudo grauissima est; multisque sibi maculis videntur aspergi; si non dicam vanæ cogitationis improbitas in atria mētis irrepserit, sed vel psalmi qui dicendus est recordatio, orationis tempore intentionem supplicantis auertit. Si enim, inquiunt, cum sublimi homini, non dicam pro vita ac salute nostra, sed etiam pro alicuius lucri commodo supplicamus, totam in eo mentis & corporis aciē defigentes, de nutu eius trepida expectatione pēdemus, non mediocriter formidantes, ne quod forte ineptum aut incongruum verbum misericordiam audientis auertat, tum deinde si nobis in foro constitutis assistente econtra aduersario in medio conflictu, tussis, screatus, risus, oscitatio, somnus obrepserit, quanta in perniciem nostram vigilantissimus inimicus seueritatem iudicis cōmmouebit inuidia? quanto magis cum illi occultorū omnium cognitori pro imminenti perpetuæ mortis periculo supplicamur, præsertim cum è diuerso callidus seductor pariter & criminator assistat, intenta atque sollicita oratione iudicantis pietas imploranda est? Nec leui peccato astringitur qui precem Deo fundens subitò a conspectu eius quasi ab oculis non videntis, nec audiētis, cogitationis improbæ vanitatem secutus, abscesserit. Illi autem qui oculos cordis sui contegunt crasso velamine vitiorum, vix in recessibus pectoris sui etiam illa quæ magna & capitalia sunt crimina contemplantur, & inuerecundis semper cogitationibus euagantes nec dolere norunt, cum ab illa contemplatione, quæ singularis est, distrahuntur, nec habent quod se doleant amisisse.

Nemo ab omni peccato immunis est.

Venialia peccata non leuiter asti manda esse.

Quanta mentis intentione & attentione orandum sit.

Quod ea quæ imperfectis inculpabilia videntur, perfecti grauia in se reputant.

CAP. CXVII.

HÆc sane nos in hunc errorem causa præcipitat, quia impeccantiæ ipsius virtutem penitus ignorātes, existimamus nullam omnino culpam ex istis ociosis ac lubricis cogitationum excursibus nos posse contrahere, sed hebetudine stupefacti, & velut cæcitate percussi, nihil in nobis nisi capitalia crimina contemplamur, ea tantummodo credimus euitanda, quæ legum quoque sæcularium seueritate damnantur, a quibus si nos immunes vel paululum senserimus, nihil nobis inesse peccati protinus arbitramur. Proinde ab illo videntium numero segregati, quia minutias multarum sordium, quæ intra nos aggestæ sunt non videmus, nequaquam salubri compunctione mordemur, si sensum nostrum interpellauerit ægritudo tristitiæ, nec dolemus vanæ gloriæ subtili suggestione pulsati, nec de emissa tardius vel tepidius oratione deflemus, nec reputamus ad culpam cum psallentibus vel orantibus nobis, aliquid aliud quam ipsa oratio vel psalmus occurrerit, nec illud horremus, quod multa quæ vel loqui vel agere coram hominibus pudet, non erubescimus; vel ad horam corde concipere, quod diuino nouimus patere conspectui; nec feriri nos vllo credimus detrimento, cum derelicta memoria Dei corporea cogitamus, ita vt nobis satis cōgrue Salomonis illud aptetur eloquium: *Ferierunt me sed non dolui, &c.* Prou. 23.

Cap. 8. E contra hi, qui summam totius voluptatis & gaudij & beatitudinis suæ, in diuinarum ac spiritualium rerum tantum contemplatione constituunt, cum ab ea, vel inuiti, vel paululum violentis cogitationibus abstrahuntur, velut quoddam in se sacrilegij genus præsentis pænitudinis puniunt vltione, ac vilissimam creaturam, ad quam sit detortus mentis intuitus creatori suo se prætulisse lugentes, pœnæ impietatis sibi crimen ascribunt, & quicquid ab illo vero lumine mentis aspectum retrahit execrentur, fastidiunt ergo vniuersa in quibus mundus iste versatur, sed impossibile est, vt non ad ea vel breui cogitationum rapiantur excessu nullusque etiam nūc hominum, excepto Saluatore nostro, naturalem peruagationem mentis, ita defixus semper in Dei contemplatione continuit, vt nunquā ab ea raptus mundanæ cuiusquam rei delectatione peccaret, dicente scriptura: *Sidera ipsa non sunt munda in conspectu eius, & inter sanctos eius nemo immutabilis.* Iob. 25.

Peccatorum fœditatem & magnitudinem pauci cognoscunt.

Cap. 10. Cum ergo semetipsos quotidie sentiant sancti terrenæ cogitationis pondere prægrauatos, ab illa mentis sublimitate decidere, & inuitos imo etiam nescientes in legem peccati mortisque transduci, habent profectò pro quibus ad Deum iugiter ingemiscant, & in veritate humiliati atque compuncti, ad gratiam Dei quæ impios iustificat, conuolantes, Cum Apostolo protestantur: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, &c.* Rom. 7.

Cap. 11. Et condelectantur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, qui visibilia vniuersa transcendentes, conantur Deo semper vniri, *sed vident aliam legem in membris suis, quæ repugnat legi mentis eorum, &c.* Vere enim lex peccati est, quam humano generi præuaricatio induxit, *quia maledicta terra in operibus tuis.* (*Gen. 3.*) Quæ terra post agnitionem boni ac mali, cogitationum spinas cæpit ac tribulos germinare, quarum aculeis naturalia virtutum semina præfocantur, ne illum panem qui de cœlo descendit, quique confortat cor hominis, edere absque vultus nostri sudore possimus.

Qualiter hoc corpus mortis aggrauat animam.

Cap. CXVIII.

Cap. 16. Hoc ergo ineuitabile corpus est mortis, in quod perfecti cuique qui gustauerunt, quàm suauis est dominus, quotidie reuoluti, sentiunt cum propheta, quàm *malum sibi, & amarum sit discedere à domino Deo suo.* (*Ierem. 2.*) Hoc est corpus mortis, quod à cœlesti eos intuitu retrahens ad terrena deducit, quod psallentes eos atque orationi prostratos, vel humanas effigies, vel sermones, vel negocia, vel actus facit superfluos retractare. (*Quid sit corpus peccati & mortis.*) Hoc est corpus mortis, quod volentes Deo iugiter inhærere, perfectionem tamen huius boni, quia mortis corpus obsistit inuenire non possunt, sed faciunt malum quod nolunt, idest, traducuntur mente etiam ad illa quæ ad profectum virtutum non pertinent.

Cap. 7. Idcirco quotidianis suspirijs sancti omnes pro hac substantiæ suæ fragilitate compuncti, dum cogitationum varietates, & conscientiæ latebras perscrutantur, supplicitet clamant: (*Psalm. 142. Prou. 20.*) *Non intres in iudicium cum seruo tuo &c.* Et illud: *Quis gloriabitur castum se habere cor.* Et ita infirmam hominum imperfectamque iustitiam, ac misericordiæ Dei semper indigentem indignam esse sentiunt, vt vnus ex his cuius iniquitates & peccata Deus misso de altari ignito verbi sui carbone purgauit, post illam mirificam contemplationem Dei, post intuitum sublimem Seraphin, & reuelationem sacramentorum cælestium, dicat: (*Isaia 5.*) *Væ mihi, quia vir pollutus labijs ego sum.* Orans quoque non iniquorum tantum sed etiam iustorum plebem generali supplicatione complectitur, dicēs: *Facti sumus, vt immundi omnes nos, &c.*

Cap. 20. Quisquis itaque impeccantiam naturæ ascribit humanæ, non inanibus verbis, sed conscientiæ suæ nobiscum testimonio ac probatione confligat, & si quidem vt non dicam amplius vnam synaxim, sine vlla verbi; vel facti vel cogitationis interpellatione se deprehenderit celebrasse, absque peccato se esse pronunciet. Proinde quia his omnibus ociosis ac superfluis rebus velocem humanæ mentis excursum fatemur carere non posse, per hoc vtique consequenter sine peccato nos non esse veraciter confitemur. (*Vix in ipso orationis tēpore quis declinare potest peccatum.*) Quanto enim magis profecerit mens humana & ad sinceriorem contemplationis peruenerit puritatem, tanto se immundiorem quasi per speculum suę puritatis inspiciet, quia necesse est vt dum animus ad sublimiorem se tendit intuitum, & maiora quam agit prospiciens cōcupiscit, illa in quibus est vt inferiora semper ac viliora despiciat.

Cap. 21. Plura siquidem denotat sincerior obtutus, paritque maiorem reprehensionis dolorem irreprehensibilis vita, & multiplicat gemitus, atque suspiria emendatio morum, & æmulatio attenta virtutum. (*Quo quisque perfectior est, eo se magis inquinatum ac sordidum reputat.*) Nemo enim illo in quo profecerit gradu, potest esse contentus, & quanto quis fuit mente purgatior, tanto se sordidiorem videns, magis humilitatis quàm elationis inueniet caufas: quantoque pertinacius ad sublimiora conscenderit, tanto amplius præuidet sibi superesse quo tendat. Denique *qui carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs, & quibus vere crucifixus est mundus,* (*Galat. 5. & 6.*) cum de cordibus suis non solum radicitus vitia vniuersa conuulserunt, verumetiam cogitationes ac memoriam peccatorum conentur excludere, nihilominus tamen quotidie fideliter profitentur, ne vna quidem hora sine macula se posse esse peccati.

Quod propter venialia non oportet quenquam a sacra communione se subtrahere.

Cap. CXIX.

Nec tamen ex eo debemus nos a dominica communione suspendere, quia nos agnoscimus peccatores, sed ad eam magis ac magis est propter animi medicinam & purificationem spiritus auidè festinādum. (*Licet agnoscimus nos sine peccato non esse, non debemus tamen a Dominica cōmunione suspendere.*) Verumtamen ea humilitate mentis ac fide, vt indignos nos perceptione tantæ gratiæ iudicantes, potius nostris remedia vulneribus expetamus. Alioquin nec anniuersaria quidem dignè præsumenda est communio, vt quidam faciunt qui in monasterijs cōsistentes, ita sacramētorum cælestium dignitatem & sanctificationem ac meritum metiuntur, vt æstiment ea non nisi sanctos & immaculatos debere præsumere, & non potius vt sanctos mundosque nos sua participatione perficiant. Qui profecto maiorem arrogantiæ præsumptionem, quam sibi declinare videtur, incurrūt, quia vel tunc cū ea percipiūt dignos se eorū perceptione dijudicāt. Multo autē iustius est, vt cū hac cordis humilitate qua credimus omni tēpore & fatemur illa sacrosācta mysteria nūquā pro merito nos posse cōtingere, singulis ea dominicis ob remediū nostrarum ægritudinum præsumamus, quàm vt vana persuasione cordis elati, vel post annum dignos eorum participatione nos esse credamus. Quapropter vt hęc intelligere & fructuose tenere possimus, misericordiam domini, vt nos ad perficienda hæc adiuuet attentius imploremus, quę nequaquam ita vt humanæ cæteræ artes præcedente quadam ratione verborum, sed actu potius & experientia præeunte discuntur, quæque rursum, nisi tam collationibus spiritalium virorum frequenter examinata fuerint & polita, quàm documentis & quotidiana experientia sollicite ventilata, aut absolescunt incuria, aut ociosa obliuione depereunt.

Collatio Abraham de omnimoda solitudine appetenda.

Cap. CXX.

Ex *libro septimo cap. 1.* Vltima collatio Abbatis Abraham Christo fauente producitur. (*Collatio Patris Abrah.*) Ad quem impugnationem cogitationum nostrarum anxia confessione detulimus, qua ad repetendam prouinciam nostram animi æstibus vrgebamur. Hinc etenim nobis maxima desideriorum nascebatur occasio, quod tanta religione atque pietate parentes nostros præditos recordamur, vt eos nequaquam impedituros nostrum propositum præsumeremus, quodque profectum magis ex illorum essemus assiduitate capturi, in nullaque nos corporalium rerum sollicitudine occupandos, illis affatim omnem cum gaudio præbitionem nostræ necessitatis explentibus. Insuper etiam spe inanium gaudiorū animum pascebamus, credentes fructum nos maximum percepturos de conuersione multorum, qui velut nostro essent ad viam salutis exemplo ac monitis dirigendi. Tum præterea ipsorum locorum situs, in quibus erat maioribus nostris auita possessio, ipsaque amænitas iucunda regionum ante oculos pingebatur, quam congruæ solitudinis spacijs tenderetur, ita vt non solum delectare monachum possent secreta siluarum, sed etiam maxima victus cunctis præbere compendia. Quæ omnia seni cum secundum fidem conscientiæ nostræ suppliciter panderemus, tacitus ille diuque cunctatus, atque ad extremum grauiter ingemiscens ita respondit.

Cap. 1. Necdum vos desiderijs renunciasse mundanis, nec mortificasse concupiscentias pristinas cogitationum vestrarum prodidit infirmitas. Nam sicut desidiam cordis vestri desideriorum vestrorum peruagatio protestatur, hanc peregrinationem ac parētum absentiam, quam mente potius suscipere debuistis, carne tātummodo sustinetis. Ideoque vos illa ocij ægritudine sentio labo-

Prou. 1. rare, quæ in prouerbijs ita notatur: *In desiderijs est omnis ociosus*: Nam & nobis potuerant hæc quæ commemorastis carnalium commodorum non deesse compendia, Luc. 14. nisi nobis illa sententia Saluatoris occurreret: *Qui non reliquerit, siue oderit patrem, & matrem, &c.* Potuimus etiam cellulas saltem nostras supra Nili fluminis alueum collocatas aquam habere pro foribus, ne eā a quatuor millib. passuum nostris cogeremur deferre ceruicibus, nisi nos ad tolerantiam laboris istius indefessos beatus Apo- 1. Cor 3. stolus reddens, hoc iugiter animaret eloquio, *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Nec ignoramus esse nonnulla etiam in regionibus nostris amæna secreta, in quibus pomorum copia, & hortorum gratia, necessitati corporum expedirent, nisi impingen- Luc. 16. dam nobis illam exprobrationem veremur: *quia recepisti consolationem in vita tua.* Sed despectis illis omnibus his tātum squaloribus delectamur, vniuersisque delicijs horrendam solitudinis istius præferimus vastitatem. Parum est enim renunciasse monachum semel, idest, in primordio cōuersionis suæ cōtempsisse præsentia, nisi quotidie eis renunciare perstiterit.

Non satis est monacho semel renunciasse.

Cap. 3. Idcirco ei, qui de interioris hominis puritate sollicitudinem gerit, expetenda sunt ei loca, quæ mentem eius nulla ad culturæ distensionem vbertatis suæ fæcunditate sollicitent; nec de cellulę fixa statione perturbent,

Cap. 4. Non enim cogitationum suarum tempestatibus obuiare, iugi sollicitudine ac perseueranti intentione didicerunt, qui subdiualibus quotidie operibus desudantes, tota die sub aerea inanitate non solum corpore, verum etiam mente peruolitant, & cogitationes suas cum mobilitate corporea passim in aperta diffundunt.

Quod figendum sit & corpus in loco, & mens in Deo.

CAP. CXXI.

Cap. 5. NEc mirum si in cellula quis residens, quasi intra arctissimum claustrum cogitationibus congregatis, cum foras progreditur anxietatum multitudine suffocetur, quæ de carceribus habitaculi cum homine prorumpentes, continuo velut equi effrenes in diuersa peruolitant. Cum vero ad cellam propriam remeant, grauiores excitat stimulos ipsa inueteratæ licentiæ consuetudo. Hi ergo qui necdum possunt, vel nouerunt voluntatum suarum instigationibus reluctari, cum acedia pectus insolitum vehementius impugnante intra cellam fuerint anxiati, si progrediendi sæpius libertatem sibi remissa districtionis lege concesserint, acriorem aduersum se pestem, hoc vt putant remedio suscitabunt, sicut gelidissimæ aquæ haustu vim internarum febrium quidam restringere posse se credunt, cum vtique accendi ex hoc æstum illum constet potius quàm sedari. Si quidem momentaneam illam releuationem multo grauior consequitur afflictio.

Euagatione corporis grauatur magis quam releuatur cordis anxietas.

Cap. 6. Quamobrem ita omnis monachi intentio in vnum semper est defigenda, cunctarumque cogitationum eius ortus atque circumitus ad ipsum, idest, memoriam Dei strenue reuocandi, velut si quis absidis cameram volens in sublime concludere, subtilissimi illius centri lineam iugiter circumducat, ac secundum certissimam normam omnem rotunditatis parilitatem, & structuræ colligat disciplinam; aliter indecoram in corde suo atque indignam Spiritui sancto domum continuoque lapsuram imprudenter attollit, non glorificandus beatifico habitatoris hospitio, sed ruina constructionis suæ lugubriter opprimendus.

Quo pacto monachus cogitationes custodire debeat similitudine demonstrat.

Quod quædam facta perfectorum non sunt infirmis trahenda in exemplum.

CAP. CXXII.

Cap. 7. GERMANVS. Parentum viciniam quam nec vos nimium respuistis cur tanto opere a nobis debeat euitari, non satis claret. ABRAHAM. Nonnunquam ma- Cap. 8. la ex bonis rebus sumi videntur exempla; nam si quis eadem agere non eodem affectu atque proposito aut dissimili virtute præsumpserit: profecto exinde laqueum deceptionis ac mortis incurrit, vnde alijs æternæ vitæ fructus acquiritur. Quod per Dauid giganti illi ex certamine comparato haud dubię pertulisset, si fortissimis Saulis armis fuisset indutus, & non tam prudenti discretione congrua adolescentiæ suæ armorum genera delegisset. Quamobrem mensuram virium suarum considerare conuenit vnumquemque nostrum. Non enim quia bona est anachoresis, vniuersis eam cōgruam comprobamus. Nec quia institutionem cœnobiorum, vel curam fratrum sanctam atque laudabilem merito profitemur, idcirco ab vniuersis eā expectandam esse censemus. Proinde primum regionis vestræ atque huius inter se pensanda sunt instituta, deinde vires hominum iugi vel virtutum, vel vitiorum assiduitate collectæ diuersa inuicem lance trutinandæ. Fieri etenim potest, vt quod alterius gentis homini arduum atque impossibile est, hoc alijs insita consuetudo quodammodo vertit in naturam. Itaque diligenter expendite vtrum in illis torpidis (vt fama est) regionibus, vt velut frigore nimiæ infidelitatis obstrictis, hanc nuditatem sustentare possitis. Nostris enim istam propositi fortitudinem naturaliter quodammodo indidit sanctæ conuersionis antiquitas, quorum si constantiæ atque virtuti pares vos esse cernitis, viciniam patrum fratrumque vestrorum similiter fugere non debetis.

Anachoresis alijs salutaris, alijs perniciosa esse potest.

Rimamini itaque nunc arcana pectoris vestri prudē- Cap. 9. terque conijcite, an talem etiam vos iuxta parentes vestros districtionem mentis iugiter retentare possitis. Cūque vos in hac animi mortificatione consimiles eidem senseritis, tunc scitote parentum fratrumque viciniā, vobis quoque similiter noxiam non futuram, vt scilicet eis quamuis in proximo constitutis, velut mortuos vos esse credatis, ita vt nec illos vestris fouere solatijs, nec vos illorum sinatis obsequio relaxari.

Quod perfectionem appetenti, fugienda sint parentum & amicorum blandimenta.

CAP. CXXIII.

GERMANVS SAne quid proposito nostro obetit, si Cap. 10. illis subministrātibus vniuersa nos sollicitudine parandi victus penitus absoluti, lectioni tan- Cap. 11. tum & orationum operam dederimus. ABRAHAM. Nō meam contra hoc vobis, sed beati Antonij sententiam proferam. Nam cum ad illum quidam veniens, anachoreticam disciplinam minimè diceret admirandam, maioris pronuncians esse virtutis, si ea quæ perfectionis sūt inter homines quispiam quam in eremo positus exerceret, beatus Antonius vbi nam ipse consisteret percunctatur. Cumque ille se iuxta parentes suos habitare dixisset, & eorum præbitione ab omni cura, & sollicitudine diurni operis absolutum, lectioni tantum & orationi insisteret. Rursus Antonius: Dic, inquit, fili, vtrum in eorum damnis vel aduersis casibus contristeris, parique etiam modo super eorum prosperitate congaudeas. Ille vtriusque rei se participem esse confessus est. Cui senex: noueris te etiam, inquit, in futuro sęculo in eorum sorte censendum cum quibus in hac vita in lucri detrimentive consortio, vel gaudio vel mærore concuteris. Hæc conuersatio atque hic tepidissimus status, non hoc solo, quo dixi, te feriunt detrimento, (licet id nunc ipse non sentias dicēs quodāmodo *ferierunt me, sed non dolui, &c.*) Prou. 23.

Responsio ex S. Antonij sententia desumpta.

quod

quod scilicet diebus singulis mentem tuam pro casuum varietate mutantes, indesinenter ad terrena demergunt, verumetiam quòd fructu manuum tuarum, & iusta proprij laboris mercede defraudant, non permittentes te horum præbitione suffultum, secundum beati Apostoli regulam, quotidianum tibi victum manibus præparare.

Cap. 12. De vtilitate operationis & otij detrimento. Ideo cum etiam nobis parentum præsidia non deessent, tamen hanc cunctis opibus prætulimus nuditatem, & quotidiana corporis alimenta nostris maluimus sudoribus præparare, quã secura parentum præbitione fulciri, laboriosissimæ huic penuriæ illam quam prædicas ociosam scripturarum meditationem, atque infructuosam lectionis instantiam postponentes. Noueris autem te etiam ex hoc non leuius quam illo, quod supra diximus, feriri detrimento, quia cum sis sani corporis ac robusti, stipe sustentaris aliena, quæ iuste solis est debilibus attributa, secundum Apostolum, qui ociosis penitus interdicens opem largitatis alienæ, *qui non operatur*, inquit, *nec manducet*. (*2. Thes. 3.*) His beatus Antonius aduersus quendam vsus verbis, etiam nos magisterij sui informauit exemplo, vt parentum perniciosissima blandimenta, & omnium qui victui necessariam subministrat agapem, insuper etiam omnem amænæ habitationis gratiam deuitemus.

Quod melius sit pauca merita cum securitate acquirere, quam ad maiora lucra cum periculo aspirare.

Cap. CXXIV.

Cap. 13. Nam quod alios quoque saluare vos posse confiditis, & spe maioris lucri ad reuisendam patriam festinatis, audite etiam super hoc quandam Abbatis Macarij fabulam iucundissime atque aptissime figuratam, quam & ille cuidam similibus desiderijs æstuanti ingesserit: Erat, inquit, in ciuitate quadam peritissimus tonsor, qui denarijs trinis vnumquenque detondens, necessaria victui quotidie comparabat, centumque denarios expleta õni corporis cura marsupio suo diebus singulis inferebat. Sed audiuit in quadam longè posita ciuitate, singulorum solidorum singulos homines tonsori præbere mercedem. *Abbatis Macarij fabula de tonsoris mercede cõposita, ad illusiones diaboli cognoscendas.* Itaque sumens artis suæ protinus instrumenta, expensis in sumptu omnibus quæ hic multo tempore collecta seruauerat, ad vrbem illam quæstuosissimam cum summo labore peruenit. Vbi cum ea qua ingressus est die, secundum hoc quod compererat ab vno quoque mercedem sui operis recepisset, ad vesperum videns se grandem solidorum numerum conquisisse, ad macellum lætus intendit, escas empturus. Quas cum cœpisset magno solidorum precio comparare, expensis in perexiguo victu vniuersis, quos acquisierat solidis, nec vnius quidem denarij intulit lucrum. Cumque itaque acquisitionem suam singulis diebus vidisset consumi apud se recogitans, reuertar, inquit, ad ciuitatem meam, illumque repetam tenuissimum quæstum. Quæstuosior fuit mihi ille nummorum quam iste solidorum imaginarius quæstus, ex quo non solum nihil exuperat quod recondam, sed etiam vix ipsa quotidiani victus necessitas sustentatur. Idcirco nobis est rectius hunc solitudinis huius tenuissimum fructum indirupta iugitate sectari, quem nullæ sæculares curæ, nullæ mundanæ distensiones, nulla cenodoxiæ ac vanitatis abrodat elatio, nullæ diurnæ sollicitudinis necessitates imminuant. *Melius est* (*Psal. 38.*) enim *modicũ iusto*, quã affectare illa lucra maiora, quæ etiã si parta fuerint quæstuosissima conuersione multorũ, necessitate tamen mundanæ conuersationis, & quotidianæ distensionis diminutionibus absumuntur. *Melior* nãque *est pugillus vnus cum requie, quàm duo pugilli cum labore, & præsumptione spiritus*. (*Eccles. 4.*) Quibus illusionibus atque dispendijs omnes admodum infirmos necesse est implicari, qui cum etiam de salute sua sint dubij, ipsique adhuc magisterio atque institutione egeant aliena, ad conuertendos alios ac regendos diabolicis illusionib. instigantur, quique etiam si potuerint lucri aliquid ex quorundam conuersione conquirere, impatientia sua atque inconditis moribus quicquid acquisierint profligabunt. Illud quoque eis eueniet: *Qui mercedes congregat misit eas in sacculum pertusum.* (*Aggæi. 1.*) *Et melior est vir ignobilitate seruiens sibi, quam qui dignitatem sibi acquirit & indiget pane.* (*Prou. 12.*)

De radicibus vitiorum in anima.

Cap. CXXV.

Germanvs. Satis congrue nobis his comparationibus disputatio tua illusionum nostrarum manifestauit errores, quorum causas & curationes similiter optamus agnoscere, & vnde acciderit nobis ista deceptio. (*Cap. 14.*)

Abraham. Omnium vitiorum vnus fons atque principium est, secũdum qualitatem vero membri, quod in anima fuerit vitiatum, diuersa vocabula passionum corruptionumque sortitur. (*Cap. 15.*) Quod nonnunquam etiam morborum corporalium probatur exemplo: Etenim cũ arcem corporis, id est, caput, vis noxij humoris obsederit, cephalalgiæ procreat passionem. (*De tripartita animæ motu.*) Cum vero aures oculosve peruaserit in otalgicum, siue ophthalmicum vertitur morbum. Cum se ad articulos quosque, & ad manuum summa transfuderit, articularis atque chirogrica dicitur valetudo. Cum autem ad pedum ima defluxerit, podagra nuncupatur: totque vocabulis vna atque eadẽ noxij humoris origo distinguitur, quot membrorum cœperit portiones. Eodemque modo animæ nostræ partibus vniuscuiusque vitij inesse credamus. Nam si rationabilem eius partem vitiorum pestis infecerit, cenodoxiæ, elationis, inuidiæ, superbiæ, præsumptionis, contentionis, hæreseos vitia procreabit. Si irascibilem vulnerauerit sensum furorem, impatientiam, tristitiam, acediam, pusillanimitatem, crudelitatemque parturiet. Si concupiscibilem vulnerauit, gastrimargiam, fornicationem, philargyriam, & desideria noxia, terrenaque generabit.

Et idcirco si fontem vitij huius vultis agnoscere, rationabilem mentis vestræ portionem noueritis esse corruptam, ex qua præsumptionum, vel cenodoxiæ solent vitia pullulare, dum non solum ad perfectionis iam peruenisse fastigia, sed etiam alios docere posse vos credetis, & per elationem cenodoxiæ ac peruagationum vanitate raptamini: (*Cap. 16. Corruptam rationalem animæ partem principio curandam esse.*) quas amputare absque difficultate poteritis, si quam difficile sit vnicuique vestrum saluare animam suam mentis vestræ contritione discatis, & intimo cordis affectu, non modo longe vos ab illa docendi præsumptione submotos, verumetiam adhuc egere doctoris agnoscatis auxilio. Adhibite ergo huic membro vel parti animæ vestræ quam specialiter diximus vulneratam, veræ humilitatis medelam.

Quod non sit fugienda penitus hominum frequentia.

Cap. CXXVI.

Germanvs. Inter cætera illusionum errorũque nostrorũ genera, quæ nos ad desideriũ patriæ nostræ flammauerant, etiam hęc vel maxima extitit causa, quod interdum à fratribus frequentati, iugi secreto, ac diuturno silentio, secundum desiderium nostrum nequaquam possumus inhærere, per quod necesse est interscidi mensuram quotidianæ continentiæ, quam per castigationem corporis indiruptam perpetuo cupimus retentare. (*Cap. 18.*) Quod nullatenus in nostra prouincia credimus euenturum, in qua aut nullum aut certe rarissimum professionis huius virum, inuenire possibile est.

Abraham. Irrationabilis atque inconsideratæ districtionis, imo potius summi temporis indicium, nequaquã ab hominibus frequentari. (*Cap. 19. Perfectos viros etiam in remotissimis solitudinibus latentes, ab hominibus Deus vult frequentari.*) Qui enim in hac quam arripuit via nimium tardis passibus graditur, æquum est ad eum non dicam sanctorum, sed nec hominum quidem vllus adueniat. Vos autem si Deum,

qui vtique *charitas est*, pleno spiritus feruore sectamini, ad quælibet loca inaccessibilia fugeritis, necesse est ea ab hominibus frequentari; quātoque vos propiores Deo amoris diuini ardor effecerit, tanto ad vos maior sanctorum fratrum confluet multitudo. *Non enim potest ciuitas abscondi supra montem posita, quia diligentes me* inquit dominus *glorificabo*. Verumtamen nosce debetis hanc esse subtilissimam inimici foueam, in quam miserabiles & incautos quosque præcipitat, vt dum maiora eis promittit necessaria quotidiani fructus emolumenta surripiat, obstrusiores scilicet ac vastiores solitudines expeti debere persuadens, easque velut miris amœnitatibus consitas in eorum corde pingens. Matth.5. 1.Reg.2.

De austeritate interdum aliquatenus relaxanda.

Cap. CXXVII.

Cap.20. Vtilis est remissio in aduentu fratrum. Honesta recreatio religiosis etiam congrua & honesta. Quam vtile sit subinde a fratribus visitari.

Illa quoque remissionis atque humanitatis intercapedo gratissima, quæ nonnunquam pro aduentu fratrum interuenire consueuit, licet molesta vobis ac fugienda videatur, tamen quàm sit vtilis ac salubris tam corpori quam spiritui vestro, paucis patienter attendite. Sæpe accidit non dicam nouitijs & infirmis, sed etiam experimentissimis atque perfectis, vt nisi mentis eorum directio atque censura quibusdam mollita fuerit vicissitudinum laxamentis, aut in teporem spiritus, aut certe in perniciosam corporis valitudinem collabatur. Et idcirco a prudentibus atque perfectis cum intercesserit fratrum crebra etiam visitatio, non solum toleranda patienter, sed etiam gratanter est amplectenda. Primum quod prouocat nos auidius sẽper solitudinis desiderare secreta; nam quodammodo cursum nostrum dum in interpolare creditur, infatigabilem iugemque conseruat, qui si nullo obice interdum tardaretur, vsque ad finem contēdere indefessa pertinacitate non posset. Deinde cum necessitatem reficiendi corpusculi cum fructu humanitatis indulget, maiora nobis confert lucra, iucūdissimo corporis laxamento, quam illa sint quæ per abstinentiæ fatigationem fuerant acquirenda. Super qua re aptissimam comparationem antiqua narratione vulgatam breuiter vobis indicabo.

Cap.21. Idem quod superius demonstrat S. Ioannis Euangelistæ authoritate

Fertur beatissimus Ioannes Euangelista, cum perdicem manibus molliter demulceret, quendam ad se habitu venatorio venientem subito conspexisse. Qui miratus, quod vir tantæ opinionis ac famę ad tam parua & humilia se oblectamenta submitteret. Tu ne es, inquit, ille Ioannes cuius fama insignis atque celeberrima me quoque summo desiderio tuæ agnitionis illexit? Cur ergo oblectamentis tam vilibus occuparis? Cui beatus Ioannes: Quid est quod manu gestas? At ille: Arcus ait. Et cur eum non, inquit, tensum semper circumfers? Cui respondit: Non oportet, ne iugi curuamine rigoris fortitudo laxata mollescat atque depereat, & cum oportuerit vt fortiora in aliquam feram specula dirigātur, rigore per nimietatem continuæ intentionis amisso, violentior ictus non possit emitti. Nec nostri, inquit, beatus Ioannes, animi te offendat. ô iuuenis, tam parua hæc breuisque laxatio, qui nisi remissione quadam rigorem intensionis suæ interdum releuet ac relaxet, irremisso rigore lentescens, virtuti spiritus cum necessitas poscit obsecundare non poterit.

De suaui iugo Christi, & eius exasperatione.

Cap. CXXVIII.

Cap.22.

Germanus. Quoniam nobis illusionum cunctarum remedia contulisti, & diabolicæ quibus quatiebamur insidiæ, per doctrinam tuam domino donante detectæ sunt: hoc quoque nobis precamur edisseri, quod in Euangelio dicitur: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*. Quippe cum Apostolus dicat: *Omnes qui volunt pie viuere in Christo persecutionem patientur*. Matth.11. 2.Tim.4.

Abraham. Verissimam domini esse sententiam experientiæ ipsius facile probabimus documento, si perfectionis viam legitime fuerimus aggressi. Quid enim graue poterit esse, quid durum ei, qui vera humilitate fundatus, in omnibus quæ fuerint sibi irrogatæ lætatur iniurijs dicens: *Complaceo mihi in infirmitatibus*? Quo familiaris rei cruciabitur damno, qui perfecta nuditate gloriosus, mundi facultates omnesque concupiscentias, *arbitratur vt stercora*, qui omnia quæ ab alijs auferri possunt sua non esse cognoscit? Cuius inopiæ necessitate fugabitur, qui cum Apostolo gloriatur *in ieiunijs multis, in fame, & siti, in frigore, & nuditate*. Quis labor quodve tam arduum senioris præceptum, tranquillitatem pectoris eius poterit perturbare, qui omnibus quæ sibi fuerint imperata, non solum patienter, sed etiam gratanter occurrit, dicens & ipse: *Non sicut ego volo, sed sicut tu*. Cap.23. 2.Cor.12. Philip.3. 2.Cor.11. Matth.26.

Cap.24. Cur amarū iugum & graue onus domini sentiatur.

Vt autem nobis econtrario iugum Christi, nec leue nec suaue videatur, contumaciæ nostræ est ascribendum, qui diffidentia atque incredulitate deiecti contra illius consilium qui ait: *Si vis perfectus esse vade, vende omnia tua, & sequere me*; inepta peruersitate pugnamus, terrenarum scilicet facultatum materias retentantes. Quarum cum nexibus animum nostrum diabolus teneat illigatum, quid superest nisi vt cum voluerit nos spiritualibus gaudijs separare, earundem imminutione ac priuatione mæstificet, sæcularium curarum flagris semper excruciet, ex nobismetipsis quo dilaceramus exculpans? Ipsæ enim nobis tormento sunt quibus vtimur voluptates, & oblectamenta huius carnis atque delitiæ carnificum vice in suum retorquentur autorem. Nos, inquam, non esse manifestum est, qui semitas domini refectas ac leues, prauis ac duris desideriorum cantibus exasperamus, qui viam regiam apostolicis ac propheticis silicibus communitam, sanctorumque omnium atque ipsius domini vestigijs complanatam amentissime deserentes, deuia quæque ac dumosa sectamur, & præsentium oblectationum illecebris obcæcati, per obscuros impeditosque vitiorum anfractus laceratis cruribus, & disrupta nuptiali veste repetamus, non modo acutissimis veprium aculeis confringendi, sed etiam virulentorum serpentium, vel scorpionum illic latitantium ictibus vulnerandi. *Oblitus est*, inquit, *mei populus meus, frustra libantes, & impingentes in vijs suis in semitis sæculi, vt ambularent per eas itinere non trito*. Viæ eorum secundum sententiam Salomonis, *sunt strata spinis*, & Ecclesiastes hoc exprimens: *Labor*, inquit, *stultorum affligit eos*. Matth.19. Hier.18. Eccles.20. Eccles.10.

Cap.25.

Et reuera si comparare volueris splendentem virginitatis florem, & suaue olentem castimoniæ puritatem, terris ac fœtidis libidinum volutabris, quietem securitatemque monachorum, periculis & ærumnis quibus mundi huius homines implicantur, paupertatis nostræ requiem, edacibus diuitum tristitijs ac peruigilibus curis, in quibus non absque summo vitæ periculo diebus ac noctibus consumuntur, suauissimum iugum Christi, onusque leuissimum facillime comprobabis.

De centupli retributione perfectorum in hac vita.

Cap. CXXIX.

Cap.26. Quomodo perfecte abrenunciantibus centuplū in hoc mundo repromittatur. Centuplum in pretio sæ æstimatione.

Proinde etiam illa retributio præmiorum, qua perfecte renunciantibus in hac vita centuplum dominus repromisit, verissime eodem sensu suscipitur. Multo credibilius est, tum scilicet qui aliquid sæcularium vel affectuum vel bonorum Christo suadente contempserit, a fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spirituali glutino colligantur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam societas copulæ seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Monachi soli perpetuam coniunctionis retinent vnitatem, atque indiscrete possident vniuersa, qui omnia

sua esse quę fratrum, omnia fratrum cedunt esse quæ sua sunt. Ergo istam centupli retributionem in magnitudine meriti, & in discretione tam incomparabilis charitatis noueritis expressam. Si autem pro iræ turbatione iugem patientiæ lenitatem, pro labore solitudinis securitatis quietem, pro infructuosa sæculi huius pœnalique tristitia, salutaris tristitiæ fructum, pro vanitate lætitiæ temporalis, gaudij spiritualis appenderis vbertatem, retributionem in horum affectuum commutatione centuplam peruidebis. Et si vniuscuiusque vitij breui ac lubricæ voluptati contrariarum virtutum merita conferantur, centuplo hæc esse meliora multiplicata iucunditas approbabit. Centuplam namque fratrum parentumve recipiet quantitatem quisquis patris vnius, vel matris, seu filij, pro Christi nomine charitate contempta, in omnium qui Christo deseruiunt dilectionem sincerissimam transit. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monasteriorum habitacula tanquam propria possidebit, in quacunque orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodo enim non centuplum sed plusquam centuplum recipit qui 10. vel 20. seruorum ministeria inuita vel coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Sed hoc sancto ministerio merito ac fiducialiter perfruuntur qui prius in seruitutem fraternitatis seipsos suaque omnia voluntaria deuotione subdiderint. Quisquis autem hæc humilitate sincera consortibus suis ante non detulerit, quomodo deferri sibi ab alijs patienter admittit, cum grauari se eorum obsequijs intelligat potiusquam foueri.

Monachis omnia communia.

Centuplum in quantitate.

De persecutionibus adiunctis, & de fine sermonis.

CAP. CXXX.

HÆc tamen omnia non cum remissa securitate, nec cum inerti oblectatione percipiet, sed verbum domini *cum persecutionibus*, idest, cum pressuris sæculi huius summis angoribus passionum. Regnum enim cœlorum non desides, non remisi, non delicati, non teneri, sed violenti diripiunt, qui non aliis sed voluptatibus suis præclaram inferunt violentiam: qui direptione laudabili omni se præsentium rerum voluptate fraudantes, per huiuscemodi rapinam regnum cœlorum violenter inuadunt. Et idcirco Saluator vt nobis amputandarum voluntatum nostrarum formam traderet; *Non veni* inquit *facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.* Quam virtutem illi specialiter exercent, qui in cænobijs commorantes, reguntur imperio, qui nihil omnino arbitrio suo agunt, sed voluntas eorum ex voluntate pendet Abbatis. Postremo, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nonne obsecro in hoc centuplam gratiam euidentissime qui fideliter Christo deseruiunt consequuntur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur; ac licet ipsi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum angustijs iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, quorum vilitas etiam mediocribus forsitan despicabilis esse potuisset, vel pro obscuritate Natalium, vel pro conditione seruili, si in sæculari conuersatione mansissent? Pro Christi autem militia nobilitatis nemo status calumniam commouere, nemo obscuritatem generis audebit opponere, quin potius illisipsis vilissimæ conditionis opprobrijs, quibus confundi & dehonestari solent cęteri, ipsi famuli gloriosius nobilitantur.

Regnum cœlorum violenti rapiunt

Ioan. 6.

Centuplum recipiunt viri sancti dũ à principibus honorantur pro nomine Christi.

Tali beatus Abraham sermone de illusionis nostræ vel origine, vel medela disseruit, atque oculis quodammodo nostris cogitationum, quas diabolus auctor ingesserat, propalauit insidias, nosque ad desiderium nostræ mortificationis accendit, quo etiam multos, licet incompto hæc omnia sermone digesta sint, credimus inflammandos.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER VIGESIMVS.

De Imperio Theodosij iunioris, qui solus imperauit.

CAP. I.

SIGEBERTVS *in chronicis.* Post mortem Honorij Theodosius eiusdem nepos cæpit anno Domini 425. mundi vero 4278. & imperauit solus annis 3.

Theodosius Imp. An. Ch. 425. M. 4278.

Huius anno primo Vuādali Mauritaniam inuaserunt.

Anno secundo Cælestinus Romanę Ecclesię quadragesimussecundus præsidet. Hic constituit, vt psalmi Dauid 150. ante sacrificium canerentur anthiphonatim ex omnibus, quod antenon fiebat, nisi tantum epistola beati Pauli,& sanctum Euangelium recitabatur. Ex hoc instituto excerpti de psalmis introitus, gradualia, offertoria ante sacrificium, orationes inter communicandum cum modulatione ad missam in Ecclesia Romana cantari cæperunt.

Cælestinus Papa statuit vt psalmi 150 canerētur ante sacrificium.

Theodosius per Ardaburium ductu angeli Ioannem tyrannum opprimit.

Romæ inter Ætium, & Bonifacium ex rei militaris gloria,orta inuidia,R.P. parturit dispendia.

Anno sequenti Cassianus de Ecclesia Constantinopolitana à Ioanne Chrysostomo eiectus, & in Massilia Galliæ presbyter ordinatus, multa scripsit, inter quæ etiam compertas in Ægypto vitaspatrum doctrinasque & regulas,datis ad plurimos libris,exposuit.

Author. Hic est Ioannes Eremita, cuius dicta superius,& collationes abbreuiatas ad ædificationem legentium inserui, licet apochrypha reputari videantur eius opuscula, decreto Papæ Gelasij.

De Imperio eiusdem Theodosij cum Valentiniano.

CAP. II.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Theodosij iij. Theodosius Valentinianum Placidiæ amitæ suæ ex Constātio filium, Imperatorem facit, eumque cum Placidia matre Romam ad imperandum mittit; & regnauerunt simul annis 24. Cæperunt autem anno domini 428. mundi scilicet 4281.

Horum anno primo in Bithynia Timotheus quidam continentiæ & religionis imagine multis illudens, eos in errorem suæ hæresis induxit,dicens Christum verum quidem Deum, & verum hominem de virgine Maria natum fuisse,sed mentiens, dicendo,quòd diuina natura conuersa sit in humanam.

Theodosius & Valentinianus Imp. An. Ch. 428. Mūdi 4281.

Romani Hunnos à Pannonia fugant, quam per 50. annos tenuerant.

Anno 2. Gundericus Rex Vuandolorum capta Hispali,cum impiè elatus, manus in ecclesiam ipsius ciuitatis extendisset, mox Dei iudicio à dæmone correptus, interiit. Cui Gensericus frater in regno succedens, regnauit annis 48. Hic,vt fertur,de fide Catholica in Arianam sectam apostatauit.

Anno 3. Clodius Pharamundi filius, Rex crinitus,annis * 18. regnat super Francos, & ex hoc Franci cæperūt habere Reges crinitos. ** al. 20.*

Hic Clodius Toringiam inuasit, & in Dispargo castello Toringorum aliquamdiu habitauit. Inde missis exploratoribus vsque ad vrbem Cameracum, Rhenum transijt, & prostrato multo Romanorum populo, citra Rhenum vsque ad Ligerim habitantium, * Carbonariam siluam ingressus, Tornacum obtinuit. Indeque vsque ad vrbem Cameracum properauit; vbi pauco tempore residens, Romanos, si quos inuenit ibi, peremit, & exinde vsque ad * Somonam fluuium perueniens, omnia occupauit.

Anno eius primo. *Anno 15.* ** Carbonaria.* ** al. Summam.*

Anno 5. Cælestinus Papa ad Scotos in Christo credentes, Palladium mittit primum episcopum. Post quē ad eosdem ab eodem Cælestino missus est sanctus Patricius, genere Brito, filius Conches sororis sancti Martini Turonensis, qui in baptismo quidem dictus est Suchat, à sancto Germano Magomus, à sancto Cælestino vero Patricius, à quo Archiepiscopus Scotorum ordinatus,per 40. annos signis, sanctitate, & doctrina excellens,totam insulam Hiberniam conuertit ad Christum.

Nestorius Constantinopolis episcopis factus, fit auctor hæresis separantis in Christo hominem à Deo, dicens purum hominem, non Deum, de Maria natum, & à Iudæis crucifixum.

Vuandalos, qui olim timore Athanulphi excesserant à Gallijs, Vuallia Rex Gothorum expellere parat etiam ab Hispanijs.

De qui-

De quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. III.

An. Ch. 433. ANno sequenti tertia synodus vniuersalis, Ephesina prima, ducentorum episcoporum, iussu Theodosij iunioris Augusti, edita est, quæ Nestorium, duas personas in Christo asserentem, iusto anathemate condemnauit, ostendens manere in duas naturas, vnam Domini nostri Iesu Christi personam.

In Hispanijs 20. millia ferme militum contra Vuandalos pugnantium cæsa sunt.

Gensericus odia Gothorum veritus, & simul à Bonefacio inuitatus, cum Vuandalis & omnibus eorum familijs ad Africam transfretauit, eamque inuadens & dilacerans, multo tempore cladem Romanis intulit.

In Galliam cum Suptar Rex Hunnorum Burgundionenses nimis oppimeret, illi in Deum Christianorum spem suam ponentes, se baptizari petierunt, & statim Hunnis congressi, pauci multa millia peremerunt, & sic rabiem ipsorum refrenauerunt.

An. Ch. 434. Anno sequenti Sixtus Romanæ ecclesiæ 43. præsidet.

Romani in Africa Vuandalis congressi superantur.

Bonefacius conflictu cum Ætio habito, victor quidem, sed moriturus abscedit.

In Britannia dux Saxonum Hengistus considerans animum Regis ad amorem sui, suæque gentis inclinatum, postulauit tantum terræ spacium sibi dari, quantum vna corrigia posset ambiri, vt ibi promontorium ædificaret. Cui cum Rex acquieuisset, accepto illo corio tauri, incidit illud in corrigiam longissimam, & loco quem præuiderat circumducens inter ambitium illius construxit castellū, appellauitque illud castrū Corrigiæ.

An. Ch. 435. Anno sequenti Sixtus Papa à Basso criminatur, & iussu Valentiniani Imperatoris Romæ congregata synodo coram 56. episcopis synodico iudicio purgatur: Bassus vero damnatus proscribitur, & non multo post à Deo percussus, ipsius Sixti manibus honorifice sepelitur.

Germanus Antisiodorensis, Lupus Trecassinus, Eucherius Lugdunensis, Hilarius Arelatensis episcopi in Gallijs clarent.

De origine & priori statu sancti Germani Antisiodorensis.

CAP. IV.

Patria. EX gestis eius. Hic sanctus Germanus Antisiodorensis oppidi indigena fuit, parentibus splendidissimis procreatus, & ab infantia studijs liberalibus institutus, post auditoria quoque Gallicana Romæ iuris scientiam acquisiuit. Deinde tribunalia præfecturæ, professione aduocationis ornauit, in quo actu multiplici laude splendens, sublimem genere, moribus & diuitijs vxorem sortitus est, protinus eum respublica ad honorum præsumpsit* insignia.

*Magna eius eruditio. Fit aduocatus. Duxit vxorem. * Dux constituitur.*

Cumque territorium Antisiodorense gubernaret, mos erat tyrunculorum potius industrijs indulgere, quam Christianæ religioni operam dare. Erat autem arbor pirus in vrbe media, ad cuius ramusculos ferarum ab eo deprehensarum capita, pro admiratione venationis nimiæ, depēdebat. Quem sanctus Amator episcopus ciuitatis, his frequens compellebat eloquijs: Desine, quæso, vir bonorum splendissime hæc iocularia, quæ Christianis offensa, paganis vero imitanda sunt, exercere. Ille tamen nullo modo admonenti se voluit obedire. Cum autem quadam die in sui iuris prædia secessisset, sanctus Amator illam arborem cum candicibus abscidit, ignique concremandam illico deputauit. Oscilla vero dependentia lōgius à ciuitate proijci præcepit. Quod cum audiret Germanus, ira animum accendit, ita vt sanctæ religionis oblitus, cuius iam munere fuerat insignitus, mortem beatissimo viro minitaret. Et ne Christianorum conuentu sei furenti resisteret, turbas suorum sibi coadunans, ciuitati improuisus aduenit. Hæc omnia, dum à quibusdam cognita, sancto Amatori panderentur, ait: Ego me indignum iudico, * testem fieri fuso sanguine Saluatori.

S. Amator eū reprehendit.

Amputat arborem, quæ erat offendiculo.

Germanus minatur S. Amatori mortem.

** Hoc est, quod græci appellant martyrem.*

De oratione eiusdem & obitu sancti Amatoris.

CAP. V.

DIuina ergo reuelatione finem suum, & Germanum sibi successurum præuidens, Heduam profectus est, vbi Iulius Reipublicæ rector, & gubernator Galliæ præsidebat. Quem sic allocutus est: Finem meum, domino mihi innotescente, cognoui, & quia non est alter, qui regimen sanctæ ecclesiæ suscipiat, nisi illustrissimus Germanus, sicut mihi reuelauit Dominus, posco celsitudinem tuam, vt mihi eundem tonsurare tribuas licentiam. Cui Præfectus: Licet, inquit, reipublicæ necessarius sit, tamen quia Deus, vt tua beatitudo testatur, sibi eum elegit contra Dei præceptum venire non possum. Tunc sanctus Amator voti compos, ad vrbem suam, cum lætitia redijt. Subeunte autem illo ecclesiam, cum & populus ingredi vellet, sic eum allocutus est: Exonerate, filij, manus iaculis, quia hæc est domus orationis, non Martis statio prœliantis. Quod etiam fecerunt. Tunc videns episcopus Germanum nihil oneris truculenti portantem, præcepit ostiarijs, vt fores ecclesiæ claustris arctarent. Ipse vero glomerata secum turba clericorum inijciens manus, Germanum apprehendit, & inuocato nomine Domini, cæsariem eius capiti detrahens, reiectis sæcularibus ornamentis, habitu religionis cum honore promotionis induit, talibus eum verbis exhortans: Satagere te oportet, frater, quomodo incontaminatum custodias commissum tibi honorem, quia tibi omnipotens Deus pastorale commisit officium.

Reuelatur S. Amatori Germanum futurū episcopum.

Germanus à S. Amatore tondetur, & in clerum adsciscitur.

Populo quoque adhortato, vt voluntati Dei de electione Germani consentiret, omnis turba consentiens ad confirmationem persuasionis eius respondit, AMEN. Ipse autem Calen. Maij 4. feria, cæpit acrius dissolutione corporis fatigari, sed nec inter dolores à prædicatione cessabat, & dicebat: Prohibete lamenta, ibi profecto luctuosæ voces emittendæ sunt, vbi meliori deterior fuerit successurus, huius autem non solum vita proderit vobis, sed etiam mors. Tunc præcepit se ad ecclesiam prouehi, vt ibi spiritum datori redderet, vbi die ac nocte solebat eidem profiteri. Et ascendens pontificalem thronum, fere hora diei tertia emisit spiritum. Continuo chorus sanctorum successit, & spiritum eius cum hymnis & laudibus in specie columbæ multis cernentibus ad cælum prouexit. Inde corpus ad sepulturam deducitur. Vnde dum redeunt quendam paralyticum prospiciunt, qui iam 30. annis hoc morbo detinebatur, ceruicibus hominum baiulari. Hic orabat, vt vel aquis paululum frui mereretur quibus perfusum fuerat sanctum corpus. Cuius fidem admirans Germanus tunc presbyter, iussit ex eadem aqua membra eius perfundi, & protinus omnis languor recessit.

Rogat populum S. Amator vt recipiat Germanum sui loco.

Beatus Amator in cælos proficiscitur.

Nota vim aquæ qua perfusum fuit corpus Beati Amatoris.

De vita eiusdem sancti Amatoris episcopi.

CAP. VI.

EX gestis eius. Hic sanctus Amator in iuuenili ætate literis optime eruditus, coactus est à parentibus quandam virginem desponsare, sed cum tempus copulationis vrgeret, se mutuo adhortantes votum virginitatis fecerunt. Et ecce Angelus affuit, qui duas eis coronas attulit, propositum laudans & ad perseuerandum adhortans. Porro puella virginum cœtui se tradidit, Amator vero in clericatu tantis præconijs virtutum enituit, vt post excessum sancti Eladij mereretur in Pontificatum substitui. Sanctus ergo Pontifex multis

Sanctus Amator cum Sponsa vouet perpetuam continentiam.

refulsit miraculis, cæcos illuminans, paralyticos sanans, mortuos etiam reducens ad vitam. Cum autem multos subiecisset fidei, tum exhibitione miraculorum, tum ex instantia prædicandi, videns paruam adhuc ibi esse basilicam, nec posse capere Christianorum multitudinem tam ingentem; petijt à quodam Antisiodorensi ciue, Ruptilio nomine, vt sibi concederet domicilium, quod intra claustrum habebat vrbis amplum & excelsum. Ille statim abnegat, sed non multo post grauissime infirmatus sancto annuit quod rogarat. Tunc vir Dei eandem domum basilicam consecrauit, in qua sanctum Germanum postea tonsurauit. Hæc est hactenus basilica in honore Protomartyris Stephani, Christianis populis frequentata.

Fit episcopus & claret multis virtutibus.

Vitam huius descripsit Cōstantius in actis S. Germani lib. 1. cap. 1. 2. & 3.

De austeritate sancti Germani.

CAP. VII.

EX *gestis eius*. Igitur Germanus suscepit sacerdotium coactus & inuitus, sed repente mutatur ex omnibus; deseritur mundi militia, cælestis assumitur, vxor in sororem mutatur, substantia in pauperes erogatur. Ex die qua sacerdotij sumpsit exordium vsque ad vitæ terminum, nunquam panem frumenti, non vinum, non oleum, non legumen, non salem ad vsum condiendi saporis accepit. Sane die resurrectionis vel natiuitatis dominicæ potiones singulæ sumebantur; in quibus vini sapor aquis nimijs diluebatur. In refectionibus primum cinerem prelibauit, deinde panem hordeaceum sumpsit, quem tamen ipse excussit & moluit. Indumentum semper cuculla & tunica, nec hyeme adiectio, nec æstate leuamen admissum est. Quod vtrumque tamdiu vsui fuit, vel forte donatum est, donec attritione nimia solueretur, cilicio semper interius inhærente.

S. Germanus coactè suscipit episcopatum.

Nota mirā vitæ austeritatem.

Vestes eius quales fuerint.

Spacium vero lectuli sui trabeculæ dolatiles ambiebant, iniectos cineres vsque ad marginem continentes, qui tamen quotidiana impressione densati, in confecti soli duriciem præferebant. Stratum omne, subiecto cilicio, & superposito vno tantum sagulo, fuit. Caput autem ab humeris per ceruicis confinium nulla subleuauit adiectio; ita vt pronus prostrata ad terram membra damnauit. Noctibus nunquam vestitum, raro cingulum, raro calciamenta detraxit. Redimitus loco semper, & capsula sanctorum reliquias continente. Iugis gemitus, & oratio perseuerans. Hunc absolute definio inter tot cruces longum traxisse martyrium. Omnibus sine acceptione personæ hospitium præbuit; pedes omnibus, manibus suis lauit.

Lectus eius. Nullum habebat ceruical.

Redimitur sanctorum reliquijs eius hospitalitas.

De primo transitu eius in Britanniam, & de sancta Genouefa virgine.

CAP. VIII.

CVmque vita eius & fama multis fulgeret miraculis, ex Britannijs directa legatio, Gallicanis episcopis nunciauit, Pelagianam hæresim in locis suis late populos occupasse, & fidei catholicæ succurri debere. Ob quam causam synodus numerosa collecta est, omniumque iudicio præclara regionis luminaria Germanus, & Lupus vniuersorum precibus ambiuntur. Negotium deuotissime ab eis suscipitur. Quibus Parisiacæ vrbis territorium permeantibus, ciues obuiam procedunt, tantorum benedictionem virorum expetunt, eisdem debitam venerationem impendunt. In vico cui Metodori vocabulum erat hospitati sunt. Cumque beatus Germanus multitudinem confluentem verbi salutaris exhortatione refoueret, puellam quandam nomine Genouefam inter astantes eminus conspexit, & nescio quid in ea cæleste vel Angelicum auspicatus, tali eam præconio extulit, eius genitores sic affatus: Beatos, inquit, dies illa vos fecit, quia tantæ prolis parentes vos esse contigit, cuius natiuitas ipsis quoque Angelis lætitiam peperit. Erit enim preciosi apud Deum meriti, & spiritualis perfectione propositi.

S. Germanus & Lupus episcopi mittūtur in Angliam ad extirpandam Pelagianam hæresim.

De S. Genouefa virgine quid vir Dei testatus sit.

Plura quoque in laude virginis prosecutus, tandem ipsam benignitate suaui complectitur, & inter lenia blandimenta percunctatur, si sanctimonialis vitæ cælibatum velit suscipere, & Christi sponsalitio titulari. Illa tanti sponsi nomine delectata, titulum virginitatis amplectitur, seque huius professionis iamdudum astringi desiderio profitetur. Interea gressum diuertit idem sanctus ad ecclesiam maximo populorum agmine prosequente, ibique inter sanctos psalmos ac prolixam orationem manum dexteram super caput virginis indefesse tenuit. Deinde in crastino, cū illa ad eum redisset, & ipse de pridiana professione eam allocutus fuisset, ipse vultum in terram defixit, moxque nummum æreum diuina forsitan allatum sentētia, expressione crucis insculptum inspexit, ac protinus à terra collegit, quem loco muneris Genouefæ tradidit, ac semper collo suspensum ob sui memoriam ferre præcepit. Cæterum, inquit, alia mundialis pulchritudinis ornamenta nunquam tuis vel collo, vel digitis inseri patiaris. Ita fatus, virgini valefecit, & vt sui memor esset, admonuit, commendansque eam parentibus iter cæptum cum beato Lupo perrexit.

Votum virginitatis conseruandæ in primitiua ecclesia.

Interdicit S. Genouefæ, Deo se virginem consecranti, omnia mundi ornamenta.

De egritudine sancti Germani, & eius pugna contra Saxones.

CAP. IX.

QVadam die, diabolus insidiator casualibus laqueis præparatis, Germani pedem lapsus occasione contriuit, ignorans illius merita, sicut beati Iob, afflictione corporis propaganda. Et dum aliquandiu vno in loco infirmitatis necessitate constringitur, in vicinia, qua manebat, casuale exarsit incendium. Quod consumptis domibus, quæ illic palustri arundine tegebantur, ad illud habitaculum, in quo idem vir iacebat, flabris stimulantibus ferebatur. Sed hospitium sancti viri expauescens flamma transiliuit, vltra citraque deseuiens, multasque virtutes faciebat infirmus. Et cum debilitati suæ nihil remedij pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niueis vestibus vidit sibi adesse personam, quæ manu extensa videretur iacentem extollere, eumque firmis vestigiis imperabat consistere. Post quam horam ita fugatis doloribus recepit sanitatem, vt die reddito, intrepidus subiret itineris laborem.

Flamma nō audet attingere sancti viri hospitiū.

Diuinitus curatur eius pes læsus.

Interea Saxones Pictauiq; bellum aduersus Britones iunctis viribus susceperunt, & illi trepidi sanctorum antistitum auxilium petierunt. Qui promissum maturantes aduentum, tantum contulerunt fiduciæ, vt maximus crederetur exercitus aduenisse. Itaque Apostolicis ducibus Christus militabat in castris in tantū, vt quotidianis prædicationibus instituti, certatim ad gratiā cōuuolarēt baptismatis. Ita baptismate madidus procedit exercitus, & contempto armorū præsidio Dei auxiliū expectatur. Hæc institutio vel forma castrorum hostibus nunciatur, qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes, assumpta alacritate festinant. Germanus signifer, & dux exercitus omnes admonet, vt voci suæ vno clamore respondeant appropinquantibus hostibus ALLELVIA tertio repetitum, sacerdotes exclamant; sequitur vnus clamor omnium, & eleuatum clamorē repercusso aere montium inclusa multiplicant. Hostile agmen terrore prosternitur, & ruisse super se non solum rupes circundatas, verumetiam ipsam cæli machinam cōtremiscunt. Vix sufficere pedum pernicitas creditur, passim fugiunt, arma proijciunt, gaudentes vel nuda se corpora eripuisse discrimini. Plures etiam timore præcipites flumen quod sensim venientes transierant, deuorauit. Sicque hostibus sine sanguine superatis, collectis spoliis christiani triumphant, & sancti antistites ad propria redire festinant.

In fugam compellit hostes, dum Allelluia clamat cū suis.

Mirum in modum liberat Britones ab inuasione Saxonum & Pictauorum.

De secunda profectione eiusdem in Britanniam, & discipulo suscitato.

CAP. X.

Noui Pelagianistæ rursus exurgunt in Anglia, quo rursum proficiscitur S. Germanus cuius comes est Seuerus episcopus Treuerensis.

NOn multo post nunciatur præfatos hæreticos in Britannijs iterum pullulasse. Rursumque ad sanctum Germanum preces omnium deferuntur, vt causam Dei quam prius obtinuerat, tutaretur. Adiuncto itaque sibi sancto Seuero Treuerensi episcopo, libenter annuit, dum & laboribus delectatur, & se Christo gratanter impendit. Iamque eo aliquantulum progresso, vnus ex discipulis eius, qui eum de Hibernia secutus fuerat, ad hanc ipsam delectus expeditionem, quia cum ipso exire nequiuerat post eum profectus est. Cumque ad * Cormodorum peruenisset, ibi decumbens post paulum defunctus est. Cum autem sanctus Germanus cum socijs suis hæreticos sicut & antea confudisset, & ad propria remearet, contigit eum ad eundem deuenire locum, cognoscensque per spiritum ibi decessisse discipulum, accedens ad locum quo fuerat tumulatus, iussit reuelli sepulchrum, ipsumque vocans nomine, & quid ageret, & si secum adhuc militare cuperet, requisiuit. Mox vitali resumpto spiritu defunctus residet, cunctaque sibi constare suauia, ac se nolle huic vlterius reuocari respondet. Tunc sancto annuente vt quiesceret, ille capite deposito, rursum obdormiuit in Christo.

* *Lego in historia Lombardica Cordomarum.*

De Rege Britanniæ ab eodem expulso & Subulco substituto.

CAP. XI.

Hanc historiam non inuenio in vita S. Germani scripta à Cōstantio qua extat apud Surium 31. Iulij: habetur autem in historia Lōbardica inter cætera eius miracula, & in eius vita quæ extat apud Petrum de Natalibus lib. 6. cap. 161. sit fides penes illos & Vincentium & etiam Gotschalcum Hollen. ser. 32.

GErmanus igitur cum in Britannia prædicaret, die quadam Regis Britanniæ palatium cum suis discipulis introiuit, & directo ad regem nuncio pro vehementi frigore, & superueniente nocte hospitium postulauit. Sed cum rex immitis concedere noluisset; Germanus cum discipulis suis sub diuo persistens, niuem & grandinem patienter sustinuerat; iamque veniente nocte Subulcus Regis regressus à pascuis, acceptam in palatio præbendam suam ad propriū tugurium referebat. Is vbi sanctum Germanum conspexit vehementi frigore cum discipulis tabescentem, personæ dignitate permotus, oro, ait, quisquis es domine, vt tibi & socijs parcas, & veniens ad hospitium meum officium meæ paupertatis suscipias benignè. Cumque Germanus ad eum humiliter declinasset, porcarius ille vxorem suam monuit, vt vnicum vitulum, quem habebant, occideret, & hospitibus cænaturis apponeret. Post cænam igitur Germanus mulierem euocat, iubetque, vt ossa vituli diligenter collecta super pellem eius ante matrem in præsepio componat. Quo facto, vitulus sine mora surrexit, matrique coastans, comedere fænum cœpit. Tunc Germanus hoc audiens, rogat hospites suos, vt saluo iure hospitij hoc interim beneficium acceptarent. Facto autem mane, Germanus ad palatium progreditur, & Regem egressurum de palatio præstolatur. Exeunti festinus occurrit, & cur ei sero hospitium negasset potenter inquirit. Rex stupore defixus, & sancti auctoritate attonitus, respondere non potuit. Tunc Germanus: Egredere, inquit, & Regnum meliori dimitte. Illo hæsitante, Germanus cunctantem impellens: Egredieris, ait, & sicut dominus definiuit, nequaquam deinceps potestate regia abuteris. Rex autem auctoritatem cælestem in Præsule reformidans, cum coniuge, & liberis indifferenter exiuit, & vlterius ingredi non præsumpsit. Tunc Germanus Subulcum cum coniuge venire fecit, & vniuerso stupente palatio, Regem constituit.

Ex tunc Reges ex Subulci genere prodeuntes damnantur genti Britonum, Deo res humanas mirabiliter ordinante per beatum Germanum.

ANNOTATIO.

Anglorum regum series certamine colligi potest, vsque ad Egbertum, qui primus domitis reliquis regulis, Angliæ vniuersæ præfuit circa annum Christi 800. Leslæus lib. 5. de historia Scot. Cæterum Anglia non ex vna familia hactenus reges habuit. Nam & Gulielmus nothus qui conquestor dictus est, Nortmanniæ ducis filius, occiso Heraldo rege, Angliæ potitus est circa annum Christ. 1066. & postea Franci per Stephanum Francum Comitis Blesensis filium regnum illud obtinuerunt. vide Leslæum, & Genebrardum.

De sancto Cassiano Augustodunensi, qui respondit ei de tumulo.

CAP. XII.

CVmque de Britannia remearet per Augustodunum transiens, ad tumulum sancti pontificis Cassiani peruenit. Quem cum quomodo se haberet inquireret, ille statim è tumulo audientibus cunctis dixit: *Dulci quiete perfruor, & aduentum redemptoris expecto.* Cui Germanus respondit: *Quiesce per longum in Christo tempus, & pro nobis attentius intercede, vt obtinere sacræ resurrectionis gaudia mereamur.*

Sancti pro nobis orant.

Ex gestis eius. Hic Cassianus olim ex nobili genere in Alexandria vrbe natus, à sancto Zenone eiusdem vrbis episcopo diuinis literis eruditus, Deum ab infantia coluit, & omnia pro Christo deserens, in Hortensi vrbe ecclesiam in honore sancti Laurentij sicut ab eodem in visu doctus fuerat, construxit. Tunc Iouinianus Imperator Deum timens, qui successerat Iuliano Apostatæ, elegit eum conclamante populo in Hortensi vrbe episcopum. Sed cum eam aliquamdiu in omni sanctitate rexisset, valedicens omnibus omnia dereliquit, & cum paucis clericis pro Christo peregrinationem arripuit. Intransque mare, prosperante Deo, vsque ad Massiliam nauigauit; & inde sæuiente hæreticorum & paganorum persecutione Augustodunum peruenit & à sancto Simplicio episcopo gratanter exceptus, ad petitionem ipsius Simplicij cum eo per triennium mansit. Quarto anno sanctus Simplicius migrauit ad dominum, & omnis clerus, & populus Cassianum elegerunt episcopum. Cui tantam gratiam dominus Iesus Christus conferre dignatus est, vt assidue miracula per eum ostenderet, cæcis lumen donaret, surdis auditum, debilibus sospitatem, ægrotis incolumitatem tribueret, & omnem hominem diligebat sicut seipsum. Consummauit autem, regens ecclesiam beatus Cassianus episcopus, annos 20. & migrauit ad dominum Iesum Christum, qui est resurrecturus cum sanctis in gloria æterna.

Vita S. Cassiani.

Lege Petrum de Natalibus lib. 7. cap. 27.

Molanus testatur huius sancti acta extare, sed ea hactenus nobis sunt incognita.

De latrone eius prodigio diuinitus irretito, & duobus aureis compensatis.

CAP. XIII.

Ex historia Constantij.

CVm autem redijsset vir sanctus Germanus in Galliam, quadam die imminente iam vespera comitatui suo nudus pede, cucullo vacuus, viator accessit, cuius etiam nuditati condoluit. Qui dolose inhærens contubernio iungitur mansioni, & inter occupatos custodes qui Deo, non animalibus, vigilabant, iumentum quo senior vehebatur, prædo nocturnis arripuit. Die reddito amissio euectionis agnoscitur, & vt sacerdoti animal non deesset, vnus ex clericis in peditem ex equite mutatur. Et dum iter agitur, circumiecti comites beatum virum intuentur extra morem conceptam lætitiam vultus obumbratione velantem. Tum vnus auctoritate concepta causam lætitiæ percunctatur. At ille: Paululum, inquit, remoremur, quia infælicis illius labor, & irridendus est, & dolendus, quem mox videbitis æstuantem. Cumque substitissent, respiciunt post se captum animal peditem manu deducentem. Cumque expectassent accelerantem, ille statim vestigiis prouolutus, crimen quod commiserat cōfitetur, & ita totius

Pœna hominis nequam qui furto abstulerat iumentum viri Dei.

noctis spacio irretitum fuisse se retulit, vt longius prodire non posset, nec euadendi viam aliam repetisset, nisi vt ablatum animal restitueret. Ad hæc vir sanctus: Si hesterna, inquit, die nudo tibi tegmen dedissem, furandi necessitas non fuisset. Accipe, quod deest, redde, quod nostrum est. Ita confessor criminis non solum veniam pro pœna commissi, verumetiam præmium cum benedictione suscepit.

Quadam die dum iter carperet, occurrunt pauperes eleemosynam postulantes. Consulit Diaconum quantum esset in sumptibus; tres tantum aureos esse respondit: quos ille totos statim erogari præcepit. Ad hæc Diaconus: Vnde victuri hodie sumus? Qui respondit: *Pauperes suos pascet Deus: tu quod habes, præsta pauperibus.* Diaconus quasi prouidus, duos erogat, & vnum reseruat. Post paululum equites quidem post eum venientes, obtulerunt ei munus ducentorum solidorum, deinde conuersus ad Diaconum ait: Accipe, quæ traduntur, & intellige te fraudem fecisse pauperibus. Nam si totum, quod dedi, indigentibus contulisses, remunerator noster hodie trecentos reddidisset. Contremuit Diaconus, secretum reatus sui innotuisse Pontifici.

Vide benignitatē eius in pauperes.

De operibus pietatis eius, & asini sui suscitatione.

Cap. XIIII.

IDem sanctus dum Alpes Italiæ conscenderet, quibusdam mercatoribus associatus, vidit inter alios quendam claudum & senem, qui torrentem transire non poterat de montibus decurrentem. Huius fascem vir sanctus arripiens proprijs humeris transportauit, ipsum quoque senem iterato transitu subiecta ceruice transposuit. Ecce mira virtus charitatis, quæ sancto viro tantam vim contulit, vt quem tanta ieiuniorum inedia fatigabat, quem continui itineris fatigatio distrahebat, qui denique semetipsum ferre vix poterat, cum etiam esset persona tam nobilis, rusticum ætate & debilitate grauissimum, fasce prius transposito, sanctis humeris vectitaret.

Nota eximiam humilitatem tanti viri.

Cum autem Rauennam peruenisset, vbi tunc Petrus Pontifex ecclesiam Christi apostolica institutione gubernabat, diu cum desiderio expectatus excipitur. Occurrunt principes, ambiunt proceres, ecclesia eum cum exultatione amplectitur. Sed & regina venerabilis Placidia, quæ cum filio suo Valentiniano Romanum regebat imperium ad Sacerdotis diuersorium vas argenti amplissimum, cibis delicatioribus refertum, sine vlla carnis admixtione transmisit. Quod susceptum ipse ita distribuit, vt cibos ministris suis traderet. Ipse vero argentum vendicaret, remittens loco muneris patenulam ligneam panem hordeaceum continentem. At illa cum ingenti gratulatione vtrumque complexa est, quod & argentum suum transmisisset ad pauperes, & illam escam beati viri cum ministerio abiecti vasculi suscepisset, nam, & lignum auro postea ambijt, & panem multis remediis ac virtutibus reseruauit.

Nota admirabilem cibi abstinētiam. Petrus episcopus Rauenne, cognomēto Chrysologus.

Nota quanta fecit regina vasculū sancti viri.

Cum autem Rauennæ moram faceret, ibi, & mortuū suscitauit, & multis miraculis eius fama refulsit.

In illa siquidem Rauenna cum eum Regina Placidia, ad prædictum vel ad aliud conuiuium euocasset, & ille humiliter annuisset, senio, ieiunijs, vigilijs, laboribusque confectus, ab hospitio suo vsque ad palatium asino deferente portatus est. Cum ergo inter epulas ministri secreto Reginæ dixissent; asinum sancti Germani repente defunctum, & illa tacere iussisset; miræ mansuetudinis equum vice asini sancto præsentari præcepit. Quem ille intuens; Meus, inquit, mihi asinus præsentetur, quia qui me huc attulit, reportabit. Pergensque ad cadauer distensum; Surge, inquit, Muscio, reuertamur hospitio: statimque subsiliens, semetipsum concussit, & quasi nihil mali passus esset, Germanum alacriori virtute portauit.

Mortuum reuocat ad vitam.

Asinū suum repente mortuum suscitat.

De transitu, & exequijs eiusdem.

Cap. XV.

SEd antequam de vrbe Rauenna exiret, quadam die matutinali solennitate perfecta, dum cum episcopis sermonem de religione conferret tristissimam protulit mentionem, dicens: Commendo vobis, fratres charissimi, transitum meum, videbar mihi per nocturnum soporem à Domino viaticum peregrinationis accipere. Factum est autem post aliquot dies cum ingrauescente incommodo, migraret ad Dominum, capsulam cum reliquijs regina suscepit. Cucullam cum cilicio Petrus episcopus vsurpauit. Cæterorum antistitum vnus accepit pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo sagulum diuiserunt, vt aliquid monumenti ex successione haberent sanctitatis. Corpus autem in Galliam ad vrbem suam relatum est, sicut adhuc viuens petierat à Regina Placidia.

Prædicit obitum suum.

Felicissime decedit beatus vir.

Eius sancta hæreditas diuiditur.

Cumque ad vrbem Vercellensem portitores venirent, sanctus Eusebius eiusdem vrbis episcopus comperto sancti Germani decessu, ecclesiā quam ei sanctus Germanus cum rediret, dedicare promiserat, eam dedicaturus solenniter ingressus, cereos accendi iussit. Sed ministri eos admota flamma accendere non valebant, licet id sæpius attentarent. Quod videns sanctus Eusebius intellexit dedicationem aut in aliud tempus debere differri, aut alio episcopo reseruari. Interea sacri funeris pompa venire narratur, & obuiātibus ei cunctis per manus sancti Eusebij in prædictam ecclesiam inducitur, & statim omnes cerei diuinitus inflammantur. Tunc sanctus Eusebius promissionis sancti Germani meminit, & quod viuens se facturum promiserat, mortuum fecisse cognouit. Vnde festum diem populo indicens ad altare accessit, & quanto altius potuit, *Gloria in excelsis* decantans, postea sacras exequias celebrauit. Itaque corpus sancti Germani cum multa deuotione, & frequentia populorum à propriis ciuibus kalen. Octobris excipitur, & honorifice sepelitur.

Funus honorifice curatur.

Nota miraculum de luminibus.

Obijt autem anno domini* 450. episcopatus sui 30. Siquidem tres mortuos suscitauit. Vnum quando Aurelianum transiens à sancto Aniano Episcopo totiusque populi concursu reuerenter exceptus, mortuum iam elatum obuiam habuit, quem mox virtute precis vitæ pristinæ reformauit: alterum vero cum apud Italiam præfecti filium, quem vis febrium extinxerat, reuocauit ad vitam: tertium vero discipulum suum.

** Ita Sigebertus in chronicis. Tres mortuos suscitauit.*

De Sancto Lupo Trecensi, & Petro episcopo Rauennensi.

Cap. XVI.

EX *gestis eius*. Porro sanctus Lupus Leucorum familiæ primus fuit, cui gloriosæ memoriæ Pimeniola sancti Hilarij Arelatensis episcopi germana, coniux fuit vij. annis coniugij se ad conuersionem hortatu mutuo, contulerunt. Tunc ille relictis omnibus sanctum Honoratum Abbatem Lirinensem expetijt, cuius institutioni ceruice subdita, omnium vigiliarum abstinentiarumque dogmatibus institutus est. Post annum vero regrediens, vt quæ sibi remanserant, pauperibus eroganda distraheret, ad vrbis Tricassinæ illico Pontificatum raptus est, vbi populum viam salutis docens, clerumque strenue gubernans, post biennium cum sancto Germano in Britanniam perrexit. In quo itinere signorum mirabilibus cunctis admirationi fuere. Nec longe post cum per Gallias vbique diffusus premeret Hunnorum exercitus Tricassinam vrbem patentibus campis expositam, nec armis munitam nec muris; vir sanctus recurrens ad nota præsidia, sola ad Deum intercessione, & prece interposita, superno auxilio defendit. Multis quoque alijs miraculis claruit. Nam, & mulierem paralyticam sanauit, puellā impulsu

Sanctus Lupus suscipit habitum in monasterio Lirinensi.

Anno 429.

Hunni vastāt Gallias.

S. Lupus precibus suis tuetur vrbem.

dæmonis mutam, signo crucis imposito, liberauit, & alios plures ægros sanauit. Annis ferme 25. expers lectuli, iacendi laborem superpositus tabulæ sustinuit, cui indumentum non nisi cilicij consuetudo fuit, vnius tunicæ semper vsu contentus, in orationibus peruigil alternis noctibus perdurabat, biduanis ieiunijs defatigato corpusculo, iuuentutis incentiua prosternens, fletibus ora, futuris intentus, indefesse rigabat. Cæterum, quæ fuerint eius facta, ex scholis eiusdem discipulorum virtutis exempla docuerunt. Nam in sancto Polychronio Virdunēsi episcopo curationum gratia perlucebat, sanctum Seuerum Treueris ordinatum Germaniæ gentibus prædicantem, apostolorum non ambigimus societate permixtum. Sanctus autem Lupus 52. annis sacerdotio functus, spiritum emisit ad cœlum.

Eius cubile, vestis, vigilia, ieiunia.

Eius aliquot insignes discipuli.

Author. Extant vero sermones elegantes sancti Petri Rauennatis episcopi, ex quibus excerpta plurima opusculis nostris inserui.

Petrus Chrysologus Rauennensis episcopus.

ANNOTATIO.

S. Lupi vitam ex MS. codicibus Surius tomo 4. edidit. Meminerunt eiusdem Gregorius Turonensis lib. de gloria Confessorum cap. 67. & 68 & Sidonius libi 6. epistola 1. & Beda lib. 1. histor. cap. 17. & etiam Constantius in vita S. Germani.

De vita sancti Mamertini Abbatis.

Cap. XVII.

EX *gestis eius.* Eo quoque tempore fuit sanctus Mamertinus, qui quondam paganus, cum idola coleret, vnum oculum perdidit, & alterius manus ariditatem incurrit. Qui cum se Deos offendisse putaret, & ab eis veniam iugiter imploraret, quadam die dum iret ad templa Deorum obuiauit ei quidam nomine Sauinus, tonsus capite & habitu religionis amictus. Qui dum eum requireret, vnde ei talis infirmitas accidisset, respondit: Deos nostros offendi, & ideo semper eos cum lachrymis rogo, vt mihi reconciliati, quæ abstulerunt irati, reforment propitij. Tunc ille: Erras, inquit, dæmones Deos putans: sed fac quod dixero tibi. Si vis in oculo & manu sanari, vade ad sanctum Germanum Antisiodorensem episcopum, & si consilio eius acquieueris, continuo sanus eris. Qui statim iter arripiens, venit ad sepulchra sancti Amatoris episcopi, & aliorum sanctorum, & cogente pluuiosa nocte secessit illuc ad quandam cellulam super tumbam sancti Corcodomi collocatam. Et cum fatigatus itinere obdormisset, apparuit ei visio mirabilis, quod quidam vir pulcherrimus venit ad ostium cellæ illius, & vocauit sanctum Corcodomum Diaconum vt veniret ad festum, quod sanctus Peregrinus, & sanctus Amator cum alijs episcopis faciebant. Cui ille respondit de tumulo: Non possum modo ire, quia hospitem habeo, quem me oportet custodire, ne à serpentibus, qui hic sunt, occidatur. Abijt ille nunciare quod audierat, & reuersus est dicens: Sancte Corcodome surge & veni, & adduc tecū Iouianum subdiaconum, & Iouinianum lectorem, & faciant officium suum. Alexander enim qui tecum est, custodiet hospitem, tuum. Visumque est ita sancto Mamertino, quod sanctus Corcodomus apprehensa manu eius duxit eum secum & ostendit ei sanctum Peregrinū & sanctum Amatorem, & duos alios episcopos. Et cum ijsset ad eos sanctus Corcodomus, dixit ei sanctus Amator: Quis est ille qui tecum ecclesiam ingressus est? Qui respondit: Hospes meus est. At ille: Expelle, inquit, eum à nobis, quia pollutus Idolis nobiscum esse non debet. Qui cum expelleretur, prostratus coram eis impetrauit gratiam sancti Amatoris: Qui iussit ei vt iret ad sanctum Germanum.

Hanc historiam inuenies lector in vita S. Germani quæ extat apud Surium.

Mamertinus feruētissimus dæmonum cultor.

Requiescit super sarcophagum S. Corcodomi. Visio offertur Mamertino.

Mamertinus destinatur S. Germano episcopo vt ab eo instituatur.

Mox ergo euigilans, & visione certificatus venit ad eum, & procidens ante eum veniam postulabat. Et cum ei cuncta ita narraret, perrexerunt simul cum multis alijs ad tumbam sancti Corcodomi vbi serpentes erant, & remoto lapide, visi sunt serpentes 8. quorum vnus 10. pedum longitudinem excedebat: & cum astantes præ timore diffugerent, beatus Germanus stans immobilis iussit eos illuc secedere, vbi nulli possent omnino nocere. Et post hæc baptizatus est, & sanatus sanctus Mamertinus, & factus est monachus monasterij sancti Germani, & postea fuit Abbas ipsius Ecclesiæ post sanctum Alogium.

Mamertinus baptizatur & fit monachus.

De sancto Mariano Monacho.

Cap. XVIII.

TEmpore sancti* Alogij successoris sancti Germani, circa annum Domini 480. sanctus Marianus, de territorio Bituricensi venit ad monasterium sancti Germani tractus opinione sanctitatis, quæ adhuc inibi redolebat. Cumque ibi toto desiderio recipi postularet, & receptus, in breui veteranis Monachis sanctitatem imitabilem se præberet, sanctus Mamertinus tunc Abbas volens probare obedientiam eius, vilius ei monasterij commisit officium, pastorem eum constituens Bucularum. Cum ergo iussu Abbatis in quadam silua quæ erat prope villam, quæ dicitur Miciglis, vel Mesigles, boues & vaccas libentissime custodiret, tanta sanctitate pollebat, quod etiam aues siluestres ad se venientes manu propria nutriebat. Vbi die quadam cum esset in nemore, canes eius aprum latratibus excitantes, cum iam eum grauius perurgerent, fugit ad cellam sancti Mariani, qui vbi canes latrantes audiuit, desertis bobus illuc properās, & canes compescuit, & aprum incolumem abire permisit.

* *Aliàs Alodij.*

Marianus fit monachus sub S. Mamertino

Huius sancti gesta cōpendiose conscripta reperies apud Petrum de Natalibus l. 4. cap. 103.

Quidam latrones cum eū in campo expoliassent, vestem eius secum ferentes abierunt, solum ei palliolum dimiserunt. Qui statim clamauit post eos dicens: Reuertimini Domini mei, ecce denarius in meo pallio colligatus, qui vobis forsitan erit necessarius. Qui protinus reuersi cum pallium cum denario rapuissent, eum nudum penitus dimiserunt. Sed cum festinantius ad suas latebras properarent, in ipso crepusculo ad ostium cellæ eius inuenti sunt. Quos ille in cella sua benigne recepit, & pedes eorum lauans, hospitalitatem quantam potuit ministrauit, vnde cunctis facti sui pænitentibus, vnus eorum ad fidem conuersus est.

Latronibus hospitalitatē præbuit, & vnum ex ijs ad Christum conuertit.

Adhuc de miraculis, & transitu eiusdem.

Cap. XIX.

QVōdam etiam tempore monachi cum ei ad boum custodiam fuerant deputati, iuuenili voluntate vrsam quandam cum catulis quæ vitulis eorum insidiabatur laqueis & ingenio capere voluerunt. Cumque illi nocte laqueos pertēdissent, & vrsa in eos irruens teneretur, sanctus Marianus hoc præsciens de lecto surrexit, & eam inueniens dixit ei: Quid facis hic misera, fuge cito ne capiaris. Et statim illa humiliter & mansuete discessit. Marianus vero monachos excubantes inueniens, increpauit, & vrsam quam capere cupiebant, incolumen redijsse nunciauit. Solebat autem singulis dominicis ad propinquam ecclesiam proficisci. Quadam itaque die iussit vni ex monachis secum ire. Cui ille: Non, inquit, hodie, quia debeo ad mensam fratribus ministrare. Tunc iuit cogente imperio sancti viri, sed cum essent in ecclesia finito euangelio statim foras egreditur, & ascendens equum suum ad domum redire citius nitebatur, sed cum equum inde mouere non posset, licet eum dure calcaribus perurgeret, intelligens causam, confusus redijt ad ecclesiam, & finita missa dixit sanctus Marianus: Dic mihi, frater, perrexisti vbi volebas, qui me relicto discedere cupiebas, ecce equus obediuit Deo, cui tu repugnabas.

Vrsam laqueis comprehensam liberat.

Fratrem inuitum secū duxit ad ecclesiam, qui exinde non valebat cum equo progredi sine sancto Mariano.

Adueniente die Paschæ rogabant eum fratres, vt diem Paschæ in Fontaneto monasterio celebraret, quod cum fecisset, sequenti die corripitur dolore febrium, & quarta feria migrauit ad Dominum. Quem

dum portitores veherēt ab Antisiorum, in quadam villa existentes, moueri inde penitus nequiuerunt; donec quidam qui erat pro suis malefactis in carcere compeditus, fractis catenis & aperto carcere liber exiens, venit ad corpus, & cum alijs portauit vsque ad vrbem. Qui cum processione episcopali solenniter exceptus, in ecclesia sancti Germani est sepultus.

De Sanctis episcopis Eucherio Lugdunensi, & Hilario Arelatensi.

Cap. XX.

Author. Porro sancti episcopi Eucherius Lugdunensis, & Hilarius Arelatensis, quos eodem tempore cū sancto Germano Antisiodorensi floruisse iam supra diximus, ambo viri nobilissimi fuerūt, & eloquētissimi. Eucherius ex nobilissimo senatorum genere inter speluncam inclusus, reuelante Angelo Pontifex factus est: cuius natalis est 16. Calen. Decembris. Hilarius multos sermones ad populum splendidissimos composuit, cuius Natalis est 3. Nonas Maij. Sancti vero Honorati. Calen. Februarij.

Eucherius episcopus.

Eucherius, vt ait Gennadius, scripsit ad Valentinianum propinquum suum de contemptu mundi, & sæcularis philosophiæ epistolam vnam, scholastico & rationabili sermone: & aliam ad personam filiorum Salonij & Veroni postea episcoporum obscuram. Sed & sancti Cassiani quædam opuscula lato tensa sermone, angusto verbi reuoluens tramite, in vno coegit volumine: quæ tam ecclesiasticis quam monasticis studij sunt necessaria. Moritur, inquit, Valentiniano & Martiano regnantibus.

Eucherij scripta extāt in nona Bibliotheca Patrum.

Idem quoque Gennadius de Beato Hilario ita scripsit: Hilarius Arelatēsis episcopus, vir in sanctis scripturis doctus, & paupertatis amator: & erga inopum prouisionem, nō solū pietate mentis, sed & corporis sui labore sollicitus. Nam pro reficiēdis pauperibus etiam rusticitatem cōtra vires suas, homo genere clarus, & longe aliter educatus, exercuit, sed nec in spiritualibus laborare neglexit, nam & in docēdo gratiam habuit, & absque personarum acceptione omnibus castigatū opus prædicationis ingessit. Ingenio vero morali aliqua etiam parua edidit quæ eruditę animæ, & fidelis linguæ indicio sunt: in quibus præcipua & ad multorum vtilitatem necessaria opera vitam sancti Honorati prædecessoris sui composuit. Moritur Valentiniano & Martiano regnantibus.

Hilarius episcopus & eius scripta, quæ etiam extant in prædicta Bibliotheca.

De sancto Honorato Arelatensi episcopo, & eius primordijs.

Cap. XXI.

Hilarius in sermone de vita & morte S. Honorati. Hic Honoratus in adolescentia baptismum arbitratu proprio concupiuit, & maturo consilio sanus mortem expauit. Itaque adhuc cathecumenus lasciuiam respuebat, clericos vt patres honorans, & puerili interdum sensu pauperem iuuans. Hunc iam baptizatum pater eius terrenę pietatis suspicione sollicitus timens sibi à Christo præripi, conatur eum studijs iuuentutis illicere, venatibus & ludis, varijsque mundi voluptatibus irretire, demum fastidiebat adolescens, quo grandeuus oblectabatur pater, tali se semper adhortatione cōpellens. *Delectat hæc vita, sed decipit.* Itaque conuersus, iugo Dominicæ seruitutis se subdidit, intelligens summum esse captiuitatis genus licentiam iuuentutis.

Expetit baptismum adolescens Honoratus.

Tonsus igitur capillis & veste mutata, sic repente totus, ex alio alius ostenditur, vt non aliter pater eius quā se orbatum filio lamentaretur. Occurrit, renititur, comminatur, nec tamen vllo horum pueritia Deo freta concutitur. Tyroni suo Dominus consolator astitit, eiusque vnum ex germanis suis in collegium suscitauit, qui eius exemplo conuersus, senior iuniorem secutus est. Cumque multis virtutibus emicarent, & omnem simul patriam adornarent, cæpit alter alterum laudi obijcere, & gloriæ exponere. Sed dum vnusquisque sub vmbra alterius obscurari volebat, tanquam repercussa claritas vtrumque radiabat. Gloriam itaque suam pauentes, quam in hac vita per mercedem se percepisse putabant, & humanam conuersationem, & gratiam fastidientes eremi amore flagrabant.

A Baptismo dat se vitæ religiosæ.

Parens eum nititur mundi vanitatibus implicare.

Omnibus igitur erogatis, de terra sua exeunt, & ne quid iuuenili ausu temere ab eis inceptum putaretur, senem perfectæ grauitatis sanctum Capuasium ætatis suæ custodem assumunt. Quæritur ergo latebra peregrinationis, fugitur fama virtutis, at vbicumque itur, ibi alia, vellent nollent, fama patiebatur.

In eremum se fratres recipiunt.

De vita eius monastica, & episcopatu eiusdem.

Cap. XXII.

Denique Germano suo in Christo viro Venatitio defuncto, sanctus Honoratus, ad eremum vrbi Arelatensi propinquam peruenit, vacantemque insulam ob nimietatem squaloris, & inaccessam venenatorum animalium frequentiā petijt propter secreti opportunitatem. Ingrediente eo fugit horror solitudinis, cedit turba serpentium, ibique multis ad eum confluentibus, factus est pater multorum monachorum, multisque admirandis virtutibus fulgens, de aduenis quoque & peregrinis recipiendis magno opere sollicitus erat, & pauperibus largiter erogans, nihil sibi suisque præter victum præsentium dierum ac vestitum reseruabat. Exhausta est aliquando dispensationis substantia, fides nunquam. Vnde quadam vice cum vnum iam ex multis millibus aureorum arca proflua ac munifica retineret, hunc ipsum etiam in multarum rerum defectu constantissime pauperi dedit, & mihi atque alijs astantibus ait: Certum iam est appropinquare qui deferat. Vix trium aut quatuor horarum spacium transierat, & mox qui verbis suis fidem faceret occurrit. Mei quoque gratia patriam, quam fastidierat, accessit, meque durum & indomitum vix tandem suis pijssimis exhortationibus simulque lachrymis, ac precibus ad Deum conuertit, secumque ad eremum perduxit. Et primum quidem lacte, postea cibo sapientiæ nutriuit. Tandem in hac ecclesia dum regnum accepisset, sub illo floruit Christi ecclesia, sicut monasterium ante floruerat. Somno tandem vltimo excipitur, multorum interea varijs visionibus somnus concutitur, quorum facies erat, quod scilicet illi sancto occurrerent officia sanctorum. Et vere ille in eodem mediæ noctis puncto ecclesiam in occursum sancti corporis conuentus impleuit, vt non nisi Angelicis nuncijs suscitatus putaretur. Sicque cum honore sepulturæ traditur.

S. Honoratus ingreditur Lirinensem insulam.

Eximia eius liberalitas & fiducia in Deum.

Hilarij lucrandi gratia quæ fecerit.

Gesta huius sancti copiosius habes in eius vita quæ extat apud Surium.

De sancto Patricio Hibernorum episcopo.

Cap. XXIII.

Sigibertus in chronicis. Eo tempore Cælestinus Papa ad Scotos in Christum credentes Palladium mittit episcopum, post quem ab eodem missus est sanctus Patricius ad eos, genere Brito, filius Conches sororis sancti Martini. Qui in baptismo quidem dictus est Suchat, à sancto Germano Magonius, à Cælestino vero Patricius à quo Scotorum Archiepiscopus ordinatus per annos 60. sanctitate, signis, & doctrina excellens totam insulam Hiberniæ conuertit ad Christum.

An. Christi 432.

Scothi pro Hibernis sæpe sumuntur.

Author. Hæc Sigibertus: Legitur tamen quod idem Patricius Magonius cognominatus sit, & apud Scotos porcarius primum fuit: Inde liberatus Romam adijt, sacras literas affatim didicit. Palladio autem episcopo defuncto quem Cælestinus Papa ad Scotos miserat, mittitur cum Germano Patricius & Hibernorum episcopus ordinatur. Auxilius autem & Seruinus cum eo in inferiori gradu ordinati sunt.

Præter virtutes reliquas quas fecit 60. mortuos suscitauit,

tauit, captiuos multos proprijs sumptibus redemit: ecclesias 365. fundauit, & totidem episcopos ordinauit, Presbyterorum 3. millia consecrauit, 12. millia hominum baptizauit, 7. reges filios Almogith vno die baptizauit, 40. diebus, & 40. noctibus in vertice montis vt Helias ieiunauit, 80. annis in Hibernia prædicauit, 120. vixit, & sepulchrū eius non inuenitur. Completo in Helia 40. dierum & noctium ieiunio, tres petitiones pro Hibernensibus fecit eo quod fidem recepissent. Primam, vt vnusquisque credentium, petentium etiam in extremo vitæ suæ statu veniam susciperetur. Secundam ne Hibernia à Barbaris in æternum consumeretur. Tertiam, ne aliquis Hibernensium superuiuat in aduentu iudicis: Hinc pro honore sancti Patricij delenda dicitur 7. annis ante iudicium. In colle Hibernensium populo benedixit, & pro eo orauit. Ibi aues multicolores innumerabiles ad eum venerunt, vt benediceret eis, quibus signantur quique fideles, qui per eum conuersi sunt ad dominum.

S. Patricius Apostolus Hiberniæ.

De baculo Iesu sibi dato, & purgatorio sibi ostenso.

Cap. XXIIII.

Verum in primis cum præfatam gentem admodum bestialem, & terrore tormentorum, & amore gaudiorum ab errore conuertere voluisset, dicebant ad Christum se nunquam conuertendos verbis eius, vel miraculis, nisi aliquis eorum & tormenta illa malorum, & gaudia beatorum intueri posset, vt rebus visis certiores fierent quam promissis. Cumque ille etiam tunc pro salute populi ieiunijs, & orationibus deuotior fieret, apparuit ei pius Dominus Iesus visibiliter, dans ei textum Euangeliorum & baculum. Quæ hucusque pro magnis preciosisque reliquijs in Hibernia venerationi habentur, ac pro signo summi præsulatus id est archiepiscopatus illius patriæ cuilibet habenti hæc reputantur. Ipse quoque baculus, pro eo quod illum dominus Iesus dilecto suo Patricio contulit, *baculus Iesu cognominatur.*

Christus S. Patricio apparet.

Itaque dominus eundem sanctum in locum desertum deduxit, & quandam foueam rotundā intrinsecus obscuram ostendit ei, dicens: Quia quisque veraciter pœnitens, & vera fide armatus, fossam eandem ingressus, vnius diei ac noctis spacio moram in ea faceret, ab omnibus peccatis suis purgaretur: & per illam transiens, non solum tormenta malorum videret, sed etiam gaudia beatorum. Sicque Domino ab oculis eius disparente, lætus statim in eodem loco ecclesiam construxit, & beati patris Augustini canonicos in ea constituit. Fossam autem quæ est in cæmeterio, extra frontem Ecclesiæ muro circumdedit, & ianuas serasque apposuit, ne quis eam temere & sine licentia ingredi præsumeret. Clauem vero custodiendam Priori eiusdem Ecclesiæ commendauit. Ipsius autem beati patris tempore multi pœnitentia ducti, fossam ingressi sunt, qui regredientes, & tormenta maxima se perpessos, & se vidisse testati sunt, quorum relationes iussit beatus Patricius in eadem ecclesia notari. Eorum vero attestatione, cœperunt alij prædicationem beati Patricij suscipere. Et quoniam à peccatis ibidem homo purgatur, locus ille Purgatorium sancti Patricij nominatur, locus autem ecclesiæ regalis dicitur.

Verum historia hæc à multis non recipitur, propter illud maxime, quod ibi dictum est animas à purgatorio liberatas, non statim ad cœlum euolare, sed in paradiso terrestri tanquam in loco quietis intermedio temporaliter commanere, & inde statuto tempore, ad cæli palatia transmeare, cum econtra nullus credatur locus esse medius animarum inter purgatorium & cælestem paradisum.

Vulgatam hanc de purgatorio S. Patricij historiam author qui Beda assuitur, non habet. Purgatorij S. Patricij historia non recipitur ob rationē Vintentij. verum si dicatur (vt à quibusdam de illis partibus asseritur) quod post mansionem in illo loco purgatorij per aliquod tempus breue in quo sustinent magnas pænas & tasiones à dæmonibus, tantū per imaginationē, inde egressi in mundo viuant vt alij, & per illas pænas purgatorij satisfaciant pænis debitis pro peccatis, nullum videtur sequi inconueniens.

De Petronio Bononensi & scriptis eius.

Cap. XXV.

Eodem tempore fuit Petronius Bononiensis Italiæ ecclesiæ episcopus vir sanctæ vitæ, & monachorum studijs ab adolescentia exercitatus. Hic scripsisse putatur vitaspatrum monachorum Ægypti, quem velut speculum ac normam professionis suæ monachi amplectuntur.

Legi, inquit Gennadius, sub eius nomine de ordinatione episcopi, ratione & humilitate plenum tractatum, quem lingua elegantior ostendit non ipsius esse, sed vt quidam dicunt, patris eius Petronij eloquentissimi & eruditissimi in sæcularibus literis viri. Nam & præfectū prætorij se fuisse in ipso tractatu designat. Mortuus est Theodosio & Valentiniano regnantibus.

Author. De quodam libro Petronij partim metrico, partim prosaico, pauca hæc moralia quæ sequuntur excerpta notaui.

Petronius.
Quid faciunt leges vbi sola pecunia regnat?
Aut vbi paupertas vincere nulla potest.
Iam nunc iudicium nihil est, nisi publica merces.
Prosa Tutius est paruo ęre rem perditam recuperare, quam in ambiguam litem descendere.
Periculosum est alienis interesse secretis
Versus Non bibit inter aquas poma aut pendentia carpit
Tantalus infælix, quem sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit omnia cernens,
Qui tenet, & sicco conquirit ore famem.
Heu heu nos miseros, quam totus homuncio nil est:
Nil erimus cuncti, postquam nos auferet orcus.
Ergo viuamus dum licet esse bene.
Omnes opertis oculis bona sua computant.
Cum fortuna manet vultum seruatis amici,
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.
Prosa Vanam facit mixturam cum sapientia forma. Ego sic semper & vbique vixi vt vltimam quamque lucem tanquam non redituram consumam. Quid non commune est, quod natura optimum fecerit? Nescio quomodo bonæ mentis est soror paupertas. Nihil tam arduum est, quod non improbitas extorqueat. Ingeniosa gula est.
Versus Ad prædam strepitumque lucri suffragia vertit.
Venalis populus, venalis curia primum.
Ipsaque maiestas auro corrupta tacebit.
Quærit se natura nec inuenit omnibus ergo.
Scorta placent, fractique nerui serpere gressus.
Et laxi crines & tot noua nomina vestis.
Quisquis habet nummos secura nauigat aura,
Fortunamque suo temperat arbitrio.
Carmina componit, declamat, concrepat omnes:
Et peragit causas sitque Catone prior.
Parua loquor, quod vis nummis præsentibus opta
Eueniet clausum, possidet arca Iouem.
O maxima rerum,
Et merito pietas homini mitissima virtus.

Ex Petronio arbitrio hæc desumpta sunt.

De cæteris eiusdem temporis doctoribus, & scriptoribus.

Cap. XXVI.

Eodem tempore fuit Cælestinus quidam qui antequam ad Pelagium concurreret, imo adolescens scripsit ad parentes suos, de monasterio suo epistolas in modum libelli, tres, omnibus Deum desiderantibus necessarias: morales siquidem in eis dictiones, nihil vitij postmodum prodit, sed totum ad virtutis incitamentum tenuit.

Ex Gennadio de viris illustribus.

Fuit & tūc Iulianus episcopus Capuanus vir acris ingenij in negocio, in diuinis scripturis doctus, in Græca & Latina lingua scholasticus. Prius ergo quā impietatē

De Iuliano Capuano Palagiano ex eodem Gennadio.

Pelagij [in se aperiret, clarus in doctoribus Ecclesiæ fuit. Postea vero hæresim Pelagij] defendere nisus, scripsit aduersus sanctum Augustinum impugnatorem illius, libros 4. & iterum libros 8. Est & liber altercationis ambarum partium. Hic Iulianus eleemosynis tempore famis, & angustię indigentibus omnibus prorogatis suis, multos nobilium miserationis specie præcipueque religiosorum alliciens, hæresi suæ sociauit. Mortuus est Valentiniano Constantij filio regnante.

Paulinus Nolanus episcopus.

Florebat etiam tunc Paulinus Nolanus episcopus, qui multa composuit versu breuia, & ad celsum quendam epitaphij vice consolatorium libellum, super morte Christiani & baptizati infantis, spe Christiana vnctum, & ad Seuerum plures epistolas, & ad Theodosium Imperatorem ante episcopatum Panegyricum super victoria tyrannorum, eo maxime quod fide & oratione plusquam armis vinceret. Fecit & de sacramento hymnos. Ad sororem quoque epistolas multas de contemptu mundi, & de diuersis causis diuersas disputationes tractatus edidit. Præcipuus tamen omnium eius opusculorum liber est de pœnitentia & de laude generali omnium martyrum. Claruit temporibus Honorij & Valentiniani non solum obseruatione & sanctitate vitæ, sed etiam potentia aduersum dæmones.

Eutropius presbyter.

Scripsit eodem tempore Eutropius presbyter ad duas sorores ancillas Christi, quæ ob deuotionem pudicitię & amorem religionis exhæredatæ fuerant à parentibus, epistolas in modum libellorum consolatorias eleganti & aperto sermone duas, non solum ratione sed etiam testimonijs scripturarum munitas.

Vigilius.

Scripsit & tunc Vigilius Diaconus ex traditione Patrum monachorum regulam, quæ in cænobio ad profectum fratrū in conuentu legitur, breuiate & aperto sermone totius monasticæ professionis tenentem in se disciplinam.

Victorinus Rhetor.

Scripsit & tunc Victorinus Massiliensis rhetor in Genesim à principio libri vsque ad obitum Abrahæ Patriarchæ, & quatuor edidit libros, Christiano quidem & pio sensu, sed vtpote sæculari literatura occupatus homo, & nullius magisterij in diuinis scripturis exercitatus, leuioris ponderis sententias figurauit. Mortuus est Theodosio & Valentiniano regnantibus.

De quibusdam illius temporis accidentibus.

Cap. XXVII.

Sigebertus in chronicis. Apud Persas hoc tempore Christianitas dilatata est, nam Maruthas episcopus legatione ad eos functus, filium Sdigerdis regis orando à dęmonio liberauit, per quod quidem maior gloria fidei accreuit, at contra ab inimicis Dei grauior in Christianos persecutio exarsit. *An. Christi 438.*

Eudoxia Augusta vxor Theodosij Hierosolymam ex voto properauit, & inde reliquias protomartyris Stephani, & duas catenas, quas Angelus de manibus Petri Apostoli disiecit, Dei nutu attulit, eisque adiuncta catena, qua etiam Romæ Petrus vinctus fuit, triadem fecit, & inde cum consilio Romani præsulis, solemnitatem sancti Petri, quæ dicitur, *Ad vincula*, Romæ instituit Calend. Aug. id eo maxime vt populum reuocaret à gentilis superstitionis pompa, quod adhuc solennizabat in hac die ciuitas, ex ritu gentili, pro victoria Octauiano Augusto collata.

Institutio festi S. Petri ad vincula.

Diabolus Iudæos, in specie pseudoprophetæ, Moysen se esse mentientis, seduxit, & promittens se in terram repromissionis eos reducturum, ad mare transfretandum adduxit, ibique eorum multos multis modis perire fecit. Quæ res multis eorum hoc periculo erutis, credendi in Christum profuit.

De obitu sancti Augustini Hipponensis episcopi.

Cap. XXVIII.

Anno eorundem Imperatorum 13, Vuandali inuasam Africam deuastant omnimodis: Sub hoc turbine tribulationis, sanctus Augustinus migrauit ad dominum 13. mense obsidionis suæ vrbis, anno ætatis suæ 73, Clericatus, vel episcopatus 40. qui tanta scripsit, vt nullus libros eius in omni tempore vitę suæ, non solum scribere sed ne legere quidem valeat. *An. Christi 440.*

Ciuitas enim per 14. menses obsessa est à barbaris, quia verò prædicandi facultas ei non erat, coepiscopos & alios qui tunc forte ad vrbem confugerant, ad pacem commouebat, orans iugiter dominum quatenus aut ciuitatem liberaret, aut se de sæculo vocare dignaretur. Tertio mense obsidionis lecto decubuit, & inter cætera quibus exitum suum communiebat 7. psalmos pœnitentiales flendo iugiter decantabat. Dicebat enim post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos, absque digna & competenti pœnitentia non debere de corpore exire. Hic non solum clericos, sed etiam laicos ab omni iuramento compescebat. Propter loquacitatem & detractionem, quæ maxime in conuiuijs abundare solet, hos versus in mensa sua scribi fecit.

D. August. 13. mense obsidionis vrbis sua animā immaculatā Deo reddidit.

Quisquis amat dictis absentum rodere famam.
Hanc mensam indignam nouerit esse sibi.

Propter hoc etiam & propter ædificationem, legi semper faciebat ad mensam. Vestes eius, & calciamenta & lectualia ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida aut speciosa nimium, nec abiecta plurimum. Migrauit autem 13. mense obsidionis vrbis suæ.

De sancto Leone Papa sermologo, & scriptis eius.

Cap. XXIX.

Anno prædictorum Imperatorum 14. Leo Romanæ ecclesiæ 44. præsidet. Hic in homelijs declamandis multum valuit. Hic in canone missæ addidit, *Sanctum sacrificium, & immaculatum hostiam.* Hic quoties rogabatur ab aliquibus, vt eis Apostolorum vel Martyrum reliquias daret, consueuit ad corpora vel memorias Apostolorum vel Martyrum, quorum reliquiæ petebantur, missas celebrare in ipsorum honore, sicque brandeum altaris, quo consecratum corpus domini inuoluerat, particulatim diuidebat, & pro reliquijs Apostolorum vel Martyrum dabat. Vnde si ab aliquibus dubitabatur, cultello pannos illos pungens sanguinem eliciebat: Sic palam cunctis faciens, quod in consecratione mysteriorum Christi, sanguis Apostolorum vel Martyrum, qui pro illo effusus est, intret per diuinam virtutem in pannos illos, & ideo merito illos dari pro reliquijs sanctorum, in quorum honore consecrati sunt. *An. Christi 441.*

Consule Platinam Bar. & alios.

Author. Hic scripsit epistolas decretales 70. Sermones ad populum 79. vnde & dictus est sermologus. De his autem ad eiusdem sancti viri ingenij prudentis, & eloquentiæ venustatis commendationem, simul etiam ad legentium ædificationem quædam excerpsi, quæ & opusculis nostris per diuersa loca inserui.

Hoc Ioannes Diaconus à D. Greg. factum, testatur in vita ipsius lib. 2. cap. 42.

De quibusdam euentibus illius temporis, & de Merlino, & eius prophetia.

Cap. XXX.

Sigebertus in chronicis. Anno Theodosij & Valentiniani prænotato, corpora Prisci, aliorumque cum eo apud Antisiodorum passorum, Germano episcopo diuinitus reuelantur.

Anno eorundem 17. corpus Ioannis Chrysostomi in exilio defuncti tandē Constantinopolim refertur, instan- *An. Christi 444.*

tia Procli episcopi & iussu Theodosij Imperatoris, cum lachrymis orantis, vt veniam daret Archadio patri suo & Eudoxiæ matri, qui eum exsiliauerant: & per hoc finita est dissentio, quæ adhuc erat in ecclesia pro eiusdem Ioannis damnatione.

Constantinopoli, contigit hoc anno ingens terræmotus.

Constantinopolim per 4. menses terræmotu terra fluctuante, quidam coram omnibus orantibus sublatus in aere diuina virtute, admonitus est à diuina voce, vt factis litanijs canerent omnes: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS IMMORTALIS MISERERE NOBIS, nihil aliud apponentes: quo facto cessauit terræmotus.

De Vortigerio vel Vortigerno rege Anglorum ex lib. Olanfredi Arthuri.

Anno sequenti rex Vortigernus consilio inito cum sapientibus, quid agere deberet, ad tutamen sui, iussit conuenire artifices, vt ei turrim fortissimam construerent. Sed cum opera eorum tellus absorberet, suasum est ei, vt hominem sine patre quæreret, & eius sanguine lapides & cæmentum aspergi præciperet, quasi hoc facto fundamentum stare potuisset. Inuentus igitur adolescens, cui nomen erat Merlinus, qui cum matre sua adducitur coram rege, quæ professa est de spiritu in specie hominis se illum concepisse.

Merlinus conceptus est ab incubo diabolo.

Merlinus autem multa obscura reuelauit, multa prædixit futura: aperuit enim sub fundamento lacum, sub lacu duos latere dracones, quorum vnus rubeus, populum Britonum, alter vero albus, gentem Saxonum designaret, & quis in conflictu suo alteri præualeret. Prædixit Aurelium Ambrosium deuicto Hengisto & combusto Vortigero regnaturum. Fratremque eius Vterpendragonem in regno ei successurum, & vtrumque veneno periturum. Arthurum vero, quē Aprum Cornubię vocat, prophetauit, quod ecclesiæ Dei succurreret, quod insulas occidentales sibi subiugaret, quod Gallicanas prouincias possideret, quod Romano exercitui terribilem se exhiberet, & quod exitum dubium haberet. Prænunciauit, quod Archiepiscopatus Londoniarum transferendus esset in Doroberniam, quæ modo Cantuaria nominatur, & quod Eboracensis Archiepiscopus scilicet beatus Samson cum 7. episcopus ad Armoniconam transiret regionem, quę modo minor Britannia nominatur. Prophetauit etiam quod sub Normannorum domino redigenda esset Anglia, & alia plurima quæ vix intelligi possunt donec apparere incipiant. Solet enim spiritus Dei, per quos voluerit mysteria sua loqui, sicut per sibillam, sicut per Balaam cæterosque huiusmodi.

De Arthuro rege Britannia.

Num. 24.

ANNOTATIO.

De Merlino historia Scotorum dubie satis loquitur: Sic enim scribit Leslaus in vita Congalli lib. 4. id quod Merlinus vates ex nobili fœmina (vt dicitur) susceptus illi prædixerat. Porro Merlini huius quicumque sit liber obscurarum prædictionū omnino inter libros prohibitos à Patribus Concilij Tridentini recensetur, vnde non eum Spiritu Dei plenum, sed potius malo dæmone agitatum scripsisse perhiberem. Cæterum si quis melius certiusque velit intelligere, quis fuerit insulæ status illo sæculo legat Paulum Diaconum in 14. histor. rerum Romanorum.

De persecutione Vuandalorum in Africa, & de septem dormientibus quomodo se incluserunt in spelunca.

CAP. XXXI.

Anno Chris. 446.

ANno sequenti Gensericus dolo Chartaginem capit, & omnem Africam sibi subijciens lachrymabili clade potentiam Romani regni deiecit. Hic nihil pensi habens, neque sancti, & infestus cunctis, maxime nobilitati & religioni, omnia diuina & humana exterminauit. Episcopum & omnem clerum ecclesiæ Chartaginensis expulit. Loca sancta aut suorum habitacula fecit, aut Arianis contradidit, & Catholicos vbique persequi iussit.

An. Ch. 447.

Anno sequenti apud Ephesum 7. fratres à Decio Imperatore pro Christo tormentati, in spelunca se clauserunt, & facta oratione ibi obdormierunt, post annos suæ dormitionis circiter centum nonagintaduos ore speluncæ, quod in suo tempore Decius obstruxerat, patefacto, diuinitus à somno surgunt, & asserta fide nostræ resurrectionis coram Theodosio Imperatore, de qua multum dubitabatur, iterum dormiunt in Christo. Nomina autem eorum hæc sunt quæ in baptismo acceperunt. Martianus, Malchus, Maximianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, & Constantinus.

De resurrectionis prædictorum septem fratrum, & de stupefactione Malchi.

CAP. XXXII.

TEmporibus siquidem Theodosij pullulauit hæresis eorum qui negabant resurrectionem mortuorum. Vnde contristatus Theodosius, christianissimus Imperator, quia fidem tam impiè agitari videbat, indutus cilicio sedens in interiori cubiculo per singulos dies flebat. Quod videns misericors Deus consolari lugentes & confirmare spem de resurrectione mortuorum voluit, & thesaurum suæ pietatis aperiens ita prædictos martyres suscitauit. Misit siquidem in cor cuiusdam ciuis Ephesi, vt in illo monte ædificaret stabula pastoribus suis. Cæmentarijs ergo speluncam aperientibus, surrexerunt sancti, & se inuicem salutantes putabant se vna tantum nocte dormisse. Et pridianam tristitiam recorcantes, interrogauerunt Malchum qui eis ministrauerat quid de eis Decius decreuisset. At ille respondit sicut dixit sero: Quæsiti sumus, vt Idolis immolemus, & ecce malum de nobis cogitat Imperator. Respondit Maximianus: Deus scit, quod non sacrificabimus. Cumque socios confortasset, iussit Malcho, vt empturus panes ad vrbem descenderet, & plures quam heri panes afferens, quid iussisset Imperator rediens nunciaret.

Hic ciuis vocabatur Adolius. Reuiuiscunt dormientes.

Credebant se vna tantum nocte dormisse.

Tollens ergo Malchus, 5. solidos de spelunca exiuit, & videns lapides miratus est, sed aliud cogitans, parum pro lapidibus cogitauit. Veniens ergo timidus ad portam vrbis, valde miratus est videns superpositum signum crucis. Vnde pergens ad alteram portam idem signum inuenit & vltra modum admiratus est, omnibus portis signo crucis apposito & mutata ciuitate, signans se ad primam portam redijt, se æstimans somniare. Inde se confirmans & vultum operiens vrbem ingreditur, & veniens ad venditores panum, audiuit homines de Christo loquentes. Et amplius stupefactus, quid est, inquit quod nemo heri audebat Christum nominare, & nunc eum omnes confitentur? Puto quod hæc non est Ephesorum ciuitas, quia aliter ædificata est, sed aliam ciuitatem iuxta nescio. Et cum interrogans, audisset hanc esse Ephesum, errare veraciter se putauit, & redire ad socios cogitauit. Accessit tamen ad eos, qui panes vendebant. Et cum argenteos protulisset, mirati venditores, dicebant ad inuicem, quod ille iuuenis antiquum thesaurum inuenisset. Malchus vero videns illos loqui ad inuicem putauit, quod vellent eum trahere ad Imperatorem, & territus, rogauit eos vt dimitterent panes, & argenteos retinerent. At illi tenentes eum, dixerunt ei: Vnde es tu, quia thesauros antiquorum Imperatorum iuuenisti? Indica nobis, & erimus socij tecum, & celabimus te, quia aliter celari non potes. Malchus vero non inueniebat quid diceret illis præ pauore: illi ergo videntes eum tacentem, misso fune in collo eius, trahebant eum per vicos vsque ad medium ciuitatis, & exijt rumor ad omnes, quod quidam iuuenis thesauros inuenisset. Congregatis ad eum vniuersis & admirantibus, satisfacere volebat eis, quod nihil inuenerat, & circumspiciens omnes, à nemine cognosci poterat, & prospiciens in populum volebat aliquem cognoscere de consanguineis suis, quos veraciter viuere putabat. Et nullum inueniens stabat quasi insanus in medio populi ciuitatis.

Fuit emissus Iamblicus ad emendos panes ait Metaphras.

Vide antiquissimum S. Crucis vsum.

Putat se alicuius spectri illusione deceptum.

Moneta veteris figura ciuibus Ephesinis testimonium dedit vera resurrectionis.

Qualiter eorum resurrectione diuulgata, rursus obdormierunt.

CAP. XXXIII.

QVod cum audissent episcopus, & Proconsul, qui nuper in vrbem aduenerat, mandauerunt ciuibus, vt eum caute adducerent cum argenteis. Cumque à ministris traheretur ad ecclesiam, putabat vere quod duceretur ad Imperatorem. Episcopus igitur, & Proconsul mirantes argenteos, interrogauerunt eum, vbi thesaurum incognitum inuenisset. At ille respondit se nihil inuenisse, sed de sacculo parẽtum suorum eosdem denarios habuisse, quid ei vero nũc acciderit se penitus ignorare. Et interrogatus cuius ciuitatis esset? respondit. Bene scio quod huius ciuitatis sum, si tamen hæc est ciuitas Ephesiorum. Proconsul dixit, fac venire parentes tuos vt testentur de te. Quos cum nominasset, & nullus eos cognosceret dicebant se eum fingere, vt aliquo modo euaderet. Et ait Proconsul: Quomodo credemus tibi quod hoc argentum parentum tuorum fuerit, cum scriptura eius plusquam 142. annos habeat,& sit primorum Decij Imperatoris dierum, & in nullo similes sunt argenteis nostris: & quomodo parentes tui ante tantum tempus fuerunt, tu vero iuuenis vis decipere sapientes, & senes Ephesi? Idcirco te iubeo legibus tradi, donec confitearis, quid inuenisti. Tunc procidens Malchus ante eos dixit: Pro Deo domini, dicite mihi, quod vos interrogo,& ego dicam vobis, quod est in corde meo. Decius Imperator qui fuit in hac ciuitate, vbi est? Episcopus dixit: Fili, non est hodie in terra qui Decius nominetur. Imperator autem fuit ante longum tempus. Et ait Malchus: In hoc domini ita stupeo, quod nemo mihi credit, sed sequimini me, & ostendam vobis socios meos, qui sunt in monte Celio, & ipsis credite. Hoc enim scio, quod à facie Decij Imperatoris nos fugimus, & ego sero vidi quod ingressus est Decius Imperator in hanc vrbem, si tamen hæc est Ephesis ciuitas. Tunc episcopus cogitans in seipso, dixit Proconsuli, quod visio est quam Deus vult ostendere in iuuene isto. Perrexerunt ergo cum eo & ciuitatis plurima multitudo, & ingressus est prius Malchus ad socios suos, & post eum episcopus ingrediens inuenit inter lapides literas sigillatas duobus sigillis argenteis. Et conuocato populo legit eas audientibus & mirantibus cunctis. Et videntes sanctos sedentes in spelunca, & facies eorum quasi rosas florentes, procidentes glorificauerunt Deum, statimque episcopus,& Proconsul miserunt ad Theodosium Imperatorem, rogantes vt cito veniret,& mirabilia Dei nuper ostensa videret. Qui protinus surgens de humo & de sacco in quo lugebat, glorificans Deum venit à Constantinopoli Ephesum. Et obuiantibus eis cunctis, ascenderunt omnes simul ad speluncam ad sanctos. Et mox vt sancti viderunt Imperatorem, *resplenduerunt facies eorum sicut sol*. Et ingressus Imperator procidit ante eos glorificans Deum, & surgens; amplexus est omnes, & super singulos fleuit dicens; *Sic video vos tanquam si viderem Dominum resuscitantem Lazarum*. Tunc dixit sanctus Maximianus ad eum: Crede nobis, quod propter te suscitauit nos Deus ante diem magnæ resurrectionis, vt credas indubitanter quod resurrectio mortuorum est. *Vere enim resurreximus, & viuimus*. Et sicut infans est in vtero matris non sentiens læsionem & viuit, sic fuimus viuentes, iacentes & dormientes, & non sentientes. Et his dictis videntibus cunctis inclinantes capita sua in terram, obdormierunt, & tradiderunt spiritus suos secundum Domini imperium. Surgens autem Imperator cecidit super eos flens & deosculans eos. Et cum iussisset fieri loculos aureos in quibus mitterentur, in ipsa nocte apparuerunt Imperatori dicẽtes, quod sicut hactenus in terra iacuerant,& ex terra surrexerant, ita eos dimitteret donec eos Deus iterũm suscitaret. Iussit ergo imperator locum illum inauratis lapidibus adornari,& omnes episcopos resurrectionem confitentes absolui.

Malchus trahitur ad episcopum & Proconsulem.

Dure accipitur à Proconsule.

Vide Greg. Turonẽsem li. de gloria martyrum c. 95 & Nicephorum l. 14. c. 45. Simile quiddã Paulus Diaconus de septẽ quoque dormiẽtibus in Germania refert de gestis Longobardorum l. 1. c. 3. quos illos esse putamus de quibus Greg. Turonnensis epistolam scripsit ad Sulpitiũ episcopum Bituricẽsem, quã illorum recenset Origenẽs. Et si ex gentilibus de longo tempore dormiente cupis exemplum, habes Plinium qui l. 7. c. 52. puerum quẽdam annos 57. dormisse tradit.

Attendant hunc locum noui Sadducæi.

De quibusdam euentibus, & obitu Theodosij, & CODICE eiusdem.

CAP. XXXIV.

SIgebertus in chronicis. Anno quoque prænotato Ambrosius Aurelius Vortegerno incenso prælium cum Saxonibus committit, Hengistum ducem captum perimit, cæteros intra ciuitates includit, misericordiam poscentibus donat, & terra eis iuxta Scotiam delegata, fœdus pacis cum eis confirmat. Deinde reuocauit ciues, regnum disposuit, leges sopitas renouat, ecclesias reformat, præsules statuit, atque sepulturam consulum qui in proditione ciciderant, per industriam Merlini miris lapidibus construxit.

Anno sequenti Germanus Antisiodorensis, cum Seuero Treuerensi episcopo iterum ad Britanniam missus, renascentem Pelagianam hæresim confutat.

Anno sequenti Remigius Rhemensis nascitur, prænunciatus ex nomine per Montanum monachum. Quo nato idem Montanus, quia cæcus erat de lacte Ciliniæ matris eius oculos suos liniens illuminatus est.

Anno sequenti in Africa, exardescentibus Vuandalis, ita vt libros diuinos exurerent, & de sacris pallis ac vestibus vestes, sibi facerent, Valerianus episcopus octogenarius nolens diuina sacramenta profanis tradere à Rege Genserico omni vrbe & domo exclusus, reliquũ vitæ vsque ad mortem nudus sub nudo aere exegit.

Tandem Theodosius Imperator obijt, cui Martianus cum Valentiniano successit.

Author. Temporibus Theodosij (vt dicit Prosper) Theodosij liber omnium legum legitimorum principum in vnum collatarum editus est, anno scilicet imperij eius 15. Hic liber in legibus CODEX appellatur. *Codicis* autem appellatio ad omnes auctores extenditur, sed cum *Codicem* sine adiectione audis, *Imperialis liber*, antonomasicè intelligendus est. Iste liber qui dicitur CODEX compositus est ex constitutionibus antiquorum principum, in tribus codicibus congregatis, Hermogeniano, Theodosiano, Gregoriano, & alijs constitutionibus diuagantibus, huc illucque dispersis.

Ambrosius Aurelius Anglia rex, siue Britannia.

An. Christi 449.

Baron. ad annum 541. & in notis ad martyrol. 1. & 21. Octob.

Persecutio VVandalorum in Africa.

Codex editus fuit anno 15. Theodosij. Imp.

De imperio Martiani & concilio Chalcedonensi.

CAP. XXXV.

SIgebertus in chronicis. Post Theodosium igitur Martianus sumpsit imperium anno Domini 452. mundi scilicet 4305. & imperauit annis 6. cum quo Valentinianus annis 5.

Huius imperij anno 1. instantia Leonis Papæ iubente Imperatore Martiano congregata & habita est vniuersalis Synodus apud Chalcedonem: in qua Euthycem Constantinopolitanum Abbatem, pronunciantem verbi Dei & carnis vnam esse naturam, eiusque defensorem Dioscorum Alexandrinum quondam episcopum, vna patrum sententia præiudicauit. Nestorium etiam Constantinopolitanum quondam episcopum, olim in Ephesina synodo damnatum, iterum anathematizans, cum reliquis hæreticis damnauit. Prædicans eadem Synodus Christum Deum, sic de virgine natum, vt in eo & diuinæ & humanæ naturæ substantiam esse fateamur. Hic decretum est, vt Mater Domini Maria non solum Christotocos, sed etiam Theotocos credatur,& appelletur, propter Nestorij blasphemias, mentientis eam non Deum sed hominem purum genuisse.

Author. In eiusdem Synodi gestis legitur, quod cum facta esset 4. Synodus 630. patrũ, vbi erat sanctus Leo Papa, disputantibus hæreticis cum Orthodoxis, dixerunt

Martianus Imp. an. Ch. 452. Mund. 4305.

Sanctum vniuersale concilium Chalcedonẽse an. Ch. 452.

Mater Christi vere est Theotocos.

Hoc etiam refert Niceph. lib. 15. cap. 5.

Orthodoxi: Scribamus in charta fidem nostram, & vos in alia vestram, & ponamus eas cum sigillis nostris super corpus sanctæ Euphemiæ, & firmemus corporis sepulchrum coram Imperatore, & oremus Deum secundum fidem nostram, & vos secundum potius perfidiam vestram, vt Deus manifestet nobis rectam fidem. Quo facto ieiunauerunt Orthodoxi & orauerunt per septem dies, post hæc abierunt omnes cum Imperatore ad sepulchrum, Quod aperientes viderunt sanctam tenentem in manu chartam Orthodoxorum, & charta hæreticorum erat deiecta sub pedibus eius.

Sine licentia episcopi non licet monasterium vel oratorium ædificare Conc. Chal. act. 6 cap. 1. & 11. ca. 4.

Ex gestis illius hæc pauca excerpta sunt. Non definit per foriculas quasdam malignus insidiari pietatis sequacibus, sed semper noui quiddam aduersus veritatem indagat. Placuit nullum vsquam ædificari posse, neque monasterium, neque oratorium absque ciuitatis Episcopi voluntate.

In monasterijs non esse suscipiendum seruum ad monachum faciendum præter proprij domini voluntatem.

Neque monachos ecclesiasticis vel sæcularibus rebus communicare. Nec licere clericum duarum pariter ciuitatum ecclesiis militare.

Clerici & Monachi coniuratores vel conspiratores proprium amittunt gradum. Hoc enim vitium etiam apud extrinsecas leges penitus amputatur.

Clericum vel laicum qui episcopum accusat, non suscipi debere nisi prius eorũ æstimatio fuerit discussa. intra tres menses episcoporum ordinationes debere fieri.

Placuit omnem ecclesiam habentem episcopum etiã œconomum habere de proprio clero.

Oportet vt sit numerosa seueritas sanctionum, vbi est licentia crebra culparum.

ANNOTATIO.

Leonem Romanum Pontificem concilio non interfuisse ex ipso concilio actio. 1. & 16. & ex historijs Niceph. lib. 15. cap. 2. Euagr. lib. 2. cap. 2. & 4. & aliorum colligitur: sed eius loco in eodem præsedisse Paschasinũ Lilybai & Euentium episcopos, & Bonifacium sacerdotem. Cæterum cum quis per alium aliquid agit id ipse agere videatur, non immerito Leo fuisse præsens concilio dicitur, cuius loco alij eidem concilio interfuerunt.

De persecutione Hunnorum in Gallia, & expugnatione eorum.

CAP. XXXVI.

Sigebertus in Chronicis. Eodem anno terræ motus pene assidui, & signa plurima in cœlo ostenduntur. Vespere ab Aquilone cœlum efficitur rubeum vt ignis, intermixtis per igneum ruborẽ clarioribus* lychnis in hastarum speciem deformatis, Luna obfuscatur. Cometes apparet, & multa alia signa, quæ non esse ociosa, ostendit instans rerum consequentia.

** aliàs lineis*

Visa rerum mutationem portendetia. Gentes Attilæ imperio subiecta.

Anno sequenti Attila Hunnorum Rex Vualameris Ostrogothorum Regis, & Ardarici Gepidarum Regis, & multarum Aquiloniarum gentium, sibi subiectarum auxilio fultus à Pannoniis egressus, occidentale imperium inuadit, cum quingentis millibus armatorum. Et primo per totas Gallias, per eos tanta efferbuit Dei indignatio, vt nullam omnino ciuitatem, castellum, vel oppidum, aliqua à furore eorum potuerit tutari munitio. Postremo Aureliam vrbem eis obsidentibus, ad subsidium Galliarum aduolauit Patricius Romanorũ Ætius, fultus & ipse Theoderici Vuisigothorum Regis, & Merouæi Francorum Regis, aliarumque gentium copiis militaribus. Conserto prælio in campis Catalanicis, Ætius quidem superior recessit, Attilam tamen non vsque ad internecionem deleuit. Cæsa sunt ibi 180. millia pugnatorum, inter quos etiam cecidit Theodericus Rex Vuisigothorum. Attila resumpta ipse ex Ætii decessu, repatriauit, mature rediturus suppleto exercitu.

Lege Naucl. generat. 16. & Antoninum parte 2. cap. 8. paragraph. 3.

Nicasius Rhemensis episcopus cum Eutropia sorore ab Hunnis martyrizatur.

Author. In gestis tamen eorundem leguntur passi sub Vuandalis in hunc modum.

De sancto Nicasio Rhemensi, & eius sorore Eutropia.

CAP. XXXVII.

Ex gestis eorum. Tempore quo Vuandali multas vrbes subuertentes per diuersas prouincias, nihil aliud quam Christianorum sanguinem sitire videbantur. Clarebant in Galliis Nicasius Rhemensis, & Anianus Aurelianensis, pontifices magnis prodigiis ac virtutibus insignes. Qui meritis suis, ac precibus hanc iram indignationis Dei diu differre decertauerunt, vt populum interim ad pœnitentiam reuocarent. At illi thesaurizantes sibi iram, nullatenus eorum salutaribus præceptis obtemperabant. Interea Vuandali castrametantur, circa vrbem Rhemorum, & omni regione depopulata Christianos tantum velut Deorum suorum inimicos & moribus paganorum contrarios omnino delere cupiebant. Vltimo itaque subuersionis die illis circumquaque fortiter præliantibus, ciues terrore percussi, ad sanctum Nicasium in orationibus prostratum cucurrerunt interrogantes, quid vtilius fieri decerneret, aut seruituti gentilium se tradere, aut vsque ad mortem pro salute vrbis dimicare. Qui præsciens ex reuelatione Dei vrbem penitus subuertendam, cum magna constantia respondit: Indignationem hanc nostris sceleribus prouocatam non ignoramus. Quapropter ad flagella diuina compuncti, non inuiti aut desperantes, sed patientes, & deuotissime cum summa spe salutis nostræ suscipiamus mortis periculum; quatenus ipsa mors præsens nõ supplicium nobis fiat, sed remedium. Ecce ego quasi pastor pro quibus mori paratus sum. Instantius oremus pro inimicis nostris, salutem illis optantes tanquam amicis.

S. Nicasius & Anianus irã Dei precibus suis differre decertarunt. Flagella ventura diuinitus prænoscunt sancti.

Vuandalorũ incursus.

Rhemenses ad S. Nicasium desperatis pene rebus confugiunt. Pia & fortis S. Nicasio oratio Consilium S. Nicasij.

Sancta quoque Eutropia germana sua, expansis ad cœlum manibus, plebem pro viribus ad martyrij coronam excitabat. Dum ergo furibundus paganorum impetus irruit, vir sanctus comitante sorore cum hymnis, & canticis spiritualibus ad ostium basilicæ *sanctæ Dei genitricis Mariæ*, quam in arcem sedis fundauerat eis occurrit. Moxque vt ferratas acies vidit, manu silentium indicens, ait: *O nutibus diuinis ministra fortitudo, quare contra naturam humanæ conditionis victoriam vestræ dignitatis in rabiem vertitis? Nam veri iuris titulus, quondam nobilium bellatorum inscriptus erat.*

Eutropia virgo.

S. Nicasij resolutus animus.

Parcere subiectis & debellare superbos.

Virgil. Æned. 6.

Et ecce plebs Christiana de se humilis & deuota, vestris in conspectibus prostrata, remissionem peccatorum vsque ad mortem obediens expectat: Pœnitemini & vos pro sceleribus vestris Deum verum agnoscentes; ne forte indignatio eius, quæ per vos alijs fit ad correptionem salutis, vobis fiat stipendium tartareæ damnationis. Quod si oues meas perseuerante impietate quæritis trucidare, me primum pro ipsis victimam diuinæ maiestati libate, vt pariter digni beatitudine cœlesti mereamur inueniri.

De martyrio vtriusque.

CAP. XXXVIII.

His dictis cum in oratione prostratus versum, hunc decantaret; *Adhæsit pauimento anima mea*; illico ictu gladiatoris sequente capite trucidato verbum sanctitatis ab ore decollati non destitit, sed immortalitatis sententiam, quam petiit adimplendo impetrauit, dicens: *Viuifica me secundum verbum tuum.* Sancta vero Eutropia videns, circa se impietatem mitigatam, & pulchritudinem suam quasi litibus paganorum reseruatam, super interfectorem sacerdotis insiliens ait: Heu tyranne crudelis magnum

Psal. 118. S. Nicasius gladio caditur.

S. Eutropia zelus.

Dei virum indignis manibus iugulasti, & me tibi abutendam reseruas. Diuina te iam iamque sententia damnat. Tunc eum ad martyrium suum prouocans saltu repentino raptis palpebris non fœminea virtute, sed diuina vltione oculos eius vindex euulsit; & sic confestim gladios persequentium incurrere, quam delectationibus paganorum assentiendo succumbere malens, illico cum germano suo, & cæteris palmam martyrij sustinuit, vel promeruit. Vniuersa autem expleta cæde & martyrium inūdante sacro sanguine, terror subitus persecutores inuasit, quasi dimicantes acies cœlestes videntes, horribilique sonitu, ipsa ecclesia reboante, ita vt relictis spolijs vrbis per compita irreuocabiliter aufugerent. Sicque diu solitaria permanente ciuitate sub custodia tantum Angelica martyrum ibi corpora seruabantur, ita vt in noctibus à longe cernerentur lumina, & suauissimi soni pro choreis supernarum virtutum sydereis audirentur à multis carmina. Vnde & ex reuelatione diuinæ virtutis iam iamque confortati ciues paucissimi, qui ad sepelienda sanctorum corpora diuina prouidentia remanserant, ad vrbem cum ieiunijs & orationibus properantes, ibique odorem suauissimum sentientes, gemitum gaudio miscentes, in locis cōgruis, circa ciuitatem corpora sancta venerabiliter humauerunt; & ex tunc sine timore hostium Domino attentius seruire decertauerunt.

S. Eutropia & sodalium martyrium.

Cade peracta Vandali horrore perculsi diffugiunt.

Sanctorum martyrum corpora subdio ab Angelis asseruantur.

Sodomiticū scelus fuit causa desolationis.

Author. De sancto Aniano iam superius diximus. Sanctus autem Nicasius, vt legitur, longe ante prædixerat dissipationis Galliarum causam esse sodomiticam peruersitatem, quæ futura erat internecio Rhemensium ex saturitate, scilicet & ocio, & auaritia, & carnis concupiscentia.

Sigebertus in Chronicis. Anno quoque prænotato Metensis episcopus auctor captiuatur, sed Hunnis cæcitate percussis, cum captiuis suę vrbis relaxatur.

Iterum de percussione Hunnorum in Gallia, & de miraculo Trinitatis in vnitate.

CAP. XXXIX.

HOc excidium Gallijs impendere Seruatius Tungrensis episcopus longe ante in spiritu præuiderat, & Romæ à Petro Apostolo hoc iudicium Dei ineuitabile fore didicerat. Ideoque relicta Tungrensi vrbe quæ euertenda erat, ad Traiectum sedem episcopalem transposuit.

Hunni in Gallijs desæuiunt. vid. Diac. lib. 15. in Martiano.

Ex vita sancti Seruatij. Theoderico itaque (vt dictum est) Rege Vuisigothorum perempto, in crastinum Gothis acerrime pugnantibus pro cæde regis sui, timens Ætius, ne si omnes Hunnos auxilio eorum vinceret, nouos hostes in rempublicam prouocaret, insipienti vsus consilio, prælium diremit.

Attila igitur tanquam leo insaniens liber dimissus, infinitas strages per Gallias dedit, Tungris diu obsessa, capta & dirupta est. In portis Rhemensium ipse Sathanas sese ostendit ductorem barbarorum.

Post hæc ventum est ad Trecas, vbi sanctus Lupus venit obuiam Attilæ, & ait illi: Tu quis es, qui vastas terras nostras, & gentem nostram perturbas? Cui ille: *Ego sum Attila, flagellum Dei.* Ad quam vocem sanctus Lupus iussit portas aperiri dicens: Bene venerit *flagellum Dei;* Et induxit eum in ciuitatem. Miro autem modo omnes Hunni cæcitate percussi transierunt per mediam ciuitatem à porta in portam neminem lædentes.

Trecas vrbē Gallia S. Lupus defēdit.

Flagellum Dei suscipiēdum.

Sigebertus in Chronicis. Pullulante inter Gallias Ariana hæresi, quæ inæquales credens esse personas sanctæ Trinitatis, dicebat Filium minorem esse Patre, Spiritum vero sanctum minorem Patre & Filio: Dominus errantes corrigit, ostenso plano miraculo Deum in tribus personis vnius & ęqualis esse substantię, nec debere ab indignis de diuinitate tractari. Nam * Vasatensi vrbe ab Hunnorum obsidione liberata per diuinum auxiliū, cum episcopus pro gratiarum actione missam populo celebraret, respiciens sursum, vidit desuper altare, quasi de camera templi, cadere æqualiter tres guttas æqualis magnitudinis, crystallo clariores, quæ simul defluentes & in vnum coniunctæ quasi vnam gemmam pulcherrimam effecerunt. Quam cum in medio crucis aureę & gemmatæ posuissent, aliæ gemmæ ceciderunt; seorsum vero posita, infirmis dabat sanitatem; adorantibus vero imaginem *sanctæ crucis* augebat deuotionem, quia pijs & mundis clara, impijs, & immundis obscura videbatur.

** Forsan, Nametensi. sed Leo Vasatensi cum Mirao*

Quo miraculo SS Trinitatis mysterium ostēsum est.

Omnibus bellis famosius fuit bellum, quod candidatus sanctarum vndecim millium virginum exercitus bellauit, duce sancta virgine Vrsula.

Author. Harum igitur vitam & passionem quamuis longe ante passæ fuerint, vt in earum gestis legitur, hic placuit inserere, eo quod in hoc chronicorum loco, Sigebertus de his mentionem facit, nescio qua de causa, nisi forte quia sub persecutione Hunnorum passæ sunt, quæ maxime isto tempore videtur inualuisse.

De sancta virgine Vrsula cum sociabus suis.

CAP. XL.

HÆc igitur Vrsula vnica filia Dionothi nobilissimi & ditissimi Britannorum principis, cum nondum nubilis à filio regis Angliæ ad nuptias peteretur, & patrem suum valde Christianum super hoc anxiari videret, (qui Deum metuebat, si filiam suam iam Deo deuotam nubere cogeret, & tyranni pagani feritatem timebat si ei filiam denegaret) diuinitus inspirata patri suasit, vt tyranno assentiretur, ea tamē illi proposita cōditione, vt & ipse tyrannus 10. virgines genere, forma & ætate electas, sibi traderet, & tam sibi quam singulis earum mille virgines subscriberent; & comparatis ad numerum ipsarum 11. trieribus, inducias triennij sibi darent ad exercitium virginitatis suæ; & ipse iuuenis baptizatus his tribus annis institueretur in fide; nouo vsa consilio, vt aut difficultate propositæ conditionis animum eius à se auerteret, aut hac opportunitate omnes coæuas suas secum Deo dicaret. Hac conditione libenter accepta, iuuenis protinus baptizatus, cuncta accelerari quæ virgo petierat, impetrauit. Tunc pater virginis accepto consilio, caute præordinauit vt filia sua, quam tenerrime diligebat, viros quorum solatio tam ipsa quā eius exercitus indigebat, in comitatu suo discedens haberet. Cumque congregari cœpissent, multi ad spectandum eas vndique confluxerunt, ita etiam vt quidam Episcopi Britanniæ secum irent. Inter quos Pantalus Episcopus Basiliensis eas Romam vsque perduxit, & inde reuersus martyrium cū eisdem suscepit. Sancta quoque Gerasina regina Siciliæ, quæ virū suū regem crudelissimum quasi de lupo fecerat agnum, soror Mauritij Episcopi Dariæ matris sanctæ Vrsulæ; cum pater ipsius Vrsulæ secretum illud ei per literas intimasset, illa statim suspirante cum quatuor filiabus suis Babyla, Iuliana, Victoria, & Aurea, & paruulo filio Adriano, qui amore sororum suarum vltro se ingessit peregrinationi, relicto regno in manu vnius filij sui, & duarum filiarum vsque ad Britanniam Anglicam nauigauit, eiusque consilijs sacræ virgines collectę & ordinatæ sunt, & semper ductrix earum ad vltimum cum eis passa est martyrium.

Ex Sigebert. in Chronicis confer quæ habet Baronius in notis martyrologij.

Conditiones nuptiarum à S. Vrsula proposita. Sponsus eius fit Christianus.

Qualiter Romam nauigantes à Papa Cyriaco susceptæ sunt.

CAP. XLI.

IVxta condictū igitur virginibus trieribus & sūptibus cōparatis, vt per trienniū belli præludia cūctis mirātibus facientes, dū modo cōcursibus, modo discursibus, interdū fugā, interdū bella dissimulant, omnique genere ludorū excitatæ, nihil quod animo occurrisset intentatū reliquerunt. Tādem sub vno die, agente vento, ad portū

Sigebertus hac habet in Chronicis suis.

Galliæ,

Veniunt Coloniam. * *Basileam.* *Sancta virgines Romā veniunt.* *Quæ hoc loco de Cyriaco Papa referuntur, non habent MS. codices quos Surius publicauit, neque id referunt authores probati, qui de his sanctis martyribus scripserunt. Certè cum alicubi in glossis decretorū hæc historia de Papa Cyriaco haberetur, eā magister sacri Palatij expungēdam esse decreuit.*

Galliæ, qui Tiela dicitur, & inde Coloniam sunt appulsæ: ibique ex Angeli monitu, qui eis futura prædicebat, Romam tendentes; ad vrbem* Basiliam nauibus, à Basilia vsque Romam pedibus profectæ, ibi aliquandiu moratæ sunt. Quarum aduentu Papa Cyriacus valde lætatus est cum omni clero suo, & eas cum honore suscepit. Nam & ipse de Britannia natus plures consanguineas inter ipsas habuit, & ipse semper virgo permansit. In ipsa nocte fuit ei diuinitus reuelatum, se cum eisdem virginibus palmam martyrij percepturum. Ipse vero celans hoc apud se, multas earum baptizauit quæ necdum baptizatæ erant. Cum autem oportunum tempus adesset, manifestauit voluntatem suam, & coram ecclesia resignauit officium dignitatis suæ, cum post Pontianum Papam rexisset ecclesiam anno vno & 11. septimanis, nonusdecimus post beatum Petrum. Sed cum in hoc reclamarent omnes, & maxime Cardinales, qui eum delirare putabant, quod quasi post fatuas mulierculas declinaret, nescientes monitionem Angeli, qui eum vrgebat, ipse constanter permanens, in loco suo virum sanctum qui Antherus dictus est, ordinauit, vnde quia sedem Apostolicam inuito clero reliquit, nomen ipsius, de cathalogo Romanorum Pontificum idem clerus erasit, & ab illo tempore omnem gratiam, quā prius in Romana ecclesia habuerat, sacer ille virginum conuentus amisit.

Qualiter idem Papa multique alij magnates eis adiuncti sunt.

CAP. XLII.

Rursus sanctæ virgines cū associatis eis pluribus episcopis sanctis Coloniā proficiscūtur.

CVm autem sic essent Romæ, Maximus & Aphricanus duo iniqui Principes Romani, videntes magnam virginum multitudinem, & quod multi ad eas confluerent, timuerunt ne forte per eos cresceret religio Christiana. Vnde cum explorassent iter earum quo ire debebant, missis nuncijs ad Iulium cognatum suum Principem gentis Hunnorum, monuerunt eum vt educto contra eas exercitu, ipsas cum venirent Coloniam, trucidaret. Exeunte itaque beato Cyriaco Papa de vrbe cum prædictis virginibus, secutus est ipsum Vincentius Presbyter Cardinalis, & Iacobus, qui de Britannia patria sua in Antiochiam profectus, Archiepiscopatus ibi septem annis dignitatem tenuit. Et cum tunc beatum Papam Cyriacum visitasset, & de vrbe Roma egressus fuisset, audiens de aduentu virginum ad ipsas redijt, & se eis in itinere & passione coniunxit. Mauritius quoque Lauicanæ vrbis episcopus, qui & ipse de Britannia auunculus erat duarum virginum Babylæ & Iulianæ, cum quibus sepultus est. Item Foillanus Lucensis episcopus, & Sulpicius Rauennensis episcopus, qui tunc Romam profecti, & inde super hoc reuelatione diuina Coloniam properantes, in occursum virginum, quæ nondum redierant pertexerunt, & sic eis adhærentes cum eisdem occisi sunt. * Eucherius quoque sponsus beatæ Vrsulæ, manens in Britannia Anglica, per visionem à Domino monitus est, vt matrem suam Demetriam hortaretur fieri Christianam; Nam Pater eius Agrippinus in primo anno quo baptizatus fuerat, defunctus est, & successit ei in regnum filius eius * Eucherius, qui & ipse ante illud triennium ex conditione beatæ Vrsulæ fuerat baptizatus.

** alias Etherus.* ** Etherens.* ** Ethereo.*

Cum autem *sacræ virgines Roma redirent, nunciatum est illi * Eucherio, vt exiret de terra sua & occurreret sponsæ suæ, vt cum ea in vrbe Colonia palmam martyrij obtineret. Qui confestim diuinis monitis acquiescens, matrem suam baptizari fecit, & cum ipsa & sorore sua paruula Florentina iam Christiana eis obuians, cum eis martyrium suscepit & cum Clemente episcopo quem secum adduxit. Sed etiam Marculus episcopus Græciæ cum nepte sua Constantia filia Dorothei Regis Constantinopolitani & Frandinæ Reginæ, quæ Constantia defunctis parentibus, nubens cuidam adolescenti filio regis alterius, sed ante nuptias morte præuento, virginitatem suam Deo vouit, & sic cum prædicto episcopo Romam veniens, sicut ille à Deo per visionem monitus fuerat, venientibus virginibus se coniunxit.

ANNOTATIO.

Hisce actis nulla ratione consentit Baronius, nam, vt ait, quæ hic Vincentius, vel etiam alij plures diuersi authores, siue ex suo ingenio, siue ex leui vulgi rumore de his sacris virginibus scripsere, adeo mutant, vt grauissimam historiam commentitiam pene reddiderint. Quamobrem magis ipsi arridet historia illa quam ex antiquis monumentis rerum Britannicis excepisse Gaufridus episcopus Asaphensis in suo de rebus Britannicis commentario tradit. Vide notas Barronij in Martyrol. Rom 21. Octobris. Quibus subscribunt gestis Hermannus Flerinus & Boethius 7. Histor. Scotica, eisdem & adstipulatur Lindanus episcopus Gandauensis eruditione clarissimus. Verùm licet hæc ita sint, tamen ex verbis Sigeberti colligi potest historiam, Vincentij ante Sigeberti ætatem scriptam fuisse, ac propterea non omnino reijciendam, præsertim cū multi graues authores citari possint qui huic etiam historiæ adstipulantur. Vide Surium tom. 5.

De martyrio totius prædictæ multitudinis apud Coloniam.

CAP. XLIII.

Hunni omne illud sacrum collegiū virginum cum cæteris omnibus martyrio ad cælū trāsmiserūt.

SImul itaque omnes isti cum multis socijs suis & sacris virginibus ipso quo prius eundi tenore, reuersæ sunt Coloniam, ab Hunis vndique iam obsessam: statimque Barbari explorata re subito super eas cum clamore irruunt, & quasi lupi in oues sæuientes, totam illam multitudinem occiderunt. Cum autem ad beatam Vrsulam cæteris iam iugulatis venissent, stupentes eius pulchritudinem, manum & animum represserunt; ipseque Princeps sceleris in eius amore succensus, putauit quod eam blanditijs deliniret: & confortans eum de nece virginum, promisit quod eam sibi in coniugio copularet. Sed cū hoc illa libere respuisset, ille non ferens repulsam directa in eam sagitta, trāsfixit, & sic illa martyrium consummauit. Erat autem inter illas quædam virgo, nomine Cordula, quæ cæteris virginibus trucidatis, humano timore sola in alueo nauis illa nocte delituit, & in crastinum se sponte morti offerens, mox ictum tyranni ferientis excepit. Vnde & ipsa longo post tempore cuidam apparens, quia vna nocte superuixerat eiusque festiuitas cum alijs virginibus non fiebat, præcepit vt sicut pridie beatarum virginum celebritas agitur, ita sequens dies beatæ Cordulæ laudibus impendatur.

De S. Cordula. Heliėdrudis inclusa apparet sancta Cordula. Etsi dubium sit de tēpore passionis nullo modo dubitat ecclesia de earum martyrio.

Passæ sunt autem beatæ virgines tempore Antheris Papę, & Maximiani Imperatoris, anno domini 237.

De quibusdam earum miraculis post transitum.

CAP. XLIV.

Sancta virgo neglecta diuinitus Coloniam repedat. Vide Surium 21. Octobris.

QVidam Abbas impetrauit ad Abbatissā Coloniæ corpus vnius sanctarum virginum, promittens quod eam ad Ecclesiam suam ferret, & in capsa argentea collocaret. Sed cum per annum integrum eam super altare in capsa lignea tenuisset, quadam nocte cum idem Abbas cum conuentu matutinas cantaret, videntibus cunctis virgo sancta corporaliter desuper altari descendit, & inclinans maiestati, per medium chorum omnibus monachis inclinans, exiuit. Stupefactus Abbas ad capsulam cucurrit, & ea non inuenta, Coloniam properans, cum rei ordinem Abbatissæ dixisset, corpus virginis in tumba, vnde illud sumpserat, inuenit: Cumque petens veniam, eandem vel aliam repeteret, promittens certissime, quod capsam preciosiorem facere non tardaret, obtinere non potuit.

Aliud Miraculum.

Quidam in religione cōuersus, cum has virgines vehementer diligeret, quadam die vidit vnam virginem pulcherrimam sibi tunc infirmo apparentem, & si se cognosceret, inquirentem, mirantique eius gloriam, & se nescire dicenti; ego sum, inquit, vna virginū, erga quas tu habes tantum dulcedinis affectum; & vt inde mercedem accipias, si amore & honore nostri *vndecies millies orationem dominicam dixeris*, in hora mortis protectionem & solatium habebis, & sic virgo disparuit. Tunc ille quam cito potuit, hoc perfecit, statimque mandans Abbatem & conuentum inungi se velociter postulauit. Sed dum Abbas cum conuentu eum inungeret, infirmus subito exclamauit vt surgerent, & venientibus sanctis virginibus locum darent. Tunc Abbas quæsiuit ab eo, quid hoc esset? Et ille seriatim virginis promissionem exponens, recedētibus cunctis, & paulo post redeuntibus, defunctus inuentus est.

An.Ch.454.

De persecutione Hunnorum in Italia, & de morte Attilæ Regis, & sepulchro sancti Seruatij.

CAP. XLV.

Lege diacon lib 15. Blond lib. 2. decad. 1. Naucl. & alios sed Blond. scribit duos fuisse Leonis comites quos Petrum & Paulū quidā scribunt.

Sigebertus in chronicis Anno Martiani 5. Attila Italiam aggressus, omnes pene eius ciuitates, aut diripuit, aut incendit, ad eum Leo Papa venit, & non solum salutem, sed etiā, vt rediret, obtinuit. Rex Attila requisitus à suis cur ei fuisset tam placabilis. Respondit, se non fuisse eum reueritum, sed senem quendam venerabilem, euaginato gladio sibi mortem minitantem, nisi eius in omnibus expleret voluntatem.

Anno sequenti Attila Vuisigothos debellare aggressus, à Thuris modo victus redijt inglorius. Martiano Imperatori apparens Dominus in somnis, arcum Attilæ fractum esse ostendit: nec id vanum fuit, eadem quippe nocte Attila in nuptijs suis crapulatus, erumpente per apoplexiam sanguine de naribus in lecto est suffocatus. *Hernac filius eius post eum regnat.

** Ita MS alibi Hellac legitur.*

Ex vita sancti Seruatij. Respirauit igitur mundus tanta peste liberatus. Inter ista mala vastatis omnibus circumquaque locis, solum Traiectum incolume remansit, precibus sancti Seruatij seruatum. Eo tempore in beati Seruatij festiuitate, aperto desuper cœlo vsque ad tumulum per tectum in basilicam fulgurantis ignis columna à vespera vsque ad auroram visa est demissa ab indigenis quicumque aderant, & ab aduenientibus de longinquo.

Lege Gregorium Turonensem lib. 1. cap. 5 & 6. Historia & de gloria confessorum cap. 72 Videre admirandam.

Quodam die eiusdem tectum basilicæ grauis ruina subruit, quod cum cooperire niterentur, nullo modo potuerunt: nunquam tamen vel imber, vel grando, vel nix super sepulchrum eius cecidit.

Item quadam nocte inuentum est sepulchrum eius mirabili pallio coopertum, angelicis, vt creditur, manibus allato.

Post sanctum Seruatium electus est Præsul in Traiecto Agricolaus, quoniam tungris indiguum episcopatu se fecerat.

De sancta Genouefa virgine, & eius infantia, & qualiter vrbem Parisiensem liberauit ab Hunnis.

CAP. XLVI.

Sigebertus in chronicis Anno Martiani sexto, Genouefa virgo Parisiēsis, multa sanctitate per Gallias claruit.

** Memethodorensi.*

Ex gestis eius. Hanc beatus Germanus cum sancto Lupo ad Britanniam pergens, ad * Metodorensem patrochiam orandi gratia declinans, inter populū sibi obuiantem, in spiritu intuitus est: & requisito nomine eius & parentibus, prædicens etiam multos per eam præmia æterna percepturos, quæsiuit ab ea vtrum vellet Christo consecrari, & intacta permanere. Quæ respondit, se desiderio, quod sciscitabatur, adipisci. In cuius memoriam dedit sanctus nummum æreum, vt transforatū collo suo suspenderet habentem *signum crucis*; & ne auri, vel argenti, vel margaritarum ornamentis collum suum vel digitos honoraret, admonuit, ne cœlesti ornamento pro eis priuaretur.

Hæc ex vita S Germani extant apud Surium.

Tunc abijt itinere quod cœperat: & post aliquot dies cum mater eius ad ecclesiam iret, præceperat eam domi manere: illa vero clamabat ei cum lachrymis: Ego fidem quam beato Germano pollicita sum, Christo me consolante, seruabo & ecclesiæ limina frequentabo. Ideo irata mater dans ei alapam, statim orbata est lumine per 9. menses. Tandem recordata testimonij quod dederat Pontifex de filia, iussit ei affere aquam de puteo. Quæ pergens fleuit super marginem putei, quia propter eam mater lumen amiserat. Deinde impleto vasculo, *facto signo crucis super aquam*, matri obtulit. Quam illa cum fide & veneratione manibus in cælum extensis suscepit, & ex ea fomentans sibi oculos bis & ter, lumen recepit. Cumque cum duabus puellis Iulico Episcopo ad consecrandum offerrent, & hoc iuxta numerum annorum ætatis, episcopus diuinitus comperiēs Genouefam omnibus sublimiorem, ait: Illam, quæ post tergum sequitur, anteponite, quia cælitus hæc iam sanctificationem adepta est.

Mater Genouefa fit cæca ob cæsā filiam.

Recuperat visum.

Virgines ab episcopo consecrantur.

Parentibus autem defunctis, hæc ad Parisios vrbem migrauit, & per tempus aliquod ita est obsessa paralysi, vt corpus eius triduo iam examinē solis paululum genis rubentibus custodiretur. Quæ cū denuo sanaretur, profitebatur se in spiritu ab Angelo in requiem iustorum, & in supplicium impiorum deductam. Cumque Hunnorū Rex Attila Galliam vastaret, Parisiorum ciues perterriti facultates suas in alias vrbes tutiores deferre nitebatur. Quorum matronas sancta conuocans suadebat ieiunijs, orationibus, & vigilijs insistere, vt possent, sicut Iudith & Hester cladem euadere. Viros etiam earum monebat ne bona sua à Parisijs auferrent, eo quod alijs vrbibus vastatis Parisius Christo protegente saluaretur, propter quod insurrexerunt in eā dicentes Pseudoprophetissam. Et tractantibus illis, vt eam lapidarent, aut gurgite mergerent, aduenit archidiaconus ab Antisiodoro referens testimonium beati Germani de ipsa, quod ex vtero Matris à Deo electa fuisset. Et ecce (inquit) eulogias, quas illi a sancto Germano relictas exhibeo. Tunc ciues dissipauerunt consilium, illa vero orationibus suis prædictum exercitum, ne Parisios circundaret, abegit.

Genouefa fit paralytica.

Patitur obtrectatores. Archidiaconus Antisiodorensis ei a S. Germano eulogias idest munera defert.

De austeritate vitæ eius, & Basilica sancti Dionysij, quam ædificauit.

CAP. XLVII.

Quintodecimo verò anno vsque ad quinquagesimum esca erat ei panis hordeaceus & faba; quam post duas aut tres hebdomadas in olla recommiscens edebat. A die dominica vsque in 5. feriam ieiunabat, & à 5. vsque in die dominicam. Vinum autem & quodlibet inebrians nunquam potauit. Post quinquagesimum annum suadentibus episcopis propter obedientiam, piscem & lacecum pane hord aceo edere cœpit. Multa autem veneratione Catullacensem vicum, in quo beatus Dionysius passus est, dilexit; cui etiam deuotio erat in honore illius basilicam constituere, Suadebat presbyteris, vt faceret vnusquisque collationem ad hoc ædificium. Qui responderunt: Erunt forsan paruitati nostræ vires ædificandi, sed coquendæ calcis copia deest. Atilla Spiritusancto repleta vaticinans ait: Egredimini, quæso, ad portam ciuitatis, & quæ audieritis, nunciate mihi. Qui egressi in platea stabant attoniti, & ecce duo custodes porcorum sermocinantes, quorum vnus ad alterum ait; Dum suis vestigium ob partus vagantis legerem, inueni, furnum calcis, miræ magnitudinis. Alter respondit: Et ego inueni in silua sub radicibus arboris à vento euulsæ furnum calcis, de quo nihil sublatum credo vnquam esse. Quod audientes presbyteri, gratias agentes reuersi sunt. Audiens hæc sancta, lachrymis præ gaudio sinum imple-

Victus S. Genouefa.

Tractat de construenda S. Dionysij basilica.

impleuit; accersiuitque Genesium presbyterum, vt in honorem prædicti martyris basilicam construeret, sicque omnibus ciuibus auxilium conferentibus, illa implorante constructa est. In cuius opere collectis carpentarijs, cum potus deficeret, accipiens sancta cuppam, seorsum prostrata cum lachrymis orauit; deinde surgēs *facto signo crucis super vas* vsque ad summum poculum impletum est, ex quo operarij vsque ad consummationem basilicæ vberrime potantes, gratias egerunt.

Potum precibus impetrat a Deo.

Quadam nocte sabbathi circa gallicantum egressa est ad basilicam sancti Dionysij, cereus vero qui ante ferebatur, extinctus est. Quo turbatis virginibus quæ cum ea erant præ horrore noctis, sibi dari præcepit; quem vt tenuit, statim illuminatus est.

Eius vigilia certo tepore.

Cereus diuinitus accenditur.

Similiter eodem tempore cum in ecclesia diu prostrata in oratione, surgeret, cereus nondum igne contactus, diuino nutu accensus est in manu eius, de quo, & plures infirmi paululum in fide accipientes, sanati sunt.

Quædam mulier furata est calceamenta eius, quæ (vt domum venit) excæcata est, deinde prostrata ad pedes eius, veniam petens, signatis ab ea oculis, visum recepit.

Cæcam illuminat.

De amabilitate eiusdem, & ipsius miraculis.

CAP. XLVIII.

CHILDERICVS etiam Francorum Rex, valde diligens eam, timens ne vinctos quos interimere cogitabat, sancta eriperet, egrediens vrbe Parisiorum portam claudi præcepit. Quod audiens sancta, statim ad liberandas animas perrexit. Inter cuius manus porta ciuitatis sine claue reserata est, & sic Regem consecuta, ne vinctorum capita amputarentur, obtinuit.

Hic Childericus fuit rex Francorum Clodouei pater.

Fuit etiam eo tempore beatus Simeon in columna, quem negociatores euntes & redeuntes ferunt de illa interrogasse, & eam veneratione profusa salutasse, & se in orationibus eius memorem esse poposcisse.

Simeon Styliteѕ per spiritū cognouit S. Genouefam.

Parisijs etiam oblati sunt ei energumeni, pro quibus in basilica beati Dionysij ipsa orante, vociferabantur clamantes prope iam esse, quos sibi in solatium venire beata Genouefa precabatur, forsitan Angeli vel martyres. Quæ surgens, & signans vnumquemque curauit à spiritu immundo, vt fætor grauissimus astantium nares attingeret.

Obsessi liberantur.

A die etiam Epiphaniæ vsque ad cœnam domini in cella reclusa, soli Deo vacabat in orationibus & vigilijs. Adueniens puella religiosa ad fores eius, magis curiositate quam fide permota, quid sancta in cella sua agebat scire volens, statim lumen amisit: quam sancta post consummationem egrediens, oratione & signo crucis illuminauit.

Iterum cæcā illuminat.

In Ecclesia etiam beati Martini Turonensis, cum in angulo quodam oraret, vnus de psallentibus arreptus à dæmonio proprios artus lacerabat. Cumque beata Genouefa spiritum immundum exire iuberet, & ille per oculum progredi se minaretur, imperante illa, fluxu ventris eiectus est, fœda relinquens vestigia.

Fugauit nequissimum spiritum.

Per idem tempus stans in aditu domus suæ, vidit puellam in manu ampullam gestantem, quam paulo ante emerat, & interrogata quid esset, vidit dæmonem sedentem in ore ampullæ, & minans insufflauit in eam, statimque pars de ore ipsius ampullæ cecidit.

In territorio Meldensi cum propriam messem meteret, valde turbati sunt operarij propter imbrem imminentem; at illa ingressa tentorium, quod sine intermissione facere consueuerat, cum lachrymis prostrata, oratione obtinuit, vt cum in circuitu omnium segetes pluuia rigaret, nec messem nec eius messores gutta aliqua contingeret.

Pluuiam auertit.

Vixit autem plusquam 80. annis: tantaque sanctitate pollebat, quod etiam prophetiæ spiritu plena esset. Omnes quoque morbos ab humanis corporibus expellebat, egētibus panes integros dabat, adeo vt eius puellæ sæpe partem panis quam in clibano posuerat, non inuenirent.

Huius natale celebratur 3. nonas Ianuarij.

Lege Surium in actis huius Sancta 3. Ian. quibus & hæc acta consentiunt.

De quibusdam gestis illius temporis.

CAP. XLIX.

SIgebertus in chronicis. Anno Martiani 6. Maximus tyrannidem arripuit, Eudoxiam relictam Valentiniani, vi rapuit. Illa Gensericum ex Africa inuitat, vt se a Maximo eripiat. Gensericus Romam capit, omnia diripit, vt tamen ab igne, cęde, & supplicijs hominum abstineret, Leo Papa ab eo obtinuit per 14. dies Roma despoliata, Gensericus Eudoxiam cum duabus filiabus & multo populo captiuat, & Campaniæ vrbes omni vastationis genere exterminat. Inter hæc Paulinus Nolanus episcopus dum pro captiuo filio viduæ se vicariū in seruitutem barbari subijcit, omnes captiuos suæ vrbis recepit.

Anno Ch. 457.

His Martiani temporibus, Ioannem Baptistam caput suum duobus monachis reuelasse quidam describunt.

Super insulam Britāniæ stella miræ magnitudinis apparuit, cuius radio globus igneus draconi similis adhærebat: Ex cuius ore duo radij procedebāt, quorum vnus vltra Galliam se extēdebat, alter vero versus Hiberniam tendens, in 7. minores radios terminabatur.

Eo tempore occiso Aurelio Ambrosio Rege, interrogatus Merlinus vates à fratre regis Vter de stellę significatione, dixit eum illo sydere & igneo dracone signatū. Per radium vero de ore draconis procedentem, & Gallias respicientem figurari filium ei potentissimum nasciturum; altero autem radio portendi filiam, cuius filij, & nepotes regnum Britanniæ succedentes, essent habituri. Vter autem audita morte fratris sui cæpit diadema insulæ, duosque dracones ex auro iubens fabricari ad instar ignei draconis, obtulit vnum in ecclesia, altero autem in prælijs pro signo vtebatur. Et ex eo tempore cognomentum accepit Vter Pendagron, idest, caput draconis. Saxones vero post mortem Aurelij à pactione fœderis soluti, inuaserunt ciuitates & promontoria, & ab Albania vsque Eboracum omnia vastabant. Cum quibus Rex præliatus, fugam cum suis inijt, sed nocturno tempore illos aggressus, superauit. Captisque eorum ducibus, Octa & Eosa, Arthurus natus, cæteros Saxones dissipauit. Post hæc adamauit Rex vxorem cuiusdam ducis, habuitque rem cum ea, de qua genuit celeberrimum illum Arthurum, & filiam nomine Amam.

Cometa miræ magnitudinis apparuit super Angliam

Quomodo Merlinus prophetauit de cometa.

De Morte Valentiniani, & Martiani, & imperio Leonis.

CAP. L.

HVgo vbi supra. Interea Valentinianus Imperator factione Heraclij Spadonis Ætium interfecit patricium, sed non multo post, idem Valentinianus à satellitibus Ætij dolo Maximi comitis palatij perfossus, interijt; & mox eius inuasit imperium idem Maximus, eiusque vxorem Eudoxiam (vt dictum est) in suum coniugium transire coegit. Verum hac incontinentia non diu lætatus est, nam post alterum mensem à famulis regijs membratim dilaniatus, & in Tyberim est proiectus. Post cuius necem Romani Auitum Cæsarem creauerunt, cum quo Martianus Imperator vnanimitatis fœdus composuit. sed cum ambo rem concorditer administrarent publicam, Martianus vj. imperij sui anno, vj. pariter mense defunctus est; cui Leo magnus successit.

Vide Baron. ad annum 454.

Cōsule Euagrium lib. 2. Cap. 7. Marcellinum & Cassiodorū in Chronicis, & Procop. de bello Vandal.

Sigebertus in Chronicis. Leo itaque Martiano successit anno Domini 458. mundi scilicet 4311. & regnauit annis quindecim. Hic super synodo Chalcedonensi, singulorū patrū singulas sententias requisiuit, & quia omniū

Leo Imperator. an. Chr. 458. Mundi. 4311.

vnam esse cognouit, eam fideliter tenuit. Hic cum Vualamere Ostrogothorum Rege fœdus pepigit, & Theodericum fratruelem eius, puerum octennem, obsidem accepit. Hucusque Prosper chronicam suam perduxit.

De Sancto Simeone Antiochena, & eius vita monastica.

Cap. LI.

Consule Baronium, & alios de eo scribentes.

EO tempore Simeon, qui 40. *annis inclusus*, in columna stetit, mira sanctitate Antiochiæ claruit.

Ex gestis eius. Hic ex vtero matris electus, cum duodennis pasceret oues patris sui, videns ecclesiam relicto pecore cucurrit ad eam, & audiens vocem Euangelicam fugit se cuidam seni & ait: Domine pater, quid est quod legitur, doce me, rogo, quia idiota sum & insipiens. At ille loquens ei de virtutibus animæ, & contemptu huius sæculi, addidit, quod licet virtutes à multis in ecclesia fideliter impleantur, in monasterijs tamen Deo iuuante facilius exercentur. Tunc ille cecidit ad pedes senis dicens: Vere ab hodie tu es mihi pater, & mater, quia tu es magister bonorū operū; ecce ego secundū cōsilium tuū vadam in monasterium vbi Deus voluerit. Tunc exposuit ei regulam, & afflictiones monasterij, suadens ei patientiam & perseuerantiam. Qui valedicens ei, abijt ad Monasterium Timothei, & proijciens se ante fores monasterij tribus diebus & noctibus, neque comedit neque bibit. Post hæc egrediens Abbas eleuauit eum, & quæsita causa fugæ, ille respondit: Seruus Dei esse desidero; obsecro, vt me in monasterio tuo suscipias, & fratribus omnibus deseruire iubeas. Susceptus itaque ab eo fuit, ibi sex mensibus obediens humiliter fratribus. Alijs autem à mane vsque ad vesperam ieiunantibus, ille post 7. dies interdum cibum sumebat, annonas suas secreto pauperibus irrogabat, quadam die egressus ad puteum, funem de palmarum folijs contextum apprehendens, in toto corpore suo constrinxit à renibus vsque ad scapulas, ita vt paruo temporis spacio putrefactum est corpus de obligatione funis, qui vsque ad ossa ingressus est, ita vt foris vix appareret.

Qui spiritualiter nos docent sunt nostri patres, matres.

Simeon sit monachus tota hebdomada manet ieiunus.

Quadam die aliqui ex fratribus inueniūt eum cibum suum pauperibus dantem, & dixerunt hoc Abbati: Insuper & quod fœtor grauissimus ascēderet de corpore eius, vt nullus iuxta eum stare posset, & vermes stillantes de corpore eius lectum suum impleuerant. Abbas vero cum quæreret ab eo veritatem, inclinato capite nihil respondit. Vnde Abbas iratus, iussit eum expoliari vestibus; vidensque summitatem funis eminentem, exclamauit dicens: Vnde nobis aduenisti homo, destruere vis regulam Monasterij vt video? quia non vis sicut cæteri cum discretione Deo seruire, oro te recede hinc, & vade quo vis. Cum graui tamen labore tulerunt de corpore eius funem & curam illius egerunt.

Plura de S. Simeone habes in vita Danielis Stylitæ & in actis S. Theodosij Cœnobiarchæ.

Ob nimium vitæ rigorem dimittitur è monasterio.

De puteo in quo latuit, & columnis in quibus stetit.

Cap. LII.

POstea egressus est de monasterio & nullo sciente intrauit in puteum desertum sine aqua, vbi spiritus immundi habitabāt & ipsa nocte reuelatur Abbati, quod multitudo populorum armatorum circundaret monasterium clamans; Da nobis seruum Dei Timothee, alioquin incendemus te & monasterium tuum, quia exasperastis hominem iustum. Quod nunciauit Abbas fratribus. Simile etiam vidit in alia nocte, & expergefactus misit monachos ad quærendum eum & non inuenerunt, pergénsque Abbas cum eis, venit ad puteum, & faciens orationem descendit cum fratribus in eum, & vi adduxerunt eum ad monasterium. Fratres vero omnes prostrauerunt se coram illo petentes veniam, & fecit ibi quasi annum. Vnde post hęc egressus occulte, perrexit non longe ad montem, vbi claustrum de sicca petra ædificauit, & ibi fuit annis tribus. Et confluentes ad eum vicini, fecerunt ei columnam cubitorum 6. in qua stetit annis 7. deinde columnam 12. cubitorum, in qua & pariter stetit, & rursum aliam 20. in qua annis. 22. & rursus aliam 30. cubitorum in qua annis. 4. Et iuxta columnas duas basilicas. Et multi ægri virtute eius sanabantur, & multi gentiles ad fidem conuertebantur.

Reuocatur ad monasterium.

Multi ad Simeonem confluunt. Stat super columnam.

Post hæc putrescente fæmore eius, anno integro stetit super pedem vnum vermibus de alio decurrentibus per columnam in terram. Antonius vero, qui hoc scripsit assistens ei, secundum præceptum eius colligens vermes in terram porrigebat ei sursum. At ille ponens eos ad vlcera dicebat: *Manducate, quod vobis Dominus dedit.* Audiens autem Basilicus Rex Saracenorum famam eius, cum fide venit ad eum. Et orāte sancto cecidit vermis de vulnere eius, quem ille currens apprehendit & tetigit ex eo oculos suos. Deinde aperiens manum inuenit margaritam preciosam. Cui sanctus ait: *O homo non pro meis meritis hoc fit, sed secundum fidem tuam datum est tibi.* Qui gratias agens abijt. Post septem annos mater eius visitans eum prohibita est, quia locum mulier non ingrediebatur. Cui sanctus ait: Sustine me mater modicum, & videbimus nos si Deus voluerit. At illa solutis crinibus, tribus diebus & noctibus plangens, & deprecans eum & increpans, tandem de planctu in somnum conuersa est. Cumque sanctus oraret pro ea, tradidit spiritum. Rursum fecerunt ei columnam quadraginta cubitorum, vbi stetit annis sex vsque ad obitum suum.

Super columnā vnam construere cellulam ex tabulis primus omnium docuit C. Menius Rom. vt testatur Baron. ex Ascon. in Martyrolog.

Vitam S. Simeonis descripsit Antonius eius discipulus quā & reperies in lib. primo vitarum SS. Patrum.

De eiusdem miraculis.

Cap. LIII.

TVnc draco ingens iuxta eum habitabat in parte Aquilonis, vnde nec herba ibi nascebatur. Cui lignum intrauit oculum dextrum, venitque cæcus, trahens se ad ostium monasterij prostratus totum se in gyro complicuit, & quasi veniam poscens, oculum dextrum iuxta columnam posuit tribus diebus nemini insidians. Tunc iussit sanctus, vt de terra & aqua perfunderetur. Quo facto statim exijt de oculo eius lignum cubiti longitudinis. Quod videntes glorificauerunt Deum, fugientes tamen propter metum belluæ. At illa inuoluens se, immobilis permansit, donec omnis populus pertransisset. Deinde surgens adorauit ad ostium Monasterij fere per duas horas, & sanus reuersus est in cubiculum suum nemini nocens.

Miraculum de modo quo curauit draconem.

Sed & mulier nocte bibens ad hydriam in qua erat modicus serpens, transglutiuit eum: & medicis nihil in ea proficientibus, post annos multos adducitur ad eum, qui terram & aquam misceri iussit, & in ore eius poni, & statim exijt serpens trium cubitorum per os eius; Qui eadem hora crepuit, & ad multorum testimonium suspensus est ibi 7. diebus.

Aliud miraculum de liberatione mulieri, quæ deglutiuit serpentem.

Aliquando etiam periclitante populo & iumentis pro defectu aquę, orationibus eius subito dirupta est terra, & inuenta est quasi spelunca inestimabilis, habens aquas salubres ad potandum, vsque in hodiernum diem.

Quodam tempore quidam de longe expectantes eius orationem, diuerterunt paululum ad arboris vmbraculum, Et videntes ceruam prægnantem quæ prætcribat, dixerunt ei, per orationes sancti Simeonis adiuramus te, modicum sta. Quæ statim stetit, & appræhendentes eam occiderunt, & manducantes ex ea, statim obmutuerunt. Et currentes ad sanctum Simeonem cum corio steterunt ibi per duos annos, & vix aliquando sanari potuerunt. Corium autem ceruæ in testimonium ibi suspenderunt.

Quidam etiam Pardus ingens, vastabat homines & animalia loci illius. Iussit autem vir Dei de terra mona-

Huius egregia sanctitas, admirandumque vitæ genus quod excoluit, non tantum in Syria vbi agebat, sed toto innotuit orbi. Romæ etenim vt præsens adeo notus fuit, vt opifices in omnium officinarum vestibulis, alij in porticubus, (vt scribit Theodoretus) imaginē eius affigerent in Gallijs, etiam notissima extitit eius fama, prædicante eius mirabilem sanctitatem S. Genouefa, quā licet lōge absens, eum tamen velut præsentē Diuinitus nouerat, vt constat ex supradictis actis S. Genouefæ.

sterij, vel de aqua aspergi loca illa. Quo facto, postmodum inuenerunt pardum illum iacentem mortuum ibi.

Suadebat etiam quos sanabat, ne iurarent per nomen Dei, sed magis per se humilem peccatorem. Ideo omnes populi orientales & barbari illius regionis, per ipsum iurant.

Ionathas autem latro flagitiosus cum à militibus persequeretur, ingressus monasterium amplexatus est columnam, & flens vehementer requisitus à sancto quis esset, ait; Ego sum Ionathas latro pessimus qui huc veni penitere, & ecce ab Antiochia officiales dicentes: *Trade nobis inimicum, quia bestiæ paratæ sunt ad deuorandum eum.* Quibus sanctus respondit: *Non possum, quia eum timeo qui misit eum ad me, qui maior vobis est.* Et per. 7. dies columnam amplexans, ait ad sanctum Simeonem, Si iubes ambulare volo. Qui respondit: an iterum festinas ad mala? At ille: Non domine, sed tempus meum iam impletum est. Et cum hoc diceret, tradidit spiritum. Et ecce alijs officialibus requirentibus eum, respondit sanctus: Qui illum huc adduxit, venit cū multitudine cœlestis militiæ, & reconciliauit eum sibi, & sic cum timore abierunt.

De transitu eius & exequijs.

CAP. LIIII.

Superuixit Simeon vt ait Baronius vsque ad 4. annum Leonis Im. quod & colligitur ex actis Danielis Stilitæ.

QVadam autem die 6. sabbati, inclinauit se ad orationem sicut consueuerat; & cum omnis populus expectasset eius benedictionem per tres dies, tunc ascendit Antonius ad eum dicens: Surge domine benedic nos. Cumque neque vocem neque flatum audiret, sed velut odor aromatum de corpore eius exiret, fleuit amarè, & osculatus oculos eius & barbam ait: Cui me dereliquisti domine, & vbi doctrinam tuam angelicam requiramus? Quale responsum dabo infirmis requirentibus te? Aut quo amictu operiam columnam tuam? Deinde ob tristitiam obdormiuit. Tunc apparuit ei vir sanctus dicens non derelinquam columnam hanc, neque montem hunc benedictum, in quo illuminatus sum sed descendens satisfac populo, & annuncia Antiochiæ quia requieui. Tu autem ne cesses ministrare in loco isto, & Deus tibi retribuet mercedem. Et expergefactus iterum fleuit, & ait: Quales reliquias tollam à te domine in memoriam? Tunc motum est corpus eius, magisque timuit tangere eum. Et descendens celeriter misit Anthiochiam ad episcopum, qui venit cum alijs tribus episcopis & magistro militum. Et extenderunt cortinas circa columnam, & defixerunt vestimenta eius, quia propter auram confixa erant, accipientesque eum deposuerunt iuxta altare ante columnam. Moxque colligentes se aues supra columnam, volabant quasi pro luctu clamantes, ita vt magis accenderetur planctus populi & iumentorum. Montes etiam, & campi circa loca illa contristati sunt, & resonabat planctus per milliaria 7. & facta est nebula tenebrosa vbique ad circuitum: & vidit Antonius Angelum visitantem corpus eius, cuius vultus erat vt fulgur, & vestimenta eius sicut nix, & circa horam decimam septem seniores loquebantur cum eo. Mysterium autem ignorauit. Volens ergo Papa Anthiochenus aliquid de barba sancti pro reliquijs tollere, extendit manum. Quæ statim arefacta est. Et multæ orationes fiebant pro eo, donec sanaretur. Tulerūt corpus eius Antiochiam, & iurauit episcopus, quod nemo quicquam de corpore eius contingeret. Et cum venisset in vicum, qui vocatur Meroe. v. sc. milliario ab Antiochia, nullus eum mouere potuit.

Vir sanctus Simeon apparet suo discipulo Antonio.

Quantis creatura luget mortem S. Simeonis.

Miraculum de manu episcopi arefacta, eo quod aliquid ipsius barbæ capere voluit.

Quidam homo cum esset 40. annis surdus & mutus, eo quod violauerat sepulchrum mulieris quam dilexerat, subito proijciens se ante feretrum clamauit: *Bene venisti mihi serue Dei, quia tuus aduentus saluauit me.* Et surgens apprehendit vnum de burdonibus, qui portabat feretrum, & sanus factus deseruiebat ei omni tempore vitæ suæ. Tunc omnes exeuntes de ciuitate susceperunt corpus cum hymnis & psalmis, & lampadibus, & portantes in maiorem ecclesiam, & inde in aliam ecclesiam quæ vocatur Pœnitentia. Multò autem plures virtutes operatur dominus ad sepulchrum eius quam quas fecerat in vita sua.

Claret idem sanctus plurimis miraculis.

De quibusdam euentibus, & victoria Vterpendragon.

CAP. LV.

An. Ch. 461.

SIgebertus in chronicis Anno Leonis. 4. apud Tolosam vrbem Galliç, ex eius medio sanguis tota die largissimo fluxit riuo; quod Gothi pro portento suæ perditionis acceperunt.

Anno eiusdem, vi. Pictor quidam, cum Saluatorem, secundum similitudinem Iouis depingere voluisset, aruit manus eius. Quem culpam confessum sanauit Gennadius episcopus Constantinopoleos.

An. Ch. 463.

Anno sequenti Eliseus propheta qui duplici Eliæ spiritu plenus multis in vita claruit virtutibus: & mortuus, mortuum hominem supra corpus suum casu iactatum, solo corporis sui attactu resuscitauit, & multo tempore in Samaria, (vbi sepultus est) multis claruerat miraculis, vt præter cætera etiam dæmones ibi frementes varijs vocibus, ab inuasis fugarentur corporibus, Alexandriam transfertur.

An. Ch. 464.

An. Ch. 466.

Anno eiusdem 9. Vterpendragon Rex Britonum diuturna infirmitate vexatur, & principes Saxonum Octa & Eosa, quos tenebat in vinculis, cum custodibus carceris fugerunt in Germaniam, commoueruntque innumerabilem armatorum manum; & reuersi sunt insulam vastaturi. Rex autem infirmitate decubans ducem belli posuerat generum suum. Sed ignauia ciuium atque superbia plurimum quidem eis nocebat, hostibus autem maiorem audaciam atque fortitudinem ministrabat. Cumque dubia inter eos alternaret victoria, rex vt hostes sua præsentia deterreret, se deferri ad prælium iussit. Qui positus in vehiculo, & ad bellum delatus, suos quidem animauit, sed hostibus risum fecit, quod semimortuus homo ad pugnam venisset. Congressu inito Britones victoriam obtinuerunt, Saxonumque duces Octam, & Eosam interfecerunt. Tunc Rex hilaris effectus tanquam sanitatem recepisset, erexit se & ait: Vocabant me semi-mortuum Ambrones isti, sed malo semimortuus eos superare: quam incolumis superari: *præstantius enim est mori cum honore, quam cum pudore viuere.*

Lepida Vterpendragonis responsio.

De institutione rogationum, & victorijs Arthuri.

CAP. LVI.

ANno eiusdem. 11. Mamertus episcopus Viennensis claruit, qui Litanias ante ascensionem Domini instituit, hac de causa, quia terræ motus in vrbe Vienna, ecclesias domosque euertebat, & feritas Luporum aliarumque siluaticarum bestiarum toto anno per vrbem vagantium homines deuorabat. Ad hoc & palatium Regis die sancto Paschç cælesti igne consumptum ad cladem multum terroris addebat. Qui litaniarum ritus à Viennensi ecclesia in omnes Galliarum ecclesias decucurrit.

Rogationum institutio.

Mortuo autem Vterpendragon Rege, sublimatus est in regno filius eius Arthurus. Cuius mirabiles actus etiam ora linguæque personant populorum, licet plura esse fabulosa videantur. Qui multa probitate pollens cunctis se amabilem exhibebat, quia cum virtute animi etiam mira liberalitate affluebat. Porro aduersus Saxones, Scotos, & Pictos vario conflictu decertans, tandem conclusit eos in quodam saltu, sed illi arboribus pro munimento contra Britonum tela vtebantur. Quod videns Arthurus, iussit arbores per multa loca incidi, & in circuitu nemoris poni, vt liberos exitus non habentes fame ibi deficerent. Vnde cogente necessitate, ad hoc compulsi sunt, vt licentiam peterent redeundi in patriā suam, omnia relicturi, & tributa cū obsidibus reddituri

Arthurus rex.

Audi Coccium Sabellicum. Reponitur in hac tempora (inquit) Arthurus rex, qui in Britānis regnauit, vir bellica gloria insignis, sed circularibus fabulis magis quam e-

ruditorum testimonijs decantatus, dignus tamen cuius memoria sit ad posteros quod fuisse fertur cultor pietatis.

Sed in reditu politi pactionem ruperunt, & retroactis velis insulam depopulari cæperunt. Arthurus vero congregato exercitu, processit contra hostes in prælium, accinctus gladio nomine Caliburno, & auream galeam simulacro draconis insculptam capiti superponens, clypeumque in quo imago *sanctæ Dei Genitricis* erat impicta humeris imponens. Lanceam quoque quæ Ron vocabatur, assumens, cumque pugna valida vtrinque fieret Arthurus impetu facto in hostes occidit ex eis solo Caliburno gladio 470. viros, cæteros autem in fugam conuertit, principibus eorum prostratis.

An.Ch.471. Anno Leonis. 14. Rhemigius fit Rhemorum episcopus, Saracenis Ægyptum incursantibus; hoc tempore negociatores Venetiæ, corpus sancti Marci Euangelistæ ab Alexandria transtulerunt Venetias.

ANNOTATIO.

Mira refert Chronicon Chronicorum cum eius supplemento de isto Arthuro, quod sc. Christianissimus fuisset, & ecclesiæ collabenti in Gallia & Britannia plurimum subuenisset, nec non & catholicam fidem mirum in modum ampliasset, & ob eam causam plurimas regiones suo subiugauit imperio, & tam multa etiam commisit prælia, vt breui triginta regna sibi vendicauerit, quam ob rem & rotundam mensam apud Corunbiam ciuitatem instituit. Tandem cum in prælio multas hostium strages dedisset & ipse vulneratus in insulam defertur, ibique constitutus; vt Britonum tradant historia, inde sublatus, nusquam comparuit; quem & nunc vsque Britones expectare dicuntur iuxta illud: Arthurus Britto rex quondam, rexque futurus. Sane, multa me in hanc sententiam inducunt, vt putem hæc potius in anilibus quam in Annalibus numeranda Leslaus lib. 14 de rebus Scot. hæc & alia mendacia refellit. Guliel. Nembringensis in proœm. rerum Anglicar. Polydorus Virgil. lib. 1. Angl. histor. Genebrad & plures alij.

De Translatione sancti Martini.

CAP. LVII.

An.Ch 465 Anno à transitu S. Martini 64. HIs diebus sanctus Perpetuus Turonensis episcopus cernens ad sepulchrum sancti Martini fieri multa miracula, fecit magnam basilicam fabricari iuxta cellulam in qua corpus ipsius quiescebat, eamque in eius nomine dedicans transtulit in illam sanctum corpus ipsius, præmonente pariter & adiuuante quodam sene veneranda canicie formoso, qui nec prius visus fuerat, nec postea comparuit.

Perpetuus episcopus angelico fretus auxilio corpus S. Martini transfert in templum suum.

Ex historia translationis eiusdem. Hic itaque sanctus Perpetuus cum ecclesiam sancti Martini mirifice ampliasset, & eam dedicare volens sancti Martini corpus transferre vellet, conuocatis episcopis, & presbyteris & clericis, voluit hoc agere, tertia. kal. Iulij; sed cum vigilassent vna nocte, facto mane, discooperto tumulo, manus apponentes, mouere sepulchrum non potuerunt. Vigilata iterum alia nocte, mane tentantes nihil proficiunt. Turbati igitur, cum nescirent quid agerent, dicit eis vnus ex clericis: Scitis quod post hoc triduum, natalis episcopatus eius celebrari solebat, & forsitan tunc se vellet transferri. Tunc omnes ieiunijs & orationibus insistentes, quarta die manus inijciunt, sed penitus mouere non possunt. Pauore ergo nimio conturbati; cum iam tumulum vellent tegere, apparuit eis quidam pulcherrimus senex, & ait eis: Vsquequo turbamini & tardatis? nō videtis sanctum Martinum paratum iuuare vos; si vos manus apponatis? Tunc iactans pallium suum, posuit manus ad sarcophagum cum alijs presbyteris. Et statim cantantibus clericis, ad conatum senis cum facilitate sustollitur, & in loco vbi nūc colitur, collocatur. Cumque completis officijs venissent ad conuiuium, requirentes senem nusquam inuenerunt; sed nec quisquam fuit, qui eum de ecclesia exire vidisset.

In prædicto tempore ait Sigebertus) sub siborio, auro, argento, gemmisque vestito, decenter corpus collocatū tanta miraculorum illustratur magnificentia, vt toto Christianitatis orbe Apostolicam gloriam obtineat.

De Prospero, & Theodoreto & libris eorum.

CAP. LVIII.

Viri illustres Prosper & Theodorus HVgo *vbi supra.* Floruit eo tempore Prosper vir Aquitanicæ regionis, & beati Papæ Leonis notarius necnon Theodoretus episcopus ciuitatis, quæ à Cyro quondam Rege Persarum condita, Cyria vocitatur; qui ecclesiasticam scripsit historiam, à fine librorum Eusebij sumens exordium & perduxit vsque ad suum; idest, vsque ad Imperatoris huius Leonis tempus, quo & defunctus est.

Genadius in libro virorum illustrium. Prosper homo Aquitanicæ regionis, sermone scolasticus, & assertionibus neruosus, multa composuisse dicitur. Ex quibus ego chronica nomine ipsius prætitulata legi, cōtinētia à primi hominis conditione iuxta diuinarum scripturarum fidem, vsque ad obitum Valentiniani Augusti: & captiuitatem vrbis Romæ à Genserico Vuandalorum rege factam. Legi & librum eius aduersus opuscula Cassiani, quæ ecclesia Dei salutaria probat, ille infamat velut nociua. Re enim vera Cassiani & Prosperi de gratia Dei & libero arbitrio sententiæ, in aliquibus sibi inueniuntur contrariæ. Epistolæ Leonis Papæ aduersus Eutychē de vera Christi incarnatione ad diuersos datę, ab ipso dictatæ creduntur.

Hic pelagianismū profligauit Vide Baron. ad an. 444. & 466. Pro S. Augustino & eius scriptis fortiter dimicauit. Bar an. 426

Theodoretus Cyriæ ciuitatis, & prouinciæ Cyriæ episcopus (à Cyro enim Rege Persarum condita, seruat vsque hodie apud Cyriam nomen authoris) scripsisse dicitur multa: ad meam tamen notitiam ista sunt quæ venerunt. De incarnatione Domini aduersus Eutychen Presbyterum, & Dioscorum Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo negant carnem fuisse; scripta fortia, per quæ confirmatur ratione, & testimonijs scripturarum, ita illam veram materiæ substantiæ carnem habuisse, quam ex Matre virgine sumpsit: sicut & veram deitatem, quam æterna nascibilitate Deo Patre gignente, ipse nascendo accepit. Extant & historiæ Ecclesiasticæ libri eius, in quibus imitatus Eusebium Cæsariensem conscripsit à fine librorum Eusebij, vsque ad suum tempus: idest à vicennalibus Constantini, vsque ad imperiū Leonis sub quo & mortuus est.

Vide Bar. 423. 431. 436.

Author. De opusculis Prosperi viri religiosissimi & prudentissimi, duo tantum excerpta, quæ valde moralia sunt & vtilia, huic operi inserere volui. Vnum scilicet sententiarum siue epigrammatum, qui liber partim metricus est, partim prosaicus: alterum ad Iulianum Pontificem de vita contemplatiua tres libros continens: vtrumque ex dictis beati Augustini compendiose contractum.

Hæc sunt ergo quæ de his moralia, & electa breuiter excerpsi: de primo flores metricos & prosaicos sigillatim ponens, in hunc modum. *Sententia Prosperi.*

De Floribus Prosperi metricis.

CAP. LIX.

P*Rosper in libro Epigrammatum metrice.*
Nam quicunque alium molitur lædere, primum. *Lædens alium seipsū lædit. epi. 2.*
Ipse se iaculo percutiet proprio.
Naturæ quisquis propriæ non spernis honorem.
In quocunque hominum, quæ tua noscis ama.
Sic tamen vt prauos vitet concordia mores.
Nullaque sint pacis fœdera cum vitijs.
Aeternus vere est solus Deus omni-creator. *Deus solus æternus epi. 4.*
Vita in se viuens permanet esse, quod est.
Virtus præteritis prior, vlteriorque futuris.
Nil recipit varium, nihil habet occiduum.
Multa diu summi differt patientia regis. *Patientia Dei epi. 3.*
Suspendens æqui pondera iudicij.
Verbere nonnunquam plectuntur corda paterno.
Et curat medicus vulnera vulneribus.
Laus vera in dominum depromitur ore precantis.
Si quæ voce fluunt, intima cordis habent.
Non prodest cuiquam solis bona dicere verbis:
Ni pia mens habeat, quod bene lingua sonat.
Nam fari recte miserum est, & viuere praue. *Quies in hac vita datur aliquā sanctis ep. 19*
Damnat nota malum regula iustitię.
Est & in hac vita requies multis data sanctis.
Quorum animos mundus non tenet occiduus.
Quos desiderijs nullis peritura fatigant.

Et quibus omne bonum est Christus,& omnis honor.
Cælestem ad patriam Christo redimente vocatus,
Vitam labentis temporis hospes agit.
Dumque ad promissam requiem non per sua tendit,
Mundanæ patitur multa pericla viæ.
Quæ nunc obsessa aduersis nunc pena secundis,
Aut frangit trepidos,obligat aut dubios.
Inter quos laqueos currentem ad gaudia vera,
Non capiet mundus cui via Christus erat.
Mens nullos poterit carnis compescere motus, Mens libidinis dominatur per Christum.epi.19.
Ni fuerit Christi semper amore potens.
Amplis incedit spacijs terrena voluptas:
Angusto virtus limite celsa petit.
Hac desiderij Deus est pietate colendus:
Iustitiæ vt merces tota sit ipse Deus.
Culpare in quoquam quæ non sunt nota,malignum est.
Præsertim si quæ cognita sunt,bona sunt.
Non pateant faciles sæuis rumoribus aures.
Quæ nescire iuuat,credere non libeat.
Ex operum specie clarebunt intima cordis.
Quisue hominis mentem spiritus intus alit.
Spernuntur mundi prælia pace Dei.
Non satis est domini præcepta exoluere lingua: Dei præcepta non tam legenda quam facienda epi.25.
Is in eminit legis,qui memor est operis.
Scrutari legem possunt vtcunque quieti,
Si mundi à strepitu libera corda iacent.
Doctrinæ domini penetralia tempore in isto.
Ad plenum nulli peruia sunt homini.
Semper enim superest sanctis quo crescere possint,
Et perfectorum gloria principium est.

De eodem.

Cap. LX.

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis.
Impia pars mundi parti est infesta piorum.
Quod quis non cecidit,proprijs si viribus aptat.
Hoc ipso quo se stare putat cecidit.
Semper erunt,quo erant æterna gaudia vitæ, Aeterna vita æterna sunt gaudia epi.38.
Gaudendi quoniam causa erit ipse Deus.
Nec varios pariet motus diuersa voluntas.
Vnum erit in cunctis lumen,& vnus amor.
Inque bonis summis posita experientia fælix.
Nec volet augeri,nec metuet minui.
Qui se peccatis gaudet fæliciter vti,
Infælix nimis est prosperitate sua.
Nullus enim est insons sola formidine pœnæ.
Qui sanctum & iustum non amat imperium.
Non merita obscurat grandia culpa leuis.
Et bona quæ prauis naturæ ex dote supersunt,
Augent peccati pondera non minuunt.
Cum datur iniusto peccandi optata potestas.
Vt mala mens praue quod cupit efficiat.
Ita est magna Dei quæ multos sit quoque punit:
Vt quibus exultant criminibus pereant.
Et magis erranti ne parcant flagra timendum est,
Quam ne non fiat quod voluisse nocet.
Sola est innumeris armata superbia telis,
Cui possunt vires,& bene gesta dare.
Cuncta bonis prosunt,quoniam & mors ipsa beatos
Efficit,vt sumant præmia principium.
Mens illæsa nihil violato in corpore perdit.
Inuitam carnis vulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta voluntas.
Velle magis facinus,quàm tolerare nocet.
Qui valet aduersis oneratam ducere vitam.
Et tolerare magis vult mala,quam fugere.
Hic magni est animi.
Non seruile grauat libera corda iugum.
Solus peccator seruit male qui licet amplo.
Vtatur regno sat miser est famulus.
Cum mens carnali nimium dominante tyranno.
Tot seruit sceptris,dedita quot vitijs.
Optima vota Deo,quorum est dator ipse,fouentur.
Hoc sursum dignum est ire quod inde venit.
Tales à Domino quales formamur amamur,
Non quales nostris extitimus meritis.
Terrenorum auidos infima suscipient.

Adhuc de eodem.

Cap. LXI.

Scire volens in qua sis rerum parte locandus:
Discute quid timeas,quid ve sit,id quod amas. Timor & amor omniũ actionum fontes ep.59.
Nam cuncti hoc gemino nascuntur fomite motus,
Respondentque suis germina principijs.
En miris operum signis ostenditur author:
Authoremque suum condita quæque canunt.
Non semper vere est fælix impleta voluptas,
Cum sæpe iniusti sint mala vota animi.
Maiestate Dei concluditur omne,quod vsque est;
Quæ sine nil rerum stare,vel esse potest.
Huic homo si recte famulatur,proximus hæret.
Si resilit misero degit in exilio.
Fallaces curis semper torquentur amoris,
Et mala mens nunquam gaudia pacis habet.
Ad patriam vitæ de noctis valle vocati,
Virtutum gradibus scandite lucis iter.
Gratior est fructus quem spes productior addit.
Vltro obiectorum vile aderit precium.
Qui dedit vt quæras,addet vt inueniat.
Magnum præsidium est sacro libamine pasci,
Si cor participis crimina nulla premunt.
Hac properent sontes,peccati abrumpere nodos
Ante diem mortis,dum locus est veniæ.
Quid iuuat in longum causas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna salus?
Scimus correctis veniam non esse negandam:
Sed nulli nostrum est vltima nota dies.
Quando peccati merito manus omnipotentis: Deus tutum peccatori perfugium epi.72.
Omnia concludens,arctat vbique reum.
Vnum perfugium tutum est Deus ipse timenti:
A quo discedens,ne pereat,redeat.
Conuerti namque ad Dominum certissima vita est.
Pacem offensi quærere sola salus.
Qui terret parcit;qui percutit,ipse medetur.
Viuere vis illi subdere,quem metuis.
Carnis virginitas,intacto corpore habetur. Virginitas carnis,corpus intactũ.Virginitas animæ fides incorrupta. epi.74.
Virginitas animæ est intemerata fides.
Magnum peccatum est amor immoderatus habendi.
Et plusquam vitæ sufficiat cupiens.
Si qua igitur superant,quorum non indiget vsus.
Debilibus prosint,atque iuuent inopes.
Quisquis enim cupide non expendenda recondit,
Quæ nulli tribuit,pauperibus rapuit.
Terrenis opibus cum diues gaudet iniquus,
Veris se miserum nescit egere bonis.
Cui licet,aduersis cessantibus,omnia parcant,
Lege tamen mortis sit faciendus inops.
At bona iustorum nullis obnoxia damnis,
Hostes,furta,ignes,& mare non metuunt.
Omnis virtutum semper substantia salua est;
Inuitis Christi munera nemo rapit.
Sed vetitorum auidis grauior tunc ira timenda est;
Cum sese remouent verbera iustitiæ.
Nam,quid erit morbi,quod non dominabitur illi,
Cui supera auxilium iam medicina negat.
Felices vere faciunt,semperque beatos.
De vero & summo gaudia nata bono.
Nam mundi ex opibus breuis ac peritura voluptas: Non potest vnquã frãdari delectationibus suis,cui Christus est gaudium.
Edita perpetuæ semina mortis habet.
Non placeat vanis animum submitere rebus,
Pestiferisque auidam mentem onerare cibis.
Cor mundum & sapiens fructu virtutis alatur,
Et Christi in nostro pectore regnet amor.

Idem De eodem.

CAP. LXII.

*al. Ambitū mundi totū.

*OMnem habitum mundi totus Deus implet, & ambit,
Quem templo cordis mens pia semper habet.
Non recto seruat legalia sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vitium.
Nulla dies actus hominum non damnat iniquos,
Omnia conueniunt tempora iustitiæ.
Nec corrumpuntur virtutibus ocia sancta.
Tantum à peccatis libera corda vacent.

Libera semper est seruitus apud Deum cui non necessitas seruit sed Charitas epig. 83.

Libertas nulla est melior, maiorve potestas,
Quam seruire Deo, cui bene seruit amor.
Absque iugo posita est ditionis amica voluntas,
Quæ viget affectu, non gemit imperio.
Ancipitis vitæ qui vis superare labores,
Dilige, quod semper verus amor habet.
Nam nihil est inter carnalia vota quietum,
Nec pax sollicitis, nec modus est cupidis.
In solo est mens tuta Deo.
Lingua assentatrix vitium peccantis aceruat,
Et delectatum crimine, laude ligat.
Fraudati non sunt sacro baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit.
Et quicquid sancti fert mystica forma lauacri,
Id totum impleuit gloria martyrij.
Tranquillam & vacuam curis sapientia mentem
Imbuit, & placidi pectoris hospes erit.
Absque dolore quidem nequeunt mala sueta repelli,
Sed quod læserunt dulcia, amara mouent.
Ad veniam tendunt iusti pia verbera regis.
Ira breuis rectis gaudia longa dabit.
Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt,
Et cum quo certet, mens pia semper habet.
Pulsant exterius diuersis moribus hostes.
Intus ciuile est, & sociale malum.
Qui credunt sacros verum cecinisse prophetas,
Et qui non dubitant verba manere Dei:
Qui Christum passum pœnas crucis, vltima mortis,
In toto excelsi patris honore vident:
Quique ipsum multa cum maiestate tremendum
Expectant pingui lampade peruigiles.
Hic sordent terrena, patent cœlestia, nec se
Captiuos seruos temporis huius agunt.
Imperia & fasces, indocti munera vulgi,
Quasque orbis scelerum semina fecit opes,
Calcarunt sancta cœlum ambitione petentes.
Quærere nil cupiunt, perdere nil metuunt.

Iterum de eodem.

CAP. LXIII.

Epigra. 96.

CVm Deus effectum precibus non præstat iniquis,
Multum concedit, quod nocitura negat.
Iratus sineret, quod prohibet placidus.
Nemo sua mentis motus non æstimat æquos.
Quodque volunt homines, se bene velle putant.
Delicias iam nunc promissi concipe regni.
Virtute atque fide, quod cupis esse, tene:
Esse volens, gaudere optans, scire abdita quærens,
Vt te non teneant infima; summa pete.
Cum pia mens in laude Dei superat labores
Gaude, quod tantum te bene vincit opus.
Quære bonum sine fine, bono & persiste reperto.
Quærere, non habeant alia vota modum.
Nam qui se nullo iam munere credit egere.
Crescere non cupiens, perdit adepta tepens.
Ferro, peste, fame, vinclis, ardore, calore.
Mille modis miseros mors rapit vna homines.
Quod sibi quis nolit fieri non inferat vlli.
Vindictam læsus nesciat exigere.
Sperni non timeat spernere non* soleat.
Non sua non cupiat; quæ sua sunt tribuat.
Quid rogo mandatis durum censetur in istis?
Aut quid erit, quod non possit* adire fides?
Exulta agnoscens te verbi in carne renatum:
Cuius si pars es, pars tua Christus erit.
Qui ne damnandi legeres mala gaudia mundi.
Promissum ad regnum se tibi fecit iter.
Ille Deus rerum cœli terræque creator,
Me propter sacra virgine natus homo est.
Flagris dorsa, alapis maxillas, ora saliuis
Præbuit, & figi se cruce non renuit.
Me gessit moriens, me victa morte resurgens,
Et secum ad patrem me super astra tulit.
Quidnam igitur tanta pro spe tolerare recusem?
Aut quid erit quod me separet à domino?
Ignem adhibe, rimare manu mea viscera terror:
Effugient pœnas membra soluta tuas.
Carcere si ego claudar, nectarque catenis:
Liber in excessu mentis adibo Deum.
Si mucrone paret ceruicem abscindere lictor.
Impauidum inueniet mors cita, vita breuis,
Non metuo exilium, mundus domus omnibus vna.
Sperno famem, domini sit mihi sermo cibus.
Nec mirabor opes, nullos sectabor honores.
Pauperiem Christo diuite non timeo.
Quæ stetero aduersis, hac vtar mente secundis:
Nec mala me vincent, nec bona me capient.
Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit.
Tu das Christe loqui, tuque pati tribuis.
In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
Quos pugnare iubes, & superare facis.
Semper agam grates Christo, dabo semper honores.
Laus Domini vigeat semper in ore meo.

* libeat.

* obsit.

Christi in nos beneficia

De Flosculis eius prosaicis.

CAP. LXIIII.

IDem in libro sententiarum prosaice. Sic diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores, quia aliud est amare: quod facti sunt, aliud odisse, quod faciunt.

Nulla dei opera à misericordia vacant, quando homini & indulgentia consulit, & flagello.

Bene loqui, & male viuere nihil aliud est, quam se sua voce damnare.

Cuius non videntur opera nisi bona, iniquum est eum ex suspicione reprehendere.

Qui Deum colit, vt aliud quam ipsum promereatur, non Deum colit, sed id quod assequi concupiscit.

Qui legem diligit, probet se in hominibus iniquis id, quod contra legem est odisse non homines.

Non est putanda mala mors, quam bona vita præcesserit.

Bonus etiamsi seruiat, liber est, malus autem etsi regnet, seruus est, & tot dominorum quot vitiorum.

Verius cogitatur Deus, quam dicitur, & verius est, quam cogitatur.

Non parua autem notitiæ pars est, si antequam possimus scire quid sit, possimus scire quid non sit.

Bonæ sunt in scripturis sanctis mysteriorum profunditates, quæ ob hoc teguntur, ne vilescant, ob hoc quæruntur, vt exerceant, ob hoc aperiuntur, vt pascant.

Non differenda est ad Deum conuersio. Qui enim pæniteti indulgentiam promisit, dissimulanti diem crastinum non spopondit.

Omnia quæ timentur rationabiliter declinantur; Deus autem sic timendus est, vt ab ipso ad ipsum fugiatur.

Vana quærentibus nihil sufficit.

Alienorum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

Parum est nulli nocere, nisi studeas multis prodesse.

Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum sine

siue summo bono,

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis vt boni fiant, studiosius supplicandum, quia numerus sanctorũ de numero semper augetur impiorum.

Non facile inueniuntur in aduersitate præsidia, quæ non fuerint in pace quæsita.

Idem dicta eius de Angelis, & vita æterna contemplatiua.

Cap. LXV.

IDem in prologo libri de vita contemplatiua. Tractatio quęstionum, & si nõ instituit inuenientis quod quęrit animum, exercet tamen quærentis ingenium,

Scientia sicut sine dono charitatis inflat, ita si ei charitas admisceatur ædificat.

Idem in libro primo. Angeli mali, quia perseuerare cum possent noluerunt, iusto Dei iudicio & voluntatem redeundi & facultatem penitus amiserunt; sicut in sanctis Angelis e contrario factum est, vt quæ fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria fœlixque necessitas, vt Deo suo infatigabiliter & amanter seruiant; ita perfecte beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltra nec valeant.

In illa cælesti patria ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales. Ibi etiam corporales oculos nihil creaturæ visibilis latebit, & quocumque spiritus ire voluerit, ibi corpus erit sine mora temporis aut impedimento ponderis. Tunc filiorum, parentum, coniugum miseria beatos contristare non poterit, quia nomina necessitudinũ corporalium quæ hic nostra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit, vbi omnes qui fuerint, vnum corpus erunt, & singuli de sua vel singulorũ fœlicitate gaudebunt.

Vita contemplatiua esse dicitur rerum latentium, futurarumque notitia, siue vacatio ab omnibus mundi occupationibus, siue diuinarum studium literarum, siue quod his probatur esse perfectius, Dei visio.

De officio prædicationis.

Cap. LXVI.

Cap. 20. *Nil proderit bene viuere, si male viuentem non corrigas.*

ILle cui verbi dispensatio commissa est, etiamsi sancte viuit, & tamen perdite viuentes arguere aut erubescit aut metuit, cum omnibus qui, eo tacente, pereunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior si non per Ezechielem hoc dominus loquitur dicens. Speculatorem dedi te &c.

Aduersus suo officio male fungentes cap. 21.

Pastores dici volumus, non tamen esse contendimus. Officij nostri vitamus laborem, appetimus dignitatem. Quando peccantes diuites vel potentes conspicimus, non solum non arguimus, sed etiam veneramur, ne nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut obsequia desiderata subducant. Itaque imperitiæ meæ ac finis recordatus ingemui, & volui sarcina episcopatus mei deposita *elongare fugiens, & manere in solitudine*, & ibi expectare Deum, *qui saluum me faceret, à pusillanimitate spiritus &c.* *Psal. 54.*

Hoc specialiter doctor ecclesiasticus elaboret, vt fiant qui eum audiunt sanis disputationibus meliores, nõ vana assentatione fautores, lachrymas quas vult à suis auditoribus fundi, ipse primitus fundat, & sic eos compunctione sui cordis accendat.

Sacerdotes tam simpliciter docere debeant, vt omnes intelligant.

Tam simplex & aptus etiamsi minus latinus, tamen disciplinatus & grauis debet esse sermo pontifici, vt ab intelligentia sua nullos quasi imperitos excludat, sed in omnium audientium pectus cum quadam delectatione distendat.

De auditu verbi Dei, & modo corripiendi, & contemptu sæculi.

Cap. LXVII.

In præfatione.

EX *libro secundo.* Sunt qui nec rationem dictorum sed dignitatem dicentium praua examinatione discutiunt, & magis quis dicat, quàm quid dicat attendunt, & quod facere aut fieri nolunt, dici quoque sibi fastidiunt, paratiores aliquid doctrinæ, etiam quod scire cupiunt, ignorare, quàm à persona inferiore cognoscere: cum veritas vndecunque claruerit, non humano ingenio, sed Deo deputanda sit.

Cap. 1. Ita peccatis dissimilia sunt adhibenda remedia, sicut ex dissimilibus causis veniunt ipsa peccata.

1. Tim. 4. Cap. 5. Argue coæquales, obsecra seniores, increpa iuniores *in omni patientia & doctrina*, quia leuiter castigatus exhibet castiganti reuerentiam: asperitate autem nimia increpationis offensus, nec increpationem recipit, nec salutem; quin potius tales plerunque mole tristitiæ supra modum grauati succumbunt, & sanctorum omniũ vultus per quos possunt restitui Deo refugiunt; aut certe ad omnem peccandi impudentiam exacerbati prosiliunt.

Cap. 6. *Peccata aliena patienter accusa qui sua non cogitant.*

Tamdiu quis peccata sua, quæ nosse & deflere debet ignorat, tandiu curiose aliena considerat. Quod si mores suos ad seipsum conuersus aspiciat, non requirit quod in alijs reprehendat, sed in seipso quod lugeat. Proinde fratrum vitia non debemus facile accusare sed gemere, vt inuicem onera nostra portantes, legem Christi possimus implere; qui vtique non accusauit peccata nostra, sed tulit.

Cap. 7. Huc accedit, quod & peccata ipsa sic habentur occulta, vel aliena nobis, vel nostra alijs, vt plerunque & sanctus inter peccatores lateat, & famam sancti peccator obtineat.

Cap. 9. *Facultates ecclesiæ habere expedit quasi communes, pro quibus rationem reddituri sunt.*

Expedit facultates ecclesiæ possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Nam, & sanctus Paulinus ingentia sua prædia vendita pauperibus erogauit, sed cũ postea factus esset episcopus, non contempsit ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensauit. Sic & sanctus Hilarius, sed vterque non, vt possessor, sed vt procurator possidebat ecclesiæ facultates. Scientes enim nihil aliud esse res ecclesiæ nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, non eas in vsus proprios, vt proprias vendicauerunt, sed vt commendatas pauperibus diuiserunt. Hoc est possidendo contemnere, non sibi, sed alijs possidere, & quod habet ecclesia cum omnibus nihil habentibus habere commune; nec inde aliquid eis, qui sibi sufficiunt erogare, cum nihil aliud sit habentibus dare, quam perdere.

Cap. 10. *Cum quo damno animæ sua ab ecclesia, qui pauperes pascit accipiũt illi qui sibi de suo sufficiunt.*

Nec illi qui sua possidentes, dari sibi aliquid volunt, non sine grandi peccato suo, vnde pauper victurus erat, accipiunt. Ipsi quoque pauperes si se possunt suis artificijs aut laboribus expedire, non debent pręsumere, quod debet debilis, & infirmus accipere.

De suaui iugo Christi, & abijciendo iugo sæculi.

Cap. LXVIII.

Cap 13. *Quæ sint veræ gaudia vel veræ diuitiæ.*

EA, quæ nolumus obseruare, non impossibilitas facit dura, sed nouitas. In vsum veniant, & neminem cõturbent.

Illæ nobis sunt ambiendæ diuitiæ; quæ nos ornare possint pariter & munire, quas nec acquirere possumus inuiti nec perdere. Hæ sunt diuitiæ virtutum, facultates pauperum, patrimonium cordium, diuitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundant, nisi qui carnalibus scilicet diuitijs ex corde renunciant. Boni temporalis amissio, fit iusti exercitium, & iniusti supplicium: quia & iustus cælestium desiderio captus, omnia tẽporalia siue habeat, siue amittat, omnino non sentit; & iniquus quod cum delectatione habuit sine dolore non perdit.

O facinus inauditum: suaui iugo Christi contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus, & abiecto Domini nostri leui onere, quod subiectos non onerat, sed honorat, non deprimit omnino sed subleuat, plumbeum pondus nostris ceruicibus aggregamus, quod citius deponi potest, quā ferri; quia ipsa cupiditas cōteni potest facilius, quā expleri.

Cap. 16. Proinde quam possidendi delectat ambitio, Deum, qui possidet omnia quæ creauit expedita mente possideat, & in eo habebit quæcunque haberę sancte desiderat. Et quia nemo possidet Deum nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitus Dei possessio, & efficitur ei Deus possessor & portio. Quid autem vltra quærit cui suus conditor omnia fit, aut quid ei sufficit, cui ille non sufficit? Igitur qui vult Deum possidere, renunciet mundo, vt sit illi Deus beata possessio.

Cap. 21. Qualiter debeant viuere qui Christum imitari desiderant. Quid est ambulare sicut Deus ambulauit, nisi contemnere omnia prospera quæ ille contempsit, non timere aduersa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit, docere quæ docuit, sequi quo ipse processit.

Cap 22. Nihil contra abstinentiam faciunt qui vinum non pro ebrietate sed pro corporis salute percipiunt.

Cap. 24. Si quolibet adueniente ieiunio intermisso reficior, nō soluo ieiunium sed impleo charitatis officium. Ipsa cōtinuatio ieiuniorum nisi fuerit quando res exigit, prætermissa, & me inflat, & fratrem, cui charitas iubet seruire, contristat; cum sine abstinentia quemlibet hominem catholicum sola charitas perficiat; & omnis abstinentia sine adiunctione charitatis, aut perdat aut pereat.

Idem in libro tertio. cap. 1.

De hipocrysi, & inuidia, pudicitia quoque, & superbia.

Cap. LXIX.

Quantum à veris virtutibus, virtutum similitudines distent. SIcut virtus animam sibi veraciter inhærentē si fuerit vera, iustificat; ita simulata condemnat: dupliciterque rea est anima si & bonum non faciat, vnde spiritualiter viuat & appetat similitudinē boni sub qua male viuat & lateat. Superbus vult se constantē credi, prodigus liberalem, auarus indigentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, gulosus humanum: ignauus quietum, timidus cautum. Impudentia sibi fiduciæ nomen ascribit, procacitas libertatis appellationem ostendit, eloquentiam verbositas fingit, & curiositatis malū sub spiritualis studij colore delitescit.

Cap. 5. Inuidia pernicies. Inuidus alienum bonum suum facit, inuidendo supplicium. Tantos inuidus habet iusta pœna tortores, quātos inuidiosus laudatores. Inuidiosum enim facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati.

Cap. 7. Etiam hi quos ab impudicitia qualubet necessitas vetat si vidcre pudice consuescant ad amorem castitatis ascendunt. Quosdam pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor supplicij temporalis ab impudicitiæ actione suspendit, aut occasio negata destituit. Sed licet necessitate pudici sint, non voluntate, tamen & primi si de beneficio naturæ suæ Deo gratias agunt, & secundi & tertij si pudice viuere consuescunt, in virtutem de necessitate proficiunt, & paulatim ipsius pudicitię delectatione crescente, pudici veraciter fiunt.

Cap. 8. In quibusdam superbia tam aperte regnat, vt hec dignetur se occultare nec valeat; quorum etiam ipse habitus & incessus, ceruix erecta, facies torua, truces oculi, sermo terribilis, nudam superbiam clamant. Hi quos superbæ mentis tabes prurulenta corruperit, seniorū suorum non obseruant imperata, sed iudicant de suis negligentijs obiurgati, aut rebellant insolenter, aut murmurant. De loco superiori disceptant, præferri se melioribus etiam impudenter affectant, simplicitatem spiritualium fratrum irridenter exagitant, sententias suas procaciter iactant, obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter quærunt. Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam, in sermocinatione iactantiam; in humilitate fallaces, in iocatione mordaces; in odio pertinaces Ad opus bonum pigri, ad communionem feri, ad obsequium duri, ad exequendum quod nesciunt prompti, ad fraterna obsequia inhumani. Temerarij in audendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in *audiendo, præsumptuosi in docendo, efferati deformiter in cachinno, ingrati beneficijs, inflati obsequijs, imperiosi abiectis.

Quibus indicijs possit ostendi superbia, quæ vel in perditis aperta est, vel in fictis occulta.

*videndo

De Inuidia, & vana gloria.

Cap. LXX.

Cap. 9. Quibus signis inuidorum declaratur inuidia. INuidi sancte viuentium merita, sua faciunt inuidēdo peccata; & quicquid boni fieri vel dici à sanctis audierint, aut omnino non credunt, aut in malum male interpretando conuertunt; & omne malum quod de illis mendax fama iactauerit, statim tanquam si ipsi viderint credunt, ac feraliter eis qui illud non verum esse probauerint, contradicunt, omnia suos æmulos fingunt, quorum profectu deficiunt. Inimicitijs gratuitis ardent deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi. Amici diaboli, inimici sui, omnibus *dolosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique peruersi. Inter amicos discordias seminant, opinionem bonorum mendacijs decolorant, odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus decolorant: velut amici in obsequio, hostes in animo, continentes in verbo, turpes in facto. Considerate obsecro qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi poterunt fieri boni, qui sunt in bono mali; aut quādo malis bene vsuri sunt, qui male bonis vti non desinunt? Quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem?

*odiosi.

Cap. 10. Quantis malis vanitas vanos inuoluat. Vanitas est inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris auida, simul & nescia, morbo excellentiæ inanis afflata, caua, morbida, turbulenta, animorum leuium domina, male fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea capiendis seductoria, captis inuicta. Hæc vanos homines afflatus sui vento circunfert, qui se de operibus, quorum sibi conscij non sunt turpiter iactant, & ab omnibus se prædicari, affectant. Salutationibus occurrentium gaudent, adulatoribus suis fauent, voluptatibus parent: gestiunt docere quod nesciunt, credi de se sublimia volunt, delectabilia grauibus anteponunt: In promissione veloces, in exhibitione mendaces, in verbo graues, vbique fallaces: læti ad prospera, fragiles ad aduersa: inflati ad obsequia, anxij ad opprobria: immoderati ad gaudia, difficiles ad honesta.

De Timore supplicij, & amore Dei.

Cap. LXXI.

Cap. 11. NVlla res sic nos ab omni peccato seruat immunes sicut timor supplicii & amor Dei. Ad pœnam quę peccanti debetur, mens antequam peccet, aspiciat; & nulla eam ad peccandum delectatio corporalis inclinet.

Cap. 12. Cogitate quale malum sit ab illo gaudio diuinę contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, mori vitæ æternæ, & morti viuere sempiternæ, profundo gehennæ fluctuanti immergi, edacissimis vermibus in æternum dilaniari, nec finiri, exundantis incendii terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat. Hæc & multa similia cogitare, nihil aliud est quàm vitiis omnibus repudium dare, & omnia carnalia blandimenta refrænare.

Cap. 13. Charitas est recta voluntas ab omnibus terrenis prorsus auersa, & Deo inseparabiliter vnita, igne quodam spiritussancti, à quo est, & ad quem refertur, incensa, inquinamenti omnis extranea, supra omnia quæ carnaliter diligantur excelsa, affectionum omnium potentissima, summa bonarum actionum, salus morum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum anima sanctarum mentium, causa meritorum præmium perfectorum, quam fides concipit

ad quam

ad quam spe; currit, cui profectus omnium seruit.

Cap. 14. Quidam honesta prædicare non cessant, non vt auditores eorum prædicatione proficiant, sed vt ipsi videantur curare quę prædicant, & hoc modo turpitudinem suæ conuersationis obnubilent.

Cap. 15. Quid est diligere Deum nisi occupare illi animum, concipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odiū, mundi fastidium: diligere etiam proximum, quem ipse censuit diligendum, in ipso amore seruare modum & ordinem legitimum? Proximos autem sicut nos diligimus, si non propter aliquas vtilitates, vel affinitates, vel consanguinitates, sed propter hoc tantum quod naturæ nostræ participes sunt diligamus. Nam si propinquos nostros quamuis turpes & incompositos, plusquam quoslibet sanctos à sanguine nostro extraneos, diligimus; grauiter in eorum tali dilectione peccamus. Hæc est autem proximi tota dilectio, vt bonum quod tibi conferri vis, conferas & proximo.

Vid. Aug. lib. 1. cap. 27. de doct. Ch.

De Temperantia, & Iustitia.

CAP. LXXII.

Cap. 19. Temperantia est virtus quæ libidines frenat, desideria sancta multiplicat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat: mentem placida tranquillitate componit, & ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantiæ est quod loquenti seniori præstamus silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quod non attollimus immoderatum in collocutionibus sonum, quod visu prorumpere non audemus in cachinnum, quod nulli detrahimus nec detrahentibus acquiescimus, sed nec detrahentes æquanimiter sustinemus. Qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum comparatione quos carpunt, & videantur ea in se vitia non habere, quæ malitiose in alijs reprehendunt.

Cap. 22. Ex iustitia manat æquitas, quæ facit vt nos omnium necessitates hominum nostras esse dicamus, nec nobis tantum sed etiam generi humano nos natos vtiles esse credamus, vt quicquid cuilibet homini nocere potest, tanquam si nobis noceat euitemus. Qui enim homines sumus, nihil humani à nobis alienum putare debemus. Siquidem belluarum est sibi viuere nec suas vtilitates in commune conferre.

Cap. 23. Duo autem sunt Iniustitiæ genera, vnum quo iniurias irrogamus, alterum quo ab alijs irrogatas, cum possimus propulsare, negligimus. Neque enim mihi aliquid prodest, quod non circumuenio aliquem vel decipio, si eum decipi vel circumueniri permitto. Et in omnibus peccantibus pecco, quando quos peccare vel peccasse scio, quadam crudelis animi malignitate non increpo.

Cap. 25. Qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum conuincitur amare sed commodum, quod cum esse desierit, amare cessabit: Qui autem propter Deum diligit, sicut Deus æternus est, ita in æternum ipsa amici dilectio permanebit.

Cap. 26. Dominetur vitijs ratio, subijciatur corpus animo, & animus Deo, & impleta est tota hominis perfectio.

Cap. 28. Qui æquitati seruiunt, omnes omnium bono viuunt, ac velut sibi inuicem nati salutem mutuam tuentur & diligūt. Ac per hoc contra iustitiam faciunt hi, qui merito suæ conuersationis vel eruditionis electi, ociosum studium fructuosæ vtilitati regendæ multitudinis anteponunt. Sed quia sunt multi qui se impares tantę sarcinæ norunt; tales iuste se, etiam quæsiti non offerunt; ne videantur non ecclesiasticos labores velle suscipere, sed honores ambire: cum dignitas ecclesiastica nec ambienda sit nec vitanda.

Non recte faciunt qui cum possint, nihil humanæ societati proficiunt.

De imperio Zenonis, & astutia eius.

CAP. LXXIII.

Sigebertus in chronicis. Mortuo Leone Imperatore anno Domini. 473. mundi scilicet quarto millesimo, 326. successit Zenon, & imperauit annis 18.

Zenon Imp. An. Ch. 473 Mund. 4326

Hic Theodoricum regem Ostrogothorum consulem ordinarium fecit, quæ post imperialem dignitatem prima est dignitas, & equestrem statuam auream ante regiam illi collocauit.

Hugo Floriacensis libro. 5. Theodoricus iste scripturam contra fidem Ecclesiasticam composuit, regnum Italiæ sibi præsumpsit & vsurpauit. Quod vt sibi perenniter confirmaret, filias suas vicinis regibus copulauit, dans vnam earum Regi Gothorum Alarico, & alteram Regi Burgundionum Sigismundo; neptem vero suam Hamalabergā copulauit Regi Turingiorum Hermifredo. Vtque gentem sibi Francorum faceret etiam fœderatam, Regis Clodouei filiam suo coniunxit matrimonio. Sororem quoque suam Vuandalorum Regi copulauit, sessionemque suam Rauennæ constituit, homo Arianæ sectæ, & bestialem contra catholicos viros gerens in animo crudelitatem.

Theodorici ars inseruāda Italia.

Sigebertus vbi supra. Hoc tempore Gensericus Rex Vuandalorum successione regnandi inter filios suos ordinata, vt fratri morienti frater superstes sine controuersia filiorum succederet, moritur. Cui succedens Hunnericus filius eius regnauit annis octo. Sub hoc Eugenius Carthaginensis episcopus & omnis clerus eius cōtra Arianam hæresim Vuandalorum pro Christo fortiter agonizant.

Genserico succedit filius eius Hunericus.

De Hunerico Rege Vuandalorum, & Eugenio Carthaginensi episcopo.

CAP. LXXIV.

Ex gestis eiusdem Eugenij. Sic quidē Hunericus in primordio regni (vt habet subtilitas Barbarorum) cæpit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionem nostram, & vt se religiosum ostenderet sollicitius requirebat hæreticos Manicheos, ex quibus multos incendit, plurimos autem distraxit nauibus transmarinis, quos pene omnes Manichæos suæ religionis inuenit, & præcipue presbyteros & diaconos Arianæ hæreseos, vnde magis erubescens, amplius in illis exarsit.

Hunericus Vuandalorū rex nostris fauere initio se simulat, Vide Victorem Africanum lib. 2.

Dedit autem licentiam Zenone Imperatore atque Placidia per edita libri rogantibus, vt Carthaginensis ecclesia sibi quem vellet episcopum ordinaret; quæ iam per 24. annos tali ornamento fuerat destituta. Destinauit ergo per notarium suum edictum, quod publicè legeretur; iubens vt iuxta petitionem Zenonis ecclesia Carthaginensis religionis suæ proprium haberet episcopum. Quod dum edictum nobis præsentibus ecclesiæ legeretur, gemere cepimus, * eo quod meditantibus dolis malorum esset futura persecutio præparata. Et ita legatis respondimus. Si ita est, interpositis his conditionibus periculosis, *Ecclesia non vult habere episcopum, gubernet eam Christus qui semper dignatus est gubernare.* Quam suggestionem legatus accipere neglexit, simul & populus, vt tunc fieret, vt ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla posset ratione sedari. Ordinato itaque episcopo Eugenio viro sancto, Deo quoque accepto, sublimis nata est lætitia, & gaudium cumulatum est ecclesiæ Dei: exultat multitudo catholica sub barbara dominatione de ordinatione Pontificis reparati. Cœpit enim ille vir Dei per conuersationem bonam, venerabilis & reuerendus haberi his etiam qui foris sunt, & ita esse omnibus gratus: vt si fas esset animam suam pro eisdem vniuersis ponere, delectaret; pecunia apud eum nunquam mansisse probatur, nisi forte tali hora offerretur quando sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordi-

**In hoc edicto Hunericus permittebat quidem catholicis episcopum sua religionis digere, dummodo episcopi Ariani Constantinopoli & in alijs Orientis ecclesijs possent suo more conuētus facere: Quod si hoc non fuerit concessum suis in oriēte se catholicos omnes in exilium missurū esse denunciat.*

Ob id Catholici tali edicto suscepto lugere cœperunt & persecutionē futuram sunt suspicati.

nem daret & locum tantum reseruabat quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, Deo nostro subinde quotidie ingentia & maiora dominante.

De initio persecutionis Hunerici in ecclesiam Africanam.

Cap. LXXV.

SEd cum fama eius esset vbique celebris atque manifesta, cœperunt exinde Arianorum episcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipue cum Syrila eum calumnijs insectantes. Quid plura? Suggerunt Regi de illo, quod in suo nequaquam sederet throno, nec ad populum Dei verbum faceret consuetum. Deinde quoscunque mares, vel fœminas in habitu barbaro incedentes in ecclesia conspiceret, prohiberet. Ille respondit vt decuit: Domus Dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere, & maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum in habitu illorum incedentium, ob hoc, quod domui regiæ seruiebant. At vbi ab homine Dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiæ collocari tortores: qui videntes fœminam vel masculum in specie suæ gentis ambulantes, illico palis minoribus dentatis, iactis in capite, crinibusque in eisdem collocatis, ac vehementius stringentes, simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli dum fieret, statim oculos amiserunt, alij ipso dolore defuncti sunt. Mulieres vero post hanc pœnam capitibus pelle nudatis præcone præeunte per plateas ad ostensionem ciuitatis ducebantur, quod sibi magis quæ patiebantur, lucrum maximum computabant. Quorum nos plurimos nouimus, nec scimus tunc aliquem eorum etiam pęnis vrgentibus à recto itinere destitisse.

Crudelitas Arianorum & regis.

Catholicorum constātia.

At vbi isto modo fidei murum infringere non valuit, cogitat vt nostræ* religionis homines in aula eius constituti, neque annonis neque stipendijs solitis potirentur. Addidit quoque & laboribus eos cōterere rusticanis, & dirigit viros ingenuos & admodum delicatos ad campum Vticensem, vt sub ardentis solis incendio cæspites messium desecarent: vbi omnes cum gaudio pergentes in Domino lætabantur. In quorum contubernio quidam fuit aridam habens manum, quæ per annos quamplurimos nullum ei præstiterat obsequium, qui cum veraciter excusaret se operari non posse, magis violenter iussus est pergere. Sed vbi ad locum ventum est, & præsertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolumis confessori Dei restituta est manus.

**Nota in aula regis Ariani multos fuisse catholicos qui si Vuandali erant, vt certe verisimile est: plane arguit Vuandalos non ab initio fuisse Arianos, sed Catholicos, qui quamuis Censericus rex à catholica fide defecisset in Arianam perfidiam in fide catholica perstiterunt certe vt meminit Victor Africanus Vuandali in sua gentis homines persecutionem sæuissimam exercuerunt*

Hinc iam Hunerici persecutio doloris atque parturitionis nostræ sumpsit initium.

De crudelitate eiusdem in suos.

Cap. LXXVI.

IPse autem qui sese iamdudum omnibus bene ostenderat, desiderans post obitum suum filijs (quod non contigit) regnum statuere, Theodoricum fratrem, filiosque eius, Gentonisque fratris nihilominus filios, crudeliter cœpit insequi, quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderij sui voluntatem auferret. Primo sciens vxorem Theodorici fratris astutam, credo ne forte maritum aut maiorem filium, qui prudens & sapiens videbatur consilijs acrioribus aduersus tyrannum armasset, crimine imposito, gladio eam interfici iubet. Post occiditur & ille filius, magnis literis institutus, cui secundum constitutionem Genserici, eo quod maior omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur.

Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare; astante vulgo in media ciuitate pro gradibus plateæ nouæ, episcopum suæ religionis nomine Iucundum, quem Patriarcham vocitabant, præcepit incendio concremari, ob hoc, quod in domo Theodorici Germani regis acceptissimus habebatur, cuius forte suffragio memorata domus regnum poterat obtinere. Tunc & Gentonis maiorem filium nomine Godagisus cū vxore absque solatio serui vel ancillæ, crudeli exilio delegauit; fratrē vero Theodoricum post occisionem vxoris, & filij nudum atque destitutum similiter exulauit. Post cuius mortem filium qui supererat infantulū duasque filias eius adultas impositas asinis longius affligendo proiecit; sed & comites quamplurimos & nobiles gentis suæ obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod Germano fauerent; alios incendit, alios iugulauit gladio; imitator existens Genserici patris, qui sui fratris vxorem ligatō pondere lapidum in Amsagam fluuium Cirtensem famosum iactando dimersit, & post necem Matris etiam filios interfecit.

Vide immanem tyrannum.

Sed multos ei Gensericus pater moriens sacramento interposito commendauerat; quos ille immemor fidei, & sacramenti violator diuersis pænis & incendio trucidauit. Nam Heldicam quendam quem pater præpositum fecerat regni iam annosum atque veteranum cū dedecore capite truncauit, eiusque vxorem cum alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quarū corpora per vicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus à suis episcopis, vix vespere sepelire concessit. Hæc per quinque vel amplius perpessi sūt annos, quibus hæc supplicia sufficere poterant* ad æternam mercedem, si catholici fuissent, & fidei suæ merito ista proferrent. Sed istud ideo silere nequiuimus, vt impietas regis etiam in suis minime sileretur: qui non solum episcopum suum Iucundum flammis adussit, sed etiam presbyteros & Diaconos suos, idest, Arianos quamplurimos incendit, & insuper bestijs mancipauit.

**Si hæc supplicia ad æternam sufficere poterant mercedem, necessario sequitur esse merita vitæ æternæ & proinde ecclesiā Romanam cum catholica ecclesia Africana consentire, cum docet supplicia pro Christo tolerata, & bona opera in gratia Dei facta, vitæ æternæ esse meritoria.*

De signis quæ persecutionem Catholicorum præcesserunt.

Cap. LXXVII.

AMputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi, vt putabat, regnum, quod breue fuerat & caducum, ex parte ociosus atque securus vniuersa tela furoris in persecutiones ecclesiæ Catholicæ, *rugiens sicut leo*, conuertit.

Ante persecutionis tamen tempestatem multis præeuntibus visionibus & signis imminens demonstratum fuerat malum. Nam ferme ante biennium, quam fieret, vidit quidam Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentem, & dum lætaretur candore tāti fulgoris, cereis quoque fulgentibus, pallijsque velaminum ac lampadibus rutilantem, subito ait, luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus, aduersarius naribus natus est fætor, & omnis illa beatorum turba, expellentibus quibusdam Æthiopibus, minata est foras, ob hoc lamentatum, quod eam in claritate pristina nequaquam viderit iterum restitutam. Nam visionē istam nobis præsentibus sancto retulit Eugenio.

Nota de cereis fulgentibus.

Vidit & quidam presbyter istam Fausti basilicam refertam turba innumerabilium populorum, & post paululum euacuatam, & repletam multitudine porcorum atque caprarum.

Hæretici porci & capræ.

Iterum alius vidit aream triticeam ventilationi paratam, granis ventilatoris iudicio, necdum à palea separatis: & dum ingentis massæ confusæ magnitudinem miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatis soniuago flatu cœpit aduentum suum surgente puluere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino volauit, remanentibus granis. Post hæc venit quidam procerus, splendido vultu habituque nitido fulgens, & cæpit grana vacua macilenta, atque similagini reproba, purgando projcere. Quæ diu examinans, vix magnitudinem illius massæ licet probatæ, ad aceruum tamen perduxit exiguum. Sed Quintinianus honorabilis episcopus vidit se supra quendam montem stare, de quo con-

Visa varia persecutionē Africanam portendētia.

Visio Quintiniani.

spiciebat

spiciebat gregem innumerabilium ouium, & in medio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes. Aderant autem ouium occisores, quarum carnes ollis bullientibus demergebant, & cum ita fieret omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca veneria & Laribus duas esse ciuitates, in quibus multitudo prima fuit congregata, & à quibus incendium initium sumpsit, aut Hunericum regem & Cyrilam episcopum eius. Sed de multis visionibus, quia breuitati consulendum fuit, hæc dixisse sufficiat.

De impijs edictis in milites & episcopos, & sacras virgines.

Cap. LXXVIII.

Edictum Hunerici plane barbarum.

QVid vltra? Censet primo tyrannus iussione terribili, vt nemo in eius palatio militaret, neque publicas ageret actiones, nisi se Arianum fecisset. Quorum ingens numerus vigore inuicto ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit; quos postea domibus proiectos, omnique substantia expoliatos in insulas Siciliam & Sardiniam relegauit. Quod etiam statuere per totam Africam festinauit, vt nostrorum episcoporum defunctorum fiscus sibi substantiam vendicasset. Qui autem defuncto succedere poterat, non ordinaretur nisi fisco regali quingentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificium vbi construere nisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus, Suggerunt ei domestici sui dicentes. Si istud seruauerit præceptio vestra, nostri episcopi in partibus Thraciæ, & alijs regionibus constituti peiora incipient pati.

Hunericus contra nostros edictũ decernens à suis reuocatur.

Præcepit deinde sacras virgines congregari dirigens Vuandalos cum suæ gentis obstetricibus ad inspiciendum & contrectandum, contra ius verecundiæ verecunda pudoris, vbi nec matres aderant, nec aliqua catholica matrona quas cremantes graui suspendio, atque ingentia pondera pedibus colligantes, laminas quoque ferri ignitas dorso, ventri, mammillis, & lateribus apponebant; quibus inter supplicia dicebant. Dicite quomodo episcopi vobiscum concumbunt, & clerici vestri? Quarum acerbitate pænarum, plurimas scimus tunc extinctas aliæ quæ remanserant cutibus arescentibus factæ sunt curuæ. Nitebatur enim semitam inuenire, per cuius aditum, publicam sicut fecit, faceret persecutionem. Et ita faciens nullo modo inuestigare potuit, quomodo Christi ecclesiam macularet.

Vide haretici regis belluinã feritatẽ.

Catholici de impudicitia redargui nõ potuerunt.

De viris ecclesiasticis, & mulieribus, & infantibus in exilium directis.

Cap. LXXIX.

QVibus autem prosequar fluminibus lachrymarum quando episcopos Presbyteros diaconos & alia ecclesiæ membra, idest quatuor millia nongentos sexagintasex ad exilium eremi destinauit? in quibus erant podagri quamplurimi, alij per ætatem annosam lumine temporali priuati. In quorum erant numero beatus Felix Abdiritanus episcopus habens iam in episcopatu 44. annos. Qui paralysis morbo percussus, nec sentiebat quicquam, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes, quod non posset iumento portari, suggessimus vt à suis rex peteretur, vt saltem eum propere moriturum Chartagini esse iussisset, quod ad exiliũ nulla ratione posset perduci, cui ita fertur tyrãnus cũ furore dixisse: Si animali sedere non potest, iungantur boues indomiti qui eum colligatum funibus trahendo perducant, vbi ego præcepi. Quem ex transuerso super burdonem vinctum, quasi quendam ligni truncum toto itinere portabamus. Congregantur vniuersi in Siccensem & Larensem ciuitatem, vt illuc occurrentes Mauri sibi traditos ad eremum perducerent. Superuenientes igitur comites duo, subtilitate damnabili, blandis sermonibus cum Dei confessoribus agere cœperunt: Quid vobis inquiunt, videtur, vt ita pertinaces sitis, & domini nostri præceptis minime obtemperatis qui esse poteritis in conspectu Regis honorabiles, si eius festinetis facere voluntatem? Statim illis ingenti vociferatione clamantibus, & dicentibus: *Christiani sumus; Trinitatem vnum Deum inuiolabilem confitemur*, includuntur grauiori quidem sed adhuc latiori custodiã, vbi nobis copiæ dabantur & introire, ac verbum admonitionis fratribus facere, & diuina mysteria celebrare.

Felix episcopus Abdiritanus quibus tormentis affectus

Crudele tyranni respõsum.

Præclara Catholicorũ vox.

Ibi & infantuli fuere quamplurimi, quos genitrices materno sequebantur affectu, aliæ gaudentes, aliæ retrahentes; aliẹ gaudebant se martyres peperisse, aliæ morituros* diluuio rebaptizationis nitebantur à confessione fidei reuocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta vicerunt, nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terram. Nam quædam tunc quæ fecerit anus, breuiter delectat referre. Dum enim iter ageremus cum Dei exercitu comitantes, & forte magis noctibus promoueremur propter solis ardorem, conspicimus mulierculam sacculum, & alia vestimenta portantem, manu infantulum vnum tenentem, atque his sermonibus consolantem: *Curre Domine meus, vides vniuersos sanctos quomodo pergunt, & festinant hilares ad coronam.* Quam nos cum increparemus, quod importuna videretur, aut viris pro sexu iungi, aut exercitui Christi sociari; respondit: *Benedicite, benedicite & orate pro me, & isto nepote paruulo meo, cum quo ad exilium pergo ne inueniat eum solum inimicus, & à via veritatis reuocet ad mortem.* Ad hæc verba repleti lachrymis nihil dicere valuimus, nisi vt voluntas fieret Dei.

*Ariani suos rebaptizant.

Anus nepotem paruulũ ad martyrium hortatur.

De carceribus eorum arctissimis, & teterrimis.

Cap. LXXX.

SEd vbi aduersarius, qui iam forte dicebat, partibor spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea, nullum potuit occupare; requirit angusta & teterrima loca; in quorum conclauibus Dei exercitum coarctaret. Tunc eis etiam visitationis humanæ negata est consolatio. Puniuntur, & fustibus grauiter affliguntur. Iactantur confessores Christi, angustia coarctante vnus super alium, vt agmina locustarum, & (vt propriæ dicatur) vt preciosissima grana frumentorum. In qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora, & vrinam vrgente necessitate ibidem faciebant, vt illic tunc fætor & horror vniuersa pænarum genera superaret: ad quos aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vuandalis, vix clam admissi sumus intrare. Qui introeuntes veluti in gurgite luti vsque ad genua cœpimus mergi, illud tunc Hieremiæ videntes fuisse completum. *Qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua.* Quid multa? præcepti sunt, vndique perstrepentibus Mauris, ad iter vbi destinati fuerant, se* præparare. Exeuntes itaque die dominica, linita habentes stercoribus vestimenta, & facies simul & capita, à Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione Domino decantantes: *Hæc est gloria omnibus sanctis eius.* Aderat enim tunc beatus Pontifex Cyprianus Vnizibirensis episcopus consolator egregius, qui singulos pio, & paterno fouebat affectu, non sine fluminibus currentium lachrymarum, paratus pro fratribus animam ponere, & se vltroneum (si dimitteretur) talibus passionibus dare; qui totum quod habuit, egentibus fratribus in illa tunc necessitate expendit. Quærebat enim occasionem, qualiter confessoribus sociaretur ipso animo & virtute cõfessor: qui postea per multos agones, & squalores carceris in exilio quod desiderabat cum exultatione perrexit.

Exod. 15. Mirè puniũtur Catholici.

Vide miseriam.

Thren. 4.

*properare

Psal. 149.

Cyprianus Vnizibirensis episcopus egregius.

De mortuis in itinere & exilij asperitate.

CAP. LXXXI.

QVantæ & tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei martyres cōcurrerint populorum testantur viæ vel semitæ, quæ cum agmina visentium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrentes turbæ fidelium inæstimabiles descendebant, cereos manibus gestantes suosque infantulos vestigijs martyrum proijcientes, ista voce clamabant: *Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronam?* qui hos baptizaturi sunt paruulos fonte & aquæ perennis? Qui nobis pænitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictum est, *quemcunque solueritis super terram erit solutus, & in cælis.* Qui solennibus orationibus sepulturi sunt morientes, à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? Vobiscum & nos licebat pergere, si liceret, vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret. In his vocibus & lachrymis nullam iam pergere admissus est consolator, sed arctabatur multitudo ad currendum, vt vbi tunc cannaua erat præparata, laboriosam caperent mansionem: qui cum senes deficerent, & alij forte, etsi iuuenes delicati, cœperunt hastilium cuspidibus ad currendum, & lapidibus tundi, vnde magis deficientes, amplius lassabantur. Post vero imperatum est Mauris, vt qui ambulare non poterant, ligatis pedibus velut cadauer animalis mortui traherentur per dura & aspera loca, vbi primo vestimenta, postea membra singula carpebantur, quibus per gladios acutos petrarum huic caput conterebatur, alij latera findebantur, & ita inter trahentium manus spiritum exhalabant; quorum numerum colligere nequaquam valuimus, multitudine cohærente. Exaltatur tamen per totum aggerem publicum vilis sepultura sanctorum, loquentibus tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniunt, in quibus collati hordeum ad vescendum vt iumenta accipiunt vbi etiam venatorum animalium atque scorpionum tanta esse dicitur multitudo, vt ignorantibus incredibilis videatur, quæ solo flatu etiam procul positis veneni virus infundat, à scorpione autem percussum nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas virulenta vsque ad præsens Christo defendente, nullum seruorum eius nocuisse docetur. Sed cum illic alantur hordeaceis granis, postea & hoc ablatum est, quasi non posset Deus, qui pluerat patribus manna, pascere & nunc in tali exilio mancipatos.

Vide deuotionem catholicæ plebis *Matth. 18.* *Hordeū cibus exulum catholicorū.* *Exod. 16.*

De citatione reliquorum episcoporum Catholicorum ad concilium.

CAP. LXXXII.

COgitat acriora aduersus Ecclesiam Dei, vt qui membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nam die Ascensionis Domini legato Zenonis imperatoris, Rege non præsente, legendum in media Ecclesia Eugenio Episcopo dirigit præceptum, tali tenore conscriptum, quod etiam vniuersæ Africæ veredarijs discurrentibus destinauit.

Rex Hunericus Vuandalorum & Alanorum vniuersis episcopis Homousianis.

Non semel, sed sæpius, constat esse prohibitum, vt in sortibus Vuandalorum sacerdotes vestri conuentus minime celebrarent, ne sua seditione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi, nunc reperti sunt contra interdictum missas in sortibus Vuandalorum facere asserentes se integram regulam Christianę fidei tenere. Et quia in prouincijs à Deo nobis concessis scandalum esse noluimus, ideo Dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc nos statuisse cognoscite, vt ad diem Calendarum Februariarum proximè futurarum omissa omni excusatione formidinis, omnes Carthaginem veniatis, vt de ratione fidei cum nostris venerabilibus episcopis possitis inire conflictum, & de fide Homousianorum, quam defenditis, de diuinis scripturis proprie approbetis, quo possit agnosci, si integram fidem teneatis.

Epistola impij Hunerici ad Eugeniū episcopum. *Homousianos catholicos vocat, quod S. Trinitatem eiusdem substātia confiteātur.*

Huius autem edicti tenorem nos qui aderamus cognoscentes, simulque legentes ingemuimus, eo quod futuræ persecutionis furorē indicaret, & præsertim vbi dixit, in prouinciis nobis à Deo concessis * scandalum esse nolumus.

Tunc sancto Eugenio rationabile videbatur, si cor barbarorum suggerendo molliretur; nitebaturque Regi suggerere consortes suæ religionis etiam transmarinos vocari debere. Agnoscat, inquit, clementia regis, nos disputationem legis cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere. Hoc autem agebat Eugenius, non quod deessent in Africa, qui aduersariorum obiecta refelleret, sed vt illi venissent, qui alieni ab illorum dominatu maiorem fiduciā libertatis haberent pariterque oppressionis nostræ calumniam vniuersis terris & populis nunciarent. Ille autem qui nectebat dolos, audire noluit rationem, agens argumentationibus crebris, vt quoscunque episcoporum audierat eruditos, variis insectationibus agitaret. Iam ad exilium Vibianensem secundo Donatianum impositis cētū quinquaginta fustibus miserat episcopū, nec nō & Sufetulensem Præsidium virum acutū. Tūc & venerabiles Mansuetum, Germanum, Fusculum, & multos alios fustigauit. Dum hæc geruntur, imperat cū viris nostræ religionis illorum mensam nullum communem haberet neque cum catholicis omnino vesceretur. Quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficium, sed nobis maximum contulit lucrum. Nam si sermo illorum, dicente Apostolo, sicut cancer consueuit serpere, quanto magis communis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem Apostolus, *cum r. esarijs, nec cibum habere* communem. Sed cum ignis persecutionis accenderetur & flamma infestantis vbique regis arderet, ostēdit Dominus noster quoddam miraculum per seruum suum fidelem, quod præterire non debeo.

** Ac si diceret catholicos esse nolumus.* *Patres Africani episcopos transmarinarum partium & Romanam maxime ecclesiam agnoscunt, quæ caput est omnium.* *Hunericus Catholicos fustibus cædit.* *2. Tim. 2.* *1. Cor. 2.* *Non vesci cum hæreticis lucrum.*

De Felice cæco per beatum Eugenium illuminato.

CAP. LXXXIII.

FVit in eadem ciuitate Carthagine quidā cæcus cunctis huius ciuitatis notissimus nomine Felix; hic visitatur à Domino diciturque ei nocte per visum (dies enim Epiphaniorum lucescebat) Surge, & vade ad seruū meum Eugenium Episcopum & dices ei, quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua * benedixerit fontem, vt baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos & aperientur, & videbis lumen. Qui cum tali visione commonitus est, putans se, quomodo assolet, deludi per somnum, surgere noluit cæcus. Sed cum iterum vrgeretur in somno, similiter vt ad Eugenium pergeret, compellitur; rursum negligit. Tertioque festinanter, & grauiter increpatur. Excitat puerum qui ei solitus erat manum porrigere, pergit veloci agilitate ad Fausti basilicā & orat. Et veniens cum ingentibus lachrymis, suggerit cuidam subdiacono nomine Peregrino, vt eum episcopo nunciaret, indicans se habere aliquod secreti genus intimandum. Audiens episcopus iussit hominem introire. Iam enim ob celebritatem festinantis hymni nocturni per totam Ecclesiam canente populo concrepabant. Indicat cæcus Antistiti ordinem visionis suæ, dicitque illi: Non te dimittam, nisi sicut à Domino iussus es, mihi reddideris oculos meos. Cui ille Recede à me frater, quia peccator sum. Cūq; ille instaret, attēdēs Eugenius inuerecundā credulitatē eius, & quia tempus vrgebat, pergit cum eo comitante officio clericorum ad fontē, ibique fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cælum, crispantē benedixit aquæ fontē. Et cū cō-

Cæcus ad Eugenium accedere diuinitus admonetur ** Vide antiquum morē benedicendi fontem baptismi.* *Hymni nocturni in ecclesia.* *Fælicem cæcum illuminat Eugenius signo crucis.*

pleta oratione surrexisset, respondit cæco; Iam tibi dixi frater, homo peccator sum, sed qui te visitare dignatus est, præstet tibi secundum fidem tuam. simulque *vexillo crucis* oculos eius consignauit, qui statim visum recepit: quem secum quousque baptismus celebraretur sibi detinuit. Fit hoc ecclesiæ manifestum statimque nuncius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquiritur ab eo quid factum sit qualiterque lumen receperit. Dicit ille ex ordine totum. Dicunt episcopi Arianorum, hoc per maleficia fecisse Eugenium. Et quia oppressione confusi lumen non potuerunt nubilare, eo quod felix vniuersæ ciuitati manifestus esset & notus, tamen volebant eum si fas esset necare, quomodo Iudęi suscitatum Lazarum cupiebant occidere.

Nota vocem hæreticis familiarem.

De conuentu episcoporum ad concilium congregato.

Cap. LXXXIV.

APpropinquabat iam futurus ille dies calumniosus Calendarum Februariarum ab eodem statutus. Conueniunt non solum vniuersæ Africæ, verumetiam insularum multarum episcopi, afflictione & mærore conflicti, Fit silentium diebus multis quousque peritos quosque & doctissimos viros exinde separaret †calumnijs oppositis necandos. Nam vnum ex ipso choro doctorum nomine Lætum, strenuum & doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores incendio concremauit, estimans quod tali exemplo timorem incuteret reliquos elisurum. Tandem venitur ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem elegerant aduersarij. Vitantes igitur nostri vociferationis tumultus, ne forte postmodum Ariani dicerent, quod eos aliquis nostrorum oppresserit, eligunt de se nostri, qui pro omnibus responderent, decem. Collocat sibi Cyrila cum suis satellitibus, in loco excelso superbissimum thronum astantibus nostris: dixeruntque nostri episcopi; Illa est semper grata collatio vbi superba non dominatur potestatis elatio. Conuersique nostri Cyrilæ dixerunt. Propone quod disponis. Cyrila dixit: Nescio latine. Nostri dixerunt episcopi: Semper te latine esse locutum manifeste nouimus, modo excusare non debes, præsertim quia tu huius rei incendium suscitasti. Si autem nostram fidem cognoscere desideratis, hæc est veritas quam tenemus. Præcipimur reddere rationem, ideoque aggredimur pro nostrarum virium mediocritate fulti fidei adiutorio, quam credimus, & prædicamus breuiter intimare. Primũ igitur de veritate substantiæ patris & filij, quod Græci Homousion dicũt exponendum nobis esse cognouimus.

†Sic hæretici catholicos vincunt.

Vide luciferi affeclam.

Episcopus Arianus Latine loqui se nescire profitetur.

Expositio fidei catholicæ contra Arianos.

Cap. LXXXV.

PAtrem & Filium & Spiritum ita in vnitate deitatis profitemur, vt & Patrem in sua proprietatis persona subsistere, & filiũ nihilominus in propria extare persona, atque Spiritum sanctum personæ suæ proprietatem retinere, fideli confessione fateamur. Non enim eundẽ asserentes patrem, quem filium neque filium confitentes, qui pater sit, aut Spiritus sanctus, neque Spiritum sanctum accipimus vt aut pater sit filius, sed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, & de patre & filio procedentem Spiritum sanctum, vnius credimus esse substantiæ, vel vnius essentiæ, quia ingeniti patris & geniti filij, & procedentis Spiritus sancti vna est deitas, tres vero personarum proprietates.

Præclara sane ista patrum Africanorum de Sancta Trinitate confessio multa habet quæ aperte Sabellianos & Tritheritas iugulant; quin & nostros nostros Antotheanos Caluinistas.

Et quia contra hanc catholicam vel Apostolicam fidem hæresis exorta nouitatem quandam induxerat asserens filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis extantibus idest ex nihilo eum substitisse. Ad hãc impietatis professionem quæ contra fidem emerserat, refellendam & penitus abolendam Homousion sermo Grecus positus est, quod interpretatur *vnius substantiæ vel essentiæ*, significans filium non ex nullis extantibus, nec alia substantia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat Homousion auferendum, ex nihilo vult asserere filium extitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est; & recte Homousion, idest vnius cum patre substantiæ filius est.

Probatur filius Patri consubstantialis.

Ex patre autem esse idest vnius cum patre substantiæ his testimonijs approbatur, Apostolo dicente: *Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius*. Ipse quoque in Euangelio dicit: *Ego in patre, & pater in me*; *& ego & pater vnum sumus*. Quod non ad vnitatem tantummodo voluntatis, sed ad vnam refertur eandemque substantiam, quia non dixit, *ego & pater vnum* volumus, sed *vnũ sumus*.

Heb. 1. *Io. 14. & 10.*

Verum quia duas in filio profitemur esse naturas, idest *Deum verum & hominem* quicquid excellentis sublimitatis & potentiæ de eo referunt scripturæ, ad memorandam eius diuinitatem tribuendum sentimus: & quicquid infra honorem cælestis potentiæ de eodem humilius narrant, *non verbo Dei, sed homini deputamus assumpto*. Secundum diuinitatem ergo est, hoc quod superius diximus, vbi ait: *Ego & pater vnum sumus*, & *qui me videt, videt & patrem, & omnia quæcunque pater facit, eadem & filius facit*. Illa vero quæ de eo, secundum hominem referuntur ista sunt. *Pater maior me est*, *& non veni facere voluntatem meam, & pater si fieri potest &c.* Non est etiam filius Dei degener, quia Deus verus de Deo natus est vero, sicut Ioannes dicit: *Hic est verus Deus, & vita æterna*. Et ipse Dominus ait: *Ego sum via, veritas, & vita*.

Christus duabus naturis constat.

Ioan. 10. *Ioan. 14.* *Ioan. 5.* *Ioan. 14.* *Math. 26. & 27.* *Ioan. 14.*

Cæterum de Spiritusancto dicit Apostolus: *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus &c.* Et post: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus diuidens singulis prout vult*. Vnde indubie claret Spiritum sanctum, & Deum esse, & suæ voluntatis authorem, qui cuncta operari, & secundum propriæ voluntatis arbitrium, diuinæ dispensationis dona largiri apertissime demonstratur, quia vbi voluntaria gratiarum distributio prædicatur, non potest videri conditio seruitutis. Habes quoque creatorem Spiritumsanctum in libro Iob: *Spiritus* inquit *diuinus est, qui fecit me, & Spiritus omnipotentis, qui docet me*. Et Dauid dicit. *Emitte spiritum tuum, & creabuntur*. Vna itaque est religio, vna glorificatio Trinitatis: vt audiamus Apostolum sicut audierunt Corinthii: *Gratia Domini nostri Iesu Christi &c.*

1. Cor. 12.

Spiritus sanctus verus Deus esse ostenditur. *Iob. 33.* *Psal. 103.* *1. Cor. 13.*

De proscriptione Catholicorum episcoporum, & expoliatione.

Cap. LXXXVI.

HÆc est fides nostra euangelicis & Apostolicis traditionibus, & omnium quæ in mundo sunt catholicarum Ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam Dei omnipotentis permanere vsque in finem terræ huius confidimus & speramus.

Hæretici audita catholicorum confessione insaniunt lege Victorem Africanum libro tertio.

Qui cum noster libellus legeretur oblatus, veritatis lumen nequaquam sufferre cæcis oculis potuerunt, insanientes vocibus, infrementes grauiterque ferentes, quare nos nomine nostro catholicos dixerimus, statimque mentientes, suggerunt Regi de nobis, quod strepitum fecerimus, audientiam fugientes. Qui eadem hora accensus, & credens mendacio, festinauit facere quod volebat. Iamque conscriptum decretum habens, & occulte cum eodem decreto per diuersas prouincias suos homines dirigens, episcopis Carthagine positis vna die vniuersę Africę ecclesias clausit, vniuersamque substãtiam episcoporum & ecclesiarum suis episcopis munere condonauit. Nesciens quoque quid loqueretur, neque de quibus affirmabat legem, quam †Christiani Imperatores nostri contra eos, & contra alios hæreticos pro honorificentia ecclesiæ catholicæ dederant, aduersum nos illi proponere non erubuerint, addentes multa de suis, sicut placuit tyrannicæ potestati.

Nimirum hic bolus est cui inhiant hæretici. †Catholicorum Imp. leges Codex Theodosianus sparsim habet lib. 16 tit. 5.

Post hæc dicta feralia veneno toxicato transuersa, iubet

iubet cunctos episcopos qui Carthagine fuerant congregati quorum iam ecclesias, domos & substantiam cæperat, in hospitijs quibus erant, expoliari, & expoliatos extra muros propelli. Non animal, non seruus, non mutanda quæ ferebant vestimenta, penitus dimittuntur. Addidit adhuc, vt nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstitaret: qui autem miserationis causa secus facere tentasset, cum vniuersa domo sua incenderetur. Sapienter tunc etiam proiecti episcopi fecerunt, vt licet mendicantes exinde non abirent, quia si recederent, non tantum violenter omnino reuocarentur, sed & mentirentur eos, sicut mētiti sunt, fugisse conflictum maxime, que quia vbi reuerterentur iam nequaquam fuerat, ecclesia substantia, vel eorum domibus occupatis.

O Barbarum hæreticum.

Mendaces semper hæretici.

Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo sub aere iacerent: factum est vt Rex impius ad piscinas exisset. Cui vniuersi occurrere maluerunt, dicentes: Vt quid taliter affligimur? Pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? Si ad disputationem sumus congregati, quare expoliamur? Quare traducimur? Quare deferimur, & sine ecclesijs, & domibus nostris extra ciuitatem fame, & nuditate laborantes, medijs stercoribus volutamur? Quos ille toruis oculis aspiciens, priusquā suggestionem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, vt tali violentia possent non solum conteri, verum etiam enecari: quorum tunc multi contriti sunt, & præcipue senes.

Hunerici in Christianos episcopos impietas. Constans catholicorum vox.

Christianis vis illata.

De iuramento per dolum ab eis exacto.

Cap. LXXXVII.

Tvnc deinde iubentur ad quendam locum, qui dicitur ædes memoriæ, illi viri Dei occurrere, nescientes fraudem sibi aptatam; vbi cum venissent, charta eis ostenditur inuoluta, diciturque illis ista subtilitate serpentis: Dominus noster rex Hunericus licet doleat quod fueritis contemptores, & adhuc eius voluntati obedire tardetis, vt eius efficiamini religionis cuius est ipse, tamen de vobis bonum cogitauit. Si iurauerìtis ita, vt quod ista charta continet faciatis, dimittet vos ecclesijs & domibus vestris. Ad quod vniuersi episcopi responderunt: Semper dicimus, & diximus, & dicturi sumus; *Episcopi sumus, Christiani sumus Apostolicam fidem & vnam, & veram tenemus.* Accelerauerunt quoque illi à rege destinati, scripturæ eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat: iurare, si post obitum domini nostri regis eius filium Hilderichum desideratis esse regem, vel si nullus vestrum ad regiones transmarinas epistolas diriget. Quia si sacramentum huius rei dederitis, restituet vos ecclesijs vestris. *a Cogitauit tunc multorum pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam sacramentum dare, ne Dei populis in posterum diceret, quod vitio sacerdotum, qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restitutæ. Alij quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis, nequaquam iurare voluerunt, dicentes, prohibitum fuisse euangelica auctoritate, ipso Domino dicente: *Non iurabis in toto.* Quibus ministri regis: In parte secedant, inquiunt qui iurare disponunt. Qui cum secederent, notarij scribentes, quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuisset. Similiter factum est illis, qui non iurauerunt. Statimque pars vtraque custodiæ mancipatur. Post vero fraus, quæ celabatur, apparuit: Iurantibus dictum est: Quia contra præceptum euangelii iurare voluistis, iussit Rex vt ciuitates atque ecclesias vestras nunquam videatis, sed relegati colonatus iure ad excolendum agros accipietis: ita tamen vt non psallatis, neque oretis aut ad legendum codicem manibus gestetis, non baptizetis, neque ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non iurantibus ait: Quia regnum filii domini nostri non optatis, idcirco iurare noluistis, ob quam causam iussi estis in Corsicam insulam relegari, vt ligna profutura nauibus dominicis incidatis.

Episcoporum catholicorū miserabilis status.

Constantia episcoporum catholicorū

Matth. 5.

Ecce prodit fraus hæreticorum.

Episcopi catholici agrorum culturæ deputantur & alij in Corsicanam insulam relegantur.

Addidit itaque bestia illa sanguinem sitiens innocētum, episcopis necdum in exilia directis, per vniuersas Africanæ terræ prouincias vno tempore tortores crudelissimos destinare, vt nulla remansisset domus & locus, vbi non fuisset vlulatus & luctus: vt nulli ætati, nulli parcererur sexui, nisi illis qui eorum succumberent voluntati; hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant, mulieres etiam præcipue nobiles, contra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus vnam nostram Dionysiam cursim ac breuiter nominabo.

Crudelissimi tortores tota Africa vexant Catholicos.

ANNOTATIO.

*a *Ex loco illo superiori notato asterisco nequaquam existimes patres Africanos existimasse omne iuramentum christianis esse interdictum: Nam imprimis cum eis fuit proposita chartula, dixerunt, nunquid nos animalia irrationabilia sumus, vt nescientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Deinde narrantur paulo post in historia Victoris duo martyres super corpus & sanguinem Christi iurasse: Sed cum rex impius iusiurandum iniquum à patribus postularet, in quo alij fraudem & dolum perspiciebant, alij vero minime, qui iurare voluerunt, fraudem minime suspicati, iurare parati erant, qui vero fraudem agnoscebant, iuramentum præstare noluerunt. Vide Sixtum Senensem lib. 6. Biblioth. vbi quomodo intelligendæ sunt S. Patrum sententiæ, qui Christianis penitus iuramentum videntur interdicere, explicat.*

De martyrio sanctæ Dionisiæ, & suorum.

Cap. LXXXVIII.

CVm viderent eam non solum audacem esse, sed etiam matronis cæteris pulchriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam aptare. Quæ cum peteret, diceretque; De Deo sum secura, qualiter libet cruciate; verecunda tamen membra nolite nudare: amplius illi magis furentes celsiori loco vestimentis exutam consistunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quæ inter ictus virgarum, dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera voce dicebat: *Ministri diaboli, quod ad opprobrium meum facere computatis, ipsa laus mea est.* Et quia esset scripturarum diuinarum scientia plena, aptatis arctata pænis, & ipsa iam martyr, alios ad martyrium confortabat. quæ suo sancto exemplo pene vniuersam suam patriam liberauit.

Dionysia pro Christo passa.

Libera vox sanctæ fæminæ.

Hæc quoque cum filium suum vnicum admodum adhuc teneræ ætatis & delicatum, nomine Maioricum timore pænarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum, & increpans auctoritate materna ita confortauit, vt matre multo fortior redderetur: *Memento, ait, fili mi, quod in nomine Trinitatis in matre catholica baptizati sumus. Non perdamus indumentum nostræ salutis, ne veniens inuitator, vestem non inueniat nuptialem,* & dicat ministris. *Mittite in tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium.* Illa pæna timenda est: quæ nunquam finitur, illa desideranda vita, quæ semper habetur. Talibus itaque solidans filium verbis, velociter martyrem fecit. Amplexansque illa hostiam suam, quantum potuit vocibus domino gratias agens, ad gaudium spei futuræ, in sua maluit domo sepeliri, vt quotiens super sepulchrum eius Trinitati preces effunderet, alienam se à filio nunquam esse confideret. Quanti ergo per eam in illa ciuitate, vt fatimur, acquisiti sunt Deo, longum est enarrare. Nam & eius germana nomine Datiua, atque Leontia filia sancti Germani episcopi, cognatusque Datiuæ venerabilis Emelius medicus vel Sibidensis episcopus Bonifacius quanta pertulerint, qualibusque cruciatibus euiscerati sunt, qui valet, ex ordine dicat.

Maioricus Dionysiæ filius à matre ad martyrium roboratur.

Matth. 22.

Multi martyrio coronantur.

Passio

Passio Sancti Maiori, & sanctæ Victoriæ.

Cap. LXXXIX.

SEruus quoque Tuburbitanę ciuitatis Maiorus, generosi & nobilis viri, pro Christo quos pertulerit quis explicet pœnas? Qui post cædes innumerabiliũ fustiũ trocleis frequẽtibus eleuatus, dũ tota præ vrbe pẽderet nunc in sublime se tollente ictu celeri, demissis iterum canabinis super silices platearum pondere corporis veniens, vt lapis super lapides corruebat. Sed & sæpius tractum, & lapidibus acutissimis defricatum, & cutibus separatis pelles corporis lateribusque videres & ventre pendere. Iste iam temporibus Genserici nõ valde dissimilia pertulerat, ne amici cuiusdam sui secreta nudaret.

Atrox supplicium.

In ciuitate vero Culusitana non valeo, quæ gesta sũt, nunciare, quia & ipsam quantitatem martyrum, vel etiã cõfessorum homini impossibile est supputare. Vbi quædam Matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in cõspectu vulgi continuato suspendio concremaretur, à marito iam perdito, filijs præsentibus taliter rogabatur: Quid pateris coniunx? Si me despicis, vel horum quos genuisti miserere. Impia paruulorum mater quare obliuisceris vteri tui, & pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti: vbi sunt fœdera coniugalis amoris? vbi societatis vincula, quæ inter nos dudum honestatis iure tabulæ conscriptæ fecerunt? Respice, quæso, filios ac maritum, & regiæ iussionis tormenta implere festina præceptum, vt imminentia adhuc tormenta lucreris, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa nec filiorum fletus, nec serpentis audiens blandimenta, affectum oculorum altius eleuans à terra, mundum cum suis desiderijs contemnebat. Quam cum iam continuato suspendio auulsis humeris etiam qui cruciabant conspicerent mortuã, deposuerũt prorsus omni parte exanimem. Quæ postea retulit quandam sibi virginem astitisse, atque tetigisse membra singula, & illico fuisse sanatam.

Innumeri martyres & confessores in ciuitate Culusitana.

Victoria martyr à marito filijsque tentata vincit.

Victoria à virgine sine dubio Maria suscitatur.

Passio Sancti Victoriani proconsulis, & duorum germanorum.

Cap. XC.

QValiter autem Adrumentinæ ciuitatis ciuem Victorianum tunc proconsulem Carthaginis prædicem, nescio deficientibus verbis: quo in Africę partibus nullus ditior fuit. Qui etiam apud impium Regem pro rebus sibi cõmissis fidelissimus habebatur; mãdatur ei à rege familiariter, diciturque quod eum habiturus esset præ omnibus charum, si eius præcepto facilem commodasset assensum. Sed ille vir Dei missis ad se, tale dedit cum fiducia magna responsum: *Securus sum de Christo Deo & domino meo*, & hæc regi dicatis: *Subrigat ignibus, adigat bestijs, excruciet omnium tormentorum genere, si consensero frustra sum in ecclesia baptizatus.* Nam si hæc præsens sola vita fuisset, & aliam, quæ vera est, non speraremus æternam, nec ita fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari, & ingratus existere qui suam mihi fidem contulit creditori. Ad quod tyrannus excitatus, quantorum tormentorum, & quantis eum afflixerit pænis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino fœliciterque consummans martyrialem coronam accepit.

Victoriani proconsulis præstans virtus.

Nec pro hac vita Christus deserendus.

Diuturni cruciatus.

Apud Tambalensem quoque ciuitatem gesta, quis queat certamina martyrum explicare, vbi duo germani Aquisregiensis ciuitatis sibi securi de domino inuicem iurauerunt, vt rogarent tortores, vt vna pæna patique supplicio torquerentur. Et dum primo suspendio molibus lapidum pedibus alligatis tota die penderent, vnus illorum petiuit se deponi & sibi inducias dari. Cuius frater alius metuens ne fidem negaret, de suspendio clamabat: Noli, noli frater, non ita iurauimus Christo, accusabo te cum ante thronum eius terribilẽ venerimus, quia super corpus & sanguinem eius iurauimus, vt pro eo inuicem patiamur. Ista dicens & alia, cõfortauit Germanum ad prælium passionis. Qui clamans ingenti voce dicebat: Adigite supplicijs quibus vultis, & pænis Christianos arctate crudelibus, quod frater meus factus est hoc etiam & ego. Quantis iam laminis adusti sũt ignitis, qualibus stimulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res docet, quod eos ipsi tortores à sua facie proiecerunt, dicentes: Istos imitatur vniuersus populus, vt nullus ad nostram religionem penitus conuertatur, & præcipue, quia nulli liuores, nulla pœnarum vestigia in eis penitus videbantur.

Duorum fratrum certamen. Vide Sacramenta Africanos super corpus & sanguinem Christi iurasse.

Nota insigne miraculum.

Martyrum liuores nulli nec vestigia post pænas.

De illis qui linguis abscissis loquebantur.

Cap. XCI.

IN Typacesi vero quod gestum est Mauritaniæ maioris ciuitate, ad laudem Dei dicere festinemus. Dũ suæ ciuitati Arianum episcopum ex notario Cyrilæ ad perdendas animas ordinatum vidissent, omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo ad Hispaniam confugit, relictis paucissimis, qui aditum non inuenerant nauigandi. Quos Arianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere cæpit, vt eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, non solum suadentis insaniam irriserunt, verumetiam publice mysteria diuina in domo vna congregati, celebrare cæperunt. Quod ille cognoscens, occulte Carthagini relationem aduersus eos direxit. Quæ cum Regi innotuisset, comitem quendam cum iracundia dirigens, precepit vt in medio foro congregata illuc omni prouincia, linguas eorum, & manus dextras radicitus abscinderet. Et Spiritusancto præstante ita locuti sunt, & loquuntur, quomodo antea loquebantur. Et si quis incredulus voluerit esse, pergat nunc Constantinopolim, & ibi reperiret vnum de illis subdiaconum Reparatum, ob quam causam venerabilis nimium in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & præcipue Regina mira eum reuerentia veneratur. Sed quis congruo sermone possit assequi, aut coaceruare diuersitates pœnarum, quas ex iussu Regis sui, etiam ipsi Vuandali in suos homines exercuerunt.

Nota facinus præclarũ Typacensiũ.

Mysteria diuina celebrant intrepide.

Catholici elinguis locuti quod & testatur Greg. Mag. dial. lib. 3. cap. 32. & ex his vnum lapsum in luxuriam, mox dono miraculi caruisse.

De persecutione, quæ facta est in Carthagine.

Cap. XCII.

IN ipsa quoque quæ gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor sigillatim astruere, etiam sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorum poterit dicere. Quæ res hodie posita in promptu demonstrat, alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque pedibus, alios truncatos auribus intendas; aliosque nimio suspendio scapulis euulsis caput eorum quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demersum, dum iugiter in altis ædibus suspendio cruciantes, impulsione manuum funibus agitatis, per vacuum aerem huc atque illuc faciebant vagare pendentes; qui nonnunquam diruptis funibus, de illa altitudine suspensionis ictu valido corruentes, plurimi arcem cerebri cum oculis amiserunt, alij confractis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alij post paululum exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosũ putat; Vraniũ Zenonis legatum interroget, cuius præsẽtia pręcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniens Carthaginem se pro defensione ecclesiarum catholicarum venisse iactabat; & vt illi ostenderet tyrannus se neminem formidare in illis plateis, vel vicis, plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatium, & descendendo transire, ad opprobrium videlicet ipsius reipublicæ, & nostri iam deficientis temporis fæcem.

Vuandali ab Hunerico pro fide cruciati.

Tunc igitur, & quædam vxor cuiusdam Cellaritæ Regis nomine Dagila, qui temporibus Genserici multoties iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata

Dagila matrona constantissima.

licata flagellis & fustibus omnino debilitata, exilio arido & inuio relegatur, vbi nullus hominum forte consolationis gratia veniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio domum, maritum simul & filios. Cui postea oblatum esse dicitur, vt in mitiori eremo translata, frueretur si vellet solatio sociorum. Illa vero ingens sibi adesse credens gaudium, vbi nullus humanus esset consolantis affectus, ne fieret supplicauit. Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituo, vniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis cæde inediaque maceratus, fere quingenti, vel amplius; inter quos quamplurimi erant * lectores infantuli gaudentes in domino, procul exilio crudeli traduntur.

Clerus Carthaginensis vexatur.

**Lectores & infantuli magis arridet Baronio in notis ad Martyrol.*

De sancto Muritta diacono, & increpatione Elpidofori.

CAP. XCIII.

SEd tunc dum in media vrbe crederentur, Murittam diaconum cæteris liberiorem tacere non debeo. Fuit quidam * Elpidoforus nomine, nimium crudelis & ferus, cui fuerat delegatum membra confessorū Christi supplicijs grassantibus laniare. Hic enim fuerat apud nos dudum in ecclesia Fausti baptizatus, quem venerabilis Muritta diaconus de alueo fontis susceperat generatum. Post vero dum apostataret, tantæ extitit feritatis aduersus ecclesiam Dei, vt superior omnibus executor persecutionis fuisset inuentus. Quid multa? Dum primo presbyteri in supplicijs macerandi ordine citarētur, post archidiaconum salutarem arctatur pænis memoratus Muritta: fuit enim secundus in officio ministrorum. Qui cum Elpidoforo sedente & fremente, honorabilis senior cæpisset extendi, priusquam exueretur, clam furto, nescientibus cunctis, illa quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat sabana baiulabat. Quibus ventilatis, simulque in ostensionem cunctorum extensis, in his verbis, totam ad fletum & lachrymas cōmouisse dicitur ciuitatem. Hæc sunt linteamina, Elpidofore minister erroris, quæ te accusabunt, dum maiestas venerit iudicantis, custodientur diligentia mea ad testimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyssum putei sulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerunt de fonte surgentem; Hæc & acrius persequentur, flammantem gehennam cum cæperis possidere; quia induisti maledictionem sicut vestimentum; scindens atque amittens veri baptismatis, & fidei sacramentum. Quid facturus es miser, cū serui patrisfamilias ad cænā regiam congregare cæperint inuitatos? Tunc te aliquādo vocatum, terribiliter indignatus exutum stolam Rex conspiciens nuptialem, dicet tibi, *amice, quo modo huc venisti vestem non habens nuptialem?* Non video, quod contuli; non cognosco, quod dedi; perdidisti militiæ clamydem, quam in tela virgineorum membrorum decē mensibus texi, & tendiculas crucis quas extendens, aquam mundaui, & purpura mei sanguinis decoraui, si conspiciunt oculi mei; characterem non video Trinitatis. Talis interesse non poterit epulis meis. *Ligate cū manibus & pedibus* suis funiculis, qui seipsum voluntarie separari voluit à catholicis fratribus suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus & semetipsum vinxit, & alios, ne ad istud venirent conuiuium, impediuit. Iuxta semitam multis scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo & dedecore sempiterno de conuiuio meo proieci.

** alias Helpidiphorus.*

Passio Muritta diaconi.

Sabana, dicit lineos pānos, quibus baptizati excipiebantur.

Egregia Muritta exhortatio & vaticinium.

Hæc & alia Muritta dicente, igne conscientiæ ante ignem æternum obmutescens Elpidoforus terrebatur.

De tormentis eiulantium & 12. infantium à grege separatorum.

CAP. XCIV.

PArentes vniuersi igitur dorsa sua verberibus, alacres ad exilium pergunt; quibus adhuc in itinere longioris viæ constitutis, destinantur, episcopis Arianorū sugerentibus, homines immisericordes ac violenti, vt illud quod eis forte miseratio Christiana victui contulerat profuturum, crudeliter auferretur, quādo vnusquisque eorum libentius forte cantabat: *Nudus exiui de vtero matris meæ*, nudum etiam me oportet ad exilium pergere, quia dominus nouit esurientibus cibum porrigere, & in deserto vestire. Nam & Vuandali duo sub Genserico fidei confessores, comitante matre, cōtemptis omnibus diuitijs suis, cum eisdem clericis ad exilium perrexerunt.

Episcopi Ariani crudelissimi, sicut haeretici omnes.

Iob. 1.

Duo Vuandali confessores in exilium mittuntur.

De multitudine autem pergentium confessorum, i. ecclesiæ Carthaginis clericorum, suggerente quodam ex lectore Teuchario perdito, quos ille nouerat vocales strennuos atque aptos modulis cantilenæ, designatione sua debere dicit. 12. infantulos separari, quos ille dum catholicus esset tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente, sub festinatione dimittuntur, & vi barbarici furoris bis senus numerus puerorum de itinere vocatur. Segregantur corpore, non spiritu à grege sanctorū. Qui timentes præcipitium cum suspirijs lachrymarum, ne diuellerentur constringebant manibus genua sociorū. Quos violentia tamen hęretica minacibus separans gladijs, Carthaginem reuocauit. Sed dum cum eis quasi cum tali ætate non blanditijs ageretur, superiores suis inuenti sunt annis. Et ne obdormirent in mortem, lucernam sibi euangelici luminis accenderunt. Indignantur ob hoc grauiter Ariani, & se superatos à pueris erubescunt. Vnde accensi, subdi iterū fustibus iubent, quos iam ante paucissimos dies varijs verberibus dissiparant. Imprimuntur vulneribus vulnera, & rursum pæna restaurata crudescit. Factum est, domino confortante, vt nec ætas iunior deficeret in dolore, & magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit affectu, & quasi 12. Apostolorum chorum conspicit puerorum. Vna degunt, simul vescuntur, pariter psallunt simul in Domino gloriantur.

Puerorū duodecim in fide constantia.

Pueri duodecim Catholici caduntur fustibus.

Illis diebus & duo negociatores Frumentius, & alius Frumentius eiusdem vrbis egregio martyrio coronati sunt. Tunc & 7. fratres non natura, sed gratia, in monasterio simul commanentes, confessionis certamine expleto, immarcessibilem peruenerunt ad coronam, idest, Liberatus Abbas, Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus & Rogatus monachus, & Maximus monachus, & Septimus monachus.

De passione sancti Eugenij Carthaginensis episcopi.

CAP. XCV.

IAm illo tempore crudelius Arianorū episcopi, presbyteri, & clerici, quam Rex & Vuandali sæuiebant. Nam ad persequendum ipsi cū suis clericis vbique gladijs accincti currebant, sicut quidam episcopus inter illos cæteris crudelior Antonius nomine, qui tam nefaria & incredibilia in nostris exercuit, vt narrari non queant.

Vide furorē Arianorum episcoporum qui ipsis militibus sæuiores sunt. Hos Caluinistæ maximè æmulantur.

Fuit iste in quadam ciuitate proxima eremo, quæ Tripolitanæ prouinciæ vicina erat; qui vt bestia insatiabilis, catholicorum sitiens sanguinem, huc illucque ad rapiendum fugientes excurrebat. Nam impius Hunericus sciens ferocitatem Antonij, in ipsis eremi partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius accepisset, ita eum arctiori custodia cinxit, vt nullum ad eum introire permitteret, insuper varijs insidiarum atque pęnarum supplicijs extinguere cogitauit. Sed Eugenius sanctus, dum nostræ persecutionis defleret incommoda, & asperitate cilicij senile attereret corpus, nudamque super humum cubitans, stratum sacci irrigaret imbribus lachrymarum, aliquando sensit infestum peralysis morbum, quo nuncio in gaudium conuersus Arianus, pergit festinans ad cubile eximij hominis Dei. Et cum videret vrgente passione verum pontificem balbutiētia verba producere, cogitauit simul extinguere, quem superesse nolebat. Præcepit igitur vt acetū asperum nimisque acerrimū quæreretur.

S. Eugenius ab atrocissimo Ariano episcopo mire affligitur.

Quod cum fuisset allatũ, venerabilis senis recusantibus & nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus, qui ad hoc venerat, vt potaret, *cum gustasset, noluit bibere*, quanto magis iste seruus, & confessor fidelis omnino nollet nisi hæretica feritas ingessisset? Ex quo aceto præsertim illi passioni noxio, morbus accepit augmentum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens, postea salutem exhibuit.

Matth. 27. Luc. 15. Marc. 23. Ioan. 19.

De passione sancti Habetdeum Episcopi, & cæterorum.

CAP. XCVI.

Episcopus Habetdeum ab eodē dire vexatus.

ALio autem episcopo nostro Habetdeum similiter relegato Tamalumensis ciuitatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuit infestari res ipsa demõstrat. Nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset facere Arianum, videretque Christi militẽ semper in confessione constantem, pedibus manibusque ligatis, vinculis ingentibus arctat episcopum oreque obturato, ne lingua clamaret, aquam corpori vt putabat rebaptizationis spargit, quasi valeret conscientiam ligare cum corpore, aut nõ adesset, qui audit gemitus compeditorum, & cordis secreta rimatur, vel superare posset aqua mendax tantæ voluntatis propositum, quod iã homo Dei lachrymis manãtibus miserat ligatũ in cælũ. Exuit statim virũ vinculis, & tali quasi gaudẽs voce prosequitur: Ecce iam frater Habetdeum Christianus effectus es. Cui Habetdeum. Illa est, impie Antoni, mortis damnatio, vbi voluntatis tenetur assensio. Ego fidei meæ tenax, vocibus confitens crebris, quod credo, & credidi, clamando defendi. Sed & postea, quam catenis vinxisti, & oris ianuam oppilasti, in prætorio cordis meę violentiæ, subscribentibus Angelis, gesta confeci, & lectitanda Imperatori meo transmisi.

Nullum violentum tenere potest.

Responsio Habetdeum episcopi con uincitur Antonius Arianus.

Erat generalis quidem ista violentia tyrannorum. Nã Vuãdali pro hac re vbique fuerãt destinati, vt transeuntes itinerã sacerdotibus suis adducerent iugulãdos. Nõ licebat siue priuatis siue negociatoribus alicubi trãsire, nec aliquid emere vel vendere, nisi qui haberet characterem bestiæ in fronte sua, & in manu sua. Nam & episcopi atque Presbyteri illorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vicos vel oppida circuibant, & sic despicatibus ianuarum aquam gladiumque gestãtes, animarũ prædones intrabant: & quos domi reppererant, alios forte in lectis soporatos, igneo imbre atque fulmineo respergentes demoniaca vociferatione Christianos suos ipsi pariter vocitabant, vt ludum potius suæ hæreseos, quam aliquam religionem ostenderent.* a In quo minus capaces, & ignaui impletum in se pollutionis sacrilegium putabant; prudentiores vero nihil sibi, quod nolentibus atque dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam & multi eadem hora cinerem suis capitibus iniecerunt, alij sese vel quia factum est, cilicio lugubri texerunt, nonnulli cæno fætido linierunt, & linteamina violenter imposita per fila consciderunt, atque in latrinis fætidisque locis manu fidei proiecerunt.

Vide hereticam barbariem.

Episcopi & presbyteri Ariani homines vi ad suam impietatem pertrahunt.

Linteamina baptizatis imposita.

Tali violentia, nobis videntibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter 7. iussu Cirilæ à parentibus separatus est, sine verecundia matronali, matre solutis crinibus post raptores tota vrbe currente, infante clamante vt poterat: *Christianus sum: Christianus sum: Christianus sum.* Cui & os obturantes insontem infantiam in suum gurgitem demerserunt.

ANNOTATIO.

* a *Hoc est quod Augustinus sæpe repetit nullũ est peccatum nisi voluntarium, & in libro de ciuitate Dei primo cap. 16. sit igitur in primis positum atque firmatum, virtutem qua recte viuitur, ab animi sede mẽbris corporis imperare, sanctũque corpus vsu sancta fieri voluntatis. Qua inconcussa ac stabili permanente, quicquid alius in corpore vel de corpore fecerit, quod sine peccato proprio non valeat euitari, extra culpam esse patientis. Indicat igitur voluntatem ac peccandum cogi non posse, sed liberũ habere arbitrium ad peccandum vel non peccandum, quo non assentiente nullum peccatum committere, neque damnationem incurrere. Paulo post Victor Africanus idem docet. Prudentiores, inquiens, nihil sibi, quod dormientibus & nolentibus ingestum est, obesse gaudebant.*

De constantia Liberati & vxoris eius.

CAP. XCVII.

Liberatus medicus vxoris vocibus confirmatur.

ITa de medici filijs venerabilis Liberati factum esse probatur. Nam cum iussu Regis cum vxore & liberis ad exilium mitti iubetur, cogitauit impietas Ariana à parentibus paruulos suos separari, & per pietatis affectum virtutem prosternere genitorum. Disiunguntur à parentibus tenera pignora filiorum. Qui, cum vellet Liberatus lachrymas mittere, auctoritate vxoria increpatur, & in ipso medio exitus sui, illico lachrymæ siccauerunt. Ait enim ei coniux: Et propter filios, Liberate, perditurus es animam tuam? Computa eos nõ fuisse natos. Nam & ipsos vindicaturus omnino est Christus. Nonne vides eos clamantes, & dicentes, *Christiani sumus.*

Sed hæc mulier quæ in cõspectu Iudicũ egerit, tacendũ non est. Nam cũ ipsa & maritus, licet seorsum carceris custodia tenerentur, ita vt se penitus non viderent, mandatur mulieri, diciturque illi: Solue iam duritiam tuam; ecce vir tuus paruit imperio regis, & noster factus est Christianus. At illa: Videam illum, faciam & ego quod voluerit Deus. Educta igitur de carcere, inuenit virum suum stantem ingenti multitudine pro tribunalibus connexum, & verum ęstimans, quod finxerant inimici, iniecta manu apprehendens oram vestimentorum eius gutturi proximam, videntibus omnibus suffocabat eum dicens: Perdite, reprobe, gratię Dei & misericordiæ eius indigne, quare voluisti ad modicum gloriari, & in æternum perire? Quid tibi proderit aurũ? quid argentum? Nunquid liberabunt te de camino gehennæ? Dixit & alia multa. Cui Maritus respõdit: Quid pateris mulier? Quid tibi videtur? Aut qui de me audire forte potuisti? Ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec aliquando amittere potero quod teneo. Vbi hæretici mendacij sui conscij & detecti, fallaciam suã colorare minime potuerunt. Et quia superius de violentia immanitatis eorum breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alij se in speluncis, alij in desertis locis viri vel fæminæ nullo sibi conscio sese claudebant, & ibidem nulla succurrente sustentatione ciborum, fame vel frigore victi, contritum & contribulatum spiritum exhalabant; inter hæc afflictionis incommoda, inuiolatæ secum fidei securitatem portantes, sic enim Cresconius presbyter Myzentinæ ciuitatis in spelunca Zuitensis montis repertus est, putrescente cadauere iam solutus.

Vide mirabilem fœminæ zelum.

Admirabile facinus.

Multi frigore & fame pereunt.

De angustia famis in Africa, & interitu Hunerici tyranni.

CAP. XCVIII.

Grauis fames & mortalitas in Africa.

EA tempestate facta est incredibilis fames, & cœpit Africam totam vna depopulatione vastare, nullus tunc affuit imber, lurida remanserat terræ facies omnis, quia nec boues suberant, nec castra vsquam omnino remanserant; sed & rusticorum manus alia interierat, & subinde quę forte supererat iam sepulturam quærebat. Alij diffusi per campos, alij secreta syluarum petebant, antiquas radices herbarum vel quisquilias aliquas requirentes. Nonnulli tamen cum domos niterentur egredi, in ipso limine corruentes, cateruatim fame debellante cadebant. Stratæ vero vel semitæ cadaueribus repletæ, exhalantium fætore mortuorum, gradientes viuos ex omni parte necabant, nec deerant quotidie vbique expirantium funera, & non erat virtus quæ miserationis impenderet sepulturam. Neque enim sufficiebant ad sepeliendũ viui fame dominante, & ipsi post paululum morituri. Vrgebatur infælix multitudo ad ipsam vrbem Carthaginem congregari. Et dum adhuc cateruatim illuc animata cadauera fluerent, vbi Rex inferendarum mortium vidit strages, pelli vrbe omnes illico iubet, ac contagio deficientium commune

pararet

parat etiam exercitui eius sepulchrum.

Horrenda mors impij Hunerici.

Sigebertus in chronicis. Tandem Hunericus iudicio Dei percussus, scatens vermibus miserabiliter expirauit. Post quem Gunthamundus annis 9. regnat, & hic Eugenium episcopum ab exilio reuocat.

De Regno Italiæ, & cathalogo Regum ipsius.

CAP. XCIX.

TEmpore Zenonis Odoacer Rex Italiæ Philegæū Regem Rugorū bello oppressum extinguit. Huic Philegæo & vxori eius Gisæ, sanctus Seuerinus hæc futura prædixerat, quia eos à malis compescere non poterat. Exterminatis autem Rugis Longobardi Rugilam, idest, Rugorum patriam, inuadunt, quibus tunc temporis quintus Rex Gedeoch principabatur. Quia ergo Longobardorum mentionem fecimus, quorum tempora propter ignoratā historicæ narrationis distinctionem nōdum attingimus, iam nunc narrationem eorum ordinamur, & paulatim ad plenam, & distinctam eorum historiam ascendere nitamur.

Series Longobardorū. Sic vocati à lōgis barbis. Vide Diac. lib.1. cap.8.

Horum itaque post Ibor & Agion primus fuit Rex Agelmundus, secundus Lamissio sic dictus quod à lama, id est, voragine fuit extractus. Nam mater eius septem vno partu enixa, cum eos in piscinam proiecisset, & Rex Agelmundus iter faciens eos hasta reuolueret, is hastam eius firmiter tenuit, propter quod inde leuatus & ab eo nutritus, eo virtutis processit, vt in regno succederet ei, & necem eius in Bulgaros vltus sit.

Lethus tertius, Gildeoch quartus, Gedeoch quintus fuit. Ex quo ergo in Rugilant profecti sunt vsque ad annos 40. talis fuit rerum gestarum eorum consequentia.

*Vide Diac. lib.1. cap.10. * al. Tattone.*

Sub Gedeoch, & filio eius Claffone Rege sexto in Rugilant habitauere. Sub * Tadone septimo rege in campis Affeld habitauere, vbi tertio anno Rodulfo Herulorum Rege à Tadone perempto, & regno Herulorum destructo, Longobardorum creuit potentia. * Tadonem Vuascho perimit, & ipse octauus regnauit annis 40. secundum chronicas, filiumque suum Vualtharith successorem regni reliquit, qui regnauit annis septem. Post hunc Andochin. 17. Albuinus filius eius 31. scilicet 25. in Pannonia, & 6. in Italia Clepha 2. Post quem fuerunt sub ducibus annis 10.

** Tattonem.*

Post hæc Autharim Regem sibi statuerunt; quem ob dignitatem Flauium appellauerunt, à quo omnes deinceps Longobardorum Reges Flauij appellati sunt. Huic anni 6. annotantur. Agilulfus 25. Adoloadus filius eius 13. Rotharim 16. Rodoaldus filius eius 5. Aribertih 9. Huius filij de regno contenderunt anno 1. Quorum Godobertum Grimoardus dux Taurinatium dolo peremit, eiusque regnum arripuit, & sororem eius vxorem duxit, ac regnauit annis 9. Post hunc Pertaricalcus alter filius Ariberith annis 17. Cuniberch filius eius 12. Cui successit filius eius Luithberth habens tutorem Ausprandum Quem Ragumbertus dux Taurinensiū in bello superauit, & regnauit anno 1. Quo mortuo Ariperth filius eius annis 9. Cum quo filius Ausprandi cōflixit, eoque fugiente, & in fluuium demerso, regnum recepit. Sed eo post tres menses mortuo, Luiprandus filius eius regnauit annis 32. Rascis septem. Quo monacho effecto Aristulphus frater eius annis 7. Quo iudicio Dei percusso, Desiderius regnauit 18. annis, in quo regnum finitum est sub Carolo magno sicut infra dicetur.

Lege hic iterum Diaconum.

Vt plenius hæc omnia discutiat lector consulat Paulū Diaconum lib.1. cap.10.

Hęc de regno Lombardorum.

Anno Ch. 481.

Tēpore quoque Zenonis fama inualescente in Burgundia, senator Hectitius quatuor millia pauperes sustentans, cælestis promissionis vocem audiuit.

De sancto Remigio Rhemensi Archiepiscopo.

CAP. C.

EO quoque tempore claruit in Gallijs sanctus Remigius Rhemensis episcopus.

Ex gestis eius. Cum enim persecutio Vuandalorū totam Franciam grauiter deuastasset, quidam reclusus vir sanctus cum sæpissime orasset pro pace sanctæ ecclesiæ quadam nocte diutius vigilans, tandem fatigatus leuiter obdormiuit, & subito nutu Dei visum est ei, quod Angelis interesset. Qui cum ex pietate de succursu Gallicanæ ecclesiæ loquerentur, venit vox ad eos dicens: Mulier illa Cilinia nomine pariet filium nomine Remigium, qui gentem suam liberabit ab incursu malorum. Statim ille euigilans ad domum Ciliniæ cucurrit, & quod audierat nunciauit. Cui non credenti, quod iam anus ex marito sene concipere posset, respondit: Scias, quod cum ablactaueris puerum, perunget oculos meos de lacte tuo, & recipiam visum. Nam vt meritum illi accresceret, sicut & Tobiæ, oculorum lumen amiserat. Sicque factum est, vt prædixit. Literis itaque traditus quam cito puer potuit reclusorium intrauit. Et cum 22. esset annorum, ab omni populo Archiepiscopus Rhemēsis electus est, imo potius raptus. Sed cum reniti conaretur, descendit subito radius noui luminis super eius verticem, ac si sol ipse de cælo motus super eum cecidisset. Qui cum ante & post omni virtute polleret, tantæ mansuetudinis fuit, quod etiam ad mensam eius passeres veniebant, & in manu eius ciborum reliquias comedebant.

Huius vitā scripsit Hincmarus ex quo hæc habet Vincentius, meminerunt etiā Greg. Turon. lib.2. histo. cap.31. & sequentibus, Albinus quoque in vita S. Vedasti.

Adolescens rapitur ad Pontificatū.

Quodam autem tempore cum Parochias circumiret, hospitatus est in domo cuiusdam cognatæ suæ, & dum adinuicem loquerentur, famulus domus dixit dominæ suæ, quod caupo totum iam vinum vendiderat, excepto modico, quod pro seruando vase retinuerat. Videns ergo beatus Remigius illam erubescētem, cognita causa confortauit eam, & statim in viridarium quasi spaciaturus exiuit, & veniens ante ostium cellarij intrauit, & quid haberet vini quæsiuit. Ecce (inquit famulus) modicum, quod remansit. Et ille: Claude, inquit, ostium, & sta ibi donec reuertar ad te. Et pergens retro dolium, fecit crucem super illud. Cumque flexis genibus oraret, statim vinum per buridonem egreditur, ita quod per medium cellarium fundebatur. Quod videns famulus exclamauit, & cucurrit ad dominam suam, & hoc quod viderat nunciauit.

De Gelasio Papa, & scriptis, & statutis eiusdem.

CAP. CI.

SIgebertus in chronicis. Eo tempore Gelasius Romanæ Ecclesiæ 47. præsidet. Hic Manichæos Romæ inuentos in exilium deportari fecit, & codices eorum incendit. Hic tractatus & hymnos composuit; Hic inter cætera, sacramentorum præfationes, & orationes cauto & limato sermone fecit.

Anno Ch. 487.

Ex libro pontificali. Hic amator pauperum, clerum ampliauit, & à periculo famis Romam liberauit.

Scripsit contra Nestorium, & Vtychem libros quinque; contra Arium 2. Fecit etiam hymnos in modum sancti Ambrosij, & sacramentorum præfationes, & multa alia; Sedit annis quatuor.

Consule Baron. Platinam, & alios.

Hic suggestione synodi cum fletu sub satisfactione libelli purgatū Mesenum episcopum reuocauit, quem ecclesiæ suæ restituit.

Sepultus est autem in basilica beati Petri 12. Kalend. Decembris.

Author. Idem etiam cum multis episcopis, vt in decretis Isidori legitur, decretum composuit, in quo libros quosdam tanquam authenticos approbauit, alios vero tanquam apocryphos reprobauit. Quod videlicet decretum in capite huius operis mihi inserere placuit, vt

Patet distin. 15. Sancta Romana.

Nota

hoc totum opus ex diuersis libris collectum, qui legeret, in ipso capite operis quid esset apocryphum, & quid authenticum discernere posset.

Idem Gelasius in quodam decreto, negociationem clericis interdixit hoc modo, vt ex ipso decreto breuiter excerpsi. Nuper ad nos missa relatio nunciauit plurimos clericorum negotiationibus inhonestis & lucris turpibus inhiare, nullo pudore cernentes, quod dominus ipse negociatores è templo verberatos flagellis expulit; nec apostolica verba, quibus ait: *nemo militans Deo implicat se sæcularibus negocijs.* psalmistam quoque surda dissimulantes aure, cantantem: *Quoniam non cognoui negociationes, introibo in potentias domini.* Proinde huiusmodi postea quæstibus indignis nouerint abstinendum; & ab omni cuiuslibet negociationis ingenio vel cupiditate cessandum, aut in quocunque gradu sint positi, mox à clericalibus officijs abstinere cogantur.

Clerico non negotiādum.

Matth. 21. 2. Tim. 2. Psal. 70.

Domus Dei est domus orationis, non officina negociationis.

De inuentione cryptæ sancti Michaelis in Gargano monte.

Cap. CII.

Apparitio S. Michaelis in Gargano monte quæ facta fuit 2. Gelasij Papæ āno, vt notat Sigebertus, & post eum Baronius.

HVgo *Floriacensis.* Hoc etiam tempore cathedræ Romanæ Ecclesiæ Gelasio Papa præsidente facta est inuentio sancti Michaelis Archangeli, in Gargano monte, sub Zenone Imperatore anno incarnationis Dominicæ 471.

Ex historia eiusdem memoriæ. Est enim locus in Campaniæ finibus, vbi inter sinum Adriaticum, & montem Garganum ciuitas Sepontus sita est, in qua fuit prędiues quidam nomine Garganus, qui ex euentu suo mōti vocabulum indidit. Huius pecora dum per deuexi mōtis latera pascerentur, contigit taurum gregis spernentem consortia, singularem incedere solitum, & ad extremum redeunte pecore domum non esse regressum. Quem cum dominus cum seruis per deuia quæque requireret, inuenit tandem in vertice montis foribus speluncæ cuiusdam assistere; itaque permotus eo quod soliuagus incederet, correpto arcu appetijt sagitta toxicata, quæ veluti venti flamine retorta eum, à quo missa est, percussit. Turbati ciues & stupefacti, nec audentes propius accedere, consuluerunt episcopum quid facto opus esset. Qui indicto triduano ieiunio à Deo monuit esse quærendum. Quo peracto sanctus Michael Archangelus Domini apparuit episcopo per visionem dicens: Ego sum Michael, qui in conspectu domini semper assisto, locumque hunc in terris incolo, & hoc volui probare indicio, videlicet hominis telo suo percussi, me omnium quæ ibi geruntur, ipsius quoque loci inspectorem esse atque custodem.

Hac reuelatione comperta consuetudinem fecerunt hic dominum precibus, & sanctum Michaelem deposcere. Nec tamen vltra cryptam præruptam intrare audebant, sed præ foribus quotidie orationi vacabant. Est igitur in loco illo ecclesia; ipsius Archangeli & opere condita, & nomine consecrata. Hanc enim ad promerendam mortalibus ibi supernorum ciuium societatem, propria manu condere dignatus est, vertice siquidem montis excelsi posita, de corpore eiusdem saxi instar speluncæ excauata ostenditur.

Nota templū & festum S. Michaelis.

Ibi cum Neopolitæ paganis adhuc ritibus oberrantes, Seponcinos tentarent bello lacessere; illi, Antistitis sui monitis edocti, triduo petunt inducias, vt triduano ieiunio liceret sancti Michaelis implorare præsidium. Ecce iam nocte quæ belli diem præcedebat, adest in visione sanctus Michael Antistiti, preces dicit exauditas, victoriam affuturam spondet, & quarta hora diei hostibus occurrendum præmonet. Quod cum fieret in primo belli paratu Garganus immenso tremore concutitur, fulgura crebra volant, & caligo totum montis cacumen obducit, impleta prophetia, quæ dicit: *Qui facit Angelos suos spiritus,* &c. Fugiunt pagani, partim ferro hostium, partim igniferis impulsi sagittis Neapolim vsque cedentibus aduersarijs. Mœnia tandem vrbis suæ moribundi subintrant.

Vide quā dona conferat S. Michael eius memoriam celebrantibus.

De inuentione sancti Barnabæ, & viris illustribus illius temporis.

Cap. CIII.

SIgebertus *in chronicis.* Eo tempore Barnabas Apostolus, qui apud Salaminam Cypri à BarIesu mago, & à Iudæis, pro Christo igne crematus est, corpus suū, quod à Ioanne Marco consobrino suo in crypta occultatum adhuc latebat, reuelatione sua inueniri fecit; cum quo etiam euangelium Matthæi, ipsius Matthæi manibus Hebraice scriptum, quod erat simul recōditum, inuenitur. Quod euangelium ipse Barnabas ex doctrina Apostolorum secum semper ferre solebat, & vbicunque inueniebat infirmos, ponebat illud super illos, & tam fide Barnabæ, quam merito Matthæi omnes sanabantur.

Anno Ch. 489.

Hoc quoque tempore floruerunt in Gallia sanctus Remigius Rhemensis episcopus, & etiam sanctus Principius frater sancti Remigij Suessionensis episcopus; & sanctus Auitus Viennensis episcopus, qui Gallias ab Ariana hæresi defendit. Hic metrice de conditione mūdi libros composuit.

S. Remigius. S. Principius. S. Auitus.

Sanctus quoque Solennis Carnotensis episcopus claruit, qui in prædicando Francis Christum nōn segniter institit.

S. Solennis.

In Africa Fulgentius episcopus Ruspensis. In Italia Germanus Capuanus, & Epiphanius Ticinensis.

S. Germanus.

Author. Iste Germanus Capuanus quantæ perfectionis fuerit per illud solum miraculum de transitu eius patet, in quo beatus Benedictus eius animam vidit ad cœlū in sphera ignea ferri. Quæ autem de Fulgentio legi, hic breuiter inserui.

De origine sancti Fulgentij Ruspensis, & eius monachatu.

Cap. CIIII.

EX *gestis eius.* Fulgentius natus est* ex Fulgentio patre, & matrem* Martiana in Lepte ciuitate de nobili genere Cathaginensium senatorum. Quem primo mater sua fecit erudiri græcis literis, & nihil omnino de latinis donec in græcis eruditus esset. Adultus, factus est procurator. Cum autem legisset expositionem beati Augustini de psalmo 36. cæpit velle monachum profiteri. Potens est, inquit, Deus volenti dare facultatem, qui nolenti tribuit voluntatem.

** al. Claudio. * Mariana sic lego apud Surium. Institutio Fulgentij.*

Factus est ergo monachus à beato Fausto episcopo, qui pro fide relegatus ab Hunerico Ariano, in loco suo monasterium sibi construxit. Quo audito cucurrit mater ad eum, clamans ad Faustum: Redde mihi filium meum. Ille autem contumelias eius irridens, nec saltem videndi filium licentiam ei dedit. Post hæc Fulgentius de nimia abstinētia obsessus est impetigine, qui pro hoc se culpantibus aiebat: Infirmantur etiam illi qui quotidie cibis lautioribus saginantur.

Ad Faustum episcopum se confert. Mater eius proposito cruciatur.

Iterum expulso exinde Fausto, accepta licentia, perijt vicinum monasterium, vbi Felix præerat paucis, sed simplicibus fratribus, à quo statim coactus est Abbatis locū tenere. Et quia se dilexerant ab adolescentia, alter sumpsit nomē alterius. Trahūtur postea hi duo à quodā Presbytero Ariano Felice nomine facultatibus locuplete. Dumque Fulgentium sanctum verberarent, ait Felix: Parcite quæso Fratri Fulgentio, qui non potest tormenta sufferre, conuertatur in me crudelitas vestra. Tādē presbyter illos decaluatos, & vestibus ablatis, nudos & inanes à domo sua proiecit. Cūque multi dicerēt Fulgentio, vt querimoniā faceret de presbytero, qui eos cæciderat respondit: Non licet in hoc sæculo quærere vindictam Christiano: Nouit Deus quomodo seruorum suorum defendat iniurias.

Felix presbyter Arianus Fulgentio infestus.

Decaluationem magnū apud barbaros fuisse supplicium, docent leges Theodoriti.

Post hæc ad monasterium suum reuersus est, & iterū inde fugit ad aliud districtionis regulæ, vbi nomen deposuit Abbatis. Ibi duo senes presbyteri Abbatis of-

ficio

ficio fungebantur; quibus se subiciens Fulgentius scriptoris arte laudabiliter vtebatur; & palmarum folijs flabellos sępissime contexebat. Cui operi etiã, cum fuisset Abbas in suo monasterio vacabat, sed coactus est per Faustum Episcopum ad proprium redire locum.

De episcopatu eiusdem, & exilio.

Cap. CV.

Fit episcopus Ruspensis, et tamen monasticam seruauit vitam.

FActus autẽ postea Episcopus Ruspensis, prius propositum tam in veste quam in cibo retinuit, cõtentus vna vilissima tunica tam in æstate quam in hyeme, & nec inter hospites manducãs. Orario sicut omnes episcopi nõn vtebatur; pelliceũ cingulũ gestabat, caligis in tempore hyemis, caligulis æstatis tempore simpliciter vtebatur. Intra monasteriũ soleas interdum accipiebat, sæpe nudis pedibus ambulabat, casulam pretiosam vel superbi coloris, nec ipse habuit, nec monachos habere permisit: subtus casulam nigello, vel lactinio pallio circundatus incessit, scapulis nudis nunquã à nobis visus est, nec deposito cingulo somnum petiuit. In tunica dormiebat, in ipsa sacrificabat, & in tẽpore sacrificij mutanda potius corda, quam vestimẽta dicebat. Carnes cuiuslibet generis nunquam comedebat, sed simpliciter olera, ptisanas, & oua. Quamdiu iuuenis fuit sine oleo, postquam senuit superfuso oleo, ne caligo oculorum lectionis impediret officium; & à vino tamen sanus semper abstinuit, quod cum propter infirmitatem biberet, sic obruebat aqua, vt vinum vix saperet; semper ante fratres surgebat ad vigilias.

Carnibus perpetuo abstinuit, Item vino quandiu sanus.

Post hæc missus est in exilium apud Sardiniam 60. & amplius episcopi cum eo catena ligabantur exilij: quorum omnium ipsa lingua, & ingeniũ erat. Et sicut beatus Aurelius Carthaginensis episcopus inter sua priuilegia meruit, vt literas in Africano concilio dandas solus ipse scriberet, similiter iste, vt literas ex illo dirigendas solus ipse dictaret. Inuitatus est Carthaginem à Thrasimundo rege Ariano, cui idem rex quædam plena perfidiæ scripsit: quibus ille capitulatim respõdit. Scripsit ad eum & tres libellos, quibus Pinta episcopus Arianus respondere voluit magis, quam valuit. Contra quem Fulgentius postea scripsit librum, quem titulauit aduersus Pintam. Mirabilia facere nũquam delectatus, hanc gratiam sibi dari nullatenus desiderauit.

Truditur in exilium cum 60. episcopis. Vide Baron. ad an. 504.

Opus Fulgẽtij aduersus Pintam desideratur vt notat Baron.

De iterato eiusdem exilio, & regimine monasterij.

Cap. CVI.

CVm secundo mitteretur in exilium prædixit Iuliatæo viro religioso nimis dolenti de illius recessu, quod cito reuerteretur: Et addidit: Hoc quæso secretũ sit apud te, quod me nimia charitas indicare compellit. Dicebat enim: *Mirabilia non conferunt homini iustitiam, sed hominum notitiam, quæ magis fugienda est, quam quærenda.* Quisquis enim fuerit hominibus notus, nisi fuerit iustus, ad æterna perueniet supplicia condemnatus. Iustus autem in conspectu Dei, & si hominibus fuerit incognitus, beata sanctorum gaudia percipiet coronatus.

Iterum relegatur, sed prædicit celerem suum reditum. Monita S. Fulgentij.

Idem dicebat vt monachus lautioribus forsitan cibis vtatur, interdum cogit infirmitas corporis. Vt autẽ cupiat in quibuslibet exiguis rebus iuris proprij dominium vendicare, superbę voluntatis, & auaræ cupiditatis euidens testimonium est.

Veri monachi qui.

Idem, de substantia communi quisquis aliquid plus accipit, omnium fit debitor, quorum est illa substantia: debitorem vero sola iuuat humilitas.

Idem, veri monachi sunt, qui mortificatis voluntatibus suis parati sunt nihil velle, nihil nolle, sed Abbatis tantummodo consilia vel præcepta seruare. Si quis autem præsumpsisset plusquam acciperet petere, negabat continuo, etiamsi mereretur accipere, dicens monachum ijs quæ acceperit debere esse cõtentum. Sine suo autem consilio nec suum propositum sinebat aliquem agere. Laborantes fratres & opera carnalia indefessis viribus exercentes, lectionisque studium habentes minus diligebat, nec honore maximo dignos iudicabat. Amator autem scientiæ spiritualis, etiam si virtute corporis esset destitutus ab eo peculiariter amabatur. Amabat, quando coram fratribus disputabat, si quis ei quæstiones acerrimas proponeret, in quibus laborabat, licebatque passim omnibus fratribus, etiam natura simplicibus, vnde vellent interrogare, nec priusquam satisfactum sibi confiterentur, rationem reddere, nisi victus tædio vel labore cessabat.

Studijs vacantes præferebat alijs.

Scripsit contra Faustum episcopum Galliarũm, qui occulte consentiebat Pelagianis, aperte volens catholicus videri. Cum autem reuocaretur ab exilio, tam deuote à populo susceptus est, vt de suis pallijs super eum extensis nouum genus tabernaculi facerent. Egresso illi de Carthagine obuius occurrebat vbique populus cum lucernis, & lampadibus, & arborum frondibus.

Faustus episcopus Galliæ Pelagianus.

De institutione cleri, & transitu eiusdem Fulgentij.

Cap. CVII.

SVmmam diligentiam præbuit, ne quis clericus ambitiosis vestibus ornaretur, aut negocijs sæcularibus occuparetur. Iussit omnes clericos non longe ab ecclesia domos habere, manibus proprijs hortũ colere, psallendi suauiter & pronunciandi curam gerere; per singulas septimanas omnes clericos, & viduas, & quicunque potuisset ex laicis 4. & vi feria statuit ieiunare. In concilio * Vincenensi iudicio omnium sacerdotum qui cõuenerant, prælatus est episcopo cuidam nomine, Quodvultdeus, qui priorem se illius existere confirmabat; tunc autem tacuit, ne auctoritatem concilij minuere videretur. Sentiens autem post concilium dolere episcopum, timensque propter suum honorẽ generare fratri scandalum; melius iudicans per charitatẽ se fieri minorem, quam sine charitate maiorem: exegit postea precibus importunis à Suphetano consilio, vt nomen suum posterius recitaretur.

Qualiter suum clerũ instituerit.

** Vincensi*

Bonifacius episcopus Carthaginensis apud Burnos ecclesiam dedicans, duobus diebus se præsente sermonem tractantem expectauit, tantum delectatus in verbis eius, vt tamdiu lachrymis terram rigaret, donec ille sermonem finiret.

Nota insignẽ tanti viri humilitatẽ.

Anno vno ante mortẽ suã ecclesiasticas occupationes reliquit, & à suo monasterio secrete recedens, in insulam Circinã in quodam scopulo breui cui nomẽ est Chilmi habitauit, vbi ædificato monasterio, Deo vacauit, & sibi. Infirmatus est acerrime 70. diebus, & hoc solũ dicebat: *Domine da mihi modo hic pænitentiam, postea indulgentiam.* Suadentibus medicis, vt balneis vteretur, non acquieuit dicens: Nunquid balneæ poterunt facere, vt non moriatur in tempore suo homo mortalis? Moriens circunstantibus fratribus dixit: Ego fratres animarum vestrarũ saluti prospiciens, molestus apud vos forsitan & difficilis extiti, & ideo obsecro vos vt ignoscat mihi quisquis aliquis dolet. Iussit autem egentibus pecuniã dari, per seipsum memoriter recolens, viduarum, pupillorum, peregrinorum, contractorumque illic indigẽtium nomina; quibus quid cui sigillatim daretur propria deliberatione constituit.

Precatio Fulgentij in summis doloribus.

Moriturus distribuit omnia pauperibus.

Obijt Kalend. Ianuarij. anno episcopatus sui 25. vitæ 65.

De scriptis eiusdem.

Cap. CVIII.

AVthor. Scripsit autem idem Fulgentius opuscula nonnulla ad ædificationem ecclesiæ vtilia. Siquidem edidit ad Eutimium de remissione peccatorum lib. 2.

Opuscula S. Fulgentij.

Ad donatum de fide lib. 1.

De mysterio mediatoris lib. 3.

Ad Monimum de prædestinatione, & quibusdam alijs quæstionibus lib. 3.

Responsionum contra obiectiones Thrasimundi Regis Ariani lib. 1.

De continentia coniugatorum seruanda post votum lib. 1.

Ad Probam de virginitate, & humilitate lib. 1.

Ad eandem de oratione, & compunctione li. 1.

Ad Eugipyum de charitate lib. 1.

Ad Theodorum senatorem li. 1.

Ad Venantiam de pœnitentia, & indulgentia li. 1.

Scripsit, & sermones nonnullos, præcipueque de natiuitate Domini, ac de solemnitate beati Stephani Protomartyris pulcherrimos.

Et de his omnibus opusculis eius plura quidem notabilia dicta excerpsi, quæ & opusculis nostris per loca diuersa inserui. Hic tamen etiam pauca de quibusdam eorum ad eius eloquij commendationem inserere volui.

Exhortatio ipsius ad sanctimoniam vitæ vidualis.

Cap. CIX.

FVlgentius ad Gallam de viduitate seruanda cap. 11. Post obitum temporalis mariti omnes in corde tuo reliquię debent mundanæ cogitationis extingui.

Cap. 12. *Officium viduæ adhærere Deo & instare orationibus.* Habitus quoque tuus talis sit qui non ad lasciuiam excitet, sed ad continentiam prouocet. Nec quæras vt placeas oculis hominum, sed vt Christi non offendas aspectum. Ille in te quod diligit videat, quod dedit inueniat, quod delectetur agnoscat. Sit oratio crebra in cogitatione sancta, & operatione continua. Oratio namque est in conspectu Dei omne bonum opus, quo delectatur nullo indigens Deus.

Cap. 13. Refectione tua non voluptas expleatur, sed infirmitas sustenteur.

Cap. 16. *Distribuendum pauperibus.* Disce nihil tibi assignare de nobilitate generis, sed in eo te illustrem fieri cognosce, in quo virtus accrescit humilitatis. Voluntarium ieiunium tuum esuriem subleuet indigentium, vt in fructu misericordiæ tuorum possit ieiuniorum fœcunditas apparere. Prosit etiam tibi vilitas vestium, & per te vestiatur nuditas pauperum. Tunc enim vtiliter fugies prætiosæ vestis ornatum, si nudos vestias.

Cap. 17. *Fugienda iactantia in bonis operibus.* Nec ipsis pauperibus quos pascis aut vestis superiorem te credas; tanquam ideo potior sis, quod plura contempseris. Frustra enim contemnis facultates tuas, si noxias iactantiæ teneas in corde diuitias. Plures diuitias Zachæus pro Christo dicitur impendisse pauperibus, pro quo vilissima retia reliquit Petrus & nauem: & tamē à Christo nō Zachæus diues pauperi Petro, sed pauper Petrus diuiti Zachæo præponitur: vt diuitibus Christi nulla de contemptis diuitijs iactantia nasceretur.

Cap. 19. *Fugienda laus hominum.* In operibus bonis laudet te quidem humana lingua, sed tu laudem à solo Deo desidera. Sic fiet, vt dum tu laudem ab hominibus non quæsieris, Deus laudetur in operibus suis.

De commendatione virginitatis, ac de ieiunio & lachrymis.

Cap. CX.

IDem ad Probam de virginitate, & humilitate cap. 5. Virago dicitur à viro, & vir à virtute.

Cap. 7. Claret itaque inter cæteras ecclesiæ donationes, illius præcipuum munus spiritualis esse charismatis, vbi virtus ipsa integritatis perfectio meretur vocabulo censeri virtutis.

Cap. 9. *Multiplex inter virginitatem & connubia comparatio.* Nec in eo quod virginalis integritatis agnoscimus culmen, pudicitiæ coniugalis asserimus crimen: sed sanctam virginitatem dicimus merito potiore distare à cōiugali vita, quantum distant à bonis meliora, à terrenis cælestia, à carne spiritus, ab infirmitate virtus.

Cap. 10. *Virginitas longe superior connubio carnali.* Nec dicere dubitamus, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorum (licet à Deo concessum) distare concubitum, quam similitudo pecorum ab imitatione discernitur Angelorum. In vno quippe ad terram spiritus, terrena carnis voluptate deprimitur; in altero terrena caro cœlesti delectatione spiritus, ad cœlestia subleuatur.

Cap. 13. Ieiunijs sic est adhibenda temperies, vt corpus nostrum nec saturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet. Saturitas facit, vt inaniter ieiunemus: debilitas ne ieiunare possimus.

Cap. 14. Vestis talis sit sacræ virginis, quæ testis existat intimæ castitatis.

Cap. 15. Virgo quæ parat intuentibus illecebram, non habet castitatem veram, sed virtutum splendore spoliat animam suam. Hæc fidem non seruat Christo, quæ populo magis quærit placere, quam sponso.

Idem ad eandem, de oratione & compunctione cap. 5. Humilium fletus, magnus est concupiscentiæ carnalis interitus: lachrymæ quoque quæ ex compunctione cordis veniunt, & inimicum vincunt, & nobis donum lætitiæ triumphalis acquirunt.

Cap. 8. In cœlesti vero patria non minor erit laudatione nostra dilectio, nec inferior dilectione laudatio.

De quibusdam alijs moralibus dictis eiusdem.

Cap. CXI.

Diabolus de conuersione sæcularium dolet. IDem ad Theodorum Senatorem. Quantum inesse luctū Diabolo putas, quod à te contemptum prospicit mundum, & te conuersum agnoscit ad Christum? Quāuis enim Christus æqualiter sit cunctis fidelibus mortuus, tamen conuersio potentium sæculi militat acquisitionibus Christi. In Deo nihil deest, quia in illo totum est, nihil sibi superest, quia nihil præter illum est: Si qui ergo rerum temporalium amore contempto, in illius dilectionem transeunt, in illo pleni sunt, in quo nullo indigetur. In illo securi in quo nihil timetur: in eo vero gloriosi, cuius gloria non aufertur.

Gratia dat viam mandatorum Dei currendi. Qui viam mandatorum currere delectaris, non hoc tibi dat natura, sed gratia. Nam & oculus sic factus est, vt videre lumen possit, sed videre non potest, nisi se illi lumen infuderit. Quod ergo videt oculus, beneficium est luminis: quo si cauerit, cæcus manebit in tenebris. Nil itaque tibi boni tanquam tuum assignes, ne non accipias quod accipere poteras, & quod acceperas, perdas.

Superbia hominis quam maxime detestabilis. Detestabilis est cordis humani superbia, qua facit homo, quod Deus in hominibus damnat; sed illa detestabilior, qua sibi tribuit homo, quod Deus in hominibus donat. Damnabilis est, qui substantia sæculi male vtitur sed dānabilior, qui spiritualibus donis superbus effertur.

Deus omnia peccata delet. *Idem ad Venantiam de pœnitentia, & spe indulgentiæ.* Non est perfecta bonitas, à qua non omnis malitia vincitur; non est perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Nemo igitur de medico desperans in infirmitate remaneat peccati, quia dicit Apostolus. *Pro impijs mortuus est.* *Rom. 5.*

Pœnitentia vera duo requirit. Salubris conuersio duplici ratione subsistit, si nec pœnitentia sperantem, nec spes deserat pœnitentem. Si diuturnitas peccatorum misericordiam vinceret non in ætate mundi nouissima Christus veniret, vt peccatū mundi pereuntis auferret. Quacumque ergo quis ætate vocatus, si benignitatem Dei vocantis non spernat, necesse est vt denarium vitę accipiat. Nec vnquam est pœnitētia apud Deum sera, in cuius cōspectu semper pro præsentibus habentur tam præterita, quam futura.

Author. Hæc ad præsens de illius dictis sufficiant.

Vsque ad hoc tempus Gennadius librum suum de illustribus viris perduxit, qui presbyter Massiliensis fuit.

Hæc de temporibus Zenonis sufficiant Imperatoris.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSPRIMVS.

De Imperio Anastasij, & Papa Symmacho & Antipapa Laurentio.

CAP. I.

Vgo. vbi supra. Mortuo Zenone, Anastasius ab Augusta assumptus, Imperator simul & Augustæ Maritus cunctis innotuit.

Capit Anastasius an. Ch 493. Mūd 4344.

Author. Anno domini 493. secundum chronica: Mundi vero 344. sumpsit imperialem purpuram, & imperauit annis. 25. Iste ab Anterico deprauatus est Constantinopolitano episcopo, qui fauebat hæreticis, & persequebatur catholicos.

Contentio inter Symmachum & Laurentium pro sede Petri.

Ex libro Pontificali. Temporibus Anastasij Augusti Symmachus Papa floruit. Hic sub contentione ordinatus est vno die cum Laurentio Symmachus in basilica Constantiniana, Laurentius in basilica beatæ Mariæ. Ex qua causa separatus est clerus, & diuisus est populus Senatorum etiam alij cum Symmacho, alij cum Laurentio. Et facta contentione, hoc constituerunt partes, vt ambo ad Rauennam pergerent ad iudiciū Regis Theodorici. Qui cum ambo introissent Rauennam, hoc iudicium æquitatis inuenerunt, vt qui primo ordinatus fuisset, & in quem pars maxima consenserunt, ipse sederet in sede apostolica. Aequitas in Symmachum venit & cognitio veritatis, & factus est Præsul Symmachus.

Symmachi in Laurentium benignitas.

Eodem tempore Papa Symmachus congregauit synodum, & constituit Laurentium in Nucerina ciuitate episcopum intuitu misericordiæ.

Post annos vero quatuor, zelo ducti aliqui ex clero, & alij ex senatu, maxime Festus, & Probinus, incriminauerunt Symmachum, & subornauerunt testes falsos, quos miserunt Rauennam ad Regem Theodoricum, accusantes beatum Simmachum, & occulti reuocauerunt Laurentium. Post libello Romæ facto fecerunt schisma & diuisus est iterum clerus, & alij adhærebant Symmacho, alij Laurentio.

Tunc Festus, & Probinus senatores miserunt relationem Regi, & cæperunt agere, vt visitatorē daret Rex sedis apostolicæ. Tunc Rex dedit Petrum Altinæ ciuitatis episcopum, quod canones prohibebant.

Eodem tempore Symmachus congregauit episcopos 115. & facta synodo purgatur à crimine falso. Damnantur Petrus Altinensis episcopus inuasor sedis apostolicę & Laurentius Nucerinus, quia viuo Symmacho episcopo peruaserunt sedem eius. Tunc ab omnibus episcopis, presbyteris & diaconis & omni clero vel plebe reintegratur beatus Symmachus cum gloria & apud beatum Petrum sedit vt verus Præsul.

De seditione Romanæ ecclesiæ, & gestis Symmachi Papæ.

CAP. II.

Mira seditio excitatur Romae ex inuidia.

Eodem tempore Festus caput exconsulum, & Probinus exconsul cæperunt intra vrbem Romam pugnare cum alijs senatoribus, & maxime cum Fausto exconsule; & cædes & homicidia exercere in clero ex inuidia. Qui vero communicabant beato Symmacho, iniuste & publice, qui inuenti fuissent intra vrbem, gladio occidebantur. Sanctimoniales mulieres & virgines deponentes de monasterio, vel de habitaculis suis, & denudantes sexum fœmineum, cędibus plagarum afflictas vulnerabant, & omni die pugnam contra ecclesiam media ciuitate gerebant: etiam & multos sacerdotes occiderunt, inter quos Dignissimum, & Gordianū presbyteros, ad vincula beati Petri Apostoli, & ad sanctos Ioānem, & Paulum, quos fustibus, & gladio interfecerunt Multos etiam Christianos, vt nulli esset securitas die ac nocte de clero in ciuitate ambulare. Solus autem Faustus exconsul pro ecclesia pugnabat.

Presbyteri trucidati inhumaniter.

Post hæc omnia beatus Symmachus inuenit Manichæos in vrbe Roma; quorum omnium simulachra, vel codices ante fores basilicæ Constantinianæ incendio concremauit, & eos ipsos exilio relegauit. Hic etiam captiuos per Lyguriam, & Mediolanum, & per diuersas prouincias pecuniis redemit, & dona multiplicauit & dimisit. Multa quoque opera præclara in vrbe Roma fecit in ecclesiis extruendis, illustrandis, & decorandis.

Sigebertus in Chronicis Hic etiam Symmachus constituit omni die dominico, vel natalitio martyrum, *Gloria in excelsis Deo*, ad missas cantari: quem hymnum Telesphorus septimus à Petro Papa, nocte tantū natalis domini ad missas, à se in ipsa nocte institutas, cantari instituit, & in eo, ad Angelorū verba, quæ sequuntur adiecit

De

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. III.

Ann. Chri. 498. EO tempore Trasamundus Rex Vuandalorum, in Africa clausis catholicorum ecclesijs. 120. Episcopos exsiliauit, erga quos Symmachus Papa manum suæ libertatis beneuole exercuit. Hac persecutione Fulgentius episcopus sanctitate, sapientia, & scientia, stylo & facundia præclarus, multa ab Arianis pro vera fide perpessus, diutino in Sardiniam exilio maceratur.

An. 503. Cæterum in Africa Olympius quidam, dum in balneis sanctam Trinitatem blasphemaret, ignito iaculo cælitus veniente, visibiliter combustus est.

Constantinopoli dum Deuterus Arianus episcopus Barbam quendam baptizaret, & male distinguens Trinitatem diceret, Baptizo te, Barba, in nomine patris, per filium in spiritusancto, aqua disparuit.

Alamundarus Rex Saracenorum ab orthodoxis baptizatus, cum eum vellent Eutychiani seducere, refellit eos ac fabulosa inductione, dicens quòd literas acceperit, Michaelem Archangelum mortuum esse; Illisque respondentibus, hoc impossibile esse, eo quod Angeli sint impassibilis naturæ. Quomodo ergo, inquit secundum vos nudus crucifixus est Christus, nisi duarum naturarum esset, quandoquidem, nec Angelus mortuus est? An. Ch. 505.

Hoc etiam tempore Gibrianus Scotus cum fratribus & sororibus in Gallia peregrinatus vrbem Rhemensem & vita & morte sua illustrauit.

Genouefa virgo Parisiensis octogenaria, ad dominum transijt. In Alexandria multi vtriusque sexus arrepti à dæmone, repente quasi canes latrabant.

De desponsatione Clotildis Chodoueo regi.

CAP. IIII.

GRegorius Turonensis lib. 2. hist. cap. 28. In illo tempore Gundenchus Rex Burgundionum regnabat, qui ex genere Athanarici fuisse perhibetur. Huic fuerunt quatuor filij, Gundobaldus, Godegisilus, Chilpericus, & Godomarus. Gundobaldus igitur Chilpericum fratrem suum interfecit gladio, vxoremque Chilperici ad collum ligato saxo, in aqua præcepit necari: filias quoque duas eius quarum senior vocabatur Mucurina mutata veste exilio condemnauit, iuniorem vero Clotildem secum domi retinuit, Clodoueus itaque Rex Francorum adhuc paganus, dum adhuc frequenter legationem in Burgundiam mitteret, Clotildis puella inuenitur à legatis. Qui cum eam vidissent pulchram & elegantem atque sapientem Clodoueo nunciauerunt de ea: At ille hæc audiens iterum legationem ad Gundobaldum misit, pro Clotilde nepte sua petenda, erat autē Christiana.

Quadam enim die dominica, cùm ad missarum solemnia Clotildis venisset, Aurelianus missu Clodouei accepta veste paupercula, vestes quas secum attulerat reliquit sodalibus suis in siluis, & ante ecclesiam matriculam in medio pauperum consedit. Transactis vero missarum solemnijs, Clotildis iuxta cōsuetudinem, erogare cœpit eleemosynam pauperibus. Cumque ad Aurelianum venisset, misit aureum vnum in manum eius; at ille osculatus est manum ipsius puellæ. Post hæc illa ingressa cubiculum suum, misit ancillam suam vocare pauperem illum. At ille annulum Clodouei regis tenēs manu, astitit humiliter coram illa. Cui ait illa: Cur te pauperem simulas? Dominus, inquit, meus Clodoueus Rex Francorum misit me ad te, & vult te habere Reginam. Accepto itaque annulo reposuit illum in thesauro auunculi sui; & salutem dicens Clodoueo Regi, non est, inquit, rectum, christianam fœminam pagano nubere. Et adiecit: Vide vt hanc causam nemo sciat, sed sicut Dominus Deus meus vult, sic fiat. At ille veniens, nunciauit hæc domino suo.

Anno insecuto misit Rex legatum ad Gundobaldū pro sponsa Clotilde, Audiens hoc* Gūdobaldus, ait: Renuncia Domino tuo, quia frustrà mendacium locutus est, sponsam se habere neptem meam. Burgundiones consiliarij eius metuentes valde irā Clodouei, dato cōsilio, requisitis omnibus thesauris regis inuenerunt annulum Clodouei inscriptione & imagine signatum. Tunc contristatus valde Gundobaldus ait: Simpliciter, & sine consilio hoc ità actum fuit. Acceptam ergo eam cum ira Aureliano legato Clodouei tradidit. Ille autem Clotildē cū magno gaudio adduxit Clodoueo Suessionis. Gauisus ergo Rex eā copulauit sibi in matrimoniū. *al. Gundobandus.

Qualiter ei Clotildis christianismum suadebat.

CAP. V.

CVmque esset sero die illa quando insimul nuptiali more accumbere deberent, illa confisa in dominū ait: Domine mi Rex, concedere digneris quod deprecor antequā famula tua tibi societur. Et Rex ait: Postula quod vis. At illa, primū peto, *vt in Deū cęli patrē omnipotētē credas, qui te creauit: Et in Iesum Christum Regem Regū, qui te redemit, & in Spiritumsanctum confirmatorem & illuminatorem iustorum omnium. Hanc maiestatem agnitam crede, & idola vana derelinque, & ecclesias sanctas quas succendisti restaura. Memento etiam quæso, vt requiras portionem genitoris mei & genitricis meæ, quos Gundobaldus auunculus meus malo ordine interfecit, & vna sanguinem eorum Dominus vindicet.* Et Clodoueus ait. Vnum restat quod difficile petis, vt Deos meos relinquam, & Deum tuum colam, aliud vero quod petis, vt potero, faciam. Et illa: Hoc inquit, maxime obsecro, *vt Dominum Deum cœli adores.* Clodoueus ergo iterum Aurelianum ad Gundobaldum direxit propter thesaurum Clotildis Reginæ; qui in ira commotus ait: Nunquid in manus Clodouei tradetur regnum meū aut thesauri mei? Recede à me. Aurelianus ait: Mandat tibi dominus meus Rex, vt ei certissime remandes thesauros vxoris suę sin autem cum exercitu suo tibi occurret. Tunc Burgundiones dato consilio dixerunt Regi suo: Da nepti tuæ de facultate tua, quod ei cōtingit, quia sic iustum esse decernitur, habeasque fœdus cum Clodoueo, & gente Francorum, ne fortè irruant in terram nostram, quia populus ille ferocissimus est, & sine Deo existens. Obaudiens Gūdobaldus, dedit per manus Aureliani Clodoueo partem maximam ex thesauro suo supellectilique neptis suæ. *Clotildis ad religionem Christianā maritum hortatur.*

In diebus illis dilatauit Clodoueus regnum suum vsque ad Sequanam, & sequenti anno vsque ad Ligerim occupauit. Concepit denique Clotildis Regina filiū, & peperit, quem & baptizari voluit: quæ etiam regem, *vt in Deum cæli crederet*, quotidie rogabat, sed ille audire nolebat: Baptizatus autem puer in ipsis albis de hac vita transiuit. Vnde Rex contristatus ait: Si in nomine Deorum meorum dedicatus fuisset, vtique vixisset. Regina vero ait: Egò pro hac causa nullo dolore conturbor in corde meo, sed *Deo gratias ago*, quia me dignam duxit, vt de vtero meo primogenitum recipere dignaretur in regnum suum. Post hunc genuit alterum, quem baptizatum vocauit Clodomirem; Et hic cum ægrotare cœpisset, dixit Rex: Non potest aliud fieri nisi & de isto sic vt & de fratre eius. Sed orante Regina, sanitatem à Deo recepit. *Gregorius Turonensis li. 2. histo. Cap. 9.* *Ingomerus primo genitus baptizatus in albis moritur.*

De modo conuersionis, & baptismo Clodouei populique Francorū.

CAP. VI.

FActum est autem bellante Francorum exercitu cum Alemanis, vt Clodouei exercitus nimis corrueret. Et Aurelianus Regem intuens ait: Domine mi Rex, *crede tantummodo in Deum cœli*, quem domina mea Regina prædicat & prętabitur tibi victoria. Ille vero eleuatis ad cœlum oculis commotus lachrymis ait: *Iesu Christe quem Regina mea prædicat esse filium Dei viui, qui subuenis* *Gre. Turon. lib. 2. cap. 30.* *Clodoueus Christo nomen spondet si vinceret.*

in tribulatione, qui das auxilium in te sperantibus, tuum adiutorium deuotus postulo, vt si mihi victoriam super hos hostes dederis, & expertus fuero illam virtutem, quam de te populi prædicant, credam tibi, & in nomine tuo baptizabor. Inuocaui enim Deos meos, & non auxiliantur mihi; ideo eos nulla potestate esse præditos credo, qui sibi credentibus non succurrunt. Te igitur verum Deum, ac Dominum inuoco, tibi credere desidero, tantũ vt liberer ab aduersarijs meis. Cumque hæc orans clamaret, Alemani in fugam lapsi, terga verterunt. Cumque Regem suum vidissent interfectum Clodouei potestati se subdunt, & ille terram eorum sub iugo tributario cõstituit.

Lege Hincmarum in vita S. Remigij.

Facta igitur victoria reuersus est in Franciam ad Reginam suam, narrauitque ei qualiter *per inuocationem nominis Iesu Christi Domini victoriam obtinuit.* Facta sunt hęc anno quintodecimo Clodoueo regnante. Tunc Regina clam vocauit Sanctum remigium, vrbis Rhemẽsis Antistitem, deprecans eum, vt Regi viam salutis prædicaret. Conueniens autem Rex cum populo, cœpit cohortari eos ad fidem Christi. Acclamauerunt autem omnes populi Francorum dicentes, *Mortales Deos relinquere gloriose Rex, & Deum verum immortalem credere, quẽ Remigius prædicat, parati sumus.* Nunciantur itaque hæc Sancto Remigio; ille quoque magno gaudio repletus, iussit baptismum lauacri parari. Velis depictis adumbrantur plateæ, fabricantur ecclesiæ, componitur baptisterium. Venit nouus Constantinus ad baptismum, abnegatis omnibus diaboli pompis. Quo ingresso ad baptismum, sanctus Dei Remigius sic ait ore facundo; Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti, & incende, quod hactenus adorasti.

Clodoueus rex baptizatur, & Sacra ampulla è cœlo defertur.

Ex gestis sancti Remigij. Cumque nõ adesset, qui chrisma afferre debuerat, ecce subito columba cœlitus elapsa ampullam cum chrismate rostro detulit, de quo Pontifex Regem in baptismo liniuit. Hæc ampulla in Rhemensi ecclesia hodie quoque seruatur, & etiam inde reges Francorum inunguntur.

Vide D. Th. 2. lib. de reg. prin. cap. vltimo.

Gregorius Turonensis lib. 2. cap. 31. Igitur Clodoueus in nomine Sanctæ Trinitatis baptizatus est, & de exercitu eius plusquam tria millia virorum baptizantur, & sorores eius ipso die, & postea cunctus populus Francorum cum gloria.

ANNOTATIO.

Clodoueus (quem in baptismo Ludouicum nominatum quidam scribunt) quintus Francorum rex in Gallijs creatus, primus fuit ex regibus Francorum Christianus, sub quo Romanum imperium in Gallijs omnino defecit. Romanis ducibus cæsis.

De miraculo autem quod Dominus dignatus est ostendere per columbæ speciem in allatione chrismatis sicut & de alijs, rata est Catholicorum patrum tenenda sententia; diuina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis, nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Hincmarus in vita. S. Remigij.

De sancto Genebaldo Laudunensi, & eius lapsu ac pœnitentia.

Cap. VII.

Sigebertus in chronicis Collatis autem à Clodoueo Rege multis prædijs Ecclesię Rhemensi, sanctus Remigius multa eorum parte data ecclesiæ Laudunensi, sedem episcopatus ibi esse constituit, primumque illuc episcopum Genebaldum constituit.

Ex gestis Sancti Remigij. Hic relicta vxore, nepte scilicet Beati Remigij, cum ipso iam viuere cœperat. Qui Genebaudus parum attendens virtutem hominis contra peccatum, vxorem suam clam causa instruendi frequenter ad se venire permisit. Tandem *sicut gutta cauat lapidem*, crebræ frequentationes, & blanda colloquia animum episcopi ad peccatum traxerunt. Concipiens ergo mulier, mandauit ei secreto dicens: Quia filium masculum peperisset. Qui confusus remandauit dicens: Puer generatus est in latrocinio, volo vt Latro vocetur. At ne suspicio inde procederet, vxorem suam sicut prius ad se venire permisit; qui tamen iterum post fletũ illius peccati, ad peccatum redijt, concepitque mulier, & vt prius mandauit, quod filiam genuerat. At ille eam Vulpeculam nominauit. Tandem in se reuersus episcopus misit ad Sanctum Remigium vt Laudunum veniret, quia talis causa emerserat, quam ipse per se emendare non poterat. Veniens, & deuote susceptus episcopum interrogauit cur eum vocauerat? Tunc Genebaldus cum maximo fletu & eiulatu, volens tollere stolam suam de collo suo & procidere ad pedes sancti Remigij cum magna virtute ab eo retentus est, ne stolam deponeret. Et postquam diu ambo fleuerunt (intellexit enim Remigius episcopum aliquod peccatum incurrisse, propter quod stolam vellet deponere) vix poterat ei Genebaldus, quod fecerat præ lachrymis enarrare. Quem Sanctus Remigius videns contritum, & pene desperatum, blande confortauit eum dicens: quod peccaret magis, eo quod desperabat, quam de hoc quod fecerat.

Nota casum S. viri & caue peccandi occasiones

Lege hic etiam Flodoardum lib. 1. cap. 14. hist. Rhemensis.

Ex hac historia manifeste perspicitur coniugatos qui ad sacros ordines promouebantur, vxores quas ante ordinationem habuerant à se penitus excludere consueuisse

Nota pœnitentiam tãti viri.

Reclusit itaque eum in parua cellula septem annis, & ipse interim ecclesiam gubernauit. Septimo autem anno cum idem Genebaldus in vigilia cœnæ Domini pernoctaret in oratione, & se lachrymis affligeret, de hoc quod ipse qui alios pœnitentes feria quinta domino reconciliare solebat, nec inter pœnitentes in Ecclesia esse merebatur: Ecce Angelus Domini media nocte apparuit ei dicens, peccatum eius esse dimissum præcepitque ei, vt exiret, & sicut debet episcopus, pœnitentes in crastino reconciliaret. Qui cum præ nimio terrore respondere vix posset, ait: Non possum hinc egredi, quia dominus meus Sanctus Remigius clauem huius ostij secum habet, quod & sigillo suo signauit. Cui Angelus: Vt scias me tibi à Deo missum, sicut cœlum tibi apertum est, ita & ostium patebit tibi. Et statim saluo sigillo & cera apertum est. Tunc Genebaldus iactans se in medio ostij in modum Crucis, ait: *Et si Iesus Christus modo veniret ad me, non hinc egrediar, nisi Sanctus Remigius huc venerit, qui hic me reclusit.* Et statim Angelus recedens, apparuit Sancto Remigio, qui in oratione vigilabat in quadam † crypta Beatæ Mariæ, & quasi obdormienti rei ordinem intimauit; & iussit, vt cito iret Laudunum, & Genebaldum sicut prius, restitueret in locum suum. Sicque fecit. Et ille in sanctitate vsque ad obitum perdurauit, cui filius eius Latro successit; qui & sanctus fuit.

Eximium cordis contriti exemplum.

† Cryptam hanc postea Herimcus præsul in honorem S. Remigij consecrauit.

De dæmoniaca curata à sancto Remigio, & de transitu eiusdem.

Cap. VIII.

Beatus autem Remigius 22. annos in clericali ordine egit & in episcopatu 74. Quandam dæmoniacam curauit, quam Beatus Benedictus curare non potuit, cum multum pro ea orando & ieiunando laborasset, confitente dæmone per os obsessę, quod nisi à Remigio expellendus non esset. Vnde gaudens Beatus Benedictus, misit ad Sanctum Remigium humillimam epistolam rogans eum pro infirmo, vt in eo perficeret, quod ipse non potuerat.

Tandem defunctus beatus Remigius cum deferretur ad sepulturam versus ecclesiam sanctorum Timothei, & Apollinaris, secus ecclesiam beati Christophori, ita feretrum grauari cœpit, quod nullo modo moueri potuit. Stupentesque nimis cum vellent eum ferre ad ecclesiam prædictorum martyrum, feretrum mouere nullatenus potuerunt. Tandem coacti Dominum orauerunt, vt ostenderet eis vtrum vellet sepeliri in illa ecclesiola Sancti Christophori, quæ erat in cæmeterio Rhemensi, vbi mille sanctorum reliquiæ quiescebant. Statimque feretrum leuissime sustulerunt, & ibi corpus Sancti Remigij honorifice posuerunt. Vbi cum multa miracula quotidie fierent, ampliauerunt ecclesiam. Et facta crypta retro altare, cum effossum corpus vellent ibi reponere, mouere non potuerunt. Cumque in orationibus pernoctarent, & media nocte omnes pariter

Moritur quo anno, & quãto tempore sederit, vide Bar. an. 541. vbi erroris arguit Hincmarum quod 74. annos episcopatus S. Remigij constituat, eumque conuincit ex actis Concilij Auernensis quod celebratum est an. 541. vbi nono loco subscriptus recensetur Flauius Rhemensis episcopus quem ad hoc antecessit Romanus primus S. Remigij successor.

obdor-

obdormissent, in crastinum, scilicet Calendis Octobris, inuenerunt sepulchrum cum corpore Sancti Remigij in illam cryptam retro altare ab Angelis deportatum. Post longum etiam tempus eodem die translatum est in pulchriorem cryptam, & in capsa argentea collocatum.

Annotatio.

Epistolam beati Patris Benedicti ad S. Remigium vna cum miraculo in fine epistolæ contento adfert Hincmarus. Quod si irrepsisse hac in re errorem ob similitudinem nominis Benedicti suspicetur Baronius cur non potius arrideat coniectura opposita, fuisse sc. horum nominum conuenientiam occasionem aptissimam S. Remigio agnoscendi D. Benedicti, cuius sanctitatis fama vndique volauerat, maxime in Gallia per S. Romanum. Et certe qui attente consideraret stylum prædictæ epistolæ vix assereret illam dictatam fuisse à patre puellæ, nomine Benedicto, vix enim credibile est quod ille tantum sibi arrogaret sanctitatem, vt aliquando dæmones ab obsessis corporibus profligare præsumeret. Eandem epistolam adfert Appendix chronici Cassinensis, & Arnoldus VVion ligni vitæ lib. 1. qui & ait eam sæpissime in diuersis locis impressam, & vidi eam excusam vna cum regula, & ipsius explicatione facta per Cardinalem Turrecremata anno 1517.

De Sancto Vedasto Attrebatensi.

Cap. IX.

Sigebertus in chronicis. Eodem quoque tempore floruit in Gallia Sanctus Vedastus, qui fuit Attrebatensis episcopus.

Author. Huius vitam scripsit Alcuinus, qui & Albinus vnde hæc excerpta subieci.

Albinus in vita S. Vedasti quæ extat apud Surium. Sanctus Vedastus prædicator egregius tempore Clodouei, Regis Francorum, fuit, qui Alemanis bella inferebat Regno suo tunc per se potientibus. Qui collecta fortissima manu Regi Clodoueo circa ripas Rheni fluminis obuiauerunt vnanimes. Tunc Rex in arcu positus oculos ad cœlum cum hac voce leuauit: *O Deus vniuersæ potestatis & summæ maiestatis, quem Regina Clotildis vxor mea confitetur & adorat, concede mihi hodie de inimicis meis victoriam; nam ex hac die tu solus eris mihi Deus. Presta mihi igitur triumphum & ego tibi seruitium promitto sempiternum.* Mox diuina virtute terga verterunt Alemani & victoria cessit Regi & Francis.

Clodoueus licet gentilis preces offert Deo & votum.

Post hanc victoriam venit Rex ad Tullum oppidum vbi nouerat præsidere Sanctum Vedastū. Hunc à Sancto Remigio accepit socium, quatenus ab eo instrueretur in fide; quem cum sanctus Vedastus ad Beatum Remigium causa baptismi consequendi deduceret, cæcum illuminauit prope Reguliacam villam in pago [+] Vungise, vbi postea à religiosis viris facta est ecclesia in testimonium tanti miraculi. Quo miraculo Rex valde confortatus in fide, festinauit ad Sanctum Remigium. Cum quo aliquantis moratus est diebus, vt ante baptismum pœnitentiæ lachrymis ablueretur, & statuit Sanctus Remigius diem quo Rex baptizaretur: Qui tandem baptizatus cum optimatibus suis & populo, commendauit illi Sanctum Vedastum.

Clodoueus venit ad Vedastum

+ Vngise habet Baronius

Clodoueus rex baptizatur.

Ad hunc Sanctum Vedastum, venit postea vir quidam nobilis, & religiosus visitare illum; quem discedentem noluit Sanctus dimitere sine viatico, & mandauit puero, vt siquid ei remansisset vini auferret. Qui aridum inuenit vasculum, in quo vinum seruare solebat. Quod cum tristis nunciasset sancto, ille confisus de Dei gratia ait: Vade & quicquid inueneris affer. Qui currens vas vino optimo plenum, & superfluens inuenit, & attulit. Sanctus autem Vedastus sub magna attestatione præcepit puero, omnibus diebus vitæ suæ hoc tacere miraculum.

Precibus vinum obtinet à Deo S. Vedastus.

De episcopatu eius, & transitu, & exequijs.

Cap. X.

Post hæc Sanctus Remigius ordinauit eum episcopum, & misit Attrebatum, qui in ipsa ciuitatis porta sanauit claudum quendam, & alium cœcum illuminauit. Inuenit autem inter domorum murorumque fragmenta, antiquæ ruinas ecclesiæ. Quod dum videns suspiraret, ecce subito ex ruinosis speluncis Vrsus prosiliuit. Cui vir Dei præcepit, vt deserta loca peteret ne vltra ripas illius fluminis transiret; qui nunquam postea visus est in illis partibus. Post hæc quidam nobilis Fracus Ocinus nomine, regem Clotharium Clodouei filium vocauit ad prandium, & cum eo Sanctum Vedastum. Qui domum intrans more sibi solito dextra extenta omnia signo Sanctæ Crucis signauit: quædam vero ibi vascula erant ceruisia plena, sed male gentili errore dæmoniacis incantationibus infecta, quæ mox per virtutem *Sanctæ crucis* dirupta crepuerunt, & quicquid liquoris continebant in terram effuderunt. Territus Rex, & eius optimates, quæsierunt causam tanti prodigij. Qua audita, multi in fide confortati sunt.

S. Vedastus ordinatur episcopus Attrebatensis anno 541. vt habet Baron in martyrol. Roman.

Nota vim crucis manu S. Vedasti expressa.

Annis fere quadraginta ecclesiæ Attrebatensi præfuit, nocte illa qua transijt, visa est columna clarissimæ lucis à culmine domus in qua iacebat, vsque ad summum cœli, horarum ferme spacio duarum, stare. Conuenerunt ad eius exequias chorus & populus copiosus, aliarumque ecclesiarum sacerdotes, & diaconi, & clerici multi, & inter lachrymantium voces in terra, audiebantur psallentium voces in cœlo. Et dum feretrum in quo iacebat paratum staret in medio accedentes mouere eum non valebant. Tunc sciscitati sunt Scopilionem archipresbyterum, qui secretarius fuerat sermonum viri Dei, si quid eum de sepultura sua mandasse memoraret. Qui respondit sæpius eum audisse se dicentem, quod nullus intra muros ciuitatis sepeliri deberet, quia omnis locus ciuitatis debet esse viuorum, non mortuorum. Volebant enim illum in ecclesia Beatæ Mariæ semper Virginis, vbi episcopus præsederat tumulari. Ipse vero sepulturæ suæ locum in oratorio, quod paupere sumptu, idest, ligneis tabulis prope littus Crientionis fluuioli ædificauerat, fieri disposuisse cognoscitur. Sed indignum dixerunt tanti viri corpus in loco tam humili sepelire quia palude obsitus, inaccessibilis erat populo. Tunc Scopilio cunctos hortatus est ad orationem, & clamauit cum lachrymis. Heu mihi pater beatissime, quid vis vt faciam, quoniam & dies in vesperum iam declinat, & qui ad tuas conuenerunt exequias ad propria remeare festinant, permitte obsecro te perferri ad locum, qui tibi filiorum cura præparatus est. Et his dictis, accipientes feretrum nullum onus sentientes portauerunt illud ad ecclesiam Sanctæ Dei genitricis, & sepelierunt illud in dextera parte altaris, & iacuit ibi vsque ad tempus Sancti Auberti, qui septimus ei in sede Pontificali successit.

Visio columnæ lucidæ.

Feretrum è loco moueri non potest.

Vide plura apud Surium.

De Vita Sancti Leonardi Lemouicensis.

Cap. XI.

Ex gestis eius. Floruit quoque eodem tempore Beatus Leonardus, qui à Sancto Remigio de sacro fonte leuatus, & ab ipso salutaribus disciplinis instructus est. Cumque parentes eius primi essent in palatio Regis Franciæ Clodouei tantam ab ipso Rege gratiam obtinuit, vt quoscunque incarceratos personaliter visitaret, absolueret. Tantam quoque à Domino impetrauit, vt omnibus infirmis ad se confluentibus sanitatis remedium obtineret. Cum ergo fama sanctitatis eius se vbique diffunderet, Rex eum secum manere multoties rogauit, donec opportuno tempore ei episcopatum daret, sed ille humiliter renuit, & optans inuenire soli-

S. Leonardus quid petierit à rege Franciæ.

solitudinem, relictis omnibus Aureliam prædicando cum fratre suo Liphardo peruenit: vbi postquam in quodam cœnobio aliquandiu vixerunt, cum Liphardus ibi super Ligerim solitarius remanere vellet, & Leonardus in Aquitania prædicare disponeret, osculantes se adinuicem discesserunt. Leonardus igitur constanter vbique prædicans & miracula faciens in quadam silua prope Vrbem Lemouicas habitauit. Accidit autem quodam tempore, vt Rex cum suis iuuenibus more solito in illo nemore venaretur, & Regina, quæ cum ipso causa delectandi perrexerat partu periclitans moreretur. Dum ergo morienti medici subuenire non possent, & Rex & familia propter eam vehementer lugerent, Leonardus tunc per nemus iter faciens planctus eorum audiuit, & illic ex pietate veniens, ad Regem sine mora vocatus intrauit. Cumque interrogatus quis esset, & vnde, Leonardum se esse, & discipulum Sancti Remigij fuisse se diceret; Rex spem nouam concipiens, eum ad Reginam induxit, rogans, vt pro ea oraret, quatenus de edita prole, & liberata coniuge duplex per illum gaudium obtineret. Tunc Dei fusa oratione, quod petebat obtinuit. Et oblatis ei copiosis muneribus cuncta respuit, hoc solum à Rege postulans vt sibi, & posteris suis Deo seruitutis tantum de nemore illo daret, quantum ipse nocte cum asino circuiret. Constructo itaque monasterio strictissime Deo viuens, duos secum monachos habuit. Et quia aqua vno ab eis milliario longe erat, puteo quem foderant, aquam precibus venire facit, locum ipsum Nobiliacum propter Regem nobilem, qui locum dederat, appellauit. Ibi quoque tantam contulit Deus ei gratiam, vt vbicunque aliquis nomen eius in carcere, vel in vinculis inuocasset, statim solutus, & liber ad eum veniens, suas ei catenas, & compedes præsentaret. Huiusmodi plures cum eo in perpetuum remanebant, & qui male aliena rapuerant, iam de suo labore etiam alios sustentabant. Septem quoque familiæ de genere eius ad eum venerunt & distributo singulis nemore, ibi cū ipso manentes exemplo suo plurimos attraxerunt.

Respuit oblatum episcopatum.

Manet in solitudine, quam Pauū vocant.

Reginam ex partus difficultate morientem sanat.

Magna munera regis nō vult accipere sed accipit partem nemoris à Rege, ibique extruit ecclesiā.

De obitu ipsius, & miraculis sequentibus.

Cap. XII.

POstquam autem in pace quieuit, & in loco illo vbi primum sepultus est, miracula multa fecit, reuelatum est clericis illius ecclesiæ, vt alibi ecclesiam fabricarent, & ibi corpus sancti Leonardi honorifice transportarent. At illi peracto in oratione triduano ieiunio, tertia nocte prospicientes, totam prouinciam immensa luce fulgentem viderunt præter illum locum, vbi corpus transponere debuerunt. Ibique translatus infinita circa incarceratos & compeditos miracula faciens, quanti apud Deum meriti sit monstrat.

Transfertur iussu diuino sacrum eius corpus.

Vicecomes Lemonicensium quandam maximam catenam fecerat, quam ad terrorem malorum ita in cippo suæ turris confixerat, quę foris prominens ad omnem aeris intemperiem quemcumque tenebat, milleque quasi mortibus exponebat. Tunc accidit, quod quidam seruus sancti Leonardi in ea sine culpa ligatus, cum iam inciperet mori, sanctum Leonardum rogauit, vt qui extraneos absoluebat, seruo suo iniuste morienti misericorditer subueniret. Statim sanctus Leonardus in alba veste apparens, imperauit vt surgeret, & præeuntem subsequens, catenam illam ad suam ecclesiam baiularet. Quod & fecit, & ad laudem Dei videntes hoc plurimos excitauit.

Infinita eius miracula.

Homo innoxius diro afficitur supplicio.

Eum sanctus Leonardus liberat.

Quidam peregrinus à sancto Leonardo rediens, in Aruernia captus est, & quærenti cur innocentem in carcere conclusissent, responderunt, quod nisi se copiose redimeret non exiret. Sequenti nocte Domino castelli sanctus Leonardus apparuit, & vt peregrinum suum innocentem abire permitteret, imperauit. Sed ille mane euigilans, & visionem quasi somnium paruipendens, de sancti imperio nihil fecit. Altera nocte similiter somniauit, & tamen propter hoc neminem non laxauit. Tertia nocte sanctus Leonardus peregrinum arripiens, extra oppidum deduxit, & statim turris cum media parte castelli corruens oppressis plurimis, solum Principem adsui confusionem fractis grutibus reseruauit.

Peregrinum inhumaniter captum mire eripit.

In Britannia similiter quidam tenebatur, sed tamen sanctum Leonardum, vt sibi succurreret, continue precabatur. Vnde ipse sanctus in medio carcere statim affuit, & palam custodibus hominem sic absoluit, quod imposita ei catena, quam ad ecclesiam suam ferret, manu propria per medium illorum deduxit.

Apud Nannetes, quod est minoris Britanniæ oppidum hoc factum est.

Qualiter Clodoueus auxilij Dei signis animatus, de Gothis triumphauit.

Cap. XIII.

GRegorius Turonensis lib. 2. his. cap. 37. Cum autem venisset Rex Clodoueus Parisios, ait ad reginam & ad populum suum: Satis mihi durum videbitur, quod Gothi Ariani, partem Galliarum optimam tenent. Eamus igitur, & cum Dei gratia eijciamus eos de terra. Cui regina ait: Faciamus ecclesiam in honore Beati Petri Apostoli, vs in bello sit auxiliator tibi. Tunc Rex in directum proiecit à se bipennem suam, & dixit: Hic fiet ecclesia beatorum Apostolorum, dum auxiliante Deo reuertemur. Commouit hinc Rex cunctum exercitum suum Francorum, & ad Pictauos direxit; ibi enim Alaricus Rex Gothorum commorabatur. At vero cum multa pars hostium per territorium Thuronensis ciuitatis transiret, pręcepit Rex pro reuerentia sancti Martini, vt nihil aliud nisi herbam præsumerent accipere ad eorum equos sustentandos. Direxit itaque nuncios Rex ad Beati Martini basilicam cum muneribus multis, & equum suum quem amabat plurimum, & ait: Ite & forsitan aliquid victoriæ ex sancti sermone accipietis. Tunc datis muneribus nuncijs dixit: Si tu domine adiutor mihi es, & gentem hanc incredulam meis manibus tradideris, in ingressu basilicæ sancti Martini dignatus esto mihi reuelare. Venientibus autem pueris eius ad beati Martini ecclesiam, cum ipsa limina introissent Primicerius ecclesiæ hanc Antiphonam imposuit dicens: *Præcinxisti me virtute ad bellum &c.* Quam vocem psallentium vt audierunt, *Deo gratias agentes*, dimissis muneribus cum lætitia annunciauerunt Regi. Cum venisset autem Rex ad fluuium Viennam cum exercitu suo, in quo loco eum vadare deberet non inueniebat: inundauerat enim à multitudine pluuiarum: deprecatusque est Dominum vt vadum illi ostenderet, & nocte illa ibidem fuit. Mane autem facto ceruа miræ magnitudinis eos, domini nutu præcedente, vadum ostendit. Illaque vadante, populus quoque sequens vadauit. Veniente verò Rege apud Pictauos, dum procul ab ecclesia sancti Hilarij tentoria fixisset, ea nocte Pharus ignea ex ea visa est exisse, apparuit nempe super ipsa tentoria in auxilium Clodoueo Regi cum virtute beati Hilarij. Præcepit ergo Rex exercitui suo, vt nec cibum, nec quippiam stipendij de pago ipso acciperent, neque etiam spolia. Tunc fortiter dimicauit cum Rege Gothorum, in campo Vocladense super fluuium Cliuum, milliario decimo ab vrbe Pictaua, Illisque inter se pugnantibus, Gothi cum rege suo nimis collisi, terga verterunt, & Clodoueus Rex victor extitit. Deinde Turonensem ciuitatem ingressus, multa munera basilicæ beati Martini tribuit. Equum vero quem antea ad ipsam ecclesiam transmiserat, recipere voluit, datis pro eo argenti solidis centum. Quibus datis, equus ille nullatenus se mouit. At ille ait: Date alios centum solidos; quos cum dedissent, statim equus solutus abijt. Tunc cum lætitia Rex ait: Vere beatus Martinus bonus est in auxilio, sed carus in negocio.

Bellum cum Alarico.

Turonēsis possessiones pro reuerentia B. Martini veretur Clodoueus attingere.

Ceruа eis diuinitus Viennæ vadum ostendit.

Ab Anastasio imperatore accipiebat tunc codicillos Clodoueus Rex in basilica sancti Martini, qui corona

aurea

in capite suo imposita, ascenso equo, aurum & argentum in atrio, quod est inter ciuitatem, & ecclesiam Beati Martini præsente populo multum erogauit manu propria.

Cap. 38. Clodoueus fit senator Patric. Roman.

De Symmacho Patricio Boethij socero, & dictis eius.

CAP. XIV.

SIgebertus in Chronicis. Eodem tempore Symmachus Patricius Rempublicam Romanam illustrauit; & cum eo gener eius Boethius vir consularis, conspicuus in vtraque lingua, & præstans eruditione omnium liberalium artium, quas pene omnes à Græco in Latinum transtulit, & exposuit.

Anthor. Scripsit autem Symmachus epistolarum librum vnum, de quo paucas istas notabiles sententiolas hic excerptas subieci.

Flosculi Symmachi Patricij.

Omnis ostentatio non caret suspicione mendacij, quia quicquid assumitur, proprium non putatur.

Facit affectio tenerior, vt sit querela procliuior.

Mollis est animus diligentis, & ad omnem sensum doloris arguitur: si negligentius tractes cito marcescit, vt rosa, si durius teneas, liquescit vt lilium.

Lætitia loquax res est, atque ostentatrix sui.

Harum epistolarum authorem non esse Symmachum virum optimum iudicat Onuph. in commentarijs in Fastos, sed alterum quendam impium, & idolorum vanitatis patronum, qui pro restituenda idolol atria, ad Valentinianum librũ edidit, cui egregie Prudentius carmine, & D. Ambrosius soluta oratione responderunt.

Semper natura gaudet æqualibus, & familiare sibi est omne, quod simile est.

Natura rerum est, vt qui balbutiunt plus loquantur, affectant enim copiam sermonis pudore defectus.

Quorum mens honesta est imbecilla frons est.

Iusta coniectura est, quæ de amicorum pondere, & æstimatione colligitur.

Pro optimis viris quisquis interuenit, non magis illorum videtur iuuare commodum, quam suum commendare iudicium.

Leuatur ægritudine animus, quoties in officia amica diligitur.

Minus est alienam sententiam spernere, quam à propria discrepare.

Odi in paruo corpore longa velamina: Illa enim vestis decenter induitur, quę non trahit puluerem nec in humum dimissa calcatur.

Scio senes ad capescendum laborem segnes fieri, sed quia crescunt vitia cum tempore, aptius est negocijs intimandis viuæ vocis indicium.

Superuacanei laboris est commendare conspicuos, vt si in sole positis facem præferas.

Ex meo animo metior amicitiam non posse sentire officiorum satietatem.

In re aperta piget esse prolixum; in arduis autem rebus multum valet longior diligentia.

Reuera omnis affectio impatiens est, etiam iustæ & legitimæ tarditatis.

Mediocribus scriptis amicorum benignitas scit fauere, aliorum autem inuidia nescit ignoscere.

Patriam defectu alimentorum laborantem periculosum est inhabitare; crudele & impium deserere.

Non deest nobis vsus aduersa tolerandi, nam crebro ictum fortunæ ferre didicimus.

Sicut in vestitu hominum cęteroque vitę cultu, loco ac tempori apta sumuntur: ita ingeniorum varietas in familiaribus scriptis negligentiam quandã debet imitari, in forensibus autem acuere arma facundiæ.

Bonis familiare est studia bona cumulare, quorum gratiam sentiunt non perire.

De Scriptis Boethij, & quibusdam dictis eius.

CAP. XV.

Boethius scripsit librũ de Sancta Trinitate.

BOethius quoque multa composuit. Tempore nãque eius, (vt legitur) exorta est hæresis de Trinitate; sed ipse, congregata omni synodo, se subtraxit, ne sibi propter facundiam eloquentiæ, causæ imponerentur agendæ. Ob quam causam cum suspectus à christicolis haberetur, composuit contra ipsos hæreticos de Sancta Trinitate librum vnum. Quando autem Rex Gothorũ Theodoricus Romanam Rempublicam armis inuasit, Boethius plus omnibus ei restitit, postmodum apud eũ accusatus, quod solicite laboraret, vt Senatum & Rempublicam ab eius manibus eriperet, cum pluribus alijs proscriptus atque in exilium missus, Papiæ incarceratus est. In carcere autem positus, quasi de graui gloriæ ac rerum mutatione doleret, vt consolationis medicinas tanto dolori non tam sibi, quam alijs quæreret, librum edidit de consolatione Philosophiæ, ostendens gloriam & dignitatem cæteraque terrena non vera bona; sed nihil esse, & ideo nulli appetẽda esse, nec de eorum amissione dolendum, vel adeptione gaudendum. Tandem vero longo exilio fatigatus, ab ipso Theodorico peremptus est, anno Domini quingentesimo vigesimoprimo secundum chronica.

Liber de consolatione philosophica à Boethio editus quando sit.

Præter hæc etiam quæ prædicta sunt, inuenitur scripsisse librum de disciplina scholarium, librum de Musica. de Logica vero libros Topicorum & diuisionum, libros etiam Categoricorum syllogismorum & hypotheticorum, & commenta super Aristotelis libros; & alia plura de quibus ad præsens hic inserere placuit hæc pauca moralia.

Boethius in libro Categoricorum syllogismorum. Nemo siquid in puerilibus disciplinis acceperit, id sacrosanctum iudicet, quandoquidem res teneris auribus accommodatas senior Philosophiæ tractatus eliminat.

Sententia Boethij.

Idem in libro hypotheticorum secundo. Nullum bonũ est quod non pulchrius elucescat, si plurimorum notitia comprobatur. Hoc in se obtinet proprium munus amicitia, vt nolit habere solitarias cogitationes: nam, quod honeste quisque cogitat, nulli promptius, quam ei quem diligit, confitetur.

Idem in libro diuisionum. Quis hoc non videat plurimũ ad bonarum artium valere defectum, si apud mẽtes hominum nunquam sit desperatio displicendi.

Iterum de dictis eiusdem.

CAP. XVI.

IDem in libro de consolatione Philosophię primo.

Mors hominum fœlix, quæ se, nec dulcibus annis,
Inserit, & mœstis sæpe vocata venit.
Quid me fœlicem toties iactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Studia poetarum infructuosis affectuum spinis, vberem fructibus rationis segetem necant, hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant, quæ dolores eius nullis fouent remedijs, sed dulcibus insuper alunt venenis, Sirenes vsque in exitium dulces. Talia tibi cõtuleramus arma, quæ nisi prior abiecisses, inuicta te firmitate tuerentur inquit Philosophia Boethio. Stultorũ & si numerosus est exercitus, tamẽ spernendus est, quia nullo duce regitur, sed errore tãtũ temere ac passim lymphante raptatur. Si operã mẽdicãtis expectas, oportet vt vulnus detegas. Hoc cõsciẽtiæ libertas habet, pro tuẽdo iure spreta à me potentiũ sẽper fuit offensio. Minuit se quodãmodo probantis cõscientiæ secretũ, quoties ostẽtando quis factũ, recipit famæ preciũ. Vltimã hãc dixerim aduersæ fortunæ sarcinã, quod dum miseris aliquod crimen affigitur, quæ perferunt, meruisse creduntur.

Stultorum numerus spernendus, Prosa 3.

Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insontes
Debita sceleri noxia pœna.
Ac peruersi resident celso
Mores solio, sanctaque calcant
Iniusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris.
Nubibus atris
Condita nullum,
Fundere possunt
Sidera lumen
Tu quoque si vis,

Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem.
Gaudia pelle,
Spemque fugato,
Pelle timorem,
Nec dolor assit,
Nubila mens est,
Vinctaque frenis,
Hæc vbi regnant.

Adhuc ex eodem.

Cap. XVII.

Rerum mutatio grauis. Pros. 1.

IDem in libro secundo, Omnis subita rerum mutatio, non sine quasi quodam conflictu contingit animorum. An preciosam æstimet quis fœlicitatem abituram? & cara sit fortuna præsens, nec manendi fida,& cum discesserit, allatura mærorem. Non quod ante oculos situm est sufficit intueri. Rerum exitus prudentia metitur. Quis enim est tam compositæ fœlicitatis, vt non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Nemo facile cum fortunæ suæ fœlicitate concordat. Inest enim aliquid singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod fœlicissimi cuiusque delicatissimus sensus est, & nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis aduersitatis insolens, minimis quibusque prosternitur, adeoque perexigua sunt, quæ fortunatissimis summam beatitudinis detrahūt. Locus iste quē exilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum nisi cum putes, contraque beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis enim est ille tam fœlix, qui cum dederit impatientiæ manus, statum suum mutari non optet.

Natura paucis contenta. Prosa 3.

Paucis minimisque natura cōtenta est, cuius satietatē si superfluis vrgere velis, aut iniucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. Pluribus adminiculis opus est, ad tuendam preciosæ supellectilis varietatē; verumque illud est eos permultis indigere, qui permulta possident, contraque minime indigere qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiuntur.

Homines iniuriam Deo faciunt, dum rebus infimis se abdicunt.

Cœtera animalia suis finibus contenta sunt, vos autem Deo mente consimiles, à rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis, nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis iniuriam. Ille genus humanū terrenis omnibus præstare voluit, vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cuiusque bonum, eo cuius est constat esse preciosius, cum vilissima rerum vestra bona esse iudicatis, eisdem vosmetipsos vestra æstimatione submittitis.

In omni aduersitate fortunæ, infœlicissimum infortunij genus est, fuisse fœlicem. Quam multis amaritudinibus humanæ fœlicitatis respersa est dulcedo, quæ & si fruenti iucunda videatur, tamen quominus abeat, cum velit retineri non potest. Liquet igitur, quam sit mortalium rerū misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua durat, nec anxios tota delectat. Diuitiæ magis effundendo, quam coaceruando nitent, tūc enim preciosa est pecunia, cum translata in alios, largiendi vsu desinit possideri. Auaritia semper odiosos, claros largitas facit. O angustas inopesque diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cœterorum paupertate non veniunt.

Adhuc ex eodem.

Cap. XVIII.

HVmanæ naturę ista conditio est, vt tunc tantū cæteris rebus (cum se cognoscit) excellat, eadē tamē infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam cæteris animalibus sese ignorare, naturæ est, hominibus vitio venit. Tu qui nunc contum gladiumque solicitus pertimescis, si viæ huius callem vacuus viator intrasses, corā latrone securus cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam qui adeptus fuerit securus esse desistit.

Incertitudo rerum humanarum. Prosa 7.

Non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedit, & collata improbis dignitas, non modo nō efficit dignos, sed prodit potius & ostētat indignos. Nos nisi ad populares aures inanesque rumores recte facere nescimus, & relicta cōscientiæ virtutisque præstantia de alienis præmia sermunculis captamus. Quidā cū adorsus esset contumelijs quendā qui nō ad veræ virtutis vsum, sed ad superbā gloriā falsum sibi nomē Philosophi induerat, adiecissetque iā se scituru, an ille Philosophus esset, videlicet si illatas iniurias patienter toleraret, Tū ille patientiā parumper assumpsit, acceptaque contumelia, velut insultans, iā tandem inquit Philosophum me esse intelligis. At alter nimium mordaciter: Intellexeram (inquit) si tacuisses.

Fugare indigentiam copia quærimus at hoc nobis in contrarium cedit, quippe pluribus adminiculis opus est ad tuendam preciosæ suppellectilis varietatem, verūque illud est, permultis indigere, qui permulta possident.

Mors spernit altam gloriam.
Inuoluit humile pariter & celsum caput,
Æquatque summis infima.

Aduersa fortuna plus quā prospera prodest. Prosa 8.

Ego plus hominibus reor aduersam, quam prosperā prodesse fortunam. Illa semper specie fœlicitatis blanda mentitur, hæc semper vera est. Illa fallit, hæc instruit. Postremo fœlix à vero bono blandimentis deuios ducit, aduersa plerūque ad vera bona reducēs vnco retrahit. An hoc etiam inter minima ęstimandum putas, quod amicorū tibi fideliū mentes hæc aspera, hæc horribilis fortuna detexit? hæc tibi certos sodaliū vultus ābiguosque secernit. Illa discedens suos aufert, tuos relinquit.

Fælix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glande:
Ne bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubres,
Potum quoque lubricus amnis,
Vmbras altissima pinus.
Vtinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos.
Sed sæuior ignibus Ætnæ
Feruens amor ardet habendi.
Heu primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti
Gemmasque latere volentes,
Pretiosa pericula fodit?

Prosa sexta.

Si nunc inter mures videres vnum aliquem ius sibi ac potestatem præ ceteris vendicantem, quanto moueris cachinno? Quid vero si corpus spectes imbecillius homine reperire queas? Nemo autem in quempiam ius aliquod nisi in solum corpus, & quod infra corpus est (fortunam loquor) exercere potest. Omnia fortunæ bona ad improbissimum quemque vberiora proueniunt, & collata improbis dignitas, non modo efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos.

Ex eodem in libro tertio.

Cap. XIX.

Omnia appetunt bonū. Prosa 2.

OMnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diuerso quidem calle procedit, sed ad vnum tamen beatitudinis finē nititur peruenire, quo quis adepto nihil vltra desiderare queat: est enim cuncta intra se bona continens. Liquet ergo *beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum*: quem (vt diximus) mortales omnes

diuerso tramite adipisci conantur. Est enim hominum mentibus veri boni naturaliter insita cupiditas, sed ad falsa deuius error adducit.

Prosa 3. Naturæ quidem minimum, auaritiæ vero nihil satis est.

Regum familiares regia potestas sępe incolumis, sæpe elapsa prosternit. Quem fœlicitas amicum fecit, infœlicitas inimicum faciet. *Nulla pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.* Si tuam non habes, splendidum te aliena claritudo non efficit.

Voluptatum contemptus. Voluptatum appetentia est plena anxietatis, satietas vero pænitentiæ. Pecuniamne congregare conaberis? at eripies habenti. Dignitatibus fulgere vis: danti supplicabis; & qui præire cœteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiamne desideras? subiectorum insidijs obnoxius periculis subiacebis. Gloriam petes? sed per aspera quæque distractus securus esse desistes. Voluptariam vitam deges? quis non spernat & abijciat vilissimæ rei, scilicet corporis seruitium.

Quis legem det amantibus.
Maior lex amor est sibi.

Quod quisque præ cæteris petit, hoc summum bonū iudicat. Potentem censes, qui satellite latus ambit, qui quos terret, & ipse plus metuit. Tragicus exclamat, O doxa, doxa, idest gloria quæ mentibus hominum nihil aliud facta es, quam aurium inflatio magna. Qui falso prædicantur suis, ipsi necesse est laudibus erubescant. Si voluptas corporalis beatum facit, beatiores sunt pecudes hominibus, quarum omnis ad explendam corporalem lasciuiam festinat intentio.

Voluptatum turpitudo.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.
Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum, mente gerens.
Tu numeris elementa ligas.

Nihil est quod non possit omnipotens, sed malum facere non potest, ergo malum nihil est.

Ex eodem.

Cap. XX.

IDem in quarto libro. Imperante florenteque nequitia, virtus non solum præmio caret, verumetiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur. Qui virtute deserta, homo desinit, cum in diuinam conditionem transire nō possit, vertitur in belluam. Eorum qui in possessione, vel in profectu, vel adeptione virtutis sunt, omne, quæcunque sit, bonam iudico, in improbitate vero manentibus omnem pessimam esse fortunā. Sicut probis probitas ipsa pręmium, ita improbis nequitia ipsa supplicium. Miserum est voluisse praua, potuisse miserius, sine quo voluntatis miseræ langueret effectus. Triplici ergo vrgerentur infortunio, qui scelus volunt, possunt, perficiunt. Et si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam. Infœliciores sunt mali impuniti, quam supplicia luentes, quamuis in eorum supplicio nulla spes correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Nam pœna ratione iustitiæ bona est, impunitas merito iniquitatis mala, mali similes sūt auibus, quarum intuitum nox illuminat, dies cœcat. Illata iniuria non accipientis, sed inferentis miseria est.

Probis probitas est præmium Prosa 3.

Male agētes miserrimi.

Mali impuniti miseriores.

Prosa 4.

Idem in libro quinto.
Qui recto cœlum vultu petis, exerisque frontem.
In sublime feras animum quoque, ne grauata pessum
Inferior sidat mens corpore celsius leuato.

Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Magna vobis si dissimulare non vultis, indicta est necessitas probitatis, cum ante oculos agatis iudicis cuncta cernentis.

De sancto Seuerino Abbate Agaunensi.

Cap. XXI.

EX gestis eius. Cum autem Clodoueus iam per annos 25. regni Francorum apicem gubernaret, subito febrili dolore correptus, cum a nullo medicorum sanari posset, audiuit famam sancti Seuerini Abbatis Agaunensis monasterij, quod ab incolis loci multis signorum titulis insignis haberetur; eum ad se accedere per nuncium suppliciter rogauit. Qui deuotus, & benignus ad eum accessit, eumque precibus suis ab infirmitate sua diutina liberauit. Porro per aliquod temporis spacium cum illo manens, multos de domo eius, simul & de Parisiaca plebe diuersis calamitatibus oppressos ad sanitatem sacris orationibus reformabat; claudis videlicet restituens gressum, mutis loquelam, cæcis lumen, surdis reiterabat auditum, immundos quoque spiritus de corporibus pellens obsessis, pręclaris virtutum diuulgabatur titulis. Rex denique Clodoueus benigno eum poscebat affatu. Obsecro, inquiens, Abba pater, accipe pecuniam de thesauro nostro quantuncunque volueris, & eam prout libet, eroga pauperibus. Rei etiam quicunque in regno meo carcere reclusi pro sua detinentur nequitia, tua indulgentia cuncti laxentur. Iubente itaque Rege cuncti in regno suo panduntur carceres, & innumera eorum multitudo, quod diuersis erāt cruciatibus afficiendi & morte debita puniendi, Beati Seuerini aduentu lætabūdi egredientes soluuntur ab omni tormentorum genere. Cum autem obitum suum appropinquare cognosceret, sicut ei ostensum fuerat ab Angelo, ab vrbe Parisijs discedens ad montem (quem castrum Nantoniense vocant) peruenit, in cuius vertice erat oratorium, in quo duo presbyteri Deo seruiēbant; quibus corpus suum commendauit sepeliendum, sicut ei fuerat reuelatū ab Angelo. A quibus honorifice susceptus, inter sacra eorum colloquia spiritū exhalauit: ipsa autem hora obitus, instar stellæ totus lumine circunfusus est locus.

Clodoueus beatū ad Seuerinum se euocat vide Baron. tom. 6. Annal. ad an. 508.

De Seuerino Trithemius de viris illustribus ord. D. Benedicti lib. 3. cap. 257. Petrus in cathalogo lib. 3 cap. 115. Democharet & alij.

Huius festum recolitur 3. Idus Februarij.

De Sancto Maxentio Abbate Pictauensi.

Cap. XXII.

SIgebertus in Chronicis. Quintilianus Rutensis episcopus, & Maxentius Pictauensis Abbas hoc tempore in Gallia claruerunt.

Agit de eo pluribus Greg. Turon. lib. 2. histo. Franc. c. 37

Ex gestis eiusdem Maxentij. Hic Maxentius inter cœtera virtutum miracula mortuum suscitare promeruit. Multotiens aues feræ relictis nemorum ramis, in manu eius modo tritici grana, modo panis fragmenta sumebant. Sæpius etiam visitabatur ab Angelis, adeo vt splendor cellulæ in qua psallens iugiter habitabat, veluti micantium globis astrorum videntibus ministris, vel monachis reluceret. Refectio eius erat panis hordeaceus & aqua, frequenter tamen diuinis dapibus pascebatur ab Angelis. Sic autem orationibus incumbebat, vt se incuruando ad instar camelorum in eius membris velut gibbi apparerent.

Quodam tempore æstiuo dum monachi inter opera æstuantes siti grauarentur, idem vir Dei oratione expleta baculum quem tenebat in aruo fixisset & in conspectu astantium fons viuus deorsum effluxit, vnde & monachi Deo gratias agentes sitim extinxerunt, & multi languentes postea sanati sunt.

Quodam tempore Franci cum Gothis conflictu bellico aduenientes, præcedente eos Rege Clodoueo, cum monasterio, cui Maxentius præerat, appropinquassent, cogitare cœperunt, vt illud debellarent, & sanctum virum occiderent. Cumque suadente diabolo vnus ex barbaris manū extenderet, vt eū decollaret, suspenso in

aere

aere gladio, manus gladiatoris inaniter remansit extenta, & ceruix sancti viri permansit illæsa, post paululum autem cœpit seipsum dentibus laniare,& proprium corpus crebris vulneribus lacerare, & tandem accensus insania proprius infœlix extitit sui homicida. Reliqui vero repente luminibus sunt cœcati & mente turbati; ita vt vix alter alterum recognosceret. Quod cum ad aures Clodouei peruenisset, ad sanctum virum ocius accurrit, seque prosternens humiliter adorauit, & veniam sibi suisque postulauit. Vir autem Deo plenus, motus precibus regis, *signo Crucis super eos expresso*, & *eulogiarum ex panis fragmine benedictione largita, sanitatem intulit, & eos incolumes ad castra redire permisit.

Percussoris viri sancti manus diriguit.

** Eulogiarũ ex panis fragmine benedictio, est quod panẽ benedictũ vocamus.*

Post hæc quidam segetis cultor cum ad euellendum siliginem die dominico properasset in messem, manus eius circunstricta per biennium permansit, ita,vt nullus medicorum adhibere posset medicinam. Tandem ad virum Dei perrexit,qui oratione fusa sanitatem integrã manui eius reddidit. Simili modo mulier cum cupiditate stimulante die dominico fila torqueret,manus eius inutiles factæ sunt; quæ ad virum Dei præfatum venit, & ille mox *per signum sanctæ Crucis;* eam sanam reddidit.

Obitum quoque suum longe ante præsciuit, & monachis suis 6. Calend. Iunij,hora nona diei se de mundo transiturum indicauit. Quod & ita accidit, vt vir sanctus prædixit.

De Concilio Aurelianensi, quod primum fuit in Francia.

Cap. XXIII.

Synodus Aurelianensis prima in Gallia.

PRima synodus à Francis hoc tempore iussu Clodouei Regis Aurelianis habita est, in qua multa decernuntur Ecclesiæ vtilia. Hanc synodum 32. episcoporum congregauit Sãctus Melanius, qui Regi Clodoueo familiaris erat, fuitque auctor canonum ibi promulgatorum, sicut in præfatione eiusdem synodi legitur.

Decreta Cõcilij Aurelianensis.

Ex cuius decretis sunt ista: Populus à Missa non discedat,antequam Missæ solennitas impleatur, & (nisi episcopus fuerit) benedictionem accipiat sacerdotis.

Rogationes ante Ascensionem Domini ab omnibus ecclesijs placuit celebrari, ita vt triduanum ieiunium præmittatur, per quod triduum serui & ancillæ ab omni opere relaxentur, quo magis plebs vniuersa conueniat: quo triduo omnes abstineant, sic vt quadragesimalibus cibis vtantur. Clerici vero, qui ad hoc opus sanctum adesse contempserint, secundum arbitrium episcopi, ecclesiæ suscipiant disciplinam.

Si clericus monachus, scholaris,diuinationes,vel auguria crediderit obseruanda vel sortes, quas mentiuntur esse sanctorum, quibuslibet putauerint intimandas, cum his qui eis credunt ab ecclesiæ communione pellantur.

Episcopo si infirmitate nõ fuerit impeditus ecclesiæ, cui proximus fuerit, die dominico deesse non liceat.

Hæc & alia plura ibidem ecclesiæ vtilia, (vt dictum est) auctore Sancto Melanio Rhedonensi decreta sunt.

De Sancto Melanio Rhedonensi.

Cap. XXIV.

EX *gestis eius.* Fuit autem Sanctus Melanius de Venetensi parochia, de villa * Placio, nobilis genere, forma præcipuus, corpore castus; cuius consilio Rex Clodoueus pauperes alebat, & sanctos honorabat. Hic habuit aliquando diabolum obuium in specie tauri cornutum; quem interrogans sanctus, quo iret, respondit ille; Ad fratres vado potionem eis dare. Et mox iuit sanctus ad oratorium suum: diabolus autem vnum de senioribus haurientem aquam ingressus est. Quem cum vexaret, sanctus vexato alapam dedit, & dæmonem excussit, tantæque virtutis erat, vt dæmones ante illum celare se non auderent.

** alias Plattio.*

Huius meminit Greg. Turonensis lib. de gloria Confessorum cap. 55.

Quadam die conuenerunt apud Andegauensem vrbem Sanctus Melanius, Sanctus Albinus, Sanctus Victor, Sanctus Marsus, atque Lautonius. Quibus cum eulogiam dedisset Sanctus Melanius, & omnes accepissent, Sanctus Marsus tenuit eulogiam & in sinum suum cadere permisit, quæ versa est in cingulum serpentis. Quod ille sentiens,cucurrit ad pedes Sancti Melanij,quem ille misit ad S. Albinũ vt confiteretur quod fecerat; Sanctus autem Albinus misit ipsum ad S. Victorem Cenomanis, qui remisit eum ad sanctum Melanium Rhedonis; qui orans fudit super eum benedictionem, & versus est serpens in pristinam eulogiam. Et ita communicatus est Beatus Marsus à Beato Melanio.

Idem Sanctus Melanius oratorium suum, quod dicitur * Placio manibus proprijs fabricauit. Sanctus Albinus, & Victor, & Lautonius, & Marsus, admoniti sunt per angelicam visionem ire ad corpus eius mortui custodiendum. Quod dum deferrent nauigando per Vicennam ad vrbem Rhedonem 12. vincti, qui tenebantur in carcere, in turre iuxta aquam clamauerunt, *Sancte Melani miserere nobis.* Et statim diuisa est turris in duas partes, à summo vsque deorsum, & sic liberati sunt. In Venetensi pago puerum mortuum suscitauit, qui à dæmonio vexabatur, quem dæmon seducens, & sciens se eijciendum, in secreto cubiculo laqueo strangulauit.

** Plautio.*

Duodecim vincti meritis S.Melanij liberati.

De vita sancti Arnulphi martyris.

Cap. XXV.

SIgebertus *in Chronicis.* Hoc tempore Sanctus Arnulphus, Sancti Remigij in baptismõ filius, in Gallia claruit, qui post multos in prædicando Christum agones, in silua Parisiorum Aquilina, martyrizatus est.

Ex gestis eius. Huius Arnulphi pater primo gentilis Quiriacus dictus est, mater primo gentilis similiter Quintiana. Postea baptizati à sancto Remigio, ille Rogatianus, ista Euphrosyna dicta est. Qui omnia, quæ habebant in villa Reiteste Sancto Remigio tradiderunt. Sanctus autem Remigius cum * Ludouicum baptizasset cum omni Francorum exercitu, commendauit ei Sanctum Arnulphum. Cui Clodoueus Scaribergam neptem suam dedit in vxorem, & eos ambos sancto Remigio tradidit. Quibus ille persuasit,vt virgines permanerent: in quo proposito cum beatus Arnulphus vitam decreuisset finire, facta est ad eum vox de cœlo in somnis dicens: *Si quis non renunciat omnibus quæ possidet, nõ potest esse meus discipulus.* Et iterum. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me, & habebis thesaurum in cœlo.* Qui statim expergefactus cum summa festinatione abijt Rhemos ad sanctum Remigium, & eius fidei sponsam suam credens, & testamento suo omnia relinquens,viaticum petijt & accepit. In peregrinatione sua 27. annos in laicali habitu perfecit.

** alias Clodoueum.*

Luc. 14.

Apud Rauennam die dominica post matutinas solus remanserat in ecclesia ad orandum, vbi cuiusdam peccatoris anima, quam diabolus ad infernum trahebat exuta à corpore cœpit clamare: *Sancte Arnulphe, Dei electe succurre, & hos impetus inimicorum comprime.* Tunc ille his fletibus commotus, flens largissime orauit, & anima ad corpus redijt, & homo reuixit, & cuius meritis saluatus fuerit, indicauit, & quod ipse esset Arnulphus peregrinus clara voce præsentibus patefecit. Statim sanctus propter inanem gloriam fugiendam, reuersus est ad sanctum Remigium. Veniens autem super Sequanam fluuium ad locum, cui Cella nomen est,obuium habuit quẽdam mortuum in feretro delatũ:orauit sanctus,& ille resurrexit,quem secum adduxit ad sanctũ Remigium.

Meritis S. Arnulphi anima e diaboli potestate eripitur.

Remigium. Sanctus autem Remigius suam vxorem ei reddidit. Beatus autem Arnulphus fugiens populum Rhemensem iterum peregrinationem arripuit, venitque causa orandi Tolosam ad corpus Sancti Saturnini & Pictauis ad Sancti Hilarij & deinde Turonis ad sancti Martini. Ibi Angelo reuelante factus est episcopus, vbi dum quadam nocte inciperet ad vigilias, *Domine labia mea aperies*, & clerici obdormirent, & nemo esset qui responderet, Angelus subiunxit, *Et os meum annunciabit laudem tuam.*

S. Arnulphus fit Archiepiscopus Turonensis.

De Martyrio sancti Sigismundi Regis.

Cap. XXVI.

Sigebertus in chronicis. Eo tempore Sigismundus mortuo patre suo Gundobaldo regnauit in Burgundia. Clodoueus autem Regno Francorum per omnes Gallias dilatato, & legitime, & pacifice confirmato, mortuus est, & Parisijs in Basilica Sancti Petri Apostoli, quam ipse & regina Clotildis ædificauerunt sepultus est.

Anno Ch. 514. Sigismundus regnat in Burgundia.

Gregorius Turonensis in historia Francorum. Igitur post mortem Clodouei Regis quatuor filij eius, videlicet Theodoricus, Clodomirus, Childebertus, & Clotharius regnum eius inter se diuiserunt æqualiter. Habebat quoque tunc Theodoricus filium nomine Theodobertum strenuum, & vtilem, eleuatique sunt in potentia magna. Almaricus quoque filius Alarici Gothorum Regis, sororem ad coniugium sibi petijt à supradictis fratribus, & obtinuit.

In diebus illis Clotildis Regina Parisios veniens, rogauit filios suos, vt iniuriam eius indignantes patris & matris suæ mortem vindicarent. Qui in ira magna commoti, cum exercitu magno Burgundiam petierunt contra Sigismundum & Godomarum reges, filios Gundobaldi. Tunc temporis, ædificauit Sigismundus Rex monasterium sanctorum martyrum Agaunensium in Burgundia scilicet Sancti Mauricij & sociorum sex millium 666. martyrum. Commoto igitur exercitu Burgundionum contra Clodomirum regem, & Childebertum, & Clotharium fratres filios Clodouei, illisque inter se pugnantibus, Burgundiones sunt cœsi cum Godomaro. Sigismundus vero dum ad Sanctos Agaunenses fugeret, insecutus est eum Clodomirus, & comprehendit eum, & vxorem eius, & filios, captosque in pagum Aurelianensem eos adduxit, atque in carcerem intrusit: Beatus autem auitus, qui erat tunc Sanctus Dei Abbas in Aurelianensi ciuitate, deprecabatur Clodomirum, vt non occideret eos, sed ille nolebat eum audire. Interfecit autem ipsum, & vxorem eius, & filios, proiecitque in puteum, in loco qui dicitur Columna vico.

Filij Clodouei aduersus Burgundiones bellum gerunt reg. Turon. lib. 3. cap. 1. & 6.

De S. Auito Greg. Turon. in lib. de glo. Conf. cap. 99.

Sigebertus in chronicis. Hic Sigismundus filium suum Sigericum peremerat, malo nouercæ illius vsus consilio. Qui competenti pœnitentiæ se adijciens, & martyribus Agaunensibus se totum deuouens, quod dignus fuerit venia, testatur crebra post mortem eius per eum multis concessa sanitatum gratia, & per eum febricitantibus indulta curatio.

Author. Huius festum recolitur 3. Calend. Maij.

De Hormisda Papa, & interitu Anastasij Imperatoris.

Cap. XXVII.

Sigebertus in chronicis. Post Symmachum Papam, Hormisda Romanæ Ecclesiæ quinquagesimus præsidet. Hic clerum composuit, & psalmis erudiuit. Hic respectu Apostolicæ humanitatis, Græcos conuictu hæreticorum maculatos, absoluit per nuncios suos.

Ex libro Pontificali. Idem quoque cum consilio Regis Theodorici, direxit Ennodium episcopum Ticinensem, & Fortunatum episcopum Catinensem, & Venantium presbyterum vrbis Romæ, & Vitalem diaconum sedis Apostolicæ, & Hilarium notarium, qui euntes ad Anastasium Augustum nihil egerunt.

Lege Pauli Diaconi in vita Anastasij.

Idem secundo misit Ennodium ipsum, & Peregrinum Messensem, portantes* epistolas confortatorias fidei, & contestationes secretas numero 19 & textum libelli. Cui libello noluit consentire Anastasius Augustus, quia ipse in hæresi Eutychiana communis erat, voluit itaque legatos per remunerationem corrumpere, legati vero sedis Apostolicæ, contempto Anastasio Augusto, nullatenus consenserunt accipere pecunias, nisi satisfactionem sedis Apostolicæ operaretur. Tunc Imperator repletus furia, eiecit eos per posticulam, & imposuit eos in nauem periculosam cum militibus, & magistratibus, & præfectis Heliodoro, & Demetriano, qui, & hoc dedit in mandatis, vt nullam ciuitatem ingrederentur, furoreque repletus Anastasius contra Papam Hormisdam, inter alia fatua sua, hoc scripsit dicēs: *Nos iubere volumus, non nobis iuberi.*

**Extant to. 2. Concil. in Hormisda, ep. 11. & 9.*

Furor Anastasij in legatos Apostolicos, & in ipsum Hormisdam Papam.

Eodem tempore nutu diuinitatis percussus est Anastasius Imperator fulmine diuino, & obijt.

De Ennodio Ticinensi Episcopo, & dictis eius.

Cap. XXVIII.

Ex decretis Iuonis Carnotensis.

Nicolaus Papa Michaeli Augusto. Magnus, inquit, confessor Christi Ennodius Ticinensis episcopus, qui ab Hormisda Apostolicæ memoriæ Cōstantinopolim missus, innumeras miserias à Græcorum vesania pro Christi fide, & statu ecclesiæ non semel pertulit.

Aliquot Pōtificum de Ennodio testimonia.

Ioannes Octavus, Bercario Abbati. Absit à pijs mentibus, quid de Romani culminis Pontifice sinistrum sentire, cum Beato Ennodio confessore Ticinensis vrbis Antistite scribente doceamur, *quia Deus omnipotens, aut claros ad tanta fastigia erigit, aut certe quos erigit, illustrat.* Synodus Symmachi Papæ. Synodus dixit: Ea quę in libello quem Ennodius vestra auctoritate cōscripsit, sicut in nostra præsentia relecta sunt, vt proprijs manibus roborentur, rogamus, atque in perpetuum conseruentur, sicut prædictum est, & vestra auctoritate Apostolica firmentur. Symmachus respondit Fiat.

Author. Ex libro Ennodij paucos flores morales excerptos hic supposui.

Ennodius. Superflua scribere res iactantię est, necessaria reticere contemptus. Amica est homini ad genitale solū reuertēti semper hilaritas, Male pertinax (Deus) liuoris obloquendi fomitem de loco gloriæ quærit. Exultatio eloquentiam dat, quam ingenium negat. Ira iusto liberior, suum plusquam alios lacessit auctorem. Liberior iusto laudatio tantum gloriæ decerpit quantū falsitatis adiecerit: fit enim vana narratio, quæ ex mendacijs crescit.

Artium mater est instantia, nouerca eruditionis negligentia. Argumentum est nil merentis, rogare diu. Superni beneficij vix dignoscitur qualitas dum tenetur. Postquam migrauerint cupita dulcescunt. Nisi vires æstimes dum aggredieris sarcinam, subiacebis. Nemo in altero mores amplexatur, nisi quos in se formauerit.

Extant Ennodij opera in noua Bibliotheca Patrum.

De Imperio Iustini senioris, & de Sancta Brigida.

Cap. XXIX.

Sigebertus in Chronicis. Post Anastasium imperauit Iustinus senior annis vndecim. Cœpit anno Domini 518. mundi scilicet 4369. Hugo tamen aliter dicit sic: Iustinus igitur senior Christianissimus Imperator Anastasio perfido succedens in regno; anno Incarnationis diuinæ 518. imperauit annis 23.

Iustinus Imp. An. Ch. 518. Mundi 4369.

Ad hunc misit Hormisda venerabilis Papa, in vrbem regiam sanctum Germanum Capuanum episcopum, & Ioannem, & Blandinum Presbyteros, Felicem quoque, & Dioscorum diaconos, necnon & Petrum notarium, vt episcopos quos Anastasius pro catholica exsiliauerat fide, ad proprias reuocaret ecclesias. Quos omnes cum grandi lætitia suscepit clementissimus Imperator, & remisit honorabiliter.

Sigebertus in Chronicis. Eo quoque tempore virgo Dei Brigida obijt in Scotia, scilicet anno primo Iustini senioris.

Ex gestis eius per Laurentium Dunel. Hæc de Christianis ac nobilibus parentibus orta in Scotia à pueritia bonarum rerum studijs inoleuit, pudicitiæ & sobrietati semper intenta, & semper de bonis ad meliora crescens, ab ipsa puellari ætate virtutum signis extitit admiranda.

Pro matre Surius habet magum cuius addicta erat seruituti. Cum à matre sua transmissa esset, vt de vaccarum lacte butyrum congregaret, & ad pondus redderet, sicut aliæ puellæ in illis regionibus facere solebant; hæc iam dedita hospitalitati *magis volens obedire Deo, quam hominibus.* pauperibus & hospitibus tam lac, quam butyrum largiter distribuere cœpit. Et cum tempus aduenisset, vt omnes redderet fructum vaccarum cooperatrices eius monstrauerunt opera sua. Ventum est ad Brigidam, vt redderet opus suum: quæ pauida non habens quid redderet, quia totum pauperibus erogauerat, timore matris pauida se totam conuertens ad Dominum cucurrit ad orationem, quam Dominus exaudiuit, & mox post orationem super omnes cooperatrices suas, opus suum in butyro amplius abundans matri assignauit. *Miraculose butyrum ad virginis preces augetur.*

Iterum de miraculis eiusdem.

CAP. XXX.

...t virginitatem suam Deo vouerit. NOn multo post cum parentes eam more humano desponsare voluissent, illa cœlitus inspirata, virginem castam se vouens, & volens exhibere Christo, ad Episcopum sanctissimum beatæ memoriæ Machillam perrexit, qui pallium album, & vestem candidam super ipsius venerabile caput imposuit. Quæ coram Deo, & Episcopo ad altare genua humiliter flectens, & suam virginalem coronam Domino offerens, fundamentum ligneum altaris tetigit: quod statim viride factum est, & vsque hodie sic virescens languores & morbos de fidelibus expellit.

...uius miraculi mentio ... in martyr... Cum aliquando lardum aduenientibus hospitibus in caldaria coxisset, cani adulanti ac flagitanti misericorditer dedit. Et postea cum lardum de caldaria tractum, ac hospitibus esset diuisum, plenissime est repertum, ac si non esset demptum.

...essis S. Brigidæ solum ...ida. Aliquando cōuocauit messores & operarios in messem suam, & facta est dies illa nebulosa, & pluuialis valde per circuitum in totam prouinciam, sed in messem eius gutta non cecidit.

...estem ...e madidā ... vmbra ...lari suspē... Cum suas oues aliquando pasceret in campestri, & herboso loco nimia pluuiarum inundatione facta humectatis vestibus domum redijt. Et cum radius solaris per foramina domus intrinsecus intraret, illa vmbram obtusa oculorum acie arborem fuisse transuersam & fixam putans, desuper suam vestem complutam posuit, & ita tanquam in arbore grandi & firma, in ipso tenui solari radio pependit.

Leprosi ab illa flagitabant cereuisiam, quam cum illa non haberet, videns aquam ad balnea paratam, cum virtute fidei benedicens in optimam cereuisiam conuertit, & sitientibus abundanter tribuit.

...lapide ... conuert. Quidam venit ad eam petens sal, illa lapidem benedixit, & in salem conuertit, & poscenti tribuit.

Cœco nato oculos restituit.

Adhuc de eodem.

CAP. XXXI.

QVidam fures nequissimi de alia prouincia venientes, & amnem grandem facili meatu pedū transgredientes, boues eius furati sunt. Quos eadem reuertentes via, impetus fluminis, inundatione subita facta, conturbauit, & fures dimersi sunt, boues de manibus eorum liberati, loris ad cornua pendentibus ad proprium armentum reuersi sunt. *Fures virginis boues auferre volentes aquis suffocantur.*

Quidam aper ferus, singularis & siluestris, ad gregem porcorum Brigidæ præcipiti cursu peruenit, quem illa cernens benedixit, deinde impauidus, ac si familiaris esset cum grege illius permansit. *Eius de vulpe miraculū.*

Quidam simplex vulpem vidit ambulantem per Regis palatium, quam nesciens esse domesticam, & varijs artibus agilitatis doctam, occidit. Quo cognito Rex iussit illum occidi, & vxorem eius, & liberos, & omnia quę habebat, in seruitutem redigi, nisi sibi vulpis similiter docta redderetur. Quod audiens Brigida iuncto curru Regem rogatura, per planiciem campi pergebat viam, quæ ducebat ad palatium Regis, ex intimo corde rogans Deum vt prouideret. Statimque Dominus vnam de feris vulpibus ad eam transmisit, quæ currens per campestria appropinquauit currui beatæ Brigidæ, & leuiter se eleuans in currum intrauit, & sub veste beatæ virginis se constituens, mansuete cum ea in curru sedebat perueniens ad Regem Brigida rogare cœpit, vt, quæ ignorans deliquerat, absolueretur. Noluit Rex, nisi ei vulpes similis restitueretur. Protulit Brigida vulpem suam omni calliditatis artificio, vt prior illa fuerat, edoctam. Miratus Rex, & eius optimates, iussit illum reum liberum abire. Non multo post illo liberato, cum sancta Brigida remearet domum, vulpes dolosa inter turbas se torquens, & callide mouens aufugit, & capi non potuit. *Captiuum liberat.*

Altera die Brigida videns anates pectore in aqua natantes, & per aera interdum volitantes ad se venire præcepit: & venerunt. Quas aliquamdiu manu tangens & amplectens, redire permisit. *Anates sacræ virginis imperio parent.*

De eodem.

CAP. XXXII.

NOuem viri consueti erant superstitione quadam nefaria votis, & iuramentis constringere se, quod in Calend. Iulij hominem iugularent. Quibus Brigida prædicabat, vt ab hoc errore desisterent, qui noluerūt, nisi prius voto completo. Illa pro obcæcatione cordis eorum, cœpit rogare Deum. Egressi illi, contemplantur imaginem instar viri, quem disposuerant iugulare. Quā continuo suis lanceis, & gladijs confoderunt, quasi post triumphum de suo aduersario cum armis suis cruentatis ad Brigidam reuertuntur, & sic ad pœnitentiam conuertuntur. *Homicidæ miraculose ad panitētiā conuertūtur.*

Quidam vir Luguidina nomine tam fortis erat, vt in vno die laboraret quantum alij 12. & solus comedebat quantum 12. Is deprecatus est beatam Brigidam, vt rogaret Dominum quatenus eius ingluuiem salua sua fortitudine temperaret. Quod & fecit, nam post precem virginis cibo vnius viri contentus, laborabat quantum 12. *Mirabilem cuiusdā ingluuiem curat, permanente solito corporis robore.*

Arbor ingens securi excisa in silua, cum ad locum destinatum cum multis bobus & machinis trahi non posset, Beatæ virginis orationibus, cunctis recedentibus, sine vlla difficultate ad locum, quo volebant, delata est.

Quidam vir sæcularis, & nobilis in cuiusdam fœminæ concupiscentiam exarsit, & callide suam sentem argenteam preciosamque illi commendauit. Quam dolose retraxit, illa ignorante, & iecit in mare, quatenus cū illa nō posset reddere, sibi esset ancilla, & ea vteretur vt vellet. *Fœminam quandam, pudicam ab incestuosis cuiusdam amoribus liberat.*

vellet. Quo facto, cum ille repeteret sentem suam, & illa reddere non posset, perpendens dolum eius, pudica fœmina, cucurrit ad Brigidā, quæ cum cogitaret de hoc, superuenit ad eam quidam cū piscibus de flumine tractis, quorum viscera cum aperta, & excisa fuissent, inuēta est in medio vnius piscis sentis illa argentea, & reddita est illi viro crudeli, & sic fœmina liberata est. Tunc ille confitens Brigidæ culpam suam, subditus factus est illi.

Vitulum hospita & telaria ligna restituit.

Aliquando diuertit Brigida ad quandam paupérculam mulierem, quæ cum non haberet vnde ignem faceret ad coquendum cibum Brigidæ, & eis qui secum venerant, inscidit ligna telaria in quibus telæ texebantur, & iecit in ignem, & vitulum, qui erat in pascuis occidit & præparatum eis apposuit. Mane facto, inuenit vitulum in similitudinem prioris formæ, & ligna telaria prioribus similia restaurata.

Vas argenteum æquali portione leprosis tribus diuidit de hac sacra virgine multa Giraldus Cambrensis in Tipographia Hiberniæ.

Aliquando tres leprosi ab ea aliquid petebant, quibus statim vas argenteum dedit, & ne diuisio fieret, & ei causa rixæ, cuidam perito in ponderibus auri & argenti petito dixit, vt illud dispartiret in tres æquales partes. At ille se excusare cœpit, dicens hoc esse difficillimum, & penè impossibile. Tunc Brigida vas apprehēsum contra lapidem iecit, & tres partes æqualis ponderis fecit.

Nunquam pauperes sinebat à se recedere sinu vacuo.

Quidam necessitate compulsus poscebat ab ea sextarium mellis. Illa dolens, quod non haberet ad manum id quod petebatur, subito audiuit murmur apum sub pauimento domus, perfosso loco, repertum est sextarium mellis.

De Ioanne Papa, & eius legatione ad Imperatorem Constantinopolis.

Cap. XXXIII.

Hugo vbi supra. Post Hormisdam, Ioannes cathedram Apostolicam tenere meruit, qui & ipse ad principem Iustinum venit. Et cum in Corinthi partes iam venisset, necesse ei fuit, vt in itinere ad sedendum equus requiri debuisset. Quod illic quidam nobilis vir audiens, equum super quem eius coniux sedere consueuerat, ita ei concessit, vt eo ad loca alia perueniente, cum illi aptus equus potuisset inueniri, deberet ille quem concesserat, propter suam coniugem retransmitti. Quod & factum est. Nam cum prædictus vir vsque ad certum locum equo eodem subuehente perductus fuisset, mox vt alium reperit illum quem acceperat retransmisit. Sed cum denuo prædicti nobilis viri coniux equum illum ex more conscendere voluisset, vltra non valuit. Cœpit nempe immenso flatu & fremitu, atque totius incessante corporis motu quasi despiciendo prodere, quia post membra pontificis mulierem ferre nequiret. Quod vir eius prudenter intuitus hunc ad eundem venerabilem virum retransmisit equū magnis precibus petens, vt ipse illum possideret, quem iuri suo sedendo dedicasset.

Equum qui Ioānem Papam portauerat, mulierem ferre dedignatur. Gregorius li. 3. Dial. c. 2.

Denique cum Constantinopolim peruenisset, & ibidem vir Dei honorifice ab Imperatore, & ab omni fere populo eiusdem vrbis susceptus fuisset, mox in eorum conspectu ad portam, quæ aurea vocitatur, roganti cæco lumen indulsit. Demum vero impetratis pro quibus ierat Rauennam remeauit.

S. Ioannes papa honorifice ab Imperatore suscipitur: hoc refert Pontificale ad verbum, cui omnes consentiunt.

Helinandus in chronica sua 43. lib. Miserat autem eum Theodoricus in legatione ad Iustinum propter ecclesias Arianorum, quas Iustinus volebat catholicis dare, vt Arianis redderentur, alioquin ipse Theodoricus omnem Italiam gladio daret. Qui Ioannes infirmatus ambulauit cum fletu, cum senatoribus & exconsulibus. Susceptus est autem ab omni ciuitate Constantinopoli à milliario 15. cum cereis, & lampadibus, & crucibus, quia Beati Petri vicariatum meruerat suscepisse. Iustinus autem humiliauit se, & adorauit pronus in terram Sanctum Ioannem Papam, qui Ioannes cum cæteris legatis rogauit Iustinum, vt susciperet legationem, quatenus Italia liberaretur. Quod & factum est.

Hugo, vbi supra. Impetratis igitur, vt dictum est, pro quibus ierat, Rauennam remeauit, vbi sæpe nominatus tyrannus Theodoricus, zelo, & inuidia ductus quia audierat eum ab Augusto honorifice susceptum atque tractatum, cum comitibus eius tenuit eum, & carceris afflictione peremit. Symmachum patricium interfecit, sed & Boetium consularem, virum summæ prudentiæ, qui dialecticam & Arithmeticam atque Musicam suo sermone nobilitauerat, & alios libellos elegantissime composuerat, idem tyrannus exilij pœna damnauit, & in territorio Mediolanensi iugulari fecit. Hac tamen immanis seuetitatis impunitate Theodoricus nequaquam est gauisus: nam non multo post horribili & inopinata morte pollutam peccatis animam exhalauit.

Ioānem Papam in carcere à Theodorico occisū scribit Greg. l. 4. cap. 30.

Sigebertus in chronicis. Hic etiam à quodam Sancto eremita, visus est nudus & discalciatus, à Ioanne Papa, & Symmacho patricio in ollam Vulcani esse detrusus.

Ex libro Pontificali. Obijt autem Papa Ioannes Rauennæ in custodia 5. Calen. Iunij Martyr. Cuius corpus translatum est de Rauenna. & sepultum in basilica Beati Petri Apostoli, sub die Calendarum Iunij.

De filijs Clodouei regis, & strage Thoringorum.

Cap. XXXIV.

Hugo vbi supra. Clodouei itaque filij patri defuncto succedentes, regnum Francorum inter se diuiserunt, & Theodoricus sedem regni sortitus est Metis, Clodomirus aurelianis, Clotharius Suessionis, Childebertus vero Parisijs, vbi & pater eorum: sed & soror ipsorum Clotildis Amalrico nupsit, & in Hispaniam perductus est.

Gregorius Turonensis in historia Francorum lib. 3. cap. 6. Clodomirus autem Sigismundo Rege Burgundiæ cum vxore & filijs eius perempto, vt supra dictum est, iterum fratri eius Godomaro congressus, ac percussus corruit, & mortuus est. Quod videntes Franci, nimio dolore & ira commoti, Godomarum persequentes exterminant, omnesque regiones deuastantes, à puero vsque ad senem omnes peremerunt, & ita reuersi sunt. Clotharius hæc audiens vxorem fratris sui accepit in coniugium Guntecam nomine, filios quoque Clodomiri orphanos scilicet Theodobaldum, Guntharium, & Clodobaldum, Clotildis Regina nutriebat, secū illos retinens.

Eo tempore Theodoricus, & Theodobertus filius eius, & Clotharius Rex cum Francorum exercitu Rhenum transeuntes in Thoringiam dirigunt contra Herminefredum Regem Thoringorum. Hæc audientes Thoringii fossata fecerunt sub dolo, desuper cooperientes ea cespitibus. Cumque ad bellum ibidem conuenissent, intelligentes quod equi eorum ibidem corruissent, indignati sunt valde, tantaque cædes ibi fuit de Thoringis, vt ipse fluuius ex eorum cadaueribus repletus, Franci super eos tanquam per pontem transirent, & conculcabant eos, vastantesque omnem regionem illam, & captiuos adducentes, omnia depopulati sunt. Herminefredus quoque per fugam lapsus vix euasit, Franci autem cū spolijs reuersi sunt. Fuerunt hic Herminefredo duo fratres Baldericus, & Bertharius.

Franci infesti transeunt Rhenum.

Greg. Turon. cap. 7.

Hugo, vbi supra. Clotharius, vero inde rediens Radegundam Bertharij Regis filiam Herminefredi neptem secum adduxit, & eam sibi legitimo matrimonio copulauit. Sed illa post tempus modicum, relicto maritali thoro, intra Pictauensem vrbem vestem suscepit religiosam, in qua perseuerans, cursum vitæ laudabiliter consummauit.

Radegunda Clotharij vxor fit monialis.

Gregorius Turonensis, vbi supra. Theodoricus autem data fide Herminefredo regi ad Tulpiacum ciuitatem fecit eum ad se venire. Cumque supra murum ciuitatis ipsius colloquerentur, impulsus de muro ipso, corruit ad terram, & mortuus est: huius infantes quoque Theodoricus iussit interfici.

De Pugna Childeberti contra regem Gothorum pro sorore sua.

CAP. XXXV.

Greg. Turon l. 3. cap. 10

CHildebertus quoque cum esset apud Auernos ciuitatem misit soror eius vxor Amalrici Regis Gothorum nuncios ad eum, & innotuit ei quanta mala Amalricus fecisset, & qualiter ei insidiaretur propter fidem catholicam. Nam cum ad ecclesiam Christi iret & orationem faceret, stercora & multos fætores ipse super eam proijciebat, atque in tantum eam verberabat, vt sanguinem vomeret, quem illa in sudario suo collectum fratri suo transmisit, dicens: *Vindicate dulcissimi fratres, laborem & iniuriam meam domini charissimi.* Cum hæc audisset Childebertus Rex, ira magna commotus in hostem maximam turbam collegit, & in Hispaniam direxit, atque pugnam inijt contra Amalricum. Qui in fugam versus, dum nauem ad fugiendum quæreret, & hanc non tam cito vt volebat attingere posset, ab exercitu Childeberti circundatus, cum ad ecclesiam Christianorum fugeret, antequam ad introitum ecclesiæ peruenisset, Francus quidam lancea eum percussit, & mortuus est.

Clotildis ob fidem multa patitur.

Amalricus perimitur.

Tunc Childebertus deuastata Hispania, Toletum vrbem ingressus, thesauros magnos inde abstulit, & vna cum sorore sua reuersus est. Sed nescio, quo periculo imminente languore in ipso itinere mortua est, Parisios quoque deportata in basilica sancti Petri, iuxta patrem suum sepulta est. Childebertus vero inter reliquos thesauros ad ministeria ecclesiarum detulit, scilicet de vasis Salomonis preciosissimis, sexaginta calices, quindecim patenas, viginti capsas Euangeliorum ex auro purissimo gemmario opere celatas & pulchre ornatas. Quæ omnia ille noluit confringere, sed per ecclesias cuncta distribuens, dispensauit.

Calices & alia ornamēta ecclesiæ ex auro facta fuerunt.

De crudelitate Clotharij in nepotes suos.

CAP. XXXVI.

Greg Turon ibidem c. 18.

CLotildis autem Regina post mortem viri sui frequenter Thurones pergens ad basilicam Sancti Martini diutissime commorata domino seruiebat, raroque Parisios visitabat, filios autem filij sui Clodomiri vt dictum est, nutriebat. Cum autem Parisijs resideret, videns Childebertus Rex, quod illa filios fratris sui senioris enutriret, & nimis eos diligeret, cogitans, quod eos Reges facere vellet, dixit Clothario fratri suo: Mater nostra filios fratris nostri vult eleuare, consilio igitur accepto pertractare debemus, quid de eis facere debeamus: aut tondeamus eos, aut interficiamus, regnumque fratris nostri, patris eorum inter nos diuidamus. Miserunt igitur ad Reginam Parisios Arcadium nobilem virum & industrium, dolose dicentes: Dic matri nostræ, vt mittat ad nos filios fratris nostri, nepotes nostros, vt eos Reges constituamus. At illa credens hoc verum esse, gaudens, eos transmisit. Quibus venientibus apprehendit Clotharius puerum seniorem, proiecitque eum ad terram, ac defixit in axillam eius cultrum, qui transuerberatus, statim mortuus est. Frater quoque eius iunior cum hoc vidisset, proiecit se ad pedes Childeberti dicens, flendo: Succurre mihi pijssime patrue ne & ego peream sicut & frater meus. Tunc Childebertus commotus lachrymis ait: Obsecro te, charissime frater, vt huius mihi vitam concedas, & quantuncunque volueris dabo tibi pro eius vita. At ille ira succensus ait: Aut eijce eum à te, aut certe pro eo morieris. Tu es, qui hoc malum pertractasti, & modo tu vis liberare eum. Hæc audiens Childebertus, proiecit eum à se, Clotharius quoque elisit eum in terram, & defixo in axillam eius cultro, interfecit eum, & pueros cum nutricijs eorum similiter iugulauit, accensisque equis abscesserunt.

Regina hæc audiens nimio furore attrita, compositis eorum corpusculis, cum magno cætu psallentium, & immenso luctu Parisios ad basilicā Sācti Petri deportata eorum corpuscula sepeliuit: quorum vnus erat 10. annorū, & alius 7. Tertius vero nomine Clodoaldus effugit, & per auxilium virorum fortium liberatus est. Qui postea relicto regno terreno ipse se propria manu totondit, & clericus factus est, ac bonis operibus præditus presbyter ordinatus est. Clotildis autem Regina in eleemosynis profluens cum summa abstinentia & sobrietate vitæ iugiter degebat.

Clodouei filij interficiunt nepotes.

In illis diebus mortuus est Theodoricus Rex, regnauit autem annos 23. Theodobertus quoque filius eius regnum eius suscepit.

Qualiter idem Clotharius de persecutione fratrum diuinitus est liberatus.

CAP. XXXVII.

Greg. Turon. lib. 3. cap. 28.

POst hæc Childebertus, & Theodobertus commouentes exercitum contra Clotharium ire disponunt. Ille hæc audiens & videns quod eorum exercitui resistere non posset, in siluam confugit totamque spem suam in Dei pietate transfudit. Sed Clotildis Regina hæc audiens Beati Martini sepulchrum adijt, ibique in oratione prostrata, tota nocte vigilans deprecabatur Dominum, ne inter filios ciuile bellum consurgeret. Cumque conuenissent cum copijs magnis contra Clotharium, vt sequenti die eum interficerent, mane facto, in loco in quo erant congregati, orta est tempestas magna, tentoria disrumpens cum immixtis fulgoribus, atque cuncta subuertit, irruentibus imbribus cum tonitruis validis. Illi vero prostrati in terram corruentes, cœsi grandinibus validissimis, & grauiter verberati corruunt. Nullum eis tegumen remansit nisi solus clypeus, & hoc maxime timebant ne ab igne cœlesti cremarentur. Sed equi eorum ita dispersi sunt, vt vix in vigesimo stadio reperirentur. Multi etiam de his non sunt inuenti. Tunc illi lapidibus cœsi & humo prostrati, pœnitentiam agentes, veniam deprecabantur à Deo, eo quod talia contra sanguinem suum agere voluissent. Super Clotharium vero neque vna quidem gutta pluuiæ decidit, neque sonitus tonitrui est auditus. Illi quoque mittentes nuncios, pacem & concordiam petierunt: qua data, in propria sunt reuersi.

Bellum inter regios fratres exortum meritis D. Martini dirimitur.

De obsidione Cæsaraugustæ, & morte Childeberti, & Clotildis.

CAP. XXXVIII.

POst hæc iterum Childebertus & Clotharius collecto magno exercitu, in Hispaniam se dirigunt. In quam ingressi ipsam terram vastantes succenderunt, & interficientes populum Cæsaraugustam ciuitatem circundantes obsederunt. Populus autem, qui ibidem obsessus tenebatur, indutus cilicijs asperso capite cinere, in tantam humilitatem ad Deum conuersi sunt, vt cum tunica Beati Vincentij Martyris muros ciuitatis psallendo circumirent. Quod hi Reges videntes, apprehenso vno rustico de ciuitate dixerunt: Vade dic episcopo ciuitatis, vt cum fiducia veniat ad nos, nihil dubitans. Ille vero cum hoc episcopo nunciaret, ipse cum muneribus statim occurrit eis. Childebertus quoque postulauit ab episcopo sibi dari reliquias Beati Vincentij Martyris. At ille dedit ei stolam eius. Memorati ergo Reges acquisita maxima parte Hispaniæ, cum multis thesauris & spolijs reuersi sunt. Childebertus vero Parisios veniens, ecclesiam in honore Beati Vincentij martyris ædificauit.

Tunica S. Vincentij in supplicatione à populo defertur.

Greg. Tur. cap. 29.

Tandem Childebertus ægrotare diutissime cœpit, & apud Parisios febribus decubans, mortuus est, & in basilica Beati Vincentij Martyris, quam ipse construxerat, sepultus est: cuius regnum, & Thesauros, Clotharius rex accepit. Sed & bonæ memoriæ gloriosissima

Lege Æmil. lib. 1.

Clotildis

Clothildis Regina, bonis operibus pollens, apud vrbem Turonicam migrauit ad Dominum plena dierum. Quæ cum magno psallentiū choro Parisios deportata, in sacrario basilicæ Beati Petri ad latus Clodouci Regis viri sui, sepulta est à filijs suis, Childeberto, & Clothario regibus, vbi & beatissima Genouefa sepulta est.

De Sancto Vigore Baiocensi, & mortuo suscitato ab eo.

Cap. XXXIX.

S. Vigor degit in monasterio.

EX *gestis eius*. Temporibus Childeberti Regis Francorum floruit Sanctus Vigor Baiocassinæ vrbis episcopus, qui Attrebatensi prouincia nobilibus parentibus & fide pollentibus oriundus, intra Sancti Vedasti monasterium in religione monachorum cohabitauit. Tantaque in eo obedientiæ humilitas erat, vt omnibus gratiosior videretur. Quem cū parentes eius valde locupletes in rerum opulētijs eum superstitem habere cuperent, ille magis cælestibus inhians, assumpto secum vno puerulo, nomine * Redimiro, peregrinationē, nesciens, quo iret, arripuit, & diuino nutu in regionem Baiocassinam peruenit. Cumque esset in itinere, Angelus Domini eum in somnis admonuit, dicens: Perge quo ire decreuisti, quia locus tibi à Domino præparatus est, & plebs non modica per te ad fidem veram conuertenda est. Itaque Dei adiutorio fretus, peruenit ad vicum, qui Redeuerus dicitur, vbi erant homines bruti Idolorum cultu detenti, & veri Dei cultus ignari. Illic igitur ædificato oratorio vigilijs & orationibus pernoctans, assidue Dominum precabatur, vt ad veritatem cognoscendam, populum virtute sui spiritus illustraret. Tantamque Dominus ei gratiam contulit, vt per eius prædicationem, & sanctitatis exemplum, omnes pene conuerterentur ad fidem Christi. Cum autem vellet Deus militem suum manifestum fieri, cuiusdam viri filium quem paruulum ipse conuerterat ad fidem Christi, vexatum febribus contigit mori. Cuius cadauer nimijs doloribus fatigata mater in lectulo collocauit, & cum vlulatu cucurrit ad virum Dei, rogans vt eum resuscitaret. Qui completa pro paruulo oratione, conuersus ad mulierem ait: *Si ex toto corde in Deum verum quem Christiani colunt credideris, quæcumque petieris impetrabis*. Illa hoc audito credens, abijt: Cumque è foribus domus suæ processisset, vidit filium suum exilientem, *& laudantem Deum*. Propter hoc ergo miraculum longe lateque fama viri Dei personuit, & ægrotantibus medicinam multimodam pietas diuina per orationes eius tribuit, vt cæcis visum, claudis gressum, languentibus sanitatem.

* Al. Thedemiro. Iustus à domino dirigitur in vias.

Conuertit multos ad Christum.

Excitat puerum defunctum.

Curat multos agros.

De cæteris eius miraculis, & obitu eiusdem.

Cap. XL.

VIr quidam locuples rogauit eum, vt ad possessionem eius accederet (eo quod in loco syluæ serpens esset immanis valde, qui homines & pecora flatu suo exureret) si forte per orationes suas valeret eos ab eius interitu liberare. Qui facta oratione pergens ad locum, inuenit semitam per quam idem serpens ad fontem ibat, & iterum ad specum suum remeabat. Accessit igitur ad specum, & ait: *Serpens antique, & Sathana in nomine Iesu Christi præcipio, vt exeas de specu illo*. Qui exijt erecto capite flammas vomens, ac stridens dentibus, & quasi ad deuorandum paratus. Eratque pedum 40. longitudo illius. Quem mox, Dei famulus vt vidit, eleuata manu *signum crucis* iniecit. At ille clauso ore, & depressa ceruice ad eum venit. Quem vir Dei orario per collum ligauit, tradiditque famulo suo Redimiro, & ait: Vade, & duc eum ad littus maris, ne hic possit vlterius commorari. Tunc omnes populi qui conuenerant ad spectaculum *glorificauerunt Deum*.

Immanem serpentem profligat.

Alium quoque serpentem eiecit de loco, qui dicitur Cella, alium vero de loco transfretum qui dicitur Cameron. Ob quam causam cuncta præfata prædia, viro Dei tradita sunt in possessionem.

Item duos alios serpentes.

Defuncto autem Baiocassino episcopo, petente clero & populo, Dei nutu ordinatus episcopus, magis studuit Dei famulatum exercere & ieiunijs, vigilijs, & orationibus ac lectionibus vacare.

Creatur Baiocensis episcopus.

Comes Beltulfus auaritia æstuans, agrum illius superbe & violenter occupauit, eumque aratris conglobatis arare cæpit. Sed orante viro Dei Dominum, vt hæreditatem ab eo sibi datam defenderet, superbus ille de equo quo sedebat, corruit, & fractis ceruicibus expirauit.

Ecce tibi horrendum iudicium Dei in comitem bona ecclesiastica sibi vendicātem.

His & alijs multis virtutibus, idem vir Sanctus claruit, nam & olim dum in vtero matris necdum editus esset, meruit eius venerabilis genitrix audire ab Angelo sancto somno depressa, quod in vtero filium haberet, quem Dominus gratia sua illustraturus esset.

Obijt autem senex Calend. Nouemb. plurimos discipulos in fide educatos relinquens.

De sanctis Carilelpho, & Auito Abbatibus.

Cap. XLI.

EX *gestis eius*. Præterea temporibus Childeberti, & Clotharij regum Francorum, Sanctus Carilelphus floruit, & in castris Sanctæ ecclesiæ tanquam strenuus miles contra potestates aereas, clypeo fidei protectus, spicula doctrinæ contorsit, fulminaque miraculorum emisit. Hic in Aruernensi territorio clarissimis parentibus ortus doctrinę gratia in monasterium Menatæ mittitur, vbi literarum facundiam, & Sanctæ conuersationis excepit formam. Cumque vellet singulari contra diabolum dimicare certamine, & eremiticam vitam ducere, eiusdem cænobij monachus Auitus nomine, ei collocutionis gratia affuit, vir meritorum summorum prærogatiua præditus. Dum ergo inter se colloquia serunt, codicem Sancti Euangelij aperiunt, & linea, quæ prima fronte occurrit, hæc fuit: *Qui plus diligit patrem aut matrem, quam me, non est me dignus*. Itaque beatus Auitus, qui apothechis monasterialibus erat præpositus, claues cellarij clam Abbatis suis supposuit ceruicali, & pergentes simul, in suburbium Aurelianense deuenerunt: auditaque Sancti Maximini fama, qui ibi monachorum cohortibus in cænobio Miciatensi degentium præerat, ad eum visendū, conuolauerunt, & ab eo humaniter excepti, sacerdotali dignitate per eum insigniti sunt. Sed postmodum remotius habitaculum perquirentes, vastas partiti saltus solitudines expetunt, quas peragrantes, inter opaca quæq; nemorum, & lustra abditissima ferarum, obuium se tulit eorum conspectibus fertilis locus qui tunc Pithiacus dictus est, at nunc *Cella Sancti Auiti* vocatur. Illic fonte viuentis aquæ reperto beatus Carilephus eum manu sua vt aquæ retentor esset, tereti circundedit ædificio, & hactenus ob amorem illius à deuotis non ignobili tegitur operculo. Illic ergo manentes diebus plurimis deuote Deo seruierunt.

S. Auitus iungit se S. Carilelpho.

Luc. 14.

Auitus & Carilelphus initiantur Sacerdotio.

Denique cum fama beati Auiti, Regis aures occupasset, iussu ipsius regis in eodem loco basilica fabricatur, opibusque regijs ditatur. Beatus autem Carilelphus prout moris est, sanctis viris prospera vitare, sinistra ob custodiam sui appetere, in his charissimum suum relinquens Auitum in carne, ab eius præsentia in interiora secessit eremi, cum tamen ei inextricabilibus esset deuinctus nexibus animi. Itaque assumpto secum suo commilitone Daumero, conseruoque itidem Gallo, pedem vertit in partes Cenomannicæ vrbis: tandemque diuertit in locum veterum vocabulo Casaguani nuncupatum, situm in parrochia Labrosinensi. Ibi erat locus à cuiuslibet accessu secretus, attamen terræ fertilitate iucundus, quem sibi, Deo gratias agens, ei *seruiturus*, elegit *vir sanctus*.

Fugit homines Carilelphus.

De reuerentia à bestia ei exhibita, & irreuerentia Regis Childeberti.

CAP. XLII.

ITaque eremi ferarum aduentu sæpe visitabatur, ita vt quodammodo de Deo proprie dictum videretur, *Et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi.* Inter hęc Childebertus cum coniuge sua omnique eius comitatu partes Cenomannicas adijt, ibique ei consistenti, nunciatur bubalum in locis illis inusitatam bestiam delitescere. Rex autem gaudens iussit venatores præparare necessaria bestiæ capiendæ. Quibus peractis cum terram curiose pererrarent signa itineris bubali diu rimata repererunt, & acres post eum molossos ad insequendum funibus absoluunt. Miser autem iamiamque capiendus, ad sanctum Carilephum decurrit bubalus, & quasi cui quaquauersum fuga negaretur domum viri quasi singulare adijt suffragium. Sane venatores sequentes deuenere ad locum vbi sanctum virum & post tergum illius prædictum astantem veluti querulum ac trementem videre bubalum. Tum vero insolita rei nouitate turbati, nec bestiam attingere, nec Sancto viro aliquam molestiam ingerere ausi sunt, Rex viso miraculo nequaquam Dei potentiam honorauit, sed indignatus ait: Vnde vobis, ô incognitæ personæ, tanta præsumptio, vt mei iuris saltum, nullo concedente, ausi sitis irrumpere, & nostræ venationis dignitatem in aliquo mutilare. At vir Sanctus ait: O Rex bone, nequaquam despectus tui gratia, aut conturbandæ venationis, lustra ferarum irrumpimus, sed vti familiarius atque enixius Domini occuparemur seruitio, inaccessibilia hominibns loca petiuimus. Rex autem nimio felle suffusus: Præcipio, ait, auctoritate nostra, & te, & socios tuos hinc secedere, & vt deinceps nullus hic ex vobis inueniatur, cauete.

Iob. 5.

Bubalus recurrit ad virum Dei tãquam ad asylum.

De elatione ipsius, & humiliatione erga præfatum virum.

CAP. XLIII.

TVnc vir sanctus, nec in minimo minis perturbatus regalibus, ad implenda diuina præcepta se vertit. Est nobis, inclyte Rex, seruis tuis aliquid vini, quod parua vitis hic inuenta atque exculta elicuit, petimusque serenitatem culminis vestri, vt aliquantisper eius poculo indulgeatis, quatenus alacrius ad palatium redeundi habeatis facultatem. At ille hæc spernens, tumore immoderato distentus, cum iter in redeundo accelerare vellet, equus illius stupore repentino captus, subito constitit, & licet hincinde cruentatus, processum Regi denegauit. Inter hæc admiratio timori sociata mentem occupat, & quod facto opus esset, omnes cogitare compellit. Sed cum diu in his hæsitarent, vnus illorum, qui prudentior erat, ait: Optime Rex, homo ille, vt æstimo, quia à nobis contumeliose tractatus est, Domini seruituti deuotus est, cuius virtute hoc præstitit Dominus, vt quia à te, non vt decuit est tractatus, tibi quoque ad ea quæ vis peragenda, denegetur effectus. Itaque celer ad virum Dei dirigitur nuncius, qui & de præteritis veniam impetraret, & responsionem illius de his quæ agenda forent Regi deferret. Qui audiens hæc, Domini misericordiam se honorantem glorificauit, dicens: Vade fili, & dic Regi vt reuertatur, & quia sine benedictione recessit ira permotus, benedictionem accipiat à Domino per famulum eius. Itaque ipse quidem orationi deuotissime incubuit, apparitor vero ad Regem celeriter redijt. Qui mox vt verbum serui Dei audiuit, equus quibus vinctus fuerat solutus est nexibus. Itaque equo absoluto festine ad hominem Dei deuenit. Rex dudum tremendus modo tremebundus, oculos quos dudum præ iræ magnitudine cruentata obsederat nubes, nunc abluebat cor contritum lachrymas eliciens: ceruicem quam dudum superbia erigerat rigidam, nunc humilitas reddebat curuam. Plantis itaque Sancti aduoluitur, dextera pectus frequenter quatit, reumque se iterumque fatetur, & veniam petit. At vir Sanctus Regem prostratum humiliter adijt, & vt deinceps se à tali leuitate temperaret, admonuit. Ille vero se iterum vestigijs eius submittens, loco magni beneficij habiturum se dicebat, si Beati viri munificentia, vino illo quod dudum nihili habuerat, nũc potiretur. Cumque vir Sanctus celerrime vinum & calicem afferri iussisset, Regi poculum porrexit: qui osculata manu eius ori admouit, & eo hausto, *Deo gratias retulit*, itidemque comitum eius quisque fecit. Mirum autem erat videre vas per paruulum in tantam exuberasse copiæ magnitudinem, vt liquor ille vitreus vbertim singulis propinaretur, nec tamen detrimentum inopiæ, quousque omnes sufficienter biberent, pateretur.

Childebertus dum minas intentat seruis Dei diuinitus castigatur.

Rex pedibus Sancti prouolutus humiliter rogat veniam.

De cautela Sancti Carilephi in vitando mulierum aspectu, & de obitu eiusdem, & miraculis sequentibus.

CAP. XLIV.

REgina quoque aldiogadis Domini deuotione nobilissima, viri Dei vitæ qualitatem audiens, cibi scilicet parsimoniã & noctium insomnietatem, vestium quoque vilitatem (erat enim ei consuetudo cinere, & cilicio corpus obuoluere, & quando summa exigebat lassitudo quieti indulgere nuda humo corpus supersternere) misit ad eum apparitores, desiderans eius præsentia perfrui, & animam suam Deo commendare per eius interuentionem. Quod si, inquit, precibus meis annuerit, omnia fisci illius (in cuius parte residet) prædia ei tribuam. Quibus auditis, vir Sanctus parumper deliberans cogitabat. Vnde talia Reginę, vt tantopere me videre exoptet, diutinis sudoribus incultum, ieiuniorum squalore horridum, rurali exercitio rusticum? Noui certe, noui virulentam veterni hostis calliditatem, quia in paradisi amænitate per fœmineam imbecillitatem fregit viri vigorem: ideoque æquum est mihi cauere muliebrem, aspectum, ne capiar ego laqueis inimici, incolens squalida eremi loca. Ite, inquit, optimi iuuenum, & dominæ vestræ hæc verba referte: *Si quod præualuero pro ea exorabo*: certum tamen habeat quamdiu in corpore superfuero, faciem me mulieris nequaquã visurum, neque hoc cęnobiolum, quod Domino præcipiente construxi ingressui mulieris vnquam patebit. Neque enim decet nos, qui de Christi censemur familia, vendere nostrum mulieribus aspectum, aut pro capescenda terra inimico humani generis animã nostrã prostituere. Ideoque animũ suum ab hac intẽtione submoueat, & fisci sui partẽ, cui libuerit, attribuat. Quæ consuetudo in eodem monasterio, Domino fauente, hactenus manet inconuulsa.

Respuit possessiones oblatas à regina.

Monasteriũ S. Carilephi nulla mulier ingreditur.

Paulo post monachis astantibus resolutionem suam futuram prædixit, & vt sui memores essent admonuit.

Post eius excessum ad eius sepulchrum cæci visum receperunt, debiles sanati sunt, & dæmones ex obsessis corporibus propulsi. Cumque per ora vulgi fama percurreret. Beato Carilepho nunquam cordi fuisse in vita sua mulierem videndi, sed & petitionẽ fudisse ad Deum vt à cænobio eius mulieris arceretur conuentus, cuiusdã inhonestæ mulieris cor sathanas adeo face incredulitatis igniuit, vt an fama vera esset experiri vellet. Hæc igitur nomine Gunda comam capitis scidit, & contra Dei iura virilia sumpsit indumenta. Itaque armis accincta, baculoque innixa, peruenit ad monasterium. At vero ea domus interiora petente & curiose perscrutari volente, gemina capitis eius lumina crepitu repentino mulctata sunt, & que irreuerenter inconcessa sibi contemplari voluit, ad ea quæ consueuerat videnda ius visionis amisit. Nam simul & dæmone peruasa, vndam cruoris teterrimi per os arca eius pectoris repente emisit, quæ vbertim defluens terram cruentando madefecit.

Multa miracula ad eius sepulchrum.

Punitur diuinitus fœmina volens in monasterium eius ingredi.

De transitu Sancti Auiti Abbatis, & quodam eius miraculo.

CAP. XLV.

Sancti Auiti obitus.

EX *gestis eius*. Sanctus quoque Auitus Abbas Carnotensis pagi, quem Portensem vocant, sæpius imminere dissolutionem sui corporis Spiritu sancto reuelante prædixit: Qui recedens à corpore, honorifice apud Aurelianensem vrbem humatus est. Super quem fideles Christiani ecclesiam construxerunt. Post cuius obitum cum anniuersarius assumptionis eius dies cum summo coleretur honore, vnus ex ciuibus, alijs ad missarum solennia spectanda euntibus, accepto rastro vineam pastinare surrexit. Increpatusque à multis, cur huic festo deesset, redire noluit, dicens: & hic, quem colitis, operarius fuit. Verum vbi ingressus vineam primo apparuit, protinus retorta ceruice facies eius ad tergum conuersa est. Tunc tremens, spectantibus populis cum fletu magno basilicam Sancti ingreditur. Post paucos vero dies, orans in eodem loco assidue, directa ceruice conualuit.

Punitur nolens colere festum S. Auiti.

De Sidonio Aruernensi episcopo, & scriptis eius.

CAP. XLVI.

AVthor. Eo tempore legitur floruisse Solius Sidonius Appollinaris apud Aruernorum vrbem ex præfecto episcopus, vir secundum sæculi dignitatem nobilissimus, & literali disciplina peritissimus.

Lege Greg. Turon. li. 2. hist. Franc. c. 21. 22. 23. quæ habet Surius to. 4.

Helinandus in lib. 44. Hunc Sidonium Gēnadius in libro virorum illustrium (nisi fallor) appellat Saluianum Massiliensem presbyterum de quo cum multa laude meminit in hunc modum,

Saluianus Massiliensis ecclesiæ presbyter, humana & diuina literatura instructus, & (vt absque inuidia loquar) episcoporum magister, scripsit scolastico & aperto sermone multa, ex quibus sunt ista, quæ legi. De virginitatis bono ad Marcellum presbyterum libri tres. Aduersus auaritiam libri 4. De præsenti iudicio libri 5. & pro eorum merito satisfactionis ad Salomum episcopum liber vnus. Et expositionis extremæ partis ecclesiastici liber vnus. Ad Claudium episcopum Viennensem, epistolarum li. 1. In morem Græcorum de principio Genesis vsque ad cōditionem primi hominis, composuit versu quasi hexaemeron librum 1. Homelias episcopis factas quantas, non recordor. *Hæc Gennadius.*

Claudius autem episcopus Viennensis, ad quem dicit Sinodium scripsisse epistolas, ipse est sanctus Mamertus Viennensis episcopus, qui etiam cognominatus est Claudianus, de quo supra.

Author. Hunc Claudianum, qui librum de statu animæ composuit, idem Sidonius in epistolis suis multum commendat. Hic enim Sidonius vir ingeniosus, & accuratæ eloquentiæ, multas difficiles scripsit epistolas, ex quibus has morales excerpsi sententias.

De flosculis epistolarum eiusdem.

CAP. XLVII.

Sidonij Apollinaris morales sententia.

EX *primo libro*. Non minus est morum naturalium personam suam excolere, quam villam. Amico reuerentia debetur, etiam afflicto. Roma domicilium legum, gymnasium literarum, curia dignitatum, vertex mundi, patria libertatis. Non grandis alicui gloria datur, si deteriorum collatione clarescat.

Ad iudicem commonitio

Ex libro secundo. Hoc ipsum, quod copiam tui iurgantibus difficile concedis, indicium est bene iudicaturi. Quis enim se non ambiat arbitrium legi, aut precio aliquid indulturus aut gratiæ? Sententiam tuam, nec victus accuset, vt stolidus, nec victor irrideat vt argutus. Veritatisque respectu impendant tibi addicti reuerentiam, gratiam libertati. Vitanda sunt plerunque consilia medicorum assidentium, & diffidentium, qui parum docti, & satis seduli languidos multos officiosissime occidunt. Quidam ius fasque commune supergressi summam beatitudinem summam potestatem putant, hoc ipso satis miseriores, quod parum intelligunt se inquietissimo famulatui subiacere. Nam sicut hominibus reges, ita regibus dominandi desideria dominantur. Non magis cordi esse debet, aut voluptati ager cum redditibus amplis, quam vicinus æqualis moribus bonis.

Summa potestas, summa miseria

Ex tertio libro. Garrulo non respondere conuicium est. Plurimum laudis iuuenes moribus suis applicant, quoties de negociorum meritis ambigentes ad peritorum consilia reccurrunt.

Est hic loquax nec dicax, ridiculus nec lætus, arrogans nec constās, curiosus nec perspicax, tēpora præsentia colēs, præterita carpens, futura fastidiens. Beneficij si rogatus immemor est, importunus petitor est, derogator negati, æmulator accepti, callidus reformādi, querulus flagitati, garrulus restituti. At si rogandus, simulator parati, venditor præstiti, publicator occulti, calūniator morati, inficiator soluti, osor ieiunorum, sectator epularum, laudabilem proferens, non de bene viuente, sed de bene pascente sententiam. Inter hęc tamen ipse auarissimus quē non tam pascit panis bonus, quam alienus, auidus bibēdi, auidior detrahendi: rapido pariter ore, spirans cænum, spumans vinum, loquens venenum. Ita viuens paucis est voluptati, nullis amori, omnibus risui, facilius inuenies, qui seria loquens obscene viuat, quam qui pariter existat & dictis probus, & moribus.

Aduersus detractores.

Ex quarto lib. Nemo vt Claudianus, qui librum de statu animæ scripsit tempore meo, quæ voluit, affirmare sic valuit. Sentit vt Pythagoras, diuidit vt Socrates, explicat vt Plato, implicat vt Aristoteles, blanditur vt Æschines, irascitur vt Demosthenes, vernat vt Hortensius, moratur vt Fabius, simulat vt Crassus, dissimulat vt Cæsar, suadet vt Cato, dissuadet vt Appius, persuadet vt Tullius. Iam si ad sacrosanctos patres pro comparatione veniatur, instruit vt Hieronymus, destruit vt Lactantius, astruit vt Augustinus, attollitur vt Hilarius, submittitur vt Ioānes, corrigit vt Basilius, cōsolatur vt Gregorius, affluit vt Orosius, stringitur vt Eufinus, narrat vt Eusebius, vt Paulinus prouocat, vt Ambrosius perseuerat.

Sodales vetustos nunquam pro consequentium nouitate fastidias, aliter enim videberis sic vti amicis quasi floribus, tamdiu gratis, quamdiu recentibus. Bonum publicum semper euertunt studia priuata.

Amici veteres nouis præferendi.

Adhuc ex eodem.

CAP. XLVIII.

EX *quinto libro*. Perfecta dilectio non tam debet recolere quid officiorum soluerit, quam meminisse quid debeat. *Exactissimum virum posse censeri arbitror, de quo ciuis malus loqui, bonus tacere non possit.* Non maior est gloria dixisse quod noueris, quam siluisse, quod nescis. Est hæc quidem vis malis moribus, vt innocentiam multitudinis deuenustēt scelera paucorum, cūm tamen ex diuerso bonorum raritas flagitia multorum virtutibus communitatis nequeat excusare. Quis non exacerbescat, cum videat sordidari virtutem criminatione vitiorum. Si eligimus humilem, vocatur abiectus, si erectum, superbus, si minus institutum propter imperitiam creditur irridendus: si aliquatenus doctum, propter scientiam clamatur inflatus: si seuerum, tanquam crudelis horretur: si indulgentem, facilitate culpatur: si simplicem, despicitur vt brutus: si acrem, vitatur vt callidus. Si diligentem, * superstiosus decernitur: si remissum, negligens iudicatur: si solertem, cupidus: si quietum, ignauus: si abstēmium, auarus: si bene pascentem gulosus. Naturali vitio fixum radicatumque est pectoribus humanis, vt qui non intelligunt artes, non mirentur artifices. Monasterialibus disciplinis ægrè subditur, vel ceruicositas popularium, vel

Vulgus sulit rectoribus tribuit quæ bona sunt, vitio.

** Suspitiosus.*

vel licentia clericorum. Persona matronæ, verecundam succinctamque sui exigit mentionem. Idiotarum est, sicut facile vinci, ita difficile compesci. Humana substantia rectius mente, quam mole censenda est. Inter opes quaslibet positi, quæ bona à stultis falso vocantur, si quid agimus, nostrum, si quid habemus alienum est. *His quos amplius diligimus, plus timemus.* Quidam superbissimi opinantur solo se censu sanctæ censendos qui sic vitijs, vt diuitijs incubant. Iuste sub iusto principe iacet, qui per se minimus, & tamen per sua maximus, animo exiguus viuit, & patrimonio plurimus. Vt vera laus ornat, ita falsa castigat. Necessitas abiecta nascendi, misera viuendi, dura moriendi. Multa in te genera virtutum superno munere congesta gaudemus, siquidem agere narraris, sine superbia nobilem, sine inuidia potentem, sine superstitione religiosum, sine iactantia literatum, sine ineptia grauem, sine studio facetum, sine asperitate constātem, sine popularitate communem. Quidam barbarismus est morum, sermo iucūdus, & animus afflictus. Ad nectar cælestium poculorum per amaritudinum terrenarum calices peruenitur. Si quantamlibet nobis anxietatem vitæ præsentis propinet afflictio, parua toleramus si recordemur, quid biberit ad patibulum, qui inuitat ad cœlum.

Colitur S. Sidonius 23. Aug.

De Cassiodoro senatore, & floribus epistolarum eius.

CAP. XLIX.

HElinandus. Eodem quoque tempore floruit Cassiodorus prius senator, postea monachus, qui Theodorici Regis Italiæ fuit cancellarius, & ex parte eius multas fecit epistolas ad diuersas personas de negocijs curialibus.

Author. Idem super psalmos commentatus 150. tractatus fecit, librum quoque de ratione animæ eleganter composuit, & librum de orthographia. De ipsis Epistolis pauca excerpsi notabilia, quæ in hoc loco inserui.

Lege Ioan. Ferrerium in initio hist. Tripartitæ.

Cassiodorus in prologo epistolarum. Declinanda est suasio quæ plus habet periculi, quam decoris. Aliter multa lectione faciatis, aliter mediocri gustatione suspensis, aliter à literarum sapore ieiunis, persuasionis causa loquendum est, vt plerunque sit peritiç genus vitare, quod placeat doctis.

Sententiæ Cassiodori ex eius epistolis.

Idem in Epistola tertia. Conuentus sapientium dignitas est imperantium. Facilis recti persuasor est innocens iudex, sub cuius prædicabili conuersatione pudet mores probabiles non habere.

Idem in epistola 7. Iniquum valde est, vt de vna substantia quibus competit æqua successio, alij abundanter affluant, alij paupertatis incommodis ingemiscant.

Idem in nona. Decet quemque honorem quem gerit nomine, moribus exhibere.

Idem in 13. Animus dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potius explicat voluntates. Debemus omnes bene gerentibus, vt eos laudis nostræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus clamoribus incitantur, & insonantum manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas expectetur, quantum etiam homines stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatem natos singulariter inuenimus.

Idem in 14. Libenter omnibus præbeamus assensum, quoties est vox iusta poscentium. Non decet esse difficile beneficium, quod non patitur largitate detrimentum.

Idem in 15. Peruiæ sunt semper iniurijs facultates absentium, & quodammodo videtur occasio in delictum trahere, quæ non potest animum peruadentis insultatione terrere.

Idem in 20. Regnantis facultas tunc ditior fit, cum remittit & acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ.

Idem in 23. Latet sub ocio laudabilis fortitudo, & dum se probandi non habet spacium, occulta est lux tota meritorum. Quod in iuuentute non discitur, in ętate matura nescitur. Maior in conseruandis rebus quam inueniendis adhibenda cautela est.

Idem in 24. Maiora principem decet tribuere, quam à seruiente videatur accepisse.

Idem in 28. Procliuior semper ad misericordiam via bonis mentibus patet.

De Imperio Iustiniani, & Prisciano grammatico, cæterisque viris illustribus illius temporis.

CAP. L.

SIgebertus in chronicis. Iustinus denique, Iustiniano ex sorore nepote suo in regno substituto, Moritur. Qui Iustinianus Imperium sumpsit anno Domini 528. mundi scilicet quarto millesimo 379. & imperauit annis 38.

Hic Persas ab irruptionibus in partes Romanorū per Bilisariū repressit & libros Romanarum legum, in vno volumine, quod IVSTINIANVM vocatur, abbreuiauit.

Iustinianus Imp. an. Ch. 528. Mund. 4379.

Florebant hoc tempore Cassiodorus Senator postea monachus, Arator poeta, Priscianus Grammaticus, & Victor Capuanus episcopus qui cyclos paschales scribens, errores Victorij redarguit, Gregorius quoque Lingonensis, & Nicetius Treuerensis, & Domitianus Tungrensis.

Author. De Cassiodoro, & scriptis eius iam superius diximus. Porro de Domitiano Tungrensi, & Nicetio Treuerensi nihil aliud reperi, nisi quod Nicetius multum in Martyrologio commendatur.

Prisciani libri vbique patent, cuius est illa sententia in maiori volumine: *Nihil in humanis adinuentionibus ex omni parte perfectum esse credo.* Ex hoc autem loco patet eos errare, qui dicunt eum fuisse temporibus Iuliani Apostatæ. Scripsit enim maius volumē de partibus orationis non Iuliano Apostatę, qui fuit antea longo tempore, sed Iuliano consuli ac patricio, sicut legitur in ipso libri titulo. Scripsit autē & volumen minus de constructione, & aliud minimū de accētibus, & hæc omnia de grāmatica. Extat etiā liber Prisciani de naturalibus quęstionibus ad Cosdroe Regem Persarū directus, de quo plura excerpsi, & in superiori huius operis congruis locis inserui.

De Prisciano grammatico, & eiusdem opera.

De Aratore poeta, & dictis eius.

CAP. LI.

ARator fuit Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, qui libros metricos duos de historia actuum Apostolorum eleganter composuit: de quibus hos paucos flores excerptos ad eiusdem viri solertiam insinuandam hic inserui.

Arator in primo libro.
Vt sceleris Iudæa sui polluta cruore,
Ausa nefas compleuit opus.
Nostris quia proditor amens
Mercedem sceleris soluit sibi, tædia noxæ
Horruit ipse suæ, cœlo terræque perosus,
Inter vtrumque perit.
Turba perennem
Portatura crucem, dominumque secuta fidelem,
Spreuit agros habitura polos, hęc nempe facultas
Fortior est de parte magis conquirere totum,
Atque caducorum pensare manentia causis,
Et quæstum per damna sequi.
Auri cesset amor, qui pectora semper adurit,
Quo capitur mortale genus, quo pullulat omne
De radice malum, cuius violentius ardet
Ambitio crescente modo, stimulantque rapinis
Addita lucra famem.
Clauditur obscuro, sed non sine lumine Petrus
Carcere, nec possunt tenebræ caligine fulua
Ecclesiæ celare diem, quem ditat honore,
Te Dominum confessus amor, de nomine petræ
Nomen Petrus habens, æterna vocabula portat.

Ex lib. 1. de actis Apost. statim in initio.

Petri fides nunquam ruinam passura est.

Fundamenta gerens nunquam passura ruinam.
Corpore somnus erat sed cum vigilaret in illo,
Quæ nescit dormire fides, hoc cantica clamant,
Dormio corde vigil.

Adhuc ex eodem.

Cap. LII.

I*Dem in libro secundo.*
Spiritus accensam verbo radiante lucernam
Sub modio lucere vetans: secernite Saulum
Dixit.
Vt ventris amani
Fructus ad æterna florescit semina vitę.
Dauidica nam stirpe satus genitrice Maria.
Christus adest, quem tota canunt oracula vatum
Venturum sub carne Deum, seseque creantem,
Virgineos intrare sinus.
O Lupe Paule rapax, dedit hoc benedictio Iacob
Nomen habere tibi, quid iam remanebit in orbe,
Quod non in ore trahas? postquam solertia Graia,
Cessit, & in victas im dogmate vincis Athenas,
Repellitur error
In diuersa trahens cum spiritus efficit vnum.
Cognosce furorem
Gens inimica tuum, dæmon regnare fatetur,
Quem venisse negas, atque hoc conuinceris ipso,
Quos stimulante ruis.
Hæc est vera fides, quam lex comitatur amoris.
O mala parta quies, ô semper dedita somno,
Pectora nuda bono, quantis patet ille ruinis.
Quem nox sola tenet, nescit vigilare periclo.
Qui patitur dormire Deo.
O Dilecta manus quæ Christi militat armis.
O summo plebs nata Deo, mitissima sors est
Pœnarum quas vota gerunt regnique facultas
Perpetuo pro Rege pati.
Ardet amor scelerum, cupiuntque in sanguine Pauli,
Sacrilegas versare manus quam dura malorum
Vota,
O pallida cordis imago.
Pocula sunt meliora tibi Iudæa cruoris,
Quam laticis, nullasque volens contingere mensas,
Esuris ad facinus, saturamque cadauere iusti.
Quæris habere famem, non hæc ieiunia Moses
Condidit exemplo, tot consummata diebus.
Mediisque tenebris
Apparet radiata fides, fit laurea iustis,
Et precio quod terror agit, mansuraque virtus
Crescit in aduersis, quod testibus ipsa periclis,
Ad meritum discrimen habet.
Quæ tamen humanum transcendunt gaudia votum,
Hæc facile est præstare Deo, cui muneris vsus.
Hic potior, quam nemo putat.
O quantum per inania currit,
Mens ignara boni.

De sancto Gregorio Lingonensi episcopo.

Cap. LIII.

Huius sancti res gestas scripsit Greg. Turonensis in vita patrū Sanctorum c. 7. qui de eodem agit de gestis Franc. li. 3. c. 15. & 19 ex quibus cōstat claruisse tēporibus Theodorici filij Clodouei regis Francorum.

E*X gestis eius.* Sanctus autem Gregorius ex senatoribus Augustudunensibus ortus est, & regionem illam per 40. annos rexit, ita seuere, & districte, vt eum rei sustinere non possent, habuit coniugem nomine Armentariam, de qua filios suscepit, post cuius mortem electus est in episcopum Lingonensem.

Sub panibus triticeis tenues hordeaceos sibi faciebat apponi, & triticeos frangēs & erogās, hordeaceos nollo sciente comedebat, similiter & de vino faciebat, cum ei pincerna aquā porrigeret desuper vinū infundi iubebat tale vitrum eligens, quod claritatem aquæ obtegeret. Multi de virga quam ille ferre solebat, signatos energumenos curabant, & de stratu eius si quis ægrotus aliquid abstulisset, curabatur.

Hic ignoranter prohibebat sepulchrum Sancti Benigni frequentari. Cui Sanctus Benignus apparens corripuit eum, & monuit vt oratorium ædificaret super sepulchrum suum: lætusque effectus pro inuentione Martyris, flebat amarissime, quod prius prohibuerat, & cryptam antiquitate collapsam decenter reparauit. Ibi habebat oratorium pro amore martyris, in quo multorum Sanctorum reliquiæ habebantur, ad quod nocte de domo sua baptisterio adhærente pergebat, & ostiū clausum sola manu pulsans aperiebat, ingrediensque diutissime orabat in silentio, postea voces sanctorū cum eo psallentium per tres horas & amplius audiebantur quo expleto, reuertens ad lectulum, ita caute se super stratum deponebat vt nemo sentiret. Obseruatores autem baptisterij claue sua ostium reserabant, ac si nemo illud aperuisset, & commoto signo, Sanctus Gregorius sicut & reliqui ad diuinum officium consurgebat. *Vide Surium etiam tom. 1.*

In die sepulturæ illius quidam religiosus vidit cœlos apertos. Defunctus faciem habebat roseam, & cæterum corpus candens vt lilium. Fecit autem se sepeliri iuxta Sanctum Benignum. Cum deferretur corpus eius ad sepulturam, vincti clamabant vt sui misereretur, & ita aggrauatem est corpus eius, vt sustineri non posset. Quo deposito trabs in qua pedes vinctorum inclusi erant, & coarctati, repulsis obicibus scissa est media, & liberati sunt à iudice. *Claret miraculis post mortem.* *Colitur 4. Ianuarij.*

Post multa tempora cum transferretur corpus eius in alium locum, à Sācto Tetrico successore & filio eius, facies eius integra & illæsa inuenta est, & nihil de vestimento eius immutatum.

Quædam puella die dominica pectens caput suum, sensit dentes pectinis ita affigi digitis suis, & palmis vt valde cruciaretur, hæc ad sepulchrum Sancti Gregorij curata est, pectine decidente, quem diu adhærentem portauerat.

De sancto Patre nostro Benedicto Abbate, & bonis eius initijs.

Cap. LIIII.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Iustiniani 2. Sanctus Benedictus cū de loco cui Sublacus vocabulum erat, ad montem Cassinum transmigraret; ad omne biuium duo ei Angeli occurrebant, viam qua ire deberet, præmonstrantes. Huius admirabilem vitam virtutibus plenam Sanctus Papa Gregorius scribit in libro dialogorum secundo, vbi etiam testatur eum non aliter vixisse, quam docuit.

In Dialogorum libr. 2. Fuit vir vitæ venerabilis, gratia Benedictus, & nomine, qui ex Nursia prouincia ortus, literas ab infantia deserens, in quandam specum intrans tribus annis incognitus hominibus fuit, excepto quodam Romano monacho, qui semper ei quantum potuit, ministrabat, & ei panem longissimo funi ligatum cum tintinnabulo porrigebat. Sed diabolus istius refectioni, & illius charitati inuidens, lapidem iactauit, & tintinnabulum fregit: sed tamen ille monachus prout potuit ministrauit. *Sanctus Benedictus virum puer an adolescens deserta petierit vide Bar. ad an. 494.*

Cuidam post hæc presbytero dominus in festo paschæ apparuit dicens: Tu tibi delicias præparas, & seruus meus in illo loco fame cruciatur. Qui protinus surrexit, & cum difficultate maxima ad locum veniens, dixit ei vt comederet, quod ei Dominus misit, & dixit: Hodie dies paschæ est, abstinere non debes; longe quippe ab hominibus positus, quòd pascha esset ignorabat. *Paschalis solennitas.*

Ibidem quadam die de fœmina quadam, quam aliquando viderat, cogitare cępit, & diabolus in specie merulæ volitans, tanto calore eius animum incendit, quòd etiam deserere eremum voluptate victus volebat. Sed subito ad se per Dei gratiam reuersus, exuit se, & nudum in spinis & vrticis, quæ ibi erant se proiecit, & ibi diu volutatus, ex magno dolore corporis extinxit calorem cordis; ex quo ei contigit, quòd deinceps nullam tentationem libidinis in se sensit. *Tentatio carnis vehemens.*

Qualiter se habuit in cura regiminis.

CAP. LV.

CRescente itaque fama eius dum Abbas cuiusdam monasterij obijsset, totus ille conuentus ad illum venit, & vt eis præesset orauit. Qui diu negando distulit, suisque illorum moribus non posse conuenire dixit. Sed præcibus victus, tandem consensit. Cumque illic regulam districtius seruari cōpelleret, dolentes illi, quod assueta relinquerent, quia prauis moribus semper grauis est vita bonorum, venenum in vino recumbenti obtulerunt. Sed Benedictus extensa manu signo crucis, quasi iacto lapide vitrum fregit, vnde vir Sanctus surrexit, & vultu placido eis valedicens ad eremum remeauit. & ibi crescentibus signis, & multis ad eum venientibus 12. monasteria construxit, in vno autem illorum quidam monachus erat qui diu esse in oratione non poterat, sed orantibus alijs ipse semper exiens, aliquid facere volebat. Quod cum Abbas beato Benedicto dixisset, iuit illuc, & vidit quod illum monachum, qui stare in oratione non poterat, quidam niger puerulus per vestis fimbriam foras trahebat. Et dixit Sanctus Benedictus, Abbati & Mauro cuidam monacho, si viderent, quis illum foras traheret. Qui cum dixissent, Non: Ait: Oremus vt videatis. Et cum biduo orassent, Maurus vidit, sed Abbas videre non potuit. Die ergo tertio egredientem de oratione monachum Benedictus virga percussit, & ex tunc ille immobilis in oratione permansit.

Dissoluti fratres non ferunt sancti viri rectitudinem.

Benedictus signo crucis edito, vas in quo venenū erat perfregit.

De Florentio eius æmulo, & monacho superbo.

CAP. LVI.

TAntis eius laudibus quidam Florentius inuidens, ad hoc ductus est, vt ei panem venenatum quasi benedictionem transmitteret. Quem Sanctus gratanter accepit, & coruo, qui de manu eius panem accipere solebat, proiecit, dicens: *In nomine Domini tolle hunc panem & ibi eum proijce vbi nullus eum valeat inuenire.* Tunc coruus aperto ore, expansis alis, circa panem cæpit volitare, & crocitare, ac si aperte diceret; & obedire se velle, sed iussa implere non posse. Cui Sanctus iterum iussit dicens: *Tolle eum securus, & proijce.* Qui tollens eum post tres horas redijt, & de manu eius panem sicut solebat accepit.

Florentius presbyter necem machinatur sancto viro.

Videns ergo Florentius, quod nihil sic proficeret. 7. puellas nudas in horto Monasterij ludere, & cantare præcepit, vt monachos Sancti Benedicti ad libidinem prouocaret. Quod vir sanctus Sanctus de cella prospiciens, & lapsum discipulorum metuens; inuidiæ locum dedit, & ordinatis fratribus, & rebus ecclesiæ inde recessit. Sed Florentius presbyter stans in solario cum eum recessisse cognosceret, & gauderet, repente solarium cecidit, & eum occidit. Reuersus autem, cum quadam nocte cænaret, monachus quidam filius defensoris lucernam ei tenens, cæpit intra se cogitare dicens: Quis est hic cui ego manducanti assisto, lucernam teneo, seruitium impendo? Quis sum ego, & quis est hic vt ei seruiam? Cui statim Sanctus ait: *Signa cor tuum frater, quid est, quod cogitas?* Vocatisque fratribus, iussit ei lucernam de manibus tolli, & ipsum à ministerio recedere, & quietum sedere. Qui requisitus à fratribus, quid cogitauerat, cuncta dixit.

Nititur perdere animas discipulorum S. Benedicti.

Florentius percutitur à Deo.

Occultas vidit monachi cogitationes.

De monialibus post obitum absolutis, & monacho terrore draconis ad monasterium reuocato.

CAP. LVII.

NOn longe ab eius monasterio duæ sanctæ moniales erant ex nobili genere, quæ illum, qui eis seruiebat, quotidie contumelijs prouocabant, quod cum diutius tolerasset, retulit Sancto Benedicto, & ille eis mandauit, dicens: Corrigite linguam vestram, quia si non emendaueritis, excommunico vos. Quam excommunicationis sententiam non proferendo, sed intentando dixit. Illæ verò nihil correctæ, post paululum defunctæ, & in ecclesia sepultæ sunt. Vbi dum missæ celebrarentur, & diaconus ex more diceret: *Qui non communicat exeat foras,* Nutrix eorum, quæ semper pro eis offerebat, quotidie eas de sepulchris extra ecclesiam exire videbat. Quod cum Sancto Benedicto cum lachrymis retulisset, ille manu sua panem dedit ei quem offerret; dicēs: Vade, & pro eis hoc offer, & vltra excommunicatæ non erunt. Quod cum factum fuisset, & diaconus ex more clamaret, illæ de ecclesia nunquam deinceps exierunt.

Minatur excommunicationem linguis procacibus.

Illius excommunicationis minata vis.

Quidam iuuenis monachus leuitate mentis in monasterio manere non valens, Sancto viro tamdiu institit donec iratus eum abire permisit. Qui mox vt de monasterio exijt, contra se assistere repente aperto ore draconem in via inuenit; quem cum deuorare vellet, cæpit tremere, & magna voce clamare, dicens: Currite, currite, quia draco iste me appetit deuorare. Et currentes fratres draconem non viderunt, sed tremētem monachum ad monasterium reduxerunt. Qui statim promisit, nunquam se de monasterio recessurum, sancti quippe precibus draconem contra se viderat, quem prius male sequi volebat.

Instabilis monachus draconem vidit.

De multiplicatione olei, & transitu Sancti Benedicti.

CAP. LVIII.

QVodam tempore fames magna totam prouinciam fatigabat, & Sanctus ita omnia quæ habere poterat distribuit, quod nihil in monasterio præter modicum olei in vitreo vase remansit, quod cuidam petenti protinus dari iussit. Sed cum cellerarius non dedisset, timens ne nihil fratribus remaneret, iratus vir Dei, iussit alijs vt hoc ipsum vas vitreum cum oleo per fenestram projicerent, ne quid in cella per inobedientiam remaneret. Proiectum itaque, super saxa ita cecidit suauiter, ac si mansuete locatum fuisset, quod vir Dei iussit leuari, & dari integrum postulanti; & vocatis fratribus monachum illum increpans, simul cum illis orauit, & statim quoddam dolium, quod ibi erat vacuum, repente oleo inuentum est plenum.

Insigne miraculum.

Precibus impetrat oleum à Deo.

Tandem ante sextum obitus sui diem, iussit suam fieri sepulturam, & statim febribus fatigatus singulis diebus ingrauescente languore 7. die fecit ferri ad monasterium. Et cum communicasset orando migrauit ad Dominum. Ipsa die duo fratres in diuersis locis manentes, viderunt viam pallijs & cereis splendidam, à cella Sancti Benedicti versus orientem vsque ad cœlum tendentem. Cui venerando habitu vir desuper clarus existens, cuius esset via quam cernerent, inquisiuit. Qui cum nescire se dicerent: *Hæc est,* inquit, *via qua dilectus Dei Benedictus ascendit.*

Mortem sua munit Eucharistia & feliciter obdormit.

De quibusdam incidentibus illis temporibus.

CAP. LIX.

S*Igebertus in chronicis.* Anno quoque prænotato corpus Antonij monachi diuina reuelatione inuentum, & Alexandriam delatum est scilicet anno Domini. 529. *An. Ch. 529.*

Anno Iustiniani. 3. in Africa quidam Orthodoxi episcopi linguis sibi excisis radicitus, à Vuandalis, postmodum clare loquendo miraculo multis fuere. Quod miraculum vnus eorum auxit, qui in elationem versus, statim Dei dono priuatus obmutuit.

Author. Hæc Sigebertus: Gregorius tamen in dialogo dicit, quod vnus eorum in luxuriam lapsus mox dono miraculi est priuatus recto Dei iudicio, vt qui continentiam carnis seruare neglexerat, sine lingua carnis non haberet verba virtutis. Sed forte duo fuerunt quorum vnus versus est in elationem, alter corruit in

libidinem, & vterque perdidit miraculi virtutem.

Sigebertus in chronicis. Anno sequenti Clodoaldus filius Clodomiri regis, fratribus suis olim impie à patruo suo Clothario extinctis, mundanam nobilitatem transferens ad nobilitatem diuinæ seruitutis, in clericali gradu præeminet exemplo sanctitatis.

De vita Sancti Clodoaldi presbyteri.

CAP. LX.

Scribit de hoc sanctissimo viro Gregorius Turo l. 3. c. 18. & Petrus in cathalogo pluresque alij iuniores.

Ex *gestis eius.* Itaque patrimonium, quod ei de iure hæreditario obuenerat à patre ditissimo, laudabili liberalitate indigentibus curabat distribuere. Corpusculum, quod regio cultu in bysso & purpura enutritum fuerat, vilis indumenti asperitate domabat, & qui dudum dormire nisi in pluma præ nimia teneritudine nesciebat, super nudam humum tectus cilicio dulcem somnum capiebat. Tandem deliberauit apud se plausus hominum sibi fauentium, & opus præclarum tantummodo diuino amore patratum, vanis & humanis laudibus extollendum deuitare & declinare, & regionem longe positam, quæ Prouincia nuncupatur, adire, vt ibi quasi ignotus incæpto proposito posset Deo seruire. Sed quia non potest lucerna latere super montem posita, in eadem regione magno emicuit virtutum fulgore. Denique precibus fugabat dæmones de obsessis corporibus, aperiebat ora mutorum, reddebat cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, & cunctis ex fide poscentibus Dei clementiam, impetrabat opem sanitatis.

Clodoaldus varijs miraculis claret.

Sed nec illud duco tegi silentio, quod claruit eius dono. Cum in parte præfatæ regionis construeret domum orationis, pauper quidam venit, & eleemosynam ab eo dari sibi poposcit: vir autem Dei cum in præsenti non haberet, quod indigenti daret, cucullam qua induebatur dedit. Qua pauper accepta recessit, & in domum cuiusdam fidelis hospitandi gratia venit: qui cum se post cibum, & potum sopori dedisset, magna iam transacta parte noctis paterfamilias de nocte surrexit, domum suam claro lumine splendere vidit. Qui illico suę coniugi excitatę à somno narrare curauit. Illa vero rem inusitatam intuens dixit: Aliquid muneris diuini, peregrinus hic, qui à nobis susceptus est, secum detulit. Qui mane ab eis requisitus, retulit eis qualiter cucullam loco muneris à Sancto viro acceperit. Quod factum in illo loco in laude omnipotentis Dei, vulgi ore circumquaque est diffamatum, & celebri sermone vulgatum.

Miraculum de eius cuculla.

Talibus donis à Deo honoratus Parisios reuertitur, & turba populorum gaudentium excipitur, ab Eusebio episcopo ciuitatis presbyter ordinatur. Condidit autem monasterium in loco quodam nomine Nouigento, quod eius, & nomine pollet, & merito, migrauitque ad Dominum 7. Idus Septembris.

Fit presbyter Parisijs.

Colitur 7. Idus Septem.

De Sancto Agapito papa.

CAP. LXI.

Anno Iustiniani 6. Theodatus Rex Italiæ & Ostrogothorum, Reginam Amalsuindam, quæ secum eum in regnum asciuerat exsiliauit, eaque non multo post in balneo strangulata iussu Theodati, solus super Ostrogothos anno vnico regnauit. Qui sciens pro hoc iram se Imperatoris incurrisse, Agapitum Papam Constantinopolim misit pro impetranda huius facti impunitate.

Vide Blondũ l. 3. dec. 1. & Naucler. Gen. 18 de eo etiam agit Greg. l. 3. dialog. c. 3. quem claudum & mutum sanasse post missarum solemnia refert.

Ex libro Pontificum. Hic Agapitus in ortu episcopatus sui, libellos anathematis quos inuidiæ dolo extorserat Bonifacius, Presbyteris & episcopis contra canones, & contra Dioscorum in medio ecclesiæ congregatis omnibus incendio consumpsit, & absoluit totam ecclesiam de inuidia perfidorum. Hic missus à Theodato Rege Gothorum ad Iustinianum Augustum in legationem, ambulauit Constantinopolim, & cum gloria susceptus est. Et primum cæpire habet altercationem cum Augusto pijssimo Imperatore de religione: cui responsum reddidit de Domino Iesu Christo Deo, & homine, hoc est de duabus naturis in vno Christo. Et dum contentio verteretur, ita Dominus, affuit, vt episcopum Constantinopolitanum nomine Anthimium inueniret hæreticum. Dumque contentio esset inter Augustum, & Agapitum Papam, dixit ei Imperator: Aut consenti nobis, aut exilio te deportari faciam. Tunc B. Agapitus respondit cum gaudio: *Ego quidem peccator ad Iustinianum Imperatorem Christianissimum desideraui venire: nunc autem Diocletianum inueni, attamen minas tuas non pertimesco:* & vt scias te idoneum non esse religioni Christianæ, episcopus tuus non confitetur duas naturas in Christo. Tunc ex præcepto Augusti accersito episcopo Anthimio, & discussione patefacta, nunquam confiteri voluit duas naturas in vno Domino nostro Iesu Christo. Quem conuicit Sanctus Papa Agapitus, & glorificatus est ab omnibus Christianis. Tunc Imperator gaudio repletus, humiliauit se sedi Apostolicæ, & adorauit beatissimum Agapitum. Eodem tempore amouit Anthimium à communione, & expulit in exilio. Tunc pijssimus Augustus rogauit Agapitum, vt in locum Anthimij episcopum catholicum consecraret nomine * Menam. Ipse vero Papa omnia obtinuit, propter quæ directus fuerat. Post dies vero aliquantos ægritudine commotus, defunctus est Constantinopoli 10. Calen. Maij: cuius corpus in loculo plumbeo translatum est vsque ad Basilicam Beati Petri Apostoli, vbi & sepultus est 12. Calendas Octobris.

Iustinianus infectus heresi Eutychetis.

Iustinianus Agapitum Papam adorat.

** Apud Euagrium l. 4. c. 36. scriptũ est Anthimio successisse Epiphanium, & Epiphanio Menam.*

De Ceteris viris illustribus illius temporis, & de Sancto Medardo Suessionensi.

CAP. LXII.

Sigebertus in chronicis. Eo tempore florebant in Gallia Theodoricus Abbas discipulus sancti Remigij, & Theodulpus Abbas discipulus ipsius Theodorici. Fratres quoque vterini, vno & eodem die nati, & pontifices consecrati, Medardus ad titulum Nauiomensem, Gildardus ad Rothomagensem, & vno die absoluti à sæculo, & assumpti à Christo. Germanus quoque Parisiensis.

Anno Christ. 535. De S. S. Medardo & Gildardo S. Andoenus metrum cõposuit, apud Surium tom. 3. & Greg. Turon. Antiphonam quam idem habet cum vita S. Medardi. composita à Fortunato presbytero.

Porro Sanctus Medardus sedem episcopalem, quæ prius erat Vermandis propter eiusdem submersionem transtulit Nouiamum. Ipse etiam post decessum sancti Eleutherij Tornacensis episcopi regendam suscepit Tornacensium ecclesiam.

In Italia quoque clarebant episcopi, Sabinus Canusinus, Cassius Narniensis, Fulgentius Vtricolensis, Serbonius Populonij.

Author. De Sancto Gildardo nihil aliud reperi ibi, quam quod hic dicitur, nam nec in legenda Sancti Medardi fratris eius aliquid de eo legitur, quod valde mirum est. De Sancto autem Medardo legitur, quod natus fuerit in territorio Viromandensi, filius Nectardi, de forti Francorum genere, & Protagiæ Romanæ: qui cum forte casulam, quam ei genitrix sua dederat ferret ad artificem, dedit eam cuidam cæco sibi obuianti. Similiter quicquid ad escam accipiebat, dum gregem porcorum pasceret egenis dabat, ipse de die in diem egens. Cum adhuc esset puer in scholis, prædixit cuidam compari suo Eleutherio, quod in actione publica comitiuam assumeret, & cum 30. annorum foret, futurus Pontifex esset: qui postea factus est episcopus Tornacensis secundum hoc verbum Medardi. Sexto autem Idus Iunij transiuit Medardus ad Dominum. In cuius transitu vidit Vilcarius Presbyter cælos apertos prorsus, & ante corpus Sancti diuina micare luminaria videntibus cunctis, qui aderant per tres horas. Mox in terram grande fluxit diluuium, pluuia nimis calida de cœlo cadente.

Floruit tempore Letharij Regis.

De Sancto Germano Parisiensi.

CAP. LXIII.

S. Germani parentes. SAnctus verò Germanus territorij Augustodunensis indigena fuit, patre Eleutherio, matre Eusebia, quæ pro eo quod hunc post alterum infra breue spacium concepisset, pudore mota muliebri cupiebat eum ante partum extinguere; & accepta potione vt eum extingueret, dum ei nocere non posset, incubabat in ventrem, vt vel pondere præfocaret, quem venena non læderent. *Mater eum vult nec potest extinguere.* Habebat socium Stratidium, cuius mater vt hæreditatem Germani acciperet filio suo temperatam potionem in ampulla condidit, & vinum in altera, præcipiens puellæ vt venientibus ex schola ambobus, Stratidio porrigeret vinum, & Germano maleficium. Illa ignoranter mutauit pariter & ampullas, & pocula, & illi dedit maleficium, huic autem vinum. *Item Auia.* Cui Stratidio solicito impenso studio, & si mors vitam non abstulerit, tamen signum mortis infixit.

Germanus igitur à venerabili Pontifice Nectario Abbas adsciscitur ad sanctum Symphorianum; cuius bonis operibus inflammatus episcopus, eum in custodia trusit: cui nutu diuino aperiebatur ergastulum, sed tamen non inde exibat, nisi supplex ei episcopalis daretur præceptio. *Extinguit incendium.* Cumque incendium fortuito accidisset, rapta de foco cucuma, ascendit Germanus super fabricam concinens *Alleluia*, fundensque paululum aquæ in modum crucis restinxit incendia.

Cariulphus quidam Francus res eius inuaserat, quem vindicauit versus singulis diebus tres equos eius deuorans, & damnum semper triplicans donec ille resipisceret.

Nota visionem. Anna vxor Ebronis, ingrediēte ad eam Germano, ait: ecce Beatus Germanus cornuta facie mihi videtur incedere. Ebron vero eodē die sedere iuxta sanctū nullatenus *Exod. 34.* præsumpsit honoris causa pariter & terroris. Credimus autem, quod pro colloquio Domini sicut Moyses, meruit sanctus iste cornutus videri.

De promotione eius in episcopatum, & miraculis eius.

CAP. LXIIII.

ANte. 4. annos cognouit se futurum episcopum. Vidit enim in sopore à quodam sene claues portæ Parisiacæ sibi porrigi, & interrogans cur hoc fieret, accepit responsum, vt saluas faceret animas. *Fit episcopus.* At post ciuitatis eius episcopo decedente, dum Regi Childeberto occurreret, mox electus est in episcopum. Factus episcopus, pro victoria sic satagebat corporis, ac si simul accessissent dignitas, & necessitas. *Lege hic Fortunatum Pictauorum episcopum qui vitam huius sancti conscripsit.* Cū de basilica sancti Martini ad villam sanctæ ecclesiæ Sabarico recurreret, adiungit in itinere quendam Amantium iuuenem, quem deprehendit à Iudæis duci in vinculis, quia se recusaret legibus subdi Iudaicis: tunc dissimulabant cum claue Iudæi vincula ferri reserare, facto à sancto viro desuper crucis signaculo mox ferri sera euellitur.

Itidem cum Parisijs ad basilicam Sanctorum Geruasij, & Prothasij orandi causa procederet, ianuis obseratis ingressus illi negatus est, tunc requisitis clauibus, nec ipsis apparentibus, reserauit pessulum facto crucis signaculo. Quid plura? Quocumque Pontificis se conuertit præsentia, nulla morborum generibus defuit medicina. *Vide Sancti viri potestatem erga dæmones.* Ante quem etiam dæmones non tolerantes eius præsentiam, terribili vlulatu sua gemebant incendia. Et cum pedem efferret de domo, vel ecclesia, videres vndique strages dæmonum ante tanti pontificis ac triumphatoris obtutum. *Erga omnes commiseratio.* Cadebant circa sancti cateruatim vestigia diuersis modis effusa, hæc muta, illa clamantia, illa fixa, hæc lubrica, & velut ante iudicem dum gesta referrent, propria non effugiebant tormenta: sed ad sancti præconium quanta est hæc laudatio, cum ineffabiliter multa & stupenda fierent sub momento.

De moribus, & obitu eiusdem.

CAP. LXV.

CÆterum eleemosynis quantum prodigus fuerit explicari non potest; qui frequenter contentus vna casula vel tunica, quicquid erat residui nudum pauperem vestiebat, vt inops calefieret largitore algente. *Largitas eleemosynarum.* Quanta etiam fuit in eo redemptionis effusio, cum ad nomen beati concurrerent vndique liberandi iugo seruitij? Cum verò aliquatenus quod daretur nihil esset præ manibus, tristis sedens, & anxius seuerior in vultu, austerus erat eloquio. Tunc si fortassis ab aliquo inuitaretur ad prandium, compellebat conuiuas, aut ministros proprios, vt conferentes pariter agerent vnde vel vnum captiuum seruitio liberarent. *Captiuorum redemptio.*

Concionum eius efficacia. Quis verò digne repetat, quanta virtus verborum ab eius ore rotabatur, cum prædicaret in populo? vt omni literaturæ nasceretur stupor, & fieret in commune generalis compunctio, atque ex ore dicentis crederes, quod formarentur verba ab Angelo, dum plusquam homo loqueretur, trāslatus in mentis excessu, cum abrasis maculis sinceritate dogmatis pectora plebis cogeret diuinis efflagrare pigmētis? Qui equitans in itinere semper de Deo aliquid, aut verbo contulit, aut cantauit, cursum nudo capite dicēs, etiamsi nix aut imber vrgeret. *Nota de cursu i. precibus horarijs.* Cū verò venisset ad mensam confestim affuit recitans minister diuina colloquia, vt inter cibi fercula animi pastu alimento plus saturaretur conuiua. Nullum tempus interpolans, quo non aut alij prodesset aut ipse non proficeret. Diem autem obitus sui hoc modo prædixit; ante aliquot dies vocans ad se notarium suum, imperat in cubiculo super lectum suum scribere hoc tantummodo. 5. *Calen. Iuny.* Sed nescientibus omnibus, quid hoc esset, postea sanctus eius discessum de sæculo manifestauit; *Lege Surium qui plura refert de isto sancto.* nam neque hoc idem familiari suo Dominus abscondere pertulit.

Denique eadem die post peractum prælium fere octogenarius migrauit ad Christum.

De Sanctis episcopis Sabino, Cassio, Fulgentio, & Cerbonio.

CAP. LXVI.

EX gestis eorum. Porro 4. Sanctorum quos in Italia tunc temporis florere iam diximus: horum præ senio Sabinus cæcus erat, & spiritum prophetiæ habebat, *Vide D. Gregorium in dialogorum lib. 3. cap. 5.* qui Totilam Regem in illis partibus venientem ad prandium rogauit: qui discumbere noluit, sed ad dexteram eius sedit. Et cum puer ex more vini poculum episcopo porrigeret, Rex ei poculum abstulit, & episcopo porrexit. Qui accipiens dixit: *Viuat ipsa manus.* De quo verbo Rex lætus erubuit. Hunc Sabinum archidiaconus eius veneno extinguere molitus est; & cum vnum ex pueris corrupisset, ille poculum veneni edenti obtulit. Cui sanctus: Bibe tu, quod mihi bibendum præbes. Qui tremefactus cum vellet bibere, prohibuit sanctus dicens: *Sabinus venenum bibit quo alter extinguitur.* Non bibas. Da mihi, ego bibam. Sed vade, dic ei qui illud tibi dedit, ecce ego venenum bibo, sed tu episcopus non eris. Facto igitur signo crucis, episcopus bibit venenum securus, & eadem hora archiadiaconus in loco vbi erat, mortuus est, ac si per os episcopi ad eius viscera venenum peruenisset.

Cassius autem Narniensis episcopus conspersam habebat faciem, quod Rex Totila de nimia potatione putans inesse, despexit eum: *Vide D. Gregor. ibid. c. 6.* sed in Narniensi campo malignus spiritus vnū de eius spatharijs vexare cœpit, quem episcopus oratione facta corā Rege sanauit, post quod idem Rex eum in magno honore habuit.

Cap. 12. Fulgentius autem Vtriculensis episcopus eundem Regem Totilam valde infensum habebat. Qui cum ad easdem partes propinquasset, Episcopus illi per clericos suos munera misit, vt eum mitigaret. Quod vt ille vidit

protinus spreuit, & iratus iussit episcopum teneri, & sub omni asperitate constringi, cumque examini eius reseruari. Tunc Gothi circundantes episcopum vno in loco stare præceperunt, eique in terra circulum designauerunt vltra quem pedem tendere non auderet. Cumque vir Dei sole nimio æstuaret, ab eisdem Gothis circundatus; & circuli designatione inclusus, repente Choruscatio, & tonitruum, & tanta vis pluuiæ erupit, vt hi qui eum custodiebant immensitatem pluuiæ ferre non possent; intra verò eundem circulum, nec vna pluuiæ descendit gutta. Quod dum Regi crudelissimo nunciatum esset, illa mens efferа ad magnam episcopi reuerentiam versa est.

Intra circulum Fulgentij non pluit.

Cap. 11.

Cerbonius hospitalitatis studio valde intentus, quosdam milites transeuntes hospitio suscepit, quos Gothis superuenientibus abscondit. Quod cum Totila audisset, iussit eum adduci ad se, & visis proijci ad deuorandum populo inspectante. Dimissus itaque vrsus immanissimus ex cauea concitus petijt episcopum; ad quem cum venisset, statim suæ feritatis oblitus, deflexa ceruice, & submisso capite, cæpit lambere pedes eius. Tunc populus cum ipso Rege in illius admirationem, & reuerentiam conuersus est.

Totila rex Cerbonium vrsis dilaniandum tradidit.

De his, quatuor episcopis narrat Beatus Gregorius in libro dialogorum tertio.

De obitu sancti Benedicti, & legatione sancti Mauri in Galliam.

Cap. LXVII.

An. Ch. 536.

ANno Iustiniani. 9. Eldepado perempto Etarius Ostrogothis regnat anno vnico, quo rursus perempto, Totila, qui etiam Baduilla regnat annis 11. qui mox Italiam inuasit, & à sancto Benedicto ventura sibi audit.

Hoc anno quidam dicunt sanctum Benedictum obijsse.

Helinandus. Eodem anno quo mortuus est sanctus Benedictus, misit ipse beatum Maurum in Gallias ad ædificandum monasterium accepta legatione à beato Bertigranno Cenomanensi episcopo cum 4. Monachis, Fausto, Simplicio Antonio, Constantiniano, dicens ad eos; *præsentior vobis ero carnis onere deposito, vestrique per Dei gratiam cooperator assiduus existam.* Et hæc dicens (ait Faustus) dans osculum nobis prosecutus est nos cum omni congregatione vsque ad portam monasterij, & rursus osculans nos, & benedictione super nos tradita, dedit sancto Mauro librũ regulæ, quã ipse Sanctus manu sua scripserat, & põdus libræ panis, & ęreũ vasculum heminam vini capiens. Cum autem iuga alpium transiremus, famulus noster Sergius de equo cui insederat super immane saxum sinistrorsum cadens pedem sibi attriuit; quem beatus Maurus sinistra manu pedem eius tenens, & dextera *signum crucis faciens*, & orans, illico sanauit. Exinde cum Ecclesiam sanctorum Martyrum Mauri sociorumque eius ingressi essemus, cæcus quidam ad portam ecclesiæ sedens & mendicans, adiurans sanctum Maurum per sanctos Martyres sanatus est. Hic cæcus Linus nomine 11. annis ecclesiam illam frequentauerat, & vt ab ipso comperimus, tã psalterium, quam omnia officia nocturna & diurna audiendo didicerat. Cui sanato, præcepit sanctus Maurus vt ibi iugiter deseruiret; quod & fecit, clericatus officio in ea functus postea. Cum autem nocte quadam iuxta ecclesiam Sanctæ Dei Genitricis Mariæ in locis hospitaremur virentibus, mulieris cuiusdam viduæ Remeiæ nomine, filius adolescens, ex defuncto nuper viro susceptus morti proximus à sancto Mauro sanatus est; qui sanatus, dicebat Mauro: Vere tu ille es qui me tuis lachrymis, & meritis à tribunali, de quo iam tristem acceperam sententiam, quia iam incendiosis deputatus eram locis, superis reuocasti.

Maurus mittitur in Gallias anno 10. postquam ordinẽ subijt vt habet Bar. in martyrolog.

Ecce signum crucis quanta sit virtutis.

Cæcus videt

Curat filium viduæ Remeiæ.

Die cænæ Dominicæ Antisiodorum venimus, die parasceue hora 6. venimus ad monasterium sancti Romani monachi, qui per reuelationem Gallias petens, cænobium construxerat in pago Antisiodorensi in loco, qui Fons rogi dicitur. Officio solemniter eo die adimpleto dixit Maurus ad Romanum: *Crastina die beatus Benedictus migrabit ad Dominum.* Crastina igitur die transacta, iam hora tertia beatus Maurus in oratione raptus in spiritu, vidit illam viam pallijs stratam & choruscam lampadibus, per quam Beatus Benedictus cœlum ascendebat, quam viderunt cum eo duo congregationis nostræ fratres, ex quibus vnus in nostro morabatur cænobio, alter longius positus vidit.

Visio Sancti Mauri.

Secunda feria Paschæ à Romano discessimus.

De institutione Sanctorum Fausti, & Mauri sub Beato Benedicto.

Cap. LXVIII.

AVthor. Huic Sãcto viro Benedicto præfatus Maurus oblatus est vt legitur duodennis, mansitque cum eo. 20. annis, & cõmoratus est in monasterio quod ipse ædificauit. 40. annis & diebus 37. qui simul sunt anni 72. dies 37. Huius vitam scripsit primo Faustus monachus Beato Benedicto à parentibus septennis traditus, in cænobio, quod idem sanctus ædificauit in Cassino. Cuius Fausti propositum Beatus Benedictus sæpe experiebatur iniungendo ei impossibilia, & importabilia. Hic Faustus post mortem sancti Mauri reuersus ad suum monasterium, compulsus est ab omnibus fratribus Cassinensis cænobij, & præcipuè ab Abbate sanctæ Theodoræ, qui tertius post Sanctum Valentinianum prolixiori tempore Lateranense rexit cænobium, vt vitam beati Mauri scriberet. Quam postquam scripserat Bonifacio Papæ ostendit, qui eam approbauit, & auctoritate sua confirmauit.

S. Maurus duodennis traditur monasterio.

Historia hæc à summo pontifice approbata.

Hic itaque Maurus generis Senatorij, patre Eutychio, matre Iulia natus est. Frequenter eum vidimus in quadragesima (ait Faustus) nec cuculla nec tunica, sed tantummodo sacco vti cilicino, & duabus tantum vicibus in hebdomada paruissimum cibum sumere (qui mos in omni vita sancto Benedicto fuit) reliquo totius anni tempore sub monachali tũnica semper asperrimo à scapulis vsque ad renes induebatur trogulo, eiusdem subtegminis in stratu super aggrestum calcis & sabuli recumbens tantummodo, excepto quadragesimali tempore vsus semper cilicio: tunc enim, quantum poterat, sollicite satagebat, non iacendo, sed potius stando, vel cum nimium lassus erat sedendo dormire. Nemo vnquam vidit illum de lectulo cum cæteris fratribus surgere, sed semper vigilias præuenire procurabat; plerunque quinquagenos sæpe centenos psalmos, nonnunquam totum psalterium ante nocturnalem consummãs synaxim, exceptis duntaxat horarum spacijs, quibus cũ lachrymis & gemitu orabat. Silentio verò ac lectioni assidue vacabat, vt pro hoc etiam ipsi sancto Benedicto admirabilis haberetur. Plerumque Sanctus Benedictus in conuentu fratrum, suppresso eius nomine, tanquam de alio virtutes eius narrabat.

Nota vestem & abstinentiam sancti viri.

Item vigilias & preces.

Item silentium & lectionem.

Hic Beatus Benedictus nigrum puerulum, qui monachum foras trahebat per vestimenti fimbriam virga eundem monachum percutiẽdo ab eodem eiecit, quem beatus Maurus vidit, cum Pompeius Abbas eius videre non posset.

Hic ipse Maurus super aquam cucurrit post puerum Placidum Tertullij Patricij filium.

Abeunte quadam vice Beato Benedicto ad quẽdam nobilem, vt vxorem eius & filium nuper susceptum à dæmonio pariter vexatos liberaret, Maurus remansit vicem gerens præpositi; qui rediens ad horam refectionis sextam cum fratribus de frugibus colligendis, inuenit ad portam monasterij claudum & mutum puerulum, quem sanauit matre impetrante, ponens super caput infirmi stolam quam illo anno iuxta morem gratia sanctitatis indesinenter ferebat, & signum crucis faciens, dixit: *In nomine Sanctæ Trinitatis, adiutus meritis Sanctissimi magistri nostri, sta sanus & incolumis super pedes tuos rectus,*

Nota hic quod de stola dicitur.

ctus, & loquere; & deinceps Beatus Benedictus cæpit eum in veneratione habere.

ANNOTATIO.

Notent hoc loco hæretici, qui antiqua monasteria meras fuisse scolas somniant, Romanos nobiles & religiosos, liberos suos non solum erudiendos sed etiam Christo nutriendos, id est, pijs & religiosis moribus imbuendos D. Benedicto dedisse, vt à teneris annis suaue iugum Christi in religione ferre discerent, & ætate prouecti facilius per totam vitam Christo famularentur, vt duobus his pueris accidit. Vnde non inficior in monasterijs à senioribus iuniores ita bonis literis fuisse instructos, vt nemo fere totis nongentis annis, aut mille, doctrina saltem theologica, canonica, philosophica, & historica clarus extiterit, qui ex monasteriorum officinis non prodierit, sed aliud est puram nudamque eruditionem profiteri quod scolæ faciunt; aliud vitæ sanctitati doctrinæ institutionem adiungere, quod in monasterijs nostris bene institutis est factitatum, & adhuc apud nos obseruatur.

De Theophilo Vicedomino, & chirographo, quod dedit diabolo.

CAP. LXIX.

Hanc historiam ex Eutychiano refert Metaphrastes & post eum Surius tom. 1. & Canis. lib. 6. de Maria virgine c. 20. Agnoscit eamdem historiam Petrus Damianus scriptor grauissimus sermone primo de Natiuitate B. Virginis.

SIgebertus *ex Mariali.* Eo tempore factum est miraculum in Theophilo: Hic Theophilus fuit quidam in vna ciuitate Ciliciorum sanctæ ecclesiæ Vicedominus, moribus & conuersatione præcipuus, quiete & moderate ad ecclesiam pertinentia optime regens. Qui affectualiter à populo & clero dilectus, mortuo eiusdem ciuitatis episcopo in episcopum est electus. Sed cum plurimum reniteretur, contestans se indignum tanti honoris officio, vi ad Metropolitanum episcopum perductus, ab eo cum gaudio est susceptus, & vt voluntati plebis assensum præberet commonitus. Videns autem eius nimiam in renitendo constantiam dimisit eum, & alium in loco eius ad episcopatus promouit officium. Porro ordinato episcopo cum ad propriam remeasset ciuitatem, quidam de clero instigauerunt episcopum, vt amoto illo, alium ecclesiæ ordinaret Vicedominum. Quo facto, callidus hostis & inuidus immittens ei Vicedominatus zelum, & ambitionis æmulationem; in tantum eum seduxit, vt etiam maleficorum postularet auxilium. Itaque cum ingenti desiderio ambitionis vreretur, ad quendam accessit in ciuitate Iudæum diabolicæ artis operatorem nequissimum, qui iam in infidelitatis & perditionis foueam multos immerserat; ac genibus eius prouolutus ait: Quæso te adiuua me, quoniam episcopus meus me ad opprobrium adduxit, & hæc & hæc in me fecit. Respondit ille: Proxima nocte veni ad me, & ducam te ad patronum meum, qui subueniet tibi quomodo volueris. Quo facto duxit eum ad * circum ciuitatis, & ait: Quodcumque videris, vel quemcumque sonum audieris, ne terrearis: signum quoque crucis nullo modo tibi imponas. Illo hoc ita spondente, subito ostendit ei albos clamydatos cum multitudine candelabrorum clamantes, & in medio principem sedentem, erat enim diabolus, & ministri eius. Tenens autem Iudæus manum Theophili, duxit eum ad illud flagitiosum consilium. Et ait ei diabolus: Vt quid nobis hunc hominem adduxisti? Respondit, ab episcopo suo præiudicatum, & vestrum auxilium postulantem. Cui diabolus: Quale adiutorium dabo homini seruienti Deo suo, tamen si seruus meus esse cupit, ego illi subueniam, ita vt plus facere possit quàm prius, & imperare omnibus etiā episcopo. Audiens Theophilus, spopondit omnia se facturum quæ diceret, cæpitque osculari pedes eius, & rogare eum. Qui ait ad Iudæum: Abneget filium Mariæ, & ipsam, quia odio mihi sunt, & firmet scripto se per omnia vtrumque abnegare, & post hæc quæcumque voluerit, à me impetrabit. Tunc respondit Theophilus: Abnego Christum, & matrem eius faciensque chirographum, imposita cera signauit annulo proprio: & abscesserunt cum nimio perditionis gaudio. Crastino autē episcopus procuratione diaboli, aut diuina, vt reor, prouidentia motus, remoto Vicedomino quem turpiter promouerat, hunc cum omni honore reuocauit, & duplo quam ante fuerat, denuo sublimauit; ita vt peccasse se clamaret, quod tam idoneam personam aliorum delationibus eiecisset, & illum inutilem promouisset. Restitutus itaque Theophilus, cæpit super omnes eleuare se, omnibus sibi obedientibus cum metu & tremore.

** Hyppodromum.*

Nota quid dicat de signo crucis sathanamācipium.

O miserum pedes diaboli osculātem.

Negat Christum & matrem eius.

Restituitur pristinæ administrationi.

De pœnitentia eiusdem, & chirographi restitutione per Beatam Virginem.

CAP. LXX.

CVmque paruum tempus in huiusmodi iactantia moraretur, creator omnium & redemptor, *qui non vult mortem peccatoris*, recordatus qualiter prius ille fideliter ecclesiæ suæ ministrauerat, & quàm pius in ministrando egenis extiterat, non despexit creaturam suam, sed dedit ei pœnitentiam, nam in se reuersus sobrietate recepta, cæpit affligi in his quæ gesserat, & seipsum acriter arguere. Væ, inquit, mihi misero, *quo ibo, quem rogabo, cuius auxilium implorabo, qui diuino meipsum fraudaui adminiculo*, Christum, & Matrem eius negaui, & feci me seruum diaboli per chirographum nefandæ cautionis. Quis putas poterit illam abstrahere de manu vastatoris. Cumque hæc, & alia sermocinaretur, tandem inspiratus diuinitus cum fletibus ait: Licet sciam Christum Dei filium, quem infœlix infideliter negaui de Virgine Maria natum, ibo tamen ad ipsam, & toto corde ipsam solam interpellabo, donec misericordiam Domini per eius intercessionem obtineam. Tunc animatus fortiter cum omni humilitatis deuotione, procedit coram templo beatæ Virginis, 40. diebus, & noctibus persistens in orationibus, & ieiunijs, eam incessanter deprecando, vt à maligno dracone, & ab illa, quam gesserat abnegatione, per ipsam eriperetur. Quibus expletis apparuit gloriosa virgo media nocte dicens ei: *Confitere homo Christum, quem ego peperi, & tu abnegasti, misericors enim est, & suscipiet lachrymas pœnitentiæ tuæ: Ideo enim ex me carnem sumere dignatus est, vt peccatores saluaret.* Tunc ille cum reuerentia, submisso vultu, cum magno vlulatu, protestatus est dicens: *Credo in Deum patrem, & adoro filium Dei ex patre ante sæcula, & in nouissimis diebus ex te sancta Maria Virgine natum, pro nobis peccatoribus pati dignatum, hoc confiteor, hunc colo, & amplector. Cum hac precatoria cautione offer me sancta virgo filio tuo.* Quod spondens beata virgo cum dies illuxisset, abscessit. Illo vero enixius triduo Dominum postulante cum lachrymis, rursum illa nebula clarifica apparuit ei hilari vultu, & lætis oculis, dicens: *Homo Dei ecce ad petitionem meam suscepit Deus lachrymas tuas, precibus annuit, si tamen vsque ad mortem perseueraueris in his, quæ filio meo me teste promisisti.* Qui respondit: etiam domina, obseruabo & non præteribo sermones meos. Sed ego peccator, & impius rogo perennem fontem benignitatis tuę, qui in profundum cæni demersus sum, vt recipere valeam illam execrabilem abnegationis meę chartulam ab illo, qui me cæpit, diabolo signatam; nam hoc est quod supra modum titillat animā meam. Cumque in hac triduana postulatione perseuerasset, iterum eadem virgo Maria in visione ei apparuit, & eandem cautionis chartulam habens in manu de cera sigillatam exhibuit, atque pectori dormientis superposuit; quam ille à somno surgens inuenit, & lætus effectus, in crastinum cum esset dies Dominica, pergens ad ecclesiam, in qua cum populo episcopus aderat, post lectionem euangelij prostrauit se pedibus episcopi, eique omnem impietatis suæ historiam retexuit. Post hæc etiam qualiter ad fontem misericordiæ beatam Virginem confugiens, eius meritis & precibus per pœnitentiam & lachrymas à Deo veniam meruit, necnon qualiter chirographum signatū pessimæ scriptionis receperit, adiunxit; & obsecrans vt coram omnibus legeretur, episcopo porrexit. Omnes itaque clerici & mulieres tanta Dei miseratione permoti, diutissime gratias Deo retulerunt. Episcopus quoque gaudio repletus, clamabat ad populum multis exhortationibus eos prouocās ad gratiarum actionem,

Theophilus pœnitentia ductus vacat lachrymis.

Vides quomodo vera agitur pœnitentia; vacabat, inquit, ieiunijs, precibus, & lachrymis.

Charta abiurationis redditur Theophilo.

actionem, & Christi ac sanctæ matris suæ Virginis glorificationem. Interim autem Theophilus solo iacebat prostratus, quem post orationis laudem episcopus surgere iussit, & ei chartulam illam nefandissimam in conspectu omnium comburere præcepit. Quo facto, ingressus episcopus missarum solennia peregit. Cumque percepisset Theophilus sacræ communionis mysterium, statim refulsit facies eius sicut sol. Videntes autem omnes subitaneam viri transfigurationem, magis *glorificabant Deum, qui facit mirabilia solus*, & beatæ Mariæ diutissimè laudes referebant. Beatus autem Theophilus, in locum illum, in quo beatam viderat visionem, declinans, tanquam fixus perstitit in illo per triduum. Post triduum verò omnibus fratribus valedicens & osculum tribuens, animamque suam sanctæ Trinitati, & beatæ Mariæ liberatrici suæ commendans, vitam hanc in eodem loco fœliciter finiuit, vbi & corpus eius sepultum fuit.

Vide plura de pœnitentia Theophili apud Surium 4. Februarij.

Fæliciter migrat ad dominum.

De aduentu sancti Mauri in Andegauiam, & monasterio quod ædificauit.

Cap. LXXI.

Sigebertus *in Chronicis.* Eo tempore claruit in Gallia sanctus Maurus (de quo paulò ante dictum est,) monachus sancti Benedicti discipulus.

Faustus in eius vita. Postquam autem beatus Maurus vidit in spiritu beati Benedicti animam in cœlum cum gloria ascendere, tunc secunda feria Paschæ à Romano discessimus, & ex eo loco Aurelianis venientes, audiuimus beatum Bertrigrannum migrasse ad Dominum. Locus autẽ, qui ab eo nobis prouisus fuerat Rumpiacus dicebatur, ipso nomine deformis & scabiosus. Cui Bertigranno successit Domnolus episcopus. Decimo die postquam Aurelianis fuimus ingressi, iter arripientes tendimus Andegauum, venimusque 5. die ad locum, qui Restis nuncupatur, vbi iam Harderadus cum coniuge sua Cæcilia biduo nos expectauerat. Hic habebat consobrinum nomine Florum, familiarem & charissimum Theodeberto Regi Francorum. Hic Florus videns beatum Maurum humillimo monachi habitu indutum, de equo, cui insidebat, statim desilijt, ac tertio antequam ei appropinquaret toto corpore in terram se prosternens, cum ab eo humiliter & modeste eleuatus esset, omnes nos est osculatus. Ad quem Maurus: Obseruatio ordinis nostri, summam deposcit quietem & securitatem. Vt primo igitur ædificauit Maurus domum orationis non admodũ magnam, in nomine sancti Martini, in qua & se sepeliri præcepit; sicut & sanctus Benedictus in oratorio eiusdem sancti Martini, quod, destructa ara Apollinis, ipse construxerat, sepultus est.

Nota reuerentiam viri erga S. Maurum.

Quidam clericus Longiscus nomine, qui cæmentariæ arti præerat, de altissimis gradibus corruens, super deportatum illic aceruum lapidum, toto corpore contritus est, & sanatus à Mauro. Ex illo die Florus ita Maurum habuit in maxima veneratione, vt nunquam postea propius ad eum accedere auderet.

Quidam postea ex operarijs Mauro detrahere cæperunt, dicentes eum cupidum inanis gloriæ, & magum. Ex quibus detractoribus tres subito malignus spiritus inuasit, ita vt vni ex illis nomine Flodegiso animam extorqueret, reliqui se inuicem dentibus lacerabant: quibus digitos vtriusque manus sanctus Maurus in os misit, & spiritus malignos per ventrem eiecit, fœda relinquentes vestigia; tertium verò resuscitauit à mortuis, cui præcepit vt si vellet viuere, in locum ipsum nũquam amplius intraret; quod ideo iussit, vt plausum, & fauorem populi vitaret.

Pœna detrahentium.

Theodebertus Rex, venit illuc ad orationem; post orationem, in conuentum fratrum pergens, regali indutus purpura, humiliter se prostrauit, & vt pro illo precarentur cum lachrymis postulauit, & dedit eis fiscum regium, qui Boscus vocatur cum omnibus villis & redditibus ad eum pertinentibus. Altera die visitans fiscum regium sibi donatum beatus Maurus paralyticum à septem annis sanauit.

Rex humiliter prosternitur coram conuẽtu monachorum.

De multiplicatione fratrum, & diminutione.

Cap. LXXII.

Secundo anno aduentus nostri nobiles aduenire cæperunt, & nostram habitationem expetere, & filios suos offerre 26. anno fundationis ipsius cænobij, factus est numerus fratrum 140. quem neque minui neque augeri præcepit Maurus. Clotharius Rex Andegauis veniens, mandauit viro Dei Mauro se velle ire ad monasterium; qui veniens dedit ei fiscum regium, qui Blazon appellatur, & villam, quæ dicitur Longus campus. Ex eo tempore beatus Maurus non facile de monasterio iam egredi volebat: secessitque in domum, quæ illi fabricata erat iuxta ecclesiam beati Martini cum duobus monachis, qui ei seruirent. Primo, & Aniano, substituens prius Bertulfum Abbatem sibi successurũ. Et cum ibi duos & dimidium annos fecisset in oratione, vidit diabolum sibi minantem stragem se facturum maximam de monachis suis, quem postea confortauit Angelus Domini & Maurus postea confortauit fratres, prædicens eis de morte sua, & illorum imminente. Factumque est, vt infra 5. menses 116. monachi morerẽtur, nec de tanto grege remanerent nisi 24. Inter quos mortui sunt, Antonius, & Constantinianus, qui nobiscum venerant. Nec multum post, mortuus est sanctus Maurus dolore lateris 41. anno aduentus sui ad illum locum 18. Calendarum Februarij ante altare beati Martini super cilicium stratus sui recubans,

Nobiles confluunt ad vitam monasticam.

Vide regiam liberalitatem in monasterium.

Diabolus sãcto Mauro insultat.

De miraculis Benedicti iunioris, & cæteris quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. LXXIII.

Sigebertus *in Chronicis.* Eo tempore in Campania Italiæ, Benedictum iuniorem sanctitate clarum Rex Totila pro Christo persequens, cum eum cum cella sua comburere voluisset, nec valuisset, in clibanum ardentem eum proiecit: qui inde, die altero illæsus, illæsis etiam vestibus exiuit.

Childebertus Rex Francorum cum fratruele Theodeberto in fratrem Clothariũ insurgit, sed matre eorum satis agente Clotilde apud Deum, ne inter fratres fieret ciuile bellum horrenda intempestate coerciti, cum super Clotharium ne signum quidem apparuerit horroris huiusmodi, reddunt se fraternæ paci.

Anno Iustiniani 14. in diuersis Galliarum locis diuersa signa visa sunt. Cometes apparuit die Sancto Paschæ; cœlum ardere visum est; verus sanguis ex nube defluxit in vestimentis hominum; Domus cuiusdam abintus sanguine respersa apparuit, & secutæ variæ clades, & malæ valitudines cum pustulis, & vesicis populos afflixerunt. An. Ch. 541.

Anno sequenti, Constantinopoli morte magna insurgente, statuta est solennitas Purificationis beatæ Mariæ, quæ Græce Hypopanti, idest, obuiatio dicitur, eo quod die illo obuiauerit Symeon oblato in templum Domino, & ita mortalitas illa cessauit. Clotharius & Childebertus fratres obsessa in Hispanijs Cæsaraugusta, ciuibus Deum adorantibus, & circumlata Vincentij Martyris tunica, accepta ab eis pro munere ipsius Martyris stola, redeunt acquisita Hispaniæ parte maxima.

De Arthuro Rege Britanniæ.

Cap. LXXIIII.

Vsque ad hoc tempus historia Britonum perducit narrationem suam de Rege Arthuro. Refert enim eum post celeberrimam illam curiam in vrbe legionum An. Ch. 541.

habitam, in qua omnes Reges insularum occidentalium,& duces Galliarum fuerunt,maximum duxisse exercitum in fines Burgundiæ, aduersus Lucium Principem Hispaniarum sub Leone Imperatore reipublicæ procuratorem,& in eundo quendam immensum gigantem singulari pugna deuicisse; deinde vtrarumque partium legiones in pago Lingonensi,ad præliandum conuenisse, & post innumeram cædem vtriusque exercitus tandem Brittonibus victoriam prouenisse. Postea narrat, quòd Arthurus iuga alpium transcendere, & Romam inuadere voluerit. Sed interim audiens, Modredum nepotem suum diadema Britanniæ per tyrannidem arripuisse, Britanniam remeauerit, atque in vltimo prælio, quod cum eo habuit, post neces fere omnium ducum, ipse læthaliter vulneratus fuerit, & in insulam quandam ad sanandum deportatus, relicto regni successore cognato suo Constantino. Ipse vero Arthurus, iuxta Merlini vaticinium, dubium habet exitum, quia vtrum viuat, an mortuus fuerit, nemini certum existimatur esse.

Vide quæ diximus superius de isto Arthuro.

Hæc omnia vt supra diximus nullum fidei autorem videntur habere si cum cæteris historijs conferantur.

De Vigilio Papa, & eius afflictione pro Anthimio Patriarcha.

CAP. LXXV.

HElinandus. Eo tempore Vigilius Papa, quia secundum promissionem suam noluit Anthimium hæreticum reuocare, Constantinopolim ignominiose mittitur; Theodora namque Iustiniani vxor mandauit ei, vt secundum promissionem suam reuocaret Anthimium,qui noluit. Quo audito,illa misit Romam quendam Scribanem, vt adduceret eum per vim. Qui cum in naui esset impositus, & nauis mota esset, populus Romanus iactabat post eum lapides, fustes, & cacabos, dicens:Male fecisti Romanis, male inuenies vbi vadis, fames tecum,mortalitas tecum. Ingresso autem eo Cōstantinopolim vigilia Domini nostri Iesu Christi, per biennium fuerunt contentiones de Anthimio Patriarcha; cui Vigilius nullatenus consensit, dicens; Vt video non me fecerunt venire ad se Iustinianus & Theodora; sed Diocletianus, & Eleutheria; facite quod vultis digna factis recipio. Tunc quidam dedit ei alapam, dicens:Nescis quibus loqueris homicida,qui Siluerium Papam occidisti,& filiam mulieris viduæ calcibus,& fustibus interfecisti. Tunc fugit Vigilius ad basilicam sanctæ Euphemiæ, & tenuit columnam altaris; à qua abstractus eiectus est foras ecclesiam, & missus est funis in collum eius, & tractus est per totam ciuitatem vsque ad vesperam; tunc missus est in custodiam, vbi dabatur ei modicum panis & aquæ. Clerus autem, Romanus qui cum eo erat, missus est in exilium ad diuersa metalla incidenda.

Eo tempore Gothi fecerunt sibi Regem Baduillam, qui & Totila nuncupatus est, qui descendens obsedit Romam,& facta est tanta fames in ciuitate, vt & natos suos vellent comedere.Intrauit Totila Romam à porta sancti Pauli in die 13. & tota nocte fecit buccina clangi, vt totus populus fugeret, vel per ecclesias se celaret, ne interficeretur; habitauit cum Romanis aliquandiu pater cum filijs mansuefactus, vt credebatur, sancti Benedicti monitis.

De Passione sancti Herculani Perusini episcopi.

CAP. LXXVI.

SIgebertus in Chronicis. Anno Iustiniani decimoseptimo,Herculanus Perusinus episcopus,à Totila Rege secto capite martyrizatur.

Gregorius in Dialogo tertio libro cap. 13. Nuper Floridus venerabilis vitæ episcopus narrauit memorabile valde miraculum, dicens: Vir sanctissimus Herculanus nutritor meus Perusinæ ciuitatis episcopus fuit ex conuersione monasterij ad sacerdotalis ordinis gratiam deductus. Totilæ autem perfidi Regis temporibus, eandem vrbem annis septem continuis Gothorum exercitus obsedit,ex qua multi ciuium fugerant, qui famis periculum ferre non poterant. Anno vero septimo necdum finito, obsessam vrbem Gothorum exercitus intrauit. Tūc comes qui eidem exercitui præerat,ad Regem Totilam nuncios misit,exquirens quid de episcopo vel populo fieri iuberet. Cui ille præcepit dicens: Episcopo prius à vertice vsque ad calcaneum corrigiam tolle, & tunc caput eius amputa:omnem vero populum qui illic inuentus est,gladio extingue. Tunc idem comes venerabilem virum Herculanum episcopum super vrbis murum deductum capite truncauit; eiusque cutem iam mortuum à vertice vsque ad calcaneum inscidit, vt ex eius corpore corrigia sublata videretur; moxque corpus eius extra murū proiecit. Tunc quidam humanitatis pietate compulsi,abscissum caput ceruici apponentes, cum vno paruulo infante qui illic extinctus inuentus est, iuxta murum corpus eius sepulturæ tradiderūt. Cumque post eandem cædem die quadragesima rex Totila iussisset, vt ciues vrbis illius qui quolibet dispersi essent,ad eandem sine aliqua trepidatione remearent; hi qui prius famem fugerant,viuendi licentia accepta sunt reuersi.Sed cuius vitæ eorum episcopus cognitus fuerat, memores vbi sepultum esset, corpus eius quæsierunt; vt hoc iuxta honorem debitum in ecclesia beati Petri Apostoli humarent.Cumque itum esset ad sepulchrum,effossa terra inuenerunt corpus pueri pariter humati, vtpote iam die quadragesima tabe corruptum, & vermibus plenum; corpus vero episcopi,ac si die eodem esset sepultum. Et quod est adhuc magna admiratione venerandum, quia ita caput vnitum cum corpore fuerat, ac si nequaquam esset abscisum, sic videlicet vt nulla vestigia sectionis apparerent. Cumque hoc & in terga verterent, exquirentes si quod signum vel de alia monstrari inscisione potuisset, ita sanum atque intemeratum omne corpus est inuentum,ac si nulla hoc inscisio ferri tetigisset.

Crudele edictum in Herculanum episcopum.

Herculani caput corpori post mortem miraculose reunitum.

De quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. LXXVII.

SIgebertus in Chronicis.Anno Iustiniani xviij.Obijt sanctus Remigius Rhemorum episcopus.

Anno eiusdem vigesimo, conserto prælio inter Chunimundum Regem Gepidarum, & Albuinum Regem Longobardorum corruerunt vtrinque sexaginta millia eorum.Vbi Albuinus Chunimundum peremit,& ex testa capitis eius poculum sibi ad bibendum fecit, filiamque eius captiuam,vxorem sibi accepit.Huius vero terras,Gepidarum inuadentibus, destructum est Regnum Gepidarum penitus. *An. Ch.547.*

Anno eiusdem vigesimosecundo. Agericus Virdunensis episcopus claruit.

Anno sequenti arboris, quæ dicitur sambucus, flores,grana, & fructus, in flores, grana, & fructus vitis transformantur.

Anno eiusdem vigesimoquinto, Pelagius Romanæ ecclesiæ 58.præsidet. Hic insimulatus de morte Vigilij Papæ tenens sancta euangelia, & crucem iureiurando publice satisfecit. *An. Ch.554.*

Anno Iustiniani vigesimoseptimo, Clotildis Regina moritur. Hyems niue & glacie ita exasperatur, vt volucres & feræ indomitæ manu capi possent.

Anno sequenti obijt sanctus Medardus Nouiomensium & Tornacensium episcopus. In cuius transitu cœlum apertum est,& diuina ante eum micuerunt luminaria spacio duarum horarum. Cuius corpus Rex* Clotharius transferri fecit ad vrbem Suessionensem, promittens, quòd super eum decentissimam basilicam ædificaret, atque inibi religiosorum virorum conuentum statueret. Quod opus ipse quidem cœpit, sed filius eius Sigebertus adimpleuit.

** Vel Lotharius.*

De miraculo pueri Iudæi qui cum Christianis Eucharistiam perceperat.

CAP. LXXVIII.

Greg. Turon. lib. de gloria martyrum cap. 10. Eandem historiā confirmat Glycas, & Menam Patriarcham adfuisse dicit, qui totam rem exposuerit Iustino eius nominis secundo Imperatori.

EO tempore in oriente, puer quidam Iudæorum filius, cum à coæuis suis Christianorum filijs ad hoc adductus fuisset, vt in ecclesia sanctæ matris Domini nostri Iesu Christi, corpus & sanguinem Christi perciperet; propter hoc à patre suo proiectus in fornacem ardentem, illæsus inde à Christianis extractus est.

Ex Mariali. Nam mater pueri cum audisset, quod filium communem pater deliberasset exurere, cucurrit ad liberandum eum; sed cum vidisset incendia ab ore fornacis patulo huc illucque respergi, ornatum capitis ad terram proiecit, diffusaque cæsarie se miseram clamitans, ciuitatem vocibus impleuit, Christiani autem concurrentes ad spectaculum, retractis ignibus ab ore fornacis, inuenerunt puerum quasi super plumas mollissimas discumbentem. *Cumque benedixissent Dominum*, proiectum huius sceleris auctorem Iudæum in fornacem, ita totum ignis absorbuit, vt vix de ossibus eius paruum quodammodo relinqueretur indicium. Interrogantes autem infantulum Christiani, quale ei inter ignes fuisset vmbraculum, ait: *Mulier, quæ in basilica illa, vbi panem de mensa accepi, in cathedra sedens, puerulum in sinu gestat, hæc me pallio suo, ne ignis me voraret operuit.* Vnde indubitatum est, beatam ei Mariam auxilium apparendo præbuisse. Agnita vero infans fide Catholica, *in Patrem, & filium & Spiritum sanctum credidit*, ac salutaribus aquis renatus, vna cum genitrice sua denuo in fide vixit. Multi quoque Iudæorum hoc exemplo in vrbe illa saluati sunt.

Sigebertus in Chronicis. Anno Iustiniani 30. Radegundis Regina, vxor quondam Clotharij regis, mutata veste, claruit sanctitatis nobilitate.

De sancta Radegunde Regina.

CAP. LXXIX.

De S. Radegunde agit Greg. Turon. lib. 9. histor. Francorum, eius vitam S. Fortunatus & Bandomina scripserūt, quam Surius habet 13. Aug.

EX *gestis eius.* Hæc natione barbara fuit de regione Turinga, patre Rege Berchario, quæ regione Francorum victoria deuastata, exiuit de patria. Tunc inter ipsos, quorum erat in præda regalis puella, fit contentio de captiua. Et nisi reddita fuisset transacto certamine, inter se Reges arma mouissent, quæ veniens in sortem Clotharij Regis in Veromadensem ducta: Atheias villam regiam nutriendi causa custodibus est deputata. Quam cum præparatis expensis Victuariaci voluisset Rex prædictus accipere; nocte cum paucis elapsa est. Deinde cum ad Suessiones eam direxisset, vt Reginam erigeret, illa euitabat pompam regalem ne sæculo cresceret; sed cui debetur, etiam humana gloria non mutatur, Nupsit ergo terreno principi, non tamen separatur à cælesti; ac dum sibi accessisset sæcularis dignitas, plus se inclinauit voluntas, quam permitteret dignitas; timensque ne à Deo degradasset, cum mundi gradu proficeret, se cum sua facultate eleemosynæ dicauit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus quæ venissent ad eam, ante dedit decimas, quàm recepit: deinde quod supererat, monasterijs dispensabat, & quo ire pede non poterat, misso munere circumibat.

Larga eius eleemosyna.

Nocturnæ eius preces.

Item nocturno tempore cum reclinaret cum principe, rogans se pro humana necessitate velle consurgere, & leuans egressa cubiculo, tamdiu ante secretum orationi incumbebat iactato cilicio, vt solo calens spiritu, iaceret gelu penetrata, tota carne præmortua. De qua Regi dicebatur, habere se magis iugalem monacham, quàm reginam, vnde & ipse irritatus, pro bonis erat asperrimus: sed illa tolerabat modeste rixas illatas à coniuge. Diebus vero quadragesimæ satis est scire, qualiter texerit se inter vestes regias singulariter pœnitens. Igitur appropinquāte ieiunij tempore ad religiosam monacham nomine Piam mittebat, cui sanctum propositum illa dirigebat, veneranter in linteo sigillatum cilicium; quod sancta induens ad corpus, per totam quadragesimam subter vestem regiam dulci portabat in sarcina. Si autem Rex decesset, quis credat qualiter orationi se diffunderet? qualiter se tanquam præsentis Christi pedibus alligaret? & quasi repleta delicijs, sic longo ieiunio satiaretur in lachrymis? Cui, despecto ventris edulio, Christus erat tota refectio, & tota fames erat ei in Christo. Illud qua pietate peragebat solicita [vt quæ per oratoria, vel loca venerabilia tota nocte perlucerent, candelas suis manibus factas iugiter ministraret.]

Tota quadragesimā vtitur Cilicio.

Qualiter incarceratos precibus & miraculo liberauit, vestemque sæcularem mutauit.

CAP. LXXX.

Anxie intercedit pro morti adiudicatis.

QValiter vero, si quis pro culpa criminali, vt assolet à Rege interfici deputabatur, sanctissima Regina moriebatur cruciatu, ne designatus reus moreretur gladio? Qualiter concursabat per domesticos fideles seruientes & proceres? quibus blandimentis mulcebat animum Principis, donec mitigata ira Regis vnde processerat sors mortis, inde curreret vox salutis.

His igitur beatis actibus occupatam, in tantum prouexit diuina clementia, vt etiam in palatio adhuc laica, Domino largiente, declararentur per eam miracula. Denique in Perona villa post prandium dum perambulauit per hortum sanctissima, rei trusi pro crimine, succurri sibi clamabant vociferantes de carcere. Ipsa autem quid esse interrogat: mentiuntur ministri, quòd mendicorum turba quæreret eleemosynam; credens hæc illa, transmittebat quo indigebat inopia. Interea à iudice compelluntur tacere qui tenebantur in compedibus. Cum vero nox superuenisset, & solitum cursum faceret, fractis vinculis soluti, sanctæ occurrunt de carcere. Quo cognito, reos se viderunt, qui Beatæ mentiti sunt, dum qui rei fuerant, de catenis soluti sunt. Et quoniam frequenter aliqua occasione, diuinitate prosperante, casus cedit, ad salutem, vt hæc religiosius viueret, frater interficitur innocenter. Directa igitur à Rege, veniēs ad beatum Medardum Nouiomum supplicat instanter, vt ipsam mutata veste Domino consecraret, moxque indumentum nobile, quo celeberrima die solebat, pompa comitante, Regina procedere, exuta ponit in altari ablatis gemmis & ornamentis, mensam diuinæ gloriæ onerat venerabilis, cingulum auro ponderatum fractum, dat inopijs pauperum.

Soluuntur diuinitus cōpediti.

Eius munera liberaliter ecclesijs donata.

De Sancto Brendano Scoto, & bonis initijs sancti Gregorij.

CAP. LXXXI.

AVthor. Per idem tempus floruit in Scotia sanctus Brendanus, qui scilicet magnæ abstinentiæ vir, & in virtutibus clarus, trium fere millium monachorum pater fuit. Huius autem peregrinationis historiam, propter apocrypha quædam deliramenta, quæ in ea videntur contineri, penitus ab opere isto resecaui.

Sigebertus in chronicis. Eo quoque tempore, Gregorius *filius Gordiani Senatoris* Romæ adolescit, qui sex monasterijs in Sicilia fundatis, & septimo Romæ in domo sua, ex Prætore vrbano factus monachus, sapientia & doctrina & sanctitate claruit.

Gregorij vitam scripsit Ioā. Diacon. libris quatuor. vide to. 2. Surij. Meminit eiusdē Beda lib. 2. hist. Angl. & Paul Diac. lib. 3. de gestis Longobardorum cap. 11.

Ex gestis eius. Hic enim literarum studijs optimè eruditus, etiam in adolescentia sua cogitabat, quomodo posset Deo fideliter in religione seruire, sed dum conuersionem differret putans esse melius, vt Deo in sæculari habitu seruiret, cæpit ei cura rerum sæcularium succrescere, adeo vt iam in mundo non tantum specie,

sed etiam teneretur & mente. Vnde defunctis parentibus, libere suas erogans facultates, cuncta distribuens, religionem intrauit,& septem Abbatias de proprio ædificauit. Et qui ante vestiri serico solebat & gemmis, post, in vili habitu ministrabat pauper ipse pauperibus. In monasterio autem proprio ad tantam perfectionem excreuit,quòd in ipso suæ conuersionis initio iam posset in perfectorum numerum deputari:tanta etiam districtione corpus suum afflixit, vt infirmato stomacho, & tussi grauissima, mori quotidie se putaret. Cuius virtutum famam Papa Pelagius audiens, abstractum de monasterio diaconum ordinauit.

Sigebertus in Chronicis. Eo tempore terræmotus terribilis nimis per decem dies factus est.

Childeberto Rege mortuo,Monarchia Regni Francorum cedit fratri eius Clothario.

De Sancto Leonardo Corbeiacensi.

Cap. LXXXII.

al. Lothar.

E X *gestis eius.* Temporibus regis* Clotharij sanctus Leonardus in pago Cenomannico eremiticam vitam ducens, & sibi & sequacibus suis monasterium construens,tantæ humilitatis inter ipsos extitit,vt etiam prioris nomen refugeret, & cum esset prælatus omnibus, cunctis se viliorem & inferiorem habitu & meritis demonstraret. Cuius fama cum se vndique diffunderet, tantus ad eum populus concurrebat, cunctis ad superabundantiam necessaria deferentibus, vt locus ille in triennio ad coquendos panes clibanum non haberet. Sed laudi eius inuidentes maligni, suggesserunt Clothario Regi Franciæ, quòd nisi sibi & suæ genti consuleret, per Leonardum illum eremitam, qui multos sub obtentu religionis colligebat, Regnum Franciæ detrimentum non modicum sustineret. Quibus Rex Clotharius nimis credens, missis militibus expelli eum cum iniuria iussit, vt omnes audientes hoc timerent, & nequaquam tale quid vlterius attentarent. Cum ergo milites ad eum venissent, & contra eum querentes calumniam diutius allegarent, tandem verbis eius compuncti, mirantes vitam eius, tempore opportuno se futuros eius discipulos spoponderunt, & sic ad Regem regressi, cuncta quæ viderant & audierant retulerunt. Vnde Rex quoque compunctus de his quæ in iniuriam viri Dei conceperat, Deo gratias retulit, qui tam constantes sibi famulos eligebat. Et in tātum sanctum Leonardum dilexit, quòd ei cuncta liberaliter porrigens, & detractores eius rebus & honoribus suis priuans,vix tandem precibus sancti viri eos suæ restituit dignitati. Erat enim erga miseros tantæ compassionis affectus,quòd & hoc à Deo precibus impetrauit, vt quicunque in carcere vel compedibus teneretur: mox inuocato eius nomine solueretur.

Milites qui ad eum expellendum venerāt mutant propositum.

Quadam die dum diu in oratione incumberet, serpens maximus à parte pedum sursum tendens, & sinum eius perlustrans, non solum ei nocere non potuit, sed nec mentem eius ab oratione turbare. Et facta oratione dixit ei: Scio quidem quòd ab initio tuæ creationis homines quantum præuales inquietas, & nunc in spe misericordiæ Dei fac in me, quicquid merui, si tibi detur potestas. Quo dicto serpens per capitium tunicæ eius exiens, ad pedes eius exanimis corruit, & ex tunc ibi nullus serpens apparuit. Perdurans itaque vsque ad tempora sancti Germani Parisiensis episcopi, & sancti Domnoli, qui Innocenti Episcopo Cenomanensi successit, cum eos forte abinuicem discordantes sedasset, in crastinum se finiendum, & prædicti Domnoli aduentum prædixit: quin & ipse Domnolus diuina reuelatione præmonitus est, vt iret ad sanctum Leonardum, & eius animam commmendaret. Quo facto idus Octobris circa annum Domini 559. obijt, & sub Chilperico Rege Francorum sepultus, duos cæcos illuminauit, & etiam nunc quanti apud Deum sit meriti, frequentia miraculorum ostendit. Huius Leonardi vita apud Corbiacum legitur, quia corpus eius ibi requiescit; vnde & locus ipse propter miraculorum multitudinem quotidie à populis frequentatur.

De Launomaro Carnotensi, & latronibus eius stupefactis.

Cap. LXXXIII.

E X *gestis eius.* Tempore quoque præfati Clotharij, scilicet filij Clodouei senioris, qui primus in regibus eiusdem gentis à beato Remigio Rhemorum episcopo baptizatus est, intra Galliam Lugdunensem Launomarus Carnotensium partium ciuis,parentibus Christianis natus est. Qui cum in domo patris puerulus nutriretur, gregem patris sui pascens, bonæ spei agebat principia, quia quæ victui necessaria sibi parentes ministrabant, vel egenis & peregrinis occursantibus impertiebatur,aut coæuis sibi opilionibus diuidebat. Euangelium nondum nouerat, sed crucis mortificationem ferre gaudebat; vsque ad solis occasum frequenter ieiunium extendens. Denique parentes, pueri conuersionem admirantes, liberalibus studijs eum tradiderunt, & cuidam venerabilis vitæ sacerdoti in oppido Carnotensi, Domino militanti, commiserunt. Qui susceptum paruulum tenere fouebat, & pedetentim ad literarum cognitionem, & sanctitatis normam cohortabatur. Ad tempus ergo celans animi propositum, dum adhuc in eadem vrbe moraretur,sacerdotalem insulam est adeptus. Tandem intempesta nocte omnibus alto sopore depressis,baculum in manibus sumpsit, & ad concupitam eremum peruolauit. Dum autem quadam nocte inter cætera silentia hymnos deuotæ meditationis Deo redderet,infestam latronum rabiem præsensit,qui vt ad eius mortem peruenirent, longos viæ errores illi passi sunt: putabant enim eum aliquam pecuniam in deserto seruare. Diluculo autem facto, repente se in conspectu eius vident,quem tantopere quæsierant. Et ad visionem eius diuino timore correpti, ad pedes eius corruerunt clamantes: *Parce nobis vir Dei,parce, reatum nostrum cognoscimus,& ideo veniam petimus.* Quibus ille ait: *Et ego dolos vestros non ignorabam filij; Misereatur vestri Dominus. Redite in pace,& iam à rapinis manum contrahite,nam mihi nulla pecunia est in terris, pecunia nostra vere Christus est.* Quibus verbis eius ædificati, ad propria vix post triduum sunt reuersi,& pluribus,quod eis acciderat,narrauerunt.

Pietas & liberalitas puerilis.

Ieiunijs se macerat adhuc puer.

Eremum petit.

Latronum errores.

De cæteris eius miraculis,& transitu eiusdem.

Cap. LXXXIIII.

H Omo quidam è vicino filium suum claudum ei cum lachrymis curandum obtulit,qui intra sacra missarum libamina pro sanitate pueri obsecratus solenni prece peracta, fragmento panis benedicti, & patrem refecit,& filium à debilitate curauit.

Claudum sanat.

Casu accidit, vt ianitor clauem oratorij perderet, cumque Dei famulus à fratribus secedens orandi gratia oratorium peteret, & clauem non inuenisset ante foras humi prostratus aliquantisper orauit, moxque vltro ianua est patefacta.

Fores templi vltro ei patent.

Cum autem monachi de viminibus facta machina superposuissent quod messuerant,ignis accensus paulatim vires capiens, cum omnes alia curarent, subito & fruges & domum inuasit incendium. Quod vbi vir Dei comperit, *signum Crucis faciens*, ignis impetum orationibus superauit.

Signum crucis opponit flammis & eas extinguit

Insecuta deinde nocte, inter sacras vigilias inuidia Diaboli eum inquietare tentauit, & qui à cœlesti luce cecidit,lampadis lumen ter extinxit,sed militem Christi sibi præualere sensit, qui per verum lumen Christum lucernæ radios reparauit.

Immanem quercum precibus transfert.

Quadam

Quadam etiam die annosam quercum ad oratorium construendum non apto loco positam, vbi à fratribus dolari posset, vir Dei *in virtute Crucis*, quo voluit, transportauit.

Vir nobilis Ermoaldus in angustia constitutus misit ei 40. solidos, obnixe petens, vt intercessionis eius meritis, spes ei salutis à Deo præstaretur: qui accipere recusans, tandem tamen latore perurgente, suscepit; ingressusque oratorium orationem fudit, vt oblatio viri acceptabilis fieret in conspectu Dei, & super altare pecuniam deposuit, grandique studio vnumquemque nummum appendens, manu reuoluebat, & genu sæpius flectens orabat. Tandem vnum solidum, quem in spiritu mundum, & non ex rapina acquisitum, cognouit, vsibus suis retinuit: reliquos autem latori tradidit, & ait: O homo, pecunia ista iniqua est, & diuinam non potest mutare sententiam; sed nec peccatorum remissionem impetrare, nam *victimæ impiorum abominabiles sunt Domino.* Sic ille reuersus ad Dominum suum adhuc eum viuentem reperit; sed morbo inualescente, ab hac luce est abstractus.

Pecuniam male partam respuit. Prou. 15.

Episcopus autem Carnotensis Malardus, comperta fama viri Dei, cupiebat eius collocutionis dulcedine recreari. Pro qua re accersitus ab eo cum & finem vitæ suæ appropinquare sciret, iam senior ad vrbem properauit; vbi per aliquot dies moratus ægrotare cæpit, & præfato episcopo virum desolatorem religionis, & quæ per barbaros post obitum vtriusque futura essent, prædixit; & sic in pace requieuit 14. Calen. Februarij.

Prædicit futuras clades.

Obitus S. viri.

De monasterio pietatis à sancta Radegunde constructo, & eius persecutione.

Cap. LXXXV.

Ex *gestis eius vbi supra.* Porro sanctæ Radegundis supradictæ virginis mens intenta ad Christum, Pictauis inspirante & cooperante gratia Dei, monasterium sibi per ordinationem præcelsi Regis Clotharij construxit: in quod gaudens ingressa est, vbi perfectionis ornamenta conquireret, & magnam congregationem puellarum Christo nunquam morituro sponso congregaret. Quæ electa Abbatissa, & iam constituta, tam se, quam sua omnia eius tradidit potestati, ex proprio iure nihil sibi reseruans, vt curreret expedita post Christi vestigia, & tantum sibi plus augeret in cœlo, quantum subtraxisset de sæculo. Sed inuidus bonorum humani generis inimicus, cuius voluntatem etiam dum esset in sæculo, facere abhorruit, eam persequi non cessauit. Sicut enim iam per internuncios cognouerat, quod timebat, præcelsus Rex Clotharius cum filio suo præcellentissimo Sigiberto Turonos aduenit, quasi deuotionis causa, quo facilius Pictauos accederet, vt suam Reginam acciperet. Quo cognito, beata Radegundis sacramentales litteras fecit sub contestatione diuina, viro Apostolico domino Germano Parisiensis ciuitatis episcopo, qui tunc cum Rege erat, quas per Proculum suum agentem secretius direxit cum xenio, vel eulogijs. At vbi eas relegit vir Deo plenus, lachrymans prosternit se pedibus Regis, ante sepulchrum sancti Martini deprecans eum cum contestatione diuina, sicut ei literis fuerat intimatum, vt Pictauos non accederet. Hinc Rex amaritudine plenus, intelligens hanc petitionem esse beatæ Reginæ, pœnitentia ductus, malis consiliarijs istud imputans, seque indignum iudicans, quòd talem habere reginam diutius non meruisset, prosternit se & ille ante limina sancti Martini pedibus apostolici viri rogans, vt sic pro ipso veniam peteret à beata Radegunde, vt ei indulgeret, quod in ea per malos consiliarios peccauerat, vnde vltio diuina de præsenti eos vindicauit. Sicut enim Arrius, qui contra fidem Catholicam certans omnia intestina sua in secessum deposuit, ita & istis euenit, qui contra beatam reginam egerunt. Tunc Rex timens Dei iudicium, quia regina Dei voluntatem magis fecerat quam suam, dum commorata cum eo fuerat, rogabat beatum virum illic celeriter ire. Sic vir Apostolicus dominus Germanus Pictauos veniens, ingressus monasterium in oratorium sanctæ Mariæ dicatum prosternit se ad sanctæ reginæ pedes pro Rege veniam poscens. Illa vero gaudens se de faucibus sæculi ereptam, benigne indulget; & se Dei aptat seruitio, expedita iam sequi Christum quocunque iret.

Pictauis S. Radegundis construxit monasteriũ.

Clotharius dolet se voluisse reginã à monasterio reuocare.

Diuina vltio in eos qui id consuluerãt.

De miraculis eius abstinentia, & humilitate.

Cap. LXXXVI.

Qualiter se gessit per singula, quis enumeret infinita? Hæc etiam in mensa sub fladone filigineum panem absconsum, vel hordeaceum manducabat occulte, sic vt nemo perciperet. Nam ex illo tempore quo beato Medardo consecrante velata est, vsque ad infirmitatem nihil præter legumen & olera; non pomũ, piscem, vel ouum, vel aliud esui habuit; potum vero præter aquam mulsam atque pyracium non bibit. Tum vero more sancti Germani iubet sibi molam secretissimam deferri, in qua tota quadragesima tantum laborauit, quantum quatriduana refectio postulauit. Balneo parato ipsa succincta sabano, capita lauabat egenorum, defricans quicquid erat crustæ, scabiei, tineæ, nec prurulenta fastidiens; interdum & vermes extrahens, purgans cutis putredines, singillatim capita pectebat ipsa quæ lauerat. Vlcera vero cicatricum quæ cutis laxa detexerat, aut vngues exasperauerant, euangelico more oleo superfuso mulcebat morbi contagium. Egredientibus exinde, si cui inueterata esse indumenta conspiceret, tollens rasa, noua reddebat, ante pannosos, faciebat venire cultos ad prandium: quibus congregatis, ministerio parato ipsa aquam siue mappam singulis, porrigebat, & inualidis ipsa pariter & os & manus tergebat. Hinc tribus ferculis illatis, factis delicijs, stans ante prandentes ieiuna, præsens conuiuis, ipsa incidebat panem, carnem, vel quicquid apponeret; languidis autem & cæcis, non cessabat ipsa cibos cum cocleari porrigere. Mulieres varijs lepræ perfusas maculis comprehendens, in amplexu osculabatur, in Deo eas toto diligens animo. Deinde posita mensa ferens aquam calidam, facies lauabat, manus vngens, & vlcera, & rursus administrabat. Ipsa pascens singulas; recedentibus præbebat auri vel vestimenti solatium vix vna teste munifica, quæ etiam præstante Domino diuerso fulsit miraculo. Denique si quis pustulæ desperaret de vulnere, offerebat ministrationi sanctæ folium pampini, mentiens opus hoc sibi esse; sicque obtento vix signaculo, portabat ad desperatum, vulnerique superpositum mox occurrebat remedium.

Mira eius abstinentia.

Erga egenos singularis humanitas.

Iterum de eodem.

Cap. LXXXVII.

Præter Dominicum diem, fuit sacratissimæ omnibus diebus ieiunium lenticulæ, vel oleris, prope ieiuna refectio; non piscem, nec pomum, vel ouum habens edulio. Panis vero deliciarum filigineus fuit, aut hordeaceus, quem absconsum sub fladone sumebat, ne quis perciperet. Hæc etiam fuit eius potio aqua mulsa pyracium, sed modice libata ac sitibunda potatio.

Prima quadragesima qua se reclusit in cellula, donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria nisi die dominico, sed tantum herbas aut olera de maluis, sine olei gutta, sine sale composita; verum aquæ toto ieiunio nec duo sextaria sumens, tanta siti laborabat, vt faucibus desiccatis vix psalmos diceret arida. Cilicium autẽ habens ad corpus pro linteo, ac iugiter cursum decantans, peragebat vigilias, ante se habens cinerem stratũ, superiecto cilicio hoc vtebatur pro lectulo: non illam

Abstinentia eius in quadragesima.

aliquando mollis pluma fulciuit, neque linteaminis nitor instruxit. Manicam qua brachium indueret non habebat, nisi quod de caliga sua duas faceret manicas: sed ita se tractabat, vt hæc ne abbatissa sentiret. Adhuc monachalibus omnibus soporantibus calciamenta tergens, & vngens retransmittebat per singulas. Alijs quadragesimis aliquid relaxans, quinta feria sumebat, deinde dominica, nam & reliquo tempore præter dies Paschales ac summæ festiuitatis, donec infirmitas permisit, in cinere & cilicio semper vitam duxit austeram, prius se leuans, vt psalleret, quàm congregatio surrexisset: nam de officijs monasterialibus nihil sibi placuit, nisi prima seruiret, & ipsa se castigabat si bonum fecisset post alteram. Ergo suis vicibus scopans monasterij plateas vel angulos, quicquid erat fœdum purgans, sarcinas quas alij horrebant videre, non abhorrebat euehere: secretum etiam opus purgare non tardans, sed scopans, ferebat stercoris fætores. Credebat se minorem sibi si se non nobilitaret seruitij vilitate: ligna supportans brachijs, [focum flatibus, & forcipibus admouens] calens nec læsa se retrahebat, extra suam hebdomadam infirmantibus seruiens ipsa, cibos decoquens, ægrotis facies abluens. [Ipsa calidum porrigens, visitabat quas fouebat, ieiuna rediens ad cellam.]

Insignis beatæ Radegundis humilitas.

Ministeria vilia exercet.

De laboribus eius, & afflictione carnis.

CAP. LXXXVIII.

ILlud quoque quis explicet quanto feruore excita ad coquinam cursitabat, suam faciens septimanam. Denique nulla monacharum nisi ipsa, de postico quantum ligni opus erat, sola ferebat in sarcina: aquam de puteo trahebat, & dispensabat per vascula. Olus purgans, legumen lauans, focum flatu viuificans, & vt decoqueret escas satagebat æstuans, vasa de foco ipsa leuans, discos lauans, & inferens. Hinc consummatis conuiuijs, ipsa vascula diluens, purgans nitide coquinam, quicquid erat lutulentum ferebat foras ad locum designatum. Inde per ægrotantes ferēs necessaria, ibat non tepida, & priusquam excipere Arelatensem regulam; hebdomada trāsacta sufficienter faciebat ad omnes humanitatem sanctissima, pedes lauans & osculans, & adhuc omnibus prostrata deprecabatur veniam pro commissa negligentia. Itaque post tot labores, quas sibi pœnas intulerit, ipsa vox quæ refert, perhorrescit.

Quadam vice, sibi translatos circulos ferreos diebus quadragesimæ collo vel brachijs innexuit, & tres catenas inserens circa suum corpus, dum alligasset strictè, inclusit durum ferrum caro tenera succrescens; & transacto ieiunio cum voluisset sub cute clausas catenas extrahere, nec valeret, caro per dorsum atque pectus super ferrum catenatum est incisa per circulum, vt & sanguis fusus ad extremum exinaniret corpusculum. Inde iussit vice altera fieri laminam de aurichalco in signum Christi: quam accensam in cellulá locis duobus corporis altius sibi impressit tota carne decocta. Sic spiritu flammante, membra faciebat ardere. Aliquid adhuc grauius in seipsa tortrix excogitans, vna quadragesimarum super austerum ieiunium, & sitis torridum cruciatum, adhuc lima cilicij tenera membra setis asperis dissipante, iubet portari aquimanile plenum ardentibus carbonibus. Hinc discedentibus reliquis, trepidantibus membris animus armatur ad pœnam, tractans quia non essent persecutionis tempora, vt fieret martyr. Inter hæc vt refrigeraret tam feruentem animum, incendere deliberabat corpus. Apponit æra candentia, stridunt cremantia membra, consumitur cutis intima, quo attigit ardor, fit fossa, tacens tegit foramina, sed computrescens sanguis manifestabat, quod vox non prodebat in pœna. Sic fœmina pro Christi dulcedine, tot amara libenter excepit. Hinc actum est, vt quod ipsa abdiderit, hoc miracula non tacerent.

Grauissimè corpus torquet.

De moribus eiusdem laude dignis.

CAP. LXXXIX.

IN tantum de corde, vel de ore illius laus Dei non discedebat, vt cum quadam vice vidisset posticariam monasterij transeuntem nomine Codegundem, vbi eam voluit appellare, pro eius nomine, ALLELVIA clamabat; hoc millies fecit. Nunquam mendacium, nunquam maledictum contra qualemcunque personam ab eius ore processit; & non solum non detraxit cuiquam, sed neque detrahentem audiuit patienter. Pro persequentibus se semper orauit, & orare docuit. Nunquam imposuit alicui, quod ipsa prius non fecit. Vndecunque seruus Dei venisset solicite perquirebat, qualiter Domino seruiret; si quid vero noui ab eo agnouisset, quod ipsa non faceret, continuo cum omni alacritate, sibi prius imposuit, & post congregationem tam verbo docuit, quam exemplo ostendit. Cum vero ante eam psalmus cessaret, lectio nunquam discessit. Dum nocte, quasi vel vnius horæ spacio videretur somnum capere, semper tamen lectio legebatur, & quæ legebat, in se somni marcorem sentiens, putabat eam iam paululum requiescere. Vbi vero à lectione cessasset mens intenta ad Christum tanquam si diceret: *Ego dormio, & cor meum vigilat*; aiebat. *Quare taces? lege, ne cesses.*

Cathalogus virtutum S. Radegundis.

De miraculis eius in vita sua ostensis.

CAP. XC.

MVlier quædam dum inimici inuasione grauiter laboraret, & vix ad sanctam potuissent rebellem hostem adducere, imperat aduersario, vt se suo cum tumore pauimento prosterneret. Mox ad beatæ sermonem in terram, se deijciens, qui timebatur, extimuit; cui sancta plena fide cum calcasset in ceruice, fluxu ventris egressus est. Et quia in rebus minimis magna est gloria Creatoris, ergo casu dum glomus, quem sancta filauerat, penderet de camera, veniens sorex vt tangeret, antequam filium incideret, mortuus pependit in morsu.

Rogauit beatissima de loco suo euelli arborem validam lauri, & ad suam cellulam pro iucunditate transferri: quo facto, transplantata non adhærente radice, fit tota folijs arida. Cui abbatissa ilocaliter imputat, quod nisi exoraret, vt arbor terræ adhæreret, se à cibo suspenderet; quod non inaniter dictum est: Nam sancta intercedente; folijs, ramis, & radice laurus siccata reuiruit.

Cum autem beatissima fœmina reclusa esset in cellula, audiuit fletum de monacha mortua, & signi tactu venientem, quis esset interrogat: quæ mortuam sororem nunciauit infantulam, & frigidam aquam qua lauaretur paratam iam esse calidam. Condolens sancta tunc imperat, vt cadauer ipsius suam deferret ad cellulam. Quo sibi deportato excipiens manu propria, & clausa post se ianua, iubet longe omnes discedere ne quis sentiret, quid ageret: sed quod occulte gessit, celari diu non potuit. Interea dum defunctæ exequiæ pararentur, ferè per horas septem mortuæ tractat corpusculum: sed Christo vidente fidem cui negare non potuit, reddita prorsus salute, surgit hæc ab oratione, illa resurgit de funere.

Ad petitionem eiusdem, transmisit ei Imperator legatos cum euangelijs, auro & gemmis ornatis, & lignum sanctæ Crucis. At vbi lignum, in quo salus mundi pependerat, Pictauis aduenit, illa ad honorem loci, & salutem populi in monasterio suo dimisit; cuius virtute, Dei cooperante potentia, cæcorum oculi lumen recipiunt, aures surdæ patefiunt, muti loquuntur, claudi ambulant, dæmones effugantur. Cumque misisset beata legatos ad Imperatorem cum simplici vestimento vt

Multa miracula efficit lignum S. Crucis.

gratias agerent, cæpit mare fluctibus agi, & nauis eorum, quadraginta diebus & noctibus periculo subiacuit in medio mari. Iamque de vita desperantes, clamabant dicentes: Domina Radegundis subueni seruis tuis dum tibi obedimus, submersi ne pereamus. Ad has voces in medio mari aduenit columba, quæ ter nauem circumiens fluctuantem, in nomine sanctæ Trinitatis, secus eos propius cum volaret, seruus beatæ Reginæ, nomine Benesarus extendit manum, & de cauda eius tres tulit pennas, quas mari intingens tempestatem compescuit. Et ad inuocationem nominis beatę Radegundis columba quæ apparuit, eius famulos de mortis ianua vitæ reddidit, & facta est tranquillitas magna in medio mari.

De miraculis eius post obitum.

Cap. XCI.

COmmemoretur & illud nobile factum. Per somnium tribunus fisci, cognomento Demolemus, die quo sanctissima migrauit de sæculo, dum suffocationis languore totus deficeret, videbatur ei, quod sancta in vicum eius dignabiliter accessisset, percurrit, salutat, interrogat quid beata requireret. Tunc ipsa dixit, quod ad eum illic videndum peruenerit, & quia votum plebis erat, vt beati Martini oratorium conderent, apprehendit tribuni manus beatissima dicens: Hoc loco sint confessoris venerandæ reliquiæ, hic ædificate templum, quod sibi ducant dignissimum. O quale mysterium Dei, fundamentum & pauimentum repertum est, quo basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahens per fauces eius, & gulam diu deliniens, insuper & hæc dicens, veni vt tibi melior à Deo sanitas conferatur, videbatur sic rogare: Per meam vitam volo, vt relaxes illos, quos habes in carcere. Euigilans tribunus, refert, quod viderat, coniugi dicens: Vere credo, quod hac hora exijt sancta de sæculo. Dirigit ad ciuitatem, vt per hæc vera cognosceret: transmittit ad carcerem quo 7. reos ibi retentos admonitus relaxaret. Redeunte misso, refert ea horà Iustam migrasse de sæculo, & triplici mysterio, carcere vacuato, tribuno sanitati redito, ædificato templo, sanctæ probatur oraculum.

Horrendum supplicium famulæ in eius locum residentis. Vinobisga vna eius fuit famula, quæ ausu temerario in cathedra beatæ reginę post eius discessum sedere præsumpsit. Quo facto, iudicio Dei percussa ita ardebat, vt viderent omnes fumum de ea in altum procedere, & illa coram omni populo confitens se ream proclamauit peccasse, & propterea arderet, quia in beatæ sede consederat. Tribus ergo diebus & noctibus incendium passa, vociferans clamabat: *Domina Radegundis peccaui, male egi, indulge mihi, refrigera mihi membra duro cruciatu exusta.* In tanta pœna ipsam omnis populus videns, pro ea precabatur. Sicque beatissima ad preces omnium benigne indulget, ignem feruentem compescuit, illa sospes domum redijt.

Huius sanctæ Reginæ transitus colitur idibus Augusti.

De miraculo imaginis à Iudæo transfixæ & de quibusdam alijs.

Cap. XCII.

An.Ch.560. SIgebertus in chronicis. Hoc tempore Iudæus quidam imaginem Saluatoris de ecclesia furtim deponens, eam telo transfixit, & eam clam ad domum suam deferens, cum eam vellet flammis exurere, se sanguine imaginis cruentatum videns, præ stupore eam abscondit: quam Christiani requirentes, & per vestigia sanguinis inuenientes, eam sanguinolentam receperunt, Iudęum vero lapidauerunt.

An.Ch.561. Miserabilis in Italia pestilentia mortalitatis fuit.

In Gallia mons super Rhodanum fluuium multis diebus dans mugitum, tandem & ab alio monte sibi vicino discissus, cum ecclesijs & domibus, & hominibus, & bestijs in Rhodanum præcipitatus est.

Clotharius Rex Chramnum filium suum diu contra se rebellantem & multa mala in regno suo facientem, in Britannia persecutus, ei eiusque auxiliario duci Britonum Chonobro bello occurrit, & Chonobrum quidem peremit, Chramnum vero captum igni cum vxore & filiabus consumi fecit.

Gregorius Turonensis in gestis francorum. Post hæc dum Clotharius in Cotilia silua venationem exerceret, à febre valida corripitur, & exinde compendium villam (quæ est palatium regale) adijt, vbi dum grauiter vexaretur dicebat: Vah, vah, quid putatis qualis est iste Rex cœlestis, qui tam magnos Reges sic interfecisse dignoscitur? Et in hoc tædio spiritum exhalauit. Obijt autem anno 51. regni sui, quem quatuor filij sui cum magno honore Suessionis deferentes, in basilica sancti Medardi sepelierunt.

De sancto Maclouio & eius infantia.

Cap. XCIII.

SIgebertus in chronicis. Eo quoque tempore in Scotia Brendanus claruit, qui fortunatas insulas septennali nauigatione perquirens, multa miraculo digna vidit, à quo Machutes, qui & Maclouius regulariter educatus, & ipsius nauigationis socius, in Britannia sanctitate, & miraculis claruit. Qui à Britannis exacerbatus, eis maledictis, transit ad Gallias, & sub Leontio Sanctonum episcopo multo tempore virtutibus claruit. Britannos propter suam maledictionem varijs cladibus addictos, data rursum benedictione, absoluit & sanauit. *Huius vitā scripsit Sigebertus monachus Gēblacensis & extat apud Surium 15. Nouemb.*

Ex gestis eius. Hic parentibus generosis in Britannia quadrangula ortus est, matre (vt fertur) iam decrepita idest, 66. annorum, quæ soror erat Haymonis patris sancti Samsonis, & Vmbrafel patris sancti Maglorij. Hæc ad monasterium in valle quæ Carruana dicitur situm, cui sanctus Abbas Brendanus præerat, in vigilia sanctæ Paschæ ad vigilandum & orandum venit, vbi & ipsa nocte eundem filium suum edidit, quem Brendanus baptizans spiritualem filium spiritualiter educandum deinceps accepit, & in litteris erudiuit. Qui licet ætate tener, animo tamen fortis erat, & stabili grauitate fundatus, igneumque vigorem corpusculi in se validum feruere testabatur, ita vt dum eius condiscipuli præ nimio frigore striderent dentibus, ille iam spiritu feruens, omnibus horis calebat in corpore, ita vt simplo vestimento contentus continue guttas sudoris emitteret.

De insula propter eius conseruationem miraculose facta.

Cap. XCIIII.

ITaque more puerorum ipse & condiscipuli ad littus maris perrexerunt, vt laborem disciplinæ iocandi licentia releuarent. Sed cum cæteri ante inundationem maris continue æstuantis fugerent, & ludum relinquentes ad scholas redirent, puer sanctus dormiens super fascem algæ remansit in littore. Cumque appropinquaret mare, minime eum tangens circumdedit, nutuque diuino quantum circa eum crescebat, tantum locus littoris super quem ille iacebat, exaltabatur. Tandem puer prę horrore sonitus fluctuum maris euigilans, dum circumspiciens neminem videret, condiscipulos nominatim inclamare cæpit. Cui cum nemo responderet, ait secum, Deus omnipotēns, vbi nunc positus sum ego? ne derelinquas me, sed adiuua, & salua. *S. Maclouius in medio mari in alga fasce dormit. Hoc habet Sigebertus.*

Interea magister sollicite quærebat à discipulis, vbi esset alumnus eius charissimus. Quibus respōdentibus, eum vna cum illis ad littus isse, seque illum dormiētem in littore vidisse, sed vtrum post ibi remanserit nescire,

ingemuit, & iam imminente vespere cum scholasticulis suis ad littus maris perrexit, & ecce insula nunquam ante visa, in ipso mari apparuit. Quam cum inter se mirati fuissent, cæperunt circumquaque per littus, & per vndas maris intueri, si forte cadauer pueri contingeret videri. Quo facto, nocte iam instante, ad monasterium redierunt, & intrantes ecclesiam exequias pueri quasi iam mortui celebrarūt. Nec multo post parētes pueri ad Brendanum miserunt, vt filiū eorum sibi sanum & incolumē redderet, qualem sibi eum commiserunt. Tunc sancto Brendano, instanter ea nocte vigilijs & orationibus insistenti, astitit Angelus Domini, & ait: *Noli timere serue Dei, quia puerum de cuius interitu angebaris, Deus omnipotens inter vndas illæsum conseruauit. Ecce enim pro eius conseruatione facta est ibi perpetua insula, vbi quiescendo remanserat. Et vt hoc primum diuinę virtutis in eo declaratum miraculum perpetuo testimonio commendetur, mare quod quotidianis prius illic accessibus adesse, vel recessibus abesse solitum erat, nunc iussu Dei tam stabili profunditate eam insulam circumcinget, vt nunquam inde redeat, nec quisquam absque nauigio illuc peruenire queat.*

Insigne miraculum.

De Psalterio eius quod in mare missum ad ipsum natauit.

Cap. XCV.

Vt à magistro repertus fuerit.

TVnc sanctus gratias agens mane cum fratribus ad littus abijt, ibique puerum in superiori loco insulæ odas domino concinentem prospexit, gaudensque eum salutauit. Qui omnes ad benedicendum Dominum inuitans, addidit: Nunc saltem vna die permittite me permanere, vbi Dei pietas saluationis miraculo me dignata est illustrare, sed psalterium meum vt mecum habeam efficite, & si non est modus quo ad me perferatur, in mari illud ponite. Tunc magistro illud in manu tenente, & in mare mittente, fascis algæ super quem ille dormiebat accurrit, & super se psalterium excepit, & ad ripam super quam puer stabat aquis minime infectum sustulit. In crastino autem nauiculam pro puero miserunt, & eum ad monasterium adduxerunt. Tunc eius parentibus ait Brendanus: Nunc filium vestrum misericordia Dei sanum & incolumem sicut stomachati mandastis, recipite. Quod audiens puer lachrymabiliter ait: Magister sancte & mihi venerande præ parentibus, nonne cum euangelium legeretur, audiui *Nolite vobis vocare patrem super terram.* Parentes itaque pænitentes, de legatione dure directa, & veniam flagitantes, eum cum magistro dimittunt, & ad sua redeunt.

Matth. 23.

De igne quem in gremio tulit, & eius nauigatione, & electione in episcopum.

Cap. XCVI.

ERat autem mos, vt vnus puerorum in hebdomada sua ferret lucernam ante magistrum adeuntem nocte basilicam, matutinalis officij causa. Adueniente ergo septimana fælicis pueri, alij compares sui instigante inuidia extinxerunt focum, quo accensa lucerna ire debebat, cupiētes eum ob hoc à magistro verbera perpeti. Tunc puer quid ageret ambigens abijt ad officinam vbi sicera fiebat, petens à confectore sibi ignem præberi. Illo autem nolente imo pigritante lumen accendere, tandem anxianti puero impositi sunt carbones in gremio à quibus nil læsum est vestimentum eius, reuersusque ad magistrum, reperit candelam iam ab Angelo diuinitus illuminatam.

Inuidia quorūdam erga illum.

Diuinitus candela est ei accensa.

Itaque omni vita sua virgo in sæculum permanens, monasticum habitum induit, & cælibem vitam duxit: tandem remotiorem locum sibi quærere desiderans, quandam siluam Oceani nomine Imam cum magistro suo & socijs nauigio adire disposuit, quę paradisi deliciarum similitudinem habere dicebatur. Parata itaque naui cum omnibus necessarijs 25. circiter fratres hac & illac nauigando vagantes, cum insulam inuenire nequirent, ad patriam redierunt: & multis annis elapsis, sanctum Machutem persæpe miraculis coruscantem, Reges & nobiles illius prouinciæ ad episcopatus apicem vnanimiter elegerunt.

Fit episcopus.

De secunda eius nauigatione, & gigante quem resuscitauit & baptizauit.

Cap. XCVII.

QVi solenniter ordinatus sacrum officium aliquandiu fæliciter administrans, naualibus iterum apparatibus instructis ad præfatam insulam, in qua etiam cœli ciues Angelos habitare ferebatur, cum sacro quondam magistro suo Brendano, alijsque viris sanctis aggressus est nauigare. In qua nauigatione pluribus annis permeantes in anno septimo sepulchrum miræ magnitudinis in quadam insula repererunt, mirantibus omnibus si humana statura tantum spacium videretur occupatum, tunc beatum Machutem, cui nihil apud Deum impossibile fore credebant, sanctus Brendanus cum omnibus fratribus deposcebat, vt corpus illud quodcunque tumulatum oratione sua suscitaretur. Quod ipse primum expauit, indignum se iudicans ad hoc impetrandum, sed multis precibus magistri coactus, ne inobediens ei videretur, lachrymabiliter se in oratione prostrauit. Quam cum, audientibus omnibus, conclusisset, ecce toto tremefacto tumulo, proceræ & incomparabilis staturæ homo prodijt. Interrogatus quis, & cuius conditionis fuerit, Gigantem se nomine Milduinum, & Idololatram fuisse respondit, tormenta etiam quæ cum alijs perditis in inferno sustinuerat narrauit, & quia meritis B. Machutis inde ereptus sit, confitebatur, quoque Christum verum Deum, & filium Dei esse, Iudæosque eius crucifixores centies æterno incendio plus alijs incredulis cruciari se vidisse. Tunc quoque deitatis opere se suscitatum intelligens, vitam quærebat æternam, aqua scilicet & spiritu renasci enixe efflagitans. Sanctus autem episcopus eum in fide plenius instruxit, & sic eum baptizauit.

Proficiscitur cum Brēdano ad insulas Fortunatas.

Homo damnatus resuscitatur & baptizatur.

His peractis sciscitati sunt ab eo, vtrum insulam, quam quærebant nomine Imam, ipse maris incola nosceret. Quibus ille respondit, se Imam insulam olim cum per mare ambularet vidisse, omnibus insulis nitore & delicijs præstantem. Introitus autem, inquit, in ea nullus mihi apparuit. Credo, inquit, equidem me indignum, vtpote gentilem, talia intrare non meruisse mænia, quorum decorem mirabantur cæli palatia. Tunc sancto episcopo petente ab eo, vt pręuius ductor nauim eorum in eam partem dirigeret, ille rudentem qua nauis anchora retinebatur manu cæpit, & quasi cædrina proceritate sublimis profundum, pelagi pedetentim gradiendo sulcans, post se nauim trahebat, si forte eos ad locum illum ducere posset. Sed repente fretis feruentibus, insanientibusque ventis, oborta tempestate contraria, cum non valerent illuc progredi, reuersi sunt ad insulam, vbi gigantem ipsum beatus Machutes suscitauerat. Vbi cum Deo deuote seruiendo morarentur, contigit denuo ibi gigantem ex vita migrare. Cuius inopinum obitum episcopus & socij eius admirantes, animam eius Deo fideliter commendauerunt, & corpus terræ commiserunt.

Sanctus Machutes redivivum catechizat, & baptizat. Non adeo creditu difficile est, quæ hic de Ima insula narrantur, si ad memoriam reuocetur quod de Atlantide insula post Platonem in Timæo refert Thomas Bozius tom. 2. de signis ecclesiæ, part. 1. sig. 72. c. 17. num. 4.

De missa quam super cetum in mari celebrauit.

Cap. XCVIII.

DIffisi vero à spe inueniendi insulam quam quærebant, in patriam redire dijudicant. Denique carinam à statione submouentes illucescente sacratissima die Paschę circumspicientes, quasi modicam insulam viderūt, ad quam & applicuerunt. Illic sanctus Machutes

suggerentibus fratribus, missarum solennia celebrare cœpit. Cumque fratres psallendo missam canerent, peruentum est missali ordine vsque ad orationem dominicam, tum subito tota illa, quæ videbatur quasi insula, commota est. Erat autem bellua, ex his quæ cæte dicuntur abyssi incola, tantæ enormitatis & magnitudinis, vt crederetur paulo ante ab episcopo, & socijs eius insula esse, vel terræ spacium aliquod. Aduerterunt igitur superstantes viuum animal esse, & exterritis omnibus, seque iam mergendos & deglutiendos clamantibus, vir Dei fidens in Domino interritus perstitit, donec impleta missa fratrum cateruam confortare cœpit proponens eis Ionam Prophetam triduo in ventre ceti incolumē seruatum, diuinaque adesse suffragia, vbi prorsus desunt humana. Tunc diffugientibus cunctis ad nauim, sanctus vir in oratione se ibidem prostrauit inuocans Deum, vt cetum illum cui superstabat immobilem faceret, donec illa congregatio fratrum illæsa transeundo euaderet. Qua oratione completa, bellua virtute diuina quasi rupes vel mons facta est, immobilis, donec sanctus Machutes libero post omnes de naui gressu descenderet. Sicque laudantes Deum prospero cursu ad patriam redierunt incolumes.

Cete mentionem iucundam ac eruditam reperies apud Fenardentium, comment. in Ionam prophetam.

De quibusdam eius miraculis.

Cap. XCIX.

CVm autem sanctus Machutes in vigilia Paschæ missam celebraret, transibant ante fores ecclesiæ viri cadauer mortui portantes, quos ille vsque ad consummationem missæ subsistere mandauit, eaque expleta, orationem omnibus circumstantibus indixit, pro suscitatione mortui. Cumque illo simul orante mortuus surrexisset, fatebatur se sitim feruidam tolerare, haustumque vini sibi propinari cœpit obsecrare. Sed quia vinum nusquam prope habebatur, conspiciens episcopus vasculum marmoreum iussit sibi afferri, super quod episcopali benedictione edita, mutauit illud in vas vitreum, aquam vero introfusam vertit in vinum. Sicque vno die tria tam mirifica patrauit miracula. Mortuum reddidit viuum, marmor fecit vitrum, aquam vinum.

Mortuum ad vitam reuocat.

Aqua mutatur in vinū.

Cum autem transiret per Britanniam euangelij semina serens, inuenit quendam subulcum mærentem non modice pro quadam porca, quam iactu lapidis interemerat, eo quod messes importuna voratrix sæpissime irrumpebat, cui incumbebant septem suilli fœtus, nec lac nec quicquam à mammillis, solito haustu elicere gestientes. Cumque sciret præsul angorem subulci iam Domini sui iram pro interfecta sue formidantis, viscerali pietate compassus, posuit cuspidem baculi sui in aure scrophæ, & statim rediuiua effecta, præbuit vber fomentum lactis fœtibus suis. Quæ res apud Dominum subulci adeo conualuit quod per seipsum pontificem adiens, seque illi humilians & opem suæ gratiæ efflagitans, eandem villam ei iure dominij possidendam donauit.

Restituit suē exanimatā.

Die autem quadam idem sanctus episcopus cum aliquot monachis suis in agrum causa putandi vineam iuit & vt posset leuius ac promptius operari, cappam in quodam loco vineæ deposuit, peractoque labore cum vellet cappam reinduere, inuentum est in ea cuiusdam auiculæ ouum. Quo comperto vir Dei condescensionis illius non expers, sine cuius prouidentia nec vnus passer perit super terram, prohibuit indumentum de loco amoueri, donec suos auicula fætos pullos excluderet. Interim tamen nulla aeris intemperies vel pluuia ipsum sacri præsulis vestimentum inficere, vel attaminare vi diuina inhibita, præsumpsit vel temerauit.

Matth. 10. Cappa eius à pluuia sub dio non violatur.

Adhuc de eodem.

Cap. C.

POst mortem Hailoch ducis Britanniæ, qui beatum Maclouium quandiu vixit honorauit, surrexit impia generatio hominum illius prouinciæ contra sanctum Dei inuidia & malignitate feruens. Accidit autem, vt eius pastorem male fustibus & flagellis contusum super littus maris sternerent, arcuatisque viminibus ne se illinc tollere posset vndique arctarent, vt ab accessu etiam maris statim enecaretur & periret. Hoc audito, episcopus orationibus obtinuit, vt mare exiens, & inundans more solito, circa virum illum spacium circumquaque milliarij relinqueret inaccessum, ne æstus sui feruore famulum eius absumeret vel necaret. Deinde vt citius potuit locum, vbi ille arctatus & irretitus iacebat, adijt, eumque sanctitatis suæ præsentia effectum incolumen secum vegetum, & sanum reduxit. Denique æmulos suos exemplo Domini declinans, sanctonicæ vrbis pagum prouinciæ Aquitaniæ cum cænobitis expetijt: cui aliquandiu illic manenti, contulerunt sibi Pagenses de rebus suis multa donaria, inter quos quidam rusticus contulit ei asellum ligna de sylua vsibus necessarij allaturum. Hunc Asellum Præsul mācipio commendauit, qui cum vna dierum ligna Asello imponenda decideret, lupus rapaci auiditate eum inuadens occidit, & absumpsit. Quod ægre ferens famulus, lignorum partem humeris imposuit, & Præsuli deportauit, narrans, quæ de asino acciderant. Qui dixit ei: Dirigito me præuius in syluam: quam ingressus episcopus, precibus facillime obtinuit præsto sibi adesse lupum, quem iussit sterni more iumenti, struemque lignorum ei superponi, & onustam domum minare. Qui lupus postea extitit quasi canis domesticus, pergens semper cum famulis & rerum custodibus, custodiam peruigilem & instantem sagacissimo rependens astu.

Multa patitur vir Dei ab improbis.

Migrat in Gallias pulsus à sede sua.

Plura de hoc Sancto lege in eius vita quæ extat in Bybliotheca Floriacensi.

Obijt autem vir sanctus 17. Calendas* Decembris.

** Septēbris.*

De morte Iustiniani, & Imperio Iustini iunioris.

Cap. CI.

HVgo *quinto libro*. Interea Iustinianus Augustus dum à diuinis mandatis aurem cordis auertit, iusto Dei Iudicio amentiam incurrit. Vnde accersito Iustino viro Christianissimo: Curopalatem eum constituit, & ei totius curam Imperij delegauit, quod cum fecisset, decessit Imperij sui anno 38. & mense septimo. Iustinus itaque iunior genere Thrax, ex Curopalate factus Imperator, habuit vxorem nomine Sophiam, quam & coronauit Augustam.

Huius temporibus, Narses Romanorum Patricius, cuius supra meminimus, cum ab incursu diuersorum hostium totam quietam reddidisset Italiam, pro magnis beneficijs magnam inuidiam pertulit à Romanis, ita vt in vrbem regiam Iustino mandarent dicentes, quia melius erat Romanis Gothis seruire, quam Græcis, vbi Narses Eunuchus imperat, & pro sua libidine dominatur. Quibus sermonibus commotus Imperator, Longinum Præfectum suum Narsetis loco substituit. Sed & Augusta Sophia hanc Narseti mandauit contumeliam, vt Constantinopolim remearet, & cum puellis suis in cōuentu fœminarum lanarum pensa diuideret. Ad quę verba Narses dicitur respondisse, talem se ei telam orditurum, vt quamdiu viueret, nunquam deponeret. Et Neapolim secedens Longobardis mandauit, vt pauperrima Pannoniæ rura, quæ incolebant, desererent, & ad Italiæ fertile solum possidendum confluerent. Quod audiens Alboinus Rex Longobardorum Hunis Pannonia tradita, in Italiam cōmeauit cum multitudine magna Longobardorum, anno ab incarnatione Domini quingentesimosexagesimooctauo, deinde Mediolanum

Narses à populo Romano in inuidiā adducitur l. 2. de gestis Longobar. cap. 3.

Longobardi inuitantur à Narsete vt in Italiam transeant.

diolanum ingressus est,& intra breue spacium temporis penè sibi totam præter Romam & Rauennam, subiecit Italiam. Antequam tamen Alboinus Italiam inuaderet,igneæ acies apparuerunt in cœlo,humano sanguine,qui postea effusus est,coruscantes.

Sigebertus in chronicis. Sumpsit autem Iustinus imperium anno domini 566. mundi scilicet 4417. & imperauit annis 12.

Huius anno primo, sanctus Columbanus presbyter veniens de Scotia, clarus habetur in Britannia.

De sancto Columbano Abbate.

Cap. CII.

Iustinus iunior Imperator an. Ch. 566. Mund. 4417.

EX *gestis eius.* Hic Columbanus ex Hibernia insula inter primordia fidei gentis illius natus est, cuius etiam mater cum iam conceptu grauida teneretur,subito per noctem sopore depressa,vidit ex sinu suo rutilantem Solem procedere, & mundo lumen iam magnum præbere.

Visio matris S. Colūbani.

Cum autem iam vicesimum annum ageret, cum 12. comitibus nauem ingressus, Christo duce Britanniam peruenit,& inde ad Galliam tendit. Agebat autem vt quæcunque ad loca progrederetur,verbum euāgelicum pronunciaret. Peruenit autem fama eius ad aures Sigeberti Regis,qui duobus scilicet Austrasiorum Burgundiorum tunc præerat regnis. Data itaque optione,Regis suasionibus obtemperans eremum vastam nomine Vosagum petijt,ibique cum suis resedit,nouem iam anni transierant,quo non alias carpserat dapes, quam herbas saltus,& arborum cortices.Cum autem Abbas monasterij, cui est Salicis nomen per visum à Deo commonitus est vt famulo suo Columbano in eremo deferret necessaria,expergefactus Cellerarium suum Marchulphum iussit, omnia quæ posset parare beato Columbano deferre. Oneratis igitur vehiculis, Marchulphus iter arripuit. Sed cum viam ignoraret, consilium fuit,vt si in hoc esset Dei imperium,præmissis equis imperantis potentia viam aperiret. Mira virtus: Antecedentes equi ignotum vngula callem terunt, rectoque itinere ante fores beati Columbani perueniunt. Ille grates conditori rependit,qui sic famulis suis in deserto mensam parauit.

Abbas quidā mittit ei escas.

Quadam die dum secessit ex cella,vasta eremi penetrans reperit saxum immane, cuius abdita perscrutans reperit vrsi habitaculum,ipsumque intus residentem,qui eius imperio abijt, nec vltra redire ausus est. Ibi ergo vir sanctus in rupe concaua in diebus festiuis ab aliorum societate se segregans tutabat, vt absque curarum inquietudine solus orationi vacaret, nec aliud penitus victui erat quam agrestium herbarum exigua mensura, vel pomorum eremi paruulorum, quæ* bulgulas vocarit,potus vero aqua. Eratque in eius ministerio puerulus nomine Domualis. Qui cum sub silenti voce quereretur,quod in promptu aquam non haberet, sed hanc cum magno labore per montis ardua deferret,Columbanus præcepit ei paulisper saxi terga scisitari, at ille patri obediens, rupem cędere est aggressus. Tunc vir sanctus genibus prouolutus Deum precabatur, vt necessitati suæ opportuna tribueret,moxque latice producto manare cæpit fons perennis,qui vsque hodie manat. Cumque iam multorum monachorum societate densaretur, quærens in eadem eremo potiorem locum, quo monasterium construeret, inuenit castrum olim fuisse munitissimum,nomine Luxouium, vbi aquæ calidæ eximio cultu constructæ habebantur, & imaginum lapidearum densitas quas pagani coluerant, sed solum tunc ibi ferarum multitudo frequentabat. Ibi ergo residens,monasterium construere cæpit. Ad cuius famam plebs vndique concurrit, ita vt multitudo monachorum adunata, vix vnius cęnobij collegio valeret consistere.

Vrsum abscedere iubet Dominicos & festos dies vt coluerit.

** Bullugas & Bullucas.*

E saxo aquā elicit precibus.

Luxouiense monasteriū extruit.

De miraculis eiusdem.

Cap. CIII.

CVm aliquando fratri nomine Gallo præcepisset,vt ad Bruscam iret,piscesque caperet, ille abijt, ratumque duxit,vt ad ligonem amnem pergeret. Quo cum peruenisset, & rete in alueum iactasset, aspexit piscium multitudinem venire, nec prorsus reti teneri, sed quasi in parietem impingerent retrocedere, itaque per totam diem laborauit,nec vnum capere quiuit. Reuersusque de frustrato labore patri nunciauit: illeque inobedientem increpans, ait: Vade cito ad denunciatum locum. Qui pergens vt vndis rete apposuit, tali copia impletum est, vt vix præ multitudine trahi posset.

Quadam autem vice dum moraretur in præfato scopuli sinu, à quo vrsum expulerat, cognouit per reuelationem fratres qui apud Luxouium erant,diuersis morbis vexari,nec amplius quam qui ægrotis ministrabant remansisse. Egressus ergo de specu,illuc peruenit.Cumque omnes afflictos cerneret, imperat vt omnes surgerent, & ad messes in area virgas cæderent. Quod cum obedienter ac fideliter facerent,mirabantur de sospitate nullo doloris vestigio remanente.

Tempore autem messis cum vrgeret necessitas ne maturæ segetes germine misso perirent,irruebant venti cum imbrium vehementia. Inter hæc anxius vir Dei fide ornatus,fratres accersiuit omnes,& segetem pręcidi iussit quatuor angulis messis quatuor fratres præponens, & ipse cum reliquis medius messem præcidit. Mira virtus,fugiebat imber à segete, & diffundebatur vndique, medios tamen messores solis ardor torrebat, æstusque vehemens quoadusque messem conderent, afflauit.

Quadam die quoque dum ad præscindendam messem cum fratribus venisset, contigit vt vnus eorum Theodegisus digitum sibi falce præscinderet, nec prorsus haberet præter paruæ pellis retentaculum. Itaque vir Dei stantem eum cernens, imperat vt cum fratribus opus perficiat, qui cum rei gestæ causam prompsisset, ille celer ad eum properauit,digitumque saliua illitum pristinæ statim sanitati reddidit, deinde imperat vt celer ad cæptum opus vires augeat.

Saliua sanat digitum præcisum.

Alia vice cum ad capiendum cibum veniret, chirothecas quas ad laborem operis habere solebat super lapidem ante fores refectorij deposuit: mox quiete reddita,coruus aduolauit, vnamque ex eis rostro ferens abstulit. Peracta refectionis hora, vir Dei egrediens chirothecas requisiuit. Cumque omnes inter se quis abstulisset conquirerent,vir sanctus ait,quod nullus alius attingere præsumpsisset,nisi ales,qui ad arcam à Noe dimissus non redijsset, addiditque se nullo modo pullos suos aliturum,si rapax furtum celeri volatu non referret. Expectantibus illis in medium omnium coruus aduolat, & furtum rostro reportat,nec se fuga conatur eripere,sed ferocitatis oblitus vltionem expectat,quem vir sanctus abire imperat.

Coruus restituit quod abstulerat.

Adhuc de eodem.

Cap. CIIII.

QVadam die dum hora refectionis appropinquaret, & minister refectorij ceruisiam administrare conaretur,vas quod Typrum vocant ad cellarium asportauit,& ante vas quo ceruisia condita erat apposuit, tractoque serraculo meatim in Typrum currere sinit. Quem beati Columbani Imperio alius ex fratribus vocauit. At ille obedientia feruens, oblitus meatum reserare,cucurrit ad patrem serraculum, quod Duciolum vocant,manu deferēs. Postquam sibi vir Dei, quod voluerat deprompsit,oblitus negligentiæ,celer ad cellarium redijt, conijciens nihil in vase de quo decurrebat ceruisia

Præclarum obedientiæ miraculum.

ceruisia remansisse. Intuitus est autem supra Typrum ceruisiam creuisse, nec minimam quidem stillam foris cecidisse, vt crederes in longitudine Typrum geminatum esse, vt qualis & quanta rotunditas infra Typri coronam inerat, talis in altum creuisset vrna. Sic apparuit, & imperantis meritum, & obedientia obsequentis.

Eo tempore vir Dei solitudinis amator ambulans, reperit cadauer cerui à lupis prærepti vrsum velle deuorare, cuius iam sanguinem lambens exiguam carnis partem vorauerat, huic imperauit ne corium, quod ad calciamentorum vsus necessarium erat, læderet. Tunc bestia contra naturam mitis effecta blandiens, ac colla submittens cadauer reliquit. Quod vir Dei ad fratres rediens indicauit, præcipiens, vt irent & è cerui cadauere corium auellerent. Abeuntes itaque repererunt vndique rapacium alitum multitudinem adesse, nec ad cadauer supra viri Dei interdictum audere accedere.

Fera Sancto viro obediūt.

Erat autem in ipso cœnobio luxouio quidam frater, & ipse Columbanus nomine, ex genere beati Columbani, vnoque comitatu ex Hibernia processerat, cui etiam bestiæ, & volucres, sicut beato viro parebāt. Nam ad imperium eius feræ, & aues veniebant, seque manu blandientis attrectari sinebant, eique gaudentes ac ludentes, sicut catuli solent Dominis, exultabant. Hic febre correptus, cum iam vltimo halitu carere vellet fidens de cœlesti munere, quod & longo famulatu quæsierat, vidit ad se virum fulua luce amictum accedere, sibique dicere: Non te modo à corpore educere possum quia orationibus, & lachrymis patris tui præpedior. Quod cum audisset mærens, sanctum Columbanum ad se per nuncium accersiuit, & ait; Cur me in hac ærumnosa vita tuis orationibus detines, nam adsunt, qui me ducere volunt, si tuis precibus non præpediuntur. Recedentibus ergo solue obstacula, vt mihi iam pateant regna cælestia. Tunc ille corpus Christi ab hac vita abeunti viaticum præbuit, ac post extrema oscula functionis cantus impleuit.

De sancto Samsone Dolensi, & eius origine, & magistro eius Elchuto.

Cap. CV.

An. Ch. 566

Sigebertus in chronicis. Anno quoque prænotato Samson Dolensis archiepiscopus, consanguineus beati Maclouij, & successor Samsonis Maglorius, qui de transmarina Britannia ad Cismarinam transierat Britanniam, claret sanctitate, & doctrina.

Ex gestis eius. Hic Samson de Metiana prouincia nobilibus parentibus ortus fuit, huius mater Anna cum sterilis putaretur, desperato iam fœtu cum marito suo Amonio ieiunijs & eleemosynis frequentibus incumbebat. Cui nocte quiescenti, per visum Dominus ait: O mulier firma in fide, stabilis in Dei dilectione, ac perseuerans in prece, ne timeas neque diffidas, quia prolem habebis, & primarium filium Samsonem vocabis, hic erit coram Deo sanctus, Deoque iubente sacerdotali officio condignus. Itaque mulier cum gaudio concepit & peperit, & infanti baptizato nomen Samsonis imposuit. Qui cum esset annorum circiter 5. Christi scholam adire voluit, sed pater eius ne fieret clericus contradixit. Tandem vero cœlesti increpatione per somnium admonitus, eundem ad scholam duci compulit egregij scilicet Britannorum magistri nomine Elchuti, qui ex discipulis erat sancti Germani. Erat autem omnium scripturarum veteris scilicet, & noui testamenti, & omnium artium philosophiæ, omnium Britannorum compertissimus & futurorum præscius. Qui post gesta mirifica cum ægritudine mortis teneretur, duos alios Abbates scilicet Isanum, & Atroclium ad se venire fecit, eisque dixit: Gaudeo fratres de aduentu vestro, quia tempus adest meæ in Christo dormitionis, & vos debitum obsequium mihi præbebitis. Sed confortamini, quoniam & vos cito post me transibitis, vno quidem transitu sed diuerso euentu. Ego quidem hac nocte præsentibus vobis Angelorum manibus percipiar, ita quod in similitudinem aquilæ duas pennas aureas habentis, animam meam Isanus videbit, & animam Atroclij pariter in aquilæ quidem typum, sed duas pennas plumbeas habentis grauiter volitare, & post 40. dies frater Isanus, & ipse æqualiter cum eo exitu fæliciter perueniet ad Christum. Tu quidem frater Atrocli concupisti ea quæ mundi sunt, sed mundus es propter antiquam sanctitatem tuam, ab infantia hucusque reseruatam: grauidus autem in pennis tuis propter plumbeum auaritiæ pondus, quas pennas Omnipotens Deus à te dignetur euellere. Hæc & huiusmodi dicens, media fere nocte de carne cum hymnis & choris fæliciter exijt animamque suam per imaginariam speciem, sicut ipse dicebat, beatus Isanus vidit, & alterius fratris animam similiter, vt ille dixerat cernit: vixque per eius suggestionem, & sanctorum orationes, & missas multas cantatas redempta fuit, ita quod & ipse solus eam vidit in melius reparatam, ac de pessimis peccatorum suorum vinculis solutam. Et ille nihilominus die condito, & simili exitu secundum promissionem senis fæliciter peruenit ad Christum.

Angelus apparet matri S. Samsonis.

Elchuti doctrina eximia.

De bona indole eiusdem Samsonis.

Cap. CVI.

Hic itaque sanctus Elchutus electum Dei puerum Samsonem de manu suæ matris excipiens, cum eum amanter deosculasset, respiciens in cœlum, & benedicens eum ait: Gratias agimus Deo, qui hoc luminare nobis indignis de gente nostra dignatus est accendere. En omnium nostrum caput augustum. En omnium Britannorum sacerdos egregius, multisque citra & vltra mare profuturus. Itaque literis apud eum puer eruditus, cum esset annorum circiter 25. ieiunijs ac vigilijs plus omnibus fratribus se exercebat, ita quod sæpe biduana ieiunia facere contendebat. Quadam etiam die ipse & magister eius inciderunt in quandam altam quæstionem, cuius explanationem nullatenus potuerunt reperire. Tunc destinauit Samson inter se ieiunijs ac vigilijs incumbere, donec eam Deus illi dignaretur ostendere. Dum autem tertia nocte oraret, assistere sibi vidit lucem cælitus emissam, ac vocem audiuit de luce suauiter sibi dicentem: Ne fatigeris amplius electe Dei, ecce etenim non solum hanc quæstionem, pro qua laboras consequeris, sed etiam quęcunque petieris à Deo per orationem & ieiunium exigentibus tuis bonis meritis impetrabis.

Ieiunia S. Samsonis.

Quadam die in æstiuo tempore dum irent fratres ad purganda mala gramina de messe, coluber quidam de rubo exiliens, quendam fratrem momordit in inguine, & ad terram cadens semiuiuus remansit. Fratres autem circa eum flentes orabant, nec aliud quam moriturum sperabant. Quo audito Samson, qui cum magistro erat, cucurrit etiam inueniens fratrem extremum pene halitum iam trahentem, serpentino morsui signum Crucis imposuit, & per 3. horas orationem protelans, aquamque oleo mixtam benedicens, fratrem penè mortuum Deo operante reddidit incolumem & sanum.

Quendam fratre morsu colubri exanimatū curat.

De ordinatione ipsius in diaconum cum miraculo.

Cap. CVII.

Veniens autem* papa Dubritius ad domum Elchuti Samsonem Diaconum ordinauit. In quo facto grande miraculum interfuit. Tres fratres ibidem ordinati sunt duo in presbyterij, & ille tertius in diaconatus officio, sed cum ad genua flectenda iuxta morem fratres inuitarentur, vidit Papa sanctus vna cum magistro Elchuto, columbam cęlitus emissam per fenestram sursum apertā descendere, ac super sanctum Samsonem

** Id est episcopus.*

Visa est columba supra caput S. Samsonis immobilis haerere cum diaconatus suscepit gradum.

non vt est moris aufugitare vel volitare, sed semper sine vllo penniculæ motu immobiliter stare, quin etiam episcopo manu ad confirmandum eum diaconum super eum leuante, illa quod est mirabilius, in scapula eius dextra descendit, ibique constanter mansit tamdiu, donec officium ab episcopo consumaretur totum. Nec longe post ab eodem episcopo ordinem presbyterij dignus accepit, & quale signum cælitus visum est quando diaconus factus est, tale etiam visum est, quando presbyteratus ordinem suscepit. Quanto autem in maiori gradu inhæserat, tanto & in arctioris abstinentiæ tramite se inserebat: qui etiam libidinosa incentiua adolescentiæ suæ flore vincens, voluntariam carnis munditiam pro natura habebat, nec vnquam aliquid alicuius animalis in sua tota vita gustabat.

De veneno sibi propinato.

Cap. CVIII.

Hæc historia diuersa est ab ea quæ conscripta est à quodam anonymo & extat in bibliotheca Floriacensi.

AT duo fratres diabolicis repleti venenis, & maxime quidam malus presbyter ei inuidebant, vnde quasi ebrij & amentes huc & illuc vertebantur. Frater autem eiusdem presbyterij pistor effectus est monasterij, qui accepto mali fratris consilio, venenum sancti Samsonis miscuit poculo. Tillum quoddam fricans ei propinauit, & vt fieret probabile mortiferum parum de eo prius animali dedit, quod scilicet animal vt bibit, saltum præcipitem dedit, & statim mortuum est. Sancto vero Samsoni oranti Spiritus Domini monstrauit sibi malum nuper præparatum. At ille de Dei promissione confidens, vbi ait: *Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*: lætus refectorium est ingressus, eo quod ipse monasterij esset œconomus, pocula fratribus benedicens, & sanctæ Crucis signaculum imponens, absque hæsitatione totum bibit, nec vllum paruissimum dolorem cordis vnquam sensit ex eo. Tunc pistor mali commissi pænituit, & fratrem de liuoris malitia increpauit, sed in obstinatione perdurans, nullum assensum bono consilio præbuit, sed vindicta Dei velox affuit: nam dominica die proxima de manu Samsonis sancti communicans, cum buccella in os eius intrasset, eadem hora dæmonio est arreptus, ita vt pallens, tremens ac discerpens, seque imprudenter denudans, labra sua dentibus morderet, & alios fratres absque verecundia degarriret. Sed sancto Samsone ei condolente, & pro eo cum lachrymis orante, sanitatem recepit, malique commissi pænitudinem agens coram omnibus fratribus agnouit. Itaque vir sanctus totam diem operibus manuum & orationibus, totam vero noctem lectione scripturarum & meditatione ducebat. Et siquando vt homo quiescere opus haberet, seipsum parieti aut alicuius rei duræ firmamento inclinans, nunquam in lecto dormitabat.

De itinere ipsius ad patrem suum infirmum, & diacono propter Theomacham stupefacto.

Cap. CIX.

QVadam hyeme pater eius ægrotans ad mortem, affirmabat se nunquam vel mortem gustaturum, vel sanitatem recepturum, vel sacrificium orationis percepturum, nisi Samsonem primogenitum suum videret, per quem pariter corporis & animæ sanitatem se percepturum dicebat. Quod beatus Samson, vt à nuncijs à se directis audiuit, apud se ingemuit, & ait: Iam nisi fallor Ægyptum reliqui, non est opus me in ipsam redire, potens est autem Deus ægrotantem sanare. Sanctus vero Piro misericordia motus dixit ei: Quare sic dicis electe Dei? Curam te oportet habere de animarum profectu, tuaque merces grandis erit cum Deo, dum vbi carnalia creuerint, spiritualia seminentur. Qui respondit: Vtinam voluntas Dei fiat: nam propter Deum, & propter animarum lucra, omnibus paratus sum. Itaque faciens nuncios progredi subsecutus est ipse cum quodam iuuene diacono sibi ab Abbate associato. Et dum irent orantes per vastissimam syluam, dirissimam audierunt vocem, à quadam persona horribili valde, ad dexteram partem iuxta illos terribiliter strepitantem. In cuius auditu diaconus expauescēs & pallens, equum quem manu tenuerat cito dimittens, & pallium suum iactans, in velocem fugam se dedit. Clamante post tergum beato Samsone confide frater, confide, ne timeas: sed eo non intendente, ac semper fugitante eminus lachrymabilibus oculis inspiciens, scutum fidei firmiter tenens, seque semper Crucis signaculo circumuallans, vidit Theomacham hirsutam canutamque iam vetulam crysulatam venalem in manu sua tenentem, syluasque vastas veloci cursu volucritantem, & fugientem recta linea insequentem. At sanctus in fide stabilis mansit & intrepidus palliumque fugientis in equum imponens ac fugientem & persequentem fiducialiter secutus, fratrem semnecem reperit, ipsumque paululum intuens, Theomacham anum currentem à longe vidit, & cernens eam in vallem iam descendentem exclamauit: Quid fugis mulier? Et ego homo sum, vt ille quem prostrasti, si in potestate tua datus sum, ecce adsum. At illa non attendente, sed semper fugere nitente, iterum clamauit: Impero tibi in nomine Iesu Christi, ab eo loco in quo modo stas vltra donec veniam ad te pedem non moueas.

De responso eiusdem vetulæ diabolicę, & sanatione diaconi, & parentum Samsonis conuersione.

Cap. CX.

TVnc illa stante & tremente, & venalem in terra laxante, vir sanctus aduenit, & ait: Quæ es mala forma, vel qualis? Quæ cum ingenti tremore respondit: Theomacha sum, cuius gentes vsque huc vobis præuaricatrices extiterunt, & nunc nulla de meo genere remansit in hac sylua nisi ego sola: habeo enim 8. sorores & matrem, quæ non hic sunt, sed in vlteriori sylua degunt. Ego autem marito in hac eremo tradita sum, eoque iam mortuo secedere de hac silua non possum. Cui sanctus ait: Nunquid potes fratrem quem percussisti rediuiuum reddere, vel certe solicitari de profectu animæ tuæ? Illa respondit: Nolo. Nec in melius reparari possum, nullum enim bonum facere possum, sed semper ab infantia mea hucusque ad mala exercitata sum. Tunc sanctus ait: Deum omnipotentem imploro, ne amplius iniuriam facias, sed cum sis irremediabilis, hac hora moriaris. Tunc illa saltum præcipitem in latus sinistrum dans ad terram corruit, & mortua est. Tunc vir sanctus ad fratrem iacentem venit, & diligenter perscrutans in pectore, tantum vitalem flatum manere reperit, & more Helisei os ori membraque cætera singulis componens, flens & orans cum sanitati restituit. Iter igitur cæptum pariter peregerunt, & Amonem patrem sancti Samsonis ægrotantem in lecto inuenerunt. Qui in aduentu eorum gauisus, capitale crimen ad mortem quod in se celauerat, in medium publicauit, Deoque se seruiturum vsque ad finem suum deuouit, & caput suum eadem hora tonderi fecit, vxore sua maxime ei suggerente, atque dicente: Non solum ego & tu, vt decet & conuenit, seruiamus Deo, sed & totam prolem nostram in Dei seruitute iungamus, & omnia nostra Dei tota fiant. Quo ascendente præsentatis 5. fratribus suis S. Samsoni vna cum sorore valde paruula, paulolum silens respondit: Fratres quidem mei boni sunt, & Deo donati, sed hæc pusilla ad mundanas voluptates data est tamen nutrite eam quia homo est.

Quomodo parentem visitans salutis ei causam adfert.

De reditu eius ad monasterium & electione ipsius in Abbatem.

CAP. CXI.

CONfirmatis itaque suis in bonis operibus, & ad monasteria fundanda suggestis, sanctus Samson vna cum patre suo & auunculo & diacono in pace perrexit. Et dum iter agerent, præcedens illos Amon vidit semitam,& quasi igne exusta rura circa eam, ac vestigium quoddam quasi trabes per exustas herbas traheretur. Et primo quidem intremuit, fratrique suo sequenti se monstrauit dicens: En, quem audiuimus esse in hac sylua serpens antecedit nos, & nisi fallor non longe à nobis est. Quod audiens sanctus Samson consolans eos ne timerent, sed in Deo confiderent addidit: Stabiles estote, expectantes me donec reuertar ad vos,orantes & silentes. Sedentibus autem illis,ipse progrediens vidit à longe serpentem flammeo capite serpitantem, psallensque & dicens: *Dominus illuminatio mea* &c. ad eum cucurrit. At serpens morsu glebam ex terra apprehendens, in aduenientis faciem iactauit, ac sibilum diræ vocis quasi gladio cæderetur emisit, postea tremens,& caudam rabidis dentibus rodens, in spiram se velociter collegit. Sanctus autem circulum faciens, & signum crucis imponens ait: Vade nunc quousque permitteris. Et ait comitibus suis: *Venite,& videte opera Domini*. Qui venientes viderunt serpentem è circulo suo pigro se soluentem super terram repere, & vsque ad locum fixi baculi sancti in gyro rotitare,qui nullatenus vltra terminum caput poterat erigere. Tunc sanctus multis verbis eos confortans,& vt creatorem credentes creaturam non timerent exhortans, tandem imperauit serpenti in nomine Iesu Christi vt eis præsentibus moreretur. Qui mox ad caudam stans,& caput sursum leuans arcumque de se inepte faciens omne venenum euomuit, & mortuus est. Tunc illi Deo gratias agentes profecti sunt,& ad monasterium cum prosperitate peruenerunt in quo sanctus Samson Abbas ab omnibus electus, fratres suos secundum regulam suauiter instituit,nec ibi plus anno dimidio primatum tenens inter dapes & pocula ieiunus semper & sitiens esse studuit. Tantemque vastissimam eremum adire destinauit, vbi experto specu secretissimo, cœlestem vitam agens habitauit. Sed cum ei aqua omnino deficeret 7. die dum ieiunus & sitiens prostratus oraret, sudantem glebam sensit, & hasta baculi sui infixa fons aquæ dulcis emanauit.

Psal. 26.

Serpentem mirabiliter domat & occidit.

Rediens ad monasteriũ quid egerit.

De ordinatione eiusdem in episcopum.

CAP. CXII.

ERat autem mos episcopis in cathedra sancti Petri ad ordinandos episcopos conuenire. Illo igitur festo propinquante, beatus Samson vidit in visu quadam nocte tres episcopos egregios diadematibus aureis coronatos,& aulosericis vestibus indutos sibi assistere, & causa orationis secum pariter ecclesiam intrare. Tunc eorum nomina sedule percunctatus, ab eis responsum accepit, Petrum,& Iacobum fratrem Domini,& Ioannem Euangelistam esse,eosque ad eum sacerdotem Domini confirmandum aduenisse. Perfuncto itaque ab eis secundum morem integre episcopi officio, benedictionem eorum accepit, & illis abeuntibus episcopum iam se factum per spiritum intellexit. Venientibus igitur episcopis ad diem condictum, & duos secum ad ordinandum deferentibus, tertium vero ordinare volentibus,sed adhuc quis esset ignorantibus, nocte sequenti affuit sancto Dubricio Angelus Domini in somnio, sanctum Samsonem sacerdotem fore firmans, Deique placitum esse dicens. Tunc sanctus Dubricius omnes consiliarios præ gaudio expergisci, & in vnum conuenire fecit, eisque quod viderat, & audierat enarrauit. Qui & omnes sine vllo distinctu eum episcopum fieri accepte firmauerunt,& episcopalem cathedram insedere statuerunt. Quo facto facto omnes ibi astantes viderunt Columbam cælitus emissam, consuetam vicem reddere,& tandiu super eum quousque perfecte episcopus esset ordinatus,immobiliter stare.

Ordinatur diuinitus episcopus.

Eodem etiam die missam illo cantante, præsentibus omnibus,visum est Dubricio & duobus egregijs monachis, quasi ignem de ore & naribus eius irrumpere. quod autem his maius est,ab eo die quo Presbyter fuit vsque ad finem suum,quando missam cantabat, Angeli Dei semper altaris & sacrificij ministri fiebant, oblationemque cum suis manibus illo solo vidente frequenter frangebant.

De transitu eius in Britanniam minorem,& monasterio Dolensi.

CAP. CXIII.

QVadam nocte Paschæ cum missam cantasset, & ad altare stans solus oraret, in excessum mentis exijt,& assistere sibi virum valde fulgentem vidit. Qui ei dixit: Confortare Dei sancte, non enim debes in hac patria diutius immorari, peregrinus enim es destinatus & vltra mare maximus in ecclesia futurus. Post hæc & alia verba Angelus ab eo recessit, & ille visionem memorans iter arripuit, & in via matrem suam visitauit, sororem suam iam à matre discessam adulterio pollutam reperit,& in hoc malo perdurantem excommunicauit. Multumque in locis illis doctrina & miraculis proficiens, nauigio tandem in Britanniam peruenit. Descendens autem de naui vidit prope portum tuguriolum, & ad ostium eius priuatum plorantem, ac semper ad mare inspicientem. Qui percunctatus ab eo quid hoc esset, respondit: Vxorem habeo in hac mansione leprosam, & filiam dæmoniacam, & promissionem habui illarum in hoc portu sanandarum à quodam, quem mihi Deus promisit venire transmarinum. Tunc sanctus incunctanter mansiunculam introiens, & super vtrasque ægrotantes orationem fundens, coram omnibus eas incolumes dimisit. Inde exiens aptissimum ibi reperit locum, & honorificum, vbi fundauit monasterium, vsque hodie Dolum nuncupatum. Vt autem ferebant de eo, qui in vita sua satis comperti erant, superponens frequentissimas necnon & biduanas,interdum autem & totas hebdomadas id est 7. dies totos peragens, septimo demum die reficiebat. Noctes vero longissimas sæpissime transire solebat, stando de luce vsque ad lucis reciprocum,nec stans omnino lassabatur. Non diebus non noctibus ab orationibus, & diuinis colloquijs cessabat, tempus vero Quadragesimæ sic eum peregisse audiuimus,vt in initio in quodam remotiori loco ab hominibus segregatus oblationes secum tres portans,, inde tantum vsque ad Pascha Deo illum confortante vtebatur, zelo Dei, & Ecclesiarum eius in pectore ardebat, sermonem suum sale diuino conditum prudenter secundum qualitates peccantium temperabat,omnibus,vtputa Deo plenus, affabilis & charus erat, multisque miraculis clarus requieuit in domino.

Quomodo Angeli admonitu sit peregrinatus.

Huius sancti meminit Sigebertus in vita S. Maclouij.

Huius natale celebratur 5. Cal. Augusti.

De sancto Ethbino eius discipulo,& qualiter dominum per latera tenuit.

CAP. CXIV.

EX *gestis eius*. Porro sanctus Ethbinus in Britanniæ partibus fuit natus, & in domo patris sui viri nobilissimi vsque ad 15. annum liberalibus artibus eruditus. Quo scilicet eius patre mortuo, mater eius ad sancti Samsonis præsidium confugit, qui eam sacro velamine consecrans Deo dicauit, & filium suum Ethbinum coma capitis radens clericauit. Qui annis aliquot cum eo manens, eique iugiter seruiens, eo quadam die celebrante,

lebrante, audiuit verba Domini in Euangelio dicentis: *Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Hac voce compulsus, cuncta reliquit, & ad sanctum Similianum Abbatem peruenit, habitumque monachalem de eius manu suscepit, & in Tauraco monasterio sub iugo Domini ceruicem suam inclinauit. In quo, scilicet monasterio, habitabat sanctus * Vignalocus sacerdos, & monachus, cui iussu Abbatis ecclesiam vno milliario distantem à monasterio visitare, ibique hostias offerre consuetudo fuit, & ad hoc secum Ethbinum diaconum sociauit.

Luc. 14.

** VVinvva locus.*

Quadam igitur die dum irent, inuenerunt leprosum in messe iacentem, totum vulneribus plenum, flebili voce ab eis auxilium postulantem. Qui requisitus de infirmitate, suspirans ait: Graues dolores grassantur in corpore meo, sed insuper inest vnus dolor tam nociuus, vt si hunc diem sine eius auxilio transiero, mortem proximam esse puto. Nares enim meæ plenæ stercoris, concremantur ab ardore infirmitatis. Tunc Ethbinus eum per latera arripiens à terra sursum erexit, & Vignalocus ad nares eius manum porrexit, Sed & pauper flebili voce clamare cæpit: Noli senior manibus nares capere, quia dolor non permittit, sed si dolorem meum leuiare volueris, necesse est vt in ore tuo nares meas miseris, & ita traxeris. Tunc ille meritis exaltatus humiliauit se, & quando putauit dolorem alleuiare pauperi, ore suo carnem excepit filij Dei. Mox ergo, vt ad se traxit, * petia mirabilis in eius ore cecidit. Beatus autem Ethbinus per latera Dominum tenens sursum aspexit, cœlum apertum vidit, & in capite Domini quem tenebat sancta crux apparuit, Angelosque in obuiam Domini venire vidit. Tunc sacerdoti ait: Pater sancte, ipsum quem teneo manibus, & tu ore, Dominum Iesum Christum, qui pro nobis seipsum dedit, esse crede. Cumque dominum vellent tenere manibus, eleuauit se nubibus dicens: *Non me erubuistis, serui mei, in angustijs meis, nec ego vos erubescam in regno patris mei. Hæreditas vestra mecum est, & his, qui memores vestri fuerint in orationibus suis, salus in regno meo.* His dictis euanuit ab oculis eorum, & cum magna voce receptus est in cœlum, vocem quidem audiebant, sed neminem videbant. Cumque stupefacti laudassent Dominum Vignalocus Ethbino ait: Hoc tuis meritis nobis accidit frater, qui tantæ humilitatis & obedientiæ es, vt quicquid humana lingua percipere potest, tu in corde deuotissimo impleas. At contra Ethbinus ait: Non est ita pater, sed tu qui quotidie carnem & sanguinem Domini immolas, ipsum meruisti videre in corpore suo, quem assiduè tenes in animo.

Christus apparet sanctis in specie leprosi.

Tētat Christus fideles seruos suos.

** Lapillus.*

Visio Ethbini.

Ecce quam recipiant mercedem, qui in nomine Christi subueniunt pauperibus.

De vita & miraculis eiusdem.

Cap. CXV.

Denique cum Franci vastassent Britanniam, sanctus Ethbinus Hiberniæ partes petens, in silua quæ Noctensis dicitur, vt pauper peregrinus tugurium fecit, & ecclesiam fabricauit, in qua assidue Domino militauit, & quadam die claudum ab eo petentem eleemosynam *in nomine Christi* sanauit. Quædam etiam mulier pro sanitate filij sui paralytici ab eo postulauit. Cui ille respondit: Nos peccatores sumus, hoc miraculum in vsu non habemus, sed si vis sanari filium tuum, perduc eum ad sanctæ Brigidæ sepulchrum. At illa: Ibi, inquit, ô Pater eum iam portaui, sed quadam nocte expletis vigilijs vocem mihi dicentem audiui. In Noctensi silua moratur seruus Dei Ethbinus, ad quem si filium tuum duxeris, sanitatem suis meritis obtinebit. Viuit ergo Dominus, quod à te non recedam, donec filium meum incolumem ante me reducam. Tunc sanctus oratorium intrans in oratione ante altare iacuit, quousque adolescens, de domo matris veniens dixit ei: *Gratias ago tibi pater, qui me in lecto ægritudinis iacentem visitasti, & tuis manibus erexisti, tantæque infirmitati sanitatem donasti.* Tunc erigens se vir sanctus *Deum benedixit,* & adolescenti, vt nemini diceret, eo quod non suis meritis, sed gratia Dei sanatus esset, præcepit. Vixit autem in eodem loco 20. annis opera Dei operans, & sanitatem infirmantibus donans. Tantæque ibi abstinentiæ fuit, vt in hebdomada cibus in eo non intraret, nisi tantum in 5. feria panis, & aqua. Vinum autem non bibebat, nisi tantummodo quando communicabat. Cumque iam esset 80. trium ferme annorum, acri dolore fatigatus, fratribus, qui in eadem silua morabantur, conuocatis, obitum suum prædixit, eisque Deo commendatis, ante altare spiritum reddidit 14. Cal. Nouembris.

Franci vastant Britanniam.

Ethbinus sanat claudū.

Item puerum paralyticū.

Eius abstinentia singularis.

Obitus eius.

De sancto Basolo Rhemensi anachoreta & eius miraculis.

Cap. CXVI.

Sigebertus in chronicis. Anno Iustini 2. Basolus abbas, & Sindulphus Presbyter, & reclusus in Francia clarent.

Ex gestis eius. Sanctus Basolus in territorio Lemouicino ortus cum tempora adolescentiæ sacri tyrocinij incrementa contigisset, ad diuinæ seruitutis opus totum se conuertit. Cumque extra regni sui fines pedem peregrinaturus extenderet, apparuit ei Angelus Domini socius itineris, quo duce ad Rhemensem vrbem peruenit, vbi pontificatum tenebat sanctus vir Ægidius post beatum Remigium 4. Hunc Rex Francorum Chilpericus, & regni proceres valde diligebant. In ea quoque altercatione quæ inter Chilpericum & Childebertum de principatu regni fuerat oborta, idem Præsul Chilperici Regis auxilio non defuit. Vnde & multa postea aduersa sustinuit. Ab hoc vir Dei Basolus honorifice susceptus, petijt ab eo secretius concedi habitaculum sibi, eo quod haberet propter turbas vitare populum. Et primo quidem eiusdem Præsulis auctoritate & gratia in quodam cænobio ad radices montis Rhemorum monasticam vitam solitariam duxit. Deinde cum de virtute in virtutem sublimiter excreuisset, volens aggredi vitam solitariam in nemorosi montis cacumine cellam sibi cum oratorio construxit, vbi per 40. annos habitans, singulariter contra antiquum serpentem Deo fideliter & fortiter militauit. Ibi cum aquæ penuria vir sanctus laboraret, quadam die dum ad fodiendam terram in celsitudine montis accedens, aquam sibi deesse anxius ferret, deuote ad Deum conuersus orauit. Mox dicto citius fons in eodem loco fluere abundantissimus cœpit, qui etiam vsque hodie de superioribus ad ima dilabitur, haustu dulcis, & infirmis ad potandū salubris.

De S. Basolo agit Petrus in cathal. li. 9. c. 69. Trithemius de viris illustribus ord. D. Benedicti li. 3. cap. 45.

S. Basolus secedit in eremum.

Attila quidam diues, & præpotens cum venandi gratia siluam cellulæ viri Dei contiguam intrasset, miræ magnitudinis aprum fugientem insequebatur anhelantibus equis. At illa immanis bestia montem in quo vir Dei resederat ascendit, & ad cellam eius recto gressu peruenit: depositaque feritate ante pedes eius prouoluta est hispida bellua, quasi vitæ suæ præsidium imploratura. At ille eius misertus, tanta insecutores bestiæ virtute vna in loco fixit, vt & bestiam sibi proximam oculis viderent, & tamen omnino contingere non possent. Tunc Attila cognita Dei virtute, præsumptionis suæ veniam flagitans, quicquid circa locum sui iuris fuerat, nonnulla etiam possessionis propriæ prædia prædicto sancto viro contulit, locumque eius traditis facultatibus primus ipse ditauit.

Aper recurrit ad præsidium Sancti Basoli.

Homo quidam pro crimine commisso diiudicatus, & patibulo suspensus, cum iam in extremis agerent inter laqueos, huius sancti confessoris sibi subito memoria incidit. Voce itaque qua poterat, astrictus vt erat faucibus, omni conamine spiritum colligens, totis præcordijs sanctum Basolum inuocat, & vt sibi succurrat lachrymabiliter postulat. Mox laqueus rumpitur, & ille ab alto labitur. Super omnes stupor & admiratio ruit, & ille liber à morte recedit.

De diuisione Regni Francorum inter filios Clotharij, & vxoribus eorum.

Cap. CXVII.

GRegorius *Turonensis lib.4.cap.22.* Chilpericus vero post Patris sui mortem, thesauros, qui in villa Brumacho congregati erant, accepit & Francos vlteriores petijt, ipsosque muneribus multis donatos sibi subdidit, & mox Parisios ingreditur, sedemque Childeberti Regis occupauit, sed non diu licuit ei possidere, nam coniuncti fratres eius eum inde expulerunt. Et sic inter se hi quatuor Charibertus, Gunthrannus, Chilpericus, atque Sigebertus, diuisionem legitimam riteque inter se fecerunt. Accepit namque Charibertus regnum Childeberti, sedemque constituit Parisijs: Gunthrannus regnum Clodomiris accepit, & Aurelijs instituit sedem: Chilpericus vero regnum Clotharij patris sui accipiens Suessione sedem statuit: Sigebertus autem regnum Theodorici sortitus, sedem statuit habere in Rhemensi ciuitate. Charibertus Rex Nigebridam duxit vxorem, habebat ipsa Regina puellas duas, cuiusdam pauperis filias, nimis speciosas, nomen senioris Marcanesa, & nomen iunioris Meroidis, in quarum amorem Rex nimis exarsit. Ob hoc Nigebrida quoque affligebat eas nimio odio, nam & patrem earum compositorem lanificij fusserat fieri. Pro qua causa Rex nimis iratus Nigebridam reliquit, & Merosidem vxorem sibi accepit.

Post hæc etiam Marconesam sororem eius ad coniugium sibi copulauit. Et ob hanc causam à sancto Germano Parisiēsi episcopo excommunicatus est. Sed cum Rex eam relinquere nollet, percussa iudicio Dei mortua est. Et non post multum tempus Charibertus etiam Rex mortuus est, & in Blauia castello in basilica sancti Romani est sepultus.

Porro Sigebertus Rex cum videret, quod fratres eius indignas sibi vxores acciperent, & ancillas ad coniugium sibi copularent, legationem in Hispaniam misit, & multis muneribus datis Athanagildi Regis filiam petijt. erat enim puella elegans, & pulchra, atque ingeniosa nomine Brunechildis. Quam in vxorem acceptam, quia Arianæ legi fuit subiecta, præcepit baptizari. Quod vidēs Chilpericus Rex, cum iam plures haberet vxores sororem ipsius Brunechildis nomine Galsondam petijt promittens per legatos alias vxores se dimissurum. Qua ab eo in coniugium assumpta & baptizata, magnæ sanctitatis effecta est fæmina.

De insidijs Fredegundis contra Galsondam Reginam.

Cap. CXVIII.

PEr odium autem Fredegundis pessimæ concubinæ suæ, ortum est inter eos magnum scandalum. Itaque dicebat Galsonda, se nullatenus posse tantas iniurias Fredegundis sustinere. Petijtque à rege, vt relictis thesauris quos secum de Hispania detulerat, liberam dimitteret redire ad patrem suum, sed ipse eam verbis mollibus blandiebatur. Per consilium itaque pessimum Fredegundis, dominam suam Andoueram decepit, nam & ipsa Fredegundis eam per noctem in stratu suo strangulauit. Post cuius obitum, Deus pro ea virtutes ostendit. Quo facto fratres Chilperici hoc indignantes, eum de regno eijcere voluerunt. Habebat tunc Chilpericus tres filios de Audouera Regina sua scilicet Theodobertum, Merouеum, & Clodoueum.

Ipsa quoque versuta Fredegundis ex familia infima fuit, de villa sancti Vedasti quæ vocatur Babancurt. Cū igitur Chilpericus Rex in hostem pergeret cum Sigeberto fratre suo contra Saxones, Audouera Regina domi grauida remansit, & filiam peperit. Cui Fredegundis consilium dedit, vt eam cito faceret baptizari, quatenus Rex de prælio rediens, filiam baptizatam gratanter resciperet. Vocato itaque episcopo vt eam baptizaret, cum non esset matrona, quæ puellam susciperet, ipsa mater à Fredegunde monita, eam de sacro fonte suscepit. Venienti autem Regi Victori exijt Fredegūdis obuiam dicens: Deo gratias, quia Dominus noster Rex victoriam recepit de inimicis suis, nataque est tibi filia. Cum qua Dominus meus dormiet ac nocte? quia Domina mea Regina est commater tua de filia tua Childeinda. Et ille ait: Si cum illa dormire nequeo, dormiam tecum. Cumque introisset Rex in aulam suam occurrit ei Audouera Regina cum ipsa puella: Et ait Rex: Nefandam rem fecisti per simplicitatem tuam, iam enim coniunx mea amplius esse non poteris. Rogauitque eam sacrum velamen induere cum ipsa filia sua, & dedit ei prædia multa & villas: episcopum vero qui eam baptizauit exilio condemnauit, & Fredegundem Reginam sibi copulauit.

Sigebertus in chronicis. Anno Iustini 5. sanctus Vedastus obijt.

ANNOTATIO.

Et si 30 causa quæst. 1: Canones aliquot recenseantur, quibus statuitur, vt vir vel mulier qui filium suum de fonte sacro susceperunt, debeant à coniugio separari: qui canones hoc sæculo sexto vim suam habebant & robur: tamen alij in eadem quæstione canones referuntur, qui prorsus contrariū definiunt, & propterea circa hanc materiā sequēdus D. Antoninus part.2 sua historia, tit.13.c.1.paragrapho 2. & parte 3 tit.8 c.6, qui, si hoc fiat propter necessitatē, vel propter imprudentiā, asserit non impediri propterea coniugē eum qui suscepit filiū in fonte, à debito exigendo, vel petendo. Quod si malitiose hoc etiam factum sit, matrimonium non propterea dissolui, quod ad ius reddendi debitum quamuis grauis sit ei qui hoc fecit iniungenda pænitentia. Hoc etiam constitutum est ab Alexandro tertio in decretalibus lib 4.tit.11. cap. 2.

De ortu sancti Amandi Traiectensis episcopi, & eius vita.

Cap. CXIX.

ANno Iustini 6. sanctus Amandus nascitur. *An. Christi 571.*

Ex gestis eius. Hic ex nobilibus parentibus ortus, ab infantia sacris literis eruditus, parentes suos reliquit, & in quodam monasterio religionis habitum assumpsit. Qui dum quadam die circa monasterium ambularet, repente quendam maximum serpentem inuenit, quem statim *virtute crucis & orationis*, ad foueam suam nunquam inde exiturum redire coegit. Post hæc exiens de monasterio illo quod erat prope mare, causa peregrinationis venit Turonos ad sepulchrum sancti Martini, & fuit ibi in quadam cella 15. annis cilicio semper tectus, & aqua & pane hordeaceo sustentatus. Exinde iuit Romam ad sanctum Petrum, vbi dum quadam nocte vigilare voluit, inueniens eum custos ecclesiæ, nimis irreuerenter eiecit. Qui dum ante fores ecclesiæ dormitaret, apparuit ei sanctus Petrus, rogans vt causa prædicationis ad Franciam remearet. Quo cum venisset, & verbum Dei constantissime prædicans, multas iniurias esset passus, dum ipsum Regem Franciæ Dagobertum de suis criminibus increparet, de Regno expulsus est. Tandem Rex filium non habens orauit Dominum, vt ei daret filium, qui succedere posset ad regnum. Cum ergo nutu Dei filium genuisset, cœpit valde inquirere quis eum baptizaret. Et sic ei in mentem venit vt Amandum propter hoc requiri solicite iuberet. Inuentus ergo, cum regali imperio contraire metueret, ad Regem veniens cum magno gaudio est susceptus. Rex autem eius pedibus aduolutus, precabatur, vt peccatum quod de eo habebat remitteret, & filium, quem ei Deus dederat, baptizaret. Ille vero primam eius petitionem benigne concessit, sed sæcularibus negocijs metuens implicari secundam prorsus renuit & abscessit. Rex tamen misit ad eum sanctum Eligium, & socium eius Dadouem, qui tunc in curia morabantur, quorum precibus fatigatus, Amandus ad Regem veniens eius filium baptizauit.

Signo crucis pellit immanem serpentem.

Vir sanctus multa patitur, & à Dagoberto rege in exilium mittitur vide Suriū in vita S. Ricτrudis ad 12. May.

De peregrinatione eius in Vasconiam, & reditu in Galliam.

Cap. CXX.

Fit episcopus Traiectensis anno 632. vt habet marginalis nota Ægidij, vel 633. vt habet Meyerus cap. 42.

POst hæc Traiectensis episcopus obijt, & Rex sanctum Amandum licet plurimum reluctantem in Traiectensi vrbe pontificali cathedra sublimauit. Vbi cum triennio verbum Dei constanter omnibus prædicasset, & à plerisque suam prædicationem contemni videret, contemptores suos deseruit, & in Vasconiam gentem ferocissimam causa prædicationis intrauit. Vbi dum similiter prædicaret, ioculator quidam leuis, & lubricus, verbis eius detrahere cœpit, sed statim à dæmone correptus, proprijs dentibus se discerpens, & quod iniuriam viro Dei fecerat confitens, protinus expirauit. Inde pergens ad aliam ciuitatem, ab episcopo ciuitatis reuerenter exceptus est. Cui cum ille episcopus causa humilitatis, & more hospitalitatis aquam in manibus daret, iussit famulo vt aquam illam diligentius custodiret, credebat enim quod meritis viri Dei esset multorum profutura saluti nec enim fides ista fefellit, nam & cæcus quidam ante fores ecclesiæ mendicans, ex consilio ipsius episcopi aqua illa oculos suos lauit, & protinus clare vidit.

Post hæc rediens sanctus Amandus in Galliam, impetrauit à Rege Childeberto locum qui dicitur Nanto vt ibi ædificaret cœnobium. Sed quidam episcopus proximæ ciuitatis moleste hoc sustinens, iussit famulis suis vt eum inde eijcerent, vel certe occiderent. Qui venientes ad eum, dolose dixerunt ei vt secum pergeret, & illi locum aptum ad monasterium construendum ostenderent; sanctus autem malitiam eorum, Deo reuelante, agnoscens, iuit cum eis ad cacumen montis, vbi eum occidere cupiebant, nec suis hoc dixerat, quia valde martyrium cupiebat. Sed subito orta tempestate pluuiæ & grandines, ita montem texerunt, quod maligni qui eum occidere volebant, penitus nihil viderunt, & iam se mori putantes, prostrati veniam postulabant, & vt eos viuos abire permitteret exhortabantur. Tunc sanctus tamdiu exorauit, donec reddita serenitate, & visu recepto ad propria redierunt. Itaque sanctus Amandus euadens, & multa alia miracula faciens, tandem in pace quieuit.

Properat ad intentatam sibi necem, sed diuinitus seruatur.

De sancto Maglorio Dolensi archiepiscopo.

Cap. CXXI.

Sancto Samsoni succedit in episcopatu S. Maglorius.

EX gestis eius. Porro sanctus Maglorius quasi magna gloria, merito malis refulget nomine, quod acquisiuit in opere. Hic ex Britannia oriundus genere spectabilis, sancti Samsonis consors fuit qui etiam decedens eum in Archiepiscopatu Dolensi sibi constituit successorem. Vbi cum spectabilis documentis simul & exemplis enitesceret, Angelus ei in somnis apparuit eumque admonuit, vt Pontificatus culmine relicto ad remotioris loci latibula pergens solitariam vitam duceret, vbi monachorum gregem pascens, laudes quoque Domini licentius celebraret. Qui expergefactus, gratias egit Deo & in episcopatu viro nomine Budoco substituto; mandatum impleuit, multisque miraculis effulsit.

Apparet ei Angelus in somnis.

Budocum pro se consecrat episcopū & petit solitudinem.

Quidam comes opulentus iam 7. annis leprosus, fama eius audita, venit, & eius præmissis orationibus, manu quoque eius toto corpore, tactus, plenam sanitatem recepit. Huius terrarum magnitudo triplici continebatur diuisione, quarum vnam non integram, sed dimidiam beato Maglorio contulit in munere. Has autem diuisiones copiosa multitudo auium, quæ miræ magnitudinis & pulchræ erāt, consuete frequentabant, captura quoque piscium ingens, in sinum maris è contra pullulabat. Contigit ergo, cum beatus Maglorius portionem suam perlustrasset, quod omnis auium & piscium congeries, quæ alteri medietati comitis inerat, fugam mitteret, & sancti partem expeteret. Quod vxor comitis grauiter ferens ei suasit, vt illam sibi vendicaret, & quam vtroque genere orbatam tenebat, beato Maglorio daret. Cuius ille suggestionem nequam mox suscipiens quod non debuit, expleuit, factaque nefandę commutationis controuersia, subito aues, & pisces ab illa parte quam comes auare sancto viro surripuerat, recesserunt, & mox ad Dominum suum Maglorium sunt reuersi. Tunc Comes apud se pænitentia ductus, vtramque partem sancto Maglorio concessit, & tunc auium & piscium agmina vtramque partem sicut ante repleuerunt.

Sanat Maglorius leprosum comitē.

Cumque virgo esset hic sanctus ab vtero, panem hordeaceum & viliora legumina etiam parce sumebat 4. & 6. feria ab omni pabulo abstinebat. Corpus eius cilicio iugiter tegebatur, vestimentis foris mediocribus vtebatur, vinum & siceram non bibebat, excubias noctis, cū fratres se sopori darent, clam ab eis sequestratus super alueum maris peruigil ducebat. Denique multisque miraculis clarus in vigilia Paschæ dum in ecclesia de more pernox excubaret, Angelus Domini coruscus ei astitit, obitumque suum imminere, & dignam mercedem certaminis eum manere prædixit. Cumque ille hęsitaret ne *diabolus* forte *in Angelum lucis se transformasset*, orationem diutissime protelauit, & eum Angelus de visione certum reddere cupiens, bis & ter eundem sermonem repetijt. Tandem de manu ipsius Angeli viaticum visibiliter accepit, & ab illo die, nisi causa ineuitabilis extitisset, vsque ad diem vocationis suæ versiculum hunc semper in ore repetijt. *Vnam petij à Domino &c.* Et 9. Cal. Nouembris, ad Dominum migrauit.

Eius castitas cibi parsimonia. Cilicium, vestes, vigilia.

2 Cor. 11. Angelus ei apparet secūdo, & tertio.

Psal. 26.

De sancto Paulo Leonensi episcopo, & bonis eius initijs.

Cap. CXXII.

EX gestis eius. Sanctus quoque Paulus Leonensis episcopus beato viro Elchuto à pueritia traditus est, doctrina & moribus informandus, simul cum beato Samsone futuro postmodum episcopo, & alio, nomine Gilda, & alijs pluribus. Tellus autem maris euacuata fluctibus, sancti Elchuti seruiebat vsibus: in cuius lata planicie triticum seuit, quod vastabant alites marinæ, quas nulla arte valens abigere, curæ 4. discipulorum imposuit messem defendere. Vna autem nocte, quæ Paulo deputata fuerat, exercitus auium ita campum vastauit, vt nulla spes colligendæ frugis remaneret. Qui ante auroram consurgens campum adijt, detrimentum segetis mox agnouit, seque pigrum custodem accusans, biduo à pręceptoris sui præsentia, iuuenilis gratia pudoris abstinuit. Tertia die condiscipulos suos conueniens, campum pariter cingunt, & infestarum auium immensam multitudinem velut ouiū gregem ad claustra monasterij quasi reos deducunt: diriguntur ad caulas pennata animalia, velut quædam inertia pecora. Vbi autem ventum est ad lumen carceris, tanquam captiui repleuerunt cælum clangore miserabili. Ad quod spectaculum confestim accitus magister, quorsum huiuscemodi præda deduceretur, inquirit: Cui Paulus: Hi sunt hostes segetis tuæ vastatores, quos tibi deduximus, vt imperio tuo debitas luant pœnas ob commissa præsumptionis flagitia. Ad cuius verba stupefactus pater hæsit, & sinapi comparandam in dulci filio fidem admirans, expauit.

Paulus Leonensis discipulus S. Elchuti.

Mira virtus sanctorum super animalia volatilia.

Huius sancti scilicet Pauli cibus post longam carnis macerationem panis erat, æqua trutina pensus, cum sale sicco diebus solennibus addebat paucos pisciculos pro magno apparatu. Bipedis, vel quadrupedis carnem in omni vita sua gustu non legitur contigisse, vinum & siceram nunquam præter missarum solennia libauit, quippe qui nec aquam sumebat, nisi quantum naturæ necessitas exposcebat.

Mira abstinentia S. Pauli.

De miraculis eiusdem.

CAP. CXXIII.

HIc etiam cum venisset ad domum sororis suæ Deo deuotæ super littus maris Britannici sitam, rogatus,ab ea, precem ad Deum fudit quatenus statuto fluctus maris coerceretur alueo, & terra optata aliquo sibi,& incolis illius insulæ ampliaretur spacio. Cumque subito mare vndas retraheret & terra sicca apparere cœpisset, ab oratione pariter ipse & soror surgunt, & ad ripam accedunt. Tunc Paulus sorori imperat,vt in manibus lapillos vsque ad summam maris marginem deferat: nam mille passibus vel amplius aquis exhausta terra,per eius orationem dilatata est. Tunc genua in oratione super ripam flectunt. Qua finita, Paulus ad mare conuersus ait: Lapilli quos in finibus tuis posui, sint in signum inter me & te,vt denuo nunquam eos transgredi, nec hæc nostra territoria audeas ingredi. Cuius sermonis imperium, vsque hodie conseruat horridum maris elementum. Cumque reuerterentur domum, subito viderunt præfatos lapillos diuina virtute columnas lapideas miræ magnitudinis factos, vt res simpliciter postulata,redderetur duplicata. Via quoque quam eo die tenuerunt, per medias illas columnas incedentes,adhuc à Britonibus semita Pauli vocatur.

S. Paulus mari terminos præfigit.

Quadam die cum iter agerent discipuli eius grauiter fessi siluas peragrantes aquam exquirunt,nec inueniunt. Quorum lamentationibus ille misericorditer commotus, oratione præmissa confidenter tribus in locis terram baculo suo percussit,tresque inde glebas effodi iussit,singulas,de singulis,quas euulsas,tanta largitas aquarum secuta est,vt non solum sitim astantis cateruæ reficeret, sed etiam copioso ductu totam patriam decoraret. Serpenti quoque cuius ferocitas orientalem insulæ plagam vendicabat, ita vt nec ab armatis in aliquo lædi posset,& plures necaret, vir Dei *sanctæ crucis signo confidenter occurrit armatus*, & stola qua induebatur collum eius astringens,baculo suo velut canem furiosum,sæpe feriendo eum vsque ad mare deduxit : quem in confinio maris & terræ respiciens ait: Antequam marinis carybdibus, demergaris, cerulea extende colla, vt mea recipiam indumenta. Quo recepto, in præcipitium maris iussit eum abire,cum interdicto præcipiens,ne quempiā hominum vltra noceret. Quo dicto,citius disparuit.

Discipulis suis aquam per siluas quærentibus miraculose procurat.

Serpentem maximum in maris præcipitium ire coegit.

His,& alijs virtutibus clarus,ad episcopatum,licet renitens plurimum,promotus est.

Huius festum recolitur 4. Idus Martij.

De sancto Gregorio Turonensi Archiepiscopo.

CAP. CXXIV.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Iustini 7. Gregorius Turonensium ordinatur episcopus,& clarus habetur in omnib.

Ex gestis eius. Hic Aruernicæ regionis indigena, cum aliquando de Burgundia ad Aruerniam iter faceret, magna contra se tempestas exorta est, densus aer in nubibus cogitur,cælum crebris ignibus micare,& tonitruis resonare cœpit, omnibusque timore pallentibus, Gregorius sanctorum reliquias,quas indesinenter collo ferebat de sinu protraxit, ac nubibus constanter opposuit. Quæ protinus diuisæ, dextra læuaque prætereuntes,illæsum iter gradientibus præbuerunt. At superbia,quæ plerumque nutritur virtutibus, iuuenili animo protinus irrepsit,& quia superbiæ vicinus est casus,dum priuatim gaudens, suis meritis præstitum arrogaret, equus cui insederat illico lapsus, hunc ad terram grauiter elisit,ita vt omni corpore contusus vix posset assurgere,causamque ruinæ intelligēs,satis deinceps cauit ne se vanę glorię stimulus qualibet occasione deijceret.

Sanctorum reliquijs fugat tempestatem.

Anno 172. post obitum sancti Martini Turonensis, Regni Sigeberti 12.anno, beato migrante Euphronio, Gregorius beati Martini amore flagrans, & pastorali officio existens idoneus,eius vice cathedram Turonensem regendam accepit. Ecclesias plures instruxit, & libros in laudem sanctorum vel in expositionem scripturarum sanctarum edidit. Matricem quoque ecclesiam quam beatus Martinus construxerat,hic nimia vetustate confectam, arcuato schemate reparauit, atque historicis eiusdem Martini gestis decorauit.

Vide cap 9. lib. 10. hist. Fran. Greg. Turonens. vbi quæ in episcopatu gerit breuiter recenset.

De miraculis & scriptis eiusdem.

CAP. CXXV.

CVm autem aliquando per viam graderetur,& crucem auream cum reliquijs collo gestaret, cuiusdam pauperis hospitiolum folijs,ac surculorum cremijs contectum,cremari conspexit, illoque cum vxore & liberis hac & illac cursitantibus & strepentibus, & aquā afferentibus, flammam mitigare non poterant. Tunc Gregorius accurrit, & contra flammarum globos crucem eleuauit, moxque in aspectu sanctarum reliquiarum ita totus ignis obstupuit,vt nec ea quæ iam apprehenderat,vltra vel ad modicum vstulare posset.

S. Gregorius multa fecit miracula.

Causa fuerat qua Rhemense oppidum adire debuerit,vbi ab Ægidio Pontifice humanitus susceptus,noctu quieuit. In crastino vero Siggo quondam Sigeberti refendarius,ad eum accessit. Dumque sermocinarentur, & ille de ore Gregorij penderet, subito auris eius, quæ per idem obsurduerat, cum quodam crepitu reserata est.

Aliquando sepulchrum beati Hilarij Gregorius supplicaturus adijt & inde ad visendum quoque sanctam Radegundem Reginam diuertit. Et cum secum quasi duo incolæ Paradisi de temporibus loquerentur,oleum quod ante pignora sanctæ crucis guttatim illic defluere solebat, sic in aduentu Pontificis auctum est, vt infra vnius horæ spacium vltra vnum sextarium exundaret. Porro cum hæc beata Regina ad regnum cœlorum accersenda esset,Gregorius de eius transitu nuncium accepit. Cumque iam illa eo accurrente migrasset, sancta eius membra sepulturæ locauit.

Gregorius ad S.Hilarij sepulchrum pergit.

Sexdecim annis hic in episcopatu exegerat,cū æquiuocus eius ille magnus Gregorius, in sede Apostolica subrogatus est, opinata quoque res est, quod dudum alter alteri peculiari sit amicitia deuinctus. Cum igitur sacra Apostolorum limina hic expetisset, cum magna reuerentia sanctus eum Papa excepit. Quem ad beati Petri confessionem introducens ex latere constituit, præstolans donec assurgeret. Interim autem (vt erat ingenio profundissimus) secretam Dei dispensationem admirans,considerabat in huiusmodi homine (erat enim statura breuis) tantam gratiam profluxisse. Quod ille mox diuinitus persentiens, & ab oratione surgens, placidoque vt erat vultu ad Papam respiciens, *Dominus* inquit, *fecit nos & non ipsi nos, idem in paruis, qui & in magnis.* Cumque illud cogitationi suæ sanctus Papa responderi cognosceret, ipsa sua deprehensione gauisus, gratiam quam hactenus in Gregorio mirabatur in magna veneratione deinceps habere cœpit, sedemque Turonicam, ita nobilitauit, vt etiam auream ei cathedram donaret, quę præstita apud sedem præfatam in posterum seruaretur. Cum autem moreretur, in tali stratu vel loco sepeliri fecit, vbi semper omnium pedibus conculcaretur, nec in vlla reuerentia haberetur. Sed grex beati Martini talia non ferens eum de loco leuauit, & edito sibi pulchro Mausolæo, ad læuam sancti sepulchri digna reuerentia collocauit.

It Romā & à Papa humanissime excipitur.

Auream cathedram dat ei Sanctissimus Papa vide Surium 17. Nouem.

Obijt autem 15. Cal. Decembris.

Author. Hic scripsit historiam Regum Francorum de qua multa in hoc opere posuimus : Miracula quoque beati Martini post obitum eius ostensa scripsit in quatuor libris,& quædam alia.

De quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. CXXVI.

Sigebertus in chronicis. Eo tempore Hispani & Franci de Pascha celebrando dissentiunt, Hispanis, 12. Cal. April. Francis vero 14. Cal. Maij Pascha celebrantibus. Sed Frācos recte celebrasse per hoc diuinitus claruit, quod fontes in Hispania qui in sabbato sancto Paschæ ad baptizandum sponte diuinitus repleri solent, non in Hispanorum sed in Francorum Pascha sunt repleti.

An. Christi 573.

Albuinus Rex Longobardorū ab armigero suo perimitur, fraude vxoris suæ, cuius patrem Cunimundum, Gepidarum regem, ipse olim in bello peremerat, & ex testa capitis eius sibi pateram ad bibendum fecerat: quam cum vno die sibi porrigeret, dicens: bibe cum patre tuo, illa fœmineo furore accensa, illum ab armigero eiusdem in lecto perimi fecit.

Cleb subrogatus Regno Longobardorum regnat annis duobus.

An. Christi 575.

Anno Iustini decimo Benedictus Romanæ ecclesiæ 60. præsidet. Ab hoc Gregorius ad prædicandum Anglis, abire permissus, sed populo tumultuante retractus septimus leuita est ordinatus.

Athanagildo Rege Vuisigothorum mortuo Leuigildus, cum fratre suo Leuua, & post solus annis regnat 16.

Fortunatus Poeta veniens ab Italia, claret in Gallia.

Author. Hic Fortunatus (vt dicit Hugo Floriacensis) vir egregius, ingenio clarus, sensu celer, ore suauis, qui ab Italia Turonos adueniens, actus beati Martini quatuor libris heroico contexuit metro: verum inde assumptus, pictauorum ordinatus est episcopus. Scripsit etiam vitam beati Hilarij Pictauensis, & beati Maurilij Andegauensis. Huius est illa sententia breuis, & vtilis.

Pauper in angusto regnat, habendo Deum.

De morte Iustini & imperio Tiberij secundi.

CAP. CXXVII.

Hugo vbi supra. Proinde Iustinus Imperator 8. imperij sui anno pedibus cæpit infirmari, qua de re assumens comitem excubitorum Tiberium, adoptauit eum in filium, & successorem suum ipsum declarauit.

Sigebertus in chronicis. Iustino itaque Imperatore mortuo cœpit Tiberius anno Imperij sui 12. scilicet anno Domini 577. mundi scilicet quarto millesimo 428. & regnauit annis 6: Hic missa ab Ægypto frumenti copia, Romam liberat ab inedia. Nam antea vrgente fame, multi Romanorum se Longobardis dederant.

Tiberius Secundus Imp. An. Christi 577. Mundi 4429.

Hugo vbi supra Iste fuit vir catholicus & religiosus, vnde multas in Constantinopolitana vrbe renocauit ecclesias. Hic & terram Persarum intrauit, & eos potentissime debellauit, indeque egrediens tantam molem prædæ cum Elephantis multis adduxit, vt humanæ cupiditati crederetur posse sufficere.

Sigebertus in chronicis. Huius anno primo Sigebertus Rex fratri suo Chilperico pugna congreditur, ibique Theodobertus filius Chilperici perimitur. Francis vero pro Chilperico exoso, Sigebertum super se Regem leuare volentibus, à duobus pueris, à Fredegunde Chilperici vxore immissis Sigebertus perimitur.

De pugna Chilperici regis, contra fratrem suum Sigebertum.

CAP. CXXVIII.

Historia Francorum. Chilpericus siquidem Theodebertum filium suum seniorem, qui antea Sigeberto iurauerat, vltra Ligerem cum hoste direxit. Qui abiens ciuitates Sigeberti auunculi sui peruasit, id est Turones, Pictauos, & reliquas. Apud Pictauos autem contra Gundobaldum ducem pugnauit, collisusque est exercitus Gundobaldi, & fugit, magnamque illic cędem Theodobertus fecit. Commoto inde exercitu, Lemouicium Cadurcinumque abiens, peruasit atque vastauit, ecclesias accendit, monasteria detraxit, clericos interfecit, monasteria virorum deiecit, puellarum delusit, & cuncta deuastauit. Fuitque eo tempore peior in ecclesijs gemitus, quam tempore persecutionis Diocletiani & Maximiani Imperatorum. Inter has discordias Chilpericus etiam commoto exercitu vsque Rhenum accessit, cuncta incendens atque debellans. Quod audiens Sigebertus, conuocatis gentibus illis quæ vltra Rhenum sunt, Parisios venit, & contra fratrem suum ire disposuit Chilpericus quoque per Rothomagensem fugiēs cum vxore sua & filijs Tornacum ciuitatem ingressus, ibi se reclusit & communiuit. Sigebertus vero ciuitates illas, quæ vltra Parisios sunt positæ, vsque ad Rothomagum accepit, & reuersus est inde Parisios.

Bellum ciuile inter Fräcia Regulos.

De nece Sigeberti per insidias Fredegundis.

CAP. CXXIX.

Tunc Franci qui quondam ad Childebertum seniorem aspexerant, ad Sigebertum legationem, mittentes, relicto Chilperico ipsum Sigebertum sibi Regem stabiliunt. Qui misit eos, vt fratrem suum in memorata vrbe Tornaco obsiderent, dicens se cum exercitu eos esse secuturum. Cui beatus Germanus episcopus dixit: Si abieris, & fratrem tuum interficere nolueris, viuus & victor inde redies: Si autem aliud cogitaueris, morieris. Sicut enim Dominus per Salomonem ait, foueam quam fratri tuo parabis, cades in eam. Quod ille audire neglexit. Tunc Fredegundis memor artium suarum, inebriauit duos pueros Tornacenses, dixitque eis: Ite ad cuneum Sigeberti, & simulate, vt eum supra vos Regem eleuare debeatis, & interficite eum. Si euadere poteritis viui, ego mirifice honorabo vos, & sobolem vestram. Si autem corrueritis, ego pro vobis elemosynas multas per loca sanctorum tribuam. Illi vero nec dubij, fero ad eum, vt erant corde, venientes, cum cum aliam causam se suggerere velle simularent, abstractis cultris quos vulgo seransaxos vocant vtraque ei latera feriunt. At ille vociferans, corruit & emisit spiritum. Vbi etiam homicidæ illi corruerunt. Chilpericus vero nesciebat, donec ei Fredegundis omnia de interitu fratris narrauit. Tunc Chilpericus Rex de Tornaco egressus, Sigebertum fratrem suum apud Lambras vicum sepeliuit.

Sigeberti cædes.

Interempto igitur Sigeberto Rege, Brunechildis Regina cum filijs suis residebat plena luctu, quid agere deberet ignorans. Gundobaldus autem dux apprehēdit Childebertum filium eius furtim per noctem, & cum eo in * Austriam fugit. Collectisque gentibus super quas pater eius regnauerat Regem eum instituit. Chilpericus vero Rex Parisios veniens apprehensa Brunechilde, apud Rothomagensem vrbem eam in exilium intrusit, thesauris eius ablatis, filias quoque eius Meldis vrbe teneri præcepit.

** Austria sæpe in Frācorum historia, pro Austrasia & Mediomatricum regno seu Lotharingia vsurpatur.*

De incestu Merouei & malitia Fredegundis, & eius breui pænitentia.

CAP. CXXX.

Chilpericus post hoc filium suum Merouеum cum exercitu vltra Ligerim direxit. At ille relicta ordinatione patris, tunc per Cenomannicum reuersus, matrem suam Audoueram visitare fingens, Rothomagum venit, ibique Brunechildi reginæ coniunctus, eam sibi in coniugium copulauit. Hoc autem sciens Chilpericus, scilicet quod contra fas & legem canonicam vxorem patrui sui accepisset, valde amarus factus est, & festinus ad ipsam vrbem perrexit. Illi vero cum cognouissent quod eos separare deberet, ad basilicam sancti Martini, quæ est ligneis tabulis super murum constructa,

cta, cōfugiunt. Rex vero illos * ingenio inde eijcere non valens, iurauit eis dolose. Si, inquit, voluntas Dei est, ego eos non separabo. Quo audito, de basilica sunt egressi, & dignanter acceptis, epulatus est cum eis Rex. Posthæc vero insidiante Fredegunde propter coniugationē Brunechildis, Meroueus tonsuratus est, & iubente Chilperico rege, presbyter est ordinatus, & in monasterium Cænomannicum directus, vt illic regulariter degere deberet.

* Ingenium vocat vinctiones & tormēta bellica.

Tempore quoque illo beatus Germanus Parisiorum episcopus, plenus virtutibus magnis, migrauit ad Dominum & gloriose cum magno psallentium choro in ecclesiā B. Vincentij delatus, ibidem sepultus nitet. Childebertus post hæc iunior legationem ad Chilpericum misit propter Brunechildem matrem suam. Ille quoque pacifice reddidit eam.

Chilpericus igitur Rex descriptiones nouas & graues per cōsilium Fredegundis in omni regno suo fieri iussit; pro qua causa multi relinquentes ciuitates illas & possessiones suas alia regna petierunt, dicentes melius esse peregrinari, quam tali periculo subijci; populus vero valde oppressus vociferabatur ad Dominum. Eo tempore Chilpericus Rex grauiter ægrotauit, quo sanitatem recuperante filij eius grauiter ægrotauerunt; & Fredegundis plena dolore filiorum & gemitu, ait ad Regem iam serio pænitens: Diu nos male agentes pietas diuina sustinet. Sæpe enim nos febribus & alijs malis corripuit & emendare negligimus. Ecce iam perdimus filios, *iam enim eos lachrymæ pauperum, lamenta viduarum, suspiria orphanorum interimunt.* Ecce auri & argenti immensa pondera; cellaria & horrea plena redundant, & nescimus cui congregamus ea? Ecce quod pulchrius habebamus perdidimus, quid nobis proderunt ista omnia? Nunc igitur placeat tibi consilium meum, & iube reddere, quod male peruasimus, & descriptiones nouas, quas iniuste & nequiter fecimus, iube igne cremari, vt & si natos perdidimus, vel pœnam perpetuam euadamus. Tunc rex corde compunctus, tradidit omnes descriptiones iniquas igni comburendas. Post hęc filius eius paruulus mortuus est, alius quoque nomine Clodobertus. Fredegundis autem filium peperit, quem vocauerūt Clotharium. Hic postea fuit Rex magnus, qui etiam genuit Dagobertum. Maximæ tunc etiam discordiæ inter Chilpericum & Childebertum nepotem suum consurgebant; irritabant etenim eos ex vtrisque partibus, Fredegundis, & Brunechildis.

Nota.

De luxuria eiusdem, & proprij viri nece.

Cap. CXXXI.

Erat autē Fredegundis Regina pulchra & ingeniosa nimis, atque adultera. Landericus .n. erat tunc in aula Regis Chilperici vir efficax atq; strenuus, quem memorata Regina diligebat multū, quia luxuriabatur cum ea. Quadam itaque die cum maturius Rex ad venationem exercendam de villa Callensi in Parisiacam pergeret, reuersus est in cameram palatij de stabulo equorum. Illa faciem suam erat abluens aqua in ipsa camera; & Rex retro veniens, eam in nates suas fuste percussit. At illa cogitans quod Landericus esset, ait: Quare sic facis Landerice? Respiciensque vidit quod Rex esset, & expauit. Rex vero nimium tristis effectus, in venationem perrexit. Fredegundis itaque vocauit ad se Landericum, & narrauit omnia quæ fecerat dicēs: Cogita quid agere debeamus, quia crastina die ad tormenta valida exhibebimur. Et ait Landericus contrito spiritu & commotus lachrymis, dicens: Tam mala hora te viderunt oculi mei. Ignoro .n. quid agere debeamus, quia comprimunt me vndique angustiæ. At illa dixit ei: Noli timere, audi consilium meum, & faciamus hanc rem, & non moriamur. Cum Rex de venatione summo vespere obtenebrante aduenerit, mittamus, qui eum interficiat, & præcones clament, quod insidiæ sint Childeberti. Illo quoq; mortuo, nos cum filio meo Clothario regnabimus. Factum est autem in initio noctis, reuertente Chilperico Rege de venatione, quidam pueri adulatores inebriati vino à Fredegunde missi, dum de equo descenderet, pergentibus reliquis personis ad negocia sua, ipsi gladiatores percusserunt Regem in aluum seransaxis. At ille vociferans, emisit spiritum. Succlamaueruntque gladiatores, quos Regina fraudulenter miserat, dicentes: Insidiæ, insidiæ fecerunt hoc Childeberti Regis Austrasiorum super Dominum nostrum. Tunc exercitus huc illucque discurrens, cum nihil inuenissent, reuersi sunt ad propria sua.

Improbitas Fredegundis qua ipsi regi est machinata mortem. Vid. Æmil. lib. 1.

Chilperici regis mort. vid. Turon. lib. 6. ca. 46.

De pelagio Papa, & legatione beati Gregorij Constantinopolim.

Cap. CXXXII.

Sigebertus in Chronicis. Anno Tiberij 4. Pelagius Romanæ ecclesiæ 61. præsidet. Hic obsidentibus Romam Longobardis ordinatur absque iussione Principis. Hic decreuit quotidianam sacramentorum præfationem ad missas 9. tantummodo præfationibus secundum antiquum Romanorum ordinem esse commutandam, scilicet in Natali Domini; in Apparitione; in Pascha; in Ascensione; in Pentecoste; de sancta Trinitate; de Apostolis; de sancta cruce; de ieiunio quadragesimali. Ab hoc Gregorius Constantinopolim Apocrisiarius directus, hortatur Leandri Hispalēsis episcopi libros moralium in Iob composuit. Et ibidem Eutychium Constantinopolitanum episcopum, male de resurrectione dogmatizantem, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, ventis aereque subtilius esse venturum, in præsentia Imperatoris Tiberij, confutauit, & illo non multo post mortuo penitus extinxit. An. Ch. 581.

Duces Longobardorum Gallias aggrediuntur, & vario bellandi euentu nunc Galli nunc Longobardi inter se colliduntur.

Hospitius famulus Dei in Gallia claret, qui etiam aduentum Longobardorum prædixerat.

Eo tempore Vuinochus Britto veniens de Britannia sanctitate claret in Gallia.

Lupi Burdegalam vrbem ingressi, neminem metuentes, deuorauerunt canes. An. Ch. 582.

De legatione eiusdem Gregorij in Angliam.

Cap. CXXXIII.

Ex *vita beati Gregorij.* Cum die quadam aduenientibus nuper mercatoribus, multa venalia in forum Romæ collata fuissent, multique ad emendum hinc inde confluerent, contigit & Gregorium antequam Pontificale decus haberet, per forū trāsitum facere, ac vidisse inter alia pueros venales positos lactei corporis, ac venusti vultus, capillos quoque præcipui candoris habentes. Quos cum aspiceret, interrogauit de qua regione essent allati; dictumque est, quia de Britannia insula, cuius incolæ tali omnes decore niterent. Rursus interrogauit, vtrum in eadem insula Christiani essent, an paganorum erroribus implicati, dictumque est, quod essent pagani. At ille intimo ex corde longa trahēs suspiria. Heu, prohdolor, inquit, quod tam lucidi vultus homines tenebrarum auctor possidet, tantaque frontis specie gens grata, mentem ab internis gaudijs vacuam gestat. Rursus ergo interrogauit: quod esset vocabulum gentis illius. Responsum est, quod Angli vocarentur. At illi: Bene, inquit, Nam & Angelicam habēt faciem, & tales Angelorum in cælis decet esse cohæredes. Quod habet, inquit, nomē ipsa prouincia de qua isti sunt allati? Respōsum est, quia Deiri vocarentur. i. prouinciales. At ille: Bene, inquit, Deiri de ira eruti, & ad misericordiam Christi vocati. Rex, ait, prouinciæ illius quomodo vocatur? Respōsum est, quod Ælle vocaretur. At ille alludens ad nomen ait: Laudem Dei creatoris illis in partibus oportet cantari. Accedensque ad Pontificem Apostolicæ sedis, rogauit

Pueri à Britannia Romæ venales vid. Bedam lib. 2. ca. 1. & Nauclerum, Gen. 20.

vt genti Anglorum in Britanniam aliquos verbi ministros, per quos ad Christum conuerteretur mitteret; asserens & seipsum in hoc opus Domino cooperante perficiendum paratum esse, si tamen eidem Apostolico Papę hoc fieri cōplaceret. Quod cum ei primo minime Pontifex annuisset, postremo infatigabilibus eius precibus victus assensit. Qui ciuibus profectionis suæ celans negocium, quoniam si id noscerent nullatenus, illi quoquo pacto acquieuissent, quanto celerius potuit, iter cum Apostolica benedictione arripuit.

S. Gregorius it ad conuertēdos Britannos. vid. Baron, ad an. 583.

De reuocatione eiusdem adhuc in itinere constituti.

CAP. CXXXIIII.

SEd interea ad notitiam populi veniebat, & mox vnanimi condicto omnes vrbici ac suburbani, vel quicumque audientes accurrere potuerunt, sese in tres partes diuidunt, & proficiscenti Apostolico Pelagio ad ecclesiam sancti Petri terribili voce conclamant: Eia Apostolice quid fecisti? Sanctum Petrum offendisti, Romam destruxisti, Gregorium non tam dimisisti, quam expulisti. His autem vocibus horribiliter permotus Pōtifex, plurimumque vehementissime metuens, post eum summa cum festinatione legationem, vt quantocyus Romam rediret cum interdictione direxit. Sed antequā missi eum adissent, trium dierum iam confecto itinere, dum idem vir Domini Gregorius, vt iter agentibus moris est, circa sextam horam in quodam prato, socijs quibusdam quiescentibus; alijs autem illi assidentibus, vel quibusdam rebus necessarijs occupatis, sederet ac legeret, venit ad eum locusta, & dans saltum, paginæ quam percurrebat insedit. Cernensque eam beatus Gregorius tam mansuete, loco quo assederat, permanere, cæpit collectaneis suis ipsius nomen interpretari. Locusta hæc, inquam, dici potest, quasi Loco sta, & subiungens: Sciatis, inquit, non progressius nos iter cæptum licere protendere: verumtamen surgite, & iumenta sternite, vt quantum licuerit, quo tendimus, properemus. Dum autem hinc mutuo confabularentur, & secum quærerent, peruenerunt missi Apostolici equis sudantibus, & admodum fatigatis, statimque illi cum magna celeritate epistolam quam detulerant, porrexerunt. Qua perlecta, ita est, inquit, socij, vt prædixeram. Romam celeriter remeabimus. Talique ordine interim dilato suæ deuotionis effectu, mox vt ipse Pontificatus officio functus est, opus diu desideratum perfecit.

S. Gregorius reuocatur ex itinere.

De sancto Ermenigildo Rege, & martyre.

CAP. CXXXV.

SIgebertus in Chronicis. Anno Tiberij 6. Ermenigildus, Leuigildi Regis Vuisigothorum filius, filiam Sigeberti Regis vxorem duxit, per quam ad Orthodoxam fidem conuersus, iram patris sui Leuigildi Arriani incomparabiliter incurrit.

Hugo vbi supra. Childeberti Regis soror Ingudis Ermenigildi Leuigildi Hispanorum Regi filio nupsit. Ermenigildus vero prædicatione Leandri Hispalensis episcopi, & adhortatione suæ coniugis, ab Arriana hæresi, qua pater suus languebat, ad catholicam conuersus est fidem. Quod vt pater cognouit, illum ad eandem hæresim vt rediret, & præmijs suadere, & minis terrere conabatur. Cui cum ille constantissime responderet, nunquam se veram fidem posse relinquere, quam semel agnouisset, iratus Pater eum regno priuauit, rebusque omnibus expoliauit. Sed cum nec sic virtutem mentis illius emollire valeret, arcta eum custodia concludens, collum manusque eius ferro ligauit. Superueniente autem paschalis festiuitatis die, intempesta nocte silentio ad eum perfidus pater Arrianum episcopum misit, vt ex eius manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, ac per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo dilectus Arriano episcopo venienti exprobrauit, vt debuit, eiusque à se perfidiam dignis increpationibus repulit: quia & si exterius iacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaq; reuerso episcopo, Arrianus pater infremuit, statimque apparitores suos misit, qui illum vbi ille iacebat occiderent; qui mox vt ingressi sunt, securim cerebro illius infigentes, vitam corpori abstulerunt. Sed pro ostendenda vera eius gloria, superna non defuere miracula. Nam cæpit in nocturno silentio psalmodiæ cantus ad corpus eiusdem Regis & martyris audiri, & lampades ardentes videri. Quod & perfidus pater illius audiens, commotus pœnitentia, hoc scilicet fecisse doluit, non tamen vsque ad obtinendam salutem pænituit. Nā quia vera esset fides catholica agnouit, sed gentis suæ timore perterritus, peruenire ad hāc non meruit. Oborta tamen ægritudine ad extrema perductus Leandro episcopo, quem prius vehemēter afflixerat, Recaredum Regem filium, quem in sua hæresi reliquerat, commendare curauit, vt & in ipso talia faceret, qualia in fratrem eius suis exhortationibus peregisset. Qua commendatione completa, defunctus est. Post cuius mortem Recaredus Rex, non patrem perfidum, sed fratrem martyrem sequens ab Arrianæ hæresis prauitate conuersus est, totamque Vuisigothorum gentem ira ad veram perduxit fidem, vt nullum in suo regno militare permitteret, qui regni Dei hostis existere per hæreticam prauitatem non timeret.

Ex libro 3. Dialogorum S. Gregorij cap. 31.

Ermenigildi pater Arrianū ad eum conuertendum misit.

Pater filium vita priuauit.

Ermenigildi regis in morte miracula.

Recaredus rex fratrem Ermenigildū secutus est.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSSECVNDVS.

De Imperio Mauricij & subuersione partis Antiochiæ.

CAP. I.

IBERIVS quoq; Augustus, vbi sibi finem vitæ imminere præuidit, elegit ad imperium quendam virum genere Cappadocū, strenuum ac sapientissimum, qui & Mauricius nuncupabatur, cui etiam filiam suam Constantiam ornatā tradidit regalibus indumentis dicens: Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. Vtere ergo eo fœliciter, & habe in mente incessanter *& æquitatem & iustitiam*, præcipua optimi Imperatoris esse insignia. Quod postquam dixit, spiritum exhalauit. Tunc Mauricius purpura indutus, & diademate coronatus, ad circum processit, & acclamatis sibi laudibus, & largitis secundum morem muneribus, primus ex Græcorum gente Romano potitus est imperio. *Idem Hugo in 6. libro.* Hic fuit vir fide catholicus, & reipublicæ satis vtilis: siquidem Hunni, qui & Auares appellantur, eius sunt industria superati, atque edomiti.

Mauricius Imp. Anno Christi 584. Mūdi 4435.

Sigebertus. Cœpit autem imperare Mauricius anno domini 584. mundi scilicet quarto millesimo 435. & imperauit annis 21.

Circa hoc tempus, Turonis verus de fracto pane sanguis effluxit.

Anno Mauricij primo, Persæ Armeniam prædis, incendijs, captiuitate episcoporum ac populorum perturbant, Ecclesiam tamen 48. martyrum apud Armeniam sub Licinio passorum, nullo modo incēdere potuerunt.

Anno secundo Antiochia diuinitus subuertitur hoc modo: Quidam ciuis illius adeo eleemosynis & hospitalitati deditus, vt nullo vnquam die sine paupere vel hospite comederet, cum vno die vsque ad vesperam vrbem circumisset, vt pauperem vel hospitem inueniret, inuenit virum seniorem veste alba cum duobus socijs stantem in medio ciuitatis; & inuitans eum ad hospitiū, hoc respōsum accepit ab eo: Non poteras, ô homo Dei, cum vero Simeone hanc vrbem saluare, ne subuerteretur? Et hoc dicto sudarium quod in manu tenebat excussit super vnam medietatem vrbis, statimque ipsa medietas cum habitaculis, & habitatoribus est subuersa. Et volens adhuc excutere sudarium super aliam medietatem vrbis, vix ab illis duobus socijs suis multa prece flexus est, vt parceret residuæ vrbis medietati. Sicque virum qui hoc aspiciebat attonitum consolatus, ex salutatione domus suæ, discessit, & vltra non comparuit.

De somnio Guntramni Regis, & regno Fredegundis, & Landerici.

CAP. II.

ANno quoque Mauricij 3. Guntrannus, Frācorum Rex in venando fessus, dum in gremio armigeri sui dormiret iuxta riuum aquæ, vidit armiger ex eius ore paruum animal exire: cui volenti transire riuum nec valenti armiger gladio trans riuum posito, viam ei eundi & redeundi parauit. Quo iterum in os eius intrante Rex experrectus est, & stupefactus, dixit se per somnium per pontem ferreum transisse, & sub quodam monte multos thesauros vidisse, vbi cum Rex perrexisset secūdum fidem somnij, multos thesauros inuenit, eosque acceptos sanctæ ecclesiæ vsibus delegauit.

Anno eiusdem 4. Chilpericus Rex Francorum immissū suæ vxoris Fredegundis perimitur, Clotharius filius eius infans 4. mensium in regno sublimatus regnauit annis 44.

Historia Francorum. Itaque Fredegundis viro suo Chilperico ingeniose perempto, ipsa cum Clothario Rege paruulo suo, & Landerico, quem maiorem domus palatij elegerunt, in regno resedit, Franci quoque prędictum Clotharium Regem super se in regno statuunt.

De pugna Francorum contra Childebertum Regem Austrasiorum.

CAP. III.

AVdiens verò Childebertus Rex Austrasiorum filius Sigeberti omnia hæc, hostem collegit, nam defuncto Guntranno patruele suo, regnum Burgundiæ ipse acceperat. Igitur Burgundiones, & Austrasij, & superiores Franci simul commoto magno exercitu per Campanias digressi, pagum Suessionicum cum Gundebaldo, & Vintrione deuastant. Hæc audiēs Fredegundis

Lege Diac. lib. 3. de gestis Longobard. cap. 17.

cum

cum Landerico & reliquis Francorum ducibus hostem congregat,& ad Brumacum villam veniens multa dona & munera Francis dedit, eosque ad pugnandum contra inimicos suos incitauit. Cum autem cognouisset, quod multus esset exercitus Austrasiorum, coadunatis Francis,qui cum ea erant,consilium dedit eis dicens:De nocte consurgamus contra eos cum lucernis, quas portant ante nos præcedentes, & similiter ramos siluarum in manibus nostris feramus,cū tintinabulis supra equos ligatis,vt eorum vigiles,& custodes castrorum nos cognoscere nequeant, & illucescente initio diei super eos irruamus, & forsitan eos deuincemus. Platuitque hoc consilium. Cum autem denunciatum fuisset placitum, qua die ad præliandum in loco nuncupato Truncia, in pago Suessonico conuenire deberent, illa sicut consilium dederat,de nocte consurgens cum armorum apparatu, cum ramis in manibus, vel reliquis quæ superius diximus,ascensis equis,Clotharium paruulum regem in brachio vehitās,vsque ad Trunciam peruenerunt. Cum ante custodes hostium Austrasiorum, ramos siluarum quasi in montibus,in agmine Francorum cernerent, & tinnitum tintinnabulorum audirent, dixit vir ad socium suum:Nonne hesterna die in illo & in illo loco campestria erant, quomodo nunc siluas cernimus? At ille irridens eum,dixit:Certe hac nocte inebriatus fuisti,& modo deliras.Nūquid audis tintinnabula equorum nostrorum iuxta ipsam siluam pascentium?Dum hæc argerentur & aurora diei initium daret, irruerunt Franci cum strepitu turbarum super Austrasios, & Burgundiones dormientes, & interfecerunt maximam potestatē exercitus eorum à maiore vsque ad minorem. Gundebaldus quoque & Vintrio per fugam delapsi vix euaserunt,Lādericus quoque insecutus est Vintrionem,sed ille cursu velocissimi equi euasit. At vero Fredegundis cum reliquo exercitu vsque Rhemos accessit,at tota Campania succensa cum multis spolijs reuersa est ad Suessionem ciuitatem.

Fredegundis hostes mira arte fefellit.

Francorum de Austrasianis & Burgundionibus victoria.

Eo tempore Childebertus Rex Austrasiorum habebat duos filios,senior vocabatur Theodobertus ex concubina,iunior vero ex Regina natus erat,nomine Theodoricus,quem cum auia sua Brunechilde in Burgundiā in regnum Guntranni regis magni direxit. Eo tempore mortuus est Childebertus Rex iunior,regnauitque annis 20. Theodobertus autē filius eius in regnum patris sui successit,idest in austria,Theodoricus vero in Burgūdia. Eo tempore mortua est Fredegundis Regina plena dierum, & in Basilica sancti Vincentij martyris est sepulta.

De simulatione Brunechildis & Theoderici contra sanctum Columbanum.

Cap. IV.

S. Columbanus obiurgat regem.

Theodoricus ergo quia intra regni sui terminos sanctum Columbanum haberet gratulabatur. Ad quem vir Dei sæpissime cum veniret, cæpit increpare eum cur concubinarum adulterijs misceretur, & non potius ad regalem prolem procreandam legitimo coniugij solamine frueretur. Cumque ad eius imperium Rex obtemperans,se ab omnibus illicitis segregaturum responderet, eius auia Brunechildis contra virum Dei stimulata est,verebatur enim ne si Rex abiectis concubinis Reginā auiæ præfecisset, dignitatis suæ & honoris modum amputaret. Quadam igitur die dum ad eum veniret illa Theodorici filios adulterinos ad eum adduxit. Quo sciscitante quid sibi vellent, ait:Regis filij sunt, tu eos tua benedictione robora. At ille: Nequaquam illos regnaturos scias,quia de lupanaribus emerserunt. Tunc illa furens paruulos abire iussit, egrediensque vir Dei aulam regiam,dum limitem transiliret,fragor subito est exortus, qui totam domum quatiens, omnibus terrorem incussit, nec tamen miseræ fæminæ furorem compescuit. Tunc monasterij præpositis per nuncios imperat, vt nulli eorum extra terminos iter pandatur, nec receptacula monachis eius,vel quælibet subsidia tribuantur. Cernens vir Dei regios animos contra se permotos, ad eorum frangendam pertinaciam properans, apud Spissiam villam publicam, vbi tunc Rex erat,occidente sole peruenit. Quod cum Regi nunciatum esset, iussit regio cultu opportuna subsidia parari, Deique famulo dirigi. Qui cum vidisset dapes & pocula cultu regio administrata, quæsiuit quid sibi de his agere vellent. Qui dixerunt:Tibi sunt hæc à Rege directa. Abominatus ea securus dixit: Munera impiorum reprobat altissimus, nec dignum est, vt ora famulorum Dei cibis eius polluantur, qui non solum in suis, verumetiam in aliorum habitaculis Dei famulis aditum denegat. His dictis vascula omnia in frusta dirupta sunt, vinaque & sicera solo diffusa,cæteraque separatim dispersa. Pauefacti ministri rei gestæ causam Regi nunciant,& ille pauefactus,cum auia sua diluculo ad virum Dei properat, de commisso veniam precantur, seque postmodum emendare pollicentur. His pacatus promissis ad monasterium redijt.

Prædicit filios regis ad regnum nō peruenturos.

Respuit dapes à Rege missas.

De exilio eiusdem, & de damnatis è carcere liberatis per eum.

Cap. V.

Hæc pollicita matrimonij iura non diu seruata violantur, solitaque à rege adulteria perpetrantur. Quo audito,vir Dei literas ad Regem verbis plenas, & comminatorias direxit: vnde rursum permota Brunechildis animum Regis contra eum excitauit,episcopos etiā solicitare aggressa est, vt eius religioni detraherent, ac statutum regulæ quam monachis suis tradiderat, vituperando macularent. Coactus itaque Rex Luxouium venit,conquestus est cum eo, iura prouincialium moribus discederet,& intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. Cui beatus Columbanus, vt erat audax & animo ingens ait: Si in hunc locum venisti,vt habitacula seruorum Dei destruas,& regularem disciplinam macules, scito regnum tuum funditus ruiturum, & cum omni propagine regia euersurum. Quod postea rei probauit euentus. His ergo dictis Rex territus foras refectorium quod ingressus fuerat, celer repedauit. Cumque viri Dei duris increpationibus vrgeretur, ait: Martyrij coronam me tibi speras illaturum,sed non sum tantæ dementiæ,vt hoc tantum scelus perpetrem. Quin potius placet, vt qui aliorum moribus regulari tuo proposito discordas, via qua venisti,repedare studeas. Ad hæc ille se dicit de cænobij septis non egressurum,nisi violenter abstraheretur. Discessit ergo Rex, & virum procerem nomine Bandulfum reliquit, qui virum Dei à monasterio pellens penes Vexontionense oppidum ad exulandum perduxit.

Brunechildis altera Iezabel Regis animum in virum Dei commouet.

Prædicit reginæ suam ruinam & totius propaginis interitum.

Expellitur è monasterio.

Ibi ergo commorans, audiuit carcerem in loco illo plenum esse damnatorum. Illuc properans,& nullo obstante ingressus verbum Dei damnatis proposuit. Qui cum spondérent se si liberarentur emendaturos,& pœnitentiam acturos, ille supradicto ministro suo Domoali præcepit,vt ferrum quo compedes erant innexi, apprehenderet. Quod cum faceret, velut frutex putrefactus per partes comminuitur. Tunc egredi damnatos ex carcere iussit, peractoque euangelici cultus officio pedes lauit,& linteo absterfit, deinde imperauit vt ecclesiam peterent, & commissum scelus fletibus abluerent. Properantes ergo ecclesiæ fores obseratas reperiunt. Tribunus autem cum vidisset carcerem vacuum, ipse & milites damnatorum calces insequi cœperunt. Qui post tergum eos appropinquare videntes, & obseratas ecclesiæ fores, gemina vallati angustia, virum Dei vt eruantur, compellunt. Ille rursum caput attollit, precaturque Deum,vt sua virtute ereptos ex ferro non sinat denuo tradi satellitum nexui,nec morata Dei bonitas,fores firmiter obseratas reserauit,& in angustijs positis aditum pandit, Pernici cursu intrant ecclesiam,fores vero post eorum introitū in oculis militum absque humana manu obserantur ac si custos more claugero

Vinctos liberat S. Columbanus.

Magno miraculo fores templi & patescunt & clauduntur.

perniciter

perniciter eas reserasset, & obserasset. Nec quisquam postea damnatis inferre iniuriam ausus est, quos diuina virtus eruisset.

De iterato eiusdem exilio.

CAP. VI.

Reuertitur ad monasterium.

POsthæc vir Dei cernens, quod nullis custodijs angeretur, videbāt enim omnes in eo Dei virtutes flagrare, & ideo omnes ab eius iniurijs segregabantur, ne culparum socij forent, ascendit dominica die in cacumen montis illius. Cumque nullum videret, qui iter ad monasterium reuertēdi prohiberet, per mediam vrbem cum suis ad monasteriū regressus est. Quo audito Rex & auia eius atrocioribus aculeis iræ stimulati, iubent cohorti militum, vt virum Dei rursum vi abstrahant, & ad pristinum exilium reuocent. Qui cum tribuno venientes, septaque monasterij peruagantes eum perquirunt, ille in atrio ecclesiæ sedebat, librumque legebat, vbi cum sæpe venissent, & prope cum transissent, ita vt nonnulli in eum pedibus offenderent, obcæcati luminibus, ipsum nequaquam videbant. Eratque spectaculum pulcherrimum, quia & ille orans cernebat quærentes, & illi in medio eorum positum non videbāt. Veniens autem tribunus, & intuitus per fenestram, vidit virum Dei inter ipsos lætum residere & legere, cernensque Dei virtutem ait: Nequaquam amplius errore insaniæ cor nostrum decipiatur; non enim potestis inuenire, quem virtus diuina tegit. Renunciantibus illis talia Regi, ille aucto furore Bertharium comitem & supradictum Bandulfum destinauit; qui cum eum in ecclesia psallentem reperissent, sic eum allocuti sunt: Vir Dei precamur vt regis præceptis obedias, egressusque quo primum huc venisti itinere pergas. At ille se ait iam sæpius esse testatum, nisi vi traheretur se non discessurum. Illi gemino vallati periculo cū formidine pallium eius attigerunt, alij genibus prouoluti precabantur, vt tanti sceleris culpam illis ignosceret, qui non suis desiderijs, sed Regis obtemperarent præceptis. Videns vir Dei periculum aliorum esse, si seueritati suæ satisfaceret, cum omnium eiulatu egressus ad Auallonē castrum peruenit. Sed priusquam illuc perueniret, in via custos equorum Theodorici ei occurrit, eumque lancea traijcere voluit, sed eum mox diuina vltio pertulit, nam dextera quam contra sanctum tetenderat, torpente, lanceam ante pedes suos terræ defixit, & ipse à dæmone correptus, ante vestigia viri Dei corruit. Quem cernens ille coram se vltione diuina percussum, die illa noctuque penes se tenuit, & sequenti die ad se accersiuit, Deoque fauente curatus ad propria remeauit.

Iterum quæritur S. Columbanus ad exilium & non videtur.

Producitur extra regnū Theodorici S. Columbanus.

De quibusdam miraculis eiusdem.

CAP. VII.

Miracula S. Columbani.

QVodam tempore dum vir Dei per Ligerim ad vrbem Turonicam peruenisset, ad beati Martini sepulchrum accessit, ibique tota nocte in oratione excubauit. Sublato deinde prandio ad scapham redijt, suosque multa tristitia depressos reperit: inquirens autem, inuenit præterita nocte quæcunque in scapha habuerant furto perdidisse, simulque aureos quos in pauperes non erogauerat, furtim ablatos fuisse. Quo audito, ad sepulchrum sancti redijt; quærens, se non idcirco ad eius excubias excubasse, vt ille sua ac suorum damna patrari sineret. Nec mora qui saccellum cum aureis furatus fuerat, cæpit inter flagella corporis, & pœnas clamare, illo & illo in loco aureos occultos se habere. Quod videntes socij, omnes currunt, furto sublata omnia reddunt, virumque Dei precantur, vt tanti sceleris culpas ignoscat.

Nota quid possint Sancti inuocati.

Post hæc ad Meldense oppidum venit, quo vir nobilis Channericus, Theodoberti conuiua, vir sapiens, & consiliarius Regis gratus, miro gaudio eum recepit; qui domum eius benedixit, & filiam eius nomine Burgundoforam Deo vouit.

Quodam etiam loco prope Sueuos; cum moraretur, reperit habitatores loci sacrificium prophanum litare velle, & cupam magnam 20. circiter modiorū, cereuisia plenam in medio positam esse. Cumque inquireret quid de illo agere vellent, aiunt se, Deo suo Vadono, quē alij Mercurium autumant, velle immolare. Audiēs opus pestiferum, vas insufflauit, miroque modo vas cum fragore dissolutum est, & in frusta diuisum, vasque rapido cum liquore cereuisiæ prorupit; vnum & datur intelligi diabolum in vase occultatū fuisse vt caperet animas sacrificantium. Stupefacti barbari, aiunt virum Dei habere anhelitum qui posset dissoluere vas ligaminibus munitum. Multique verbis eius ab errore castigati, ad Christum conuersi, sunt baptizati.

Sueuos Idololatras ad Christum conuertit.

Cumque sub quodam scopulo inter vasta eremi ieiunio corpus conficeret, & nihil aliud præter ruris poma in cibos caperet, hora refectionis propinquante, Magnoaldum ministrum direxit, vt cōsuetam mensuram pomorum deferret. Qui abiens vrsum inter ruris frutices, rubosque peruagari perspexit, ac poma lambendo carpere. Festinus ergo redijt, patriq; indicauit. Ille imperauit vt iret, partemque fruticum in cibos feræ dimitteret, aliam sibi reseruari iuberet. Abijt ergo, & iussa impleuit, diuisitque virga frutices, rubosque quæ poma ferebat & partem suam vt fera comedat iubet, aliamque partem in vsum viri Dei reseruet. Mira in fera obedientia, nequaquam sibi ex parte prohibita cibos capere ausa est, sed in segregata & permissa sibi fruticum parte, tantummodo pabula requisiuit, quamdiu vir Dei in loco illo commoratus est.

Vrsus obtemperat iussis viri Dei.

De completione prophetiæ eius super domo Theodorici Regis, & obitu ipsius, & quibusdam alijs.

CAP. VIII.

POrro Theodoricus penes Metense oppidum diuinitus percussus, inter flagrantis ignis incendia mortuus est. Post quem Brunechildis filiū eius Sigebertum in regnum suffecit. At Clotharius memor prophetiæ viri Dei, collecto exercitu fines regni, qui suæ ditioni debebantur, volens recipere. Sigebertum captum peremit, fratresque eius quinque Theodorici filios cū auia Brunechildæ cæpit; & pueros quidem separatim peremit, Brunechildem vero ignobiliter camelo impositam, hostibus gyrando monstrauit primo, postque indomitorum equorum caudis irretitam miserabiliter vita priuauit. Funditus ergo radicitusq; Theodorici stirpe deletā, Clotharius trium regnorū monarchia solus potitus est, & sic beati Colūbani prophetia in omnibus impleta est.

Theodorici dira mors quem veneno sublatam à Brunechilde scribit Aimon. lib. 3. cap. 100.

Obijt autem vir sanctus 9. Cal. Decembris. Huius vitam scripsit frater Ionas, cætera eius miracula quidam alius. In quadā Petra vestigium pedis eius dextri sic impressum est, sicut & hodie apparet, ac si aliquis sigillum in cera impressisset, vnde & ipse locus ob reuerentiam sancti, lingua rustica vocatur, *ad vnam sancti Columbani.*

Sigebertus in Chronicis. Anno Mauricij 7. nimiæ pluuiæ inundant, vt omnes dicerent, quia aquæ diluuio superinundarent, & tanta clades fuit, vt nullus grauiorem à sæculo fuisse meminerit. Magnus etiam draco in modū validæ trabis cum innumerabili serpentium multitudine per Tiberim in mare descendit, à quibus suffocatæ bestiæ maris, & ad littus proiectæ, putredine aërem corruperunt. *An. Ch. 590.*

Serpentes extincti corrūpunt aërem.

Anno sequenti Hormisdam Regem Persarum à Persis excæcatum, filius eius Cosdroē occidit, & ad Mauricium Imperatorem confugit, eiusque virtute Persas debellans Regnum Persarum accepit, & annis 38. regnauit. Leuigildo Vuisigothorum rege mortuo. Recharedus filius eius regnauit annis 15. In Italia facto diluuio vltra fidem penē omnium, post multam confusionem rerum, subsecuta est per cladem inguinariam immedicabilis mortalitas hominum.

De peste inguinaria quæ accidit Romæ & electione Gregorij Papæ.

CAP. IX.

Vide Greg. Turonensem lib. 10. hist. cap. 1.

EX *gestis eius.* Eo namque tempore Tiberis fluuius, ita ripas suas excessit, vt super muros vrbis influens maximam partem regionis occuparet, & plures domos euerteret. Tunc etiam multitudo serpentium cum ingenti dracone per medium fluuium in mari descenderunt, & salsis fluctibus præfocati ad littus eiecti sunt. De quorum fœtore secuta est plaga pessima, quam inguinariam vocant, quæ tanta fuit, vt etiam ipsum Papam Pelagium occideret, & passim subtractis habitatoribus, plurimæ domus in vrbe vacuæ remanerent. Sed quia ecclesia sine rectore esse non poterat, Gregorium licet totis viribus renitentem plebs omnis elegit, & electionem eius Imperator Mauricius confirmauit. Cum ergo benedici deberet,& lues populum deuastaret, sermonem fecit ad populum, vt pœnitentiam agentes litanias cum processione facerent, & pro remouenda peste Deum attentius exorarent. Dum omnes simul orarent cum lachrymis, morbus ille in tantum deseuit, vt in hora vna 80. homines expirarent. Finito itaque sermone & peste cessante, volens effugere, sed non valens, quia semper portas vrbis propter eum vigiles obseruabant,obtinuit tamen à negotiatoribus, vt in dolio super quadrigam educeretur de vrbe, & sic triduo latuit, donec illum orationibus & ieiunijs Romanus populus, columna lucis tertia nocte super eum emissa, obtinuit. In qua columna, Angelos ascendentes & descendentes, quidam reclusus prospexit.

B. Gregorius plane nolens creatur Romanus Pontifex.

De quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. X.

An. Ch. 593.

SIgibertus in *Chronicis.* Anno Mauricij 10. in Gallia quidam in silua cædens ligna, adeo à muscis infestatus est vt per biennium amens fieret. Deinde sub religionis habitu exhibebat se Pseudoprophetam, deinde magum. Deinde etiam sanitates super infirmos faciens, Christum se esse dicebat,& pro Christo se adorari iubebat: nolentes se adorare cum populo, qui ei multus adhærebat,impetebat hostiliter. Qui postea à quodam fideli occisus est; & ita sequaces eius dispersi sunt.

Recharedus Rex Vuisigothorum terminos Romanorum inquietauit.

Hoc tempore regnabat in Hibernia insula Philtanus, & in Scotia regnabat Brendinus, cui frater erat nomine Adelphius,de cujus Adelphi filia,quæ vocata est Gelgehes, genuit Rex Hiberniæ Philtanus sanctum Furseum, & fratres eius Foillanum,& Vltanum.

Huc vsque Gregorius Turonensis historiam Francorum digessit.

An. Ch. 594.

Anno sequenti tunica D. Nostri Iesu Christi in ciuitate Zaphat, non longe à Hierosolyma, confessione Simonis Iudæi inuenta, & ab episcopis Gregorio Antiocheno,& Thoma Hierosolymitano,& Ioanne Constantinopolitano, Hierusalem in loco, vbi crux Christi veneratur est posita.

Gaugericus Cameracensis episcopis claret.

Anno sequenti Recharedus Rex Vuisigothorum Synodo.62.episcoporum apud Toletum congregata,ibiq; Arriana hæresi abdicata & Anathematizata,se cum tota Vuisigothorum gente confirmat in fide catholica.

Constantinopoli nascitur puer quadrupes; & alter duos vertices habens: quæ prodigia protendunt aduersa locis in quibus nascuntur.

Anno sequenti Agilulfus Rex Longobardorum in Romanos insurgit; sed agente Theudelinda Regina, non multo post cum eis fœdus inijt. Huic Reginæ Gregorius Papa libros Dialogi sui misit.

His diebus irruentes Longobardi in montem Cassinum,diripuerunt omnia quæ in monasterio sancti Benedicti inuenire potuerunt, neminem vero tenere valuerunt, sicut idem famulo suo Dominus promiserat, vt si res gentibus traderet animas seruaret. Monachi autem fugientes, Romam petierunt, codicem regulæ à beato Benedicto editum, & pondus panis, atque mensuram vini secum deferentes.

Sol à mane vsque ad meridiem minoratus est vsque ad tertiam sui partem.

Anno sequenti Guntrannus Rex sanctitate clarus dormit in Christo. Regnū eius cessit fratrueli suo Childeberto.

De legatione Augustini in Angliam, & conuersione illius gentis.

CAP. XI.

An. Ch. 597.

EOdem anno Gregorius Papa, quod ipse olim facere intenderat, Augustinum cum alijs ad prædicandum in Angliam destinauit.

Ex gestis eius. Itaque serui Dei Mellitus, Augustinus,& Ioannes ad eādem insulā directi cum multis alijs Deum timentibus monachis, intra breue tēporis spacium Regem illum,qui in capite insulæ morabatur,cum suo populo conuerterunt. Quibus Deus tantam faciendorum miraculorum gratiam contulit, vt verbum Dei quod ore prædicabant,signorum officio confirmarent. Vnde factum est,vt paucis elabentibus annis etiam cæteri Reges ipsius insulæ cum his qui erant ipsis subiecti,accederent ad fidem Christi. De cuius gentis conuersione filiam & miraculorum prodigijs, quæ ibidem fiebant, ita beatus Gregorius in libris Moralibus perhibet, dicens: Ecce lingua Britanniæ,quæ nihil aliud nouerat quā Barbarum frendere,iam dudum in diuinis laudibus Hebrea cæpit verba sonare: Ecce quondā tumidus, iam substratus sanctorū pedibus seruit Oceanus, eiusque barbaros motus quos terreni principes edomare ferro nequiuerant,hos pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant. Et qui cateruas pugnantium infideli nequaquam metuerat, iam nunc fidelis humilium linguas timet. Quia.n.perceptus cælestibus verbis, clarescentibus quoque miraculis, virtus ei diuinæ cognitionis infunditur, eiusdē deitatis terrore frænatur,vt praue agere metuat, ac totis desideriis ad æternitatis gratiam venire concupiscat. Quod totum vt fieret,ita eadē beato Gregorio Dei gratia concessit, vt merito ab Anglorum populis debeat Apostolus appellari.

Quomodo Anglos ad Christum conuerti curauerit.

Exultat S. Gregorius de conuersione Anglorum lib. 17. Moralium c. 8.

Hugo libro 6. Quam gentem præfatorum labore virorum Deo lucrifaciens, Londoniæ & Eboraci Metropolitanos consecrauit episcopos.

An. Ch. 598.

Sigibertus in Chronicis. Anno Mauricij 15. sanctus Columbanus Abbas & presbyter, Doctor Scotorum & Pictauorum obijt,qui posteris suis multa sanctitatis monumenta reliquit, præterquam quod rustica simplicitate, Pascha Dominico die celebrari debere neque didicit, neque docuit.

Marculfus Abbas Baiocassinensis sanctitate claret in Gallia.

De conuersione Cantuariorum & regibus Nordanymbrorum.

CAP. XII.

An. Ch. 599.

ANno sequenti Edilbertus Rex Anglorum, qui Cantuarij vocantur, prædicante Augustino, cum gente sua baptizatur. Porro gens Anglorum,qui Mercij dicuntur,& gens Nordanymbrorum,qui,quod ad aquilonarem partem Hymbri fluminis habitent, ita vocantur, sub regibus Ethelfrido & Ællæ nondum audierant verbum vitæ.

Gulielmus Malmesburiensis lib. 1. cap. 3. Annis 99. fuere Nordanymbri duces, communi habitu contenti, sub imperio Cantuaritarum; quibus Nordanymbris primi præfuerunt frater Hengesti Otha & eiusdem filius

Ebula, sed anno ab incarnatione domini 547. post mortem Hengesti 60. ducatus in regnum est mutatus; regnauitque ibi primus Ida vir nobilis, ætate & viribus integer. Vuodenio quippe fuerunt tres filij, Vueldegius à quo Reges Cantuaritarum; Vuithlegius à quo Reges Merciorum, Beldegius à quo Reges Vuestsaxonum & Nordanymbrorum, Ida igitur à Beldegio nonus * xij. annis regnauit. Post hunc * Ælla annis 30.

* 14. * Alla.

Huius tempore venales ex Anglia pueri Romam deducti, saluti omnium compatriotarum suorum occasionem dedere per beatum Gregorium tunc Archidiaconum; Quos ille conspicatus, quæsiuit ab astantibus; qui genus? vnde domo? Respōsum est, genere esse Anglos, prouincia Deiros (Est enim Deira prouincia Nordanymbriæ) * Ællæ Regi subditos, paganismo deditos: Quorum extremum dolentibus suspirijs prosecutus, reliquis eleganter allusit, vt Angli Angelis similes de ira Dei eruerentur, & Alleluia cantare docerentur. * Ælla tamen Rex nescio quo infortunio de Christianitate nihil audire meruit; sed ad filium eius manauit electio. Post * Ællā regnauit Ethelricus Idæ filius annis v. Post quem filius eius Ethelfridus. Hic fugauit Regem Scotorum Edam, in quo bello mortuus est frater Ethelfridi Thedbaldus ciuitatem Legionum, quæ nunc Cestra dicitur, expugnauit, prius in monachos debacchatus, qui pro salute populi supplicaturi frequentes conuenerant. Quorum maximus conuentus erat in loco qui dicitur Bangor; Edroinum * Ællæ filium regno & prouincia eliminauit. Qui fugiens, venit ad Redroaldum Regem orientalium Anglorum, qui contra eum pugnauit, & eundem occidit, amisso prius filio Reinerio. Regnauit autem Ethelfridus annis 24. Hic habuit ex Acca filia Ællæ sorore Edroini filios duos, Osroaldum duodennem, & Osroinū quadrimū, qui occiso patre in Scotiā sunt delati. Post Ethelfridum regnauit Edroinus.

* Alla. * Alla. * Allam. * Alla.

De Sancto Goare, & falsa eius accusatione apud Archiepiscopum suum.

CAP. XIII.

Sigebertus in Chronicis. Anno Mauricij 17. sāctus Goar veniens ex Aquitania, claret in Gallia. Ex gestis eius. Hic in suburbano Treuerico iuxta fluuium Vuochara ecclesiolam fecit, multorumque ibidē reliquias sanctorum collocauit. Ibi, die noctuque Deo seruiebat in ieiunijs, vigilijs, prædicatione, & oratione, multosque paganos verbo conuertit, & ægrotos multos oratione sanauit. Vnde diabolus virtutibus eius inuidens, multas ei tribulationes ingessit. Itaque contigit vt legati episcopi Treuerici nomine Rustici scilicet: Albuinus & Adaluinus ad cellam viri Dei quasi speculatores aduenirent, vt ibi aliquam rem nouam vel inanem inuenire possent: Viderunt ergo quod more solito mane post psalmodiam & missam, cum peregrinis & pauperibus in charitate cibum sumeret. Quod ipsi non charitate, sed gulositate fieri æstimantes, accusauerunt eum apud Archiepiscopum dicentes se eum vidisse sine temperamento mane comedere, vel potum sumere. Quod audiens Archiepiscopus statim iussit ipsos legatos illic redire, & sanctum Dei Goarem sibi præsentari, dicens, quod inquisitionem de ipso facere vellet, vt posset scire quo ingenio, vel arte talia præsūpsisset plebi sibi commissę exempla monstrare. Qui venientes ad sanctum Goarem, locuti sunt ei dolose, putantes quod accusationem illam per quam eum infamauerunt, possent blandicijs verborum obtegere. Archiepiscopus, inquiunt, noster Rusticus salutem tibi mandat, iubetque vt ad colloquium ipsius Treueris festinanter accedas. Hæc audiens homo Dei S. Goar, cū gaudio dixit: Faciat mihi Deus, vt possim ei obedire, quia obedientia sine mora est facienda. Nocte illa fecit illis cænam secundum vires suas, & ipse in Dei laudibus (vt solebat) fuit perseuerans.

Relicta patria migrat in diœcesim Treuirēsem.

Æmuli Sācti viri.

Mane autem facto, postquam * cursum suum finiuit, missarū solēnia celebrauit, cumque cōplesset diuinū officium die illo, dixit ministro suo: Fili fac nobis lætum diem de abundantia nostra, vt isti legati Archiepiscopi simul nobiscum faciant charitatem, quia in itinere sūt, & forsitan Deus aliquem peregrinum vel pauperem adducet; vt pariter epulemur. Quod audientes illi, non potuerunt malignitatem cordis abscondere, nec ei voluerunt consentire. At sanctus introducto quodam peregrino per charitatem comedit cum illo. Quod videntes legati cum lætitia strauerunt equos dicentes: Nunc manifeste vidimus, quod domino nostro Archiepiscopo nunciemus.

** Cursum, vocat statas preces horarias.*

Charitatis officia æmuli eius sinistre interpretantur & carpunt.

Qualiter aduersariorum suorum famem & sitim sedauit.

CAP. XIV.

Accepto itaque à viro Dei cibo & potu in vasculis ad viaticum itineris, ambulantes cum eo cæperunt fame & siti vehementer vrgeri. Miseruntque manus ad sistarciam & ad vtrem, & nihil inuenerunt, cū vtique de domo S. Goaris sufficientem in eisdem deportassent alimoniam. Et ait Albuinus ad Adaluinum: Talem ego famem & sitim nunquam habui. Et hæc dicens, cecidit de equo suo quasi mortuus. Adaluinus vero conuersus, ait ad famulum Dei Goarem: Succurre nobis pie sacerdos Christi, quia fame & siti morimur. Sanctus Goar cum hoc audisset, cum gaudio dixit: Hodie filij quando me indignum vidistis charitatem facere, non debuissetis recusare; ista vero quæ nunc patimini, ad corripiendum vos Deus meus permittit fieri. Dum hæc illis diceret, & eos vehementer cruciabat fames, venerunt tres ceruæ miræ magnitudinis, quasi sāctam Trinitatem præfigurantes, steteruntque à longe, ipsos qui loquebantur aspicientes. Quas cum vidisset vir Domini, & inuocasset S. Trinitatem, iussit eas stare, quæ cum stetissent, apprehendit vasculum suum, & mulsit eas. Quod cum factum fuisset, præcepit eas abire, & ex ipso lacte liniuit membra prædictorum virorū, & statim nullum dolorē lassitudinis, quæ in eis de inedia acciderat, senserunt. Hoc remedio confortati mox vt miserunt manus ad sacculos, inuenerunt quæ apta erant ad manducandum & bibendum vsque ad abundantiā, & ceperunt epulari. Cumque mirarentur de his quę viderant, & stupentes timerent, cæperunt incitatis equis velociter itinerari, donec venirent Treueris ciuitatem. Seruus autem Dei Goar, per oratoria & ecclesias sanctorum sicut solitus erat facere, pergebat. Et sæpe dicti legati festināter venientes ad episcopū Metropolitanū, inuenerūt eū in synodo sedentē in solito suo vna cū clero; narraueruntque ei omnia, quæ acciderāt eis, vel quæ facta viderāt ab ipso Scoto Goar. Quæ cū audisset, cum iracundia cæpit dicere: In quantum intelligentia cordis considerare valeo, consuetudo istius pertinacis viri, qui sic mane comedit, & bestias mulget, sine dubio potius deputanda est gulositati, quam charitati. Inquirendus est tamen quamobrem, vel quo humanę laudis desiderio hæc faciat, & vtrum ex parte Dei sit, an ex deceptione aduersarij.

Vltio diuina æmulos suo persequitur.

Ceruas iubet stare & earū lacte moribundos sanat.

Calumnia episcopi in sanctum virum.

Qualiter voce pueri peccatum episcopi coactus publicari fecit.

CAP. XV.

Vix verba compleuerat, & ecce vir Dei Goar intrauit in domum in qua ipse Archiepiscopus residebat. Ingressus domum itaque cæpit quaquauersum aspicere: si forte esset locus vbi posset stare discipulus eius & cappam suam pendere vel abscondere. Diu ergo circumspiciens, vidit in angulo domus quasi similitudinem fustis, quæ certe non erat fustis sed radius solis qui per fenestram penetrabat interiora mansionis. Cumque appropiasset ad radium Solis, speciem crassioris perticæ prætendentis, appendit cappam suam super ipsum, ibique stare præcepit ministrū suum. Quod cum vidisset Rusticus archiepiscopus, vna

Ad solis radiū suspendit cucullam suam.

cum clero suo dixit, videtis quid nunc fecit? Vere si hęc causa ex Deo fuisset, tam mane non comedisset vel bibisset, quia anteriores sancti per elemosynas & ieiunia intrauerunt in regnum Dei; hoc autem mirabile factum quod video quid sit omnimodis nescio, sed inde non mediocriter stupeo. Mane comedit & bibit, bestias mulget, cappam etiam suam in radio solis suspendit. Quid plura? Accedat propius, vt reddat rationem circumsedentibus. Tunc venit quidam portans in brachio suo infantem tres noctes habentem, qui fuerat proiectus in concham marmoream, vbi paupercula fœminæ solent infantes suos iactare. Quem videns Archiepiscopus, inquit ad sanctum Goarem: Nunc oportet vt ostendas nobis ministerium tuum, si verum sit an falsum: Si verum est, per veram obedientiam præcipio tibi, vt facias istum infantem nobis innotescere genitorem suum, & genitricem suam; si hoc facere potes, credemus tibi & virtutib. tuis: Sin autem nihil tibi credere debemus. Tunc vir Dei suspirauit grauiter & lachrymas fudit, vehementer admirans, quamobrem pontifex suorum vituperator operum, talem sibi inanem atque ineptam obedientiam facere præcepisset, & fundens orationem ait: *Trinitas sancta te inuoco, atque te infans in nomine eiusdem Trinitatis coniuro, vt genitorem tuum per nomen denomines, & genitricem tuam similiter.* Respondens infans dixit: Iste Rusticus episcopus est pater meus, & mater mea* Afflagia nuncupatur. Quo audito episcopus cecidit velociter ad pedes S. Goaris dicens: Nunc scio vere, & credo Dei te sanctum fore seruum, cui scelera mea, quæ sic absconsa putabam, vt nullus alius præter me, & illam mulierem, & vnum puerum meum vnquam nosse posset, ita sunt tibi patefacta per ipsius nati mei verba. Hæc audiens B. Goar, stupore miraculi repletus, atque quasi in excessu factus mentis dixit ad eum: Heu, heu domine, quare per me miserum peccata tua hactenus latentia facta sunt manifesta? Melius quidem fuisset spontanea, * a & secreta coram Deo confessio, quam ista contra votum tuum ignominiosa publicatio. Deinde sollicite ac benigne monuit eum ad pœnitentiam dicens: Quantum saluator noster pius est ad dimittendū, tantum nos oportet paratos esse ad pœnitendum. Ego autem in quantum pietas diuina me exaudire, & vitam dignabitur condonare 7. annis pœnitentiam pro te compellente fraterna charitate iam deliberaui facere.

Vir sanctus inspectorem secretorum testem inuocat Deum.

** Flauia*

S. Goaris miraculum nō vulgare.

ANNOTATIO.

* a *Hæc spōtanea secretaque confessio coram Deo quidem, sed apud Sacerdotem facienda esse intelligitur, illo enim, sicut etiam superioribus sæculis fuit in vsu hæc peccatorum apud Sacerdotem secreta confessio, vt colligi facile potest ex lib. 1. dialog. D. Greg. cap. 12. Quod etiam non obscure indicat ipse S. Goar, quem Vualdebertus dixit huic suasisse episcopo, vt consilijs salubribus acquiescens susciperet pro reatu proprio duram prolixamque pænitentiam ex iudicio Sacerdotum. In ipso autem auctore quem Surius edidit, hæc verba non sunt (coram Deo) quibus quidem verbis substractis, plane de secreta apud Sacerdotem confessione locutum fuisse S. Goarem perspicit.*

Qualiter in Archiepiscopatum postulatus, & renuens beneficio mortis euasit.

CAP. XVI.

TAntæ igitur sanctitatis famam vel noua gesta audiens Sigebertus Rex Francorum, statim transmissis legatis suis iussit sanctum Goar ad se venire. Mirante autem rege, atque discente omnia quæ facta fuerant à sancto miracula, vniuersus populus vnanimiter clamabat ad Regem, quatenus ipsum Dei virum constitueret Treuericæ ciuitatis episcopū. Quod Rex gratanter audiens, petijt beatū Goar vna cū cōsensu sacerdotum & clericorum, vt episcopus fieret Treuerorum. Statim autem vt vir Dei hoc audiuit, dixit; Melius est mihi mori quam super episcopum adhuc viuentem ministerium illius accipere, & peccare in cōspectu Domini. Considera nunc, ô Rex, si te Deus Regem sæculi cōstituit, scito tamen Regē sempiternū te habere in cælis: ideo dimitte Rusticum pænitere facinora sua, sicut vis, vt Dominus dimittat tibi peccata tua. Hæc audiēs Rex suspirauit grauiter, & ait: Per salutem principum voluntarie obediam consilijs tuis, attamen aliud non fiet, nisi quod definiui cum voluntate totius populi, scilicet, vt Episcopus Treuerorū efficiaris, quamuis contra votū tuum. Cū hoc audisset vir Dei ingemuit, & dixit: Gloriose princeps sine me prius ad cellam meā pergere, vt ad respōsum tuæ celsitudini dandum præparem me. Ait ad eum Rex: Vade cū pace. Et transactis 20. diebus induciarum iterū venit ad Metensē ciuitatē ad colloquiū prædestinatum. Cumque peruenisset ad cellam suā cæpit tristari, & à valida febre fatigari, & nimium corporali afflictione conteri. Quid multa? die ac nocte Dominū precabatur, vt ei donaret defensionis suæ auxiliū, & eriperet eum de tā graui iugo, quod Rex ei imponere cupiebat. Sicque sex annos transigens, ad Regem redire non potuit. Sed tandem in bona senectute obijt in pace pridie nonas Iulij.

Sigebertus rex ei episcopatum offert Treuerēsem.

Recusat episcopatum.

Obtinet à Deo ne posset creari episcopus.

Plura vide in Surio. 6. Iulij.

De quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. XVII.

SIgebertus in Chronicis. Anno Mauricij 17. Augustinus ab Ætherio Arelatensi episcopo cōsecratur Anglorū episcopus. Childebertus Rex Francorū moritur, cui Theodebertus, & Theodericus filij eius subrogantur. An.Ch. 600.

Anno sequenti contentio inter Romanam ecclesiā, & arrogantiā Ioannis episcopi cōstantinopolitani, vniuersalis Patriarchæ nomen sibi vsurpantis, sub Pelagio Papa concepta, & à Gregorio iam inde non leuiter exagitata, non antea quiescere potuit, quam Ioannes ipse subita morte obijt. An.Ch. 601.

In Nilo Ægypti flumine visa sunt animalia humanæ formæ vir scilicet & mulier, vsque ad lubos super aquā extantes, qui & ab hominibus per Deum adiurati, à mane vsque ad nonam se videndos præbuerunt. An.Ch. 602.

Anno sequenti Augustinus episcopus Anglorū, habita synodo cum Brytonum, & Scotorum episcopis, quia sacerdotes & monachos inuenit aduersarios æquitatis, quos voluit habere socios prædicationis, terruit eos vaticinio futuræ super eos calamitatis.

Sanctus Columbanus ex Hibernia in Burgundiā venit, ibique permissu Theodorici regis, cænobium Luxouium ædificare cæpit.

Anno 21. Mauricij orientales Angli cum Rege suo Sigeberto per Mellitum episcopum conuertuntur ad Christum. An.Ch. 604.

Per archiepiscopum Augustinum translata est dignitas archiepiscopatus, quæ prius Londini erat, ad Cantuariensem ecclesiam.

Anno eodem Mauricius Imperator, cum vxore & filijs à Phoca perimitur, & imperat Phocas annis 8.

Phocas Imperator. An. Ch. 605 cæpit; Mundi vero, 4456.

De Pæna Mauricij iuxta reuelationem Dei sibi præsentialiter inflicta vt euaderet futuram.

CAP. XVIII.

HVgo vbi supra. Mauricius Augustus dum esset vir Deum timens, malebat in hoc sæculo facinorum suorum corporali supplicio vindictam persoluere, quā tormentis gehennalibus cruciari: quod cum iugiter in suis orationibus Dominum deprecaretur, exaudiri meruit. Quadam itaque nocte dum in stratu suo quiesceret, vidit per somnium, ante se æneam astare Saluatoris effigiē, quæ erat ante portā palatij, ex qua est emissa vox ad eum dicens: Date Mauricium. Et tenentes eum quidam iudiciarij ministri, exhibuerunt ei. Tunc ait ad eum Saluatoris imago: Vbi vis reddam tibi mala, quæ meruisti, hic, an in futuro sæculo? Et ille: O amator hominum Domine, hic potius, quam in illo. Tunc iussit

Vide Pauli Diac. lib. 17. Ioan. Diac. lib. 4. vita S. Gregorij cap. 17.

Christi Saluatoris statua seu imago ænea.

diuina

diuina vox tradi eum, & Constantiam eius vxorem, & omnem eorũ cognationem Phocæ militi, Experrectus vero, misit ad accersendum Philippicum generum suũ. Cui sibi assistenti dixit Mauritius: Scis inter agmina nostra, aliquem militem nomine Phocam. Cui ille: Scio vnum: Et imperator: Cuius est qualitatis, qui ait: Iuuenis timidus & temerarius. Tunc referens Augustus Philippico somnium, glorificauit magnifice Dominum pro huiusmodi reuelatione. Ipsa etiã nocte apparuit in cælo stella, quæ dicitur Cometes. Nata sunt præterea eadẽ tẽpestate prodigia in suburbanis Bizantij, puer videlicet quadrupes, & alter duos vertices habens. Sed, & apud Ægyptum in Nilo flumine sicut (iam dictum est) apparuerunt duo animalia humanæ formæ vir scilicet & mulier. Et vir quidem erat pectorosus, & vultu terribilis rufa coma, canisque permixtis; qui etiam vsque ad lumbos cunctis demonstrabatur nudus, & reliqua corporis membra cooperiebat aqua, mulier quoque mammillas habebat & femineum vultum, cesariesque prolixas, & vsque ad horam nonam omnis populus admirabatur hęc animantia videns.

Mauritius imperator occisus est 8. Cal. decemb. cum Petro fratre, vxore, quinque filijs & totidem filiabus, & demum ordine propinquis omnibus, sepultique sunt omnes tumulo ad S. Mammatẽ in suburbio Constantinopolis, quorũ sepulchro incisum est egregium epitaphium, quod Nicepho. Zonaras, & Onuph. habent.

Post hæc autem Mauricius Augustus in hostili terra positus, cum milites suos ferro & rapinis abstinere cõpelleret, nec tamen eis consueta stipendia largiretur, Phocam rogare cæperunt, vt imperij regnum super eos acciperet. Quibus sæpe dictus Phocas obaudiens, regalem purpuram sumpsit. Quod audiens Mauricius animo dissolutus, rebus aduersum se fluentibus cessit, & in quandam siluam mari contiguam fugit. In qua cum vxore & quinque filijs iussu Phocæ Cæsaris interemptus est.

De moribus, & conuersatione beati Gregorij Papæ.

Cap. XIX.

Ex gestis eius. Gregorius itaque animaduertens se ideo summum Pontificem à Deo constitutum, vt iuxta illud propheticum, radicem vitiorum euelleret, virtutesque plantaret, omnes consuetudines quas contra Apostolicam traditionem nouiter pullulasse cognouerat anathematis interminatione damnauit. A cubiculo suo non solum iuuenculos, sed & omnes seculares exclusit; clericorum vel monachorum prudentissimos sibi familiares consiliarios elegit. Qui sanctimonia, vel sapientia carebat, subsistendi coram eo fiduciam non habebat. Mox vt Papa factus est, superstitiosum vniuersalis vocabuli nomen refutauit, primusque *se seruum seruorum Dei* in epistolis suis nominauit. Mediocribus indumentis ad suæ humilitatis indicium in Pontificalibus vtebatur. Pauperibus ita seruiebat, vt quaslibet ciborum species eis suo tẽpore ministraret; Ex quibus pauperibus dum vnum in quodam recessu mortuum vespiliones reperissent, Gregorius æstimans eum stipis inopia perijsse, per aliquot dies à missarum celebratione pænitendo cessauit. Apostolatus sui gloriam ita vilipendebat, vt Angelus Domini ad quendam eremitam, qui vnum cattum pro releuando tædio secum habebat, de eodem Gregorio testaretur dicens: Maiorem delectationem habes in hoc catto, quã Gregorius in omni imperio Romano. Tantæ humilitatis fuit, vt cum idem eremita peregrinus ei in solemni apparatu præcedenti se prosternere vellet, ipse eidem peregrino prior de equo descendens, seipsum prostrauit. Crimina semel audita, nullatenus indiscussa prætenbat. Subdiaconum ordinari vetuit, nisi continentiam à coniugio profiteretur: nullumque altius progredi permisit, nisi cuius castitas in subdiaconatu probata fuisset.

Ierem. 1.

Traditioni Apostolicæ contrarias tollit consuetudines.

Pauperis obitu quam fuerit afflictus.

De miraculo vero corporis Christi per eum ostenso.

Cap. XX.

Mater familias quædam Romæ nobilis erat, quæ religionis & deuotionis studio oblationes facere, & die dominica ad ecclesiam deferre, summoque Pontifici ecclesiasticæ consuetudinis, & familiaritatis eiusdem gratia offerre solebat. Quæ cum quadam die ex more ad communicandum de manu Apostolici viri ordine suo accederet, illique Pontifex hostiam dominici corporis porrexisset dicens: *Corpus domini nostri Iesu Christi prosit tibi in remissionem peccatorum omnium, & vitam æternam*, subrisit. Quod vir domini cernens illi communionem sacram retraxit, & separatim super altare reposuit, eamque diacono seruandam vsque dum cuncti communicarent fideles, tradidit. Expleto vero sacro mysterio, interrogauit eam beatus Gregorius dicens: Dic ergo quid cordi tuo emerserit, cum communicatura risisti? At illa: Recognoui, inquam, illam portiunculã ex eadem oblatione fuisse, quam ego proprijs manibus feci, & tibi obtuli; & cum eam te intellexerim corpus domini appellasse, subrisi. Tunc sanctus Dei Pontifex sermonem exinde fecit ad populum, & hortatus est eũ, vt dominum suppliciter exoraret, quatenus ad multorũ fidem corroborandam carnis oculis ostenderet, quod infidelitas huius mulieris mentis oculis videre, & fidei luminibus conspicere debuisset. Quod cum fuisset oratum, ipse vna cum populo, & eadem muliere exsurrexit, & ad altare cunctis cernentibus, & sese ad cernendum cæleste spectaculum comprimentibus, corporalem pallam eleuauit, & vniuerso populo, ipsaque muliere intuente, partem digiti auricularis sanguine cruentatam inuenit, ac mulieri dixit: Disce inquam veritati, vel mõdo iam credere contestanti: *Panis quem ego do caro mea est, & sanguis meus vere potus est*. Sed præscius conditor videtur infirmitatis nostræ, ea potestate qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne super virginis operante Spiritu sancto fabricauit; panem & vinum aqua mixtum manente propria specie, in carnem & sanguinem suum ad catholicam pacem, ob reparationem nostram, spiritus sui sanctificatione conuertit. Indeque vniuersos iussit diuinam precari clementiam, vt in formam pristinam sacrosanctum reformaret mysterium, quatenus mulieri ad sumendum fuisset possibile, quod & factum est. Vnde stupefacta mulier, plurimum in sancta religione & fide proficiens, participatione dominici sacramenti consecrata est. Et omnes qui viderant, in diuino amore & orthodoxa credulitate feruentius excreuerunt.

Mulierem non credente transsubstantiationem corporis Dominici, precibus S. Gregorij hostia in carnem & denuo caro in hostiã transit.

De Partibus corporalium, quas pro reliquijs misit, & de quibus sanguis exiuit.

Cap. XXI.

Quidam quoque nobilis & potens cum familiaritatem Apostolicæ sedis adeptus esset, misit per legatos condigna xenia ad sedem pontificalem, petens reliquias beatorum Apostolorum ac Martyrum sibi trãsmitti. Quos sãctus Apostolicus honorabiliter suscipiẽs aliquamdiu secum morari fecit, atque indesinẽter sanctorũ Apostolorũ memorias, ac cęmeteria martyrum ex more prisco pro huiusmodi negocio missas celebrando, & reliquias in eorũ veneratione cõsecrãdo circumiens, præfatosq; legatos sibi comites sẽper habẽs, cũ expleuisset eorũ celebrationes, quorũ reliquiæ petebãtur, particulatim eosdẽ pãnos cõsecratos, super quib' sãcta celebrauerat diuidit, & singulis singulatim * bustulis imposuit, munitisq; eis sigillo suo petitorib' tradidit. Qui acceptam benedictione gaudẽtes profecti sunt: sed dum iter carperẽt, ei qui primus cæteris habebatur, amica humanitati surripuit curiositas, stulte tanti itineris subijsse laborẽ, cum nescirent quid pretiosi domino suo referrent.

Reliquiæ reuerenter habita.

** al. buxetis siue pixidibus.*

Pedetentim autem crescente collatione verborum, & virescente suggestione sociorum, confractis dignitatis Apostolicæ sigillis apertæ sunt bustulæ, & in singulis singulæ panni sunt repertæ portiunculæ; moxque cum indignatione Romam regressi, Archidiaconum adeunt, conquirentes: vt quid, inquiunt, Dominus Apostolicus tam vilipendit dominum nostrum, qui tantam gratiam se apud eum obtinuisse sperauerat, quod sic voluerit illi illudere, & nos dehonorationi & offensioni suæ addicere; Existimauimus siquidem nos ossa Apostolorum vel Martyrum pretiosa hinc ferre sicut decuerat tātum virum, vti Dominus noster est, à tanta nihilominus sede quæsita, tam longo & difficillimo satis itinere, & datæ nobis sunt panni modicæ portiunculæ, ac si huiusmodi panniculi genus apud nos nequiuisset inueniri. Quos Archidiaconus modesta increpatione redarguit, cur in tantam præsumptionem eruperint, vt Apostolica sigilla corruperint, hortans eos vt redirent, & quæ acceperant Domino suo cum honore deferrent. Sed nullatenus monitis eius acquiescētes, vsque ad Domini Gregorij venere præsentiam, factoque comperto patientissime eorum tulit stultitiam, eosque sacrosanctis missarum solemnijs præcepit interesse. Vnde cum ad locū sui sermonis est ventum, suadet populo Dei sanctorum gratiam exorare, quatenus in hac re dignetur apertissime sic suam potentiam patefacere, vt quid mereatur fides euidentius minus creduli & ignorantes possint cognoscere. Et data oratione accepit ab eo cultellum qui temerauerat signa, & super altare corporis sancti Petri acceptam vnam panni portionem per medium secuit: Ex qua statim sanguis decurrit, & omnem eandem particulam cruentauit. Videntes igitur legati & populi stupendum miraculum, ceciderunt proni in terram adorantes Dominum. Et facto silentio, dixit beatus Gregorius: Scitote, fratres, quia in consecratione corporis & sanguinis domini, cum ob sanctificationem reliquiarum in honore Apostolorum vel martyrum eius offerebantur, semper illorum sanguis hos pannos intrauit, qui effusus est pro nomine eius. Et ædificatis in fide cunctis qui viderant, munitisque iterum signo suo bustulis, voti sui munera legatis tradidit, & cum gaudio ad Dominum suum reuersi, hoc ei per ordinem narrauerunt. Qui sancta reuerenter suscepit, & in loco venerabili cōdidit, quo Deus etiam frequentiora miracula, quam in ecclesia beati Petri fecit.

Pro reliquijs martyrum, lineū altaris dare solebant.

Hac historia similem de D. Leone confirmat historiam quam supra retulit Vincentius.

Miraculum de sanguine corporalis incisi per beatum Gregorium.

De duobus magis quos intuitu solo excæcauit, & anima Traiani quam ab inferis euocauit.

Cap. XXII.

PAterfamilias erat Romæ ditissimus, sed non minus vitijs plenus, quam rebus, qui quia sibi vxor sua displicuit contra præceptum domini diuortium fecit; quod beatum Gregorium non latuit. Qui cum suauissimis monitionibus, & diuini iudicij terroribus eum indesinenter suadere contenderet, vt eam in gratiam reciperet pactam, ille pertinax eius monita spreuit. Quem beatus Gregorius ab Ecclesia sub anathemate nisi resipisceret sequestrauit. Quam ille sententiam ægre ferēs, duos magos pecunijs * locauit, vt ad secundum Apostolicum apodixen artis suæ ad vindictam exerceret; qui quadam die vt eum ad processionem ex more pergentem viderunt, equum illius repente maleficijs suis vexari à dæmonibus fecerunt. Statim ille nomen domini Iesu inuocauit, *& edito signo crucis* ab equo dæmonia perturbauit; respiciensque in partem mox vt magos vidit, cæcati sunt; & ab eisdem dæmonibus peruasi retrorsum ceciderunt. Vnde id eorum nequitia perpetratum intellexit, eosque ad se duci iussit; qui interrogati, cum ordinem rei prodidissent, Papa respondit: Perpetuo cæci esse debetis, ne videntes ad consuetam peruersitatem redire tentetis, *In nomine Domini Iesu à vexatione dæmonum liberi sitis.* Qui mox à dæmonibus emundati, & credentes baptizati sunt; sed perpetua cæcitate damnati; iubente beato Gregorio, de cætero stipe ecclesiastica aliti sunt.

** conducit.*

Quomodo equum per maleficia furiosum, curauerit.

Magos cæcitate plectit.

Beatus igitur Gregorius cum quodam tempore ante palatia Traiani transiret, recordatus clementiæ eius, vt plenius videlicet superius enarratum est, amarissime cœpit flere, & pro eo tandiu ante altare sancti Petri flens orauit, donec vox ad eum dormientem dixit; *Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum; sed de cætero caueret ne pro aliquo infideli defuncto orare præsumeret.*

Historiam de Traiani anima ab inferis reuocata copiosissime confutat Baron. an. 1604. eāque in dubium vocat ipse Ioan. Diac. qui vitā D. Greg. conscripsit.

Annotatio.

Cum de superioribus miraculis Romanorum sit nemo qui dubitet, de hoc, quod apud Saxones solum legitur, huius precibus Traiani animam ab inferis liberatam, ob id vel maxime dubitari posset, quod tantus Doctor nequaquam præsumeret pro pagano prorsus orare, qui 4 dialog. dicit eandem esse causam cur non oretur à sanctis in futuro iudicio pro peccatoribus damnatis; qua nunc etiam causa est, cur non orent sancti homines pro infidelibus & impijs defunctis: præsertim cum dicitur Ioan. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Vnde nota, quia non legitur Gregorij precibus Traiani anima ab inferno liberata, & in paradyso reposita (hoc enim omnino incredibile videretur, nisi iterum resuscitatus fuisset, & baptizatus, & non finali Dei sententia condemnatus, sed ad tempus, quousque Gregorius pro eo oraret) sed simpliciter dicitur, ab inferni solummodo cruciatibus liberata, quod potest videri credibile cum ita valeat anima in inferno existere & eius cruciatus per Dei misericordiam nō sentire; sicut vnus gehennæ ignis valet omnes peccatores pariter detinere, sed per Dei iustitiam cunctos non æqualiter exurere.

De transitu eiusdem, & pœna successoris eius sibi detrahentis.

Cap. XXIII.

CVm autem sedisset beatus Gregorius annis 13. anno domini 604. migrauit ad dominū. Cuius caput Ansegisus monachus Archiepiscopus Senonensis Roma transtulit Senonem anno Domini 880. & in ecclesia sancti Petri viui collocauit honorifice.

Moritur D. Gregorius an. Ch. 604. vel vt alij. 606.

Post obitum beati Gregorij cum fames grauis totam prouinciam fatigaret, venerunt ad successorem eius religiosi & pauperes, quibus sanctus Gregorius ministrare solebat, & dixerunt: Domine Papa, quos Pater noster Gregorius pascere solebat, tua sanctitas fame perire non sinat. Quibus verbis indignans Papa sic semper respondebat: Si Gregorius ad famam suæ laudis cunctos populos curauit suscipere, nos omnes non possumus pascere, sicque vacuos remittebat. Vnde sanctus Gregorius tertio apparuit, & tertio blande corripuit de sua detractione, & illius tenacia, & pauperum necessitate. At ille nec ad misericordiam se flexit, nec à detractione compescuit, nec manum ad misericordiam extendit. Vnde illi quarto apparēs, horribiliter redarguit, & comminans illum in capite percussit, cuius dolore vexatus in breui defunctus est.

Gregorius detrahentem sibi percussit & breui post dolore capitis vexatus obijt.

De libris ab ipso beato Gregorio compositis.

Cap. XXIV.

ANte pontificatum cum à Papa Pelagio de monasterio ad ecclesiasticum officium assumptus Leuita esset ordinatus, & pro responsis ecclesiasticis Constantinopoli apocrisarius directus: à fratribus enixe rogatus, maximeque à Leandro Hispalensi episcopo, qui pro causis Vuisigothorum legatus Constantinopoli aduenerat: compulsus est vt librum beati Iob multis inuolutum mysterijs enodaret. Quem quomodo iuxta literam intelligēdus, qualiter ad Christi & ecclesiæ sacramenta referendus: quo sensu vnicuique fidelium sit aptandus, per 35. librorum seriem mira ratione perdocuit. In quibus ita de virtutibus vitijsque disseruit, vt non solum eadem verbis videatur exponere, sed formis aliquo modo visibilibus demonstrare. Vnde non dubiū eum perfectionē ipsarū assecutū virtutum, quarū, tā efficaciter intimare valuit effectum.

Compilatio librorum moralium.

Porro

Porro eo tempore quo ad Pontificatu raptus est, dum à Ioanne Rauennatis episcopo reprehensus fuisset, cur à pastorali officio delitescendo se subducere vir tam idoneus voluisset, hac occasione compulsus librum pastoralem composuit: In quo manifeste aperuit qualis ad ecclesiæ regimen assumi, qualiter ipsi rectores viuere, qua discretione singulas quasque personas instruere, quantaque consideratione propriam quotidie debeant fragilitatem pensare. *Liber pastoralis beati Gregorij.*

Sed & euangeliorum homelias xl. composuit, quas in duobus codicibus æqua sorte distinxit. Libros etiam dialogorum 4. edidit, in quibus rogatu Petri diaconi sui, virtutes sanctorum quos in Italia clariores nosse vel audire poterat, ad exemplum viuentium posteris collegit, vt sicut in libris expositionū suarū quibus sit virtutibus insudandum edocuit, ita etiam de scriptis sanctorum miraculis, quę virtutum earum sit claritas ostenderet. *Opuscula eius.*

Primam quoque & vltimam Ezechielis partem quæ videbantur obscuriores per homelias 22. quantum lucis intus habeant, demonstrauit.

Scripsit præterea & alia vir sanctus nonnulla, sed etiā epistolas quamplures. Eoque magis mirum est tot eum & tanta condere volumina potuisse, quem omni fere iuuentutis suæ tempore, creber viscerum dolor cruciabat; horis atque momentis omnibus fracta stomachi virtute fatiscebat; lentis quidem sed tamen continuis febribus anhelabat. Fatigabat eum præterea de ordinandis vrbis vigilijs ne ab hostibus caperetur; solicitudo continua, vrebant animum eius incessanter filiorum hinc inde discrimina nunciata. *Infirmitates beati Gregorij.*

De miraculo circa eum ostenso dum visionem Ezechielis exponeret.

Cap. XXV.

Denique à fideli & religioso viro & ei familiarissimo fideliter post obitum eius narratum didicimus, quod cum visionem vltimam Ezechielis interpretaretur, appensum velum inter ipsum & exceptorē eundem tractatus sui, illo per interualla prolixius reticente, isdem minister eius stylo perforauerit, & euentum per foramen conspiciens, vidit columbam niue cādidiorem super caput eius sedentem, rostrumque ipsius ore diu tenere appositum. Quę cum se ab ore eiusdem amoueret, incipiebat Pontifex loqui, & à notario graphum ceris imprimi. Cum vero reticebat sancti Spiritus organum, minister eius oculum foramini iterum applicabat, eumque ac si in oratione leuatis in cœlū manibus simul & oculis, columbæ rostrum more solito conspicatur ore suscipere. Quod tandem eodem spiritu reuelante sanctus pontifex cognouit, & vehementissime tristis effectus, interminatus est auctoritate apostolica miraculi diuini in se perpetrati conscium, ne in vita sua id aliqui quoquo modo patefaceret. Quidsi interim secretum custodiens; post defunctionem sanctissimi sacerdotis compulsus quorundam inuidia, qui obiectabant virum beatissimum præsumptionis tumore tanta ac talia de cælestium arcanorum mysterijs fuisse locutum, ita hæc se per omnia vidisse fideliter reuelauit. *Columba ad aures beati Gregorij visa dum dictaret.*

De libro moralium amisso, & per miraculum inuento.

Cap. XXVI.

Post decessum beati Isidori, qui beato Leandro Germano suo in Archiepiscopatu Hispalensi successerat, libri moralium beati Gregorij in Iob, quos eodem Leandro petente ediderat, per negligentiam amissi sunt, ita vt in tota Hispania non inuenirentur. Post aliquot annos Gyndesindus Rex Hispaniæ cōsilium 30. episcoporum in vrbe Toletana cōgregauit, & omnium consilio Tagionem Cæsaraugustanum episcopum, qui diuinæ scripturæ feruentior amator erat, Romæ cum epistolis suis pro libris eisdem requirendis misit. Qui cum de die in diem videret petitionē suam à Papa differri, quasi præ multitudine librorum aliorum præfati libri non pollent in archiuo sedis apostolicæ inueniri, tandem petijt & obtinuit vna nocte licentiam in ecclesia beati Petri vigilandi. Vbi cum enixius Deum obsecraret, iamiamque prosperum iter suum faceret, multitudinem virorum reuerendorum conspexit ecclesiæ ianuas ingredientem, & ordine decenti, binos ac binos ad altare sancti Petri incedentem. Territus itaque, cum se mouere non auderet, vidit duos ex illis ad se venientes, ex quibus vnus dulciter eum salutatum percunctatus est, quis esset, vnde, & cur venisset? Qui cum protinus ei causam sui aduentus exposuisset, ille digitum protendens in scrinio, inquit, illo quod cernis, continentur libri quos quæris. Tunc episcopus confidens, obsecro, inquit, Domine, vt aperias mihi seruo tuo; quæ sit illa tam præclara virorum processio? Cui ille respondit: Duo illi quos vides præcedentes, seque ad inuicem inserta manu complectentes, Apostoli sunt Petrus, & Paulus. Cæteri vero successores eorum Romani Pontifices eodem ordine quo eos secuti sunt in pontificatu, & nunc in processione sequuntur. Tunc episcopus magis exhilaratus, Obsecro, inquit, Domine, dic mihi quis ipse sis, qui mecum dulciter loqueris? At ille, ego sum, ait, Gregorius, pro cuius libris tanti laborem itineris sustinuisti. Et adiecit episcopus: Edic etiam, obsecro, mihi, si hic est, & quisnam est beatus pater Augustinus, cuius libros non minus, quam tuos semper dilexi. Ille respondit: Beatum Augustinum excellentissimum virum (de quo loqueris) altior à nobis continet locus. Hoc dicto statim cum socio suo qui secum venerat, ad cætum aliorum redijt. Post hæc vidit episcopus, quod omnes ad altare sancti Petri submissis capitibus reuerenter inclinantes, eodem ordine quo venerant ianuam Ecclesiæ repeterent. In crastinum autem omnia quæ viderat, Papę retulit, acceptosque moralium libros in Hispaniam detulit.

Hæc visio in omnibus libris moralium ante ipsum prologum per totam Hispaniam inuenitur.

De excerptis flosculis prædictorum librorum, & primo de cura regiminis.

Cap. XXVII.

Authοr. Præter libros beati Gregorij supra nominatos, extat & apud nos commentariolus eius super Cantica Canticorum; & liber de conflictu vitiorū & virtutum, quem tamen plerique ascribunt Augustino, quidam autem Gregorio.

Porro registrum Gregorij idest liber epistolarum eius decretalium per 12. libros partiales diuiditur, qui continent epistolas numero 690.

De his autem omnibus pauca capitula, quæ sequuntur causa breuitatis hic inseruimus. *Gregorius in pastorali, libro 1. in prologo.* Pensandum valde est ad culmen quisque regiminis qualiter veniat, atque ad hoc rite perueniens, qualiter viuat, & bene viuens qualiter doceat; & recte docens, infirmitatem suam quotidie quanta valet consideratione cognoscat; ne aut humilitas accessum fugiat, aut præuētioni vita cōtradicat, aut vitā doctrina destituat, aut doctrinam præsumptio extollat.

Nulla ars doceri præsumitur, nisi intenta prius meditatione discatur. Ab impietatis ergo pastorale magisterium, quadam temeritate suscipitur, quandoquidē ars est artium, regimen animaru[illegible]pe vero imperitia pastorum meritis congruit subi[illegible]um, quia quamuis lumē scientiæ culpa sua exigente non habeant, districto tamen iudicio agitur, vt per eorū ignorantiam hi etiam qui sequuntur offendant. Vnde scriptum est. *Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Obscuratis enim oculis dorsum flectitur; quia cum *Cap. 1.* *Psal. 73.*

lumen scientiæ perdunt qui pereunt, profecto ad portanda peccatorum onera curuantur, qui sequuntur.

Cap. 2. Et sunt nonnulli, qui solerti cura spiritualia præcepta scrutantur, sed quæ intelligēdo penetrant, viuendo cōculcāt, & quod verbis prædicāt, moribus impugnāt, vnde fit, vt cum pastor per abrupta graditur, ad præcipitiū grex sequatur. Hinc per prophetā Dominus cōtra contemptibilē pastorum scientiā queritur, dicēs: *Cum limpidissimam aquam biberitis, &c.* Hinc rursum de Sacerdotibus dicitur: *Facti sunt domui Israel offendiculum iniquitatis.* (Ezech. 44.) Nemo quippe in Ecclesia amplius nocet, quā qui peruerse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem quippe hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.

Cap. 4. Sæpe suscepta cura regiminis, cor per diuersa diuerberat, & impar quisque inuenitur ad singula dum confusa mente diuiditur ad multa. Vnde sapiens prouide admonet dicens: *Fili ne in multis sint actus tui, quia videlicet nequaquam plene in vniuscuiusque operis ratione colligitur, cum mens per diuersa partitur.* (Eccl. 11.) *Cumque foras per insolentem curam trahitur, à timoris intimi soliditate vacuatur, fitque in exteriorum dispensatione sollicita, & sui solummodo ignara; scit multa cogitare se nesciens.* Hæc autem proferentes non potestatem reprehendimus; sed ab appetitu illius cordis infirmitatem munimus, ne imperfecti quique culmen regiminis arripere audeant, & qui in planis stantes titubant, in præcipitio pedem ponant.

De illis qui ex diuersis causis recusant officium pastoris.

Cap. XXVIII.

Cap. 5. SVnt autem nonnulli, qui eximia virtutum dona percipiunt & pro exercitatione cæterorum magnis muneribus exaltantur. Qui nimirum culmen regiminum si vocati suscipere renuunt, ipsa sibi plerumque dona adimunt, quæ non pro se tantummodo, sed etiam pro alijs acceperunt. Cumque sua, & non aliorum lucra cogitant; ipsis se quæ priuata habere appetunt, bonis priuant. Hinc Petro Dominus ait: *Si diligis me, pasce oues meas.* (Ioan. 21.) Si ergo testimonium dilectionis est cura pastoris, quisque virtutibus pollens, gregem Dei renuit pascere, pastorem summum conuincitur non amare. Ideo enim *Christus pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* (2. Cor. 5.) Hinc Moyses ait; *vt vxorem fratris sine filijs defuncti superstes frater accipiat; atque ad nomen fratris filios gignat.* (Deut. 25.) Sunt itaque nonnulli, qui magnis (vt diximus) muneribus ditati, dum solius contemplationis studijs inardescunt, parere vtilitati proximorum in prædicatione refugiunt, de quo si districte iudicentur; ex tantis proculdubio rei sunt, quantis venientes ad publicum prodesse potuerunt. Qua enim mente is qui proximis profuturus enitesceret, vtilitati proximorum secretum proponit suum, quando ipse summi patris vnigenitus, vt multis prodesset, de sinu patris egressus est ad publicum nostrum.

Cap. 6. Et sunt nonnulli, qui ex sola humilitate refugiunt, ne eis, quibus se impares æstimant, præferantur. Quorum profecto humilitas, si cæteris quoque virtutibus cingitur, tunc ante oculos Dei vera est, cum ad respuendum hoc, quod vtiliter subire præcipitur, pertinax non est.

Qualiter hoc officium recipiendum sit, & qualiter declinandum.

Cap. XXIX.

CVm ergo alicui regiminis culmen imponitur, si iam donis præuentus est, & ex corde debet fugere, & inuitus obedire.

Quamuis nonnunquam prædicationis officium nonnulli laudabiliter appetunt, ad hoc nonnulli laudabiliter coacti pertrahuntur. Isaias quippe Domino quærenti quem mitteret, vltro se obtulit dicens: *Ecce ego, mitte me.* Hieremias autem mittitur, & tamenne mitti debeat humiliter reluctatur dicens; *A. a. a. domine Deus, &c.* En ab vtrisque exterius diuersa vox prodijt; sed nō à diuerso fonte dilectionis emanauit. Per actiuā enim vitā prodesse proximis cupiens Isaias, officium prædicationis appetit. Per contēplatiuam vero Hieremias cōditioris amori inhærere cupiens, ne mitti ad prædicandū debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter alter appetijt, hoc laudabiliter alter expauit. Iste ne tacite cōtemplationis lucra loquendo perderet, ille ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in vtrisque subtiliter intuendum est, quia & is, qui recusauit plene non restitit: & is qui mitti voluit prius se per altaris calculū purgatum vidit, ne aut nō purgatus adire quisque sacra mysteria audeat. aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbe contradicat. Quia igitur valde difficile est purgatum se quemlibet posse cognoscere, prædicationis officium tutiùs declinatur, non tamen declinari pertinaciter debet, cum ad suscipiendum hoc superna voluntas agnoscitur. Quod Moyses vtrumque miro opere expleuit, qui præesse tantæ multitudini & noluit & obediuit. Hinc ergo & quique præcipites colligant cum quanta culpa ex appetitu proprio cæteris præferri non metuunt, si sancti viri plebium ducatum suscipere Deo etiam iubente timuerunt. Moyses suadente Domino trepidat, & infirmus quisque vt honoris onus accipiat anhelat. Et qui ad casum valde vrgetur ex proprijs, humerum libenter opprimendum ponderibus submittit alienis.

Cap. 7. Isaia 6. Hier. 1.

De vanis argumentis ambitiosorum.

Cap. XXX.

PLerumque qui præesse concupiscunt, ad vsum suæ libidinis instrumentum Apostolici sermonis arripiunt, quo ait: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* (Cap. 8. 1. Tim. 3.) Qui tamen laudans desiderium, in pauorem protinus vertit quod laudauit, dicens: *Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse.* (Ibid.) Notandum quoque quod hoc illo tempore dicitur, quo quisque plebibus præerat; primus ad martyrij tormenta ducebatur. Tunc ergo laudabile fuit episcopatum quærere, quando per hunc quemque dubium non erat ad supplicia grauiora peruenire. Vnde ipsum quoque episcopatus officium boni operis expressione definitur, cum dicitur: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Sacrum ergo officium non solum non diligit omnino, sed nescit qui ad culmen regiminis anhelans in occulta cogitatione cæterorum subiectione pascitur, laude propria laudatur, ad honorem cor eleuat, rerum effluentia exultat.

Cap. 9. Sed plerumque hi qui subire pastorale magisterium concupiscunt, nonnulla quoque bona opera animo proponunt, & quamuis hoc elatione appetant, operaturos tamen se magna pertractant, fitque vt aliud in imis intētio supprimat, aliud tractanti animo superficies cogitationis ostendat. Nam sæpe sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat. Cumque percepti principatus officio perfrui seculariter cæperit, libenter obliuiscitur quicquid religiose cogitauit. Penset ergo quisque quid subiectus egerit, &

repente

repente agnoscit si prælatus bona agere quæ proposuerat possit, quia nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desijt superbire. Nescit laudem cum suppetit fugere, qui ad hanc didicit cum deesset anhelare. Ex anteacta ergo vita se quisque inueniat, ne in appetitu se culminis imago cogitationis illudat. Quamuis plerumque in occupatione regiminis ipse quoque boni operis vsus perditur, qui in tranquillitate tenebatur, quia quieto mari recte nauem & imperitus nauta dirigit, turbato autem tempestatis fluctibus etiam peritus se nauta confundit.

Quam eminentis vitæ debeat esse, qui prælationis officium suscipit.

CAP. XXXI.

INter hæc itaque quid tenendum est, nisi vt virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus nec coactus accedat. Considerandum quippe est quia cum causam populi electus Præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Si ergo adhuc in eius corpore passiones viunt, qua præsumptione percussum mederi properat, qui in facie vulnus portat.

Cap. 10. Ille igitur modis omnibus debet ad exemplum viuendi pertrahi, qui cunctis carnis passionibus moriens, iam spiritualiter viuit, qui prospera mundi postposuit, qui nulla aduersa pertimescit, qui ad aliena cupienda nō ducitur, sed propria largitur. Qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum flectitur, sed nunquam plusquam deceat ignoscens, ab arce rectitudinis inclinatur. Qui nulla illicita perpetrat, sed perpetrata ab alijs vt propria deplorat. Qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur, sicque in bonis proximi sicut in suis profectibus lætatur. Qui sic studet viuere, vt proximorum quoque corda arentia doctrinæ valeat fluenti irrigare. Qui orationis vsu & experimento didicit, vt obtinere à Domino quę poposcerit, possit.

Cap. 11. Si enim homo apud hominem de quo minime præsumit fieri intercessor erubescit, qua mente apud dominum intercessionis locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ meritum nescit. Aut

Partis 2. Cap. 1. quomodo ab eo alijs veniam postulat, qui vtrum sibi sit placatus ignorat. Est adhuc & aliud sollicitius formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Quia cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.

Tantum itaque debet actionem populi actio transcendere præsulis; quantum distare solet à grege vita pastoris. Oportet namque vt se metiri studeat quanta tenendæ rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius æstimatione populus grex vocatur.

Qualis esse debeat in cogitatione & opere, in silentio & sermone, in comparatione, & contemplatione.

CAP. XXXII.

Cap. 2. SIt ergo necesse est, cogitatione mundus: vt in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat, quia necesse est vt esse munda studeat manus, quæ diluere sordes alienas curat; ne tacta quæque deterius inquinet, si sordida insequens lutum tenet.

Cap. 3. Sit operatione præcipuus, vt viam vitæ subditis viuendo denunciet, & grex qui pastoris vocem moresque sequitur, per exempla melius quam per verba gradiatur. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quā dicentis vita commendat; quia quod loquendo imperat, ostendendo adiuuat, vt fiat.

Cap. 4. Sit discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Sæpe namque rectores improuidi humanam gratiam amittere formidantes, loqui libere recta pertimescunt, nec iam gregis custodiæ pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt, quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc per prophetam dominus dicens queritur: *Non ascendisti ex aduerso. &c.* Hinc rursum delinquenti populo dicitur: *Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, &c.* Clauis quippe apertionis est sermo correctionis, quia increpatio culpam detegit, quam sæpe nescit etiam qui perpetrauit. Prouidendum quoque rectoribus est, vt non solum praua nullo modo, sed ne recta quidem nimie & inordinate proferantur, quia sæpe dictorum virtus perditur, cum apud corda audientium loquacitas incauta opportunitate leuigatur. Vnde Paulus discipulum de instantia prædicationis admonens dicit: *Prædica verbum, insta opportune importune.* Dicturus *importune* pręmisi *opportune*, quia scilicet apud auditoris mentem ipsa sua vtilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit. Ezech. 13. 2. Tim. 4.

Cap. 5. Sit etiam rector singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, quia tunc ab alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit, & cum benigne descendit ad ima, valenter recurrit ad summa. Tales quoque sese qui præsunt, exhibeant, quibus subiecti occulta quoque sua prodere non erubescant, vt cum tentationum fluctus paruuli tolerant, ad Pastoris mentem quasi ad matris sinum recurrant.

Qualiter se debet subiectis æquare, & qualiter præferre.

CAP. XXXIII.

Cap. 6. SIt autem & bene agentibus socius, & honore suppresso æqualem eis se credat, in nullo se præferat. Omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine alios alijs culpa postponit. Ipsa autē diuersitas quæ accessit ex vitio, diuino dispensatur iudicio, vt quia æque stare nonvalet omnis homo, alter regatur ab altero. Vnde cuncti qui præsunt, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis, nec præesse se hominibus gaudeant, sed prodesse. Antiqui etenim patres non Reges hominum, sed pastores pecorum fuisse memorantur. Et Noe ac filijs eius dicitur. *Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.* Quorum videlicet terror quia esse super animalia pręcipitur, profecto esse super homines prohibetur, quia contra naturam superbire est ab ęquali velle timeri: & tamen necesse est vt rectores à subditis timeantur quando ab eis Deum minime timeri deprehendunt, vt humana saltem formidine peccare metuant, qui diuina iudicia non formidant. Non enim præpositi ex hoc quęsito timore superbiant, in quo non suam gloriam, sed subditorum iustitiam quęrunt. In eo enim quod metum sibi à peruerse viuentibus exigunt quasi non hominibus, sed animalibus dominantur: quia ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea debent etiam formidini subiacere substrati. Sed plerunque Rector dum ad vsum ei cuncta subiacent, dum ad votum velociter iussa complentur, dum omnes subditi, si qua bene gesta sunt, laudibus efferunt, male gestis autem nulla auctoritate contradicunt; plerumque laudant quod reprobare debuerant, seductus ab his quæ infra suppetunt, super se animo tollitur, & dum foris immenso fauore circundatur, intus veritate vacuatur, atque sui oblitus in voces se spargit alienas talemque se esse credit, qualem foris audit, non qualem intus discernere debuit. Subiectos despicit, & quos forte potestatis excedit, transcendisse se etiam vitæ meritis credit. Cunctis se æstimat amplius sapere, quibus se videt amplius posse. Sicque vsque ad eius similitudinem ducitur, de quo scriptum est: *Omne sublime videt &c.* A postatæ quippe similis angelo efficitur, dum homo hominibus esse similis dedignatur. Hāc autem potestatem bene regit, qui & tenere illam nouerit & impugnare. Qui scit & per illam super culpas erigi, & cum illa cæteris æqualitatem componi, æqualem Gen. 9. Iob 40.

se cum illa cæteris cernere,& tamen se peccantibus zelo vltionis anteferre. Summus itaque locus bene regitur,cum is qui præest,vitijs potius quam fratribus dominatur.

Quod erga subiectos seruari debeat,& amor & vigor.

Cap. XXXIV.

PLerumque etiam dignum est vt eosdem quos corrigimus tacita nobis cogitatione præferamus. Illorum namque vitia per nos disciplinæ vigore feriuntur, in his vero quæ ipsi committimus , ne verbi quidem ab aliquo inuectione laceramur. Tanto ergo apud Deum obligatiores sumus,quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina vero nostra subditos diuino iudicio tanto liberiores reddit , quanto hic eorum culpas sine vindicta non deserit.Seruanda itaque est & in corde humilitas,& in opere disciplina , atque inter hæc solerter intuendum est,ne dum immoderatius custoditur virtus humilitatis saluantur iura regiminis. Teneant ergo rectores exterius,quod pro aliorum vtilitate suscipiunt,& seruent interius quod de sua æstimatione pertimescunt. Sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus, eos apud se esse humiles etiam subiecti deprehendant, quatenus & in auctoritate eorum quod formident, videant,& de humilitate quod imitentur agnoscāt. Curādum quippe est,vt Rectorem subditis, & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina, ne aut districtio rigida,aut pietas sit remissa. Erga subiectos enim inesse rectoribus debet;& iuste consolans misericordia, & pie sæuiens disciplina, vt nec multa asperitate exulcerentur subditi,nec nimia benignitate soluantur. Sit itaque amor,sed non emolliens: sit vigor,sed non exasperans,vt per vinum putrida mordeantur,per oleum sananda foueantur.

Cap.7. Caput subiectorum sunt cuncti,qui præsunt. A subiectis itaque inferiora gerenda sunt,à Rectoribus summa cogitanda,vt scilicet,oculum,qui præuidendis gressibus præeminet,cura pulueris non obscuret.

Cap.10. Aliquando subiectorum vitia prudenter dissimulanda sunt,sed quia dissimulāter indaganda , aliquando & aperte cognita,mature toleranda, aliquando vero subtiliter & occulte perscrutanda,aliquando leniter arguenda,aliquando autem vehementer increpanda.

Quod diuersi diuersimode admonendi sunt,vt aliter egeni, quam diuites,& læti,quam tristes.

Cap. XXXV.

IDem in libro 2. Sicut longe ante nos venerandæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit , non vna eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit, sæpe namque alijs officiunt,quæ alijs prosunt: quia & plerumque herbæ, quæ quędam animalia nutriunt,alia occidunt:& leuis sibilus equos mitigat,catulos instigat:& medicamentum quod hunc morbum imminuit,alteri vires iungit:& panis qui vitam fortium roborat,paruulorum necat.

Pro qualitate igitur audientium debet formari sermo doctorum,vt etiam & sua singulis congruant,& tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat.

Admonitione 3. Aliter itaque admonendi sunt inopes,aliter locupletes:illis namque debemus offerre solatium contra tribulationem,istis vero inferre metum contra elationem. Illis dicitur: *Elegi te in camino paupertatis* :de istis vero dicitur: *Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum.*

Esaia. 48.
1.Tim. 6.

Aliter læti,aliter tristes.Habent enim læti ex propinquo luxuriam,tristes iram.Discant itaque læti ex minarum asperitate quod timeant,audiant tristes præmiorū gaudia,de quibus pręsumant.

Quod aliter admonendi sunt subditi,quam prælati, & serui,quam domini.

Cap. XXXVI.

Admonit. 5. ALiter admonendi sunt subditi,aliter prælati. Illos ne subiectio conterat , istos ne locus superior extollat. Illi ne minus impleant,quæ iubentur; isti ne plus iusto iubeant,quæ compleantur. Illi discant quomodo ante occulti arbitri oculos interiora sua componant:isti quomodo etiam commissis sibi exempla bene viuendi exterius præbeant.Scire etenim Prælati debent, quia si peruersa nonnunquam perpetrant tot mortibus digni sunt,quot ad subiectos suos perditionis exempla transmittunt,vnde necesse est,vt tanto cautius se à culpa custodiant,quanto per praua quæ faciunt non soli moriūtur,sed & aliorum animarum quas prauo exemplo destruxerunt,rei sunt. Admonendi sunt illi , vt tanto circa se sollicitius viuant, quanto eos aliena cura non implicat,isti vero,vt sic aliorum curas expleant, quatenus & suas agere non desistant , & sic in propria solicitudine ferueant,vt à commissorum custodia minime torpescāt Sicut scriptum est: *Fili si spoponderis pro amico tuo,&c.* Pro amico spondere est alienam animam in periculo suę cōuersationis accipere. Verbis oris sui illaqueatur,quia dū commissis sibi cogitur bona dicere , ipsum necesse est prius,quæ dixerit,custodire. Apud districtum enim iudicem cogitur in opere tanta exoluere,quanta eum constat alijs voce præcepisse. Admonendi sunt qui præsunt vt per circumspectionis studium oculos peruigiles intus & in circuitu habeant,& cæli animalia fieri contendant;quatenus & interno iudici in semetipsis placere studeant,& exempla vitæ exterius præbentes, etiam ea quæ in alijs corrigenda sunt,deprehendant. Subditi vero admonendi sunt,ne præpositorum suorum vitam temere iudicent,si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident;ne cum culpas eorum considerant,contra eos audaciores fiant.Sed sic si qua valde sunt eorum praua, apud semetipsos diiudicent,vt tamen diuino timore cōstricti,ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent. Cū enim erga præpositos delinquimus , eius ordinationi qui nobis eos prætulit obuiamus, dicente Moyse : *Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Prou. 6.

Aliter admonendi sunt serui aliter domini . Illi vt in se semper humilitatem conditionis aspiciant, & dominos non despiciant,ne Deum offendant , si eius ordinationi superbe contradicant:isti vero vt naturæ suæ memoriam non amittant,sed quos per conditionem subditos tenent,per naturæ consortium sibi ęquales agnoscant. Illi,vt sciant se seruos esse dominorum suorum,isti vt cognoscant se seruos esse seruorum. Admonit. 6.

Quod aliter impudentes admonendi quàm verecundi,& inuidi,quam beneuoli.

Cap. XXXVII.

ALiter admonendi sunt impudentes,aliter vero verecundi. Illos namque non nisi increpatio dura compescit,istos autem plerunque ad melius exhortatio modesta componit. Illos melius corrigit, qui inuehēdo,reprehendit;istis maior profectus adducitur, si hoc, quod in eis reprehenditur,quasi ex latere tangatur. Admonit. 8.

Aliter impatientes, aliter patientes. Impatientibus namque dicendum est,quia dum frænare spiritum negligunt,per multa etiam quæ non appetunt iniquitatū abrupta rapiuntur:quia videlicet mentem furor impellit quo desiderium non trahit, & agit commota velut nesciens vnde postmodum doleat sciens. Audiant ergo, quod scriptum est: *Melior est patiens viro forti &c.* Animus quippe non aliquid exterius, sed semetipsum sibiipsi subigit,quādo eum patientia intra se frænare compellit. Audiant etiam,quod electis suis veritas dicit. *In patientia vestra possidetis animas vestras.* Sic enim conditi Admonit. 10 Prouerb. 16.

mirabi-

mirabiliter sumus, vt ratio animam, & anima possideat corpus. Ius vero animæ à corporis possessione repellitur, si non prius anima à ratione possidetur. Patientes vero admonendi sunt, ne in eo quod exterius portant interius doleant: sed illos etiam studeant diligere, quos sibi necesse est tolerare, ne si patientiam dilectio non sequitur, in deteriorem culpam odij virtus ostensa conuertatur. *Vnde Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est.* Quia quos ex patientia tolerat, amare etiam ex benignitate non cessat. Virtus est coram hominibus aduersarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere, quia hoc solum Deus sacrificium accipit, quod ante eius oculos flamma charitatis accendit.

1.Cor. 13.

Admonit. 11. Admonendi sunt beneuoli, vt sic alienis bonis congaudeant, quatenus & propria habere concupiscant. Sic proximorum facta diligenda laudent, vt ea etiam imitando multiplicent, ne si in hoc præsentis vitæ stadio ad certamen alienum deuoti fautores, sed pigri spectatores assistant, post certamen sine brauio remaneant, & tunc eorum palmas afflicti respiciant, iniquorum laboribus nunc ociosi perdurant. Valde quippe peccamus, si aliena bene gesta non diligimus, sed nil mercedis habemus, si ea quæ diligimus in quantum possumus non imitamur. En etiam grauius extrema vltione feriendi sunt, quibus placuit, quod imitari noluerunt. Inuidi autem admonendi sunt, vt perpendant quantę cæcitatis sunt, qui alieno profectu deficiunt, & aliena exultatione contabescunt; qui aliorum bona quę habere non possunt, si diligerent sua facerent. Nostra sunt nimirum, quæ, & si imitari non possumus, in alijs amamus, & amantium fiunt quæcunque amantur in nobis. Hinc ergo pensent inuidi: Charitas quantæ virtutis sit, quæ alieni laboris opera nostra sine labore facit.

Quod aliter impuri quam simplices, & ægri, quam incolumes.

Cap. XXXVIII.

Admoni. 12. Aliter admonendi sunt simplices, aliter impuri. Simplices quidem, vt sicut fallaciam semper vtiliter vitant, ita veritatem semper vtiliter proferant, & simplicitatis bono prudentiam adiungant, secundum illud: *Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo.* Rom. 16. Impuri vero, vt quàm grauis sit quem culpa sustinet duplicitatis laborem agnoscant, dum enim deprehendi metuunt, semper improbas defensiones quærunt, semper pauidis suspicionibus agitantur. Nil autem ad defendendum puritate tutius, nil ad dicendum veritate facilius. Nam dum fallaciam suam tueri conantur, duro cor labore fatigatur.

Admo. 13. Aliter admonendi sunt incolumus, aliter ægri. Incolumes quidem, vt salutem corporis exerceant ad salutem mentis, ne si eam ad vsum nequitiæ inclinent dono deteriores fiant. Ægri vero, vt eo se filios Dei esse sentiant quo illos disciplinę flagella castigant. Considerentque quanta sit salus cordis molestia temporalis, quæ ad cognitionem sui mentem reuocat, & quam plerunque salus adijcit, infirmitatis molestia reformat, quæ etiam admissa peccata diluit, & ea quæ admitti poterant compescit; quæ sumpta ab exterioribus plagis concussę menti pænitentiæ vulnera infligi. Considerent quoque incessanter, quanta Redemptor noster ab his quos creauerat mala pertulit, quod tot abiecta conuitiorum probra sustinuit, insultantium alapas accepit, & perfidorum sputis faciem non abscondit, flagella & colaphos pertulit, spinis caput supposuit, fel in siti sua accepit, sub irrisione adoratus tacuit, vitam mortuis præparans vsque ad mortem ipsa vita peruenit. Cur itaque asperum creditur, vt à Deo homo toleret flagella pro malis, si tanta Deus ab omnibus pertulit mala pro bonis: aut quis sana intelligentia de percussione sua ingratus existat, si ipse hinc sine flagello non exijt, qui hic sine peccato vixit?

Quod aliter taciti, quàm loquaces.

Cap. XXXIX.

Aliter admonendi sunt nimis taciti, aliter multiloquio vacantes. Insinuari namque nimis tacitis debet, quia dum quędam vitia incaute fugiunt, occulte deterioribus implicantur, nam sæpe linguam qui immoderatius frænant in corde grauius multiloquium tolerant, vt eo plus cogitationes in mente ferueant, quo eas violenta custodia indiscreti silentij angustat. Plerunque nimis taciti cum nonnulla iniusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea quæ sustinent, non loquuntur. Nam si illatas molestias tranquillæ linguæ sermone dicerent, mens à dolore conscientiæ aliena maneret, vulnera enim clausa plus cruciant. Nam cū putredo quæ interius feruet eijcitur, ad salutem dolor aperitur. Admonendi sunt itaque vt si proximos, sicut se diligunt, minime illis taceant, vnde eos iuste reprehendunt. Vocis enim medicamine vtrorumque saluti concurritur, dum & ab illo qui infert actio praua compescitur, & ab hoc qui sustinet doloris feruor vulnere aperto temperatur. Qui enim proximorum mala respiciunt, & cum in silentio linguam premunt, quasi conspectis vulneribus vsum medicaminis subtrahunt, & eo mortis authores fiunt, quo virus cum poterant, curare noluerunt. Lingua itaque discrete frænanda est, non insolubiliter liganda. Sicut scriptum est: *Tempus tacendi, & tempus loquendi.* At contra admonendi sunt multiloquio vacantes, vt vigilanter aspiciant, quod mēs eorum quot superuacuis verbis à silentij sui censura dissipatur, quasi tot riuis extra se ducitur. Vnde & redire interius ad sui cognitionem non sufficit, quia per multiloquium sparsa, à secreto se intimę considerationis excludit, totamque se insidiantis hostis vulneribus detegit, qui nulla munitione custodiæ circumcluditur. Vnde scriptum est. *Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum &c.* Quia enim murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis plerumque dum ociosa verba cauere negligimus ad noxia peruenimus. Ociosum autem verbū est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. Si ergo ratio de ocioso verbo exigitur, pensemus quæ pæna multiloquium maneat, in quo etiā per noxia verba peccatur.

Admon. 15. Eccl. 3. Prouerb 2.

Quam aliter mansueti quàm iracundi, & humiles quam elati.

Cap. XL.

Admo. 17. Aliter admonendi sunt mansueti, aliter iracundi. Sæpe enim mansueti dissolutionis torpescunt tædio, sæpe iracundi rectitudinis falluntur zelo; dum iræ suæ stimulum iustitiæ zelum putant, & cum vitium virtus creditur, sine metu culpa cumulatur. Ideo Spiritus-sanctus in columba & igne monstratus est, quia scilicet omnes quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Admonendi sunt ergo māsueti vt habere etiā æmulationē iustitię studeant. Iracundi vero, vt æmulationi quam se habere æstimant mansuetudinem subiungant. Sæpe iracundi etiam se declinantes insequuntur, rixæ occasionem commouent, labore contentionis gaudent. Quos tamen melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ commotione declinamus, perturbati quippe quid audiant, ignorant, sed ad se reducti tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquillius toleratos erubescunt. Menti autem furore ebriæ omne quod dicitur peruersum videtur. Cum vero ita iracundi sic alios impetunt, vt declinari omnino non possint, non aperta exprobratione, sed sub quadam cautela sunt reuerentiæ parcendo feriendi: sicut legitur quod percussit Abner Azael: auersa hasta in inguine, cum insequens eum nollet de- 2.Reg 2.

sistere. Auersa hasta persequētem ferire, est furentē trāquille ex quibusdā tangere,& quasi parcēdo superare.

Admo.18. Aliter admonendi humiles elati. Illis dicatur, quia dum se deijciunt, ad Dei similitudinem ascendunt: istis quia dum se erigunt in apostatæ Angeli imitationē cadunt. Quid itaque elatione deiectius, quæ dum supra se tendit, ab altitudine veræ celsitudinis elongatur. Et quid humilitate sublimius, quæ dum se in ima deprimit, auctori suo manenti super summa coniungitur? Plerunque nonnullis qui sibi humiles videntur, is qui hominibus deferri non debet, timor coniungitur, & cum quædam increpanda sunt vitia, illi reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate. Plerunque etiam elatos comitari solet liberę vocis assertio, & loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Vnde & elati admonendi sunt, ne plusquam decet sint liberi, & humiles ne plusquam expedit sint subiecti; ne aut illi defensionem iustitiæ vertant in exercitationem superbiæ, aut isti cum stud ent plusquam necesse est hominibus subijci, compellantur etiam eorum vitia venerari.

Quam aliter abstinentes,& aliter gulosi.

Cap. XLI.

Admon. 20. Aliter admonendi sunt gulosi, aliter abstinentes. Illos enim superfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria; istos vero sæpe impatientiæ, sæpe vero superbiæ culpa comitatur. Nisi enim gulæ deditos immoderata loquacitas raperet, diues ille qui epulatus quotidie splendide dicitur, in lingua grauius non arderet. Rursum, quod gulæ deditos leuitas protinus operis sequatur, auctoritas sacra testatur dicens: *Sedit populus manducare,& bibere & surrexerunt ludere*. Quos tamen plerunque edacitas ad luxuriam pertrahit, quia dum saturitate venter extenditur, aculei libidinis excitantur, tantoque longius à secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsum dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur. Abstinentes vero admonendi sunt, vt abstinentiam suam & semper sine imminutione custodiant, & nunquam hanc apud occultum iudicem eximiæ virtutis credant, ne si forte magni esse meriti credatur, cor in elationem subleuetur. Hinc namque per Prophetam dicitur: *Nunquid hoc est ieiunium quod elegi? sed frange*, inquit, *esurienti panem tuum &c.* Qua
Esaia. 58.
in re pensandum est virtus abstinentiæ quam parua respicitur, quæ non nisi ex alijs virtutibus commendatur. Nouerint quoque quia tunc Deo abstinentiam placentem offerunt, cum ea quæ sibi de alimentis subtrahunt, indigentibus largiuntur. Audiantque quod per Prophetam Dominus redarguit dicens: *Nunquid ieiunium ieiunastis mihi,&c.* Nō enim Deo sed sibi ieiunat, qui ea quæ ventri subtrahit non inopibus tribuit, sed vētri postmodum offerenda custodit.
Zach.7.

Quam aliter misericordes, aliter rapaces, & aliter inter vtrunque medij.

Cap. XLII.

Admon. 21. Aliter admonendi sunt, qui iam sua misericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapere contendunt. Admonendi namque sunt qui sua misericorditer dant, ne cogitatione tumida se super eos quibus terrena largiuntur extollant: ne idcirco meliores se æstiment, quia contineri per se cæteros vident; sed à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium cognoscant,& tanto se humiliter præbeant, quanto & aliena esse intelligunt, quę dispensant. Vnde & necesse est vt sollicite perpendant ne commissa indigne distribuāt, ne aliqua quibus nulla, ne nulla quibus aliqua, ne multa quibus pauca, ne pauca prębeant quibus impendere multa debuerant, ne præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant, ne tarditate petentes crucient, ne recipientiæ hic gratiæ intentio surrepat, ne dationis lumen transitoriæ laudis appetitus extinguat, ne oblatum munus coniuncta tristitia obsideat: ne in bene oblato munere animus plusquam decet hilarescat: ne sibi quicquam cum totum recte impleuerint, tribuant, & simul omnia postquam peregerint, perdant. Nam ne saltem aliquid illis præbeant, quibus omnino conferre nihil debent, audiant quod scriptum est: *Da bono & noli recipere peccatorem*. Nonnulli enim huius mundi diuites cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui vero indigenti etiam peccatori panem suum, non quia peccator est, sed quia homo est, tribuit, non peccatorem sed iustum nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam ne cum peccata commissa eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Qui enim escam vel vestimētum pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est offert iustitię, quod maius est culpæ: sua enim dat Deo,& se diabolo. At cōtra admonendi sunt qui aliena rapere contendunt, vt sollicite audiant, quid veniens ad iudicium Dominus dicat. *Esuriui & non dedistis mihi ad manducandum, &c.* quibus & præmittit dicens: *Discedite à me maligni &c.* Hinc ergo colligendum est quanta damnatione plectendi sunt qui aliena rapiunt, si tanta animaduersione feriuntur, qui sua indiscrete tenuerunt: Perpendat quid mereatur iniustitia illata, si tanta percussione digna est pietas non impensa.
Eccl.12.
Luc.12.
Math. 25.

Admonendi sunt, qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur, vt sciant quod ea de qua sumpti sunt cunctis hominibus terra communis est, & idcirco alimenta quoque hominibus communiter profert. Incassum ergo se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi priuatim vendican t: qui cum accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur, quia tot pene quotidie perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cum quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur,& iustitiæ potius debitum soluimus quam misericordiæ opera implemus. Hinc enim Psalmista dicit: *Dispersit dedit pauperibus &c.* Quidam vero nonnunquam dicere solent: Concessis vtimur, aliena non quærimus,& si dignam misericordiæ retributionem non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. At illum diuitem, qui induebatur purpura & bysso & epulabatur quotidie splendide, post hanc vitam vltrix flamma suscepit, non quia aliena rapuit, vel aliquid illicitum gessit, sed quia infructuose proprijs vsus fuit, & immoderato vsu totum se licitis tradidit. Admonendi sunt ergo tenaces, vt nouerint, quod hanc primam Deo iniuriam faciunt, quia danti sibi omnia nullam misericordiæ hostiam reddunt.
Admon. 22
Psal. 111.

Quod aliter admonendi sunt discordes quàm pacati,& prosperitate fruentes, quàm miseri.

Cap. XLIII.

Aliter admonendi sunt discordes, aliter pacati. Qui abstinentiam à concordia separat, audiat quod dicitur: *Laudate eum in tympano, & choro, &c.* In tympano sicca & percussa pellis resonat, in choro autem voces sociatæ concordant. Quisquis itaque corpus affligit, sed concordiam deserit, Deum quidem laudat in tympano, sed non laudat in choro. Admonendi sunt pacati, nedum nimis humanam pacem desiderant, prauos hominum mores nequaquam redarguant, & consentiendo peruersis, ab auctoris sui se pace disiungant. Nam Iosaphat, qui tot de anteacta vita præconijs attollitur, de Achab Regis amicitijs pene periturus increpatur,& ei à Domino per prophetam dicitur: *Impio præbes auxilium etc.* Admonendi sunt ergo, ne si ad correptionis verba prosiliāt, temporalem pacem sibi perturbare formident: & rursus admonendi sunt, vt eandem pacem integra dilectione interius teneant, quam per
Admon. 23.
Psal. 150.
2. Parali. 19

inue-

inuectionem vocis sibi extrinsecus turbant, sicut Dauid qui dicit. *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus &c.*

Psal. 119. Admonendi sunt qui in hoc quod temporaliter appetunt tunc prosperantur, ne cum cũcta ad votum suppetunt, dantem quærere negligant, si in his, quæ dantur animum figant, ne peregrinationem pro patria diligant, ne subsidia itineris in obstacula peruentionis peruertãt. Quisquis enim prosperitatem qua vtitur apud iudicium cordis melioris vitæ amore non reprimit, fauorem vitæ transeuntis in perpetuę mortis occasionem vertit. Solerter autem considerent quod præsentis vitæ prosperitas aliquando idcirco datur, vt ad meliorem vitã prouocet, aliquando vero, vt in æternum plenius damnet. De primo dicitur: *Dedit eis regiones gentium, & labores populorum possederunt, &c.* De secundo in inferno diuiti cruciato dicitur; *Recepisti bona in vita tua, etc.* Idcirco enim hic bona recipit, & malus, vt illic plenius mala reciperet, quia hic nec per bona fuerat conuersus. At contra admonendi sunt qui ea quidem quæ mundi sunt concupiscunt, sed tamen aduersitatis labore fatigantur, vt sollicite perpendant, creator dispositorque cunctorum quanta super eos gratia vigilat, quos in sua desideria nõ relaxat. Ægro quippe quem medicus desperat, concedit vt cuncta quę concupiscit accipiat. Nam qui sanari posse creditur; à multis quæ appetit prohibetur. Et pueris nummos subtrahimus, quibus tota simul patrimonia hæredibus seruamus. Considerent quoque quod plerumque, etiam iustos cum temporalis potentia sustollit, velut in laqueum culpa comprehendit.

Admo. 27

Psal. 104.

Luc. 16.

Quod aliter continentes, quam coniugati.

CAP. XLIV.

Admon. 28. ADmonendi sunt coniugati, vt cum vicissim quæ sunt alterius cogitant, sic eorum quisque placere studeat coniugi, vt non displiceat conditori. Sic ea quæ mundi sunt agant, vt tamen appetere quæ Dei sunt non omittant. *Sicque qui habent vxores tanquam non habentes habeant.* Vxorem quippe quasi non habens habet, qui curam carnis ex necessitate tolerat, sed æterna gaudia ex desiderio spiritus expectat. Admonendi sunt, vt suscipiendæ prolis causa meminerint se coniunctos, & cum immoderatæ admixtioni seruientes propagationis articulum in vsum transferunt voluptatis, perpendãt, quod licet extra non exeant, in ipso tamen coniugio coniugij iura transcendunt. Vnde necesse est, vt crebris exhortationibus doleant, quod pulchram copulæ speciem admixtis voluptatibus fœdant. At contra admonendi sunt, qui ligati coniugijs non sunt, vt præceptis cælestibus eo rectius seruiant, quo eos ad curas mundi iugum carnalis copulæ non inclinat: vt tanto eos paratiores, quanto & expeditiores dies vltimus inueniat, ne quo meliora agere vacantes possunt, sed tamen negligunt eo deteriora supplicia mereantur. Audiant quod Paullus dicit illis quos ad cælibatus gratiam instruit: *Non vt laqueum vobis inyciam, etc.*

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Admon. 29. Plerumque actione sæcularium confunditur vita cõtinentium, & illi vltra habitum assumunt opera, & isti iuxta ordinem proprium non excitant corda. Hinc per Prophetam dicitur: *Erubesce Sydon ait mare.* Quasi enim per vocem maris ad verecundiam Sydon adducitur, quando per comparationem vitæ sæcularium atque in hoc mundo fluctuantium, eius qui munitus, & quasi stabilis cernitur, vita reprobatur. Sic ergo in humano genere, & quidam in meliori ordine deteriores sunt, & quidam in deteriori meliores: quia & isti sortem extremi habitus bene viuendo transcendunt, & illi superioris loci meritum moribus non exequendo diminunt.

Esai 23.

Quod aliter admonendi sunt, qui peccata deplangunt, et qui non.

CAP. XLV.

ADmonendi sunt qui peccata deplorant operum, vt singula quæque admissa peccata considerent, & dum per vnumquodque erroris sui inquinationem deflent, simul se ac totos lachrymis mundent. Vnde bene per Hieremiam dicitur: *Diuisiones aquarum deduxit oculus meus.* Admonendi sunt vt de misericordia quam postulant præsumãt, rursumque sic de spe fiduciam habeant, ne incauta securitate torpescant. Plerumque enim hostis callidus mentem quam peccato supplantauit, cum de ruina sua afflictam respicit, securitatis pestiferæ blanditijs seducit. Quod figurare circa factum Dinæ memoratur. Dina quippe vt mulieres videat extraneæ regionis egreditur, quando vnaquæque mens studia sua negligens & actiones alienas curans, extra habitum atque extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichen Princeps terræ opprimit, quia inuentam in curis exterioribus diabolus corrumpit. Deinde, quia mens cum à culpa resipiscit, afficitur, atque admissum flere conatur, corruptor autem spem ac securitates vacuas ante oculos reuocat, quatenus vtilitatem tristitiæ subtrahat, rectè illic adiungitur: *Tristemque blanditijs deliniuit.* Modo enim aliorum facta grauiora modo nihil esse quod perpetratum est, modo misericordem Deum loquitur: modo adhuc tempus subsequens ad pænitentiam pollicetur: vt dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pænitentiæ suspendatur. In primo quidem parente didicimus quia tribus modis omnis culpæ nequitiam perpetramus suggestione scilicet, delectatione, consensu. Primum per hostem, secundum per carnem, tertium verò per spiritum perpetratur. Vnde, & illic serpens praua suggessit, Eua quasi caro delectationi se subdidit; Adam vero tanquam spiritus suggestione ac delectatione superatus, consensit. Admon. 30. Thren. 3.

Admonendi sunt qui peccata admissa deplangũt nec tamen deserunt, vt sciant quia flendo se inaniter mundant, qui viuendo nequiter inquinant. Nam & sus in volutabro luti dum lauatur sordidior redditur: &, qui admissa plangit, nec tamen deserit, pænæ grauioris culpæ se subijcit, qui & ipsam quam impetrare flendo potuit veniam contemnit, & quasi in lutosa aqua semetipsum voluit, quia dum fletibus suis vitæ munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas etiam ipsas lachrymas facit. Hinc scriptum est: *Ne iteres verbum in oratione tua.* Verbum namque in oratione iterare, est post fletum committere, quod rursum necesse sit flere. At contra admonendi sunt, qui admissa deserunt, nec tamen plangũt, ne iam relaxatas æstiment culpas, quas & si agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant. Neque enim debitor absolutus est, qui alia non multiplicat, nisi & illa quibus se ligauerat persoluat; ita & cum Deo delinquimus, nequaquam satisfacimus si ab iniquitate cessamus, nisi & voluptates quas dileximus, econtrario appositis lamentis insequamur. Nec tamen Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorum morbos medicamentis contrariis medetur, vt qui voluptatibus delectati discessimus, fletibus amaricati redeamus; & qui per illicita deflendo cecidimus, etiam à licitis nosmetipsos restringenda surgamus. Admo. 31. Eccl. 7.

Qualiter illi mala sua laudant, & qui econtrario.

CAP. XLVI.

ADmonendi sunt qui illicita faciunt, quæ etiam laudant, vt considerent, quod plerunque plus ore, quam opere delinquant. Opere namque per semetipsos solos praua perpetrant, ore autem per tot personas iniquitatem exhibent, quot audientium mẽtes iniqua laudantes docent. Admonendi sunt ergo, vt si eradicare Admo. 32

mala

Esaia. 3. Gen. 18. mala dissimulant, saltem seminare pertimescant. De talibus enim scriptum est: *Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt.* Et alibi: *Clamor Sodomorum, &c.* Peccatum in voce est, culpa in actione. Peccatum vero cum clamore est, culpa cum libertate. At contra admonendi sunt, qui accusant praua, nec tamen deuitant; vt proinde perpendant, quid in districto Dei iudicio pro sua excusatione dicturi sunt: qui de reatu criminum suorum etiam semetipsis iudicibus non excusantur. Hi itaque quid aliud quàm præcones sui sunt, qui voces contra culpas proferunt, & semetipsos operibus reos trahunt. Nam cum acceptam ad adiutorium scientiam negligunt, hanc cōtra se in testimonium vertunt. Quorum nimirum nequitia, cum malum agit, quod diiudicat, venturum iam iudicium hic degustat, vt tanto illic grauiora tormenta percipiat, quanto hic malum non deserit etiam quod ipsa condemnat.

Qualiter illi qui in minimis frequenter excedunt, & qui bona incepta non perficiunt:

CAP. XLVII.

Admoni. 34. ADmonendi sunt, qui quamuis in minimis, tamen frequenter excedunt, vt nequaquam considerent qualia, sed quanta committunt; facta sua si despiciunt, timere dum pensant: debent formidare, cum numerant. Solicite quoque considerent, quia nonnunquam in parua deterius, quam in maiori culpa peccatur. Maior enim quo citius, quia fit culpa cognoscitur: eo etiam celerius emendatur, minor vero dum quasi nulla creditur, eo peius quo & securius in vsu retinetur. Vnde fit plerumque vt mens assueta malis leuibus nec grauiora perhorrescat, atque ad quandam auctoritatem nequitiæ per culpas nutrita perueniat, vt tanto in maioribus contemnat pertimescere, quanto in minimis didicit non timēdo peccare. Leuari namque non appetit, qui & hoc ipsum quia cecidit, nescit. Qui dolorem vulneris non sentit, salutis remedia non requirit.

Admon. 33. Admonendi sunt, qui inchoata bona minime consūmant, vt considerent, quia dum proposita non perficiūt, etiam quæ fuerant cæpta conuellunt. Si enim quod gerendum est solicita intentione non crescit, etiam quod fuerat bene gestum decrescit. In hoc quippe mundo humana anima quasi in mari nauis est, contra ictum fluminis condescendentis, vno in loco nequaquam stare permittitur, quia ad ima relabitur nisi ad summa conetur. Si ergo inchoata bona fortis manus operantis ad perfectionem non subleuat, ipsa operandi remissio contra id quod operatum est pugnat. Hinc per Salomonem dicitur: *Qui mollis* & dissolutus in opere fuerit. Prouerb. 18

Qualiter illi qui mala occulte agunt, & bona publice, & qui econtrario.

CAP. XLVIII.

Admo. 36. ADmonendi sunt, qui mala occulte agunt, & bona publice vt in fine rerum mentis oculos figant: pensentque humana iudicia quanta velocitate euolant, diuina autem iudicia quanta immobilitate perdurant. Dum ergo occulta mala sua diuinis iudicijs, recta autem sua humanis oculis anteponunt, & sine teste est bonum, quod publice faciunt, & non sine æterno teste est, quod latenter delinquunt. Cumque pro recto opere laus transitoria quæritur, æterna retributione res digna vili pretio venundatur. At contra admonendi sunt qui bona occulte faciunt, & tamen quibusdam factis publice de se mala opinari permittunt, ne cum semetipsos actionis rectæ virtute viuificant, in se alios per exemplum prauæ æstimationis occidant, ne minus quam se proximos diligant; & cum ipsi salubrem vini potum sorbeant intentis in sui consideratione mentibus pestiferum veneni poculum fundant, dicente Apostolo; *Peribit infirmus in tua scientia frater, &c. sicut autem*, inquit, *peccantes &c.* 1. Cor. 8.

Plerumque autem fit vt bonum opus, & in occulto fit cum fit publice, & rursum in publico cum agitur occulte. Qui enim in publico bono opere, non suam, sed superni Patris gloriam quærit, quod fecit abscondit: quia illum solum testem habuit, cui placere curauit, & qui in secreto suo bono opere deprehendi ac laudari concupiscit, & si nullus fortasse vidit, hoc tamen coram hominibus fecit, quia tot testes in bono opere secū duxit, quot humanas laudes requisiuit.

Qualiter vox Prædicatoris temperari debet inter vitia contraria.

CAP. XLIX.

TAnta vox exhortationis arte temperanda est, vt cū diuersa sint auditorum vitia, & singulis inueniatur congrua, & tamen sibimetipsi non sit diuersa, vt inter passiones medias vno quidem ductu transeat, sed more bicipitis gladij tumores cogitationum carnalium ex diuerso latere incidat, quatenus sic superbis prædicetur humilitas, vt tamen timidis non augeatur metus, sic timidis infundatur auctoritas, vt tamen superbis non crescat effrænatio. Sic continentibus laudetur virginitas corporis, vt tamen in coniugibus despecta non fiat fæcunditas carnis &c. Sic ergo prædicanda sunt bona, ne ex latere iubeantur mala. Sic laudanda sunt bona summa, ne despiciantur vltima: Sic nutriantur vltima ne dum creduntur sufficere nequaquam tendatur ad summa. Ecce dum demonstrare qualis esse debeat Pastor inuigilo, pulchrum depinxi hominem pictor fædus, aliosque ad perfectionis dirigo littus, qui adhuc in delictorum fluctibus versor.

De conflictu vitiorum & virtutum, & primo de superbia cum filiabus suis, & horum contrarijs.

CAP. L.

SVperbia dicit: Certe multis imo pæne omnibus melior es verbo, scientia, diuitijs honoribus. Cunctos ergo despice, cunctis te superiorem attende.

Humilitas respondet: Memento, *quia puluis, & cinis es, quia putredo & vermis es.* Qui etiam si aliquid es, nisi tanto te humilies quanto magnus es, perdis omnino quod es. Quod si ille primus Angelus de tanta sublimitate per superbiam cecidit, quomodo tu ad tantam celsitudinem superbiens de imis conscendes? Cæterum *filius Dei humiliauit semetipsum &c.* Si tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, quomodo superbire in aliquo audet humana infirmitas. Gen. 3. Philip. 2.

Inanis gloria dicit: Ostende bonum cunctis quod agis, vt à cunctis bonus dicaris, vt à cunctis venerabilis prædiceris, & nemo te despiciat, sed debitum tibi honorem quisque personat.

Timor domini respondet: Imo si boni aliquid agis nō pro transitorijs honoribus age, sed pro æternis. Occulta quod agis in quantum vales, quod si ex toto non vales, si in animo occultandi voluntas, & non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit manifestare, quod semper vis celatum habere.

Simulatio dicit: Quia nihil boni in abscondito facis, ne à cunctis cognitis detesteris, finge te foris esse, quod intus non appetis.

Vera religio respondet: Imo magis satage esse, quod non es, & iuxta domini scientiam prius munda, quod intus est, vt fiat & id quod de foris est mundum.

Conteptus, id est inobedientia dicit: Quis tu vt peioribus temperes, magis te quam illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria coæquari. Obtempera igitur magis Domini imperio, & non sit tibi cura de aliquo.

Subiectio respondet: Si Domini obtemperandum est imperio humano subdi necesse est magisterio, ipso dicente

Luc. 10. cente. *Qui vos audit me audit &c.* Non est enim potestas nisi à *Deo &c.*

De inuidia, & ira cum filiabus suis, & virtutibus contrarijs.

CAP. LI.

INuidia dicit: in quo illo minor es cur ergo eis, vel æqualis vel superior non es?

Fraterna congratulatio respondet. Si cæteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo, quam in summo temetipsum conseruabis, semper enim de alto peior ruina fit. Si autem alii tibi superiores sunt, quid hoc te lædit?

Odium dicit: Absit vt illum ames, quem in omnibus tibi contrarium vides, qui tibi insultat, peccata tua improperat, & te dictis operibus, atque honoribus, præire festinat. Nisi enim tibi inuideret, nequaquam se tibi ita præferret.

Dilectio respondet: Nunquid, quia hæc quæ narras odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine, imago scilicet Christi qui & in cruce positus inimicos suos dilexit, & ante crucis tormentum admonuit dicens: *Diligite inimicos vestros &c.* Matth 5.

Detractio dicit: Quis potest sustinere, vel silentio tegere quanta ille, vel ille praua committit, nisi forte, qui consentit.

Libertas iustæ correctionis respondet. Nec tacenda sunt mala proximi; nec cōsētiēda, sed charitate fraterna in facie proximus redarguendus, nō occulte detrahēdus.

Ira dicit. Quæ erga te aguntur, æquanimiter ferri non possunt, imo hæc patienter tolerare peccatum est, quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur.

Patientia respondet: Si passio redemptoris ad mentem reducitur, nihil tam durum, quod non æquo animo toleretur, *Christus enim passus est, nobis relinquens exemplum &c.* Sed quanta sunt in comparatione passionum illius ea quæ patimur? Ille enim opprobria, irrisiones, alapas, sputa, flagella, spinas, crucemque sustinuit, & nos miseri ad nostram confusionem vno sermone fatigamur, vno verbo deijcimur. At plura sunt, inquis, quæ committit, & me sæpius offendit. Ad hæc non ego, sed dominus respondet: *Non dico tibi vsque septies, sed &c.* Quam multi autem sunt, qui suas iniurias tarde relaxent, Dei vero citius indulgent, fitque nonnunquam vt occasione Domini iniurias vindicandi, suas vindicent irati. 1. Petr. 2. Matth. 18

Tumor dicit: Testem habes Deum in cœlis, non tibi sit curæ, quid de te homines suspicientur in terris.

Satisfactio respondet. Non est danda detrahendi occasio, non susurrandi suspicio, sed aut si sunt, quæ corrigantur manifestanda, aut certe si desunt humili protestatione neganda, quia & Apostolus, monet, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratiâ.

De Tristitia cum filiabus suis, & virtutibus contrarijs.

CAP. LII.

TRistitia dicit: Quid habes vnde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas?

Act 5. Spiritale gaudium dicit: Memento, quia nostræ religionis *Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni &c.* Nullus ergo locus mærori sit, vbi tanta lætitia succedit.

Torpor ignauiæ dicit: Si lectioni continuato studio semper insistis caliginem oculorum incurris, si indesinenter lachrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis, si protelatis vigilijs psallis, insaniā capitis acquiris, si quotidiano labore te conficis, ad opus spirituale consurgere non poteris.

Exercitium respondet: Quid tibi ad hæc perferrenda tam longa spacia proponis? Nunquid scis si crastina victurus sis? Discute corporis inertiam, semperque memento, quia regnum cœlorum non tepidi & molles sed violenti diripiunt.

Dissoluta vagatio dicit: Si Deum esse vbique credis cur vnum singulariter locum vbi tanta mala perpetrātur custodis, & non potius ad alia transis?

Firma stabilitas respondet: Si ita est, vt asseris, quia Deum vbique esse fateris, ergo nec iste locus deserendus est, quem fugere appetis, quia in ipso Deus est. At in quis meliorem requiro, meliorem inuenio. Cui respondeo: Nunquid meliorem, aut etiam talem inuenis: qualē diabolum, & hominem perdidisse cognoscis? Memor esto itaque, quia primus Angelus de cœlo ruit, & primus homo de Paradiso expulsus ad ærumnam huius sæculi peruenit, Loth exercitio malorū probatus inter Sodomitas sāct⁹ fuit, in mōte vero securitate torpēs peccauit.

Desperatio dicit: Quę & quanta & quam innumerosa crimina, & delicta commisisti & pænè in melius nec dū vitam mutasti. Mala consuetudine obligatus teneris, exurgere conaris, sed peccatorum oneribus prægrauatus relaberis. Quid ergo agendum est, quando & de præteritis imminet certa damnatio, & de præsentibus nulla succurrit emendatio.

Spei fiducia respondet: Si de criminibus agitur, ecce Dauid adulterij simul & homicidij reus, de inferni faucibus Dei misericordia liberatus, describitur. Ecce Manasses omniū peccatorū nefandissimus & sordidissimus atque sceleratissimus, per misericordiam Dei de morte ad vitam redijt. Sic Maria Magdalena post innumerarū fornicationum inquinationem; sic Petrus post negationem; latro post seditionem, & fraterni sanguinis effusionem, Paulus quoque post Ecclesiæ Dei persecutionem. Vbi ergo tot tantaque præcedunt exempla, dent locum desperationis mala colloquia, cum etiam scriptū sit: *Quacumque die ingemuerit peccator &c.* De conuersione vero in melius non mutata, quid aliud respondeā, nisi vt quod heri quisq; non egit, agat hodie, dum adhuc licet viuere: semperque viribus desuper acceptis, prauæ consuetudini resistens, dicat mane, & vespere: *Dixi nunc cæpi, &c.*

De Cupiditate, & Gula, & Luxuria cum filiabus suis, & virtutibus contrarijs.

CAP. LIII.

CVpiditas dicit: Valde sine culpa es, quod quędam habenda concupiscis, quia multiplicari appetis, sed egere pertimescis, & quod male alius retinet, ipse melius expendis.

Mundi contemptus respondet: Quanto quisq; plus habere cæperit, tanto amplius habere concupiscit, fitque vt modum in concupiscendo non habeat, dum innumeris huius sæculi curis deseruire festinat. Hic autē auaritiæ morbus nunquam melius compescitur, quam cum dies mortis iugiter meditatur.

Ventris ingluuies dicit: Ad esum Deus omnia munda creauit, & qui saturari cibo respuit, quid aliud quā muneri concesso contradicit.

Parsimonia respondet: Omnia quidem ad esum Deus munda creauit, sed ne comedendi mensarum homo excederet, abstinentiam imperauit. Nam inter cætera sua mala, saturitete panis maxime Sodoma periit. Quapropter sicut æger ad medicinam, sic ad sumendas dapes quisque debet accedere, nequaquam scilicet in illis voluptatem appetens, sed necessitati succurrens, ipsa veritate, dicente: *Attendite ne grauentur corda vestra crapula &c.* Et Apostolo: *Esca ventri &c.* Huius autem ille plene vitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parsimoniam tenet vt scilicet refectionem semper esuries imperet, verumetiam accurratiores & lautiores epulas excepta corporis infirmitate, & hospitum susceptione contemnit. 1Cor. 6.

Inepta lætitia dicit. Vt quid animi gaudium lætus abscondis; egredere in publicum lætus, & dic aliquid, vnde vel tu, vel proximi tui irrideant.

Moderatus mæror respondet. Cōprime inanē lætitiā

quia nec dum euasisti, pœnalem ærumnam, necdum de exilio redisti ad patriam. Nonne apud omnes infamis iudicatur, qui carceralibus tenebris reclusus gaudere conatur? An forte memoria excessit, quod Dominus dicit: *Væ vobis qui nunc ridetis &c.* Et alibi; *mundus autem gaudebit &c.*

Luc. 6. Multiloquium dicit: Nequaquam ille reus tenetur, qui plura quidem sed bona loquitur, sed ille qui saltem rara, sed mala dicere probatur.

Prou. 10. Discreta taciturnitas respondet: Verum est, quod dicis, sed dum multa bona proferri videntur, sæpe contingit, vt à bonis locutio inchoans ad aliquid prauum deriuetur, dicente scriptura: *In multiloquio peccatum non deerit.* Tenendus est ergo modus in loquendo, & ab ipsis nonnunquam vtilibus verbis parcendum, sicut Dauid fecisse se dicit. *Humiliatus sum*, inquit, & silui à bonis.

Psal. Fornicatio dicit. Si Deus misceri hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum, & fæminam non fecisset.

Carnis munditia respondet: Nubendi licentia quibusdam idest his qui continentiam non sunt professi, tribuitur, fornicatio vero nulli conceditur impune.

Appetitus sæculi dicit: Quid pulchrius, quidue delectabilius esse potest, quam quod in præsenti vita quotidie cernimus? ô quam mirabilis cœli camera in Sole, & Luna, & sideribus, quam oblectabilis terra in nemorum floribus, in fructuum suauitatibus, in pratorum riuorumque amænitatibus &c.

Amor patriæ respondet. Si te ita delectant, quæ sub cœlo sunt, cur non magis ea, quæ supra sunt? si carcer ita pulcher est, patria ciuitas, & domus qualis est? Si talia sunt quæ colunt peregrini, qualia sunt ea, quæ possident filij? Quapropter recedat amor præsentis sæculi, & succedat amor futuri.

De Miraculis sanctorum Petri, & Pauli.

Cap. LIIII.

IDem in registro libro 3. ad Cōstantiam Augustam. Serenitas vestræ pietatis religionis studio, & sanctitatis amore conspicua, propter eam quæ in honorem sancti Pauli Apostoli in Palatio ædificat ecclesiam, caput eiusdem sancti Pauli Apostoli aut aliud quid de corpore ipsius suis ad se iussionibus à me præcipit debere transmitti. Illa præcipitis, quæ facere nec possum, nec audeo. Nam corpora sanctorum Petri, & Pauli Apostolorum tantis in ecclesijs suis coruscant miraculis atque terroribus, vt neque ad orandum sine magno illic timore possit accedi. Denique dum beatæ recordationis prædecessor meus, argentum, quod supra sacratissimum corpus sancti Petri Apostoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedibus mutare voluit, signum ei non parui terroris apparuit. Sed & ego aliquid similiter ad sacratissimum corpus sancti Pauli Apostoli meliorare volui, & quia necesse erat vt iuxta sepulchrum huiusmodi effodi altius debuisset, Præpositus loci ipsius ossa aliqua non quidem eidem sepulchro coniuncta reperit. Quæ quoniam leuare præsumpsit, atque in alio loco transponere, apparentibus quibusdam tristibus signis, subita morte defunctus est. Præter hæc autem sanctæ memoriæ prædecessor meus idem ad corpus sancti Laurentij martyris quædam meliorare desiderans, dum nescitur vbi corpus esset venerabile collocatum, effoditur exquirendo, & subito sepulchrū ipsius ignoranter apertum est. Et hi qui præsentes erant atque laborabant monachi & mansionarii, qui corpus eiusdem martyris viderunt, omnes intra decem dies defuncti sunt, ita vt nullus vitæ superesse potuisset, qui sanctum & iustum corpus illius viderat. Cognoscat autem tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, vt quicquam tangere præsumant de corpore, sed tantūmodo in pixide brandeū mittitur, atq; ad sacratissima corpora sanctorum ponitur. Vnde contigit, quod beatæ recordationis Leonis Papæ tempore, sicut à maioribus traditur, dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex incidit, & ex ipsa incisione sanguis effluxit. In Romanis namque vel totius occidentis partibus omnino intolerabile est atque sacrilegum, si sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit. Quod si præsumpserit, certum est, quia hæc temeritas impunita nullo modo remanebit. Pro qua re de Græcorum consuetudine qui ossa leuare sanctorum se asserunt, vehementer miramur, & vix credimus.

Adhuc de corporibus eorum, & cathena sancti Pauli.

Cap. LV.

DE corporibus vero beatorum Apostolorum quid ego dicturus sum dum constet, quia eo tempore quo passi sunt ex oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicut ciuium suorum repeterent. Quæ ducta vsque ad secundum vrbis miliarium, in loco, qui dicitur Catatumbas collata sunt. Sed dum ea exinde leuare omnis eorum multitudo conueniens niteretur, ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu terruit ac dispersit vt talia denuo nullatenus tentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani eorum corpora qui hoc ex pietate domini meruerunt, leuauerunt, & in locis quibus nunc sunt condita posuerunt. Sudarium vero, quod similiter transmitti iussistis, cum corpore eius est, quod ita tangi non potest, sicut nec ad illius corpus accedi. Sed quia serenissimæ dominę tam religiosum desiderium non debet esse vacuum, de catenis quas ipse sanctus Paulus Apostolus in collo, & in manibus gestauit, & quibus multa miracula in populo demonstrantur partem vobis aliquam transmittere festinabo, si tamen hant tollere limando præualuero. Quia dum frequenter ex catenis eiusdem multi venientes benedictionem petunt, vt parum quid ex limatura percipiant, assistit Sacerdos cum lima & aliquibus petentibus ita concite aliquid de cathenis ipsis excutitur vt mora nulla sit, quibusdam vero petentibus diu per cathenas ipsas lima ducitur, & tamen vt aliquid exinde exeat non obtinetur.

De claue aurea sancti Petri.

Cap. LVI.

IDem in libro sexto Theotisto, & Andreæ. Sancti Petri Apostoli clauem à sacratissimo eius corpore transmissam, de qua videlicet claue hoc est gestum quod narro miraculum. Dum eam quidam Longobardus ciuitatem ingressus in Transpadanis partibus inuenisset, quia sancti Petri clauis esset, despiciens, sed pro eo, quod eam auream vidit, facere sibi ex illa aliquid aliud volens, eduxit cultellum vt illam insideret. Qui mox cultellum cum quo eam per partes minuere voluit, arreptus per spiritum sibi in gutture defixit, eademque hora extinctus cecidit. Et dum illuc Rex Longobardorum Antharith, atque alii multi eius homines adessent, & ipse qui se percusserat seorsum mortuus, clauis vero seorsum iaceret in terra, factus est omnibus vehementissimus timor, vt eandem clauem de terra leuare nullus præsumeret. Tunc quidam Longobardus catholicus, qui sciebatur orationi & eleemosynis deditus, Minulfus nomine vocatus est, atque ipse hanc leuauit de terra. Antharith vero pro eodem miraculo aliam clauem auream fecit, atque cum ea pariter ad sanctæ memoriæ prædecessorem meum transmisit, indicans quale per eam miraculum contigisset.

De quibusdam miraculis sancti Andreæ Apostoli.

CAP. LVII.

Eccl. 29.

IDem in libro nono ad Rusticanam Patritiam. De eleemosyna quam beati Andreæ Apostoli monasterio fecistis, quid necesse est me aliquid dicere, cum scriptum sit: *Absconde eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te orabit.* Si ergo apud secretas aures Domini habet ipsa bona operatio vocem suam, siue nos clamemus, siue taceamus, hoc ipsum quod bene egistis clamat. Indico tamen, quia tanta miracula, tanta cura, tanta custodia Monachorum, in eodem monasterio eiusdem Apostoli est, ac si specialiter Abbas monasterij ipse sit. Nam vt pauca de multis loquar, quę Abbate ac præposito monasterij narrantibus cognoui; quadam die duo exinde fratres transmissi sunt qui aliquid emere pro monasterij vtilitate debuissent, vnus iunior qui prudentior videbatur, alter senior, qui custos iunioris esset. Perrexerunt vterque, & de precio quod acceperunt ipse qui custos iunioris missus fuerat, nesciente altero de eodem pretio furtum fecit. Qui mox vt in monasterium sunt reuersi, atque ante oratorij limen venerunt, arreptus à dæmonio is qui furtum fecerat cecidit & vexari cępit. Dimissus autem à demonio concurrentibus Monachis requisitus est, ne forsitan de eo quod acceperat furtum fecisset. Negauit atque iterum vexatus est. Octo itaque vicibus negauit, octo vicibus vexatus est, post octauam vero negationem confessus est, quantos nummos furto abstulerat: & agens pœnitentiam prostratus se peccasse testatus est, perceptaque pœnitentia vlterius ad eum demonium non accessit.

Alio quoque tempore dum in die natalitio eiusdem Apostoli iam meridianis horis fratres quiescerent, subito quidam frater apertis oculis cæcatus cæpit tremere, voces ingentes emittere, quibus vocibus testatur ferre se non posse, quod patiebatur. Concurrerunt fratres, viderunt cæcum oculis apertis trementem, & clamantem, & à præsentibus alienum, nihilque quod foris agi poterat sentientem, eumque in manibus leuauerunt, atque ante altare sancti Andreæ Apostoli proiecerunt, ipsi quoque pro eo in oratione prostrati sunt. Qui statim ad se reuersus, quid passus fuerat confessus est, quia senex quidam ei apparuit, & canem nigrum ad eum dilaniandum dimisit dicens: Quare de monasterio isto fugere voluisti? Cumque euadere de canis morsibus nullo modo potuissem, venerunt quidam Monachi, & eundem senem pro me rogauerunt. Qui statim iussit canem abscedere, & ipse ad me reuersus sum. Qui etiam se confessus est postea dicens, quia in eo die quo ista pertuli, consilium habueram de eodem monasterio fugere.

Adhuc de eodem.

CAP. LVIII.

ALius quoque Monachus discedere ex eodem monasterio latenter voluit. Cumque hoc mente tractasset, voluit oratorium ingredi, & statim dæmonio traditus vehementissime vexatus est. Relinquebatur vero à dæmonio & si extra oratorium stetisset, nihil patiebatur aduersi. si vero conatus fuisset ingredi, statim maligno spiritui traditus vexabatur. Cum hoc sępius fieret culpam suam confessus est, quia de monasterio egredi cogitabat. Tunc pro illo fratres collecti sese per triduum in precibus astrinxerunt, atque ita curatus est vt ad eum postmodum nunquam malignus spiritus accederet. Dicebat autem eundem se beatum Apostolum dum vexaretur vidisse, seque ab eo increpatum esse cur voluisset abscedere.

Alij quoque duo fratres de eodem monasterio fugerunt, atque aliqua prius colloquẽdo fratribus signa dederunt quod per viam Appiam descendentes Hierosolymam tenderent. Qui exeuntes diuerterunt de itinere, & vt à sequentibus inueniri minime potuissent, retrusas cryptas iuxta flammineam portam inuenientes in eis se occultauerunt. Cum vero vespertinis horis requisiti minime in congregatione inuenti essent, ascensis caballis eos quidam fratres secuti sunt, per Metroni portam exeuntes, vt eos in latinam portam vel Appiam viam sequerentur. Subito consilio eis ortum est, vt eos in Salariam viam requirerent extra ciuitatem. Igitur pergentes deflexerunt in Salariam, eos vero minime inuenientes per portam flammineam decreuerunt reuerti. Cumque reuerterentur, mox vt equi eorum ante cryptas illas venerunt in quibus se absconderant, fixerunt gradum. Pulsati & compulsi, passum mouere noluerunt. Considerauerunt Monachi, rem talem sine mysterio esse non posse, attenderunt ad cryptas, viderunt earum aditus missa maceria damnatos, sed caballis suis nusquam vehentibus; descendentesque deposuerunt lapides, qui introitu cryptarum positi fuerant. Ingressi sunt eosque in eisdem tenebrosis latibulis consternatos terræ inuenerunt. Qui ad monasterium reducti, ex eodem miraculo ita meliorati sunt, vt eis multum profuerit, ad parum temporis de monasterio fugisse.

De sancta simplicitate & patientia Libertini Fundensis Præpositi.

CAP. LIX.

IDem in dialogo lib. I. Via reuerendissimus Libertinus Regis Totilæ tempore, Fundensis monasterij Præpositus fuit, dumque Darida Gothorum Comes cum exercitu in eundem locum venisset, Dei seruus ex caballo quo sedebat ab hominibus eius est proiectus. Qui iumenti damnum libenter ferens, etiam flagellum quod tenebat diripientibus obtulit dicens: Tollite, vt habeatis qualiter hoc iumentum minare possitis. Quibus dictis protinus se in oratione dedit. Cursu autem rapido prædicti Ducis exercitus peruenit ad fluuium nomine Vulturnum, vbi equos suos cæperunt singuli hastis tundere, calcaribus cruciare, sed tamen equi verberibus cæsi, calcaribus cruentati, fatigari poterant, moueri non poterant: sicque aquam fluminis tangere, quasi mortale præcipitium pertimescebant. Cumque diu sedendo sessores singuli fatigarentur, vnus eorum intulit, quia ex culpa quam seruo Dei in via facerent, illa sui itineris dispendia tolerabant. Qui statim reuersi post se Libertinum reperiunt in oratione prostratum. Cui cum dicerent, surge tolle caballum tuum. Ille respondit: Ite cum bono, ego opus caballo non habeo. Descendentes vero inuitum eum in caballo de quo deposuerant leuauerunt, & protinus abscesserunt. Quorum equi tanto cursu fluuium transierunt, ac si alueus aquam minime haberet. Sicque factum est, vt dum seruo Dei vnus suus caballus redditur, omnes à singulis reciperentur.

Libertini patientia.

Caballus Libertino restituitur.

Eodem tempore in Campaniæ partibus Buccellinus cum Francis venit. De monasterio vero præfati Dei famuli rumor exierat, quod multas pecunias haberet. Ingressi oratorium Franci cæperunt sæuientes Libertinum quærere, Libertinum clamare, vbi ille in oratione prostratus iacebat: mira valde res, quærentes sæuientesque Franci in eum impingebant, & ipsum videre non poterant. Sicque sua cęcitate frustrati, à monasterio vacui sunt regressi.

Libertinus Francis inuisibilis.

Quadam die is qui post Honorati exitum monasterij regimen tenebat, contra eundem Libertinum in graui iracũdia exarsit, ita vt eũ manibus cæderet. Et quia virgã qua eũ ferire posset minime inuenit, cõprehenso scabello suppedaneo ei caput & faciẽ tutudit, totũq; illius vultũ tumentẽ, & liuidũ reddidit. Qui vehemẽter cęsus ad stratũ propriũ tacitus recessit. Expletis hymnis matutinalibus ad lectũ Abbatis venit, orationem sibi humiliter petijt. Cũq; ille pro vtilitate monasterii ad consti-

Libertini mira patientia.

tutionem causæ egressus fuisset, multi viri noti ac nobiles, qui eum valde semper honorabant admirari requirebant, quid hoc esset, quod tam tumentem, & liuidam faciem haberet. Quibus ille dicebat: Hesterno sero peccatis meis facientibus in scabello suppedaneo impegi, atque hæc pertuli. Sicque vir sanctus seruans in pectore honorem veritatis, & magistri, nec Patris prodebat vitium, nec falsitatis crimen incurrebat.

Libertini modestum responsum.

De Hortulano eiusdem monasterij & fure deprehenso.

Cap. LX.

IN eodem monasterio quidam magnæ vitæ Monachus erat hortulanus. Fur vero venire consueuerat & per sepem ascendere, & occulte olera auferre. Cumque ille multa plantaret quæ minus inueniret, & alia pedibus conculcata, alia direpta conspiceret, totum hortum circumiens, inuenit iter vnde fur venire consueuerat. Qui in eundem hortum deambulans reperit etiā serpentem. Cui præcipiens dixit: Sequere me. Atque ad aditum furis perueniens, imperauit serpenti dicens: *In nomine Iesu Christi præcipio tibi, vt aditum istum custodias, ac furem huc ingredi non permittas.* Protinus serpens totum se in itinere in transuersum tetendit; ad cellam Monachus redijt. Cumque meridiano tempore cuncti fratres quiescerent, more solito fur aduenit, ascendit sepem, & dum in hortum pedem poneret, vidit subito quia tensus serpens clausisset viam. Extremefactus post semetipsum concidit, eiusque pes per calciamentum in sude sepis inhæsit. Venit hortulanus pendentem in sepe furem repperit. Serpenti autem dixit: Gratias ago Deo implesti quod iussi, recede modo. Qui illico abscessit, ad furem vero perueniens ait: Quid est frater, tradidit te mihi Deus? Qua re in laborem Monachorum furtum totiens facere præsumpsisti: Qui hæc dicens, pedem eius à sepe in qua inhæserat soluit, eumque sine læsione deposuit. Cui dixit: Sequere me. Quem sequentem duxit ad aditum horti, & olera quæ furto appetebat auferre, ei cum magna dulcedine præbuit dicens: Vade, & post hæc furtum non facias, sed cum necesse habes, huc ad me ingredere, & quæ tu cum peccato laboras tollere, ego tibi deuotus dabo.

Serpens horti custos.

Fur miraculose deprehensus.

De virtutibus sancti Abbatis Equitij.

Cap. LXI.

VIr sanctissimus Equitius nomine in Valeriæ partibus pro vitæ suæ merito apud omnes illic magnæ admirationi habebatur. Hunc cum in iuuentute sua acri certamine carnis incentiua fatigarent, & hac in re à Deo remedium continuis precibus quæreret nocte quadam assistente Angelo eunuchizari se vidit, eiusque visioni apparuit, quod omnem motum ex genitalibus eius membris abscinderet. Atque ex eo tempore ita alienus extitit à tentatione, ac si sexum non haberet in corpore. Qua virtute fretus ex Dei auxilio vt viris ante præerat, ita excepit postmodum etiam fœminis præesse.

Visio de Eunuchatione Equitij.

Quadam vero die, vna Dei famula ex monasterio virginum hortum est ingressa: quæ lactucam conspiciens concupiuit, eāque signo crucis benedicere oblita auide momordit; sed arrepta à Diabolo protinus cecidit. Cūque vexaretur, eidem Patri Equitio sub celeritate nunciatum est, vt veniret citius, & vt orando, succurreret. Moxque vt portam monasterii idem Pater est ingressus, cæpit ex eius ore quasi satisfaciens ipse, qui hanc arripuerat diabolus clamare dicens. Ego quid feci? Ego quid feci? Sedebam nisi super lactucā, venit illa, & momordit me. Cui graui indignatione vt abscederet præcepit vir Dei, & locum in Dei famula non haberet. Qui protinus abscessit, nec eam contingere vltra præualuit.

Monialis obsessa per Equitium liberatur.

Quidam vero Felix nomine, Mirsiæ Prouinciæ nobilis, cum eundem venerabilem virum sacrum ordinem non habere conspiceret, & per singula loca discurrere, atque studiose prædicare, eum quadam die familiaritatis ausu adiit dicēs: Qui sacrū ordinē non habes, atque à Romano Pontifice sub quo degis prædicationis licētiam non accepisti, prædicare quomodo præsumis? Qua eius inquisitione compulsus vir sanctus indicauit prædicationis licentiam qualiter accepit dicens: Ea quę mihi loqueris, ego quoque mecum ipse pertracto, sed nocte quadam speciosus mihi per visionem iuuenis astitit, atque in lingua mea medicinale ferramentum idest flebotomum posuit dicens: Ecce posui verba mea in ore tuo, egredere ad prædicandum, atque ex illo die etiam cum voluero, de deo tacere non possum. Tantus quippe illum ad colligendas animas Deo feruor accenderat, vt sic monasteriis præesset, quatenus per Ecclesias per castra, per vicos per singulorum quoque fidelium domos circumquaque discurreret, & corda audientium ad amorem Patriæ cælestis excitaret. Erat vero valde vilis in vestibus, atque ita despectus, vt si quis illum fortasse nesciret, salutatus etiam salutare despiceret. Et quotiens ad alia tendebat loca, iumento sedere consueuerat, quod esse despicabilius iumentis omnibus in cella potuisset, reperiri, in quo etiam capistro pro fræno, & veruecum pellibus pro sella vtebatur.

Licētia prædicandi Equitij sine sacris ordinibus.

Equitij vita.

De virtutibus sanctorum Constantij, & Marcellini.

Cap. LXII.

VIr sanctus Constantius, Ecclesię beati Stephani mansionarius, dum in eadem Ecclesia oleum deesset, & vnde lampades accenderet omnimodo non haberet, omnes Ecclesiæ lampades aqua impleuit, atque in medio ex more papyrum posuit, quam allato igne succendit. Sicque aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisset. Perpende igitur cuius meriti vir iste fuerit, qui necessitate compulsus elementi naturam mutauit. Quia vero valde opinio sanctitatis eius excreuerat, multi hunc ex diuersis prouinciis anxie videre sitiebant.

Constantius aquam loco olei ardere in lampadibus fecit.

Quadam igitur die ex longinquo loco ad videndum eum quidam Rusticus venit. Eadem vero hora casu contigerat, vt vir sanctus stans in ligneis gradibus reficiendis lampadibus deseruiret. Erat autem pusillus valde, exili forma atque despecta. Cumque is ad videndum eum venerat, quisnam esset inquireret, hi qui illum nouerant monstrauerunt quis esset. Sed sicut stultæ mentis homines meritum ex qualitate corporis metiuntur, eum paruulum atque despectum videns non credidit, quod ipse esset. Cui ipsum esse dum à pluribus fuisset astructum despexit, & irrisit dicens: Ego grandem hominem credidi, iste autem de homine nihil habet. Quod vt vir Dei Constantius audiuit, lampades quas reficiebat protinus lætus relinquens, concitus descendit, & in eius Rustici amplexum ruit dicens: Tu solus es, qui in me oculos apertos habuisti. Ex qua re pensandum est, cuius apud se humilitatis fuit, qui despicientē se Rusticum amplius amauit. Qualis enim quisque apud se lateat, contumelia illata probat.

Constantij forma & statura.

Constantij humilitas magna.

Eiusdem quoque Anchonitanæ Antistes Ecclesiæ venerabilis virtute Marcellinus fuit, cuius gressum dolore nimio podagra contraxerat, eumque familiares sui vbi necesse esset in manibus ferebant. Quadam vero die, per culpam incuriæ eadem ciuitas succensa est. Cumque vehementer arderet, concurrerunt omnes, vt ignem extinguerent. Sed illis aquam certatim proijcientibus cum obsistere nullus valeret, deductus manibus venit Episcopus, & tanta periculi necessitate compulsus familiaribus suis se portantibus præcepit dicens. Contra ignem me ponite. Cæpit autem miro modo in semetipsum incendium retorqueri, ac si reflectione sui impetus exclamaret se transire non posse. Sic que factum est, vt flāma frigesceret, & cōtingere

Marcellinus ignem astuantem compescuit.

vlterius

vlterius quicquam ædificij non auderet. Perpendis Petre cuius sanctitatis fuerit ægrum hominem sedere, & flammas exorando premere?

De virtutibus sancti Bonifacij Episcopi.

Cap. LXIII.

Fvit vir vitæ venerabilis Bonifacius nomine, qui in ea ciuitate quæ Ferentis dicitur episcopatum officio tenuit, moribus impleuit. Hic peractis missarum solemnijs cum ad nobilis viri Fortunati mensam inuitatus venisset, priusquam Deo hymnum diceret, sicut quidam ludendi arte solent victum quærere, repente ante ianuam vir cum Simia astitit, & cymbala percussit. Quem sanctus vir sonitum dedignatus dixit. Heu heu mortuus est miser iste, mortuus est miser iste. Ego ad mensam refectionis veni, os adhuc ad laudem Dei non aperui, & ille cum simia veniens cymbala percussit. Subiunxit tamen & ait: Ite & pro charitate ei cibum potumque tribuite, scitote tamen, quod mortuus est. Qui infelix vir, dum panem, & vinum ex eadem domo percepisset, egredi ianuam voluit, sed saxum ingens subito de tecto cecidit eique in verticem venit, die vero altero, secundum viri Dei sententiam funditus finiuit vitam. Qua in re aperte pensandum est, quatenus sit sanctis viris timor exhibendus, templa etenim Dei sunt. Etsi ad iracundiam sanctus vir trahitur, quis alius ad irascendum nisi eiusdem templi inhabitator excitatur? Tanto ergo metuenda est ira iustorum quanto & constat, quia in eorum cordibus ille præsens est, qui ad inferendam vltionem quam voluerit inualidus non est,

Bonifacius ioculatorij mortem prædixit.

Sancti viri Dei templa sunt.

Alio tempore Constantius Presbyter nepos eius equum suum 12. aureis vendidit, quos in propriam arcam ponens ad exercendum aliquod opus discessit. Cū subito ad Episcopum pauperes venerunt, qui importune præcabantur, vt eis aliquid largiretur. Sed vir Dei, quia quod tribueret non habebat, æstuare cæpit in cogitatione, ne ab eo pauperes vacui exirent. Cui repente ad memoriam redijt, quia Constantius equum vendidisset, & pretium in arca sua haberet. Absente igitur eo accessit ad arcam, & pie violentus claustra arcæ comminuit, & 12. aureos tulit, eosque indigentibus diuisit. Itaque Constantius reuersus arcam fractam repperit, & caballi sui pretium. quod illic posuerat, non inuenit, cæpit magna voce perstrepere, & cum furore clamare. Cumque eum vir Dei locutione blanda temperare voluisset, cæpit ille cum iurgio respondere dicens: Omnes tecum viuunt, ego solus hic ante te viuere non possum. Redde mihi solidos meos. Quibus vocibus commotus episcopus, beatæ Mariæ semper virginis Ecclesiam est ingressus. Et eleuatis manibus stando cæpit orare, repenteque in sinu suo 12. aureos inuenit, quos in sinum furentis presbiteri proiecit dicens. Ecce habes solidos quos quæsisti. Sed hoc notum tibi sit, quia post mortem meam tu huic Ecclesię Episcopus non eris propter auaritiam tuam. Ex qua sententiæ veritate colligitur, quia eosdem solidos presbyter pro adipiscendo episcopatu præparabat.

Bonifacius pauperibus subuenit.

Bonifacius orando duodecim aureos à B Virgine impetrauit.

Quadam die ingressus hortum, magna hunc erucarum multitudine inuenit esse coopertum. Qui omne olus deperire conspiciens ad easdem erucas conuersus dixit: *Adiuro vos in nomine Domini nostri Iesu Christi recedite hinc atque hæc olera comedere nolite.* Quæ statim ad viri Dei verbum ita omnes sunt egressæ, vt ne vna quidem intra spacium horti remaneret.

De bonis eius initijs ab infantia, & eius abstinentia.

Cap. LXIV.

EO tempore quo cum matre sua puer habitabat, egressus hospitium nonnunquam sine linea, crebro etiam sine tunica reuertebatur, quia mox vt nudum quempiam reperisset, vestiebat. Die quadam mater eius horreum ingressa, penè omne triticum quod sibi in stipendio totius anni parauerat, inuenit à filio suo pauperibus expensum. Cumque semetipsam alapis pugnisque tunderet, quod quasi anni subsidia perdidisset, superuenit Bonifacius puer Dei eamque verbis quibus valuit, cæpit consolari. Quæ cum nihil consolationis admitteret, hanc rogauit ab horreo exire, seseque illic protinus in orationem dedit, Post paululum egressus, ad horreum matrem reduxit. Quod ita tritico plenum inuentum est, sicut ante plenum non fuerat. Quodam vero die dum vestibulo puer Bonifacius staret vulpes ex more venit, & gallinam abstulit. Ipse autem concitus ecclesiam intrauit, & se in orationem prosternens dixit: Placet tibi Domine, vt de nutrimento matris meę manducare non possum, ecce enim gallinas quas nutrit, vulpes comedit. Qui ab oratione surgēs ecclesiam est egressus. Mox vulpes redijt gallinam quam in ore tenebat dimisit, atque ipsa moriens, ante eius oculos in terram cecidit.

Bonifacius adhuc puer oratione horreum tritico impleuit.

Bonifacius oratione vulpes necauit.

De muliere voluptuosa per sanctum Fortunatum episcopum à legione dæmonum curata.

Cap. LXV.

MAtrona quædam nobilis in vicinis partibus Tusciæ habebat nurum, quæ intra breue tempus quo filium eius acceperat cum eadem socru sua ad dedicationem oratorij beati Sebastiani martyris fuerat inuitata. Nocte vero eadem qua subsequenti die ad dedicationem prędicti oratorij fuerat processura, voluptate carnis deuicta, à viro suo sese abstinere non potuit. Cumque mane facto conscientiam deterreret perpetrata carnis delectatio, processionem vero imperaret verecundia, plus erubescens vultum hominum, quàm Dei metuens iudicium, cum socru sua ad dedicatum oratorium processit. Mox vero vt martyris oratorium sunt ingressæ matronæ nurum malignus spiritus arripuit, & coram omni populo vexare cæpit. Eiusdem vero oratorii presbyter dum hanc vehementissime vexari cōspiceret, ex altari protinus syndonem tulit, eamque cooperuit Sed & hunc repente simul & diabolus inuasit, quia vltra vires voluit quicquam præsumere. Ducta itaque est ad fluuium atque in aquam mersa. Ibique diutius incantationibus agere malefici moliębantur, vt is qui eam inuaserat diabolus exiret. Sed miro Dei iudicio dum peruersa arte ab ea vnus repellitur, in eam subito legio intrauit. Cæpit ex hoc illa tot motibus agitari, tot vocibus clamoribusq; perstrepere, quot spiritibus tenebatur. Tunc inito consilio parentes eius suæ perfidiæ culpam fatentes, hanc ad virum Dei fortunatum episcopum duxerunt, eique reliquerunt. Qua ille suscepta se diebus & noctibus in orationem dedit. Non post multos dies eam sanam atque incolumem reddidit.

Matrona ob carnis vitiū à diabolo correpta.

Fortunatus matronam de legione dæmonum liberat.

De cæteris eiusdem Episcopi virtutibus.

Cap. LXVI.

ALio quoque tempore, idem Dei famulus ex obsesso quodam immundum spiritum excussit. Qui spiritus aduesperascente iam die peregrinum quempiā esse se simulans, circumire cępit plateas ciuitatis, & clamare: O virum sanctum Fortunatum Episcopum, ecce quid fecit, peregrinum hominem de hospicio suo expulit, quæro vbi requiescere debeam, & in ciuitatem eius non inuenio. Tunc quidam in hospitio cum vxore sua & paruulo filio ad prunas sedebat, qui vocem eius audiēs, & quid ei Episcopus fecerit requirēs, hūc hospitio inuitauit, & sedere secū iuxta prunas fecit. Cumque vicissim aliqua cōfabularentur, paruulū eius filium idem malignus spiritus inuasit, & in easdē prunas proiecit, ibiq; mox eius animā excussit. Qui orbatus miser, vel quē

Diabolus sub forma peregrini puerū extinxit.

ipse susceperit vel quem Episcopus expulisset agnouit. Multa præterea videntur bona, sed non sunt, quia bono animo non fiunt. Ego namque hunc virum qui dū quasi hospitalitatem exhiberet orbatus est, non pietatis opere delectatum æstimo, sed Episcopi de rogatione, nam pæna subsequens innotuit, quod præcedens illa susceptio sine culpa non fuit. Sunt namque nonnulli, qui idcirco bona facere student, vt gratiam alienæ operationis obnubilent, nec pascuntur bono quod faciunt, sed laude boni quæ ceteros præmunt. Quare existimo hunc ostentationi potius intendisse quàm operi, vt meliora, quam episcopus fecisse videretur.

Fortunatus resuscitauit mortuum Marcellum

Accessit idem vir sanctus aliquando rogatus, ad locum vbi iacebat corpus exanime, ibique se in orationem dedit. Defunctum per nomen vocauit, dicens: Frater Marcelle, Ille autem ac si leuiter dormiens oculos aperuit, atque ad Episcopum respiciens dixit: O quid fecisti, o quid fecisti. Quid, inquit, Episcopus? At ille ait: Duo hesterno die venerunt, quia me eijcientes ex corpore in bonum locum duxerunt, hodie autē vnus missus est qui dixit. Reducite eum quia Fortunatus Episcopus in domum illius venit. Quibus expletis verbis, mox ex infirmitate conualuit, & in hac vita diutius māsit. Nec tamen credendum est, quia locum quem acceperat, perdidit, quia dubium non est, quod intercessoris sui precibus potuit post mortem melius viuere, qui & ante mortem studuit domino placere.

De virtutibus sanctorum, Martirij & Seueri.

Cap. LXVII.

Martyrius in panes furno cruce fidei signauit.

Quidam autem in Valeria prouincia Martyrius nomine deuotus valde Deo famulus fuit: qui, dum quadam die fratres illius subcinericium panem fecissent eique obliti essent signum crucis imprimere, vt in hac prouincia crudi panes ligno signari solent affuit, eisque referentibus signatum non fuisse cognouit. Cumque iam panis prunis & cineribus esset coopertus dixit. Quare hunc minime signastis? Hæc dicens, signum crucis digito contra prunas fecit, protinus immensum crepitum panis dedit. Qui dum coctus fuisset, ab igne subtractus, ea cruce signatus inuentus est: quem non contactus, sed fides fecerat.

Seuerus lachrymis suis mortuum resuscitauit.

Erat quidam vir vitæ valde admirabilis nomine Seuerus, Ecclesiæ beatæ Mariæ virginis Sacerdos. Hunc cum quidam Paterfamilias ad extremum venisset diem missis concite nuncijs, rogauit vt ad se quantocius veniret, suisque orationibus pro peccatis eius intercederet, vt acta de malis suis pænitentia, solutus culpa ex corpore exiret. Qui scilicet sacerdos inopinate contigit, vt ad putandam vineam esset occupatus, atque ad se venientibus diceret: Antecedite, ecce ego vos subsequor. Cumque videret sibi in eodem opere parum aliquid superesse. paululum moram fecit, vt opus quod minimum restabat expleret. Quo expleto, cæpit ad ægrum pergere. Eunti vero in itinere, occurrentes hi qui prius venerant, obuiam facti sunt, dicentes: Quare tardasti Pater? noli fatigari, quia iam defunctus est. Quo audito, ille contremuit, magnisque vocibus se interfectorem illius clamare cæpit. Flens itaque peruenit ad corpus defuncti, seque coram lecto illius cum lachrymis in terram dedit. Cumque vehementer fleret, seque reum mortis illius clamaret, repente defunctus animam recepit. Cumque eum requirerent vbi fuerit, vel quomodo rediisset ait: Tetri valde erant homines qui me ducebant, ex quorum ore, & naribus ignis exibat, quem tolerare non poteram. Cumque per obscura loca me ducerent, subito pulchræ visionis iuuenis cum alijs nobis euntibus obuiam factus est, qui me trahentibus dixit: Reducite illum, quia Seuerus presbyter plangit, eius enim lachrymis Dominus eum donauit. Qui scilicet Seuerus protinus de terra surrexit, eique pænitentiam agenti opem suæ intercessionis præbuit. Et dum per dies. 7. de perpetratis culpis pænitentiam æger rediuiuus ageret. 8. die lætus de corpore exiuit. Perpende quæso hunc Seuerū quam dilectum dominus attendit, quem contristari, nec ad modicum pertulit.

Annotatio.

a Ex hac historia cōfessionis peccatorum coram sacerdote necessitas maxime declaratur, cum ex ea aperte perspiciatur eum qui sine confessione decesserat diaboli potestati fuisse traditum: nam intercessio sacerdotis quam tam ardenter hic ager expetiuit, est absolutio, vt etiam verba illa declarant, (vt acta pænitentia de culpis suis solutus de corpore exiret) vbi autem absolutio est, ibi peccatorum necesse est præcedat confessio. De hac peccatorum confessione sæpe D. Greg. agit vt lib. 8. Moral. cap. 15. & 25. & lib 22. cap. 13. & 14 & multis alijs in locis.

De sancto Benedicto Abbate, & eius virtute contra dæmones.

Cap. LXVIII.

Idem in 2 libro. Fuit vir vitæ venerabilis gratia Benedictus & nomine à pueritia cor gerens senile. Hic in monte Cassino habitans, commorantem circumquaque multitudinem, prædicatione continua ad fidem vocabat, Sed hoc antiquus hostis tacite non ferens aperta visione eiusdem Patris se oculis ingerebat, & magnis clamoribus vim se perpeti conquerebatur, ita vt voces illius etiam fratres audirēt, quamuis eius imaginem minime cernerent, prius etenim hunc vocabat, ex nomine dicens: Benedicte, Benedicte. Et cum eum sibi in nullo respondere conspiceret, protinus adiungebat: Maledicte non Benedicte, quid mecum habes? Quid me persequeris. *Diabolus Benedictum vocabat Maledictum*

Quadam die dum fratris habitacula construerēt, cellæ lapis in medio iacebat, quem in ædificium leuare decreuerunt. Sed ita immobilis mansit, ac si radicitus in terra teneretur, vt palam daretur intelligi, quod super eum ipse per se antiquus hostis sederet. Difficultate igitur facta ad virum Dei missum est. Qui mox venit orationem faciens benedictionem dedit, & tanta lapis celeritate leuatus est, ac si nullum prius pondus habuisset. *Benedictus lapidē diabolo grauatum oratione leuem fecit.* Tunc in conspectu viri Dei placuit vt in loco eodem terram foderent. Quamdum fodiendo altius penetrarēt, æreum illic Idolum fratres iuuenerunt. Quo ad horam casu in coquinam proiecto, exire ignis repente visus est, atque in cunctorum monachorum oculis, quasi omne eiusdem coquinæ ædificium consumeretur, ostendit. Cumque iaciendo aquam, & ignem quasi extinguendo perstreperent, pulsatus eodem tumultu vir domini aduenit. Qui eundem ignem in oculis fratrum esse, in suis vero non esse considerans, caput protinus in orationem flexit, & vt oculos suos signarent monuit, & sanum illud coquinę ædificium assistere cernerent, & flammas quas antiquus hostis finxerat, non viderent. *Phantasticus idoli ignis oratione restinctus.*

Rursum dum fratres parietem paulo altius ædificarent, vir Dei orationis studio intra cellulæ suæ claustra morabatur. Cui antiquus hostis insultans apparuit, & quod ad laborantes fratres pergeret, indicauit. Quod etiam vir Dei pernu ncium fratribus celerrime indicauit, dicens: Fratres caute vos agite, quia ad vos hac hora malignus spiritus venit, is qui mādatum detulit; vix verba compleuerat & malignus spiritus eundem parietem, qui ædificabatur, euertit, & vnum puerulum monachū cuiusdam curialis filium opprimens ruina contriuit. Cōtristati omnes, patri Benedicto studuerunt hoc celeriter cum graui luctu nunciare. Tunc idem Pater, ad se dilaceratum puerum deferri iubet: Quem portare non nisi in sacco potuerunt, quia collapsi saxa parietis, eius non solum membra, sed etiam ossa contriuerant. Vir Dei orationi instantius incubuit: hora eadem hunc incolumē ad eundem iterum laborem misit. *Diabolus murum euertendo puerum contriuit.* *Benedictus dilaceratum puerum oratione reuiuificauit.*

De Spiritu prophetiæ quo futura vel absentia nunciabat.

CAP. LXIX.

Benedictus absentia in Spiritu vidit.

CÆpit vero inter ista etiam prophetiæ spiritu pollere, ventura prædicere, præsentibus absentia nunciare.

Gothorum temporibus cum Rex eorum Totila sanctum virum prophetiæ spiritum habere audisset, ad eius monasterium pergens, paulo longius subsistit, eique se venturum esse nunciauit. Quidam vero eius Spatarius Riggo dictus, cui calceamenta sua præbuit eumque indui regalibus vestibus fecit, quē quasi in persona sua pergere ad Dei hominem præcepit. Quem ille venientē conspiciens, clamauit dicens, Pone fili, pone hoc quod portas non est tuum. Qui Riggo protinus in terram cecidit, & quia tanto viro illudere præsumpsisset expauit. Tunc per se idem Totila ad Dei hominē accessit. Quē cum longe sedentem cerneret, non ausus accedere se in terrā dedit. Quē de terra leuās de suis actibus increpauit, & cuncta quæ illi erāt ventura prænunciauit, dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate compescere; Et quidem Romam ingressurus es, mare transiturus, 9. annis regnabis, 10. emorieris. Quibus auditis Rex vehementer territus, oratione petita recessit, atque ex eo tempore minus crudelis fuit.

Benedictus regem Totilam increpat sibi prædicens futura.

Quodam tempore exhilaratus noster transmissus à Domino suo fuerat, vt Dei viro in monasterium, vino plena duo lignea vascula, quæ vulgo flascones vocātur, deferret. Qui vnum detulit, alterum vero pergēs in itinere abscondit. Vir autem Domini quem facta absētia latere non poterant, vinum cum gratiarum actione suscepit, & discedentem puerum monuit dicens: Vide fili ne de illo flascone quem abscondisti, iam bibas. Sed inclina illum caute, & inuenies, quod intus habetur. Qui confusus valde, à Dei homine exiuit, & reuersus volens adhuc probare quod audierat, cum flasconem inclinasset, de eo protinus serpens est egressus. Tunc exhilaratus puer per hoc quod in vino reppetit, expauit malum quod fecit.

Vinum absconditum in serpentem versum.

Alio tempore in eadem Campaniæ regione fames incubuerat, iamque in Benedicti monasterio triticum deerat, panes vero penè omnes consumpti fuerant, vt non plusquam 5. ad refectionis horam fratribus inueniri potuissent. Cumque eos venerabilis Pater contristatos cerneret, ait: Quare de panis inopia vester animus contristatur? Hodie quidem minus est, sed die crastina abundanter habebitis. Sequenti autem die 200. farinæ modij, ante fores cellę in saccis sunt inuenti. Quod Omnipotens Deus quibus deferentibus transmisisset, nunc vsque manet incognitum. Quod cum fratres cernerent, Domino gratias referentes, didicerunt iam de abundantia, nec in egestate dubitare.

Ducenti farinæ modij diuinitus ad S. Benedictū missi.

Qualiter in somnis apparens cuidam, quid agendum esset ostendit.

CAP. LXX.

AQuodam fideli viro fuerat rogatus, vt in eius prædio construere monasterium debuisset. Qui & roganti consentiens; deputatis fratribus patrem constituit dicens: Ite, & die illo venio, & ostendo vobis in quo loco oratorium in quo etiam refectorium fratrum, in quo susceptionem hospitum, vel quæcumque sunt necessaria ædificare debeatis. Qui benedictione percepta illico perrexerunt. Nocte vero qua promissus illucebat dies eidem seruo Dei quem ibi patrem constituerat, ac eius præposito vir Domini in somnis apparuit, & loca singula vbi quid ædificare debuisset subtiliter designauit. Cumque vterque à somno surgeret, sibi inuicē quod viderant retulerunt. Non tamen visioni illi omnino fidem dantes, virum Dei expectabant. Cumque constituto die non venisset, ad eum sunt reuersi dicentes, expectauimus Pater vt venires sicut promiseras, & nobis ostenderes vbi quid ædificare debemus, & non venisti. Quibus & ipse ait: Nunquid sicut promisi, non veni? Nunquid vtrisque vobis dormientibus non apparui, & loca singula designaui? Ite & sicut per visionem audistis, omne habitaculum monasterij ita construite.

Benedictus apparuit quibusdam in somnis.

Vix ipsa petre communis eius locutio à virtutis erat pondere vacua, quia cuius cor se in alta suspenderat, nequaquam verba de ore eius incassum cadebant.

De cæteris eius miraculis.

CAP. LXXI.

QVadam autem die, dum quidam eius puerulus monachus parentes suos vltra quam debuit diligens, & ad eorum habitaculum tendens, sine benedictione de monasterio exisset, eo die mox vt ad eos peruenit, defunctus est. Cumque esset sepultus die altero proiectum exterius vt prius inuenerunt. Tunc concite ad Benedicti vestigia currentes, cum magno fletu petierunt, vt ei suam gratiam largiri dignaretur. Quibus vir Dei manu sua protinus communionem Dominici corporis dedit, dicens: Ite & hoc Dominicum corpus super pectus eius cum magna reuerentia ponite, eumque sepulturæ tradite. Quod dum factum fuisset, susceptum corpus eius terra tenuit, nec vltra proiecit.

Sepultus in terra manere nō potuit.

Quadam die vir Dei, dum ad beati Ioannis oratoriū pergeret, ei antiquus hostis in mulo Medici specie obuiam venit, cornu & terdicam ferens. Quem cum requisisset dicens, vbi vadis? ille respondit: Ecce ad fratres vado, potionem eis dare. Vnum igitur seniorem monachum inuenit aquam haurientem, in quo statim ingressus eum in terram proiecit. Quem cum vir Dei ab oratione rediens tam crudeliter vexari conspiceret, ei alapam dedit, & ab eo malignum spiritum protinus excussit, ita vt ad eum vlterius redire non auderet.

Benedictus per alapam obsessum liberauit.

Gothorum quidam* Galla nomine, auaritiæ æstu succensus, in rapinam rerum inhians, dum quendam rusticum tormentis crudelibus affligeret, victus pœnis rusticus, se res suas Benedicto Dei famulo comendasse est confessus, vt dum hoc à torquente creditur, suspensa interim crudelitate, ad vitam horæ reparentur. Tunc eū idem Galla loris fortibus astringens ante equum suum cæpit impellere, vt quis esset Benedictus, qui eius res susceperat demonstraret. Quem ligatis brachijs rusticus antecedens, duxit ad sancti viri monasterium, eumque ante ingressum cellæ solum sedere reperit, & legentem. Eidem autem subsequenti & sæuienti Gallæ rusticus dixit: Ecce iste est de quo dixeram Benedictus pater. Quem dum feruido spiritu cum peruersæ mētis insania fuisset intuitus, cæpit vocibus clamare dicens: Surge, surge, & res istius rustici redde quas accepisti. Ad cuius vocem vir Dei oculos protinus leuauit à lectione, eumque intuitus, mox etiam rusticum qui ligatus tenebatur attendit. Ad cuius brachia dum oculos deflexisset, miro modo tanta se celeritate cæperunt alligata brachijs lora dissoluere, vt dissolui tam cōcite nulla hominum festinatione potuissent. Ad tantæ potestatis vim tremefactus Galla ad terram corruit, & ceruicem crudelitatis rigidam ad eius vestigia inclinans, orationibus se illius commendauit.

** alias Zalla.*

De sancta Scholastica sorore eius, & visionibus ei ostensis.

CAP. LXXII.

SOror eius Scholastica, Domino ab infantiæ tempore dedicata, ad eum semel per annum venire cōsueuerat. Ad quam vir Dei non longe extra ianuam in

possessione monasterij descendebat.

Quadam vero die venit ex more ad eam cum discipulis descendit. Qui totum diem in Dei laudibus sacrisque colloquis ducentes, incumbentibus iam noctis tenebris simul acceperunt cibos. Cumque adhuc ad mēsam sederet, & inter sacra colloquia tardior se hora protraheret, eadem sanctimonialis soror eius eum rogauit, dicens: Quæso te, vt hac nocte me non deseras, vt vsque mane aliquid de cælestis vitę gaudijs loquamur. Cui ille respondit: Quid est quod loqueris soror? Manere extra cellam nullatenus possum. Tanta vero erat cæli serenitas, vt nulla in aere nubes appareret; Sanctimonialis autem, cum verba fratris negantis audisset, insertas digitis manus super mensam posuit & caput in manibus Dominum rogatura declinauit. Cumque leuaret de mensa caput, tanta coruscationis & tonitrui virtus tantaque inundatio pluuiæ erupit, vt neque Benedictus, neque etiam fratres, qui cum eo aderant, extra limen pedem mouere possent. Cæpitque conqueri contristatus dicens: Parcat sibi Deus soror, quid est quod fecisti? Cui illa respondit: Ecce tē rogaui, & audire me noluisti; rogaui Dominum meū, & audiuit me. Sicque factum est, vt totam noctem peruigilem ducerent, atque per sacra spiritalis vitæ colloquia sese vicaria relatione satiarent. Cumque die altero eadem fæmina ad cellam propriam recessisset, vir Dei ad monasterium redijt. Cum ecce post triduum in cella consistens eleuatis in aera oculis, vidit eiusdem sororis suæ animam de eius corpore egressam in colūbæ specie cæli secreta penetrare. Qui tantæ eius gloriæ congaudens Deo gratias reddidit, eiusque obitum fratribus denunciauit. Quos etiam protinus misit, vt eius corpus ad monasterium deferrent, & in sepulchro quod sibi ipse præparauerat, ponerent. Quo facto contigit, vt quorum mens vna semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora, nec sepultura separaret. Cumque vir Dei benedictus adhuc quiescentibus fratribus instans vigilijs, nocturnæ orationis tempora præuenisset, ad fenestram stans, & Dominum deprecans, subito respiciens vidit fusam lucem desuper cunctas noctis tenebras effugare, tantoque splendore clarescere, vt diem vinceret lux illa, quæ inter tenebras radiasset. Mira autem res in hac speculatione secuta est, quia sicut postea ipse narrauit, omnis etiam mundus quasi sub vno solis radio collectus ante oculos eius adductus est, qui dum intentam oculorum aciē in hoc splendore infigeret, vidit Germani Capuani episcopi animam in sphera ignea ab Angelis in cœlum ferri.

Scolastica orando pluuiam tempestatemque fecit.

Benedictus vidit animā sororis defunctæ.

Totus mundus in quadā noctis claritate Benedicto apparuit.

De Iudæo signato qui episcopi tentationem à dæmonibus didicit.

Cap. LXXIII.

Idem in lib. 3. Ad memoriam venit quid erga Andreā Fundanę ciuitatis episcopum diuina misericordia fecerit. Hic namque vir cum vitam multis plenam virtutibus duceret, seque in arce continentiæ custodiret, quandam sanctimonialem, quam secum prius habuerat noluit ab episcopi sui cura repellere, sed certus de sua eiusque continentia, secum hanc permisit habitare. Ex qua re actum est, vt antiquus hostis apud eius animum aditum tentationis exquireret. Nam cæpit speciem eius oculis mentis illius imprimere, vt illectus nefanda cogitaret. Quadam vero die, quidam Iudęus ex Campaniæ partibus Romam veniēs, Appiæ iter capiebat. Qui ad Fundanum cliuum perueniens, cum diem iam aduesperascere cerneret, & quo declinare posset minime reperiret, iuxta Apollinis templū fuit, ibique se ad manendum contulit. Qui ipsum loci illius sacrilegium pertimescens, quamuis fidem crucis minime haberet, signo tamē crucis se munire curauit. Nocte autem media pio solitudinis pauore turbatus peruigil iacebat, & repente conspiciens vidit malignorum spirituum turbam, quasi in obsequium cuiusdam potestatis præire, eū vero qui cæteris præerat in eiusdem gremio loci consedisse. Qui cæpit singulorum spirituum obsequentium sibi causas & actus discutere, quatenus vnusquisque quantum nequitiæ egisset inueniret. Cumque singuli spiritus ad inquisitionem eius exponerent quid operati contra bonos fuissent, vnus in medium prosiluit, qui in Andreæ episcopi animum per speciem sanctimonialis fœminæ, quæ in episcopio eius habitabat, quantam tentationem carnis commouisset aperuit. Cum vero hoc malignus, qui præerat spiritus inhianter audiret, & tanto sibi factū lucrum grande crederet, quanto sanctioris viri animum ad lapsum perditionis inclinaret, ille spiritus qui hæc eadum fatebatur, adiunxit, quia vsque ad hoc quoque die præterito vespertina hora eius mentem traxerit, vt in terga eiusdem sanctimonialis fæminæ blandiens alapam daret. Tunc malignus spiritus & humani generis antiquus inimicus exhortatus hunc blande est, vt perficeret quod cæperat, quatenus ruinæ illius singularē inter cæteros palmam teneret. Cumque Iudæus, qui aduenerat hæc vigilans cerneret, & magnæ formidinis anxietate palpitaret, ab eodem spiritu qui cunctis illic ob sequentibus præerat iussum est, vt requirerent quisnam esset ille, qui iacere in templo eodē præsumpsisset. Qui maligni spiritus pergentes & subtilius intuentes crucis mysterio signatum viderunt, mirantesque dixerūt: Væ, væ, vas vacuū & signatū. Quibus hoc renunciantibus, cuncta illa malignorum spirituum turba disparuit. Iudæus vero qui hæc audierat illico surrexit, atque ad episcopū cum festinatione peruenit. Quem in Ecclesia sua repe-riens seorsum tulit, ei qua tentatione vrgeretur inquisiuit. Cui confiteri episcopus tentationem suam verecūdatus noluit. Cum vero ille diceret, quod in illa tali Dei famula praui amoris oculos iniecisset, & adhuc episcopus negaret, adiunxit dicens. Quare negas, quos inquireris, qui ad hoc vespere hesterno es perductus vt posteriora eius alapa ferires? Ad quæ nimirum verba deprehensum se episcopus intuens, humiliter est confessus quod prius pertinaciter negauit. Cuius ruinæ & verecundiæ idē Iudæus consulens, qualiter hoc cognouisset, vel ea quæ in conuentu malignorum spirituum de eo audisset, indicauit. Quod ille cognoscens, sese in terra protinus in orationem dedit, moxque de suo habitaculo non solum eandem Dei famulam, sed & omnē quoque fœminam, quæ in eius illic obsequio habitabat expulit. In eodem vero templo Apollinis, beati Andreæ Apostoli repente oratorium fecit, & omni illa tentatione carnis funditus caruit. Iudæum vero cuius visione, & increpatione saluatus est, ad æternam salutem traxit.

Deuoti cum mulieribus habitare nō debent.

Congregatio seu cōcio dæmonum.

Spiritus malignus inter cæteros palmā nactus.

Dictum diabolorum de Iudæo signato cruce.

Andreas episcopus abdicat mulieres a se.

De sanctis episcopis Datio Mediolanensi & Sabino Placentino.

Cap. LXXIV.

Cvm Datius Mediolanensis vrbis episcopus causa fidei exactus, ad Constantinopolitanam vrbē pergeret, Corinthum peruenit. Aspexit eminus domum congruentis magnitudinis, eaque sibi præparari ad hospitandum iussit. Cumque eiusdē loci incolæ dicerent, in ea hunc manere non posse, quia multis iam annis hanc diabolus inhabitaret, atque ideo vacua remansisset, Datius respondit, dicens: Imo ideo hospitari in domo eadē debemus, si hanc malignus spiritus inuasit, & ab ea hominum habitationem repulit. Itaque nocte cum vir Dei quiesceret, antiquus hostis immensis vocibus cæpit imitari rugitus leonum, balatus pecorum, rugitus asinorū, sibilos serpentum, grunnitus porcorum, & stridores soricum. Cumque repente Datius tot bestiarum vocibus excitatus surrexit, vehementer iratus, & contra hostem cæpit clamare dicēs: Bene tibi contigit miser, & qui imitari Dominū indigne noluisti, ecce vt dignus es, bestias imitaris. Ad quā eius vocem, deiectionē suā spiritus malignus erubuit, qui eandē domū ad exhibenda monstra, quæ consueuerat vlterius non intrauit.

Datius episcopus diabolum alloquitur.

Datius domum à diabolo possessā habitabilem fecit.

Venerabilis viri Venatij Episcopi miraculum relatione cognoui, quod in Placentia vrbe perhibet gestum. In ea namque ciuitate Sabinum nomine fuisse asserunt miræ virtutis episcopum. Cui dum die quadam suus diaconus nunc asset, quod cursus sui Padus alueum egressus, Ecclesiæ agros occupasset, totaque illic loca nutriendis hominibus profutura teneret, respondit dicens: Vade, & dic ei: Mandat tibi episcopus, vt te compescas, & ad proprium alueum redeas. Quod diaconus eius audiens despexit, & irrisit. Tunc vir domini accersito notario, dictauit dicens:

Sabini mandato Padus inundans intra suum alueum sese retraxit.

Sabinus domini Iesu Christi seruus, commonitorium Pado. Præcipio tibi in nomine domini Iesu, vt de alueo tuo in locis istis vlterius non exeas, nec terras ecclesiæ lædere præsumas. Atque eidem notario subiunxit dicens: Vade hoc scribe, & in aquam eiusdem fluminis proijce. Quo facto sancti viri præceptum suscipiens, statim se à terris ecclesiæ fluminis aqua compescuit, & ad propriū alueum reuersa, exire vlterius in loca eadem non præsumpsit. Qua in re Petre quid aliud, quam inobedientiam hominum duritia confunditur, quando in virtute Iesu etiam elementum irrationabile sancti viri præceptis obediunt.

De sancto Isaac Spoletano.

CAP. LXXV.

TEmporibus Gothorum fuit iuxta Spoletanam vrbem vir vitæ venerabilis Isaac nomine. Hic cum primo de Syriæ partibus ad Spoletanam vrbem venisset ingressus Ecclesiam à custodibus petiit, vt sibi quantum vellet licentia concederetur orandi, eumque horis secretioribus egredi non vrgerent. Qui mox ad orandum stetit, diem quoque tertium in oratione peregit. Cumque hoc vnus ex custodibus superbiæ spiritu inflatus cerneret, vnde proficere debuit, inde ad defectus damnā peruenit. Nam, hunc simulatorem dicere, & verbo rustico cæpit impostorem clamare qui se tribus diebus & tribus noctibus orare ante oculos hominum demōstraret. Qui & protinus virum Dei alapa percussit, vt quasi religiosæ vitæ simulator de Ecclesia cum contumelia exiret. Sed hunc repente vltor spiritus inuasit, & ad viri Dei vestigia strauit, ac per os illius clamare cæpit, Isaac me eiicit. Vir quippe Peregrinus quo censeretur nomine nesciebatur, sed eius nomen ille spiritus prodidit, qui se ab illo posse eiici clamauit. Mox autem super vexati corpus vir Dei incubuit, & malignus spiritus, qui eum inuaserat, abscessit. Currere viri, & fæminę nobiles pariter cæperunt, certatimque eum in suis rapere domibus conantur. Egressus vrbem non longe desertum locum repperit, ibique sibi humile habitaculum construxit. Ad quem dum multi pergunt exemplo illius æternæ vitæ accendi desiderio cæperunt, atque sub eius magisterio Domini seruitium se dederunt. Cumque ei crebro discipuli humiliter innuerent, vt pro vsu monasterij possessiones, quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos fortem sententiam tenebat dicens: *Monachus, qui in terra possessionem quærit, Monachus non est*, Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut auari diuites solent perituras diuitias custodire.

Isaac tribus diebus & noctibus cōtinuo orauit.

Isaac eiecit diabolū ab obsesso.

De quibusdam eius miraculis.

CAP. LXXVI.

IBi itaque prophetiæ spiritu, magnisque miraculis cunctis longe lateque habitantibus vita eius inclaruit. Nam die quadam ad vesperum in hortum monasterij fecit iactare ferramenta, quæ vsitato nos nomine vangas vocamus, dixitque discipulis suis. Tot vangas in hortum proijcite & citius redite. Nocte vero eadem dum ex more cum fratribus ad exhibendas laudes Domino surrexisset, præcepit dicens: Ite & operarijs nostris coquite pulmentum, vt mane primo sit paratum. Facto autem mane fecit deferri pulmentum quod parari iusserat, atque hortum cum fratribus ingressus quot vangas iactari præceperat, tot in eo laborantes operarios inuenit. Ingressi quippe fures fuerant, sed mutata mente per spiritum apprehenderunt vangas quas inuenerūt, & ab ea hora qua ingressi sunt, quousque vir Domini ad eos veniret, cuncta horti illius spacia, quæ inculta erant coluerunt. Quibus vir Domini mox vt ingressus est, ait: Gaudete fratres multum laborātes, iam quiesci te. Quibus illico alimenta, quæ detulerat præbuit, eosque post tanti laboris fatigationem refecit. Sufficienter autem refectis ait: Nolite malum facere; quotiens de horto aliquid vultis, ad horti aditum venire, & tranquille petite, cum benedictione percipite, & à prauitate cessate. Quos statim collectis oleribus onustari fecit. Actūque est, vt qui ad hortum nocituri venerant, cum laboris sui præmio, & repleti ab eo & innocui redirent.

Fures versi sunt in operarios.

Alio quoque tempore accesserunt & peregrini quidam misericordiam postulantes, scissis vestimentis, pannisque obsiti, ita vt pænè nudi viderentur. Cumque ab eo vestimenta peterent eorum verba vir Domini tacitus audiuit. Qui vnum ex discipulis suis protinus silenter vocauit, eique præcepit dicens: Vade & in illa silua in tali loco cauam arborem require, & vestimenta quæ in ea inueneris affer. Cumque discipulus abijsset, arborem vt fuerat iussum exquisiuit. Vestimenta repperit, & latenter detulit magistro. Quæ vir Dei suscipiens peregrinis nudis & petentibus ostendit, & præbuit dicens, Venite, quia nudi estis, ecce tollite, & vestite vos. Hæc illi induentes, recognouerunt quæ posuerunt magnoque pudore consternati sunt, & qui fraudulenter vestimenta quærebant aliena, confuse receperunt sua.

Isaac fraudem peregrinorum in Spiritu cognouit.

Alio quoque tempore quidam, se eius orationibus commendans, sportas duas plenas alimentis ei per puerum transmisit, quarum vnam idem puer surripuit, atque in itinere abscondit; vnam vero ad Dei hominem detulit, quam vir Domini benigne suscipiens, eundem puerum admonuit dicēs: Gratias agimus, sed vide sportam, quam in itinere posuisti ne incaute tangere præsumas, quia in eam ingressus est serpens. Age ergo sollicitus ne si incaute tollere volueris à serpente feriaris. Quibus verbis puer valde confusus, reuersus ad sportam caute attendit, sed eam iam sicut vir domini prędixerat serpens tenebat.

Isaac in Spiritu furtum vidit.

De sancto Florentio, & vrso sibi in solatium dato.

CAP. LXXVII.

EOdem quoque tempore in Nursinæ partis prouincia, duo viri in vita, & habitu sanctæ conuersationis habitabantur, quorum vnus Euthicius fratrum precibus acquiescens multis annis monasterium rexit. At ne oratorium in quo prius habitauerat solum remanere potuisset, illic venerabilem virum alterum, scilicet. Florentium reliquit. In quo dum solus habitaret, die quadam sese in oratione prostrauit, & à Domino petijt, vt ei illuc ad habitandum aliquod solatium donare dignaretur. Qui mox vt compleuit orationem, oratorium egressus ante fores vrsum repperit stantem. Qui dum ad terram caput declinaret, nihilque feritatis in suis motibus demonstraret, aperte dabat intelligi, quod ad viri Dei obsequium venisset. Quod vir Domini protinus agnouit. Et quia in eadem cella pecudes quatuor, vel quinque remanserant, quas omnino deerat qui pasceret & custodiret, eidem vrso præcepit dicens: Vade & oues ad pastum eijce, ad sextam vero horam reuertere. Cæpit itaque indesinenter hoc agere. Iniungebatur vrso cura pastoralis, & quas manducare consueuerat pascebat oues bestia ieiuna. Cum vir Domini ieiunare voluisset, ad nonam præcipiebat reuerti vrso cum ouibus, cum vero voluisset ad sextam, & ita in omnibus viri Dei mādatis obtēperabat vrsus. Cumque diu hoc ageretur,

Vrsus pastor ouium effectus.

cæpit

cæpit in loco eodem tantæ virtutis longe lateque fama crebrescere. Quatuor autem viri ex discipulis venerabilis Euthicij vehementer inuidentes, quod eorum magister signa non faceret, & is qui solus ab eo relictus fuerat, tanto miraculo clarus appareret, eundem vrsum insidiantes occiderunt. Quem vsque ad vesperam expectans cæpit affligi, quod is quem ex simplicitate multa fratrem vocare cōsueuerat vrsus minime reuerteretur. Die vero altera perrexit ad agrum vrsum pariter ouesque quæsiturus, quem occisum repperit, sed solicite inquirens citius à quibus fuerat occisus inuenit. Tunc sese in lamentis dedit, fratrum magis malitiam, quam vrsi mortem deplorans. Quem venerandus vir Euthicius ad se deductum consolari studuit. Sed idem vir domini coram eo doloris magni stimulis accensus imprecatus est dicens: Spero in Deo, quia in hac vita ante oculos omnium ex malitia sua vindictam recipient, qui nihil se lædentem vrsum meum occiderunt. Cuius vocem protinus vltio diuina secuta est. Nā quatuor monachi, qui eundem vrsum occiderunt, statim morbo elephantino sunt percussi, ita vt membris putrescentibus interirent. Quod factum vir Dei Florentius vehementer expauit, seque fratribus maledixisse pertimuit. Omni enim vitæ suæ tempore flebat, quia exauditus fuerat; se crudelē in eorum interitu clamabat homicidam.

Idem Florentius vir Dei egit aliud, quod sileri non debeat. Cum enim magna eius opinio lōge lateque crebresceret, quidam diaconus longe positus ad eum pergere studuit, vt eius se orationibus commendaret. Qui ad eius cellulam veniens, omnem locum per circuitum inuenit innumeris serpentibus plenum. Cumque vehementer expauisset, clamauit dicens: Serue Domini ora. Erat autem tunc mira serenitas. Egressus vero Florentius oculos ad cœlum & palmas tetendit, vt illam pestē sicut sciret Dominus auferret. Ad cuius vocem subito cœlum intonuit, & idem tonitrus omnes illos qui eundem locum occupauerant serpentes interemit. Quos dū vir Dei Florentius interemptos aspiceret, dixit: Ecce occidisti eos Domine quis eos hinc leuabit? Moxque ad eius vocem tantæ aues venerunt, quanti serpentes occisi fuerant. Quæ eos portantes singulos, & longius proijcientes, locum habitationis illius mundum omnino à serpentibus reddiderunt.

Florentius orando serpētes expulit.

Aues serpentes extulerūt.

De Sancto Martino solitario.*

** al Marcio. & sic deinceps.*

Cap. LXXVIII.

NVper quoque in parte Campaniæ vir valde venerabilis Martinus nomine, in monte Marsico solitariam vitam duxit, multisque annis in specu angustissimo inclusus fuit. Cuius hoc miraculum primum fuit, quod vt mox se in prędicti montis foramine contulit, ex petra eadem, quæ in semetipsa concaua angustum specum fecerat, aquę stilla prorupit, quæ Martino Dei famulo in vsu quotidiano sufficeret, & nec plus adesset, nec necessitati deesset. Sed antiquus hostis eius virtutibus inuidens, amicam sibi bestiam scilicet serpentem ingressus hunc ab eadem habitatione eijcere, facto terrore est conatus. Cæpit etenim serpens in speluncam venire solus cum solo, eoque orante se ante eum sternere, & cum cubāte pariter cubare. Sed vir sanctus omnino imperterritus eius ori manum, vel pedem extendebat dicens: Si licentiam accepisti vt ferias, ego non prohibeo. Cumque hoc per triennium gereretur, die quadam antiquus hostis tanta eius hac continua fortitudine victus, infremuit, seque per deuexum montis latus in præcipitium serpens dedit, omniaque arbusta loci illius flamma ex se exeunte concremauit. Qui in eo, quod montis latus omne combussit, cogente Deo mōstrare compulsus est, quantæ virtutis fuerat, qui victus abscedebat. Perpende quæso, iste vir Domini in quo montis vertice stetit, qui cum serpente per triennium iacuit securus. In specu vero illius magna desuper rupis eminebat, qui cum ex parte exigua monti videretur affixa, Martini cellæ prominens casum suum quotidie, & illius interitum ruitura minabatur. Itaque dū ea, quę venerat multitudo conaretur, si posset sine periculo viri Dei illud ingens, quod desuper incubuerat saxum leuare, cunctis videntibus repente res admirabilis contigit, quia moles ipsa quam conabantur euellere, subito ab eisdem laborantibus auulsa, ne speluncæ Martini tectum tangeret, saltum dedit, & qua serui Dei læsionē fugiens longius cecidit. Hic cum prius in eodem monte se contulit, necdum clauso specu habitans catena sibi ferrea pedem ligauit, eamque saxo ex parte altera affixit, ne ei vltra liceret progredi, quam catenæ eiusdem quantitas tendebatur. Quod vir vitæ venerabilis Benedictus audiens, cuius superius memoriā feci, ei per discipulum suum mandare curauit. Si es seruus Dei, non te teneat catena ferrea, sed catena Christi. Ad quam vocē Martinus protinus eandem compedem soluit, sed nūquam postmodum solutum tetēdit pedem vltra locum, qui hunc tendere ligatum consueuerat.

Diabolus in specie serpentis Martinū, siue Marciū molestat.

Triennio pacto hostis deuictus est.

Rupes euulsa per saltū miraculosū longius cecidit.

De sanctis Stephano presbytero, & Mena solitario.

Cap. LXXIX.

VIr vitæ venerabilis Stephanus nomine Valeriæ prouinciæ presbyter fuit. Huius nostri Bonifacij diaconi. & dispensatoris Ecclesiæ agnatione proximus. Qui quadam die quasi de itinere domum regressus, mācipio suo negligenter loquens præcepit dicēs: Veni diabole discalcia me. Ad cuius vocem mox cæperunt se caligarum corrigia in sūma velocitate soluere, vt aperte constaret, quod ei ipse qui nominatus fuerat extrahēdas caligas diabolus obedisset. Quos mox vt presbyter vidit vehementer expauit, magnisque vocibus cæpit clamare dicens: Recede miser recede, non enim tibi, sed mancipio meo sum locutus. Ad cuius vocem protinus recessit, & ita vt inuentæ sunt magna iam ex parte dissolutæ corrigiæ remanserunt. Qua in re colligi potest, antiquus hostis, qui tam præsto est factis corporalibus, quam nimijs insidijs nostris cogitationibus insistat.

Diabolus discalceare voluit Stephanum.

Nuper in Samniæ prouincia quidam venerandus vir Menas nomine solitariam vitam ducebat, qui nihil aliud ad vsum suū nisi pauca Apum vascula possidebat. Huic cum Longobardus quidam in eiusdem apibus rapinā voluisset ingerere, prius ab eodē viro verbo correptus est, & mox per malignum spiritum ante eius vestigia vexatus. Qua ex re factum est, vt sicut omnes incolas, ita etiam apud eandem Barbaram gentem eius celebre nomen haberetur. Sæpe enim ex vicina silua venientes vrsi, apes eius comedere conabantur; quos ille deprehensos ferula quam portare consueuerat, cedebat, ante cuius verbera immanissimæ bestiæ rugiebant, & fugiebant, & quæ gladios formidare vix poterant, ex eius manu ictus ferulæ pertimescebant. Huius studium fuit, nil in hoc mundo habere, nil quærere, omnes qui ad se charitatis causam veniebant ad æternæ vitæ desideria accendere, si quando autem quorumlibet culpas agnosceret, nunquam ab increpatione parceret.

Menas vrsos de apibus ferula fugauit.

Possessor quidam Carrerius nomine, immundo desiderio deuictus, quandam sanctimonialem fœminam rapuit, sibique illicito matrimonio coniunxit. Quod mox vt vir domini cognouit, ei per quos potuit quæ fuerat dignus audire mandauit. Cumque ille sceleris sui conscius timeret, & ad virum Dei accedere nequaquam præsumeret, ne forte hunc asperе, vt delinquentes solebat, increparet; fecit oblationes suas, easque inter aliorum oblationes misit, vt eius munera saltem nesciendo susciperet. Quod vt ille per spiritum cognouit spreuit & abiecit dicens: Ego tuam oblationem non accipio, quia suam abstulisti Deo.

Cognouit Menas oblationem Carrerij in Spiritu.

De miraculis in quibusdam ecclesijs ostensis.

CAP. LXXX.

AD hoc vero quinquennium quando apud hanc Romanam vrbem, alueum suum Tiberis est egressus, tantumque crescens vt eius vnda super muros vrbis influeret, & in ea maximas regias occuparet, apud Veronensem vrbem fluuius Athesis excrescens, ad beati Zenonis martyris, & Pontificis Ecclesiam venit. Cuius ecclesiæ dum essent ianuæ apertæ, aqua in eam non intrauit. Quæ paulisper crescens, vsque ad fenestras ecclesiæ, quæ erant terræ proximæ peruenit. Sicque stans aqua ecclesiæ ianuam clausit, ac si illud elementum liquidum in soliditatem parietis esset immutatum. Cumque essent multi interius inuenti, sed aquarum magnitudine ecclesia omni circumdata qua possent egredi nō haberent, ibique siti, & fame deficere formidarent, ad ecclesiæ ianuam veniebant, & ad bibendum hauriebāt aquam. Ad ostendendum igitur cunctis meritum, martyris, & aqua erat ad adiutorium, & quasi aqua non erat ad inuadēdum locum. Quid autem mirum si electi quique in carne positi multa facere mirabiliter possūt, quorum ipsa ossa mortua plerumque in multis miraculis viuunt.

Athesis fluuij ingens miraculum.

In Valeriæ namque prouincia res est hæc gesta quam narro. Ibi etenim quidam venerabilis Sacerdos defunctus est, & ante ecclesiam sepultus. Quadam autem nocte cum clericis intra ecclesiam psallentibus fur venisset, vt ingressus caulas furtum faceret, veruecem tulit, & concitus exijt. Cum vero peruenisset ad locum vbi vir Domini sepultus erat, repente hæsit, gressumque mouere non potuit, veruecem quidem de collo deposuit, eumque dimittere voluit, sed manum laxare non valuit, facto autem mane, expletisque laudibus Dei, ab ecclesia egressi sunt clerici, & inuenerunt ignotum hominem veruecem manu tenentem. Res venit in dubium, vtrum veruecem tolleret an offerret; sed culpæ reus citius indicauit pœnā. Qui se protinus in orationē dederunt suisque precibus vix obtinere valuerunt, vt qui res eorū venerat rapere, saltem vacuus exire mereretur.

Sacerdos sepultus ante caulas veruecis furem retinuit.

Cum ad Spoletanam vrbem Longobardorum episcopus, scilicet Arianus venisset, & locum ibi vbi solemnia sua ageret non haberet, cæpit ab eius ciuitatis episcopo ecclesiam petere, quā suo errori dedicaret. Quod dum valde episcopus negaret, idem qui venerat Arianus Beati Apostoli Pauli illic ecclesiam comminus sitam se die altero violenter intraturum esse professus est. Quod eiusdem ecclesiæ custos audiens, festinus cucurrit, ecclesiam clausit, seris muniuit. Facto autem vespere lāpades omnes extinxit, seque in interioribus abscondit. In ipso autem subsequentis noctis crepusculo, Arianus episcopus collecta multitudine aduenit, clausas ecclesiæ ianuas effringere paratus. Sed repente cunctæ simul portæ diuinitus concussæ, abiectis longius seris apertæ sunt, atque cum magno sonitu omnia ecclesiæ claustra patuerunt, effusosque desuper lumine, omnes quæ extinctæ fuerant lampades accensæ sunt. Arianus vero episcopus, qui vim facturus aduenerat, subita cæcitate est percussus, & alienis manibus ad suum habitaculum reductus. Quod dum Longobardi in eadem regione positi omnes agnoscerent, nequaquam præsumpserunt vlterius catholica temerare.

Arianus episcopus cæcitate percussus est.

De miraculis in dedicatione cuiusdam ecclesiæ demonstratis.

CAP. LXXXI.

ARianorum Ecclesia in regione vrbis huius, quæ Subura dicitur, cum clausa vsque ante biennium remansisset, placuit vt in fide catholica introductis illic Beati Stephani, & Sanctæ Agathæ Marthæ reliquijs dedicari debuisset: quod & factum est. Nam cum magna populi multitudine venientes, atque omnipotenti Domino laudes canentes, eandem Ecclesiam ingressi sumus. Cumque in ea iam missarum solemnia honestè celebrarentur, & præ eiusdem loci angustia populi se cōprimeret multitudo, quidam ex his qui extra sacrarium stabant, porcum subito intra suos pedes huc illucque discurrere senserunt. Quem dum vnusquisque sentiret, & iuxta se stantibus indicaret, idem porcus ecclesiæ ianuas petijt, & omnes per quos transiuit in admirationem commouit, sed videre non potuit quamuis sentire potuisset. Quod idcirco diuina pietas ostendit, vt cunctis patesceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur missarum solennitate recessimus, sed adhuc nocte eadem magnus in eiusdem ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in ijs aliqui errando discurrerent. Sequenti autem nocte grauior sonitus excreuit, cum subito tanto terrore insonuit, ac si illa omnis ecclesia à fundamentis fuisset euersa. Et protinus recessit ac nulla illic vlterius antiqui hostis inquietudo apparuit, sed per terroris sonitum quem fecit innotuit, à loco quem diu tenuerat, quam coactus exibat. Post paucos vero dies, in magna serenitate aeris super altare eiusdem ecclesiæ, nubes cælitus descendit; suoque illud velamine operuit, omnem ecclesiam tanto terrore ac suauitate odoris repleuit, vt patentibus ianuis nullus illuc præsumeret intrare. Et Sacerdos atque custodes, vel hi qui ad celebranda missarum solennia venerant, rem videbant, ingredi minime poterant, & suauitatem mirifici odoris trahebant. Die vero alio cum in eam lāpades sine lumine dependerent, emisso diuinitus lumine sunt accensæ. Atque post paucos dies, iterum cum expletis missarum solēnijs extinctis lampadibus, custos ex eadem ecclesia egressus fuisset; post paululum intrauit, & lampades quas extinxerat repperit, quas negligēter extinxisse se credidit, atque eas iam sollicitus extinxit. Qui exiens ecclesiam clausit. Sed post horarum trium spacium regressus est, & lucentes lampades quas extinxerat inuenit, vt videlicet ex illo lumine aperte claresceret, quia locus ille de tenebris ad lucem venisset.

Porcus inuisibilis ex ecclesia Arianorū exijt.

Nubes cælitus ascendit super aram.

Lampades diuinitus accensæ.

De Sancto Gregorio, quod Sancti Eleutherij precibus robor corporis accepit, & de Sancto Maximiano.

CAP. LXXXII.

CVm ergo quodam tempore in monasterio positus incisionem vitalium paterer, crebrisque angustiis per horarum momenta ad exitum propinquarem (quā medici molestiam Græco eloquio syncopin vocant) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, vitalis mihi spiritus interdici videretur, paschalis superuenit dies. Et cum sacratissimo sabbato in quo omnes, & etiam paruuli pueri ieiunant, ego ieiunare non potuissem, cæpi plus merore, quam infirmitate deficere. Sed tristis animus consilium citius inuenit, vt Eleutherium virum Dei secreto in oratorium ducerem, eumque peterem, quatenus vt mihi die illo ad ieiunādum virtus daretur, suis ad Dominum precibus obtineret. Quod & factum est. Nam mox vt oratorium ingressi sumus, à me humiliter postulatus, sese cum lachrymis in orationem dedit, & post paululum completa oratione exiit, & ad vocem benedictionis illius virtutem tantam meus stomachus accepit, vt mihi funditus à memoria tolleretur cibus, & ægritudo. Et cæpi mirari, quis essem, quis fuerim: quia & cum ad animum redibat infirmitas, nihil in me ex his, quæ memineram recognoscebam. Cumque in dispositione monasterii occupata mens esset, obliuiscebar funditus ægritudinis meæ. Si vero (vt prædixi) rediret ægritudo ad memoriā, cū tam fortē me esse sentirē mirabar si nō comedissē. Qui ad vesperū veniēs tantæ me fortitudinis inueni, vt si voluissem ieiunium vsque ad diem alterū transferre potuissē. Sicque factū est, vt in me probarē ea etiā de illo vera esse, quibus ipse minime interfuissē. Dū iussione Pōtificis mei in Cōstantinopolitanæ vrbis palatio respōsis ecclesiasticis deseruirē, illuc ad me

Eleutherius orando impetrauit vt Gregorius ieiunare posset.

venerabilis

venerabilis Maximianus charitate exigente cum fratribus venit. Qui cum ad monasterium meum Romam rediret, in mari Adriatico nimia tempestate deprehensus, inæstimabili ordine & inusitato miraculo, erga se cunctosque qui cum eo aderant omnipotentis Dei, & iram cognouit, & gratiam. Nam cum in eorum morte ventorum nimietatibus eleuati fluctus sæuirent, ex naui claui sunt perditi, arbor abscisa est, vela in vndis proiecta, totumque vas nauis quassatum nimijs fluctibus ab omni fuerat compage sua dissolutum. Rimis itaque patentibus intrauit mare, atque vsque ad superiores tabulas impleuit nauem, ita vt non tam nauis inter vndas quam vndę iam intra nauem esse viderentur. Tunc in eadem naui residentes non iam ex mortis vicinia, sed ex ipsa eius præsentia, & visione turbati, omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt, Deo se singuli commendantes. Sed omnipotens Deus, qui mentes eorum mirabiliter terruit, eorū quoque vitam mirabilius seruauit. Nam diebus 8. nauis vsque ad superiores tabulas aquis plena propriū iter peragens enatauit. Nono autē die in Cotronensis castri portum deducta est, vbi cum omnes egressi fuissent incolumes, mox in eiusdē portus profundum nauis demersa est, ac si illis egredientibus prę pondere subleuatione caruisset.

Nauis aqua plena ad portum peruenit.

De viro Dei Sanctolo, & eius transitu.

Cap. LXXXIII.

DIe quadam à Longobardis captus quidam diaconus tenebatur ligatus, eumque ipsi qui tenuerant interficere cogitabant. Aduesperascēte autē die vir Dei Sanctolus ab eisdem Longobardis petijt, vt relaxari, eique vita concedi debuisset, quod posse se facere omnino negauerunt. Cumque mortem illius deliberasse eos cerneret, petijt vt sibi ad custodiam tradi debuisset. Cui protinus responderunt: Tibi quidem eum damus ad custodiēdū, sed ea conditione interposita, vt si ipse fugerit pro eo ipso moriaris. Quod vir Domini libenter accipiens, prædictum diaconum in suā suscepit fidem. Nocte media cum Longobardos omnes somno graui depressos aspiceret, excitauit eum, & ait: Surge, & concitus fuge, liberet te omnipotens Dominus: Sed idem diaconus promissionis eius non immemor respondit dicens: Fugere pater nō possum, quia si ego fugero pro me sine dubio morieris. Quem vir Domini Sanctolus ad fugiendum compulit dicens, Surge, & vade omnipotens Dominus te eripiet, nam ego in manu eius sum, tantum in me possunt facere, quantum ipse permiserit. Fugit itaque diaconus, & quasi deceptus in medio fideiussor remansit. Facto igitur mane Lōgobardi, qui diaconum ad custodiendum dederant venerunt, & quem dederant petierunt. Sed hunc venerādus presbyter fugisse respondit. Tunc omnibus, qui illic aderant Longobardis placuit, vt eum capite trūcare debuissent, quatenus sine graui cruciatu vitam eius compendiosa morte terminarent. Venerandus igitur vir inter armatos deductus ad sua arma statim cucurrit. Nam petijt vt sibi paululum orandi licentia daretur. Cui dum concessum fuisset, in terra se strauit, & orauit. Qui dum paulo diutius oraret, hunc electus interfector calce pulsauit, vt surgeret dicens. Surge, & flexo genu tende ceruicem. Surrexit autem vir Domini, genu flexit, & ceruicem tetendit; sed tenso collo, eductam contra se spatam intuens, hoc vnum fertur publice dixisse: Sancte Ioannes suscipe illam. Tunc electus carnifex euaginatum gladium tenens, ac nisu forti in altum brachium percussurus leuauit, sed deponere nullo modo potuit. Nam repente diriguit, & erecto in cœlum gladio brachium inflexibile remansit. Tunc omnis Longobardorum turba, quæ ad illud mortis spectaculum aderat, in laudis fauorem conuersa mirari cæpit, virumque Dei cum timore venerari, quia profecto claruerat cuius sanctitatis esset, qui carnificis sui brachium in aere ligasset. Itaque postulatus vt surgeret surrexit, postulatus vt brachium sui carnificis sanaret, negauit dicens: Ego pro eo nullo modo orabo, nisi mihi ante iuramentum dederit, quod cum manu ista Christianum hominem non occidat. Omnes igitur tantæ virtutis hominem cognoscentes, boues & iumenta quæ deprædati fuerant, certatim ei offerre in munere volebant, sed vir Domini tale munus suscipere renuit, munus autem bonæ mercedis quæsiuit dicens: Si mihi vultis aliquid concedere, omnes captiuos quos habetis mihi tribuite, vt habeam vnde pro vobis debeam orare.

De vita Animæ post obitum.

Cap. LXXXIV.

EX *libro quarto dialogorum.* Carnales quique quia inuisibilia scire non valent per experimentum dubitant, vtrumne sit, quod corporalibus oculis non vident. Quæ nimirum dubietas primo parenti nostro esse non potuit, quia exclusus à Paradisi gaudijs, hoc quod amiserat, quantum viderat recolebat. Hi autem sentire vel recolere audita non possunt, qui eorum nullum sicut ille saltem de præterito experimētum tenent. Ac si enim pręgnans mulier mittatur in carcerem, ibique puerum pariat, qui natus in carcere nutriatur & crescat, cui si fortasse mater, quę hunc genuit, Solem, Lunam, stellas, montes & campos, volantes aues, currentes equos nominet, ille vero qui est in carcere natus & nutritus, nihil aliud, quam tenebras carceris sciat, & hoc quidem esse audiat, sed quia ea per experimentum nō nouit, veraciter esse diffidit: Ita in hac exilij sui cæcitate nati homines, dum esse summa atque inuisibilia audiunt, diffidunt an vera sint, quia sola hæc infirma in quibus nati sunt visibilia nouerunt. Vnde factum est, vt ipse inuisibilium & visibilium creator Spiritum sanctum ad corda nostra mitteret, quatenus per eum viuificati crederemus, quæ adhuc scire per experimentum non possumus. Quotquot ergo hunc spiritum hæreditatis nostræ pignus accepimus, de vita inuisibilium non dubitamus. Nam quia post mortem carnis viuat anima, patet ratio, sed fidei admixta. Et quidnam Sancti Apostoli, & Martyres Christi præsentem vitam despicerent, pro amore Dei animas ponerent, nisi certiorem animarum vitam subsequi scirent? Et ecce hi qui animas in morte posuerunt, atque animarum vitam post mortem carnis esse crediderunt, quotidianis miraculis coruscāt. Ad extincta namque eorum corpora viuentes ægri veniunt, & sanantur. Si igitur vitam animæ manentis in corpore deprehendis ex motu membrorum, cur non perpendis vitam animæ post corpus, & iam per ossa mortua in virtute miraculorum? Nam & multi nostrorum mentis oculum fide pura, & vberi oratione mundantes egredientes ex carne animas frequenter viderunt.

Homines carnales non facile spiritalia credunt.

Exempla quædam ad hoc probandum.

Cap. LXXXV.

VEnerabilis pater nomine Spes, monasteria construxit. Cui cum iam anni quadragesimi fuisset in cæcitate tempus exemptum, ei Dominus lumen reddidit, vicinum suum obitum denunciauit, atque vt monasterijs circumquaque constructis verbum vitæ prædicaret admonuit, quatenus corporis recepto lumine, visitatis in circuitu fratribus cordis lumen aperiret. Qui statim iussis obtemperans, fratrum cænobia circumiuit, mandata vitæ quæ agendo didicerat prædicauit. Quintodecimo igitur die ad monasterium suum peracta prædicatione reuersus est, ibique fratribus conuocatis astans in medio, sacramentum Dominici corporis, & sanguinis sumpsit; moxque cum eis mysticos psalmorum cantus exorsus est. Qui illis psallen-

Spes Abbas cæcus quadraginta annis curatus est.

psallentibus orationi intentus animam reddidit. Omnes vero fratres, qui aderant ex ore eius exisse columbam viderunt, quæ mox aperto tecto oratorij egressa, aspicientibus fratribus penetrauit cœlum.

Spei anima visa est in specie columba.

In eadem prouincia Nursię contigisse referebat Abbas Stephanus, quod presbyter quidam commissam sibi cum magno timore Domini regebat ecclesiam. Qui ex tempore ordinis accepti, presbyteram suam vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens ad se propius accedere nunquam sinebat. Anno 40. ordinationis suæ inardescente grauiter febre correptus, ad extrema deductus est. Sed cum eum presbytera sua conspiceret, solutis iam membris quasi in morte distensum, si quod adhuc ei vitale spiramen inesset, naribus eius apposita curauit aure dignoscere. Quod ille sentiens cui tenuissimus inerat flatus, quanto adnisu valuit erupit dicens: Recede à me mulier, adhuc igniculus viuit, paleam tolle. Illa recedente, concrescente virtute corporis, cum magna cœpit lætitia clamare dicens: Bene veniunt Domini mei, bene veniunt Domini mei, quid ad tantillum seruulum vestrum estis dignati conuenire? Venio, venio: Gratias ago, gratias ago. Cumque hæc iterata crebro voce repeteret, quibus hoc diceret noti sui, qui illum circum steterant requirebant. Quibus ille admirando respondit: Nunquid conuenisse hic Sanctos Apostolos non videtis? Petrum & Paulum primos Apostolorum non aspicitis? Ad quos iterum conuersus dicebat: Ecce venio, & ecce venio. Atque inter hæc verba animam reddidit.

Vrsinus Apostolos vidit.

De viro Dei Seruulo, & eius transitu.

C A P. LXXXVI.

SCiendum est, quia sæpe animabus exeuntibus electorum, dulcedo solet laudis cœlestis erumpere, vt dum illa libenter audiunt, dissolutionem carnis ab anima sentire minime permittantur. Vnde in homelijs quoque Euangelij iam narrasse me memini, quod in ea porticu, quæ euntibus ad ecclesiam Beati Clementis est peruia, fuit quidam Seruulus nomine, cuius te quoque non ambigo meminisse, qui pauper quidem rebus, sed meritis diues erat, quem longa ægritudo dissoluerat. Nam ex quo illum scire potuimus vsque ad finem vitæ paralyticus iacebat. Quid dicam? quia stare non poterat, qui nunquam in lecto surgere, sed ad sedendum valebat, nunquam manum suam ad os ducere, nunquam se potuit in latus aliud declinare. Huic ad seruiendum Mater cum fratre aderat, & quicquid ex eleemosynis potuisset accipere, hoc eorum manibus pauperibus erogabat. Nequaquam literas nouerat, sed scripturæ sacræ sibimet codices emerat, & religiosos quosque in hospitalitate suscipiens, hos coram se legere studiose faciebat. Factumque est vt iuxta modum suum plene sacram scripturam disceret, cum sicut dixi literas funditus ignoraret. Studebat in dolore semper gratias agere, hymnis Dei & laudibus, diebus & noctibus vacare. Sed cum iam tempus esset, vt tanta eius patientia remunerari debuisset, membrorum dolor ad vitalia redijt. Cumque se morti iam proximum agnouit peregrinos viros atque in hospitalitate susceptos admonuit, vt surgerent, & cum eo psalmos pro expectatione exitus decantarent. Cumque cum eis & ipse moriens psalleret, voces psallentium repente compescuit, cum terrore magni clamoris dicens: Tacete tacete: *Nunquid non auditis, quantæ resonant voces in cœlo.* Et dum ad easdem laudes quas intus audierat aurem cordis intenderet, sancta illa anima carne soluta est. Qua scilicet exeunte tanta illic fragrantia odoris aspersa est, vt omnes illi qui aderant inæstimabili suauitate replerentur.

Seruulus in exitu angelos cantare audiuit.

De Paruuli blasphemi interitu, & dura morte quorundam Sanctorum.

C A P. LXXXVII.

CVm humanum genus multis atque innumeris vitijs sit subiectum, Hierusalem cœlestis maximam partem ex paruulis vel infantibus arbitror posse compleri. Et si omnes baptizatos infantes atque in eadem infantia morientes ingredi regnum cœleste credendum est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cœlestia ingredi credendum non est: quia nonnullis paruulis eiusdem regni cœlestis aditus à parentibus clauditur, si male nutriantur. Nam quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus, ante triennium filium habuit annorum sicut arbitror quinque, quem nimis carnaliter diligens, remisse nutriebat, atque idem paruulus (quod dictu graue est) mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat. Qui in hac ante triennium mortalitate percussus, venit ad mortem. Cumque eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt, qui præsentes fuerunt, ad se malignos spiritus venisse trementibus oculis puer aspiciens, cœpit clamare: *Obsta pater, obsta pater.* Qui clamans declinabat faciem, vt se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cum ille trementem requireret, quid videret, puer adiunxit dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cum hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & statim animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostenderet, pro quo reatu talibus fuisset executoribus traditus, vnde viuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare, quatenus reatum suum Pater eius agnosceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem gehennæ ignibus nutrisset.

Paruulis à parentibus regnum cæleste nonnunquam clauditur.

Longobardi sæuientes duos monachos in ramis vnius arboris suspenderunt: qui suspensi eodem die defuncti sunt. Facto autem vespere vtrorumque eorum spiritus claris illic apertisque vocibus psallere cœperunt, vt ipsi quoque qui eos occiderant, cum voces psallentium audirent, nimium mirati terrerentur. Electi ergo, qui proculdubio ad perpetuam vitam tendunt, quid eis obest, si ad modicum dure moriantur. Et est fortasse eorum nonnunquam culpa, licet minima quæ in eadem debeat & morte resecari. Nam vir Dei contra Samariam missus, quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc leo eodem itinere occidit. Sed statim illic scriptum est, quia stetit leo iuxta asinum, & non comedit de cadauere. Ex qua re ostenditur, quod peccatum inobedientiæ in ipsa fuerit morte laxatum, quia idem leo quem viuentem præsumpsit occidere contingere non præsumpsit occisum.

Monachi suspensi ad arborem canebant.

De quorundam obitu diuinitus reuelato.

C A P. LXXXVIII.

IN monasterio meo quidam frater ante decennium Gerontius dicebatur, qui cum graui molestia corporis fuisset depressus, in visione nocturna albatos viros descendere de superioribus aspexit. Qui dum coram lecto iacentis assisterent, vnus eorum dixit: Ad hoc venimus vt de monasterio Gregorij quosdam fratres in militiam mittamus, atque alteri præcipiens adiunxit: Scribe Marcellum, Valentinianum, Agnellum atque alios quorum nunc minime recordor. Quibus expletis addidit dicẽs: Scribe & hunc ipsū, qui nos aspicit. Ex qua visione certus redditus prædictus frater, facto mane innotuit fratribus, qui & qui essent ex eadem cella morituri, quos se etiam denunciauit esse secuturum. Tum die altero prædicti fratres mori cœperunt, atque sub eodem ordine se in morte secuti sunt, quo fuerant

in descriptione nominati. Ad extremum vero & ipse obijt.

In Portuensis ciuitatis monasterio Mellitus monachus infirmatus, Fœlici episcopo sese consolanti respondit, cursus sui tempora esse completa, dicens apparuisse sibi iuuenem, atque epistolas detulisse dicentem. Aperi, & lege: Quibus apertis asseruit, quia se & omnes qui eodem tempore à prædicto episcopo in pascha fuerant baptizati scriptos in eisdem epistolis literis aureis inuenit. Primum quidem vt dicebat nomen suum repperit, ac deinde omnium in illo tempore baptizatorum. Qua de re certum tenuit & se & illos de hac vita esse sub celeritate migraturos. Factumque est vt die eadem ipse moreretur, atque post eum cuncti illi, qui baptizati fuerant, ita secuti sunt, vt intra paucos dies eorum nullus in hac vita remaneret.

In ea mortalitate, quæ Patricij Narsi temporibus hanc vrbem vehementer afflixit, in domo Valeriani puer armentarius fuit præcipuæ simplicitatis & humilitatis. Cum vero eiusdem domus eadem clade vastaretur, idem puer percussus est, & vsque ad extremum deductus. Qui subito sublatus à præsentibus redit, sibique Dominum suum vocari fecit. Cui ait: Ego in cælo fui, & qui de hac domo morituri sunt agnoui: Ille, & ille, atque ille morituri sunt. Tu vero ne timeas, quia hoc tempore moriturus non es. Vt vero scias, quod me in cœlo fuisse verum fateor, ecce accepi illic vt linguis omnibus loquar. Cui tunc Græce Dominus suus locutus est, atque ita ille in eadem lingua respondit, vt cuncti qui aderant mirarentur. In ea quoque domo prædicti Narsi spatarius Vulgar manebat, qui festine ad ægrum deductus ei Vulgarica lingua locutus est. Sed ita puer ille in Italia natus & nutribus in eadem barbara locutione respondit, ac si ex eadem fuisset gente generatus, sed die tertio quo occulto Dei iudicio nescitur, manus ac brachia lacertosque suis dentibus laniauit, atque ita de corpore exiuit. Quo mortuo omnes illi, quos prædixerat, ex hac protinus luce subtracti sunt, nullusque in illa domo eadem tempestate defunctus est, qui voce illius denunciatus non esset.

Nota rem miram.

Mors terribilis pueri.

De igne gehennali, qui iam reprobos exurit.

CAP. LXXXIX.

SIcut autem electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurit. Ignem vero gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari.

Gothorum tempore quidam spectabilis vir Reparatus nomine venit ad mortem. Cumque iam mortuum familia lugeret, subito redijt, & ait: Citius ad ecclesiam Beati Laurentij Martyris, quæ ex nomine cōditoris Damasi vocatur, puerum mittite, & quid de Tyburtio presbytero agatur videat, & renunciare festinet. Qui videlicet tūc Tyburtius carnalibus desiderijs subiacere ferebatur. Cum vero puer pergeret, narrauit idē Reparatus, qui ad se reuersus fuerat, quod illum vbi ductus fuerat agnouit dicens: Paratus fuerat rogus ingēs, deductus autem Tyburtius Presbyter, & in eo est superpositus, atq; supposito igne concrematus. Alius autem parabatur rogus, cuius à terra in cœlum cacumē tendi videbatur, cui emissa voce clamatum est cuius esset. His igitur dictis statim Reparatus defunctus est, puer vero qui ad Tyburtium transmissus fuerat iam eum mortuum inuenit.

Quidam curialis sacratissimo paschali sabbato iuuenculam cuiusdam filiam in baptismate suscepit. Qui post ieiunium domum reuersus, multoque vino inebriatus eandem filiam suam secum manere petijt, eamque nocte illa (quod dictu nefas est) perdidit. Cumque mane facto surrexisset, reus cogitare cæpit vt ad balneum pergeret, ac si aqua balnei lauaret maculam peccati. Perrexit igitur, lauit, cæpitque trepidare ecclesiam ingredi. Sed si tanto die non iret ad ecclesiam erubescebat homines, si vero iret, pertimescebat Dei iudicium. Vicit itaque humana verecundia, perrexit ad ecclesiam, sed tremebundus ac pauens stare cępit, per singula momenta suspectus, qua hora immundo spiritui traderetur, & coram omni populo vexaretur. Cumque vehementer timeret, ei in illa missarum celebritate nil contigit. Qui lætus exijt, & die altero ecclesiam securus intrauit, factum est vt per sex continuos dies lætus ac securus procederet, æstimans, quod eius scelus Dominus aut non vidisset, aut misericorditer visum dimisisset. Die autem 7. subita morte defunctus est. Cumque sepulturæ traditus fuisset, per longum tempus cunctis videntibus de sepulchro illius flamma exijt, & tamdiu ossa eius concremauit, quousque omne sepulchrum consumeret & terra quę in tumulo collecta fuerat defossa videretur. Quod videlicet omnipotens Deus faciens, ostēdit, quid eius anima in occulto pertulit, cuius etiam corpus ante humanos oculos flamma consumpsit.

Ossa Curialis in sepulchro arsa.

Quod ignem illum etiam in præsenti mortalibus ad terrorem Deus ostendit.

CAP. XC.

OLlæ vulcani in Sicilia (vt solent narrare) qui nouerunt, laxatis quotidie finibus sic excrescunt, vt mundi termino propinquante, quanto certum est illuc amplius exurendos colligi, tanto & eadem tormentorum loca amplius videantur aperiri. Quod omnipotens Deus ad correptionem viuentium in hoc mundo voluit ostendi, vt mentes infidelium, quæ inferni tormenta esse non credunt, tormentorum loca videant, quæ audita credere recusant. Messores autem Angeli zizania ad comburendum in fasciculos ligant, compares paribus in tormentis similibus sociant, vt superbi cum superbis, luxuriosi cum luxuriosis ardeant. Superna quoque pietas ex magna misericordiæ suæ largitate disponit, vt nonnulli etiam post exitum repente ad corpus redeant, & tormenta inferiorum quæ audita non crediderant, saltem visa pertimescant. Nam illustris vir Stephanus quem bene nosti, de semetipso mihi narrare consueuerat, quia in Constantinopolitana vrbe pro quadam causa demoratus molestia corporis superueniente defunctus est. Cumque medicus atque pigmentarius ad aperiendum eum atque condiendum esset quæsitus, & die eodem minime inuentus subsequenti nocte iacuit inhumatum corpus. Qui ductus ad inferni loca vidit multa, quæ prius audita non credidit. Sed cum præsidenti illic Iudici præsentatus fuisset, ab eo receptus non est, ita vt diceret: Non hunc deduci, sed Stephanum ferrarium iussi. Qui statim reductus in corpore est, & Stephanus ferrarius, qui iuxta eum habitabat eadem hora defunctus est. Sicque probatum est vera fuisse verba, quæ audierat, dum hæc effectus mortis Stephani demonstrauit.

Stephanus quidam pœnas inferni vidit.

De visione cuidam militi ostensa.

CAP. CXI.

ANte triennium quoque in hac pestilentia, quæ hanc vrbem clade vehementissima depopulauit, in qua etiam corporali visu sagittæ cælitus venire & singulos quosque ferire videbantur, sicut nosti, Stephanus idem defunctus est. Quidam vero Miles in hac eadem nostra vrbe percussus ad extrema peruenit. Qui eductus ex corpore exanimis iacuit, sed citius redijt, & quæ cum eo fuerant gesta narrauit. Aiebat enim sicut tunc res eadem etiam multis innotuit, quia pons erat sub quo niger atque caliginosus fætoris intolerabilis nebulam exhalans fluuius decurrebat. Transacto autem ponte amæna erant prata atque virentia, odoriferis herbarum floribus exornata, in quibus ablatorum hominum conuenticula esse videbantur. Tantusque in loco

Miles quidā acheronta & Elysios campos vidit.

eodem odor suauitatis inerat vt ipsa suauitatis fragrantia illic deambulantes habitantesque satiaret. Ibi mansiones diuersorum singulæ, magnitudine lucis plenæ. Ibi quædam miræ potentiæ ædificebatur domus, quæ aureis videbatur laterculis construi, sed cuius esset non potuit agnosci. Erant vero super ripam prædicti fluminis nonnulla habitacula, sed alia exurgentis fœtoris nebula tangebantur, alia autem exurgens fætor à flumine minime tangebat. Hæc vero erat in prædicto ponte probatio, vt quisquis per eum iniustorum vellet transire, in tenebroso fætentique fluuio laberetur. Iusti vero quibus culpa non assisteret, securo per eum gressu ac libero ad loca amœna peruenirent. Ibi se etiam Petrum Ecclesiasticæ familiæ maiorem, qui ante quadriennium defunctus est, deorsum positum in locis teterrimis magno ferri pondere ligatum ac depressum vidisse confessus est. Qui dum requireret cur ita esset, ea se dixit audisse, quæ nos qui eum in hac Ecclesiastica domo nouimus scientes eius acta recolimus. Dictum namque est, hæc idcirco patitur, quia si quid ei pro facienda vltione videbatur ad inferendas plagas plus ex crudelitatis desiderio, quam ex obedientia seruiebat. Quod sic fuisse nullus, qui illum nouit ignorat. Ibi se etiam quendam peregrinum presbyterum vidisse fatebatur, qui ad prædictum pontem veniens tanta per eum auctoritate transijt quanta & hic sinceritate vixit.

Qualiter misericordibus eleemosynę suæ post mortem suffragantur.

Cap. XCII.

IN eodem quoque ponte hunc quem prædixi Stephanum se recognouisse testatus est. Qui dum transire voluisset, eius pes lapsus est, & ex medio corpore iam extra pontem deiectus, à quibusdam viris teterrimis ex flumine surgentibus per coxam deorsum, atque à quibusdam albatis & speciosissimis viris cæpit per brachia sursum trahi. Cumque hoc luctamen esset, & hunc boni sursum, mali deorsum traherent, ipse qui hoc videbat ad corpus reuersus est, & quid de eo plenius gestum sit, minime cognouit. Qua in re de eiusdem Stephani vita datur intelligi, quia in eo mala carnis cum eleemosynarum operatione certabant. Qui enim per coxam deorsum, per brachia trahebatur sursum, patet nimirum, quia eleemosynas amauerat, & carnis vitijs perfecte non restiterat, quæ eum deorsum trahebant. Sed in illo occulto arbitrij examine, quid in eo vicerit, & nos & eum qui vidit, & reuocatus est, latet. Constat tamen, quia idem Stephanus, postquam (sicut superius narraui) & inferni loca vidit, & ad corpus redijt perfecte vitam minime correxit.

Nota certamen.

Petrus. Quid est hoc quæso te, quod in amœnis locis cuiusdam domus laterculis aureis ædificari videbatur. Ridiculum valde est, si credimus, quod in illa vita adhuc metallis talibus egeamus.

Gregorius. Quis hoc si sanum sapit intelligat, sed ex eo, quod illic ostensum est, quisquis ille est cui mansio ista construitur, aperte datur intelligi quid est, quod hic operatur. Nam quoniam præmium lucis æternæ eleemosynarum largitate promerebitur, nimirum constat, quia auro ædificat mansionem suam. Quod enim superius memoriam fugit vt dicerem, idem Miles, qui hæc viderat narrabat, quod eosdem laterculos aureos ad ædificationem domus senes ac iuuenes puellæ & pueri ferebant. Qua ex re colligitur, quia hi quibus hic pietas facta est, ipsi illic operatores esse videbantur. Sic etiam quidam iuxta nos Deusdedit nomine religiosus habitabat, qui calciamenta solebat operari. De quo alter per reuelationem vidit, quod eius domus ædificabatur, sed in ea constructores sui solo die sabbati videbantur operari. Qui eiusdem viri postmodum subtiliter vitam requirens inuenit, quia ex his, quæ diebus singulis laborabat, quicquid ex victu atque vestitu superesse potuisset, die Sabbati ad Beati Petri ecclesiam deferre consueuerat, atque indigentibus erogare.

Deusdedit suam domũ sabbatho tantum ædificabat.

De inquieto Theodoro, qui draconi traditus pœnituit, & hypocrita monacho, qui à dracone leberari non valuit.

Cap. XCIII.

INquietus valde Theodorus nomine puer fuit, qui in meum monasterium fratrem suum necessitate magis, quam voluntate secutus est. Cui nimium graue erat, si quis pro sua aliquid salute loqueretur, bona autem non solum facere, sed etiam audire non poterat. Nunquam se ad sanctæ conuersationis habitum venire, iurando, irascendo, deridendo testabatur. In hac autem pestilentia, qui nuper huius vrbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine est deductus ad mortem. Cumque extremum ageret, conuenerunt fratres vt egressum illius orando protegerent. Iam corpus eius ab extrema fuerat parte mortuum, in solo tantummodo pectore vitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti autem fratres tanto pro eo cæperunt enixius orare, quanto eum iam videbant sub celeritate discedere. Tamen repente cæpit eisdem assistentibus fratribus clamare, atque cum magnis vocibus orationes eorum interrumpere dicens. Recedite, recedite, ecce draconi ad deuorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam deuorare me non potest, caput meum in suo ore iam absorbuit. Date locum vt non me amplius cruciet, sed faciat quod facturus est. Si ei ad deuorandum datus sum, quare propter vos moras patior. Tunc fratres cæperunt ei dicere. Quid est, quod loqueris frater? *Signum tibi sanctæ Crucis imprime.* Respondebat ille cum magnis clamoribus dicens. Volo me signare, sed non possum, quia squamis huius draconis premor. Cumque hæc fratres audirent, prostrati in terram cum lachrymis cæperunt pro ereptione illius vehementius orare. Et ecce subito cæpit æger cum magnis vocibus clamare dicens, Gratias Deo ecce draco, qui me ad deuorandum acceperat fugit, orationibus vestris expulsus stare non potuit. Pro peccatis meis modo intercedite, quia conuerti paratus sum, & sæcularem vitam funditus relinquere. Homo ergo, qui (sicut iam dictum est) ab extrema corporis fuerat parte præmortuus, reseruatus ad vitam toto ad Deum corde conuersus est.

Theodorus puer prauus.

Theodori conuersio.

At contra quoddam monasterium Thongolaton dicitur in quo quidam monachus magnæ æstimationis habebatur, moribus atque in omni sua actione compositus: sed sicut ex fine res patuit longe aliter quam apparebat, fuit. Nam corporis superueniente molestia, fratres ad se omnes congregari fecit. At illi tali vt putabãt viro moriente, magnum quid ac delectabile se ab eo audire crediderunt. Quibus ipse afflictus & tremens compulsus est prodere, cui hosti traditus cogebatur exire. Nam dixit: Quando me vobiscum ieiunare credebatis occulte comedebam, quare nunc ecce ad deuorandum draconi traditus sum, qui cauda sua genua pedesque ligauit, caput vero suum intra meum os mittens, spiritum meum ebibens abstrahit. Quibus dictis statim defunctus est, atque vt pœnitendo liberari potuisset à dracone quem viderat expectatus non est.

De igne purgatorij, & Paschasio diacono.

Cap. XCIIII.

DE quibusdam vero leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis est credendus pro eo, quod veritas dicit, quia *si quis in Sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro.* In qua sententia datur intelligi quasdam culpas in hoc sæculo,

Matth. 12.

sæculo, quasdam vero in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, cura rei familiaris, aut in non grauibus rebus error ignorantiæ. Hoc tamen sciendum quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac vita adhuc positus, vt illic obtineat promereatur: nam cum adhuc essem iuuenculus à maioribus atque scientibus audiui, quod Paschasius huius Apostolicę sedis diaconus, cuius apud nos rectissimi & luculenti de Sancto Spiritu libri extant, miræ sanctitatis vir fuerit, eleemosynarum maxime operibus vacans, cultor pauperum, & contemptor sui. Sed hic in ea contentione, quæ inardescente Zelo fidelium inter Symmachum atque Laurentium facta est, ad pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium post vnanimitate superatus, in sua tamen sententia ad diem sui exitus perstitit, illum amando atque præferendo quem episcoporum iudicio præesse sibi Ecclesia refutauit. Hic itaque cum temporibus Symmachi esset defunctus, eius dalmaticam feretro superpositam dæmoniacus tetigit, statimque saluatus est. Post multum vero temporis Sancto Germano Capuano episcopo medici pro corporis salute dictauerunt, vt in Angularibus thermis lauari debuisset. Qui ingressus easdem thermas, prædictum Paschasium diaconum stantem, & obsequentem in caloribus inuenit. Quo viso vehementer extimuit, & quid illic tantus vir faceret, inquisiuit. Cui ille respondit: Pro nulla causa alia in hoc pœnali loco deputatus sum, nisi quia in parte Laurentij contra Symmachum sensi. Sed quæso te pro me dominum deprecare, atque in hoc cognosces vtrum exauditus sis, si huc rediens me non inueneris. Qua de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit, & post paucos dies rediit, sed iam prædictum Paschasium in loco eodem minime inuenit. Quia enim non malitia, sed ignorantiæ errore peccauerat, purgari post mortem potuit à peccato. Quod tamen credendum est, quia ex illa eleemosynarum suarum largitate hoc obtinuit, vt tunc potuisset promereri veniam, cum iam nil posset operari. Hac etiam in re magna debet omnipotentis dispensatio, & quam sit multiplex agnosci, cuius iudicio actum est, vt idem vir Paschasius, & ipse vltionem ad aliquantum temporis reciperet, quod peccasset, & tamen ante humanos oculos mira per corpus suum post mortem faceret, qui ante mortem eis quoque cognoscentibus pia opera fecisset: vt neque hi qui bona eius viderant de eleemosynarum illius æstimatione fallerentur, neque ipsi sine vltione laxaretur culpa, quam nec esse culpam credidit, & ideo hanc fletibus non extinxit.

Paschasij laus. *Paschasij error.* *Paschasius quomodo miraculum fecerit.*

De pauore, & consolatione Sanctorum in obitu suo.

Cap. XCV.

PLerumque de culpis minimis ipse solus pauor egredientes animas iustorum purgat, sicut narrari de quodam Sancto viro mecum frequenter audisti, quia ad mortem veniens vehementer timuit, sed post mortem discipulis in stola alba apparuit, & quam præclare sit susceptus indicauit. Nonnunquam vero omnipotens trepidantium mentes quibusdam reuelationibus roborat, vt in morte minime pertimescant. Nam quidam mecum in monasterio frater Antonius nomine viuebat, qui multis quotidianisque lachrymis ad gaudia patriæ cœlestis anhelabat. Cumque studiosissime, & magno feruore desiderij sacra eloquia meditaretur, non in eis verba scientiæ, sed fletum compunctionis inquirebat, quatenus per hoc excitata mens eius inardesceret, & ima deserens ad regionem cœlestis patriæ per contemplationem volaret. Huic per nocturnam visionem dictum est: Paratus esto, & quia Dominus iussit, migrare. Cumque ille non habere se sumptus ad migrandum diceret. Responsum protinus audiuit dicens: Si de peccatis tuis agitur, dimissa sunt. Quod cum semel audisset, & magno adhuc metu trepidaret, nocte quoque alia in eisdem verbis est admonitus. Cum post quinque dies febre correptus cunctis fratribus flentibus orantibusque defunctus est.

Antonij visio.

Alius etiam frater in eodem monasterio Merulus dicebatur, vehementer lachrymis atque orationi intentus, psalmodia vero ex ore illius penè nullo tempore cessare consueuerat, excepto, aut cum alimentum corpori, aut membra dedisset sopori. Huic nocturna visione apparuit, quia ex albis floribus corona de cœlo in caput illius descendebat. Qui mox molestia corporis occupatus, cum magna securitate animi atque hilaritate defunctus est. Ad cuius sepulchrum dum Petrus, qui nunc præest, sibi sepulturam facere post annos quatuordecim voluisset, tanta vt asserit de eodem sepulchro illius fragrantia suauitatis emanabat, ac si illic florum omnium fuissent odoramenta aggregata.

Meruli visio nocturna.

Ante hoc autem triennium, cum quidam frater fuisset mortuus, atque in eiusdem monasterij cæmeterio à nobis sepultus, cunctis nobis ab eodem cæmeterio exeuntibus, idem Ioannes sicut postmodum pallens & tremens indicauit, illic inuentus ab eodem fratre, qui mortuus fuerat de sepulchro vocatus est. Quod mox etiam subsequens finis docuit. Nam post dies decem inuasis febribus carne solutus est.

Ioannis visio.

Quod reprobis in Ecclesia sepeliri non prodest, sed potius obest.

Cap. XCV.

CVm grauia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis si in ecclesijs sepeliantur, quod eorum proximi quotiens ad ea sacra loca conueniunt, suorum quorum sepulchra aspiciunt, recordantur, & pro eis preces Domino fundunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad solutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in ecclesijs ponuntur. Quod melius ostendimus, si ea quæ diebus nostris gesta sunt breuiter enarremus.

Sepeliri in ecclesia quibus mortuis prosit.

Vir namque vitæ venerabilis Felix Portuensis episcopus in Sabinensi prouincia ortus atque enutritus, qui quandam sanctimonialem fœminam in loco eodem fuisse testatur, quæ carnis quidem continentiam habuit, sed linguæ procacitatem atque stultiloquium non declinauit. Hæc igitur defuncta, atque in ecclesia sepulta est. Nocte autem eadem eiusdem ecclesiæ custos per reuelationem vidit, quia deducta ante sacrum altare per medium secabatur, & pars vna illius igne cremabatur, pars autem altera intacta remanebat. Cumque hoc surgens mane fratribus narraret, & locum vellet ostendere in quo fuerat igne consumpta, ipsa flammę combustio ita ante altare in marmoribus apparuit ac si illic eadem fœmina corporeo fuisset igne concremata.

Monialis semiusta.

Valerianus Patricius vsque ad ætatem decrepitam leuis ac lubricus extitit, modumque suis prauitatibus ponere contempsit. Huic in ciuitate Brixia defuncto, eiusdem vrbis episcopus sepulturæ locum in ecclesia præbuit accepto precio. Eadem vero nocte qua sepultus, Beatus Faustinus martyr, in cuius ecclesia corpus illius fuerat humatum, custodi suo apparuit dicens: Vade & dic episcopo, vt proijciat hinc has fœtentes carnes, quas hic posuit, quia si non fecerit, die tricesimo ipse morietur. Quam visionem custos episcopo timuit confiteri, & rursus admonitus declinauit. Die autem tricesimo eiusdem ciuitatis Episcopus cum vespertina hora sanus atque incolumis ad lectum redisset, subita & inopinata morte defunctus est.

De Valeriano Patricio.

Iterum exempla ad idem.

Cap. XCVII.

VAlentinus Mediolanensis ecclesiæ defensor defunctus est vir valde lubricus, & cunctis leuitatibus occupatus, cuius corpus in Ecclesia Beati Martyris Syri sepultum est. Nocte autem media in eadem ecclesia factæ sunt voces, ac si quis violenter ex ea repelleretur atque traheretur foras, ad quas voces nimirum cucurrerunt custodes, & viderunt duos quosdam teterrimos spiritus, qui eiusdem Valentini pedes quadam ligatura strinxerant, & eum ab ecclesia clamantem ac nimium vociferantem foras trahebant, qui videlicet exterriti, ad suum stratum reuersi sunt. Mane autem facto aperientes sepulchrum in quo idem Valentinus positus fuerat, eius corpus non inuenerunt. Cumque extra ecclesiam quærerent vbi proiectum esset, inuenerunt hoc in sepulchro alio positum ligatis adhuc pedibus sicut de ecclesia fuerat abstractum.

Corpus Valentini extra ecclesiam à diabolis extractum.

Ex qua re Petre collige, quia his quos peccata grauia deprimunt, si in sacra loca sepeliri se faciant, restat vt etiam de sua præsumptione iudicentur, quatenus ea sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accusent. Nam quid quoque in hac vrbe contigerit, tinctorum qui hic habitant multitudo testatur. Quod quidam artis eorum primus cum defunctus fuisset in ecclesia Beati Ianuarij Martyris iuxta portam Sancti Laurentij à coniuge sua sepultus est. Sequenti autem nocte ex sepultura eadem audiente custode eiusdem spiritus cæpit clamare, *Ardeo, ardeo.* Cum vero has diu voces emitteret, Custos hoc eius nunciauit vxori. Vxor vero illius eos qui diligenter inspicerent artis eiusdem viros transmisit ad ecclesiam, volens cognoscere qualiter eius esset corpus in sepulchro, dè quo eius spiritus talia clamaret. Qui aperientes sepulchrum vestimenta quoque intacta repperegunt, quæ nunc vsque in eadem Ecclesia pro eius causæ testimonio seruantur, corpus vero illius omnino non inuenerunt, ac si in sepulchro eodem positum non fuisset. Ex qua re colligendum est, qua vltione anima eius damnata sit, cuius & caro est ab ecclesia proiecta.

Tinctoris corpus in sepulchro combustum.

Qualiter hostiæ salutaris oblatio liberat animas à Purgatorio.

Cap. XCVIII.

SI culpæ post mortem insolubiles non sunt multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hoc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ videantur expetere.

Presbyter quidam in loco in quo aquæ calidæ vapores nimios faciunt, quotiens necessitas corporis exigebat lauari consueuerat. Vbi dum die quadam fuisset ingressus, inuenit quendam incognitum virum ad suum obsequium præparatum, qui sibi de pedibus calciamenta abstraheret, vestimenta susciperet, & exeunte ex caloribus sabana præberet, atque omne ministerium cum magno famulatu perageret. Cumque hoc sæpius fieret, idem presbyter die quodam ad balnea iturus, intra semetipsum cogitans dixit: Viro illi, qui mihi solet tam deuotissime ad lauandum obsequi ingratus apparere non debeo, sed aliquid me necesse est ei pro munere portare. Tunc duas secum oblationum coronas detulit. Qui mox vt peruenit ad locum hominem inuenit, atque ex more eius obsequio in omnibus vsus est. Lauit itaque, & cum iam vestitus voluisset egredi, hoc quod secum detulerat obsequenti pro benedictione obtulit, petens vt benigne susciperet, quod ei charitatis gratia offerret. Cui ille mærens afflictusque respondit: Mihi ista quare das Pater? Iste panis sanctus est, ego hunc manducare non possum. Ego etenim quem vides, aliquando loci huius Dominus fui, sed pro culpis meis hic post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, vt pro peccatis meis interuenias. Et tunc exauditum te esse cognosce, cum huc ad lauandum veneris, & me minime inueneris. In quibus verbis disparuit, & his qui homo esse videbatur euanescendo innotuit, quia spiritus fuit. Idem vero Presbyter hebdomada continua se pro eo in lachrymis afflixit, salutarem hostiam quotidie obtulit, & reuersus post ad balneum, eum iam minime inuenit. Qua ex re quantum prosit animabus immolatio sacræ oblationis ostenditur, quando hanc & ipsi mortuorum spiritus à viuentibus petunt, & signa indicant, quibus per eam absoluti videantur.

Mortuus balneanti famulabatur.

Oblatio hostiarū mortuis est vtilis.

De monacho proprietario per eandem hostiam sacram liberato.

Cap. XCIX.

QVidam monachus Iustus nomine medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio sedule obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat. Hic itaque languore corporis præuentus ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus nomine Copiosus seruiebat. Sed prædictus Iustus, cum iam se ad extremum peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultos tres aureos haberet innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagantes atque illius omnia medicamenta perscrutantes eosdem tres aureos inuenerunt in medicamine absconsos. Quod mox vt mihi nunciatum est tantum malum de fratre, qui nobiscum communiter vixerat æquanimiter ferre non valui. Tunc nimio mærore percussus cogitare cæpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid in exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accito dixi: Vade, & nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat, sed cum in morte constitutus fratres quæsierit, ei suus frater carnalis dicat, quia pro solidis quos occulte habuit à cunctis fratribus abominatus sit, vt saltem in morte de culpa sua mentem illius amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetrauit, purget. Cum vero mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed fossam in sterquilinio facite, in ea corpus eius proijcite. Ibi quoque super eum tres aureos quos reliquit iactate, simul omnes clamantes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et sic eum terra operite. In quibus vtique rebus vnam morienti, alteram vero volui viuentibus prodesse, vt & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio misceri in culpam prohiberet. Quod ita factum est. Nam cum idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxie se quæreret fratribus commendari, nullusque ex fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus indicauit, qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa tristitia de corpore exuit. Qui ita est sepultus vt dixeram, sed fratres omnes eadem sententia perturbari cæperunt singuli extrema quæque & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat ad medium proferre, vehementer formidare, ne quid apud se esset vnde deprehendi potuissent. Cum vero post mortem eius, triginta iam essent dies euoluti, cæpit animus meus defuncto fratri compati, eiusque cum dolore graui supplicia pensare, & si quod esset ereptionis remedium quærere. Tunc euocato monasterij nostri Præposito tristis dixi: Diu est, quod frater ille, qui defunctus est in igne cruciatur, debemus ei aliquid charitatis impendere, & eum quantum possumus vt eripiatur, adiuuare.

Attende prouidum D. Gregorij factum.

uare. Vade itaque, & ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo sacrificium stude. Qui protinus abscessit, & paruit. Nobis autem alia curantibus atque euolutos dies non numerantibus, idem frater, qui defunctus fuerat, nocte quadam fratri suo germano Copioso per visionem apparuit. Quem ille cum vidisset inquisiuit dicens: Quid est frater, quomodo es? Cui ipse respondit. Nunc vsque male fui, sed iam modo bene sum, quia hodie communionem recepi. Quod idem Copiosus pergens, protinus indicauit in monasterio fratribus. Fratres vero sollicite computauerunt dies, & ipse dies extiterat, quæ pro eo tricesima oblatio fuerat impleta.

Per oblationem hostiæ iustus à pænis liberatus est.

Qualiter eadem hostia prosit etiam viuis, & liberet eos à periculis.

Cap. C.

Cassius Naruiensis episcopus qui quotidianum Deo sacrificium offerre consueuerat, seque in lachrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat, mandatum Domini per cuiusdam sui visionem presbyteri suscepit dicens: Age, quod agis, operare quod operaris, natali Apostolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post annos septem in ipso natalitio Apostolorum die cum missarum solennia peregisset, & mysteria sacræ communionis accepisset ex corpore exiuit.

Cassij episcopi visio.

Hoc quoque audiuimus quendam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniux diebus certis sacrificium offerre consueuerat. Qui longo post tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur innotuit, eiusque coniux illos fuisse dies quibus pro eo offerebat sacrificium recognouit.

Agatus etiam Panormitanus Episcopus (sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atque testantur) cum beatę memoriæ prædecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimię tempestatis pertulit, ita vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta vero illius Baraca nomine qui nunc eiusdem ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem Carabum regebat, rupto fune cum eodem Carabo inter vndarum cumulos repente disparuit. Nauis autem cui Episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Osticā insulam fluctibus quassata peruenit. Cumque die tertio episcopus Nautam, qui ab eo abreptus in Carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparere, vehementer afflictus mortuum credidit. Sed per obsequium charitatis vino vnum quod mortuo debebat impendit, vt omnipotenti Deo pro absolutione eius animæ offerri sacrificium victimæ salutaris iuberet. Quo oblato restaurata naue perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum venisset, illic nautam repperit quem mortuum putabat, tunc inopinata exultatione gauisus est, eumque qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuisset inquisiuit, qui videlicet indicauit, quotiens in illis tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat Carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quotiens eo à superiori parte deorsum verso, ipse carinæ eius supersederat, adiungens etiam cum diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iamque eius virtus funditus ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine misericordia diuina seruauerat indicauit, etenim hoc etiam nunc vsque testatur dicens: Laborans in fluctibus ac deficiens, subito mentis pondere sum grauatus, ita vt neque depressus somno essem, neque vigilare me crederem. Cum ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit, quem mox vt comedi, vires recepi, nec longe post nauis transiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo suscepit atque ad terram duxit. Quod scilicet episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem repperit, quo pro eo presbyter in Ostica insula omnipotenti Domino hostiam sacræ oblationis immolauit. Idcirco credo, quia hoc tam aperte cum viuentibus ac nescientibus agitur, vt cunctis hæc agentibus atque nescientibus ostendatur, quia si insolubiles culpæ non fuerint ad absolutionem prodesse etiam mortuis victima sacrę oblationis possit.

Qualiter debeant viuere, qui eandem hostiam sibi volunt prodesse.

Cap. CI.

Sed sciendum est, quod illis sacra victima mortuis profit, qui hic viuendo obtinuerunt, vt eos etiam post mortem bona adiuuent, quæ hic pro ipsis ab alijs fiunt. Inter hæc autem pensandum est, quod timor via sit vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat dum viuit ipse pro se. Beatius est quippe liberum exire, quam post vincula libertatem quęrere. Pensemus quale sit pro nobis sacrificium quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse summis ima sociari, terram cœlestibus iungi, vnum quidem ex visibilibus atque inuisibilibus fieri. Sed necesse est, vt cum hæc agimus nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus, quia qui passionis Dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari, quod agimus. Tunc ergo vera pro nobis Deo hostia erit, cum nosipsos hostiam fecerimus. Sed studendum nobis est, vt etiam post orationis tempora in quantum Deo largiente possumus, in ipso animum suo pondere & vigore seruemus, ne cogitatio fluxa dissoluat, nec vana mentis lætitia surrepat, & lucrum compunctionis anima per incuriam fluxæ cogitationis perdat. Munus etiam non accipitur, nisi ante discordia ab animo pellatur, dicente veritate: *Si offers munus tuum ad altare, &c.* qua in re pensandum est, cum omnis culpa munere soluatur, quam grauis est culpa discordiæ pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum quamuis longe positum longeque disiunctum mente ire, eique animum subdere humilitate illum ac beneuolentia placare. Et sic conditor noster dum tale placitum nostræ mentis aspexerit à peccato nos soluit, quia munus pro culpa sumit. Igitur dum per indultum temporis spacium licet, dum iudex sustinet, conflemus in lachrymis duritiam mentis, formemus in proximis gratiam benignitatis, & fidenter dico, quia hostia salutari post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo hostia ipsi fuerimus.

Nota hoc diligenter.

Sacerdos inter celebrandum quid agere debeat.

Matth. 5.

De contemptu mundi.

Cap. CII.

Idem in homelia Euangelica: *Relictis retibus, & patre secuti sunt eum.* Audistis fratres charissimi, quia ad vnius iussionis vocem. Petrus, & Andreas relictis retibus secuti sunt redemptorem. At fortasse, quis dicat, ad vocem Dominicam, vterque iste piscator, quid aut quantum dimisit, qui penè nihil habuit? Sed hac in re fratres charissimi, affectum debemus potius pensare, quam censum. Multum reliquit qui nihil sibi retinuit, qui quantumlibet paruum totum deseruit. Certe nos & habita cum amore possidemus, & ea quæ minime habemus ex desiderio quærimus. Multum ergo Petrus & Andreas dimisit, quando vterque etiam desideria habendi dereliquit. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt. Multa fratres relinquitis si desiderijs renunciatis. Exteriora enim vestra Domino quantumlibet parua sufficiunt. Cor namque & non substantiam pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto profe-

Multū propter Deum relinquit qui sibi nil retinet.

proferatur. Æstimationem quippe precij non habet, sed tamen regnum Dei tantum valet quantum habes; Valuit namque Zachæo dimidio substantiæ: Petro, & Andreæ retibus, & naui: Valuit viduæ duobus minutis: Valet alteri calice aquæ frigidæ. Pensate igitur fratres, quid vilius cum emitur, quid carius dum possidetur? Si fortasse, nec calix aquæ frigidæ suppetit, qui indigenti præbeatur, etiam tunc securitatem nobis promittit sermo diuinus. *In terra*, inquit, *pax hominibus bonæ voluntatis*; ante Dei namque oculos nunquam est vacua manus à munere, si arca cordis repleta fuerit bona voluntate. Hinc etenim psalmista dicit: *In me sunt Deus vota tua, &c.* Nihil quippe offertur Deo ditius voluntate bona. Voluntas autem bona est, sic aduersa alterius sicut nostra pertimescere, sic de prosperitate proximi sicut de nostro profectu gratulari, aliena damna nostra credere, aliena lucra nostra deputare, amicum non propter mundum, sed propter Deum diligere, inimicum etiam amando tolerare. Nulli quod pati non vis facere, nulli quod tibi iuste impendi desideras denegare. Necessitati proximi iuxta vires occurrere. Sed hoc bonæ voluntatis sacrificium nunquam plene persoluitur, nisi mundi huius cupiditas perfecte deseratur, nam quicquid in eo concupiscimus; hoc proculdubio proximis inuidemus. Videtur etenim, quia nobis desit, quod alter assequitur. Et quia semper inuidia à bona voluntate discordat, mox vt mentem cæperit, illa discedit: vnde Prædicatores sancti vt possent proximos perfecte diligere, studuerunt in sæculo nihil amare, nihil vnquam appetere.

Luc. 21. Matth. 9. Luc. 2. Psal. 55. Voluntas bona quam Deus appetit in quo consistat.

De bono hospitalitatis, & Eleemosynæ.

CAP. CIII.

IDem in homelia 23. Quidam Paterfamilias cum tota domo sua magno hospitalitatis studio seruiebat. Cumque quotidie ad mensam suam peregrinos susciperet, quadam die peregrinus quidam inter alios venit, & ad mensam ductus est. Dumque Paterfamilias ex humilitatis consuetudine aquam vellet in eius manibus fundere, conuersus vrceum accepit, sed repente cum in eius manibus aquam fundere voluerat, non inuenit. Cumque hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte ei Dominus per visionem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Idem in quadragesima: *Homo quidam erat diues, &c.* Hic considerandum est qua pœna mulctandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur. Nemo itaque securum se æstimet dicens: Ecce aliena non rapio, sed concessis licite rebus fruor, quia diues iste non idcirco punitus est, quoniam aliena abstulit, sed quia acceptis rebus semetipsum male dereliquit, hocque fuit, quod hunc inferno tradidit, quia in sua fœlicitate timidus non fuit, quia peccata sua redimere etiam cum sibi abundaret precium, noluit. Et sunt nonnulli, qui cultum subtilium preciosarumque vestium non putant esse peccatum. Quòd si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quòd diues qui torquetur apud inferos *bisso & purpura indutus fuisset*. Nam quia pro sola inani gloria vestimentum preciosius quæritur, res ipsa testatur, quod nemo vult sibi preciosis vestibus indui, vbi ab alijs non possit videri, quam culpam possumus melius etiam ex diuerso colligere, quia si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret, quod *erat indutus pilis camelorum*.

De initio imperij Phocæ, & strage belli Senonensis.

CAP. CIIII.

AVthor. Hæc de beati Gregorij scriptis quibusdam ad præsens excerpsimus nunc ad ordinem historiæ redeamus.

Hugo vbi supra. Phocas igitur propria temeritate Romanorum inuadens imperium, imperauit annis octo. Hic vt factus est Imperator, Leontiam vxorem suam coronauit Augustam.

Sigebertus in Chronicis. Sumpsit autem imperium anno domini 605. mundi vero 4456. Huius anno primo Gregorius Dialogus obijt. Cognita autem morte Mauricij grassantur per Romanorum prouincias hinc Persæ, & inde Hunni. Clotharius, & Theodoricus inter se prælio colliduntur, in quo plusquam 30. millia cæsa referuntur, Theodoricus tamen victoria potitur.

Historia Francorum. Hic itaque Theodoricus Rex Burgundiæ erat pulcher & strenuus, atque callidus nimis, qui per consilium auiæ suæ Brunechildis exercitum maximum ex Burgundia congregans contra Clotharium patruelem suum venit. Quod ille audiens, commoto Francorum exercitu contra eum festinus perrexit. Conuenientesque simul in pago Senonico super fluuium Aruennam bella commiserunt inuicem. Tanta cædes ibidem fuit de vtroque populo, vt ipse alueus de hominum cadaueribus repletus aqua ipsa penitus currere non valeret, rubefacta præ multitudine sanguinis effusi. Ibi igitur in primo certamine visus fuit Angelus Domini euaginato gladio; supra populum ipsum. Clotharius autem Rex læsum cernens exercitum suum, in fugam delapsus; secus fluuium Sequanam Meldunum castrum ingressus, exinde Parisios venit. Theodoricus quoque regionem illam deuastans, reuersus est cum spolijs multis, Clotharius autem Parisijs egressus vsque Aureliano siluam properauit.

De nece Theodeberti, & Theodorici regum.

CAP. CV.

BRunechildis vero sæpius peiora consilia Theodorico nepoti suo subministrabat, dicens: Cur negligis, & non requiris thesaurum patris tui, ac regnum eius de manu Theodeberti, cum certissime scias eum non esse fratrem tuum, quia filius est meretricis concubinæ patris tui, & in adulterio fuit natus. Cum audisset autem hoc Theodoricus Rex, acerbus vt erat moribus, exercitum plurimum commouit contra Theodebertum fratrem suum germanum, & ad Culpiacum castellum conuenerunt. Illis igitur inter se confligentibus Theodebertus læsum cernens exercitum suum in fugam dilabitur, & Coloniam ciuitatem ingressus est. Theodoricus autem totam terram Ribuaricensem succendit atque vastauit, populus itaque regionis illius eius seditionibus subdunt dicentes: Parce nobis pijssime Rex, iam enim subditi sumus tibi, noli nos amplius opprimere. At ille ait: Aut adducite mihi viuum Theodebertum, aut caput eius amputantes afferte, si vultis vt vobis parcam. Illi autem hæc audientes ipsam ciuitatem ingressi ei alia pro alijs mentientes dixerunt. Sic mandat frater tuus: Redde thesaurum patris tui, quem apud te retines, & post hoc cum exercitu suo reuertetur. Cumque ei mentientes hoc dicerent, ille cum eis in palatium thesauri sui ingressus est. Cumque in arca thesaurorum ornamenta requireret, vnus euaginato gladio à retro eum in ceruice percussit, & amputauit caput eius, sustuleruntque illud per murum ciuitatis Coloniæ. Theodoricus verò hoc vidẽs, ipsam ciuitatem comprehendit cum thesauris multis.

Brunechildis Theodoricũ contra Theodebertum concitat. Theodeberto caput amputatur.

Cumque sacramenta ab ipsis Francorum sublimibus accepisset, in basilica Sancti Gereonis Martyris visum fuit ei, quod percussus fuisset in latere dolose. At ille ait: Obseruate ostia, nescio quis de his peieratis Ribuarijs me percussit. Cumque reuoluissent vestimenta eius, nihil aliud repperrerunt nisi signum paruulum purpureum. Inde reuersus est Rex Theodoricus cum spolijs multis, & cum filia Thoedeberti fratris sui, simulque cum duobus filijs eius paruulis. Quos Metentensem ciuitatem adueniens interficit, vbi & Brunechildis Regina tunc aderat. Videns autem Theodoricus Rex filiam Theodeberti neptem suam quod esset pulchra, voluit sibi eam copulare ad coniugium. Cui Brunechildis ait: Quomodo accipere potes filiam fratris tui? At ille ait: Num tu dixisti mihi, quod non esset frater meus? Cur inimica Dei inuentrix malorum, & auctor mortis? cur induxisti super me hoc peccatum vt fratrem & parentes interficerem, & euaginato cultro voluit eam transuerberare. Illa verò à circunstantibus erepta euasit. Post hæc odio nimio interfectrix potionem venenatam per manus ministrorum crudelium ei direxit. Qui nesciens hunc dolum veneni, ebibit illud, ac deinde deficiens iniquum efflauit spiritum. Illo quoque mortuo, paruulos filios eius præfata Regina nequiter iugulauit. Sed & minorem filium eius in albis, eliso cerebro ad petram interfecit. His regibus mortuis Burgundiones, & Austrasij cum Francis pace facta Clotharium filium Chilperici regem in totis tribus regnis in monarcham super se stabilierunt.

Rex Theodoricus veneno interficitur.

De Nece Brunechildis Reginæ.

Cap. CVI.

Rex igitur Clotharius commoto exercitu in Burgundiam abijt, fingens se dolose quasi Brunechildem vellet sibi ad coniugium copulare. Et data fide venire illa accelerat ornata cultu regali. Qui cum illam vidisset, ait. Inimica Dei cur tanta mala perpetrare præualuisti, vt tam nobilem Regum sobolem maleficijs tuis interimere non formidares, tantumque nefas agere non dubitasti? Tunc adunato agmine Francorum, & Burgundionum, cunctus populus clamabat voce magna Brunechildem dignam esse morte turpissima. Tunc iubente Clothario rege in camelum leuata, & per totum exercitum deducta est, ac deinde equorum pedibus indomitorum alligata, dissipatis membris obijt, ad postremum igni combusta, sepulchro caruit. Rex vero pace per circuitum facta, reuersus est.

Sigebertus in Chronicis. Hæc Brunechildis cum filio suo Childeberto vel Childeberti filijs regnum gubernans, propter insolentiam morum adeo intolerabilis erat Francis, vt merito crederetur Sybillam de ea vaticinatam esse: *Veniet*, ait, *Bruma de partibus Hispaniæ, ante cuius conspectum gentes vel gentium reges peribunt, ipsa verò calcibus equorum dirupta peribit.* Quæ quamuis ita esset insolens, tamen Dei ecclesias honorabat, plura etiam sanctorum cænobia fundauit, & ædificia admirandi operis construxit, vt miraculo fuerit tanta ab ea fieri potuisse.

Vide Ioannem Marianam lib. 5. rerum Hisp. cap. 10.

De quibusdam incidentibus post obitum beati Gregorij Papæ.

Cap. CVII.

An.Ch.606. Anno imperij Phocæ secundo, Sabinianus Romanæ ecclesiæ, 63. præsidet.

Hoc quoque tempore pauper quidam cum à nautis eleemosynam peteret nec acciperet, dicente Nauclero, desiste eleemosynam petere à nobis, qui nihil hic præter lapides habemus, cum sabiecisset pauper, ergo omnia vertantur in lapides, quicquid manducabile in naui erat in lapides conuersum est, colore & forma rerum earundem permanente.

Fame Romam aggrauante Romani Gregorio Papæ iam defuncto derogantes, quòd thesauros ecclesiæ suæ nimia liberalitate dissipasset, cum non esset persona in quam exardescerent, memoriam nominis illius in libris eius delere volebant, ac per hoc libros Gregorij Papæ Romanis exurere volentibus obstitit Petrus Diaconus, prodens se Spiritum sanctum in columbæ specie super caput Gregorij tractantis sedentem vidisse sæpius. Idque confirmans iurisiurandi sacramento, mox moriens ex condicto fecit fidem suo testimonio.

Anno sequenti Sabinianus Papa cum & ipse liberalitati Gregorij prædecessoris sui derogaret, & sub hoc contentu manum egenis subtraheret, Gregorius eum per visum ter pro culpa tenaciæ & derogationis increpatum, quod non resipisceret, etiam quarto horribiliter increpans, & comminans in capite percussit. Quo ille dolore vexatus, non multo post obijt. *An.Ch.607.*

Vide Baronium & Onuphrium.

Post quem Bonifacius Romanæ Ecclesiæ 64. præsidet. Hic obtinuit apud Phocam Imperatorem, vt ecclesia Romana caput esset omnium ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana scribebat se esse primam omnium Ecclesiarum.

Vide Baron. ad an. Ch. 606 in prima. & Bellarminum in controuersijs.

Hic in concilio 72. episcoporum decreuit sub anathemate, vt nullus viuente episcopo ciuitatis suæ de altero eligendo audeat loqui, vel partes sibi facere, sed 3. die depositionis eius fiat licenter à clero & populo electio sacerdotis.

Anno sequenti corpus Sancti Victoris Thebæi apud Salodorum cum Sancto Vrso passi inuenitur. *An.Ch.608.*

Secundus famulus Dei in Italia claret.

Desiderius Viennensis Episcopus à Theodorico exiliatur.

Anno sequenti Augustinus primus Anglorum episcopus moritur, eique Laurentius substituitur. *An.Ch.609.*

Bonifacius Romanæ Ecclesiæ 65. præsidet, hic Pantheon Romæ à Phoca Imperatore impetratum, vertit in ecclesiam Sanctæ Mariæ & omnium Sanctorum martyrum, & in Calend. Nouembris ibi instituit solennitatem omnium Sanctorum martyrum, quæ postera crescente religione Christiana decreta est fieri in honorem omnium Sanctorum.

Anno sequenti Persæ Romanorum prouincijs grauiter incubant.

Anno sequenti Alexandriæ Ioannes episcopus claruit, qui ob eximiam in Christum liberalitatem nomen eleemosynarij habere meruit.

De Sancto Ioanne eleemosynario, & eius misericordia.

Cap. CVIII.

Ex gestis eius. Hic Patriarcha Sanctus (vt ipse retulit) cum esset Cypri adhuc iuuenis annorum 15. vidit vna nocte in somnis puellam super Solem splendidam, & ornatam, quæ stetit ante lectum suum, & eum in latere pulsauit. Qui expergefactus cum vere videret eam stantem, & putaret esse mulierem, quæ etiam super caput habebat coronam ex ramis oliuarum *signo crucis signatus* dixit ei: Quæ es tu, & quomodo ausa es intrare super me dum dormio? Illa hilari vultu labijsque subridendo, dicit ei: Ego sum prima filiarum regis, si me amicam possederis, ego te ducam in conspectum Imperatoris. Nemo enim habet potestatem apud eum sicut ego, quę feci eum hominem fieri in terris, & homines saluare. Et hæc dicens disparuit. Ille igitur in se reuersus, intellexit visionem, & ait: Credo eleemosyna, & compassio est, quæ veraciter Deum carne vestiri fecit. Statim ergo se vestiuit, & nullum excitans in ecclesiam abijt. Eratque iam aurora. Et dum iret obuiauit cuidam fratri frigore vexato, expoliauitque se induto caprino, & dedit ei: Nondum autem

Eleemosyna filiarum regis prima.

ecclesiam apprehenderat, & subito obuiauit ei quidam albis vestibus indutus, deditque ei ligaturam centum nummismatum dicens: Accipe hæc frater, & dispensa vt vis. At ille præ gaudio statim hæc suscipiens reuersus est, volens ei reddere ligaturam illam quasi nihil indigens, & amplius non vidit aliquem. Intelligens ergo visionem non esse phantasiam, sed veritatem, sæpe fratribus, quæ poterat, erogabat. Quidam diues cuius domum fures fuerant ingressi, spoliaueruntque vsque ad stramentum, deprecatus est illum cum magna reuerentia, dicens ei calamitatem suam. Qui misertus eius iussit ei dari quindecim libras auri. At ille cui creditum erat aurum apprehendit consilium Oeconomi, & diaboli operatione inuidentes non dederunt ei nisi quinque libras. Cum ergo de collecta rediret Archiepiscopus mulier viduata dedit ei in scriptis notitiam xenij quinque centenariorum auri. Quam cum suscepisset conuocauit dispensatores, & ait illis: Quot libras dedistis ei, qui ad me accessit? Qui dixerunt Domine 15. vt sanctitas vestra iussit. Cumque per inhabitantem in se gratiam cognouisset illos esse mentitos, adduxit eum, qui acceperat & interrogauit, quid accepisset. Illo dicente quinque libras, proferens ille * Pictatium, quod ei traditum fuerat, ait eis: A vobis exquiret Deus, & alia 10. centenaria, quia si dedissetis 15. libras, vt dixit humilitas mea, quæ attulit 5. centenaria dedisset adhuc & decem. Et vt certos vos faciam, mittam & adducam eam. Cumque per nuncios accersisset fœminam, illa statim surgens cum quantitate auri venit, & vestigia sancti apprehendit. Qui cum suscepisset oblationes, & orasset super eam, dixit ad eam: Obsecro te nonne hoc tantum voluisti offerre Deo, an aliud aliquid. At illa cum sensisset deiferum illum cognouisse quod fecerat, tremore concussa dicit: Per Sanctum Mennam ego ancilla tua manu propria scripseram centenaria 15. in Pictatio vt darem tibi Domino meo, & inueni 10. deleta à seipso. Tunc stupefacta intra me dixi: Vtique voluntas Dei non est, vt dem nisi quinque. Tunc Patriarcha eam dimittente, ceciderunt ad pedes eius dispensatores indulgentiam petentes, & nihil tale vlterius se acturos affirmantes.

Diuiti in paupertatem lapso vt subuenerit.

** Pictatium Syngrapham seu chartam de his pecunijs factam nominat.*

De sancta eius conuersatione, & humilitate.

Cap. CIX.

De scientia scripturarū quam habuit.

HAbebat autem hic Sanctus scientiam scripturarum, non in sapientia sermonis ad inanem gloriam, sed per operum actionem. Et in secreto quotidiani consilij sui nullus sermo ociosus audiebatur, nisi forte ordinatio rei ciuilis exigeret, sed aut Sanctorum patrum religiones, aut scripturarum traditiones, aut dogmatica problemata propter multitudinem hæreticorum regionem circundantem. Si quis aliqui detrahere incipiebat, hunc per alteram sermocinationem vt sapiens ingeniose remouebat. Et si iterum permanebat, hunc aduocans hebdomadario præcipiebat, ne vlterius eum intrare fineret vt per eum cæteros tentaret & erudiret. Cumque in infirmo stratu recumberet, & vilibus operimentis in cella sua vteretur, quidam possessorum ciuitatis ascendens ad eum, & videns quod opertorio scisso, & laneo tegeretur, transmisit ei coopertorium nummismatum 36. rogans eum multum vt eo cooperiretur ad memoriam ipsius. Quod ille propter instantiam viri suscipiens, vna nocte eo coopertus, per totam fere noctem dicebat ad seipsum vt cubicularij eius recitabant. Quis dicet, quòd humilis Ioannes pallio 36. nummismatum tegatur, & fratres Christi frigore necantur? Quanti desiderant saturari de folijs olerum, quæ de coquina mea proijciuntur? Quanti vel odorare vinum, quod in cellario meo funditur? Quanti putas fame, & frigore, & miserijs affliguntur? Tu verò expectans etiam æternam iucunditatem assequi, & vinum bibis, & pisces immanes deuoras, & in cubiculis demoraris, nunc autem cum omnibus malis tuis & in coopertorio 36. nummismatum te calefacis? Vere ita viuens, & in tali laxamento conuersans, non expectabis illic præparatis gaudijs frui, sed & audies vtique, quod ille diues audiuit: *Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, &c.* Benedictus Deus, humilis Ioannes alia nocte te non cooperietur. Iustum est enim vt tegantur 140. fratres Domini tui, quàm tu infœlix. Mox ergo misit eum vt in crastinum venundaretur. Is autem, qui hoc obtulerat, emit illud, & rursum Patriarchæ obtulit, vt eo tegeretur. Cumque id tertiò fecisset, Sanctus vir gratulabundus dicit ei: Videbimus, quis deficiat, ego an tu. Erat enim ille opulentus valde. Quem suauiter vir Sanctus quasi vindemiabat, paulatim ab eo multa auferens vt pauperibus daret.

De vili eius strato, & stragulo pretioso.

Luc. 15.

Valde quoque diligens eloqui de actibus Sanctorum, qui eleemosynarij fuerunt, vna dierum cum recitaret de vita Sancti Serapionis, qui vocabatur Syndonites, inuenit eum, vt fertur amictum suum egeno dedisse, & iterum paululum illum processisse, & frigus patienti obuiasse, eique tunicam præbuisse. Et quia nudus sedebat tenens Euangelium, interrogatus à quodam quis te expoliauit Abba? demonstrans Euangelium ait: Iste.

De Serapione Syndenita.

Alio quoque tempore hoc ipsum Euangelium vendidisse, & eleemosynam dedisse fertur. Discipulo autem dicente: Abba vbi est Euangelium? ait: Fili hoc, quod dixit mihi, *vende quæ habes, & da pauperibus*, ipsum vendidi, & dedi, vt habeam fiduciam in die iudicij. Et cum quædam vidua petisset aliquando ab eo eleemosynam, quia filij eius esuriebant, eo non habente omnino aliquid, seipsum ei tradidit, vt eum venderet ad Dominos Græcos, quos & in paucis diebus fecit Christianos. Hæc legens de sancto Serapione, vir sanctus stupefactus, & totus lachrymis infectus ait; Credite mihi quia vsque hodie putaui, quòd vel aliquid facerem dans quas haberem pecunias, nesciens quod & seipsos venderent quidam compassione superati.

Matth. 19.

Adhuc de doctrina, & actibus eiusdem.

Cap. CX.

PRæcipiebat autem collationes pro defunctis impigrè facere, dicens: Quia ante paucum tempus quidam captiuus à Persis ductus, & in carcerem trusus est. Quidam ergo fugientes illinc, & venientes in Cyprum, interrogati à parentibus illius si forte vidissent eum, responderunt se proprijs manibus eum sepelisse. Non autem erat ipse, sed quidam ei similis. Illi ergo tanquam pro mortuo, faciebant ei tres collectas per singulos annos. Post quattuor autem annos, ille fuga lapsus à Persis, venit in Cyprum. Cumque audisset à suis, quòd memoriam eius quasi mortui fecissent ter in anno, scilicet, in Theophania, & in Dominica sancta, & in Pentecoste: respondit ille: His tribus temporibus anni veniebat quidam candidatus vt Sol, & dissoluebat inuisibiliter me à vinculis ferreis, & à custodia, & mouebat tota die deambulando, nemoque me recognoscebat, & in crastinum inueniebar vincula ferrea portans. Ex hoc igitur ait sanctus Ioannes, dormientes quietem habere discimus, quando pro eis collectas facimus. Huic quidam totum aurum quod habebat, scilicet septem libras & dimidiam obtulit, rogans eum flexis genibus, vt oraret pro salute vnici filij eius, & vt Deus nauem eius, quæ in Africam abierat, cum bono aduentu reduceret. Quod cum ille fecisset, mortuus est puer, & nauis illa in qua frater illius hominis erat naufragium pertulit, totumque quo plena erat perijt,

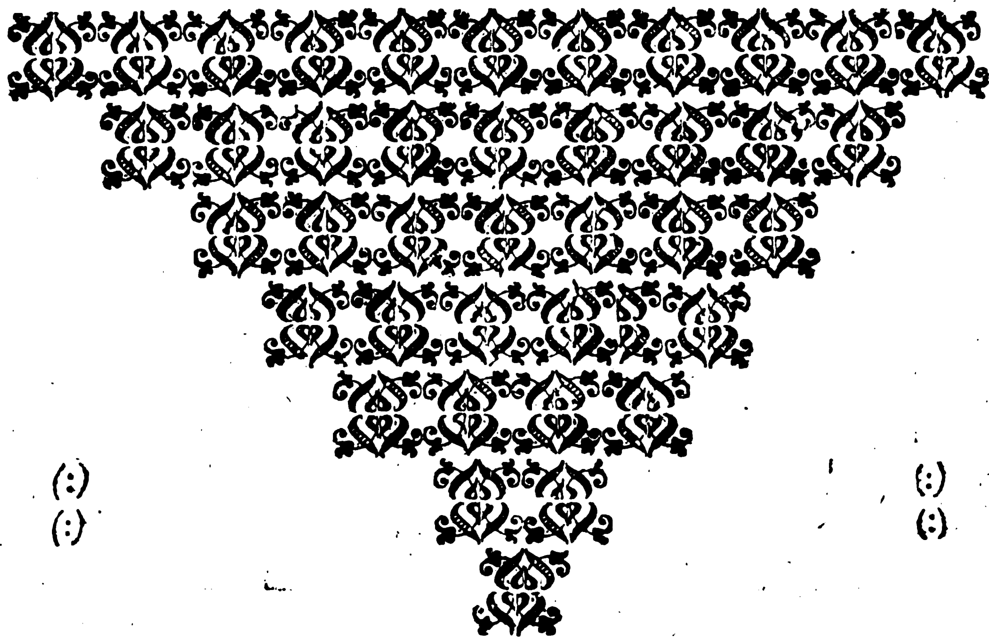
Collectas id est missas facere pro defunctis hortatur: similem historiā refert Beda lib. 4. histo. cap. 22 & Gregorius homelia 37. in euangelia.

præter animas & scapham vacuam. Cumque vir ille vltra modum tristis esset; vidit per noctem in somnis quendam quasi in habitu sancti Patriarchæ dicentem sibi: Vt quid turbaris frater? Nonne rogasti me, vt peterem à Deo quatenus filium tuum saluaret? Ecce saluus factus est. Crede mihi, quia si viueret, prauus & immundus homo fieret. Et de naui tua scito, quia nisi Deus pro bono, quod fecisti placatus esset, sententia data erat, vt tota cum animabus in profundum pergeret, & fratrem tuum perdidisses. Sed surge & glorifica Deum, qui donauit tibi eum, & ab hoc sæculo vano saluauit filium tuum. Euigilans ergo vir inuenit cor suum consolatum, & currens ad sanctum Patriarcham iactauit se ad pedes eius, & gratias egit narrans visionem quam viderat, & ille glorificauit Deum.

Cur probis infortunia accidant.

Quodam monacho gyrante in ciuitate cum vna puella iuuencula, & petente eleemosynam, quidam hoc videntes scandalizati nunciauerunt Patriarchæ quod ille monasticæ vitæ mulierem habens derogaret. Tunc vero sanctus volens prohibere peccatum, iussit mulierem flagellari, monachum vero verberari, & in carcerem retrudi. Quo facto; apparuit ei per visum nocte monachus ostendens ei dorsum suum ex flagellis putrefactum, & dicens ei: Ita placet tibi Domine Patriarcha. Crede mihi, hac vice, vt homo errasti. Et hæc dicens recessit. Mane autem vir sanctus memor visionis, sedit supra lectum suum mæstus, & mittens pro monacho, qui erat in carcere fecit eum despoliari coram se, vt dorsum eius videret, si ita esset vt in somnis viderat. Quo facto Dei voluntate solutus est, etiam amictus quo erat indutus, cecidit; omnesque viderunt eum Eunuchum. Tunc vir sanctus ait, ignoranter se peccasse in Deum, & in eum, monens tamen eum non ita oportere monachum circunducere mulierem ad scandalum videntium. At ille humiliter rationem reddidit dicens: Nuper cum essem Gazæ, exeunti mihi de vrbe hæc mulier occurrit, dicens se esse Hebræam; & velle fieri christianam, contestans etiam me verbis horribilibus ne dimitterem eam perire. Timens ergo iudicium Dei, sumpsi eam & baptizaui, & gyrabam cum ea simplici corde modicum exposcens sumptum, quatenus introducerem eam in monasterium. Tunc sanctus narrata visione his qui præsto erant, protulit centum numismata daturus ei. At ille nihil accipere voluit, sed ait: Monachus si fidem habet horum non indiget, & si horum eget fidem non habet. Hoc maxime omnibus qui audierunt, fidem fecit, quòd seruus Dei esset.

Vt monachū de crimine sibi suspectū flagellari fecerit.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

De Imperio Heraclij, & quodam miraculo Sancti Ioannis Baptistæ.

CAP. I.

Heraclius Imp. an. Ch. 613. Mund. 4464.

HVGO *vbi supra.* Cum igitur Phocas in suos crudeliter domesticos deseuiret, ipse quoque Heraclij Africæ Patricij iussu peremptus est. Qui post eius necem sibi Rempublicam vendicauit.

Heraclius ergo Romano potitus Imperio, imperauit annis 30. Hic inuenit valde dissolutam Rempublicam, & attritam. Siquidem Europam vehementer Auares vastauerunt, & Asiam Persæ.

Sigebertus in Chronicis. Sumpsit autem Imperium anno Domini 613. Mundi verò 4464. Huius regni anno primo virtus, & nomen Sancti Ioannis Baptistæ miraculis declaratur apud vrbem Galliæ Mauriennam, de reliquijs corporis ipsius diuinitus illustratam hoc modo: In ea olim mulier sancto Baptistæ nimis deuota expectabat à Deo donari sibi aliquid de membris eius, & in hac orandi instantia per triennium existens, cum alter quiuis posset desperare, ipsa spem in Deo ponens, iurauit se non manducaturam, donec quod petebat, acciperet; & sic septem diebus ieiunans, septima tandem die desuper altari pollicem miri candoris apparere videns, læta donum Dei accepit, ad quod orandum tres episcopi venientes cum de hoc sancto pignore partem elicere vellent, tres sanguinis guttas ex eo stillare in linteo supposito stupuerunt, & singuli singulas se meruisse sunt lætati.

Vide Baronij notas ad Martyrologium Romanum 29. Augusti.

Desiderius Vienensis episcopus consilio Brunechildis à Theoderico rege lapidibus obruptus martyrizatur.

An. 614. Anno Heraclij II, Deusdedit, Romanæ Ecclesiæ 66. præsidet. Hic constituit secundam Missam in clero. Hic etiam secundum instituta maiorum suorum decreuit, vt si qui viri vel mulieres suos ipsi filios quotunque modo de sancto lauacro susciperent, separarentur ab inuicem, vel si quis vir commatrem suam, vel si qua mulier compatrem suum à primo dono Spiritussancti quod est pabulum salis sacrati, vsque septimum donum Spiritussancti coniugem duxerit, separentur. Mulier tamen maritalem dotem recipiat, & post expletum annum alteri si vult nubat.

Sanctus Columbanus à Theoderico Rege instinctu Brunechildis auiæ expellitur de Francia. Qui post relicto Gallo discipulo suo in Alemania, cœnobium Bobium construxit in Italia,

De Sancto Deicola Abbate, & eius peregrinatione.

CAP. II.

EX *gestis eius.* Cum autem sanctus Columbanus de cœnobio Luxouiensi exturbatus discipulis comitantibus ad duo miliaria progressus fuisset, & venissent ad locũ, qui Nepras dicitur, beatus Deicolus sancti patris monachus, iam prouectioris ætatis existens, pedibus vehementer debilitari cœpit. Nec mora prouolutus genibus patris, licentiã remanendi supplicat deuotè. At ille mitissimo affectu condolens imbecillitati fratris licẽtiam ei non negauit, atque diuinæ misericordiæ illum paterna voce commendauit, pias lachrymas simul cum eo copiose fundens. Tunc pater viam cœptam arripuit, & discipulus ob multorum salutem (sicut Deus disposuit) apud Burgundiones remansit. Decursis autem passim incertis siluarum diuerticulis, intente quæritans oportuna humanæ habitationi loca, tandem venit ad locum quẽdam aridum satis, angore sitis depressus. Cumque flexis poplitibus diu ibidem rerum inuentori supplicasset, fulcitorio quo vtebatur terram paululum egerens, subito famulo suo fideli largam fonticuli Deus vndam donauit. Qui limpidissimo riuulo exinde loca vicinia irrigat, & vsque dum humus erit, ab vniuersis incolis eiusdem patris nomine, & vocitatur, & amatur, & amabilis colitur. Cumque vir sanctus quasi erraticus viator conuenientia manendi loca disquireret, quippe cui pater suus sub obedientiæ titulo denunciauit, ne Luxouiense monasterium vlterius intraret insperato contigit, vt suillum gregem videret. Subulcus ab eo interrogatus, an in vicinio esset aliquis locus habitabilis, respondit esse non longe locum palustrem, & fontibus satis irriguum, in prædio cuiusdam præpotentis vasalli nomine Vuerfarij. Cui vir sanctus: Potesne, inquit, mihi frater ducatum præbere, quo possim locum ipsum videre?

De S. Deicolo agit Petrus in Cathologo lib. 2. cap. 98. & Trithemius de viris illustribus ordinis S. Benedicti lib. 3. cap. 61.

Fons aquæ Deicolo à Deo concedi tur.

dere? At ille respondit. Possem, inquit, aliquo modo, sed gregem meum absque prouisore dimittere non præsumo. Cui beatus Deicolus: Noli, inquit, mihi, fili, tantillum spacij tenaciter negare. Veraciter scias, quia si mecum pergere disponis, nec minimum porculum interim perdes. Et si aliquid discredis, ego tibi fustem meum constituo custodem vicarium, vt in redeundo cognoscas quantum fides mea valeat cum charitate tua. Hoc dicto, fustem quem manu gerebat solo radicitus fixit, & præcedente ductore ad locum tetendit nominatum. Cumque post longum horæ spacium porcarius eadem repedasset via, gregem videre sollicitus, inuenit secundum viri pollicitationem gregem suum circa fustem gyratum, saturumque accubasse, nec vnum quidem ex illo deesse.

Fustem suū posuit loco custodis porcorum.

Vir venerabilis Deicolus ad locum desideratum perueniens, diuino semper operi indefessus existens, vtpote is qui crucifixus erat mundo, totumque semetipsum obtulit Deo, inuenit ecclesiam in cliuo cuiusdam montis sitam in honore sancti Martini consecratam. Vir autem Domini secretum horæ spacium expectans quando solus soli Deo se substernere posset; mirum dictu, quo ecclesiæ eiusdem ianuas solus adijt absque mora nullo reserante, largum illi præbuere ingressum.

De iniqua sententia in eum lata, & interitu Vuerfarij.

CAP. III.

QVa re à presbytero agnita, his verbis se conqueri in publico cœpit: Heu mihi propter vnum monachum iam hic viuere non possum. Cumque populatio non modica, quæ ad Ecclesiam conuenerat percunctaretur quid sibi talia vellent, presbyter adiecit: Latitat quidem in ista siluula monachus quidam peregrinus, qui nescio quibus incantationibus vtitur, & medijs noctibus orationis gratia huc frequenter venire solitus, ianuas diligenter obfirmatas dicto citius reserat, & intus orationibus vacat. Testor Deum cœli, quia si post hoc illum in ecclesia inuenero nostra dignis verberibus affectum reijciam, & iniuriarum. At vir sanctus Deo nocte dieque supplicās, minas hominum non verens: quippe qui custodia semper erat septus angelica, more solito ecclesiam intrabat, quousque presbyter cum officialibus acriter illum insequeretur. Sed cum Deus omnipotens seruum suum à manibus impiorum seruaret innocuum, fraudulenti malitia iterum adducti fenestras ecclesiæ aperuerunt, ianuas autem patefactas maxima congerie veprium, spinarum, ac tribulorum, postes, & liminaria vsque ad summum obstruxerunt dicentes: Fortassis si monachus ille modo nititur ingredi, absque signo non euadet infortunij. Sed quia nec sapientia, nec prudentia, nec consilium potest esse contra Deum, maleuolentia illa virum Dei non nocuit. Verum quotiens ille commodum duxit potenter intrauit. Qua de re viri stolidissimi vltra modum debachati legationem questuosam Domino suo, qui tunc temporis in allodio suo manebat in loco, qui dicitur Villa Callonis transmiserunt, dicentes: Placet tibi vt monachus quidam capellulam tuam sibi vendicet in oratorium, nec vllus eum eijcere possit? His igitur auditis Vuerfarius furore præcipiti arreptus, crudelem nimis sententiam in virum Dei sanxit dicens: Ite cum festinatione, & si quis illum fidelium meorum capere possit, sine audientia castretur. Vix ille mandatum dedit, vna eademque hora laqueum quē seruo Dei iniuste parauit, iusto Dei iudicio ipse miserabiliter incidit. Nam idem membrum, quod famulo Dei præscidi iussit, mox illi in tumorem versum est, ita vt omnia viscera eius in eundem locum violenter inciderent, & mortem vicinam pararent. Cumque vehementi dolore vexari videretur, vxor eius Bertildis nomine memor sententiæ, quam viro Dei temerè imposuit, cum luctu graui illum admonuit dicens: Certe credo, quia propter peregrinum quem sine causa castrari iussisti, dolor ipse in te retrorsus est. Mittam ergo velocius & accersiam illum, si forte per orationes eius dolor tantus effugetur, Sed quia nihil fit in terra sine causa, antequam nuncij ad virum Dei peruenirent, idem Vuerfarius morte subactus finem viuendi fecit.

Mira malitia cuiusdā presbyteri sæuiētis in sanctum Deicolum.

Sentētia mali iudicis Dei iudicio in ipsum iudicem retorquetur.

De birro Sancti Deicoli in radio solis suspenso.

CAP. IIII.

QVibus auditis, beatus Deicolus non iniuriam irreligiosi militis, sed fidem deuotæ mulieris inspiciēs, pedetentim iter arripuit. Cumque ad locum venisset religiosa fœmina iam vidua effecta, maximo cum honore sicut tantum patrem decuit, suscepit. Ipse verò vtpote de itinere lassus antequā sessum pergeret, birrum suum, quem Græci amphibalum vocant, deponere voluit refrigerādi gratia. Quod seruitores, quam plurimi, qui aderant videntes vndique accurrerunt, vt viri vestimentum diligenter mitterent in saluum. Quibus ille: Non ita inquit erit filioli, nam ego seruitorem inuenio, qui vestimentū meum fideliter seruet, peregrinus sum pro Christo, quicquid de seruo suo illi placet, fiat: Mira res atque stupenda; Vir venerabilis aspiciens radium solis per fenestram domus ad instar trabis ingredientem, quod nihil aliud est iuxta definitionem philosophorum nisi crassitudo aëris, & illustratio solis, accessit, & vestimentum superposuit. Ibi quippe ferme duarum, aut trium horarū spacio absque terreno sustentaculo pependit, & virum Dei quando se reinduere vellet expectauit. Quod vidēs Bertildis, pedibus eius prouoluta luctū geminare cœpit, & virum Dei, vt animæ viri sui misertus, pro ea supplicaret, exorauit; simulque locum in quo sancti Martini ecclesia constructa est cum omnibus appenditijs suis, villam quoque ipsam, in qua tunc erat cum omnibus ad se pertinentibus libere tradidit iure perpetuo possidendum, vbi vir sanctus copiosis donarijs loco illo ditato à fidelibus, duo oratoria formoso opere compleuit, vnū in honore Principis Apostolorum, aliud verò in honore Doctoris gentium. Quibus patratis, cœperunt vndique religiosi viri ad tanti patris magisterium confluere, & colla sua suaui iugo domini deuote submittere. Et factus est locus ille secundùm voluntatem Domini paradisus monachorum, qui hactenus patuit latibulis ferarum.

De apro per eum à venatoribus liberato, & cæteris eius gestis.

CAP. V.

QVadam die dum beatus vir vigilandi studio operi diuino cum fratribus insisteret, contigit vt inclytus Rex Clotharius, qui secundum quod ei pater Columbanus prophetiæ spiritu plenus prædixit, iam erat trium regnorum soliditate roboratus, in viciniam eiusdem monasterij gratia aduenisset venandi. Quadam vice cum multi optimatum venatu nobili, singularem maximum aprum insequerentur, extemplo fera viri Dei cellam ingreditur, vir autem sanctus manum misericorditer illi præbuit, & ait: Crede mihi, quia ad charitatem confugisti, hodie vita non priuaberis, tum ecce vndique Venatores bestiæ vestigia insectantes, ad viri Dei cellam vsque peruenerunt, ingressi cum bestiam inuenissent ferocitate postposita ante altare accubare, penè spiritum præ stupore non habebant, & celeriter legatos miserunt, qui Regem ad tantæ virtutis spectaculum vocarent. Qui cum regaliter venisset, oratione facta virum interrogauit humiliter vnde esset, vel quid studij habuisset? & cum agnouisset, quia beati Columbani discipulus esset, ait: Omnia quæ hucusque ad mei arbitriū in ista vicinia pertinebant, siue in siluis, vel piscationibus regalibus, pratis quoque, vel pascuis ab hodierna die & deinceps tibi trado.

His itaque firmatis, vidente Rege, & omnibus, qui aderant, viri Dei iussione aper absque vllius læsione cō-

sueta cum impetu petijt lustra. Sicque deuotus Rex benedictione patris deuote percepta cum gaudio remeauit ad propria.

Tandem vir sanctus collecto cætu fratrum Romam petijt, & à Papa honorifice susceptus. Apostolorum limina visitauit, & orationem compleuit. Acceptoque à Papa monasterij sui libertatis priuilegio in Galliam redijt, preciosis oneratus martyrum reliquijs, & ecclesiasticis ornamentis. Postquam vero se læte peracto labore domi recepit, & omnia quæ ad Deum pertinent religiosissime in monasterio ordinauit, quendam discipulum suum nomine Columbinum, quem & de sacro fõte leuauit, & per semetipsum instituit; de cuius vita & moribus valde erat securus cum electione fratrum in locum suum Abbatem constituit, atque regimen animarum ei commisit, quo ordinato ipse ad secretiorem locum atque arctiorem vitam anhelans, seorsum sibi oratoriolum paruulũ construxit, & cum Maria secus pedes Domini sedere, & verbum eius intente audire decreuit.

Obijt autem egregius pater die 15. Calend. Februarij.

De Sancto Bauone recluso.

CAP. VI.

An.Ch.614. Sigebertus in chronicis. Anno quoque prænotato, scilicet Imperij Heraclij secundo, sanctus Amandus Elnonensis per Gallias miraculorum & prædicationis gratia clarescebat. Allouuinus est qui & Bauo per eum ex prædone conuersus, & Gandaui solitarie reclusus sanctitatis exemplum erat omnibus.

Ex gestis eius. Hic sanctus Allouuinus, quem vulgo Bauonem nominant, in iuuentute sua sæculi voluptatẽ prauis actibus exercuit, sed hoc eius vitium Christus in bonitatem conuertit. Habuit vxorem filiam Odilionis comitis, de qua genuit Angladrudem virginem Christi, cui in primis annorum crepundijs vox summo missa est throno: Crede inquiens: Vxore autem defuncta noluit aliam ducere, sed sanctum Amandum Pontificem inspirante Deo expetijt, compunctionem cordis ostendit; qui ei scripturarum verba protulit, ita quod ille iuxta consilium Euangelicum facultates prædiorum suorum pauperibus erogauit, atque ad præfatum Põtificem qui morabatur apud Gandauum castrum repedans clericatum obtinuit in cœnobio clericorum, quod in eodem castro erat constructum.

Conuersio S. Bauonis.

Die quadam fratres ipsius monasterij ad obedientiam directi sunt, vt cellã viri Dei Bauonis cõstruerent. Quidam autem ex eis, qui cum vehiculis cæmentũ ministrabant super plaustrum vnũ sedit. Quem egressi de vico canes circundederũt, & cœperũt fortiter insistere, qui cũ inuidia repletus virum Dei Bauonem blasphemasset, diabolus eum sibi subiectum impugnans, animalia cum vehiculo super eũ proiecit, ita quod illo pódere oppressus spiritum exhalauit. Quẽ vbi vir Dei mortuũ vidit, ingemuit, & eum lachrymis sibi pectus tũdens, ac sibi culpã reputãs, quod in labore suo mortẽ accepisset, orationi incubuit, eumque suscitauit.

S. Bauo mortuũ ad vitã reuocauit.

Quadam vero die vidit quendam virum de exilio regressum quem olim in habitu sæculari degens ipse venundarat. Quo viso in lamenta cõuersus, & eius genibus prouolutus ait: Quæso ne memineris iniuriæ, quam tibi irrogaui. Rogo quoque, vt propter scelus in te cõmisũ, corpus meum flagellis cædas, caputque meum more latronum decalues, & me vinctum manibus & pedibus, vt dignus sum in custodia trudas, forsitan enim diuina pietas si hæc feceris veniam mihi præstabit. At ille sancti pedibus prouolutus, ac penitus hoc in eum facere non audens & renitens, tandem precibus eius victus, quod sibi iusserat impleuit, idest manibus vinctum, capite tonsum, ac pedibus ligno strictum, custodię publicæ mancipauit.

De arctissima eius pœnitentia, & transitu eiusdem.

CAP. VII.

Qui vsque in proximum exitus diem vinctus perstitit, die noctuque flere non desinens, actus sæculi quos prius exercuit hordaceo tantum cinere mixto pane contentus, atque potu aquæ quam in mensura bibebat. Stratum quoque eius nuda humus erat, in quo per diem parum perquiescere solebat. Vilissimum autem cilicium super stratum eius expansum erat, cinis desuper aspersus, & capiti illius lapis superpositus cũ dormiret. Sicque membra sua domabat, quæ olim delectatio sæculi inquinauerat. In hac quoque retrusione normam obedientiæ non reliquit, sed Abbatem suum poposcit, vt ita eum super pauimentum retruderet, vt si quando ad Dei laudes dicendas assisteret, dextra læuaque ita circumseptus foret, ne declinandi facultatem in aliquam partem haberet, sed die noctuque quasi in agone suspensus ad Deum oraret, manus ad æthera tẽdens & ad alta suspiria trahens. Quod & factum est. Tum vir Dei magis, ac magis ingemiscens, iamque ad cœlestem patriam anhelans ministro sibi parenti præcepit, vt sibi lapidem afferret. At ille laterem grandem attulit. Cui vir Dei iussit, vt adhuc maiorem perquireret. Tandem inuentum lapidem, qui vix duorum manibus vehi poterat detulit, quem vir Dei gaudens accepit, & dum ad Dei laudes dicendas assistebat ipsum humeris portabat, sed antiquus hostis inuidens eius profectibus, diuersis minis, & nefandis imaginibus ex eadem cella moliebatur eum eijcere, bestiarumque & volucrum & serpentiũ diuerso genere replens, gestiebat ei formidines ingerere. At vero illo constanter certante, maligni spiritus nihil industriam suam profecisse cernentes, confusi abscessere. Cumque vir Deo plenus paululum se sopori dedisset, Angelum Domini in specie colũbæ spiritu super se venientem conspexit, totamque cellulam inæstimabilis suauitatis fragrantia repleuit. Nec immerito Angelus lucis ei in specie columbæ ostensus est, quia simplicitatem columbæ gerebat in corde, & astutiam serpentis non deferebat in tentatione.

Cur Angelus in specie Columba S. Bauoni apparuit.

Cum autem vltimum diem sibi appropinquare intelligeret, & hoc ipsum Abbati & fratribus nunciasset, quendam fidelem presbyterum longe à se positum euocari fecit, cuius colloquio frui voluit. Minister autem obedientiam non renuens, sed viam qua pergeret nesciens, ire cæpit Angelo Domini comitante, ad eundem presbyterum sub omni celeritate peruenit, & per vastam solitudinem rectissimo tramite vterque ad virum Dei incredibili festinatione peruenerunt. Quo viso vir Dei repletus est gaudio, & præcepit ei, vt curam ageret funeris sui. Tunc corpore, & sanguine redemptoris se muniens, animam carne solutam reddidit creatori die 8. Mensis Octobris, & statim beatissimæ Virgini Gertrudi cum alijs virginibus secum commoranti longius à se positis spiritus ipsius iubet sibi vestimenta mitti ad sepeliendum corpus suum, quod & factum est.

De quibusdam Regibus Anglorum, & actibus eorum.

CAP. VIII.

Sigebertus in chronicis. Anno Heraclij tertio Edilfridus Rex Nordanymbrorũ, Regẽ Scotorum cũ omnibus pene suis in bello extinguit. Hæc calamitas Scotis contigit, secundum vaticinium Augustini episcopi, qui interminatus est Scotos ab Anglis fore perimendos, qui Anglos ad vitam æternam conuerti ægre ferebant: in monachos quoque Scothorũ, ira Dei sæuiente, qui cum Rege suo ad hoc bellũ ex more exeuntes, vt Rege armis pugnante, ipsi orando pro eo pugnarent, peremptí sunt ab Anglis millæ ducenti, tantum 50. per fugam elapsis. An.Ch.615.

Clodelindis Metensis claret, quæ sponsum fugiens velamine capitis misso sibi à Deo per Angelum, se & sua Deo delegauit.

Helinandus. Anno sequenti Edilbertus Rex Cantuariorum obijt, qui primæ prædicationi Augustini nobile responsum reddidit, dicens; non posse se nouæ sectæ animum tam cito adhibere, relictis cultibus quos semper cum tota gente Angliæ exercuerat: verumtamen nulla eos molestia exacerbandos, quin potius prædicationis permissu, & amplo victu iuuandos, & libenter audiendos, quod tam longam à natali solo peregrinationem susceperint; vt Anglis, quæ optima putabant, indulgenti benignitate cōmunicarent. Sicque vt dixit, fieri præcepit, donec explorata sensim fidei veritate, ipse cum subiectis fidelis inuentus est. Decessit autē post acceptam fidem anno 21. secūdum VVillielmum Malmesburiensem, secundum Sigebertum anno 18. Post quē regnauit Cadbaldus filius eius annis 22. vel secūdū alios 25. Hic mox exufflata christianitate nouercæ suæ pudorem expugnauit; sed per horas crebro afflatus dæmonio, contumacis perfidiæ pœnas luit; quibus offensus Laurentius Augustini successor, dum prouinciam cedere meditaretur, Dei animatus verbo sententiam reuocauit, & Regem ad fidem reduxit, & incæstas nuptias relinquere fecit. Post hæc idem Rex ædificauit monasterium extra muros Cantuariæ, quod pater eius Edilbertus fundauerat. Radualdus autem Rex Orientalium Anglorum, Edilberto Rege Cantuariæ mortuo, illam super Anglos regnandi potentiam accepit, vt sub nutu eius alij Anglorum Reges ragnarent. Edilfrido autem Rege Nordanymbrorum à Radualdo rege perempto, Edwinus post eum regnauit.

Sigebertus in Chronicis. Anno quarto Imperij Heraclij Sanctus Lupus Senonensis episcopus claruit, cui aliquādo Eucharistiam consecranti gemma de cœlo à Deo in calice descendit.

De Sancto Lupo Senonensi, & eius exilio, & miraculis.

Cap. IX.

Ex *gestis eius.* Hic parentibus inclytis prope Aurelianis iuxta Ligerim oriundus ex parte regali sanguini fuit contiguus, cui parentes diuina reuelatione commoniti, quod Deo dignum Antistitem in prole fūderent, mox editum paruulum literis tradiderunt. Erant autem fratres matris eius venerandi Antistites Austrenus Aurelianensis, & Aunarius Antisiodorensis, qui cernentes puerum normam religionis & Christi præcepta diligere, eum clericatus officio manciparunt. Itaque rigore abstinentiæ carnis rebellionem domans, sepulchra martyrum orationibus frequentabat, misericordiæ operibus insistebat, donec fama eius crescente post Artemium Senonensis episcopus est electus, & ordinatus. Hic noctem quandam Christo ducens peruigilem, cum sancti Aniani basilicæ liminibus astaret, obseratum ostium ingressum prohiberet, ipso orante repente cœlitus auulso repagulo ostia patuerunt. Defuncto Theodorico, dum Rex Clotharius Burgundiam cœpisset intrare, Blidebodus ab eo cum exercitu Senonas directus, grauiter vrbem iaculis infestare cœpit, sed vir sanctus ecclesiam Beati Stephani petens, dum ad euocandum populum signum tangeret, tantus terror super hostes irruit, vt nullatenus euadere se crederent, nisi fugam expeterent. Obtento igitur regno Burgundiæ, Clotarius præcepit Farulpho potenti Duci regalia negocia exercere. Qui prope Senonas veniens exarsit indignatione, quod sanctus episcopus non ei cum muneribus occurrisset. Vnde regressus plura falsiloquijs contra eum regijs auribus intulit, donec Rex felle commotus virum sanctum exilio retrusit in Neustria, traditum Duci pagano nomine Basoni Landegisilo, quem ille duxerit in villam Andesaginam super fluuium Auciam vbi erant templa phanatica, Gaudebat ergo in Domino sentiens se à Domino missum ad populum incredulum instruendum. Ibique quendam cæcum illuminans, prædictum Ducem superbum, & Francorum exercitum, qui adhuc errore detinebatur, conuertit, & baptizauit. Denique sanctus Vuinebaudus Abbas Sancti Lupi Trecassini Regem erga virum Dei placauit, missisque è latere Regis eum de exilio reuocatum ad palatium adduxit. Quem videns Rex ante pedes eius prosternitur, & veniam precatur. Cernens quoque corpus eius tabefactum abstinentia, vt erat intonsus capite & barba, tremens & eiulans ad gemitum mouetur, & lachrymis irrigatur, iussitque eum cū honore reparari comam, & barbam detonderi, multisque muneribus ei à Rege oblatis, valedicens ei vna cum sancto Vuinebaudo cum Parisios pertransirent, multa reorum turba catenatorum vel incarceratorum eorum virtute soluta, eis obuiam est egressa. Dum autem vir sanctus ad Meledunum castrum deuenisset, repente in mane horreum plenum vallauit incēdium, nec poterat quis præstare auxilium. Tunc in oratione prosternitur, & flumen emissum super incendium cernitur, flammaque illico extinguitur & illæsa apotheca seruatur.

Quidam haud scio quam bene volunt, hos ipsius S Lupi fuisse fratres.

Precibus fugat hostes. Vid. Baron.

Vir sanctus cogitur exulare.

Rex ad pedes eius se abijcit.

Vincti soluūtur diuinitus.

Ignem precibus pellit.

Adhuc de miraculis, & obitu eiusdem.

Cap. X.

Reuersus igitur Senonis, cum hymnis, & canticis obuia plebe susceptus, quadam die eo celebrante coram sacerdotali vel leuitico choro, gemma de cęlo in calicem inter manus eius descendit à Domino, quæ radio fulgente pulcherrima diu seruata, iussu regio inter sanctorum pignora deportata est palatio.

Audito Rex Clotharius de campana sancti Stephani, quod miram dulcedinem haberet, iussit illud deportari Parisios, vbi sæpius illud audiret, quod dum sancto viro nō placuit, mox vt ab vrbe est sublatum dulcedinem sonitus sui perdidit. Quo Rex agnito ipsum loco pristino restitui iussit. Quod vbi peruenit ad pontem Syriacum, reddito sibi sono à Domino insonuit milliario septimo, & vir sanctus obuiam perrexit cum psallentium choro.

Nocte quadam dum vigilās psalleret diabolus ei validam sitim inflixit, & ipse ministro deferri iussit frigidam aquam. Intelligensque dolos inimici, signatoque* plumario suo subserato capite strictim super vasculum posuit, ibique hostem inclusit, qui nocte tota vsque mane varijs vocibus vlulans, quis fuisset ostendit, & confusus abscessit.

Erat sancto consuetudo, vt penè singulis noctibus, & intra mœnia & circumquaque vicinas sanctorum basilicas circumiret, & hora competenti ad matutinas propria manu signum ecclesiæ tāgeret. Quadam igitur nocte dum pergeret duos inter se clericos audiuit rixantes, adulterare cum mulieribus volentes. Tunc quidem se eis ostendere noluit, ne iterum in eius absentia ad volutabrum redirent, sed pergens ad ecclesiam orationem pro eis fudit. Cumque Sancti Stephani signum ad matutinas tangeretur, mox vt in eorum auribus signi sonitus sanctitas cum dextera peruenit, illico ab eorum cordibus stimulus ardoris recessit. Tunc ad ecclesiam currunt, & expleta psalmodia ab eo correpti veniā petunt, vitæque melioris exordia sumunt.

Quadam die Dominica dum vir nobilis Herlefridus eum causa prandij Ticiaco villa inuitasset, & ipse deuotus sacrificium offerret, ea hora dum vico pergeret, audito in cœlo sonitu, equo insidens, diu in vno loco astitit, cœloque intentus orationem Dominicam inter angelicos choros audiuit. Itaque sufficere sibi credidit, quod sub præsentia Christi laudes supernas audisset, ac per hoc cæpto itinere non perrexit. Denique sentiens se corpore iam resolui, conuocatis Sacerdotibus eos sacris verbis admonuit, & sic ad Dominum migrauit.

Gemma cælitus labitur in eius calicem.

Nota de cāpana stupendum miraculum.

** alias pulminari.*

Precibus ardorē libidinis extinguit.

Audit Angelicas cantiones.

Statimque

Statimque de illo fragrauit odor nectarius, ac si fuisset multis aromatibus delibutus. Post obitum quoq; multis miraculis claruit.

Huius Natale celebratur Calen. Septembris.

De Congressu Heraclij contra Persas, & eius victoria.

Cap. XI.

An Ch. 617. SIgebertus in Chronicis. Anno Heraclij 5. Palæstina à Persis bello premitur, sancta quoque ciuitas capitur, in ea vsquo 90. millia virorum perimuntur; Zacharias Patriarcha captiuatur, Crux ipsa Dominica sancta asportatur.

Hugo vbi supra. Cosdroe Rex Persarum cœpit Damascum & deuastauit Hierosolymam, & venerabilia loca quæ erant in ea conflagrauit, & populorum copias captiuauit vna cum Patriarcha eiusdem vrbis Zacharia, & preciosum Crucis Christi lignum secum in Persidem asportauit. Sepulchri vero Domini locum nunquam intrare, aut violare diuina virtute est permissus. Ad quem misit Heraclius rogans magnis precibus, vt ab illo loco recederet, vsque quo definiret tributa, & acciperet pacta. Quod ille facere noluit, sed inefficaces ad Heraclium legatos remisit.

Cosdroes Ægyptum occupat, & Heraclius filium Constantinum diademate ornat. Anno itaque imperij Heraclij 6. occupauit Cosdroe totam Ægyptum, & Alexandriam, & Lybiam, atque Carthaginem. Quod vt audiuit Heraclius assumpsit filium suum Constantinum, & regio diademate redimitum appellauit Augustum. Collecta itaque armigerorum multitudine anno Imperij sui 10. mense Aprilis die quarta secunda feria Paschæ aduersus Cosdroe mouit iter, ferens secum sanctæ Dei genitricis Iconiam, quæ apud Bizantium est, non hominis manu sicut fertur, sed diuino miraculo pictam, & proficiscens dimisit in vrbe præfatum filium suum Heraclium Constantinum cum Sergio venerabili Patriarcha, & Bonoso patricio sagaci & strenuo viro, & arripiens iter per Syriam venit vsque Gazotem Ciuitatem. *Heraclius in Persas mouet.* Quod vt Cosdroes comperit fuga vsus ante eum igne comburens omnia sata per quę fugiebat. Heraclius quoque deuastabat ciuitates & regiones per quas ambulabat. Tunc ordinauit Cosdroe duos prætores. Sarabagam, & Sarbaran, qui cum Heraclio decertarent. Quod audiens Heraclius militum alis aduersus eos destinatis, ipse cū reliquo exercitu trāsmeauit Euphraten, & pertransiuit Taurum montem peruenitque ad amnem Saron, & obtinuit pontem cum propugnaculis, quę in ipso erant. Peruenit etiam Sarbarus ad eundem pontem, & ante eum castrametatus est. Tunc excurrentes multi Romanorum per pōtem, inordinate Persis intulere conflictum. Quod videns Sarbarus procul à se insidijs collocatis, ostendit se Romanis quasi fugientem, ac sic multos eorum abstraxit, ad insecutionem sui præter votum Imperatoris. Et subito à fuga reuersus, contra se insequentes impetum concitauit, & multos protinus prostrauit vindictam inobedientiæ suæ perpessos. Multitudo denique barbarorum per fluminis ripam diffusa. Romanos super pontem cum Imperatore stantes acriter sagittabant. Imperator autem cum paucis eis viriliter resistebat, vnde & multas in hoc prælio plagas, licet nullam periculosam accepit, tunc quidam vir Persa giganteus Imperatorem in medio pontis aggreditur. Imperator autem hunc lancea transfossum in amnis fluenta proiecit, quo ruente territi barbari in fugam sunt versi. *Intercessione Beatæ virginis Heraclius Sathin superat.* Post Cosdroe misit aduersus eum alium Prętorem nomine Sahyn, cum quo Heraclius dimicans illum per intercessionem Dei genitricis Mariæ superauit, Grando quippe vehemens super eius exercitum cecidit, & multos ex eis extinxit. Acies autem Christianorum tranquilla ab ipsa tempestate manebat. Post hæc Cosdroes militijs suis prætorem super illas Razatem prouexit, & cum aduersus Heraclium destinauit. Qui veniens cum exercitu magno duriter cum Heraclio dimicauit, sed hunc Heraclius Dei genitrice Maria opitulāte superauit & occidit, persistens in bello viriliter vsque ad horam nonam. In quo bello cecidit Razates, & tres turmæ Persarum, & principes multi, & maxima pars exercitus ipsorum, tuleruntque inde Romani banda Persarum viginti septem, & spolia magna nimis.

De Superbia, & interitu Cosdroe, & Sanctæ Crucis exaltatione.

Cap. XII.

Hanc historiā ex Paulo diacono aliter Blondus refert, quem Romanum Breuiarium Tridentini concilij decreto reformatum sequitur. EX historia de exaltatione sanctæ Crucis. Hic Cosdroe in tantā prorumpere proteruiam ausus est, vt ab incolis vicinarum gentium, quas nefario suo subiugarat imperio coli se iuberet, & vocare Regem Regum & Dominum dominantium. Fecit quoque sibi turrim argenteam, in qua interlucētibus gemmis thronum extruxit aureum, ibique Solis quadrigā, & Lunæ & stellarum imaginem collocauerat, ac per subtiles & occultos meatus aquam aspergebat, vt quasi Deus pluuiam desuper videretur infundere. Cum autē Syriam & Palæstinam subiugasset, & ecclesijs Christi subuersis etiā ligni Crucis Saluatoris partem, quam ibi sancta Helena reliquerat asportasset contra Heraclium pergens filius Cosdroe iuxta Danubium sedit cum exercitu suo, tandem inspirante Dei clementia, placuit vtrique Principi, vt ipsi singuli in medio fluminis ponte confligerent, & cui sors victoriam conferret ipse sine damno vtriusque exercitus imperaret. *Heraclij singulare certamen.* Quid plura? pulsatus Dominus lachrymis christianorum, fideli suo Heraclio concessit de hoste triumphum, tantaque mentis mutatio Cosdroe inuasit exercitum, vt sponte cum omni familia, & prole Heraclio se subderent tam potestate, quam fide. Ipse christianissimus Princeps cum suo tantum exercitu regnā, quæ Cosdroe inuaserat, circumquaque perlustrans ad sedem ipsius peruenit, sedentemque in throno aureo repperit. Qui cum tremefactus Heraclium salutaret, ille respondit: Pro eo quod lignum sanctæ Crucis, quamuis indignus honorifice tractasti, si credere volueris Domino Iesu Christo, & illius te seruum esse confessus fueris, regnum tibi Persarum tantum cum patrimonio tuo, & vita, acceptis à te pacis obsidibus dabo. Quod si nolueris, mox gladio meo interibis. *Cosdroes ab Heraclio necatur.* Cum autem ille nequaquam acquiesceret, extracto gladio caput eius amputauit. Suscepit igitur lignum sanctæ Crucis, & omnes populi congaudentes cum ramis, & cereis, & canticis alij obuiam pergunt, & alij subsequuntur. Cumque Imperator de monte Oliueti descendens, per portam quā Dominus intrauerat; quando ad passionem venerat cum equo regio, & ornamentis imperialibus intrare vellet, repente lapides portæ descendentes clauserunt se inuicem, & factus est paries vnus. Cumque mirarentur attoniti & nimio mærore constricti, respicientes in altum viderunt signum Crucis in cœlo flammeo fulgore splendescere; Angelus quoque domini accipiens illud manibus stetit supra portam, & ait: Quando Rex cœlorum passionis sacramenta completurus per hunc aditum introiuit, non se purpuratum nec diademate renitentem exhibuit, vel equi potentis vehiculum requisiuit, sed humilis aselli terga insidens, cultoribus suis humilitatis exemplum reliquit. His dictis Angelus in cœlum confestim redijt. Tunc Imperator gaudens de visitatu Angelico, depositis imperij insignibus discalciatur, protinus zona linea tantum præcinctus, Crucem domini manu suscipiens, perfusus faciem lachrymis, oculos ad cœlum erigens, properabat ad portam. *Crucis Dominicæ lignū Hierosolymā refertur.* Illo humiliter propinquante, duritia lapidum cœleste sensit Imperium, statimque porta se surrigens, liberum intrantibus patefecit ingressum. Odor quoque suauissimus, qui volutante diuinitus aura de Persarum Prouincia per longa terrarum spacia Hierosolymis fuerat illapsus, eodem momento, quo de phano Cosdroe sancta Crux fuerat Heraclio baiulāte egressa,

tunc rediit, & per pectora se gratanter infudit. Igitur populo Dei laudante potentiam, gloriosus quoque Augustus erumpens in laudibus, ait: *O Crux splendidior astris, &c.* Hæc cum dixisset preciosum illud lignum in loco suo restituit.

Sigebertus in Chronicis. Eodem tempore terræ motus maior mense Augusti fuit, & secuta clades in populo percusso, scilicet scabierum ita vt nullus posset agnoscere mortuum suum.

De Bonifacio Papa.

Cap. XIII.

Anno Ch. 618.

Bonifacius tunc Romanæ Ecclesiæ 67. præsidebat. Hic decreuit, vt nullus trahatur violenter de ecclesia, hic constituit, vt Monachi in officio sacerdotalis gradus vtantur potestate ligandi atque absoluendi.

Ex libro Pontificum. Hic Bonifacius natione Campanus sedit annis V. Constituit autem vt testamentum valeret secundum iussionem principis, & vt nullus trahatur de ecclesia, & vt nullus Accolythus præsumat reliquias sanctorum martyrum leuare nisi Presbyteri. Erat autem mitissimus super omnes homines & misericors. Hic amauit clerum, & togam integram clero suo dedit.

Eodem tempore ante diem ordinationis eius Eleutherius, Patricius & Exarcha factus in Tharcha assumpsit regnum, & venientem eum ad ciuitatem Romanam ad castrum, quod dicitur Luteolis ibidem à militibus Rauennatis interfectus est. Cuius caput ductum est Constantinopolim ad pijssimum Principem. Sepultus est autem ad beatum Petrum 8. Calen. Nouembris, cui successit Honorius.

De Passione Sancti Anastasij Monachi cum socijs suis.

Cap. XIV.

Sigebertus in Chronicis. Anno Heraclij VIII. Anastasius Persa ex mago christianus & monachus, à Persis captus post verbera, vincula, & carceres, post diutinam apprehensionem per vnam manum, tandē abscisso capite cum alijs 70. martyrizatus est.

Crudele martyrium S. Anastasij monachi.

Ex gestis eius. Passus est autem hic Sanctus 11. Calend. Februarij sub Rege Cosdroe, qui Crucem Domini captiuam tenuit. Et primo quidem iussum est eum deorsum poni, & lignum super tibias eius imponi, duosque viros fortissimos stare supra metam duarum partiū ligni. Cumque dolores fortiter sustinuisset, iussus est ex vna manu suspendi, & saxum magnum ad pedem ligari, & sic derelinqui. Tandem cum alijs 70. missis in gutture funibus suffocatus est, & postea decollatus est. Sequenti die duo quidem in custodia carceris confabulabantur ad inuicem, dicente vno ad alium: Scis, quia venerunt canes & sederunt iuxta corpus illius Monachi, & non contingebant illud, sed custodiebant. Alio vero dicente: Et ego quando suppleui vigiliam meam, & ambulaui in domum meam, vidi sicut stellam super pauimentum lucidam, & pergēs vt viderem quid esset, stellam iam non vidi, sed corpus illius Monachi ibidem iacens repperi. Custodibus hæc dicentibus, christiani qui in carcere erant, & aliquid de locutione Persica cognoscebant, audientes, alijs christianis retulerunt, absoluti autem à vinculis vbique diffamauerunt.

De Sancta virgine Phara, & fratribus eius.

Cap. XV.

Sigebertus in Chronicis. Eo tempore virgo Christi Phara claruit in Francia, cuius sanctitatem imitatus frater eius Pharo ex Comite clericus, ex clerico factus Meldensium episcopus claruit.

Ex gestis eius. Horum genitor Hagnericus, ex gente Burgundionum duxit prosapiam, atque in aulam regis Theodoberti inter Prætores, & Proceres non mediocriter fulsit, erat namque consilijs regalibus notus, ac nobilitate sapientiæ vallatus, hospitalitate deditus, atque sanctorum virorum susceptor deuotissimus, quorum in mentibus perspicaci oculorum, ac mentis inspectione Christum agnoscebat. Hic est adeptus sui non imparem generis coniugem nomine Leondegundam, ex qua tres suscepit liberos, Pharonem virum sanctissimum, Vualbertum, & Calnoaldum, filiamque miræ probitatis nomine Pharam. Calnoaldus beato Columbano erudiendus à patre traditus eius minister deuotus, dum in solitudine vasta eremi moraretur, ei olim belua paruit ad præceptum magistri Colūbani, sicut in gestis eius supra posuimus. Iste quidem Calnoaldus germanus Beati Pharonis, postmodū Præsul in ciuitate Lugduno clauato claruit nobilis, vt in vita beati Eustasij repertum est. Beatus vero Vualbertus à Sancto Columbano in Luxouiensi cœnobio cum fratra Calnoaldo, & beato Agilio filio Agnoaldi fratris supra memorati Hagnerici, commissus est erudiendus Eustasio magnæ eruditionis viro, cum multis alijs qui postmodum ecclesiarum Dei Præsules eximij claruerūt. Cum apud Villam Papimisiū Dei cultor Eustasius à genitore prænominatorum fratrum officiosissime susceptus moraretur, atque cognouisset sororem eorum Pharam beati Columbani benedictione sacratam, graui oculorum fatigari cæcitate, quam contraxerat assidui fletus mærore, eo quod disponeretur à patre nuptiali operi inseruire, & sanctimoniæ vota frustrari, nuper deliberata, Patrē asperitate verborum obiurgatur, dicens, hoc sui esse operis, quod virgo afficeretur tanto discrimine periculi. Ad hæc siquidem Pater simulatione verborum filiæ se dixit post habere nuptiarum coniunctionem tantum, vt ipsius mereretur iucundari corporali sospitate. Itaque vir Dei horum credulus verborum, ad locum in quo ægra decubabat puella accessit, & vtrum in sanctimoniali habitu viuere vellet sciscitatur. At illa suspirās ait, se pudicitiam Angelis sociam desiderare, potiusque supernum sponsum concupiscere, quam terreno flebiliter inhærere. Mane vero visus est ei astitisse vir reuerenti vultu, oculis ardentibus dicens: Certa esto famula Dei meisque promissis firma, hodie tibi virum aduenire, qui te sospitati restituet. Hac expleta visione post modicum intrante ad eam Beato Eustasio, visionis ordinem virgo Phara enarrauit, & credere se illum esse per quem sibi audierat visum reddendum. Tunc Eustasius oratione facta, promissum diuinitus adiutorium virgini acceleranti sanitatem lætanter contulit.

Vide Suriū tom. quinto. Fit etiam mentio S. Phara in vita S. Eustasij tom. 2. eiusdem vbi Burgundo Phora dicitur.

Calnoaldus à beato Columbano erudītur.

Beata Phara ab oculorum morbo per Eustasium liberatur.

De fuga eius, & carcere quem tulit pro virginitatis amore.

Cap. XVI.

Qvod videns pater, voluntatem cordis factis appetit, sponsum aduocat, sponsalia firmat, tempus nuptiarum statuit. At illa fugam arripuit, & pauitanti cursu ecclesiam Beati Petri ingressa, atque in terram prostrata, pugnis tenerum pectus quassabat, lachrymisque terram vbertim irrigans his verbis orabat: *O Petre, qui iustis regna reseras cœlestia, obseras iniustis, huc ad tua confugi limina, tua volens esse virguncula. Et tu ô Christe, qui semper flecteris precibus humilium remittendo sordes, serua virginitatem meam oblatam tibi per æterna sæcula.* Quo pater cognito pueros illico dirigit, mandans eam in loco interfici. Sed pueri prouido consilio aliquantulum in eundo cōsistunt, vt ipso moram spacio patris mitigaretur sæuitia. Denique eo veniente, atque acriter sæuiente ministri comminationem mortis artificiose intentabant. Ad quos illa? Non inquit, à genitore talia munera

Pater eam iungere vult viro.

Sancta virgo D. Petro suam commendat virginitatem.

debentur

debentur filię, sed iucundius est mihi in hoc loco pulchram mortem oppetere, quam florem iuuentutis perdere. Hoc autem certissime genitor nouerit meus, quia nūquam copulæ nuptiali in vita subdi consentiam ista. Referentibus ergo famulis hæc Domino suo, ille furorem animi nequaquam sine læsione filiæ mitigare voluit, sed custodiæ deputans seruabat eam ad ea, quæ facere disponebat. Dumque ista geruntur Dei fauēte misericordia contigit Beatum Eustasium per ipsum Hagnericum reuerti ab expletione legationis Regis Clotharij. Qui cognoscens tam diram Regis animaduersionem in filiam irreuocabiliter desęuire, studuit eius animi sęuitiam duris verborum aculeis terebrare, & ad pœnitendum compungere. Neque vero inde redijt quousque, & puellam desiderato sanctimoniali habitu per Gondoaldum Meldensem episcopum ornaret, & vt idem Hagnericus monasterium in proprio solo famularum Dei congruum habitationi construeret. Porro sanctus vir Vualbertus, clarescentibus vitæ meritis, post Gendoaldum 19. à sancto Dionysio primo Antistitum Meldensium Pontifex egregius successit.

Mauult mori quam nuptijs consentire.

De sancto Pharone fratre eius, qualiter factus est Meldensis episcopus.

Cap. XVII.

Vita S. Pharonis.

PRæstantissimus itaque Hagnericus filium dilectum Pharonem tyrocinij tempore in aula Regis Theodoberti exercendum alebat, vt sibi ad dignitatem honoris habendam quam in palatio retinebat succederet. Quod omnipotentia deitatis fauente ita actum cognouimus. Etenim quamdiu honore sublimatus est regio Theodobertus, Pharo sanctus iuuenis toga militari vestitus inter proceres palatij familiaritatis plurimum apud eum retinuit locum, & postmodū deuictis à Clothario, Theodoberto & Theodorico, cum Clotharius trium regnorum Monarchiā obtinuisset, beatum Pharonem inter reliquos Regni Proceres amicitię suæ familiaritate sublimiter nobilitauit. Qua fiducia fretus sæpe per seipsum Regem monebat, vanos huius vitæ fauores supernis desiderijs calcare, omnibus se amabilem præbere, omnes actus & mores compositos habere. Consilia quoque regalia publica & priuata, amoris Dei munificentia prudentissime disponebat. Cumque misericordiæ operibus insisteret, & reos à morte liberaret, Regique Clothario multa bona persuaderet, cognouit sanctam Pharam sororem suam desiderio viuendi se grauiter affligi. Ad quam cum venisset, in tantum eius familiare colloquium Beati Pharonis permouit mentem vt Palatini gloriam principatus, atque regalis amicitiæ contemneret, licitaque coniugia in iuuentutis flore positus refrænaret, seque ecclesiastico ordini sociaret, & vxorem suam Blidechildem sacro velamine consecraret. Ecclesiam sancti Stephani Meldensis, quam magna premebat paupertas ditissimis villarū opibus munerauit, locum quoque virginis Pharæ magnifice sublimauit. Conciues & peregrinos, & exules ex facultatibus suis alebat eiusque fama odorifera longe lateque diffusa resonabat. Quapropter gens Anglorum eius amore irretita, suas quoque virgines monasterijs duobus Calæ, scilicet & Pharæ, Deo militaturas per eum mancipabant. Idem sanctum Cillenum Scotum ad Prouinciam Atrebatensem misit, quam sana doctrina Christo acquisiuit, & claris miraculis illi attraxit.

Sanctus Pharo relicta saeculari vita fit clericus.

Quadam die cum idem Cillenus cum sancto Pharone corpus reficeret, vas vitreum quo vinum propinabatur pincerna tenente, casu ruens, confractum est. Cernens autem beatus Cillenus vultum ministri in pallorem versum, innuit illi latenter dari frusta calicis fracti, super quem oratione facta, repente vas vitreum reintegratum est. Interea post dormitionem Vualberti episcopi Meldensis, frater eius sanctus Pharo ad idem Pontificium petitur, & à Rege Clothario quem ille de sacro fonte susceperat, assensus requiritur. Qui cum magna cordis alacritate, non modo fieri mandauit, sed etiā sine aliqua scrupulositate id fieri iudicauit. Vere admirabilis æterna sapientia, quæ tres germanos sub sacrato Trinitatis numero prædicauit Pontificiali dignitate insigniri, eorum quoque germanam magnis vitæ meritis decorari. Postquam vero sanctus Pharo in cathedra sublimatus est, quam mira sanctitatis opera in eum claruerunt, testantur virtutes, quas ob meritum eius declarandum Christus operari est dignatus.

Sanctus Cillenus Scotus Atrebates Christo lucratur.

De Miraculis eius, & tentatione carnali.

Cap. XVIII.

DIe Paschæ cum beatus Pharo manus impositione plurimos sanctificaret, atque sese, vt fieri solet, vtriusque sexus multitudo comprimeret, quidam puer allatus est inter cæteros ad confirmandum orbatus lumine oculorum. Cuius frontem cum vir Deo plenus oleo liniret visibili, & Sancti spiritus donum, & lumen oculorum recipere puer promeruit, quia Christus famulum suum per olei infusionem quanti meriti existeret participibus suis voluit declarare. Cum sanctus Antistes per ciuitatem transiens, quibus competebat visitationis pietatem conferret, contigit ante vinctorum carcerem eum transire, quem cum vincti cognouissent adesse, petere veniam facinorum, & solutionem vinculorum cœperunt. Quibus vir Dei: Exite, inquit, liberi, eo quod pœniteamini, statimque soluta sunt vincula. Nec etiam silentio est omittendum, quanta virtute animi eius coniux nomine Blidechildis, sacro velamine mancipata sancti Pontificis tentamēta aduersum se antiqui hostis iniecta malignitate repulerit. Cū igitur hæc sanctimonialis Deo inseruiret sanctimoniæ studijs, in villa residendo quam vulgo dicunt Pinneundo, Præsul Pharo recordatus ipsius amoris simul, & pulchritudinis, ad hoc vsque perductus est, vt eam ad se venire mandaret. Quæ famula Dei cum prima auditione renuisset agere, non distulit Antistes Dei mandatum ingeminare. At illa secunda huic primæ negligentiam coniunxit. Cumque his duobus mandatis tertium adiecisset, illa obstinatum intelligens animum eius, argumentosum excogitauit consilium quo Pontificem à proposito abstraheret, & suam castitatem conseruaret. Etenim ornatum abijciens vestium, totondit cæsariem capitis, & cilicio induta, sese contemplandam ei præbuit: cumque in eam intenderet, exhorruit vehementer facinus se deliberasse animo illicitum, atque abstractum se à disposito opere sagaci consilio prudentis fœminæ miratus est, quæ abiecit scandalum pulchritudinis suę à sene, ne per oculos caperetur corporis præparatus minister Deo, & sanctificatum templum Spiritui sancto.

Sanctus Pharo confirmationis sacramentū conferens cæcum illuminat.

Blidechildis S. Pharonem à se repellit.

Mira arte tētatio beati viri extinguitur.

Adhuc de miraculis eius, & obitu.

Cap. XIX.

DIe quadam egressus est ab vrbe gratia orandi ad oratorium Sancti Remigij. Dumque ab oratione surgeret, subito flebilis clamor auditur, fremitusque lugentium, & heu ingementium. Refertur nauis demersa medijs in fluctibus plena grandi populo; episcopus ascenso ponte fit pronior frigida humo, & humilē vultum deiecit, vsque ad frigidam terram. Vix hora media orauit, & flumine baculo quem dextra tenebat tāgit. Mirum dictu, ecce videres nauim depulsam relabi in summo fluctu non stridente vllo, rudente nec secātē remigio; & cunctos demersos referri summo littore, facto longo agmine obediente Sancto Pontifici elemēto fluminis.

Nauem submersam incolumem reducit.

Dum beatus Audoenus in propria tellure in Burgensi saltu monasterium construxisset super torrentem,

quem veteres incolæ Resbacem nominauerunt, ac oratorium beati Petri Apostolorũ Principis dedicare statuisset, idem Pharo sanctissimus huic dedicationi interfuit, quoniam idem monasterium in sua dœcesi cõstruebatur, & beatus Audoenus omnem ordinationem eiusdem loci cum consilio eius disposuerat agendam. Ipsa die dedicationis eiusdem oratorij parium marmor decentissime politum conuocati Pontifices benedicẽs cum vellent ponere super ipsum altare repente de manibus eorum elapsum terratenus ruit, & per medium fractum est tam recte, vt si quispiam ferro illud secuisset. Quod cernentes Põtifices, beatus Pharo, & sanctus Amandus cum optimatibus, Audoeno, & Eligio, de quorum manibus idem lapis elapsus est, terræ se se strauerunt, orationis gemitum Deo fundentes. Surgentes vero ab oratione, vt signauerunt lapidem *signo Crucis*, ita reiunctus est solide, ac si minime fuisset fractus.

Marmor fractum instauratur diuinitus.

Idem sanctus vir extitit à Clothario Rege filiolo ipsius antistitis vsque ad tempora Childerici pronepotis ipsius Clotharij, & sedem episcopalem rexit 66. annis, in quibus & fœliciter certaminis agonem expleuit, & viam vniuersæ carnis gloriose ingressus est.

Fuit episcopus 66. annis.

Huius Natale celebratur 5. Calen. Nouembris.

De Sanctis Abbatibus Eustasio, & Attala.

Cap. XX.

Sigebertus in Chronicis. Anno Heraclij X. Sanctus Columbanus obijt, cuius discipulus Gallus in Alemania claruit. Eustasius quoque Abbas Luxouiensis, & Attala Bobiensis post Columbanum claruerunt.

Ex gestis eius. Hic sanctus Eustasius à beato Columbano ab Italia paterno affectu directus, æquo iure subditas Monachorum cateruas rexit tempore Clotharij Regis, adeo omnibus gratus, vt nullus se beatum Columbanum perdidisse gemeret, qui eius doctrinis imbutus fuisset. De hoc iam supra diximus in gestis sancti Pharonis.

Huius Natale celebratur 4. Calen. Aprilis.

Vita S. Attali.

Ex gestis sancti Attali. Porro sanctus Attalus beato Columbano de hac luce migranti succedens, cum egregie Luxouiense cœnobium regeret, diabolus cõtra eum aliquorum subditorum corda suscitauit, qui se dicebãt tanti feruoris austeritatem, & arduæ disciplinæ pondera ferre non posse. At ille sagaciter pia fomenta præbere, & mollire corda tumentia nitebatur, suadens reminisci patres per mortificationem & contemptum præsentis vitæ regna cœlestia possidere. Cumque se nihil proficere iam cerneret pertinaces ire permisit, qui postquam ab eo segregati sunt, cum virum Dei suis detractionibus laniarent, vnus eorum subito igne febrium accensus, inter pœnas incendij clamare cœpit se si posset, ad beatum Attalum venire velle, & admissi criminis damna pœnitentiæ medicamento lenire. Vix hoc ei dicere licuit, obmutuit, & extremum halitum finaliter dimisit. At illi qui aderant videntes iniuriam viri Dei adeo vindicari, quidam ad eum cum pænitentia redeũt, quos ille miro gaudio recepit, suisque locis suas agnoscentes culpas restituit. Alij vero, qui datum pœnitentiæ locum non redeundo contempserunt, diuersis mortibus direpti sunt, nam vnus eorum securi percussus interijt, alius dum parui fluminis alueum transmearet, irretitis poplitibus paruula vnda necatus est, tertius cum se in mari carinæ tradidisset, demersus est.

Monachi apostata male pereunt.

Quodam tempore cum Bobius fluuiolus turgidis aquarum molibus violenter & rapaciter defluens, molendinum monasterij suffodere, ac totam officinam ocius demergere, videretur, vir Dei hoc audiens. Synoaldum diaconum ad se accersiri fecit. Cui dixit: Apprehenso baculo quo sustentabatur, vade ad Bobium imperantisque voce dicito, signum dominicæ Crucis prælato, vt istas ripas perfodere desinat, ne præsumpte audaciæ modos suppleat: sed alio incedens latera ista sinat esse illæsa, imperijs se cognoscat Domini recessurum. Cumque ille viri Dei imperio obedisset, mox quoque fluuius obediens relicto alueo collis latera radens, fluenta per ardua collis latera velut animalis strictos latices sustentabat, quoadusque concaua aluei paterent, quo sustentante liquido fluerent.

Attalus fluuio imperat, & is obedit.

Vnus Monachorum dum in agro laboraret inopinato ictu ferramenti pollicem sibi ex læua præscidit, & superposita gleba quasi funus sepeliuit, pergensque ad monasterium rem patri prodidit. Cumque deinde partem abscissi pollicis terræ conditam fulcoque sepultam sibi afferri iussisset, sputo suo illitam manui iunxit. Coniunctusque pollex carnis glutino, vt antea fuit, adhæsit tacitoque silentio, vt abiret, imperauit. Cum autem suprema vitæ præsentis hora fungeretur, inter mæsta suspiria & fluentes lachrymas cœlos intuens, vidit sibi subito eosdem apertos, quo per multarum horarum spatia, cordis rugitus premebat. Deinde gratias agens, & fratres exhortando confortans, animam cœlo reddidit.

Monacho abscissum digitum restituit.

Colitur decimo Martij.

De Sancto Vualarico, & bonis eius initijs.

Cap. XXI.

Ex *gestis eius.* Ex discipulis quoque beati Columbani fuit sanctus Vualaricus, qui de Aruernica quondam regione ortus, oues patris sui puerulus adhuc pascebat. Audiens autem qualiter pueri nobilium in scholis solebant erudiri, eodem desiderio prouocatus tabellam sibi fecit, & cum summa veneratione & instantissima prece impetrauit à magistro infantium, vt sibi scriberet alphabetum, & prima elementa monstraret, quo facto, lætus ad opus sibi iniunctum remeabat. Sicque in breui Dei fultus auxilio patre suo ignorante totum parauit psalterium: deinde cœpit Ecclesiam frequentare. Non multo post secutus est auunculum suum ad monasterium nomine Autimium, quem secutus pater suus minis & terroribus atque blandiciis reuocare non potuit, quamuis Abbas & fratres eum deprecarentur, vt cum patre rediret, & imponerent ei ieiunia duorum vel trium dierum si hoc non faceret. Illo autem firmiter in proposito persistente; ait Abbas fratribus: *Non abijciamus, quod misit nobis Dominus.* Post hæc cœpit semper ad altiora festinare, & peregrinationem pro amore Dei appetere. Tunc perrexit ad monasterium Macharij quondam Antisiodorensis Episcopi, quod in suburbio ipsius ciuitatis in quodam viridario erat constructum, vbi à præfato Pontifice benigne susceptus est. Ibi etiam districtissime viuens cœpit à multis prædicari. Ad quem dum visitandi gratia quidam diues, & nobilis Bobo nomine deuenisset, audiens ab eo verbum Dei cum eo remansit, nec vltra ad sæculum est reuersus. Hi duo pariter Luxouium perrexerunt ad sanctum Columbanum. Sub huius Columbani magisterio factus est sanctus Vualaricus hortulanus, quod officium ei iniunctum est, causa humilitatis probandæ. Huius olera nec à vermibus nec à quoquam animali lædi poterant cum alia olera circunquaque deuastarentur; quod Vualaricus fratrum meritis ascribebat. Tunc cœpit sanctus Columbanus eum inter probatos Monachos reputare iudicatibus alijs adhuc eum quasi nouitium inter pulsantes ponendum. Cum autem ad audiendum verbum Dei à sancto Columbano fratres certatim properantes intrarent, intrante sancto Vualarico cum cæteris in ipso limine sentiebat sanctus Columbanus odorem magnæ fragrantiæ & suauitatis ad se venire.

Sãctus Vualaricus patre inuito in cænobio perseuerat.

De peregrinatione eius, & spiritu prophetico.

CAP. XXII.

Vualdolenus quidam ad prædicandū mitti postulat.

POst hæc quidam è fratribus nomine Vualdolenus, accensus desiderio sancto petijt à sancto Columbano, vt ei licentiam prædicandi inter gentes concederet, & pro solatio fouendæ religionis Vualaricū secum abire permitteret. Quod & ille permisit. Cumque pariter in Neustria venissent, à rege Clothario remotum locum residendi poposcerent. Et cum ad quendam locum Ambianensium Gualimaco peruenissent, contigit, vt quidam ob reatus sui meritum in equuleo suspensus esset, ac defunctus. Quem cum à longe beatus Vualaricus inspexisset, permotus pietatis visceribus, cursu concito ad stipitem peruenit. Et prohibentibus eum carnificibus ne cadauer mortuum tangeret; ille tamen intrepidus vinculum soluit, & corpus defuncti proprijs manibus ad terram deposuit, & super supinata membra eius se cum lachrymis in oratione prostrauit, ita vt à facie sua faciem illius imprimeret. Sicque astantibus cunctis, imo stupentibus quasi ex profundo somno paulatim calefacientibus membris, mortuus incolumis reuixit. Præfatus autem Rex cum Ambianensis Pontificis consensu locum eis secretum, vt petierant, qui Leucanaus dicebatur concessit, vno ex latere vicinitate maris est amœnus, ex alio currit pestifer Somnę fluuius. Ibi se beatus Vualaricus in quadam cellula segregatus à fratribus reclusit, vt omni cura mundi postposita solito more tantum diuinæ meditationi insisteret, cæteri vero fratres construentes sibi cellulam de eleemosyna Regis iubebantur habere substantiam. Cum autem quædam matrona panem, & flascones aliquando per quendam puerum ei misisset, puer auiditate potus, & cibi circumuentus, partem sibi retinuit, partemque aliam seruo Dei pręsentauit. Qui cum hoc factum diuino numine cognouisset, ait: Quod nobis allatum est, inde Deo gratias referimus. Sed & tu fili hoc præuide, ne quid incaute sumpseris de illo pane, vel* flascone, quod tibi in quodam loco abscondisti, quia serpens iam est in illo vasculo, & in pane illo venenum mortiferum. Tunc stupefactus puer illico terrore obriguit, moxque reuersus cum vasculum aperuisset, & inde anguem exire vidisset, illum panem contingere non audebat, sed tremefactus & confusus de hoc quod gesserat, ad seruum Dei rediens pœnitentiam egit.

Sanctus Vualericus defunctum xcitat.

**Flascones sunt vini vascula.*

De vindicta Dei in contemptores eloquiorum eius.

CAP. XXIII.

IDem amicus Dei cum de quodam loco Caldis ad septa monasterij tempore hyemis repedaret, contigit vt per austeritatem frigoris in domum cuiusdam presbyteri cum sodalibus suis ad calefaciendum se declinaret. At illi qui tantum hospitem eximio cultu venerari debuerant, vt huius sacro eloquio, sicut ei mos erat instruerentur, magis ei turpia ac luxuriosa, & inhonesta verba vna cum iudice loci illius audacter & contumaciter loquebantur. At ille vt semper consueuerat, putridis hominum cicatricibus salubria verbi Dei medicamenta imponebat dicens: Filij nunquid illud in Euangelio non audistis: *De omni verbo ocioso rationem reddituri sumus in die iudicij*. Sed illi contempto eius præcepto, magis ac magis impudicissimis ebuliebant sermonibus. Tunc ille: Volui, inquit, propter rigorem frigoris corpusculum meum ab igne paulisper refouere, sed vestris prohibeor sceleratissimis verbis, & nunc etiam exire à vobis non calefactus compellor. Egressusque de domo puluerem ibi de pedibus suis excussit, & ad locum destinatum iter direxit, sed illos infœlices & propaces vltio diuina mox subsecuta est: nam ille presbyter qui recte sibi vel alijs prouidere neglexerat, oculorum subito lumen amisit, & præfato iudici ipsius loci statim emarcuerunt virilia, tunc sera pænitentia ducti supplicabant humiliter vt iterum famulus Dei domum illam vellet intrare, sed ille precibus eorum non assensit. Itaque vnus in cæcitate sua permansit, alius contracto corpore, & putrescentibus genitalibus de hoc sæculo migrauit.

Iusti non sunt offendendi.

Matth. 12.

Vindicta Dei contra procaces.

De sanctitate conuersationis eiusdem.

CAP. XXIV.

ET merito vir sanctus tantis virtutibus eminebat, quæ ab vtero matris virgo manebat. Humilitas eius, & benignitas modum humanum excedebat, & in tantum diuina gratia & compunctione plenus erat, vt quotiens pr ędicabat discipulis, vel Deo psallens cœlum aspiciebat, totiens lachrymas effunderet, tanta in eo erat mansuetudo, vt auiculæ in manu eius sine formidine cibum sumerent, & articulis suis quandocunque vellet oblitas suæ feritatis & quasi domesticas eas palpitaret. Lectulus eius ex virgis contextus, vili* lectariola tegebatur. Facies eius valde pallida & macie confecta, quia frequenter in tota hebdomada nisi in die dominico nihil sumebat in cibo: non vinum non siceram, tantum in aduentu quodam hospitium, & in charitate de his omnibus poculis prægustabat. Quando vero per eum Dominus languentibus gratiam curationum conferebat, vel futura & occulta pronunciabat, tunc roseo colore genæ eius nimio fulgore micabant, vt palam omnes intelligerent, quod ea per eum facta, vel dicta Spiritusancto cooperante fiebant, sic ad fœlicem prospere properauit finem, multotiens in vigilijs pernoctauit, furtiuas orationes inter condensa veprium, & conuexa vallium frequenter fecit, tunica cum cucullа tantum vtebatur. Peccantem aliquem de fratribus iunioribus postquam iusserat flagellari, sæpe hoc fieri prohibuit, sed vocatum ad se blande admonebat, vt ista sola verecundia ei sufficeret, quatenus de cætero illud vitium non iteraret.

Cathalogus virtutum eius.

**Lectariola id est stragulum.*

Colitur 1. Decembris

De sancto Hildeunto Meldensi episcopo.

CAP. XXV.

EX *gestis eius*. Per idem tempus floruit sanctus Hildeuntus natus in ciuitate Meldensi, cui episcopus pręfuit. Quinquennis traditus est sancto Pharoni sacris literis imbuendus. Conuitia sodalium patientissime portabat. Ex quo Presbyter à sancto Pharone factus est semper cilicio ad carnem vsus est; monitu sancti Pharonis monasterium petijt; post beatum Pharonem episcopus factus est. Iuxta vrbem Meldensium habebatur Ecclesia Crucis sanctæ, in qua quondam sepultum fuit corpus sancti Pharonis. In huius ecclesiæ atrio Meldenses mortuos suos sepeliebant; accidit autem, vt quidam maligni viri beatum Hildeuntum peterent, vt in illo atrio sibi aliam ecclesiam liceret ædificare. Quod & factum est: sed idem templum auaritiæ studio fabricatum, nocte præcedente, qua in crastinum dedicari debuerat, funditus corruit. Quo timore perterritus beatus Hildeuntus est pænitentia ductus, Romam adiit, ad Bonifacium Papam venit, vt pęnitentiam sibi iniungeret super hoc peccato. Qui post satisfactionem ab illo missus est ad prædicandum. Introiens autem per singulas domos dicebat: *Pax huic domui, pax ingredientibus & egredientibus*, & sic verbum incipiens ad finem vsque complebat. Hoc faciebat vsque ad Hierosolymam progrediens. Et reuertens septimo anno egressionis suæ retulit Papæ, quæ gesserat. Rediens autem in Galliam cum auctoritate Domini Papæ in loco, qui dicitur Latiniacus, inuenit Monachum nomine Fulseum sanctitate præcipuum, cui Angelus Domini per visum astitit dicens: Hildeuntus Episcopus mane venturus est ad te, cui à Domino peccata noueris esse dimissa, vide ergo vt eum suscipias cum honore. Ad hunc cum veniret S. Hildeuntus,

S. Hildeuntus Romam ad panitentiam peccati obtinendam perrexit.

deuntus, proiecit se ad pedes eius; quod ille videns, ruit in faciem suam. Deinde perueniens Hildeuntus in vicum quendam 7. ab vrbe Meldensium milliario vbi ecclesiam in honore B. Mariæ ipse fundauerat, quam postea dedicauit, & ibi Missam celebrauit: Cumque ibi de manibus chirothecas traxisset, apposuit eas radio Solis, & sustentatæ sunt ab eo trium horarum spacio, deinde suscitauit quendam puerum sine baptismo mortuum. Quē baptizans vocauit Aldebertum ex nomine patris sui. Quem iuxta se præcepit sepeliri 7. anno postea moriturum.

Mortuus est autem Beatus Hildeuntus 7. Calen. Iunij. Horum duorum corpora beatus Maiolus Abbas ex reuelatione Angelica postea leuauit de terra ipse & episcopi plurimi.

De sancto Austregisilo Bituricensi archiepiscopo.

Cap. XXVI.

Sigebertus *in chronicis.* Florebant eo tempore in Gallijs Austregisilus Bituricensis archiepiscopus, & sub eo Sulpicius Cunibertus Coloniensis, & Ioannes Tungrensis.

Ex gestis B. Austregisili. Hic Austregisilus inter cætera virtutum miracula quibus in vita sua claruit, quendam molendinarium curauit, qui die dominico temerario spiritu volens emendare molam accepto ferro ancipiti, quod vulgo scoton vocant, cæpit molam terere. Ex quo peccato adhæsit manui eius manubrium ferri illius, quod nullus poterat de manu eius auferre, & tanta districtione arctatus est, vt inter digitos eius iam cœpisset sanguis prorumpere, & aspicientibus ob fœtorem fastidium facere. Venitque ad præfatum Dei hominem, qui postulans Dei auxilium accepit manum eius vbi adhęserat malleus; & digitos primum extendens tulit ferrum istud, & manum eius attrectans omnem dolorē expulit, sanatusque homo recessit.

Vltio diuina in eos qui domum Sancti viri temerare audebant. Post obitum eiusdem sancti cum Pipinus Francorum princeps contra Eudonem Aquitanniæ Principem volens dimicare ad vrbem Bituricam peruenisset, barbari de exercitu domum quandam in Villa Carobria, quæ præfati sancti fuerat, in qua frequenter manens iacuerat, vel dormierat vicinis contradicentibus, totam vallaverunt incendio. Statimque arrepti à dæmonio vnus ex eis abstracto ostio de ipsa domo quæ ardebat, in flammam se proiecit, ibique vitam finiuit. Alij etiam sese dentibus lacerabant, nonnulli vero sibiinuicem membra truncabant, nec multo post cum præfatus Eudo vnum de optimatibus suis Agnum nomine in monasterio S. Austregisili manere iussisset, ille quicquid inuenire potuit in ipso cænobio comitibus suis dispensandum tradidit, ita vt nulla fratribus substantia remaneret. Cūque Abbas ei supplicasset dicens: Miserere seruis tuis, vt possunt viuere, & pro te orare: & ille superbus preces eius despiceret, accedentes monachi ad sepulchrum sancti cum lachrymis orare cæperunt, vt eos Dominus ab inimico eriperet. At ille infœlix Agnus omnes S. Austregisili villas perlustrans, pecora & alia quæcunque rapiebat secum ducebat. Et dum iter ageret apparuit ei S. Austregisilus per somnium dicens: Cur me tam grauiter prædatus es, & mihi seruientes reliquisti tam tristes? Hæc dicens, percussit eum in cerebro. At ille euigilans, se à S. Austregisilo percussum exclamauit, & paulo post expirauit. *Depeculator rerum sacrarum grauiter punitur.*

De sancto Sulpicio eiusdem successore.

Cap. XXVII.

Ex gestis eius. Beatus quoque Sulpicius clarissimis ortus parentibus, in flore primæuæ ætatis Christi militiam ruptis sæculi laqueis tam ardenter suscepit, vt si persecutionis tempus non defuisset, periculis se sponte ingereret. Nihil aliud adhuc in sæculari habitu positus visus est agere, quam monasteria construere, ecclesias instaurare, & miseris auxiliū ferre. In Ecclesia haud longe à parentum domo posita, clam silentio noctis indutus vestimentis pœnitentiæ; sactis orationibus pernoctare pergebat. Et diluculo rursum sæculari veste ornatus, sanctum propositum occultabat. Hic erat huius infantiæ ludus, talis in eo coalescebat in Deum affectus, Nocte quadam Ecclesia cum duobus pueris vigilans, cum contemplationi profundius intenderet, duo teterrimi Æthiopes apprehensos singuli pueros ab ecclesia trahere nitebantur; quos vir Dei post tergum magnis clamoribus eiulantes attendens tetros illos respexit, & manum contra eos eleuans, illos *Crucis vexillo* repressit. Quibus illico elapsis, pueri sospites manserunt.

Ex eo tempore hostis callidus omnia contra Dei militem molimina versans, quem mente non valebat corrumpere, minis fantasticis nitebatur deterrere. Fama autem de eo longe lateque respersa, cum à fidelibus Clothario principi hoc esset suasum, ab Austregisilo Bituricæ vrbis episcopo petijt, vt vir sanctus qui iam leuiticæ sortis gradum attigerat, in castris suis Abbatis officio potiretur. Et post eodem sacro episcopo migrante ad Dominum, idem vir sanctus Domino procurante episcopalis apicis emeruit primam Aquitanniæ sedem. Decus igitur Pontificale nactus oneri succubuit non honori. Omnibus omnia factus, tradens seipsum ieiunijs indesinentibus & vigilis penè iugibus, ita, vt si quando parum aliquid somni necessitas naturalis exigeret, hunc non supra strati molliciem, qua nunquam vti consueuerat, sed super solius nattulę ciliciique superficiem deprehenderet. Tanta in eo gratia virtutūm augebatur, vt non minus per eum signa, quam dudum per Apostolos fierent. Nam dæmones verbo fugauit, ægros orationē curauit, mortuum etiam suscitauit. *Eius in episcopatu vita. Natula id est storea lecti.*

De miraculis eiusdem sancti Sulpicij.

Cap. XXVIII.

Cumque ad eum quidam de optimatibus visendi gratia venisset, & ei humanitatem quam omnibus impartiri nouerat exhiberet: ministris in aliud detentis, ignis flamma velociter tecta deuorare cœpit. Iamque respersa cæperunt quanti vniuersa, & minante ruina, vniuersis pręsidio desperatis fugam arripientibus; sacerdos Dei manu *cum vexillo Crucis* resistere nititur flammis. Et mirantibus omnibus, ita flammarum globi extemplo restincti sunt, antequam manum suam seruus Dei retraxisset, acsi magni aquarum fluminis impetu vndique vallati fuissent. *Signo crucis flammas extinguit.*

Quædam mulier illustris spicis segetum repleuerat horreum magnum. Intempesta nocte scelestus ingrediens, ignem coniecit; & flamma strepente tumultus increpuit. Vir Dei reperta causa currens cum canticis spiritualibus rogum circumit, & miris modis cū baculo, terminum defigit, quem igneus collis transgredi nequeat, flammæ itaque ex omni parte vicinas domos dū tangerent, ad se reuersæ chaos fugiunt, quod transgredi non audent.

Procul ab vrbe arborem immanem succidi præcepit quæ dum succisa velox corruit, vnus ex pueris in aliud intentus & attonitus sistens, non mortem refugit, protinus Sacerdos manum *cum signo Crucis eleuans* arborem in alteram partem vertit. Et sic de mortis periculo puerum abstraxit. *Arborem in alteram partem vertit.*

Vnus ex sceleratis in promptuarium sancti viri noctu se violentus iniecit, & diripere nitens, quæ facinus furti conceperat, cum abire festinaret, nullus remeanti exitus patuit, sed quasi carcere septus ligatur vndique reus. Sic totius noctis itinere consumpto, mane vir Dei vnum de custodibus euocat, mittens ad socium mandat vt quem errore lassatum, & quasi quibusdam vinculis arctatum, ita crimine innexum in promptuario repperisse attraheret: Nec mora minister socium adiens vocauit, scelestum intro reperiunt, & vt attraherent comprehen-

prehendunt. Sed inter eorum manus elapsus, timens se in crimine deprehensum, & vndique à turbis vallatum, malensque celerem mortem subire, quam longos cruciatus trahere, in puteum cubitorum fere 80 qui ibi eminus erat, se præcipitauit, & tamen cum eum vorax terra susciperet, beati Antistitis suffragia postulabat. Tunc vir Dei velociter accurrens iubet quendam de pueris descendere, nexum & scelestum attrahere circumplexum. Cumque omnes eum nec posse viuere clamitarent, sed iam interisse crederent, illo vrgente famulus ingreditur signaculo sancti viri armatus reppe-ritque alacrem, quem omnes credebant esse exanimem. Connexus ergo funibus captiuus ad solum reuocatus sancti vestigijs prostratus, postulat facinoris veniam. Illico pietate plenus indulget, & eius vsibus necessaria tribuit, sæpe monens, vt potius petat quam rapiat.

Furem se in puteum præcipitantem à morte liberat.

Cum autem vnus ex discipulis repedandi ad propria licentiam sibi postularet de ordine Leuitarum ille dilectionis affectu ne aliquid casu longi itineris accideret dare renuit. Hic vero spiritu superbiæ armatus, vix curarum obliuionem quies prima laxauerat, cum vehiculo fugam arripuit. Sed ita est cæcitate percussus, vt huc & illuc per totam noctem vacuo labore discurreret. Reddito terris die in loco de quo festinus iter arripuit se consistere cernit. Ad Sacerdotem veniens veniam petijt, cuius pia mens illico veniam tribuit confitenti.

De tentamentis dæmonum ab eo superatis.

CAP. XXIX.

Dæmonis ludibria fugat

CVm autem quadam nocte psalmorum cantus in baptisterio peregisset, perrexit ad beati Martini basilicam, vt ibi reliquum noctis vsque ad matutinas in diuinis laudibus expleret. Ingerens se dæmon in specie auis teterrimæ lumen quod puer præferebat primo suffocare nititur, deinde se in faciem oculosque sancti viri cum impetu se inijciens, & huc illucque eminus circumuolitans, violentum & infestum se reddebat. Cuius vir Dei gesta perpendens: scio, inquit, quis sis antiqui serpentis minister, *& facto signo Crucis* euanuit, sed de inuidia sancti viri stimulos accedit. Cumque vnum de pueris pro pauperum exhibendo subsidio ad quendam locum ire præcepisset, dæmon se ei obuiam intulit, eumque de vehiculo eiecit, & male mulctatum flagris exanimem reliquit. Ita defertur à proximis ad domum, & nemo retulit ad virum. Tandem ipse spiritu Prophetiæ sensit eum continuatis diebus decem mutum, & cæcum permanere, omniaque membra pemortua, & ita obseratis dentibus ex ore vt nec aquæ guttam aliquis posset interius fundere. Tunc ex affectu lachrymas fundens, & in oratione se prosternens, panis buccellam cũ vino iubet ei deferri. Mox autem vt in ore eius reseratis cum ferro dentibus stillam vini, quod miserat proximi perfuderunt, sensus amissi redduntur, & in vigorem pristinum membra redeunt: Nec multopost in ecclesia sanctus cum paucis aggreditur pernoctare: & primum quidem serpentis astutia tenui sibilo demulcet in aura, demum valido impetu arcus, aras, lucernas, cæteraque officia concutit, ita vt putarent discipuli ecclesiam funditus euerti, & cum pauore nimio trementes ac pauentes relictis canticis, interitum expectantes pauimento adhærerent, vir sanctus fortiter, & alacriter in diuinis canticis persistebat, varupendens quæ inuidus perpetrabat. At ille tandem cum exercitu suo in vna mole se glomerat, & putans eius constantiam grauioribus sonitibus deterrere, immenso tumultu ante faciem eius perstrepens pauimentum percutiens se præcipitat, ita vt putarent discipuli magistrum in frustra contritum fuisse; qui & diu attoniti permanserunt. Sacerdos vero diuinis iaculis aduersarium vulnerans in spiritualibus canticis perstitit, discipulos arguit, quod relictis hymnis deterriti essent minus fantasticis.

Vnus etiam ex illis cum aliquando pernoctare ad ad ecclesiam pergeret, diabolus bonum opus impedire nitens ei occurrit; afflictumque cædibus pene exanimẽ reliquit. Quo vir sanctus reperto, iuxta eum se prosternens fortiter ingemuit, vique dentibus reseratis sacrificium in ore eius proprijs manibus infudit, & ita repente apprehensa manu eius incolumis surrexit.

Nec multo post vnus ex rusticis arrepta manu securi nefario opere diem Resurrectionis Dominicę polluit. Illico manus eius arescit, & cum neruis securis adhæsa reducitur. Qui cum ad seruum Dei properans, eius vestigijs se obuolueret, lugentem reum vir sanctus potius venire iubet. Ipse autem cellulam ingressurus in oratione pernoctauit, & facto mane cum ad ecclesiam pro soluendi laudibus venisset, vulgo hominem cum securi intuente, in oratione mox incumbit. Ita autem reus non sustinens cruciatus magnis clamoribus perstrepebat, vt putaretur ille locus esse commotus, & pauor vniuersos arriperet. Interea sacrilega manus subito restituitur, securis ex ea resilit, reus vbertim flens peccatum suum fatetur, & absoluitur.

Hic vir sanctus tandem plenus dierum in pace quieuit, & post obitum etiam multis miraculis clarnit.

Colitur 17. Ianuarij.

De sancta Salaberga Abbatissa.

CAP. XXX.

EX *gestis eius.* Fuit etiam eo tempus Salaberga Abbatissa. Hęc in suburbano Leucorum oppido territorio Linguonico confini, parentibus nobilibus & religiosis oriunda fuit. Cumque B. Austasius Abbas S. Columbani successor, ad eliminandam Bonosiacam hæresim in Germaniam properasset, & remeans ad præfatę puellę patrem Gondonium peruenisset ille velut gratissimum munus eum suscepit, qui inter salubria exhortationis verba sciscitari cæpit: vtrum ei soboles esset. Cui ille duos adolescentulos ob benedictionis gratiam percipiendam præsentauit, sed vir sanctus si adhuc proles superesset requisiuit. Cui parentes se fatentur habere puellam dudum luminibus orbatam. Veniat, inquit, & ipse triduano igitur à semetipso exacto ieiunio super oculos puellæ oleum benedictionis infudit, & mox sanitatem pristinam recuperauit: Post hæc parentes eius de liberorum successione cogitantes, eam contra voluntatem suam cuidam generoso in matrimonio tradiderunt, qui vix eam duobus mensibus habens mortuus est. Beatus quoque Eustasius post rerum discrimina & labores, post hæreticorum procellas & scismaticorum fraudes, summis pollens miraculis migrauit ad Dominum. Cuius loco S. Vualbertus in regimine fratrum subuectus est. Sancta autem Salaberga viduata sub laico habitu, vigilijs, ieiuniis, eleemosynis intenta, doctrinam quam à B. Eustasio acceperat animo trutinabat, sæpiusque ruminabat. Iussu autem Regis Dagoberti ob liberos procreandos, cuidam viro Balduino, qui in aula regia morabatur in coniugium sociata quinque filios genuit. Tandem viro conuerso prolibusque Deo sacratis, veste religionis accepta, inito cum S. Vualberto consilio, conuenientia existente mariti cænobium puellarum in suburbio Linguonensi in hæreditate paterna extruxit.

Sancta Salaberga oculorum lumen recuperat.

Vualbertus Eustasij successor colitur 2. Maij.

Post hæc bello ciuili inter Reges Francorum circa fines illos orto loca vicina depopulata sunt; & corpora quoque sanctorum igne cremata. Tunc illa inito consilio, cum S. Vualberto, quem postea habuit & comitem itineris, & socium laboris, paternum solum relinquens ad vrbem Lugdunensem cum maximo apparatu, & cum animabus à Deo sibi commissis perrexit. Ibique extructo monasterio intra paruum tempus trecentas circiter famulæ Christi sunt adunatæ.

Sancta Salaberga cõstruxit monasterium.

Quadam die dum beati viri Vualberti præstolaretur aduentum, & falerni copia deesset, iussit cereuisiam fieri, & in dolium mitti, sed cum vas ad plene refertum non

esset,

esset, soror quæ cellarium custodiebat, ad eam humiliter veniens, ait: Quid faciemus Domina, quia vas plenum non est, & aer æstuat, si S. Abbas in veniendo moram fecerit, vereor ne potus liquor acescat: Ad quam illa vade, inquit, & quod subsequens ex liquore confectum est, funde in vase. At illa celeriter pergens, vt iussionem impleret, repperit vas plenum, quod paulo ante reliquerat semiuacuum.

Mira visio Sanctæ Salaberga. Quodam tempore vidit sancta Salaberga tabernaculum è polo miræ claritatis descendere, quod deorsum spaciosum, & sursum arduum videbatur. In quo recepta auis miri candoris & splendoris, apprehensam eam transfluuium quendam ingentem asportauit, & in prata valde amæna dimisit, vbi diuersorum florum & odoramentorum genera fragrabant, & inter candentia lilia ac rosarum rubentium flores immensa vidit infantium agmina vtriusque sexus, niueis cycladibus & laureatis capitibus ouantes. Inter quos vidit venerabilem virum Ansericũ Suessionensem pontificem, quem crebrius in domo sua accersierat, sibi obuiam venientem, & dicentem: Ecce tibi locus præparatus est, sed quia sororibus adhuc necessaria es, beata Maria filium suum deprecata est, vt à superis celerius illuc reuertaris. Iterum auis illa eam apprehendit, datoque in ore eius halitu à superis remisit. *Angelus ei apparuit.* Dum autem quadam nocte soporem caperet, Angelus Domini in specie sancti Vualberti tertio ei apparuit, qui cingulum eius de renibus abstractum secum detulit, quod vlterius non comparuit. Ipse autem nimio candore refulgens, sic eam affatus est: O dulcissima filia, præpara te vt brauium accipias, & exitum tuum præstolare, quia & ego ex victoria tua cupio brauium accipere. Centesima enim die laboris tui fructum cum multo feruore recipias. Præcepitque ei Angelus Domini, vt per singulos dies & noctes infra illum centenarium numerum expleret psalterium, illa autem quanto certior de promisso, tanto alacrior de obsequio.

Colitur 22. Septem. Huius natale celebratur 10. kalen. octobris.

De Sancto Isidoro Hispalensi Archiepiscopo, & scriptis eius.

Cap. XXXI.

Sigebertus in chronicis. Eo quoque tempore in Hispanijs Isidorus Hispalensis, tum sanctitate, tum doctrina claruit.

Author. Hic sanctus Isidorus Hispalensis episcopus multa vtilia opera edidit ex quibus sunt hæc, quæ subiecta sunt.

Soliloquiorum, vel Synonimorum libros 2.
Sententiarum libros tres.
Etimologiarum li. 20.
De origine officiorum li. 2.
Ad Florentianam sororem suam contra Iudæos libros 2.
Ad Orosium episcopum de significatione veteris & noui testamenti li. 2.
Allegoriarum in Gen. li. 1.
In Exodo li. 1.
In Leuitico li. 1.
In libro Numeri lib. 1.
In Deuteronomio lib. 1.
Iosue lib. 1.
In libro Iudicum li. 1.
In libro Regum li. 1.
De corpore, & sanguine Domini, tractatus vnus, & plura alia.

Cathalogus librorum Isidori. Extat apud nos liber decretorum apostolicorum, quem primus compilauit Isidorus, scilicet epistolas decretales Romanorum Pontificum, canonesque conciliorum, quę per successiones temporum diuersis locis per orbem ab episcopis catholicis celebrata sunt in vnum grande volumen compingens. Ex quo scilicet volumine siue ex eius partibus, idest, epistolis pontificalibus, & consilijs, simul & catholicorum doctorum opusculis manifestum est Iuonis & Gratiani decreta fuisse excerpta.

Annotatio.

Isidorus Hispalensis præter multos alios libros, hortatus octuaginta episcoporum primus epistolarum pontificum Apostolicorum, Clementis, Anacleti, Euaristi & cæterorum vsque ad Syluestrum decreta studiose collegit: cuius studium postea sunt imitati Burgardus episcopus Vuormaciensis, deinde Anselmus Lucensis, mox Iuo Carnotensis, denique Gratianus. Errant ergo Centuriatores qui epistolas decretales Pontificum à nullo fide digno authore citari ante Caroli magni ætatem garriunt. Genebrad. Vide plura in hanc sententiam apud Turrecrematum lib. 5. pro epist. Pontif. cap. 23.

Dicta eiusdem de tentationibus carnis.

Cap. XXXII.

In libro quidem soliloquiorum contra tentationes carnis sic armat lectorem. *Sententiæ memoratu dignissimæ.*

Isidorus in soliloquijs libro. 1. Patienter ab vno feredũ est, quod multis accidit. Secutus es carnē, in carnē flagellaris. Tua contra te ducũtur arma, telis tuis vulneraris; per quæ etenim peccasti, per hæc & torqueris. *Sap. 11.* Heu difficile est prauam consuetudinem vincere. Assidua consuetudo in naturam vertitur, assiduo vsu vitium innaturatur. Quæro à lapsu resurgere, & non valeo vsui repugnare; trahor boni amore, retrahor malæ consuetudinis lege, quamuis cũ dolore, malo vsui resiste. Propone tibi aduersus carnis ardores futuri supplicij ignes. Memoria ardoris gehennæ, ardorem excludat luxuriæ.

Idem in libro secundo. Corrumpi non potest corpus nisi prius corruptus fuerit animus; castitas etenim hominem cælo coniungit, & Angelorum comitem facit. Saturitati libido semper est astricta. At contra ieiunio libido restringitur, luxuria superatur. Venis vino repletis luxuria in membris pullulat. *Castitatis pestes.* Pocula enim sunt luxuriæ instrumenta, & igni adiecto fomite, incendium magis crescit. Si vis enim à fornicatione esse tutus, esto corpore & visione à muliere discretus. Circa serpentem enim positus non eris diu illæsus. Ante ignem consistens etsi proximus periculo, diu tutus non eris. Ferreus sis, aliquando dissolueris, ocio etiam deditis cito luxuria surripit.

De Humilitate, & Patientia.

Cap. XXXIII.

Qvantum humilitate inclinatur cor ad infima, tantum proficit in excelso.

Humilitatis vis. Primus humilitatis gradus est libenter veritatem audire, memoriter retinere, voluntariè proficere. Veritas mentem fugit, quam humilem non inuenit; Descende, vt ascendas, humiliare, vt exalteris, ne exaltatus humilieris. Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei: tanto enim eris apud Deum preciosior, quãto fueris ante oculos tuos despectior. Humilitas casum nescit. Aequalis esto in omnibus, mentem nec gaudio, nec mærore commutes, nullus te casus imparatum inueniat. *Malorum præmeditatio vtilis.* Nullus sit casus, quem non præmeditatio tua præueniat. Propone tibi nihil esse, quod non possit accidere: nam præcogitatio molestias futuras attenuat, improuisa autem mala grauiter feriunt. Disce mala ferre potius quam referre. Quod tibi in alio displicet, in te ipso displiceat. Para tibi contra verbum asperum tolerantiæ clypeum, contra linguæ gladium patientiæ scutum, conuitium non retorqueas, contumeliam ne repetas, tene silentii patientiam, tacendo citius vinces, aperi trãquillo corde dolorem iniuriæ, vulnus quamuis graue sit, apertum euaporat, valde autem animum comedit vulnus inclusum. *Inuidiæ detestatio.* Inuidia sibimet primum nocet, primum auctorem suum mordet: est enim animę tinea, quę sensum comedit, pectus vrit, mentem afficit, cor quasi pestis depascit. Nec fauor te seducat, nec vituperatio

frangat, qui laudem non appetit, nec contumeliam sentit.

De bona, & honesta conuersatione.

Cap. XXXIV.

PRofessionem tuam habitu & incessu demonstra, sit in gestu grauitas, in incessu honestas, nihil lasciuiæ, nihil dedecoris, nihil petulantiæ, nihil insolentiæ, nihil leuitatis in incessu tuo appareat. Mores hominis lingua pandit: qualis enim sermo ostenditur, talis & animus comprobatur, alienam vitam non laceres de malo alieno os tuum non inquines. Non detrahas peccanti, sed condole. Quod in alijs detrahas, in te potius pertimesce. Detrahentes quoque non audias, pari enim reatu detrahentes & audientes tenentur. Inter fideles non computantur, qui quod vouerunt non impleuerunt, quia fidem promissionis non soluunt. In malis promissis rescinde fidem in turpi voto muta decretum, impia est promissio, quę scelere impletur. Nulla pœna grauior, quam mala conscientia, mens enim male conscia proprijs stimulis agitatur. Prauas cogitationes tuas manifesta, vitium enim proditum cito curatur, in bonis dilatio nocet. Sæpe natura moribus immutatur, consuetudine superatur, iugis vsus in naturam se vertit, omnia vsui cedunt. Quod cum difficultate cæperis, per vsum cum voluntate perficies. Bonum quod didiceris doce. scientiam quam aure concipis ore effunde. Sapientia enim dando fit largior, retinendo minoratur. In disputione tolle certamen, tolle pertinacem vincendi defensionem. Cito cede vincenti. Plus dilige audire, quam dicere. In principio audi, nouissimus loquere, primus taceas, postremum dicas, finis plus habet honoris: nam in omni re finis intenditur. Extrema quęruntur, & melior est finis orationis quam principium. Non solum factor, sed & conscius peccati tenetur obnoxius. Timor non seruat diuturnam fidem, vbi enim timor est sequitur audacia. Talem ergo te redde subditis, vt magis ameris, quam timearis, fidem etenim metus tollit, affectus restituit. Impia iustitia est, fragilitati humanæ non ignoscere, lex tua te constringit. Iudicium, quod alijs ponis, ipse portabis. Caue honores, quos sine culpa tenere non potes. Sublimitas honorum magnitudo scelerum est, & in maiori gradu sine dubio maior erit & pœna. *Potentes enim potenter tormenta patientur*, quanto itaque maior honor, tanto maiora pericula. Alta arbor ventis foris agitatur, & rami eius citius in ruinam constringuntur. Excelsæ turres grauiori casu procumbunt, & altissimi montes crebris fulminibus feriuntur. Cito patet insidijs gloriosus; Gloria enim inuidiam parit, inuidia vero pericula. Quamuis quis sæculi gloria fulgeat, quamuis cultu precioso redimitus emineat, semper tamen est in pœna, semper in angustia. In sericis stratis cubat, sed turbidus; in pluma iacet, sed pallidus, in lectis aureis, sed turbatus. Tale erit opus tuum qualis & intentio tua fuerit. Qui cum tædio dat, mercedem perdit. Non auferas alteri, vnde alteri tribuas.

Detrectatio fugienda.

Conscientia mille testes.

Doctrina communicanda.

Eccl. 7.

Ambitio fugienda. Sap 6.

De Dagoberto Rege Francorum.

Cap. XXXV.

SIgebertus in chronicis. Mortuo Rege Francorum Clothario regnauit filius eius Dagobertus anno Imperij Heraclij 20. scilicet ab incarnatione Domini 632. regnauit annis 14.

Ex historia Francorum. Hic Dagobertus trium regnorum Monarchiam suscepit; qui scilicet & ipse Dagobertus fuit nutritor orphanorum, benignissimus in Fräcos, in iudicio iustus, ecclesijs largus; qui primus eleemosynarum copiam per ecclesias sanctorum de fisco palatij erogari iussit in cuncto suo Regno. Rumor eius in bonos, simulque metus & timor in omnes regiones per circuitū peruenit. Pacem in omni regno suo statuit, ac velut pacificus Salomon quietus regnum Francorum obtinuit.

Dagobertus Francorum rex.

Sigebertus in chronicis. Ipse Dagobertus aliquando iram patris sui Clotarii Regis veritus, quia consiliarium eius cæsum, & detonsum dehonestauerat, Parisios ad ecclesiam sancti Dionisii confugit. Et quia inde nullo modo extrahi potuit, locum illum semper cordi habuit.

De miraculo dedicationis ecclesiæ beati Dyonisij.

Cap. XXXVI.

EX historia eiusdem. Instante autem die dedicationis eiusdem Ecclesiæ 6. kal. Martij, nocte quæ diem ipsam præueniebat, populis ex more ab ecclesia seclusis, quatenus die crastina liberior Episcopis prępararetur ingressus, res contigit digna memoratū, quæ & tēporū futurorum ætatibus fideli innotescat relatu; an ianitorum ignorantia incertum habemus, an industria contigerit, leprosus quidam excubitoribus tamen non incognitus in Ecclesia prædictorum martyrum fide plenus pernoctauit, sacrumque locum vigiliarum gratia solus occupauit. Reliqui siquidem, vt dictum est, populi, & ipsius ecclesiæ custodes forinsecus excubabant. In ipso autem noctis conticinio tantum iubar totam illam ecclesiam illustrauit, vt multorum cereorum splendor illi iubari cederet, vt pote quam Sol diuinus suo iubare illustrasset: In somnem ducebat leprosus noctem illam, & præ claritate ineffabili obstupuit, & siquid subsequeretur lucem illam solertissimus expectare cæpit. Ecce autem repente dominus Iesus Pontificum Pontifex cum illis suis familiaribus beatis Apostolis Petro & Paulo affuit, sanctumque illud collegium sibi adiunxerat martyres gloriosos, Dionisium, Rusticum, & Eleutherium. Quam visionem nequaquam sicuti prouenire frequenter assolet somniantis more videbat, sed omnes & omnia visibilibus oculis perpendebat. Videbat namque ipsum Dominum Iesum niueis vestibus indutum pręcedentem, & signa suæ dedicationis luculenter illis parietibus imprimentem, & seriatim officium episcopale cōplētem, ipsum venerabilem fidelium suorum processionem subsequentem, inter quos specialiter & prædictos Apostolos, & inclytos martyres annotauit. Completoque de more dedicationis officio, ad leprosum saluator accessit, eique voce quæ posset intelligi dixit. Intrepidus audi, & foris expectantibus nostris episcopis, quæ vidisti, & quæ tibi mandauero aperi, ne solicitentur de cætero pro dedicationis ecclesiæ officio, quoniam & nos ei manum consecrationis adhibuimus, & prout vidisti totum consecrationis officium expleuimus. Leprosus autem, & pro ordine diu expectatę visionis iam securior & pro saluatoris alloquio aliquantulum hilarior. Et quis, inquit, Domine mi, dictis meis aurem credulam accommodabit? Ego omnium hominum miserrimus & abiectio plebis factus, apud homines testandi locum non habeo, quoniam sicut vides elephantina peste deformiter laboro. Quid multa? ad elephantuosum accedit saluator, & leui tactu faciei eius manum admouit, eiusque caput circuntetigit, & mirum in modum ablata cum ipsis horribilibus pustulis cute, ipsaque cesarie leprosum sanitati potestatiuus Medicus restituit, & ipsam quam capiti eius carneam tunicam detraxerat lapidi, qui proximus erat imposuit, eamque sicut heri, & nudiustertius fuerat effigiatam cum ipsis vlceribus manere fecit, vt ipsam faciem excoriatam faciem veram putares, & leprosa effigie nihil dubitares; & adiecit: Vade, inquit, & si tibi non credent, istis saltem signis nullatenus discredent. His dictis, & lux illa, quæ pro sui magnitudine multorum luminarium iubar obfuscauerat astitit, & beata visio inspectantis oculis disparuit.

Quomodo Diui Dyonisij ecclesia à Christo fuerit consecrata ex Historia Dagoberti.

D. Dionisij ædes à Christo dedicatur

Leprosus à Christo curatur.

De propalatione eiusdem miraculi.

CAP. XXXVII.

DIes illuxit,& quidam matricularioru Ecclesia ingressi sunt, & in gratiarum actione leprosum reperiunt. Rogat se ad Imperatorem conduci. Rem siquidem,inquit,ad eum habeo secretam. Ad Dagobertum adducitur, & diuini oraculi seriem proloquitur. Vere dedicationem istius ecclesiæ à Domino Deo factam hac in nocte vidi,& audiui,& ita demum redditus sum sospitati. Et extendens digitum: Hæc est,inquit,fenestra,per quam Dominus aulam hanc introiuit. Si mihi non creditis,saltem venite,& ipsis operibus credite. Et adduxit eos ad lapidem nobilibus indicijs insignem. Rex admiratur,quoniam adhuc de veritate ambigebat, hominem peregrinum, & tanquam mendicantem aspernabatur,& egenum. Tandem discredenti detracta satisfecit cesaries,& super lapidem posita index miraculi leprosa fuit effigies. Indubitandum,& euidens præbebat testimonium,decorati vultus superstes indicium, vt enim verum fatear lineamenta membrorum,capitis, aurium,dico,& palpebrarum,oris & narium ita suis locis manebant immarcida, quatenus omni ambiguitate procul expulsa de miraculi veritate ceruicosi etiam & increduli siqui fuerant stuperent,confutarentur,& crederent. Nam vt magis stupeas,mollis cuticula, licet intus inanis,& vacua durans integra sic riguerat ac si geminis ossibus sustentaretur & carnibus aleretur. Albugines etiam & impetigines elephantinæ percussionis sic illo in paleo dignoscebantur,vt adhuc ipse vlcerosæ cicatrices humore intercutaneo sudare viderentur. Aspersus rumor,& certus ad admirationem,& gratiarum actionem inuitat episcopos, & conglobatos ad dedicationem,ad laudem cogit populos. Visum ibant omnes certatim,leprosi capitis formam intuebantur, & admirabantur,& congratulabantur. Parietes diuinis insigniti manibus,rei gestæ testimonium perhibebant. Quæ & signa nec abolita, nec abolenda vsque hodie totum ita factum proclamant. Alloquuntur Seniores luculenter populos,& ostensa omnibus cæsarie tolluntur ambages de medio. Reconditur cæsaries illa competenti in capsula,quam vsque hodie inter honorabiles reliquias, & gazas celebriores illius ecclesiæ conseruant scrinia, vtpote quam ipsa Dei manus tetigerat. Conuenerunt autem populi,& quoniam nomen eius ignorauerunt, ex tunc eum sanctum Peregrinum vocitauerunt: lætiores redeunt ad propria, & de diuinitus consecrata passim contestantur ecclesia. Dagobertus super hoc non mediocriter lætificatus de honoranda ecclesia cogitauit,& ne cui de cætero subijceretur nisi Romano Pontifici, priuilegio beati Petri fecit eam muniri. Insuper etiam regalibus eam donariis honorauit,cui quicquid de suis fiscis regalibus conferebat,parum erat.

Matricularij sunt ecclesiæ custodes.

Colitur hæc dedicatio 24 Februarij.

De sancto Magnobodo Andegauensi episcopo.

CAP. XXXVIII.

EX *gestis eius.* Temporibus huius Dagoberti claruit sanctus Magnobodus Andegauensis episcopus,cuius festum celebratur. 17. kalen. Nouembris. Qui scilicet Dagobertus fama bonitatis eius comperta, eum ad se Parisios accersiri præcepit. Cum ergo ciuitatem ingrediens valuas transiret,rei qui in ergastulis tenebantur,comperto eius aduentu, vocibus importunis eius solatia petebant. Iudicem ergo adiens, rogare cœpit, vt damnatis veniam præstaret. Et voluntati eius aduersans eum sine affectu abire fecit,qui ecclesiam,qua tendebat ingressus,Christum exorauit,vt noxios liberaret à nexibus. Repente compedes sunt attriti, manicisque concussis aditus carceris libere vinctis patuerunt,prosilientesque & sancti viri vestigiis prouoluti gratias retulerunt. Idem vir diœcesim sibi commissam illustrando circumiens,cum ad prædium, quod Quartiniacus dicitur peruenisset,pueri garruli conuicia nefanda ludendo iactabant. Quos illo intuente,subito vnus ex eis pulueri mixtus,cum omni pernicitate raptus per aeris vasta more globi hac illacque ferebatur. Tunc sodales cum parentibus tristes ac territi per deuia quæque, ac rupium & vallium amfractus sectantes,nihil profecerunt. Iamque desperatione adacti, tandem per inuia ac dumosos tramites fatiscentes puerum repeterunt inter condensa veprium semianimem, & vix extrem anhelitum trahentem: quem parentes cum magno gemitu pallio inuolutum,& pene cunctis artibus discerptum, in præsentia sancti viri detulerunt; qui apprehensa manu eum leuauit,& vitæ præpotem, ac valentem parentibus reddidit.

Rei à carcere liberat.

Quodam vero tempore cum iter faciens nauali solatio ad transmeandum fluuium indigeret,linter citra amnem situm videbatur,sed deerat qui ei adducere conaretur,qui cum more solito ad orationem confugeret, repente prora ex loco in quo annexa tenebatur exiliens, absque remige ad littus in quo præstolabundus aderat, natando deuehitur: Qui Deo gratias agens cum omni comitatu suo in eam descendit,& ad locum quo tendebat prospero cursu peruenit.

Quodam tempore cum ex famis inedia, ad virum Dei,vt consuetum erat,agmina pauperum vndique confluerent,ipse vt dapsilis largitor agapem fecit, & omnes vsque ad satietatem refecit. Cumque clientuli eius summam nummorum indagarent, qui in cibis pauperum distributi fuerant duplicata reppererunt, quę erogando consumpserant.

Agape pro conuiuio pauperum Christianis vsitata.

Abbas quidam Heraclius virtutibus eius inuidens per viros malitiæ suæ conscios poculum mortis clam ei propinari iussit,quos ille ad se venire conspiciens; præstigia eorum mortifera diuinitus intellexit. Sed euangelici præcepti memor,omnem eis humanitatem in cibo & potu exhibuit; deinde monita salutis adhibens, vt à tam nefanda versutie secederent, ne strictius pœna in barathro mulctarentur persuasit, datoque pacis osculo indemnes abire fecit.

De hæresi Heraclij,& principatu ac lege Machometi.

CAP. XXXIX.

HVgo *vbi supra.* Per idem tempus Syrus Alexandrinus episcopus,& Sergius Constantinopoleus patriarcha Monothelitarum hæresim prædicabant, qui scilicet vnam tantũ in Christo naturam esse putabant,à quibus deprauatus Heraclius Augustus,post tantas victorias aberrauit à catholica fide, vnde diuino iudicio Agareni,qui & Saraceni dicuntur, Haumaro duce eius imperium grauiter cæperunt lacerare. Nam Haumarus Damascum & regionem Phænicis & Hierusalem totamque Syriam occupauit & Antiochiam comprehendit: promotus est etiam Mauchias à præfato tyranno prætor & Admirans totius regionis quæ est ab Aegypto vsque ad Euphratem.

Heraclius labitur in hæresim.

Hac prętere tempestate Saraceni,qui,& Turci dicuntur,Machomet Pseudopropheta eis ducatum præbente,à suis sedibus exierunt,& Imperium Heraclii grauiter deuastare cæperunt. Porro iste Machomet Saracenorum & Arabum Princeps,& Pseudo propheta fuit de genere Ismael filii Abrahæ. Qui cum in primæua ætate sua esset mercator,pergebat frequenter cum camelis suis apud Aegyptum, & Palestinam cum Iudeis & Christianis,à quibus tam nouum, quam vetus didicit testamentum. Sed & Magus perfectissimus effectus est. Et cum hac illacque discurreret,contigit,vt Corozaniã ingrederetur prouinciam,cuius prouinciæ domina Eadiga nominabatur,quæ cum diuersas species quas secũ Machomet attulerat miraretur,cœpit ei præfata mulier familiarius adhærere. Quam Machomet incantationum suarum præstrictam fantasmate cœpit astu paulatim in errorem inducere, dicens ei quod ipse esset Messias,

De Machometo Agarenorum legislatore fadissimo, de quo Diac. lib. 8. Blond lib. 9. Decad. 1. Nauc. gen. 22. Zonoras & multi alij.

quem esse venturum adhuc Iudæi expectant. Suffragabantur verbis eius tam incantationum præstigia, quam callidatis eius ingenia copiosa: qua opinione non solum potens mulier est decepta, sed & omnes Iudæi, ad quos fama eius pertingere poterat, ad eum cum Saracenis cateruatim confluebant attoniti tanta nouitate rei. Quibus cæpit nouas leges fingere, & eis tradere, adhibens etiam ipsis legibus testimonia de vtroque testamento. Quas leges Ismahelitæ suas appellant, eumque suum legislatorem esse fatentur. Præfata quoque mulier videns hominem Iudæorum, & Saracenorum pariter contubernio vallatum existimabant in illo diuinam latere maiestatem. Et cum esset vidua assumpsit est sibi maritum. Sicque Machomet totius prouinciæ illius obtinuit principatum. Deinde vero Arabes ei adhærentes, regnum Persidis cæperunt infestare, ac demum orientalis imperii fines vsque Alexandriam super Heraclium inuadere. Post hæc vero Machomet cæpit cadere frequẽter epileptica passione. Quod Eadiga cernẽs valde tristabatur, quod nupsisset impurissimo homini, & epileptico. Quam ille placare desiderans, talibus sermonibus demulcebat eam dicens; quia Gabrielem Archangelum loquentem mecum contemplor, & non ferens splendorem vultus eius, vtpote carnalis homo deficio & cado. Credidit ergo mulier, & omnes Arabes, & Ismahelitæ, quod ex ore Archangeli Gabrielis illas susciperet leges, quas suis discipulis dabat, eo quod Gabriel Archangelus sępe à Deo mittatur hominibus sanctis.

De quibusdam libellis, in quibus agitur de ipsius fallacijs.

Cap. XL.

Prodigiis quibusdam impostor perfidiã suã confirmare nititur. Machometus legem versibus rithmicis condidit vt imperitæ multitudini esset suauitate cantus plausibilior eã Alphurcam nominauit, id est sectiones & capita, quod missam sibi à Deo fabularetur, non simul, sed vt Sybillæ folia, diuersis locis & temporibus discretis, ne quis in eã consequentiam, ordinẽ, rationem, sapientiam curiosius inquireret. Quare odmen aliorũ Machometi successorum auxilio illam in integritatem primo collegisse notat Chronicon Saracenorũ.

Authór. Fertur autem esse libellus in partibus transmarinis de Machometi fallaciis, in quo legitur, quod ipse volens sibi conciliare animos populi Arabum dixerat se esse Prophetam ad eorum salutem diuinitus missum, vt videlicet legem Iudęis & Christianis, quę nimirum rigida nimis ac seuera esset, mitiorum præceptorum promulgatione temperaret. Et vt eiusdem missioni ad instar Moysi prodigia quædam viderentur testari, populum assignatã die conuocauit ad certum locum, quasi legem diuinitus missam in signis & prodigijs accepturum. Tunc eo sermocinante ad populum columba, quæ in vicino erat ad hoc ipsum fallaciter edocta, super humerum eius aduolans stetit, & in eius aure iuxta morem solitum grana inibi reposita comedens, quasi verba legis ei suggerere simulauit. Taurus quoque similiter ad hoc ipsum consuetudine quadam edoctus vt de manu eius pabulum acciperet, ad vocem eius coram populo venit, & quasi legis nouæ mandata cælitus missa, quæ ipse cornibus eius alligauerat detulit. Sed & picerias lacte ac melle plenas, quas ipse in certis locis terræ latenter infoderat, quasi per diuinam reuelationem ibidem effodi fecit, & populo velut in signum abundantiæ futuræ, quam per eiusdem legis obseruantiam idem populus mereri iuberetur, ostendit. Sicque quasi miraculis, & magnalibus diuinis congratulantes, & acclamantes seduxit, atque ad legem suam quasi diuinam recipiendam pertinaciter animauit. Porro de libro Legis ipsius, qui Alchoranus dicitur, qualiter confictus sit, & quam dilaceratus atque confusus dicetur paulo inferius.

Hic enim pauca libet inserere de libello disputationis cuiusdam Saraceni, & cuiusdam Christiani de Arabia super lege Saracenorum & fide Christianorum inter se. Qui ambo probati Philosophi, & in secta sua perfecti Emithilmomini Regis Saracenorum erant familiares ac noti, sibique inuicem amici charissimi. Hunc autem librum fecit dominus Petrus Abbas Cluniacensis de Arabico in Latinum transferri à magistro Petro Toletano, iuuante Petro monacho scriptore, cum esset idem Abbas in Hispaniis constitutus cum Imperatore Adefenso, eo anno quo idem Imperator Choriam ciuitatem cæpit, & inde Saracenos fugauit.

De origine ac vita ipsius.

Cap. XLI.

Homo igitur iste videlicet Machomet pupillus fuit in sinu patrui sui Abdamanef, qui cognominatur Abdemutalla. In cuius tuitione Pater ipsius moriens eum commendauerat, eratque tutor, & curator illius. Ipse vero præterea cultor fuit Idolorum quæ vocantur Ellechet Aleze in Mecha cum omni domo, & generatione sua, sicuti in sua scriptura testificatur dicẽs, ita dictum sibi fuisse: *Nonne tu fuisti pupillus, & collectus es? & in errore, & iustificatus es? & pauper, & ditatus es?* Ita ergo vixit vsquequo peruenit ad seruitium camelorum Adigæ filiæ Hulert, cuius factus fuerat mercenarius. Et proficiscebatur cum camelis in Syriam, & in alia loca, donec duxit eam vxorem, interueniente causa quam tu scis. *Machometi educatio.*

Postquam vero se diuitem factum eiusdem mulieris opibus vidit, conatus est super gentem & patriam suam regnum arripere, sed dum hoc ad effectum, prout cupiebat non posset perducere, pręsertim cum paucos adhuc fautores haberet, & arte & ingenio magno vsus est, vt qui Rex esse non poterat, prophetam se Dei simularet esse, & nuncium. Hoc displicuit omni parentelæ & generationi eius quæ vocabatur Chorais. Cumque hoc modo prophetæ sibi nomen vsurpasset, ingressus est ad homines, qui tanto facilius qualibet astutiæ machinatione decipi poterant, quanto longius ab omni sapientia & vsu ciuilitatis, totiusque humanæ prudentiæ honestate, per agros & villulas sequestrati, quid Dei nuncius, vel propheta esset, aut in quo cognosci deberet, denique, quid inter veritatem & mendacium, inter fatuitatem distaret, & sapientiam, discernere nesciebant. Ad hos decipiendos, cuiusdam astrologi cuius postea nomen & causam dicemus, operè & consilio non mediocriter confortatus, homines ad se pestiferos, & viarum insidiatores, fugitiuos quoque, & homicidas sibi aggregauit, quos etiam ad deuia siluarum, ad cacumina montium, & ad proxima fontibus loca, circunquaque mittebat, insidiari scilicet negociatoribus, & iter agentibus ad interficiendum tam camelos quam cætera quæ ducebant, vel quæ negociationis vel necessitatis causa portabant. *Ambitionis causa vocauit se prophetam Dei.*

De furtis, & latrociniis eius.

Cap. XLII.

De ipso etiã scimus, quod primo tempore prophetiæ suæ cum de ciuitate veniret ad Mecham, & inueniret hominem camelum habentem, eundem illi camelum abstulit, & cum iam quinquaginta trium annorum esset, tali beneficio prædicationis suæ primordia dedicauit. Habuit autem ibi quadraginta de suis, qui affuerunt custodientes eum ab illis de Mecha, quos valde infestos habebat, eo quod ipsi omnes artes eius, & maleficia nossent. Oderant quippe illum nimis quia cum latro & pestifer esset prophetam Dei se esse stultis hominibus mentiebatur. Abiit autem in ciuitatem quandam destructam, quam ex maiori parte Iudæi pauperes inhabitabant, in quam cum ingrederetur, volens ostendere iustitiæ suæ regulam, & prophetiæ modum, pupillis cuiusdam carpentarii filijs domum abstulit, & in eam Meskidam fecit. Deinde misit in prima sua expeditione Hanzetam filium Abdimelech cum equitatu triginta virorum, ad siluas regionis Mehemet rapere camelos Chorais quando reuertebantur de Sytia. Cumque illi occurreret Hebagel filius Gyssen, in trecentis viris de Mecha dispersis, vbique cũ eo erant, nullum certamen ausus committere, fugit. Post hęc in secunda expeditione misit Hugaida Alarachi filii

Ex latrocinijs & vita Machometi turpiter acta colligitur illum nō fuisse Dei prophetam.

Amichallabi ficut tu nouisti in 60. militibus, vt esset duplex humerus primo cætui, nec facile ab aliquo terreri possent ad loca proxima Alfagati. Cui occurrit Ebezein cum suis militibus. Inter quos tanta extitit effusio sanguinis quantam ipse nouisti. Ego autem nullum ibi ab Angelis adiutum esse audiui, cum dicatur in Alchorano, quod Angelus Gabriel in similitudinē equitātis super albam equam habens vestimenta virida comitatus fuerit filios Israel, cum eos persequeretur Pharao in quadringentis curribus. Sed veniamus ad tertiam expeditionem in qua cum missus esset Zaid filius Ebibacad, similiter non longe ab Algafati in viginti viris, & non inuenisset camelos, iam enim altera die transierant, spe sua & desiderio frustratus, inanis & vacuus redijt. Licet autem tres istæ expeditiones sufficere possint ad conuincendam falsitatem tui Prophetæ, non tamen alias ipsius quas per se voluit facere improbitates tacebimus illam scilicet primum commemorantes, qua egressus est ad capiendos camelos Chorais quando venit ad locum, qui dicitur Guedem, Vbi cum conuenisset Vmbrem filium Guhselmuhit, & non præualeret aduersus eum, redijt vacuus. Iterum exijt per semetipsum donec veniret Iambo, quærendo iterum camelos Chorais, qui erant apud Sem, & quibus insidiabatur in redeundo, & quamuis tunc pro eis acriter dimicaret, tandem confusus abscessit. Aduerte si huiusmodi expeditiones ad Dei prophetam debeant pertinere, in quibus nihil aliud quam fraus & violentia, & humani sanguinis effusio & quicquid prorsus latrones, & viarum insidiatores faciunt agebatur. Fueruntque expeditiones ipsius vigintisex, præter insidiarum assultus, qui fiebant nocte ac die, quarum nouem ipsemet fecit, reliquas socijs imperauit.

De crudelitate ipsius.

CAP. XLIII.

Machomet impius fuit homicida, & perpetrator omnium scelerum.

FAciebat etiam quod peius est, vt si qui ei in istis suis maleficijs contradicerent, vel in aliquo eum reprehenderent statim eos vbicumque sibi contingeret, aut per se, aut per suos, dormientes siue vigilantes proditorie iugularet, sicuti senem illum Iudæum dormientem securum in lecto suo ideo iugulari fecit, quia se ab illo vituperatum dicebat. Quis vnquam non dico prophetam, sed qui vel in modico qualemcumque Dei notitiam haberet, talia fecisse auditus est? An non poterat aliter de Iudæo illo suas iniurias vindicare, nisi dormientem confoderet, quod non solum apud Deum, sed & apud omnem creaturam ipso auditu super omnia mala horribile est. Certe quod de brutis animalibus ipsa humani cordi naturalis affectio fieri detestatur, adeo vt pupillos auium in nido repertos nullatenus occidere pro lege teneat, iste de hominibus faciebat. Vnde igitur hoc illi nisi ex diaboli parte, qui proditor & homicida primus ab initio extitit inesse poterat, quod & humano & diuino iudicio omnes impietates exuperat. Vbi est quod dicebas eum in sua scriptura dixisse: *Missus sum ad homines cum pace & misericordia*. Hæc & his similia, quæ si per singula dicerentur, possent fatigare legentem tu vide si prophetæ Dei opera sunt. Nam illam ridiculosam ipsius expeditionem superfluum puto retexere in qua cum ei præsciso labro dentium etiam inferiorum medius excussus fuisset. Insuper & à Gutheba filio Abhiacad in fronte & facie vulnera suscepisset, filius Cumennæ dextrum cum humero brachium pene illi sustulerat, nisi à Thala filio Humecalla, qui ibi digitum perdidit, defensus euaderet, cui tamen digitum quod satis prophetam decuisset non restituit, ostendens quam alienus sit ab illo qui sicut euangelium narrat, etiam inimico auriculam abscisam reddidit. Iste enim nec amico qui se pro illo morti obiecerat in aliquo subuenire potuit. Et vbi erant Angeli qui olim cum prophetis semper fuisse leguntur, eosque à persecutoribus defendisse, sicut Heliam ab Achab, Danielem & socios eius à Nabuchodonosor, multosque alios quos enumerare longum est. Ego autem mirari non sufficio, quo pacto tibi persuasum sit Dei esse nuncium prophetam hominem, cuius vt breuiter eius facinorosam vitam demonstrem, nulla fuit alia operatio vel meditatio, quam homines interficere, aliena diripere, incestus & adulteria perpetrare.

De impudicitia eiusdem & flagitijs.

CAP. XLIV.

Spurcissima & luxuriosa vita Machomet explicatur.

QVi tale dedecus in scriptura prophetiæ suæ sibi facere non erubuit, vt diceret datum suis renibus à Deo quadraginta viros in coitum potentissimos fortitudine libidinis adæquare; vbi quoque inter cætera rebus odoriferis & mulieribus se delectari dicit. Sed vt etiam de his aliquid nominatim dicamus, nonne ipse cum adamasset Temech filiam Gaysi vxorem Raidi, & non posset eam habere, Deum illū in Alchorano introduxit loquentem ita: Cui dedit Deus, ego illi faciam virum tuum retineri super te, tu aut timebis Deum, & celabis quod facturus est, & si times hominem, magis Deum. Iterum ad seipsum loqui Deum faciens, cum, inquit, compleuerit Zaidi vir eius votum suum in eo, tunc eam dabimus tibi. Nihil est enim prophetæ difficile, in eo quod Deus instituit. Quid vero turpius dici potest quam quod se in sua vxore quæ vocabatur Aysa, ipse fecisse dicitur? Hæc enim cum pulchra esset & libidini dedita diligebatur à Zhaphagam filio Almuhathan Ethsulemi, qui & consuetudinarium cum ea stuprum gerebat ipso Machomet sciente & consentiente. Cumque multi inde loquerentur, & testificarentur maximeque Musatha, & Hazen, ad vltimum vero Hali filius Abitalib, princeps & nobilis inter suos, inde eum liberius argueret, copiam mulierum esse dicens, nec decere tātum hominem à muliercula dehonestari, dignamque esse repudio confirmaret; respondit nullam sibi adeo charam vel dilectam, vtpote quam virginem acceperat, & adhuc iuuencula videbatur, non se inde curare nec propter hoc mulierem sibi habilem dimissuram, vnde vsque hodie odium est in Arabia inter generationē Aysæ & generationē Hali. Postmodū vero dicit in Alchorano mulierē illā innocētē esse, & sibi hoc diuinitus reuelatū. Fuerūt autē vxores eius quindecim ingenuæ, & duæ ancillæ, quarum vna fuit Humetilinæ, cuius nomen Iud filia Abinnei, ipsa est seducta mater infantium de qua dixit Machomet quod auferret ab ea zelum quando discessit ab eo ad matrem suam fugiens vxorem Gaiere, quam postea reuocauit dans ei vestes & ornamenta & duas armillas. Ipsa vero accepit hæc de possessione huius sæculi & futuri. Alia fuit Zameb filia Gaysi, Zaidi, cui ipse misit portionem carnis, & ipsa respuit, Vnde & ipse indignatus est in ea, propter illam quoque in alias vxores iratus proposuit se ad nullam earum ingressurum per vnum mensem, ingressus tamen vicesimonono die. Alia quoque Zaphia Iudæa Alabastria filia Hai, filij Aptab, quam docuit gloriari super alias vxores suas quæ improperabant ei iudaismum & vt diceret eis: Ego cuius pater est Aaron patruus Moyses, maritus Machomet. O quam longe est ab ista impura & turbulenta doctrina, christianę disciplinæ pia & sancta religio, si vna sola vxor à Dei amore impedit hominem, quam qui tantas habebat officium prophetæ congrue adimplere poterat? Officium namque prophetæ non aliud est quam ieiunare, orare & prædicare, & his similia bona opera facere, quibus miror si homo tantis flagitijs deditus vnquam potuit vacare.

Caluinistarum secta recta ad Machometum spectat. Nec vlla vnquam fuit. Machometismo propior. Certe Lutherus ipse omnium hæreticorum nostri sæculi antesignanus egregie in omni turpitudinis decore est Machometum imitatus. Quantum etiam Beza in hac faditate sit tota vita volutatus, scripta ipsius abunde declarant. Vnde nemini dubium esse potest Lutheranismum & Caluinismum proxime ad Machometismum vita primum, deinde etiam doctrina accedere. Machometū non fuisse prophetam ostenditur.

De hoc quod falso propheta dictus sit.

CAP. XLV.

QVod si quis obijciat multos male vixisse, sed tamen bene docuisse, qualiter etiam vester propheta docuerat videamus; propheta est ignota prædicens, siue de præteritis, siue de futuris. Scimus autem quod olim quando prophetæ fuerunt non statim quicunque hoc nomen vsurpasset auctoritatem habebat, sed longa & diuturna vitæ sanctitate signis quoque & miraculis à principibus & populis Dei primitus comprobatus, huius nominis gloriam obtinebat: Si dixeris eum multa præterita enarrasse, veluti de Adam, de Noe, de Abraham, de Moyse & Christo, vtinam sicut apud nos erant ipse ea veraciter prædicaret, & non per multa mendacia delirans, totam pene scripturæ sanctæ veritatem subuerteret. Quantum ergo ad præterita iam de ordine prophetarum cecidit, qui tot mendacijs veritatem corrupit. Sane si aliquas fabulas forsitan ad suum libitum composuit, quæ nunquam auditæ sunt, nullatenus ei credendum est, quia hoc à quolibet facile potest fieri, & ipse iam in alijs mendax probatus est. De futuris vero quod nihil dixerit, nec teipsum ignorare puto, maxime cum in tota scriptura eius nihil tale inueniatur, vnde & quantum ad futura à prophetali gratia exclusus, iam nec signis nec miraculis nec prophetia, nec vita inter prophetas esse merebitur: nam illud totum quod de Paradiso quasi prædixisse videtur, ad nihil aliud nos cogit, nisi vt dicamus eum ita mentiri de futuris, sicut probatus est mentitus fuisse de præteritis. De signis vero & miraculis quod non sint illi data à Deo, ipse sibi testis est dicens, ita sibi dictum à Deo, nisi sciremus eos tibi non credituros, sicut nec alijs crediderunt, daremus tibi signa & prodigia. Iterum forsitan dices, quia nisi esset propheta nunquam ad talem potentiam peruenisset, maxime cum socij eius pauci essent numero, quando pugnauit contra Regem Persarum, qui erat fortissimus atque potentissimus, & obtinuit triumphum. Quamuis vero semper illi qui Dei cultores sunt hostes suos superent, tamen inueniuntur etiam in scriptura sacra pauci Idolatræ multos Israelitas fugasse. Sed & illi qui semper vincunt, non propter sua merita semper vincunt, sed quia illi contra quos dimicant, tali pœna digni sunt. Nihil enim mirum est Persarum gentem Idolatram & spurcissimam à Machomet victam esse, non quia ipse melior illis erat, sed quoniam ipsi hoc promeruerant, vt à sibi consimili diabolo punirentur. Illud denique quod sibi dicit Deum dixisse, nisi sciremus eos tibi non credituros, &c. ad Arabes quid pertinebat, qui nec prophetam viderant, & ideo nec signa prophetica contempsisse vnquam potuerant. Cuius autẽ impudentiæ est dicere illos signis eius non credituros, qui non sine signis tantum, sed & sine aliquo alicuius boni iudicio, quod nec pecora facere debuissent, pessimæ vitæ homini crediderunt.

Qua Machometus docuerit.

Cur Machometus Persas vicerit.

De fabulis ab eo confictis.

CAP. XLVI.

QVia ergo illum tam philosophicis rationibus quam diuinis auctoritatibus sua etiam confessione ab omni prophetali gratia extraneum esse probauimus, restat vt quales sint fabulæ in quibus contra id quod supra dixerat, signa se fecisse asserit, videamus. Dicitur itaque ibi quod aliquando audiens vlulantem lupum, socijs ait, se ex voce eius intelligere, quia lupus ille inter alios maior & princeps omnium esset. O signum propheticum. Nonne similiter potuit dicere quod lupus eum in illa voce prophetam esse signaret? Quis enim inde illum posset arguere cum quid inter se lupi dicant, homines nesciant, Certe fabulam hanc multo vrbanius, si quid intelligeret cõponere potuisset. Sicut & de quodã alio lupo ibi refertur, quod cũ allocutus fuisset Vehebem filium Heum statim sic factus est Saracenus, vbi si leonẽ pro lupo ille fabularum cõpositor posuisset, multo elegantior fabula extitisset. Sed non immerito fabulis suis præcipue lupos intexuit, qui more lupi rabidus semper & cruentus incessit. Qui etiã bouem Zozai domino suo locutum fuisse dixit, & quod super vbera Humemabet mulieris manum suam posuerit. Itẽ quod ipse præceperit arbori, & statim adorauit eum. Quod tamen Saraceni ipsi falsum esse testantur. Iterũ dicit quod cũ Zameth Iudæa vxor Zehenin filij Muslim Iudæi, in oue assa venenũ sibi apposuisset, scapula ouis locuta sit ei, dicens: Noli me comedere, quia veneno confecta sum, & ipse noluit comedere. Comedit autem inde Elbetem filius Mazũ & mortuus est. Vellem scire vtrũ ipse solus, an omnes qui cum eo aderant, vocem illius scapulæ audierint: si enim ille solus audiuit, quare socium suum inde comedere permisit, si vero omnes audierunt, mirum est quomodo ille comedere ausus fuit, nisi forte de suo propheta sperans, quod etiam mortuum resuscitare potuerit.

Annulus Machometi fabula.

Iterum narratur ibi quod aliquando miserit manum suam in cauernam vnde exierunt aquæ de quibus ipse bibit, & socij eius, & pecora eius. Quod magis de Machomet filio Azari narrari solet, cum de vtroque apud Saracenos incertum & friuolum habeatur. Ipse quoque ista omnium mendacissima esse testatur cum in maiori scriptura sua dicat, signa sibi à Deo non esse data. Et cum iterum loquitur dicens: Non sum missus nisi virtute gladij, & qui non susceperit meam prophetiam occidatur, aut reddat tributum pro infidelitate sua, & dimittatur. Vnde vero apertius aut manifestius ipso teste falsa esse illa omnia comprobantur, quam ex suis iterum dictis quibus in Alcorano sic loquitur: Quicquid inueneritis scriptum per me conferte illud cum Alchorano & si ei non concordauerit, scitote quia innocens sum ab illa scriptura, & non est mea. Ergo secundum istam regulam signa illa omnia respuenda sunt, quæ nullatenus in Alchoran inueniuntur.

De Morte ipsius.

CAP. XLVII.

IAm illud tam ridiculum nobis, quam lamentabile suis est, quod cum præcepisset eis, vt mortuum se non sepelirent, eo quod tertia die assumendus esset in cælum ipsique præceptum obseruantes magnis hoc desiderijs expectarent, & iam à secunda feria in qua mortuus fuerat vsque ad vesperam 4. feriæ longa expectatione fatigati, nihil aliud in eo quam fœtoris magnitudinem supercrescere cernerent, tandem sicut retulit Humbram nudum eum proiecerunt. Gumebram tamen filius Hebazam dixit, quod lotus & tribus vestibus indutus, sepultusque sit per manus Hai filij Abitalib, & Alfadi filij Alahabet filij Abdemutalla patrui sui. Fertur enim quod per septem dies morbo pleuretico ægrotauerit, & amiserit sensum, septimo vero die conualuerit. Iratus est Hai filius Abitalib, eo quod perdiderat sensum, & dixit hoc ei, At ille iussit nullum amplius remanere secum in domo nisi Alahabet filium Abdemutalla. Alia vero die septima mortuus est, & intumuit venter eius, & retro curuatus est minimus digitus eius. Et fuit obitus eius secunda feria 12. die mensis Rabeg primi anno 63. vitæ ipsius, postquam ægrotare cœpit 14. die. Vita ergo eius 63. annis extitit, quorum in prophetia 23. expendit, decem in Mecha 13. in ciuitate.

Hæc sunt, quæ fecit Machomet à principio vsque ad finem.

De instabilitate sectatorum eius.

CAP. XLVIII

De successoribus Machometi.

MOrtuo vero Machomet, omnes ab eo decepti reuersi sunt statim, vnusquisque ad suam, quam ante tenuerant sectam, siue Idolatriam, siue quamlibet aliam, præter paucos suæ cognationis, qui expectabant se fore successores in regno.

Eo tempore fuit Ebuber filius Amichahaft vir prudens, & callidus, qui non multo post regnum adeptus est, quod vehementer displicuit Hai filio Abitalib, quousque Rex adeo illum obsequijs, & blandicijs deliniuit, vt etiam regnum ei post se delegaret. Illos qui auersi fuerunt à secta Machomet omni ingenio ad eum reuocans iterum eos stultitiæ mancipauit, quidam enim timore, quidam spe honoris & facultatum, alij alterius cuiuslibet lucri causa omnes tamen simulatorie non ex animo redierunt. Puto autem te optime recordari, quid dominus meus Emurhelmoni aliquando cum essemus ei astantes (& quidam quererentur de aliquo, qui videbatur esse Saracenus, & non erat) coram omnibus responderit. Dixit enim ita: Ego miror, quod de isto solo quasi aliquid nouum mihi dicatis, cum sciam non istum solum, sed multos alios nobiliores & probiores in palatio meo Saracenos esse, ostendunt quidam se esse, sed non sunt. Est enim inquit, mos pene omnium, vt sicut de Iudæo prouerbium dicit: Iudæus nisi postquam efficitur Saracenus, Iudæus non est, & vix aliquis suam legem nisi prius aliam acceperit diligit. Ego autē de hoc quid aliud debeo, vel possum facere, quam quod dominus meus Machomet ipse faciebat. Nam illi hoc etiam contigit, vt fere omnes, & maxime qui ei proximiores, & familiares esse videbantur, non nisi simulate ac deceptorie legem eius tenerent. Adeo enim spernebatur ab eis, & quidquid dicebat pro nihilo habebant, odientes eum in cordibus suis, vt quadam die volentes eum occidere, expectarent eum in quadam valle, quatenus transeunte illo terrificarent mulam eius subito vt præcipitatus interiret, qui tamen nunquam propter hoc eis se iratum monstrauit. Eius igitur exemplo omnes istos, qui siue de Christianis, siue de Iudæis, siue de Paganis Saracenos se esse dicunt in regno meo, & non sunt, nunquam ad aliud cogam. Scio namque, quod nullus Christianus, qui timore Saracenus fieret, in Saracenitate permanebit. Similiter de alijs sentio. Quid ergo amplius possum facere, videat Deus & iudicet, hoc solum faciam, vt semper maledicam eis.

Machometo sui insidias moliuntur.

Quod lex eius non sit diuina.

CAP. XLIX.

SEd iterum si forte dixeris non debuisse me reprehendere ipsum illum si se aliquando vindicauit, cū hoc inueniatur fecisse Iosue, & cæteri multi Prophetæ, scias aliud esse, quod fit præcipiente Deo, aliud quod homo præsumit, Deus enim hoc illis præcipiebat, de cuius præcepto quodcunque fit, quandocunque fit, non licet homini iudicare. Ergo, inquis, nec Machomet de his reprehendi, siquidem & illi Deus talia præcepit; vnde tamen probas, quod Deus illi præcepit? Deus enim ille, si Deus fuit, in aliquo se Deum esse ostendere debuit, secundum ea vero quæ superius ostendimus, nec signis nec miraculis hoc ostendit. Nos igitur eum Deum fuisse non credimus, nam si Deus esset, numquam sine miralis legem daret. Quod enim de Deo credimus, tam in nouo, quam in veteri testamento signis, & miraculis confirmatum est, nec alium vnquam pro Deo habebimus, nisi illum vnum, & verum, qui quotiens legem dare voluit, signis hanc diuinis, & mirabilibus cōfirmauit, Propheta vero tuus, quis fuerit, vel vnde venerit nescio, cum dicatur mihi à Domino meo Iesu Christo, quod in Ioanne Baptista finis sit omniū Prophetarum. Illud quoque prudentiæ tuæ nullo pacto conuenire arbitror, quod inuitare me voluisti, vt scilicet dimitterem sacrosancta & spiritualia Domini nostri Christi præcepta, ex quibus ipse mihi non illam sordidissimam, quam descripsisti paradisum tuam sed æternam Angelorum vitam in cœlestibus promittit. Nec accedendū est ad impurissimos, & pecuales ritus non à Deo, quod absit, immo à spiritu fornicationis, & castrimargiæ miserrimis & carnalis petulantiæ seruis infælicissimis persuasos, *quorum* (sicut de similibus Paulus Apostolus dicit) *Deus venter est*, gloria in confusione ipsorum, qui non nisi terrena caduca ventri, & libidini congruentia sapiunt, nec sapere possunt; excæcauit enim eos spiritus immunditiæ, qui æternam putredinem, & vermes immortales hæreditabunt, quia porcorum more semper in stercore, & fætore libidinis volutantur. Ego enim mirari non sufficio quomodo persuaderi potuit, non dico alicui sapienti, sed illi, qui per somnium aliquid humani cordis se habere putaret istum fuisse Prophetam, cum eius & vita & doctrina ita contraria sint, non solum diuinæ religioni, verumetiam humanæ honestati, vt ipsa quoque bruta animalia pene hoc intelligere possint. Sed vt iterum aliquid mitius dicamus, quis vnquam sanctorum & diuinorum nunciorum, quos à Deo esse missos cognouimus, in terrore gladij se missum asseruit? Quis ita facinorose vixit, quis denique tot spurcitias docuit, aut quis ita ventri & libidini genus humanum prostituit.

Machometus non est propheta.

Matth. 11.

Philip. 3.

Aperte demonstratur quod Machomet nō fuerit Dei nuncius, vel propheta, tū quia vita eius turpissima fuit, tum quia eius doctrina nullis miraculis fuit comprobata.

Qualiter per fallaciam fuit data.

CAP. L.

ITerum tamen ad præcepta eius diligentius inspiciēda reuertamur, quæ ego nescio ad quam legem pertinere videantur. Duas enim à Deo accepimus leges vnam gratiæ, alteram iustitiæ, lex gratiæ à Christo data est Lex iustitiæ à Moyse. Lex gratiæ talia iubet: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderūt vos, & cætera huiusmodi.* Lex iustitiæ; *oculum pro oculo, dentem pro dente, vsturā pro vstura, percussuram pro percussura, &c. quæ ad talionem pertinent reddi imperat.* Harum duarum nullam socii tui esse manifestum est. Antequam enim ipse emergeret, vna à Christo, altera à Moyse data est. Cum enim istæ duæ tantummodo leges hominibus datæ sint, quarum altera diuina, altera humana magis esse videtur: Ista tertia lex à socio tuo inuenta, quid erit nisi diabolica? Diabolo enim inspirante maxime hanc, subito nescio vnde emersisse cognoscimus, quæ nec humana, nec diuina esse probatur, sed inter vtrumque prodigiosa facit, nunc hoc nunc illud videri volens, & se nunc illam nūc istam esse confingens, nullum alium nisi diabolum, qui se inter Deum, & homines semper medium facere nisus est, imitatur. Sed forsitan dices, inde probari hanc legem esse diuinam, quia cum Machomet idiota & sine literis esset nullatenus eam scribere, vel annunciare hominibus, nisi diuina virtute potuisset maxime cum ipse dicat quia nec homines nec dæmones talem scripturam facere possent. Et iterum: Si hanc legem fecissemus descendere super montem, inclinaret se mons ipse & adoraret eam præ timore Dei, & alia multa friuola, & nihil rationis habentia, quæ tu aperta & manifesta signa prophetiæ socij esse dicis, quibus probetur esse vera. O signa & miracula in istis ait Machomet? O signa comparanda mari rubro diuiso, & soli ad imperium Iosue stanti, & Christi præcepto moribus imperanti, immo vere magna tam veritatis, quam virtutis inopia; cui ibi hæc sola argumenta, immo deliramenta omni ratione & virtute vacua dereliquit.

Math. 5.

Exod. 21.

Duæ leges à Deo hominibus datæ.

Machometi lex non est à Deo.

Exod. 14.
Iosu. 10.
Matth. 17.

ANNOTATIO.

Arabes nominarunt legem Machomet Alcoran id est, per excellentiam impiam vnde sæpe Vincentius vocat Alchoranum scripturam. Est autem ex hæreticorum, Iudæorum, Epicureorum, & similium philosophorum erroribus, opinionibus, fabulis, blasphemijs, indigestum chaos; quod tamen dicit descendisse de summo cælo vsque ad infimum; deinde paulatim ad decimumquintum mensis Ramadam in terras lapsum esse in eo deum ad se loquentem introducens.

Qualiter Alchorani liber connexus sit.

CAP. LI.

SErgius monachus cum in monasterio grauiter peccasset, & propter hoc excommunicatus & expulsus fuisset, venit ad regionem Cuhennæ, & inde vsque ad Mecham descendens vbi erant duo populi, vnus cultor Idolorum, & alter Iudaicus inuenit ibi Machomet, qui colebat Idola, volensque aliquid facere vnde monachis illis qui eum expulerant placeret, & reconciliari mereretur (erant enim hæretici Nestoriani, qui dicunt Mariam non peperisse Deum, sed hominem tantum) omni studio & conamine persuadebat ei, vt ab idolis recederet, & Christianus Nestorianus esset. Quod cum effectui mandasset, discipulus eius factus est Machomet, & ille se propter hoc Nestorium nuncupauit. Et ita factum est, vt ab ipso monacho aliqua de veteri & nouo testamento edoctus, ipse in Alchorano suo fabulose ac mendose intexeret. Hæc ille persensit, vt in Alchorano suo poneret dictum à Deo, quod monachi, & presbyteri Christiani familiores ei esse deberent; quia non superbiunt. Cum vero cognouissent Iudæi, quod multi & etiam Machomet ipse ad qualemcumque quasi vmbram Christianitatis illum Monachum sequerentur, & pene illud quod postea factum est per Machomet per istum Nestorianum iam consumatum esset: prosilierunt tres Iudæi, & timentes ne in veram Christianitatem quandoque Machomet incideret, accesserunt ad eum, & malitiosa caliditate socios, vel discipulos eius se esse in hac secta, eique omnia quæ turpiora vel Alchorano sunt scribere persuadentes vsque ad finem eius cum eo super fuerunt. Post mortem vero Machomet cum; sicut diximus, vnusquisque redisset ad sectam suam, & successisset in regno Ebuber, Hai quoque filius Abitalib, licet nobilior eo sub ipso maneret, prædicti Iudæi volentes iterum turbare omnia persuadebant Hai dicentes: Quare cum sis fortis & nobilis, non te in prophetam eleuas, sicut fecit socius tuus Machomet, qui erat Christinianus Nestorianus, & erimus tecum sicut fuimus cum illo adiuuantes te in omnibus. Ille autem vtpote iuuenis, & totius bonæ doctrinæ expers, facile acquieuit, iam enim quasi ad hoc prædoctus fuerat, siquidem aliquando cum puer esset & vagabundus vt illius ætatis est, quadam die per aliqua deuia incederet: Nestorij illius pseudo monachi latibulum vnde ab eo Machomet furtim responsa dabantur, offendit. At ille cum se deprehensum videret puerum tam minis quam blandimentis induxit, vt hoc nulli hominum proderet. Itaque iam pene ad hoc incidendum declinauerat Hai. Sed Rex Ebuber hoc comperto ad se venire mandauit, ad quem cum venisset, tantis blanditiis ac promissionibus deliniuit, vt ab huiusmodi incepto omnino desisteret, seque illi subditum in omnibus exhiberet, Iudæi tamen non cessauerunt facere, quod potuerunt. Nam accepto libro ab ipso Hai, quem reliquerat ei Machomet quicquid sibi visum est, aut addiderunt aut detraxerunt aut mutauerunt. Ex quibus illud est vnum dicunt Iudæi: Christiani nihil sunt, dicunt Christiani, sed Iudæi stulti sunt. Item inter alia multa, & fabulosa illud capitulum vbi est fabula de formica, & aliud in quo est fabula de ape & aliud de aranea narratur.

Nestoriani hæretici.

Iudæi Machometum multis erroribus inficiunt.

Qualiter eiusdem scriptura dilacerata sit.

CAP. LII.

QValiter autem scriptura ista non solum à Iudæis, sed vt ab alijs multis varie incepta, diuerse intellecta, multiformiter exposita, & tandem penè tota dilacerata sit ex aliqua parte explicabimus. Post 40. vel sicut alij volunt, post sex menses ex quo regnare ceperat Ebuber vocauit Hai filium Abitalib & dixit ei: Quare præsens non fuisti quando factus sum Rex, & non cum alijs nobis astitisti cum sis magnus princeps, & nobilis? respondit Hai: Quia occupatus fui in colligenda scriptura sicut iniunxit mihi Propheta, & iam collegerat Eleage filius Vizes multos codices, & diminuerat multa in eis, sicque cæteri multi. Quidam enim legebant secundum Hai scilicet familia, & domestici, & propinquiores eius, illam scripturam, quæ fuerat apud Chorais & quæ prima illius fuisse dicebatur, quam tradiderat ei Nestorius monachus, quem vocabat aliquando Gabrielem, aliquando spiritum fidelem. Alij vero legebant collectum à diuersis hominibus. Multi vero secundum Arabem quendam venientem nuper de solitudine, qui multa inde scripserat absque sensu & ratione. Alii secundum Zabefatin & Arabin, alii secundum alios qui omnes in membranis, & rotulis quod vnicuique videbatur transtulerunt. Erant itaque varii inter se & discordes. Dicebantque cum legerent alter ad alterum: Ego melius quam tu sed tu deterius, quam ego. Et ego totum habeo, sed tu nihil. Sed tu nihil, & ego totum. Hoc igitur modo aliis addentibus, aliis minuentibus, aliis alio quolibet modo corrumpentibus, liber ille omni fide indignus effectus est.

Alchorani multis modis inuersum & mutatum est.

De iterata collectione illius & dissipatione.

CAP. LIII.

DEnique mortuo Ebuber, & succedente sibi Orimen filio Hafen cui insidiabatur Hai filius Abitalib, & quærebat eum interficere. Cum perlatum fuisset ad Regem de diuersitate scripturæ & assiduis contentionibus & rixis, quæ propter eam fiebant, dicerentque illi sapientiores timere se, ne de hac causa seditiones & discidium orirentur in regno, maximeque ne ex toto scriptura illa periret, præcepit Rex omnes libros, & cartulas vndecumque colligi, licet tamen Hai Abitalib & & Ibenmuzod libros suos dare noluerunt. Reliqui vero collecti dati sunt in manus Zeindi filii Zebith Aleuzati, & Abdalla filii Alaabet ad redigendum omnia in vnum codicem & emendandum. Dictumque est illis. Si contigerit vos in aliquo capitulo non posse concordare, scribite illud secundum exemplar & auctoritatem Chorais, quod & ipsi fecerunt; sicuti verbi gratia, quando inuenerunt in quodam loco arcam, & alius dixit arcem, & alius arcum, tandem secundum id quod habebat Chorais dixerunt. Sic & de multis aliis, facientesq; quatuor similes codices, vnum miserunt in Mecham alium in Syriam, alium in Aleiarac, alium reliquerunt in ciuitate, sed ille qui ad Mecham missus fuerat incendio periit quando vastata est Mecha ab Ozeatio. Ille vero qui in ciuitate remansit in diebus Gezit filii Maioma perditus est. Tertius qui in Alelarac erat à tempore Almistar nusquam comparuit. Rex autem Azimen libros illos præceperat fieri, quæcunque remanserunt in cartis præcepit comburi. Ex his igitur varietatibus & mutationibus, quæ superius dictæ sunt, contigit, vt multa ibi capitula diuersa inter se, & sibi inuicem contraria inueniantur. Sicut verbi gratia, capitulum bouis, & capitulum vaccæ, de quibus dicitur, quod capitulum bouis ante fuerit prolixius capitulo vaccæ, nunc vero breuius. Dicitur etiam capitulum sententiarum corruptū esse, & imperfectum. Dixit etiam Aysa vxor Machomet Hai multa inde abstulisse;

& pene totum demutasse, & insuper prohibuisse homines, ne legeretur Alchoranum & propter hoc multos sæpe verberasse.

Qualiter recollecta, & dissipata sit.

Cap. LIV.

POst multa iterum tempora Elehegeaic filius Vizes cum regnare cæpisset, iussit congregari omnes libros & chartas, & volumina confectoque ex eis vno codice ad suum libitum, postquam multa adiecit, & multa detraxit, multaque narrauit, cętera omnia, quę vbicunque inuenirentur iussit incendi. Fecit autem de suo libro exemplaria, ex quibus vnum misit in Aegyptum, alterum in Syriam, alterum in ciuitatem, alterum in Mecham; alterum in Mesopotamiam, alterum in Albazara. Aliquando etiam venerunt ad istos multi de gente Elnebati, qui Idolatræ erant, & simulantes se velle esse Saracenos, vt legem eorum si possent annihilarent, multa nihilominus in prædicta scriptura vbicunque latenter poterant, modis omnibus lacerabāt Quod si nulla alia varietatis huiusmodi scripturæ causa fuisse videretur, quam ex illo habebatur, scilicet quod Hai, & Ebuber, & Orimen & Gomar semper discordes fuerunt, & inimici, sufficeret, dum pro certo constat, singulos eorum pro sua intentione alterum aduersus alterum in libro illo iuxta propriam voluntatem, quicquid sibi placuit ad suæ causæ commodum, vel addidisse, vel minuisse, vel narrasse. Viri certe probi Saraceni, & qui satis inde dolebant mihi sæpius hoc dixerunt, quod tota Alchorani scriptura adeo commixta, & confusa sit, vt quicquid ibi est, totum sine continuatione, sine compositione, absque omni verborum ordine, postremo absque vllo sensu, vel ratione videatur.

Iterum noua in Alchorano mutatio.

De vilitate styli eius & materia.

Cap. LV.

MIror autem quid illic tibi placere possit. Nam si eloquentia consideretur, nemo tam turpiter aliquid Arabice scripsit. Quantum enim ad sapientes Arabicos scriptores, quid est totum Alchoran nisi digna risu barbaries? Si vero sententiæ perpendantur, ego nihil ibi video, si tamen esse potest aliquid boni. Nam mala illic multa reperiri non dubium est, quæ vel quilibet stultus similiter, aut certe multo elegantius fingere possit. Esto tamen, bona ibi videntur aliqua, sicuti verbi gratia, vt aliquando ieiunetur, oretur, & vt fiant aliquæ eleemosynæ, Nunquid primum talia inuenta, sunt à Machomet qualia scilicet ante ipsum nullus audierat? O quanto sanctius, quanto honestius, quanto rationabilius, & Moyses & Helias, & alij prophetarum multi, Ioannes quoque Baptista, sed & ipse dominus omnium Iesus Christus & ieiunauerunt, & adorauerunt, & misericordias impenderunt? Nos quoque ieiunare, & orare, & eleemosynam dare ante prodigiosam prophetiam Machomet infinitis retro temporibus docuerunt. Cesset, cesset Machomet earum rerum velle videri magister primus, quarum nec dignus fuit in aliquo discipulus esse, vel vltimus. Absit, absit à nobis talis prædicator ieiunij, qui post monstrosum ieiunium sic omni libidini & ingluuiei operam impendere præcepit, vt non ad aliud videatur instituisse ieiunium, quam vt postea voluptuosius & appetentius excitetur omnis turpitudo libidinum. Iam vero illud quod & tu mihi dixisti, & ipse in eadem scriptura prædicauit; hanc scil. scripturā talē esse, qualis nec ab hominibus nec à dæmonibus fieri potest. Certe satis ipse elegit quibus diceret rusticissimos videlicet, & agrestes homines, qui & nouiter de diuersis sectis venerant, ipsamque etiam linguam Abrabicam ignorabant. Cæterum si hoc nobis exponere liceat per omnia sic ei concedimus, quod vere tam stulta tam inhonesta tamque irrationabilis scriptura, nec ab hominibus nec à dæmonibus fieri potest. Puto enim quod etiam dæmones talia scribere erubescerent. Sane si tantum vult Machomet gloriari de suo Alchorano, quanto magis gloriari possent alij quidam quos te ignorare non puto, Mazeilenia, Helaisi, & Æthiops Alabazbi, & Calliata Ellecedi, qui eodem tempore æmulatione illius, vt & ipsi nomen sibi apud homines compararent, suum quisque Alchoranum fecerunt, multoque honestiora, saltem in aliquo verisimilia conscripserunt. Sed quia non ex toto ventri & libidini frena laxabant non tantos bestialium hominum greges asininos post se trahere potuerunt.

Quomodo verum sit nullum posse talem scripturam, qualis est Alchoranus, fingere.

De imperitia & fictione illi adhærentium.

Cap. LVI.

SI ergo miraris quare tantum quibusdam hæc scriptura placuit, pro certo teneas nulli vnquam nobili vel sapienti eam placuisse, sed miserrimo imperitissimo vulgarium hominum generi, qui ab eo de locis siluestribus congregati, cum has primas literas audissent, rei nouitate stupefacti, sacrilegas fabulas diuina esse oracula crediderunt. Denique cum & paupertate, & assiduo ruralium operum labore confecti fuissent, cibi, potus, preciosarum vestium amænitatis vmbrosæ, vasorum spectabilium, vxorum insuper pulcherrimarum, & infiniti concubitus, aliarumque spurcissimarum paradisi deliciarum, quas etiam te, proh dolor! enumerare non puduit beatitudinem audientes, seque ibi ex promissione Machomet iamiamque futuros esse sperantes, ad omnia quæcunque voluit pecorini homines cucurrerunt. Inde est quod contra Regem Persidis exiens, sic adiutus est ab eis, vt vinceret; promiserat siquidem omnibus, qui in bello ipso mori pro eo eligerent, sui Paradisi delicias. Quidam tamen magis idcirco pugnasse dicuntur, vt hortos optimos quos in perside viderant obtinerent; nam & illos se post victoriam daturum eis dixerat, vt & in hoc sæculo, & in futuro semper in hortis essent. Nosti autem Arabes quantum delectentur hortorum pulchritudine. Sed dicis! Non solum rustici illi, sed & multi alij sunt secuti eum. Vere multi alij, sed pessimi & lecatores, & qui grauati ære alieno, vel pro suis sceleribus morituri hanc solam euadendi viam inuenerant. Nam dic mihi, obsecro, quem vnquam sapientem aut nobilem aut honestum ad Saracenitatem venire vidisti, ille enim, qui è Iudæis, vel è Christianis adhuc veniunt ad vos, absit vt aliqua prouocati honestate hoc faciant, sed quia miseri & impudici legis suæ regulas non ferentes, ad latam spaciosam viam quam socius tuus docuit, se conuertunt. Quod quibusdam maxime christianis contingit, quorum lex spiritualis & cælestis omnia quæ in mundo sunt contemni spe & amore visionis Dei æternæ præcipiens, dum carnales & fluxas infelicium mentes comprimit, statim ab ea diffugiunt, quia pugnare contra cōcupiscentias negligunt. Hoc tamen certissime scias, quia neque Iudæi, neque pagani, neque Christiani quocumque modo se exterius habeant, & si venientes ad vos de vestra secta se esse simulent, vnquam ex corde nobiscum sint: simulant quidem se esse quod non sunt, vt sicut prædixi aliquod corporis euadant incommodū, aut vt porcinis voluptatibus, quarum apud vos copia est, perfruantur. Adeo autem quicquid facitis pro nihilo ducunt, vt sæpe inter se loquentes, Machomet, & legi eius male dicant, nec dignum eum aliquando fuisse prophetia, vel Dei lege affirment.

Cur tam multi Machometi doctrinam sequantur.

Machometus de Persis vt victoriā reportarit.

Lecatores sunt helluones & perditi nebulones.

Quales sūt Machometi sectatores.

Qui fiunt Saraceni simulare hoc faciunt.

De nomine Machometi, quod falso dicatur in throno scriptum.

CAP. LVII.

SAne superfluum mihi videtur tecum agere de illis quæ tuam non latent industriam, qualia sint apud nos, & quam nulli pudenda scilicet diuersitas in præconio, celebritates exequiarum, varietas in testimonio, orationes solennitatum, solicita ad plagam meridianam conuersio, & modus legendi, & modus discernendi, similesque huiusmodi varietates, quæ omnia in corde tuo quam nihil sint scio, cum hæc sola superficie teneas, non tamen propter principatum quem tenes dimittere velis. Porro illud, quod mihi scripsisti antequam sæcula crearet Deus, scriptũ fuisse in throno: Non est Deus, nisi Deus Machomet nuncius Dei, vnde acceperis, aut vbi inueneris nescio, cum nec in Alchorano nec in alia qualibet ipsius inueniatur scriptura. Veruntamen ponamus, vt alicubi hoc repertum sit, velim ergo, vt mihi dicas, si in hoc throno scriptum est, quis hoc scripserit. An aliquis scripsit hoc Deo, sed quis posset scribere, cum nec dudum sæcula creata essent, an Deus ipse sibi scripserit, timens scilicet perdere nomen suum nisi illud scriberet, quod satis absurdum videtur. Sed forsitan Deus scripsit, vt Angeli possent hoc legere, & hoc non nimis insulsum est sentire: non enim per literas loquitur Deus Angelis, sed illuminatione præsentiæ suæ, quæ illis vbique adest. Num præterea propter homines scriptum est, vt ipsi legerent & scirent? sed homines in throno quomodo legerent. Restat ergo friuolum, & vanum esse, quod & teipsum intelligere credo, teque tibiipsi scienter illudere, sicut quidam de socijs dicunt, qui hoc pro nihilo habent, dicentes à Iudæis confictum esse, & inter alias fabulas mixtum, vt risum de vobis toti mundo mouerent. Certe cum aliquis vult benedicere Machomet, & vltra modum laudare, hoc solummodo dicit: Deus tu benedic Machomet, sicut benedixisti Abraham, & generationi eius. Vnde & in libro eius scriptum est: O filij Israel recordamini beneficiorum, quæ ego exhibui vobis, quia prætuli vos omnibus gentibus; si ergo ita benedici Machomet à Deo sicut benedictus fuit Abrahã, & generatio eius, super omnes laudes, & benedictiones est, & si filij Israel prælati sunt à Deo omnibus gentibus, cum tamen nec Abraham nec generatio eius nomen habeant scriptum in throno, quomodo factum, vt nomen Machomet, qui secundũ hanc regulam ipso Abraham, & generatione eius minor habetur, ibi scriptum sit.

Vanitas Alchorani.

De superstitiosis ieiunijs, & lauacris Saracenorum.

CAP. LVIII.

DEnique inuitas me ad quinque orationes, & ad ieiunium mensis Ramazan, vbi non tam tibi respondeo, quam vt ipse tibi respondeas volo. Dixisti enim in tua exhortatione, quod inter alia, quæ de nostra religione cognoueras, etiam orationibus Monachorum & ieiunijs interfueris, genuflexiones, & instantiam deprecationum videris, & cætera omnia, quæ vere sancta & cælestia esse nullus negare poterit. Super animam ergo tuam hoc pono, & te ipsum iudicem facio. Scio nãque pro certo, quia si quod iudicium rationis exigit inde dicere volueris, quantũ ad ieiunia & orationes Christianorum, ieiunia & orationes vestrorum non solum ieiunia & orationes nõ esse clamabis. Verumetiam, quod tales sordes veris & sanctis seruorum Dei virtutibus se comparare vllo modo ausæ sint cum maxima indignatione ridebis. Quod vero frequenti corporum lauatione hominem purificari creditis, easque lauationes totiẽs frequentatis, hoc tibi respondeo, quod Dominus meus in euangelio suo Iudæis similia facientibus ait: *Væ vobis hypocritæ, qui similes estis sepulchris ornatis deformis cum habeant intus cadauera.* Ita vos quidem lauatis corpora vestra forinsecus & corda vestra polluta sunt iniquitate. Quid ergo prodest lauare manus & pedes, & extergere caput, & insistere orationibus, cum conscientia cordis & mens & animus occupata fuerint in effusione sanguinis, & diripiendis substantijs aliorum, vxoribus quoque, & filijs captiuandis. Vide ergo quomodo respondet illis spiritus viuificans: *Oportet enim hominem prius lauare interiora cordis sui, & purificari à cogitationibus pessimis, deinde si placet, & si necesse est, etiam corpora.*

Matth. 23.

De Circuncisione, & prohibitione carnis porcinæ, & vxoris repudio.

CAP. LIX.

CIrcumcisio vero, quid ad vos pertineat scire non possum, cum nec Machomet circumcisus fuerit, nec in Alchorano inde aliquid dixerit, nisi forte Abraham in hoc vos sequi dicatis. Cum enim vos Ismahelis filios esse iactetis, & Abrahæ dicatur à Deo: *Non in Ismahele sed in Isaac reputabitur tibi semen*, vos in semine Abrahæ quomodo estis, quia ad Isaac nullo modo pertinetis. Si vos dicitis Christum fuisse circumcisum, quid ad vos, qui Christiani non estis, de cuius tamen circumcisione, quam rationabilis fuerit, si vel digni essetis, vel in aliquo ad eum pertineretis, plenissime responderemus. Nunc vero cum nec Iudæi nec Christiani sitis, circuncisionem inuenistis, nisi certe, quod valde credibile est, hoc etiam à Iudæis libro vestro insertum sit, vt sicut de quibusdam Paulus Apostolus dicit: *In carne vestra gloriarentur dum vos more suo circumcidi facerent, & suos in errore socios habere gaudent.* Quare etiam Machomet porcum comedi vetuerit nescio: nam, & Iudæi à porco, & à quibusdam alijs prohibiti sunt. Ratio certa apud nos est, quorum fideli lex illa militabat, & licet nos modo illa corporaliter non seruemus, ea tamen quæ ibi significabantur spiritualiter implemus, quibus in nouo testamento reuelata sunt omnia per Christum, qui vtriusque testamenti cõditor est. Ipse enim dixit per Apostolum suum: *Omnia munda mũdis*, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Illam vero turpitudinem quis audiens non exhorreat, quam non erubuit Machomet in Alchorano suo ponere, vt scilicet viro quandocumque voluerit qualibet etiam causa possit vxorem repudiare, sed non nisi prius alteri viro iungatur, nec si velit possit eã reuocare. Hanc certe legem etiam bruta animalia si loqui possent, turpissimam esse clamarent.

Tit. 1.

De peregrinatione ad domum Mechæ.

CAP. LX.

QVid est autem quod me inter alia legis vestræ optima, etiam ad Alahagh, hoc est peregrinandum in domum Dei illicitam quæ est in Mecha exhortatus es, ad proiiciendos quoque lapillos, & ad inuolutionem linteoli circa renes. Miror enim quod ita mecum loqueris, ac si nunc me primo nosse inciperes, nunquid ego aut cæcus, aut surdus nuper effectus sum, aut forsitan mutatus in puerum, cui sic illudere possis, vt modo primum discere incipiam inanes & fatuas superstitiones, quæ nec rationem nec honestatem in aliquo habere probantur: quasi vero nesciam quid sit, & vnde processerit, vel qualiter ad vos ritus ipsius errorque stultissimus inter alia mala deuolutus sit. Nõne hæc & illa præclara socii tui in Idolorum destructione diligentia, vt cum à cæterorum cultu suos discipulos inhiberet, istud tamen in honore Veneris fieri Mecham suam permitteret. Quod quale sit, vel à quibus cæpit, quem tu te ignorare simulas audi: Duarum quarundam Indiæ gentium, quæ vocantur Zechia, & Albara huma antiqua consue-

tudo fuit, nudos & decaluatos magnisque vlulatibus personantes simulacra dæmonum circumire, angulos quoque osculari, & proijcere lapides in aceruum, qui quasi pro honore dijs extruebatur. Inde enim est, quod in libro Salomonis dicitur: *Qui proijcit lapidem in aceruum Mercurij*. Faciebant autem hoc bis in anno, Sole scilicet, existente in primo gradu Arietis, & rursum cum esset in primo gradu Libræ, hoc est in initio Veris, & Autumni. Hæc ergo consuetudo cum ab Indis ad Arabes descendisset, eamque suo tempore apud Mecha in honore Veneris Machomet celebrari repperisset, sic illam manere præcepit, cum tamen cætera idolatriꝗ præstigia remouisset. Illud vero soli Veneri in illa celebratione dicitur exhiberi solitum, vt lapilli retro, idest sub genitalibus membris proijcerentur, eo quod Venus illis maxime partibus dominetur. Vnde adhuc ita fit in domo Dei, quam tu vocas illicitam, idest vbi nihil licet nisi quod sacrum est. Verumtamen cum hoc olim à nudis ex toto hominibus semper fieri soleret, non tulit hoc humana verecundia, instituerunt aliqui, vt proiectores lapidum, paruo saltem linteolo renes obtegerẽt, ne omnino denudati homines canum impudẽtiam imitarentur. Hanc ergo insaniam merito creditur Machomet, saluam & incolumem, cum reliquas dæmonũ culturas cessare præciperet dimisisse, ne Dominam suam Venerem in qua se esse potentissimum ipse iactabat, penitus sine honore relinqueret. Pro quo beneficio talem illi gratiam Venus rependit, vt ad eum totam huius honoris gloriam referri, vtpote ad singularem amicum æquanimiter sustineret: dum vos modo non Veneri, sed ipsi Prophetæ eius hoc obsequium impendatis, quod apud quosdam vestrum tantę stultitiæ deputatur, vt vir prudens Gomar filius Hatha cum ad osculandos lapides (quod ante alia Machomet, & fecerat, & fieri iusserat) aliquando accessisset, sic locutus fuisse dicatur: Ego scio, quia lapides istos osculari nec obest, nec prodest. Sed quia sic fecit, & fieri iussit noster Propheta, facio, licet sit omnino inutile.

De hoc quod in domo illa dicuntur fieri mira.

Cap. LXI.

Ecce quid est Alahagh vestrum, & Alchimar, & peregrinatio in domum Dei illicitam. Ecce ad quæ sacra ad quam festiuitatem, ad quantæ honestatis & vtilitatis celebrationem amicos tuos inuitas. Obsecro charissime, vt & nobis in hoc, & tuæ quoque verecundiæ à modo parcas, nec homines ad huiusmodi spurcicias, sed magis porcos, si ita volueris, aduoca. Nunquid autem verissimum in tua laudatione dixisti, quod scilicet mira ibi fieri videantur; & vere mira non solum videntur fieri, sed fiunt quado rationabiles homines in bestialem sensum mutati, ista quæ narrauimus, & similia faciunt: non enim hoc facere possent homines, nisi prius ab humanæ rationis iudicio ad pecualem animalitatem conuerterentur. Verum ne dicas nos serio non ludo tecum agere debere, dimittamus paululum ioca, & quod ad rẽ pertinet differamus. Quæro igitur à te, quæ sint illa mirabilia, quæ ibi fieri vidisti, vel audisti? nam si me interrogares de locis, vel de ecclesijs Christianorũ tale aliquid, non vnum ego, sed mille tibi loca enumerare, & ostendere possem, in quibus cæci visum, surdi auditum, muti loquelam paralytici, vel quolibet alio modo claudi gressum recipiunt: ad vltimum ibi omniũ generum languores, & incommoda siue animarum siue corporum depelluntur. Ibi etiam sæpe, quod maius est; ipsi mortui resuscitantur. Et hoc non aliquibus exterioribus adiumentis, siue quolibet genere medicinæ humanæ, sed fide & oratione, & pura cordis deuotione id apud Deum & sanctos pro iustitia, & vera pietate erga mortuos impetrante. Tu ergo si vnquam, vel semel huiusmodi virtus aliqua in illa quam vocas domũ Dei facta sit enarra, & si saltem vnum tale quid ibi aliquando factum mihi ostendere potes, concedo vera esse, quæ dicis. Sed quoniam scio te id nullo modo posse, non enim illud tacuisses si haberes, quando me inuitans, & mirabilia illa narrans nihil habuisti, quid diceres nisi quia lapilli proijciuntur, quod non virtutis diuinæ miraculum, sed diabolicæ impuritatis constat esse deliramentum; cur illa loca sacrata etiam dixeris respondere nequis.

De hoc, quod Machometus iubet homines ad sectam suam violenter cogi.

Cap. LXII.

Denique inuitas me ad viam Dei, quæ est expeditio contra aduersarios & incredulos, & participatores scilicet in ictu gladij, & populatione, & deuastatione donec ingrediantur in fidem Dei, & testificentur quia non est Deus nisi Deus Machomet, & quia Machomet seruus eius, & nuncius aut reddant tributum subiecti. O tu prudẽns & sapiens obsecro te, quomodo possunt continuari verba tua? Nam multum discrepãt, cum dicas hoc contra tuam scripturam, quam credis esse à Deo, quæ ita dicit: Missus est hominibus pariter in pietate, & misericordia. Qualis habetur misericordia cum effusione sanguinis, & latrocinio, & præda. Sed dico aut tuum certe verbum est contrarium sibi, aut tu mentiris ea quæ tibi indesinenter imponis: & quæ est via diaboli, vel homicida, & furta, & præda. Si autem iterum opposueris nobis Moysen, quoniam ipse cultores Idolorum expugnauerit, recordare illa prodigia & miracula, quæ legisti eum fecisse in lege, & videbis quod iustum est credere illum ex præcepto Dei hæc fecisse. Similiter de Iosue filio Nun, cui Sol & Luna stetere; quæ miracula cum fieri non possint, nisi ab electis Dei, credimus, quod quicquid fecere, iussu Dei factum sit. Tu autem quod signum aut quod miraculum ostendis socium tuum fecisse, quod sit in testimonium vnde credamus ei; & cum suum proprium non sit nisi occidere homines, & latrocinari, & diripere aliena, & captiuare parentes cum liberis; quod semper quidẽ malũ est, sed multo magis quãdo fit contra populum Dei, qui non habent aliud numen nisi cultum Dei. An non sufficit tibi nisi nuncupes eam viam Dei? Absit hoc à Deo, vt talis sit via Dei, aut quisquis talia iusserit, sit de plebe aut de electis eius, quanto minus de prophetis? Denique inuitasti nos ad percutiendos homines gladio, eorumque facultates diripere, atque omnia pessundare, donec violenter ad tuam fidem veniant, tuisque legib. inuiti subijciantur, & coacti tuum testimonium testificentur: tu autem nunquam legisti in diuina scriptura aliquos ad Deum violenter conuersos, nec pręceptis, gladio, direptione, captiuitate (sicut tuus socius fecit & iussit obedire) coactos. Multi certe olim hæretici fuerunt, quorum tamen nullus nec gladio nec aliqua coactione aliquem ad suam sectam pertrahere conatus est, sed fallaciis. Quicumque enim voluit inducere homines ad veritatem siue ad mendacium, non potuit hoc facere sine aliqua, vel saltem verisimili prædicatione, & omnes quidem præter socium tuum ita fecisse noscuntur, Ipse enim ad suam sectam non ita homines, hoc est, non sola arte calliditatis, aut ingeniosa loquacitate, sed gladio, & violentia, & oppressione, & depopulatione coegit. Nunquam auditum est ab aliquo quod ille dicebat hominibus: Quicunque non confitebitur me Prophetam esse Domini sæculorum, gladio illum feriam ego: & omnes quicumque de progenie mea sunt similiter facient, & domum eius diripiam, & omnem familiam eius captiuitate affligam.

De vanis promissionibus, & minis Machometi.

Cap. LXIII.

NOn scripsimus ex inuidia vel indignatione, sed causa disputationis, ad quam nos tu prouocasse videris, compulisti nos pauca de multis in medium proferre. Noster siquidem ignis latebat in lapide, sed tua chalybe excussus coactus erupit in flammas. Quocirca tam tibi, quam omnibus, qui meum scriptum viderint, plane & fiducialiter loquor, quoniam illa, ad quæ me inuitasti de rebus labilibus & fugitiuis, tam stulta & inania sunt, vt etiam si æterna essent nullatenus homo rationabilis ea deberet appetere, vel suum ad hoc animum inclinare præsertim cum aperta sint asinis & porcis, siue cæteris animalibus, in quibus nihil est aliud, quam comedere, & bibere, & concumbere. Hic etenim mundus, qui maxime per ista miseros decipit, apud rationabiles homines cum omnibus illecebris pro nihilo deputatur, qui solerter ac veraciter cuncta eius blandimenta, & gaudia fugitiua, & misera esse considerantes, seque ab ipsius laqueis viriliter excutiētes, Christi vera & sempiterna bona in futuro sæculo promittentis, sacrosanctis vestigijs adhærserunt; isti autē tuis inordinatis admonitionibus nemo dignus habetur, nisi qui suæ carnis miseriæ subiacēs, pronus & præceps ad quęlibet libidinis incitamenta, sicut equus, & mulus fertur & rapitur. Ego autem te non puto credere me ad talia anhelare. Sapientes enim ac rerum causas subtiliter perpendentes ab omnibus illis quæ tu pro magno munere in libro tuo promittis, longe distare videntur. Illi enim indesinenter toto visu per Dei gratiam elaborant concupiscentias, & vitia carnis extinguere, & vt etiam, quod non naturaliter superfluunt habetur, in corpore possit auferri, sanctissimo castimoniæ studio seipsos nō desinunt castigare. Deus enim non creauit hominem ad hoc, nec in die iudicij ad hoc simile resuscitari faciet. Tu autem in libro tui socij scis hoc scriptum esse; nos non ad aliud homines, & dæmones creauimus, nisi ad colendum nos, deinde auersus soluit pactum, & destruit ædificium, percipiens vxores tres vel quatuor ducere, & ancillas quantæcumque inueniri poterunt vnūquemque sibi applicare, insuper & more pecudum comedere, & bibere absque ordine, omnique moderationis discretione.

Capitulum vero repudij, & licitæ reuocationis hic ponerem, nisi prolixus esse timerem, & librum istum verbis inhonestissimis sordidare refugerem, nam & ipsi gentiles qui filios Idolis immolaut, hanc turpitudinem omnimode abhorrebant. Ego autem confundor talia nominare & scribere. Illud vero quod mihi aliquando dixisti, & me tuis minis verberasti, fiducialiter in Christo agens non timeo; Dixisti enim mihi. Considera quæso diligenter, & hanc iniuriam tibi inferre noli, neque quod noceat prouocare: Audi ergo Dominum Iesum Christum in suo euangelio mihi dicentem: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* Ego igitur securus & constans scio, & credo, quia nullus in animam meam potestatem habet nisi Dominus Iesus Christus, cuius nomen sit gloriosum, & benedictum, qui in me abundare fecit clementiam Domini mei Emiremolmininā & ego & mei similes qui eius vel longe vel prope familiaritate gaudemus, sub vmbra alarum ipsius in securitate & æquitate atque benignitate manemus.

Expositio cultus Saracenici.

Cap. LXIV.

FRustra igitur inuitas me ad sectam tuam dicens: Inuito te ad quinque orationes, quas quicumque impleuerit petitione sua non fraudabitur, nec damnum aliquod pertimescet, eritque tam in hoc sæculo, quam in futuro laudandus. Istæ quippe orationes duabus institutionibus datæ sunt, vna quidem à Deo, altera à Dei nuncio. Sunt enim post cænam tres genuflexiones, & duæ in aurora, & post meridiem duæ, & duæ post Solis occasum. Quicunque aliquid ex hoc dimiserit, à peccato immunis non erit, & oportet illum pænitere, & subdi correctioni. Institutio orationis inter diem & noctem 17. genuflexionibus constas, in aurora duæ, post meridiem 4. in vespera 4. post Solis occasum 4. in prima cæna ante comestionem duæ. Post cænam, quæ vocatur vltima, quando iam est Alahathama, idest densitas tenebrarum, duæ. Rursum inuito te ad ieiuniū mensis Ramazā, quod Deus iudex instituit, & in eo Alcoran venire fecit, in quo mense de nocte prædestinationis testificatus est, & nox illa mille mensibus melior habetur. Ieiunabis in die ab omnibus cibis & potibus, & concubitu vsquequo Solis lumen occidat, & noctis ordo incipiat, tunc comedes & bibes, & concumbes per totam noctem, quousque filum album à nigro discerni possit, hoc enim liberum & licitum est, & vita tranquilla, & suauis à Deo. Tunc vero si puritate mentis ad celebrādam noctem prædestinationis peruenire merueris, ab omni malo & nūc & in futuro securus eris. Dixit etiam Deus gloriosus & excelsus: Scripsi vobis ieiunium numeratis diebus sicut scripsi illis, qui vos præcesserunt, fortassis timebitis. Si quis infirmus est, aut occupatus itinere, eundem dierum numerum alio tempore soluat. Illorum vero ieiunium, qui ieiunare non poterint, victu vnius pauperis redimatur, interim qui obedierit melius illi erit. Si enim ieiunaueritis, & scieritis, quod hominibus vtile est, & iustificationis testimonia, & Alfurcan propriam mercedem habebitis. Dormire vero cū mulieribus in ieiunio licentiam vobis tribuo, ille indumentū vobis sint, & vos similiter illis. Præsciuit enim Deus, quod circumcisuri essetis animas vestras, & pænituit eū & liberauit vos. Adhærete igitur illis, & diligite hoc quod vobis scripsit Deus Comedite & bibite donec in aurora discerni possit filum album à nigro. Deinde perficite ieiunium vsque ad noctem sine coitu mulierum. Eritis enim perseuerantes in domibus orationum cum appropiabitis eis. Hæc sunt præcepta Dei; præferebat enim nuncius Dei vespertinam cænam matutino cibo. Iterum inuito te ad domum Dei illicitam, quæ in Mecha sita est, & videre illicitum nuncij Dei, & considerare vestigia & loca ipsius, & quomodo lapilli proijciantur retro, quod vocatur Alchimar, & inuolutionem linteoli circa renes, & quomodo osculatur angulus domus illius, & videre loca illa sacrata, & multa mira quæ ab hominibus appetuntur. Iterum inuito te ad expeditionē diuinam, quod est contra inimicos, & aduersum incredulos proficisci, & expugnare participatores in hæreticos in ore gladij, donec ad fidem Dei ingrediantur & testificentur, quia non est Deus nisi Deus Machomet, & ipse nuncius Dei & seruus, aut tributum reddant.

Descriptio Paradisi iuxta figmenta Machometi.

Cap. LXV.

ITerum inuito te ad confessionem Dei, ad cuius nutum resuscitabuntur mortui, qui iudicabit eos in iustitia & bonis bona retribuet, & malis mala. Et faciet suum populum eos qui sibi obedierunt, & confitentes singularitatem eius testificati sunt, quod Machomet est Propheta ipsius, & nuncius, & crediderunt omnibus, quæ super eum descenderunt à Deo, in excipiendo legem, videlicet de Paradiso in quo multa bona sunt illis præparata cum habuerint armillas de auro & electro, eruntque vestimenta eorum serica, & dicent: Gratias Deo, quia nō abstulit à nobis retributionem. Nulla oppressio vel molestia eos tanget, habebunt certum alimentum, & fructus, & erunt in paradiso delitiarum exultantes, & sibi inuicem occurrentes honorificati. Discurrentque per eos in vasis argenti candidi, quilibet bi- *Descriptio paradisi tabernarij.*

bentes

bentes delectabuntur, non erit ibi luctus neque mæror, habebunt mulieres venustis oculis, habebunt cœnacula & supercœnacula sub quibus erunt flumina; nunquam enim promissio Dei fallit. Et dicetur eis: O cultores Dei nolite hodie timere, tristitia non appropinquabit vobis. Ingredimini paradisum vos, & vxores vestræ, & estote securi. Discurretur per vos calathis & scutellis aureis, & habebitis quod animæ appetunt, & concupiscunt oculi in secura mansione in hortis & fontibus. In primo primam mors alia non sequetur. Et faciet eos securos à tormentis inferni. Hæc est gratia Dei tui, ipsa est liberatio magna. Dixit enim Deus gloriosus & excelsus: In paradiso quem pollicitus sum timẽtibus me, sunt flumina aquarum in quibus nihil noxium est, sunt flumina lactis, cuius sapor nunquam deficit, flumina quoque vini bibentium delectatio, flumina vero mellis purissimi, habent siquidē omnes in eo fructus, & remissionē à Domino. Dixit quoq; gloriosus & excelsus, timentibus Deū optime erit, in vltimis aperiētur in eis portæ horti Eden, vbi pariter discumbentes præcipient sibi afferri vinum, & abundantiam fructuum, & habebunt oculis vxores speciosissimas, hoc eis promittitur in die iudicij, victus ibi nunquam deficiet. Dixit iterum Deus gloriosus & excelsus in descriptione Padisi. Sunt in eo duo fontes currentes. Sunt in eo pomorum arbores, & palmæ & mala punica; discumbit in excelsis viridarijs super pomis, & prunis. Adducentur timentes Deū in paradisum per turmas & agmina congregati. Quibus cum ostiarij ianuas aperuerint, dicent; Pax vobis, habete suauiter, ingredimini, & estote hic in perpetuum.

Adhuc de eodem.

Cap. LXVI.

ET dixit gloriosus excelsus; Feci eos occurrere gaudijs, & delectationibus, & dedi eis pro retributione paradisum, eo quod patientiam habuerunt, in quo erunt discumbentes super plumaria, & non percutiet eos Sol, neque frigus, & super eos vmbrę illius permeabunt, per quos etiam vasis argenteis, & canistris discurretur, similiter & vasculis modicis argenti, & pixidibus ministrabitur eis, & facient eos potare vase quasi commixti zinziberi. Fons in eo est, qui Claritas appellatur. Non audient ibi dolum neque mandacium. Hæc est retributio Domini tui, quod est donum præmaximum. Dominus enim eorum liberabit eos à cruciatu inferorū dicens illis: Comedite & bibite securi, discumbentes in lectulis dispositis. Dedimus eis vxores pulcherrimas nihilque eis de suo malo opere imputabitur, & vnusquisque secundum quod appetit obtinebit. Dedimus eis diuersitates pomorum, & quicquid carnis ad edendū concupiscunt, & vt sibi propinent inuicem. Ministri sicut aurum fulgentes discurrent per eos ad seruiendum parati. Et dixit benedictus & excelsus: Præcedentibus & festinantibus dentur mansiones in paradiso voluptatis, pauci de primis, & pauci de nouissimis erunt super lectulis ordinatim dispositis semetipsos ad inuicem intuentes, inter quos erunt ministri sine fine mansuri, tenentes discos & conchas, & vasa pretiosa. Quicquid de pomis, vel de carne volatilium voluerint obtinebunt, cum quibus adhærebunt mulieres velut margaritæ fulgentes, scilicet sui operis præmium. Non exit illic dolus, vel iniquitas, sed tantum pax, & salus.

Hæc est descriptio paradisi, quem præparauit Deus credentibus in se, & in nuncio eius, vbi præparata sunt illis multa delectabilia edendi, & bibendi, & dormiendi cum mulieribus intactis, quæ sunt velut lapides pretiosi sine fine splendentes, & accipient omnia, quæ oculi eorum concupiscunt, & habebunt honorem & vitam, & sedebunt super thronos mollibus induti & purpureis, ornati quoque armillis pretiosis & nitidis, vultus eorum hilares, & iucundi, inter quos mares, & fœminæ seruientes ambulabunt, & velut aurum rutilantes, fragrabunt vt muscus & variæ aromatū species, bibent de fonte suauitatis, & dicetur eis: Auete in omni pace. Comedite, & bibite, & delectamini, eo quod digni estis cum securitate.

Descriptio Inferni iuxta eundem.

Cap. LXVII.

INfideles vero qui participes faciunt Deo, & pares illi attribuunt, & prophetæ Dei non credunt, nec epistolam eius suscipiūt, & præceptis Dei aduersus prophetam eius rebelles effecti sunt, deputabuntur gehennæ incendio, eruntque in cruciatu, & stridore ineffabili, & igne sine fine inextinguibili. Quorum cutis quotiens ignis ardore consumitur, totiens ad noua iterum supplicia reparatur. Mansio eorum puteus abyssi, potus omni felle amarior, cibus de arbore quæ appellatur Azachimi, & est omni pessimo sapore deterior. Erunt sub ira Dei cum diabolo & Angelis eius. Dixit quoque Deus gloriosus & excelsus. Qui non credunt mirabilibus Dei, & prophetas & eos qui veritatem prędicant, interficiunt; erunt in horribili cruciatu, quorum opera maligna nullo eis auxiliante super ipsorum capita redundabunt; morientur, nec tamen à cruciatu liberabūtur. Et dixit; arbor Azachimi data est pro delectatione impijs. Ipsa est enim quę in profundo abyssi nascitur, cuius fructus quasi dæmoniorum capita, de quo manducantes ventrem suum implebunt denique omnibus malis subijciētur, & semper ad inferni supplicia reuoluētur. Superius & inferius caligo ignis, & tenebræ. Et dixit: In die resurrectionis facies eorum qui Deo non credunt, horribiles atque nigerrimæ. Nunquid enim gehenna mansio impiorum non est, & eorum qui nostris signis non credunt, & damnandi sunt? Et dixit: Qui non crediderunt, detrudentur in infernum cōglobati, ad quem cum peruenerint, & ministri portas aperuerint, dicent illis: Nonne ex vobis erant nuncij missi ad vos, qui vobis insinuantes præcepta Dei annunciauerunt diei istius occursum, intrare igitur portas gehennæ ad habitãdum in ea sine fine; hæc domicilia præparata sunt superbis. Et dixerunt qui in igne submersi sunt ministris. Deprecamur vos orare pro nobis Deum, vt alleuiet nobis cruciatum huius diei. Ministri responderunt: Orate, sed quid oratio impiorum nisi error, exhinc sentiet pondus catenarum & vincula. Erunt pallentes in igne, & rursū fatigati in igne. Tunc videbit eos afflictione oppressos, & tumidis oculis latenter aspicientes. Iterum dixit benedictus & excelsus impij permanebunt in cruciatu gehennæ, vbi detrusi vlterius non respirabunt; nos nihil illis iniuste fecimus, sed ipsi sibi impij extiterunt. Tunc impij vociferabuntur: Vsquequo damnandi sumus, ô Rex? Dixit: Ita manebitis sine fine. Et iterum dixit: Arbor Azachimi cibus est peccatorum, feruet in ventre sicut sulphur, accipite illum, & ad horribilia inferni loca deducite, & super caput eius cruciatus & dolores infundite, hæc sunt enim opera, quæ faciebatis. Et dixit gloriosus, & excelsus. Afferte aquam amaram, quæ viscera eorum dirumpant. Væ non credentibus in die qua nec permittentur loqui, vt aliquam habeant excusationem.

Scopum Alchorani esse asserit Machometus prædicare nō esse tres aut plures Deus sed vnū sine participe participis nomine intelligens dominū nostrum Iesum Christū quē nos diuinitatis consortem & participē Dei filium, Deū, de Deo profitemur, & ea de causa nos, infideles, incredulos & impios scelerate appellat. Vide Genebrardum.

Author. Hęc de illa disputatione duorum Philosophorum, pagani & Christiani breuiter excerpsi, ad insinuãda figmenta & fallacias Machometi, nunc ad historiam redeamus.

De triumpho Heraclij ex Saracenis & de sanctis illius temporis.

Cap. LXVIII.

SIgebertus in Chronicis. Anno Heraclij 21. inter Romanos & Saracenos bellum implacabile oritur, hac de causa; quia cum quidã Spado Imperatoris Heraclij distri- An. Ch. 633.

distribueret togas militibus, & inter alios etiam Saraceni sub Imperatore militantes ad accipiendam venirent, Spadone indignanter eis dicente: Vix sufficit Imperator dare militibus togas, quantomagis canibus istis: illi pudore, & dolore citati totam Saracenorum gētem ad rebellandum incitant. Amirei autem Saracenorum Romanos aggrediuntur, & cum multis tres Amirei à Romanis perimuntur.

Sigebertus infans filius Dagoberti à sancto Amando baptizatur, vbi tacentibus cunctis ipse infans 40. dierum, *Amen* respondit; & Amandus Traiectensium episcopus ordinatur.

Anno eiusdem 23. Saracenis Syriam infestantibus, Heraclius crucem sanctam domini de Hierusalem Cōstantinopolim transtulit.

An.Ch. 635. Hic dicit Beda in historia Anglorum, quod Osuualdus filius Edilfridi Regis Regno Nordanymbrorum Eduuinum suscepto Ceduallam siue Caduuallonem Regem Britonum peremerit, & quia fidem Christi tenebat super omnes Britaniæ Reges eminuerit, & quatuor linguarum gentes scilicet Pictos, Scotos, Britones, & Anglos sub ditione acceperit, sed aliter se habet historia Britonum. Refert namque quod Caduualo iste Rex Britonum Osuualdum Regem, & prælîando fugatum superauerit, & post occisionem ipsius Osuualdi diu regnauerit. Sicque completis 48. annis in pace obierit, & à Britonibus in imagine ænea ad mensuram corporis illius fusa positus fuerit, & eadem imago super equum æneum erecta fuerit atque super portam Londoniarum ad deterrendos Saxones constituta; Ecclesia quoque subtus ædificata.

Aidanus episcopus sancti Columbani discipulus à Scotia veniens apud Anglos clarebat sanctitate & doctrina.

Helinandus. Hic quando verbum faciebat ad populū Scotica lingua, si deerat interpres, ipse Rex Osuualdus indutus veste Regia interpretis officio fungebatur, idē ipse Rex cibos sibi propter pauperes subtrahebat.

An.Ch. 637 *Sigebertus.* Florebant hoc tempore tres fratres, Ado Rado, Dado, qui & Audoenus est dictus. Qui suam erga Deum ostenderunt deuotionem, singuli singula cænobia fundando. Ex quibus Dado fuit referēdarius Regis Dagoberti. Referendarius autem dicebatur, ad quē publice conscriptiones referebantur, vt per eum annulo seu sigillo Regis confirmarentur. Hos ad hoc animarat Eligius aurifex iam dudum in aula Regis Clotharij clarus, qui etiam ex dono Regis Dagoberti Solemniacum monasterium construxit, vbi sanctus Remacius ab Aquitania veniens se in Christum tyrocinio sub eo exercendum dedit. Sanctus vero Dado qui & Audoenus intra Briegensem saltum cænobium construxit, quod Resbacis dicitur, in quo sanctum Agilum primum Abbatem præfecit.

Sancta Aurea claruit quam Eligius monasterio virginum à se Parisijs constructo, præfecit.

De sancta Aurea virgine, & Abbatissa.

Cap. LXIX

Ex *gestis eius.* Hæc igitur virgo Parisijs 300. puellarum Abbatissa est constituta genere nobilissima, tantaque virtute patientiæ prædita, vt nulli malum pro malo redderet, sed sibi inuidentes etiam plusquam cæteras diligeret. Dum autem in villis sororum esset aliquando mater sancta, huius celeraria atque clauigera sibi dilecta nomine Deda, nunciatur ei defuncta. Vnde admodum dolens mox ad monasterium est reuersa, tertia tamen iam luce ab obitu eius præterita. Non enim ausæ fuerant sorores eam sepelire sine Abbatissa, nec etiam poterant iam migranti claues officinarum extorquere, asserenti nulla sororum eas se reddere, ante aduentum excelsæ virginis Aureæ. Tunc illa in feretro iacentem intuita accessit, & eam proprio nomine vocauit, statimque viua resedit. Quid nam, inquit, de rebus monasterij tibi commissis, & de clauibus egisti? Mox illa rationem reddens de vniuersis rebus, & expositis clauibus cum licentia sanctę Abbatissæ migrauit ad Deum.

S. Aurea Dedā ad vitam reuocat.

Quadam vice dum panes deessent quibus sorores hora congruenti vescerentur, illa valde tristis earum murmurationes metuens, cænobij clibanos inueniendi gratia circuiuit, & ad vnum properans pistorem, an haberet panem paratum interrogauit, quo respondente præsto existeret, si clibanum scopis nitidum aliquis redderet, illa mox clibanum penetrauit, prunisque adhuc feruentibus cum cineribus manicis suis foras expulsis, fornacem mundissimam exhibuit. Vt autem miraculum duplicaretur, & laus sanctæ virginis augmentaretur, campanas in turricula sine manibus sonantes audire sorores, omnesque ciues circumadiacentes, Deum cunctæ celsis laudibus prædicauerunt, *Te Deum laudamus* concinentes. Post has igitur laudes sufficienter largiti sunt ei optimi panes.

De reclusione eiusdem & acerrima pœnitentia & morte.

Cap. LXX.

Qvadam die dum missam audiret, & leuita euangelium incongrue pronunciaret, illa nolens in verbis dominicis audire fallaciam, de humero diaconi stolam auferens humero suo imposuit, lectionem euangelicam perlectura. Vnde & Angelica increpatione culpata, in quodam sancti Quintini oratorio se reclusit, & ab omni hominum aspectu 7. annorum curriculis se remouit, ibidem acerrimam ducens præsentiam, assidue sedebat in cathedra, quam sibi mirabilem parari fecerat habentem scilicet 50. clauos in dextra, & totidem in sinistra, totidem in dorsi regione. Sicque psalterium quotidie cantabat, scilicet 150. psalmos iuxta totidem clauis dextræ partis, aliosque totidem in sorte læuæ cum clauis, tertios similiter in posteriori, nunquam carnes comedens aut vinum, vel siceram bibens, sed pro vino potabat stillicidum cineribus expressum. Estimabant tamen sororum quædam eam aliud bibere, vnde quædā temeraria experiri cupiens, & alijs propalare quid biberet, latenter intrauit loculum vbi colabatur ex cineribus potus eius. Apponens autem ori suo tentatrix, extemplo percussa est paralysi in vultu, ita vt auriculæ bucca iungeretur, sicque se ream agnoscens ante pedes sacræ virginis veniam postulauit à qua pariter & medelā obtinuit. Tandem beato Eligio apparente cuidam adolescenti in ecclesia, & sanctam virginem ad se vocante, cū ille ei nunciasset, sed illa properante cum illuc venisset, & iam visio abolita esset, intellexit se ex hoc mundo vocari, & migrans ad Deum, sepulta est honorifice in aula beati Pauli retro altare.

Abbatissa nō potest euangelium in missa dicere; lib. 5. decretaliū tit. 38. cap. 10.

Obitus S. Virginis colitur 4. Octobris.

De eleuatione corporis eiusdem, & miraculis.

Cap. LXXI.

Apparuit autem Angelus domini in visione cuidā Abbatissæ in Syria ciuitate transmarina, oculos quidem habenti, sed minime videnti dicens, vt æquora transiret, Parisios adiens basilicam B. Pauli inquireret, si virginē Aureā ab his finibus peregrinā illuc profectam & illuc humatam de humo leuaret, & in locū magis honorabilē poneret, mox eius meritis visum reciperet. Quā visionē cū episcopo ciuitatis retulisset, iter cum illa arripuit, sed illa in itinere fessa remansit. Cui Præsul dixit: Sta in hoc loco fabricandi gratia scrinium sanctum virginis corpus recepturum. Tunc Franciam adijt, & Parisiorum episcopo visionē narrauit. Itaque duo præsules cum clero & populo ad basilicam peruenientes, sanctum corpus, ac super pectus eius librum, quem illa secum de Syria detulit, inuenerunt, atque in sepulchro eius huiusmodi epitaphium: Hic iacet Aurea peregrina.

Quōmodo eius corpus translatum fuerit.

Leuatoque corpore brachium vnum episcopo Syriæ dederunt. Sanguisque cæpit à venis diffluere cum illud à corpore sequestrauerunt. Episcopus vero parisiensis corpus in monasterio sancti Eligij cum magno honore deposuit. Syrus vero gaudens Abbatissæ brachium pertulit, & in scrinium decentissime fabricatum reposuit, moxque matrona visum recepit, ille quoque in honore virginis in patria nobile monasterium ædificauit. Huius festum celebratur 4. Nonas Octobris.

Vide plura in vita S. Eligij lib. 1. cap 17. & lib. 2. cap. 47.

Sigebertus. Eo tempore sanctus Amandus Tungrensi episcopatu posthabito verbi instat officio; sub hoc sanctus Landoaldus floruit, qui filium Apri viri illustris Lambertum, post episcopum, & martyrem futurum à puero imbuens in viam Dei induxit.

Romaricus Abbas, & Goericus Metensium Episcopus clarent.

De sancto Romarico Abbate, & bonis eius initijs.

Cap. LXXII.

Ex *gestis eius.* Hic Romaricus cū esset in aula Theodeberti quōdam Regis Austrasiorum positus, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei reddit & Deo: omnibus amabilis in aulicorum contubernio. Cumque multis bonis polleret in palatio, iunctus est amicitia cuidam viro clarissimo nomine Arnulpho. Cumque cæpissent corda sua sibi pandere mutuo, confessi sunt aures sui cordis illud præceptum Domini tetigisse: *Vade & vende omnia quæ habes &c.* Cogitauerunt ergo Regem mortalem deserere, Regique æterno militare, vt ad mansura cælestis palatii gaudia mererentur pertingere: Itaque Lirinense monasterium expetere decreuerunt, sed aliter Deo disponente impleuerunt. Beatus Arnulphus licet cum lachrymis reniteretur Metensium episcopus constituitur, Romaricus vero spretis omnibus, multos libertatem donauit, plures vero secum ducens, monasterium Luxouiense tunc toto orbe famosum, sācto Amato ducente, petiit, & sanctæ conuersationis habitum cum his quos adduxerat deuote suscipiens humilitatem, & obedientiam sectari in tantum cæpit, vt etiam his quorum officiosissimo famulatu prius fulciri solitus fuerat pro Christi amore se subderet. Studebat in monasterio cunctis abiectiorē se non solum ostēdere, sed etiam credere. Oblatam ab alijs reuerentiam metuere, furtiuas orationes diligere, ad opus Dei cæteros præuenire. Cumque beatum Amatū Dominus ad beatam euexisset requiem, sanctus Romaricus regendam suscepit sanctam congregationem.

Beatus Romaricus fit monachus.

De miraculis, & transitu eiusdem.

Cap. LXXIII.

Cæpit etiam post hæc vir Dei gratia signorum pollere quę ita studebat occultare sicut ex auaritia diuites thesauros suos solent abscondere.

Cum pro vtilitate monasterij aliquando foras exibat, ad domum cuiusdam viri, in partibus * Vosagi sæpe hospitandi gratia diuertebat. Quam cum quadam die ex more intraret, intuita eum vxor illius ait: O domine mi cur tam sero venisti, habuit ancilla tua siceram, quā heri superuenientes compatres & vicini nostri biberūt, Quam cum videret vir Dei anxiari pro se ait: Noli timere, sed fidens in Deo cubiculum tuum ingredere, & supra ostium quo itura erat manu extenta signum crucis edidit. Mulier autem ingressa, vas quod à stando standam nuncupant, plenum repperit. Et licet seraculum, ab educendo duciculum dictum, procul iaceret, & patentem meatum reliquisset, nulla tamen gutta cælestis dati liquoris exterius effluxit. Solebat hæc mulier crebro referre, potum hunc postea multorum infirmitatibus salutem contulisse.

** al. Vogasi. Miracula ab eo patrātur. Vosagus est eremus in Lotharingia SS. Anachoretarum celeberrima.*

Quædam puellæ in monasterio erant lepra percussæ, quarum vna à balneo quo vir Dei ablutus fuerat aquam furtim rapiens totum corpus suum perfudit, vnde medela capta lepra paulatim ab ea tota discessit. Dominus autem eo die quo victor ab inferis resurrexit, sanctum virum ad gaudia cælestia regnaturum introduxit. Quidam autem pueri quibus iussum fuerat vigilādo introitum portæ custodire, viderūt eadem nocte subito nubē densissimam totum montem cum cellula operire, psallentibusque fratribus in exitu viri Dei, mox claritas miri splendoris radians, montem & cellulam impleuit, in quem splendorem cum aciem mentis intenderent, viderunt globum candidissimi fulgoris per medium prædictæ nubis scandentem cœlos penetrare, quod sancti viri animam fuisse nemo potest ambigere. Expleto autem officio sepulturæ, remansit quædam mulier sola, quæ ad sanctorum Amati & Romarici se prostrauit sepulchra. Cumque orationem deuote protelaret, audiuit infra vrnam in qua corpora sanctorum quiescebant eos colloquentes, & velut murmur quoddam gaudij & congratulationis inter se agentes.

Obijt autem vir sanctus 7. Idus Decembris, sceptrum Austrasiorum tenente Sigeberto, Francorum vero Clodoueo.

De sancto Goerico Metensium episcopo.

Cap. LXXIV.

Ex *gestis eius.* Porro sanctus Goericus primo quidē miles egregius de Aquitania corpore non voto sæculi actibus seruiens, cum apud Deum & homines in magna honestate floreret; licet quæ pacis sunt sectaretur, quandocunque tamen paganorum infestatio perurgebat, primus aciei militari se opponens, barbaricam rabiem Dei fretus auxilio potentissime deuincebat, & spolia amplissima reportabat. Denique subita oculorum & visus amissione procellitur, virtute tamen patiētiæ vndique munitus, Deo gratias agens fideliter aiebat: *Sicut Domino placuit ita factum est &c.* Eo tempore regnabat in Gallia Theodebertus, in Metensi vrbe præsidebat Pontifex beatus Arnulphus. Tunc sancto viro Goerico in silētio noctis quiescēti, Angelus domini affuit dicens: Venit tempus serue Dei excelse quo mœror tuus in gaudiū transferatur, quo etiam lux amissa clarior tibi restituatur, ergo Metensem ciuitatem aggredere, & limina beati protomartiris Stephani deuote ingredere, Deoque preces ibi funde, & fidē in Deo certissimam tenens, noueris visum & totius corporis sanitatem illico recepturum. Arnulphus autē tibi carne propinquus, ibi pontifex residet, cui Spiritussanctus te illico affuturum prǽmonstrabit, & quicquid erga te & pietatis & misericordiæ Dei bonitas impensura est, manifestabit. Expergefactus ergo vir sanctus milites conuocauit, & de Aquitania ad prǽfatam vrbem iter arripuit, cui appropinquanti sanctus Arnulphus affuit, & facta oratione, dataque benedictione eum in domum induxit. Qui obtentu sancti Stephani visum & totius corporis sanitatem recepit plenissimam.

Iob. 1.

S. Goericus meritis S. Stephani visum recuperat.

Post hæc sanctus Arnulphus spiritali mentis intuitu videns Goericum successorem sibi fore dignissimum, consentiente clero & populo eum cōstituit episcopū & ipse diu desideratam eremum petijt. Igitur beatus Goericus qui alio nomine dicitur Albo, pastorali cura astrictus, vocibus & moribus cæteros informabat, & qui ante episcopatum corpus districtissimis ieiunijs attriuerat, enarrare fas nō est, quam dura ieiunia cumulabat, quot etiam dies incibatus vsque in alterum diem pertransibat, quin etiam biduanas & triduanas alacri vultu & mente abstinētias celebrabat. Post obitum vero sancti Arnulphi expleto fere anno, sanctus vir de translatione corporis eius ad sedem cui præfuerat sedule cogitabat, accersitisque duobus episcopis Tullensi scilicet & Virdunensi, cum corpus sanctum cum laudibus honorifice deferretur, Sole ad occasum vergente forte villam iniqui hominis & incestuosi offendunt, quam intrare cupientes, dum sanctarum reliquiarum portitores iam

S. Goericus. Metensis episcopus creatur.

D. Arnulphi corpus in Metensem urbem trāsfertur.

iam penè ingrederentur, diuinitus fixi subsistunt, & cœlicam in se virtutem coacti deprehendunt. Dum enim beatus Arnulphus in hac adhuc vita subsisteret, & pastorali auctoritate virum cuius villa erat, vt ab iniquitate resipisceret sæpe commonuisset, efficere non potuit. Idcirco nunc eius hospitium iniquum subire contempsit. Quia vero nox imminebat, & nulla alia villa tantæ multitudini apta præsto erat, orante sancto Goerico Deum vt eis præstaret quietis diuerticulum, affuit quidam sapiens & diues qui huic itineri intererat. Est mihi inquit prædium in hac patria, nobis quidem non satis contiguum, sed noui ad cuncta necessaria præsentem Deum nostrum, qui & longum iter breuiare potest, & quo tendimus sub velocitate perducere. Hæc autem sanctus audiensque gaudio & fide repletus corpus sanctum illuc verti, omnesque sequi imperat. Cerneres tantam in eundo esse velocitatem, vt non currere, sed auium more volare putares, & quod vnius diei integri spacio vix peragi credere posses, duabus vel tribus horis impletum mirareris. Cumque ad villam peruenissent, quia vini ferax omnino patria non est, cereuisiæ parum se habere homo ministris referentibus comperit. Sed iterum fide repletus, sancti Goerici meritis & precibus hoc committit, qui nota præsidia petens, Deum suorum necessitatibus subuenire postulat. Tantaque populi multitudo ex paruo liquore, quod vix credibile est, abundantissime est satiata. Huius festum celebratur 14. kal. Octobris.

Sigebertus in chronicis. Anno Heraclij, 27. Iudæi in Hispania Christiani efficiuntur; Sisibodus enim Gothorum Rex gloriosissimus plurimas in Hispania prouincias Romanæ militiæ sibi bellando subiecit, & Iudæos in suo regno ad fidem Christi conuertit.

De vita prædicti Arnulphi & episcopatu eius.

Cap. LXXV.

ANno sequenti sanctus Arnulphus ex maiore domo Metensium episcopus, & ex Episcopo solitarius, dormiuit in Christo.

Author. Hic Arnulphus (vt ait Petrus Damianus) Pater Pipini fuit & auus Caroli magni. Hic non procul à Flandria in Lotharingia ducatum tenebat, qui cum vxoris & filiorum affectus postponens, eremum peteret, contigit vt per fluuium Mosellam transitum haberet. Ad cuius pontis medium veniens vbi fluuius profundior est, ibi annulum suum sub hac fœderis pactione proiecit. Cum ego, inquit, annulum hunc recepero, tunc ego procul dubio confidam me esse peccatorum meorum nexibus absolutum. Quo facto eremum petijt, vbi non paruo tempore mundo mortuus, Deo vixit. Interea defuncto Metēsi episcopo electus est. Dumque esu carnium abstineret sicut in eremo consueuerat, piscis ei præsentatus est, quem coquus exenterans annulum repperit, quem domino suo lætabundus obtulit, quem ille statim recognouit. Est autem bidui iter à ponte in quo annulus proiectus fuerat vsque ad locum in quo præsentatus est.

Arnulphus fit Metēsium episcopus.

Vitam S. Arnulphi habet Beda tom. 3. & Surius to. 4. meminit eiusdē Diac lib. 6. de gestis Longobard. cap. 6. & in gestis Metens. pontif.

Ex gestis eiusdem. Vt ergo recognouit annulum, iam fidus gratias Deo pro suorum agens solutione peccatorum, vitam postmodum in nullo remissius duxit, sed plus etiam post hoc ieiunijs, vigilijs, & orationibus se coarctauit. Annulus quippe ille in palatio adhuc habetur. Mirari potest & in his Deus magnifice laudari, quomodo in præsenti effectu sanctus vir certificari meruit adhuc casibus subiectus de remissione peccatorum suorum; quod proculdubio non fieret nisi dignissimus Deo foret. Mox autem episcopatu suscepto tanta tamque profusa magnificentia in eleemosynis pauperum accreuit, vt etiam de longinquis regionibus atque ciuitatibus fama currente, innumera caterua pauperum ad sanctum Arnulphum Pontificem refocillanda festinaret. Erat namque iugiter solicitus & intentus in cunctis bonis actibus, & præsertim in susceptione monachorum seu peregrinantium deuotissimus inuigilabat, ita vt quos hospitio recepisset, manibus proprijs pedes ablueret, illosque vestitos atque refectos deducens, mox alios refocillandos susciperet. Porro abstinentiæ illius normam narrare quis valeat, maxime cum interdum post triduana seu etiam amplius protracta ieiunia, pane hordeaceo, vel lymphæ poculo victitaret. Indutus namque iugiter intrinsecus occulte cilicio; sicque exesis iam membris vigilijs atque ieiunijs, geminum ingerebat cruciatum.

Mira eius in egenos liberalitas.

ANNOTATIO.

Quod hic dicitur S. Arnulphum fuisse Pipini patrem, & Caroli magni auum non ita habetur in gestis eiusdem: nam S. Arnulphus ex vxore legitima tres filios suscepit, Anchisum, seu Ansegisum, Vualachisum & Clodulphum. Anchisus vero filium habuit Pipinum Caroli Martelli Patrem, Martellus porro Pipinum Francorum regem; cuius denique filius fuit Carolus magnus rex & Imperator clarissimus: His consentit Onuph. Fuit ergo S. Arnulphus Pipini Francorum regis atauus; & pater ataui Caroli Magni.

De miraculis eius.

Cap. LXXVI.

CVmque in his atque diuersis bonis actibus iugiter inuigilaret, tempore quo triduanum ieiunium celebrare vniuersalis consueuit ecclesia, vir sanctus extra ciuitatem cum crucibus atque promiscuo populi genere orandi gratia secundum morem ex vrbe processit: & ecce ex medijs cateruis fœmina arrepta à dæmonio clamare cæpit. Hanc ille cum vidisset, *vexillo crucis* iniecto, mox ab aduersario ereptam sanauit.

Rogationum tempore dæmoniacum curat.

Temporibus Dagoberti Regis cum in palatio esset, ei quidam leprosus clamare cæpit, victum seu vestitum deposcens. At ille iussit eum statim in hospitium deduci. Cumque erga illum secundum morem suum solitam impenderet pietatem, sciscitari voluit, quia barbarus erat, si sacra vnda baptismatis ablutus fuisset. Repente ille: nequaquam, ait, domine mi, nam & ego infælix abiectus in populo quis mihi gratiam baptismi tribueret. Accepto ergo à sancto viro baptismi sacramento, repente de corpore eius lepra discessit, & factus est deinceps in vtraque substantia sanus, qui prius peccator fuerat & maculosus.

Leprosum sanat.

Quidam homo scelestus nomine* Noddo, quadam die aluo refertus vino æstuans cum complicibus suis viro sancto derogare ausus est, non esse scilicet cultorem Dei, sed potius hominem voluptati deditum, ad cuius scilicet lectū nocturnis horis nō solū Rex, verūetiam & Regina tanquā consiliū flagitans properaret. Cum ergo stratū vna cū detrahente socio petisset, iubente domino casu accidit, vt omnia vestimenta illorū flāma circūdans vallaret, atque illico exiliens flamma, ingentibus deposcebant vocibus aquam. Sed & aqua iniecta flammam diuinitus missam non extinguebat. Ardebant nequiter circa nates vel genitalia loca camisiæ eorum, nec à se vestimenta ardentia exuere potuerunt. Quid plura? qui aliud facere non potuerunt, exilientes, & ad instar porcorum luto sese vociferantes inuoluunt, sed magis ac etiam magis genitalia ipsorum ignis immissus cremabat. Tunc quidem, vt reor, impletum est super illos quod scriptum est: Detrahentem occulte proximo suo hunc perdit, nam non post multum temporis in tantis transgressionibus præfatus Noddo deprehensus est, vt & scelera illius vna cum vita quia iustum erat, regalis gladius amputaret, ac ne solus moreretur, filius ipsius mox eadem sententia percussus interijt.

* *al. Notto.*

Vltio calestis in eius obtrectatores.

Psal. 100.

De miraculis eius & transitu eiusdem.

Cap. LXXVII.

CVm hæc & similes quam plures virtutes per illum cæpissent crebrescere in populo, mox remotiora à

Hinc habes ætatem huius authoris.

fragoribus vulgi expetijt loca. Interdum calciata non multum longe ab vrbe cellula retrusus cœlum diebus & noctibus precibus pulsabat. Casu contigit, vt promptuarium Regis ignis vorax vexaret, atque eructuans excellentissima flamma, domos circumquaque affines minaciter lamberet. Repente exurgens omnis ciuitas videntes sui exitium in eiulatum atque clamorem est conuersa. Quo audito, nos veloci gressu ad domum viri sancti peruenimus, & reperimus eundem, sicut illius iugiter mos erat, psalmodiæ melos personantem, statimque apprehensa manu illius, ait Romaricus: Egredere, ne quod absit, te in hac vrbe ignis iste consumat. Ad hæc ille inquit: Nequaquam dilectissime, sed deducite me illic, & ponite me vicinum illius, & si ita vult Deus vt ardeam, ecce in manu eius sum. Tunc nos tenentes sanctas manus eius ad larem peruenimus, & mox iubente illo in oratione prostrati, capitulo dicto, surreximus omnes, tunc ille eleuans manum contra ingentes flammas *vexillum crucis* iniecit, & mox miro in modo tanquam cælitus percussus nil alibi nocens, infra parietes in semetipsum totus retrorsus ignis interijt.

Signo crucis ignem extinguit.

Illico autem cuidam è fratribus talis apparuit visio. Intuens in cœlum, vidit tanquam flammam ignis signaculum crucis depictum, & statim de cœlo ex obliquo crucis vox facta est dicens: Cernis hoc, inquit, signum, hac nocte Arnulphus episcopus per ipsum totam ciuitatem istam ab incendio liberauit. Post hoc autem beatus Arnulphus relictis cunctis rebus sæculi, sicut nouus Helyas ad eremum properans, & inter bestias, & feras siluæ paruulis mansiunculis paratis, quotidiana meditatione laudes Deo personabat. Ascitis quoque aliquantulis secum monoculis, necnon leprosis proprijs manibus fidelissimam seruitutem iugiter impendebat, calciamenta à pedibus detrahens atque detergens capita, & pedes eorum crebro abluens, necnon & electos ipsorum reciprocis diebus studiosissime compositos parabat, Nam & coquinæ officium non abhorrens idem episcopus sanctus, & coquus sæpe esuriens ipse suos contubernales pascebat. Sed & lectum eius vilem, spretis duntaxat mollibus & pretiosis vestibus cilicia exornabant.

De translatione corporis eiusdem.

Cap. LXXVIII.

Post obitum beati Arnulphi successor eius Goericus episcopus consilio initio coaceruata clericorum seu etiam populorum caterua ingenti, ascitis quoque duobus episcopis secum vna pergunt ad eremum. Quo in loco excubias cum reuerentia celebrantes, sancta quoque membra ab vrna lapidis auferentes, grabato imponunt, ac cum gaudio remeant ad vrbem. Dum autem gestantes veniunt ad quendam riuum, cuius riparum tellure scissa euntibus conuallem atque lubricum pandebat meatum, posteriores feretrum portantes casu corruunt. Sed vt reor ipsum statim Angeli susceperunt. Nam priores euehentes nullo retardantes gressu grabato in aëre sublato, gradiuntur libere, atque surgentes qui lapsi fuerant iam transmeato conualle sese iungunt ad collegas. Post istud denique in illo itinere mox aliud emicuit signum.

Quidam homo in pago Caluomontensi nomine Cunita incestuosus fuit, hunc ille cum sæpius redarguens, nec ad pœnitentiæ emendationem perducere potuisset, in hac vita impœnitentem reliquit. Venientes autem ad terminos terræ hominis incestui, repente figitur gressus portantium, ita vt vlterius vehendi sacra membra facultatem non haberent. Et ecce angustia sacerdotibus & vniuerso populo, quoniam ad mansionem ad quam verterentur ignorabant, & præsertim cum iam dies declinata esset ad vesperum. Tunc & Noddo dux qui erat ex euntibus vnus ait: Videtis quia terram incæstuosi huius ingredi despicit? Est autem procul villa mea, sed nos ante nox includet, quàm illuc venire valeamus. Sed & deest mihi inibi potus, vel apparatus quo hanc multitudinem reficere possim, nisi tantum modo in vno vasculo modicum quidem cereuisiæ. Quibus auditis, vniuersus populus iter retorquens in tanta velocitate pergunt, vt potius baiuli semetipsos portari, quàm portare sentirent, atque diei adhuc lucem habentes ad æstimatum locum perueniunt. Tunc Noddo ait: Nunc ergo beatus Arnulphus pascat nos nocte ista, quoniam quod deest nobis, ipso intercedente potest adesse, statim in tanta exuberantia accreuit modicitas illius potus, vt omnibus affatim satiatis adhuc in crastinum superesset. Post hæc autem cum magna prosperitate, & lætitia ad vrbem perueniunt. Et ecce mox omnis ciuitas cum crucibus & cereis obuiam currit, & pastorem suum quem dudum veluti fugacem amiserant, cœlo iam regnantem recipiunt, atque sacrum corpus illius in basilica sanctorum Apostolorum cum reuerentia, & grandi exultatione sepulturæ recondunt.

Res mira, nec vult sanctus Dei in viri incæsti loco quiescere.

Insigne miraculum.

Vide antiquam Christianorum erga sacras reliquias deuotionem.

Mulier quædam nomine Iulia luminibus olim cæcata ad sepulchrum eius accessit, vbi cum prostrata cum fide orasset, absque mora lumen multorum annorum temporibus desideratum recepit.

Cæca videt.

Mulier quædem ausa fuit dominica die operari, sed mox diuinitus verberata, vtraque manu contracta est. Illico ante valuas sanctæ basilicæ semetipsam prosternens, se in orationem dedit cum lachrymis, statimque digiti illius qui iam dudum fortiter palmis inhæserant, resoluto rigore pristinam recceperunt medelam.

Huius sancti natale celebratur 16. Kalend. Septembris.

Sigebertus in chronicis. Anno quoque prænotato Clodulphus filius eiusdem sancti Arnulphi post Metésium episcopus sanctitatem patris imitatur, Doda quoque mater ipsius Clodulphi Treueris inclusa Christo ancillatur. Ealdbaldo Anglorum Rege mortuo, * Carcumbertus filius eius post eum regnauit annis 25. Hic in Anglia primus Idola Deorum destruxit, & fidem Christi dilatauit, & ieiunium quadragesimæ in Anglia legaliter obseruari edixit.

** al. Earcõbertus.*

De Imperio Constantis, & de miraculis sancti Osualdi Regis.

Cap. LXXIX.

Anno imperij sui 30. Heraclius Imperator moritur. Constantinus filius eius substituitur, & 4. mense imperij sui à nouerca sua Martiana, & Pyrrho Patriarcha veneno extinguitur, & Martiana cum filio Heraclona imperium arripit. Verum Heraclonas absciso sibi naso, & Martina mater eius abscisa lingua exiliantur, & Constans qui & Constantinus dicitur, filius Constantini regnauit annis 26.

Cæpit autem anno domini 643. Mundi verò 4497.

Huius anno primo Osuualdus Rex Nordanymbrorum à Penda Merciorum Rege perimitur.

Helinandus. Huius dextera multarum eleemosynarum largitrix, hodie quoque cum brachio & cute & neruis incorrupta iacet, toto reliquo corpore in cineres dissoluto. Excitata rebellione à Penda Rege Merciorum, cum ipse Osuualdus superatus plagã grauem in pectore gereret, pro anibus fidelium suorum Deo supplicabat. Huius defuncti brachia cum manibus, & capite insatiabilis victoris ita desecta, & stipiti sunt impẽsa brachia cũ manibus adhuc inuiolata perdurant, quę à fratre Osuino apud vrbem Lãbueth cõposita in scrinio monstrantur pro miraculo. Caput Lindifari humatũ à fratre, nũc Durelim esse dicitur inter brachia sancti Cuthberti. Ossa reliqui corporis cum regina Offrida vxor Chelredi Regis Merciorũ filia Regis Osuini charitate patrui ducta, Hordonio monasterio suo, quod est in regione Merciorũ, non longe à Lincolnia ciuitate inferre vellet, repule-

repulerunt eam monachi inuidentes mortuo quietem ossium, quia super eos bellico iure regnum acceperat. Sed nocte intempeste per lucernam de cœlo super reliquias emissam vltro petierunt, quod ante eiecerant, ibi ex cadenti sanguine reuiruit cespes, quo sanatus est sonipes, & quem posti affixum sinuosis amfractibus ignis vitabundus effugit. Puluisculus lauaturæ reliquiarum eius, mentis impotes sanat, stipes qui recentem cruorem susceperat, lotura sua sanitatem tribuit desperatis. Huius filius Osuinus regnauit post eum annis 27.

Columna lucis ad ossa S. Osuvaldi.

ANNOTATIO.

Fertur quod tempore quodam cum die sancto Pascha cum Aidano episcopo consedisset ad prandium, positusque esset coram eo in mensa discus argenteus, regalibus epulis refertus, iamque essent manus ad panem benedicendum mittendi, intrauit subito minister eius, cui suscipiendorum inopum cura erat demandata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndique adueniens maxima, per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus iussit sed & discum confringi atque iisdem minutatim diuidi præcepit Quo viso, pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueterascat hæc manus, vide Bedam lib. 3. Hist. Ang. cap. 6.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. LXXX.

An.Ch.644. Sigebertus in chronicis. Eo tempore Iudicail Rex Britonum gratiam Dagoberti sibi redimit. Virgo Christi Reginulpha sanctitate claret in Gallia. Haumar Amiras templum sibi Hierusalem ædificat, & quia nullo modo structura consistere poterat, suggestione Iudæorum crucem desuper montem Oliueti tolli imperat, & sic structura templi stare potuit.

An.Ch.645. Anno Constantini secundo Dagobertus Rex Francorum moritur, de quo per visionem cuidam reuelatum est, quod anima eius ad iudicium Dei rapta sit, & multis contra eam pro expoliatione ecclesiarum suarum reclamantibus, cum eam iam mali Angeli vellent ad pœnas inferni rapere, interuentu sancti martyris Parisiensis Dionysij, cui ipse maxime deuotus fuerat à pœnis liberata est.

An.Ch.649. Anno eiusdem tertio sanctus Remaclus ordinatur Traiectensium episcopus.

Rodoaldus frater Ittæ, & auunculus sanctæ Gertrudis, Archiepiscopatum Treuerensem doctrina & sanctitate sua illustrat. Soror quoque eius Seuera Abbatissa in eadem vrbe à fratris sanctitate non degenerat.

An.Ch.647. Anno eiusdem quarto Persa quidam simulans se adorare Haumar Amiram Saracenorum, infixo in ventrem eius gladio peremit eum.

An.Ch.648. Anno quinto sanctus Furseus in Hibernia claruit, qui peregrinationem pro Christo aggressus, ad Gallias vsque peruenit, & à Clodoueo Rege honorifice susceptus, Latiniacum cœnobium fundauit, quem non multo post fratres sui Foillanus, & Vltanus, pari peregrinandi voto secuti, per Gallias claruerunt. E quibus Foillanus dono Gertrudis virginis Fossense monasterium postea fundauit, vbi etiam martyrio coronatus quiescit.

De sancto Furseo & primo eius raptu ac reditu.

CAP. LXXXI.

Ex gestis eius. Hic sanctus Furseus nobilis genere, sed nobilior fide, ab infantia sacerdotibus per diuinam prouidentiam commissus, & sacris literis ac monasticis disciplinis eruditus, dum inter parentes suos sacri vbi semina seminaret, quadam die ægrotantis molestia correptus ad paternam domum commigrauit. Et dum vespertinalem exorsus est psalmodiam, orationi intentus, haud longe à domo tenebris subito circundatus stetit, & quasi iam mortuus ad proximam casam deportatus est. Tunc quatuor manus ad se desuper extensas conspexit, quæ tenentes illum per brachia pennis subleuabant, & illum ex vtraque parte sustinebant, ipse autem quasi per caliginem angelica cernebat corpora, tertium quoque se præcedere Angelum scuto candido & gladio armatum. Hi tres pari fulgore splendentes vno incipiente canebant: *Ibunt sancti de virtute in virtutem &c.* audiebat quoque & aliud quasi ignotum canticum, multorum millium Angelorum, vnde & vix pauca poterat intelligere, exierunt obuiam Christo. Tunc vnus ex supernis agminibus, armato præcedentique Angelo iussit ad corpus animam reducere, suamque secum debere sollicitudinem deferre; tunc vir sanctus se exutum à corpore cognoscens, & tædio separandæ societatis Angelicæ affectus, dixit se ab eis separari noluisse. Cui respondit Angelus: Ad te completa prædicta solicitudine suscipiendum reuertemur. Tunc cantabāt illum dictum versiculum: *Videbitur Deus Deorum in Syon*: Cuius carminis suauitate lætificata anima qualiter in corpus intrauit, intelligere non potuit. Tunc circa pullorum cantum, audiuit verba admirantium sibi circumstantium Et dixit eis: Quid stupentes sonos inquietos emittitis? At illi ordinem referebant, qualiter eo vespere transeunte vsque ad gallorum cantus exanime corpus in medio seruassent, at ille sedens Angelicam claritatem & dulcedinem mente reuoluens, de quali solicitudine admonitus fuisset pertractans, mæstus erat quod qui ei clare exponeret, non erat. Nec reuertentes Angeli eum inuenirent imparatum, petijtque & accepit sacri corporis communionem & sanguinis, & vixit infirmus die illo & altero. Media vero nocte 3. feria pedibus eius frigore induratis, manibus in oratione extensis, recordans iucundissimæ visionis, lętus mortem excepit.

S. Fursei visio admirabilis. *Psal. 83.* *Anima corpori restituitur.* *S. Furseus corpori Christi communicat.*

De secunda visione eiusdem.

CAP. LXXXII.

Cadensque in lectum quasi somno grauatus audit horribiles multitudinis voces clamantium, & illum exire compellentium. Apertis autem oculis, nullum nisi tres supradictos Angelos scilicet duos vtroque latere positos, & tertium armatum ad caput suum videbat, eorumque cantica dulcia audiebat. Quibus eum eleuantibus vlulatus & clamores dæmonum per medium transiens audiuit, & vnum ex eis dicentem, antecedamus, & ante faciem eius bella moueamus. Tunc vidit nubem nigram à sinistra parte crispantem, & ante faciem eius bellicam aciem constitutam. Dæmones ignitas sagittas contra eos iactabant, sed Angeli scuto extinguebantur. Tunc aduersario viram sanctum blasphemante, & eum in multis accusante, Angelo autem econtra eum in omnibus defendente, respexit vir sanctus vallem tenebrosam sub eo positam, & ignem in aere ardentem. Cumque timeret ignem sibi appropinquantem. Dixit ei Angelus: Noli timere, quia non accendisti, non ardebit in te. Nam ignis iste licet grandis sit, & terribilis, tamen secundum merita operum singulos examinat, quia vniuscuiusque cupiditas in eo ardebit. Tunc vidit Angelum præcedentem quasi duos muros vtroque latere flammam diuidere, & alios duos vtroque latere eum ab igne defendere, quatuor quoque dæmonia per ignem volantia bellum horribile in medio ignis construere, vnus autem eum accusans ait: Dona iniquorum recepit. Cui Angelus respondit, quia credidit quod egisset pænitentiam. At ille: Ante inquit, debuit pænitentiam probare & sic fructus suscipere. Sed munera excæcant oculos sapientium, & subuertunt iustitiam. Cui Angelus: Iudicetur ante dominum. Tunc ille in blasphemiā erupit dicens: Vsque nūc æstimauimus Deum veracem esse, at hic homo in terra

Rursus mira ei offertur visio. *Dæmones cū Angelis pugnant.* *Nota improbas dæmonum accusationes.*

delicta sua non purgauit,neque hic recepit, vbi est ergo iustitia? Cui Angelus: Nescitis occulta iudicia Dei. Tandem iudice Domino triumphantibus Angelis deuictisque aduersarijs immensa claritate circumfusus est vir sanctus, Angelorum quoque choris concinentibus: Nullus labor durus,nullum longum tempus videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur. Vidit etiam sanctorum hominum agmina aduolantia, eumque circundantia, omnique ignis formidine & dæmonis terrore abiecto, tandem duos venerabiles præsules illius prouinciæ in qua natus erat,qui nuper videbantur obisse,& ad cœlestia migrasse, vidit à secreto cæli cum ingenti claritate ad se venire, qui sibi præcipiunt ad sæculum redire. Qui cum taceret huius nuncij tristitia stupefactus, aiunt illi:Qui times? vnius diei res est,quo laboraturus es. Cumque eum de modo viuendi docuissent, & multis sermonibus hortati fuissent, Angeli cum agmen cœlo receptum est. Illoque cum tribus Angelis ad terram reuersuro, maximus appropinquabat ignis, sed Angelus domini sicut ante medium ignem diuidens scindebat. Vir autem vnus ex igne prosiliens, dæmonibus illum proijcientibus super humerum eius maxilla sua illius maxillam expressit, quem vir sanctus cognoscebat eum esse, qui vestimentum ei proprium moriens donauerat, humerumque eius ac maxillam incendens, ab Angelo sancto in ignem vnde exiuit est proiectus. Tunc Diabolus ait: Noli repellere quem ante suscepisti,sicut suscepisti bona eius, sic etiam debes esse particeps pœnarum eius. Angelus autem Domini respondit, non propter animam eius liberandam suscepit. Tunc cessante igne,dixit Angelus Domini ad Furseum. Quod incēdisti hoc arsit in te:si enim huius viri in peccatis suis mortui vestimenta non suscepisses,in corpore tuo pœnæ illius non arderent: Prædica ergo omnibus pœnitentiam.

Pœnitentia agenda.

De reditu animæ eius ad corpus, & sequenti conuersatione ipsius.

CAP. LXXXIII.

His & alijs sermonibus instructus, super tectum ecclesiæ inter sanctos Angelos stans, suumque corpus considerans iubetur illud cognoscere & resumere, qui cum illud quasi cadauer ignotum timeret,& appropinquare nollet, ait Angelus: Noli timere hoc corpus suscipere, quod sine vlla infirmitatis, vel vitiorum repugnatione, quamuis inualidum patieris. Concupiscentias enim illicitas in hac tribulatione superasti vt vetera contra te non præualeant. Tunc pectus corpus aperiri vidit, & intrauit. Quasi ergo de profunda quiete mortis præsente multitudine parentum, vel etiam vicinorum seu clericorum exurrexit humanæ stultitiç magnitudinem ingemiscens, arduum & difficilem transitum admirans. Quod autem de viro iniquo sumpsit incendium inter scapulas, & in facie eius apparuit, mirumque in modum demonstrabatur in carne, quod anima sola sustinuit. Egressus ergo inde verbum Domini prædicabat,& ea quæ viderat vel audierat omnibus Scotorum populis prædicabat. Cumque diuinis virtutibus clarus, & de his, quæ ad opus prædicationis congrua sunt,iterum ab Angelo sancto edoctus, multo tempore in Hibernia prædicasset irruentium populorum multitudines non ferens, & aliquos contra se inuidia commotos deprehendens, discessit, peregrinaque littora petens per Britanniam in Saxoniam transuectus est,vbi à Rege Sigeberto honorifice susceptus, locum monasterij ab eo sibi traditum accelerauit construere. Quo facto ab omni sæculi, & ipsius monasterij cura alienare se cupiens fratri suo sancto Foillano curam eius reliquit, & ipse eremum petijt, vbi cum alio fratre suo Vltano per annum philosophatus est. Cum autem quibusdam causis ingruentibus à populo,vel Rege ad consilium vocatus,imo etiam compulsus, desideratam sibi eremum reliquisset, omnia animo peruigili tractans ad

Reducitur anima Fursei ad corpus. Labor in hoc mundo cur nullus durus videri debet.

Hanc Saxoniam vocat Beda prouinciam orientalium Anglorum.

Galliarum littora nauigauit, ibique à Francorum Rege Clodoueo honorifice susceptus, monasterium in loco quem vocant Latiniacum construxit. Nec multo post fratribus ordinatis, cum Rege iter agens infirmitate correptus, ad cælestia regna migrauit, cuius corpus in villa quæ Perona dicitur in ecclesia prope altare reuerenter conditur, constructaque ad orientalem partem altaris domuncula, post quatuor fere annos ibidem à reuerendis episcopis Eligio & Autberto immaculatum sine vlla putredine transfertur.

Furseus in Gallijs cōdit monasteriū.

Obitus S. Fursei.

Huius natale celebratur quarto nonas Martij.

De gestis sancti Martini.

CAP. LXXXIV.

Hugo vbi supra. Anno quoque prænotato Martinus Romanæ ecclesiæ 72. præsidet.Eo tempore constans Imperator in Monothelitarum heresim incidit,sicut & auus eius Heraclius.Proinde Martinus Papa celebrauit Romæ concilium,vbi & damnauit omnes praui dogmatis assertores, sed maxime Paulum Constantinopolitanum falsi nominis Patriarcham,qua recognita idem Constans Martinum Papam Constantinopolim euocauit,& inde eum exilio apud Chersonesum relegauit, multos etiam orthodoxum verberibus & exilijs condemnauit, eo quod hæresi suæ nullatenus acquiescere vellent.

Lateranēsis Synodus sub Martino.

Ex gestis Pontificum. Ipsis diebus direxit Imperator Olympium cubicularium ad regendam Italiam, qui Romam veniens, inuenit Ecclesiam coadunatam, voluitque schisma sanctæ ecclesiæ intromittere, & non illum Omnipotens Deus permisit, quæ nitebatur perficere. Videns ergo se à sancta Dei catholica ecclesia superatum, dum ei communionem porrigeret sanctissimus Papa,voluit eum interimere, vt demandauerat suo Spatario,sed Deus excæcauit Spatarium Olympij Exarchi, & non est permissus videre Pontificem, quando Exarcho cōmunionem porrexit vel pacem dedit. Quod & postmodum prædictus armiger diuersis cum iureiurando confessus est, Videns ergo Olympius Exarchus quia manus Domini circuntegebat Martinum, necesse habuit secum Pontificem concordare, & omnia quæ ei iussa fuerant eidem sanctissimo viro indicare. Qui facta pace cum sancta Dei ecclesia colligens exercitum, profectus est Siciliam aduersus gentem Saracenorum, qui ibidem inhabitabant. Et peccato faciente magnus interitus in exercitu Romano prouenit, & post hoc idem Exarchus morbo interijt. Deinde directus est ab Imperatore Theodorus Exarchus cognomento Caliopa cum Theodoro imperiali cubiculario, qui & Pullurius dicebatur cum iussione.Et tollentes sanctissimum Martinum Papam de ecclesia Saluatoris,quæ & Constantinopolitana nominatur,perduxerunt Constantinopolim & nec sic etiam eis acquieuit. Deinde directus est sępius dictus sanctissimus vir in exilium, in locum qui dicitur Chersonneson, & ibidem vt Deo placuerit vitam finiuit in pace Christi confessor, qui & multa mirabilia operatur vsque in hodiernum Diem. Depositus est autem 15. Kal. Octobris.

Exarchus contra sanctam Romanam ecclesiā præualere non potuit.

Author. Huius tamen natale celebratur quarto Idus Nouembris.

Sigebertus. Anno Constantis, qui & Constantinus, 6. Eligius Nouiomi Audoenus,qui & Dado, Rothomagi clarent episcopi, & Philibertus de Herio insula, & Richarius Pontinēsis,& Geremarus Flauiacensis Abbates, Angadrisina quoque sacra virgo secus Beluacum, Ansigisus etiam filius sancti Arnulphi clarebat, cui Begga soror Grimoaldi nupserat.

An.Ch.649.

Author. Vitam beati Eligij scripsit sanctus Audoenus.

De sancto Eligio Nouiomensi, & bonis eius initijs.

CAP. LXXXV.

S. Eligij genus & patria, & parentes.

EX *gestis eius.* Hic in territorio Lemouicæ vrbis fuit oriundus patre Eucherio, matre vero Terrigia natus, quem cum mater adhuc haberet in vtero vidit in somnio aquilam volantem supra lectum suum & se tertio inclamantem, & ei nescio quid promittentem. Quæ cum ex voce aquilæ euigilasset, perterrita nimis, cæpit cogitare de somnio quid hoc esset. Cumque postea in partu periclitaretur, mandauerunt ad quendam sanctum virum, vt veniret & oraret pro ea, qui cum venisset ait: Ne timeas mater, quia puer iste sanctus erit, & magnus in ecclesia. Cum autem esset iuuenis fecit eum pater suus ab aurificibus erudiri. Et cum iam sciret totam artem illam, in Franciam venit, & cuidam aurifici, qui faciebat Regis opera se coniunxit.

Visio matris eius grauidæ.

Prophetia de S. Eligio.

Fit egregius Auri faber.

Quodam tempore cum rex perquireret, quis sibi sellam de auro & gemmis pulcherrimam faceret, respondet ei magister sancti Eligij se inuenisse artificem qui optime regi faceret quicquid vellet. Et accipiens à rege auri massam magnam tradidit Eligio, qui ex eodem pondere duas sellas pulcherrimas fecit, & deferens vnam regi alteram penes se detinuit, quam cum omnes mirarentur, rex eum copiose remunerauit. Tunc Eligius alteram protulit, & regi præsentauit, dicens, quod de auri residuo hanc fecisset. Et rex amplius stupefactus quæsiuit quomodo eas ex eodem pondere facere potuisset. Bene inquit. Et excreuit fama Eligij in curia regis.

Vt ad Clothariij regis notitiam peruenerit.

De eleemosynis eius, & miraculis, & habitu eiusdem.

CAP. LXXXVI.

BEatus autem Eligius in tantum pauperes diligebat, quod quicquid poterat vsque ad nuditatem suam eis erogabat, qui in tantum eum diligebant, & sequebantur, vt siquis sanctum Eligium quæreret, ad domum vallatam pauperibus mitteretur. Quadam die dum propria manu eleemosynam daret, vnus eorum contractam habens manum alteram ad eleemosynam extendit, cui Eligius, alteram, inquit, tende, quam cum pro posse extenderet, cępit eam palpare, & extendere, & sic eam oleo vngens sanauit.

Eius in pauperes humanitas.

Quadam etiam die cum totum aurum & argentum suum pauperibus erogasset, venientibus & alijs pauperibus nihil habens, quod eis daret, vnam marcham auri quam à quodam vicino suo mutuauerat, erogauit. Et postmodum venientibus alijs non reminiscens quod prius fecerat, iuit ad bursam suam quam prius solicite scrutatus fuerat, & tunc inuenit vnam marcham auri, & laudans Deum, pauperibus erogauit. Erat autem statura prolixus, facie rubicundus, cæsarie formosus, crine cincinatus, Angelici vultus, simplicis & prudentis aspectus, aurato & gemmato prius habitu nitens, zonas habens comptas ex auro opertas, vestimenta omnia pretiosa, pluraque holoserica, ob ostentationem fugiendam, intrinsecus autem ad carnem cilicium quæ omnia postea in egentium necessitatibus consumpsit, deinde villosis vestibus vsus est, funiculo cinctus, plerumque propter pauperes etiam expoliatus. Cui rex tunc dabat proprium vestimentum & cingulum, quia sicut animam suam ita illum diligebat, à quo quicquid idem Eligius postulabat, sine dilatione impetrabat, & omnia expendebat in egenos, captiuos, & debiles.

Diuinitus pecunia eius crumenæ imponitur.

Forma corporis eius.

De promotione eius in episcopatum, & miraculis sequentibus.

CAP. LXXXVII.

TEmpore autem Brunechildis Reginæ vsque ad tempora Dagoberti simoniaca pestis in Gallia viguit, pro qua auferenda tunc solicite inuigilabant Eligius, & Audoenus. Tunc electus est Eligius ecclesiæ Nouiomensis post Acharium eiusdem vrbis Antistitem, cum quo pariter electus est & Audoenus sodalis eius ad ecclesiam Rothomagensem. Præfuit autem Eligius Veromanduensi Metropoli, Tornacensi quoque quondam regali ciuitati. Nouiomensi quoque & Flanarensi, Gandensi & Corturiacensi. Habebat autem statutum locum in quo certis quibusque diebus egenos ac debiles intromittens deuote illis seruiebat, squalentia capita illis lauans, ac deformem cæsariem manu propria radens, potum singulis & cibum præbens, nudos vestitos dimittens, quibus exeuntibus alios si adessent intromittebat, quos similiter refouebat. Quod si plurima turba conflueret aliquando cunctis similiter faciebat. Singulis autem diebus 12. sic reficiebat, ipse cum eis hora congrua conuescens, ita tamen vt prius singulis aquam manibus funderet, vinum & panem manu propria præberet. Præterea obtinuit apud regē, vt omnia damnatorum corpora vbicunque inuenire posset per villas vel ciuitates, licentiam haberet de bargis, rotis, & laqueis deponere & sepelire, Delegauitque ex collegis suis vispilones, qui huic curæ insisterent. Igitur cum esset in comitatu regis in partibus Austriæ, apud vrbem Stratumburgum inuenit hominem ipso die laqueo vitam finisse, cui dum sepultura à comitibus pararetur, accessit & ipse proprius, & cæpit palpare corpus à summis vsque ad ima mulcendo. Cumque sensisset adesse animam vrbane virtutem facti à se repellens dixit: O quam grande scelus nisi dominus adiuuisset nunc perpetrare poteramus, vt corpus hoc humo tegeremus, cum anima eius in ipso sit, quem resuscitatum iussit vestiri & repausare. Quo audito, insectatores iterum eum ad mortem petebant, quem vix ab eorum manibus eripuit, & se ab eius collegio subtraxit propter vitandam gloriam, & chartam securitatis apud regem impetrauit pro eo.

De hæresi simoniaca lib 2. cap. 1.

Fit episcopus ibid. cap. 2

Excitat mortuum & tamen dissimulat.

In diœcesi eius quidam presbyter nimis infamis erat, quem cum sanctus Eligius frequenter corriperet & ad confessionem modis omnibus inuitaret, ille semper crimen suum tegebat. Tunc sanctus Eligius videns, quod nihil proficeret, eum excommunicauit, vt quousque publice pæniteret, nullo modo celebrare præsumeret. Presbyter vero negligens, & episcopi sententiam paruipendens, post aliquot dies cum vellet celebrare, & altari insisteret, statim ad terram cecidit, & expirauit. Multa autem & alia miracula in vita fecit, & adhuc facit.

Presbyter excommunicatus ab eo moritur.

De gestis eius circa ecclesias, & sanctorum reliquias.

CAP. LXXXVIII.

ÆDificauit in Nouiomo monasterium ancillarum Christi. Corpus sancti Quintini martyris reuelauit per eum dominus. Suessionis quoque inuenit sanctos martyres germanos Crispum & Crispinianum, quos ex quadam crypta prolatos mirifice composuit. Sed & in Beluacensi municipio beatum martyrem Lucianum quondam collegam sancti Quintini inuentum similiter transtulit atque composuit. Apud Parisios cæcum illuminauit in ponte. Rursus apud Parisios custos sanctæ columbæ nunciauit ei ecclesiam suam omni ornatu suo nocte à furibus fuisse spoliatam, tunc Eligius pergens ad oratorium sanctæ columbæ ait: Audi sancta Columba quę dico: Nouit redemptor meus, nisi cito ornamenta huius tabernaculi furata reduxeris, spinis

Cæcum illuminauit lib. 1. cap. 29.

Vt bona direpta ecclesiæ recuperauit cap. 30.

allatis faciam ianuam ita obserari, vt nunquam tibi in hoc loco veneratio præbeatur ab hodie. Quo dicto discessit. Sequenti die custos maturius surgens, inuenit omnia vela vsque ad minimam pallam, sicut prius fuerant restituta. Hæc sunt autem sepulchra, quæ auro, argento, & gemmis fabricauit, Germani, Seuerini Patonis, Quintini, Luciani, Genouefæ, Columbæ, Maximiani & Iuliani, & præcipue beati Martini Turonensis, Dagoberto Rege impensas præbente, necnon & tumbam sancti Bricij, & aliam vbi corpus beati Martini dudũ iacuerat, & mausoleum sancti Dionysij martyris Parisijs, & tugurium super ipsum marmoreum miro opere auro & gemmis decoratum. Cryptam quoque & species de fronde, & axes in circuitu throni altaris auro operuit. Mortuus autem anno vitæ suæ 70. Qui cum anno reuoluto de loco suo trãsferretur, ita pulcher & incorruptus inuentus est, vt semper vixisse in tumulo putaretur, & quod mirabilius est, barba & capilli tempore obitus sui rasi, mirum in modum creuisse in tumulo videbantur.

Author. Nunc de inuentione sancti Quintini, quod hucusque distulimus, prosequamur.

De translatione corporis sancti Quintini Martyris.

Cap. LXXXIX.

Maurini cuiusdam arrogantia & temeritas.

Ex *libro translationis.* Clericus quidam nomine Maurinus sæpius iactitare solebat se & martyris locum nosse, & illum sine mutatione inuenire posse. Quod cum auditoribus probare gestiret, facti sui periculum aggressus est; sumptoque ligone, dum pauimentum basilicæ martyris violare præsumpsit, manubrium ligonis infixum suis manibus adhæsit, quod cum nec dimitti nec auferri posset, cœperunt manus computrescere vermibusque scaturire, qua pœna mulctatus, sequenti die miserabiliter defecit. Hinc tantus pauor in cunctis excreuit, vt nemo post hunc quamuis probatissimæ fuit vitæ, præter sanctum Eligium Nouiomensem episcopum huiusmodi negocium tentare præsumeret. Is quippe pontifex factus præfati martyris locum cœpit frequentare. Vnde & diuina doctus reuelatione, triduanum ieiunium cum lachrymis peragens, & attentius orans, in loco vbi de inuentione corporis suspicio nulla esse poterat, sanctis manibus sarculo effodere cœpit, ibique tumbam veterrimam tegentem corpus sacrum inuenit. Quo terebrato, tantus odor paradisi cum immani lumine ex eo prodijt, quod etiam ipse Pontifex præ splendore luminis, & fragrãtia odoris amænatus vix subsistere potuit. Nam & globos luminis qui ex mausoleo ictu ferientis prodijt, tam immensum splendorem edidit, vt noctem illam valde tenebrosam, quæ iam media transacta erat per plurimam prouinciæ partem in claritatem diei verteret. Vnde multi de stratis suis consurgentes ad opus seruile, sicut in die, ex more ire festinabant, sed procedente tempore claritatis, quæ pro re signifera fulsit, stato signo recessit. Tunc sanctus Eligius corpus sacrum cum gaudio lachrymabili deosculans, reliquias sibi vndecunque voluit, segregauit, ex quibus etiam multa loca condiuit, medelamque diuersis morbis eas impartiendo præbuit, dentes etiam pro medela languentium ex maxilla abstulit, quod dum faceret ex radice vnius dentis gutta sanguinis exiuit, deinde corpus sanctum cum diligentia summa holoserico obuolutum, retro altare transposuit, tumbamque ex auro & argento ac gemmis miro opere desuper fabricauit; ecclesiam quoque quæ exigua erat ampliatam decorauit.

Inuẽtio corporis B. Quintini per S. Eligium lib. 2. cap. 6.

Anno 657. inuenit corpus S. Quintini. vt ait Meyerus lib. primo, Annal Flandri.

De miraculis per eundem martyrem ostensis.

Cap. XC.

Latro quidam equum presbyteri cum furtim abstulisset, inuentus à presbytero iudici manifestatur, apprehensusque & vinctus opus suum confitens patibulo diiudicatur. Sed presbyter metuens ne ob damni sui causam, anima hominis auferretur, iudicem deprecatus est, vt concessa illi vita reus absolueretur, dicens sibi iam esse satisfactum, quod per tot genera tormentorum latro quæ gesserat, declarasset. Seueritas autem iudicis nullis precibus inflecti potuit, sed reum patibulo iudicauit, tunc presbyter prostratus ad beati martyris tumulum, suppliciter eum precabatur, vt pauperem illum quem asperitas humanæ nequitiæ absoluere renuit, ipse de morte clementer eriperet, ne sibi hoc in opprobrium fieret, si per eius accusationem homo moreretur. Hæc eo cum lachrymis deprecante, disruptis vinculis patibuli, reus ad terram ruit, quod audiens Iudex timore perterritus, & diuinam admirans virtutem nihil ei vltra nocere præsumpsit.

Miracula S. Quintini Greg. Turon. lib. de gloria Martyrum cap. 71.

Et hoc narrat Gregorius Turonensis.

Fuit quidam nobilis & diues nomine Mulericus qui per superbiam, & morum intemperantiam Deum offendebat, sed eum sanctus Quintinus sæpe admonens in somnis eius pertinaciam redarguebat. Qui cum nollet acquiescere monitori, quadam eum nocte verberibus afflixit, ipsamque cædem vt omni populo ostenderet præcepit, tunc ille quamuis coactus palam omnibus vulnera ostendit; deinde conuersus ab errore suo, multa donaria in eadem basilica contulit.

S. Quintinus hominẽ improbum cædit.

Alter falsus testis nomine Bernuinus in rebus ipsius ecclesiæ beati martyris falsum ferebat testimonium, volens quandam syluam de prædio Mogarido penitus auferre, quem sanctus martyr in somnis redarguit, apprehendensque nasum eius falsatorem proclamauit; ad quod dictum ipse expergefactus, pedibus calciatus cum faciem suam aqua linire deberet, accersita coniuge, cœpit ei explanare quid in somnis vidisset. Vt autem peruentum est ad hoc qualiter ipse martyr nasum eius tenens falsatorem eum vocauit, extenta manu nasum suum cæsum recepit, statimque in vase quo aqua de manibus eius diffluebat cecidit, qui nimium territus, ad palatium quo ipsa die pro præfata silua deberet ire, distulit; nec tamen hoc supplicio coercitus, insuper ob superbiæ fastum aureum sibi nasum fabricare, catenulisque aureis aptare conatus est, quem iterum idem sanctus visu admonuit dicens: Nonne tibi naturalem abstuli nasum, vt te omnibus monstrarem falsum testimonium dixisse, & nunc ob superbiam ausus es aureum superponere? Vade nunc proijce illum abs te, & cunctis innotescere stude te falsum testimonium protulisse. Ob iudicium ergo fidei nasus ipse ex auro multis diebus ad memoriam futurorum ibidem seruatus mansit.

Falsus testis à D. Quintino naso truncatur.

Colitur S. Quintinus 31. Octob.

De sancto Audoeno Rotomagensi, & bonis eius initijs.

Cap. XCI.

Ex *gestis eius.* Sanctus vero Audoenus quondam oppido Suessionico nomine Sanciaco ortus, cum duobus fratribus Adone & Radone, sancto Columbano à matre ad benedicendum est oblatus. Qui futurorum præscius infantulos benedixit, eosque futuros & Christianæ religionis virtutibus eximios, & honoribus sæculi claros, spiritu prophetico prædixit, nec incassum. Mox enim vt pubescere cœperunt, primum Clothario Regi, deinde Dagoberto in cunctis gratissimi inuenti sunt. Denique primogenitus nomine Ado mundum spernens monasticam vitam petijt. Rado vero thesaurorum regalium procurator effectus, iusto eos ordine dispensauit & custodiuit. Sanctus vero Audoenus, qui & Dado, sigillum vel annulum Regis custodiebat, ad cuius nutum cuncta palatina negocia gerebantur. Regem quoque assidue hortabatur, vt Regem omnium Christum sine quo nullus regnat pie coleret, subiectorum sibi populorũ socium magis quã Dominum se putaret, subditis parceret, superbos debellaret. Tũc etiã sãctus Eligius mirãdus virtutibus, in aula Regis fulgebat; hisque

Audoeni patria.

Audoenus est Regi Dagoberto à secretis cap. 5. vitæ.

S. Eligius Sancti Audoeni Sodalis.

hisque duobus cor vnum & anima vna erat. A quibus cuncti Francorum proceres sumebāt exempla Christianæ religionis, & hauriebant monita doctrinæ salutaris. Hi sub habitu sæculari militabant æterno Regi. Itaque sanctus Audoenus sæpissime vestibus pretiosis,& aureo præcinctus baltheo foris vtebatur,& subtus cilicio caro tegebatur. Persistebat infatigabiliter in orationibus, in ieiunijs, vigilijs, & diuina lectione, in pauperum infirmorum ministerio, & hospitum susceptione, in proprio quoque patrimonio monasterium construxit, quod & possessionibus opimis, & ornamentis ecclesiasticis, & libris ac diuersis rebus ad Dei seruitium pertinentibus deuotus impleuit. Ibique sanctorum monachorum multitudinem congregauit, eisque sanctum Agilum ex sancti Columbani discipulis Abbatem præposuit. Cum & ipse vellet abiectis seculi dignitatibus soli Deo in monasterio seruire, resistebat Rex & optimates eius dicentes, eum potius vtilitati plurimorum debere consulere, quam suæ tantum singularitati satisfacere. Denique iussu regali multisque religiosis suadentibus tonsuram clericatus accepit, vno eodemque tempore viro Dei Eligio comam deponente.

Monasteriũ Rasbacense construit.

Abbatē ibidem præficit nomine Agilum.

De electione eius, & peregrinatione, & reditu.

Cap. XCII.

INterea defuncto sancto Romano Rotomagensi episcopo, sanctus Audoenus omnium consensu eligitur, & licet humiliter renitens in cathedra constituitur. Qui etiam sciens sub quanto periculo neophitus ordinetur, non statim sacrum ordinem sumere præsumpsit, sed relicta sede ad prædicandum verbum Dei gentibus longe positis exul efficitur. Cumque in Hispanijs reperisset populos nimia siccitate iam diu laborasse, iam enim septem annos absque pluuia transierant, prostrauit se in oratione, statimque tanta pluuiæ abundantia sequitur, vt priorem penuriam recompensare videretur. Confortato igitur Hispaniarum populo fide, verbo, miraculo, reuertens ad sedem propriam, in Andegauensi regione quendam pauperculum obuium habuit, qui cum dominica die contra vsum Ecclesiasticum opus seruile exerceret, & in mola farinam conficeret, manum qua molam rotabat aridam subito & sibi inutilem offendit, nam & pollex ad superiora magnus ita astrictus est, vt sanguis in ipsa figura pollicis exiret, ipsum lignum quo mola rotabatur inter pollicem & palmam tam stricte tenebatur, vt auelli nullatenus posset. Procidens ergo pauper ad genua sancti miseriam suam deplorat, & reatum suum confitetur. At ille *signum crucis* manu eius impressit, & consuetudini pristinæ deseruire præcepit, pauperculum admonens dominicis diebus & festiuis magis ad ecclesiam venire, & verbum Dei audire, quam molam rotare, aut vllum opus seruile exercere sine summa necessitate. Cum itaque Rotomagum peruenisset, sub vno die ordinati sunt pariter Audoenus eiusdem vrbis episcopus & S. Eligius Nouiomensis episcopus. Suscepto igitur episcopatu multis virtutibus claruit, corde humilis, vultu grauis, doctrina præcipuus, deuotione armatus, in colloquio sapiens, in consilio prudens, in corrigendo vehemens, in diligendo ardens, in aduersis patiens. Abstinentiæ rigorem ora pallida demonstrabant, maxillæ lachrymis humectæ contritionem cordis indicabant, lactea colla circuli ferrei premebant, ventrem, & brachia ferrum æque constringebat, ipsius etiam lecti congeries, non ex mollibus plumis pictisue tapetis, sed ex asperis construebatur virgultis. Et sæpissime in cubiculo lux immensa cælitus emissa à discipulis eius visa est, voces quoque angelicæ cum eo colloquentes audiebantur.

Septē annorum sterilitatem auertit suis precibus.

Pœna laborantis dominica die.

Signo crucis sanat manũ læsam.

Consecratus episcopus.

Iterum de miraculis eiusdem.

Cap. XCIII.

INterea VVaningus quidā diuitijs & sæculari dignitate præpollens, iudicio Dei morbo percussus acerbo, in extasi mentis iam pene mortuus rapitur, multaque infernalis supplicij tormenta contemplatur, sed à beato Audoeno visitabatur, qui orationem fundens benedictionem super eum dedit, eumque pristinæ sanitati reddidit, præcipiens vt illum locum in quo iacebat Deo consecraret. Et ne tanti Pontificis admonitio cassa fieret, iterum monetur à beata Eulalia, vt iuxta Pontificis iussionem in eodem prædio qui vocabatur Fiscanus, vbi dudum iacuerat, cænobium construi faciat, & vt in hoc mundo adhuc 20. annos habere debeat, meruit audire.

VVannengium virum nobilem sanat.

S. Eulalia vita celeberrima apud Hispanos habetur die decimo decembris.

Quodam tempore cum vir sanctus parrochiam suam prædicando lustraret, & per locum qui nunc crux Christi sancti Audoeni dicitur, iter ageret, curru sedens (non enim iam nimio senio fessus equo vehi poterat) muli qui currum trahebant subito substiterunt, quos auriga percutiens, nullatenus à loco auellere potuit. Sentiens autem vir Dei nutu Dei animalia manere immobilia, ex templo oculos ad cælum reflexit, *ad vexillum crucis amplo splendore micans aspexit*, cumque spiritu sibi reuelante intelligeret, quod eundem locum ad sibi seruiendum dominus elegisset, subito conuersus quendam arantem vidit, cuius stimulum sumens, *signum crucis expressit*, eaque defixa in terra, sanctorum etiam reliquijs superpositis discessit. Cumque Sol occumberet, columna ignea in ipso loco per totam noctem visa est, cuius splendor solis claritatem vincere videbatur, & à totius prouinciæ hominibus cernebatur. Itaque confluebat illuc multitudo populorum, domino vota sua offerentium, ibique diuersis languoribus detenti sanabantur. Illic igitur beatus Leutfridus ecclesiam construxit, quæ dedicata est in honore sanctæ crucis & sancti Audoeni pontificis, ibique multitudo monachorum regulariter vsque hodie deseruit Deo.

Vidit crucē luculentam in aere.

Alia vice transiens vir sanctus iuxta insulam Belcionicam accedens paululum se dixit requiescere velle in loco, diuino vtique admonitus oraculo, cumque sopore teneretur, Angelicis eloquijs fruitur, & in eodem loco basilicam sancti Stephani prothomartyris vt ædificet, perdocetur. Accersito itaque Ausberto, qui tunc Fontinellæ cœnobio Abbas præerat, in cuius territorio idem locus esse videtur, hoc negotium patrandum impressit.

Idem Apostolorum limina Romæ visitans, singulis Apostolorumque & martyrum memoriæ se prosternens tam pro se, quam pro pace ecclesiæ preces obtulit, lachrymas tamen magis quam verba fudit. Denique ad confessionem beati Petri Apostoli cum hunc versum inciperet, *Exultabunt sancti in gloria*, diuinitus responsum est, *Lætabuntur in cubilibus suis*, qui cum per 11. annos iam mutũ obuium habuit, cuius capiti *signum crucis* impressit linguam tacentem loqui continuo fecit. Exinde populis prius discordantibus pacis fædere sociatis, ad vrbem, Virdunensem venit, vbi cum ecclesiam ingreditur, mulier quædam à spiritu immundo vexata, frendensque dentibus virum Dei rapido cursu inuadere nitebatur, qui caput eius manu strinxit, & illico dæmonem eiecit, sanamque parentibus reddidit.

Nota priscorum Christianorum erga sacra loca & sāctos deuotionem.

Psal. 149. Curat mutum.

44. annis ecclesiam Rotomagensem rexit, & 90. habens annum ad Deum migrauit 3. Non. Maij, ipsumque sacratissimum corpus tam alienum inuentum est ab omni corruptione, quam primum viuens decoratum est virginitate.

De sancto Philiberto abbate.

Cap. XCIV.

Ex gestis eius. Sanctus quoque Philibertus cum esset bonæ indolis adolescens Regi Dagoberto nunciatus, aduocatur in palatium, receptusque in ordine nobilium, adeptus est Audoeni optimatis consortium, qui sub aureo baltheo Deum valde diligens postmodum præfulgentibus vitæ meritis cathedram subijt Rothomagensium ciuitatis. Cum autem esset Philibertus annorum 20. diuina præcepta audiens elegit Christi discipulus fieri. *S Philibertus fit monachus.* Agnitoque Dei milite Agilo, qui præerat Resbacensi cænobio, illuc veniens comam deposuit, omnibusque suis in eleemosynas erogatis, iugum Christi suaue suscepit, vbi cum multo religionis & abstinentiæ culmine excresceret, ita vt viris perfectioribus imitabilis fieret, antiquus hostis inuidens, pulsare eius animum cępit, vt ampliora edulia sumeret, sed Dei nutu detectus, viro Dei per somnium est ostensus. *Dæmon abstinentiam impedit.* Nam cum quadam nocte fuisset cibo refectus, ille ventrem eius palpare cæpit, & dicere: Modo hic bene. Tunc ille inimici iacula cognoscens, rigorem abstinentiæ cæpit triplicare, & contra arma tyranni Dei auxilium implorare. Cumque singulis noctibus ecclesiam frequentaret, in tribus se contra ipsum tentationibus dir● anguis erexit. Nam vrsi specie eum intra ecclesiam tentauit primum terrere, & nocte alia de ferro candelabri visus est eum trāsfigere, & nocte tertia ab ostio ecclesię expansis brachijs voluit prohibere. Sed omnia eius machinamenta Philibertus expulit virtute diuina per sanctæ crucis præsidia. Cum autem beatus Agilus obijsset in Christo, fratrum consensu Philibertus regiminis curam suscepit, cæpitque domum sibi traditam strenue gubernare, nullius personam accipere, inuenta vitia radicitus extirpare. Tunc quidam è fratribus assumpta rebellione, sanctum Dei de ecclesia præsumpserunt extrahere. *Vltio diuina in rebelles.* Sed vltrix manus Domini hoc impunitum non pertulit. Nam vnus ex eis ictu fulguris interijt, alius etiam more Arij, in sterquilinium omnia intestina sua deposuit, indignamque vitam digna morte finiuit. Reliqui timore perculsi, veniam petentes eum studuerunt reuocare, & deinceps cum charitatis studio obedire. Cumque Deus in corde eius posuisset, vt ex proprio labore templum domino fabricaret, à Rege Francorum Clodoueo, & Bathilde Regina suggestione supplici, locum in pago Rothomagensi, Gemeticum appellatum obtinuit, vbi nobile construxit cænobium.

Adhuc de miraculis eiusdem.

Cap. XCV.

Cvm autem pro causa monasterij ad Ebroinum Francorum principem vellet quendam monachum destinare, inueniens eum valida febre prostratum, iniunxit eam causam obedientiæ in virtute Christi. Vade inquiens, & reuertere, & amplius noli febricitare. Qui statim sanus effectus iussa compleuit. Sicque sermo viri Dei, & causam obtinuit, & morbum fugauit.

Aliquando Parisios exigente causa discordiæ perrexit pacem reformare, obtento quod voluit, latro gnātos eius furari præsumpsit, quos ille in crastino non inueniens, more solito patiētiam tenuit. *Gnanti sunt Chirotheca.* Sed infælix ille percussus à Domino, furtum quod fecerat patefacit, ardere se eiulans clamabat, & aliud loqui non poterat, nisi extentis brachijs sinum cum furto abscondito demonstrabat, illo morte mulctato, ciues ad sanctum cænobium reportauerunt.

Quadam nocte cum in basilica sancti Petri vigilaret & psalleret, quidam monachus, qui interius vigilabat, repente conspexit, & tanquam duas fulgentes lampades oculos illius in spiritussancto micare pręuidit. Erat enim ei lachrymarum vbertim gratia concessa, maximumque illi studium erat, vt antea cibum non sumeret, quam eum dominus per compunctionis gratiam visitaret. Cū autem vnus ex monachis venisset ad extremum mortis mutus effectus est labijs, ad quem vir Dei ingressus, blandiens cæpit suadere, vt si haberet occultum facinus, vnde pænitentiam non egisset, manum eius stringeret, quod cum ille fecisset vir Dei ecclesiam S. Mariæ ingressus, cæpit exorare dominum, vt linguam ægro redderet, ne pro absconso crimine animam eius in barathrum hostis submergeret, cumque de oratione surgeret, ei frater alius nunciauit quod æger loqui posset, & confessionem dare satageret. *Confessionis sacramentalis vsus.* Quod & factum est. Nam confessione data, recepta pænitentia, tradidit animam.

Quadam vero die dum messem fratres succiderent, & manipuli sparsim per agros iacerent, tempestas frendens intonuit, sed ne labores fratres perderent, vir sanctus extensis brachijs dominum inclinauit, quo ab oratione surgente, diuina virtus tempestatem abstulit, & in duabus partibus diuisam effugauit, moxque serenitate reddita, monachos in laudis Dei præconia concitauit.

Quædam religiosa fæmina Pinnerno in villa virum Dei in propriam ædiculam recepit, rogans eum vt cellarium ingredi, & vas vinarium quod Tonna dicitur benedicere, & in eadem domo refectione parata dignaretur ea nocte commanere. Quo obtento cum in honore sancti cuncti habitatores, vel etiam hospites domus illius fuissent largiter propinati, illo maturius discedente prædicta fœmina ingressa cellarium, ita vas ipsum repperit plenum, ac si ex eo nihil fuisset expensum. Cum autem virorum creuisset in monasterio multitudo, construxit fœminarum monasterium nomine Pauliacum decem milliaribus à Gemetico sequestratum.

Tandem flentibus populis, gaudentibus Angelis, anima sancta de mundi ludibrio migrauit ad Christum 13. Cal. Septemb.

De sancto Richario Pontinensi.

Cap. XCVI.

Ex gestis eius. Sanctus vero Richarius natus est in villa Centula prouinciæ Pontinæ, qui de rustico factus est vir religione notissimus, conuersus est ad magnam religionem per Caidocum sacerdotem quem de Hibernia venientem hospicio suscepit. *S. Richarij patria.* Vescebatur pane hordeaceo cinere commixto, & aqua cum lachrymis temperata. Leprosos balneis fouebat, & eadē post ipsos intrabat, prædicauit in Britannia. *Humanitas erga leprosos.* Rex Dagobertus eum visitans, orationibus eius se commendauit, quem ipse famulus Dei vtrinque & sanctitatis suæ benedictione roborauit, & sacerdotali auctoritate libera voce castigauit, denuncians ei ne in sæculari superbiret potentia, ne in fugitiuis speraret diuitijs, ne etiam vanis adulantium extolleretur rumoribus, *Rex Dagobertus inuisit virum Dei.* sed magis Dei timeret potentiam, illiusque immensam laudaret gloriam & humanam potentiam, vel gloriam nullam putaret, quæ subito sicut spuma super aquam vento elationis flante euanescit, & hoc magis timendo cogitaret, quia *potentes potenter tormenta patiuntur* & cui plus datur plus exigetur ab eo, & cui vix sufficit, pro se solo rationem reddere, quomodo poterit pro tantis millibus populis commissis? *Sap. 6. Luc. 12.* Qua castigatione Rex vt fuit sapientissimus benignissime suscepta congaudens de eius libera veritatis fiducia, sacerdotem Christi secum ad conuiuia venire rogauit, qui vt prædicationis nancisceretur occasionem, venit cum Rege ad mensam, totaque die illa & nocte inter epulas lætitiæ sibi dapes salutiferas conuiuis suis ministrauit. Exinde sanctus Dei qui ab hominibus venerabatur homines fugere meditabatur. Cui Gislemarus vir illustris & Christianæ religionis deuotus amator, simul & Maurontus nobilis quidam vir & terrarum vel siluarum ad Regem pertinentium seruator, præbuerunt locum manendi in silua Tristiacensi, quam vir Dei habitationem cum solo commilitone est ingressus, paruo

Vita durissima.

paruo tamen tuguriunculo vilissimo opere facto contentus, vt habitatio vitæ conueniret. At ibi tanta se mortificatione carnis castigauit, vt vix ossa arentia dissipatis coniuncturis adhærerent, & trementia baculo regente vestigia difficile moueret, ac mente sæculo maior sola cælestia semper cogitaret. Illum quotidie vincens in eremo, à quo Adam olim victus est in paradiso. Nec clausa eremi angustia, lucis columna latere potuit, quin magis sui fulgoris radijs longe lateque innotuit. Quapropter vndique ad hominem Dei diuersi fatigati infirmitatibus confluxerunt, quos sanctarum medicinis orationum sanauit, omnesque ad se quocunque morbo afflictos venientes, vel tristitiæ cuiuslibet rancore angustiatos, sanos & hilares domum remeare fecit.

De obitu eius, & miraculis sequentibus.

Cap. XCVII.

Migrat ad Dominum.

PRæscius diei euocationis suæ, dum salutifero corporis Christi & sanguinis viatico suum iter muniuit, inter gratiarum actiones, & verba orationis spiritum emisit, positusque est in sepulchro à discipulo, in loco vbi ipse præceperat. Sed mirum dictu, inter exequias paternas subito discipulus sopore oppressus, vidit in visu quasi raptus esset in aulam splendidissimam, omnique decore pulcherrimam, imo visibili luce clariorem. In qua beatum Richarium præclaro & hilari vultu vidit habitantem, sibique loquentem. Ecce frater Sigobarde qualem mansionem præparauit mihi Deus pro vili quam habui in terra pulcherrimam in cælo; pro contemptibili gloriosam, pro obscura lucidissimam, & pro fumosa omni suauitate renitentem. Qui euigilans lætior opus exequiarum perfecit, Deo prouidente vt filius consolatetur, & patris gloria ostenderetur. Non multo post fratres à Centula monasterio, cum sancto Abbate, Ocialdo viro religioso etiam & successore venerunt, & corpus sancti Richarij tulerunt, & posuerunt in loco quo & nunc cum magna meritorum gloria requiescit. Ibi præstante Deo per serui sui reliquias noua sæpius audiuntur miracula geri.

Visio discipuli.

Corpus eius Centulam transfertur.

Contractus sanatur.

Quidam igitur contractus, corpore debilis, sed fide robustus, frequentabat orando sancti Dei sepulchrum, qui optatam subito sanitatem recepit. Sed & multi dæmoniaci ad corpus sancti Dei suorum obsequio deducti liberabantur.

Vinculati soluuntur.

Quodam vero tempore vinculati & catenati quidam per publicam ducebantur stratam, quæ prope ecclesiam beati Richarij iacet, qui dum eminus ad viri Dei venerunt templum voce magna clamare cæperunt, sancte Richari solue nos, & statim ruptis vinculis soluti sunt omnes.

Item clades magna quæ vocatur Panocula vel venenosa Lacerta longe lateque morte amara habitatores interfecit terræ, & vix aliquis ab ea tactus viuus euasit, percussusque ea peste quidam è fratribus sancti Richarij: qui licet mortem timeret propter cladem, vitam tamen non desperauit propter patronum. Et quasi ad certa suffragia comitantibus fratribus cucurrit ad sepulchrum serui Dei, ibique communiter oratione facta & ipse liberatus est à morte, & omnes defensi sunt à plaga, nec aliquis ex illis fratribus mortifera cladis illius vastatione percussus est.

Huius natale celebratur quarto Cal. Maij.

De sancto Geremaro Abbate Flauiacensi.

Cap. XCVIII.

De S. Geremaro agit Trithemius de viris illustribus ordinis S. Benedicti l. 3. c. 93. & Molanus in additione ad Vsuardum hac die vixit circa annum domini 670.

EX gestis eius. Sanctus quoque Geremarus villa Guarandra, quæ sita est in confinio Beluacensium super fluuium Itan ortus est. Genitor eius nomine Rigobertus, & genitrix illius nomine Aga ex gente Francorum nobili orta: & non erat eis filius, nisi beatus Geremarus. Post quorum mortem magis, ac magis in Christi amore exardescens, non cessabat substantiam suam erogare pauperibus. Suscepit à beato Audoeno monachalem habitum & instructus cælestibus disciplinis, missus est in monasterium Pentalli vocabulo nominatum. Erat autem in eodem monasterio multitudo magna monachorum, cui scilicet ad regendum pater Geremarus constitutus erat. Fuerunt ibi nonnulli malitiosi & impij, qui nolentes recipere prædicationem eius, cœperunt tractare de morte ipsius. Erat autem illi consuetudo in primo Gallicantu ad laudes Dei surgere, & vsque ad crepusculum lucis in Dei laudibus noctem peruigilem ducere. Completo autem officio suo reuertebatur in dormitorium, at illi proterui consilium inter se acceperunt, vt cultellum sub lectisternijs ponerent, vt sanctus vir rediens ab ecclesia super cultellum se cum impetu corporis inijceret, & sic semetipsum interficeret, quod & fecerunt Manubrium cultelli solo hæserunt, acumen vero ferri nudum in aeris spacium erexerunt. Reuertens beatus Geremarus ad lectum Spiritusancto adhortante, fecit hoc quod solitus non erat facere, tetigit manu lectum, & circumducens manum, inuenit quod erat absconditum. Statim vt sensit fraudem esse paratam relicto lectulo, reuersus est ad monasterium. Et quod supererat noctis Dei amicus lachrymas fundens in hymnis & laudibus duxit, & mane primo rem quæ ei contigerat nemini indicauit. Tertia vero hora diei in capitulo ante pedes omnium prostratus rogauit, vt à pastorali cura illum absoluerent, & meliorem quemcunque vellent patrem super se eligerent. Illi autem nolebant, sed magis ac magis petebant vt eos non desereret. Pergens ergo ad sanctum Audoenum, sic allocutus est: Deprecor te sancte pater, vt locum mihi ad habitandum tuis precibus demonstres. Confido etenim, quod Deus te exaudiet. Tertia autem nocte in ieiunijs & orationibus positis apparuit per visum vtrique Angelus domini dicens: Ite ad locum qui Flauiacus nuncupatur, & ibi inuenietis desiderium vestrum. Mane autem facto, retulit vterque quod viderat. Et gratias agentes Domino tendunt ad locum. Ecce autem nebula descendit de cælo & circundedit totum locum vbi construendum erat monasterium. Et cum nebula superna vox dicens: 40. anni euoluti sunt ex quo Dominus hunc locum benedixit & sanctificauit, & fideli suo Geremaro destinauit. Cumque obtutus suos in aspectu nebulæ defigerent, statim ab aspectibus eorum sublata est. Ex eadem autem nebula in circuitu loci quasi quædam virga geometricalis ros totum locum circumdans remansit. Beatus autem Audoenus accipiens virgam in manu, per vestigium nebulæ mensus est plateam in circuitu vbi ecclesia ædificaretur, vbi officinæ construerentur, & cætera monachorum vitæ vtilia, vt non esset monachis necessitas vagandi foras.

De sancta Angadrisina virgine.

Cap. XCIX.

EX gestis sancti Ausberti. Sancta quoque Angadrisina filia fuit illustris * Roberti, qui generosa stirpe præditus gerulus fuit annuli Regis Clotharii. Hanc religiosissimam virginem illustris Siuuinus à præfato Roberto expetijt, volens eam Ausberto filio suo sotiari. Quo scilicet Roberto præbente assensum à casto iuuene casta despondetur & puella. Denique ambo integritatem mentis, & corporis caste seruare cupientes, deprecabantur Dominum vt voluptatum venena à cordibus eorum dignaretur repellere. Deinde orante beata Angadrisina virgine, vt speciositas illius in deformitatem verteretur, illico Dominus preces eius exaudiuit. Nam facies eius, ita exulcerata ac immundissima lepra cooperta mox apparuit, vt à consortiis hominum quicunque eam vidisset, extemplo segregandam decerneret. Medicorum deinde cucurrit frequentia, sed quanto instantius insistebant tanto Christi sponsa deformior vlcerosiorque apparebat. Tum pater diuinitus hoc fieri intelli-

** Al. Rotberti.*

Respondetur Ausberto nobilis puella.

Nota preces tam illustris virginis.

intelligens inquirebat ab ea, vtrum in virginitatis voto vitam elegisset finire. Opto, inquit, mi genitor, & totis nisibus exoro. Nam Christus quem concupiui sponsum, ipse mihi hanc corporis infert molestiam, vt animæ tribuat nitorem. Delectat hæc vita præsens pater pie, sed decipit, *quia omne quod est in mundo est vanitas.* (1. Ionn. 2.) Hæc audiens pater, illustrem accersiuit Siuuinum, & quæ circa suam filiam gesta erant, lucide pandit. Ad hæc Siuuinus respondit: Voluntatem Domini in omnibus sequi oportet, neque eius nutui vllo modo contraire velle. Vocatusque affuit & beatus Ausbertus, vbi & dissociabilem condidit libellum, vt sancta virgo Angadrisina non sua sed Christi domini vocaretur sponsa. Hoc facto ad Rothomagum vrbem sancto Antistiti dirigitur Audoeno, vt eius benedictione percepta, & sacro velamine operta in virginitatis proposito consecrari mereretur. Quo patrato pristinæ pulchritudini & speciei eleganti extemplo est reddita, ita vt cuncti auditorum dicerent, quia Christus eam sibi sponsam & famulam elegisset perennem. (*Virgo voto virginitatis emisso curatur.*) Denique efficitur gubernatrix cænobij quod situm est iuxta muros vrbis Beluaci. Erat autem sicut cæteris prælata ita cunctis humilior, in vestitu vilis, in cibo mediocris, ab infantia iugi orationi dedita, pudicitia exornatissima, hilaritate cordis & corporis clara, patiétiæ virtute, claritatis obsequio, eleemosynarumque largitionibus abundantissime cumulata. His virtutum sanctarum operibus ordinata in medio virginum veluti lampas refulgebat accensa.

De sponso eius Ausberto postea Rothomagensi Archiepiscopo.

CAP. C.

POst hæc vir Domini Ausbertus in aulam Regis licet nolens à genitore perductus, sicut erat acumine ingenij clarus, cæpit esse aulicus scriba, doctusque regalium priuilegiorum, & gerulus annuli Regalis quo eadem signabantur. (*Ausbertus fit magnus in aula.*) Cum vero coram Rege & Principibus consueto more diuersa musicæ artis instrumenta in cordis & tybijs audiret personantia, aiebat sibi: O bone conditor, quale erit te diligétibus canticum indeficiens in cælestibus audire Angelorum, si tantam etiam mortalibus præbes industriam, vt peritia artis ac suauitate cantilenæ prouocent animos audientium? Post hæc factus est monachus in Fontanellæ monasterio, vbi tunc prçerat beatus Vuandregisilus. (*Relicta clā aula confert se ad monasteriū.*) Presbyter consecratus est à beato Audoeno, prędixit Theodorico adolescenti, quod rex esset futurus, ad cuius prophetiæ fidem ager in quo tunc erat, sub hyemali tempore viridem produxit herbam cæteris agri partibus perpetuo viridiorem. Post beatum Vuandregisilum qui fuit Abbas annis fere 20. electus est Lantbertus Tauernensis, postea factus est episcopus Lugdunensis, post beatum Genesium, & beatus Ausbertus tunc factus est Abbas Fontanellæ. Post beatum vero Audoenum factus episcopus creuit gratijs, creuit metallis.

Quadam autem die expletis missarum solennijs cunctos ciues Rhotomagenses tam nobiles quam ignobiles introduci iussit ad præparata conuiuia, vbi cunctis dispositе recumbentibus ipse ad mensam pauperum resedit, census qui de villis publicis canonico ordine ad partem pontificis canonice persolui consueuerant, in restauratione ecclesiarum presbyteris indulsit, dedit priuilegium monachis Fontanellensibus, vt semper ex semetipsis Abbatem eligerent. (*Eius studiū erga Fontanella canobium.*) In quo tamen priuilegio alligauit eos sub vinculo excommunicationis, si vel ipsi vel etiam posteri eorum à regula sancti Benedicti deuiarent. Quod priuilegium factum est anno incarnationis domini 682. Regis Theodorici 16. episcopatus beati Ausberti 5. indictione 10. in vrbe Rothomago, in Synodo generali. Corpus beati Audoeni transtulit in editiorem locum ecclesiæ sancti Petri in suburbano Rothomagi, & condidit super eius sepulchrum repam miræ magnitudinis auro & argento, & gemmis adornatam. (*Transfert corpus S. Audoeni.*)

In die Ascensionis Domini incusatus apud Pipinum principem, iussu eiusdē deportatus est in exilium apud altum montem, quod humiliter subijt, nullo extante crimine. Eo mortuo cum sudarium cera litum capiti eius imponeretur, visus est aperuisse oculos. (*Colitur 9. Feb.*) Lampas ante eius sepulchrum à fidelibus accensa, incessanter non solum ardebat, sed etiam redundabat, ita vt sub ea poneretur vas in quo eius redundantia refunderetur.

De sancto Agilo Abbate Resbacensi, & bonis eius initijs.

CAP. CI.

EX *gestis eius.* Porro sanctus Agilus quem monasterio Resbacensi à sancto Audoeno præfectum fuisse superius diximus, filius fuit Agnoaldi viri nobilissimi, Sigeberti Regis consiliarij, puer bonæ indolis, quem propter celeres motus infantiæ parentes Agilum nominauerunt, ac sancto Columbano benedicendum obtulerunt, cuius benedictione percepta traditur puer Eustasio probatæ religionis viro sacris litteris erudiendus cum alijs nobilium filijs, qui postea præsules fuerunt Chalnoaldo scilicet & Vualberto filijs Hauguerici patrui eius, fratribus scilicet sanctæ Pharæ. Quorum alter Lugduno clauato, alter vero Meldensis vrbis est ordinatus episcopus. Achario quoque qui Virmandorum & Nouiomensis, & Tornacensis Antistes fuit Rignachario qui Augustudinensis Pontifex & Audomaro Quitarvuanensis. Porro beato Columbano à Theodorico Rege de monasterio suo consilio pessimæ Brunechildis expulso, & beato Eustasio in locum eius substituto, eo tempore prudenti fratrum consensu decretum est, vt probus Agilus ad eam dirigeretur, quæ maxime ea causa beata Columbano infesta erat, quia fœminarum accessum à monasterio propellebat, & sibi quæ regina erat idem contradixerat. Itaque pergens Agilus, cum nondum longe esset à monasterio superuenit cum impetu nepos Vuandaleni ducis cum satellitibus, qui sub obtentu venantium accepta religione obseruabant exitus monasterij more latronum. Is extenso brachio nisus est percutere virum mitissimum Agilum. At ille subducto terrore *vexillum crucis* opposuit. Moxque brachium illius obriguit, & sicut extensum fuerat adeo inflexibile mansit, vt nemo valeret gladium de pugno eius educere, nec etiam ipse pedem de loco mouere. Obstupefactis omnibus, infælix ille qui digne torquebatur singultibus lachrymosis, vt sui ruboris seu doloris saltem misereretur capite submisso petebat. Vnde & sanctus Agilus commotus, in solamen fidei orationem sumpsit, deinde vt aridum brachium tetigit, continuo pristinus vigor redijt. Caro tamen palmæ capulum sicut inhæserat, secuta est, & sanguis per vngulas emanauit. Porro sicut à Donnio tunc quidem monacho sed postea Vesoncionensi episcopo didici, qui tunc adolescens huic facto intererat, saliua cum oratione & signo crucis eandem palmam beatus Agilus perunxit, & illico caro cum pelle sanitati restituta est, acsi nunquam corrupta fuisset. Præsumptor autem huius sceleris pænitudine correptus relicta militari toga, Christi amictu sese vestiuit, & in dicto monasterio sub professione monastica Deo militauit. Fama igitur huius miraculi præueniens, regia iam impleuerat mænia, & præclarus Agilus eorum conspectibus se præbet, supplicationes fratrum ingerens. Tum ambo repente Rex scilicet & Regina contriti, humo coram vestigijs illius procumbunt, & indulgentiam super temeritate quam sanctis viris ingesserant petunt.

De miraculis, & promotione ipsius in Abbatem.

CAP. CII.

POst hæc Clotharius, in solio trium regnorum sublimatus, decreuit synodica definitione viros peritos dirigere, qui vicinas gentes ab errore reuocarēt. Ex multorum

torum igitur episcoporum & sacerdotum cætu, ad opus præfatum eligitur prudentissimus Agilus, simul & abbas Eustasius. Qui egressi multos ad fidem Christi conuertunt. In ipso itinere sanctus Agilus miraculis claruit, nam & dæmoniacum verbo curauit & Sadabergam virginem luminibus orbatam, oleo benedicto oculos eius perungens, & *crucis signo* muniens illuminauit, sibi quoque ipsi cum validissima febre ignea perfusus esset, ita vt pene spiritum exhalaret, sanitatem à Domino impetrauit precibus. Expleta namque oratione, fessa membra & æstuantia sopor occupauit. Ac semiuigilans astare sibi præclarum iuuenem vidit, qui posuit manum dexteram super pectus eius, & ait: Agile chare meus, quem ab vtero matris custodiui incorruptum, & custodiam donec æuo pleno te recipiam. Age quod agis, me donante, depulsoque languore surge. Porro beatus Audoenus adhuc in palatio degens, & beati Eligij consilio vtens, cum ardentissimo studio monasterium proprijs sumptibus, in remotis locis construere satageret, factum est, vt quadam die peragrans eremi confinia, super torrentem, quem veteris incolæ Resbacem dixerunt, deueniret, ibique paululum subter pomorum arborem subsisteret. Facto igitur in ea velocius vmbraculo, silentium imperat, significans fessa membra quieti velle concedere, quo secretius posset orationi incumbere. Diutius ergo dum prostratus orasset, vidit in aere nubem splendidam, radijs chorusçis *figuram crucis* prætendentem, ex cuius claritate per tres noctes tantum lumen continuatim emicuit, vt illic videres omnia clare sicut in meridie. Per tres etiam dies vos ibidem *in modum crucis* à mane vsque ad vesperam visus est, donec triduano expleto ieiunio, vna cum beato Pharone episcopo ecclesiæ fundamenta locaret. Factum est ergo vt vbi orans subter arborem pomiferam iacuerat, ibi in schemate crucis templum Domino ædificaret. Compertaque beati Agili fama impetrauit à Rege vt eum Abbatem monasterio nouo à se ædificato præficeret. Qui & suscepto regimine erat inter fratres quasi vnus ex illis, virtutumque signis coruscans, speculum factus est, non solum sibi commissis, sed etiam mundo. erat enim in ieiunijs frequens, in orationibus assiduus, in eleemosynis largus, hospitalitatis amator præcipuus.

Crucis figuram in aere vidit.

De hospitalitate & fœlici transitu eiusdem.

CAP. CIII.

Qvadam itaque die dum vespere circumiens officinas monasterij (fuerat enim eatenus nobilium hospitum obsequijs occupatus) pergeret ad xenodochium, quod illius ordinatione sanctus Audoenus ibidē constituerat, qui multis rebus & opimis possessionibus monasterium ditauerat, audiuit ad portam monasterij velut plangentis hominis exilem vocem, apertaque fenestra quæ portæ inhærebat, cernit ante fores iacere pauperem vlceribus plenum petentem se hospitio recipi. Conuersusque ad fratrem Brandolinum, qui solus tunc secum erat, ait: Ecce quomodo alijs vtilitatibus occupati tanta neglexímus, perge igitur velocius, & para ei refectionem. Illo abeunte ipse aperto ostio, ait ad pauperem: Veni frater: En faciemus tibi prout competit. Quo respondente, se præ doloribus vlcerum ambulare non posse, suis eum humeris imponens, detulit in domum absque vllo pondere, posuitque super sedile iuxta focum, hyems enim erat. Accipiensque vrceum & lintea cum super manus eius vellet aquam infundere, illico disparuit, magnaque fragrantia iucundi odoris eandem domum quasi aromatum repleuit. Huius hospitalitati diabolus inuidens, ei post matutinas ex more oranti in specie immanissimi draconis apparuit, erecto capite virus aduersus eum emittens. At ille & crucis mysterio tuto se muniens omnia disperdidit.

S. Agilus Christum hospitio suscipit.

Idem cum quibusdam sibi iunctis fratribus messores visitasset, subito cælo caligante & tonitruo corusco terribiliter insonante, messoribus commotionem aeris verentibus, fecit in virtute Christi signum mirabile diuisis magnis imbribus, ita vt iuxta eos vndique nimia tempestas appareret, & super eos vnius saltem pluuiæ gutta non caderet. Denique cum esset 98. annorum orauit Dominum humiliter, vt eum de incolatu vitæ huius educeret, & gregem sibi commissum perpetuo custodiret. Oratione completa, apparuit ei iuuenis præclarus, & ait: Agile chare meus, expleto biennio te recipiam, age quod agis, eroque tecum, nec te deseram. Expleto itaque biennio hac eadem nocte media, scilicet quarto Cal. Septembris, beatus Agilus fæliciter migrauit ad Christum centenarius. Venerabilis autem Ado qui ad eius transitum venerat, totam noctem ducens peruigilem, post matutinas ab oratione surgens, vna cum duobus fratribus audiuit choros virginum in sublimi canentes: *Hodie sanctus Agilus cum summis laudibus pergit ad præmium, hodie cum sanctis in cœlo coronatus triumphat fœlix valde, quia ab infantia seruauit castitatem, & virgo centenarius ascendit ad gloriam.* Cum ergo corpus eius sepulturæ traderetur, quidam è fratribus validissima febre æstuans linteum quod patrem tegebat, in fide tetigit, moxque febris ab eo recessit. Alter vero qui dolore dentium torquebatur maxillam peplo quasi ceruicali imposuit. Sicque dolor omnis fugatus est.

S. Agilus moritur in Domino.

De sancto Remaclo cæterisque sanctis, qui tunc temporis clarebant in Gallijs.

CAP. CIIII.

SIgebertus. Anno Constantini 8. Sigebertus, de posteritate prolis desperans, 12. monasteria hincinde construxit Domino, in quibus Stabulans & Malmudanarium eminebant, cooperante sibi in his maiore domus Grimoaldo & Traiectensium episcopo Remaclo. Qui Remaclus nō multo post pertæsus sæcularium tumultu in ipso Stabulans monasticæ vitæ assumpsit habit. His diebus multi vtriusque sexus in Gallijs claruerunt, qui ad testimonium sanctitatis suæ in ædificandis Deo monasterijs operam suam impenderunt. Ex his in nostra vicinia tunc florebat sanctus Landelinus confessor Christi, qui & Morosus ab Auberto Cameracensi episcopo ex prædone ad Christum retractus, & à beato Papa Martino ad prædicandum ordinatus, fundator cœnobiorum Lobiensis, Alnei, Vuasláris atque Crispiniensis, vbi corpore requiescit cum discipulis suis Adoleno & Domitiano. Gislenus Cellensis, Madelgarius dux, qui & Vincentius Altimotensis & Sonegensis, eiusque coniux Vualdetrudis Castrilocensis, soror quoque Vualdetrudis Aldegundis Melbodiensis, Trudo etiam Hasbaniensis in tyronem Christi adolescebat. Præter hos & alij multi de Anglia vel Scotia in Gallijs peregrinantes verbum Dei seminabant, multumque fructum Deo faciebant scilicet Etto, Bertuinus, Eloquius. Cœnobium Floriacense à Leodeboldo Abbate fundatur, & non multo post corpus sancti Benedicti Abbatis ab Agiulfo monacho à castro Cassino delatum, illuc transportatur, corpus vero sororis eius sanctæ Scholasticæ Cenomanis transfertur. Anno Constantini 10. Iudocus Regis Britonum filius spreto regno & mundo, peregrinus & eremita in pago Pontino requieuit in Christo.

Inter alios fuere SS. Adalgisus Mombulus Vasnulfus & Anthbodus.

Vid. Baron. ad annum 664. Ioannē à Bosco in Bibliotheca Floriacensi & Arnoldū VViō in ligno vitæ.

De sancto Iudoco & eius peregrinatione.

CAP. CV.

EX *gestis eius.* Sic ex regia Britonum natione, patre scilicet Iudicaill oriundus, fratre suo Rodichaelo (cui pater regnum post obitum reliquerat) in clericum tonsurato, cum ex ipsius decreto regnum deberet suscipere, noluit acquiescere, sed 8. dierum inducias poposcit, aliud scilicet interim magis eligere disponens.

Iudicaelem vocat Papirius Massonus li. 1. annal. in Dagoberto.

Quadam igitur die videns vndecim peregrinos dicentes se

tes se velle Romam pergere, baculum tantum ac tabulam arripiens secutus est eos, qui eum attendentes clericum fecerunt, diuersaque loca peragentes in pago Pontino deuote suscepti sunt à duce Haymone, qui videns Iudocum iuuenem elegantem, quodam supernæ gratiæ munere dotatum; simul & bonis moribus imbutum, secum eum retinuit & ecclesiasticis gradibus sublimari fecit, quousque in eius capella Presbyter fieret in qua septem annis officio sacerdotali functus est, filiumque eius Vrsinum de sacro fonte suscepit. Denique superno amore compunctus Haymonem suppliciter petijt vt data sibi licentia secretus habitaret, vbi pro se & suis oraret quietius. Quo annuente venit ad locum Brahic, vbi ædificata ecclesia simul & domuncula miraculis etiam cœpit clarescere.

Spernit terrenum regnũ S. Iudocus.

Initiatur sacerdotio.

Extruit ecclesiam & cellam monasticam.

Fertur quod ibi volucres diuersi generis, & pisciculi more solito de manu eius escam sumere mansuetissime veniebant, & iterum abibant ad instar columbarum.

Dum autem in eadem cellula cum Vulmaro discipulo suo solus habitaret, orante eo in ecclesia pauper ad ianuam petebat eleemosynam sibi dari. Quo audito vir Dei præcepit Vulmaro vt panem vnum, qui solus eis ad victum remanserat in duas partes scinderet, & vnam repartiens inopi vociferanti daret. Quo facto non multo post alius similiter eleemosynam quærens venit. Cui vir sanctus alium panis quadrantem dari iussit. Tertius quoque venit & ei similiter tertium dari præcepit. Discipulo moleste ferente & dicente: Non vis vt saltem nobis medietas panis seruetur? Noli inquit, fili sollicitus esse de cibo & potu, sed memento promissionis eius qui dicit: *Date & dabitur vobis.* Vix autem pauper inde recesserat, & quartus egenus accessit, cui residuum panis dari fecit. Iterum discipulo murmurante confortauit eum in fide. Vixque sermonem exhortationis compleuerat, & ecce quatuor nauiculæ iuxta numerum pauperum quibus totum victum suum diuiserat, mittuntur ei cibo & potu plenæ.

Ecce quanta fuerit misericordia erga pauperes iste sanctus.

Diuinitus illi transmittuntur victualia.

De sanctitate & miraculis & obitu eiusdem.

Cap. CVI.

CVm autem diabolus inuidus tentaret eius animum diuersis curis affligere, venerabilis Haymonis prouidentiam, qui ad eum visitandum venire consueuerat à loco illo ad alium nomine Rimachum migrauit 14. annis vitam solitariam duxit, illic 11. gallinas cum gallo duodecimo nutriuit, quas interdum aquila deuorare cœpit. Sed vir sanctus cum ei minaturus indicasset, quasi pro nihilo duxit. Iamque per vices 11. gallinis ab aquila raptis, gallus quoque vnguibus arreptus portabatur. Quo vir Dei comperto, moleste tulit, ipsaque aquila longius auolante dato *signo crucis* post eam, comminatur vt illæsum sibi concite gallum reduceret. Cuius imperio parens aquila, redijt, & ante faciem eius gallum incolumem exponens continuo expirauit. Procedente autem tempore diabolus versus in colubrum mordere ausus est in pede sanctum virum, quo dolore comperto grauiter ferens cogitabat ex eo migrare loco. Cumque vna cum Haymone locum sibi ad habitandum quæreret, Haymo venatione consecuta grandem aprum prosternens, angustiari cœpit propter defectum aquæ. Quem cum monuisset in Domino sperare, illo obdormiente, vir sanctus baculum suum in terra defixit, & inuocato *nomine Iesu* baculum extraxit. Moxque latex sufficiens aquam viuam illis qui aderant ministrans emanauit. Quod Haymo expergefactus cum admiratione vidit, iubente autem sancto fossa à ministris facta est, in quo fons pulcherrimus exortus est, qui vsque hodie mirificus ab incolis, & de longe venientibus venerabilis habetur, cuius etiam gustu sanitatem infirmos recepisse plures, qui bene nouerunt, affirmant. Tandem vir sanctus Romam petijt, & cum multis sanctorum reliquijs inde rediens, puellam à natiuitate cæcam sicut in somnijs præmonita fuit ad se accedentem illuminauit. Cumque Idib. Decembris obijsset, duo nepotes sui Vuimoch & Atnoch in eius locum succedentes, corpus eius quod incorruptum diu mansit, frequenter lauare consueuerant. Hoc igitur dux Haymonis successor Deotricus procaciter explorare volens contra voluntatem eorum per vim sepulchrum aperiri fecit, sciscitari volens an verum esset quod sancti corpus integrum adhuc persisteret, quod dum absque vlla reuerentia intuitus fuisset, subito exterritus, ait: Ah sancte Iudoce. Statimque mutus, & surdus factus est, omnique corpore debilitatus vsque in finem vitæ suæ permansit.

Ecce virtutẽ signi S. Crucis.

Oratione fõtem oriri facit in loco arido.

It Romam Cæca eius meritis illuminatur.

Vltio diuina in præsumptuosum ducem.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. CVII.

SIgebertus in chronicis. Anno Constantis vndecimo ignis de cælo cecidit, & timor magnus super homines venit, pestilentiaque grauissima tribus æstiuis mensibus grassata est, cunctis visibiliter apparente, bonum & malum Angelum noctu ciuitatem circumire. Et quotiens iussu boni Angeli malus Angelus venabulo quod manu ferre videbatur, ostium cuiusque domus percussisset, tot ex eadem domo sequenti die interibant. *An. Ch. 654.*

Hoc tempore sanctus Foillanus Fossensis Martyrizatur.

Anno eiusdem 13. Osuui Rex Nordanymbrorum, facto Dei cæli voto Pendæ Merciorum Regi concurrit cum exercitu non multo, & inter nimiam Merciorum stragem ipsum Regem Pendam peremit, gentemque Merciorum ad Christum verti fecit, Pictos quoque regno Anglorum subdidit.

Helinandus. Osuui iste frater fuit sancti Osualdi Regis, qui primus Anglorum claruit, & post eum apud Bernitios regnauit.

Sigebertus in chronicis. Anno Constantis 15. obijt Itta mater sanctæ Gertrudis. Hæc Itta relicta Pipini instinctu sancti Amandi se & sua Deo deuouens monasterium Niuellense fundauit, eique filiam suam Gertrudem Deo dignam virginem præfecit. Theodardo episcopo martyrizato, sanctus Lambertus filius Apri comitis episcopatum Traiectensem illustrat, gloria nobilitatis, & gratia sanctitatis.

De sancto Audomaro Taruanensi episcopo.

Cap. CVIII.

ATtrebati dum corpus sancti Vedasti transfertur ab Ausberto episcopo, præsentibus Lamberto Tungrensi, & Audomaro Taruanensi, alijsque sanctis episcopis, & Abbatibus, Audomarus, qui præ senio cæcus erat, dum precibus præsentium episcoporum & meritis sancti Vedasti illuminatus esset, ægre se ferens esse liberatum à cæcitate quam pro salute sibi à Deo immissam esse gaudebat, rursus ad votum suum est excæcatus.

Ex gestis eius. Hic quoque ex nobilibus & religiosis parentibus oriundus fuit in aurea valle non longe à Constantia ciuitate, qui religiose à cunabulis educatus matre defuncta ipse & pater eius Friulphus ætate dispares, mente similes, omnia pro Christo relinquentes ad Luxouium Cęnobiũ à beato Columbano in Burgundia fundatum pariter perrexerũt, ibique sub sancto Abbate Eustasio sacræ regulæ se deuote subiecerunt. Ille Friulphus laudabiliter vsque ad finem perseuerauit, dehinc Audomarus fama eius peruulgata ad gubernandum & docendum Taruanensis vrbis populum episcopalem honorem cum magna mentis humilitate sumpsit, in quo gradu verbum Dei seminans, animarum & corporum languores curans misericordiæ operibus insistens plebem sibi creditam rite gubernauit, ipsosque Taruanenses, qui post beatorum Fusciani & Victorici martyrum à doctrina sana quam ab eis audierant ad idolola-

Audomarus cum patre suo fit monachus.

S. Audomarus Taruanensis id est Morinorum episcopus.

triam

triam reuersi fuerant, euangelij luce iterum illuminauit, & idolorum culturam in vrbe funditus euertit.

Cum autem quadam nocte ex more Dominum oraret, diabolus tantam incentiuam ei carnis tentationem immisit, quod ei nunquam similem, se habuisse meminit. Reminiscensque exemplum incendij beati Benedicti in vrticarum & veprium aculeos omni indumento exutus egressus foras illico se proiecit, ibique diu volutatus, toto corpore vulneratus exijt, túcque bene pœnaliter ardente foris, quod intus illicite ardebat extinxit.

Idem cum ab vrbe ad vicinia loca lustranda pergeret, in quodam loco prope villam quæ Iormacus dicitur contra meridiem, volens pausare, iacuit sub quadam arbore, inde vero cum à somno surrexit, *crucem Domini* ex lignis editam in eadem arbore fixit. Sequenti nocte multa ibi apparuerunt luminaria, & ab eo tẽpore Christus pro milite suo multorum ibidem sanauit infirmitates, atque innumerabiles declarauit virtutes. Ad meritorum autem suorum cumulum augendum, per plurimos ante obitum suum annos oculorum lumen amisit, sicque foris cæcus, intus illuminatus, nouus Israhelita Deum videbat, & corde semper deuoto dicebat: *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Cum autem obitum suum imminere sciret, ipsa die vltima vitę suæ de lecto in quo iacebat febre correptus surrexit, & ingressus ecclesiam prolixe cum lachrymis orauit, factaque diuina exhortatione ad clerum & populum, ad stratum redijt, & more solito mortuo omni corpore extensus, inter verba gratiarum actionis & diuinæ laudis spiritum cum gaudio & vultu pręclaro emisit. Testatique sunt qui tunc ibidem aderant, quod tanta in transitu illius animæ sanctæ in domo illa fragrantia odoris est aspersa, ac si domus illa omnibus aromatibus fuisset repleta.

[margin: An.695. obijt S. Audomarus teste Baronio in annalibus.]

De miraculis eiusdem post obitum.

Cap. CIX.

[margin: Miracula S. Audomari.]

POst cuius obitum ad eius tumulũ oleum Dei virtute ex lampadibus pendentibus visum est mirabiliter stillasse, multasque sanitates, & alia quamplura miracula Dominus ibidem per eum dignatus est ostendere.

Quidam vir sceleratus & auarus, solidum argenteũ à compatre suo mutuauerat, & postea fide fraudata, quod acceperat se nunquam ab eo accepisse iuramento negauit. Cui ille respondit, qui commodatum requirebat. Iura mihi supra corpus beati Audomari, per merita & virtutes ipsius sancti, quia non acceperis à me quod à te requiro, & ego negationis tuæ causæ acquiesco. Cumque ille audaci corde manus ad iuramentũ leuasset, protinus vltio diuina est secuta. Nam in loco quo stabat, ambo oculi eius crepuerũt in momento, & post hoc die tertia miserrima morte est defunctus.

[margin: Vltio in peierare volentem.]

Tempore vindemiæ pastor cuiusdam religiosi viri in vineam glorioso viro collatam intrauit, & furtim sinum de vuis impleuit, sicque ad coæquales suos cum præda redijt. Rogantibus autem socijs, vt secum prædam quam asportauerat impertiret, in sinum manuum dextram immittenti, ita ambæ immobiles adhæserũt, vt nec sinistra qua sinus tenebatur complexus, nec in sinum illata dextra posset auerti: contorto etiam ore retrorsum linguæ perdidit officium. Tunc stupentes socij puerum duxerunt ad domum propriam non cum paruo timore causam quæ acciderat referẽdo. Cui Dominus eius religiosus compatiens assumpto eo secum ad ecclesiam perrexit, & vna cum ipso puero prostratus, cum fletu Dei clementiam intercedente secũdo obtinuit, nam puer incolumis surrexit. Rexit autem vir secundus ecclesiam 30. annis, quibus expletis obiit 5. Idus Septẽbris, Cuius corpus à secundo Bertino Abbate translatum est in monasterio Bithiensi sepultum.

[margin: Punitur sacrilegus, sed diuinitus curatur.]

De sancto Bertino Abbate.

Cap. CX.

EX *gestis eius.* Hic Bertinus cum duobus alijs scilicet Mummolino & Bertramno patriam propriã scilicet Constantiensem relinquentes ad sanctum Audomarum Morinensem ecclesiam regentem venerunt, à quo gratifice suscepti sunt, & missi ad prędicandum, officium legationis suæ labore continuo impleuerunt. Interea vir nobilis, & prædiues Adroaldus non habens filium, volensque ecclesiam hæredem facere possessionum suarum, de consilio beati Audomari quæcumque habere poterat tribus prænominatis socijs conferebat, vt ibi cænobium in honore beati Petri Apostoli construendo, turbam monachorum coadunarent, quod & factum est. Decedente autem Aichario Nouiomensi episcopo Mummolinus ad episcopatum eiusdem vrbis prouehitur, & Bertamnus cænobio sancti Quintini à Mummolino præfertur. Secundus vero Bertinus in loco sibi à Deo collato resedit, & cum sibi adunatis aptiorem locum ædificandi cænobium quærere cæpit. Sed illud dictum dominicum reuoluens: *Sine me nihil potestis facere;* prouidentiæ Dei cuncta committens, protinus nauim conscendit, sine gubernatore vel remige per spatiosum stagnum cui adhæret prædictum monasterium, Dei tantum nutu nauis agitabatur. Angelicoque ministerio cernens carinam transfluenta fluuij præcipitis impingi quousque aptum tenendo portum consisteret, & sanctus Bertinus hunc versum psalmi decantanti promeret: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, &c.* Cognoscens igitur locum illum à Deo sibi electum, ibi monasterium nomine Sithin in honore sancti Petri ædificare cæpit, & confluentibus vndique religiosis viris in breui multitudinem monachorũ coadunauit, quẽ etiã Deus contra diabolicas persuasiones indefesse pugnantem, & magnam de ouibus sibi creditis habentem curam, almificis signis glorificauit.

[margin: Sine remige & ventis nauigat Sancti viri.]

[margin: Psal. 131.]

De miraculis eius post obitum.

Cap. CXI.

POst cuius etiam obitum plurima Dominus ostendit miracula per eius merita circa eiusdem sepulchrum.

Tres viri nocte dominica in Rhodano, iuxta beati Mauricii monasterium, serui enim erant illius loci nauim ascendentes, retia extendunt ad capiendos pisces, quæ scilicet retia intrauit piscium magnorum multitudo, quantam antea nunquam cæperant vna nocte. Hinc nauigantes ad portum quem soliti erant post piscationem intrare, nequiuerunt se de prædicta nauicula mouere. Duo enim ex ipsis pedum ac manuum officio priuati, toto erant contriti corpore, tertius vero pedum officio priuatus, ac surdus effectus, hic duobus innitendo scilicet fustibus, orationis causa loca sancta circumire decreuit. Tandem in Sithin monasterio ad beati Bertini sepulchrũ venit, & cum fratres nocturnas cantarent vigilias ecclesiam intrauit. Cumque diu cum lachrymis sanitatem postulasset, Euangelii lectione recitata, vidit cõtra se multa lucere luminaria, paulatimque à se sentit infirmitatem recedere, audituque recepto ac recuperato pedum officio, post synaxim lætus & sanus ad domum propriam repedauit.

[margin: Nota cælestē vltionem in profanatore sacratissimæ noctis.]

Quidam malignus cum religionis cuiusdam se esse simulasset, per tres dies continuos quasi orandi gratia beati Bertini ecclesiam ingressus, valuas diligenter considerauit, horam qua fratres refectorium causa refectionis peterẽt notauit, arreptoq; clerico callide valuas aperuit, & ingressus vasa argẽtea, quæ sub coronis, ac lampadibus pendebant, furtim surripuit. At dum egressos quærere cæpisset, ad aditũ portę vidit vt ipse postea narrauit, quãplurimos & terribiles ibi inimicos sibi assistere,

[margin: De hoc B. viro inueniet lector nonnulla in vita S. Audomari episcopi; nec non in actis S. Vuinoci.]

Itaque reuertens per monasterium quasi per præcipitia parietum, & tectorum, cōcitos cæpit dare saltus. Quod cū vidissent ibi degētes, sublata prorsus ambagine hunc esse reum clamitant, & sacri furem thesauri, ideoque taliter à Dæmonio agitari. Itaque comprehensus & interrogatus, quid sibi accidisset, statim veritatem exposuit, & in neruum missus est. Sed fratres ei condolentes, miserunt ad comitem eiusdem loci, & redditum est ei liberum exire, qui tamen septimanam tantummodo superuixit.

Adhuc de eodem.

Cap. CXII.

BEniamin quidam nobilis plurimum ex hæreditate propria monasterio conferens intrauit, & laudabili vt facie tenus videbatur simplicitate totum se monasterio contulit, sed non multo post insolescens cæpit opera sua mala defendere, & mortiferis persuasionibus cōsentire: correptus à fratribus emendari noluit, verumetiam exosos habuit. Tandem de monasterio est egressus, cœpitque lustrare domus propinquorum, frequentare furta & stupra, aliaque nefanda exercere facinora: at clementia Dei, quæ ingratos quosque per flagella vocat ad regnū, fecit eum ex nimio capitis dolore corporale lumen amittere. Vix autem tunc obtinuit à propinquis, vt aliquod ei solatium impenderent propinquitatis. Ab illis ergo susceptus est, sed iugiter verborum contumelijs verberatus. Quadam igitur die contumelia frequenti valde mæstus ad monasterium beati Bertini perduci se rogauit. Ibique coram ecclesiæ ianuis prostratus, quotidie Dominum de præteritis negligētijs placare studuit, ieiunijs & orationibus lachrymisque assiduis insistens. Cuius humilitatem pater monasterij videns, ad portam eum collocauit, præbendo ei victum quotidianum: Ille autem in præsentia perseuerauit, quatenus humum sæpissime lachrymis rigans; mereretur audire: *Dimissum est peccatum tuum.* Quadam igitur die iuxta altare situm in media ecclesia stetit, casuque subitaneo in terram proruit, quem fratres accurrentes à terra leuauerunt, eumque videntes oculorum aciem clarissime protendentem, interrogauerunt qualiter à Domino recuperasset visionem. Ille autem dicebat, quia cum Dominum pura mentis intentione exoraret, duas faculas ex sepulchro beati Bertini vidit iactatas oculis suis clarissimum lumen infundentes, statimque frater in priorem locum reuocatus, gratias egit, & itinera Christi deinceps recto calle perrexit.

De insania Clodouei Regis, & epistola Martini Papæ.

Cap. CXIII.

An. Ch. 660. SIgebertus in Chronicis. Anno Constantis 17. Clodoueus Rex corpus sancti Dionysij Parisiensis, discooperiens minus religiose licet cupide, os brachij eius fregit & rapuit, moxque in amentiam perpetuam incidit.

Anno sequenti sanctus obij Amandus Eluonensis.

Author. Huius vitam abbreuiatam iam supra posuimus. Extat ad hunc sanctum Amandum epistola decretalis Martini Papæ, in qua significatur eundem Amandum voluisse pastorale obsequium deponere pro eorum inobedientia; qui presbyteri vel diaconi post suas ordinationes in lapsum inquinabantur, à qua voluntate illum dehortabatur idem beatissimus Papa persuadens eum ad patientiam, & commonens vt nullam eis in delicto compassionem exhibeat, sed lapsos omnes ab officio deponat, & eos in iugem pænitentiam mittat. Si enim, inquit, tales quærimus ad sacros ordines promouendos, quos nulla ruga, nullum vitę contagium ab ordinibus sacris præpediat; quanto magis si aliquis post ordinationem suam in lapsum ceciderit, & præuaricationis peccato deprehendatur obnoxius omnimode prohibendus est cum manibus lutulentis atque pollutis mysterium nostræ salutis tractare. Sicque homini super (iuxta sacrorum canonum statuta) in hac vita depositus, vt illum qui mentis interna scrutatur, nullumque de ouibus errare congaudet, dum aspexerit sinceram præsentiam eius in terribili iudicio habeat reconciliatum.

Epistola S. Martini Papæ ad S. Amandum.

Sigebertus in Chronicis. Eo tempore sanctus Niuardus Rhemensis Archiepiscopus, & Reolus successor eius, Bercharius quoque martyr, qui fuit Abbas primus Autuillarensium; Sancta etiam Berta martyr & Abbatissa sanctitate claruerunt in Gallia.

De sancto Berchario Rhemensi & sancto Niuardo Archiepiscopo.

Cap. CXIV.

EX *gestis eius.* Hic sanctus Bercharius sub præfato sancto Niuardo Rhemorum pontifice moribus, & sapientia imbutus, Luxoniense monasterium expetijt, vbi sub Abbate sancto Eustasio monasticam vitam duxit. Cum autem in cura promptuarii rectoris nutu aliquando esset implicitus; quadam die subito iussu eius est vocatus, forte ille tunc promptuarium ingressus ante vas steterat, & sudem quæ vulgo duciculum, à potu, scilicet educendo dicitur, in manu tenens cerealem amphoræ potum infundebat. Mirum dictu, ad vnius iussionis nutum relictis quæ habebat in manibus cucurrit concitus ardore obedientiæ amphoræ obseruantiam oblitus. Illoque ante Abbatem stante interim potus in vasculum suppositum defluere non cessans postquam ad superficiem vasis peruenit, in modum columnæ supernę constipatum in gyrum coronari cæpit, vltro cernens illud liquamen quod vix clausum valet contineri, vt quondam Dei populo transeunte absque lintribus Iordanis fluenta in sublime tolli, vt liquido patesceret quanta esset virtus obedientiæ, cuius fructus nullo modo possit in terra deperire. At ille quod acciderat non suo sed Abbatis merito deputauit.

S. Bercharij obedientia miraculo illustratur.

Iam vero regularibus disciplinis edoctus ad sanctum Niuardum reuertitur. Qui cum in aliquo prædiorum suorum ædificare cænobium vellet, cum Berchario vicum quendam sparnacum, quem beatus Remigius Ecclesiæ Rhemensi precio acquisierat, expetens, ipso processu itineris graui sopore deprimitur, ita vt eundi facultate remota, omnem illum equestrem, qui se forte comitabatur ordinem stare præciperet. Itaque fagus frondosa eligitur, sub cuius tegmine recubans Bercharij decumbentis gremio vertice composito recipitur. Interim eo quiescente sanctus Bercharius in cælum defixis luminibus aspicit, subito niueam columbam è sublimibus descendere, & arbori cui substrati erant residere. Quæ repente ab arbore prosiliens, & trupēs aera vacuum futuræ fabricæ spacium circumuolans, locum quo cęnobium construi debeat gyro designat, præsentia sanctificat. Cumque eosdem sui ambitus circulos tertio repetisset, aperto cælo reconditur; & quod idē Bercharius corporalibus deprehenderat oculis, hoc quidem quiescens pontifex senserat sopore cælestis visionis. Itaque à somno excitatus, ô, inquit, Berchari, votorum meorum compar fidissime, quam gratū mihi est hunc paulum soporis gratia diuertisse. Quod enim diu differens corde gestauerā, visionis Arcano maturius aggrediendum esse compellor. Illoque visum referente ait Bercharius: O pater sanctissime, quicquid in visione spiritus diuinitus tibi testaris illatum, noueris etiam me corporaliter fuisse conspicatū. Tunc præsul eius industriæ hoc sanctum opus disposuit committere, qui in loco ipso qui Altiuillare dicitur cænobij fundamenta fecit, nec prius ab opere destitit, quā opus cæptū ad laudem Dei compleret. Ibi monasticæ cōuersationis viros

S. Bercharius Rhemis ad S. Niuardū reuertitur.

S. Niuardus monasterium construere parat.

Visio S. Bercharij vigilantis.

Vide vitam S. Niuardi 1. Sep.

Altiuillarēse cænobium Hautvillieri gallica constitui captum.

viros religiosos aggregauit, & cuncta quæ huic ordini commoda iudicantur, diligenter impleuit.

Obijt autem sanctus Niuardus die Calen. Septembris.

De martyrio sancti Bercharij, & de maioribus domus.

Cap. CXV.

Sanctus autem Berchariius in ordinando plurima forte accidit, vt filiolum suum Dagouinum, quem de sacro fonte susceperat, & monachum esse statuerat, exigentibus culpis suis verbere increpationis feriendum decerneret, qui merito suo sathanæ cum Iuda traditus indigne patris obiurgamina tulit. Et cum ille fessus lectulo reclinatus membra sopori dedisset, idem filius sathanæ irruens in eum mortali cum vulnere attentauit; arreptumque ferrum quo eum percusserat, in piscinam quæ intra monasterium erat quam citius potuit occultandum dedit. Videns tunc laticem, velut tanti sceleris cognitorem, ferrum in se receptare expauescere. Nam mox vt aquam tetigit velut leuissimæ materiei pluma super aquas natauit, ipse autem amens factus, homicida ecclesiam petijt, cruentisque manibus signum cæpit pulsare. Fratres inconsueta hora cum admiratione surgentes, & sanctum virum interfectum audientes, ad lectum eius cucurrerunt, & adhuc in eo spiritum repererunt. Comprehensum igitur Dagouinum ei obtulerunt, scire cupientes quid de commisso tanto scelere iudicaret. At ille Domini non immemor, Deum, inquit, tibi frater pœnitentialiter placabilem fieri studeto; nam quantum ad me attinet, omni te liberum impietate remitto.

S. Bercharius à discipulo quem correxerat necatur.

Ex eius sepulchro longo tempore post oleum pullulans visum est defluxisse cunctis morbo obsessis salubre.

An. Ch. 662. *Sigebertus in Chronicis.* Anno Cõstantis 19. Clodoueus Rex Francorum obijt, & Clotharius filius eius succedit, & quatuor annis regnauit. Huius maior domus post Erchanoaldum fuit Ebroinus. Ab hinc Fräcorum Regibus à solita fortitudine & scientia degenerantibus, regni potentia disponebatur per maiores domus Regibus solo nomine regnantibus: quibus moris erat, principari quidem secundum genus, & nil agere vel disponere quam irrationabiliter edere & bibere, domique morari, & Cal. Maij præsidere coram tota gente, & salutare & salutari, obsequia & dona accipere & repedere, & sic secum vsque ad alium Maium permanere. Batildis Regina mater Clotharij Corbeiam, & Chalam monasteria Deo construxit.

De Sancta Bathilde Regina.

Cap. CXVI.

Ex *gestis eius.* Hæc de transmarinis partibus deprædata, redempta est à venerabili viro Herchanoaldo, qui tunc maior domus palatium gubernabat. Fuit autẽ de claro sanguine Saxonum, aspectu decora, vultu hilaris, incessu grauis, pudica, sobria, prudens & cauta, humilis & gratiosa, adeoque placuit prædicto Principi; vt loco pincernæ eam constitueret. In qua dignitate omnibus senioribus in domo domini sui ita humiliter obsequebatur, vt eis calciamenta detraheret & detergeret, & aquam ad lauandum afferret, & vestimenta eorum festinãter pararet absque omni murmure & adulatione, bono & pio animo. Mortua vero vxore Herchanoaldi voluit idem princeps eam ducere. Quæ cum vocaretur ad principis cubiculum se abscondit in angulo domus, & super se iecit pannos vilissimos, vt nemo putaret illic aliquem latere potuisse. Ea igitur non inuenta, princeps duxit alteram. Tunc illa iterum quæsita inuẽta est, sed à Principe non contacta. Postea per Dei gratiã facta est vxor Clodouei Regis filii Dagoberti; Et merito, erat enim & ipsa de sanguine Regio. Faciebat autem

De regina Bathilde, vide in Manuscriptis codicibus, authore incerto, sed illius tẽpore æquali rubra valle.

Ab Erchanoaldo in coniugem adoptatur sed abscõdit sese ne fiat eius vxor.

eleemosynas multas ecclesiis, & pauperibus per manũ Genesii Abbatis, quem Rex ei in adiutorium dedit, qui tunc erat assiduus in palatio, qui postea factus est Lugdunensis episcopus. Hæc Regina pestem symoniacam à Francia extirpauit, & impiissimas exactiones publicas cessare fecit, quæ adeo grauabant populum, vt multi filios suos magis optarent mori quam viuere. Construxit cænobium sanctimonialium in pago Parisiaco nomine Chalam, in Ambianensi monasterium Corbeiæ, quod villis & prædiis magnifice instruxit. Diuersis quoque monasteriis multa donaria cõtulit, & ecclesiis præcipuas immunitates concessit. Multos captiuos redemit, multos relaxauit, multos in monasteria transmisit. Orta tandem contentione inter Francorum proceres pro Superbia Sigebranni episcopi, pro qua & ipse occisus est, desideratum meruit adimplere propositum, deductaque à quibusdam senioribus regni proceribus ad monasterium Chalam, religionis ibi habitum suscepit. In hebdomada sua ministrabat in officio coquinæ, sicut & cæteræ sorores, & mundicias faciebat etiã plusquam cæteræ sorores, inquinamẽta stercorum propriis manibus emundans. Incidit tandem in Iliacam passionem, de qua cum auxilio Dei & medicorum est sanata. Appropinquante igitur obitu suo visio præclara ei ostẽsa est. Scala ei videbatur erecta stare ante altare beatæ Dei genitricis Mariæ, cuius cacumen cœlos attingebat, & per eiusdem gradus se comitantibus sanctis Angelis secreta cælestia penetrare. Habebat autem quandam filiolam, quam ex fonte sacro susceperat, pro qua Dominum exorauit, vt ante se moreretur. Quod & factum est. Cuius mortem & ipsa statim est secuta in exitu autem animæ eius à corpore, diuinus splendor in eius corpusculo clarissime coruscauit, & visus est à circunstantibus Angelorum chorus ei obuiam aduenisse, & cũ eis fidelissimus amicus eius Genesius episcopus. Visique sunt Angeli animam eius remigio alarum & manibus eleuatam in cælum portasse. Monasterium vero Chalæ primo construxit Clothildis Regina, vxor Clodouei magni, quẽ sanctus Remigius baptizauit, & construxit illud in honore sãcti Gregorii. Sed quia ambitus ecclesiolæ illius strictior erat, & magno sanctimonialiũ gregi non sufficiens, eam Bathildis Regina euerti fecit, & ampliorem construi.

Vacat misericordiæ operibus.

Extruit corbeiense monasterium.

Sigebranni episcopi cædes.

S. Bathildis fit monialis in suo Chalensi monasterio.

Visio eius ante mortẽ.

Ab angelis in cælum defertur comitante S. Genesio.

De sancta Gertrude virgine Niuialensi.

Cap. CXVII.

Sigebertus *in chronicis. Ex gestis eius.* Anno Constantis 21. obiit sancta Gertrudis * Niuialensis. Hæc ipsa die obitus sui apparuit cuidam Abbatissæ Treuerensi nomine Modestæ sibi in vita sua amicitia familiariter constrictæ, quamuis corporaliter longe remotæ. Hæc etenim quadam die ante altare beatæ virginis prostrata, cum oratione finita surrexisset, subito vidit ad dextram altaris sanctam Gertrudem stantem, quæ dixit ad eam: Soror Modesta certissime scias me hodie in eadẽ hora de habitaculo carnis huius absolutam. Quo dicto disparuit: Post annum vero decimum in monasterium Niuialense ignem fuisse exortum asserunt, vbi sancta Gertrudis præfuit. Et in tantum flamma vehemens erupit, vt nullus illuc concurrentium spem haberet ad liberandum de incendio monasterium. Ancillæ quoque Christi quæ ibi congregatæ fuerant, ad vicina loca confugerunt foras murum. Tunc vir vnus cui commendata fuit cura regendi monasterium, repente eleuans oculos vidit sanctam Gertrudem in summitate refectorii stãtem, quæ cum velamine quo operta erat iactabat de domo flammã. Et miro modo subito monasteriũ liberatũ est de incendio. Omnes autẽ qui ob remediũ animæ & etiã corporis ad sepulchrum virginis confluentes cũ amore Dei auxilium quærebant, sani & incolumes redibant. Plurimi etiam vinculis constructi, eam in necessitate sua deprecabantur, & statim confractis & dissolutis vinculis liberabantur.

** al. Niuelensis.*

S. Gertrudis apparet Modestæ Abbatissæ Treuirensi.

Ignem extinguit S. Gertrudis.

Quædam religiosa matrona nomine Adella ad monasterium venit, & de virtutibus sanctæ Gertrudis dubitans, cum vna Dei famula ibi manente contentionem habuit. In die autem festo sanctæ Gertrudis comedentibus cum gratiarum actione sororibus, prędictæ matronæ filius paruulus, quem delicate diligebat, huc illucque iocando discurrens, in fontem cecidit, & tamdiu quousque sorores, de mensa surgerent ibi iacuit. Vna autem de sororibus superuenit, & matronæ filium in fontem cecidisse ac mortuum esse retulit. Tunc illa quæ tantum de virtutibus sanctæ Gertrudis cum matrona contenderat exclamauit. Hoc tu fecisti sancta Gertrudis, quia mater eius nolebat credere virtutibus tuis, sed & obsecro te per Dominum vt eū resuscitare digneris. Tulit ergo infantem, & iuxta lectum sanctæ Gertrudis posuit, qui miro modo subito cunctis aspicientibus surrexit.

S. Gertrudē relatam esse in Sanctorū numerū ex Honorij Papa tertij decreto habet Bar. in notis ad martyrologium Romanum 17. Martij.

Sigebertus in Chronicis. Anno Constantini 22. obijt sanctus Eligius Nouiomensis Episcopus.

Anno 25. Theodorus archiepiscopus, & Andrianus Abbas à Vitaliano Papa in Angliam diriguntur.

Anno sequenti Constans Imperator, qui & Constantinus omnibus suis perosus, Syracusis à suis in balneo occisus est.

De nece Constantis, & imperio filij eius Constantini.

Cap. CXVIII.

Hugo vbi supra. Hic enim multos orthodoxorum verberibus & exilijs condemnauit, eo quod hæresi suæ nullatenus acquiescere vellent, propter quod cum apud Bizantium pene omnibus esset exosus, ad Italiam nauigauit, volens illam à potestate Longobardorum eruere, & ibi manere. Egressus igitur de regia vrbe venit Athenas, ibique mare transiens Beneuentanorum fines inuasit, sed exercitum eius Grimoaldus eiusdem prouinciæ dux fortiter attriuit. Igitur cernens Augustus quod nihil contra Longobardos proficeret, Romam perrexit. Cui sexto ab vrbe milliario Vitalianus papa reuerēter occurrit, & eum ad beati Petri limina cū magna populi perduxit frequentia. Quo cum peruenisset obtulit sancto Petro pallium optimum auro textum. Et cū in vrbe iam per 11. dies resedisset, magna tactus cupiditate varia ornamentorū genera ex ære & marmore, quibus vrbs decorabatur, in Tiberim vexit, vt ea Constantinopolim ferret. Inter quę basilicam sanctæ Dei genitricis, & martyrum omnium, quæ Pantheon antiquitus vocabatur, æreis tegulis discooperuit. Quibus patratis statuit remeare retrorsum.

Constans Imp. in Italiā trāsijt: Lege Bibliothecarium in Vitaliano. & Diac. lib. 5. de gestis Lōgobard. c. 4.

Igitur à Roma digressus ad Siciliam nauigauit; quo cum quodam die secretius in balneo lauaretur, à suis interficitur. Post cuius decessum milites assumētes Metetium quendam Armenium sibi creauerunt Imperatorem. Sed non post multos dies Constantinus Constantis Augusti defuncti filius, cum multo ibidem veniens nauigio, & imperialem purpuram sumpsit, & Metentium cum interfectoribus patris sui morte pessima condemnauit. Hic fuit vir fide, catholicus & modestus: sapienti quoque vsus consilio cum Arabibus, qui Damascum inhabitabant, & cum Bulgaribus pacem firmissimam fixit. Restaurauit etiam ecclesias, quæ fuerant dirutæ à temporibus Heraclij proaui sui. Insurrexit præterea contra Monothelitas, satagens eorum opiniones subuertere, vnde & sanctam sextam vniuersalem Synodum Constantinopolim congregauit 289. episcoporū, quæ in vno Domino nostro Iesu Christo duas naturas inesse comprobat & ostendit.

Constantis Mors.

Sexta Synodus vniuersalis.

Sigebertus in Chronicis. Cæpit autem Constantinus imperare anno domini 670. Mundi vero 4524. Et imperauit annis 17.

Huius anno primo Grimoaldus Rex Longobardorum cum 9. die post phlebotomum accepto arcu colūbam percutere nisus esset, vena brachij eius dirupta est, & supponentibus ei medicis venenata medicamēta defunctus est, ac Pertharith filius Ariperth Regis diuinitus à peregrinatione reuocatur, & à Longobardis in regnum reuocatus, regnat annis 18.

Hoc tempore claruit secundus Præiectus Aruernensis ciuis & episcopus, qui etiam martyrizatus est ab ipsius primoribus, in vltionem Hectoris Massiliensium patricij, ab Hilderico Rege Francorum perempti propter iniustitias Aruernensi ecclesiæ ab eo illatas.

De sancto Praiecto Aruernensi episcopo & martyre.

Cap. CXIX.

Ex gestis eius. Hic Præiectus cum adhuc esset in vtero matris, vidit mater eius in somnis, quod per latus eius egredereтur filius sanguine rubricatus; quod cum cuidā Dei seruo mater dixisset, dixit ei quod puer ille palmam martyrij obtineret. Natus ergo puer in Auerna ciuitate litteris imbuitur, & quia gratiosus erat in omnibus, archidiacono vrbis nutriendus committitur. Omnibus itaq; virtutib. intētus dū die quadā ad eū multi pauperes aduenissent, & eleemosynas postularent, per famulū suū nouit, quod plusquā duos denarios non haberet. Cumque iussisset afferri sacculum, & Dominum inuocasset tanta protinus ibi inuenta est pecunia, quanta præ forib. stabat caterua pauperum.

Vide Surium tom. 1.

Die quodam Paschæ cum ipse ad mensam in solario cum multis alijs resideret, tres inter eos aderant, qui à carnib. abstinebāt, quos cū alij deriderēt, secūdus Præiectus eos admonuit, vt quos venerari debeat irridendo nō increparēt. Sed cū illi nō se corrigerent, subito pauimētū solarij cū irrisoribus cecidit, tātumq; Præiectus cū abstinētibus residēs ad mensā remansit. Cū igitur Felix episcopus ciuitatis obijsset, & clerus, & populus Præiectū eligeret, quidā Archidiaconus vrbis episcopatū vsurpauit per pręmiū, sed nō vixit vltra terminū 40. dierū. Cū ergo aliū virū inclytū eligere voluisset, ille electioni pro posse renitēs, cōsiliū dedit & monuit, vt Præiectū in cathedra sublimarent. Electus ergo Præiectus, & sanctitate & gratia pollebat in omnibus. Quodā itaque tēpore cū Regē Frāciæ adire vellet, trāsiuit per quādā Abbatiā vbi secūdus Amerinus Abbas grauiter ægrotabat, quē mox oratione sanauit; deinde Regem adiens, quod voluit impetrauit. Cū ergo rediret Amerinus Abbas secutus est eū, vt sicut inuicē diligebāt, ita simul martyriū cōsūmarēt. Dū ergo in quodā loco simul orarēt, repēte super eos proceres vrbis persequētes irruerūt, & sanctū Amerinū decollātes, cū secundū Præiectū se occidisse putarent, ad socios redire cæperunt, quos sanctus Præiectus, de loco in quo orabat vocauit dicens: Ecce ego quē quæritis, facite quod optatis. Tunc vnus eū gladio percussit in pectore, qui cū adhuc viueret, & pro occisore suo Dominū exoraret, ille gladio caput eius percussit cerebrūque eiecit. Quidā vero ex his, qui morti eius cōsenserant, de prope stātes, viderunt tres stellas subito supra domū illā splendentes, in qua sancti illi cum vno satellitum occisi iacebant. Radebertus autē qui sanctum Præiectum occidit, non multo post viuus cōsumptus à vermibus expirauit. Alius vero dū die quadā venaretur, de equo corruēs, fracto dextro brachio cæterorum mēbrorum debilitatē incurrit. Qui cum nulla posset medicina curari, ad se reuersus ad sāctum Præiectū se cum vxore contulit, & veniā postulans, de oleo lampadis frequentius se perunxit. Sicque cito curatus quoddam vas argenteum 10. marcharum sancto martyri præsentauit. Quod cum cæteri cognouerunt, similiter pænitentes, multam auri & argenti copiam obtulerunt.

Pœna earum qui carnibus abstinētes derident.

Amerini & Praiecti martyrium.

Sigebertus in Chronicis. Eodem tempore in territorio Cameracēsi, virgo Dei Maxelēdis pro voto virginitatis Harduinum amatorem suum fugiens, ab eo martyrizatur, qui mox excæcatus, post triennium ab ea illuminatur.

Hoc quoque tempore quidam in Britannia à morte resurgens, multa quæ vidit de locis pœnarum & purgatorij ignis loco enarrauit.

De

De mortuo in Anglia suscitato, & eius visione.

CAP. CXX.

BEda lib. 5. Hist. cap. 13. Erat hic Paterfamilias in regione Nordanymbrorum, quæ vocatur, Iucuniugum, qui primo noctis tempore defunctus diluculo reuixit, & obseruantes se in fugam conuertit, vxor eius quamuis nimis pauida remansit. Cui ille: Noli timere. Surrexi à morte qua tenebar, & permissum est mihi iterum apud homines viuere, sed multum aliter viuendum est mihi à modo quam prius. Statimque surgens abijt ad oratorium villæ, & ad diem vsque orauit. Et tunc diuisit substãtiam suam in tres partes, è quibus vnam coniugi, alteram filiis tradidit, tertiam vero statim pauperibus erogauit. Non multo post ad monasterium Mailros peruenit, quod Tuido flumine circumcingitur, & accepta tonsura secretam mansionem ab Abbate suscepit, & ibi vsque ad mortem in mirabili conuersatione permansit.

Quomodo prouincia Nordanymbrorum à mortuis resurgens multa & tremenda & desideranda quæ viderat, narrauit.

Narrauit autem hoc. Quidam lucidus aspectu & clarus veste me ducebat. Incedebamus taciti contra Solis ortum solstitialem, deuenimus autem ad vallem latissimam, longissimam, profundissimam, quæ erat à læua nostra, & habebat vnum latus flammis feruentibus nimium terribile, aliud autem feruenti grandine & frigore nimis horrendum, vtrumque plenum animabus, quæ vicissim hinc inde iactabantur cum impetu. Nam cum vnum sufferre non possent in aliud transiliebant; & cogitabam intra me quod infernus esset. Ductor autem meus cogitationi meæ respondens, non, inquit, vt putas hic est infernus. Et cum progrederemur, vidi loca tenebris ita densis repleta, vt nihil omnino viderem præter speciem & vestem ductoris mei. Et ecce crebri flammarum globi ascendentes de puteo & rursus decidentes in eundem. Et statim ductor meus disparuit, & me solum reliquit: Erant autem fastigia flammarũ plena spiritibus hominum instar fauillarum cum fumo ascendentium, & relabentium, & fœtor incomparabilis cum illis ebulliebat. Interea turba dæmonum cachinnans & insultans, quinque animas hominum educebat in tenebras. E quibus vnus erat attõsus vt clericus, quidã laicus, quædã fœmina, & descenderũt cũ eis in mediũ baratri ardẽtis. Quidã autẽ spiritus de abysso illo ascendentes afflantes ignem putridum oculis & naribus & ore forpicibus igneis quos portabant minitabantur comprehendere me, & tamen tangere me non potuerunt; & ecce quasi fulgur stellæ micantis inter tenebras post me apparuit; hic erat ductor meus, qui mox eos fugauit, qui conuersus ad dextram cœpit me ducere ad ortum Solis brumalem, & mox in lucem serenam eductus, vidi murum per maximum, cuius longitudinis & altitudinis quasi nullus terminus videbatur, in quo etiam nulla ianua vel ascensus vel fenestra videbatur, & statim nescio quo ordine fuimus in summo, & erat ibi subtus cãpus latissimus & lætissimus, flosculis vernantibus & odore suauissimo plenus, & luce clariore Sole meridiano, in quo agmina albatorum plurima & sedes multæ lætantium. Et cum me inter illos duceret, cogitabam hoc esse regnum cælorum. Et respondit ille: Non est hoc regnũ cælorum vt putas. Et procedẽs inde aspicio multo maiorẽ luminis gratiam, & vocem cantantium suauissimam audio, & odorem sentio permagnificum.

De expositione ipsius visionis, & propalatione.

CAP. CXXI.

ET cum me intraturum sperarem, mox ductor meus gressum retorsit via qua veneram, & nobis reuertentibus, ait: Vallis quam aspexisti locus est in quo examinatur & castigantur animæ differentium confiteri & emendare scelera sua, vsque ad mortem. Qui & tũc pœnitentes & cõfitentes, de corpore exeunt, qui tamẽ omnes per pœnitentiã Dei in diem iudicij ad regnũ cęlorũ peruenient. Multos autem ante diem iudicij liberant eleemosynæ, ieiunia, & orationes viuentiũ & præcipue celebratio missarum. Puteus autem quem vidisti est os, gehennæ, in quem qui semel inciderit nunquam liberabitur. Locus autem floridus est ipse in quo recipiũtur animæ exeuntium à corpore cum bonis operibus, non tamen tantę perfectionis, vt statim mereantur in cœlorum regnum intrare. Qui omnes in die iudicij illud intrabunt. Quicumque autem in verbo, cogitatione & opere perfecti sunt, mox vt exeunt de corpore ad regnũ illud perueniunt. Ad cuius vicinia patet ille locus in quo sonum cantilenę dulcis, & odorem suauissimũ hausisti. Ego autem ad tempus à te abscessi, vt quod de te fieri deberet agnoscerẽ. Et cũ detestaret iterũ viuere in corpore, subito me viuere inter vos nescio quo ordine vidi.

Hæc narrabat ille non passim omnibus, sed illis tãtũ qui vel æterna tormẽta timent, vel gaudia æterna cõcupiscũt. In vicinia cellæ illius habitabat quidã monachus, & presbyter sanctus nomine Henigils, qui nunc vsq; in Hiberniæ insula est solitarius, vltimam ætatem pane cibario & aqua sustentans, per quem cognita facta sunt quæ ille viderat. Rex etiam Adiulfridus vir vndecunque doctissimus, illum studiose audiebat. Qui & ipse tandem in monasterio supradicto monachus factus est, cuius monasterij tempore illo Abbas erat vir sanctus, & presbyter Hedilualdus, qui nunc episcopus est Lindisfarnẽsis. Dicebatur autẽ frater ille qui hoc viderat Drithelme qui sæpissime in flumine proximo se immergebat ad restringendum calorem corporis, ita vt etiã crustæ glaciorum circa eum de veste sua defluerent. Nã vestimenta humida & algida de flumine nunquam deponebat, donec de suo corpore caleficerent & siccarentur. Cui cum diceretur, quare tantam asperitatem frigoris pateretur, respondit: *Frigidiora vidi ego.* Et cum diceretur ei, quare tantam austeritatem continentiæ teneret, respondebat: *Austeriora ego vidi.*

De translatione corporum sancti Benedicti & Scholasticæ sororis eius.

CAP. CXXII.

HVgo vbi supra. Per idem tempus Minimolus Abbas Floriacensis diuina reuelatione præmonitus; misit vnum de Monachis suis Aygulfum nomine ad montem Cassinum, vt inde sibi deferret sanctissimi corpus Benedicti; nam cenobium quod ibidem quondam sanctus construxerat Benedictus, à perfidis Longobardis erat deuastatum & in solitudinem redactum, ibi tamen ipsius sancti Benedicti corpus cum corpore sororis suæ Scholasticæ vno sepulchro tenebatur in loculo.

Contigit etiam vt ex Cenomanica vrbe quidam eo tempore ad memoratum locum proficisceretur pro deferendo sanctæ Scholasticæ corpusculo, qui postquam ad Floriacum deuenerunt beato semper adhæserunt Aygulfo, donec ad sancti peruenerunt limina Petri. Quò dum peruenissent, mox beatus Aygulfus eorum consortium deseruit, montemque Cassinum solus expetijt, vbi etiam pernoctare decreuit. Et ecce intempestæ noctis silentio ipsum sancti patris Benedicti sepulchrum ita cælitus vidit illustrari, ac si densis lampadibus circunfunderetur: nocte vero transacta splendor ille disparuit. Tunc stupefactus Aygulfus eo reuerenter accessit, & effracto à latere sepulchro illud exinaniuit, & quicquid ibi reppetit in vnius sportulæ sinu recondidit, quam ad hoc præparauerat. Quibus patratis, dum ad propria remearet Aygulfus socios suos offendit in itinere, & cum eis ad Floriacum remeauit monasteriũ. Sed antequã illuc pertingeret, deuenit in locũ quem Nouũ vicũ appellauit, qui milliario vno à supradicto distat monasterio. Ibique prædictus Abbas Minimolus cũ frequenti populi turba eis reuerẽter occurrit, cũ digna reuerentia assumens sportulã, extraxitque ex ea

De translatione SS. Benedicti & Scholasticæ in gallias, cuius meminit Diac. lib. 6 Lõgobard. cap. primo pleniorem historiam edidit Theodoricus Teutonicus, alijque permulti.

ipsa sacratissima ossa, quæ ibi iacebant confuse conclusa secernens minora à maioribus. Quod cum factum fuisset, ecce duorum cadauera defunctorum efferebantur ad sepeliendum, quorum vnum masculini, & alterum erat sexus fœminini. Placuit ergo hæc applicari. Mira res: Nam cum super masculini corpus maiora fuissent ossa superposita, cõtinuo per Benedicti meritum est mortuo reddita vita. Tunc etiam placuit minora ossa poni super cadauer mortuæ puellæ. Quod cũ fuisset factum, reuixit puella continuo.

Corpus B. Scholasticæ requiescit Cenomãnis. Claruit ergo germanos esse meritis, qui simul allati fuerant. Aderat huic spectaculo non minima populi multitudo. Astabant quoque ciues Cenomannici, qui corpus sanctæ virginis, ideo Dei dispensatione meruerunt impetrare, ne duo magna luminaria vno clauderentur in loculo, cum singulis singula possent sufficere locis. Igitur viri Cenomannicam remeantes ad vrbem, corpus beatæ Scholasticæ secum pertulerunt. Fabricata est etiam iuxta mœnia eiusdem ciuitatis in eius nomine ecclesia noua, vbi reuerenter est illatum atque tumulatum. Deinde crescente quotidie miraculorum copia, plures eo sanctæ deuotionis fœminæ sunt aggregatæ sub regulari disciplina. Interea vero venerabilis pater Mimmolus cæpit animo voluere quonam in loco corpus sanctissimi digne reconderet Benedicti; & cum quadam nocte sub nudo cælo dominum precaretur, vt hoc sibi cælitus monstraretur, ecce subito lux emissa de cælo sicut fulgor ei apparuit, & locum vbi poni deberet manifestissime denotauit. Locus autem ipse vbi illud transtulit, sanctæ Dei genitricis erat oraculum.

De quibusdam euentibus illius temporis.

Cap. CXXIII.

An. Ch. 673. Sigebertus in Chronicis. Anno Constantini tertio Amatus episcopus Senonensis à Rege Theodorico graui & irreuocabili diu exilio tribulatur.

Anno sequenti Iris apparuit in cælo mense Martio, & tremuit omnis caro, ita vt omnes dicerent, quod consummatio esset.

Anno Constantini quinto Theodorus in Anglia Synodo habita, constituit multa ecclesiæ vtilia.

Hic Theodorus scripsit librum pœnitentialem mirabili & cauta discretione distinguẽs modum singularum culparum.

Anno Constantini septimo Hildericus Rex leuitate morum suorum accendit in se odia Francorum. Sanctus Leodegarius Augustudinensis episcopus ab eo in Luxouio retruditur. In Italia tantæ pluuiæ & tonitrua fuerunt, quales nulla ætas hominum memorat, vt etiam homines, & peculia fulgure interirent. Et nisi per letanias quas quotidie faciebant, Dominus esset propiciatus, non potuissent homines triturare, vel in horreis frumenta recondere, in tantum vt ex ipsis pluuijs denuo legumina renascerentur, & ad maturitatem deuenirent.

Anno sequenti, Donus Ecclesiæ Romanæ 86. præsidet. Ab Augusto per tres menses stella radij cælos penetrans, à parte orientis à gallicantu vsque in mane apparebat, & maxima mortalitas à parte orientis est subsecuta.

Anno sequenti Callinicus, Architectus ab Eliopoli Syriæ ad Romanos confugit, ignemque marinum adinuenit, quo vsi Romani naues Saracenorum exusserunt, & vna cum animabus prorsus incenderunt, & ita victoria sunt potiti.

An. Ch. 679. Anno sequenti Agatho Romanæ Ecclesiæ 77. præsidet, inter Romanos, & Saracenos in 30. annos pax est confirmata, vt Saraceni Romanis auri libras tria millia & viros captiuos quinquaginta, & equos nobiles quinquaginta annuatim soluerent. Bodilo Francus, quem Hildericus ligatum ad stipitem cædi præceperat. Hildericum in venatione exceptum cum Blithilde vxore eius prægnante interfecit, & Theodoricus regno restituitur.

Gens Bulgarorum, quæ & ipsa à Scythia egrediens, passim debacchabatur per Thraciã Bathaia duce grassatur, quibus Constantini Imperatoris occurrens exercitus ab eis turpiter fugatus grauiter est attritus, & adeo per Romanam rẽpublicam eorum inualuit excursus, vt Imperator cum eis facta pace, annua pacta eis præbere sit coactus.

Abhinc igitur regnum Bulgarorum annotãdum est, quorum Rex Bathaias erat, huic annotantur anni viginti. Post hunc regnauit Therbellis, cui anni viginti sex. Post hunc Cormesius, cui anni triginta tres. Post hunc Thelezas, cui anni duo. Post hunc Sabinus, cui annus vnus. Post hunc Paganus 7. Thelerigus octo. Cardanius vigintinouem, Chrunnus 13. in quo finitur huius regni narratio.

Anno decimoquarto in Anglia claret Ediltrudis Regina, quæ tribus nupta viris virgo permansit. Cuius mortuæ corpus post 11. sepulturæ suæ annos incorruptum est inuentum. *An. Ch. 683.*

Anno decimosexto, Theodoricus Rex Ebroinum in gratiam recepit, eiusque consilio Synodum episcoporum coegit, & in hac multos eorum ex sententia Ebroini Episcopatu priuat, aliquos etiam eorum irreuocabili exilio damnat. Sub tam procelloso domesticæ persecutionis tumultu sanctus iam Lambertus à Traiectensi amotus episcopatu, in cænobio stabulans monasticæ quietis expetit portum, ibique per septem annos habitauit.

Sanctus Leodegarius diu ab Ebroino tormentatus, post famem & carceris squalorem, post oculorum euulsionem, post plantarum cõcisionem, post linguæ & labiorum exscisionem, consummauit tandem martyrium per capitis abscisionem.

De sancto Leodegario Augustudunensi episcopo.

Cap. CXXIV.

Ex gestis eius. Hic Leodegarius quondam fuit à nobilissimis & religiosis parentibus Regi Clothario commendatus, & à Didone auunculo suo Pictauensi episcopo eruditus, & archidiaconus constitutus; qui tanta omnium virtutum gratia præfulgebat, quod nobilitatem generis maiore morum nobilitate decorans, etiam quandam Abbatiam monachorum ad preces episcopi strennuissime gubernabat. *S. Leodegarius puer literis admonetur.* Post hæc decedente Clothario, & succedente ei filio eius Clothario iuniore, quia sensus eius regendo regno minus sufficere videbatur, ab ipso Rege & proceribus multisque episcopis coactus est, vt propter consilium & prouidẽtiam regni in palatio moraretur. Ibi autem tantam secundum Deum de pietate sollicitudinem habuit, vt Eduensi ecclesiæ mereretur in Pontificem promoueri. *Leodegarius fit episcopus.* Post decem vero annos episcopatus sui decedente Clothario iuniore, vir sanctus negocijs grauibus oneratus, voluntate Dei & venerabilium principum, qui cum ipso Prælule rem agebant, Childericum fratrem Regis Clotharij adolescentem valde idoneum fecit in Regem, sed Ebroinus Theodoricum ipsius Childerici germanum præficere nitebatur, non propter regni commodum, sed quia de potestate deiectus omnibus odiosus, iram Regis & Principum verebatur. *Childericus eligitur Frãcorum Rex.* A sua itaque spe frustratus, metu mortis à Rege petijt, vt relicto sæculo in monasterio permaneret. Quo concedente & fratrem suum Theodoricum, ne contra regnum aliquid moliretur in liberali custodia detinente, in tanta pace fuit respublica, vt tota Francia sanctitati episcopi & regali industriæ congauderet. *Ebroinus efficitur monachus.* Verum post annum diabolo aduersitatis turbinem concitante, malignis suggerentibus, de magno amore contra virum in magnum odium Rex deprauatus, iam ita eum latenti odio infestabat, quod opportunitatem & modum mortis eius attentius inquirebat.

bat. Sed episcopus blande ferens, & omnes inimicos suos, vt amicos amplectens, egit cum Rege vt diem Paschæ in vrbe cui præerat celebraret. Et ecce ipsa die nunciatum est ei, quod Rex illa nocte quicquid de morte eius tractauerat, perficere decreuisset. At ille nihil trepidans, sed ipsa die cum Rege in missa communicans, exemplo Domini persecutorem sic fugit, quod in Luxouiensi monasterio Deo seruiens, etiam Ebroino, qui ibi in habitu monachali latitabat, tota charitate seruiuit.

Quidam seruunt inter regem & Leodegariū discordiam.

Nec mora Rege mortuo, cum Theodoricus regnaret gaudentes ciues Eduæ episcopum suum adeunt cum multis lachrymis eum rogantes, vt ad ecclesiam suam tamdiu destitutam rediret. Compulsus igitur suorum ciuium desiderio, & Abbatis imperio ad sedem suam cum honore rediit. Et statim apostatans Ebroinus, & à Rege Senescalli dignitatem adeptus, qui prius omnibus malus fuerat, postea peior fuit, toto studio beatum Leodegarium occidere cupiebat. Missis ergo militibus, vt eum de vrbe abstraherent; comperiens hoc vir Dei, populum vbi tunc prædicabat monuit ne timerent. Et statim de vrbe in ornatu Pontificali progressus, & flentium processione circundatus à militibus captus est. Et quia nondum iussi erant illum occidere, oculis erutis vsque ad iussum apostatæ in quadam Abbatia est retrusus.

Redit ad suū episcopatum.

Ebroinus se multis sceleribus obstringit.

De martyrio eiusdem.

Cap. CXXV.

POst biennium vero sanctus Leodegarius cum fratre suo Gairino, quem Ebroinus cum multis alijs exiliauerat, in palatium Regis adductus, cum ad irrisiones Ebroini verba temperantiæ & iustitiæ responderet, perfidus ille iussit Gairinum lapidibus obrui, sanctumque episcopum tota die nudis pedibus per quendam fluuium super acutissimos lapides decurrentem deduci, & audiens, quod vir sanctus Deum in tanto cruciatu laudaret, præscisa ei lingua cum labijs tradidit eū cuidam custodi vt eum nouis supplicijs reseruaret. At ille nolens eum indecenter tractare, in quodā monasterio sanctimonialium eum reposuit, & ibi paululum cōmoratus, diuinitus plenum officium loquendi, & prædicandi recepit. Interea Rex Theodoricus cum Ebroino concilium conuocauit, in quo Dei iudicio, illi qui manum in episcopum mittere præsumpserunt, hoc præmium acceperunt, quod vnus eorum exiliatus, & tandē decollatus est, alter vero cui Ebroinus propter hoc pontificatum dederat, conuictus sceleris, & coram omnibus flagellatus laqueo se suspendit.

S. Leodegarius Ebroini iussu capitur & luminibus orbatur.

Post hæc Leodegarius accersiri iubetur, & ne inter episcopos appareret, extra concilium detinetur, sed cū ibi de futuris interrogatus veraciter responderet, prædixit de seipso & de Ebroino, quando & quomodo vterque vitam istam finiret. Tunc Ebroinus videns eum de suo martyrio & de illius æterno supplicio gloriari, confusus, de concilio exijt, & cuidam militi episcopum interim seruare præcepit. Quem dum miles ad domum suam (quæ longe erat) duceret, sitienti episcopo, quidam comitantium potum dedit, & statim lux immensa in modum coronę caput eius circundedit; quam cū multi de cœlo venisse viderunt, quid hoc esset ab ipso episcopo quæsierunt: at ille se in gratiarum actione prosternens, ductores suos, qui præ stupore semiuiui corruerant post orationem incolumes eleuauit, & vt religiose se deinceps haberent, obtinuit. Audiens hæc Ebroinus missis quatuor spiculatoribus eum decollari præcepit. Eductum ergo de custodia, cum ad abdita saltuum deduxissent. Non est, inquit, opus fratres non diutius fatigari, sed hic implete vestri desiderium transmissoris. Ad hoc illorum tres diuinitus emendati, cum prostrati veniam præcarentur, quartus ei conuicians, & sanctum post orationem decollans, stans corpus impulsu pedis ad terram deiecit, sed post modicum ipse furens, & à dæmone arreptus & in ignem proiectus, vitam, vt meruerat terminauit.

Magna lux cælitus descendit in S Leodegariū.

Quatuor equites mittuntur ad trucidandum virum Dei.

Post biennium à passione sancti audiens Ebroinus illum multis miraculis declarari, cruciatus inuidia militem illuc misit, qui sibi referret certitudinem huius rei. Sed miles inuidus & superbus tumbam sancti pede percutiens, cum dixisset, moriatur, qui mortuum miracula posse facere credit, mox arreptus à dæmone, & subito moriens morte propria sanctum amplius commendauit. His auditis ipsius apostata fremens & tabescens inuidia, dum famam sancti extinguere præoptaret, eisdem diebus sicut sanctus in concilio prædixerat gladio occisus est. Sublato denique corpore dum ad monasterium vnde Abbas fuerat deferretur, tot & tantis in via miraculis claruit, vt nullus omnino cum fide accederet, qui non statim ab omni molestia curaretur.

Multa miracula ad sepulchrum eius.

Sigebertus in chronicis. Anno quoque prænotato sanctus Hilianus Scotus Vuirziburgensis episcopus claret. Benedictus Romanæ Ecclesiæ 79. claret. *An. Ch. 685.*

De Sancto Vigilio Antisiodorensi episcopo, & de quadam pestilentia.

Cap. CXXVI.

EX gestis eius. Huius Benedicti temporibus sanctus Vigilius genere nobilis & sanctitate præclarus, in Antisiodorensi episcopatu sedit annis 16.

Hic ecclesiam beatæ Mariæ extra muros Antisiodorenses de proprio ædificauit, & in ea conuentum monachorum constituit. Ibidem etiam hospitale pauperum quod Domus Dei dicitur, collocauit, & possessionibus infinitis ecclesiam cumulauit. Hic autem propter sanctitatem suam inimicis iustitiæ odiosus, & à Vuaracone Senescallo Regis Francię in Scotia sylua propè Compendium occisus est. Qui Vuaracho successerat in eodem Principatu Ebroino, qui scilicet sanctum Leodegarium occidit. Cum autem sanctus Vigilius de Compendio ad propriam veheretur vrbem, delatus est per vrbem Senonicam. Cumque transiret ante quandam domum, in qua rei vinctis catenis tenebantur, subito ruptis catenis de carcere exierunt, & beati Vigilij exequias celebrantes, & catenas suas ad ecclesiam beatæ Mariæ, quam ipse construxerat, deferentes, se & posteros suos in perpetuum beato Vigilio commiserunt.

Hugo vbi supra. Hac tempestate Luna eclipsim passa est per indictionem octauam, Solque defecit hora diei quasi decima 5. Non. Maij. Et eodem anno subsecuta est grauissima pestis tribus mensibus, Iulio scilicet, Augusto, & Septembri: fuitque Romæ mortalitas magna. Hæc quoque pestilentia Ticinum adeo depopulata est, vt ciuibus per iuga montium fugientibus intra præfatam vrbem herbæ nascerentur atque fruteta. Tunc etiam visibiliter multis duo apparuerunt Angeli, bonus & malignus pergentes per ciuitatem, quorum malignus Angelus venabulum manu ferebat, qui quotiens de venabulo illo ostium cuiusque domus boni Angeli iussu percussisset, tot de eadem domo sequenti die hominum cadauera trahebantur. Sed quibusdam viris in eadem vrbe per reuelationem dictum est, quod nō prius pestis ipsa quiesceret, quam in basilica beati Petri Apostoli, quæ *Ad vincula* dicitur, sancti Sebastiani martyris altare construeretur. Factumque est ita. Nam delatis ab vrbe Romana beati Sebastiani martyris reliquijs, mox vt in iam dicta basilica constitutum est ipsius altare, pestis illa quieuit.

Luna & Solis eclypsim pestis grandis secuta est Hac habet Diaconus li. 6. Longobar. cap. 6.

Floruit etiam per idem tempus Cuthbertus venerabilis Archiepiscopus ecclesiæ Lindifardensis, qui nunc Londensis dicitur, cuius corpus post annos 11. effossum, cum veste qua tegebatur inuentum est incorruptum.

De imperio Iustiniani secundi, & de Sergio Papa.

CAP. CXXVII.

Iustinianus imperator. An Ch. 687. Mūdi 4541.

MOrtuo denique apud vrbem regiam Constantino orthodoxo Augusto filius eius Iustinianus succedens imperauit annis decem. Hic cum esset quasi annorum. 16. temeritate vsus puerulı, pacem, quam pater eius cum Abimelech Arabum Principe fixerat, soluit, pacem cum Bulgarib. nexam perturbans, & ea quæ à patre suo ordinaliter fuerunt facta. Remouit etiam à mari Mardaitarum, idest, Piratarum exercitum, quo imperium eius ab impetu Arabum tuebatur; quibus repressis, pace & quiete est potitus Arabum principatus vsque in præsentem diem. Et ex tunc liberius barbari Romam depopulare cœperunt. Constituit prçterea Stephanum Persam Saccellarium suum virum crudelem & pessimum, qui plures Reipublicæ Principes grauiter affligebat, quique etiam matrem eiusdem Augusti Anastasiam, absente eo, præsumpsit habenis more pueri flagellare, quæ res maximè fecit eum exosum cunctis Principibus & domesticis suis.

Sigebertus in Chronicis. Sumpsit autem Iustinianus imperium anno Domini. 687. mundi scilicet 4541.

Huius anno 2. Sergius Romanæ ecclesiæ præsidet 81.

Helinandus lib. 23. ca. 127. Hic Sergius in saerario sancti Petri inuenit capsam argenteam in loco obscurissimo multæ annositatis, ita vt argentea non appareret Deo sibi reuelante, in qua sigillum erat expressum, & in sigillo plumarium holosericum superpositum, quod & Stauraci dicitur. Quo ablato, inuenit *Crucem* diuersis lapidibus preciosis perornatam, de qua tractis quatuor petalis, in quibus gemmæ clausæ erant miræ magnitudinis ineffabilem portionem ligni Dominici inuenit interius repositam: quod lignum in die *Exaltationis sanctæ Crucis* adoratur & osculatur ab omni populo. Hic constituit, vt hora confractionis Dominici corporis agnus Dei à clero & populo decantetur. Corpus primi Leonis Papæ diuina reuelatione transposuit.

Sigebertus in chronicis Anno Iustiniani quarto, sanctus Audeonus Rothomagensis episcopus, sanctus Amatus, & Theodorus Anglorum Archiepiscopus obierunt.

Author. Huic sancto Audoeno successit sanctus Ausbertus, cuius vitam supra posuimus.

De sancto Leufredo Abbate.

CAP. CXXVIII.

EX *gestis eius.* Huius autem sancti Ausberti temporibus claruit sanctus Leufredus, qui pago Ebroicensi exortus, parentibus Christianis nobilibus, vanam mundi gloriam despiciens, ab adolescentia nude Christum pauper secutus est. Cumque propè Ebroicas, in quadam cellula moraretur, Desiderius Ebroicensis episcopus audita eius fama; quia plures ab ipso lumine veritatis accensi vitam Apostolicam sectaretur, zelo superatus inuidiæ, quod in diocesi talia agere præsumpsisset, quadam die conscenso equo, assumptis officialibus suis, ad cellam viri Dei perrexit, eumque iniuria verborum exacerbauit. Sed cum ad hæc immobilis permaneret episcopus, magis exagitatus furore iussit eum in equum leuari; cum apud se vir Dei decreuisset, ne vnquam equum ascenderet. Cum igitur episcopus eum ad ciuitatem perduceret, vt illic in eum quæcunque vellet liberius exerceret, subito equus cui vir Dei insidebat in terram concidit, & omnia viscera eius dirupta sunt. Mirantibus cunctis episcopus ad genua sancti prouolutus veniam postulauit; & ille placide omnem iniuriam remisit. Pontifex autem cum summo honore eum ad cellulam suam redire fecit: vbi postea multis annis & verbo fidei & miraculis claruit, cætumque mo-

Episcopus viro Dei cōtumeliam faciens à Deo monetur.

nachorum diutina pace rexit, quos ipse Domino exemplis & monitis salutaribus acquisiuit. Horum vnus nomine Galeandus aliquando tanta dæmonis malitia percussus est, vt subito animam exhalare se crederet. Quo vir Dei percepto, oratione fusa pro eo, benedixit ei, præcipiens, vt ieiunijs deuotus esset: post hoc baculum quem manibus gestabat tradidit ei dicens: Constans esto fili, non morieris modo: statimque sanatus est.

Eius miracula.

Alio tempore noctu cum ignis flamma casu validissime per omnia monasterij habitacula cremando peruolaret, repente vir Dei manus ad cœlum leuauit, omnipotentem inuocans, vt ipse flammarum vires constringeret, qui fornacem Nabuchodonosor aduersus tres pueros nihil valere fecit. Oratione completa tanto imperio impetum ignis coercuit, vt nihil vlterius contingere posset: sed tota violentia ventorum in vnum conglobata, quasi inundatione imbrium in semetipso emarcuit. Tandem vitam in pace finiens ad dominum migrauit.

Danie. 3.

Colitur 21. Iunij.

Sigebertus in chronicis. Anno Iustiniani 5. Theodericus Rex Francorum, cum Berthario & Pipino congressus vincitur; Bertharius à suis perimitur, Theodericus Rex à Pipino capitur. Pipinus sibi Neustriam subiugat, & sub Theoderico solûs toti Regno principando statum rerum meliorat. Sanctum quoque Lambertum, in Traiectensi præsulatu relocat. Sanctus Remaclus obijt.

An. Ch. 691.

Anno 6. Vuillebrordus cum socijs duodecim, veniēs ab Anglia sanctitate claret in Gallia.

Sanctus Vuandregisilus, qui & Vuando Ansegisi maioris domus ex Vualchiso fratre nepos hoc tēpore claruit, qui cęnobia Fiscannum, & Fontinellam Deo construxerat.

De sancto Vuandregisilo Abbate.

CAP. CXXIX.

EX *gestis eius.* Hic sanctus Vuandregisilus in Verdunensi regione ortus est nobilibus & religiosis parentibus, cuius pater fuit Vualchisus Pipini Francorum Principis filius. Hic in adolescentia sub Rege Dagoberto militaribus gestis & aulicis disciplinis nobiliter educatus, crescentibus sanctæ vitæ moribus, ab eodem palatij Comes est constitutus. Qui cum pietatis studio susceptum officium exercebat, mente semper cælestia tractans, liber ad arguendum, humilis ad obediendum, in fide firmus, in bonis operibus promptus, in sermone verissimus, in iudicio iustus, in consilio prouidus, in charitate præclarus. Denique parentum hortatu, licet inuitus, quandam puellam nobilissimam sibi desponđit: sed castas nuptias celebrans, ei virginitatem seruare suasit, & illa consensit, factusque est ex vtraque parte saluberrimus castitatis consensus. Nam & ille clericatus habitum sumpsit, & illam velo pie religionis opertam sanctimonialium monasterio tradidit. Verum cum adhuc in habitu laico degens iter carperet, suorum stipatus obsequijs, quibusdam barbaris iniuriose in eum irruentibus, ipse orationem pro gladio sumpsit, statimque ita stetit immobilis prauorum turba, vt propius accedere non valeret, Christi scilicet virtute retenta. Denique relictis ad monasticam se vitam transtulit, & primum in loco qui dicitur, Monsfalconis, cum sancto viro Balthfrido habitauit. At præfatus Rex nitebatur ei consulatu suorum molestiam inferre, pro eo quod sine permissu eius habitu mutato se religioni monasticæ mancipasset. A quo accersiri iussus, cum ad ædes regias properaret, ante palatij fores offendit subito quendam paupereulum cum vehiculo, quod ei sola domus, erat luto demersum. Cumque omnes miserum præterirent, aut etiā aliqui comprimerent, vir sanctus de equo cui insidebat cum grauitate descendit, & pauperi manum porrigens eum de luto simul cum plaustro leuauit. Ex templo cęlitus niueo indutus amictu Angelus affuit, qui & vestem illius diligenter emundans, candidiorem, quam ante fuerat, reddidit. Post hæc Domino famulum suum protegente,

S. Vuandregisilus educatur apud Regem Dagobertum in rebus militaribus.

Cum sponsa nobilissimâ seruat corporis integritatem.

Precibus sistit tumultuantes.

Viuit in monasterio.

Angelico ministerio eius vestes mundantur.

tegente, præcepit Rex, vt ei nemo inquietus existeret, sed propositi sui obseruantiam nullo resistente seruaret, sicque securus ad habitationis delectæ locum rediit.

Iterum de conuersatione & miraculis eiusdem.

Cap. CXXX.

Extruit monasterium & in eo moratur.

Sed non multo post occasione quadam loco relicto, in Elisgangium territorium migrauit, vbi & monasterium in possessione propria construxit. Vbi etiam si diuinis vacantem laudibus somnus comprimeret, nudis pedibus & simplici veste contentus, super humum stans flexis poplitibus orabat. Quod cernens diabolus plurimas ei inquietudines, & visibiliter & per soporem sæpius ingerebat, ita vt in effigies bestiarum volucrum vel serpentium se illudendo transformaret, & eius aspectibus se terribilem præsentaret. At ille per *sanctæ Crucis vexillum*, & rigoris abstinentiam, & iugem orationem viriliter eius conatus irritabat.

Infestatur à dæmone. Arma eius contra dæmones.

Cum autem quadam nocte vltra solitum dormiuisset, affuit hostis, & illudens ait: Vigilantior te exciti hac nocte. At ille: Non dubito, inquit, ad ruinam aliorum, & cumulum damnationis tuæ, peruigilem te vbique fore: sed domabitur caro quæ ad hanc me impulit torporis inertiam. Exurgẽs igitur à desidia somni, cum esset hyemis asperitas, sub diuo in medio niuium & glacierum flens, & longa suspiria trahens, Domino deuotissime psallebat: sed & ita ieiuniis incumbebat, vt in tota hebdomada excepta prima & quinta sabbati escam minime sumeret. Denique in visu admonitus, vt occidentalia Galliæ loca reuiseret Rothomagum peruenit: quem sanctus Andoenus reuerenter suscepit, & licet nimis reluctantem subdiaconum, deinde leuitam ordinauit. Post hæc etiam in Sacerdotem per beatum Audomarum Taruennæ Pontificem fecit consecrari. Sed dum vir sanctus districtiorem vitam ducere cupiens, eremi secreta plurimum ambiret, cõtigit vt largiente Ortinoaldo præfecto immodicam soli partem acciperet, quo Fontiuellæ cænobium cum nepote suo Godone, vt rudis habitator construeret. Itaque & monachos constituit in cellulis, qui diuinis insisterent seruitijs. Ibi cum alimenta penitus deessent, cellerarius ei hoc patefecit, & ille in Deo confidere persuasit. Itaque monuit diuina pietas Bathildem Reginam per visum, vt famulo Christi in eremo consistenti necessaria ministraret. Quæ expergefacta, onerata vehicula seruo Dei direxit: & ille Deo gratias egit.

Mira eius inedia.

Construit Fontanellense monasterium.

90. ætatis annum pręclarè excedens ita virilis extabat, vt in labore manuũ præire iuuenes videretur. Profecto notum est, illum crebro prædixisse ventura.

De transitu eius & miraculis sequentibus.

Cap. CXXXI.

Vidit apertũ cœlum sub mortem.

Tandem in vltimo senio constitutus Domino crebro supplicabat, vt eum de hac valle plorationis eriperet, & suis conspectibus apparere faceret. Qui preces eius exaudiẽs, ægritudinẽ ei immisit, & tribus diebus totidẽque noctibus in excessu mentis rapto ianuã cœli apertam monstrauit: at hostis inuidus horam remunerationis eius instare conspiciens cruentus astans pauores ei multiformes ingerere nitebatur, quem in tali agone constitutum audierunt circunstantes fratres dicentem se fonte lauacri tinctum, dæmonemque se impedientem diuinitus fugatum. Denique signo Crucis se muniens 11. Calen. Aug. spiritum cœlo reddidit, & eadem hora suauissima cantilena cælestis à quodam discipulorum eius audita fuit.

Signo crucis se munit dũ excedit è vita. Vid. Baron. ad an. 673.

Interfuit autem eius transitui sanctus Audoenus, sepultusque fuit in Ecclesia sancti Pauli annis 40. Sanctus vero præsul Ausberus annis 11. sanctus vero Pontifex Vulfrannius annis ferme 9. qui postmodum anno scilicet Domini 684. translati sunt inde in ecclesiam beati Petri. Tunc apertis eorum tumulis cum hymnorum laudibus ineffabilis ex eis odor fragrantiæ prodiit. Ita vero integri ab omni corruptione cum vestimentis, quibus induti fuerant sunt reperti, quasi eodem die fuissent traditi sepulturæ. Dies ergo translationis sacræ constituta est pridie Calen. April.

Miracula eius post mortem.

Post obitum quoque sanctus Vuandregisilus multis miraculis claruit. Nam cum quædam mulier in festiuitate eius in pago Caletensi, villa Campana vicinis prohibentibus textrinum opus ageret, & corde tumido increpationes eorum pro nihilo duceret, siquidem ea die terræ, illius populi ecclesiam adeunt, & diuinis laudibus vacant illico manus eius, qua tramam ausu temerario per telam ducebat obriguit, tramaque medio palmæ inhæsit, ita vt articulorum vngues in medio palmæ figerentur, & auelli nullatenus possent. Hac sancti virtute correpta perrexit, & cum aspexisset basilicam, in qua sancti membra requiescunt eiusque pia suffragia deposceret, ab eius manu trama cecidit.

Cum autem Rex Carolus Germaniam, & Saxonum gentilium terram bellando domaret, quidam monasterij Fontinellæ miles nomine Sigemandus, dum cum cæteris militibus eorundem gentilium opes vastaret, ab eisdem comprehensus est. Cumque duceretur ad locum quo decollandus erat, & patroni sui sancti Vuandregisili crebro suffragia deposceret, quidam nomine Abbo ex ipso Saxonum populo diligenter exquirere cæpit, cur tam creberrime Vuandregisilum nominaret. Cui ille respondit: quia in veritate eius famulus sum, & credo me interuentu eius sanctitatis à periculo præsentis liberari discriminis. At ille: Hac, inquit, nocte ipsa Vuandregisilus mihi astitit; monens, vt nihil tibi mali inferrem, sed cum pace te potius ad tuos redire permitterem, quod si aliter facerem, contra meam patrarem salutem; idcirco illæsum te abire permitto. Absolutum igitur à vinculis & vestibus indutum, armisque munitum, ad castra remisit Christianorum. Ipse quoque Abbo Saxonici generis Regi postea obses datus, & ad Fontinellam perductus credens *in nomine Trinitatis sanctæ* baptizatus est.

De fine Imperij Iustiniani.

Cap. CXXXII.

Sigebertus in chronicis. Anno Iustiniani 7. Eualdus albus, & Eualdus niger presbyteri venientes ab Anglia martyrizantur in Gallia, & iussu Pipini sepeliuntur in Agripinensi Colonia.

Anno 8. Pipinus Rabbodum ducem Frisonum bello vincit, & Vuillebrordum genti illud prædicandum dirigit, Chiliani Vuirzeburgensis episcopi discipulus Arnual. Adamanus Abbas, Adelmus & Vuifridus episcopi clarent in Gallia.

Anno 9. Iustinianus Imperator sanctam sextam synodum infirmare nititur, & Sergium Papam in hoc sibi resistente ecclesiam deturbare frustra molitur. Defectio Solis facta est hora diei 3. ita vt quædam stellę claræ parerent. *An. Ch. 693.*

Anno decimo Leo Patricius Iustinianum regno priuat, eumque naso, & lingua truncatum in exilio relegat.

Hugo vbi supra. Insurrexit ergo aduersus eum Leontius patricius, conspirante secum Callinico Patriarcha, & carceribus reseratis, solutisque multis retrusis, quia 6. vel 8. annis in vinculis fuerant, quorum plures milites erant cum eis, exiuit in forum; moxque Iustinianum naribus amputatis, apud Cersonam exilio relegauit, deinde præfatorum armis munitus virorum augustalem arripuit dignitatem.

Sigebertus in chronicis Eodem anno Beda venerabilis presbyter, & Monachus clarens in Anglia, 30. ætatis annum agit, & reliquum tempus vitæ legendo, tractando, & exponendo sacram scripturam vtiliter exegit.

De Beda venerabili presbytero, & scriptis eius.

Cap. CXXXIII.

GVillelmus *Malmesburiensis*. Hic in extremo natus orbis angulo doctrina sua omnes terras perstrinxit. Anno vitę suæ 18. diaconus factus est, 30. Presbyter, ex quousque ad 59. aut docere aut scribere non destitit, 36. volumina edidit, quæ in 78. libros diuisit. Feruntq́ eũ Romam iuisse, vt libros suos, vel ecclesiasticæ doctrinæ conuenire præsens assereret, vel si resultarent, Apostolico nutu corrigeret. Eum tamen Romæ fuisse solide nõ affirmo, sed tamen ipsum inuitatum illuc haud dubie pronuncio à Papa Sergio. Extat enim eius epistola ad Abbatem Etelfridum, in qua inter cætera scriptum est sic: Hortamur Deo dilectam religiositatis tuæ bonitatem, vt quia exortis quibusdam ecclesiasticarum causarum non sine examinatione longius innotescendis, opus nobis sunt ad conferendum arte literaturæ imbuti, sicut decet Deo deuotum auxiliatorem sanctæ matris ecclesiæ vniuersalis, obedientem deuotionem huic nostræ adhortationi non desistas acommodare: sed absque aliqua remoratione religiosum famulum Dei Bedam venerabilis monasterij tui Presbyterum, ad limina Apostolorum Principum dominorum meorum Petri & Pauli, amatorum tuorum, & protectorum ad nostræ mediocritatis conspectum non moreris dirigere. Quem fauente Domino sanctis tuis precibus non diffidas prospere ad te redire, peracta præmissorum capitulorum cum auxilio Dei desiderata solennitate, erit enim (vt credimus) cunctis credentibus profuturum, quicquid ecclesiæ generali claruerit per eius præsentiam impartitum.

Sergius Papa Bedam Romam ad se vocat.

Ita tam celebris erat vt in quæstionibus enodandis indigeret eo sublimitas Romana. Incuriosæ fuit, sed dulcis eloquentiæ.

Scripta Bedæ.

Author. Scripsit autem Beda ea, quę subiecta sunt.

Super *Genesim* lib. 1.
De tabernaculo Moysi lib. 3.
Super Samuelem lib. 4.
De templo Salomonis lib. 1.
Super Esdram, & Neemiam lib. 3.
Super Tobiam li. 1.
Super psalmos lib. 1.
Super parabolas Salomonis lib. 5.
Super Cantica Canticorum lib. 5.
Super Marcum lib. 4.
Super Lucam lib.
Super epistolas Canonicas lib. 7.
Super actus Apostolorum li. 1.
Super Apocalapsim lib.
De quæstionibus libri Regum ad Nocelinum li. 1.
De locis Sanctis li. 1.
Scripsit etiam de temporibus, & de Luna, & multa alia.

De imperio Leonis Patricij.

Cap. CXXXIV.

SIgebertus *in chronicis*. Leo igitur Patricius sumpsit imperium anno domini 697. mundi, scilicet 4551. Et imperauit annis 2.

Huius anno primo Vuillibrordus à Sergio Papa Clemens agnominatus, & ad prædicandum gentibus Frisonum episcopus consecratus, ex dono Pipini Principis sedem episcopalem Vultaburch dicto, qui nunc Vultraiectum dicitur à nomine gentis Vultarum, & à Traiecto compositum, quasi Vultarum oppidum. Nam Traiectũ lingua gallica oppidum dicitur.

Apud Vuirziburg castrũ Ostrofranciæ sanctus Chilianus cum discipulis suis Colomanno, & Tolmanno clam martyrizatur, & à Geilana vxore Gozberti, Principis Vuirzibugensium, qui timebat separari à viro suo, arguente eum Chilano, quod eam vxorem quondam fratris eius, etiam ipse vxorem haberet. Quorum mors cũ diu omnes lateret, Geilana, & percussoribus Martyrum à dæmonio arreptis eorum confessione diuulgata est.

Anno sequenti sanctus Vrsmarus per interuentum Hildulphi principis Lobiense cenobium à Pipino Principe regendum suscepit.

Sinodus Aquileiæ facta quintam vniuersalem synodũ à Iustiniano Imperatore, & Vigilio Papa Constantinopoli celebratam suscipere diffidit, quam Sergius Papa salubriter redarguit, & ad concordiam reducit.

Sancta Berga mater Pipini ad dominum transiit.

Hugo vbi supra lib. 23. cap. 134. Porro Arabes Aphricã infestabant, contra quos direxit Leoncius Imperator Ioannem patricium cum exercitu copioso. Qui cum Carthaginem peruenisset Arabes in fugam conuertit, & ibidem hyemauit. Deinde vero ad Imperatorem regressus est, volens maiorem ab eo deposcere exercitum, sed exercitus, qui in Aphrica remanserat, absente Ioanne patricio, elegit quendam Absimarum, quem & vocauit Tiberium, & creauit illum Imperatorem. Absimarus autem exercitu sumpto, qui secum erat nauigauit ad vrbem, & sine mora introiuit in ea per murum Blachernam, & apprehendens Leoncium exilio relegauit.

Sigebertus in chronicis. Eodem anno sanctus Lambertus Pipinum Principem increpare ausus, quod pellicem Alpaidem Plectrudæ legitimæ vxori suæ superduxerit à Dodone fratre ipsius Alaidis Leodij martyrizatur, & Traiecti tumulatur, eique sanctus Hucbertus episcopus subrogatur.

De passione sancti Lamberti Traiectensis episcopi, & de sancto Cuthberto.

Cap. CXXXV.

EX *gestis eius*. Hic Lambertus ex parentibus nobilibus, & diuitibus natus, & apprime literis eruditus, ita pro sanctitate sua ab omnibus amabatur, vt Traiectensi ecclesię post Theodardum magistrum suum promoueri in episcopum mereretur. Cum autem Childericus Rex, qui eum promouerat, & secum habens præ omnibus episcopis & optimatibus diligebat ab impijs occisus fuisset, inuidentes ei maligni sine causa deponentes eum, honore debito priuauerunt, & Pharamundum in eius cathedra statuerunt. Lambertus vero cum duobus pueris quandam Abbatiam ingressus, & ibi per septem annos optime conuersatus, quadam nocte surgens ad orationem, in pauimento per ignorantiam sonum fecit. Quo audito, Abbas nesciens, quis hoc fecisset, ait: Quisquis hunc sonum fecit, statim ambulet ad *Crucem*. Tunc sanctus Lambertus illico nudis pedibus in cilicio, de lecto exiliens ad *Crucem* cucurrit; ibique tãdiu sub niue, & glacie fixus stetit, donec fratribus post matutinas se calefacientibus Abbas eum esse cognouit. Et audiens à quodam fratrum, quod ille iuxta *Crucem* discalciatus persisteret, reminiscens præcepit fratribus, vt illuc properantes prostrati coram eo humiliter peterent, vt rediret. Ille vero eorum precibus obediens regressus est & ab Abbate, & monachis cum summa humilitate susceptus, petentibus veniam non solum clementer indulsit, sed etiam de bona patientiæ eius sublimiter prædicauit.

S. Lambertus in monasterio Stabulensi exulat.

Post 7. autem annos Pharamundus expulsus est, & sanctus Lambertus ad preces omnium iubente Pipino Rege ad sedem propriam cum honore est reductus. Cũ autem sicut & ante omni sanctitate polleret, & multos etiam gentilium verbo & exemplo conuerteret, insurgentes in eum duo maligni eum & suos grauiter infestare cæperunt; sed amici pontificis licet multis iniuriis iam oppressi, eos vt meruerant occiderunt. Sed Dodo consanguineus eorum, qui occisi fuerant domesticus Pipini Regis audita nece suorum in sanctum voluit vindicare Lambertum. Et cum armato exercitu Leodiũ

S. Lambertus redit ad propriam sedem.

intrans, domum episcopi sic obsedit, quod puer domus foris veniens viro Dei, qui tota nocte in oratione vigilauerat, obsessam domum ab hostibus nunciauit. At ipse fidens in Domino vt eos expugnaret mucronem arripuit, sed statim ad se rediens, gladium de manu proiecit melius iudicans, vt persistens moriendo vinceret, quam vt sacratas manus de impiorum sanguine macularet. Hoc ei cogitante multi per parietes lanceis fixis ingressi sunt, sed duo nepotes episcopi eos arreptis fustibus verberantes refugere compulerunt. Tunc vir Dei suos admonuit, vt peccata sua confiterentur, & pro eorum pænitentia incendium patienter sufferrent, quod hostes eis & domui minabantur. Sic ergo in domino confortati, sanctum Lambertum, vt oraret sicut cæperat, rogauerunt. Et mox in oratione cum lachrymis *in modum Crucis* prostratum, irruentes impij directo iaculo peremerunt, & sic eis descendentibus pauci ex eius famulis euadentes, corpus eius occulto nauigio ad pontificalem ecclesiam perduxerunt, ibique cum magna totius ciuitatis tristitia completis officiis in sepulchro propter hostes velociter posuerunt.

Confessio peccatorum.

Helinandus. Eo tempore, dicit Beda, sanctum Cuthbertum post obitum suum incorruptum fuisse, hoc modo loquens in libro de temporibus: Reuerendissimus Ecclesiæ Lindisphamensis in Britannia ex anachorita Antistes Cuthbertus totam ab infantia vsque ad senium vitam miraculorum signis inclytam duxit, cuius corpus humatum pos annos 11. incorruptum, quasi eadem hora defunctum, simul cum veste qua tegebatur inuentum est. Quod in libro de vita & virtutibus eius, prosa nuper, & hexametris versibus ante aliquot annos ipsi signauimus.

Colitur 17. Septembris.

De imperio Absimari qui & Tiberius, & interitu eius.

Cap. CXXXVI.

S*igebertus in chronicis.* Absimarus igitur qui & Tiberius Leone scilicet ab imperio pulso, eique naso abscisso, & in custodia retruso, imperauit annis 7.

Cæpit autem anno domini 699. mundi vero, 4553.

Huius anno primo Dodo interfector sancti Lamberti pessimo languore cruciatur, à vermibus consumitur, & ob intolerantiam fætoris in Mosam fluuiū demergitur, omnesque huius culpę complices infra annum diuinitus puniuntur: percussor vero sancti martyris fratri suo congressus alter ab altero perimitur.

Vide Diac. & alios.

Hugo vbi supra. Porro imperante Absimaro, Iustinianus degens in Chersona, cæpit manifeste populo, quod esset iterum suum resumpturus imperium, prædicare. Qua de re loci accolæ Augusti zelo permoti, propter opinionem huiusmodi parabant eum quasi regis insidiatorem interficere, vel comprehensum ad eum dirigere; sed cum hoc idem Iustinianus sensisset, fugit, & Turcorum principi Cangano se præsentauit. Canganus autem eum cum honore suscepit; & tradidit ei vxorem sororem suam. Inde etiam nauigauit ad Trebellum Bulgarię Regem, cui & ipse auxilium tulit, & suo eum Imperio restituit.

Sigebertus in chronicis. Iustinianus igitur auxilio Trebellis Bulgarorum Regis imperium recepit, Leonemque & Tiberium vsurpatores Imperij in medio Circi iugulat, Callinicum patriarcham excæcatum exiliat, & tantam in aduersarios vltionem exercet, vt quoties à naso sibi exsciso defluentem rheumatis guttam detergeret, penè toties aliquem ex his qui contra eum conspirauerunt, iugulari præciperet.

De iterato Imperio Iustiniani, & eius nece.

Cap. CXXXVII.

R Esumpsit igitur Iustinianus imperium anno domini 706. mundi scilicet 4560. & imperauit annis [illegible]. Hic pacem cum Bulgaribus factam soluit anno imperij sui 3. eisque congressus vix euasit.

Iustinianus [illegible]m. An. Ch. 706. Mundi 4560.

Anno sequenti Childeberto monarchiam Regni Franchorum tenente, Archangelus Michael apparens Autberto Abrincatensi episcopo, monuit semel & iterum, vt in loco maris, qui propter eminentiam sui *Tumba* vocatur, fundaret ecclesiam in memoriam sui, volens talem venerationem exhiberi sibi in pelago, qualis exhibetur in monte Gargano. Interim taurus à latrone furtim captus in loco illo religatur. Vnde episcopus tertio admonitus, vt in eo loco fundamentum iaceret, vbi taurum religatum inueniret, & sicut eum terram pedibus protriuisse videret, sic ecclesiæ ambitum duceret, ecclesiam in honore sancti Archangeli constituit. Et ex eo tempore, sicut in monte Gargano, ita & in illo loco, qui modo dicitur *in periculo maris*, veneratio Archangeli frequentari cœpit.

An. Ch. 709

Adrianus Abbas Anglorum obiit.

Anno sequenti Iustinianus Imperator fidem orthodoxam amplexus, Constantinum Papam ad se Constantinopoli inuitat, eumque venientem & redeuntem gloria Apostolica digna honorat. Sanctus Huchertus cælitus admonitus, corpus sancti Lamberti à Traiecto Leodium cum magna miraculorum gloria refert, sedemque episcopalem in eandem vrbem transfert.

Anno 710.

Anno sequenti sancta Oda vxor Boggis Ducis Aquitanniorum sanctitate claret in Gallia, quæ ecclesias Dei sua ditauit munificentia, & moriens in Leodicensi quieuit parrochia.

Hugo vbi supra. Porro Iustinianus statuit Cersonam, vbi exiliatus degerat, euertere, & colligens omnes naues quas habere potuit scilicet dromones, trieres, scaphas, chimeres, lyntres, vsque ad Chelandria eo destinauit, præcipiens omnes inhabitantes ibi interfici, à minore vsque ad maximum: quo cum peruenissent Mauricius Patritius, & Helias Spatharius secundum Imperatoris iussionem omnes interfecerunt, exceptis infantibus. Tudunum vero ciuitatis principem cum alijs 40. principibus ad Imperatorem miserunt, & alios septem eiusdem vrbis primores igni in verubus ligneis applicantes assauerunt. Deinde Iustinianus misit iterum alium exercitum mense Octobri præcipiens, vt omnes pueri, qui reseruati fuerant traderentur morti: sed ille exercitus pene totus in pelagus est dimersus, & perierunt ibi hominum 73. millia. Quibus Iustinianus agnitis furens adhuc magna crudelitate, misit iterum alium exercitum iubens arari & ad pauimentum illidi totam ciuitatem. Quod audientes homines illius prouinciæ assumpserunt Philippicum, qui illic exulabat, & Imperatorem creauerunt. Deinde Philippicus Constantinopolim veniens, Iustinianum Augustum, & Tiberium filium eius pariter interfecit.

De imperio Philippici, & eius exoculatione.

Cap. CXXXVIII.

S*igebertus in chronicis.* Philippicus igitur qui & Bardanius, Iustinianum Imperatorem iugulauit, & post eū annis 2. regnauit.

Cæpit autem anno domini. 713. mundi. scilicet 4567.

Huius anno primo Grimoaldus maior domus Leodii ante altare sancti Lamberti orans à Raingario satellite Rabbodi ducis Frisonum perimitur, & Theodoaldus filius Dragonis, ab auo suo Pipino maior domus statuitur. Sanctus Vrsmarus episcopus, & Abbas Lobiēsis cænobij obijt: eique sanctus Herminus succedit.

Anno sequenti Gregorius Romanæ Ecclesiæ 87. præsidet. Hic constituit, vt tempore quadragesimæ 5. feria ieiunium, & celebritas missarum fieret in ecclesia, quod non fiebat antea. Petronax ciuis Brixianus diuino instinctu, & Gregorij Papæ animatus hortatu cænobium sancti Benedicti apud castrum Cassinum nobiliter reædificauit, & sub regimine suo multos ad regulariter seruiendum Deo congregauit, expletis 110. annis ex quo à Longobardis desolatum fuit.

An. Ch. 714.

Pipinus Princeps obiit, & filium suum ex Alpaide Carolum Tutidem siue Martellum cognomento Principatus sui hæredem reliquit.

Hugo vbi supra. Porro Philippicus cum esset hæreticus Constantinopolim episcopum exilio relegauit, & posuit in eadem sede quendam sui sensus pseudomonachum nomine Ioannem. Ipse etiam Philippicus Romæ Constantino Papæ literas praui dogmatis destinauit, quas vir sanctus consilio Romani populi respuit, & præcepit ne eius nomen in chartis poneretur, aut percussura solidorum reciperetur, aut ad missarum solennia recitaretur. Et dum imperasset Philippicus vno anno, & dimidio, insurrexit contra eum Anastasius, qui illum oculis priuauit, & ab imperiali dignitate deponens eius sibi vendicauit Imperium.

De Imperio Anastasij secundi, & vita sancti Aegidij.

Cap. CXXXIX.

S*Igebertus in chronicis.* Arthenius igitur qui & Anastasius Philippicum priuans imperio, & oculis imperauit annis 2.

Cœpit autem anno domini.715. mundi scilicet 4569.

Huius anno 1. Sanctus Aegidius veniens à Grecia sanctitate claruit in Prouincia.

Ex gestis eius. Hic Aegidius ex regio genere Atheniēsium & Christianis parentibus natus, literas in infantia didicit. Quadam die dum ad ecclesiam pergeret cuidam ægro in platea iacenti, & eleemosinam postulanti tunicam suam tribuit, qua indutus æger mox sanctitatem recepit. Post hæc defunctis parentibus totum patrimonium suum erogans, & multa miracula faciens timens humani fauoris periculum, solus ad littus maris relictis omnibus clam deuenit, & videns à longe nautas in pelago naufragantes, sancta oratione tempestatem sedauit & applicantibus ad se nautis, auditoque quod Romam tenderet, gratias eius meritis reddiderunt, & quod etiam eum sponte, & gratis secum veherent, promiserunt. Cū autem apud Arelatem venisset, & biennio cum sancto Cæsario archiepiscopo permansisset, eremum cupiens, clam discessit, & cū sancto Veredimio eremita diu fuit. Vbi dum vterque miraculis coruscaret, timens ne forte ex miraculorum frequentia socii sui reuerentiæ displiceret, relicto eo interiorem eremum penetrauit, & ibi triennio solis herbarum radicibus. & lacte vixit, vbi dum Regis armigeri venarentur, ceruam, quę lacte suo Aegidium nutriebat videntes eam, discopulatis canibus insequuntur, à quibus cum vehementius vrgeretur, ad pedes Aegidij quasi ad refugium cucurrit, & mox canibus ad suos redeuntibus nox superueniens inaniter fatigatos domum redire etiam secundo coegit. Quod Rex audiens & episcopus, cum multitudine venatorum & canum die 3. in saltum properauit, visam ceruam instantius insequentes vsque ad locum vbi Aegidius morabatur, & directa à quodam contra ceruam sagitta, Aegidius pro eo orans grauissime vulneratur. Factaque cultris, & mucronibus via, Rex, & episcopus videntes monachum ætate & canicie veneranda, & ceruam ad pedes eius iacentem, viso etiam cruore de corpore eius manante, nimis ambo conterriti interrogabant, quis, & vnde esset. & cur in tanto eremo habitaret, quisve eum tam grauiter vulnerasset? Quibus cum ad singula respōdisset, & oblata sibi immensa munera pro adhibenda sibi cura nec respicere voluisset, sciens virtutem in infirmitate perfici, rogauit Deum, ne quandiu viueret redderetur pristinæ sanitati.

Aegidium cerua nutrit in eremo.

2. Cor. 12.

Adhuc de actibus eiusdem Abbatis sancti.

Cap. CXL.

POst hæc frequentatione Regis & precibus assiduis victus cænobium ibi fecit, & regimen ipsius cænobij monachorum suorum & Regis instantia, licet plurimum renitendo, suscepit. Huius ergo famam Rex Carolus audiens, & ab eo visitari desiderans impetrato eius aduentu, ab eo reuerenter est exceptus: eumque interloquendo Rex rogauit, vt pro se dignanter oraret, quia quoddam facinus fecerat, quod nulli vnquam nec ipsi sancto confiteri audebat.

Sequenti itaque dominica dum sanctus Aegidius celebrans pro Rege oraret, apparuit ei Angelus Domini super altare, schedulam tenens, in qua scriptum erat per ordinem, & regis peccatum, & Aegidii precibus iam dimissum, si tamen eius pæniteret, & ab eo cessaret. Adiunctum quoque erat in fine, quod quisquis sanctum Aegidium pro quocunque commisso inuocaret, si tantum ab illo desisteret, remissum sibi à Deo esse proculdubio crederet. Oblata ergo Regi schedula, rex agnito peccato suo, procidens veniam petiit: Et Aegidius cum honore rediens apud Nemosensem vrbem filium Principis, qui tunc obierat, suscitauit. Post aliquantum tempus prænuncians monasterium suum non longe post ab hostib. euertendum Romam cum paucis adiit, & cum priuilegio ecclesiæ suæ duo ostia cypressina, in quibus sculptæ erant imagines Apostolorum à Papa impetrans dimittens ea in Tyberim diuino regimini commendauit. Reuersusque ad monasterium peractis negotiis inuenit ea in portu, & gratias agens Deo, qui ea inter tot & tanta pericula gubernauit, in liminibus ecclesiæ suæ ad memoriam posterorum erexit, & sic tandem sicut prædixerat claris virtutibus in pace quieuit.

Quod hic legitur de beato Aegidio, legitur etiam de S. Theodolo episcopo Sedunensi in cuius hymno cantatur: Fusa prece Theodoli nudatur culpa Caroli.

Annotatio.

In hanc vitam extat censura Ioannis Hesselij his verbis: vita S. Aegidij Abbatis non placet, habetur enim in ea, quod Angelo reuelante regi Francorum ad preces Aegidij dimissum sit facinus magnum, quod nulli ausus fuerat confiteri, si tamen deinceps ab illo desisteret. Adiunctumque fuisse in fine quod quilibet S. Aegidium pro quolibet commisso inuocaret, si tamen ab illius perpetratione cessaret, dimissum sibi esse à Domino proculdubio crederet. Hæc sunt contraria fidei catholicæ, quæ ex scripturis & solidis doctoribus docet extra casum extremæ necessitatis sine confessione & sacerdotis absolutione nulli baptizato crimen post baptismum remitti.

De sanctis episcopis Cæsario Arelatensi, & Albino Andegauensi.

Cap. CXLI.

A*Vthor.* Sanctus autem Cæsarius Arelatensis quem ex supradictis hoc tempore fuisse perspicuum est 10. homelias morales & vtiles ad monachos edidisse reperitur, de quibus sententias notabiles alibi excerpsi.

Ex gestis sancti Albini. Eodem tempore floruit sanctus Albinus Andegauensis episcopus. Hic Veneticæ regionis oceani Britānici confinis indigena non exiguis parentibus oriundus à iuuentute sua tanto fidei feruore flagrauit, vt parentes pro Christo sponte relinqueret, & velut hostes animæ carnales affectus effugeret, vt totum affectum in cœlesti patre plantaret. Mox in Obiallacensi monasterio se subdidit humiliter; eratque ad obediendum paratus, ad vitia calcanda maturus, ita vt in ipso iuuenili tyrocinio iā senectutis esset exemplū. Denique cum adhuc puerulus per pagum in Abbatis sui proficisceretur obsequium, applicauit apud quendam locum, vbi tanta detonuit violentia tempestatis tantumque pluuialis imber effudit, vt ipsam domum nec sua tecta defenderent. Cum ergo pro magnitudine pluuiæ casa pro campo constaret, madefactis omnibus, qui eodem loco tenebantur hospitio, solum beatum Albinum tunc imber tangere expauit, quia vbi flammā fidei sensit ne iniuriā faceret, se gutta detorsit. De hinc cœlestibus donis cum ętate crescentibus cum esse annorum 35. monasterij rector & pius pastor eligitur, ad vitia eradicanda solicitus, & ad inserenda bona cœlestia circunspectus: sicque in Abbatiæ officio per 25. annos congregationē sibi commissam fœliciter gubernauit. Et quia tanti meriti

Vide Hugonem cap. 139. & 144.

Creatus episcopus Andegauensis. riti fama non latuit Andegaua ciuitate pastore suo tunc nudata, ab omni populo licet humiliter renitens ad pōtificatum eligitur, qui honorem debiti sacerdotij cōsecutus, se misericordem in eleemosynis pauperum, in defensione ciuium, in visitatione languentium, in redemptione captiuorum præbuit.

De Miraculis Sancti Albini.

CAP. CXLII.

Reuocat mortuum ad vitam. HIc adolescentem defunctum audiens à parentibus deplorari, occurrens, vt mortuum viuum erigeret, se in oratione prosternit, & incumbens diutius orauit, & dū pallesceret iacēs sacerdos in puluere, animę viuacitas rubescebat in corpore, donec pulsato cœlo patefacto tartaro, iuuenis reuocatur à funere, sacerdos à præce.

Illuminat cæcum. Deinde cum Asiacum monasterium paterna solicitudine visitasset, quidam vt ei succurreret, iam fide illuminata cœcus exclamabat, cui *sanctæ Crucis medicamentū* imponens, tā fuit illi lumen cito recipere, quam quæsisse.

Occurrente eo Regi Childeberto Parisijs, nunciatur pontifici, Regem venationis causa de ciuitate in crastinū esse discessurum, mandatque se dignum duceret expectandum. Sed quia beatum Albinum corporalis infirmitas præpediuit, ad eius præsentiā prædictus Rex occurrere maturauit, qui donec per illam viam, quæ ad sacerdotem ducebat incessit, fœliciter properauit. Cum vero in quoddam triuiū peruenisset, volēs alibi deuiare, equus eius ac si metallum fusile fuisset, mouere gressum non potuit. Suspicans Rex culpā equi magis esse quā causæ, alterum sibi fecit sterni, quē dum per ipsum iter ingredi cōpelleret, ac si muro impediente retētus, ire non valuit. Intelligēs ergo Rex nihil profecisse mutasse vehiculum nisi mutasset occursum, deflectēs in viam quæ ad sacerdotē ducebat, ea cœpit aquus alacritate discurrere, ac si ereptus de fouea, campi mollis planiciem recepisset.

Cum ad ciuitatem Venetum, vel Veneticam ipse vir Apostolicus accessisset, vno de obsequentibus adolescentulo, quem pro morum qualitate peculiarius diligebat in loco defuncto atque sepulto, post annū eius corpusculum inde sublatum ad propria reuocabat. Tunc remorante eo causa vtilitatis, voluerunt seruientes prius corpus mouere, quam sacerdos occurreret: sed tanto pondere fit grauatum, vt antea potuissent gigātea membra prensare, quam pueruli corpus proferre, donec Antistes rediens soluit oratione, quod illi conglobati non poterant mouere.

Corpus extinctum loco moueri non potest.

Precibus ad Deum fusis aperit carcerem. Cum autem in ciuitate Andegaua turris portę cohærens damnatis esset carcer effecta, pretereunte beato Albino, fiebat insolentia de vocibus inclusorum. Tunc ad iudicem precator accedit, rogans, vt eos pietatis causa de custodia relaxaret. Quod cum ille aure surda differret: mox pontifex ad Deum se fida petitione conuertens tam familiares voces ingessit, vt in loco quo orationem sanctus Albinus effudit miræ magnitudinis saxeus quadrus exiliens, portæ aditum faceret carceratis, quia ante eius precem soliditatem suam lapis seruare non potuit. Hinc egressi quasi de sepulchro viuentes in basilica sancti Maurilionis Domino Albino gratias referentes, se ad vestigiā eius prostrauerunt, eo quod suspectos de funere redire fecerat ad salutem.

De cæteris miraculis eius ante obitum & post.

CAP. CXLIII.

ITem dum quædam mulier arrepta maligno spiritu, se beatissimo viro Albino vociferans & eiulans præsentaret, mox aduersarius ipse supra eius oculum se in similitudinem vesicæ sanguineę collegit. Tunc Pontifex faciens *signum crucis* increpauit malignum dicens: Inimice, oculum quem non dedisti nec potes auferre. Mox de collectione vesicæ, in phlebetomiæ similitudinem subtiliter sanguis erupit, quo fluente, sine læsione immundus hostis euanuit, & puella incolumis imperante *signo Crucis* euasit.

Signo crucis pellit dæmonem.

Sed & hoc magnanimitatis exemplum in eo, quod pro Dei negocio apud eum non fuerit vlla, Regum potentumque personalis acceptio, siquidem martyr effici cupiebat, si non defuisset dextera percussoris.

De translatione sacri eius corporis. Post eius obitum, cum sanctus Germanus episcopus & populus membra eius in nouam basilicam transponenda deuote ferrent, & propter cellulæ angustiam in qua conditus fuerat non daretur sacri corporis extrahendi licentia, cunctis hæsitantibus & incertis quid agerent, repente nutu diuino discisso pariete, qui erat ad pedes eius à parte orientali tres lapides decidunt, scilicet dato signo, per qualem locum se iuberet educi posse. Interea facto aditu dum concentus psallentium corpus sanctum ad sepulchrum prosequitur, à loco quo est eductum, palam tres paralytici iam diu desperati, redditi sunt sanitati, & duo cæci sunt illuminati.

Tres paralytici sanātur ad eius sepulchrum, & duo cæci.

Hic itaque sanctus virtutum floribus adornatus 20. annis, & mensibus 6. pontificalem apicem gubernans, & 80. ætatis annum fæliciter explens, Cal. Martij, migrauit ad Dominum.

De breui Imperio Theodosij tertij.

CAP. CXLIV.

HVgo *vbi supra.* Anastasius Imperator cum esset vir catholicus literas Constantino Papæ per Scholasticum patritium hexarchum Italiæ destinauit, quibus se fautorem catholicæ fidei, & sancti sexti consilij prædicatorem esse declarauit. Denique classem in Alexandriam contra Saracenos direxit, cuius exercitus ad aliud versus consilium, ab itinere medio Constantinopolitanam vrbem regressus, Theodosium virum Orthodoxum inquirens, Imperatorem elegit, & coactum regali solio sublimauit. Theodosius vero Anastasium apud vrbem Nicenam graui prælio superauit.

Sigebertus in chronicis. Igitur Theodosius Anastasium de imperio deponens, eumque presbyterum ordinans, imperauit anno vno.

Cœpit anno domini 717. Mundi scilicet 4571. Qui cum fuisset iners & idiota, & publicorum negociorum exactor, vi compulsus est ab exercitu Imperium assumere.

Egberth veniens de Hibernia, sanctitate & doctrina claret in Anglia.

Sanctus Germanus à Gyzico transfertur ad episcopatum Constantinopolitanum.

Hugo vbi supra. Denique aduersus Imperatorem Theodosium, insurrexit Leo quidam vir potentissimus, qui quidem eum ab imperiali vertice deposuit, sed indemnatum abire permisit. Ipse vero postmodum clericus factus, residuum vitæ transegit in pace.

Sigebertus in chronicis. Eodem anno Gregorius Papa Bonifacium à Britannia venientem episcopum consecrat, & per eum in Germania verbum Dei prædicat.

Romę inundatio aquarum nimis calamitosa facta est, sed Gregorius Papa crebris letanijs Deum precante 9. post dies est repressa.

De Imperio Leonis tertij, & sancto Vulfranno Senonensi.

CAP. CXLV.

LEo itaque post Theodosium sumpsit imperium anno Domini 718. Mundi scilicet 4572. & imperauit annis 24. Huius anno primo Rabbodus Dux Frisonum prædicatione Vulfranni episcopi ad hoc adductus, vt baptizaretur, cum vnum pedem in lauacro intinxisset, alterum pedem retrahens interrogauit, vbinam plures suorum maiorum essent in Inferno an in Paradiso: & audiens plures esse in Inferno intinctum pedem extrahens, satius est, inquit, vt plures, quam pauciores sequar & ita ludificatus est à dæmone promittente, quod tertia die abhinc incomparabilia bona ei daret, ipsa tertia die subita & æterna morte perijt. *Consule Baronium in annalibus.*

Ex gestis eius. Hic Vulfrannus Senonensis episcopus ex territorio Vastenensi fuit, cuius pater Vulbertus in

aula Regis Dagoberti, & filij eius Ludouici militauit, successit Lamberto in episcopatu Senonensi. Hic in visu admonitus est, vt genti Frisonū verbū Dei prædicaret: quod vt faceret, iuit tunc ad monasterium Fontanellam cuius tūc pater erat beatus Ausbertus Rothomagensis Episcopus, de quo monasterio cooperatores secū assūpsit ad prædicandum, qui dū nauigarent Frisiam, & essent in medio mari, quod adiacet regioni Morinorū, affuit hora vt missam cātaret sanctus Vulfrannus, naui manente immobili positis anchoris. Dumque ventū esset ad locū vbi minister offerre debebat patenā præsuli, præsul extensa manu eam expectabat. Sed dum minister eam abluere vellet, mari ceciderat prostratusque præsulis veniam præcabatur, qui mittens eum ad locum vbi ceciderat, orādo effecit, vt patena ab imo maris reuecta manui ministri cohæreret.

S. Vulfrannus missam in mari cantat.

Post hæc filius Rabbodi ducis à B. Vulfranno baptizatus, in albis positus expirauit. Mos autem apud Frisones, vt quemcunque sors contingeret, offerretur dæmonibus immolādus. Adhoc electus est sorte quidam puer Ouo nomine, quem cum sanctus Vulfrānus expetisset. Respondit Dux: Si tuus Christus de morte hunc eripuit sit tuus. Appensus autem est in patibulo. Orante autem sancto Vulfranno, dirupta sunt vincula, quæ guttur eius stringebant, & illæsus corruit in terram, qui tentus à sancto surrexit incolumis. Qui baptizatus, & postea Regislando Rothomagensi episcopo presbyter ordinatus multos codices transcripsit monasterio Fontanellæ.

Post hæc Rabbodus Dux cum deberet baptizari, vt supra dictum est, pedem retraxit, & cum esset in multa dubitatione misit ad beatum Vuillibrordum illius gentis episcopum, consulens si deberet baptizari. Cui ille respondit: Quomodo mihi credet, qui sancto fratri nostro Vulfranno non credit? Ego, inquit, hac nocte vidi eum catena ignea ligatum, vnde constat eum iam æternā damnatione subijsse. Cūq; iret ad domū principis nūciatur eū iam esse mortuum, & statim remeauit ad sua.

De seditione Rabbodi Frisonum Ducis.

CAP. CXLVI.

QVomodo autem Rabbodus ille deceptus fuerit à diabolo prædictus Ouo narrabat dicens, quia apparuisset in Angelum trāsfiguratus caput opertum diademate aureo cū gemmis, & veste cū auro texta, in quem cum Rathbodus intenderet, dixit ad eum diabolus. Virorū fortissime, quis te ita seduxit, vt à cultura Deorum velis recedere? noli hoc facere, sed mane in his quę didicisti, & venies ad domos aureas quas tibi æternaliter in proximo sum daturus. Cras ergo accersi Vulfrannum doctorem Christianorum, & ab eo quære quanā sit illa māsio æternæ claritatis quā tibi pollicetur. Quam cum demonstrare nequiuerit, vtriusque partis mittantur legati, & ego ero Dux itineris, & demonstrabo illis domū auream & mansionem pulcherrimā, quam tibi promitto. Euigilans Rabbodus, narrauit cuncta sancto Vulfrāno. Qui dixit: Illusorem diabolum sibi velle illudere. Respondit Dux se futurum Christianum, si illa pulchra mansio non demonstraretur sibi à Deo suo. Mittitur ergo statim quidā Friso ex parte Ducis, & quidam diaconus ex parte sancti Vulfranni, qui cum paululum ab oppido processissent, obuium habuerunt quendā itineris comitē, qui dixit eis, Properate cito, nam monstrabo vobis pulcherrimā mansionem Rabbodo duci præparatam. Illi autē pergentes viam latissimam & loca ignota, viderunt quādam viam diuersorū generibus marmorum polito opere decoratam. Videruntque à longe domum quasi auream, & peruenerunt ad plateam, quæ ante domū erat, quasi auro & gemmis strata. Intrantesque in domum, viderunt domum esse miræ pulchritudinis & incredibilis splēdoris, & in ea thronum miræ magnitudinis. Tunc ductor itineris, ait illis: Hæc est mansio præparata Rabbodo duci. Ad hæc diaconus obstupescens ait: Si à Deo facta sunt ista, perpetuo maneant, sī à diabolo cito dispereant. Et cum signaret se *signo sanctæ crucis*, ductor ille transijt in diabolum, & domus aurea in lutum. Remansitque diaconus, & Friso in medio locorum palustrium qui pleni erant longissimis virgultis iniustis, triduoque immensi itineris conficientes iter, reuersi sunt ad oppidum, & ducē mortuum inuenerunt, narrauerunt que quæ viderent sancto Vulfranno. Friso autem baptizatus est, qui dicebatur Ingomarus, vel Cuningus, qui & secutus est sanctū Vulfrannum ad monasterium Fontanellæ, fuit apud Frisones sanctus Vulfrannus per annos 5. & postea reuersus est ad Fontanellam monasterium, vbi & monasticū assumpsit habitum, ordinato episcopo in vrbe Senonica Gerico venerando. Ipse vero sanctus apud Fontanellam pluribus annis sine lecto fuit, cilicio tectus sub cucullа nunquam diuitibus honoris vel timoris gratia si qua deliquissent reticebat, sed aspera inuectione eos corripiebat. Missam cātabat non elata in altum voce, sed profusis lachrymis ex imo pectore.

Rabbodus non Radbodus legitur vnde nequā Tentonis Rabbonet dicitur.

Signo crucis diabolica præstigia euanescunt.

Obijt apud Fontanellam 13. Cal. April. anno domini 720. sepultus est iuxta beatum Vuandregisilum.

De miraculosa strage Saracenorum apud Constantinopolim, & de Gradali.

CAP. CXLVII.

SIgebertus in chronicis. Anno Leonis secundo Constantinopolitani instantia orandi & constantia præliandi fortiter resistunt Saracenis. Saraceni fame, frigore, bello, pestilentia sine numero pereunt.

Author. Fertur autem eos miraculosè hoc modo periisse. Apud Constantinopolim in monasterio sanctę Dei genitricis iuxta palatium, in mari prope sanctam Sophiā erat imago beatæ Mariæ, quæ tenebat infantem in brachio, quam depinxit in tabella sanctus Lucas, cum adhuc viueret sācta Maria. Hæc imago vocatur Odigitria, i. dest, deductrix: quia duobus cæcis apparuit sancta Maria, & deduxit eos ad suam ecclesiam, & illuminauit eos. Cum ista imagine faciunt processionem omni die Martis per totam ciuitatem. Cum ergo vt supra dictum est, obsessa esset ciuitas, & ciues ieiunarent, & orarent simul & pugnarent, quidam ciuis admonuit afferri illam imaginem, & ab omnibus orationem ad illam fieri hoc modo: *Sancta Dei genitrix, quæ toties nos liberasti, libera nos modo de inimicis filij tui, & si vis vt imaginem tuam non mergamus in mari, merge illos.* Et cum hæc dixisset, ille secreto imaginem tenuit sub vndas, & statim procella surrexit, & omnes naues Saracenorum, aut mersit aut fregit.

De Saracenis admirabilis victoria vid. Diacon. & Bedam in lib. de temporibus Blon. lib. 10.

Helinandus. Hoc tempore in Britannia cuidam eremitæ monstrata est mirabilis quædam visio per Angelum, de sancto Ioseph decurione nobili, qui corpus Domini deposuit de Cruce, & de catino illo vel paropside, in quo Dominus cœnauit cum discipulis suis, de quo ab eodē eremita descripta est historia, quę dicitur *de Gradali*. Gradalis autē vel Gradale gallice dicitur scutella lata, & aliquantulum profunda in qua preciosæ dapes cum suo iure diuitibus solent apponi, gradatim vnus morsellus post alium in diuersis ordinibus, & dicitur vulgari nomine Graal, quia grata & acceptabilis est, in ea comedenti: tum propter continens, quia forte argentea est, vel de alia preciosa materia, tum propter contentū, idest ordinem multiplicē dapum preciosarum. Hanc historiam latine scriptam inuenire non potui, sed tantū Gallice scripta habetur à quibusdam proceribus, nec facile, vt aiunt, inueniri potest.

Ioseph ab Arimathia cuidam Eremita ostensus.

Sigebertus in chronicis. Anno secūdo Leonis Constantinus filius eiusdem Imperatoris, dum baptizatur à Patriarcha Germano, cacans in sacro lauacro magnum dat præsagium, quod futurus esset ecclesiæ Dei scandalum. *An. Ch. 719.*

De confusione, & subiectione Visigothorum, & de quibusdam alijs.

CAP. CXLVIII.

ANno Leonis 3. Saraceni ab obsidione Constantinopolim confusi desistunt, ipsis cum nauibus suis

partim marino igne consumptis partim demersis, partim igneæ grandinis tempestate vastatis, & ex tanta copia nauium vix 5. residuis potentia Dei cunctis innotuit populis, intra ciuitatem vero 300. millia hominum pestilentia perierunt.

Haumar persequens Christianos, multos eorum Christi martyres fecit. Saraceni ex Aphryca duce Abdirama filio Muhauiæ Amirei in Hispaniam trāsfretant eamque sibi vendicant. Ita regnum Vuisigothorum, & Sueuorum est destructum, & redactum sub Saracenis annis plus minus 346. euolutis, ex quo à Sciuithia expulsi sunt ab Hunnis, ex quo vero cedentibus Vuandalis & deuictis sueuis cæperunt regnare in Hispanijs annis circiter 256. euolutis.

Regnum vero tertiæ partis Hispaniarum, quod dicitur Gallicienfium, quod nec tunc Vuisigothi, nec postea Saraceni potuerunt subigere, adhuc viget incolume, & Dei protegente fide manet inexpugnabile.

Post beatum Vulfrannum Ecclesiæ Senonensi præfuit Guericus vir sanctitate & doctrina præfulgidus multisque miraculis gloriosus. Cui successit sanctus Ebbo eiusdem Guerici nepos. Hic cum parentibus olim orbatus esset, eique castrum Tornodorum hæreditario iure competeret, Senonis latenter fugit: ibique in monasterio sancti Petri viui diu Christo sub Abbatis imperio militauit. Cuius loci postmodum Abbas factus, & inde ad pontificatum promotus, tam signis effulsit, quam meritis.

An. Ch. 721. Anno Leonis 4. Luitprandus Longobardorum Rex audiens quod Saraceni depopulata Sardinia, illa etiam loca fædassent, vbi ossa beati Augustini ob vastationem barbarorum olim ab Hippone translata & recondita fuerant, legatos suos illuc direxit, qui dato auro multo preciosas illas reliquias secum deuexerunt, & ad vrbem Genuensem regressi sunt, vbi præfatus Rex occurrens cum gaudio, corpus almificum deuote adorauit, & reuerenter excepit, visis nimirum miraculis ad declarandum sancti meritum ibi patratis. Sanè Rex & sui inde progressi cum preciosissimo illo thesauro ierunt ad quandam villam in Tordonensi diœcesi sitam, verumtamen cum inde corpus sanctissimum tollere voluissent ita stetit immobile, vt nulla vis, nulla posset illud ars humana mouere. Quod videns Rex, votum vouit, quod si beatus confessor ex illo loco se tolli permitteret, & trāsduci Papiam villam cum omnibus appendicijs suis concederet seruientibus ipsius perpetuo possidendam. *Translatio S. Augustini.* Voto facto atque firmato, corpus sanctissimum inæstimabili facilitate sustollitur, & Ticinum vsque transuectum clero pariter ac populo concurrente honorifice, & gaudenter excipitur, & in basilica beati Petri, quam præfatus Rex constituens, *Cælum aureum* dixerat, dignissime collocatur. Quod autem in prædicta ecclesia corporis eius preciosus thesaurus reconditus sit, stupendo, & euidenti miraculo elucescit. Siquidem in crypta ecclesiæ in qua iacet, puteus est, qui aliquotannis in die festi superundans, totam cryptam supereffluxit, in signum, quia sic aqua illa sordes diluit, sicut sordes hæreseos ab Ecclesia affluens eius doctrina detersit.

Anno Leonis 5. Leo Imperator sæpe & multum laborauit, vt Gregorius Papa perimeretur: sed frustra, Italis & Longobardis pro defendendo Papa instanter Imperatori resistentibus. In Campania Italiæ frumentum combustum & hordeum, & legumina quasi pluuia de cœlo ceciderunt.

Anno eiusdem 6. Carolus Saxones debellat. Rigobertus episcopus Remensis à Carolo suo in baptismate filio ab episcopatu deponitur, pro eo quod illi contra Raginfredum eunti, vrbem Remensem præ timore Raginfredi aperire noluit. Eucherius quoque Aurelianensis episcopus pro simili causa episcopatu priuatus, & apud Sarcinium vicum Hasbaniæ exulatus in cænobio sancti Trudonis in sanctitate est consummatus.

Adhuc de quibusdam euentibus illius temporis.

Cap. CXLIIX.

ANno eiusdem 7. Iudæus quidam maleficus promittens Gizid eum 40. annis principaturum, suadet, vt in toto regno suo Dei & sanctorum imagines deponi edicat. Qui spe diu regnandi seductus, edictum quidem proponit, ipse tamen mox obit, post quem Eluelith principatur Saracenis annis 20.

Anno eiusdem 8. Leo Imperator à quodam Beser refuga fidei seductus, contra imagines Christi, & sanctorum eius bellum inducit, easque vbique deponi, & incendi edicit, pro quo errore eum Gregorius Papa scriptis, multum quidem, sed in vanum redarguit. Anno Leonis 9. mortuo Chilperico, Theodoricus à Carolo Martello subrogatur in regno, regnauitque annis 15. Sub hoc tempore idem Carolus bellicosissimus Princeps, armis subiugat saxones, deuincensque Lanfridum Alemannorum Ducem, Alemanniam sibi efficit vectigalem, Sueuos quoque & Baioarios debellat, & Eudonem Ducē Aquitaniæ bello victū fugat, & Aquitaniam grauiter deuastat. *Caroli Martelli res praeclare gesta.* Eudo vero dux videns se Carolo inferiorē, per omnia Saracenos contra eū inuitat ab Hispania. Eudo quoque Carolo reconciliatus, castra Saracenorū dirupit & reliquias eorum contriuit. Nec multo post idē Eudo rebellat. Sed Carolus rebellantē in Gasconia debellat, eumque Principatu & vita priuat. Cum filijs quoque eius* Vuaifero & Vualdo dimicat, eosque deuincit, & Aquitaniam sibi subdit, Lugdunum etiam aliasque ciuitates capit, Burgundiamque subigit. ** Aliàs Gaifero.*

Cum ergo multitudo hostium, & assiduitas bellorum imcumberet, res ecclesiasticas idest decimas suis militibus concessit habendas, pro qua re anima ipsius postmodum in supplicijs inferni à sancto Eucherio Aurelianensi episcopo visa est detineri.

Sigebertus in chronicis. Anno eiusdē 10. Cōstantinopolitani contra Leonē Imperatorē pro depositione imaginū Dei tumultuantur, aliqui etiam pro hoc martyrizantur.

Anno eiusdem vndecimo Gregorius Papa, quia Leonem Imperatorem incorrigibilem vidit, Romam & Italiam & Hesperiam totam ab eius iure discedere facit, & vectigalia interdicit.

Anno eiusdem 12. sanctus Germanus Leoni Imperatori pro impietate sua auersus, à sede episcopali est deiectus. Sanctus Eckberth Anglorum presbyter obijt.

Anno eiusdem 13. Saraceni cum omnibus famulis suis, quasi in Gallijs habitaturi Garumnam transeunt, omnia deuastant; ecclesiasque Dei cremant. Quibus Carolus Dei auxilio fretus, bello occurrit & ex eis 375. millia cum Rege suo Abdirama peremit, & mille 500. seruorum amisit. Eudo quoque Carolo reconciliatus castra Saracenorum irrupit, & reliquias eorum contriuit.

Anno eiusdem 14. Gregorius Romanæ ecclesiæ 88. præsidet. Qui & ipse & Leonem Imperatorem erroris redarguit, & populum Romanum in vectigalia Hesperiæ ab eo auertit. Hic instituit post primam commemorationem sanctorū in canone missæ à Sacerdote ita dicēdum: *Et eorum quorū solennitas hodie in conspectu tuæ maiestatis celebratur domine Deus noster toto orbe terrarum.* Quā institutionē in oratorio Romę tabulis lapideis cōscribi fecit.

In Anglia Beda venerabilis presbyter, & monachus sanctitate, & scientia clarus obijt.

De transitu Bedæ presbyteri, & de quibusdam alijs.

Cap. CL.

GVilelmus Malmesburiensis. Post Ofricum regnauit 7. Abida Cedulfus literarum peritus, cui Beda obtulit Anglorum historiam ab eo elimandam.

Huius anno 4. obijt Beda, anno incarnationis dominicæ 733. ętatis suæ 70. Continuis 7. hebdomadibus ante mortē stomachi indignatione cibos nauseans, & angusto suspirio halitum producens, literalium tamen studiorum operam nō reiecit, sed totis his diebus præter debitum psalmodiæ pensum ibi intendebat, euangeliumque

Ioannis his diebus Anglica lingua interpretatus est. Discipulis autem dicebat: Discite filioli, dum vobiscum sum. Feria tertia ante Ascensionem modicus tumor in pedibus apparuit, tunc accita congregatione, inunctus, communicatus, osculoque cunctis libato futuram sui memoriam à singulis implorauit. Nonnullis etiā ob familiarem amicitiam xeniola, quæ in secretis habebat, largitus est. Die Ascensionis contra oratoriū, quo orare consueuerat, subiecto cilicio decumbens, illibato sensu & hilari vultu dicebat: *O Rex gloriæ Domine virtutum, &c.* vsque ad finē antiphonæ. Qua finita spiritū efflauit, subsequente tam suaui odore, vt omnes qui astabant in Paradiso esse se dicerent. Humatus est in eodē monasterio sed modo cū B. Cuthberto Dunelmi situs dicitur. Epitaphium eius est hoc.

Presbyter hic Beda requiescit carne sepultus.
Dona Christe animam in cœlis gaudere per æuum.
Daque Sophiæ illum inebriari fonte, cui iam
Suspirauit ouans intento semper amore.

Sigebertus in chronicis. Anno Leonis 15. Constantinus filius eiusdem Leonis Irenen filiam Caiam auarorum Regis vxorem ducit. Quæ baptizata viro apostatante rectam fidem tenuit.

Anno eiusdē 16. Gregorius Papa Sinod. 903. episcoporum Romæ congregat, & venerationem sanctarum imaginum confirmat, earumque violatores generali sententia anathematizat.

Anno eiusdem 18. Obijt sanctus Hucbertus.

Abhinc Regnum Anglorum annotare supersedeo: quia historias maiorum, quas sequar non habeo.

Anno eiusdē 20. sanctus Erminus episcopus, & Abbas Lobiensis cænobij obijt.

Ex chronicis. Non multo post Theodericus Rex Francorum moritur, post quem Regnat Hildricus annis 10. vir inutilis ac remissus, nihilque de tota Regni potentia possidens præter ipsum Regis nomen ac præclarum victum, quem ei aulæ Regiæ ministrabat Præfectus. Rex Saracenorum inuadit Arelatem vastatque prouinciam. Cui Carolus occurrens Auenionem capit, Narbonam obsidet, Magalouem, & Nemansum deuictis Saracenis destruit, & obsides de ciuitatibus prædictis, in Franciam ducit. Carolus Princeps victoriosissimus, pacato & dilatato Regno Francorum obijt, corpusque eius in ecclesia sancti Dionysij sepultum est. In cuius sepulchro post aliquot annos non corpus, sed ingens serpens inuentus est. Vuaifero duce Aquitaniæ Narbonam deprædante, Princeps Gothorum Pipino Nemansum, & Magalonem & Biterrim tradit. Francique Narbonam diu obsessam à Gothis recipiunt peremptis Saracenis, & Vuaifero, qui eos ducebat fugato, facta tamen pactione cum Francis, vt illic Gothi viuerent moribus ac legibus patriæ.

De Imperio Constantini filij Leonis, & eius nequitia.

Cap. CLI.

Sigebertus in chronicis. Anno 24. Leone mortuo Constantinus eius filius ei successit.

Cæpit autem anno Domini 742. mundi 4596. & imperauit annis 35.

Hugo vbi supra. Hic Constantinus Imperij paterni, & impietatis pariter successor, legumque à patribus traditarum persecutor, omni vitæ suæ tempore magicis maleficijs, & etiam cruentis sacrificijs & luxurijs operam dedit. Et multi clerici aut monachi, & religiosi laici sub ipso pro recta periclitati sunt fide. Habebat etiam sibi consentientem in omnib propter amorem principatus terreni, memoratum Anastasium Constantinopoleos falsi nominis Patriarcham. Vnde diuinitus indignatio venit in ciues eiusdem vrbis, admonens impium Imperatorem, vt se cohiberet ab insania qua flagrabat, sed ille vt quondam Pharao inemendatus permansit. Venit quippe pestilens mors incipiens à Sicilia, & à Calabria in regiam vrbem, & ita eam deuastauit, vt etiam in ipsa plures domus integræ clauderentur, eo quod non esset qui eas inhabitaret. Ferebantur etiam in plaustris ad sepeliendum cadauera mortuorum. Sed & Anastasius passione nimia fatigatus, qua stercus ventris euomeret, vt merebatur miserabiliter mortuus est. Et successit ei quidam hæreticus monachus nomine Constantinus.

Constantinus hæreticus vid. Diac. li. 22.

Sigebertus in chronicis. Anno Constantini primo, Zacharias Romanæ ecclesiæ 89. præsidet. Hic quia Rempublicam à Longobardis perturbatam inuenit, statim beneuolentia sua bene omnia composuit, & cum Longobardis in 20. annos pacem firmauit. Hic libros Dialogorum Gregorij de Latino in Græcum vertit. Sanctus Bonifacius Archiepiscopus Maguntiæ, cænobium Fuldense in Baconia sylua fundauit.

Ex chronicis. Hoc cænobium in partibus Germaniæ præ cæteris nobile est ac præclarum, & eius Abbas honori magno habetur in curia Imperatoris Austrasiorum, qui etiam mille milites Imperatori debet.

Sigebertus in chronicis. Anno eiusdem tertio cinis de cœlo cecidit.

Anno eiusdem 4. Petrus Damascenus episcopus, & Petrus Maiumenus in Syria martyrizantur à Saracenis. Aquensi vrbe à Saracenis desolata, corpus Mariæ Magdalenæ à Girardo comite Burgundiæ ad cænobium Viciliacum à se constructum transfertur. Quamquam aliqui scribant, quod hoc apud Ephesum quiescat, nullum super se tegmen habens.

Author. Huius beatæ peccatricis peregrinationem & vitam, & obitum superius breuiter posui.

De translatione corporis sanctæ Mariæ Magdalenæ.

Cap. CLII.

Porro quando de vrbe Aquensi translatum est corpus sanctum, inuentum est in sepulchro suo ex omni parte integerrimum, cute etiam integerrima superductum manibus pectori impositis ex more iacens extensum. Quam scilicet sacram glebam frater Badilo Vicelíacensis cænobij, qui ad hoc ipsum ab Abbate Eudone & Girardo comite illud directus erat, vt si quod inueniret pignus posset, reuertens ad illos deferret. Integerrimum, vt dictum est, repperit, & odor ineffabilis suauitatis inde efferbuit. Cui scilicet Badiloni nocte sequenti visum est se aspicere quandam religiosissimam candidissimis vestibus indutam, satis accurate à capite circumamictā dicentē sibi: Ne formides, quoniā eundū est nobis vna tecū ad locum à Deo prædestinatū. Mane ergo facto, secreto suos conuocauit, & corpus sacrum pannis inuoluens mundissimis vehiculo imposuit, pergentes autem cum ad milliarium præfati cænobij peruenirent, cæpit sacrum corpus tanto pondere deprimi, vt quamlibet plurimi accederent nullatenus inde ferre valerent, donec fratres audito eorum aduentu, & impedimento itineris, cum thuribulis, & crucibus accensisque cereis in albis occurrerunt, cunctique sese humi prostrauerunt omnipotentiam Dei & ipsam amicissimam Iesu Christi Mariam attentius obsecrantes, vt glebam sui corporis à loco illo ad monasterium deferri permitteret. Itaque ab oratione surgentes, tanta agilitate perrexerunt, vt magis ipsi portari, quam aliquid portare viderentur. Sicque cum exultatione summa melodijs monachorum resonantibus tinnulisque signorum perstrepentibus intromiserunt corpus in ecclesiam sanctæ Dei genitricis, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, honore à principio consecratā atque ibi honorifice, vt decebat reposuerunt 14. Calendas April. Quo in loco ex tunc Domino cooperante, diuersis signorum virtutibus claruit.

De quibusdam eius miraculis.

Cap. CLIII.

Apud Auernensem vrbem miles quidam in prælio captus, & vinculis Boiarum constrictus, ita vt quorsum se omnino verteret nequiret, eum sponsorem

pro se sufficientem non haberet attentius sanctam Mariam Magdalenam exorauit, vt sicut eam Christus à vinculo suorum peccaminum absoluit, sic eius interuentu illum à vinculis ferreis quibus tenebatur astrictus absolueret. Quod dū sæpius ageret, quadā die dū nomen Mariæ Magdalenæ recitādo reuolueret, subito à vinculis est liberatus. Quod comperiens is qui eum cæperat, abire permisit, & ille nudis gressibus Viceliacum pergens pro liberatione sua grates redditurus compedes secum tulit.

Similiter apud castrum Nautonis, plebeius quidam crudeliter catenatus, brachijs, & cruribus astrictus ob exactionem cupidæ intentionis tota deuotione spondebat se seruum beatæ Mariæ Magdalenæ fieri, si eius obtentu mereretur ab his cruciatibus liberari. Qui nocte quadam vidit speciosam quandam ante se stare, quæ sibi leui nutu intimabat, vt surgeret. Cumque ille videretur respondere: Non valeo, expergefactus à vinculis solutum se repperit. Moxque ferreos nexus assumens liberatrici suæ detulit.

Fuit Græcorum opinio quod corpus B. Magdalenæ quiesceret Ephesi vide cedrenum in in comp. hist. in Leone Imp. zonar l. 3. Annaliū

Nobis quoque dum superius digesta scribere conaremur, eadē Christi amatrix apparuit. Nauis in Ligeris fluminibus viris, & mulieribus onusta insurgente vento, & vndis impellentibus aquis impleta cæpit periclitari & ad ima demergi. Tunc omnes, qui in naui erant subitæ mortis timore perterriti, spem precis, vel alicuius diuini voti sponsionem omnino perdiderunt. Iamque naui submersa, & cęteris qui aderant vndis inuolutis, subito morituræ mulieri cuidam in mentem diuino instinctu venit, vt voce, qua poterat inclamaret. *O sancta Maria Magdalena, à Christo dilecta, per illas lachrymas, quas eius pedibus infudisti te deprecor, vt ab hoc periculo mortis intercessione tua valeam liberari.* Erat autem mulier pregnans pignore filij, quem etiam deuouit si euaderet Domino dari, & si masculus esset Viceliaci monachū fieri. Statimque generosæ speciei mulier ei apparuit, quæ manu extensa mensum eius arripiens, leui natatu ad ripā fluminis duxit. Sicque cæteris pereuntibus sola liberata natum puerum, poposcit baptizari, eumque Deo, & beatæ Mariæ Magdalenę, vt mente conceperat, obtulit.

Vir quidam cæcus ad prædictum monasterium veniens cum ductor eius diceret se iam videre ecclesiam ad quam tendebant, exclamauit dicens? *O Sancta Maria Magdalena, si quando contigerit, Domino miserante, me videre toralem ecclesiæ tuæ.* Illico aperti sunt oculi eius, & quod optabat, milliario adhuc interiacente, consecutus est.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. CLIIII.

Ex chronicis. Anno Constantini V. Carolomannus frater Pipini Regis diuino timore compunctus, post aliquot annos Principatus sui Romam adijt. Ibique à Zacharia Papa in monachum attonsus, in montem Soractim migrauit, vbi ædificato cænobio in honore sancti Syluestri religiosè studuit conuersari. Sed cūm multi Francorum nobiles Romam venientes ipsum salutandi gratia visitarent, videretque quod ocium quò maxime delectabatur ob visitantium frequentiam interrumpere cogeretur, locum illum deferens montem Cassinum expetijt, vbi & aliquanto tempore laudabili vita emicuit.

An. Ch. 746. *Sigebert. in chronicis.* Athalongus presbyter per illatam sibi cæcitatem admonitus quærere corpora sanctorum Chiliani sociorumque eius, inuentis sanctorum corporibus visum recepit, eaque re sanctus Bonifacius Maguntiæ episcopus ab Athalongo ad se relata, Castrum Vuirziburg ad honorem Chiliani martyris, qui ad prædicandum ibi à Papa Gononę episcopus ordinatus fuerat, ibique mortis, & quietis locum à Deo acceperat, episcopalis sedis dignitate insigniri decreuit, & primum ibi episcopum sanctum Burchardum ordinauit.

Anno 7. in Calabria & Sicilia fit pestilentia & mortalitas hominum nimia. In vestibus hominum & in velis ecclesiarum apparent cruciculæ, quasi oleo designatæ.

Anno 8. Rachis Longobardorum Rex dum rupto fœdere Romam inquietare nititur, à Zacharia Papa non solum à malo reprimitur, sed etiam eius instinctu cum vxore & filijs Romam veniens monachus efficitur. Cui Haistulphus frater eius substitutus regnauit annis 7.

Anno 9. Hildricus Rex Francorum in monachum tonsuratur.

Ex chronicis. Pipinus enim Francorum Princeps, legatos misit ad Zachariam Papam, consulens quis potius Rex esse vel dici deberet: qui magnos pro Regni pace labores sustineret, an qui ocio deditus solo nomine regio contentus esset. Cui Papa remandauit illum debere appellari Regem, qui augeret rempublicam. Qua responsione Franci animati Hildrico Rege in monasterio retruso, & monachali tegmine palliato Pipinum Regem constituunt, anno scilicet Domini 750. In hoc itaque progenies Clodouei defecit à Regno, succedente Pipino, cuius insignis posteritas per multa post tempora Regnum Francorum obtinuit, & adhuc in Austrasiorum Imperatoribus enitescit.

Huius quoque Frater Remigius Rothomagensis archiepiscopus multa laude celebris est habitus.

Sigebertus in chronicis. Pipinus ergo Princeps auctoritate Apostolica & Francorum electione à sancto Bonifacio Maguntiæ Archiepiscopo in Regem vngitur & cōsecratur, & regnat annis 18. post annos circiter octuaginta octo postquam maiores domus cæperunt principari super Reges Francorum. Anno Pipinus Rex contra Saxones pugnat. Idē Pipinus Rex Galliarum ecclesiis cantibus Romanæ auctoritatis suo studio meliorauit. An. Ch. 751.

Qualiter apud Floriacum impedita est diuinitus relatio corporis Sancti Benedicti.

Cap. CLV.

Hugo vbi supra. Interea vero monachi cænobij Cassinensis auctore Carolomanno Romam venerunt, rogantes Zachariam Papam, vt literas Pipino Regi Francorum dirigeret, quatenus corpus beati Benedicti quod Floriacenses monachi furtim sibi vendicauerant suo restituat loco. Quibus Papa annuens per eundem Carolomannum episcopus Franciæ scripsit, vt corpus ad tumulū suum referretur. Quod vt fratribus innotuit Floriacensibus, triduū ieiuniū celebrantes, his verbis B. Benedictū orabāt ante eius sepulchrū: O vnica spes nostra post Deum, ne derelinquas nos orphanos, qui huc non nostris meritis, sed pro multarū animarū salute venisti: Crederes super pauimentū pluere præ nimia lachrymarum inundatione, & cum iam in his singultibus & lachrymis totū expēdissent triduū, ecce memorati episcopi adsunt mādata Regis implere cupiētes moxque reserari sibi fores ecclesiæ iubēt. Tūc tēplū S. Marię ingressi, antequā ad S. Benedicti appropinquassent tumulū, in desolationem & formidinem sunt conuersi, & tantā cæcitate percussi, vt nec inuicē se recognoscere quirēt. Cum autē se diuina vltione cæcatos esse sensissent, cæperūt errabūdi per ecclesiā pergere, quo ad restes campanarū impegissent, quas vi magna cæperunt trahere. Non enim aliter poterant his, qui foris remanserant infortuniū suum notificare. Quo exciti sono fratres, de iam dicta Apostoli Petri processerunt ecclesia, existimantes triste spectaculum se visuros. Explorandi gratia quidam ex eis ierunt, & mox per ecclesiam illos errare deprehendentes egressi sunt dicentes: *Quia pius pater Benedictus exaudiuit nos, & suscepit lachrymas nostras, venite & videte magnalia Dei.* Cumque pariter introissent, inuenerunt eos cæcos clamantes & dicentes: *Væ nobis, quia sancti patris Benedicti requiem temerare venimus, & ideo cæcitatem incurrimus. Vos autem serui Dei mitius agite nobiscum, & nolite nobis secundum præsumptionem nostrā reddere talionem, sed orate pro nobis Deum, vt aperiat oculos nostros, hocque vobis promittimus, nunquam talia præsumpturos.* Ad hæc verba fratres solo tenus fusi orabant

Episcopi qui sancti Benedicti corpus transferre venerant occæcantur.

attentius, vt diuina pietas eis lumen reddere dignaretur, & cum orarent, aperti sunt oculi eorum. Reuersique ad Regem, narrauerunt quæ fuerant passi, addentes quod non deberet Gallia tam sanctis ossibus viduari.

Qualiter Stephanus Papa Pipini Regis auxilium expetijt contra Longobardos.

CAP. CLVI.

SIgebertus in chronicis. Anno Constantini 11. Haistulpho Longobardorum Rege contra Romanos adeo exardescente vt tributum exigeret ab vniuscuiusque capite, Stephanus Papa ad expetendum Pipini Regis auxilium cogitur in Franciam venire. Cui in veniendo in vna noctium apparuit magnum signum in cœlo, globus scilicet igneus à parte australi declinans à Galliæ finibus in partes Longobardorum. Mittitur etiam Carolomannus monachus ab Haystulpho ad fratrem suum Pipinum Regem, ad perturbandum apostolicam petitionem.

Ex chronicis. Porro Pipinus Rex vbi præfatum Papam venientem audiuit, per spacium trium milliarium de equo suo descendens cum humilitate magis vice stratoris terræ prostratus, vna cum coniuge sua & filijs eum vsque ad palatium suum deduxit. Ibique dum intra oratorium pariter considerent, lachrymabiliter ipsum Papa deprecatus est, vt per pacis fœdera causam B. Petri ac Reipublicæ Romanorum disponeret. Qui iureiurando mandatis eius omnibus totis se nisibus obedire promisit, quod & fecit. Porro idem Papa dum apud Regem moraretur grauiter ægrotās, in cœnobio S. Dionysij per visionem mirabilem sanitati redditur. Vnde & ibidem altare in honorem Sanctorum Petri, & Pauli ab ipso consecratur.

Per idem quoque tempus ædificatum est cœnobium in Caturiensi territorio, ipso Domino monasterium mirabiliter consecrante, præsentibus Papa Stephano, ac Rege Pipino.

Sigebertus in chronicis. Pipinus à Stephano Papa cum filijs suis Carolomanno & Carolo in Regem vngitur, & per eum generatio eorum in hereditatem regalis successionis in perpetuum benedicitur, & omnis alienigena ab eius euasione Apostolico anathemate interdicitur.

Anselmus etiam vir illustris cuius soror erat vxor Haistulphi Regis, transfert corpus S. Syluestri Papæ ad cœnobium Nonantulam à se fundatum.

Anno 12. Pipinus Rex Italiam aggreditur, exercitus Haistulphi à Francis vincitur. Haistulphus pacem facere cum Romanis ad nutum Francorum compellitur. Carolomannus monachus ossa S. Benedicti Abbatis ab ecclesia Floracensi vbi olim translata fuerant tollere nititur, vt ea ad castrum Cassinum referret, sed miraculis, vt prædictum est à Deo ostensis, & Francis obsistentibus, ab incæpto prohibetur.

Hoc tempore terræmotus terribilis factus est, quo vrbes aliæ quidem ex toto, aliæ ex parte subuersæ sunt, aliæ autem à montanis ad subiecta campestria cum muris & habitationibus suis integræ & saluæ plusquam 6. milliaria transmigrauerunt. In Mesopotamia etiam terra dirupta est vsque ad duo milliaria, aliaque terra minus alba & arenosa de profundo ascendit. Et ex ea animal mulinum ascendit incontaminatum, humana voce loquens, pronuncians incursionem gentis ab eremo aduersus Arabes.

Anno 13. Carolomannus monachus Viennæ moritur.

De sancto Bonifacio Maguntino, & epistola eius ad Regem Anglorum.

CAP. CLVII.

SAnctus Bonifacius Maguntiæ archiepiscopus, cum socijs suis in Frisia ab inimicis fidei Martyrizatur, & in Tulda cœnobio quod ipse in Toringia fundauerat, honorifice tumulatur.

Helinandus. Hic Bonifacius natione Anglus huiusmodi epistolam scripsit Ethobaldo Regi Anglorum.

Domino charissimo Ethobaldo Bonifacius Archiepiscopus, legatus germanicus Romanæ ecclesiæ perpetuam in Christo charitatis salutem. Epistola S. Bonifacij ad Ethobaldum Anglorum regem.

Audiuimus quod eleemosynis intentus, furta & rapinam prohibes & pacem diligis, & defensor pauperum & viduarum es, & inde Deo gratias agimus. Qui vero legitimum matrimonium spernis, si pro castitate faceres, esset laudabile, sed quia in luxuria & adulterio & cum sanctimonialibus volutaris, est vituperabile & damnabile. Quapropter fili charissime pœnitere & memorare, quam turpe sit, vt tu qui donó Dei dominaris, ad iniuriam eius sis libidinis seruus. Audiuimus præterea, quod optimates penes omnes gentis Merciorum tuo exemplo legitimas vxores deserant, & adulteras & sanctimoniales constuprent. Quod cum sit ab honestate peregrinum doceat vos alienæ gentis institutio. Nam in antiqua Saxonia, vbi nulla est Christi cognitio, si virgo in paterna domo, vel maritata sub coniuge fuerit adulterata, manu propria strangulatam cremant, & super fossam sepultæ corruptorem suspendunt, aut cingulotenus vestibus abscisis, flagellant eam castæ matronæ, & cultellis pungunt, & de villa in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes donec interimant. Vuinidi quoque (quod est fœdissimum genus hominum) hunc habent morem, vt marito mortuo mulier se in rogum cremari pariter arsura præcipitet. Si ergo gentes Deum ignorantes zelum castimoniæ habent, quid tibi conuenit, fili charissime, qui Christianus es, & Rex? Parce ergo animæ tuæ, parce multitudini populi tuo pereuntis exemplo, de quorum animabus rationem redditurus es. Recogita quæso, quam terribilem vindictam Deus in anteriores Reges exercuerit, eius culpæ quam in te arguimus conscios. Nam Celredum prædecessorem tuum, stupratorem sanctimonialium, & ecclesiasticorum priuilegiorum fractorem splendide cum suis comitibus epulantem, spiritus arripuit malignus, & sine confessione & viatico, cum diabolo sermocinanti, & legem Dei detestanti, animam extorsit. Hosredum quoque Regem Deirorum, & Berniciorum earundem culparum reum ita effrenum egit, vt regnum & iuuenilem ætatem contemptibili morte amitteret. Obtestamur, & obsecratus te, vt recorderis, quam fugitiua sit præsens vita, & delectatio spurcæ carnis, per quam æterni cruciatus emuntur, & quam ignominiosum sit, vt breuis vitæ huius mala exempla in perpetuum posteris relinquas.

Mulieres castitatem prodentes quam acerbe in Germania puniruntur.

Reges Angliæ libidinibus seruientes male pereūt.

Author. Ex his perpendi potest beati viri prudentia & libertas spiritus in peccata Regum & Principum publice arguendo, per quam cum præsentis vitæ sanctimonia ad coronam, & gloriam martyrij fœliciter peruenit. Huic Bonifacio successit Lullus, de quo loquitur vita sancti Goaris, & hi versus.

S. Lullus colitur 16. Octobris de quo tom. 5. Surius.

Antistes Lullus, quo non est sanctior vllus,
Pollens diuina tribuente Deo medicina,
Occurrit morbis, vt totus prædicat orbis.

De tyrannide Constantini contra ecclesiam & alijs quibusdam.

CAP. CLVIII.

SIgebertus in chronicis. Anno Imperij sui 14. Constantinus synodum episcoporum trecentorum triginta Constantinopoli congregat. In qua edicto promulgato, de imaginibus Dei & sanctorum eius deponendis, ecclesiam Dei nimis scandalizat, & contra orthodoxos tyrannizat. Haistulphus Rex rupto pacis fœdere Romam obsidet, & Pipinus Italiam repetens eū Papiæ inclusum obsidet, & inuitum ad fœdus pacis repetendū compellit & sancto Petro quæcunque erant sui iuris restitui fecit. An. Ch. 755.

Fulradus Abbas sancti Dionysij Pariēsis, corpus sancti Viri martyris à Roma Parisios transtulit.

Ex chronicis. Per hos dies Pipinus fortiter Saxonum munitiones irrumpit, & post multam stragem eos sub tributo redigit. Deinde Auerniacum pagum depopulando premit, & multa castella ipsamque vrbem capit, & Blandinum vrbis comitem cum multis adducit. Bituricas etiam vrbem capit, & captam munit. Agenum, & Petragoricas, & Engolissmam vrbes Aquitaniæ deuastauit, multamque partem Aquitaniæ sibi subiugauit.

Anno Constantini 15. caput Ioannis Baptistæ, in Aquitaniam diuina voluntate allatum est sub Rege Pipino, & honorifice susceptum, at postmodum in eisdem finibus ecclesia nobili constructa eum digno honore repositum. Per harum enim sanctarum reliquiarum virtutes plures tunc amici Regis Pipini, qui in bello fuerant occisi, subito rediuiui resederunt.

Sigebertus in chronicis. Anno quoque 15. Haistulfus Rex Longobardorum iudicio Dei percussus moritur, post quem Desiderius, qui erat dux in partibus Tusciæ regnat annis 19.

Anno 17. Vualpertus Abbas in Italia, & Chrodegandus Metensium episcopus, Pipini Regis ex Landrada sorore nepos, clarent in Gallia, qui Gorzian cœnobium fundauit in Metensi parrochia. Corpus sanctæ Petronellæ virginis Petri Apostoli filiæ, Romæ à Paulo Papa transponitur. In cuius mamoreo sarcophago ipsius Apostoli Petri manu sculptum legebatur. *Aureæ Petronellæ dilectissimæ filiæ*

An. Ch. 759. Anno 18. Habdallas persequitur Ecclesiam Dei.

Anno Constantini 21. Turci à Caspijs portis erumpentes Armeniam infestant. In quorum patria cum antiquo tempore pestilentia fuisset, suasu christianorum *in modum Crucis* se totonderunt. Et quia per hoc signum salus patriæ reddita est, hunc tondendi ritum tenuerunt.

Anno 22. Paganus Bulgaribus dominatur. Gelu magnum fit à Kalendis Octobris vsque ab Februarium.

Ex chronicis. Hinc pelagus Ponti vsque ad centum milliaria præ glaciei rigore fuit in duriciam lapidis versum, habens triginta & vnum cubitos à superficie in profundum. Nix quoque per viginti cubitos illud cooperuit, ita vt inde mare confirmaretur, ac pedibus calcaretur. Intra mensem verò Februarium, per virtutem Dei gelu cōscisum est in diuersas species ad instar montium.

Gelu inauditum ac prodigiosum.

Sigebertus in chronicis. Stellæ subito visæ de cœlo cecidisse, ita omnes terruerunt, vt putarent finem mundi imminere.

Anno 23. Chrodegangus episcopus, corpora martyrum Gorgonij, Naboris, & Nazarij, à Roma ad Galliam transtulit, & Gorgonium quidem in Gorzia, Naborem in Hilliriaco, Nazarium autem reposuit in cœnobio Lorisham, quod Cantuhir comes illustris à se fundatum, Metensi ecclesiæ priori anno tradiderat.

Anno 24. idem Chrodegandus Metensium episcopus obijt.

De sancto Gangulpho martyre.

Cap. CLIX.

S. Gangulphus emit fontem isque diuinitus alio transfertur.

Ex *gestis eius.* Eo tempore sanctus Gangulphus in Burgundia claruit. Hic fontem quendam emit in Gallia, & eum oriri fecit in Burgundia. Cuius venditor dum emptorem irrideret, repente fontem suum vidit siccatum. Cum ergo quadam die iuxta fontem illum in horto suo suo mirabiliter orientem sederet idem Gangulphus cum vxore sua adultera, cœpit illam arguere de adulterij sui infamia. Quod crimen cum illa vehementer negaret, facillimam ei purgationem opposuit, dicens: Si vis vt credam te sub hac infamia falsò laborare, denuda brachium tuum, & affer mihi lapillum de fundo fonticuli hoc, si illæsum brachium retraxeris, credam quòd innocens sis. Quod illa audiens, secure brachium immersit fonti, & statim combustum velut ab igne retraxit. Tunc sanctus ad illam: Ecce, inquit, apparet veritas flagitij tui. Habe ergo tua, & mane per te, vel cum tuo adultero, nam socia mea vltra non eris. Et data ei dimidia parte substantiæ suæ mansit per se. Non multo post dormiens in domo sua occisus est à quodam clerico, qui cum vxore sua adulterare solebat. Cuius corpus cum in feretro in sepulturam portaretur, multi infirmi de tactu sanati sunt. Dum hoc illius vxori referretur ab ancilla sua, scilicet Dominum suum tanquam martyrem sanctum miracula facere, irridens illa & subsannans ait: Ita, inquit, Gangulphus miracula facitat, vt anus meus cantat. Moxque anus suus turpes sonos & numerosos, vellet nollet, cœpit emittere. Quod ei postea contigit omni vita sua in sexta feria, vt quoties in eadem feria, in qua vir eius martyr effectus est aliquod verbum ab ore proferret, toties ab ano turpem sonum ederet. Quod audiens Rex Pipinus, ad maiorem gloriam martyris Gangulphi experiri dignatus est.

Diuinitus proditur coniux adultera. *Discedit ab adultera vxore.* *Fiunt multa miracula.* *Vltio diuina in adulterā vxorem.*

De crucifixione imaginis Christi, cuius miraculis conuersi sunt Iudæi.

Cap. CLX.

Tempore quoque Constantini Imperatoris, & Irenæ vxoris eius, in Syria ciuitate Berytho, quæ subiacet Antiochiæ, Iudæi imaginem Saluatoris nostri Iesu Christi inuenientes in domo cuiusdam Iudæi, relictam à quodam christiano, qui ibi manserat, eam iniuriosè deposuerunt, & omnia opprobria, quæ Iudæi Iesu Christo intulerunt, eius imagini inferebant, illudentes ei, in faciem conspuentes, criminose conuiciantes, eamque percutientes, manus & pedes eius clauis configentes, acetum & fel ei porrigentes. Tandem latere eius aperto, exiuit de eo sanguis, & aqua. Quod illi supposita ampulla suscipientes, ad experimentum vtrum fuerint vera miracula, quæ Iesum fecisse audierant, omnes infirmos in Sinagoga sua collectos hoc sanguine aspergebant, & à quocunque languore detinebantur omnes sanabantur. Vnde tandem Iudæi compuncti, ad Deodatum ciuitatis episcopum omnes cucurrerunt, eique re enarrata, imaginem cum sanguine ei dederunt. Quibus baptizatis episcopus sanguinem per ampullas diuisim longe lateque dirigens, prædicabat magnalia Dei, obtestatus omnes, vt singulis annis quinto Idus Nouembris celebretur Passio Dominicæ imaginis.

Iudæi in Christi imaginem debacchantur.

Anno vigesimoquinto, Constantinus Imperator, & Abdallas Amiras pari vesania in orthodoxos desæuiunt, multosque eorum pro Christo periment. Constantinus insuper ægre ferens gloriam sanctorum miraculis coruscantium, etiam lipsana eorum vbique iubet effodi, & iactari in profundum.

ANNOTATIO.

Historiam huius imaginis scripsit D. Athanasius qua habetur in operibus ipsius & apud Aloysium Lippomanum; & citatur legiturque in septima synodo sub nomine D. Athanasij. Quare necesse est hanc historiam longo ante tempore & sub imperatoribus nondum christianis accidisse: hanc porro imaginem suis manibus Nicodemum composuisse & Gamalieli D. Pauli præceptori quasi hæreditario iure reliquisse. qui postea eam Iacobo fratri domini, & Simoni tradiderit Idem D. Athanasius tradit cap. 4 ex quo habes à tempore Christi imagines in ecclesia fuisse.

De quibusdam gestis Pipini Regis, & de morte eius.

Cap. CLXI.

Eodem anno in præsentia Pipini Regis Francorum inter Græcos & Romanos celebratur synodus de sancta Trinitate & sanctorum imaginibus, Pipinus autem Rex Remistanium fratrem Eudonis, patruum scilicet Vuaiferi, qui à Vuaifero ad se, & à se ad Vuaiferum trans-

transfugerat, captum in bello à suis suspendit in patibulo. Rex *verò Saracenorum, Amirmonum*, ab Hispania missis legatis,& muneribus datis,& acceptis, optat gratiam Pipini Regis, & amicitiam.

Anno 26. Pipinus multo exterminio Aquitaniam atterit, Sautonas capit, ibique Vuaiferi matrem sorores & neptes captas secum adducit. Romæ Paulo Papa mortuo, Constantinus quidam subito ordinatur sacerdos ex laico, & tyrannica ambitione Papatu inuaso ecclesiæ Dei magno fuit scandalo. Contra hunc Philippus à quibusdam Romanorum Papa constituitur,& non multo-post deponitur.

Consule Baronium.

Anno 24. longa contentio inter Pipinum Regem Francorum,& Vuaiferum finitur, quia Vuaiferus à suis malorum pertæsis, in gratiam Pipini perimitur, & non multopost Pipinus moritur.

Ex chronicis. Iste Pipinus,vt dictum est,ex regalis aulæ præfecto in Regem promotus,in ecclesia sancti Dionysij cum multa fuit honorificentia tumulatus,fœlix victoriarum successibus Regumque Francorum eximius. Huius filius extitit Carolus ex Berta filia Heraclij Cæsaris. Vnde in ipso genus Græcorum, & Romanorum, ac Germanorum concurrit. Vnde merito ad ipsum postea translatum est Imperium.

An.Ch.768.

Sigebertus in chronicis. Hic ergo Carolus Pipini filius, qui pro fœlicitatis magnitudine agnominatus est magnus, compartito cum fratre suo Carolomanno Regno regnat post eum annis 47. Et Carolus quidem Nouiomi regiam accepit coronam, Carolomannus verò in vrbe Suessonica.

De duobus pueris consimilibus Amico, & Amelio.

Cap. CLXII.

EX *gestis eorum*. Tēporibus Pipini Regis Francorum orti sunt duo pueri, miro modo sibi consimiles,vnus ex comite Aruernensi, alius ex milite quodam Bericano. Qui cum à parentibus baptismi causa Romam deferrentur, in Luca ciuitate se inuicem inuenerunt, & societate inter se firmata Romam ingressi sunt. Tantaque inter paruulos erat societas & voluntas, vt vnus sine alio nollet cibum sumere, nec in alio cubiculo requiescere. Oblati igitur sancto Papæ Deusdedit, ab eo sunt baptizati. Qui filio comitis imposuit nomen Amelius, & filio militis Amicus. Multique Romanorum militum eos cum gaudio de fonte sacro susceperunt. Post hæc ipse Papa duos scyphos ligneos pari amplitudine compositos auro & gemmis dedit eis dicens: Accipite hoc donum,quod vobis in æternum sit testimonium,quod ego vos in basilica sancti Saluatoris baptizaui. Quibus gratuito acceptis, ad propria sunt reuersi. Adultum vero Bericanum filium scilicet. Amicum, quasi alterum Salomonem Deus magna sapientia decorauit. Quem cum esset annorum 30. pater eius senex languore correptus, vir nobilis & sanctus præmonuit Christi militiam exercere, fidem Dominis seruare, socijs & amicis auxilium ferre, misericordiæ opera exercere, & præter hoc societatem filij comitis Aruernensis & amicitiam obliuioni nullatenus tradere. Finitisque verbis ad Deum migrauit. Cui filius honorem sepulturæ decēter exhibuit. Mox autem maligni homines iuueni cœperunt inuidere, eique dolos & insidias latenter parare. At ille omnes amabat, & iniurias patienter tolerabat. Adeo tamen contra eum iniquitas impiorum creuit, quòd eum de paternæ hæreditatis castro cum tota familia eius expulit. Qui assumptis decem seruis suis, ait: Festinemus ad curiā comitis Amelij, mihi societate & amicitia iuncti, forsitan nos bonis suis ditabit. Sin autem ibimus ad Hildegardem Caroli Regis Francorum vxorem, quæ consulere semper eiectis consueuit. Euntes ergo ad curiam comitis peruenerunt, sed ipsum non inuenerunt, perrexerat enim Bericum visitare ipsum amicum suum, cuius patrem audierat esse defunctum. Quem non inueniens, tristis discessit, seque non rediturum ad patriam nisi prius eū inueniret, proposuit. Sed & ipse Amicus comitē cum suis quærere non cessauit, donec apud quendam nobilem virum hospitatus est, qui audito infortunio, quod eis acciderat, sponte filiam suam ei in coniugium tradidit.

Pia patris ad filium monita.

Amicus & Amelius sese inuicē quærunt.

Qualiter se inuicem quærentes inuenerunt, & ad curiam Caroli conuenerunt.

Cap. CLXIII.

POst autem annum & dimidium ibi transactum, Amicus Parisios festinauit cum seruis suis, vt quæreret comitem Amelium, & ipse iam per biennium quæsierat Amicum. Qui cum appropinquasset, Parisios, inueniens quendam peregrinum, interrogauit si vidisset Amicum militem Bericanum à patria expulsum. Qui cum responderet, se nunquam eum vidisse, comes abstractam tunicam dedit ei rogans, vt oraret pro eo ad Dominum, quatenus labori suo quem biennio patiebatur, finem imponeret. Peregrinus ergo iter faciens circa vesperam inuenit Amicum. Qui requisiuit ab eo vtrum audisset aliquid de Amelio Aruernensis comitis filio. Qui respondit: Quid me peregrinum deludis? Nonne tu es Amelius qui hodie à me quæsisti, si vidissem Amicum Bericannm, & hanc tunicam mihi dedisti? Nunc autem nescio cur vestimenta tua socios, equos, & arma mutasti. Cui Amicus. Non sum ego Amelius, sed Amicus, qui non cesso eum quærere. Cumque & ab eo peregrinus rogatus, vt oraret pro eo, accepisse denarios in eleemosynam dixit ei: Festina miles Parisios, ibi spero inuenies quem quęris. Festinans ergo Amicus, inuenit eum extra Parisios, iuxta Sequanam in prato florido cum militibus suis comedentem. Qui cum vidissent Bericanos armatos venientes cito surrexerunt, & arreptis armis obuiam cucurrerunt. Amicus quoque suorum animos ad pugnam animauit putans illos esse Parisianos milites, qui eos aggredi vellent. Laxatis igitur frenis vtrique concurrunt, hastas erigunt, enses euaginant, ita vt nullum ex istis euadere crederes ingruentis periculum mortis. Sed Deus, qui cuncta disponit, insontem vtranque partem sistere fecit. Tunc Amicus ait: Vnde estis milites fortissimi, qui Amicū exulem cū suis socijs interficere vultis? Ad hanc vocem Amelius pallidus obstupuit, & Amicum agnouit. Mox illis descendentibus inuicem stringuntur amplexibus, oscula sumunt, & de tam improuisa lætitia Deo gratias reddunt, fidem inter se spondent, & ad curiam Caroli simul venerunt. Factusque est Amicus thesaurarius Regis, & Amelius dapifer. Cerneres iuuenes moderatos, sapientes, pulcherrimos pares, vno cultu, & eodem vultu, ab omnibus dilectos & honoratos.

Se mutuo diuinitus agnoscunt.

Qualiter Amicus Amelium à crimine liberauit eique filiam Regis tradidit.

Cap. CLXIIII.

TRansacto itaque triennio dixit Amicus Amelio: Vxorem meam videre desidero, & quam citius potero redibo. Tu vero manens in curia Regis, caue tibi ab eius filia, maximeque à nequissimi comitis Harderici Fallaci amicitia, Quo verbis eius annuente discessit. Amelius vero super Regis filiam oculos iniecit, & eam quamcitius potuit oppressit. Interea delator Hardericus, qui iniquitate gaudebat, & omni probitati inuidebat Amelium sic alloquitur: Nescis charissime comes Amicum Regis thesaurum furatum esse, & ideo fugisse? Nunc ergo inimicum fædus amicitiæ, & fidem meam super sanctorum reliquias accipe. Quo facto Amelius ei secreta sua non timuit fideliter pandere.

Amici ad Amelium monita.

Dum ergo die quadam ante Regem staret, vt aquam illi manibus præberet, Hardericus ait: Noli Rex aquam accipere de manu scelerati, qui magis dignus est

morte,

morte, quam honore, quia florem virginitatis abstulit filiæ tuæ. Ad hoc Amelius tremens cecidit, & stupidus non respondit. Rex autem benignus eum leuauit,& ait: Ne timeas Ameli. Surge, & viriliter ab hac infamia te defende. Qui surgens ait: Noli Rex iustissime verbis mendacibus Harderici delatoris credere, sed spacium consilij mihi concede, vt coram te de infamia duellum cum eo faciam, & eum de mendacio astante curia conuincam. Quod cum annuisset Rex, Amelij causam Hildegardis Regina tuendam suscepit. Qui dum consilium quæreret, Amicum ad Regis curiam redeuntem inuenit. Cui prostratus ad pedes ait: O vnica salutis meæ spes, heu fidem male seruaui, quia crimen de filia Regis incurri, & ante conspectum eius cum falso Harderico duellum statui. Qui cum eundem dure increpasset ait: Commutemus vestimenta,& equos,& vade ad domum meam, & cum proditore comite bellum Deo iuuante pro te faciam. Sed caue ne tangas vxorem meam. Cumque flentes discessissent, abijt Amicus ad curiam Regis sub specie Amelij,& Amelius ad domum socij sub specie Amici.

At vxor Amici, vt vidit Amelium credens suum esse virum, amplexum & osculum ei præbere voluit. At ille respondit: Recede à me, quia instat mihi tempus flendi, & non gaudendi. In nocte autem cum eundem intrassent lectum ensem inter se & ipsam posuit. Vide, inquit, ne mihi appropinquaueris, quia statim hoc ense morieris. Sic reliquas duxerunt noctes, donec Amicus rediјt. Interea Amicus indutus socij vestimentis ad Regem ingrediens se contra Hardericum pro infamia pugnaturum obtulit. Cui Rex ait: Noli timere comes, quia si victor fueris, eandem filiam meam Belixendam pro vxore tibi tradam.

Mane ergo hora prima Hardericus & Amicus armati exeunt in campum, astante Rege,& tota Parisiana gente. Tunc Amicus conscientiæ suæ timens, Hardericum sic alloquitur: O comes nimis stultum consilium accepisti, quod mortem meam tam ardenter appetis, & te mortis periculo tam imprudenter committis. Sed si falsum crimẽ, quod mihi imponis velles reuellere, & duellum exitiale remittere semper meam amicitiam & seruitium posses habere. Ad hæc ille furibundus respondit se de amicitia eius, & seruitio non curare, sed & caput eius auferre velle. Iurat igitur eum filiam Regis oppressisse, iurat & Amicus Bardericum mentitum esse. Certatibus illis victus est Hardericus, & amputauit Amicus caput eius. Cui Rex vnicam filiam ab infamia liberatam in vxorem tradens, quandam iuxta morem ciuitatem ad habitandum eis dedit. Qua suscepta gaudens Amicus ad domum suam vbi erat Amelius festinauit, eique dicit: Ecce de Harderico traditore te vindicaui, & filiam regis desponsaui. Quam reuersus recepit, & in præfata ciuitate cum ea habitauit.

Amici de Harderico Victoria.

Qualiter Amicus lepra percussus, & abiectus ab Amelio susceptus est.

Cap. CLXV.

AMicum verò cum vxore sua manentem percussit Deus morbo lepræ, ita vt de lecto non posset surgere. Quem cum vxor eius Obias nomine, sic eum exosum haberet, vt eum multotiens suffocare vellet, vocatis ille duobus seruis suis ait: Tollite me de manibus vxoris meæ, scyphumque meum latenter accipite, & ad Bericanum castrum me portate. Quod cum fecissent, turba obuia quæsiuit, quis esset infirmus, quem illuc deferrent. Iste est, inquiunt, Amicus Dominus noster lepra percussus, qui ad vos venit, rogans, vt ei misereamini. Mox illi impij seruos verberauerunt, & ipsum Amicum de curru proiecerunt, minantes eis mortem si amplius hoc verbum repeterent. Tunc Amicus in fletum prorumpens ait: Piissime Deus, aut mortem mihi tribue, aut mihi misero misericordiæ subsidium porrige. Post hæc Romam se perduci fecit, vbi Papa Constantinus ei occurrit cum multis Romanis militibus, qui eum de baptismi fonte susceperant, & magna humanitatis auxilia sibique suisque sufficienter præbuerunt.

Post triennium vero, fames tam gratis orta est in ciuitate, vt etiam à se pater filium expelleret. Tunc seruis suis vrgẽtibus inde recessit,& ad domum comitis Amelij perduci se fecit. Ante cuius curiam cum tabellas more talium infirmorum tangeret, comes audiens dixit cuidam seruo suo. Panem,& carnem accipe, & Romanum scyphum optimo imple vino,& defer illi infirmo. Minister, vt iussum impleuit, reuersus dixit: Per fidem meam Domine, nisi scyphum tuum tenerem illum esse crederem, quem habet infirmus, quia ambo videntur vnius esse pulchritudinis, & magnitudinis. Tunc comes infirmum ad se perduci fecit, & interrogauit, vnde esset, vel qualiter scyphum talem acquisisset. Qui respondit, se Bericano castro oriundum fuisse,& Romæ à Papa Deusdedit scyphum, & baptismum accepisse. Statim ergo comes illum esse socium suum cognouit, qui eum à morte retraxerat,& filiam regis in vxorem ei tradiderat. Proiecit ergo se super illum, clamans, & flens, eumque osculans,& amplexans, vxor quoque eius, currens solutis crinibus super eum multas lachrymas fudit, memorans qualiter Hardericum delatorem fortiter expugnauit. Denique introduxerũt eum in domum, & in lecto precioso eum collocauerunt, eique bona sua omnia communicauerunt.

Qualiter eum Amelius sanguine filiorum suorum aspergens curauit.

Cap. CLXVI.

QVadã nocte visus est Angelus Domini Raphael eum vocare, eique præcipere, vt diceret Amelio comiti quatenus duos filios eius interficeret, ipsumque sanguine illorum ablueret, & sic sanitatem reciperet. Quod cum ille cum magno tremore comiti retulisset, primo quidem comes grauiter accepit, memor autem beneficiorum eius, qui se pro eo coram rege obtulerat periculo mortis, accepto mucrone ad lectum filiorum dormientium perrexit,& incumbens super eos amarissime fleuit, dicens: Quis audiuit filios patrem sponte interfecisse? Heu filij mei amodo non ero vobis pater, sed cruentus laniator. Et stillantibus super eos lachrymis excitati sunt, faciemque patris respicientes, ridere cœperunt. Quibus ætatem trium annorum iam habentibus dixit: Risus vester proh dolor in luctum conuertetur, quia sanguis vester innocens nunc ab impio patre effundetur. His dictis eos decollauit, eorumque cadauera cum capitibus in lectulo cooperta quasi dormirent reposuit. Sanguine verò quem collegerat socium aspersit dicens: Domine Iesu Christe, qui fidem hominibus seruare præcepisti,& leprosum verbo tuo sanasti, hunc socium meum digneris mundare, pro cuius amore sanguinem filiorum meorum non timui fundere. Statim ergo mundatus est, & à comite vestimentis suis optimis est est indutus. Dum autem ad ecclesiam currerent, vt ibi Deo gratias redderent. Mox tintinabula, Deo volente, personare cœperunt; quod vt populus audiuit, vndique admirando cucurrit, comitissa verò cum vtrosque pariter incedere videret, cœpit quærere quis eorum maritus eius esset. Indumenta, inquit, amborum cognosco, sed quis eorum sit comes penitus ignoro? Cui comes ait, ego sum Amelius; & iste est socius meus Amicus, qui factus est sanus. Veruntamen crebra comes suspiria trahebat,& mortem filiorum mentẽ reuoluebat. Cumque comitissa iuberet afferri pueros, vt congratularentur eis, comes ait: Dimitte eos placide somno requiescere. Post hæc solus thalamum intrauit, vt super eos fleret, & inuenit eos in lectulo ludentes. Circa quorum colla cicatrices ad modum fili rubei vsque ad mortem eorum apparuerunt. Et suscipiens eos comes in vlnis suis, deportauit eos ad gremium vxoris suæ, & ait: Gaude coniux, quia filij tui viuunt quos occidi Angeli iussione, &

Vt Amicus à lepra sit curatus.

eorum

eorum Amicus mundatus est sanguine. Extunc ergo comes, & comitissa, vsque ad exitum vitæ seruando castitatem, Dei seruitio insistebant deuote. Amici verò coniux iniqua arrepta est à dæmone, & cadens per præcipitium expirauit. Amicus itaque mouit ad Bericanos exercitum, & tamdiu obsedit eos, donec se victos reddiderunt. Quos ipse benigne suscepit, & omnem offensionis culpam eis condonauit, Deo vlterius in timore seruiens pacifice cum eis habitauit.

De Stephano Papa, & tyrannide Constantini.

CAP. CLXVII.

Sigebertus in chronicis. Anno Constantini 27. Constantino pro pseudo Papa per zelum fidelium ab ecclesia deturbato, oculisque priuato Stephanus Romanę ecclesiæ 92. præsidet. Hic tam ab Italia, quā à Gallia episcoporum synodum Romæ congregat, in qua omnia à Constantino ordinata reordinat, præter baptismum, & chrysma, decernente synodo, vt episcopi ab illo cōsecrati ad gradum quem ante hanc consecrationem habebāt, redirent; & si digni iudicarentur, electi iterum consecrarentur, sed ad altiorem gradum vel ordinem nunquam ascenderent. Laici verò ab illo in diaconos, vel presbyteros ordinati, omnino degradarentur, & in religioso habitu perseuerarēt. Venerationem etiam sanctarum imaginū confirmat, earumque profanatores anathematizat. Constituit etiam vt omni die dominico ad Missam, *Gloria in excelsis Deo* cantaretur.

An.Ch.768. Anno 28. Desiderius Rex Longobardorum sub obtentu orandi Romam ingressus aliquos nobilium Romanorum captos excæcauit.

Anno 29. Cōstantinus Imperator omnino à Deo auersus, virum sanctum Stephanum per 40. annos inclusum, etiam gentibus reuerendum, amara morte martyrizauit, omnes etiam sibi subiectos iurare cogit super S. Crucis lignum, ne aliquam Dei sanctorumque eius imaginem venerarentur. Eos quoque qui Dei genitricem inuocabant, & eos etiam qui vigilias Deo agebant, eos qui ecclesijs assueti religiose viuebant, etiam qui à iuramentis & immundicijs abstinebāt, eos qui reliquias sanctorum penes se habebant, hos & huiusmodi damnans patrimonijs priuauit, & omnibus modis cruciauit. Qui reuerentiores erant eorum barbis cera & pice illitis, eos comburebat. Monachos, vt vxores; monachas, vt viros ducerent cogebat; quod etiam multi vitantes martyrium meruerunt; nec sub alicuius gentilis persecutione, plures quam sub hoc martyrizati sunt.

Impia persecutio Constantini Imperatoris.

Ex chronicis. Carolomannus Rex frater regis Caroli magni cum biennio regnasset obijt; & pars regni eius partibus Caroli se vniuit, sicque Carolus regni monarchiam tenuit.

Sigebertus in chronicis. Anno 30. Hunaldus Dux Aquitaniæ Romam quasi ibi perseueraturus venit, qui ad Longobardos fugiens apostatauit, ibique non multo pòst lapidibus obrutus, male perijt. Constantinus Imperator contra Bulgares nauali prælio pugnaturus, nauibus suis fere duobus millibus impetu Aquilonis contritis, totum penè exercitum amisit.

De Adriano Papa, & quibusdam gestis Caroli.

CAP. CLXVIII.

An.Ch.772. Anno 31. Adrianus Papa Romanæ ecclesiæ 93. pręsidet. Hic ad reprimendam rabiem hæreticorum imagines Dei sanctorumque execrantium, nimis laborauit; & libro aduersus eos edito, multis scripturarum inductionibus roborato, eorum errores infirmauit, fidemque rectam solidauit. Hic in offertorijs, & offertoriorum versibus, quod geminatum est, geminauit.

Carolus Rex ad Saxonicum bellum animum intendit, Heresburch castrum Saxonum capit, Hormensul fanum destruit, ibiq; siti laborante exercitu, subito in torrente largissimæ aquæ effusæ sunt diuino nutu; votique compos Carolus obsides accepit à Saxonibus.

Anno 32. Adrianus Papa ad tuendas res ecclesiæ Carolum Romam accersiuit. Quo pergens Papiam obsidet, ibique relicto exercitu Romam peruenit, sanctam Resurrectionem Christi ibi peregit. Postea rediens, Papiam cæpit, iterumque Romam redijt, synodum constituit cum Adriano Papa, alijsque 153. religiosis episcopis, & Abbatibus, in qua Adrianus Papa cum vniuersa synodo dedit ei ius eligendi Pontificē, & ordinandi sedem Apostolicam, dignitatemque patriciatus. Insuper archiepiscopos, & episcopos per singulas prouincias ab eo inuestituram accipere definiuit, & vt nisi à Rege laudetur, & inuestiatur episcopus à nemine consecretur, omnesque huic decreto rebelles anathematizauit, & nisi resipiscerent, bona eorum publicari præcepit. An.Ch 773.

De Victoria Caroli de Longobardis, & nece sanctorum Amici, & Amelij.

CAP. CLXIX.

Ex gestis eorum. Hic itaque Adrianus Papa (vt prælibatum est) legatos suos ob ecclesiæ Romanæ defensionem misit ad Carolum Regem Francorum, quia valde affligebatur à Desiderio Rege Longobardorum. Mox idem Carolus Rex mitissimus atque christianissimus, misit eidem Desiderio nuncios suos, deprecans vt ciuitates & reliqua, quæ beato Petro abstulerat, pacifice redderet, promittens ei etiam dari 14. millia solidorum auri. Sed cum neque precibus neque muneribus eius ferocitatem flectere valeret, congregauit regni sui multitudinem, Ducum, Principum, & aliorum fortissimorum militum, nec non episcoporum & abbatum. Inter quos fuit venerabilis Albinus Angedauensis episcopus, cuius vita & meritum. Iam in sæculo floruerat. Cumque Rex ad Clusas propinquasset, & volens pacifice beati Petri iustitias recipere, & sic ad propria redire; nullatenus Desiderij mentem malignam posset inflectere; qui cum exercitu suo ad resistendum fortiter in ipsis Clusis assistebat, quas fabricis macerijs curiose munire fecerat; Deus eius iniquam proteruiam conspiciens, dum vellent alia die Franci ad propria reuerti, misit terrorem validamq; trepidationem in cor eius, omniumque Longobardorum, ita vt eadem nocte proprijs dimissis tētorijs, & supellectili, fugam omnes arriperent, nemine persequente. Quod cernens Carolus cum exercitu persecutus est eos: in quo erant comes Amelius & Amicus, qui propria quidem officia in curia regis agebant, & tamen operibus Christi quotidie studebant, ieiunando, orando, eleemosynas faciendo. Postea verò Desiderio cum paruo exercitu suo in Campania resistente maxime exercitui Francorum, Anglorum, Teutonicorum, & aliarum gentium, quæ in Italiam intrauerant, facto congressu in loco, qui dicebatur tunc pulchra syluula, quia delectabilis erat, mortua est ibi non parua multitudo vtriusque exercitus Caroli, scilicet & Desiderij; & ob hanc interfectionem locus ille vsque hodie mortalis, vel mortaria nuncupatur. Ibi etiam interfectus est gener Regis comes Amelius, & socius eius. Quos enim Deus vnanimi cōcordia & discretione in vita coniunxit, in morte quoque separare noluit. Desiderius autem suis velociter Papiam obfugit, & Carolus eum persequens ciuitatem ex omni parte vallauit. Moxque reginam Hildegardem cum filijs ad se adduci fecit. Hortante igitur beato Albino cum cæteris episcopis, & abbatibus, vt Ecclesia ibi fabricari, & interfectorum corpora sepeliri iuberentur, fabricatæ sunt ibi duæ ecclesiæ, vna iussu Regis, quæ dedicata est in honore beati Eusebij Vercellensis, altera iussu Reginæ in honore beati Petri.

Ex chronicis. Cum autem per 6. menses Rex vrbem obsedisset, magnum habens desiderium visendi Apostorum limina relicto exercitu Romam profectus est. Vbi dum in sabbatho sancto ad beatum Petrum appropinquasset, fere vno milliario pedestris festinauit, omnesque

gradus

Hæc quæ di cta & scripta sunt de Amico & Amelio vtrū sit vera historia, an fictio edita ad ostendēdum potentem vigorem amicitiæ dubitari potest.

gradus ecclesiæ sigillatim osculās ad Adrianum Papam, qui scilicet sub atrio super gradus assistebat iuxta fores ecclesiæ peruenit. Illic ergo celebrata solemniatate Paschali, concessit ciuitates ac territoria beato Petro, sicut in eadem monstratur donatione. Rex autem quia generum suum multum dilexerat, & socium eius Amicum, misit Mediolanum, & iussit afferri duas arcas lapideas. In quarum vna conditus est Amelius apud ecclesiam beati Petri, in alia verò Amicus apud ecclesiam beati Eusebij. Reliqua verò corpora hic & illic sunt sepulta. Mane autem facto diuina dispositione est inuētum corpus Amelij cum sarcophago, iuxta sarcophagum Amici in ecclesia regali. Interim exercitus Caroli in obsidione ciuitatis laborauit donec post 10. menses obsidionis, multis iam obsessorum languoribus, & clade deficientibus Dei nutu Rex Carolus Desiderium cum suis comprehendit, & eorum regnum suæ potestati subiugauit; ipsum Desiderium & eius coniugem secum in Franciam duxit.

Passi sunt Christi milites Amelius, & Amicus, sub præfato Desiderio 4. Idus Octobris.

Adhuc de gestis eiusdem Regis Caroli.

Cap. CLXX.

Sigebertus in chronicis. Anno Constantini 33. Saxones rupto pacis fœdere, Francorum fines premunt igne & cœde: sed tamen ecclesiam in Fritislar non queunt incendere; quam sanctus Bonifacius benedixit, eamque nunquam cremandam prædixit.

Ex chronicis. Hæc cum audisset Carolus, Saxoniam repetens, tripartito exercitu concurrit Saxonibus, & ei victoria prouenit in omnibus.

Sigebertus in chronicis. Carolus Rex offensus dissonantia ecclesiastici cantus, inter Romanos & Gallos, & iudicans iustius esse de puro fonte, quàm de turbato riuo bibere, duos clericos Romam misit, vt authenticum cantum à Romanis discerent, & Gallos docerent. Et primo per hos Metensis ecclesia, & per illā omnis Gallia ad Romani cantus auctoritatem est reuocata. Quicquid autem per multa tempora Longobardi Romanis abstulerant, Carolus eis restituit. Regno verò Lōgobardorū destructo totam Italiam sub iure regni Francorum redegit. Taliter Longobardi victi regnare destiterunt, post annos 204. ex quo in Italia regnare cęperunt.

Regnum Longobardorum finis.

An. Ch. 776. Anno 35. Saxonibus Heresburch castrum obsidentibus gloria Dei super ecclesiam apparuit omnibus, duobus scilicet scutis sanguineo colore flammātibus, quosdam motus, vt in bello per aera dantibus. Carolus Saxoniam velut tempestas proterit, munitiones irrumpit, & ad hoc eos impellit, vt se & patriam ei dedant, & datis obsidibus se christianos futuros spondeant.

Ex chronicis. Denique victoria de Longobardis adepta, totaque Italia subiugata, Carolus Romam redijt, synodum cum Adriano Papa constituit, alijsque 153. religiosis episcopis, & Abbatibus. In qua, & Adrianus Papa cum vniuersa synodo dedit ei ius eligendi Pontificem, & ordinandi apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus. Insuper archiepiscopos, & episcopos per singulas prouincias ab eo inuestituram accipere definiuit, & vt nisi à Rege laudetur, & inuestiatur episcopus à nemine consecretur. Omnesque huic decreto rebelles anathematizauit, & nisi resipiscerent bona eorum publicari præcepit.

Quomodo ius eligendi Romanum Pontificem sit Carolo collatum.

De interitu Constantini, & Imperio Leonis quarti.

Cap. CLXXI.

Constantinus autem Imperator plaga pessimi incendij diuinitus percutitur, & clamans adhuc viuus: *Igni sum inextinguibili traditus*, miserabiliter moritur.

Sigebertus in chronicis. Leo igitur Constantini filius cæpit imperium anno Domini 777. mundi scilicet 4631. & imperauit annis 5.

Chronographus. Huius anno 1. quibusdam rebellionem in Italiam meditantibus, Italiam repetit Rex potens Carolus, vrbem Forum Iulij capit, & ducem eius Rotgandum rebellionis incentorem decollari præcipit, capta quoque Taruisio vrbe, cæteris maiestate sui nominis terrorem incussit.

Sigebertus in chronicis. Eodē anno Vuintichindus Dux Saxonum in Normanniam fugit. Saxones baptizati paciscuntur, vt ingenuitatem suam & omnia sua perdant, si vnquam à fidelitate Christi & Regis desistant.

Anno 2. Carolus Rex in Hispania Cesaraugustam vastando delet, Pampilonam obsidet, eiusque captæ muris destructis; Vascones duosque Saracenorum regulos sibi subijcit, aliasque vrbes in deditionem accipit.

Res à Carolo gesta in Hispania & Italia.

Anno 4. Carolus Rex Albiam fluuium transgreditur, ibique in eius gratiam Bardogauenses, & Norduitæ baptizantur.

Obijt sanctus Sturnius primus Abbas Fuldensis.

Anno 5. Mady Amiras, multos vtriusque sexus pro Christo martyrizat. Carolus Rex orationis causa Romam vadit, ibique filij eius vnguntur in reges, Pipinus super Italiam, Ludouicus super Aquitaniam. Leo Imperator cum insaniret cupiditate circa pretiosos lapides, adamauit magnam ecclesiæ coronam, & accipiens portauit eam, & exierunt carbunculi in capite eius, & captus à febre mortuus est.

Leonis Imp. mors horrenda.

De Imperio Irenæ vxoris, & euentibus illius temporis.

Cap. CLXXII.

Post quem vxor eius Irene cum filio eius Constantino imperauit annis 10.

Cœpit autem Anno Domini 782. mundi scilicet 4636.

Huius anno primo Constantinopoli quidam laminam auream inuenit, & in eàm virum iacentem cum hac scriptura: *Christus nascetur ex virgine Maria, & credo in eum. Sub Constantino, & Irenæ Imperatoribus; ô Sol iterum me videbis.*

Saxones rebellant, & à Carolo bello victi, seditiosos vsque ad quatuor millia 500. ei tradunt, & obsides ei tribuunt.

Anno 5. *Signum Crucis* in vestibus hominum apparebat. *An. Ch. 786.*

Anno 6. bellum inter Francos & Auares oritur. Sanguis de cœlo in terram profluxit.

Anno 7. Tassillo Dux Baioariæ contra Regem Carolum reus maiestati adiudicatur. Vnde à Carolo attōsus, cum filio eius Theodone in monasterio relegatur. In Italiam inter Græcos & Romanos pugnatur, & in omnibus Carolus suis prouenisse victoriam lætatur. Instantia Tharasij Patriarchæ Constantinopolitani, & Adriani Papæ secundò apud Nicæam vniuersalis synodus 350. episcoporum cōgregatur. In qua fides catholica in præsentia Irenæ, & filij eius Constantini cunctorum subscriptione roboratur, & hæresis execrantium imagines Dei in perpetuum abdicatur.

Coniuratio valida facta est ab Austrasijs contra Carolum Regem authore Harderico. Qua detecta multi aut membris truncantur, aut exiliantur.

Anno 8. Carolus Coloniæ super Rhenum pontes duos construit & munit, & Sclauiam ingressus eam subigit. Adelgisus filius Desiderij Regis, qui victo patre suo ad Græcos confugerat, animatus auxilio Græcorum ad Italiam venit, ad repetendum regnum, aut ad inferendam vltionem. Qui inito bello cum Francis, tentus ab eis amara morte peremptus est. *An. 789.*

Anno 9. Carolus Rex honestati ecclesiasticæ omnino intentus, legendi & psallendi disciplinam correxit. Perpendens enim iterum Gallos à Romanis in cantando discrepare, Metenses verò sola naturæ leuitate paululum quid dissonare, per cātores rursus ab Adriano Papa *An. Ch. 790.*

Roma directos, dissonantiam cātus correxit. Circa pauperes etiam solicitus, non solum in regno suo, verum & trans Maria, in Ægypto, Syria, & Aphrica, præcipue in Hierosolymis, liberalitate elemosynarum, christianis pauperibus solatiabatur. Trāsmarinorum Regum amicitias, ob hoc expetens, maxime vt christianis sub eis degentibus esset releuatio.

De Alcuino, qui & Albinus.

CAP. CLXXIII.

Alcuinus claret in Gallia. ALcuinus de Britannia oriundus, magister delitiosus Regis Caroli, scientia literarum hoc tempore præpollet in Gallia. Cuius præcipue magisterio ipse Rex omnes artes didicit liberales. Hic multa scripsit, inter quæ eminent libri de Sancta Trinitate, scripti ad ipsum Regem. Hic etiam iussu ipsius Regis diuinam correxit historiam.

Helinandus. Hic Alcuinus à Regibus Anglis pro pace missus ad Carolum ad eo fotus est hospitio, & apud eum resedit, vir vndequaque doctissimus. Qui Carolum instituit in dialectica, & Rhetorica, & præcipue in Astronomia. Hic omnium Anglorum post B. Adelinum, & Bedam doctissimus fuit, & pluribus libris ingenij periculum fecit, prælatus est à Carolo monasterio B. Martini Turonensis.

Ex chronicis. Adhuc enim erant in ecclesia illa monachi, vbi corpus eius requiescit. Qui vt refert S. Odo Abbas viuebant deliciose nimis, & induebantur vestibus sericis, eorumque calciamenta erant auri coloris. In cuius ecclesiæ dormitorio ingressi sunt Angeli duo, vnus iudicem extendebat, & alter monachum quem ostenderat, ille percutiebat. Vnus autem qui vigilans hoc videbat, euasit, Angelum enim adiurauit dicēs: Adiuro te per nomen omnipotentis ne me percutias. Hoc itaque monasterium post hoc, vt dictum est, donante Carolo suscepit regendum Alcuinus, scientia vitaque præclarus, quia sapientiæ studium de Roma Parisios transtulit, quod illuc quondam à Græcia translatum fuerat à Romanis. Fueruntque Parisijs fundatores huius studij quatuor monachi Bedæ discipuli Rabanus, & Alcuinus, Claudius, & Ioannes Scotus.

In chronicis autem Metropolis Arelatensis, ita legitur; Omnipotens rerum dispositor ordinatorque regnorum & temporum, cum illius admirandæ statuæ pedes ferreos, vel testeos cōminuisset in Romanis, alterius non minus admirabilis statuæ caput aureum per illustrem Carolum erexit in Francia. Qui cum occiduis partibus solus regere cœpisset, & studia literarum vbique essent in obliuione, ideoque veræ deitatis cultura teperet, contigit duos Scotos monachos de Hibernia cum mercatoribus Britannis ad littus Galliæ deuenire, viros, & in sacris & in *Viri ex Hibernia eruditissimi veniūt in Galliam.* sæcularibus scripturis eruditos. Qui quotidie cum nihil ostenderent venale, ad conuenientes emendi gratia turbas clamare cœperunt. Si quis sapientiæ cupidus est, veniat ad nos, & accipiat eam, nam venalis est apud nos. Tamdiu clamata sunt ista, donec ab admirantibus, vel insanos illos putantibus ad aures Regis Caroli semper amatoris sapientiæ sunt perlata. Qui celeriter illos ad præsentiam suam euocatos interrogauit, si vere sapientiam haberent, vt ipse compararet. Sapientiam, inquiūt, & habemus, & in nomine Domini eam quærentibus dare parati sumus. Qui cum quæsisset ab illis, quid pro ipsa peterent, responderunt: Loca tantum oportuna, & animas ingeniosas, & sine quibus ista peregrinatio transiri non potest, alimenta, & quibus tegamur. Quo ille percepto, ingenti gaudio repletus, primum quidem apud se vtrumque paruo tempore tenuit, postea verò cum ad expeditiones bellicas vrgeretur, vnum eorum nomine Clementem in Gallia Parisijs, scilicet residere fecit; cui & pueros nobilissimos, mediocres, & infimos satis multos commēdauit, & eis prout necessarium habuerunt victualia ministrari prçcepit, habitaculis oportunis ad meditandum deputati. Alterum verò in Italiam direxit, cui, & monasterium S. Augustini iuxta Ticenensem vrbem delegauit, vt illuc si voluissent ad discendum congregari possent. Audito autem Albinus de natione Anglorum, *Alcuinus venit in Galliam.* quod gratanter sapientes, ac religiosos viros susciperet Carolus, conscensa naui venit ad eum cum socijs in omnibus scripturis exercitatus; vtpote doctissimi Bedæ discipulus. Quem Rex vsque ad finem vitæ iugiter secum retinuit, nisi cum ad ingruentia bella processit. Deditque, & illi Abbatiam S. Martini, vt quando ipse absens esset, illic requiesceret, & ad se confluentes doceret. Cuius in tantum doctrina fructificauit, vt Franci antiquis Romanis & Atheniensibus æquarentur.

De scriptis eius.

CAP. CLXXIIII.

HElinandus. Alcuinus in epistola ad Ethelardū episcopum antecessorem Cuthberti & Lamberti successorem, ait inter cætera; vt cum Romam vadens Carolum Magnum Imperatorem nepotem illius Caroli de quo Bonifacius locutus est, visitaret, non adduceret clericos vel monachos versicoloribus, & pompaticis vestibus indutos, quia non solent Francorum clerici nisi religiosis vestibus amiciri.

Author. Scripsit Alcuinus, qui & Albinus de S. Trinitate, li. 3. *Scripta Alcuini.*
Scripsit & ad discipulos suos dialogorum li. 1.
Sententiarum, li. 1.
Super Genesim ad literam li. 1.
Super Cantica Canticorum li. 1.
Epistolarum ad Hebr. li. 1.
Super Ecclesiastem li. 1.
Super Ioannem li. 7.
Ad Eulaliam virginem de ratione animæ li. 1.
Ad Fredegisum dialogum de Trinitate lib. 1.

De his autem hæc pauca, quæ sequuntur inserere libuit. In libro siquidem ad Carolum tertio ex quo, Responsoria & Antiphonæ de Trinitate videntur esse sumpta loquitur ita.

Alcuinus in libro de Trinitate. *Flores Alcuini.* Adesto Deus vnus omnipotens, pater, & filius & spiritus sanctus doce fidem, excita spē, infunde charitatem. Velle mihi adiacet, sed hoc non à me, sed à te, mundum, & terras relinquere, & cœlū petere, sed imbecilla pluma est velle sine subsidio tuo. Da fidei pennas, vt volet sursum ad te, hanc fidem in te, per te, de te, confiteor te, vnum in substantia, Trinitatem in personis confiteor. Te semper idem esse, viuere, & intelligere confiteor. Genitor, genitus, regenerans, ô beata Trinitas, fons, flumen, irrigatio, ô B. Trinitas, inuisibilis, visibilis, inuisibiliter, inuisibilis visibiliter. O beata Trinitas, à quo, per quem, in quo omnia. O beata Trinitas, vita viuens, vita à viuente, viuificatio viuentium. O beata Trinitas. Verax pater, veritas filius, veritas Spiritussanctus, Deus supra quem nihil, extra quem nihil, sine quo nihil. Deus sub quo totum, in quo totum, cum quo totum. Te inuocamus, te adoramus, te laudamus. Exaudi, exaudi, exaudi. Spes nostra, salus nostra, honor noster, libera nos, salua nos, iustifica nos, ô beata Trinitas, ô beata, & benedicta, & gloriosa Trinitas. O vera summa, sempiterna vnitas. Miserere, miserere, miserere, nobis. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, in sæcula sempiterna, ô beata Trinitas.

Idem ad Eulaliam virginem in fine epistolæ. Te homo laudet alme creator, pectore, mente, pacis amore, non modo parua pars, quia mundi est, sed tibi sancte solus imago magna creator mentis in arce pectore puro, dum pie viuit. O Deus & lux, laus tua semper pectora & ora cōpleat, vt te semper amemus sanctus vbique.

Idem super Ecclesiastem.

Alcuinus ingrediens patrum sacra prata priorum,
Carperet vt flores per pia rura sacros.

Cronographus. Eo tempore fundatum est sub Iterio Abbate Cormaricense cœnobium, quod à Beati Martini Turonensis ecclesia tam exordium habuit, quam subsequens incrementum.

De imperio Constantini filij leonis,& euentibus illius temporis.

CAP. CLXXV.

SIgebertus in chronicis. Anno Imperij Irene,& constantini X. idem Constantinus matrem suam Irenem imperio priuat, solus annis 7. imperat.

Cœpit anno Domini 792. mundi scilicet 4646.

Eo tempore Carolus Rex Francorum regnum Anarorum terrā marique impetit, eisque in sola fuga spem euadendi relinquit.

Anno imperij sui, primo Cōstātinus cōgressus Cardamo Bulgari turpiter victus dehonestatur. Cardamus sublato omni apparatu regio ditatur. Pipinus Caroli Regis ex concubina filius, gibbo deformis, à quibusdam Francorum primoribus promissione illectus contra patrem coniurauit. Vnde conuictus tonsuratur, & in Prumia cenobio retrusus, vsque ad finem vitæ Deo militauit. Complices vero coniurationis alij exiliantur, pauci perimuntur.

...lum ad... ...sus Aua... quos Ba... ...os esse di... Aemil.

Anno 2. Feliciana hæresis condemnatur, & in præsentia Adriani Papæ ab ipso Felice auctore abdicatur. Hęc hæresis asserebat filium Dei in diuina natura verū Deū esse, in humana vero natura nuncupatiuum. Iterum in diuina natura eum esse verum filium Dei, in humana vero adoptiuum, vnam personam Dei & hominis diuidens in duas personas scilicet veri filij, & adoptiui. Saxones in fide Dei, & fidelitate Regis vacillant.

Anno 3. Constantinus Imperator multos Principum sibi suspectos oculis priuat. Carolus Rex non solum patria lingua sed etiam peregrinis linguis eruditur, barbara & antiquissima carmina quibus veterum Regū bella, & actus canebantur scripsit, & memoriæ mandauit. Inchoauit etiam Grammaticam patrio sermone; mensibus anni iuxta propriam, idest, teutonicam linguam vocabula imposuit, ventos etiam 12. proprijs nominibus appellauit, cum ante quatuor tamen cardinales venti nominarent.

...aroli erga ...ultum di... ...uinum stu... ...ium.

Anno 4. Saxones virtute Caroli conterriti reddunt se Christi & Regis fidelitati. Carolus Rex christianam religionem sancte & piè colens, ecclesias Dei omnimodis honorabat & ornabat sacris vasis & vestibus, edicens vt ne ianitoribus quidem liceret cōmuni habitu in ecclesia ministrare. Extruxit etiam Aquisgrani basilicam plurimæ pulchritudinis, ad cuius structuram à Roma & Rauenna columnas, & marmora deuehi fecit.

Anno 5. Leo Romanæ Ecclesiæ 93. præsidet. Qui mox clauem confessionis S. Petri cum vexillo Romanæ vrbis Carolo Regi misit.

Ex chronicis Thudun Princeps Auarorum se & patriam suam Carolo dedit, & baptismi gratiam præcepit.

Sigebertus Anno 6. Henricus Dux Foroiulianorum expoliato in Pannonia Auarorum Principe Iringo, inæstimabilem thesaurum eius misit Regi Carolo.

De iterato Imperio Irenę & incidentibus eiusdem temporis.

CAP. CLXXVI.

ANno septimo, Irene Imperatrix super erepto sibi Imperio fœmineo dolore abusa Constantinum filium suum oculis & imperio priuat, & sola annis 3. imperat.

Ex Chronicis Eodem anno Solis orbita obscurata est, ita vt in mari naues oberrarēt, & dicerent homines, quia propter excæcationem Imperatoris hoc factum est.

Anno Irene 1. Leonem Papam celebritatem Litaniæ maioris agentem Romani capiunt, & linguam ei oculosque euellunt. Cui voce & visu reddito diuinitus, iterum oculos & linguam eruunt radicitus, relinquentes eum semiuiuum in sanguine suo reuolutum. Cumque ab ipsis carnificibus in monasterio S. Erasmi in custodia teneretur, rursus loquendi, ac videndi officium diuinitus ei reformatur, & tandem de manu eorum erutus, ad Carolum Regem fugit quantocius.

Sigebertus in chronicis. Anno Irene 2. Carolus Rex Leonem Papam in sede Romana recollocat. Ipse quoque Romam properat, causas examinat, reos legaliter damnat, & omnes Romanorum motus sedat. Geroldus Dux Baioariæ in Pannonia Auaribus congressus perimitur. De quo in visione Vuetini legitur, quod inter martyres sit annumeratus.

In mense Iulio contra naturam aspera & gelu concreta, bis fuit pruina, sed nihil fructibus nocuit. *An.Ch.801*

Anno 3. Romani qui ab Imperatore Constantinopolitano iam diu animo desciuerant, nunc accepta occasionis oportunitate, quia mulier, excæcato Imperatore Cōstantino filio suo, eis imperabat, vno omnium consensu Carolo Regi imperatorias laudes acclamant, eumque per manum Leonis Papæ coronant Cæsarem & Augustum appellant. Pipinum vero filium eius Regem Italiæ ordinatum collaudant.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

De Imperio Caroli magni, & forma eius ac Robore.

Cap. I.

Igebertus in chronicis. Carolus igitur magnus cum iam super Francos annis regnasset 33. primus Francorum imperauit Romanis annis 13. Cœpit autem anno Domini 801. Mūdi vero 4656. diuiso à Constantinopoli Imperio Romano euolutis annis circiter 468. Ex quo Byzantium Thraciæ ciuitas à primo Constantino ampliata, & in regiam vrbem est exaltata, & translata in illam omnis Romanæ dignitatis gloria, in sedem Romani Imperij fuit dedicata, & noua Roma appellata.

Prosopographia Caroli magni. *Turpinus Rhemensis Archiepiscopus.* Erat hic Carolus corpore decorus, sed visu ferus statura eius 8. pedum suorum scilicet qui erant longissimi, renibus erat amplissimus, ventre congruus, brachiis, & cruribus grossus Miles doctissimus & acerrimus, & omnibus artubus fortissimus. Facies eius in longitudine habebat palmum & dimidium, barba vnum pedem, nasus circiter dimidium, frons erat vnius pedis, oculi leonini scintillantes vt carbunculi, supercilia dimidij palmi. Quemcunque iratus apertis oculis aspexisset, statim territus erat. Cingulum quo cingebatur 8. pedibus extendebatur, præter illud quod pendebat. Parum panis comedebat, sed quartam partem arietis, aut gallinas duas, aut anserem vnum, aut spatulam porcinam, aut pauonem, aut gruem aut leporem integrum edebat. Modicum vinum & aqua dilutum sobrie bibebat.

Caroli magni robur. Tantæ fortitudinis erat, quod militem armatum super equum sedentem à vertice capitis vsque ad bases simul cum equo vno ictu propria spatha secabat. Quatuor ferraturas equorum simul manibus facile extendebat, militem armatum rectum stantem super palmam suam à terra vsque ad caput suum sola manu velociter eleuabat. Erat enim donis largissimus, in iudiciis certissimus, in locutione luculentus.

Chronographus. Mater eius domina Bertha in magno apud eum honore consenuit, liberos quoque suos ita censuit instituendos, vt tam filij, quam filię primo liberalibus studiis (quibus, & ipse operam dabat) erudirentur, tum etiam filios cum primum ætas patiebatur more Francorum equitare, & armis atque venationibus exerceri fecit, filias vero lanificio assuescere, coloque ac fuso (ne per ocium torpescerent) operam impendere, atque ad omnem honestatem erudiri iussit. Cumque semper studia literarum amasset, tentabat & ipsemet scribere, tabulasque ferebat, vt cum vacuum tempus esset, manum literis assignandis assuesceret. In palatio suo Aquisgrani basilicam plurimæ pulchritudinis in honore beatę Mariæ Virginis extruxit, quam etiam diuitiis & honoribus præcipuè sublimauit. Regnum quoque Francorum cum post patrem suum Pipinum iam sorte quidem & magnum suscepisset, ita notabiliter ampliauit ac dilatauit, vt ei duplum adiiceret. *Templum Aquisgrani à Carolo B. Virgini erectum vid. can. lib. 5. de Virg. Ma. cap. 10.*

ANNOTATIO.

Anno post Christum natum 801. Leo 3. Pontif. maxi. Pop. Rom. scito clerique rogatu; cum imperij Romani maiestas, barbaris sibi omnia vendicantibus obsolesceret, nec in famina Irene Constantinopoli rerum potente quamuis alta indolis multum præsidij esse videretur; Carolum Pipini filium Francorum & Longobardorum regem, ob egregia in Christianum nomen & Romanam sedem merita, Romanorum Imperatorem, auito occidenti imperandi more restituto, primus appellauit inunctumque consecrauit: subsecutaque mox fuit S. P. Q. R. acclamatio, Carolo magno Imperatori. augusto, Cæsari, piissimo & pacifico, à Deo creato vita & victoria. Notent interim, & vlciscantur Imperatores & principes christiani atrocem iniuriam, sibi maioribusque suis à Centuriatoribus factam qui centuria 8, cap. 10 attribuunt imperij creationem siue translationem præcipuis Antichristi operibus. vide Genebrardum.

De studijs ac moribus eiusdem.

Cap. II.

Hugo libro sexto. Hic Carolus in discenda grammatica Petrum Pisanum habuit adiutorem, & in cæteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum. Religionem denique christianam summa pietate semper excoluit, & ecclesiam mane & vespere, nec non & nocturnis horis & sacrificij tempore impigre frequentauit. Circa pauperes quoque liberalitate maxima præditus erat, vt qui non solum in suo regno illis subuenire verumetiam in transmarinas regiones in Syriam, & Ægyptum, & Aphricam, & Hierosolymas, & Alexandriā,

atque

atque Carthaginem pecunias multas mittere satagebat Ob hoc etiam maxime transmarinorum Regum amicitias expetebat, vt sub eisdem Regibus Christianis refrigerium aliquod proueniret. Fuit autem amplo corpore ac robusto, statura eminente, & apice capitis rotundo canicie reuerenda, facie læta voce clara, valetudine prospera: Denique conuiuabatur rarissime, cœnaque quotidiana, quaternis tamen ferculis præbebatur, præter assam carnem, quam venatores verubus inferre solebant, qua ille libentius quam vllo alio cibo vescebatur.

Acroma id quod auditur, seu sermo aut disputatio ita alio dicente ab alio excipitur.

Inter cænandum aut aliquod †acroama aut lectorem audiebat, legebantur ei historiæ, antiquorum res gestæ Delectabatur etiam libris S. Augustini, præcipueque his qui de ciuitate Dei prætitulati sunt. Vini vero & omnis potus adeo parcus erat in bibendo, vt semper ad cænam raro plusquam ter biberet. Æstate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens, ac semel bibens, depositis vestibus ac calciamentis velut noctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiescere, noctibus sic dormiebat, vt somnum quater, vel quinquies non solum expergiscendo, sed etiam surgendo interrumperet.

Sigebertus in chronicis. Igitur anno primo Imperij sui Carolus per omne imperium suum legatos ad faciendum iudicium & iustitiam dirigit, & legis capitula 23 instituit.

Chronographus. Idem quoque Carolus per vniuersum mundum ad indagandum nomina, & actus, & obitus sanctorū nuncios misit, quæ per Vsuardū monachum in vnum volumen compilari fecit. Hieronymus enim ac Beda, & Florus hoc fecerant ante, sed non integre. Hic autem diebus singulis annotauit ea. Inuentum est autem, quod diebus occurrebant plus quam 30. festa, ideoque statutum est, vt diceretur, *& aliorum plurimorum sanctorum, &c.*

Cum Aaron quoque Rege persarum, qui excepta India totum pene tenebat Orientem, talem habuit in amicitia concordiam, vt hic gratiam eius, omnium qui erant in toto terrarum orbe Regum ac Principum amicitiæ præponeret, solumque illum honore ac magnificentia sibi colendum iudicaret.

Helinandus 45. lib. Amira qui & Aaron Rex Persarum elephantem quem solum habebat Carolo misit, cuius elephantis nomen erat Abulabat, & præter eum munera multa.

Imperatore apud Spoletum existente pridie Calen. Maij, hora noctis secunda terræmotus maximus factus est, qui totam concussit Italiam, quo motu tectum basilicæ beati Pauli Apostoli magna ex parte cum suis trabibus decidit, & in quibusdam locis vrbes & montes corruerunt.

Terræmotus ingens & grauis pestilentia.

Eodem anno quædam loca circa Rhenum in Germania, & in Gallia tremuerunt. Pestilentia propter mollitiem hyberni temporis facta est. Legati Caroli ab Aaron Amira venientes inter cætera munera, etiam corpora sanctorum Cypriani martyris Carthaginensis episcopi, & Sperati primi Scillicitanorum, & caput Pantaleonis martyris in Franciam afferunt, sed non dicitur vbi posita sunt. Patriarcha Hyerosolymitanus pro benedictione claues dominici sepulchri & loci Caluariæ, & claues ciuitatis & montis cum vexillo Carolo misit.

De Constantinopolitanis Imperatoribus.

Cap. III.

Irene ab Imperio deturbatur & Nicephorus Constātinopolitanum arripit imperium.

Sigebertus in chronicis. In ipso anno quo Carolus assumpsit Romanum Imperium Irene Imperatrix à Nicephoro imperio deposita exilio relegatur, & ibi moritur. Ipse autem Constantinopoli imperauit annis 8. quo tandem à Bulgaribus cum multis ordinis senatorij perempto, Stauracius eius filius imperauit anno vno quo deposito, Michael annis 2. Leo 8. Michael 9. Theophilus 15. Michael & Theodora annis 11. deinde Michael solus 13. quo à Basilico interfecto idem Basilicus annis 17. imperauit. Post hunc filius eius Leo annis 18. deinde Constantinus filius eius cum patruo suo Alexandro scilicet eius Leonis fratre imperauit anno 1. Alexandro autem mortuo Constantinus imperauit annis 39. Post hæc Stephanus & Constantinus ægre ferentes iussa patris sui Imperatoris seueritate à iuuenili leuitate se coerceri, dispositis in palatio insidijs patrem de palatii solio deponunt, & tonso ei, vt moris est, capite, ad vicinam Insulam in qua cænobitæ philosophabantur, transmittunt. Nec multo post cum ad conuiuium ex condicto consedissent, & de prioratu sedendi se consultu decertarent, dato signo à viris Constantini filii Leonis Imperatoris, ambo fratres solio deturbantur, & tonsis capitibus ad idem monasterium, quo patrem transmiserant, etiam ipsi ad philosophandum cum monachis transmittuntur. Ita euacuato palatio abusiuis Imperatoribus, ipse Constantinus & Romanus filius eius imperauit annis 16. Quo defuncto Nicephorus imperauit annis 10. Hic timens à filiis suis imperio expelli, quia senex erat, eos eunuchizari volebat, quorum mater Ioanni suasit, vt eum occideret & imperaret, sicque factum est, & imperauit annis sex. Exinde de Constantinopolitano imperio tacetur, scilicet ab anno Domini 977.

Filij patrem ab imperio deijciunt & in cænobium includunt qui à patre vicissim deijciuntur & in monasterium detruduntur vide Zonoram.

Carolus cū Græcis Imperatoribus pacem facit.

Chronographus. Carolus autem indignantibus contra se Constantinopolitanis Imperatoribus propter inuidiam Imperatorij nominis sibi impositi à Romanis magna illos patientia & magnanimitate tulit, & quia suspectam eius potentiam habebant, crebris eos sibi legationibus firmissimo fœdere conciliabat.

Qualiter Carolus iuxta diuinam reuelationem liberauit terram sanctam.

Cap. IV.

Helinandus. Legitur quod eo tempore quo Carolo datum est Romanum imperium, Patriarcha Hierosolymitanus de ciuitate expulsus à Paganis venit Cōstantinopolim ad Imperatorem Constantinum, & filium eius Leonem, & cum eo Ioannes Neapolitanus sacerdos, & Dauid Hierosolymitanus archipresbyter, quos ille ad Carolum misit cum epistola Ioannis patriarchæ manu ipsius Constantini scripta, & cum duobus præfatis fuerunt alij duo legati Hebræi, Isaac & Samuel. In cuius epistolæ vltima parte scriptum erat.

Quadam nocte in extasi factus vidi ante lectum meū quendam iuuenem stantem, qui me blande meum vocans paululum tetigit, & ait. Constantine rogasti diuinum auxilium ad hanc rem. Ecce accipe Carolum magnum Regem Galliæ, ecce in domino propugnatorē, & ostendit mihi quendam militē armatū & ocreatū & loricatū, scutum rubeum habentem, ense præcinctum cuius manubrium erat purpureum, hasta altissima, cuius cuspis sæpe flammas emittebat, & in manu tenebat cassidem auream, & ipse senex prolixa barba, vultu decorus statura procerus, cuius oculi fulgebant tanquam stellæ, & canis caput albescebat. Age iam Auguste, qui iussionibus Dei refugit obedire minime poterit culpam euadere. Emanuel gemma Iesu.

In Domino gaude, memor eius fungere laude,
Iustitiæ zona, lumbos caput atque corona.
Perpete succingat Christus honoreque stringat.
Nihil opus est ficto domini quo iussio dicto.
Ergo tene fundum Domini præcepta secundum.

Franci sub Carolo terrā sanctam adeunt, si verum est

Hic ipse Constantinus septies expulerat paganos ab Hierosolymis, sed tamen præualuerant. Hi legati Regē Parisijs inuenerunt, & ei epistolas tradiderunt. Quibus perlectis Rex lachrymari cœpit pro sepulchro Domini.

Has epistolas iussit Rex exponere Turpinū Archiepiscopum coram omni populo. Quibus auditis omnes proficisci Regem precabantur. Quo audito mox Rex edictū proposuit, vt omnes qui possent arma ferre, irent

secum contra paganos,& qui non irent, ipsi & filij eorum serui quatuor nummorum essent. Itaque maiorem exercitum,quam ante habuisset congregauit, & profecti sunt. Cum venissent autem Hierosolymam in nemus quoddam,quod vix duorum dierum spacio solet transiri, in quo erant grifones, vrsi,leones, & tigres, & aliæ feræ diuersæ: Carolus putans se illud transire vno die, ingressus est cum exercitu. Adueniente nocte,& exercitu errante præcepit Carolus castrametari. Transacto autem noctis silentio Rex in lecto suo accubans inchoauit Psalmos. Et cum diceret hunc versum: *Deduc me Domine in semita mandatorum tuorum,quia ipsam volui,* (Psal. 118.) ecce euidentius vox ad aures eius cuiusdam alitis prope lectum eius clamantis audita est. Quam, qui aderant audientes experrecti sunt. Rex autem Psalmos continuauit vsque ad illum locum: *Educ de custodia animam meam, &c.* (Psal. 114.) Quod cum diceret ales iterum clamauit: *France, quid dicis, France quid dicis?* Hanc alitem prosecutus est Rex paruula semita, donec recognouerunt callem, quem die præterito amiserant. Peregrini dicunt, quod ab illo tempore cœperunt audiri alites sic loquentes in illa terra. Fugatis paganis, & recuperata terra petiuit Rex licentiam repatriandi ab Imperatore Constantinopolitano,& Hierosolymitano patriarcha. Quem per vnum diem retinuit Imperator apud Constantinopolim,& interim fecit parari ante portam ciuitatis animalia diuersi generis,& coloris & aurum &[gemmas. Carolus autem ne inurbanus videretur si nihil acciperet quæsiuit consilium à proceribus suis quid facere deberet. Qui responderunt à nullo debere eum aliquod munus accipere pro labore quem pro solius Dei amore susceperat. Qui laudans consilium, iussit omnibus suis vt omnes res appositas nec respicere dignarentur.

De Caroli expeditione Hierosolymā versus Frāci scriptores nihil tradunt præter Turpinum Remensem archiepiscopū & ex exteris Erphordiensem cap. 69. vide Genebrardum.

De sacris reliquijs, quas inde Aquisgranum detulit.

CAP. V.

Tandem adiuratus & coactus aliquod munus pro amore Dei accipere, petiuit de reliquijs passionis Dominicæ. Inito autem consilio indictum est ieiunium triduanum omnibus nostris, & duodecim personis Græcis,quæ electæ sunt ad hoc sanctuarium diuidendum. Tertia die Carolus peccata sua confessus Ebroino archiepiscopo. Deinde vtrique cleri Psalmos cum Litania inchoant. Cum autem Daniel Neapolitanus antistes aperuisset thecam in qua erat spinea corona, tantus odor exijt inde, vt omnes putarent se in paradiso esse. Tunc Carolus prostratus in pauimentum plenus fide orauit Dominum, vt propter gloriam nominis sui miracula suæ passionis & Resurrectionis renouaret. Et cum orasset statim ros cœlitus veniens lignum infudit,& inebriauit,& flores emittere fecit; tantaque lux cum odore affuit, vt omnes sua vestimenta cœlestia esse putarent. Cum Daniel adunca forcipe robur ipsius ligni secari inciperet, tunc magis ac magis florere cœpit. Tunc Carolus in arboreo pallio, quod ad hoc præparauerat suscepit de floribus, & impleuit vuantum suum dextrum. Dehinc alium vuantum ad suscipiendas spinas præparans tradidit illum cum floribus; Ebroino Archiepiscopo. Cumque vtriusque oculi præ lachrimis impediti essent, ille putans se accepisse,& ille dedisse, vterque vuantum dereliquit, qui fere vnius horæ spacio pependit in aere. Cumque alterum vuantum Rex spinis impleuisset, & illud episcopo tradere voluisset, vidit illum primum pendere in aere. Post hæc flores de vuanto eiicere cuperet conuersi sunt in manna, & hoc manna modo est apud Sanctum Dionysium. Quod à multis putatur esse de illo manna antiquo, quod pluit Dominus in deserto. Omnes ægri, qui ibi aderant, ad odorem florum sani facti sunt. His itaque gestis ecce turba infinita ecclesiam violenter intrans clamare cœpit. Vere hodie est Resurrectionis dies, nam odor de floribus exiens totam ciuitatem impleuerat, & 300. & vnum ægros sanauerat.

Quidam æger ibi erat 23. annos, & tres menses habens in infirmitate sua cœcus, surdus,& mutus. Hic in extractione spineæ coronæ visum recepit, in sectione auditum,in emissione florum loquelam.

Post hæc præfatus Daniel dominicum clauum manibus eleuatis Regi tribuit. Qui cum de alabastro in quo absconditus erat extraheretur,sanatus est puer quidam,sinistram manum,& totum latus sinistrum ab vtero matris habens aridum, & cucurrit ad ecclesiam dicens, quod circa horam nonam lecto iacens quasi in extasi positus videre sibi visus est quendam canutum fabrum adunca forcipe extrahere ex sinistra manu sua, & sinistro pede similiter arido clauum, & à latere lanceam.

Data sunt preterea Regi Carolo frustum Crucis dominicæ, & Domini sudarium,& camisia Beatæ Mariæ; & fascia, qua puerum Iesum in cunabulis cinxit, & brachium sancti senis Symeonis. Quæ omnia recondit in sacco de bubalino tergore facto,& ad collum suum suspendit ad instar perę. Veniens autem ad castrum nomine Ligmedo,puerum mortuum per tactum reliquiarum suscitauit,& 50. ægri promiscui sexus ibi curati sūt. Ibi sedit Carolus sex mensibus, & vno die. Veniente autem eo Aquisgranum sanati sunt cœci innumeri, febricitantes innumeri, dæmoniosi 12. leprosi 8. paralytici 15. claudi 14. manci 30. gibbosi 52. caduci 65. gutturnosi plures,& ex vicinis locis, quamplures. Denique indixit per totum orbem, vt idibus Iunij venirent Aquisgranum videre reliquias quas de Hierusalem & de Cōstantinopoli aduexerat; prius peccata sua confitentes, & statutum est ibi,vt semper quarta feria ieiuniorum quatuor temporum in mense Iunio fieret indictio ista reliquiarum. In hoc Concilio fuit Leo Papa, & Turpinus Archiepiscopus, Achilleus Alexandrinus episcopus, & Theophilus Anthiochenus,& alii plurimi episcopi, & Abbates. Ibi etiam suscitatus est mortuus.

Qualiter inuitatus à sancto Iacobo liberauit Hispaniam.

CAP. VI.

Turpinus *Archiepiscopus in chronicis.* Carolus postquā multa regna aquisierat proposuit quiescere à prælijs, statimque intuitus est in cœlo viam quandam stellarum incipientem à mari Frisiæ, & tendentem inter Teutoniam & Italiam, inter Galliam & Aquitaniam,& recte transeuntem per Gasconiam,& Basclam, & Nauartam,& Hispaniam vsque ad Galliciam, in qua B. Iacobi corpus tunc latebat incognitum. Hanc viam per singulas noctes aspiciebat Carolus, & cogitabat quid significaret. Cui hoc cogitanti vir quidam optimæ & pulcherrimæ formæ vltra,& quam fas est dici, nocte in extasi apparuit dicens: Quid agis fili mi? Cui Carolus: Quis es Domine? Ego sum ait Apostolus Iacobus alumnus Christi, filius Zebedei, frater Ioannis Euangelistæ, quem dominus supra mare Galileæ ad prædicandum populis sua ineffabili gratia eligere dignatus est, quem Herodes Rex gladio peremit, cuius corpus in Galicia, quæ à Saracenis turpiter adhuc opprimitur incognitum requiescit. Vnde miror cur terram meam nōdum liberasti, qui tot & tantas vrbes acquisisti. Quapropter tibi notifico, quia sicut Dominus potentiorem omnium Regum terrenorum te fecit, sic ad præparandum iter meum,& liberandam terram meam de manibus Moabitarum, te inter omnes, vt tibi coronam æternæ retributionis exinde præpararet, elegit. Via stellarum quam in cælo vidisti significat, quod tu cum magno exercitu ad pugnandum gentem paganorum perfidam, & liberandum iter meum, & ad visitandum sarcophagum meum ab his oris vsque ad Galiciam iturus es, & post te omnes populi à tempore præsenti vsque ad finē sæculi. Taliter apparuit Apostolus Carolo tribus vicibus.

Actorum 12. Carolus Gallicianam D. Iacobi ædem inuisit ditatque amplissimis prædijs & donarijs Vid. Sabell. Enn. 8. lib. 8. Porro sunt qui scribūt Galiciam nunquam à Saracenis fuisse occupatam.

Post

Post hæc perrexit Carolus illuc cum magno exercitu. Cumque obsideret Pampilonam tribus mensibus, & eam capere non posset propter muros inexpugnabiles, orauit sanctum Iacobum, vt propter honorem sui nominis daret ei capere ciuitatem. Tunc muri funditus corruerunt. Qui de Saracenis baptizari voluerunt reseruati sunt ad vitam, qui noluerunt, occisi sunt. His auditis mirabilibus omnes vrbes se dediderunt, & facta est tota terra sub tributo. Deinde visitato tuto sarcophago venit ad Petronium, & infixit ei ibi in mari lanceam suā agens Deo gratias, & sancto Iacobo, qui eum hucusque perduxit. Postea iuit per totam Hispaniam à mari vsque ad mare. In Galitia tunc acquisiuit 13. vrbes inter quas Compostella tunc erat parua. In Hispania sunt vrbes 26. inter quas est Osca de qua fuit Vincentius, in qua solebant esse turres 90. In Petroissa fit argentum optimum. In ciuitate Accinctina iacet sanctus Torquatus, qui fuit beati Iacobi cliens, ad cuius sepulchrum arbor oliuæ diuinitus florens maturis fructibus onustatur per vnumquemque annum in eius solemnitate; scilicet idus Maij.

Tota terra Hispanorum tunc Carolo subiecta est terra scilicet Landaluf, terra Perdorum, terra Castellanorum, terra Maurorum, tellus Nauarrorum, tellus Portugallorum, tellus Saracenorum, tellus Alanorum, tellus Biscaiorum, tellus Busculorum, tellus Paragorum. Harum vrbium quasdam cœpit sine pugna Carolus, quasdam cum bello magno, & arte maxima. Lucernam vrbem, quæ est in valle viridi nequiuit capere, donec ad vltimum nouissime autem obsedit eam quatuor mensibus, & facta prece Deo, & sancto Iacobo ceciderunt muri eius, & est deserta vsque in hodiernum diem; quidam enim gurges atri amnis in medio eius surrexit, in quo nigri pisces habentur.

Hæ sunt vrbes quas Carolus maledixit, propter hoc quod graui labore eas acquisiuit, & idcirco sine habitatore permanent vsque in hodiernum diem, Lucerna, Ventosa, Caparta, Adania.

De idolis, quæ subuertit, & ecclesijs quas ædificauit.

Cap. VII.

Omnia idola & simulachra, quæ tunc in Hispania inuenit penitus destruxit præter Idolum quod est in terra Landaluf, quod vocatur *Salancadis*, idest Deus *Cadis* etenim proprie dicitur locus ille, *Salan* Arabice interpretatur Deus. Tradunt autem Saraceni, quod idolum istud Machomet dum viueret suo nomine fabricauit, & quandam legionem dæmonum arte magica in eo sigillauit. Quæ legio tam fortiter illud Idolum obtinet, quod à nullo vnquam frangi potuit. Cumque aliquis christianus ad illud appropinquat statim periclitatur, sed cum aliquis Saracenus causa adorandi vel deprecandi Machomet accedit, recedit incolumis. Si forte super illud auis qualibet se deposuerit, illico moritur. Est autem lapis antiquus in margine maris opere Saracenico optime sculptus, supra terram situs deorsum, latus, & quadratus, desursum strictus, & tantæ altitudinis quātum solet volare coruus in sublime; super quem eleuata est imago illa de aurichalco optimo in effigie hominis fusa, supra pedes suos stans, erectam faciem habens versus meridiem, & clauem ingentem quandam in manu dextra tenens. Quæ scilicet clauis, (vt Saraceni aiunt) de manu eius cadit anno, quo Rex futurus in Gallia natus fuerit, qui totam Hispaniam christianis legibus in nouissimis temporibus subiugabit, moxque vt Saraceni clauē viderint lapsam, gazis suis in terra repositis omnes fugiēt

Spolia & thesauros in Hungaria repertos per episcopatus & monasteria longissime distribuit, multis ecclesijs ædificatis, Saxonia Cranthaij li. 2. cap. Auent lib. 4. Annal. non igitur ex spolijs Hispanicis, sed ex opibus Hungaricis ecclesias Carolus locupletauit.

Ex auro, quod Reges & principes dedere Carolo ecclesiam beati Iacobi tunc per 3. annos in illis oris commorans augmentauit, Antistitem & canonicos secundū regulam sancti Isidori ibi instituit, eamque tintinnabulis, & palleis, & libris decenter ornauit, De residuo auro & argento immenso quod de Hispania attulit, fecit has ecclesias, beatæ Mariæ Virginis Aquisgrani, beati Iacobi in eadem villa. Item beati Iacobi apud vrbē Biterensem. Item beati Iacobi apud Tolosam, Item beati Iacobi in Gasconia, inter vrbem Axam & sanctum Iohannem Sordue via Iacobita. Item beati Iacobi apud Parisios inter Seuanam, & montem martyrum. Et præter has Abbatias innumeras per totum mundum.

De reditu Caroli in Hispaniam.

Cap. VIII.

Alia in Hispaniam Caroli expeditio.

Turpinus in Historia Caroli. Reuerso Carolo in Galliam quidam Rex paganus Aphricanus collectis de exercitibus Hispaniam acquisiuit, eiectis & interfectis custodibus oppidorum & vrbium quos Carolus reliquerat. Quibus auditis Carolus collectis magnis exercitibus in Hispaniam reuersus est, & erat Dux exercituum Milo de Angleris pater Rolandi. Cūm autem apud Baionam vrbem Basclorum exercitus Caroli hospitatus esset; quidam miles Romaricus nomine ægrotus & morti proximus accepta pœnitentia & eucharistia, cuidam consanguineo suo præcepit, vt equum quem habebat venderet, & precium clericis & egenis daret. Quo mortuo ipse consanguineus equum centum solidis vendidit, & præcium cibis & potibus & vestibus velociter expendit. Transactis autem 30. diebus apparuit ei mortuus nocte in extasi dicens: Quoniam res meas pro redemptione animæ meæ eleemosynam tibi ad dandum commendaui, scias Deum omnia crimina mea mihi dimisisse, sed quia iniuste eleemosynam meam retinuisti scias me per 30. dies in pœnis tartareis fuisse, te autem in eodem loco infernali vnde egressus sum die crastina ponendum, & me in paradisum futurum. Quibus dictis disparuit. Tremefactus ille euigilauit, & cum eadem die narraret sociis somnium suum, ita subito factus est clamor in aere, velut leonum, luporum, & vrsorum. Et ecce subito ille raptus est à dæmonibus in locum diuino iudicio sibi destinatum. Quæsitus à sociis vix 12. die supra quendam montem altissimum mortuus iacens toto corpore colliso inuentus est, qui mons quatuor diebus distabat à loco in quo captus fuerat, ibi dæmones eum proiecerant tribus leucis in altum supra mare.

Pugna eiusdem contra Aygolandum.

Cap. IX.

De prælijs contra Aygolandum.

Post hæc Aygolandus mandauit Carolo bellum secundum velle suum, vel 20. contra 20, vel 40. contra 40. vel 100. contra 100. vel mille contra mille, vel duos contra duos, vel vnum contra vnum. Missi sunt ergo 100. milites à Carolo contra 100. & interfecti sunt Saraceni. Deinde mittuntur alij 100. ab Aygolando contra 100. qui omnes interfecti sunt. Deinde misit Aygolandus 200. contra 200. qui statim occisi sunt. Deinde misit duo millia, quorum quidam occisi sunt, alii fugati; Tertia die iecit Aygolandus sortes suas, & cognouit detrimentum Caroli, & mandauit ei, vt in sequenti die si vellet plenarium bellum faceret, quod ab vtroque concessum est. Tunc astiterunt quidam christiani, qui sero ante diem belli arma sua bellica studiosissime præparantes hastas suas erectas infixerunt in terra ante castra iuxta fluuium in pratis, qui dicitur Ceia, in quo loco postea beatorum martyrum Facundi & Primitiui basilica ingens & optima, iussu & auxilio Caroli constructa est, & magna villa & pinguissima. Istas hastas summo mane corticibus & frondibus decoratas inuenerunt hi, scilicet qui in acie proxima martyrii palmam adepturi erant in Dei fide, & admodum mirantes absciderunt eas prope terram, & radices quæ remanserunt in terra in modum perticarum, ex se postea magna generauerunt arbusta, quæ adhuc in illo loco apparent. Erant enim illorum multæ hastæ de lignis fraxineis. Mira res magnumque gaudium animabus, & in-

& ingens corporibus detrimentū. Quid plura? Die crastina occisi sunt 40 millia Christianorum, & Dux Milo Rolandi pater, & equus Caroli peremptus. Tunc Carolus stans super pedes cum duobus millibus christianorum peditum euaginauit spatham suam nomine Gaudiosam & trucidauit multos Saracenos per medium. Aduesperascente autem die conuersi sunt Saraceni & christiani in castra. Altera die venerunt Carolo quatuor Marquisij in auxilium de locis Italiæ cum quatuor millibus bellatorum virorum. Quod vt Aygolandus agnouit in fugam versus est. Et tunc Carolus cum suis exercitibus remeauit in Galliam.

Cronographus. Anno Imperij Caroli III. Auares, qui & Huni longo contra Francos bello perdomiti adeo sua fortitudine potentiaque sunt diminuti, vt qui alios vltro latescere solebant, iam nec ab alijs tueri se valerent. Nam omnis eorum in hoc bello nobilitas & gloria periit, & quicquid pecuniæ ac thesauri per tot sæcula terrarum orbem vincendo sibi congesserant, nunc totum Francorum victoriæ cessit, nulloque vnquam bello tam multa spoliorum quantitate Francia ditata fuit.

Eodem anno Luna ter obscurata est, & Sol semel, aciesque miræ magnitudinis visæ sunt in aere.

Sigebertus in chronicis. Anno Imperij sui 6. Carolus Imperator per manum Pauli Diaconi sui decerpens optima quæque de scriptis catholicorum patrum reperit & lectiones vnicuique festiuitati conuenientes per circulum anni in ecclesia legendas compilari fecit.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. X.

Helinandus. Eo tempore* Cumeid Amireus missus ab Aaron ad excidendam Lyciam, cum venisset Miram nisus arcam sancti Nicholai conterere, pro ea contriuit aliam, & pro temeritate præsumpta totam amisit classem tempestate ineuitabili prosequente. *Thi omeith

Pridie Calendis Februarij, Luna decimaseptima, facta est eclypsis Solis in medio die stante vtroqua sydere in vigesimaquinta parte Aquarij. Item quarto Calendas fuit eclypsis Lunæ, & apparuerunt acies in eadem nocte miræ magnitudinis, & Sol stetit in 11. parte Piscium, & Luna in 11. parte Virginis. Nam & stella Mercurii, 16 Calendas Aprilis visa est in Sole quasi parua macula nigra tamen, paulum superius medio centro eiusdem syderis, quæ à nobis per 8. dies conspicitur. sed quando primum intrauit vel exiit nubibus impedientibus annotari non potuit.

Item 11. Calend. Septembris Lunæ fuit eclypsis hora noctis 3. Sole in 5. parte Virginis existente, Luna in quinta parte Piscium. Sicque ab anni superioris Septembri, vsque ad Septembrem præsentis, Luna ter obscurata est, & sol semel.

Legatus Regis Persarum nomine Abdella detulit Imperatori Carolo munera, papilonem, & tentoria atrii varij coloris miræ magnitudinis, & pulchritudinis. Erant enim omnia bissina tam tentoria, quam funes diuersis tincta coloribus. Et præterea pallia multa serica preciosa, & odores aromatum & vnguenta, & balsamum, & insuper horologium ex aurichalco arte mechanica mirifice compositum in quo 12. horarum cursus ad clepsidram vertebantur cum totidem æreis pillulis, qui ad completionem horarum decidebant, & casu suo subiectum sibi cymbalum tinnire faciebant, additis in eodem eiusdem numeri equitibus qui per 12. fenestras completis horis exibant, & in pulsu egressionis suæ totidem fenestras, quæ prius apertæ erant, claudebant. Et alia multa erant in horologio illo. Fuerunt etiā inter munera duo candelabra ex auricalco miræ magnitudinis & proceritatis.

De translatione corporis Sancti Bartholomei apostoli.

CAP. XI.

Auctor. Anno sequenti, qui fuit ab incarnatione Domini 808. legitur facta translatio S. Bartholomæi Apostoli de insula Lipera in Beneuentium. Superuenientes enim Saraceni prædictam insulam depopulati sunt, & rumpentes sepulchrum Apostoli dispserserunt ossa eius. Mox illis descendentibus idem Apostolus Bartholomæus per visionem apparuit cuidam monacho Græco, qui fuerat illius ecclesiæ custos dicens: Surge collige ossa mea, quæ dispersa sunt. Cui ille respondit. Quare ossa tua colligere, aut aliquem honorem tibi impendere debeamus, cum tu permiseris nos, & populum istum deleri à paganis. At ille ait: Per longa annorum curricula meis precibus, nunc vsque securus constitit, sed multiplicata sunt mala illius nimis, pro eo iam obtinere non potui. Tu surge fac vt dixi. Quomodo, inquit, ea inuenire potero, quia vbi dispersa sunt nescio. Ait autem Apostolus: Nocte vade ad colligendum ea, & quæ videris resplendere vt ignem hæc leua, quia vere ipsa sunt ossa mea. Qui statim iussa complens recondidit ea diligenter in loculo, & abiit, relicto ibi socio suo. Cumque pro exquirendis Saracenis illuc Longobardorum irent nauigia, nutu Dei inuentnm ibi monachum, & sanctum Apostoli corpus tulerunt, & abierunt. Superuenientes autem Saraceni circundederunt nauem illam in qua sanctum Apostoli corpus ducebatur, ita vt spes euadendi non esset. Tunc subito factæ sunt densissimæ tenebræ ante Saracenorum naues, ita nescirent quo pergerent, sicque liberata est nauis illa. Exeuntes autem ad terram ingenti cum honore Beneuentum duxerunt sanctum corpus, & in altario recondiderunt anno ab incarnatione Domini 809. die 25. mēsis octobris. *Quomodo postea illud sancti Bartholomæi corpus Romam delatum fuerit, refert Blondus lib. 3. dec. 2.*

Qualiter Carolus exercitum Aygolandi explorauit, eumque fugauit.

CAP. XII.

Turpinus vbi supra. Porro Aygolandus congregauit gentes innumeras, Saracenos, Mauros, Moabitas, Æthyopes, Pardos, Aphricanos, Persas, Regem Arabum, Regem Alexandriæ, Regem Bugiæ, Regem Agarbiæ, Regem Barbariæ, Regem Malcloh, Regem Maioricę, Reges Mequæ, Regem Sibiliæ, Regem Cordubæ, & venit vsque ad vrbem Gasconicam Agennum, & cæpit eam, & mandauit Carolo vt veniret ad se pacifice cum parua militum turma, promittens ei 11. equos oneratos auro & argento, & cæteris gazis si suo imperio subiaceret. Hoc antem dicebat, quia eum agnoscere volebat, vt postea in bello posset eum occidere. Quod animaduertens Carolus venit cum duobus tantum millibus fortium, vsque ad quatuor milliaria prope vrbem Agenni, & dimisit eos occulte ibi. Et venit cum 40. tantū militibus vsque ad montem, qui est prope vrbem vnde potest ciuitas videri, ibique dimisit illos. Et mutatis vestibus suis optimis sine lancea, clypeo retro dorsum transuerso (sicut mos est nunciis in tempore belli) cum vno solo milite venit ad vrbem, qui ducti sunt ad Aygolandum ad quem cum venissent dixerunt. Carolus misit nos ad te, venit vt imperasti cum 40. militibus, & vult tibi militare, & effici tuus. Veni ergo ad eum cum 40. de tuis pacifice si vis illi dare, quod pollicitus es. Qui respondit vt redirent ad Carolum, & expectarent eum. Tunc Carolus cognouit eum, & explorauit vrbem Agenni, in qua parte esset facilior ad capiendum. Et vidit Reges, qui erant in ea, & redijt ad 40. milites, & postea cum illis ad sua duo millia. Aygolandus autem cito secutus est eos cum 7. millibus militum, sed illi animaduertentes fugerunt. Carolus vero rediit in Galliam, & coadunatis exercitibus reuersus est *Caroli contra Aygolādum gesta.*

Carolus Agennum capit.

ad vrbem Agennum, & obsedit eam 6. mensibus. Septimo vero mense aptatis circa vrbem artificijs & castellis ligneis Aygolandus cum Regibus & maioribus suis per latrinas, & foramina latenter exiuit. Et sic fluuium Garumnam, qui fluit iuxta vrbem transmeantes euaserunt. In crastinum Carolus cum magno triumpho vrbem intrauit, & 10. millia Saracenorum peremit, reliqui per Garumnam fugerunt. Aygolandus autem venit ad Sanctonas quem Carolus insecutus mandauit ei vt redderet vrbem, qui noluit sed exiuit contra eum in prælium, tali conditione, vt eius esset vrbs, qui vinceret. Sero ante diem belli inter castrum Talaburgum, & vrbem iuxta fluuium nomine Carantham infixerunt quidam Christiani hastas suas ante castra in terra, crastina autem die hastas suas corticibus & frondibus decoratas inuenerũt; hi scilicet qui in bello morituri, & martyres futuri erant pro fide Christi occumbendo: Qui tanto miraculo gauisi, abscisis hastis suis de terra insimul adunati, primi se in bello ferunt, & multos occidunt, sed tandem martyrio coronantur numero quatuor millia, & etiam equus Caroli occisus est: ibi postea fugientes occisi sunt à Carolo, Rex Algarbiæ, & Rex Bugiæ.

De reditu Caroli in Galliam, & de principibus eiusdem.

Cap. XIII.

AYgolandus autem fugiens venit vsque ad Papilonam, & mandauit Carolo, vt ibi expectaret eum causa præliandi. Quo audito Carolus redijt in Galliam, & præcepit per totam Galliam vt omnes serui, qui sub malis consuetudinibus clericorum tenebantur soluta proprij capitis seruitute, & venditione deposita cum omni progenie sua præsenti & futura permanerent liberi, omnes etiam quos ergastulis captos repperit absoluit, & quos pauperes inuenit ditauit, nudos vestiuit maleuolos pacificauit, exhæredatos proprijs honoribus releuauit, omnes armis doctos, & scutiferos milites fecit, & quos etiam ab amore suo iuste separauerat, compunctus ad amicitiam reuocauit. Tunc coadunatis 124. millibus bellatorum, præter armigeros & pedites, quorum non erat numerus, profectus est in Hispaniam contra Aygolandum. Et hæc sunt nomina principum eius.

Exercitus Caroli Magni.

Ego Turpinus Archiepiscopus Rhemensis, qui dignis monitis populum fidelem armabam, & Saracenos proprijs manibus & armis sæpe expugnabam, & Rolandus comes Cenomanensis nepos Caroli filius Bertæ sororis eius, & Milonis Ducis cum quatuor millibus bellatorum. Oliuerus comes Gebennensis filius Raineri comitis cum tribus millibus bellatorum. Arastagnus Rex Britannorum cum sex millibus (alius tamen Rex tunc erat in Britannia) Engelerius Dux Aquitaniæ vrbis, quam Cæsar Augustus primum in illis horis fecit, cui scilicet vrbi Bituricas, & Lemonicas, & Pictauim, & Sanctonas, & Engolismam cum prouincijs subiecit. Vnde tota illa patria Aquitania vocata est. Hæc autem ciuitas post Engeleri obitum in vastitatem versa est, quia omnes ciues eius in Ronciaualle occisi sunt; nec alios colonos habuit amplius. Gayferus Rex Burdegalensis, Gundebaldus Rex Frisiæ, Oellus comes Nãnatensis. Arnaldus de Bellanda, qui Aygolandum postea occidit in bello, Naamam Dux Baioariæ, Odgerus Daciæ Rex, Lampertus Princeps Bituricensis, Sanson Dux Burgundiæ, Cõstantinus præfectus Romanus, Garinus Dux Lotharingiæ, exercitus Caroli totam terram longitudine & latitudine cooperiebat duabus dietis, spacio 12. milliariorum in longitudine audiebatur sonitus & fremitus illorum.

Nomina principum Caroli Magni.

De colloquio inter Carolum, & Aygolandum, & de nece Aygolandi.

Cap. XIV.

Pugna Caroli cum Aygolando.

CArolus didicerat linguam Saracenicam cum esset iuuenis apud Toletum. Veniens ergo Aygolandus ad colloquium cum Carolo datis treugis inierunt pactum, quod illi quorum milites vincerentur meliorem legem victorum sequerentur. Mittuntur ergo sub hoc pacto 20. milites Christiani contra 20. Saracenos, & interfecti sunt Saraceni: Deinde 40. contra 40. & iterum victi sunt Saraceni. Deinde centum contra centum, & fugerunt Christiani. Item 200. contra 200. & interfecti sunt omnes Saraceni. Item millia contra millia, & occiduntur omnes Saraceni. Tunc Aygolandus affirmans legem Christianorum esse meliorẽ, statuit vt in crastinum baptizaretur. In crastino circa tertiam data treuga eundi & redeundi venit Aygolandus vt baptizaretur, & vidit Carolum ad mensam sedẽtem, & inspexit ordines sedentiũ, inter quos erant quidam in militari habitu, quidam in canonicali, quidã in monachali, & interrogauit de vno quoque ordine. Videns autem quadã parte 12. pauperes in miserrimo habitu ad terram sedentes sine mensa & linteaminibus, paruo cibo & potu vtentes, quæsiuit, qui essent. Cui Carolus? *Hæc est gens Dei nuncij Domini nostri Iesu Christi quos sub numero 12. Apostolorum quotidie pascimus.* Ad hæc Aygolandus: Male Domino suo seruit, qui sic nũcios Domini sui recipit. Qui circa te resident fœlices sunt, & fœliciter comedunt & bibunt & induuntur, & nuncij Dei tui fame & frigore pereunt, & longe à te turpiter sunt proiecti. Magnam verecundiam facit Deo suo, qui famulis eius ita seruit; legem tuam, quam dicebas esse bonam, nunc ostendisti falsam. Et accepta licentia scãdalizatus redijt ad suos, & baptizari renuens mandauit ei bellum in crastinum. Tunc intelligens Carolus quare noluerit baptizari, omnes pauperes quos in exercitu inuenit diligenter procurauit optime indui, & cibum & potum honorifice illis ex more tribui. In crastina die fuit cædes paganorum occiso Aygolando, quod Christiani vsque ad talos in sanguine natabant. Quicunque autem in vrbe inuenti sunt Pampilona interfecti sunt: Rex Sibiliæ, & Rex Cordubæ cum paucis fugerunt. Quidam vero Christiani cupiditate ducti reuersi sunt, vt tollerent spolia occisorum, & cum redirent onusti auro & argento à Rege Sibiliæ, & à Rege Cordubæ, qui latebant in insidijs interfecti sunt omnes vsque ad mille. In crastinum princeps Nauarrorum nomine Furre mandauit bellum Carolo. Carolus autem rogauit Deum vt ostenderet sibi eos, qui morituri essent in bello. Et ecce crastina die armatis omnibus apparuit rubeum signum crucis Dominicæ in humeris moriturorum retro super loricas. Quod vt vidit Carolus retrusit eos in oratorio suo ne perimerentur in bello. Peracto autem bello, & perempto Furre cum tribus millibus, rediens Carolus ad oratorium repperit eos quos incluserat exanimatos.

Promisit Aygolandus baptizari sed promissum nõ seruauit.

Aygolandus quare baptizari renuerit.

Aygolandi mors.

De Feracuto gigante, & conflictu Rolandi contra eum.

Cap. XV.

POst hæc nunciatum est Carolo, quod apud Mageiam erat gigas quidam nomine Feracutus de genere Goliath quem Amiraldus Babyloniæ miserat cum 20. millibus Turcorum ad Carolum debellandum. Hic lanceam aut sagittam non formidabat, virtutem 40. fortium possidebat. Mox Carolus Mageiam adijt, egressus gigas ab vrbe petiit singulare certamen; mittitur contra eum Ogerius Dacus, quem mox vt solum in campo aspexit iuit suauiter

iuxta illum,& illico cum eum armis suis brachio dextro fuit amplexatus portauit leuiter quasi ouem cunctis videntibus in oppidum. Erat autem statura eius 12. cubitorum, facies eius longa quasi vnius cubiti, nasus vnius palmi, & brachia & crura eius quatuor cubitorum, & digiti trium palmorum. Post hæc missus est contra eum Renaldus de Albaspina,& portauit eum solo brachio in carcerem oppidi. Post hæc duo simul mittuntur Constantinus Romanus Rex, & Oellus comes, & portauit eos in carcerem simul, vnum ad dexteram & alterum ad leuam. Post hęc mittuntur bini alii, & illos similiter misit in carcerem. Post hæc Carolus neminem est ausus mittere. Rolandus autem princeps exercitus vix impetrata à Rege licentia, qui adhuc iuuenis erat, iuit contra eum, quem gigas statim rapuit sola manu dextera sicut priores,& misit eum ante se super equum suum. Cumque illum portaret versus oppidum, Rolandus collectis viribus in Domino confisus, arripuit eum per mentum,& euertit eum fortiter retro super equum,& ceciderunt ambo simul ad terram de equo, statimque ambo pariter eleuantur de terra, & ascenderunt equos. Mox Rolandus euaginata spatha, quæ Duranda dicebatur, gigantem putans occidere equum eius vno solo ictu trucidauit per medium. Cumque gigas stans pedes eleuasset & spatham suam vt percuteret, festinans Rolandus percussit eum in brachio, quo tenebat spatham, & nihil eum læsit, sed tamen spatham ei excussit, tunc Feracutus amisso gladio putans eum percutere pugno solo percussit equum eius in fronte, qui statim corruens mortuus est. Dehinc ambo sine gladiis, & pedites vsque ad nonam pugnis,& lapidibus pugnauerunt. Die autem aduesperascente impetrauit gigas à Rolando treugas vsque in crastinum, & deposuerunt inter se, vt crastina die bellum sine equis & lanceis conuenirent, & sic vterque ad hospitium suum reuersus est.

Singulare certamen Rolandi cū Feracuto.

De iterato conflictu & nece Feracuti.

CAP. XVI.

Altera die summo diluculo redierunt: Feracutus tamē attulit gladiū, sed nihil ei valuit, quia Rolādus secum baculum quendam retortum & longū attulit, cū quo tota die istū percussit, sed minime læsit. Percussit etiā eum magnis & rotundis lapidibus, qui in cāpo abundanter erant vsque ad meridiem, & lędere non potuit. Tunc impetratis treugis à Rolando gigas somno prægrauatus dormire cæpit. Rolandus vero vir alacer & nobilis animo tulit lapidem, & supposuit capiti eius, vt libentius dormiret. Feracutus itaque postquam somno refectus est euigilauit,& sedit iuxta eum Rolandus, & cæpit eum interrogare quomodo tam fortis esset, quod gladium vel baculum, vel lapidem non formidaret. Ad quem ille, vulnerari, inquit, non possum nisi per vmbilicum. Quo audito Rolandus tacuit, & quasi non intellexisset aurem auertit. Tunc cæpit eum gigas interrogare de lege christiana, & cum optime per omnia respondisset Rolandus, ait gigas: Tali pacto tecū pugnabo: quod si vera est hæc fides quam asseris, ego victus sim,& si falsa, tu victus sis, & sit genti victi iugiter opprobriū, victoris autem laus & honor in æternū. Fiat, inquit, Rolandus. Tūc vterque paratur ad pugnā & Rolandus illū aggreditur. Gigas autem iecit ictum de spatha sua super Rolandum, sed Rolādus saltans ad læuam excepit ictum in baculo suo: quo absciso irruit in eum gigas, & arripiens eum leuiter inclinauit ad terram. Tūc Rolandus inuocato in auxilium Christo Domino filio Dei & beatę Virginis Mariæ, Deo donante erexit se paulum, & reuoluit eum subter se, & misit manum ad mucronem eius, & punxit eum parum in vmbilico, & euasit ab eo. Tunc ille excelsa voce cæpit inuocare Machomet dicēs: Machomet succurre mihi Deus meus, quia iā morior. Ad hāc vocem occurrentes Saraceni, rapiunt eū portantes manibus versus oppidum, Rolandus autem iam ad suos incolumis redierat. Tunc christiani vna cum Saracenis qui Feracutum ferebant ingenti impetu ingrediuntur vrbem; Sicque perempto gigante vrbs & castrum capitur, & pugnatores de carcere eripiuntur.

Qualiter Carolus Cordubam capit, & totam Hispaniam ecclesiæ Beati Iacobi subiecit.

CAP. XVII.

Post hæc iniit Carolus Cordubam, vbi eum ad pugnam expectabant Rex Sibiliæ, & Rex Cordubæ. Cumque iubente Carolo appropinquaret prima turba militum nostrorum contra primam paganorum; tenerunt ante singulos equos eorum singuli pedites habentes laruas barbatas & cornutas similes dæmonibus, tenentes singuli singularia tympana, quæ manibus fortiter percutiebant. Quorum sonitus mox vt equi nostrorum audierunt, & terribiles eorum similitudines viderunt, exterriti fugam cæperunt, & retineri nullo modo valebant. Mane facto Carolus præcepit vt omnium equorum capita linteis & pannis velarentur & aures obturarentur. Sicque procedentes ad pugnam occiderunt eos vsque ad meridiem: sed non vsque ad internecionem. Nam omnes Saraceni coadunati erant circa plaustrum quod octo boues trahebāt, super quod vexillum eorum leuatum erat, Mosque ille erat, quod nemo de bello fugiebat, quandiu signum erectum videret. Quod cum Carolus agnouisset: ingressus est in medias acies vsque ad vexillum; quod spatha sua abscidit, & mox illi fugerunt, quorum octo millia cęsa sunt. In crastinū Altumaior Cordubæ reddidit vrbem Carolo tali pacto, quod ipse baptizaretur, & vrbem pro illo teneret. Tunc Carolus diuisit terras Hispaniæ pugnatoribus suis, vt supra dictum est; & nemo postea in Hispania ausus est illum impugnare.

Carolus Cordubā venit.

Post hæc Carolus dimissis maioribus suis exercitibus in Hispania, iuit ad sanctum Iacobum, & quos in illa patria christianos repperit ædificauit, Apostatas autem aut peremit, aut in exilium in Galliam misit, & constituit per ciuitates episcopos & presbyteros, & fecit consilium in vrbe Compostella & instituit amore sancti Iacobi, vt omnes Pręsules, Principes, & Reges Christiani Hispani & Galeciani episcopo sancti Iacobi obedirent. In illo concilio ego Turpinus cum ix. episcopis ecclesiam beati Iacobi, & altare rogatu Caroli Kalen. Iulij dedicaui, & subiugauit Rex eidem ecclesiæ totam terram Hispaniæ & Galeciæ, & dedit ei in dotem: præcipiens vt vnusquisque possessor vniuscuiusque domus Hispaniæ totius & Galeciæ iiii. nummos annuatim ex debito darent, & ab omni seruitute liberi essent. Et constituit in die illa, vt ecclesia illa vocaretur sedes apostolica, & virgæ episcopales & regales coronæ per manus eiusdem episcopi vrbis ad honorem sancti Iacobi præbebantur, sicut per beatum Ioannem fratrem eius factum erat in Asia apud Ephesum. Ephesus est ad dexteram, Compostella ad sinistram,& ita expleta est eorum petitio in Euangelio: & hæ tres sunt principales sedes in orbe: ROMANA, GALETIANA, ET EPHESINA: sicut Petrus & Iacobus & Ioannes prę omnibus alijs Apostolis à Domino instituti: & ad secreta eius vocati sunt.

De proditione Ganelonis in bello Roncivallis.

CAP. XVIII.

Erant tunc apud Cæsaraugustam ii. Reges Saraceni Marserius & Beligandus frater eius missi ab Amiraldo Babylonis de Perside ad Hispaniam, qui Caroli imperio subiacebant, & ei seruiebant in charitate & fide ficta. His mādauit Carolus per Ganelonē, vt

aut baptismum susciperent, aut tributum ei redderent. Qui miserunt ei xxx. equos oneratos auro & argento cæterisque gazis Hispanicis, & cccc. equos oneratos vino dulcissimo & puro pugnatoribus ad potandum, & mille formosas Saracenas. Ganeloni autē xx. equos oneratos auro & argento & palleis fraudulenter obtulerunt, vt pugnatores Caroli in manus illorum traderet. Qui pecuniam accepit, & concessit, & firmauit cum eis pactum proditionis. Maiores pugnatores vinum solummodo acceperunt, mulieres nullatenus, sed minores subtulerunt. Tunc consilio Ganelonis Carolus transijt portus Ciscreos, & fecit vltimam custodiam de charissimis suis principibus Rolando & Oliuero cum maioribus pugnatoribus in Ronciualle cum 20. millibus aliorum Christianorum, tunc Marsirius & Beligandus cum l. millibus Saracenorum summo mane exierunt de nemoribus, & collibus vbi consilio Ganelonis 2. diebus & 2. noctibus latuerant, & fecerunt duas turmas vnam de 20. millibus, & alteram de 30. Prima 20. millium cæpit primum percutere nostros qui conuersi cæciderunt eos de mane vsque ad tertiam, & nec vnus quidem ex 20. millibus euasit. Statim vero illos tanta cæde fatigatos inuaserunt alia 30. millia, & percusserunt nostros à maiore vsque ad minorem, quod ideo eis contigit, quia præcedentibus noctibus vino saracenico ebrij plures eorum cum mulieribus paganis, & Christianis etiam quas secum multi de Gallia adduxerant fornicati fuerant. Ibi ergo omnes pugnatores interfecti sunt præter Rolandum & Balduinum, & Thedoricum. Turpinus autem, & Ganelo cum rege erant.

De nece Marsirij Regis, & transitu Rolandi Principis.

Cap. XIX.

Peracto illo bello cum rediret Rolandus inuenit quendam Saracenum atro in nemore latentem, quē ligauit fortiter ad arborem, & ascendit in montem quēdam vt exploraret illos, & vidit quia nulli erant, & redijt retro ad viam Ronciuallis, & insonuit tuba eburnea, ad cuius vocem redierunt ad eum ex Christianis circiter c. & redijt ad Saracenum quem ligauerat, quem cum soluisset extracto gladio minatus est ei mortem nisi ostenderet ei Marsirium. Hunc ergo duxit secum vsque ad agmina paganorum, qui ostendit ei à longe Marsirium cum equo rufo, & clypeo rotundo. Tunc Rolandus illo dimisso resumptis viribus animatus ad bellum Dei irruit super eos, & vidit ibi quendam inter alios statura maiorem, quem vno ictu secuit per medium cum equo suo, ita quod vna pars equi, & militis cecidit ad dexteram, & altera ad sinistram. Quod Saraceni videntes illico fugerunt, dimittentes Marsirium in campo cum paucis, quem fugientem Rolandus inter alios consecutus prostrauit. Ibi c. socij Rolandi interfecti sunt. Rolandus autem 4. lanceis grossis, & lapidibus grauiter percussus euasit. Beligandus autem frater Marsirij cum suis recessit ab illis regionibus. Theodoricus autem & Balduinus inter nemora latitabant. Carolus autem cum suis exercitibus iam mōtem transierat, & quod factum fuerat ignorabat. Rolandus valde fessus, & de nece sociorū valde dolens, venit vsque ad pedem portuum Ciseræ, & ibi sub arbore quadam iuxta lapidem marmoreum, qui ibi erectus erat super Ronciuallem in prato optimo equo desilijt. Habebat autem adhuc spatham suam Durandam, quæ interpretatur durus ictus, quia prius deficiet brachium, quam spatha, & erat pulcherrimo opere, incomparabilis acumine, & nimia resplendens claritate, capulo eburneo & candido, cruce aurea, superficie deaurata, pomo beryllino nomine Dei Alpha, & ω insculpta, hanc cum euaginasset, & lachrymosis vocibus eam deplorasset volens eam frangere percussit trino ictu lapidem, sed lapidem à summo vsque deorsum diuiso sanam eam eduxit. Deinde tuba sua fortiter insonuit, quod flatu oris eius tuba per medium scissa est, & venæ colli eius, & nerui rupti fuisse feruntur. Cuius vox vsque ad aures Caroli angelico ductu peruenit per 8. milliaria distantis à Rolando. Illico Ganelo volentem Regem redire dissuasit dicens eum buccinare causa venandi. Cum ergo Rolandus super herbam prati iaceret, superuenit Balduinus frater eius. Cui ille innuit vt ei aquam præberet, quia valde sitiebat; quam cum ille quæreret & non inueniret, videns eum morti proximum ascendit equum eius, & iuit post Carolum. Mox aduenit Theodoricus, & valde super eum lugens innuit ei vt confessione se muniret. Acceperat autem eodem die Rolandus eucharistiam, & delictorum suorum confessionem fecerat antequam ad bellum iret, quia iste mos erat semper pugnaturis inter nos vt prius confiterentur, & communicarent. Rolandus ergo inter cætera verba dulcissimæ suæ confessionis, tenens pellem & carnem suam circa mammillas & cor dicebat ter: *Et in carne ista videbo Deū saluatorem meū.* Et mittens manus suas super oculos suos similiter tribus vicibus ait: *Et oculi isti conspecturi sunt.* Sicque tradidit spiritum dicens: *Iam Christo donante intueor, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascendit, quod præparauit Deus diligentibus se.* Et orationem fudit pro omnibus, qui mortui erant in bello; Obijtque 16. Calend. Iulij.

Rolandus Marsirium interficit.

Clade Ronciuallensi nihil est nostris hominibus celebrius quam cum dubia fidei vt à Turpino hic exponitur ipse D. Antonius esse testatur ex Aemyl. eam visum est exponere cui Vasaus aliqua ex parte consentit.

De exequijs Rolandi, & vltione mortis eius, & Oliueri.

Cap. XX.

Eodem die dū ego Turpinus cantarem missam pro defunctis coram Rege in valle Caroli, raptus in extasi audiui, choros in cælestibus cantantes, ignorans, quid hoc esset. Cumque illi ad alta transirent, ecce turma cæterorum militum quasi de raptu rediens prædamque ferens ante me transiuit. Quibus dixi; Quid fertis? Nos, inquiunt, Marsirium portamus ad inferna, tubicinem vestrum cum multis Michael fert ad superna. Hanc visionem dum post missam referrem Carolo, ecce Balduinus super equum Rolādi, qui narrauit omnia, & qualiter Rolādum reliquerat. Mox omnibus exclamantibus, & retro redeuntibus prior Carolus Rolandum exanimatum inuenit iacentem euersum, brachijs super pectus in modum crucis positis, & super eū ruens irrugiit clamore magno, & ibi illa nocte tentoria sua fixit, & corpus eius myrrha, & aloe, & balsamo cōdiuit, & exequias magnas precibus & luminaribus, & ignibus pro memoria accēsis tota illa nocte cūcti peregerunt. In crastinum summo diluculo perrexerunt ad alios fratres nostros occisos, & inuētus est ibi Oliuerus iacens euersus in effigie crucis extensus 4. palis in terra fixis cū quatuor retortis fortiter nexus, & à collo vsque ad vngues pedum, & manuum cultellis acutissimis excoriatus iaculis, & sagittis, & lanceis, & spathis perforatus, & magnis ictibus baculorum attritus, tunc flētibus omnibus iurauit Rex per Regem omnipotentem, quod non cessaret post paganos currere quousque illos inueniret. Mox eo post illos currente cum sua tantum militia Sol stetit immobilis, & prolongata est dies illa spacio trium dierum, & inuenit eos iuxta fluuium Ebra iuxta Cæsar augustam iacentes & comedentes, & irruens super eos interfecit quatuor millia, & rediit ad Ronciuallem. Tunc cæpit Rex inquirere si verum esset, quod dicebatur Ganelonem traditionem fecisse, quem accusauit Theodoricus, contra quem posuit Rex Pinabellum pro Ganelone, quem statim congrediens peremit Theodoricus. Mox Rex iussit Ganelonem quatuor equis fortissimis alligari, & super eos sedere quatuor sessores agitantes contra quatuor plagas cœli, & sic decerptus periit.

Turpini de Rolando visum.

De sepultura militum apud Ronciuallem interfectorum.

CAP. XXI.

ERant autem tunc temporis duo cæmeteria sacrosancta præcipua, vnum apud Arelatem in Aylis cāpis, aliud apud Burdegalam, quæ Dominus consecrarat per manus 7. sanctorum Antistitum Maximini Aquensis, Throphimi Arelatensis, Pauli Narbonensis, Saturnini Tolensis, Frontonis Petragoricensis, Martialis Lemouicensis, Eutropij Sanctonensis, in quibus maxima pars mortuorum in bello sepulta est. Beatum vero Rolandum super duas mulas Catheto aureo vehi fecit Carolus palleis tectum vsque Blauium, & in ecclesia Beati Romani, quam ipse olim ædificauerat, canonicosque regulares intromiserat, sepeliuit: mucronéque ipsius ad caput, & tubam eburneam ad pedes, ad honorem Christi, & probitatis eius suspendit. Hanc tamen tubam alius postea apud Burdegalam in ecclesiam Beati Seuerini indigne transtulit. Apud Belinum sepulti sunt Oliuerus, & Gundeboldus Rex Frisiæ, & Togerus Rex Daciæ, & Arastagnus Rex Britanniæ, & Garinus Dux Lotharingiæ. Et alii multi apud Burdegalam sepulti sunt. Gayferus Rex Burdegalæ, Engelerius Dux Aquitanniæ, Lambertus Rex Bituricæ, Galerus Raynaldus cum aliis quinque millibus. Pro istorum animabus dedit Carolus in eleemosynam vncias argenti 12. millia, & totidem talenta auri, & vestes, & cibaria egenis, & totam terram circa basilicam Sancti Romani Blauiensis spacio 7. milliariorum, & totū oppidum Blauiense cum omnibus sibi pertinentibus, & etiam mare, quod sub eo est vsibus eiusdem ecclesiæ in † Alodio amore Rolandi dedit, & in die passionis eorū annuatim 30. pauperes cibis refici, & vestibus indui eisdem canonicis præcepit, & totidem missas cantari pro his. & pro omnibus qui in Hispania mortui erant.

†Vocant hoc ius Franci Alodium, nēpe quod liberum & extra mancipum, seruitutem, atque dominicam positū. Greg. Gir. lib 6 Syntag. cap. 1.

Apud Arelatem sepulti sunt, Escultus Comes Linguonensis, Salomon, & Sanson Dux Burgundionensis, Arnaldus de Bellanda, & Albericus de Burgundio, & Raaman Dux Baioariæ, & alii quinque proceres cum decem millibus aliorum. Constantinus autem præfectus delatus est Romam per mare cum aliis multis Romanis, & Apulis, pro quorum animabus dedit Carolus in eleemosynam vncias argenti duodecim milia, & totidem auri talenta egenis apud Arelatem.

Qualiter Carolus post victorias Beato Dionysio gratias egit, eique totam Galliam subegit.

CAP. XXII.

POst hęc congregatum est concilium apud Sanctum Dionysium, vt ibi ageret Carolus gratias Deo, & Sancto Dionysio de subiugata gente pagana, & omnem Franciam dedit eidem ecclesiæ in prædio, sicut antea Beatus Apostolus Paulus & Clemens Papa ei dederant & præcepit vt omnes Reges Franciæ & episcopi præsentes, & futuri pastori illius ecclesiæ subiecti essent, & obedientes in Christo. Nec Reges sine eius consilio coronati nec episcopi ordinati, nec apud Romam recepti essent aut damnati. Et post plurima dona præcepit vt eidem ecclesiæ vnusquisque possessor vniuscuiusque domus totius Galliæ quatuor nummos annuatim ad ędificandam ecclesiam daret; & omnes seruos qui libenter hos nummos darent, manumisit. Tunc stetit Carolus iuxta corpus Beati Dionisii, & orauit vt pro illis intercederet ad Dominum, qui in Hispania mortui erant, & pro salute eorum, qui libenter nummos dabant.

Eodem nocte proxima Carolo dormienti apparuit ei Sanctus Dionysius, eumque excitauit dicens: Illis qui tua monitione, & exemplo tuo animati in bello Saracenorū mortui, & morituri sunt, omniū delictorū suorū impetraui veniam, & illis qui ad ædificandam Ecclesiam meam nummos dant & daturi sunt, grauioris vulneris sui medicinam. His à Rege in crastinum relatis, populi deuotissime nummos offerebant, & qui libentius reddebant, Francus Sancti Dionysij vocabatur vbique, & erat liber ab omni seruitute Rege præcipiēte. Inde mos surrexit vt Gallia Francia vocaretur, quia Francus liber dicitur, & merito, quia super omnes gentes alias, illis decus & dominatio debetur. Tunc Rex Aquisgranū perrexit, & ibi ædificauit, quæ superius dicta sunt.

De Reuelatione corporis Sancti Saluij Martyris, & gestis eius.

CAP. XXIII.

EO tempore Sancti Saluij corpus inuentum est, qui paulo ante à Vuinigardo martyrizatus est. Hic tēporibus Chilperici Regis ciuitatis Ambianensium cathedra residens multis pollebat virtutibus, ita vt cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, Deo fauente, redderet. Per idem tēpus præfatus Rex in Ariani dogma declinans scripsit indiculum vt Sancta Trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur, vnde & sancto Saluio recenseri iubet, deprecans vt sibi consentaneus fieret. Quod ille audiens ita respuit, vt si chartam in qua hæc scripta tenebantur attingere potuisset in frusta discerperet. Denique Caroli tēporibus quidam adueniens in partes Hannoniensis fisci, qui vocatur Valentianas cæpit ibi prædicare. Quadam vero die celebrauit missam in ecclesia Sancti Martini die resurrectionis dominicę, vbi & populum instruxit, & post missam inuitauit eum ad prandium Genardus quidam, qui fiscum prouidebat sub Domino suo Abbone. Habebat autem sanctus Saluius ministerium ecclesiasticum aureum, vestimenta ex auro & gēmis ornata, cingulum aureum gemmis & margaritis intextum. Quæ omnia vbique ferebat secum coram omnibus. Hęc autem concupiuit Vuinegardus filius Genardi homo leuis, & proteruus, omniaque fecit ei auferri, & de calice & patena iussit sibi fabricari sellam, & virum Dei misit in carcerem, & misit seruū vt interficeret eum in carcere & discipulum eius. Et factum est ita. Seruus tamē hoc nō ausus est facere, donec sāctus ei præcepit. Fuerunt autem hi duo sancti nati de territorio Aruernorum. Corpus vtriusque iussit Vuinegardus latenter apportari ad armentum gregis sui, & ibi fossa humo in medio abscondi. Erat autem in eodem armento taurus maximus, qui semper prohibebat cætera animalia ne locum illum attingerent in quo sanctorum corpora posita erant, sed abigebat illa cornibus suis. Erat autem corpus sancti Saluii primo positum in fossa, & corpus discipuli eius super illud iactatum in modū crucis. Si autem forte contigisset vt aliquæ sordes ibi cecidissent, non cessabat taurus per totam noctem donec pedibus suis locum mundasset. Quædam autem fœmina nocte custodiens, & gyrans domum suam in villa Breuitico vidit immensum fulgorem in loco illo, vbi armentum erat, & cucurrit ad ostium, & vidit duas lampades accensas totum locum illuminantes, velut in meridie, & conuocauit vicinos, vt miraculum viderent. Factum est hoc vna nocte & altera & relata est res ad sacerdotes.

Chilpericus rex Arianus

Fiscus id est ditio.

Sacra sancti Saluij supellex pretiosa.

De translatione eiusdem sacri corporis & miraculis circa illud ostensis.

CAP. XXIV.

EOdem tempore reuelatum est Regi Carolo per Angelum vt mitteret Valentianas & diligenter requireret vbi sanctus Saluius cum discipulo suo requiesceret. Quod ei dictum est per tres noctes continuas. Inuentique sunt prodente eos Genardo, & adductus est Genardus & Vuinegardus filius, & Vuinegarius seruus qui illos interfecerat, & iussit Rex Vuinegardo & Genardo amputari virilia & oculos erui. Vuinegario autem seruo oculos tantum erui; & impositasūt corpora sanctorum super plaustra vt adducerentur ad eccle-

Carolus de interfectoribus S. Saluij sumit supplicium.

ecclesiam sancti Vedasti,& non potuerunt moueri adducta multitudine boum, & relinquentes in plaustro duos boues tantum permiserunt illos ire quo vellent & cum summa festinatione perduxerunt illa duo boues ad ecclesiam sancti Martini,idest,qua sanctus Saluius orare consueuerat iuxta Valentianas,& ibi posita sunt. Et dedit Carolus sancto Saluio tertiam partem illius fisci.

Eo tempore venerunt duæ sorores cuiusdam ducis Francorum ad Regem Carolum conquerentes de fratre suo, quod hæreditatem suam eis auferret. Conuentus super hoc à Rege respondit se nihil eis auferre. Rex autem fecit eum iurare super corpus sancti Saluii quod nihil sororibus suis deberet ex his quæ petebant. Qui cum iurasset lætus statim medius crepuit, & per secretum alui stercora proruperunt,& exiuit sanguis ex oculis eius & auribus,& ore & naribus, & post duas horas vitam finiuit.

Genardus quoque cæcatus quicquid habebat sancto Saluio dedit,Vuinegardus autem filius eius cum venisset ad Ecclesiam in qua sanctus quiescebat, & oraret sibi dari veniam,commota est tota ecclesia.Qui tremefactus & conuersus in fugam, venit ad monasterium sancti Amandi,& ibi permansit lugens & pænitens omnibus diebus vitæ suæ,Genardus quoque pater eius amissis corporalibus oculis spiritales recepit, residens in domo sua & pænitentiam agens. Vuinegarius autem seruus venit ad sanctum Saluium,& prostratus ante corpus eius cum multo imbre lachrymarum recepit lumen in vno oculo,& vsque ad diem mortis suæ pauit greges in seruitio sancti Saluii.

De transitu Caroli magni & eius exequijs.

Cap. XXV.

S*igebertus in chronicis.* Anno imperii sui 13. Carolus Imperator gloriosus,regno & imperio suo pacato & dillatato,statu quoque ecclesiæ sanctæ religiose ordinato moritur,& sepelitur Aquisgrani anno ætatis suæ 72. Qui pro magnitudine operum agnominatus est MAGNVS.Cuius vitam Einardus descripsit.

Hugo li.6. Habuit præterea tres filios,videlicet Carolum,Pipinum,& Ludouicum.Habuit & tres filias Retrudem,Bertham,& Gistam.Habuit & duas alias filias de Fastrada vxore sua.Cum autem Carolus finem vitæ suæ cerneret imminere,Ludouico filio suo,quem Aquitaniæ Regem dudum ordinauerat, coronam imperialem dereliquit.

Turpinus vbi supra. Eram apud Viennam in ecclesia ante altare orans, & cum raptus in extasim psalmum, *Deus in adiutorium* cantarem,vidi tetrorum spirituum agmina infinita præterire,& tendere versus Lotharingiam: quos omnes quidã similis Aethyopi insequebatur lento gradu.Cui dixi:Quo tẽditis? Aquisgranum, inquit, ad mortẽ Caroli, vt eius spiritũ ad tartara rapiamus. Tunc ego,adiuro te per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt peracto itinere ad me redeas. Tũc modicum morati vix expleto psalmo ad me redierunt eodem ordine. Et dixi nouissimo cui primum locutus fueram. Quid egistis? Galicianus,inquit,sine capite tot, & tantos lapides, & ligna innumera basilicarum suarum in sua statera suspendit,quod magis appenderunt bona eius,quam mala, & idcirco animã eius nobis abstulit.Et his dictis euanuit

Visum Turpini.

Obiit autem 3.Calend.Februarii, & sepultus est Aquisgrani in ecclesia rotunda Beatæ Mariæ Virginis.Ab ipso enim tempore quo ab Hispania discessit, vsque ad diem mortis suæ assidue ægrotauit, & pro salute præfatorum in Hispania mortuorum die anniuersaria eorum semper 12.millia vncias argenti,& totidem talenta auri, & vestes & cibaria pauperibus erogauit idest 16. Calen. Iulii.& totidẽ psalteria & missas & vigilias cantari fecit.

In hoc exemplo datur intelligi, quod qui ecclesiam ædificat,regnum Dei sibi præparat.

Chronographus. Sepultus est igitur Aquisgrani formosissima toto Romanorum orbe capella honorificentissime Carolus, supra cuius tumulum extructus est arcus deauratus. Interfuerunt ibi Leo Papa cum Principibus Romanis, & Archiepiscopi & episcopi multi. Duces etiam & comites & Abbates aliique innumeri; corpus defuncti vestib. imperialibus quasi festiue induentes, auream capiti coronam imposuerunt; deinde super auream cathedrã quasi iudicem viuentem sedere fecerũt, ac super eius genua textum quatuor Euangelistarum aureis literis scriptum collocauerunt, ita quod manus dextra textum, sinistra vero sceptrum tenebat aureum. Catenulam quoque auream diademati coniunxerunt. & cathedræ super quam sedebat,ne caput defuncti decideret, affixerunt. Sed & scutum aureum quod ei Romani fecerant, ante faciem eius statuerunt,& arcum lapideum in quo sepultus erat preciosis replentes aromatibus monumentum strenue sigillantes clauserunt.

De Imperio Ludouici Pij, & actibus eius.

Cap. XXVI.

H*Vgo lib.1.* Ludouicus igitur Pius Caroli Magni Imperatoris filius, post patris obitum Romanum obtinẽs Imperium Anno Dominicę Incarnationis 815. Mundi, scilicet 4669. imperauit annis ferme 27.

Ludouicus Pius Imp. an. Ch. 815. mũd. 4669.

Cronographus. Eodem anno præsidet Papa Stephanus 7. mensibus,qui mox Gallias veniens honorifice à Ludouico Imperatore est susceptus. Hic Pontifex pius captiuos multos per Franciam redemit, ac proprijs sedibus restituit. Post sex menses Romam reuersus extremum diem clausit. eique in Apostolica sede Paschalis successit.

Bernardus Rex Italiæ filius Pipini, nepos Imperatoris Ludouici conspirationis factæ contra eundem Imperatorem accusatur, ac reus maiestatis adiudicatus, primo quidem regno & oculis, dehinc etiam vita priuatur.

Hugo vbi supra. Hic quidem Ludouicus Imperator fuit vir clementissimæ naturæ; vnde cum iuxta suorum lenitatem morum rempublicam disponeret, tulit finem multis aduersitatibus plenum, quia tam à liberis, quam à regni proceribus crudeliter impugnatus fuit. Semper tamen præceptorum Domini feruentissimus executor, & legis sanctæ strennuissimus propagator. Congregatis nempe episcopis & nobilissimis viris fecit componi & ordinari librum canonicam normam continentem. Ipsius denique tempore cæperunt deponi ab episcopis & clericis balthei gemmeis cultibus honorati, & cingula auro compta, & exquisitæ vestes, & alia sæcularia pariter ornamenta. Adiecit præterea quædam secularibus legibus capitula pernecessaria. Genuit etiam serenissimus Imperator filios tres ex Ermegarde prima vxore sua scilicet Lotharium, Pipinum, atque Ludouicum,& ex sua vxore secunda nomine Iudith genuit Carolum Regem Francorum. Porro Lotharius Imperatoris primogenitus dum esset à patre benignissimo super Italiã constitutus, Romam venit, & die Paschæ in ecclesia Beati Petri à Paschali Papa coronam cum nomine Augusti suscepit.

Vid. Abbatẽ Vrsper. Sigeb. Blondum lib 2. dec. 2. Naucl. 28. & Aemyl. Cultus in vestitu clericorum qualis esse debeat.

Sigebertus. Anno Ludouici 6. Aquisgrani generali conuentu habito per dispositionem Ludouici Imperatoris episcoporumque & Abbatum aliqua capitula ad vsus regularium monachorum addita sunt,& multa sãctarum scripturarum compilatione facta clericorum, & clericalium sanctimonialium regulæ constitutæ sunt.

An. Ch. 821.

Anno eiusdem 7. Paschalis Papa corpus sanctæ Ceciliæ virginis ipsa reuelante inuenit aureis velatum indumentis, sanguine ipsius adhuc infusis, & ipsam, & corpora Sanctorum Valeriani sponsi eius, & Tyburtij, & Maximi, Vrbani quoque Papæ in ecclesiam à se eis ædificatam transposuit.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. XXVII.

ANno eiusdem 8. in Thurigia cespis longitudine pedum, 50. & latitudine 14. altitudine sesquipedale sine manibus de terra pręscisus, & subleuatus est, & vltra pedes 25. translatus est, In Saxonia tellus in modum aggeris limite vnius leugæ intumuit.

Anno 9. eleuatio Sancti Vrsinari confessoris Lobiēsis celebratur. Lothario à patre in Italiam directo, & à Paschali Papa consecrato, Romæ quidam nobilium perimuntur pro eo, quod proniores esse iusto viderentur ad fidelitatem Lotharij Imperatoris. Quod crimen cum etiam in ipsum Paschalem Papam intorqueretur, Papa se apud Imperatores excusat, & de hoc crimine coram populo, & legatis Imperatoris, Romæ cum magno episcoporum numero se iureiurando expurgat.

Terræ motus factus est, multæ villæ & domus cælesti igne cremantur; homines & animalia ictu fulminum exanimantur, fruges grandine vastantur, cum ipsa grandine veri lapides immensi ponderis cadunt, & hæc prodigia grandis hominum mortalitas subsecuta est.

Puella miraculum. In territorio Tullēsi villa Commerciaco puella duodenis post sacram cōmunionem in Pascha susceptam à sacerdote, primum per 10. menses pane, deinde omni cibo & potu per triennium abstinuit, & post, ad communem vitam hominum rediit.

Anno 10. Eugenius Romanæ Ecclesiæ 97. præsidet. Corpora Sanctorum Seueri Rauennatis episcopi, & vxoris eius Vincentiæ, & filiæ Innocentiæ ab Othgario Archiepiscopo Maguntiam translata sunt. In Gallia ante solstitium æstiuale, aere in tempestatem repente cōuerso, ingens fragmentum glaciei cum grandine cecidit, cuius longitudo pedes 15. latitudo vi. crassitudo duos pedes habebat. Legati Michaelis Imperatoris inter cætera munera detulerunt Ludouico Imperatori libros Dionysii Ariopagitæ ab ipso conscriptos de Hierarchia idest sacro principatu, petente ipso Ludouico de Græco in latinum trāslatos. Qui libri Parisios in ipso sacri martyris festo missi sunt, & cum gaudio suscepti. Quod gaudium virtus Sancti Martyris auxit 19. ægrotis in ipsa nocte ibi curatis.

Vualcandus Leodicensis Episcopus corpus Sancti Hugberti transfert à Leodio ad Andagium monasterium.

De Rabano, & scriptis eius, & Strabo discipulo eius.

CAP. XXVIII

Vid. Trith. & Sixtum Senensem lib. 4. Bibliothe. RAbanum Sophista, & sui temporis Poetarum nulli secundus, fit Abbas Fuldensis, qui multa de scripturis sanctis disseruit, qui etiam librum de laude sanctæ crucis figurarum varietate distinctum difficili & mirando poemate composuit, & Sergio Papæ sancto Petro offerendum misit.

Item tractatus in libro sapientiæ, & in Ecclesiastico ad Othgarium Archiepiscopum edidit. Hic tandem ex Abbate Fulgensi Maguntiæ Archiepiscopus ordinatus est, vbi celebrata synodo iussu Ludouici Regis multa ecclesiæ vtilia decreuit.

Author. Scripsit ergo de laude crucis libros 2.
De institutione clericorum li. 1.
Super Genesim li. 4.
Super Exodum li. 4.
Super numerum li. 1.
Super Regum lib. 3.
Super Paralipomenon lib. 4.
Super Iudith lib. 7.
Super Hester lib. 1.
Super librum sapientiæ libr. 3.
Super Ecclesiasticum lib. 10.
Super Hieremiam lib. 1.
Super libros Machabæorum lib. 3.
Super Mattheum lib. 8.
Super actus Apostolorum li. 1.
Scripsit & præter hæc de naturis rerū, & plura alia.

Huius discipulus fuit Strabus, qui eo dictāte plurima excepit, & super quosdam libros Pentateuchi commētariola quædam edidit. Liber Rabani de laude crucis partim metricus est, partim prosaicus. De quo paucos flores qui sequuntur excerpsi, & sigillatim posui, primo metricos, deinde prosaicos.

Dicta eius metrica de laude Crucis.

CAP. XXIX.

R*Abanus de laude Crucis.*
O Crux quę summi es voti dedicata tropheo.
O crux tu Christi es caro benedicta triumpho.
O crux tu excelso toto dominaris Olympo.
O crux dux misero latoque redemptio mundo,
Te Patriarcharum laudabilis actio signat.
Plebsque Prophetarum diuino famine iussa,
Agmen Apostolicum pandit tua rite trophæa
Martyrum & ipse chorus effuso iure cruore.
En arx alma crucis en fabrica Sancta salutis,
En thronus hic Regis hæc conciliatio mundi.
Signa crucis Christi Seraphin cœlestia monstrant
Distensisque alis brachia tensa notant.
Forma sacrata crucis venerando fulget amictu,
Magnus vestis honor, lætus loquor hoc nationi.
Crux sacra tuque æterni Regis victoria Christi
Est orbi toti Domini quoque passio vita.
In cruce lex Domini decoratur luce chorusca,
Gentes & linguæ sociantur laude sacrata.
Crux æterna Dei laus viuis in arce polorum.
Crux superis placita, crux huic es tantaque mundo,
Rabanum memet clemens rogo Christe tuere
O pie iudicio.

Dicta eius prosaica de eodem.

CAP. XXX.

I*Dem in eodem lib. 1. prosaica.* Passio Christi cœlum sustentat, mundum regit, tartarum perfodit; in ea cōfirmantur Angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici. Inde timor ductus fideles liberat à pœna, tristitia salubris pœnitentes à peccatis mundat, concupiscentia boni fructus virtutum germinat, gaudium vitę spe confidentes lætificat. Hanc auctor omnium sibi machinam præuidit, & construi voluit, vt in ipsa omnino restauraret & coadunaret omnia per Iesum Christum Dominum nostrum. *Effectus passionis Domini nostri.*

O vere bona, & sancta crux Christi, quis te rite totā enarrare potest, aut condigne laudare, quæ cœlestium arcanorum pia es reuelatrix, mysteriorum Dei sacra cōseruatrix, sacramentorum Christi idonea dispensatrix? In te Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt. In te homines iura salutis suæ cognoscūt. In te inferi iustam retributionem fraudis sui imperij percipiunt. Præterita renouas, præsentia illustras, futura præmonstras. Perdita requiris, inuenta custodis, lapsa restituis, & in viam pacis dirigis. Tu æterni Regis es victoria, cœlestis militiæ lætitia, terrigenarum quoque potentia. Tu peccatorum remissio, pietatis exhibitio meritorum augmentatio. Tu infirmorum remedium, laborantium auxilium, lassorum refrigerium. Tu cura ægrotos medicans, tu gaudium mæstos consolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status recte credentium, tu firmitas bene operantium, tu beatitudo rite perseuerantium, & quicquid digne de redemptione mūdi potest cogitari, quicquid lingua rite loqui ad laudem tuam decentissime potest adaptari, quia quicquid in te laudatur, crucifixo in te Christo Regi deputatur. Tibi Domine Iesu Christe *Quicquid in cruce laudatur crucifixo deputatur.*

humiles

humiles preces offero, & oris vota persoluo, quod mihi peccatori inspirare dignatus es, honorem sanctæ crucis tuæ quantulumcumque decantare, & communem omnium nostrum salutem cõseruis meis prædicare, nec me ab incæpto retardauit propriorum conscientia delictorum, sed magis mihi fiduciam tribuit, quod in carmine celebrarem, in quo peccati regnum destruxisti, & toti mundo veniam omnium delictorum dedisti.

Adhuc de eodem.

Cap. XXXI.

Crux magis imperialis thronus quã seruile tormentum vocanda est.

IN *secundo libro.* Salue crux Dei veneranda, quæ sapientia, lumen, & doctrix es orbis terrarum, quæ & vera laus, & amica virtutum virtus, & clara Philosophia apud cœlicolas terrigenasque indesinenter viges, quam magis decet imperialem vocari thronum, quam seruile tormentum; quia Imperator & Rex noster Christus regnum sibi in te, & potestatem in cœlo, & in terra cõquisiuit; hostes superauit, & mundum Deo reconciliauit. O Christiani populi vexillum & framea, qua cum hoste sortimur bellum, te obsecro vt tua virtute meum pectus infirmum benedicas, vt dignis laudibus æterni Regis in te triumphum valeam decantare, quo scilicet cœlestia simul & terrena vno fœdere coniungas, pactum confirmes, & mortis vincula dissoluas. Quadriga virtutum cardinalium quatuor cornibus sanctæ crucis decenter aptata ostendit sacram seriem specierum ex ipsa procedentem in triumpho victoriæ Regis Christi consecratam, & pro eius passione proficuam esse toti orbi ad impetrandum fructum pietatis, & adipiscendam æternam beatitudinem. Virtus enim est animæ habitus, naturæ decus, vitæ ratio, morum nobilitas, & vitæ moderatio, quæ cuncta, ô sancta crux, religiosis hominibus tradis, & cuncta simul beneplacita Deo, & salubria depromis; arbor odoris suauissimi, & expansione pulchrarum frondium latissima, hortus deliciarum incomparabilis affluens vbertate largissima, floribus, virtutum, & foliis verborum iocundissima, Grãdis consolatio est fidelibus species Sanctæ crucis, & materiam tribuit laudis & bonitatem nos facit scire creatoris. Crux Christi via est iustorum, ascensus ad cœlum, rota de infimis ad superiora nos trahens, dux & ianua regni. Huius pars erecta diuinum transuersa fraternum commendat amorem, cuius amoris integritatem Christus nobis ostendit, ac suo exemplo nos instruxit, qui delectam animam suam in cruce moriens pro amicis suis posuit, & nos idem facere docuit.

Oratio eiusdem Rabani ad Dominum.

Cap. XXXII.

HVnc amorem, ô Deus, semper laudabilis tu pone in me, & timor noxius atque carnalis affectus procul recedant, vt gloria Sanctæ crucis aucta, & multiplicata mecum in vera professione & digna laude in æternum perseueret, ipsaque mihi carmine, & amore permaneat venerabilis, semper ore meo laus & exultatio in corde sempiterna. Vos igitur precor cælestes Angelorum plebes, animasque iustorum, qui in cõspectu maiestatis diuinæ veraciter exultatis, vt sicut fine cessatione *Alleluia, & Amen* Deo Christo in æternum cantatis, ita quoque nostram sortem precibus adiuuare studeatis, quatenus beatitudinem veram quam tenetis iam perfecte, tandem & nos aliquando per Christi gratiam mereamur accipere. Te quoque Domine Iesu Christe quando adueneris iudicare viuos & mortuos, & apparebit signum tuum in cœlo, plangentque se super te omnes tribus terræ, intuentes in eum quem pupugerunt: Obsecro vt tunc à flammis vltricibus Sancta crux me eripiat, atque ab ira agni defendat. Interim quoque quamdiu sum in hoc corpusculo dirige me in semita recta, & fide catholica, sustenta spe firma, & refice dilectione tua, vt sis mihi refrigerium in via quam desidero habere, requies in patria sine vlla differentia, omnia promissa tua verissima credo esse, iudicia tua rectissima pertimesco, dona tua dilectissima expecto.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. XXXIII.

SIgebertus *in chronicis.* Anno 11. Ludouici Harioldus Rex Danorum cum vxore & filijs, & sua parte Danorum Maguntiæ baptizatur, & ab Imperatore muneribus, & parte Frisiæ in beneficium sibi data honoratur. Hilduinus Abbas Sancti Dionysii sacrique palatij Archicapellanus Romã mittens, à Papa Eugenio corpus Sancti Sebastiani accepit, & Suessionis in basilica Sancti Medardi collocauit, vbi dum adhuc inhumatum in loco in quo allatum est iaceret, tanta signorum & virtutum gratia in nomine eiusdem martyris emicuit, vt à nullo mortalium vel enumerari vel enarrari possint, quorum quædam tanti stuporis esse dicuntur vt humanam fidem excedant, nisi certum esset Deũ pro quo idem martyr passus est, omnia facere posse.

Anno 12. corpora Sancti Marcellini & Petri martyrum de Roma sublata, & in Franciam translata sunt, & multis signis clarificata. Corpus etiam Gregorii Papæ ad vrbem Suessionis translatum esse dicitur. *An. Ch. 826.*

Anno 13. Rabanus Abbas tractatus in lib. Sapientię, & in Ecclesiastico ad Othgarium Archiepiscopũ edidit. Amularius librum de officiis ecclesiasticis ad Imperatorem Ludouicum scribit. Angelomus etiam ad eundem Imperatorem tractatus in libros Regũ edidit. Ansegisus Abbas Lobiensis edita Imperatoris Caroli magni & Ludouici filij eius ad ecclesiasticam legem pertinentia in duobus libellis digessit. Idem edicta eorundẽ ad mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digessit. *An. Ch. 827.*

Ano 14. eiusdem in Vuasconia annona de cœlo pluit frumento similis, sed grana breuiora habens. Corpora sanctorum Valentini & Genesij in Augiam monasterium translata sunt.

Adhuc De eodem.

Cap. XXXIV.

ANno 15. cõtra Ludouicũ Imperatorẽ cõmotio & simultas filiorum eius, & optimatum exoritur. *An. Ch. 829.*

Anno 17. Ludouicus Imperator aduersãtes sibi quosdã exauctorauit, alios exiliauit, alios bonis priuauit, ac per hoc filios & optimates suos magis contra se exacerbauit.

Anno eiusdem 18. Imperator vxorem suam Iudith quasi causam malorum abdicauit.

Anno 19. Ludouicus Imperator à suis desertus ac proditus atque in potestatẽ filiorũ redactus, Episcoporum iudicio arma deposuit, & ad agendã pœnitentiam inclusus est. Sol, & Luna per eclipsim deficiunt.

Anno 20. Ludouicus Imperator relaxatus, arma & Imperium & vxorem accepit, ac filium Lotharium in Italiam redire coegit.

Anno 21. monente Gregorio Papa, & omnibus episcopis assentientibus Ludouicus Imperator statuit vt in Gallia & Germania festiuitas omniũ Sanctorũ in Calẽdis Nouẽbris celebraretur, quam Romani ex instituto Bonifacij Papæ celebrabãt. Hoc tempore reliquiæ Viti martyris à Parisiis ad Corbeiam Saxoniæ transferũtur. Vnde ipsi Franci sunt testati, quod ab illo tẽpore gloria Francorum ad Saxones translata sit.

Ebbo Remorum Archiepiscopus deponitur, aliique multi, qui cũ eo in deiectionem Ludouici Imperatoris conspirauerant, damnantur & exiliantur.

Cronographus. Anno 23. Normanni Gallias grauiter impe-

impetunt, & à Frisonibus tributū accipiunt. Normanni quidem origine Dani fuerunt, & lingua Barbara, Normanni quasi septētrionales homines dicti sunt, eo quod prima ab illa mundi parte venerunt.

Sigebertus in chronicis. Anno 25. Ludouicus Imperator filio suo Lothario sub fide ad se venienti reconciliatur, eique dignitatem Imperij; & regni tribuit coronā. Cometes in signo arietis apparet, & per aliquot dies plurimi instar stellarum igniculi per cœlum discurrere videntur.

De Imperio Lotharij & euentibus illius temporis.

Cap. XXXV.

IGitur Anno 26. Imperij sui Ludouicus moritur, & Lotharius solus imperium vsurpans imperat annis 15.

Lotharius Imp. an. Ch. 841. Mund. 4695.

Cæpit autē anno Domini 841. Mundi scilicet 4695. Cuius anno primo Carolus, & Ludouicus filii Imperatoris dolentes se à fratre suo Lothario debita regni parte priuari, contra eum insurgere parant.

Anno eiusdem secundo, Cometes in signo Aquarij apparuit. Tribus fratribus de perditione regni discordātibus conseritur inter eos pugna in pago Antisiodorensi apud villam Fontanedum & tanta cædes vtrinque facta est, vt nulla ætas meminerit tantam stragem hominum fuisse factam in gentem Francorum, & ita eorum vires ibi attenuatæ sunt, vt iam nec suos terminos ab extraneis tueri possent victoria tamen Ludouico & Carolo peruenit.

His temporibus floruit Theodulphus Abbas Floriacensis postmodum episcopus Aurelianensis, de quo refertur, quod illos versus quos in die palmarum singulis annis ecclesiæ Galliarum decantare in vsu habent, ipse composuerit, scilicet: *Gloria laus, & honor tibi, &c.* quos cum ipse Ludouico Imperatori secus domū in qua exul detinebatur apud Andegauim transeunte decantaret, audiens Imperator, & misertus illius, iussit eum absolui.

Franciæ regni diuisio. Vid. Baron. ad annum Domini 844.

Anno 4. Sergius Romanæ ecclesiæ præsidet centesimus. Ad cuius electionem confirmandam Ludouicus filius Imperatoris Lotharii à patre missus. ab eodem Papa in Regem Longobardorum vnctus est. Mauri Beneuentum occupāt. Descripto in tres partes regno fratres ad vrbem Galliæ Virdunum conueniunt, & inter se pacificantur, & datis & acceptis inuicem sacramentis quisque ad descriptas sibi partes regni tuendas reuertuntur. Carolus accepit, occidentalia regna à Britānico Oceano vsque ad Mosam fluuium. In qua parte ex tunc & modo nomen Franciæ remansit. Ludouico orientalia regna cesserunt omnis scilicet Germania vsque ad Rheni fluenta, & aliquæ trans Rhenū ciuitates cum pagis adiacentibus propter vini copiam. Lotharius, qui maior natu erat, & Imperator appellabatur omnia Italiæ regna tenuit cum ipsa Roma, nec non & prouinciā, & mediam partem Franciæ inter Scaldē, & Rhenū quæ mutato nomine ab eo denominatur Lotharingia.

Post factam ergo diuisionem Carolus regnat in Francia annis 34. Ludouicus frater eius annis 35. in Germania.

Cronographus. Hic Ludouicus 14. Duces Bohemorū cum suis baptizari fecit. Porro regnū Caroli fratris eius cognomento Calui Normanni grauiter impetunt, & vsque Parisios nauigio veniūt; cum Frisonibus tribus pręliis confligunt, & in duobus primis victores existunt.

Eo tempore Sanctus Radulphus Bituricensis archiepiscopus moritur, cuius festum est 7. Calend. Iulī, & in cænobio Beati Sulpicij iacet.

Adhuc de eodem.

Cap. XXXVI.

SIgebertus in Chronicis. Anno 7. Leo * quintus Romanæ ecclesiæ centesimusprimus præsidet. Hic decreuit vt dum missarum Solennia celebrantur nullus ex laicis in presbyterio stare aut sedere vel ingredi pręsumat, nisi tantum sacra plebs, quæ ad ministrationem sacri officij constituta est. Decreuit etiam vt octauæ Assumptionis S. Mariæ in ecclesia Romana celebrentur, quod ante non fiebat.

** Hunc alij vocant Leonem quartum.*

Anno 8. Rabanus Abbas Fuldensis ordinatus Moguntiæ Archiepiscopus celebrata synodo Moguntiæ iussu Ludouici Regis multa ecclesiæ vtilia decreuit. Quædam pseudo prophetissa dicens instare diem iudicii Mogūtiam solicitabat, ita vt etiam aliquos sacri ordinis ad se inclinaret, quæ ab Archiepiscopo correpta confessa est se per suggestionem cuiusdam presbyteri quæstus causa hoc fecisse.

Anno 9. Sancta Helena Imperatrix à suo filio Constantino magno primo huius nominis Imperatore Romæ in ecclesia Sanctorum Marcellini, & Petri Martyrū in mausæolo purpureo sepulta, ad Frāciam à Theogiso monacho trāsfertur; & in dioceši Remēsi magna Francorum veneratione excolitur.

Anno eiusdem 11. reliquiæ Sancti Hermetis martyris per Lotharium Imperatorem in Gallias mittuntur, & apud Indam monasterium honorifice conduntur.

Fames valida Germaniam attriuit, ita vt pater filium suum deuorare voluerit. Quo tēpore, Rabanus, Archiepiscopus multam pauperibus beneuolentiam exhibuit.

Anno eiusdem 12. Carolus Rex Frācorum filios fratris sui Pipini regis, Pipinum, & Carolum regnum inquietantes capit, & in monachos attonsos in monasterium trudit.

Cronographus. Hoc tempore Rex Anglorum Adulphus qui primo totius Angliæ monarchiā obtinuit. Romam perrexit, & coram Leone Papa Sancto Petro tributum, quod vsque hodie in Anglia soluitur, scilicet de vnaquaque domo nummum argenteum per annum obtulit.

Denarius D. Petri in Anglia.

Eo quoque tempore Burdegalis, & Petragoricus & Sanctonensis, & Lemouicensis, & Turonensis, & Aurelianēsis ciuitates à Northmānis paganis captæ sunt, qui ex Dacia quidem, vt dictum est, eruperunt, sed conuersi tandem in Galliæ maritimæ parte, quæ dicitur ab eis Normannia, resederunt.

Sigebertus. Anno 13. Northmanni per mare Britānicū ostia Ligeris ingressi vrbem Nanetum inuadunt, Episcopum Sabbato Sancto Paschæ baptismum consecrātem trucidant, clerum & populum perimunt. Inde Andegauos, deinde Turonos occupant, & vt tempe sta omnia diruunt. Templum etiam Sancti Martini incendunt.

Anno eiusdem 14. Hincmarus Remorum Archiepiscopus in Francia claret, qui vitam Sancti scripsit Remigij.

Anno eiusdem 15. terræmotus, aeris insolita commotio, turbines, grandines, tempestates, fulmina multa multimodis incommoda hominibus inferunt. Quidam etiam homo igne cœlesti consumptus est, veste illęsa manente.

De Imperio Ludouici secundi, & euentibus illius temporis.

Cap. XXXVII.

LOtharius Imperator partito inter filios regno abrenunciat sæculo, & in Prumia monasterio habitu monachali suscepto, non multo post dormiuit in Domino.

Cronographus. De huius tamen anima inter Angelos & dæmones altercatio fuit facta. Angeli siquidem animam monachi; dæmones Imperatoris quærebant. Sed orantibus fratribus fugati sunt dæmones, qui corpus distrahebant.

Sigebertus in chronicis. Ludouicus filius eius olim à Sergio Papa in Regẽ vnctus, Anno Domini 856. Mũdi vero 4710. imperauit annis 21. Lotharius vero frater eius Lotharingiam tenuit.

Anno Ludouici primo Maginradus eremita martyrizatur. Rabanus egregie vitæ & scientiæ Archiepiscopus obiit.

Vide melius narrantem Barõ. ad an. 858. Anno eiusdẽ 2. Nicolaus Romanę ecclesiæ 103. præsidet, cuius ordinationẽ Ludouicus Imperator sua præsentia roborauit. Coloniæ orta tẽpestate populo in basilicã Sancti Petri cõfugiente, subito fulmen instar ignei diaconis basilicã scidit ac penetrauit, & tres homines diuersis quidẽ locis, sed vno ictu in mortẽ deiecit. Alios etiam 6. eodem impetu semiuiuos reliquit.

An. Ch. 858. Anno 3. Franci super crudelitate Caroli Regis sui apud Ludouicũ fratrẽ eius expostulant, & eũ ad regnãdũ super se cõtra Carolũ inuitant. Quod ille incõsulte aggressus turpiter alienis excessit finibus. In parochia Moguntina malignus spiritus euidens nequitiæ suæ dedit indiciũ. Nã primo lapides iaciendo, & parietes domorũ quasi malleis pulsando, inde manifeste loquendo, furta etiã prodendo, discordias inter vicinos seminando, homines inquietabat. Deinde animos omniũ cõtra vnum hominẽ cõmouit, quasi propter eius peccata cæteri alia paterẽtur: cuius fruges in vnũ coaceruatas incendit, qui vbicũque intrasset, statim domus illa exurebatur, vt iam ei nisi in agris locus manendi nullus esset. Propter hoc presbyteris litanias agẽtibus, & aquã benedictã spargẽtibus inimicus lapides iaciendo multis cruentatis, tandẽ aliquandiu quieuit: presbyteris recedentibus inimicus flebiliter vlulans tandẽ presbyterum quendã nominatim exprimens, se quando aqua benedicta spargebatur, sub cappa quasi familiaris sui latuisse professus est, accusans eum cum filia procuratoris concubuisse, sic per triennium institit, donec ibidem cuncta ædificia incendio consumeret.

Adhuc de eodem.

Cap. XXXVIII.

Anno eiusdem 5. Numeneus Rex Britonum dum instaret regnum Francorum depopulari, visum est ei assistere sibi Sanctum Maurilionem Andegauẽsis vrbis olim episcopum, à quo in capite baculo percussus iram Dei morte persensit.

Lotharij cũ vxore diuortium. Anno eiusdem 8. Hugbertus Abbas, & Dux, frater Teitbergæ Reginæ pro repudio sororis suæ contra Lotharium insurgit. Gunthaiius, & Teitgandus Archiepiscopi Romæ à Papa Nicolao pro adulterio Lotharii Regis examinati, & cum suis synodalibus gestis, quæ præferebant, & suo etiam ore conuicti fuissẽt episcopatu & gradibus sacris exordinati, anathematizati sunt, eis tamen laicalis communio concessa est.

Anno eiusdẽ 9. excommunicata pellice Vualdrada à legato Apostolico, videns Lotharius Rex etiã sibi excõmunicationem intentari, Teitbergam vxorem suam recepit, sed non multum id profuit, quia non multopost repudiata vxore pellicem recepit, nec vltra vllo correctionis modo ab ea separari potuit.

Anno eiusdem decimo corpora sanctorum Eusebij & Pontiani martyrum, dono Nicolai Papæ ad Gallias translata, & in monasteriis voto religiosorũ Sãcto Petro collatis honorifice tumulantur. Rex Bulgarorũ ad Christianismum cum sua gente cõuersus missis ad eũ à sede Apostolica sacri ordinis ministris, acceptis etiã à Rege Ludouico subsidiis adeo in fide solidatur, vt non multopost filio maiore in regnũ ordinato, ipse abrenuncians sæculo monachus factus sit, sed cũ filius eius inueniliter agens ad gentilitatis cultum vellet redire, militiæ cingulo & cultu regio resumpto filium persequi cœpit, & oculis eius effossis eũ in carcerem trusit, & filio iuniore in regnum locato, sacrum habitum recepit, & in eo vsque ad finem vitæ perseuerauit.

Item De eodem.

Cap. XXXIX.

An. Ch. 867. Anno 11. Saracenis Beneuentanam regionem incursantibus, Ludouicus Imperator viriliter occurrit. Ad cuius auxiliũ frater eius Lotharius properans, multa quidẽ prælia cũ eo strenue gessit, sed exercitu suo propter intemperiem aeris morbis & morsibus aranearum nimis grauato, cum multo suorum dispendio redijt.

Saracenis instat Ludouicus Imperator. Anno eiusdem 13. Michael Græcorũ Imperator sensu diminutus, adeo mente excedebat, vt familiares suos iuberet occidi, quos tamen ad se rediens sibi præsentari exigebat.

Anno 14. Basilius quem Michael Imperator pauperẽ ex familia vnius Abbatis sibi asciuerat, & cubiculariũ factum ad tantos honores prouexerat, vt alter ab Imperatore appellaretur, sæpe ab Imperatore per insaniã occidi iussus, timens ne tali occasione occideretur, elegit ipse magis Imperatorem occidere quam ab eo interfici, & imperauit annis 17.

Corpus Sancti Mauri, qui fuit discipulus Sancti Benedicti apportatũ à Glandifolio in Burgũdiam propter timorem Northmannorum transfertur ad Fossatense cænobium, quod construxit Sanctus Babolenus beati Columbani discipulus.

Anno 15. Lotharius Rex Romam ad Adrianũ Papam se excusatum vadit. A quo dum pro comprobatione innocentiæ suæ ad examinationem corporis & sanguinis Domini tam ipse quam optimates regni inuitati fuissẽt, & ipse, & omnes, qui corpus Domini nostri cũ eo temere accipere præsumpserunt infra ipsum annum periecrũt, ipso statim in redeundo placentiæ defuncto.

Anno 16. Coloniæ celebrata synodo, ad dedicationẽ ecclesiæ à tribus Lotharingiæ Metropolitanis, Luitperto Magũtino, Betthulpho Treuẽrẽsi, Vuilleberto Coloniensi, cum ab eis maior ecclesia, quæ est Sancti Petri deberet dedicari, præcedente nocte auditæ sunt voces malignorum spirituum inter se dolentium & conquerentium se à possessis diu sedibus debere expelli.

De Elfredo Rege Anglorum, & victoria eius ex Danis.

Cap. XL.

Helinandus. Anno Ludouici 17. obiit Etheldredus Rex Etherenulphi filius, post quem regnauit Elfredus filius Etherenulphi iunior, qui olim à Papa Leone 5. vnctionem regiam, & coronam susceperat. Hic regnauit annis 28. & mensibus 6. Nouem continuis annis cum hostibus pugnauit. Hic cum quadã die in Adelingia inclusus solus domi esset, sociis per oram fluminis dispersis ad piscandum, corpus curis ægrum sopori dedit, & ecce Sanctus Cuthbertus Lindefarnẽsis quõdam episcopus sic dormientem alloquitur: Ego sum Cuthbertus, si audisti, misit me Dominus vt tibi prospera nunciem. Anglia iam dudum peccatorum suorũ pœnas luit, modo tandem indigenarum sanctorum immeriti à Domino respecta est, tu miserabiliter regno extorris, post paucum tempus in solito glorio se reponeris. Et hoc tibi signum: Venient hodie piscatores tui magnam multitudinem piscium corbibus euehentes, quod mirum est, cum gelante aqua fluminis nil tale speretur, sed & tempus frigidum omnem artem piscantium eludit. Tunc fortunæ secundæ tuæ compos, memento liberatoris tui, & eius nuncij. Hoc idem visum est per somnium matri suæ. Experrecti ambo somnia sua referebant, & ecce piscatores adueniunt cum magna piscium copia. Non multo post *De regibus Angliæ.*

Anglia miro commento artis ioculatoriæ eluditur.

ergastulum exire ausus in quo à Danis tenebatur magnę astutiæ periculum fecit. Regis enim Danorum intrauit tentoria sub specie mimi, vnius tamen sibi fidelissimi fruens conscientia, ibi tanquam artis inculatoriæ professor etiam in secretiora triclinij admissus, omnia arcana oculis & auribus percepit, pluresque dies ibi moratus Adelingiā rediјt exponēsque socijs omnia, irruit repēte super barbaros ociosos, quorū plurimis occisis reliqui cum Rege suo dederunt obsides, quod Christiani fierent, & ab Anglia discederent, quod & factum est, Rex eorum Gudrum, quem nostri Gurundum vocant cum 30. proceribus, & omni pene populo baptizatur & in filium ab Elfredo Rege susceptus est. Cæteri ex Danis, qui Christiani esse noluerunt cum Hastingo mare transfretarunt.

Regia Francorum clade filiorum regiorum affligitur.

Sigebertus in Chronicis. Anno prænotato Carolum Regem Francorum domestica calamitas in filijs suis afflixit. Siquidem Carolomannum in clericatu vsque ad diaconatus officium prouectum ipse pater cæpit, & excæcauit, pro eo quod ad apostasiam conuersus, & omni generi nocendi regnum perturbās, alter quidem Iulianus effectus erat. Porro alter filius eius Carolus dum inconsulte voluisset experiri expertam cuiusdam Albuini militis fortitudinem, & soli solus congressus fuisset, ab eodem Albuino ignorante quis esset, peremptus est.

Cronographus. Sub hoc tempore Danorum gens Angliam plurimum desæuiens perturbauit. Regem quoque piissimum & christianissimum illius Eadmundum capitali sententia nequiter condemnauit. Huius Sancti caput abscisum, quod mirabile fuit lupus sæuus illæsū seruauit & in silua deferens diligētissime inter anteriorum pedum amplexus collocauit. Quod cum postmodum à pluribus quęreretur, vocem huiusmodi fertur emisisse, *here, here, here*, quod interpretatū sonat *hic, hic, hic.* Postmodum huius regis manifestato martyrio, plebs Anglorum læta accurrit, vbi plurima miracula perpetrasunt.

Basilius Ludouico munera mittit.

Sigebertus in chronicis. Basilius Imperator Græcorum inter cætera munera mittit Ludouico Regi germanorum crystallum miræ magnitudinis auro gemmisque ornatum cum parte non modica Sanctæ Crucis.

Anno sequenti eiusdē Ioānes Romanæ ecclesiæ 105. præsidet. Ad hūc Ioānes Romanæ ecclesiæ diaconus vitā primi Gregorij Papæ scribit in quatuor libellis laudabiliter editam. Carolus iunior Ludouici Germanorū Regis filius à dæmonio grauiter in præsentia patris, & optimatum eius vexatur, & in ipsa vexatione confitetur hoc ideo sibi contigisse, quia contra patrem suum conspirationem facere moliebatur.

De pestibus illius temporis, & quibusdam alijs.

Cap. XLI.

Anno sequenti in Italia Brixiæ tribus diebus, & tribus noctibus sanguis de cælo pluisse narratur, locustæ Galliam depopulantur innumerabiles, cæteris locustis maiores, sæna alarum remigia, sex pedes, duos dentes lapide duriores habētes, vt castrorum acies turmatim volantes, duces cū paucis itinere vnius diei præmittentes ad metenda loca venturæ multitudini, circa horam nonam ad locum præuisum venientes, ibique Solis ortum expectantes, per spacium vnius diei aerem velabant, ipsum Solis radium obnubilantes, ore lato extenso intestina omnia viridia in herbis & arboribus vastabant, spacium diurni itineris quatuor aut quinque milliaribus extendentes. Hoc miserabili spectaculo vsque ad mare Britannicum peruenientes, tandē flatu vētorū in profūdū maris demersæ sunt, sed æstu oceani ad littus reiectæ, putredine sua aere corrupto multos perire fecerūt. Secuta fames valida multos consūpsit inedia, vt pene tertia pars hominum consumpta sit in Gallia.

Anno sequenti hyems solito asperior fuit, & prolixior nix, & gelu à Calen. Nouembris vsque ad vernale æquinoctium. Ludouico Regi Germanorum apparuit in sōnis genitor suus olim Imperator adiurans eum per nomē Sāctæ Trinitatis, vt eū eriperet à tormētis quibus tenebatur, vt tandē requiē ęternā habere mereretur. Ob hoc ad diuersa monasteria eleemosynis destinatis, obnixe filius succurrebat patri. Vnde dabatur intelligi, quod licet Idē Imperator multa Deo & hominib⁹ placita fecisset, plura tamē Deo cōtraria in regno suo fieri cōsensit in quibus grauiora videbantur, quod hæresi Nicolaitarum non restitit, & monita Gabrielis Archangeli 12. capitulis comprehensa, quæ Emarchus ei legenda & obseruanda obtulit, seruare non studuit.

Lotharius Imperator mortuus filio apparet.

Carolus Andegauis Northmannos expellit.

Northmanni vrbē Audegauis quasi in ea habitaturi cū suis omnibus occupant. Ad quā expugnādā Carolus ascito Salomone Britonū Rege multis diebus eā obsedit. Sed cū Northmāni ad desperationē adducti fuissēt, Rex inuito exercitu pecunia ab eis accepta egressū eis annuit, eisque hoc pacto peiora faciendi locū dedit.

De Imperio Caroli Calui, & scriptis Ioannis Scoti.

Cap. XLII.

Anno imperii sui 21. Ludouicus Imperator moritur, & patruus eius Carolus Rex Francorū Romā pergit, & Ioanne Papa & Romanis per munera sibi cōciliatis Imperator creatur, Anno Domini 877. Mundi vero 4731. & imperauit annis duobus, sed ei statim à Ludouico fratre suo bellum paratur, quod se inconsulto solus imperium fratruelis vsurpauerit.

Cometes solito rutilantior apparuit: subita & nimia aquarū inundātia facta est in Iunio, ita vt in Saxonia villa quadam longe à torrentibus & fluminibus remota in momento cum hominibus & bestiis, & arboribus, & ædificiis, cū ecclesia & altari penitus absorpta sit, vt nullum habitationis permanserit vestigium.

Britones Rege suo Salomone mortuo, pro contentione regnandi intestino inter se bello collidūtur, sicque inuiti cessant à Galliæ exterminio.

Ex chronicis. Anno imperii Caroli 1. Ludouicus Rex Germanorū frater eius obiit relinquens tres filios scilicet iuniorē Ludouicū, & Carolū, qui nō multo post imperauit, & Carolū magnū patrē Arnulphi Imperatoris.

Porro Carolus de morte fratris sui gauisus iniustitiā quā cōtra fratrē cōceperat contra filios fratris perficere paratus, cū 50. millibus hominū, & eo amplius regnū eorū aggressus, Coloniā vsq; peruenit, Ludouici filiis aliās occupatis. Ludouicus autē iunior missa legatione ad patruū rogabat ea, quæ pacis sunt. Qui cum impetrare non posset eū bello viriliter excepit ipsumq; victū cū nimio exercitus damno ac dedecore multo fugere compulit.

Temporibus huius Caroli Calui Comitatus Flandrensis exordium sumpsit. Non enim Flandria tūc erat tanti nominis & opulentiæ sicut nunc cernitur, sed à Regis Francorum forestariis regebatur, quorum Lidericus, & Ingerlanus, & Audacer sub Pipino & Carolo magno, & Ludouico rectores Flandriæ fuerunt, nec tamen Comites vocati sunt. Balduinus autem filius Audaciri rapuit Iudith filiam Caroli Calui, propter quod ab omni ecclesia consensu episcoporum excommunicatus est ex præcepto Caroli. Deinde ex episcoporum, & optimatum suorum consilio reconciliatus Carolus Balduino & Iudith, dedit eis Flandriam in Comitatum perpetuo possidendam ipsis, & hæredibus suis.

Ioannes Scotus vir Doctissimus sed hæreticus & Berengarianæ hæreseos primus author.

Helinandus lib. 46. Hoc tempore claruit Ioannes Scotus vir perspicacis ingenii, & mellitæ facundiæ, qui dudū concrepantibus vndique bellorum fragoribus in Franciam ad Carolum Caluum trāsierat. Cuius rogatu Hierarchiam Dionysii Ariopagitæ de Græco in Latinū verbum è verbo transtulit. Composuit etiam librum quē de naturæ diuisione titulauit, propter quæstiones soluendas bene vtilem, si tamen ei in aliquibus ignoscatur, in quibus à Latinorum tramite deuiauit dum in Græcos acriter oculos intendit. Hic succedentibus annis munificentia Elfredi allectus venit in Angliam, &

apud monasterium Malmesberiense à pueris quos docebat graphis, vt fertur perforatus, & martyr æstimatus est. Huius epithaphium hoc fuit.

Clauditur in tumulo Sanctus sophista Ioannes,
Qui ditatus erat, iam viuens dogmate miro:
Martyrio tandem Christi conscendere regnum
Qui meruit, sancti regnant per secula cuncti.

Scabri sunt hi versus, & moderni temporis lima carentes.

Author. Hic Ioannes Scotus Philosophus vt dicit Lanfrancus in fide desipuit. Vnde liber eius de eucharistia lectus est, & damnatus in synodo Vercellensi celebrata sub Papa Leone 9. Eodem anno quo se Lanfrancus ab errore Beringarij purgauit. Idem etiam Ioannes super Hierarchiam Dionysij commentauit.

De gestis Caroli Calui.

CAP. XLIII.

SIgebertus in Chronicis. Carolus Caluus Imperator post adeptum imperium vltra se elatus, consuetudines Francorum vilipendens, Græcas glorias & insolitos habitus affectabat, & talari dalmatica indutus, & desuper baltheo accinctus pendente vsque ad pedes, capite vero inuoluto velamine serico, & diademate super imposito procedebat. Et cum esset lepore timidior, & hostes fugere, quam fugare paratior, fratrem suum Ludouicũ lacessebat, minatas tantas copias se conducturum vt ab equis flumine exhausto ipse per aridum alueum Germaniæ regnum intraret. Huic Heiricus monachus vitã Germani Antisiodorensis episcopi heroico metro in 6. libellis luculenter exaratam obtulit.

Helinandus vbi supra. Carolus iste Caluus monasterium S. Cornelij apud Compendium fundauit, & perfecit. Hoc castrum cogitauerat ipse facere ad instar Cõstantinopolis, & de nomine suo illud appellauit Carolopolim. Hic indictum diem quem Carolus magnus apud Aquilam capellam suam instituerat Aquisgrani, instituit apud villam S. Dionysii. Et quia in ecclesia S. Dionysii multa rapuerat, quæ alij dederant, spineam coronã Domini, & vnum de clauis, & de ligno crucis, & alia quædam ibi attulit. Sudarium autem apud Compendiũ reliquit, & hoc instituit ipse tẽpore Nicolai Papæ. Antequam autem reliquiæ istæ ostenderentur populo, tãta fames solebat esse in Francia vt Asinos, & caballos comederent, quæ per domini misericordiam postea cessauit. Sigebertus dicit hũc Carolũ in reditu à Roma mortuum fuisse Mantuæ. Alibi legi ego quod Romã pergẽs obiit in itinere, & sepultus est apud Lugdunũ in monasterio Antonay. Post multũ tẽporis apparuit ipse in visu noctis cuidam monacho sancti Dionysij nomine Ethgario, & in eadem nocte cuidam clerico sancti Quintini Viromadensis Alfoni nomine, dicẽs vtrique se esse Carolum Caluum, & ex Dei iussu eis apparuisse, vt diceret eis, quod Deo & Sãcto Dionysio displicebat, quod corpus eius non esset sepultum in ecclesia Sancti Dionysii, cui tanta munera pro Dei honore cõtulerat. Irent ergo & dicerent Ludouico filio suo, & proceribus regni vt corpus eius illuc deferrent. Sic ergo relatus est tempore Vualterii Abbatis Sancti Dionysii, & sepultus est in Ecclesia sancti Dionysii ante altare Sanctæ Trinitatis.

Compendiũ à suo nomine vult Carolus Carolopolim nominare.

Ex chronicis. Iste Carolus in diuersis per Frãciam locis ecclesias Sanctorum aut ædificauit aut restaurauit. Apud Compendium Sanctorum Cornelii & Cypriani reliquias attulit. In quarũ aduentu responsorium; *Ciues Apostolorum,* quod vsque nunc cantat ecclesia composuit.

Sigebertus in chronicis. Anno Caroli Calui primo ingruente in Germania pecorum pestilentia, dum canes vndique collecti cadaueribus incumberẽt, ita disparuerunt, vt nec mortui reperirentur.

De imperio Caroli Iunioris.

CAP. XLIV.

ANno sequenti Carolus Imperator Romam secundo profectus, Bosoni germano vxoris suæ neptem suam, filiam Ludouici Imperatoris vxorem dedit, & data ei prouincia, in Regem eum coronauit, vt etiam Regibus imperare videretur. Qui audiens fratrueles suos Carolomannum, & Carolum contra se exercitum adducere, pauore solutus reditum parat, & inter redeundum à quodam Sedechia Iudæo male potionatus, Mãtuæ moritur. *An. Ch. 878.*

Filius eius Ludouicus, cognomine Balbus secundus, post diuisionem regnat in Francia annis duobus. Iunior vero Carolus filius Ludouici, Germanorum Regis Imperium adeptus est, annuentibus sibi quibusdam nobilium Romanorum; Ioanne autem Papa satagente Imperium transferre ad Ludouicum Balbum filium recentis defuncti Caroli Imperatoris.

Cæpit autem anno domini 879. Mundi vero 4733. & imperauit annis 12. secundum Chronicam.

Anno Caroli iunioris primo, Ioannes Papa iniuriatus à Romanis, ita vt etiam in custodia teneretur, pro eo quod Carolo non fauebat, in Franciam veniens cum Rege Ludouico Balbo, pene annum moratus est. *Ioannes 8. Pontifex in galliam venit.*

Northmannorum plusquam 5. millia à Frãcis in Gallia cæsa sunt.

Hoc tempore clarebat Milo monachus sancti Amãdi, qui vitam sancti Amandi metrice composuit, & librum de sobrietate ad Carolum Caluum scripsit. Sub hoc Milone adolescebat etiã nepos eius Hubaldus, qui in septem liberalium artiũ peritia clarus, egregie præter cætera in musica claruit, & de multis sanctis cãtus dulci & regulari modulatione composuit.

De vastatione Galliæ per Hastingum & Rollonem.

CAP. XLV.

HElinandus. Hastingus fugatus ab Anglia ab Elfredo Rege, vt supradictum est, cum suis transfretauit, & Parisios, & Turonos, & multas alias vrbes, quæ super Sequanam & Ligerim sitę sunt, ciuibus euacuans, vsque ad extremum mare grassatus est.

Odo Cluniacensis Abbas. Hic Hastingus vastatis superioribus partibus Galliæ, obsedit Turonum. Cuius cum crebro murus pulsaretur ariete, curritur ad corpus sancti Martini, & defertur istud ad locum debiliorem, mortuum pro viuis defensorem facientes. Mox fugerunt Dani, quos Turonici persecuti sunt vsque ad sextum lapidem. Ibi ædificata est Ecclesia sancti Martini in loco illo vbi sanctum corpus substiterat. Ibidem erant maceriarum ruinæ antiquarum, vbi dicebatur aula fuisse Valentiniani, in qua sedens non dignatus est assurgere Martino, donec afflante incendio inuitus surrexit. *Hastingus Rex Danorũ Galliã depopulatur.*

Post tria lustra fugæ Hastingi, venit ab eisdem finibus Rollo, qui victis Britonibus, & Flãdrensibus, & vrbibus eorũ, & oppidis succensis venit Cenomannũ, & obsedit eã. Et misit præsides exercitus sui ad Turonum, sed tunc Dei prouidentia Carus & Ligeris fluuij à Deo inundauerant, vt ad Turonum accedere non possent.

Porro maius monasterium non longe à Turonis funditus euersum est. Centum ibi, & 16. monachi gladio percussi, Abbas & alij 24. in cauernis latitantes euaserunt, qui ad hoc reseruati sunt, vt patroni sui corpus prosequerentur. Abbas tamen Hebernus de latebris abstractus, nullis tormentis cogi potuit, vel thesauros ecclesiæ prodere, vel Monachos latitantes. Horum nemo residuus fuit, quem non Martinus ecclesiæ regimini præficeret. Tunc Abbas, & illi 24. recedentibus Danis, à canonicis sancti Martini cum reuerentia suscepti sunt, & adducti ad vrbem, & ibi aliti. *Rollo Northmannus grauiter in Gallia sæuit.*

Hic fuit postea Christianus.

Transactis sex mensibus Rollo Cenomanū cæpit. Tunc transmissum est corpus sancti Martini Aurelianum, cuius custodes fuerunt. Hebernus Abbas cum 24. Monachis illis, & duodecim canonicis, & duodecim burgensibus noui castri, qui illis in omnibus necessarijs prouidebant. Postea peruenerunt ad sanctum Benedictum. Deinde audientes, quod Rollo iam Aurelianum perueniisset, perrexerunt Cableiam, postea vero Antisiodorum, vbi innumera miracula facta sunt in ecclesia sancti Germani.

Corpus S. Martini portatur Aurelianum & Antisiodorū.

Guillelmus Malmesburiensis. Cumque aduentantes pro remediorum gratia plurima conferrent, orta est lis & contentio inter Turonicos, & Antisiodorēses pro partitione pecuniæ, ad quam litem soluendam ponitur leprosus inter duorum sanctorum corpora, arcetur tota nocte humana custodia. Lucescente aurora apparuit pars illa leprosi, quæ proxima fuerat Martino totâ curata, altera adhuc remanente leprosa. Regyratur corpus, & obuertūt Martino latus morbidum. Altero mane repertus est totus curatus, cedente germano honori hospitis sui.

De studijs & actibus Elfredi Regis, & fuga Rollonis.

Cap. XLVI.

Eo tempore Dani per annos tredecim Gallias infestarunt, donec tandem ab Arnulpho Imperatore & Britannis multis prælijs victi in Angliam refugerunt. In quo spacio Elfredus totam insulam, præter id quod Dani habebant, sibi subdiderat. Qui Londoniam caput regni Merciorum dedit cuidam primario cum filia sua Agelreda, ex qua idem primarius nomine Egelfredus tulit liberos Echelmundam, & Eduuardum, qui post se regnauit. Hic Elfredus iam duodennis expers omnis literaturæ erat, sed tunc à matre benigno ludo inuitatus, vt pro munere quod in manibus tenebat susciperet, si cito addisceret; ioco literas ingressus auiditate siticulosa combibit. Hos libros in Anglicam linguam conuertit; Orosium, Pastorale Gregorij, gesta Anglorum Bedæ, Boetium de consolatione. Tempus diurnum ita diuidebat: octo horas impendebat in scribendo, & orando, & legendo, octo in cura corporis, octo in expediendis regni negociis. Erat propter hęc in capella sua candela vigintiquatuor partium, & per modum combustionis candelæ Rex de singulis officiis admonebatur. Dimidiam portionem omnium censuum suorum iuste dumtaxat acquisitorum, monasteriis delegauit. Cunctos præterea redditus in duas diuisit partes, & prima rursus in tres, quarum vnam dedit ministris suis curialibus, secundam operatoribus, quos iugiter in nouarum ædium constructionibus mirabili & ignoto Anglis habebat modo, tertiam aduenis. Secunda pars redditum ita diuisa est, vt prima daretur pauperibus regionis suæ, secunda monasteriis, tertia scholasticis, quarta transmarinis ecclesiis. Semper in sinu portabat libellum, in quo continebatur diurnus cursus psalmorum, vt quando vacaret, arriperet & percurreret. Filiam Echelsiundam dedit vxorem Balduino comitis Flandriæ, ex qua ipse habuit Arnulphū, de quo sunt Flandriæ comites; & Adulphum, qui suscepit à patre Bononiæ comitatum.

Elfredus quo modo literas didicerit.

Elfredus redditus suos vt distribuerit.

Sepultus est Vuindoniç monasterio suo, ad cuius officinas construendas sufficiens terræ spacium ab episcopo & Canonicis nundinatus, ad vnum quemque pedem marcam pondere publico pensitauit. Rollo autem iste de quo supradictum est nobilis quidem, sed per vetustatem absoleta prosapia Noricorum edictu regis præcepto patria pulsus, multos quos vel æs alienum, vel conscientia scelerum exagitabat, magnis spebus sollicitatos secum adduxit, pyraticam aggressus, Carnoti adhæsit. Cuius ciues nec armis nec muris confisi beatæ Mariæ supparum idest, camisiam adorant, quam Carolus Caluus à Constantinopoli cum aliis reliquiis aduehi fecerat. Hanc camisiam in modum vexilli super propugnacula custodum trita pectoribus ventis exponunt. Hostes visam cæperunt ridere, & in eam sagittas dirigere. Quorum oculis mox obtenebratis, nec antecedere nec retro tendere valebant. Quod videntes oppidani, multa eorum se cæde satiarunt. Euasit tamen Rollo, quem suę fidei Deus reseruauit, nec multo post Rothomagum, & confines vrbes obtinuit.

Camisia Beatæ virginis Carnutos tuetur.

De quibusdam alijs incidentibus illius temporis.

Cap. XLVII.

Sigebertus in Chronicis. Anno Caroli iunioris ii. Sol hora diei 9. ita obscuratus est, vt stellæ in cœlo apparerent. Rex Francorum Ludouicus Balbus moritur, vxorem suam ex se grauidam relinquens. De regno eius Francis varie sentientibus, aliis illud filiis Ludouici Balbi ex concubina deberi iudicantibus; aliis Bosoni prouinciæ regulo ad illud iniuste inuadendū assentientib. aliis vero Regno Germaniæ illud sociare volētib. Nascitur interim ex legitima vxore Ludouici Balbi filius, qui ex nomine aui Carolus nominatus est. Filii tamen Ludouici Balbi ex concubina, Ludouicus, & Carolomannus dicti. Interim regnum Francorum inter se diuidentes regnant annis quinque, & Bosonem semper persecuti sunt.

Ludouicus Rex Francorū moritur.

Ex chronicis. Carolus igitur fratre suo Carolomanno defuncto, & non multo post altero fratre Ludouico immatura morte percepto de inimicis triumphans, Germaniæ regnum obtinuit. Postquam vero duobus annis imperauit Romæ à Ioanne Papa, Imperator benedicitur, & imperauit 10. annis. Sicque duobus annis prius Imperium rexit, & postea 10. imperauit.

Carolus tandem imperio potitur.

Sigebertus. In sylua Franciæ Carbonoria plusquam 9. millia Northmannorum à Francis cæduntur.

Anno 4. Northmanni, adiunctis sibi Danis Frāciam, & Lotharingiā peruagātes, Ambianis, Attrebatis, Corbiam, Cameracum, Taruēnam fines Morinorum, Menapiorum, Brathacensium, omnemque circa Scaldum flumen terram, monasteria sanctorum Vualarici & Richarii, ferro, & igne deuastant. Inde Vual fluuiū ingressi, totam Batuam, palatium etiam Neomagi incendunt.

Eodē anno Godefridus & Sigefridus Reges Northmannorum, cum inæstimabili multitudine iuxta Mosam in loco Haslon consedentes Leodium, Traiectum, Tungaris, Coloniam Agripinam, Bunnam cum adiacētibus castellis comburunt. Aquisgrani in palatio equos stabulantes, oppidum & palatium incendunt. Pręterea in monasteria stabulantes in Almundarium, Nidam, Prumiam sacri ordinis in vtroque sexu ministri, vbi poterant opportunius latebant, & sanctorum corpora & pignora locis tutioribus abscondebant. Ad hæc mala Hug filius Lotharii ex Vualdrada pellice in Lotharingia; & Boso supradictus in Burgundia tyrannizabant.

Northmāni grauiter galliam infestāt.

Anno 6. Carolus Imperator & Gallis, & Germanis ad auxiliandum regno vocatis Northmannos obsedit, cum quo Godefridus Rex facto fœdere vt sibi Frisia prouincia, & Gisila filia Lotharii regis vxor daretur, baptizatus est, & ab Imperatore de sacro fonte susceptus. Sigefrido quoque Rege nimis munerato eos à regno suo recedere fecit. Qui mox Franciam repetentes post multas incursiones à Carolomanno Rege Francorum 12. millia argenti probati pro tributo exigunt, & sic in duodecim annis pacem promittentes, mare repetunt.

Confer Baronium tom. 2. ad an. 226.

Hoc tempore Rodulphus quidam corpus sancti Calixti Papæ, & martyris à Romana vrbe in Franciam transfert, qui scilicet Calixtus ieiunium quatuor temporum celebrari instituit.

Adhuc de eodem.

CAP. XLVIII

ANno 7. Carolomanno Rege Francorum mortuo, cuius Frater Ludouicus iam priori anno obierat; Northmanni Franciam repetunt, dicentes se cum Rege Francorum tantum, non cum Francis pacis pepigisse pactum. Hinc compulsi Franci Carolum Imperatorem ad auxilium sibi inuitantes Franciam ei subiiciunt. Qui contra Northmannos apud Louanium castrametatos, semel & bis exercitum misit, sed nihil dignum fecit. Regnauit ergo Carolus etiam in Francia annis quinque.

Martinus, his Onuph. est Marinus.

Anno 8. Martinus Romanæ ecclesiæ 106. præsidet. Hug. filius Lotharij Regis ex Vualdraga pellice, paternum Lotharingię regnum, rebellando assequi sperans Godefrido Regi Northmannorum, cui soror sua Gisila nupserat, medietate affectati regni promissa, persuadet vt ab Imperatore imperiales* fiscos ad libitum suum sibi addi peteret, per hoc vtrinque Imperatorem circumuenire putans: Nam si daret, Northmanni hostes regni in visceribus regni immitterentur; si negaret iustam rebellandi causam habere viderentur. Ad hoc tractandum iussu Imperatoris Henrico Duce, & Godefrido in Batuam ex condicto conuenientibus, inter agendum Godefridus cum suis perimitur: Nec multo post etiã Hug ab Henrico excæcatur, & nouissime in monachum Prumiæ attondetur.

**Sunt bona principis quæ cum dignitate vel potestate ei accedunt vid. Petrum Gregor in Syntag. Iuris lib. 31. ca. 31.*

Apud Constantinopolim Basilio Imperatore mortuo, Leo filius eius imperat annis xviij.

Gallia pars Northmannis ad inhabitationẽ concessa.

Anno 9. Northmanni à Louanio [illegible]ntes, Parisios obsident contra quos Henricus dux exercitum ducens, dum incaute equitat in foueam quam Northmanni, factam quisquiliis operuerant, lapsus trucidatur.

Hug Dux & Abbas miræ potestatis, & prudentiæ moritur.

Anno 10. Caroli iunioris ipse Carolus Imperator cum Northmannos nequiret expellere, tandem facto fœdere concessit eis regiones; quæ erant vltra Sequanam, quarum incolæ contra se rebellabant, quæ pars Franciæ à Northmannis Northmannia denominata est.

De visione tormentorum ostensa Carolo.

CAP. XLIX.

GVillielmus Malmesburiensis. Caroli fertur visio in nomine Dei summi Regis Regum: Ego Carolus Imperator Dei dono Rex Germanorum, & patricius Romanorum, atque Imperator Francorum sacra nocte diei dominicæ, post celebratum nocturnarum horarum diuinum officium, dum irem repausare, & vellem somnum capere. Venit vox ad me terribiliter dicens: Carole exiet à te modo spiritus tuus in hora non modica, statimque fui raptus in spiritu, & qui me sustulit erat candidissimus, tenens in manu sua glomerem lineum, clarissimum iubar luminis emittentem, sicut solent cometæ facere quando apparent: Cæpitque illum dissoluere, & dixit ad me: Accipe filum glomeris micantis, & liga, & noda firmiter in pollice tuæ manus dexteræ, quia per illum duceris in labiryntheas infernorum pœnas. Hoc dicto præcessit me velociter distorquens filum luciflui glomeris; duxitque me in profundissimas valles igneas, quæ erant plenæ puteis ardentibus, pice & sulphure plumbo, & cera, & adipe. Ibi inueni pontifices patris mei & auunculorum meorum, quos cum pauens interrogarem cur tam grauia paterentur tormenta, responderunt: Fuimus episcopi patris tui, & auunculorum tuorum, & dum debuimus illos & populum illorum de pace & concordia admonere, seminauimus discordias, & fuimus incentores malorum, ideo nunc incendimur in istis tartareis suppliciis, & nos, & alii homicidiorum & rapinarum amatores. Huc etiam tui episcopi & satellites venient, qui similiter amant nunc talia facere. Et dum hoc tremebundus auscultarem, ecce nigerrimi dæmones aduolantes, cum vncinis igneis volebant apprehendere filum glomeris, quem in manu tenebam, & ad se attrahere. Sed reuerberantibus radiis illius glomeris non valebant illum attingere. Deinde post tergum meum currentes voluerunt me aduncare, & in ipsos puteos sulphureos præcipitare, sed doctor meus qui portabat glomerem, iactauit super scapulas meas filum glomeris, & duplicauit illum, & traxit me post se fortiter, sicque ascendimus super montes igneos altissimos, de quibus oriebantur paludes, & flumina feruentia, & omnia metallorum genera bullientia, vbi repperi innumeras animas hominum, & principum patris mei, & fratrũ meorum, & præcipitatas alias vsque ad capillos, alias vsque ad mentum, alias vsque ad vmbilicum; & clamauerunt ad me eiulando; Dum viximus amauimus tecum & cum patre tuo, & cum fratribus tuis, & cum auunculis tuis facere prælia, & homicidia & rapinas pro cupiditate terrena ideo in ista bullienta flumina, & metallorum diuersa genera torquemur. Et cum ad hæc timidus attenderem, audiui retro me animas clamare. *Potentes potenter tormenta patiuntur.* Et respexi & vidi super ripas fluminis bulientis fornaces piceas & sulphureas, plenas magnis draconibus & scorpionibus & serpentibus diuersi generis. Vbi etiam vidi aliquos patris mei principes, & fratrum meorum, & auunculorum meorum dicentes mihi: Heu nobis Carole, vides quam grauia habemus tormenta propter nostram malitiam, & superbiã & mala consilia, quæ Regibus nostris, & tibi dedimus propter cupiditatem. Cumque dolendo congemiscerem, accurrerunt ad me dracones apertis faucibus plenis igne, sulphure, & pice volentes me inglutire. At ductor meus triplicauit filum super me, à cuius claritatis radiis superata sunt ora eorum ignea, & pertraxit me validius, & descendimus in vnam vallem, quæ erat ex vna parte tenebrosa, & ardens velut clibanus ignis, ex altera vero parte tam amænissima & splendidissima, vt nulla ratione dicere valeam. Verti me contra tenebrosam & flammiuomam partem vidique ibi aliquos Reges de genere meo in magnis suppliciis, & tunc nimis angustiatus, putaui me statim in illis suppliciis demergendum, à gigantibus nigerrimis, qui ipsam vallem conflammabant generibus ignium. Et valde tremens glomeris filo illuminante oculos meos, vidi è latere vallis paulisper albescere fumum, ibique duos fontes fluere. Vnus erat nimium calidus, alter vero clarus & tepidus, & erant ibi duo dolia.

Episcopi bellorũ incẽtores quęp[a]tiuntur.

Militum præda anhelantium tormenta.

Sap. 6.

Qualiter patrem suum vidit in tormentis, & auunculum in deliciis.

CAP. L.

CVmque illic irem, filo glomeris regente gressus meos, intentus super vnum dolium, vbi erat feruens aqua, vidi ibi patrem meum Ludouicum stare vsque ad fæmora. Et dum essem nimis dolore aggrauatus, & angore percussus, dixit: Domine meus Carole noli timere, Scio, quia reuertetur rursus spiritus tuus ad corpus tuũ, & permisit te Deus huc venire, vt videres propter quæ peccata ego & omnes quos vidisti, talia toleramus supplicia. Vno enim die sum in isto feruentis dolij balneo, & altero die transmittor in alio illo suauissimo aquæ dolio, & hoc fit precibus sancti Petri, & sancti Remigii, cuius patrociniis hactenus genus nostrum regale regnauit. Sed si mihi subueneris cito tu, & mei episcopi, & abbates, & omnis ordo ecclesiasticus, missis, & oblationibus, orationibus & psalmodiis, vigiliis, & eleemosynis velociter liberabor de isto aquæ feruentis dolio. Nam frater meus Lotharius, & eius filius Ludouicus, sancti Petri, sanctique Remigii precibus iam exempti sunt de istis pœnis, & iam deducti in Paradisi gaudia. Dixitque ad me; Carole respice sinistrorsum. Respexi, & vidi duo dolia

S. Petrus & Remigius regni Franciæ protectores.

dolia bullientia altissima. Ista, inquit, tibi sunt præparata, nisi te emendaueris, & pænitentiam egeris de tuis nefandis delictis. Tunc cępi grauiter horrere. Cernens autem me ductor meus in tanto pauore constitutum dixit ad me. Sequere me ad dexteram luculentissime vallis paradisi. Et cum graderemur, contemplatus sum in ingenti claritate sedere Lotharium auunculum meum, cum gloriosis Regib. super lapide topazio miræ magnitudinis, coronatum diademate precioso, & iuxta eū Ludouicum filium eius similiter coronatum. Vidensque me comiter accersiuit blanda voce dicens, Carole successor meus nunc tertius in Imperio Romanorum veni ad me. Scio, quia per pænalem locum venisti, vbi est pater tuus, frater meus in thermis sibi destinatis positus, sed per misericordiam Dei citissime de illis pœnis liberabitur, sicut & nos liberati sumus meritis sancti Petri, & precibus sancti Remigij, quibus Deus magnū apostolatum dedit super reges, & super gentes Francorum, qui nisi quisquiliis propaginis nostræ suffragati fuerint, iam desineret genealogia nostra regnare, & imperare. Vnde scio quoniā tolletur citius potestas imperii de manu tua, & postea paruissimo viues tempore. Tunc conuersus contra me Ludouicus eius filius dixit mihi, Imperiū, quod hactenus tenuisti, iure hæreditario debet suscipere Ludouicus filius filiæ meæ. Et hoc dicto visum est mihi affore in præsentia Ludouicum infantulum. Tunc intuens eum Lotharius dixit mihi. Talis videtur esse infans, qualis ille puer fuit, quem statuit dominus in medio discipulorum, & dixit: *Talium enim est regnum cælorum. Dico vobis, quod Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui est in cælis.* Tu vero redde illi potestatem imperii per filum glomeris, quod in manu tenes. Disnodans ergo filum de pollice dexterę meæ, donabam illi Monarchiam omnem Imperij per filum glomeris. Statimque ipsum glomer fulgidum sicut iubar solis coadunatum est totum in manu eius. Sicque post hoc factum mirabile reuersus est spiritus meus in corpus meum valde fessus & conterritus.

De fine Imperij Caroli, & Imperio Arnulphi.

CAP. LI.

Arnulphus Imp.

SIgebertus *in chronicis.* Post hanc visionem, vix duobus annis superuixit Carolus. Itaque Carolus Imperator zelatus vxorem suam, pro eo quod plus iusto familiariter ageret cum Luithuardo Vercellensi episcopo, protestatur in concione nunquam se cum ea coisse. Illa vero virginem se esse gloriata, accepto repudio monasterium petiit. Tandem Imperij sui anno 12. Carolus corpore, & anima deficiens, ab optimatibus regni repudiatur, & Arnulphus filius Carolomanni Regis fratruelis eius in regnum sublimatur,

Anno scilicet domini 891. Mundi vero 4745. & regnauit annis 12. Hic Arnulphus patruo suo Carolo, ex Imperatore etiam necessarijs egenti fiscos in Alemania delegauit. Qui sequenti anno obiit. Romanum Imperium, & Francorum regnum misere discerpitur. In Italia nempe Berengarius, & Vuido de Regno contendūt. Franci vero neglecto Carolo filio Ludouici Balbi puero vix decenni Regem sibi præficiunt Odonem filium Roberti Ducis, quem à Morthmannis occisum supradiximus. Rodulphus autem corona sibi imposita, Rex Burgundionum statuitur, quod regnum multo tempore durauit.

De patientia & bonis actibus regis Elfredi.

CAP. LII.

GVillielmus. Elfredus autem, de quo supradictum est, fuit vir literatissimus semper valitudinis aduersæ, & semper aut fisco, aut aliquo internorum morborum agitatus, quem tamen à Domino precibus exegisse aiunt, vt minus illecebras amplecteretur mundanas. Centurias & decurias instituit, & tantam pacem patriæ infudit, vt etiam per publicos aggeres, vbi semitæ per quadriuium funduntur, armillas aureas iuberet suspendi, quæ viatorum auiditatem riderent, dum non essent, qui raperent. Romam & ad sanctum Thomam in India multa munera misit. Legatus ob hoc missus est Sigelinus Sciretburnensis episcopus, qui penetrans Indiam. multas gemmas & plurima aromata inde retulit, & partem ligni dominici missam Regi à Papa * Marino, monasterium vnum construxit in Adelingia vbi olim captiuus latuerat, ibique Ioannem Abbatem instituit ex antiqua Saxonia oriundum. Alterum in Vuindonia, quod dicitur nouum monasterium, vbi Gerbaldum Abbatem constituit, qui se vocante, & Archiepiscopo mittente cognitus quod seipsum olim, vt ferunt, Romæ humaniter benigno confouerat hospitio causa euocationis fuit, vt literaturæ studium pene iam tunc in Anglia sepultum, suscitaret sua industria. Item Sceftoniense monasterium & sanctimonialibus impleuit, vbi & Abbatissam constituit filiam suam Elsegīnam. Habebat autem ex sancto de Vuiasserionem, quendam nobiliter eruditum, quem Sciteburnæ fecit Episcopum. Hic sensum librorum Boetij de consolatione planioribus verbis enodauit, quos Rex ipse in Anglicam linguam conuertit. Euocauit ex Mercia Vuintoniorum Episcopum Vuefridum, qui iussu Regis, dialogorum libros in Anglicum conuertit. Post hunc regnauit Eduardus cuius soror, vel mater Echelfreda experta primi partus difficultate perpetuo à viro abstinuit, protestās non conuenire Regis filię vt tanto periculo se cōmitteret. Eduardus regnauit annis 23. & dedit filiam suam Edithā Carolo Regi Francorum filio Ludouici Balbi. Filias suas primo institit literis eruditi, mox colo, & fuso & acu exerceri, Filios quoque suos primo literis fecit imbui, deinde regni gubernacula addiscere.

** al. Martino*

Literatura studium tota Anglia sepultum

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. LIII.

SIgebertus *in chronicis.* Anno Imperij Arnulphi primo Northmanni Parisios expugnare non valentes Burgundiam aggreditur, & Senonis vrbem oppugnant. Deinde à Senonis Parisios repetunt, & inde repulsi per Macronam fluuium Trecas vrbem incendunt, & vsque ad Virdunum, & Tullum vrbes cunctas depopulantur.

Anno eiusdē 3. sāctus Vualdricus in Baioaria nascitur.

Anno quinto Sephanus Romanæ Ecclesiæ 110. præsidet. Northmanni Lotharingiam repentes, circa Leodium cum Christianis pugnant, & vincunt. Sunderoldus Maguntiæ Archiepiscopus, à Northmannis Vuormatiæ martyrizatur. Arnulphus Rex audita cæde suorum à Baiora contra Northmannos pugnaturus properat cum valido exercitu, quos super fluuium, qui Tilia dicitur pedestri prælio adorsus, tantam ex eis stragem fecit, vt ex innumerabili multitudine vix superesset, qui ad classem reuersus nuncium ferret. Northmannorum residui transuadata Mosa Ribuariam, & Arduenam vastando peruagantes trans mare recedunt.

Northmanni rursus debacchantur.

Ex chronicis. Porro idem Northmanni alio tempore cum Carnotum obsedissent, à Ricardo Duce Burgundiæ, ac Roberto Comite exterriti, & in fugam conuersi sunt, ostensa beatæ Dei genitricis camisia, quam à Bizantia Carolus Caluus detulit.

Sigebertus in chronicis. Claruit hoc tempore Remigius Antissiodorensis in exponendis scripturis diuinis, & humanis studiosus. Hoc tempore claruit in Burgundia Berno ex Comite Abbas Gigniacensis cænobii à se fundati, qui etiam ex dono auæ comitissæ construxit Cluniacum cænobium in cellam Gigniacensem.

Anno 6. eiusdem Carolus Rex Hundum Regem Northmannorum baptizari fecit, eumque de sacro fonte suscepit. An. Ch. 895

Ex chronicis. Tunc igitur ira Dei erga Franciam versa est in misericordiam. Northmanni siquidem & Dani qui Regnum Francorum per annos 40. & amplius pene ad nihilum redegerant, ita per Ricardum Burgundiæ Ducem, & Robertum Parisiensem Comitem Odonis, quondam Regis fratrem sunt deuicti, vt & ipsi Dei misericordiam implorarent, vt efficerentur Christiani. Erantque duces Northmannorum tempore illo duo cognati, Rollo scilicet ac Gillo. Consilio igitur accepto Carolus Rex cum optimatibus suis Gillam filiam suam & totam Neustriam dedit Rolloni, accepta sponsione baptismi recipiendi. Suscepit autem Rollonem de fonte Comes Parisiensis Robertus & vocatus est secundum nomen illius. Et hic fuit primus Dux Northmannorum, genuitque Guillelmum; Guillelmus autem Richardum secundum, & iste Ricardus, Ricardum tertiū, eiusque fratrem Robertum, qui Apuliam, & Siciliam, & Calabriam acquisiuit, ac Venetos, & Alexium Imperatorem Græcorum deuicit. Hic est Robertus Guiscardus pater Guillelmi Nothi, qui Haroldum Regem Anglorum in bello interfecit. Hi sunt Duces Northmannorum & Reges Anglorum, qui ex Rollonis genere prodierunt, Gelloni vero eius cognato, Rex Carolus montem Blesensem tradidit in quo castrum ædificans habitauit acceptaque vxore nobili genuit Thebaldum Vetulum. Theobaldus Odonem Campaniensem ex filia Chunradi Imperatoris genuit, qui dictus est Campaniensis; eo quod in Campania natus fuit. Odo genuit Odonem: Odo Theobaldum, & Stephanum: Stephanus autem Thebaldum Comitem, hæc est genealogia Blesensium comitum ex progenie Gillonis Northmāni descendentium.

Gillo comes Blesensis & eius soboles.

De conuersione Rollonis, & relatione corporis sancti Martini.

Cap. LIIII.

G*Villelmus.* Carolus gener Eduuardi Regis Angliæ, Rollonem acersiuit, & Christianum fieri fecit, & Northmanniam dedit ei, cum filia sua Gilla, quæ esset vas pacis, ita vt ipse Rollo teneret Northmanniā de Rege Francorum sicut de Domino suo. Tunc adstantibus consulentibus, vt pedem largitoris oscularetur, dedignatus genibus regis aduolui, apprehensum pedem eius ad os stans attraxit. Quo resupinato secutus est risus Northmannorum Francis reprehendentibus, excusat Rollo factum allegans talem suę prouincię morem. Dedit etiam idem Carolus eidem Rolloni Northmannicum comitatum, & Britanniam quæ sunt appendices Northmanniæ.

Odo Abbas Cluniacensis. Rollone ad fidem conuerso, relatum est corpus sancti Martini ab Antisiodoro Turonum. In cuius reditu quicunque qualicumque incōmodo detenti, etiam non rogantes, etiam non volentes sunt sanati. Nam duo paralytici de morbo suo victum quærentes, audientes quę fiebant, communicato consilio, aptatis baculis sub ascellas repere magis quam fugere tentabant, fugientesque inuiti sanati sunt. Quod ipsi postea confessi sunt non audentes celare. Ingresso autem Martino fines patrochiæ suæ tempore brunali omnia fruteta vestita sunt foliis, & floribus, & tam cerei quam lampades accendebantur igne diuinitus misso maximè in duabus basilicis in eius nomine consecratis in maiori monasterio, & ecclesia noui castri, in qua nunc vsque seruatur, & dextera læuaque in omnibus ecclesiis campanæ diuinitus pulsabantur, nemine tangente. Factum est hoc anno à transuectione eius 31. Idus Decembris, & synodali auctoritate decretum est, vt hoc festum celebre ageretur ab Adalardo Archiepiscopo Turonensi, & prouincialibus suis Raymone Aurelianensi, fratre Adalardi, Mainoldo Cenomanensi, Lupo Andegauensi, & suffraganeis totius prouinciæ episcopis.

Translatio S. Martini.

De bonis initijs sancti Odonis Cluniacensis.

Cap. LV.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Arnulphi viij. Odo musicus ex clerico Turonensi monachatum profitetur sub Bernone Abbate.

Ex chronicis. Hic vtique fuit miræ sanctitatis, incomparabilis in monastica disciplina feruoris, ac penè suo sæculo eiusque feruore & industria, monachorum illius temporis tepor, versus est in ardorem, & in fidei ac religionis deuotionem. Valde quippe per ipsum ac sub ipso refloruit monastica deuotio iam exsiccata, & beati Benedicti laudabilis institutio plurimum in diuersis cænobiis reuixit, & conualuit reparata. Hic etiam antiphonas, & hymnos de beato Martino dictauit, & vitam beati Gerardi descripsit. Hic à præfato Remigio Antisiodorensi in musica & dialectica apprimè eruditus est.

Vide Iohannem monachum Italum in sua historia.

Ex gestis eius. Hic cum adhuc apud Turonicam habitaret, rogatus à fratribus, vt moralia beati Gregorij Papæ sub vno eius volumine coarctaret, professus est se hoc facere non posse, addens etiam si facultas agendi sibi adesset, non debere tamen hoc agere, ne tanti viri laborem immutare, vel aliquid demere videretur. Illis in petitione persistentibus, quadam nocte dum intra ecclesiam beati Martini consuetæ orationi insisteret, subito ei somnus obrepsit. Viditque in visu sanctorum chorum desursum venientem in eandem ecclesiam descendere, & post omnes beatum Gregorium Papam vltra omnes, qui præcesserant vultu & moribus splendidum, & ornatum. Mox illo veniente omnes surgunt, & flexis ceruicibus benedictionem petunt. Qui non inter eos vsque deorsum descendit, sed super ambonem ecclesiæ subsistit, & beatum Odonem in terra prostratum vocauit dicens. Surge frater Odo, noli timere. Qui cum surrexisset, vidit quasi more scriptoris super auriculam eius pennam habentem productu arcuminatam, & in summo fissam. Quam sumens beatus Gregorius, eamque ei tradens ait: Age securus, & perfice opus tibi iniunctum, & quem composueris librum non delebitur, & meus stabit in æternum. Et continuo euigilans intellexit protinus, quod viderat. Deinde sumens volumen illud magnum diligenter perlegit & saniorem partem quam præuidit sub vno volumine composuit. Sicque murmurationem eorum compescuit.

De moralibus B. Gregorij.

Quidam vero frater Adhegrinus nomine quærens monasterii secretioris locum, quo posset requiescere deuenit in fines Burgundiæ, vbi erat monasterium à Bernone Abbate constructum, à quo ibidem officiosissime susceptus, ibi aliquandiu more hospitis commoratus est, vt mores habitantium cognoscere posset. Illic seruabantur instituta patris Eutichii. Quod ille innuens quamtocius nunciare curauit patri Odoni. At ille sumptis secum centum voluminibus librorum, mox ad illud monasterium demigrauit. Illic ergo frater Adhegrinus in vna cellula se coarctans permittente Bernone Abbate mansit in ea per triennium. Patri vero Odoni, quia vir scholasticus erat tricenarius laboriosum scholæ imposuerunt magisterium.

Adhegrinus miles vna cum S. Odone monasterium Bernonis petiuit.

De electione Formosi Portuensis in Papatum & dissensione propter ipsum.

Cap. LVI.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Arnulphi 10. Formosus Portuensis episcopus Romanæ ecclesiæ 111. præsidet contra voluntatem quorundam Romanorum, qui Sergium diaconum Romanæ ecclesiæ facere voluerant, sed non præualuerant. Hic Formosus cum aliquādo in sinistram suspicionem venisset Iohanni viij. Papæ timore eius fugiens episcopatum Portuensem reliquit. Et quia reuocatus à Papa redire noluit anathemati-

Vide Baron. & alios Pontificia historiæ scriptores.

zatus est. Tandem ad satisfaciendum Papæ in Galliā veniens vsque ad laicalem habitum degradatus est, iurans se non amplius Romam intraturum, nec episcopatum suæ vrbis repetiturum, confirmans etiam propriç manus scripto se in laicali communione perseueraturum. Post à Marino successore Ioannis in episcopatu contra datum sacramentum restitutus, non solum Romam intrauit, sed etiam Romanæ ecclesiæ papatum suscepit, propter quod cum multo scandalo multa per multos annos quæstio & controuersia agitata est in ecclesia. Aliis eius & ab eo ordinatorum consecrationem irritā esse debere præiudicantibus: aliis contra qualiscunque fuerit Formosus, tamen propter sacerdotalis officii dignitatem & fidem eorum, qui ordinati fuerant, omnes consecrationes eius ratas esse debere saniori consilio iudicantibus, præsertim cum ipse Formosus à Marino Papa absolutus fuerit à sacramēti periurio. Ab hoc Formoso Arnulphus Rex inuitatus Romam venit, sed non admissus, Romam Leonianam obsedit. Lepusculo forte versus vrbem fugiente, & exercitu cū nimio clamore sequente, Romani timentes se de muro proiiciūt, & hostibus per factos aceruos murorum ascendendi locum faciūt. Sic capta Roma, illos, qui Papam iniuriauerāt decollari fecit, & à Papa in Imperatorē benedicitur.

De fine Arnulphi Imperatoris.

Cap. LVII.

Consule Baronium tom 10. an. 897.

ANno sequenti Guido Rex Arnulphum Imperatorem se vsquequaque persequentem non ferens quippe qui nec vrbes nec castra munita natura resistere poterant, dum se fugiendo tutaretur, Imperator vxorē eius obsedit, quæ iam rebus suis diffidens per vnum familiarem Imperatoris, multa pecunia corruptum ei poculum mortiferum dedit. Quo hausto, per triduum excitari non potuit, apertis oculis nil loqui aut sentire valens. Quæ res eum repedare coegit, eumque recedentē Guido persecutus, percussus ab eo, obiit.

Anno sequenti Bonifacius Romanæ ecclesiæ 112. præsidet. Arnulphus Imperator longa ægritudine dissolutus, vel vt quidam ferunt, afflictus à minutis vermibus, quos pediculos vocant, adeo in corpore eius scaturientibus, vt à nullo medicorum minui possent, moritur.

Eodem anno Stephanus Romanæ ecclesiæ 113. præsidet mensibus 4. Hic primum à Formoso Papa, episcopus Anagninæ ecclesiæ ordinatus, ipsum Formosum persequitur, & ordinationes eius omnes irritas debere esse decernit, & alia horribilia dictu in eum fecit. Legitur etiam quod ipse, & non Sergius, corpus Formosi à sepulchro in concilio prostratum, & papali veste exutū laicali induit, & abscisis duobus digitis dexteræ manus eius in Tiberim præcipitari fecit. Post hunc Romanus præsidet 114.

Legatur Baronius ad an. 900.

De Imperio Ludouici tertij, & Papatu Sergij.

Cap. LVIII.

Ludouicus Imp. Anno Ch. 903. Mundi 4757.

MOrtuo itaque Arnulpho Imperatore, successit Ludouicus filius eius, anno Domini 903. mundi 4757. & regnauit annis 10.

Huius anno primo Theodorus Papa Romanæ ecclesiæ 115. præsidet. Hic contra Stephanum Papam sentiēs reconciliauit ordinatos à Formoso, quos Stephanus per vim intus Romæ, & non foris exordinauerat, nec tamen præsumpserat eos iterum consecrare. His reconciliatis Theodorus Papa libros abrenunciationis reddidit, & igni concremari præcepit.

Ioannes Romanç ecclesiæ 116. præsidet. Hic etiam ad confirmandam Formosi ordinationem, quam Stephanus deposuerat, synodum 74. episcoporum, præsentibus Francorum Archiepiscopis, & Rege apud Rauēnam statuit, & coram eis combusta est synodus, quam Stephanus in damnationem formosi fecerat.

Eodem anno Francone Leodicensium episcopo mortuo, Stephanus episcopus subrogatur, vir sanctitate & scientia clarus, qui vitam, & passionem sancti Lamberti martyris ad Herimanum Archiepiscopum Vrbanius edidit; cantum quoque nocturnum de eodem martyre, & cantum de sancta Trinitate, & de inuentione sancti Stephani Protomartyris dulci & regulari modulatione composuit.

Anno secundo Benedictus Romanæ ecclesiæ 117. præsidet.

Anno tertio Leo Romanæ ecclesiæ, 118. præsidet. Hūc post 30. dies ordinationis suæ Christophorus præsbyter suus capiens, & in carcerem trudens per inuasionem Romanæ Ecclesiæ 119. præsidet.

Anno quinto Sergius Romanç ecclesiæ 120. præsidet. Iste etiam Sergius diaconus propter Formosum à Papatu reprobatus, qui ab eodem Formoso episcopus est factus, ad Francos tamen se contulit, & eorum auxilio Christophorum inuasorem capiens, & in carcērem trūdens latenter Romam ingressus, Papatum inuasit, & Romanos minis & terroribus pepulit, vt omnes Formosi ordinationes irratas haberent, & in vltionem suæ repulsç (quod dictu nephas est) Formosum sepulchro extractum in sede Pontificatus sacerdotaliter inductum decollari prçcepit, & insuper tribus digitis abscisis in Tyberim iactari fecit, & omnes quos ille ordinauerat iniustè exordinauit, & iniustius reordinauit. Quem à piscatoribus inuentum, & in basilica Apostolorum principis loculo deportatum, quædam sanctorum imagines adorasse, & venerabiliter salutasse visæ sunt palam omnibus.

Contrarium vide supra vide Baronium Alphōsum & alios pontificia historia scriptores.

Anno 8. Adelbertus quidam de principibus Austrasiorum per septennium Ludouico Regi rebellis, dolo Hatonis Maguntini Archiepiscopi ad Regem deductus decollatur.

Regino Abbas Prumiensis, chronicam suam à natiuitate domini inchoatam vsque ad hunc annum perduxit.

Anno 10. Ludouicus Rex Germaniæ moritur, qui propter tyrannorum in Italia insolentiam, & multorum malorum ingruentiam non meruit Imperialem benedictonem.

De imperio Chunradi primi, & initio ordinis Cluniacensis & institutoribus eius.

Cap. LIX.

HVic succedens Chunradus anno domini 913 Mundi vero 4767. Regnauit annis 7. qui & ipse caruit benedictione Imperiali.

Eodem anno ordo Cluniacensis incæpit. Nam Berno Abbas moriturus Odonem olim musicum constituit Abbatem Cluniacensis cænobij, ea conditione vt ecclesia Cluniacensis solueret annuatim ecclesiæ Gigniacensi censum duodecim denariorum.

Ex gestis sancti Odonis. In eo vt supradictum est monasterio à Bernone Abbate constructo seruabantur instituta sancti patris Eutychij, qui fuit temporibus Imperatoris Ludouici magni, vir charus Regi, omnibusque amabilis. Nam cum esset laicus, & peregrinis studiis eruditus, deserens ea vnde superbire solet humana fragilitas, totum se patrum regulis, & institutionibus dedit. Ex quibus etiam diuersas consuetudines sumpsit, vnoque volumine colligauit, nec multo post monachus effectus est, & in tanto amore apud Regem habitus, vt intra palatium suum monasterium ei construeret. Decurso autem vitæ studio circunstantibus fratribus subito spiritum emisit. Et cum ab eius discipulis exequiç pararentur viuus rediit. Illisque attonitis, & admirantibus ait: *Deo gratias.* Sciatis quia in his quadraginta annis vnum tantum diem non memini me cibum sumpsisse nisi prius fleuissem. Hodie autem sublato mærore consolatus est me Deus, & inter choros Angelorum tribuit mihi requietionis locum. Hæc dicens perpetuo requie-

uit

uit. Ipse fuit institutor cōsuetudinū, quæ in monasteriis hactenus seruatur. Tādē Abbas Berno exitiali languore decūbens, vicinos episcopos accersiuit, & ab ordine se deponens, flebili voce clamabat se reum & indignum tali monasterio præfuisse. Tunc manibus fratrum, pater Odo captus coram Abbate suo vi est adductus, proclamantibus omnibus vt ordinaretur, & cum nec sic vellet cedere, & locum pastoris subire, superatus est tandem episcoporum excommunicatione.

De miraculo sancti patris Odonis.

Cap. LX.

Constantissima silentij monastici obseruātia. lib. 2. vita cap. 8.

QVadam nocte cum Pastores equorum obdormissent, & frater quidam nomine Godhefridus peruigil orationi insisteret, fur affuit, raptumque equum ascendit, & fugit. Prædictus vero frater maluit equū perdere, quam silentium rumpere. Abiit autem, & tactu vnum ex pastoribus suscitauit, eique quod contigerat signo respondit. Peracta itaque nocte, factoque mane viderunt eminus furem vno in loco affixum super equum sedere, quem apprehendentes vinctum patri Odoni miserunt, statimque ei quinque solidos argenteos dari præcepit, dicens iniustum esse eum absque digna mercede dimittere, eò quod per totius noctis spacium multum sustinuisset laborem. Tempore quo sæuissima gens Northmannorum, Pictauorum, & Turnorum fines vastabant: duo fratres ex eadem congregatione Turonos mittebantur. Qui dum iter caperent, & in quendam locum gratia quiescendi diuertissent, ab eisdem Northmannis nocte capti sunt; & capere quidem eos ac ligare manus eorum, deinde minari potuerunt, sed eorum silentium corrumpere nequiuerunt. Mane autem cum ad locum constitutum applicuissent, fratres, vt erant ligati, se paulisper ab eis sequestrantes in terra se prostrauerunt, vt peracto psalmorum cursu silentio finem imponerent. Nondum vero oratione completa, venit pars reliqua Northmannorum, multa præda capta. Quorum dux cernens fratres in terra iacere, audito, quod illi nullo modo possent eos loqui facere, barbarica immanitate turgidus, inclinato velut ad feriendum conto, irruit super eos metum mortis eis incutiens, cæteris quoque barbarico ritu manibus plausam dantibus. At illi vt erant animo constantes, in corpore permanserunt immobiles, quod fiebat iure, & obseruantia sanctæ regulæ sub qua & mori cupiebant, & viuere. Sed omnipotentis manus eorum exhilaratum spectaculum conuertit in luctum. Mox enim vt ille barbarus ad eos appropinquauit, equus phaleratus cui insidebat in obliquum resiliuit sessoremque eius in terram strauit, & collisit, quam collisionem statim febris læthalis secuta est. Conticuerunt omnes, & versi in stuporem, cæperunt quærere inter se, quid ex eis deberent facere. Tandem reperto consilio dignum esse censuerunt, vt pro vita sui ducis, vnus ex eis cæderetur. Deinde cæperunt sorte quærere quem ex eis deberent interimere. Sed super virtutum viros, & sorte Christi connumeratos, nullo modo diabolica cadere poterat sors, ita vt illi obstupescerent, dicentes eos vltra homines esse, super quos sors eorum non potuisset cadere. Tunc manus eorum velociter dissoluerunt, & pro vita sui ducis obnixius eos per interpretem rogare cæperunt.

Duo fratres mori quam silentium frāgere maluerunt.

S. Odo nauem aquis pene obrutā seruat.

Quodam tempore dum alueum Rhodani cum nauigio cum pluribus transiret, & vnus equus alium calce percutere vellet ictum ferientis tabula nauis excepit, eo scilicet loco ex quo fuerat ramus cum doleretur excisus, mox vt euulsus fuit vertex, tanta per idem foramen inundatio aquæ ingressa est, vt subito nauis vsque ad superficiem repleretur, sic tamen plena Deo gubernante vsque ad aliam ripam peruenit, & vsque adeo pater Odo intro stetit, quo omnes fuerunt egressi. Ad vltimū cum fuisset egressus nauis abiit in profundum.

Adhuc de eodem.

Cap. LXI.

SVb eodem tempore, orationis gratia Romam peruenit, & dum in patriam rediret, inter alpes ob niuis immensitatem iter eius præoccupatum & septum est. Cumque præterire vellent locum illum deterrimū ac periculosum, subito equus super quem sedebat tetendit pedem in obliquum, & ambo simul mergebantur in præcipitium. Tunc pater Odo relictis habenis ambas manus dum caderet ad cælum erexit, & mox ramū arboris inter brachia sua repperit, atque in eo tamdiu se suspendit, donec eius clamoribus, qui præcesserant redissent, & eum suscepissent. Ramus autem iste amplius visus non fuit, quia nec arbor vnquam illic videtur, nec nascitur, & equus vltra nusquam comparuit.

Quodam die dum iuxta prædonum fines iter haberet, quidam insignissimus latro iuuenis intuens vultus eius affabilitatem, illico compunctus est corde, pedibus eius aduolutus, vt sibi misereretur humiliter precabatur. At ille, vade, inquit, & prius mores tuos corrige, & postea monasticam vitam appete. Cumque ille instaret, præcepit ei, vt ad monasterium eum præcederet. Quod & factum est. Factus ergo monachus cellerario ad obediendum subditus est. Et cum idiota esset, vtrumque ei imposuerunt scilicet obedientiæ iugum, & studium literarum, quod ita deuote peragebat, vt vnam manum obedientiæ porrigeret, altera vero die tota psalterium ferret. Cum autem in extremo vitę laboraret, vocauit pium patrem, singularem supplicans locutionem. Cui cum veniam peteret interrogauit eum, si in aliquo post monachatum excessisset. At ille: Nudo cuidam te ignorante mea culpa tunicam nostram tribui, & funem filis contextum de cellario abstuli. Quem cum interrogasset, quid ex eo fecisset. Refrenando, inquit, ingluuiem, quā dudum male contraxi, ventrem meum ex eo circumligaui. Tunc stupefactus pater cum eam à visceribus eius soluere vellet, cutis quæ ei ad hæserat, vna cum fune secuta est. Post hæc adiecit, & ait. Hac nocte pater in cælis per visionem electus sum. Et obuiauit mihi gloriosissimæ personæ mulier, quæ ait: Cognoscisne me? At ego. Nequaquam Domina? Et illa: Ego sum inquit, *Mater misericordiæ*. Cui ego: Quid iubes, vt faciam Domina? At illa respondit. Post triduum venies huc tali hora. Quod & factum est. Nam tertia die, hora qua dixerat defunctus est. Quo tempore dum esset apud sanctum Paulum Romæ rogauit eum Abbas Balduinus, vt librum quem de vita B. Martini Gallus & postumianus more dialogi composuerunt, ei corrigeret, & glossulis elucidaret. Cuius voluntati statim assensum præbuit, & emendandi operam dedit. Accersito fratre Otezario. Interim dum horæ vespertinæ signum pulsaretur, statim, secundum regulam relictis quæ in manibus tenebant, ecclesiam ingressi sunt. Codicem vero apertum vbi sederant, reliquerunt, & orationibus occupati obliti sunt eum. Locus autem ille ita positus erat, vt aqua quæ ipsius tecto labitur, & ex tribus alijs tectis vna conuersione collecta, more torrentis vno in loco illo decideret ibi vsque mane patulus liber permansit, & tot inundationes aquarum in circuitu eius ceciderūt, quod margo libri fuit vndique lota, scriptura vero permansit intacta. Facto mane apertus est coram fratribus liber. Cumque attoniti mirarentur, ait prouidus pater: Quid admiramini fratres? sciatis, quod beati Martini vitam, aqua tangere timuit. Sicque ea quæ propter eum Deus fecit in laudem Martini conuertit.

Imber codicem D. Martini vitam continentem non attingit.

De cæteris euentibus sub Imperio Cunradi.

Cap. LXII.

SIgebertus in chronicis. Anno Chunradi ii. ipsum Chunradum potentiores regni principes rebellionem me-

ditati tam sapientia, quā fortitudine ipsius Regis ad eius gratiam reducuntur: Solus Arnaldus de Baioaria cum vxore & filiis ad Vngaros fugiens vsque ad mortem regis ibi permansit.

Anno eiusdem 4. Saraceni à Fraxineto & Gareliano monte exeuntes Calabriam, & Apuleam, Beneuentum, Romamque occupant, & grauissime Italiā premebant.

Anno eiusdem 6. Romanus Græcorum Imperator, filios suos Stephanum & Constantinum cum domino suo Constantino Imperatore imperare constituit, ipso Constantino Imperatore opere manuum suarum picturam scilicet pulchre exercendo, sibi victum quærente.

Hatonem Maguntinum episcopum, cuius dolo olim Adelbertus perierat, Rex Chunradus solicitauit, etiam contra Henricum Saxonum Ducem propter potētiam ipsius sibi suspectam. Ad quod cum iam torquem aureā episcopus fabricasset, quæ collo ducis secum conuiuantis inijceretur, dolo prodito frustratus est, & post triduū morbo & languore: vel vt alij dicunt, fulminis ictu, interijt, complices etiam consilij à Duce, patria eliminati sunt. Misso autem exercitu à Rege contra Henricum, tāta cæde Saxones debachati sunt in eos, vt à mimis declamaretur, vbi nam esset tantus infernus ille, qui tantam cæsorum multitudinem capere posset.

Anno sequēti Chunradus Rex moriens coram principibus regni, Regem designat Henricum filium Othonis Saxonum Ducis.

De Imperio Henrici primi.

CAP. LXIII.

COepit igitur Henricus anno domini 910. Mundi vero 4774. & imperauit annis 18.

Hoc tempore clarebat inter nobiles Lotharingiæ sanctus Vuicbertus, qui Gemmelacense cænobium fundauit; qui diuitijs, nobilitate, & potentia clarus, cingulum militiæ mundanæ deponēs, cingulo sanctæ religionis in monastico habitu se accinxit.

Zyptineus Dux Bohemiæ ad Christi fidem conuersus iuste & gloriose in Bohemia principauit. Et post eum* Vuatizlaus filius eius, iustitia, & sanctitate præclarus, cui frater suus Boleslaus nimis aduersabatur.

**alias Venceslaus.*

Anno 3. Hungaris Franciam Alsaciam, Alamanniam, Saxoniamque depopulantibus, Henricus Rex iuxta vrbem Meresburch congressus, vouens Deo pro adipiscenda victoria, se heresim symoniacam de regno suo eradicaturum, inęstimabili cæde eos vsque ad internecionem penè deleuit. Rex Henricus quoscunque fures aut latrones aut siccarios manu fortes, & bellis aptos esse videbat, indulta eis venia agros & arma dabat, & legionem ex illis faciens ad debellandos barbaros exponebat, edicens omnino vt ciuibus parcerent tantūmodo.

Henricus Hungaros superat. Blon. lib. 2. dec. 2.

Carolus Rex Francorum, cum auxilio Lotharingēsium iuxta vrbem Suessionum pugnans contra Robertum fratrem Odonis regis, qui contra se regnum Francorum inuadebat, eum cum multis peremit, & se & Franciam Henrico regi submittit, eique in pignus perpetui fæderis, & amoris mittit manum preciosi martyris Dionisij Parisiensis, auro gemmisque inclusam.

An. Ch. 924

Anno sequenti sanguis Domini Crucifixi venit in Augiam, forte ille sanguis, qui de imagine domini fluxit, cum secundo Dominus in imagine sua à Iudæis priora pateretur.

Aphricani, qui per munitionem Galleriani montis, totam Italiam laniabant per militiam Ioannis Papæ, & per auxilium Romani Gręcorum Imperatoris conserta cum eis pugna, ita atteruntur, vt nec vnus quidem superfuerit, qui non aut trucidaretur, aut caperetur, multis testantibus, Petrum & Paulum Apostolos in illo bello fuisse visos ad auxilium christianorum.

Anno sequenti Rex Henricus pacem cum Hungaris in 9. annos firmat. Carolus Rex Francorum à Comite Heriberto captus in custodiam Peronæ truditur ob necem Roberti Ducis ab eo perempti.

Ex chronicis. Hic enim Heribertus sororem dicti Roberti acceperat in vxorem, & ideo verbis dolosis Carolum decepit, vt in hospitium diuerteretur apud Peronam, sicque dolo eum captum retinuit in carcere, vbi tādem exul, & martyr occubuit. Porro vxor eius ad patrē suum Regem Anglorum fugit cum filio suo paruulo nomine Ludouico. Post Carolum vero Rodulphus Ricardi Ducis Burgundiæ filius, electus est in Regem à Francis, & in Francia regnauit 13. annis.

Carolus qui vocabatur Simplex, in custodia moritur. vid. Aemil. lib. 2.

Ioannes Papa captus à Guidonis militibus, & in custodiam missus pessime strangulatus est, posito ceruicali super os eius.

Sigebertus in chronicis. Rodulphus Rex Burgundionum ab Italiensibus ad regnandum contra Berengarium inuitatus, conserta cum Berengario pugna, eoque victo & expulso Regnum Italiæ tribus annis tenuit.

De Ethelstano Rege Anglię, & victoria eius.

CAP. LXIV.

G*Villelmus Malmesburiensis.* Hoc anno post Eduardum, qui regnauit annis 23. regnauit filius eius Ethelstanus annis 16. Hic vt ferunt ex concubina natus est, vix in tota Anglia fuit vllum vetustum monasteriū, quod non vel ędificijs, vel ornamentis, vel libris, vel prædiis decorauerit. Recentia monasteria faciebat quasi ex professo; vetusta quasi aliud agens, artificis benignitate insigniebat. Sitrico Regi Nordanymbrorum dedit in vxorem vnam ex sororibus suis. Quo post annum mortuo, prouinciam illam sibi subegit. Vuidualiū Regem Vualensium, & Constantinum Regem Scotorum ex suis regnis expulit. Quos tamen postea miseratione commotus in antiquum statum subregnare permisit. Postremum illi bellum fuit cum Adulano filio Sitrici. Qui timens Regem sibi occurrentem cum exercitu mimum se simulauit, & assumpta in manu cithara ad tentorium Regis Ethelstani venit cantitans præ foribus, vnde facile admissus est, cantandoque inter psallendum omnia oculis scrutabatur. Post conuiuium abire iussus precium cantus accepit, quod apportare dedignans sub se in terra defodit. Notatum est hoc à quodam, qui illi olim militauerat, & confestim Ethelstano dictum, qui hominem incusans, quod hostem præ oculis positum non prodidisset, hoc responsum accepit. Idem sacramentum, quod tibi nuper, ô Rex, feci, quondam Adulano feceram. Sed amoue hinc tentorium vsque dum partes relictæ veniant mane, vt inimicum petulanter exultantem modesta cunctatione frangas. Adulanus ergo nocte veniens, episcopum quendam vespere, qui ad exercitum venerat cum omni familia occidit, vltraque progressus Regem imparatum offendit, qui hostes nihil tale ausuros putauerat. Rex ergo stratis excussus, cum suos ad bellum acueret, gladius eius fortuito e vagina cecidit. Inclamatoque Deo, & sancto Adelino, qui erat eius ex antiqua stirpe consanguineus, reducta ad vaginam manu, inuenit ensem, qui hodie pro miraculo seruatur in thesauro Regum, & est vna parte sectilis, nec vnquam auri, vel argenti receptibilis. Hoc Dei dono fretus tota die vsque ad vesperam indefessus fugauit Adulanum cum exercitu. Cecidit ibi Rex Scotorum Constantinus perfidæ animositatis, & viuacis senectæ homo, aliique Reges 5. & Comites 12. & omnis penè turba barbarorum. sed pro fide Christi suscipienda, conseruati sunt pauci, qui remanserunt.

Constantinus hic huius nomine tertij rex Scotorum fuit 75. de quo Leslæus lib. 5. de rebus Scoticis

Militare sacramentum quantum miles fecerit.

Anno-

ANNOTATIO.

Constantinus post tantam suorum cladem, in summa rerum pene omnium desperatione, siue cælestis vitæ studio incensus, siue humanæ vitæ odio inflammatus, regno se abdicauit, vitaque monastica reliquum ætatis suæ tempus in cœnobio D. Andreæ consecrauit. Lesleus lib. 5. de rebus Scoticis.

De dominatione eius, & muneribus sibi transmissis.

CAP. LXV.

NOrthualensium idest, Aquilonarium Britonum Reguli, vectigalis nomine annuatim ei soluebant auri li. 20. argenti 300. boues 25. & quotlibet canes venaticos, & aues venaticas. Vrbem Excestram Cornualensibus abstulit, quā turribus & muro muniuit ex quadratis lapidibus. Aroldus Rex quidam Noricorum misit ei nauem aurea rostra habentem, & velum purpureum densa testudine auratorum clypeorum intrinsecus circumagitatam. Hūc Ethelstanum patre defuncto voluerunt æmuli in vrbe Vuindonia cæcare; quorum princeps erat Elfredus quidam, qui deprehensus missus est Romam, vt ibi se coram Apostolico Ioanne iureiurando defenderet. Qui cum iurasset ante altare sancti Petri, cecidit, & manibus famulorum ad Anglorum scholam deportatus, tertia nocte mortuus est. Misit ad eundē Ethelstanum Rabodus præpositus Sansonis Archiepiscopi ossa sancti Senatoris, & sancti Paterni, & sancti Scubilionis, qui fuit magister eiusdem sancti Paterni, & vna die, & eadem hora cum eodē Paterno migrauit ad Dominū. Isti sancti tunc de Britannia minori, & de Northmannia translati ad tutiora loca fuerant. Sed & aliæ tūc multæ reliquiæ Northmannis Gallias infestantibus, similiter translatæ facilè nemini patebant.

Tributa regi Ethelstano soluta ab alijs Regulis Angliæ.

Hic Ethelstanus de concubina natus dicitur fuisse hoc modo: Erat in quadam villa Opilionis filia pulcherrima, hæc per nocturnam visionem vidit lunam de suo ventre splendere, & totam Angliam suo lumine illustrare. Quod cum illa sodalibus retulisset, & illæ hoc idem villicæ, quæ filios regis nutriebat enarrassent, illa eam assumpsit, & loco filiæ habuit. Quam postea adamauit in domo eius Eduuardus Regis Elfredi filius ex qua genuit Ethelstanum. Ad hunc Ethelstanum misit Henricus Chunradi filius Rex Theutonicorum & Imperator Romanorum sororem eius Othoni filio suo expostulans; Alteram eius sororem habuit Ludouicus Aquitanorum Princeps de genere magni Caroli superstes.

Ethelstanus quomodo natus.

De cæteris euentibus illius temporis.

CAP. LXVI.

SIgebertus in chronicis. Anno Henrici VII. Simeon Bulgar, qui ex Philosopho monachus, ex monacho miles factus, dominatur Bulgaribus; Græcos grauiter attriuit, sed Romanus Græcorum Imperator eius insaniam facto fœdere mitigauit.

Anno eiusdem 9. Raherius Lobiensis monachus vir nimiæ simplicitatis, sed experientia liberalium artium nominatus, cum Hilduino, qui in Lotharingia episcopatum Leodicensium olim ambierat, in Italiam ad Hugonem Regem profectus, Veronæ episcopus ab Hugone constituitur, Hilduino Mediolani Archiepiscopo ordinato. Item postmodum à Rege Hugone episcopatu pulsus, quia Baioarijs fauerat, Papiæ exiliatur, vbi & librum de suis ærumnis luculente edidit.

Scripsit ei multa alia legentibus vtilia.

An. Ch. 929. Anno 10. lanceam mirandi operis, ex clauis Iesu Christi crucifixi sanctificatam, quæ dicitur Primi & magni Constantini Imperatoris fuisse, donatam Rodulpho Regi Burgundionum, & Italiæ, à Sansone comite, Rex Henricus, precibus, minis, muneribus, addita etiam parte prouinciæ Sueuorum, à Rodulpho comite extorquet, & hanc ad insigne & tutamen imperij posteris reliquit.

Anno 15. Otho filius Regis Henrici, vxorem ducit filiam Eathmundi Regis Anglorum.

Anno 16. in Genuensi vrbe fons sanguinis largissime effluxit, portendens forte vrbis ipsius imminentem ruinam, quæ eodem anno ab Aphricanis cum classe illuc venientibus capta, cunctis ciuibus, exceptis paruulis, & mulieribus, capitis & occisis, etiam thesauris suis est euacuata. *An. Ch. 934.*

Anno 17. Inger Rex Russorum sciens exercitus Græcorum esse ductos contra Saracenos, & ad insularum custodias dispersos, ad expugnandam Cōstantinopolim, cum mille & amplius nauibus venit, adeo de victoria iam securus, vt Græcos non occidi, sed capi preciperet. Quibus Imperator Romanus cum paucis viriliter occurrens, circumcirca, Græco igne iniecto penè omnes cum nauibus exussit, paucis euadentibus, omnesque captiuos decollari iussit.

Anno 18. prodigia apparuere, Sol sereno cœlo obscuratur, per fenestras vero domorum radios quasi sanguineos emittebat. Hominis cuiusdam sinistra manus ferro amputata, post annum penè ad integrum ei dormienti restituta est, cui pro signo miraculi quasi sanguinea linea loco coniunctionis notabatur. Henricus Rex moritur, qui licet in vincendis inimicis gloriosus fuerit, quia tamen pacificus erat, nullam operam dedit, vt effugatis ab Italia tyrannis, qui quasi conductiui mercenarij alter alteri succedentes Imperium dilaniabant, benedictionem imperialem accepisset. Post quem Otho filius eius ex Mathilda filia Theodorici Regis Saxonum imperauit. Mons vero vbi Henricus Rex sepultus est, postea flammas in multis locis euomebat. *An. Ch. 937.*

Obijt quoque Dominus Odo primus Abbas Cluniacensis, succedit ei Ademarus.

De extremis miraculis Sancti Odonis.

CAP. LXVII.

EX gestis eius. Hic Sanctus Odo, cum discipulos suos regularibus disciplinis instrueret, multorum monachorum miserabilem excessum narrauit, vt in eis motus iuueniles comprimeret. His, inquit, diebus duo fratres rapidissima rapti sunt morte, non in vno loco, nec in vno die. Veniens vnus ex eis in domum cuiusdam suæ sororis vehementissime se esurire dixit, & refectionem petijt. Cui protinus illa pisces abundanter se habere respondit, vt comederet quales & qua hora vellet. Ille quasi indignatus pisces se fastidire respondit, nec iam eos se posse videre dixit. Tunc armum cuiusdam animalis sibi assari præcepit, sed non ferens assandi moram, portiunculam inscidit, & in prunas proiecit. Deinde vinum afferri sibi iussit, & carnis morsum auide sumpsit. At hoc quod sumpsit, gulam non transijt, nec reijcere potuit, sed vitam cum cibo perdidit.

Horrenda mors duorū monachorū carnes edere volentium.

Alius frater veniens ad domum cuiusdam parentis sui statim ad comedendum quæsiuit. Cui cum respondissent, quia necdum hora edendi venit, cum indignatione adiecit: Heu tota nocte equitando post iniunctam mihi obedientiam laboraui, & nunc me ieiunare cogitis? Afferte ergo mihi si quid habetis. Cui cum dicerent pisces se habere, indignatus cæpit huc & illuc oculorum intuitus circumferre. Ibat autem circa pedes eius gallinarum grex, tunc quasi furens baculum arripuit & eam quæ ei placuit percussit, ac furibundo ore dixit: Hæc est hodie mihi piscis. Qui autem circumstabant cum quodam rubore dicebant: Licet tibi carnem comedere pater? At ille volatile, inquit, non est caro. Volatilia enim & pisces vnam habent originem. Apposita est ergo coram eo gallina, quā occiderat iam assata ex qua offam abstulit & momordit, quem morsum nec euomere potuit, nec glutire, sed eum vita priuauit. Pugnos tamen & ceruicatas pro mercede

suæ improbitatis in opprobrium antequam moreretur, assumpsit.

Quidam frater ex prædicti patris Odonis congregatione illicito tēpore sibi phleubotomiæ curationem adhibuit. Super quo facto commotus est eius animus, quia quamuis eum necessitas coegisset, tamen absque eius licentia hoc præsumere non debuit. Mox vena per quam sanguis effluxerat dirupta, & quousque animam redderet à quocunque medicamine non fuit restricta.

Etiam licita absque venia facere non licet.

In monasterio sancti Heliæ, de quo Gregorius in dialogo loquitur, constituit pater Odo, vnum de fratribus suis præpositum, nomine Theodoardum, sed quia durum est, in mente veteri noua meditari, monachi qui ibi reperti sunt, ab esu carnis non potuerunt abstrahi. Quod videns ille, cœpit ex finitimis regionibus pisces emere, vt vel sic voluntati eorum satisfaceret. Ex qua re ponitus equi quos ei dimiserat pater Odo defecerant huc illucque discurrentes. Hanc ergo eorum improbitatem suumque laborem prædictus frater patri Odoni crebrius innotescere studuit. Quo à Domino petente vallis ipsa cui monasterium præeminet atque interiacet, non multum procul iunctis monticulis inuicem se clausit, & consuetum torrētis, qui per eam defluebat aditum interdixit. Dehinc multitudinem aquarum collecta lacum ex se perduxit, & laborem fratri abstulit, quia pisces illi emere vltra necesse non fuit.

Huius natalis celebratur 13. Calen. Decembris, cuius vitam frater Ioannes scripsit.

De successore eius Adamaro & Maiolo.

Cap. LXVIII.

Ex gestis eius. Porro sancto Odoni, vt dictum est, successit Adamarus, siue Heimardus simplicitatis, & innocentiæ filius. Hic in augmentatione prædiorum, & acquisitione commodi temporalis fuit studiosus, & in obseruantia regulari deuotus, amissionem luminis temporalis, & quicquid sibi aduersitatis accidere potuit, absque omni murmure & indignatione patientissime tulit.

Huius tempore beatus Maiolus Matisconensis Archidiaconus, nobilibus parentibus ab infantia nobilitatis titulo decoratus, ad morem & obseruantiam monastici ordinis est conuersus, & sexto, vt ferunt, anno suæ conuersionis à sæculo ab ipso Heimardo Abbate iam tota corporis valitudine destituto, & oculorum lumine priuato, habito fratrum consilio in locum Abbatis, licet multum reuitēs est subrogatus. Erat autem incessu grauis, voce sublimis, ore facundus, vultu Angelicus, in motu vel actu corporis honestus. Erat fide firmus, spe certus, gemma charitate refertus, sapiētia clarus, fortitudine robustus. Erat ei honestas in actione, sobrietas in cōsuetudine, humilitas in prosperitate, patientia in aduersitate. Mansuetis erat affabilis, superbis terribilis, parcus cum decuit, diffusus vt debuit. Non diuersus in habitu, non confusus in actu, quantum ad hominem vnus semper & idem deuotus imitator sanctorum, & intentus auditor eorum. Ita placere studuit hominibus, vt Deo non displiceret. Quam perspicue autem huius eiusque discipulorum exultat in benedictione memoria, respondeant monasteria ab ipsis, alia funditus constructa, alia de corruptione cum incremēto virtutum ad meliorem statum reducta. Multi quoque fidelium, vt testatur fidelissima relatio diuersis infirmitatibus constricti, etiam de vita desperantes, ab eo visitati per gratiam Dei sanati sunt, & multi oculorum caligine detersa, per meritum eius clarius videre cœperunt. Multi, vt ferunt, à veneno serpentum, à morsibus luporum & canum, ab incursionibus & illusionibus dæmonum, per dominicæ Crucis vexillum dextera eius manu impressum receperunt salutare remedium. Multi quoque in periculis fluminum ab ictibus fulgurum, & cæteris incommodis per eum liberati sunt. Aliquando candelæ vel cubicularij negligentia, vel occasione aliqua in noctibus ante lectum eius extinctæ, vt testati sunt qui affuerunt, diuinitus sunt lumine restituti. Aliquando cum in monasterio sancti Dionysij esset, & nocte vt sui moris erat eiusdem martyris librum de cælesti principatu legeret, graui somno superueniente candela de manu eius super paginam libri defluxit, & tunc mirabile quoddam & insolitum accidit. Ignis enim naturæ suæ officium prosequens, linum consumpsit & ceram, paginam vero dimisit illæsam.

Vita beati Maioli.

Obijt hic sanctus plenus dierum, & sanctitate 5. idus Maij, feria sexta post celebrationem solennitatis dominicæ ascensionis. Ad cuius sepulchrum multi sanantur infirmi, paralytici eriguntur & claudi. Ibi cæci, & dæmonibus obsessi curantur. Et nescio cuius generis igne terribiliter, & miserabiliter adusti liberantur.

De Imperio Othonis primi, & nece Regis Edmundi.

Cap. LXIX.

Sigebertus in chronicis. Igitur post Henricum imperauit Otho primus, qui cœpit anno domini 938. Mundi vero 4792. & imperauit annis 36.

Huius anno primo Princeps Bohemiæ Vencenslaus vir sanctus à fratre suo Boleslao occiditur ambitione præripiendi principatum seducto: eius in vltionem Rex Otho bellum Boleslao interdixit, & lōga inter eos concertatio per 14. annos pertractata est.

Ex chronicis. Hoc etiam anno Rex Francorum apud Antisiodorum moritur, cuius corpus in ecclesiæ sanctæ Columbæ Senonis tumulatur. Post eius mortem Franci coacto in vnum concilio Guillelmum Senonensem Archiepiscopum in Angliam miserant ad Edinam, quondam Reginam Francorum, vt filium suum Ludouicum remitteret ad regnū paternum. Quē obsidibus, & sacramentis adhibitus Ludouicū prædictus Antistes accepit, & in Frāciam adduxit. Qui apud Laudunum vrbem vnctus, & coronatus est in Regem, & regnauit annis 19.

Sigebertus in chronicis. Anno sequenti Italiam vexabat hæresis Antropomorfitarum, idest corpoream formam Deum habere dicentium, contra quam Racherius Veronensium episcopus, & verbis & scriptis reclamabat.

Anno sequenti Rex Otho Boleslaum bello superauit, ac Boleslaus pro victoria securos circumueniēs, Principem militiæ Regis cum multis trucidauit. Rex vero Bohemiam deuastauit.

Guilelmus Malmesburiensis. Hoc anno * Edmūdus Adelstani frater annorum 10. annis sex regnauit, & dimidio. Hic Glasconiensem ecclesiam magnis prædijs & honorib. ditauit, & confirmauit donationem suam per priuilegium aureis literis scriptum, in libro euangeliorum eleganter cōposito, quod eidē ecclesiæ dedit. Hic Edmundus latronē quēdā nomine Leof eliminauerat. Qui post sex annos regressus die sancti Augustini Cantuariensis episcopi inopinus, apud Protheleterium inter conuiuas assedit, quia scilicet tunc solebant Angli festiuē conuiuari ob memoriam prædicationis sancti Augustini. Hic latro tunc forte iuxta ducem recumbebat, quem Rex ipse partibus de cæna dignatus fuerat. Qui cum à Rege solo recognitus fuisset, cæteris in vina spumantibus, Rex ira accensus prædoni capillos inuoluit, & ad terram elidit. Qui latenter siccam de vagina eductam in pectus Regis infixit. Qui mox exanimatus est, latro vero concurrentibus satellitibus membratim discerptus est, nonnullos prius saucians. Præuiderat Regis finem beatus Dunstanus tunc Glasconiensis Abbas dæmonis ante se saltantis gesticulationibus, & plausibus edoctus scurrilibus, qui mox equum conscendens, & ad curiam properans in medio itinere rei gestæ nuncium accepit; sepultus est in Glasconiensi ecclesia, data in inferias villa, in qua occubuit.

** al. Edmundus rex Angliæ.*

Ex chronicis. His diebus contra Regem Ludouicum rebellabant Francorum proceres, ac super omnes Hugo magnus Pariensis comes, qui fuit filius Roberti tyranni à Carolo Rege in bello Suessonico perēpti. Ludouicus itaque Rex à ducibus suis circumuentus, à Northmānis

capitur,

Ludouicus Francorum rex ab Othone liberatur Æmil. lib. 3.

capitur, & consilio Hugonis Banchinum missus publicæ custodiæ traditur. Carolomannus vero maior filius eius à Northmãnis adductus Rothomagi moritur. Hoc audiens Imperator Otho, cum 27. legionibus ad liberandum Ludouicum Franciam aggreditur, eiusque metu Ludouicus à custodia relaxatur.

De cæteris euentibus illius temporis.

Cap. LXX.

Sigebertus in chronicis. Porro contra Othonem Imperatorem rebellauit Euerardus comes palatij, & Gilbertus Dux Lotharingiæ, qui Gerbergam sororem ipsius Imperatoris habebat vxorem. Hi itaque duo Henricum fratrem Imperatoris obsessum capiunt: eumque fallacia sua ab Imperatoris fidelitate seiunctim fictioni suæ applicarent, suggerentes ei Regnum magis competere illi, in patris regno nato, quàm Othoni ante Regnum nato.

Euerardus & Gilbertus contra Imperatorem insurgunt.

Anno Othonis 5. Gilbertus, & Euerardus cum præfato Henrico iuxta Rhenum contra Imperatorem bellum parantes, milites Imperatoris offendunt, & multi cum paucis congressione facta interim Imperatore in alio Rheni littore ante clauos domini lanceæ suæ infixos, in oratione prostrato, victi dederunt terga Henrico in brachio insanabiliter vulneratio.

Eodem anno orta dissensione inter principes de varietate legis, vtrum deberent auis superstitibus filij filiorum post patres defunctos hæreditare, an exhæredatis fratruelibus deberet hæreditas ad patruos redire; ex Regis Othonis, omniumque principum sententia cognitio veritatis commissa est gladiatorio iudicio cessitque victoria his, qui dicebant fratrum filios debere cum patribus hæreditare.

Otho rex Brisagam obsidet.

Anno sequẽti Rex Otho obsedit Brisagam oppidum Alsaciæ, quod Ludouicus Rex per milites Euerardi, & Gilberti tenebat, in qua obsidione suasu Friderici Maguntini episcopi, qui animo iam ab Imperatore defecerat, multi ab Imperatore defecerunt, eaque re alijs territis, solus Rex interritus manet. Interim fideles Regis Vdo videlicet, & Chunradus frater Hermanni Sueuorum Ducis Euerardum, & Gilbertum prædando Regno secure intentos, iuxta Rhenum inopinate aggressi accerrimè debellant, Euerardo gladijs perempto. Gilberto autem Rheni vndis submerso, cæterorum vix aliquis fugit, qui non aut trucidaretur, aut caperetur. Hoc nuncio infideles Regis corde franguntur, & Ludouicus ab Alsacia discedit, & Rex & fideles cum ipso gratulantur.

Eodem anno Ademarus Cluniacensis Abbas substituit sibi Abbatem Maiolum.

Gulielmus Dux Northmannorum occiditur.

Guillelmus Malmesburiensis. Hoc anno Guillelmus filius Rollonis Dux Northmannorum dolo in Francia occisus est, ab Alzone cognomento Curto, clauis ad eius cingulum inuẽta est, feræ familiaris scrinij, in quo inuenta sunt indumenta monachalia, quæ semper inter bella meditabatur se gestaturum apud Gimegrum. Quem locum à tempore Hastingi desertũ ipse fruticosis sentibus purgauerat. Et ad hunc statum, qui modo est euexerat. Huius filius fuit Richardus.

Adhuc de eodem.

Cap. LXXI.

Sigebertus in chronicis. Anno Othonis 7. Stephanus & Constantinus Imperatores filij Romani Imperatoris, vt videlicet superius prælibatum est ægreferentes se iusta patris sui seueritate à iuuenili leuitate coerceri, dispositis in palatio insidijs ignorante altero Constantino Leonis Imperatoris filio, patrem de palatij solio deponunt, & tonso ei, vt moris est, capite, ad vicinam insulam, in qua Cenobitæ philosophabantur transmittunt.

Sol horribilem eclypsim passus est, feria sexta, hora diei tertia; quo die in Hispania Abdamaram Rex Saracenorum à Radamiro Christianissimo Rege Galliciæ in bello superatus est.

Abdaram à rege Radamiro vincitur.

In Italia cometa miræ magnitudinis apparuit protendens famem quæ secuta est. Rex Otho corpus Innocentij martyris in vrbem Magdaburg transfert.

Anno sequenti Otho Imperator totã Lotharingiam sibi subiugauit, resistente sibi solo Metensium episcopo Adelberone fratre Ducis Friderici.

Stephanus & Constantinus videntes post patris sui depulsionem Constantinum filium Leonis Imperatoris ab omnibus sibi præferri, & se iam in secũdis vix haberi: Cum deliberarent hoc quod de patre fecerant, etiam de Constantino facere, publicato corũ consilio per diabolicum incentorẽ huius cõsilij, cum ad conuiuium ex condicto consedissent, & de prioratu sedendi inter se cõsulto decertarent, dato signo à viris Constantini ambo fratres solio deturbẽtur, & tõsis capitibus ad idem monasteriũ ad quod patrẽ transmiserant, & ipsi ad philosophandum cũ monachis transmittuntur. Ita euacuato palatio abusiuis Imperatoribus, ipse Constantinus, & Romanus filius eius ex filia Romani Imperatoris imperant annis 16.

Constãtinus imperium Græcorum recuperat.

Anno sequenti Henricus frater Imperatoris in vrbe Merseburg à fratre obsessus proiectis armis ad pedes eius procidens, & misericordiam eius implorans in custodiam includitur. Fridericus etiam Archiepiscopus Maguntia à ciuibus excluditur.

Guillelmus Malmesburiensis. Hoc anno regnauit Edredus tertius ex filijs Eduardi, annis 9. & dimidio. Cuius ægrotantis audito nũcio beatus Dunstanus cum illuc equum accelleraret, vocem desuper sonantem audiuit, modo Rex Edredus obdormiuit in domino.

De origine sancti Dunstani, & bonis eius initijs.

Cap. LXXII.

Festum Purificationis B. Mariæ. Lucæ 2.

Ex gestis eius. Hic Dunstanus ex Angliæ partibus oriundus parẽtibus & genere & fide nobilibus maternis autem sinubus sacro puerperio intumescentibus accidit, eam cum viro & multitudine populi confluente ad ecclesiam beatæ virginis Mariæ in Glasconia die purificationis eius aduenisse, accensisque lampadibus missarum solenniis interesse. Iamque qualiter puerum Iesum in templo inducerent recitari cæperat. Tũc repente maiestas Domini apparuit; quæ omniũ luminaria extinxit, & totam domũ caligine obtexit. Cumque omnes nimio pauore starent sensu hærentes, & alternis obtutibus stuporem indicarent, extemplo lux cælitus emissa in tẽplo resplẽduit, & cereum quem puerpera manu tenebat accẽdit. Sicut autem populus de amisso lumine mirabatur, sic nunc maiori admiratione simul, & exultatione mẽtis interna detinetur, illuc itaque ab omnibus lumen perrectum est, & hinc omnibus lumen receptũ. Infans autem natus cum iam loqui inciperet, ad hanc ecclesiam cum oblationibus delatus est. Ibiq; illis oratione pernoctantibus apparuit vir æthereos habens vultus, dicens locum non multopost sublimandum, puerũ ibi Deo relinquendum, & beatum per sæcula prædicandum. Cum autem in tenello corpore accerrimo lãguore fatigaretur, & iam in limine mors adesse putaretur, nocte intempesta cœlestis eum medicina reuisit, quam ei per Angelicũ ministerium Christus exhibuit. Confestim de lectulo doloris surgens ad templum Deo gratias acturus cucurrit; his qui eius ægrotantis curã gerebant stupefactis, lentoque pede vestigia eius sequentibus, & finẽ rei explorantibus. Necdum medium itineris confecerat, & cum malignis spiritibus latrantium canum multitudine stipatus occurrit, viamque eunti intercludere cõtendit, qui præ timore perterritus Christum puer exclamauit, eiusque præsidio vallatus virgam arripuit, quam in faciem obsistentis simulatri vibrans, ipsum cum omni comitatu in fugam compuit. Denique ad portam templi veniens, sed eam obseratam inueniens, scalam cui inniti solebant, qui superiora templi sartiebant ignoranter, & quasi per excessum mentis ascendit. Inde ad alteram partem tecti,

Miracula.

Visio Parentum.

Diuinitus sanatur.

Profligat dæmones.

qua nullus erat descensus progrediens angelicis manibus ad solum, scilicet intra templum deponitur; ibi facta luce inuentus est leui sopore offusus. Rogatus autem vt tam mirabilis euentus modum exponeret, non esse hoc in sua conscientia respondit. Sed hi qui explorandi gratia eum secuti fuerant de omnibus, quæ vsque ad extrema templi fastigia contigerant, claro & probato sermone testificati sunt. Cætera vero quoniam & illos & puerum latuerunt sola Dei potentia mirabiliter perpetrata fuisse claruerunt. Studebat iuuenis seruare pudicitiam, fugere lasciuiam, principium bene agendi, Deum semper habere, finem vero eidem commendare. Moribus quoque bonis accessit ad studium sacræ lectionis vt cum varijs artibus magnificè polleret, illam tamen quæ musicis instrumentis exercetur, speciali quadam affectione vendicabat. Denique à patruo suo Athelmo Cantuariensi Archiepiscopo Regi Ethelstano familiari contestatione commendatus, & ab eo gratissime in palatio susceptus, in cunctis sapienter se agebat, nunc quidem surgens ad orandum Deum, nunc sedens ad iudicandas causas hominum. Et cum videret Regem curis sæcularibus fatigatum, in cythara, vel in aliquo musico instrumento psallebat. Sicque tam Regis quàm principum corda exhilarabat.

Vide rem miram.

In aulam regis Angliæ adducitur & ibi religiose versatur.

De miraculo citharæ eius, & monachatus susceptione.

CAP. LXXIII.

TVnc matronæ cuiusdam frequenti rogatu compellatus, vt ei stolam sacerdotalem artificiosè præpingeret, quam post ad diuinos cultus aurifactoria imitatione figuraret. Assumpta cithara ad domum illius tendit, citharam in pariete suspendit, & opus ad quod venerat diligenter instituit. Cumque manum operi, cor autem & labia Deo præpararet, apparuit in domo gloria domini; cithara, quæ parieti affixa absque vllo mouentis hominis impulsu, huius antiphonæ melodiam discretissima modulatione personuit: *Gaudent in cælis animæ sanctorum, &c.* Tunc puellæ obstrepentes exiliunt, materfamilias omnisque domus clientela vociferans eum plusquam expedit scire, diabolus quoque inuidiæ stimulis quosdam inflammat, qui conficto mendacio opinionem iuuenis apud Regem lædant, afferentes illum malis artibus imbutum, nec quicquam diuino auxilio, sed plura dæmonum operari præstigio. Qui aduertens faciem Regis non esse erga eum sicut prius, palatio discedere parat, malens eum deserere, quàm ab eo deseri. Quo comperto eius æmuli insidijs iter obsidunt, illum equo deijciunt, supplicijs affligunt, tandem vinculis irretitum in cisternam, quæ iuxta erat depellunt, donec à quibusdam hominibus inueniantur, quorum pietate ad vicum fouendus transfertur. Hoc ergo principium certaminis esse intellexit, ad quod illum nuper diuinus cytharedus præmonuit. Profectus inde Elphegum cognatum suum Vuentanæ ecclesiæ Pontificem adijt, à quo frequenter rogatus, vt monachatum indueret, quatenus qui angelicæ conuersationis initia haberet perseuerantiam in habitu demonstraret. Respondit excellentioris esse gratiæ, qui in sæculo consenuerit, & tamen quæ digna sunt monacho fecerit eo, qui se monasterio dedit, nec quicquam aliud præterquam quod sibi statutum est post hoc facere potuit: alterum, inquit, necessitatis, alterum est libertatis. Ad hoc Episcopus ait: Omnibus cōmunis necessitas est, vt qui ignem gehennæ voluerit effugere, ignem concupiscentiæ studeat extinguere, qui non multum extinguitur si fomenta eius humanis sensibus non subtrahuntur. Ad hoc, quod in mundo præcipuè appetitur libertas hominis est, hac enim omissa cætera nequeunt possideri. Vt ergo Deo des, quod maximè diligis, illa desinas habere. Cumque huiusmodi verbis quotidie episcopus insisteret, illum in ambiguo positum grauissima febris inuasit, atque ad desperationem vitę perduxit. Tandem ex insperato reconualescens hic ait: Regibus voluptatis renuncio, virginem me virginis filius hucusq; seruauit, virginem me Regina virginum habebit. Mox accito episcopo postulat sibi indilatæ religionis benedictionem dari. Tūc episcopus lætitia perfusus monachali eum & sacerdotali gratia promouit, ecclesiæ beatæ Virginis Mariæ attitulans, cui eum ab initio parentum suorum sponsio dicauit. Cumque eum contra diaboli insidias instruxisset, dimisit eum pergentem ad generationis suæ principium, ibi in ecclesia præfatæ Virginis mansitabat operās ea quæ piæ norma religionis exigebat. Cui etiam adhærentem cellam (siue alias specum) proprijs laboribus ædificauit, quæ non tam humani habitaculi quàm formam gerebat sepulchri. Vt enim ego, qui vidi æstimo, longitudo eius non amplius quinque pedum, latitudo vero duos, & semis pedes habet. Porro altitudo staturā hominis exprimit, siquis in defossa terra constiterit, aliter enim neque stantis ad pectus porrigitur, medium ostioli fenestellam aperit per quam lumen operanti irradiauit.

Vt sit vsus musicis instrumentis.

Patitur obtrectatores.

Ab æmulis multa patitur.

Votum perpetuæ virginitatis Deo nuncupat.

In artificiosa degit cellula.

De incensione dæmonis, & visione stelliferi.

CAP. LXXIIII.

VErum diabolus quem ante habitare non sinebat in palatio, nunc quoque depellere nititur tugurio. Fallax ergo fallacem hominis adeptus imaginē sub obscuro vespere cellam adolescētis petit, & immisso capite fenestræ incumbit cernens illum fabrili opere occupatum, postulat sibi quippiam operis fabricari. Cuius ille calliditatem non aduertens, operi quod postulabatur animum intendit. Interim cœpit hostis verba peruersa cōpositione facere, mulierum nomina inserere, luxurias commemorare, deinde religionem ostendere, & denuo eadem repetere. Tunc Athleta Christi quis esset intelligens, tenacula quibus ferrum tenebat cœpit fortiter ignire, & subpressis labijs inuocare Christo. Deinde sācto furore actus, celeriter ea candētia de igne rapit laruale faciem includit, & totis viribus renitens monstrum introrsus trahit. Iamque stando vires sumebat, cum is qui tenebatur auulso pariete tenentis se manibus aufugerat, tales immani rugitu fremens vlulatus: O quid fecit caluus iste, tenui namque sed formosa cæsarie erat, & ideo de eo talia clamitabat. Mane autem congregata est ad eum propinqui populi multitudo, sciscitās, quis ille clamor fuisset, qui tanta eos vehementia dormientes terruisset. Dæmonis ait furor ille fuit. Caute vos ab illo agite, quia si vocem irati ferre non potuistis, societatem dānati quo pacto sustinebitis? Post hæc ieiunio & oratione contra hostem pugnans, cum pudicitia corporis tantam obtinuit munditiam cordis, vt vix eum latere posset, quicquid sinister spiritus molitus fuisset, famaque eius totam regionem percurrit, quæ ad visendum eum omnium corda accendit.

Mulier quædam Elsgina nomine, diues & nobilis ad eum veniens cum ex ore eius verbum audisset, adeo dulcedine vitæ ęternæ delectata est, vt vlterius nec domum repetere neque loco discedere, sed cum eo mori & viuere diligeret. Hic circa venerationem beatæ Mariæ virginis valde feruens erat, & in tātum apud eam eius merita valuerunt, vt si quando necessitate coacta quippiam postularet, vix aliqua morula intercedente ab ea susciperet. Quæ cum infirma moreretur, vir sanctus dum ecclesiæ ostium psallendo præteriret, erectis ad cœlum oculis vidit spiritum sanctum in columbæ specie descēdentem, cuius corpus omni candore nitidius, alarum vero remigia scintillantis ignis splendorem per aera spargebant, quem ille penetrale illud morientis matronæ subintrantem conspiciens illuc concite venit. Videt domum diuino splendore fulgentem, audit fœminam intra septa veli oppanſi gratias agentem, miratur colloquium & dicendi finem patienter expectat. Deinde leuato velo subintrans illius stelliferi nomen interrogat. Illa autem modeste subridens ait: Tu stelliferum antequam huc venires vidisti, & nunc cui locuta sum interrogas. Ipse est qui ad ostium ecclesiæ tibi apparuit,

Egregie tractat dæmonem ipsi ludere volentem.

Insignis eius pudicitia.

Elsgina religiosa fœmina optime ab eo instituitur.

Pia matrona certa de hora mortis sacramentis munitur.

& me

& me de imminente morte territam consolans visitauit. Tibi autem singulari amico gratias refero, quia tuis semper admonitionibus instructa, & orationibus adiuta, ecce ad Deum vado. Cumque corpus, & sanguinem Christi suscepisset animam pariter tradidit Christo.

Qualiter factus est Abbas Glasconiensis, & praecognouit mortem Regis.

Cap. LXXV.

Defuncto autem Rege Ethelstano, frater eius Edmundus imperij monarchiam suscepit, à quo Dūstanus accepta potestate super regiam mansionem quæ Glasconia vocabatur, cœpit angustioris ecclesiæ fundamenta iacere, officinasque construere secundum exemplar olim sibi ostensum ab Angelo, ipsam metiente fabricam, magnumque monachorum gregem ibidem cōgregare. Quibus ipse primus Abbas effectus ad tantam iustitiæ perfectionem eos adduxit, vt ad omnes circumquaque ecclesias ex eisdē Pōtifices eligi & Abbates assumi non cessarent. Cum autem vir Dei precibus regijs deuictus, Bathoniensem ecclesiam inuisere perrexisset, ibi dum solitarius oraret repente ad superna raptus, animam cuiusdam discipuli à se nobiliter apud Glasconiam educati, innumera Angelorum frequentia stipatam, immensoque lumine perfusam ad cœlum prouehi conspexit, & mox eam in manus diuinæ pietatis commendans; dominus quoque loci ad commendandum inuitauit. Regressus autem vt Regem cupidissimum sibi loquendi adiret, diabolum scurræ simillimum coram equitantibus deprehendit saltantem, & quasi de futuro aliquo lucro gloriantem. Cuius præsentiam dum coexistenti populo indicasset, formamque omnium conspectibus horribilem ex imperio denudasset, requisitus postea quid eiusdem monstri, petulans lætitia portenderet, mortem Regis regnique mutationem proximam esse nunciauit, cui mox prophetiæ rerum veritas respondit. Nam infra septem dies occiso Rege successit in regnum iure fratris, vir egregius Edredus pius, & iustus, proinde Dunstanus quasi Rex & Regis Imperator est effectus.

Extruit monasterium Glasconiæ Dunstanus eiusq; abbas fit.

Dæmon ei apparet petulāter exultans.

Edmundi regis cædes.

Qualiter idem factus est Vuintonensis episcopus.

Cap. LXXVI.

Elfego autem Vuintano episcopo ad vitam spiritalis sæculi disposito, Rex Dunstanum aggrediens rogat, vt ecclesiam pastorali solatio destitutam ipse pastor suscipiat; sed videns se ei persuadere non posse, reginæ matri Edginæ, quæ illi valde dilecta erat verbum imposuit suadelæ. Quod cum ei suaderet, & ille penitus recusaret, illa rationibus adhuc insistente motus aliquantisper certissimum inquit habeto me in diebus filij tui pontificali infula non esse sublimandum. Inde fluctuantes animos gerens cubiculo se dedit, ibique secum multa voluenti somnus obrepsit. Et ecce adsunt Christi Apostoli Petrus, & Paulus, & Andreas, à quibus gloriosissime salutatus, Andream hilari vultu aspicit cōniuentem, & verbis Angelicis audit præcinentem: *Tollite iugum meum super vos, & discite, quia mitis sum &c.* Tunc à beato Petro iussus læuam extendere modicum ferulæ crepitantis ictum excepit. Hoc ab illo audiens: *Hæc tibi sit & pœna abiecti, & signum vlterius non abijciendi Pontificatus.* Ad cuius virgulæ tactum euigilās gratias egit Deo, à quo se ita conspexit honoratum. Cumque Regi hoc quod viderat enarrasset, signo diuinæ prænunciationis est glorificatus, & insuper ipsius interpretatione Regis Pontifex Cantuariæ futurus, designatus. Rex autem lethali morbo postea correptus ad eum accersiendum misit nuncios, vt esset confessionis eius auditor, & fidelis apud Deum intercessor. Qui contristatus ad animam, cum ad palatium velociter tenderet, & membra affecta ieiunijs infatigabiliter fatigaret, non patiente Deo illum vlterius affligi, vox de cœlo lapsa insonuit: Ecce Rex Edredus obdormiuit in domino, cuius vocis emissione equus cui insidebat percussus interijt. Tremuerunt comites, fragorem quidem tonantis audientes, sed quis intonaret non intelligentes: quibus ipse rem aperiēs commendat animam Regis defuncti in manu Regis æterni. Ingressusque palatium sepeliendi persoluit officium. Post hunc surrexit Eduuinus filius Regis Edmundi iuuenis insipiens, nulla regnandi gratia pollens, sed quasi alter Roboam spretis senioribus puerorum consilia sectans, libidine quoque incessanter exarsit. His vir sanctus grauiter offensus, frequenter eum & acriter cœpit increpare, & ille increpantem ridere, multaque mala illi comminari. Qui vbi industriam suam nil præualere vidit, ab eius colloquio penitus abstinere decreuit. Illo ergo relicto monasterio se recepit. Illo in loco turris erat, quam necdum vlla in cacumine tectura claudebat. Cumque populus trabem totius operis sustentatricem summis muris applicare contenderet, repente ruptis funibus ruere cœpit, clamante omni populo Dunstanum, vocibus iteratis aduolat ocior sanctus, *signum crucis* è regione machinæ depingit. Necdum manus sancta digitos contraxerat, cum trabes, nec vinculis astricta, nec machinis leuata reuehi videbatur ad locum de quo ruere cœperat.

Sanctus Dūstanus recusat episcopatum.

Matth. 11. Visio S. Dūstani.

Rex prudenter eā visionem interpretatur.

Edredi regis fœlicem obitum diuinitus cognoscit.

Edroini regis infaustum imperium.

Vide insignē miraculum, & vim S. Crucis.

Qualiter insidias diaboli contra se superauit.

Cap. LXXVII.

Hvic gloriæ inuidens diabolus in speciem vrsi translatus hiante rictu orantem aggreditur, iniectisque vngulis, pastoralem virgam quam manu tenebat, complectitur, & ad se trahere conatur. At ille spiritu Dei roboratus retractum ad se baculum in sublime erigit, ac fugientem belluam cædens non prius destitit quam flagellum in tergo illius tribus partibus comminutum apparuit. Victus in se diabolus, in alijs victorem suum vincere quærit. Nam præfato Rege eodem quo consecratus fuerat die in turpes concubitus publice deuoluto, ac per hoc omni senatorio ordini offenso communi omnium voto Dunstanus compellatur. Qui pergēs repertum cum adultera Regem mechali thoro violenter abstraxit, & ante summum Pontificem Odonem Cantuariensem adduxit. Itaque pellicis animum diabolus instigat, Regis iram pellex exaltat, & ambo Dunstano exilium intentant. Cumque venissent Glasconiam, & vrgente Regis edicto proscriptus fuisset inter lachrymas monachorum sub eius manu nutritorum, inter lamenta amicorum, inter gemitus pauperum à se recreatorum, audita est in atrio templi vox plaudentis diaboli quasi iuuenculæ cachinnantis, quem sanctus seuera frōte suspiciens. Nihil, ait, super exilio meo gratuleris, quia plus est quod me redeunte doleas, quam quicquid me exultāte lætari valeas. Hoc dicto malignus abscessit, nec sic cessauit mulieris furentis insania, quin omnibus, qui virum Dei exulantē hospitio fouissent perscrutatis, proscriptis, damnatis, ipsiusque oculis eruendis ministros transmitteret. At clementia Christi respiciens Anglorum populum tanto pastore destitutum, suscitauit corda eorum contra Regem impium, coactique in turbam ipsum cum adultera fugitantem armis prosecuti sunt, & ipsum quidem comprehensam subneruauerunt, ipsum quoque per diuersa loca deuiantem vltra flumen Thamisum compulerunt, fratremque illius Edgarum Regem statuerunt. Qui celebrato regni concilio adnihilatis omnibus, quæ à fratre eius iniquis legibus, decreta fuerant, omnia quoque ab eo violenter ablata restituit, & virum Dei. s. Abbatem Dunstanum in magna gloria de exilio reuocauit. Deniq; mortuo impijssimo Rege Eduuio & in sortem dæmonum translato, Dunstanus nesciēs quid de eo actum esset, in Ecclesia cui præerat Dei, sidis meditationibus inseruiebat, & ecce sub eius aspectu tartarea cohors exultando quasi chorum ducebat, perscrutatus sanctus causam lætitiæ, audit Regem obijsse, ani-

Dunstanus verberat diabolum.

S. Dunstanus proscribitur. Compescit dæmonis petulantiam.

Edgari regis encomia.

S. Dūstanus reuocatur in Angliam.

animamque illius statim tradendam gehennæ, sed prius hoc ex diuino imperio Dunstano nunciandum. Qui pietate motus, soloque prostratus vbertim flens, non prius ab orãdo Deo quiescit, quousque Regis spiritum liberatum agnoscit. Breui autem morula peracta redit tristis legio infernalis in hos clamores erumpens: O hominem fidei alienũ, & nostris semper beneficijs ingratum, ad vlciscendas iniurias tuas venimus, & ecce aduersis increpationibus tuis confusi redimus. Cumque ille deprõmendæ veritatis præceptum dæmonibus indiceret, agnoscit animam Regis Angelica virtute illis sublatam esse, eamque in sorte pœnitentium cedere. Tunc exultans in domino, furores illorum tali ratiocinatione compescuit: Si peccauit, inquit, homo iste, in Christum peccauit & in me. Quod ergo Christus, & ego dignati sumus indulgere, vos qua temeritate audetis improbe reprehendere. Qua sententia tetri spiritus quasi pertica sagitta percussi, muscarum à vento raptarum modo dissiliunt.

Precibus ipsius liberatur anima defuncti regis Edroini.

Qualiter factus est Cantuariensis Archiepiscopis.

Cap. LXXVIII.

Post obitum vero sancti Odonis Cantuariensis Archiepiscopi Rex Edgarus Dunstanum precibus fatigatum, tandemque sui & omnium episcoporum importunitate superatum, primæ metropolis Anglorum scilicet Cantuariæ primatem ac Patriarcham instituit, quem statim ob robur auctoritatis Apostolicæ Romam profectum Papa Ioannes videre promeruit, eumque Pontificalibus decoratum quasi columnam lucis ad illuminandam terram genti Anglorum transmisit. Cumque die aduentus sui primo sacris altaribus assisteret, & populo Dei panem viuificum distribuendo porrigeret, repente contecta nube domo columba olim à Ioannẽ in Iordane visa apparuit; quæ quousque sacrificium consumptum fuisset super illum mansit. Diabolus vero ecclesiæ gaudia turbare volens accendit animum Regis in amorem Deo sacratæ virginis, vt quia Dunstanum deijcere non posset, eum quem maxime diligebat deijceret. Perpetratoque peccato & ad publicam populi audientiam prolato, Dunstanus dolore affectus mox illum redarguendum velut alterum Dauid, alter Nathan intrepidus adijt. Cui assurgens Rex cum manum extenderet vt eum ad regium thronum deduceret, ille manum dare renuens, oculos ad illum cum indignatione torsit & ait: Tu Pontificis manum audes contingere, qui virginem deitatis arrhatam munere non timuisti præripere? Nolo esse amicus, cui Christus fuerit inimicus. Territus verborum eius tonitruo Rex pedibus eius extẽplo prosternitur, scelus flebiliter fatetur, veniam humiliter precatur. Quod vt vidit Pontifex expauit, perfusumque lachrymis Regem, lachrymis & ipse madens à terra leuauit. Deinde cum magnitudinẽ peccati per amplificationem exposuisset, paratum illud ad omnem satisfactionem reddidisset, septennem ei pœnitentiam indixit, vt in toto hoc spacio coronam regni non gestaret, ieiunium in hebdomada biduale transigeret, pauperibus thesauros large dispergeret. Super hoc sacrandis Deo virginibus monasterium Flensconię fundaret, vt qui vnam pro peccato Deo abstulisset, plures ei per sectam aggregaret. Aliaque plura ei iniungit, nihilque fuit quod minus, vel segnius Rex impleret, quam à rectore vitæ suæ præceptum fuisset. Septimo autem anno cum pœnitentiæ tempus exactum fuisset, sacer præsul accitis omnibus imperij Anglorum Principibus, Episcopis, Abbatibus coram populi multitudine Regi coronam imposuit cũctis lætantibus, & Deum in Dunstano laudantibus, puerum quoque ex peccatrice progenitum sacro fonte regeneratum leuauit, & aptato illi nomine Eduardo in filium sibi adoptauit.

Fit Archiepiscopus Cãtuariensis.

Columba caelitus veniens sacrificantis capiti insidet.

Vir sanctus grauiter castigat regis libidinem.

Vide septennem pœnitentiam tanti regis.

De constantia eius, & quibusdam miraculis eiusdem.

Cap. LXXIX.

Eo tempore quidam comes duxerat cognatã suam, qui correptus à Dunstano parere noluit, vt eam relinqueret. Excommunicatus ille adijt Regem conquerens, de Dunstano. Rex mãdauit Archiepiscopo vt eum absolueret; Qui noluit, sed eum grauius excommunicauit. Ille Romam cum multis muneribus misit. Apostolicus mandauit Dunstano vt eum absolueret. Absit hoc, inquit, vt causa alicuius mortalis hominis contemnem legem Dei mei. Quod videns comes pœnituit, & vxorem suam repudiauit, nudisque pedibus laneis indutus, virgasque in manu gerens cecidit ad pedes Dunstani generale concilium celebrantis, & tunc primo absolutus est.

Vide notabile exemplum publica pœnitentia.

Quodam tempore capti sunt tres fabricatores falsæ monetæ, qui mox adiudicati sunt ad sustinendam pœnam tali crimine promulgatam per Angliam id est ad manuum abscisionem. Quod Dunstanum non latuit. Die ergo Pentecostes celebraturus missam percunctatus est vtrum lex impleta esset. Responsum est propter reuerẽtiam diei festi dilatam esse pœnam vsque in diem alterum. Nequaquam inquit. Ego hodie ad altare non accedam, donec debitam sustinuerint pœnam. Nam negocium ad me respicit, ipsi enim viri in potestate eius erant. Dixit & pro eis, qui manus perdituri erant multum plorans, ostendit ex qua affectione hoc dixerit, quibus punitis ascendit ad altare lota facie dicens: Nunc confido, quod sacrificium de manu mea suscipiet omnipotens. In qua missa dum diceret, *Ecclesiam tuam quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris*; niuea columba super eum & multis videntibus descendit, & alis expansis super caput eius sic mansit in silentio vsque quo sacrificium impleretur. Quo completo diuertit super tumbam Odonis præfati Archiepiscopi, alis suis eam complexans, & rostro deosculãs. Vnde Dunstanus quotiens postea ante sepulchrum eius transiuit semper genua flexit, & eum postea appellauit Odonem Sodonem id est bonum Odonem. Dum autem digrederetur ab altari, ministri pro signo quod acciderat in diuersa euntibus, non fuit qui casulam illius susciperet, quæ pependit in aere, nec terram tetigit, ne seruum Dei à sua intentione turbaret.

Nota seueritatem Sancti viri in eos qui monetã adulterant.

Dedicabat aliquando ecclesiam cuiusdam nobilis, vbi cum aqua deficeret ad ministerium, & ille nobilis turbaretur; vir Dei percussit baculo terram præmissa prece, & fons erupit, qui vsque hodie manans nomen eius celebre facit.

Excitat fontem precibus è terra.

Aliam quandam ecclesiam dedicabat, quam cum inspiceret non esse conuersam versus orientem, humero suo parum suppressit, & mox fertur ad orientem eam conuertisse.

Quadam nocte, dum dormiret, per visum raptus est in superna, & videre sibi visus est matrem suam cuidam potentissimo Regi in coniugio copulatam, sub immensa confluentium magnatorum lætitia, resonantibus vndique hymnis, & laudibus in gloriam illius Regis, & diuersis organis concrepantibus. Quibus dum ipse magnifice delectatus intenderet, accessit ad eum quidam iuuenis candidissimo tectus amictu dicens: Quare omnibus alijs gaudentibus, & cantantibus, tu solus taces in nuptijs matris tuæ. Qui respondit se nescire quid in laudem tanti Regis cantaret. Cui ille: Vis, inquit, institui quid contare debeas? Respondit cupio. Et ille: Canta. *O rex gentium dominator omnium propter sedem maiestatis tuæ da nobis indulgentiam Rex Christe peccatorum, alleluia.* Quam sæpius ille cantans, & repetens miro modo delectabatur. Expergefactus statim illam antiphonam iussit scribi.

Visio eius cælestis.

Antiphonã discit diuinitus.

De

De vltione diuina in eius aduersarios ostensa.

Cap. LXXX.

INterea clericalis ordo in quibusdam locis tanta confusione agebatur, vt non solum à vita sæcularium excellentius nihil haberet, verum etiam improbis actibus longe inferior iaceret. Qua de re pastores ecclesiarum turbati, Dunstanum* vt proprium primatem adeunt, res male gestas exponunt. At ille in homines nefandos auctoritatis suæ protulit sententiam, aut canonice esse viuendum, aut ecclesijs exeundum. Ex quo factum est, vt plurium ecclesiarum clerici dum contemnerent, proposita conditione corrigi auctoritate Pontificis sunt expulsi. Qui cum eum iniuriæ accusarent, virtutis amatores se esse fatẽtes. Dunstanus coacto cõsilio Vuintoniam venit, ibique ex sententia totius concilij de aduersarijs victoriam cæpit. Cumque ex iure sibi nil superesse conspicerent, vsi regio auxilio & Principum ad preces se vertunt, quibus episcopum flagitant, vt intromissæ personæ de ecclesijs expellantur, expulsæ restituantur. Dubitante autem viro Dei, nihilque ad rogata respondente, ecce dominici corporis forma vexillo crucis infixa & in editiore domus parte locata, humanos exprimens modos, omnium voces compescuit dicens: Absit hoc vt fiat: Ad quam vocem Rex & omnes maiores natu perterriti, clamore pariter & Dei laude aream compleuerunt. Et his quidem aduersarijs viuentibus cessatum est à contentionibus, donec per successionem prior discordia renouata est. Tunc abeuntes, & iniquitatis suæ defensorem quendam Scotorum Pontificem ingeniosum & loquacem assumentes, ad hominem Dei tendunt turgenti spiritu scandalum proponunt, at ille qui lõgo senio & Ecclesię laboribus effractus iam præter orationem omnia postposuerat, hoc responsionis iaculum in hostes vibrat. Quoniam, inquit tanto tempore elapso calumniæ causam non prætendistis, nunc autem senescentem me & taciturnitati operam dantem antiquis querelis deseruire compellitis, fateor vincere vos volo, causam ecclesiæ suæ Christo iudici committo. Quod dixit irati Dei censura firmauit, mox etenim domus concussa est, cænaculum sub pedibus solutum, hostes solo præcipitati, ac ruentium trabium pondere oppressi. Vbi vero cum suis sanctus accubitabat, ibi nulla ruinæ suffusio fiebat.

Hanc Vuintoniensem synodum potius sub Eduuardo celebratam esse putat Baron. an. 975.

Vide pœnam incontinentium canonicorum.

De prophetia eius contra domum regiam & transitu eiusdem.

Cap. LXXXI.

REx autem Edgarus immatura morte præreptus Edvuardum filium suum & regni, & morum hæredem reliquit. In cuius electione dum quidam Palatini Principes acquiescere nollent, Dunstanus *arrepto crucis vexillo*, quod ex more ante se ferebatur in medio constitit, Edvuardũ illis ostendit, elegit, sacrauit, patrisque ac magistri affectum quoad vixit ei impendit. Sed illo post triennium nouercali fraude occiso, Ethelredus quem eius fratrem fama loquebatur regnum obtinuit. Quæ res quamuis infesta esset Dunstano, non tamen consilium fuit resistere, eo quod Regis filius, & proximus tunc hæres videretur esse. Attamen in die consecrationis suæ post impositam sibi coronam, fertur Dunstanus hoc illi prædixisse: Quoniam conspirasti ad regnum per mortem fratris tui, quem occidit ignominiosa mater tua, non deficiet gladius de domo tua, de semine tuo interficiens quousque regnum tuum in alienam gentem transferatur.

Ethelredum coronat, & prophetat an. 979.

Idem sanctus beatam Dei genitricem videre meruit, & mellifluas eius voces audire, quibus socias virgines ad collaudandum Deum hortabatur concinens illud carmen Sedulij.

Cantemus domino ô sociæ &c.

Anno autem Verbi incarnati 12. minus à millesimo Patriarchatus sui 33. natiuitatis autem circiter 70. cum iam esset omnium virtutum charismate plenus, & videndi Deum desiderio fatigatus, post multam populorum exhortationem, & futurorum prænunciationem inter gratiarum actionis verba, ex omnibus animi medullis effusa vidit illos, qui se ad cæleste conuiuium iam ante biduum inuitauerant bonos Angelos assistentes, & cæleste sibi obsequium præparantes, quorum penitentia anima illius gratulata, de habitaculo sanctissimi corporis est egressa, & in gaudium domini sui cum honore ingressa.

An. Ch. 988. migrat ad Dominum.

De quibusdam euentibus sub imperio Othonis.

Cap. LXXXII.

SIgebertus *in chronicis*. Anno Othonis 12. Taxis Rex Hungarorum in Italiam veniens decem modios nummorum à Berengario pro redditu accepit.

Anno eiusdem 16. mortuo Vuicfrido Coloniensium Archiepiscopo suscepit Archiepiscopatum vir gloriosus Bruno frater Othonis imperatoris, qui qualis quantusve fuerit apud Deum & homines lector edifcat in vita ipsius quam Rogerus luculenter scripsit. Huius studio translata sunt à Roma Coloniam corpora sanctorum Elisij, Patrocli, Priuati, Gregorij, cum baculo sancti Petri.

Anno eiusdem 18. Ludouico Rege Francorum mortuo Lotharius filius eius ex Gerberga sorore imperatoris regnauit annis 31.

Ex chronicis. Ludouicus Remis in ecclesia sancti Remigij sepelitur, & sub Lothario filio eius Rege, Hugo magnus Francorum dux efficitur, nec multo post idem Hugo moritur, & in Ecclesia sancti Dionysij tumulatur cui successerunt filij eius Hugo, & Otho, & Henricus, quorum Hugo ducatum Francorum in loco patris est sortitus.

Guilielmus in chronicis. Hoc anno regnare incepit, Eduuisius filius Edmundi superioris Regis adolescens petulans, vt supradictum est, & libidinosus. Qui Dunstano corripiente se, omnes monachos in tota Anglia exiliauit, & calamitatibus affecit. Ipsum quoque Dunstanum in Flandriam expulit. Malmesberiense cænobium plusquam 270. annis inhabitatum à monachis, stabulum clericorum fecit. Tunc beati Adelini corpus tot annis abditum à clericis, de terra leuatum, & in scrinio locatum est, cui dedit Rex prædium amplissimum. In cætera vero cænobia nimis inhumanus fuit, tum propter ætatis lubricum, tum propter pellicis consilium, regnauit annis 4.

Sigebertus in chronicis. Anno 19. Ioannes Romanæ ecclesiæ 131. præsidet.

In Italia lapis miræ magnitudinis, tonitrui tempestate turbulenta de cælo iactus ingens miraculum videntibus prębuit. Templa plerisque in locis valida tempestate concussa sunt, vtriusque ordinis sacerdotes ictu fulminis interierunt, & plura horrenda dictu portenta mõstrata sunt.

Grauis tempestas.

Anno 22. prodigiosa res multos terret, & à vitijs coercet: notis crucis in veste plurimorum apparentibus, quorundam autem vestibus quasi lepra sordentibus.

De Edgaro Rege, & viris illustribus Angliæ.

Cap. LXXXIII.

GVilielmus *in chronicis*. Hoc anno regnare incæpit. Edgarus filius Edmundi frater Eduuini iuuenculus annorum 16. quo nascente Dunstanus fertur audisse vocem Angelicam dicentem: *Pax Angliæ quamdiu puer iste regnauerit, & Dunstanus vester vixerit.* Regnauit autem annis 16. Nullum fere annum regnauit, quo non nouum monasterium fundauerit. Regem Scotorum Cinadium Cambrorum Macolinum, Archipiratam Mas-

Hic rex Scotorum Lenethus 3. à Lesleo dicitur l. 5 de rebus Scoticis.

censium, omnesque Reges Vualensium numero 5. ad curiam coactos perpetuo sacramento sibi obligauit, quos apud vrbem Legionum sibi occurrentes in pompam triumphi per fluuium deduxit vna naui impositos, in cuius prora sedebat ipse,& illi remigabant. Fama eius exciti venerunt eum videre Saxones, & Flandrenses, & Dani,à quibus didicerunt tunc temporis Angli incōditam animi ferocitatem idest à Saxonibus, & à Flandrensibus eneruem corporum mollitiem,à Danis potationem.

Florebat tunc in Anglia Dunstanus prius Abbas Glasconiæ,post episcopus Vuintoniæ, mox Archiepiscopus Cantuariæ,multæ in sæculo potentiæ,magnæque apud Deum gratiæ. Post Regem Elfredum excitator mirificus, artium liberalium & locorum regalium reparator magnificus. Qui vt potationem cōpatriotarum refrænaret,clauos aureos vel argenteos iussit vasis affigi, vt dum metam suam quisque cognosceret non plus subseruiente verecundia vel ipse appeteret, vel alium appetere cogeret. Huius discipulus fuit Athelvuoldus ex monacho Glasconiensi,Abbas Abbendoniensis, & post episcopus factus Vuintonensis. Qui tot & tanta fecit episcopus vrbis vnius quot & quanta vix posse facere videretur Rex Angliæ totius. Hic clericos expulit de Vuintonia,& posuit pro eis monachos.

Mores parui in Angliam à quibus inuecti.

Floruit etiam tunc temporis Osvaldus nepos Odonis Archiepiscopi, qui ante Dunstanum fuerat ex monacho Floriacensi Vuingorniæ episcopus, & post Eboracensis Archiepiscopus. Qui monasterium Ramesiæ in quodam palustri loco ædificauit, clericos ex Vuingornia expulit,& posuit pro eis monachos regulares.

De visione eiusdem Edgari super statu futuro regni.

CAP. LXXXIV.

IDem Edgarus Rex Angliæ dum quadam die in venatione esset fessus, somnoque resolutus,iacebat sub malo siluatica,tunc ecce canis feram insequitur, fœmina vero prægnans venatica, & iuxta pedes illius accubans dormitantem excitauit. Nam ipsa tacente catuli aluo inclusi multiformes & sonoros latratus edidere. Attonitus Rex oculos ad cacumen arboris intendit & vidit poma vnum & alterum delapsa in fluuium, quorum collisione bullis aquatilibus intra se crispantibus voce articulata insonuit sic : Vuelhiste i. bene est tibi. Non multo post vndarum cum voluminibus vrgentibus vrceolus super aquam apparuit, & post vrceolum vrceus exundans aquam,nam alter prior vacuus erat.Et quamuis crebro gurgitis impulsu maior minorem vrgeret, vt scilicet aquas suas in illum funderet, nunquam tamen obtinere potuit,quin vrceolus vacuus recederet. Iterumque quasi superbo gestu victorem victus impeteret. Regressus Rex post hanc visionem domum anxius patefecit omnia matri suæ,cui tanquam sanctæ fœminę Deus solebat multa reuelare,hæc dicebatur Elfiga,quæ tam pia & dulcis erat, vt etiam reos quos iudicium palam damnauerat occulte redimeret. Quamlibet preciosam vestem conspecto pauperi statim dabat,corpore speciosissima, & artificio manuum prudentissima, & omnibus operibus bonis intenta. Postero igitur mane dixit filio suo: Latratus catulorum quem matre quiescente dedere significant,quod post obitum tuum quiescentibus illis, qui modo valent & viuunt,nondum nati nebulones contra Dei ecclesiam latrabunt. Quod autem vnum pomum secutum est alterum,ita vt ex collisione secundi in primum videretur vox sonuisse VVelhiste.Hoc innuit,quod ex te qui ad instar arboris magnæ totam inumbras Angliam, duo procedent filij,fautores secundi extinguent primum. Tunc diuersę partis incentores dicent pueris vtriusque VVel histe, quia mortuus regnabit in cœlo, vnius in sæculo. Quod autem vrceus maior minorem implere non poterat, significat quod gentes Aquilonares, quæ numerosiores sunt quam Angli,Angliam post mortem tuam impetent, & quamuis crebro compatriotarum aduentu ruinas suas impleant,nunquam tamen hunc angulum mundi poterunt implere, sed Angli nostri cum maxime victi videbuntur,eas repellent.

De iustitia & sanctitate eiusdem.

CAP. LXXXV.

HIc Edgarus Rex,ita in sanctitate sua seuerus fuit, quod ibi nullus fuit priuatus latro, nullus popularis prædo , nisi qui mallet propriæ vitæ dispendio in fortunas alienas grassari. Quinetiam omnis generis feras sanguinis auidas ex regno exterminare cogitauit. Vuidualo Regi Vualentium indixit, vt sibi aliquot annis tributum 30. luporū solueret. Quod cum ille tribus annis fecisset, quarto destitit, nullum se vlterius posse inuenire professus est. Gracillimi corporis fuit, & virtutis immensæ, ita vt vltro ad congrediendum lacesseret, quemcumque audacem hoc maxime timens ne in tali colludio timeretur. Omni æstate post Pascha naues per omnia littora coadunari præcipiebat ad occidentalem insulæ partem cum orientali classe, & illa remensa cum occidentali ad borealem. Inde cum boreali ad Orientalem remigare consuetus, vt exploraret ne quid piratæ turbarent. Hyeme & vere per omnes prouincias equitabat iudicia potentiorum exquirens, ne ius violarent.

Venit aliquando cum adolescens esset in monasterium,quod situm est Vuintoniæ, vbi quædam puella de nobilibus Anglorum orta,inter sanctimoniales in communi habitu nutriebatur,quam videns & concupiscens misit pro illa, quæ timens pudori suo,raptum velum à quadam sanctimoniali capiti suo imposuit,& sic ad Regem iuit,quam videns ille: Quam subito,inquit, sanctimonialis effecta es,& ablato velo renitenti vim intulit. Hoc sciens Dunstanus contristatus, valde venit ad regem. Cui venienti cum Rex occurreret,& eum vt solebat per manum ducere vellet, Dunstanus turbato vultu manum suam retraxit,& eum ad pænitentiam commouit,vt supradictum est.

Regis Edgari intemperantia.

Quodam tempore Rex venatum perrexerat,& Dunstanum qui tunc forte secum erat missam rogauit differre donec rediret. Appropinquante hora tertia, vir Dei sacris indutus vestibus, Regemque expectat cubitis innixus altari & lachrymis deditus. Tunc subito sopore leuiter pressus, rapitur in cœlum & immixtus Angelis audiuit eos sanctæ Trinitati modulatis vocibus canere. *Kirieleyson, Christeleyson, Kirieleyson.* Quorum cantum retinens ad se reuersus est,& interrogat si Rex aduenisset. Respondetur non . Iterum ergo erat & iterum in cœlum raptus audit ibi altisona voce dici. *Ite missa est.* Cumque respondetur, *Deo gratias*, accurrunt clerici Regis Regem adesse dicentes,quibus ille respondit,quod iam missam audierat, nec aliam eo die auditurus, vel celebraturus erat. Interrogatus quare, visionem aperit, & sumpto ex hoc sermone, prohibuit Regi ne vlterius in die dominica venatum pergeret. *Kirieleyson* quod in cęlo audierat clericos docuit,& in multis locis hodie per Angliam cantatur.

De obitu sancti Vuicberti & dissensione cleri Romani.

CAP. LXXXVI.

SIgebertus in chronicis. Anno Othonis 25. sanctus Vuicbertus fundator Gemelacensis cænobij apud Gorgiam, vbi Deo militabat, propter amorem ibi feruentis sanctæ religionis in Christo dormiuit. Corpus eius relatum est ad cęnobium Gemelacense.

An.Ch.962.

Anno sequenti collecto à tota Italia episcoporum concilio Ioannes Papa de nefarijs causis infamatus, qui tertio euocatus, dum se excusatum venire cunctatur, post multa tandem eo à cunctis præiudicato, Leo adhuc laicus electione omnium & consensu Imperatoris Papa substi-

Non de isto Ioanne 13. sed de duodecimo ista narrantur & expenduntur apud Baronium an. 963.

substituitur. Sic Leo præsidens Apostolicæ sedi, fecit ordinationes,& ea quæ erant Apostolica. Nec longum, Romani alterata fide apud Imperatorem Papam recipiunt Ioannem. Ille Synodo collecta Leonem deposuit & eius gesta cassauit. Statutum quoque est publico omnium iudicio synodum à Leone habitam nec nominandam Synodum, sed prostibulum fauens adulterijs. Quicumque ergo eo ordinante erant damnati, iussi sunt suam ipsorum proscriptionem præsentare in charta hæc continente verba: *Pater meus nihil sibi habuit, nihil mihi dedit*. Et sic depositi remanserunt in illis gradibus, si quos habuerant non à Leone ordinati. Siqui autem digni iudicantur non accepta prius consecratione ordinantur: Indicto illis eodem decreto, quo & damnatis à Constantino Neophito. Romani igitur à Ioanne Papa pecunia illecti Imperatorem cum paucis Romæ morantem subito aggressi, ita ab exercitu Imperatoris sunt attriti, vt nisi ab Imperatore & à Papa Leone milites Imperatoris à cæde reuocarentur, vsque ad internecionem Romani delerentur. Quibus per Leonem Imperatori reconciliatis, post abscessum Imperatoris Leo Papa insidias sibi parari sentiens ad Imperatorem fugit. Ioannes ex Papa se cum vxore cuiusdam oblectans à diabolo in tempore percutitur, ac sine viatico dominico moritur. Romani vero contra iuramentum quod Imperatori fecerant, se nunquam electuros Papam sine eius & filij eius Othonis consensu, Papam Benedictum sibi statuerunt. Qui Romanæ ecclesiæ 132. præsidet. Imperator autē Roma obsessa Romanos cæde & fame adeo afflixit, vt Leonem Papam se recenturos promitterent. Sic Benedictus reiectus non solum papatu, sed etiam sacerdotio à Leone exordinatur.

Ex chronicis. Hic etiam in carcere strangulatus est ab Othone Imperatore. Ipse autem Imperator anno imperij sui 28. Pēthecostem Aquisgranis celebrauit, concurrentibus illic à Francia sororibus suis, Regina scilicet Francorum Geberga matre Lotharij regis, & Caroli ducis, & Hatvuide vxore Hugonis Parisiorum comitis, ibique omnis illa regalis prosapia tanto ad inuicem congratulationis iubilo affecta est, vt in omni eorum vita vix aliquid gaudij & lætitiæ huic æquiparari posset.

Sigebertus in chronicis. Post Benedictum igitur Leo romanæ Ecclesiæ 133. præsidet.

De initio & profectu ecclesiæ sancti Quintini & quibusdam alijs.

Cap. LXXXVII.

Hoc tempore ecclesia sancti Quintini martyris, quæ est in insula super fluuium Phomene sita, & cænobium monachorum paucorum facta est. Procedente vero tempore crescente numero fratrum & aucta possessione redditum, esse Abbatia cæpit, in quo loco adhuc duo putei extant: In vno quorum caput ipsius martyris, in alio corpus Angelo reuelante inuētum fuerat, à venerabili matrona Romana nomine Eusebia, quæ pro munere eiusdem officij lumen oculorum, quo antea priuata fuerat, per eundem martyrem recepit. Et hęc inuentio anno à passione ipsius martyris 55. euenit, qui passus est martyrium, anno ab incarnatione Domini 332. Sed postquam præfata mulier religiosa sancti martyris corpus inuenit, atque in superiori loco præeminētis oppidi, quod antiquitus Augusta Viromandorum vocabatur, collocauit.

Labentibus multis annorum curriculis, sepulchrum eiusdem martyris vbinam haberetur cunctis erat incertum. Denique sancto Eligio Nouiomensi ecclesiæ Pontificante, facta inquisitione de eiusdem martyris corpore, sub præsentia ipsius episcopi inuentus est loculus in profundo terræ defossus, in quo preciosus ille thesaurus seruabatur. Et hæc secunda inuentio sub sancto Eligio facta est, anno ab incarnatione domini 657. non absque diuinæ virtutis magno miraculo: nam cum beatus episcopus nocturno tempore multis luminaribus accensis, quæsitum loculum inueniret, & fossorio quod manu tenebat perforaret tanta subito odoris suauissimi fragrantia, tantaque supernæ lucis claritas circumquaque emanauit, vt & præsentes odore mirifico replerentur, & absentes ortum diei aduenisse suspicarentur. Adelberone autem Metensium episcopo mortuo, Deodericus cōsobrinus Othonis Imperatoris episcopus subrogatur. Hic vt legitur inspiciens primas literas nominum omnium Metēsium episcoporum quas Angelus Domini dicitur dedisse sancto Clementi primo Metensium episcopo, & notans, alias argento, alias viliori metallo pro metallorum qualitate esse annotatas. Cum videret etiam literam sui nominis argento esse prænotatam, dixisse se fertur in Episcopatu tanta bona fore facturum vt ipsa nominis sui litera merito deberet auro denotari. Cuius bonæ intentionis initium ostenditur in cænobio sancti martyris, & leuitę Vincentij, fundato in ipsius vrbis insula.

Hoc tempore Danis, qui Christum Iesum & idola simul colebant, cum Pompone clerico in conuiuio altercantibus super cultura Dei & Deorum, Danis asserentibus Iesum Christum esse quidem Deum, Deos vero maiores, & antiquiores esse illo, Pompone vero ecōtra affirmante Iesum Christum verum Deum solum, Deumque esse vnum in substantia, trinum in personis. Rex Dannorum Araldus condixit clerico, vt fidem propositam à se probaret testimonio veritatis. Quod annuente clerico, ingentis ponderis ferrum valde ignitum manibus illius ferendum imponitur. Quod cum clericus vsque ad palatium dominicum tulisset absque vlla læsione, Rex penitus abiecta Idolatria se suosque ad colendum verum Deum solum conuertit. Clericus vero ad episcopatum promotus est.

Hoc tempore Bulgaribus dominabantur filij Symeonis Petrus, & Bayanus, quorum Bayanus in arte magica adeo valebat, vt quotiens vellet, lupus vel quælibet fera fieri videretur.

De sacris reliquijs quas sanctus Theodoricus Metis attulit.

Cap. LXXXVIII.

Anno Othonis 32. quidam comes Othonis Imperatoris ei familiaris Romæ ante oculos omnium à diabolo arreptus, ita vt seipsum dentibus discerperet, iussu Imperatoris ad Papam Ioannem adductus, vt cathena sancti Petri collo eius circundaretur: dum à fallacibus clericis semel & bis alia catheна furenti adhiberetur, nec quicquam remedij inde proueniret, vbi nil virtutis inerat: tandē vera cathena sancti Petri allata & collo furentis circumdata, diabolus spumans, & multum clamans abscessit. Qua cathena Theodoricus Metensis episcopus arrepta, cum diceret se eam nisi manu abscisa non dimissurum, tandem Imperator sedato litigio à Papa Ioanne obtinuit, vt annulum huius cathenæ exactum episcopus mereretur.

Plurima Sāctorum reliquia in Galliam deportata.

Anno 33. Theodoricus Metensium episcopus Imperatori sanguine, dilectione, ac familiaritate cæteris deuinctior, dum in Italica expeditione per triennium sub eo militaret, multa corpora & pignora sanctorum de diuersis Italiæ locis quocunque modo potuit collegit. Primum à Marsia sanctum Elpidium confessorem, cuius socium Euthycium episcopum ipse Imperator iam sustulerat. Ab Amiternis Eutychetem martyrem cum reliquijs Maronis, & Victorini ac sociorum eius. A Fulginis, Felicianum episcopum & martyrem. A Perusio. Asclepiodorum martyrem. A Spoleto Serenum martyrem, cum Gregorio Spoletano martyre. A CordunoPignora Vincentij, martyris & leuitæ ab Hispania olim à duobus monachis Capuam, à Capua vero illuc deporata. A Menania alterum Vincentium episcopum & martyrem. A Vincentia Leontium episcopum & martyrem. A Florentia Mineatem martyrem. Ab vrbe

Tudertina Fortunatum episcopum & confessorem. A Corphinio luciam Syracusanam virginem & martyrem à Faroaldo duce Spoletanorum olim à Syracusis illuc translatam. A Sabinis partes corporum Prothi, & Hiacynthi martyrum. Hæc omnia cum parte cathenæ sancti Petri Apostoli, cum capillis eiusdem & sanguine sancti Stephani Prothomartyris, & parte craticulæ sancti Laurentij martyris à Papa Ioanne sibi donata cum multis alijs sanctorum pignoribus præsul Theodoricus in Galliam hoc anno transtulit, & in Ecclesia sancti Vincentij martyris à se in insula vrbis constructa locauit.

Monasterium S. Vincentij multis reliquijs sanctorum ditatum

Anno eiusdem 36. Dominus Romanæ ecclesiæ 136. præsidet. Otho senior Imperator obijt, cuius vitam Vindichildus monachus descripsit, qui etiam historiam Saxonum vsque ad hunc annum conscripsit.

Otho secundus imperat annis 10.

De imperio Othonis secundi, & sancto Eduuardo Rege.

Cap. LXXXIX.

ANno huius Othonis primo scilicet ab incarnatione domini 974. Mundi vero 4828. Ratherius, de quo dictum est, hoc monostichum.

Verona præsul, sed ter Ratherius exul,

Apud Lobias moritur.

Anno secundo Benedictus Romanæ Ecclesiæ 138. præsidet. Maiolus Abbas Cluniacensis sanctitate & religione claret.

Author. Huius conuersionem & vitam ac finem iam superius anticipando posuimus.

Sigebertus in chronicis. Anno quoque prænotato gelu magnum fit à Cal. Nouembris vsque ad æquinoctium vernale.

Guilielmus in chronicis. Edgarus Rex moritur, & sepelitur Glasconiæ, post quem regnauit Edvardus filius eius tribus annis, & dimidio. Tunc visa est Cometes apud vicum regium qui vocatur Calua. Clerici quondam ab ecclesijs suis expulsi noua prælia suscitarunt: quorum vnus Elferius omnia pene monasteria quæ Reuerendissimus Ethnoldus construxerat euertit. Conuentum est primo apud Vuintoniam, vbi imago Domini, vt supradiximus aperte contra clericos locuta est. Non sedatis illis, conuentum est iterum apud Caluam, vbi solarium vt dictum est, corruit. Absens erat Rex propter ætatem, sed considebant in cænaculo totius Angliæ Senatores cum quibus repente totum solarium eum axibus, & trabibus cecidit, omnibusque ad terram elisis solus Dunstanus super vnam trabem quæ superstes erat euasit, & reliqui vel mortui sunt vel perpetuo languerunt. Omnes Angli tunc & deinceps in sententiā Dunstani relictis clericis transierunt. Idē Dunstanus Edvuardum Regem fecerat contra volūtatem optimatum nouercæ, quę puerulum necdum septem annorum Regem nolebat facere, vt ipsa pro ipso regnaret: vnde irata, redeunte de venatione Edvuardo, dispersis hac & illac socijs cum sitiret valde, poculum porrexit, & bibentem satelles sica transfodit. Ibi ostensa sunt lumina de cęlo & claudus gressum, mutus verbum, cæcus visum recuperauit. Cumque illuc Elfreda Regina venisset, equus eius ibidem stans nullis stimulis moueri potuit. Tunc Elferius ille clericus, qui monasteria destruxerat sacro corpore de ignobili loco leuato regales inferias apud Sceftoniam soluit, sed post annum vermibus, quos pediculos dicimus, consumptus est. Elfreda Regina dure pęnituit, cilicio ad carnem induta & solo dormiens sine ceruicali, mulier pulchra & casta sed insolens, cuius insolentia in Edvuardum longam patriæ acquisiuit seruitutem. Est autem apud Sceftoniam monasterium fœminarum Deo deuotarum.

Sigebertus in chronicis. Anno Othonis 3. obijt sanctus Vdalricus Ausburgensis episcopus, cuius vita qualis fuerit mox miraculorum gloria patefecit.

Anno quarto sanctus Guicteheht Pragensis episcopus cognomēto Adelbertus, sanctitate & doctrina apud Vuinidos claret, qui apud Brutios martyrizatus multis miraculis glorificatur.

De vastatione Franciæ per Othonem, & Ethelredo rege.

Cap. XC.

ANno 5. Pacato vndique regno, cum Otho Imperator Aquisgrani moraretur, Lotharius Rex Frācorum subito ad inuadendām Lotharingiam contendit, & cedente imperatore, quia ad pugnam imparatus erat, Rex post multam vastationem repatriauit, quem cum inæstimabili exercitu Imperator persecutus, condicto die scilicet Cal. Octobris Frāciam intrauit, quam vsque ad Cal. Decembris peruagatus fines Remensium, Laudunensium, Suessionum, & Parisiensium diuersa cæde vastauit, ecclesijs tantum Dei omni immunitate concessa. In redeundo tamen circa Axonam fluuium partem impedimentorum emisit. De his quidam reclusus prædixit, quod omnes huius mali incentores ante septennium morerentur.

Anno 6. igneæ acies visæ sunt in cælo per totam noctem 5. Cal. Nouembris.

Guilielmus in chronicis. Hoc anno regnare incæpit Ethelredus filius Edgari & Elfredæ, qui regnauit annis 26. hic pusillus cum baptizaretur circunstantibus episcopis in sacro fonte cacauit, & sacramenta interpolauit. Vnde Dunstanus turbatus, per Deum, inquit, ignauus homo erit iste. Hic decennis cum fratrem suum necatum audiret conclamari, fletu suo furentem matrem adeo commouit, vt quia flagellum ad manum non habebat, arreptis candelis innocentem cæderet, nec prius desisteret, quam pene exanimem, & ipsa lachrymis infunderet, quapropter tota sua vita candelas exhorruit, vt nunque ante se pateretur inferri lumen earum. Huius coronandi capiti cum beatus Dunstanus diadema imponeret ait coram omnibus, quia per mortem fratris tui aspirasti ad regnum, propterea audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Non delebitur peccatum ignominiosæ matris tuæ & peccatum virorum, qui interfuerunt consilio eius nequam, nisi multo sanguine miserorum prouincialium, & venient super gentem Anglorum mala, qualia non est passa vsque ad tempus istud.

Sigebertus in chronicis. Anno 7. corpora sanctorum Laudoaldi, Adriani, Amantij, & aliorum, à Vuentreshono Hasbaniæ vico transferuntur Gandauum cum multa miraculorum gloria.

De bello Othonis contra Græcos, & morte eiusdem.

Cap. XCI.

ANno 8. Otho Imperator Apuliam & Calabriam Italiæ prouincias ad ius regni Græcorum appendentes transferre ad imperium Romanum conatur, maxime propter affinitatem quam per vxorē suam Theophaniam cum Imperatore Græcorum habebat. *An.Ch.981.*

Anno 9. Greci infensi quod Imperator Otho prouincias Græcorum inuaderet, conducto sibi Saracenorum auxilio, Imperator in Calabria bello congrediuntur, in quo bello omnes Romanorum copiæ vsque ad internecionem pene delectæ sunt. Imperator natando nitens euadere à nautis ignorantibus eum capitur, & à quodam eorum, qui erat negociator Sclauorum erat agnitus, nec proditus, per illum re delata ad imperatricem & Theodericum Metensium episcopum, qui in ciuitate Rosan rei euentum præstolabantur difficiliter per Sclauum & episcopum liberatur. Nautis quippe ad pecunias pro eo redimendo allatas inhiantibus. Imperator ascenso equo vix euasit. Omnibus pro infortunio reipublicæ animo consternatis, sola Imperatrix fœminęa & Gręca leuitate insultabat eis, quod ab exercitu

suæ nationis victi essent Romani, ac per hoc cœpit primanibus exosa haberi.

Ex Chronicis. Hoc tempore Rex Anglorum Edvuardus à nouerca suo, vt ferunt, occisus dolo, martyrij palmam accipere promeruit à Domino.

Otho Imperator & Lotharius Rex conuenientes super quendam fluuium paciscuntur, datis sacramentis adinuicem, & Lotharius abiurat Lotharingiam.

Sub eodem Othone Ioannes Papa moritur in carcere. Circa idem tempus sanctus Adelbertus prædicata Hungaria & Bohemia, Prusciam ingreditur, & martyrio coronatur.

Sigebertus in chronicis. Anno 10. Otho Imperator tædio & angore animi deficiens Romæ moritur, & de Imperatore substituendo inter primates dissentitur. Alijs filio ipsius Othonis Imperium deberi certantibus, alijs odio Imperatricis à filio eius imperium transferre volentibus ab Henricum ducem filium Henrici, qui fuit frater primi Othonis. Hic Henricus ipsum Othonem puerum fastidiose raptum in custodia tenet, sed Principes de manu Henrici extorquentes in regno sublimant & regnauit annis 19.

De imperio Othonis tertij, & vita sancti Mederici Abbatis.

CAP. XCII.

Ex gestis eius. Anno domini 984. qui fuit primus annus Othonis tertij secundum Chronicam, Mundi vero 4838. leuatum est Parisijs corpus sancti Mederici Abbatis, ipso die depositionis eius scilicet 4. Cal. Sept. Hic Eduæ ciuitatis pago ortus, nobilis genere, cum 13. annos ætatis impleſſet, inuitis parentibus ad monasteriū eiusdē ciuitatis abijt, & ingressus tantę abstinentiæ fuit, vt in hebdomada non nisi bis edulij quicquam caperet, quod non nisi pane hordeaceo vel quod vilius reperire poterat, & aquę modico fiebat, corpus vero cilicio asperrimo occulte tegebat, & desuper alijs fratribus in vestibus similis erat. Tandem mortuo Abbati successit, vbi non honorem, sed onus se accepisse considerans, omnibus sibi commissis verus pater apparere studuit.

Translatio S. Mederici Abbatis.

Ipso tempore cum quidam monachus eiusdem loci libidinis æstu grauiter vreretur, & hoc pio patri indicasset, ille tunicam qua induebatur, illi ad induendum direxit, qua induta illico dæmon incentor ipsius mali fugiendo delituit, vocibus magnis proclamans: Sancte Mederice cur me incendis tuis precibus, vasculum quod diu possederam abstulisti, & me inextinguibili incendio mancipasti? Tunc sanctus diuina voce eum increpauit, & ille abscessit, & monachus postmodum in tanta sanctitate permansit, vt plurimæ per eum virtutes efficerentur.

Vita & miracula S. Mederici.

Alius quoque prædicti patris discipulus, ita erat diabolica illusione subactus, vt quandocunque operi diuino insistere deberet statim vt oratio consueta finienda esset antequam genua flecteret, ab ecclesia exiret. Qua de causa frequenter admonitus non tamen est correptus. Tunc sanctus panem accepit, & benedicens eulogijs fratri tribuit, & ab eo mox inimicum exclusit. Cumque de diuersis regionibus audita eius fama ad eum properarent, desertum locum expetijt, & sub statu diu desiderato sese conclusit, ita vt quicquid cibo sumendum esset proprijs manibus elaboraret. Fratres vero de abscessu eius tristes effecti, per vastam eremum longe lateque eum perquirunt, & tandem inuentum cum reducere non possent episcopum adeunt, qui cum eis pergens sanctum in eremo repperit, & excommunicationis vinculo eum alligans ad monasterium perduxit, vbi multa postmodum sanctitate floruit, & multas infirmitates curauit. Tandem orationis causa Parisios proficisci voluit, in quo etiam itinere multa per eum Deus miracula fecit. Denique Parisios veniens in cellula, quæ sub nomine Petri Apostoli fuerat cōsecrata 2. annis, & 9. mensibus Dei militauit, ac demum vocatis discipulis suis obitus sui diem indicauit, in qua & expletis omnibus, valedicens eis inter verba orationis ad Deum migrauit 3. Cal. Septembris.

De translatione Regni Francorum ad Hugonem Caphet.

CAP. XCIII.

Sigebertus in chronicis. Anno Othonis 4. Ludouico Rege Francorum mortuo Francis regnum transferre volentibus ad ducem Carolum fratrem Lotharij Regis patrem scilicet ipsius Ludouici, dum ille rem ad consilium defert, regnum Francorum vsurpat Hugo filius Hugonis Parisiensis ex Havuide sorore primi Othonis Imperatoris, & regnauit annis 9.

Author. Guillelmus dicit hunc Hugonem duxisse vxorem filiam Edvuardi Regis Anglorum, sororem Ethelstani Regis, qui longe ante hoc tempus regnauit, tempore videlicet Henrici Regis Teutonicorum patris Othonis primi. Qui Otho primus duxit vxorem vnam sororē eiusdē Ethelstani, alterā vero Ludouicus Aquitanorū Princeps, tertiam quæ pulcherrima erat duxit Hugo iste: misitque patri pro ea munera amplissima, aromata, & gemmas preciosas, & præcipue Smaragdos, equos cursarios plurimos cum phaleris, & vas quoddam ex onichino ita celatum, vt in eo & fluctuare segetes, & gemmare vites, & hominum moueri imagines viderentur, & ita lucidum & politum, vt vice speculi imagines intuentium redderet. Ensem quoque Constantini magni in quo literis aureis nomen antiqui possessoris legebatur. In capulo quoque super crassas auri laminas clauus ferreus affixus erat, vnus ex quatuor qui dominico corpori fuerāt affixi. Lanceam quoque Caroli magni quam Imperator inuictissimus contra Saracenos exercitum ducens, quotiens in hostes vibrauit, victor redijt, ferebaturque eadem esse, quæ dominico lateri manu militis impacta paradisum mortalibus aperuit. Vexillum quoque beatissimi martyris Mauricij Principis Thebeæ legionis, quo idem Rex Carolus in bello Hispano quoslibet conserto inimicorum cuneos dirumpere & fugare cōsueuerat. Diadema quoque ex auro multo gemmis preciosis, quarum splendor oculos intuentium reuerberabat. Particulam quoque sanctæ crucis chrystallo inclusam, ita vt per ipsum chrystallum possit discerni color, & quantitas ligni. Portiunculam quoque spineæ coronæ eodem modo inclusam. Princeps huius legationis fuit Adulphus filius Balduini Comitis Flandriæ ex filia regis Edvuardi, Ethelmuda sorore Ethelstani ipsius ex patre.

Regis Edvuardi ad Hugonem munera.

Sigebertus. Anno Othonis tertij 5. Carolus Dux regnum Francorum ex paterna & auita successione sibi debitum cōtra Hugonem nepotem suum repetit, eumque bello perurgens vrbem Laudunum capit, Hugo Carolum in Lauduno obsidet, sed secundo obsidionis mense obsessi pusilientes, castra obsidentium incenderunt, & Rex plurimis peremptis vix fuga euasit.

Carolus dux Lotharingiæ Francorum regno inhiat. Æmil. lib. 3.

ANNOTATIO.

Mortuo Ludouico rege Francorum sine herede regnum per Hugonem Capetum transit ad nouam & tertiam progeniem scilicet comitum Parisiensium, nec tamen penitus deficit genus Carlingorum, nam Hugo Capetus per muliebrem sexum à Carolo magno descendebat. Habuit enim Havuidam matrem, filiam Henrici Imperatoris ex Mathilde filia Ludouici tertij iunioris Imperatoris quem diximus fuisse vltimum Imperatorem ex familia Caroli Magni. Vide Chronicam Francorum & Geneb.

De transitu sancti Dunstani Cantuariensis Archiepiscopi.

CAP. XCIV.

Gvilielmus in chronicis. Hoc anno mortuus est sanctus Dunstanus, cuius vitam descripsit Osbertus Cātuariæ cantor, nulli nostro tempore stylo secundus in musica omnium primus.

Vide Speculum Exemplorum tit. Ascensio Christi exēplo 1.

Author. Hic Osbertus de morte eiusdem sancti sic scribit: Instabat, inquit, dies Ascensionis dominicæ, & peractis vigilijs remansit in oratione solus in Ecclesia Dunstanus, & vidit, & ecce innumera candidatorum multitudo coronas aureas in capitibus gestantium inæstimabili fulgore micãtium per ecclesiæ ianuam irrumpens, ante ipsum conglobata constitit, vna voce eum salutans hoc modo: *Salue Dunstane noster, salue.* Mandat tibi quem pie desideras filius Dei quatenus si paratus es venias, & diem hanc ad cuius gaudium suspiras nobiscum celebres. Ad quod ille imperterritus manens sciscitatus est qui essent? Cherubin ac Seraphin inquiunt sumus, & responde quid velis. Tunc respondit ille: Hodie dies solennissimus est, & incumbit mihi pane verbi Dei plebem reficere & ostendere illi quomodo ad hoc gaudium possit peruenire, propter quod & multi conuenerunt, nec debeo illos decipere, & ideo hodie venire non possum. Qui dixerunt. Eia paratus esto, vt die sabbati præsto sis hinc nobiscum Romam venire, & coram summo Pontifice, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, æternaliter canere.* Annuit ille, & illi recedunt. Lecto igitur die ad missam euangelio, locutus est ad plebem qualiter nunquam locutus fuerat, & reuersus ad altare celebrauit mysteria. Vbi autẽ ventũ est ad benedictionẽ super populũ, iterum ab altari prædicaturus regreditur, ita vt nõ hominẽ sed Angelũ loqui putarent. Iterum ad altare reuertitur, & data benedictione iterum ad populum redit cunctis stupentibus, & mox vt ad loquendum os aperuit, tanta claritate vultus eius resplenduit, vt nemo in eum intendere posset, obitumque suum illis instare prædixit promittens se illis nunquam defuturum, & tunc ad mensam Domini regressus est.

Visio iucundissima S. Dunstano oblata.

Populum veritatem corporis Christi his concionibus edocet.

Eadem die cum à mensa sumpto cibo surrexisset oratorium petijt, & designauit locum in quo se voluit sepeliri, mox languor eum inuasit. Sexta feria lecto decubuit, omnesque aduentantes ad sequenda Christi vestigia incitabat. Sabbato iterum communicatus est, & cum horam suam expectaret, subito cum lecto in quo iacebat vsque ad superiora leuatus est, & trabibus obsistentibus ad terram leniter demissus. Quo dimisso dum quasi ad quiescentem qui aufugerant reuerterentur, iterum vsque ad trabes, cum lecto suo raptus est vt prius & iterum leniter demissus. Hoc vsque tertio factum est. Tunc ait ad circunstantes: Vos videtis quo vocor. Si vultis mecum venire ite via qua incessi, Deus qui me vocat ipse dirigat corda & corpora vestra ad suam voluntatem in pace. Et responso ab omnibus, *Amen* transijt.

Cum lecto in quo decumbebat sursum tollitur.

Migrat ad Christum an. 988.

De miraculis eiusdem post obitum.

Cap. XCV.

Presbyter quidam inter suos nobilis paralyticus factus est, ad corpus sancti delatus, sensitque quendam manũ per totum corpus suum ducentem & membra sua resolidantem. Sanatus igitur grande conuiuium celebrabat exultantibus conuiuis, & Dunstanum laudantibus, tumens ille ait: Nunquid me inter pauperes numeratis? Etsi Dunstanus non esset sanatus fuissem. Quo dicto statim pristino morbo correptus est, & cum miserabiliter clamaret, emisit spiritum.

Paralyticus curatur.

Vide pœnam indigne de S. Dunstano loquentis.

Teutonicus quidam ab episcopo suo excommunicatus fuerat pro crimine voluptatis, & arrogantiæ, & & per 7. annos sathanæ traditus, sensu perdito toto corpore tremebat, qui tandem ad sepulchrum Dunstani pertractus in nocte Purificationis beatæ Mariæ quando responsorium *Videte miraculum,* inchoabatur, dæmonem suum cum multo cruore euomuit.

Quædam virgo à natiuitate cæca erat iuxta tumbam sancti ad vigilias festiuitatis sancti Audoeni 11. Cal. Septembris, quæ dum cantaretur responsorium, *Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes,* illuminata est.

Quidam puer claudus ab vtero à matre sua illuc delatus est, qui cum sua matre orante pomum teneret, subito pomum illud rotari cæpit vsque ad tumulum sancti, quod ille perdere nolens statim post illud sanus cucurrit.

Moris erat in eodem monasterio pueros omnes in schola verberari ante quintum diem natalis Domini, non pro culpis eorum, sed ex vsu tantum. Rogati sunt magistri, vt condonarent illum diem, qui noluerunt, sed omnes ad virgas se præparauerunt. Ea nocte astitit in visu vni puerorum Dunstanus dicens: Cur tantum pauidi estis ô pueri? Quia inquit, domine furor magistrorum sedari nequit. Ne timeatis ait ego eum sedabo. Ego sum Dunstanus pater huius monasterij: Hoc tibi erit signum quia liberabo vos. Vade & dic custodibus ecclesiæ, vt auferant ab Ecclesia corpus filij Aroldi, quem gentilem odibilis quorundam adulatio iuxta me ausu temerario sepeliuit. Quod si cito non fecerint, tota hæc ecclesia graue damnum sustinebit. Iam aurora illucescebat hora pueris tremenda, & magistri stabant armati corrigijs nodatis, expectantes pueros ante se transituros. Et ecce subito omnes magistri obdormierũt, & pueros per medium transeuntes non fuit qui tangeret. Adolescens autem detulit mandatum custodibus, qui contempserunt, postea à quibusdam monachis Dunstanus à loco discedere visus est, à quibus dum detineretur, & cur recederet quæreretur, respondit se fætorem paganæ carnis, & quorundam illuc videtium iniquitates ferre non posse, quę res, inquit, si emendata non fuerit, tota hæc ciuitas, & hæc ecclesia luet. Non multo post ciuitas combusta est, & tota ecclesia cum suis officinis, excepto dormitorio & refectorio cum claustris, quæ ibi appendebant.

Adhuc de eodem.

Cap. XCVI.

Quidam Archidiaconus Londoniæ conuersus est in eodem monasterio literarum scientissimus, & cæpit religiose conuersari. Post annum quo monachus factus est secretarij officio functus est, & cæpit paulatim à religione tepescere, dum maiori libertate cæteris potiretur. Tandem fugam parabat cum quodam iuuene sibi cõscio, tamẽ adhuc animo fluctuabat de hoc quod facturus erat. Statuit autem apud se, se non discessurum à monasterio sine licentia sancti Dunstani. Venit itaque ad tumbam eius quærelam faciens de illis, & suam benedictionem petens, vt iter suum prosequeretur dicens se ipsius futurum quocumque pergeret. Veniensque post chorum inuenit monachum quendam reuerendissimum virgam tenentem, & ei innixum stantem & se inuidis oculis intuentem. Quo viso expauit, & ab eo diuertere voluit, qui virgã opposita ait: Quo vadis? Innuit ille non esse loquendũ: At ille: Si loquar nihil ad te, Dic quo vadis? Quo, inquit, mea interest? At sanctus Nihil est. Reuertere ad sepulchrum, vbi modo fuisti, & mutata voluntate intentius ora. Reuersus ille orauit sicut prius orauerat. Rediẽs obuium habuit quem prius in eodem loco. Qui quo tenderet requisiuit? Cui ille. Quid hoc ad te? Multum, inquit: quod, & si te non correxeris in proximo experieris. Nunc ergo redi iterum & muta mentem, muta precem. Cumque ille transire conaretur potius, quam redire, ille vibrata contra eum virga redire illum coegit. Qui rediens multum pauidus orauit tertio eundem sermonem, & rediens non inuenit eum quem prius inuenerat. Putansque se bene orasse, properauit ad ostium claustri, vbi offendit, quem prius offenderat, turbato vultu contra se stantem & interrogantem quo pergeret. Qui respondit: Quis es tu qui me tanta auctoritate constringis? Ait: quæris quis? Audi. Ego sum Dunstanus possessor & Archiepiscopus huius loci, amator illorum, & adiutor qui vere sunt filij huius ecclesiæ. Et tu quomodo suffragium meum quæris, qui me & locum istum vis deserere? Mea licentia hinc nunquam exibis, sed velis, nolis, hic remanebis, hic morieris, & quia me audire contẽpsisti, ecce in pęna tua probabis, quod non bene fecisti. Et leuans virgam percussit

Vide speculum Exemplorum tit. Apostata.

Vide quomodo Sancti ignorãt res mortalium.

Percutit S. Dunstanus monachum fugere volentem.

eum tertio acriter, & in terram prostrauit, & disparuit. Ille iacens illic inuentus est, & portatus, in infirmitoriū; & cæpit quotidie augmentari infirmitas, nec poterat dignosci qualis esset. Ille autem reuelare nolebat, tandem positus est super cilicium & cæpit litania pro eo dici. Cumque diceretur bis: *Sancte Dunstane ora pro eo.* Rogauit se poni super lectum dicens, se modo non moriturum. Et accersito Henrico Priore confessus est ei omnia, & quod mori non poterat antequam hoc confessus fuisset, & accepta pœnitentia & benedictione à Priore reddidit spiritum.

En quid cōferat inuocatio Sanctorum.

Casula sancti Dunstani in qua cantare solebat erat apud Londoniā sine vllo auri apparatu. Matrona quædā Londoniensis grauiter infirmata credebat se deinceps nunquam sanandam. Cui vt putabatur mox morituræ sanctus Dunstanus apparuit, sciscitans vtrum vellet conualescere. Qua respondente se maxime velle; ait Tolle aurifrigium quod est in arca tua, & pone illud in casula quæ est apud Vuestmonasterium, & conualesces. Et factum est ita. Et quod mirabile fuit aurifrigium illud nec minus, nec maius est inuentum, quam casulæ ornatus exigebat.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. XCVII.

Sigebertus in chronicis. Anno Othonis tertij 6. inundatio aquarum frequens ac diuturna vltra solitum: æstas postea feruentissima pluribusque perniciosa fuit: vnde & fruges minoratæ sunt. Carolus dux montem acutum expugnat, Suessionis vsque vastando peraccedit. Remos inde aggreditur, ad Laudunum cum multa præda reuertitur. Siccitas magna vernalis fuit. Vnde & satio primitiua impedita, & fames ingens secuta est. Nix nimia decidit, imber postea continuus, vt autumnalem sationem omnimodo denegaret.

Varij rerum euentus an 989.

Fertur annonam pluisse de cœlo in Asbanio. Alii etiam pisciculos paruos, de cœlo pluisse ferebant.

Anno 7. Carolus Dux Remos occupat, Archiepiscopum quem Hugo Rex præfecerat, & quosdam primates capit, & Lauduno relegat.

Anno 8. Carolus Dux moritur. Otho filius eius succedit ei in ducatu Lothariensium.

Concilium Remense cōtra Arnulphum.

Anno 9, Remis Synodo totius Franciæ congregata, Arnulphus nepos Caroli Ducis quem ipse Carolus episcopum Remis substituerat, omnium iudicio exordinatus, damnatur, & Adelgarius presbyter qui vrbem prodidit, & portas Carolo aperuit, insolubiliter excommunicatur. Gilbertus vero substituitur episcopus, sed quibusdam causam ventilantibus, non potuisse degradari Arnulphum sine scientia & auctoritate Papæ Romani, Gilbertus depositus ad Othonem Imperatorem se contulit, quem Imperator receptum primo eum Rauennæ Archiepiscopum, & postea constituit Papā Romanum. Vnde est illud eius monosticon.

Scandit ab R. Gilbertus ad R. post Papa vigens R.

De Gilberto Papa, & primis eius studijs in Nigromantia.

Gerberto

Cap. XCVIII.

= Gerberto

Hic Gilbertus à Sigeberto vocatur Gerbertus.

Guillelmus in chronicis. Hic Gilbertus ex Gallia natus monachus à puero apud Floriacum adoleuit. Demum adolescens claustrum exiens perrexit Hispaniam, quæ olim à Romanis possessa tempore Honorij Imperatoris in ius Gothorum cesserat, Gothi autem vsque ad tempora Gregorij Papæ Arriani fuerant. Sed tunc per Leandrum Hispaniensem episcopum catholici facti sunt, & per Recharedum Regem fratrem Hermenigildi, quem pater nocte paschali pro confessione fidei interfecit. Leandro autem successit Isidorus, vir sanctus & doctus cuius corpus nostra ætate Adefonsus Galliciæ Rex transtulit Toletum ad pondus auro cōparatum. Saraceni autem qui Gothos subiugauerant, ipsi quoque à Carolo magno victi, Galliciam & Lusitaniam maximas Hispaniæ prouincias amiserunt. Possident autem vsque hodie superiores regiones; & sicut Christiani Toletum, ita ipsi Hispalim, quam sibi Liam vulgariter vocant; caput regni habent diuinationibus, & incantationibus more gentis intenti. Ad hos veniens Gilbertus vicit scientia; Ptolomeum in astrolabio, Alexandrum in astrorum interstitio, Firminum in fato. Ibi didicit. & cantus auium & volatus mysterium, & tenues ex inferno excire figuras. Quadruuium quoque ita ebibit vt illas in Galliam reuocaret iam dudum absoletas, qui Abachum primus à Saracenis capiens regulas dedit, quæ vix intelliguntur à sudantibus Abacistis. Hospitabatur apud quendam philosophum, quem primo multis expensis, deinde multis promissis demeruit. Hic philosophus vnum habebat codicem totius artis conscium, quem nullo modo Gilbertus extorquere poterat à magistro. Tandem illum nocte furatus est, auxiliāte filia philosophi, cum qua familiaritatem assiduitate parauerat, sub ceruicali positum: & cum furto aufugit Philosophus somno excitatus iudicio stellarum prosecutus est fugientem: Profugus autem eadem sciētia periculum comperiens sub ponte lignea qui proximus erat se occultauit pendulus inter pontem & aquam pontem amplectens, vt nec terram nec aquam tangeret, & ita quærentem elusit. Venies autem ad mare per incantationes; diabolo accersito, perpetuum illi paciscitur homagium, si se ab illo qui denuo insequebatur defensatū vltra pelagus eueheret. Et factum est. Veniens Galliam publicas scholas professus est, habens conphilosophos, & studiorum socios, Constantium abbatem monasterij sancti Maximini, quod est iuxta Aurelianis, ad quem edidit regulam de Abacho ad Adibolbum episcopum vt dicunt Viriziburgensem, qui fecit epistolam ad eundem Gilbertū de quæstione diametri super Macrobiū. Habuit autē discipulos prædicandæ indolis, & nobilis prosapiæ, Robertum filium Hugonis Caphet, & Othonem filium Othonis imperatoris. Robertus postea Rex Fraciæ fecit eū Archiepiscopū Remēsem, vbi ipse Gilbertus fecit arte mechanica horologiū, & organa Idraulica, vbi mirum in modum per aquæ calefactæ violentiam implet vetus emergēs cōcauitatē barbiti, & per multiforatiles tractus æreæ fistulæ modulatos clamores emittūt.

Historiam Gilberti, magi, vide apud Martinum Cisterciēsē, & additiones Galfridi in chronicis Sigeberti. Hunc, (si fuit Siluester secūdus) liberat Onuph. in Plati. āmagia.

Gerberti

De thesauris subterraneis, quos frustra quæsiuit.

Cap. XCIX.

Vrgebat etiam ipse Gilbertus fortunas suas fautore diabolo, vt nihil quod semel excogitasset imperfectum relinqueret. Thesauros olim à gentilibus defossos arte necromantica inuentos cupiditatibus suis applicabat. Erat iuxta Romam in campo martio statua ærea vel ferrea nescio dexteræ manus indicem digitū extentum habens, & scriptum in capite, *hic percute*, quod superioris æui homines ita intelligendum rati sunt, vt ibi thesaurum inuenire deberent; & ideo eam multis securibus lani auerant. Gilbertus autem Sole meridiano notans quo protenderetur vmbra digiti, ibi palum fixit. Superueniente autem nocte solius cubicularii laternam portantis comitatu eo contendit; ibi terra solitis artibus dehiscens latum patefecit ingressum. Viderunt ibi ingentem aulam regiam, aureos parietes, aurea lacunaria, omnia aurea, milites aureos tesseris aureis ludentes, Regem aureum cum Regina aurea discumbentem, apposita obsonia, astantes ministros pateras multi pōderis, & precij, in quibus materiam superabat opus. In interiori autē parte domus carbunculus lapis in primis nobilis, & rarus inuētus tenebras noctis fugabat, in cōtrario angulo stabat puer tenens arcum extento neruo & sagitta immissa est. Continuo autem vt quis manum ad contingendum aliquid aptare videbantur omnes illæ imagines prosilire & impetum facere in præsumptorem. Quo timore pressus Gilbertus nihil tetigit. Cubicula-

rius autem putans in tanta præda paruum furtum facere, cultellum arripuit mirabilis operis & pretij. Moxque omnibus imaginibus cum fremitu exurgentibus puer arcum tenens sagittam iecit in carbunculum & tenebras induxit. Et nisi monitu Gilberti cultellum reponere accelerasset, graues pœnas ambo dedissent. Sicque nihil lucrantes ductu lanternæ regressi sunt.

De cæteris, qui talia quærentes interierunt, vel à dæmonibus illusi sunt.

Cap. C.

IPse Iosephus auctor est, Salomonem cum patre multos Thesauros defodisse, in loculis modo mechanico in terra. Quorum tria millia auri talenta Hircanus leuauit de sepulchro Dauid, vt obsidionis iniuriam leuaret, & xenodochia construeret, Vnde patet eundem Hircanum prophetia & fortitudine clarum, vt testatur Iosephus, huius commenti ignarum non fuisse. Herodes autem magis præsumptione quam consilio idem aggredi voluit multos ex satellitibus igne ex interiori parte prodeunte amisit.

Quidam quoque monachus, de Barcinona natus filius cuiusdam pauperis, cum adhuc septem esset annorum venit in Italiam quærens panem, adultus autem multa illius terræ miracula inspexit, inter quæ montem perforatum vltra quem accolæ dicebant thesauros Octauiani reconditos, ferebantque multos periisse quærendo illos per subterraneos anfractus. Hic autem adolescens studio videndi & prædandi 12. comites habuit, qui secum pergerent portantes ingens glomus fili sequentes ingenium Dedali, qui Theseum de labyrintho per filum eduxit. Igitur paxillum in ingressu fixerunt principio fili ad eum ligato, accensisque lanternis intro perrexerunt, & per vnumquodque milliarium paxillum fixerunt. Vespertiliones autem de cauernis egredientes oculos & ora infestabant. Semita erat arcta, & à leua præcipitium, & subter labens fluuius. Viderunt tramitem plenum cadaueribus eorum, qui thesauros ibi quærendo perierant. Tandem ad gressum vlteriorem peruenientes viderunt stagnum placidum & pontem æreum & vltra pontem videbantur miræ magnitudinis equi aurei cum sessoribus aureis, & cætera quæ de Gilberto dicta sunt. Vnus ex eis dum pontem transire parat, mox pontis pede depresso, alter eleuatus produxit rusticum æreum cum æreo malleo, quo ille vndas verberans, in obnubilauit aera, vt diem cælumque subtegeret; retracto pede pax fuit. Tentatum est idem à pluribus, idemque expertum, desperantes solo visu libabant aurum. Tunc per vestigia glomeris egressi, pateram argenteam reppererunt, quam inter se partiti sunt. Postero autem die collato consilio, magistrum quendam adierunt, qui dicebatur nomen Domini ineffabile scire, quem multo precio redemptum, ieiunum, & confessum duxerunt secum, qui duxit illos prius ad fontem de quo hausta aqua in phiala argentea tacens literis figurabat: donec illi oculis intellexerunt, quod fari nequibant. Tunc ad montem fiducialiter accesserunt, sed exitum vlteriorem puto à dæmonibus obseratum inuenerunt. Inuidentibus scilicet nomini Domini, cuius tanta virtus esse dicitur, vt nulla ei magia, nulla mathesis obsistere possit.

Author. Quomodo ergo obstiterunt hac vice dæmones, vt exitum eis prius patefactum clauderent. Vnde magis credibile est, non nomen Domini, sed nomen dæmonis ab eodem magistro in aqua, fuisse scriptum, sicut legitur de Zambri mago, & Iudæo in artibus beati Siluestri Papæ, qui prolatione nominis, quod illud nomen Domini dicebat esse ineffabile, & se illud tali modo didicisse, taurum ferocem interfecerat. Vnde præfatus Guillelmus in narratione sua subiungit. Audiens hoc quidam Iudæus Necromanticus ait ad adolescentem qui hoc totum fecerat factitari. Videbis quantum possit ars mea. Qui incunctanter montem introiens non multo post regressus est, multa afferens ad indicium sui transitus, quæ ille vltra mōtem notauerat, inter quæ & puluerem locupletissimum, quod quicquid contigerat in aurum vertebat, non quod ita pro vero esset, sed quia ita videretur quoadusque aqua dilueretur. Nihil enim quod per Negromanciam fit potest in aqua fallere intuentem quod postea probabimus Fertur quoque præfatus Gilbertus fudisse sibi caput statuę certa inspectatione siderum, cum videlicet omnes planetæ exordia cursus sui meditarentur.

De imagine à qua Gilbertus responsum accepit mortis suæ.

Cap. CI.

POrro imaginarii, qui imagines faciunt, quas in possessionem præsidentium spirituum mittunt, vt ab eis de rebus dubijs doceantur. Hi vero sunt Idolatræ, vt Gilbertus iste & Socrates, qui familiari dæmone vtebantur. Statua vero quæ fit ab horoscopis, vt facilius decipiat, pręcipit se in loco mundo seruari & solum Deum quando aliquid quæritur precibus & muneribus inuocari; fertur quod caput statuæ quod horoscopi fundunt sibi, non nisi interrogatum loquitur. Sed verum vel affirmatiuè vel negatiuè pronunciat. Verbi gratia. Dicebat Gilbertus. *Ero Apostolicus.* Respondebat caput: *Etiam* Moriar antequam cantem missam in Hierusalem. *Non.* Quo illum ambiguo deceptum ferunt vt nihil excogitaret pœnitentiæ blandiens sibi de longo tempore vitæ. Est autem Ecclesia Romæ dicta Hierusalem idest visio pacis, quia quicumque illuc confugerit cuiusque criminis reus, subsidium inuenit. Hanc eādem ferunt fuisse asylum Romuli ibi cantat missam Papa tribus diebus in anno, quibus intitulatur statio ad sanctam Hierusalem. Cum ergo vno illorum dierum Gilbertus ad missam se pararet inualitudinis incommodo ictus ingemuit, qua crescente decubuit, & consulta statua deceptionem suam & mortem cognouit. Aduocatis igitur Cardinalibus diu facinora sua coram eis deplorauit, quibus stupentibus, & nihil referre valentibus, insæuiens ille minutatim se dilaniari & membratim se foras proiici iussit. Habeat, inquiens, membrorum officium, qui eorum quæsiuit dominium: nunquam enim animus meus illud amauit sacramentum imo sacrilegium.

Historia hæc valde dubia & vix digna est vt ei fides adhibeatur.

De sancto Odilone Cluniacensi, & bonis eius initijs.

Cap. CII.

ANno Othonis tertij 10. in Burgundia Odilo ex clerico Bernacensi monachatu professus, Cluniaci fit Abbas post Maiolum per annos 56. miro religionis feruore spectabilis.

Bernacum est oppidum in Auernia vulgo Briede dictum vnde fuit oriundus S. Odilo.

Petrus Damianus in gestis S. Odilonis. Hugo Cluniacensis Abbas hoc mihi laboris iniunxit, vt vitam beati Odilonis prædecessoris sui succincte perstringerem, & inde vtiliora quæque breui compendio deflorarem. Cuius ego compulsus imperio non luculenti venustate aucupabor eloquij, sed meræ veritati deseruire tētabo. Ipsa quippe sanctorū per se vita fideliter enarrata sic tutilat, vt spendorē accurati sermonis, ad illustranda corda fideliū non requirat. Huc accedit quia rusticitas sermonis inculti suspicionem consueuit purgare mendacij. Nam qui vix sufficit vt elimatū saltem deprimat eloquium quomodo nouit fabricare figmentū? Hic itaque sanctus Auerniæ ex equestri genere oriundus, dū adhuc infans esset, tanto repente omnium fere membrorum languore constrictus est, vt incendendi prorsus facultatē amitteret. Accidit autē vt nutrix ante ianuā cuiusdā basilicæ Dei genitricis eum relinqueret, & ipsa suis intēta cōpendiis per diuersa procul abiret. Puer igitur sine custode se relictum conspiciens, diuino quodā prouocatus instinctu, tentare cæpit si valuas ecclesiæ quolibet nisu posset attingere. Itaque manibus & pedibus repens, vix

illuc

illuc peruenit, paulatimque progressus intrauit. Iamque sæpe concepta valentiori palam altaris arripuit, & sic erigere se quibus conatibus poterat cœpit. Tandem diuinæ virtutis auxilium sensit, & omni languore deposito factus incolumis ad referendum Deo gratias intuentiū animos prouocauit. Dum autem adolesceret, prius apud sanctum Iulianum martyrem factus est clericus, deinde sub beato Maiolo Cluniacensis monachus; vbi dum quietus ac simplex humiliter in sancta conuersatione persisteret, & in ipso exordio quædam perfectionis norma eluceret, vix euolutis quatuor annis beatus Maiolus in Domino requieuit, sed ipsum prius beatum scilicet Odilonem concurrentibus in eum votis omnium fratrum in pastorali cura sibi substituit. Huius cor tam indeficiens flamma diuini amoris excoxit, quod cum ab offerendis quotidie salutaribus hostiis tot curarum, tot ingruentium negociorum sollicitudo cohibere non potuit. Vnde cum in lecto mortis decumberet Adraldo discipulo suo præcepit, vt ex calcularis abbaci supputatione colligeret, quæ posset esse summa missarum quas celebrauit per spacium 56. annorum quibus monasterium rexit.

Curatur diuinitus.

Apud S. Iulianum in oppido Bernacensi fit clericus.

In erogandis eleemosynis ita largus fuit, vt nonnulli dum eum omnia dispergentem conspicerent non dispensatorem sed prodigum iudicarent. Tempore famis, exhaustis iam in pauperum vsus erarijs, etiam plurima sacrarii vasa confregit, insignia ecclesiæ ornamenta distraxit. Coronæ quoque quam sibi Henricus Imperator ob sui memoriam destinauerat non pepercit. Corpus suum non modo duris attenuare ieiunijs, & asperrimis edomare ciliciis consueuerat, sed & quibusdam ferreis nexibus coarctabat. In percipiendis autem ita se moderabatur eduliis vt apposita quæque contingens, ac naturali duntaxat necessitati dispensatiue subueniens, & vanitatem superstitioni effugeret, & sobrietatis continētiam reseruaret. In promulgandis porro iudiciis, ac modis pænitentiæ præfigendis, tam pius erat, & tanta merentibus humanitate compatiens, vt nequaquam districtum patris imperium, sed potius maternum exhiberet affectum vnde se reprehēdentibus huiusmodi verbis solebat eleganter alludere. Etiā inquit, si damnandus sim, malo tamen de misericordia, quam de duritia, vel crudelitate damnari. Inter cæteros autem sanctos circa beatam Dei genitricem ardentissima deuotione flagrauit.

Largitas eleemosynariū.

De miraculis per eum diuinitus ostensis.

Cap. CIII.

Denique qui clarus erat in probitate morum claruit etiam in ostensione signorum.

Odilo miraculis clarus.

Cum esset in quadam iuris sui villa, quæ Besoniacum dicitur, puerum quendam forma venustum, sed à natiuitate cæcum intuens, eique pie compatiens eum ad se vocauit, signum ei *salutiferæ crucis* in fronte depinxit, & confestim visum quem natura negauerat puer accepit.

Aliquando in capite ieiunij surgentibus à mensa fratribus, Abbas sanctus pugillum cinere latenter impleuit, & apposito pane discubuit. *Cumque cinerem tanquam panem manducaret*, innuit fratri vt clam sibi aquam deferret, quo facto dum aqua labiis adhibetur, austeritas vini sentitur. Reprimit ergo manum, abigit poculum, & ministro imperat vt aquam sibi afferat. Ad quod minister obstupuit, & vinum se de mensa referre qui aquam propinauerat admiratus expauit. Sed ecce dum aqua potanda repetitur, vinum rursus in poculo reperitur. Iam itaque vir sanctus, quod Deum sibi misericorditer indulgere conspexit, cum gratiarum actione percipere non recusauit.

Psal 101.

Aqua bis mutatur in vinum.

Præterea cum esset in vrbe Ticinensi, quidam velamen mensæ eius furtiue subripuit, quod in foro venale proposuit. Sed sic ei dispositio cælestis obstitit, quod sācta distrahi prēda non potuit. Ter igitur quod subduxerat inter nundinarum merces exposita sed cum emptoribus de precio conuenire non valuit. Interea sceleris auctorem vltio diuina corripuit, & manus, quæ sacrilegium perpetrauerat, ac pedes quibus auctor aufugerat arefaciens; intolerabili dolore constrinxit. Mox itaque languore compulsus ad ecclesiam beati Maioli manibus alienis aduehitur, & mantile sublatum ad commissi reatus indicium coram cunctis appenditur, & Dei clementia ab omni populo, qui huius famæ rumore confluxerat imploratur. Sicque beati Maioli meritis, & fratrum sibi seruientium precibus incolumis factus, velamen reddidit alienum, & recepit semetipsum. Probauit ergo quo præmio dignus esset, qui beatum Odilonem offenderet.

Fur rem ablatam S. Odiloni distrahere non potest.

Idem vir sanctus aliquando quia causa dictabat, Ticinum festinanter transire cupiebat, sed intumescentibus aquis etiam nauigium deerat. Protinus ergo confisus in Domino vnum è famulis *in nomine Christi* se præcedere per alueum fluminis imperat. Quo præeunte vir sanctus cum omni commeantium turba subsequitur: & sic omnes in vlteriorem aluei crepidinem absque vllo offendiculo transponuntur. Quod dum nonnulli, qui aderant mirarentur, velut æmuli præcedentium, cæperunt attentare meatum, sed mox vt adorsi sunt extremos citerioris ripæ fluctus attingere, nisi sese sub celeritate repressissent, profluētis aquæ mersi voragine proculdubio naufragium pertulissent. Vnus autem ex his, qui aderant, vt miraculum visum obstupuit, hominem Dei, vt apud se hospitari dignaretur humiliter rogauit. Quo facto intempestę noctis silentio ventus vehementior irruit, & lucernam, quæ in dormientium cubiculo dependebat extinxit. Quod cernens cubicularius ait: *Deus omnipotens, qui lumen es verum pro amore serui tui Odilonis ab hac domo tenebras remoue, eamque tuæ gratiæ luce perfunde.* Confestim ergo choruscę lucis splendor emicuit, & totam domum superni splendoris claritas illustrauit. Si hoc igitur agebat Odilo, tunc sopore depressus, quid putas nunc apud Deum potest, carnalis sarcinæ corruptione solutus?

Transit flumen illæsus cum suis.

Domus caelitus illustratur.

Adhuc de eodem.

Cap. CIV.

Idē sanctus dū ad monasterium sancti martyris Marcelli festinaret, venit ad flumen, quod fluctibus exundantibus inhorruerat, confisus in Domino primum, qui vada pertentaret dixerit, & ipse mox cum comitibus suis obsequens illæsus pertransiuit. Illudque mirabile fuit, quod cum cæteris aqua pertingeret vsque ad fæmora, viro Dei nec corrigia quidem pedis aquarum est inundatione perfusa.

Idem apud monasterium beati Martini, quod ad publicam stratam dicitur hospitio receptus, cum ad eum ex more multi monachorum confluerent, quæsiuit vtrū aliquid esset vnde fratres refici valerent; responsum est ei, quod cæterorum quidem alimentorum quantitas esset, pisciū autem penè nihil, quod tantam hominū multitudinem perueniret. At ille in nomine illius qui quinque millia hominū ex pane modico, & pisce geminopauit, apponi iussit. Esca vero in manibus comedētiū creuit adeo vt satiatis omnibus plurima superesset de piscibus.

Pisces multiplicantur.

Huic simile est, quod cum Romę esset, & in monte Auentino apud monasterium Dei genitricis hospitium haberet, contigit, vt tale vinum deesset, quod ei saporis habilitate congrueret. Allatum igitur alio vino plenum vasculum, modicum ante se posuit, sibique & Abbati qui iuxta se discumbebat expendit. Cumque iam à mēsa surgendum refectio cōpleta dictaret, blāde subridens: Non, inquit, fratres mei plenè circa vos officiū charitatis exhibui, qui vinum, quod mihi sapuit, vobiscum participare neglexi. Arripiens ergo chatum infudit merum, & singulis singulum dedit. Res mira cum fratres essent fere 12. & eis bibētibus potus copia non defecit, & eorū completo numero nihil omnino superfuit.

Dum autem rediret ad propria, quidam iuxta Taurinensem vrbem nimium febris patiebatur ardorem. His

Febrem pellit aqua qua vir sanctus se abluit.

furtiuè à ministris aquam, qua vir Dei manus abluebat, accepit, fideliter bibit, & sic absque mora prorsus conualuit. Iamque Iouini montis prærupta conscendēs obuios habuit pauperes præ lassitudine difficilis viæ potum æstuanti desiderio flagitantes. Pius itaque pater sui negligens, & aliis in necessitate compatiens iussit, vt quicquid vini haberetur in vasculis suis, absque vlla reseruationis industria, vel potius diffidentia daretur egenis. Paulo post naturæ necessitate cogente eum omnes discumberent, vt cibum caperent, ecce vtres qui studio pię compassionis fuerant exhausti vino, Deo scilicet debito persoluente reperiuntur repleti: *fæneratur enim Deo, qui miseretur pauperi.*

Vtres vacui inueniuntur pleni vino.

Imperator Henricus ad mensam discumbens vasculum holouitreum preciosum, Alexandrini operis arte compositum cum pigmentis tritis sibi allatum, sancto viro misit xeniū. Porro sicut humanæ curiositatis mos est, cæperunt monachi vas sub admirationis intuitu cōtrectare, & de manu in manum solerter inspiciendo trāsponere. Tum ecce de manibus incautè se tenentium labitur, & continuo frangitur. Quod vir sanctus grauiter ferens ne ministri, qui vasculum reliquerāt indignationem Augusti sustinerent metuens, mox cum fratribus ecclesiam intrat, & ne hi, qui à culpa immunes erāt iram Regis incurrant diuinam clementiam implorat. Deinde fractum vas sibi afferri iubet, manibus contrectat, oculis vndique subtiliter conspicit, & ecce nulla in eo prorsus fracturæ vestigia deprehendit. Tunc fratres cum austeritate redarguit, cur vas conquereretur effractum, quod omnino permanserat illibatum. Qui de tā euidenti miraculo stupefacti, corripientis austeritatem libenter accipiunt, & *Deo gratias* referunt.

Vas magni pretij confractum suis precibus integrat.

Qualiter idem pater memoriam defunctorum instituit, & Benedictum Papam à supplicijs liberauit.

CAP. CV.

QVidam religiosus reuertens à Hierosolymis, dum mare transiret, eumque cum alijs multis ventorum horror impelleret, applicuerunt ad insulam quandam vel rupem, vbi quidam sanctus manebat inclusus. Ille ergo aliquandiu tranquillitatem maris expectans, dū cum illo incluso frequenter colloquium haberet, requisitus insuper vtrum cænobium, quod Cluniaculum dicitur, & Odilonem eius Abbatem nosset; optime se nosse perhibuit. Quo sciscitante, cur hoc ab eo seruus Dei inquireret. Sunt, inquit, vicina loca nobis, ex quibus grauissima flammarum euomuntur incendia, in quibus etiam locis animæ reproborum diuersa luunt pro meritorum qualitate tormenta. Ad quorum semper exaggeranda supplicia sunt innumerabiles dæmones deputati, qui intolerabiles eorum pænas quotidie renouant, & eos ad rediuiua supplicia indesinenter instaurant. Quos tamen ego frequenter audiui querulis lamentationibus eiulantes: quod orationibus & eleemosynis quorundam frequenter ex eorum manibus eriperentur animæ damnatorum. Inter cætera quoque permaximā de Cluniacensi cætu, & eorum Abbate quærimoniam faciunt, quia quam sæpe per eos sui iuris vernaculos perdunt. Quamobrem te per Dei nomen obtestor, vt sanctis fratribus illis, hæc quæ tibi dixi fideliter referas, & nostra quoque parte denuncies, vt orationibus & eleemosynis magis ac magis insistant, præsertim huius intentionis intuitu, vt de manibus dæmonum eos, qui ab illis cruciantur educant. Ille ergo regressus in patriā cum hæc Abbati Odiloni, & fratribus retulisset; idem pater Odilo per omnia monasteria sua generale decretum constituit, vt sicut die 1. Nouemb. omnium sanctorum solennitas agitur, ita sequenti die in psalmis & eleemosynis, & præcipuè Missarum solenniis, omnium in Christo conquiescētium memoria celebretur.

Loca panarum in Cicilia. Horum meminit Sigebertus Ioan. Parisiensis Bernard. Guid. & alij de ijsdē idem Petrus Damianus episc. 9 lib. 1. vbi vesuuiū montem, loca illa vocat intelligit autem author per hæc loca purgatorij pænas.

Benedictus Papa dum viueret, hunc sanctum virum affectuosè & Apostolorum limina frequentati necessarios sumptus sæpe ministrauit. Qui cum decessisset Ioanni Portuensi episcopo, & aliis duobus per speciem nocturnæ visionis apparuit, eique quia in pœnalibus tenebris constitutus esset, indicauit, hoc insuper addens, quia beati Odilonis meritis eum superna censura liberare decreuerit à tormentis. Protinus idem Ioannes episcopus Papiam venit, & per monachos cęnobii B. Maioli omnem sancto viro Odiloni seriem visionis exponit. Qui mox psalmodias & orationes ab omnibus in monasterio Cluniacensi fieri, eleemosynas largiri, & sacrificium Deo mysterii salutaris offerri pro illo pręcepit. Per omnia quoque monasteria sui regiminis, eius sanctionis edicta mandauit. Cumque fratres instantissima deuotione hoc facerent, Edelbertus monachus, qui hoc obedientiæ fungebatur officio scilicet vt inopes aleret, & necessaria ministraret, per soporem vidit quendam pulchrū ac serenum aspectu magno candidatorum agmine constipatum ingredi claustrum, qui capitulum vbi pater Odilo cum fratribus residebat, intrauit; & ad eius genua caput humiliter flexit, eique gratias egit. Cumque frater ille scilicet Edelbertus inquireret, quisnam ille esset, responsum est illi, ipsum esse Benedictum Papam, qui idcirco viro Dei gratias ageret, quia pijs eius sanctorumque fratrum precibus, & tartareum cruciatum euasisset, & cum beatis ciuibus quieturus supernæ Hierusalem ingressum meruisset.

Loquitur de Benedicto 8. Pontifice.

De transitu eiusdem Abbatis sancti.

CAP. CVI.

VIr itaque sanctus Odilo dispensationis geminæ moderator insignis, & in spirituali studio coram diuinis obtutibus fulsit, & in terreni laboris industria non mediocriter claruit. Cum vero iam extremum tēpus ageret per quinquennium ferè grauissimo labore cruciatus est. Cumque monasteria sua circumiens admonitionis causa visitare cæpisset, Siluiniacum deuenit, ibique circa festum dominicæ circumcisionis se è sæculo migraturum prędixit. Porro cum iam in angonis angustia constitutus esset, diabolum astare conspexit, eumque per nomen tremendi iudicis, vt abscederet terribiliter increpauit.

Anno igitur incarnationis Domini 1048. ætatis etiā suæ 87. ordinationis vero 56. nocte, quæ Circumcisionis Domini solemnia præcedebat, Eucharistiam percepit, sicque beatum spiritum Deo reddidit.

Prædicit obitum suum.

Eadem nocte frater quidā simplex & innocens Gregorius exequiarum funebrium lassitudine prægrauatus, in eadem cella, in qua sanctus obierat, proprium stratū petiit & dormire tentauit. Sed necdum plene dormiens, B. Odilonem sibi astantem vidit. Qui requisitus ab eo quid ageret, bene se habere, & in præsentia Christi esse respondit, sed in ipsa hora obitus sui figuram quandam trucem ac terribilem teterrimæ suæ visionis horrorem incutere tentantem se vidisse, sed Christi confortante virtute non se potuit infestatione nocere. Proxima quoque 40. succedente sanctæ memoriæ Lauretius* Amalfitanus Archiepiscopus potens in literis, & vita laudabilis Romæ constitutus obdormuit in Domino: cuius cadauer cum in ecclesia delatum fuisset, Albero quidam honestus clericus in angulo eiusdem ecclesiæ lassa membra sopori dedit. Tunc vir sanctus ei apparuit; qui requisitus ab eo quando illuc, & cur aduenisset; ait: Ad charissimi olim amici nostri domini Laurentii Pontificis exequias veni, quibus expletis antequam recedere te videre volui. His dictis species loquentis euanuit. Ad eius quoque tumulum adhuc rutilant noua signa virtutum.

Moritur S. Odilo.

Apparet cuidam post mortem.

**Almafitana sedes est in regno Neapolitano, vulgo Amalfia & habet Quercetanus.*

Author. Idem sanctus Abbas scilicet Odilo sermones quosdam festiuos, qui à monachis ordinis sui frequentantur eleganter composuit.

De cæteris viris illustribus eiusdem temporis.

CAP. CVII.

SIgebertus in chronicis. Florebant & hoc tempore in scientia literarum in Lotharingia Herigerus Abbas Lobiensis, Adelboldus episcopus Vltraiectensis In Francia Fulbertus episcopus Carnotensis, Abbo Abbas Floriacensis, qui super calculum Victorii commentatus est.

Hugone Rege Francorum mortuo Robertus filius eius regnauit annis 34.

Guillelmus in chronicis. Iste Rex Robertus fuit in ecclesiasticis cantibus non mediocriter doctus. Denique & pulcherrimam fecit sequentiam: *Sancti Spiritus adsit nobis gratia*; & responsorium istud: *O Iudæa Hierusalem.*

Author. Sed, & hoc fertur fecisse. *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus libera me.* Et cum quadam die esset Romæ in vigilia apostolorum Petri, & Pauli obtulit scedulam quandam super altare, putantibus omnibus illum magnum aliquid obtulisse, reppererunt illum nihil aliud super altare posuisse nisi scedulam in qua scriptum erat responsorium istud cum versu suo: Cornelius centurio, quod ipse Rex cum cantu suo composuerat.

Anno 997. Anno Othonis 14. Heribertus ordinatus Coloniensiū episcopus multa sanctitate claret.

Clarebat etiam hoc tempore inter Gallos Anfridus, qui cum fuisset Comes Bracuspantium non minus iustitia quam potentia sæculi famosus, deposito militiæ cingulo consuratus in clericum, eo prouectus est, vt ordinaretur episcopus Vltraiectensis Ecclesię.

Anno 15. Ioannes Romanæ ecclesiæ 154. præsidet, post quem Gilbertus, de quo iam dictum est, qui & Siluester, 154. qui, & ipse inter claros scientia literarum egregie claruit (Quidam transito Siluestro isto, Agapitū Papam hoc in loco ponunt). Quod non ociose factum esse dicitur, quia is Siluester non per ostium intrasse creditur, quippe, qui à quibusdam etiam necromantiæ arguitur. De morte quoque eius non recte tractatur, à diabolo enim percussus obiisse dicitur, quam rem nos in medio relinquimus, à numero enim Paparum videtur exclusus.

Annus Christi millesimus. Anno Othonis 17. scilicet Iesu Christi millesimo, secundum computationem Dionysij multa prodigia visa sunt. Terręmotus factus est permaximus, cometes apparuit 19. kal. Ianuarij, circa horam nonam aperto cælo quasi facula ardens cum longo tractu, fulguris instar, illabitur terris, & cum tanto splendore, vt non modo qui in agris erant, sed in tectis etiam irrupto fulmine ferirentur, qua cæli scissura sensim euanescente, interim visa est figura quasi serpentis, capite quidem crescente cum ceruleis pedibus.

De quadam victoria Othonis, & morte eiusdem.

CAP. CVIII.

ANno 18. Otho Imperator Romę crescentem Patriciū bello aggreditur, sed victus Crescens, & ex fuga retractus capitur, vilique iumento auersæ impositus circunducitur, & paulatim membris truncatus, ad vltimum ante vrbem suspenditur.

Tumultus in vrbe excitatur. Anno 19. Otho Imperator degēs Romæ, dū cū Romanis se remissius egit, tractans qualiter iura regni & ecclesiæ ad antiquum statum reformaret; Romani per hoc ad contemptum eius adducti subito contra eum conspirant, & aliquot militum eius pe temptis, eum in palatio obsident. Vnde per industriam Henrici Ducis Baioariæ, & Hugonis Marchionis Italiæ simulato pacto vix ex tractus à Roma discedit cum Siluestro Papa, & quia vxor Crescentis Imperatorem spe regnandi ad amorem sui pellexerat, dolens de eius discessu venenum misit ei, quo ille consumptus inter meandum in Italia moritur. *Otho tertius hausto veneno moritur.* Milites transalpini corpus Imperatoris defuncti cum insignibus imperij ad Galliam referentes crebris Italorum incursibus lacessiti armis sibi viam parant. Sed cum iam res in tuto esse putaretur, Dux Baioariæ Henricus iniuriato Heriberto Coloniensiū Archiepiscopo, à cuius ore omnes pendebant, insignia regni ab eo violenter extorsit, quasi iure hæreditario sibi competentia. Erat quippe filius Henrici ducis, qui fuit genitus de Henrico fratre primi Othonis Imperatoris.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSQVINTVS.

De imperio Henrici secundi, & bonis initijs sancti Elphegi.

CAP. I.

Henricus 2. Imp. An.ch. 1003. Mūd. 4857.

Enricus igitur dux conciliatis sibi animis quorundam principum regni vngitur in Regem è Vuiligiso Maguntino Archiepiscopo, & imperauit annis 21.

Cæpit autem imperare Henricus anno Domini 1003. Mūdi 4857. Hic potentiores regni viros bella sibi concitare volentes, celeriter deuicit, & Reges gentilium in interiori Germania commorantes, qui dicuntur Vuinidi, tributarios sibi facit.

Ex gestis sancti Elphegi. Hoc tempore floruit sanctus Elphegus Cantuariensis Archiepiscopus, qui quondam splendidissimis natalibus ortus, literali scientia imbuēdus traditus, lectis & perlectis, quæ saluti sufficientia videbantur, totum philosophiæ studium conuertit ad diligendum Deum. Cumque arctioris vitæ semitam arripere vellet, peruenit ad locum, qui Batonia dicitur, ibique habitaculum construxit, & inclusum se mirabili rigore strinxit. Nec mora, nobiles quique ad consiliū spirituale eius perquirendum cōfluunt, pluresque sub eius disciplina vitam simul & habitū imitaturi accedunt. Vbi autem amplissima mansione perfecta sobrietatis legem discipulis indixit, & moderari carnales appetitus edocuit; ipse in angustissimam domunculam se contulit, delegato præposito, qui ei victualia ferret, summorum tamē negociorum causæ ad illum deferebantur.

Monasticum viuendi institutum arripit S. Elphegus.

De discipulo eius qui furtim edebat à dæmonibus rapto.

CAP. II.

PLerique autem discipulorum eius monita spernētes, professionis immemores, nihilque communē vitam habentes, mediis noctibus consueuerant furtiuos cibos edere, ebrietati operam dare, lasciuire, & prorsus inhonesta quantum latens sinebat audacia perpetrare. Sed ita Dei illum, qui in hoc scelere capitalis erat, horrendo subitoque iudicio inuoluens occidit. Nocte vero, quæ diei sepulturæ illius successerat. Elphego sacras de more excubias celebrante, & se Domino sacrificium offerente contigit infra ambitum monasterij validas voces audiri quasi vim inferentium, vel illatam sustinentiam, vir Dei ignorans, quid esset, cōcite ad monasterium tendit; attonitisque auribus sonum captans verba discernit, domum irrupit. Et ecce is, qui nuper obierat, misere afflictus solo iacebat. Super quem horrendi aspectus homines stabant, qui taureis neruis & ignitis serpentibus eum flagellabant; illoque præ doloris angustia vlulante, hoc illi improperabant: *Nec tu Deo nec nos tibi.* Eademque sæpius repetentes è loco captiuū extrahunt. Tunc sanctus recedens, quod reliquum erat noctis flens insomne duxit. Orto autem Sole discipulos insimul compulit, & quæ manifestante Deo viderat retulit, videns alios psallere, alios flere, omnes trepidare. At hi quos mortui scelus sodales habuerat, medii prosiliunt, errorem fatentur, praue gesta postulant vlcisci, ne diuinæ vltioni remanerent obnoxij. Requisiti autem vbi conueniendi & conuiuandi locum habuissent, illum ei locum designant, quo defuncti animam spiritus nequam cruciauerant. Sic pius Deus propter optima viri merita, dum vnius scelus noluit latere, omnia mala voluit detegere, & dum vni voluit parcere, omnium morbos voluit sanare.

Vltio diuina in monachū improbum.

Qualiter idem sanctus factus est Vuintoniensis episcopus.

CAP. III.

An. 984 Ethelnoldus episcopus moritur.

INterea mortuo Vuintano episcopo sanctus Dunstanus Cantuariensis Archiepiscopus, qui vniuersis vrbibus in Anglia constitutis, nec non, & in alijs regionibus Anglorum regno suppositis, primus præsidebat, comperto, quod de Vuintano Pontifice eligendo magna partium dissensio fieret, metuens hoc scandalo plurimorum & fieri animarum detrimēto orauit Dominū, vt dignaretur ostendere, quis regendæ ecclesiæ deberet idoneus pastor succedere. Cumque monachi, & clerici litem, & ille precem multiplicaret; ecce affuit Andreas Apostolus tali oraculo vsus: Quid charissime contristaris, & tam lugubres quæstus lachrymando effaris? Surge, & Elphego Abbati manum

impo-

impone, eumque desolatæ ecclesiæ sacerdotem constitue: Nec te prohibeat aliquorum potentia, quia non ab homine sed à Deo hæc processit sententia. Tunc lætissimus Pontifex effectus palatinis auribus hæc exposuit, factoque conuentu omnes in sententiam transierūt clamantes id se velle, quod Deus vellet, quodque Pontifex deliberaret. Fact⁹ ergo Pōtifex Elphegus tā strenue se in cunctis agebat, vt nemo dubitaret, quin is cordi eius moderator sederet, cuius electione promotus fuisset. Ita se omnium moribus condonauit, vt & omnibus charus esset, & nemo (quod rarum est inter homines) eius gloriæ inuideret. Cumque summæ misericordiæ ac beneficentiæ in omnes esset; in se crudelis, & impius apparebat: nam hiberno tempore cum terra glaciali frigore rigeret, & profundus cæteros somnus occuparet, ipse clam de stratu consueuit surgere, & extraneum locum petens ibi nudis pedibus ac simplici veste indutus, in oratione pernoctare. Tetam cum veluti pransurus intraret, tam vacuus fere à mensa surrexit, quam vacuus accessit: ita vt nec edisset, necnon edisse à considentibus redargui posset. Omnibus pauperibus ita subuenit, vt nec parochialium quempiam publice mendicare, nec extranei loci pauperem vacuum abire permitteret: horrendum nefas reputans, si quod natura commune instituit, hoc sibi homo priuatum vsurpare velit. Vbi autem illa defecissent, quæ ex iure ecclesiæ ministerio pauperū competere possent, thesauros ecclesiæ, quos multiplices parauerat iussit distribui, docēs ad hæc ornatissima quęque ecclesias possidere, vt tēpore fælicitatis sint honestati, tempore vero necessitatis sint vtilitati. Præfatus igitur defensor Iustitiæ Dunstanus accepto rumore, quo beatus Elphegus in populo prædicabat, excelsas Deo laudes referens, eius misericordiam postulauit, vt eū Patriarchatus sui hæredem post obitum suum, quem præsciuerat, relinqueret. Cui statim quod postulat promittitur, quamuis non statim, sed tempore decurso adimpleretur. Nam quinquennio, quo simul vixerant Pontifices, Dunstanus, & Elphegus superato, Dunstano autē in gaudio domini sui ingresso, tres sibi post illum ex ordine successerunt.

Vita asperitas.

Nota S. viri mirabilem maciem.

Liberalitas eius in pauperes.

Qualiter factus Archiepiscopus patientem se & liberalem exhibuit

CAP. IV.

An. 1006. fit Archiepiscopus Cantuariensis.

ANno igitur incarnatæ diuinitatis 1006. Elphegus de Vuintonia Cantuariam translatus ibique Archiepiscopus leuatus, post paucos dies vrbem Romam adire instituit. Iamque Ausoniam ingressus cum in quodam oppido ex itinere fessus quiesceret, oppidani hominem incognitum habentes, auaritiæ suæ consulentes domum irrumpunt, res diripiunt, ipsumque omni suppellectili priuatum, verbis & verberibus exire compellunt. At ille contumelias suas leuiter ferens suorum vero mediocriter dolens, via qua venit redire cæpit, necdū ab oppido longe secesserat, & ecce horrēdæ voces mænia corripiunt, quæ cinerem ædificiis, & ciuibus minantur iacturam, excitatus ergo populus ab igne strata reliquit, & præceps ad omnia discurrit. Cumque multa iā flamma populata fuisset, nec euadendi incendij spes aliqua ciuibus inesset saniori sensu effecti, qui virum perturbauerant, ne forte ignis eis ad vindictam desæuiret animo pertractant; exeuntes hominem requirunt, iuuenerunt, adorant, plorant; ille vero vt semper pietatis animum tenerrimum habens: Redeamus, inquit, vt ignē eminus videamus. Stans ergo ignem intuetur, lachrymas distillat, Deum cōpellit, protinus in aere ignis suspenditur, & per innumeras domos traiectus extra mænia inuenitur. Tunc omne vulgus cæpit per portas effluere, & sancto munera offerre. Quibus ille ait: Sint vestra vobis, nobis autem sufficiant nostra. Veruntamē si quod offensa promeruit laxari vultis, neminem deinceps è domibus vestris perturbetis, quin potius omnes suscipere, & susceptis, quæ officijs sunt impendere curetis. Sic fatus sua recepit, turbamque redire præcepit.

Tantæ autem fuit liberalitatis, & misericordiæ, vt cū nihil superesset iam quod de suo largiri proximis posset, hoc ipsum quod erat dare non metueret, malens hinc moriendo deesse, quam proximis suis viuendo nō prodesse. Itaque cum piratæ pessimum genus prædonū cum duce Turcillo Danorū Principe portus maris oberrarent; & per omnem Angliam gens illa spargitur, & quicquid obstaret cum cæde, cum incēdio comminuit. Deserta igitur ab incolis terra ad vrbes vicinas confugitur, iacuitque terra prædonū furori obnoxia nullo cultore beata. Nā Rex Anglorum Etheredus imbellis, quia imbecillis monachū potius quā militē actione prætēdebat. In tāto rerū discrimine Elphegus hostes adibat, verbum vitæ eis prædicabat, captiuos dato precio redimebat, & eos, quos fames opprimebat, alebat; tantumque placendi hostib. diuina gratia ei concessit, vt non solum captiuos à temporalib. verum etiam captiuatores ab æterna seruitute liberaret, dum fidei expertes ad fidem reuocaret.

An. 1010. Dani vastāt Angliā, impletaque sūt quæ prædicta fuere à S. Dunstano.

De constantia eius in persecutione Danorum, & Anglorum.

CAP. V.

Dani ei mortē moliūtur inferre.

PArs tamen eorum non modica, infidelitatis errore detenta, sociorum saluti inuidebat auctoremque salutis eorum interficere cogitabat, metuens ne sublatis his, quibus auxiliariis bellare solebant minorem nocendi licentiam, vel resistendi potentiam haberet. Sed dum infidelium paucitatem ad iniustam hominis iusti necem propter fidelium copiam diabolus non posset impellere, aliam patrandi sceleris viam aggreditur. Nam Edricus totius regni præfectus, cuius fratrem nobilitas Cantuariorum eo quod ei in præsentia Regis gratuito maledixisset, & bona quorundam inuasisset aggressum interfecerat, & ædes eius succenderat, vltionem sanguinis eius à Rege postulat. At Rex postulata denegat, iure fratrem peremptum pronuncians, qui tantam nobilitatem regali palatio impetere præsumpsisset. Præfectus colore mutatur, palatium egreditur, iunctisque secum decem millibus viris armatis fratrem vlcisci conatur: sed dum resistentibus aduersarijs conatus suos parum processisse conspiceret, elatus in iram Danorum conciliabula expetit, & auxilia perquirit, regnum post victoriam æqua sorte diuidendum promittit, se orientalibus Anglis principari, illis vero Aquilone potiri. Quid plura? Dextras dant, & accipiunt, sacramenta exignnt & porrigunt, hostes Pontifici: præfectus nobilitati, omnes Cantuarii necem intentant. Cuius rei fama ciuitate vehementer permota, mox vniuersa nobilitas, quæ in legis violatorem vindictam exercuerat, lachrymabili questu Pontificem circundat; orat, vt vrbem exeat, & vitæ suæ omnium inter vitas excellentius consulat. At ille: Alia, inquit, mihi gradiendum via puto, dū præterito mecum labores reputatis, æternam Dei retributionem cogito: nec enim sceleratorum maleficia commisimus, vt hinc mortis supplicia timere debeamus; an forte illud in crimine illorum est, quod eorum dilectos à pagano errore retraximus, & ad veri Dei cultū attraximus? An ibi offendimus cū captiuos libertati restituimus, & quos restituere non potuimus in captiuitate pauimus? Sed vtinam pro tali offensa tot in me mortis desçuiant vulnera, quot in me membrorum varietates formauit natura. Cæterū mercenarius esse potero si videns oues meas à lupis deuorari, incipiam fugam meditari, proinde quibus inspirauit Deus, vt bona malaque perpeti velint, hic quæ nobis præparata sunt patienter expectent.

Qualiter animauit populum ad patientiam de ferocitate hostium.

Cap. VI.

TVnc quibusdam ad alia loca se transferentibus, alijs placandi gratia ad Danos accedentibus, Elphegus conuocatis pauperibus populi sui hortabantur eos bono animo esse, Deū præ oculis habere, nihil præter eum formidare, exemplum humilitatis & patientiæ Christi sumere, qui cum esset omnium Dominus, non solum de inimicis vlcisci se noluit, sed & sæuientem Petri amorem ab vltione prohibuit; proponebat eis constantiam martyrum, & victorias eorum. His illos sermonibus institutos ad quæcumque tormenta persecutor impelleret, reddidit paratissimos. Deinde episcopali benedictione super eos effusa, pacisque cōmunione in osculo sancto libata, dum diuini epuli omnes participes effecisset, se illos sibi vtrosque omnium protectori Deo commendauit. Vrbe autem ab hostibus circumuallata ciues pro muris consistentes resistendi audaciam non tam ostendebant, quam simulabant.

Ioan. 18.

Iam vero exhausto quicquid ad vsum vitæ parauerant, missus est à Pontifice qui Dano suggereret, vt ab incæpto desisteret, & iudicium Dei timeret, fieri enim plerumque vt pater filium baculo percutiat, & ipsum baculum in ignem proijciat. Sed Angli, qui ad impietatem procliuiores erant eo ferociores instabant vineas agere, murum arietibus ferire, igneas faces iacere. Inde feralis per contiguas domus ignis cōceptus per omnia loca dilatando spargitur. Tunc miseranda inter ciues cunctatio vtrum desertis propugnaculis ad domos proprias conuolarent, an eis neglectis munitioni incumberent. Vicit dulcis vliorum recordatio, tuendæ familiæ innata compassio. Currunt furore præcipites, rapiunt è medijs ignibus coniuges, & charos liberos hostili statim gladio trucidandos. Sed illis ad cineres ædificiorum attentius occupatis, effracta vrbe exercitus ingreditur. Alij ferro iugulantur, alij flammis consumuntur, plures vero super muros præcipites dantur. Matronæ nobiliores dum thesauros quos nō habēt prodere coguntur, capillis per plateas distractæ ad vltimum flammis iniectæ moriuntur, paruuli à matrū vberibus euulsi, aut lanceis excipiūtur, aut superato plaustro minutatim conteruntur.

Anno 1011. Dani obsident Cātuariam vid. Rogerium in priori Annalium parte Bar. an. 1011.

Cantuaria succenditur.

Qualiter pro Rege se opposuit, & in hostes etiam liberalis fuit.

Cap. VII.

POntifex autem non ferens tantam suorum depopulationem, ad locum cadaueribus plenum currit, inter densissimos hostiū cuneos se ingerit clamans: Parcite, parcite, si viros vos esse cognoscitis, innocentem ætatem persequi desinite. Non est ista victoria, qua lactantium perimitur infantia, en me qui vt Christianum populum augerem multo vos milite spoliaui. En quia vestra crimina semper libero ore damnaui, qui captiuos paui, redemi. Si gratis malos esse delectat, in me præcipuè vestra ira desæuiat, quem tot modis vos offendisse constat. Protinus ergo innumeris manibus Athleta Dei capitur, & intercepto gutture vox præpeditur, palmæ vinculis innectuntur, genæ vnguibus dissecātur, pugnis & calcibus latera tunduntur. Inter hæc seruus Dei muto similis impiorum manibus ad atrium templi impulsus iubetur flagitij noui spectator assistere: vt mortem ante mortem videret, nullumque mortis genus existeret, quod eum siue patientem, siue suis condolentem præteriret. Accedunt igitur, & cupas super inuicē positas inflammant, vt tectum inde comburant. Iamque plumbum ab igne resolutum cæpit introrsus defluere, cum sācta monachorum plebs caput pallio cooperta lachrymis faciem rigata egreditur, datura pro saluatore, quod ille pro omnibus dignatus est impendere: ad quam ferro excipiendam trux carnifex occurrens miserabili cæde deuastat.

Elphegus à Danis crudeliter vexatur.

Igitur ex omni numero qui ad octo millia hominum protendebantur, quatuor solis, monasticæ professionis, & 900. inferioris ordinis viros remansisse accipimus. Quos verberibus acriter exaratos, aut pecuniaria redēptione dignos iudicauerunt, aut seruilibus operibus mancipando secum adduxerunt. Iam populo cæso, & vrbe flammata, templo violato, perscrutato, spoliato, dum sanctus toto corpore vinctus ad portam septētrionis trahitur: ecce hi quos ex ruina superfuisse dixi, pedes trabibus inserti sub militari custodia tenebantur. Qui viso Pontifice, & quod contra eum agebatur, eleuatis in cælum manibus cum rugitu exclamant; Dum tantæ crudelitatis inspectorem fore postulantes. Pontifex autem subsistens, vt fractos eorum animos oratione firmaret, repente ab impellentibus se graui per humeros vulnere sauciatur, adeo vt profluente sanguinis vnda, humerus à corpore diuisus appareret. Exhorrent facinus compediti, exhorrent etiam Dani. Ducitur sanctus ad carcerem, quem fædebat horror tenebrarum, angustia parietum, importunitas ranarum: ibi eum septem mensibus seruauerunt, rati illum ecclesiæ patrimonia spoliaturum & pro sui liberatione eis daturum. Interea incæpit ira Dei in homicidam populum adeo desæuire, vt paruo tempore duobus eorum milibus per diros internorum cruciatus prostratis, cætera quoque multitudo simili morbo percussa, simile experiretur exitium. Tandem omnes ad eum currunt, eius supplicationem ad Deum petunt. Tunc eorum manibus ad publicum honorifice delatus, & in sella gestatoria positus ait: Et si vestra insatiabilis crudelitas nullū sibi promerendæ veniæ locum relinquat, nostri tamen interest officij, non tam, quod vos pati conueniat, quam quod vos agere deceat intueri. Inuocato ergo mundi auctore Christo, datoque eis pane à se benedicto omnes de se exitiali clade liberauit.

Miserabiles strages Cantuariorum.

Pane bene dicto sanat Danos.

De Martyrio eiusdem.

Cap. VIII.

LEgant itaque principes 4. qui Pontifice adito, primo quidem, pro impenso beneficio gratias agant, deinde conditionem proponant, vt si velit vita, & libertate potiri 60. argenti talenta persoluat, singulis talentis quinquaginta librarum pondere appensis. Quibus ille sic respondisse fertur: Si ad explendam cupiditatem vestram existimatis me ecclesiasticas possessiones spoliaturum fallimini, quia Christiani non est Christianorum carnes Paganis dentibus cōterendas dare. Ego autem id faciam si, quod paupertas ad vitam parauerat vestris moribus abutendum tradam. Quod si beatus Laurentius quos acceperat thesauros laudabiliter occuluit, ego quos accepi crudeliter exquiram, crudelius prodā. Et si ille, quę non habebat, egentibus contulit, ego quæ habent eis diripiam. Hostes furibundi cæperunt clamorem dentium stridore, attollere, fuitque miserabilis rerum conditio, vt qua die omnia mundi elementa de resurrectione Domini lætabantur, ea beatus inauditis tormentorū quæstionibus puniretur. Sed ille propter spē quam habebat in Deo, omnibus his malis quasi epulis delectabatur. Aggreditur eū diabolus in specie Angeli, mentitur se de supernis sedibus destinatum, vt illum ad communem gentis salutem de squallore carceris educat. His ille sermonibus delibutus carcerem egreditur, illum sequens præuium itineris, pluribus autem aquarū alluuionibus obscura nocte transuadatis, is qui se ore luciferum aiebat repente disparuit. Elphegus autem ad locū certaminis ab Angelo reuocatus cum prope esset, vt antrum terrificum intraret comprehensus à carnificū turba plagis magnis afficitur, & cerebro violato semianimis ergastulo includitur, vbi accenso foco, & quicquid fumum fætidissimum generaret, vel gemitum nutriret, per singulas horas diei iniecto ianuas claudunt, relicto

Reddunt mala pro bonis.

Nota fallaciam diaboli.

Rursus dirè affligitur.

Rursus dirè affligitur.

relicto illo intrinsecus.

Illucescente sabbato cæpit hortifica domus cælestis gratiæ participium suscipere æternæ vitæ, odoramenta spirare, hymnos mellifluis sanctorum vocibus modulatos personare, quos sanctus intuitus Dunstanum quondam Archiepiscopum vultu ac veste gloriosum conspicit assistentem, protensisque ad illum manibus dicentem: Ad te miles Christi venimus nostro honorandum obsequio, missi ab eo, qui tibi victoriam dedit, & coronam præparauit in cælo. En ciues Hierusalem, quorum post mortem collega fueris si patienter ea quę desunt passionum suppleueris. Inter hæc laxantur nodi vinculorum, stringuntur hiantia vulnera, & absoluta ad integrum omni corporis plaga, Elphegus psallens cum psallentibus exultans incedit. Custodes pauefacti parietibus incumbunt, præsentem Dei virtutem cernere volentes, sed eadem citius dicto percussi resiliūt. Tādem Elphegus iumento impositus, ad consilium furoris cum ingenti planctu fidelium ducitur, lapidatur, & martyr efficitur, cuius sanguine stillante lignum aridū mox reuixit, cuius corpus pro tanto miraculo permiserunt Dani reportari Londoniam, vbi sepultum est, & post 10. annos incorruptum repertum, vsque ad hoc tempus durat, & recens sanguinis & corporis illibata integritas.

Sancti eum inuisant.

Sanantur omnes plagæ eius.

an.Ch. 1012. migrat ad dominum martyr.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. IX.

Sigebertus in chronicis. Anno Henrici 2. Gerardus Cameracensis episcopus, & Adelboldus Vltraiectensis episcopus magni in ecclesia, & in palatio habentur.

Anno 3. cometes horribili specie flammas huc illucque iactans in australi parte visus est. Mortuo Othone duce ducatus Lotharingię datur comiti Godefrido filio Godefridi Ardenensis. Chilpericus librum de ratione computi hoc anno scripsit, vt apparet ex argumento, ad inueniēdos annos domini per indictiones. Si vis, inquit, scire quot sint anni incarnati Christi 66. ordines indictionum, qui fluxerunt ab eius incarnatione multiplica per 15. & fiunt nongenti nonaginta; his adde 12. quia tertia indictione natus est Christus. Adde etiam indictionem præsentis anni idest, tertiam, & ecce habes hoc anno annos Christi 1005.

Anno 4. fames, & mortalitas tam grauiter per totum pene orbem inualuit, vt sepelientium tædio viui adhuc spiritum trahentes obruerentur cum mortuis.

Anno 7. eclipsis Solis facta est diei hora secūda. Gēs Hungarorum hactenus idolatriæ dedita, hoc tempore ad fidem Christi conuertitur per Gislam sororem Imperatoris, quæ nupta Hungarorum Regi ad hoc sua instantia Regem adduxit, vt se, & totam Hungarorum gentem baptizari expeteret; qui in baptismo Stephanus est vocatus, cuius merita per Hunguriam multa miraculorum gloria commendat.

Anno 9. in Lotharingia iuxta montem Castri locum fonticulus aquæ multis saluberrimis in sanguinem conuersus est. Quod probauit mulier, quæ faciem suam ex huius fontis aqua lotam ostendit multis sanguinolentam.

Anno 10. Benedictus Romanæ ecclesiæ 148. præsidet.

De vltione Dei super ducentes choreas in cæmeterio.

Cap. X.

Gvillelmus in chronicis. Hoc anno contigit in quadā villa Saxoniæ vbi erat ecclesia Magni Martyris, tale quid in vigilia natalis domini. Robertus presbyter primam missam de nocte inchoauerat, at in cæmeterio Othbertus quidam cum 18. sodalibus viris 15. & feminis tribus choreas ducens, & cantilenas seculares perstrepens, ita sacerdotem impediebant, vt ipse verba eorum inter sacra missarum solennia inuitus resonaret. Ille mandauit eis, vt tacerent. Quo neglecto imprecatus est dicens: Placeat Deo, & sancto Magno, vt ita cantantes permaneatis vsque ad annum. Verba pondus habuerunt, filius presbyteri Ioannes sororem suam cātantem per brachium arripuit, & statim illud à corpore auulsit, sed gutta sanguinis inde non exiuit. Illa vero toto anno cum cæteris permansit choreas ducens & cantitans; pluuia non cecidit super eos, non frigus, non calor, non fames, nōn sitis, non lassitudo eos affecit. Indumenta, vel calciamenta nō sunt attrita, sed quasi vecordes cantabant. Primo vsque ad genua, deinde vsque ad femora terræ demersi sunt, fabrica tecti aliquādo super eos nutu Dei erigebatur, vt pluuias arceret.

Euoluto anno Heribertus Coloniensis Episcopus eos absoluit à nodo, quo manus eorum ligabantur, & ante altare sancti Magni reconciliauit. Filia Presbyteri cum alijs duobus continuo exanimata est: cæteri continuis tribus noctibus dormierunt, aliqui postea obierunt, & miraculis, vt fertur coruscarunt, quia valde pænituerunt. Cæteri pænam suam membrorum tremore prodiderunt, hoc ita scriptum reliquit Othbertus ipse, qui fuit vnus ex eis. In cuius scripti fine sic scriptum est. *Datę sunt nobis litteræ à domino Pelegrimo beati Horcberti* successore Anno domini 1003.

De cæteris euentibus illius temporis.

Cap. XI.

Hoc tempore sanctus Guicthehr, qui, & Adalbertus Pragensis episcopus apud Brucios martyrizatur. Comitatus Beluacensis datur Rogero Episcopo. Dux Godefridus comitatum Mōtensem depopulatur, quem Raginerius cum patruo suo Lamberto Louaniēsi insecutus apud Florinas pugnam conseruit, vbi plusquam 400. viri occisi sunt, & ipse Lambertus occubuit, vbi res mira contigit.

Cum Lambertus spem victoriæ iam habetet (habebat quippe phylacterium à collo vsque ad pectus pendens, sanctorum reliquiis refertum, quorum patrocinio se in periculis tutum fore credebat) Instante ei termino vitæ phylacterium illud à collo eius exiliens super tumulum campi exiliuit, & mox comes antea inuictus perimitur. Quidam militum phylacteriū accipiens in caligā abscondit, sed coxa eius, & crure intumescente rem prodidit, & phylacterium Domino suo Hetheloni fratri ducis dedit.

Symeon Siracusis Siciliæ oriundus, & postea monachus in monte Syna hoc tempore clarebat; qui hierosolymam veniens longam pro Christo peregrinationem suscepit, & cum Pomponæ Treuerorum Archiepiscopo ad Gallias veniens Treueris in altitudine turris inclusus est, ibique post multas hominum persecutiones, post multas dæmonum tentationes beato fine quieuit: cuius merita frequens miraculorum gloria declarauit.

Anno Henrici 15. cometes solito mirabilior in modū trabis maximæ per 4. menses apparuit.

Anno 16. in Frisonia Deoderico Comite filio Arnulphi Gandauensis debellante Frisones in vindictam patris sui ab eis occisi, Godefridus dux ad eum debellandū ab Imperatore mittitur, & conserto prælio voce (nescitur vnde) emissa: *Fugite, fugite*, cunctis fugientibus à paucis Frisonibus perimuntur, dux vero capitur.

Hæc fusius narrantur in chronico Cameracensi ad Gerardū vrbis episcopū scripto.

De Heriberto Coloniensi, & alio Propheta, qui in eadem præfuit ecclesia.

CAP. XII.

ANno 19. Hēricus Imperator Coloniæ natale Domini celebrans Heribertum Archiepiscopum à se iniuriosè tractatum humili satisfactione placat, cui reconciliatus Archiepiscopus prædixit se propediem moriturum, & non multo post mortuus magnis cæpit clarere virtutibus, Pelegrimus ei in episcopatu succedit.

Guillelmus in chronicis. Colonia prius dicta est Agrippina ab Agrippa genero Augusti. Postea à Traiano, qui Imperio allectus Colonias ciuiū Romanorū eo deduxit Colonia. In hac fuit quidam episcopus clarus religione, sed turpis corpore, qui fuit factus episcopus hoc modo: Imperator dominica quinquagesimæ venatū pergēs solus ad areā siluę peruenit, comitib⁹ hac illacq; dispersis. Ibi habebat ecclesiam, presbyter ille agrestis deformis valde, & quasi portentum naturę. Imperator se militem mentitus suppliciter missam rogat. Ille confestim separat. Imperator interim cogitabat quare Deus à quo formosa cuncta procedunt, tam deformem hominem cōficere sacramenta sua sineret. Ventum est ad illum versum tractus. *Scitote quoniam Dominus ipse est Deus.* In quibus verbis cum discordaret puer presbyteri, sacerdos concitatiori voce respondit, quasi Imperatori cogitanti: Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Quo dicto repercussus Imperator, & propheticum virum æstimans, inuitum fecit eum episcopum. Vide Ioan. de col.

Huius hoc factum fuit. Erat in monasterio sanctimonialium eiusdem vrbis, quædam virgo, quæ specie & dulci ad omnes sermone, amatores suos incendebat, quorum vnus diues & generosus eam abduxit, & loco iustæ coniugis habuit. Mādat episcopus, vt mulier monasterio restituatur, & fit. Iterum absente Pontifice repetitur, excommunicatur raptor, ita vt nullus ciuium cum eo conuiuari, aut colloqui auderet. Tunc excommunicatus in prædia ruris sui abiit. Veniente autem episcopo ad exitum vitæ conuenerunt patriotæ orantes pro excommunicato, quibus ille respondit. Si miser ille maledictam illam mulierem deseruerit, sit absolutus, si autem perstiterit sequenti anno hac eadem die, & eadem hora, qua ego decedam, sit ante Dominum rationem reddere paratus. Videbitis autē me quando signū ad sextam insonuerit spiritum efflare. sic omnia impleta sunt vtroque sic moriente. Anno enim sequente eadem die, & eadem hora, quam prædixerat excommunicatus ille cum amica sua ictus, & exanimatus est.

De religioso duce Normanniæ Richardo.

CAP. XIII.

IDem *Gulielmus.* Eo tempore Ethelredus Danos fugiens venit Normanniam ad Richardum fratrem vxoris suæ Emmæ filium Richardi ducis, qui cænobium Fiscanense, quod pater inchoauerat perfecit. Hic noctibus custodias famulorum fallens, ad matutinas monachorum ibat, genua flectens in oratione vsque ad lucem.

Quadam nocte sic faciens, ostium monasterij inuenit obseratum, qui excusso violenter pessulo soporem sacristæ turbauit. Qui surgens à somno, & videns eum plebeio amictu vestitum in capillos inuolat, & multos illi colaphos infregit. Ille incredibili patientia, nec responsum dedit.

Postero die in capitulo querelam deposuit, & monachum illum ad vicum Argennas sibi præcepit occurrere, minitans se sic vindicare, quod tota de hoc Gallia loqueretur. Die dicto monachus à iudicibus adiudicatus est, quem ille mox absoluit; & vicum eundem, qui optimi vini ferax ex officio sacristę addixit, pronuncians eum optimum esse monachum, qui bene custodiens munus iniunctum, nec etiam iratus fregit silentium. Iste Richardus post 28. annos ducatus sui mortuus est. Iussitque se sepeliri ante ostium ecclesiæ, vt ab omnibus conculcaretur, & super se plueret, quem postea Gulielmus Abbas tulit inde, & ante altare locauit.

Huius frater Robertus Archiepiscopus Rothomagi fuit, qui honore abusus multa flagitia commisit, sed postea in senium vergens multis eleemosynis quædam deleuit. Richardus iste filium habuit sui nominis, qui fuit dux anno vno, qui dicitur fuisse inuenenatus à fratre suo Roberto, vnde ipse Robertus post 8. annos Hierosolymam perrexit, qui domum reuertens apud Nicheam vrbem Bithyniæ veneno interceptus est. Huic Roberto successit Vuilhelmus puer.

Anno quoque prænotato Durandus fit Leodicensiū episcopus, qui quasi fabula in theatro mundi fuit, quod vir ex humillimo & pauperrimo seruilis conditionis genere dominis suis carnalib. dominabatur. Qualitus vir fuit hic Durandus vide apud Baronium an. 1035. & in chronicis Leodicensibus.

Anno 20. Aquisgrani conuentu generali & synodali per aliquot dies celebrato tanta siccitas & intemperies aeris excanduit, vt multi præ nimio ardore deficerent. Multa etiam animalia subito interirent; pauimento & marmoreis columnis tanto sudore madentibus, vt aqua esse respersa crederentur à nescientibus.

Anno 21. in Gallia Beluacensi vrbe inclytus Rogerus decessit episcopus, qui inter alia beneficia dedit ecclesiæ S. Petri cui præsidebat Alliacū in Northmānia, & Mōtiacū in Vermandēsi patria, comitatum quoque eiusdē vrbis ab Oddone Campaniensi comite impetrauit, dato ei pro commercio castro Syncerrio in Bituricēsi territorio sito, quod sibi patrimonii iure competebat.

De Imperio Conradi secundi, & viris illustribus illius temporis.

CAP. XIV.

HEnricus Imp. hoc anno, consulentibus sibi principibus super substitutione Regni, designans Cōradum virum regii generis & egregiæ libertatis, quippe qui nunquam se submiserat alicuius seruituti, moritur. Huius vitam Adelboldus episcopus Vltraiectensis scripsit. Conradus 2. imp. an. Ch. 1025. Mūd. 4879.

Cono vero dux cum ad imperium aspirare vellet, repudiatur instinctu Arbonis Maguntini Archiepiscopi, & aliquorum regni primatum. Et Conradus ad imperium anno Domini 1025. Mūdi vero 4879. sublimatur & imperauit annis 15.

Florebat hoc tempore ecclesiastica religio per Abbates nominabiles; in Francia quidem, & in Burgundia per Odilonem Cluniacensem pietate insignē, per Guillelmum Diuionensem seueritate reuerendū. In Lotharingia per Richardū Virdunēsem, pia grauitate & graui pietate discretū, per Popponē Stabulēsē, per Helyā Coloniensem, per Olbertū & Stephanum Leodicēses, per Bernonem Augiensem. Claruit hoc tempore in Italia Guido Aretinus multi inter musicos nominis, in hoc etiā Philosophis præferendus, quod ignotos cantus etiā pueri facilius discant per eius regulam, quam per vocē magistri, aut per vsum alicuius instrumenti: dum sex literis vel syllabis modulatim appositis, ad sex voces, quas solas regulariter musica recipit, hisque vocibus per flexuras digitorum lęuæ manus distinctis, per integrum diapason se oculis & auribus ingerunt intentæ & remissæ eleuationes, vel depositiones earundem, modulantes. Viri illustres claruerunt hoc tempore.

Anno imperij sui 5. Cōradus imperator rebellātibus Sclauis ad eos debellādos proficiscitur, & eodem anno similiter contra Hungaros rebellantes.

De Cuntone Rege Angliæ, & Fulberto Carnotensi.

CAP. XV.

GVillelmus in chronicis. Cunto vero Rex Angliæ Romam profectus nauigio in Angliam redijt, & mox Malcolinum Regem Scotorum rebellātem subegit. Erat tunc in Anglia vir sapientissimus Egeuoldus episcopus Cantuariæ, secundus post Liningum, post Elphegum martyrem tertius ex decano assumptus in episcopum, qui sanctum Elphegum à Londonia reuexit Cantuariam. Qui de Roma rediens apud Papiam brachium S. Augustini Doctoris magni c. talentis argenti, & talento auri comparatum apud Cātuariam misit. Huius etiam monitu Rex Cunto ad transmarinas ecclesias pecunias misit, & maxime ad ecclesiam Carnotensem, vbi tunc florebat Fulbertus episcopus sanctitate, & prophetia nominatissimus, qui fundamenta ecclesiæ sanctæ Dei genitricis iecit, & eadem perfecit miro lapideo tabulatu. Qui etiam ab eadem Dei genitrice in infirmitate sua visitatus fuisse dicitur, & de eius sanctissimo lacte recreatus. Hic enim multo amore & fœlicissimo, in honorem B. Virginis Dei genitricis exarsit, quod ostendunt cantus de ea, quos ille edidit cælestia vota sonantes. Inter cætera eius opuscula extat epistolarum volumen. In quarum vna gratias agit Cuntoni, quod largitatis suæ viscera in expensis ecclesiæ Carnotensis effuderit. Huius Cuntonis anno 15. mortuus est Robertus Rex Francorum, Hugonis filius, vir eleemosynis deditus, adeo vt diebus festis cum exueret se, vel indueret vestibus regijs, si non aliud ad manum haberet, ipsas vestes pauperibus distribueret, nisi ex industria vestuarij egenos importune petentes arcerent.

ANNOTATIO.

Inter Ethelredum regem & Cuntonem (vel vt ali vocant Chanutum) interseritur à Chronologis Angliæ S. Edmundus martyr, qui regnauit annum Christi 1016. Chanutus vero regnauit anno Christi 1018. cui successit Haroldus circa annum Christi 1040. Post quem Eduoardus anno Christi 1043.

De Concilio Triburiensi, & quibusdam statutis episcopalibus.

CAP. XVI.

An. Ch. 1020. Baronius vult obijsse an. 1033.

SIgebertus in chroniis. Anno Conradi VI. Roberto Rege Frācorum mortuo Henricus filius eius regnat in Francia annis 30. Hoc tempore iussu Conradi Imperatoris, regali & synodali conuentu habito apud Triburias, inter cætera episcopi hoc capitulum decernere voluerunt, vt si quando ieiunium primi mensis veniret infra hebdomadam, qua caput ieiunij in quarta feria constat amborū ieiuniorum celebritas vnius officij expletione compleretur; sed Gerardus Cameracēsis, & pauci cum eo huic multorum decreto contradicentes, obtinuerunt, vt ieiunium primi mensis in altera hebdomada, in qua habetur officium celebretur, secundum antiquam consuetudinem.

An. Ch. 1032.

Anno 8. istiusmodi decretum à Frāciæ episcopis datum est seruari subiectis sibi populis.

Vnus eorum dixit cælitus sibi delatas esse literas, quæ pacem monerent renouandam in terra, quam rem mādauit cæteris, & hæc tradenda dedit populis: arma quisquam non ferret, direpta nō repeteret, sui sanguinis, vel cuiuslibet proximi vltor minime existens, percussoribus cogeretur indulgere ieiuniū in pane & aqua omni sexta feria seruarent, & in sabbatho à carne & liquamine abstinerent, soloque contenti hoc ieiunio omnium peccatorum remissionem, nullam sibi scirent aliam adijciendam pænitentiam, & hoc se seruare sacramento firmarent, quod qui nollet Christianitate priuaretur, & exeuntem de sæculo nullus visitaret, nec sepulturæ traderet. Alia quoque importabilia, quā plura dedere mādata, quæ oneri visa sunt replicare. Hanc mandatorum nouitatem cum multi cupidi nouarum rerum libentius iusto amplecterentur. Gerardus Cameracensis episcopus, qui solus Lotharensium appendebat ad parochiam Francorum, nullius hortatu potuit adduci ad hæc suscipienda, sed singula capitula refellebat, dicēs genus hominum ab initio trifariam esse diuisum, in oratoribus, pugnatoribus, & agricultoribus. Et vnum duorum, & duos vnius egere auxilio. Ideo debere arma ferre, & rapinas reddi per auctoritatem legis, & gratiæ, vltorem percussi, vel occisi non exacerbari cogendo, sed secundū euangelium ei reconciliari. Ieiunium in 6. vel in 7. feria, nec omnibus vnum esse imponendum, quia non est vna omnibus possibilitas, nec omnes hoc vno ieiunio contentos esse, quia nō est vna omnium pænitendi qualitas hoc sacramento firmare; vel sacramenti violationem periurio augere, non esse vtile his contradicentes excommunicari; infirmis visitationem, mortuis sepulturam negari esse detestabile; sufficere authentica patrum decreta, & super his neglectis impositum congruenter pænitentiæ modum.

Sigebertus in chronicis. Anno 12. Henricus rex Conradi filius vxorem ducit filiam regis Anglorum.

De cæteris euentibus sub imperio Conradi, & de morte eius.

CAP. XVII.

GVillelmus in chronicis. Hardemictus Rex sororem suam Gunhildem Cuntonis ex anima filiam Hērico Cōradi filio commisit, quæ ad nauem ducta est stipātibus omnibus Angliæ proceribus, & in expēsis multa conferentibus, quæ ad sponsum proueniens multo tempore cum eo fuit. Tandem adulterij accusata puerulum quendam sturni sui alumnum, quem secū ex Anglia duxerat contra dilatorem giganteq; molis hominem ad monomachiam opposuit, cæteris clientibus matris timore refugientibus sub certo duello insimulator per miraculum Dei succiso poplite eneruatus est. Gunhildis autem post victoriam viro suo repudium dedit, & nec minis, nec blanditijs cum eo manere vlterius consensit, sed sanctimonialis habitum sumens in seruitio Dei permansit.

Sigebertus in chronicis. Hoc tempore in Apulia erat tunc quædam statua marmorea circa caput suum habēs circulum æreum in quo erat scriptum: Kal. Maij oriente Sole habebo caput aureum, quod quidam Saracenus à Roberto Vuiscardo Duce Normannorū captus, quid protenderet intelligens, 3. Kal. Maij oriente Sole diligenter notato termino vmbræ illius statuæ infinitum thesaurum, effossa ibidem humo, repperit, quē pro sua redemptione eidem Duci obtulit.

Anno 15. in mense Aprilis 8. idus visa est in cælo inter australem & orientalem plagā ignea trabs miræ magnitudinis, quæ currens super Solem iam ad occasum vergentem visa est in terrā cadere, cuius vestigia diu videri poterant.

Contradus Imperator Italiam adiit, vt rebellionē meditantes debellaret. Et quia omnes Longobardi coniurauerant, vt non paterentur quemlibet Dominum, qui aliud, quam ipsi vellent, contra se ageret, quosdam episcopos in vincula coniecit, & quia episcopus Mediolanensis fuga lapsus est Imperator suburbia Mediolani incendit. Die vero Pentecostes cum Imperator in parua ecclesia secus vrbē coronaretur ad missam, tam grauia fuerunt tonitrua, & fulgura, vt aliqui mente excederent, aliqui spiritum exhalarent. Bruno vero episcopus qui missam celebrabat, & secretarius Imperatoris cum aliis tribus dixerunt se inter missarum solennia vidisse sanctum Ambrosium Imperatori indignando comminantem. Tunc Imperator ab Italia discessit.

Staff. ait obijsse Traiecti ad Rhenum scilicet quod hodie Vltraiectum dicitur.

Pridie

Pridie idus Maij eclipsis Solis fuit, & pridie nonas Iunij Imperator obiit.

De Imperio Henrici, & actibus eius.

Cap. XVIII.

POst quem filius eius Henricus imperauit annis 17.

Cæpit autem anno Domini 1040. Mundi vero 4894.

Helinandus. Hic Henricus Vindelicos subegit populos Sueuis conterminos, qui Vindelici, vt ait Guilelmus, vsque hodie fortunam adorant, cuius Idolum in loco nominatissimo ponentes, cornu dextræ illius apponunt plenum potu illo, quod ex aqua & melle confectum, græco vocabulo Hidromely vocant. Idem fecisse Egyptios & omnes pene Orientales populos affirmat sanctus Hieronymus super Isaiã. Vnde vltimo die Nouembris mensis sedentes in communi, prægustant, & si cornu plenum inuenerint magno strepitu applaudunt; quod eis scilicet in futuro anno pleno cornu copia responsura sit in omnibus; si contra contingant, gemunt. Hos populos Henricus tributarios fecit, ita vt omnibus solennitatibus, quibus coronabatur, quatuor Reges eorum lebetem quo carnes condiebantur in humeris suis duobus vectibus per annulos quatuor inductis ad coquinam vectitarent. Idem Henricus iucundus & hilaris erat. Habebat sororem sanctimonialem, quæ dum hyeme quadam, quæ niuibus & pruinis inhorruerat, vno in loco diu detineretur, clericus quidam ferialis familiarior iusto puellæ, crebras in cubiculo eius protelabat vigilias, & quoniam difficile est crimen non prodere vultum aduertit hoc aliquis, & iam rem vulgo ventilante solus Imperator non credebat.

Quadam nocte dum diutius simul dormirent vsque in mane, ecce nix totam terram operuerat. Tunc clericus qui se depræhendendum in niue per vestigia timebat persuasit amicæ, vt dorso illius impositus angustias illas euaderet, quæ à tergo leuans amasium extra curiã extulit, & forte tunc Imperator mictum surrexerat, & vidit eos per fenestram. Postea euenit occasio, vt episcopatum vacantem daret clerico ita ei insusurrans: Accipe episcopatum hunc, & vide ne vlterius inequites mulierem. Similiter dans Abbatiam germanæ, esto, ait, Abbatissa, & vltra non patieris clericum equitem. Confusi illi à flagitio destiterunt.

Clericus meretricula amore irretitus quid fecerit. Idem Imperator habebat clericum satis literatum, & bonæ vocis, sed vilem meretriculam amantem ardentius, cum qua nocte quadam soleni voluptatus, mane ad missam Imperatoris astabat. Imperator dissimulata scientia mandat ei, vt se ad euangeliũ legendum pararet, quod scilicet eius melodia delectaretur, erat autẽ diaconus. Abnuit ille, vt male sibi conscius; vrget Imperator, vt probaret eius constantiam. Ad extremum parere renuentem iubet à patria exulare, quam sententiam amplexus continuo recessit, mittitur post eum, qui iam compilatis omnibus, & in sarcinulas compositis iter maturauerat. Violenter ergo retractus ante Imperatorem sistitur, qui lætum subridens, probe, inquit, fecisti, & ego gratulor probitati tuæ, quod timorem Dei pluripenderis, quam patriam, plus iram Dei, quam meam. Quapropter habeto episcopatum, qui primus in imperio vacauerit, tantum indecenti amori renuncies.

Adhuc de eodem.

Cap. XIX.

IDem Henricus celebrabat Pentecostem apud Maguntiam, paulo ante missam cum sedilia pararentur in ecclesia, ortum est iurgium inter cubicularios archiepiscopi, & Abbatis Fuldensis cænobij, vtrorũ Dominus iuxta Imperatorem sederet. Nam Fuldense cænobium est in Saxonia sancti Galli corpore insigne, & prædiis ditatũ permagnificis; cuius loci Abbas 60. millia armatorum præbet in hostem Imperatori, & habet ex antiquo priuilegium, vt in magnis festiuitatibus ad dexteram eius sedeat. Itaque ventum est ad pugnam, furoreque per ecclesiam grassante, pauimentũ sanguine inundauit, sed statim episcopis conuolantibus pace inter reliquos dissidentes statuta, templum purgatum, & missa festiuis clamoribus est acta. Sequentia autem cantata, & vltimo eius versu dicto: *Hunc diem gloriosum fecisti,* vox ab aere lapsa est. *Hunc diem bellicosum ego feci.* Rigentibus omnibus præ timore Imperator diligenter intendens lætitiam inimici. Tu, inquit, omnis malitiæ inuentor simul & incentor diem bellicosum, & arrogantibus luctuosum fecisti; sed nos per Dei gratiam, qui illum gloriosum fecit, pauperibus gratiosum reddemus, & mox reincepta sequentia solenni ploratu Spiritussancti gratiam inuocabant. Intelligens illum aduentasse illis implorantibus. Illis cantantibus omnibus simul pectora tundentibos acta missa egenis per præcones conclamatis, omnes dapes quæ sibi, & curialibus parabantur in vsus eorum exhausit, ipse obsonia apponens, ipse iuxta disciplinam ministrorũ de longe cõsistens, ipse superflua ciborum abstergens.

Idem Henricus tempore Conradi patris sui à quodã clerico fistulam tulerat argenteam, qua pueri ludentes aquam iaculantur, pactus ei episcopatum cum foret Imperator. Adultus repetenti pollicitum impigre dedit, non multo post aspero morbo correptus decubuit, & morbo crescente triduo exanimis, & mutus iacuit. Episcopi præsentes triduano ieiunio indicto pro vita eius domino supplicabant. Conualescens accitum episcopum quem pro fistula fecerat, concilii sententia deposuit, confessus se toto illo triduo dæmones infestos sibi vidisse, flammam in se per fistulam iaculantes, flammam dico adeo pertinacem, vt noster ignis respectu illius iocus putetur. Interim vero iuuenem semiustulatũ aduentasse ferentem calicem aureum immensæ magnitudinis plenum aqua. Cuius visione & laticis aspersione extinctos ardores euaserat. Hic erat beatus Laurentius martyr gloriosus, cuius ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginari fecerat, & præter alia munera calice aureo eandem ecclesiam honorauerat. Eundem Henricum aliquando inimicos fugitantem, cerua quædam vltra inuadibilem fluuium euexit.

Sigebertus in chronicis. Anno Henrici 3. Guatho ex clero sancti Lamberti vir sapientiæ, & scientiæ, & feruore religionis insignis fit Leodicensis episcopus.

De Sancto Eduardo Rege Angliæ, & eius prophetia.

Cap. XX.

GVillelmus in chronicis. Hoc anno regere incæpit Eduoardus Ethelredi filius, qui regnauit annis fere 24. *Eduoardus Angliæ rex sanctitate clarus.* Hic adeo mansuetus fuit, vt nec viles homines verbo lædere posset, & tamẽ erat eius apud domesticos reuerentia vehemens, apud exteros metus ingens. Nam fouebat eius simplicitatem Deus, vt posset timeri, qui nesciret irasci. Die sancto Paschæ apud Londoniam magna pompa coronatus est ab Edisio archiepiscopo. Egitham filiam Goduini duxit in vxorem, in quam penè omnes liberales artes cõfluxerant quæ viuo & mortuo marito probri suspicione non caruit, sed moriens tẽpore Guillelmi, vltro iureiurãdo de integritate satisfecit, Rex eam ita tractauit, vt nec thoro amoueret, nec virili more cognosceret. Goduinus iste aliquando sedens ad mẽsam iuxta Regem orto sermone de Elfredo fratre Regis. Tu, inquit, ô Rex ad omnem memoriam fratris tui rugato, vt video, vultu me aspicis: sed non patiatur Deus, vt istam offam transglutiam si sui conscius alicuius rei, quæ spectaret ad eius periculum, vel tuum incommodum. Hoc dicto offa, quam in os miserat, suffocatus, oculos inuertit ad mortem. Inde ab

ipso

ipso filio eius Aroldo, qui Regi astabat sub mensa abstractus est. Hic Goduinus habuit prius vxorem sororem Cuntonis, ex qua puerum genuit, qui dum equo puerili iactantia superbiret, ab eodem portatus in Thamesem fluuium suffocatus interijt. Mater quoque eius ictu fulminis exanimata est. Hæc dicebatur agmina mācipiorum in Angliam coemptа, Danemarchiam solere mittere maxime puellas pulchras. Iste Rex Eduardus miraculis, & prophetiæ spiritu claruit, pauperibus hospitibusque maxime transmarinis benignus, & munificus.

Die sancto Paschæ sedens ad mensam apud Vuestmonasterium diademate coronatus,& optimatum turma vallatus, cæteris auidius comedentibus auocato à terrenis animo diuinum quoddam speculatus effusus est in risum, remotis mensis tres optimates eum prosecuti sciscitantur cur riserit, cunctatus multum diuque, respondit: Septem dormientes in monte Celio requiescunt & iam septingentis annis in dextero iacentes latere, tunc in ipsa hora risus mei latus inuerterunt sinistrum, futurumque est vt 74. annis ita iaceant. Dirum nimirum miseris mortalibus omen. Nam in his 74. annis omnia ventura sunt, quæ Dominus circa finem mundi prædixit ventura, gentem scilicet contra gentem surrecturam, regnum aduersus regnum, & terræmotus, & pestilentiam, & famem & terrores de cœlo, Gentilium in Christianos bella, Christianorum in eosdem victorias, & alia mirantibus inculcans, septem dormientium passionem, & habitudines singulorum, quod nulla docet litera, ita eis disseruit, ac si quotidie cum eis victitaret. Erant autem tres optimates, qui eum sciscitabantur Aroldus,& Abbas vnus,& episcopus vnus. His auditis comes Aroldus misit ad inquirendam veritatem militem vnum, Abbas monachum, episcopus clericum ad imperatorem Constantinopolitanum, adiectis Regis sui literis, & muneribus, quos ille secum benigne habitos ad Episcopum Ephesi destinauit, epistola, quam sacram vocant, comitante, vt ostenderentur legatis Regis Angliæ, septem dormientium corpora. Factumque est secundum prophetiam Regis Eduuardi. Nam Græci omnes tunc iurabant se accepisse à patribus illos septem super dextrum latus quiescere, sed post introitum Anglorum in speluncam super sinistrum eos inuenisse. Nec mora, omnia illa secuta sunt, quę prædixerat. Agareni,& Arabes & Turci Syriam,& Siliciam & minorem Asiā, & maioris Asiæ multas vrbes inter quas Ephesum & Hierosolymam depopulati sunt, septem annis postea proximis tres Papæ, idest, Victor, Stephanus & Nicolaus mortui sunt.

Matth. 24.

De Benedicto Papa maiore, & minore.

Cap. XXI.

Sigebertus in chronicis. Anno Henrici 6. Benedictus qui symoniacè Papatum Romanum inuaserat, cum esset rudis literarum, alterum ad vices ecclesiastici officij exequendas secum Papam, Syluestrum scilicet, consecrari fecit. Quod cum multis non placeret, tertius superdicitur Gregorius, qui solus vices duorum impleret.

Lege de hist. Baron.

Author. Iste Benedictus IX (vt ait Petrus Damianus) nepos fuit superioris Petri Octaui. Et dictus est Benedictus minor respectu illius maioris, de quo maiore Benedicto idē Petrus Damianus refert: Episcopus, inquit, quidam Capuanus, vt vidit Benedictum maiorem Papam nigro quasi corporaliter equo insidentem: Heus, inquit, nonne tu es Papa Benedictus, quem iam defunctum nouimus? Ego sum, inquit, infælix ipse. Quomodo, inquit, est tibi pater? Grauiter, inquit, torqueor, sed de Dei misericordia non despero, si mihi adiutoriū præbeatur. Sed perge quæso ad fratrē meum Ioannem, qui nunc sedem Apostolicam occupat, eique de mea parte dices, vt illam summā quæ potissime in tali theca reposita est, pro me in pauperes distribuat, sicque me redimendū esse quandocūque cū hoc miseratio diuina decreuerit cognoscat. Nā cætera, quę pro me indigentibus tradita sunt nihil mihi penitus profuerunt, quia de rapinis & iniustitijs acquisita sūt. His auditis episcopus Romā impiger abijt,& Ioanni Papæ fratris verba narrauit, & episcopatū mox deseruit,& monachatū induit. (Eiusdem vero Benedicti nepos, qui post eum tertius, Ioanni vero Secundus in Papatu successit vt Vmbertus Archiepiscopus mihi narrauit) apparuit cuidā iuxta molendinū equo insidenti, & iter agenti. Apparuit antē in specie monstruosi animalis, cuius cauda & aures asini erāt, cætera vrsi. Cūq; ille fugam iniret tremefactus, clamauit mōstrum illud: Noli, ô vir, expauescere, scito me hominem fuisse sicut tu es, sed quia bestialiter vixi, post mortem præferre bestiæ speciem merui. Ad quem ille: Quisnam fuisti? Ego ait ille solo nomine Benedictus fui, qui nuper Apostolicam sedem indignus obtinui. Ad quem ille: Quid habes retributionis? Nunc, inquit, vsque ad diem iudicij per dumosa atque squalentia, & sulphurea loca & fætida & bullientia rapior & protrahor, post extremū vero iudicium, corpus meum,& animam simul irremediabilis cruciatus, & irreuocabilis olla gehennalis barathri glutiet, ita vt mihi nulla in posterum spes recuperationis restet. Post hæc verba disparuit: Fuerat autem ab ipso Pontificatus primordio vsque ad finem vitæ in cæno luxuriæ conuersatus, & ideo ab auribus asini in caudam desinebat. Duxerat autem per totum vitam carnalem, ideo per cætera vrsus erat. O quam illi melius fuisset, vt episcopatum deseruisset. Pōst hunc Benedictum sedit Syluester tertius, vt supra dictum est diebus 55. Post quem Gregorius VI. ante dictus Gratianus magnæ sanctitatis,& religionis vir.

Benedictus Papa post mortem visus vide Pet. Dam. ep. 5. cap. 5.

De Gregorio Papa huius nominis sexto, & actibus eius.

Cap. XXII.

Guillelmus in chronicis. Is itaque Apostolatus Romani statum per incuriam antecessorum diminutum inuenit, vt præter pauca oppida vrbi vicina, & oblationes fidelium nihil haberet, quo se sustentaret. Ciuitates & possessiones in longinquo positæ, quæ ad ius ecclesiæ pertinebant à prædonibus ablatæ erant. Tramites publici & strata viarum per totam Italiam à Latronibus stipabantur, ita vt nullus peregrinus nisi cum maiori manu impune transiret. Cessatum est ab omni Prouincia Romā iter aggredi. In ipsa vrbe in medio foro vagabantur sicarij. Apostolorum ecclesiam aliquis videre cupiens in sicarios incidens nullo modo sine substantiæ vel salutis damno domum reuertebatur. Super ipsa sanctorum Apostolorum martyrum corpora, super sacra altaria gladij nudabantur. Oblationes accedentium vix dum appositæ de manibus arripiebantur. Arreptæ in commessationes & scortorum abusiones consumebantur. Tantis malis Gregorius leniter, vt Pontificem decet, decurrere cæpit, amore plusquam terrore, verbis plusquam verberibus agens. Mandat vrbanis, vt à peregrinorum infestatione cessent, & à rapina sacrorum. Alterum enim est contra naturam, vt ille, qui communi vescitur aere, non communi fruatur pace, & Christianus inter Christianos libere progredi debet, cū omnes sint ex vno famulitio, & omnes vnius sanguinis coniuncti coagulo, redemptique precio. Alterum vero contra præcepta Dei, qui præcepit, vt qui altari deseruiant de altari viuant, domum Dei esse debere domum orationis non speluncam latronum, non gladiatorum conuenticulum. Permitterent oblationes fidelium transire in vsus sacerdotum, vel in expensas pauperum, se & aliquo modo prouisurū illis quos egestas ad rapinas compellebat, quos autem cupiditas exagitabat ipsi sibi pro timore Dei, & sæculi honestate modum ponerent. Inuasoresque Ecclesiastici patrimonij & mandatis & epistolis inuitauit, vt aut indebita redderent,

Pontifex leniter prædones in viam reuocare nititur.

aut se iure illa tenere, id est, Senatu Romano probarent. Si neutrum facerent, Ecclesiæ mēbra se nō esse cognoscerent. Talia frequēter concionatus, aut nihil aut parum profecit. Tunc excommunicauit omnes, qui aut talia agerent, aut agentibus conuiuio, aut colloquio participarent. Illi autem excommunicati cœperunt contra furere minis, aures territare, muros vrbis armis circircumsonare, adeo vt penè Papam occiderent. Tunc Papa ferro abscisionis vtendum iudicans, arma & equos vndecunque conquisiuit, milites & equites adornauit, ac primum ecclesiam beati Petri præoccupans, raptores oblationum, vel extinxit vel effugauit. Occisis itaque sibi resistentibus prædia & oppida multo tempore amissa in antiquum ius restituit. Quirites interea rapto viuere assueti sanguinarium illum vocabant, & indignum, qui Deo offerret, tot cædium conscius. Ipsi etiam Cardinales hoc dicebant, adeo vt cum ille valitudine, qua defunctus est, decumberet, consilio prius inter se habito auderent eum admonere, ne se in ecclesia Sancti Petri cum cæteris Apostolicis tumulari præciperet, qui tot hominum mortibus officium fœdasset.

Responsio eius ad Cardinales ipsum quasi homicidam arguentes.

Cap. XXIII.

Oratio Papæ ad Cardinales habita.

TVnc ille recollecto spiritu toruisque luminibus minax hanc orationem habuit. Si in vobis, vel scintillula humanæ rationis, vel scientia diuinæ auctoritatis esset, tam præcipiti persuasioni non conueniretis Pontificem vestrum, qui quandiu vixi, & patrimonium meum in vestra commoda effudi, & famam pro vestra liberatione neglexi. Et si alij, hæc quæ prætenditis attexerant, par erat, eis vos obsistere, opiniones stultorum melioribus interpretationibus lenientes. Cui quæso tresaurizaui, forsitan mihi? An thesauros antecessorum meorum habebam, qui cuiuslibet auaritiæ sufficerent? Quibus libertatem, quibus salutem restitui, referetis quidem mihi, Adorabar à populo, & libere, quæ volebam actitabam, applaudebatur mihi totis orationibus, acclamabatur mihi in laudes meas totis diebus. Has laudes, hos plausus abstulit mihi vestræ tenuitatis contuitus. Ad vos flexi animum, & seuerius agendum existimaui, fortunarū vestrarum titulos prædo impius abligurriebat, vos inopem vitam diuino pane agebatis, illi de oblationibus vestris preciosa sibi serica mercabātur, vos populari & dissoluto amictu oculos mouebatis meos. Itaque cum hæc nequirem pati bellum alijs indixi, vt damno ciuium emerē gloriam clericorum, sed vt modo experior in ingratos collata beneficia perdidi. Quod alij per angulos mussitant, vos in publico euomitis, & libertatem quidem probo, sed pietatem requiro. Morientem patrē filij de sepultura sua excogitant, cōmunem mortalium domū mihi negabitis. Non arcetur ab introitu ecclesiæ meretricula, nō vsurarius, non latro, & vos Papam ingredi prohibetis? Quid refert, an mortuus, an viuus sacrarium introeat, nisi quod viuus multis adhuc tentatus illecebris, vt nec in ecclesia à macula sit immunis. Ibi sæpe peccandi reperiens materiam, vbi venerat diluere culpam. Mortuus peccare nescit, immo nequit supremo carens viatico. Quam immanis igitur barbaries est, vt hunc à domo Dei excludat, cui peccandi desit, & voluntas & facultas. Quapropter filij tam præruptę audaciæ per misericordiam agite, stulte enim & amare locuti estis.

Rationabilis eius defensio ad eosdem.

Cap. XXIV.

GVillelmus in chronicis. Sed ne sola me vinci auctoritate putetis, & rationem accipite. Omnis actus hominis secundum cordis intentionem debent examinari, vt eo vergat sancti iudicium, vnde processit faciēdi consiliū. Vt enim veritas dicit: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Crebro miserabilis interpellauit egenus, vt eius leuarem inopiam, ego futurorum inscius non abnui, sed diuersis monetis onustum dimisi. Discedens ille latronem offendit, qui videns eum nummos portantem, claua quam ferebat percussum occidit. Nunquid inde iudicandus sum, quia peregrino dederam, vnde causam mortis incurrit? In legibus ecclesiasticis, & forensibus idem factum diuerso respectu, & punitur, & laudatur. Animaduertitur in latrone, quod hominem occiderit, in occulto probatur in milite, quod hostē foderit in bello. Itaque homicidium in isto laudabile, in illo vituperabile. Laudatus est olim prędecessor noster Adrianus primus prædicandæ memoriæ, quod inuestituras ecclesiarum Carolo magno concesserit, ita vt nullus electus consecraretur ab episcopo, nisi prius à Rege insigniretur baculo & annulo. Erat animus Caroli inuictus aduersus auaritiam, nec facile tunc inuenisset aditum aliquis, nisi intrasset per ostium. Præterea per tot terrarum interstitia nequibat requiri sedes apostolica, vt vnicuique electo assensum suum accommodaret, dum esset prope Rex, qui nihil per auaritiam disponeret. Nunc omnia Regum palatia luxus & ambitus occupauit. Quare merito sponsa Christi libertatem suam asseuerat, ne illam tyrannus ambitioso vsurpatori prostituat, laudaturque in nostri sæculi Pontificibus, quod has donationes tulerunt principibus. Certe non est Episcopi officium, vt ipse iubeat committi prælium. Cæterum spectat ad munus episcopi, si naufragium innocentiæ videat, & manu & lingua occurrat. Ezechiel Sacerdotes accusat, quod non steterint ex aduerso, nec se opposuerunt murum, vel clypeum pro domo Israel. Duæ sunt personæ in ecclesia ad resecanda vitia constitutæ. Vna, quæ exacuat eloquium, altera, quæ portet gladium. Ego & vos mihi testes estis, non neglexi partes meas, quoad speraui proficere armaui linguam. Illum cuius interest agere rem gladio certificaui nuncio. Occupatum se rescripsit bello Vindelicorum, rogans, vt meis laboribus & suis expensis non grauarer latronum conciliabula deturbare. Si renuissem, quam excusationem Deo offerrem, cum Imperator suas in me refudisset partes? viderem cædem ciuium, damnum peregrinorum, & dormitarem? *Quisquis pascit latroni occidit innocentem.*

Matth. 6.

Ezech. 13.

Responsio ad obiecta.

Cap. XXV.

SEd obijcitur non esse Sacerdotis, vt se cæde cuiuscunque cōmaculet, verum est, sed non se inquinat, qui sontem premens insontem liberat, immo vere *beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore:* Sacerdotes fuerunt amplissima laude famosi. Phinees, & Mathathias, qui in delinquentes manu sua vlti sunt, alter amplexus venereos pugione confodit: alter Idolis immolantē immolato cruori commiscuit. Zacharias sacerdos thurificantē Regem expulit, & proculdubio non dubitasset occidere, nisi Deus illum accelerasset cædere. Præuenit episcopalem manū plaga diuina, vt illius cadauer depasceretur lepra, cuius animus vsurpasset illicita. Deturbatur Regis deuotio, & nō deturbabitur latronis cupido? Parum est quod excuso, etiā laudandū est, quod feci. Contuli enim beneficium, quibus videor intulisse exitium, pœnam minui dū mortem accelerani. *Sceleratus enim quanto plus vixerit, tanto plus peccabit, nisi forte sit aliquis, quem Deus exemplo singulari respexerit.* Mors in communi bona est omnibus, per eam iustus reponitur in cęlestibus, iniustus ferias ponit sceleribus, malus per eā dat flagitijs terminū, bonus pertēdit ad brauiū, sanctus propinquat ad palmā, peccator spectat ad veniā, quia figit

Psal. 105.

Num. 25.

1. Machab. 2.

2. Paralip. 26.

flagitijs metam. Gratiæ mihi habendæ sunt illorum vitæ, qui tantis miserijs exempti sunt meo munere.

Hæc habui quæ pro me dicerem, vt vestras assertiones euacuarem, sed quoniam, & meæ, & vestræ ratiocinationes falli possunt, committamus omnia diuino examini. Corpus meum antecessorum more compositum ante ianuas ecclesię sistite, ianuas seris, & repagulis damnentur. Si Deus voluerit vt ingrediar, opplaudatis miraculo: Sin minus, faciatis de cadauere meo quicquid vobis placuerit. Sic factum est. Mox enim, vt corpus eius ante portas ecclesiæ seris obclusas positum est, turbo ingens diuinitus emissus, repagulorum obstacula dirupit, & valuas vehementi impetu patefactas ad parietem, cum magno fragore impulsit.

De muliere malefica à dæmonibus rapta.

Cap. XXVI.

Vide speculum Exemplorum: tit. Augurium.

EOdem tempore mulier apud Berbeliam Angliæ villam auguratrix & Malefica, cum quadam die conuiuaretur, Cornicula quam habebat in delicijs vocalius solito nescio quid cornicata est; quo audito, dominæ cultellus de manu excidit simul & vultus expalluit; ingemiscens diutissime ait: Hodie ad vltimum sulcum peruenit aratrum meum, hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuncius dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interijt. Quo audito continuo dolore saucia decubuit, vocarique præcepit superstites liberos monachum, & monacham, quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo, dæmonicis actibus semper inseruiui; ego vitiorum omnium sentina, & illecebrarum magistra fui, & sperabam tantum in religione vestra, à meipsa desperaui. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa; rogo vos per materna viscera, vt mea tentetis alleuiare tormenta; nam de anima sententiam damnationis, non reuocabitis. Corpus ergo meum insuite in corio ceruino, & includite in lapideo sarcophago, & operculum ferro & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis cathenis circundate. Si tribus noctibus ita secure iacuero, quarta die infodietis me in humo, quamquam verear ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Psalmicines 50. sint 3. noctibus, & missæ cantentur pro me tot diebus.

Factum est, vt præceperat, & nihil valuit, primis duabus noctibus cum chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones ostium ecclesiæ immani obice clausum leui negotio confringentes, duas extremas cathenas diruperant; media, quæ operosius elaborata erat illibata durauit. Tertia nocte circa gallicantum strepitu aduenientium hostium omne monasteriū visum est à fundamēto moueri. Vnus autem cæteris vultu terribilior, & statura celsior, ianuas maiori vi concussas in fragmento deiecit, & arroganti gestu accessit ad sarcophagum, inclamatoque nomine, vt surgeret imperauit; qua respondente nequeo pro vinculis. Solueris, inquit, & malo tuo, statimque cathenam, quæ cæterorū ferociam eluserat nullo conamine, vt stupam dirupit, operculumque tumbæ pede depulit, & apprehēsa manu palàm omnibus ab ecclesia extraxit ad fores, vbi paratus erat equus niger superbe hinniens, vncis ferreis per totum protuberantibus, super quos misera illa imposita ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamen clamores per quatuor fere milliaria miserabiles suppetias orantis.

Incantationibus dedita fœmina ab ecclesia in qua defuncta iacebat, à dæmonibus extracta & à quo infernali imposita cum clamore ad inferos trahitur.

Hucusque Guillelmus in chronicis.

De cæteris euentibus illius temporis.

Cap. XXVII.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Henrici 7. Romæ vno cōtra duos, & duobus contra vnum de papatu contendentibus, Rex Henricus cōtra eos, Romam vadit, & eis canonica & Imperiali censura depositis, Suidigerus Babembergensis episcopus, qui & Clemens Romanæ Ecclesiæ 146. præsidet; & ab eo Rex Henricus in Imperatorem benedicitur, iurantibus Romanis se sine consensu eius nunquàm Papam electuros. Deoderico Metēsium episcopo mortuo, successit Adelbero fratruelis eius vir magnæ prudentię, & sanctitatis. Ecclesia sanctæ Gertrudis Niuigellensis, quæ ante aliquot annos post negligentiam & incuriam effusi sanguinis dominici concremata fuerat, in nouam reædificata benedicitur præsente Imperatore Henrico.

Vide Baronium ann. 1046.

Anno 8. Damasus Ecclesiæ Romanæ 147. præsidet.

Nix tanta in occidente cecidit, vt siluas frageret. Franco scholasticus Leodicensium & scientia literarum & morum probitate claret, qui ad Herimannum Archiepiscopum scripsit librum de quadratura circuli, de qua re Aristoteles ait: Circuli quadratura si est scibile, scientia nondum est, illud autem scibile est.

Anno 9. Bruno Leucorum Episcopus, qui vocatur Leo Romanæ Ecclesiæ 148. præsidet. Hic cum ad capessendàm sedem Apostolicam Romam tenderet, audiuit voces Angelorum canentium: *Dicit dominus, ego cogito cogitationes pacis, & nō afflictionis.* Hic de multis sanctis cantus composuit, & multa fecit, & scripsit vtilia Ecclesiæ. Hic cum in papatu pauperem leprosum ante fores offendisset, eum totum diligenter in lectulo suo collocauit. Quem cùm reserato ostio non inuenisset pauperem, se Christum suscepisse obstupuit.

Ponit Baroni. ann. seq Onuph. & Cyacon. est 154.

Viri religiosi & illustres sanctitate in Christo dormiunt.

Odilo Abbas Cluniacensis cui Hugo succedit, Poppo Stabulensis, Guatho episcopus Legiensis, Olbertus sanctæ memoriæ Abbas Gemelacensis.

Anno 11. Leo Papa dum Northmannos à Romanorum terminis deturbare satagit, multam calamitatem incurrit, quia cum multis etiam ipse capitur, sed tamen relaxari noluit, nisi etiam suis relaxatis. Bardo Maguntiæ episcopus obijt, cuius sanctitas per multam miraculorum gratiam patuit. Sanctus Tietbaldus inter nobiles Francorum non infimus hoc tempore claruit: qui mundo & semetipso abnegato, secutus Christū quieuit, qui quàm accepte seruierit Deo, post mortem eius miraculorum prodidit magnitudo. Ossa eius in Gallias translata, multam multis locis meruerunt venerationem.

De sancto Tietbaldo eremita.

Cap. XXVIII.

E*X gestis eius.* Temporibus Hērici Cæsaris, & Henrici regis Francorum Gallia fructum honoris, & honestatis dedit, Tietbaldum religionis incitamentum, vitij repagulum, castro Pruinisio ortum. Hic magnarum dominus facultatum occulto & laudabili furto seipsum sæculo nequam subripuit, & eremiticam vitam expetens, pro Christo pauperrimus vixit. Manusque eius in laboribus seruierunt, multisque virtutibus, & miraculis claruit.

Vita S. Tietbaldi.

Quadam die cum duobus socijs eo itinerante cum fatigati itinere, & afflicti fame & siti deficerent in via, ipse comites aliquantulum præcessit, & panem in via à Deo sibi præparatum inuenit. Vnde in Christo confortatus, primum gratias egit, deinde panem sumit, ex adipe frumenti ad vescendū suauem, socios vt residerent (præsens enim erat riuulus placidissimus) manus lauarēt, pane reficerentur inuitauit, Perquirentibus illis tanquam desperantibus quo pane vescerentur. Hoc, inquit, & panem qui sub veste latebat, ostendit. Illi supra modū attoniti; deinde ad se reuersi angelicam administrationem fuisse intellexerunt. Cumque Mediolanenses audita eius fama ad locum eius sicut ex diuersis partibus confluebant accessissent, primò eos verbo Dei spiritualiter refecit; deinde illis corporalem refectionem sumentibus, diacono nomine Dionysio præcepit potum ministrare. At ille mandato eius non parebat, quia vnde propinaret

vinum hospitibus non habebat. Ipse enim nocte praecedente, vasculum vbi vinum fuerat, totum cum sitiret, euerterat,& vnde alijs ministraretur non dimiserat. Quibis & ter admonitus per improbitatē sancti patris praecepto eius obediens ad vas accessit, & quod vacuum ex toto reliquerat, ex toto plenum inuenit. Ad quod incaute accedens vino cum impetu saliente gremium totum perfudit. Tanto miraculo stupefactus, cum timore hospitibus ministrauit, vnde peregrini plene refecti sunt, & fratres de reliquo per tres hebdomadas vixerunt. His & multis alijs virtutibus clarus, migrauit ad dominum, Imperante Henrico filio Henrici in Italia, regnante autem Philippo in Gallia.

Quaedam mulier in brachio suo non quidem pro reatu aliquo, sed sponte circulum gestans ferreum, peruenit ad eius sepulchrum, vbi cum peruigilaret & ad cādelam quae casu ex candelabro ceciderat erigendam vinctum brachium extendisset, circulus ferreus cōfractus est, magnoque tumultu crepitans longius à brachio dissiluit.

Huius festum celebratur pridie kal. Iulij.

Sigebertus in chronicis. Anno Henrici 12. Balduinus Flandrensis inuaso Hagionensium comitatu contra Imperatorem rebellat.

Guillelmus in chronicis. Eo tempore erant duae aniculae in strata qua Romam itur, vno in tugurio commorātes, vno imbutae maleficio, quae hospitem siquando solus superueniebat, in equum aut asinum aut suem mutabant; de quibus iam supradictum est.

De iuuene qui statuam Veneris annulo desponsauit.

CAP. XXIX.

ROmae per idem tempus erat iuuenis quidam locuples & nobilis, qui vxorem nouiter duxerat, & sodalibus suis conuiuium frequens parauerat. Post cibum itur in campum, vt luderent; rex conuiuij ludo signifer pilam poposcit. Interim annulum sponsalitium digito extento statuae Veneris aereae, quae proximo astabat composuit. Et cum pene omnes solum impeterent, suspiriosus extis incalescentibus, primus se à lusu remouit. Reposcensque annulum inuenit statuae digitū vsque ad volam curuatum, diuque ibi luctatus, nec annulum eruere potuit, nec digitum frangere, tacitusque discedēs rem celauit sodalibus. Nocte intempesta cum famulo rediens digitum inuenit extentū & annulum surreptum, dissimulato damno, ad nuptā redijt. Cumque se in lecto iuxta eam collocasset, sensit quiddā nebulosum & densum inter se, & illam volutari, quod sentiri quidem sed videri non poterat, hoc obstaculo ab amplexu prohibetur. Audiuit & vocem, mecum concube, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus cuius digito imposuisti annulum, illum nec reddam. Territus ille tanto prodigio nihil referre, vel ausus est, vel potuit; insomnem duxit noctem illam multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, vt quacunque hora cum sponsa concubere vellet, illud idem sentiret, & audiret. Erat sane alias valens, & domi aptus & militiae. Tandem querelis vxoris commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito consilio Palumbo cuidam presbytero suburbano rem pandunt, is erat Nigromanticus & potens in maleficijs. Illectus ergo promissis multis compositam epistolā dedit iuueni dicens: Vade illa hora ad compitum, vbi quatuor viae conueniūt, & stans tacite cōsidera. Transiēt ibi figurae hominum vtriusque sexus, omnisque aetatis & gradus & conditionis equites & pedites, quidam laeti, quidam tristes. Quicquid audieris non loquaris. Sequetur illam turbam quidam statura procerior, forma corpulentior, curru sedens, huic tacitus epistolam tradens legendam, statim fiet quod postulas. Sic factum est. Inter ceteros transeuntes vidit ibi mulierem ornatu meretricio, mulam inequitantem, crine soluto per humeros iactato, vitta aurea superne cōstricto, auream virgam gerentem in manibus, qua mulam regebat, prae tenuitate vestium pene nuda apparebat, gestus exequens impudicos. Vltimus dominus turbae terribiles in iuuenē oculos acuens, ab axe superbo smaragdis, & vnionibus composito causas viae ab eo requirit, nihil ille cōtra, sed protenta manu ei porrigit epistolam. Daemon notum sigillum non ausus contemnere legit scripturam. Moxque brachijs in coelum elatis Deus, inquit, omnipotens quādiu patieris nequitias Palumbi presbyteri. Nec mora satellites à latere suo mittit, qui annulum extorquerent à Venere. Illa multum tergiuersata, vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos sine obstaculo potitus est diu suspiratis amoribus. Palumbus autem vbi daemonis clamorem ad Deum audiuit, de se intellexit sibi praesignari finem dierum. Quocirca omnibus membris vltro truncatis miserabili poena defunctus est, confessus coram populo Romano inaudita flagitia.

De Berengario haeretico, & eius poenitentia.

CAP. XXX.

SIgebertus in chronicis. Anno quoque praenotato Gallicana turbatur ecclesia per Berengarium Turonēsem, qui asserebat Eucharistiam quam sumimus in altari, non esse reuera corpus Christi & sanguinem, sed figuram corporis & sanguinis. Contra quem multa à multis, & verbis & scriptis disputatum est. Inter quos dominus Guido Abbas de cruce sancti Leofredi contra eum de corpore & sanguine domini elegantem edidit librum.

Guillelm. in chronicis. Leo Papa Vercellis contra eum celebrauit concilium, sed post Leonis obitum, Hildebrandus cum esset Archidiaconus Turonis, mox Papa Romae, adunatis concilijs eum compulit ad sui dogmatis anathema. Responderunt ei Lanfrancus Archiepiscopus, sed praecipue & fortiter Guitmundus prius monachus de sancto Leofredo Northmanniae, postea episcopus Auersanus Apuliae nostri temporis eloquentissimus. Berengarius autem in fine ita resipuit, vt sine retractatione à quibusdam sanctus habeatur plenus elemosynis & humilitate, magnarum possessionum Dominus dispertiendo, non famulus abscondendo, & adorando, nullam foeminam conspectui suo patiebatur admitti. Berengarius tamen quamuis se correxerit eos quos deprauauerat, conuertere nequiuit. Adeo pessimum est alios exemplo, vel verbo à bono infirmare, quia fortasse peccatum te grauabit alienum cum deletum fuerit tuum. Quod episcopum Carnotensem Fulbertū praedixisse aiunt. Nam cum eum in extremis positū multi visitarent, & aediū capacitas vix confluentibus capiendis sufficeret, ille inter oppositas cateruas oculis longe rimatus, Berengarium nisu quo potuit expellendum censuit, protestatus immanem Daemonem prope eum consistere, multosque ad eū sequendum blandiente manu & illicite corrumpere. Sed & ipse Berengarius die Epiphaniorum moriens recordatus, quot miseros quondam adolescens primo sui erroris calore secta sua infecisset, producto gemitu. Hodie, inquit, in die apparitionis suae apparebit mihi Dominus Iesus Christus propter paenitentiam, vt spero ad gloriam, vel propter alios, vt timeo, ad poenam.

Ecclesia Gallicana per Berengarium valde turbata est.

Fulbertus Carnotensis in Berengario quid viderit.

De corporibus sanctorum Angliae incorruptis & de sancto Chenelino martyre.

CAP. XXXI.

HOc anno corpus Edgari regis Glasconiae sepultum inuenit Abbas Adilpardus incorruptum. Et quia locellus quem parauerat magnitudine corporis angustior erat, regales exuuias ferro ausus est temerare, vnde continuo sanguis vndatim emanauit. Tunc regium corpus in scrinio, quod ipse Ecclesiae contulerat super altare locatum est cum capite S. Appollinaris martyris & reliquijs S. Vincentij martyris, quas ille magno pretio emerat, Abbatem vero temeratorem sacri corporis mox animus reliquit, nec multo post de ecclesia egressum mors inuenit. Sanatus est ibi furiosus, & caecus.

Nusquam gentium vt opinor reperies tot sanctorum post mortem illibata corpora vt in Anglia quæ futuræ incorruptionis speciem prætendunt. Quod ideo diuinitus factum existimo, vt natio penè extra orbem posita, in spem resurrectionis animetur, ex consideratione tot corporum quæ incorruptibilia perdurant. Hæc autem sunt; sancta Ethelreda & Vuiburga virgines, Rex Edmundus; Archiepiscopus Elphegus, Cuthbertus antiquus pater, omnes inuiolatis cute & carne flexibilibus articulis vitali quodam tepore speciem dormientium meditantes.

Renelphus Rex Merciorum filium septennem Chenelmum Quandridæ sororis fidei alendum commiserat. Illa falso sibi regnum præsagiens infantulum tollendum è medio satelliti qui alumnus erat, mandauit; qui puerum venatum ducens inter fruteta obtruncauit. Quod celatũ in Anglia statim Romæ diuinitus innotuit. Nam membrana super altare sancti Petri superne delapsa, elementis Anglicis scripta columba deferente, & necem & sepultum per ordinem prodidit, quæ à quodam Anglo interpretata est, & mox epistola Papæ Regibus Angliæ compatriotam martyrem indicauit, vnde frequenti cultu corpus innocentis solenniter leuatum est. Cumque deferretur Vuincelcombam clericorum cantu & laico plausu, excitata Quandrida patricidalis fæmina è fenestra cænaculi in quo stabat, caput extulit, & forte psalterium habens præ manibus continuatione lectionis peruenerat ad psalmum: *Deus laudem meam ne tacueris.* Quem à fine nescio quo præstigio retrogarde dicens nitebatur cantantium lætitiam infirmare. Tunc verò vi diuina oculi veneficæ à cauis orbibus euulsi, cruore repolluerunt versum illum: *Hoc corpus eorum qui detrahunt mihi apud dominum.* Extant vsque hodie cruoris signa immanitatem mulieris, & vltionem Dei spirantia.

Psal. 107. Colitur 17. Iulij.

De Regibus Osuualdo, & Edmundo, & de sancta Etheldrita.

Cap. XXXII.

IN Selesiensi cęnobio pestis exorta multos interemit, indictum est triduanum ieiunium. Secunda ieiunij die, puero eadem valitudine decumbenti apparuerunt Apostoli Petrus & Paulus dicẽtes, non eum debere metuere mortem, quæ & lãguoris est exitus, & vitæ perennis introitus. Cæterum neminem de illo monasterio hac pestilentia moriturum. Quod Deus præclari regis Osuualdi concesserat meritis; pro compatriotis eadem die supplicantis. Hunc enim esse diem quo idem Rex à perfidis occisus aulam cœli intrauit. Quæsitus est dies mortis eius, & ita inuentus. Ex tunc inter martyres annumeratus est. Duces Danorũ Hinguar, & Vbba orientalium Anglorum depopulabantur prouinciam. Quorũ primus Regem Edmundum non resistentẽ, sed proiectis armis solo prostratum, & orantem post aliquãta tormenta decapitauit. Caput à littore inter dumeta proiectum est. Quod dum ciues quærerent, audierunt vocem capitis omnes ad se inuitãtis; quod lupus lacertis circumplexus custodiebat, qui & baiulos post tergum vsque ad tumulum secutus est neminem lædens, & à nemine læsus. Super corpus eius primo erecta est capella lignea. Quam cum fures expoliare vellẽt inuisibilibus loris ipsis conatibus irretiuit. Caput eius reliquo corpori compaginatum signum martyrij coccinea cicatrice prętendit. Eiusdem sancti crines & vngues sensim pullulant, quos Osuuen quædam sancta mulier quotannis tondere & resecare consueuerat sacra veneratione posteris profuturos. Huius sancti corpus cum sibi minaciter ostendi præciperet Leostanus adolescens fama, vt dicebat, incertum oculorum fide explorare desiderans; mox vt vidit amens effectus, & post modicum vermibus scaturiens mortuus est. Etheldrita, vt Beda auctor est, duobus viris nupta virgo permansit. Pater eius fuit Anna Rex orientalium Anglorum; habuit quoque alias duas filias Etelburgam, & Sexburgam. Quarum prima in monasterio Galliæ, quod dicitur Brigis sanctimonialis primum, post Abbatissa, fuit semper incorrupta, ante mortem, & post mortem, sicut & soror sua. Altera autem Excomberto Regi Cantuariorum vxor data est, ex qua genuit filias duas Encongotam, de qua Beda multa scripsit, & Hermenildam, quæ Vuilfio Regi Merciorum data est in coniugem; ex qua habuit filiam Vueburgam virginem, mater apud Belinum, post matrem Seburgam Abbatissa fuit. Filia apud ciuitatem Legionum pausat, quæ maxime orationes fœminarum, & puerorum exaudire creditur.

De quibusdam alijs sacris virginibus in Anglia.

Cap. XXXIII.

FRater Rulferij Mẽruardus ex Ermenburga filia Ermẽredi fratris Excomberti habuit filias sanctas Mildritam & Milburgam. Quarum prima in cœnobio sancti Augustini Cantuariæ, altera apud Vueneloc requiescit; cuius mausæolum quodam tempore fractum multum odorem velut balsami effudit. Eduuardus senior ex vxore Edelspira habuit filias multas. Quarum vna Edburga, dum vix adhuc trima esset sic à patre probata est.

Posuerat ille in triclinio diuersarum professionum ornamenta, hinc calicem & euangelia, inde armillas & monilia. Illuc virguncula allata est à nutrice, & genibus parentis assedit, iussaque vtrum vellet eligeret, toruo aspectu sæcularia despiciens, prompte manibus reptans euangelia & calicem puellari innocentia adorauit. Exclamat cætus assidentium futuræ sanctitatis auspicium, exosculatus in puella pater ipse arctioribus osculis eam dignatus: Vade, inquit, quo te vocat diuinitas. Itaque sanctimonialium habitum induta, in vrbe Vuintoniæ sanctitate multa emicuit, ita vt singularum sociarum saccos furtim nocte subriperet, & diligenter lotos & inunctos lectis earum rursus apponeret.

Edgari Regis filia Egitha virgo sancta in Vuiltunensi cœnobio iacet.

Beatus Dunstanus dum consecraret basilicam sancti Dionysij, quam ille in amore martyris ædificauerat, vidit istam iuuenculam pollicem dextrum frequẽter protendere, & signum crucis fronti suo imprimere, quo signo delectatus episcopus ait ad eam: *Nunquam putrescat hic digitus*, continuoque inter missarum solennia flere cæpit, requisitusque caussam, ait: Cito hæc florida rosa marcescet, cito auis dilecta Deo auolabit. Sic factum est. Mortua est illa die prædicta post 6. s. ab illa die septimanas cum esset annorum 23.

Non multo post idem Dunstanus vidit per somnium sanctum Dionysium eandem virginem manu tenẽtem, & ex oraculo diuino constanter iubentem, vt à famulis honorificetur in terris sicut à sponso domino honorabatur in cœlis. Hæc etiam in professione sanctimonialis auratis vestibus vtebatur, vnde palam increpata est à sancto Ethelvuoldo episcopo. Quæ respondit: Verax & ineffabile iudicium Dei, sola mortalium operitur conscientia. Nam & in sordibus luctuosis potest esse iactantia. Quapropter puto quod tam incorrupta mens potest esse sub istius vestibus, quam sub tuis discissis pellibus. Huius corpus virgineum cum leuaretur altius, inuentum est totum in cineres solutum præter pollicem dextrum, & aluum, & aluo subiecta. Vnde disputantibus nonnullis, vni ex his, qui viderant dormienti virgo ipsa astitit dicens: Non mirum si partes illæ corporis mei putruerunt: non vsus habet mortua corpora sic defluere, & ipsa vtpote puella membris illis peccaui, sed iuste venter corruptus non est, quem libido non tetigit, immunis fuit & crapula & carnali copula.

Colitur 16. Septembris.

De cæteris sanctis illius temporis.

CAP. XXXIIII.

SIgebertus in chronicis. Anno Henrici 13. Leo Papa Gerardum Leucorum supra se quintũ episcopum sanctitate vitæ mirabilem synodo habita per apostolicam auctoritatem decreuit in numero sanctorum confessorum in ecclesia solemniter habendum.

Anno sequenti Leo Papa moritur, qui cuius meriti apud Deum fuerit cunctis patuit cum multis ad sepulchrum eius Romæ miraculis ostensis Deus eum clarificauit.

Guillelmus in chronicis. Eo tempore corpus Pallantis filij Euandri Romæ integrum repertum est cum hoc epithaphio.

Filius Euandri Pallas quem lancea Turni.
Militis occidit more suo iacet hic.

Pallantis sepulchrum inuentum vid. Martinum Crantzium & Nauclér.

Quos versus non tunc factos crediderim, quamuis carminis literas latinas inuenissent, sed vel ab Ennio vel ab aliquo alio Poeta antiquo. Ea quidem natura est conditorum corporum, quod carne tabescente cutis exterior neruos, nerui ossa continent. Hiatus vulneris, quod in medio pectoris Turnus fecerat quatuor pedibus & semis mensuratus est. Ardens lucerna ad caput inuenta est, quam cum nullo aspergine liquoris aut flatus violentia extinguere valerent, quidam solertioris ingenij stylo subtus flammam foramen fecit, & mox introducto aëre ignis euanuit. Corpus muro applicatum vastitate sui magnitudinem mænium vicit, sed procedentibus diebus stillicidijs rorulentis infusum communem mortalium corruptionem agnouit, cute soluta neruisque fluentibus.

Sigebertus in chronicis. Anno 17. Victor Papa in Gallias veniens gloriose ab imperatore suscipitur, & eo præsente non multo post Imperator Henricus morit & post eum filius eius Henricus imperauit annis 50.

De initio imperij Henrici quarti.

CAP. XXXV.

ANno Henrici primo qui fuit, scilicet ab incarnatione domini 1057. Ab initio vero mundi 4911. Coloniæ generali conuentu habito Baldevuinus & Godefridus mediante Papa Victore ad gratiam Regis, & pacem reducuntur, & omnes bellorum motus sedantur.

Anno 3. Fridericus filius Gothilonis ducis ex clerico sancti Lamberti 7. leuita Romanæ ecclesiæ, quia exosus erat Imperatori Henrico, pro odio fratris sui Godefridi Regis, post legationem Constantinopolitanam apud Cassinenses monachus, & postea Abbas factus, alteratus nomine Stephani Romanæ Ecclesiæ 157. præsidet.

Paderbrunna ciuitas combusta.

Paderbrunna Germaniæ ciuitas combusta est cum maiori ecclesia. In monasterio autẽ monachorum Scotus quidam monachus Paternus nomine multo tempore reclusus, qui etiam hoc incendium sæpe prædixerat propter propositum reclusionis exire nolens se comburi passus est.

Author. Hoc, *sic refert Petrus Damianus.*

In quadam vrbe Teutonica erat quidam seruus Dei iuxta monasterium in cellula, cui reuelatum est, quia nisi populus per pœnitentiam Deum cito placaret, infra 30. dies tota ciuitas periret. Promulgata est visio, noluerunt conuerti. Ille autem pretiosa quæque monasterij iussit auferri, vt salua essent. Tandem à 7. vrbis regionibus ignis subito exoritur, peruenitque vsque ad cellam viri Dei cumque rogaretur exire, noluit; sed omnia iudicio Dei committens combustus est, cum sua cellula.

Sigebertus in chronicis. Anno item 3. Henrici. Benedictus Romanæ Ecclesiæ 158. præsidet. In pago Brachatensi iuxta Tornatũ multitudines Colubrorum altrinsecus congregatæ prodigioso prælio inter se concurrũt, & multis vtriusque partis occisis victa pars fugiens in cauo arboris se abscondit. Altera pars vincentium more insequens cum sibilo circunstrepebat, donec circumiecto ab hominibus igne omnes cremati sunt.

Colubri inter se pugnantes.

Anno 4. Henricus Rex Francorum obijt.

Helinandus. Non multo post cometes longos & flammeos crines permane ducens apparuit, de qua quidam monachus Malsberiæ Elmerus nomine: Venisti, inquit, venisti multis martyribus lugende, dudum est, quod te vidi, sed nunc multo terribiliorem te intueor patriæ huius excidium minantem. Is erat literis bene imbutus, quo maturus, qui immanem audaciam in prima inuentute conatus fuerat, nam pennas manibus eius & pedibus nescio qua arte innexuit, vt Dedali more volaret; fabulam pro vero amplexus, collectaque è summo turris aura, spacio stadij vnius & plus volauit. Sed venti & turbinis violentia simul, & temerarij facti conscientiæ tremulus cecidit. Post hoc perpetuo debilis crura effractus. Ipse vero ferebat causam fuisse ruinæ suæ quod caudam suam in posteriori parte oblitus fuerat aptare.

Sigebertus in chronicis. Post Henricum regnauit filius Philippus in Francia annis 49. Eo tempore Marianus cronographus claruit, qui à Scotia in Gallias veniens Coloniæ factus monachus primo apud Fuldam, postea apud Maguntiam reclusus est.

De Lanfranco Cantuariensi, & bonis eius initijs.

CAP. XXXVI.

HOc tempore claruit Lanfrancus prior monasterij Beccensis; ad cuius eximiam doctrinam de Burgundia conuolauit Anselmus vir postea multa virtute & scientia adornatus, & ei in prioratu successit sub viro egregio Herluino Abbate primo qui ipsum monasteriũ Beccense de proprio fundauit suo.

Vide Trithemium in lib. de scriptoribus ecclesiasticis.

Ex gestis eius. Hic Lanfrancus Papia ciuitate Italiæ oriundus, omni scientia sæculari perfecte imbutus, Alpes transgressus in Northmanniam venit, & in Ambricacensi ciuitate aliquandiu docuit. Deinde mortalium auram captare vanitatem esse considerans, consilium salutis arripuit, & statuit vt omnia propter eum relinqueret, qui omnia fecit. Cumque ire vellet Rothomagum vespere in silua vltra fluuium Rillam incidit in latrones, qui cuncta quæ habebat tollentes, ligatis à tergo manibus, & caputio cappæ ante oculos eius admoto abduxerunt eum per deuia, & inter condensa saltus fruteta dimiserunt. Talibus angustijs comprehensus, nescius quid ageret, infortunium suum lamentabatur. Tandem nocturno silentio in se reuersus, & ad Deum conuersus ait: *Domine Deus tantum tempus in discendo expendi, & corpus animumque in studijs literarum attriui, & adhuc quomodo debeam orare & laudare non didici, libera me de hac tribulatione, & ego sic vitam corrigere & instituere curabo, vt tibi seruire valeam & sciam.* Surgente aurora audiuit viatores iter carpentes, & cæpit ab eis vociferando auxilium petere; qui accedentes, & eum soluentes reduxerunt ad viam. Rogauit autem vt vilius & pauperibus cœnobium, quod in regione noscerent sibi demonstrarent. Nolebat enim adire locum vbi literati essent, qui eum honori & reuerentiæ haberent. Igitur de consilio eorum Beccum adijt, vbi venerabilis Abbas Herluinus eiusdem cœnobij fundator, ac nuper ex grandæuo milite in clericum promotus eum cum gaudio suscepit. Qui monachus effectus in discendis officijs curam maximam impendebat, vt sciret laudes Deo persoluere sicut vouerat. Sic per tres annos vixit solitarius gaudens, quod nesciebatur, fere ab omnibus ignotus, omnium vilitate & extremitate in cœnobio contentus, & vt fertur lectionem nolebat in ecclesia legere, nisi prius cantor eam audisset.

Oratio Lanfranci ad Deum.

Quadam etiam die dum ad mensam legeret, quidam inter legendum dixit sicut dicere debuit, quod præsidenti

denti non placuerit, & aliter dicere iussit, velut si dixisset DOCENTE media producta vt est, iubet causa breuiari. Non enim Prior ille literatus erat, sed sapiens, & sciens magis obedientiam Christo deberi, quam Donato, dimisit quod bene pronunciauerat, & dixit, quod nō recte videbatur dicere. Cum autem rumor & fama viri longe lateque percrebruisset, clerici accurrunt illo de licentia Abbatis sui scholam tenente. Laici quoque potentes & nobiles multa pro eius amore idem ecclesię contulerunt.

De gestis ipsius post Archiepiscopatum susceptum.

CAP. XXXVII.

In Archiepiscopatu quid fecerit.

HIc post ex Abbate Cadomensi factus Cantuariēsis archiepiscopus, multa bona in ecclesijs Angliæ fecit. Quadam die dum missam celebraret, & ventum esset ad horam, qua corpus domini manibus accepit, diaconus qui sibi ministrat à dæmone peruasus, arripuit eum manibus per scapulas. Venerabilis autem Antistes in nullo turbatus reflexa manu dextera per capillos eum tenuit, & ante pedes suos adduxit. Percelebrata autem missa, in domum infirmorum illum perduci iussit, vbi per aliquot dies in insania permansit. Dicebat autem de quibusdam eiusdem loci fratribus quædam nefanda. Tunc nominauerunt quendam dicentes, quod de eo non haberet quid diceret. At ille cœpit affirmare, quod nunquam auderet in præsentiam suam venire. Quod cum frater audiret, timuit ne aliquid sibi perperam gestum improperaret. Tunc sapientes fratres consilium ei dederunt, vt cum Archiepiscopo loquens puram confessionem faceret, & sic fiducialiter cum eius absolutione & benedictione ad dæmoniacū iret. Quod cum fecisset, dicebant dæmoniaco qui aderant. Ecce adest cui minabaris, dic siquid de eo nosti. At ille in eum toruo oculo respectans ait cachinnans. Pro hoc malo omni, quis te sic rebulliuit, & candidauit? Nihilque amplius dixit, vnde datur intelligi, quod virtus confessionis & absolutionis aufert diabolo memoriam peccati aut certe potestatem accusandi. Post aliquot autem dies Deo miserante, & Lanfranco cum fratrum orationibus adiuuante liberatus est ab illa peste. Cum autem ipsi Lanfranco relatum esset, quod Abbas Anselmus nocte post matutinas lectum suum veniens annulum in eo aureum inuenisset, referenti sibi respondit: Certissime scias illum post me futurum Archiepiscopum, & ita factum est. Ad hunc Lanfrancum misit Berengarius Turonēsis literas, qui asserebat Eucharistiam quam in altari sumimus non esse reuera corpus & sanguinem Christi. Harum portitor cū non inuenisset eum in Normannia quibusdam clericis eas tradidit, vnde de ipso Lanfranco orta est suspicio, quasi faueret, quæ à Berengario dicerentur. Igitur cum eas à quodam Remensi clerico Romam perlatas recitator legeret, Leone Papa synodo præsidente, intellectum, quod Ioannem Scotum Berengarius extolleret, Paschasium vero damnaret, & communi de Eucharistia fidei aduersa sentiret, promulgata est, in eo damnationis sententia priuans eum communione ecclesiæ. Et ipse Lanfrancus ex præcepto Papę coram omnibus fidem suam exposuit, prauique rumoris à se maculam extersit. Deinde contra eundem Berengarium scripsit in modum dialogi de corpore, & sanguine domini, ostendens ibi non esse figuram tantum, sed etiam veritatem corporis, & sanguinis.

Virtus confessionis quāta.

De muliere Gemella, & quibusdam alijs.

CAP. XXXVIII.

GVilielmus in chronicis. Eo tempore in confinio Northmanniæ & Britanniæ portentum visum est in vna, vel potius duabus mulieribus. Duo erant capita & quatuor brachia, cætera gemina omnia vsque ad vmbilicum, inferius singula omnia, ridebat, comedebat, loquebatur, vna flebat, esuriebat, altera, tacebat, ore gemino manducabatur, sed vno meatu dirigebatur, vna defuncta superuixit altera pane triennio, mortuam portans donec, & pondere molis, & nidore cadaueris defecit. Putatum est à quibusdam, & literis traditum, quod hæ mulieres Angliam & Normanniam significarent, quæ diuisæ licet fuerint, tamen sub domino sunt vnitæ. Hæ quicquid pecuniarum auidis faucibus sorbuerant, in vnam lacunam, defluit, quæ est, vel principum auaritia, vel circumpositarum gentium ferocia. Mortuam & pene exhaustam Northmanniam ingēs pecunijs sustentat Anglia, donec & ipsa fortassis exactorum violentia succumbat.

Sigebertus in chronicis. Anno Henrici 7. Alexander Lucensis episcopus Romanæ ecclesiæ 160. præsidet, contra quem Cadelo Parmensis episcopus Papa tum ambiens magno scandalo ecclesiæ fuit, quia longa inter eos concertatio etiam vsque ad homicidia prorupit.

Anno 9. multi vsque ad 7000. orandi voto Hierosolymam petentes ab Arabicis in parasceue in quodam castello obsessi sunt, & tot occisi aut vulnerati, vt de 7. & eo amplius millibus vix duo millia reuersi sunt.

Multi fideles ab Arabibus trucidātur. Anno Ch. 1066.

Anno 10. Cometes apparuit tota Paschali hebdomada. Haruuich Nordanybrorum Rex cum mille pene nauibus, venit in Angliam regnaturus, & in vrbe Eboraca plusquam mille laicos, & centum presbyteros de Anglis occidit, cui Araldus Rex Anglorum cum 7. legionibus superueniens eum cum multis occidit.

De Guilielmo comite Northmanniæ, & eius origine.

CAP. XXXIX.

INterim Guilielmus Comes Northmannorum cum Francis in Angliam intrat, & conserto cum Anglis prælio Araldum cum multis millibus peremit, & regnauit in Anglia annis 30.

Guilielmus in chronicis. De isto Guilielmo hęc narrari possunt, quæ sunt inertibus incitamento promptis, & alacribus exemplo, præsentibus vsui, iucunditati sequentibus. Robertus alter filius Richaldi secundi, mulieris in choreis saltantis speciem conspicatus non abstinuit, quin eam sibi nocte coniungeret, quam deinceps vnice dilexit, & aliquandiu loco iustæ coniugis habuit, puer ex ea editus dictus est Guilielmus, nomine abaui, cuius magnitudinem futuram mater somnio præuidit, quæ intestina sua per totam Northmanniam & Angliam extendi vidit, & dilatari. Ipso quoque tempore, quo idem puer natus humum primo attigit, ambas manus iunco, quo pauimenti puluis cauebatur, impleuit stricte, quod corripuerat compugnans obstetrix, fausto omine acclamauit eum Regem futurum. Hic septennis erat, quando pater eius Hierosolymitanum iter aggressus est. Gilbertus Comes tutor pueri constitutus est, concilio apud Fiscanum proceribus indicto. Tutela tutoris Regi Francorum Henrico assignatur, in nomen & fidem pueri ibi iubente patre ab omnibus iuratur. Qui mox vt vt adoleuit à Rege Francorum militiæ insignia accepit. Duxitque vxorem Mathildem filiam Balduini Comitis Flandriæ annis 30. Comes fuit. Hic Northmanniæ monasterium sancti Stephani ædificauit Cadoui magnificeque ditauit, vbi Lanfrancum Abbatem instituit, qui postea fuit Archiepiscopus Cantuariensis vir antiquus scientia & religione comparandus: alterum monasterium Hastingis sancti Martini fecit. Cum adhuc pene puer esset, patruum suum Malgerium ab Archiepiscopatu Rothomagensi remouit.

De Guilelmo Nothosen Bastardo qui conquestor est cognominatus vide Æmil. l. 3. Polyd. virg. Lesl. l. 6. de rebus Scoticis & alij plures. an Ch. 1066.

De duobus Archiepiscopis Rothomagensibus Malgerio & Manilio.

CAP. XL.

IS erat literatus satis, sed pro conscientia natalium professionis oblitus, venationibus & auium certa-

tionibus iusto sæpius intendens, & gazas ecclesiasticas conuiuijs profusioribus insumens. Cuius rei fama crebrescente tota vita sua vsu pallij caruit. Quod negaret sedes Apostolica honoris huius priuilegium ei, qui sacrum negligebat officium. Vnde crebro conuentus expostulante nepote suo aduersus eum, & eo nihilominus irreuerentius agente, cogente vltima necessitate degradatus est. Ferunt quidam depositionis arcanam causam fuisse, quod idem Malgerius nepotem suum cum vxore Mathilde excommunicauerat, quia consanguinei iuncti erant. Et ideo nepotem excogitasse occasiones depositionis in persecutorem flagitiorum suorum pro cuius sceleris expiatione idem Guillelmus ædificauit postea monasterium sancti Stephani Cadoui, & monasteriũ sanctæ Trinitatis. Malgerio successit Maurilius Fiscamensis monachus multis plenus virtutibus, & maxime abstinentia. Idem ad extrema deueniens, vitali priuatus anhelitu fere dimidia die iacuit defunctus. Tandem cum pararetur in Ecclesiam ferri, resumpta anima, ad circumstantes ait: Vltima pastoris vestri verba suscipite: Naturaliter mortuus fui, sed vt vobis nunciarem, quæ vidi, reductus sum, nec diu subsistam, quia dormire in domino delectat. Ductores mei vestibus ornati, & vultibus ad omnem elegantiam erant. Nihil delectabilius eorum sermone nitido. Gaudens cum eis ibam, vt videbatur mihi, versus orientem. Promittebatur mihi sedes paradisi, nõ multo post intrãda. In momento præterita Europa, ingressi Asyã, venimus Hierosolymã, ibi sanctis adoratis Iordanem pertendimus. Citerioris ripę accolæ ductorum meorum mixti conturbernio lætiorem cætum fecere. Ego studio visendi vlteriora transitum maturabam. Tunc comites nostri Dominum præcepisse referunt, vt ante dæmonum visionem terrificaret, quatenus veniales culpæ quas confessione non dilueram, pauore illo horrendarum formarum purgarentur. Adhuc eis loquentibus, astitit, ex aduerso tanta vis dæmonum hastilia acuta vibrantium & ignes efflantium, vt ager ferreus, & aer flammeus videretur, ita horrore concussus sum, vt nec in cælo, nec in terra tutum mihi refugium æstimarem, ita meticulosus ego dum quo euadam dubito, vt hæc dicens saluti vestræ nisi negligatis consulerem, recipi halitum confestim effusurus, Dixit, & pæne cum verbo spiritum emisit. Corpus eius in ecclesia sanctæ Mariæ sepultum, miraculo vt aiunt, diuino tribus diebus altius super terram eleuatum est.

Malgerius deponitur.

Maurilius vir sanctus.

Qualiter præfatus Guillelmus regnum acquisiuit.

Cap. XLI.

Alexander vero Papa audita causa Guillelmi, vexillum ei in omne regnum Angliç misit. Conuentum est apud sanctum Vualericum expectaturque aura multis diebus ad transfretandum, qua tardante nimis, & populo Guillelmi murmurante, iussit corpus sancti Vualerici foras efferri, pro vento postulando. Mox prosper ventus carbasa impleuit, & Hastingas appulerunt. In eggressu nauis pede lapsus, audiuit acclamari sibi à proximo milite: Tenes Angliam Comes Rex futurus.

Aroldus reuertens à bello quo Regem Noricorum vicerat, misit exploratores, qui intra castra deprehensi, iussi sunt à Vuillelmo circunduci per tentoria, & mox large pasti ad dominum suum incolumes remitti. Redeuntes nunciauerunt Ducis magnificam confidentiam & pæne addunt omnes in exercitu illo presbyteros videri, quia scilicet totam faciem cum vtroque labio rasam haberent. Angli enim superius labrum pilis incessanter fructificantibus, intõsum dimittunt. Guillelmus monachum legatum misit tria ferentẽ, vt scilicet Aroldus vel regno secundum conditiones discederet, vel sub eo regnaret, vel certe spectante vtroque exercitu gladio rem ventilaret. Aroldus legatum, nec responso dignatur, turbide abegit. Illam noctem, vt accepimus Angli totam in cantibus, & insomnem duxerunt. Northmanni autem tota nocte confessioni peccatorum vacantes, mane Dominico corpore commuuicabant. Comes arma poposcit, & casu loricam inuersam induit ministris tumultuantibus, quem casum risu corrigens, vertetur, inquit, comitatus meus in regnum. Tunc cantilena de Rolando inchoata, prælium commissum est. Pugnatum est vtrinque acriter, fossatum quoddam præruptum. Angli fugientes noto sibi compendio inuaserant, vbi tot Northmannos conculcauere, vt tumulo cadauerum planiciem campi æquarent. Aroldus à longe ictu sagittę percussus in cerebro occubuit. Iacentis femur vnus militum gladio proscindens, ignominiæ notatus est à Guillelmo & militia pulsus. Idem Guillelmus eadem die discurrendo, pugnando, hortando, tres equos fortissimos sub se confossos amisit. Susurrabant ei custodes corporis, vt se à periculo subtraheret, sed persistens vsque in noctem, nihil sanguinis ex eius corpore tractum est, quamuis iaculis multis impeteretur. Corpus Aroldi matri repetenti sine pretio remisit, licet illa multa per legatos obtulerit. Die natalis Domini coronatus est, ab Alredo Eboracensi Archiepiscopo, nolens hoc munus accipere à Stigando Cantuariensi, quia nec legitime factus erat Archiepiscopus. Vexillum regium Romam misit ad Papam, quod erat in hominis pugnantis figura, auro & lapidibus arte sumptuosa contextum, vrbem Oxoniam rebellantem subegit, leui negocio parte muri vltro cadente, & ingressum illi dante, quam ille audacius assilierat, protestans homines irreuerentes deijciendos Dei auxilio, quia vnus eorum supra murum stans nudato inguine auram sonitu inferioris partis turbauerat in contemptum Northmannorum. Post Aroldũ vero Harfagra' frater Aleini Imperatori Constantinopolitano militauit. Cuius iussu pro stupro illustris fæminæ leoni obiectus est, qui belluam nudo lacertorum nisu suffocauit.

Anglorũ & Northmanorũ diuersa ad prælium præparationes.

Guilielmus Nothus Angliæ coronatur Rex.

ANNOTATIO.

Cum Vincentius sileat, quo iure hic Gulielmus Angliæ regnum ceperit, id hoc loco annotarę opera pretium duxi. Eduuardus Angliæ Rex qui propter vitæ merita in numerum sanctorum est relatus à Suenone Danorum rege regno pulsus in Normanniam sese recepit. Mortuo vero Suenone Hunnuto queeius filio, Ardebuntus ipsius ex patre Mater successit. Qui cum Eduuardum sanctum virum, à Northmannia in societatem vocatum, in Societatem regni asciuisset, obijt. Eduuardus à diuturno exilio ad regnum profectus, tranquillam eius reliquam vitam transegit, & quod apud Northmannos duces, cultus educatusque fuisset, nec liberos sustulisset beneficiorum ac cognationis & consuetudinis memor, Gulielmum Nothum regem hæredemque nuncupauit, in eiusque verba proceres gentis iureiurando adegit Æmyl. l. 3. cæterum Guilielmus Nothus non ignarus quam Romanus Pontifex in regnum Angliæ haberet potestatem eo quod videlicet illius sit vectigale, illud non prius adire voluit, quam ab eo eius adeundi acciperet facultatem. Pontifex autem Alexander vexillum ei in omne Angliæ regnum misit.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. XLII.

Anno Henrici II. obijt sanctus Tietbaldus in Vincentia vrbe Venetiæ inclusus. Cuono qui & Cõradus primicerius Coloniensis ab Imperatore Henrico ad suscipiendum Archiepiscopatum Treuerorum missus, capitur à Comite Treuerorum Deoderico, & satellitibus eius, in siluã ductus de rupe tertio præcipitatur, & adhuc illæsus gladio transuerberatur. Corpus quoque eius folijs siluæ obtegitur, quod à rustico: inuentum ad villam defertur, & sepelitur. Inde à Deoderico Virdunensium episcopo transportatum ad Tolegaium monasterium multis statim miraculis à Deo glorificatur.

His temporibus Beluacensi ciuitate sua destituta antistite, Guido decanus custosque ecclesiæ sancti Quintini Virdunensis, & archidiaconus Laudunensis constituitur Beluacensium episcopus, & à Geruasio Remensi metropolitano consecratur. Qui grauiter ferens carere se præsentia Quintini martyris, in honore eius, & me-

moria ædificauit ecclesiam, haud longe à mœnibus Bolloacæ vrbis. Romæ duobus de papatu contendentibus Mantuæ synodus colligitur, & mediante Annone Coloniense Archiepiscopo Alexander se iureiurando de simonia expurgans, in sede Apostolica subrogatur, Cadelo, vt simoniacus repudiatur.

An. Christi 1068. Anno 12. Deodericus Comes Treuerorum de martyrizato Conone apud eum & homines reus exiliatus ab Imperatore, & accepta peregrinatione eundi, quid de eo & de omnibus qui in comitatu eius pergebant actum sit adhuc nescitur. Hinc Francis, hinc Scotis Angliam incursantibus, Angli fame consumuntur, multi eorum humanis carnibus vescuntur.

De quibusdam miraculis sancti Dunstani Cantuariacensis.

CAP. XLIII.

ANno 15. Treueris in ecclesia sancti Paulini confessoris in crypta subterrena inuenitur corpus eiusdem sancti Paulini, quod olim à Phrygia vbi exulauerat reportatum, ibi à Felice episcopo cathenis ferreis fuerat suspensum, & multa iuxta eum corpora sanctorum ad dexteram scilicet eius Palmatius consul & patricius Treuerorum: Ad sinistram Tirsus vnus de principibus Thebeæ legionis, qui cum multis Thebæorum in hac vrbe à Rictiouaro martyrizatus est: ad caput 7. Senatores vrbis, Maxentius, Constantius, Crescentius, Iustinus, & tres fratres, Leander, Alexander, Sother. Ad pedes Hormisda, Papirius, Constans, Iouianus. Et cum multi ibi iacerent, horum tantum modo nomina, & tempus & dies passionis aureæ literæ in pariete scriptæ signabant, eosque omnes sub Rictiouaro passos fuisse docebant.

Vide Barronium in notis ad martyrologium 31. Aug.

Anno 17. duobus fratribus Russorum regibus de regno contendentibus alter eorum à consortio regni pulsus, interpellat Henricum Imperatorem se & regnum Russorum ei submittens si eius auxilio regno restitueretur: sed id frustra fuit quia grauissima in imperio Romano orta dissentio mouebat magis sua tueri, quam aliena acquirere. Saxones enim multis & magnis iniurijs & iniustitijs ab Imperatore affecti contra eum rebellant, ad quos debellandos Imperator instanter intendit.

Alexander Papa Romam venienti Lanfranco Archiepiscopo Cantuariensi dignanter assurrexit, professus se illud insigne reuerentiæ detulisse, non honori Archiepiscopi, sed amori magistri. Ad huius Lanfranci missam quidam iuuenis monachus legerat euangelium, qui cum patenam Pontifici post *Pater noster* offerret, vidit coram se quosdam vultus teterrimos malignorum spirituum, ad quorum aspectus perterritus Pontificem inter manus sacra tenentem, vtrisque brachijs strictim amplectitur horribiliter clamans & dicens: *Christus vincit. Christus imperat, Christus regnat.* Conterriti sunt omnes qui aderant & portatus est ille à militibus post missam in cameram Pontificis. Conuenitur in capitulo, adducitur ille dæmone plenus fortiter ligatus. Sermonem facit Lanfrancus de illo, & iubet communiter pro eo orationem fieri. Mox, vt videbatur, sanus effectus est, & pro agendis gratijs ad sepulchrum sancti Dunstani præsentatus. Cumque Completorium cantaretur, subito ille raptus de stallo suo cucurrit ad priorem Henricum, quem ille statim apprehendens duxit in dormitorium, & noctem insomnem ante illum duxit, media nocte exclamans omnes inquietauit. Ductus est ad sepulchrum S. Dunstani plurimum renitens, vbi cum venisset furere cæpit, & in Dunstanum & in Christum infinitas blasphemias vsque ad diem euomuit. Mane refertur in domum infirmorum, vbi per multos dies cruciatus est. Quicunque autem ad eum accedebant, si crimen aliquod habebant de quo nondum confessi erant, publice detegebat, & dicebat illos in pænis perpetuis sibi sociandos. Vnde nonnulli erubescentes pure confessi sunt, qui cum illi iterum se præsentarent, quærebant qui essent, & vnde venissent, & quomodo tam subito loti essent, & suam societatem amisissent. Post hæc cum positus esset in medio sanctarum reliquiarum, exiliens cum lecto, in quo iacebat, volebat fugere sanctos. Cumque illuc retineretur dæmon per ventrem eius tanquam cattus paruulus currebat, nunc versus os nunc versus inferiora quærens exitum. Cumque fratres reficerentur, frater qui relictus erat ad custodiendum eum multum deuotus erga sanctum Dunstanum, confisus de Dei adiutorio accepit crucem quam sanctus Dunstanus solebat facere portari ante se more Archiepiscopi, & posuit eam super demoniacum clamans cum lachrymis: *Sancte Dunstane succurre.* Mox dæmon exijt. Tunc æger leuatis oculis in cælum, & perfusus lachrymis ait: Gratias ago tibi sancte pater Dunstane, & tibi frater dulcissime, quia tuis meritis, sanctissime Domine, & tua charitatiua prece, frater charissime liberatus sum ab hoste. Post hæc Baiocatensis episcopus qui erat Comes Cantiæ, mouit quasdam calumnias aduersus Lanfrancum super terras & cõsuetudines Ecclesiæ Cantuariensis. Cumque adesset dies placiti Lanfrancus solicite inuocauit sanctum Dunstanum. Ea nocte astitit ei sanctus in visu dicens, Lanfrance ne turberis, ego tibi adero, & si illos non viceris, scias me non esse qui tecum loquor. Sic factum est. Lanfranco in crastinum omnia quæ sibi obijciebantur adnihilante cunctis stupentibus.

Dæmon non fert Sanctorũ reliquias.

S. Dunstanus quomodo in lite Lanfranco astiterit.

De Archidiacono Hildebranno qui factus est Papa Gregorius.

CAP. XLIV.

SIgebertus in chronicis. Anno quoque prænotato Hildebrandus archidiaconus Romanorum, qui & Gregorius Romanæ ecclesiæ 161. præsidet.

Guillelmus in chronicis. Hic Hildebrandus vt audiui à quodã qui hoc audierat referre Abbatem Cluniacensem Hugonem cogitationes aliorũ prophetico mentis intuitu nunciabat, quem ideo Papa Alexander cancellarium Apostolicorum præfecerat, pro cuius officij intuitu Hildebrandus tanquam cancellarius circumibat prouincias, vt perperam acta corrigeret. Die quadam cum equitaret cum turba obsequentium, Abbas Hugo in extremo agmine cum suis monachis prosequebatur visoque eminus tanto viri honore cæpit cogitare in animo vnde esset tantus honor homuncioni exilis staturæ, despicabilis parentelæ, proculdubio hoc ei ex superbia accidere, quod tot obambulatores haberet, vix hoc mente versarat, tunc Archidiaconus reflexo equo, & calcaribus incitato à longe clamans, & Abbatem adnutãs. Tu, inquit, male cogitasti, non mihi hanc gloriam, si gloria dici potest, quæ cito trãsit, vel imputo, vel ab alijs imputari volo, sed beatis Apostolis, quorum priuilegio mihi exhibetur. Erubescens Abbas hoc solum respondit: Quæso Domine quomodo nosti cogitatum meum? Ab ore, inquit tuo quasi per fistulas ad aures meas deductus est.

Gregorius septimus cogitationes hominum nouerat.

Item ecclesiam aliquando simul ingressi Abbas & Archidiaconus vt orarent continuatis & iunctis lateribus prostrati diutius orauerunt. Tunc respexit Archidiaconus Abbatem turbulento rictu infrendens, Abbas foras egressus causam commotionis inquisiuit. Cui ille: Si me amare vis, caue ne vlterius hac me iniuria expungas. Dominus enim meus Iesus *Speciosus præ filijs hominum* postulationibus meis visibiliter astabat, intendens dictis, & serenis fauens oculis, sed orationis tuæ abiectus violentia, me deseruit, ad te conuersus. Puto esse genus iniuriæ amico eripere auctorem salutis suæ. Præterea noueris mortalitatem hominis, & huic loco imminere excidium. Vidi enim Angelum Dei astantem super altare euaginato gladio, & iam prouinciã istam spissus & nebulosus aer circumuolat. Fugiamus ergo quantocius. His dictis introeuntes in diuersorium ad curam corporis assedere, continuoque dapibus appositis exortus est

Gregorius orans Christum præsentem sibi intuitus est.

in domo

in domo luctus pluribus ex familia subito extinctis, qua peste per vicinas ædes grassante, mox ascensis mulis diffugerunt.

Idem Archidiaconus in Gallia consederat in concilio vice Papæ, vbi plures episcopi per symoniam facti, quorum vnus huius criminis insimulatus nullis testibus argui, nullis argumentis poterat confutari, ita dicendi arte callebat. Tunc Archidiaconus: Cesset humanum eloquium, producatur diuinum oraculum. Certum est, quod episcopalis gratia donum Spiritussancti est, & quisquis episcopatum mercatur, donum Spiritussancti comparari posse pecunia opinatur. Coram nobis ergo qui iudicio Spiritussancti congregati sumus dicat iste: *Gloria patri & filio & Spirituisancto* quod si expresse, & sine titubantia dixerit, constabit apud me non esse illum simoniacum, accepit ille libens conditionem nihil minus ratus, quam hoc diceret certe, *Gloria patri & filio sic* integre protulit, sed in hoc, & Spirituisancto hæsit, suscitato cunctorum strepitu, nullo conatu, vel tunc vel deinceps tota vita sua Spiritumsanctum nominare potuit. Hunc abiectum de episcopatu Abbas prædictus pro testimonio miraculi sæpe secum duxit.

ionia tūc t quando- esicia ec- iastica à is recipie- itur.

Hic autem Papa Gregorius excommunicauit omnes electos, qui inuestituram ecclesiarum de manu laici acceperunt.

ANNOTATIO.

Hic pontifex vere maximus ecclesiasticæ libertatis assertor & propugnator, acerrimus omnibus fuit, bonis gratissimus, & ab optimis quibusque laudatus scriptoribus, quamuis inuidi ei nonnulla crimina impegerint, quæ omnino falsa fuisse alij redarguunt, vide Sanderum l. de visib. Monarch. Geneb. in chronicis Onuph. in Plat. & plures alios.

De synodo eius in qua Symoniacos damnauit.

CAP. XLV.

SIgebertus in chronicis. Anno quoque 18. Gregorius Papa celebrata synodo symoniacos anathematizauit, vxoratos sacerdotes à diuino officio remouit, & laicis missam eorum audire interdixit, nouo exemplo, & vt multis visum est, inconsiderato præiudicio, qui contra sanctorum patrum sententiam, qui scripserunt, quod sacramenta, quæ in ecclesia fiunt, baptismus scilicet Chrisma, corpus & sanguis Christi, Spiritusancto latenter operante, eorundem sacramentorum effectum, seu per bonos, seu per malos intra Dei ecclesiam dispensentur. Inde quia Spiritussanctus mystice illa viuificat, nec bonorum meritis dispensatorum amplificantur, nec peccatis malorū attenuantur, Vnde hic est qui baptizat, & ex qua re tam graue oritur scandalum, vt nullius hæresis tempore sancta ecclesia grauiori scismate scissa sit, his pro iustitia, illis contra iustitiam agentibus, alijs à symonia non declinantibus, alijs notam auaritiæ honesto nomine prætexentibus, dum hoc quod se gratis iactant sub charitatis nomine vendunt. Et vt de Montanis dicit Eusebius, sub nomine oblationis artificiosius munera accipiunt. Porro continentiam paucis tenentibus, aliquibus eam causa questus ac iactantiæ simulantibus multis incontinentiam periurio aut multipliciori adulterio cumulantibus. Ad hoc, hac importunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni ecclesiastica subiectione excutientibus laici sacra mysteria temerant, & de his disputant, infantes baptizant, sordido humore aurium pro sacro oleo & chrysmate vtentes. In extremo vitæ viaticum dominicum & visitatum ecclesiæ obsequium sepulturæ à presbyteris coniugatis accipere paruipendunt, decimas presbyteris deputatas igni cremunt, & vt in vno cætera perpēdas, laici corpus Domini à presbyteris coniugatis consecratum sæpe pedibus conculcauerunt, & sanguinem domini voluntarie effuderunt, & multa alia contra ius & fas gesta in ecclesia sunt. Et hac occasione multi pseudomagistri exurgentes in ecclesia prophanis nouitatibus plebem

ldumniam geberti ni- s addicti rrico quar- Bar refel- an. 1074. :.36. & se- entibus rro originē bellionis enrici con- s sedem postolicam idere est eo- m an. sec. inta.

sne nullate- us conuenit t ibi reue- nter asse- r vbi: perti- aciter aper- t & impu- enti libidi- e fatentes ici & San- orum pro- bitione cō- munt.

ab ecclesiastica disciplina auertunt.

Anno 20. Gregorius Papa totus in Henricum Imperatorem inuehitur, & quoscunque potest ab eo verbis & scriptis auertit. Animum autem matris ipsius Agnetis ab eo alienat. Gelu magnum, & glacies validissima fuit à Kal. Nouemb. vsque in medio mensis Aprilis.

An. Christ. 1076. Vide Baron. an. Chr. 1075.

De sancto Stephano Grandimontensis ordinis institutore.

CAP. XLVI.

EX gestis eius. Anno domini 1076. cæpit ordo Grandimontensis sub patre Stephano. Hic filius Stephani nobilissimi viri de Auerniæ partibus à patre suo in pueritia ductus est Beneuentum, vbi à sancto Milone Archiepiscopo 12. annis educatus regulam bene viuendi didicit. Denique discedens peragratis multis eremis, & de Canonicorum & monachorum & eremitarum vita, quæ imitāda sunt memoriæ commendans in Aquitaniam prope Lamonicas ad montem prope nemorosum, qui Muretum dicitur, Christo duce peruenit, vbi fontes reperit, & rupes, terram desertam, & inuiam, quæ tota siluestris & sterilis, hominibus insueta, & feris assueta, nouo hospiti suo potum frigidissimum & domum ventis expositam offerens, afflictionem corporis & requiem mentis manifestis indicijs promittebat. Tunc gaudens Stephanus ibi Deo se seruiturum omni tempore spopondit, & cum quodam annulo quem de omni substantia mundi tantum habebat semetipsum castissimum virginem desponsauit dicens: *Ego Stephanus abrenuntio diabolo, & omnibus pompis eius, & offero me ac reddo Deo patri & filio & Spirituisancto*, scribensque professionem suam posuit super caput suum, fundens quoque orationem ad Christum Iesum Dominum, & ad matrē eius virginem facto de virgulis paruo tugurio. Anno ab incarnatione domini 1076. 30. annum agens ætatis habitare cæpit eremum in ieiunijs & vigilijs & orationibus continuis seruiens Deo.

Professio S. Stephani.

De austeritate vitæ eiusdem.

CAP. XLVII.

CIbus eius panis & aqua interdum farinulæ siligineæ parua sorbitiuncula, quæ cæteris minus sapida necessitati vtcunque seruit non voluptati. Incedebat quoque armatus lorica ferrea contra carnis insidias, & mentis lasciuiam quousque toto corpore exsiccato plenam de seipso obtinuit victoriam. Indumenta quibus super loricam induebatur nullo tempore augebantur, sed hieme & æstate ad repellendum frigus & cauma super erant æqualia, & eadem. Stratus in quo post nimiam carnis suæ fatigationem ad quiescendum se modicum conferebat, adeo durus erat & quieti contrarius, quod in eo dormiens vexari poterat non foueri. Erat enim ex tabulis ligneis instar sepulchri in terra cōsertis omni stramento omnique lectisternio carens, præter illā tunicā ferream quam super ad nudam carnem gestabat, vilissimum etiam habitū quo desuper indutus erat. Sic eo absente stratus eius nudus erat, & vacuus, eo præsente talibus culcitris & linteolis erat ornatus. Præter horas canonicas & regularia debita, genuflexiones innumerabiles terrā deosculando, & cum fronte nasoque percutiēdo humiliter faciebat. Itaque eorū assiduitate manibus ac genibus in modum cameli callos contraxerat, & nasum in obliquū curuauerat. Psalmodiam & orationes ac diuinæ contemplationis gratiam intantum amabat, quod horum dulcedine intentus, frequenter biduo à corporali edulio vacabat. Et quia *non potuit lucerna accesa latere sub modio*, longe lateque diuulgata est sanctitatis eius opinio, multique ad eum veniebant, & monita salutis audiebant, paucique se ei sociabant, cæteris austeritatem conuersationis suæ reformidantibus. Veruntamen districtionis suæ regulam ipse nemini imponebat, sed sibi quidem asper, alijs pius ac longe mo-

Mirabilis B. Stephani rigor, & abstinentia

Plurimi ad eius sanctam viuendi regulam confluunt.

deratior

deratior erat. Ac postquam disponente Deo discipulorum eius numerus creuit, insimul non quasi vnus ex illis factus est, sed minor omnibus illis. Nam illis ad mēsam sedentibus & vescentibus, ille humiliter residebat passiones sanctorum & vitas patrum, vel aliam ædificantem scripturam legendo, de salute eorum sollicitus ipsos prudenter instruebat, & orationibus suis iuuabat, quæ tantæ virtutis apud Deum erant, vt ab ipsis dæmonum faucibus & prauis machinationibus homines captos liberare posset.

De miraculis eiusdem.

Cap. XLVIII.

Nam cum miles quidam generosus immensi criminis reus, cum inter alios, qui ad eum visitandi gratia venerant, assisteret, ait: Obsecro te serue Dei noli pro me Deum deprecari, nam, quoddam peccatum in tātum diligo, quod nullatenus illud vel odire, vel relinquere volo. Quod si pro me rogaueris, ne hoc mihi cōtingat timeo, tuis orationibus alijs auxiliare, mihi vero minime. His dictis recessit lætus, & vir sanctus remansit tristis & anxius. Ingressusque capitulum fratres congregat, sed præ lachrymarum impetu vix loquens, tandem eos hortatur, vt pro stultissimo milite Deum cum eo deprecentur. Nec mora peccator redijt, & de stultitia veniam postulans iniquitati suæ corde & ore renunciauit.

Homo quidam diues, victualia, quę fidelis populus viro sancto in eremo commoranti charitate mittebat, ferre consueuerat, sed quia longe ab eius cella manebat in itinere sibi hospitium prouiderat, in quo vadens & rediens hospitaretur. Cuius hospitij Dominus, quia diuitias illum habere cognouit, suadente diabolo duobus eum latronibus tradidit, qui vt ad redemptionem illum cogerent in speluncis & cauernis terræ cum eo latitabant, ligatum eum tenentes, & captum. Post aliquot dies nunciatum est Dei seruo, quod ille familiaris suus in via, qua ad eum veniebat ab ignotis furtim fuerat captus hominibus, & quo nesciebatur abductus. Tunc fratribus super hoc conquerentibus & dolentibus ait. Cur estis anxij? Scio cui manifestum est de homine vbi sit, & quomodo se habeat. Nudatis igitur pedibus eamus in oratorium, & beatæ, virginis matris domini in cuius obsequio captus est, imploremus auxilium. Quod cum fecissent, ecce crastina die diluculo proditor hospes cum duobus latronibus, & homine quem cæperant ad cellæ ianuam pulsantes astiterunt. Homo vero qui captus fuerat & ligatus, solutus & liber fures autem & traditor vinculis erant religati. Quod frater ostiarius videns, & gaudens solito more patri discipulos instruenti manifestauit, & ille gaudium mentis vultu dissimulans, verbum minime quod inceperat prætermisit, dans fratribus exemplum, vt non in miraculis, sed in solo Deo gloriarentur. Deinceps completo sermone fures, & proditorem à vinculis quibus erant ligati soluit, Deoque & beatæ virgini gratias agens tutos ac liberos abire permisit.

Miri odoris fragrantiam cum eo loquentes, & astantes circa eum ex eo procedere sentiebant, vtpote in quo suauitatis auctor requiescebat, & in quo virginitas ac mentis & corporis humilitas eminebat, Excellentissimi quoque cardinales Gregorius & Petrus inter quos postmodum de Papatu schisma fuit, cum in Galliam missi in partibus Lemonicinæ legatione sua fungerentur, ad hunc virum Dei pariter conuenerunt, & viuendi formam hanc à quo didicisset, & cur in loco tam sterili maneret diligenter inquirentes, verbaque prudentiæ & humilitatis eius admirantes lætabundi receperunt.

De transitu eiusdem.

Cap. XLIX.

Octauo autem die ab eorum recessu, nullo tamen adhuc dolore vexatus, ab exteriori colloquio cæpit vacare, seque totum doctrinæ discipulorum, & orationi conferre, sciens per spiritumsanctum obitum suū propinquare. Cum autem eos ardentissime commoneret, illi astanter vnanimiter dixerunt: Sanctissime pater, quandiu tecum fuimus, nobis pro amore tuo necessaria præbuit Deus, sed post mortem tuam quomodo viuere poterimus? Ad hoc ille in fide firmissimus respondit: Deum solum vobis relinquo, cuius sunt vniuersa. Cuius etiam amore cuncta pariter, & vosmetipsos reliquistis? si amando paupertatem ei constanter adhæseritis, ipse prouidentia qua gubernat omnia vobis largietur, quod nouerit expedire. Si vero, quod absit, amando temporalia, ab eius amore recesseritis, nolo vobis vnde ad ipsum impugnandum pascamini relinquere. Tandem eius membra lethalis dolor inuasit, & post factam inunctionem, & viatici receptionem ad dominum migrauit in ordine diaconatus 80. ætatis suæ anno, feria 6. Idus Feb. dicens: *In manus tuas domine commendo spiritum meum.* Mox vero monachi de Ambaizarō cū capellano eiusdem viri & populi multitudine pulsauerunt ad ianuam cum mœrore dicentes, & clamantes: Boni viri nolite nobis celare mortē domini Stephani. Ianitor autem volens eos à sepultura remouere, vt fratres exequias sine tumultu deuotissime celebrarēt, quasi consolando dicit eis, Dicitis quia mortuus est, immo melius solito credimus ei esse. Cui sacerdos qui cū cæteris venerat ait: Domine, scimus quod mortuus est, in vico enim nostro puer quidam modo in extremis positus ab heri & nudiustertius loquelam amiserat, qui cum à matre sua exitum præstolante seruaretur, subito in hæc verba prorupit: Video, inquit, scalam lucidissimā, cuius altera extremitas tangit cęlū altera Muretum, & Angeli multi descendunt per eam, vt animam domini Stephani perducant ad gloriam. Quod mater eius audiens egressa domum me & monachos hos vocauit, & in domum suam duxit. Ad cuius intimationem cum à puero quid diceret requireremus, idipsum ab ore illius audiuimus. Et addidit: Hoc erit vobis iudicium, quod veritatem dico, quod iam moriar, nec vltra vobiscum loquar, sed ascendam cum sanctissimo patre & angelorum multitudine. Quibus dictis expirauit: O Fęlix visio, quis enim congruentius virgini testimonium debuit perhibere, quam virgo.

Eodem quoque die apud Turonum & Verzeliacum decessus illius diuulgatus est, quæ duo loca à Mureto adeo remota sunt, quod nisi miraculose id fieret, nequaquam fieri posset.

Sequenti vero nocte cuidam canonico familiari suo per visum apparuit habitu roseo decoratus. Nec mirum si roseo, quia martyr Christi extiterat, dum in hoc sæculo vixerat.

De translatione corporis, eius & miraculis sequentibus.

Cap. L.

Pio igitur patre orbati fratres, vnum de conuentu suo Petrum scilicet Lemonicensem in Priorem sibi elegerunt, Deo & hominibus amabilem, sub cuius regimine cū fratres proficerent, monachi sancti Augustini locum Mureti, in quo Deo seruiebant cæperunt calūniari, sed qui potius auferenti tunicam & pallium volebant dimittere, quā vnde ad litigandi consuetudinem traherentur, habere locum aliū perquirebant, vbi caput religionis suæ constituerent. Nulloque idoneo reperto, tandem consiliū inierunt, vt prior humiliter, & deuote missā celebraret, & cū fratribus vniuersis Deo supplicaret, vt quod postulabāt indicare nō differret. Quod cum

faceret

faceret & Agnus Dei ter cantatum fuisset, vox cælestis audita est dicens: IN GRANDIMONTE, IN GRANDIMONTE, IN GRANDIMONTE, quam prior, & nonnulli de fratribus audierunt. Finita igitur missa, pergentes ad locū sibi reuelatum, satis Mureto vicinum, ecclesiam & domos fecerunt ad habitandum. Quibus vtcunque vili schemate peractis, redierunt Muretum, & accipientes sanctum corpus in Grandimontem transtulerunt, Paucisque scientibus subtus presbyterium ante altare recondiderunt.

Illuc quidam miles paralyticus deportatus, vt in orationibus fratrum reciperetur, ante altare delatus, postquam super lapidem sepulchri pedes suos tenuit, libere exclamans ait: Sinite me, quia modo factus sum sanus, in hoc loco in quo pedes teneo, & dico vobis, quia iacet hic aliquis sanctus tumulatus, pro cuius meritis & amore sanitatem mihi contulit Deus. Cumque prior eum increparet, & vehementer ne hoc diceret prohiberet, ille validius præ gaudio clamabat, hic sanus factus sum.

Quidam etiam eius discipulus, qui lumen amiserat prostratus, & orans ante sepulchrum eius visum recepit. Pannus in quo sacræ reliquiæ inuolutæ fuerant, semel ac iterum proiectus in ignem, comburi non potuit, quæ miracula Prior intuens timuit sibi, & alijs quietem minui, & internę suauitatis dulcedinem tardius experiri, si populorum turbæ, locum ad quem venerant, miraculorum causa frequentarent. Et veniens ad sepulchrum ita locutus est: Serue Dei, tu ostendisti nobis paupertatis viam, & toto conamine docuisti nos incedere per eam. Nunc vero de arcta via ad latam & spaciosam tuis nos vis miraculis reuocare, & qui prædicasti solitudinem, nunc in solitudine foros ac nundinas vis congregare. Non curiositate ducimur, vt miracula videre velimus, sanctitati tuæ satis credimus. Caue igitur ne de cætero ea miracula facias, quæ tuam extollant sanctitatem, & nostram destituant humilitatem. Non sic tuæ prouideas laudi, vt nostræ sis immemor salutis. Quod si aliter feceris, tibi dicimus, & per obedientiam quam tibi promisimus constāter asserimus, quod ossa tua hinc extrahemus, & in fluuium spargemus.

De discordia inter Imperatorem Henricum & Hildebrandum Papam.

CAP. LI.

ANno imperij sui 21. Henricus Imperator congregato Vuormatiæ concilio 24. episcoporum, & multorum primatum regni, iubet omnia decreta & facta Hildebrandi Papæ irrita esse debere, ibique omnes præter paucos Hildebrandum abiurant, eumque papatu abdicandum esse iudicant. Hildebrandus econtra Imperatorem excommunicat, sub hoc obtentu, vt primates regni quasi iusta ex causa excommunicato Regi contradicant.

Vide Baron. an. 1076. qui multo melius & distinctius hæc refert. *Luc. 19.*

Dominica palmarum circa horam sextam, sereno cęlo stella apparuit principibus Saxonum, qui in dedicationem imperatoris erāt, relaxatis per eos, quibus commissi erant, Saxones rebellant instinctu Hildebrandi Papæ. Ipse Papa occurrens Imperatori in Longobardia sub falsa eum pace absoluit. Omnes enim qui prius Hildebrandum abiurauerant, periurium periurio cumulantes imperatorem abiurant, & Rodulphum Ducem Burgundionum super se Regem statuerunt. Corona ei à Papa missa cui erat inscriptum.

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho.

Hunc Sigifridus Archiepiscopus Maguntiæ in Regem benedixit, & facta à Maguntinis seditione contra eos. Rodulphus cum Archiepiscopo aufugit. Hildebrandus Papa omnes aduersantes Imperatori absoluit ab infidelitate & periurio. Imperator alpium aditibus contra se munitis, vbique omniū eorū insidijs frustratis per Aquileiā venit Ratisponā, & Rodulphū adortus eū fugere cōpulit, & iterata expeditione Sueuiā depopulatur.

Anno 22. Henricus Imperator Sueuiam peruagatus castella frangit, omnia depopulando, inimicis suis formidinem, amicis dedit fortitudinem, & multos qui ex desperatione rerum defecerant ad se trahit. Herimannus episcopus Hildebrando Papæ ad animam cōfederatus, ac per hoc imperatori rebellis, Metensi vrbe pellitur.

Ab hoc tempore cœpit reflorere in ecclesia sancti Quintini Beluacensis caconicus ordo primum ab Apostolis, postea à beato Augustino episcopo regulariter institutus sub magistro Iuone venerabili eiusdem Ecclesiæ præposito postea Carnotensium episcopo.

De Apologia Petri Damiani super episcopatu dimisso.

CAP. LII.

HElinandus. Hoc tempore Petrus Damianus scripsit ad Papam Hildebrandum, reddens rationem quare episcopatum dimiserit. Erat enim vir religione & sapientia nominatissimus, qui quædam ibi narrat, quæ in hoc loco excerpenda decreui. Quia, inquit refutaui ecclesiasticum regimen centum annorum pœnitentia mihi iniuncta est, secundum remedia regulæ monasticæ, forte de talibus remedijs loquitur hic de quibus ibi dicit. Dominicus, inquit, lorica ferrea vestitus erat ad carnem, duobusque ferreis circulis cinctus in corpore, & duobus per armos brachiorum. Hic armata scopis vtraque manu 12. psalteria vestibus exutus totam noctem ducens peruigilem, tamen die altera persoluit, & de 13. vsque ad *Beati quorum eructauit* Huius viri exemplo mos inoleuit in nostris partibus, vt non solum viri, sed & nobiles mulieres hoc purgatorij genus inhianter arriperent. Nam relicta Eechaldi, mulier magni generis, & magnæ dignitatis retulit mihi se per præfixam huius disciplinæ regulam centum annorum pœnitentiam peregisse, tribus disciplinarum millibus pro vno anno computatis. Talis igitur annorum centum pœnitentia iniuncta est, quia episcopatum dimiserat amore religionis, cum esset valde idoneus ecclesiæ regimini. Sed ipse rationem reddens multos sanctorum ante se hocidem dicit fecisse. Valerius inquit Hipponensis Augustinum sibi successorem constituit. Lucidus Citoclensis imminente obitu ad cænobium conuolauit. Cui, vt ait Gregorius in registro, beatus Andreas apparuit, & horam obitus nunciauit. Adelbertus Betuensis episcopus monachum induens, martyrij palmam inuenire promeruit. Item quidam sanctus pœnitens episcopatu dimisso, tandem ab Angelo visitatur, & iubetur ad episcopatum redire, sed noluit, donec admonente eodem Angelo Beatus Remigius celeriter aduenit, qui ei hoc imperauit, & tunc primo obediuit, & infra, Melius est pondus abijcere, quam cum detrimento Domini, cuius ego seruus sum, tractis ceruicibus interire. Vnde scriptum est: *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens exegissem vtique, quod meum est cum vsura.* *Luc. 19.*

Idem, inquit Hieronymus, deposuisses ad altare, quod ferre non poteras. Dum enim tu ignarus negociator denarium tenes, alterius locum, qui pecuniam duplicare poterat, occupasti. Nonne apud quosdam episcopos regales epulę quotidie, apparatus quotidie, conuiuium nuptiale? & vnde refrigerare debuerant indigentes recreantur milites, & ad eorum mensam delitijs affluentibus alieni ructant, cum illi quorum est tota substantia, exclusi foris famis inopia contabescant. Et quod diabolicam videtur æquare malitiā, prædijs in malitiam profligatis, omnique possessione terrarum. Insuper & decimę, & plebes adduntur in beneficium sæcularibus, quæ liberalitas pessima, & egentibus adimit vnde viuant, & diocesanos vt decimas non persoluant. Illos occidens in corpore, istos in anima.

Florentinæ ciuitatis Episcopus Ludoscacorum præfuit, quem ego increpans adhuc episcopus iniunxi ei, vt percurreret tria psalteria, ac 12. pauperum pedes lauaret, & eos reficeret, & singulis singulos daret denarios, vt manibus aboleret, quod manibus polluerat.

Narratio eiusdem de quibusdam casibus mirabilibus.

CAP. LIII.

HVius tēporis facti sūt quidā casus mirabiles, quos idem Petrus Damianus sparsim in suis libris narrat, quos hic inserere dignum duxi.

Dux Venetiæ Constantinopolitanæ vrbis habebat vxorem, quæ tam tenere & delicate viuebat, & tam artificiosa voluptate se mulcebat, vt se communibus aquis dedignaretur abluere, sed eius serui de rore cæli vndique collecto laboriosum ei balneum præparabant, cibos suos non tangebat, sed ab eunuchis eius alimenta quæque minutius cōscindebantur in frustula, quæ mox illa fuscinulis quibusdam aureis, & bibenti ori suo liguriens adhibebat. Cubiculū eius tot aromatibus & thymiamatibus redolebat; vt etiam dictu fætidum sit, & auditu incredibile, sed dum adhuc viueret, vibrato super eam iudicij mucrone, corpus eius omne computruit, vt totum cubiculum intolerabili fætore compleret, nullusque eam ferre potuit; non cosmeta, non seruulus, vix vna sola ancilla, non sine specierum redolentium auxilio in eius seruitio remansit, quæ tamen raptim accedens, cursim recedebat. Diutius hoc languore decocta, & miserabiliter cruciata, amicis quoque lætantibus diē clausit extremum. Huic potest illud aptari, *quantum se exaltauit, & in delicijs fuit, tantum datum est illi tormenti & luctus. Et rursus potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat curatio.*

Sophia fuit duorum Marchionum Vgozonis soror, & Rameri filia. Hæc dum sana esset, & incolumis petiit Abbatem S. Christophori, vt sibi sepulturam in eodem monasterio pararet, quo renitente, & illam delirare dicente illa tamen licet difficile impetrauit. Factum est ergo sepulchrum eius in claustro monachorum. Quod illa mox vt ingressa conspexit, nescio quo Dei iudicio ægritudinem incurrit, & paulo post abortiit, & obiit, & ibidem sepulta est. Cuius tumulus cum esset gipsens, & arte cementariorum studiosissime communitus, tantam tamen illuuiem per continuum circiter annum exhalauit, vt fratres in tota illa medietate claustri remorari nō sineret. Omnis enim caro quanto tenerius & mollius educatur, tanto deterius in putredinem vertitur.

Quidam monachus dum frixuras quasdam in refectorium deferret in vasculo, pruriente gula mox vnam in os proiiciens furtiue comedit. Moxque eum tantus libidinis ardor inuasit, vt quod nunquam ante fecerat, nullaque ratione se comprimeret, donec proprijs manibus semen eiiceret, & sic post buccellam introiuit in eum sathanas.

Adhuc ex eodem.

CAP. LIV.

IN monasterio sancti Vincentij, non procul à monasterio, quod dicitur Petra pertusa constituto, regulare constitueramus edictum, vt in quadragesima per triduum nonnisi modicum panis cum aqua os sumerent, nulla verba proferrent, nec lectionum nec orationum in audientia nudis pedibus incederet, expleto psalterio mutua se scoparum castigatione quotidie purgarent. Hanc regulam quidam frater edendo violauit, qui peritus erat scribendi, notandi, tornandi, fabricandi, Augur, chœnobates, medicus, magus, omnia nouerat. Media Quadragesima ille crassus & nitidus & obesus repēte infirmatus est. Audieram autem illum pro peccatis suis à missarum celebratione sequestratum. Super qua re eum admonui, sed hoc negauit. Secūda die corpus dominicum sedens in lecto anxius à me flagitabat. Cumque Abbas eum super hoc corriperet, qui præsens nobiscum astabat, pro eo scilicet quod nulla signa mortis in eo apparerent, ille nihilominus perstitit, & iam sacerdote cū sacramēto astante, applicās ad se vnū de fratribus, nescio quod graue peccatū ei insusurrauit in aurē, qui attonitus, & nesciēs, quā ei pœnitentiā iniungeret; tandē 15. annos pænitētiæ ei iniūxit. Moxque vt ille corpus dominicū suscepit, animā cum felle simul euomuit, quod fel vsque ad sepulturam fluere non cessauit.

Cōfessio peccatorum auricularis.

In præfato monasterio statutum erat, & per trienniū iam seruatū, vt horis canonicis beatæ Mariæ semper virginis officia dicerētur; de quo cæpit murmurare monachus quidā nomine Gazo, reprobæ vitæ, sed dicacis & accuratæ facundię, & obtinuit per quæstiones, vt horæ beatæ virginis amplius non dicerentur. Mox innumeræ aduersitates aduersus idem monasteriū exortæ sunt, deprecationes, rapinæ, conflagrationes, seruorum, & familiarū eiusdem loci trucidatio. Itur ad Imperatorē Teutonicum, sed frustra. Venitur ad me, dico eis hoc accidisse, quia matrem pacis à se proiecerant, & mox in terram prostrati nuntii dicunt se nunquam de cætero laudes beatæ virginis omissuros. Sic in breui postea pacem recuperauerunt.

Item ex eodem.

CAP. LV.

DVo viri ex primoribus Fauentinæ ciuitatis eiusdē cuidā diacono simul apparuere per visū, qui sericis casulis in modum sacerdotum talotenus videbātur induti, percunctante illo, & dicente vtrum vos, qui in illa vita estis iugiter Deum benedicitis. Responderunt: Nos qui apud inferos æterno igne cruciamur, nunquam benedicimus dominum.

Quidā presbyter Salernitanus cū quadam die prospexisset de mōte Vesuuio flammas erumpere, protinus ait: Proculdubio aliquis sceleratus diues in proximo moriturus est, & in infernum descensurus. Est enim talis cōsuetudo in illis partibus, vt imminēte morte diuitis reprobi, mōs ille flāmas euomat piceas, & sulphureas. His dictis superueniēte proxima nocte, dū idē princeps cum meretrice securus concūberet, expirauit. Quē illa, vt postea referebat, quid cōtigisset ignorās diutius pertulit, & vix tandem à se non hominem sed cadauer proiecit. *Ducis Salernitani mors horrenda.*

Quidā presbyter Neapolitanus volens certius, quod non licebat addiscere, illuc vbi gehennale baratrū feruentius eructabat, propinquare præsumpsit, post missarū solemnia infulatus quasi armatus procedens, sed dum vltra quā solebāt homines, temerari9 scrutator accessit, redire non valens postmodum non comparuit.

Alius presbyter matrem suam Beneuenti ægrotantē reliquit, qui dum perduceret dominum suum per fines Neapolis exūdantibus flammis intendens, audiuit clamorem quem matris suæ esse cognouit. Notauit horā, & tunc comperit matrem suam obijsse.

Quidam clericus cum pellice sua per quinquennium luxurians, incensa vrbe fortuito incendio simul in vna domo combustus inuentus est.

Quidam presbyter conuersionem promittens, & differens, in paruo fluuiolo de equo cecidit, & submersus est.

Ex eodem.

CAP. LVI.

IOannes Comiculensis episcopus porcūm viduæ abstulit. Plorauit illa, non est exaudita; qui dum comederet percussus est in gutture, quod vulnus dum vixit à medicis curari non potuit. Tunc ergo conuersus est ad religionem, quam multo ante promiserat, & implere volebat, diu tamen postea in conuersione vixit tanta laborans gutturis molestia, vt cum magna difficultate alimenta perciperet, & ad geminam refectionem statim sibi succedentium discumberet, vixque in tanto spacio sumeret vnde stomachum recrearet. *Fur porci quid pertulerit.*

Vir quidam diues Harduinus certa deuotione mihi spoponderat, quod si non posset ante, saltem expleto decennio transiret ad religionem in monasterio beati Vincentij, quod in Vrbinati solo situm est. Expleto termino tergiuersari cœpit, & abbas eiusdem monasterij votis eiusdem fauebat & dissuadebat conuerti, cuius nimirum pernecessariis sustentabatur auxilijs. Interea languore correptus cōfessus & pauperibus & ecclesiis multa largiens, quasi cunctis bene dispositis securus, assistētes sibi cognatos, & affines sub hac attestatione cōstrinxit: Obsecro vos, inquit, per charitatem, quæ Deus est, vt nemo me huic mortali vitę reddi deposcat, ne me imperatum quod absit improuisa mors reperiat. Mortuus est ergo, & aliquanto tempore post mortem suam abbati illi apparuit nocte per visū; videbat & ecce in spaciosa cāpi planitie imperator, vel quælibet excelsa potestas cū totius regni copioso cōueniebat exercitu. Cūque ille stupefactus huc illucque oculos deduceret, ecce Harduinus à quibusdā custodibus celeriter ducebatur. Heus, inquit, abbas siste gradum parumper. Mihi non loqueris Harduine? Eya frater quid tibi est, lætaris an pateris. In pæna es an in gloria? Tunc ille tristis ac flebilis, quid, inquit, me interrogas de gloria, qui iugibus pænis afficior. Ad quem abbas: Quid ergo tibi fecit beatus Vincentius. At ille: Sanctus, inquit, Vincentius diu me fecit sperare colloquium, sed quia dudum fatigatus obtinere non merui, spem hanc iam omnino frustratus amisi, sic plane promissionibus frustrabatur ab eo, quem similiter promittendo frustrauerat.

Securus in morte nemo esse debet.

Ex eodem.

Cap. LVII.

IN monasterio quodam, quod beatus Gregorius intra Romanæ vrbis mænia condidit, quidam puer à parentibus oblatus est, qui cum adolesceret ad sæculū redijt, & vxorem duxit. Cumque iuuenis factus esset, diuino iudicio percussus in gutture cæpit ægrotare, vsque ad mortem, tandem se petijt ad monasterium reportari, ibique pænitudinem de suis prauitatibus & habitum monachi recepit. Cumque vxor eius cum nonnullis ante lectum assisteret iacenti, cæpit ille gemens & vlulans in ordinata voce garrire. Cumque increparetur quare non quiesceret. Nonne, inquit, videtis beatum Andream Apostolum, & sanctum Gregorium acerrimis me suis verberibus flagellantes. Postea paululum quiescens respirabat, & dicebat: Modo verberauerunt me, quia monasterium dimisi, & vxorem accepi. Et iterum post fletus & rugitus dicebat quiescens: Modo verberauerunt me, quia pauperibus mendicantibus maximeque Scotigenis non modo nil dedi, sed etiā eos, quod pessimum est, frequenter irritaui. Rursusque modo castigatus sum, quia sex nummos à quadam vidua paupercula mutuo accepi, & reddere nolui. Quot passus illa fecit in laborando dum veniret illos à me requirere, tot modo ictus ab amborum sanctorum manibus pertuli, dum me pariter verberarent. Vt sciatis autem, inquit, quia non mentior, hora sexta de hoc sæculo migraturus sum; erat tunc 6. feria. Nocte vero qua dominicus dies illucescebat in ramis palmarum, de lecto cunctis mirantibus exiliens, scapulare, & cilicium, quę iuxta se erant repente corripuit, & mox ecclesiam beati Andreę attonitus & festinus intrauit, vbi strato cōpositus his qui aderāt fratribus ait: Ecce sāctorū verberibus flagellatus ita purificatus de corpore egredior, sicut de fonte baptismatis nudus exiui. Igitur intra sacra missarum solemnia, dominica passione vix perlecta, hora qua prædixerat obijt. Nudato eius corpore ad lauandum, inuentæ sunt in eo vibices & stigmata plagarum.

In eodem monasterio crypta est, & in eadem fons vnde beatus Gregorius bibebat, & cubile lapideum in quo in æstate quiescebat. Quam aliquando cryptam prægnans canicula ingressa est, vt in ea parturiret, quæ mox vt præfato cubiculo appropinquauit moriens corruit.

Adhuc ex eodem.

Cap. LVIII.

DEsiderius Cassinensis Abbas narrauit mihi: Seruus, inquit, Dei Neapolitanæ regionis in præruptarupe iuxta viam publicam solitarius habitabat, qui dum nocturno tempore psalleret, & fenestram cellulæ horarum explorator aperiret, vidit multos Aethiopes iter capere, & longo tractu onustos fæno sarcinarios cōminare. Cumque eos inquireret, qui essent, & cuius rei gratia hæc iumentorum pabula vectarent. Maligni spiritus, inquiunt, sumus. Hæc autem paramus non pabula pecoribus alendis, sed fomenta potius ignium hominibus cōburendis: præstolamur enim in proximo principem Capuæ, qui iam decumbit, & Ioannem magistrum militum Neapolitanæ ciuitatis, qui adhuc viuit incolumis. Illico vir Dei Ioannem festinus adijt, quæ viderat, & audierat narrauit.

Per idem tempus Otho secundus contra Saracenos ibat Calabriam. His auditis Ioannes ait: Modo necesse habeo Imperatori occurrere, & de statu terræ huius diligenter tractare. Post eius abscessum spondeo, quia sæculum deseram, & monachus fiam. Vt ante probaret vtrum verum esset, quod ille narrabat, nuncium direxit ad Capuam, qui Pandulphum iam mortuum inuenit. Ipse quoque magister militum Ioannes, antequam Imperator ad illas partes attingeret, vix diebus 15. superuiuens mortuus est.

Martinus, qui in Camaldulensi eremo cōmorabatur, vir multarum virtutum, & præcipue in gratia lachrymarum narrauit: Monachus erat maritimi territorii in cænobio, quod dicitur ad pinum, multis peccatorum nexibus inuolutus. Cui cum magna & longa pænitentia fuisset iniuncta, ille à quodam familiari suo auxilium petijt ad comportandum pondus pœnitentiæ. Quod onus ille deuote suscipiens, præcepit eum securum manere de tanta parte persoluenda. Qui sic obligatus non multo post mortuus est. Erat autem vitæ inter fratres irreprehensibilis, & opinionis honestę. Nō multis post diebus pænitenti monacho in somnis apparuit, qui inquisitus quomodo se haberet. Male, inquit, & dure, sed propter te. Nam liber à propriis, quia tuis me vinculis innodaui, & alienam cautionem non persolui, flagellis duris atteror, sed quæso te vt vigiles pro te, & liberes me. Vade itaque & deprecare cōuentum, vt quod spopondi persoluant, & me eruant. Quod cum factum esset, ille rursus præfato monacho apparuit vultu festiuo & sereno dicens, se per orationes fratrum à pœnis erutum, & sanctis coniunctum.

Monachus qui pænitentias pro alio susceptas nō impleuerat, post mortem torquetur.

Item ex eodem.

Cap. LIX.

IN partibus Galliarum inter Abbatem, & quendam sæculi potentem orta est magna contentio de possessione, ita vt vtriusque partis fautores post lōga iurgia ad arma condixerint. Potēs ille sæcularis turmis armatorum stipatus campum pręliaturus ingreditur. Abbas autem cunctis, qui pro se dimicare venerant suum prohibuit comitatū. Solos monachos suos equis imposuit, capita cucullis operire præcepit, & sic armatus ad locū certaminis venit, protin' aduersarij tāto horrore percussi sūt, vt mox equis desilirent, arma proijcerent, terræ se humiliter sternerent, indulgentiā flagitarent. Si obiiciatur Leonē Papā bellū gessisse. Respōdeo, non ideo Petrum factū esse Apostolorū Principē, quia negauit, nec Dauid ideo Prophetā, quia mechatus est. Mala vel bona non de meritis habentiū, sed de propriis qualitatibus debent æstimari. Gregorius multas rapinas, & violētias à

Abbas quidā quomodo quendam principem superarit.

Longobardis passus est, Ambrosius ab Arrianis; vterque pro sola patria dimicauit. Dusinus episcopus in capite ieiunij feria 4. fecit sibi, & militibus sumptuosum conuiuium, & balneum præparari, cuius vultum repente paralysis corripuit & faciem, & os, cum tali morbo diu postea vixit.

Item ex eodem.

Cap. LX.

QVidam alienam suem furatus est. Erat autem vir iste hospitalis valde. Interea adest Iesus in effigie pauperis, & tanquam prolixo crine rogabat tonsorem, ille protinus reuerenter assurgens assumptis forcipibus eum tondere cæpit, quod dum faceret, repperit in occipitio eius duos oculos latitātes. Expauit ille, & inquisiuit, quid hoc esset. Cui ille: Ego, inquit, Iesus vocor, qui vndique cuncta contemplor, & isti sunt oculi quibus vidi suem quam in cauea conclusisti, moxque disparuit.

Quidam episcopus valde sitiens vinum sibi afferri præcepit. Cumque pincerna totum quod erat in vasculo exhausisset in poculum, & episcopo detulisset, ecce pauper importunus illud sibi dari poposcit, dicens; quia si statim nō biberet, protinus expiraret; præcepit episcopus illud pauperi dari. Cumque amplius sitiret episcopus, quam ante, iussit iterum in vas vinarium inspici si forte aliquid superesset, & repertum est plenum.

Abbas quidam iussit emi vnam prædam, empta est vna 20. nummis Papiensibus cocta & apposita, & ecce pauper ad ianuam id maxime sibi dari postulat, quod Abbati appositum erat. Mittit ei Abbas integrum adhuc piscem. Illico pauper cum parobside plena pisce in sublime se extulit, & cælum cunctis videntibus penetrauit. Ecce probatio, quod illud quod in sinu pauperis occultamus, in cælum reponimus.

Episcopus quidam vnam prædā præparari iussit. Cūque missam cantaret illecebroso gustu eiusdem piscis tentatus est affectus. Erubuit ille expletaque missa pauperi piscem dari iussit.

Paterfamilias qui nūmum ded: t vigīnti solidos accipit.

Quidam paterfamilias vnum solum nummum habebat in loculo ad emendum aliquid, quod cum pane comederet. Interim pauper aduenit, & misericordiam postulauit, dat ei nummum illum. Redit domum, panis, qui solebat apponitur, & ecce vir quidam ignotus & quem nunquam ante viderat festinus, & anxius 20. solidos deinde in linteo ligatos in manu eius posuit, dicens ei à Domino suo missos, & tanquam qui expectaretur, mox recessit.

Item ex eodem.

Cap. LXI.

QVidam nobilis genere, sed degener moribus, duxit consanguineam suam in Clauoniaco regno, excommunicatus ab episcopo pio contempsit. Ad diuinæ vero indignationis contigit iudicium, vt panes de nuptialibus mensis in plateas ante canes proiecti à canibus non tangerentur, Non multo post ille in cubiculo dormiens fulminatus est.

Cumque apud Parmensem vrbem studerem in vigilia Sāctorum Martyrum Geruasij & Prothasij, vir quidam maturius surrexit, & boues suos in remotiora pascua duxit. Cuius conuicinus quidam ingressus domum, & febricitare se simulans lectum vxoris eius intrauit, cūque dentibus strideret & tremeret, illa velut febricitanti marito compatiens illū amplexa est, & lodice contexit, quā ille violans continuo recessit, nec multo post maritus redit, stratum repetit, cui vxor exprobrans ait: Optime poteris hodie ecclesiā sanctorū ingredi martyrum, quæ tibi contigua est cum cæteris Christianis. Cumque ille attonitus inquireret, quid loqueretur, & rem totam per ordinē cognouisset, cognoscētes vterque se esse delusos valde consternati sunt. Tandem resumpto spiritu & omni rubore postposito, cōuenerunt cum cæteris ad nocturnū officiū, & querelā corā omnibus deposuerūt, & vindictā de tāto scelere à Domino poposcerūt, vt latentē adulterum notum faceret. Mox adulter dæmone plenus, & seipsum lacerās intrauit ecclesiā, modo in altū volans, modo grauissimo impetu in ima se præcipitans, modo ad parietē caput elidens, modo in pauimentum insaniendo se prosternens tandem infœlicem animam coram populo exhalauit.

Adhuc ex eodem.

Cap. LXII.

FErtur in regione Puteolorum in Apulia, inter aquas nigras fœtidas saxosū esse promōtoriū, & scrupeū. Et quibus aquis consueto more teterrimæ videtur auiculæ repēte cōsurgere, & à vespertina sabbati hora vsq; ad ortū secundæ feriæ humanis aspectibus apparere, & velut solutæ à vinculis libere spaciari, alas extēdere, plumas depectere. Nec vnquā videtur vesci, nec quolibet aucupis ingenio possunt capi. In matutino secūdæ feriæ ingens coruus ad instar vulturis eas persequitur, & post illas crocitat, quæ protinus aquis se immergūt, nec vlterius apparēt, donec ad vesperā sequētis sabbati. Has vero nōnulli perhibēt esse animas hominū gehēnæ deputatas, sed Dominico die cū adiacētib⁹ noctib⁹ pro gloria resurrectionis dominicæ refrigerio potiri. Cui celebri assertioni Prudentius in hymno consensit dicens.

Sunt & Spiritibus sæpe nocentibus
Pænarum sub styge feriæ.
Illa nocte sacra, qua redijt Deus.
Stagnis ad superos ex Acheronticis.

Sed Desiderius Cassinensis Abbas rem sic se habere funditus abnegat.

Vmbertus tamē Archiepiscopus præsēte Desiderio retulit se hoc audisse ab accolis Appuliæ.

Idē Vmbertus retulit, quod in monasterio S. Siluestri in territorio Vrbinati quidā monachus obijt, & ab incipiente gallicinii nocturnalis articulo, vsque ad secūdam diei horā cadauer exanime fratribus circūquaque psallētibus iacuit, Cūq; ad missā pro eo, *Agnus Dei*, diceretur, ecce subito mortuus surrexit. Cumque attoniti fratres propius accessissent, vt ab ore illius verba audirent, ille maledicta, & cōtumelias in Deū cæpit euomere, & crucē oblatam ei vt oscularetur conspuere, & intemeratam Dei genitricem ignominiosis opprobrijs lacerare, & dicebat: Qua re pro me psallitis, vel sacrificia offertis? Ego in ipsa flāma tartari fui, ibique magister meus, & dominus lucifer coronā suam æreā inextinguibili sēper ardore candentē in capite posuit, eiusdēque metalli clamyde qua induebatur me vestiuit. Erat autē clamys tam lōga, vt talotenus flueret tā feruēter ignita vt guttas emittere videretur. Cumque fratres eū vt pœnitentiā ageret admonerent, ille anathematizabat, & omnia redemptoris nostri ore sacrilego cōdēnabat mysteria. Tunc monachi toto corde pro illo orātes, exutis vestibus se verberātes, & pugnis pectora tundentes, omnibus quibus valebant prę cum generibus insudabāt. Et ecce desperatus ille ad se redit, Saluatoris omnipotentiam laudat, sathanę ludificationes abrenunciat crucem adorat, pœnitentiam flagitat. Confessus est autem quia post abrenunciationē seculi in fornicationē inciderat, quod eatenus celauerat, laudansque & benedicēs Deū, vsque in diē alteram vixit, & in sancta confessione migrauit.

Item ex eodem.

Cap. LXIII.

HIldebrandus mihi retulit, quod in Teutonia erat quidam comes bonæ opinionis, & vitæ innocentis, secundum opinionem hominum, qui ante decenniū defunctus fuerat. Post cuius obitū quidā vir religiosus per

per spiritum ad inferiora descendens, vidit eundem comitem in supremo gradu cuiusdam scalæ, quæ scala inter stridentes & crepitantes flammas videbatur erecta ad suscipiendos homines, qui ex eadem comitum genealogia descenderent; surgebat autem scala illa de immenso barathro. Hoc autem ordine succedentium series texebatur, quod qui nouus adueniebat semper primum gradum tenebat scalæ, & qui nouior repertus erat ad inferiorem proximum descendebat. Cumque vir qui hoc aspiciebat requireret, quare ille comes sui temporis qui tam iuste vixerat illic torqueretur; audiuit, propter quandam possessionem Metensis ecclesiæ, quã Beato Stephano proauus eius abstulerat; cui iste iam decimus in hæreditate successerat.

In partibus Babyloniæ habebat possessionem sedes Apostolica vnde tantum balsami redditum annuatim capiebat, quod sufficeret illuminandæ lampadi ante altare Sancti Petri appensæ, & semper ardenti. Hanc possessionem accepta pecunia Papa distraxit, & canonem aromatis quem accipere solebat amisit. Aliquanto post cum idem Papa ante sanctum altare quasi deuotus astaret, orans ecce grandæuus, & terribilis senex, in cuius etiam facie barbisium videbatur, elato brachio colaphũ illi vehementer incussit, & ait: Tu extinxisti lucernam meam ante me, & ego extinguam lucernam tuam ante Deum, moxque disparuit. Protinus ille corruit, & paulo post obijt.

Puerulus quidam quinquennis Hubaldi filius nobilissimi viri qui mecum degebat in eremo, in meo monasterio factus fuerat monachus. Hic cum in stratu suo quieuisset vespere, mane in pistrino clausis vtrinque ianuis inuentus est, qui requisitus dicebat, se à quibusdam hominibus ad magnum conuiuium deductum, vbi omnes epularum deliciæ videbantur, ibique eum manducare fecerũt. Dicebat etiam, quod eum vsque ad castellum quod supereminet monasterio deferentes, super ipsum tintinnabulum, quod iuxta in excelso dependet, deposuerunt.

Adhuc ex eodem.

Cap. LXIV.

IN Bononię partibus duo quidam amici, & compatres in conuiuio discumbebant, in quibus allatus est gallus, quem alter eorum in frusta dissecuit, tritumque piper cum liquamine superfudit. Quo facto alter ait: Profecto compater sic explicuisti gallum hunc, vt ipse Petrus etiamsi velit reintegrare non possit. Cui mox intulit alter. Plane non modo si Beatus Petrus, sed & si ipse Christus pręciperet gallus hic in perpetuo nõ resurgeret. Ad hanc vocem repente gallus viuus, & plumis coopertus exiliuit, alas percussit, & cecinit, plumas excussit, totumque liquamen super eos, qui vescebantur aspersit. Illico sacrilegi blasphemi in aspersione piperis lepra percussi sunt, quæ plaga lepræ etiam in posteros eorum hæreditaria permansit vsque ad obitum, vnde in famulatum subacti sunt Bononiẽsis ecclesiæ, quæ Beati Petri insignitur vocabulo.

Quidam institutores Venetiæ cum applicuissent, viderunt leonem spiris draconis non procul à littore inuolutum trahi violenter à dracone in speluncam. Pandotes autem, qui repente huic spectaculo conuenerant audacter draconem inuadunt, & perimunt, & leonem liberant, qui non ingratus per aliquot dies quibus illic Pandotes morati sunt quotidie pellem vnam animalis à se capti aduexit.

Quidam agricola diluculo valde mane surrexit, & videns draconem enormis magnitudinis, lignum putauit, & super eum sedit, quem mox bestia deglutiuit.

Leo sacerdotẽ vnum inuadit & arripit.

Quidam cum ab Hierosolyma redirent, & defessi secus viam nocte quiescerent, leo terribilis dormientibus superuenit, cæterosque præteriens solum presbyterum inuasit, cęterique leonibus prædam aduexit, quem mox deuorauerunt sociis audientibus mugientem.

Quidam cum conuicaneo suo ad ligna cædenda pergebat, & ecce serpens trabalis magnitudinis duobus attollens colla capitibus in eos impetum fecit. Vnus autẽ eorum, qui tenebat securim vnum caput eius abscidit, & mox ei securis ad terram cecidit, quem serpens iratus mox altero capite mordicus apprehendit, & spiris suis eum inuoluens in speluncam suam tulit, qui dum traheretur clamabat ad socium vt eum defenderet, vel ei securim quam tenebat in manibus daret, qui timens noluit, sed fugit: & idcirco à sacerdotibus tanquã reus mortis exilium subire coactus est.

Rusticus qui socium quem potuit à morte non eripuit reus mortis censetur.

Hucusque de Petro Damiano, & dictis eius.

De cæteris gestis illius temporis.

Cap. LXV.

Consule Baronium an. 1080.

SIgebertus in chronicis. Anno Imperij sui 23. Henricus Imperator in Penthecoste conuentu habito Magũtiæ decreuit Hildebrandum à Papatu esse deponẽdum, & Longobardiam petens Guicbertum Rauennæ episcopum pro Hildebrando Papam designat.

Rodulphus ab Henrico Imperatore superatur.

Anno 24. Hildebrandus Papa quasi diuinitus reuelatum sibi prędixit, hoc anno falsum Regem esse moriturum. Et verum quidem prædixit, sed fefellit eum de falso Rege coniectura secundum suum velle super Henrico Rege interpretata. Rex enim Henricus Saxonibus graui bello congreditur, & in cõgressu falsus Rex Rodulphus cum multis Saxoniæ principibus extinguitur. Maguntia magnum terræmotum persensit Calen. Decembris.

An. Ch. 1080.

Claret in Anglia Lanfrancus doctrina & probitate conspicuus, ex Abbate Cadomensi ordinatus Cantuarię Archiepiscopus.

Eo tẽpore florebat in Northmannia Anselmus Beccensis monasterij Abbas eximius, & pro sua sanctitate & sapientia plurimum nominatus.

Hoc etiã tẽpore in cænobio Sãcti Medardi pollebat signis & virtutibus vir beatissimus Arnulphus, qui pro miro sanctitatis feruore propositũ reclusionis eligẽs, & arcta nimis abstinentia se affligens, prophetiæ gratiã diuinitus accepit, & ex recluso Abbas eiusdem monasterij factus, ad ipsam reclusionem, pro contemptu mundi, & desiderio internæ quietis postmodum redijt. Suessonico autem Põtifice defuncto, electus est ad Archiepiscopatum, & iussu Papæ Gregorij à sedis Apostolicæ legato Hugone Lugdunensi Archiepiscopo in Præsulem est consecratus.

De constructione ecclesiæ Maldenburgensis, & eius miraculis.

Cap. LXVI.

ANno 25. Regis Dagoberti tempore, sanctus Præsul Vrsmarus in Flandrensi prouincia prædicans sub honore Sancti Petri Apostoli, ipso sibi reuelante, ecclesiam Maldenburgensem ædificauit & consecrauit, quam Deus multis miraculis vsquequaque glorificauit. Inter quæ illud tam mirabile, quam inauditum amplius extitit, quod hoc anno Dominicæ nocte natalis contigit campanariũ præfatæ ecclesiæ vehementi vento flante à suis locis auulsum, & ad terram penitus fuit inuersatum; ita in aere pendens, & ruinam sui minitans, vt semper casurum, & cuncta vicinia cõfracturũ cerneretur. Et cũ per sex dies, & noctes id tractaretur à populo, qualiter hinc inde extractis machinis sursum erigeretur, & vtrumque suo loco relocaretur, pridie Calend. Ianuarij circa noctis medium adueniens virtus diuina totam ecclesiam intus, & foris impleuit luce ignea, & campanarium ad terram reclinatum, totum insimul erexit ac firmissime locis suis relocauit, & campanas ibi pendentes mox sonare compulit.

Eadem die cæci & claudi, surdi & paralytici celerimam in eodem loco adepti sunt medelam, nec solum illo die, sed prolixiori tempore diuinæ virtutis tanta permansit copia, vt de longe & de prope confluentibus ægrotis parata cælitus præstaretur medicina.

Magnus terræmotus cum graui terræ mugitu factus est 6. Calen. Aprilis prima noctis hora, protendês forte imminens malum, quod in toto orbe insonuit, & vnde terra dolet, & doluit. Henricus enim Imperator ad debellandum Papam Hildebrandum Italiam petijt, contra quem Papa vrbibus, & castellis munitis se ad rebellandum accingit eumque Romam hostiliter adeuntem non recepit. Henricus autem Imperator expugnatis vrbibus & castellis, quæ contra se pro Hildebrando erant Romam Leonianam obsidet.

Henricus Romam obsidet & capit.

De Anselmo Cantuariensi, & bonis eius initijs.

Cap. LXVII.

Ex *gestis eius.* Præfatus Anselmus ex confinio Longobardiæ & Burgundię oriundus, literis traditus didicit, & in breui plurimum profecit. Necdum 20. annum attigerat, cum iam qualiter secundum Deum vitam instituere posset melius mente tractabat. Expleto autem aliquo tempore patriam egressus, cum in transcensu montis cuiusdam fatigatus corpore deficeret, vires suas niuem mandendo reparare tentabat; neque enim aliud quo vesceretur præsto erat, quod minister eius aduertens doluit, & an forte, quid edendum in sacculo eorum haberetur diligenter inuestigare cœpit. Et mox contra spem in eo nitidissimum panem repperit; quo ille refectus recreatus est, & viæ incolumis redonatus. Exactis itaque tribus annis partim in Burgundia, partim in Francia, Northmanniam vadit. Et cum fama magistri Lãfranci vsquequaque percrebresceret, & nobilissimo clericorum ad eum de cunctis mundi partibus ageret, Beccum venit, & eius magisterio se subdidit. Cumque propter studia corpus, & inedia, & frigore fatigaret, venit ei in mentem, quod si monachus fieret, acriora quam patiebatur, eum pati non oporteret, nec tunc laboris sui meritum perderet, quod nunc nesciebat vtrum sibi maneret. Hoc ergo mente concepto, ita secum tractabat; Ecce monachus fiam, sed vbi. Si Cluniaci, districtio ordinis, & Becci supereminens Lanfranci prudentia. me aut nulli prodesse, aut nihil valere comprobabit. Itaque in tali loco perficiam, quod dispono, in quo & scire meum possim ostendere, & multis prodesse. Nondum enim, vt ipsemet referre solebat, in eo vigebat mundi contemptus, sed postmodum in se reuersus: quid, inquit, esse me monachum hoc est velle, scilicet alijs præponi, præ alijs honorari, & magnificari, Non. Illic igitur deposita contumacia monachus deueni, vbi sicut æquum est propter Deum cunctis postponaris, cunctis abiectior habearis. Et quidem Becci nullius ponderis ero, quando quidem ille ibi est, qui præminentis sapientiæ luce conspicuus cunctis sufficiẽs cũctis est honorabilis, & acceptus. Ille ergo monachus factus, sic religioni per omnia seruiebat vt quisquis religiose in tota congregatione viuere volebat, in eius vita satis, quod imitaretur, inueniret. Lanfranco autem in Cadomensis cœnobii regimine assumpto, ipse prioris officio functus est.

Magnũ habet in litteris processum.

Nota desiderium monachismi.

Tepescis adolescentis feruor dum aridet mundus.

De miraculis eiusdem.

Cap. LXVIII.

Contingit autem quadam nocte, vt ante nocturnas vigilias in lecto iacens secum rimari conaretur, quomodo prophetæ præterita simul & futura quasi præsentia olim agnouerunt, & indubitanter ea dicto vel scripto protulerunt. Et cum in his totus esset, & hoc noscere desideraret, defixis oculorum suorum radiis vidit per medias maceries oratorii & dormitorii monachos, quorum hoc officium erat pro apparatu matutinarum altaria, & alia loca ecclesiæ circumeuntes, luminaria accendentes, & vnum eorum sumpta chorda cimbalum pulsantem. Ad cuius sonitum conuentum fratrum de lecto surgentem mirabatur de re, quæ acciderat. Concepit ergo apud se Deo esse leuissimum prophetis in spiritum ventura monstrare, cum sibi concesserit, quæ fiebant per tot obstacula corporeis oculis posse videre.

Quidam iuuenum in conuentu hoc apud se proposuerat, nulla vnquam occasione manum suam membris suis genitalibus admoueri. Cui proposito inuidens diabolus tãtum in eisdem membris dolorem & angustiam fecit eum sentire, vt nullo modo se iuuenis posset ferre. Sentiebatur enim caro ipsa tanti esse ponderis, ac si plumbi grauissima moles in illa penderet parte corporis. Cumque anxietatem iam dissimulare non posset, requisitus ab Anselmo quid haberet, rem celare non potuit. Admonitus ergo, vt modum ægritudinis admota manu probaret, verecundatus recusauit, timens ne propositum violaret. Tunc Anselmus assumpto secũ grandæuo fratre & religioso, iuuenem languidum in secretiorem locum ducit, vt modum infirmitatis illius agniturus, & auxilium pro possibilitate laturus. Quid amplius? Caro sanissima reperitur. Eufestigio quippe omnis illa diabolica vexatio cadit, nec fatigat vlterius iuuenem quem simplex Anselmi aspectus à tanta clade fecit immunem.

Dæmonis in iuuene castissimo illusio.

Adhuc de eodem.

Cap. LXIX.

Qvidam quoque ex antiquioribus fratribus qui veteri odio plurimum infestus erat Anselmo, nec poterat vllatenus super eum respicere simplici oculo, infirmitatẽ pressus ad extrema est perductus. Cumque fratres meridie in lectis ex more quiescerent; ipse in domo infirmorum iacens, cœpit miserandas voces emittere, & quasi quorundam horrendorum aspectus subterfugere gestiret; & pallens & tremens vultum suum delitescendo hinc inde commutare. Territi fratres, qui aderant, quid haberet quærebant. At ille: Geminos immanes lupos inter brachia sua me tenere compressum, & guttur meum impressis dentibus iamiam suffocare videtis, & quid mihi sit quæritis? Quo audito vnus ex eis ad Anselmum, qui in claustro emendandis libris intendebat, concitus perrexit, & ei extra claustrum educto, quid circa infirmum fratrem ageretur patefecit. Tunc ille in secretiorem locum solus secedẽs, post modicum domum in qua iacebat infirmus ingrediens leuata manu *signum crucis* edidit dicens: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ad quod factũ statim æger cõquieuit, & exhilarato vultu intimo cordis affectu Deo gratias agere cœpit dicẽs, quod Anselmo ostiũ ingredieñte, & extẽsa manu *signum Sanctæ crucis* edẽte, vidit ex ore eius flammã ignis ad modũ lãceæ procedentẽ, quæ in lupos iaculata eos deterruit, & celeri fuga dilapsos procul abegit. Tũc Anselmus fratrẽ de salute animæ secretius alloquens, ad pænitẽtiã & cõfessionẽ eius cor inclinauit; Paterna dehinc auctoritate absolutũ dixit: Hora qua fratres ad nonã surgerẽt præsenti vita decessurũ. Quod & factũ est.

Frater S. Anselmo infestus in summo versatur periculo.

Eum S. Anselmus liberat.

Riculphus eiusdẽ cœnobij secretarius quadã nocte, dũ horã qua fratres ad vigilias excitaret per claustrũ iens, obseruaret, Anselmũ quẽ ea hora sopori potius æstimabat, quã orationi occupatũ, in capitulo vidit in oratione stantẽ, ingenti splendentis flãmæ globo circuncinctum.

Orans splendore cinctus videtur,

Quadã die cum esset in via, occurenti sibi quodã monacho Becci, quid cõsilij sibi de hospitio ferret interrogauit. Qui respõdit: Habemus quidẽ nõ longe hospitiũ, sed nõ est quod nobis & fratribus apponatur præter panẽ, & caseũ. At ille subridẽs ait: Ne timeas vir bone, sed cito præcede, & misso reti in vicinũ ãnẽ statim inuenies piscẽ, qui sufficiet nobis omnibus. Ille mãdato accepto præuolãs nũciat piscatori, qui ridendũ potius, quã attẽ-

Prænidet rẽ futuram.

tandum quod dicebat, fore pronuncians; tandem tamen à fratre coactus, contra spem rete iecit, & illico tructam insolitæ magnitudinis cum alio quodam pisciculo cepit.

Non sine miraculo piscis capitur. Praedicit futura.

Alia vice quidam virorum per terram suam transeuntem ad prandium detinuit, sed cum de penuria piscium quæreretur, quid ei, & monachis eius apponeret, nisi vilia quædam non habens, alludens dicit ei Anselmus. En sturio vnus tibi defertur, & animus tuus de deliciarum inopia quæritur. Et ita factum est.

Qualiter Abbatem quendam de correctionis austeritate redarguit.

CAP. LXX.

Colloquium eius cū quodā Abbate, vt pueri sint in cœnobijs tractandi.

CVm autem Abbas quidam, qui admodum religiosus habebatur, secum de his quæ monasticæ religionis erāt loqueretur, & inter alia de pueris in claustro nutritis verba conferret, adiecit: Quid obsecro fiet de istis? Non cessamus die ac nocte eos verberantes, & semper fiunt deteriores, hebetes enim sunt, & bestiales: Ad quem iratus Anselmus, ait: Quam bene nutrimentum vestrum expendistis, qui de hominibus bestias nutriuistis? Dic mihi quæso Abba, si plantam arboris in horto tuo plantares, & mox illam ex omni parte concluderes, vt ramos suos nullatenus extendere posset, qualis arbor inde prodiret? Profecto inutilis, incuruis ramis, & perplexis. Certe hæc facitis de pueris vestris. Plantati sunt per oblationem in horto ecclesiæ, vt crescant & fructificent Deo. Vos autem in tantum eos terroribus, minis, & verberibus vndique coarctatis, vt nulla eis penitus liceat libertate potiri: vnde fit, vt quia nihil amoris pietatis, dulcedinis circa se in vobis sentiunt, nec illi alicuius boni in vobis postea fidem habeant, sed omnia vestra ex odio & inuidia contra se procedere credant. Contingetque modo miserabili, vt sicut deinceps corpore crescunt, sic in eis odium, & suspicio omnis mali crescat, semper proni, & incurui ad vitia. Cumque ad nullum fuerint in vera charitate nutriti, nullum nisi depressis superciliis oculove obliquo, valent intueri.

Elegans similitudo.

De promotione eius ad Archiepiscopum, & scriptis eius.

CAP. LXXI.

Annulū aureum reperit in lecto suo.

DIe quadam cum ad lectum suum in dormitorio diuerteret, annulum aureum in eo insperatus inuenit, qui in opere ecclesiæ expensus est, & res ita remansit. Postmodum vero cum ad Pontificatum assumptus esset, quidam hoc ipsum per annulum illum, iam tunc quodam præsagio præsignatum asseruerant.

Author. Scripsit autem Anselmus Prosologion idest alloquium de Deo, quod opus quidam insipiens refellere gestiens, quoddam scriptum contra illud composuit, quod cum sibi à quodam amico suo transmissum Anselmus considerasset, suam ad hoc edidit responsionem in libello vno.

Scripsit & monologion idest soliloquium de Sancta Trinitate lib. I.
De veritate lib. I.
De concordia liberi arbitrij, & præscientiæ diuinæ atque prædestinationis, necnon, & gratiæ li. I.
De casu diaboli, li. I.
De peccato originali, li. I.
De incarnatione verbi, li. I.
De sacramento altaris, li. I.
De azymo, li. I.
Cur Deus homo, li. I.
Meditationum vel orationum, li. I.
De grammatico, li. I.
Extat, & parabolarum siue prouerbiorum Anselmi, lib. I.
Super Cantica Canticorum, li. I.
Epistolarum quoque eius ad diuersas personas, li. I.

De his quoque omnibus ea quæ sequuntur breuiter excerpsi.

Exhortatio eius ad secretum contemplationis.

CAP. LXXII.

ANselmus in prosologion. Eia nunc homuncio abscon de te modicum à tumultuosis cogitationibus tuis. Abiice nunc onerosas curas curas. Exclude omnia præter Deum, & quæ te iuuent ad quærendum Deum, & clauso ostio quære eum. Eia ergo tu domine Deus meus doce cor meum, vbi & quomodo te quærat, vbi & quomodo te inueniat. Domine si hic nō es, vbi quæram te absentem. Si autem vbique es, cur non video te præsentem? Sed certè *inhabitas lucem inaccessibilem*. Et vbi est lux inaccessibilis, aut quomodo accedam ad lucem inaccessibilem? Quid faciet seruus tuus anxius amore tui, & longe proiectus à facie tua? Inuenire te cupit, & nescit locum tuum, quærere te affectat, & ignorat vultum tuum. Tu me fecisti, & omnia mea bona tu mihi contulisti, & nondum noui te: denique ad te vidēdum factus sum. O misera sors hominis cum hoc perdidit ad quod factus est. O durus, & dirus casus ille. Heu quid perdidit, & quid inuenit. Quid abscessit, & quid remansit: perdidit beatitudinem ad quam factus est, & inuenit miseriam propter quam factus non est. Abscessit sine quo nihil fœlix est, & remansit quod per se non nisi miserum est. Manducabat tunc homo panē Angelorum quem nunc esurit: manducat nunc panem dolorum, quem tunc nesciuit. Heu publicus luctus hominum, vniuersalis planctus filiorum Adæ. Ille ructabat saturitate, nos suspiramus esurie. Ille abūdabat, nos mendicamus. Ille fœliciter tenebat, & misere deseruit: nos infœliciter egemus, & miserabiliter desideramus, & heu vacui remanemus. Cur non nobis custodiuit cū facile posset, quo tam grauiter careremus? Graue damnum, grauis dolor, graue totum. Sed heu me miserum, vnum de alijs miseris filij Euæ elongatis à Deo, quid incæpi, quid effeci. Tendebam in Deum, & offendi in meipsum. Requiem quærebam in secreto in me, *& tribulationem & dolorem inueni in vicinis meis*. Volebam ridere à gaudio mentis meę, & cogor rugire à gemitu cordis mei. Sperabantur lætitiæ, & ecce vnde densentur suspiria. Et ô tu domine vsquequo, *vsquequo Domine obliuisceris nos, vsquequo auertis faciem tuam à nobis*? Restitue te nobis, vt bene sit nobis, sine quo tā male est nobis, miserere labores & conatus nostros ad te, qui nihil valeamus sine te. Inuitas nos, adiuua nos, obsecro Domine ne desperem suspirando, sed respirem sperando. Amaricatum est cor meū sua desolatione, indulcora illud tua cōsolatione. Esuriens incæpi quærere te, ne desinā ieiunus de te. Famelicus accessi, ne recedam impastus. Pauper veni ad diuitem, miser ad misericordē, ne recedā vacuus & contemptus. Et si antequā comedam suspiro, da vel post suspiria, quod comedam. Doce me quærere te, & ostende te quærenti, quia nec quærere te possum, ni tu doceas, nec inuenire, nisi tu ostendas, quæram te desiderando, amem inueniendo. Fateor Domine gratias ago, quia creasti in me hanc imaginem tuam, vt tui memor te cogitem & amem, sed sic est abolita attritione vitiorum, sic etiam obfuscata fumo peccatorum, vt non possit facere ad quod facta est, nisi tu renoues, & reformes eam.

1. Tim. 6. Excitatio mentis ad contemplandū Deum.

Psal. 33.

Psal. 6. Psal. 12.

Iob. 3.

Inquisitio diuinæ potentiæ, misericordiæ, & iustitiæ.

CAP. LXXIII.

COntentor Domine penetrare altitudinem tuam, quia nullatenus comparo illi intellectum meum, sed desidero aliquatenus intelligere veritatem tuam, quam credit, & amat cor meum; neque enim

Deus cognosci non potest nisi per fidem.

quæro intelligere vt credam, sed credo vt intelligam. Nam & hoc credo, quia nisi credidero non intelligam. Ergo Domine qui das fidei intellectum, da mihi vt quãtum scis expedire intelligam, quia es sicut credimus, & hoc es quod credimus. Et quidem te credimus esse aliquid quo nihil maius possit cogitari. Sed & omnipotẽs quomodo es si omnia non potes? Vel si non potes corrumpi, nec mentiri, nec facere verũ esse falsum, vt quod est non esse factum, & plura similia, quomodo potes omnia? An hoc posse non est potentia, sed impotentia? Nam quod hoc potest, qui sibi non expedit, & quod non debet potest, quod quanto magis potest, tantomagis aduersitas, & peruersitas possunt in illum, & ipse minus contra eos. Qui ergo sic potest, non potentia potest, sed impotentia. Ergo Domine Deus inde verius es omnipotens, qui nihil potes per impotentiam, & nihil potes contra te. Sed & misericors simul, & impassibilis quomodo es? Nam si es impassibilis non compateris, si non compateris, si non est tibi miserum cor, ex compassione scilicet miseri, quod est esse misericordem. Domine misericors es secundum nos, quia miseros saluas, & peccatoribus parcis, & non secundum te quia non compateris. Non est enim tibi cor miserum ex compassione miseri. Misericors es, non quia tu sentis affectum, sed nos effectum. Verum malis quomodo tu parcis, si totus, & summe iustus es. Sed & cum punis malos iustum est, quia illorum meritis conuenit. Et cũ parcis malis iustũ est, quia bonitati tuæ cõdecens est. Parcẽdo igitur malis iustus es. Sic itaque sine repugnantia, & iuste punis, & iuste parcis. Quicquid ante es, non per aliud es, quàm per teipsum. Tu es ipsa vita, qua viuis: & sapientia, qua sapis: & bonitas ipsa, qua bonis, & malis bonus es, & ita de similibus. An inuenisti anima mea, quod quærebas? Quærebas Deum, & inuenisti eum esse, quoddam summum omnium quo nihil melius cogitari potest.

Deus est vita qua viuit.

Inquisitio bonitatis, veritatis, æternitatis.

Cap. LXXIV.

DOmine Deus meus formator, & reformator meus, dic desideranti animæ meæ. Quid aliud es, quam quod vidit, vt pure videat, quod desiderat. Intendit enim vt plus videat, & nihil videt vltra hoc quod vidit, nisi tenebras, immo non videt tenebras, quæ nullæ sunt in te, sed videt se non plus posse videre propter tenebras suas. Cur hoc domine, cur hoc? Tenebratur oculus eius infirmitate sua, aut reuerberabatur fulgore tuo? Sed certe & in se tenebratur, & à te reuerberatur vtique & obscuratur sua breuitate, & obruitur tua immensitate: vere & contrahitur angustia sua, & vincitur amplitudine tua. Quanta namque est lux illa de qua micat omne verum, quod rationali menti lucet? Quam ampla est illa veritas in qua est omne, quod verum est, & extra quam non, nisi nihil, & falsum est? Quam immensa est, quæ vno intuitu videt omnia quæcumque facta sunt? Quid puritatis, quid simplicitatis, quid certitudinis, & splendoris ibi est? Certe plusquam à creatura valeat intelligi. Ergo Domine si solum es quo maius cogitari nequit. Si es quiddam maius, quam cogitari possit, vere Domine hæc est lux inaccessibilis in qua habitas: ideo hanc non video, quia mihi nimia est. Et cum addit, quod video per illam video, nimis fulget, non capit illam, nec suffert oculus animæ meæ diu ita intendere, in illam reuerberabatur fulgore, vincitur amplitudine, obruitur immensitate, confunditur capacitate. O summa & inaccessibilis lux, ô tota & beata veritas, quã longe es à me, qui tam prope tibi sum, quam remota es à cõspectu meo: qui sic præsens sum conspectui tuo? Vbique es tota præsens, & non video. In te moueor, & in te sum, & ad te non possum accedere; intra me, & circa me es, & non te sentio. Adhuc lates Domine animam meam in luce, & beatitudine tua, & idcirco versatur adhuc in tenebris, & miseria sua. Sperabat iam satietatem, & ecce obruitur iterum egestate. Affectabam iã

Quomodo videtur & non videtur Deus.

Act.17.

comedere, & ecce magis esurio. Conabar assurgere ad lucem Dei, & recidi in tenebras meas. Quæsiui vultum tuum, *vultum tuum Domine requiram, ne auertas faciem tuam à me.* Releua me de me ad te, munda, sana, acue, illumina oculos mẽtis meæ vt intueatur te. Recolligat vires suas anima mea, & toto intellectu intendat iterum in te domine. Tu ergo imples, & complecteris omnia, tu es ante, & vltra omnia, & quidem ante omnia es, quia antequam fierent tu es. Vltra vero omnia quomodo es? An quia illa cogitari possunt habere finem, tu vero nequaquam? Nam sic illa quidem haberent finem quodam modo tu vero nullo modo. Tu solus Domine es, quod es, & tu es, qui es. Tu tibi omnino sufficiens, nullo indigens quo omnia indigent vt sint, & vt bene sint. Hoc bonum es tu Deus pater. Hoc est verbum tuum idest filius tuus. Etenim non potest aliud, quam quod es, aut aliquod maius vel minus te esse in verbo quo teipsum dicis, quoniam verbum tuum sic est verum, quomodo tu verax. Et idcirco est ipsa veritas sicut tu, non alia, quam tu: & sic es tu simplex vt de te non possit nasci aliud nisi quod tu es. Hoc ipsum est amor vnus, & communis tibi, & filio tuo, idest Spiritus Sanctus ab vtroque procedens. Nam idem amor non est impar tibi aut filio tuo, quia tamen amas te, & illum, & ille te, & seipsum, quantus es tu, & ille. Nec est aliud à te, & ab illo, quod dispar non est tibi & illi, nec de summa simplicitate potest procedere aliud, quam quod est de quo procedit. Porro hoc est illud vnum necessarium in quo est omne bonum, immo, quod est omne bonum, & vnũ, & totum, & summum bonum.

Psal.26.

Quod solus sit, quod & qui est.

Luc.10.

Inquisitio summi boni in quo sunt omnia bona.

Cap. LXXV.

EXcita tunc anima mea, & erige totum intellectum tuum, & cogita quantum potes, quale, & quantum sit illud bonum. Si ergo singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quàm delectabile sit illud bonum, quod continet iucunditatem omnium bonorum, & non qualẽ in rebus creatis sumus experti, sed tãto differentem quãto differt creator à creatura. O qui hoc dono fruetur, quid illi erit, & quid illi nõ erit? Certe quicquid volet erit, & quicquid nolet non erit. Cur ergo per multa vagaris homuncio quærendo bona animæ tuæ, & corporis tui? Ama vnum bonum in quo sunt omnia bona. Quid enim amas caro mea, anima mea, quid desideras? Ibi est, ibi est, quicquid amatis, quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo, *fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorũ.* Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis cui nihil obsistere possit, erunt *similes Angelis Dei.* Si longa, & salubris vita, ibi est sana æternitas, & æterna sanitas. Si satietas, *satiabuntur cum apparuerit gloria Domini.* Si ebrietas, *inebriabuntur ab vbertate domus Dei.* Si melodia ibi Angelorum chori concinnunt. Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligẽt Deum plusquam seipsos, & inuicem tanquam seipsos, & Deus illos plus, quam illi seipsos, quia illi illum, & se & inuicem per illum, & ille se, & illos per seipsum. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis vt & Deus suæ. Nam sicut poterit Deus, quod volet per seipsum, ita poterunt illi, quod volent per illum. Si honor, & diuitiæ; *Deus seruos suos bonos, & fideles supra multa constituit,* hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si vera securitas, certi erunt nunquam, & nullatenus ista vel potius istud bonum sibi defuturum.

Math.13.

Psal.36.
Psal.16.

Math.25.
Rom.8.

Inquisitio pleni gaudij, quod de illo bono habebitur.

Cap. LXXVI.

GAudium verò quale, & quantum est vbi tale, & tantum bonum est? Cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas, immo obrutum ærumnis, quãtum gauderes si omnibus his abundares? Interroga inti-

ma tua si capere possunt gaudium suum de tanta beatitudine sua, sed certe si quis alius quem omnino sicut teipsum diliges, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum, quia non minus gauderes pro eo, quam pro teipso. Si autem duo vel tres non multo plures idipsum haberent, tantum de singulis, quantum pro teipso gauderes, si singulos sicut teipsum amares. In illa ergo perfectissima charitate innumerabilium beatorum Angelorum & hominum, vbi nullus minus diliget alium, quam seipsum, non aliter gaudebit quisquis pro singulis alijs, quam pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet gaudium suum quomodo capax erit tot, & tantorum gaudiorum, & vtique quia quantum quisque diligit aliquem, tanto de bono eius gaudet, sicut in illa perfecta fœlicitate vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum, quam se, & omnes alios secum, ita etiam plus gaudebit sine existimatione de fœlicitate Dei, quam de sua, & omnium aliorum secum. Deus meus, & dominus meus, spes mea, & gaudiū cordis mei, dic animæ meæ, si hoc est gaudium de quo nobis dicis per filium tuum, *petite & accipietis, vt gaudiū vestrum sit plenum.* Inueni namque quoddam gaudium plenum. & plusquam plenum. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes, sed toti gaudentes intrabunt in gaudium; sed gaudium illud, *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* Nec ergo dixi aut cogitaui Domine quantum gaudebunt illi beati tui, vtique tantum gaudebunt quantum amabunt, tantum amabunt quantum cognoscent. Ore Deus cognoscam te, amem te, vt gaudeam de te. Proficiat hic in me, notitia tui, & ibi fiat plena, crescat amor tuus, & ibi sit plenus vt hic gaudium meum sit in spe magnum, & ibi sit in te plenum. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea. Amet illud cor meum, sermocinetur os meum. Esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, *donec intrem in gaudium Domini.*

Matth. 7. Isa. 64. 1. Cor. 2.

Deploratio miseriæ præsentis & futuræ.

Cap. LXXVII.

I*Dem in libro orationum, siue meditationum.* Terret me vita mea, namque diligenter discussa apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas fere tota vita mea, & si quid fructus in ea videtur, sic est aut simulatum, aut imperfectū, aut aliquo modo corruptum, vt possit aut non placare aut displicere Deo. Certa tota aut in peccato est & dānabilis, aut infructuosa, & contemptibilis. Sed quid separo infructuosam à damnabili, vtique si est infructuosa. est damnabilis. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Tædet animam meā vitæ meæ.* viuere erubesco, mori pertimesco. Quid ergo restat ô peccator, nisi vt in tota vita tua plores totam vitam tuā, vt ipsa tota se plorat totam? Sed & in hoc quoque est miserabiliter miserabilis. quia non tantum dolet quantum se noscit, sed sic secura torpet, velut qui patietur ignoret. Quid dormitas anima tepida; & digna euomi? Arbor digna securi, & igne, digna succidi, & accendi. Qui sunt fructus tui? vtique spinæ pungentes, & amara peccata, quæ vtinam te pœnitendo pungerent, & confringerent, sic amarescerent, vt euanescerent. O lignum aridum, & inutile, & æternis ignibus dignum. Quid respondebis in illa die cum exigetur à te, vsque ad ictum oculi omne tempus videndi tibi impensum, qualiter fuerit à te expensum? Tunc quippe condēnabitur quicquid fuerit inuentum in te operis, vel ociosi sermonis, vel silentii, vsque ad minimam cogitationem etiā quoad vixisti, si non fuerit ad Dei voluntatem directum. Væ quot peccata prorueent ibi ex improuiso, quasi ex insidiis, quæ modo non vides. Quot, quæ nō mala esse putas, quot quæ nunc bona esse credis, nudata facie apparebunt tibi nigerrima peccata tunc, cum iam pœnitentia non recipietur, cum emendatio non promittetur. Væ mirabilis duricia, ad quam confringendam leues sunt tam graues mallei. O insensibilis torpor, ad quem concitandum sunt obtusi tam graues aculei. Proh læthalis sopor ad quem excitandum raucum est tam terrificum tonitruum. Si enim dixero quicquid potero excogitare, nondum ad id, quod res est potero peruenire. Adde terrorem super terrorem, vlulatum super vlulatum. Nam ille te iudicabit ad cuius contumeliam spectat quicquid inobediens Deo vel præuaricator peccat, qui nunc patientissimus, tunc districtissimus. Væ væ ira Dei ne irruas super me, non est, quod te possit tolerare in toto me. O angustiæ, hic erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni desuper iratus Iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus. Iustus vix saluabitur; Peccator sic deprehensus in quam partem se premet constrictus: Vbi parebo, quomodo latebo, latere erit impossibile, apparere intolerabile. Illud desiderabo, & nusquam erit, istud execrabor, & vbique erit. Quis me eruet de manibus Dei? vnde mihi consilium, vnde salus? Quis est qui *dicitur magni consilij Angelus*? Ipse est Iesus, idem est Iudex, inter cuius manus tremo. Respira ô peccator, respira ne desperes, spera in eo, quem times, affuge ad eum à quo aufugisti. Inuoca importune, quem superbe prouocasti. Iesu, Iesu Christe, propter hoc nomen tuum fac mihi hoc secundum nomen tuum, obliuiscere superbū prouocantem, respice miserum inuocantem. Nomen dulce, nomen delectabile, nomen confortans peccatorem, & beatæ spei. Ergo Iesu, propter nomen tuum esto mihi Iesus, qui me creasti tua bonitate, ne pereat opus tuum mea iniquitate. Recognosce benignissime, quod tuum est, & absterge, quod est alienum, Iesu, Iesu miserere, dū tempus est miserendi, ne damnes tempore iudicandi. Quę namque vtilitas tibi in sanguine meo, si descendero in æternam corruptionem? *Neque enim mortui laudabunt te domine, neque qui descendunt in infernum.* Si me admiseris intra latissimum sinum tuæ misericordiæ, non erit angustior propter me domine. Admitte ergo ô desiderantissime Iesu, admitte me intra numerum electorum tuorum, vt cum illis te laudem, te perfruar, & glorier in te inter omnes, qui diligunt nomen tuum.

Matth 3. Iob. 10. Isa. 11. sec. Septuaginta. Psal. 113.

Inuocatio filij Dei, & memoria passionis eius.

Cap. LXXVIII.

I*Dem in oratione ad Dominum Iesum.* Domine Iesu Christe redemptio mea, misericordia mea, salus mea, te laudo, tibi gratias ago, quamuis valde impares tuis beneficijs, quamuis multum expertes dignæ deuotionis, sed sicut potest conari tibi per soluit anima mea. Spes cordis mei, virtus animæ meæ, auxiliū infirmitatis meæ, compleat tua benignitas potentissima, quod conatur mea trepidissima imbecillitas, vita mea, finis intentionis meæ. Et si nondum merui te tantum quantum debitor sum amare, vtique saltem desidero te tantum quātum debeo amare. Si bonum est domine, quod inspiras, immo quia bonum est, vt quod te velim amare, da quod me facis velle, da vt quantum iubes tantum merear te amare. Laudes & gratias tibi ago pro desiderio, quod inspirasti, laudes & preces offero, ne sit mihi donum tuū infructuosum, quod tua sponte dedisti. Conuerte misericordissime meum teporem in feruentissimum tui amorem. Ad hoc clementissime, tendit hæc oratio mea, hæc meditatio, & memoria beneficiorum tuorum, vt accedat in me amorem tuum. Tua me domine bonitas creauit, tua misericordia creatum ab originali peccato mundauit, tua patientia post illam emundationem baptismi in alijs peccatorum sordibus volutatum hactenus tolerauit, nutriuit, expectauit. Domine Deus creator meus, & nutritor meus, esto adiutor meus. Te esurio, te sitio, te desidero, ad te suspiro, te cōcupisco. Et sicut pupillus benignissimi patris orbatus præsentia, quantum queo memor passionis tuæ, memor alaparum tuarum, memor flagellorum tuorum, memor crucis, memor etiam vulnerum tuorum, exilii mei ærumnas de-

fleo, spero tui aduentus solam consolationem, ardeo tui vultus gloriosam contemplationem. Heu mihi, qui videre non potui Dominum Angelorum humiliatum ad conuersationem hominum, vt homines exaltet ad conuersationem Angelorum, cum Deus offensus spōte moriebatur, vt peccator viueret. Cur ô anima mea te præsentem non transfixit gladius doloris acutissimi, cū ferre non posses lancea vulnerari latus tui Saluatoris, cum videre nequires violari clauis manus, & pedes tui plasmatoris? Cur non es inebriata lachrymarum amaritudine fellis? Cur non es compassa castissimæ virgini dignissimæ matri eius benignissime dominæ tuæ.

Domina mea misericordissima, quos fontes dicam erupisse de pudicissimis oculis tuis, cum attenderes vnicum filium tuum innocentem coram te flagellari, ligari, mactari, & carnem de carne tua ab impiis crudeliter dissecari. Quibus singultibus æstimabo purissimum pectus vexatum esse cum tu audires, *Mulier ecce filius tuus*; Et discipulus? *Ecce mater tua.* Vtinam cum fœlice Ioseph Dominum meum de Cruce deposuissem, aromatibus condidissem, in sepulchro collocassem, vel saltem prosecutus essem, vt tanto funeri non deesset aliquid obsequij mei. Vtinam cum beatis mulieribus chorusca visione Angelorum essem territus, & audissem nuncium dominicæ Resurrectionis, nuncium meæ consolationis, nuncium tam expectatum, nuncium tam desideratum. Benignissime suauissime, quando restaurabis mihi, quia non vidi illam tuæ carnis incorruptionem, quia nō sum deosculatus loca vulnerum, fixuras clauorum. Non enim capit in me dolor meus quamdiu peregrinus sum à Domino meo. Vbi vel quando eum inueniam, quem rogabo, quis nūnciabit dilecto, quia amore langueo. *Defecit caro mea, & cor meum Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Renuit consolari anima mea,* nisi de te dulcedo mea. *Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?* Te volo, te spero, te quæro, *tibi dixit cor meū quæsiui vultum tuum, vultum tuum Domine requiram, ne auertas faciem tuam à me.* Amator hominum benignissime, *tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.* Mi aduocate tutissime miserere orphani derelicti. *Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.* O si quando videbo gaudium meum, quod desidero, ô *si satiabor cum apparuerit gloria tua.* Si potabis me torrente voluptatis tuæ, quam sitio. Sint mihi domine *interim lachrymę meæ panes die, ac nocte,* donec dicatur mihi ecce dominus tuus. Donec audiam anima, ecce sponsus tuus. Pasce me interim singultibus meis, pota me interim fletibus meis, refocilla me doloribus meis. Veniet interea fortasse redemptor meus, quia bonus est, nec tardabit, quia pius est.

Ioan. 19. Cant. 5. Psal. 72. Psal. 76. Psal. 72. Psal. 26. Psal. 9. Psal. 26. Psal. 36. Psal. 16.

Inuocatio matris virginis simul, & filij.

Cap. LXXIX.

IDem in oratione ad *sanctam Mariam.* Sancta, & inter sanctos post Deum singulariter sancta Maria mater admirabilis virginitatis, virgo amabilis fœcunditatis, quæ filium altissimi genuisti, quæ perdito humano generi saluatorem peperisti. O mater salutis! O templum pietatis & misericordiæ, tibi se conatur præsentare miserabilis anima mea, morbis vitiorum languida, vulneribus facinorum scissa, visceribus flagitiorum putrida. Tibi nititur quantum moribunda valet supplicare, vt potentibus tuis meritis, & piis tuis digneris precibus eam sanare. Sic etenim pia domina alienata est à se immanitate stuporis, vt vix sensum habeat enormis languoris: sic sordibus & fœtore fœdatur, vt timeat ne ab ipsa misericors vultus tuus auertatur: sic tabescit desperando respectus tui conuersionem, vt etiam omnes obtumescant ad orationem. Heu pudor sordentis iniquitatis in præsentia intuentis sanctitatis. Heu confusio immundæ cōscientiæ in conspectu fulgentis munditiæ. O tu benedicta super mulieres, quæ Angelos vincis puritate, sanctos superas pietate. Anhelat moribundus spiritus meus ad tantæ benignitatis respectum, sed erubescit ad tanti nitoris conspectum. Horreo Domina parere tibi in immundiciis & horroribus meis, ne tu horreas me pro eis, & non possum, væ mihi, videri sine eis. Eadem enim peccata mea ô Domina cognosci à te cupiunt propter curationem. Parere tibi fugiunt propter execrationem; non sanantur sine confessione, nec producuntur sine confusione. Si celantur sunt insanabilia, si videntur sunt detestabilia, vrunt me dolore, terrent me timore. O tu illa pie potens, & potenter pia Maria, de qua fons est ortus misericordiæ, ne contineas precor tam veram misericordiam, vbi tam veram agnoscis miseriam. Sana ergo clementissima infirmitatem, & delebis, quæ te offendit fœditatem. Aufer benignissima languorem, & non senties quem horres fœtorem. Sana animam serui tui peccatoris *per virtutem benedicti fructus ventris tui*, qui sedet in dextera omnipotentis Patris sui. Nunquid tu Domina mea mater spei meæ, nunquid obliuisceris tu odio mei, quod mundo tam misericorditer est intimatum, tam fœliciter diuulgatum, tam amanter amplexatum? Ille bonus filius hominis venit perditum sponte saluare, & Mater Dei poterit perditum clamantem non curare? Bonus ille filius hominis venit vocare ad pœnitentiam peccantem, & Mater Dei non contemnet precantem in pænitentia? Sed & si pariter ambo offensi estis, nōne, & ambo clemētes estis? Fugiat ergo reus irā iusti Dei ad piā Matrē misericordis Dei, refugiat reus offēsæ Matris ad piū filium benignæ Matris. Ingerat se reus vtriusque inter vtrūque, iniiciat se inter piū filiū, & piā Matrē Pie Domine parce seruo Matris tuæ, pia Domina parce seruo filij tui. Qui me iniicio inter duas tam immēsas pietates, nō incidā inter duas tā potentes seueritates. Bone fili, bona Mater, non sit mihi frustra, quod confiteor de vobis hanc veritatem, non erubescam, quod spero in vobis hanc pietatem. Dic mundi iudex cui parcis, dic mundi reconciliatrix quem reconciliabis. Si tu Domine damnas, & tu Domina auerteris homunculum bona vestra cum amore, mala sua cum mœrore confitentem.

Iterum inuocatio vtriusque.

Cap. LXXX.

DEus qui factus est filius fœminæ propter misericordiam: Fœmina, quę facta est Mater Dei propter misericordiam, vel miseremini miseri, tu parcendo, tu interueniendo, vel ostendite ad quos tutius fugiam misericordiores, & monstrate in quibus certius confidā potentiores. Si enim æstimo, quia est tam magna mea iniquitas, & tam modica fides mea, tam tepida charitas mea, tam fatua oratio mea, tam imperfecta mea satisfactio, vt nec merear delictorum veniam, nec salutis gratiam. Hoc est ipsum, quod supplico, vt in quo merita mea mihi videtis nō sufficere in eo misericordię vestræ non dedignentur deficere. Domina Mater per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum quid laudis tibi retribuemus? Magne Domine tu noster maior frater, magna Domina tu nostra melior Mater. Docete cor meum, qua reuerentia debeat vos cogitare. Vestro continuo amore langueat cor meum, liquefiat anima mea, deficiat caro mea. Vtinam sic viscera animæ meæ dulci feruore vestræ dilectonis exardescant, vt viscera carnis meæ exarescant. Domine fili Domine meæ, Domina mater Domini mei, si ego non sum dignus, qui sic debeam vestro amore beatificari, certe vos non estis indigni, qui sic immo plus debeatis amari. Ergo benignissimi ne sic denegetis mihi petenti id quo me confiteor indignum, vt auferatur vobis id quo certe vos non potestis negare dignos. Date itaque piissimi, date obsecro supplicanti animæ meæ, non propter meritum meum, sed propter meritum vestrum. Date illi quanto digni estis amorem vestrum. Date, inquam, mihi quo sum dignus vt reddatur vobis quo estis digni. Si enim non vultis dare vt habeam, quod desidero, saltem nolite negare vt reddam vobis, quod debeo. Forsan præsumendo loquor

quor, sed bonitas vestra facit me audacem. Loquar ergo ad Dominum meum adhuc, & dominam meam cum sim puluis & cinis. Domine & Domina nonne melius est cum vos gratis donatis petenti, quod ipse non meretur, quam cum vobis subtrahitur, quod vobis iuste debetur. Illud quippe est prædicandæ misericordiæ, istud nefandæ iniustitiæ. Impendite ergo piissimi gratiam, vt recipiatis debitum. Facite vos mihi misericordiam vestrā, quæ mihi expedit, & vos decet, ne faciā ego vobis iniustitiā meā, quæ nulli expedit & nullum decet. Estote vos mihi misericordes, quod obsecro, ne sim vobis iniustus, quod execror. Date animæ meæ amorē vestri, quem ipsa non iniuste petit, & vos iuste exigitis, ne ipsa bonis vestris sit ingrata, quod ipsa iniuste horret, & vos non iniuste punitis. Ecce enim peto, quod vt fiat vere est in voluntate vestra. Cur ergo propter peccata mea non fiet cum sit & in vestra potestate? Amator, & miserator hominum tu potuisti reos tuos, & vsque ad mortem amare, & poteris te roganti amorem tui Matrisque tuæ negare? Veneretur igitur vos sicut digni estis mens mea amet vos sicut æquum est cor meum. Diligat vos sicut sibi expedit anima mea, sicut debet, seruiat vobis caro mea, & in hoc consumetur vita mea, vt in æternum psallat tota substantia mea. *Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat.*

Planctus proprij lapsus, & pœnæ futuræ.

Cap. LXXXI.

Amarissime deflet se in carnis peccatum corruisse.

IDem de deploratione virginitatis amissæ. Reduc ad cor anima mea ærumnosa enorme delictum, & produc de corde immanem rugitum. Tu inquam, quæ quondā candidata cœlesti lauacro, dotata Spiritusancto in Christiana professione iurata virgo fuisti desponsata. Heu memoria perditæ iucunditatis, cur superaggrauas pressuram pessundantis infœlicitatis? Quam misera sors flagitiosi hominis, cui & bonum, & malum pariter sunt in tormentum. Torquet enim me mala conscientia, & cruciatus eius in quibus me timeo arsurum. Torquet me bonæ conscientiæ, & præmiorum eius memoria, quæ scio me perdidisse, nec amplius recuperaturum. Væ miserum perdere, dolendum perdere, id perdere irrecuperabiliter, quod seruari debet interminabiliter. O virginitas iam non dilecta mea, sed perdita mea. Iam non iucunda mea, sed desperata mea, quo deuenisti, in quam fœtido in quam amaro cœno me dereliquisti? Hinc est damnum inconsolabile, hinc tormentum intolerabile. Tu namque anima mea perfida Deo, periura Dei, adultera Christi, libenter de sublimitate virginitatis miserabiliter es diuersa in barathrum fornicationis. Tu illa olim desponsata Regi cœlorum ardenter facta es scortum tortoris tartarorum. O miserrima, & plusquam miserrima commutatio. Heu de quam sublimi cecidisti, in quam profundum corruisti, væ quam benignum contempsisti, quam maligno te coniunxisti. Quid fecisti o mentis amentia, amens spurcitia, spurca nequitia? Quid fecisti in cœno dereliquisti castum amorem tuum & internum secuta es odiosum corruptorem tuum, & in barathro parasti non thalamum, sed prostibulum tuum. Præcipitare miser homuncio in tenebrosum profundū immoderatæ mestitiæ, qui sponte præcipitatus es in barathrum horrendæ nequitiæ, obruere infœlix mole doloris terribilis, qui corruisti libens in cœnum infernalis fœtoris, volutare in amaritudinis, qui delectatus es in volutabro turpitudinis. Terror horribilis, dolor terribilis, mæror inconsolabilis, aggregate vos super me irruite, obruite, perturbate, obuoluite, possidete, iustum est, iustum est. Impudenti audacia contempsi vos, & potenti delectatione prouocaui vos, immo Deum, non vos. Et nunc pœnitentia miserabili desidero vos, torquete reum, vindicate Deum. Præsentiat fornicator infernalia tormenta, quæ meruit; prægustet, præparauit, assuescat, quod est passurus. Voluere, & reuoluere in eūdem turbinem amaritudinum, qui totiens reuolutus es in eandem voraginem libidinum. Consolatio, securitas, lætitia, nolo vos, renuo vos, nisi peccati venia reduxerit vos. Procul estote ante mortem, si forte indulgentia reuocet vos mihi vel post mortem. Sit continua pænitentia amara comes ætatis meæ, sit acutus dolor, insatiabilis tortor vitæ meæ. Si enim nō sum dignus oculos ad cœlum leuare, certe non sum indignus eos vel plorando cæcare. Si timet exhiberi anima mea ante conspectum Dei sui, iustum est vt habeat ante cōspectum suum tormenta sceleris sui. Cogitet igitur, & recogitet cor meū, quid fecit, quid meruit. Descendat, inquam descendat,

Consideratio æterni supplicij.

ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine; mea mens intendat, & contempletur, videat, & conturbetur. Quid est Deus, quid est, quod animaduerto in terra miseriæ, & tenebrarum. Heu confusio vlulatuum, tumultus dentibus stridentium, inordinata multitudo gemituum. Væ, væ, quot, & quot, & quot. Væ, væ, ignis sulphureus, flāma tartarea, caliginosa volumina, quam terrifico rugitu video vos rotari, vermes in igne viuente, quæ mira auiditas rodendi sic vos accendit, quos ille ignis igneos nō incendit. Dæmones coardentes, frementes ardore, frendentes furore. Hæccine sunt magne Deus, quæ parata sunt fornicatoribus, & cōtemptoribus tuis. Anima mea expauesce, mens mea defice, cor meum scindere. Quo me tradis Deus meus, si feci vt essem reus tuus, nunquid potui facere vt non essem creatus tuus? Si mihi castitatem meam ademi, nunquid tibi misericordiam tuam peremi? Domine, Domine, si ego amisi vnde me damnare potes, tu ne diminisisti vnde saluare soles? Noli Domine, noli sic attendere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. Ne memineris iræ aduersus reum, sed memor esto miserationis aduersus miserum. Verum est quia conscientia mea meruit damnationem, & pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionem, sed certum est, quod misericordia tua superat omnem offensionem. *Iob. 10.*

De quibusdam incidentibus sub Imperio Henrici.

Cap. LXXXII.

SIgebertus in chronicis. Anno Henrici 27. condicto inter Imperatorem, & Papam die ad causam inter eos discernendam, cum pax dissimulante Papa inter eos non conueniret, Romani, & multi Italiæ episcopi à Papa desistunt, qui fugiens ad Northmannos se contulit. Anno vigesimooctauo, Romani Imperatorem Henricum recipiunt in vrbe, & eorum iudicio Hildebrandus papatu abdicatur, & Guicbertus Rauennę Archiepiscopus in sedem Apostolicam inthronizatus, Clemens nominatur. *An. Ch. 1084.* *Vide melius apud Baroniū anno 1084.*

Bruno natione Teutonicus ex vrbe Colonia literis aprime eruditus, Remensis ecclesiæ canonicus, & scholarum magister, relicto sæculo æremum Carthusię fundat, propositumque monasticæ conuersationis satis arduum instituit. Huius sancti propositi cooperator existens beatæ memoriæ Hugo Grannopolitanus episcopus, qui ab eodem Brunone habitum monasticum sumpsit, cunctisque ibi habitantibus insigne exemplum prębuit.

Anno 29. Hildebrandus Papa, qui & Gregorius 7. apud Salernum exulans moritur. De hoc ita scriptum inuenitur. Volumus vos scire, qui ecclesiasticæ curæ solliciti estis, quod Dominus Apostolicus Hildebrandus, qui & Gregorius nunc in extremis positus ad se vocauit vnum de 12. Cardinalibus, quem præ cęteris diligebat, & confessus Deo, & Sancto Petro, & toti ecclesiæ se valde peccasse in pastorali cura, quæ ei ad regendum erat commissa, quod & suadente diabolo contra humanū genus odium & iram concitasse, postea vero sententiam quę in orbe terrarum effusa est pro augmento Christianitatis cæpisse dicebat. Tunc demum misit prædictum confessorem suum ad imperatorem, & ad totam ecclesiam suam, vt optaret ei indulgentiam, quia finem vitæ suæ aspiciebat, & iam cito induebat Angelicam vestem & dimisit ac dissoluit vincula omnium bannorum suorum Imperatori, & omni populo Christiano viuis & defun-

Ioannes, de col. vera hæc esse non credit, quia Salerni manens appropinquante vocationis suæ tempore dixisse fertur Dilexi iustitiam & odiui iniquitatem propterea morior in exilio.

defunctis clericis & laicis,& iussit suos abire de domo Deoderici,& amicos Imperatoris ascendere.

Ex chronicis. Post hunc Desiderius Cassinensis Abbas in Papam eligitur,& Victor vocatur,sed mox disenteria dissoluitur,& non multo post moritur. Fertur autem opinio,quod veneno extinctus sit ad primam missam in calice misso.

Anno 30. nimia aquarum inundatio multis in locis damno & periculo fuit. Nam & in Italia tanta diluuies fuit,vt rupes liquefactæ plures villas ruina sua destruerent. Domesticæ aues,pauones,gallinæ, & anseres à domibus se extrahentes omnes fiunt siluaticæ.

Author. August. in lib. 3. de Ciui. Dei simile portētum narrat contigisse dicens,antequam se aduersus Romam sociale Bellum latinum commoueret, omnia animalia humanis vsibus subdita,canes,asini,equi boues,& quæcumque alia pecora sub hominum dominio erant, subito efferata,& domesticæ lenitatis oblita relictis tectis libera vagabantur, & omnium non solum alienorum verumetiam dominorum aduersabantur accessum, nec sine exitio vel periculo audentis,si quis de proximo vrgeret,quanti mali signum fuit,si signum fuit, quod tàm malum fuit etiam si hoc signum non fuit.

De translatione Sancti Nicolai,& eius miraculis.

Cap. LXXXIII.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Constantini 31. Venetianis meditantibus auferre corpus Sancti Nicolai à Mirea Lyciæ Turcis desolata,præoccupauerunt eos ciues Varenses numero 47. ab Antiochia Mireā venientes,quia quatuor tamen monachis ibi inuentis extorserunt sibi ostendi tumbam Sancti,qua fracta ossa Sancti Nicolai in olei liquore natantia integro numero extraxerunt.& Varim cum gloria detulerunt. Facta est autem hæc translatio anno 745. à depositione sancti Nicolai.

Translatio corporis beati Nicolai quæ fuit facta an. 745.

Author. Huius translationem scripsit Ioannes Archidiaconus Barinæ ecclesiæ,iubente Vrsione Barensis, & Camisinæ ecclesiæ Archiepiscopo. Missus est tunc temporis quidam ex palatinis magnatibus ab Imperatore suo cui parebat terra Mireorum. Hic veniens orauit Sāctum Nicolaum vt ei aliquam suam particulam dignaretur ostendere,quam osculari valeret. Minister ergo ecclesiæ cum penniculo extraxit aliquid de liquore vrnæ,dens vnus est extractus quem in aurea pixide magnates ille abscondit,& super altare, quod erat ibi posuit,paululum post aspiciens vidit de pixide oleum manare, & inuoluit eam pallio putans sic posse stare oleum,sed tantomagis manauit. Desperauit igitur, quod non posset habere in occulto,quod sibi Dominus manifestauerat. Cui Sanctus Nicolaus in visione apparuit dicens: Ecce postulationi tuæ satisfeci,sed nunc ferre non poteris,quia non permitto vel minimam particulam à membris alijs separari. In crastino dentem vbi posuerat non inuenit. Igitur Barenses cum tribus nauibus Antiochiam insulam adierunt. Deinde ad insulas Magestras venerunt. Deinde ad loca Macriportus sancti Georgij, qui ab Arinis portibus 5. milliaribus distat. Primo positum est corpus Sancti Nicolai à transferentibus in Ecclesia Sācti Benedicti,vbi primo die plusquā 30. infirmi sanati sunt.

Miracula eiusdem sācti.

Homo quidam de Anthonitanis partibus curuato corpore, manuū & pedum carens officiis osculans capsellam sanatus est.

Sacerdos de cauerno territorio guttam patiens in spina veniens Barum ad Sanctum;ex quo venit ad locū vnde Barum primo potest aspici,cæpit paulatim erigi, peruenitque totus sanus.

Parentes adduxerunt puerum dæmoniacum ab Amalpha,qui sanatus est in loco supradicto. Vnde vbi Barum primo videtur,ibi crux erat posita ab his qui sanati erant.

Sanati sunt de quodam castello infantula vna toto corpore debilis,& puerulus qui nullum in stomacho poterat retinere edulium.

Quidam pauperculus Adarachio vxorem suam omnibus membris debilem præter linguam sanam reduxit.

Sanata est mulier de Dalmacia leprosa;ancillula Sepontini cuiusdam dorso incuruato. Sanata est mulier fœtu & lacte carens.

Sanatus est puerulus cuiusdam de Macerensibus, qui nunquam gressus poterat mouere naturales.

Sanatus est quidam pauper Tarenti manens,pedibus non valens incedere,& vix potens sedere, dicente ad eū in somnis quadam imagine: Quare non vadis Barum? Quomodo,inquit,possum. Vade inquit,quia potes. Et surrexit sanus.

Miles quidam perdiderat res aliquas, suspicans autem hoc fecisse quendam, tibiam eius sicca percussit ictu ancipiti,in quo vulnere vermes innati carnem rodebant vlcerosam, qui veniens ad sanctum sanatus est.

De Galliacis Alpinatibus sanatæ sunt duæ mulieres, vna cæca,& altera dæmoniaca: quæ autem fuerat cæca obtulit sancto oculos argenteos cū lapidibus preciosis.

De cæteris euentibus illius temporis.

Cap. LXXXIV.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Henrici 31. sanctus Arnulphus ex Abbate sancti Medardi postmodum etiā ad Pontificatum ciuitatis Suessionicę promotus,pro pacis reintegratione inter Flandrenses Flandriam venit,& in vico nomine Adenburch ecclesiam sancti Petri, iam diuinis miraculis illustratam,cænobium monachorum fecit,ordinem regularis vitæ instituit,tandemque in eodem monasterio,& finem vitæ,& sepulturam secundū quod ipse prædixerat accepit. Pisces in aquis moriuntur.

Ex chronicis. Hoc tempore in Hispania Rex Galliciæ Amphul fortiter Saracenos debellat, & Toletum vrbē eorum maximam,per aliquot annos obsessam, tandem expugnat,& cultum Christianitatis in ea dilatat.

Sigebertus in chronicis Anno 32. Odo ex monacho Cluniacensi episcopus Hostiensis contra Imperatorem, & Guicbertum 163. fit Papa,& Vrbanus nominatur. Hinc in Ecclesia scandala,& in regno augescunt dissidia, dum alter ab altero dissidet,dum regnum & sacerdotiū dissentit,dum alter alterum excommunicat, alter alterius excommunicationem aut ex causæ,aut ex personæ præiudicio contemnit. Dumque alter in alterum excommunicandi auctoritate magis ex suo libitu,quam ex iustitiæ respectu abutitur, auctoritas illius, qui dedit potestatem ligandi & soluendi omnino despicitur. Nimirum,vt pace omnium bonorum dixerim,hæc sola nouitas,ne dicam hæresis,necdum in mundo emerserat, vt sacerdotes eius,qui dicit Regi apostata, & qui regnare facit hipocritam propter peccata populi,doceant populum,quod malis Regibus nullam debeat subiectionem, & licet ei sacramentum fidelitatis fecerant, nullam tamen debeant fidelitatem,nec periuri dicantur,qui contra Regem senserint, immo qui Regi paruerit pro excommunicato habeatur, qui contra Regem fecerit à noxa iniustitiæ periurii absoluitur.

Hæc Sigeberti querimonia grauans legitimos pontifices fauore schismaticorum quā iniqua sit, patet ex tota historia Gregor 7. apud Baroniū Non enim hoc docuērunt sacerdotes, sed quod apostolica auctoritate possint reges ob crimina gradu suo deijci, & ita qui suberāt ab eorum obedientia vinculo liberari, vide, epist. Gregorij 7. ad Metensem episcopum apud Baron. an. 1082.

Anno 33. annus pestilens fuit maxime in occidentali parte Lotharingiæ,vbi multis sacro igne interiori consumente computrescentes,exesis membris instar carbonum nigrescentibus, vel miserabiliter moriuntur, vel manibus & pedibus putrefactis truncati,miseræ vitæ reseruantur,multi vero neruorum contractione distorti termentantur.

Anno 34. Metis corpus sancti Clementis primi episcopi ab Apostolis illic ordinati inuentum leuatur.

Anno 36. Dominus Iuo Sancti Quintini Beluacensis præpo-

sis præpositus à Papa Vrbano consecratus, fit episcopus Carnotensis.

Author. Hic inter alia laudabilia, quæ fecit, decreta Apostolica abbreuiando compilauit, & ordinauit. Quod quidem prius Isidorus, vt supradiximus, in vnum maximum volumen redegerat, nec sine magno sumptu transcribi poterat, nec ipsa decreta ordinate secundum materias continebat, sed secundum ordinem temporum quibus data fuerant per successiones Romanorum Pontificum. Hic autem, & ipsa decreta Apostolicorum vt dicitur, abbreuiauit, & per capitula distinxit, & multas Sanctorum Doctorum sententias ad eadem capitula pertinentes pariter interseruit. Hic liber decretorum Iuonis apud nos pluribus locis reperitur, qui quoniam ipse quoque non paruæ quantitatis, non est facile portatilis. Hugo Cathalamensis ex eodem volumine abbreuiato libellum portatilem legitur composuisse, qui & ipse apud nos est, & summa decretorum Iuonis appellatur. Porro librum istum decretorum, qui nunc vbique in vsu habetur compilauit Gratianus, vt fertur, monachus, sed quo tempore ignoro, nisi quod post Iuonē vt æstimo.

De Rege Angliæ Guillelmo.

Cap. LXXXV.

Guillelmus Angliæ rex dictus Ruffus rex sceleratus.

HElinandus. Anno Domini 1091. Guillelmus Rex Anglorum vir singularis censuræ, & seueritatis obiit, cui filius eius Guillelmus successit adhuc imperante Henrico, Hunc Guillelmum filium regis Guillelmi Lanfrancus Archiepiscopus nutriuit, & militem fecit, & die Sanctorum Cosmæ & Damiani in Regem coronauit. Hic ita, erat liberalis, quod prodigus, ita magnanimus, quod superbus; ita seuerus, quod sæuus; parum Deum reuerebatur, homines nihil, cum Deus timendus sit omni tempore, homo pro tempore. Vestiū suarum precium in immensum extolli volebat, dedignans si quid alleuiasset.

Quodam mane cum calciaretur nouas caligas, quæsiuit à cubiculario quanti constarent. Cumque ille respondisset, tres solidos; indignabundus & fremens; Fili, ait, meretricis, ex quo habet Rex caligas tam exilis precii: vade, & affer mihi emptas marcha vna argenti. Iuit ille, & multo viliores afferens, quam præceperat, emptas mentitus est. Atqui, inquit Rex, istæ regiæ maiestati conueniunt. Itaque ex eo cubicularius precium vestimentorum eius pro voluntate numerabat. Multa proinde suis vtilitatibus nundinans, tandem exhaustus expensis, ad rapinas conuertit animum, adiuuante eum in hoc scelere Ranulpho clerico ex infimo genere hominum, lingua & calliditate prouecto ad summum, quo auctore sacri ecclesiarum honores mortuis pastoribus venum locati sunt. Nam audita morte cuiuslibet episcopi vel Abbatis, confestim clericus Regis eo mittebatur, qui omnia inuenta scripto exciperet, omnesque in posterum redditus fisco regio inferret, substituebaturque in loco defuncti quilibet non pro morum, sed pro nummorum experimento. Sequebatur curiam effeminatorum manus, & ganearum greges, vt rectè à quodā sapiente dictum sit: *Curia Regis Angliæ non est maiestatis diuersorium, sed exoletorum prostibulum.*

De actibus eius nequissimis.

Cap. LXXXVI.

AD dedecus illius temporis pertinet, quod Anselmus Archiepiscopus ista corrigere conatus, sed societate suffraganeorum destitutus sponte discessit, nequitiæ temporis cedens. Qui cum iamque nauigaturus in portu ventos expectaret, iussu Regis vt prædo publicus expilatus est, Mauricis omnibus, & Bulgis in medium prolatis, & exquisitis. Iudæos quos pater eius à Rothomago Londoniam transtulerat, cum in quadam solennitate eum adirent, munera offerentes, ausus est animare ad conflictum contra christianos, permultū delira pronuncians, quia si vicissent in eorum sectam trāsiret. Magno ergo timore episcoporum, & clericorum res acta est pia sollicitudine fidei christianæ timentium. De quo certamine Iudęi nihil præter confusionem retulerunt, quamuis multotiens iactitarint se non ratione, sed factione superatos. Robertus frater eius cum aggredi vellet iter Hierosolymitanum Northmanniam ei inuadiatus est pro pecunia decem millium marcharum. Quapropter importabilis pensionis edictum per totam Angliam cucurrit. Cumque episcopi & Abbates frequenter Regem adirent, de hoc querimoniam facientes, respondit ille: Nunquid non habetis scrinia auro, & argento composita, ossibus mortuorum plena? Igitur capsas sanctorum nudare coacti sunt, crucifixos despoliare, calices conflare, non in vsum pauperum, sed in fiscum regium. Venationes quas primo indulserat adeo prohibuit, vt capitale esset ceruum prendidisse. Propter hæc, & huiusmodi sæpe à ducibus contra eum coniuratum est. Guillelmus de Ou proditionis apud Regē accusatus, delatoremque ad duellum prouocans excelecatus, & extesticulatus est. Hęc delatio plures innocentes inuoluit, quorum vnus fuit Guillelmus de Alderia, homo decorus, & compater Regis, qui patibulo affligi iussus, Osmundo episcopo Salesberiæ confessus, & per omnes ecclesias oppidi flagellatus, dispersis ad inopes vestibus ad suspendium nudus ibat, delicatam carnem frequentius super lapides genuflexionibus cruentans; episcopo & populo sequente ad locū supplicii ait: Sic deus adiuuet animam meam, & à malis liberet sicut de re qua accusor immunis sum. Audita discordia, quæ erat inter Vrbanum Papam, & Guicbertum Rauennatem tributum Romanæ sedi negauit, pronior tamen in Guicberti gratiam, quæ fuit prima causa dissidii inter eum & Anselmum.

De pestilentiis, quæ tempore eius acciderunt.

Cap. LXXXVII.

Terra motus ingens in Anglia.

SEcundo anno regni eius ingens terræmotus 3. Idus Augusti totam Angliam exterruit horrendo miraculo, vt ædificia omnia eminus resilirent, & mox pristino modo residerent. Secuta est inopia omnium fructuū tarda maturitas frugum, vt vix ad festum Andreæ messes recondirentur. Quarto eius anno fuit tumultus fulgurum, motus vrbium.

Idus Octobris, apud Ibericeltumbam ictus de cœlo emissus turris latus tanta vi impulit vt debilitata materia in confinio tecti ingens foramen ad humanæ crassitudinis modum efficeret. Quo ingressus trabem maximam in fragmina per totam deiecit ecclesiam, & crucifixi caput cum dextera tibia, & imaginem Sanctæ Marię deiecit. Secutus est fœtor intolerabilis. Tandē monachi fœlici ausu irrumpentes, benedictæ aquæ aspergine inimici præstigias effugarunt. Fuit quoque discordia ventorum inter se dissidentium ab Euro Austro veniens 16. Calend. Nouembris, quæ Londoniæ plusquam 300. domos effregit. Collidebantur ecclesiæ cum domibus, maceriæ cum parietibus. Idem furor ventorum tectum ecclesiæ sanctę Mariæ, quæ Adarcus dicitur pariter sublegauit, & duos ibi homines obruit. Ferebanturque tigna cum trabibus, per inane mirantibus, qui longe timentibus, qui prope stabant quatuor tigna sex, & 20. pedes longa, tanta vi pariter in humum impacta sunt vt vix quatuor pedes extarent notabili visu; quomodo duriciem stratæ publicæ perruperint, eo ibi in ordine posita quo in tecto ab artifice fuerunt collocata. Quæ ob impedimentum transeuntium de planiciẹ terræ desecta sunt, quod aliter erui nequirent. *Mirus ventus*

Quinto eius anno eadem violentia fulminis apud Salesberiam tectum turris ecclesiæ omnino disiecit, mul-

tumque

cumque maceria labefactauit; quinto die postquam eã dedicauerat Osmundus præclaræ memoriæ episcopus. Sexto Guillelmi Regis anno tantũ fuit in Anglia diluuium ex abundantia imbrium, quantum nullus meminerat. Mox accedente hyeme fluuij ita sunt congelati vt essent peruii equis, & quadrigis, & plaustris. Gelu resoluto ex impetu glacialium crustarum pontes effracti sunt.

Septimo anno Regis Guillelmi propter tributa, quæ Rex in Northmannia positus edixerat, agricultura defecit, qua deficiente secuta est fames: qua crescente successit mortalitas hominum adeo crebra, vt deesset morituris cura, mortuis sepultura.

De Fulcone Comite Andegauensi.

CAP. LXXXVIII.

Guillelmus. Fulco fuit antiquus Comes Andegauorum, qui senex Hierosolymam adiit: ibi à duobus seruis sacramento coactis, vt quod iuberet facerent, per publicum tractus est nudus ad sepulchrum Domini, Turcis inspectantibus, alter restem ligneum collo eius intorqueret, alter flagris terga expoliati vrgebat. Inter hæc ille clamabat: *Accipe Domine miserum Fulconem periurum tuum, fugitiuum tuum.* Domum tamen contra desiderium suum placide regressus. Post aliquot annos filium habuit Gaufridum cognomento Marcellum, quod cognomen sibi vsurpauerat, quia videbatur omnes sibi obsistentes fœlicitate quadam contundere. Nam Dominum suum comitem Pictauensem aperto Marte cæpit, ferreisque vinculis innodatum ad ignobilis pacis conditiones coegit, vt Burdegali ciuitate & finibus eius cederet & de cæteris terris annuum vectigal pensitaret: qui captus pro ferri iniuria, & ciborum inopia post triduum defunctus est. Cuius nouercam Marcellus duxit, fratres in tutelam suscipiens. Mox Theobaldi comitis Blesensis ingressus limites, vrbem Turonicam obsedit & ipsũ in eadem: qui captus, & ergastulo reclusus, vrbem sibi omnibusque suis in perpetuum hæredibus abiurauit. Iste Gaufridus moriens Gaufrido sororis suæ filio comitatum dedit, qui simplex fuit, & imbellis. Huius frater Fulco ducatum corripuit qui cognominatus est Rechin, quia germani simplicitati crebro infrendens, ad vltimum honore spoliatum perpetua tenuit in custodia. Hic Fulco habuit vxorem, quæ relicto eo, Philippo nupsit Regi Francorum, qui amore eius ita captus est, vt illa sibi in omnibus imperaret, cum ipse omnibus aliis imperare cuperet. Denique omnium digitis se notari, & ab omni orbe christiano se excommunicari propter eius libidinem aliquantis annis passus est. Filii huius Fulconis fuerunt Gelfridus, Marcellus, & Fulco; primus insidiis suorum necatus est.

De clerico cui socius suus damnatus apparuit.

CAP. LXXXIX.

Guillelmus in chronicis. Erant eo tempore in Nanetis ciuitate duo clerici nondum patientibus annis Presbyteri, literis affatim instructi, inter se multum amici. Hi pactum inierunt inter se, vt vter eorum prior moreretur alteri vel vigilanti vel dormienti appareret infra 30. dies. Data acceptaque corporali fide, non multum post vnus obiit. Trigesimo die alteri astitit, & illi vigilanti, & nescio quid operis molienti, mortuus vultu exangui & pallido. Qui prior viuum compellens. Agnoscis me, inquit? agnosco ait ille, & miror quid tamdiu moratus fueris. Ille primus moram excusans tandẽ ait venio, & aduentus meus si volueris tibi fiet commodus, mihi omnino infructuosus. Nã sepiternis deputatus sum suppliciis. Ego, ait, alter, iuuabo te precibus, ieiuniis, & elemosynis multis. At ille respondit. Sine pænitentia sunt iudicia Dei in inferno.

Duorũ clericorum pactum mirabile.

Dum rotat astra polus, dum pulsat litora pontus, pro criminibus meis puniar. Si totus mundus mihi remedia exquireret, æterna tamen & innumera pœnarum genera patiar. Et vt aliquam ex meis rationabilibus pænis agnoscas. *En vna,* (protenditque manum sanioso vlcere stillantem) Videturne ait tibi leuis? Cum ille leuem sibi referret videri, ipse mortuus curuatis in volam digitis tres guttas defluentis tabis super eum iaculatus est. Quarum duæ tempora? tertia frontem contingentes, cutem sicut ignito iaculo penetrauerunt, foramen nucis capax efficientes, illo magnam pœnam esse doloris clamore protestante. Hoc, inquit mortuus, erit tibi quamdiu vixeris, & pænarum mearum graue documentum, & nisi neglexeris, saluti tuæ singulare monimentum. Vade ergo dum licet, muta habitum simul & animũ, & esto monachus Redonis apud Sanctũ Melanium. Cumque viuus ad hoc respondere nollet, mortuus eum oculi vigore perstringens. Si dubitas, inquit, conuerti miser lege literas istas. Et hæc dicens manum protendit tetricis notis inscriptam, in quibus Sathanas, & omne inferorum satellitum multitudo omni ecclesiastico cætui gratias de tartaro emittebant, quod cum ipsi in nullo suis voluptatibus deessent, tantum numerum subditarum animarum paterentur ad inferna descendere prædicationis incuria; quantum nunquam viderant retroacta secula. His dictis, loquentis aspectus disparuit, & audiens viuus omnia vendens & dans pauperibus Sanctum Melanium adiit, & monachus ibi factus optime conuersatus est.

De muliere Laudunensi, quæ ab igne euasit.

CAP. XC.

Sigebertus in chronicis. Anno Domini 1094. Pontificatẽ in vrbe Laudunensi Helinando, mulier quædam in proximo manẽs habebat generũ iuuenili specie decorũ; quem multa diligentia pro amore filiæ suæ accurabat. vnde & orta turpis suspicio de muliere, & genero suo inter vicinos homines quod valde eam turbauit. Quæ impatienter ferens famã huiusmodi opprobrio turbari, iniuriæ suæ causam in eum retorsit, & clandestina machinatione, vt occideretur à duobus pueris procurauit. *An. Christ. 1094.* Postmodum vero ad pænitentiam facti homicidii conuersa, cuidam Presbytero per confessionem peccatum suũ reuelauit, sed elapso aliquanti temporis spacio, presbyter idem cum ea litigans, malum quod fecerat in faciem ei exprobrauit. Quo audito parentes hominis occisi properantes nunciauerunt Vicedomino Laudunẽsi. Iubente Vicedomino vocata mulier venit, & qualiter hominem occidisset, nequaquam celauit. Iudicatum est ergo eam ignibus debere concremari; sed prius ducta ad ecclesiam B. Dei genitricis Mariæ, peccatum suũ corã Deo & hominibus ex ordine narrauit; & sic meritis & precibus sanctissimæ Virginis matris Mariæ, seipsam fideliter commendauit. Deinde missa in ignem, incendiũ nullatenus sensit, sed diuina protegente gratia consumpto igne, ipsa illæsa permãsit. Quod factum cognati hominis occisi nõ diuinæ virtuti ascribentes, sed fragilem potius lignorum materiam credentes, iterum accendunt ignẽ circa eam fortioribus lignis, sed nihil profecerunt. Iterato enim miraculo seruauit eam Deus incolumem ab exustione ignis, ad laudem sui nominis, suæque genitricis gloriam & honorem. Egressa igitur ex incendio non solum carne, sed etiam veste & crine illæsa ad ecclesiam S. Dei genitricis omni populo applaudente ducta est. Post laudes Deo redditas volente Deo, paucis diebus transactis, transiit ab hoc sæculo.

Anno sequenti Helinandus bonæ memoriæ Laudunensis Episcopus obiit, Ingelrannus succedit. Fames diu cõcepta validissime ingrauatur, & fit calamitosus annus, multis fame laborãtibus & pauperibus per furta & incẽdia ditiores grauiter vexantibus. *An. Christ. 1095.* Cũ valido ventorũ turbine etiam terræmotus factus est media nocte 4. idus Septembris in multa terrarum parte. Pridie nonas Aprilis, circa diluculum stellæ per plures simul de cœlo

in terram cecidisse visæ sunt: Inter quas vnam maximā labi in terram, cum quidam in Francia stuperet, & notato loco vbi visa est labi aquam ibi fudisset, fumum cū feruoris sono inde exire magis stupuit. In comitatu Namurcensi panem subcinericium quasi sanguine infectū vidimus. Vrbanus per Burgundiam & Franciam habitis Concilijs Hildebrandi decreta renouat, & confirmat per Philippum Regem Francorum, qui viuente vxore sua, superduxerat alterius viuentis vxorem, excommunicat.

Hoc anno sacro igne multi accenduntur, membris instar carbonum nigrescentibus.

De Concilio Claremontensi, & statutis eius.

Cap. XCI.

Decreta concilij Claremontensis.

G*Villelmus in chronicis.* Hoc anno primo, anno Domini 1095. Vrbanus Papa venit in Galliam, & celebrauit Concilium apud Claremontem. In quo inter cætera statutum est, vt episcopi, vel Abbates, vel aliqui de clero aliquam ecclesiasticam dignitatem de manu Principum, vel quorundam laicorum non accipiant: & vt clerici in duabus ciuitatibus, vel ecclesiis præbendas non habeant: vt nemo sit simul Abbas & episcopus, vt ecclesiastica dignitas à nullo ematur, aut vendatur: vt nullus cuiuslibet sacri ordinis carnali commercio vtatur: vt ei auferantur ecclesiasticæ dignitates, qui scienter à se, vel à parentibus suis emptas habuerunt. Vt eis ignoscatur, qui hoc ignorauerunt à canonibus prohibitum. Vt nemo laicorum à capite ieiunij, nemo clericorum à 50. vsque in Pascha carnes comedat. Vt in Sabbato Paschæ non nisi post nonam officium celebretur. Vt ab aduentu Domini vsque ad octauas epiphaniæ & à Quadragesima vsque ad octauas Pentecostes, & à quarta feria occidente Sole omni tempore, vsque ad secundam feriam oriente Sole treuga Dei custodiatur: Vt qui episcopū cæpit omnino exlex habeatur: Vt qui sacri ordinis viros vel eorū famulos cœperit anathema sit: Vt qui episcoporū, vel clericorū morietiū bona cœperit anathema sit Vt nemo in episcopum eligatur nisi presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, & cui nataliū dignitas suffragatur, nisi maxima necessitate, & licentia Papæ. Vt filii presbyterorum, vel concubinarum ad presbyteratum non promoueantur, nisi prius religiosam vitam transierint: Vt qui ad ecclesiam, vel crucem confugerit, data membrorum impunitate iustitiæ tradatur, vel innocens liberetur. Vt vnaquaque ecclesia decimas suas habeat, nec ad alteram transeant. Vt laicus nec decimas vendat, nec retineat Vt pro sepultura mortuorum precium non exigatur.

Ex chronicis. Ibique statutum est, vt horæ de B. Maria virgine dicantur, & eius officium diebus Sabbatorum solenniter celebretur.

Guillelmus in chronicis. In eodem Concilio excommunicauit Papa Philippum Regem Francorum, & omnes qui eum, vel Regem, vel Dominum suum vocarent & ei obedirent. Similiter, & illam maledictam coniugem eius, & qui eam Reginam, vel dominam vocauerint, donec ad emendationem venerint, vt alter ab altero discedat. Similiter Guicbertum Rauennatem, qui se Papam appellat, & Henricum Imperatorem, qui eum manu tenet, & cæteros, qui eis consentiunt.

Post hæc sermonem habuit ad populum exhortans eos ad crucem sumendam, inter cætera dicens, vt Salomon ait; *Nihil timidius peccato, nequitia nihil laboriosius.* Nunc à nobis pax laborum, atque metus finis precio meliore petuntur. An nescitis, quoniam viuere hominibus calamitas, mori fœlicitas est? Mors enim accelerat bonis patriam, malis resecat malitiam.

ANNOTATIO.

Ex his Pontificibus qui à Gregorio sexto ecclesiæ præfuerunt colligere facile potes quam vtile sit, imo vero necessarium Pontificum maximorum aliorumque à Principibus laicis non pendere electionem neque confirmationem: nam postquam hi summi pontifices iniuriam quam toti ecclesiæ, imo vero Christo ipsi facerent, perpenderunt, & vel electionem vel confirmationem suam principum laicorum authoritate fieri neglexerunt, statim noua quadam ecclesiæ facies apparuit, & pro intrusis quibusdam Pontificibus, nulla fere commendatione, & laude dignis Pontifices omnibus virtutibus heroicis exornatos ecclesia habere capit. Qualis fuit Gregorius 6 Leo 9. Gregorius 7 Victor 3. & denique Vrbanus iste secundus qui præter multa alia præclara gesta fuit sacræ militiæ primus incentor, & expeditionis Hierosolymitanæ promulgator.

De innumerabilibus populis in occidente cruce signatis.

Cap. XCII.

Sacrorum militum in Iudæos feruor vide Tucherium Carnotensē in sacra illa expeditione Balduini capellanum & Blon. li. 3. dec. 2. Naucle Gen. 37.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Domini 1096. Occidentales populi dolentes loca S. Hierosolymorū à gentibus prophanari, & Turcos etiam terminos Christianorum iam multa ex parte inuasisse, innumerabiles vna inspiratione moti, & multis signis sibi ostensis, alii ab aliis animati duces, Comites. potentes, nobiles, & ignobiles, diuites, pauperes, liberi, & serui, episcopi, clerici, monachi, senes, & iuuenes, pueri, & puellæ, omnes vno animo nullum vllo angariante, vndique concurrunt ab Hispania à Prouincia, ab Aquitania, à Britannia, à Scotia, ab Anglia, à Northmannia, à Francia, à Lotharingia, Burgundia, & Germania, à Longobardia, ab Appulia, & alijs regnis, virtute & signo S. Crucis signati & armati, vltum ire parant, iniurias Dei in hostes Christiani nominis. Et quanto quisque hactenus ad exercendam mundi malitiam erat pronior, tanto nunc ad exercendam vltro Dei militiam fit promptior, firmissima pace interim vbique composita. Et primo Iudæos in vrbib⁹ in quibus erāt aggressi, eos ad credendum in Christum compellunt. Credere nolentes bonis priuatis trucidant, vrbibus eliminant. Aliqui Iudæorum zelo tenendæ patriæ legis ducti se mutuo trucidant. Alii ad tempus se credere simulantes, post ad Iudaismum reuoluuntur. Eminebant in hoc Dei hostico Dux Lotharingiæ Godefridus, & fratres eius Eustachius, & Baldouinus, Anselmus de Ribomonte, Balduinus Comes Montensis. Robertus Comes Flandrensis, Stephanus Comes Blesensis, Hugo magnus frater Philippi Regis Francorum, Robertus Comes Northmannorum, Raymundus Comes S. Ægidii, Boiamundus Dux Appuliæ, & Tancredus nepos eius. Horum omnium curam apostolica auctoritate suscepit vir eximius Haymarus Podiēsis episcopus, eisque consilio & doctrina vsque ad captam Antiochiam plurimum proficuus fuit. Etiam huius viæ incitator Petrus quidam eremita fuit, qui vsque ad captam Hierusalem in multis vtilis cum exercitu Dei perseuerauit.

Guillelmus in chronicis. Nunquam tot gentes in vnam coire sententiam, opinionem hominum vincebat numerus, quamuis æstimaretur sexagies 100. millium qui omnes Hierosolymam pergebant.

De cæteris euentibus illius temporis.

Cap. XCIII.

S*Igebertus in chronicis.* Anno Domini 1097. Imperij Henrici 41. cometes in occidente apparuit, tota prima hebdomada Octobris. Nimia aquarum inundatione autumnalis satio impeditur, & sterilitas frugum terræ sequitur.

An. Ch. 1097. Exercitus Dei aggressus terminos paganorū viriliter

agit primumque eis fuit bellum ad pontem Pharphar fluminis 9. Calen. Martij, vbi multi Turcorum occisi sunt. Secundum eis bellum fuit apud Nicæam 3. nonas Martij, in quo etiam pagani victi sunt. Capta ergo Nicea, capta Laodicia, cum essent plusquam trecenta millia armatorum in exercitu christianorum, tanta eis omnium rerum suppetebat copia, vt aries vno nummo, bos 12. nummis venderetur.

Lanfranco Cantuariæ Archiepiscopo defuncto, Anselmus Abbas Beccensis pro sua sanctitate & doctrina, non solum in Northmannia, sed etiam in Anglia iam celeberrimus succedit in præsulatu. Qui licet à Rege Guillelmo, & principibus terræ totiusque Angliæ, & conuentu ecclesię honorifice susceptus fuisset, multas tamen molestias, & tribulationes postmodum sub ipso Rege passus est pro statu ecclesię corrigendo. Nam Reges Angliæ hanc iniustam legem iam diu tenuerant, vt electos ecclesiæ præsules ipsi per virgam pastoralē ecclesiis inuestirent.

An. Christ. 1098. Anno sequenti Conradus Vltraiectensis episcopus feria quarta Paschæ post missam à se celebratam, à quodam suorum perimitur in domo sua.

Multis in locis 5. Calen. Octobris, cœlum quasi ardere visum est nocturno tempore, & secuta est grauis animalium pestilentia, & segetes nimio imbre, & ærugine corruptæ sunt.

De monachis Molismensibus, qui ad eremum Cisterty conuolauerunt.

Cap. XCIV.

HOc igitur anno ab Incarnatione Domini 1098. venerabilis Hugonis Lugdunensis ecclesiæ Archiepiscopi sedis apostolicæ tunc Legati, & religiosi viri Vualterii Cabilonensis episcopi, necnon & clarissimi Principis Odonis Burgundiæ ducis freti consilio, & auctoritate roborati, inuentam eremum in Abbatiam cōstruere cæperūt, præfecto Abbate Roberto ab illius diœcesis episcopo videlicet Cabilonensi suscipiente curam virgamque pastoralem, cæterisque sub ipso in eodem loco firmantibus stabilitatem. At vero post non multum temporis factum est, vt idem Abbas Robertus requirentibus eum monachis molis mensibus Papę Vrbani secundi iussu cum Vualtheri Cabilonensis episcopi licentia, & assensu Molysmum reduceretur, & Albericus vir religiosus & sanctus in ipsius loco substitueretur. Hoc sane inter vtramque ecclesiam sequestre pacis gratiam retento, vt Apostolica auctoritate confirmato, vt ex eo iam tempore neutra illarum vtriuslibet monachum ad habitandum sine commendatione regulari susciperent. Quo facto nouum monasterium, noui patris sollicitudine & industria in breui non mediocriter Deo cooperante in sancta religione, ac conuersatione profecit, opinione claruit, rebus necessariis creuit.

Cistertiensē ordinem quis primus inchoauerit non satis apud scriptores constat vide Suriū in vita Roberti 29. Aprilis. *Guillelmus in chronicis.* Tempore Guillelmi secundi Regis Angliæ cæpit religio Cisterciensis. Pertinet autē ad gloriam Angliæ, quod talem virum genuit, qui huius religionis & auctor fuit, & mediator. Is fuit Ardingus nomine à puero Cireburnæ monachus, postea pannos illos perosus, Scotiam, mox Franciam contendit, vbi aliquot annis studuit. Deinde Romam cum clerico consorte profectus est; qui eundo, & redeundo quotidie totum psalterium cantitabant. Deinde Burgundiam regressus est in Molismo nouo, & magno monasterio se totondit. Ibi cum ei quædam proponerentur obseruanda, quæ non erant de regulæ, cœpit rationem eorum inquirere, & tamdiu de quibusdam superfluis cum vno & alio disputauit, vt Abbatem ipsum, & alios 17. in suam sententiā induceret. Igitur Cistertium venere locum prius salinosum, & ibi steterunt suffragio Archiepiscopi Vienensis, qui postea Apostolicus factus est. Abbas tādem, qui cum eis venerat à suis monachis requisitus ad eos rediit quasi coactus, sed volens, omnes, qui cū eo venerant de Molismo, cum illo regressi sunt, præter 8 cto, qui sibi Abbatem constituerunt Albericum quedā de suis, priorem vero Ardingum, qui & Stephanus dictus est.

De constructione Abbatiæ, & initio ordinis.

Cap. XCV.

EOdem anno ordo Cisterciensis incœpit. In episcopatu siquidem Lingonensi situm noscitur esse cænobium nomine Molismum fama celeberrimum, religione conspicuum. Hoc à sui exordio magnis sub breui tempore diuina clementia suæ gratiæ muneribus illustrauit, viris illustribus nobilitauit, nec minus amplum possessionibus, quam clarum virtutibus reddidit. Cæterum quia possessionibus virtutibusque non solet esse societas, hoc quidē ex illa sancta congregatione viri nimirum sapientes altius intelligentes elegerunt, potius studijs cælestibus occupari, quam terrenis implicari negocijs. Vnde & mox virtutum amatores de paupertate fœcunda virorum cœperunt cogitare, simulque aduertentes ibidem, & si sancte honesteque viueretur minus tamen pro sui desiderio atque proposito, ipsam quam professi fuerant regulam obseruari, loquuntur alterutrum, quod singulos mouet, pariterque inter se tractāt, qualiter illum versiculum adimpleant: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia.* Psal. 65. Quid plura? Viginti, & vnus monachi vna cum patre ipsius monasterij beatæ videlicet memoriæ Roberto egressi communi consilio, communi perficere nituntur assensu; quod vno spiritu conceperunt. Igitur post multos labores, ac nimias difficultates, quas *omnes in Christo pie viuere volentes pati necesse est:* 2. Tim. 3. Tandem desiderio potiti Cistertium deuenerunt locum scilicet tunc horroris, & vastæ solitudinis. Sed milites Christi loci asperitatem ab arcto proposito, quod iam animo acceperant, non diffidere iudicantes, vt vere sibi diuinitus præparatum tam gratum habuere locum, quā charum propositum. *Molismenses monachi se conferunt Cistertium.*

De causa itineris Transmarini, & signis præcedentibus.

Cap. XCVI.

TVrci vero iam 40. annis Bithinniam possederant, quæ est pars minoris Asiæ, quam Romanam dicunt. Huius Dominus erat tunc Solimanus. Abiectis autem arcubus continuis tribus diebus fugerunt Turci. Soldanus autem apud Persas est, qui apud Romanos augustus totius orientis rector. Quorum, & Persarum imperium ideo, vt æstimo, tandiu durat, quia gens illa parum bellicosa, & viuacis sanguinis inops, semel acceptum dediscere nescit seruitium ignorans, vt ait Lucanus; ideo datos ne quisquam seruiat enses.

Hoc anno, qui fuit annus 10. Guillelmi Regis Anglię secundi apparuit cometes Calē. Octobris 15. diebus, maiorē crinē mittens ad Orientē minorem versus Euroaustrum. Apparuerunt & aliæ stellæ quasi iacula inter se emittentes.

Eodem anno Anselmus lux Angliæ tenebras erroneorum fugiens, Romam iuit. Baldricus ex Burgalensi Abbate Dolensium Archiepiscopus, qui scripsit Historiam Hierosolymitanam dicit, quod Turci, qui Hierosolymis erant, sepulchrum Domini paulo sinebant honorificentius seruari, non quia multum de religione christiana curabant. Sed quoniam taliter vtilitatibus & cupiditatibus suis satisfaciebant per oblationes aduentantium, qui imperium suum iam vsque ad Antiochiam dilatauerant. Dicit etiam quod episcopus Podiensis nomine Haymarus primus omnium in ipso Cōcilio Claremōtēsi licentiam ab Vrbano Papa accepit eundi Hierosolymā. Dicit etiā quod anno Domini 1095. pridie nonarū Aprilis feria 4. Luna 25. visus est ab innumeris inspectoribus in Gallijs tātus stellarū discursus, vt grādo nisi luceret pro densitate putarentur, quas quidam opinati sunt cecidisse, quidā motū eorū, motū chri-

christianitatis interpretati sunt. Anno enim subsequente, & synodus Aruernis habita est, & via inchoata. Porro ante hanc synodum generale concilium celebrauerat idem Vrbanus Papa apud Placentiam.

De itinere transmarino, & primo congressu contra Turcas.

Cap. XCVII.

EXcessit autem medicina modum, quia plusquā debuit in quibusdam voluntas eundi Hierosolymam subrepsit. Nam & multi eremitæ, & reclusi, & monachi domicilijs suis nō satis sapiēter relictis, ire viā pertexerūt. Quidam tamen orationis gratia ab Abbatibus suis accepta licentia profecti sunt. Plures autem fugiendo se subduxerunt. Multi enim de gente plebeia Crucem sibi diuinitus innatam iactitando ostendebant, quod & idem quædam de mulierculis præsumpserunt; quod omnino falsum esse deprehensum est. Alij vero ferrum calidum instar Crucis sibi adhibuerunt, vel peste iactantiæ, vel bonæ voluntatis ostentatione. Boamundum vero Roberti Guiscardi filium Rogeri Ducis fratrem, secutus est Tancredus nepos suus, & Richardus de principatu. In duobus primis præliis præualuerunt Turci contra gentem sine Rege, & sine duce, primo apud castellum Exorogarga, quod omnibus incolis vacuum christiani intrauerant omnibus copiis refertum, quod vtrum timore an industria incolæ reliquissent incertum est. Fons & puteus, quo castellum sustentabatur extra erat, quo christianis ablato Ramaldus quidam quem sibi ducem fecerant cum Turcis conciliatus est, vt fratres suos illis proderet si posset, & trāsfugit ad eos. Multi ibi apostatæ facti sunt alij, vel sagittati ad signum, vel venundanti, vel captiui abducti. Hāc primam persecutionem passi sunt Christiani 3. Calen. Octob. Audientes autem Turci, quod Petrus eremita, & Gualterus sine cognomento in ciuitate cui nomen Cinitor prope Nicenam essent, ierunt contra eos, & accurrentes obuiauerunt Gualtero, quem cum multis peremerunt. Petrus vero iam Constantinopolim redierat, quantum illi acquiescere gens litigiosa nolebat. Turci autem castellum Cinitor obsederunt & cæperūt, & christianos ibi inuentos, vel occiderunt vel captiuauerunt, & hoc iterum passi sunt christiani mense Octobri.

De transitu exercitus Dei per loca Greciæ.

Cap. XCVIII.

DVm hæc agerentur Godefridus cum patribus suis Baldouino, & Eustachio, & Baldouinus de monte cum turmis suis per Hungariam commeantes, Constātinopolim appropinquabant, Podiensis episcopus, & Comes Raymundus per Sclauariam gradiebantur. Hugo magnus, & Comes Flandrensis Robertus, & alius Robertus Comes Northmannorum cum suis Romam prætereuntes in Appuliam deuenerunt. Audiens Boamundus famam aduentus eorum singulorum probitatibus signisque perscrutatis pallium optimum sibi præcepit afferri. Quod per particulas conscisum Crucem vnicuique suorum distribuit, suamque sibi retinuit. Imperator Constantinopolitanus Alexius malum exercitui Dei machinabatur. Ventum est Castoriam, vbi natale Domini celebrauerunt. Inde in Palagoniam castrum munitissimum hæreticorum, omnibus bonis refertum. Quo radicitus dirupto venerūt ad flumem Bardorum, vbi Tancredus cum suis satellites Imperatoris fugauit, quosdam peremit, quosdam vinctos Boamundo præsentauit. Hoc bellum factum est feria 4. in capite ieiunij. Hinc ventum est ad Serram ciuitatem, vbi sufficiens habuere mercatum. Ibi Boamundus cum duobus corpalatiis amicitias iniit. Inde ventum est ad ciuitatem Rusam feria 4. ante cænam Domini. Venerūt Niceam pridie nonas Maij obsessaque est ciuitas per 7. hebdomadas, & tres dies, & tādem capta est, & à christianis Imperatori Alexio reddita, qui Turcas, qui ab ea ad se refugerant in pace susceperant. Inde ad quēdam peruenit pontem exercitus Dei, tertia die Turcas innumeros offenderunt Saracenos, Angulanos, Persas 360000. & Arabes innumeros occiderunt, cæsaque sunt ibi barbarorum multa millia. Cecidit igitur Guillelmus Marchisus Frater Tancredi, & Gaufridus de monte scabioso, & multi alii Turci iactitant se de Francorum stirpe genitos, & eorum proauos à christianitate descendisse, nullosque naturaliter militare debere nisi se & Francos, factum est hoc prælium Calen. Iulii. Inuentum est in eorum tentoriis auri & argenti plurimum, equi, boues, & cameli, mulę, verueces, & copiosa suppellex. Solimanus autem Solimani senioris filius de Nicæa fugiens inuenit Arabum 10000. quibus fugam persuasit, & venientes ad ciuitates, & castella in quibus morabantur Surriani christiani dicebant eis. Subdole condeuicimus Francos, & sic intra portas eorum recipiebantur. Ingressi autem domos eorum, & ecclesias deprædabantur, & auferebant eis omnia concupiscibilia, & filios, & filias. His auditis christiani eos insequentes venerunt Iconium, inde ad ciuitatem Herachiam, quæ Turcis abiectis illis se reddidit.

Qualiter Antiochia capta est à christianis, & post à Turcis obsessa.

Cap. XCIX.

MAior autem exercitus cum magna difficultate venit in vallem Antiochiæ, quæ est Syriæ metropolis.

Guillelmus in chronicis. Hæc post Romam, & Constantinopolim, & Alexandriam 4. in loco cunctis per orbem ciuitatibus prælata est. Fluuius ibi est, qui modo Farnus, olim Oros dictus est 12. ab vrbe milliario pelago influens fluentis rapacibus, & ipso impetu frigidioribus salubris auræ temperiem ciuitati medetur, commeatum nauium oppidanis inuehens, perseuerantiam obsidentium quandolibet tempore deridet. Est præterea ciuitas mænibus tuta, montibus ardua. Ecclesia B. Petri. & Ecclesia B. Mariæ quamdiu Turci ibi fuerunt illibatæ mā-serunt.

Bardricus. Hanc primo obsedit Boamundus 12. Calē. Nouemb. 4. feria, à tribus portis. Erant enim iam de ciuitate Armenij multi, & Surriani Christiani quidē, sed Turcis obnoxij, qui fugā simulātes audacter exibāt in castra mendicantes, & castrorū explorantes consilia in vrbem reportabant, quod multum nocuit christianis. Ibi in castris tanta fames facta est, quod asellio nus vendebatur 8. putatis, qui valent denariorum 120. solidos. Guillelmus Carpentarius, & Petrus eremita latenter aufugerunt. Quos inuentos Tancredus apprehendit, & inhoneste conuitiatos, & coactos redire compulit. Erat in obsessa Antiochia quidam admiratus Turcorum nomine Pirrus, qui fœdus amicitiæ per fideles internuncios cū Boamūdo inierat, fama eius allectus. Hic Boamundo filium suū misit obsidem, & reddidit ei tres turres, quas tenebat, & sic capta est ciuitas. Cassianus autē dominus Turcorum inter fugientes delituit, cuius caput Armenij abstulerunt, & Boamundo detulerūt. Corberannus autem Princeps eorum, qui ad auxilium Antiochiæ confluerat accepta licentia sæuiendi in christianos à Calipha suæ gentis apostolico, innumeras gentes sibi coagulauerat. Inter quos & Admiratus Hierosolymitanorum, & Rex Damascenorum. His Antiochiā appropinquantibus obuiauit Sēsadolus Cassiani filius, qui dedit Corberanno municipium fortissimū, quod vrbi imminebat. Quo facto Corberannus ciuitatē obsedit, ad quem venit ibi mater eius centenaria, & Augurātrix, & sortilega prædicēs ei, quod si pugnaret cū christianis superandus esset ab illis, & metu Saracenorū aufugerunt

runt de exercitu christianorum funibus demissi per murum, Guillelmus de Grentamensnil, & Ablericus frater eius, Guido Trusellus, & Lambertus pauper perpetuo opprobrio appellati deinceps fames in ciuitate præualuit.

De Inuentione lanceæ Saluatoris.

CAP. C.

CVidam vero sacerdoti apparuit Dominus cum beatissima genitrice sua, & Petro Apostolo Cruce super caput resplendente exprobrans beneficia, quæ christianis contulerat, & ingratitudinem eorum cum mulieribus fornicantium. Cumque minaretur se vindicaturum de illis, & mala sua illis redditurum, Mater misericordiæ, & B. Petrus ceciderũt ad pedes eius supplicantes ne pro paucorum culpis cunctis irasceretur qui precibus eorum acquiescens dixit presbytero: Vade; & dic populo meo, Lupanar, & prostibulum, & omnem à vobis remouete abusum, & infra 5. dies, si reuersi fueritis ad me, reuertar ad vos, & oportunum vobis prouidebo auxilium. Et interim quotidie cantetur. *Congregati sunt inimici nostri, & gloriantur in virtute sua. Contere fortitudinem illorum Domine, & disperge illos, vt cognoscant, quia non est alius, qui pugnet pro nobis nisi tu Deus noster. Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector noster Domine.* Cuidam autem peregrino Petro nomine apparuit S. Andreas Apostolus demonstrans ei locum in ecclesia B. Petri, in quo inuenienda erat lancea Saluatoris. Non multopost ignis de cœlo cadere visus est in castra Turcorum de nocte. Panis pastimatius, & permodicus Bizanceo vendebatur. Equinæ carnes, & asininę pro imperialibus computabantur deliciis. Gallina 15. solidis, ouum pro duobus solidis. Nux vel glans vno appreciabatur denario. Hanc passionem continuam tolerauerunt diebus 36. Stephanus interim Comes Blesensis propter infirmitatem secesserat apud Alexandriam, quæ non longe abest ab Antiochia conualescendi gratia, cuius aduentum omnes expectabant, quia vir consilii erat. Qui vt audiuit Turcas ciuitatem conualasse, latenter montana conscendit, & festinanter clãdestinus discessit, putans suos defecisse, vel in breui defecturos fore. Et perueniens ad Imperatorem, qui cũ magna multitudine Græcorum, & Gallorum in auxilium nostrorum veniebat, persuasit ei, vt reuerteretur. Hanc offensam, & hanc infamiam Stephanus idem tactus postea contritione cordis, & confusione rediens à patria in Hierusalem hiauit, & sic omnibus satisfecit. XIII. homines laboriosi, & strenui foderunt à mane vsque ad vesperam, & inuenerunt lanceam Domini nimis alte infossam.

Machab.

De fuga turcarum & descriptione vrbis Antiochiæ.

CAP. CI.

CVm autem christiani exirent de ciuitate ad pugnã contra Corberannom, quædam dulcis pluuiola tãquam roscida stilla cecidit super eos, equos, & equites ita lætificans, vt equi hinnirent, & equitum animi exhilarescerent. Erat enim pluuia illa tam subtilis, & modica, vt magis sentiri potuit, quam videri, velut quædã guttulæ rorantes. Non multopost ab ipsis montibus exire visus est exercitus innumerabilis, equis albis insistentes, & in manibus vexilla candida pręferentes. Cuius agminis Duces erant S. Gregorius, & S. Demetricus, & S. Mercurius ille scilicet qui Iulianum apostatam interfecit. Victi ergo Turci fugerunt. Ibi capti sunt equi multi, & iumenta, oues, & boues, & gazæ innumerę, & in ciuitatem reductæ. Factum est hoc prælium 3. Calen. Iulii. Intra ciuitatem Antiochiam sunt quatuor montanæ satis altæ; in quarum vna sublimiori, castellũ est, quod omni prominet ciuitati. Deorsum ciuitas est decenter ædificata, & duplici muro circumdata. Murus interior amplus, & altus, & quadris lapidibus compactus, in quo turres 290. formosis mœniis venustatæ, & defensæ propugnaculis, Murus exterior non est tantæ celsitudiuis, sed tamen admirandæ venustatis sustinet in se 340. ecclesias, Patriarcham habet cuius patriarchatui subiiciuntur 150. & tres episcopi. Ab Oriente quatuor clauditur montanis, ab Occidente ciuitatis muros præterfluit fluuius Pharphar. Octoginta & quinque Reges eam constituendo sublimauerunt, ac nobilitauerunt; quorum maximus, & primus Antiochus, à quo denominata est. Hanc christiani per 8. menses, & diem vnum obsederant, & cœperant. Postea in ipsa ciuitate iam capta gentiles obsessos eos tenuerunt per tres hebdomadas, in qua obsidione tantus confluxit gentilium exercitus, vt nullus copiosiorem meminerit se vidisse, vel audisse. Requieuerunt christiani in ea 5. mensibus, & 9. diebus. Post hæc ventum est ad Marram ciuitatem opulentam, quæ capta est hora vespertina die Sabbati 3. Idus Septembris. Morati sunt Franci in ea per mensem integrum, & sex dies. Ibi mortuus est Ordensis episcopus. Ibi passi sunt christiani famem validam, vt Turcorum carnes comederent.

Descriptio vrbis Antiochiæ.

Qualiter capta est Hierusalem à Christianis.

CAP. CII.

SIgebertus in chronicis. Anno domini 1099. Christianis Turcas fortiter debellantibus, eorumque vrbes, & castella sibi bellando vendicantibus, ibi contigit apud quoddam munitissimum castrum nomine Arcas eis Hierusalem octo mansionibus situm; multos eorum perire. Cum quibus, & Anselmus de Ribodimonte lapide percussus in capite occubuit. Hoc solummodo post acceptum vulnus ter verbum repetens. *O Deus adiuua me.* Erat autem vir prudentissimus, & exercitui satis vtilis, atque erga beatum Quintinum adeo deuotus, vt singulis annis solennitatem eiusdem martyris die suo clericis vndique congregatis coram se celebrari faceret, eisque post peractum officium copiosam refectionis mensam pararet. Exercitus autem Dei omnino monitu in interiora profectus larga Dei manu refocillatus est, quia ciues & castellani illius regionis legatos cum multis muneribus ad eos mittebant, parati etiam oppida, vel vrbes eis tradere, à quibus Christiani securitate accepta, & indicto vrbibus tributo, interemptis etiam multis eorum, qui se subtraxerant ad eos apud Tyrum recurrentibus, tandem peruenerunt Hierusalem, Eaque obsessa cum laborarent pro victu, & maxime pro aquæ penuria, omnes ex communi decreto nudis pedibus quotidie orando circumibant vrbem VIII. ergo talis humiliationis die, obsidionis autem 39. capta est Hierusalem Idibus Iulij, in 6. feria, & in templo Salomonis, & in porticu eius Christiani cum paganis, quinto bello conserto, tanta in eos cæde debacchati sunt, vt in sanguine occisorum equitarent vsque ad genua equorum. Cumque ordinatum esset, qui Hierusalem deberent retinere, iam principibus de repatriando agentibus, ecce Rex Saracenorum ad debellandos eos, venit Ascaloniam cum centum millibus equitum, & quadringentis millibus peditum, quibus cum occurrisset exercitus Domini in quo non plusquam 5. millia equitũ; & 15. millia peditum erant, Deo per seruis suis ad se reclamantibus pugnante, & nube eos ab ęstu solis defendente, Saraceni solo impetu christianorũ territi, omnes proiectis armis fugerunt, & in hoc 6. bello 4. Caled. Augusti facto, cæsa sunt 100. millia Paganorum. In porta vero Ascaloniæ suffocati sunt ad duo millia. At vero, qui in mari perierũt, & qui inter spineta siluarũ cõsumpti sunt numerus nescitur. Duce autem Godefrido electo ad principandum in Hierusalem, cæteri principes repatriant. Capta est Hierusalem, post annos circiter quadringentos sexaginta, ex quo sub Heraclio Imperatore secunda vice capta possessa est à Saracenis.

De descriptione eiusdem vrbis, & Godefrido illic in Regem electo.

CAP. CIII.

GVillelmus in chronicis. Mons Syon intra vrbē Hierusalem receptus pro arce eminet. Ibi templum Domini, & templum, quod dicunt Salomonis, quibus incertum auctoribus ædificata, Turcorum celebri colebantur frequentia. In templo Domini collocatum erat sepulchrū Machomet. Ibi celebri opere compacta ecclesia S. Sepulchri, capax ædificata à Cōstantino Magno nullam vnquam ab inimicis fidei tulit iniuriā. Metu & cognitione ignis cælestis, qui quotannis in vigilia Paschæ lampadibus repente serenus infulget. Quod miraculum, quando cœperit, vel si ante tempora paganorum fuerit nullius historiæ relatione cognoscitur. Legitur in libro Bernardi monachi, quod abhinc annis 251. anno scilicet Domini 970. Idem Hierosolymam profectus ignem illum viderit, hospitatusque fuerit in xenodochio, quod ibi Carolus Magnus construi iussit, vbi & bibliothecam ingentis expensæ compegit. Tantamque Ægypti, & per id locorum commemorat pacē christianos sub dominio Saracenorum habuisse, vt si alicui vianti in mediis forte triuiis iumentum, quo necessaria deueheret moreretur, aut deficeret; ille relictis sarcinis ad proximam vrbem expeditus pro auxilio pergeret, omniaque quæ reliquerat intacta reperturus. Quinto die Iulij capta est Hierusalem, partem ligni dominici quidam Cyrus auita successione domi custoditam reddidit. Ibi Dux Godefridus electus est in Regem, filius Eustathij Comitis Boloniensis, qui per maternū genus ad magni Caroli spectabat lineam; mater eius Ida. Godefridus autem idem filius Imperatori Henrico militauit contra ipsum Hildebrandum, & in oppugnādo Romam, partem muri, quæ sibi obtigerat primus irrupit, postea præ nimio labore, & nimia siti vinum nimium hauriens, febrem quartanam nactus est. Audita autem fama viæ Hierosolymitanæ, illuc se iturum vouit, si Deus redderet ei sanitatem. Quo voto emisso, mox vires eius penitus refloruerunt. In Anthiocena obsidione Turcum quendam singularem pugnam poscentem, medium à lateribus gladio Lotharingio dissecuit, cuius desecta medietate iam in armis palpitante reliquum tulit equus, cui insiderat, adeo firme Turcus ille militando, seu tyrocinando insederat equo suo. Idem Godefridus alterum congressum vibrato in caput ense à vertice vsque ad inguina discidit, & ex eodem ictu sellam & spinam equi penitus discidit. In eadem obsidione militem quendam suum pabulatum progressum à leone inuasum, & clipeo se defendentem tandem occisum adeo indoluit, vt venabulo feram transfoderit; quæ saucia & dolore acrius sæuiens in eum irruit, ita quod ex ferro, quod extabat ex vulnere tibiam eius sauciauit, qui mox gladio bestiam euisceraruit.

De interitu impij Regis Guillelmi, & de signis præcedentibus.

CAP. CIIII.

HElinandus Anno Domini 1100. qui fuit annus vltimus vitæ Regis Guillelmi Angliæ visibiliter diabolus apparuit hominibus in saltibus, & deuiis transeuntes allocutus. Præterea in pago Berulesarç in villa Anftedæ continuis 15. diebus fons sanguinem tam vbertim manauit, vt vicinum vadum inficeret. Anselmus autem Cātuariæ episcopus cum quo omnis pariter religio exulauit, venit hoc anno Marcenniacum. Cumque ibi loqueretur cum Hugone Abbate Cluniacensi, respondit Abbas proxima nocte Regem Guillelmum ante Deum ductum, & adiudicatum damnationi.

Idem Rex pridie, quam periret, vidit per quietem se fleubotomiæ ictu sanguinem emittere, radiumque cruoris in cœlum vsque protendi, ita vt lucem obnubilaret, & diem interpolaret. Eadem nocte monachus quidam transmarinus vidit per somnium, quod idem Rex in ecclesiam quandam intrauerat superbe, & insolenter, (vt solebat) circunstantes despiciens. Tunc crucifixum mordicus apprehendens brachia illi corrosit, crura pene truncauit. Crucifixum diu tolerasse, sed tandem Regem ita pede depulisse, vt supinus caderet, Ex cuius iacentis ore tanta flamma effusa est, vt fumeorum voluminum orbes etiam sydera lamberent. Hoc somnium cum ei quidam retulisset. Respondit monachus, est & causa nummorum, monachaliter somniat. Date ei 100. solidos. Eadem die percussus est in saltu eius sagita, quam iecerat Galtherus Turianus miles quidam de Francia, qui ceruum volebat percutere, qui prope Regem stabat. Obiit anno Domini 1100. regni sui 13.4. nonas Augusti. Nullum suo tempore conuentum ecclesiasticum fieri permisit, sacros honores sui iuris esse dictitabat. Eo die quo mortuus est, tres episcopatus, & 12. Abbatias vacantes in manu sua tenebat.

Ex chronicis. Anno prænotato Godefridus Dux Lotharienśium, & princeps Hierosolymitanorū obiit, eique Balduinus frater eius in principatu succedit.

De Balduino Rege Hierosolymitano.

CAP. CV.

SIgebertus in chronicis. Rex vero Balduinus coronatus est apud Bethleem, anno Domini 1101. vix tunc erant in tota militia christianorum 400. milites, & tot pedites, qui Hierusalem, & Ramulam, & Capham, & Ioppen custodirent. Illo anno sacratus ignis in vigilia Paschæ tardauit, vsque in mane Resurrectionis dominicæ. Accensa autem diuinitus vna lāpade sepulchri per omnem ecclesiam cæteræ lampades diuinitus accensæ sūt. Postea cœpit Balduuinus Cæsaream Palestinæ, ibi captus est. Admiratus vrbis, & episcopus eorum. Ibi Turcus in collo pugno christiani percussus Bizanteos euomuit. Mares enim intra gingiuas, fœminæ intra pudenda Bizanteos absconderant. Subegit idem Rex postea Tyberiadem, Sidonem, Accaronem, & cunctas vrbes maritimas. Boamundus autem insidiis cuiusdam Admirandi Turcorum captus, & detentus, sed per gratiā Dei liberatus argenteos compedes quibus illigatus fuerat Anthiochiam secum detulit. Non multopost Gallias venit offerens cathenas S. Leonardo. Vxorem duxit filiam Regis Francorum pro suspicatione noxiæ potionis cultellum habebat paratum, qui ante ora comedentis infixus sudore prodebat manubrij, si aliquid tecto illatū esset veneficij. Post hunc Tancredus nepos suus præfuit Antiochiæ, cui successit Rogerius filius Richardi. An. Chri. 1101.

De clerico per quandam visionem ad ordinem Cisterciensium conuerso.

CAP. CVI.

ANno Domini 1104. Quidam clericus de Vendopera cum studeret in scholis apud Lugdunum vidit in visione noctis quandam vallem sub quodam monte, super quam ciuitas quædam pulcherrima sita erat, cuius aspectus nimium delectabat intuentes, ita vt quisquis eam videret, de aspectu illius satiari non posset, & modis omnibus laboraret quomodo ad illam peruenire valeret. Interea vidit fluuium quendam sub pede montis, immo circa pedem currentem, quem dum circuiret quærens artem quomodo illum transmearet, vidit super ripam fluminis 12. pauperes, siue 14. lauantes in flumine tunicas suas, inter quos erat quidam veste candidissima indutus, multum alijs dissimilis, qui adiuuabat illos in tunicarum

suarum

ſuarum ablutione, qui poſtquam adiuuerat vnum, ibat adiuuare alium. Tunc clericus qui hoc videbat, acceſſit ad illum, qui cæteros adiuuabat, & dixit. Quæ gens eſtis vos? Qui ait: Iſti pauperes homines ſunt pœnitentiam agentes, & ſe à peccatis ſuis lauantes, & ego filius Dei Ieſus Chriſtus ſine cuius auxilio, nec iſti, nec illi poſſunt benefacere. Ciuitas hæc pulchra, quam vides paradiſus eſt, vbi ego maneo, & quando quiſque tunicam ſuam lauerit, ideſt; pœnitentiam peregerit, in illam intrabit. Tu ipſe ſatis diu quæſiſti viam qua itur ad illā, ſed nulla alia via, quam iſta ducit ad eam. His dictis clericus à ſomno euigilauit, & mirari cœpit de viſione. Cumque non multopoſt rediſſet à ſchola in patriam ſuam, narrauit epiſcopo Cabilonenſi, cui familiaris erat, viſionem hanc. Qua audita epiſcopus ſuaſit ei, vt ſœculum relinqueret, & religionem intraret, commendans ei ſuper omnes ordines, nouellum illum ordinem Ciſtercienſem. Ille venit Ciſtercium, & inuenit locum incultum & deſertum, & fratres inter beſtias conuerſantes. Ad portam vero monaſterij, quæ de vimine facta erat pendebat malleus ferreus, cuius ſonitu ad portam protarius appellabatur ab intrare volētibus, hoc ſonitu portarius vocatus venit ad eum foras, & inclinans ſalūtauit eum. Quem clericus intuens ſtatim recognouit ſe eundem vidiſſe inter eos, qui tunicas ſuas in flumine lauabant. Rogauitque eum, vt adduceret ad ſe Abbatem, Abbas igitur & totus conuentus venit ad eum, & recognouit clericus omnes ſe vidiſſe tunicas ſuas in flumine lauantes, ſtatimque cecidit ad Abbatis pedes, rogans eum lachrymis, vt ſuſciperetur, qui ſuſceptus non multo poſt factus eſt prior.

De clade Fuldenſi, & Vulſtano Vuigornienſi epiſcopo.

Cap. CVII.

G*Villelmus in chronicis.* Eo tempore in cœnobio Fuldenſi exitialis lues graſſata prius Abbatem corripuit, mox multos monachorū extinxit, ſuperſtites primo ſibi quiſque timere, orationes & eleemoſynas largiores facere; ſed proceſſu temporis, vt eſt natura omnium pedetentim metu dempto omittere cœperunt, præſertim cellerarius, qui palam clamitabat non poſſe penum tot expenſis ſufficere, ſperaſſe ſemper ſe aliquod alleuiamentum pro tot elationibus funerum nihil vltra ſpei eſſe, ſi quod viui nequiſſent mortui conſumerent. Ita quod cum quadam nocte propter neceſſaria diu ſoporem diſtuliſſet. Tandem elaqueatis morarum nexibus in dormitorium pergebat, & ecce vidit in capitulo Abbatem & omnes, qui obierant illo anno, eo quo deceſſerant ordine ſedere. Tremens & effugere geſtiens retractus eſt increpitus, & more monaſtico flagellatus, audiuit verba Abbatis in hanc ſententiam. Stultum eſt de morte alterius emolumento inhiare, cum ſors cuiuſque ſub eodem pendeat fato, impium eſſe cum monachus omnem vitam ſuam in eccleſiæ conſumpſit obſequio, vt careat ſaltem vnius anni poſt mortem ſtipendio. Scito non te citiſſime obiturum, ſed quicquid pro te fiet ad aliorum quibus abſtuliſti referetur commodū, modo & alios corrige exemplo quos corripuiſti verbo. Abijt ille, & nihil ſe vanum vidiſſe recentibus plagis, quam morte proxima demonſtrauit.

Ea tempeſtate Vulſtanus Vuigornienſis epiſcopus cū de parua literarum ſcientia pulſatus, foras concilium exiſſet, vt ſtrictiori concilio reſponſum vomeret ſuum, remoto animo à tumultibus ait ad ſocios: Credite mihi, dum cantauimus horam ſextam: ſocijs autem referentibus, vt prius propter quod venerant expedirent, quia ſatis ſuperque ſufficeret cantibus tempus; Regem, & proceres, ſi hoc audierint riſui ſe habere opinaturos, ait: Credite mihi, prius faciemus Dei ſeruitium, & poſt agitabimus omnium litigium. Hora igitur cantata, & nulla tergiuerſatione excogitata, nullo commentato ſplēdore viri, confeſtim aulam intrare perrexit, ſuis eum reti-nere tentantibus perſuaderi non potuit, quin potius illis cauſæ ſuæ timentibus pro certo, ait, noueritis me viſibiliter hic videre beatos Archiepiſcopos Dunſtanum Cantuarienſem & Oſualdum Eboracenſem, qui hodie ſuis me precibus tuentes; falſiloquorum acumen hebetabunt. Itaque data benedictione monacho minimæ facundiæ viro ſed northmannicæ linguæ ſciolo rem perorans obtinuit.

De Hildeberto epiſcopo Cenomanenſi, & ſcriptis eius.

Cap. CVIII.

H*Elinandus.* Florebat hoc tēpore Hildebertus Cenomanenſis epiſcopus Berengarij Turonēſis diſcipulus, verſificator, & dictator egregius, qui epitaphiū eiuſdem Berēgarij magnifice ſcripſit in verſibus 52. qui de Roma compoſuit hoc diſticon.

Vrbs fœlix ſi vel dominus vrbs illa careret.
Vel dominis eſſe turpe carere fide.

Author. Idem Hildebertus tribulationes & vincula pro Chriſto ſuſtinuit. Nam vt ipſe refert in quadam epiſtola generali ad omnes eccleſiæ filios cū in turre Cenomanenſi comes Rotrocus in vinculis teneretur, ad eū metu mortis trepidum epiſcopus. Ipſe vocatus acceſſit, cui confeſſus comes domui ſuæ diſpoſuit, teſtamentum fecit, & eccleſiæ diſtribuit, quod vt illibatum permaneret ab epiſcopo precibus impetrauit; quatenus matrem eius adiret, & de teſtamento teſtimonium perhiberet, inhibens ne quis illud minuere præſumeret; ne quis anihilare tentaret. Pergentem igitur epiſcopum mater Comitis in pace ſuſcepit, teſtamento applauſit; gratias agens, quod gratia Comitis acceſſiſſet. Eadē die initum eſt aduerſus eum conſilium, & in craſtinum iniectæ ſunt manus in eum. Sicque contumelioſe captus eſt, & in cuſtodia publica poſitus, diuiſerunt etiam ſibi veſtimenta eius, equis iam inter eos diſtributis, qui gratis ad facinus diſcurrebant. Erat tunc in caſtello; quo hæc facta ſunt venerandus Carnotenſis epiſcopus; qui in ſpiritu contrito Hubertum ſcilicet illorum ſceleratorum Principem primo quidem blandiens conuenit, ſed beſtia rationem non admiſit. Dehinc illum ſacrilegij libere arguit, & poſtremo tradidit eum Sathanæ in carnis interitum anathematis vinculo, quo debuit alligatum, Religioſi quoque Abbates, & Anachoritæ cōſummati nominis ad eum conueniunt, ſed eum vt lapidem durum inuenerunt, & in his omnibus non eſt auerſus furor eius. Hic quidem prius fuit Cœnomanenſis epiſcopus, deinde Turonenſis Archiepiſcopus. Iam ergo præfatus epiſcopus in vinculis poſitus nonnullas epiſtolas ſcripſit, ſed & quoſdam verſus elegantes de exilio ſuo compoſuit. Librum quoque pulchrum de tædio huius vitæ, querimoniam ſuiipſius de ſeipſo ad ſeipſum, partim metrice, partim proſaicè continentem, & orationem pulcherrimam de ſancta Trinitate, & verſus quoſdam de Euchariſtia. Ex quibus hæc pauca hic inſerere volui.

Verſus eiuſdem de exilio ſuo.

Cap. CIX.

NVper eram locuples multiſque beatus amicis,
Et riſere diu propria fata mihi.
Sæpe mihi dixi, quid ſunt tam proſpera rerum.
Quid ſibi vult tantus tam citus agger opum?
Heu mihi, nulla fides, nulla eſt conſtantia rebus;
Res ipſæ quid ſint mobilitate docent.
Res hominum atque homines leuis aura verſat in horas,
Et venit à ſummo ſumma ruina gradu.
Cuncta ſub ancipiti pendent mortalia caſu.
Et ſpondent propria mobilitate fugam.
Quicquid habes hodie, cras te, fortaſſe relinquet.
Aut modo dum loqueris deſinit eſſe tuum.
Has ludit fortuna vices Regeſque ſuperbos:

Aut seruos humiles non sinit esse diu.
Illa dolosa comes sola leuitate fidelis,
Non impune fauet, aut sine fine premit:
Illa mihi quondam vultu blandita sereno,
Mutauit vultus nubila facta suos.
Fortunæ varietas.
Accessit damnis nouus ille grauisque tyrannus.
Quo Cænomannorum Consule ius perijt:
Cuius auos pudeat scelerum genuisse patronum.
Fortunæque parem mobilitate dolis.
Ille pudor patriæ me non impune tuentem,
Iustitiæ leges expulit à patria.
Inde ratem scando, vitam committo procellis:
Vela tument gemina cimba iuuatur ope,
In fragilem pinum totus prope congerit iras
Mundus, & est hostis quicquid obesse potest.
Ecce rapax turba tollens ad sydera fluctus
Impulit ad litus iam sine puppe ratem.
Sic miser infœlix quassa rate, rebus ademptis,
Euasi ventos, æquora, saxa, Iouem.
Ecce quid est hominis, quid iure vocare paternum.
Qua miser ille sibi plaudere dote potest.
Humana miseria descriptio.
Hoc est hic hominis semper cum tempore labi,
Et semper quadam conditione mori.
Est hominis nudum nasci nudumque reuerti
Ad matrem, nec opes tollere posse suas.
Est hominis putrere solo saniemque fateri:
Et miseris gradibus in cinerem redigi,
Istius es hæres homo proprietatis, & illum
Certius his dominum præmia nulla manent.
Res, & opes præstantur, & huic famulantur ad horam,
Et locuples mane, vespere pauper erit,
Nemo potest rebus ius assignare manendi,
Quæ nutus hominis non didicere sequi.
Res omnes nutu Dei aguntur.
Ius illis Deus ascripsit statuitque teneri:
Legibus, & nutu stare, vel ire suo.
Ille simul semelque solus præuidit, & egit:
Cuncta, nec illa aliter videt agitque aliter.
Vt vidit facienda facit, regit absque labore.
Distinguit formis tempore sine loco.
Crescendi stadium rebus meritur, & illas.
Decreuit, versat legibus ipse manens.
Ipse manens dum cuncta mouet, mortalibus ægris.
Consulit, & quo sit spes statuenda docet.
Ille potens, mitis tenor, & concordia rerum.
Quicquid velit in me deierat eius ero.

De miseria animæ degentis in corpore.

Idem in querimonia sua ad seipsum de seipso loquitur anima.

Cap. CX.

ANguste fragilisque domus iamiamque ruentis,
Hospita seruili conditione premor.
Triste iugum ceruice gero grauibusque cathenis
Prohdolor! ad mortem non moritura, trahor!
Heu mihi, quam docilis falli, quam prompta subire
Turpia, quam velox ad mea damna fui.
Hospitium sponsus mira fabricauerat arte,
Quo suscepta breui tempore casta fui.
Canis blanditia.
Nam mihi versutus, sed origine clarus adulter
Illusit, famula subreserante fores.
Mussitat, obloquitur, præsentibus imperat vti
Delicijs, opibus, nomine lactat heram.
His peruersa modis cœptum peruertit honestum.
Et miseram, quo vult imperiosa trahit:
Hospitij lex ista mei est, his exul ad horam
Obligor, hoc fœdus soluet amara dies.
Egrediar, sed nescio quo, sed nescio, quando.
Et fortasse dies iste supremus erit.
Est igitur ponenda domus quo libera tristi,
Carcere, perpetuo iure carere queam.
Heu quam turpe nefas, quam reprimendum,
Quam discors animæ quamque nefandum,
Mundi cura mouens pectoris æstum.
Infestare docet ius & honestum.
Res abiecta nimis parque pudori.
Virtus est oneri, crimen honori.
Virtus vilis apex dos sine fructu.
Tu venale bonum valde onerosa,
Tu tantum superis, ambitiosa,
Deponi facilis, dura resumi.
Vanescis veluti virgula fumi.
Non est cui placeas simplice voto.
Qui læsam doleat teste remoto.
Qui te gratis amet, vel tueatur:
Qui patrocinium polliceatur.
Laus sublimis opes, crimen egestas,
Præpollet facinus sordet honestas.
Ha nunc innocuis iura minantur.
An si flagitio sceptra lucrantur.
Ha, quam sollicito quisque labore:
Occurrat medico carnis amore.
De morbis animæ nulla querela
Egram quam sequitur tarda medela.
Multa duces lassi pro libertate tulere:
Exilio sobolem gladio caput exposuere.
Fœlices si triste iugum sic excuteretur,
Nec miseros quicquam miserabilius sequeretur.
Sed graue seruitium male libera colla premebat,
Et dominos centum sua crimina quisque ferebat.
Viuere si vera sub libertate placeret:
Non homini, sed peccato seruire puderet,
Illud enim transit, & saltem morte leuatur,
Hoc est æternum, nec finem fine lucratur:

Dicta eiusdem de septem actibus animæ.

Cap. CXI.

VIs animæ septem proprios sibi vendicat actus.
Viuificat, sentit, varias amplectitur artes
Corrigit excessus, virtutibus instat in ipsam.
Dirigit intuitam deitatem, gaudet in illa,
Seminibus quoque primus inest animalia bruta,
Participant alium, duo nostræ proprietatis.
Tres sunt, & superum, superi tamen anteferuntur.
Ex actu primo vegetantur corpora, crescunt.
Prouenit inde vigor, nexus, completio, motus,
Et status, & species, & conuenientia quædam,
Ex alio tangit, videt, audit, gustat, odorat.
Odit, amat, petit apta sibi, contraria vitat.
Soluitur in somnos, in somnis mente vagatur.
Præteriti meminit, venturis instat, agitque.
Plurima, quæ sensu quippe & ratione geruntur.
Tertius ingenuas aliasque perambulat artes.
Quæque, vel ingenium, vel disciplina ministrat,
Colligit, & vario profectu mentibus hæret.
Quartus ab illicitis reuocat, residesque reatus.
Quid ex odio vitiorũ.
Abiurare docet, ex tunc agnoscere sese,
Incipit, inque nouum niti, ac transfire decorem,
Discimus ex quinto naturæ lege teneri.
Res inconcessas virtutis amore cauere,
Concessas aliquot etiam sine teste carere.
Sextus in aspectum Solis lucisque supernæ.
Penè parem superis animam rapit immaculatam.
Septimus astringit stabilique subarrat amore.
Collateratque Deo quam dotem iam speculetur.
Quos thalamos, quis cultus & quæ festa serenent,
Quis dicat speciosa veni dixere beata,
Maioresque animæ nec eas tamen aut ea virtus,
Aut ea lingua fuit, quibus hic aperire liceret.
Excedit sensus meritumque recondita merces.

Primus itaque noster actus est viuificatio, secũdus sẽsus, tertius ars, quartus correctio, quintus virtus, sextus contemplatio, septimus quies.

Hos actus si carnis desideriis impediri negas, profecto, vel penitus infra hominem defecisti, vel supra hominem profecisti, qui solus tam libere beatus es, vt eam concupiscentiam nescias; quæ aduersus præfatos a-

ctus,

ctus, & innumero militat exercitu, & diuerso triumphat affectu. Nec enim in omnes animas par ei licentia est. Ipsi quoque actus, nec eodem tempore omnes, nec omnes eadem infestantur molestia. Alij quippe in ortu, quasi seges in gramine præfocantur. Alii iam profecti, velut in spicis grana, quæ feruor nimius exurit inanescunt. Est etiam, quod illos intrinsecus impugnet, quod illos extrinsecus euacuat.

De vita corporis, & eius appetitu, vel tædio.

Cap. CXII.

EOrum primus quanto carni gratior est, tanto à carnis inquietudine securior. Caro enim viuificationis officium amat, tantamque cum eo pacem pepegit, vt si quid ei contrarium nouerit, & implacabili odio abhorreat, & curiosa sollicitudine auersetur. Hinc est, quod illi quoque, qui cum paulo clamant; *Cupio dissolui, & esse cum Christo*, mortem tamen formidant, quia caro hæc animæ lætatur officio, Christus mori venerat, & tamen dicebat: *Pater si fieri potest transeat à me calix iste*. Idem cū remotus à discipulis prolixius oraret, vsque ad sudorem sanguinis anxietate turbatus est passionis. In cuius verbis nihil aliud intelligendum est, quam quædam conuiuificatio carnis, quæ sic inerat ei lege naturæ, vt tamen bonum non impediret obedientiæ. Quæ cum ita sint, tantum tamen amorem tamque germanum fœdus, plerūque superuenientes irrumpūt molestię, quibus excitatata caro ad viuificationis odium spreta sollicitat ad cōsensum, quia sicut illecebrarum desiderio, sic & perniciose commouetur anxietate sollicitudinum: quibus dū vexatrix illarum deliciarum diu subesse diuque fatigari formidat. Paulatim incipit tædere vitæ, placetque viuificationis gratiam adiurare. Cuius obsequia permixtis incommodis amarescunt. Nascitur inde turpis, ac ridiculosus mortis appetitus, nequam scilicet progenies, & quæ more vipereo suos plerumque suffocat, & extinguit genitores. Nonnullos etenim tua quoque tempora habuere, quos vel in aquas, vel ad laqueum egit dolor amissæ pecuniæ. Nam de veteribus quod loquar, quorū mortes simili prouocatas insania, veridicis assertionibus nequaquam Poetæ tacuerunt. Non recolis idem te attestatum cum affectatæ mortis originem suppositis decantares versiculis,

Philip. 2.

Luc. 22.

Cum placeat carni, quod viuificatur, ametque,
Hoc animæ obsequium, tamen euenit, vt diuturnis
Fracta malis vitam fastidiat, abdicet annos.
Malit obire semel, quam sæpius atque suprema
Morte rapi, quam tot pereuntibus esse superstes.
Sed licet his instet non est homicida voluntas,
Donec declinat faucatque vxoribus illi,
Spiritus hoc stimulis, & blanda lite subacto.
Gignitur excessus, quia dum caro clamat, eamque
Spiritus exaudit, consensu culpa creatur.
Inque creando nefas caro fit vir, spiritus vxor.

De Mysterio hostiæ sacræ.

Cap. CXIII.

IDem de corpore, & sanguine Domini.
Tollimur è medio fatis ingentibus omnes.
Et trahimur quo nos vita peracta vocat:
Hi nunquam, hi semper, alij plectuntur ad horam.
Purgatisque datur transitus ad requiem.
Hanc illis altare sacrum, vel criminis expers
Vita vel obsequijs emptus amicus emit.
Perfectos, valdeque malos nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta iuuant.
Nam nec iustus eget, nec pessimus ista meretur.
In medio est, veniam cui sacra mensa parat.
Ipsa tamen viuos à vitæ calle vagantes,
Vt redeant saltem sero iuuare solet:
Inde fit, vt quotiens sacris accedimus aris,
Particulis cædat hostia fracta tribus.
Pars iniuncta mero pro viuis orat opusque
Sanguinis, & carnis expiat illa caro,
Pro bene defunctis quorum purgamine viuus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerimus tibi Christe duas, sed propter eosdem,
Oblata pariter non operantur idem.
Nam pars pro sanctis, pars est pro sanctificandis.
Illa refert grates, supplicat illa Deo.
Hostia pro iustis laus est pro iustificandis.
Mentio, pro reliquis causam agit, alterius
Fit cibus hic, ex pane caro, Deus ex elemento.
Mysterio simplex, vtilitate triplex,
Ipse calix tumulum denotat, ara Crucem.
Vtque fides adsit terrorque recedat, & horror:
Fit cibus ipsa caro, panis imago manet.

De confessione sanctæ Trinitatis.

Cap. CXIV.

IDem in oratione ad sanctam Trinitatem.
Alpha, & ω magne Deus.
Hely, Hely Deus meus,
Cuius virtus totum posse
Cuius sensus totum nosse,
Cuius esse summum bonum,
Cuius opus quicquid bonum;
Super cuncta, subter cuncta,
Extra cuncta, intra cuncta.
Subter cuncta, nec substratus;
Super cuncta, nec elatus.
Intra cuncta, nec inclusus,
Extra cuncta, nec exclusus,
Super totus præsidendo,
Subter totus sustinendo,
Extra totus complectendo:
Intra totus in complendo.
Intra nusquam coarctaris;
Extra nusquam dilataris;
Subter nullo fatigaris,
Super nullo sustentaris.
Mundum mouens non moueris;
Locum tenens non teneris.
Tempus mutans non mutaris,
Vaga firmans non vagaris.
Vis extrema, vel necesse,
Non alternat tuum esse.
Heri nostrum cras, & pridem,
Semper tibi nunc & idem.
Totum Deus hodiernum:
Indiuisum sempiternum.
In hoc totum præuidisti
Totum simul perfecisti.
Ad exemplar summæ mentis;
Formam præstans elementis;
Nate patri coæqualis;
Patri consubstantialis.
Patris splendor, & figura;
Factor factus creatura.
Carnem nostram induisti,
Carnem nostram suscepisti.
Sempiternus temporalis,
Moriturus immortalis.
Verus homo, verus Deus,
Impermixtus homo Deus.
Non conuersus hic in carnem,
Nec minutus propter carnem
Hic assumptus est in Deum,
Nec consumptus propter Deum.
Patri compar deitate,
Minor carnis veritate.
Deus Pater tantum Dei,
Virgo Mater, sed & Dei.
In tam noua ligatura,

Ad Deum patrem quæ sumpta sunt ex primo cōfess. cap. 3. & 4.

Ad Filium.

Sic vtraque stat natura.
Vt conseruet quicquid erat,
Facta quiddam, quod non erat,
Noster iste mediator,
Iste noster legislator.
Circuncisus, baptizatus,
Crucifixus tumulatus.
Obdormiuit, & descendit,
Resurrexit, & ascendit.
Sic ad cœlos eleuatus,
Indicabit iudicatus.
Paracletus increatus,
Neque factus, neque natus.
Patri consors genitorque
Sic procedit ab vtroque,
Ne sit minor potestate,
Vel discretus qualitate.
Quanti illi tantus iste,
Quales illi talis iste,
Ex quo illi extunc iste,
Quantum illi tantum iste.
Pater alter, sed gignendo,
Natus alter, sed nascendo.
Flamen ab his procedendo,
Tres, & vnum subsistendo.
Quisque trium plenus Deus.
Non tamen Dij, sed Deus.
In hoc Deo, Deo vero
Tres, & vnum asseuero.
Dans * vsiæ vnitatem,
Et personis Trinitatem.
In personis nulla prior
Nulla minor nulla maior.
Vnaquæque semper ipsa,
Sic est constans atque fixa,
Vt nec in se varietur,
Nec in vllam transmutetur.
Hæc est fides orthodoxa,
Non hic error siue noxa.
Sicut dico, sic & credo,
Nec in prauam partem cedo.
Inde veni bone Deus,
Ne desperem quamuis reus.
Reus mortis non despero,
Sed in morte vitam quæro.
Quo te placem nil prætendo,
Nisi fidem quam defendo.
Fidem videns hanc imploro,
Leua fascem, qua laboro.
Per hoc sacrum cathaplasma
Conualescat ægrum plasma.

Marginal notes: Deum ritum ictum. — d est essen- sanctissi- Trinita- res perso- & vna itas.

Oratio eius ad Christum Dominum.

Cap. CXV.

Extra portam iam delatum,
Iam fœtentem tumulatum,
Vita ligat, lapis vrget
Sed si iubes hic resurget.
Iube, lapis reuoluetur,
Iube, vita disrumpetur.
Exiturus, nescit moras,
Postquam clamas, exi foras.
In hoc salo mea ratis
Infestatur à pyratis.
Hinc assultus, inde fluctus,
Hinc, & inde mors, & luctus.
Sed tu bone nauta veni,
Preme ventos mare leni.
Fac abscedant hi piratæ.
Duc ad portum salua rate.
Infœcunda mea ficus,
Cuius ramus, ramus siccus.
Inscidetur, incendetur.

Marginal notes: Ioan. 11. — Matth. 14. Luc. 14.

Si promulgas, quod meretur.
Sed hoc anno dimittatur
Stercoretur, fodiatur.
Quod si necdum respondebit,
Flens hæc loquor tunc ardebit,
Vetus hostis in me furit,
Aquis mersat, flammis vrit.
Inde languens, & afflictus,
Tibi soli sum relictus.
Vt hic hostis euanescat,
Vt infirmus conualescat.
Tu virtutem ieiunandi
Des infirmo, des orandi.
Per hæc duo Christo teste
Liberabor ab hac peste.
Ab hac peste solue mentem,
Fac deuotum pœnitentem.
Da timorem, quo proiecto,
De salute nil coniecto.
Da Spem, Fidem, Charitatem,
Da discretam pietatem.
Da contemptum, terrenorum,
Appetitum supernorum.
Totum Deus in te spero,
Deus ex te totum quæro.
Tu laus mea meum bonum,
Mea cuncta tuum donum.
Tu solamen in labore,
Medicamen in dolore.
Tu in luctu mea lyra,
Tu lenimen es in ira.
Tu in arcto liberator,
Tu in lapsu releuator,
Metum præstans in prouectu,
Spem conseruas in defectu.
Si quis lædit tu rependis,
Si minatur tu defendis.
Quod est anceps tu dissoluis,
Quod tegendum tu inuoluis.
Tu intrare me non sinas.
Infernales officinas,
Vbi mœror, vbi metus,
Vbi fœtor, vbi fletus,
Vbi probra deteguntur,
Vbi rei confunduntur.
Vbi tortor semper cædens,
Vbi vermis semper edens.
Vbi totum hoc perenne,
Quia perpes mors gehennæ.
Me receptet Syon illa,
Syon Dauid vrbs tranquilla.
Cuius faber actor lucis,
Cuius porta lignum Crucis.
Cuius claues lingua Petri
Cuius ciues semper læti.
Cuius muris lapis viuus,
Cuius custos Rex festiuus.
In hac vrbe lux solennis,
Ver æternum pax perennis.
In hac odor implens cœlos,
In hac festum semper melos.
Non est ibi corruptela.
Non defectus non querela.
Non minuti, non deformes,
Omnes Christo sunt conformes.
Vrbs cœlestis, vrbs beata
Supra petram collocata.
Vrbs in portu satis tuto,
De longinquo te saluto.
Te saluto, te suspiro,
Te affecto, te requiro.
Quantum tui gratulentur,
Quam festiue conuiuentur.
Quis affectus eos stringat
Aut quæ gemma muros pingat.

Quis chalcedon, quis hiacynthus,
Norunt illi, qui sunt intus.
In plateis huius vrbis,
Sociatus pijs turbis.
Cum Moyse, & Helia,
Pium cantent Alleluia.
Amen.

De quibusdam prodigijs, & morte Imperatoris Henrici.

CAP. CXVI.

An. Ch. 1105. ANno Imperij Henrici 49. scilicet ab Incarnatione Domini 1105. Vigilia Natalis Domini terræmotus factus est magnus in Hierosolymis. Hierosolymitæ innumerabilem Paganorum multitudinem gloriosa victoria conterunt. Filius Henrici Imperatoris à patre auersus, quoscunque potest ab eo auertit, & sub obtentu meliorandæ Reipublicæ, & restaurandæ ecclesiæ in eum insurgit. Duo orbes in modum Solis forma, & lumine quotidiano Soli similes apparuerunt, omniũ colorum specie radiantes ad instar arcus cœlestis.

Anno 50. nonas Februarij, stella per diem visa est in cœlo ab hora tertia, vsque ad horam nonam, quasi cubito distans à Sole. Henricus filius Imperatoris contra ius naturæ, & fas legum in patrem insurgens, quam indigne eum tractauerit, declarat epistola ex ore ipsius patris scripta ad Philippum Regem Francorum. Pridie idus Februari apud Barum Italiæ stellæ visæ sunt in cœlo per diem, nunc quasi inter se concurrentes, nũc quasi in terram cadentes.

Toto pene mense Februario Cometes apparuit. Imperatore Henrico morante Leodij, filius eius Aquisgrani venit, & volens venire Leodium contra patrem suum, quinta feria Dominicæ cœnæ præmisit suos præoccupare pontem apud Mosam, ne quis venienti sibi obstaret. Sed militibus patris concurrentibus ad exoccupandum pontem, milites filij à ponte repelluntur, alijs eorum captis, alijs in Mosam demersis, alijs occisis. Inter quos etiam Bruno comes occisus est. Sic filius contra patrem veniens redijt inglorius. Coloniensibus fidem Imperatori seruantibus; at eorum Archiepiscopo filium Imperatoris contra patrem suum animante, Colonia obsessa oppugnatur, sed non expugnatur.

De Moribus eiusdem, & aduersario eius à muribus deuorato.

CAP. CXVII.

G*Villelmus in chronicis.* Interim Henricus Imperator Leodij moritur. Hic Henricus Hildebrandi inimicus ore facundus fuit, acer ingenio, eleemosynis largus. Sexagies & bis acie collata dimicauit, plures inimicorum eius vitam misero exitu finiere. Quidam ex aduersariis eius homo potens, & factiosus dum resupinata ceruice in conuiuio resideret, repente à muribus circũuallatus est, vt nusquam posset effugere. Tãtus erat numerus bestiolarum, vt in qualibet ampla prouincia tot esse non putaretur, fustibus & subselliis diu expulsi fugari non potuerunt. Nullum vero nocere tentabant nisi illum solum, quem dentibus & terribili quodã occentu persequebantur. Iste autem à famulis vltra iactum sagittæ in pelagus prouectus est, sed frustra, nam continuo tanta vis murum inundauit, vt mare paleis constratum iurares. Et cum tabulata nauis corroderent, & naufragium tritum aqua per rimulas ingrediẽs minaretur, famuli puppem ad litus retorquent. Miser ergo ille in terram expositus, mox totus dilaceratus, horrendam murium saniem expleuit. Sed hoc ideo mirum minus iudico, quia certum est, in Asiaticis regionibus si leopardus aliquem mordicus attigerit, confestim murium copiam aduentare, vt vulneratum commingant, immundumque vrinæ diluuium comitari hominis exitium. Si vero sedulitate ardentium intra nouem dies vitata fuerit pernicies, aduocari medicorum industriam, & profecto valituram. Conspicatus est relator meus quẽdam eiusmodi faucium cum desperaret in terra ob salutem in altum iactatis anchoris processisse; nec mora plusquam mille mures vidisse corticibus malorum quorũ medullas exederant inclusos mirabili dictu, sed obstrepentibus nautis dimerso. Nihil enim ille parens rerum creaturarum destituit ingenio, nihil noxium sine remedio.

Qualiter puniatur æmulus Henrici quarti.

De conuersione Petri Alphonsi quondam Iudæi, & editione libelli sui.

CAP. CXVIII.

EO tempore Petrus Alphonsus quondam Iudæus, & Moyses appellatus, iudaismum reliquit, & ad fidem Christi conuersus libellum elegantem satis edidit, in quo contra Iudæos, & contra Saracenos egregie disputauit, sed in primis modum suæ conuersionis exposuit, dicens.

Petrus Alphonsus. Omnipotens suo me Spiritu inspirauit, & ad rectam semitam direxit, tenuem prius oculorum remouens albuginem, & post graue animi corrupti velamen. Tunc nobis prophetiarum claustra patuerũt, & eorum arcana reuelata sunt, vnde perpendimus, & quod est intelligendum, & quod inde credẽdum. Cũ itaque peruenissem ad tam excelsum huius fidei gradũ, instinctu diuinæ miserationis exui pallium falsitatis, & nudatus sum tunica iniquitatis, & baptizatus sum in æde Ostiensis ciuitatis: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, manibus gloriosi Stephani eiusdem vrbis episcopi, anno 1106. à Natiuitate Domini die Natalis Apostolorum Petri, & Pauli. Vnde & ob venerationem atque memoriam eius diei, & Apostoli nomen, quod est, Petrus, mihi imposui.

Fuit autem pater meus spiritualis Alphonsus Imperator Hispaniæ gloriosus, qui me de sacro fonte suscepit, & ob hoc eius nomen præfato nomini meo apponens mihi nomen imposui, Petrus Alphonsus. Cũque innotuisset Iudæis, qui me antea nouerant, & peritum in libris prophetarum dictisque doctorum probauerat, quod legem christianorum accepissem, & vnus ex illis essem, arbitrati sũt quidã me nõ hoc fecisse, nisi quia verecundiam omnẽ abieceram, quod & Deũ, & legẽ contempserã. Alii vero dicebant, quod hoc fecisſẽ, eo quod prophetarum, & legis verba non recte intellexissem. Alii hoc ipsum vanæ gloriæ imputabant; & hoc me fecisse calumniabantur ad sæculi honorem, eo quod christianorum gentem, cæteris omnibus superiorem esse cõspicerem. Nunc ergo librum composui, vbi omnes, & meã cognoscant intentionem, & audiant rationem, in quo videlicet omnium aliarum gentium crudelitatis destructionem proposui. Postea vero christianam legem omnibus præstantiorem legem esse conclusi. Ad vltimum etiam omnes cuiuslibet christianæ legis aduersarii obiectiones posui, positasque pro meo sapere cum ratione & auctoritate destruxi. Librum autem totũ distinxi per dialogum, vt animus lectoris promptior fiat ad intelligendum. In tuẽdis etiam christianorum rationibus nomen, quod modo christianus habeo, scilicet Petri posui, in rationibus autem aduersarii confutandis nomẽ, quod ante baptismum habueram, scilicet Moysi.

Iudæi Petri Alphonsi cõuersionem quã maligne sunt interpretati.

De errore Iudæorum circa legis intellectum.

CAP. CXIX.

REuera concedo nunc Moysen filium Amram verum Prophetam Israelitici populi missum fuisse à Deo, ac vere, & quicquid ex Dei nomine prophetauit fideliter enunciasse; omnes quoque post Moysem Prophetas pro eius lege confirmanda venisse. Nam & eadem lex à nostris quondam, quibus fidem adhibemus doctoribus est translata, & apud nos habetur scripta, & nunc quidem recto sensu prout debeo completam eius fidẽ conseruo ac per rectissimas eiusdem semitas recto gressu procedo. Video autem Iudæos legis cultores solũ eius superficiẽ attendere, literamque nõ spiritualiter,

ſed carnaliter exponere, & ideo ab eius recta intentione alienos exiſtere, maximoque decepti ſunt errore in eius explanatione. Non reminiſceris, ô Moyſes, doctorum veſtrorum, qui doctrinam veſtram, vbi tota lex veſtra ſecūdum vos innititur, ſcripſerunt, quomodo Deū corpus, & formam aſſeuerant, eiuſque ineffabili maieſtati talia applicant, quę & nefas eſt credere, & abſurdū audire; quoniam nec vlla conſtant ratione, quin etiā de ipſo tales protulerunt ſententias, quæ non aliud niſi verba videntur iocantium in ſcholis puerorum; vel nētium in plateis mulierum. Iterum ſecūdum intellectus noſtri capacitatem dum legem explanatis, vos eo modo quo fieri nequit captiuitatem euaſuros ſperatis. Iterum adeo inuſitatum vobis fieri ſperatis miraculum in captiuitatis euaſione vt veſtros Deus mortuos ſuſcitet, qui terras denuo ſicut prius incipiant inhabitare. Præterea vos exiſtentes in captiuitate de omnibus legis veſtræ præceptis etiam ſecundum explanationem veſtram nihil niſi minimum quod cōtueor agere. Idipſum autem, quod agitis Deo placere, & acceptabile eſſe creditis. De hoc autem, quod prætermittis eum nequaquam vos culpaturum eſſe confiditis, quod euidenter obtinet maximum locum erroris.

Thalmudici Deū corporeū fingunt.

De errore eorum circa deitatis ſimplicitatem.

Cap. CXX.

Iudæorū de Deo ſtulta opinio.

Ecce doctores veſtri in prima parte doctrinæ veſtræ cui vocabulum eſt, Benedictiones, dixerūt Deū caput, & brachia habere, & in ceſarie pixidem corrigia ligatam geſtare, ipſiuſque corrigiæ nodū à poſtera capitis parte ſub cerebro firmatū. Intra pixidē vero quatuor eſſe chartas continentes laudes Iudæorū. In ſummo autem ſiniſtri brachij geſtare aliam pixidem, ſimili modo corrigia ligatā, ibique chartā eſſe, laudes omnes, quæ in quatuor prędictis ſcriptæ dicuntur continentem. Et de pixide quidē quā geſtat in ceſarie, ac de nodo corrigiæ ſibi attrahūt auctoritatē ab eo loco, vbi Dominus ait ad Moyſen; *videbis poſteriora mea, facies mea nō videbitur.* Tūc enim Moyſes, vt aiunt, videbat nodum corrigiæ, nodum autem ipſius neceſſarium eſt alicuius pixidis eſſe. De illa vero quā geſtat in brachio proferūt auctoritatē ab Iſaia dicēte: *Iurauit Dominus in dextera ſua, & in brachio forti ſuo.* Per brachiū enim fortitudinis ſiniſtrā intelligi volūt, in qua virtus illa pixidis continetur. Et ego quidē reminiſcor illū me perlegiſſe locū, ſed auctoritas illa nullum eis confert patrocinium. Cū enim lex perhibet Deū Moyſi dixiſſe poſteriora ſua ſe viſurum, & quia Deum mentiri non poſſet conſtat, ita poſtea licet ſcriptura tacente nō dubitamus factum, nuſquā tamē lex innuit, quod Moyſes in eius poſterioribus aliquid viderit. Qualiter igitur eū ibi nodum corrigiæ, quod ſine riſu vix dici poteſt dicitis vidiſſe. Iterum cū per poſteriora non ſolum ceruix, ſed etiā quęlibet pars corporis cōuenienter intelligi poſſit; hoc quod vos cū vidiſſe ceruicē aſſeritis non ratione, vel legis auctoritate, ſed ſola voluntate probatis. Et vt Deū ceruicē (quod ſane ſapiēti nefas, & videtur, & eſt) habere concedā. Fieri tamen potuit, vt Moyſes nihil in eo præter ceruicē viderit. Aut ſi quid aliud fingamus eū vidiſſe, potuit videre pileū ſiue nodū corrigiæ ſcilicet in eius corona, quā vos dicitis Angelū mitraton capiti Dei ſingulis diebus imponere. Vt autē vtar etiā ratione naturæ, vos Deū caput & brachia totamque corporis formam contenditis habere. Quod ſi eſt, igitur Deū longitudinis, & latitudinis, altitudinis, dimenſionibus cōſtare neceſſe eſt. Si vero tribus his, & altitudinis dimēſionibus clauditur, corporeis partibus terminatur, quod euidenter inconueniens eſſe probatur. De corrigia vero quam eum in capite habere dicitis, duo nunc propono vobis. Illa namque corrigia aut eſt de ipſo, aut aliunde. Si eſt de ipſo, iam Deus diuiſus eſt à ſe. Si vero aliunde, aut creator, aut creatura eſt. Si creator eſt, ergo duo ſunt creatores. Si creatura eſt, iam quædā creatura maior eſt quadam parte creatoris, quod inconueniens eſt.

Exod. 33.

Iſaia 2.

Deus non eſt corporeus

Corrigiarum vanitas redarguitur.

Pręterea quęro à vobis vtrū hoc, quod eū in brachio, vel in capite geſtare dicitis, aliqua geſtet neceſſitate, aut ſine neceſſitate. Si neceſſitate iam creator creatura indiget, quod inconueniens eſt. Si vero ſine neceſſitate, ergo Deus aliquid ſuperfluum geſtat in ſe, quod aliud inconueniens eſt.

De erroribus ipſorum circa ipſius immenſitatem diuinitatis.

Cap. CXXI.

Præterea veſtri doctores aiūt in libro doctrinarum, quod Deus eſt in occidente tantum, auctoritate ſcilicet Eſdræ hoc confirmantes dicentis: *Exercitus cœli ſupplicat tibi*, ſic illud exponentes: Cum omnes ſtellæ in occidentē decidunt, tunc exercitus cœli ſupplicat Deo, & quoniam hæc ſtellarum ſupplicatio fit in occidente, idcirco Deum in occidente aſſerunt eſſe. Hæc inquam, eſt illorum ſententia, qui quanquā à cognitione Dei ſūt alieni, ſi mundi ſaltem figuram agnoſcerent, nunquam de Deo tam indigna ſentirent. Nos enim orientem non dicimus, niſi locum illum, vbi ſtellæ prius apparerent; nec occidentem, niſi vbi aſpectui noſtro diſparent. Igitur in quocunque loco vis conſiſtere, & ab eo rectam lineam ad orientis partem dirigere, quæ cum ad locum peruenerit vltra quem viſum nequis tendere, locum illum orientem tibi eſſe cognoſce. Eodem modo ſi ab eo in quo conſiſtis lineam rectam in occidentem erexeris; cum ad talem locum, qui viſui tuo terminū ponat perueneris, ipſum quoque conſtitue locum occidentis. Itaque nec locus orientis, nec locus occidentis idem eſt omnibus, nec eadem hora, ortus vel occaſus eſt nobis cum cæteris gentibus; ſed ſecundum varietatem locorum in longitudine variatur.

2. Eſd. 9.

Iudæi Deū tantum in occidente eſſe contendunt.

Iterum veſtri doctores, in 3. doctrinæ libro Deum aſſerunt eſſe in loco ſex partibus terminato, affirmantes hoc Danielis teſtimonio, qui ait: *Cum egrederet ecce Princeps Græcorum ingreſſus.* Ex hoc enim concipiunt, quod in tali loco ſit Deus, vbi introitus ſit & exitus. Quod ſi ita eſt, patet ergo quod in loco conſiſtat ſex partibus terminato. Si vero terminato circunſcribitur loco, tunc aliquis locus vacuus eſt à Deo, quod ſi eſt, quomodo ſcit, quod in alio ſit, vbi ipſe non eſt loco, aut quomodo operatur in eo. Sed dicitis, quod talem ſapientiam & voluntatem habere poteſt, vt per ſapientiam norit, & per voluntatem operetur, quod alibi eſt. Volo ergo, vt mihi reſpondeatis vtrum illa ſapientia & voluntas in eo ſint, & ſemper cum illo. An extra illum, & ſic quandoque ſine ipſo. Nam ſi dicatis, quod non extra illum ſint, ſed in eo, de his idem proueniet quod de ipſo, quia non in omni erūt loco. Quomodo ergo ſciri poterit aut operari, quod alibi ſit. Si vero dicat eas extra illum eſſe, & omnē locum implere; tunc ab illo ſunt diuiſæ. Sciunt enim aliquid quod neſcit ille, & operantur per ſe, quod non operatur ipſe. Ipſe enim ſunt creatrices, & mundus Deo indiget. Sed dicitis, poteſt quidem in eo eſſe, & in omnem locum ſciendo & operando emicare; ſicut Sol cum in vno conſiſtat loco, radios tantum vſquequaque calefaciendo diffundit, & illuminando. Si ita eſt, ſequitur ergo, quod illa ſapientia, & voluntas non vbique conſiſtant æqualiter. Quicquid enim diffunditur hoc modo non eandem vim habet in vltimo, quam in ſui principio, quod minime conuenit Deo.

Hæc fatuitas pulchre redarguitur.

De hoc, quod fingunt Deum infirmum quotidie iraſci, & flentem orare pro eorum captiuitate.

Cap. CXXII.

Qvoniam autem Deo terminū imponere audetis. Vtinam vel ſimplum crederetis, & non ei accidentia corporis aſcriberetis. Nam dicitis quidem eum

ſemel

semel irasci diebus singulis, afferentes in medium testimonium, quod dicitis: *Fortis irascitur quotidie*. Prima etiam hora diei eum irasci asseritis. Huius iræ causam esse dicentes, quod in illa hora, Reges iniquitatis exurgentes sibi diadema imponunt, vt Solem adorent. Videtis nunc, quam absurdus sit ille sermo, & quam fatui, qui hoc protulerunt, cum iræ discretionem ignorent, & quam si noscent non hoc de illo sentirent. Ira enim est, cum audito aliquo, quod displicet verbo, fel colera rubea feruet, & super hepar diffunditur, & sanguini commiscetur. Inde siquidē homo calescit, & inde facie pallescit. Hoc autem nulli conuenit rei, nisi quæ ex quatuor elementis componitur; Deus autem talibus non subiacet liniamentis. Non minus etiam illud abhorrendum est, quod dicunt eum tali re irasci, de qua se non possit vlcisci, quod si posset ira profecto eius quiesceret. Aiunt præterea, quod ipsius horæ, qua irascitur punctum nemo nouerit vnquam nisi Balaam filius Beor, in quo scilicet nobisipsis cōtrarij estis, cum ex vna parte Moyses vocet eum Ariolum, vos etiam iniquum vocetis, ex altera vero parte illum de Deo esse prudentiorem moyse significetis, quia punctum nouerit horæ, quod Moysen latuit. Nec hoc sufficit eis de Deo dicere, sed ipsum etiam quotidie semel in die plorare, & ab eius oculis duas prodeuntes lachrymas in magnum mare dicunt decidere, & has illum fulgorem affirmant esse, qui tempore nocturno de stellis videtur cadere. Hæc aut ratio Deum ex quatuor elementis ostendit compositum esse. Non enim fiunt lachrymæ nisi ex humiditatis abundantia descendentis à capite. Si autem est ita, ergo elementa sunt Dei materia. Omnis autem materia prior est, ac simplicior forma. Ergo, & ista priora Deo sunt, & simpliciora: quod vtique nefas est credere. Itaque si Deus talis est, vt & dicitis, cum nec cibo, nec potu fruatur, & quotidie duas ex se lachrymas emittat, necesse est illum decrescere, nisi forte de aquis, quæ super cælos sunt iugiter bibat.

Iudæi Deum quotidie semel irasci somniant. Quid ira.

Ira pulcherrima descriptio.

Num. 22.

Iudæi Deum plorare dicunt.

Lachryma vnde fiant.

Denique ex verbis eorū intueor ipsos ignorare quid ille sit fulgor, sed fumosus quidam vapor nimium siccus qui de terra consurgit. Vnde & loca nubium transit perueniens ad locum, vbi non est calor multus, quoniam à motu firmamenti est remotus. Quo cum peruenerit, & in vno loco multus coierit, ipsius loci calore paulatim crematur, & crematus euanescit. Et hoc esse dicimus, quod per aerem discursitare videmus. Fletus quoque ipsius, quem indigne Deo ascribunt, Iudæorum captiuitatem causam esse dicunt.

Scintilla de stellis cadentes quid sint.

Quinetiam propter dolorem ipsum ter in die quasi leonem rugire asserunt, & ob hoc cœlum pulsare pedibus more calcantium in torculari ferunt. More quoque columbæ quendam susurri sonitum dare, & aliquando caput mouere, ac dolentis voce dicere, Heu mihi, heu mihi, vt quid domum meam in desertum redigi, templumque meum cremaui, & filios meos in gentes transtuli. Heu patri, qui filios suos transtulit, heu filijs qui translati sunt de mensa patris sui.

Iudæorum stulta de Deo optimo maximo opinio.

Dicunt etiam, quod quidam doctorum vestrorum in quodam loco ruinoso hanc audierit vocem. Aiunt, præterea, quod tanquam periens inuicem pedes collidat, & more dolētis manibus plaudat, & quia quotidie orat, vt misericordia eius in populo suo sit super iram eius.

Sugillatio præfati erroris.

Cap. CXXIII.

VErum si Deus, vt aiunt, orat, quem quæso adorat. Aut eius propter quod adorat est potens, aut impotens. Si est impotens frustra se adorat. Si vero potens, aut vult, aut non vult id pro quo adorat. Si non vult pro nihilo orat. Si autem vult, tunc orare non est necesse, ex quo potest & vult. Hæc ergo sententia omnino aliena est à cognitione diuina. Si etiam verum est Deum, vt aiunt pro nobis plorare, vt leonem rugire, cœlum pedibus pulsare, more columbæ gemere, caput mouere, ac dolentem clamare ipsum, præterea præ dolore pedes collidere, manibus plaudere, & quotidie, vt vestri misereatur orare, quid vestram ne liberemini captiuitatem impedit, an à vobis an ab ipso hæc mora procedit. Si enim ab ipso dicitis, ipsum, ad complendam voluntatem suam minus esse potentem ostenditis, cum aliquid volentem complere, nec valentem, eum plorare more pueri asseritis. Si autem nunc impotens est, dicite vtrum in futurum potestatem habiturus sit an non. Si nunquam habiturus est, igitur & vester, & illius dolor fine carebit. Vestraque oratio & spes nulla est, si vero habiturus est certo tempore, restat vobis dicere quid sit quod prohibeat eum modo habere, videlicet vtrum hoc imputetis annorum eius paucitati, membrorum debilitati, an obstaculo cuiuslibet rei à qua nequeat defendi, quod nefas est de Deo credere. Legimus enim in scripturis sacris, quibus vos fidem nobiscum adhibetis, Deum antiquis temporibus maiora miracula fecisse, quam si vos de captiuitate liberaret. Inter quæ & Ægyptum decem plagis percutiens inde vos manu valida eduxit, & postmodum etiam de captiuitate Babylonis liberauit. Non ergo dicere potestis, quod potens non fuerit etiam diebus antiquis. Si autem eo volente vos liberare, vos eius voluntati pertinaciter obsistitis, vt quia ille vos in captiuitatem coniecit, vos e contrario plusquam ipse velit in illa perduretis, debet vtique voluntati vestræ satisfacere, & non seipsum assidue tanto mærore deprimere. Sed dicitis Deum captiuitatis vestræ terminum præfixisse, & donec illud quod constituit, & iurauit, & firmauit, tempus aduenIat, vllo modo vos liberari posse. At in hoc verbo insCientiam Deo ascribitis, cum tale quid eum statuisse dicitis atque iurasse quod postea pæniteat eum firmasse. Cuius rei signum esse ostenditur quod tot modis pro vobis iugiter affligitur. Quod si præscisset, non antea constituisset. Insipiens ergo secundum vos fuit, quod etiam cum apud vos constet, ei vtique indulgere debetis, non eum precibus inquietare assiduis. Quanto enim eum vt vos de captiuitate eripiat frequentius oratis, tantomagis eius dolorem innouatis. Debet ergo quisquam huiusmodi credere doctoribus, & fidem eorum accommodare tractatibus.

Impie de Deo Iudæi loquuntur.

Iudæi scripturas sacras nobiscum legunt Exod. 7. 8.

Quod corporalia dicuntur de Deo in scriptura, non proprie sed tropice.

Cap. CXXIIII.

SEd dicit mihi aliquis: Cum illi dicta sua Prophetarum auctoritate confirment, cur tam grauiter in eos inueheris, & in Prophetas nihil dicas? An nescis Prophetas dixisse, caput & oculos, & nares, & manus, & brachia, & vniuersa corporis liniamenta Deum habere? Dixerunt etiam illum singulis diebus irasci, & vt leonem rugire, & alia multa huiusmodi. Cui ego respōdeo, quod obscura sunt Prophetarum dicta, nec omnibus satis aperta. Propter hoc eum in eis talia inuenimus, quæ secundum literam accipientes à tramite rationis exorbitent, allegorice illa interpretamur, vt ad rectitudinis semitam reducamus. Necessitas enim cogit hoc nos agere, quoniam aliter nō potest ratio literæ stare. Vestri autem doctores nequaquam Deum vt oportuit cognouerunt, ideo dicta Prophetarum superficie tenus exponentes in eis errauerūt. Si autem vis scire quod quædam verba scripturarum allegorice nos oportet intelligere, eo quod ad literam exposita non possunt stare, vide quid liber Numeri dicat de filijs Chore: *Aperiens*, inquit, *terra os suum deuorauit illos*. Nunquid terra habet os? Item in libro Iudicum ait, Gaal ad Zebul: *Ecce populus, de vmbilico terræ descendit*. Nunquid terra vmbilicum habet? Dauid quoque ait: *Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt*. Et iterum: *Flumina plaudent manu &c.* Nunquid campi gaudere, flumina manus habere, vel montes possunt exultare? Salomon quoque ait: *Aues cœli portabunt vocem tuam &c.* Nunquid vel auis verbum dicere:

Scriptura non semper literalem patitur sensum.

Num. 16.

Iudic. 9.

Psal. 95.

Psal. 97.

Eccles. 10.

vel habens pennas aliquid potest annunciare? Habacuc etiam propheta dicit: *Lapis de pariete clamabit, &c.* Nunquid vel lapis clamare, vel lignum potest respondere? Denique corporea quæ Deo ascribitis, non nisi corporeæ substantiæ, & rei congruūt imaginariæ, Deum huiusmodi esse, indecens est credere. Conuenit ergo quæ de illo tanquam corpore dicunt scripturę, non literaliter sed allegorice, vel tropice exponere. Nam si Deum imaginē aut similitudinē vllam habere dicimus multis prophetarū auctoritatibus cōtraimus. Verbi gratia Moyses ait filijs Israel: *Custodite sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti facietis vobis sculpturam &c.* Cumque prohibuisset eis ne Deum compositis corporalibus assimilarent, veritus etiam ne forte corporibus eum simplicibus conformarent, adiunxit: *ne forte eleuatis ad cœlum oculis videns Solem & lunam & omnia cæli astra errore deceptus adores ea &c.* Ne reputes Moysen hoc populo iubentem metuisse, ne prædictorum corporum figuras vel imagines adorent, cum iam creaturas esse non dubitarent. Sed hoc potius timuit, ne Deum imaginem alicuius horum habere crederent, & ideo pro illo huiusmodi factas similitudines adorarent. Esaias quoque Propheta ait: *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginē ponetis ei.* Et iterum: *Cui assimilastis & comparastis me & fecistis similem?* Dauid etiam verba Deum non esse localem comprobant; vt per hoc consequenter eum non esse corporeum innuant. Ait enim: *quo ibo à spiritu tuo &c.* Salomon etiam idem sentiens ait: *Si cœlum enim & cœli cœlorum capere te non possunt &c.* Et Hieremias: *Nunquid non cœlum & terram ego impleo dicit Dominus?* Ecce liquido patet, quod si scripturas dominum corpus, & omnia corporis membra dicentes habere, quarum auctoritates volumus hoc probare superficie tenus exponamus, omnibus supradictis testimonijs contraimus.

Habac. 2. *Imagines Iudæis quare prohibita.* *Deut. 4.* *Isaia. 40.* *Psal. 138.* *2. Paralip. 2* *Hier. 23.*

Rationes de Deo prophetica.

Cap. CXXV.

NVnc in magno palatio rationis, accubituri solium eius, quibusdam sententiarum floribus sternamus, vt postea delectabilius in eo ratiocinaturi sedeamus. Ille sententiæ vobis erunt quidam gradus ad comprobandum quod Deus sit, & ad cognoscendum quid sit. Prius enim debemus probare Deum esse, & post ostendere nihil ei simile esse. Quædam namque pars hominum & Deum esse negant, & mundum ab æterno & sine creatore fuisse affirmant. Quæ nos necessitas cogit, vt etiam rationibus Philosophicis prius Deum esse mōstremus, qui mundum creauit. Si enim mundum cum omnibus quæ in eo sunt creatum esse ostendam, tunc Deum eius creatorem necessario esse concludam. Cumque mundi creatorem esse probauerimus, consequenter ipsum habere nullam similitudinem ratione ostendemus. Itaque fere in hoc omnes Philosophi consentiūt quod perfecta sapiētia principium est omniū rerū, lumē præclarum, substantia substantiarum, argumentum rerum vniuersarum. Post hanc est anima, postea vero materia. Quæ scilicet duo simplicia sunt, & omniū creaturarum prima, totiusque rei cōpositæ origo & causa. De quibus gradatim factū est firmamentum, cum omnium quas possidet varietate imaginum atque formarū. Nam firmamentum quidem cum omnibus quæ continet, est reuera compositum, licet eorum respectu quæ circulo lunari subiacent dicatur simplum: Sic enim est in rebus omnibus, vt aliud respectu illius, de quo factum est dicatur compositum, respectu vero eius quod de illo fit simplum. Et quia omnis materia eo quod de illa factum est, simplicior est, nec in se sui compositi formam vel imaginem habet, patet firmamenti materiam nullam in se corpoream formam habere, & ideo omnino simplam esse. Quod si dicamus aliquid in ea compositum esse, aliam quoque materiam necesse est esse de qua compositum sit, quæ & illa simplicior sit. Sed & illam dicentes compositam, aliam quoque fatebimur simpliciorem habere materiam, & sic in infinitum procedemus. Quod vt vitemus, necesse est vt illam materiam scilicet firmamenti simplam esse fateamur. Et quoniā materia ipsa, varias in se quas vnquam habuerat, nouiter in se formas suscepit, constat quod eas non ex se sed alterius rei adiūctione, quæ & potetior & simplicior sit, habuit, quæ scilicet in se diuersas formas, & imagines fecit, maxime cū nulla sibi necessitas esset, vt tales in ea fierēt formæ vel imagines. Hoc magis ex animæ desiderio factum est, quæ tali reivoluerit commisceri, cui nunquam fuerat cōmixta vt in ea sua pateret potentia. Hæc igitur postquam illi rei commixta est pariter & conglutinata, ex noua commixtione nouis est materia formis informata. Quoniam ergo firmamentum cum omnibus, quæ possidet secundum Philosophos compositum esse non dubitatur, necesse est, vt principium habere credatur. Etenim compositum omne necesse est compositorem habere, quia nec aliquid potest se ipsum creare. Creatorem ergo mundi qui Deus est, esse necesse est. Quem scilicet nec creatum esse nec nouatum, sed æternum necessario credere conuenit. Alioquin creatorum vel nouatorum numerus fine carebit. Nec compositum sed simplicem oportet eum intelligi, quia omnis compositio motus est & actus simplicis rei. Præterea quod primum est, principium habere non potest, omnis autem compositio principium aliquid habet. Itaque neque corporeus est, quia corporeum omne compositum est. Iterum neque nobilis est, quia omne quod mouetur partibus constat, & omne tale compositum est. Rursus, nec variatur nec corrumpitur, quia vtrumque mortalium est, primum autem omnium immobile. Item nec crescit per se nec augetur aliunde: nam omne quod vel crementū recipit vel augmentum proculdubio est cōpositum. Itē nec decrescere probatur, quia quod decrescit corrumpitur. Rursum nullius creaturæ in aliquo similitudinem habet, quia similitudo qualitatis est. Ipse vero nulli subiacet qualitati, ergo nec similitudini. Præterea duorum aliquorum similitudo vnum parificat alij, ei vero nihil potest in aliquo parificari. Denique cum materia quæ creata est, nullam habeat in se formam vel imaginem, multominus ipsius naturæ creator Deus, qui simplicioris, ac subtilioris est naturæ, vllam putandus est habere similitudinem.

Materia est formarum omnium expers. *Deus est cōpetitor ac creator.*

De mundi creatione.

Cap. CXXVI.

ECce rationibus Philosophicis his qui non credunt scripturis probauimus Deum omnium esse factorem, nullamque habere creaturæ vllius similitudinem. Porro iuxta eosdem Philosophos ex coniunctione vniuersalis animæ cū materia gradatim facta sunt omnia. Dicunt enim quod quando materiæ anima coniuncta & conglutinata fuit, primo omnium formarū est & cōpositum maius firmamentū, in quo nulla sunt sydera, & quod omnes circulos moueri facit. Post illud vero formatus est signifer circulus, in quo 12. emicant signa. Tertio loco factus est syderum circulus, quæ semper situm suum seruantia in locis suis perdurant fixa. Quarto loco Saturni factus est circulus. Quinto Iouis est orbis locatus. Sextum porro locum Martis sibi vendicat ensis. Septimo Solis circulus lucet. Octauum Veneris globus possidet. Nonum Mercurius sortitus est. Dat Lunæ partes decimus locus inferiores. His vero circulis omnibus completis, ac cæteris quæ sunt in eis, tunc cœpit motus iste rotundus, qui dicitur simplex ac perfectus, & motus ille in materia calorem, qui effusus est, per eam genuit, ipsaque eum recepit, & inde facta sunt 4. elementa, videlicet, Ignis, & Aer, Terra, & Aqua. Quia vero motu & virtute qualibet ab aliquo præcedente quāto proximiora sunt illa ad quæ prodeūt, his à quibus procedunt, tanto maiorē inde vim & fortitudinem accipiunt, calor ille qui de motu firmamenti processit in locis vicinioribus multo plus incaluit, factusque est ignis calidæ naturæ videlicet ac siccæ.

Quomodo omnia gradatim facta sunt. *Quatuor elementorum origo.* *Ignis.*

Quia vero paulisper calor ille longius à firmamento recessit, vim suam modice iam amittens, aliquantulum tepuit, ac debilior fuit, sed etiam sese ac illacque commouit, vnde facta est aeris natura calida, videlicet & humida. Omnis enim calor quamdiu fortissimus existit, desiccat & comburit. Ex quo vero tepescit, mollescere ac liquefieri facit. Quoniam autem adhuc longius à firmamento recessit, radice quasi procul existente vigorem amisit. Ideoque natura profluxit frigida, factaque est liquida & ponderosa videlicet aqua. Et quia longius adhuc quam erat à firmamento recessit ipsa frigiditatis natura, propter nimiam remotionem fortior, ac spissior congelatur, & durior extitit, factaque est frigida & sicca, & ipsa est terra.

Aer.

Aqua.

Terra.

De formatione rerum per interualla sex dierum.

CAP. CXXVII.

COmpleta igitur hoc modo elementorum creatura, mouit eam natura, & vis firmamenti ad faciendam voluntatem & iussionem Dei. Cumque vis firmamenti sic adinuicem mouisset cuncta, commixta sunt inter se pariter & coniuncta, & ipsa eorum commixtione genita sunt alia minora corpora scilicet inanimata. Inanimata videlicet vt lapides & metalla, cæteraque quæ continentur in terra, nec crescunt, vt argentum viuum, & sulphur, & alia. Animata vero vt arbores, & herbæ. Animalia quoque & irrationabilia, vt bruta, & rationale scilicet homo qui factus est post omnia. hæc autem omnia licet diuersa ita diuina restringit potentia, vt in illo penitus repugnantia sibi videantur aut dissona. Sed & vnumquodque inferius respectu superioris simplum, respectu vero inferioris dicitur compositum. Humanum autem corpus, quod omnibus inferius, quia sub eo nihil est in ordine rerum, non immerito dicitur compositum, factusque est homo ex simplici omnino id est anima & corpore omnino composito. Dicunt autem Philosophi, quod rationalis anima procedit de vniuersali. Iudæi vero omnes animas in principio mundi simul asserunt esse creatas, & in vno loco repositas, & quousque incorporentur omnes, non esse venturum diem Iudicij. Ex quo autem incorporabuntur, statim prouenire finem mūdi. Porro Christiani quotidie nouas astruunt animas procreari, formatisque nouis corporibus infundi. Quicquid autem de anima quisque credit, proculdubio qui rationem dedit, animam fecit, & omnium causa existit. Ipse igitur hominem perfudit, & illustrauit celsitudinis sapientia, per quam & cognosceret, & discerneret omnia. Facta est itaque species hominis inter species animalium vtique melior, & elegantior, & in omnibus præstantior. Vnde & iuste vocatur *Microcosmus* id est minor mundus.

Homo post omnia creatus est.

Homo quare dicatur minor mundus.

Sed hic infidelium oritur quæstio: Cum Deus, inquiunt vt dicitis omnipotens sit, cur hæc omnia quæ creauit non in vno sed in tot dierum spacio paulisper operando compleuit.

Quibus ego respondeo: Quod ratio non patitur, vt quoniam vna creatura tardius est creata quam alia. Ideo summus earū creator minus potens credatur. Non enim hoc ex eius impotentia fuit, sed quia illarum altera mollior, altera durior in forma suscipienda fuit. Verbi gratia: Si ferrum & æs, plumbum & stannum, picem & ceram simul accipias, & massam ex omnibus istis commixtam eodem momento in ignem mittas nunquid omnia vno eodemque temporis ictu liquefient? Non vtique sed prius cera, postea pix, deinde stannum, deinceps plumbum, postmodum æs, ad vltimum vero ferrum. Nunquid hoc imputas ignis virtuti, an eorum variæ debilitati? Nam vtique virtutem ignis eandem erga omnia cuncti norunt. Sed ea quæ molliora sunt citius, quæ vero duriora tardius liquefiunt. Sic ergo & in creaturis mundi, non alia de causa tot dierum transiuit mora, nisi quia quædam earum tardiores fuerunt in suscipienda forma.

Sex dierum operatio non arguit Dei impotētiam.

De quibusdam fabulis libri Thalmuth, idest, doctrinæ Iudæorum.

CAP. CXXVIII.

SEd doctores vestri dum nobis in quibusdam pertinaciter obsistere nituntur, ipsi etiam sibimet contrarij inueniuntur. Dicunt enim quod Deus, quando firmamentum constituit, penitus illud perficere non valens, quoddam magni foraminis spacium in septemtrionali parte reliquit, vt siquis aliquando exurgens æqualem se ei opponeret, responderet ei dicens: Si tu sicut ego Deus es, locum illum, quem ego reliqui apertum, claude si potes. Hoc autem quam patens sit mendacium omnibus est manifestum. Septentrionalis etenim poli aciem altissimam semper super nos, ne vnquam occultari conspicimus, ipsumque totum integrum perfectūque videmus.

Rabbini Iudæorum admodum stulta docent.

Aliud quoque ridiculosum dicunt valde scilicet filijs Iacob patrem suum portantibus ad sepulchrum, filios Esau patrem suum similiter ad sepulchrum deferentes, cum magno comitatu eis occurrisse, vt cum vtrique magnus esset exercitus, singulæque partes, sibi vellent sepulchrū, vendicare, Dan, aiunt, montē ascendisse, tantæque magnitudinis lapidē præscidisse, quanta multitudo totius exercitus Esau esse posset. Ipsamque molem capiti suo impositam attulisse vt super hostium cuneum illam proijciens omnes vno ictu prosterneret. Cumque aduenicns iam ambos cuneos concordes inuenisset, molem quam attulerat in mare proiecit, cuius magnitudine aqua maris terminos suos excedens duas ciuitates sui effusione subuertit. Et ipsæ sunt quas longo tempore post Pharao Rex Ægypti filios Israel ædificare præcepit. Nonne quæso risu summo digna tibi videtur adinuentio hæc? Cum enim filij Iacob adhuc tantummodo 12. essent, viri Esau de tribu sua iam quadringenti existebant. Nunc ergo numero filiorum Israel crescente quanto maior existimari potest filiorum Esau numerus fuisse? Tantam enim oportuit eorum multitudinem existere, vt & filijs Iacob & toti Ægyptiorum genti, quæ cum Ioseph venerat obsisteret. Nunc itaque discerne quid horum dignus sit admiratione scilicet vel vbi tantum inuenerit montem, vel quo monte tantæ magnitudinis molem, vel quomodo in capite tanti ponderis potuerit gestare molem vel lapidem, vt tam magnam prosternere posset cohortem.

Ridiculosum Iudæorum figmentum.

Libet adhuc aliud innotescendo ridiculum, maiorem ostendere fatuitatem ipsorum. Aiunt enim quod Moyses propter legem suscipiendam in cælum ascenderit, & ibi cum Angelis taliter altercatus sit. Dicebant enim, inquiunt, Angeli ad eum. Legem hanc ferre tibi minime sinimus, quam nobis plusquam filijs Israel necessariam esse scimus. Ad hoc Moyses insolita visione perterritus nihil respondere præsumpsit, sed Domino se confortante, & vt secure responderet præcipientē, Angelis ait: Cum lex ista regendorum corporum contineat præcepta, non satis considero cur vobis, qui spiritualis tantum creatura estis, sit necessaria. Ad hoc non habentes, quid dicerent Angeli, conticuerunt victi. De Moysi ergo victoria ferunt Deum risisse, & valde lætatum fuisse, & ita Moysen post triumphum cum lege alacrem descendisse. Quid quæso fatuitatis, in hac lasciuia continetur? Quomodo enim Moyses corporis mole depressus altitudinem cæli potuit ascendere, aut quomodo Deo legem dare volente Angeli prohibere? Quid iterum stolidius est, quam dicere Deum vno vincente, & alio victo exultare, aut puerili modo ridere? Item si Angeli, vt dicitis, legis illius retinendæ tam auidi erant, cur non eam à Deo quæsierant? Vel quid proderat eis, contentionibus deseruire? Poterant enim legem ipsam etiam cum Iudæis obseruare, nec erat ratio cur eam Moysi deberent inhibere.

Iudæorum fatuitas pulchre describitur.

De quibusdam alijs fabulis eiusdem.

Cap. CXXIX.

DIxerunt præterea quod Chore dum eremum cum Moyse & filijs Israel præteribat, trecentos camelos onustos habebat, nihil aliud ferentes, nisi solas thesauri eiusdem claues, quæ videlicet de vaccarum corijs omnes factæ erant, vt leuius ferri possent. Nunc ergo si placet computemus, & vtrum hoc stare possit videamus. Demus libræ 7. claues ad minus, & quod camelus ad minus sexcentas tulerit libras supponamus, eruntque claues tria millia sexcentæ, quas vnus ferebat camelus. Fientque claues trecētorum camelorum mille & octoginta millia. Sed cum quælibet clauis ad minus, sit vnius arcę, quot sunt claues proculdubio totidem erunt & arcæ. Dentur itaque cuilibet camelo duæ arcæ, & erunt cameli ferentes arcas 54000. Sed & iuxta diuitum quibus maior est cura de custodiendis diuitijs consuetudinem oportuit ad minus, duos camelos vnum habere custodem, qui cum summa diligentia thesauros obseruaret, vix etiam dormitaret. Sicque camelorum custodes inueniuntur ducenti & 40. millia Scriptura vero attestante didicimus, quod exercitus Chore per domos & cognationes & familias suas non erant nisi octo millia 610.

Non minus his omnibus cuilibet præstat ridiculum aliud, quod ipsi memorant factum. Dicunt enim Angelum mortis cuidam viro nomine Iosue filio Leui doctori apparuisse, eique dixisse: Ad hoc venisse me noueris, vt animam tuam suscipiam, & moriaris. Nequaquam ille inquit faciam quod hortaris, nisi prius mihi paradisum ostenderis. Susceptum igitur Angelus in alis suis duxit ad locum vnde videret paradisum. Quem ille vt vidit de alis Angeli dilapsus in paradisum se cadere permisit. Angelus ergo deceptum se esse dolens, irato vultu nimis. Egredere, inquit, vt moriaris. Nequaquam ait ille egrediar. Cumque secundo ac tertio Angelus idipsum cum magno clamore repeteret, & ille verba eius negligeret, commotus nimium Angelus, ad Deum pergens quærimoniam fecit rei huius. Deus autem eum rogauit redire, vt hominem illum de paradiso egredi præciperet ex Dei nomine Itaque veniens Angelus ad Paradisum ait: Deus, vt egrediaris præcepit. Iurauit ille & ait: Per Deum nunquam egrediar. Angelus ad Deum redijt, & dixit: Iureiurando se nunquam egressurum inde firmauit. Dans itaque iudicium Deus respondit: Omnia volumina vitæ & actuum eius reuolue, ac diligenter vide, siquando eum iurasse ac peierasse inueneris, nunc quoque mihi sibi iurasse valebit. Si vero nunquam periurum fuisse probaueris, hac vice nequaquā timebit. Itaque illius vitę volumina omnia discutiens, studiose nunquam inuenit eum peierasse. Dimisit ergo illum victus, qui vt dicitis vsque hodie permanet incolumis atque viuus.

Iud. Iudæorum ridiculum.

Considerate nunc quæso quam risu dignissima notari possint in hoc sermunculo. Quid enim plus miremur, an fatuitatem Angeli qui callidam hominis artem non prius agnouit, an hominem, qui audito per Angelum Dei præcepto, contra ipsum præceptum iurare ausus fuit? An dicemus impotentiam Dei fuisse, quod non nisi per mendacium illum de paradiso potuisset expellere. An ipsius Dei ascribemus ignorantiæ, quod aliter scire non potuit vtrum periurus fuisset, nisi eius vitæ librum reuolui iuberet. Plane hæc omnia fatuitate sunt plenissima.

Iterum de cæteris eiusdem.

Cap. CXXX.

NEc minus supradictis stupendum illud mostrum, quod Og Rex Basan videns ingentem filiorum Israel exercitum, videlicet sexcenta millia & quatuor millia, & quingentos viros, à 30. annis, & supra exceptis mulieribus & paruulis, qui supputari non poterant, molem inauditæ magnitudinis capiti suo imposuit. Et cum eo totam expeditionem prosternere voluit, sed vpupa, videlicet auis minima, eidem moli supersedit, eamque tamdiu rostro suo contudit, donec foramine magno iuxta quantitatem capitis eius peracto, moles caput transiliens in humeris eiusdem subsedit. Capite autem sano & incolumi corpore toto fortassis adhuc eam à collo subleuasset, nisi ad adauctorum subito dentium quantitas impedisset. Mox enim vt lapis in collum eius descendit, ita repente sibi dentes adaucti sunt, quod iam cum eam voluit subleuare non potuit. Quod intuens Moyses (cuius corpus 10. habuisse cubitos asseritis, & eius virgulæ totidem ascribitis) se super terram in modum salientis 10. cubitos erexit, vt eum in aliquo corporis loco percuteret cum virga. Si ergo compares cubitos 10. quibus est à terra eleuatus & 10. eius corporis cubitos & alios 10. quos virga eius habebat in altū porrecta, à terra vsque ad virgæ summitatem inuenies cubitos 30. & tamen vt dicitis virgæ summitas, qua eum percutere voluit, nequaquam vlterius attingere potuit, quam ad nodum illum quo sura pedi iungitur, qui vulgo cauilla vocatur, in quo videlicet loco cum eum percussit, ille continuo cadens expirauit. A planta ergo pedis ipsius Og quam in terra fixam tenebat, vsque ad nodum in quo percussus est 30. cubitos habebat. Ab illo igitur loco vsque ad summum non minor, quam octingentorum cubitorum erat, solumque caput facile 10. cubitis constare poterat. Vnde patenter liquet, quòd auis illa secundum hoc, molem ipsam 10. cubitis, perforauit. In quo facto quot sunt miranda, quidve potius mirer cum considero, stupeo. Vbi enim vel tantum lapidem potuit inuenire, vel qualiter potuit tantum pondus portare. Aut quomodo auis tam paruula, tantum, tam durum, tamque spissum corpus scilicet saxeum valuit penetrare! Quove pacto dentes tam subito potuerit giganti crescere aut qua ratione tam immensæ & inauditæ magnitudinis credendus est fuisse, præsertim cum lex dicat, lectum illius ferreum non nisi 9. cubitos habuisse, quove pacto tantus homo tam facili vulnere corruisset. Quod si omnia quæ vestri doctores his similia conscripserunt hic poneremus, multos sicut & ipsi libros nugarum fabulis impleremus. Pauca vero hic inseruimus, vt eorum vel sapientiam vel fatuitatem cunctis patefacere faceremus.

Num. 20. De Og rege Basan insignis fabula.

Quod causa vltimæ captiuitatis non fuit eadem quæ prioris.

Cap. CXXXI.

NVnc quæ captiuitatis vestræ causa fuerit, videre prius debemus, vt sic etiam euadendi modum melius intimemus. Nam & sapiens medicus infirmitatem prius inspicit, vt qua sit opus medicina scire possit. Prioris quidem captiuitatis scilicet Babylonicæ causa, quæ non durauit nisi per annos 70. fuerunt idolatria, vsura, falsa testimonia, homicidia, adulteria, & plurima, quæ longum est enumerare, peccata, quæ tunc in tantum creuerant, vt à Domino audiret Propheta. *Circumite vias Hierusalem & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propicius ero eis.* Hier. 6. Iterum alius Propheta: *Quæsiui de eis virum, qui interponeret septem & staret oppositus contra me propterea ne dissiparem eam, & non inueni.* Ezec. 22. Hanc vero rationem extremæ captiuitatis, (quæ iam durauit annis plusquam mille) nulla vos Iudæi poteritis auctoritate firmare, quia trecentis annis, ante subuersionem Hierusalem nullus in Israel Propheta fuit, qui hoc prædixerit, vel scripserit. Aiunt quoque doctores vestri, quod ædificato templo, Deus in manus eorum peccati principem tradidit, cui ligatis manibus pedibusque oculum vnum euulsit, & ab illa die non habuit potestatem decipere populum in homicidio, idolatria, & consanguinearum turpitudine reuelanda. Non igitur omnia quæ fue-

rant prioris secundæ quoque causa fuere captiuitatis. Dicunt etiam quod templo stante, multi erant homines bonæ vitæ, qui Prophetę debuerant esse, si tēpus fuisset prophetiæ. Multi quoque præter vsū, vel naturę solita faciebant noua miracula. Verbi gratia, dicunt de Ioanna filio Zachaim, quod tantæ sanctitatis fuerit, vt cum in cathedra sederet, ad legendum libros suos. Deus ad ostendendū meritorum eius virtutem, omnes aues super eum volitātes cōcremari, & in terrā ruere fecerit. Aiunt etiam de Anania filio Dosa, quod vox quotidie de monte Oreb sanctitati eius huiusmodi testimoniū afferebat dicens: Propter bonitatē Ananiæ filij Dosa totum mundum guberno, cui tamen parum quid satis, de ipso sufficit mundo. De Achiba quoque scriptum habetis in libro, quia quodcumque postulasset impetrabat à Domino. Hi & alij similes erant in populo maiores ac iudices, qui in moribus agere bona impetrabant, & quorum monitis cæteri libenter obtemperabant. Quorum si vel vnus in tempore prioris captiuitatis extitisset, nequaquam vt supra dixisse Dominum per Hieremiam ostendimus, captiuitas facta fuisset. Quodque magis mirandum est his diebus, quibus meliores eorum pollentes extiterunt, destructo templo Iudęi captiuati sunt.

Captiuitatis Iudæorum tam diuturnæ causa quæ fuerit.

Quod vltima fuit grauior & diuturnior quam prior.

Cap. CXXXII.

IN prima denique captiuitate cum aliorum more captiuorum in Babylonem ducti fuerunt, nullam ibi pœnam præter seruitutem sustinuerunt. Agros enim colebant, vineasque plantabant, domos ædificabant, & cum vxoribus ac filijs secure viuebant. In secunda vero tot & tanta eis opprobria hostes intulerunt, quibus similia vel æqualia nec visa nec audita sunt. Occisi quidem sunt & cremati, & captiuorum more venditi. Adeo increuit venditio illa donec pro vno argenteo captiui darentur 30. Nec tamen inueniebantur emptores, sicut ante prędixerat Moyses: *Venderis inimicis tuis in seruos, & ancillas, & non erit qui emat.* Naues etiam illis impletæ sine vllo remige vel gubernaculo vagari per pelagus sunt dimissæ. Præterea postquam in hanc captiuitatem deiecti fuistis, intolerabilia vobis dabantur mandata, videlicet ne legem vestram legeretis, nec filios iam vestros doceretis, & siquis hoc faciens inueniretur aut cremabatur, aut pectinibus ferreis acutissimis pectebatur, similiter si sabbatum vel pascha celebrās inueniebatur, acerrime puniebatur. Multum quoque transijt temporis, quo nemo nisi in occulto filium suum circumcidere audebat, & circumcidens inuentus quis, pœnas grauissimas tolerabat. Edictum præterea durissimum vobis promulgatum est, vt siquis vestrum puellam virginem duceret, prius ad prouinciæ principem eam adduceret, vt ille cum ea dormiret, & sic illa demum ad Iudæum rediens nuberet. Qua de re adeo contriti estis, vt nemo vestrum desponsare virginem vellet. Sic per omnium successiones temporum diuersa vobis indicebantur mandata malorum, vt ipsorum quoque vestrorum testimonijs probatur librorum. Et ecce iam in captiuitate plusquam mille annos implestis, & adhuc quanto durare debeat tempore, nullo scripto certum habetis. Iustitia quidem forensis exigit, vt punitis, aut mortuis his, qui facinus aliquod commisere, sequaces eorum à captiuitate liberi debeant esse. Sic enim habetur scriptum, & in lege, quod exploratores terræ promissionis cum Dei voluntati rebelles voluerunt resistere 40. annis morati sunt in solitudine, & in hoc spacio omnes præuaricatores illi obiere; quibus tali morte punitis, eorum filij, quia paterno erant insontes crimine terram illam patribus promissam introiere. In transmigratione quoque Babylonis, annis 70. demorati sunt, donec defunctis omnibus quorum peccatis captiuitas facta fuerat, eorum filij de iugo liberati sunt. In hac autem captiuitate, quæ à Tito facta est, iam innumerabiles transierunt generationes, nec adhuc finem habet. *Quod* enim dicitur, *quia filij non portabunt iniquitates patrum:* sic intelligitur, videlicet, si filij non fecerint iniquitates illorum. Nam & alibi dicunt filij patrum scelera portare, scilicet quando imitatores sunt iniquitatis paternæ, domino ad Moysen dicente: *Ego sum Dominus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filijs.* Omnes ergo sequacium generationes idcirco in captiuitate patrum detinentur, quod illorum in quantum possunt opera exequuntur: quod si patrum opera dimitterent, etiam de captiuitate exirent. Itaque ô Iudæi, maiores vestri peccauerunt in filium Dei, dicentes eum magum, & de scorto natum fuisse, totamque gentem vestram in errorem induxerunt. Hæc & his similia protestati sunt, donec totam plebem, suæ prauæ voluntatis efficientes consortem virum iustum ad iniustum valde iudicium adduxerunt, crucifixerunt, & occiderunt. Tanti ergo reatus magnitudo, tam longinquæ captiuitatis extitit causa & origo. Dumque vos in paterna manseritis tam voluntate quam fide, tamdiu proculdubio manebitis in eadem tribulatione damnationis.

Deut. 28. Iudæi triginta pro vno argenteo vēdebantur.

Iudæorum plaga in vltima captiuitate.

Num. 13. & 14.

Iier. 25. & 29.

Ezechiel. 18.

Exod. 20. Peccata patrū Iudæi imitantur.

Iudæorum odium in Christum.

De portentis, quæ præcesserunt vltimam captiuitatem, & de tolerantia Dei erga Iudæos.

Cap. CXXXIII.

NOsse quippe debetis, quia post Christi mortem expletis annis 40. Hierusalem à Tito fuit destructa. Hierusalem 40. annis antequam destrueretur, sicut etiam doctrinæ vestræ libri testantur, in eadem signa visa sunt & portenta liquido indicantia, quod hæc templi & vrbis destructio esset futura. Aiunt enim quod annis 40. priusquam subuerteretur, nequaquam more solito albescebat lana, quę hedi cornibus annectebatur. Candela quoque candelabri quæ ad occidentem respiciebat ante consuetum tempus extinguebatur. Sed & valuæ templi nullo tangente, cum magno strepitu sponte reserabantur. Quas vt quidam doctorum vestrorum nomine Ioannes filius Zachiam sic aperiri frequenter vidisset, tandem valde commotus clamauit: Quiescite. Et adiecit: Templum, templum, profecto cognoui, quia nouissima tua concrematio te possidebit, sicut propheta prædixit: *Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos.* Cum igitur hæc prodigia 40. annis ante destructionem fuerint visa, & anno 40. à morte Christi ciuitas à Tyto fuerit destructa, liquido concluditur, quod hæc signa à tempore mortis Christi sint facta. Sed & hoc cum alijs doctoribus vestris Ioannes intellexit, quod ipsa Christi mors captiuitatis vestræ causa extitit. Nec tamen hanc sed maleuolentiam hominum & inuidiam scilicet tantæ cupiditatis causam esse dixerunt, & veram ipsius causam tacuerunt. Inuidia quippe Iudæorum & malitia mortis Christi causa fuit, mors autem Christi causa captiuitatis extitit.

Sed fortassis aliquis vestrum dicet. Si hominem illum talem vt dicis scilicet filium Dei fuisse constaret, eiusque mors tribulationis vestræ causa fuisset, nullus ex vobis viuere dignus esset. Tale quippe peccatum maius est, quam negare Deum. Non immerito scelus hoc maius fuit, eo quod in eremo cōmiserunt, quando scilicet pro Deo vitulum aureū adorauerūt. Tunc vero legimus Deum voluisse populum Israel omnino delere, nisi Moyses iram eius auertisset multo fletu, ac ieiunio, & oratione. Itaque nisi Moysi oratio interuenisset, nullus ex toto populo superesset. Cum igitur hoc aliud facinus præsumpsisset, quod quantitatem excedit criminum, scilicet occidere Dei filium, nec vllus esset, qui pro eis interueniret, nullus eorum viuere debuisset. Nunc autem & viuere nos Deus permittit, & quotidie quantum amet ostendit, cum nobis in conspectu inimicorum gratiam præstat, opibusque nos locupletat, & honoribus exaltat, sicut per os Moysi promiserat dicens: *Attamen cum essent in terra hostili, non eos penitus abieci &c.*

Prodigia deuastationis Hierusalem.

Zach. 11.

Leu. 26.

Quibus ego constanter respondeo. Nequaquam, ô Iudæi reliquias viuere patitur Deus de populo vestro, quod sibi cōplaceat in eo, sed ideo tantum, vt vniuersis gentibus seruiatis, & omniū oculis improperium & fabula, & maledictio sitis, sicut legislator promisit vobis
Deut. 18.
dicens : *Eris in prouerbium, & fabulam omnibus populis, ad quos dominus te introduxerit &c*. Quod si tempore ipso quo peccatum illud à vobis commissum est totam Iudaicam progeniem funditus deleuisset, multis temporum curriculis transactis culpa iam abolitione vel obliuione deleta, nulli mortalium cognita esset.

Iudaicam gentē quare Deus nō deleuit.

Est & alia causa, propter quam Deus noluit, vt tota periret gens Iudaica. Videbat enim quosdam ex illo genere quandoque ad salutem credituros in se. Et ideo propter illos noluit omnino stirpem eorum disperdere,
Esai. 65.
iuxta illud Esaiæ: *Quomodo si inueniatur granum in botro & dicatur. Ne dissipes illud, quoniam benedictio est, sic faciam propter seruos meos* vt non disperdam totum. Testimonium autem diuinæ circa vos pietatis, quod Moysi promissum de libro legis protulistis, patet, quod non ad præsentem, sed præteritam Babylonis captiuitatem respiciat, quia de illa quandoque vos educturus erat. Nam ibidem si paulisper superiora consideres, eundem Moysen
Leu. 26.
præmisisse inuenies. *Tunc placebunt terræ sabbata, scilicet cunctis diebus solitudinis suæ &c*. Quod eis in Babylonem ductis Esdras completum esse cōprobat in libro tem-
2. Paral. 36.
porum dicens, quod *terra cunctis diebus desolationis egit sabbatum*.

Quibus testimonijs probari possit, quod eius causa passio Christi fuerit.

Cap. CXXXIV.

Quod autem euidentius testimonium quæritis, vos propter Dei mortem hanc subijsse captiuitatem, quam illud quod apud vos scriptum legitis, quia videlicet in ipso captiuitatis exordio quidam terræ vestræ Princeps 10. de melioribus totius Israelitici populi captos, in carcerem misit sciscitans, vt quid iustum vendidissent, lex enim, inquit, discernit, vt mortis sententia
Exod. 21.
mulctetur quicumque Iudæum vendiderit.' Et vos igitur secundum iudicium legis mori debetis, dicto decreto vario dat corpora letho. Non enim omnes vna coercuit pœna, sed singulis, singula sunt genera mortis proposita. Alium videlicet ignis cremauit. Alter vero ferrei pectinis vnguibus laceratus expirauit. Alium mors quæuis diuersa consumpsit, quemadmodum doctrinæ vestræ liber exposuit. Doctores autem vestri huius iusti pro quo illi sunt ita puniti nomen mutantes, in hoc facto conticuerunt prorsus, de Christo
Gen. 37.
dicentes, quod Princeps ille iustum nominans Ioseph filium Iacob quem in Ægyptum fratres, vendiderant intellexit, eiusque sanguinem ab illis exigens, propter illum talibus illos supplicijs affecit. Sed absurdum rationi videtur, vt id ab eis exigeret, quod ad minus mille quingentis annis antea factum esset, maxime cum tempore quo venundatus est Ioseph nulla lex esset, qua eos Princeps ille mortis reos conuincere posset. Quod si vultis, vt etiam de Prophetis auctoritatem in medium deferam, qua captiuitatem hanc propter hominem, ipsumque necessario Christum esse osten-
Esaia 24.
dam. Ecce profero Esaiam: *A finibus*, inquit, *terræ laudes audiuimus, & gloriam iusti*. Hæc verba iusti huius laudes, vbique terrarum ostendunt fuisse. Nec alterius hominis iusti laudes tantas, vnquam fuisse audiuimus, vt peruenirent vsque ad fines terræ. Cui scilicet iusto, quia tribulationes, quas sine causa passurus erat Propheta pro-
Esa. ibid.
uidebat, his verbis compatiens dicebat: *Væ mihi præuaricantes præuaricati sunt &c*. Præuidens enim quas Prophetis eius aduentum prænunciantibus tribulationes illaturi essent ait: *Præuaricantes præuaricati sunt*. Intuitus autem quia nec membris contenti ipsum, idest caput essent occisuri, præuaricationis nomen ingeminans subiecit, *& præuaricatione transgressorum præuaricati sunt*. Qua vero pœna pro huiusmodi peccato plectendi essent dictante Spiritu præsciens, ait illico subiungens. *Fortitudo, & fouea & laqueus super te qui habitator es terræ*. Inter cætera quoque de eadem gente ait: *Grauabit eam iniquitas sua & corruet, & non adyciet, vt resurgat*, vbi videlicet vobis certum euadendi captiuitatem terminum funditus dempsit.

Quod Iudæi male intelligunt articulum de resurrectione mortuorum.

Cap. CXXXV.

Quod autem post captiuitatis euasionem insitatum vobis miraculum creditis fieri scilicet mortuos, qui terras denuo inhabitent à Deo resuscitari, errorem iudico credere, quod nulla potestis auctoritate probare. Nam si vultis huic inniti scripturæ testimonio, *ego occidam, & ego viuere faciam*. Hoc Deus ad ostendendam omnipotentiam suam dixit, non quod ipse mortuos vestros suscitaturus sit. Ipsum quidem mortuos suscitare posse non nego, quoniam omnes homines in die iudicij ab eo resuscitandos, & confiteor, & credo. Sed quod adijcitis illos scilicet terras inhabitaturos esse nō credo. Nullus enim prophetarū, qui fuerūt ante Christum hoc prædixit esse futurum. Sed doctores vestri hunc errorem adinuenere, vt gens Iudæorum in sua persisteret infidelitate. Nam quod ait Esaias: *Viuent* Esa. 26.
mortui tui nequaquam, ostendit mortuos vestros ad inhabitandam terram resuscitari. Si enim quod ibi dicitur diligenter attendimus, nec resurrectionem mortuorum ibi patenter signatam inuenimus. Alioquin sibimet propheta videbitur esse contrarius, cum dixerit paulo superius, *morientes non viuant* gigantes non resurgant. Quod igitur & ab vsu naturæ dissentit, & sensui prophetæ contrarietatem ingerit, nequaquam debet expoui cum aliter sano sensu possit intelligi. Verumtamen illud verbum Prophetæ duobus modis possumus accipere scilicet vel de iudicij extremi suscitatione hoc dixerit, vel vt resurrectionis vocabulo captiuitatis euasionem signauerit. Hic autem posterior sensus magis ad literam pertinere videtur, cum paulo superius Propheta suæ gentis captiuitatem defleuerit, statimque diuinæ promissionis, ac pietatis solatium intulerit dicens: *Mortui tui viuent, interfecti mei resurgent*. Nec hanc visionem quolibet incerto tempore, sed post modicum tempus euenturam insinuat dicens: *Vade popule meus intra cubicula tua &c*. quæ videlicet verba congruenter ad captiuitatem intelliguntur relata. Cæterum in Ezechiele legitur, quod cum ipse plures mortuos diuina virtute suscitasset, de futuris etiā his verbis vaticinatus est : *Hæc dicit Dominus Deus, Ecce* Ezech. 37.
ego aperiam tumulos vestros &c. Et vestri quidē doctores nituntur asserere, quod non per somnum sed vigilantes eos fecerit exurgere, vt quia hoc magnum appareat verum esse omnes illos, de tribu Effraim perhibent fuisse, quos in egressione populi de Ægypto dicunt in regione Philisthæorum obijsse. Hæc autem suscitatio signum fuit, vt aiunt futuræ resurrectionis, vt quemadmodum omnes illi per eum sunt suscitati sic & reliqui omnes, quandoque credantur suscitandi.

Terrā Iudæi denuo inhabitare post resurrectionē sperant.

Expositio super hoc in prophetia Ezechielis.

Cap. CXXXVI.

Sed veram illis, ac perfectam resurrectionem nequaquam reddidit. Spiritus enim qui à quatuor ventis iubetur venire nequaquam est rationalis anima, sed spiritus ille qui ex quatuor elementorum fit coniunctione. Est enim corpus leuissimum ac subtilissimum, quod Spiritus & animæ differentia.
in hominis corde ex 4. elementis (vt dictum est) efficitur, & ex eo loco in omnes venas spargitur, ipsique corpori tribuit vitam & actum, & arterijs pulsum assiduum naturalem hominis faciens motum. Anima vero rationalis nequaquam ex elementorum prodit copula, sed est

subsi-

subsistens substātia. Si enim nasceretur ex illorum coniunctione, deficiente corporis robore deberet animæ virtus deficere. Et incipiente corporei vigoris dissolutione, pariter dissolueretur virtus animæ. Quod si concedatur corrupto corpore, anima quoque corrumpi concluditur. Nunc autem ècontrario accidere oculorum fide probatur. Frequenter enim contigit, vt quātomagis corpus debilitatur, & morti appropiat, tanto magis anima conualeat, veluti quoque multis solet accidere, vt quāto quis morti proximior est, tanto perspicaciori viget mentis acumine, plusque solito recordetur atque prouideat, & in ipso momento quo melius anima viget, homo intereat. Inuenimus autem præterea senes plerosque, cum iam nulla sit in eis corporea fortitudo, tunc pollere magis eorum animas consilio & omni sapientia.

Ego quidem in libris philosophorum legi, quod cum placuit rerum creatori animantium omnium atque virentium procreare corpora, quatuor in vnum cōmiscuit elementa, & eorum qualitates contrarias temperauit. Sicque ex illa cōmixtione prædicta corpora procreauit. Ex qualitatum vero temperatione, quatuor prouenerūt virtutes naturæ scilicet appetitiua, retentiua, degeriua, & expulsiua. Corporibus autē huiusmodi procreatis, omnibus quidē adhæsit vegetabilis anima, suaq; in eis exercuit officia scilicet crescendo, nutriendo, & generando. Subtilioribus, vero bestialis iuncta est anima, vt in eis sua exhibere posset officia præstādo scilicet, sensum & motum de loco ad locum. Quod autē ex eis subtilissimum, fuit atque leuissimum ac temperatissimum, & ad suscipiendam rationem aptissimum, illi sese rationalis anima sociauit, ibique libenter sua officia exhibuit scilicet meditando, memorando, discernendo & huiusmodi. Sicque ergo iuxta Dei dispositionem illæ tres animæ conuenerunt omnes in homine. In animantibus vero tantum duæ. Tertia vero sola in herbis, & arboribus, quæ pascūtur de tellure. Spiritum ergo quem Ezechiel à quatuor mundi partibus ex Dei iussu venire præcepit, spiritum corporalem intelligi debere cognosco. Et de mortuis quos suscitauit, quod animam rationalem receperint, (licet sic à multis credatur) nullam auctoritatem reperio. Ipsam tamen quocunque modo facta fuerit resurrectionem signum fuisse futuræ resurrectionis, & dico & credo; & quod Deus scilicet vestros mortuos, quandoque sit resuscitaturus, quemadmodum Propheta ibidē ostendit dicens; *& scietis, quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra vestra &c.* Quod enim subiungit: *Et requiescere vos faciam super humum vestram*; sic accipi potest vt animam in corpore requiescere significet, quod non immerito terræ nomine, de qua sumptum est, appellatur, sicut scriptura testatur: *Formauit*, inquit, *Deus hominem de limo terræ &c.*

Rationalis animæ officia.

Ezech. 37.

Gen. 2.

Improbatio præfati erroris.

CAP. CXXXVII.

QVoniam ergo explanatio vestra de mortuis vestris suscitandis, ac terras inhabitaturis, tam scripturæ quam rationi inuenitur esse contraria, æquitatis iudicio est repellenda. Quod enim scripturæ contraria sit, patet auctoritate Dauid, qui de mortuis ait: *Sepulchra eorum domus illorum in æternum*, & iterum; *Spiritus pertransibit in illo &c.* Iob etiam idem sentiens ait: *Memento, quia ventus est vita mea, & non reuertetur oculus meus, &c.* Et iterum: *Vadam & non reuertar ad terram tenebrosam.* Salomon etiam his consona sentit dicens, *Viuentes sciunt se esse morituros.* Mortui vero nihil nouerunt amplius, nec habent partem in hoc sæculo, & in opere quod sub sole geritur.

Psal. 48. *Iob 7.* *Iob 10.* *Eccle. 9.*

Quod autem etiam à ratione vestra expositio dissentiat, multis argumentis constat. Creditis enim sicut dixerunt doctores vestri, quod cum adueniente puncto vestræ resurrectionis Adā quoque & Seth & Mathusalem, Abrahā, Isaac, & Iacob, & Aaron, cæterique patriarchæ, & prophetæ, & omnes iusti, qui ante aduētum eius obierunt, pariter sint cum eis resurrecturi, & omnia officia humani generis acturi, pristinosque ritus rerum colentes terras denuo sint habitaturi; & Aarō ac filij eius à Moyse sacerdotalibus vestimentis induendi, sacrificium vt olim oblaturi. Quisnam rogo tunc Maximus Pontifex erit? Erunt ne simul omnes vno tempore scilicet Aaron, Eleazar, Phinees cæteriq; qui per successiones olim fuere summi pontifices. Si enim dixeritis Aaron viuēte cæteros summo sacerdotio fungi non posse, quid ergo proderit eis resurrectio? Plus enim ad dedecus & incommodum quam ad decus, & commodum erit eis resurgere; meliusque illis esset in morte permanere, quam ærumnosam vitam ducere. Si vero in summo sacerdotij ordine concesseritis omnes æquales futuros esse, iam honorem suum cuique adimis, quia nullus inter quam plures æquales excellentem potest honorem habere.

Hoc argumētum æque impugnat confusam & nullo ordine distinctam hæreticorum ecclesiam ac illā phantasticā Iudæorum resurrectionem. In hoc enim hæreticorum conuentus, cum illa Iudæorum ficta societate conuenit, quod sicut illi multos summos pontifices in illa imaginaria resurrectione futuros credunt: ita & hæretici verbi ministros eadem plane authoritate potestateque præditos inter se astruūt. Sacerdos sūmus vnus erat in lege, & templum vnum.

Præterea multis Pontificibus multa necessaria sunt & templa. Ex hoc igitur & aliud inconueniens sequitur scilicet destructio legis; *ne plusquam vnum existat templum prohibentis.* Præterea nunquid plures reges, aut vnum habituri estis? Vnum vtique putatis iuxta Prophetiā Ezechielis: *Vnum, inquit, pastorem omnes habebunt.* Nam si plures forent concordes esse non possent, regnique pacem destruerent. Sed quisnā erit Rex ille? Vnctus, inquiunt, in cuius aduentu captiuitatem euasuri sumus, nostrique mortui suscitandi, nostri merito debet habere moderamen imperij. Bene quidem, ô Iudæi quod dicitis esse posset, si vnctus ille Deus & esset. Si vero, vt creditis, homo tantum futurus sit. Quid tunc de Abraham, Isaac, & Iacob, & Moyse cæterisque prophetis erit? Nonne cum isti tales ac tanti viri huius vncti fuerint viri subiecti, melius eis fuisset nequaquam resuscitari.

Deut. 12. *Ezech. 37.* *Vnctus.*

Cæterum hoc habet etiam fides vestra, vt quemadmodum cætera humanitatis officia, sic & generandi habituri sint naturam, à Deo, vt mulierem quotidie concepturam, quotidie credatis parituram. Quod vix vtique humanæ aures possunt audire. Nam si hoc esset profecto nec eos terra caperet, & si duplo maior esset, aut pōtus etiam terra fieret, adeo loci coarctarentur angustia, quod non haberent, quæ colere possent arua; immo semper inter eos essent pro terræ angustia certamen & rixa. Si autem idem omnes resuscitandi sunt qui mortui fuerunt, nunquid redibit quisque vir ad vxorem suam quam habuit? an aliam nouam habebit? Dicitur sane quod quisque suam habebit, & hoc ipsum lætitiæ consummatio erit, illa ergo quæ post tres, aut plures maritos est mortua in resurrectione, quem ex his est habitura? Nam si primum habituram responderitis, lex Moysi destrueretur dicentis; quia post secundū non debeat redire ad primum. Si vero alium, quam primum responderitis etiam in hoc est destructio legis eadem. Ea enim lege iubente primo viro viuente, nec eam repudiante, non poterit cuique nubere.

Iudæi post resurrectionem suam vxores suas concepturas & parituras credunt.

Leuit. 20.

Iterum sugillatio eiusdem.

CAP. CXXXVIII.

SEd ecce cum tot fuerint suscitati, totque post eos nati, nunquid mortales erunt aut immortales permanebunt? profecto hoc habet fides vestra, quia comedendi aut bibendi atque generādi, & naturam & vsum sunt habituri, & post mille annorum transacta curricula, in perpetuæ beatitudinis regnum sine morte aliqua transferendi. Verum si eos immortales fore dicitis, ad pristinum inconueniens reditis. Nam infra mille annos in tantum multitudo propagabitur eorum, vt nullatenus intra terræ concludi valeant ambitum; multo igitur minus ad incolēdos agros illis supererit spacium. Denique cum homo comederit ac biberit, ac generandi vsum habuerit, necesse est, vt ex quatuor elementis compositus sit; quicquid autem taliter compositum est, id etiam corrumpi necesse est. Illos ergo cum taliter compositi fuerint, corruptioni ac morti subiacere necessitas concludit.

Resurrectio quam Iudæi futurā credunt qualis erit.

Rursum si maximam illam multitudinē immortalem forte asseritis, cū eos superius sine intermissione genera-

turos esse dixeritis, etiamsi ad modum lapidis sibiinuicem supponerentur, nullatenus in terræ spacio duplicato concluderentur. Si vero morituros illos esse concedatis, volo vt an illa resurrectio sit eis ad pœnam, an ad coronam dicatis? Ad honorem, inquiunt, erit, & ad gloriam, vt scilicet vncti gloriam & regnū conspiciant, perfectamque corporis & cordis habeant lætitiam.

Nunc ergo de statu interim bonorum defunctorum donec resurgant audire volo, quid sentiatis, vtrum scilicet in pœnis, an in quiete permaneant; & dicitis quod eos quietis beatitudine cum Deo perfrui certissimū est. Ex quo sequitur, quod resurrectio illa ad pœnam eis potius quam ad coronam futura est. Cum enim nunc æternæ vitæ munere glorientur, cur iterum in corporum ergastulis retrudentur, nisi vt fame, ac siti, vigilijs, varijsque & innumeris denuo cruciatibus agitentur. Quinetiam secundum prædictam sententiam secundæ mortis timorem sustinebunt, & pœnam. Denique quid facient & parentes eorum in morte ipsorum? melius foret illis non resurgere, quàm dolorem tantum ex mortibus filiorum sustinere. Sed forte dicitis, quòd boni defuncti, etsi nunc interim quiete & in delitijs viuunt de quibus ad corporum angustias redituri sunt, tanta eis exultatio erit, vncti præsentiam cernere, & eius regno exultare Hierosolymis, vt olim habitare in templo, ritu veteri sacrificare, vt & corporum pœna sit eis nulla, & quam nunc habent requies habeatur postea pro minima. Verum hoc à veritatis exorbitat semita. Nullus enim mundi præsentis honor vel gloria, æternæ vitæ delitijs & quieti comparatione aliqua conuenit, quia nec vno momento, quisquam huius mundi delitijs vti sine labore & pœna poterit. Illius autem beatæ vitæ gloria nulla intercedente molestia permanet perpes atque continua, præcipue cum & doctores vestri testētur omnem mundi huius honorem & gloriam idem esse ad illius vitæ delicias, quod est vnum ad 40. Patet insuper cuilibet nisi totius rationis sit expers incomparabiliter magis esse gaudium cernere Deum quam talem qualem vos dicitis; vnctum videlicet hominem terrenum. Videtis ergo si perpenditis, quod vobis vndique rationis ac diffugij semita clausa sit, vt nullatenus eo modo quo dicitis resurrectio mortuorum fieri possit.

Vncti cernere præsentiam eiusque regno exultare Iudæi beatitudinem asserunt.

De euacuatione cultus Iudæorum.

Cap. CXXXIX.

QVod autem vos dixi de mandatis legis minimum quid obseruare, nec auctoritatis, nec rationis cum liquido pateat, indiget probatione. Nam nec agni victimam prout olim mane ac vespere immolatis: nec sabbatorum neomeniarum holocausta celebratis: nec panis & vini, & olei libamina ponitis; nec panes in mensa proponitis, nec luminaria nec thimiamata præparatis. Sacerdotum ordinationes variasque vestimentorum mutationes, ministrorum quoque per singulas hebdomadas, vicissitudines ac multimodas in sumendis cibis varietates secundum legis precepta non seruatis; leges quoque primitiarum, ac decimarum, & immunditiarum, atque munditiarum neglexistis. Cætera quam plurima in lege præcepta sunt, quæ iamdudum à vobis omnino prætermissa sunt.

Legem Iudæi iam non obseruant. *Num. 28.* *Psal. 80.* *Exod. 25.* *Exod. 30.*

Sed dicitis, de legis præceptis, quæ minime obseruamus, nequaquam redarguendi sumus, cum & à patria nostra exules sumus, temploque ac legitimis Sacerdotibus careamus. Nam quia delinquimus in cōspectu eius, aduersus nos iratus eiecit nos, de terra vbi non possumus eius implere præcepta. Itaque impossibilitas nostra non erit inculpanda, donec adueniat tempus quo ad terram habitationis nostræ redeamus, & tunc ea quæ iussit nobis Dominus opere complebimus, eique sacrificium nostrum acceptabile erit quemadmodum Propheta dixit. *Et placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui.*

Malach. 3.

Certe si sacrificia vestra Deo essent accepta, nequaquam ita vos eiecisset de terra, vt quæ vos iusserat facere minime possetis implere. Illud autem quod profertis Malachiæ testimonium nihil ad nostrum attinet propositum. Nam si præcedentem ac sequentem historiam discusseritis, de sacrificijs templi quod Esdræ temporibus ædificatum est, hoc esse dictum inuenietis. *Abominatus itaque* Deus opera vestra & victimas, & cantica, expulit vos de templo suo & terra, sicut apertissime verbis huiusmodi insinuat Esaias Propheta: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarū dixit Dominus plenus sum &c.* Quod etiam Hieremias confirmat dicens: *Vt quid mihi thus de Saba affertis &c. Holocaustomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placent mihi.* De hoc & Amos Propheta in persona Domini ait: *Odi & proieci festiuitates vestras, & non capiam odorem cætuum vestrorum &c.* Et iterum Malachias: *Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus, & munus non suscipiam de manu vestra.* Et psalmus: *Sacrificium & oblationem noluisti &c.* Per Oseæ quoque Dominus ait: *Cessare faciam omne gaudium, solennitates eius, sabbata eius &c.* & multa alia similia.

3. Esdræ 8. *Isai. 1.* *Hier. 6.* *Amos 5.* *Malach. 1.*

Hæc sunt maiora & præcipua legis vestræ præcepta, quæ sicut prophetalis auctoritas, & præsentium temporum iudicat ætas, Deus nequaquam vult suscipere de manu vestra; orationes quoque quas loco sacrificiorum domino funditis ad eius aures nequaquam ascendunt, vt exaudiantur, sicut etiam doctores vestri testantur, Deum scilicet ab illo quo templum destructū est tempore, preces vestras non suscepisse. Et Esaias; *cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis &c.* Præterea vos omnes per legem Moysi permanetis immundi. Nullus enim in vobis est qui mortui contactu non sit pollutus, quæ scilicet macula nisi conspersione cineris vaccæ rufæ non deletur, quam cum ad præsens habere non potestis, & ab immunditia liberari nescitis. Mulieres etiam vestræ creduntur omnes fluxu pollutæ, cum pristini desinierint sacerdotes, quorum erat iudicio derelictum inter menstruum & sanguinis fluxū polluta discernere. Filij quoque vestri de pollutione nati, & omnes cibi vestri legis probantur iudicio polluti: cum ergo tota gens vestra probetur polluta, cibi omnes immundi, & orationes eorum nequaquam ad aures perueniunt Dei, nec opera placeāt ei; quomodo quæso possunt vllatenus esse securi, quod vel malorum finem sint habituri, vel apud Deum vllius sint præcij. Olim quidem præcepta legalia, quæ Moyses acceperat à Deo, sanctos patres digne seruasse non denego; sed postquam Christus aduenit, qui Prophetarum arcana reuelauit, legisque sublato velamine, spiritualem qui latebat sensum, aperuit; extūc legalia debuerunt instituta seruari, non secundū literam occidentem, sed secundum spiritum viuificantem: quoniam ipse qui legem dederat, melius eam quam illi qui auditores fuerant intelligebat. Quod quia neglexerunt facere, Deus antiquas obseruationes renuit suscipere. Ipsi gratias ago, quia me de illorum liberauit errore.

Esaias 1. *Sacrificia Iudæorum Deus execratur.* *Orationes Iudæorum Deus non exaudit.* *Luc. 24.* *2. Cor. 3.*

Expositio legis Saracenorum.

Cap. CXL.

SEd forte dicit aliquis, hactenus Iudaicæ gentis fidem quam inanis existat, eorumque obsequium quam irrationabile sit ac Deo ingratum, vel cur ab eadem fide recesseris ostendisti, & euidentissimis probatisque rationibus, in quanto hactenus errore permanseris edidisti. Verum paternam fidem relinquens cur Christianorum fidem delegisti, & non potius Saracenorum, cum quibus semper conuersatus, atque nutritus es; linguam intelligis, libros legisti. Lex siquidem illa probatur esse larga, de præsentis vitæ delicijs multa continens mandata, pariterque sui cultoribus gaudia repromittit ineffabilia. In qua etiam apparet, quod Deus illos multum dilexit, quia multis eos præceptis onerare noluit, sed pepercit; cuius signum existit, quod quinquies in die tantum eos orare præcepit. Quoniam etiam semper antequam orant, vt perfectam mundiciam habeant

Saraceni quinquies in die orant.

præputium, manus, brachia, os, nares, aures, oculos, capillos decentissime, & ad vltimum pedes lauant. Hoc facto publica voce præconantur, vnum confitentes Deum, qui nullum vel similem habeat, aut æqualem, eiusque prophetam esse Machometum. Mensem integrum in anno ieiunant, & ieiunantes nocturno tempore comedunt, diurno abstinent. Semel autem per singulos annos propter solam recognitionem ad domum Dei quæ est in Mecha videndam iubentur ire, & ibi adorare, eamque inconsutilibus tegumentis circumire, atque lapides per media femora retro prolapidando iacere. Hanc domum dicunt Adam cum de paradiso exulasset Domino extruxisse, & in omnibus filijs eius donec Abraham venit locum orationis fuisse. Abraham vero Dei seruus eam roborauit, & instaurauit, & in ea Domino vota vouit, & sacrificia obtulit, quam etiam filio suo Ismaheli post mortem reliquit, eique & omnibus filijs eius per multa annorum curricula, donec Machometus natus est, orandi Domus permansit. Quo nato Deus eandem sibi cunctisque generationibus suis hæreditariam, vt ipsi perhibent, promisit. Aduersarios præterea Dei, & eorum prophetas prædari iubentur, & captiuare, & interficere, & omnibus modis persequi atque delere; nisi resipiscere, & ad eorum fidem conuerti voluerint, aut indictum seruitutis censum persoluerint. Absoluta etiam caro est omnis illis præter porci carnem & sanguinem, vel morticinum ad vescendum. Respuunt etiam quicquid in alicuius rei nisi Dei nomine fuerit consecratum. Licet præter hæc illis eodem tempore quatuor legitimas vxores habere, & repudiata qualibet, aliam semper accipere. Ita tamen vt quaternarium non transeat numerum. In repudio quoque hoc obseruatur, vt ei vsque tertio quamlibet repudiare, & eam rursus liceat recipere. Empticias vero atque captiuas, quascunque voluerint habere licitum erit, & easdem vendendi denuoque emendi liberam potestatem habebit, sic tamen vt postquam semel grauidam fecerit, nequaquam alterius eam iugo seruitutis astringere possit. Conceditur insuper de propria cognatione vxores habere, vt sanguinis proles accrescat, & fortius inter eos amicitiæ vinculum vigeat. De possessionibus repetendis, iudicia talia sunt inter eos qualia & apud Hebræos, vt scilicet petitor testibus comprobet. Testes autem nullos, nisi valde probatas personas accipiunt, & quibus, sine iuramēto credere possint. In quibusdam alijs etiam Mosaicæ legis morem custodiunt, vt qui hominis sanguinem fuderit eadem pœna plectatur, vt quisquis in adulterio deprehensus fuerit, cum adultera pariter lapidetur. Qui autem cum alia qualibet fornicatus fuerit, 80. flagella sustineat; pro tertia manum, pro quarta pedem amittat. Et qui cuilibet homini membrum abstulerit, digno precio redimat,

Saracenorū cremonia. *Orandi modus apud Mecham.* *Saraceni quot vxores habere possunt.* *Saracenorū ritus pessimi ac natura repugnantes.* *Gen. 9. Leui. 20.*

De præmio eius obseruatorum, & pœna contemptorum secundum Machometum.

Cap. CXLI.

HÆc vniuersa præcepta idcirco à Deo sunt proposita, ne si nimis larga quælibet faciendi esset licentia, totius generis fieret cito ruina: A vino semper abstinere iubentur, quoniam fomes & seminarium omnis peccati esse probatur. Hæc sunt præcipua mandata legis, quia morari longum esset in singulis. Promisit itaque Deus sibi & Machomet fideli prophetæ credentibus, illiusque legis mandata complentibus paradisum, idest hortum delicatum, præterfluentibus aquis irriguum, in quo sedes perpetuas habentes arborum vmbra protegentur, nec calore nec frigore affligentur, omniumque fructuum & omnium ciborum vescentur generibus, quicquid appetitus, cuique suggeret coram se confestim inueniet. Sericis induentur vestibus omnium colorum. In delitijs accubabunt, & angeli pincernarum ministerio inter eos erunt cum vasis aureis & argenteis, vinum offerentes atque dicentes. Comedite & bibite in omni lætitia, quia quod Deus vobis promisit ecce complevit. Iungentur virginibus, quas nec humanus, nec dæmoniacus violauit contactus. Hiacinthi & coralli splendore forma præstantioribus hæc bona dabuntur credentibus. Non credentibus autem Deo & Machometo eius Prophetæ erit infernalis pœna sine fine. Quantiscunque vero peccatis colligatus quisque fuerit, si ad diem mortis suæ Deo & Machometo eius prophetæ crediderit, ipso interueniente saluus erit. Hæc & alia quamplurima cum tu à puero nouisses scripta, & ab omni Saracenorum gente maxima celebratione habita, cur tu Christianam & non potius Saracenicam religionem es sectatus, & præsenti vitæ melius, & futura pariter fœlicitate fruiturus.

Leges Machomet.

Descriptio vitæ Machometi.

Cap. CXLII.

QVamuis, inquam, orationis tuæ contextus plurimum decoris habebat & dulcedinis apud eos, qui summum bonum putant esse in delicijs, de me tamen id sperare te mirum est, vt ad hoc persuadendum institeris, in quo me nullatenus falli posse credideris. Certum est enim mihi nec incompertum quis Machomet fuerit, quomodo callida simulatione prophetam se confinxerit, & ad machinandum quis eius consiliarius extiterit.

Machomet se prophetam falso confinxit.

Hic etenim videlicet Machomet vtroque orbatus parente, sub tutela auunculi sui Panephi annos agebat pueritiæ. Idolorum tunc temporis cultui cum vniuersa gente Arabum inseruiens, quemadmodum in Alcorano suo testatur, Deum sibi dixisse referens. Orphanus fuisti, & te in errore suscepi, teque direxi, pauperem & locupletaui. Post aliquantulum vero spacium annorum mercenarius apud quandam nobilissimam viduam nomine Chadigiam, ita in breui dominæ suæ animum obtinuit, vt iure coniugij rebus omnibus rerumque pariter dominatu potiretur. Cuius opibus, de pauperrimo ditissimus effectus, in tantam mentis superbiam prorupit, vt regnum Arabum sibi sperandum polliceretur, nisi suos timeret contribules, quia videlicet pro Rege eum non tenerent, cum sibi & æquales fuissent & maiores. Viam tamen excogitans, qua id posset efficere voluit se Prophetam confingere. Ea videlicet facetia fretus eloquentiæ, quam apud diuersas nationes, dum negociationi desudaret, ingenij susceperat leuitate. Cæterum tunc temporis maior pars Arabum milites erant & agricolæ, ipsique fere & omnes idolatræ præter quosdam, qui secundum Samaritanos legem Moysi tenebant cum hæreticis alijs Christianis, qui Nestoriani erant & Iacobitæ. Iacobitæ namque sunt hæretici à quodam Iacobo dicti, circumcisionem prædicantes, Christumque non Deum sed hominem tantummodo iustum de Spiritusancto conceptum, ac de virgine natum, non tamen crucifixum neque mortuum credentes.

Machomet ortus & pessima vita. *Iacobitæ hæretici qui sint.*

Fuit etiam illo tempore in regione Antiochiæ quidam Archidiaconus amicus Machomet & Iacobita. Vnde ad concilium vocatus est & damnatus, cuius damnationis pudore contristatus, de regione aufugit, & ad Machomet deuenit. Huius ergo consilio Machomet vsus fuit, & quod cogitabat, sed per se adimplere nō poterat, ad effectum perduxit. Fuerunt quoque ex illis Arabiæ quos diximus hæreticis duo Iudæi, Abdias, & Cabalahabar dicti, qui & ipsi Machometo se adhibuerunt, & ad complendam eius stultitiam auxilium præbuerunt. Et hi tres Machometi legem quisque secundum hæresim suam contemperauerunt, eique talia ex parte Dei dicere monstrauerunt, quæ & hæreti Iudæi, & hæretici Christiani, qui erant in Arabia vera esse crediderunt, qui vero sponte credere noluerunt; vi tamen & gladij timore crediderunt.

Quod non fuit verus propheta sed falsus.

CAP. CXLIII.

ET eius quidem nec aliam prophetiam nec vlla miracula scimus; sicut Moysen, & Iosue, Samuelem, & Heliseum multa fecisse miracula legimus, sed nonne, inquis, Prophetam eum animal brutum, videlicet bos, nuncupauit? Nonne luna per vtramque manicam ingressa, de sinu progrediens reintegrata, prophetam eum mirificum designauit? Nunquid ad hoc innotescendum manu illius demulsa ouis affluente mammilla haustum omni populo præbuit lactis? Mirum etiam fuit, quod ficum arborem, vt ad se veniret vocauit, & arbor quidē ad eū venit, ipseque de fructu comedit, sed & brachium ouis, quod inuenenatum in scutella sibi appositum fuit, cum eo locutum est & dixit: Non me comedas, quia inuenenatus sum. Cur ergo nulla probabilitate demonstratum esse prophetam hunc dixeris, quem tantis denotatum miraculis frequenter audieris? At, inquam, ista sunt friuola, nec secūdum omnium vestrorum iudicium fide digna, maxime cum ipse Machomet in Alcorano suo nihil tale retulerit, sed potius quicquid in Alcorano de illo scriptum non fuerat, omnino verum credi prohibuit. De omnibus inquit prophetis multi multa mentiti sunt. Quod ne etiam de me cōtingat, illud solum de me verum teneatur, quod Alcorani huius auctoritate probatur. Qui etiam cur miracula non faceret ostendere volens, loquentem ad se Dominum introducit dicens: Ideo te facere miracula non permitto, ne te sicut alijs prophetis in miraculis contradicatur, timeo. Ipso igitur teste nullum signum monstratur fecisse. Porro iudicia veri Prophetæ sunt probitas vitæ, exhibitio miraculorū, veritas dictorum, vitæ bonitas. In Machometo violentia fuit, qua se prophetam Dei prædicari faciebat, furto & rapacitate gaudens, igneque libidinis adeo feruens, vt etiam alienum thorum adulterio fædare tanquàm Domino iubente non erubesceret, sicut legitur de Zanab vxore Seth, Dominus ait tibi, Seth, vxorē tibi dimittere præcipit. Quam dimissam ipse continuo sibi copulauit. Cuius etiam prophetia quàm nulla sit euidentius Iasæ vxoris eius turpitudo patefecit, cum eam in adulterio multorum testimonio deprehēsam, non esse deprehensam (eo quòd nollet eam dimittere) falso Gabrielis nūcio confirmauit. De cuius vitij potentia, scilicet libidinis Deum laudasse legitur: eo quod in eo quadragies super humanum modum abundaret. Sibi quoque congratulans eo quod suauis odor speciositasque mulierum, Deo dante, plurimum eum oblectaret. De bellis autem quæ, Domino iubente, ac victoriam promittente se commisisse fatebatur. Dentes econtra sibi in bello faciesque collisa, multa quoque cædes suorum fuga veritatem testantur. Quia si Angelus Dei, vt dicunt, eum custodiret, minime acciderent ei sicut de Helya & Helyseo legimus, quos ab inimicis suis semper eripuit Angelus Domini. Si etiam propheta verus esset prælia commissurus, mala sibi euentura præsciret.

Miracula falsa Machometi.

Veri Propheta indicia quæ sint.

Machometi libido.

3. *Reg.* 19. 4. *Reg.* 6.

Disputatio contra legem ipsius.

CAP. CXLIIII.

QVod ergo dixisti me libros Saracenorum legisse linguam scire, ac semper inter eos fore nutritum, non idcirco conuenit vt assequar legem illorum. Quam si per singula mandata discurrimus, vtrum rationis fundamentum habeat, inuenire poterimus. Quod enim quinquies Machometum in die orandum præcipere dicis, ideo vtique fecit, quia doctorum suorum consilio mediatricem inter Iudæorum & Christianorum legem suam effici voluit, non probitate sui, neque adiutorio Dei. Iudæi namque secundum legem in die orant ter, Christiani vero septies. Sed iste terminum inter vtrumque posuit, scilicet nec ter nec septies, sed quinquies. Quod autem priusquam orant, illos manus & brachia, cæteraque corporis membra laudat abluere, nequaquam ad orationem cognoscitur pertinere. Nam ad orationem quidem mundari pertinet intrinsecus, non extrinsecus. Munditia vero de membrorum ablutione pertinebat ad stellæ Veneris cultores, qui eam orare volentes ad modum fœminæ se aptabant, ora oculosque tingentes. Quia vero puncto stellæ Veneris Machometus Rex affectus fuit, ideo hoc præcepit per mensem; iterum vt ais, præcepit illos ieiunare quo restringāt vitia carnis, quod est initium pœnitentiæ. Sed dic quæso mihi: Quid prodest per diem ieiunare, & nocte ter vel quater comedere, bonisque carnibus & optimis cibis frui, ac mulieribus vti? Hæc quippe carnem non debilitant, sed potius corroborant.

Orant Iudæi ter in die, Christiani vero septies.

Cultorum stella.

Veneris cæremonia.

Quod autem semel in anno dicis eos ad domum Dei, quæ est in Mecha propter recognitionem ire, ibique orare quam dicunt fuisse Adæ & Abrahæ, non hoc ex auctoritate aliqua sumunt, sed quasi commentum aliquod fingunt. Antequam enim legem prædicasset Machometus, idolis plena erat illa domus. Et ego quidem nunc aperte monstrabo qualis illa domus extiterit, & quod ibi secretum fuerit, & cur illuc Machometus iret & quæ in lege inueniuntur iussit facere. Duo filij Loth Amon & Moab hanc domum honorabant, ibique duo idola colebant, Vnū scilicet ex albo lapide nomine Mercurium, alterum ex nigro Chamos appellatum, & illud quidem ex nigro lapide in honore Saturni, alterum ex albo in honore Martis ædificatum, bis in anno ad hæc adoranda cultores scilicet eorum ascendebant. Ad Martem quidem quādo Sol primum gradum intrat Arietis, quoniam Aries honor est Martis. In cuius discessione prout mos erat lapides iaciebantur. Ad Saturnum vero quando Sol primum gradum Libræ intrat, quia Libra honor Saturni erat. Sicque nudi tōsisque capitibus thurificant. Arabes quoque cum Amon & Moab Idola hęc adorabant, quæ vsque hodie gentes in India celebrant. Machometus autem post longum tempus veniens, pristinam consuetudinem auferre nequiuit, sed quasi quodammodo more mutato incōsutilibus tegumentis coopertos domum circuire permisit. Sed ne videretur præcipere Idolis sacrificare simulachrum Saturni cōstruxit in pariete in angulo domus, & ne facies appareret, dorsum tantum eius erat positum exterius. Alterum vero scilicet Martis idolum quod erat vndique sculptū, subtus terram misit, & lapidem suprapòsuit. Hominibus autem qui ad orandum ibi conueniunt lapides istos osculari præcepit, & humiliatis, tōsisque capitibus inter crura lapides retroiactare, qui etiam humiliantes dorsa denudabant, quod est signum legis pristinæ, & ad effugandum dæmones se dicunt hoc modo lapides iacere. Et ego quidem in libris eorum scriptum vidi, quia Bomar quidem ex decem socijs Machometi more solito lapides deosculans sic exorsus est: Vobis, inquit, lapidibus dico, quòd nec adiuuare nec nocere potestis scio, sed quia hoc fecit Machometus morem exequor illius. Iam nunc ad inceptum redeamus.

Mecha Idolis plena.

Adhuc de eodem, & de fallacia eiusdem.

CAP. CXLV.

QVia Dei aduersarios Machometus prædari, captiuare iussit & interficere, donec credere vellent, aut censum persoluere, non ex Dei operibus, vel præceptis hoc habet, sed hoc cupiditate præcepit, vt inimicos suos destrueret. Hoc autem fieri non debet, immo si quis aliquem velit conuertere, non per violentiam, sed diligēter ac dulciter hoc debet facere, sicut ipse Machometus in suo testatur Alcorano sub persona Domini dicens sibi ipsi scilicet Machometo. Si Dominus Deus tuus vellet, totius sæculi gētium vniuersitas crederet, cur ergo cogis eos credere, cum nullus credat nisi Dei voluntate? Et in alio loco: Qui crediderit, pro semetipso fecerit. Iterū in eodē: Dominus, inquit, Deus tuus si vellet, sub vna lege

Machometi auaritia.

Ad fidem nemo cogendus.

cunctos

cunctos sine discordia poneret. Fingit iterum alibi tanquam Dominus loquatur sibi. Non, inquit, in lege violentia debet esse. Qui voluerit sponte sua crediderit. Et alibi: Non altercetis cum alterius legis gentibus nisi verbis mollibus. Cur ergo prædari & captiuare ac cogere gentes ad credendum iussit, & hæc omnia semitas Dei esse asserit? Denique cur me tu credere iubes legem quæ secum dissidet; & nobis quidem absolute est omnis caro ad vescendum, in vna tantum scilicet porci carne discordamus à ritu eorum. Hoc autem fecit Machometus, vt in eo à lege sua nos Christiani differremus.

Quod itaque de vxoribus dixisti licitum quatuor accipere, ac repudiata qualibet aliam ducere, hoc nulla præcipitur ratione. Neque enim nisi causa filios generandi præceptum est vxorem accipere,

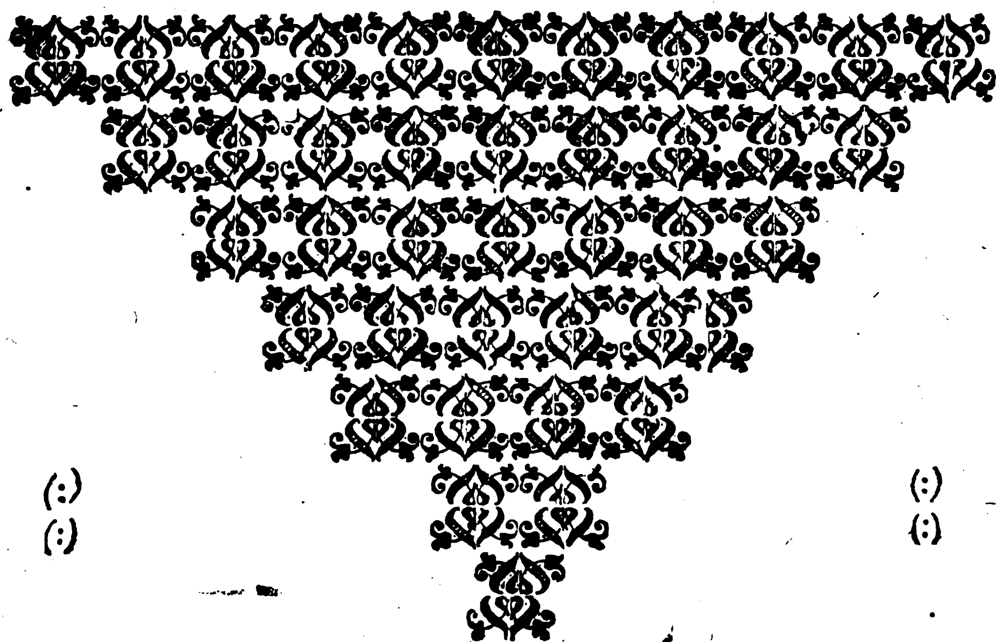
Leui. 18.

Quod autem empticias, & captiuas quaslibet possunt habere, hoc quidem est adulterium, quia multotiens emit pater stupratam à filio, & econtra filius, vel frater à patre corruptam, vel à fratre. Sed hoc ideo statuit Machometus, quia fæminas valde diligebat, ac pernimium luxuriosus erat. Et sicut ipsemet professus est, vis luxuriæ 40, hominum in eo manebat; maximè quoque quia & Arabes valde luxuriosi erant, eorum voluntati satisfecit vt crederem.

Machomet luxuriosissimus fuit.

Quod autem propria cognatione vxores illum habere dixeris, mos tunc temporis erat vt amicitiæ vinculum vigeret in eis. De iudicijs autem vnde supra dixistis in quibusdam sane dissentiunt, quod & Machometus fecit, vt aliquantulum lex sua diuersa esset à lege Moysi. A vino ideo semper abstinere iubentur Saraceni, ne forte socij ex ebrietate patefacerent ruinam populi. Quæ autem de paradiso prædicasti prætermittenda sunt, quia ratione comprobari non possunt. Anima quippe separata à corpore & quatuor elementis à se inuicem separatis, non vtetur homo his rebus sæcularibus eo modo quo prius. Homines autem tempore Machometi sine scriptura, sine lege, totiusque boni præter militiam & aratrum inscij, luxuriam appetentes, gulæque dediti, secundum voluntatem suam poterant ab eo suaderi. Si enim aliter faceret non eos ad legem suam impelleret. At vero post mortem illius omnes discedere voluerunt à lege ipsius. Ipse namque dixerat corpus suum tertia die deferendum esse ad cœlum. Vt autem illum mendacem cognouerunt, & cadauer fætere viderunt, inhumato corpore maxima pars eorum discesserunt. Alius vero quidam ex illius 10. socijs. Habitarij filius post mortem ipsius regnum est adeptus, qui blande prædicauit, & callide gentes ad credendum admonuit, eosque non bene Machometi sermonem intelligere dixit. Machometus, inquit, non ait, quod ante sepulturam illius videntibus hominibus ad cœlum subleuaretur, sed quod post sepulturam corporis nescientibus cunctis hominibus ab Angelis in cœlum deferretur. Vnde quia non statim eum sepelierunt, idcirco fætere incœpit, vt statim sepeliretur. Hac igitur causa gentem in errore pristino parumper detinuit. Quomodo igitur huic mendaci crederem me hortaris, cum in omnibus eum fallacem inueneris? Omnipotentis Dei deprecor pietatem, vt me ab errore illius eruat, & Christi quam cœpi legem implere perficiat. Amen.

Deceptio Machometi & mendacia.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSSEXTVS.

De imperio Henrici quinti, & charta charitatis.

CAP. I.

Henricus 5. Imperator. An. mundi 4968. Chris. 1107.

SIGEBERTVS *in chronicis.* Henrico Imperatore mortuo successit filius eius Henricus, anno domini. 1107. mundi vero 4968. & imperauit annis 20. Dux autem Hēricus, qui ab Imperatore ad filiū eius transiens, eum contra patrem suum animauerat, & à filio ad patrem rediens partes filij debellarat, mortuo Imperatore se vt reum maiestatis filio regis reddidit, & ab eo captus, custodiæ traditus est, de qua tamen custodia ipse per industriam suam euasit; sed ducatus eius datus est Godefrido Comiti Louaniensium.

Charta Charitatis à Cisterciensibus condita.

Sigebertus in chronicis. Anno Henrici primo facta est charta charitatis à Stephano Abbate Cisterciensi, & 20. Abbatibus, auctoritate sigilli Apostolici confirmata. Ab illo ergo tempore reiecerunt ab ordine floccos, & pelliceas, stramina, & caputia & fæmoralia, & pectinea, & coopertoria, & stramenta lectorum, ac diuersa ciborum in refectorio fercula, & sagimen & omnia quæ puritati regulæ aduersabantur. Abdicauerunt etiam ecclesias, altaria, oblationes, & decimas & sepulturas aliorum hominum, & furnos, & molendina, & villas, & rusticos, quia nec in vita sancti Benedicti, nec in eius regula legebant eundem sanctum huiusmodi possedisse, nec fæminas monasterium eius intrasse, nec mortuas ibidem sepultas fuisse; excepta sorore sua sancta Scholastica. Dicentes beatum Benedictum præcepisse vt monachus à sæcularibus actibus se faciat alienum. Decimas quoque dicebant à sanctis patribus in quatuor portiones distributas. Vnam scilicet episcopo, alteram presbytero, vel clerico, tertiam hospitibus ad illam ecclesiam venientibus, seu viduis, & infirmis, seu pauperibus alium victum non habentibus; quartam restaurationi ecclesię. Et quia in hoc computo personam monachi qui terras suas possidet, vnde & per se & pecora sua laborando viuant non reperiebant: idcirco hoc veluti aliarum ius iniuste sibi vsurpare detrectabant.

De moribus Abbatis Stephani Cisterciensis.

CAP. II.

ERat enim dictus Abbas religionis, paupertatis, & disciplinæ regularis ardentissimus amator, & fidelissimus æmulator, etiam antequam Abbas fieret.

Helinandus lib. 47. Memini me audisse magistrum Petrum cantorem Parisiensem virum iustissimum atque doctissimum referentem de Abbate iusto Stephano Cisterciensi quod cum ei quadam die nunciatum esset à suo cellerario nihil haberi in monasterio, vnde vel vna die illa fratrum paupertas sustentari posset; respondit: Sternite vobis duos asinos; Qui cum strati fuissent, fecit secum ascendere conuersum suum, & iussit ei vt in quodam vico panem mendicaret ostiatim ad opus fratrum, & ipse similiter in alio faceret. Et postquam sic fecissent, ad vnum locum quem ei designauerat, conuenirent. Factum est ita, & in loco prædicto sibi iam redeuntes obuiabant, cum ecce Abbas videt sacculum conuersi multo pleniorem quam suum, subridendo ait: Vbi mendicasti, vt video vos in crassiore palea collegisti, quam ego; vbi obsecro collegisti? Quis vobis plus donauit? Respondit conuersus, presbyter ille quem vos optime nostis sacculum meum fere impleuit solus totum. Quod audiens Abbas, & ingemuit, & ait: Væ vobis, quare ibi aliquid accepistis. Nesciebatis, quod Presbyter ille ibi symoniace ordinatus, & quicquid accepit est lepra & rapina. Viuit Dominus, quod de omni quod dedit vobis nihil omnino gustabimus. Absit enim vt peccatum illius comedamus, & nobis incorporemus. Conuocatisque pastoribus ouium quæ non longe erant, totum conuersi sacculum in sinus eorum euacuauit.

De sancto Hugone Abbate Cluniacensi.

CAP. III.

SIgebertus in chronicis. Eo tempore obijt sanctus Hugo Cluniacensis Abbas, cui successit Pontius.

Vide Hugonem monachum eius æqualem, Gilonem, & Reinaldum Abbatem Vizeliacensem.

Ex gestis eius. Hic Hugo Augustodunensis indigena fuit nobili genere, patre Dalmatio consulari viro bellicis rebus intento. Huius mater grauida cum partu grauiter laboraret, quendam sacerdotem religiosum pro sui liberatione & nascituri in salute missam celebrare

exorauit; qui dum missarum solennia attentius perorarer, & in contemplatione suspensus super sesemet sustolleret, vidisse fertur in calicem, cui ardentius incumbebat, speciem infantilem supra humanum modum mirifice radiantem. Digna prorsus visio, & vera præsaga futuri in calice apparuit nondum natus, qui ab adolescentia *calicem salutaris accipiens*, passionis imitator dominicæ, euangelica verba vertit in opera, & vsque in senectam nomen domini inuocauit. In pupillaribus annis constitutus (non vt illa ætas assolet) lasciuiæ fræna laxauit, nec itineris luxu emollitus nugales ineptias, sectatus est, sed secundum quod scriptum est de Iacob innocenter habitabat domi. Dehinc Cluniacensem adiens beato Odiloni se tradidit. Mutansque vitam cum tunica, habitum sacræ religionis deuotissime suscepit. Consequenter de rubigine mundana in camino disciplinæ ad purum excoctus, subito calore longum tẽporẽ plurimorum superauit. Post hęc factus prior; etiã beato Odilone defuncto Abbare in regimine successit, licet cum lachrymis renitens, Bonus vtique scientia, melior conscientia, optimus temperantia, forma Angelicus, moribus compositus, naturali incessu conspicuus, sermone non affectato suauis, & alijs huiusmodi charismatibus spectabilis.

S. Hugonis morum maturitas & virtutes in iuuentute.

Illo in tempore Henricus secundus Imperator regni apicem strenuissime gubernabat. Cuius pater Augustus insignia quæ Romę gestauit in regni adeptione Cluniaco delegauit. Quapropter dilectionem Cluniaci, quasi ius hæreditarium medullitus retinens floridum patrem colligare sibi arctius decreuit. Itaque sanctum Hugonẽ pubescenti ætate vernantem, venire ad se inuitauit, inuitatum gloriosissime excepit, & vt filium suum Henricum tertium de sacro fonte leuaret, gratanter obtinuit. Tunc etiam Pascha celebrauit paschalis Agni filius vna cum Imperatore, Angelica Cluniacensium seniorũ stipatus caterua in Agrippina colonia. Nec multo post vix ab Augusto laxatus Cluniacum rediit muneribus comitatus, & gratia.

Henricus secũdus imperator S. Hugonẽ dilexit.

Henricum tertium anno 1051. natum de sacro fonte suscepit vide Baron.

Cuius etiam gratia Stephanum Papam non fugit, qui cum in ciuitate Florentiæ valitudine constrictus decumberet, adueniente sancto Hugone inimicum recedere, exeunte eodem accedere circunstãtibus protestatus est. Quare ne infæderabilis infestationib. hostis vrgeretur, sedulitatem ipsius iugiter exorabat. Cuius præsentia insidiator cõfundebatur; iãque malignos incursus lachrymæ patris lõge remouerant, cum vir Apostolicus in sinu præsidentis animam exhalauit. Cuius manibus digne compositus traditus est sepulturæ. Sed & reuerẽdissimo Hildebrãdo mutato nomine, & gradu postmodũ Gregorio nuncupato, manifestissime claruit, quod multum gratiæ specialis pater Hugo obtineret. Hic sane nõdum papali apice insignitus positus in Cluniacensi capitulo ipsum mundi iudicẽ perhibuit se vidisse S. Hugoni collateralem, qui sedens à dextris regularem disciplinã fauore prosequebatur. Hic Papa factus, blande tyrannum eum vocitare solebat, quantum sæuis Leonem mitibus agnum acceperat, haud illius ignarum.

De gratia eius apud Romanos Pontifices.

Hildebrãdus qui & Gregorius 7. Cluniacum veniẽs quid viderit.

Parcere subiectis, & debellare superbos,

Tempore S. Leonis Papæ noni Remis translatum est corpus S. Remigij. Præfuit tantæ translationi Apostolicus, ac generale concilium præcipuè contra symoniacos celebrauit. Interfuit pater Hugo fide armatus, ipsumque ingens illustrium virorum sequebatur agmen, at tanta erat peruersorum multitudo, vt boni vix auderent reprehendere. Et si ausi fuissent facilius eruperet reclamatio male viuentium, quam vox libera eorum, qui sanius sentiebant. Mox exhortationem synodicam iussu Domini Papæ, & persuasione cuiusdam nominatissimi viri S. Constantii Remensis Canonici, & aliorũ laudabiliter egit, & probabiliter cõfutauit tergiuersatores, qui contra verum pro mendacio stare consueuerant.

Leo 9. præfuit ecclesia an. Ch. 1049.

De gratia eius apud Regem Aldefonsum & Spiritu prophetiæ.

Cap. IV.

ALdefonsus quoque Rex Hispaniarum patrem sãctum plus omnibus excolens votis ardentibus eũ vt videre mereretur impetrauit, primo quia à captione fratris sui Sancij precibus S. Hugonis emersit. Deinde quia coniunctione patris sui Fredelandi, & Cluniacensium compaginare fortius disponebat, alioquin B. Petro inobediens beneficijsque ingratus constitueretur. Is, enim cum arctissima teneretur custodia, & Cluniacenses pro eo orationi incumberent, per episcopũ quẽdam beatus Petrus sibi innotuit, qualiter instantia precum S. Hugonis & suorũ pulsatus, in breui ipsum propriæ potestati reconsignaret, & ad sceptrum vsque proueheret. Nec mora clauiger cæli Sancio regnum vsurpanti terribiliter noctu apparens mortem intentauit nisi fratrem mox dimitteret. Surrexit ocyus exturbatus tyrannus, & eo à vinculis emancipato cubitum rediit. Ita factum est, vt Rex liberatus duplicato censu paterno intercessoribus suis ducentas auri vncias annuatim destinaret, diemque liberationis recoli nostris relinqueret. Multa ad vsus pauperum S. Hugo conferens quasi viles sarcinulas reputans, direptionem illarum sæpe protulit non iratus, qui etiam præceptorum talem habuit mensuram, ne autem nimia remissio, aut seueritas excedens videretur. Spiritu quoque prophetiæ discernere in nouiciis solebat, qui essent frumenti stabilitate solidandi, & qui tanquam paleæ spiritu maligno ventilandi.

S. Hugo Aldefonsum alias Hildephonsum regem à matre captiuum liberat precibus suis, Vide Baro. 1074.

Quodam tempore dum esset apud Martinia cum adiuncto sibi præclaro Anselmo Cantuariæ archiepiscopo, qui propter iustitiam ab archiepiscopatu semotus, iucundabatur eius solatio, diuina reuelatione commonitus mortem Guillelmi Regis Angliæ momentaneam prænunciauit. Et vt prædixerat accidit. Nam dum ille per saltus fugaces ceruos sagittare gestiret; sagittã subito in corde suscepit, qua miles ceruum impetebat.

Anselmus Cantuariæ episcopus.

Gulielmi Regis Angliæ mors.

Alio tempore cum dormiret idem pater vidit per sõnium sub capite suo cubare serpentũ multitudinem & ferarum: subito capitale executiens, & exquirens supposita, inuenit librum Maronis forte ibi collocatũ: mox abiecto codice sæculari in pace quieuit. Cognouitquę modum materiæ libri visioni congruere, quem obscænitatibus, & Gentilium ritib. plenum, indignum erat cubiculo sancti substerni.

De Virgilij libro visio.

Adhuc de miraculis eius, & spiritu prophetiæ.

Cap. V.

QVidam frater nomine Durannus de Bredon, prius idiota apparens, postea Mosyacensis Abbas non incongruus, dehinc ad Tolosanum episcopatum sapiẽtiæ prærogatiua promotus, inter operarios agriculturæ Dei, merito sollicitudinis & industriæ claruit. Hic circunspectus per cætera, verba risum mouentia sæpe incautus proferebat. Qua de re venerandus pater multotiens eum increpans, nec satis proficiens, de futuro interminans, propheticè sic commonuit: Certe frater charissime, nisi ludicra verba monacho prorsus interdicta viuens dimiseris, enormiter apparebis. Quod sane vaticinium eo migrante constat fuisse completum. Nam Signino cuidam capellano patris spumoso ore apparens postulauit flebiliter eius iuuamen, cui noluit obedire dũ viueret. Hoc vbi Domino Abbati Signinus retulit, præcepit, vt fratres vna hebdomada pro defuncto taciturnitatem proprii oris cõtinuarẽt. Ad hoc 7. fratribus electis cæteris obedientibus, vnus eorum voti contẽptor silẽtium interrupit. Rursus põtifex eidem denuo reuelatus est, valde cõquestus super illo fratre perfido, qui dũ non siluit sanitatẽ illius interpolauit. Audiẽs ista piissim⁹ Hugo præcepit vt fractura silentij, quæ per vnum cõtigerat

Duranno post episcopo Tolosano iocis dedito quid præsagerit.

Episcopi facetijs dediti pœna.

aliorum septem dierum silentio sarciretur. Quo facto anima pōtificis tertio reuelata in statu Apostolico se exhibens purgatori suo memorato semperque memorando Hugoni gratias suæ integritatis reportauit.

De fratre Stephano, qui sibiipsi manus intulit, & fratre Goderanno.

Cap. VI.

Item in Siluiniaco quidam frater nomine Stephanus hostis antiqui supplantatus insidijs, manus sibi ingerens ad coronam martyrij anticipandam, seipsum in quadam silua necauit. Erat enim iracundiæ grauis, qua & eius conspiratione excitatus tentator forte præualuit. Huius anima ad iudicium rapta accusatorem prætendentem cultellum necatorium infestum habuit. Miser suæ prodigus animæ exutus cuculla, Apostolica intercessione obtinuit, quatenus ante introitum claustri Cluniacensis tandiu maneret cucullam habens in manibus, donec precibus sancti Hugonis & fratrum, illam induere mereretur, & ordinem suum recipere. Quæ dicimus frater quidam in visione conspiciens Domino Abbati nunciauit, tamen non statim vt debuit. Quocirca in tēpore rogationum, quoniam quæ viderat nunciare distulerat, verberibus ad propalandum vtile compulsus est. Cęteris quippe ad processionem directis solus in choro remanserat vtpote claudus. Apparuit sanctus Odilo eidem vigilanti visibili forma cum duobus viris. Et ecce facta oratione ante altare illo vocato capitulum ingressus est; fratrisque pigritiam increpauit magna asperitatis vehementia, præcipiens assessoribus suis acerrimam illi inferre disciplinam. Post litanias correptus nūciauit Abbati tam visionem, quam suam afflictionem. Confestim pius pater eleemosynis precibusque & hostijs tamdiu præcepit insistere, quousque spiritus alia visione cum sacro habitu apparuit, & corpus cæmeterio non iudicatur indignum.

Contigit aliquando sanctum Hugonem Eucharistiā præbuisse cuidam leproso à communione hominum corporaliter subtracto, tunc vero communicanti qui tumentibus labijs, & vlceroso ore corpus domini iniuriose masticans portiunculam importuna screatione reiecit sequēte nimirum nausea ac spuma horribili, Christi miles Goderannus, qui aderat Domini sui sacramēta indigne cōspiciens agitari, quod diligebat celeri collegit obsequio. Et ecce vir magnanimus manus vtrasque supponens viuificis sacramentis in ore suo proiecit vomitum nauseantis ægri lætalibus coleris cohærentibus fideliter absorbens. Qua in re magister plus stupefactus, in huiusmodi discipuli perfectione attonitus, Laurentii craticulam tolerabiliorem fuisse indubitanter asseruit. Hic denique Gonderannus ad episcopatum Sanctonicum promotus, quo altius conscendit eo latius refulsit. *Goderanni factum non minus laudabile quam stupendum.*

De visione consolatoria, quam pater Hugo retulit in capitulo. Ex mariali.

Cap. VII.

Mos est Cluniacēsis monasterii cæteris solēnitatibus natiuitatem Domini quodam singulari affectu deuotius agere, & cantuum melodiis, cereorum accensionibus quoque longe præstantius est spirituali deuotione multaque lachrymarū profusione cum Angelis solēnizare. Hac igitur instāte festiuitate, fratres more solito se suaque omnia præpararūt; venerabilis pater ille Hugo, qui adhuc senex supererat, capitulū vbi frens cōuenerāt ingressus, hæc ad omnes verba protulit: Noueritis fratres benignū Iesū disposuisse vestris solenniis interesse. At cōtra hostē nequā inuidia laborare, vt aliquas tenebrarū suarū nebulas tāto splēdore possit immiscere. Frater enim (ait) quidam (se vtique dans intelligi) hac nocte vidit matrē misericordiæ ipsum filiū quē præsēti genuit nocte dulcissimo gremio continere, eique sācto rū Angelorū multitudinē cū immenso lumine astare. Idē Deus puer exultabat & cordis lætitiā gestu corporis & plausu manuū demōstrabat. Et conuersus ad matrem aiebat. Cernis Mater noctē natiuitatis meæ, quæ imminet gaudiis illustrandā; in qua & Prophetarū oracula & Angelorū præconia renouabūtur, & de meo ex te ortu omnia cęlestia & terrestria lętabūtur. Vbi est nūc hostis mei dānati perfidia? Vbi ei[9] potestas, qua āte hoc singulare gaudiū mūdo dānabatur? Quo ille impudēs audito de latibulo suo egressus elōge se præsētabat; & ignominiose deturpatus cū multo planctu & vlulatu vt admitteretur orabat. Et si, ait, in nulla parte ecclesiæ admittor, in aliquo saltē reliquarū officinarū loco suscipiar. At filius virginis: Vade, inquit, furcifer, & ne te mea potētia præiudicatū lameteris, tēta quod poteris. At ille solut[9] aditū capituli petiit, & intrare conatus nō potuit. In tātū enim & se tumidū, & introitū capituli angustū inuenit, vt nullatenus intrare valeret. Vere inflatus superbiæ veteris apostemate per humilē aditum nō potuit trāsire. Inde ad dormitoriū fratrū cōgressum cōuertit, & phātasiis solitis se eos inquietare posse cōfidēs, introire tētauit, sed eadē grossitudine sua ab ostio repulsus recessit. Postremo ad refectoriū nocēdi spē cōtulit. Ibi propter aliquantulam corporis curā maiorem suspicabatur mētis incuriā, vbi tot obices diuinorū ex lectione verborum, tot trabes ex deuotione auditorū, tot repagula reperit ex charitate sibiinuicē seruientiū, vt nullo modo vltra valēs procedere cogeretur retrocedere. Sic ab omnib[9] officinis monasterii reiectus, à cōspectu piissimi redēptoris, & gloriosæ Virginis Mariæ Matris, cū ea qua dignus est cōfusione pestifer ille recessit. Cauti igitur estote, ô fratres, & immensas gratias omnipotenti ac misericordissimo Saluatori agite, quia & nequissimum hostem à nobis expulit, & ipse nobiscum festum celebraturus remāsit. *Visio B. Hugonis. Vide Petrum venerabilem lib. 1. Miracul. cap. 15.*

De transitu eiusdem Abbatis.

Cap. VIII.

Ex gestis eius. Paucis autē diebus antequā moreretur beatus Hugo, cuidā rusticano homini in agro laborāti apparuit sanctorū visio, quos præcedebat quædam regalis Domina, cuius dorsū trāseuntis & faciē videbat. Sanctū agmen illud quidā senior subsequebatur, qui restitit, & ait: cuius est, ô agricola, ager iste quē colis: Qui ait: Beati Petri, & domini Abbatis Cluniacensis. Et senior ad hoc: Meus est, inquit, ager, & Abbas, & famul[9]. Tu autem festina nūciare vestro Abbati, vt disponat domui suæ quā nutriuit, quoniā post modicū tēpus huius vitæ finē sortietur. Dic autē ei Petrum Apostolum hoc tibi nunciasse. Qui vero me præcedunt Dei genitricem sanctosque denuncia famulantes. Idē Hugo in articulo mortis positus recolēs anniuersarium Gaufridi Archiepiscopi, & Guidonis Abbatis obliuiosos admonuit. Tā tenacis erat memoriæ, & tātæ charitatis quod ibi frater. næ salutis erat non immemor vbi raro quisquā reminiscitur propriæ. In ipsa nocte qua mortu[9] est benedictiones lectionū lectorib. imposuit. Extremum eius verbum fuit ad circunstātes, Benedicite. Corpus eius in capitulo à fratrib delatum, prius aqua deinde vino ablutum est; ad vltimum modico balsamo, quod supererat, in breui vasculo ternis vicib. totum corpus magnū affluēter perunctum est, quod vix solum ad lepidum caput sufficeret, nisi benedictione cœlesti multiplicatum inter manus obsequentium superabundaret. *Moritur sanctus Abbas Hugo fratribus absolutionem & benedictionem impertitur. Moritur anno 1108. vt auctor est Hugo monachus Cluniacensis in vita S. Hugonis.*

De reuelatione gloriæ eius post obitum.

Cap. IX.

Beatus autem Dionysius Areopagita apparuit cuidam fratri apud Nongentum dicens, vt festinaret adire Cluniacum vt valedicere posset sancto Hugoni statim decessuro. Veni, ego infelix, sed sanctum migrantem non salutaui. Datum tamen est spiritui, quod corpori constat denegatum. Vidi enim mixtos morta- *De eodem S. Hugone morituro visio.*

mortalibus superos, & cum monachorũ collegio Matrem Dei, maris stella, clarius coruscare. Cuius præsentia sagittarios quosdam apparentes ita exterruit & fugauit, sicut validus ventus autumnales frondes deijcere consueuit. Inter quos Martinus gemma sacerdotum, & Benedictus Sol Abbatum spiritum sancti Hugonis deducentes inter quandam vineam speciosam & fertilissimam collocarunt, vt ibi iucundaretur, & in modicum mansitaret, vbi ipse sanctus Hugo me aspiciente multipliciter inuitabat. Comede, charissime, de candidis racemis, qui nobis superabundant, & fac mecum solenne contubernium. Ego nempe parum hic pausabo; donec quidam tumor subsidat, quem in pedibus puluerulentis de longo circumitu terrarum contraxi: sed è vestigio curatis gressibus, & excusso cinere mundano liber ad potiora transibo. Dic autem successori meo Pontio, vt humilitatis & innocentiæ thesauros custodiat, & necessitates omnium suas reputans misericordię studeat, zelũ monastici ordinis exẽplo mei sapienter disponat. Sic enim viriliter agens à Deo consequetur auxilium, *qui non deserit sperantes in se.*

Alia Abbatis Nouiomensis. Eadem quoque nocte, qua pater beatus dormiuit in domino vidit Abbas quidam duos lectos in visione decenter adotnatos Angelorum manibus ad astra sustolli, & audiuit voces in sublimi dicentium: Heroas geminos sui correctores, & sæculi stratis auro radiantibus vitæ merito collocabimus, videlicet Cantuariensem Archiepiscopum, & Gluniacensem Abbatem, qui multorum sunt patres filiorum in gloria. Isti quidem duo pene sub vno tempore decesserunt. *Author.* De Abbatibus Cluniacensibus à primo vsque ad hunc Hugonem facti sunt hi versus.

Ordine Berno prius stat honore beatior Odo.
Surgit ab his sanctus Maiolus forma virorum
Igneus ardentem vix cohibens animum.
Post fuit Arumnis frater Odilo missus ab oris,
Mitior ingenio, qui ferus imperio.
Proximus Hugo venis discretis vsus habenis.
Ordine posterior vtilitate prior.

An.Ch. 1109. *Sigebertus in chronicis.* Eo quoque tempore in parochia Legiensi porca enixa est porcellum habentem faciem hominis. Natus est etiam pullus galinę quadrupes. Obiit Anselmus Cantuarien. archiepiscopus, Philippus quoq; Rex francorum obijt. Post quẽ Ludouicus filius eius regnauit annis 30.

Ex chronicis. Hic Philippus apud Floriacẽse cænobiũ tumulatur. Post quẽ Ludouicus Aurelianis à Gilberto Senonensi archiepiscopo in Regem consecratur.

Sigebertus in chronicis. Multi vero sacro igne accensi sunt, membris instar carbonum nigrescentibus.

De reconciliatione inter Imperatorem, & Papam.

Cap. X.

IN mense Iunio cometes apparuit, radios dirigens ad austrum multis coniicientibus hoc signo portẽdi futuram Regis Henrici expeditionem versus Italiã. Igitur Rex Henricus Romam vadit propter sedandam discordiam, quæ erat inter Regnũ, & sacerdotiũ, quæ cæpit à Gregorio Papa vij. qui & Hildebrandus, exagitata à successoribus eius Victore & Vrbano, & præ omnibus à Paschali magno scandalo erat toti mundo. Rex enim vti volẽs auctoritate & cõsuetudine, & auctoralibus priuilegijs Imperatorum, qui à Carolo magno, qui primus de Regibus Francorum imperauit Romanis, iãque per 300. & eo amplius annos imperauerãt sub 63. Apostolicis, & dabant licitè episcopatus, & Abbatias per virgã & annulum, hoc esse suum ius allegabat. Contra hanc maiorum auctoritatem censebant Papę synodali iudicio, nec posse nec debere dari per virgam; vel per annulum episcopatum, vel aliquam ecclesiasticam dignitatem, vel inuestituram à laicali manu. Et quicunque ita episcopatum aut aliam ecclesiastici iuris inuestituram accipiebant, excommunicabantur; propter hanc præcipuè causam Rex Romam tendebat, & si qui Longobardorũ quoquo modo ei resistere volebant, potenter eos prosternebat.

...futat Baronius tom. ad annum ..b.775 quę ...consu'e.

In reconciliatione autem quæ facta est inter Imperatorem, & Papam hoc factum est. Nam cum ipsum Papam cum Episcopis, & Cardinalibus cæperat die Paschæ, Henrico in Imperatorem coronato, post lectum euangelium tradidit ei Papa ante altare beatorum Apostolorum Petri & Pauli in oculis omnium Principum priuilegium de inuestitura episcopatuum, vel abbatiarũ tam per annulum quam per virgam scilicet vt regni eius episcopis, vel abbatibus libere præter violentiam, & symoniam electis, & inuestituram virgæ, & annulli conferat. Post inuestituram vero, canonice consecrationem acciperent ab episcopo ad quem pertinuerit.

Legantur Platina, Onuphrius, Baronius, Ciaconius aliique Pontificia historia scriptoris.

Confirmatio pacis inter Apostolicũ & Imperatorẽ, dum in celebratione missæ traderet ei corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Domine Imperator hoc corpus domini, natum ex Maria virgine, passum pro nobis in Cruce, sicut sancta & Apostolica tenet ecclesia, damus tibi in confirmationem veræ pacis inter me & te.

De tribulationibus, & mirabilibus illius temporis.

Cap. XI.

ANno Henrici 6. Deo peccatis hominum offenso, multa eueniunt, in mõte Castri-loco ecclesia sanctæ Vualdetrudis cum toto penè oppido arsit. Ecclesia sancti Michaelis de periculo maris fulgurata diuinitus arsit, cum ædificiis appendentibus sibi* Gualdericus episcopus Laudunensis ciues ipsius vrbis à sacramento perperam iurantes communicaturos reuocate nisus, à seditiosis ad arma concurrentibus (quod dictu nefas est) gladio confossus interiit feria 5. hebdomadæ Paschalis 7. Calen. Maij. ** alias Vualdericus.*

In litania maiore, tumultuãte etiam impetu confusæ multitudinis, domus episcopi succenditur. Vnde & ipsa mater ecclesia beatæ Mariæ, & ecclesia sancti Ioannis Baptistæ in Abbatia Monialium cum omnibus aliis ecclesiis è vicino appendentibus concremantur. In auctores autem seditionis à Ludouico Rege Francorum, tam seuere vindicatum est, vt tam futuros quam præsentes à simili scelere deterrere possit exemplum.

Helinandus. Huic tribulationi Laudunensium, quędã perturbatio præcesserat, quæ futuræ huius calamitatis seminarium, & radix fuit, & quodammodo prænuncia. Quidam enim Princeps, & nobilis Castellanus Laudunensis nomine Girardus de Charisiaco, dum in eadem sanctæ Dei genitricis ecclesia genibus flexis suppliciter oraret, ab inimicis suis, qui eum alibi aggredi non audebant, dolo circumuentus, & ab oratione surgens, diuersis gladiorum plagis ibidem est interfectus. Cuius sanguine pauimentum ecclesiæ respersum, cum multotiens aqua superfusa non posset ad plenum ablui, plurésque spectaculum videntes non parum super hoc mirarentur. Magister Anselmus tunc temporis Laudunẽsis ecclesiæ decanus vir scientiæ & eloquentiæ fama notissimus, quibusdam secrete colloquens prænunciasse fertur, illam sanguinis effusionem non nisi eiusdem ecclesię concrematione diluendam, quia tantum scelus non aqua sed potius igne esset expiandum, & ita contigit.

Sigebertus in chronicis. Ante hos dies natus ibidem fuerat puer geminus à clune superius duo habens capita, duo vsque ad renes cum suis brachijs habens corpora, qui baptizatus triduo quoque superuixit.

Anno 7. mense Iunio siligines & arbores sacro igne adustæ spem sui fructus mentitæ sunt, & quædam siluæ insuper arefactæ, subsecutaq; est grauis, & diuturna hominum valetudo, cum profluuio ventris & mortalitate. *An.Ch. 1112.*

Domnus Sigebertus venerabilis monachus Gemblacensis cænobij, vir in omni scientia literarum ingeniosus, tẽporum descriptor obijt, suisque grauissimum mærorem absentiæ suæ reliquit. *Sigebertus obijt.*

De miraculis feretri sanctæ Mariæ Laudunensis.

CAP. XII.

CHronographus. Vualdrico Laudunensi episcopo à suæ vrbis ciuibus nequiter perempto, Hugo Aurelianēsis ecclesiæ Decanus substituitur. Quo post septem menses mortuo vir illustris Bartholomeus ad episcopatum Laudunensis ciuitatis prouehitur. Cuius industria, & episcopalis ecclesia quæ incensa fuerat in breui reparata iterum consecratur, & ciuitatis ac prouinciæ desolatione subleuata in multis locis, in quibus antea nunquam fuerat religionis feruor, & Dei cultus fundatur, & inde in multas ac remotas etiam transmarinas regiones propagatur.

Plurima miracula facta sunt per feretrum B. Mariæ virginis.

Helinandus lib. 40. Electi sunt ergo 7. canonici Laudunensis ecclesiæ, & 6. Burgenses, qui feretrum scilicet Marię, & alias capsas reliquiarum per diuersas circumferrent prouincias ad expetendas eleemosynas fidelium pro restauratione ecclesiarum; quæ reliquiæ multis miraculis clarificatæ sunt. Quæ miracula scripserunt Canonici ecclesiæ Laudunensis, ex quibus pauca breuiter causa ædificationis excerpsimus.

Apud Isfordunum duo cōtracti sanati sunt, quorum calcanei natibus adhærebant; hos pro Dei amore multo iam tempore pauerat in domo sua Galfridus eiusdē castri dominus.

Apud castellum Buscenti, sanatus est filius domini Castelli raptoris pessimi, puer annorum 25. à natiuitate surdus, & mutus. Quo facto pater pueri discalciatis pedibus ad ecclesiam cucurrit, & feretro sanctæ Mariæ 40. solidos obtulit: Non enim multam habebat pecuniam, qui etiam feretrum sanctæ Mariæ, cum cæteris militibus humeris suis imposuit, & illud vsq; ad castellum proximū, duobus milliaribus distās, nudis pedibus portauit. Quod audientes inimici raptoris illius, & miraculū de filio eius factum, & ipsi nudis pedibus inimicis suis obuiā ruunt, & feretrum ab illis pacifice susceptum in castellum suum deferunt.

De his quæ facta sunt Turonis.

CAP. XIII.

INde venerunt Turonis. Ibi quædam fœmina quæ de lecto surgere nō poterat iam per 8. annos, & nusquam ire nisi portaretur, sanata est hoc modo: Apparuit ei dormienti *Mater misericordiæ* pręcipiens, vt se ad feretrum suum in ecclesia sancti Mauritij faceret deferri, & portata est in vanno, suppositaque feretro protinus obdormiuit, & sana surrexit.

Ibidem apud sanctum Martinū sanatur iuuenis à natiuitate surdus & mutus, & ex toto corpore sudorem emittens, & venis circa aures inflatis, sanguis vbertim profluxit ex auribus, qui postea cum feretro iuit Laudunum.

Post hæc venit illud feretrum ad sanctum Laurentiū de Cala, in festo eiusdem martyris. Monachus autem quidam ibi habitans pati non potuit, vt feretrum beatæ virginis super altare sancti Laurentij poneretur: sed fecit illud poni super quoddam minus altare in parte ecclesiæ, timens amittere oblationes consuetas in eodem festo. Cum vero Turonenses, qui feretrum obsecuti fuerant referentes miracula quæ viderant, omnes peregrinos superuenientes ad feretrum inuitarent, Monachus ille liuore percussus fecit feretrū, & omnes reliquias de ecclesia eijci. Sed præpositus castelli tētorium, & spatiosum, quod sibi parauerat tradidit deferentibus feretrum, & matronæ plurimas deferentes cortinas idē tentorium decentissime ornauerant, & luminaribus copiosis tota nocte splēdidum reddiderunt. Præfatus autē monachus ad vesperam epilepsiæ morbo grauiter correptus, coram omni populo in terram cecidit, magnumque timorem vidētibus incussit. Campana etiam maior de turre cadens confracta est, & turris ipsa in superiori parte scissa crepuit. Monachus ergo sero pænitens nudis pedibus coram feretro terræ prostratus cælesti Reginæ humiliter satisfecit, rogans, vt idem feretrum super maius altare referretur, sed Laudunenses noluerunt.

De his quæ facta sunt Carnuti.

CAP. XIV.

IN natiuitate sanctæ Mariæ venit idem feretrū Carnutum, cui occurrit venerandus Iuo episcopus cum tota processione canonicorum vsque ad vineas. Positūque est feretrum in maiori ecclesia super altare sanctæ Mariæ.

Ibi mulier contracta erat iam per 5. annos in domo vbi coquebatur panis episcopi. Huic prima noctis hora apparuit in somnis beata virgo Maria præcipiens ei, vt quantocius surgeret, & ad maiorem ecclesiam iret, feretrumque Laudunense quæreret. Protinus euigilans sana cucurrit ad ecclesiam per plateas cum gaudio vociferans, & clamans, & ingeminans *Domina sancta Maria*; statim episcopus omnia signa præcepit sonari diutius, & ipsemet incæpit: *Te Deum laudamus*. Quod dum cantaretur, altera contracta sanata intrauit, duoque scabellula quibus reptando se circumferre solebat super altare posuit. Rursus signa pulsantur; *& Te Deum cantatur* episcopo incipiente. Quod antequam finiretur, quidam iuuenis miles, qui in castello quodā catenis religatus captus seruabatur, liberatus ex insperato ecclesiā ingreditur, matreque sua cum ciuibus occurrentibus ad altare progreditur, genibusque flexis coram feretro; & dicens se per beatam Mariam ereptum, obtulit solidos 40. Iterum iubente episcopo per omnes ecclesias signa pulsantur, & ipse ter, *Te Deum laudamus* incæpit, multūque ibi præ gaudio ploratum est. Igitur ex oblationibus fidelium per Franciam collectis toto autumnali, & hyemali tempore ecclesia sanctæ Mariæ Laudunensis ex magna parte constructa est.

De his quæ facta sunt in itinere versus Angliam.

CAP. XV.

SEquenti quadragesima cum adhuc pars operis maxima superesset, & pecunia paulatim decresceret, electi sunt ex canonicis Laudunensibus 7. quibus traditū est feretrum sanctæ Mariæ cum alijs pluribus sanctorū reliquijs, inter quas eminebat forma & dignitate vnum philacterium, in quo sic scriptum legitur.

Spongia, Crux Domini, cum syndone, cum faciali.
Me sacrat atque tui genitrix, & virgo capilli.

Cum his reliquijs profecti sunt in Angliam, quæ tūc temporis magna diuitiarū pollebat opulentia, pro pace & iustitia, quam Rex Henricus in ea faciebat.

Feria secunda post dominicam, *Isti sunt dies* profecti à Lauduno, & eodem anno circa natiuitatem B. Mariæ Laudunum redierunt: miracula quæ interim cōtigerant, enarrantes.

Apud Nigellam in pago Viromandensi quidā Ioannes à natiuitate surdus, & mutus sanatus est, potatus aqua reliquiarum lotarū toto corpore post dormitationē sub feretro sudās sanguine de naribus & auribus, & venis circa collum inflatis vbertim profluēte: qui prosecutus est feretrum vsque ad mare.

Circa parasceuē venerūt Attrebatū. Ibi erat quidam senex artifex iam per annos 12. lumine oculorū priuatus. Hic audiēs feretrū sanctæ Mariæ Laudunēsis allatū esse, interrogabat qualitatē & formā feretri. Quā cū cognouisset, protin⁹ imo ex pectore, alta trahēs suspiria & vbertim plorans dicebat: Hoc feretrū ego peccator proprijs manib⁹ in iuuētute mea cōposui iussu domini Helynādi episcopi Laudunēsis, in quo idē episcopus preciosissimas posuit. Inter quas fuit caput sancti Vualerici Abbatis, &

caput

caput sancti Montani monachi reclusi, qui natiuitatem sancti Remigij prædixit, & de lacte Cilimæ matris eius lumen recepit sicut prædixerat. O si hanc misericordiã faceres mecum, ô pijssima mater misericordiæ, vt instar sancti Montani recepto lumine rursus feretrum tuum, quod composui possim videre. Hoc dicens & plorans rogabat, vt de lotura reliquiarum oculi sui tangerentur. Quo facto de ipsa aqua bibit, & tota nocte coram feretro peruigil in oratione mansit. Mane facto lumen recepit.

Apud sanctum Andomarum, quædam puella manũ habens aridam à natiuitate sanata est.

De his quæ facta sunt in transitu maris.

CAP. XVI.

IN festo sancti Marci Euangelistæ venerunt apud Vuisant. & nautis conuocatis nauem intrauerunt, & cum eis plures negociatores, qui propter lanam emendam in Angliam ibant, & cum feretro securi trãsire sperabant plusquam 300. marchas secum in marsupiis portãtes. Magister nauis dicebatur Codilstanus. Circa maris medium viderunt piratas nauigantes, & in naui eorum lanceas, & gladios, & clipeos coruscantes. Tunc singuli ad alterutrum præ timore peccata sua confessi sunt, & presbyter laico confitebatur. Prædicti negociatores de vita iam desperantes marsupia sua cum tota pecunia feretro obtulerunt, flentes & orantes beatã Mariam, vt eos de piratarum manibus liberaret, & de periculo mortis, & totam eorum pecuniam ad restaurandã suam ecclesiam retineret. Piratis autem appropinquantibus magister nauis exhortatus est Bosonem presbyterũ, vt assumptis Dei genitricis reliquijs, piratis sibi nocendi potestatem interdicat, mox ille philacterium cum capillis beatę Mariæ assumens cum timore, & deuotione in eminentiorem locum puppis ascendit, ipso magistro nauis vtraque manu ipsum sustentante, manuque contra hostes eleuata ex auctoritate Christi, & Matris eius fortiter adiurans, ne vltra veniant, ne potestatem nocendi habeant, interdicit. Statimque vt *signum Crucis* de eodem philacterio fecit contra hostes, dicto citius, ventus vehemens & contrarius nauem eorum retro tulit, malus nauis frangitur, pars mali super vnum ex ipsis decidens ipsum exterrebat, & in mare mortuũ præcipitat. Post modicum nauis sana cũ feretro, & læta ad portum peruenit. Negociatores liberati sacculos suos quos obtulerunt resumpserunt. Cumque tota Anglia circumita magnos aceruos lanæ emendo suam pecuniã expendissent, & de ipsa lana magnam domum implessent, supra littus maris, quod Doura dicitur, eadem nocte qua in crastinum transire debuerãt, domus illa cum tota lana cremata est.

De his quæ facta sunt Cantuariæ, & Vuintoniæ.

CAP. XVII.

POst hæc venit feretrum Cantuariam, ibi Laudunẽses honorifice suscepti sunt à Guilelmo Archiepiscopo, qui dudum pro videndo & audiendo magistro Anselmo Laudunum petens diebus multis in domo episcopi manserat. Ibique Radulphi filios cancellarij Regis Anglorum docuerat. Ibi ergo matrona quædam ditissima iam per octo dies dolore pariendi fuerat cruciata. Quæ cum misisset maritum suum ad Laudunenses quęrentem, si quis forte illorum aliquid medicinæ nosset, boso presbyter illum admonuit, vt consuleret vxori suæ veracem peccatorum suorum presbytero suo confessionem facere, & de lotarum reliquiarum aqua confidenter bibere. Illa vero quæ iam præ dolore loquelam penitus & memoriam amiserat, protinus ex ipso calore fidei aliquantulum roborata, veniente presbytero peccata sua fideliter confessa est; subiungens eadem nocte sibi in visu quandam speciosissimam dominam de Francia venientem apparuisse, & vt peccata sua veraciter confiteretur præcepisse, sicque eam sanandam promisisse. Igitur statim postquam aquam reliquiarum biberat, partu edito sanata est. Quæ munera & ornamenta multa beatæ Mariæ Virgini obtulit. Nemo autem ibi sanari potuit, nisi de ipso episcopatu, & nisi peccata sua prius confessus; si tamen ætatis idoneæ esset.

Apud Vuintoniam sanatus est, quidam miles pincerna Regis, qui iam per octo annos cæcus fuerat, & alius ditissimus Vualtherus nomine, qui iam sex annis lecto decubuerat, & præter hoc fluxu ventris laborabat. Hic tribus clericis, qui ad eum reliquias detulerant tres annulos aureos obtulit, & accurrens ante feretrum tres cyphos argenteos, & multam pecuniam, & alia ornamenta obtulit, quæ cum in platea delata nonnulli viderent, & dicerent eum pauca obtulisse secundum multitudinem diuitiarum suarum (nam ferebatur plusquam tria millia librarum Anglicæ monetæ in thesauris habere.) Respondit se ad præsens nolle amplius dare, donec omnes vsuras, quas à debitoribus suis acceperat redderet, sicut Deo promiserat. Vnde protinus per totam vrbem fecit clamare præcones, vt quicunque ei vsuras dederat veniret, & sua acciperet.

Præter hunc alij 12. publice sanati sunt cæci, claudi, surdi, & muti.

Qualiter apud Christichercam susceptum est feretrum.

CAP. XVIII.

POst hoc venit feretrum ad Christichercam, sic dictam villam, id est, Christi ecclesiam, in octauis Penthecostes, vbi celeberrimus erat negociatorum conuentus.

Ibi erat decanus quidam cum duodecim canonicis, qui noluerunt feretrum suscipere, ne perderet oblationes negociatorum, quia ecclesia eorum nondũ perfecta erat. Et quoniam ingens pluuia erat vix tandem decanus concessit, vt feretrum poneretur super minus altare in remota ecclesiæ parte. Et cum videret negociatores fere omnes, qui miracula Vuintoniæ facta audierãt, ire ad feretrum & offerre, iratus præcepit feretrum de ecclesia eijci. Ibi ergo equi Laudunẽsium & vestes pluuia madebant, & præ multitudine negociatorum tota villa hospitium non inueniebant. Tunc matrona quædam illis compatiens rogauit maritum suum vt domum nouam quam ædificauerat, & iam duabus marchis negociatoribus locauerat, Reginæ cœli, quæ de ecclesia eiecta fuerat commodaret, & in ea tam ipsam quam clericos eius in sequenti nocte hospitari permitteret; & interim sibi aliud hospitium quærant. Annuit ille, & clericos iam pene præ pluuia deficientes in domum illã suscepit, vestesque illorum luto perfusas ablui, & siccare fecit, & feretrum beatæ virginis competenti loco detentum, cortinis adornato collocauit, & eis deinceps omnẽ hospitalitatẽ exhibuit. Vnus ex negociatoribus tres cãpanas, quas venales habebat, ad domus laquearia suspensas pulsans, socios suos earũ sonitu conuocat, & locũ eminentiorem ascendens, quomodo decanus feretrũ de ecclesia eiecerat, enarrat; & vt nullus ad ecclesiã eat, sed potius ad officium feretri sanctæ Mariæ diurnum officium audituri conueniant, exhortatur. Postremo cuncti vnanimiter edictum proponunt, vt si quis ad ecclesiam iret, quinque solidis socijs persolueret. Erat autem tunc sabbatum ante octauas Penthecostes.

De miraculis ibidem ostensis.

CAP. XIX.

HOspes ille habebat vnam domum prope oppidum, in quo boues, & pecora seruabantur. Ibique manebat quidã pauper rusticus eiusdẽ pecoribus custo-

diendis deputatus, cuius filia puella paruula tortum pedem à natiuitate habebat, ita vt calcaneus in anteriori parte, digiti vero in posteriori parte pedis essent. Hæc bibens de aqua reliquiarum, & pedem suum de aqua aspergens, vigilans coram feretro mane sanata est.

In crastino draco quidam flammiuomus de mari exiens in villam illam aduolauit, & primo ecclesiam, deinde quasdam domos flamma quam ex suis naribus emittebat succendit. Feretrum vero sanctæ Mariæ vix dimidio stadio iam decesserat, post quod cursores super equos aduenerunt. Rogaueruntque Laudunenses, vt ardenti villæ subuenirent, qui humana curiositate tantum prodigium videre sitientes, deputatis feretro idoneis custodibus, velociter super equos ad vicum recurrunt, videruntque draconem incredibilis longitudinis habentem quinque capita, flammasque sulphureas per nares emittentem, & de loco ad locum volantem, domosque sigillatim succendentem. Ecclesia vero ita concremata est, vt non solum ligna, sed etiam parietes, & maximi lapides, & ipsa altaria in cinerem redacta sunt, vt nullo modo appareret ibi fuisse ecclesia. Decanus autem videns ecclesiam, & domum eius succensam, vestes & supellectilem suam festinanter colligens, & circumligans ad nauem, quæ in proximo maris littore defixa erat, extra deferri fecit. Sed draco, ac si propter hoc solum venisset nauem volatu petens cuncta, quæ in ea erant succendit, & ipsam nauem, incredibile dictu. Domus autem hospitis illius, qui feretrum collegerat incolumis, & illæsa cum omnibus, quæ in ea erant remansit. Et illa etiam procul posita, in qua eius pecora seruabantur. Negociatores etiam illi, qui multam Laudunensibus impenderant beneuolentiam, ita per gratiam Dei seruati sunt, vt de omnibus rebus suis, aut nihil aut parum perderent. Decanus autem ille, qui feretrum de ecclesia eiecerat sera motus pœnitentia, nudis pedibus illud prosecutus est, & coram ipso prostratus.

Itaque Dei iudicia protestatus, indulgentiam postulabat.

De his quæ facta sunt in cæteris Angliæ locis.

Cap. XX.

APud Excestriam honorifice suscepit Laudunenses cum feretro Robertus Archidiaconus, qui diu Lauduni manserat, pro audienda lectione magistri Anselmi. Ibi 16. infirmi curati sunt. Ibi autem contractus de episcopatu Salisberiensi, qui curari non potuit, donec feretrum venit in episcopatum eius. De Salisberia venerunt ad Abbatiam sanctimonialium, quæ dicitur Vuiltonia, vbi ostensa est eius sepultura venerabilis Bedæ Presbyteri, iuxtaquem sepulta est mulier illa versificatrix inclyta. Ibi iacebat quidam iam longo tempore febricitans ad sepulchrum venerabilis Bedæ Presbyteri, quia plures ibidem consueuerant sanari. Ipsa vero nocte in cuius crastinum feretrum Laudunense illuc aduenit, mulier illa versificatrix apparuit infirmo dicens: Nō potes hic modo per Bedam sanari, quoniam beata Dei genitrix ad nos descendit. Quod cum Laudunensibus in crastino retulisset infirmus, & ex aqua lotarum reliquiarum bibisset, illico sanatus est.

Inde venerunt in prouinciam Danaxeriæ, vbi ostēderunt eis indigenæ cathedram & furnum famosi illius Regis (secundum fabulas Britannorum) Arthuri, ibi eos plurimum honorauit, Algardus clericus, qui fuit postea Constantiensis in Normannia episcopus, qui fuerat Lauduni auditor magistri Anselmi; Ibi apud villam, quæ Beronia dicitur puella decennis à natiuitate cæca illuminata est, & iuuenis à natiuitate surdus auditum recepit.

Quidam vero manum habens aridam iurgari cæpit cum vno ex famulis Laudunensium pro Arthuro, & ideo sanari non potuit.

Adhuc de eodem.

Cap. XXI.

APud Totenes sanatus est quidam senex à natiuitate claudus germanus præpositi illius castri. Quo sanato mox frater eius obtulit coram feretro 40. solidos sterlingorum. Et post eum populus infinitus multa addidit. Erant autem ibi tres iuuenes eiusdem territorii, carnis consanguinitate propinqui. Qui videntes tātam pecuniam deferri ad feretrum, detrahere cæperunt Laudunensibus, dicentes eos quæstus gratia per magicā artem facere miracula. Quorum vnus alios hortatus est, vt secum irent ad feretrum, simulantes se illud osculari, vt sic de nummis super altare positis ora sua lambendo replerent. Illis autem hoc facere nolentibus, perfidus ille fecit quod dixerat, & de aceruo nummorum quantum potuit ore lambendo rapuit, rediensque ad socios nummos, quos rapuerat ostendit, inuitans eos secum ire ad tabernam; quibus illum sequi nolentibus, miser ille tabernam introiuit, & saciatus exiuit. Cæteri duo ad cōuentum populi redierunt. Ille autem ascenso equo proximam siluam intrauit. Quæ vix dimidio stadio aberat, & reste lignea collo suo circumligata ad vnius arboris ramum se suspendit, equus cui insederat vacuus ad populi conuentum redijt. Quem videntes præfati duo iuuenes equi vestigia perlustrando, & cursim prosequendo ad siluam celeriter peruenerunt, eumque suspensum, & mortuum repererunt, soluentesque marsupium eius, quod pendebat ad baltheum inuenerūt nummos, quos rapuerat adhuc recenti saliua eius infectos, quos protinus cum magno eiulatu ad feretrum deportantes super altare reposuerunt, terræque prostrati pro anima cognati sui misericordiam Dei genitricis implorantes coram omnibus, facinus quod defunctus perpetrauerat retulerunt. Mirati sunt omnes tam celerem Dei vindictam, & pectora sua tundendo vbertim lachrymas effuderunt.

Hucusque miracula Laudunensis feretri, quæ facta sunt anno Domini 1114. & 1115.

De beato Bernardo Clareuallensi, & bonis eius initijs.

Cap. XXII.

CHronographus. Anno Domini 1114. Henrici quinti 6. Bernardus iuuenis egregius, scientia, moribus, & genere clarus, vir postea magnæ virtutis exemplar futurus Castellione castro Burgundiæ oriundus cum germanis fratribus, & alijs comitibus multis Cistertij habitu religionis induitur, & miro religiositatis feruore conuersatur.

Ex gestis eius. Hic beatus Bernardus anno natiuitatis 22. cum socijs plusquam 30. ingressus est cellam nouitiorum sub Abbate Stephano. Inter quos fuit Hugo Masticonensis, qui Pontiniacense cænobium ædificauit, qui postea factus est Antisiodorensis episcopus. Pater sancti Bernardi dictus est Telselmus Dominus oppidi Fontanorum. Mater eius dicta est Aleth ex castro montis Batri. Hæc 7. liberos habuit 6. mares futuros monachos, & vnam fœminam futuram sanctimonialem. Quos alienis vberibus nutriendos committere nolebat, infundens eis naturam boni materni cū lacte materno, non patiebatur eos delicatiores assuescere cibos. Hæc cum haberet in ordine tertium in vtero Bernardum, somniauit se in vtero habere catellum totum candidum, & in dorso subrufum, & latrantem. Respōsum est, quod infans ille contra inimicos Dei magnos latratus ederet, & mundam vitam duceret, & magnum patiētiæ exēplum præberet. Adultus puer traditus est magistro apud Castellionem, cuius castri ecclesia postmodū per eius operā à cōuersione sęculariū in ordine regulariū canonicorū promota est. In nocte natalis Domini

Parentes eius omnes fratres S. Bernardi monachi fuere & soror monialis.

Adhibetur literis.

apparuit ei velut sponsus procedēs è thalamo suo benignus puer Iesus. Prædicta vero Aleth mater eius laborans in extremis, & psallens cum clericis, & dicens litaniam, cum diceret, *Per passionem, & Crucem tuam libera eam domine*, leuata manu signans se spiritum reddidit, ita quod deinceps manum suam deponere non potuit, quā ad se significandam leuauerat.

Repellit puerulus puellulam. Quadam vero nocte instinctu dæmonis iniecta est, in lectum dormientis Abbatis Bernardi puella nuda, quam ille sentiens vertit se in partem alteram, & dormiuit. Illa palpitante & stimulante permansit immobilis, sicque illa ficta & confusa aufugit. Alio tempore sollicitatus est, à quadam hospita sua, quæ se in lectum eius iaciens alliciebat eum ad carnalem eius copulam. Ille autem consilij non inops clamauit: *Latrones, Latrones*. Quod illa audiens aufugit, & hoc factum est ter. Cum autem arctius implicaretur amore scientiæ sæcularis, videre sibi visus est matrem suam conquerentem, & dicentem, quod non eum nutrisset ad hanc nugacitatem. Semper pensare post cibum solitus erat quantum cōederat, Annum in cella nouitiorum exegerat cum adhuc putaret in capite ecclesiæ vnam tantum fenestram esse vitream, cum ibi tres essent.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. XXIII.

An. Christ. 1114. *Chronographus*. Hoc tēpore in pago Brachatēsi circa Tornatum nix tanta cecidit 9. Calen. Maij, vt etiam siluas fregerit. Apud Rauennam, & Parmam ciuitates Italiæ in agris, & intra mænia sanguis pluit, Iunio mense.

Idibus Nouembris in suburbio Antiochiæ noctu terra dehiscens turres multas, & adiacētes domos multas cum habitatoribus absorbuit.

Balduinus Rex Hierusalem Rogero Comite Antiochiæ contra Turcas vadit, sed Rogero cum exercitu suo iuxta quendam fluuium residente, Rex cum suis processit aduentum Turcarum explorare. Turci vero montem quendam occupantes insidias per quatuor loca collocauerant singulis insidiis 4. millibus equitum deputatis, à quibus ex insperato Rex vndique interceptus mille quingentis suorum interfectis miserabili fuga est liberatus.

Turci cænobium in monte Thabor, situm funditus euertunt, monachos interficiunt, & omnia sibi diripiunt.

Eo quoque tempore scilicet anno domini 1114. in ciuitate Beluacensi à Corione sedis Apostolicæ legato concilium est celebratum. Post Iuonem autem qui vita atque doctrina sua Carnotensem ecclesiam illustrauit, quique inter cætera opera sua illud volumen, quod decreta Iuonis dicunt vtiliter compilauit, Gaufridus vitę merito ac prudentia venerabilis, Carnotensem ecclesiam rexit. Anno domini 1115. Lambertus bonæ memoriæ Attrebatensis episcopus obiit. A tempore sancti Vedasti vsque ad istum Attrebatensis Ecclesia proprio viduata præsule, Cameracensi episcopo erat subiecta.

De fundatione cænobij Clareuallis, & Abbate Bernardo.

Cap. XXIV.

Clareuallense cænobium fundatur. *Helinandus lib.* 18. Eodem anno Clareuallis fundatur. Fundatum est cænobium Clareuallis Anno domini. 115. sub primo Abbate sancto Bernardo, sed & cænobium Pontiniacense à Masticonensi Hugone, qui postea fuit Antisiodorensis episcopus. Hi duo viri, quinto anno à conuersione sua Abbates facti sunt. Intrauerant enim pariter domum Cistertij anno domini 1111. sicut scribit Guillelmus, Abbate scilicet Theoderico. Et anno à constitutione domus Cisterciensis 15, Quamuis Sigibertus in suis chronicis dicat illos 30. socios intrasse domum Cistertii anno 10. à constitutione eiusdem domus anno scilicet primo Abbatis Stephani. Erat enim beatus Bernardus annorum 22. quando conuersus est, & quando Abbas Clareuallis factus est erat annorum 27. Qui profectus Catalaunum ad suscipiendam benedictionem suam, quia Lingonensis episcopatus tunc vacabat, cum magna susceptus est reuerentia à Cantalaunensi episcopo Guillielmo de Campellis, qui videns iuuenem macilentum, & exesi corporis, toto corpore prostratus, in terram petijt à Capitulo Cisterciensi, vt anno vno sub cura sua esset, & obtinuit. In quo spatio sæpe sagimen crudum comedit pro butyro, & oleum bibit pro aqua à seruitore negligentissimo, & nihil sciente per errorem sibi oblata. Tunc enim sensum gustandi perdiderat quantum ad saporum dignoscentiam præ nimia abstinentia, vt solum aquam frigidam sibi sapere testaretur. Fælix cui solum illud reputatur ad culpam, quod alii præsumere sibi solent ad gloriam. Clareuallis autem non longe à fluuio Alba antiqua fuit spelunca latronum quæ dicebatur *vallis absinthialis*, vel propter amaritudinem incidentium in latrones. Fratres Clareuallenses tunc temporis sæpius pulmentarium ex foliis fagi conficiebant. Panis erat similis illi prophetico ex hordeo, & milio, & vitia.

De quibusdam actibus eiusdem Abbatis.

Cap. XXV.

Visio Diui Bernardi. Vidit tunc temporis beatus Bernardus puerum sibi cum diuina claritate astantem, & magna auctoritate sibi præcipientem, vt fiducialiter loqueretur quicquid ei suggeretur in apertione oris sui; quia ipse non esset, qui loqueretur, *sed spiritus patris sui, qui loquetur in eo*.

Quidam frater quem pro secreta culpa abstinere pręceperat à communione, in quadam præcipua solennitate erubescens, quod solus remaneret incommunicatus, iuit cum aliis communicare, quem videns sanctus communionem illi negare noluit; sed tacite precatus est, vt Deus aliquid melius de tanta præsumptione ordinaret. Ille ergo frater sumptum corpus domini nullo modo glutire potuit. Post sextam vero traxit sanctum in partem confitens ei præsumptionem suam. Quem increpans sanctus orando fecit, vt corpus domini sine difficultate glutiret.

Quibusdam militibus euntibus ad torneamentum iussit dari cereuisiam, quam benedixerat ad bibendum, qui statim conuersi sunt: Vualtherus de monte mirabili cum infantulus oblatus esset ei à matre sua ad benedicendum, quia in eius domo hospitatus erat, cum inter loquendum aliquotiens sanctus manum protenderet, multotiens osculatus est manum eius trahens eam ad os suum.

Clericus quidam Nicolaus nomine impetrauit per eum à Domino gratiam lachrymarum.

De Anselmo Laudunensi, & prodigijs illius temporis.

Cap. XXVI.

An. Christ. 1117. *Chronographus*. Anno domini 1117. Anselmus Laudunicæ ciuitatis magister nominatissimus, literarum scientia clarus, vir morum honestate & consilij maturitate venerabilis obiit; qui inter cætera opera in psalterio glossas marginales & interlineares ordinauit.

Hic chronographus fuit Robertus quidam Abbas & extat in fine Sigeberti simul cum insertionibus Galfridi. Anno autem sequenti mense Ianuario 3. nonas ipsius 4. feria in aliquibus locis, sed non vsquequaque, terræmotus accidit, aliàs clementior, aliàs validior, adeo vt quarundam vrbium partes cum ecclesijs subruisse dicantur. Mosa etiam fluuius iuxta Abbatiam quæ dicitur Sustula, quasi pendens in aere fundum suum visus est deseruisse.

Hoc quoque anno Leodium ciuitas multis plagis at-

trita est: Mense enim Maio. 5. nonas eiusdem, dum in maiori ecclesia vesperas celebrarent, subito tonitruus cum terræmotu omnes ad terram strauit, & fulmen ad læuam templi ingressum non modicas crustas de muro hac illac diiecit: deinde turrim ingrediens multas trabium partes diffidit. Subsecutus est fætor intolerabilis, adeo vt multo aromatum odore vix potuerit expelli.

Item Iunio mense 7. idus ipsius mensis circa horam nonam nubes pluuiæ subito rupta à monte, qui dicitur Roberti, subiectam sibi partem ciuitatis penitus oppressam pessundedit, adeo vt multas domos dirueret, & immensam annonam perderet, & matrem duos infantes altrinsecus in brachiis amplexam necaret, & alios 8. homines diuersis in locis opprimeret. Pulsantibus vesperis sabbato, quædam dum caput lauat puero manus rubent sanguine fluido.

A Calen. etiam Iulii circa horam 6. turbo nimis vehemens & obscurus ciuitatem operuit, & nubes ex abrupto scissa, ita omne tectum ecclesiæ maioris deiecit, vt & imbribus pateret, & totum pauimentum perfunderet. Illico fulmen à parte Aquilonis ingrediens, quendam clericum retro altare sanctorum Cosmæ & Damiani, in pulpito legentem, & alterum ante *Crucifixum* orantē, tertium de scriptorio ecclesiæ proximo egredientem in ipso ecclesiæ ingressu extinxit.

Ante fores quoque ecclesiæ quendam laicum extinxit.

vij. Idus Iulij ab hora 3. vsque ad nonam quatuor turbines, à quatuor plagis cæli vrbem circulauerunt: vētus etiam magna vi intonuit, & vrbem multo imbre alluit. Tertio nonas Augusti primo noctis conticinio cum quaque terrarum tonitruus audiretur, & fulgura sæpius micarent, in vrbem Leodium amplius ipse turbo deseuit, ita vt homines è stratis exilientes ecclesias tristi cætu complerent, & tota nocte supplicationibus intenderent. Summo vero auroræ diluculo à parte Orientis ignis cum ingenti flamma circulauit tantus, vt omnes diuinitus cremari extimuerunt. Post hoc magnus turbo erumpens ab Occidente ipsum ignem visus est aliquantulum obscurasse. Iterum autem quasi victor ignis cum flamma recaluit, & iterum turbine reuertente paululum delituit. Tertio etiam ipse ignis recaluit, & tertio nihilominus turbine victus recidit. Hoc spectaculum à summo mane vsque ad horam tertiam vehementer terruit.

Iterum de prodigijs, & quibusdam euentibus alijs.

Cap. XXVII.

Monstrum quoddā Namurci natum est, cui perrato vel nunquam visum est, videlicet biceps infantulus, qui hoc vidit, testis est populus: Hic tam sexu duplex, quam cæteris simplex erat compage corporis.

Tertio idus Decembris ad mediam noctem lucentibus stellis cælo sereno 14. luna eclypsim passa est, & contracto orbe multis coloribus, sed maximè sanguineo penè hora integra suffusa est.

13. Calen. Ianuarij prima hora noctis igneæ acies à septentrione in Orientem vergentes in cælo apparuerunt: deinde per totum cælum sparsæ, plurima noctis parte videntibus miraculo & stupori fuerunt.

Paschalis Papa moritur. Succedit Ioannes Romanæ ecclesiæ Cancellarius, & appellatur Gelasius. At Imperator quia electioni non interfuerat, Hispanum quendam nomine Burgūdinū ei superordinauit. Gelasius autem Papa indicto Remis concilio transgrediens Alpes in Gallias venit.

Balduinus secundus Rex Hierusalem obiit. Frater Godefridi ducis Lotharingiorum, & primi Regis Hierosolymitarum, qui Godefridus Princeps nobilissimus cum in Regem constitutus fuisset, nunquam tamen in ea ciuitate, in qua Dominus spinis coronatus est, diadema portare consensit.

Anno domini 1119. Gelasius Papa Cluniaci moritur, & sepelitur.

Guidouiennensis archiepiscopus in Papam eligitur, & Calixtus vocari designatus, Cluniaci benedicitur. Dum autem pro reconciliatione regni, & sacerdotii legatio nunc à Rege ad Papam vadit, & nunc à Papa ad Regem rediit, lux pacis inter eos conturbatur, & Imperator cum sibi fauentibus excommunicatur.

De initio Præmonstratensis ordinis, & patre Northberto.

Cap. XXVIII.

Anno domini 1120. ordo Præmonstratensis incæpit. Cuius scilicet loci & ordinis fundator vir Dei Northbertus extitit. Hic quidem de partibus Lotharingiæ oriundus, genere diuitiis atque facundia etiam ipsis summis principibus familiaris atque notissimus, diuino feruore succensus, postposita sæculari pompa repente ad votum suum diaconus & presbyter simul ordinatus, paupertatis Christi tunica induitur, & verbo prædicationis feruentissime instans, baiulans sibi Crucē, nudum nudus Christum sequitur. Quorundam etiam religiosorum moribus exploratis, arctioris viæ propositum, & tunc temporis inauditam districtionem arripuit & per aliquantulum temporis nudis incedens pedibus, etiam brumali rigore verbum Dei spargens multos ab errore conuertit. Denique Gelasius Papa cum in Gallias venisset, & in prouincia sancti Aegidij causas synodales ageret, ad hunc vir Dei Northbertus nudis, vt erat incedens pedibus accessit, eique animi sui propositum pandens, licentiam & auctoritatem seminandi verbum Dei ab eo accepit. Tandem à Papa Calixto Bartholomæo Laudunensi Episcopo specialiter commendatus, cum ei ecclesia beati Martini à prædicto episcopo offerretur, tum propter vrbis viciniam, tum quia eiusdem ecclesiæ clerici propositi, & vitæ eius austeritatem horrebant æque reliquit, & ab episcopo diuersis eiusdem prouinciæ locis religioni congruentibus sibi ostensis tandem diuinitus in loco Præmonstrati resedit, ibique solitarius religiosam vitam agere cæpit.

An. Christ. 1120.

Vide vitam huius sancti apud Surium, tom. 3.

Tempore Quadragesimæ ad colligendos socios solus egressus, ante Pascha cum 3. sociis rediit, & cum his in Præmonstrato loco secundum canonicæ institutionis normam ad tenorem regulæ beati Augustini Deo militare cæpit. Papa vero Calixtus Romam proficiscens ab omni senatu, & populari turba gloriose suscipitur, & in sede Apostolica confirmatur. Burdinus Pseudo Papa Sutrii positus dum peregrinos Romam euntes, vel redeuntes deprędaretur, tandem vt vilissimus apostata capitur, & in monachum tondetur.

De quibusdam circa Præmonstratenses in initio gestis.

Cap. XXIX.

In Præmonstratensi autem ecclesia cuidam fratri altius de Trinitate ineffabili, quæ Deus est, cogitanti, in matutinis dæmon astitit. Etenim tria gestans capita apparuit, Trinitatem se esse contestās, & ob fidei suæ meritum Trinitatis visione eum esse dignum, affirmans. Sed frater inimici dolum agnoscens, conuiciando ei, à se recedere compulit.

Northberto apud Vincellam verbum Dei prædicāte, & puellam dæmoniacam coram se adductam exorcizante, dæmon irridens, *Cantica Canticorum*, à principio vsque ad finem per os puellæ edidit, & de verbo ad verbum, in Romana, deinde in Teutonica lingua interpretatus est; sed Dei seruo arctius insistente, tandem egressus est. Northberto autem ad quęrendas sanctorum reliquias Coloniam veniente, & suis in dicto ieiunio orationibus instante, vna de numero vndecim milliū Virginum nomen suum, & locum vbi iacebat specialiter designans, in crastino solenniter leuata, & cum aliis sanctorum

sanctorum reliquiis ad locum Præmonstratum, est ab eo translata. Sequenti vero die apud sanctum Gereonẽ in oratione pernoctans, mane facto in medio ecclesiæ, vbi nullum apparebat sepulturæ vestigium, effodi præcepit; & corpus sancti Gereonis integrum absque cerebro honorifice, & diligenter collocatum inuenit, sicut & de ipso legebatur, quod pars capitis, & non totum caput abscissum fuit. Quod cum honore & reuerentia à clero, & populo eleuatum est, & inde pars viro Dei donata est. Inde Præmonstratum rediens, & quadraginta iam clericos cum multis laicis secum habens, professionem eos facere secundum Apostolicam institutionem, & canonicam regulam beati Augustini docuit, & ad voluntariam paupertatem, & promptam obedientiam, cæteraque militiæ spiritualis instrumenta eosdem diligenter instituit.

Anno prænotato in ecclesia Vinceliacensi, in vigilia transitus beatæ Mariæ Magdalenæ incertum quo iusto Dei iudicio, innumerabiles promiscui sexus & ætatis atque ordinis in ipso crepusculo noctis atque diei ecclesia subito conflagrante, combusti sunt.

Antisiodorensem ecclesiam hoc tempore regebat Dominus Hugo, sancti Germani prius Abbas, sancti Hugonis Cluniacensis nepos, vir suarum virtutum insignibus memorandus.

Hoc etiam in tempore incæpit ordo militiæ templariis.

An. Christ. 1123. Anno domini 1113. sanctus Geraldus Biturensis episcopus fide, sanctitate, & doctrina, ac miraculis clarus in domino quiescit.

De libello miraculorum sancti Iacobi à Calixto Papa compilato.

Cap. XXX.

ANno domini 1124. obiit bonæ memoriæ Papa Calixtus.

Author. Hic est, vt legitur, Calixtus secundus, qui libellum scripsit de miraculis S. Iacobi, quę sparsim collegerat in vnum volumen compilando, de quo nonnulla ad ædificationem legentium hic inserere curaui.

Calixtus Papa. Cum essem scholaris, & ab infantia beatum Iacobum Apostolum diligens, 14. annorum spacio perambulans terras, & prouincias barbaras, quæ descripta inueniebam, paucis & vilibus scedulis diligẽter scribebam, vt in vno volumine comprehendere possem. O mira fortuna, inter prædones cecidi, & raptis omnibus spoliis meis codex mihi tantum remansit. Ergastulis trusus fui, & perdito toto censu meo, mihi tantummodo codex remansit. In profundum aquarum multarum crebro cecidi, proximus morti, & minime codex infectus euasit. Domus, in qua eram cremabatur, & consumptis rebus meis, codex mecum euasit inustus. Cumque studiose cogitarem, vt codex ille pro quo innumeras passus sum anxietates, quem & manibus meis studebam perficere, Deo foret acceptabilis: nocte raptus in extasi, in quadam regia splendida facie vidi iuuenem pulcherrimam & splendidum laureatum regaliter, qui in cathedra sedens mihi insidenti pedibus suis ait. Præbe, quas in manu habes chirothecas, cui cum libenter obtulissem, illo thalamum ingrediente, quidam è sociis eius dixit mihi. Iste est filius Regis summi, qui sicut chirothecas de manibus tuis accepit, sic codicem apostolicum placide suscipiet postquam impleueris. Rursum translationis Apostoli sermonem veneranda die mihi ruminanti, & scripturam eius inter manus tenenti, vna cum beato Iacobo in extasi ipse apparuit dicens; Scribe quæ cæpisti, corrige scelera prauorum hospitum manentiũ in itinere Apostoli mei. Nemo igitur hunc librum despiciat, quicquid in eo scriptum est, autenticum est, magnaque auctoritate expressum. Itaque miracula quæ in hoc codice continentur diebus festis eius in refectoriis legantur. Idem de historia Caroli à beato Turpino Remensi Archiepiscopo descripta statuimus.

De miraculis sancti Iacobi Apostoli.

Cap. XXXI.

TEmporibus Adelphunsi Regis in Hispaniæ partibus, viginti viri Christiani, quorum vnus erat sacerdos, à Saracenis capti sunt, & in vrbe Cæsaraugusta carcere tenebroso diuersorum generum nexibus obligati. Qui cum, Deo inspirante, admonente presbytero, beatum Iacobum inuocarent, in obscuro carceris, sic eos alloquens refulsit. Ecce adsum quem vocastis. Tunc ora quæ præ dolore infixa in genibus tenebantur erigentes, ad pedes eius prociderunt, qui suffuso eius virtutis vnguento, eorum vincula confregit, suaque potentia captiuorum manibus conserta de carcere diuinitus erepti ad portas ciuitatis eo duce peruenerunt. Quæ facto Crucis signo, Apostolicæ reuerentiæ egressum vltro ministrauerunt. Illos igitur iam fere Sole illucescente ad quoddam castellum, quod Christianorum tutamine tenebatur perduxit, vbi etiam se ab eis vocari præcipiens, cœlos visibiliter conscendit. Tunc cum magno clamore aduocantes, apertis foribus interius suscepti sunt.

Beda Presbyter. Temporibus beati Theoduhri Compostelanensis episcopi quidam graue peccatum commisit, quod vix sacerdoti suo, & episcopo ausus est confiteri. Quo audito episcopus stupefactus pænitentiam ei dare non audens, hominem illum cum scedula, in qua erat peccatum illud scriptum, ad sanctum Iacobum misit. Qui cum venisset illuc die festi eius, scedulam super altare posuit, flens, & rogans sanctum Iacobum, vt meritis suis deleret illud peccatum. Interea episcopus ad missam celebrandam accessit, & scedulam illam videns cum quęreret, cur, & à quo posita esset, ibi vir ille protinus occurrit, & rei seriem cunctis audientibus flens narrauit, literas illas aperiens, & nil ibi scriptum inueniens, peccatum illud dimissum cunctis narrantibus intellexit. *De homine cuius peccatum per orationem D. Iacobi deletum est.*

Adhuc de eodem.

Cap. XXXII.

HVbertus Sibuntinus. Anno Domini 1080. triginta viri de Lotharingia sanctum Iacobum adeũtes mutuæ seruandam virtutis fidem sibiinuicem promiserunt. Vnus tum inter eos fuit, qui hoc eis non promisit. Cum itaque ad vrbem quæ *Porta clausa* dicitur incolumes peruenissent, vnum e sociis ibi ægrotantem propter pactum quod fecerunt per 15. dies vsque ad portam Risereos cum grandi labore tulerunt. Cum ille 15. dietæ ab expeditis, quinque diebus agi posset tunc tandem grauati infirmum reliquerunt. ille tamen solus, qui fidem non promisit, cum eo remansit ad pedem montis sancti Michaelis. Tunc dixit infirmus, vt eum si posset super illum montem ferret. Quem ille libenter detulit, & die declinante ad vesperam infirmus migrauit. Quod videns viuus valde timuit propter imminentem noctis caliginem, & defuncti præsentiam, & gentis barbaræ sæuitatem. Sic ergo omnino destitutus ad orationem se contulit, & statim sanctus Iacobus ei in specie equitis apparens causam fletus inquisiuit. Domine, inquit, quia nox est, & mortuus iste sepeliri non potest. Tunc ille: Trade mihi hunc mortuum, & tu ascende post me super equum. Quo facto, nocte illa ante Solis ortum duodecim dietas peragentes ad montem gaudii, qui est dimidia leuca citra sanctum Iacobum peruenerunt. Ibique sanctus viuum & mortuum, de equo deposuit, iubens viuo, vt canonicos sancti Iacobi ad sepeliendum peregrinum mortuum inuitaret; & peracta peregrinatione cum inueniret socios in vrbe, quæ dicitur Legio, eos de fracto pacto corriperet, & diceret eis ex parte sancti Iacobi, quod propter hoc eorum peregrinatio nõ vale-

valeret. Et his dictis disparuit. Ille autem rediens, cum hoc inuentis sociis nunciasset, valde mirati sunt, & ab episcopo Legionis ciuitatis vt ille consecutus fuerat, super hoc pœnitentiam susceperunt.

Item de eodem.

Cap. XXXIII.

Calixtus Papa. Anno domini 1090. quidam Teutonici sanctum Iacobum adierunt, & in vrbe Tholosa, à quodam Burgēsi hospitio suscepti sunt, quos nocte inebrians, cyphum argēteum in mantica eorum posuit, & mane exeuntes, quasi latrones inclamitans reuocauit. At illi dixerunt, vt illum puniret, super quem pecuniam suam inueniret. Illosque discutiens in mantica patris, & filii cyphum suum repperit, & sic eos, & eorum bona rapiens ad iudicium traxit. Cum ergo iudex vnum tantum ex pietate iuberet appendi, & pater pro filio, & filius pro patre vellet mori, tandem filius suspēditur, & pater tristis, & anxius ad sanctum Iacobum progreditur. Post 36. dies reuertens ad corpus filii adhuc pendentis lamentando diuertit, cumque eum lachrymosis gemitibus inclamaret, ecce filius suspensus eum blande consolari cæpit dicens: Noli pater dilectissime flere sed gaude: quia nunquam fuit mihi ita bene. Nam hucusque sanctus Iacobus me sustentat, & me cælesti dulcedine refocillat; quod pater audiens cucurrit ad vrbem, & conuocati populi viuentem & sanum deponunt & hospitem illorum illico suspenderunt.

Anno domini 1100. Francus, quidam mortalitatem hominum, quæ erat in Francia vitare desiderans cum vxore & filiis sanctum Iacobum adire disposuit, qui cum venisset ad vrbem Pampiloniam, defuncta ibi vxore sua, hospes eius totam illius pecuniam cum iumento quo pueri vectabantur retinuit. Ille tamen sic penitus desolatus pueros suos humeris portans, & manibus trahens iter suum non dimisit. Cui de vrbe exeunti, & dolores tanti infortunii recitanti, vir quidam cum asino in via occurrit, & auditis casibus eius ei asinum suum ad vehendos pueros commodauit. Itaque cū sic ad intus ad sanctum Iacobum peruenisset, vigilanti in ecclesia, & oranti sanctus Iacobus apparuit, & si se cognosceret inquisiuit; cui neganti, ego sum, inquit, Iacobus Apostolus, qui tibi in Pampilonia meum asinum commodaui, & nunc iterum accommodo reuertenti, & prænuncio tibi hospitem tuum, qui tua iniuste retinuit ruentem de domus suæ solio moriturum, & hospites omnes ei similes bona hospitum detinentes, quæ debent dari pro remediis defunctorum: & his dictis disparuit. Peregrinus rediens cum asino, & pueris hospitem suum sic mortuum sicut Apostolus prænunciauit inuenit. Et cum lætus ad patriam peruenisset, depositis de asino pueris, Asinus ille statim disparuit.

Item de eodem.

Cap. XXXIV.

Anno domini 1101. cum nauta quidam Frisonus nomine, nauim peregrinorum per mare duceret, quidam Saracenus Auctus nomine contra eum ad pugnam venit, volens secum omnes peregrinos in terram Moabitarum captiuos ducere. Cumque duæ rates Saracenorum scilicet, & Christianorum conuenirent, fortiterque debellarent, cecidit Frisonus inter duas naues lorica ferrea, & galea clypeoque indutus in profundum maris, sed cum Dei clementia roboratus, sanctum Iacobum inuocaret, illico sanctus Iacobus in profundo maris ei apparuit, eūque per manū arripiens incolumem restituit naui. Et protinus cūctis audiētibus, ait Saraceno. Nisi hāc Christianorū nauiculā dimiseris, eorū potestati te & tuam galeā tradā. Cui ille: O heros inclyte, cur prædam meam auferre moliris, nunquid tu es Deus maris, qui nostræ genti in mari resistis? Cui Apostolus ait: Non ego sum Deus maris, sed famulus Dei maris subueniens periclitantibus ad me clamantibus tam in mari, quàm in terra. Statimque Dei virtute Saracenorum nauis valida tempestate periclitari cæpit, & Christianorum puppis beato Iacobo ducente, ad locum optatum peruenit.

Anno domini 1102. cum quidam Antistes à Hierosolymis iuxta oram nauis sederet, & aperto psalterio psalleret, veniens vnda maris valida illum rapuit, cum quibusdam aliis in mari. Qui cum à naui fere 40. cubitis super vndam fluctuantes iam distarent, & beatum Iacobum innocarent, protinus affuit, & stans super vndas siccis plantis periclitantibus ait: Nolite timere filii mei; statimque vnda maris eius imperio omnes quos male inuaserat in naui, aperto codice etiam adhuc quo legebat Antistes minimè infecto, sane restituit; & Apostolus illico disparuit. Ille autem Antistes in honore eius responsorium quoddam cum versu suo edidit.

Item de eodem.

Cap. XXXV.

Anno domini 1104. quidam peregrinus à Hierosolymis rediens super oram nauis sedens cecidit. Cui beatum Iacobum altis vocibus imploranti, quidam socius ipsius clypeum suum ei in mari iecit dicēs: Gloriosissimus Iacobus cuius auxilium inuocas, auxilietur tibi. At ille clypeo accepto beato Iacobo ducente tribus diebus & noctibus natans, nauis vestigia secutus, ad optatum portum cum aliis incolumis venit, & quemadmodum beatus Iacobus ab hora, qua eum inuocauit ante illum per capitis verticem iugiter manu tenens perrexerat, cunctis enarrauit.

Anno domini 1105, Bernardus quidam in Italia captus cathenis obligatus est, & in profundo cuiusdam turris ab inimicis eiectus. Cui die noctuque continuo imploranti apparuit beatus Iacobus dicens. Veni sequere me, vsque ad Galiciam. Et disruptis cathenis eius disparuit. Illico peregrinus suspensus ad collum Boys, vsque ad turris summitatem sine humano iuuamine beati Iacobi auxilio suffultus ascendit, & de sublimitate turris, quæ 40. cubitorum erat, vsque ad solum terræ forinsecus saltum vnum faciens incolumis penitus euasit.

Anno domini 1105. quidam Adlobos miles Ranibertum quendam rusticum suum sancti Iacobi peregrinum iniuste pugno in gena percussit. Qui dum percuteret dicebat: Deus adiuua me, & sancte Iacobe, statimque diuina vltione miles extorto confractoque brachio velut exanimis factus, solo prostratus à presbyteris absolutus veniam petiit ab eo dicens: Raniberte sancti Iacobi peregrine exora Apostolum, in quo confidis pro mea salute. Quod cum fecisset, miles sanatus est.

Anno domini 1106. instante gula, miles quidam velut vter vento plenus inflatus est, qui cum à nullo medico sanitatis medelam inueniret, confisus in beato Iacobo dixit. Quod si inuenire posset aliquam crusillam, quam à sancto Iacobo peregrini redeuntes afferre solent, & ex ea propriam gulam tangeret, statim remedium haberet, quod & factum est.

De eodem.

Cap. XXXVI.

Anno domini 1107. quidam negociator volens cū mercibus ad nundinas proficisci; ad dominum terræ illius ad quam profectus erat, qui forte tunc in villa illa erat, accessit rogans, vt eum secum ad nundinas illas saluum duceret. Quod ille facturum se promisit, & fidem dedit. Sed cum illi profecti essent ille diaboli instinctu commotus, negociatorem & eius res

acci-

accipiens in carcerem trusit, fortiterque constrinxit. Qui cum beatum Iacobum inuocaret, nocte quadam vigilantibus adhuc custodibus ei in carcere apparuit, & imperans, vt surgeret, vsque ad summitatem turris eum perduxit. Quæ se in tantum inclinauit, quod visa est cacumen suum in terram deponere, à qua sine saltu, & læsione descendens, solutus à vinculis abiit; custodes vero illum insequentes iuxta eum venerunt. Et non inuenientes excæcati retro abierunt.

Anno domini 1110. instante bello in Italia milites ex ciuitatibus duabus inter se diffidentibus ad certamen congressi sunt, quorum vna pars ab alia superata fugere cæpit. In qua miles, quidam beati Iacobi limina petere solitus aufugiens, iamque vitæ suæ diffidens, beatum Iacobum inuocauit dicens: O beate Iacobe, si me ab imminenti periculo liberare dignaberis, me, & equum meum, nihil enim habeo preciosius, præsentiæ tuæ representabo. Tunc Apostolus inter eum & hostes, qui eum acrius insequendo capere sitiebant, apparuit, & hostibus illum 6. leucis insequentibus clypei sui protectione liberauit, qui ne voti reus existeret se & equum suũ qui viginti solidos medietatis monetæ non valebat Apostolo obtulit.

De puero S. Iacobi precibus & nato & suscitato.

Anno domini 1108. in oris Galliæ vir quidam vxore sterili filium non habens sanctum Iacobum propter hoc adiit, & rediens filium habuit, cui Iacob nomen imponens; cum esset annorum 15. cum ipso & matre adire sãctum Iacobum, & ei eum offerre proposuit. Sed in medio initere puer ægrotans expirauit, de cuius morte parentes valde dolentes, quasi amentes totum nemus clamoribus repleuerunt. Mater autem sic sanctum Iacobum interpellauit, quod si filium ei non redderet, se viuam cum eo faceret sepeliri. Interea dum puer ad tumulum deferretur, quasi de somno excitatus reuixit. Et qualiter eum sanctus Iacobus, in sinu suo tenuerit, & iussit ei, vt cum parentibus iter ceptum perageret cunctis astantibus enarrauit.

De eodem.

Cap. XXXVII.

HVbertus Sibuntinus: Tres milittes diœcesis Lugdunensis ad sanctum Iacobum pergebant. Quos inueniens quædam muliercula rogauit, vt sui miserti duplatium suum amore sancti Iacobi deportarent. Quod cum vnus eorum fecisset, & vsque ad 12. dietas à Galicia mulieris sacculum deportasset, quendam infirmum in itinere repperit, à quo rogatus equum suum ei accommodauit. Et accipiens burdonem infirmi, & sacculum mulieris, equum suum ferentem infirmum sequebatur: sed feruore Solis, & labore itineris infirmatur, & reminiscens, quod in multis offenderat, amore beati Apostoli infirmitatem suam vsque ad Galitiam æquanimiter tolerabat. Ibique decumbens à suis sociis monitus est, vt more boni Christiani confessus communicari se faceret. At ille bene audiens, sed respondere non valens per triduum mutus fuit, Vnde socios suos de salute corporis & animæ suæ vehementer turbauit. Quarta autem die vigilantibus circa eum & mortem eius expectantibus grauiter suspirans dixit: Gratias ago Deo & sancto Iacobo, quia liberatus sum, & quærentibus quid dixisset. Ex quo, inquit, decubui, volebam facere, quod monebatis: sed cum hoc cogitarem, venerunt ad me subito dæmones ita me constringentes, vt nihil loqui possem, quod pertineret ad salutem. Et vos quidem audiebam, sed respondere non poteram; sed modo huc intrauit sãctus Iacobus ferens in sinistra manu sacculum mulieris, & in dextra baculum pauperis, quos in itinere, sic adiuui. Burdonem habebat pro lancea, & sacculum pro parma, idest scuto, & statim quasi iratus veniens, eleuato baculo fugientes dęmones coegit exire. Et ecce beati Iacobi gratia me liberauit, & loquelam mihi reddidit. Facite ergo venire presbyterum: quia diutius in hac vita permanere non possum. Qui cum moram faceret, vnum de sociis admonuit dicens: Amice noli Domino tuo ammodo militare; scias enim, quod veraciter est dãnatus, & mala morte proximo moriturus. Quod postea probauit rei euentus. Sepulto socio cum redissent, & illi Domino hoc dixissent, ipse se non emendans, pro somnio verba eorum duxit, sed paulopost in bello lancea cuiusdam militis transfossus interiit.

Adhuc de eodem.

Cap. XXXVIII.

PRope ciuitatem Lugdunensem iuuenis quidã pelliparius patre defuncto, matrem suam proprio labore sustentans, singulis annis adire sanctum Iacobum solebat. Cum ergo diu caste vixisset, tandem quadam nocte cum quadam muliere fornicatus est. Mane autem facto, quia prius ad sanctum Iacobum ire proposuerat, cum duobus vicinis, ducens secum asinum ad sanctum ire cæpit Iacobum, qui sibi quendam mendicum in via reperientes gratia societatis, & amore Apostoli secum tulerunt, ei necessaria largientes. Tunc illi iuueni diabolus in specie sancti Iacobi nocte apparuit dicens: Nosti quis sum? Cui neganti. Ego sum, inquit. Iacobus Apostolus, quem singulis annis visitare consuesti. Scias quia multum gaudebam de te, quia valde magnum bonum sperabam in te: sed nuper antequam de domo tua exires cum muliere fornicatus es, nec confessus, nec pænitens huc venire ausus es, & cum peccato tuo peregre profectus es quasi peregrinatio tua placeret Deo, & mihi. Non debet ita esse, sed quicunque propter me vult peregrinari, prius debet sua per confessionem peccata dicere, & post peregrinando eadem commissa pænitere. Hic dictis dæmon euanuit. Tunc anxiatus iuuenis domum redire, & peccata sua confiteri, & sic iter reincipere disposuit. Sed statim dæmon, vt prius ei apparens cogitationem talem redarguit dicens, quod peccatum istud nullo modo delere posset, nisi sibi genitalia membra secaret, & multo beatiorem, & martyrem fore si se auderet occidere. Quibus dictis, iuuenis simplex, nocte sociis suis dormientibus cultellum extraxit, & sibi genitalia amputans se eodem cultello per ventrem transfixit. Cum ergo sanguis efflueret, & ille moriens palpitaret, experrecti socii accenso igne morientem inuenerũt: Et timentes crimen homicidii, mane fugientes, ipsum cum egeno relinquunt. Post paululum cum eius fouea pararetur, ecce defunctus propter fluxum sanguinis extra ecclesiam positus, reuixit, & in feretro resedit, & statim circunstantes diffugiunt, & ad clamorem eorum omnes alii conuenerunt, & sic ille loqui cæpit & cuncta quæ illi contigerant enarrauit. Et cum prædicta dixisset adiunxit: Cum me, inquit, occidissem dæmones me cæperunt. Et cum me versus Romam ducerent, sanctus Iacobus post nos velociter aduolauit. Cumque pro me, & contra me diutius ad inuicem disceptassent, illo cogente venimus ad quoddam pratum, vbi beata Maria cum vniuersis sanctis ad colloquium residebat. Beatus ergo Iacobus ante eam pro me contra dæmones conqueritur. Et cum illa dæmones increpasset, iussit, vt reuiuerem. Sicque sanctus Iacobus me suscepit, & hic cõfestim restituit. Quod cum audissent astantes eum in domo cum gaudio detulerunt. Et statim sanato, solę cicatrices loco vulnerum remanserunt. Post triduũ pergens ipse cum asino, & mendico redeuntibus sociis obuiauit, & vix tandem cognitus stupentibus, quod gestũ fuerat enarrauit. Et post omnes ad patriam perfecta peregrinatione rediens, hoc quod socii prius narrauerant re ipsa confirmauit. Hunc hominem, & omnia signa mortis sanctus Hugo Cluniacensis Abbas cum multis aliis vidit, & pro admiratione, hoc vt reuelatum est sæpius solitum se vidisse asseruit.

Item de eodem.

CAP. XXXIX.

ANno domini 1100. Quidam ciuis Barcinonæ vrbis cum ad sanctum Iacobum peruenisset, hoc solum ab ipso petiit, vt deinceps à nullis hostibus detineri posset. Rediens ergo ille ad propria per Ciciliam à Saracenis in mari capitur, & per fora & nundinas in 13. vrbibus paganis venditur, & emitur, & semper cathenæ quibus ligatus fuerat soluebantur 13. venditione circa crura duplicibus cathenis astrictus cum sanctum Iacobum inclamaret, apparuit ei idem Apostolus dicens: quia cum esses in Ecclesia mea tantum à me petisti liberationem corporis tui, & non animæ salutem, ideo in his periculis lapsus es. Sed quia dominus misertus est tui, misit me ad te, vt etiam nunc eruam te. Et statim Apostolo disparente, ruptis cathenis vir ille solutus per vrbes & castella Saracenorum, quandam partem cathenæ ferens in manibus in testimonium tanti miraculi ad terram suam Saracenis videntibus palam rediit. Cumque aliquis paganus ei obuians eum capere tentabat, mox visa cathena territus fugiebat. Multi etiam vrsi & leones, leopardi & dracones per deserta gradietem deuorare volebant, sed statim visa cathena, quam Apostolus tetigerat recedebant. Hunc ipsum hominem cathenam in manibus ferentem, & hoc narrantem vidi ego ipse.

Anno domini 1139. vir quidam nomine Brunus de Vizeliaco à sancto Iacobo rediens nummis deficientibus egere cæpit, & non habens vnde saltem nummatam panis emeret, die quadam vsque ad nonam ieiunans, & mendicare erubescens, tristis & anxius valde fuit. Vnde sanctum Iacobum implorans sub quadam arbore solus quieuit. Ibi paululū dormiens somniabat, quod sanctus Iacobus eum pascebat. Euigilans statim panem subcinericium ad caput reperit de quo 15. diebus in die sufficienter edebat, & altera die eundem panem in sacculo integrum inuenit.

Item de eodem.

CAP. XL.

CAlixtus Papa. Nuper comes sancti Ægidii Pontius nomine cum fratre suo iuit ad S. Iacobum, quo peruenientes rogauerunt Edilem, vt ante corpus Apostoli permitteret eis vigilare. Consuetudo autem erat, vt post Solis occasum ianuæ eiusdem oratorii clauderentur vsque mane. Qui noluit. At illi tristes recesserunt ad hospitia sua, & congregantes omnes peregrinos societatis suæ parauerunt sibi luminaria, quæ tenerent in manibus, & confortati in fide venerunt ad ianuas clausas fere 200. peregrini, & orantes dixerunt alta voce: *Sancte Iacobe, si tibi placet peregrinatio nostra, aperi nobis oratorium tuum.* Nondum verba finierant, & ecce ianuæ cum tanto strepitu apertæ sunt, vt putarent eas in minutias fractas. Rupta sunt autem repagula, & seræ, & cathenæ, quibus obserabantur.

Quidam episcopus de Gręcia Stephanus nomine, relicto episcopatu, venit ad sanctum Iacobum in paupere habitu, & ibi facta est ei cellula de iuncis, in qua die noctuque, ieiunijs, vigilijs, & orationibus intendebat. Cumque oraret quadam die, turba rusticorum iuxta cellulam eius Apostolum sic rogare cæpit: *Beate Iacobe bone miles ab instantibus malis nos liberes.* Quod ille audiens increpans eos dixit: O stulti rustici, beatum Iacobum non militem sed piscatorem appellate. Eadem nocte beatus Iacobus apparuit ei in veste candidissima duas claues in manu tenens, arma ferens fulgentissima, vt radii Solis, quem tertio vocans ait: Stephane serue Dei, qui me non militem, sed piscatorem vocari iussisti, ideo taliter tibi appareo, vt scias me Deo militare. Et vt firmius hoc credas, cum his clauibus quas manu teneo portis Columbriæ vrbis apertis, quæ vij. annis à Fernādo Rege Christianorum obsidione opprimitur, crastina die hora tertia intromissis Christianis eorum reddam potestati, & ita factum est.

Ortum est aliquando bellum fortissimum inter comitem Fontis Calcarię, & militem suum nomine Guilielmum; qui captus est à comite, & ante eum adductus, quem cum comes decollari iussisset, & miles clamaret: Iacobe Apostole Dei quem Herodes Hierosolymis gladio occidit, adiuua me, & libera me à spiculatoris gladio. Ter ictū immensum nudo collo erectis ad cælū manibus sustinuit, & nil læsus est. Tunc spiculator mucronem fixit in ventrem eius, quem beatus Iacobus sic hebetauit quod nec ictum eius sensit. Tunc comes iussit eum in castro suo recludi. Cui beatum Iacobum inuocanti, mane Apostolus stans apparuit dicens: Ecce adsum quem inuocasti. Tunc impleta est domus tanta suauitate odoris, vt omnes illi, qui ibi erant putauerunt se esse in paradiso propter odorem & lucem, quæ immensa ibi apparuit. Tunc in ipso fulgore beatus Iacobus eduxit eum coram omnibus manu tenens, & perduxit eū vsque ad extremā portā castri, custodibus quasi excæcatis, & apertis ianuis pariter vsque ad vnum milliariū extra muros perrexerūt. Tūc miles amore Apostoli accensus perrexit in Galiciam ad visitandū corpus Apostoli.

De vindicta cælesti in non obseruantes festum sancti Iacobi.

CAP. XLI.

HÆc sunt miracula, quæ olim beati Iacobi festa nō colentibus vltione diuina operante euenerunt.

Inter Hispanos apud Tudelionum die festo sancti Iacobi, triticum rusticus tota die in area excussit, qui aduesperascente die balneum quod iuxta idem castrum miro opere à Saraceno antiquo factum est intrauit. Cūque in eo sederet, statim pellis dorsi eius ab humeris vsque ad crura balnei parietibus adhæsit, cunctisque videntibus ob transgressionem tanti festi spiritum exhalauit.

Inter Vascones apud Albinetum sancti Iacobi diem plebs colere renuens tota die operabatur, sed diuina vltione totum castrum eius nocte sequenti consumptū est igne, nec fuit qui sciret, ex qua parte progrederetur ignis, sed è cælo dicitur euenisse.

In Episcopatu Bisumptiensi Bernardus de Maiora hac die sancti Iacobi tritici manipulos cum carro tota die vicinis contradicentibus duxit, & ad vesperam eo sic operante tempestuosus ignis ac validus, è cœlo veniēs carrum & manipulos, & boues in cinerem redegit; sed & mulieres quædam, quæ cum illo erant ab aliis superuenientibus in fonte proximo deportatæ sunt, vt ignis calorem euaderent, & vix euaserunt.

Item Harduinus eiusdem villæ miles eodem die plaustrum suum cum manipulis tritici tota die duxit, sed vltio diuina boum oculos excæcauit.

Inter Gothos prouincia Montis-Pessulani, iussu cuiusdam militis Mircoriensis rustica quædam apud villā sancti Damiani, die sancti Iacobi panem subcinericiū fecit & coxit; quo allato ad mensam atque confracto, coram cunctis discumbentibus sanguinolentus apparuit Et cum magis frangeretur magis ac magis sanguinem reiecit. *A domino factum est illud, &c.*

Hæc de libello Calixti Papæ dicta sufficiant.

De fundatione cœnobij Boneuallis, & eius Abbate Ioanne.

CAP. XLII.

HElinandus. Calixtus iste ordinem Cisterciensem primus in territorio Viennensi plantauit, in monasterio Bonæuallis, cuius cænobii primus Abbas fuit Ioannes Lugdunensis, postea pontifex Valentinus, cuius dignitatis futuræ præsagium lætissimum fuit pul-

cherri-

cherrima quædam visio, quam idem Ioannes ante conuersionem suam vidit hoc modo.

Gaufridus super Apocalypsim. Cum prima nostri ordinis Cisterciensis iaceretur fundamēta, erat in ecclesia Lugdunensi quidam clericus honestus & honorabilis Ioannes, qui rumore celebri nostri ordinis compunctus, tacitus secum proposuit in nostro se collegio sociandum. Quod propositum post paucos dies subeunte alia cogitatione mutauit, & pro quadam recompensatione talis propositi peregrinationem sancti Iacobi aggressus est. Qua deuote completa rediens, à domesticis gratulabunde susceptus est, & fatigatus ex itinere in cubiculum se recepit, quiescentique mox affuit in visu Deus noster Iesus Christus cum duobus Apostolis beatis Petro & Iacobo. Quorum Petrus in manu librum tenebat, quem præcepit Dominus aperiri, erat autem scriptus aureis literis, continens nomina prædestinatorum. Iussus ergo Apostolus cœpit legere, & cum ibi legeret nomen Ioannis illius, *Tolle*, ait Dominus, *tolle; dele eum, dele, quia meum se futurum promiserat, & resilijt à promisso.* Accedens autem propius beatus Iacobus, & obsecrans dicebat: Domine, meus est peregrinus, ne deleas obsecro nomen eius; cui Dominus. *Meus*, inquit, *non peregrinus, sed ciuis esse debuerat.* Nonne maius est ciuem esse meum, quam tuum peregrinum? Apostolus autem Iacobus persistens in supplicatione. Ne deleas, inquit, Domine pijssime, ne deleas cum obsecro, ego tibi pro eo fideiubeo; faciet, quod proposuerat. Et Dominus ad eum: Quando faciet? Apostolus autem: Infra quindecim dies. Excitatus ad hæc verba Ioannes solo prosternitur, & fideiussori suo cum vberrima lachrymarum effusione gratias egit dicens: Faciam prorsus, Apostole sancte faciam, quod tam misericorditer pro me pollicitus es. Non multo post fletum magnum iterum obdormiuit. Iterumque Dominus cum duobus Apostolis prædictis affuit iussitque iterum librum aperiri, in quo audiuit idem Ioannes beatum Petrum legentem. *Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* Mox Ioannes surgens, & præfixum diem præueniens adimpleuit votum. Hic fuit primus Abbas cœnobij Bonæuallis, & post ecclesiæ Valentinæ Antistes, cuius vita & mors multis meritis, & miraculis claruit. Plane merito Israhelitis improperatur, quod in Ægyptum corde redierint, quando iste Ioannes, qui à Cistercio corde resiliebat, iussus est deleri de libro vitæ. Simulque considerandum nobis quanta deuotione sanctorum nobis implorandа sint suffragia, qui tam amicabiliter spondent pro nobis, & tam efficaciter intercedunt.

Visio Ioannis clerici Lugdunensis.

Nulla peregrinatio religioni compensanda.

Nunquam resiliendum à religionis proposito.

Cant. 1.

Qualiter Northbretus Præmonstratensis factus est Archiepiscopus.

Cap. XLIII.

Cronographus. Calixto Papa defuncto, successit Lambertus, qui & Honorius Ostiensis episcopus; ad quem proficiscens pater Northbertus, & ab eo honorifice susceptus, & quæ flagitabat digne consecutus, Parthenopolis se futurum episcopum diuinitus agnouit, & rediens cum in die Paschæ apud Herbipolim in populi frequentia Missam celebraret, cœca mulier, ipso post sumpta mysteria in oculis eius sufflante, visum recepit. Vnde quidam diuites compuncti se & sua Deo reddiderunt, & ecclesiam ibidem ædificantes, diuino cultui per manum prædicti patris eam mancipauerunt. Inde Præmonstratum rediens in ecclesia beati Martini, quæ sita est in suburbio Lauduni, quendam de suis dominum videlicet Gualterum Abbatem primum consecrari fecit: cuius industria Deo cooperante eadem ecclesia tam in temporalibus, quam in spiritualibus intantū est in breui multiplicata, vt famam bonæ opinionis, & propagines sanctæ plantationis in exteras ac longinquas iam extenderit regiones; videlicet in Neruiam, in Flandriam, in Angliam, in Vuasconiam, in Gothiam, in Hispaniam, in Burgūdiam. Defuncto autē Parthenopolis ciuitatis Archiepiscopo, Northbertus eligitur, & regali prosequēte conniuentia ad præfatæ vrbis prouehitur sacerdotium. In Præmonstratensi autem ecclesia successorem sibi Hugonem, qui ab initio paupertatis suæ socius fuerat, ordinari fecit Abbatem. Denique Northbertus Archiepiscopus, vir potens in opere & sermone, multorum monasteriorum fundator, & sanctæ religionis eximius propagator; Innocentij Papæ catholici æquissimus fautor, Petri verò scismatici iustissimus execrator, cum Imperatore Lothario ab expeditione Italica regressus, in ciuitatem suam. Non multo post infirmitate corripitur, & in ea per spacium quatuor mensium laborans, episcopatu sapienter ac fideliter administrato per annos octo, astantibus fratribus data benedictione moritur. Cum autem de sepultura inter clericos maioris ecclesię, & fratres sanctæ Mariæ contentio fieret; res ad Imperatorem delata est, & ex eius præcepto in ecclesia sanctæ Mariæ, cum filijs ac fratribus, quos in Christo genuerat, & Christo educauerat sepultus est, cuius extitit in Christo dormitio 8. idus Iulij.

Parthenopolim celebrem Germaniæ ciuitatem Magdeburgum dictam vocat; eo quod Magden Germanice virginē & Burg. ciuitatem sonat.

Fit Parthenopolis episcopus.

De miraculosa victoria Christianorum ex Saracenis.

Cap. XLIIII.

Præterea anno Domini 1124. Balduinus Rex Hierosolymorum à Saracenis præuentus capitur. Qua de re mēte excedētes vndiq; versum euocati ad 40000. conglomerantur, vt Christianos à finibus suis exterminent, & apud Ascalon impedimenta sua commendant. Christiani verò in arcto positi, nihil spei nisi Deum habentes, exemplo Niniuitarum vtrique sexui ieiunium indicunt, & pueris etiam lactētibus infantibus, vniuerso quoque pecori pabula negantur. Dies pugnæ indicitur. Procedunt Christiani cum militibus & peditibus vix ad tria millia æstimati; principes gradiuntur in fronte. S. Patriarcha pro vexillo ferens crucem Christi. Abbas olim Cluniacensis Pontius proferens lanceam transfixam in latere Christi. Episcopus Bethleemites ferens in pixide, lac beatæ Mariæ virginis. Saraceni verò quaque versum effusi ex omni latere in orbem circuncingunt Christianos, ne quis possit euadere. Dum ita in promptu hęrent Christiani, vident Deo auspice sibi splendorem scisso aere super paganos subito cecidisse, sed non prosperum, sed satis nociuum, quamuis hunc ipsi Saraceni non viderint. Illico enim omnium virium robore eneruati passim fugientes cæduntur non solum à viris, sed etiam à pueris, & fœminis. Perierunt in bello septemmillia, submersi sunt in aquis quinque millia. Omnes verò Christiani incolumes reuersi, summum & dulce epinichium reboant Deo in excelsis.

An. Ch. 1124.

Mira Paganorum contritio & cædes.

De cæteris miraculis illius temporis.

Cap. XLV.

Anno Domini 1125. hyems solito acerbior, & aggestu niuis sępius decidentis nimis horrida, & importuna fuit. Multi enim pauperes infantes, & mulieres nimietate frigoris defecerunt. In multis viuarijs pisces absorpti sub glacie perierunt. Glacies enim adeo spissa erat & valida, vt vehicula onusta super eum ducerentur, & quasi super solū equitaretur. In Brachbanto anguillæ innumerabiles propter glaciem à paludibus exeuntes, quod dictu mirum est, in fenilibus latuerunt. Sed ibi etiam præ nimietate frigoris deficientes putruerunt. Mortalitas quoque animalium maxima fuit. Hyemi successit intemperies aeris, nunc niue, nunc pluuia, nunc gelu, alternatim satis noxia vsque in medio Mattio. Postea diutino frigore, & pluuia, aerisque inconstantia, vix tandem arbores floruerunt. Maio mense, vix tandem terra herbarum & graminum reuiguit virore. Imber verò singulis mensibus assidue deciduus sata agrorum penè absorpsit: Nam siligo, & auenæ prouentum suum satis sunt ementitæ: multi quoque sacro igne aduruntur.

An. Ch. 1125.

Tyrus à Christianis capta & Christi imperio subiecta.

Tyrus Hebræa lingua Sordicta, vrbs Phœnicis maxima,& antiqua in corde maris sita, Sidoniorum colonia, negociatio maris, emporium totius orbis vaticinio prophetarum celebrata, & carminibus Poëtarum inclyta, olim quidē insula, sed à Nabuchodonosor, vel ab Alexandro propter expugnationem multis in breui freto aggeribus comportatis,terræ continēs facta,pridem à Nabuchodonosor expugnata,& partim captiuata,& postea ab Alexandro pœnitus destructa, vsque ad solum & dirupta; sed iuxta Prophetas post 70.annos reædificata,& in antiquum statum restituta, nostris modo temporibus in fine mundi à Christianis terra marique obsessa capitur,& Christi imperio subiugatur.

Adhuc de eodem, & de morte Henrici Imperatoris.

CAP. XLVI.

ANno sequenti hyems fuit asperrima, sex hebdomadis continua,& valde noxia.Fames valida,vbique magna vtriusque sexus multitudine pereunte.

In Albania ignobilis muliercula monstrum bis gemini corporis est enixa auersis vultibus,& corporibus sibi cohærēs,ante quidē,effigies hominis integra, corporisq; membrorum ordine distincta; retro verò facies canis similiter corporis, & membrorū proprietate integra.

In Brachbanto villa Nerisca alia mulier enixa est quatuor masculos in vno partu.

In Gemblacensi parochia,dum paterfamilias Dominica die mixturam segetum præ penuria famis moleret in vsus familiæ,subito iusta Dei indignatione arsit farina cum putoris nigredine, ad exemplum posteris, ne quis præsumat simile.

Henricus Imperator Mathildem Henrici Regis Anglorum filiam accepit vxorem , quam tamen postea dimisit.Ipse autem (vt fertur) à quibusdam nusquam comparuit.

Post hæc ipsa Mathildis Gaufrido comiti Andegauensi nupsit; ex qua Henricum primo ducem Morthmaniæ,post Regem Angliæ procreauit.Alibi vero legitur, quod hic Henricus Leodij Pascha domini celebrauit.Inde Aquis contendens morbo dracunculi, qui sibi erat natiuus molestari cœpit; propter quod & ibi aliquot dies remoratus est. Deinde quasi Pentecosten celebraturus Vltraiectum venit.Et tandem feria 5.in Penthecoste vitam cum regno amisit.Corpus eius eiectis intestinis sale respersum Spiræ relatum est.

De hoc autem Imperatore quædam dicuntur, quæ fabulosa esse didicimus. Fertur namque quod se quasi mortuum finxerit,& occulte suorum præsentiam fugiēs peregrinationem aggressus fuerit, & ad vltimum monachus Cluniaci factus fuerit. Reuera autem, vt dicitur quidam erat valde similis eidem Imperatori, & viribus corporis plurimum valens, qui monachatum Cluniaci suscipiens, Henricum Imperatorem se esse firmissime asserebat.

Rex Hierusalem Balduinus data redemptione à Saracenis dimittitur.

De magistro Hugone Parisiensi, & scriptis eius.

CAP. XLVII.

Hugo de S. Victore sciētia clarus.

EX *chronicis.* Florebat tunc temporis venerabilis Hugo Parisiensis S. Victoris canonicus, religione & scientia literarum clarus, & in 7.liberalium artium peritia nulli sui tempore secundus,qui inter multa quæ vtiliter scripsit etiam librum de sacramentis valde necessarium duobus voluminibus comprehensum edidit. In cuius libri volumine secundo quiddam mirabile intexuit de quodam peregrino, de quo scilicet superius dictum est,quem diabolus in specie S.Iacobi apparens ad hoc seduxit, vt propria manu se interficeret. Cumque eum diabolus secum traheret S. Iacobus superueniens eripuit eum de manu illius, & multa ei ostendens ante iudicium Dei statuit, atque, vt denuo vitæ redderetur obtinuit.

Petente autem Rege Ludouico explanauit Hierarchiam S. Dionysij martyris, multis obscuritatibus plenam.

Hugonis de S. Victore scripta insigniora.

Author. Scripsit etiam,& idem Hugo, & alia plurima opuscula scilicet Didascolon li.5.

Super Ecclesiastem,homel.15.

Super lamentationes Hieremiæ li.1.

Super Hierarchiam Dionysij angelicam, li.1.

De arca animæ, li.1.

De virtute orandi,lib.1.

De institutione nouitiorum,li.1.

De arca Noë, li.5.

De anima Christi, li.1

De perpetua virginitate B.Mariæ, l.1.

Expositionem super Magnificat, li.1.

Super. *Tota pulchra es*, li.1.

De sacramentis, li.2.

Item notulas super quosdam versus Psalmorum, & alia plura opuscula, de quibus hæc pauca quæ sequuntur excerpsi in hunc modum.

Documentum eius de oratione.

CAP. XLVIII.

Quod ex propria miseria & diuina misericordia consideratione ad orandum Deum incitari debemus.

HVgo *in libro de virtute orandi.* Quo studio & quo affectu à nobis orandus sit Deus ex nostra miseria,simul & eius misericordia considerare possumus. In consideratione misericordiæ nostræ discamus quid nobis necesse sit petere; in consideratione misericordiæ Dei nostri quo desiderio debeamus postulare. Cogitemus quam sit breuis vita nostra:quam via lubrica:quam mors incerta. Cogitemus quod lugentes in hanc vitam intrauimus, cum dolore pertransimus, cum luctu exituri sumus. Vt autem prætermittamus mala ea, quæ omnes communiter homines opprimunt, qualia æstimamus esse secreta pericula singulorum, quorum sibi quique conscij sunt, si cogitare quisque voluerit, quæ ab ineunte ætate mala fecerit,quæ sustinuerit.Quotiens pro amore vitæ eius frustra desudauerit, quotiens in laboriosis conatibus fallaces exitus inuenerit, & post longos discursus requiem necdum vllam adeptus sit, cognoscet quid de hac vita iudicare possit. Cum autem vitæ huius ærumnam considerat, etiam quæ sit patriæ cælestis suauitas atque dulcedo attendat, & perpendat quid inuenerit, quid perpenderit, vt ex vtroque intelligat quantum sibi in hoc exilio lugendum sit.Hinc enim Salomon dicit: *Qui addit scientiam, addit & dolorem, quia quanto magis homo mala sua intelligit, tanto amplius suspirat & gemit.* Postremo superest vt in memoria malorum nostrorum etiam misericordiæ Dei recordemur, quia fiducialius in futuro eius miserationes requirimus; si quemadmodum in præterito nostri misertus sit cogitemus, Reuocemus ad memoriam bona quæ tribuit, & quòd in periculis sæpe constitutos clementer eripuit, nec vnquam peccatis nostris quo minus misereretur vinci potuit. Oblitos sui de se admonuit, auersos ad se reuocauit, venientes ad se benigne suscepit, pœnitentibus indulsit, perseuerantes custodiuit. Meditatio namque assidua conscientiam,conscientia compunctionem, compunctio autem deuotionem parit, deuotio vero orationem perficit. Scientia est quādo homo ad cognitionem sui illuminatur. Compunctio est, quando ex cōsideratione malorum suorum cor interno dolore tangitur.Deuotio est,pius & humilis affectus in Deum,qui ex compunctione generatur. Territus enim magnitudine malorum suorum animus, & diffidens de proprijs viribus, ad Deum se conuertit, & tanto ardentius patrocinium illius expetit, quanto sibi nihil extra Deum relictum esse videt in quo confidere possit. Deuotio igitur est conuersio in Deum pio & humili affectu. Humilis enim est ex conscientia infirmitatis suæ, pius ex consideratione diuinæ clementiæ.

Eccl. 1.

Scientia. Compunctio. Deuotio.

Hæc

Hæc in se tres principales virtutes habet, Fidem, Spem, Charitatem. Neque enim homo per deuotionem se ad Deum conuerteret, nisi & crederet se ab eo saluari posse, & speraret eū misereri velle. Postremo nisi cum plusquam mala sua diligeret, nequaquam illa fugiens refugium sibi in ipso eligeret. Nihil ergo aliud est oratio quam mentis deuotio, idest conuersio in Deum per pium & humilem affectum, Fide, Spe, & Charitate subnixa. *Quid oratio.*

De Speciebus orationis.

CAP. XLIX.

TRes sunt species orationis, supplicatio, postulatio, insinuatio. Supplicatio est sine determinatione petitionis humilis, & deuota precatio. Postulatio est determinatæ petitionis certa narratio. Insinuatio est sine petitione per solam narrationem voluntatis facta signatio. *Supplicatio. Postulatio. Insinuatio.*

Tria sunt genera supplicationū, captatio, exactio, pura oratio. Captatio est, quod fit ante postulationem ad præparandum & inclinandum animum auditoris. Quod tribus modis facimus. Primo cum aliquid dicimus, quod personam vel causam nostram commēdet siue meritum nostrum siue infirmitatem, siue aliud enumerando. Secundus modus est cum aliquid in laudem eius proferimus, quem oramus, per quod apud animum nostrum eum charum & acceptabilem esse significamus, vt nostra charitate vicissim eius dilectionem mereamur. Tertius est cum aliquid dicimus per quod apud animum auditoris causa aduersarij nostri siue persona deprimitur, vt odio potius, quam amore digna videatur. Exactio est post factam postulationem, quando auditorem (ne petitio nostra apud eum in obliuionem veniat) quadam instantia memorem facimus. Hoc genus quam apud homines importunū videtur, tam apud Deum gratum, atque laudabile est. Pura oratio est, quando ex abundantia deuotionis mens ita accenditur, vt cum se ad Deum postulatura conuertit, præ amoris eius magnitudine etiam petitionis suæ obliuiscatur. Inter hæc tria supplicationum genera infimum locum captatio, medium exactio, supremum & excellentissimū pura oratio obtinet: quia captatio timorē, exactio fiduciam, pura oratio perfectum amorem habet, ita vt pura oratio magis in iubilum conuertatur, & appropinquet Deo, perueniat citius, & efficatius obtineat. Postulatio est determinatæ petitionis incerta narratio. Hæc tribus modis fit, obsecrando, rogando, simpliciter postulando. Obsecratio est, quando vehementior necessitas deuotius precibus insistere cogit. In mediocribus causis rogamus, in minimis simpliciter postulamus. Excellentissimum est obsecrare, medium rogare, minimum simpliciter postulare. Insinuatio est etiam sine petitione per solam narrationem voluntatis facta signatio. Hæc quoque tribus modis fit; timore, fiducia, & contemptu. Timore fit, quando magna est causa, quam agimus, vel persona quam rogamus, sicut istud: *Domine si fuisses hic frater meus nō fuisset mortuus.* Rogare enim voluit, vt Dominus fratrē suū mortuū suscitaret, sed quia pro magnitudine causæ, & pro reuerentia personæ extimuit, insinuare potius, quā postulare elegit. Dixit vnde voluntas intelligeretur, & temeritas non reprehenderetur. Fiducia fit quādo, vel de facilitate causæ, vel de beneuolentia personæ confidimus. Et ideo patēter desiderium nostrum exprimere negligimus, quia nos obtinere posse sola insinuatione speramus, sicut est illud: *Vinum non habent.* Contemptu, quando causa vilis est, vel persona, quæ rogatur humilis, quæ omnino ab oratione diuina excluditur, apud homines autem maxime superbos & potentes maximo studio exercetur. Insinuatio ex fiducia perfectis conuenit, ex timore incipientibus, ex contemptu malis.

Exactio. Pura oratio. Postulatio. Obsecratio. Insinuatio. Ioan. 11. Fiducia. Ioan. 2.

De quibusdam psalmis, qui non videntur ad orationem pertinere.

CAP. L.

QVosdam mouere solet, quod in orationibus nostris illos etiam nonnunquam psalmos, qui vel petitionis verba non habent, vel ad nostram petitionem non pertinent decantare solemus. *Ecce enim*, inquiunt, *Deum pro indulgentia peccatorum nostrorū deprecari volumus, quid nobis ad hoc prodest?* Si vel, *quare fremuerunt gentes*, vel *Attendite popule meus*, vel alium huiuscemodi decantamus. Sed quisquis supradictas orationis species diligenter perspexerit, qualiter etiam ista in orationibus dicta valeant facile discernit. Dicamus igitur omnes illas scripturas idcirco vtiliter debere & cōuenienter posse inter vota precum nostrarum ab orantibus recitari, vt in nobis affectum piæ deuotionis excitant, & cor nostrum, vel narrando laudem Dei ad eius amorem prouocant, vel nostram commemorando miseriam ante conspectū eius nos humiliant, vel malitiam aduersariorum nostrorum exaggerando, & vtilem nobis sollicitudinem & fiduciam coram ipso ampliorem præstant. Siue igitur laudem Dei in bonitate & potentia, siue miseriam nostram in infirmitate & culpa nostra, siue malitiam aduersariorum nostrorum in tyrānide eorum, & astutia ad exercitationem mentis, & augmentum bonæ deuotionis orantes commemoremus, nihil impetum facimus, sed per pium affectum quem in nobis verba excitant vbique orantes sumus. Vnusquisque ergo cum in oratione, vel psalmos, vel alias quascunque scripturas decantat, diligenter cōsideret, cui affectui deseruiant, & ad illum affectum toto nisu cor suum excitet, ad quem id quod loquitur magis pertinere videt, sicque per intelligentiam verborum in maiorē deuotionē affectū accēdet. Certe videmus adulatores qualiter se erga illos à quibus aliquid expetunt, deuotos simulant, & nos precibus nostris præueniamus faciem domini, & vt mereamur obtinere, quod petimus, non simulatam deuotionem, sed veram charitatē offeramus. Beatificemus amicos domini nostri, indignemur inimicis eius. Laudemus in eo potentiam, pietatem, sapientiam, æquitatem. Item narremus ei miseriam nostram, confiteamur ei culpā nostram, offeramus ei obedientiam nostram. Dicamus & credamus alium nō esse per quem possumus eripi, per quem speremus liberari. Item ostendamus ei aduersariorum nostrorum dæmonum, & peruersorum hominum malitiam, crudelitatem, iniquitatem, tyrannidem, quod ei aduersantur, qui nos persequuntur, quod nobis hostes sunt, qui ei contra dicunt, quod odimus, quæ odit, quod diligimus, quæ diligit, malle nos propter eum odia inimicorum eius perpeti, quam contra eum habere pacem eorum.

Psal. 2. Psal. 77. Cur orantes legimus interdum ea in quibus nulla petitionis exprimuntur verba. Quantum gratus sit Deo feruens orantis affectus. Captanda à Deo beneuolētia modus.

De scientia recte viuendi.

CAP. LI.

ITem in libro de institutione nouitiorum. Scientiam recte viuendi & honeste comparare sibi oportet hominem, partim ratione, partim doctrina, partim exemplo, partim meditatione sacrarum scripturarum, partim assidua inspectione operum, ac morum suorum.

Ratione quidem hoc modo. Debet siquidem homo diligenter considerare, quid liceat, & quid non: quid deceat, & quid nō, in omni actu, & in omni loco, & in omni tempore erga omnem personam. In omni actu, hoc est qualiter sacra & diuina mysteria impleri oporteat: qualiter humana officia, quæ ad vsum pertinent corporis exercere conueniant, vt semper sibi sit parcus, & proximo promptus, & Deo deuotus. Non solum autē quid agat, sed etiam in quo loco quid agere debeat considerret, necesse est. Alius est modus se habendi in eo loco, vbi Deus adoratur, alius in eo vbi corpus reficitur, alius in eo qui locutioni deputatus est, alius in eo vbi silentium custoditur, alius deniq; in secreto, alius in publico.

Quibus modis inueniatur recte viuendi scientia. Quid in omni actu agendum.

Et quamuis in nullo loco homo disciplinā deserere debeat, diligentius tamen, & magis sollicite ibi conseruanda est, vbi vel neglecta pluribus generat scandalum, vel custodia bonæ imitationis exemplum. In nocte secum debent esse homines, & aut fessa membra somno reficere, aut orationibus, vel meditationibus sanctis in silentio animum exercere. In die verò de secreto suo in vnum coeunt, & ad rursum videndos se, & imitandos ostendunt. Ante cibum sumptum magis hilares nos esse conuenit, ne ipsa nostra abstinentia grauis, & molesta videatur. Post verò magis modestos, & tacitos, ne per gulæ vitium crapula nos inflammasse putetur. Quantum vero decoris addit diebus festis quies vacationis, tātum ornamenti confert diebus cæteris studium boni operis. Itaque carnales quidem mentes, ne vel in istis in bono opere se exerceant pigritia ligat.

Quid in singulis locis agendum; & quid singulis temporibus.

Qualiter homo se habere debeat ad proximos.

CAP. LII.

Quid erga singulas personas agendum.

DIscretio personarum quantum quidem pertinet ad dilectionem secundum meritum, quantum verò ad venerationem secundum ætatem & officium habenda est. Meliores diligere, superiores honorare debemus: quia par est contumacia siue in eo, qui propter inferiorem gradum in homine virtutē despicit, siue in eo, qui propter inferiorem vitam gradum superiorem contemnit. Istis ergo honor, illis amor impēdatur, sic tamen, vt honor istorum sit voluntarius, & illorum amor venerandus. Reuerentia enim sine amore magis seruilis est, & amor sine reuerentia puerilis iudicari debet. Sex denique modis discretionem personarum habēdam ex his colligimus; tribus secundum dignitatem, & tribus secūdum conuersationem. Secundum dignitatem superioribus obediētiam, timorem, obsequium, & venerationem debemus exhibere; cum æqualibus pacem, & concordiā custodire, inuicem obsequio, beneficio, & honore præuenire. In omni actione & verbo superiorem locum eis tribuere, & si quādo fortassis in aliquo negocio eos præire cogamur, cum omni humilitate & reuerentia, quæ facienda sunt non præcipere, sed demonstrare. Et si eos præcedere contigerit cum alacritate & deuotione quasi ex necessitate subiecti obedire. Inferioribus semper beneficium & auxilium impendere, nunquam improperare, sine contumelia corripere, sine superbia gubernare, sine crudelitate castigare, cum pietate fouere, venerationem non exigere, societatem atque qualitatem amare. Maioribus per timorem subdi, æqualibus per charitatem obsequi, minoribus per humilitatem coæquari. Præcipientibus parati, obedientibus modesti, maledicentibus taciti, laudantibus verecundi. Item secundum conuersationem superioribus quidem in omni loco, & in omni opere, & sermone exhibere studeamus reuerētiā; & quicquid egerint, aut vbicunq; fuerint virtutis exemplum imitemur, quodammodo taciti, tamen consortium cooperandi nunquam præsumamus expetere. Negligentes verò & maximè eos quorum opera, vel studia reprehensione digna apparent, tali nos cautela declinare oportet, vt & fugiamus, quod faciunt, & tamen non iudicare præsumamus quod sunt. Cogitemus in eiusmodi nobis neque dari exemplum neque permitti iudicium, quia fortassis hoc in eis ignorantia siue infirmitas excusat, quod si à nobis fieret excusationē non haberet. Cum medijs & æqualibus tanta nobis pacis & concordiæ seruandæ diligentia sit, vt in nullo vnquam negocio, quantum in nobis est, fraterna dilectio perturbetur. Studeamus iniuriam eis nunquam aut molestiam inferre, illatam vero propter amorem fraternæ charitatis æquo animo sustinere, nihil contentio se aut arroganter contra eos agere, sed parati semper in omni opere & pertinaciter insistentibus cedere, & laborantibus libenter subuenire. Et quia inter pares nonnunquam peruersa quædam virtutis æmulatio esse solet, *operam nostram neque ingeramus nolentibus, neque petentibus subtrahamus, quia in vtroque liuoris suspicio esse potest.* Si quando autem in aliquo forte negocio laborantibus opem ferre cupimus, tanta hoc humilitate & mansuetudine faciendum est, vt ijsdem ipsis manifestum sit, quod non excellentiam operis, sed consortium quæramus laboris.

Qualiter habere se debeat in seipso.

CAP. LIII.

Quales se debeant exhibere qui per doctrinā proficere volunt.

CÆterum quantum pertinet ad nos summopere nitendum est, nequando vel in labore minus patientes, vel in obedientia præceptorum minus alacres, vel in charitatis operibus exequendis minus inueniamur feruentes. Spiritualis doctrinæ studium non litigantes sed auscultantes requirit, sicut per Moysen dicitur: *Audi Israel & tace.* Et sicut Iacobus admonet dicens: *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum & cætera*: quia qui linguam suam à multiloquio compescere non vult, non poterit animum suum diu à furore iracundiæ custodire. Sed dum præ alijs superbe sapientes videri volumus, erubescimus, vel nostram ignorantiam ab alijs argui, vel aliorum sapientiam quasi ad nostram depressionem approbari: sic nonnunquam contra nostram conscientiam, vel nostrum errorem impudenter defendimus, vel alterius veritatem malitiose impugnamus. *Hæc est sapientia huius mundi quam idem Apostolus carnalem vocat & diabolicam, quæ versuta est & maligna*, illas solummodo astutiæ vias exquirens; quibus possit suum errorem tegere, & alienam veritatem quamuis manifestam in opinione stultorum & insipientium hominum deprauare. Sed non talis sapientia, quæ desursum venit, quæ nescit etiam semetipsam contra veritatem diligere, semper parata; vel bonum, quod habet non habentibus humiliter impendere, vel bonum ab habentibus libenter petere, vel malum quod sustinet, cum alijs & coram alijs veraciter accusare. Et ipsa doctrina veritatis tales auditores amat, nec erubescunt magistros habere omnes à quibus discere possint, quod ignorant, qui benedicta omnium libenter approbant, errores vero alienos irrumpere student, vel modeste corripere, vel prudenter dissimulare. Qui denique studium scientiæ morum disciplina exornat, sicut cera nisi prius emollita fuerit, formam non recipit, sic & homo quidem per manum actionis alienæ ad formam virtutis non flectitur, nisi prius per humilitatem ab omni elationis & contradictionis rigore molliatur. Neque enim per exemplum alterius aliquando in melius reformari poterit, qui adhuc per elationis vitium & bona aliena oppugnat, & sua mala defendit. In lectione diuina prius debetis quærere, quod mores vestros ad virtutem instruat, quam quod sensum acuat ad subtilitatem, magisque velle informari præceptis scripturarum quam quæstionibus impediri. Cum igitur diuinas scripturas legitis, solerter perpendite quid ibi dictum sit ad excitandum in vobis amorem Dei, quid ad contemptum sæculi, quid ad cauendas insidias inimici, quid disciplinam in opere, quid humilitatem in cognitione, quid obedientiam in præceptis, quid patientiam habere in diuersis doceat. Et hanc ipsam sapientiam quam pro virtute libenter despicitis, melius postmodum per virtutem inuenitis. Sæpe opus, quod bona intentione inchoari creditur, tanto citius hominem in deceptionis laqueum præcipitat, quanto de intentionis suæ principio securus finem actionis non obseruat, & imprudens quasi via plana ad foueam currit, quia videt quid faciat, sed quid factum suum sequi debeat non attendit. Propter quod circumspectio homini vbique necessaria est, qua sollicite attendat, quid agat, quid agere debeat, si id quod faciendum est faciat, si quantum & qualiter faciendum est faciat, si bono operi malum aliquod non admisceat, si alterius bonum vt suum diligat, si suum vt alterius malum reprehendat, quantum ad bona agenda solito sit alacrior, quantum ad mala vincenda solito constantior,

Deut. 6.
Iacob. 1.
Iacob. 1.
Pulchra similitudo.
Quid in sacra scriptura meditādum.

ſi in aliquo opere ſuo inſidijs inimici ſupplantatus ſit, qualiter demum per iudicium tranſactæ deceptionis futuram illius fraudem caueri poſſit.

De diſciplina membrorum in generali.

Cap. LIIII.

DIſciplina eſt membrorum omnium motus ordinatus, & diſpoſitio decens in omni habitu & actione. Diſciplina eſt compes cupiditatis, malorum deſideriorum carcer, frænum laſciuiæ, elationis iugum, vinculum iracundiæ, quæ domat intemperantiam, leuitatem ligat, & omnes inordinatos motus mentis atque illicitos appetitus ſuffocat: ſic enim de incōſtantia mentis naſcitur inordinata motio corporis. Ita quoque dum corpus per diſciplinam ſtringitur, animus ad conſtantiam ſolidatur, & paulatim intrinſecus mens ad quietem componitur, cum per diſciplinæ cuſtodiam mali motus eius foras fluere non ſinuntur. Integritas ergo virtutis eſt, quando per internam mentis cuſtodiam ordinate reguntur membra corporis, ſed qui ſtatum mentis perdit, foras in inconſtantiam motionis defluit. Vnde per Salomonem dicitur. *Homo apoſtata &c.* Liganda ergo ſunt foris per diſciplinam membra corporis, vt intrinſecus ſolidetur ſtatus mentis, quatenus dum vndique exterior cuſtodia interiori mobilitati coercendæ opponitur, tandem mens ad pacem ſtabilem in ſemetipſa colligatur. Omnium namque vitiorum motus diſciplina coercet, & quantum mala deſideria foris coercendo comprimit, tantum per eam bonum deſiderium interius conualeſcit. Paulatimque eadem virtutis forma per conſuetudinem mentis imprimitur, quæ foris per diſciplinam in habitu corporis conſeruatur.

Diſciplinæ vtilitas mira.

Prou. 6.

De diſciplina ſeruanda in habitu.

Cap. LV.

QVatuor ſunt præcipue in quibus conſeruanda eſt diſciplina. In habitu, in geſtu, in locutione, in menſa ideſt in comeſtione. In habitu quinque modis; in genere, & qualite, in colore, & formatione, & coaptatione veſtimentorum. In genere ſcilicet ne ſint nimis precioſa. In qualitate ne nimis ſint ſubtilia vel mollia. In colore ne nimis nitida, ſiue quolibet alio modo ſupra quam diſciplina & propoſitum religioſæ conuerſationis expetit fucata. In formatione vt ſint decenter & religioſe compoſita, ideſt, ne nimis magna aut dependentia aut fluxa, ne nimis ſtricta ſiue quolibet alio modo ſecundum ſæculi vanitatem decorata. Coaptatio ad modum portandi pertinet. Nam ſunt quidam ſtulti, qui ſtultis placere cupientes quodam artificio veſtimenta ſua circa collum componunt. Alij vero maiori ſcurrilitate ridiculo ſe tranſuertunt. Alij autem, vt pompam de ſe faciant explicant ea, & quantum poſſunt latius diſtendunt. Alij temere corrugata in vnum colligunt, alij contorquentes & complectētes inuoluunt, alij toto conamine ſtringentes & findentes ea omnia corporis ſui lineamenta in verecundiſſima quadam turpitudine aſpicientibus numeranda exponunt. Alij iactando & ventilando pannos ſuos leuitatem mentis ſuæ ex ipſa habitus ſui mobilitate oſtendunt. Alij incedentes ſinuoſe ſirmate terram verrunt, & limbis dependentibus immo retro conſequentibus caudis in ſimilitudinem vulpium veſtigia obducunt, qui vt oſtendant ſe de numero illorum eſſe de quibus dicit Pſalmiſta: *Non ſic impij non ſic, &c.* Quocunque perrexerint quaſi turbo tempeſtatis puluerem concitant, & ipſi filij tenebrarum illud lumen foris oculis hominum ſubtrahunt, quod intus cœcata mente perdiderunt. Tædet me omnia vanitatis concilia numerare, in quibus ſtulti & vecordes mulieribus immo meretricibus ſtudia ſua auferunt, & tanto dedecore, quanta ſuperſtitione cum habitu penè ſexum mutauerunt, ſed gratia Dei omnes qui modo in religione cōſtituti talibus ſtudēt, & per hoc hominibus placere capiūt, omnibus hominibus magis viles & contemptibiles ſūt; & èconuerſo, qui hæc propter Deum deſpiciunt, non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus honorabiliores, & chariores exiſtunt.

Pſal. 1.

Inuectio contra illos, qui de veſte gloriantur.

Cap. LVI.

EAnt ergo nunc miſeri & ſtulti honeſtatis ignari, eant & comant pannos ſuos, qui non intelligunt quam iuſte in viris religioſam vitam profeſſis, cultus precioſarum veſtium reprehenditur, qui per Apoſtolum Paulum in fœminis prohibetur. *Non*, inquit, *in veſte precioſa*, videant quia ille diues, qui in euangelio, *purpura & byſſo induitur*, poſtea in tormentis inferni æternaliter cruciandus ſepelitur. Quid autem in purpura, niſi color & precium, quid in byſſo, niſi mollities reprehenditur? Cum ergo carni ſuæ & in purpura decorem, & in byſſo molliciem adhibuiſſe dicitur; proculdubio ſimul ſuperbus & luxurioſus fuiſſe comprobatur. Si igitur ille quia proprijs abuſus, & tantam damnationem meruit, quid putamus iſti faciunt, qui propriam non habentes, alienam eleemoſynam cultui ſuæ elationis impendere non pertimeſcunt? *Væ eis, quia peccata populi comedunt. Væ coronæ ſuperbiæ & floridæ. Væ quia omnis caro fænum & cætera.* Quid igitur ſuperbis puluis & cinis, fumus euaneſcens, & vapor ad modicum parens? Quid eſt homo niſi putredo, & filius hominis niſi vermis? *Vermis ipſe & vermis hæreditas eius.* Cum enim morietur homo *hæreditabit beſtias & vermes.* Quantumcunque excolatur & ornetur, quid eſt aliud caro quam caro? Quid igitur prodeſt in habitu, qui foris ad tempus adhæret gloriam quærere, & corruptionis putredinem, quæ in nobis eſt, & ſemper permanet, non conſiderare? Propterea debent amatores religionis, opere demonſtrare, quantum ipſi terrena deſpiciant, nec carnem quæ moritura eſt cultu ſuperſtitioſo excolere, ſed pompæ indumentorum morum ornamenta anteferre. Veſtimenta plus vilia, quam precioſa, plus groſſa, quam ſubtilia, plus aſpera, quam mollia, plus fuſca, quam nitida, plus neglecta, quam accurate compoſita vel apta, amare.

1. Tim. 2.
Luc. 18.
Oſee 4.
Eſai. 28.
Eccl. 10.
Eccl. 10.

De diſciplina in geſtu.

Cap. LVII.

GEſtus eſt modus & figuratio membrorum corporis ad omnem habendi & agendi modum. Hic ſex modis reprehenſibilis inuenitur, ſcilicet ſi eſt aut mollis, aut diſſolutus, aut tardus, aut citatus, aut procax, aut turbidus. Mollis ſignificat laſciuiam; diſſolutus negligentiam, tardus pigritiam, citatus inconſtantiam, procax ſuperbiam, turbidus iracundiam. *Homo*, ait, *apoſtata, &c.* Et dixit Dominus: *Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Syon, &c.* Nemo igitur deinceps putet parum delinquere eos, qui contra diſciplinam ad turpes motus & inordinatas geſticulationes membra ſua inflectunt, quia nunquam ſcriptura tam ſeuere iſtos exteriores motus corporis in nobis reprehenderet; niſi omnis exterioris hominis inhoneſta figuratio, & motio indecens ab interiori mentis corruptione manaret. Propterea multum eius diſciplina valeret ad coercendos prauos motus animi. Primum ergo diligenter obſeruandum eſt, vt ſingula membra ſuum teneant officium, neque vſurpent alienum: vt ſcilicet id agat vnumquodque membrum ad quod factum eſt, vt neque loquatur manus, neque os audiat, neque oculus linguæ officium aſſumat. Sunt enim quidam, qui niſi patentibus buccis auſcultare neſciunt, & quaſi per os ſenſus ad cor influere debeat, palatum ad verbum loquentis aperiunt. Alij, quodque adhuc peius eſt, in agendo, vel audiendo quaſi canes ſitientes linguam protendunt, & ad ſingulas

Geſtus conſiderationes pulchra.

Prou. 6.
Eſa. 3.

actiones, velut molam labia torquendo circunducunt. Alij loquentes digitum extendunt, supercilia erigunt, & oculos in orbem rotantes, aut profunda quadam consideratione defigentes, cuiusdam intrinsecus magnificentiæ conatus ostendunt. Alij caput iactant, comam excutiunt, vestimenta adaptando componunt, & latera cubitando, pedesque extendendo ridiculam satis ostentationis formam fingūt. Alij quasi ambæ aures ad audiendum factæ non sint, altera tantum collo detorto voci venienti opponunt. Alij typum nescio quem figurantes, oculorum inter videndum alium claudunt, alium aperiunt: alij maiori ridiculo cum medietate oris loquuntur. Sunt præterea mille laruæ, mille subsannationes & corrugationes narium, mille valgia & contorsiones labiorum, quæ pulchritudinem faciei, & decorem disciplinæ deformant. Est enim facies speculum disciplinæ, cui tanto maior custodia adhibenda est, quanto minus si quid in ea peccatum fuerit celari potest. Temperanda est igitur facies, & modificanda in gestu suo, ita vt nec proterue exasperetur, nec molliter dissoluatur, sed semper habeat & rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem. Alij nauigant brachijs incedentes, & duplici quodam monstro vno eodem oportet tempore pedibus deorsum in terra ambulant, & lacertis sursum in aere volant. Quod est quæso monstrum hoc, quod simul in se fingit, & hominis incessum, & nauis remigium, & auis volatum. Libet in hoc poëticæ illius subsannationis elogium proclamare.

Horatius in arte. *Humano capiti ceruicem pictor equinam.*
Iungere si velit, & varias inducere plumas.

Adhuc de eodem.

Cap. LVIII.

IDcirco oportet vt ad hanc perturbationem sedandam custodia disciplinæ opponatur, quæ vnumquodque membrum ad suum officium restringat, quatenus dum alterum membrum operatur, alterum autem omnino quietum maneat; aut si forte eius opera necessaria esse cognoscitur suo motu ad cooperandum illi deceter, & ordinate moueatur, vt nihil confuse, nihil præposterū in membris corporis agatur. Est enim quasi quędam respublica corpus humanum, in quo singulis membris sua officia distributa sunt. Dum ergo vnum membrum alterius membri officium inordinate sibi vēdicat, quid aliud quam concordiam vniuersitas perturbat. Dumque aliud suo motu alterius motum impedit, certe illi quam natura moderatur dispositioni contradicit.

Prima lex. Prima ergo est custodia disciplinæ in gestu, vt vnumquodque membrum, in eo ad quod creatum est officio, se contineat, neque alterius ministerium sua admixtione confundat.

Secunda lex. Secunda est custodia disciplinæ in gestu, vt vnumquodque membrum id, quod facit, eo modo atque mēsura faciat, quo faciendum est; idest, nec plus, nec minus, nec aliter quam oportet faciat, quatenus in actu suo sic & dirigatur, & moueatur, vt in nulla vnquam parte temperantiæ limitem, aut formam honestatis excedat: hoc est (vt in paucis exemplificemus) ridere sine apertione dentium, videre sine defixione oculorum, loqui sine extensione manuū & intentatione, sine contortione labiorum, sine extensione & iactatione capitis, sine eleuatione superciliorum. Incedere sine modulatione gressuum, sine ventilatione brachiorum, sine gesticulatione scapularum. Sedere sine diuaricatione crurum, sine alterutrum superiectione pedum, sine extensione vel agitatione tibiarum, sine alterna accubitatione laterum. Iacere sine disiectione membrorum; & vt tandem de hac parte finem loquendi faciamus, gestus hominis in omni actu esse debet gratiosus sine mollitie, quietus sine dissolutione, grauis sine tarditate, alacer sine inquietudine, maturus sine proteruia, & seuerus sine turbulentia. Mollem gestum temperat turbidus, & turbidum mollis, dissolutum procax, procacem dissolutus, citatus tardum, tardus citatum, quia inter vitia contraria medius limes est virtus.

De disciplina in sermone.

Cap. LIX.

IN locutione quinque res sunt obseruandæ; hoc est, quid dicatur, cui, quando, vbi, quomodo. Quid, vt videlicet nunquam in sermonibus disciplinatis ociosa adhibeantur. Ociosa autem sunt omnia, quæ sunt aut inhonesta, aut nociua, aut inutilia. Inutilia sunt, quæ nec loquentibus, nec audientibus prosunt. Inhonesta, quæ vel illius qui loquitur, vel illius cui loquitur, vel illius de quo loquitur, dignitati non conueniunt. Nociua, quæ suis suasionibus animos auditorum, siue ad errorem, siue ad prauitatem inducunt. Hæc tria duobus discerni possunt idest secundum qualitatem rerum, de quibus locutio fit; & secundum qualitatem personarum per quas, vel ad quas, vel de quibus locutio fit. Qualitas personarum quatuor modis consideratur, secundum ætatem, quia aliud conuenit locutionibus iuuenum, aliud senum. Secundum scientiam, quia aliud locutionibus sapientium, aliud simplicium. Secundum officium, quia aliud locutionibus ipsorum qui negocia exteriora tractant; aliud eorum qui secretioris vitæ quieti & studio contemplationis inuigilant. Secundum ordinem, quia aliud conuenit locutionibus eorum, qui sunt prælati, aliud qui sunt subditi. Senes loqui debent de discretione bene consulendi, iuuenes de instantia benefaciendi. Sapientes de mysterijs scripturarum, simplices de exemplis bonorum operum. Hi qui exteriora tractant negocia, de solertia acquirendi, hi qui quietam vitam ducunt de disciplina viuendi, prælati de prouisione subditorum, subiecti de obedientia præceptorum. Rursum de discretione loquendi dictum est; *cum viro irreligioso tracta de sanctitate, &c.* Sapientes velle docere superbia est, & obstinatos corripere insipientia: quia iniuriosus est proximo, qui meliori non exhibet reuerentiam, & iniuriosus sibi, qui non emendat, sed prouocat erga se insipientis vesaniam. Ergo qui cum alio loquitur, primo consideret vtrum propter se an propter alium loquatur. Si propter sui vtilitatem loquitur, videat, vt ille talis sit de cuius colloquio vtilitas ei prouenire possit; si propter illum loquitur, caueat ille, ne talis sit ille, qui vel sua exhortatione non indigeat, vel ita in malo obstinatus, vt exhortatione alterius corrigi se non permittat. Facile ergo cui sit loquendum agnoscimus, si id, quod dicitur, quale sit, diligenter consideremus: quia id profecto vnicuique magis dici conuenit, quod ad illud in quo ipse plus laborat, malum sanandum consilio commodiori occurrit. Verbi gratia: Si cœperimus superbis laudare constantiam, dum eos ad virtutem hortari credimus, amplius in suo officio confirmamus. Exhortemur ergo ad constantiam timidos, ad timorem superbos, ad frugalitatem prodigos, ad liberalitatem auaros, ad humanitatem parcos, ad parcitatem gulosos, ad consilium temerarios, ad feruorem zeli tepidos, ad silentium verbosos, ad verbum exhortationis nimis tacitos, ad alacritatem segnes, ad mansuetudinem impatientes, ad iustitiam negligentes, ad indulgentiam crudeles, ad verecundiam procaces, ad quietem præcipites, ad prudentiam incautos, ad sollicitudinem obliuiosos, ad modestiam inuerecundos, & omnino quicquid dicere volumus, cui dicendum sit, ex ipsa prius nostri sermonis qualitate colligamus.

Quid loquendum. *Qualitas personarum attendenda.* *Cui loquendum.* *Eccl. 37.*

Adhuc de eodem.

Cap. LX.

Vbi loquendum. SEquitur tertia discretio loquendi, vt cum aliquid dicere volumus, prius vbi illud dici conueniat consideremus. Neque igitur in diuinis & sacris locis fabula-

ctiones inducere, neque in illis locis, vbi de disciplina est agendum, quæstiones aut contentiones verborum ventilare, neque in illis, vbi de intelligentia diuinarum scripturarum tractandum est, exteriora negocia admiscere debemus, nec ea, quæ sunt pluribus dicenda in occulto edere, nec ea, quę sunt paucis reuelanda in manifesto propalare. Quarta loquendi discretio est, quando quid dicendum sit attendere. Tempus est quando nihil dicendum est, *quia tempus tacendi*: Et quando aliquid dicendum est, quia *tempus loquendi*. Tempus vero quando omnia, nunquam tempus tacendi. Tempus loquendi debet præcedere, quia prius per silentium tempore tacendi discatur, quid postea per verbum tempore loquendi proferatur. Aliquando tacere debemus, propterea quod alter prior loqui cœpit, aliquando propter multiloquium vitandum, aliquando quod hi qui præsentes habentur nequaquā tales sunt ad quos verbū debeamus facere, dū vel reuerētia dignitatis personę intenditur, vel malitia incorrigibilis, atque ideo indigna admonitione existimatur. Sapiens autem æque cauet, vel ne in eo tempore, quando loqui debet per negligentiam sileat, vel ne in omni tempore, quādo loqui decet per licentiam concessam in multiloquium cadat. Qualitas, idest modus loquendi in tribus constat. Vt loquentis gestus sit modestus & humilis, sonus dimissus & suauis, significatio verax & dulcis. Modestiam debet habere gestus loquentis, vt nec inordinate, nec impudice, nec turbulente inter loquendum membra moueat, neque oculorum nutibus, aut aliqua indecenti conformatione siue transformatione vultus placorem sui sermonis imminuat. Sonus demissus, ne in strepitu, & immoderata clamositate auditores aut terreat aut offendat, sed & cum veritate necesse est, vt sermo loquentis dulcedinem habeat, quia sæpe etiam veritas auditori amara efficitur, si aut sine ratione, aut sine dilectione contra eum proferatur.

Prou. 15. Quando tacendum, & quando loquendum.

Quomodo loquendū sit.

De disciplina in cibo.

CAP. LXI.

IN mensa est duplex custodia disciplinæ, in habitu, & cibo. Disciplina in habitu tribus modis, tacendi, videndi, sese continendi. Taciturnitas inter epulas necessaria est, quoniam lingua, quæ omni tempore prona ad peccatum labitur, periculosius, cum per crapulā inflammata fuerit, ad loquendū relaxatur. Custodia oculorum, quia non decet ibi præcipue, vt impudenter ea, quæ apud alios aguntur, circunlustrando prospiciat, sed vt potius pudice dimissis luminibus, ea tantum, quæ sibi apposita sunt attendat. Custodia quoque continendi sese ibi negligenda non est, quatenus videlicet, neque in habitu, neque in gestu indecens aliquid aut inhonestum agatur, sicut quidam faciunt, qui cum ad edendum accederint, inquieta quadam agitatione & cōfusione membrorum intemperantiam animi sui designant, caput excutiunt, brachia erigunt, manus in altum expandunt, & non sine magna turpitudine, quasi totum epulum sint absorturi, ingentes quosdam conatus & gestus indecoros ostendunt. In vno loco sedentes oculis & manibus, quæ prope, & quæ longe omnia circuncurrunt, simul panes comminuunt, vina in calices, & pateras effundunt, discos in girum circunducunt, & velut Rex super obsessam ciuitatem assultum facturus dubitant, vbi primum expugnationem aggrediantur, dum simul in omni parte irruptionem facere concupiscunt. His igitur tribus modis debet quisque inter epulas conseruare disciplinam in semetipso, videlicet, vt & linguam suam à loquacitate restringat, & oculos suos à circunspectione cohibeat, & cætera membra omnia cum modestia, & quiete contineat.

De disciplina in mensa seruanda, & primo, in habitu & gestu.

Adhuc de eodem.

CAP. LXII.

SEquitur etiam triplex obseruantia disciplinæ in cibo; quid, quantum, quomodo. Quid sumat id est, vt neque nimis preciosa & delicata expetat, nec nimis rara & insolita requirat, nec nimis ac celerate & laute præparata concupiscat. In primo enim luxus arguitur, in secundo curiositas, in tertio superstitio. Sunt namque quidam quorū fauces satis ridicula infirmitate ægrotāt, qui nisi pinguia & delicata deglutire non possunt, sed quādo eis parci, ac frugales cibi oblati fuerint, statim aut indigestionem stomachi, aut pectoris siccitatem, aut obripilationem capitis, aut siqua sunt talia, aut excusandas excusationes prætendunt. Alij delitias & luxum ciborum magna constantia aspernantur, sed ab eis iterum non minori aut tolerabiliori petulantia communium ciborum vsus omnino respuitur. Noua quidam & insolita ciborū genera exquirunt, ita vt sæpe propter vnius ventrem hominis per omnes circū pagos turba famulorum discurrat, & vix tandē vel de ignotis atque desertis mōtibus procul radices euellēdo, vel paniculos de imis gurgitibus profunda scrutatione pisciculos trahēdo, siue intēpestiua de arentibus rubetis arbusta colligendo, vnius appetitus petulantiam compescere queat. Et mihi non satis pandere potest quod vitium istos exagitet, nisi forte, quia per quandam animi insolentiam multos ob id in suo obsequio occupari gaudent, siue quia per tumorem elationis cæteris omnibus quantum cibo dissimiles videri volunt. Alij superstitiosum nimis in præparandis cibis studium adhibent infinita decoctionum & frixurarum, & condimentorum genera excogitantes, modo mollia, modo dura, modo frigida, modo calida, modo cocta, modo assa, modo pipere, modo allio, modo cumino, modo sale cōdita, secundum consuetudinē prægnantium mulierum desiderantes. Hi profecto non solum arguendi, sed etiam deridendi sunt, qui quasi caupones ad omnem clepsedram eliciendi gustus gratia palatum extendunt.

De triplici obseruatione disciplinæ in cibo, & primo quid cōedendum.

Nimis rara & nimis exquisite cocta.

Sequitur custodia disciplinæ in eo quantum quis sumere debeat, cuius mensura hæc mihi esse videtur, vt neque contra honestatem neque supra necessitatem sit. Non omnis venter idem sapit, sed alius sic, alius vero sic, cui minus sufficit iste priusquam ad turpitudinem edacitatis perueniat; in superfluitate offendit, cui multum opus est in eo sępe honestas commedendi lęditur priusquam ad superfluitatem veniatur. Ergo ille cui parum satis est magis superfluitatem caueat. Ille vero cui multo opus est, magis ad honestatem attēdat. Postremo est obseruantia in cibo quomodo quis sumere debeat, hoc est, quam munde, & quam temperate. Quidā inter cōedendum dum scutellas exornare volunt, quadrata ferculorū frusta adipensiue saginā super roratā distillantia mensalibus inuoluūt, aut superinijciunt donec iterum euisceratis interioribus, ea quæ remanserant in pristinū locū reponunt. Alij bibentes medio tenus digitos poculis immergunt. Alij vnctas manus ad vestimenta sua detergentes, rursus ad cibaria tractanda redeunt. Alij nudis articulis coclearis vice olera suā piscantur, ita vt in eodem iure & manus ablutionem, & venter refectionem quærere videatur. Alij semicortosas crustas, & præmorsas colliridas cibarijs iterando infigunt, & reliquias dentium suorum offas facturi in poculis dimergunt. Temperantiam manducandi intelligimus in eo, si homo tractim, & non cum nimia festinatione comedat.

Quantum comedendum.

Quomodo comedēdum.

De cognitione Dei per creaturas.

CAP. LXIII.

IDem in libro de inuisibilibus Dei. Tria sūt inuisibilia, Dei potentia, sapientia, benignitas. Potentiam manifestat creaturarum immensitas, sapientiā decor, benignitatem

vtilitas. Immensitas creaturarum constat in multitudine, & magnitudine. Multitudo in similibus in diuersis, in permixtis. Magnitudo est in mole, & spacio. Moles est in massa, & pondere. Spaciū est in lato & longo, profundo & alto. Decor creaturarum est in situ, & motu, in specie, & qualitate. Situs est in cōpositione, & ordine. Ordo est in proprietate, & tēpore, & loco. Motus est quadripartitus, localis, naturalis, animalis, rationalis. Localis est ante, & retro, dextrosum & sinistrorsum, sursum & deorsum, & circum. Naturalis est in incremento & decremēto. Animalis est in sensibus & appetitibus. Rationalis est in factis & consilijs. Species est forma visibilis, quæ oculo discernitur, sicut colores & figuræ corporū. Qualitas est proprietas interior, quæ cæteris sensibus percipitur, vt melos auditu, dulcor gestu, fragrantia olfactu, lenitas tactu.

...isibilia ...tria sūt. *...tus quadruplex.*

Vtilitas creaturarum constat in grato & apto, commodo & necessario. Gratum est quod placet, aptum quod conuenit, commodum quod prodest, necessarium est sine quo quid esse non potest. Mundus iste sensibilis quasi quidam liber est scriptus digito Dei, hoc est virtute diuina creatus, & singulæ creaturæ quasi figuræ.

...litas creaturarum in ... consistit.

De compositione creaturarum.

Cap. LXIV.

COmpositio duo habere debet, aptitudinem, & firmitatem, hoc est, vt componenda apte & competēter coeant, & composita firmiter cohæreant. Si vniuersitatis huius machinam intueris, inuenies, quam mirabili ratione & sapientia compositio omnium rerum perfecta sit, & quam apta, quam congrua, quam decora, quam cunctis partibus suis absoluta, in qua non solum concordiam seruant similia, sed ea etiam quæ creante potentia, diuersa atque repugnantia adesse prodierunt: dictante sapientia in vnam quodammodo amicitiam, & & fœderationem conueniunt. Quid repugnantius esse potest aqua & igne: quæ tamen in natura rerum ita Dei contemperauit prudentia, vt non solum adinuicem commune societatis vinculum non dissipent, verum & nascentibus cunctis, vt subsistere possint, vitale nutrimentum subministrent.

...onsideratio vniuersitatis. *...issimilia ...uam rite à ...eo coagmentata.*

Quid de humani corporis compage loquar, cui omnium membrorum iuncturæ tantam adinuicem seruant concordiam, vt nullum omnino inuenire possit membrum, cuius officium alteri non videatur præstare adminiculum? Sic omnis natura se diligit, & miro quodammodo plurium dissimilium, & in vnum redactorum concordia vnam in omnibus harmoniam facit. Apta est ergo & conueniens omnium rerum compositio, sed quomodo est firma quis non videat? Quis non miretur? Ecce cœli, qui ambitu suo concludunt omnia, quomodo solidi sunt, & quasi ex ære fusiles desuper circunquaque expansi? Terra vero in medio pondere suo librata semper immobilis perseuerat, vt cætera in medio fluctuantia, hinc soliditas cœlorum illinc terræ stabilitas in vnum coerceant, & constringant, ne citra legitimos terminos diffusa, concordiam diuersitatis dirumpant. Ecce quomodo per viscera telluris intrinsecus* dracones aquarum sparsi, & foris per alueos suos ad diuersa loca deducti, intus fatiscentem ne dissoluatur conglutinant, & foris ne fatiscant arentem rigant. Ecce quomodo in humani corporis fabrica iuncturas ossium vincula neruorum ligant, & medullis intus per fistulas tibiarum diffusis, canales etiam venarum, vitalem sanguinem per omne corpus deducunt, ac deinde teneritudinem carnium cutis tegmen inuoluit, vt & rigor ossium intrinsecus corpus sustineat, & pellis munimen foris defendendo custodiat.

...orporis humani compago mirabilis. **Id est viscera seu ...quarum meatus.*

De dispositione, uel ordine earum.

Cap. LXV.

POst compositionem sequitur, vt dispositionem rerum qualis sit consideremus. In cælo luminaria & stellas collocauit, vt subiecta omnia illustrarent. In aere ventis & nubibus fecit viam, vt agitationibus suis dispersæ, pluuiam deorsum funderent. In gremio telluris moles aquarum recipi iussit, vt per gurgites suos hinc illincque quo nutus ferret iubentis discurrerēt. Quasdam regiones ditauit vbertate frugum, quasdam vinearum, alias oleorum, alias pecorum, alias potētibus herbis, alias gemmis pretiosis, alias animalibus & bestijs monstruosis, alias coloribus varijs, alias diuersarum artiū studijs, alias metallorum, alias thymiamatum generibus diuersis, vt nulla prorsus regio sit, quæ non aliquid nouum & speciale ab alijs accipere queat. Quæcumque etiam humanis vsibus necessaria sunt in communi hominum frequentia, prouidentia creatoris constituit. Ea vero, quæ non natura propter necessitatem, sed cupiditas expetit propter speciem, in abditis terrarum finibus abscondit, vt quem amor virtutis ab immoderato non castigat appetitu, saltem laboris tædio victus conquiescet.

Consideratio dispositionis rerum. *Nulla est regio quæ non aliquid nouum ab alis accipere possit.*

Quid de dispositione temporum? Ecce post noctem venit dies, vt torpentes otio labor exerceat, post diem sequitur nox, vt fessos ad refocillandum quies excipiat. Iterum, quemadmodum vicissitudines dierum & noctium animantia renouant, ita quatuor anni tempora ordine sibi succedentia totius mundi speciem immutant. Primum per teporem veris quadam innouatione mundus nascitur. Deinde per feruorem æstatis quasi in iuuentute roboratur. Post hoc superueniente autumno ad maturitatem conscendit, postremo succedente hyeme ad defectum vergit. Idcirco autē semper deficit, vt semper post defectū renouari possit, quia nisi prius à statu suo deficerent vetera, quasi illis locum occupantibus non valerent exurgere noua.

Temporum dispositio. *Quatuor annitemporum proprietates.*

Omnes sensus foris intro veniunt, solus visus deintus foras exit, & eminus posita mira præ cæteris agilitate percipit. Bene ergo quasi speculator quidam eminentiorem locum cunctis obtinuit, vt quæ cæteris sensibus superuentura sunt ante periculum præuidere possit. Post hunc auditus & loco & nobilitate secundus est, deinde olfactus. Gustus autem qui nil sentire potest, nisi id, quod tangit, merito velut tardior cæteris sensibus in imo resedit. Tactus specialem sedem non habet, qui ideo vniuersalis est, quia cunctis cooperatur sensibus. Vnde & in digitis pollex, quia tactum significat, coadunatis in vnum digitis, solus omnibus respondet, quia sine tactu nullus sensuum esse potest. Videte etiam quomodo in humano corpore ossa intrinsecus collocata sunt, quatenus robor corpus eorum sustineat. Deinde caro ossa vestit, vt duritia eorum mollita ita tactum excipiat. Ad vltimum pellis carnem induit, vt sua quodammodo tenacitate ab incommodis foris accidentibus corpus muniat. Sic cortes munit arbores, sic rostra & pennę volucres: sic qua animæ pisces.

Quinque sensus exteriores.

Vide etiam quomodo in motu locali sapientia conditoris appareat. Cogita nunc vnde defluentibus aquis semper indeficiens vena ministratur, vnde motus ventorum educitur, quis infatigabilem astrorum cursum moderatur, quis Solem per hyberna descendere signa præcepit & similia?

De motu rerum.

De specie & quantitate earum.

Cap. LXVI.

SPecies est forma visibilis, quæ continet duo, figuras & colores. Figuræ autē rerum multis modis apparent mirabiles, aliquando ex magnitudine, aliquando ex paruitate, aliquando quia raræ, aliquando pulchræ.

De specie figurisque rerum.

Secundum magnitudinem figura attenditur, quando res quælibet sui generis modū quantitate excedit. Sic miramur gigantē inter homines, cetū inter pisces, gryphonē inter volucres, elephantem inter quadrupedes, draconē inter serpentes. Vide quid magis mireris, dentes apri vel tineæ, alas griphis vel ciniphis, caput equi vel locustæ, crura elephantis vel culicis, aquilam vel formicā, Leonē vel pulicem, tigridē vel testudinem. Ibi miraris magnitudinem, hic paruitatē, corpus paruum magna sapientia conditum. Magna sapientia cui nulla surrepit negligentia. Illis dedit oculos, quos vix comprehendere potest oculus, & in tam exiguis corporibus, sic omnifaria liniamenta naturæ suæ congrua plenissime distribuit, vt nihil videas deesse in minimis eorum omnium quæ natura formauit in magnis. Rursus alia idcirco miramur, quia monstruosa quodāmodo sunt vel ridiculosa, quorum quidem plasmatio quantū ab humana ratione aliena est, tanto leuius humanum animum in admirationem compellere potest. Quare crocodilus manducans inferiorem malā non mouet, & quomodo salamandra in igne illæsa permanet? Quis dedit hericio spinas, & docuit eum, vt se pomis turbine discussis inuoluat, quibus onustus incedens stridet quasi plaustrum? Formica hyemis superuenturæ præscia granis horrea sua replet, aranea quoque de visceribus suis laqueos nectit, vt prędam capiat, isti sunt testes sapientiæ Dei.

Miramur parua & magna in eodē genere.

Monstruosa & ridicula miramur.

Est autem adhuc aliud verum, & euidens diuinæ sapientiæ argumentum, quod omne genus simile sibi procreat, & in tam multis similitudo vna propagata primæ originis formam nō immutat. Hoc quoque mirabile est quod in vno corpore tot construuntur mēbra, tot membrorum formæ, tot loca, tot officia, & cum sint ita diuersa in se, singula inuicem tamen cooperantur omnia.

Argumentū diuinæ sapiētiæ est vnūquodque sibi simile generare.

Post figurā sequitur color. Quid luce pulchrius? Quæ cum colorē in se non habeat, omnium tamen colores rerum ipsa quodammodo illuminando colorat. Sol sicut aurum rutilat, luna pallet quasi electrum, stellarū quædam sicut flāmeo aspectu radiant, quędā luce niuea micant, quædam vero alternatim nunc viridem, nunc roseum, nunc candidum fulgorem demonstrant.

De rerum varijs coloribus.

Quid de gemmis narremus? Ecce tellus redimita floribus, quam iucundum spectaculum præbet, quomodo visum delectat, quomodo effectum prouocat? Videmus rubentes rosas, candida lilia, purpureas violas, in quibus omnibus non solum pulchritudo, sed origo quoque mirabilis est, quomodo scilicet Dei sapientia de terræ puluere talem producit speciem.

Post speciem de qualitate rerum disserere debemus. Tā diuersas Deus qualitates rebus indidit, vt ibi omnis hominis sensus sua oblectamenta inueniat. Quot enim oblectamenta oculorum in diuersitate colorum monstrauimus, tot oblectamenta aurium in varietate sonorum inuenimus: inter quæ prima sunt dulcia sermonum commercia, quibus homines adinuicem suas voluntates communicant, præterita narrant, præsentia iudicant, futura nunciant, occulta reuelant: adeo vt si his careat, vita humana bestijs comparabilis videatur. Quid autem concentus auium, quid humanæ vocis melos iocundum? Quid dulces modulos sonorum omnium commemorem? Sic est de olfactu ac cęteris sensibus.

De sensibilibus rerum qualitatibus.

Sermonis vsus.

De sapientia Dei in rerum creatione.

Cap. LXVII.

Deus hominem propter se fecit, non quod ipse homine indigeret, sed vt homini quia melius nil dare potuit, seipsum fruendum daret. Aliam vero creaturam sic fecit, vt & subiecta homini esset per conditionem, & deseruiret ad vtilitatem. Homo ergo quasi in quodam medio collocatus, habet supra se Deum, subter se mundum, & corpore quidem deorsum mundo coniungitur, spiritu autem sursum ad Deum subleuatur. Necesse ergo fuit vt visibilium conditio ita ordinaretur, quatenus homo in eis foris agnosceret, quale esset inuisibile bonum, quod intus quætere deberet, hoc est, vt subtus se videret, quid supra se appeteret. Non ergo decebat, vt rerum visibilium copia aliqua in parte defectum sentiret, quæ ob id maxime instituta est, vt inuestigabilem æternorum bonorum affluentiam nunciaret: hoc est etiam cur Deus illa etiam creare voluit, quæ humanis vsibus necessaria non esse prȩuidit. Si enim sola necessaria tribueret, bonitas quidem esset, sed diues non esset.

Homo quare factus.

Homo mediū quiddam.

Cur Deus creauit non necessaria.

Certe cum homo multa facere desiderat magna facere non potest: quia tanto minus præualet in singulis, quanto plura sunt per quę intentionis suæ conatus diuidit. Rursus cum ad magnitudinem nititur, à multitudine retardatur: quia multis præstare non sufficit vires, quas ad vnius rei effectū specialiter effundit. Simili modo minor diligentia decori corporis impenditur, quotiēs ad multitudinem solam siue ad magnitudinem perficiendam animus occupatur, sed in opere Dei, nec multitudo magnitudinem, ne magnitudo multitudinem stringit: neque simul, vel multitudo, vel magnitudo pulchritudini officit, neque pulchritudo vtilitatem tollit. Sed sic facta sunt omnia, quasi facta sint singula, vt cum vniuersa aspexeris, singula mireris. Immensitas creaturarum magis ad essentiam, decor vero magis pertinet ad formam, essentia vero absque forma considerata informitas est.

Dissimilitudo inter Deum & hominem operantem.

Quando autem informe est, in hoc quidem quod est, Deo simile est, sed in hoc quod forma caret, à Deo dissidet. Quod ergo formatum est magis Deo simile est, quam illud quod formam non habet. Vnde constat, quod plus euidens simulachrum est decor creaturarum, qui pertinet ad formam, quam immēsitas creaturarum, quæ ad solam spectat essentiam. Item decor creaturarum propter formam naturalem pertinet ad habitum, vtilitas vero ad actum, quia creaturæ in hoc vtiles sunt, quod subiectæ homini seruiunt, & obsequium reddunt. Quod autem ad habitum pertinet magis proprium est, & magis certum, quam id quod pertinet ad actum, quia habitum natura indidit, actum vero institutio adiunxit. Simulachrum ergo decoris immensitatem pariter & vtilitatem in cognitione præcedit: quia in manifestatione est euidentius. In hoc ergo primum vestigium contemplationis ponere debemus.

Quid ad essentiā creaturarum & ad formam pertineat.

Creatura homini quomodo vtiles.

De cognitione Dei per motus creaturarum.

Cap. LXVIII.

Decor creaturarum quatuor complectitur, situm, motum, speciem, qualitatem. Sed in his quatuor motum excellentiorem locum habere dubium non est, quia viciniora vitæ sunt mobilia, quam ea quæ moueri non possunt. Motus autē quadripartitus est, sed motus naturalis localem motum superat, quia in naturali motu non solum imago vitæ exprimitur, sed ipsa quodammodo vita inchoatur. Rursus animalis motus tanto naturali præcellit, quāto insensibili id quod sentit. Postremo rationalis cunctis superponitur. Ianua ergo contemplationis homini aperitur, quādo ipse se sua ratione ducente ad seipsum cognoscendum ingreditur.

Decor creaturarū quatuor complectitur.

Si ergo intellectus esse non potest nisi intelligens, restat vt quē non semper intellexisse cognoscimus, non semper fuisse ac per hoc aliquādo cæpisse credamus. Si igitur inuisibile nostrum initium habuit, superest, vt nō de præiacenti materia sed de nihilo factum sit. Quod autem nihil est, esse sibiipsi dare non potest, & idcirco, quicquid initium habuit, dubium non est, quin ab alio esse acceperit. Quod autem à seipso non est, esse alijs dare non potest. Igitur quisquis ille est, qui rebus esse contulit ab alio esse non accepit. Quod inde quoque liquido comprobatur, quia si quicquid est creaturam esse credimus, nullum in rebus finem inuenimus. Nostra ergo nos natura instruit, quod creatorem habemus æternum, cui suum & proprium est,

Ex creatura creator æternus cognoscitur.

Propriū Dei est in se subsistere.

quod

quod subsistit, quia si ab alio esse accepisset, prima rerum origo veraciter dici non posset. Item, quod à semetipso est, non esse non potest: quicquid enim à semetipso est, huic idem est esse, & id quod est. Et constat, quod nulla res à semetipsa diuidi aut separari potest: cui igitur idem est esse, & id quod est, necessario semper est, quia à semetipso separari nihil potest. Hanc cognitionem in rationabili motu inuenimus.

Ex quadruplici rerum motu Deus probatur. Vide D. Tho. in 1. Parte q. 2. art. 3.

Huic autem cognitioni cæteri quoque motus attestantur.

In animali nãque motu sunt sensus & appetitus. Omnis autem naturalis appetitus in rebus explementum inuenit. Constat ergo, quia prouidentia præcessit cuius consilio hoc tunc cautum est, ne quod nunc indigentijs rerum necessarium præsidium desit. qui enim appetitus instituit, ipse appetitibus alimenta preparauit. Idē motus naturalis probat: Sicut enim impossibile est, vt per se aliquid de nihilo fiat, sic omnino impossibile est, vt per se se aliquid augmentum suscipiat, hoc est, quod sibiipsi dare non potest initium, sibiipsi dare non potest incrementum. Quicquid enim crescenti in augmentum venerit, præter id esse comprobatur, quod per se prius solum sine incremento fuit. Si ergo nil crescere potest nisi addatur ei, quod prius non habuit, patet quod nulla crescens res per se incrementum sumit, qui ergo crescentibus dat crementum, ipse existentibus dedit initium. Idem motus localis probat, quasdã namque creaturas perpetuo motu agitari cernimus, quasdam vero secundũ tempus moueri videmus, & alias sic atque alias sic. Et licet istæ dissimiliter res moueantur nusquam tamen ordo rerum confunditur. Vnde non est dubium, quin intus sit dispositio præsidentis, qui vnus certa lege cuncta moderatur.

Deus vnus est vide D. Thom. in 1. part. q. 11 ar. 3. & 4.

Vnus inquam, nam diuersa intus consilia præsidentium essent, ipsi se foris rerum cursus abinuicem aliquãdo diuiderent. Nũc autem omnia dum sic concorditer ad vnum finem currunt, profecto indicant quia vnus est fons, & origo vnde procedunt. Sed quia vnum diuersis modis accipitur, fas non est, vt existimemus creatorem rerum aut collectione diuersorum, aut compositione partium, aut similitudine plurium vnum esse, cum illud etiam quod in nobis rationale est, horum omnium in semetipso nihil possit inuenire. Vere autem vnum est, quod essentialiter vnum est, cui totum est vnum esse, & simplex esse, quod est, sed adhuc quædam res inueniuntur, quæ vere vnum sunt, & tamen summe vnum non sunt, sicut animæ, quæ vnum sunt essentialiter, sed vnum non sunt inuariabiliter: quod autem vere & summe vnum est, essentialiter & inuariabiliter vnum est.

Deus quomodo vnus.

Quod Deus mutari non poßit localiter neque formaliter.

Cap. LXIX.

Deus non mouetur localiter.

TRibus modis fit omnis mutabilitas, loco, forma, & tempore. Localem autem mutationem facile ab eo remouemus, si eum vbique esse ostendimus. Quod enim vbique est de loco ad locum transire non potest. Deum autem vbique esse multa sunt indicia. Primum ipsa anima nostra quam & ratio simplicem essentiam esse non dubitat, & sensus per omne quod viuificat corpus diffusam esse probat. Quæcumque enim animati corporis pars læditur vnus est animus, vel spiritus ad quem sensus omnis doloris retorquetur, quod animo non fieret si vnus & idem vbique diffusus non esset. Si ergo rationalis spiritus hominis cum sit simplex per omne quod regit corpus diffunditur, dignum non est, vt ille creator spiritus qui omnia regit, & possidet, vno aliquo in loco coarctari, & non omnia potius implere credatur. Nam & ipsi rerum motus, qui tam certo, & tam rationabili vbique moderamine currunt, vitam intrinsecus mouentem esse ostendunt.

Deus probatur vbique. vide D. Tho. ibidem q. 8. art. 2.

Anima tota in toto, & tota in qualibet par. Vide Tho. in 1. par. q. 76. art. 8.

Nec tamen vllo modo credendum est, quod sicut spiritus hominis cum corpore, quod sensificat, ita quoque creator ille spiritus cum corpore huius sensibilis, mundi personaliter coniungatur, quia aliter implet mũdum Deus, & aliter anima corpus. Anima implet corpus & continetur, quia circunscriptibilis est. Deus implet mundum sed mundo non includitur, quia vbique præsens nusquam comprehēdi potest. Præterea cum diuinæ virtutis effectus nusquam deesse cernimus, cur eãdem Dei virtutem omnibus inesse rebus dubitemus. Si autem Dei virtus vbique est cum alia non sit Dei virtus quam Deus, constat quia nusquam Deus deest. Neque enim vt homo ad operandum aliena virtute Deus indiget. Quod si quis forte querat, quomodo diuina essentia quæ simplex est vbique esse possit, sciat, quod aliter spiritus simplex esse dicitur aliter corpus. Corpus enim propter paruitatē simplex esse dicitur, cum autē spiritus simplex esse dicitur, non paruitas sed vnitas signatur. Creator igitur & simplex est, quia vnus est, & vbique est, quia Deus est. Quod igitur in omni loco est, mutari localiter non potest, sed neque formaliter. Quicquid enim secundum formam mutatur, vel secundum augmentũ, vel secundum diminutionē, vel secundũ alterationē mutatur, sed horum omnium diuina natura nihil recipit. Non potest igitur crescere, qui semetipso amplius nil recipere potest. Neque minui potest: quicquid enim semetipso minus fieri potest, vere vnum non est, quia id quod in separatione se diuidit, in coniunctione idem nõ fuit. Deus igitur cui totum vnum est esse, quod est, nullo modo semetipso minor fieri potest, neque perfectio potest augeri neque vnitas minui.

Differentia inter Deum in mundo vtique diffusum & animam in corpore positam.

Quomodo Deus qui simplex est vbique esse possit.

Deus non potest secundum formã mutari.

Quod Deus alterari non poßit.

Cap. LXX.

ALteratio corporum fit in transpositione partium, & vicissitudine qualitatum: alteratio spirituum, per cognitionem, & affectum. Secundum affectum mutantur spiritus, vt nunc tristes, nunc hilares: Secundum cognitionem, vt nunc plus nunc minus sapientes. Duo vero sunt præcipue, quæ affectum operantis mutare solent, id est siue quia aliquid in præterito penitendũ fecerit, siue quia aliquid inordinatũ proponat de futuro. Sed quia Deus de facto non pæniteat, satis euidenter ostendit immutabilis iste cursus rerum omnium, qui sic lege perpetua primæ institutionis modum nõ deserit. Quod vero nil inordinatum proponat, rationabilis probat euentus, qui in toto naturæ corpore nusquam sibi contradicit. Semper igitur immutabilis est voluntas Dei, qui nec mutat consilium de præterito nec propositum de futuro. Sic quoque cognitione immutabilis esse credendus est.

Tribus enim modis mutabilitati subiacet humana cognitio, per augmētum, per diminutionē, per vicissitudinē. Per augmentũ, vt quando dicimus, quod nescimus. Per diminutionē, vt quando, quod scimus obliuiscimur. Vicissitudo autē quadripartita est, in essentia, in forma, in loco, in tempore. In essentia vicissitudinē patitur humana cognito, quando nunc hoc nunc illud cogitamus, quia simul omnia nostro sensu cõprehendere nõ possumus. In forma, vt quãdo idipsum nunc tale, nunc vero tale attendimus, quia vtrũque simul nõ valemus. In loco vt quãdo nunc huc nunc illuc cogitationem ducimus, quia simul vbiq; cogitatione esse nõ valemus in tēpore, vt quando nũc prẹterita, nũc præsentia, nũc futura cõsideramus, quãdo nunc habitã cognitionē intermittimus, nunc intermissã iterũ resumimus. Quomodo vicissitudinē recipere possit sapiētia, quæ omnia simul, & semel sub vno visionis radio cõprehendit? Simul, quia omnē essentiam, omnem formam, omnia loca, omnia tempora. Semel, quia visionem nec intermissam recipit, nec habitam intermittit, sed quod semel est, semper est, & quod totum est, semper est, omnia videt, & de omnibus omnia videt, & semper, & vbique videt. Quemadmodũ si totum corpus tuum oculus esset, nec aliud tibi esse,

Tribus modis mutabilitati subiacet humana cognitio.

Cognitio Dei qualis vide D. Tho. in 1. pa. q. 14.

& aliud

& aliud videre esset, quocunque res se verteret præsens tibi non esse non posset, & sub vno visionis ictu immobilis permanēs cōprehenderes quicquid, quaquauersum in conspectu haberes, immo non nisi ante te cerneres quicquid circumquaque positum haberes, res transiret, & visio staret, & quocumque se sua mobilitate verteret stanti nō nisi præsens esset. Nūc autē, quia ex parte vides mutabiliter vides, & cū res videnti transit, aut videri desinit, aut secum visionē mutabiliter trahit. Quod si totus oculus esses, sic mutabiliter non videres. Quicquid igitur ex parte est, mutabile est: & quicquid ex parte non est immutabile est. Deus autem cui idem est esse, viuere, & intelligere, cum per essentiam ex parte non sit, nec per sapientiam ex parte esse poterit, sed sicut immutabilis est eius essentia, ita & eius sapientia.

Deo quomodo omnia præsentia.

Deus omnino immutabilis.

Quod Deus non propter opera sapientiam suam diligit, sed econuerso.

Cap. LXXI.

HOmines sæpe solent diligere scientiā suā propter opus, nō opus propter scientiā, sicut scientia agricolandi, texendi, pingēdi, & cęterę huiusmodi, vbi prorsus peritia iudicatur inutilis, nisi cōsequatur in opere fructus vtilitatis. Absit autē, vt credamus, quod Deus sapientiā suam propter opera, quæ per illam fecit diligat, quin potius Deus omnia opera sua non nisi propter illam amat. Propterea enim dixit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, non in terra aut in cælo non in sole, & in luna, &c. quia, & ista si suo modo placita sunt, tamē non nisi in ipso, & per ipsum placere possunt. Tanto enim amplius amore suo digna sunt quanto vicinius ad eius similitudinem accedunt.

Deus diligit sapientiam suam non propter opera sed opera ob sapientiam.

Matth. 3. & 17.

Beatitudo quidem nusquam rectius, quam in summo bono collocatus. Deus igitur solus, & proprie, & principaliter beatus est. Beatus autem quomodo esse potest cui idipsum non placet, quod est? Si igitur pater & filius, & amor patris & filij vnum sunt, & vnus Deus sunt: cum in solo Deo vera beatitudo sit, necesse est, vt & quisque amet seipsum, & adinuicem quisque alium. Neque enim beatitudo veraciter dici posset, immo potius summa infælicitas foret, si per contrariam voluntatem se diuiderent, & per eandem naturam abinuicem separari non possent. Sicut igitur natura vnum sunt pater & filius, & amor patris & filij, ita quoque voluntate & amore vnum non esse non possunt. Vno amore se diligunt, quia vnum sunt, nec aliud est, quod quisque amat in altero, quam quod quisque amat in seipso: quia non est aliud quod quisque est, quam quod alter est.

Deus pater & filius & amor patris & filij vnū sunt.

Quod pater diligit in filio, hoc idem diligit filius in seipso. Et quod amor patris diligit in filio, hoc idem filius diligit in seipso &c. *Hic est*, inquit *filius meus dilectus in quo mihi complacui:* Hoc quod mihi de me placet in ipso est, extra ipsum non est, quia quod ego sum ipse est. Quia enim aliud quam ipse non sum, extra ipsum mihi placere non possum, quicquid mihi placet in ipso, & per ipsum mihi placet. Ipse est enim sapientia per quam feci omnia. In ipso æternaliter disposui quicquid temporaliter feci. Et tanto amplius vnumquodque opus meum diligo, quanto perfectius illud primæ dispositioni concordare video. Nolite putare, quod ipse tantum sit mediator in reconciliatione hominum, quia per ipsum etiam commendabilis & placita fit aspectui meo conditio omnium creaturarum. In ipso examino cūcta opera mea quæ facio, & non amare nequeo, quod intueor simile illi quem amo. Solus ille me offendit, qui ab eius similitudine recedit. Si ergo vultis mihi placere, estote ei similes, ipsum audite. Et si forte ab eius similitudine male agendo discessistis, ipsum imitando redite. In ipso datur præceptum vt persistatis, consilium vt redeatis.

Hic est filius meus dilectus pulchrè exponitur.

Deo patri placent omnia quatenus filio sunt similia.

Qualiter proficere debet vita hominis ex contemplatione.

Cap. LXXII.

QVid autem nobis prodest si in Deo cognoscimus maiestatis celsitudinem, & nullam inde nobis colligimus vtilitatem? Appareat ergo quod ibi fuimus, appareat quid ibi vidimus. Si ibi vidimus potentiam, apportemus lucem diuini timoris, si sapientiam, apportemus lucem veritatis: Si benignitatem apportemus lucem dilectionis. Potentia torpentes ad timorem excitet, sapientia ignorantiæ tenebris cæcatos illuminet. Benignitas frigidos calore charitatis inflammet.

Homo ex contēplatione debet proficere.

Tres ergo dies sunt inuisibilis lucis, quibus interius spiritalis vitæ cursus distinguitur: Primus timor, secundus veritas, tertius charitas. Primus dies suam habet potentiā, secundus sapientiam, tertius benignitatē. Potentia ad patrem, sapientia ad filium, benignitas pertinet ad spiritum sanctum. Boni dies isti qui nunquam transeunt. De illis propheta ait: *In diebus meis inuocabo.* Istis diebus homines impleri possunt, vbi futuris superuenientibus præsentes non transeunt, vbi numerus cum augetur claritas multiplicatur.

Tres dies lucis.

Psal. 114.

Primum homines sub peccato constituti per legem increpati sunt, & cæperunt Deum timere iudicem, quia cognouerunt iniquitatem. Ipsum ergo timere hoc iam erat cognoscere. Iam dies erat, sed necdum clarus, quia peccati adhuc tenebris caligabat. Venit ergo dies veritatis, dies salutaris qui peccatum destrueret, claritatem prioris diei illuminaret, & timorem non tolleret, sed in melius commutaret, sed necdum plena erat claritas donec adiungeretur veritati charitas. Nam ipsa veritas dicit: *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, &c.* Ecce tres dies sunt, Dies timoris, qui manifestat malum. Dies veritatis, qui aufert malum. Dies charitatis, qui restituit bonum. *Nunciate ergo de die in diem salutare eius.* De his dicit Osee: *Viuificauit nos post duos dies &c.* Sicut ergo ipse vt nostram in se & per se salutem operaretur tres dies habere voluit, ita nobis vt nostram in nobis per ipsum salutem operemur tres dies dedit. Ideo enim sexto die mortuus est, septimo die in sepulchro iacuit, octauo die resurrexit, vt simili modo primū potentia, in die suo per timorem nos à carnalibus desiderijs foris occidat, deinde sapientia in die suo per veritatē diuinæ liberationis à peccato nos intus in abscondito contemplationis sepeliat. Postremo benignitas in die suo per desiderium diuini amoris viuificatos exurgere faciat, quia sextus dies ad laborem, septimus ad requiem, octauus pertinet ad resurrectionem.

Hi dies in humano genere completi in nobis compleri debent.

Ioan. 16.

Psal. 95.

Osee 6.

Tres dies nostri.

De duplici amore, & spiritualibus mansionibus Arcæ.

Cap. LXXIII.

IDem in libro de Arca Noe primo. Erat vnum & verum bonum hominis plena & perfecta cognitio sui conditoris, sed proiectus à facie Domini factus est vagus per inorditam concupiscentiam, profugus per peccatricem conscientiam. Cuius voce illud etiam apte subiungitur, *qui me inueniret occidet me*, quia mentem diuino desertam auxilio quæcunque tentatio impetierit, subuertit. Cor ergo hominis, quod prius amore diuino affixum stabile perstitit, & vnum permansit, postquam per terrena desideria diffluere cæpit quasi in tot diuisum est, quot ea sunt, quæ concupiscit. Sicque fit vt mens, quæ verum bonum amare nescit, nunquam valeat esse stabilis, quia desiderij sui finem in his, quæ amplectitur non inueniens, dum semper se desiderio extendit, sequens quod consequi non valet nunquam requiescit.

Verum hominis bonū quod.

Gen. 4.

Tētatio quæcunque mētem gratia destitutam subuertit.

Huius mundi amor dulcis in principio esse videtur, sed finem habet amarū. Amor vero Dei ab amaritudine incipit, sed vltima eius dulcedine plena sūt. *Omnis nāque*

Amor Dei & amor mundi quomodo differant.

Ioan. 2.

homo

homo id est carnalis, *primum bonum vinum ponit, sed sponsus noster postremo.* Si Deum amare cupimus, primum eum agnoscere satagamus, tanta est enim species pulchritudinis eius, vt qui potuerit eum videre, non possit non diligere.

Arca Noe moraliter exponitur. Tres mansiones in Arca, signant tres ordines fidelium qui sunt in sancta ecclesia, quorum primi vtuntur mundo, licite tamen. Secundi fugiunt & obliuiscuntur mundum. Tertij iam obliti sunt mundum, & hi sunt propinqui Deo. Quod in superioribus arca contrahitur, in inferioribus dilatatur, hoc signat, quod in sancta ecclesia maior est numerus carnalem vitam ducentium, quam spiritualium: ita vt semper quanto perfectiores tanto sint pauciores. In supremo ad vnius cubiti mensuram arca contrahitur, quia Christus caput ecclesiæ suæ qui est *sanctus sanctorum* per naturam consimilem inter homines est & per virtutem singularem super homines est.

Secundum illam sententiam qua intrinsecus altitudinem arcæ distinximus in quinque mansiones, hæ sunt quinque status, tres præsentis vitæ, & duo futuræ. Primus illorum hominum, qui dicuntur carnales secundus illorum qui animales, tertius spiritualium, quartus animarum à corpore exutarum, quiutus in anima & corpore resurgentium, qui supremus est, & cubito supremo contiguus, quia tunc omnium desideriorum nostrorum finem ad vnum referimus.

De Arca intellectuali, quæ construitur in corde

Cap. LXXIII.

Anima nostra quomodo creatori similis. I*Dem in libro secundo.* In hoc quodammodo rationalis anima similitudinem habet creatoris sui, quia sicut in mente diuina omnium rerum causæ æternaliter sine mutabilitate & distinctione temporali substiterunt. Ita etiam in mente nostra præterita, præsentia, & futura per cognitionem simul subsistunt. Si ergo per studium meditationis assidue cor nostrum inhabitare cœperimus, iam quodammodo temporales esse destitimus, & quasi mortui mūdo facti, intus cum Deo viuimus. Habeamus ergo rectas, & vtiles, & castas cogitationes, quia de tali materia fabricabimus Arcam nostram. Ista sunt ligna, quę in aqua missa natant, in igne posita ardent, quia tales cogitationes fluxus carnalium delectationum deorsum non premunt, sed flamma charitatis incendit.

Bitumē charitatem significat. Postea bituminabis Arcam tuam intus & extra. Nullatenus enim in secreto conscientiæ tuæ suauiter pausare poteris, nisi prius malos & extra per mansuetudinem tolerare, & intus didiceris per charitatem non odisse. Bitumen calidæ naturæ est, & nascitur de terra fulminata, & charitas procreatur in anima timore diuini iudicij. Arca diluuij cordis nostri secretum est, in quo latere debemus à strepitu huius mundi. Sed quia nostrę conditionis infirmitas diu nos in silentio intimæ contemplationis pausare non patitur, ostium signat exitum per

De ostio & fenestra arcæ. operationem, sane exitum qui fit per cogitationem, ostium deorsum est, fenestra sursum, quia actiones ad corpus pertinent, cogitationes ad animam. Hinc est, quod per fenestram aues exierunt, per ostium homines & bestiæ. Quod autem per auem anima significetur, & per hominem corpus, habemus in libro Iob vbi dicitur: *Homo ad laborem nascitur, & auis ad volatum.* Quoniam si nati sumus in hac vita, vt si volumus animam per contemplationem subleuare, necesse sit corpus per exercitia laboris atterere. Quod vero ostium in latere positum dicitur, hoc signat, quod nunquam à secreto cordis nostri ad operationem exire debemus ex proposito intentionis, sed ex accidenti occasione necessitatis.

De exitu actionis & cognitionis.

Cap. LXXV.

Actionum nostrarum duo genera sunt. A Ctiones aliæ sunt carnales id est quæ ad vsum corporis pertinent, aliæ spirituales, quæ pertinent ad instructionē mētis, ad vtrasque boni, & mali exeunt.

Quatuor modis per cogitationem eximus. Quatuor modis eximus per contemplationem. Primus modus est quando consideramus omnem creaturam quid sit ex se, & inuenimus omnia esse vanitatem: quia omnis creatura sicut de nihilo ad esse venit, ita etiam quotidiana immutatione indicat, quod quantum in se est ad nihilum tendit. Secundus quando consideramus, quid sit ex dono creatoris, & cernimus in ea diuinæ rationis similitudinem, quia ipsa quæ pro sua conditione mutabilitati subiacent, dum hoc ex beneficio creatoris accipiunt, vt nunquam prorsus esse desinant, quodammodo opus temporale æterni opificis imitatur stabilitatem. *Creatura sūt ex dono creatoris æterna.* Tertius quando consideramus, quomodo vtatur Deus ministerio creaturarum ad iudicia sua implenda, siue pro sua misericordia beneficia largiendo, siue pro nostro merito erogando supplicia.

In hoc genere contemplationis odimus omnē creaturam tribus vocibus nobis loquentem. Prima vox dicit: *Accipe*, secunda dicit, *redde*, tertia dicit, *fuge*. *Omnis creatura tribus vocibus nos alloquitur, scilicet, Accipe, Redde, Fuge.* Accipe beneficium, redde debitum, fuge supplicium. Prima vox est famulantis, secunda admonentis, tertia comminantis. Vox famulantis est cælum, dicit enim Ministro tibi lucem in die vt vigiles, tenebras in nocte vt pauses. Ego ad obsecrationem tuam gratas temporum vicissitudines pario, tempore veris & æstatis feruorem, autumni plenitudinem, & algorem hyemis. Ego alternantibus incrementis dierum & noctium spacia simili ratione dissimiliter extendo, vt & varietas tollat fastidium, & tibi pareat oblectamentum. *Aeris vox.* Aer dicit: Vitalem tibi præbeo flatum, & omne genus auium ad tuum mitto obsequium. *Aqua vox.* Aqua dicit: Potum tibi præbeo, sordes purgo, arentia rigo, & diuersorum genera piscium ad tuum esum ministro. *Terra vox.* Terra dicit: Ego te porto, ego te nutrio, pane conforto, vino lætifico, omnium generum fructibus oblecto, diuersis animalibus mensas tuas repleo. *Vox comminantis mūdi.* Vox comminantis est: mundus dicit: Vide homo quomodo amauit te, qui fecit me propter te. Seruio tibi, quia factus sum propter te, vel vt tu seruias illi qui fecit me & te propter se. Si sentis beneficium, redde debitum. Accipe benignitatem, redde charitatem, hoc tribuit, & hoc exigit Deus.

Vox comminantis. Vox comminantis est: Ignis dicit à me combureris. Aqua dicit: In me submergeris. Terra dicit: A me absorberis. Infernus dicit. A me deglutieris, quia omnis creatura sicut ex conditione sua homini famulatur, sic etiam peccatoribus pro malorum meritorum conscientia comminatur, vt in singulis creaturis perpeti timeant, quod se meruisse cognoscunt.

Quartus modus est, quo quando in eis cogitamus non naturalis infirmitatis subsidium, sed libidinis oblectamentum: Hoc oculo Eua lignum vidit & comedit. *Gen. 3.*

De adaptatione exitus corui, & columbæ.

Cap. LXXVI.

Gen. 7. QVi hoc modo per cogitationem exeunt, similes sunt coruo qui reuersus non est, quia dum foris quod male delectat inueniunt, ad arcam consciētiæ amplius redire nolunt. Reliqua vero cōtemplationum genera in exitu colūbæ figurata sunt, quę vacua exiuit, sed vacua non redijt, quia foris inuenit, quod intus non habuit. Nec tamen foris amauit, quod intus detulit.

Ramus oliuæ quid sit. Ramus oliuæ virentis, bonum mentis affectum demonstrat, quia sæpe sancti quanto magis foris opera diuina aspiciunt, tanto magis intus in amore conditoris virescunt. In primo ergo materia vanitatis inspecta

in nobis generat contemptum mundi. In secundo simulachrum rationis laudem Dei. In tertio instrumentum dispensationis timorem & amorem Dei. In quarto cupiditas incentiuum libidinis. Hunc igitur exitum caueamus ne egrediamur temere. Nemo de conscientia sua cōfidat. Dina intus virgo, intus casta, intus columba fuit; sed quia columba fuit seducta non habens cor, egressa foras colorem pariter cum nomine mutauit. Quæ vi opprimitur patet, quia non ideo exit, vt corrumpatur, sed tamen quia temere exiit pudicitiæ suæ damna etiam inuita sustinuit. Quod autem subiungitur: *Conglutinauit eam sibi*, hoc est cadauer inuenit, & amplius ad arcam redire noluit.

Gen. 34.

Tres mansiones in intellectuali arca signant tria genera cogitationum, rectum, vtile, necessarium, sed inter has omnes præcipue vna necessaria idest charitas, quæ nos Deo coniungit, & ideo in supremo arca ad vnum colligitur, vt iam vnum cogitemus, vnum expectemus, vnum desideremus Dominum Iesum Christum. In prima ergo mansione est cognitio, in secunda opus, in tertia virtus, in supremo præmium virtutis Dominus Iesus Christus. Hos gradus habes in psalmo vbi dicitur, *bonitatem, & disciplinam, & scientiam*, si conuertas, scientiam, & disciplinam, & bonitatem doce me domine Iesu Christe.

Tria genera cogitationū.

Psal. 128.

De seminatione & profectu ardoris sapientiæ.

Cap. LXXVII.

Ex libro tertio. Per timorem seminatur sapientia, quia *timor Domini principium sapientiæ*, per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat. Deuotio est feruor bonæ voluntatis quem mens cohibere non valens, certis manifestat indiciis. Hæc diuiditur in tria, in zelum, & compassionem & beniuolentiam. Zelus est, dum pro amore iustitiæ defensorem vltro se offert animus, calumniam veritatis pati non sustinens. Compassio est, quod miseriis aliorum condolemus. Beneuolentia est, quando prompta voluntate beneficia rogata annuimu. Sexto loco sapientia per compunctionem oritur, propter seipsam vero quærenda est, sapientia nihil enim melius est, & ideo indignus est sapientia, qui aliud per ipsam, quam ipsam obtinere intendit, qui non vt possideat, sed vt venalem prostituat sapientiā quærit. Præterea si Christus est sapientia, qui sapiētiā pro humana laude quęrit, similis esse conuincitur proditori Iudæ, qui Christū vendidit. Igitur per timorē eximus de terra nostra, per gratiā de cognatione nostra, per dolorē de domo patris nostri, per fidem & deuotionē dominū sequimur. Ac deinde sexto gradu terra nobis promissa per compunctionem demonstratur. Per timorem relinquimus censum terrenum, per gratiā & dolorem mutamus affectū, per fidē & deuotionem confirmamus animum, per compunctionem inuenimus desiderium. Egressus autē de terra nostra, alia, terra à Domino ostenditur, quando nobis perfecte huic mundo mortuis, quædam iam de futuris gaudiis quasi de longe odorare conceditur. Afflatus enim spiritus cū insolito gaudio animus hilarescit, & miratur quale ad gustandum esse possit, quod tam mire etiam per odorē reficit. Septimo loco per desiderium crescit, sicut cōpūctio incendio comparatur, ita desiderium simile est fumo, qui de incendio nascitur. Postquam autem per ignē compunctionis rubigo peccati à mente fuerit consumpta, & ille internus fulgor in corde micare cœperit, confestim animus in quandā contēplationis speluncam subleuatur, ibique quodāmodo seipso altior effectus, quādam (vt ita dixerim) lucidam regionem, & terrā nouam eminus prospicit; miratur subter se in imo quo prostratus iacuit, miratur super se in summo quo eleuatus tēdit. Gaudet se iā tamen euasisse quod doluit, dolet se tamen adhuc abesse ab eo, quod diligit. Conatur igitur, festinat, crescit per desiderium, & quemadmodū virgula fumi, quanto magis sursum tollitur tanto amplius extenuatur. Ita cælestibus appropinquans, & omnē terrenæ concupiscentiæ nebulā euaporans, totus spiritalis efficitur. Tandemque se humanis subducit aspectibus, dū ad terrena ista & visibilia concupiscenda amplius exire recusans, intus in abscondito faciei domini gloriatur. Octauo loco per charitatem roboratur. Charitas similis est vino, quia quos inebriauerit reddit hilares, audaces, fortes, obliuiosos, quodammodo insensibiles. Nono loco per spē viret. Est enim spes quasi memoria quædā inuisibilium gaudiorū, quæ in corde hominis recōdita calefacit illud intrinsecus, & nō sinit arescere frigore infidelitatis in hyeme præsentis vitæ. Decimo loco per circūspectionem frondescit, & expandit ramos, In contēplatiuis in altum surgit, in actiuis in latum se expandit.

Deuotio.

Zelus.

Compassio Beneuoletia.

Matth. 28.

Charitas vino similis.

De illis qui ramos expandunt in altum & non in latum.

Cap. LXXVIII.

Svnt vero nonnulli, qui per quietē diuinitus sibi cōcessam primo multū in cōtēplatione excrescunt, sed dū vident alios simpliciores fratres, terrenis actionibus occupari, eos in cōparatione sui despiciūt, & dū ipsi steriles sūt à bono opere, bona tamē opera in alijs nō pertimescūt iudicare. Necesse enim est, vt in oculis eorū veniāt aliena facta, qui de suis meritis sentiunt immoderata; Nec fieri posset, vt vitā alienā iudicare præsumerent, nisi prius in se tumuissent. Quæ tamē superbia primum se palliat sub specie boni zeli, & persuadet deceptę menti non esse perfectū amatorē iustitiæ, qui consensū præbet culpæ alienæ, cum videatur delicto alieno omnino cōsentire, qui negligit dū potest delinquentē arguere. Huius igitur male prouida mens errore decepta, totam se curiositati dedit, & paulū crescente morbo, dū primum errata aliorum immoderata assuescit prosequi postremo ad hoc deducitur, vt quicquid viderit, vel aperte calūniari, vel sinistre interpretari conetur; vt si forte aliquos pro cōmuni vtilitate aliquantulū sollicitari viderint, hos cupidos vocant, quos prouidos esse prospexerint auaros nominant. Eos autem qui se affabiles & hilares omnibus præbent, vitio adulationis inseruire dicunt. Illos vero qui sæpius tristitiam vultu præferunt, inuidia tabescere credūt. Et quos alacres & deuotos ministrando perspexerint, leues & inquietos esse asserūnt. Quos debiles aut graues inuenerint, quasi pigros & inertes accusant, ac strenuos morbo hipocrisis laborare, & eos qui plus necessitati indulgent, luxui deseruire existimāt. Hunc quidem errorem multiplex confusio sequitur. Mala siquidem & pestilens curiositas, quæ secretū alienum improbe scrutari contendit, sæpe quamuis nihil inueniat, quod iuste reprehendere possit, peruersa tamen suspicari non desistit. Si vero aliquid dignum reprehensione inuenerit, statim tumidam mentem, non ad compassionem, sed ad contemptum trahit. Contemptus autem iram excitat, quia in typo superbiæ inflatus animus intolerabile esse credit, quicquid ab eo sustinet quem despicit. Deinde ira in indignationem crescit, indignatio in contumeliam, contumelia odium parit. Inuidia vero animo tædium gignit, & suffocato gaudio interno in semetipsa conscientia tabescit, fitque sibiipsi grauis animus, & quasi plumbum immobilis permanens sursum erigi non valet. Et qui prius pennis contemplationis cœlos penetrare consueuerat, nunc graui pressus pondere sub se cadit, perhorrescit tenebras suas, quas intus patitur, & si possibile esset aufugere, vellet semetipsum. Igitur relicta conscientia, foris funditur, terrenis se immiscet actionibus, vt vel occupatus obliuisci possit malorum suorum. Et quia leuius esse indicat omne malum, eo ipso quod intus tolerat, iam miser etiam dolores suæ occupationis foris amat. Et quia veram dulcedinē longo tædio palatum cordis gustare didicit, carnalis concupiscentiæ acetum sitiens anima cum desiderio bibit. Igitur iste, qui per sapientiam excreuerat de altitudine sua superbiuerit, & ideo bonum est ei vt præscindatur, & assuescat in latum extendere ramos suos, bonū est

est ei vt intermisso studio contemplationis ad tempus foras exire compellatur, & exteriora dispensanda suscipiat, vt discat experimento, quam difficile sit per officium exterioribus inseruire, & tamen per desiderium interiora non deserere, & cum se ad curam suscepti regiminis imparem esse agnouerit, tunc sciat, quid de his sensisse debuerat, quos prius in eodem loco positos inconsiderate despiciebat. Discat esse prouidus & circunspectus, & non torpescat præ ocio, vt ante periculum animum firmet, nec solum quid eueniat, sed quid euenire possit attendat.

De exercitio circumspectionis quod est in quatuor.

CAP. LXXIX.

Circumspectionem exercent quatuor, scilicet timor, cura, necessitas, affectus.

MOdi quibus circumspectio exercetur sunt quatuor, timor, cura, necessitas, affectus. Timor est anxietas periclitandi. Cura est sollicitudo euadendi incommodi, aut commodi adipiscendi. Necessitas est opportunitas debitum dandi aut indigentia accipiendi. Affectus est desiderium perfruendi. Timor premit, cura trahit, necessitas ligat, affectus vulnerat. Igitur ira Dei præ timore premit, vanitas mundi curas superfluas immittendo deorsum trahit, infirmitas nostræ conditionis diris nos necessitatibus ligat, inuidia diaboli illicitis desideriis nos inflammando vulnerat, sed in his omnibus Dei seruus exercetur ad præmium, & tunc quoque ei mala subiecta seruiunt, cum eum affligendo probant non subuertunt, quia conflictus vitiorum exercitia sunt virtutum. Et sicut sæpe cadendo discit homo qualiter gressum figere, & caute ambulare debeat: & in conflictu belli, qui frequenter plagatus est, cautius venientem ictum excipit: sic qui à diabolo sæpe decipitur, subtilius postmodum versutias eius deprehendit, & machinationes subuerrit. Et hoc est, quod multos videmus post magna scelera ad virtutum summam conscendere, & tanta virtute omnes diaboli conatus contra se erectos atterere, vt in quo prius se vicisse gaudebat, iam non se spoliasse, sed contra se potius eos armasse videatur. Ex tribus id est timore, necessitate, affectu, nascitur quartum idest cura. Quod enim timemus incidere, sollicite studemus euitare, & quod dolemus adesse sollicite studemus à nobis remouere, & quod desideramus adipisci sollicite studemus obtinere. Et si post affectionē passionis sequitur cura sollicitudinis, & post sequitur conatus in exercitio operationis, & per hoc cautela crescit circūspectionis. Et quia ex vicio nostræ corruptionis magis solliciti sumus pro eo adipiscendo, quod peruerse cupimus, vel eo euitādo, quod superflue formidamus, fit vt cautelā circūspectionis, quā in bonis studiis cōparare neglegimus, per mala studia facile acquiramus. Sępe, qui animæ mortem non metuit, mori in carne pertimescit. Pro his euitandis laborant homines, quæ seruis Dei nō solum fugienda non sunt, immo etiam nonnumquam causa fructus eorum agnoscitur appetenda. Similiter sæpe homines pro carnalibus desideriis adimplendis plurimos labores graues, & amaros libenter tolerant, quos pro amore æternæ vitæ, vel ad modicum subire recusāt. Et dum per experimenta rerum multa discunt, quasi ex ipsa occupatione sua prudentiores fiunt. Sed tales aliquando miseratione diuina ab errore suo conuersi in bonis agēdis, tanto cautiores fiunt, quanto in malis perpetrandis prius studiosiores extiterunt. Vnde manifeste ostenditur hoc etiam eis profuisse, quod ad tempus derelicti videbantur, propter quod superius dictū est quatuor esse, quæ exerceant circumspectionem; timorem videlicet, curam, necessitatem, affectum.

De subdiuisione illorum quatuor.

CAP. LXXX.

Timor mūdanus triplex.

TRes sunt timores mundani, vel carnales. Timor vtilitatis, timor pænæ, timor mortis. Quorum singuli curas suas generant. Necessitas autem duplex est, alia in debito dandi, alia in indigentia accipiendi. Aliter enim dicitur, necesse est tributum dare Cæsari, aliter necesse est dare escas ventri, vterque tamen exactor est, & Cæsar, & venter; vtrumque tributum est, & esca & pecunia; sed si proprie considerare volumus, minus nocet Cæsar tollendo pecuniam, quam venter accipiendo escam. Cęsar semel auferendo pecuniam sollicitudinem tollit, venter autem sine intermissione exigendo escam nunquam nos sine sollicitudine esse permittit. Cæsar auferendo pecuniam magis nos alleuiat, venter accipiendo escam, & corpus nostrum pariter & animum grauat. Cæsar auferendo pecuniam per paupertatem humiliat, venter accipiendo escam per abundantiam ad vitia nos inflammat. Et vt breuiter concludam, ego per omnia miserabiliorem video eum, qui seruit ventri, quam illum, qui seruit Cæsari.

Necessitas duplex.

Debitores varij.

Necessitas, quæ in debito dandi est, multis modis accipitur. Debent enim prælati subiectis prouidentiam, subiecti Prælatis obedientiam, æquales æqualibus charitatem fraternam, sapientes insipientibus doctrinam, diuites pauperibus alimoniam. Et sicut de cura timoris dictum est, sic etiam singulæ necessitates generant curas suas. Affectus est desiderium perfruendi. Bona desideria sunt spiritualia, mala sunt carnalia. Spirituale desiderium quasi vinum dulce suauiter inebriat. Carnale quasi vinum acidum, & intoxicatum in furorem vertit aut necat; de illo dicitur, *Calix Domini inebrians, quā præclarus est*, De hoc autem, *Fel draconum vinum eorum.*

Affectus & desideria varia.

Psal. 22.

De flore, & fructu arboris sapientiæ.

CAP. LXXXI.

Quomodo floreat arbor per disciplinam.

Quomodo per virtutē fructificat.

POst hæc arbor sapientiæ per disciplinam floret. In flore tria sunt, species, virtus, odor, quæ omnia per similitudinem in bono opere inuenimus, vbi futuræ retributionis præmium expectatur. Per exemplum fulget, per odorem demulcet, per virtutem fructificat. Fructus boni operis est virtus occulta rectæ intentionis. Proinpe quisquis vacuus à virtute bonum opus in oculis hominum foris exhibet, velut arbor est, quæ sine fructu floret. Per patientiam maturescit. Inchoata virtus non prodest nisi ad finem producatur. Per mortem capitur, vt ad conuiuium Regis æterni transferamur; ibi cibus Dei erimus, quia ei complacebit in nobis, & ipse cibus noster erit, quia nos delectabimur in ipso, vt illud prophetæ compleatur in nobis. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Concludamus ergo summum perfectionis gradum, vt dicamus per contemplationem cibat; de qua Psalmista dicit: *Adimplebis me lætitia, cum vultu tuo.* Ecce arbor sapientię nostræ per 15. gradus vsque ad summum incrementum peruenit.

Psal. 16.

Psal. 15.

De ædificatione templi in corde hominis.

CAP. LXXXII.

Vbi & ex quo ædificata domus Dei.

EX *quarto libro.* Locus in quo ædificari oporteat domum Domini, est cor hominis, materia cogitationes mūdæ. Nemo se excuset. Non est necesse maria transire, & ignotas exquirere regiones ad comparandos lapides preciosos, & marmora electa, nec cedros excelsas inscisas de Libano per alta maria nauibus conducibus aduehere, aut numerosa artificum millia congregare, qui & thesauros regum attenuare possent. Nihil horum à te postulatur. In te, & de te fabricabis domum Dei; artificum autem duorum est, Dei videlicet, & hominis. Deus enim qui dignatur cum homine habitare, non dedignatur sibi cum homine habitaculum præparare. Proinde non debet homo imperitiam suam aut infirmitatem considerans desperare, sed eum potius, qui secum operari dignetur attendere. Deus enim est virtus, & sapientia, & non potest aliquis aut cum virtute deficere, aut cum sapientia ignorare maxime

cum idem ipse sit, qui & nobis operatibus bonum cooperatur, & non operantibus vt velimus, & possimus operari bonum largitur.

In ædificatione consideranda. In omni ædificatione tria sunt præcipue consideranda, ordo, dispositio, & definita dimensio, idest principium habens, & finem, & determinationes. Superest igitur nunc vt inquiramus, qualem oporteet esse ordinem, & dispositionem cogitationum nostrarum, vt ex eis construatur domus domini. Nam quia res mundanæ, quas inordinate appetimus infinitæ sunt, cogitationes quoque quas ex ipsarum rerum memoria intrinsecus excipimus finitæ esse possunt. Nam dum per singula momēta aliæ ex aliis exorientes multipliciter prodeunt, nec ipsi nos comprehendere valemus quo ordine vel quomodo ad cor veniunt, aut à corde recedunt, proinde si ordinatas, & stabiles ac quietas cogitationes habere volumus; ab hac immoderata distractione corda nostra cohibere studeamus. Hoc autem fieri poterit, si certas quasdam, & determinatas res nobis præscribamus, in quibus assidue, & intentio cordis nostri versari, & meditatio exerceri possit. Tria enim sunt, idest per infinita distrahi, in eodem semper persistere, moderate vagari. Quorum vnum habere non possumus, vnum habere non debemus, & idcirco hoc solum superest, vt quia adhuc vere corde stabiles esse non possumus, interim saltem ab immoderata distractione corda nostra colligamus, vt dum semper nitimur minus instabiles fieri, semper magis ac magis incipiamus veram stabilitatem imitari. Et vt quod loquimur per exemplum manifestius fiat, in imo ponamus mūdum, in summo Deum, in medio collocemus humanum animum. Deinde consideremu deorsum in mundo isto magnam quandam & horribilem omnium rerum confusionem, & infinitam humanarum mentium distractionem; sursum autem apud Deum perpetuam, & inconcussam stabilitatem. Post hæc imaginemur humanum animum de hoc mundo sursum ad Deum ascendentem, & ascendendo magis ac magis in vnum se colligentem, & tunc perspicaciter videre poterimus formam arcæ nostræ, quæ in imo lata fuit, & sursum in augustam surrexit, quousque ad mensuram vnius cubiti in cacumine suo perueniret. *Arca forma.*

De reuocatione sponsæ ad sponsum.

Cap. LXXXIII.

Quare in abdito & obscuro loquitur Deus. PRimus homo postquam foris aurem ad suasionem serpentis aperuit, aurem intus ad vocem Dei clausit. Quia ergo auditum intus perdidit, quo Deum loquētem audiat reuocans nos Deus ad se deforis clamat, sed cum loquitur semper quasi occultari volens se subtrahit, vt mentem humanam, & per hoc quod loquitur de se amoueat, & per hoc, quod se occultando fugit ad se trahat. Irritat enim desiderium nostrum vt augeat, quia loquendo amorem suum in nobis excitat, & fugiendo vt sequamur inflammat. Tale est enim cor hominis, vt si quod diligit adipisci non valeat, amplius desiderio inardescat. Sic in Canticis canticorum. *Sponsus venit, stat post parietem, prospicit per fenestras & cancellos*, vt quasi lateat, & non lateat. *Mittit manum suam per foramen, tangit sponsam, & sono depresso voce tenui vocat eam, & dicit veni.* Illa vt audit sponsum adesse surgit mox, festinat, aperit, brachia ad amplectendum parat, *liquescit anima eius, feruent præcordia eius, exultat, gaudet, tripudiat*; sed ille cum teneri putatur, declinat, & subito quasi de mediis elapsus amplexibus fugit. Quid est hoc? Dum non quæritur quærit, dum non vocatur venit. Dum autem quæritur declinat, & dum vocatur fugit. Si non diligit, quare venit, aut si diligit, quare fugit? Diligit autem, & ideo venit, sed quia hic non diligit, ideo fugit. Hic non diligit, idest in hoc mundo, in hoc exilio, sed vocat nos ad terrā suam, ad patriam suam, quia non decet talis amor patriā istam, imminutio amoris esset vilitas regionis. Iucundus amor amænum quærit locum, ideo commendat nobis terram suam, ideo laudat patriam suam. Ideo dicit, *flores apparuerunt.* *Cant. 2.* *Cant. 5.*

Primi hominis natura ita à Deo ordinata & instituta fuerat, vt anima, quæ corpori præerat, per sensus quidē ministeria corporis foris impleret, sed intus per rationē semper ad creatorem suum intenderet, & nihil foris ageret, quod ex eius dilectione non procederet, & ad eius dilectionem non pertineret, ita vt omnem actum, & charitas imperaret, & ratio disponeret, & sensus impleret, atque perficeret. Sed postquam merito præuaricationis suæ eiectus est à facie Domini, factus est cæcus per ignorantiam mentis, instabilis per concupiscentiam carnis. Quibus ab illo in omnem posteritatem transfusis vniuersa mala exorta sunt. Proinde post illam primā rerum conditionem, quæ factæ fuerant, vt stantibus subessent, necesse erat, & alia facere, quæ iacentes exigerent. Quæ tanto primis digniora sunt, quanto magis necessaria, & quanto dignitate præcedunt, tanto prolixiori tempore currunt. Illa enim sex diebus facta sunt, ista ex ætatibus fiunt. Sex diebus facta est rerum conditio, & sex ætatibns perficitur hominum reparatio.

De his, qui in arca non saluantur, sed pereunt.

Cap. LXXXIV.

COnsiderare possumus tres species hominū in diluuio sine Arca; sunt infideles quos carnis desideria inuoluunt, qui præter hanc vitam transitoriam aliam esse nesciunt. In diluuio arcam habent, sed in ea non manent, hi qui vitam immutabilem esse venturam credere didicerunt, sed temporalium rerum delectationi animum suum subijciunt. Nam ibi quisque secundum interiorem hominem habitare dicitur, vbi cogitatione conuersatur. Itaque hi qui delectationem cordis, sui in vanitate huius mundi constituunt, quamuis arcam fidei habeant, intus tamen naufragi sunt, vt taceam cæteros mundi amatores. Quot modo literatos cernimus qui Christiani vocari volunt, & cum cæteris fidelibus ecclesiā intrant, & de sacramentis Christi participant, in quorū cordibus sæpius est memoria Saturni, & Iouis, & Herculis, Socratis, & Platonis, & Aristotelis, quā Christi, & sanctorum eius? Nugas poetarum diligunt, & veritatem scripturarum aut negligunt, aut quod peius est, irrident & contēnunt. Ego eis pronuncio, quia in fine eis sociandi sunt, quos nunc in cogitationibus suis per affectum cordis sibi coniungunt. Quid illis prodest habere fidem & nō manere in fide? quid illis prodest nauē integrā habere, & in fluctibus naufragium non dicā pati sed sponte facere? quid prodest veritatem cognoscere & falsitatem diligere? Non sunt tales, qui vere fideles, sunt. Audi qualis vnus eorum fuerit, & tales omnes intellige, *Lex Dei eius in corde ipsius.* Sola ergo nauis fidei mare transit, sola arca diluuium euadit. *Quamdiu caro cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*, omnis homo in hoc diluuio est, sed boni in eo sunt sicut hi, qui in mari portantur à nauibus. Mali vero sicut naufragi, qui inuoluuntur in fluctibus. *Contra viros literatos plus aequo vel poetica, vel philosophia additos.* *Psal. 36.* *Ad Gal. 5.*

Intelligamus ergo in nobis esse, quod fugimus, in nobis esse ad quod fugere debemus, concupiscentiam & fidem. Concupiscentia pertinet ad opera conditionis, fides pertinet ad opera restaurationis, quia & illa inordinate amando per concupiscentiam diffluimus, & ista pie credendo per fidem solidamur. Et idcirco diuina monita totiens nobis suadent mundum fugere, nō vtique vt extra cælum & terrā exeamus, sed vt in concupiscētia mundi nō maneamus. Excogitata enim mundi specie, nascitur corde affectus concupiscentiæ. Proinde si concupiscentiam mundi declinare volumus, prius necesse est vt memoriam mundi huius à cogitatione nostra excludamus. Nam sicut oculus pascitur ex specie, sic animus ex cogitatione, & turpi quodam commercio impudica mens desiderio suo fruitur, dum quodāmodo intus per cogitationem rem concupitā amplexatur. *Quæ fugere debeamus & quæ non.* *Mundum fugere quomodo debeamus.*

Sic etiam nonnumquam vt quod frequenter cogitamus ociose aliquando concupiscamus illicite, reusque facti iudicatur, qui per consensum in cogitatione delectatur. Cæterum quantum ad ipsas res pertinet, quia omnis creatura Dei bona est, nulla res est, quæ cogitari non possit sine peccato. Rursumque si prauos affectus attendimus, nulla res est in qua peccare nō possumus cogitando. Nam & de malo bene, & de bono male, de immundo munde, & de mundo immunde possumus cogitare. Legimus sanctos viros non solum cogitasse, sed & locutos esse, & scripsisse de rebus immundis; quod vtique non fecissent, si cogitationes rerum immundarum animam inquinarent. Nihil interest quale sit illud quod cogitatur, sed qualis affectus ex ipsa cogitatione generetur: quia cogitatio mentem non polluit, vbi delectatio conscientiam non corrumpit. Expedit tamen vt obliuiscamur mundum, ne forte dum frequenter de eo cogitamus, ad eius concupiscentiam inflectamur.

Omnes res & sine peccato & cum peccato cogitari possunt.

Quod per opera restaurationis vniuntur cogitationes distractæ per opera conditionis.

CAP. LXXXV.

Satis vt reor aperte iam demonstratum est, vnde hæc infinita quam patimur cogitationum nostrarum distractio oriatur; à mundo videlicet, & à concupiscentia eius, hoc est, ab operibus conditionis. Rursumque quid sit illud per quod colligi possunt in vnum cogitationes nostræ, hoc est per opera restaurationis. Et quia ordo non esse potest vbi finis non est, superest vt relictis operibus conditionis, quæramus ordinem cogitationum nostrarum ibi, vbi finitæ sunt, hoc est in operibus restaurationis, hoc enim superius inuestigare proposuimus; quisnam videliter cogitationum nostrarum ordo esse deberet, quatenus ex eis spiritualis domus sapientiæ in nobis ædificari possit. Et quia ex rebus cogitationes veniunt, oportet vt ex ordine rerum sumatur ordo cogitationum. Deinceps ergo tractare incipiemus de operibus restaurationis relictis operibus cōditionis; de quibus quasi de quodam subterfluente diluuio egressi sumus, & nunc in opera restaurationis quasi in arcam ingredimur.

Vnde oriantur cogitationum distractiones.

Igitur opera restaurationis sunt omnia, quæ ab initio mundi vsque ad finem sæculi facta sunt, vel facienda pro restauratione hominum in quibus & res gestas, & personas ipsas per quas, & propter quas, & apud quas gesta sunt, loca simul, & tempora, vbi, & quando gesta sunt considerare oportet. In operibus restaurationis tribus modis ordo consideratur, secundum locum, secundum tempus, secundum dignitatem. Secundum locum, vt quid prope, quid longe gestum sit. Secundum dignitatem, quid humilius, quid excellentius gestum sit. Secundum tempus, quid prius, quid posterius gestum sit. Historia longitudinem arcæ metitur, quia in serie rerum gestarum ordo temporis inuenitur. Allegoria latitudinē, quia in participatione sacramentorum constat collectio populorum fidelium. Tropologia altitudinem arcæ metitur, quia in profectu virtutum crescit dignitas meritorum. Moraliter prima māsio est Fides, secunda Spes, tertia Charitas. Vel secundum anagogen prima mansio est cogitatio recta, secunda meditatio prouida, tertia contēplatio clara. Vel secundū operationem: prima māsio est scientia, secunda disciplina, tertia bonitas. Vel secundum status differentes: prima mansio est natura, secunda lex scripta, tertia vero gratia.

Quot sunt opera restaurationis. In operibus restaurationis quid cōsiderandum.

Quatuor scripturæ sensus.

De temporibus & quibusdam arcæ expositionibus.

CAP. LXXXVI.

Item in libro quinto. Ab Adam vsque ad diluuium prima ætas sæculi continens annos mille 656. Secunda ætas à diluuio vsque ad Abraham continens annos 292. Tertia ab Abraham vsque ad Dauid habens annos 942. Quarta à Dauid vsque ad transmigrationem continens annos 473. Quinta à transmigratione vsque ad aduentum Christi, habens annos quingentos 85. Sexta ætas nunc agitur nulla annorum serie certa, sed vt ætas decrepita ipsa morte totius sæculi consumenda. Sunt & aliæ adhuc differentiæ, quibus altitudo arcæ distinguatur. Prima mansio coniugati, secunda continentes, tertia virgines. Vel ita, prima mansio repentia, secunda ambulantia, tertia volantia. Item per singulos angulos ascendentibus à frigore orientis, idest à superbia. Prima mansio est timor, secunda est dolor, tertia amor. Ascendentibus à calore occidentis, idest concupiscentia carnis. Prima mansio est patientia, secunda misericordia, tertia compunctio. Ascendentibus à frigore occidentis id est ab ignorantia. Prima mansio est cognitio, secunda meditatio, tertia contemplatio. Ascendentibus à calore orientis, idest à spiritus feruore. Prima mansio est Temperantia, secunda Prudentia, tertia Fortitudo.

Aetates mūdi sex.

De virtute Charitatis, quàm fortis sit & chara.

CAP. LXXXVII.

Idem in tractatu de laudibus Charitatis. Quis sanctorum à principio mundi extitit, qui non Charitatem nobis aut verbo, aut facto commendauerit? Charitas Abel martyrem fecit, Abraham de terra sua eduxit; quia & ille per Charitatem innocenter mortem pertulit, & iste natale solum libenter deseruit: vterque per Charitatem terra cœlum commutauit. Consideremus quot iam martyres per tormenta ad Regnum Cælorum transierint? Qualem ergo in eis vim amoris arsisse credimus, quos propter Deum nec sibi pepercisse videmus? Conueniamus nunc cor nostrum, & videamus si acquiescat nobis, omnia quæ mundi sunt relinquere, non arridere prosperis, non condelectari blandis non congratulari lætis. *Domine imperfectum meum viderunt oculi tui.* Quam longè ab hac non dicam perfectione, sed perfectionis inchoatione me video? Et certe hoc parum erat amicis Dei, vt pro amore æternorum ista spernerent, ista calcarent, sed abiectis his omnibus alacriter ad votum currētes, nec minis terreri poterant, nec tormentis. Trahebat eos Charitas, & ideo nec trahebat cupiditas, nec deterrebat aduersitas. Currebant ergo, mundum post se relinquebant, Deum ante se habebant; sed interposita sunt tormenta, vt interrogarentur, vel quo desiderio hunc quærerent, vel qua constantia hunc despexissent. Interrogata est veritas, probata Charitas, confusa iniquitas. Accedunt ad pœnas intrepidi, & quantum mentem amor intus vulnerauerat, tantum caro foras vulnera sua despiciebat. O Charitas quomodo illis sapiebas, quàm dulcis eis fuisti, quos propter te sustinere coegisti? Quibus illos ad te vinculis traxisti, quos mundo & per blandimenta detrahente, & per tormenta repellente, perdere tamen non potuisti? Cucurrerunt quia tu eos contraxisti, & transierunt quia tu eos iuuisti, peruenerunt, quia tu eos suscepisti. Qui inextinguibiliter in præcordijs eorum arsisti, quia nec probris, nec præmijs, nec pœnis obrui potuisti. Ista quasi quædam flumina inundauerunt, sed multa flumina, &: aquæ multæ Charitatem extinguere non potuerunt. O Charitas quomodo laudabo te, si saperem te, appreciarer te. Si scirem quantum vales, precium appenderē pro te, sed forte excedis angustias meas, nec inuenire potero precium tuum penes me; dabo tamen quod habeo, & totum quod habeo, tota domus meæ substantia te commutabo. Et cum totum dedero, totū quasi nihil reputabo. Omnes delectationes carnis meæ, omnes iucunditates cordis mei pro te libenter impendam, vt te solam possidere valeam. Tu sola mihi charior, tu sola vtilior, tu sola suauior, tu sola iucundior amplius delectans, abundantius satiās, tutius saluans, felicius cōseruans

Omnes sancti per charitatem cælum adierunt.

Psal. 138.

Cur aduersis pij homines examinantur.

Cant. 8.

Charitas quanti æstimanda.

uans alijs etiam annunciabo de te. Dic mihi ô cor humanum, quid magis eligis, semper gaudere cum hoc sæculo, vel esse semper cum Deo? Quod plus diligis, hoc potius eligis. Audi ergo vt corrigas dilectionem, non differas electionem. Vide quomodo totum tibi est dilectio, ipsa electio, ipsa cursus, ipsa peruentio, & mansio & beatitudo. Dilige ergo Deum, elige, curre, apprehende, possidc, fruere. Iam inquis elegi qua via curram, vt perueniam, da socios ne aberrem. *Rectæ sunt viæ Domini, & iusti ambulant in eis.* Iustitia ergo est via, & iusti sunt, qui in via currunt, nulla via iustitia rectior, nulla societas iustorum melior, nulla requies Deo tranquillior, per Charitatem cor dilatatur, corde dilatato via iustitiæ curritur.

Osee.14. *Iustitia via ad charitatē.*

Adhuc de eodem & de commendatione eiusdem.

Cap. LXXXVIII.

O Bona Charitas, quid amplius dicam de te? Ducē te dixi in via Dei. Quid si te ipsam viam ei dixerim? Adhuc inquit Apostolus: *Excellentiorem viam vobis demonstro* Tu es caput viarum rectarum. Omnes viæ rectæ à te exeunt, & in te recurrunt. Nam præcepta Dei viæ sunt eius, quæ omnia à te pendent, & in te consistunt. Tu es plenitudo iustitiæ, perfectio legis, consummatio virtutis, agnitio veritatis. Via ergo es ô Charitas. Qualis via? Superexcellens, suscipiens, dirigens, & perducens. Cuius via? Via hominis ad Deum, & via Dei ad homines. Tu Deum ad hominem deducis, tu hominem ad Deum dirigis, nec nisi per te ad alterutrum transire possumus. Tu mediatrix es, aduersos concilians, disiunctos socians & dispares quodammodo coæquans, Deum humilians, nos sublimans, illum ad ima trahens, nos ad summa erigens. Sic tamen vt nec abiecta, sed pia sit eius descensio, nec superba, sed gloriosa sit nostra exultatio. Magnam ergo vim habes Charitas. Tu sola Deū trahere potuisti de Cœlo ad terras. O quàm forte est vinculum tuum, quo & Deus ligari potuit, & homo ligatus vincula iniquitatis disrupit. Nescio si quid maius in laude tua dicere possit, quam vt Deum de cœlo traheres, & hominem de terra ad cælum eleuares. Magna virtus tua, vt per te vsque ad hoc humiliaretur Deus, & vsque ad hoc exaltaretur homo. Cōsidero Deū ex fœmina natū, in fantē pannis obsitum, vagientē in cunis, sugētē vbera. Respicio postea cōprehensum, ligatum, flagellis cæsum, spinis coronatum, sputis illitum, lanceatum, clauis fixum, felle & aceto potatum, illic indigna, hic dira passum, & tamen cur vel ita dignaretur, vel ita pateretur, si causam quærimus, aliam præter solam Charitatem causam non inuenimus: O charitas, quantum potes, si tātum inualuisti erga Deum, quanto magis erga homines. Sed fortassis facilius vincis Deum, quàm hominem: quia quo magis beatum eo magis est Deo debitum à te superari. Hoc optime tu noueras, quæ vt facilius vinceres prius illum superabas. Adhuc nos rebelles habuisti, quando illum tibi obedientem de sede paternæ maiestatis vsque ad infima nostræ mortalitatis suscipienda descendere coegisti. Adduxisti illum vinculis tuis alligatum, sagittis tuis vulneratum, vt amplius puderet hominem tibi resistere, cum te videret etiam in Deum triumphasse. Vulnerasti impassibilem, & ligasti insuperabilem, traxisti incommutabilem, æternum fecisti mortalem. Hæc omnia fecisti, vt corda nostra emollires, & insensibiles affectus compūgeres, vt se à corpore suo resoluerent, & facilius ea sagittæ tuæ penetrarent. Nec incassum hoc fecisti: multi enim sic à te superati sunt, multi iam tibi manus dederunt, multi iam in suis præcordiis sagittas tuas infixas portant, & altius adhuc eas infigi desiderant, delectabiliter enim & suauiter vulnerati sunt, & plagas suas se percepisse, nec dolent, nec erubescunt. O charitas quanta est victoria tua? Vnum prius vulnerasti, & per illud omnes postmodum superasti.

1.Cor.12. *Charitas via ad Deū.* *A Charitate omnia præcepta dependent.* *Charitas causa est cur Deus sit homo.* *Charitas Deū vincit.* *Charitas etiam homines superauit.*

De commendatione laudis eiusdem.

Cap. LXXXIX.

CHaritas laudaui te quantum potui. Nescio enim si forte maius sit de te Deum dicere an Deum te superasse, quod si maius est etiam hoc libenter & fiducialiter de te dicam, Deus Charitas est, numquid parum est Deum in se manentem habere; tantum est Charitatem possidere. Hoc priuilegium sola Charitas habet, vt Deus dicatur & sit. Non enim dicitur Deus humilitas est, aut patientia, quia cum omnis virtus Dei donum sit, nulla præter solam Charitatem hoc habet, vt non solum donum Dei, sed & Deus dici possit. Reliqua igitur gratiarum dona largitur Deus etiam his, quos reprobat, solam autem Charitatem quasi seipsum his tantum quos diligit in præmium seruat. Charitas igitur est fons proprius, de quo non communicat alienus, quia quicunque illam habet non iam alienus est à Deo, *sed ipse in Deo, & Deus in eo manet.* Sic familiaris est Deo Charitas, vt ipse mansionem habere nolit vbi Charitas non fuerit. *Si quis,* inquit, *diligit me, &c.* Animam in qua Charitas habitat, superbia non inflat, inuidia non deuastat, ita non dissipat tristitia mala non vexat, & auaritia non excæcat, gula non inflammat, luxuria non inquinat, semper munda est, casta est, quieta est, pacifica, benigna, & semper modesta, & in aduersis secura, & in prosperis temperata, mundum contemnens, & Deum diligens, omnium bona amando sua faciens, & sua omnibus libenter impartiens. In quo Charitas Dei est semper cor sursum habet, & desiderium in superna eleuatum. Et si quando ambulat, si quando agit, si quando sedet, si quando quiescit, quicquid egerit coram Deo non recedet, tacens Deum cogitat, & loquens nil præter Deum, & quod ad amorem Dei pertinet, loqui desiderat. Alios ad charitatem exhortando seipsum inflammat. Charitatem omnibus cōmendat. Quam dulcis amor Dei, quam amarus & quam impurus sit amor huius sæculi, non solum voce, sed & opere quoque demonstrat. Deridet huius mundi gloriam, & sollicitudinem arguit. Miratur cæcitatem hominum, qui hoc diligunt, miratur quomodo iam dudum vniuersa hæc caduca omnes non contemnunt. Omnibus æstimat dulce esse, quod sibi sapit, & omnibus placere quod diligit, omnibus manifestum quod cognoscit. Istis indiciis Charitas se prodit. Igitur ô bona Charitas, quid dignum dicam laudibus tuis. Certe post tanta priorum præconia nil de te dicere mea paruitas præsumeret, vbi nunquam de te dici satis potuisset. Illabere igitur nobis ô dulcis, & suauis Charitas, dilata cor nostrum, & expande desiderium, amplifica cordis nostri habitaculū, vt capere possit hospitem, & mansorē Deū.

Deus Charitas est. 1.Ioan.4. Ioan.14. *Charitas omnia peccata ex animo pellit.* *Charitas Dei sæculi amorē pellit.*

De meditatione in creaturis, & scripturis, & moribus.

Cap. XC.

I*Dem de triplici meditatione.* Meditatio est frequens cogitatio, modum, & causam, & rationem vniuscuiusque rei inuestigans. Modum quid sit, causam quare, rationem quomodo. Tria sunt genera meditationum. In creaturis, in scripturis, in moribus. Primum surgit ex admiratione: secundum ex lectione, tertium ex circunspectione. In primo admiratio quæstionem generat, & quæstio inuestigationem, inuestigatio inuentionem. Admiratio est dispositionis, & quæstio causæ, inuestigatio rationis. In lectione autem sic considerandum: primo lectio ad cognoscendam veritatem materiā ministrat, & meditatio coaptat, oratio subleuat, operatio componit, contemplatio in ipsa exultat. Bona autem quædam sunt necessitatis, quædam voluntatis. Necessitatis sunt, quæ sunt in præcepto, & voto. De cæteris si quid supererogatur redditur, si nihil, non imputatur. Item meditatio in lectione est triplicis considerationis. Secundū historiam

Meditatio quid sit & quotuplex. *Necessitatis bona quæ sunt in præcepto & in voto.*

est, quando eorum quæ facta sunt vel rationem quærimus, vel admiramur suis temporibus, & locis, & modo congruo perfectam, secundum allegoriam meditatio operatur in dispositione præcedentium, futurorum significationem attendens ratione & prouidentiam coaptatam, sicut oportuit ad intelligentiam, & fidei formã fabricandam. In tropologia meditatio operatur, quem fructum dicta afferant, exquirens quid faciendum insinuent, vel quid vitandum, quid ad eruditionem, quid ad exhortationem, quid ad consolationem, quid ad terrorem scripturæ lectio proponat, & quid ad intelligentiam virtutis illuminet, quid nutriat affectionẽ, quid formam viuendi ad iter virtutis edoceat. Meditatio in moribus est secundum affectus, & cogitationes, & opera. In affectibus considerandum est, vt sint recti, sinceri, hoc est ad id ad quod debent esse. Et quomodo affectus est in eo ad quod rectus, & quomodo debet esse sincerus. In cogitationibus considerandum vt sint mundæ, & ordinatæ. Mundæ sunt quando neque de malis affectionibus generantur, neque malas generant affectiones. Ordinatæ quando rationabiliter, hoc est tẽpore suo adueniunt. Tempore enim non suo, etiã bona cogitare sine vitio non est, vt in lectione de oratione, & in oratione de lectione. In operibus considerandum est primum vt bona intentione fiant: itaque intentionem oportet esse rectam per discretionem, & simplicẽ per benignitatẽ. Secundo in operibus considerãdum est, vt ex recta intentione inchoata, cum perseueranti feruore ad finẽ perducantur, vt ne perseuerantia torpeat, nec amor tepescat.

Meditatio morum triplex.

Mundæ cogitationes quæ tempore non suo etiam bona cogitare peccatum est.

Adhuc de meditatione in moribus.

CAP. XCI.

ITem meditatio in moribus duplici consideratione discurrit foris ad famam, intus ad conscientiam; foris quid expediat, & quid doceat: doceat ad exemplum, expediat ad meritum: nobis ad meritum, proximis ad exemplum. Intus ad conscientiam, vt si munda, quæ nec de præterito iuste accusatur, nec de præsenti iniuste delectatur. Itẽ in moribus, vt omnes motus cordis deprehendat vnde veniant, aut quo tẽdant. Motus igitur cordis animalis aliquando manifestam habet originem, aliquando occultam: quæ manifeste bona est, à Deo est: quę autem manifeste mala, siue à diabolo est, siue à carne. Omnes inspirationes, quæ inuisibiliter cordi adueniunt, ab istis procedunt. Quæ autem dubia sunt in origine probantur à fine. Et quæ mala sunt differunt, quantum quæ à carne sunt frequentius surgunt propter necessitatem, quæ vero à diabolo sæpius propter rationẽ. Item meditatio morum finem & directionem in omni conuersatione considerat. Finis est ad quod tenditur, directio quo facilius peruenitur. Qui directius pergit, citius peruenit. Sunt enim quædam bona in quibus etiam multum moueri parum est promoueri. Alia compendioso labore fructum magnum adducunt. Et hæc ergo discernenda sunt, & eligenda magis, quæ magis prosunt. Multi hanc discretionem non habentes, plurimum laborauerunt, & parum profecerunt. Et quantũ oculũ foris habuerunt tantum ad speciẽ operis, & non intus ad fructum virtutis. Gaudebant enim magna se facere magis, quam vtilia exercere. Et dilexerunt potius illã in quibus videri possent, quam emendari. Item meditatio in moribus primum considerat, quæ debita sunt, siue ex præcepto, siue ex voto; & ea primum agenda indicat: quæ sic facta habent meritum, vt non facta generent reatum. Post hoc siquid voluntarie superadditur, sic faciendum est, vt debitum non impediatur. Item meditatio morum duo mala in bona actione præcipue cauenda cõsiderat, hoc est afflictionem, & occupationem. Per afflictionem dulcedo mentis amaricatur, per occupationem trãquillitas dissipatur. Afflictio est, quãdo pro his quæ non valet per impatientiam vritur. Occupatio quando in his, quæ valet agendis per intẽperantiam agitatur. Ne igitur male amaricetur animus suam impossibilitatem patienter sustineat. Ne autem mala occupetur, possibilitatem suam extra mensuram non extendat. Item meditatio morum probat, nec ea quæ non fiunt impatienter appetere, nec ea quæ fiunt insipienter fastidire. Qui enim semper, quod non facit appetit, & quod facit fastidit, nec præsentibus fruitur, nec futuris satiatur. Inchoata enim ante consummationem deserit, & inchoanda ante tempus apprehendit. Propterea bonum est bono suo esse contentum, & præsentia bona superuenientibus augere, non pro futuris abiicere. Leuitatis enim est bonorum commutatio, multumque diuersa currunt via, qui pro nouis vetera abiiciunt, & qui ab inferioribus ad superiora conscendunt. Qui enim mutationem quærit fastidiosus est, sicut qui profectum appetit studiosus.

Meditatio in moribus qualis.

Motus cordis vnde veniant.

De concordia misericordiæ, & iustitiæ in filij Dei incarnatione.

CAP. XCII.

MIsericordia, & veritas obuiauerunt sibi, &c. Veritas erat in cælo cum iudice Deo; & Misericordia in terra cum homine iudicando. Vbi enim Misericordia esset, si cum misero non esset. Accepto igitur tempore, assumpta veritate descendit Deus vt rationem poneret cum homine. Quod cum vidisset Misericordia non ignara diuini consilii, perrexit obuiam illi, Deum cupiens mitigare, & placatum adducere. Ibi ergo *Misericordia, & Veritas obuiauerunt sibi*. Veritas affirmauit nequam homines debere merito damnari. Misericordia respondit eos vt boni fierent, spontanea etiam pietate debere vocari. Veritas dixit, quia Deus malis omnino parcere non deberet, Misericordia dixit, si nemini parceret Deus, & nũquam bonos haberet. Veritas dixit se nolle, nec posse tot scelera hominum tolerare. Misericordia respondit gratiam Domini ad indulgendum superabundare. Vidẽs Deus tam diuersas sententias ad effectum simul procedere non posse. Ait scriptum est: *Misericordiam, & Veritatem diligit Deus*. Veritas autem vult vt totum imputetur. Misericordia vero vt totum condonetur, quæ simul fieri non possunt. Propterea peccatum hominis, & ex parte propter veritatem puniatur, & propter Misericordiam ex parte dimittatur. Veritas autem intrãs cor hominis clamare cæpit, de terra hominem accusans, Misericordia vero non desistebat in cælo orare Dominũ, pro homine postulans; homo confessionem ad salutem ore proprio faciebat, & Misericordia pręcibus suis Dominum ad iustificationem hominũ compellebat. Veritas de terra per confessionem hominis oriebatur, & Iustitia de cælo prospiciens per Misericordiam Dei ad terras mittebatur. Quia ergo Misericordia cum Deo pro homine erat, & Iustitia, & veritas à Deo cum homine erat, iam inter Deum & hominem erat Pax pro Iustitia. Tunc ait iustitia ad Pacem. Nunquid satis est optimo mala dimittere, nisi etiam studeat bona conferre? Laxauit peccata per indulgentiam, nunc conferat virtutum dona per gratiam. Respondit Pax, & ait: *Dominus dabit benignitatem, &c.* Confessio criminis est in detestatione mali, confessio laudis in exultatione boni. Confessionẽ criminis parit timor, confessionem laudis amor.

Psal. 24.

Psal. 60.

Psal. 24.

De mundana consolatione & sequenti desolatione.

CAP. XCIII.

VÆ vobis diuitibus, &c. Animæ rationali si vere saperet, præter verum bonum nihil saperet. Nunc autem primum malum eius factum est, vt illo sublato egestatem illius patiatur. Deinde secundum accessit, vt in alio bono consoletur vt illud non requirat. Perdito ergo eo quod intus erat bono, egressa est ad ea quæ foris erant bona aliena, & pactum fecit cum delectationibus sæculi, & regressa induxit eas ad se, vt fornicarentur cum eis intus in abscõdito cordis sui & requiesceret super eas, & non respiceret absentiam

tiam boni sui, quoniam secum habet societatem alienã delectationum huius mundi ingredientium ad ipsam per sensus carnis ipsius, vel cum ipsa egreditur ad illas. Cum autem claudi cœperint portæ istæ sensuum carnalium, non patebit deinceps via transeundi adinuicem. Et tunc separabitur societas vanitatis, & erit mundus foris exclusus ne ingrediatur, & anima intus clausa ne egrediatur. Et veniet anima ad portas oculorum, & clausas inueniet, vt non egrediatur per visum. Deinde diffundet se per aditus sensuum reliquorum, & non erit transitus illius, quoniam repagula mortis perpetuæ inflexibili rigore & immobilibus seris valuas sensuum, & aditus cõmercii antiqui sine fine concludent. Tunc anima misera in hoc tristi discidio solam se inueniet, & conuertens se requirere incipiet illum socium, qui intus est, & excludi non potest, & non poterit habere societatem illius in desolatione sua, quia non requisiuit illum in consolatione sua, Tunc illa infœlix desperatione cadet à se, & dãnatione sub se, & aperiet se profundum in obuiam ruenti, & cum illam exceperit continuo claudetur sursum, & aperietur deorsum, vt sine fine cadat, & ad finem non resurgat. Propterea dixit Dominus: *Orate ne fuga vestrã hyeme fiat vel sabbato*. Quid enim est hyems nisi torpor mortis, & quid sabbatum nisi post mortem tempus perpetuæ vacationis. Hyems siquidem tollit ambulandi potentiam, sabbatum negat licentiam. Sic & imminentis mortis torpore astrictus homo à correctione præpeditur. Post mortem vero pœnitentia non recipitur. Hic grauatur ne bona opera exerceat, ibi ligatur ne damnationem euadat. Hic correctio grauis, ibi emendatio impossibilis. Propterea bonum est fugere iram venientem, priusquam sentire incipias imminentem. Ne vel voluntas nimis efficax sit sine opere, vel dolor inutilis sine correctione. Cogitet ergo anima in societate alienorum nunc posita, quia non poterit semper permanere cum illis, & eligat interim socium illum, qui cum omnia subtracta fuerint, solus fidem seruat dilectoribus suis.

Matth. 24.

De tribus bonis quibus placatur Deus.

Cap. XCIV.

Mich. 6. Iudicium triplex hominis faciendum.

IN *dicabo tibi, ô homo, &c.* quia & Deus, qui Trinitas est, non nisi trino sacrificio digne placari potest. Offer ergo iudicium filio, iudici misericordiam, Spiritui sancto charitatem, sollicitudinem paternitati; sic tamen vt non discretione numerorum vnitatem Trinitatis diuidas, sed singulis sua, & simul vni singula exhibeas. Primum enim iudicium faciendum est de teipso, deinde inter te, & proximum tuum, postremo de proximo tuo. In eo iudicio quo iudicas temetipsum, esse debes districtus; in eo quo inter te & proximum tuum iustus; in eo quo proximum pius. Teipsum iudica hoc modo: Considera diligenter, quid facis, & quid non, quid facere debes, & quid non. Postea hæc ad inuicẽ conferendo perpende, si idem est, quod facis, & quod debes. Quod si ita inueneris gaude, sin autem time. Inter te & proximũ hoc modo vide, quid facis proximo, & quid faciat tibi. Si tibi facit bonum, & tu illi malum reddis, malus es. Si tibi malum facit, & tu illi bonum reddis, bonus es. De proximo tuo hoc modo: Vide, quid facit. Si certum bonum est paruum, existima magnum: magnum maius. Si dubium bonum est, verum puta: si certum malum est magnum, paruum: paruum minus iudica. Si dubium malum est bonum puta. Oportet ergo te primum facere iudicium, vt quod recte discernis opere compleas. Deinde diligere misericordiam, vt bonum, quod agis nõ ex timore, sed amore facias. Postremo sollicitum incedere, ne vel bonum, quod nondum habes non merearis accipere, vel bonum quod habes amittas. In his tribus Trinitati in te operanti cooperaris per illuminãtem sapientiam, & cum lucente rectum discernis per inflãmantẽ charitatem, & cum ardente misereris. Per prouidam vero paternitatem, & cum tuente temetipsum custodis. Per Trinitatem itaque cooperando trinitati, trinitatis imago efficieris, verum sacrificium teque ipsum Deo offers, cum ad eius similitudinem reformaris.

Iudicare quomodo nos debeamus.

Inter nos & proximum quomodo iudicandum.

De morali expositione piscinæ superioris.

Cap. XCV.

De ratione & sensualitate animæ.

HIerusalem est anima, superior piscina est ratio, per quam comprehendit cælestia; inferior sensualitas, per quã affectat terrena. Superior piscina aquæ ductum habet in agro fullonis. Fullo est Christus, qui pannos suos calcat, quia electos suos per tribulationem emundat, vt eos super niuem dealbatos sibi vestimẽtum faciat. Ciuibus fullonis est ista conuallis lachrymarum præsens, scilicet mundus, in quo ad conculcandum proiecti sumus. Sed dum calcamur, vrimur, & mundamur, quia pressura tribulationis: & charitatem accendit, & culpam abluit: Iste est fullo, qui illa vestimenta fecerat, quæ *candida erant sicut nix, qualia non potest fullo facere super terram*. Iste agrum habet, vbi flores inueniuntur optimi ad colorandos pannos. Ager est Sancta scriptura, vbi pascuntur animalia Dei. In hoc currimus quando legimus: flores colligimus, quando præcepta discimus: pannos colloramus, quando præcepta implendo virtutibus animas nostras decoramus. Patientia est in rosa, & castitas in lilio, charitas in croco, & humilitas in viola, puritas in saphyro. Bene autem per agrum fullonis transit aquæ ductus piscinæ superioris, qui est radius contemplationis. Per studium enim diuinæ lectionis aperitur via cordi nostro vsque ad contemplandũ lumen diuinitatis, vt illuc quasi de fonte vitæ aquæ spiritualium donorum descendant per radium contemplationis ad irrigandum & implendum finem mentis nostræ. Piscina inferior, hoc est sensualitas habet quinque aquæ ductus, quinque sensus corporis, quos oblectamenta huius mũdi influunt ad replendum appetitum nostræ carnalitatis. Isti quinque porticus sunt, in quibus multitudo languẽtium iacet. Sed Angelus Domini secundum tempus in piscinam descendit, & mouetur aqua: quia dum diuina aspiratio peccatorem intus tangit, illico terrore iudicij conturbatur carnalis conscientia. Et quicumque post motionem aquæ in piscinam descendit sanus fit, quia diuina gratia præuentus peccator, si vere se ad pœnitentiã humiliat, & conscientiam impuram conueniens, aut acta mala districte diiudicat, de quolibet delicto veniam consequitur. *Congregatis, inquit, aquis piscinæ inferioris*, non enim vitium est aquas piscinæ inferioris bibere, sed congregare, quia licet nobis bonis trãsitorijs vti ad necessitatẽ, sed nõ diligere ad superfluitatẽ. Si Hierusalẽ animas dicim⁹, domos Hierusalẽ corpora. Domos ergo Hierusalẽ numerare, est cõsiderata hominũ multitudine, timere de defectu rerum, computare sumptus corporis, & nõ confidere in munificentia largitoris. Vnde & post subiunxit: *Aquas piscinæ veteris collegistis, &c.* Murus exterior est corpus quo anima clauditur. Interior est ira naturalis, virtus animæ, qua vitijs irascitur, & contra tentamenta munitur. Præter murum, & murum ad colligendas aquas lacum facere, est necessitatis loco cupiditatem admittere.

Marc. 9.

Ioan. 5.

Isai. 22.

De amore ordinato, & inordinato.

Cap. XCVI.

Ex corde hominis fons amoris erũpit.

VNus fons dilectionis intus saliens, duos riuos infundit. Medium quippe est cor hominis vnde fõs amoris erumpit, & cum per appetitum ad exteriora decurrit cupiditas dicitur. Cum vero desiderium suum ad interiora dirigit charitas: & omnium malorum radix est cupiditas, & omnium bonorum charitas. Amor est delectatio cordis alicuius ad aliquid propter aliquod desiderium in appetẽdo, in perfruendo gaudium, per desiderium currens, requiescens per gaudium: hoc bonum,

& hoc malum est tuum cor humanum, quia nec aliunde bonum, nec aliunde malum est, nisi quod bene vel male amas, quod bonum est. Nam omne quod est, bonum est. Nec qui amat, nec quod amat malum est, sed quod male amat. Ordinate ergo charitatem, & malum inde nullum est. Omnipotens Deus, qui nullo indiget rationalem spiritum creauit sola charitate, nulla necessitate, vt eum beatitudinis sui participem faceret. Porro vt ad id aptus esset, fecit in eo dilectionem spiritale palatum, per hanc sanctificans ad gustum dulcedinis internæ, vt ei semper inhærendo ipsum quo beatificanda erat bonum, & ex ipso sugeret, & de eo per desiderium biberet, & ex ipso gaudium possideret. Suge, ô apicula, suge suge, & bibe dulcoris tui inenarrabilem suauitatē. Immergere, & replere, quia deficere nescit si tu non incipias fastidire. Adhære ergo, & inhære, sume & fruere. Si sempiternus gustus fuerit, sempiterna quoque beatitudo erit. Igitur per amorē sociata est factori suo creatura rationalis, solumque est dilectionis vinculum, quod ligat vtrosque in idipsum, & tantò fœlicius quanto fortius. Propter quod, & vt indiuisa societas, & concordia perfecta vtrobique haberetur, & geminatus est nexus in charitate Dei, & proximi: vt per charitatem Dei omnes adinuicem vnum fierent: vt quod de illo vno, cui omnes inhærebant quisque in semetipso non caperet, plenius atque perfectius per charitatem proximi in altero possideret, & bonum omnium fieret totum singulorū. Ordinate ergo charitatem, si desiderium est, amor bene currat, si gaudium bene requiescat. Tria quidē sunt, quæ amari bene aut male possunt. Deus supra nos, proximus iuxta, mundus subtus nos. Ordinate ergo charitatem. Si currat, bene currat. Si requiescit bene requiescat. Desiderium currit, gaudium requiescit. Propter quod gaudium vniforme est, quia semper in vno est. Desiderium autem motus mutabilitatem suscipit, & idcirco non se continet in vno, sed varias species repræsentat. Tria Deus, duo proximus, vnum mundus habebat in cursu desiderij nostri. Et est in desiderio ordinanda charitas: amor namque per desiderium, & de Deo, & cum Deo, & in Deum ordinate currere potest. De Deo currit, quando à Deo accipit, vnde eum diligit. Cum Deo, quando eius voluntati in nullo cōtradicit. In Deū quando in ipso requiescere appetit. Duo sunt proximi, potest enim desiderium de proximo currere, vt de eius salute, & profectu gaudeat. Cum proximo, vt eum in via Dei, & comitem itineris, & socium perueniontis habere concupiscat, sed in proximo non potest, vt in homine spem & fiduciam suam constituat. Vnum est mūdi. De ipso currere, non cum ipso, aut in ipsum. De mūdo enim desiderium currit, quando inspecto foris Dei opere per admirationem & laudem ardentius intus ad ipsam se conuertit. Hæc est enim ordinata charitas, & præter ipsam omne quod agitur est inordinata cupiditas.

Deus creando hominem quid fecerit.

Ordinanda est charitas.

In desiderio ordinanda est charitas.

De sapore & nutrimento verbi Dei.

Cap. XCVII.

Psal. 118. Verbum Dei cibus est mentis non ventris.

Q*Vam dulcia faucibus meis, &c.* Verba Dei vtique cibus sunt, non ventris, sed mentis; immo ieiunium ventris, & cibus mentis. Cibus corporis tria habet in se. Sapor delectat, nutrimentum sustentat, massa onerat. Sapor ad palatum pertinet, nutrimentum ad naturam, massa ad miseriam. Vnde palatum percipit saporem, & stomachus nutrimentum & massam; alterum ad refectionem, alterum ad grauamen. Nutrimentum vt illud in corpus traiiciat, massam vt illam eiiciat. Sapor quod amodo spiritualis est, & ideo solummodo delectat non grauat. Inde est, quod fames in faucibus saciati nunquam potest, quia ibi nec appetitus mensuram habet, nec delectatio finem. In stomacho autem sacietatem recipit, & delectatio finem. Nam quia ille nutrimentum, quod sustentat non percipit sine massa, quæ grauat, ne id, quod prodest vltra modum appetere incipiat, ipsa quam simul percipit illum onerando refrænat. Ergo frater cum manducas noli interrogare fauces tuas si satis est. Quod si iudicium illarū sequeris, priusquam illas delectatione repleas, stomachum tuum onere suffocabis. Ventrem potius de mensura edendi consule, & priusquam illum dolere concipias, fauces ab auiditate compesce, hoc tamen de omni cibo corporali intellige. Nam de refectione spiritualis cibi fauces potius, quam venter consulendæ. Habet quippe spiritualis cibus, idest, verbum Dei similiter saporem suum, qui fauces spirituales delectat, nutrimentum, quod spiritualem substantiam pascit, & vegetat, & massam, quæ infirmitatem premit, & grauat. Fauces spirituales dicimus palatum cordis. Sapor Dei est verbi gustus internæ dulcedinis. Anima autem ipsa substantia est spiritualis. Nutrimentum verbi Dei est exercitiū virtutis, massa vero pondus laboris, quia ergo sapor ille internæ dulcedinis sine fastidio sumitur, & quasi de quodam spiritualis cibi gustu fauces cordis delectationem percipiunt, sed saturari non possunt. Quia vero exercitium virtutis quo anima pascitur non sumitur sine pondere laboris, quo caro grauatur, quasi quidā sensualitatis nostræ stomachus dum cibum boni operis exercendo percipit, ne virtutem qua reficitur vltra modum appetat; ipse eum quo premitur labor operis castigat. Non igitur ait: *Dulcia* ventri meo, sed *faucibus*; ac si diceret: Per verbū quidem tuum Domine vēter carnalitatis premitur, sed palatum cordis intus sapore dulcedinis delectatur, quia & si foris infirmitatem grauat labor operis, intus tamen desiderium pascit dulcedo, & gustus suauitatis. Hinc est, quod dilectus ille Ioannes de se perhibet dicēs, *Accepi librum, &c.* Sic & tu frater deuora librum vitæ, verbum Dei auide comede, & noli propterea dulcedinem saporis eius deserere, si aliquid amaritudinis sentis in ventre.

Differentia inter verbū Dei & cibū ventris.

Psal. 118.

Verbum Dei auide comedendum.

De humilitate, qualiter deficit, vel proficit.

Cap. XCVIII.

DVobus modis diabolus in nobis humilitatem impugnat, per iniuriam videlicet, & per reuerentiā. Nos vero si culpas nostras & miserias attente inspicere volumus, tunc fortassis, nec indignum iudicabimus, si nobis inferatur iniuria, nec dignū si reuerencia exhibeatur. Mens etenim hominis citius in laude sua decipitur, quia quod libentius accipit, difficilius repellit. Nam dū bona sua nonnunquam foris laudari audit, & se tantummodo testimonio veritatis consensum præbere existimat, non ipsa eam veritas, sed adulatio potius delectat. vt autem prorsus ab elationis vitio innocens esse videatur, maiori adhuc calliditate se palliat. Et postquam id, quod de se dictum est, verum esse consenserit, nec vllo modo sibi tribuere existimet, statim se ad gratiarum actionem vertit. Hoc autem non ad humilitatem ei, sed ad elationis augmentum proficit: quantum tanto iam fiducialius apud se extollitur, quanto manifestius bonū suum non à se, sed à Deo esse cōfitetur, pharisiaca prorsus superbia dicens: *Deus gratias ago tibi.* Et videquomodo virus pestilentiæ paulatim se diffundit, dum mens in sui admiratione occupata deffigitur, paulatim iam & eū à quo habet obliuisci incipit, & quasi iam sibi sufficiat quod est, mala sua amplius ad memoriam reducere non dignatur. Tunc hostis postquam intus cor mundum videt opprobria foris, & iniurias admouet: quia scit, quod decepta mens tanto iam eas impatientius susceptura sit, quanto in se nihil nisi quod laude dignum est agnoscit. Luc. 18.

Tria denique sunt per quæ humanitas aduersus illatam contumeliam se defendit. Primum vt consideremus culpam nostram, qua meruimus vt talia patiamur. Deinde, quia quotiens ad nostram læsionem excitatur proximus, hic quasi non ille, sed in illo iusto iudicio suo ad nostram probationem siue iubēdo siue præmittendo Per tria aduersus illatā cōtumeliam humanitas se defendit.

operetur Deus. Poſtremo, quod malum agenti nō iraſcendum, ſed compatiendum ſit, ſicut corporaliter infirmanti: quia omnis, qui male agit, non quaſi ex virtute agens, ſed quaſi à virtute deficiens, & velut quadam phreneſis ægritudine laborans, pie tolerandus eſt. Prima ergo conſideratio ſuadet nobis iuſtitiam, ſecunda reuerentiam, tertia miſericordiam. Contra reuerentiam autem & laudationem per eandem malorum ſuorum memoriam hoc modo ſe defendere humilitas non attendat, neque cogitet vtrum verum ſit quod de ſe dicitur, aut dignum, quod ſibi exhibetur, ſed ſtatim ne decepta mens per inanem gloriam laudéque qua foris pulſatur, intus ſuſcipiat, ex ipſo ſuo vitio ei opponere curet, vnde potius erubeſcat, dicens cum pſalmiſta: *Auertantur ſtatim, &c.* Quiſquis enim laudatus de virtute conſulturus conſcientiam addit, ex eo ipſo conſentire iam conuincitur, quia occaſionem approbationis eius non quæreret: niſi eam retinere potius, quam abijcere maluiſſet. Et ideo fit nonnunquam vt talem iuſto iudicio Deus veritatem diſcernere non permittat, & teſtimonium conſcientiæ iam illi reſpondeat, non ad id quod quærere ſe finxit, ſed quod inuenire deſiderabat.

Pſal. 69.

Exhortatio ad prælatos, & iudices.

Cap. XCIX.

Poteſtas relaxandi peccata cur homini conceſſa.

Conſiderate, fratres, diſpenſationē Dei, ſolus peccatores iuſtificare poteſt; vt tamen humanam cōſcientiam de ſua pietate certam faceret, poteſtatem relaxandi peccata homini conceſſit, vt homo ad hominē quaſi ad conſimilem ſuum familiarius & fiducialius cōueniret, quem & videre poſſet veniam poſtulaturus, & accepturus audire. Deus enim orantem videre poteſt, ſed homo Deum indulgentem videre non poteſt. Idcirco voluit Deus vt homo homini loqueretur, & de ſua ſalute cum illo tractaret, ſed ne forte ſalus ab homine dubia eſſet, Deus homo factus eſt, vt nec falleretur iudicando, nec falleret miſerando; ſed omne iudicium datum eſt filio diuina poteſtate in participationem hominum transfuſa, vt homo peccata dimitteret, iuxta tamen diuinum iudicium, cum idem ipſe homo Deus eſſet, ipſe autem homo Chriſtus ſicut particeps factus fuerat naturæ noſtræ, ita participes nos eſſe voluit honoris ſui. Videte ergo, miniſterium veſtrum iudicate, iudicium ſuum in finē diſtulit, vt vos prius iudicetis ad correctionem, ne ipſe poſt cum iudicare cœperit, iudicet ad dānationem. Vos enim non quaſi iudices criminum ad percutiendum poſiti eſtis, ſed quaſi iudices morborum ad ſanandum. Videte ergo languidum in manibus veſtris, quem vobis miſericors ille Samaritanus commiſit. Cæterum nondum Chriſtus crucifigebatur, & tamen Petrus feruorem ſuum cohibere nō potuit, ſed percuſſit ſeruum Principis ſacerdotum, nec multitudinem timēs, nec poteſtatem. Igitur videte, quid facitis, Chriſtus in oculis veſtris crucifigitur, & vos adhuc gladium in vagina habetis, cum tamen multitudo maior vobiſcum ſit, quam cum illis. Quid vos in paſſione Chriſti feciſſetis, qui modo ad percutiendū pigri eſtis? Ipſe quippe dixit *Quod vni ex minimis, &c.* Igitur in Chriſto Chriſtus occiditur, & in Chriſtiano tribulatur. Quid ergo facitis, quid pigri, quid timidi eſtis? Forte quia non ſtatis ſicut Phinees, idcirco iram placare non poteſtis, *vt ceſſet quaſſatio*: forte quia diſcubuiſtis ad ollas Pharaonis, & ſaginam diligitis? pigrum eſt vobis ſurgere ad bellum forte quia lanam diligitis, & lac nō oues, idcirco paſcitis voſmetipſos non oues, & fugitis veniente lupo, quia de ouibus non curatis? Saltem ſi lac ouium comedetis, carnes comedere nolite, ſi fructum pro cuſtodia ouiū quæritis, ipſas viuas ſeruate. Bonus paſtor etiam carnem ſuam ouibus ſuis edendam dedit, vt eas reficeret, & vos non ſolum mercenarij precium pro cuſtodia quæritis, ſed ipſas etiam oues Lupi facti ad veſtram refectionem necatis.

Matth. 25.

De triplici viſione, & quadruplici vanitate.

Cap. C.

Tres animæ viſiones.

Idem ſuper Eccleſiaſtem homelia prima. Tres ſunt animæ rationalis viſiones. Cogitatio, contemplatio, meditatio. Cogitatio eſt, cum mens notione rei tranſitoriæ tangitur, cum ſcilicet ipſa res ſua imagine animo ſubito præſentatur, vel per ſenſum ingrediens, vel à memoria exurgens. Meditatio eſt aſſidua ac ſagax retractio cogitationis, aliquid vel inuolutum explicare nitens, vel ſcrutans penetrare occultum. Contemplatio eſt perſpicax, & liber animi contuitus in res perſiciendas vſquequaque diffuſus, & ita quodammodo id quod meditatio quærit, contemplatio poſſidet. Contemplationis autem duo ſunt genera. Vnum quod primum eſt, & incipientium in creaturarum conſideratione, aliud quod vltimum, & perfectorum eſt in cōtemplatione creatoris. In prouerbijs Salomonis quaſi meditando inceſſit. In Eccleſiaſte ad primum gradum contemplationis aſcendit. In Canticis Canticorum ad ſupremum ſe tranſtulit.

Duo genera contemplationis.

Vanitas multiplex.

Idem in 2. Homelia. Vanitas alia eſt in rebus conditis, alia in operibus humanis, alia in corporibus, alia in mentibus. Prima eſt mutabilitatis, ſecunda curioſitatis, tertia mortalitatis, quarta iniquitatis. Vanitas mutabilitatis duobus modis in rebus conſideratur, ſiue quia inanes ſunt, ſiue quia tranſitoriæ ſunt. In illo vanæ ſunt, quia oſtendunt, quod non habent: in iſto vanæ ſunt, quia non permanent in eo, quod habent.

Vanitas cupiditatis in quo conſiſtat.

Vanitas cupiditatis in tribus conſtat. In concupiſcentia, ſcilicet oculorum, in cōcupiſcentia carnis, in ſuperbia vitæ. In omnibus enim vanitas eſt, propterea tam vanum eſt in his, quæ bona videntur ſpem ponere; quam quæ mala putantur formidare. Quid enim facit concupiſcentia oculorum? Fallaces rerum fucos, & lubricos captans aſpectus. Oblita ſui funditur, ac totam ſe curioſitati dedēs circumit omnia, ſi qua forte noua, ſi qua inſolita, ſi qua mira occurrāt. Ad omnes rerū motus altera ſēper præceps, temeraria, procax, inſtabilis, petulans, impatiens, & lubrica; ſæpe vana, ſæpe exultans, ſæpe inani timore trepidans, nullā interius radicem habēs, ſed ſemper ſuſpecta ad exteriores rerū pendēs motus. Certe omnis creatura talis eſt homini, qualis homo ipſe eſt ſibi, vt ab his quæ foris ſunt, nec bona mens lædi poſſit, nec mala iuuari. Igitur hæc omnia, nec ad malum bono, nec ad bonum malo eſſe poſſunt, niſi quantum ipſe animus, vel iſta aſpernando proficit, vel deficit peruerſe amando aut metuendo vane. Quid prodeſt carnem morituram deliciarum luxu, & voluptatum affluentia contra corruptionem tanto niſu defendere; cum nemo ſit, qui poſſit eam corruptione cuſtodire? Nam ſi ſuperbia vitæ, ſiue de diuitiis, ſiue de dignitatibus gloriari velit, quid vanius eſſe poteſt? Hæ profecto diuitię, hæ dignitates ſuis poſſeſſoribus ſolum conferunt, vt quo in eis plus alijs accipere videntur, inde plus alijs onerati inueniantur: quos certe pro eiſdem acquirendis vel conſeruandis plus ſemper vel labore atterunt vel cura affligūt. Vanitas mortalitatis in duobus conſtat, in pœna ſcilicet quæ atterit, & in pœna quæ diſſoluit.

Creatura omnis talis eſt homini qualis eſt ipſe illi.

De caſta, & curioſa viſibilium contemplatione.

Cap. CI.

Idem in octaua. Nemo viſibilium rerum aſpectum caſtis mentibus noxium putet. Opus enim Dei quaſi verbum illius eſt per quod nobis loquitur. Sicut ergo auris inſtrumentum eſt ad percipiendum verbum hominis, ſic oculus inſtrumentum eſt ad percipiendum verbū creatoris. Propterea congrue in humano corpo-

re, & oculi sursum positi sunt, & aures à latere constitutæ, quasi per hoc nobis significetur, quod nostra intẽtio secundario dirigi debeat ad proximum, principaliter ad Deum. quare cordi humano totus mundus non sufficit quia non saturatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Ergo scientia succumbit, affectus transcendit. Tẽdit se sciẽtia quantũ potest, & totũ capere nõ potest. Amor vero totũ haurit, & adhuc saturari nõ potest. Quare hoc? Quia sciẽtiæ charitas supereminet, nec dicit, *sufficit cor humanum*, donec ad illũ peruenerit, & illũ inuenerit, à quo factũ est vt esset, & ad quẽ factũ est, vt in illo beatum esset. Species rerum visibilium quasi venæ tantummodo quędam sunt, per quas inuisibilis pulchritudo se manifestans ad nos vsque emanat. Et ideo cum ita sensum nostrum atque effectum naturaliter prouocant, non quidem desiderium replent, sed ad inquirendam conditoris speciem, & eius pulchritudinem concupiscendam irritant.

Non saturatur oculus visu, nec auris auditu.

Item in 10. Cum animus veritatem deserit, hanc primum repulsus erroris sui pœnam patitur, vt ipsam quam in se, & propter se amare voluit veritatem, iam pro vanitate quærere incipiat, & nõ tam veritatem, quam nouitatem affectans multa scire concupiscat. Incipit miser defectus sui ærumna languens, quasi quorundam fastidio de aliis semper ad alia appetẽda discurrere, & priora abijciens quasi vacua & sterilia sperat se desiderij sui effectum in his, quæ supersunt posse obtinere. Sed huius tam impudentis desiderij, & stultæ curiositatis iusta statim pœna subsequitur, quoniam ibidem delectationẽ peruerse quærit, nihil præter dolorem inuenit, & spiritus afflictionem, & multitudine pariter distrahitur, & pro funditate reuerberatur, & tamen aliquando scientia tali vanitate quæsita, tantoque labore ex parte quantulacunquę inuenta animum superbia inflat, vt dum de boni interioris gloria ad appetitum exterioris labitur, semper ad deteriorem vanitatem præcipitetur. Tantoque auidius totam se ad carnis voluptatem male dulcem experiendam effundat, quanto magis interius fatigata, & ab inquisitionis suæ intentione repulsa, de inuenienda veritate desperat. Sed & ibi quoque vanitatem inueniẽs requiescere non sinitur, quia in carnis voluptate fugiẽtem delectationem, nec cum præsens est detinere potest, nec cum præterierit reuocare. Sicque vndique fatigata & dissipata procella vanitatis suæ concutitur, vt per ipsum quo male delectata abijt, salubriter tandem afflicta redire compellatur: & sæpe grauis quædam fit lucta in animo, vt dum se infimis delectari pariter & affligi considerat, magno desiderio & amore libertatis dilecta etiam si fieri possit deserere concupiscat.

De occupatione mentis in exterioribus.

Cap. CII.

Idem in 11. *homelia. Hanc ergo occupationem dedit Deus filijs hominum*, quia enim mẽs hominis in illo vno bono stare noluit, in quo poterit fœliciter requiescere, vel sine distractione & occupatione summæ veritatis plenitudinem possidere, proiecta foras extra semetipsam in multiplicitatem rerum visibilium spargitur: & veritatẽ, quam intus cæcata à fonte haurire non potest, quasi per rimulas quasdam visibilium arescentibus præcordijs saltem fugere conatur. Sed dum amplius per exteriora spargitur, magis ab interioribus auersa cæcatur. Vnde bene legitur Cain dixisse ad dominum: *Ecce eijcis me, & ero vagus, & profugus*, vagus per inordinatam concupiscentiam, & profugus per peccatricem conscientiam. Igitur hanc occupationem quare dedit, vt distendatur in ea, vt se tendant, & distendant, laborent, & deficiant, & reuertantur, & sanet eos. Si enim in occupatione sua nõ distenderentur neque laborarent, dulcis fieret nimis ipsa occupatio, & nollent illã deserere, neque redire amplius concupiscerent, vbi veritas est. Propterea dedit Deus illis occupationem pessimam, vt distendantur in ea. Agamus pietati huius gratias, quia laborare nos facit in malo nostro, in auersione nostra: quæ sepiuit spinis viã nostram, vt reuertamur ad ipsum virum, & sponsum & amicum animæ nostræ, quia bene erat nobis tunc magis, quam nunc. Hoc autem non intelleximus nos, & putauimus bene esse nobis cum male erat. Et ideo aspersit ipse amaritudinem, & absynthiũ & fel in poculum dedit super male dulcem, & blandientem ad mortẽ auersionem nostram & occupationem pessimam. Occupatio enim est distractio, & illigatio mentium, quæ auertit, & dissipat, & illaqueat animas ne cogitare præualeãt ea, quæ saluti sunt, vt distendantur in ea. Quid est distẽdantur? Exterius intumescant, interius inanes fiant. Nã, quod distenditur, foris quidem maius apparet: sed vnde extrinsecus incrementum accepisse cernitur, inde veraciter interius soliditatem amisisse comprobatur. dum enim vltra se pertingere nititur in quod non est in semetipso deficere incipit, & inanescere ab eo quod est.

Eccles. 1.

Genes. 4.

Quare hanc occupationẽ mentis dedit Deus filijs hominum.

De iactantia, & vana lætitia.

Cap. CIII.

Idem in 12. *Vt scirem prudentiam atque doctrinam*. Superius se sapienter contemplatum fuisse, & didicisse testatus est. Vnde patet, quod superiora ad rerum naturam deferenda sunt. Hæc vero, quæ subiungit ad mores hominum, præpostero quidem ordine vsus est, quia prius vita propria corrigenda erat per circunspectionem morum, ac deinde cæteris, quæ extra propriam naturam fuerunt studium adhibẽdum, vt primum interiores cordis oculi mundarentur à vitijs, & post aperirentur in cõtemplatione veritatis. Sed elatio, quæ foris magna apparere voluit, primum exteriora quæsiuit, vt prius exterius scientiam per viam iactantiæ aperiret. Deinde interiora sua scrutando ad ostentationem foras proijceret. Vnde recte cum dixisset, *Prudentiam se quæsisse*, pariter adiunxit, *& doctrinam*, quia mens gloriæ, & ostentationis cupida, nequaquam prudentiam circunspectionis ad bene videndum, sed ad docendum habere voluit. Et ideo scientiam prudentiæ sine scientia doctrinæ inutilem sibi, & infructuosam fore reputauit. Quod autem etiam errores, & stultitiam scire se voluisse fatetur, nequaquã ad hoc mala cognoscere voluit, vt cognita vitaret, sed vt se de malorum cognitione extolleret, alias de opere dãnaret. Error vero est, cum per ignorantiam malum cõmittitur, stultitia, autẽ cum malum cognitum non vitatur. Igitur & bona pariter & mala scire voluit, & cum scientia vtrorumque doctrinam simul concupiuit, vt totum, quod mens per scientiam comprehenderet, per doctrinam ad ostentationem manifestare valeret. *Risum*, inquit, *reputaui errorem*. Per risum quodãmodo concepta lætitia foras trahitur, & quod de gaudio intus latuit, ruptis velut modestiæ claustris, quadam leuitate & incontinentia lubricę mentis propalatur. Spirituale gaudium nequaquam animum ad risum dissoluit, sed ea tantum lætitia, quę à carnis blandimento concipitur, etiam per motum carnis facile aperitur. Nam, qua via primum ad animum ingrediendo inordinatum gaudium claustra continentiæ rupit, eadem postmodum via qua lapsum est, cum introrsum excrescere cœperit, sine modestia facile erumpit, lubrica mens super peruersum, quod primũ sine modestia concipit, quasi parturiens postmodum sine pudicitia effundit. Primũ ergo decipitur quando blãdiẽtis mũdi illecebras intus ad gaudium suscipit, postea errat, quando conceptum intus gaudium ad lasciuiam mundi per risum effundit.

Eccle. 1.

Eccle. 2.

Qualiter sapientia attingit à fine vsque ad finem for. & d. o. suaniter.

Cap. CIV.

Idem in 15. *Transiui ad contemplandam sapientiam erroresque & stultitiam*. Quid est error? Nescire, quod rectum est. Quid est stultitia? Scire & non sequi quod

rectum

rectum est. Quid est sapientia? Cognoscere, & amare bonum. Si fortiter pertingit sapientia à fine vsque ad finem, ergo non est defectu opificis differens pulchritudo conditionis. Quare ergo non æque pulchra sunt omnia, nisi vt magis pulchra sint simul vniuersa. Nam si non essent differenter pulchra singula, non essent incomparabiliter pulchra vniuersa: quia si esset vna pulchritudo in singulis, quamlibet excellens illa foret, & cæteris omnibus eminentior, non esset omnis pulchritudo in vniuersis. *Igitur sapientia à fine vsque ad finem fortiter pertingit*, quia sic opera sua vsque ad fundum rerum persequitur; vt etiam defectum inferiorum ad vniuersorum pulchritudinē moderetur: vt inde vniuersitas magis pulchra sit, sine quo in vniuersitate, quædam aliorum comparatione, & respectu defectum patiuntur. Nā hoc ipsum, quod in quibusdam eius operibus pulchris non pulchrum videtur, turpe tamen nō est vbi est, sed minus in parte pulchritudinis habent, quia hoc in toto pulchrum est ad quod est. Ergo ex eo in toto partium maxima est, quod in partibus differens, & multipliciter variata distinctaque omnifaria pulchritudo est. *Suauiter enim omnia disponit*, quia in tam multis, tamque diuersis rerum generibus singula quæque ad terminum suum promouens, nihil vniuersitatis concordiam pacemque turbare permittit, sed si vnicuique quod suum est tribuit, & dissimiliter currentia ad vnum finem conducat, & vt vnius operatio vim effectumque alterius non impediat. Malum quidē propriam sedem non habet, sed natura peregrinum à suo in alieno moratur, quia non esset vbi esse posset malitia, si non eam in suo pateretur, quæ eam non fecit sapientia. Non enim sapientia malitiam fecit, sed in eo quod fecit malitiam esse permisit, vt collata malitiæ sapientia vinceret, & comparata pulchrior appareret. Cōfert enim se, & commetitur sapientia malitiæ in operibus suis, & vincit eam, *vtique vt attingat à fine vsque ad finem*. Ideo enim malitia ad defectum currens sapientiā non euadit, quia non potest malitia ipsa quod corrumpat inuenire, nisi in his quæ sapientia creauit. Sapientia vero propterea malitiam ad profectum surgens transcendit, quia non potest malitia corrumpere, quod sapientia potuit creare. Currit ergo sapientia, *vt attingat à fine vsque ad finem*, trāscendens malitiam incorruptis bonis, quo malitia non accedit, & consequens malitiam in his, quæ corrupta sunt, quo malitia non præcedit, *tam suauiter* enim omnia, etiam non suauia disponit, vt omnia quæ contra eius voluntatem se erigunt, neque potenter extinguat, vt nihil sint, neque violenter compellat, vt nihil possint; sed esse sinens & posse annuens currentia contra suam voluntatem manifeste permittit, & occulte conducit ad implendam suam voluntatem. Restat nunc maximus ille supremus sapientiæ excursus *à fine vsque ad finem*, qui nullum habet finem sursum sublimis contemplationis, & deorsum profundum damnationis. Ad istos duos fines vniuersorum cursum incipiens, à medio sapientia, hinc inde siue promouendo, siue deserendo, disponens conducit, sursum ascendentibus viam sternens, iustitiam, deorsum descendentibus viam relinquens iniquitatem; quo cum ventum fuerit, sistent vniuersa in finibus suis, & fines sui nunquam habebunt finem. Et tunc quoque ipsa sapientia *pertingit à fine vsque ad finem fortiter*, vt amplius nunquam vel à retributione iustorum deficiat, vel pœna iniquorum desistat: *Disponens omnia suauiter*, hinc ad gaudium, illinc ad supplicium æternum. Sed quæso quæ suauitas in inferis erit? Quia ipsa suauis permanet, quæ disponit, licet illi suaues non sint quos disponit, nec illud suaue sit in quo disponit? Ipsa dispositio suauis est, & si illa suauia non sint, quæ disponit.

Error & stultitia quid.

Quare omnia non æque pulchra.

Sapientia à fine vsque ad finē quomodo attingit.

Quomodo sapietia suauiter omnia disponit.

Malum propriam sedem non habet.

Sapientia nō fecit malitiā.

Quomodo Deus contra voluntatem suam agere permittat.

Finis vniuersorū duplex vnus sursū; alter deorsū.

Suauiter Deus etiam inferni cruciatus disponit.

De quadruplici opere in mundo.

Cap. CV.

IDem in 16. Quatuor sunt opera, quibus omnia temporalia explicantur. Primum opus Dei, secundum naturæ, tertium artificis cum natura, quartum solius artificis sine natura. Opus Dei est essentia rerum de nihilo creare, materiam rerum informem disponere, motū autem rerum sub certo ordine temperare. Propterea tria hæc ad opus Dei pertinent idest essentia rerum, & forma, & ordo. Hæc autem tria (sicut postea auctor ipse attestatur de operibus Dei) stabilia sunt, nec temporis capiunt mutabilitatem, quia & rerum essentiæ hoc quod sunt nunquam esse desinunt, & rerum formæ secundum primam conditoris sui institutionem in suis generibus perpetuam identitatem custodiunt, & motus rerum primi ordinis legem nunquam transcendunt. Neque enim vel essentiæ rerum nihil esse, vel formæ rerum aliter esse, vel ordo rerum dispositioque ab initio mutari potuerunt. Opus itaque Dei est creare, formæ disponere vniuersa. Opus naturæ est semina rerum de occulto sinu per incrementa producere, eademque rursum marcentia cum concidunt per defectum ad occultum sinum vnde prodierunt reuocare. Opus artificis cum natura est, ea quæ oriuntur de terra studio, & industria adiuuare. Opus solius artificis est in subiecta rerum materia operari, vel disiuncta cōponendo, vel coniuncta separando. Tres itaque opifices sunt in hoc mundo, Deus, Natura, & Artifex imitans naturam. Sed hi tres valde dispari potētia, id quod ad effectum producunt, efficiunt. Nam Deus in opere suo, nec naturæ opera indiget, nec opificis imitantis naturam. Operatur enim Deus aliquando sine natura, aliquando in natura, aliquando supra naturam. Nam sine natura primum fecit ipsam naturam. Cū natura facit ea, quæ de natura secundum naturam producit. Supra naturam, quando in natura præter cursum naturæ solitum & posse primum maiori addita potentia aliquid ad effectum perducit. Omne ergo quod Natura facit, Deus facit, sed non omne, quod Deus, Natura etiā facit, qui sine natura naturam facit. Tertio loco sequitur opera artificis imitantis naturam, & ipse quidem aliquando cum Deo operatur sine natura; aliquando cum natura sine Deo, aliquando cum Deo simul & cum natura; aliquando sine Deo pariter & sine natura. Cum Deo operatur quando opera iustitiæ operatur. Sine Deo quando opera iniquitatis operatur. Cum natura, quādo seminibus rerum fœtibus propagandis, quibus natura incrementum subiicit, foris industriam & studium apponit. Sine natura, quando præterea in subiecta materia studium explicat, vt aliquid quodcunque ad effectum promoueat, in quo natura patitur, tamen non operatur, quia materiam operandi præbet, non operantis effectum exercet. Talia sunt omnia opera hominum quæ fiunt super terram. Ex quibus multa mortalis vitæ necessitas cogit, multa suadet cupiditas, multa vanitas operatur.

Quatuor sūt quæ in mūdo fiunt.

Opus Dei quod opera Dei sunt immutabilia.

Opus naturæ quod.

Opus artificis cum natura.

Tres in mūdo opifices.

Artifex varijs modis operatur.

De mutabilitate hominis secundum tempora.

Cap. CVI.

SI in obedientia mandati perstitisset homo, non subderetur momentis temporum fixus per contemplationem in soliditate æternorum. Postquam autem cor suum declinauit, vt illud per concupiscētiam rebus mutabilibus subiiceret, quasi de cęlo lapsus cæpit deorsum cum his quibus inhærebat defluere, & per lumina mutabilitatis suæ ductus, temporum momenta sentire. Sic ergo tempora venerunt in corde humano, quando multa desideria introierunt in illud, & mutabilitas illic do-

minari

minari cœpit. Et venerunt alia, & alia decesserunt, & facta est fluctuatio & inconstantia magna. Iam enim cū mundo visibilis voluebatur, & cœperunt in eo tempora & momēta discurrere, & esse anni, & dies, & noctes sementes, & messes, natura ad æternitatem facta ei, quę temporaliter transit praue associata. Necesse est autem vt homo, qui à carnalibus ad spiritualia conuertitur, prius animo ab his quibus per affectum inhæserat auellatur. Tunc siquidem libere se spiritualibus per amorem conglutinat, cum de terrenis affectis nihil superest quod eius mentem in desideria aliena auertat. Itaque tēpus scindendi est, vt homo prius mentem à desideriis terrenis auellat. Postea tempus consuendi, vt animo per amorem spiritualem æternis & permanentibus bonis adhærere incipiat. Sic quippe consumuntur humana, & diuina in vnum, & quæ duo fuerant per naturam, fiant vnum per gratiam. Compunctio siquidem ipsa acus est, & dilectio filum, & facit viam acus, & perforat vtrunque vt filum vtrunque contineat. Qui vero Deum amat, sicut in Deo diligit proximum. Sic contra Deum. nec diligere nouit seipsum. Tempus igitur est dilectionis, & tempus odij, vt qui pro Deo studemus inimicos diligere; cum causa Dei læditur, non præsumamus etiam amicos amare. Est adhuc alia dilectio, & odium aliud, vt quisque carnem suam, & in his diligat, quę infirmitati sustentandę necessaria sunt, & odiat in his quæ desideria praua exposcūt. Sequitur vero post mutabilitatem rerum grauis confusio animorum, quoniam pergunt corda super volumina, & transitus tēporum vt non sunt in veritate, sed defluant cum eis, qui vadunt vt transeant. Intellectus autem hominis excitatus specie rerum surgit, & secundum æmulationem veritatis ad interiora conatur scrutanda, & habet principium in operibus Dei primæ contemplationis, & non peruenit vsque ad finem operum Dei, vt capiat totum, quod absconditum est. Si enim ad finem peruenire potuisset, inuenisset vtique Deum, quoniam à quo sunt, ibi finem habent omnia.

Tempus bene distribuēdum est.

Qualiter traditus est mundus hominum disputationibus.

Cap. CVII.

PRopterea stultam facit Deus sapientiā mundi, quia posuit mundum in disputatione eorum, permanens ipse occultus, donec deficerent disputantes, & quærentes inania. Post hæc reuelauit se Deus & exiuit, vt inueniretur cum gloriari iam non possit homo, & quasi ipse sensu suo & sapiētia Deum cognouerit, qui in opere Dei scrutando defecerat. Sunt adhuc aliæ quædam disputationes in desideriis hominum multiplices nimis & variæ, & ex ipsis surgunt multarum studia vanitatum. Omnis homo præfert quod diligit ipse & trahuntur corda hominum in infinitas scissiones, & laudant partem suam singuli. Et in his omnibus non inuenit homo opus quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem. Initium nanque operum Dei est vsus rerum tēporalium, finis vero fructus æternorum. Idcirco traditus est mundus amatoribus mundi, quia quibus æternorum bonorum dulcedo tollitur, eis carnales datæ sūt delectationes, & mundi gaudia exposita in desideriorū suorum malorum dissipationem. Inuenimus adhuc & alias disputationes in iudiciis hominum graues ac multiplices. Arripiunt homines vicem Dei violenter, & iudices sæculi se constituunt, & disputant de mundo & de operibus Dei, & de prouidentia eius, & iudiciis quibus mundum vniuersum disponit. Reprehendunt Deum, quod noxia facit, & nemo tamen reprehendit, cum læditur inimicus eius, cum sint ipsi vniuersi, & inimici Dei, & aduersarij veritatis. Multa operatur Deus circa hominem ab initio eius vsque ad finem illius, & non inuenit quo fine fiant hæc omnia, donec ipse finem accipiat. Tunc autem intelliget, & tunc inueniet, quæ operatus est Deus in eo ab initio suo vsque ad finem suū,

Quomodo Deus stultā facit sapientiam huius mundi.

Mundus datus est carnalibus.

Homines temere de Dei prouidentia iudicant.

vel in misericordia, vel in iudicio. Interim autem latent omnia, & sæpe Deus malos tolerat & differt; pœnam illorum manifestam habet, tamen omnis malitia pœnam habet occultam: & iudicat Deus, & videtur iudicium differre, vel facta hominum non attendere omnino ab his qui non vident, nisi ea, quæ foris. Similiter aliquando probat Deus iustos aduersitatibus, & tribulationibus exercet, & videtur iustitia non habere prœmiū apud ipsum, & tamen nunquam caret retributione sua occulta vel manifesta. Sed aliquando differtur, vt interrogentur de perseuerantia sua conscientiæ hominum. Hæc est ergo afflictio hominum, disputatio eorum aduersus Deum, quia in eo, quod iudicijs Dei humiliter subdi nolunt, non solum eos exterius pœna aduersitatis & tribulationis molestia atterit, sed multomagis intus furor, & impatientia murmurationis affligit.

Deus quare malos tolerat.

Deus quare affligit bonos.

Qualiter homo per concupiscentiam assimilatus est iumento.

Cap. CVIII.

DVo in homine facta sunt, vnum terrenum, aliud cæleste: vnum similitudo iumenti, aliud Dei. Et coniuncta sunt in homine corpus & anima, duo in vnū, & datum est corpori beneficium societatis, vt participaret de immortalitate animæ ad incorruptionem; & hoc totum ad gloriam animæ factum est quia placita erat Deo in veritate & iustitia consistens, vt non attereretur vestimentum eius si perseueraret obedientia illius. Postea auertit se anima in alienationem amoris, & oblita est, quod melius erat suum, & intuita est foris pulchritudinem alienam, & intendit in fucum pallij sui, vt se oblectaret ibi, & cæpit fornicari ad illecebras corporales, & subtracta est ab oculis eius dilectio spiritualis, & iratus est Deus & voluit hominem reuocare intus ad id quod verum erat, vt semper non haberet super imagines fucatas intuitus fallaces, & abstraxit gloriam indumenti eius, vt iret in corruptionem & conscidit vestimētum eius, vt ostenderet homini, quia non esset in eo gloria eius, vbi se bestijs similem esse videret, & cecidit homo, & dilapsum est quod erat terrenum corruptibile, & fluere cæpit vt rediret vnde venerat. Factumque est, vt probaretur homo si meminisset boni sui, & si non nosset requirere illud, dum cogitur speciem vanam relinquere, & exire ab eo cui peruerse inhæserat. Propterea vt probaret Deus filios hominum, & ostenderet eos similes esse bestijs: Idcirco *vnus est interitus hominis & iumenti*: sic & prius homini cum iumentis vna origo erat in corpore quod sumptum est de terra, & vna viuendi cōditio cū iumētis, vt similiter corpus terrenum aleretur de terra, sed vnus finis cum iumētis homini nō erat, quia factus erat homo, vt nō moreretur, neque in terram reuerteretur de qua factus est. Ita tunc per incorruptionē corporis humilis origo tegebatur, & dissimulatum erat per immortalitatē, ne veniret in exprobrationē, quia homo similis esset bestiis, neque ostendere voluit homini Deus vnde esset ignobilitas eius, vt eū ipsius conditione totū exponeret, sed vestiuit eū pulchritudine immortalitatis, & posuit seorsū extra genus suū in sortem alterā. Cū vero peccasset homo Deo, priuauit eū gloria sua, & remisit eum ad originē suam, vt per id quod ibat agnosceret vnde venerat. Et si quis dicere voluerit, quia homo habet amplius iumento, in eo quod spiritus filiorū Adā vadit sursum, vt occidēte in morte corpore, superstes in vita remaneat, & spiritus iumentorū descendat deorsū, idest pariter cū morte corporis defluat in corruptionem: quis nouit hoc? Non tamen quia verum nō est hoc, sed quia occultum est, ideo quis nouit hoc? Verum est, quod creditur, & ipsa credulitas non dubia scientia est, firma est: Et tamen nemo hominum hoc scit, qualiter sciūtur ea, quæ videntur, quia ideo absconditum est, vt credatur, vt fides meritum habeat & infidelitas locum. Et

Eccl. 3.

fiunt

fiunt multi infideles, & dicunt. Quis nouit hoc? Et putant certa pro incertis non esse relinquenda, & incipiūt præsentia amplecti,& ea quę videntur rapere,vt teneāt, quæ certa sunt,& ludificantur in incerto, quia transeunt & elabuntur, dum teneri putantur, & succedunt quæ certa sunt quæ putabantur incerta.

De animo in vtraque fortuna peruerso.

Cap. CIX.

PEruersorum animus in vtraque parte correctionis impatiens, nec prosperis excitatur, nec aduersis castigatur. Cum enim dulcia vitæ huius respiciunt hærent animo in illis, & dicunt satis est hoc. Cum vero aduersa attendunt hæbetantur, & corruunt diffidentia,& optāt magis non esse, quam male esse, quia non nouerūt viam aliam,per quam effugiant malum esse, nisi transeant ad non esse. Propterea visis malis, quæ sub Sole sunt, continuo voce illorum subinfertur, cum dicitur: *Et laudaui magis mortem &c.* Ista quippe vox illorum est,qui verum bonum non nouerunt, nec aliud putant homini ad bonum, vel ad malum esse, nisi quod præsens est totum. Idcirco in bonis supra modum exultant,in malis desperant, & vt vbi spes illorum est illic desperatio constat, hoc etiam ad confusionem omnium accedat,quod ipse homo caligat ad videndum se. Si enim videret homo quid & quare factus sit,recognosceret vtique suum bonum, & iam non magis fælices diceret, qui nihil sunt, quam eos qui sunt aliquid. Desiderio namque tanti boni astrictus animus, licet malis temporalibus afflictus, vitam præsentem fastidiret, spe tamen consolationis futuræ omnino esse magis,quam non esse diligeret. Quare stulte dicis, *meliorem pugillum cum requie, quam plenam vtramque manum cum labore.* Forsitan consideras, quando & pugillum habes,& requiem,sed non attendis quando nec ipsum pugillum habebis,quid tunc facturus sis, & quam requiē tunc sis habiturus. Ideo nūc comedis pugillum in requie,& placet tibi ociositas tua neque curas nūc interim aliū pugillum, quærere cum labore, quem comedas cum iste defecerit. Ideo comedis carnes tuas nunc, quia ipsæ vapulabunt, & hoc importunum sua maceratione postmodum exoluent, quod requies inconsulta expenderit.

Eccles. 4.

Eccles. 4.

Soliloquium hominis cum anima sua de rectitudine amoris.

Cap. CX.

Hominis & animæ colloquium.

IDem de arrha animæ. Homo. Loquar secreto animæ, sic enim nec mihi timor erit occulta quærere, nec illi pudor vere respondere.

Dic mihi quæso anima mea, quid est, quod super omnia diligis? Ego scio quod sine dilectione esse nō potes. Certus sum ergo,quod aut horum,quæ videntur aliquid amas, aut si iam postposuisti omnia hæc, aliud habes, quod præ omnibus his diligas.

Res huius mūdi amari non possunt.

Anima. Sicut amare non possum, quod nunquam vidi,sic de his omnibus quę videntur nihil adhuc amare potui,cum multis iam experimentis didici fallacem esse & fugacem amorem huius sæculi, quem semper, vel cū perit id quod magis elegerā perdere, vel cū aliud quod magis placeat superuenerit cogor commutare. Sic adhuc desiderijs incerta fluctuo, dum nec sine amore esse possum, nec verum amorem inuenio.

Homo. Gaudeo saltē, quod in amore temporalium non figeris,sed doleo,quod in amore æternorum nondū requiescis. Infælicior esses,si de exilio patriā faceres,nūc vero quia in exilio erras,ad viā reuocanda es. Si temporalia ista & visibilia idcirco amari debere existimas,quia illis quędam sui generis decorem inesse conspicaris, cur te ipsam potius non diligis, quæ specie omnium visibilium decorem vincis.

Quare non se diligat anima.

Anima. Oculus cuncta videt, & eo lumine quo reliqua cernimus, ipsam in qua positum est lumen faciem non videmus. Ego igitur quia ad faciem meam qualis sit contemplari nequeo,facilius in ea, quæ foris admiranda videntur affectum dilectionis meæ extendo, præsertim quia amor nunquam solitarius esse patitur, & in hoc ipso iam, quodāmodo amor esse desinit, si in alterū puerilitatis consortem vim dilectionis non diffundit.

Amanda nō sunt inhonesta vel vilia.

Homo. Non est solitarius cū quo est Deus,nec idcirco vis dilectionis extinguitur, si a rebus abiectis ac vilibus appetitus eius cohibeatur. Ille magis iniuriā sibi facit,qui vel inhonesta, vel certe ea, quæ amore suo digna non sunt, in societatem dilectionis admittit. Non vis habere anima amorē solitarium, noli tamē habere prostitutum,quærere vnice electum. Amor ignis est, & ignis quidem fomentum quærit vt ardeat, sed caue ne id inicias quod fumum potius aut fætorem ministret. Eā vis amoris est,vt talē te esse necesse sit, quale est illud quod amas. Et cui per affectum coniungeris in ipsius similitudinem, in ipsam quodammodo dilectionis societate transformaris.

Qualiter anima possit ad verum amorem incitari.

Cap. CXI.

De animæ pulchritudine.

TVam igitur anima pulchritudinem attende, & intelliges qualem debeas pulchritudinem diligere. Quod si forte interna illa tua visio per negligentiā obscurata est, & temetipsum vt decet, & expediuit cōtemplari non sufficis, cur saltem, quid de te existimare debeas ex iudicio alieno non perpendis? Sponsum habes, sed faciem eius non vidisti. Ille te vidit, munera misit, arrham dedit. Si speciem illius videres, non amplius de tua pulchritudine ambigeres. Scires enim quod tā pulcher,tam vnicus in tuo aspectu captus non esset, si eum singularis decor, & vltra cæteros admirandus non traheret. Quid ergo ages si adhuc scire nō potes, qualis ille sit qui te diligit? Considera saltem arrham,quam dedit. Nobile donum eius,quia nec magnum decuit,vt parua daret,nec pro paruo sapiens magna dedisset. Magnum ergo est quod tibi dedit, sed maius est, quod in te diligit. Quid tibi dedit spōsus tuus? Respice mundum istū. Omnis natura ad hunc finem cursum suum dirigit, vt obsequijs tuis,& vtilitati deseruiat,tuisque oblectamentis pariter & necessitatibus secundum affluentiam indeficienter occurrat. Quis illud naturæ præcipit, vt sic vno de consensu tibi seruiat? Beneficium accipis,& auctorē eius non agnoscis: donum in manifesto est, largitor occultus? Quicunque ergo ille est multum tibi contulit, qui hoc totum, & tantum dedit. Multū diligendus qui tantum dare potuit & qui tantum dare voluit, multum dilexit. Vide ergo quid agis, cum in hoc mundo amari, & amare concupiscis. Totus tibi mundus subiectus est, & tu non dico totum mundum, sed nescio quid vix aliquā mundi partem in societatē tui amoris admittere nō aspernaris? Certe si hæc diligis,vt subiecta dilige,vt arrhā sponsi,& munera amici,vt beneficia domini. Sic tamen vt semper memineris,quid illis debeas, nec ista pro illo, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illū, & super ista illum diligas. Caue,ô anima,ne quod absit, non sponsa sed meretrix dicaris. Si munera dantis plusquam amantis affectum diligis, maiorem charitati eius iniuriam facis, si & dona illius accipis,& tamen vicissitudinem dilectionis nō rependis, aut si potes,dona illius respue,vel si dona illius respuere nō potes, vicissitudinē dilectionis repēde. Dilige illum, dilige te propter illum, dilige dona illius propter illum, dilige illum, vt fruaris, illo. Dilige te, quod diligaris ab illo, illum tibi & te illi, dilige dona illius ab illo tibi, quæ data sunt: hæc pura & casta dilectio est.

Deus quid homini contulit.

Diligenda sunt dona Dei sed non vt Deus.

Quod licet Deus omnibus viuentibus temporalia communicet, non tamen omnia similiter diligit.

CAP. CXII.

Anima conqueritur quod sola amans sola nō amatur.

ANIMA. Cogor rationibus tuis illum super omnia diligere, à quo me video omnia in pignus dilectionis accepisse. Ecce ergo ego vnice electum, & vnice dilectum diligo, sed hanc huius dilectionis meæ iniuriam patior, quod solum diligens sola non amor. Nam hanc dilectionis arrham, quam mihi obijcis, non dicam cum bestialibus, sed cum ipsis bestijs communē accepi. Quid enim mihi lux Solis amplius confert, quam reptibilibus & vermibus terræ? Omnia similiter viuunt, spirant, idem pastus, idem potus omnium.

HOMO. Tria sūt in quibus id quod te mouet inuenias: Discerne, quæ dona à sponso tuo accepisti. Alia enim communiter, alia specialiter, alia singulariter tibi data sunt. Communiter quia omnibus propter te tecum seruiūt. Specialiter, quia multis nec tamē omnibus propter te tecū sunt concessa. Singulariter, quę tibi soli sunt data. Quid igitur? Nunquid igitur & ipse ideo minus te diligit, quia quædam dona sua tecum simul omnibus concessit? Nunquid fæliciorem te fecisset, si tibi soli mundum dedisset? Vbi igitur illa grata, & vtilis societas humanæ conuersationis? Vbi solatia? Vbi oblectamenta quibus nunc frueris? Vide igitur quia in hoc multum tibi contulit, quod hoc ad solamen tuum tecum creauit. Si mundus iste, & hæc tibi, omnia seruiunt, quomodo etiam omnia ad obsequium tuum creata non sunt. Nūquid paterfamilias panem suum solus comedit, poculum suum bibit, vestimentis suis induit, totum tamen non immerito eius datur, quicquid habent hi, qui ei per dilectionem, vel per subiectionem, famulantur. Siue igitur illa quæ tibi seruiunt, siue illa quæ seruientibus necessaria sunt omnia tibi data sunt, omnia tibi obsequia impendunt. Nec te conturbare debet, quod in vsum rerum temporalium eadem bonis & malis est participatio. Nec ideo similiter eos à Deo amari existimes, quia his omnibus tecum similiter communicare vides. Nam sicut non bestiæ propter se, sed propter hominem creatę sunt, ita mali homines non propter se, sed propter bonos viuunt, vt societas illorum bonorum vitam exerceat, quos & fælicitate sua admonent, potiora his & quæ mali communicare non possunt bona quærere, & iniquitate sua cogunt arctius amare virtutem. Postremo, vt dum illos diuina gratia destitutos videt per quælibet abrupta vitiorum ruere discant, quantas pro sua salute debeant Creatori gratias referre. Similiter ergo bonis ac malis ista concedi debuerunt, quia aliter bona potiora sibi seruari non crederent, nisi ista tam malis quam bonis communia esse viderent.

Deus ita diligendus est ac si singulariter omnia dedisset.

Mali bonorū causa creati sunt.

Quare bono & malis eadem hic sunt bona communia.

Quod multitudo dilectorum non minuit, sed auget fœlicitatem singulorum.

CAP. CXIII.

Quare plus debemus diligere Deum, qui bonis sua dona communicauit.

NVnc restat consideres, vtrumne idcirco de singulari amore sponsi tui gloriari non possis, quod ab eo non sine societate bonorum diligeris. Dixi societatem hominum dono tibi creatoris esse concessum, vt inde solamen viuendi capias, ne quadam solitaria & inerti vita contabescas. Sicut igitur vita malorum tibi est exercitium, sic solamen est vita bonorum, qui certe tales sūt, quos nec fælicitatis tuæ participes, nec amoris tui aspernari debes habere & cōsortes. Nam si vere bonos diligis, quicquid illis beneficij impenditur, inde charitas, quæ in te est, non quasi de alieno, sed quasi de proprio gratulatur. Licet igitur beatum esset isto amore vel solamine perfrui, multo beatius est in ipso cū multorum bonorum congratulatione delectari, quia cum in eos etiam qui comparticipant affectus dilectionis expanditur, charitatis gaudium, & suauitatis ampliatur. Spiritualis namque amor tunc melius cuique fit singularis, quando omnibus est communis, nec participatione plurium minuitur, cuius fructus vnus & idem totus in singulis reperitur. Nihil enim priuilegio singularis amoris tui societas bonorum præscribit, quia sponsus tuus in omnibus diligit te quos diligit propter te, ac per hoc singulariter diligit te, quia nihil diligit sine te. Non autem timeas animum illius in amorē plurimum quasi per affectum distrahi, & idcirco minorem esse ad singulos, quod partitus quodammodo & diuisus videatur in cunctos. Singulis adest quasi omnibus, quia nec alium, nec maiorem dilectionis affectum singulis impenderet. Si absque cunctorum participatione singulos amaret, ergo omnes vnum vnice diligant, vt omnes ab vno vnice diligantur, quia nec alius præter vnum vnice ab omnibus diligendus est, nec alius pręter vnum vnice omnes diligere potest. Omnes autem in vno se quasi vnum diligant, vt vnius dilectione vnum fiant. Iste amor vnicus est, non tamen priuatus solus, nec tamen solitarius, participatus, nec diuisus. Communis & singularis cunctorum singulis, & singulorum totus, nec participatione decrescens, nec vsu deficiens, nec tempore veterascens, antiquus & nouus affectu, desiderabilis experientia, dulcis fructu, æternus, iucunditate plenus, reficiens, & satians, nec nunquam fastidium generans.

Deus diligit singulos in omnibus.

Amor Dei in omnes bonos qualis.

De bonis quæ sponsus dilectis suis communiter contulit.

CAP. CXIIII.

Deus in omnibus & cū omnibus & præ omnibus diligit.

O Anima mea, in hoc quoque prouidit tibi optimus amator tuus, ne nihil esset, in quo singulariter de ipso gloriari possis. In omnibus his dilexit te, quæ vel communiter te cum omnibus, vel specialiter quibusdam, vel singulariter tibi soli tribuit. Cum omnibus rursum dilexit te, quibus te participatione doni sui sociauit. Præ his omnibus dilexit te, quibus te singularis gratiæ dono prætulit. In omni creatura dilecta es, cum omnibus bonis dilecta es, nolo vt parum existimes, vel in tantis, vel cum talibus esse dilectam, vbi & bonos socios omnes habeas, malos vero vt quæ cōdita sunt vniuersa subiectos. Primum cogit, quod aliquando nō fueris, & vt esse inciperes, hoc eius dono acceperis, qui vtique si nihil amplius dedisset, pro eo tamen ipso à nobis laudandus & diligendus esset. Nunc autem amplius dedit vt præcellamus, & his quæ non sunt per essentiam, & his quæ inordinata & composita sunt per formam, & quæ inanimata per vitam. Magno debito obligata es anima mea, multum accepisti, & nihil à te habuisti, & pro his omnibus non habes quod retribuas, nisi tantum vt diligas. Nam quod per dilectionem datum est, nec melius, nec decentius, quam per dilectionem rependi potest. Nec ideo plus dilexit te, quoniam plus diligendum inuenit in te. Sed quia gratuito plus dilexit te, talem fecit te, vt iam nunc merito plus diligat te post esse, post pulchrum esse. Post viuere datum est sentire, datū est & discernere. Sēsibus foris decorauit, intus sapientia illustrauit. Sensus dans quasi exteriorem ornatum, sapientiam quasi interiorem habitum. Sensus quasi quasdam gemmas fulgentes appendens exterius sapientia quasi naturali pulchritudine faciem vultus tui decorans intus. Talem omnino esse decebat, quæ ad cœlestis Regis thalamum introducenda fuerat. Multum gloriari poteras, & multum custodire debueras, ne tale donum perderes, nec tantum decorem corrumperes, ne eo amisso, vel imminuto amplius misera fieres, quam eo non accepto, vel non perfecto misera fuisses, ne te cum damno amissæ pulchritudinis similis torqueret confusio fœditatis. Sed vide, quid fecisti, dereliquisti sponsum tuum, & cum alienis prostituisti amorem tuum, fœdasti pulchritudinem tuam, dispersisti ornamentum tuum, oblita es sponsi tui, & pro tantis beneficijs condignas grates non egisti.

Beneficium creationis.

Anima Deo opifici suo deseruit.

Vt autem te reuelaret illuc vnde cecideras, ipse descendere dignatus est, pie pati, quod tolerabat. Descendit ergo, suscepit, sustinuit, vicit, restaurauit. Descendit ad mortalem, suscepit mortalitatem, sustinuit passionem, vicit mortem, restaurauit hominem. Cogita, quantum diligat te, qui tanta dignatus est facere propter te. Olim cum non esses dilexit te, vt conderet, postea cum fœda esses, dilexit te, vt pulchram faceret: & vt ostenderet tibi quantum te diligeret, non nisi moriendo à morte te liberare voluit. Nunc autem tam sincera charitate te diligit, ac si semper cum eo perstitisses, nec exprobat tibi reatum, nec improperat beneficium, & si deinceps vis cum eo perseuerare fideliter, ipsumque vt decet amare, ac tuum illi amorem incontaminatum conseruare volueris, maiora se prioribus daturum.

Beneficium redẽptionis.

De his quibus lapsos à miseria reparauit.

Cap. CXV.

Anima. Nam quod à modo incipio amare culpam meam, ad quam diluendam, dum ille charitate trahitur mortuus est pro me innocens, nihil in me, quod amaret inueniens. Quid ergo domine dilexisti in me, & tantum dilexisti vt morereris pro me venisti, pro quo tanta & tam dura sustinere voluisti. Amplius mihi vilis esse non debeo, quæ tantum placui Deo, vt mori eligeret pro me, ne perderet me.

Anima res non vilis.

Homo. Et quid si cogitare cœperis quot & quales in comparatione tua abiecti sunt, qui hanc quæ tibi data est gratiam consequi non potuerunt. Elegit ergo te & prælegit sponsus tuus, elegit te in omnibus, & assumpsit te ex omnibus, & amauit te pr**ę** omnibus.

Beneficium electionis.

Anima. Multum fateor collatum est mihi, sed quæso te, si vt asseris, ego iam assumpta sum, quid adhuc deferor? quoniam ad amplexus sponsi, necdum venire possum.

Homo. Nescis quam fœda prius fuisti, quam polluta, discissa, & dissipata, & quomodo tam cito in illum castitatis thalamum introduci expetis, nisi saltem prius cura aliqua & studio exculta repareris, nec te pudebit tunc priscæ turpitudinis cum nihil turpe, nihil pudore dignum habebis. Nunquid audisti, quid rex Assuerus fecit, quando o Vasthi Reginam propter insolentiam illius repudiauit? Vide quam multæ electæ sunt, vt vna eligeretur, illa scilicet quæ oculis Regis formosior, & ornatior videretur. Ministri Regis multas elegerunt ad cultum, Rex ipse vnam elegit ad thalamum. Posuit te sponsus tuus in triclinio, vbi mulieres ornantur. Caue ergo ne ad extollendam temetipsam negligens sis.

Ecclesia triclinium dicitur propter tres ordines fidelium, & iam hoc ad dilectionem pertinere scias, quod habet vnde ornare te possis, qu**ę** vtique ex te nihil habes nisi ab illo acceperis. Primum est fons baptismi, in quo sordes præteritorum criminum abluis. Deinde crysma & oleum, in cuius vnctione Spiritusancto liniris, postea delibuta, & vnctione lætitiæ perfusa, ad mensam venis, & percipis ibi alimentum corporis & sanguinis Christi quo interius noxiam illam præteritorum ieiuniorum maciem depellis. Deinde vestimenta bonorum operum induis. Ad vltimum secum aromata virtutum, quarum odor suaue spirans omnem illum antiquarum sordium fœtorem fugat. Datur etiam tibi speculum sacra scriptura, vt ibi videas faciem tuam, neque minus neque aliter quam deceat se habeat compositio ornatus tui. Vide quam pia dispensatione tibi vbique concurritur. Non habuisti, & datum est tibi, perdidisti, & restauratur tibi. Nunquid tibi gratia bene operandi nulla data est? Si magna opera facis misericorditer sublimaris. Si non facis magna opera, fortassis salubriter humiliaris. Melius nouit ille quod tibi expediat, quam tu. Et ob hoc si vis de illo bene sentire, totum quod ab illo fit, bene fieri intellige. Forte gratiam virtutum non habes, sed dum vitiorum impulsu concuteris, melius in humilitate solidaris. Suauius redolet Deo humilitas infirma, quam virtus elata. Nihil ergo dispositioni illius præiudicare audeas, sed semper cum timore & reuerentia ora eum, vt quemadmodum ipse nouit, tibi subueniat. Si qua adhuc mala in te permanserunt piè diluat, si qua inchoata sunt bona, benigne perficiat, & ea te qua ipse voluerit via ad se perducat.

Ecclesia triclinii propter tres ordines fidelium.

Quibus specialiter, vel singulariter animam inarrhauit.

Cap. CXVI.

Dvlcedo vitæ meæ, & lumen oculorum meorum, *quid retribuam tibi pro omnibus, quæ retribuisti mihi.* vis vt diligam te, & quomodo? tu dedisti mihi domine sensum, vt te cognoscam, & præ cæteris multis de tuis secretis reuelata intelligam: alios coætaneos meos in tenebris ignorantiæ dereliquisti, & mihi præ illis lumen sapientiæ infudisti. Tu dedisti mihi sensum capacem, intellectum facilem, memoriam tenacem, linguam disertam, sermonem gratum, doctrinam suadibilem, efficaciam in opere, gratiam in conuersatione, profectum in studijs, effectum in inceptis, solamen in aduersis, cautelam in prosperis, & quocunque vertebam me, vbique gloria tua, & misericordia præcessit me: & sæpe cum mihi consumptus ferebar, subito liberasti me, quando errabam reduxisti me, quando ignorabam docuisti me, quando peccabam corripuisti me, quando contristabar consolatus es me, quãdo desperabam, confortasti me, quando cecidi erexisti me, quando steti tenuisti me, quando iui duxisti me, quando veni suscepisti me. Hæc omnia fecisti mihi Domine Deus meus, & multa alia de quibus mihi dulce erit semper cogitare, semper loqui, semper gratias agere vt te laudem & amem. Ecce habes anima mea arrham tuam, & in arrha tua cognoscis sponsum tuum, serua te illi intactam, serua impollutam.

Psal. 115.

Confessio animæ.

Beneficia homini peculiaria.

Amor Dei singularis.

Anima. Verè fateor, merito amor iste singularis dicitur, qui cum in multos diffundatur, ita tamen vnice singulos amplexatur: verè pulchrum & mirificum bonum quod commune est omnium, & totum singulorum, cũctis præsidens, singulos implens, vbique præsens, omnium curam agens, & tamen singulis quasi omnibus prouidens. Sed certè mihi videtur cum eius miserationes circa me attendo, quod si fas est dicere quodammodo nihil aliud agat Deus, nisi vt meæ saluti prouideat, & ita totum ad custodiam meam occupatum video quasi omnium oblitus sit, & mihi soli vacare velit, semper pr**ę**sentem exhibet, semper paratum se offert, quocunque vertero non me deserit, vbicunque fuero non recedit, quicquid egero pariter assistit.

Quod si Deus animam diligit totam fœdam, multo magis iam ex parte mundatam.

Cap. CXVII.

Hoc igitur considerans, timore pariter ingenti & pudore confundor, quod illum cui tam vehementer placere cupio, vbique mihi præsentem, & omnia occulta videntem intueor. O quam multa sunt in me, de quibus coram oculis eius erubesco, & pro quibus iam magis illi displicere timeo quam pro his, quæ in me laudanda sunt, si qua sunt posse placere confido. O maculæ veteres, ô fœdæ & turpes quid tam diu hæretis? Abite & discedite, & ne præsumatis amplius oculos dilecti mei offendere. Nolite fallere vosmetipsos, non semper mecum ipso adiuuante manebitis, quamuis adhuc me pigritante exterminari

Detestatur anima seipsam.

non potuistis. Prorsus abominor turpitudinem vestram: iamque deinceps, & si possem non videri: nollem tamen à vobis infici, quanto magis nunc quia palam ipsi sunt, & quia plus certè contristatur eius offensio quam mea etiam turpitudo. Recedite ergo, in vanum mihi adhæretis amplius, quia & mecum manentes meæ non estis: alienas à sorte mea vos iudico, habeo aliud exemplar, cui conformari cupio, & ad illud iugiter respicio, ac quantum possum magis semper ac magis exinde similitudinem traho. Ex quo etiam hoc didici quod vos exterminare debeo, & qualiter hoc faciam iam agnosco.

HOMO. Dixisti dilectionem singularem pariter & communem esse non posse, sed inde comprobata est amplius mirabilis, quod demonstrata est communis, & singularis. Ad extremū modo dubitare cœpisti, an in hac deformitate tua, quam licet inuita pateris, ab illo posses diligi. Sed si te tunc diligere dignatus est, quando tota turpis, & nihil adhuc decoris habens fuisti; quantomagis nunc diliget te, quando decorari & priscam turpitudinem iam deponere cœpisti; & quamuis quædam adhuc in te videat, quæ sibi non placeant, diligit tamen hoc ipsum quod tu quoque in temetipsa iam odire cœpisti, quæ illi displicent. Non enim tam statum quàm propositum respicit, nec quid sis, sed quid velis esse attendit. Si tamen in quantum potes, satagis: vt quod esse non cœpisti, esse merearis.

Deus non tā statum quā propositum respicit.

De visitationibus sponsi.

CAP. CXVIII.

Signa præsentia Dei in anima.

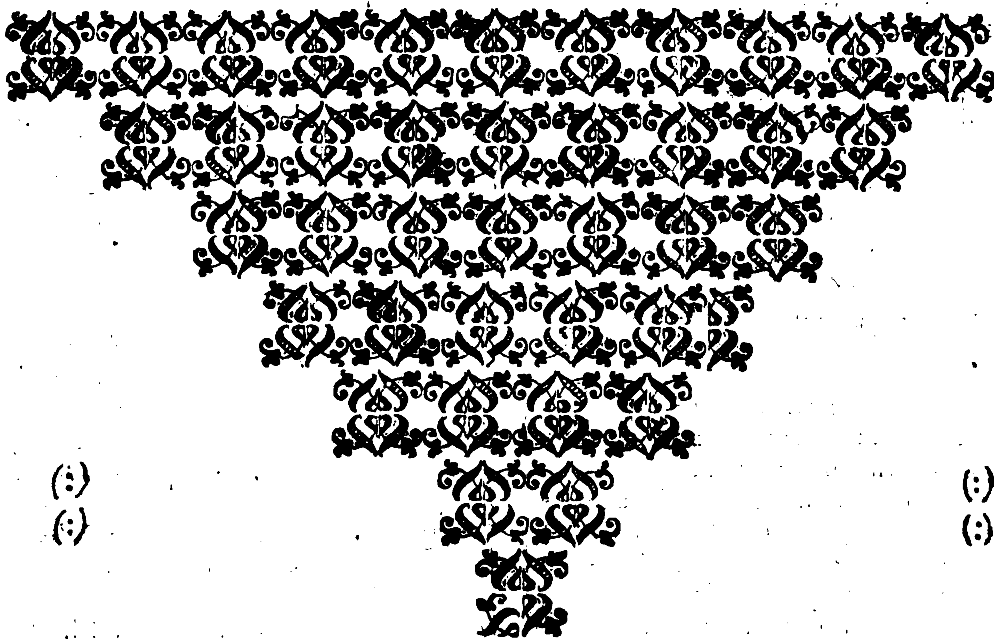
ANIMA. Quid est illud dulce quod in eius recordatione aliquando me tangere solet, & tam vehementer atque suauiter afficere, vt iam tota quodammodo à memetipsa abalienari, & nescio quo abstrahi incipiam? Exhilaratur conscientia, in obliuionem venit omnis præteritorum malorum memoria, cor illuminatur, desideria iucundantur; iamque alibi nescio vbi me esse video, & quasi quibusdam amplexibus amoris intus teneo. Et nescio quid illud sit, & tamen illud semper retinere, & nunquam perdere toto animi nisu laboro. Luctatur quodammodo delectabiliter animus ne recedat, quod semper amplecti desiderat, & quasi in illo omnium desideriorum finem inuenerit, summè & ineffabiliter exultat, nihil amplius quærens, semper sic esse volens. *Nunquid ille est dilectus meus?* Quæso dic mihi vt sciam si ille est, vt si denuo ad me venerit, obsecrem eum ne recedat, sed semper permaneat.

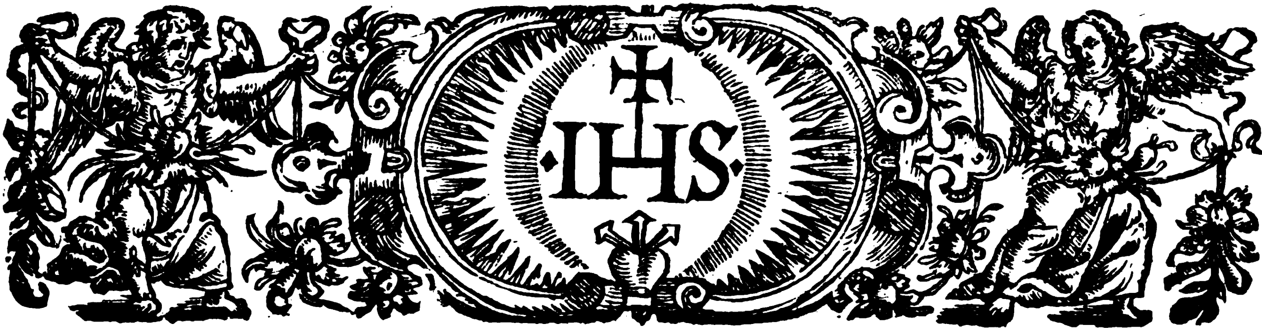
HOMO. Verè ille est dilectus tuus, qui visitat te, sed venit inuisibilis, venit occultus vt tangat te, non vt videatur à te. Venit non vt totum infundat se, sed vt gustandum præbeat se, non vt impleat desiderium, sed vt trahat affectum. Primitias quasdam porrigit suæ dilectionis, non plenitudinem exhibet perfectæ societatis, & hoc est quod maximè ad arrham desponsationis tuæ pertineat, quod ille, qui in futuro se tibi videndum, & perpetuò possidendum dabit; nunc aliquando vt quàm dulcis sit agnoscas, se tibi ad gustandum præbet. Simul etiam vt interim de absentia eius consoleris, quando eius visitatione ne deficias incessanter reficeris.

Cur Deus sua gratia consolatiuè animo infundat.

Author. Hæc de scriptis magistri Hugonis ad præsens excepta sufficiant. Nam de libris eius de sacramentis, & ex commentarijs super Hierarchiam, & cæteris eius opusculis plurima cæteris operibus nostris locis congruis inseruimus.

Nunc igitur ad ordinem historiæ redeamus.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSSEPTIMVS.

De Imperio Lotharij secundi.

CAP. I.

Lotharius 2. Imp. An. Christi 1127. Mund. 4988.

X chronicis. Defuncto, vt dictum est, Henrico Imperatore; legati apostolicæ sedis, & Archiepiscopi cum episcopis & optimatibus Imperij ex condicto conuenientes Maguntiæ, consultant sibi & toto Romano Imperio de substituendo Rege. Lotharius itaque Dux Saxonum vir sapiens & industrius, & ecclesiastico iuri deuotus, prępotens diuitijs & victorijs, omnium assensu eligitur, & à Friderico archipræsule Coloniensi benedicitur & vngitur omni clero & populo festiuum Epinicheon acclamantibus.

Igitur anno Domini 1127. Mundi scilicet 4988. imperauit Lotharius, qui & Lintherius annis 11.

Anno primo Regni sui contra Bohemos vadens quorundam suorum Principum traditione magnam stragem militum passus est, quingentis videlicet, & 40. occisis. In Syria hoc anno exercitus Dei bis aggressus est Saracenos. In primo prælio de paganis cæciderunt duo millia & quingenti, de Christianis solummodo 15. In secundo autem non incruentam victoriam habuerunt Christiani, sed quamuis plurima pars eorum obruerit tamen auxilio Dei reuigorati absque numero hostes contriuerunt, & vicerunt.

Carolus comes Flandrensium proditione quorundam optimatum suorum quibus pro zelo iustitiæ exosus erat, Brugis in ecclesia sancti Donatiani martyris orans interfectus est, sed horrenda animaduersione vindicatus. Proditores enim cum capti fuissent, aut exilio exterminati, aut percussi gladio aut patibulo affixi, aut præcipitio elisi, aut duello conuicti, & rotis alligati, vix aliquo euadente omnes perierunt.

De restinctione sacri ignis in Ecclesia beatæ Mariæ Suessionis.

CAP. II.

Anno sequenti scilicet anno domini 1128. multi de pago Suessonico sacro igne accensi, ad ecclesiam beatæ Dei genitricis Mariæ in ciuitate Suessorum sitam conuenerunt, ibique diebus paucis misericordiam Dei, & beatæ Virginis succursum præstolantes, sicut plenius refert libellus eorundem miraculorum, salutem ipsius meritis ac precibus consecuti sunt, ita vt intra 15. dies 100. & tres nominati ab hoc igne restinguerentur, & tres puellæ distortæ sanitati redderentur.

Hugo Pharsitus. Nam aduersariæ potestati concessum erat percutere multos plaga inuisibili diuersæ ætatis & sexus, ita vt semel succensa eorum corpora cum intolerabili cruciatu arderent. Est autem morbus hic tabificus sub extenta liuenti cute, carnem ab ossibus separans & consumens, ex mora temporis augmenta dolorum & ardoris capiens per singula momenta cogit miseros mori: sed desiderantibus mortem, illa non venit, donec depastis artubus, ignis ille celer & pestifer inuadit membra vitalia. Et quod valde mirum est, ignis hic sine calore validus ad consumendum, tanto frigore, velut glaciali perfundit miserabiles, vt nullis remedijs possint calefieri. Item quod non minus est mirabile ex quo diuina gratia restinctus fuerit, fugato mortali frigore, tantus calor in eisdem partibus ægros peruadit, vt morbus cancri eidem feruori persæpè se sociat, nisi medicamentis occurratur. Ignis sacer quis morbus.

Sex diebus mense Septembri in ecclesia beatæ Virginis fuerunt. Ad preces autem populi de alijs ecclesijs, & de maiori ecclesia in eandem ecclesiam concurrentis affuit beata Dei genitrix, trahens secum fortia agmina sanctorum spirituum, ad cuius præsentiam formidaret infernus, & pauerent portæ mortis. Cuius aduentus præcursor tam magnus tremor ecclesiam repleuit, vt terræmotum esse factum, aut ecclesiam à fundamentis concussam arbitrantes fugerēt omnes: sed vbi nihil periculi adesse senserūt reuersi, omnem ardorem lāguentium extinctum, & omnem dolorem esse consopitum celerrima sanitate collata inuenerunt. Aiunt à quibusdam ex languentibus pridie huius beneficij cælitus dari visas esse cęlitus copiosas claritates per fenestras ecclesiæ vitreas illapsas. Beata virgo inuisit templum Suessionicum.

illapsas,quasi quædā præconia largitionis subsequentis. Intra 15. dies nominati annotati sunt 100.& tres ab hoc igne restincti. Sed vt plurimi asseuerant, stellas miræ magnitudinis tenebrosam noctis caliginem vltra ecclesiam persequendo effugasse.

De quadam muliere ibi sanata.

CAP. III.

MVlier quædam nomine Gundrada, virum habēs nomine Theodoricum, commanens in Riparia vltra Axouam fluuium, qui præterlabitur vrbem Suessionum de villa quæ dicitur Andiguttʼuris inter cæteros venerat ad ecclesiam,cuius faciem ignis ille deturpauerat,& nasum & labium superius,quod naso subiacet vsque ad maxillas & gingiuas,& dentes molares,& extinctus est ignis à facie eius, Sed omni occursanti iam molesta & odiosa fiebat, grauiisque omnibus etiam suis ad videndum. Itaque compulsa est totam faciem præter oculos madenti pãniculo velare. Redit ad ecclesiā beatæ Virginis,factaque candela quā offerret, iuit dormitum. Eadem nocte maturius euigilans sensit laxatum fluitare panniculum,quē dum restringere sursumque reducere nititur,& parū proficit, coacta est circumiacentiū implorare auxilium, qui dum morantur somno vel frigore tardi,illa poscit lucernam accendi, & sibi auxilium ferri. Sensitque interim carnem sub digitis, & panniculo pressam inolescere, & nesciebat, quia caro est nasi & labij reformati. Dumque sæpius reducit pannum, sæpius quæ perinde attractat creaturam nouiter plasmatam,clamauit ter magna voce: *Deus & sancta Maria adiuua.* Ad quam vocem excitati & turbati qui aderant, maturius inferunt lumen, & vident nasum, & labium nouiter formatum.

De puero quodam, & alia muliere.

CAP. IV.

QVidam puer annorum 11. pecorum custos ardens pedibus à matre sua aduectus est, remedioque doloris intra paucos dies accepto, ad domum reuectus est,erat autem de vallibus.Sed dum puer idem nutu diuino non immemor tanti beneficij, desiderio visendæ domus beatæ Virginis flagitaret, & super hoc quotidie molestus matrem perurgeret, & illa pœnitus non acquiesceret. Redeat,inquit, in me infirmitas, vt necesse habeam illuc referri, quod & factum est. Relatus igitur à matre illuc ad ingressum processionis matris ecclesiæ excussus à quiete in gratiarum actionibus rupit clamoribus æthera, narrauitque omnibus raptum se fuisse ante Deum, & Dei genitricem pro populo supplicantem vidisse,vt dignaretur Deus hunc morbum à populo auertere,& euertere.Et hanc scintillam, quæ acciderat auferre, hoc & responsum à filio suo benigne accepisse. *Mater tu es maris stella, fiat omnis voluntas tua.* Dumque iterum eadem virgo conquereretur super domo sua,quæ vilis & abiecta præ ceteris erat,audiuit à filio suo quod de trans mare, & de trans Rhenum faceret pecuniam afferri,de qua domus eius ædificaretur,& in omnium oculis intuentium claritate magna & gloria illustraret eam. Populo etiam Suessionensi mala euenire ex parte Dei,prædixit,quia suæ genitricis ecclesiam non reficeret, & quidem multos ex eadem vrbe ignis inuasit, quæ & qualia restent nescimus. Idem puer parum post se moriturum testatus est, & sic euenit, non enim mensem superuixit. Mirum autem valde de hoc puero erat, quod ab initio mundi omnem historiam retexens totam narrationem suam cursim rithmice digerebat. Textum Euangelij & actus Domini sic ordine recensebat, tanquam omnia in libro legeret, & dictata ab alijs pronunciaret. De Ioseph quoque viro beatæ Virginis inter cætera ait: *Qui tenet sceptrum florentis virgæ custos erat gloriosæ puellæ.* Hæc narrabat clausis oculis tanquam lucem transitoriam exosus, laicis & illiteratis vix dignabatur facere verbum, tanquam ignorantiam eorum pertæsus. Eius mortuū corpus tanta gratia perfudit, vt candore & claritate vultus angelicum nescio quid & diuinum signaret.

Beata virgo filiū exorat.

Apud villam, quæ dicitur Calla in territorio Suessionensi, quæ possessio est matris ecclesiæ beatorum martyrum Geruasij & Prothasij,mulier ob partus difficultatem laborans continuis tribus hebdomadis periclitabatur,persuasaque à conuicinis mulieribus,se nudis pedibus ituram ad sanctam Mariam Suessionis venit,& liberata est,sed ordine stupendo. Nam primum ex vtero suo emisit tres lapides. Primum in magnitudine oui anseris, secundum ferè in magnitudine oui gallinæ, & tertius non minor aliqua nuce erat. His lapidibus effusis statim sequitur partus infantis, qui & gratiam baptismi accepit,& paucos dies superuixit.

Partus mirabilis.

De cæteris euentibus illius temporis.

CAP. V.

CRonographus. Anno prænotato Lauduni in ecclesia sancti Ioannis consilio Regis & Principum monialibus quæ male infames erant,eiectis, & monachis in earum locum substitutis, Drogo religione & facundia venerabilis à Bartholomæo episcopo primus Abbas ordinatur, qui postmodum à Papa Innocētio Romæ Hostiensis episcopus Cardinalis consecratur.

Helinandus. Anno sequenti cænobium Vrsicampi fundatur. Post Honorium sedit Romæ innocentius secundus Papa * 69. annis 14. Contra quem per contentionem ordinatus est Petrus Leonis,ad cuius scismatis pestem sedandam,vocatus à Clareualle sanctus Bernardus multum laborauit, & multum profecit. Hic cum esset aliquando in vrbe Nouiomo in domo Simonis episcopi,adductus est ad eum Herueius de Banguntio puer admodum gratiosus, ortus ex regio sanguine, & ipsius episcopi nepos. De quo sequenti nocte famulo suo Christus ostendit, quod erat post tempora longa futurum. Siquidem videbatur sibi tanquam in missarum celebratione Angelo cuidam pacis osculum dare,quod ad puerum deferretur. Nec dubius de reuelatione eundem Herueium renunciaturum sæculo, & futurum aliquando deuotum Christi famulum promittebat: quem postea venerabilis Vualerannus primus Abbas Vrsicampi monachum fecit,& angelico functus officio pacem, quam ex ore patris sancti ipse susceperat,communicauit Herueio, qui etiam prædicto Vualeranno in regimine Vrsicampi, successit,& nouissime obitum suum imminentem sanus adhuc & incolumis, eodem Vualeranno sibi per reuelationem annunciante, præsciuit atque prædixit.

** Ita in manuscriptis apud alios vero 171.*

De Innocentio secundo, & Antipapa Petro Leonis, & quibusdam alijs.

CAP. VI.

INnocentij fama & vita & scientia digna summo sacerdotio habebatur. Petrus autem Leonis ad hunc honoris apicem ambiens, à suis fautoribus precio corruptis nominatus est Anacletus. Congregauerat sanè opes innumeras tam in exactionibus curiæ quam legationum negociationibus, quas ad expectatas nundinas reseruauerat. Insuper & patrum census ampla congeries eatenus sigillata modo distributa in populum ad ad fas & nefas venalem armauerat plebem. Quibus erogatis, donaria Regum in ornamentis ecclesiæ ab ipsis euulsit altaribus,& cum calices frangere, & crucifixos aureos membratim diuidere ipsi prophani Christiani vel erubescerent, vel timerent, quæsiti sunt Iudæi, qui vasa sacra & imagines Deo dicatas audacter comminuerent. Conuocato interea apud Stampas concilio, sanctus Bernardus Innocentium suscipi persuasit,

Concilium Stampēse in Gallia.

Petro

Petro igitur ob parentelæ suæ fortitudinem apud sanctum Petrum cōmorante, Innocentius Romam egressus in Gallias proficiscitur, & ecclesia Gallicana sibi adhęrente concilium celebratur, in Papam confirmatur, & Petrus ab omnibus Galliæ atque Germaniæ episcopis anathematizatur. Igitur Innocentius Aurelianis honorificè à Ludouico Rege Francorum susceptus est, inde Carnotum deductus est à Gaufrido Carnotensi episcopo magnarum virtutum viro, vbi occurrit ei Hēricus Rex Anglorum: cænobium apud bellum montem fundatur, sub Abbate primo Alexandro, à viro venerabili Roberto de Candos.

An. Christi 1131.

Chronographus. Anno domini 1131. Philippus puer filius Ludouici, nuper in Regem Francorum vnctus, dum in ciuitate Parisios equo vehitur, porcus equi pedibus se forte submittens, equum super ipsum dedit præcipitem, & de eius subita & miseranda morte Francis luctum induxit.

Concilium Rhemense.

Helinandus. Tunc synodus magna Remis celebratur à Papa Innocentio, in qua multis ad honorē Dei dispositis. Regem Ludouicum pro Philippo fratre, quem de equo eiectum porcus occiderat, viuente adhuc patre, coronauit in Regem. Idem Innocentius monasterium sancti Medardi Suessionis, quod est trans fluuium situm, dedicauit. Affuit inter cæteros mulier de pago Laudunensi, quæ cum alijs monasterium beatæ virginis ingressura processit, sed virtute visibili ab ingressu repulsa est. Tunc nimio pauore cæpit vexari & toto corpore tremere. Confessa vero & absoluta ingressum promeruit.

Chronographus. Ipso anno ecclesia sācti Medardi Suessionis ab Innocentio Papa consecratur.

De profectu nouellarum religionum eiusdem temporis.

Cap. VII.

His temporibus ordo canonicus Præmonstratensium, & monasticus Cisterciensium quasi duæ oliuæ in conspectu domini, pietatis lumen & deuotionis pinguedinem mundo ministrabant, & quasi vites fructiferæ religionis palmites circumquaque propagabant. Eratque circa hæc tempora pulchra ac decora facies ecclesiæ, diuersorum ordinum ac professionum circundata varietate, dum hinc Præmonstratenses, hinc Cistercienses, hinc inde Cluniacenses monachi, cum etiam diuersi habitus & professionis sanctimoniales & mulieres Deo deuoto in continentia atque paupertatę sub obedientiæ iugo regulariter viuentes, feruore religionis inuicem prouocarent, & noua certatim diuersis in locis monasteria fundarent. Cum his etiam monachi Carthusienses, & ipsi paulatim pullulabant, qui prætcæteris continentes, pesti auaritiæ quam plurimos sub religionis habitu laborare & anhelare videntes, terminos posuerunt, dum certum numerum hominum, animalium, ac possessionum quem eis prætergredi nullo modo liceat statuerunt, & ipsi singulas singulis cellulas habentes ac raro vel ob Dei cultum vel etiam ob mutuum in charitate solatium conuenientes perfectius mori mūdo, & cæteris tāto diligentius, quanto secretius Deo viuere elegerunt. Ad hoc etiam milites templi Hierosolymitani, fratres quoque de hospitali sub religioso habitu continenter viuentes, vbique se multiplicando diffundebant, & quæ poterant vel de laboribus proprijs, vel de fidelium eleemosynis, ad opus Deo militantium & infirmorum quorumcumque ac pauperum Hierosolymam mittebant. Sed & præsules ecclesiarum ac Principes sęculi promptissime annuebāt, vel etiam sponte offerebant, terras, prata, nemora, & cætera, quæ monasterijs ædificandis necessaria erant. Ecclesia sanctæ Mariæ in episcopio totaque pene ciuitas Nouiomensium incēdio conflagrauit, iusto vt fertur infortunio, quia summum Pontificem Innocentium verbis irrisorijs multi eorum exhonorauerūt. Clareuallis duo cęnobia vno die producit scilicet Longipontum & Rieuallem, & post paucos menses etiam vacellas.

De sancto Hugone Grandinopolitano, & boni eius initijs.

Cap. VIII.

Anno sequenti scilicet anno Domini M.132. obijt vir sanctus Hugo Grannopolitanus episcopus, cuius religiosam admodum vitam conscripsit Guigo Prior Carthusiæ.

Author. Huius Hugonis mater (vt refert præfatus Guigo) dicere solita erat, quia dum prægnans sui eum ferret visceribus, visum sibi per somnium fuerat elegantem creasse paruulū, quē sistendo Dei aspectibus, sancti in quibus & beatus erat Petrus deferebant in cælum. Hinc factum est eadem annuente vt discendis applicaretur literis. Sperabatur enim nec frustra singularis apud Deum gratiæ futurus & meriti. Congessit enim in illum diuina gratia per plurima virtutum ornamenta, quæ per singulos dispertita plurimos illustres sufficienter facere possent atque perspicuos. Si enim laudatur castitas, quis illo mundior? Si sermonis veritas, quis in loquendo cautior? Si charitas, quis feruentior? Si proximi, quis benignior? Si humilitas, quis deiectior? Si eleemosyna, quis largior? Si oratio, quis deuotior? Si lachrymarū flumina, in quo effusior? Si cōtēplatio in quo sublimior? Si tolerantia, quis in tribulatione fortior? Si iustitia, quis districtior? Si prudentia, quis circumspectior? Si tēperantia quis moderatior? Exceptis his quæ clero & plebi per eū bona peruenerunt eremus Carthusiæ, Calesiensis Abbatia excubiarum, eremus regulariū Canonicorū, & apud Miserennum & apud sanctum Georgium, domus, ipso annuente, cæperunt, ipsoque spiritualiter & corporaliter fouente perfecerunt. Hic vt legitur, in solitudine Carthusiæ Deum suæ dignationi construentē habitaculum, vidit per somniū stellasque septē sibi præstantes itineris ducatum. Et ecce sanctitatis eius odore tracti ad ipsum veniūt 7. viri, qui omnes vno desiderio succēsi locū eremiticæ vitæ congruū quærebant, & nec dū repererant. Horum primus fuit magister Bruno vir religione scientiaque famosissimus, alij quatuor literati, duoque laici. Quos sanctus Hugo gratanter suscepit, & voti cōpotes fecit. Ipso namque consulente, iuuante, comitāte Carthusiæ solitudinem intrauerunt atque extruxerunt. Sic cæpit ordo Charthusiensis puritate mētium, ac theoriæ studio singularis.

Virtutum S. Hugonis cathalogus.

De quodam ab igne sacro per beatam Mariam Magdalenam liberatum.

Cap. IX.

Hvius Hugonis temporibus videtur accidisse miraculum per beatam Mariam Magdalenam factum, quod in quodam paruo memoriali repperi scriptum in hunc modum.

Vir quidam priuignum habuit, qui dum ei bubulci ferret officium, dies beatæ Mariæ Magdalenæ obuenit, quā idē iuuenis nomine Petrus indictione sacerdotali cū audisset opere forensi inhibitā, vitrico agriculturā imperanti, reuerentiā vetitę solēnitatis obiecit, sed vitrici iurgantis imperiū vicit. Itaque boues aratro subiungens, cum ipsius operis atque animalium execratione prosequitur. Cumque cæpta iugeribus maledictis illapidat, inutile sibi exauditur ad votum. Nam boues & vtensilia motis subitaneo tonitru elementis, fulmine absumūtur, & ipse qui hoc fieri exegerat imprecando atrociori supplicio, & diuturniori addicitur. Eadem enim cælestis flamma, quæ bruta ligneaque vorauerat, eius pedi extēplo subripuit, quem in breui cum reddidisset exesum, tibiam quoque parua dens cruris pariter suprema corripuit, carnes quoque vorans, neruorum duricia tabidis fluoribus latescente ossa retexerat, eademque casu quotidiano vsque ad geniculum hac illac disperserat.

Cum igitur pro misera sua habitudine putori & pudori suis esset parentibus, ad quādam ecclesiam beatæ Mariæ Magdalenæ nomine dedicatam, efferri se fecit, vt cuius temerata festiuitas occasio punitionis extiterat, remedij causa rursus existat. Itaque sacer ignis qui partes iam corporis superiores, attigerat, merito illius extinctus est, quæ ad pedes Iesu Christi concupiscentiarum ignem lachrymis extinguere meruerat.

ritis ac cibus beata Maria agdalena tatur contor ipsius ti.

De miraculo per beatam virginem in eodem homine consummato.

CAP. X.

INterea vnius experientia pietatis, iam iamque maiora præsumens, cum adhuc extremis partibus prorsus esset inutilis comperit quandam Dei genitricis ecclesiam celebribus vbique dici miraculis insignem, quæ habebat & Hipolyti martyris memoriam. Ad hanc cum se deuehi impetrasset, cœpit ibi crebris obsecrationibus interpellare mundi Reginam, vt quod alijs valentioribus impendebat, sibi prorsus imponi non negaret. Miles autem quidam sæpe intuens eum basilicam reptando subire eleemosynæ causa, in domum propriam declinare persuasit, vbi cum aliquandiu resedisset, pedissequæ nescio quid acturæ à camera noctu in domum exteriorem deueniunt, & Petrum crebris planctibus ingemiscentem subaudiunt, quorum gemituum hæc causa fuerat, virgo Maria cum beato Hypolyto in visione stratui eius astiterat, quæ vt iacenti videbatur imperabat, restitue, inquit, eum antiquo vigori. Martyr vero imperanti obsecundans humiliter, crus, tybiam, pedemque quaquauersum olim sparsa diuinitus ad instar futuræ resurrectionis in puncto compacta, recolligens corpori eius quasi surculum arbori cœpit subiungere. In qua insertione tantis torquebatur ardoribus, vt non sine clamoribus subsistendo, crebris quoque rictibus, & membrorum moribus quod pateretur, indicaret. Irruunt igitur ancillæ, & illato adiacentis cubile faro, dum hac illacque dispiciunt, duos habere pedes, & duo crura Petrum reperiunt. Ex quo intuitu tantus eas stupor illico inuasit, vt non se eas esse quæ venerant, sed mutari in alteras æstimarent. Contrectabant tamen & vera membra, quæ tetigerant, sentiebant. Tandem difficillime excitatus, cum aperuisset oculos beatam cum martyre virginem adhuc æstimabat astantes, quibus visibiliter absentatis, interrogatus à fœminis, quis sibi restituisset amissa, rem retulit, multosque in admirationem adduxit.

Qualiter idem homo reclusus diabolum visibiliter expugnauit.

CAP. XI.

ERat autem hic homo oriundus ex Grannopolitano territorio. Qui cum pro tanta gratia sibi impensa, quam Deo redderet vicem cogitaret. Ad hoc tandem animum appulit, vt soli Deo victurus sub reclusione secederet. Itaque dum diuinæ speculationi sic vacaret, inuenit diabolus contra eius immunitatem quid machinarum ingereret. Quadam enim nocte dum sese cubitum deponeret, inopinate ad purum sine illusione species, immo vera effigies mulieris sibi apparet, quæ membra corporis impudenter intendens ad fœdos vsus præmissis lenocinijs moliebatur allicere. Porro blandicijs minus agens, hominem terrore, mactabat, & cum neutro posset manibus iniectis pellicere vi volebat. Omnibus igitur noctibus se fœmina illa præbebat, & in tantum eum fatigabat, vt mane ad se venientibus visitandi gratia respondere vix valebat, vix id quod perpetrabatur edicere. Cumque multis quod ab eo ferebatur, veniret in scrupulum, accidit illi castro superuenire Muranensem episcopum. Eadem nocte quidam equites cum cereis suis pro reuerentia basilicæ, cui ille appendicē habebat cellulam in vestibulo ipsius vigilabāt. Et ecce in ædicula strepitum audientes, ad fenestram venerunt, & in medio conflictum Petri & mulieris attendunt. Quorum ille præsentia roboratior iam iam lassabundus exclamabat stolam ab ecclesia sacerdotalem ocius exhiberi, qua sibi raptim vecta diabolicæ illius pelicis collum implicuit: Ita vt eam pauimento prosterneret, ac pœnitus suffocaret. Hoc in crastinum milites episcopo referunt. Adest episcopus, victoriam stupet, quam per Petrum exercuit Deus. Clientes proprios dirigit, qui tecto, retecto, & fune dimisso genuque innexo anum ingentissimam extraxerunt: & sæuis ignibus concremendam ab oppido abduxerunt. Postquam autem eam Petrus suffocauit in cellula, tantus fœtor ipsum, qui sacris illam armis peremerat, & astantes obsedit, vt nemini ambiguum foret cadauer turpissime cuiusdam extitisse, quod diabolus induisset. Huic opinioni hoc etiam præstat argumentum, quod in fenestula latrinarum, per quam illa irruere consueuerat panni scissi ac putridi reperti sunt. Quis enim hos esse putauerit, nisi quos imputissimum illud in obuolutione sua cadauer habuerat.

Conflictus Petri reclusi cū dæmone.

De sacris moribus prædicti Hugonis, & obitu eiusdem.

CAP. XII.

GVigo. Sanctus autem Hugo, quamuis multis virtutibus adornatus, & ecclesiæ Dei multum proficuus, semper tamen imperfectionē suam cogitans episcopalem sarcinam omnino exuere, & quieti animæ vacare desiderauit, quo desiderio ab initio suę promotionis vsque ad mortem non caruit. Vnde & super hoc legationem ad Papam Honorium misit. Et cum postulata non impetrasset, ipsemet quamquā morbis & senectute grauatus, eundem Papā adijt, rogans & obtestans dari senectuti suæ licētiam quiescendi, sed obtinere non potuit. Defuncto autem Honorio & succedente Innocentio, cum Petrus Leonis cognatorum suffultus præsidijs, qui certe tam ipse quam pater eius sancto Hugoni multas olim venerationes, & obsequia prętiterant, aduersus Innocentium caput erexisset, idem tamen vir sanctus Hugo nec amicitia flexus, nec potentia territus, sed zelo Dei ductus, quamuis morbis, & ætate consumptus perrexit Anicium, vt eundem cum alijs episcopis excommunicaret scismaticum. Innocētio autem eiusdem Petri declinanti persecutiones, & Gallias ingresso, occurrit ei sanctus Hugo lachrymis rogans & obsecrans, quod ab antecessore suo petijt, sed nec sic siquidem obtinuit. Credebatur enim quod sola auctoritate & exēplo plus posset prodessepleb̄i subiectę debilis & ægrotus, quam quilibet alius licet robustus & sanus. Ab hoc tempore cępit magis in dies deficere, & molestijs concrescentibus morti propinquare. Aderant ei viri religiosi de Carthusia ac de Calesiensi, & excubiarum domibus ad seruiendum, nec vlla prorsus persona sæcularis ad eius admittebatur obsequium. Si quid opus habebat, non à quoque seruientium iubendo tanquam Dominus, sed humiliter rogando propter Deum diuinam remunerationem ei precando poscebat. Ridere autē vel ociosis verbis vacare seruitores suos nequaquam sustinebat, sed statim hoc ipsum sæuissima increpatione frænabat, asserens tempora fletibus debita, & ipsa lamentis occupanda, nec cachinnis, & nugarum relationibus terenda. Obijt autem anno domini 1132. ætatis suæ ad minus 80. consecrationis eiusdem ad minus 52. Kal. Aprilis 6. feria ante ramos palmarum.

Petit absolui ab episcopali functione.

Ex chronicis. Eodem anno Lintherius Imperator expeditionem in Italiam parat, cum episcopis & archiepiscopis Innocentium Papam Romam deducens contra Petrum Leonis, qui monasterium sancti Petri munierat, ipsum episcopum in Lateranensi in sede pontificali potenter collocat. Ipsum vero Lintherium Innocentius ibidem consecrat Imperatorem.

An. Christi 1132.

De quibusdam euentibus, & scisimate Aquitaniæ.

Cap. XIII.

An. Christi 1135.

CHronographus. Anno domini 1135. monasterium de Prato fundatum est. Prima plantatio quam pater Vualerannus ex propria domo protulit. Eodem anno Rex Angliæ Henricus obijt, cui Stephanus ex sorore nepos in regno succedit, sed magna regni parte mutilatus, non post multum temporis totam Northmanniam amittit. Nam filia Regis Henrici Matildis, quæ primo nupserat (vt supradictum est) Henrico Imperatori, postmodum Gaufrido Andegauensi Comiti, ope Ludouici Regis Francorum Northmanniæ ducatum occupat, & in ipsa Anglia magnas ei molestias & calamitates suscitat, quem etiam postea bello cœpit, sed pro Comite fratre suo Roberto eundem relaxauit.

Ventus nimius 3. Kal. Nouembris fuit, qui turres & ædificia multa diruit.

Eodem anno Guilielmus Comes Pictauensis ad sanctum Iacobum proficiscitur, & in sexta feria parasceuæ in ecclesia beati Iacobi moritur, & ante altare sepelitur. Qui moriturus proceres suos, quos secum habebat contestatur, vt filia sua maior Alienordis Ludouico Regi Francorum cum Aquitaniæ ducatu vxor traderetur, quam prædictus Ludouicus apud Burdegalem cum optimatibus regni præsentibus iungit sibi nuptijs solennibus. Cuius pater Ludouicus intra eundem ferè mensem apud Parisios defunctus, in ecclesia beati Dionysij ante corpus illius est sepultus, Kal. Augusti 27. anno regni sui.

Florebat hoc tempore Theobaldus Comes Campaniæ: pater orphanorum, & iudex viduarum, oculus cœcorum, ac pes claudorum, singulariter munificus in pauperibus sustentandis, in extruendis monasterijs, & erga religiosos quosque largitate incomparabilis. Hic genuit Comites Henricum, & Theobaldum, ac Stephanum. Guilielmum quoque archiepiscopum Remensem, filias etiam plurimas habuit, quarum vltimam nomine Adelam Ludouicus Rex post in vxorem accepit, ex qua filium nomine Philippum successorẽ regni suscepit.

Florebat & Guilielmus Comes Niuernensis vir iustitia & honestate insignis: cuius deuotio mira postmodum emicuit, dum ex potente sæculi Principe factus est in Carthusia humillimus pauper Christi.

Helinandus. Laborabat eo tempore sub scismaticorum oppressione tota Burdegalensis prouincia, & non erat in Aquitania, qui posset resistere Principi cuius animum indurauerat Deus, qui persuadente Gerardo Engolismensi episcopo, & instillante in cor eius semina dissentionis, factus erat schismatis defensor & auctor. Hic Gerardus misit ad Petrum Leonis, vt ei legationem concederet, & ipse ei fidelitate iurata obediret. Insuper & Principem terræ & quoscunque posset ad eius Imperiũ inclinaret. Gauisus homo perditionis locum se inuenisse, in quo dilataret malitiam suam, cito annuit & libenter, & misit ad eum Gilonem Tusculanum Cardinalẽ episcopum, qui solus de Romanis cum Petro Portuensi ei adhæserat. Igitur Gerardus resumptis cornibus, quod ante non fecerat publicè incedebat mitratus. Ab his ergo duobus violenter expellitur à sede sua. Guilielmus episcopus Pictauensis, vir honestus & catholicus, & pro eo alius quidam genere nobilis, sed degener fide intrusus est. Similiter in Lemouicensi ecclesia intruserunt Ranulphum quendam Dorathensem, qui non multo post cadens resupinus de equo in via plana, vno tantum lapide vltore, qui ad hoc ibi relictus erat, infixo capiti eius, & quassato expirauit. Audiens hæc & huiusmodi Gaufridus venerabilis Carnotensis episcopus cui à Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, duxit secum sanctum Bernardum.

Legitimis exturbatis episcopis, substituuntur improbi.

De legatione beati Bernardi cum episcopo Carnotensi.

Cap. XIV.

VEnerunt ergo Nannetum, ibi sanata est mulier per virum Dei sanctum Bernardum quæ iam per 6. annos ab incubo dæmone fuerat oppressa. Decanus autem ecclesiæ Pictauẽsis altare in quo sanctus Bernardus missam cantauerat, confringere ausus est. Post breue tẽpus percussus à Deo cum iam animam exhalaret, vidit domũ suam plenã dæmonibus, & se à dæmonio iugulari clamitans à circunstantibus postulabat cultellum, quẽ ad dæmonem extrahendum immergeret gutturi suo, & inter hæc verba expirauit. Archipresbyter vero qui Petri inuasoris Pictauensis ecclesiæ denunciabat synodum corã ipsis quos ad conuentũ perfidiæ inuitabat à diabolo correptus est. Sed & in alios multos, qui in schismate illo feruentiores exstiterant manus Dei manifestã exercuit vltionem. Tandem principe reconciliato, & episcopis, qui expulsi fuerant in suis sedibus relocatis, Gerardus solus perseuerans in malis, sine confessione & viatico repente in lectulo suo mortuus inuentus est, & enormiter tumidus. Quia nepotibus suis in quadam basilica sepultus est, sed à Gaufrido Carnotensi episcopo inde extractus est, & alibi proiectus. Nepotes quoque eius ab eadem ecclesia eliminati sunt, & omnis progenies & plantatio à radice auulsa per extera regna tanti iudicij circunferens querimonias exulauit.

Terribilis vindicta in decanũ schismaticum & alios.

Rex Siciliæ Rogerus solus de principibus Innocentio non obediens, misit ad Petrum Leonis, vt Petrum sibi Pisanum à suo latere delegaret, confidens in eloquentia Petri Pisani, sed Abbas sanctus Bernardus ipsum Petrum Pisanum Papæ Innocentio reconciliauit. Post triduum Petrus Leonis impœnitẽs moritur, cadauer eius in latebris sepelitur, & vsque hodie fouea illa catholicis ignoratur.

Petri leonis Antipapæ mors ignominiosa.

De fine temporum Lotharij, & Imperio Conradi tertij.

Cap. XIV.

An. Christi 1137.

CRonographus Anno domini 1137. siccitas tanta fuit in Francia, quantam nemo qui tunc viueret se vidisse vel ab antecessoribus suis audisse testaretur, ita vt fontes & putei, quidam etiam fluuij siccarentur.

Comes Pictauensis Guilielmus ad sanctum Iacobum in Gallicia orationis causa proficiscitur, & in sexta feria parasceue in ecclesia beati Iacobi moritur, & ante altare sepelitur, qui moriturus proceres suos, quos secum habebat contestatur, vt filia sua maior Alienordis Ludouico iuniori Francorum Regi cum Aquitanæ ducatu vxor traderetur, quod & factum est.

Helinandus. Eo quoque anno Abbas Alexander, qui eum omni conuentu suo annuente Rege Anglorum Henrico in forestam Delionis venerat, & in eremitorio, quod dicebatur mortuum mare, monasterium suum ædificauerat, ipsam domum suam, scilicet Mortui maris ordini Cistercensi coniunxit, & Vualeranus Abbas Vrsicampi eam in filiam suscepit, monachosque suos illuc transmisit: nec multo post idem Alexãder Abbatis curã dimisit, cui Adam quondam Prior Vrsicampi successit.

Chronographus. Anno quoque prænotato Lintherius Imperator secundam expeditionem in Italiam fecit.

Post subactam vero infidelitatem Romanæ ecclesiæ Apuliam rediens in patriam suam moritur, & Conradus qui ante ipsum imperium affectauerat, Henrici Imperatoris de sorore nepos, ad regnum prouehitur.

Cœpit autem anno domini 1138. Mundi vero 4999. & imperauit annis 15.

De quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. XVI.

An. Christi 1138. Mun. 4999. HIs temporibus quidam pseudo. Imperator in partibus Alemaniæ surrexit, qui per aliquot annos apud Solodorum in reclusione viuens, egressus inde Imperatorem Henricum se esse mentiendo dixit. Et cum multos seducendo sibi allexisset, in tantum vt pro eo etiã graues pugnæ & homicidia fierent, alijs eum recipientibus, alijs seductorem palam profitentibus, tandem declarata eius falsitate Cluniaci in monachum attonsus est.

An. Christi 1139. Anno domini 1139. habitaculum seruorum Dei in loco qui dicitur ad Montem Dei construitur. Florebat hoc tempore ecclesia Gallicana per viros religione ac sapientia illustres: Milonem Morinensem episcopum humilitatis virtute præcipuum. Aluisum Attrebatẽsem liberalitate atque consilio ac facundia clarum. Godefridum Lingonensem, Hugonem Antisiodorensem. Iosleum Suessionensem, Giffridum Carnotensem, Albericum Bituricensem Archiepiscopum, scientiaque literarum atque consilij prudentia clarissimum. Inter hos & alios multos tunc claros scientia viros, Bernardus Clareuallensis vir opinatissimæ religionis eminentissimè clarebat, qui multotum miraculorum patrator, & verbi Dei feruentissimus, prædicator, atque multorum monasteriorum fundator, animarum lucra maxima Deo exhibebat, adeo vt magistri scholarũ cum magno clericorum comitatu, etiam de longinquis regionibus ad eius optabile magisterium confluentes, centenario vel etiam ampliori nouitiorum numero domum probationis implerent, & vno die 40. monachi fierent. *Viri in ecclesia Dei præclaris virtutibus fulgentes.*

Eodem anno Ioannes de temporibus moritur, qui annis 341. vixerat à tempore Caroli magni cuius armiger fuerat.

An. Christi 1140. Anno domini 1140. cœnobium sanctæ Mariæ de frigido monte fundatum est.

Helinandus. Eo tempore Henricus germanus Ludouici Regis apud Clareuallem monachus effectus est, qui non multo post ad episcopatum Beluacensem assumptus est.

Anglia fame & gladio atteritur, principibus illius terræ inter se discordantibus.

Eo tempore Papa Innocentius apud Aquas salinas fundauit monasterium sancti Anastasij martyris, cõstructis ibi cænobialibus mansionibus, & petijt à Clareualle conuentum & Abbatem, mittitur illuc cum conuentu Bernardus Pisanæ ecclesiæ olim vicedominus.

De Petro Abailardo, & hæresibus eius.

CAP. XVII.

EO tempore fuit Petrus Abailardus magister insignis, celeberrimus in opinione scientiæ, sed de fide perfide dogmatizans. Huius scripta incendio & scriptorem silentio condemnauit Innocentius Papa. Capitula in libris eius reprehensibilia annotauit beatus Bernardus in epistola quam scripsit ad Innocentium Papam. Libri tamen huius à multis curiose seruantur, quibus aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior, Ego ipse in eis multa reprehensibilia inueni. Huius Petri aliquando discipulus fuerat Gaufridus Antisiodorensis, qui multo tempore notarius fuerat beati Bernardi, hic inter cætera de eodem Petro dicit: Ego aliquando mihi magistrum fuisse recordor, qui cum pedibus & intestinis nihil amplius de agno paschali, aut ipse vorans, aut discipulis exhibens, & se pariter & suos modica eius parte fraudabat. Siquidem pretium redemptionis euacuans nihil aliud nobis in sacrificio passionis dominicæ commendabat, nisi virtutis eius exemplum & amoris incentiuum. Quod enim scripturę perhibent de prẽstãte diaboli pretioso illo sanguine humanum genus esse redemptum in eo solo constare dicebat, quod exemplum nobis exhibitum est vsque ad mortẽ, pro veritate & iustitia certandi, & adhibitum est velut quoddam incentiuum amoris, cum ex impenso amore occasio data est redamandi, quasi vero, & hæc duo in mortibus prophetarum pro veritate & iustitia occisorum, nobis ante exhibita non sint. Et quidem magna hęc & vera, sed non sola. *Idem hæreticus asserebat filium Dei non assumpsisse carnem & in carne mortuum esse vt hominẽ liberaret, sed vt hominem institueret charitatemque suam ostenderet.*

Benedictus Deus qui mihi simul & vobis magistrum dedit, postea meliorem per quem prioris redarguit ignorantiam, insolentiam confutauit. Ille enim tanquã verus Hæbreus auide prorsus vorabat, & vorandũ nobis solicite cõmendabat caput agni cũ pedibus & intestinis, sic imitandũ dominũ prædicans patientẽ, & sic redamãdum amantẽ, vt principalem huius sacrificij causã velut agni caput redemptionem in eo profiteretur, & adoraret humanã. Tria Namq; specialia Christus in sua passione nobis exhibuit, exẽplum virtutis, incentiuũ amoris, redẽptionis sacramẽtum. Quod tertiũ euacuanti hæretico nihil prodesse cætera potuerũt. Sine causa enim pro virtute certauit vsque ad mortẽ, nobis patientiæ præbens exemplum, & sine causa exhibuit & commendauit huius immensæ dilectionis affectum, si non recepit olim iam addicta captiuitas copiosæ redemptionis effectum. Gaufridus hæc contra Petrum olim magistrum suum fortiter & catholicè scribit.

De obitu Hugonis Parisiensis, & libro de claustro animæ.

CAP. XVIII.

An. Christi 1140. CRonographus. Anno prænotato primo 1140. ab incar. Domini, Hugo Parisiensis S. Victoris monachus religione, & literarum scientia clarus & in 7. liberalium artium peritia nulli sui temporis secundus, obijt, qui inter multa quæ vtiliter scripsit etiam librum de sacramentis valde necessarium duobus voluminibus comprehensum edidit.

Author. Huius Hugonis libros in superiori libro numeraui, eorumque flores excerpsi. Extat etiam liber Hugonis de claustro animæ nominæ quidem Hugonis de Folietto intitulatus, qui & ipse sancti Petri Corbeiẽsis dicitur fuisse monachus, sed quo tempore ignorans paucos eiusdem libri flosculos, quia perutilis est ad ædificationem legentium breuiter hic inserui.

Ex libro 1. de claustro animæ. Episcopi nostri hodie domos non impares ecclesijs magnitudine construunt, pictos delectantur habere thalamos, pauper autẽ sine vestibus incedit, & vacuo vẽtre clamat ad ostium. O mira delectatio! Troianos gestat paries pictus purpura & auro vestitos, & Christianis negantur veteres panni. Hectori clipeus datur auro splendens, pauperi vero ad ianuam clamitanti non porrigitur panis. Et vt verum fatear spoliantur pauperes sæpe vt vestiantur lapides & ligna. Monachi sibi claustra faciunt, quibus homo interior ordinate teneretur, sic agit discretus non ad tempus, sed assiduę ne tradatur aduersarijs castrum, ne & ipse capiatur. Istius vita mores instruit audientium, loqui de eo etiam debilium mentibus præbet affectum. Audire enim bonum diligenter & velle fieri magna pars bonitatis est. At diabolus per quosdam de exercitu suo claustralibus minatur, vt eos terreat: per alios blanditur, vt decipiat, per aliquos promittit, vt peruertat: per aliquos insidiatur vt rapiat. Physicam docet, de complexionibus loquitur, infirmitates vniuersas si teneatur religio generari prædicat. Sed quare hoc? Non vt mederi velit, sed vt occidere possit. Videt ex subtractione ciborum luxuriæ vires minui posse. Et ideo non tardari minatur ægritudinem, timet ocium perire, & somnolentiam destrui. Et ideo laboris intolerantiam & protensa vigiliarum spacia prætendit. Abstinentiam & ieiunium damnat, & per ista naturam carnis deficere astruit, & tamen vitium superfluitatis tacet, per quam natura suffocatur. *Episcopi nimis sumptuosas domos construunt.* *Dæmonis ad religiosos tẽtamenta.* *Physica pro medicina scientia illo sæculo nomen tritum.*

De quatuor occasionibus peccandi, quæ claustralibus fugiendæ sunt.

CAP. XIX.

Quatuor rerum diuersitates religiosis fugiendæ.

SVnt autem quatuor diuersitates rerum, quæ claustralibus fugiendæ sunt, maxime renunciantibus huic sæculo, habendæ despectui. Confert enim pulchritudo delectationem, ornatus affectum, locus opportunitatem, diuitiæ effectum. Audiant igitur hoc vt caueant illi qui loculos portant, qui nundinas & fora propter necessitatem fratrum frequentant, qui sæcularium domos & curias perlustrant. Deuitant solarium Bersabeæ, biuium Thamar, thalamum Amon filij Dauid Regis. Deuitent etiam personas infames, hospitia suspecta, munuscula dare & accipere, pecuniam plurimam congregare, ne in potentia laqueus lateat, in quo cum alio pereant. Pudicus oculus ianitor est cordis. Quicquid indecens nouerit esse, excludit. Impudicus vero quærens quod placet per omnia discurrit, volentes vero intrare patitur, nolentes autem monet & hortatur. Inde scriptura dicit. Oculi prima tela sunt adulteræ.

2. Reg. 11. 2. Reg. 13.

Pudicus oculus est ianitor cordis.

Solent homines tribus generibus armorum vti, telis videlicet, hasta, & gladio. Immisit vxor domini sui oculos suos in Ioseph: hæc sunt impudicitiæ tela, quibus vulnerantur longe positi, his vero pudicitiam oculorum opposuit. Vibratio hastæ blandientis videlicet adulteræ sermo, huic opponitur cordis mundicia: Venenata enim colloquia non recipit mundi cordis puritas, gladius quo configitur cominus mollis adulteræ tactus; huic restitit per munditiam cordis, respuit enim adulteræ tactum, rupit fimbriā, ne serperet contagium. His ergo modis docet nos Ioseph ne per pulchritudinem mulierum ad delectationem trahamur. Vestiū vero ornatū & affectum qui inde subministratur vilis habitus amor exterminat. Nemo enim qui vere habeat proprij habitus contemptum, alieno delectatur ornatu. Sed & loci opportunitatem, ne tentationi sit congrua, claustri assiduitas excludit, qui enim discurrunt per alienas domos, qui societate sæcularium gaudent, qui fori spectacula sequuntur, qui non ad necessitatem communem, sed ad propriam voluntatem sunt parati, qui causas itineris sui non habent, sed fingunt tales sicut sunt faciles ad discurrendum, forsitan proni sunt ad ea, quæ loci opportunitas subministrat.

Gen. 39. Ioseph pudicitia exemplum.

Vestium vilitas ad quid prosit.

De securitate claustri, & periculis sæculi.

CAP. XX.

Claustri securitas.

SEcura est igitur claustri assiduitas, quam cura familiaris rei non turbat, quam non solicitant accessus hominum. Ibi inter fratres alterius ad alterum diligens habetur custodia. Ibi prælatorum subiectis discreta prouidet solertia. Ibi disciplina cæteros motus corporis seruire cogit munditiæ, & sic omnis opportunitas, quæ est ad malum per claustri assiduitatem excluditur, paupertate vero voluntaria pecuniæ affectus extirpatur.

Quomodo promittit diabolus vt peruertat.

Contigit quandoque vt qui minis terreri nequeunt, nec blandimentis acquiescunt, promissis citius flectantur muneribus. Prudentia mundi ipsa est, quæ promittit, vt peruertat, scilicet diuitias & honores: alterum cupiditatis est, alterum superbiæ, promittit, sed nihil dat. Et si aliquando recipiant homines, quod promittit, non datur illud, sed emitur. Raptoribus promittit agricolæ substantiam, oues viduæ, agros pupilli. Fœneratori vicini sui domum, amplitudinem possessionis. Militibus promittit, inter enses lucra, inter telorum grandinē, sub spe carceris, & sub mortis periculo. Negociatoribus vltra mare promittit lucrum: Ibi naufragij timor, ibi vento commendantur opes, & animę. In vtroque difficilis acquirendi modus. Claustralibus vero vagandi licentiam, quam rigor claustri abstulerat repromittit. Fabulosas autem cōfessiones ociosorum, platearum plausus, fori spectacula, ciborum affluentiam, vestis molliciem, vt cuncta compleam libertatem faciendi, quod placeat.

Quid promittat prudentia mundi hominibus ipsis.

Superbia vitium quam latè pateat.

Vltimo loco de superbia, quæ insidiatur, vt rapiat est agendum. Hæc est, quæ sæculares possidet & retinet, nouiter conuersos vexat, & reuocat: iustos vero tentat & illudit. In sæcularibus apparet, in nouiter conuersis notatur, in religiosis quandoque latet. Elephantis natura talis esse dicitur, vt ossa illius iuncturis careat, & ideo flectere membra nequeat, sed semper stat. Membra superbiæ inflexibilia sunt, *cum enim superbus loquitur, si imponas silentium ei, non acquiescit:* Si aliquid operatur & contradicis, non cessat, & sic flecti nequeunt actus superbiæ, sed qui sic stat, male stat ad propriam voluntatem, quasi ad arborem latus inclinat superbus, vt quietem recipiat. Quod enim per dispositionem propriæ voluntatis agimus, hoc quieto suscipimus animo. Si autem aliter ordinetur pro labore reputabitur. Succidatur ergo arbor propriæ voluntatis vt cadat, & occidatur bestia superbiæ. Sed cauendum nobis est ne cadens opprimat aliquem. Sic igitur nouiter conuersis insidiatur superbia.

Elephanti comparatur superbia.

Prou. 29.

Propria voluntas est quasi arbor ad quam inclinat superbia.

Quod vita claustralis & pauperi sit abundans, & mediocri sit sufficiens.

CAP. XXI.

AVdiant sæculares, quos delectatio temporalium retinet, qui religionis abhorrent habitum, quam suauis sit veræ religionis cohabitio. Abundans enim est pauperi, mediocri sufficiens, tolerabilis diuiti, infirmis larga, delicatis compatiens, fortioribus moderata, pœnitentibus misericors, peruersis seuera, bonis optima. Hęc sunt 9. beneficia religionis.

Quomodo pauperi abūdans sit religio.

Quidam rebus temporalibus egent, sed inuiti, & hæc vocari solet egestas, egent enim rebus, & egent bona voluntate, qua ditius nihil esse potest. Quidam de sæculo veniunt vt in ecclesia possint honorari, qui in sua domo non nisi contemptibiles esse potuerunt. Qui si forte ecclesiam in qua paupertas amatur intrauerint, intolerabilem dicunt illius loci consuetudinem, nimiam prælatorum seueritatem prætendunt, aliquem de fratribus opponunt sibi, quem cum nolunt pati dicunt, quod non possunt, calide machinātes, vt ad ditiorē valeant transire ecclesiam, quasi humiliter rogant à vinculo professionis absolui, miscentes blandis aspera. Minantur enim scandalum, si male discesserint, & iurant in alia ecclesia se quietæ mentis posse esse, in sua vero nunquam. Respondent Abbati suo fronte libera, accusant fratres quosdam criminosos, quosdam per ironiam iustos vocant. Quos vero iustos esse negare nō possunt, inuidentes bono nimium iustos appellant; genus suum erubescunt, proprio nomine nolunt appellari. Amant enim nomina dignitatum, si vocentur Abbates, si Priores, si Præpositi, arridet oculus, hilarescit facies. Et sic nunciat animus quid optet. Huiusmodi pauperibus non promittit Christus regnum, sed infernum.

Pauperes in religione praui.

Optimi pauperes in religione qui.

Sunt alij qui ex paupertate venerunt, quibus si dentur necessaria ex humilitate putent esse superflua, ocium diei vnius sacrilegium esse credunt, saturari vilibus cibis arbitrantur vitium, nulli æquales esse, ex debito cunctis seruire æstimant, aliquando bonas vestes habere erubescunt, vt nisi condiret humilitatem discretio vti licitis licitum esse dubitarent. Tales sequuntur Christum pauperem itinere recto, quia pauperes pauperem, humiles humilem sequuntur. His dantur ad necessitatem temporalia, & promittuntur ad æternitatem cælestia.

Mediocri quomodo religio sufficiat.

Mediocri religio sufficere debet, quia necessaria prębet, *dat satis, & dat gratis.* Mediocritas est via media, quæ ducit ad ciuitatem summi Regis. A dexteris vero & sinistris sunt egestas & diuitiæ. In vna angustātur per egestatem, in alia vero errant per superbiā. In pretiosa enim

veste

veste superbia: In pannositate vero rei alienæ concupiscentia timetur. Mediocritas vero est quasi mensura qua totius bonitatis spacium terminatur.

Quod eadem etiam diuiti sit tolerabilis.

CAP. XXII.

Matth.11. Tolerabilis diuiti est religio. Iugū enim meū, inquit, suaue est. Taurorum ceruices humiliat onus quod trahitur, superbiam carnis, quæ quasi ex adipe procedit domat. Sed dicet aliquis, vita Christi est opprobria pati, nihil possidere, affligere corpus, mori pro proximo. Sed cui est hoc onus leue? Audi autem cui, *Cupio*, inquit, Paulus, *dissolui, & esse cum Christo.* Et est mira res, hoc abhorrent quotidie sæculares, & hoc quotidie patiuntur, timent opprobria pati pro Christo, pro mundo autem patiuntur opprobria sempiterna, mori pro Christo pertimescunt, & pro temporali lucro quotidie moriuntur. Nonne leue est mori pro proximo, & esse cum Christo? Spes muneris laborem oneris imminuit, vere onus leue vita Christi, quia nec portat multa, nec diu. Religio non acquirit cum cupiditate, non possidet cum amore, non dolet si amiserit. Iugum autem diaboli grauat & opprimit, multa enim patitur diuitum superbia. Nouimus diuitum mensas, nouerunt & aliqui nostram, quia proteruitas acquirit ibidem sibi locum non simplicitas. Quibusdam datur ibi cibus fine potu, & econuerso. Multi etiam ieiuni surgunt à mensa, & cum læta vrbanitate quadam famē suam consolantur. Mensa vero religionis est ordinata, sufficiens, non superflua. Nullus amittit ibi locū cū robore, quia omnia disponit humilitas. Ieiunant milites, vt aliena rapiant, scholares vt subtiliores fiant, & nolunt ieiunare vt audiant, *Venite ad me qui laboratis & onerati estis &c.* Dicit Christus, *reficiam*, & dicit homo, *deficiam*. Cui credam? Credo quia qui potuit hominem facere, possit & reficere. Labor diuitum grandis, leuior est labor claustri, & tamen timetur. Leuius est enim pondus tunicæ, quam loricę. Tutius est claustrum, quam castrum. Tutior est Abbatis obedientia, quam Regis iussio. Hic inter gladios mittit, illa periculum vitat. Laborant multi, sed non prodest eis. Labor claustri tolerabilis est, quia mediocritas laborem temperat, nec aufert diuiti nisi superflua. Religio quod nocet aufert, quod necesse est ministrat.

Philip.1.

Religio onus leue, Mundi onus importabile.

Matth.11.

Tutius est claustrum quam castrū.

Quod larga sit infirmis.

CAP. XXIII.

Senes mali. *Larga est infirmis religio.* Quidam enim infirmantur ex senio, alij ex infirmitate ad tempus, alij continuo languore. Sunt autem alij quorum senectus est garrula, iracunda, plena prouerbijs & fabulis vacans. Et licet oculus eorum cæcutiat, licet manus tremebunda cesset ab opere, licet officiū suum pes ignoret, licet totus corpore, & animo curuus incedat; tamen cor & lingua non senescunt. Hi sunt qui gloriantur se fuisse diuites, bella principum sæcularium, non pacē sanctorum recitant, ad causas vocari volunt, quia præterita vouerunt. Tales accusarent Susannam si velles, & laudarent Iezabel.

Dan.13. *Senes boni.* Sunt & alij, qui cum terram non videant oculis, cælum mente considerant, qui licet offendant pedibus, licet toto corpore nutent, non offendunt tamen lingua non nutant animo, tacent noxia, quod instruit narrant, hominem interiorem labori supponunt, cum non possint exteriorem, instant orationi, *recogitant omnes annos suos in amaritudine animæ suæ. Et ideo renouabitur vt aquilæ iuuentus eorum.* Illorum vero qui membrorum læsionē, siue molestiam corporis, siue languorem patiuntur: quidam ægre ferentes consulunt Medicum, si statim non conualescant, irascuntur, dolorem capitis non patiuntur benigne, & quomodo pro Christo capitis abscisionem paterentur? Flagellum timent, quomodo flagella sustinerent. Sunt alij qui non seruiunt carni, sed volunt vt seruiat caro spiritui, qui non quærunt Medicum nisi Christum, clamantes tantum. *Sana me domine & sanabor.* soli portant infirmitatem suam, quia non inquietant aliquem querimonijs.

Psal.102.

Hier.17.

Quatuor de quibus infirmi conqueruntur. Quatuor sunt vnde conqueruntur infirmi, scilicet de infirmitate, de medicina, de cibo, de ordine. De infirmitate ideo conqueruntur, quia pōdus infirmitatis portant inuiti, alij vero eo quod labori fratrum interesse nequeant. De medicina vero, quod non subueniatur eis (vt dicunt) fraterna charitate, alij quod dispendium patiatur ecclesia pro salute eorū. De cibo autem, quod non sufficienter, vel quomodo, vel quando volunt ministretur eis: alij vero quod delicata comedant nihil operantes, quod aliquis eis seruiat, & ipsi nulli. De ordine autem conqueruntur, imputantes grauitati ordinis infirmitatis suæ causam, & sic quod bene egerunt, male perdunt; quia à conuentu fratrum separati delicatius tractantur. Si autem à lectulo fratrum in choro psallentium voces audiennt, psalmos illos ruminant, qui claustri tædium, benigne ferunt, fælices esse putantur, nihil de ordine se implere fatentur; sed (nisi fallor) implet totum, infirmitatis claustro coarctantur, disciplinantur anxietatum virgis, spinis dolorum ieiunant, vigilant, laborant, quia cibum, somnum, & quietem infirmitas negat: & tamen si paretur lectulus suauior, si cogantur sine caligis dormire, quasi aliquid criminale fecerint, in huiuscemodi timent vitam finire. Quomodo est infirmis larga religio, vt si dentur alijs necessaria, infirmis plura & delicatiora quærantur: plura, vt ex multis aliquid placeat; delicatiora, vt cum gustauerint reficiantur ex aliquo.

Boni infirmi in religione totum officium religionis implent.

Quod delicatis sit compatiens.

CAP. XXIV.

Delicatorum quatuor sunt genera. *Delicatis est compatiens religio.* Quatuor sunt delicatorum species scilicet voluntate, vsu, genere, natura. Voluntate delicati sunt, qui cum crassioribus cibis vti possent, nolunt; sed exquisita & diuersa fercula quærentes respondent ventri, & petenti obediunt. Respondeo huic & ego, quem si clamauerit, non virga, sed pane compesco. Mihi soli quandoque plura fercula parantur, & multis fratribus vnum datur, multis vnum, & vni plura. Vsu vero, qui cum in sæculo essent seruiebāt vētri, in ecclesia vero positi vsum soliti cibi mutare nolunt, infirmitatem corporis timent, & animæ suæ conferunt mortem. Impossibilitatis suę vsum vitæ præcedentis fore causam testantur, sed vt dici solet: *Malus vsus, abolendus est.* Genere delicati sunt, & filij nobilium, qui sicut fuerint in sæculo nobiliores dignitate generis, ita in conuentu fratrum nobiliores sunt processu boni operis: iactant se non esse delicatos, humiles sunt verbo, vestitu & opere, nec de parentum suorum dignitate gloriantur, sed occultant causas superbiæ, ne pes eorum labatur in vitium. Natura vero, quorum complexio talis est, vt pondus laboris ieiunijs & vigiliarum ferre non valeant, qui etiam cibos exquisitos fastidiunt, qui sibi sunt oneri, qui calore solis dissoluti, cito lassantur, & frigore statim torpescunt. Tales etiam quosdam de populo natura plasmauit. Omnibus his compatiens est religio. Est autem vera, & falsa compassio, vtraque tamen tribus modis fieri solet scilicet ore, corde & opere. Ore fit falsa compassio, quando aliquis flebilibus verbis tantum damnum alterius consolatur. Corde vero quando diues aliquis oppresso ægritudine, siue etiam egestate occurrit, & pietate motus affectū inclinat, transiens autē affectu non succurrit egenti. Hæc cōpassio sterilis est: concepit, sed non peperit. De cōceptu enim veræ cōpassionis nasci solet eleemosyna, sed tanquam venefica mulier partum iugulat auaritia, ne prodeat in lucem: illa quæ ore fit tantum adulatoria est. Sequitur alia quæ multa tribuit, sed ideo vt laudetur aut plus recipiat. Sunt etiam qui compatiūtur sibi ne

Compassio tribus modis fit.

sibi ne interficiant ciuem, alij vero fratri suo; sed quia non habent vnde compassionis opera compleant, prælatis quorũ est prouidere aut impendere necessaria, qualis sit, & quid possit frater ille diligenter intimant, compatiuntur, & magistro ne qui præire debeat, deficiat in via. Vnde quidam vsus inoleuit, vt aliquem de fratribus Abbati suo præponant, cui obediat in agenda sui cura, ne rigor prælationis frangat humanam fragilitatem, & hoc est compassio prudentiæ. Tria sunt per quæ probatur vera compassio scilicet occulta beneficia, paupertas, & mors, Beneficium enim si impendatur occulte, humanæ laudis fauorem extinguit. Quando enim pauperi miseretur aliquis, temporalis remouet spem retributionis; cum proximo mortem pati non renuit, amorem mundi non præponit.

Veram compassionẽ tria indicant.

Quod moderata sit fortioribus religio.

Cap. XXV.

FOrtioribus sit moderata religio. Tenendus est in omnibus modus, quod enim excedit modum excedit & vires. Modus æqua lance librat onera fortiorum siue debilium, ne grauentur fortiores, aut debiles sub onere opprimantur. Tres sunt species fortium, scientia, corpore, animo. Scientia fortes sunt, qui licet diligentis affectu animi careant, licet fortitudo corporis non suppetat, ipsi tamen quadam rationabili scientia, qua creatoris sui benignitatem, & suam negligentiam recognoscunt, inclinant animi rigorem, & corpus cogunt seruire suo creatori: & sic discunt bene amare, quia sciunt bene operari. Corpore fortes sunt, quos natura solidauit ad tolerandos labores, quorum quidam quod prosit operari possunt, sed nolunt; alij possunt & volũt, alij vero plus volunt, quam quod pati possunt. Qui corpore fortes debiles autem animo parcunt sibi seipsos amãtes, sectant ocium, vacant fabulis, fures sunt, quia communi necessitati subtrahunt, quod commune fecerant. Mẽtiuntur autem coram Deo, & hominibus, quia quod vouerunt reddere possunt, sed nolunt: decipiũt fratres suos ignorantes quid possint.

Fortium tria genera.

Animo sunt quidã fortes, alij vero fortiores, alij fortissimi. Fortis Tobias, fortior Iob, fortissimus Abraham. Duob⁹ modis probatur fortitudo animi cupiditate scilicet & carnalitate. Tobias commisit, Iob amisit, Abrahã dimisit; hic pecuniam; iste substantiam, ille domum, terram & cognationem. Vnus in spe, alter patienter, alius vero sponte. Primus egenti compatiendo, secũdus persequentem tolerando, tertius iubenti obediendo. Sic non cedunt cupiditati, quæ in tribus consistit scilicet in amore possidendi, in dolore amittendi, in coactione deferendi. Sed simul expellunt tres tria, quia quisque suum nec cedunt carnalitati. Non enim plus amauit Tobias filium, quam debuit, Iob de morte filiorum non doluit plus, quam necesse fuit: Abraham vero non tantum Ismahelem expulit, sed etiam Isaac ad immolandum Deo obtulit. Fortissimus Abrahã, sed beatus Laurentius fortior fortissimo: Abrahã sua dimisit, Laurẽtius sua dispersit & dedit. Abrahã filium suũ obtulit Deo, Laurentius seipsum pro filio Dei. Hic ignem parat, colligat filiũ: ille ad ignem positus Christum prædicat, efficitur holocaustum domino, vere totum incẽsum intus charitatis igne, exterius flamma tribulationis. Hic quia fit obediens filium recepit incolumem, ille quia perseuerat in tormentis à Dei filio recipitur ad salutem. Sic igitur in tribus his consistit fortitudo totius religionis. Qui enim scit, & vult, & potest bene operari, si modum in hoc teneat semper perfectus est.

Animo fortes.

Tob. 1. Iob. 1. Gen. 12.

Abrahã & Laurentij comparatio.

Quod pænitentibus sit misericors.

Cap. XXVI.

PÆnitentibus est misericors religio. Tribus modis pænitet homo, Saul ore, Petrus corde, Dauid corde, & ore simul pænituit. Tria commisit Dauid erga Vriam, perfidiam, homicidium, & adulterium. Tamẽ quia corde pænituit, audiuit: *Dimissum est tibi peccatum tuum.* Ter negauit Petrus, & tamen respexit eum dominus. Tribus modis peccauit Saul, per superbiam, per inobedientiã, & per excusationem peccati: superbiæque diaboli, prænaricationis Adæ, excusationis Euæ particeps efficitur. Adam contra patrem, Eua contra filium, diabolus contra spiritum sanctum peccauit. Hi tres sunt qui testimonium dant in cælo aduersus Saul. Pater qui est veritas de mendacij excusatione. Filius qui est patri obediẽs de inobedientia, Spiritussanctus de perseuerantia peccati testimonium profert. Superiori non obediuit Saul, nec pepercit inferiori, sed sibi dum populum sibi subiectum accusat, dum seipsum excusat, dum Samuelis præcepta recusat.

1. Reg. 15. *Matth. 2. Reg. 12.* *Gen. 3.* *Adam in trem Eua filium pec uit.* *Homo bo[...] m tribus [...] dismiseret*

Tribus modis pænitet homo, & tribus modis miseretur Deus. Peccantem expectat & reuocat dono gratiæ, desperantem consolatur per spem veniæ, pænitẽtem roborat ex promissis gloriæ. Miseretur & homo huiusmodi tribus modis. Miseretur Prælatus discipulo, dum peccantem verbis benigne corrigit, desperantem ad spẽ per exempla misericordiæ erigit, & correctum post cõmissa diligit. Nonnulli cum aliquem familiarem habeant si peccat despiciunt, fatentur, quod non diligant eos sicut & prius. Peccauit Petrus, sed Christus eum nõ despexit, sed respexit, & dilexit. Miseretur, & Prælato discipulus dũ irato non resistit magistro, aut peccãti nõ detrahit, vel peruersũ patitur. Iratũ enim Saul fugiebat Dauid purgantẽ in spelunca ventrem cum posset occidere non occidit, peruersumque passus est, quãdiu vixit. Miseretur discipulus discipulo, dum peccanti orando compatitur, aut quando inter se & illum solum corripit aut quando peccanti in se benigne dimittit.

Matth. 26. *4. Reg. 19.*

Quod peruersis sit seuera.

Cap. XXVII.

PEruersis est seuera religio. Seruat honestatem seueritas, leuitatem castigat, timetur ab indoctis. Ipsa est decor senum, iuuenum virga. Prælatorum personas ornat; virtutum speciem colorat. Sicut enim rubor mixtus candori, sic seueritas mixta rectitudini: si dulcedine condiatur vultum religionis decorat. Dulcedo prælati trahit ad pænitentiam peccantem discipulum, seueritas corrigit, rectitudo dat legem delinquenti: Sic nec seueritas leuitatem patitur, nec dulcedo dissolutionem, nec rectitudo lineam iustitiæ transgredi permittit. Ita prælati causam de peruerso, iustum vero prouocat ad iram. Duæ species sunt peruersitatis, apertæ, scilicet & occultæ.

Laus seueritatis.

Sunt quidam adeo peruersi, vt quod ipsi male operãtur aperte defendant, quod autẽ alii benefaciunt, detestãtur & impugnãt: incorrigibiles sunt, hoc solũ quod volunt fore bonum credunt. Obedientiã aut nunquam aut negligenter implent, humiles fratres prouocant, turbant silentium. *Talium figuram gestat Philistæus ille, qui egressus de castris Philistiim prouocabat filios Israel.* Cuius magnitudo & armorum diuersitas moraliter statum peruersorũ, cui magni sunt, apud semetipsos & morum qualitates designant. Peruersi caput casside tegunt, dum peruersæ actionis intentionem laudant. Sinistrum vero latus obũbrant clipeo dum sinistrã prauæ actionis excusant partem. Ocreas habent in cruribus, quæ est quasi extrema pars corporis, quia vsque ad finem in obstinatione perseuerant. Lorica induuntur, qua totum tegitur corpus, quando totam defendunt actionem. Hæ species armorũ ex ære factæ perhibentur: quicquid agit peruersus nõ humili confessione profitetur, nec ratione veritatis, sed clamoso strepitu sæcularis eloquentiæ defendit, & per exempla reproborum confirmat. Vnde sequitur: *Et armiger eius antecedebat eum.* Hic est quilibet reprobus

Duæ peruersitatis species. *1. Reg. 17.* *Goliath peruersorum typus.*

cuius exempla antecedunt, & ex his sumuntur defensionis arma, hoc est aperta peruersitas. Vnde sequitur: *Stans clamabat aduersus filios Israel.*

Absolon occulta prauitatis signum. Sunt alij quorum peruersitas est occulta, qui cõsilio suo fratres commouent ad iram, excitant rixas: qui consilio suo consurgere faciunt Absolon contra Dauid, idest filios spirituales contra eorum patres: vtrisque seuera debet esse religio, vt aperte peruersis resistat in faciem & occultorum consilia mutent. *2. Reg. 15. Peruersis religio debet resistere.* Sic Dauid Philistæi frontem lapide comminuit, sic Cusi consiliũ Achitofel destruxit. Frons Philistæi est cognitio peruersitatis. Percutitur ergo Philistæus in fronte, quando peruersio insipientis agnita reuerberatur à sapiẽte. Cusi autem interpretatur silẽtium, Achitofel vero ruina fratris. Destruxit ergo Cusi consilium Achitofel, quia per silẽtium illorum qui sunt quasi ruina fratrum adnihilatur consilium. Hęc duo ad seueritatem, rarus enim sermo concordiam seruat, rigor sermonis corrigit emendanda.

Quod bonis optima.

Cap. XXVIII.

Quatuor sũt in religione notanda. Bonis est optima religio. Bonos facit rerum distributio, meliores mundi renunciatio, optimos vero religionis cohabitatio. Mundus bonis est pessimus, religio autem & malis est optima. Facit enim quandoque de malo bonum, & de bono meliorem, de meliore optimum. Quatuor sunt in religione notanda. Suauis est enim & mitis, quieta secura, nec tamen sic suauis est, vt non sit discreta; nec sic mitis vt patiatur iniusta: nec sic mente quieta, vt bonum non cogitet, nec sic secura, vt dominum non timeat, sed vt pro amore humano ab opere bono non desistat.

Religio assimilatur mulieri castæ. Assimilatur mulieri castæ, quæ pulchra est in cõtemplatione, sapiens in sui circũspectione. Nobilis est, quia libera est à peccati seruitute, diues hæreditate. Amat luxuriosus speciosam, sed nõ amat castã. Sunt enim quidã qui delicatã ac voluptuosam fore credunt religionẽ expertem laboris, vacãtem ocio, & ideo habitum religionis indiscrete rapiunt. *Gen. 12.* Cum autem ordinem & consuetudines eius aduersantes carni nouerint in modum Pharaonis vxorem suam reddunt Abrahæ expellentes eam, vt liberi remaneant in Aegypto. Abijciunt enim habitum religionis, & in desiderijs carnis suæ perseuerant.

De falsis claustralibus & ordinatione claustri.

Cap. XXIX.

Idem in prologo 2. lib. Scio multos esse in maioribus ecclesiis, qui licet multa possideant, in aliis tamen paupertatem amant, possident ea quasi non possidentes, vtuntur quasi non vtentes, exempla paupertatis diligunt & ea quæ de paupertate scripta sunt studiose legunt, legentes seipsos aspiciunt, & sub onere diuitiarũ dolentes gemunt. Hi sunt pauperes spiritu non habitu, nos autem ad oculos pauperes sumus, locum mutauimus non animum, vestem non mentem. Sunt etiam in maioribus ecclesijs aliqui sublimes, oculis inflati superbiæ spiritu, qui pauperes fratres cum superuenierint ex latere respiciunt. Derident eos, dettrahunt illis vacantes ocio, ponentes symbolum, quasi canes dente liuido ossa pauperum fratrum corrodentes odientes saccum Hieronymi, tunicam Benedicti, matulam Eulalij, lachrymas Arsenij, nuditatem Apostoli, ollam Helizei.

Ex secundo libro. De ordinatione claustri materialis consideranda nobis quatuor occurrunt, scilicet qui sunt qui teneant ordinem, aut quid teneant, vbi maneant, & vnde viuant; vt plures sint, & boni propositi, vt cohabitandi suppetant ædificia & victui habeant necessaria, si tamen in numero discretio, in proposito deuotio, in ædificiis mediocritas, in rebus possessis frugalitas. Tenenda est discretio in numero fratrum, vt tot simul cohabitent, qui ordinate viuere possint, ne vel excusante paucitate irregulariter viuant, vel præ multitudine cohabitantium necessitati eorum illicita quærant. *Discretio in numero fratrum tenenda vt neque sint plures neque pauciores.* Qui enim multos congregant, necesse est, vt eorum victui multa quærant, sed dum quærunt plura, crescit exterior cura, sparguntur per diuersas regiones ecclesiæ beneficia, sparguntur & fratres, soli inter sæculares habitant, nolentes pati fraudem, sed iudicio contendere parati. Qui vero per cellulas duo vel tres, vel etiam quatuor vel quinque simul habitant, claustrali non coarctantur lege, loquuntur quando & cui, & quomodo volunt & religionis opus paucitatis negligentia corrumpitur. Propositi nostri tenenda est institutio, ne vel dissoluti viuamus in delitiis, aut arduitate propositi desistamus à cæpto. Ait enim Ambrosius: *Sunt in nobis, qui habent timorem domini, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere.* *Ambros. in Psal. 118.* Ædificia fratrum extra cohabitationem sæcularium debent constitui, ne silẽtium claustri siue dormitorii quies tumultuantibus populi strepitu conturbetur, nedum lingua tacet, respondeat cor, vel dum corpus quietem recipit animus sit inquietus.

De Ædificijs, & possessionibus monasterij.

Cap. XXX.

Ædificia religionũ qualia esse debent. Ædificia fratrum non superflua sint sed humilia, non voluptuosa, sed honesta. Vtilis est lapis in structura, sed quid prodest in lapide celatura, vtile fuit hoc in cõstructione tẽpli, erat enim forma significationis & exẽpli, legatur Genesis, in libro nõ in pariete. Vestitur Eua in pariete, pauper autẽ iuxta parietẽ nudus accubat. Datur Adæ tunica pellicea, fratrũ vero multitudo coarctatur hyemali molestia; liceat hoc si cui licitũ fore debeat, illis qui in vrbib[9] aut in vicis morãtur, ad quos cõfluit populi frequẽtia, vt simplicitas eorũ detineatur delectatione picturæ, qui non delectatur subtilitate scripturæ. Nobis autem qui solitudine delectamur, vtilior est equus aut bos in agro quam in pariete. *Religionum bona qualia esse debent.* Hæc satiant oculos in videndo, ibi laborant necessitati subueniendo; agros, vineas, hortos, pecorũ greges, prata, lacus nutriendi piscibus aptos, fratribus habendos concedimus. Hæc enim victui necessaria præbent, non villas, non earũ redditus, non iura fori, non telonei numos, non transeuntium mercatorũ laboriosos (vt ita dicã) recipiant obolos. Quæ enim iustitia est, vt si vẽdiderit ouẽ vidua iure fore nummum reddere cogatur? Aut si pauper aliquis humeris suis peregrinas merces transferat, transire nõ liceat, nisi pro trãsitu pretiũ reddat. Nõ obtineant iudicis vices, nec more principum militibus dominentur, sed oppressis subueniant, & pauperum fratrũ ministrent obsequijs. *Quatuor in rebus possessis obseruanda.* Quatuor sũt in rebus possessis obseruanda, scilicet ne licita iniuste acquiram[9], aut iuste acquisitis illicitẽ perfruamur, ne multa quamuis licite possideamus, aut illicite licita deesse damus. Multa enim possidere propinquum est cupiditati, & sic quandoque quod nimium diligitur, male defendi solet.

De cibo claustralium.

Cap. XXXI.

In cibo tria considerãda. Tria in cibo cõsideranda sunt idest quid, & quãdo, & quantũ comedamus. Nemo nostri propositi abhorreat abstinentiã quæ de omnibus ciborũ generibus solũ carnis excludit vsũ, cætera vero comedit ac benigne subministrat. In his tria sunt obseruanda idest modus, mensura, & numerus. In mensura debet esse æqualitas, non quantitas, sed sufficientia. Vnde beatus Augustinus *Non æqualiter*, inquit, *omnibus ec.* Tunc enim res æqualiter diuiditur, cũ ille qui diuidit, prout cuiq; opus est singulis partitur. In hoc multi multotiẽs decipiũtur, cũ delicatiori alicui vsũ lautioris cibi cõcessũ viderint. *Non est*, inquit

hæc æqua religio, quæ personas recipit, diuites honorat, & sic vbique quantum possunt fiant diuites laboriosi, fiant pauperes delicati, hi mensuram quærunt voluptatis, non necessitatis.

Quatuor sunt cibi mensuræ. Quatuor dicuntur esse mensuræ. Auaritiæ mensura est nimia parcitas, voluptatis superfluitas, dispensationis benignitas, necessitatis sufficiens æqualitas. Solent mercatores mensuris duabus quandoque vti: Vna qua vendentes sua distribuunt, quæ minor est, altera vero qua ementes aliena recipiunt, sed hæc maior. Sic quidam prælati auaritiæ & voluptatis mensura vtentes, nimiæ parcitatis vasculo subiectis ministrãt. Ipsi autem pleno superfluitatis vtuntur modio, parcitatem prædicant subiectis, sed ipsi voluptatem sequuntur. De numero autem ferculorum certa nobis consideranda est ratio, ne si multis offeras vnum, alicui sit ingratum, aut si numerositatem ferculorum concedas, vitium superfluitatis incurras.

De habitu & labore fratrum, & de prælatis.

CAP. XXXII.

QVatuor autem sunt in habitu religionis notabilia. In vtilitate vana gloria, & simulatio: in preciositate superbia, aut delectatio: in paucitate intolerãtia seu desperatio: in superfluitate vero amor sæculi, non amor palatij, non paradisi.

Augustinus Fateor, inquit, *de veste pretiosa erubesco. Et beatus Hieronymus:* Saccus, inquit, *& ieiunium arma sunt pœnitentiæ, & remedia peccatorum, quia inanis venter & habitus luctuosus ambitiosius Deum deprecantur, & exhortantur.* *Psal. 127.* *Labores*, inquit, *manuum tuarum quia manducabis &c.* Quid autem erit illis, *qui in labore hominum non sunt &c.? Ipsi non flagellabuntur*, idest non cruciabuntur. Quid autem *Psal. 72.* de his dicam, qui vagi & ociosi vacantes fabulis, & inũdantes agmine verborum fratribus labori manuum statutis horis instantibus subsannantes detrahunt; nunquid *labor labiorum ipsorum operiet eos.* In tribus maxime prælati *Psal. 139.* Christum imitari debent, quia in loco Christi sunt idest dignitate, potestate, & officio. Fuit etiam Christus Sacerdos, Rex, & Minister. Dignitati debetur reuerentia, potestati vero obedientia, officio cura. Reuerẽtia & obedientia Prælatis exhibenda est à subiectis, qui cum viderint Prælatos in dignitate humiles, in potestate mites, in administratione curę familiaris seruientes; sint ipsi humiles, mites, iniuncta officia benigne suscipiẽtes. Sunt enim quidam qui Prælatorum occupationes accusant, ingressus & egressus eorum damnant, causas ignorant, & si cognouerint, turbant Consilijs se ingerũt cur, quomodo, à quo factum sit quærunt. Sic Maria, quæ in *Luc. 10.* silentio deberet esse, Marthæ detrahit, & quæ verba domini audire cõsueuerat, verbositati seruit. Hæc & falsa Maria conqueritur, quod nõ egrediatur, quod exteriora non ordinet, quod sæcularibus non admisceatur. Tales enim Prælatorum dignitatem non reuerentur, nec potestatem timent, sed claustri statuta turbant.

De duodecim abusionibus claustri & primo de prælato negligentiæ.

CAP. XXXIII.

Duodecim abusiones claustri. DVodecim autẽ sunt abusiones claustri, quibus tota religionis summa corrũpitur, idest Prælatus negligens, Discipulus inobediẽs, Iuuenis ociosus, Senex obstinatus, Monachus curialis, Monachus causidicus, Habitus preciosus, Cibus exquisit⁹, Rumor in claustro, Lis in capitulo, Dissolutio in choro, Irreuerẽtia circa altare.

Moremur igitur in singulis, & de singulis pauca disseramus.

De prælatis negligentibus. Sunt quidam qui sciunt, & possunt, & volũt præesse, quidam qui sciunt, & possunt, sed nolunt, quidã qui nec sciunt nec possunt, sed volunt. Scire, posse, & velle, Charitatis est, vel superbiæ; scire, posse, & nolle humilitatis vel inertiæ. Nec scire, nec posse, & velle cupiditatis & stultitiæ. Nec scire nec posse, nec velle discretionis & prudẽtiæ. Qui enim sciũt & possunt & volũt præesse, si velint prodesse, charitatis est, alioquin superbiæ. Qui vero sciunt & possunt, sed nolunt, humilitatis est, quod renuunt. Inertiæ vero cum sciant, si omnino desistunt. Qui autẽ nec sciunt, nec possunt, & volũt, cupiditatis esse videtur, quod volunt, stultitiæ si velint, quod nec sciũt, nec possunt. Illi siquidẽ qui nec sciũt, nec possunt, nec volunt, prudenter agunt. Sũma est enim discretio nolle, quod non potes prouidere, aut quod nescis. Quatuor ex his quæ prædiximus idest stultitia, & inertia, cupiditas, & superbia, negligentiam generant, reliqua vero quatuor idest prouidẽtia, & discretio, humilitas, & charitas ipsam negligentiã & si nutrita fuerit eliminant. Ad prouidentiã siquidẽ pertinet consiliũ, ad discretionẽ iudiciũ, ad humilitatẽ custodia, ad charitatem diligentia. Consiliũ prouidentiæ separat à bonis mala; iudiciũ discretionis eligit, quæ sunt meliora: humilitatis custodia virtutũ euitat dãnum: diligentia periculum. In his negligentia locũ non habet. Illos vero qui prouidẽtiæ oculos stultitiæ caligine coopertos habẽt, qui ab exercitio boni operis inertes torpẽt, qui per cupiditatẽ voluptuosam distrahãtur, & per superbiã humilibus nõ condescendũt: illos dico negligentia possidet, & eorum dissoluit actiones, per stultitiam intrat negligẽtia, per inertiam manet, cupiditas desiderio pascitur, per superbiam regnat.

Adhuc de eodem.

CAP. XXXIV.

AVdiat negligens pastor quid sibi & diligenti pastori dicatur. *Bonus*, inquit, *Pastor animam suam ponit pro ouibus suis, mercenarius vero fugit.* Animam suam *Ioan. 10.* pro ouibus suis ponit, qui periculosum regiminis ascẽdens locum solus inter mundana pericula, exteriora negocia curans, necessaria quærit, qui inter adulantium ac detrahentium linguas medius incedit, qui pro infirmis laborat, & laborantes pascit, consolatur pusillanimes, & cum superbis increpando contendit. Tales oues agnoscit, dum subditorum mores & actus diligenter attendit, cui per confessionẽ corda, per circumspectionem opera, per experimentum quid ratio manifestat. Oues pastorem sequuntur ad vitã si diligens, ad mortẽ si negligens præcedat, quomodo procedent vita & doctrina, *sic fiet vnum ouile, & vnus pastor.* Pastor vnus debet esse in se, & vnus cum grege. Vnus in se vt quod docet verbis, impleat opere, vt per iracundiam nõ mutetur à mansuetudine, non eleuetur prosperis; non frangatur aduersitate, sed idem permaneat patientia perseuerante. Tenet autẽ vnitatem cum grege, quando non diuiditur à subiectis per pretiosiorem habitum, vel per delicatiorem cibum, dum sit vnus per compassionem cum infirmis, per dispensationem cum delicatis, vt cum Apostolo dicere possit, omnibus omnia *factus sum.* Pastor vero negligens fugit. Sunt enim quidam prælati qui onera importabilia *1. Cor. 9.* imponunt, & ea digito mouere nolunt, fugiũt quod præcipiunt, fugiunt cum se subtrahunt, fugiunt cum per alienas domos vagantes discurrunt, fugiunt qui *quæ sua sunt quærunt*; fugiunt qui licet præsentes sint cum negligentias viderint se sub silentio abscondunt, fugiunt qui remoti à conuentu sub ocio viuũt: quia à communi fratrum consilio recedunt, qui praua agunt, & reprehendi nolunt, qui male viuunt, & subiectos bene viuere cogunt, errantes reuocant, sed fortes occidunt, reuocant verbis, occidunt exemplis. Religiosi videri student, quia religiosos sub se habent. Gloriantur de eorum patientia, non de sua, quod operari nolunt imperant, operantur ipsi quod alijs operari licitum esse non putant, subiectos cogunt, & ipsi à nemine cogi volunt.

De discipulo inobedientiæ.

CAP. XXXV.

Inobedientia ex superbia procedit. Discurrit pulcherrime.

INobedientiæ morbus ex superbiæ tumore procedit, sicut sanies ex vulnere. Hoc morbo primus homo languit, qui bestijs terræ propositus fuit, per inobedientiæ vero culpam suppositus etiam nunc muscis & culicibus per posteros seruit. Hic autem tribus modis mederi solet; emplastro scilicet, vnguento & ferro idest exemplo boni operis, verbo commonitionis, disciplina correptionis. Assumit sibi inobedientia, quandoque nomen obedientiæ vt solo nomine glorietur. Imponitur enim nomen obedientiæ præcepto, facto, & loco. Leue est præcipere, sed labor est implere. Locus vero aliquãdo placet, aliquando displicet. Placet quibusdam, non quia abundat fratribus, sed piscibus: placet, quia famulis abundet, & fabulis, & sic fit vt vocetur obedientia, cum non sit. Hanc multi desiderant, vt extra obedientiã esse queant. Multis autem modis hæc obedientia quæri solet scilicet parentum exactione, seu fratrum seductoria exhortatione, vel etiam boni operis simulatoria ostẽtatione, item muneris promissione. *Sic adhuc cum Petro Symon Magus moratur in ecclesia, moratur & Zaphira cum Anania.* Voluit emere Simon gratiam, isti vero negociis incumbunt acquirendæ pecuniæ. Hæc est obedientia cum symonia.

Act. 8. Act. 5.

Est & alia species inobedientiæ, quæ tamen obedientia vocatur, de qua dicitur: *Quia obedisti voci vxoris tuæ &c.* Audiam ergo quid loquatur in me dominus; non quid loquatur diabolus, caro, aut mundus. Vox vxoris, vox carnis scilicet voluptas, vox mundi, vanitas, vox diaboli, iniquitas, vox Dei bonitas. Est autem vox creatoris ad subiectos de prælatis dicens: *Quæ dicunt facite &c.* vbi etiam male operantibus obedire iussit, vt sic ingrediaris & egrediaris cum Dauid sub Saule, & eundem honores licet reprobum cum Samuele, nec bonis tamen obedias in malum, nec peruersis contradicas in bonum.

Gen. 3. Matth. 23. 1. Reg. 18. 1. Reg. 15.

De iuuene ocioso.

CAP. XXXVI.

De iuuene ocioso abusio tertia.

OCium stultitiam, labor scientiam generat. Labor hominis interioris labor scientiæ, labor exterioris exercitium operationis. Scientiæ labor in tria diuiditur. In pueritia labor disciplinæ, in iuuentute exercitij, in senio doctrinæ; vt nesciat in pueritia discat, qui didicit in iuuentute ad vsum ducat, quæ ad vsum duxit in senio doceat. Est & alius labor interior scilicet cogitationis, & meditationis, vt ad requiem perueniat contemplationis; vt siquid per obliuionem sub nube dubitationis lateat obscurum, fiat cogitatione liquidum, meditatione liquidius, contemplatione liquidissimum. Cum enim aliquid de cælestibus offert memoria menti prius quasi confusum in cogitatione cernitur, postea vero meditatione discernitur, ad vltimum vero contemplatione dignoscitur. Accenditur ergo consideratione cogitatio, inflammatur discretione meditatio, illuminatur cogitatione contemplatio. Est enim cogitatio in mente quasi fumus in igne; meditatio quasi flamma cum fumo, contemplatio ignis quasi flamma sine fumo. Cum autem mens ad consideranda cælestia laborat, tunc cogitatio occupatione temporalium impeditur, meditatio conturbatur ocio, contemplatio curiositate reuocatur, & fit quandoque vt mens ociosa voluptate torpescat. Cũ igitur homo interior iacet in lectulo voluptatis dũ somno torpescit inertiæ, & somniis deluditur curiositatis, conuocat & hortatur exteriorem, vt inclinet aurem rumoribus, loquatur vana, mollibus induatur, mane comedat, gallus cænæ terminet lectionem, euntibus dormitum, surgentes ad vigilias obuient fratres, vigilantibus illis dormiant, redeuntibus surgant. Sed melius forsitan esset, si nihil dicerent quam si subtractis syllabis aut dictionibus oscitando psalmos decantarent. Laboret igitur homo interior, & exterior ne dicatur eis: *Quid hic statis tota die ociosi?* Audiant tamen Prælati causam ocij: *Nemo*, inquit, *nos conduxit*. Non enim episcopi, non presbyteri populum, non Abbates, non Priores conuẽtum. Ad hunc laborem diuersi veniunt, & diuersis temporibus mane pueri, meridie iuuenes, vespere senes, mane Maurus, meridie Paulus, vespere Gentianus. Sola tamen iuuentus *portat pondus diei & æstus*. Portat materialiter pondus laboris, & æstum solis, moraliter pondus carneæ fragilitatis, & æstum libidinis. Labore igitur manuum annihilatur pondus tentationum. Iuuenis autẽ in ocio quasi iuuentus sine iugo, qui nondum tenetur obedientiæ vinculo in æqualitate fraternæ societatis, quasi bos lasciuiens discurrit per desideria propriæ voluntatis.

De sene obstinato.

CAP. XXXVII.

De sene obstinato abusio quarta.

INter abusiones sæculi sola maior est senis obstinatio, qui morti proximus mortis aduẽtũ nõ abhorret, qui quasi ad ostiũ huius mũdi positus foris spectat. Nec tamen vitæ præsentis egressũ nec ingressũ futuræ considerat. Audit nuncios mortis, & credere non vult eis. Casus mortem nunciat latentem, infirmitas apparentem, senectus præsentem. Sed forsitan *funiculus triplex difficile rumpitur*, quo senex ligatur. Dum enim à pueritia in mẽte senis per cogitationem semitam fecerit voluptas, in sermone vanitas, in opere peruersitas, quid aliud agitur nisi quod in consuetudine, quasi in funem hæc tria torquentur. Est autem laqueus in fune, dulcedo temporalis in consuetudine, circundatio funis impedimenta sũt carnis; dulcedine ergo decipimur consuetudine ligamur. *Absalon crinibus inhærens quercui*, duritiam designat cuiuslibet obstinati, crinibus, inhærens suspenditur, quia superfluitatis amore detinetur. Mulus autem cui insederat pertransijt, quia luxuria & dolus cui semper studuerat perijt, sed pœna peccati remansit. Tribus lanceis, idest, auaritia, superbia, & luxuria cor eius perforatur: vnde & vsque hodie aceruus lapidum magnus super eum proijcitur, quia peccatorum siue suppliciorum multitudine in æternum grauatur, qui per obstinationem vsque in finem cor impænitẽs gessit. Sunt etiam tres species obstinatorum. Prima scilicet eorum qui ex correctione proficiunt. Secunda eorum, qui ex commonitione deteriores fiunt. Tertia eorum qui emendationem promittunt, sed non faciunt. Manasses in carcere positus catenis & compedibus astrictus Deum cognouit, quem prius liber cognoscere noluit. Tales sunt quidam claustrales, qui quamdiu sui iuris sunt, peruerse viuunt, dum vero in claustro quasi in carcere tenentur astricti catenis, obedientiæ, scilicet timoris, fit quandoque vt Deum quem prius despexerant, correcti diligant, & qui fecerant de libertate seruitutem, faciant de necessitate virtutem.

Eccles. 4. 2. Reg. 18. Tres obstinatorũ species. 2. Parali. 33.

Adhuc de eodem.

CAP. XXXVIII.

NAbal vero designat quosdam doctores, qui ex commonitione subditorum fiunt deteriores, qui pueris Dauid cibum negant, quia pure videre volentibus verbum Dei non propinant. Tonsoribus vero suis conuiuium parant, quia vacantes ocio adulantium confabulationes amant. Accusat Nabal Dauid, & dicit: *Hodie increuerunt &c.* Peruersi siquidem prælati dolent cum vident numerum religiosorum multiplicari, timent cum vident Dauid, idest, bonos subditos, vngi in Regem, & Saul deiici, ne & ipsi priuen-

1. Reg. 25.

priuentur honoribus, & ne loco eorum restituatur aliquis melior, & indicet Abigail Nabal. Boni siquidem subditi peruersos magistros de negligentia commonent, sed ex commonitione deteriores fieri quandoque solent, & emortuum fit cor Nabal, & factus est quasi lapis, cum morte perpetua induratur in peccatis. Pharao vero qui populum Dei Moysi dimittere promisit, nec tamen dimisit, illos designat, qui vitæ melioris emēdationem promittunt, nec culpam dimittunt, nec in spiritu columbino contritionem, sed in voce coruina dilationem quærunt; quorum terra diuersis plagis affligitur, nec emolitur, sed ex consuetudine peccandi magis ac magis induratur. Tunc enim Dominus aquas in sanguinem conuertit, cum de rerum causis aliquis carnaliter sentit. Terra vanas producit cum in aliquo garriente dominatur vana loquacitas. Cymonia siquidem, & cinifes sunt importuni mentis impetus & canini mores. Mores pecorum mortem designat cogitationum, quādo rationabili intellectu carent. *Sic enim homo cōparatur iumentis insipientibus &c.* Sexta plaga est, cum tument vesicę & corrumpuntur viscera. Quod fit dū interiora mentis tument odio, & ebulliunt ira. Plaga vero grandinis in fructibus, iniquitatem manifestam designat in operibus. Plaga locusta instabilitas est animæ, quæ ore lædit dum detrahit, dat saltus dum ad carnales se extendit affectus. Plaga tenebrarum cæcitatem designat animarum, quæ palpabiles esse comparantur, dum peruersa, quæ mens cogitat opere perpetrantur. Nouissima est mors primogenitorum, dum enim voluntas & intentio corrumpuntur, quasi primogenita Aegyptiorum morte percutiuntur. His igitur plagis affligitur obstinatio senis, qui carnalibus delectatur, loquacitate gaudet, importunis & grauis omnibus more pecorum, pronus ad vitia, iracundia tumens, ad iniurias manifestus, ad omnia mobilis, luce veritatis carens, & ideo seipsum palpans.

Exod. 8. Plaga Aegypti moraliter exponuntur.

Psal. 48.

De monacho curiali, & causidico.

Cap. XXXIX.

CVm autem dicitur monachus curialis & ex adiuncto designatur aliquid leuitatis. Ordo claustri, & ordo curiæ diuersus est. *Ibi sedes in insidijs cum diuitibus in occultis hic audis, non sedi cum concilio vanitatis &c. Ibi dextera tua repleta est muneribus: hic lauas inter innocentes manus tuas.* Ibi pauperum res violenter auferuntur, hic à pauperibus sponte offeruntur. Ibi laudatur peccator *in desiderio animæ suæ, hic autem benedicitur iusto.* Contingere enim quandoque solet, vt monachi qui curias frequentant, causas audiant, iudicia perquirant, amant decreta conciliorum, non secreta mysteriorum. Laudari appetunt, quia pro multis loquuntur, sed monachus multum loquens multis displicet. Coniugia copulant illicita, licita quandoque dissoluunt, de incertis iudicant, testantur sæpissime, quod ignorant. Si vero res ad effectum peruenire non valeat, monachus causidicus iter parat, vt quod alibi fieri non potuit, Romæ fiat. Pro principe ergo sæculari alpium frigus caloremque libenter patitur, qui pro magistro spirituali multo leuiora forsitan inuitus pateretur. Oneratus chartulis, auctoritatibus fultus reuertitur; ponit diem causæ, personas inducit, quæ paratæ sunt iurare, quod est, & velit iterum iurent, quod non est. Quid ergo dicam? Nonne magis amat monachus causidicus esse de simul discumbentibus cum Herode, quam in vinculis & carcere teneri cum Ioanne?

Monachus causidicus reprobatur.

De superbia vestium in monacho.

Cap. XL.

AIt Apostolus: *Non in veste pretiosa, &c.* Qui mollicie mulierum pretiosiorem vestem negat, putasne monacho pretiosiorem habitum concedat? Plus amat sponsus sponsæ castitatem, quam speciosam vestem; plus simplicitatem, quam totum crinem. Sic immortalis sponsus plus amat interiorem habitum, quam habitum exteriorem. Molles mollia quærunt, elati pretiosa, delicati speciosa. Exterior enim superfluitas animi annunciat vanitatem. Sit diuersitas inter indumentum palatij, & monasterij, *Qui enim mollibus induuntur in domibus regum sunt.* Sed quid dici debeat de quibusdā nostri ordinis canonicis, & mens & facies erubescunt. Lectuli etenim eorum culcitris fulciuntur plumeis, & lodicibus accurate parantur, quos si forte videres, lectulū sponsæ, quæ sposum desideraret forsitan æstimares. Nō multum differt habitus regularis, & sæcularis. Sed si forte regularem videas, archidiaconum, vel episcopū te vidisse contendas. Sed forsitan dices: *Delicatis delicata conueniunt.* Ait enim beatus Augustinus. *Si eis qui venerūt ex moribus delicatioribus, &c.* consentimus vt detur delicato quod sufficiat ne deficiat, non quo superbiat. Audi & tu Augustinum: *Non contingat,* inquit, *detestanda peruersitas, &c.* Mentior si non vidi quosdam, qui erigentes ceruicem, noluerunt sociari eis, ad quos foris accedere nō audebant. Sed egressi de paupere ecclesia circumierunt ditiores, vt ibidem reciperentur. Et qui semper veteres aut viles pannos habere consueuerant, nunc semper nouos aut pretiosos habere contendunt, & qui ante conuersionem lectulum proprium nusquam habebant, nunc si forte voluntas eis fuerit eundi alicubi, ornamenta lectuli secum portant. Timeo autem ne in huiusmodi lectulis videantur somnia vanitatis, ne in eis patiatur animus illusionem carnis; & anima spoliata virtutibus enetuitet delectetur. In lectulo Iacob ad caput ponitur lapis, non pluma lenitatis. Inter illos etiam qui tunicis induuntur, voluptas pedem posuit, non quod camisijs induantur, sed quodam delicato panno, qui vulgo Saia vocatur. In ostensione igitur laneæ vestis asperitatem conuersationis ostendunt, sed in delectatione delicati panni suauitatis molliciem quærunt. Vidi & ego (nisi fallor) monachum camisia vestitū iocantem & dicentē: *Carior est stamina, quam camisia*, eratque sanus & petulans, & pingui residens equo, abundans rebus, & curias frequentās, qui tamen ante conuersionis habitum pedes ire consueuerat, nec semper lineis induebatur.

1. Tim. 2. Habitus pretiosus non decet monachum.

Matth. 11.

Gen. 28.

De cibo exquisito.

Cap. XLI.

CVm autem legas deliquisse Ionathā in gustu mellis, Esau in edulio lentis, Sodomitas in saturitate panis, putasne sine periculo esse tot carnium ferculis, tot piscium generib. tot frixurarum diuersitatibus delectari? Nonne sic differt palatium à refectorio, sicut Aegyptus à deserto? Si igitur in deserto sumus, mirandum non est, si ollas carnium suspiramus. Isti autem quare suspirant qui ollas carnium semper habent. *Adhuc,* inquit, *escæ eorum erant in ore ipsorum &c. Esca enim ventri &c.* Occidit enim pingues eorum *quorum Deus venter est.* Deo si quidem ventri templum, coquina, altare, mensa, ministri, coqui. Immolate pecudes, parate carnes, fumus incensorum, odor saporum. In Hierusalem non astruuntur, sed Babyloniæ, quia *quorum Deus venter est, & gloria eorum in confusione.* Ipse est enim princeps coquorum, qui muros Hierusalē destruxit, & fecit vasa templi vasa palatij, & vasa etiam mensæ diuinæ fecit vasa coquinæ. *Qui nutriebantur*, inquit, *in croceis &c.* Crocus in oriente nascitur, colorat, & sapore virtutum reficiuntur, exterius vero boni operis

Cibus exquisitus religiosis prohibitus.

Psal. 77. 1. Cor. 6.

4. Reg. 25.

Thren. 4.

exemplo colorantur, sed hi amplexantur stercora, dum post sobrietatis & continentiæ vitam reuocat eos ventris cura. Et fit quandoque, vt qui in sua domo ante cōuersionem sobrie vixerant, postmodum in monasterio gulosi fiant. Placatur venter Deus Deorum diuersorū hostiis ferculorum, inclinat aurem rumoribus, excitatur saporum generibus, demulcetur confabulatione, nō in oratione ocio gaudet, somnolentia delectatur. Per similitudinem ergo Deo venter assimilatur, dum ei tota deuotione per omnia seruitur. Habet itaque monachos, Canonicos, conuersos, qui obnixius seruiunt, eos scilicet qui sub ocio in ecclesia Dei remisse viuunt, qui non quærunt secretas orationes, sed fabulosas ociosorum confessiones. Inter quos non audiuntur singultus, & suspiria compunctæ mentis, sed risus & cachinnationes & ructatus ingurgitantis ventris. Miserabilior inter alias hæc abusio vt delicatius in ecclesia, quā in domo propria vixisse conuincaris, & dicatur de te: *Pauit sterilem, quæ non parit, &c.* Iob 14.

De rumoribus in claustro.

Cap. XLII.

Affluentiam ciborum comitari solet inūdatio verborum, saturitatem ventris sequitur leuitas operis & vanitas mentis. *Sedit*, inquit, *populus manducare & bibere & surrexerunt ludere*, dicit, non legere. Exod.32. Sunt enim quidam post diuersa fercula delicati cibi, qui cum in claustro sedeant non lectioni & silentio, sed rumoribus & curiositati vacant: qui locum & tempus loquendi & tacendi nusquam & nunquam seruant, sed instabiles, ociosi, nunc hos, nunc illos ad colloquium vocant. *Pone*, inquit, *custodiam ori meo &c.* ostium, dixit, non murum. Psal.140. Si enim murus poneretur, loquendi licentia omninο negari videretur, sed ostium ponitur, quod tempore & loco clauditur & aperitur. Est tempus & locus tacendi & loquendi. Aperitur itaque ostium in claustro hora constituta lectioni in capitulo confessioni, in ecclesia orationi. Clauditur iterū in claustro cōfabulationi, in capitulo excusationi, in ecclesia vanæ modulationi. Hoc ostiū clauditur sæpe fratribus nouiter cōuersis, tepidis & peruersis: aperitur tamen eisdem quandoque propter necessitatem corporis, vel ad doctrinam ordinis seu ad ædificationem mentis. Potest hoc ostium appellari licentia loquendi; per hoc sæpe introeunt qui ostium mentis frangunt. *Fascinatio etenim nugacitatis &c.* Iob 1. Cauendum tamen est ne hoc *ostium pateat vento venienti à regione deserti ne domus quatuor angulis concussa subuertatur, & filij Iob oppressi moriantur.* Explicantur loci Iob. Deserti regio est dæmonum seu peruersorum fratrum à Deo derelicta multitudo, à quibus ventus veniens idest grauis tentatio irruit, quæ à tranquillitate conscientiam subuertit. Domus vero mentis, quæ quatuor angulis, idest Prudentia, Temperātia, Fortitudine, & Iustitia solidata est, concitatur quandoque vento tentationis, seu turbine verborum quassata turbatur. Septem filij 7. sunt virtutes animi, qui moriuntur, quando à suis contrarijs feriuntur. Obruitur enim sapientia per stultitiam, intellectus per hebetudinem, consilium per præcipitationem, fortitudo per timorem, scientia per ignorantiam, pietas per duritiam, timor Dei per superbiam; sed ab hac ruina puer euadit, qui beato Iob nunciet idest discretio mentis, quæ cum animo agit, vt quod perdere cœperat, pænitendo conseruet. Hi sunt rumores claustralium, ad quos non pertinent bella principum sæcularium, sed pugnæ tentationum. Delectare ergo charissime, his rumoribus, non exterioribus. Gaudent multi claustralium cum de regibus fabulantur, dum casus militum narrant, dum pro illis loquuntur à quibus ipsi non agnoscuntur, multorum partes defendunt, pro multis irascuntur, pro multis litigant, ignorant tamen quod negant aut affirmant. Si autem de Regibus sermo est, docet lectio claustri Regum certamina, casus & euentus bellorum, quomodo moriatur Saul, & quis eius mortem nunciauerit Dauid. Audire forsitan vel rumores pacis non belli, concordiæ non discordiæ. *Regina Saba nouit rumores huiusmodi, quæ audita fama Salomonis &c.* 3. Reg.10.

De lite in capitulo.

Cap. XLIII.

Infirmitati mortalium omnipotens pater benigne prouidens, in ecclesijs instituit tria scilicet medicos, loca, & remedia. (Tria Deus instituit in ecclesia, loca medicos & remedia.) Medici sunt prælati, loca capitula, modi pœnitentiæ remedia. Attende igitur in Samaritano prælatum, in stabulo capitulum, in infusione vini & olei, fomentum consolationis & asperitatem correctionis. Hæc est etiam piscina compunctionis, in qua sanatus est infirmus post commotionem veræ confessionis, nec tamen sanabatur nisi vnus. Nisi enim adsit vnitas deest sanitas. Qui igitur amāt litē, destituūt vnitatē. Intolerabilis igitur hæc est abusio, vt ibi litiges, vbi teipsū accusare debes, vt ibi augeatur culpa, vbi deleri potest; vt ibi contemnas Christi vicariū, vbi contēnis Christū. Sed forsitan dicet aliquis Religiosum possum pati magistrum, sed cum negligentiam prælatorum considero, obedire contemno; cum video fratres meipso deteriores, accusationes eorū pati nolo. Cū dicis fratres teipso deteriores, deterior factus es. Quare cōtemnis magistrū? *an nescis Christū coram Pilato iudicatum?* Matth.26. Tulit crucem pro peccatis tuis, non pro suis, & tu virgam renuis? Flagellari non erubuit coram populo, & tu dedignaris spoliari coram magistro? Accusatur & tacet, accusatis & tu litigas? Si in hoc perseueras, in spiritu peccas. Igitur in loco remissionis, inducis litem contradictionis. Hic est locus præ cæteris diabolo odiosus, hic amittit, quod alias acquisiuit. (Capitulum quis locus. Isa.14.) Hic est enim locus spiritui sancto consecratus, officina Spiritussancti in qua filij Dei congregātur vt ei reconcilientur. Noli esse frater quasi sathan inter filios Dei. Sathan est, qui magistro contradicit, & fratribus aduersatur. De eo quæritur vnde veniat, qui nunquam est stabilis, sed semper instabilitatem vagus amat. Hoc enim solent peruersi fratres facere, officinas, parentum domos, vicinas ecclesias vagando circumire: bene viuentibus intus & exterius molesti fiūt. Scito tamen quod quicquid intus & exterius delinquitur, in capitulo per confessionem relaxatur.

Adhuc de eodem.

Cap. XLIV.

Noli quæso esse in capitulo sicut Sathan in cœlo, vel sicut Adam in Paradiso: Iudas cum Christo. Iob 1. Vnus enim desperat, alter excusat, tertius se exaltat. An nescis, Sathan expulsum à capitulo cœli, Adam à capitulo Paradisi, Iudam à capitulo Christi? In primo culpa superbiæ, in secundo inobedientiæ, in tertio auaritiæ. Lucifer non attēdens dignitatem creationis casurus sedem quæsiuit elationis. Sic quidem claustralium dum generis nobilitate præeminent, dum literarum scientia pollent, dū propria virtute ad laborandum præualēt, dū vocis modulatione placent, dum in qualibet artiū cæteros fratres præcellunt, elationis sedem petunt: & qui ex dono tanti muneris humiliores esse deberent, contra debiliores & illiteratos superbi tument. Quidam ex data potestate superbiunt, & licet eis alij obediant, ipsi tamē obedire prælatis nolunt. Vnde autem processit deiectio in dignitate, vnde malum in Angelo, cum nec præcessisset, nec tunc esset. Altioris est hoc operis & subtilioris. Scio tamen quod si veniret sathan ad capitulum cōfessionis, impetrare posset indulgentiam remissionis. Sed ne desperaret homo, cum audiret Angelū tantæ dignitatis cecidisse, hominum tantæ potestatis peccasse, discipulū tantæ familiaritatis apostatasse, ostēdit nobis Deus

exempla

Math. 6. Ioan. 10. Luc. 7.

exempla quorundam, qui peccauerunt nec desperauerunt, sed amici Dei facti sunt. *An ignoras Petri negationem? Thomæ dubitationem? Nonne & post culpam dilexit Mariam?* Amat Christus confitentium humilitatem, non superborum obstinationem, *qui declinant cor*, scilicet *in verbo malitiæ.* Solent & quandoque ex nimia simplicitate prælatorum, vel ex peruersitate subditorum in capitulo lites multiplicari, quia vbi deest seueritas disciplinæ, oriuntur rixæ, loquuntur de exterioribus negociis in domo confessionis. Adducunt oues & boues in capitulo, vt vbi debet haberi sermo de animabus, habeatur cura de bobus. Commouentur inter huiusmodi verba simpliciores fratres, turbantur discreti, habent iracundi locum, peruersi tempus loquendi. *Conqueritur Martha, respondet Maria*, quia non est qui respondeat pro ea. Vbi enim nimia simplicitas prælatorum non seruat pacem claustralium vel non increpat culpas ministrantium, ibi nec Martha compescitur, nec Mariæ silentium custoditur. Pulcher ordo recte viuentium, vt in capitulo turbato fratri non respondeat, nisi qui scit, & quod debeat, & quod deceat. In his tribus personis designari potest forma perfectæ religionis. In Martha ministrantium, in Maria claustralium, in Christo prælatorum. In capitulo itaque in quo discreti præualet auctoritas prælati, nemo nisi iussus loquitur, nisi vel proclamet aliquem, vel de ordine quærat, vel culpam suam humiliter confiteatur. In his siquidem seruandis summus est medicus & perfecta medicina, seuerus magister non crudelis, & rationabilis disciplina.

Luc. 10.

De dissolutione in choro.

Cap. XLV.

In choro dissolutio magna est abusio. Abusio in cantu.

IN ecclesia cum ad opus Dei ventum fuerit humilitatis honestas diligentius obseruetur, ne qui in ecclesia ante conspectum Dei conuenimus, ibidem deteriores simus. Sunt enim quidam qui mente vagi attoniti oculis habitu dissoluti, plana parietum prospicientes perlustrant, aliud cantant, aliud cogitant, in choro sunt corpore, sed in foro mente. Sunt etiam alii voce dissoluti qui vocis suæ modulatione gloriantur, nec tamen gaudent de dono gratiæ, sed alios spernunt tumētes elatione, aliud cantant quā libri habeant, fortassis vt placeant populo magis quā Deo. Qui sic cantant non cantant in choro cū Maria sorore Moysi, sed in palatio cum Herodiade, vt placeant discumbentibus & Herodi. Delectantur enim altitudine vocis, nemo tamen altius cantat eo, quem Dominus audire consueuit de monte sancto suo. Nemo dulcius quàm cui inclinat Dominus aurem suā. *Voce mea*, inquit, *ad Dominum clamaui, &c.* Esto igitur in valle humilitatis, vt in monte sancto audiri merearis. Si sic cantas vt ab alijs laudem quæras, vocem tuam vēdis, & facis eam non tuam, sed suam. Caue ne monasterium vertas in theatrum: habes in potestate tua vocem tuam, habeto & animum: frangis vocem, frange & voluntatem: seruas consonantiam vocum, serua & concordiam morum, vt per exemplum concordes proximo, per voluntatem Deo, per obedientiam magistro: hæc est concordia morum. Sunt etiam tres species sonorum quæ fiunt pulsu, flatu, & cantu. Ad cytharam pertinet pulsus, ad organum flatus, ad vocem cantus. Assignatur hæc consonantia sonorum concordiæ morum, si feratur ad pulsum cytharæ manuum operatio, ad flatum organi mentis deuotio, ad cantum vocis sermonis exhortatio. Percute igitur chordas cytharæ manu bonæ operationis, vt concordes proximo per exemplum mortificatæ carnis. Imple organum cordis flatu, id est spiritu sanctæ inspirationis, vt reddas Deo dulcem sonum piæ deuotionis: Noli cantare cum Lucifero, seu cum primo homine in Paradiso, sed in templo cum Christo. Cantus diaboli cupiditas, primi hominis voluptas, secundi charitas. In cantu diaboli sunt tres falsæ voces, & in cantu primi hominis tres dissonæ, & discordes. In cantu enim diaboli prima vox est elationis, secunda suggestionis, tertia desperationis. Similiter & in cantu primi hominis, prima est vox delectatio secunda consensus, tertia excusatio. Ex his sex vocibus constat discordiæ cantus: Musica diaboli ab altiori voce cantari cœpit. Inchoauit enim in cælo antiphonam elationis dicens: *Ponam sedem meam ad Aquilonem &c.* Altius igitur inchoauit quā debuit, si enim non excederet regulam subiectionis, cantaret cum alijs Angelis canticum perpetuæ fælicitatis. Descendens vero de cœlo inchoauit antiphonam suggestionis in paradiso, desperationis in inferno. Differt itaque musica Christi à musica diaboli. Illa enim incipit à voce sublimiori, hæc autem ab humiliori. *Discite*, inquit, *à me &c.* In musica siquidem Christi sex sunt voces inter se consonæ & concordes. Prima concordiæ vox est humilitas cordis, secunda mortificatio carnis, tertia compassio, quarta consolatio, quinta oratio, sexta deuotio. Nota ergo concordiam morum inter descensus & ascensus virtutum. In his sex vocibus cantatur canticum nouum, canticum charitatis. In his auditur iubilum vnitatis consonum, melos deuotionis, dulcedo contemplationis.

Psal. 3.

Tres sunt species sonorum. Cantus templi moraliter exponitur.

Conceptus pulcher pro concionatoribus.

Isaia. 14.

Musica Christi à musica diaboli differt. Math. 11.

De irreuerentia circa altare.

Cap. XLVI.

Intrepiditas ipsius accedentis ad sacramentum altaris.

VLtimum de 12. abusionibus claustri dicturus accedo, qui me solum inter cæteros in hac parte negligentiorem reperio: qui licet ablutis manibus, lota facie albis vestibus indutus accedam ad altare, tamen peruersus opere, ore pollutus, immundus corde Christi corpus meis non contimesco manibus tractare. Accedo elatus ad humilem, iratus ad mitem, crudelis ad misericordem, & tamen patitur humilis elatum, mitis iratum, crudelem misericors. Accedo seruus ad dominum, non amore, sed timore, non deuotione, sed vsu. Accedo ad Dominum cuius percussi seruum ad patrem, accedo cuius occidi filium. Percussi verbo, occidi exemplo, nec tamen pertimesco Dominum, nec reuereor patrem. Manens in turba fratrum, turbans aliquos, & ab aliquo turbatus, quandoque accedo ad pacificum. Talis ad osculum pacis; qui prius reconciliatus accedere debuissem ad osculum turbati fratris. *Bonum est cum Symeone saluatorem puerum portare in manibus, & fructum salutis habere in operibus.* Qui enim portat puerum in manibus idest puritatem in operibus, cum orat exauditur, vt in pace dimittatur. Cum offerebantur in templo pueri, offerri solebant in hac purificatione agnus, turtures, aut columbæ. Ego autem quid offeram cum nullum istorum habere queam? Offeram ne porcum de his quos tamdiu paui? offeram ne merulam beati Benedicti, quæ totiens & tam importune mihi volitans occurrit? Offeram strutionem quam nutriui post conuersionem? Offeram fortassis porcum immunditiæ pro agno innocentiæ? Merulam voluptatis pro turture castitatis? Struthionem simulationis pro columba simplicitatis? Quid enim Struthio in deserto, nisi simulatio in conuersione? Adhuc mecum habeo siliquas porcorum, quia in ore meo resonant sæculares fabulæ, cibus spirituum immundorum, sæcularia narro, stultos congrego & sicut porci siliquas, sequuntur immundi nugas. Heu quam sæpe occurrit mihi merula tentationis, & tam tardus curro ad vepres & vrticas correctionis. Porto plumam Struthionis in habitu religionis, vt non placeam moribus, sed vestibus. Quasi enim Strutio volatum simulo, sed tamen pedibus terram tango. Volito habitu, tango affectu. *Penna*, inquit, *Struthionis similis est pennæ ericij. Et veniunt ad vos in vestimentis ouium &c.* Exterius enim contegor vellere, intus autem sæuio cupiditate.

Luc. 2.

Iob. 39. Math. 6.

Adhuc de eodem.

CAP. XLVII.

Coram domino assisto ad altare extensis manibus quasi cruci affixus, crucem simulans, & tamen nō portans, cuius crucem, forsitan latronis? sed vtinam illius cui dictum est. *Hodie mecum eris in Paradiso*. Tres sunt siquidem cruces: Prima latronis desperantis, secunda vero orantis, tertia Christi. Primus meruit crucem, sed non profuit sibi ad salutem, secundus vero meruit, portauit tamen eam & illi profuit, tertius non meruit, portat tamen sed nobis profuit. Hi in quorum manibus labor est assiduus, oratio in lingua, puritas in mente, portantes aliena peccata quasi sua. Hi sunt qui portant crucem non pro suis, sed pro peccatis alienis. Prima igitur crux diaboli, secunda cuiuslibet iusti, tertia vero Christi. Prima malitiæ, secunda pœnitentiæ, tertia iustitiæ. In vnaquaque sunt quatuor dimensiones. In cruce etenim diaboli est altitudo, qua extollitur super omne quod colitur, profundum desperatio, de qua *peccator tandem in profundum venerit malorum* & latitudo in carnalibus, qui latam & spaciosam vitam sequuntur; longitudo vero pertinacia. In cruce vero iusti, profundum est humilitatis, longitudo assiduitatis laboris, altitudo cōtemplationis, latitudo orationis, quæ non tantum complectitur amicum, sed etiam inimicum. Crux autem Christi habet profundum timoris, altitudinem spei, latitudinem charitatis, longitudinem perseuerantiæ. Primam timeo, secundam quæro tertiam desidero. In prima pœna tantum, in secunda pœna cum venia, in tertia gloria. Oportet ergo præcedere sacrificium humilitatis in mente, afflictionis in carne, vt habeatur deuotio in dominici corporis consecratione. Cum offert Abraham sacrificium Domino, aues indiuisæ remanent, quia spirituales semper vnitatis vinculum tenent. Super corpora vero diuisa volucres descendunt, quia in diuisione carnalium dæmones desiderij sui pastum quærunt. Ego autem non tantum grauor accessu volucrum, sed etiam inquietor importunitate muscarum. In illis timeo rapinam, in his maculam. Tres sunt autem muscæ Aegypti, musca vanitatis inquietat, & maculat sacrificium humilitatis cordis, musca curiositatis sacrificium orationis, musca voluptatis sacrificium mortificatæ carnis.

Luc. 25. Tres sunt cruces orantis scilicet desperantis & condonantis.

Prouerb. 13

Gen. 15.

Iterum de eodem.

CAP. XLVIII.

Accedo igitur ad altare vanus, curiosus, voluptati subditus. Sunt & multi alii in sæculo, qui non tātum vani, curiosi, & voluptuosi, sed etiam *cum ambitione non cum deuotione accedunt ad mensam Christi*, qui etiam nō accederent, nisi se aliquid recepturos sperarent. Accessit ad Iesum Petrus, accessit & Iudas, accesserunt discipuli, accesserunt & milites crucifigentes; accedunt & quotidie ad corpus Christi religiosi, accedunt & peruersi sacerdotes, qui ea, quæ offeruntur ad mēsā Christi, offerūt in mensa diaboli. Ipsa est alea fati, in illa Deum inuocant, in ista periurant. Non enim orationi vacant, sed lusibus exultant. Legem Dei nec sciunt, nec discunt vacātes ocio, commessationibus & ebrietatibus student, terrenis inhiant, terrena sapiunt, assidui in plateis, in ecclesia rari, tardi ad inuestigandam culpam peccatoris, parati ad inquirenda vestigia leporis, velociores ad congregandos canes, quam ad conuocandos pauperes. Libentius porrigunt panem cani, quam pauperi. Plures seruiunt eis ad mensam, ad missam nullus, famulos aut famulas habere secum volunt, sed clericos habere non possunt, quia nolunt. *Hi sunt quorum thalamus ornatior est ecclesia sua, mensa paratior altari, cyphus calice pretiosior, equus carior missali, cappa casula pulchrior, camisia delicatior alba*. Ecce quomodo obscuratum est aurum fuligine peccatorum, mutatus est color optimus decoris & sanctitatis in fœditatem vitiorum. Lapides sanctuarij dispersi sunt in capite omnium platearum, quia dum per vitam mundam & orationem intus esse per contemplationem Dei semper debuerant, per vitam reprobam foris passim vacant. Ecce iam pœna nulla est sæcularis vitæ actio, quam sacerdotes Christi non administrent. Nulla mundi negocia, in quibus ministri altaris se non occupent, nulla rerum improbitas, qua monasticus ordo se non implicet. Pæne nulla illecebris vitæ blandicies, qua se castitas sanctimonialium non commaculet. Sanctuarij ergo lapides dispersi sunt in plateis, cum religiosi quique lata mundi itinera sectantur, & non solum in plateis, sed & in capite omnium platearum disperguntur, quia & vacent per ministerium operis, & honorari volunt de imagine sanctitatis.

Math. 27.

Thren. 4.

Grauis sacerdotum obiurgatio.

Igitur prælati subditos diligenter custodiant, subditi prælatis benigne obediant, deuoti sint senes, laboriosi iuuenes, sit honestas in habitu, mediocritas in victu, in claustro assidui, ad curiam rari, vt non sint curiales sed claustrales; sint intenti psalmis, non causis; in claustro non sit rumor, sed lectio; in capitulo non lites, sed confessio. Sit in choro seuera simplicitas, circa altare reuerētiæ honestas.

Ex his obseruantiæ mandatis pendet summa totius religionis.

De claustro animæ, & eius lateribus.

CAP. XLIX.

Ex *libro tertio*. Animæ claustrum contemplatio dicitur, in cuius si nudum se recipit animus sola cœlestia meditatur, separatur à terrenis, à turba cogitationū, dulces carnes refugit affectus, vagos sensuum motus restringit, in Domino delectatur, legit in libro vitæ, pro silentio pacem tenet, in choro virtutum seruat concordiam morum. Huius claustri ambitus virtutum columnis decoratur, sustentatur patientiæ basibus, ad regulam iustitiæ quadratur, virtutum coadiacentibus officinis munitur. Muro boni operis claustri septa forinsecus ambiuntur, quæ clauso silentij ostio vagæ mentis gressus cohibent: ab hoc enim claustro egressa est Dina. In quatuor virtutibus animi quadratura est claustri, quæ sunt contemptus sui, & contemptus mundi, amor proximi, & amor Dei. Ex his vnum vertitur ad occidentem, aliud ad septentrionem, tertium ad orientem, quartum ad meridiem. Non est igitur quo diuertat animus inter hæc quatuor virtutum munimina constitutus. Non enim ad carnis voluptatem, non ad mundi vanitatem, nō ad odium proximi, non ad contemptum Dei. In his quatuor claustri lateribus quatuor ordines columnarum disponuntur. Ex contemptu sui etenim duodecim columnarum ordo procedit, scilicet humiliatio cordis, & afflictio carnis, sermo humilis, abiectio vestis, cibus tenuis, pondus laboris, amor subiectionis, contemptus honoris, laudem fugere, alterius consilium suo præferre, subditis obedire, de se diffidere. Hæ columnæ secantur, quando scilicet discretionis virtutes à vitiis separantur. Sculpuntur, quando ea quæ mens cogitat manus operatur. Sic *Salomon in templo celaturas prominentes fecisse legitur*. Prominent celaturæ, dum mentis cogitationes exterius apparent in exemplo, & operatione; sed quomodo poliuntur? Quando tribulationis aduersitate feriuntur. Quod politur æquale efficitur, non elatum, leue, non asperum. Æqualitas mentis lineam seruat religionis. Sunt enim quidam qui nunc afflictione carnis macerantur, nunc ad carnis voluptatem reuertuntur, sæpe vigilant aliis dormientibus, sed sæpius dormiunt aliis vigilantibus, nunc humilia, nunc sublimia, nunc blanda, nunc aspera loquuntur: nunc de fratribus, nunc de parentibus gloriantur: nunc nihil nisi ordinis statuta perstrepunt, nunc nil nisi fabulas audire: nunc albas, nunc nigras, nunc medio colore coloratas delectantur habere

Exponuntur omnia quæ ad claustrū pertinent moraliter.

Gen. 34.

De quatuor lateribus claustri.

De quatuor ordinibus columnarum.

3. Reg. 6.

cappas,nunc vilis placet habitus,nunc mediocris, nunc superfluus? Nunc dant illis olera pastum, aqua potum, nunc vero exquisitis ferculis, nunc diuersis poculis vtuntur:nunc laborant,nunc labor displicet, amant subesse,vt possint præesse. Hæc est inæqualitas columnarum,hæc est asperitas earum. Paulus docet leuitatem cum dicit:*Si fieri potest,quod ex vobis est. &c.* Aequalitatē vero vbi ait.*Scio humiliari,scio abundare &c.* Patientiæ virtus ædificij spiritualis sustinet onus. Tres in scripturis basium species inueniuntur scilicet ænea, argentea, & aurea fortitudo in opere,claritas in sermone, fulgor in mente. Qui in his tribus patientiam seruat, quasi basis aurea virtutum structuram firmiter portat. Sunt & aliæ tres basium species, sed fragiliores, igne enim lignea comburitur,lapidea gelu frangitur,picta vero nihil portat,sed ab alio sustentatur; hæc est enim patientia ficta.

Rom. 12. Philip. 4.

De receptaculo hospitum.

Cap. L.

INter ædificij spiritualis officinas hospitum prior domus occurrit,quæ peregrinis patet,mens hospitalitatis officio fungitur, cum delinquentium fratrum culpis benigne compatitur. Habet hæc domus ministros suos qui hospitibus seruiunt. Pulsanti enim peregrino charitas aperit,intrantem hilaritas recipit,receptum affabilitas detinet,esurientem collatio pascit, fesso humilitas seruit,hæc reuertenti filio paterfamilias exoluit. Sic & spiritualium patrum pietas (quæ quasi paterno affectu prçsidet subiectis) delinquentem discipulum cum per pænitentiam redierit longe venientem videt,compatiēdo occurrit indulgendo;amplectitur familiarem sibi faciendo. Occidit vitulum carnis mortificationem prædicando,chorum ordinat,simphoniam tangit,morum cō cordiam & vanitatem edocendo. Inuitat igitur pietas desperantem,trahit charitas inuitum,iratum misericordia pacificat,prædicatio instruit. Morum concordia facit amicum,proximum humilitas Deo; sed dum hæc fiunt,timeo ne frater ille qui foris erat superueniat, & dicat:*Pater tot annis seruio tibi,&c.* Reuera ille dicitur extra domum esse compassionis,qui nescit beneficiū consolationis,qui tantum nouit increpare, non obsecrare: sic tamen temperanda est misericordia regentis ne impunita remaneat culpa delinquentis. Sed quandoque spiritales patres quosdam delinquentes recipiunt, quos fratres despiciunt, domum compassionis intrare dedignantur,& sic extra moriuntur,& qui fratribus compati debuerant,crudeliores prælatis fiunt. Ouem perditam Christus ad caulas violentiæ manu non reduxit, sed humeris propriis impositam reportauit,sic & Angeli super vno peccatore pænitentiam agente gaudent. Quid igitur charissimi,concordant Angelus & creator dum cō uertitur peccator, & frater fratri dedignatur compati, cum pater spiritualis misericorditer non ignoscit filio delinquenti. Qui iacet non erigitur, nisi qui iacentem erigit inclinetur;tales quandoque eriguntur per amorem,quandoque per timorem. Amor erigit, trahit & sustentant. Timor cogit,erigit,sed cruciat. Nec tamen nimium parcat amor,nec nimium terreat timor, sed sic amorem timor comitetur,vt nec timor odium pariat, neque amor negligentiam patiatur. Hinc per beatum Iob dicitur:*Cum sederem,quasi rex &c.*

Luc. 15.

Luc. 15.

Iob 29.

De capitulo,& labore manuum.

Cap. LI.

SIcut autem fratrum multitudo, vt errata corrigat, statutis horis ad capitulum confluit,sic etiam mentis ratio cogitationes diuersas ad secretum cordis quandoque conuocat,vt incorrigibiles eiiciat, corripiat inquietas,negligentes emendet,instruat simpliciores, mitiget iracundas,& voluptuosis restringat, pigras excitet, cōsoletur pusillanimes,doceat indiscretos. In hoc spiritali capitulo Abbatis locum possidet ratio, conscientia culpas accusat,superbia reatum defendit,innocentia cōfitetur,humilitas seipsam iudicat, arrogantia vero alios iudicare non desinit; more peruersorum fratrum vitia præceptis contradicunt,more vero simplicium virtutes obediunt, seipsas tamen quandoque virtutes inuicem accusant. Accusat enim misericordia iustitiam, iustitia vero misericordiam,humilitas honestatē, honestas humilitatem:cum scilicet agit misericors remissius, iustus seuerius,humilis parcius,honestus abundantius;quasi ad suscipiendam disciplinam denudatur, quando per confessionem vitiorum occulta manifestantur. Post capitulum ad laborem manuum fratres egredi solent,sic post quietem contemplationis egreditur animus ad laborem necessitatis. Egreditur à contemplatione cælestium ad meditationem scripturarum, & ibi præmiorum amore tractus,& pœnarum timore tactus descendit ad suorum memoriam delictorum, qui dum culpam propriam cognoscit alienæ citius ignoscit,& ideo descendit ad compassionem proximorum,inde vero progreditur ad agendam curam eorum:sicut cum aliquis egreditur de thalamo in domum,à domo in porticum,à porticu in vicū, à vico in agrum. In contemplatione igitur quies est, in cæteris labor. In meditatione scripturæ laboramus, timentes ne præmia iustorum amittamus; in memoria delictorum ne cum damnatis simus,in compassione verò proximi labor est cordis,in agenda curā eorum labor operationis. In vno monemur,in alio docemur; in tertio monemur,in quarto meremur. Monet enim scriptura quid agere debeamus. Exit etiam animus in hortum,vt videat hortulanum Christum, qui plantat germina virtutum. Exit & olera rigare, idest, fragilitatem carnis lachrymis deplorare; sed sicut sol post pluuiam clarior fulget,sic Christus post irrigationem lachrymarum benignior apparet. Egreditur iterum ad ficulneam, vt stercoris cophinum mittat;idest,vt memoriam peccati fetentem reddat. Intrat,& in vineam, vt circunfodiat eam,vt succidat sarmenta,idest,superfluitatis incrementa,vt quod luxuriat in palmitibus, abundet in fructibus. *Egrediamur,* inquit,*in agrum.* Egreditur animus à contemplatione ad sui circunspectionem, à cura sui ad agendam curam proximi,vt fiat ager virtutum,qui prius erat veprium & spinarū. *Commoremur,*inquit,*in villis id est* in illis,qui sunt villani,idest rudes,& tardi ad percipienda documenta curiæ Christi. Inordinati enim qui non quærunt ædificationem mentis,sed repletionem ventris terrenis inhiant,terrena sapiunt. In his igitur necesse est, vt faciamus moram,per doctrinam, & per disciplinam. *Mane surgamus ad vineas,* idest,non pigri,sed præcedentes exemplo & operatione.

Virtutes se ipsas accusant.

Labor manuum quid spiritualiter significet.

De effectu lachrymarum.

Cant. 7.

Cant. ibid.

Ibid.

De Refectorio.

Cap. LII.

INterior homo in refectorio sanctæ meditationis potatur vino compunctionis, & diuersorum exemplorum saginatur ferculis. In hoc ergo tres ponuntur mensæ,tres intellectus diuinæ scripturæ scilicet historialis,mysticus,& moralis. In prima cibus est grossior, in secunda subtilior,in tertia dulcior. Prima pascit miraculis,secunda figuris,tertia verbis. Res miraculorum corroborat fidem,impletio scripturarum spem,doctrina morum charitatem. Ponuntur itaque mensæ, ponuntur & panes. Affert enim Moyses cōspersum Apostoli hordeaceum,Helias subcinericium;hordeum vetus testamentum. Per conspersum designatur panis lachrymarū, per subcinerium designatur vita peccatorum. Ministri apponunt diuersa genera vini,Stephanus scilicet vinum passum,Isaias aqua mixtum. Inebriantur duo Noe, & Loth; Noe requies,Loth vero declinatio interpretatur. Qui quçrunt requiem carnis inebriantur vino aqua mixto, qui vero requiem mentis vino passo. Apponit

Refectorium spirituale quid.

Cibi spirituales comedia qui.

Exod. 12.

Paulus olera, tres pueri ministrant legumina: Paulus infirmis olera propriæ fragilitatis, igne cocta paupertatis assignat. Tres vero pueri per legumina delicatis dant exemplum seruandæ sobrietatis. Sequuntur autem tria generalia fercula carnium: Abel agnum, Abraham arietem, Iosue vaccam apponit. In agno simplicitas cordis, in ariete fortitudo operis, in vacca lac prædicationis. Non sit autem in nobis simplicitas, sine discretione, sed simus sicut illi, qui vt nubes volant, *prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Ne sit nubes sine pluuia, serpens sine prudentia, Columba sine simplicitate, sed careat columba felle, serpens veneno, nubes siccitate, vt sit simplicitas iusti sine amaritudine; prudentia sine malignitate, doctrina sine vanitate. Post carnium fercula tres piscium diuersitates apponuntur, scilicet pisces de mari, de flumine, de stagno. Pisces de mari, sæculares, de flumine doctores, de stagno claustrales. Tales enim apponantur, qui squammas, & pennulas habeant, idest, asperitatem rectæ conuersationis, & alas contemplationis. Piscis de mari Cornelius fuit, de flumine Paulus, de stagno Maurus. Apponat igitur Petrus ad mensam Cornelium, Ananias Paulum, Benedictus Maurum. Cũ enim leguntur opera Cornelii conuersio Pauli, vita Mauri, quid aliud agitur, quàm eorum exemplis animus saginatur? Huiusmodi igitur pisces sunt comedendi, idest vita & moribus imitandi. Imitandus est ergo Cornelius fide & opere sæcularibus. Paulus vita & doctrina doctoribus, Maurus humilitate & obedientia claustralibus. Affert & Moyses diuersorum ferculorum species, *mel scilicet de petra oleumque de saxo durissimo*. Petra erat Christus ante passionem propter patientiæ firmitatem, saxum vero durissimum postea propter immortalitatem. Per mel ergo designatur melliflua doctrina Christi. Effusio olei est remissio peccatorum per gratiã Spiritus sancti. Si habes igitur apud te vas mundum, *accipe mel de petra*. Ait enim, *Discite à me, quia mitis sum*, &c. Ecce mel humilitatis, cum dulcedine mansuetudinis: sicut mel concordat in confectionibus medicinæ cum omnibus diuersitatibus specierum, sic ex humilitatis dulcedine condiuntur omnia genera virtutum: Per butyrum vero de armento signatur in Patriarchis & Prophetis doctrinæ spiritualis pinguedo. Per lac de ouibus innocentia cordis in simplicibus. Vnde & propheta ait: *Et pauit eos in innocentia, &c.* ad cor pertinet innocentia ad corpus operum mũditia, hoc lacte debemus pasci; hac lana vestiri. In adipe vero agnorum, & arietum designatur in prælatis dilectio fratrum. Hi enim dicuntur filij Basan, idest, filii pinguedinis, in quo demonstratur dulcedo charitatis. Per hircos cum medulla tritici pænitẽtes imitantes passionem Christi. *Sanguis vero vuæ meracissimæ*, sanguis est Christi, nulla peccatorum fece turbatus. Qui igitur vsque ad effusionem sanguinis peruersis resistũt, quoniã pro nobis Saluator bibit pro calice calicem bibentes reddunt. Vnde propheta: *Quid retribuam domino &c.* Sunt & alij cibi Aegyptij summopere vitandi, quia noxij. Allia scilicet, cæpe & porri, hæc filii Israel in deserto cum ollis carnium suspirabant, quæ tamen comestã grauiter inflant, ventositatem generant, cerebrum turbant, oculos grauant, lachrymas prouocant. Aegyptiæ carnes sunt mundanæ delectationes, in quibus infirmitates animæ latent, quia postea per effectus, & operationes exteriores appareant, inflat enim elatio, ventositatem generat verborum inundatio, turbat cerebrum iracundia, oculos cordis grauat inertia. Vt igitur sanus viuas, noxia deuitans salubria sumas.

Rom. 14. Dan. 1. Math. 10. Act. 10 Act. 9. Deut. 32. Matth. 11. Psal. 77. Deut. 32. Psal. 115. Num. 11. Exod. 17.

De Dormitorio.

Cap. LIII.

Potest mentis tranquillitas animæ dormitorium nũcupari, in qua ponitur lectus conscientiæ, substernitur fœnum carnis, carpitur somnus pacis. Quatuor solent inquietare pacis somnum, vxor, hostis, seruus, & vicinus. Cum igitur diabolus eijcitur, mundus subiicitur, caro affligitur, proximus diligitur, quid aliud agitur, nisi quod pax ex omni parte stabilitur? Vt sic Salomon in circuitu, pacem habet, qui non turbatur memoria præteritorum delictorum, nec inquietatur desiderio futurorum, non frangitur aduersis, non eleuatur prosperis. De falsa pace dicitur: *Pax pax, & non est pax*. Dum enim inter se ulares pacem quærimus, dum discordes ad concordiam reuocamus, æstimant quod pacem inter nos habeamus, dum in vestimentis ouium foras eximus, & intus quasi lupi rapaces gregem simplicium fratrum lacerando dispergimus, pacem simulamus sed non habemus. Cohabitatione siquidem pax vera cognoscitur, quod lingua vel habitu exterius simulatoriè loquuntur. Dicunt enim quandoque lingua & habitus, *pax pax*, si autem quæratur animus, respondet, quod *non sit pax*. Cum autem habitus, cor, & lingua concordant, pacem seruãt, vbi vero lingua dissoluta discurrit, pacẽ soluit. Filij Dan prouidẽtes sibi, sorte hæreditatis, designant quosdã de sæculo prouidentes sibi ad habitandum domum cõuersionis. Inueniunt ergo ibi Ephot quandoque idest habitum religionis, & cum eo sculptile peruersi operis, & conflatile confabulationis. Cum enim fieri debet conflatile metalli species, circumpositis follibus ponitur in igne: sic euenire solet dum simul in aliquo loco conueniunt ociosi fratres, ponunt in medio metallum idest materiam rumorum; aerem folles emittunt & attrahunt, cum rumores audiunt fratres, & debent: Auditur ibi tumultus follium idest dissensio impatientium, commouentur cineres, quia cito turbantur leuiores. Crescit flamma dum succenditur ira, volant scintillæ idest verba discordiæ, sic cum *Aaron fecisset vitulum conflatilem à filijs Israel petijt inaures*. Inaures sunt rumores. Ex his igitur procedit vitulus petulantiæ, qui si præcedat aufert nobis rectitudinem viæ. Non enim grauiter incedit, sed ludendo discurrit. Cum igitur aliqui de sæculo ad domum religionis veniunt & hæc inueniunt, domum Michæ se repperisse credunt. Michas interpretatur, *quis est hic*. Dum autem inueniunt Ephot idest habitum conuersionis, & conflatile idest verba detractionis, exeunt quãdoque & recedũt & admirãtes huiusmodi conuersionẽ; quis est hic dicunt. Multi siquidem istorum societate peiores fiunt, multi vero ab eis descendentes ad meliora transcendunt Iob in puluere, Sanson in gremio mulieris, Petrus in profundo carceris, Paralyticus in grabato iacuisse referuntur. Dormit in puluere, qui gaudet leuitate. Per puluerem enim designatur leuitas, per gremium mulieris voluptas, per profundum carceris ignorantię cæcitas, per grabatum paralytici conturbatio fratris dissoluti. Excutere ergo de puluere, consurge de gremio mulieris, solue vincula colli tui, *tolle grabatum tuum, & ambula*.

Dormitoriũ spirituale quid sit. Quatuor inquietant pacis somnum. 3. Reg. 4. Hier. 6. Exod. 32. Iob 7. Iudic. 16. Act. 12. Math. 9.

De Oratorio, & modo orandi.

Cap. LIIII.

De dormitorio tranquillæ mentis transire debemus ad oratorium pię deuotionis. Cum igitur oramus assistentes coram summi iudicis maiestatem insinuemus miseriam, captemus beneuolentiam, postulemus veniã, vt respiciat miseriam misericordia, beniuolentiam diligentia, veniam gratia. Ad insinuationem miserię pertinet memoria oppressionis, ad captationem beneuolentiæ memoria liberationis, ad postulationem veniæ memoria iustificationis. Tria sunt autem quibus opprimimur, videlicet captiuitas, carcer, & infirmitas. In captiuitate siquidem sunt locus dum in Aegypto sumus, tempus, quamdiu male viximus, pondus laboris, quantitas operis, crudelitas exactoris, pertinacia Pharaonis. De his vero quæ ad carcerem pertinent, dicit Propheta: *Sedentes in tenebris: &c.* Sedent in tenebris, qui morantur in ignorantia propriæ fragilitatis. *Sedent & in vmbra mortis*, ipsa est imago futurę damnationis. Mendici sumus, quia proximorum res quas habere non possumus, desiderio

Oratorium spirituale quid. Per tria opprimimur. Psal. 106.

derio,& affectu animi mendicantes concupiscimus. In hac autem mendicitate ferro ligamur, quia duris & opprimentibus culpis aggrauamur. Ad infirmitatem vero pertinent quatuor, de quibus propheta ait. *Esurientes & sitientes &c.* Esuriunt,& sitiunt infirmitati contraria abominantur & fastidiunt sanitati conuenientia, esuriunt curiositatem, sitiunt voluptatem, abominantur & fastidiunt verbum Dei. In fame igitur & siti generatur desiderij tormentum in fastidio nouimus esse defectum. In se ergo per se deficiunt, ostia sibi non sufficiunt. Ne igitur in seipsis omnino remanentes deficiant, in Deum proficiant. De talibus enim dicitur. *Clamauerunt ad dominum cum tribularentur &c.* Insinuauimus ergo miseriam captemus amodo Dei beneuolentiam. Ipse est enim de quo dicitur: *Eduxit eos de tenebris, &c.* Laudanda est igitur potentia, annuncianda sunt beneficia liberationis, vt captetur beneuolentia liberantis. Ipse enim eduxit nos, reduxit, deduxit & induxit, de carcere ad patriā per viā rectā in ciuitatē habitationis: *ipse eripuit me de inimicis meis* fortissimis. Fortes inimici sunt vitia carnis, fortiores vitia mentis, fortissimi vero sunt diaboli. Hi autem qui me oderant sunt falsi fratres, qui mihi detrahunt. Ab his eripuit me dominus per patientiam vincendo malitiam. Scriptum est enim: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.*

Psal. ibid. *Psal. ibid.* *Psal. 17.* *Luc. 21.*

De reconciliatione pœnitentis.

CAP. LV.

INsinuata est itaque miseria nostra per enumerationem tribulationum, capta etiam beneuolētia per recordationem beneficiorum postulanda est venia de perpetratione peccatorum. Vestigijs igitur pedum pii iudicis obuolutus clamabo,& dicam: *Operi manuum porrige dexteram &c.* Osculabor igitur pedes domini, ne moriar per culpam, erigam me ad osculum manuum, vt bonis operibus viuam, innixis pedū summitatibus, & manibus reptans, extendam me, vt osculum oris sumam. Osculum oris est reconciliatio generis humani factam per incarnationem mediatoris. Ad pedes igitur agnoscitur miseria, ad manum datur venia ad os gratia. Hoc est Mariæ suspirium, iste est labor Marthæ, ille Ioannis amor. Hic plorat Maria, ibi Martha conqueritur, illic Ioannes quiescit. In his tribus possunt denotari tres animi affectus, scilicet confitentium propriam miseriam, agentium pænitentiam, quærentium gratiam. Affectus cognosces per effectus, *Maria enim lauat pedes Domini* non effundit aquam de vasculo, sed de oculo, non panno terg t, sed crine in quibus mundo placuit, in his Deo seruit. Tria similiter possumus assignare in Martha, sollicita est ne quod agit, fiat pigre, turbatur ne fiat tepide, conqueritur vt adiuuetur, ne fiat tarde. Tales enim debent esse effectus pænitentium. Nota iterum in Ioanne tria. Carnales (vt aiunt) nuptias deseruit, *supra pectus domini in cœna recubuit*, pendenti in Cruce cum Maria matre eius præsens affuit. Quærit igitur donum gratiæ per effectum munditiæ per exhibitionem præsentiæ, per assiduitatem frequentiæ; munditia siquidem videt Deum præsentia tangit, frequentia cognoscit. Confidunt in his, qui voluptates euaserūt carnis qui in pectore ecclesiæ requiescunt, qui dominicæ passioni quotidie deuoti assistunt. Confidat etiam in his, sed ante alios iuuenum munda societas, qui per omnia placent mundo, & tamen mundum fugientes seruiunt Deo? In hac siquidem ætate flauescunt carnes, caro nitescit eburnea, oculorum gemmis facies rosea decoratur, valitudo corporis vires subministrat, iuuenilis ætas longioris vitæ spacium repromittit. Tunc enim viget ratio, tunc est visus acutior, auditus promptior, incessusque rectior, vultus iucundior. Qui igitur in hac ætate se Deo sociant, præmium Ioannis expectant. Tales offerunt hostiam viuentem immaculatā, non aure, non oculo, non pede, non cauda carentem. Audiat hoc senum sera conuersio, quibus ex defectu senectutis aures obturantur, turbantur oculi, & vt cuncta

Psal. 117. *Luc. 7.* *Ioan. 13.* *Ioan. 19.*

breuiter perstringam ipsi in se per se deficiunt. Hi non offerunt agnum immaculatum, sed (vt ita dicam) porcū spurcatum. Sicut enim porcus in immundiciis, sic senex iacuit in vitiis: & sicut porcus siliquis pascitur, sic & senex fabulis, & rumoribus delectatur. Simul autem quandoque & conuertitur & moritur,& ideo hoc sacrificium caudæ caret officio in hoc vitæ spacio, nisi forte dicas, quod habuerit caudam in capite, idest principium conuersionis in fine. Amant huiusmodi senes hæredes quos derelinquunt quandoque carnaliter, insipienter, eneruiter. Nimis enim carnaliter dil gunt, quos adhuc spiritaliter conuerti nolunt. Amant insipienter, quantū hoc quod peruerse acquisierunt, peruersis relinquunt. Eneruiter iterum illos amant, quorum damna & tribulationes non æquanimiter portant.

De lectulo contemplationis.

CAP. LVI.

AMauit Ioannes dulciter & fortiter, quia sicut clauus clauo expellitur, ita dulcedine dulcedinem, spiritali carnalem expulit. Amauit sapienter, quia nemo prudentius diligit, quam qui consilio sapientiæ & veritatis seipsum cōmittit. Fortiter amauit, quia *pendēte in cruce Domino dilectus cum dilecto commorari non dubitauit.* Habet itaque mundicia dulcedinis affectionem, præsentia sapientiæ discretionem, frequentia patientiæ compassionem. Caue igitur ne consentias carni blandienti, ne credas mundo decipienti, ne cedas diabolo persequenti; sed oppone vitam Christi falsis promissionibus, quia teipsum Christo credidisti: præpone virtutem persecutionibus, quia crucem Christi non erubuisti. Delectare itaque in pulchritudine munditiæ, in rectitudine iustitiæ, in fortitudine patientiæ. Hic est lectus contemplantiū, hic requiesces, hic dormies. Tria sunt autem quæ huius quietis pacem perturbant, pannorum immunditia idest carnis spurcitia; somnia idest mundana gaudia; lecti duricia idest impatientia. In duro siquidem lectulo iaces, dum tribulationis asperitatem patienter sustinere non vales. Ad abluendos huiusmodi pannos lectuli Maria Magdalena præbuit aquam, eosdem extorsit Martha manibus, vt siccarentur, accendit Ioannes ignem. Conueniunt ergo hæc tria ad faciendum munditiam, videlicet aqua, manus, & ignis, idest mæror, labor, & amor. Aqua siquidem abluit sordes, manus exprimit, ignis desiccat.

Ioan. 19. *Lectulus cōtemplantiū. Tria ad mūditiam conueniunt.*

De claustro cælesti, & eius dispositione.

CAP. LVII.

EX libro 4. In cælesti Hierusalem claustrum perfectę beatitudinis ponitur, quod quatuor generalibus officinis vndique munitur, vt ores, vt abundes, vt reficiaris, vt quiescere possis. Pax æterna per similitudinem quasi oratorium esse dicitur: quia qui vincula seu carcerem mundi huius euaserunt ad illud confugiunt, vt saluentur. Cellarium verò abundantiæ suauitatis diuinæ sequitur refectorium satietatis æternæ, sed licet in pace sis, licet abundes diuitijs, licet fruaris ad libitum possessis, nihil tamē proderit, nisi quiescas in dormitorio trāquillæ mētis. Nota quod huiusmodi officinæ non discooperiūtur ventorum turbine, non annihilantur vetustate, sed incolumes & integræ permanent sine fine, vt sit pax sine perturbatione, abundantia sine diminutione, satietas sine fastidio, quies sine tædio. Qui igitur ad illud claustrum perfectæ beatitudinis peruenire desiderat, necesse est vt adhuc in domo probationis manens, ordinem prædicti claustri diligenter addificat. Domus siquidem probationis est vita regularis. In hac domo discimus, quid in futura facere debeamus: hic probamur, vt ibi recipiamur: in hac enim domo habemus Christum magistrum nouiciorum. Claustrum perfectæ beatitudinis in quadro ponitur; vt ex omni parte firmitas æqualitatis in ea teneatur

Domus probationis est vita regularis.

De quadratura claustri De ordine claustri cælestis. neatur, ne eleuetur prosperis, ne frangatur aduersis, ne de præteritis doleat, ne de futuris aliquid sinistrum posse contingere pertimescat. In claustro Angeli resident, vt in eodem æternæ fœlicitatis ordines conseruent, diuinæ lectioni, & sapientiæ student. Nec retrahit eos aliqua necessitas corporis, nec aliquod impedimentum laboris viriditas pratelli quod est in medio cælestis claustri oculos supernorum ciuium recreat, & eos semper sua nouitate confortat. Nihil enim vetustum aut transitorium erit, sed semper nouitate suæ viriditatis absque dubio permanebit. In medio pratelli ponitur lignum vitæ, vt vita sit in amænitate. Est enim vitæ lignum sapientia Dei patris, fructus eius salutem conseruat, & vitam præstat. A quibusdam quæritur, vtrum silentium in cælesti claustro ad horam vel continuum teneatur. Ait enim Ioannes in Apocalypsi. *Factum est silentium in cœlo quasi media hora.* *Apoc. 8.* Cœlum est anima iusti, quæ ad æterna sublimia per subleuationem contemplationis surgentes ab infimis cogitationum tumultibus premit, & intra se Deo quoddam silentium facit. Sed quia hæc quies mẽtis in hac vita non potest esse perfecta, nequaquam hora integra factum in cœlo silentium dicitur, sed quasi media plena seruatur. Cum igitur homo ad illud beatũ silentium futuræ beatitudinis peruenerit, quid petat vlterius non habebit. *Tunc enim silebit iniquitas, abundabit charitas*, nec quicquam ibi deficiet, vbi vnusquisque omnia habentem in se habet. Tunc enim *erit Deus omnia in omnibus*, nihilque deesse poterit, quando Abbatis more, Dei sapientia, omnibus omnia prouidebit. Ibi nullus in suo ordine deficiet, quoniam in libro diuinæ sapientiæ, in quo scriptus est ordo naturæ, vnusquisque leget.

De Richardo Parisiensi & scriptis eius.

Cap. LVIII.

Richardus de S. Victore. Circa idem tempus floruit magister Richardus sancti Victoris Parisiensis canonicus, qui in libris & tractatibus variis multa ecclesiæ sanctæ vtilia descripsit. Inter quos eminent de sancta Trinitate libri septem; in quibus iudicio meo cunctos qui ante ipsum de hac materia tractatus multiplices ediderunt probabili rationũ inductione simul & dulcedine quadam ac venustate sermonis excessit.

Libri Richardi de Trinitate quales. Scripsit nihilominus idem Richardus de contemplatione pulcherrimum librum, de Patriarchis intitulatum.

Alium quoque de mystico somnio Nabuchodonosor.

De arbore quoque quam idem Nabuchodonosor vidit librum vnum, & alium de quatuor ventis in mari pugnantibus.

Alium de exterminatione mali, & promotione boni.

Alium iterum de officio ecclesiæ, alium de sacrificio Abrahæ.

Isa. 1. Scripsit & tractatum grandem de illo verbo Isaiæ: *Omne caput languidum*, & alium de illo verbo: *In die illa nutriet homo vaccam Boum.* *Isa. ca. 7.*

Isai. ibid. Tertium vero contra Andream & alios in expositione sacræ scripturæ iudaizantes super illo: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, &c.*

Psal. 28. Alium autem ad nouicios, de illo verbo psalmi: *Afferte Domino filij Dei.*

Scripsit etiam librum qui dicitur excerptionum, in quo breuiter continetur diuisio & materia omnium scientiarum, ac series historiæ præcedentium temporum, & quædam morales expositiones sacrarum scripturarum.

Hic pauca quidem quæ ex libro de Patriarchis excerpsi ad vtilitatem legentium in hoc loco huic operi in hunc modum inserere volui.

Moralis eius expositio de vxoribus & filijs Iacob.

Cap. LIX.

Richardus in libro de Patriarchis. Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Quis sit Beniamin iste multi nouerunt, alij per scientiam, alij per experientiam. Qui per doctrinam audient sapienter, qui vero per experientiam libenter. Qui enim eum experientiæ magisterio semel nosse potuit fidenter loquor, sermo de eo quamuis prolixus illum satiare non poterit. Omni spiritui rationali data est gemina quædam vis à patre luminum scilicet ratio qua discernamus, affectio, qua diligamus, ratio ad veritatem, affectio ad virtutem. *De gemino totius boni fonte, ratione & affectione.* Hæ sunt duæ spiritus rationalis vxores e quibus oritur generosa proles, & regni cælestis hæres. Ex ratione oriuntur consilia recta, ex affectione desideria sancta. Est itaque Lia affectio diuina inspiratione inflammata, ad normam iustitiæ se componens. Rachel vero ratio diuina reuelatione illuminata, in cœlestis sapientiæ contemplationem se extollens. Rachel enim visum principium vel ouis, interpretatur. *Lia quid sit Rachel quid sit.* Nam qui de Domino in bonitate sentit illum qui est principiũ omnium oculo fidei cernit, sed & vt ouis veraciter in simplicitate quærit. Omnes fere coniugia Lyæ abhorrent, quia laboriosa, qui tamen in amplexus Rachel multum suspirant, quia iucunda. Sapientiam & multum amare potes, & ipsa carere; Iustitiam vero perfecte diligere hoc iam est iustum esse & omnino quanto amplius iustitiam dilexeris, tanto iustior eris.

Quomodo imaginatio subseruiat rationi, sensualitas affectioni. Habet autem vtraque ancillam suam scilicet Lia Zelpham, & Rachel Balam, idest affectio sensualitatem quæ illam egredientem præcedit, & huc illucque circunducit. Nam quia Lia lippa est, & parum videt, illius manuductione sequi eam non pudet. Ratio vero imaginationem, quia nunquam ad inuisibilium cognitionem assurgeret, nisi ei imaginatio rerum visibilium formam repræsentaret. Sed quoniam imaginatio quæque visa vel audita ad memoriam reuocat, eadem iterum & iterum replicare non cessat. Et sæpe cum nulla ei cordis voluntas assensum præbeat ipsam tamen more decrepiti senis, vel inueteratæ anus, quasi narrationem explicat quasi nullo audiente; merito Bala idest inueterata dicitur, quæ inueteratorũ morem imitatur. Zelpha enim interpretatur os hians. Vinum quod sitit est gaudium voluptatis, & quanto plus bibit tanto amplius sitit. Nam ad satiandum sensualitatis appetitum totus mundus nõ sufficit. Vidimus ergo de ambarum obsequio & de vtriusque vitio. Est enim Bala garrula, Zelpha temulenta. Balæ namque loquacitatem, nec ipsa eius Domina Rachel compescere potest, & Zelphæ sitim Dominæ suæ copia tanta omnino extinguere non potest. Itaque filij Iacob ex Lia, sunt ordinati affectus. *Ordinati affectus sunt filij Liæ.* Septenaria igitur Liæ proles septem sunt virtutes. Siquidem nihil aliud est virtus, quam animi affectus ordinatus atque moderatus. Ordinatur quidem ad id ad quod debet. Moderatus, vero idest tantus quantus esse debet. Principales ergo affectus septem sunt, qui ab vna animi affectione alternatim surgunt, spes scilicet & timor, gaudium & dolor, amor, odium, & pudor. *Principales affectus sunt septem.* Hi omnes cum ordinati sunt, tunc tantum inter filios Iacob deputandi sunt.

De quatuor filijs Liæ idest quatuor affectionibus.

Cap. LX.

Quomodo oriatur ordinatus timor. Igitur prima virtutum proles est timor, qui scilicet nascitur ex consideratione proprij sceleris, & potentiæ iudicantis. Hic Ruben filius visionis, quodammodo enim cæcus est, qui peccare non timet, quia futura mala non præuidet. Non erubescit prauitatem suam, nec expauescit potestatem diuinam. *Quomodo oriatur dolor.* Hic primo filio crescente secundus nascitur: quia timorem magnum necesse est vt dolor sequatur.

Quanto enim quis vehementius metuit pœnam quā meruit, tanto acerbius plangit culpam quam fecit. Et quia *cor contritum, & humiliatum Deus non despicit*. Hic filius Symeon, idest exaudio dicitur. Oratio enim citius exauditur, quæ ex corde contrito, & humiliato profertur, humiliato scilicet per timorem, contrito per dolorem. Sed *beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Quæ autem consolatio pœnitenti potest esse, nisi vna spes veniæ. Hic est tertius filius qui Leui, idest additus, vel addito vocatur, quia duobus illis prioribus superadditur. Quanto enim quis frequentius ac vehementius de suo reatu interno dolore afficitur, tanto certior ac securior de indulgentia efficitur. *Secundum multitudinem* inquit *dolorum meorum in corde meo, &c.*

Psal. 50. *Math. 5.* *Psal. 93.*

Quomodo oritur amor.

Et tunc incipit quædam familiaris inter Deum & animam fieri: eo quod hac se sentiat ab illo sæpius visitari, & dicit: *Nunc copulabitur mihi vir meus*. Verum animæ sponsum Deum scilicet tunc nobis veraciter copulamus, cum ei per verum amorem inhæremus, immo vero tunc sibi nos ille connectit, quando nos quibusdam internis comercijs ad amorem suum accendit, & arctius astringit. Itaque sicut post crescentem timorem necessario subortus est dolor, sic vtique post spem natam, & quotidie proficientem nascitur amor.

Gen. 29.

Quid sit proprium amoris. *Psal. 33.*

Hic est quartus filius, scilicet Iudas, idest confitens. Illa enim est vera confessio, quæ ex casta dilectione cōsurgit. *Semper*, inquit, *laus est in ore meo*. Semper quidem laudas, si semper amas, nam non amares, si non approbares. Quid est autem approbare nisi laudare? Et etiam ipsa laudatio confessio est, sed hæc confessio laudis est. Confessionem quoque criminis Iudas agnoscit, quia & hæc ad honorem Dei pertinet. Et qui veraciter diligit, libenter facit quicquid honori Dei militare cognouerit. Multum enim commendat bonitatem Dei non solum largitas sua, sed etiam iniquitas nostra. Si enim magnum est nil promerentibus gratis impendere multa, quale quantumue erit tribuere bona promerentibus mala? O qualis pietas, quam nulla nostra superare potest impietas. Alia enim sunt quæ misericorditer ignoscit, alia quæ affluenter tribuit. Confiteamur ergo illi, & mala nostra à nobis esse, vt piè ignoscat, & bona nostra ab ipso esse, vt conseruet, & augeat. Hoc Iudas incessanter excitat, ne ingratus appareat, vel de indulta venia, vel de concessa gratia. Ideoque rectè hic filius Iudas vocatur, quia verus amor semper confitetur. Ecce primi quatuor filij Liæ, scilicet timor pœnæ, dolor pænitētiæ, spes veniæ, amor iustitiæ. Et post hæc definit parere, quia sibi sufficere posse æstimat, cum se vera bona veraciter amare considerat.

Bonitatem Dei commēdat iniquitas nostra.

Quod Rachel, idest, ratio primo suscepit filios ex Bala idest, imaginatione.

Cap. LXI.

Nato itaque Iuda, idest, bonorum inuisibilium desiderio exurgente atque feruente Rachel incipit amore prolis æstuare, quia incipit velle cognoscere. Vbi enim amor ibi oculus, & libenter aspicimus, quæ multum diligimus. Ergo quanto plus crescit Iudas, idest affectus diligendi, tanto amplius in Rachel feruet desiderium pariendi, idest studium cognoscendi. Sed valde difficile est, immo penè impossibile mentem carnalem & adhuc in studiis spiritualibus rudem, ad inuisibilium intelligentiam assurgere, & in eis contemplationis oculum figere. Quærenti enim inuisibilia nihil aliud occurrit, nisi qui cogitare consueuit sola visibilia. Melius tamen est qualicunque modo illa cogitare, quam obliuioni, vel negligentiæ tradere. Facit ergo quod potest, & intuetur ea per imaginationem, quæ necdum videre valet per intelligentiæ puritatem: sicque Rachel prius habet liberos de ancilla, quam generet de seipsa Suadet enim ratio commodius esse qualicunque modo vera cogitare bona, & imaginaria quadam saltem pulchritudine, ad eorum desiderium animum attendere, quam in falsis deceptorij à bonis cogitationem figere.

Prima via contemplationis inuisibilium est per imaginationem.

Vide quomodo etiam diuinę scripturæ huic speculationi alludant, & humanæ infirmitati condescendant Res enim inuisibiles per rerum visibilium formas describunt, & earum memoriam per quarundam concupiscibilium specierum pulchritudinem mentibus nostris imprimunt. Hinc est quod nunc terram lacte & melle manantem promittunt, nunc flores, nunc odores nominant, nunc per cantus hominum, nunc per concentus auium cælestium gaudiorum harmoniam designant. In Apocalypsi enim Ioannis cælestis Hierusalem ornatus per aurum & argentum & gemmas preciosas multipliciter describitur. Et scimus, quia nihil talium est ibi per speciem, vbi tamen totum est per similitudinem. In omnibus his habet Bala vnde Dominæ suæ seruiat, quorum ei memoriam pro voto repræsentat. Nunquam enim imaginatio rationi vtilior esse poterit, quam cum ei in tali obsequio deseruit.

Quomodo diuinæ scripturæ speculationi infirmorum alludant.

Apoc 21.

De duplici imaginatione.

Cap. LXII.

Sed sciendum quod imaginatio alia bestialis est, quādo scilicet per ea quæ paulo ante vidimus vel fecimus absque vlla vtilitate & deliberatione huc illucque vagamente discurrimus, hoc etiam & bestia facere potest. Alia vero rationalis, quando scilicet ex his, quæ per sensum corporeum nouimus, aliquid imaginabiliter fingimus. Verbi gratia, aurum & domum vidimus, auream domum nunquam vidimus, auream tamen domum imaginari possumus si volumus; hoc vtique bestia facere non potest, soli rationali creaturæ hoc possibile est. Huiusmodi imaginatione sæpe vtimur, cum quæ sint futuræ vitæ bona, vel mala diligentius rimamur. Nunquid hic sola mala? nunquid hic sola bona Non, sed permixta simul & bona & mala. Item hic sicut nec sola, sic nec summa inuenimus. Ibi vero & summa & impermixta bona vel mala esse non dubitamus. Quotiens igitur ex multis bonis vel malis, quæ in hac vita sensus corporeus experitur, quale scilicet vel quantum esse possit illud futuræ vitæ summum bonum siue malum colligitur. Et ex horum imaginatione quædam futurorum imago figuratur. Talis vtique imaginatio rationalis esse conuincitur, & ad Balam & Rachel pertinere videtur. Ad Balam pertinet in quantum imaginatio est, ad Rachel in quantum rationalis. Talis itaque proles, & imaginationis est per natiuitatem, & rationis per adoptionem. Ex Bala namque nascitur, sed per Rachel moderatur, Neminem autem conturbet, quod & matrem & prolem imaginationem appellem, sed hoc volo esse inter matrem & filium quod est inter instrumentum & actum, & sæpe instrumentum & eius actionem vno nomine appellamus. Nam illud quod videmus, & illud quo videmus, visum vocamus.

Imaginatio num alia rationalis alia bestialis

Imaginatio duobus modis accipi potest.

De duobus filijs Bala.

Cap. LXIII.

Rationalis imaginatio alia est per rationem disposita alia intelligentiæ permixta. Illa vtimur quando secundum visibilium rerum cognitam speciem ad inuisibilium cognitionem ascendere nitimur, in illa est imaginatio non sine ratione, in ista intelligentia non absque imaginatione. Isti sunt duo filij Balæ, quorum primogenitus Dan dicitur, posterior Neptalim nominatur. Ad Dan itaque specialiter pertinet consideratio futurorum malorum; ad Neptalim speculatio futurorum bonorum. Dan nihil nouit nisi corporalia, sed ea tamen rimatur, quæ longe sunt à sensu corporeo remota. Neptalim per rerum visibilium formam surgit ad rerum inuisibilium intelligentiam. Infernalia enim tormenta longe à sensu corporeo

De gemina speculatione

Dan primogenitus Bala

remota non dubitamus, quia vbi vel qualia sint videre non possumus. Sed cum hæc quotiens volumus per ministerium Dan præ oculis cordis habemus. Nemo enim fidelium cum infernum flammamque gehennæ, tenebras exteriores in scripturis legit, hæc figuraliter dicta credit, sed ista veraciter, & corporaliter alicubi esse non diffidit. Recte ergo horum considerationum ad Dan specialiter jam pertinere diximus, vbi sola imaginatione opus habemus, quamuis eam in tali negocio non sine rationis dispositione tractemus, sed cum terram lacte, & melle manantem cælestis Hierusalem muros ex lapidibus præciosis portas ex margaritis, plateas ex auro legerit, quis sani sensus hoc iuxta litteram accipere velit? Vnde statim ad spiritalem intelligentiā recurrit, & quid ibi mysticum cōtinetur exquirit. Multa tamen quæ etiam de tormentis malorum scripta sunt mysticè sunt accipienda, & multa de futuræ vitæ bonis quamuis corporalia describantur spiritualiter sunt intelligenda. Illa autem consideratio meditanti facilius occurrit quæ in sola imaginatione consistit. Nam illa quæ cum intelligentia permiscetur quanto subtilior tāto difficilius inuenitur. Vnde est, quod Dan prius, Neptalim vero posterior nascitur.

Prima speculatio facilius occurrit.

De officio Dan.

Cap. LXIV.

Hoc autem valde notabile est, quod Dan secundum præsentium rerum imaginationem veram repræsentat rerum futurarum imaginationem fictam. Neptalim vero sæpe per descriptæ rei imaginationem fictam surgit ad intelligentiam veram. Non enim licet de futuris bonis per spiritualem intelligentiam aliquid falsum fingere, quamuis absque culpa sit tormēta malorum multo plus aliter quam sunt per imaginationē cernere, Quis enim ea omnino prout sunt in hac vita contemplari sufficit, sed quisque ea pro arbitrio mentis non qualia sunt, sed qualia fingere nouit figurando ea describit. Vnde fortassis hic talis filius Dan idest iudicium vocatur, quia in tali repræsentatione non experientiæ documentum, sed suæ discretionis sequitur arbitrium. Est tamen huius nominis alia ratio, sancti etenim viri quotiens se sentiunt turpibus cogitationibus pulsari solent in ipso etiam tentationis aditu futura tormenta ante mentis oculos ponere, & per considerationem pœnæ vlciscuntur, & damnant blandimenta culpæ. Quia ergo per officium Dan illicitas cogitationes deprehendimus, arguimus, damnamus, recte Dan, idest, iudicium vocamus. Sed quid hic de turpibus tantum cōgitationibus loquimur, quandoquidem vanas & inutiles perfecti viri non leuiter abominantur propter illud: *Væ qui cogitatis inutile:* & illud: *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, &c.* Quid queso fiet de his, quæ sentimus non sine quodam illicito affectu, quando Spiritus sanctus aufert se ab his, quæ sunt sine intellectu. Multorū enim est seipsos reprehendere de peruerso opere, vel de praua voluntate; pauci vero sunt, qui seipsos diiudicent de inordinata cogitatione. Sed quia perfecti viri hoc faciunt, Iacob præcipit dicens: *Dan iudicabit populum suū.* Si enim Dan populum suum districte custodiat, si iudicium suum diligēter exerceat, fiet vt in cæteris tribubus raro inueniatur, quod de iure damnari debeat. Mēs etenim quæ statim in ipsa suggestione præcidit illecebrosam cogitationem, non facile rapitur in prauam delectationem: sicut & culpa, quæ prohibetur ante prauum consensum nunquam transit in actum. Semper inueniet Dā in tribu sua, quod examinare debeat, & quod iure reprehendat, quamuis in alijs possit fieri, vt aliquādo aliqua earum sine culpa valeat inueniri. Aliarum namque culpa est in voluntate, huius autem ordinatio sæpe est in necessitate: nunquam enim malum approbo nunquam malo consentio, nunquam perficio nisi ipse voluero. Malum autem per cogitationem occurrere, potest etiam inuito: sed ad Dan pertinet exurgens malum statim in iudicio adducere, diligenter discutere, deprehensum damnare, & deceptoriam cogitationem ex alia consideratione percutere.

Officium Dan.

De o prim^a speculationis.

Mich. 2.

Gen. 49.

De officio Neptalim.

Cap. LXV.

Sed sicut ad officium Dan spectat per repræsentationem pœnæ reprimere exurgentia vitia, sic ad Neptalim pertinet per considerationem præmiorum inflammare desideria bona. Quod duobus modis facere consueuit. Vtitur namque aliquando translatione, aliquando comparatione. Comparatione quando ex præsentium bonorum multitudine vel magnitudine colligit illa futuræ vitę gaudia quot vel quanta esse possunt. Verbi gratia inspecta sæpe solis claritate cōsiderat quāta futura erit lux illa spiritalis, si tanta tamque mirabilis est lux ista corporalis. Quanta nāque putas erit illa quæ erit nobis communis cum Angelis, si tanta est ista quam habemus communē cum bestijs? Qualis erit lux futura beatorum, si talis est præsens ista lux miserorum? Item multiplicitatem bonorum inuisibilium conijcit ex multitudine bonorum visibilium. Quot sunt enim colores quot odores, quot sapores, si tot delicię corporū, quot erūt deliciæ spirituū: Trāslatione quādoque rerū visibiliū quālibet descriptionē trāsfert ad rerum inuisibiliū significationē. Verbi gratia: Audit in scripturis nominari *lucē inaccessibilem.* Quærit ergo quæ sit lux ista incorporea, & inuenit, quia est ipsa sapiētia. Sicut enim lux illa exterior illuminat oculos corporum, ita illa oculos cordiū. Liquet ergo, quam recte secundum vtramque interpretationem Neptalim dicatur, quia cōparatio, vel cōuersio interpretatur. Solet namque cognitā quālibet rerū visibilium naturam conuertere ad spiritualem intelligentiā Huiusmodi ergo speculatio, quæ per Neptalim designatur, habet aliquid singulare valdeque notabile. Est enim & promptior in meditatione, affabilior in sermone. Vnde & per Iacob dicitur. *Neptalim ceruus emissus.* Ceruus propter currendi facilitatem, emissus propter currendi auiditatem: & recte non aui volanti sed ceruo currenti comparatur. Nam dum per rerum visibilium formam, rerum inuisibilium naturam quærit quosdam saltus dare, non autem ad plenum volatum conualescere consueuit, quia in eo, quod se ad summa erigit, rerum corporearum secum trahens vmbram ima omnino non deserit. Vultis audire eloquia pulchritudinis, qualia Neptalim formare consueuit? *Osculetur me,* inquit, *osculo oris sui. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Fauus distillans labia tua, &c.* Sic nouit Neptalim carnalia cū spiritualibus permiscere, & per corporalia incorporea describere, vt vtraque hominis natura in eius dictis inueniat, vnde se mirabiliter reficiat, qui ex incorporea & corporea natura constat. Illud autem in eius dictis valde est mirabile dignumque admiratione, quod tunc fere semper delectabilius blandiuntur, quando iuxta literæ sensum *nihil sonare videntur.* Quale est illud? Capilli tui sicut greges caprarum. *Nasus tuus sicut turris libani.* Sed forte in huiusmodi distis, hoc est, quod tam libenter complectimur quod ex iucunda quadam, vt ita dicam, literæ fatuitate, ad spiritalem intelligentiā confugere coarctamur. Hæc sufficiant de filijs Balæ, restat nunc de filijs Zelphæ.

De secunda speculatione & eius proprietate.

1. Tim. 6.

Gen. 49.

Cant. 1.
Cant. 6.

De duobus filijs Zelphæ.

Cap. LXVI.

Si per Zelpham debemus sensualitatem accipere, quam virtutis prolem potest ipsa gignere; nisi vt discat in rebus prosperis temporaliter viuere & in aduersis patientiam habere? Isti sunt Gad & Aser, rigor abstinentiæ, & vigor patientiæ. Gad nascitur prior. Aser autē posterior, quia prius est, vt temperantes simus ad bona propria, postea etiā vt fortes sim⁹ ad tolerāda mala aliena

liena. Hæc est gemina virtutum proles, quam quidem parit Zelpha in dolore, verumtamen ad magnam beatitudinem dominæ suæ. Hinc est quod nato Gad Lia exclamat dicens fœliciter, *& iterum Aser nascente hoc pro beatitudine mea.* Mea, inquit, non sua. Vnde enim sensualitas exterius per carnem atteritur, inde cordis affectio ad puritatis integritatem reparatur.

Gen. 30.

Quanta enim putas pax cordis est, nulla huius mundi oblectamenta concupiscere, nulla eius aduersa formidare? Quid illius gaudium imminuat, qui etiam de illata contumelia, vel qualibet pressura exultat. Duo enim sunt ex quibus constat gaudium beatitudinis carere, scilicet eo quod nolis; & habere, quod velis. Fælicem enim dicimus, qui nil patitur quod nolit, & beatum cui suppetunt, quæ cupit. Isti sunt Gad, & Aser, quorum prior calcat mundanam gloriam, alter propter Deum libenter patitur mundi pressuram. Prius autem semper est, vt ancilla Rachel redigatur sub viri potestate, quam ancilla ipsius Liæ. Si enim imaginationis euagatio, quæ fit per inutiles cogitationes prius non reprimitur, absque dubio sensualitatis appetitus immoderatus minime temperatur. Qui igitur vult corporalium voluptatum desideria temperare, prius assuescat carnales delicias nunquam, vel raro cogitare; profecto quanto talia rarius cogitaueris, tanto rarius tantoque tepidius ea desiderabis. Patet nihilominus, quod Gad & Aser nunquam adoptiuos filios Lia faceret, nisi sororis suæ Rachel adoptiuam sobolem assidue cerneret. Quis enim vnquam affectioni cordis persuadere posset mundi huius prospera contemnere, & eius aduersa non formidare, nisi suggerentibus Dan & Neptalim futuræ vitæ tormenta, vel præmia æterna frequenter immo pœnè indesinenter cogeretur aspicere. Nunc autem per assiduam considerationem futurorum malorum facile ei persuadetur contemptus præsentium bonorum, & iterum per iugem contemplationem æternæ fœlicitatis inflammatur ad voluntariam tolerantiam præssuræ temporalis.

De proprietate abstinentiæ, & patientiæ.

Gaudium beatitudinis in quo consistat.

Sensualitas non temperatur si imaginatio non restringitur.

De Officio Ruben, & Mandragoris.

Cap. LXVII.

Timere autem Deum propter seipsum, homines autem propter Deum, est Ruben nunc intus morari, nunc foris inueniri. Exit ergo tempore messis triticeæ, quando ex imperio obedientiæ exercet se in operibus iustitiæ. Sed quando ad perfectam, putas obedientiã conualescere, nisi eum Gad & Aser idest amor abstinentiæ & patientiæ ad contemptum voluptatis, vel ad tolerantiam tribulationis animasset? Duo enim sunt, quæ solent perfectionem obedientiæ præpedire, idest ne cogamur vel amara deserere, vel aspera tolerare. Sed si semel animus amore abstinentiæ, vel patientiæ perfectæ incaluerit, protinus Ruben ad omnem obedientiam absque vlla contradictione se subdit. Qui enim tam aduersa perpeti, quam in prosperis non delectari apud semetipsum statuit, quæ difficultas eius obedientiam vlterius minuere poterit? Si enim dura & aspera quæque pro Dei amore etiam per memetipsum appeto, cur non magis hæc ex adiuncta obedientia ad maioris meriti gratiam tolero? Recte ergo, post natum Gad & Aser, Ruben exire dicitur, quia timor Domini ex voluntaria abstinentia & patientia ad omnem obedientiam roboratur. Sed quantus qualisque bonæ opinionis odor de ipso circumquaque spargitur, qui nulla molestia, nullaque inopia à studio obedientiæ præpeditur. Hæ sunt Mandragoræ quas Ruben inuenit, quas ab ipso mater eius Lia accipit, quando oblata laus affectum tangit. Téperate vero Rachel non Mandragoras, sed Mandragorarum partem petit. Nam valde est difficile, vt animus quamuis renitens ex oblata laude non hilarescat. Absente adhuc viro vix Lia partem concedit, sed in eius aduentu, eius desiderio vberius accensa, nil sibi ex eis vlterius reseruari voluit. Sic mens hominis spiritalis dulcedine tangitur, quicquid prius de humana laude concupierat libenter obliuiscitur.

Gen. 30.

Mandragora quid significent.

In hunc autem modum Mandragoræ de possessione Liæ vtiliter rediguntur sub Rachel potestate. Nouit enim Rachel, quam Lia Mandragoris melius vti. Nam quicquid affectio cordis vsurpat ad laudem sui, rectius sane ratio retorquet ad gloriam Dei. Mandragoræ nec post natos tot Liæ, nec post geminos liberos Balæ, sed post natiuitatem filiorum Zelphę statim leguntur inuentæ. Ad filios namque Liæ voluptates, ad filios Balæ cognationes, ad filios Zelphæ pertinent actiones. Et quamuis vera laus sit de recta voluntate, eam tamen non laudamus nisi appareat in opere.

Quomodo virtutibus prædictis muniatur disciplina cordis & corporis

De quatuor filijs ancillarum, & officio eorum.

Cap. LXVIII.

Hoc autem de duarum filijs istarum ancillarum retinendum, quod ex eorum vigilantia conscientiæ nostræ ciuitas mirè custoditur, multumque protegitur. Primogenitus namque Balę eam componit intrinsecus. Primogenitus enim Zelphæ munit eam extrinsecus. Per Dan reprimuntur mala intus exurgentia, per Gad repelluntur mala exterius exurgentia. Ad Dan pertinet disciplina cogitationum: Ad Gad autem spectat sensuum. Debet itaque Dan euigilare ad discretionis iudicium, Gad dimicare fortiter per abstinentiæ exercitium. Vnius est sedare ciuilem discordiam, alterius repellere hostilem pugnam. Hic vigilat cõtra ciuium perditionem; ille contra ostium incursionem.

Disciplina enim corporis sine disciplina cordis inutilis est, disciplina vero cogitationum, sine disciplina sensuum obseruari non potest. Vnde satis constat, quod sine adiutorio Gad, qui contra exteriora euigilat, Dan in componenda ciuium pace intus inaniter laborat: Prius itaque Gad se accingit, quando sensuum dissolutionem per disciplinam restringit: tuncque forti prælio dimicat quando desideria carnalia per carnis mortificationem trucidat. Assistunt, & eis fratres sui non segnes ad auxilia ferenda. Neptalim intus cum Dan, Aser exterius cum Gad. Gad itaque & Aser vigilant contra hostes: Dan, & Neptalim solliciti sunt circa ciues. Dan terret minis, Neptalim fouet promissis. Adiuuat & Aser exterius fratrem suum, latus vnum protegit, ille alterum defendit. Gad certat in dextero, Aser in sinistro. Quantum putas Aser iste abundat in diuitijs spiritualium consolationum; cuius diuitias quælibet aduersitas non tam minuere, quam augere solet. Nam quanto diutius premitur exterius, tanto delectabilius gloriatur interius. Hæ sunt illæ deliciæ, quas tantum sitiunt, non dico pauperes & ignobiles, sed etiam ipsi Reges & Principes. *Aser, inquit, pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus. Si enim gaudium est in cœlo super vno peccatore pænitentiã agente, quanta tunc solemnitas erit super quolibet iusto pro iustitia libenter moriente.* Vere, Aser pinguis panis dicitur. Quam putas largus esse potest in necessitates pauperum, cui superabundat parare delicias Regum? quantum putas mirantur, quantumve gratulantur in eius constantia, quos viuentes adhuc in valle lachrymarum premit infirmitas sua, si tãtum delectantur in eius operibus illi etiam quos iam absorbuit fælicitas illa æterna.

Disciplina cordis sine disciplina corporis custodiri non potest.

Commendatio perfectæ patientiæ.

De ortu Isachar, & eius officio.

Cap. LXIX.

Hostibus itaque fugatis, ciuibusque pacificatis, nil iam obstat vt arbitror, quin illa nostra ciuitas experiatur, quæ sit illa pax Dei quæ exuperat omnem sensum, vel quam sit magna multitudo dulcedinis, *quam abscondit Deus timentibus se.* Est enim manna absconditum, & nisi gustanti omnino ignotum. Vnde & ei dicitur: Intra in gaudium domini tui. Hic

Quomodo oriatur verũ gaudium.

Psal. 30.

Math. 25.

est ille filius Liæ, qui ei quinto loco nascitur. Est enim gaudium (vt superius diximus) vnus de principalibus affectibus. Pro tali enim prole Lia Mandragoras contempsit, vt talem filium habere possit. Mens etenim quę in laude hominum delectatur, quid sit æternum gaudium experiri non meretur. Recte autem post natiuitatem Gad & Aser Lia talem filium genuit, quia nisi per abstinentiam & patientiam mens humana ad verū gaudium non pertingit. Oportet ergo non solum falsam delectationem, sed etiam vanam perturbationem excludere, qui vult de veritate gaudere. Horum autem vnum abstinendo superamus, alterum patiendo calcamus. Hic talis filius Isachar dicatur, quod merces interpretatur. Quid enim aliud tot tantisque laboribus quærimus? Huius mercedis totiens quasi quasdam primitias & arrham accipimus, quotiens ad illud Domini nostri gaudium internum intramus, & aliqua parte gustamus. Hanc autem degustationem scriptura sancta nunc gustum, nunc ebrietatem vocat, vt quam sit parua vel magna ostendat, parua quidem ad comparationem futuræ plenitudinis magna autem in comparatione cuiuslibet mundanæ iucunditatis. O dulcedo miranda, modicum quiddam de tanto fælicitatis pelago mentibus instillas, mentem tamen quam infundis plene inebrias. *Siue*, inquit, *in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit*. Quomodo putas inebriatus erat, quomodo mundus ei in obliuionem venerat, qui ipsum nesciebat. *Visitasti*, inquit, *terram & inebriasti eam*. Cur non etiam mare? Quia mens, quæ per varia desideria fluctuat, quam adhuc sæcularium curarum procella exagitat, illo torrente voluptatis non potatur: quanto minus inebriantur. Mare enim & cætera elementa semper in motu sunt, & sola terra stante, stare cætera nesciunt.

Comparatio interioris & exterioris dulcedinis.

1. Cor. 12.

Psal. 64.

Quid ergo per terram nisi fixam cordis stabilitatem debemus accipere? Debet ergo fluctuationem cordis restringere, & ad vnius veri gaudii desiderium cogitationum affectionumque motus colligere, qui se cupit illo veræ sobrietatis poculo inebriandum fore. *Inhabita*, inquit, *terram, & pasceris in diuitijs eius*. Hæc est illa terra, quam iste Isachar vidit, & concupiuit. Multum sibi subito vulnerat, qui se asinum reputabat. Multum concupiuit terram quam vidit, pro qua ad omnem laborem fortis perdurauit. Pene autem non plene hanc morientium terram deseruerat, pene non plene illam viuentium terram apprehenderat, qui inter terminos habitabat, quia vilissimis, quia paucissimis huius vitæ bonis contentus erat. Huius terræ miseræ extrema tenebat, quia perfrequentes mentis exce ssus perennis vitæ bona prægustabat, illius beatæ terræ initia tangebat. Satagebat istam penitus deserere non poterat, ambiebat in illam totus intrare, nec valebat. Fecit ergo quod potuit inter terminos habitauit. *Mansueti*, ait, *hæreditabunt terrā & delectabūtur in multitudine pacis*. In illa quidem labor non est, sed ad illam sine labore perueniri non potest. Duo sunt, terra & requies, duo contra duo. Contra miseriam mentis tranquillitas, contra concupiscentiam cordis stabilitas. Nullam molestiam sentire est bene requiescere, nullis concupiscentiæ fluctibus agitari, est proculdubio iam in terra morari. In terra enim tali, requies talis. Væ mihi misero, qui vsque hodie viuo super terram, vagus sequendo concupiscentiam, profugus declinando miseriam, semper deest quod concupiscam, vbique inuenio quod fugiam. Et proculdubio terra talis non stabilitas cordis, sed duritia & insensibilitas est mentis. Sed spiritus tuus bonus Domine deducet me in terram rectam, qualem Isachar vidit & concupiuit, eo scilicet quod esset ibi requies bona, & ipsa terra optima. Est enim fructus terræ illius sublimis, mirabilis, singularis. Huius siquidem terræ fructibus, mens hominis sæpius satiata & aliquatenus impinguata, mirandam subito contra omnia pericula fortitudinem accipit & ad omnium vitiorum odium conualescit.

Quid internum gaudiū impedire solent.

Gen. 49.

Interna dulcedo mētem humiliat.

De ortu Zabulon, & eius officio.

CAP. LXX.

Hinc est quod post Isachar Zabulon nascitur, qui habitaculū fortitudinis interpretatur. Quid enim per Zabulon intelligimus, nisi odium vitiorum, odium bonum, odium ordinatum? Hunc in nobis affectū Propheta ordinare cupiebat cum dixit: *Irascimini & nolite peccare*. Quid est enim peccando non irasci, nisi homines vtiliter non ad oculum amando eorum vitijs indignari. Hunc habere se filium idem Propheta significabat cum dixit: *Perfecto odio oderam illos, &c.* Et alibi: *Omnem viam iniquam odio habui*. Hic est ille egregius Dei miles, qui bella Domini præliari non cessat, & quem vsitato vocabulo scriptura sacra *zelum Domini* vel zelum rectitudinis appellat recte ergo post Isachar, qui merces interpretatur, Zabulon, idest habitaculum fortitudinis nascitur, quia post degustatam æternæ retributionis dulcedinem animus contra tentationum argumenta mirabiliter roboratur, suaque subito pericula paruipendens, Domini iniurias fortiter vlciscitur. Hinc est quod Moyses ille mitissimus post 40. dierum ieiunium spiritalium deliciarum refectus satietate mirifica, in tantum subito zelum contra fabricatores vel cultores Idoli exarsit, & statim adiuncti sibi qui Domini erant, per medium castrorum de porta ad portam percutiēdo transiret, & prę-uaricatorum tria millia in mortem prosterneret. Iste est Zabulon, qui irascendo iram Dei placare consueuit, qui pie sæuiendo, dum hominum vitia percutit, eis, quasi nō parcendo melius parcit. Absque dubio nihil sic placet Deo nihilque placat Deum, quomodo zelus animarum.

Quomodo oriatur in nobis odium vitiorum.

Psal. 4.

Psal. 118.

Psal. 138.

Exod. 32.

O quam multi multas cæterarum virtutum proles ex Dei gratia mente conceperunt & de se genuerunt, qui hunc filium habere non potuerunt. Quammultos hodie videmus spiritu pauperes, spe gaudentes, charitate feruentes, multum abstinentes, admodum patientes, ad zelum tamen animarum nimis tepidos, multumque torpentes. Alii quoque ad custodiam humilitatis delinquentes increpare non præsumunt; alij ne charitatem fraternam perturbare videantur, peccantes arguere metuunt; sic & alii aliis, & aliis adhuc modis, quod zelare pro Domino nolunt virtutis hoc esse fingunt vel virtutem esse credunt. Econtra multi quod agunt in spiritum feruoris agere se arbitrantur zelo rectitudinis, & quæ veraciter exequuntur non odio hominum exercere se putant, sed simulant odio vitiorum. Sed seipsos quæso interrogēt, vtrum in veritate diligant, quos quasi instigante Zabulon tam acerbe castigant, forte adhuc quæ sint ille spiritales deliciæ per experientiam scire minime poterunt, ad quas eos quos arguunt, vel flagellant, suis inuitare flagellis, vel etiam increpationibus videri volunt. Iudam & Isachar priusquam Zabulon Liam peperisse legimus, quoniam mens, quæ charitatis, & internæ suauitatis adhuc expers est, rectitudinis normam in suo zelo seruare non potest. Charitas enim docet quomodo tractare oporteat, quos Zabulō castigat, spiritalium notitia docet, quæ sit illa suauitas ad quam inuitantur, vel etiam compelluntur, quibus exterior iucunditas interdicitur, pro qua spe Zabulon vrgente durius arguuntur. Iudas, itaque docere debet modum, Isachar autem causam correctionis, vt moderante Iuda fiat in spiritu lenitatis, & Isachar suggerente fit causa vtilitatis.

Quam sit rarum Zelū animarum habere.

Adhuc de officio Zabulon idest veri zelatoris.

CAP. LXXI.

Debet Zabulon non solum delinquentes corripere sed etiam eos tēpore tribulationis contra persequētes defēsare, alioquin verus zelus nō est, si patior est ad feriendū, quā ad protegēdū. Vide ergo quomodo

Quod officium veri Zelatoris.

domus

domus inhabitantes quousque superius protegit & ab omni parte eos cingit, & tamen nisi fortis & firmiter munita sit, habitaculum fortitudinis non erit, sic perfectus zelus debet infirmiores contra aeream potestatem doctrina & oratione protegere, & contra mundana pericula vndique munire, & in vtroque non solum infatigabilis, sed etiam insuperabilis perseuerare, semper esse paratior ad mala ferenda, quam ad inferenda: & amplius vtique dolet cum cogitur eos per culpas percutere, quam cum cogitur pro eorum defensione puniri. Libenter ergo se occurrentibus periculis obiicit, alioquin frustra in littore maris habitat, in statione nauium contra marina mundanæ pressuræ discrimina trepidat, nisi tempestatibus diu fatigatos, & tandem littoribus eiectos blande excipiat, & benigne foueat.

Verus Zelator & contra sæuitiam & cõtra fraudulentiam vigilare debet.

Sidon venatio interpretatur, per quam recte deceptionum fraudulentia intelligitur. Satagit ergo Zabulon iste non solum imbecillos quosque erigere contra furorem persequentium, sed quoslibet etiam simplices eripere de laqueo venantium, lingua scilicet adulantium, lingua detrahentium, seminantium inter fratres discordias, concitantium rixas. Pertingit ergo vsque ad Sidonẽ quotiens præuenit insidiatorum dolosam machinationem, siue malignorum spirituum, siue perfidorum hominum. Figit ergo fortitudinis suæ habitaculum è regione maris in confinio Sidonis, vt hinc vigilet contra sæuitiam persequentium, illinc contra fraudulentiam insidiantium. Cogitet ergo qui potest qualis sit hic filius, & quanta sit eius virtus, cuius officio quisque non solum seipsum contra vitia munit, sed etiam alios à peccati laqueis eripere contendit Ignoro an possit hac gratia interim maiorem aliquam Deus homini conferre, quam vt eius ministerio peruersi homines in melius mutentur, vt de filijs diaboli filij Dei efficiantur. O qualis dos, quanta dignitas talem gratiam à Deo accipere. Non decuit cælestem sponsum sponsæ suæ dotem aliã donare, quam vt per adoptionis gratiam possit multos Deo filios gignere, & de filijs iræ regni cælestis hæredes ascribere. Merito ergo Zabulon nato exclamat Lia: *Dotauit me dominus dote bona.*

Quale sit gaudiũ habere Zelum animarum.

De Ortu Dinæ.

CAP. LXXII.

SEd nunquid post has virtutum soboles saltem dabitur cuiuis sine peccato viuere, vt saltem post vitiorum odium possit sine vitio esse, immo eos sæpe per quos Deus aliorum errata corrigere disponit: ex magnæ pietatis dispensatione grauiter cadere permittit: vt ex propria culpa discant, quam misericordes in aliorũ correctione esse debeant. Sed quantum putas erubescant, cum se in id vnde alios corripiunt, vel forte in aliquid grauius lapsos conspiciunt: Hinc est, quod post Zabulõ nascitur Dina, quia sæpe nimium zelum interueniente culpa sequitur verecundia; sed ordinata solum peccatum erubescere, est ordinatam verecundiam habere.

Quomodo oriatur ordinatus pudor.

Sed qui Zabulon nondum gignere meruit, frustra Dinam se posse gignere credit. Disce prius peccatum odisse & tunc illud incipies veraciter erubescere. Ille pudor verus esse cognoscitur, quem viciorum odium præcedit & comitatur alioquin si in peccato deprehenderis & deprehensus pudore infunderis, non te credo erubescere culpam sed infamiam. Habent vtique homines peruersi etiam verecundiam, sed vtinam bonam, vtinam ordinatam. Nam vtique si bonã haberent, peruersi forsitã non essent. Peccatũ etenim si perfecte erubescerẽt, non tã facile committerent. Qualis putas pudor est erubescere paupertatem, & erubescere humilitatem? Illud non pudet eos erubescere, ad quod docendum non puduit cælestem magistrum de cælo descendere. *Discite à me,* inquit, *quia mitis sum, & humilis corde, &c.* At illi econtra magis abominantes, quam sectantes humilitatem, multo amplius erubescunt habere sordidam vestem, quam sordidam mentem. Quod multi hodie sunt, quos magis puderet in oratione fecisse barbarismum, contra regulam Prisciani, quam protulisse mendacium contra regulam Christi. Sed quid hoc istis loquimur, qui sæpe etiam sua crimina iactant, quandoquidem illi etiam qui spiritales videntur, hunc pudorem haud facile superant? Sæpe in prædicationis officio contingit eos superbire, vnde constat eos contra superbiam subtiliter disserere, & si forte inter loquendum breuem syllabam producerent, magis eos fortassis puderet de vitio orationis, quam de vitio elationis. Non est credendum hanc esse illam verecundiam, quam intelligere debemus per Dinam. Ecce de carnalib. omitto, cum spiritualib. tantum interim sit mihi sermo. Si cogereris coram multitudine nudo corpore transire, nunquid posses non erubescere? Cogita ergo si tantum confunderis, quando immunda cogitatione in mente sordidaris. Cur te iactes amplius Dinam genuisse, & ordinatam verecundiam habere, si minus erubescis pudenda cordis, quam corporis, si magis vereris vultum hominum, quam conspectum Angelorum. Siccine magis est erubescendum, quod Deus fecit bene, quam quod tu male fecisti. Diligenter igitur consideranti, quam sit rarũ, vel quam paucorum humanam verecundiam plene vicisse, & solam illam quæ ordinata est possidere; Non erit vnde quis admirari debeat, cur talem tam sero prolem Lia pariat.

Quis vel qualis sit ordinatus pudor.

Matth. 11.

Quam sit rarũ habere verum pudorem.

Cur post Zabulon orta sit.

CAP. LXXIII.

DIna iudicium istud interpretatur. Hoc itaque est illud iudicium quo quisque à propria scientia conuenienter conuincitur, condemnatur, & digna cõfusionis pœna mulctatur, in quo vnus idemque est ille qui iudicat, & ille qui iudicatur, idem ipse qui condemnat, & qui condemnatur. Istud enim demonstrationem signat, & quid aliud hæc adiectio, quam animum audientis in admirationem excitat. Vere iudicium mirabile, in quo quanto quisque seipsum ardentius diligit, tanto in seipsum acrius sæuit: & quo sibi parci vehementius cupit, tanto minus ipse sibi parcit: quia quo amplius suam confusionem formidat, eo acerbius sua quemque confusio vexat. Sed si hæc inter alias virtutes digne annumeratur, cur per fœmineũ & non potius per virilem sexum exprimitur? Sed quis nesciat verecundia, quamlibet honesta, cordis robur quantum emolliat, & quam sæpe fortia opera præpediat; dum animus hominis vltra modum fundi deuitat?

Quid sit proprium pudoris.

Est itaque Dina non vir, sed fœmina, non filius, sed filia. Habet enim (vt ex prædictis apparet) Zabulon impetus vastos, & ingentes gerit animos, sed sciũt tam fœminæ, quam viri tumentes animos blandius alloqui, & iratis dulcius blandiri. Valde ergo opportunum videtur, quod post Zabulon Dina nascatur, vt ex sororis lenitate fratris ferocitas temperetur. Multum enim per omnem modum zelatis animi impetum temperat, cum in seipso inuenit quis vnde erubescat. Sed quia Dina nil virile, nil magnificum molitur, tribum in populo Israel facere non meretur. Sed quamuis pauida sit, vtpote fæmina ad opera fortitudinis, inuenitur tamen prouida & circumspecta ad custodiam honestatis. Et quamuis nesciat placere per fortitudinem, nouit tamen per formæ pulchritudinem. Vnde namque est, quod verecundos homines fere semper cæteris charius amplectimur, nisi quod in eis dum verecundiæ modestiam modestiæque gratiam miramur, Dinæ quodammodo pulchritudine allicimur.

De vtilitate verecundiæ.

De corruptione eiusdem.

CAP. LXXIV.

HVius rei Sichem ille testis fit, quia ei tam ardenti amore inhæsit, vt mallet omnes mares suos absque mora circuncidere, quam illam non habere. O

Gen. 34.

Quomodo verecunda mens per superbiam corrumpitur.

quam multi vsque hodie sunt, qui quod pro Deo facere noluerunt, sæpe pro amore Dinæ efficere non differunt: & pudendorum superflua, quæ pro Deo amputare debuerant, orta confusionis occasione pro euitando verecundiæ detrimento amputare non tardant, & malunt in amputandis vitæ suæ superfluis circumcisionis molestiā subire, quam impudentes videri, & sine verecundia esse. Sichem quippe interpretatur onus vel labor. Videtis quia quicquid agitur pro lætitia vera totum exercetur pro lætitia vana. Isachar laborat pro requie quā vidit, Sichē pro laudis vanitate, quā concupiuit. Rectè tamē nō laboriosus, sed labor appellatur, quia per suū laborē ad verā requiem non perducitur. Sichem egredienti Dinæ occurrit, oppressitque, & corrupit. Integritatem ergo quam intus fortassis conseruare potuit, egressa amittit. Nam quoniam vorecundiæ venustas ab omnibus fere commendatur, laudatur, amatur, Dinam egredientem, & intima sua deserentem, & quæ eam humiliare consueuerat infirmitatis memoriam cito obliuiscentem subito hominum laudes excipiunt, & eam dum fauoribus demulcent corrumpunt. Verumtamen tunc corruptionis suæ damna violentia quadam potius, quam voluntate patitur, cum blandienti prauæ delectationi quantum potest reluctatur. Sed quid eam sua intima deserere, & ad exteriora euagari compulit, nisi quod sæpe dum infirma nostra nimis erubescimus; an forte alij easdem infirmitatis in se sentiant mirari incipimus? Et videmus nobis quoddam solatij genus inuenisse, si deprehendamus nos in nostra saltem delectatione vel socios habere. Inde fit vt incipiamus aliorum studia curiosius quærere, nunc vultum, nunc gestum, totiusque corporis habitum frequenter circumspicere, eorum occulta & aliorum reatum libenter addiscere. Dum igitur Dina in alijs animarum statum ex signis exterioribus deprehēdere nititur, quid aliud quàm sua deserens ad videndas mulieres foras egreditur, forisque vagatur. Et cum secum tacita sępe comparat, quam multas pulchritudinis suæ magnitudine longe antecedat, quid mirum si appetitus eam vanæ gloriæ vehementius pulsat; cuius impetum dum resistendo reppellere non sufficit; quid aliud quam viribus Sichem victa succumbit.

Quomodo verecunda mens à sua rectitudine deijcitur.

De bello fratrum eius contra Sichem.

CAP. LXXV.

Quomodo oporteat intētionem mutare & morum honesta non deserere.

QVod Dinæ fratribus merito displicuit, meritoque eos placare non potuit circumcisio, quæ non tam pro Deo, quam pro Dina, non tam pro institutione diuina, quam pro verecundia humana facta fuerat, malū tamen in eis fuit iustę seueritatis modum excedere. O quanto sanctius erat viros, quamuis non tam pro Deo, quam pro Dina circumcisos ad verum Dei cultum paulatim perducere, quàm inopinata, & repentina morte percutere. Qui sunt istiusmodi circumcisi nisi mores nō bona intentione correcti. Nec tamen in talibus debemus morum honesta destruere, sed intentionem mutare. Errant ergo, vtique errant, qui obiiciunt bona opera quamuis forte inchoata sint intentione mala. Erratuum ergo suorum vltores huiusmodi, quid aliud faciūt quam quod super circumcisos cum Simeon & Leui irruentes, violenter occidunt? Gladius Simeonis exprobratio, gladius Leui exactio est. Solet enim Simeon corruptæ menti exprobrare vehementer malum, quod fecit. Leui vero solet exigere violenter bonum, quod fieri opportuit. His stimulis quorundam mens vehementer accensa sæpe inconsolabiliter plangit ea etiam, quæ nullo modo potest euitare. Ea etiam sæpe inchoare præsumit quæ nullatenus valet consummare. Quid est enim eos arreptis gladiis Dinæ amatores interficere, quam exprobratione ineuitabilium, vel actione impossibilium eo vsque non solum vires corporis, verumetiā vigorem mentis attenuare, vt pro humana saltem verecundia non possit se mens à suis excessibus temperare? Vnde eis rectè per Iacob dicitur, *Symeon, & Leui fratres, &c.* O quales bellatores, qui dum fortiter egisse videri volunt, pacis suæ socios tam crudeliter quam violenter occidunt. Per Isachar ergo intelligimus gaudium conscientię, per Zabulon odium malitiæ, per Dinam venustatem verecundiæ. Et sunt hi nouissimi tres liberorum Liæ, quos si cum quatuor superioribus annumeramus 7. esse inuenimus. Primo itaque ordinatur timor, deinde dolor, post hos spes & amor. Post hos quatuor ordinātur lætitia, & ira. Nouissime autem omnium verecundia. Itaque nihil aliud est Iacob huiusmodi liberos ex Lia genuisse, quam animum affectionis suæ motus ordinando dignam virtutum sobolem de se ipso procreasse.

Quomodo debeat corrupta mens flagellari.

De ortu Ioseph, in quo designatur gratia discretionis.

CAP. LXXVI.

Affectus ordinati veraciter sunt boni.

AFfectus autem isti tunc veraciter creduntur boni quando sunt non solum ordinati, sed etiam moderati. Sæpe namque cum discretionis moderamen excedunt, virtutis nomen amittunt. Duobus autem modis filius æquitatis mensuram supergreditur, aut quia circa vnum aliquid nimis extenditur, aut quia ad innumera vel etiam inutilia passim dilatatur. Caute ergo circa omnes debet custodiri, vt non solum sint ordinati, sed etiam moderati. Timor enim nimius sæpe cadit in desperationem, dolor nimius in amaritudinem, spes immoderata in præsumptionem, amor superfluus in adulationem, lætitia superuacua in dissolutionem, ira intemperata in furorem. Ita virtutes in vitia vertuntur, si per discretionem non moderantur. Hic est illę Ioseph, qui sero quidem nascitur, sed à patre plus cæteris amatur. Merito ergo illa virtus singulariter diligitur, sine qua nulla conqueritur, nulla consummatur, nulla conseruatur: sed sero vix talē filiū accipere meremur, quia ad discretionis perfectionem non sine magno vsu, non nisi per magna experimenta erudimur. Prius nos oportet in singulis virtutibus exerceri, & quid in vnaquaque possimus experiri, quam possimus de omnibus plenam scientiam percipere, & de singulis sufficienter iudicare. Multa quidē de discretione legendo, multa discimus audiendo, multa ex insito nobis rationis iudicio: verumtamen nunquam de hac ad plenum erudimur sine experientię magisterio. Post omnes sequi oportet, qui de omnibus iudicare debet. Sic dum longo vsu virtutum disciplina addiscitur, quandoque mens diu exercitata ad plenā morum discretionem perducitur, & quasi de nato Ioseph iure lætatur. Ante huius natiuitatem eius fratres dum adhuc omnia sine discretione agunt, quanto vltra vires suas multa præsumunt, tanto sæpe deterius atque deformius ruunt. Vnde est, sicut iam diximus, quod post eos Dina nascitur, quia frequenter deformem lapsum pudoris confusio comitatur. Patet autem ratio cur ancillarum nulla, nec ipsa quidem Lia, sed Rachel sola potuerit talem filium gignere; siquidem non est sensualitatis, non imaginationis, non denique ipsius affectionis, sed solius est rationis discernere sicut & intelligere.

Quomodo virtutes in vitia vertuntur.

De discretionis vtilitate vel eius proprietate.

Hic est ille Ioseph, qui solus inter fratres tunica talari vestitur, quia sola illa actio ad consummationis talum debitumque finis terminum perducitur, quæ per discretionis prudentiam moderatur. Hic est Ioseph ille somniator, somniorumque interpretator, quia vera discretio in ipso tentationis articulo inter ipsa suggestionum fantasmata imminentium malorum insidias detegit, & de futuris periculis cautos reddit. Accusat autem fratres suos apud patrem crimine pessimo. Vitium, quod Deus singulariter detestatur hipocrisis intelligitur. Hoc per Ioseph detegitur, quando insidians malum per discretionem deprehenditur, & arguitur. Ad officium itaque Ioseph spectat cura & custodia omnium fratrum suorum

Officium vera discretionis.

suorum disciplina singulorum ad ipsum dispositio gerendorum, prouidentia futurorum.

De ortu Beniamin, in quo est gratia contemplationis.

Cap. LXXVII.

De gemina prole rationis.

SIcut autem per Ioseph gratiam discretionis, sic etiã per Beniamin intelligimus gratiam contemplationis, vterque de eadem matre nascitur, quia & Dei cognitio, & sui ex ratione percipitur. Longe post Ioseph Beniamin gignitur, quia animus, qui in sui cognitione diu excitatus pleneque eruditus non est, ad Dei cognitionem non sustollitur, frustraque cordis oculum erigit videndum Deum, qui nondum idoneus est ad videndum seipsum præcipuum & principale speculum ad videndum Deum animus rationalis est, absque dubio inuenit seipsum ad Dei similitudinem factum. Hoc itaque speculum non desinit verus Ioseph tenere, tergere, & indesinenter inspicere. Tenere, ne deorsum corruens, terræ per amorem inhæreat. Tergere, ne inanium cogitationum puluere sordescat. Inspicere, ne ad ima studia intentionis suæ oculum reflectat. Exterso autem speculo, & diu diligenter inspecto, incipit ei quædam diuini luminis claritas interlucere, & immensus quidam insolitæ visionis radius oculis eius apparere. Hoc lumen oculos eius irradiauerat, qui dicebat: *Signatum est super nos lumen vultus tui.* (*Psal. 4.*) Ex hac ergo visione videndi Deum flammam desiderij concipit, & fiduciam sumit.

Beniamin itaque nascente Rachel moritur, quia mẽs ad contemplationem rapta, quantus sit humanæ rationis defectus experitur. Si enim aliqua argumentatione adire potuisset lumen illud diuinum, vtique inaccessibile non fuisset. Denique Apostolus gloriatur ad illud se non quidem isse, sed absque dubio raptũ fuisse. *Scio*, inquit, *hominem huiusmodi raptum vsque ad tertium cœlum.* (*2. Cor. 12.*) Alia est enim dignitas spiritus humani, alia angelici, & longe alia est excellentia spiritus diuini. Ad primum itaque cælum pertinet cognitio sui, ad tertium contemplatio Dei. Possumus tamen illam quæ in hac vita haberi potest Dei cognitionem tribus gradibus distinguere, & per tres cælos diuidere. Aliter siquidem Deus videtur per fidem, aliter per rationem, atque aliter per cõtemplationem. (*Triplex Dei visio.*) Prima visio est infra rationem, secunda secundum rationem, tertia supra rationem. Ad primum itaque & ad secundum cælum homines sane ascendere possunt, sed ad aliud quod est supra rationem nisi per mentis excessum supra seipsos rapti nunquã pertingunt. Quod autem per Beniamin illud genus, quod est supra rationem intelligere debeamus, ex matris eius morte conijcere possumus.

De monte contemplationis, & eius ascensu.

Cap. LXXVIII.

De eminẽtia spiritualium.

MAgna est altitudo scientiæ semetipsum perfecte agnouisse, mons magnus, & altus, plena cognitio rationalis spiritus omnium mundanarum scientiarum cacumina mons iste transcendit; omnem philosophiam & ab alto despicit. Quid tale Aristoteles, quid Plato, quid tanta philosophorum turba tale inuenire potuit. Vere si seipsos plene cognoscerent, nunquam Idola adorassent. *Hi defecerunt scrutantes scrutinio.*

Quam sit rarũ spirituales theorias in vsum conuertere.

Raro valde in hunc montem ascendere, sed multo rarius in eius vertice stare, & ibi moram facere, rarissimum autem ibi habitare, & mente requiescere contingit. Multi in ipsa ascensione defecerũt propter laborem ascendendi, & multi ab eius vertice ocius descenderunt propter laborem standi, sed forte iam ascendisti, nec hoc sufficiat tibi. Disce ibi habitare, & mansionem facere, & qualicunque mentis euagatione abstractus illuc semper redire; absque dubio per multum vsum quandoque vertetur tibi in oblectamentum, in tãtum vt absque villa laboris difficultate possis ibi assiduus esse, quinimo pæna tibi potius sit alibi, quam ibi moram aliquam agere. Mira iucunditas in hoc monte sine labore morari posse. Petro attestante, qui tanta & tam insolita suauitate allectus exclamat: *Bonum est nos hic esse.* (*Matth. 17.*) Ascendere & stare est virtutis, inhabitare & requiescere fælicitatis. *Domine quis ascendet, domine quis stabit in monte sancto tuo?* (*Psal. 23.*) *Domine, quis habitabit? Domine, quis requiescet in loco sancto tuo?* (*Psal. 14.*) *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt &c.* (*Psal. 42.*) Libenter enim sequor veritatẽ, non habeo suspectum talem ducem. Nouit ducere, nescit seducere. Sed quid est veritas? *Ego sum*, inquit, *via, veritas, & vita.* (*Ioan. 12.*) Christum ergo sequere, si non vis errare.

Quantũ valeat plena cognitio sui.

In huius montis cacumine Christus transfiguratur. In ipso Moyses cum Helia videtur, & sine iudice vterque cognoscitur, in ipso vox patris ad filiũ auditur. Vis videre Christum transfiguratum? Vis absque expositore intelligere legem, & prophetiam? Vis audire paterni secreti arcanum? ascende in mõtem ipsum, disce cognoscere teipsum. Quod autem sine tribus discipulis in hũc montem ascendere noluit: nec plus quam tres secum ducere Christus, quæsiuit, forte in hoc docemur, quod sine triplici studio ad huius cognitionis celsitudinẽ non perducimur scilicet operis, meditationis, orationis. Multa enim experimur operando, multa inuenimus inuestigando, multa extorquemus orando. His tribus comitibus sibi adiunctis veritas in nobis proficit, & in alta se attollit, & eousque se per quotidiana incrementa exaltat, donec prædicti montis verticem tangat. O quam multos hodie videmus studiosos in lectione, desidiosos in opere, tepidos in oratione, præsumentes tamen mõtis huius cacumina posse apprehẽdere, sed quando quæso apprehendent, qui Christum ducem non habent? Neque enim ducit eos Christus, qui ascendere nõ vult nisi cum discipulis tribus. Iungant igitur studio lectionis studium operis & orationis, absque dubio sine ingẽti exercitio, sine frequenti studio, sine ardenti desiderio, ad perfectam scientiæ altitudinem mens non subleuatur. Multi montis huius iam se credunt apprehendisse suprema, cum constet eos eius vix tetigisse extrema.

Qualiter homo scire possit an illuc ascenderit.

Cap. LXXIX.

Quomodo multis conatibus nostris diuina reuelatio occurrat.

SIt tibi certum signum quia montis huius verticem minime apprehendisti; si Christum clarificatũ nondum videre meruisti, mox vt te dux tuus Christus collocauerit in summo, apparet tibi in habitu alio, & te coram induitur lumine sicut vestimento. Animaduerte ergo, quia aliam in valle, & aliam vestem Christus habuit in monte. In valle sane habet vestem integram, sed in monte tantum gloriosam. Nescit simplex veritas schismatum scissuras, & idcirco siue in valle siue in monte non induit Christus, nisi vestes integras, sed distingue inter doctrinam & doctrinam, & inuenies vestium differentiam. Docet terrena in valle, & cælestia in monte. Quamdiu ergo adhuc in valle moraris, quamdiu ad alta non ascendis, non docet te Christus nisi de rebus terrenis & infimis. Sed si iam te existimas ascendisse ad cor altum, & Christum videre transfiguratum, quicquid in illo videas, quicquid ab illo audias, non facile ei credas, nisi occurrant ei Moyses & Helias. Scimus, quia *in ore duorum vel trium stat omne testimonium.* (*Matth. 18.*) Suspecta est mihi omnis veritas, quam non confirmat scripturarum auctoritas, nec Christum in sua clarificatione recipio, si nõ assistant ei Moyses & Helias, & in valle & in montis ascensione Christum sæpe recipio sine teste, nũquam autem in montis vertice vel sua clarificatione. (*Omnis veritas sine scriptura suspecta.*) Si Christus docet me de rebus exterioribus, vel de intimis meis facile recipio, vtpote in his, quæ comprobare possum proprio experimento: verũ vbi ad alta mens ducitur, quando de cælestibus quæstio ventilatur, vbi de profundis rebus agitur, in tãtæ sublimitatis vertice nõ recipio Christũ sine teste. Nec rata esse poterit qualibet verisimilis

reuelatio sine attestatione Moysi & Heliæ, sine scripturarum auctoritate. Adhibeat igitur Christus, sibi duo testimonia in transfiguratione sua, si vult vt non sit mihi suspecta claritatis suæ lux, illa tam magna & tam insolita, pulchrum spectaculum valdeque iucundum cum reuelatione veritatis. Hinc procedit manifesta ratio, & ad cōfirmationem reuelationis illinc occurrit tam aperta, quam figurata locutio. Alioquin *ab altitudine diei timebo*, verens ne forte seducar *à dæmonio meridiano*. (Psal. 90.) Vnde enim tot hæreses, vnde tot errores, nisi quia Spiritus erroris transfigurat se in Angelum lucis. Certe vterque se transfigurat, Christus scilicet & diabolus, sed Christus lucis suæ veritatem confirmat in duobus testibus. Apparent itaque Moyses & Helias cum Domino in hoc monte. Apparent autem in maiestate non in obscuritate literæ, sed in claritate spiritalis intelligentiæ.

Qualiter illic ad tonitruum vocis diuinæ cadit auditor.

Cap. LXXX.

(*Quam sunt incomprehēsibilia quæ habentur ex diuina reuelatione.*)

Ecce quam magna sunt quæ in hoc monte geruntur, sed adhuc his maiora sunt quæ sequuntur. Hoc enim totum discipuli stantes aspiciunt, postmodum in faciem cadunt. Ad tonitruum itaque diuinæ vocis auditor cadit, quia ad id quod diuinitus inspiratur, humani sensus capacitas succumbit, & nisi humanæ rationis angustias deserat, ad capiendum diuinæ inspirationis arcanum intelligentiæ sinum non dilatat. Ibi itaque auditor cadit, vbi humana ratio deficit; ibi Rachel moritur, vt Beniamin oriatur. Itaque idem (ni fallor) per mortem Rachel & casum discipulorum figuratur, nisi quod trium in tribus discipulis scilicet sensus, memoriæ, & rationis defectus ostenditur. Ibi enim sensus corporeus, ibi exterior memoria, ibique ratio humana intercipitur, vbi mens supra semetipsam rapta in superna eleuatur. *Hic est* inquit, *filius meus dilectus in quo mihi complacui.* (Matth. 17. *Explicatur in quo mihi cōplacuit.*) Aliud est dicere *complacui*, & aliud complacuit. Certe si filius aliud quam pater esset, posset patri in filio complacere, sed ipse pater sibi in filio complacere non posset. Quid est dicere complacui, nisi quomodo placui mihi in meipso ita placui mihi in filio, an forte eo quod dicit mihi complacui in hoc suo beneplacito socium se habere ostendit, quia quomodo patri complacet in filio, sic in filio complacet & spiritusancto. Vel forte idcirco dicitur complacui, vt inde detur intelligi, quia quomodo pater sibi complacet in filio, sic sibi cōplacet in spiritusancto. Quid horum rectius dicitur, an potius totum hoc, quia quicquid horum eligitur, vnitatem substantiæ in diuersis personis astruit, si recte intelligatur. Ascendat ergo homo ad cor altum, si vult cognoscere illa, quæ sunt supra sensum humanum. (*Illa mens diuinas reuelationes percipit quæ in intimis stare consueuit.*) Ascendat per semetipsum supra semetipsum, per cognitionem sui ad cognitionē Dei. Discat prius in Dei imagine quid debeat de Deo cogitare. Montis ascensio vt dictum est pertinet ad cognitionem sui; ea quæ supra montem geruntur prouehunt ad cognitionem Dei, illud ad Ioseph, ista ad Beniamin pertinere dubium non est.

Qualiter homo præparet cor suum ad illum ascensum.

Cap. LXXXI.

Discat ergo dispersiones Israelis congregare, studeat euagationes mentis restringere, assuescat intimis suis immorari, exteriora omnia obliuisci, qui ad cœlestium contemplationem anhelat, qui in diuinorum notitiam suspirat, faciat ecclesiam non solum desideriorum, verumetiam cogitationum, vt discat verum bonū solum amare, & ipsum solum indesinenter cogitare. *In ecclesijs*, inquit, *benedicite Deo.* (Psal. 67.) In hac namque gemina ecclesia cogitationum, & desideriorum. In hac gemina vnanimitate studiorum & voluntatum, Beniamin in excessum rapitur, & mens diuinitus afflata in superna eleuatur. *Ibi*, inquit, *Beniamin adolescentulus, in mentis excessu.* (Psal. 67.) Prius tamen est cuique vt faciat de cogitationibus, vel desiderijs suis sinagogam quam ecclesiam. Sinagoga congregatio, ecclesia interpretatur conuocatio. Insensibilia & bruta congregari possunt, conuocari autē non possunt, sed rationalium concursus spontaneo nutu fit, vt iure conuocatio dici possit. Si igitur persenseris desideria tua circa exteriores delectationes affici, & cogitationes tuas in eis iugiter occupari cum magna solicitudine compelle intrare, vt saltem possis ex eis interim sinagogam facere. Sed cum illa desideriorum cogitationumque frequentis illius internę dulcedinis degustatione adiecta ad nutum rationis sponte occurrere, & in intimis fixa stare didicerit, ecclesiæ vtique nomine vlterius digne censeri poterit. In huiusmodi ecclesijs Beiamin libenter immoratur, mirabiliter delectatur. Et cum seipsum præ gaudio iam capere non possit, supra seipsū ducitur, per excessum mentis in superna eleuatur. *Beniamin*, ait, *amantissimus domini habetur.* (Deut. 33.) Scimus, quod in thalamis soleant sponsus & sponsa simul morari amoris obsequijs, in alterutrum occupari, mutuis amplexibus & charitate alterna confoueri. (*Quam sit iucundā contemplationis gratiam habere.*) Mirandæ ergo pulchritudinis & formæ singularis (ni fallor) prærogatiua pollet illa Beniamin nostra dilecta, cuius contubernium nunquam fastidire valet. Dixi, inquit, sapientiæ soror mea es, *& prudentiam vocaui animam meam. Intrans*, inquit, *in domum meam conquiescam cum illa &c.* (Prouerb. 7. Sap. 8.) Eius siquidem frequens contubernium solet sane desiderium non minuere, sed augere, & amoris incēdium acrius inflammare, mirum ergo non est cur iste Beniamin in tota die quasi in thalamo commoratur, qui talis sponsæ dulcedine fruitur, & inter humeros illius requiescens eius amore iugiter delectatur. Quam putas frequentes mentis excessus patitur, quam sæpe in extasim raptus supra seipsum ducitur, dum pulchritudinis eius magnitudine attonitus in eius admiratione suspenditur, & impletur absque dubio quod de eo legitur; *Beniamin adolescentulus in mentis excessu.* (Psal. 67.) Notandum sane quomodo sibi occurrant testimonia scripturarum. Quod enim Propheta per Rachelis interitū, quod Euangelista designat per casum discipulorum, hoc psalmista exprimit in Beniamin per mentis excessum.

De duobus contemplationis generibus.

Cap. LXXXII.

Possumus tamen per mortem Rachelis, & per excessum Beniamin diuersa contemplationum genera non inconuenienter intelligere. Constat siquidem duo contemplationum genera supra rationem esse, & vtrumque ad Beniamin pertinere. Et primum quidē est supra rationem, sed non præter rationem, secundum autem, & supra rationem & præter rationem. Illa sane supra rationem sunt, sed præter rationem non sunt, quę quamuis ratio patitur esse, nulla tamen humana ratione inuestigari, vel conuinci possunt. Ista autem dicimus, & præter rationem & supra rationem esse, quibus videtur omnis ratio humana contraria. Qualia sunt ea quæ de Trinitatis vnitate credimus, & multa quæ de corpore Christi indubitata fidei auctoritate tenemus. (*Corpus Christi totum eodem tempore in diuersis locis esse potest.*) Quod enim in vna & simplici essentia triplex persona sit vel quod vnum idemque corpus eodem in tempore totum in diuersis locis esse possit, nulla humana ratio patitur, & huiusmodi assertionibus omnis absque dubio ratiocinatio reclamare videtur.

Hæc sunt itaque illa duo genera contēplationis, quorum vnum ad mortem Rachel, aliud pertinet ad Beniamin excessum. In primo Beniamin interficit matrē, vbi omnem supergreditur rationem. In secundo autem etiā seipsum excedit, vbi in eo quod ex diuina reuela-

tione agnoscit, humanæ intelligentiæ modum transcendit.

Quomodo contemplatio desinat in meditatione. Quid est autem Beniamin in Ægyptum descendere, nisi ab æternorum contemplatione ad temporalia contemplanda intuitum mentis reuocare, & ab æternitatis luce, quasi de cæli vertice vsque ad mutabilitatis tenebras intelligentiæ radios deponere, & in tanta alternantium rerum confusione, diuinorum iudiciorum rationē perpendere, & ex magna parte penetrare. Et quid est quod Ioseph & Beniamin conueniunt, & oscula iungūt, nisi quod meditatio & contemplatio sæpe inuicem rationis attestatione occurrunt. Nam quantum ad generalem cōsiderationem pertinet, sicut per Beniamin gratia contemplationis, sic per Ioseph intelligi valet gratia meditationis: proprie tamē expressius per Beniamin designatur intelligentia pura, per Ioseph vero prudentia vera. Comprehensio rerum inuisibilium pertinet ad intelligentiam puram. Circumspectio vero morū ad prudentiam veram. Intelligentiam puram dicimus, quæ est sine imaginationis admixtione. Prudentiam autem verā ad differētiam eius, quæ dicitur prudentia carnis, secundum quam filii huius sęculi dicuntur prudentiores filiis lucis. Totiens ergo Ioseph super collum Beniamin ruit, quotiens meditatio in contemplationem desinit. Tunc Beniamin fratrem suum super se ruentem excipit, quādo ex studio meditationis animus in contemplationem surgit. Tunc Beniamin & Ioseph oscula iungunt, quando diuina reuelatio & humana ratiocinatio in vna veritatis attestatione consentiunt. Videsne quomodo diuina scriptura circa vnam eandemque rem significationis modum alternat, vbique tamen aliquid adiungit, vnde sensum suum ex toto latere non sinat. In morte Rachel contemplatio supra rationem ascendit, in introitu Beniamin in Ægyptum contemplatio vsque ad imaginationem descendit: inde osculatione Beniamin & Ioseph diuinæ reuelationi humana ratio applaudit.

De quibusdam incidentibus.

Cap. LXXXIII.

An. Ch. 1143. Tempore prænotato scilicet imperante Conrado, Ludouicus Rex cœpit Vitriacum castrum Comitis Theobaldi, vbi admoto igne incensa est ecclesia, & in ea mille 300. animæ diuersi sexus, & ætatis combustæ.

Eodem tempore Senonis præsente Ludouico Rege fit Episcoporum & Abbatum religiosorum conuentus contra Petrum Abaelardum, qui scandalizabat ecclesiā prophana quadam nouitate, verborum vel sensuum, & hic ab his interpellatus, cum esset de iustitia respōsurus, veritus, audientiam sedis Apostolicæ appellauit, & sic euadens non multo post Cabilone apud sanctum Marcellum obijt. Innocentius etiam Papa migrauit, cui Guido castellanus Cælestini nomine alteratus successit.

An. Ch. 1144. Anno domini 1144. Et hic completis 5. mensibus, & dimidio Papatus officio decessit, eique Lucius ex Gerardo Cancellario factus Papa successit.

An. Ch. 1145. Eo tēpore, beato Bernardo Clareuallis mediante, simultas, quæ inter Regem Ludouicum & Comitem Theobaldum incanduerat, sopita est.

Anno domini 1145. Edissa Mesopotamiæ ciuitas, in qua erant Apostolorum Thomæ & Thadæi corpora, & quæ sordibus idolatriæ nunquam polluta fuerat, ex quo primitus ad Christianismum conuersa est, à Turcis obsessa capta est.

Lucius infra annum pontificii sui decessit, & eodem anno fames magna in Francia inualescit. Sanctus Bernardus in Alemania multas virtutes facit, vbi apud vrbē Spirensium tantus erat concursus, vt Conradus Rex ne populus eum comprimeret, deposita clamyde eum in proprias vlnas suscipiens, de basilica asportaret. Bernardus Abbas sancti Anastasii eligitur in Papam Romanū & fit Papa 172. vocaturque Eugenius tertius. Hic de Clareualle fuit monachus, & beati Bernardi discipulus, vir tam honore quā æterna memoria dignus. Cōtra quē Romani Iordanem Patriciū & Senatorē erigētes, ipsum ab vrbe deturbant. Ipse ergo seditione orta in populos puluerem pedū in litigātes excussit, & relictis eis in Franciam venit, in cuius comitatu multa signa fecit sanctus Bernardus. Ad hunc Papam scripsit idē vir sanctus librū multæ subtilitatis, & vtilitatis, cuius titulus est: *De consideratione.* Sub Eugenio Papa huius nominis tertio trāslatus est liber Ioannis Damasceni presbyteri, de græco in latinum à Burgundione iudice ciue Pisano, in quo continetur orthodoxæ fidei traditio in quatuor libros diuisa 100. capitulis distincta.

Anno domini 1146. Rex Francorum Ludouicus captæ vrbis Mesopotamiæ zelo accensus, vel vt alii putant Vitriacensis incēdii cōscientia cōpunctus, apud Viselia cū affixo sibi crucis signo cū regni principibus, & multitudine innumerabili transmarinā peregrinationē proponit aggredi. Ecclesia Tornacēsis, quæ per annos circiter 600. à tēpore beati Medardi sub episcopo Nouiomensi sine proprio fuit sacerdote, hoc anno cępit proprium episcopum habere, Anselmo scilicet Abbate sancti Vincentij apud Lugdunum ab Eugenio Papa consecrato, & eidem vrbi in episcopum destinato. *An. Ch. 1146.*

Per idem tempus in Alemaniæ partibus admirabilis quędam virgo prouectæ ætatis erat, cui tantam diuina virtus gratiam contulerat, vt cum laica & illiterata esset, mirabiliter tamen rapta frequentius in somnis disceret, non solum quod verbis effunderet, sed etiam quod scribendo latine dictaret, vt dictando catholicæ doctrinę libros conficeret.

Author. Hæc fuit vt æstimo sancta Hildegardis, quæ multa fertur prædixisse de futuris. Ad quā scripsisse dicitur etiā beatus Bernardus Clareuallēsis. Hæc ad Coloniēses scribens, de futura clericorum tribulatione dicit, quod clerici gloriā absq; merito volūt habere, & meritū absque opere. Andeberthus Marchiæ Comes vnici filii morte turbatus terrā suā Regi Hērico vendidit. Nā filius eius à quodam milite quem proditiose occiderat, viuus sublatus nusquam comparuit. Vnde territus pater crucē accipit, ac Hierusalem vadit vbi & moritur. Cuius terram Gaufridus & Hugo de Lesiniaco se dicentes hæredes repetunt, & tandem eam obtinent.

Cronographus. Guillelmus puer in Anglia crucifigitur à Iudæis in die parasceue in vrbe Noruuico de quo talis visio legitur.

De reuelatione inferni facta Guillelmo puero.

Cap. LXXXIV.

Puer quidā damnatorū tormenta cernit. Puer quidam nomine Guillelmus, annorum 15. dormiens vidit virum splendidum dicentem sibi: Sequere me, & cœpit mox vmbram videre & terram à læua, sed & leui visione ductoris sui confortatus est. Dehinc vallem vidit tenebrosam habentem hinc ignem, illinc aquam frigidissimam, vbi animæ de vno in aliud semper transibant. Post hæc deduxit ille senior puerum ad alia tormenta, vbi vidit sedilia infinita ignea, & plebem innumeram eisdem impleri sedilibus, & dæmones monetam flammeam de sacculis proferebant, & in ora singulorum proijciebant, quam illi per voces & guttur emittebant; sed dæmones iterum in ora eorum reingerebant. Postea vidit à dæmonibus carnes, quæ perfecti hominis formam habere videbantur, in caldaria proiici, & sub momento quasi mox nati infantes apparebant. Hæ fuscinulis ignitis à caldariis erectæ statim in priorem ætatem transformari videbantur, & sic sæpius in caldariis retorquebantur. Ductus inde ad alium ignem, vidit innumeros homines in eum proiectos, in singulis iunctūris dissolui, & iterum de flamma erectæ ad loca sua reuersæ sunt iuncturæ. Postea vidit multos super rotas volubiles affigi, viros per virilia, fæminas per membra genitalia, & omnes clamabant, væ væ. Post hæc vidit multos super sedes igneas, quasi fures in campo suspensos capitibus deorsum. Alij frigore morientes, vestes

subterpositas videbant, sed tangere non valebant. Alij fame cruciati cibos delectabiles subterpositos tangere non poterant. Et in quacumque necessitate positis alijs non subuenerant, in eadem consolationem nullam recipiebant. Postea vidit tartarum apertum, qui videbatur in descensu profundior quam sit lõgitudo viæ à Dorobernia in Londoniam. Iste hostis antiquus sedebat in medio flammæ in sex partes distentus. Cum autem puer staret iuxta oram putei tremẽs, teter spiritus, qui sinistro lateri eius semper ab egressione domus adhærebat, cœpit eum accusare dicens. Omnia praua huic puero semper suggessi, ea vero quæ puer confessus fuerat ante pascha, nam post pascha hoc accidit, omnino tacebat, tot tamen & tanta crimina illi obiecit, vt ad æternam damnationem sufficere crederentur. Tūc ad admonitionem ductoris, cum puer *signo crucis* se muniret, puteus non comparuit. Ductore vero illo recedente, puer diu in tenebris stetit tremens.

De visione Guillelmi pueri à Iudæis crucifixi.

Cap. LXXXV.

Videt beatorum sedes. REuertens autem ductor puerum ad lucidum splẽdorem duxit, & statim apparuit murus infinitæ lõgitudinis & latitudinis, in quo nullus patebat aditus; venientes illuc in momento vltra se raptos inuenerunt. In patria illa desiderabili apparuit domus rotunda, quæ 12. portas habebat, sicut scriptum est: *Ab oriente portæ tres, &c.* (*Apoc. 21.*) Hanc ingressi tam amplam viderunt, vt quotquot in mundo sunt ipsius partem decimam implere nõ possent, ibi multos in magna gloria videbat, sed alij alijs gloriosiores, tunc vidit decem beatorū catervas. Veniẽs autem ad orientalem portam circa medium ostii, vidit altare quoddam, circa quod viri splendidi sedebant, qui omnes vni tanquam præstantissimo fabulabantur. Ille coronam auream habebat in capite, 12. crucibus aureis insignem. Puerum in hac visione lætantem, alloquitur ductor suus: Hic tibi locus erit si bene vixeris, sciasque hunc esse puerum Guillelmum quem Iudæi apud Noruicum crucifixerunt. Iterum digressus ab eo statim redijt, & dixit: Sequere me, quia illuc te reducam, vbi te cæpi iubente Deo. Veniẽs autem, si bene laboraueris, ad hanc gloriam. Mox ad corpus licet renitens reuersus est. Hic in 2. feria paulo ante nonam dormire cœpit. In tertia feria circa tertiam in faciem se erigens signauit se, quando scilicet tartarum vidit apertum. In 5. feria circa meridiem reuixit.

An. Ch. 1147. Anno domini 1147. Conrado Rege in purificatione beatæ Mariæ apud Francofort constituto, Abbas Clareuallis secundus Bernardus tam Regi quam cunctis fere Principibus crucis affigit signum, & socii peregrinationis multiplicantur per numerum. Naualis Dei exercitus ex Anglia, Flandria, atque Lotharingia collectus 2. idus Aprilis, de Tredemunde portu Angliæ est cum 200. fere nauibus profectus 4. Cal. Iulij, in vigilia Apostolorum Petri & Pauli Vlysbonam applicuit, & eam post 4. mẽsium obsidionem per multas cædes, per multam macerationem Dei virtute & sua industria capiūt, & cum de ipsis tantum essent 13000. hostium 2000. & quingenti superantes, ingressi cum hymnis ecclesiam dedicantes, episcopum ibi & clericos ordinauerunt. Ad corpora ibi occisorū tres recuperauerunt vsū loquendi. Hoc anno Guillelmus Niuernensis Comes relicto sæculi principatu & omni honore calcato, Carthusiam petit, ibique Deo digne & humillima paupertate conuersatus, infra annum conuersionis suæ fœlicem terminat cursum vitæ. Conradus Rex mense Maio cum multitudine innumerabili & incomparabili peregrinationem aggressus, transito prospere Bosphoro, dum ad expugnandum Iconium inconsulte diuertit, consumptis terræ germinibus, & deficientibus victualibus, cum suis fame afflictus redit, & persequentibus Turcis multa milia suorum amittit.

De concilio Rhemensi & Gilberto Porretano.

Cap. LXXXVI.

An. Ch. 1148. Concilium Rhemense in Gallia. ANno domini 1148. Remis concilium à Papa Eugenio celebratur, in quo concilio publice confutauit beatus Bernardus magistrum Gilbertum cognomento Porretanum, disputando cum eo singulariter tãquam sui temporis singularis athleta. Hic Gilbertus, erat Pictauorum episcopus, in sacris literis plurimum exercitatus, sed sublimiora se scrutatus ad insipientiam sibi. Siquidem de Trinitatis vnitate, & diuinitatis simplicitate, non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, discipulis suis panes proponebat absc̄oditos, & furtiuas propinabat aquas, nec facile quid saperet, immo quantū desiperet personis authenticis fatebatur. Timebat enim quod apud Senonas Petrum Abaelardum ei dixisse ferunt.

Nunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Nouissime tamen cum tam super hoc fidelium inualesceret scandalum, cresceret etiam murmur, vocatus ad medium est, & librum tradere iussus, in quo blasphemias euomerat, graues quidem, sed verborum quodam inuolucro circumseptas. Sanctus ergo Bernardus primo quidem totum quod ille verborum cauillationibus occultare videbatur subtilioribus interrogationibus eliciens, deinde tam suis ratiocinijs, quam sanctorum testimoniis biduana disputatione redarguit. Considerans autem nonnullos ex his, qui præsidebant, iam quidem animaduertentes blasphemiam in doctrina, adhuc tamẽ auertentes iniuriam à persona, accensus est zelo & domesticam sibi Gallicanam seorsum conuocat ecclesiā, communi deinceps consilio à patribus 10. prouinciarū, aliis autem episcopis & Abbatibus plurimis dictante viro Dei nouis dogmatibus opponitur symbolū nouum. Cui etiam subscribuntur nomina singulorum, vt eorum videlicet omnium sic irreprehensibilis zelus cæteris innotescat. Ita demum Apostolico iudicio, & auctoritate vniuersalis ecclesiæ error ille damnatur. Episcopus Gilbertus an eidem damnationi consentiat interrogatur. (*Gilbertus Porretanus suū errorem agnoscit.*) Consentiens, & publice refutans quæ prius scripserat & affirmauerat, indulgentiā ipse cõsequitur, maxime quod ab initio captus fuisset, ea lege se eandem disputationẽ ingredi, vt promitteret sine vlla sese obstinatione pro ecclesiæ sanctæ arbitrio correcturum libere opinionem suam. Horum duorum magistrorum Petri videlicet Abaelardi, & Gilberti Porretæ quidam discipuli nimium zelantes pro ipsis, beato Bernardo & toti Cisterciensi ordini postea detrahere cœperunt.

De fame & pestilentijs illius temporis.

Cap. LXXXVII.

An. Ch. 1148. EOdem anno Franci per deserta Syriæ dolo & astutia Græcorum & crebro assultu Turcorum, detrimenta maxima patiuntur, & fame nimia cruciati; quidā equorum, & asinorum carnibus vescuntur, sic cū multo labore & damno multis fame pereuntibus, vix tandem Seleuciam venerunt, & Antiochiam, & Palæstinam nauibus petierunt. Nam anno præcedenti Rex eorū Ludouicus peregrinationem aggressus, cum infinitis & expeditis suorum militibus, per Hungariā profectus, transito Bosphoro, occursu Conradi Regis exceptus, & ab Imperatore Græcorum nauibus eius fuerat Hierosolymam euectus.

Hoc quoque anno Lauduni 4. nonas Iulii factis tonitruis, in monasterio sancti Vincentii monachis diuini officii cursum complentibus, duo ex his subito fulminis ictu corruentes expirauerunt. Alii quidam tacti vel territi vix conualuerunt. Fulmine etiam altaris linteum vrente, & sacrarium penetrante, & de magna cruce partem, partem quoque claustralis ostii asportante, tota domus repletur horrore. In aliis etiā locis hominibus seu

hominum ædificijs, vel animalibus fulmine pereũtibus, malaque solito grauiora Christiani contingere sunt significata. Dicunt etiam Hierosolymis in templo Domini, siue in monte Olíueti fulminasse & eius infortunij præsagium fuisse. In territorio Gebennensi lupus quidam, corporis magnitudine & animi ferocitate aliis dissimilis, homines deuorauit, & plusquam 30. animas diuersi sexus & ętatis, vita priuauit. In alijs etiam locis hoc anno lupi similiter noscuntur operati.

Obsessa per triduum Damasco à Francis & Germanis, ac Hierosolymitanis captis iam muris anterioribus, qui hortos ambiebant, cum in breui ciuitas capienda putaretur, dolo vt aiunt Principum Palæstinorum obsidio remouetur. Factaque discessione Rex Francorum & Imperator iterum condicto die ad obsidendam Ascalonem cum suis Ioppe conueniunt; sed Hierosolymitis minime iuxta condictum occurrentibus Imperator Constantinopolim nauibus euehitur. Rogerus Rex Siciliæ exercitum naualem direxit ad fines Aphricę, captaque insigni ciuitate, quæ dicitur Aphrica Suilla, Affax Clipea aliisque castris pluribus, archiepiscopum Aphricæ, qui sub seruitute Romam venerat consecrandus, ad sedem remittit liberũ. Henricus Ludouici Regis Francorum filius contempto mundi schemate pro Christo in Clareualli indutus monachali schemate prouehitur ad episcopatum ciuitatis Beluagicæ. Interim Manuel recepto in deditionem Curfolio, Siculorum naues per suos insequitur & captis nonnullis nauibus ex fuga liberatur, & à Rege Rogero nec non à Papa Eugenio honorifice suscipitur, ac deducitur.

An. Ch. 1149.

De raptu animæ Tundali, & eius visione.

CAP. LXXXVIII.

ANno domini 1149. qui fuit annus secundus expeditionis Hierosolymorum, Cõradi Regis Romanorum, & annus quartus Eugenii Papæ, in quo anno ipse Papa de partibus Galliarum Romam reuersus est, in quo etiã anno sanctus Malachias in Clareualle defunctus est, visa est hæc visio.

Hanc etiam Historiã refert Dionysius Carthusianus, in libro de quatuor nouissimis articulo 49. & in lib. de iudicio animæ articulo 21.

Duę sunt Metropoles in Hibernia, Ardiacha septẽtrionalium Hibernensium, Australium Caselensis, de qua ortus fuit vir quidam, Tundalus nomine, nobilis genere, crudelis actione, forma corporis egregius, fortitudine robustus, de salute animæ suæ nihil solicitus; grauiter ferebat si quis ei vel breuiter de salute animæ loqueretur. Ecclesiam negligebat, pauperes Christi nec videre volebat, scurris & ioculatoribus pro vana gloria distribuebat quicquid habebat. Hic cum multos haberet amicos & sodales, inter eos habebat vnum, qui cõmilitonis debito, trium equorum debitor erat. Hic cum statutum terminum præstolaret, transacto termino, illũ conuenit, qui eum bene receptus ab eo perẽdinaret tribus noctibus cępit tractare de cæteris rebus. Cui cũ ille responderet, se modo ad manum non habere quod petebat, iratus recedebat; debitor autem illum mitigare cupiens, rogauit eum vt priusquam recederet secum cibum sumeret. Resedit & securi deposita, quam in manu tenebat, cibum cum illo sumere cœpit, statimque percussus inuisibiliter manum quam extenderat replicare non potuit ad os suum, & clamare cœpit terribiliter, suamque securim quam deposuerat vxori socii commẽdauit dicens: Custodi meam securim, quia ego morior, statimque corruit corpus eius exanime ac si nunquam animam habuisset. Adsunt omnia signa mortis accurrit familia, tollitur cibus, exclamant armigeri, plorant hospites, corpus extenditur, pulsantur signa, accurrit clerus, miratur populi, totaque ciuitas subita boni militis morte turbatur. Ab hora 10. in 4. feria vsque in eandem horam sabbato mortuus sic iacuit. Calor tamen modicus in sinistra parte pectoris diligenter palpantibus sentiebatur, & ideo eum subterrare noluerunt. Post hæc resumpsit spiritũ ex debili flatu quasi per vnius horæ spacium respirare cœpit. Mirantibus omnibus debili intuitu circumspicere cæpit. Interrogatus si vellet communicare, innuit sibi afferri corpus Domini, quod cũ sumpsisset, & vinum bibisset, cæpit in gratiarum actione Deũ laudare & dicere: O Deus maior est minima tua quam iniquitas mea, licet magna sit nimis. *Quantas ostendisti mihi tribulationes, multas & malas & conuersus viuificasti me.* Quod cum dixisset statim sub testamento omnia, quæ habebat dispersit, & dedit pauperibus & se *signo crucis* signati cæpit, & pristinam vitam funditus se relicturum vouit, & cuncta quæ viderat, & passus fuerat narrauit dicens.

Tundalus à corpore extrahitur.

Redit ad ꝑus.

Psal. 7.

De aspectu dæmonum, & Angeli, qui deduxit eum.

CAP. LXXXIX.

CVm anima mea corpus exueret, & illud mortuum esse cognosceret, reatus sui conscientia cæpit formidare, & quid faceret nesciebat. Timebat quidem sed quid timeret ignorabat, volebat ad corpus redire, sed intrare non poterat. Foras exire se vbique pertimescebat. Igitur flens & plorans, & tremebunda, & quid ageret nescia, in nullo confidens nisi in misericordia Dei, tandem vidit ad se venientem tantam immundorum spirituum multitudinem, vt non solum totam domum, & atrium domus, sed etiam vicos & plateas ciuitatis implerent, & circundantes miseram animam dixerũt: *Cantemus huic miseræ animæ debitum mortis canticum, quia filia mortis est, & cibus ignis inextinguibilis, amica tenebrarum, & lucis inimica.* Et conuersi ad eam stridebant dentibus in ipsam, & vngulis propriis præ furore nimio genas teterrimas laniabant dicentes: Ecce misera populus, quem elegisti cum quibus arsura intrabis in infernum, nutrix scandali, amatrix discordiæ, quod & nos amamus. Quare non superbis modo? Quare non adulteraris, quare nõ fornicaris? Vbi est vanitas tua, & vana lætitia? vbi risus immoderatus, vbi fortitudo tua qua plurimis insultabas? Quare modo non innuis oculis? non teris pede, nõ digito loqueris, non prauo corde machinaris malum, sicut facere solebas in leuitatibus, & leccacitatibus tũis. Cum hæc & similia dicerent, vidit à longe venientem quasi stellam lucidissimam, in quam statim infatigabiles fixit intuitus, sperans se aliquod solatium per eãn percepturum. Erat autem Angelus eius, qui cum appropinquasset proprio eam salutauit nomine dicens: Aue Tundale, quid agis. Videns autem ille speciosum iuuenem nimis, & audiens se proprio nomine salutatum, præ timore simul, & gaudio sic respondit: Heu Domine pater, *circumdederunt me dolores inferni, praoccupauerunt me laquei mortis.* Cui Angelus: Modo me vocas Dominum, & patrem, quem semper tecum habebas, & nunquam tali nomine dignum me iudicabas. At ille: Domine vbi vnquam te vidi, aut vnquam dulcissimam vocem audiui: Ad quem Angelus. Ego semper te sequebar à natiuitate tua quocumque ibas, & nunquam meis consiliis acquiescere volebas. Et extendens manum in vnum immundorũ spirituum, qui præ cæteris ei maledictis insultabat. Ecce, inquit, ille cuius voluntati & consilio obtẽperabas, sed aderit tibi misericordia Dei, quam tamen non meruisti. Esto ergo secura & lęta, quia patieris pauca de multis, quæ merueras. Sequere me, & quæcumque tibi monstrauero memoriter tene, quia iterum ad corpus reuerteris. Tunc illa vltra modum perterrita relicto corpore suo, supra quod steterat accessit propius. Dæmones hoc audientes, & mala quæ minabantur se non posse inferre audientes, blasphemauerunt, Deum iniustũ esse dicentes, *quia non reddebat sicut promiserat vnicuique secundum opera sua.* Et post hæc in semetipsos insurrexerunt, & plagis quibuscumque poterant se mutuo percutiebant, & nimio fætore cum ingenti tristitia, & indignatione recesserunt. Angelus autem præcedens dixit ad animam: Sequere me. At ille respondit: Heu Domine mi, si præcesseris isti me retro capient, & æternis

Anima à corpore separata quid facerit.

Angelus custos ei adest.

Psal. 17.

Dæmones de eius liberatione dolent.

ignibus tradēt. Ad quam Angelus: Ne timeas quia plures nobiscum sunt, quam cum illis. *Si Deus pro nobis, quis contra nos. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis considerabis & retributionem peccatorum videbis*. His dictis profecti sunt.

Psal. 90.

De valle horribili, & ponte angusto.

CAP. XC.

Demonstrātur Tundalo inferorum supplicia.

CVmque longius simul pergerent, nullumque præter splendorem Angeli lumen haberent, venerunt ad vallem terribilem & tenebrosam valde, & opertam mortis caligine: Erat autem profunda, & carbonibus ardentibus plena, operculum ferreum habens spissitudinis 6. cubitorum, quod ardore nimio ipsos carbones superabat ardentes. Cuius fætor omnes, quas hucusque passa fuerat anima tribulationes, superabat. Super illam laminam descendebat multitudo miserarum animarū, & illic cremabantur, donec ad modum cremii in sartagine liquescerent, & quod erat grauius per prædictam laminam colabantur, sicut colari solet cera per pānum, & iterum in carbonibus ignis ardentibus renouabantur ad tormentum. Hæc erat pæna patricidarum, fratricidarum, homicidarum vel facto vel consensu. Sed post hanc pęnam, inquit Angelus, ducentur ad maiores. Tu autem quamuis homicida sis, modo tamen istam non patieris. Post hæc venerunt ad montem miræ magnitudinis & horroris, magnæ & vastæ solitudinis qui transeuntibus angustum valde præbebat iter. Ex vna parte illius montis erat ignis putridus sulphureus & tenebrosus, ex altera parte nix glacialis & ventus horribilis. Erat mons ille tortoribus plenus, qui furcas habebāt ferreas ignitas, & tridentes acutissimos, quibus iugulabant animas transire nolentes, & ad pœnas trahebant, & per vices de niue & grandine mittebant eas in ignem, & econuerso. Hæc est, inquit Angelus pœna insidiatorum & perfidorum. Post hæc anima illa præ timore pedetētim angelum sequens, venit ad vallem profundam, & putridam nimis & tenebrosam, cuius profunditatē ipsa quidem anima videre non poterat, sonitum tamen sulphurei fluminis, & vlulatum patientium in eo audiebat. Fumus vero de sulphure & cadaueribus inde surgebat fœtidus, qui superabat omnes pœnas quas prius viderat: ibi erat tabula lōgissima de vno monte in aliū montem porrecta, in modum pontis super vallem extensa, quæ mille passus habebat in longitudine, in latitudine pedem vnum. Quem pontem nemo nisi electus transire poterat. De hoc pōte vidit hæc illa anima multos cadere, & vnum solum presbyterum illæsum pertransire, qui erat peregrinus portans palmam, & indutus sclauinia, & primus ante omnes intrepidus pertransibat: Angelus autem timentem consolans animam dixit: Ne timeas, ab hac siquidem pœna liberaberis, sed aliam patieris. Et præcedens tenuit eam, & vltra pontem duxit illæsam dicens: Hæc est, inquit, vallis horribilis in pœna superborum.

Descriptio pœna patricidarum, & fratricidarū.

De bestia monstruosa, & terribili.

CAP. XCI.

PRætereunte autem Angelo profecti sunt per viam tenebrosam & tortuosam, & difficilem valde: & cū multum laborarent in eundo per tenebras, vidit anima à lōge bestiā incredibili magnitudine, & horrore intolerabilem, quæ maior erat omnibus montibus quos prius viderat. Oculi eius quasi colles igniti, os eius valde patās & apertum, videbatur posse capere 9. M. hominum armatorum. Habebat autem in ore suo duos parasitos gigantes versis capitibus valde incompositos, quorum vnus habebat caput sursum ad superiores dentes præfatæ bestiæ, & pedes deorsum ad inferiores, alius vero ecōuerso. Et erant quasi columnę in ore eius, quæ os illud in similitudinem trium portarum diuidebant, flamma inextinguibilis ex ore illo exibat, quæ in tres partes per illas tres portas diuidebatur, & contra ipsam flammam animæ damnandæ intrare cogebantur. Fœtor quoque incomportabilis ex ore ipso exibat, & planctus multitudinis de vētre eius per idem os audiebatur. Intus enim erant multa millia virorum ac mulierum dira tormenta luentium: ante cuius os etiam immundorum spirituum multitudo cogētium animas intrare stabat; eas antequā intrarent multis plagis & verberibus affligentes. Cumque anima Tundali diu aspexisset tam horribile monstrū, nimis exterrita dixit ad Angelum. Domine quare illuc appropinquas. Ad quam Angelus: Iter nostrum aliter explere non possumus: hoc tormentum nō possunt vitare nisi electi. Hæc bestia vocatur Acheron, & deuorat omnes auaros. De hac scriptum est: *Absorbebit fluuiū, & non mirabitur, & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius*. Hi vero, qui in ore eius, & inter dentes apparent contrapositi gigantes sunt, & suis temporibus in secta sua nulli fideles fuerunt. Et cum hæc dixisset Angelus accedēs propius antecedebat animam, & stetit ante bestiā. Anima vero licet nolens sequebatur. Et cum simul starent ante bestiam, Angelus disparuit, & anima misera sola remansit. Dęmones autem circundederunt eam vt canes rabidi, & flagellatam traxerunt secum in ventrem bestiæ. Quanta vero ibi passa sit vultus eius, & morum conuersio postea indicauit. Passa ibi est morsus, & ibi lacerationes canum, vrsorum, leonum, serpentium, & animalium aliorum innumerabilium incognitorum, & monstruosorum ferocitatem, & dæmonum ictus, ardorem ignis, asperitatem frigoris, fætorem sulphuris, caliginem oculorum, fluxum lachrymarum ardentium, stridorem dentium, copiam tribulationum. Ibi se misera anima de præteritis accusabat, & præ nimia tristitia, & desperatione genas proprias lacerabat. Et cum se putaret ibi æternaliter damnatam, nescia qua ordine, extra bestiam se esse sentit. Et cum longius à bestia iaceret debilis, aperiens oculos vidit prope illum, qui antecedebat Angelum lucis. Tūc illa gaudens, licet afflicta multum, laudauit Dominum de sua misericordia. Angelus autem Domini tetigit illam, & confortauit eam.

Iob. 40.

De stagno tempestuoso, & ponte periculoso.

CAP. XCII.

EVntes inde longius viderunt stagnū amplum valde & tempestuosum, eius fluctus elati non permittebant cernere cœlum. Ibi erat plurima multitudo bestiarum terribilium mugientium, vt animas deuorarent: per latum stagni pons multū angustus erat, & longus vsque ad duo milliaria. Latitudo eius erat vnius palmi, lōgior erat & angustior, quam pons superior. Eratque tabula illa plena clauis ferreis acutissimis insertis, qui omnium transeuntium pedes perforabant. Omnesque bestiæ ad illum pontem conueniebant, vt inde cibum sumerent, animas scilicet quæ transire non poterant. Erant autem bestiæ tantæ magnitudinis, vt magnis turribus assimilarentur. De ore ipsarum exibat ignis tam vehemens, vt stagnum ipsum à cernentibus bullire putaretur. Vidit autem ibi animam quandam in ponte valde plorantem, & se multis criminibus accusantem: eratque pondere magno manipulorum frumenti onerata, & hunc pōtem cogebatur transire, & quamuis plantas clauis perforatas nimis doleret, magis tamen timebat in stagnū cadere, & in ora patentia bestiarum intrare. Quærēti Tūdalo quid hoc esset; dixit Angelus: Ista pœna specialiter tibi condigna est, & tui similibus furtum perpetrantibus, vel magnum vel modicum, non tamen eodem modo patiuntur, qui in minimis, & qui in magnis deliquerūt, nisi illud modicum sacrilegium fuerit. Sacrilegij autem reus est, qui vel rem sacratam, vel de loco sacrato aliquid furatur. Maxime vero rei sunt, qui sub habitu religionis delinquunt. Hunc pontem oportet te transire, & vaccam indomitam tecum ducere, & illæsam vltra

Descriptio pœna furum.

pontem

ponte mihi reddere: quia vaccam cõpatris tui aliquando furatus es. Ad quem Tundalus: Domine nonne ego illam reddidi? Reddidisti inquit, sed quando illam abscondere non potuisti. Et ideo non plenum patieris supplicium, quia minus est malum velle, quam perficere, licet vtrumque malũ sit ante Deus. Et his dictis ostendit ei Angelus vaccam indomitã. Tundalus vellet nollet tenuit vaccam, & eam quibuscunque poterat minis instigare conabatur ducere ad pontem. Bestiæ vero mugientes veniebant, & cibum suum de ponte expectabant. Tundalus cæpit iter agere, vacca autem nolebat eum sequi. Cum staret Tũdalus cadebat vacca, & cum illa stabat, cadebat Tundalus. Et sic versa vice, modo cadendo, modo stanto venerunt vsque ad medium pontis. Cumque illuc venissent, viderunt quendam, qui portabat manipulos tritici sibi venire obuiam, qui rogabat animam Tundali, quæ vaccam ducebat, ne sibi pontem præoccuparet, & Tundalus similiter illum rogabat, vt iter suum eum complere permitteret, quod iam mediũ perfecerat neuter eorum non dico reuerti, sed nec respicere retro poterat. Sicque stantes, & plorantes pontem plantarum suarum sanguine cruentabant. Cumque ita diutius starent, nescientes quo modo vterque alterũ se pertransisse videns mirabatur. Tundalus autẽ, Angelum suum, quẽ retro reliquerat ante se stantẽ vidit. Qui dixit ei. Bene venias, de vacca amplius non cures, quia nihil amplius ei debes. Cumque Tundalus ostenderet pedes suos, diceretque quod amplius ire non posset. Respõdit Angelus: Meminisse enim debes, quã veloces fuerũt pedes tui ad effundendũ sanguinẽ, & ideo contritio & infælicitas in vijs tuis. Et tangens eũ sanauit eũ & sic processit. Et cũ diceret Tũdalus. *Domine quo imus modo?* Respõdit Angelus: Quidã tortor terminus nostrũ expectat aduentũ, cuius hospitium non possumus prçterire, quod hospitiũ semper est plenum hospitibus, sed hospes ille adhuc alios hospites ad supplicium desiderat inuenire.

De furno flamineo.

Cap. XCIII.

CVmque irent per loca tenebrosa & arida apparuit eis domus aperta maxima, quasi quidam mons arduus præ nimia magnitudine rotunda, quasi furnus flãma inde exibat, quæ per mille passus animas quas inuenire poterat cõburebat. Quod videns Tundalus dixit ad Angelum: Ecce appropinquamus ad portas mortis, quis me miserũ liberabit? Cui Angelus: Ab ista quidem exteriori flamma liberaberis, sed ipsam domũ vnde procedit intrabis. Et cũ propius accederent, viderunt carnifices cum securibus, & cultris, & bisacutis, & dolabris, & terebris, & falcibus & forcipibus acutissimis, & vangis, & fossorijs, & cçteris instrumẽtis, quibus animas excoriare vel decollare, vel scindere, vel truncare poterant in medio flammarũ stantes, & sub manibus eorũ multitudinẽ animarũ hæc omnia sustinentium. Quod videns Tũndalus dixit ad Angelũ: Obsecro domine si placet ab hoc solo me libera supplicio, & cæteris quæ post hoc occurrerint, me tradi concedo. Cui Angelus: Hoc est maius suppliciũ omnibus, quæ hactenus vidisti, sed adhuc vnũ videbis maius, intra istud supplicium quia canes rabidi te expectant. Tundalus autem tremens, & præ angustia deficiens rogabat ne intraret, sed non profecit. Dæmones autem videntes eum sibi concessum circundederũt eum, & magnis conuicijs exprobrantes, cum supradictis instrumentis in frustra discerpserunt. Dominus huius domus dicebatur Pristinus in qua erat gemitus & tristitia, fletus & stridor dentium, lentus ignis extrinsecus, & intrinsecus vastũ incendium. Auiditas cibi inexplebilis ibi erat, nec satiari poterat nimietas gulæ, verenda loca doloribus cruciabantur permaximis, pudenda ipsa putredine corrupta videbantur scaturire vermibus, & in ipsa verenda virorum ac mulierum non solum sæcularium, sed etiam religiosorum diræ quædam intrabant bestiæ, ibique anima Tundali se iuste pati talia fatebatur; sed quando Deo placuit nesciens quo ordine se extra tormenta esse cognouit. Sedebat autem in tenebris, & in vmbra mortis, & videns Angelum suum dixit: Heu Domine mi, vbi est quod audiuimus? *Misericordia Domini plena est terra.* Respondit Angelus: Hæc sententia multos decipit, Deus tamen licet sit misericors, est tamen iustus, multa vindicat, sed plura condonat. Tu iuste passus es quicquid passus es, sed tunc gratias ages, quando videbis, quç tormenta per misericordiam Dei euaseris. Si Deus dimitteret cuncta cur homo iustus esset? Et si supplicia non pertimesceret quare peccare timeret, vel à voluptatibus suis se auerteret? Et quid opus esset vt confessi pæniterent, si Deum non timerent? Peccatoribus pœnitentiam in corpore agentibus misericorditer à Deo parcitur, sed tamen pro suis meritis puniuntur. Iustis quoque pro suis excessibus temporale commodum in corpore degentibus iuste tollitur, sed bona eis sine fine mansura misericorditer cum Angelis reseruantur. Multa mala opera condonat Deus, nullus tamen opus bonum ab eo irremuneratum relinquitur. Nemo enim liber est à peccato, nec etiam infans vnius horæ, multi tamen liberantur à pæna, vt eos non tangat vmbra mortis. Ideo ante iusti qui pænas non patiuntur post mortem, ad videndum tamen illos ducuntur, vt visis tormentis à quibus per Dei gratiam liberantur, magis inardescant in amorem Dei & in laudem creatoris sui: sicut econtrario animæ æternis supplicijs dignæ prius ducuntur ad sanctorum gloriam, vt visis præmijs, quæ sponte deseruerunt magis postea doleant. Nullum enim tam graue supplicium est, quam à Dei & sanctorum consortio sequestrari. Ideo ille presbyter, quem primum pontem secure transire vidisti, ductus est ad supplicium, vt visis pænis ardentius laudet illum, qui vocauit eum ad gloriam suam. Nam fidelis seruus, & prudens inuentus est, & ideo accipiet coronam vitæ, quã repromisit Deus diligentibus se. Sed quoniam nondum omnia mala vidimus, properemus.

Psal. 32.

De bestia alata, & stagno congelato.

Cap. XCIIII.

PRæcedente igitur Angelo, vidit Tundalus bestiam cçteris quas ante viderat longe dissimilem, duos pedes, ac duas alas habentem, collum longissimum & rostrum ferreum, & vngulas ferreas de cuius ore flamma inextinguibilis eructabat. Sedet autem hæc bestia super stagnum glacie condensum, & deuorat animas, quæ in ventre eius per supplicia redigebantur ad nihilum, & iterum pariebat eas in stagnum glacie congelatum, ibique renouabantur iterum ad tormentum. Impregnabantur vero omnes animæ tam virorum quã mulierum, quæ descendebant in stagnum, & ita grauidę præstolabantur tempus ad partũ. Intus autem mordebantur in visceribus more viperino à prole concepta, sicque vegetabantur miseræ in vnda frigida mortui maris glacie concreta. Cumque tempus esset vt parerent, clamantes replebant inferos vlulatibus, & sic serpentes pariebant. Pariebant autem non solum fœminç, sed etiam viri, & hoc non per membra, quç natura constituit tali officio conuenientia, verum per brachia simul & pectora, exibantque erumpentes, per cuncta membra bestiæ, habentes capita ardentia & ferrea, & rostra acutissima, quibus ipse vnde exibãt corpora dilaniabant. In caudis autẽ suis habebant eadem bestiæ multos aculeos, qui quasi hami retro retorti ipsas à quibus exibant animas pungebant. Bestiæ namque illę volentes exire cum caudas suas non possent secum trahere, in ipsa corpora vnde exibant rostra sua ardentia & ferrea retorquere non cessabant, donec ea vsque ad neruos, & vsque ad ossa arida consumerent, & sic simul conclamantes stridor glacierum inundantium & vlulatus animarum sustinentium talem pœnam & mugitus

bestiarum exeuntium ab eis perueniebant ad cælum. Erant enim in omnibus diuersis membris, & digitis diuersarum bestiarum capita, quæ ipsa membra mordebāt vsque ad neruos scilicet & ossa. Habebāt etiam linguas viuas in modum aspidum, quæ totum palatum & etiam arterias consumebant vsque ad pulmones. Verenda quoque ipsa virorum ac mulierum erant in similitudine serpentium, qui inferiores partes ventris lacerabant & ipsa viscera inde studebant abstrahere. Tunc ait Angelus: Hæc est pœna monachorum, canonicorum, sanctimonialium, cæterorumque ecclesiasticorum, qui mentiti Deo per tonsuram & habitum noscuntur, qui linguas suas exacuerunt sicut serpentes, & membra sua non cohibuerunt ab immundis operibus. Hanc pænam sustinebunt qui immoderata luxuria se polluunt, & ideo istam sustinere te oportet. His dictis rapuerunt eam dæmones, cum impetu, & dederunt bestiæ deuorandā. Cum autem post prædicta tormenta esset in partu viperarum, affuit ei Angelus lucis, & tangens eam sanauit, & se sequi præcepit. Præter fulgorem autem Angeli nullum lumen habebant, pergebantque per loca terribilia & multo precedentibus diriora, via valde angusta & quasi de cacumine altissimi montis tendente in præcipitium. Quanto autem plus descendebat illa anima, tanto minus reditum ad vitam sperabat.

De valle fabrorum.

Cap. XCV.

Dixit autem Tundalus ad Angelum: Domine quo imus? respondit Angelus; Hæc via ducit ad mortem. Et anima. Quid est ergo quod scriptum est. Lata & spaciosa est via quæ ducit ad mortem, & multi sunt qui intrant per eam, cum neminem præter nos hic videamus? Respondit Angelus: Non de hac via dictum est hoc, sed de impudica & illicita, & sæculari vita, quæ ducit ad istam. Euntes autem longius, & vltra modum laborantes, venerunt in vallem fabrorum, ibique viderunt fabricas, in quibus maximus audiebatur luctus. Tunc ait Angelus: Tortor iste vocatur Vulcanus, per cuius ingenium corruerūt plurimi, & ab ipso cruciantur. Domine, inquit, anima, si debeo pati eius supplicium? Debes ait: Quo dicto præcedebat eam. Illa autem plorans sequebatur eum. Et ecce tortores cum ignitis forcipibus Angelo sancto nihil dicente cœperunt illam, & proiecerunt in caminum ignis ardentem, & sic sufflantes follibus, sicut solet ferrum in fornace examinari, ita examinabant eam, donec ad nihilum redigerentur animæ quæ ibi patiebantur. Cumque ita liquefierent, vt nihil aliud nisi aqua apparerent, iugulabantur tridentibus ferreis, & positæ super incudem patiebantur malleis, donec vicenæ, vel tricenę, vel centenæ in vnam massam redigerentur, & tamen quod est grauius, nec sic perirent, desiderabant enim mortem, & inuenire non poterant. Loquebantur autem tortores ad inuicem dicentes: Nūquid sufficit? Et alij in alia fabrica respondebant. Proijcite nobis, vt videamus, si sufficiat; & proijciebant. Et alij capiebant eas in forcipibus ferreis, antequam terram tangerent, & sicut primi, ita & ipsi eas ignibus tradebant. Et ita miseræ modo huc, modo illuc proijciebantur, & vbique comburebantur, donec similiter pelles, carnes, & nerui, & ossa in fauillam redigerentur & flammam ignis. Post multas passiones affuit Tundalo aduocatus suus, & apprehendens eum de medio fauillę dixit: Quomodo vales, nunquid fuerunt tibi tam dulcia carnis oblectamenta, vt pro eis tot & tanta mala debeas sustinere? Ille penitus respondere non poterat, quia post tantum supplicium non habebat vires ad loquendum. Tunc Angelus ait: Confortare quia *Dominus deducit ad inferos, & reducit.* Quamuis enim magna sint, quæ hucusque passa est, maiora tamē sunt à quibus per Dei misericordiam liberaberis. Et addidit: Omnes quos superius vidisti, iudicium Dei expectant, sed hi qui adhuc sunt in inferioribus iudicati sunt. Adhuc enim non peruenisti ad inferos inferiores. Et more solito tangens eam & confortans præcessit.

1. Reg. 2.

De puteo infernali.

Cap. XCVI.

Cumque simul pergerent & incedentes sermocinarentur, ecce subitus horror & frigus intollerabile, & fætor intollerabilis, & tenebræ prioribus incomparabiles, tribulatioque & angustia animam Tundali inuaserunt, ita vt omnia fundamenta terrę viderentur sibi contremiscere, & Angelo præcedenti compulsa est dicere: Heu Domine mi quid est, quod præ solito stare non possum? Quo dicto non potuit se mouere præ nimia formidine, & ecce Angelus cito disparuit, & eum amplius videre non potuit, & statim cœpit desperare. Non est enim sapientia, non est scientia, nec opus nec ratio apud inferos, quo illa properabat. Audiuit autem clamores & vlulatus miræ multitudinis, & tonitruum tam horribile, vt nec paruitas nostra potuerit capere, nec lingua eius enarrare. Circumspiciens ergo si quomodo videre posset vnde venerant, vidit fossam quadratam & quadrangulum quasi cisternam, qui puteus putridam flammæ, & fumi emittebat columnam, quæ columna extendebatur vsque ad cælos, & in ipsa columna erat multitudo maxima animarum, & dæmonum more fauillarum cum flamma ascendentium, & ad nihilum redactæ. Iterum cadebant cum dæmonibus in fornacem vsque in profundum. Quo viso anima Tundali volebat retro se rettahere, sed non valebat pedes à terra leuare, & dum hoc sæpius tentaret, sed tamen facere non posset, nimio furore repleta in semetipsam exarsit, & genas suas vnguibus lacerans clamauit: Vę mihi, quare non morior, quæ me cæpit dementia. Audientes dæmones hoc, qui cum flamma accedebant, circumdederunt eam cum instrumentis quibus animas ad tormenta rapiebant dicentes: O misera anima pœnis & cruciatibus digna, vnde huc venisti? Nil adhuc experta es: adhuc videbis dignum operibus tuis tormentum de quo exire non poteris, nec in eo perire, sed semper in cruciatu viuens, ardebis sine refrigerio, sine lumine, sine consolatione, sine auxilio, nullam deinceps misericordiam sperare poteris. Appropinquasti enim vsque ad portas mortis, & infernis inferioribus sine mora præsentaberis. Qui te hic adduxit ipse te decepit. Liberet te si potest de manibus nostris, non videbis eum amplius. Et adinuicem loquebantur: Quid amplius moramur, trahamus eam & præbeamus eam Lucifero deuorandam: & sic arma vibrantes minabantur illi mortem æternam. Ipsi autem immundi spiritus erant nigri sicut carbones, oculi eorum vt lampades ignis ardentes, dentes eorum niue candidiores, caudas habebāt vt scorpiones, vngues ferreos acutos, alas vt vulturis. Interea affuit Angelus Domini, qui fugatis spiritibus tenebrarum consolatus est ream suam dicens: Gaude & lętare filia lucis, quia misericordiam & non iudicium consequeris. Pœnas quidem magnas videbis, sed non eas patieris. Veni ergo & ostendam tibi pessimum humani generis inimicum, & præcedens ad portas inferi dixit: *Veni, & vide.* Scito tamen quod nullum lumen his, qui huc deputantur, lucet, sed tu poteris eos videre, & ipsi non videbunt te.

De principe tenebrarum, & socijs eius in pœnis.

Cap. XCVII.

Appropinquans autem anima vidit Principem tenebrarum & profundum inferni. Quæ autem & qualia ibi viderit inaudita tormenta, si centum capita & in vnoquoque capite centum linguas haberet, enumerare nullo modo posset. Ibi visus est Princeps diabolus, qui magnitudine præcellebat omnes bestias, quas ipse Tundalus ante viderat, cuius quantitati

corporis

corporis ipsa quæ viderat anima nihil sciebat comparare. Erat illa bestia nigerrima sicut coruus, formam habens humani corporis à pedibus vsque ad caput, excepto quod plurimas habebat manus. Habebat etiam & caudam, habebat etiam non minus mille manibus, habebatque in longitudine, quasi centum cubitos, in grossitudine vero decem. Vnaquæque manus digitos vicenos habebat, & digiti eius habebant in longitudine centenas palmas, in grossitudine vero denas. Habebat vngues lanceis militum grossiores & longiores, & ipsos ferreos in pedibus totidem. Rostrum eius nimis longum & grossum, cauda eius asperrima, & longa ad nocendum animabus aculeis acutissimis præparata. Iacet autem illud horribile, monstrum super cratem ferream suppositis ardentibus prunis, ab innumerabili multitudine dæmonum follibus sufflantium. Circundat autem ipsum tanta multitudo animarum & dæmonum, quod nulli credibile esset, quod mundus tot animas à principio parare posset. Ligatus autem est ille hostis antiquus per singulas membrorum iuncturas catenis ferreis, & æreis ignitis, & valde grossis. Cumque sic versatur in carbonibus, & vndique comburitur nimia exardescens ira, vertit se de vno latere in aliud latus, & omnes manus suas in illam multitudinem animarum extendit, easque repletas animabus constringit. Sicut rusticus sitiens racemos comprimit, vt inde vinum eliciat; in tantum vt nulla sit ibi anima, quæ tali contritione non priuetur capite aut pedibus, vel manibus. Et tūc suspirans sufflat, & spargit animas in diuersas partes gehennæ, & statim eructat puteus ille, de quo prædiximus fætidam atque horribilem flammam. Et cum retrahit anhelitum suum dira illa bestia retrahit ad se omnes animas, quas ante sparserat, & cum fumo & sulphure in os eius cadentes deuorat, sed & quæcunque manus eius effugiunt ne stringantur, illas cum cauda sua percutit, & sic misera bestia percutiens semper percutitur, & tormenta animabus inferens, in tormentis omnibus super omnes cruciatur. Tunc ait Angelus ad animam: Hic est Lucifer Principium creaturarum Dei, qui versabatur in delicijs paradisi. Qui si solutus fuerit, cœlum simul & terram vsque ad inferos cuncta perturbaret. Hi autem qui cum eo sunt partim sunt Angeli tenebrarum partim filij Adæ, & iam iudicati sunt, & multos alios expectant, qui vel Christum negauerunt, vel negantium opera fecerunt. Passi sunt ea quæ vidisti, prius minora tormenta, & postea ducti sunt ad ista, de quibus tormētis nullus qui semel ea intrauerit amplius exire poterit. Hic sunt prælati, & Principes mali, de quibus scriptum est: *Potentes potenter tormenta patiuntur*, qui scilicet non bene vsi sunt potentia sibi à Deo data. Tunc ait anima ad Angelum: Quare potentia non bonis datur vt bene præsint? Respondit Angelus: Aut subditorum culpæ hoc exigunt, vt bonos rectores non habeant, aut ipsis bonis in hoc parcitur, vt saluti animarum suarum melius prouideant. Hic autem infælix Princeps tenebrarum dictus est, non propter potentiam quam habeat, sed propter primatum, quem tenet in tenebris. Omnes autem aliæ pœnæ quamuis sint maximæ, respectu huius pro nihilo computantur. Ad hæc anima: Certe verum est. Nam videre tantummodo locum istum magis me conturbat, & fętorem eius plus me sustinere grauat quam pati omnia quæ antea patiebar. Vnde rogo si potest fieri, vt hinc me subtrahas cito, & hic me amplius cruciari non permittas. Hic enim video multos cognitos, & sodales, & notos meos, quos mecum in sæculo gaudebam habere socios, quorum hic consortium multum abhorresco. Scito autem pro certo, quod nisi mihi diuina succurrat gratia, meritis meis exigentibus non minus ista patiar quam ipsi. Ad quam Angelus: Veni ô fælix anima, cōuertere in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Non enim hoc patieris, neque amplius (nisi promerueris ista) videbis. Hucusque vidisti inimicorum Dei carcerem, ammodo videbis gloriam amicorum Dei.

Sap. 6.

De statu mediocriter bonorum & malorum.

Cap. XCVIII.

CONuersa anima sequebatur Angelum præcedentem, & cum non longe pergerent, fætor euanuit, destructisque tenebris lux apparuit. Fugatoque timore securitas redijt, & deposita tristitia anima illa repleta est gaudio & lætitia, ita vt se tam cito mutatam miraretur, & diceret: O Domine quomodo tam cito mutata sum? Cui Angelus: Benedicta sis, ne timueris. *Hæc est enim mutatio dexteræ excelsi.* Per aliam autem viam transire debemus in regionem nostrā. Tu ergo benedic Dominum, & sequere me. Euntes autem viderunt murum nimis altum, & intra murum ex illa parte qua venerunt, erat plurima multitudo virorum ac mulierum pluuiam & ventum sustinentium, & erant valde tristes, famem, & sitim sustinentes, lumen tamen habebant, & fætorem nō sentiebant. Tunc ait Angelus: isti quidem mali fuerunt, sed non valde honeste vixerunt, sed bona temporalia pauperibus non sunt largiti. Et ideo per aliquot annos patietur pluuiam, ventum, famem, & sitim, sed post ducentur ad bonam requiem. Euntes paululum venerunt ad portam, quæ vltro aperta est eis, quam cum intrasset viderunt campum pulchrum, odoriferum, floribus, plenum, lucidū, & satis amœnum, in quo multæ animæ erāt vtriusque sexus, exultantes, & nox ibi nunquam fuit, neque sol illic vnquam occidit, & est ibi fons aquæ viuę. Tunc ait: Hic habitant boni, sed non valde, qui de cruciatibus erecti nondum merentur sanctorum consortio coniungi. Fons iste vocatur viuens, sed qui ex hac aqua gustauerit viuet in ęternum, nec sitiet vltra. Et procedentes paululum viderunt laicos, sibi notos, inter quos erant Concober & Donatus Reges. Quibus visis ait anima ad Angelum: Domine quid est hoc? Isti duo viri erant in vita sua nimis crudeles, & inter se inuicem multum inimici, quo ergo merito huc venerunt? Respondit Angelus: De hac inimicitia ante mortem pęnituerunt. Concober autem diu languit, & votum vouit, quod si vixisset monachus fieret. Donatus autem per multos annos in vinculis religatus omnia quæcumque habuit dedit pauperibus, & ideo iustitia eius manet in sæculum sæculi, & tu etiam narrabis viuentibus omnia hæc.

Psal. 76.

De statu Cormarci Regis.

Cap. XCIX.

CVm autem modicum procederent, viderunt domum mirabiliter ornatam, cuius paries & omnis structura ex auro & argento erant, & ex omnium lapidum preciosorum generibus, sed fenestræ ibi non erant nec ostium, & tamen omnes qui intrare volebant intrabant. Erat autem intus tam splendida, acsi non dico vnus Sol, sed quasi ibi multi splenderent Soles. Eratque nimis ampla & rotunda, & nullis columnis fulta, & totum etiam eius vestibulum auro & lapidibus preciosis erat stratum. Circumspiciens autem Tundalus, vidit vnum sedile aureum, cum gemmis & serico & omnibus ornamentis ornatum, & Regem Cormarcum in ipso throno sedere, vestitum mirabilibus vestimentis, & preciosissimis supra omne precium terrenum. Et cum staret admirans, venerunt plurimi in domum illam cum muneribus ad Regem, & offerebant singuli cum gaudio munera sua. Et dum staret Tundalus diutius, ante Dominum suum Regem Cormarcum, erat enim Dominus suus in sæculo, veneruntque multi sacerdotes, & leuitæ solenniter induti, sicut ad Missā cantandam cū sericis casulis, & alijs ornamentis valde preciosis, & ornabatur vndique domus illa regia mirabili atque præciosissimo ornamēto. Ponebant enim cyphos & calices aureos & argenteos & pixides eburneas super paxillos & tabulas, & sic domus illa ornabatur, vt si maior

gloria in regno Dei non esset, ista posse sufficere videretur. Omnes ergo illi qui ministrabant ante Regem venientes, & genua flectentes dicebant (*Labores manuū tuarum quia manducabis.* Tunc Tundalus, ait ad Angelū. Miror Domine de tot ministris, inter quos nec vnū de familia sua recognosco. Ad hoc Angelus: Non sunt illi de familia sua, sed pauperes Christi & peregrini quibus Rex bona sua largiebatur, & ideo per manus eorum retribuitur ei merces æterna. Tunc ait Tūdalus: Domine, passusne est Dominus meus aliqua tormenta post mortem? Passus est, inquit, & adhuc quotidie patitur, & adhuc patietur. Expecta ergo paululum & videbis. Et cum paululum expectasset obscurata est domus, & omnes habitatores, eius illico consternati sunt. Et Rex contristatus exiuit cum fletu. Quem cum Tundalus sequeretur, vidit hanc multitudinem quam ante intus viderat expansis in cælum manibus Deum deuotissime deprecantem & dicentē: *Domine Deus omnipotens, sicut vis, & sicut scis miserere serui tui.* Et respiciens vidit Regem in igne vsque ad vmbilicum, & ab vmbilico sursum cilicio indutum. Hanc pęnam, inquit Angelus, quotidie patitur per tres horas & per horas 20. & vnam requiescit. Et hoc ideo, quia legitimi coniugij maculauit sacramentum, & ideo patitur ignem vsque ad vmbilicum. Cilicium vero portat, quia iussit interfici comitem iuxta sanctum Patricium, & præuaricatus est iusiurādum. Exceptis his duobus cuncta ei crimina dimissa sunt.

Psal. 127.

Sed iam ascendamus.

De visione gloriæ sanctorum.

CAP. C.

ET cum paululum processissent, viderunt murum nimis altum & nimis præclarum. Erat autem argenteus totus splendidus, & valde decorus. Et cum nulla porta ibi appareret, Tundalus tamen nesciens quomodo intrauit, & circumspiciens vidit choros sanctorum exultantium & dicentium: *Gloria tibi Deus pater, gloria tibi Deus fili Dei, gloria tibi Deus Spiritussancte.* Erant autem viri & fœminæ vestiti candidis vestimentis, & preciosissimis sine macula & ruga iucundi & hilares semper gaudentes, & sanctam Trinitatem laudantes. Candor autem vestimētorum, sicut nix recens erat percussa Solis radio, voces vero consonantes, quasi musicum melos reddebant sonos. Claritas autem, iucunditas, amænitas, hilaritas, pulchritudo, honestas, sanitas, æternitas, vnanimitas, omnibus erat æqualis, & charitas. Odor illius cāpi, vbi erant isti superabat omnia aromata, & odoramēta. Tunc Tundalo ait Angelus: Hæc sunt gaudia coniugatorum, qui fidem coniugij seruauerunt, & familias suas in timore Dei bene & iuste rexerunt, & bona sua pauperibus, & ecclesijs Christi communicauerunt, qui in iudicio audituri sunt: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Tundalus autem multum rogabat, vt ibi remaneret, sed non obtinuit. Post hæc profecti sunt. Videbatur autem eis nullus labor in ambulando, & quocumque pertransibat inclinatis capitibus & lętis vultibus, cum ingēti gaudio occurrebāt, & eā proprio nomine salutabāt, & Deū qui eam liberauerat glorificabant dicentes: *Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ, qui non vis mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, qui secundum misericordiam tuam ab inferni cruciatibus, animam istam eripere dignatus es, & sanctorum tuorum consortio sociare.* Cum autem sic plurimas turbas pertransissent, apparuit alius murus tam altus vt primus sed de auro purissimo & præclarissimo, ita vt magis delectaretur quæcumque vidisset anima in solo nitore metalli, quam in omni gloria quam ante viderat. Cumque simili modo intrassent illum vt primum, apparuerunt illis plurima sedilia de auro & gemmis, & vniuersis lapidum preciosorum generibus constructa, & preciosissimis ornamentis cooperta, in quibus sedebant seniores viri, & fœmine vestiti sericis, & stolis candidis & varijs, & vniuersis ornatibus, qualia nec ante viderat, nec cogitare poterat. Et erat facies vniuscuiusque splendida sicut Sol splendens in meridie, & capillos habebant auro simillimos, & coronas aureas ijsdem gemmis ornatas. Sed & lectoria posita erant coram eis aurea, quibus superpositi erant libri aureis literis scripti, & cantabant Domino *alleluia*, cum nouo cantico & tam dulci melodia, vt cunctorum præteritorum obliuisceretur anima quæ semel audiret, voces eorum. Tunc ait Angelus ad Tundalum: Isti sunt sancti qui pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, & in sanguine agni lauerunt stolas suas & continentes, qui de sæculari vita ad Dei seruitium conuersi sunt, & qui semetipsos cum vitijs & concupiscentijs crucifigētes sobrie & iuste & pie vixerunt.

Matth. 25.

Adhuc de eodem.

CAP. CI.

CVm autem Tundalus curiosius circunspiceret, vidit quasi castrum & papiliones plurimas purpura & bysso, auro & argento, & serico mira varietate confectas, in quibus chordas & organa, tympana & cytharas cum organistris & cymbalis canentes. Cætera quoque omnium musicorum genera suauissimis sonis audiuit concinentes, & quæsiuit quæ hæc essent. Cui Angelus: Ista est religiosorum requies monachorum & conuersorum, Canonicorum & Sanctimonialium, qui promissam obedientiam his qui præsunt hilariter & deuote impendunt, & qui magis gaudent subesse quam pręesse, qui voluntatem propriam relinquunt, & alienæ obtemperant. Qui dum sunt in corpore cælestia sapiunt, qui refrænant linguas suas non solum à malis, sed etiam à bonis propter taciturnitatis amorē. Tunc ait Tundalus: Domine si tibi placet, volo propius accedere, & eos, qui intus sunt videre. Placet, inquit, vt videas eos & audias, sed non intrabis ad eos. Isti quoque fruuntur præsentia sanctæ Trinitatis, & qui semel ad eos intrauerit, omnium immemor præteritorum vlterius non disiungitur à consortio sanctorum, nisi forte virgo fuerit, & coniungi mereatur choris Angelorum. Et accedentes propius viderunt vtriusque sexus animas, quarum splēdor, & odor delectabilis quæ assimilabantur Angelis, & sonis suauissimis omnium gloriam quam ante viderant superabat, omnia instrumenta nemine tangente sonos reddebant: sed hanc omnem dulcedinem superabant voces ipsorum spirituum, quibus nullus labor erat in exultatione vocum, nec labia videbantur moueri, nec manus ad instrumenta musica leuare curabant & tamen ad libitum cuiusque melos reddebant. Firmamentum quod erat super capita eorum multum splendebat, de quo cathenæ pendebant auri purissimi, virgulis argenteis intermixtæ, pulcherrima varietate contextæ, de quibus cyphæ, & phialæ, & tintinnabula, & cymbala, & lilia & spherulæ pendebāt aureæ. Inter quas multitudo maxima versabatur Angelorum volantium, & aureas alas habentium, qui leui volatu inter catenas volantes, suauissimum atque etiam dulcissimum audientibus reddebant sonum. Cum ergo Tundalus nimis delectatus, vellet ibi stare, dixit ei Angelus: *Respice.* Et respiciens vidit vnam arborem maximam & latissimam frondibus viridissimam floribusque pulcherrimam, omniumque generibus fructuumque & frugum fertilissimam. In cuius frondibus aues multum diuersorum colorum & diuersarum vocum generibus cantantes, & organizantes morabantur, sub cuius ramis lilia & rosæ & cunctarum herbarum specierumque odoriferarum genera oriebantur. Et sub eadem arbore viri multi & fœminæ in cellis aureis, & eburneis semper benedicentes & laudantes Dominum pro vniuersis beneficijs & donis suis. Et habebat vnusquisque coronam auream in capite suo mirabiliter ornatam, & sceptrum aureum in manu sua. Et erant vestiti

talibus vestimentis, quibus ante visi monachi. Tunc ait Angelus ad Tundalum: Hæc arbor typus est sanctæ Ecclesiæ. Hi qui sub ea sunt constructores, & defensores sunt ecclesiarum, qui pro beneficijs quæ sanctis ecclesijs largiti sunt, fraternitatem ipsorum consecuti sunt, quia per illorum commonitionem sæcularem habitum reliquerunt & religiose vixerunt.

Item de eodem.

Cap. CII.

CVmque profecti fuissent, viderunt murum altitudine, pulchritudine, & splendore cæteris dissimilem. Erat namque ex omnibus lapidum preciosorum generibus constructus, ac varijs coloribus, metallis interpositis, ita vt habere videretur aurum pro cemento. Lapides eius, erant Chrystallus, Chrysolithus, Beryllus, Iaspis, Hiacynthus, Smaragdus, Saphyrus, & Onychinus, Topazius, & Sardius, Crisoprasus, & Amethistus, Turcatus, atque Granatus. His, & similibus splendebat murus valde, & mentes intuentium multum in se prouocabat. Accedentes igitur murum viderunt, proculdubio *quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Viderunt ibi nouem ordines Angelorum & beatorum spirituum cum illis immixtorum, & audierunt ibi verba ineffabilia, quæ non potest homo, nec licet homini loqui. Dixit Angelus ad animam Tundali: *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam.* En patet quanta sit amænitas, iocunditas, dignitas, sublimitas, interesse choris Angelorum & omnium sanctorum, & quod omne præcellit gaudium, eum, qui panis est Angelorum, & vita omnium, sentire clementem & pium. Ab illo autem loco in quo tunc stabant, non solum omnem quam ante viderant gloriam, verum & prædicta supplicia videbant. Et quod magis mirandum est, ipsum orbem terrarum quasi sub vno Solis radio videbant, sicut scriptum est: *Cernent terram de longe, &c.* Non enim potest quicquam creaturæ visum obtundere, cui semel cōcessum est omnium creatorem videre, & miro modo cum starent in eodem loco, in quo scilicet prius steterant, non se vertentes in aliquam partem, cunctosque tamen ex eodem loco ante & retro, positos videbant. Non solum autem visus, verumetiam omnium rerum scientia dabatur insolita, ita vt non esset ibi opus interrogare amplius aliqua, sed omnia sciebat ibi Tundalus aperte & integre quæcunque volebat.

1. Cor. 2.

Psal. 44.

Esaia 33.

De quatuor episcopis, quos ibi Tundalus cognouit.

Cap. CIII.

CVm autem ita esset ibi Tundalus, affuit ei sanctus Ruadanus confessor, cum magna lætitia salutans eum, & amplectens intimæ charitatis visceribus ait: *Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum.* Ego sum Ruadanus patronus tuus, cui iure debitor es sepulturæ. Et cum hoc dixisset, stetit nihil amplius dicens: Tundalus autem respiciens, vidit sanctum Patricium Hibernensium Ardinachæ, & Malachiam, qui Cęlestino successit, qui Romam veniens tempore Innocentij Papæ legatus & Archiepiscopus ab illo est constitutus, qui omnia quæ habere poterat sanctis & pauperibus diuidebat. Hic constructor extitit 44. cœnobiorum, monachorum, canonicorum, sanctimonialium, quibus omnia necessaria prouidebat, & nihil omnino sibi retinebat. Ibique vidit Christianum Lugdunensem episcopum fratrem prædicti Malachiæ vterinum miræ continentiæ virum, & voluntariæ paupertatis amatorem, & Neemiam Cluanensis ciuitatis Antistitem virum simplicem atque modestum, sapientia quoque & castitate præ cæteris fulgentem. Hos quatuor cognouit episcopos, eratque iuxta eos vnum sedile mirabiliter ornatum, in quo nemo sedebat. Et dixit Tundalus: Cuius est istud sedile, & quare sic vacat? Respondit sanctus Malachias: Cuiusdam de fratribus nostris, qui nondum migrauit à corpore hic sedebit cum migrauerit.

Psal. 120.

De reditu animæ eius ad corpus.

Cap. CIIII.

CVm autem in his omnibus anima Tundali valde delectaretur, affuit Angelus Domini, qui eam antecedebat, & blande eam alloquens ait: Vidisti hæc omnia? Et illa: Video Domine. Obsecro sine me hic esse. Cui Angelus. Debes ad corpus tuum redire, & omnia quæ vidisti ad vtilitatem proximorum memoriter retinere. Quo audito, anima tristis & flens respondit. Domine, inquit, quid tanti mali egi, vt relicta tanta gloria ad corpus redeam? Ad quam Angelus: Hanc non merentur intrare nisi virgines, qui corpora sua ab omni immundo tactu, & corda sua ab omni immundo affectu custodiunt, & aduri magis pro tanta gloria quam coinquinari aliqua turpi concupiscentia volunt: quod scilicet tu noluisti facere, & verbis meis credere, & ideo non poteris hic manere. Reuertere ergo ad corpus tuum & abstine ab his, quæ ante faciebas. Consilium meum & auxilium tibi non deerit, sed præsentialiter atque fideliter tibi manebit. Et cum hæc dixisset Angelus, conuersa anima statim sensit se mole corporis esse granatam, nullum interuallum nec vllum temporis intercessit momentum, sed in vno eodemque temporis puncto, in cœlis loquebatur ad Angelum, & in terris se sensit inducere corpus suum. Tunc ipsa debilis corporales aperuit oculos, & suspirans nihilque dicens respexit clericos circunstantes, & sumpsit corpus Domini cum gratiarum actione, & omnia quæ habuit dispersit & dedit pauperibus, *& signum sanctæ crucis* vestimentis suis quibus vestiebatur superaffigi iussit. Cunctaque quæ viderat & retinere poterat nobis postmodum recitauit, bonam vitam nos ducere monuit, verbumque Dei quod ante nesciebat cum magna deuotione & vtilitate ac humilitate & scientia prædicabat. Nos autem quia vitam eius imitari non possumus, hæc saltem ad vtilitatem legentium scribere studuimus.

Author. Hæc autem visio & huic similes apud doctores nostros calumniam patiuntur, nullum penitus locum vel statum animarum esse ponentes medium inter purgatorium, & Paradisum, quamuis beatus Bernardus in quodam sermone de omnibus sanctis contrarium innuere videatur.

Vide D. Antoninum parti 2. sua histor. tit 17. cap. 4.

De sancto Malachia Archiepiscopo.

Cap. CV.

POrro sancti Malachiæ vitam, qui anno prædictæ reuelationis dictus est obijsse, beatus Bernardus Clareuallensis descripsit, de qua hic pauca inserui in hunc modum.

Bernardus. Semper quidem operæ precium fuit, illustres sanctorum describere vitas, vt sint in speculum & exemplum, ac quoddam veluti condimentum vitæ hominum super terrā. Per hoc enim quodammodo apud nos etiam post mortem viuunt, multosque ex his qui viuentes mortui sunt ad veram prouocant vitam & reuocant. Verum nunc maxime hoc requirit raritas sanctitatis nostra plane ætas inops virorum. Quem enim mihi ostendas, vel de illorum numero qui videntur dari in lucem gentium, non magis de sublimi fumantem, quam flammantem. *Et si lumen quod in te est,* inquit, *tenebræ sunt, quantæ sunt tenebræ* (nisi tu illos forte quod nō credo lucere dixeris,) qui quæsitum æstimant pietatem, qui *in hæreditate Domini non quæ Domini, sed magis, quæ sua sunt quæritant.* Quid dico *quæ sua sunt,* perfectus sit, & sanctus

Matth. 6.

Philip. 2.

Luc. 3. etiam sua quærens, suaque retinens, si ab alienis cor manusque contineat; meminerit tamen quod qui sibi vsque huc forte peruenisse videtur, eundem exigi sanctitatis gradum etiam ab ethnico; an non milites suis iubentur contenti fore stipendijs, vt ipsi salui fiant? Magnum vero ecclesiæ Doctori si sit, sicut vnus militum aut certe quod ad illorum improperium Propheta loquitur: *Sicut populus, ita & sacerdos*, item das mihi contentum in necessarijs, contemptum superfluorum. Lex est tamen præfixa ab Apostolis Apostolorum successoribus, *vestitum & victum habentes*, inquiunt, *his contenti simus*. Vbi forma hæc? in libris cernimus, eam, sed non in viris. Habes vero de iusto; *quia lex Dei eius in corde ipsius*, & non in codice, nec perfectionis is gradus, perfectis enim carere & necessarijs paratus est. At gratis istud, vtinam superfluis ponatur modus, vtinam non cupiamus in infinitum. Optimus hodie est, qui nõ est nimis malus. Vnde quoniam à terra deficit sanctus, videor mihi non superuacue ex his, qui empti sunt de terra, reuocare ad medium episcopum Malachiam virum vere secundum, & nostrorum quidem temporum singularis sapientiæ, qui lucerna erat ardens & lucens, nec tamen extincta est, sed submota.

Isaia 24.

1. Tim. 6.

De bonis eius initijs.

CAP. CVI.

Ortus & patria S. Malachia.

HIc ortus est in Hibernia de populo barbaro, ibi educatus, ibique literas edoctus est. Cæterum de natali barbarie nihil traxit, non magis, quam de sale materno pisces maris. Parentes tamen illius fuerunt genere & potentia magni, iuxta nomen magnorum qui sunt in terra. At mater tam mente quam sanguine generosior satagebat, in ipso initio notas facere paruulo vias vitæ. Itaque agebat senem moribus annis puer, expers lasciuiæ puerilis. Erat autem homo in ciuitate Ardinacha in qua alitus est Malachias, vir sanctus & austeræ admodum vitæ. Qui cellam habens iuxta ecclesiam, seruiebat ieiunijs & orationibus & obsecrationibus die ac nocte. Ad hunc se contulit Malachias, ab eo vitæ formam accepturus. Seditque & ipse solitarius. Sed intra paucos dies habuit imitatores nõ paucos exemplo sui prouocatos. Tandem ordinatus est sacerdos, annos natus quasi 20. & v. Cui etiam episcopus vices suas commisit, seminare semen sanctum in gente non sancta, & dare rudi populo & sine lege viuẽti legem vitæ & disciplinæ. Suscepit ille mandatum cum omni alacritate, sicut erat spiritu feruens, nec talentis incubans, sed inhians lucris. Denique cum esset ei studium & zelus maximus circa cultum diuinorum & venerationem sacramentorum, ne forte de his aliquid constitueret vel doceret secus, quam ritus haberet vniuersalis ecclesiæ subijt eius animum adire episcopum Malchum, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum, & sapientiæ atque virtutum, qui de habitu monachali VVintoniensi monasterio assumptus est in episcopum in Lesinor ciuitate. Ibique tanta ei desuper data est gratia, vt non solum vita & doctrina; sed & signis etiam clareret. Nam puerum mente captum ex his scilicet quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione sanauit, surdoque auditum restituit. In quo idem mirabile quiddã confessus est, quod cum Sanctus vtrique auriculæ hinc inde digitos immisisset, duas quasi porcellas ex ipso exire senserit. Pro his huiusmodi fama crebrescẽte, nomen grande adeptus est, ita vt ad eum Scoti, Hibernique confluerent, & tanquam vnus omnium pater ab omnibus coleretur. Ad hunc ergo Malachias perueniens benignè à senẽ est susceptus, & annis aliquot cum eo mansit, vt per hanc temporis moram de pectore veterano sapientiam hauriret.

S. Malachias adiungit se cuidam viro sanctissimo.

Malachias presbyter ordinatur.

In Sacramẽtorum administratione nihil prater morem vniuersalis ecclesiæ faciendum.

Malchi episcopi duo miracula.

De sorore sua mortua per eum Deo reconciliata.

CAP. CVII.

MOrtua autem sorore sua, non prætereundam de ea vidit visionem. Huius siquidem Sanctus carnalem exhorruerat vitam, & tanto etiam zelo, vt se deuouerit non visurum eam in carne viuentem. At illa carne soluta solutum est votum, & cæpit videre in spiritu, quam in carne noluit. Quadam nocte audiuit per somnium vocem sibi dicentis, sororẽ eius stare foris in atrio, & ecce per totos 30. dies nihil gustasse. Qui euigilans, & cito intellexit, cuius escæ inedia marceret, & diligenter discusso numero dierum, quem audierat, ipsum esse reperit, & ex quo pro ea panem & vinum non obtulisset. Tunc ille, qui sororis animam nõ oderat, sed peccatum; beneficentiam quam intermiserat rursum adoritur. Neque frustra. Non multo enim post visa est ei peruenisse ad limen ecclesiæ, necdum tamen posse intrare, apparere etiam in pulla veste. Cumque ille perseueraret curans ne qua die solita stipe frustraretur. Secundo vidit eam in veste subcandida ad missam quidem intra ecclesiam, sed altare contingere non permitti. Tertio tandem visa est aggregari cœtui candidatorum, & in veste candida. Vides igitur lector quantum valeat deprecatio iusti assidua. *Vere Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Nonne tibi videtur Malachiæ oratio vicem quodammodo effractoris cœlestibus exhibuisse portis, quando peccatrix mulier fraternis obtinuit armis, quod suis meritis negabatur? Hanc vim Iesu bone, tu qui pateris, facis validus, & pius ad saluandum, faciẽs misericordiam & potentiam in brachio tuo, & in sacramento tuo, seruans sanctis qui in terra sunt vsque ad consummationem. Hoc plane sacramentum est potens peccata consumere, debellare obuias potestates, inferre cœlis reuertentes de terra.

Soror defuncta apparet Sancto Malachiæ.

Obserua quid conferant defunctis missa & preces.

Matth. 11.

Nota eucharistia vim.

De monasterio ab eo constructo, & quibusdam eius miraculis.

CAP. CVIII.

VIr diues & potens, qui locum Benchor, & possessiones eius tenebat, inspiratus à Deo confestim in manus Malachiæ omnia sua dedit, & se quoque & is auunculis eius; sed Malachiæ spiritus, quàm carnis propinquitas pluris fuit, ipsum quoque locum Benchor tradidit ei Princeps, vt ædificaret ibi monasterium, vel potius reædificaret. Nempe nobilissimum extiterat ante sub primo patre Congello, multa millia monachorum generans, multorum monasteriorum caput: nec modo in præfatas, sed in exteras etiam regiones quasi inundatione facta, illa se Sanctorum examina effuderunt. Ex quibus ad has nostras Gallicanas partes Sanctus Columbanus ascendens Luxouiense construxit monasterium, factus ibi in gentem magnam. Aiunt enim tam magnam fuisse, vt succedentibus sibi vicissim choris continuarentur solennia diuinorum, ita vt nec momentum quidem diei ac noctis vacaret à laudibus. Hæc de antiqua dicta sunt Benchorensis monasterij gloria. Hoc olim destructum à Piratis ob insigne dignitatis antiquæ Malachias veluti quandam replantaturus paradisum amplexus est. Et quia multa Sanctorum corpora dormirent ibi. Nam vt taceam illa, quæ in pace sepulta sunt, fuerũt nongenti simul vna die à Piratis occisi. Erat quidem ingens illius loci possessio, sed Malachias solo contentus loco Sancto totas possessiones & terras alteri cõcessit. Ipse vero decem circiter secum fratribus assumptis, veniens ad locum cæpit ædificare, vbi die quadam cum in securi ipse secaret, casu ex operarijs vnus illo vibrante in aëra securim, locum incaute occupauit, in quo ictus destinabatur, & cecidit super spinam dorsi eius, tanto vtique impetu ac sonitu, quanto conatu impingere valuit. Corruit ille & accurrere omnes putantes aut per-

Benchor insigne monasterium restauratur.

Nongẽti monachi vno die interfecti à piratis.

Ingens miraculum.

cussum

cussum ad mortem, aut mortuum. Et tunica quidem scissa est à summo vsque deorsum, homo autem illæsus inuentus est tam modice, & summatim, vt vix in superficie vestigium appareret. Stabat enim homo incolumis quem securis prostrauerat intuentibus & stupentibus, qui circunstabant, vnde & facti alacriores, & promptiores exinde ad opus inuenti sunt. Porro oratorium intra paucos dies consummatum est, in quo Deo seruitur, sicut olim simili deuotione, sed non pari numero.

Vide malignitatem Sathanæ. Eo tempore & loco quidam infirmabatur, cui assistens diabolus, & aperte loquens suggerebat, ne vnquam crederet monitis Malachiæ, sed si intraret ad se, cultello eum peteret & occideret. Quo agnito, illi qui ministrabant ipsi infirmo prodente, verbum proferunt ad Malachiam præmunientes. At ille solita arma orationis arripiens impauidus hostem aggressus, & infirmitatem fugat & dæmonem.

S. Malachias curat dissenteriam. Clericum nomine Michaelem dissenteria laborantem & desperantem, mittens ei aliquid de mensa sua eodem loco sanauit. Secundo ipsum eundem grauissima infirmitate correptum, & corpore pariter curauit & mente, illico enim adhæsit Deo, & seruo eius Malachiæ.

De actibus eius in episcopatu suscepto.

Cap. CIX.

Creatur episcopus Conretensis. Vacabat tunc episcopalis sedes in vna ciuitatum, & iam diu vacarat, Malachia nolente assentire quem elegerant. Persistentibus tamen illis tandem cessit accedente ad vim faciendam mandato magistri sui, necnon & Metropolitani. Tricesimo igitur ferme anno ætatis suæ consecratus episcopus Conereth introducitur. Cumque cæpisset pro officio suo agere, tunc intellexit homo Dei non ad homines se, sed ad bestias destinatum. Nunquam adhuc tales expertus fuerat, in quantacumque barbarie nusquam repererat sic proteruos ad mores, sic ferales ad ritus, sic ad fidem impios, ad legem barbaros, ceruicosos ad disciplinam, spurcos ad vitam Christiani nomine, re Pagani. Non decimas dare, non primitias, non legitima inire coniugia, non facere confessiones, nec pœnitentias, nec qui peteret, nec qui daret penitus inueniri, sed nec in ecclesijs aut prædicantis vox, aut cantantis audiebatur. Quid igitur *Verum se declarat pastorem inter subditos pessimos.* faceret athleta Domini? aut cedendum turpiter, aut periculose certandum. Sed qui se pastorem, & non mercenarium agnoscebat, elegit magis stare, quam fugere, paratus dare animam suam pro ouibus suis si oportuerit. Et quamquam omnes lupi, & oues nullæ, stetit in medio luporum pastor intrepidus omnimodis argumentosus, quomodo faceret oues de lupis. Monere communiter, secreto arguere, flere per singulos, nunc aspere, nunc leniter conuenire, prout cuique videbat expedisse. In quibus dum minus per hoc profecisset, cor contritum & humiliatum offerebat pro eis. Quotiens noctes totas peruigiles duxit extendens manus in oratione, & cum venire ad ecclesiam nollent, per vicos & plateas occurrebat inuitis, & circumiens ciuitatem perquirebat anhelus, quem Christo acquireret. Sed & foris rura nihilominus, & oppida sæpius percurrebat cum Sancto illo comitatu discipulorum suorum, qui nunquam deerant lateri eius, ibat & erogabat vel ingratis tritici mensuram. Nec vehebatur equo, sed pedes ibat, in hoc virum se Apostolicum probans. Iesu bone quanta passus est pro nomine tuo bellator tuus à filijs sceleratis, quantaque sustinuit ab ipsis quibus & pro quibus loquebatur bona tibi. Blasphematus obsecrabat, iniuriatus opponebat scutum patientiæ, & vincebat in bono malum. Itaque *dextera Domini fecit virtutem, quia os Domini locutum est veritatem.* *Psal. 119.* *Romanas leges & ecclesiasticas consuetudines apud illos introducit.* Cessit duricia, quieuit barbaries, recipiuntur vbique ecclesiasticæ consuetudines, contrariæ vero reijciuntur. Reædificantur basilicæ, ordinatur clerus, in illis sacramentorum rite solemnia celebrantur, confessiones fiunt, ad ecclesiam conueniunt plebes, concubinatus honestat celebritas nuptiarum. Postremo sic mutata in melius omnia, vt hodie illi genti conueniat, quod Dominus per Prophetam dicit: *Qui ante, non populus meus, nunc autem populus meus.* *Osee 2.*

De archiepiscopatu quem inuitus suscepit.

Cap. CX.

Celsus archiepiscopus rogat sibi substitui S. Malachiam in episcopatu. Contigit autem archiepiscopum Celsum infirmari qui & Malachiam in diaconum, presbyterum & Episcopum ordinauit, & cognoscens quod morereretur fecit quasi testamentum vt Malachias sibi deberet succedere, eo quod nullus se de prima dignior videretur. Verum mos pessimus inoleuerat quorundam diabolica ambitione potentum, sedem Sanctam obtinendam in hæreditaria successione. Nec enim patiebantur episcopari, nisi qui essent de tribu & familia sua. Nec parum *Nota de authoritate archiepiscopi Hiberniæ.* processerat execranda successio; decursis iam in hac malitia quasi generationibus 15. & eousque firmauerat sibi ius prauum, immo omni morte puniendam iniuriam generatio enim mala & adultera, vt & si interdum multi defecissent clerici de sanguine illo, sed episcopi nunquam. Denique iam 8. extiterant ante Celsum viri vxorati & absque ordinibus, literati tamen. Inde tota illa per vniuersam Hiberniam (de qua multa superius diximus) dissolutio ecclesiasticæ disciplinæ censuræ eneruatio, religionis euacuatio. Pro his ergo Celsus vehementer dolens, curauit omnino successorem habere Malachiam, eo quod per ipsum confideret posse explantari male radicatam successionem, qui charus esset omnibus, & quem omnes æmularentur, & Dominus erat cum eo, nec frustratus est à spe sua. Nam mortuo illo, substituus est Malachias, non tamen mox, neque id facile. Ecce enim de semine nequam, qui occuparet locum Mauricius nomine. Is per quinquennium fretus potentia sæculari incubauit ecclesiæ non episcopus, sed tyrannus. Nam vota piorum magis in Malachiam conuenerant. *S. Malachias archiepiscopi sedē recusat.* Denique suadebant eum subire onus iuxta constitutionem Celsi: sed ille, qui omne sublime haud secus, quam suum præcipitium declinabat, bonam sibi videbatur nactus occasionem excusandi, quod per id temporis introitus eius pacificus esse non posset. Dicebat igitur non suum interesse fundi humanum sanguinem occasione sui, postremo iunctum se alteri sponsæ quam dimittere non liceret. Verum illis econtra in- *Cogitur à principibus & episcopis prouincia acceptare eam.* stantibus & clamantibus, quia à Domino sermo est egressus, sed & tota auctoritate iubentibus subire onus, & incantantibus anathema. Ad mortem, inquit, ducitis me, sed obedio spe martyrij, hac tamen conditione, vt si iuxta fidem nostram res in melius cedat, & vendicet sibi Deus hæreditatem suam à diripientibus eam: tunc demum omnibus consummatis, & ecclesia pacem habente liceat redire ad priorem sponsam meam & amicam, de qua rapior per potestatem, & pro me illic alium substituere, qui tunc forte repertus idoneus fuerit. Nota lector virtutem viri & animi puritatem, nec honorem affectantis, nec formidantis *Vide insignē beati viri virtutem, & animi puritatem.* mortem pro Christi nomine. Spondentibus illis demum acquieuit voluntati eorum, vel potius Dei, à quo sibi iam olim præostensum recordabatur, quod de se modo dolebat fieri. Nempe iam ægrotante Celso apparuit Malachiæ, & quidem longe posito, & nescienti mulier proceræ staturæ, & reuerendi vultus, percunctanti quænam esset, responsum est esse *Visio Malachiæ.* vxorem Celsi. Quæ ei tradens virgam pastoralem, quam manu tenebat disparuit. Paucis decursis diebus Celsus moriens, misit baculum suum Malachiæ tanquam sibi successuro: quem vt vidit agnouit ipsum esse quem viderat.

De vltione cœlesti in eius aduersarios.

CAP. CXI.

HVius præcipuè recordatio visionis terruit Malachiam, vt si quod diu satis dissimularat vltra renueret, diuinæ iam resistere videretur voluntati. Veruntamen ciuitatem non intrauit quamdiu ille incubator vixit, ne hac occasione contingeret mori quemquam ex his, quibus vitam magis ministraturus veniebat. Ita per biennium. (Nam id temporis superuixit ille agens extra vrbem) strennue in vniuersa prouincia opus episcopale exercuit. Illo igitur celeri morte facto de medio rursum Nigellus quidam immo vere nigerrimus sedem præripuit, & in hoc animæ suæ Mauricius adhuc viuens prouiderat, vt hunc haberet hæredem, in quo qui damnandus exibat, operibus addicere damnationis persisteret. Erat enim vt ipse ex damnata progenie cognatus Mauricij. Cæterum Rex & Episcopi & fideles terræ nihilominus conuenerunt, vt introducerent Malachiam. Et ecce concilium malignantium ex aduerso, quidam de filijs Belial promptus ad malitiam, potens iniquitate, sciens locum vbi pariter conuenire decreuissent, multis aggregatis sibi latenter vicinum occupat collem eminentē è regione, vnde illis tractantibus alia, repentino impetu super incautos irruerent, & interficerent innocentes. Condixerant enim etiam Regem cum Episcopo trucidare, vt non esset qui vindicaret sanguinem iustum. Res innotuit Malachiæ, & intrans ecclesiam, erat enim prope, & eleuatis manibus orauit ad Dominum. Et ecce nubes & caligo, sed & tenebrosa aqua in nubibus aeris, diem vertunt in noctem, Fulgura quoque & tonitrua, & horribilis spiritus procellarum diem vltimum minitantur, ruituramque ecclesiam intentant ad omnia mortem. Et vt scias lector, quod oratio Malachiæ concusserit elementa, solos intercipit tēpestas, qui quærebant animam eius, solos turbo tenebrosus inuoluit, qui parauerant opera tenebrarum. Denique ipse, qui Princeps exciterat tanti mali fulmine percussus interijt cum tribus alijs, & fuerunt consortes morti, qui fuerunt participes sceleris. Quorum sequenti die inuenta sunt corpora semiusta & putrida hærentia ramis arboreis, vbi quemque spiritus eleuans alisisset. Alij quoque tres semiuiui inuenti sunt. Cæterique omnes circumquaque dispersi.

Nigellus quidam archiepiscopatum iure hæreditario sibi vindicat.

Ad preces S. Malachiæ vide quid consecutum sit.

De ingressu eius in vrbem, & Nigello schismatico.

CAP. CXII.

ANno ætatis suæ 38. pauper Malachias pulso incubatore intrauit Ardinacham Pontifex & Metropolitanus totius Hiberniæ, Rege vero cæterisque, qui induxerant eum ad propria remeantibus, ipse remanet in manu Dei, & remanent illi foris pugnæ, intus timores. Nam ecce viperea soboles frendens, & vociferans se exhæredari, tota se intus & foris suscitat aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Porro Nigellus videns sibi fugam imminere, tulit secum insignia quædam sedis illius, textū scilicet Euāgeliorum, qui fuit Beati Patricij, baculumque auro contextum, & gemmis preciosissimis adornatum, quem nominant *baculum Iesu*, eo quod ipse Dominus vt fert opinio, eum manibus suis tenuerit atq; formauerit. Et hæc sunt summæ dignitatis & venerationis in gente illa. Ibat homo gyrouagus, vt alter sathanas circumibat terram, & perambulabat eam, insignia sacra circumferens, quæ vbique ostentans, vbique eorum gratia receptabatur. Fuit vero concilium schismaticum insequi, eo quod seduceret multos ex insignibus quæ ferebat, suadens omnibus episcopum esse debere, & sic sollicitans plebes aduersus Malachiam, & ecclesiæ vnitatem. Et fecit sic, & sine difficultate, & ita in breui vniuersas sepiuit vias eius per gratiam sibi à Deo datam, & quā habebat ad omnes vt malignus ille coactus sit dare manus, reddere insignia, & quiescere de reliquo in omni subiectione.

Malachias fit totius Hiberniæ metropolitanus.

Quidam ei necem moliuntur.

Item de vindicta Dei in eius detractores.

CAP. CXIII.

NEc modò malefactores, sed & detractores Malachiæ corripuit Deus. Verbi gratia: Quidam habens gratiam Principum & potentum, etiam ipsius Regis, eo quod esset adulator & garrulus, & potens in lingua fouebat per omnia aduersarijs Malachiæ, & procaciter tuebatur partem eorum. Sancto vero & præsenti resistebat in faciem, & detrahebat absenti, irreuerenter occurrēs ei in omni loco, maximeque vbi celebrioribus illum sciret interesse conuentibus, sed cito digna linguæ procacis mercede donatus est. Intumuit & computruit lingua maledica vermibus ex ea scatentibus & diffluentibus toto ore blasphemo. Quos per 6. ferme dies incessanter vomens, tandem cum illis miseram expedit vitam.

Vltio cœlestis in sancti viri obtrectatorem.

Loquente coram aliquando Malachia, & populum exhortante, mulier quædam infælix ausa est interrumpere sermonem clamoribus improbis, non deferens honorem sacerdoti & spiritui qui loquebatur. Erat autem de progenie impia, & spiritum impium habens in naribus, blasphemias & contumelias euomebat in Sanctum dicens eum hypocritam, & inuasorē alienæ hæreditatis, sed & caluiei ei illius improperans. At ille nihil respōdit ei: Sicut erat verecundus & mitis, sed Dominus respondit pro eo. Versa est igitur illa in insaniam Domino vindicante, & crebris vocibus clamitans se suffocari à Malachia. Morte demum horrenda luit peccatum blasphemiæ, dicentibus, qui de semine Chanaam sunt: *Fugiamus Malachiam, quia Dominus pugnat pro eo.* Tandem memor propositi sui Malachias, constituit pro se Gelasium virum bonum, & dignum tali honore, conniuente clero & populo, quin potius sustinentibus propter pactum. Nam alias durum visum est omnino. Quo consecrato Regibus ac Principibus attētius commendato, ipse clarus miraculis ac triumphis ad suam parrochiam redijt.

Item in feminam maledicam.

4. Reg. 2.

De spiritu eius prophetico, & transitu per Claramallem.

CAP. CXIV.

CVm autem egressus aliquando de Scotia peruēnisset Eboracum, sacerdos quidam Sycarus nomine intuitus eum agnouit, nec enim eius faciem viderat ante, sed cum haberet spiritum prophetiæ, reuelatum fuit ei iampridem de illo. Hic est, inquit, de quo dixerā, quia de Hibernia sanctus veniet Pontifex, qui scit cogitationes hominum. Sic non potuit latere lucerna sub modio, prodente tamē per Sycarium Spiritusancto, qui illū accenderat. Nā & multa secreta deesse suo suorūq; dicta sunt ei à Sycaro, quę ita esse fuisse omnia recognouit. Sed & socijs Malachiæ percunctantibus de suo reditu, respondit: Sycarus incunctāter (quod post rei probauit euentus) paucos videlicet admodum de numero illo cum episcopo redituros. Illi audito hoc suspicati sunt mortem, sed aliter Deus adimpleuit. Nempe rediens ab vrbe quibusdam apud nos, quibusdam & in alijs locis ad discendam conuersationis formam relictis iuxta verbum Sycari cum paucis admodum repatriauit. In ipsa vrbe Eboracensi, accessit ad eum vir nobilis secundū sęculū, Vvillelius nomine, qui aduertens episcopū multos habere socios & equos paucos. Nā præter ministros & clericos alios quinque cum eo erant presbyteri, & equi non nisi tres, obtulit ei suum quo ipse vehebatur, hoc solum dolere se inquiens, quod esset troncinus dure portans. Et addidit: Libentius enim dedissem si melior esset sed si dignamini, ducite qualemcumque vobiscum. Et ego ait Episcopus libentius accipio, quo prædicas viliorem, quia non potest mihi esse vile, quicquid tam

Sycarus presbyter propheta.

Equus ex incommodo fit commodissimus S. Malachiæ.

preciosa

preciosa voluntas obtulerit. Et conuersus ad suos: Hunc inquit, sternite mihi, quia commodus satis, & sufficiens erit in longum. Quo facto ascendit. Et primo quidem durum vt erat sentiens postmodum mira mutatione valde commodum sibi, & suauiter ambulantem inuenit, vt ne caderet super terram de sermone quem dixerat vsque ad 9. annum, quo mortuus est ipse non defecit ei, factus optimus, & preciosissimus palefridus. Quodque euidentius miraculum cernentibus fecit, de subnigro cæpit albescere, & non multo post vix inueniebatur albior, & pulchrior illo. Ipse etiam diuertent Claramuallem vir sanctus visis fratribus compunctus, & illi non mediocre ædificati in præsentia & sermone eius; & acceptans locum, & nos atque in intimis visceribus colligens valedixit nobis, & abijt. Qui transsalpinas cum venisset Iporiam ciuitatem Italiæ hospitis sui paruulum suum, qui male habens erat moriturus continuo sanauit. Erat tunc temporis in sede Apostolica fælicis memoriæ secundus Innocentius Papa, qui eum suscepit benigne & humane. A quo cum multis lachrymis implorabat eius permissu licere sibi viuere, & mori in Clareualle, sed non obtinuit. Reuertens autem per Claramuallem, secundam largitus est nobis benedictionem, & alta suspiria trahens, quod non liceret sibi pro suo desiderio remanere. Hos inquit, interim, pro me oro, vt retineatis, qui à vobis discant, quod nos postmodum doceant: Et dimissis quatuor à latere suo abijt. Qui probati, & digni inuenti monachi facti sunt.

Nota miraculum. *Venit in claramvallem.* *Sanat puerum moribundum.* *S. Malachiã Romã venisse tradit Baronius.*

De miraculis eiusdem.

CAP. CXV.

PRofectus autem à nobis prospere peruenit Scotiam, & inuenit Dauid Regem, qui adhuc hodie superest in quodam castello suo, cuius filius infirmabatur ad mortem. Ad quem ingressus honorifice à Rege susceptus est, & humiliter exoratus, vt sanaret filiũ suũ. Qui aquam benedixit, & aspersit iuuenem, & intuens in eũ ait: Confide fili, non morieris ac vice, Dixit hoc, & sequenti die dictum secutã est sanitas, sanitatem lętitia patris, clamor & strepitus totius familiæ exultantis. Transeunti per villam nomine Crugeldum, occurrit puella muta. Orante autem illo solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Dehinc villam ingrediens, quam nominant ecclesiam Sancti Michaelis, oblatam sibi mulierem freneticam, & vinctam funibus, corã omni populo curauit. Perueniens autem ad portum Lapasperi, transitum ibi per aliquot dies præstolabatur, sed mora minime transijt ociosa. Construit interim de virgis in septem textis oratorium, ipso iubente ipsoque operante pariter. Consummatumque circundedit vallo atque interiacens spacium benedixit in cæmeterium. Sane merito benedicentis miracula satis declarant, quę vsque hodie ibi actitari feruntur. Inde est quod de finitimis locis infirmos, & male habentes illuc portare cõsueuerunt, & sanantur multi. Mulier tota dissoluta mẽbris plaustro vecta illuc, pedibus suis remeauit domum, vna duntaxat nocte non frustra in Sancto loco præstolata misericordiam Domini. Alia quædam ibidem pernoctabat in oratione, qua forte reperiens solam homo barbarus accensus libidine & sui minime compos irruit rabiosus in eam. Conuersa illa, & tremefacta suscipiens aduertit hominem plenum diabolico spiritu. Et heus tu, inquit, miser, quid agis, considera vbi es? Reuertere hęc sancta, defer Deo, defer seruo eius Malachiæ, parce & tibiipsi. Non autem destitit ille furijs agitatus iniquis, & ecce, quod horribile dictu est, venenatum & tumidum animal, quod bufonem vocant, visum est reptans exire de inter femora mulieris. Quid plura? Etiã tremefactus resilit homo, & datis saltibus festinus oratorio exilit. Ille confusus abscessit, & illa intacta remãsit, magno quidem Dei miraculo, & merito Malachiæ. Et pulchre operi fœdo, & abominando fœdum interuenit, & abominabile monstrum. Non prorsus aliter decuit extingui bestialem libidinem, quam per frigidissimum vermem. Nec aliter temerarium frænari ausum, frustrari conatum, quam per vilem inutilemque bestiolam.

Aqua benedicta sanat filium regis Scotiæ. *Sanat mutam.*

De mirabili, & singulari eius vita.

CAP. CXVI.

QVis autem cuncta facta per eum enumeret, quamquam libętius fateor imitandis immorer, quam admirandis. Et meo quidem iudicio primum & maximum miraculum, quod dedit, ipsę erat, id est vita eius. Quis vnquam etiãsi curiosus obseruauerit in eo deprehendit ociosũ nõ dico verbum, sed eius nec nutum. Quis manũ pedemve mouentem frustra, immo quid non ædificans in eius incessu, aspectu, habitu, vult. Denique vultus hilaritatẽ, nec fuscauit mæror, nec leuigauit risus. Totum in eo disciplinatum, totum insigne virtutis perfectionis forma, per omnia serius, sed non austerus, remissus interdum, dissolutus autẽ nunquam, negligens nihil, & si pro tẽpore multa dissimilans, quietus sæpe, sed minime aliquando ociosus. A die primo conuersionis suæ vsque ad extremum vitæ suę sine proprio vixit. Non seruos, non ancillas, non villas, non vitulos, non denique quicquã redditũum Ecclesiasticorum sæcularium, vel in ipso habuit episcopatu. Mensæ episcopali nihil prorsus constitutum vel assignatum vnde episcopus viueret, nec enim vel domum propriam habuit. Erat autem pene incessanter circumiens parrochias omnes, Euangelio seruiens, & de Euangelio viuens, sicut constituit ei Dominus. Porro si interdum requiescere oporteret, in locis Sanctis hoc faciebat, quia ipse per Hiberniam prædicauit vniuersam. Apud quos vero moram facere libuisset, illorum se moribus & obseruantijs conformauit. Denique cum exiret ad prædicandum cum peditibus pedes, & ipse ibat episcopus scilicet & legatus. Forma enim Apostolica hæc, & inde magis mira in Malachia, quo rara nimis in alijs. Illi dominantur in clero, iste dum esset liber ex omnibus omnium se seruum fecit. Illi autem non Euangelizantes manducant, aut Euangelizant vt mãducẽt, Malachias vero imitãs Paulũ vt Euãgelizet manducat. Illi fastũ & quęstum æstimant pietatẽ, Malachias hæreditate vẽdicat sibi opus, & on⁹. Illi fœlices se credunt, si dilatauerint terminos suos; Malachias in dilatanda charitate gloriatur. Illi congregant in horrea, & dolea replent vnde onerãt mensas, Malachias colligit in deserta, & solitudines vnde impleat cęlos. Illi cũ accipiũt decimas, & primitias, & oblationes, insuper & de Cęsaris beneficio thelonia & tributa, & alios redditus infinitos, solliciti sunt nihilominus, quid manducent atque bibant, Malachias nihil habens horum, multos tamen locupletat de promptuario fidei. Illi à pauperibus exigunt, quod dent diuitibus, ille sollicitat diuites pro pauperibus sustentandis. Illi alta palatia eligunt, turres ac mœnia ad cœlos leuant, Malachias nõ habens vbi caput reclinet, opus faciet Euãgelistæ. Illi equos ascendunt cũ turba hominũ gratis manducãtium panem, & non suũ, Malachias septus Sanctorum fratrum collegio pedes circumit, portãs panes Angelorum quibus satiat animas esurientes. Illi plebes nec agnoscunt quidem, iste erudit. Illi potentes, & tyrannos honorant, iste punit, O virum Apostolicum quem tot & talia nobilitant signo Apostolatus sui. Quid ergo mirum si mira est operatus, sic & mirabilis ipse, immo vere non ipse, sed Deus in ipso. Alioquin tu es Deus, inquit, qui facis mirabilia.

Primum & maximum miraculum vita ipsius. *Insignis eius paupertas voluntaria.* *Eximia humilitas.* *Viuit secundum formã Apostolorũ.*

Item de miraculis eiusdem.

CAP. CXVII.

IN regione Hiberniæ iacebat infirmus in domo vtique dæmonum maleficio. Nam quadam nocte audiuit eos dicentes loquente altero ad alterum: Vide ne miser iste hypocrita illius fratris stratũ stramenve cõtingat, & sic effugiat manus nostras. Cognouit homo, quod

Mala-

Malachiam loquerentur, quẽ non multo ante in eadem domo meminerat pernoctasse, & erat adhuc stramen in loco. Sumptaque fiducia, quo potuit conatu, cæpit repere debilis corpore, sed fide fortis. Et ecce in aere clamor & vociferatio. Prohibe, eũ, prohibe retine eũ, retine, amittimus enim prędam. At ille manibus, & genibus nitẽs, & perueniẽs ascẽdit lectulũ, volutatur in stramine, audit vlulatũ plangentium: Heu, heu, ipsi nosipsos prodidimus, decepti sumus: Euasit. Et hoc dicto citius recessit ab eo dæmonum terror & horror quem patiebatur, & omnis pariter ægritudo.

Nota mirabilem gratiam Dei in sanctis eius.

Item transeunte Malachia aliquando per Liguriam oblatus est ei infans habens dæmonium, qui sanus & incolumis est relatus.

In regione eadem ligatam funibus freneticam solui iussit, & in aqua quam benedixit lauari, lota quoque est, & ab infirmitate sua sanata est. Alteram quoque in Saballo regione Vlidiæ membra propria dentibus laniantem, orando & tangendo totaliter eam curauit. Exiens iterum de quadam ecclesia obuium hominem habuit cum vxore sua, quæ non poterat loqui. Rogatusque vt eius misereatur, stat in porta populo circunstante, & data benedictione super eam iubet dominicam dicere orationem. Dixit illa, & populus benedixit Dominum super his mirabilibus factis.

In ciuitate cui nomen Oenthreh decumbens in lectulo quidam iam per dies 12. priuatus linguæ officio, ad iussionem visitantis se sancti loquelam recuperat, Eucharistiam sumit & ita munitus extremum in bona confessione efflauit spiritum. Intrauit ad eum quidã de nobilibus habens ei aliquid dicere, qui inter loquendum fide plenus tres iuncos piè furatus de lectulo, scilicet quo ille sedebat tulit secum, & multa Deus de furto pietatis est operatus fide illius, & Præsulis sanctitate.

Mutus moribundus loquitur, confitetur, & sumit eucharistiam.

Sedebat iterum in campo cum Comite Vlidiæ aliqua tractans, & multitudo copiosa circa eos. Venit mulier grauida, & vere grauis, indicat enim se contra omnes naturæ leges retinere partum, iam pro certo 15. mensibus, & diebus 20. Compassus Malachias orauit & mulier peperit.

Adhuc de eodem.

CAP. CXVIII.

Ciuitas Hibernia nomine Corcagia vacabat episcopo. Tractatum est autem de electione, dissensere partes, quibusque vt assolet Præsulem volentibus constituere suum non Dei, venit illuc Malachias audita dissensione, conuocato clero, & populo, etiam corda & vota discordantium vnire curauit. Et persuasis illis totum negocium debere credi cui potissimum sollicitudo incumberet ecclesiarum Hiberniæ, mox nominat eis non quempiam de nobilibus terræ, sed quendam pauperem alienigenam, quem sciret sanctum & doctũ. Quæritur ille, nunciatur lecto decumbere, ita vt per se non posset de lecto exire. Et Malachias. Surgat, inquit, in nomine Domini ego præcipio. Obedientia eum saluum faciet. Quid faceret ille? Parere volebat, sed imparatum se sentiebat. Quod & si posset episcopari reformidabat. Itaque cum volũtate obediendi pugnante gemino hoste, scilicet pondere languoris, & metu oneris, vicit illa tamẽ data sibi in adiutorium spe salutis, itaque conatur, mouet sese, tentat vires, inuenit se solito fortiorem. Crescit pariter fides cum viribus, & demum expeditus & alacer peruenit ad Malachiam sine hominis adiutorio. Qui assumens eum misit in cathedram clero & populo collaudante.

Ecce quanta sit viro Dei cura de ecclesijs sibi commissis.

Sanat morbidum & constituit episcopum.

Cuiusdam nobilis viri vxor cum infirmaretur, ad mortem rogatus Malachias vt descenderet priusquam moreretur infirmam vncturus oleo, descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa spe salutis animata. Et cum pararet eam vngere, visum est omnibus differendũ potius vsque mane. Erat enim vespera. Acquieuit ergo eis Sanctus. Et cũ recessisset, subito clamor factus est & planctus, eo quod mortua esset. Auditoque tumultu Malachias accurrit, & consternatus est animo sibi soli imputans, quod fraudata gratia sacramenti obierit. Et eleuatis manibus in cœlum confitens suum peccatum contestatus est in audientia omniũ nullam se recepturum consolationem, nisi quam tulerat, liceret restituere gratiam. Et stans super eam tota nocte laborabat in gemitu suo, & cum fletu suos etiam vigilare, & orare pręcepit, itaque illi in psalmis, ille in lachrimis noctem duxere peruigilem. Mane autem facto exaudiuit Dominus sanctum suum: Nam aperuit oculos, quæ mortua fuerat, & erigẽns se salutauit eum, & conuersus est luctus in gaudium.

Nota quantum doleat tantus vir quod sine extrema vnctione obierit fæmina.

Iterum de eodem.

CAP. CXIX.

Fvit item mulier cui spiritus iracundiæ & furoris in tantum dominabatur, vt non solum vicini & cognati fugerent consortium eius, sed & filij quoque ipsi vix sustinerent habitare cum ea. Clamor & rancor, & tempestas valida vbicumque fuisset audax, & ardens, & præceps, metuenda lingua, & manu importabilis & inuisa; dolentes filij, tum pro illa, tum pro seipsis trahũt illam ad præsentiam Malachiæ lachrymabilem cum fletu deponentes querimoniam. Vir autem sanctus aduocatam fecit peccata sua confiteri, & iniungens pœnitentiam, oransque super eam vt Deus omnipotens daret ei Spiritum mansuetudinis: *in nomine Domini nostri Iesu Christi; ne vltra irascatur iubet.* Sequitur quoque tanta mansuetudo, vt pateat omnibus non esse aliud, quam admirabilem mutationem dexteræ excelsi. Fertur adhuc hodie viuere, & tantæ esse patiẽtiæ & lenitatis, vt quæ omnes exasperare solebat, nullis modo exasperari damnis, affectionibus, aut contumelijs queat. Ego istud superiori suscitatæ miraculo mortuæ censeo pręferendum, quod exterior quidem ibi, hic vero interior reuixerit homo.

Nota de confessione & satisfactione præstantissimum miraculum.

Vir secundum sæculum honorabilis, secundũ Deum timoratus veniens ad Malachiam, conquestus est ei super sterilitate animæ suæ, supplicans vt obtineret ei ab omnipotente Deo gratiam lachrymarum. Et subridens Malachias, quod gratum haberet in homine sæculari desiderium spirituale, suam maxillam maxillæ illius quasi blandiendo coniungens. Fiat, inquit, tibi sicut petisti. Tantos exinde, & penè continuos exitus aquarum deduxerunt oculi eius, vt illud scripturæ ei posse aptari videretur. *Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, &c.* Cant. 4.

Vere mirabilis Deus in sanctis suis.

De oratorio lapideo quod ædificauit, & pœna maledici eius.

CAP. CXX.

Is cui Benchorensis monasterij cesserunt possessiones ingratus beneficio extũc deinceps insolentissime se sẽper habuit aduersus eũ, & suos, in omnibus infestus eis, vbique insidians detrahensque actibus eius, at non impune hoc. Erat autem illi vnicus filius, qui imitator patris audens aliquid, & ipse in Malachiam eodem anno mortuus est. Nam visum est Malachiæ debere construi in Benchor oratorium lapideum instar illorum, quæ in alijs regionibus constructa conspexerat. Et cum iacere incæpisset fundamenta, indigenæ quidam admirati sunt quod in terra illa necdum huiusmodi inuenirentur ædificia. At ille præsumptuosus non modo miratus, sed indignatus. Cæpitque nunc secreto detrahere, nunc palam blasphemare, leuitatem notare, nouitatem horrere, sumptus exaggerare. Itaque cum pluribus quos suadere valuit, ad locũ descendit, & ait: Bone vir, quid tibi visum est vestris hanc inducere regionibus nouitatem. Scoti sumus, non Galli. Quænã leuitas est hęc? Quid opus erat opere tam superfluo, tãque superbo? Vnde tibi pauperi,

Vltio Dei in Malachiæ obtrectatores.

& inopi sumptus ad perficiendum? Vincit vires, superat facultates. Cessa igitur cessa, desine ab hac vesania, alioquin hoc non sustinebimus. Ad quem vir Sanctus tota libertate vtens. Miser, inquit, opus, quod inchoatum vides, & inuides sine dubio perficietur, perfectumque videbunt multi. Tu vero, quia non vis non videbis, & quod non vis, morieris. Pater autem audito, quod de filio vir Sanctus prędixisset, sciens verbum eius viuum, & efficax esse. Interfecit, inquit, filium meum. Et instigante diabolo tanto furore exarsit in illum, vt coram duce, & maioribus Vlidiæ mendacij argueret hominem veracissimum, & conuitiū intulit, simiā eum appellans. Et Malachias quidem doctus, non reddens maledictum pro maledicto obmutuit, & non aperuit os suum. Sed eadem die, Domino vindicante, domum reuersus est, homo luit linguæ effrenis temeritatem, ipso vltore quo instigatore laxarat. Arreptum enim in ignem proijcit dæmon, sed mox manibus assistentium abstractus est, ad ustus tamen corporis parte, & captus est mente. Et dū insaniret, vocatus Malachias venit, reperitque maledicum spumantia ora torquentē, horrendis vocibus & motibus torrentem omnia, ac toto corpore agitatum vix posse teneri à pluribus, & orans pro inimico vir totius perfectionis exauditus est, sed ex parte. Nam illico Sancto orante ille aperuit oculos, & sensum recepit. Relictus est autem ei spiritus Domini malus, qui eum colaphizaret. Credimus autem eum adhuc viuere, quem certis temporibus ferunt lunaticum esse. Et quidem non erat Malachiæ, non dico vnde perficeret, sed vnde faceret quicquam. Inuenit autem Dei famulus in Dei marsupio, quod sup quidem defuit merito. Quid enim iustius vt cui pro Deo nō erat proprium, cum Deo iniret consortium, & marsupium vnum esset amborum. Fideli denique homini totus mundus diuitiarum est, & quid ille nisi quoddam marsupium Dei. Denique ait: *Meus est*, inquit, *orbis terræ, & plenitudo eius*. Nec dubium Dei opus esse, quod Deo reuelante Malachias præuidit. Contulerat primum cum fratribus de opere illo, & multi præ inopia minus libenter assentiebant. Inde anxius dubiusque quid ageret, cæpit inter orandum vehementer inquirere, quęnam foret voluntas Dei. Et die quadam de via regrediens, cum iam loco appropiaret prospexit eminus, & ecce oratorium apparuit magnum lapideum, & pulchrum valde & intuens diligenter situm, formam, & compositionem, cum fiducia arripuit opus, prius quidem indicata visione senioribus fratribus, paucis tamen. Sane totum quod attente notauit de loco, & modo, & qualitate, tanta diligentia obseruauit, vt peracto tempore factum viso simillimum appareret.

Prædicit obtrectatori quod morietur.

Vir sanctus ad conuitiū nil respōdet.

Diabolus ei maledicentē inuadit.

Psal. 49.

Extruit egregium oratorium S. Malachias.

Iterum de miraculis eiusdem.

Cap. CXXI.

CVm autem sacramenta offerret, & appropiaret ei diaconus facturus aliquid pro officio suo, intuitus eum sacerdos ingemuit, quod sensisset penes illum latere, quod non conueniret. Peracto sacrificio secreto percunctatus de sua conscientia, confessus est, & non negauit illusum sibi per somnium nocte ipsa. Cui iniungens pœnitentiam. Non debueras, inquit, hodie ministrasse, sed verecunde te subtrahere à sacris, & deferre tantis tamque diuinis mysterijs, vt hac humilitate purgatus dignius exinde ministrares.

Item alia vice sacrificante illo, & orante hora sacrificij, ea quidem sanctitate & puritate cordis, qua ipse solitus erat, astante diacono visa est columba intrare per fenestram in claritate magna. Ea Sacerdos profunditur totus, ea subobscurior basilica tota refulget. Columba vero aliquandiu circumuolitans tandem residet super crucem ante faciem Sacerdotis. Obstupit diaconus & pauens tum pro luminis, tū pro volucris nouitate, quod illa sit rara auis in terra, cæcidit super faciem suam, & vix palpitās sese erigere ausus est, vel quando officij sui necessitas postulauit. Post missam conuentus à Malachia seorsum sub periculo vitæ iubetur nullatenus secretum prodere, quod vidisset, quoad viueret ipse.

Viderem admirandam sub missa sacrificio.

Aliquādo cum in Ardinacha esset cum quodam coepiscopo suo, de nocte surgens cæpit memorias sanctorum, quæ in cæmeterio Sancti Patricij multæ sunt orādo lustrare: & ecce subito vnum de altaribus ardere cōspiciunt. Ambo enim viderant visionem hanc magnam, & ambo mirati sunt. Et Malachias intelligens signum esse magni meriti illius, scilicet vel illorum quorum sub altari illo corpora requiescerent, currens & se medijs flammis immergens, expansis brachijs sacram amplexatus est aram, quid ibi fecerit, quidue senserit, nemo est qui sciat: sed quod amplius solito cœlesti igne succesus ex illo igne exierit, fratrum qui cum eo erant tunc reor neminem esse, qui nesciat. Hæc dicta sint pauca quidem de pluribus, sed multa pro tempore. Non enim signorum tempora hæc secundum illud. *Signa nostra non vidimus iam non est propheta, &c.* Vnde satis apparet Malachias meus quantus in meritis fuit, qui tam multis insignis extitit, etiam in charitate tanta.

Psal. 73.

Qualiter locum & diem sepulturæ suæ prælegit & illuc peruenit.

Cap. CXXII.

PErcunctatus aliquando quodam in loco, si optio detur, extremum malit agere diem. De hoc siquidē fratres quærebant inter se quem sibi quisque diligeret, cunctatur & non respondit. Instantibus illis: Si hinc migro, innuit, nusquam libentius quam vnde vna cum nostro Apostolo resurgere possim, Dicebat autem Sāctus Patricius. Si peregrinari oportet, & ita permittit Deus Claramuallē delegi. Requisitus itē de tēpore. Diē solēnē omnium sanctorum respondit. Sicut audiuimus sic vidimus, de loco pariter, & de die ægre satis ferebat Hiberniam vsque ad huc pallio caruisse, vtpote æmulator sacramentorum. Et recordatus sibi à Papa Innocētio fuisse promissum, nactus occasionem, quod Papa Eugenius præsideret, & tunc in Franciam appropiasset, præsumebat de tali viro apud illū se nullam impetrandi difficultatē sustinere. Igitur arripuit iter, prosequuntur eum, qui conuenerant fratres vsque ad littus, non multum tamen, nimirū ipso prohibente. Ad quē vnus illorū Catholicus nomine, flebili voce & vultu, heu tu abis, inquit, & in quāta pœna quotidiana vexatione me deseris, non ignoras, nec fers opem misertus mei. His verbis & lachrymis filij paterna viscera concussa sunt, & amplexatus est eum blandiendo. Impressoque pectori signo crucis: Certus sis, inquit, te eiusmodi nil passurum donec ego redeam. Erat autem Epilepticus, & cadebat frequenter, ita vt interdum non semel pateretur, sed & sæpius in die. Hic iam per 6. annos horrido morbo laborabat, sed ad verbū Malachiæ perfectè conualuit. In ipso autem ascensu nauis ascendunt duo ex his, qui illi familiarius adhærebant, accedentes & petentes aliquid ab eo, quibus ipse spopondit. At illi: Volumus, inquiunt, nobis certo promitti te incolumem in Hiberniam reuerti. Tunc ille de promisso pœnituit, tristis tamen annuit, & nauem ascendit. Cumque iam fere medium iter æquoreum peregissent, subito contrarius ventus nauem repellit, & reducit in terram Hiberniæ. Descendens de naui in ipso portu, in sua quadam ecclesia pernoctauit, & lætus gratias egit diuinæ consilio prouidentiæ, quo factum est, vt iam fecerit satis pro sua promissione. Mane vero intrans nauem, ipso die prospero cursu transfretauit, & venit in Scotiam, multaque Deo placita ibi operatus, pertrāsijt eam, & peruenit in Angliam. Oportuit autem eum transire Claramuallem, vt summum sequeretur Pontificem, qui à nobis susceptus est tanquam verus Lucifer ab occidente veniens, visitans nos oriens ex alto.

S. Patricius Hiberniæ Apostolus

S. Malachias in Frāciam venit.

Curat facillime Epilepticum.

Vide quantā agat Deus curā suorum seruorum.

S. Malachias venit Claremuallem.

De fœlici transitu eiusdem.

CAP. CXXIII.

Dies solemnis S. Lucæ.

DIe solenni Beati Lucæ Euangelistæ Missa in conuentu deuote celebrata, febre correptus lecto decubuit; videns discurrere fratres dandi auidos vel accipiendi, omnes solliciti erant circa frequens ministerium medicamenta perquirere, fomenta adhibere, sæpius ad gustandum vrgere. Ad quos ille: Sine causa hoc, inquit, sed charitate vestri facio, quidquid iniungitis. Oportet hoc anno Malachiam exire de corpore. Scio enim cui credidi, & certus sum, quia non fraudabor reliquo desiderij mei, qui partem iam teneo, qui me sua misericordia perduxit ad locum, quem petij; terminum, quem æque volui non negabit. Denique inungitur, & sumpto viatico fratrum se orationibus & fratres Deo commendans ad lectum reuertitur. Iacebat enim in solario, nec sustinuit vt conuentus ascenderet ad se, sed ipse ad eos descendit, & tamen mortem in ianuis esse dicebat. Quis hunc crederet moriturum, non vultus pallidior, non macilentior esse videbatur. Non rugata quoque frons, non reconditi oculi, neque nares extenuati, non contracta labia, non adusti dentes, non collum exesum & gracile, non curui humeri, nō caro exinanita in corpore reliquo. Hic erat decor corporis, & hæc gloria vultus eius, quæ non euacuatur, ac ne in morte videres hominem quidem securum à morte, & necdum mortuum iam certum de vita, & quodammodo loqui. Iam non dicam, *forsan tenebræ conculcabunt me quia hæc nox illuminatio mea in delicijs meis.* Et quidem omnium oculi in eum fixi erant. Nemo tamen qui quando exiuit aduertere potuisset, eo quod eadem in morte viuacitas vultus ac serenitas, eademque & in vita permaneret, non est mutatus, sed ipse mutauit omnes mirū in modum, luctus & gemitus omniū subito conquiescit. Mutatur in gaudio mæror, planctum cātus excludit, vincit fides, triumphat affectus. Et reuera quid rationis habet immoderatius plāgere Malachiam, quasi non sit preciosa mors eius, quasi non sit portus mortis, & porta vitæ. Malachias amicus noster dormit, & ego lugeā? luctus iste se vsu non ratione tuetur. Si Dominus dedit dilecto suo somnum, & talem somnum in quo *hæreditas Domini filij merces fructus ventris.* Quid horum videtur fletum inducere? Ego ne fleam illum, qui fletū euasit? Ille tripudiat, ille triumphat, ille introductus est in gaudium Domini sui, & ego eū plagam? Cupio mihi hoc, nō illud inuideo. Interim parātur exequiæ, offertur pro eo sacrificium, consummantur etiam ex more omnia cum summa deuotione & alacritate. Stabat eminus puer cui emortuum pendebat à latere brachium, magis impedimento illi, quam vsui. Quo comperto innui vt accederet, & apprehendi aridam manum, & applicui ad manum episcopi, & viuificauit eam. Nempe viuebat in mortuo gratia sanitatum. Et manus fuit mortuæ manui, quod mortuo homini Heliseus. Puer ille de longe venerat, & manum quam pendentem attulerat sanam in patriam reportauit. Iamque omnibus ritè peractis in ipso oratorio Sanctæ Dei genitricis Mariæ, in quo sibi bene complacuit Malachias traditur sepulturæ Anno Domini millesimo 148. 4. Nonas Nouembris.

Predicit mortis suæ imminere diem.

Psal. 138.

Psal. 126.

En offerunt pro eo sacrificium.

Miraculum defuncti.

An. Christi 1148.

De Sancto Petro Tarentasiensi episcopo.

CAP. CXXIV.

HElinandus. Eo tempore florebat multa miraculorū gratia Petrus Tarentasiensis episcopus, cuius virtutum fama cum ad ciuitatem Lausennam peruenisset, tres viri ibi in carcere clausi custodibus suis ante ostium carceris obseratum ludentibus, flentes & lugentes cæperunt nomen eius suppliciter, & fideliter inuocare. Adest continuo Pontifex inuocatus, soluit compeditos, manum porrigit, aperit ostium, iubet vt exeuntes sequantur se. Sic manifestus apparens illis, & à nullis alijs visus extrahit eos, & deducit. Cumque nulla foret oportunitas diuertendi, sequentes primum ducem suum desuper tabulas quibus custodes ludebant inter illos medios, pertransibant. Nec mirum si videri præsentes ab hostibus ipsi non poterant, qui sic videre sibi videbantur absentem. Nec ab eis Pontifex ante disparuit, quam euasisse pericula, & ad locum sese cognosceret peruenisse securum. Vnde etiam voto se obligantes non gustare cibum donec ad sui præsentiam liberatoris accederent, & noua & mira Dei magnalia prædicantes, & annunciantes.

Implacabiles inimicitias, & odia inueterata frequenter extinxit, & grauia admodum bella compescuit, desperatas recōciliationes inter maximos etiam Principes, Domino cooperante, & sermonem eius confirmante sequentibus signis effecit. Inter Principem suum Comitem Hibertum, & Hildephonsum Comitē Tolosanum in regione Granopolitana eo tempore dominantem, nō sine multis incendijs & homicidijs guerram diutius agitatam, multo labore sedauit. Cuius occasione negocij ad Henricum Regem Anglorum vehementur desideratus accessit. In quo itinere miraculum singulare diuina virtus per eum perfecit apud Sanctum Symphorianum, quod est castrum Lugdunensis ecclesiæ paucis ab vrbe leucis distans.

Pacis componendæ quæ fuerit studio sus.

Henrici Angliæ regis erga eum reuerentia.

De quadam miserabili muliere ab eo curata.

CAP. CXXV.

IBique erat vir fidelis Petrus de Fraxineto notus, & honoratus, qui eum ad hospitium suum aliquando quasi vim faciendo pertraxit. Huic filia iuuencula erat miserabili incommoditate laborans. Egerat enim quædam mulier maleficia per nequiciam inuidiæ socrus inducta, vt languore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam, nec aspectum etiam vllatenus toleraret. Affectione autem muliebri genitrix persuasa, vt sathanas sathanam eijceret, famosum quendam maleficum accersiuit. Affuit, explorauit, agnouit & iuuenculam afferens inferratam, terit arborum cortices, & poculum verbis, & herbis infectum propinat. Mordet etiam proprijs dentibus brachium miseræ mulieris in duobus scilicet locis, circa frontem scilicet brachij, ita vt vtraque morsura superior scilicet & inferior distaret à fronte brachij quasi vno palmo. Res noua, res mira, ab illo quidem lāguore conualuit, sed interdū velut ex corde sentiēs acus procedere, cruciabatur atrociter donec per superiorem morsuram brachij, quā nulla cicatrix, sicut nec inferiorē obduxerat, acus duceret vis occulta. Pluresiam in hūc modū per temporū interualla quasi 30. acus prodierant, quædam vt vulgo dicitur excapsatæ, quędā admittendis idonea filis foramina præferentes. Exhibetur igitur viro sancto à patre filia, cuius ei lugubrem explicat tragediam: & ecce mox eadem iuuencula sentiens acū gemebunda deplorat: ad quam accedens vnus de fratribus laicis viro Dei seruiens cruentum extraxit, annis plurimis ad testimonium rei seruandum. Oratque sanctus, & locum vulneris tangens in virtute fidei pollicetur, nec ferrum, nec calybem vltra processurum, factumque est ita, sed mutata materia malitia nondum penitus extincta per alteram brachij inferiorem morsuram, quam vir sanctus non tetigerat, quia necdum inde aliquid exierat: cæperunt sudes lignei paruuli, quos vulgo brocas vocant, ex quertino robore vel fraxineo pro ferreis acubus egredi, grossiores spinis & parū longiores. Nec tamē vnius omnes longitudinis vel grossitudinis sicut nec acus fuerāt. Septēdecim nāq; infra annū, & paucos menses ex vulnere ligna prodierāt. Affuit deinde reuerēdus antistes Petrus, cui diuinitus seruabatur tāti miraculi plenitudo. Offertur mulier missarū solēnia celebranti, sicut præceperat vespere præcedēti. Eadē hora, decimumoctauū, ex carne mulieris lignum egreditur quod sub oculis omnium Capellanus extraxit:

Res valde mira

Sanatur mulier diu miserrime afflicta.

Continentem itaque mulierem absoluit Præsul, & sacrum extrahens eucharistiam ab omni deinceps cuiuscunque materiei progressu iubet ipsam esse securam. Sicque ab omnibus præstigiis liberata adhæsit viro suo, liberosque procreauit, virtutem Sancti viri postea multis annis prædicauit, quam in seipsa meruit experiri.

De Cæteris euentibus illius temporis.

CAP. CXXVI.

An.Ch. 1149. CRonographus. Anno Domini millesimo 149. eclypsis Lunæ fuit, vndecimo Calendas Aprilis circa horam nonam noctis, sabbatho ante ramos palmarum, & ventorum intemperies secuta est per quatuor continuos dies. In quarta feria autem ventus maximus, & nimia fuit pluuiarum inundatio, qua die in territorio Neomorum iuxta Gandauum sacerdos missa celebrata fulmine ictus occubuit. Et in territorio Remensi quidam clericus tempestate periit. Tonitrua, fulgura, grandines, tempestates, diuersa hoc anno intulerunt hominibus incommoda. Ludouicus Rex Francorum à Palæstina nauigans, vt in patriam rediret Græcorum naues incurrit. Cumque ab eis Imperatori Curfolium obsidenti præsentandus deducitur, Georgius Dux nauium Regis Siciliæ eos aggreditur. Siquidem vastatis exploratisque Græcorum prouinciis vsque ad ipsam vrbem Regiam Constantinopolim accedens sagittas aureas in palatium Imperatoris fecerat, & incensis suburbanis de fructu hortorum Regis violenter tulerat: vnde rediens naues Græcorum incurrit, quibus captis Ludouicum Regem eripuit, sed captos Regis obtentu dimittis.

An.Ch. 1150. Anno sequenti Bartholomæus Laudunensis Episcopus 38. anno sui Episcopatus, contempto mundi schemate Fusinaci induitur monachali schemate. Qui cum sederet aliquando cum aliis monachis ad collationem, aspexit quendam monachum tardius atque lentius aliis aduenientem, nigrumque paruulum iuxta eum gradientem, atque per cucullam eum tenentem. Quod cum Abbati retulisset, didicit ab eo, quod monachus ille valde negligens esset.

Habitis per Franciam conuentibus confluente etiam Papa Eugenio vt Abbas Claræuallis Hierosolymam ad alios prouocandos mitteretur, grandis iterum sermo de profectione transmarina celebratur, sed per Cistercienses monachos totum istud cassatur.

Adhuc de eodem.

CAP. CXXVII.

An.Ch. 1151. ANno sequenti obierunt episcopi moribus & sciētia clari. Hugo Antisiodorensis & Ioscelinus Suessionensis. Hic Hugo fuit Abbas Pontiniaci primus, vir moribus & scientia clarus, ac in sacra religione strenuus. Et licet iuxta propositum ordinis sui esset miræ patientiæ, in Ecclesiæ tamen hostes districtus executor. In nocte quidem electionem suam præcedente, vidit in somnis, quod mater sua sibi esset copulanda nuptiali fœdere, qui cum in ecclesia Senonensi propter suspensiones Henrici metropolitani consecrationis locum non haberet, à domino Gaufrido Carnotensi consecratus est. Huic successit Alanus Riparorum Abbas primus.

Hoc etiam anno illustres religione ac prudentia obeunt viri Sugerus Abbas Sancti Dionysij, Ramaldus Cistercij, Odo Sancti Remigij, sed & Gifridus Comes Andegauorum post simultates habitas cum Rege Ludouico facta pace, obiit infra mensis vnius spacium. Obiit etiam nobilis & religiosus Princeps, & pauperum pater Comes Theobaldus. Multi quoque nobiles hoc anno moriuntur.

Hanc optimorum virorum migrationem forte significauit, quod in pago Suessionico eodem anno accidit. Cum enim hyemali gelu terra vehementer induruisset, cespis plurimæ longitudinis & latitudinis de terra subito auulsus, longe ad alium locum est translatus.

Anno sequenti Regina Hierosolymorum iusto familiarius ad inimicos Dei se habente, filius eius Balduinus Rex contra eam insurgit, & obsessis captisque eius munitionibus in vrbem Sanctam intrare ab ipsa secundo etiam prohibitus, tandem violenter ingreditur, eaque in arce obsidens, facta pace Neapolim ei dimittit, reliquam partem regni sibi retinet.

Massamuti quos quidam Moabitas dicunt, post vsurpatum Mauritaniæ regnum Regemque patibulo affixum, etiam Regem Bulgæ occidentes regnum eius inuadunt, ipsam Siciliam, Apuliam, Romam quoque se inuadere minantur.

Rex Francorum Ludouicus zelotipiæ spiritu inflammatus, iurata consanguinitate vxorem suam repudiat. Quam quia contra eius voluntatem Henricus Dux Northmanniæ, videlicet filius Gaufridi Andegauensis & Mathildis prædictæ ducit, magna inter eos simultas excandescit. Hac quippe occasione ducatum Aquitaniæ amisit. Rex autem æmulus illius eum obtinuit.

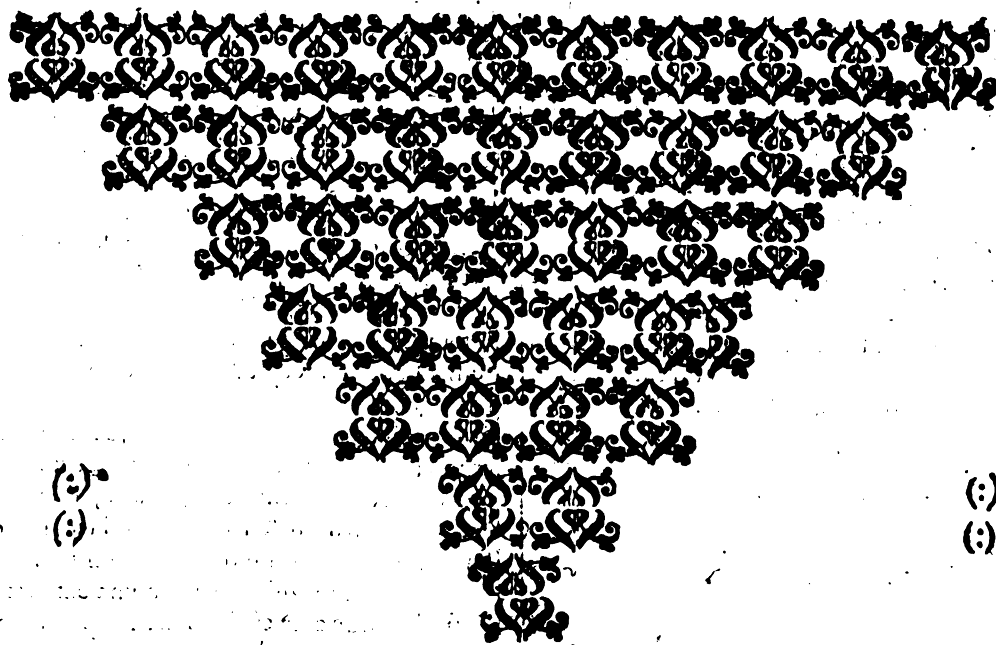
De Vxoribus Regis Ludouici, & morte Conradi tertij.

CAP. CXXVIII.

AVthor. Hæc fuit prima vxor Regis Ludouici Alionardis filia senioris Comitis Pictauensis. De qua præfatus Rex suscepit duas: Ahelidem, & Mariam. Cūque cum eadem vxore sua perrexisset vltra mare, audiuit, eam, vt fertur, à Sabaldino munera suscepisse. Vnde post reditum suum in Franciam non solum ob causam prædictam, sed etiam ob ipsius mulieris incontinentiam voluit eam repudiare: vt enim dicit, Helinandus quia non vnquam Reginam se gerebat, sed ferè tanquam meretrix. Quod intelligens illa ab eo declinauit, & ad præfatum Northmanniæ Ducem Henricum se transtulit, qui eam, vt dictum est, in vxorem duxit. Propter quod inter ipsum & Regem discordia fuit, sed postea Rex ipsum ad pacem recepit. Qui scilicet Dux Henricus in breui mortuo Rege Stephano Angliam intrauit, & integritate regni potitus, pacem antiquam reformauit. Hic ergo Henricus senior Rex Angliæ 4. filios suscepit ex prædicta Regina scilicet Alionarde, Henricum videlicet, & Richardum, & Ioannem, qui tres ibi regnauerunt successiue: Gaufridum quoque Comitem Britaniæ. Insuper, & quatuor filias, quarum vna data est Vxor Regi Castellæ, vnde orta est Blancha Regina Franciæ. Altera vero Constantinopolitano Imperatori. Tertia quoque Saxoniæ Duci vnde natus est Otho, qui postmodum factus est Imperator. Quarta vero Tolosano Comiti, vnde ortus est Raimundus, cuius filiam postmodum accepit Alphōsus Comes Pictauensis frater Ludouici regis. Porro supradictus Ludouicus secundam vxorem, videlicet Imperatoris Hispaniæ filiam, fœminam accepit, sed illa non multis annis interiectis obiit. Deinde Rex idem habito colloquio cum Theobaldo Comite Blesensi accepit Adelam sororem illius in vxorem, sed bonæ memoriæ Theobaldi filiam de genere Caroli, vt dicitur descendentem, filiam vero suam Aelidem dicto Theobaldo iuniori dedit in vxorem. Igitur ex Ludouico, & Ahela Philippus nostri temporis rex futurus ortus est, & Theobaldus ex Aelide filium suscepit Ludouicum, ac filias Margaritam, & Elisabeth, ex quibus scilicet Ludouicus in comitatu patris succedēs vxorē Catherinā accepit filiā Comitis Clari mōtis, cui comitatus

idem hæreditario iure obuenit. Qui ex ea relicto hærede Thebaldo nomine, perrexit Constantinopolim cum Balduino Flandrensi Comite, & ibi decessit. Porro filio eius Thebaldo lepra infecto, ac fine hærede defuncto, successit in comitatu Blesensi Margarita eiusdem amica, & in Comitatu Carnotensi soror eiusdem Margaritæ Elizabeth. His enim duabus sororibus nulla prius erat hæreditas paterna, sed Margarita gratis fuit accepta in coniugium, primo ab Hugone de Osiaco prope Cameracum. Post cuius obitum nupsit Othoni Burgundiæ fratri, scilicet Imperatoris Henrici. Quo defuncto, tertio nupsit Domino de Auernis Gualtero, qui susceptam ex ea filiam dedit in vxorem Hugoni filio Hugonis Comitis Sancti Pauli, ex qua ortus est filius, qui successit in comitatu Blesensi. Elisabeth autem altera filia à patre suo Theobaldo data est primo coniunx Domino de Ambasia, qui ex ea filiam nomine Mathildem, genuit, quę in comitatu Carnotensi matri successit. Illo quoque mortuo nupsit Elizabeth Ioanni de Monte mirabili, quæ sine hærede discessit. Vnde, & Monsmirabilis Matthæo fratri eius iure propinquitatis obuenit. Maria vero altera Ludouici Regis filia data est vxor Comiti Campaniæ Henrico, habuitque duos filios ex eo, scilicet Henricum, & Theobaldum. Horum Henricus cui iure primogenituræ post decessum patris obuenerat comitatus Campaniæ, cum adhuc esset sine vxore, comitatu in custodia fratris sui Theobaldi relicto, perrexit in terram transmarinam cum Rege Franciæ, Philippo Rege in Franciam reuertente, Regina Cypri, virum habebat, qui simplex homo erat, nec bellicosus videbatur nomine Gaufridum de Cholon. Hunc Barones à Regina separauerunt, eamque Marsicio de Monte Serrato in coniugium tradiderunt. Quem & terræ acquisitæ custodem statuerunt, nec multo post Arsaciage ipsum in Achon inedia interfecerunt. Tunc præfatam Reginam Henrico comiti Campanię in vxorem tradiderunt, quem & eidem terræ similiter præfecerunt.

Eugenius autem Papa cum Romanis pace facta vrbem ingreditur, ibique cum eis hoc anno primitus commoratur. Conradus vero Teutonicorum Rex obijt, qui cum 15. annis regnauerit, benedictionem tamen imperialem non habuit, cui Fridericus dux nepos eius succedit.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSOCTAVVS.

De commendatione Beati Bernardi Clareuallensis Abbatis.

CAP. I.

An. Ch. 1153. M. 5014.

Nno Imperij Friderici primo, qui fuit ab incarnatione Domini millesi. 153. a mundi vero initio 5014. obijt Papa Eugenius iustitiæ cultor, & pietatis amator eximius. Cuius chorusçant merita in ipsa vrbe, cui scilicet insignitus præfuit, miraculis plurimis illustrata. Huic autem successit Anastasius.

Venerādę quoque memoriæ Abbas Clareuallis Bernardus post claros actus, & multarum animarum lucra, post multa fūdata monasteria, & plura miraculorū signa exhibita, beato fine quieuit. Ex cuius discipulis cū plures ad episcopatum vel archiepiscopatum vel etiam papatū promoti fuerunt, ipse tamen nūquam episcopus vel archiepiscopus esse voluit, licet electus atque inuitatus, & multotiens, & multis in locis. Sepultus est autem ante altare beatissimæ Virginis Mariæ, ipsoq; in tumulo eius pectori supposita est capsula reliquias continens Beati Thadæi, quas eodem anno sibi missas à Hierosolyma iussit ipso corpori suo supponi.

Ex gestis eius. Hic cum adhuc puerulus graui capitis dolore vexaretur decidit in lectum. Adducta autem ad eum est muliercula quasi dolorem mitigatura carminibus. Quam cū ille appropinquantem sentiret cum suis carminalibus instrumentis, quibus hominibus de vulgo illudere consueuerat, cum indignatione magna exclamans, à se repulit, & abiecit: Nec defuit misericordia diuina bono zelo sancti pueri, sed continuo sensit virtutem, & in ipso impetu spiritus surgens ab omni dolore liberatum se esse cognouit. Neque illud tacendum, quod ab ipsis iam puerilibus annis si quos habere poterat nummos clandestinas faciens eleemosynas, & verecundiæ suæ morem gerebat, & pro ætate, immo supra ætatem, pietatis opera sectabatur. Obsidebant autem benignum iuuenis animum sodalium dissimiles mores, & amicitiæ procellosæ similem sibi efficere gestientes, cui præcipue inuidens coluber tortuosus, spargebat laqueos tentationum ac variis occursibus calcaneo eius insidiabatur. Cum enim aliquando curiosius aspiciēdo defixos in quandam oculos aliquandiu tenuisset, continuo ad se reuersus, & de seipso erubescens apud semetipsum in seipso vltro seuerissimus exarsit. Stagno quidem gelidarum aquarum, quod in proximo erat collo tenus insiliens tamdiu inibi permansit; donec pene exāguis effectus, per virtutem gratiæ cooperantis, etiam calore carnalis concupiscentiæ totus refrigiut.

Author. Huius sancti vita, & miracula quinque libri digesta sunt à Domino Guillelmo sermone luculento de quibus nonnulla superius posui.

De Opusculis eiusdem.

CAP. II.

Scripsit autem Beatus Bernardus ea quæ subiecta sunt.

De contemptu mundi ad clericos li. 1.
Meditationum lib. 1.
Exhortatorium de passione & resurrectione Domini libr. 1.
De diligendo Deum libr. 1.
De gradu humilitatis & superbiæ lib. 1.
De gratia, & libero arbitrio lib. 1.
Ad Abbatem Columbensem de præcepto, & dispensatione lib. 1.
Ad Cistercienses, & Cluniacenses monachos apologeticum libr. 1.
Ad Hugonem de Sancto Victore lib. 1.
Ad Innocentium Papam contra hæreses Petri Abælardi lib. 1.
Ad Eugenium Papam de consideratione lib. 5.
Ad militem templi de laude militiæ nouę lib. 1.
Super psalmum. *Qui habitat*: homelias 18.
Super Cantica Canticorum: homelias 83.
Super missus est Gabriel: homelias 4.
Super Magnificat tractatum 1.
Epistolas breues ad diuersos 265.
Sermones autem pene innumerabiles: de quibus videlicet, ea quæ subiecta sunt excerpsi.

De exhortatione eius ad contemptum mundi.

CAP. III.

Matth. 19. 1. Ioan. 2. BErnardus in libro de contemptu mundi. *Ecce*, inquit, *nos reliquimus omnia*, *& secuti sumus*. Bene Petre, & optime, & non ad insipientiam tibi. *Nam & mundus transit, & concupiscentia eius*, & relinquere magis expedit, quā relinqui. Item *quia exultauit vt gigas ad currendam viam*, & currentem sequi non poteras oneratus, sed nec inutilis commutatio pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Omnia sane non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maxime. Plus enim mundi concupiscentia, quam substantia nocet. Et hæc fugiendarum diuitiarum causa est præcipua, quia aut vix aut nunquam sine amore valeant possideri. Limosum siquidem, & glutinosum cor humanum facile omnibus, quæ frequētat adhæret. Age ergo, qui relinquere disponis omnia, te quoque inter relinquenda numerare memento; immo maxime & principaliter abnega teipsum, si desideras sequi eum, qui propter te exinaniuit semetipsum. Depone illa quinque iuga boum, quia cum illis venire non poteris. Sed & si nouissime veneris & pulsaueris, respondebitur tibi deintus, quod non sit cura Deo de bobus, & asinis.

Psal. 21. Quare diuitiæ sunt relinquendæ. Luc. 14. Matth. 25. 1. Cor. 9.

Quis enim dubitet hominem iumentis esse comparatum, qui sibi iuga emit iumentorum? Hic quidem etiā iumentis stolidior esse conuincitur, quod iugo necessitatis eorum ipse se sponte subiecit. Et quod illis est natura, huic culpa, dum tanquam sine ratione degens, & ipse sub corporeis similiter sēsibus incuruatur. Sed quid eum iuga subisse causamur? Arguamus magis emisse. Illud enim stoliditatis mirandę, hoc extremę clementiæ est: *dignus est enim operarius mercede sua*. Vt autem mercedem pro opere tribuat inauditum est. *Omnibus*, inquit, *meretricibus dantur mercedes, &c.* In eo ergo dedisti, & nō accepisti, factum est in te contrariū. Plane, & in eo, qui iuga emit contrarium fit. Quid enim iuga emit, & iuga boum, cui iugum Christi suaue gratis offertur? Cuius etiam his, qui tulerunt copiosa remuneratio est.

Matth. 10. Luc. 10. 1. Tim. 5.

Sine iugo quidem non potes esse homo, nimirum qui ad laborem natus es. Sed graue iugum super omnes filios Adæ, vtique qui sequuntur eum. Super illos autem qui Christum, leue est & suaue. Cæterum, quale est hoc ipsum eligere potius quinque quam vnum? Quis enim potest seruire quinque Dominis, nedum tyrannis, sed prædonibus. Siquidem oculus ipsam animam deprædatur, & dues si interdum diuersa imperant, forsitan & aduersa, dum, scilicet, vnusquisque communem gestit præripere seruum, *& trahit sua quemque voluptas*. Vide excusationem hominis, qui ideo Christum non sequitur, & à nuptijs excusat se, quia iuga boum emerit quinque.

Ezech. 16. Iob. 5. Eccle. 40. Matth. 11. Thren. 3.

Quod auaritia & cætera mala procedant ex voluntate.

CAP. IV.

QVid si illorum laborem & dolorem consideres, & iuga numeres, qui varijs vitijs seruiunt morū magis, quam sensibus corporum. Inuenies enim homines, qui multomagis in labore hominum non sunt, sed longe aliena ab homine flagella sustinent, ementes nō modo quinque, sed plusquam 55. Non plane iuga iumentorum, sed dæmonum contendunt ambitio & elatio cordis: altera nidum, altera foueam parat; altera volare iubet, altera repere, cum neutrum profecto sit hominis. Auaritia quoque & appetitus laudis sibi inuicem aduersantur, & quod hæc congregat ista dispergit; nec minus contraria sunt, quæ simulatio & pusillanimitas suggerunt. Impudentiæ, impatientiæque clamoribus: & vtraque labor & dolor, & afflictio quoque spiritus sunt. Hęc autem omnia ex vna radice pullulant propriæ voluntatis. Huius enim sanguisugæ sunt duæ insatiabiles filiæ. Siquidem, nec animus vanitate, nec corpus aliquando satiatur voluptate: fuge sanguisugam, & omnia reliquisti. Hæc enim omnia trahit ad se. Pone hanc, & iugum tam importabile, quam multiplex abiecisti. Non est ad illam crudelis Dominus, non tyrannus impius, & inhumanus sic vrgens seruulum, & non parcens fatigatum instigat, amplius subditum premit durius, nullum mihi onus importabile, nulla grauior sarcina, factus sum in talentum plumbeum, & resedit iniquitas super illud. Sed audiam vocem solatij, quam loquitur Angelus magni consilij. *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis &c.* Fælices sane qui sūt exonerati, & Christum sequuntur expediti. Quid tu camele gibbū, quid tu pecuniose loculos proditoris tollis? *Non sic impie*, *non sic* ingredieris, arctissimum enim foramen acus huiusmodi sarcinas impure non admittit.

Diuersa vitia hominem impugnant. Propria voluntas radix omnium vitiorum. Zach. 5. Matth. 11. Matth. 19.

De excusatione falsa auarorum & maxime clericorum.

CAP. V.

SEd forte aliqui se excusent, & dicant: Si terrenarum diuitiarum culpabilis esset possessio, nunquam Abraham, Isaac, & Iacob tantam diuitiis gratiam obtinuissent à Domino. Quid respondebimus nouis imitatoribus Sanctorum veterum. Super altare Domini certe vitulos imponent: arietes & hircos immolent, quia & hoc Abraham fecit, sed hoc, inquiunt, statutum vltra non habent, vbi veritas reuelata est. Quid si ipsas quoque Sanctorum diuitias temporales, vmbram futurorū fuisse diximus. In figura siquidem omnia eis contigisse legimus. Neque id dicimus tanquam saluari quis vel hoc tempore nequeat, diuitias possidendo. Habent Euangelia perfectionis consilium, & infirmitatis remedium. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: hæc perfectio est. Populo autem infirmo dicitur: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis &c.* Hinc est, quod dotatas, & ditatas videmus ecclesias à potentibus & diuitibus sæculi. Sed heu ipsa eorum prouidentia data est in occasionem carnis, & qui sibi pariter atque aliis in cœlo tabernacula æterna parare debuerant, in terra coniungunt domum ad domum, & agrum agrō. Quis rapuit ab ore Apostolorum temporis huius fiduciæ verbum. *Ecce nos reliquimus omnia, &c.* Ecce vt populus, sic sacerdos. Similiter volunt diuites fieri, similiter amicis egerent & ipsi, vt in aliena tabernacula reciperentur, vt pote propria non habentes. *Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum &c.*

Consilia euangelica continent perfectionem. Matth. 6. Luc. 16. Matth. 19. Isai. 24. Matth. 5.

De singulari, & monstruosa vita clericorum.

CAP. VI.

HAbent singula hominum genera laboris aliquid & voluptatis, sed aduertere licet & mirari, quemadmodnm clerici id miro inter hæc artificio discernentes, & ab inuicē sequestrantes totum quod delectat eligunt & amplectuntur: quod molestū est fugiunt & declinant. Cū militibus nāque superbiæ fastus amplam familiam, & nobiles apparatus equorū faleras, accipitres, aleas & similia quæque frequentant. Aliqui forte & dependentes à collo rubricatas muriū pelles, ornatos thalamos, balnea, & omnē molliciem, atque gloriā vestium à mulieribus mutuantur. At vero caute omnino loricæ pondus, & insomnes in castris noctes in certaque discrimina præliorū, muliebrē quoq; verecūdiā, & disciplinā, aut quid aliud sex' ille habere laboris cernitur, declināt. Sudāt agricolę, putāt & fodiūt vinitores, & qui inter hęc torpent ocio. Accedente fructuū tēpore, & innouari sibi

Singula hominum genera & laboris & voluptatis aliquid habent.

horrea

horrea iubent, & promptuaria eorum plena cum illis, vtinam non præ illis: viuunt tritico, *bibunt vuæ sanguinē meracissimum*. Herbas viribus, peregrinum mutuantur vina saporem, & additur oleum camino: impinguantur, dilatantur ex adipe frumenti. Negociatores circumeunt mare, & aridam, in labore corporis & vitæ periculo, perituras sibi diuitias congregantes. Hi vero dulces interea capiunt somnos, ne dicam in stratis suis lasciuiunt. Erit tamen inuenire in die festo, graues vasis aureis & argenteis ministrorum dextras, refertas varijs opibus manticas, perticas oneratas, & in scriniis tam multipliciter loculos, vt si mensas adhibueris nummularios putes. Quid fabros, cementarios, cæterosque huiusmodi operarios necesse est numerare: Victum sibi multo labore quærunt. Illi madent delicijs, copijs affluunt ociosi.

Horat. lib. 1. Epis. epis. 3. *An non merito Poeta tales subsannet,*
Ne cum forte suas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum,
Furtiuis nudata coloribus.

Cumque resurgere cœperint homines vnusquisque in ordine suo, vbi putas generatio ista locabitur. Si ad milites forte diuerterint exsufflabunt eos, quod minime se cum labores, & pericula tulerint: Sic agricolæ, sic negociatores, & cæteri singuli à finibus suis eos similiter arcebunt, vtpote qui in labore hominum non fuerunt. Quid igitur restat, nisi vt quos omnis ordo repellit pariter & accusat, eum fortiantur locum *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Iob. 10.

De cupiditate presbyterorum, & fornicatione & simonia.

CAP. VII.

Ioan. 21. PEtro dictum est tertio, *amas me*, nec pasce, nec mulge, nec tonde, nisi semel additum est. Superet ergo gradum ministri, qui Dominicum gregem pascere, quā tondere satagit: Pascere autem exemplo conuersationis, verbo prædicationis, fructu orationis, & hoc ob mandatum Christi; *vt nemo hunc sibi sumat honorem, sed qui vocatus est à Deo tanquam Aaron. Qui enim non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.* Atque vtinam vel quæratur iam inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Nemo tamen indignetur nobis, nondum enim nunc reuelamus occulta dedecoris, nec parietem fodimus, vt abominatio maior appareat. Nōdum de fornicatione aliquam fecimus mentionem, quāuis & hæc in multipliciter regnet, qui puritatis auctori, impuro corde, & corpore ministrantes, nō verentur stare ante Angelum Domini, qui secet eos medios & disperdat. Sed omnino audent agni immaculati sacras cōtingere carnes, & intingere in sanguine saluatoris manus nefarias, quibus paulo ante carnes proh dolor meretricias contrectarunt. Sic altaria circuire, sic frequentare psalmos, cum & huiusmodi lux execrabilis, & oratio fit in peccatum. Sed nec eorum recensemus sacrilegia, qui diligunt munera, sequuntur retributionem, vendunt sacramenta, iustitiam produnt. Quorum guttura necdum traxit ad laqueum, necdum præfocauit fauces, verbum blasphemiæ, vox sacrilega, sermo nequam. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Videmus hęc omnia, sed quodammodo non videntes: quibus quippe, nec flagellum est, nec ille comedens zelus.

Heb 5. Ioan. 10. 1. Cor. 4. Dan. 13. Psal. 108. Matth. 26.

De ambitione cleri, & introitione in patrimonium Christi.

CAP. VIII.

2. Cor. 11. VIdete vocationem vestram, fratres, scilicet quis vos vocauerit in honorem cleri. Conuenire volo conscientias singulorum, & secundum præceptū Domini ad cor ipsum loqui. Huic paruulo necdum forsitan nato, ecclesiastica iam beneficia prouida parentum solicitudo parauit. Hunc nos inquies, *illi vel illi tradémus episcopo, apud quem habemus* gratiam, vel forsitan cui seruiuimus, vt ditemur de bonis Domini, nec in tot liberos nostra diuidatur hæreditas. Illū Præpositus aut Decanus vt sibi succederet, plusquam materno educauit affectu, in delitiis enutriens & delictis; ille dignus Archidiaconatu, vtpote filius Principis; magis autem si sit episcopi consobrinus: in quo nimirum est tota episcopata progenies. Isai. 40.

Alius vndique circumit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat, dissimulat, miseraque sibi suffragia mendicare non erubescit manibus, & pedibus repens, si quomodo tādem se ingerere queat in patrimonium crucifixi & bona Domini, quæ sola ex omnibus hodie inueniuntur exposita. Nimirū peregre profectus est, sed in plenilunio forte vt sua districte repetat rediturus. Quis ea intentione gradus ecclesiasticos, & ministeria quærat, immo quæri nemo; quā quærere ipse deberat, vt fine curis sæculi, in sanctimonia cordis, & corporis illuminandus accedat ad dominum, & suam pariter & proximorum operetur salutē, orationis studio deditus, & verbo prædicationis. Nam si eos quærit eo intuitu vel tenet, vt hinc vita necessaria habeat, euangelizator vt manducet, & peruerso nimis ordine cœlestibus terrena mercatur. Quam certe dignius est, ampliusque consentaneum rationi, vt pro carnali victu carnalia magis opera & negocia exerceret, nec fieret inuersor rerum aut inhonoraret ministerium spirituale. Sed modico est natura contenta, nec multi sola in his necessaria quærūt, quippe minori facile satis obtinenda periculo, honorati cedere volunt, placere student hominibus, delectari, superbire, huic sæculo conformari. Ipsi, inquit, regnauerunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognoui. Osee. 8.

Reprehenduntur parentes qui filijs beneficia procurant.

Aduersus eos qui ecclesiæ beneficia inhiste ambiant.

De auaritia eorum, & abusu temporalium.

CAP. IX.

VÆ, væ in domo Dei horrendum videmus. Quis nisi idolatras ministrantes, *quorum Deus venter est?* Nunquid non auaritia est Idolorum seruitus? Vtinam saperes miser, & intelligeres cum thesauro pecuniæ thesaurum iræ pariter cumulari. Væ væ tibi clerice, mors in olla, mors etiam in olla carnium. Mors in huiusmodi delicijs est, non modo, quia secus introitum delectionis posita est, sed ob id maxime, quia populi cōstat esse peccata, quæ comedis. Sumptus ecclesiasticos gratis te habere putas cantando, vt animis tibi prouenire videntur. Sed bonum erat magis fodere vel etiam medicare. Peccata enim populi comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Venient, venient, ante tribunal Christi. Audietur populorum querela grauis, accusatio dura, quorum scilicet vixere stipendijs, nec diluere peccata, quibus facti sunt cæci duces, & fraudulenti mediatores. De altari, ait, viuant, non superbiant, non luxurientur, non ditentur, non de bonis ecclesiæ sibi ampla palatia fabricent, mutantes quadrata rotundis, nec loculos inde congregent, nec in vanitate, nec in superfluitate dispērdant. Non extollant de facultatibus ecclesiæ consanguineos suos aut neptes; ne filias dixerim nuptijs tradant. Res enim pauperum non pauperibus dare par sacrilegij crimen esse dignoscitur. Sane patrimonia pauperum facultates sunt ecclesiarum & sacrilega eis crudelitate subripitur, quicquid sibi ministri & dispensatores non vtique Domini vel possessores vltra victum & vestitum accipiunt. Nec enim ordinauit Deus his, qui Euangelio seruiunt de Euangelio quærere delitias vel ornatus, sed viuere vt videlicet sint contenti alimenta corporis, non gulæ irritamenta, aut incitamenta libidinis, & quibus tegantur non quibus ornentur accipere. Triplex igitur funiculus, qui difficile rumpitur, miserum in perniciem trahit, qui impure intrat, indigne ministrat, & fructu abutitur temporali.

Philip. 3.

4. Reg. 4.

Osee. 4.

Bona ecclesiæ quibus vsibus nō sunt impēdenda.

De bonis ecclesiæ vltra victum & vestitū aliquid sumere sacrilegium est.

De superbia eorum, & falsa securitate.

CAP. X.

1.Tim.6. Eccl.4. QVid enim si in hoc mundo floret, & prosperatur in via sua. Arescet velociter, & cito decidet flos fœni, scilicet & vapor ad modicum parens, parcitur virgæ quando inuenitur iniquitas eis ad odium. Cumque frontosa impudentia cor obduxit, non vt paueat, nec contremiscat, desperatio est. Propter quid enim irritauit impius Deum, & exacerbauit Dominum peccator? Non propter fornicationes, incestus, aut sacrilegia; nihil enim horum memorat Propheta, sed quia dixit in corde suo, non requiret. Hoc enim dicere est requisiturum non expauescere. Huic autem impietati secūdum multitudinem iræ suæ miseretur Deus; dum nec quærit, nec arguit, nec flagellat, nec vindicat. *Misereamur*, ait, *impio*, procul fiat à me miseratio tam crudelis, qua non discat homo facere iustitiam, & obdormiscat miser dicens: *Oblitus est Deus, auertit faciem suam ne videat, ducat in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendit.* In terra, inquit, Sanctorum inique gessit; id est, in Ecclesiasticis possessionibus, quæ Sanctorum vsibus fuerunt assignatæ, scilicet in domo Dei, quam decet sanctitudo. In clero quippe tanquam in cœlo iniqua gerit, quia cœleste tenet officium, & tanquam angelus aut eligitur aut reprobatur. Inuenta autē in Angelis prauitas, vt grauius iudicetur necesse est & inexorabilius, quam humana. Age ergo, quoniam iudicium durissimum in his, qui præsunt fiet. Ascendat superbia tua, semper sequere Regem tuum. Omne sublime videant oculi tui, festina multiplicare prębendas. Inde ad archidiaconatum euola, deinde ad episcopatum aspira, nec ibi requiem habiturus, quoniam sic itur ad astra vt altiori gradu grauior sit casus. Neque enim sic paulatim decides, sed tāquam fulgur impetu vehementi quasi alter sathanas subito in profundum deiicieris.

[Margin: Tria clericis perniciem adferunt. — Psal. 9. Isaia. 26. — Psal. 9. Iob. 21. Isa. 26. — Clerici peccantes quare grauius punirentur.]

Quod eis in futuro succedet luctus pro gaudio.

CAP. XI.

Psal. 72. IN *labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: Ideo tenuit eos superbia*, scilicet diaboli peccatum & iniquitas, hæc est, quæ disciplinam non recipit, curari renuit; vlcus pessimum quod nec summis digitis patitur attrectari. Quid miseri tanto opere flagellum declinatis? Mutatis non effugitis pœnitentiam. Nam malum impunitum esse non potest. *Et quidem in hac die, quæ ad pacem vobis, sed si cognouissetis, & vos, &c. Tollite*, inquit, *iugum meum super vos*. Sine iugo esse non possumus. Homo enim ad laborem nascitur, sed graue iugum super filios Adam, vtique qui sequuntur eum. Nam super eos, qui Christum sequuntur suaue est. *In sudore*, inquit, *vultus tui vesceris pane tuo.* Nunquid in eo sententiam laboris omnes excepimus in quo sine exceptione omnes peccauimus? Forte enim aliqui dicant. Quid peccamus, nostra licite possidemus, à rapinis & furtis abstinemus? Ego sane diuitem illum, de quo Dominus in Euangelio narrat, in nullo horum audio accusari. *Induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide.* Si crudelitatis arguitur, quod habes substantiam mundi huius, & videns fratrem suum egere *clausit viscera sua ab eo*, quando hæc diuiti deest, quantos videtis, & ipsi Lazaros esurientes, nudos, ægrotos, & plus de iumentis vestris, quam de eorum miserijs cogitatis? Sed ad tremendum Abrahæ, immo Dei Abrahæ iudicium veniamus. *Fili recordare, quia recepisti bona in vita sua, &c.* Hæccine est tota causa cruciatuum, quod in hoc sæculo bona recepit: Ipsa plane. Neque enim ad hoc nos de paradiso voluptatis animaduersio diuina eiecisse videtur, vt alterum hic Paradisum sibi adinuentio humana pararet. Homo ad laborem natus, si ipse laborem refugit non facit ad quod natus est, ad quod venit in mundum. Quid respondebit ei, qui instituit eum vt laboret: *Nunc vero hic consolatur, tu vero cruciaris.* Ibid. Quid dicemus ad hæc: Si talis est finis, & tale iudicium, *vt extrema gaudij luctus occupet*: nonne præferenda sunt in hoc sæculo mala bonis. Prou. 14.

[Margin: Luc. 21. Matth. 11. Iob 5. Eccl. 40. — Gen. 3. — Luc. 16. — 1. Ioan. 3. — Luc. ibid.]

De insatiabilitate peccantium.

CAP. XII.

CÆterum non est cōcupiscentiæ modum ponere, neque amator pecuniæ dicet aliquando sufficit, neque etiam libidinosus satiabitur voluptate. Sic & crudelis quisque semper sanguinem sitit; & ambitiosus, aut humanæ laudis cupidus acceptis dignitatum titulis seu fauoribus, malum exinde remedium capit, sed desiderio æstuat ampliori. Minus autem inuenit requiem, qui sibi placere cupit, & putat se aliquid esse, cum nihil sit. Vidi & ego aliquando quinque viros, & quid nisi freneticos arbitrarer. Primus siquidem buccis tumentibus marinam masticabat arenam. Secundus sulphureo astans lacui exhalantem teterrimum, & fœtidissimū gestiebat haurire vaporem. Tertius fornaci incubans vehementer accensæ, micantes scintillas hiantibus excipere faucibus lætabatur. Quartus supra pinnaculum templi residens leuioris auræ spiritum aperto ore attrahebat. Et si quo minus influere videretur flabello sibi vētum faciebat, ac si totum speraret aerem deglutire. Quintus seorsum positos ridebat cæteros, ipse quoque ridendus, & maxime, proprias enim carnes incredibili studio sugere laborabat, nunc manum, nunc brachium ori imponens. Miseratus homines causamque miseriæ sciscitatus à singulis, vnam omnibus reperio validissimam vtique famem. Tunc macilentissimas eorum facies contemplatus, recordabar Prophetæ gementis, & dicentis. *Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.* Quid prosunt hæc vobis inquio: Non sunt naturales cibi, famem magis prouocant hæc, quam extinguunt. Nimirum ad imaginem Dei facta anima rationalis cęteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest. Capacem Dei quicquid Deo minus est non implebit. Inde est quod naturali desiderio omnes quidem summum bonum appetere probantur, nullam nisi eo adepto requiem habituri. Sed errant miseri viam non inuenientes, & vt scriptum est: *In circuitu impij ambulabunt*, dum minora bona quærentes illud semper desiderant, quod necdum sibi vicinius videntur adepti, vnusquisque quod valet trahit in partem, nec aliquando poterit, hic circuitus peragrari. Vis peruenire, incipe transire. In circuitu siquidem ambulas, & quod prope erat cordi tuo, terga vertens declinas. Hinc est, quod vociferantur ad te: *Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere &c.* Psal. 11. Anfractuosa vita est & inambulabilis, facilius peruenies spretis omnibus, quam adeptis.

[Margin: Concupiscentiæ non licet modum ponere. — Quinque genera hominū furiosorum. — Psal. 101. Anima rationalis Dei capax cæteris omnibus occupari potest, satiari non potest.]

De illis qui reformidant aggredi viam perfectionis.

CAP. XIII.

ECce, inquit, *nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Matth. 19. Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptum in eis extinguit spiritum, quem Dominus voluit vehementer accendi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu delibera: magnum est quod proponis, experire quid possis, amicos consule. Hæc est sapientia mundi, terrena, animalis, diabolica, salutis inimica, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ Deo solet vomitum prouocare: cum à Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione. Vocat magni consilij Angelus, & quid aliena cōsilia præstolaris: Quis fidelior illo, vel sapientior. Deduc me Domine, & deducar fortior esto, & inualesce, vt ab ore putei gehennæ eripiar, &

[Margin: Vana argumenta quæ mundani homines tyronibus religionis proponunt.]

inducias petam, & cunctabor exire si forte interim fiat aliquid. Abscondi ignem in sinu meo, & exusto iam latere, & iam sanie defluente diu deliberandum est an excutiam illum. Magnum est, quod offerunt, sed eo vtique libentius & festinantius, suscipiendum obuiis manibus, & cum feruore & hilaritate. Probet autem seipsum, qui de propria virtute præsumit, nam diuina quidem omnino probata est. Amicos consulat, qui non legit: *Inimici hominis domestici eius.* Quid frequentat Euangelium, qui Euangelio non obedit? *Sine*, inquit, *mortuos sepelire mortuos suos.*

Math. 10.

De brauiis sequentium Christum per viam praedictam.

CAP. XIV.

SEQVITVR. *Vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis, &c.* Quæ est hæc noua regeneratio. Tertia generatio non illa scilicet quæ fit ex sanguinibus, & voluntate viri; nec illa, quæ fit ex aqua, & Spiritusancto, sed corporis futura reformatio. Homo nimirum ex anima & corpore constans totus simul cecidit, per peccatum in mortem, sed totus simul resurgere non potest: dignumque est, vt ea portio quæ videtur potior reparaetur prior. Hæc est anima. Prior ergo reficiatur quæ prior corruit, præsertim eo quod ab eius culpa corporis pœna prodierit. Vnde prius vtique peccata mundi non molestias tollere carnis Saluator venit, quod in seipso manifestius docuit pœnis omnibus corpus exponens, animam autem immunem prorsus à peccato custodiens. Non sic hodie, non sic filij hominum, sed animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt dantes operam eius valitudini, immo etiam voluptati. De schola Hipocratis & Epicuri didicerunt hæc. Tempus hoc animabus, non corporibus est assignatum, dies salutis vtique non voluptatis. At nemo, inquiunt, carnem suam odio habuit. Verum est, sed zelum habens absque scientia, dum prodesse festinat inuenitur obesse. Cum enim iudicium carnis ex anima pendeat, nihil carni potest vtilius, quam salus animæ prouideri, vt videlicet in tempore sit respectus illius, & socia passionis, fœlicitatis quoque consortium mereatur. Vnde Apostolus: *Saluatorem* inquit *expectamus, &c.* Requiesce in hac spe caro misera, qui propter animam venit, pro te quoque venturus est. *In regeneratione* inquit *cum sederit filius hominis &c.* Fœlix regeneratio, quando renascitur ad sessionem miser homo natus ad laborẽ. Corpus enim Resurrectionis iam non moritur, & iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec nullus dolor, quoniam priora transierunt. Fœlices lachrymæ, quas benigna manus conditoris absterget. Et beati oculi, qui in talibus liquefieri potius elegerunt, quam eleuari in superbiam, quam omne sublime videre, quam auaritiæ petulantiæ famulari. Sedebit igitur corpus immortalitatis & impassibilitatis gemina quadam fœlicitate dotatum, liberum ab omni necessitate, & ab omni concupiscentia alienum immune ab omni corruptione, plenum gratia, configuratum denique claritati Christi. Sedebit & anima sicut nil metuens, sic nec cupiens vltra. Cœterum in regeneratione corporum sedebit in sede maiestatis, qui pro animarum regeneratione stetit in ignominioso supplicio crucis.

Math. 19.

Christus venit prius tollere peccata mundi quã carnis molestias.

Philip. 3.

Math. 19.

Corpus gloriosum quale.

De ascensu ad regnum, & tempore quod ad hoc homini est concessum.

CAP. XV.

SCala vero, qua ad Deum ascendimus tres habet gradus, scilicet sobrie viuere quo ad nos, iuste quo ad proximum, pie quo ad Deum. Latera scalæ sunt vilitas, & asperitas, innixa basibus, idest duobus lignis Crucis, desuper etiam capitellis coercenda scilicet spe super næ gloriæ, & voluptatis æternæ. Quis vero secularis honor excogitari potest, qui non prorsus in tantæ sublimitatis comparatione vilescat? Non vnius siquidem ciuitatis, aut populi, seu regionis vnius, sed vniuersitatis iudices habent præsidere cum Christo. Nec solum ipsos homines, sed ipsos Angelos iudicabunt, qui parentes ad modicum vaporem præsentis gloriæ dedignantes, & exufflantes, imperium Christi vniuersis præferunt titulis dignitatum. Infœlix prorsus ambitio, quæ ambire magna non nouit, quærens de modico crescere, de maximo autem minui. Ama[illegible]nim primas cathedras, quæ sicut grossi ficuum velo[illegible] sunt casuræ. Hęc enim est perfectorum gloria singularis, inter ipsos etiam eminere fideles, & cæteris quoque saluandis præeminere auctoritate iudiciariæ potestatis. Magna quidem promissio diuina, sed longa nimium dilatio; & molesta expectatio terrenam deserere sortem & nondum obtinere cœlestem. *Breues dies hominis sunt.* Sed esto tibi multa annorũ curricula restant, adolescens es, vsque ad senectutem victurus & senium. Quid necesse habes amittere tempora tanta, perdere lucra tanta? Nihil tempore preciosius, sed heu hodie nihil vilius æstimatur. Transeunt dies salutis, & nemo sibi non reditura momenta periisse causatur. Sede, computa, quid diebus singulis acquirere valeas certus apud Deum nullum omnino bonum irremuneratum, & sicut non capillum de corpore, sic ne de tempore momentum periturum.

Tempore nil pretiosius.

De stultitia cupidorum, qui nolunt relinquere simpla pro centuplis.

CAP. XVI.

SEquitur: *Et omnis, qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, &c.* Quid insaniæ est, quod cunctantur homines relinquere simpla pro centuplis; vbi est cupidus, vbi ambitiosus? Quid ad fidele negocium, & nundinas quæstuosissimas auaritia intepuit, & obdormiuit in terra? Cui id Iudæo negares o homo, cui sacrilego dare, quod habes cunctareris pro centuplo? Sed execrabilis tibi est manus domini, vt ab eo commutationem accipere non acquiescas. An non fictus in præcepto labor, onus leue, suaue iugum, crux inuicta, vbi scilicet Christus morte mulctatur, cruce turpatur. Quis suorum delicias siue gloriam sustinere queat, nedum quærere audeat? Sicut exercitij spiritalis & curæ cordis indicium est euidens contemptus exteriorum, sic eorum solicitudo signum est certum mentis incultæ. *De stercore boum lapidatus est piger* qui Christum lucrifacere negligens corde vacuo, & deserto foras cogitur euagare. Væ væ misero, dum stercoratur, ornari putatur. Bos erat Paulus, qui omnia hæc arbitrabatur vt stercora, vt sane mentis auiliorem credat non esse in virtutibus, quam in vitiis delectationem. Neque enim carni vel mundo, vel diabolo, sed Christo seruire regnare est. *In via*, inquit *mandatorum tuorũ delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* Quid erit in patria, si tanta est delectationis copia in via? Nam & Apostolus, non spe solum, sed etiam in tribulationibus docuit delectari. *Et omnis* inquit, *qui reliquerit domum, aut agrum, &c.* Ipse enim hic loquitur, qui dicit alibi. *Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

Math. 19.

Eccle. 22.

Philip. 3.

Psal. 118.

Math. 19.

Luc. 21.

De illis qui relinquunt possessiones, sed non proprias voluntates.

CAP. XVII.

SEd audiui, ait homo, qui perditionis suæ occasionem quærit & vt vulgo dicitur festucam quærit vnde eruat sibi oculum. Audiui, inquit, de illis, qui reliquerant omnia, & ad vomitum sunt reuersi; quomodo isti acceperunt centuplum? Sunt quidem loculi, sed non solum pecuniæ, sed etiam propriæ voluntatis. Scrutetur prouide vias suas & studia sua, qui promissam centupli gratiam sibi deesse causatur. Nec dubium, quin inueniat

Calumnia eorum qui dicunt centuplum non accepisse a-postatas: & responsio.

angulū & diuersoriū reclinatoriūque non filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidum. Magis autē obsecro relinquat omnia, nihil sibi retineat, ne modicum fermenti totam massam corrumpat, & solum sequatur Christum iactans cogitatum suum in eo enutriendus ab eo, & centuplum sine dubio recepturus. Nemo ergo cum se viderit non omnia reliquisse, centuplū non accepisse miretur. Præciosa siquidem diuina consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Infœlix tu Esau: qui dixisti: *Nunquid vnam tantum benedictionem habes pater?* Quanto melius diceres cum propheta; *Vnam petij à domino hanc requiram.* Indignus enim cœlesti benedictione conuincitur, qui eam dubio quærit affectu, duplici intentione, aliud sibi refugium parans si non eam forte obtinere contingat. *Maior est* (inquit Cain) *iniquitas mea, quam vt veniam merear.* Quid ergo? Renuat consolari anima tua; si veniam non meretur: hoc solum cogita, & deplora. *Sed omnis*, inquit, *qui inuenerit me, occidet me.* Graue damnum, grauis iactura, si corpus perimatur, quandoquidem anima perijt. Sic enim se occidendum causabatur infœlix tanquam pro magno beneficio habiturus, si prohiberetur occidi; quod factū est. Consolationem miseram obtinuit, quam quæsiuit, & oblitus est illius pro qua maximè supplicare debuerat. Sic & Saul postquam peccauit, Amalech Rege seruato, primo quidem Samueli visus est pro indulgentia supplicare. Sed eo tamen in sententia persistente tunc, inquit, *bonora me coram omni populo.* Sic vsque hodie dilectissimi cuius ad alias delectationes consolationis mens inhiat, & non pœnitus renuit in caducis, & transitoriis consolari, ipse sibi profecto cœlestis subtrahit gratiam consolationis, quam si digna deuotione & pleno affectu peteret, quæreret, pulsaret, sine dubio acciperet.

Gen. 23. *Psal. 26.* *Gen. 4.* *1. Reg. 15.*

Quod prædictum centuplum nemo scit nisi qui accipit.

CAP. XVIII.

Apoc. 2.

FOrte adhuc sæcularis, quispiam dicit: Ostende mihi centuplum, quod promittis. At inquam: Nūquid homini ostendenti potius crederes, quam veritati promittenti? Deficis scrutans scrutinio, nisi credideris non intelliges. Manna absconditum est, nemo scit, nisi qui accipit. An non omnia possidet cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritusancto, qui Christum habet in pectore? *Quam magna*, inquit, *multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te & memoriā abundantiæ suauitatis tuæ.* Hoc ergo centuplum est adoptio filiorum, libertas, & primitiæ spiritus, delitiæ charitatis, gloria conscientiæ, regnum Dei, quod est intra nos, non vtique esca, vel potus; sed iustitia, & pax & gaudium in Spiritusancto, non in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hæc est virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti Crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum in morte pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc gratia deuotionis, & etiam vnctio docens de omnibus, quam inexpertus ignorat, quia nemo scit, nisi qui accipit. His itaque præueniat vos Deus benedictionibus dulcedinis, ad solatium vtique & remedium præsentis laboris, ne deficiamus in via, vt de præsentium exhibitione munerum firma sit expectatio futurorum.

Psal. 30.

Centuplum quod promisit Christus quid sit.

De Meditatione hominis circa se.

CAP. XIX.

IDem in libro meditationum. Multi multa sciunt, & semetipsos nesciunt, alios inspiciunt, & seipsos deserunt: Deum quærunt per ista exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus. Idcirco ab exterioribus redeam ad interiora, & ab interioribus ad superiora ascendam, adhærendo sic veritati per cognitionem. Nam ab illa defluendo per amorem amando scilicet vanitatem pro illa homo vanitati similis factus est. Et quid vanius, quam diligere vanitatem? Et quid iniquius, quā contemnere veritatem? Itaque appetitus vanitatis est contemptus veritatis, & contemptus veritatis causa est nostræ cæcitatis. Vnde quia non probauerunt iniqui Deum habere in notitiam; tradidit illos in reprobum sensum. Quanto autem in cognitione mei proficio, tātò ad cognationem Dei accedo.

Rom. 1.

Secundum interiorem hominem tria in memoria mea inuenio, per quæ Deum recolo, conspicio, & concupisco; sunt autem hæc tria memoria, intelligentia, voluntas siue amor. Per memoriam reminiscor, per intellectum intueor, per voluntatem amplector. Cum Dei reminiscor in memoria mea eum inuenio, & eo delector. Intelligentia intueor quid sit Deus in seipso, quid in Angelis, quid in sanctis, quid in creaturis, quid in hominibus. In seipso est incomprehensibilis, quia principium, & finis. Ex me intelligo quam incomprehensibilis sit, quando me intelligere non possum quem ipse fecit. In Angelis est desiderabilis, quia in eum desiderant prospicere. In sanctis est delectabilis; quia in eo assidue fœlices lætantur. In creaturis est admirabilis, quia omnia potenter creat, sapienter gubernat, benigne dispensat. In hominibus est amabilis, quia eorum Deus est, & ipse in eis habitat tanquam in templo suo. Diligere eum vere debemus, quoniam ipse prior dilexit nos, & ad imaginem & similitudinem suam nos fecit, quod nulli aliæ creaturæ donare voluit. Oportet itaque id quod ad imaginem est, cum imagine conuenire.

Tria sunt in nobis memoria intellectus & voluntas.

Deus qualis est in rebus omnibus. *Ioan. 4.* *Gen. 1.*

Representemus ergo in nobis imaginem eius in appetitu pacis, virtutis, & veritatis, & in amore charitatis. Teneamus eum in memoria, portemus in conscientia, & vbique præsentem veneremur. Beata siquidem anima est, apud quam Deus requiem inuenit. Beata, quæ dicere potest. *Et qui creauit me requieuit in tabernaculo meo.* Negare siquidem ei requiem non potest. Cur ergo nos deserimus, & in his exterioribus Deum quærimus; qui apud nos est, si nos esse velimus apud Deum.

Eccl. 24.

De Consideratione propriæ miseriæ præsentis & futuræ.

CAP. XX.

SEcundum exteriorem hominem de parentibus illis venio, qui me ante fecerunt damnatum, quam natū. Miseri miserum in huius lucis miseriam induxerunt. Ad illos vero festino qui morte corporis exierunt. Cum eorum sepulchra respicio, non inuenio in eis nisi cinerem & vermem, fœtorem & horrorem. Quod ego sum, illi fuerunt, & quod ipsi sunt ego ero. Plorans & vlulans traditus sum huius mundi exilio, & ecce morior plenus iniquitatibus & abominationibus, iamiamque præsentabor ante districtum iudicem de operibus meis rationem redditurus. Væ mihi misero cum venerit illa iudicii dies, & aperti fuerint libri in quibus omnes mei conatus, & cogitationes recitabuntur præsente Domino. Tunc demisso capite præ confusione conscientiæ stabo coram Domino trepidus & anxius, cum de me dicetur: *Ecce homo, & opera eius.* Quadam vero vi diuina fiet, vt vnusquisque opera sua bona vel mala, tunc in memoriam reducat, & mentis intuitu mira celeritate cernat, vt accuset vel excuset scientia conscientiam atque omnes ita simul & singuli iudicentur.

De miseria hominis & examinatione extremi iudicij.

Iudicium faciet gestorum quisque suorum.
Cunctaque cunctorum cunctis arcana patebunt.

Quæ enim nunc confiteri erubescimus, tunc manifestabuntur omnibus. Et quicquid istic dissimulando palpamus totum illic vindex flamma comburet.

Ignis vbique ferox ruptis pugnabit habenis.

Quantoque diutius nos expectat Deus vt emendemus, tanto districtius iudicabit si neglexerimus.

De dignitate animæ.

O anima insignita Dei imagine, decorata eius similidine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, particeps ra-

tionis

tionis; Quid tibi de carne? si diligenter consideres, quid per os & nares cœterosque meatus egrediatur, vilius sterquilinium nunquam vidisti. Si singulas eius miserias enumerare velis, quam sit onerata peccatis, pruriens cõcupiscentijs, occupata passionibus, polluta illusionibus, plenam omni confusione, & ignominia inuenies. Attende homo quid fueris, quid es, quid eris.

Fama, fauor populi, feruor iuuenilis, opesque
Surripuere tibi noscere quid sit homo.

Nihil enim aliud est homo, quam sperma fœtidum, saccus stercorum, & cibus vermium.

Post hominem vermis, post vermem fœtor & horror.
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

De superna beatitudine, & quis ad eam possit ascendere.

CAP. XXI.

Psal. 83. Ciuitas cœlestis, mansio secura, patria totum continens quod delectat, populus sine murmure: *quam gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Ibi.

Pax, pietas, bonitas, lux, virtus, splendor, honestas.
Gaudia, lætitiæ, dulcedo, vita perhennis.
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Quæ ergo nos angit vesania vitiorum, sitire absinthium, huius mundi sequi naufragium, vitæ labentis pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & nõ magis conuolare ad Angelorum societatem, sanctorum splendorem, Regis potentis honorem, supernæ gloriæ decorem? Sed ad hæc omnia, quis idoneus? Profecto verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus. Verus pœnitens semper in dolore de præteritis, & in labore de futuris cauendis; sic plangit commissa, ne committat plangenda. Bonus obediens dat suum velle, & suum nolle, vt possit dicere, *paratum cor meum deus. &c.* Amabilis socius omnibus est officiosus, & nulli onerosus Domini seruus, proximi socius, mundi Dominus. Fidelis seruus in contemplatione Dei, & custodia sui. Sed tu intelliges ad te custodiendum nunquam sufficere posse tuam industriam, adhibe tamen omnem diligentiam, & implora diuinam clementiam, atque angelicam exora tutelam. Iesum Christum sicut signaculum super cor tuum pone. Cum enim Christus cordis ostium; custodit, & est ostiarius, vt per illum ingrediantur & egrediantur omnes familiæ cordis, consequenter adsunt millia milium Angelorum ad foras exteriorum sensuum excubantium, nec alienigena audet irrumpere terribiles illas acies propter ostiarij reuerentiam & Angelorum custodiam.

Quis ad gaudiũ beatorum idoneus. *Psal. 106.*

De discussione vitæ propriæ, & pura oratione.

CAP. XXII.

Quomodo homo debet se examinare.

INtegritatis tuæ curiosius explorator vitam tuã quotidiana discussione examina. Attende diligenter quãtum proficis, vel quantum deficis, qualis sis in moribus, qualis in affectibus. Stude cognoscere te, quia multo melior est & laudabilior, si teipsum cognoueris, quam si te neglecto cognoscas cursus syderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium.

Quomodo debet esse attentus psalmodia.

Cum ad orandum vel psallendum ecclesiam intraueris, fluctuantium cogitationum tumultum exterius relinque, curam exteriorum pœnitus obliuiscere, vt Deo possis vacare. Fieri enim non potest vt cum Deo aliquãdo loquatur, qui cum toto mundo etiam tacens fabulatur. Intende illi, qui intendit tibi. Audi illum loquentem tibi, vt exaudiat te loquentem sibi. Ita fiet, vt diuinis laudibus soluendis debita reuerentia, & solicitudine assistas, si singula verba diligenter attendat, non quod ego ista faciam dico, sed quod facere vellem, & non fecisse pœnitet, & non facere piget. O quam fœlix esses, si semper spiritualibus oculis intueri posses, quomodo *præueniunt Principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum*

Psal. 67.

tympanistriarum. Videres proculdubio, qua cura quoue tripudio intersunt cantantibus, assistunt orantibus, adsunt meditantibus, supersunt, quiescentibus, prouidentibus & procurantibus prosunt. Diligunt enim concitues suos, eisque congaudent, confortant, instruunt, protegunt, prouidentque in omnibus. Ipsi enim desiderãt aduentum nostrum, quoniam de nobis expectant ciuitatis suæ ruinas restaurari, diligenter quærunt, & libenter audiunt bona de nobis, solicite discurrunt medij inter nos & Deum, nostros gemitus ad eum fidelissime deportãtes, non dedignantur esse socij nostri, quia iam facti sunt ministri. Exultare eos fecimus, quando ad pœnitentiam conuersi sumus. Festinemus ergo quantum de nobis est eorum adimplere lætitiam. Væ tibi, qui reuerti desideras ad vomitum, redire ad lutum, putasne placatos habebis in iudicio, quos tanto & tam sperato priuari vis gaudio.

Angelorum erga homines sollicitudines.

Quod vbique bonæ orationi insistendum sit, & charitati studendum.

CAP. XXIII.

Orandum est semper, & in omni loco.

VBicumque fueris, intra temetipsum ora; si longe fueris ab oratorio, noli quærere locum, quantum ipse locus es. Sicut autem nullum momentum est, quo homo non fruatur Dei bonitate & misericordia, sic nullum debet esse momentum, quo eum non habeat præsentem in memoria. Noli vilipendere orationem tuam, quam ille ad quem oras non vilipendit. Sed antequam egrediatur de ore tuo, scribi eam iubet in libro suo. Et vnum ex duobus indubitanter sperare debemus, quantũ dabit nobis quod petimus, aut quod nouit esse vtilius. Cogita ergo de Deo quicquid melius potes, & de te quicquid deterius potes. Omne tempus in quo de Deo non cogitas, hoc te computa perdidisse; vaca ergo, & vbicunque fueris tuus esto. Noli te rebus tradere, sed cõmendare; quocunque loco consistis, aliquid salutare in animo tuo versa; animum colligens tecum habita, & in latitudine cordis tui deambulans ibi cœnaculum grande stratum Christo exhibe.

Accusat se quod orationi parum vacet.

Nihil aliud me docet scriptura, nisi religionem amare, & veritatem seruare, & charitatem habere. Ego autẽ miser & miserabilis citius curro ad lectionem, quam ad orationem, libentius volo legere, quam Missas audire. Expectat me aliquis volens de sua necessitate loqui: ego vero librum accipio, quem ille, vel ille habere vellet, & legendo in eo amitto charitatis fructum, pietatis affectum, compunctionis fletum, missarum vtilitatem, cœlestium contemplationem. Nihil tamen in hac vita dulcius sumitur, nihil auidius sentitur, nihil sic mentem ab amore mundi separat, & contra tentationes roborat, quam gratia contemplationis.

De impuritate confessionis & orationis.

CAP. XXIV.

MIserere mei Deus, quoniam ibi plus pecco, vbi peccata mea emendare debeo. In monasterio sæpe dum oro, non attẽdo quid dico. Idcirco magnam iniuriam Deo facio, cum illum precor, vt orationem meam exaudiat, quam ego qui fundo non audio. Precor, vt mihi intendat, ego vero nec mihi, nec illi intendo: sed quod deterius est immunda & inutilia in corde versando, fœtorem horribilem eius conspectibus ingero. Nihil est in me corde meo fugacius, quod quotiens me deserit, & per prauas cogitationes defluit, totiens Deum offendit. Confessionem diuisi, vt diuersis sacerdotibus diuersa manifestarem, & ita venia carui ad quam per partes venire putaui. Execranda namque fictio est diuidere peccatum, & superficie tenus radere, nec intrinsecus eradicare. Heu in me est quicquid mihi nocere potest, & ego ipse mihi sarcina sum. Optaui vt Deus peccata mea nesciret

citet, aut punire nollet, vel non posset, & ita volui Deum esse insipientem & iniustum. & impotentem, quod si esset, Deus non esset. Sæpe ad sacrum ministerium vocē meam fregi, vt dulcius cantarem, magisque delectabar in vocis modulatione, quam in cordis compunctione. Deus vero non quærit vocis leuitatem, sed cordis puritatem. Nam dum cantor mulcet populum, Deus irritatur. Finxi me non esse quod eram, dixi me velle quod nolebam, aliud ore dicebam, & aliud mente volebam, & ita sub ouina pelle vulpinam cōsciētiā abscondebam. Vulpina siquidem conscientia est tepida conuersatio, ficta confessio, obedientia sine deuotione, oratio sine intentione, lectio sine ædificatione, sermo sine circunspectione. Magnam porro coronam & vestem rotundam, regulam ieiuniorum seruo, & statutis horis psallo, sed cor meum longe est à Deo meo. Exteriorem superficiē intuens, salua mihi omnia arbitror, totus pergens in ea, quæ foris sunt, oblitus interiorum meorum, sicut aqua effusus sum.

De miserijs, & periculis huius vitæ mortalis.

Cap. XXV.

Quomodo se debet vnusquisque considerare.

SI me non inspicio, meipsum nescio. Si autem inspicio, tolerare me non potero; tanta in me confusione digna inuenio; quanto sæpius, & subtilius me discutio, tanto plures abominationes in angulis cordis mei reperio. Porro diabolus, quem non video, & ideo non possum satis cauere ab eo, laqueos mihi abscondit, viscum ponit scilicet amorem possessionis, affectum cognationis, cupiditatem honoris, voluptatem carnis, quibus scilicet anima inuiscatur, vt pennis contemplationis per plateas supreme Syon volare non possit. Heu mihi, quia vndique tela volant; quocunque me vertam nulla securitas, & quæ mulcent, & quæ contristant, omnia timeo, & esuries, & refectio, & somnus, & vigiliæ, & labor, & quies militant contra me. Magis autem illud malum timeo, quod facio in abscondito, quam quod in aperto. Malum autem quod nullus videt nemo reprehendit, & vbi non timetur reprehensor, ibi securius accedit tentator.

De inimicis hominis.

Caro hominis vnde sit, & quid pariat.

Caro mea de luto est, & ideo lutosas & voluptuosas cogitationes de ea habeo; vanas & curiosas de mundo, amaras & maliciosas à diabolo; qui multum confidit in adiutorio carnis, quia magis nocet domesticus hostis. Illa vero ad subuersionem nostram fœdus cum eo init, vtpote de peccato nata, in peccato nutrita. Murmurat assidue, impatiens est disciplinæ. Hac vtitur tortuosus serpens, cui nullum est aliud desiderium, nullum negociū, nullum studium, nisi animas perdere: & caro quæ data est nobis in adiutorium, fit nobis in ruinam, & in scandalum. Da itaque operam internæ lectioni, vt legas & intelligas temetipsum, & vt legas & diligas Deum, vt vincas mundum, & omnem inimicum, quatenus labor tuus conuertatur in requiem, luctus in gaudium, & post tenebras huius vitæ videas ortum surgentis auroræ.

Meditatio Aduentus Christi ad passionem.

Cap. XXVI.

IDEM IN EXHORTATORIO DE PASSIONE DOMINI. *Noli timere filia* Sion, ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Veni Domine Iesu, *veni desiderate cunctis gentibus, quia dormitauit anima mea præ tædio moræ tuæ, & oculi mei languerunt præ inopia luminis tui. Orire Sol amabilis, vt exeat homo ad opus suum, &c.* Noli timere filia Sion, quia timor oculum turbat, hilaris pupilla lucide speculatur. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, qualis ipse est, talem te esse vult. Mansuete iugum eius porta, vt & ipse sedeat super te. Venit enim tibi, & tu non vadis ei obuiam! Egredere de terra tua, egredere de ciuitate, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, &c. egredere cum pueris Hebræis, qui transeunt simpliciter in occursum Domini. Nihil in te resideat quod in occursum Iesu non prodeat, quia nec vna angula in Ægypto Pharaoni relinquenda est. Manus, & cor, & linguæ concinnant *Osanna in excelsis.* Et nunc Domine passionis tuæ dies vrgere nos deberent magis quam præpositi Pharaonis, quoniam in operibus tuis iustitia est, & pax, & gaudium in Spiritusancto. Nos autem dormitamus, te pro nobis orante, quia oculi nostri tempore nostro grauati sunt. Suscita nos, vt vigilemus & oremus. Vtinam gutta sanguinis qui de agone tuo sudat vsque ad terram nostram decurrat, & aperiat terra os suum, & bibat illū, & clamet ad te, & tecum ad patrem melius, quam sanguis Abel. Quis autem est iste Domine, qui tecum vna hora vigilet: etiam in cælo non est factum silentium nisi quasi media hora, quanto minus in terra vna hora vigilabimus tecum? Quotiens, & quotiens redis ad nos, & inuenis nos dormientes? & nunc benigne suscitas nos, & iterum abis secundo, & tertio, eundem sermonem dicens. Statim autem vt recesseris iterum somnus occupat nos, nec vigilare possumus, nisi quamdiu nobiscum es & suscitas nos. Euigila tandem euigila miserabilis anima, & si non amore, saltem timore. Cogita saltem cruciatum, quem iam passura es in morte. Nulla Crux durior est quam mors, ad quam quotidie tu festinas, & nō attendis. Vide quomodo te mors crucifigit, corpus rigescit, crura distenduntur, manus & brachia decidunt, pectus anhelat, ceruix languescit, labia spumant, oculi stupescunt, facies exudat, vultus horrescit, & velut testa pallescit. Ista crux monet te, nescio vtrum in lectulo molli an in Cruce rigida suauius moriatur. Nunquid Crux dolorem citius abscidit? Quæ videmus & sentimus leuia sunt ad ea, quæ intus anima iam prægustat. Nā sensus, quam cito recedit, animam sua mors semper comitatur. *Matt. 11.*

Meditatio Passionis eiusdem.

Cap. XXVII.

DVm ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea. Si vita nostra proficeret rota sanctæ scripturæ nobiscum pariter ambularet. Sed quia per paludes & saxa pedibus euntes offendimus, vix rotæ nos sequuntur, passio Domini celebratur, & nos voluptati operam damus. Clamat nobis de Cruce: *O vos omnes, qui transitis per viam attendite, & videte si est dolor similis sicut dolor meus.* Attendite dolorem meum, vt in dolore meo videatis dolorem vestrum. Dolor meus imago vestri doloris est, quod attenditis in corpore meo, attendite, videte si similis dolor non est in corde vestro, transitis à vobis ad me, retrāsite à me in vos & videte. Nolite flere super me, sed super vos: videtur ille dolor quem transitis, & non attenditis, magis esset flendus, quam dolor meus. Hæc nobis de Cruce tua clamas, ô bone Iesu, & si non verbis, tamen ipsa refecisti mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. In domo ergo Principis Sacerdotum velata facie colaphizatur Christus. Quod enim Christus in publico, ego patior in occulto, & quod ille foris à ministris Cayphæ, ego intus à nequitijs Sathanæ. Clamidem ei coccineam, hoc est vestimentum tinctum sanguine circundant, cum propter crudelem vitæ suæ sanguinolentiam à plerisque honoratur, & circundatur. Vnde & plectentes coronam de spinis ponunt super caput eius, cum de rapina pauperū spineas ei diuitias coacernantes, caput eius ad regnum elationis efferunt. Aue Rex Iudeorum, Quid superbis terra & cinis, quid veste nitida gloriaris? Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum vermis. Hæc tua vestis est, illuserunt tibi, qui clamyde coccinea circundederunt. Sic Antiochus, & Dominici Natalis hostis Hærodes alienis vestibus depositis in suis vermibus expirarunt. *Thren. 1.*

De susceptione dextri latronis.

CAP. XXVIII.

REdi ad cor tuum tandem aliquando, redi vetus Adam: vide vbi, & quomodo te requisiuit, & inuenitur nouus Adam. Quis enim latro ille, nisi Adam fuit; immo non latro, sed martyr, & confessor. Necessitatem enim conuertit in voluntatem, & pœnam commutauit in gloriã, & Crucẽ in triũphũ. Tu Petrus in cruce fuisti, & Petrus in domo Cayphæ latro. Latro fuit, quando latebat ante cõfessionẽ, iustus autẽ post orationem. Quid enim orauit: *Memẽto mei Domine, cũ veneris in regnũ tuum.* O magna fides, orat pro futuris, non pro præsentibus. Non vult de Cruce deponi, sed in Regno Christi reponi. O cor contritum, & humiliatum, quid minus vel humilius potuit orare, quam vt vel sui memor esset? Memento mei, mei inquam indigni; peccatum meum contra me est, confundor oculos meos ad te leuare. Malum coram te feci, cum me tibi celare volui. Latro sum animæ meæ. Homicidium, quod feci volui occultare, sed malum coram te feci, memento mei. Miserere mei secundam magnam misericordiam tuam. Video enim in te magnam, & tuam, hoc est, competentem misericordiam, quæ te mihi ad mei consimilem condescendere fecit miseriam. Ego quidem digna recipio factis, tu autem quid fecisti? Video te mihi in pœna similem, quem in actu video tam dissimilem. Non potuisti me longius sequi. A summo cœlo egressus de vtero virginis, speciosus forma processisti, & mecum pendes in ligno. Quis huc te adduxit? Sola misericordia. Secundum hanc misericordiam tuam miserere mei Deus. Sed in quo te cognoscam misereri. In hoc quia imaginem meam in te video similem, & hanc eandem mecum miseriam pati. Quid ergo restat nisi, vt sperem? Ergo memento mei, vadis ad regnum tuum, implesti negotium tuum. Ad hoc venisti, vt me reducas tecum. Tecum ire concupisco, & per hoc amarissimam mortem pati non contremisco. Quo ergo contremiscerem, vbi te mecum esse viderem? *Etiamsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Aut quomodo erubescerem, quod te dominum cœli portare viderem. Qui enim portat Crucem tuam, portat gloriam tuam, & qui gloriam tuam portat, portat te. Portantem autem te, tu portas super humerum tuum. Humerus tuus altus est, fortis est, pertingit vsque ad patris consessum, super omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Illuc reducas ouem centesimam, illuc deduces ouem Ioseph. Vade iam secura quis Ioseph, Christus te portat super humerum suum. Fortis est humerus eius, noli timere, altus est noli ad ima respicere, *quia nemo mittens manum suam ad aratrum, &c.*

Luc. 23.

Psal. 22.

Luc. 9.

De cruce non timenda, sed amplectenda.

CAP. XXIX.

GRaue iugum super filios Adam. Si essem filius noui Adã, leue iugum portarem. Quid est onus graue? Talentum plumbi. Et quid est onus leue? Crux Christi. Mira res: Nihil formidolosius homini, quam Crucem pati. Sed quare timent crucem homines? Quia latrones sunt. Crux æqua lance iudicat, & remunerat, hinc nocentes, illinc innocentes. Ideoque impiis formidolosa, piis autem super omnia ligna paradisi gratiosa. Nunquid enim Christus Crucem timuit, nunquid Petrus, nunquid Andreas, immo & adoptauit. *Exultauit enim vt Gigas ad currendam viam. Et desiderio,* inquit, *desideraui hoc pascha manducare vobiscum, &c. Meus,* inquit, *cibus est, vt faciam voluntatem patris mei, & voluntas patris mei est, vt calicem eius bibam.* In Cruce ergo Pascha manducauit, quia ascendit in palmam, & collegit fructus eius. *Cum exaltatus,* inquit, *fuero à terra, omnia traham ad me.* Quæ omnia? cœlum, terram, & inferos. Traxit ad se patrem, quia clamor eius intrauit in aures eius, & contremuit terra, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, quia vocem filij Dei audierunt. Sic mediator Dei & hominum medius inter cœlum & terram Pascha manducabat, & fructus arboris vndique colligebat, quos in corpus suum traijciebat, quia confluebant omnia ad arborem vitæ, quæ erat in medio Paradisi. Restricta enim erat framea, quæ viam intercluserat: Quis ergo amplius Crucem timeat? Vere, qui Crucem timet ipse sibi testis est, quod adhuc latro est. In Cruce pendet omnis fructus vitæ, quia ipse est arbor vitæ in medio Paradisi. Ipsa est mæstorum consolatio, esurientium refectio, perfectorum gloriatio. Circuire possum Domine cœlum, & terram, mare, & aridã, & nusquam te inueniam, nisi tantum in Cruce. Ibi dormis, ibi pascis, ibi cubas in meridie. Crux enim tua fides est. Cuius latitudo charitas, longitudo longanimitas, altitudo spes, profundum timor. In hac Cruce anima suspenditur à terra, & dulcia poma de ligno vitæ decerpitur. In hac domino suo adhærens dulciter decantat. *Susceptor meus es tu, gloria mea, & exaltans caput meum.* Nullus ergo te quærit, nullus inuenit nisi crucifixus.

Eccl. 40.

Psal. 18.

De apertione lateris Christi, quod factum est ostium Paradisi.

CAP. XXX.

APeri nobis Domine ostium lateris tui, quod est in arca tua, vt introducas nos cum mundis animalibus septena, & septena. Tu es enim verus Noe, quẽ solum inuenit Deus pater iustum coram se. Tu cognoscis oues tuas, & illæ te, quia sunt animalia munda septena, & septena, qui septiformi gratia, & operibus lucis sabbatum ex sabbato adepti, iam digni sunt octauæ conscribi, qui numerus tantum in arca saluatus est. Introducet nos ad te per ostium lateris tui, quod est fides ecclesiæ, & claude ostium à foris, donec pertranseat iniquitas. Et cessante diluuio iterum nobis aperias ostium non iam fidei, sed spei: ostium contra ostium, quod in montis ædificio Prophetæ monstratum est. Iterum tamen & fenestram habes in arca, per quam dilectus mittit manum suam, & columbam suam excitat. Surge, inquiens, amica mea, sponsa mea, columba mea, & veni, & cum euolat post te, vt apprehendat te, tu effugis, & ascendis super Cherubin, & volas super pennas ventorum, vt non inueniat pes columbæ tuæ solidum quid de te, vbi requiescat, nisi iterum ad arcam tuam reuertatur, & manu apprehensam iterum in sua mansiuncula reponas. Tutius est in porta fidei interim præstolari & quiescere, quam te nimis & frustra insequendo in aquas diluuij intransmeabiles decidere & submergi. Da mihi portionem in terra viuentium, in sepultura peregrinorũ, in agro Aceldemach, qui in precio magno sanguinis tui emptus est. Ibi enim sepulti sunt omnes patres nostri, qui super terram hanc aduenæ fuerunt & peregrini. Ibi Abraham nec sine precio sanguinis Christi gratis se per seipsum saluandum credidit, nec bonum sibi æstimauit esse si in fœtentibus mundi sepulchris habitaret. Sed vbi? In spelunca duplici, vbi spes bonorum operum & amor contemplatiuæ requiescit.

De Mysterio sepulturæ eius, & ascensionis.

CAP. XXXI.

IN lectulũ Salomonis sexaginta fortes ambiunt, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Lectulus tuus Iesu Christe sepultura tua est, in qua sabbato requieuisti ab omni opere, quod patrasti. Est autem monumentum tuum in horto nouum, & in petra excisum, quia amica tua fidelis anima ortus conclusus est, & quotidie renouatur in agnitione tua, & solidatur in petra amoris tui, consepeliens seipsam tibi in interiore secreto cubiculi tui. Ibi te ambiunt fortes doctissimi, non solum carnis illecebras, sed etiam potestates aereas no-

Ʒ̄tudiosque timores abigere. Duplex spiritus, duplo clamat, pater mi creator, pater mi reformator, currus Israel & auriga eius, portas Regis sustines, & gubernas. Ecce sublatus es, ampliusᵗe non videbit tuus Heliseus. Remansit tamen ei pallium tuū in memoriam tui, vt præsentia absentiæ tuæ dolorem semper eius, & augendo leniat, & leniendo augeat. Hoc sacramentum nominis tui, quod sumimus in tui commemorationem donec venias pallium tuum est, caro tua, quia vestitus ad nos processisti, & latuisti quidem perfidis, sed fidelibus tuis teipsum ostendisti. sicut & vsque hodie sub hoc pallio abscondita est maxima fortitudo tua. O fortissime Samson, quā dilectionem non diligenti te, ad vltimum non celasti, vt inimicam verteres in amicam. In tantum amasti mulierem non amantem, sed persequentem te, vt propter amorem eius sapientia tua stultesceret, & fortitudo tua infirmaretur, sed quod stultum est Dei sapiētius factum est hominibus.

De viatico corporis Christi, quo suos ad vitam transduxit.

Cap. XXXII.

TRadere nunc etiam nobiscum Domine, ne desolemur, & tristemur in via hac qua ambulamus. Quæ est autem nubes, quæ præcedit veros Israelitas, nisi sanctissimum & verissimum corpus tuū, quod in altari sumimus, in quo nobis velatur altitudo Dei immēsitas maiestatis tuæ. Cuius, & calorem & splendorem mortalis infirmitas sustinere non posset, nisi mediatrix nubes interposita, & ardorem superaret desuper, & tutā subtus viam præmonstraret. Hanc nubem totus exercitus tuus exequitur, domine Rex Sabaoth. Qui autem non sequitur eam in tenebris est, & in tenebris ambulat & nescit quo vadat. Relucet enim de hac nube semita, quæ ducit ad vitam, semita humilitatis & patientiæ, semita mansuetudinis & misericordiæ. Et quicquid humano generi per incarnationis tuæ mysterium reuelare dignatus es. Relucet nobis ex hac luce legis & prophetiæ gloria quoniam Moyses & Helias tecum apparuerunt in monte, sed nubes lucida obumbrauit eos. Nec ipsi enim sicut & nos sine tua protectione saluari potuissent. Columna vero igns per noctem Spiritussanctus est, qui super Apostolos in igneis linguis apparuit, qui cæcitatis nostræ caliginem illuminat, & sursum erigit nos, vt sapiamus ea quæ sursum sunt, non quæ super terram. Nubes ergo per diem, & columna ignis per noctem, quia & caro tua diuinitatis æstum nobis temperat, & spiritussancti lux tenebras mentis nostræ illustrat.

Oratio ad ipsum vt de fluminibus Aegypti nos educat.

Cap. XXXIII.

SIbila Domine huic miseræ immundæ peccatrici animæ meæ, vt spiritus tuus bonus deducat me in viam rectam, vt vadam ad excelsam & montuosam promissionis terram, quæ de superioribus tuis irrigatur, & de cœlo pluuiam expectat, non sicut terra Ægypti, quā fluuius de terra ebulliens totam cooperit. Non est enim mons oppositus, non est aliquod obstaculum concupiscentiis Ægypti, sed sicut de terrena mente ebulliunt super deiectam animæ superficiem sine mora decurrunt. Habet autem septem ostia fluuius Ægyptius, quæ de vno capite idest de Superbia deriuantur. Horum extremum intelligitur luxuria carnis, de qua muscæ nascuntur, immunditiæ semper amatrices. Nec istam despicit superabundantia gratiæ, sed sibilat & vocat eam de extremo fluminum, & iungit quæ erat in terra Assur. Apis virgo est, sed quamdiu est in terra Assur, hoc est elationis mel non potest operari. Sola repromissionis terra lacte, & melle fluit. Sibilante ergo gratia musca, & apis conueniunt, & simul requiescunt in torrentibus valliū. In illis & apis de superbię, & musca de luxuriæ sordibus emundantur. Torrentes vallium disciplinæ sunt humilitatis. Torrentes quare? Quia, siquis mæror, siqua grauitas est in corrigendis vitiis cito prætereunt. *Vnde mulier cum parit tristitiam habet, &c.* Nam labor vertitur in amorem, & tædium in desiderium, & amaritudo in dulcedinem, sicque de torrentibus vallium proficiunt ad cauernas petrarum Petræ firmissimi atque fortissimi in fide patres sunt, in quorum passionibus veluti suis exemplaribus musca & apis quasi columbæ nidificantes requiescunt. Vnde non cessat manus eorum, non cessat pes, se in omnibus frutetis bonorum operum iugiter exercitare, sic demum ad contemplationis foramina perueniunt; hæc sunt opera tua domine Iesu, quia sunt bona valde. Ioan. 16.

Exemplum in Magdalena, quam de prædictis fluminibus eduxit.

Cap. XXXIV.

SIc Marię Magdalenæ sibilasti de qua non vnum, sed septem Ægypti flumina eiecisti. Intrauit inter epulas discumbentium, cucurrit ad pedes Iesu, effundebat super eos torrentes lachrymarum. Tu vero vbi affectus vehemētior incanduit, & velut carbo imbre lachrimarum respersus, fortius exarsit. Videres ab illa sacratis vestigijs crebra & insatiabilia oscula infigi; videres effusæ vnctionis suauitate totam domum impleri. Quid igitur illa nisi in torrentibus vallium requiescebat, de quā tot & tanti gratiæ torrentes effluebant. Vnde etiam dimissis ei peccatis multis, quia multum dilexerat, iam sicut columba, quæ lacte est lota, residebat ad pedes Iesu iuxta fluenta plenissima, cum quidem soror eius Martha satageret circa frequens ministerium. Quid memorem de sepulturæ officio, quod præuenit de pedibus ascendens ad vnctionem capitis, cum in eam fremeret illud auaritiæ sepulchrum fœtens odorem pietatis ferre non sustinens. Non potuit amor tantus Christo etiam moriente mori fugientibus & latentibus viris, hoc est, Apostolis, mulier imperterrita stabat ad monumentum plorans. Non habebat viuum, & tota super mortuum ardebat, quo plus de manibus & oculis auferabatur, eo ardētius animus insequebatur. Si fieri posset pro redimendo corpore sepulchrum lachrymis impleßet. *Conuersa retrorsum vidit Iesum stantem, & nesciebat, quia Iesus est.* O pium, ô delectabile pietatis spectaculum: ipse qui quæritur, & quide sideratur, & occultat se, & manifestat, occultat se, vt ardentius requiratur, & requisitus cum gaudio inueniatur, inuentus cum solicitudine teneatur, & tentus non dimittatur, donec ipse in amoris sui cubiculo mansionem facturus introducatur. Hac enim arte *sapientia ludit in orbe terrarum, & deliciæ eius esse cum filijs hominum. Data est tibi Domine Iesu omnis potestas in cælo, & in terra.* Tu es quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui virginaliter editus, humilitate & charitate tua omnem perforas duritiam, vno impetu spiritus tui octingentos interficiens principes malitiæ. Ioan. 20. Prou. 8. Math. 28.

De modo & causa diligendi Deum.

Cap. XXXV.

IDem *in libro de diligendo Deum.* Vultis audire à me quomodo diligendus sit Deus? Et ego causa diligendi Deum, Deus est. Modus, sine modo diligere. Ob duplicem siquidem causam dixerim Deum esse diligendum propter seipsum, siue quia nihil iustius, siue quia nihil diligi potest fructuosius. Duplicem quidem parit sensum cum quæritur de Deo; cur diligendus sit. Dubitari namque potest, quo suo merito, an quo nostro sit commodo diligendus. Ergo si meritum Dei quæratur, illud est precipuum, quia ipse prior dilexit nos. Dignus plane, vt redametur præsertim si aduersatur, quis, quos, quantumve amauit. Dilexit ergo Deus & gratis inimicos. Sed quan-

Psal.15. Ioan.3. Rom.8. Ioan.15. tum: *sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum daret.* Et paulus: *qui proprio ait filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Ipse quoque filius pro se ait: *Maiorem* inquit *charitatem nemo habet, vt animam suam ponat quis* &c. Si meruit iustus ab impiis, summus ab infimis omnipotens ab infirmis amari. Sed dicit aliquis: Ita quidem ab hominibus, sed non ita ab Angelis verum est, quia necesse non fuit. Cæterum, qui hominibus subuenit in tali necessitate, seruauit Angelos à tali necessitate. Et qui omnes diligendo dedit ne tales remanerent, dedit Angelis, ne tales fierent. Quibus hæc palam sunt, palam arbitror esse, & cur diligendus sit, hoc est vnde diligi mereatur.

Qualiter ipse diligi mereatur, etiam apud infideles.

CAP. XXXVI.

QVod si infideles hæc latent, Deo tamen in promptu est ingratos confundere innumeris beneficiis suis, humano siquidem & vsui præstitis, & sensui manifestis. Nempe quis alius administrat cibum vescenti, cernenti lucem, spiranti flammam? Quærat autem homo eminentiora bona sua in ea parte sui, qua præeminet ibi scilicet in anima, quæ sunt dignitas, scientia, virtus. Dignitatem in homine liberum dico arbitrium, in quo ei datum est cæteris animantibus non solum præeminere, sed etiam præsidere. Scientiam vero, qua eandem in se dignitatem agnoscat, non à se tamen esse. Porro virtutem, qua subinde, & à quo est inquirat non segniter, & teneat fortiter cum inuenerit. Itaque geminum vnum quodque horum trium apparet. Dignitas ergo sine scientia non prodest. Illa vero etiam obest si virtus defuerit; habere etenim quod habere te nescias, quam gloriam habet? Porro noscere, quod habeas, sed quia à te non habeas ignorare, habet gloriam, sed non apud Deum. Apud se autem glorianti dicit Apostolus: *Quid habes, quod non accepisti? Qui gloriatur*, ait, *in Domino glorietur* hoc est in veritate. Veritas quippe Dominus est. Vtrumque ergo necesse est, vt scias, quid sis, & quod à teipso non sis, ne videlicet aut omnino non glorieris, aut inaniter glorieris. Denique *si non cognoueris*, inquit, *te, egredere.* Cum dignitate enim scientia opus est & virtute, quæ vtriusque fructus est, per quam ille inquiritur & tenetur, qui omnium auctor & dator, merito glorietur de omnibus. Alioquin sciens, & non faciens digna, multis vapulabit. Quis item vel impius putet alium eius quæ in anima splendet humanæ dignitatis auctorem præter illum, qui dixit: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Quis alium scientiæ largitorem existimet, nisi ipsum, *qui docet hominem scientiam?* Quis rursus munus sibi aliunde virtutis, aut putet datum, aut impetret dandum, quam *de manu Domini virtutum.* Meretur ergo amari, propter se ipsum Deus etiam ab infideli, qui si nesciat Christum, scit tamen seipsum, proinde inexcusabilis est omnis homo etiam infidelis, si non diligit Deum toto corde, tota anima, & tota virtute sua. Clamat quippe ei, virtus innata, & cognata rationi iustitia, quia ex se tota illum diligere debeat, cui totum se debere non ignorat.

1.Cor.4. 1.Cor.11. Cant.1. Gen.5. Psal.93.

Quod multomagis fideles tenentur eum diligere.

CAP. XXXVII.

Luc.7. Cant.2. FAcile proinde plus diligunt, qui se amplius dilectos intellexerunt. *Quibus autem minus donatum est, minus diligunt.* Iudæus siue Paganus, nequaquam talibus aculeis excitatur amoris, qualis ecclesia experitur, quæ ait. *Vulnerata charitate ego sum.* Et rursum: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Cernit regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, cernit vnicum patris Crucem sibi baiulantem, cernit cæsum & consputum Deum maiestatis, cernit auctorem vitæ & gloriæ clauis confixum, percussum lancea, opprobriis saturatum; tandem dilectam animam ponentem, pro amicis suis. Cernit hoc, & suam ipsius magis animam gladius amoris transuerberat, & dicit: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Hæc sunt quippe mala punica, quæ in hortum introducta dulcius sponsa carpit ex ligno vitæ, & cœlesti pane proprium mutuata saporem, colorem à sanguine Christi, videt deinde mortem mortuam, & mortis auctorem triumphatum. Videt de inferis ad terras, de terris ad superos *captiuam duci captiuitatem, vt in nomine Iesu, omne genu flectatur. Itaque generatio, quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritu eius*, sed magis sperans in incerto diuitiarum, verbumque modo Crucis dedignatur audire, ac memoriam passionis eius ducit onerosam, qualiter illius pondus in præsentia sustinebit? *Ite*, inquiet, *maledicti* &c. Super quem ceciderit lapis iste conteretur. At vero *generatio rectorum benedicetur.* Non potestis, ô miseri seruire Mammonæ simul, & gloriari in Cruce Domini nostri Iesu Christi, & sperare in pecuniæ thesauris. Post aurum abire, & gustare quoniam suauis est Dominus. Proinde quoniam suauem in memoria non sentitis, asperum proculdubio in præsentia sentietis. Cæterum fidelis anima & suspirat præsentiam inhianter, & in memoria requiescit suauiter, & donec idonea sit, reuelata facie videre faciem Dei & gloriam speculari in Crucis ignominia gloriatur.

Ibid. Philip.2. Psal.77. Math.25. Psal.111.

Quod consideratio passionis eius debet esse fomes dilectionis.

CAP. XXXVIII.

Ioan.3 QVid namque facit aliud considerata tanta & tam indebita miseratio, tam gratuita ita vt sit probata dilectio, tam inopinata dignatio, tam inuicta mansuetudo, tam stupenda dulcedo? Quid, inquam, hęc omnia faciant diligenter considerata, nisi vt considerantis animũ ab omni pœnitus prauo vendicatum amore, ad se mirabiliter rapiant, vehementer afficiant, faciantque præ se contemnere quæque nisi in contemptu horum appeti non possunt, nimirum proinde vnguentorum in odore horum sposa currit alacriter, amat ardenter, & parum sibi amare, sic amata videtur, cum se totam in amorem perstrinxerit. Nec immerito. Quid enim magnum tanto, & tanti recompensatur amori? Si puluis exiguus totũ se ad readamandum collegerit, quem illa nimirum Maiestas in amore præueniens tota in opus salutis eius intensa conspicitur. *Sic enim Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret.* Denique si totum me debeo pro me facto, quid addam iam pro refecto, & pro facto hoc modo. Non enim facilius refectus, quam factus. Siquidem de omni, quod factum est, *dixit, & facta sunt.* In me autem reficiendo, & dixit multa, & gessit etiam mira, & pertulit dura, nec tantum dura, sed etiam indigna. *Quid ergo retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* In primo opere me mihi dedit, in secundo se, & vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid autem domino retribuã pro se? Nam & si me millies rependere possem, quid ego sum ad Deum? Vide ergo quomodo, immo quam sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui vt paucis, (vt dictum est) repetam, prior ipse dilexit nos tantus, & tantum gratis tantillos, & tales. Denique cum dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immensum, quia infinitus est Deus, quisnam quæso debeat esse nostri amoris finis, vel modus. *Diligam te Domine fortitudo mea.* Et meum quicquid amabile, & optabile dici potest. Diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidem iusto, sed plane pro posse meo. *Imperfectum meum viderunt oculi tui. Sed tamen in libro tuo omnes scribentur*, qui quod possunt faciunt & si quod debent non possunt.

Psal.115. Psal.17. Psal.138.

Quo fructu debeamus ipsum diligere.

CAP. XXXIX.

NVnc quo nostro commodo diligendus sit videamus. Non enim sine præmio Deus diligitur, & absque intuitu præmij sit diligendus, vacua namque vera charitas esse non potest. Hæc tamen mercenaria est, quia non quærit, quæ sua sunt. Affectus est, non contractus, sponte afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est, habere præmium, sed id quod amatur. Nam quicquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. Verus amor præmium non requirit, sed meretur, præmium sane necdum amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Extremæ dementiæ est ea semper appetere, quæ nunquam non dico satient, sed nec appetitum temperent: dum quicquid talium habueris nihilominus, non habita concupiscas, semperque animus non minus anxiè cupiat quæ desunt; quam quæ adsunt lætę possideat. Quis enim obtineat vniuersa? Sic directo tramite voluntas peruersa contendit ad optimum, festinat ad id, vnde impleri possit, immo his aufractibus ludit secum vanitas, mentitur iniquitas sibi. Si illud apprehendere vis, quo apprehenso nihil amplius velis, quid tentare opus est? Curris per deuia, & longe ante moreris, quam hoc circumito perueniens ad optatum; hoc ergo in circuitu impii ambulant naturaliter appetentes vnde finiant appetitum, & insipientes vnde finiri appropinquent, rerum magis specie, quam auctore delectati prius vniuersa percurrere, & de singulis cupiunt experiri, quam ad vniuersitatis Dominum curent peruenire: & quidem peruenirent si quandoque voti compotes effici possent, vt omnia scilicet præter vnum principium omnium vnus aliquis obtineret. Ea namque cupiditatis suæ lege, qua in rebus cæteris non habita, præhabitis esurire, etiam pro non habitis habita fastidire solebat; mox omnibus, quæ in cœlo, & quæ in terra sunt obtentis, & contemptis, tandem ad ipsum proculdubio curreret, qui solus deesset omnia Deus. Porro ibi quiesceret, quia sicut citra nulla quies reuocat, sic vltra iam nulla inquietudo sollicitat. Diceret pro certo
Psal. 72. *mihi adhærere Deo bonum est. Quid enim mihi est in cælo, &c. Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Sic ergo ad id, quod optimum est, quiuis cupidus perueniret, si ante, quod citra cupit assequi posset. Verum, quoniam id omnino impossibile perstruit, & vita breuior, & virtus infirmior, & consors innumerosior longo itinere & casso labore desudat, iustus autem nō ita. Audiens quippe vituperationem multorum commorantium in circuitu, Regiam viam eligit, non declinans ad dexteram,
Isa 26. neque ad sinistram. *Nam semita iusti recta est, &c.* Verbū abbreuiatum & abbreuians eligit non cupere quæcumque viderit, sed vendere omnia, quæ habet &c. Verum est itaque, quod dixi causa diligendi Deum, Deus est. Nam & efficiens, & finalis. Eius enim amor nostrum, & præparat & remunerat. Bonus es Domine animæ, quærenti te. Quid ergo inuenienti? Sed hoc mirum est, quod nemo quærere te valet, nisi qui prius inuenerit.

De quatuor gradibus amoris.

CAP. XL.

EST autem amor carnalis, quando ante omnia diligit homo seipsum propter seipsum. Nondum quippe sapit nisi seipsum, quia prius quod animale est, deinde quod spirituale. Nec præcepto indicitur, sed naturæ inseritur. Nemo enim carnem suam odio habuit, sed huiusmodi hominem Deus tribulationibus exercet. Alto salubrique consilio, vt cum homo defecerit, & Deus subuenerit. Carnalis homo, qui prę-ter se neminem diligere nouerat, etiam Deum saltem propter seipsum amare incipiat. Ex occasione autem frequentium necessitatum Deum necesse est crebris interpellationibus ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari, quoniam suauis est Dominus. Ita fit vt ad diligendum Deum pure plus iam ipsius alliciat gustata suauitas, quam vrgeat nostra necessitas. Sicque exemplo Samaritanorum dicentium mulieri: *Iam non propter tuam loquelam credimus, &c.* Et nos carnem nostram alloquentes merito dicamus. Iam non Ioan. 4.
propter tuam necessitatem Deum diligimus. Ipse enim gustauimus, & scimus, quoniam suauis est Dominus. Sic amat, qui dicit: *Confitemini domino quoniam bonus &c.* Qui enim Domino confitetur, non quoniam sibi bonus Psal. 117.
est, sicut ille de quo dicitur: *Confitebitur tibi cum bene feceris ei,* sed quoniam bonus est; hic vere diligit Deum propter Deum, & non propter seipsum. Psal. 48.

Iste est tertius amoris gradus. Fælix, qui meruit vsque ad quartum pertingere, quatenus, nec seipsum homo diligat nisi propter Deum, vt amore diuino ebriatus animus oblitus sui, factusque sibiipsi tanquam vas perditum, totus pergat in Deum, & adhærens Deo vnus cum eo spiritus fiat, & dicat; *Defecit caro mea, & cor meum,* Psal. 72.
&c. Siquidem ex mortalibus quispiam ad illud raptim interdum, & ad momentum admittitur, subito diei malitia perturbat, corpus mortis aggrauat, necessitas carnis sollicitat. Heu redire in se, recidere in sua compellitur, & miserabiliter exclamare: *Domine vim patior, &c. Infœlix ego homo, &c.* Oportet autem nos in hunc affectum Isa 38. Rom. 7.
quandoque transire, & quomodo Deus omnia voluit esse propter semetipsum, sic nos quoque nec nosipsos, nec aliquid aliud fuisse, vel esse velimus, nisi æque propter ipsum, idest ob solam ipsius voluntatem non nostram voluptatem. Quod & quotidie postulamus in oratione cum dicimus: *fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, &c.* O amor sanctus & castus, ô dulcis, & suauis Math. 6.
affectio. O pura & defecata voluntatis intentio, eo certe purior & defecatior, quo in ea de proprio nil iam admixtum relinquitur; eo suauior & dulcior, quo totum diuinum est, quod sentitur, sic affici deificari est. Quomodo enim stilla aquæ modica multo infusa vino deficere à se tota videtur, dum & saporem vini induit & calorem. Et quomodo ferrum ignitum & candens igni simillimum fit propria forma exutum: & quomodo Solis luce perfusus aer in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur, sic omnem tunc in Sanctis humanam affectionem quodam ineffabili modo necesse erit à semetipsa liquescere, atque in Dei pœnitus transfundi voluntatem. Alioquin quomodo Deus omnia in omnibus erit si in homine de homine quicquam supererit? Tunc itaque facile summum gradum obtinebit, cum in gaudium Domini sui promptissime & auidissime festinantem nulla iam carnis illecebra retardabit, nulla molestia conturbabit.

Qualiter ad summum gradum sancti proficiunt.

CAP. XLI.

PVtamusne sanctos Martyres hanc vel ex parte assecutos in illis adhuc victoriosis corporibus constitutos? Magna prorsus vis amoris illas animas introrsum rapuerat, quæ ita corpora sua foris exponere & tormenta contemnere valuerunt. At profecto doloris acerrimi sensus non potuit nisi turbare serenum, & si non perturbare. Quid autem iam solutis corporibus si quod non negatur sua corpora recipere desiderant & sperant, liquet eas necdum à seipsis pœnitus immutatas. Quibus constat necdum pænitus deesse de proprio, quo vel modice reflectatur intentio. Itaque ante reparationem corporum non erit ille defectus animorum, qui perfectus & summus est ipsorum status, ne carnis iam consortium spiritus non requireret, & fine illa consummaretur. Valet itaque animæ diligenti

Deum corpus suum infirmum, valet mortuum, valet resuscitatum. Primo quidem ad fructum pœnitentiæ, secundo ad requiem, postremo ad consummationem. Merito ergo sine illo, non vult perfici, quod in omni statu persentit in bonum subseruire sibi.

Denique hoc conuiuium triplex celebrat sapientia, laborantes cibans, quiescentes potans, regnantes inebrians. Vnde dicit in Canticis: *Comedite amici &c.* Comedite hic ante mortem in carne mortali cũ labore quod glutiendum est masticantes, & bibite post mortem in vita spirituali suauissima quadam facilitate, quod percipitur celantes tamquam post panem doloris vinum amoris plenius haurire permissi, non tamen purum. Sed quomodo sub nomine Sponsæ in Canticis dicitur? *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Vino enim diuini amoris miscet etiam tunc dulcedinẽ naturalis affectionis, qua resumere corpus suum ipsumque glorificatum desiderat. Æstuat ergo iam tunc sanctæ charitatis potata vino, sed nondum vsque ad ebrietatem, quia temperat interim ardorem illum lactis huius permixtio. Ebrietas namque solet mẽtes euertere, & immemores sui reddere. At nõ sui oblita est ex toto, quæ adhuc de proprio corpore cogitat suscitando. Sed tandem, inquit, *inebriamini* in vita immortali mira plenitudine exuberantes. Merito charissimi, quia charitate inebriati, merito inebriati, quia ad agni nuptias introducti.

Cant. 5.

Cant. 5.

De humilitate, & gradibus eius.

CAP. XLII.

IDem *in libro de gradibus humilitatis*. Humilitas est virtus, qua homo verissima cognitione sibiipsi vilescit. Hæc autem conuenit his, qui ascensionis gradibus in corde suo dispositis de virtute in virtutem, idest de gradu in gradum proficiunt, donec ad cultum humilitatis perueniant. In quo velut in Sion id est, in speculationis culmine positi veritatem prospiciunt. *Etenim benedictionem* inquit *dabit legislator &c. Dulcis enim & rectus Dominus legem dabit*; viam humilitatis per qua m redeant ad cognitionem veritatis, dat occasionem recuperandæ salutis, quia dulcis est, non tamen absque disciplina legis, quia rectus est. Dulcis quia perire non patitur, rectus quia punire non obliuiscitur. Hanc itaque legem, qua reditur ad veritatem, B. Benedictus per 12. gradus disponit vt sicut per decem præcepta legis, & geminam circuncisionem in quo duodenarius impletur numerus ad Christum venitur. Ita his 12. gradibus ascensis veritas apprehendatur. Illud quoque quod in scala illa, quæ in typo humilitatis Iacob monstrata est Dominus innixus apparuit, quid nobis aliud innuit nisi quod in culmine humilitatis constituitur cognitio veritatis? Dominus quippe de summitate scalæ *prospiciebat super filios hominum, vt videret si sit intelligens, &c.* An non requirentibus se clamat dicens: *Transite ad me omnes qui concupiscitis me.* Et illud: Venite, inquit. Quo? Ad me veritatem. Quo fructu, *& ego reficiam vos.* Sed quæ est refectio, quam veritas promittit, an forte ipsa est charitas? Vere dulcis & suauis cibus est charitas, quia fessos alleuat, debiles corroborat, mœstos lætificat. Iugum denique veritatis facit suaue, & onus leue. Bonus cibus charitas, quæ media in ferculo Salomonis describitur, quia eius suauitas, nec insipientibus præsto est prohibente timore, nec perfectis satis est pro abundanti contemplationis dulcedine. Hi adhuc à noxijs carnalium delectationum humoribus timoris amarissima potione purgandi, nondum lactis dulcedinem experiuntur. Illi iam auulsi à lacte epulari, ab introitu ecclesiæ gloriosius delectantur solis medijs idest proficientibus, ita iam melleas quasdam sorbitiunculas charitatis expertis, vt illis interim pro sui teneritudine contenti sunt.

Psal. 93.
Psal. 24.

Gen. 28.

Psal 93.
Eccl. 24.
Matth. 11.

Primus ergo cibus humiliatis est purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius in dulcedine. Tertius contemplationis solidus cum fortitudine. Bona itaque via humilitatis, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generatione sapientiæ participantur.

De gradibus inquirendi veritatem, & primo de Misericordia.

CAP. XLIII.

DIxi prout potui, quo fructu humilitatis gradus ascendere debeant, dicam vt potero quo ordine ad propositum brauium veritatis perducant. Sed quia ipsa quoque veritatis agnitio in tribus gradibus consistit, ipsos si possum breuiter distinguo, quatenus ex hoc clarius innotescat ad quem terminum veritatis duodecim gradus humilitatis pertingat. Inquirimus namque veritatem in nobis, in proximis, in sui natura. In nobis nosmetipsos diiudicando. In proximis eorum malis compatiendo. In sui natura, mundo corde contemplando. Obserua sicut numerum, ita & ordinem. Primo te doceat veritas ipsa, quare prius in proximis, quam in sua debeat inquiri natura. Postea accipias, cur eam prius in te, quam in proximis quærere debeas. In numero siquidem beatitudinum, quas suo sermone distinguit, prius misericordes, quam mundicordes posuit. Misericordes quippe cito in proximis veritatem apprehendunt, dum suos affectus in illos extendant, dum sic per charitatem se illis reformant, vt illorum bona vel mala sentiant tanquam propria. Cum infirmis infirmantur, cum scandalizatis vruntur, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus consueuerunt. Charitate fraterna cordis acie mundata, veritatem delectantur in sui contemplari natura, & pro eius amore male tolerant aliena. Qui vero fratribus se non consociant, sed econtrario, aut flentibus insultant, aut gaudentibus derogant, dum quod in illis est, in se non sentiunt, quia similes affectu non sunt veritatem in proximis qualiter deprehendere possunt, Bene namque conuenit illis illud vulgare prouerbium: *Nescit sanus, quod sentiat æger, aut plenus quid patiatur ieiunus.* Et æger ægro, & ieiunus ieiuno quanto promptius tanto familiarius compatiuntur. Sic enim pura veritas non nisi puro corde videtur, sic miseria fratris, verius misero corde sentitur, sed vt ob alienã miseriam, cor miserum habeas oportet, vt eam prius cognoscas, vt proximi mentem in tua inuenias, & ex te noueris qualiter illi subuenias, exemplo scilicet Saluatoris nostri, qui pati voluit, vt compati sciret: miser fieri, vt misereri disceret, non quod ante misereri nesciret, cuius misericordia ab æterno vsque in æternum, sed quod natura sciebat ab æterno, temporali didicit experimento. Caue ergo ne forte malum proximi considerans, & tuũ non attendens mouearis non ad miserationem, sed ad indignationem, non ad adiuuandum, sed ad iudicandum non ad instruendum in spiritu lenitatis, sed ad destruendum in spiritu furoris.

Matth. 5.

Prouerbium

Heb. 5.

De Mansuetudine.

CAP. XLIV.

POrro sicut prius misericordes quam mundicordes, sic prius mites quam misericordes pronunciat. Apostolus etiam aperte ostendit prius veritatem inquirendam esse in nobis, quam in proximis. Considerans, inquiens, teipsum, hoc est, quam facilis ad tentandum, quam pronus ad peccandum, quatenus ex tui consideratione mitescas, sicque ad succurrendum alijs in spiritu lenitatis accedas. Alioquin si monentem non audis discipulum, arguentem time magistrum. *Hipocrita*, inquit, *eijce prius trabem de oculo tuo &c.* Trabes in oculo grandis, & excelsa superbia in mente est, amor scilicet propriæ excellentiæ. Amor vero sicut & odium veritatis iudicium nescit. Vnde & legibus humanis statutum est in causis ecclesiasticis quam secularibus

Math. 7.

speciales amicos causantium non debere admitti ad iudicium, ne fallant vel fallantur amore suorum. Quam si culpam amici tuo iudicio abscondit amor illius aut minuit; quantomagis amor tui contra te iudicium fallit: frustra vero sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur. Qui vt liberius peccent libenter ignorant, vel infirmantur. Nunquid & primi Martyris lapidatores, quoniam aures suas continuerunt per ignorantiam excusabiles erunt? Cognoscetur certe Dominus iudicia faciens, qui nunc ignoratur misericordiam quærens.

De ascensu contemplationis per gradus humilitatis.

Cap. XLV.

DOmine non veniat mihi pes superbiæ, quia ibi expulsi sunt nec potuerunt stare. O quam salubrius ad tactum Angeli neruus fœmoris Iacob emarcuit, quã Angeli superbientis mens intumuit, euanuit, ruit. Vtinam & meum neruum Angelus tangat, & marcescat, si forte ex hac infirmitate incipiam proficere, qui ex mea firmitate non possum nisi deficere: nam sufficit mihi gratia tua, cum defecerit virtus mea. Pedem profecto gratiæ fortiter figens & neruum qui infirmus est leuiter trahens, securus ascendam per scalam humilitatis, donec veritati adhærens, ad altitudinem transeam charitatis. Tunc psallam cum gratiarum actione, & dicam: *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Sic arcta via cautius strictim ingreditur, sic miro modo ad veritatẽ licet pigrius tamen firmius claudicando acceditur. Væ mihi, quia de illam descendi; nisi prius leniter & inaniter descendissem in ascendendo tamdiu tam grauiter non laborassem. Sed quid dico descendi, nam fortasse certius cecidi dixerim, nisi forte, quia sicut nemo repente fit summus, ita nemo repente fit pessimus, sed paulatim descendit. Cum ergo via descensionis sit, & ascensionis, & via ad bonum, & via ad malum. Caue malam, elige bonam. Si per te non
Psal. 118. potes, ora cum Propheta, & dic; *Viam iniquitatis amoue à me.* Quomodo? *Et de lege tua miserere mei.* Illa scilicet le-
Psal. 49. ge, quam dedisti delinquentibus in via, idest *derelinquentibus veritatem*. De quibus ego vnus propter hoc viam veritatis elegi, qua scilicet ascendam humiliatus vnde
Psal. 118. superbiendo descendi. Ascendam, inquam, & psallam dicens *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me*. Duas videtur vias Dauid proposuisse, sed vnam noueris esse. Ipsam tamen ad diuersa, & diuersis nominibus appellatam, aut iniquitatis propter descendentes, aut veritatis propter ascendentes: vt videlicet si ad veritatem redire cupis, non necesse sit viam quærere nouam, quam non nouisti, sed notam, qua descendisti; quatenus receptis gressibus tua ipse vestigia sequens, per eosdem gradus humilitatis ascendas, per quos superbiendo descenderas, vt qui duodecimus fuerat superbiæ descendenti, primus humilitatis sit ascendenti, vndecimus inueniatur secundus decimus, tertius: nonus, quartus: octauus, quintus: septimus, sextus: sextus, septimus: quintus, octauus: quartus, nonus: tertius, decimus: secundus, vndecimus: primus, duodecimus. Numeratis ergo superbiæ gradibus in te inuentis in me recognitis, iam non laboras in quærẽdo viam humilitatis.

De primo gradu superbiæ, & secundo.

Cap. XLVI.

PRimus itaque superbiæ gradus est *Curiositas*, quam talibus indiciis deprehendes: Si videris monachum vbicunque stat, ambulat, sedet, oculis vagari caput erectum, & aures portare suspensas, è motibus exterioris hominis, interiorem immutatum esse cognoscas. Vir quippe peruersus annuit oculo, terit pede, digito loquitur, & ex insolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur, quam dum à sui circumspectione torpescit incuria sui, curiosam in alios facit. Qui enim Cant. 1.
seipsum ignorat foras mittitur, vt hædos pascat. Et vere si te, ô homo, vigilanter attendas, mirum est si ad aliud vnquam intendas. Quo à te curiose recedis? Cui te cõmittis? Vt quid audes oculos leuare ad cœlum, qui peccasti in cœlum? Terram intuere, vt cognoscas teipsum, sta in te, ne cadas à te, si ambulas in magnis & mirabilibus super te. Iure autem in gradibus superbiæ primum *curiositas* vendicat sibi locum, quæ etiam inuenta est initium esse omnis peccati: sed nisi hæc citius cohibeatur, in leuitatem, quæ secundus gradus est, iam cito dilabitur. Monachus enim qui sui negligens alios curiose circumspicit, dum quosdam suspicit superiores, quosdam despicit inferiores. In aliis quidem videt quod inuidet, in aliis quod irridet. Inde fit vt mobilitate oculorum leuigatus animus nulla vtique sui cura aggrauatus, modo per superbiam ad alta se erigat, modo per inuidiam in ima demergat. In altero nequam, in altero vanus, in vtroque superbus.

De tertio, & quarto gradu.

Cap. XLVII.

TErtius gradus est *inepta lætitia*. Monachus enim dũ per curiositatem ad animi leuitatem peruenit, impatiens suæ humiliationis ad consilium falsę consolationis fugit. Ex illa itaque parte, qua sua sibi vilitas aliena excellentia monstratur, restringit curiositatem, vt totum se transferat in contrariam partem; quatenus in quo ipse videtur præcellere curiosius vacet, in quo alter præcellit semper dissimulet, vt dum vitat; quod triste putatur, lætitia continuetur, putes si illum attendas, aut sui oblitũ aut à culpis ablutum. Nunquam enim vel raro audies eum gementem, vel videbis lachrymantem, sed in signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu, pronus ad iocum, facilis, ac promptus in risu. Sicut enim vesica collecta turgida vento, punctoque forata exiguo, si stringitur crepitat cum detumescit, ac ventus egrediẽs non passim effusus, sed strictim emissus crebros quosdam sonitus reddit, sic monachus, vbi vanis scurrilibusque cogitationibus cor suum impleuerit, propter disciplinam silentij, non inueniens ventus vanitatis, qua plenius egrediatur, inter angustias faucium per cachinnos excutitur. Sępe etiam vultum pudibundus abscondit, labia claudit, dentes stringit, ridet tamen nolens, cachinnat tamen inuitus. Cumque os suum etiam pugnis obstruxerit, per narres adhuc sternutare auditur. At postquam vanitas crescere, & vesica grossescere cœperit, necesse est, vt ampliori foramine laxato sinu ventositas eructetur, alioquin rumperetur. Sic monachus inepta redundante lætitia, dum risu, vel signis eam aperire non sufficit, in Heliæ verba prorumpit. *En venter meus quasi* Iob. 32.
mustum absque spiraculo &c. Aut ergo loquetur, aut rumpetur. Coarctat enim eum spiritus vteri sui. Esurit & sitit adiutores, quibus suas iactet vanitates, inuenta enim occasione loquendi, si sermo de literis exoritur, vetera præferuntur & noua, volant sententiæ, verba resonant ampullosa, præuenit interrogantem, non quærenti respondet, ipse quærit, ipse soluit, & verba collocutionis imperfecta præscindit. Cum autem pulsato signo necesse est interrumpi colloquium ad horam longam, breue quæritur interuallum. Quærit licentiam, vt ad fabulas reuertatur post horam, non vt quempiam ædificet, sed vt scientiam iactet, non curat te docere, vel à te doceri, quod ipse nescit, sed vt scire sciatur, quod scit. De patientia, de humilitate, de cæteris virtutibus plenissime, sed vanissime disputat, vt tu scilicet si audieris dicas, quod *ex abundantia cordis os loquitur*. Et quia bonus Luc. 6.
homo, de bono thesauro suo profert bonum, sic ad Math. 12.
lubrica sermo conuertitur. In his quanto assuetior tanto loquacior inuenitur, dicas si audias, os eius riuum esse vanitati, fluuium scurrilitatis, ita vt seue-

rus

ros quoque & graues animos in leuitatem concitet risus, & vt totum in breui colligam, in multiloquio nota iactantiam. In hoc enim habes quartum gradum.

De quinto, & sexto gradu, item de septimo & octauo.

CAP. XLVIII.

QVintus vero sequitur gradus *singularitatis*. Turpe est enim ei qui se supra cæteros iactat, si non plus cæteris aliquid agat, per quod vltra appareat, vt dicere valeat. *Non sum sicut cæteri hominum*. Non tamen melior esse studet sed videri, nō melius viuere, sed videri viuere gestit. Plus enim sibi blanditur de vno ieiunio, quod cæteris prandentibus facit, quam si cum cæteris septem dies ieiunauerit. Commodior sibi videtur vna oratiuncula peculiaris, quam tota psalmodia vnius noctis. Inter prandendum crebro solet oculos iactare per mensas, vt si quem minus comedere viderit, victum se doleat, & incipiat idipsum sibi crudeliter subtrahere, quod necessarium victui præuiderat indulgendum, plus metuens gloriæ detrimentum, quam famis cruciatum. Ad omnia denique sua strenuus, ad communia vero piger; vigilat in lecto, dormit in choro. Cumque aliis psallentibus ad vigilias tota nocte dormitet, post vigilias aliis in claustro quiescentibus solus in oratorio remanet. Cum autem ex his, quæ singulariter sed inaniter agit, apud simpliciores eius opinio exercuerit, dum miserum beatificant ipsum in errorem inducunt. Luc. 18.

Credit namque quod audit, & quid intendat, non attendunt. Obliuiscitur intentionem dum amplectitur opinionem. Quique de omni alia re plus credit sibi, quam aliis de se solo, plus aliis quam sibi; & quicquid de se laudatum nouerit non ignorantiæ aut beneuolentiæ laudatoris, sed suis meritis arrogāter ascribit. Vnde post singularitatem sextum sibi gradum iure *arrogantia* vendicauit, post hāc *presūptio* inuenitur, in qua septimus gradus constituitur.

Qui enim alios se præcellere putat, quomodo non plus de se, quam de aliis præsumat? Primus in conuentibus residet, in consiliis primus respondet: non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta; quicquid ipse non fecerit aut ordinauerit, non recte factum, nec pulchre æstimat ordinatum. Iudicantes iudicat, iudicaturis præiudicat. Si cum tempus aduenerit non promouetur ad prioratum, Abbatem suū aut inuidum iudicat, aut deceptum. Si autem ei aliqua mediocris obedientia iniungatur, indignatur, aspernatur, arbitrans se non esse minoribus occupandum, qui se ad maiora sentit idoneum. Sed quomodo talis culpam suā confitebitur, qui nec esse putat, nec putari culpabilis esse patitur? Propterea cum culpa ei imputatur, crescit, non amputatur. Si ergo eum arreptus fuerit declinare cor eius, videris in verba malitiæ, in octauum gradum, qui dicitur *defensio peccatorum* noueris corruisse. Multis vero modis fiunt excusationes in peccatis. Aut enim dicit, qui se excusat non feci, aut si feci, bene feci: si male, non multum male, aut si multum male, non mala intentione. Si autem de illa sicut Adam vel Eua conuincitur, alia suasione excusare se nititur.

De nono & decimo gradu.

CAP. XLIX.

SEd qui procaciter etiam aperta defendit, quando occultas & malas cogitationes Abbati humiliter reuelabit. Ex hoc ergo sequitur nonus gradus, idest, *simulata confessio*, & vtique multo periculosior est fallax hac superba confessio, quam etiam obstinata defensio. Nonnulli si quidem cum de apertioribus arguuntur, scientes quod si se defenderent, non sibi crederetur, subtilius inueniunt argumentum defensionis verba respondentes dolosæ confessionis. Est quippe, *qui nequiter se humiliat, &c.* vultus demittitur, corpus prosternitur, aliquas sibi lachrymulas extorquent si possunt, verba gemitibus, vocem suspiriis interrumpunt. Non solum obiecta non excusant, sed etiam culpam exaggerant, vt dum incredibile aliquid culpæ suæ, ore ipsorum additum auditur, etiam illud discredatur, quod ratum putabatur, & ex eo quod esse falsum non dubitas, dum confitentur in dubium veniat, quod quasi certum tenebatur. Dumque affirmant, quod credi nolunt, culpam confitendo defendunt, & operiendo tegunt, vt magis ex humilitate quam ex veritate confiteri putet, qui audiat, aptans illud scripturæ *Iustus in principio accusator est sui*. Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat, sed hæc cito tergiuersatio à Prælato deprehenditur, si ad hanc superbam humilitatem non leuiter flectitur, quo magis dissimulet culpam, vel etiam differat pœnam. *Vasa enim figuli probat fornax, & tribulatio vere pœnitentis discernit*: Nam qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: Sed quicquid sibi pro culpa quā odit, iniungitur, tacita conscientia amplectitur: Cuius vero simulata confessio est, vana vel leui contumelia aut exigua pœna interrogatus; iam humilitatem simulare, iam simulationem dissimulare non potest. Murmurat, fendit, irascitur, & in nonum superbiæ gradum corruisse probatur. Tandem notatur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, eoque vehementius omnes indignantur, quo falsum esse conspiciunt quicquid de eo prius opinabantur. Tunc opus est Prælato, vt eo minus illi parcēdum putet, quo omnes offenderet; si vni parceret. Hic nisi eum miseratio superna respiciat, vt quod talibus valde difficile est vniuersorum iudiciis tacitus acquiescat, frontosus mox & impudens factus, tanto deterius, quanto desperatius in decimum gradum idest in *rebellionem* corruit, quique prius latenter arrogans fratres contempserat, iam patenter inobediens etiam magistrū contemnit. Sic autem duodecim gradus in tres tantummodo colligi possunt, vt in sex primis contemptus fratrum, in quatuor sequentibus contemptus magistri, in duobus qui restant, consumetur contemptus Dei. Prou. 18. Eccl. 27.

De vndecimo, & duodecimo gradu.

CAP. L.

POtest vndecimus gradus, dici ipsa libertas peccandi per quam monachus cum iam nec magistrum videt quem timeat, nec fratres quos reuereatur, tanto securius, quanto liberius sua delectatur pro his, à quibus in monasterio, tam pudore, quam timore prohibeatur. Experta autem voluptas libenter repetitur, repetita blanditur. Si consuetudo ligat, in qua duodecimus constituitur gradus, iam indifferenter libitis pro licitis vtitur. Iam ab illicitis cogitandis, patrandis, inuestigandis animus, manus, vel pedes non prohibentur. Sed quicquid in cor, in buccam, ad manum venerit, machinatur, garrit, operatur maleuolus, vaniloquus, facinorosus. Quemadmodum denique ascensis his omnibus gradibus; corde iam alacri & absque labore pro bona consuetudine iustus currit ad vitam: Sic descensis impiis eisdem pro malo vsu, non se ratione gubernans, non timoris freno retentans intrepidus festinat ad mortem. Medij sunt, qui fatigantur & angustiantur; qui nunc metu cruciantur gehennæ, nunc pristina retardati consuetudine descendendo laborant. Supremus tantum & infimus currunt absque impedimento & absque labore, ad mortem hic, ad vitam ille festinat; alter alacrior, alter procliuior. Illum alacrem charitas, hunc procliuem cupiditas facit, in illo denique perfecta charitas foras mittit timorem; in isto consummata iniquitas. Illi veritas, huic cæcitas dat securitatem. Potest ergo duodecimus gradus appellari *consuetudo peccandi*, qua Dei metus amittitur, contemptus incurritur. Pro tali iam, inquit, Ioannes, non dico vt quis oret. Sed nunquid dicis, ô Apostole, vt quis 1. Ioan. 5.

desperet? Immo gemat, qui illum amat; non præsumat orare, nec desistat plorare. Audi, credentem, sperantem, non tamen orantem. *Domine*, inquit, *si fuisses hic. &c.* (Ioan. 11.) Disce, & in matre Domini magnam in mirabilibus fidem habere, in magna fide verecundiam retinere. Disce verecundia decorare fidem, reprimere præsumptionem. *Vinum*, inquit, *non habent*. Quam breuiter, quam reuerenter suggessit, vnde pia sollicita fuit, conceptam que precis fiduciam verecundiæ suppressit. Denique, quod nostris meritis deest, verecundia fortasse supplebit. Petri post grauem lapsum lachrymam quidem video, sed precem non audio, nec tamen de indulgentia dubito. *Vinum* (Ioan. 11.) inquit *non habent*: quid modestius, quid fidelius? Absit autem à nobis, vt etiam pro illis, pro quibus palam nō præsumimus, vel in cordibus nostris orare cessemus; cum (1. Cor. 11.) Paulus eos quoque lugeret, quos sine pœnitentia mortuos sciret. Etenim si à communibus orationibus ipsi se excludunt, sed ab affectibus omnino excludi non possunt. Viderint tamen in quanto periculo sint pro quibus ecclesia palam orare non audeat, quæ fidenter etiam pro Iudæis, & pro hæreticis, & pro gentilibus orat. Cum enim in parasceue nominatim oretur pro quibuslibet malis, nulla tamen fit mentio de excommunicatis.

De tenore & obligatione monachorum.

Cap. LI.

IN *libro de præcepto & dispensatione*. Crebris epistolis & nunciis cogitis me, aut propriam prodere imperitiam, aut officium charitatis; at ego malens sine illa quæ inflat, quam absque illa quæ ædificat inueniri, victus sū tandem precibus vestris. Fidei proinde vestræ non meo fidens ingenio abyssum ingredior quæstionum, nescio (Deus scit) qua emersurus: Præsto charitas erit, vtinam ita & veritas. Quæritis nempe: Illa regularis distinctio quomodo & quatenus sit pensanda profitentibus eam; vtrum videlicet cuncta quæ continet, putanda sint esse præcepta, consequenter & damnosa transgredienti: an consilia tantum vel monita, & ob hoc nullius vel non magni sit ponderis ipsorum professio, nullius aut non grauis culpæ ipsorum præuaricatio. An certe quædam deputanda sint imperijs, quædam pro consilijs reputanda: quo partim ea liceat, partim non liceat omnino prætergredi. Et si hoc vltimum detur distingui à me, tunc deinde certos ac proprie cuiusque partis limites flagitatis ne cui forte per varias sui sensus opiniones licentius vagandi detur occasio: sicque liquare culicem, & camelum glutire contingat, si nesciat quantum curæ, vel operæ suis quibusque debeat obseruantiis.

Quærit vtrū monastica regula instituta præcepta sint an consilia tantum.

Itaque vt sentio ego, regula S. Benedicti omni homini proponitur, non imponitur. Prodest si deuote suscipitur & tenetur, non tamen obest si non suscipitur, quod autē in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis. Voluntarium merito dixerim, non necessarium. Attamen hoc, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit & promiserit deinceps tenendum, profecto in necessarium sibiipse conuertit, nec liberum habet iam dimittere, quod ante tamen non suscipere liberum habuit. Cæterum fælix, (vt quidam Sanctorum ait) necessitas, quæ in melius cogit. Omnia proinde S. Benedicti instituta, exceptis sane nonnullis de spiritualibus, verbi causa, charitate, humilitate, mansuetudine, quæ non tam ipsum quam Deum constat instituisse, & ob hoc pœnitus non esse mutanda, non profitentibus in præcepta, præuaricantibus quidem monita tantum seu consilia censenda sunt, nec grauant non obseruata, cum tamen profitentibus in præcepta, præuaricantibus in crimina fiant. Ista sane hæc necessaria dixerim, vt ex eis minime præiudicetur necessariis rationalibusque dispensationibus.

Patrum cōstitutiones omnibus vt salutaria quadammodo monita proponuntur, sed professo sunt vice præceptorum.

(1. Cor. 4.) Sed non omnibus in huiusmodi credita est dispensatio nisi his duntaxat, qui cum Apostolis dicere possunt. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, &c.* Nouit autem fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam ibi tantum vsurpare dispensationem vnde bonam possit habere recompensationem. *Propterea hic quæritur inter dispensatores, vt si quis inueniatur*; & eadem fortasse fidelitas à subditis exigitur in obtemperando, quæ à præpositis in dispensando. Constat igitur ex his, quæ dicta sunt vestram illam diuisionem integram esse & sufficientem, si modo personę distinguantur & tempora. Omnis namque regularis institutio, quantum ad corporales obseruantias pertinet, subiectis ante professionem voluntaria, post promissionē necessaria est. Prælatis vero partim voluntaria, scilicet quæ ab homine sunt inuenta, partim necessaria, & quæ diuinitus instituta, verbi gratia, de charitate, humilitate, mansuetudine.

De triplici necessitate præceptorum.

Cap. LII.

FOrtassis autem hæc diuisio tunc congrua ac luculenta magis apparebit; Si eius membrum, quod dictum est necessarium rursum in hæc tria subdiuidatur stabile, inuiolabile, incommutabile.

Stabile est, quod non cuilibet hominum mutare fas est, sed solum dispensatoribus mysteriorum Dei idest præpositis, vt sunt regulæ sanctorum Basilij, Augustini, Benedicti, necnon, & authentici Canones, & si qua sunt alia ecclesiastica dignæ auctoritatis instituta, quæ quoniam à sanctis tradita sunt, sancita stabilitet perseuerant, nec omnino cuiuis subiectorum ea aliquo modo mutare conceditur: Quoniam tamen ab omnibus instituta sunt etiam per homines loco & officio illis canonica electione succedentes, licite interdum pro causis, personis locis, & temporibus dispensantur. Ideo autem taliter & à talibus mutationem accipere possunt, quia non naturaliter, nec per se bona sunt.

Porro instituta fuerunt, non quia aliter viuere non liceret, sed quia ita magis expediret, nec plane ad aliud, quam ad lucrum, vel custodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant immobiliter fixa sunt, mutarique nec ab ipsis præpositis sine offensa possunt. Si autem contraria charitati aliquando visa fuerint, his duntaxat, quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nonne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoque, vbi expedite videbitur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud forte commodius demutentur? Iniquum enim esset si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur; Tenent ergo fixam immobilitatem, quæ ex stabili necessario sunt etiam apud prælatos, sed quatenus charitati deseruiunt. Nunquid hoc ergo ego solus sentio vel primus dico? Ait & Papa Gelasius: Vbi necessitas non est, inconuertibilia maneant Sanctorum decreta Patrum, Leo quoque Papa ait: Vbi, inquit necessitas nō est nullo modo violentur Sanctorum Patrum instituta, & infert, vbi ergo necessitas fuerit ad vtilitatem ecclesiæ, qui potestatem habet ea dispenset. Ex necessitate enim fit mutatio legis.

Cū sāctorum patrum regula efficiant vt expeditius curramus viam mandatorū Dei nō sunt violandæ nisi vel vrgente necessitate vel charitate inuitante.

Necessarium autem inuiolabile illud intelligo, quod non ab homine traditum est, sed diuinitus promulgatū, vbi nisi à Deo qui tradidit, mutari omnino nō patitur: vt non occides, non mæchaberis, & reliqua illus tabulæ legis scita. Quæ & si nullam prorsus humanam dispensationem admittunt, Deus tamen horum, quod voluit, quando voluit soluit, siue cum Hebræis Ægyptios spoliari, siue cum Prophetam cum muliere fornicaria præcepit misceri. Sanson quoque seipsum, vna cum hostibus opprimens interfecit. Quod vtique factum si defendatur non fuisse peccatum, priuatū indubitanter credēdus est habuisse consilium & si de scriptura non habemus. (Exod. 3. Osee. 1. Iud. 16.)

Diuina lex solius Dei authoritate mutari potest.

Necessarium vero incommutabile illud volo accipi, quod ita diuina & æterna ratione firmatum constat, vt nulla ex causa possit, vel ab ipso Deo aliquatenus

Quæ naturaliter & necessario immutabilia sunt ea ne Deus quidē mutare potest.

tenus mutari. Sub hoc genere est omnis illa sermonis Domini in mōte habiti spiritualis traditio, & quicquid de illa dilectione & mansuetudine cęterisque virtutibus tam in nouo, quam in veteri testamēto spiritualiter obseruandum traditur. Hæc enim eo immobiliter, quo naturaliter bona omni tempore, omni personæ, morte contempta, custodita salutem operantur. Prima ergo necessitatem sua cuique facit in promittendo voluntas, secunda præcipientis auctoritas, tertia præcepti dignitas. Quod igitur nulli hominum fas est nisi solum mutare Prælatos, vix mutabile, quod Deo licere constat pæne immutabile, quod autem ne ipsi quidem pænitus immutabile nominetur.

Quod quædam regulæ præcepta subsunt non voluntati Prælati, sed discretioni.

Cap. LIII.

MAgna igitur ex parte regularis traditio idest illa eius pars, quæ in corporalibus constat obseruantijs, subest eius, quæ præest, & si non voluntati, certe discretioni. Neque enim Abbas supra regulā est, cui semel & ipse spontanea se submisit professione. Et si quod negandum non est, charitas Dei regulæ S. Benedicti præponitur, iure super fratrum sane transgressiones non super patrum traditiones cōstituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & vitiorum vltor. Hinc est, quod idem legislator in his, quæ Abbati dispensanda reliquit, caute nusquam, vt nemini voluntatem, sed aut considerationem, aut dispositionem, aut prouidentiam, aut aliquid huiusmodi ponit, volens fidum dispensatorem in dispensando sequi rationis iudicium non voluntatis suæ placitum. Vt enim pro voluntate sua Abbas aliquid mutet, me ibi legisse non recolo, quin immo in omnibus, inquit, omnes magistram sequantur regulam. Ergo nemo voluntatem suam, nec ab ea inquit temere deuietur à quoquam, ergo nec ab ipso Abbate. Videtis quantum necessitati tribuitur, voluntati subtrahatur. Quid etiam? Nonne regularis ipsa professio, qua se minor spōte subdit maiori æque alligat, & priorem? Communis equidem pacti pari reor vtrumque necessitate teneri, fierique duos per vnius sponsionem alterutrum debitores: Vnum fidelis curæ, alterum humilis obediētiæ. Quid igitur iam voluntati relinquitur, vbi, & prælatus debiti necessitate tenetur?

Abbas quoque regula legibus tenetur.

De meta voti obedientiæ.

Cap. LIV.

SEd & de hoc item non parum prælati præscribitur voluntati, quod is qui profitetur spondet obedientiam non omnimodam, sed secundum regulam determinate sancti Benedicti; non ergo secundum voluntatē præpositi. Proinde si professo secundum illam regulam Abbas meus mihi aliud forte imponere tētauerit, quod non sit secundum regulam, quęnam quæso in hac re mihi necessitas imminet obsequendi, solum quippe id à me posse exigi arbitror, quod promisi. Oportet ergo eum qui præest non fræna laxare voluntati super subditos, sed præfixam ex regula sibi scire mensuram, & sic imperia sua moderare.

. Videtis ergo iam obedientiæ limites. Si enim modus obeditionis est tenor professionis; nec se vltra valet extendere potestas imperantis, profecto citra & vltra & contra limites obedientię censentur, ex his virtus eadem circumcluditur. Ergo pręlati iussio, vel prohibitio non prætereat terminos professionis, nec vltra debet extendi, vel citra contrahi. Nil me Prælatus prohibeat eorum quæ promisi, nec plus exigat, quam promisi. Vota mea nec augeat, sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate. Necessitas quippe non habet legem, & ob hoc excusat dispensationem. Voluntas vero quia sola meretur retributionē, etiam sola non immerito gradum vsurpat altiorem. Alioquin & absque necessitate voti remissio, non dispensatio sed præuaricatio est; & restrictio contra voluntatē murmur est non profectus. Ponant ergo pręposìti metam obedientiæ subiectorum ex votis labiorum suorū, & non suorum desideriorum, monentes eos non cogentes ad celsiora, condescendentes eis cum necesse fuerit ad remissiora, non cadentes cum ipsis.

Neque vltra professionis metam extēdenda est lex obedientiæ neque intra eam arctanda.

Quod imperfecta est obedientia, qua voti finibus cohibetur.

Cap. LV.

CÆterum subiectus huiuscemodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur, noscat imperfectam. Nam perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur; nec angustijs professionis contenta, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur spontanea vigori liberalis, alacrisque animi modū non considerans, in infinitam libertatem extenditur. De hac Petrus ait: *Castificantes* inquit *cor vestrum in obedientia charitatis*, pulchre per hoc eam sequestrans ab illa inerti & seruili obedientia. Nec prompta charitati, sed obnoxia necessitati. Hęc enim iusti illius cui lex posita non est propria est, non quod ille vel illę perfectus debeat viuere sine lege. Sed quia non est sub lege; quippe minime contentus est voto suæ professionis, quam superat animi deuotione. Quanquam nec istam regulam ipsa tacuerit vbi monet si fratri impossibilia iniunguntur, vt confidens de adiutorio Dei obediat ex charitate. Ibi quoque interius tertius humilitatis gradus describitur, vt in omni obedientia monachus se subdat maiori. Non ergo vult nos obediendo mensura professionis esse cōtentos, nec de pacto sumere modum, sed transire alacriter etiam votum, & obedire in omnibus. Est sane obedientiæ limes secundum tempus ipsa temporis extremitas, vt sit terminus obedientiæ qui & vitæ, quia *Christus factus est obediens vsque ad mortem.* 1.Pet.1.

De duplici inobedientia, & impari iubentium auctoritate.

Cap. LVI.

INterest sane qua causa, quo affectu, qua intentione, quo præcipiente, in quove præcepto malum inobedientiæ committatur. Mandatum Dei est, *non occides.* Fac ergo duos homicidas, & vnum quidem spoliandi cupiditate, alterum vero necessitate se defendendi. An non hic satis euidenter inter lepram, & lepram, causa separat, faciens vtique disparem valde culpam vnius, & eiusdem transgressionis? Nil deinde incestius obscœniusve quam illas filias Loth, paternum vsurpare concubitum, & tamen quis non videat, quantum enacuauerit, aut attenuauerit turpis nefandique flagitij reatum pietas intentionis & intentio pietatis. Iam vero de illo, qui præcipit, & idem de eo, quod præcipitur huiuscemodi aduertenda erit secundum rationem distinctio, vt cuius inter præceptores reuerentior nobis imminebat auctoritas, grauior eius formidetur offensio, ac etiā maioris cuiusque mandati transgressio, damnabilior æstimetur. Porro maiora minoraque mandata dixerim, quæ magis minusve velle constiterit ipsum qui præcipit, siue hominem siue Deum. Est (verbi gratia) Dei mandatum, *Non furaberis*, & est mandatum: *Omni petenti da*: sed non de furando maius. Quis enim nesciat minus peccare, qui non tribuit sua, quam qui non sua furatur. Sed in mandatis hominum rara æqualitas inuenitur, cum pro varijs necessitatibus, vel vtilitatibus agendorum iniungentium affectio varietur. Quodque putauerint rectius vel commodius hoc amplius cupiant, & exigant obseruari. Tam ergo qualitas præceptorum quam auctoritas pręcipientium, & obedientiæ præfigit metam, & inobedientiæ terminat culpam. Bonus quidem obe-

Gen.19. Act.5. Mat.16. Luc.6.

dientiæ gradus est, si iuxta magistri nostri sententiā propter metum gehennæ seu propter sanctam professionē, quam professus est quispiam obedierit, melior tamen cum ex Dei amore obeditur. Illa quippe obedientia necessitatis est, ista autem est charitatis. Illum autem dixerim optimum obediētiæ gradum cum eo animo opus iniunctum recipitur, quo & præcipitur. Et ex voluntate iubentis pendet intentio exequentis, tam in obseruando fideliter iussa, quam in cauendo prohibita. Nouit verus humilisque obediens, & minima non contemnere & maxima curare. Quæ maxima sunt, intimo quodam deuoti sincerique animi sapore discernens, quibus de mandatis ei qui præest suis quodam modo factis, respōdeat cum Propheta: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Vbique enim & culpabilis neglectus & contemptus damnabilis est. Differunt autem, quia neglectus quidem languor inertię est, contemptus vero superbiæ tumor. Porro contemptus in omni specie mandatorum pari pondere grauis, & communiter damnabilis est. Neglectus autem in fixis grauior, tolerabilior in mandatis & mobilibus. Discretio enim est in mandatis cōsequenter & in culpis.

Psal. 118.

Quod pænitus obediendum sit prælato quando non præcipit contrarium Deo.

CAP. LVII.

Siue autem Deus, siue homo vicarius Dei, mandatum quodcunque tradiderit pari profectu consequendum est, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit illa Petri sententia tenenda est: *Obedire* inquit *oportet Deo magis, quam hominibus.* Si autem doleret homo se contemptum, consoletur eum illud Samuel: *Si peccauerit vir &c.* Si autē in Deum peccauerit etiam si subaudiatur propter hominem, *quis orabit*, inquit, *pro eo.* Neuter equidē. Nā & à quo offenditur, & ob quem offenditur, æque vtriusque oratio execrā da discernitur apud ipsū scilicet qui offēditur, hoc est apud Deū. Talis ergo requirēdus est ad exorandū, qui sit idoneus ad placādum. Porro culpam siqua est quod homo offenditur cum ei nō obeditur, aut multū extenuat causa melior, aut pænitus adnihilat. Quapropter cum dicitur: *Si peccauerit vir in virum*, subaudiendum est propter Deum. Nullatenus enim læsio cuiusque proximi, nedum prælati excusetur à culpa, si solus defuerit in causa Deus. Alioquin Paulo contradicit qui ait: *Si enim* inquit *in fratrem peccatis, in Christum peccatis. Nolite*, ait, Dominus *contemnere vnum ex illis pusillis, &c.* Aliter nāque accipienda sunt scandala pusillorum, & aliter Pharisæorum. Illorum quippe scandalum de ignorantia: Istorum autem de malitia descendit. Illi scandalizantur, quia veritatem nesciunt, isti quia oderunt. Quod si tantopere cauenda sint scandala paruulorum, quanto amplius Prælatorum, quos sibi Deus æquare quodammodo in vtraque parte dignatus, sibimet imputet illorum irreuerentiam & contemptum spiritualiter contestās eis dicēs: *Qui vos audit me audit &c.* Quamobrem quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certū displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est quam si præcipiat Deus. Quid enim interest vtrum per se, an per suos ministros, siue homines, siue Angelos, hominibus innotescat suum beneplacitum Deus? Sed homines, inquis, facile falli in Dei voluntate de rebus dubijs præcipienda, & in præcipiendo fallere possunt. Sed deinde qui hoc refert tua qui conscius non es; præsertim cum teneas de scripturis, *quia labia sacerdotis custodiūt scientiam, & legem ex ore eius requirunt, quia Angelus Domini exercituum est.* Requirunt dixerim legem, non quam vel authentica illa scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. De huiusmodi quippe vt præceptor est expectandus, nec prohibitor auscultandus, sed quod ita latere aut obscurum esse cognoscitur vt in dubium venire possit, vtrum nam Deus sic, an aliter forte velit. Si non de labijs custodientibus scientiam, & ex ore Angeli Domini exercituum certum reddatur à quo denique diuina potius consilia requirentur, quam ab illo cui credita est dispensatio mysteriorū Dei. Ipsum proinde quem pro Deo habemus tanquam Deum in his, quæ aperte non sunt contra Deum audire debemus.

Act. 5.
1. Reg. 2.
1. Reg. 1.
1 Cor. 8.
Matth. 18.
Luc. 10.
Mal. 2.

Responsio ad illos, qui obedientiæ professionem accusant.

CAP. LVIII.

Sumentes vero materiam siue occasionem arguendi, asseritis, si hoc constiterit vt iussa qualibet hominū vel instituta diuinæ auctoritatis pōdere æstimanda sunt, hominem sub homine aut vix aut nequaquam posse saluari, cui in tanto populo mandatorum, quæ Prælati etiam per incuriam sæpe præcipiunt interdum non præuaricari, aut difficile admodum aut omnino impossibile esse videatur. Et quidem non nego difficultatem tantæ inesse perfectioni sed cum ipsa corde imperfecto præsumitur. Porro imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & male suspicari de omni præcepto cuius causa latuerit; nec vnquam obedire libenter, nisi cum audire contigerit, quod forte libuerit. Aut cum non aliter licere seu expedire mōstrauerit, aut aperta ratio vel indubitata auctoritas. Delicata satis, immo nimis molesta est huiusmodi obedientia: non plane hæc illa est quæ ex regula traditur obedientia sine mora. Disputare profecto hoc est in affectu cordis, non in auditu auris obedire. Istiusmodi ergo carnalem animam non modo premi, sed etiam opprimi pondere præsumptæ perfectionis necesse est, quia non potest portare caro infirma quod solus spiritus promptus experitur iugum esse suaue & onus leue Christi, quippe iugum & onus est, & omnino importabile nisi æque Christi spiritui. His itaque si dicatis legem regulæ subintrasse vt abundaret delictum, verum dicitis. Cæterum hæc culpa nō est datæ legis, aut dantis legem, sed improuide profitentis, & impiè præuaricantis. Mandatum quidem sanctum & iustum, sed tu teneris esse carnalem venundatum sub peccato. Hoc autem præuidisse debueras quo turris huius euangelicæ non prius iaceres fundamenta, quam sedens computares si haberes sumptus ad perficiendum. Nunc quid restat, nisi vt aut correptus obedias senioribus, aut confusus audias ab illusoribus: *Hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare.* Rom. 7. Luc. 4.

Sed forsan dicitis: Ergo ne ita perfectus, quispiam inuenitur cui non vel minimum aliquid interdum surripiatur de tam multis ac minutis; quæ passim vel à negligentibus præpositis imperantur? Minime. Sed non continuo vt aliquid præterimus perimus, præsertim cū nos consoletur scriptura. *Si quis peccauerit* inquiens *aduocatum habemus &c.* Qui & si pro transgressoribus, nō tamen pro contemptoribus legitur supplicasse. Verum illi quomodo perire possunt pro quibus saluator rogat ne pereant. Itaque & ipsa euangelica præcepta multum inter se discrepant, & merito obseruationis, & trāsgressionis periculo. Nam sicut non omnia vnius esse constat, vel necessitatis, vel vtilitatis, vel dignitatis, sic nec pari culpa negliguntur, quæ non pari cura præcipiuntur, nec pari proinde pœna puniuntur. Nonne denique veritas in Euangelio sub nominibus trabis, & festucæ graues leuesque discernit inobedientiæ culpas? Nonne ipsa disputante immo diffiniente gradatim nobis distinguitur, quæ cui reatui pœna debeatur, dū alium iudicio, alium consilio, alium & gehenna reum esse protestatur? Nulla ergo consequendi necessitas cogit, vt si magistris diuina detur in suis præceptis auctoritas, nullum ideo iam monacho leue aut veniale peccatum inuenire posse putetur, & quod eius vniuersæ actioni crimen insidietur inobedientiæ? Non enim qualiscunque mandati prætertio criminalem facit inobedientiam, sed repugnare, & nolle obedire. Legimus, & in Euangelio, maxima minimaque mandata, & mandatorum transgressiones

1. Ioan. 2.
Matth. 5.

vniuersas dicemus, æqualiter maximas.

Quod ipsa regula habet transgressionum remedia.

CAP. LIX.

FRustra proinde vt videtis, aut terremini, aut terrere conamini de ipsius obedientiæ promissione, quæ fit ex professione quasi non oporteat illum promittere, quā constet, nec integre posse teneri, nec sine crimine præteriti. Et enim si omnis inobedientia inexcusabiliter fit culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quā remedium pœnitentiæ non sanat. Nulla est læthaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filiis obedientiæ, & reuera pax hominibus bonę volūtatis, quando in omni inobediētia sola dānatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deū. Sola incriminatur superbia, quam facile cauet qui timet gehennam. Bene prorsus non potest esse conscius sibi, qui se non implere confidit, quod debere se credit. Creditis itaque, vt verborum nostrorum sensum breuiter colligam, quod ad integrum mandata Dei obseruari vix valeant, Abbatis non valeant, cum veritas ipsa testetur: *Ne vnū quidem iota præteritū iri*. Cæterū qui ita sētit, mihi videtur, vt vestra pace dixerim, nondū gustasse quam suauis est Dominus, sub iugo legis gemere adhuc nōdū respirare sub gratia. Suaue Christi iugū nequaquā esse expertū, ideo certissime adhuc infirmari per carnē, quia spiritus non adiuuat eius infirmitatem. Si autē non impossibile quidem, sed tamē difficile esse sentitis, magistros non contemnere, & ideo murmuratis aduersus obedientiæ legem, affirmantes periculosum esse promittere quod tam laboriosum est obseruare. Ad hoc ego respondeo immo non ego sed Dominus: *Qui potest capere capiat*. Hinc quippe est quod paulo superius dixi, quia antequam ædificium inchoares prouidisse debueras, vnde perficeres. Nunc autem, vt ait quidam, aut non tentasses, aut perficeres. Partienda est proinde nobis in duo vniuersa hæc regularis obseruatio; in præcepta videlicet, & remedia. Præceptis instituitur vita contra peccatum, remediis restituitur innocentia post peccatum. Sic vtraque ista complectitur nostra professio, vt professus quisque cum in aliquo forte mandatorum regularium deliquerit; si ad remedium æque regulare cōfugerit; & si conuincitur transgressor mandati, non tamen præuaricator pacti. Solum itaque censuerim fregisse votum, violasse propositum, qui & præceptum contempserit & remedium. Regulares namque terminos, & si sæpe deliquerit, non euadit, qui censuræ, quæ regula est, disciplinam non subterfugit; pars siquidem regulæ est regularis correctio, & in ea reperiuntur obedientiæ præcepta, & inobedientiæ remedia, vt nec peccando à regula recedatur.

Matth. 5.

Matth. 19.

Vtrum omni præcepto quantum obedientia valeat, tantum inobedientia grauet.

CAP. LX.

Soluit quæstionem de obedientiæ merito ac inobedientiæ demerito.

QVærentibus item de obedientię pondere seu discrimine inobedientiæ, incidit à latere vobis, & de merito vtriusque quærendum. Vtrum videlicet in quibus præceptis quantum obedientia valet, tantum grauet inobedientia. Vt verbi gratia, vel Abraham de immolando filio, vel ille nescio quis, de filio itidem furni incēdiis exponendo, tantum diuinæ indignationis & vltionis merito incurrissent si non obedissent, quantum laudis & gratiæ receperunt pro eo quod obedierunt. Quod vobis quidem videtur & durum & necessarium, sed non est ita. Cum vero constat nonnulla, nec fieri sine gloria, & posse nō fieri sine culpa. Ideoque si fiant digna esse præmiis; non tamen suppliciis si non fiant: Nam & non tāgere mulierem meriti est non mediocris, & nullius delicti propriam amplecti coniugem. Istius enim modi sunt quæcumque illi Euangelico capitulo congrue conueniri possunt, *Qui potest capere capiat*. Et rursus quædam per contrarium, neglecta quidem offensam contrahunt, sed impleta gloriam non merentur, & damnant contemptorem & auctorem non glorificant. Talia sunt quæcūque diuinitus lege publica imponuntur hominibus, sine quibus nec saluari queunt. Hinc est illud in Euangelio: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, &c.* Denique & vniuersaliter, *cum feceritis omnia quæ præcepta sunt, &c.* Ac si dicat: Si solis contenti estis præceptis & traditionibus impositæ legis, & non sponte etiam perfectionis vos consiliis & suasionibus mancipatis, liberi quidem estis à debito, non tamen pro merito gloriosi. Euasistis pœnam sed nō acquisistis coronam. Quænam igitur necessitas cogit parere vos in singulis, quæ iniuncta fuerint, & formidare vltionem de transgressione, & de obseruantia remunerationem. Ea propter in talibus generalibus hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis obeditio gratior, quam grauior præuaricatio iudicetur: & in facilioribus minusque onerosis contemptus damnabilior, quam actus laudabilior æstimetur.

Matth. 19.

Luc. 6.

Luc. 7.

De stabilitate loci & transitu ad alium.

CAP. LXI.

IAm videamus quatenus tenenda sit ipsa quæ in professione firmari solet loci stabilitas. Præscribit sane stabilitatis pactum omni deinceps remisso discensui, contentioso discessui, vago & curioso discursui, totius denique inconstantiæ leuitati, non tamen his, quæ in professionis serie sequuntur, morum videlicet conuersioni, & obedientiæ secundum regulam. Nam si hæc ibidem pro improbitate & irreligiositate cohabitantium obtineri forte nequiuerant, duce spiritu libertatis transire indubitanter suadeo ad alium locum, vbi non impediatur *reddere vota sua Deo quæ distinxerunt labia sua*. Et quidem *cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris*. Sane de religiosis, ac bene ordinatis monasteriis nullus professorum meo consilio, ne arctioris quidem desiderio vitæ, sine licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen si melius inuenerit & elegerit, meo nihilominus iam consilio non egredietur, ad inferius scilicet bonum quod reliquerat, & pro meliori contempserat, si non tamen loci prioris vicinia reuocetur, quia deuoto monasterio nec retineri quis regulariter potest, nec recipi sine consensu Abbatis sui. Si ergo vult aliquis verbi gratia, de Cluniacensibus institutis ad Cisterciensium se stringere paupertatem, eligens præ illis nimirum consuetudinibus magis regulæ puritatem, si me consulit non consulo, nisi id Abbatis sui vsurparit assensu. Quamobrem? Primo propter scandalum ipsorum quos deserit, deinde quia certa pro dubiis relinquere tuum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertio suspectam habeo leuitatem, quia id sæpe quod facile volumus antequam probemus, experti iam nolumus, vno prope momento idipsum cupientes, & respuētes tam leuiter quam irrationabiliter. Quales vtique non paucos frequenter experimur, qui vagi & instabiles mutant experimento iudicium, immo sine iudicio fluctuantes & tumultuantes, tot de se consilia præsumunt quot loca reuisunt, semper quod non habent cupientes, & quod habent in ipsis fastidientes.

Psal. 17.

Psal. 63.

Exhortatio Eugenij Papæ ne totum se occupationibus dedat.

CAP. LXII.

IDem *ad Eugenium Papam de consideratione lib.* 1. Nescio quomodo vult & quomodo non vult exire, læta quidem sed lenta oratio, dum certatim illi contraria imperare contendunt, maiestas scilicet atque amor. Nempe vrget ille, inhibet illa, sed interuenit dignatio tua, qua hoc ipsum non præcipis, sed petis, cum pręcipere magis te deceat. Cæterum amor Dominum nescit, agnoscit filium, & in filiis per se satis subiectus est. Obsequitur

quitur sponte, gratis obtemperat, libere reueretur. Amaui pauperem, amabo & pauperum patrem & diuitum. In te hanc mutationem factam esse confido, non de te, nec priori statui tuo successisse promotionem, sed accessisse.

Vnde iam ergo incipiā libet ab occupationibus tuis; quia in his maxime condoleo tibi, si tamen doles & tu, alioquin non condoleo. Doleo tamen & maxime sciens absolute longius absistere membrum quod obstupuit, & ægrum sese non sentientem, periculosius laborare; sic se tuæ res habent. Absit: hæc est pars illius, qui datus est in reprobum sensum. Ab his sane cupio tibi pacem, non cum his. Nil tam fixum animo quod neglectu & tempore non absolescat, vulneri vetusto & neglecto callus obducitur, & eo insanabile quo insensibile fit. Denique dolor continuus, & acerbus diuturnus esse non patitur; nam si aliunde non extunditur, necesse est cedat vel sibi. Enimuero cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem. Quid enim non inuertat consuetudo? Quid non assiduitate duretur? Quid non vsui cedet? Primum tibi importabile videbitur aliquid, quod processu temporis si assuescas iudicabis non adeo graue, paulo post & leue senties: paulo post & delectabit: ita paulatim in cordis duritiam itur, hinc prorsus hinc tibi timui, & timeo semper, ne dilato remedio dolorem non sustinens periculo te irreuocabiliter desperatus immergas. Vereor, inquam, ne in medijs occupationibus (quoniam multæ sunt) dum diffidis finē, frontem dures, teipsum quodammodo sensu priues iusti vtilisque doloris; malto prudentius te de illis subtrahas, vel ad tempus, quam patiare trahi ab ipsis, & certe paulatim duci quo tu non vis. Quæris quo? Ad cor durum. Ne pergas quærere quid illud sit. Si non expauisti tuum est hoc. Solum enim est cor durum quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonē. Quid est cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis nec cedit, flagellis induratur. Ingratum est ad beneficia, ad consilia inuidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina; præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum præter solas iniurias nihil omnino non præterit, præsentium nihil non parit, futurorum nulla nisi forte ad vlciscendum prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cūcta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet nec hominem reueretur. En quo trahere te habent occupationes hæ maledictæ, si tamen pergis, vt cæpisti, dare ita te totum illis, nihil tui tibi relinquens.

Prauos mores docet facile abire in consuetudinem.

Quid maxime sit prælatis pertimescendum.

Cor durum quid sit.

Correctio eiusdem de continuo causarum auditu.

Cap. LXIII.

Execratur litigantes.

QVæso ego te, quale est illud mane vsque ad vesperam litigare aut litigantes audire, & quasi nō sufficeret diei malitia sua, non sunt libere noctes. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam. Magna virtus patientiæ, sed non hanc tibi ad ista optauerim, interdum patientem esse probabilius. Tu ne approbes illorum patientiam, quibus Paulus dicebat: *Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes,* nisi fallor, ironia erat & non laus, non bona patientia, vt possis esse liber, seruum te promittere fieri, nolo dissimules seruitutem in quam certe in dies dū nescis redigeris. Hebetati cordis est indicium, propriam non sentire continuam vexationem. *Vexatio dat intellectum auditui.* Ait quidam: Verum est sed si nimia non fuerit: Nam si sit non plane intellectum dat sed contemptum. Denique impius cum venerit in profundum malorum, contemnit. Expergiscere ergo & pessimæ seruitutis iugum non tantum caue sed etiam horre. An non ideo iugum, quia non vni seruis, sed omnibus. Nec mihi opponas, nunc Apostoli

2.Cor.11.

Isa.28. Prou.18.

vocem qua ait: *Cum essem liber ex omnibus, seruum omnium me feci.* Longe est istud à te. Nunquid hac ille seruitute hominibus inseruiebat in acquisitione turpis quæstus: Nunquid ad eum de toto orbe confluebant ambitiosi, auari, symoniaci, sacrilegi, concubinarii, incestuosi, & quæque istiusmodi monstra hominum, vt ipsius Apostolica auctoritate, vel obtinerent honores ecclesiasticos, vel etiam retinerent: Ergo seruum te fecit homo, homo, cui viuere Christus est, & mori lucrum, vt scilicet plures lucrifaceret Christo, non vt lucra augeret auaritiæ. Audias post ipsum dicentem: *Precio inquit empti estis, nolite fieri serui hominum.*

1.Cor.9.

1.Cor.7.

Quid seruilius indigniusque præsertim summo Pontifici, quam non dico omni die sed pene omni hora insudare talibus rebus, & pro talibus: Deinde quando oramus, quando docemus populos, quando ædificamus ecclesiam, quando meditamur in lege: Et quidem quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, non Domini. Iustene etiam istud? Tu videris. *Nam certe lex Domini immaculata conuertens animas.* Hæc autem non tam leges, quam lites sunt, & cauillationes subuertentes iudicium. Tu ergo Pastor & episcopus animarum, qua mēte obsecro sustines coram te semper silere illam, garrire autem istam: Fallor si non mouet tibi scrupulum peruersitas hæc, puto quod interdum compellat clamare ad Dominum cum Propheta: *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.* An & te audes liberū profiteri sub tam graui mole inconuenientiæ huius, & cui fas non sit ceruicem subducere. Nam si potes & nō vis; multo magis seruus es huius ipsius tam peruersæ voluntatis tuæ. Nam & si coacta seruitus miserabilior: sed affectata miserior est.

Iustiniani leges non Christi pontificem tractare nefas est.

Psal.118.

Psal.118.

Quod onus illud in alios sit partiendum, & interdum considerationi vacandum.

Cap. LXIV.

ET quid vis me facere, inquis: Vt tibi ab his occupationibus parcas. Impossibile fortassis esse respōdebis, faciliusque te cathedræ valedicere posse. Recte enim hoc, si rumpere & non magis interrumpere ista hortarer. Aliud ergo quid arguam, quid ve suadeam? Si quod viuis & sapis totum das actioni, considerationi autem nihil: laudo te, in hoc non laudo: certa nec ipsi actioni expedit consideratione non præueniri: si totus vis omnium esse, instar illius qui omnibus omnia factus est, laudo humanitatem sed si plena sit. Quomodo autem plena te excluso. Et tu homo es: ergo colligat & te intra se sinus, qui omnes recipit. Alioquin quid tibi prodest si vniuersos lucreris, te vnum perdens. Quamobrē cum te omnes habeant, & tu esto cum habentibus vnus. Sapientibus & insipientibus debitor es, & soli negas te tibi. Clericus & laicus, iustus & impius, omnes pariter participant te. De fonte publico bibunt pectore suo, & tu seorsum sitiens stabis. Si maledictas est qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se pænitus reddit expertem. Memento proinde non dico sæpe sed vel interdum reddere teipsum tibi. Vtere tu quoque te inter multos, aut certe post multos. Audi Paulum Apostolū quid de huiusmodi sentiat. *Ad ignominiam inquit, vobis dico contemptibiliores, qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum.* Itaque secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu Apostolicus officium vile, gradum cōtemptibilium, vnde & dicebat episcopus episcopum instituēs. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus* quid ni cōtemnant iudicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cælestibus & Angelos iudicabunt. In criminibus ergo non in possessionibus potestas vestra. Propter illam siquidē & non propter hanc accepistis claues regni cælorum, præuaricatores vtique exclusuri non possessores. Habent hæc infima & terrena iudices suos reges, & principes terræ, quid fines alienos inuaditis? Quid falcē vestrā in alienā messem extenditis? non quia indigni vos,

Matth.16.

1.Cor.6.

2.Tim.2.

sed quia

sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis. Denique aliud incidenter excurrere in ista causa qualibet vrgente, aliud vltro incumbere. Nunc autem quoniam dies mali sunt, sufficit interim admonitum esse, nec totum te nec semper actioni dare, sed consideratione aliquid tui cordis & corporis sequestrare, quæ ipsius quoque actionis partes benigna quadam præsumptione suas facit peragendo quodāmodo & præordinando quæ agenda sunt. Necessarium sane ne forte quæ præuisa & præmeditata poterant esse proficuo præcipitata magis periculo fiant.

De vtilitate considerationis.

CAP. LXV.

ET primum quidem ipsum fontem suum idest mentem de quo oritur, purificat consideratio, deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat & ordinat. Postremo diuinarum pariter & humanarum rerum scientiam confert. Hæc est quę confusa disterminat, hiantia cogit, sparsa corrigit, secreta rimatur, vera inuestigat, verisimilia examinat, ficta & fucata explorat. Hæc est quę agenda præordinat, acta recogitat, vt nihil in mente resideat aut incorrectū aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis aduersa præsentit, in aduersis non sentit, quorum alterum fortitudinis, alterum prudentiæ.

Ibi etiam aduertere tibi est suauissimum quendā cōcentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera sicut hoc loco vides fortitudinis matrem esse prudētiam, nec fortitudinem, sed temeritatem quēlibet esse ausum quem non parturiuit sapiētia. Hæc item est quæ inter voluptates & necessitates media quasi quædam arbitra sedens, vtrinque certis limitibus disterminat fines: Istis assignans & præbens, quod satis est, illis quod minus est demens, & sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam debent temperantiam. Nam intemperantem ipsa consideratio censet, tam eum qui necessarijs pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis. Vnde mihi videtur non omnino absurde diffinire temperantiam, qui hanc nec præcedere necessitatē nec excedere dicat. Iam de iustitia quæ vna ex quatuor est, nonne constat consideratione mentem præueniri, vt se formet in ea. (Tob.4.) Si enim necesse est prius cogitet, vt ex se normam ducat iustitiæ, nec factura vtique alteri quod sibi fieri nolit, nec quod sibi fieri velit, alteri negatura. Intuere nunc mecum etiam harum pulchram cōnexionem & ipsam cohærentiam. Nam ipsi iustitiæ, vt iusta sit temperantia modum imponit. (Eccl.7.) *Noli nimium esse iustus* ait Sapiens. Quid quod etiam ipsa sapientia hoc temperantiæ frænum non respuit dicente Paulo: (Rom.12.) *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* (Matth.6.) Sed & econtrario, quod temperantiæ necessaria iustitia sit, ostendit Dominus in Euangelio, arguens illorum temperantiam qui abstinebant, vt viderentur hominibus ieiunantes. erat in cibo temperantia, sed non iustitia in anima, quia non Deo placere sed hominibus intendebant. Quomodo rursum vel illa vel ista sine fortitudine, cum constet fortitudinis esse mediocris, cohibere velle & nolle suū inter angustias parum & nimis, vt sit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, solo, constante sibi æquali vndique sui, vtpote ex omni parte pariter circuncīso, qui solum constat esse virtutis. Itaque iustitia modum quęrit, prudentia inuenit, vendicat fortitudo, temperantia possidet. Non mihi est hoc loco propositum de ipsis virtutibus disputare, sed hoc dixerim hortās ad vacandum considerationi, cuius beneficio & hęc similia aduertuntur. Cui tam pio tanquam vtili ocio nullam in vita operam dare, vitam perdere est. Quid tamen est si te philosophiæ huic totum repente deuoueris, prædecessores tui non ita consueuerunt, eris molestus quam pluribus, quasi quia patrum vestigiis deuiares. Nempe id videbis agere in suggillationem eorum, sed & notaberis vulgari prouerbio, qui hoc facit quod nullus miratur. Quamquam si de bonis, & nō de nonis sumamus exempla, non defuere Romani Pontifices, qui sibi ocia inter maxima negocia inuenirent.

Qualiter audiendæ sunt & decidendæ causæ.

CAP. LXVI.

SEd esto alius inoleuit mos, dies alij sunt, & alij hominum mores, tempora periculosa non instant, sed iam extant, fraus & circumuentio & violentia præualuere super terram. Calumniatores multi, defensor rarus, agitetur ergo causæ sicut oportet. Nā is modus, qui frequētatur est execrabilis plane & qui non dico ecclesiam, sed forum dedecet. Miror que quemadmodum religiosæ aures tuę audire sustinēt huiusmodi disputationes aduocatorum, & pugnas etiam verborum, quæ magis ad subuersionem quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, præcide singulas vaniloquas & labiosa claude. Hi sunt qui docuerūt linguas suas loqui mendacium, diserti aduersus iustitiam, eruditi pro falsitate, sapientes sunt vt faciant malum, eloquētes vt impugnent verum. (Hier.4.) Hi sunt qui instruunt à quibus fuerant instruendi, astruunt non comperta, sed sua. Struunt de proprio calumnias innocentiæ, destruunt veritatis simplicitatem, obstruunt iudicii vias, nihil ita absque labore manifestam facit veritatē, vt breuis & pura narratio. Ergo quas ad te necesse erit intrare causas, neque omnes necesse erit diligenter velim, sed breuiter decidere assuescas, frustratoriasque & venatorias præcidere dilationes. Causæ viduæ intrent ad te, & causa pauperis, & eius qui non habet, quod det aliis. (2.Tim.5.) Alias multas poteris committere terminandas, quam plures ne dignas audientia iudicare. Quid enim opus est admittere illos quorum peccata manifesta sunt prȩcedentia ad iudiciū? Tanta enim est impudentia nōnullorum, vt cum manifestæ ambitionis prurigine scateat tota facies causæ eorum, non erubescunt audientiam flagitare, publicātes semetipsos ad multorū conscientias, in quo vel suo solius satis poterant confundi iudicio. Nō fuit qui rescinderet attritas frontes, & ideo plures factæ sunt & magis indurnerunt. Sed & nescio quomodo vitiosus conscientias vitiosorum non refugit, vbi omnes sordent vnius minime fætor sentitur. Quis enim verbi causa vnquam auarus auarum, luxuriosus luxuriosum erubuit? Plena enim est ambitiosis ecclesia, non est iā quod horreat studiis, & mollitionibus ambitionis non plus, quā spelunca latronis in spoliis viatorum.

Si Christi discipulus es, ignescat zelus tuus, exurgat auctoritas tua aduersus impudētiam hanc & generalem pestem. Intuere magistrum, non parat aures vt audiat, sed flagellum quo feriat. (Ioan.2.) Verba nec facit nec recipit, nec enim sedes iudicans, sed insequitur puniens; causam tamen non tacet, quod videlicet domum orationis, fecissent domum negociationis, idep & tu fac similiter.

De partibus considerationis, & primo de consideratione sui, quid sit & quis.

CAP. LXVII.

QVatuor vt occurrūt tibi cōsideranda reor. Te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sūt. A te tua cōsideratio inchoet, ne frustra extēdaris in alia te neglecto. In acquisitione enim salutis tuæ nemo tibi germanior vnico matris tuæ. Et hæc tui consideratio in tria diuiditur scilicet vt cōsideres, quid, quis, & qualis sis. Quid in natura, verbi gratia homo, quis in persona scilicet Papa, qualis in moribus. Consideranti igitur tibi quod homo sis, idest animal rationale mortale: is tibi exinde occurrit fructus, vt & mortale quod in te est, rationale humiliet, & rursum rationale mortale confortet. Deinde quis sis, & de quo sis factus aduertendum. Quid enim erubescas

minimus

minimus inueniri in magnis, qui te recordaris magnum in minimis extitisse; blanditur cathedra, spelunca est. Inde namque superintendis sonans tibi episcopi nomine non Dominum sed officium: Quomodo autem libet gloriari, vbi ociari non licet? Non enim locus est ocio, vbi sedula vrget sollicitudo omnium ecclesiarum. Quid enim aliud tibi dimisit sanctus Apostolus? *Argentum*, inquit, *& aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do*. Nunquid dominationem? Audi ipsum dicētem: *Non quasi dominantes* ait *in clero, sed forma facti gregis*. Et ne hoc dictum sola humilitate putes, non etiam in veritate vox Domini est in Euangelio. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*. Planum est: Apostolis interdicitur dominatus. Tu ergo tibi vsurpare audes, aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum? Plane & ab alterutro prohiberis, si vtrumque. Domabis quidem lupos, sed ouibus non dominaberis. Pascendas vtique non premendas suscepisti. Preciosissimus fundus est humilitas, in quo ædificium spiritale constructum, crescit in templum sanctum in Domino.

Act.3. 1.Pet.5. Luc.22.

Tertio considerandum est tibi qualis sis. Simia enim in tecto, rex fatuus in solio sedens; & nunc audi canticum meum, minus quidem suaue, sed salutare. Monstruosa res est gradus summus, & animus infimus, sedes prima, & vita ima, lingua magniloqua & manus ociosa, sermo multus & fructus nullus, vultus grauis, & actus leuis. Ingens auctoritas & nutans instabilitas. Admoue speculum, fædus se in eo vultus agnoscat, tu tuum gaude dissimilem inueniri. Inspice tamen & tu ne forte & si sit vnde merito placeas tibi etiam in quo debeas displicere non desit. Rara vox, nihil mihi conscius sum, cautior in bonis ambulas, si & mala non lateant. Quāobrem noueris te vt inter angustias, quæ nō desūt fruaris conscientiæ bono. Magis autem vt scias, quid desit tibi, cuinam non desit, omnia illi desunt qui nihil sibi deesse putat, nunquid quia summus Pōtifex ideo summus. Vel quomodo proficis, si iam sufficis tibi.

Monstrosa res est gradus summus & animus infimus. 1.Cor.4.

De consideratione sui quid fuit & quid nunc sit.

Cap. LXVIII.

Considerantī autem tibi quis sis: nihilominus considerandum quid prius eras, immo quid nunc es. Vt quid enim desinis intueri, quod non desisti esse? Adhuc enim es, quod eras scilicet homo, nec minus hoc es, quam quod post factus es forte & magis. Denique illud natus es, hoc mutuatus. Nō illud reiectum est sed istud adiectum. Considera igitur maxime quod maxime es, scilicet hominem quod & natus es, nec modo quid natus, sed & qualis. Tolle proinde nunc hæreditaria hæc perizomata ab initio maledicta, dirumpe velamen filiorum zelantium ignominiam, nō plagam curantium. Dele fucum fugacis honoris huius, & male coleratæ nitorem gloriæ, vt nude nudum consideres, quia nudus egressus de vtero matris tuæ. Nunquid infulatus, nūquid micans gemmis aut floridus sericis, aut coronatus pennis, aut suffarcinatus metallis? Si cuncta hæc veluti nubes quasdam matutinas velociter trāseuntes dissipes, & exuffles à facie considerationis tuæ, occurret tibi, ô homo, nudus, & pauper, & miser, miserabilis, homo quoque dolens quod homo sit, erubescens quod nudus sit, plorans quod natus sit, murmurans quod homo sit, natus ad laborem, & non ad honorem. *Homo natus de muliere*, & ob hoc cum reatu, *breui viuens tempore*, & ob hoc cum metu, *repletur multis miserijs*, & ob hoc cum fletu, salubris copula, vt cogitans se summum Pontificem, attendas pariter vilissimum cinerē nōn fuisse sed esse. Hæc te consideratio tenet in te, nec à te auolare sinit, *non ambulare in magnis neque in mirabilibus super te*. In te consisto, non infra deijci sinas, non attolli supra, non euadere in longius, non extendi in latius. Tene medium si non vis perdere modum. Locus medius tutus est, medium sedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum mā-

Iob.1. Iob 5. Iob.14. Psal.130.

sionem sapiens exilium reputat. Propter hoc non est illi habitare in longo quod vltra modum sit, sed nec in lato quod extra sit, nec in alto quo supra sit, nec in imo quo infra sit. Denique & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Longum dico cum sibi homo longiorem promittit vitam. Latum cum in superfluas animus distenditur curas. Altum cum de se plus præsumit. Profundum cum se plus deiicit. Qui igitur longa sibi metitur tempora, ingreditur iter exterminij, & in præsenti se exultans per obliuionem, in alia per inanem solitudinem migrans sæcula & non pro futura, immo nec futura. Similiter animi immoderata extentio attenuationem facit: & extenuatio nimia scissionem, multisque laceretur curis necesse est. Iam vero alta præsumptio, quid nisi præcipitatio ruinosa est. Et quid pusillanimitatis deiectio, nisi desperata quædam absorptio? In hac fortis non deiicietur, prudens longioris vitæ non abducetur incerto, modestus moderabitur, curas temperabit à superfluis, non deerit necessariis. Porro iustus altiora de se non præsumit, sed dicet: *Si iustus fuero non leuabo caput*. Neque ergo plus vero tibi tribuas, nec plus iusto parcas.

Iob.10.

De consideratione sui qualis sit.

Cap. LXIX.

Vigilanter discerne qualis ex te, & qualis sis dono Dei, & non sit in spiritu tuo dolus. Erit autem hoc fideliter partiens tua tibi, & quæ sunt Dei Deo sine fraude resignes. Considerando qualis sis etiam qualis fueris recogitandum tibi est. Cōferenda sunt posteriora prioribus, profeceris ne in virtute, in sapientia, in suauitate morum. An ab his forte quod absit defeceris patientior sis, an impatientior, insolentior, an humilior, exorabilior, an difficilior. Latus tibi patet campus in hoc genere considerandi. Oportet vt innotescat zelus tuus, clementia tua, discretio, moderatrix vtriusque. Solent enim discretionis oculo caligante alterutrum sibi præripere, loca terminos occupare. Porro caliginis duæ sunt causæ, ira & mollior affectus. Is iudicii censuram eneruat, illa præcipitat. Turbatus enim præ ira oculus clementer nil intuetur, suffusus fluxa quadam & muliebri mollicie rectum non videt. Non eris innocens si vel punias, cui parcendum est, aut parcas ei qui puniendus est. In tribulationibus quoque qualem te inueneris nolo dissimules, si constantem in tuis, condolentem in alienis gaude. Magnus, qui incidens in aduersa non excidit, vel parum à sapientia, nec minor cui præsens fælicitas si arrisit, non irrisit; quamquam facilius inueneris, qui sapientiam retinuerit contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdiderit. Quamquam vero sapiens recte hortetur sapientiam scribi in ocio, cauendum est tamen, & in ocio ocium. Fugienda est enim ociositas mater nugarum, nouerca virtutum. Inter sæculares nugæ sunt, in ore Sacerdotis blasphemiæ. Interdum tamen si incidant ferendæ fortassis, referendæ vero nunquam. Consecrasti os tuum Euangelio, talibus iam aperire illicitum, assuescere sacrilegium est. *Labia*, inquit, *Sacerdotis custodiunt scientiam &c.* nō vtique nugas, vel fabulas; verbum scurrile non sufficit peregrinari ab ore, sed ab aure procul relegandum est. Fæde ad cachinnos moueris, fædius moues. Porro detrahere vel detrahentem audire, quid horum damnabilius sit non facile dixerim. Non parui autem peccati te reum existimes, si facies peccatorum in iudicio sumis, & nō potius causas discutis meritorum. Est & aliud vitium, cuius si te immunem sentis, inter omnes quos noui ex his, qui cathedras ascendunt, sedebis me iudice solitarius, quia singulariter leuasti te supra te, scilicet facilitas credulitatis, hinc pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, inde præiudicia in absentes.

Eccle.38. Malach.2. Thren.3.

Nunc ad ea quæ sub te sunt consideratio intendenda est.

De consideratione circa subditos, & de compescendis appellationibus.

CAP. LXX.

Luc. 16. SApientibus & insipientibus debitores. Ipsum nomen debitoris, memento potius seruienti congruere, quam dominanti. Nec tantum fidelibus, sed & infidelibus interest, proinde tuam dare operam, vt increduli conuertantur ad fidem, conuersi non auertantur, auersi reuertantur, peruersi ordinentur ad rectitudinem, subuersi ad veritatem reuocentur, subuersores inuictis rationibus conuincantur. Hi sunt hæretici canes ad scissionem, vulpes ad fraudem. Vestri qui terram Austri tam sæpe visitant, hi sciunt, eunt, & redeunt per medium eorum. Sed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audiuimus, nisi præ auro Hispaniæ salus populi viluisset. O ambitio, ambientium crux, quomodo omnes torques, omnibus places? An non limina Apostolorum plus iā ambitio quam deuotio terit? An non vocibus eius vestrum tota die resultat palatium. Appellatur ad te de toto mūdo in testimonium singularis primatus tui, & vtinam tā fructuose quam necessariè. Vtinam cum oppressus clamat, sentiat oppressor & non superbiat impius, vnde incenditur pauper. Impune enim transire, inique appellantem iniquarum appellationum est fomes. Iniqua autem omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia non coegit, non vt graues, sed si graueris licet appellare à sententia. Ante sententiam omnino nisi ob manifestum grauamen improbè præsumitur appellatio. Qui ergo non grauatus appellat, liquet, quia aut grauare intendit, aut tempus redimere. Non est autem appellatio suffugium, sed refugium. At vero antidotum versum est in venenum.
Mat. 21. Nō est hæc mutatio dextræ excelsi. Zelatus est Dominus domum orationis, factam speluncam latronum. Tu minister eius dissimulas miserorum refugium, datum arma iniquitati.

De exemptione ecclesiarum.

CAP. LXXI.

AVdi murmur & querimonias ecclesiarum, truncari se clamant ac demembrari. Subtrahuntur ei Abbates episcopis, episcopi Archiepiscopis, Archiepiscopi Patriarchis vel primatibus. Facitis hoc quia potestis, sed vtrum & debeatis quæstio est. Spiritalis homo qui omnia diiudicat, vt ipse à nemine iudicetur, omne opus suum terna consideratione præueniet, scilicet an liceat, an deceat, an expediat. Quid autem tam indignū tibi quam voluntate pro lege vti. Quid tam bestiale quam non iudicio agi sed appetitu. Quid iterum tam indecens tibi quam vt totum tenens non sis contentus toto, nisi minutias quasdam & exiguas portiones ipsius tibi creditæ vniuersitatis, quasi non sunt tuæ satagas adhuc facere tuas. Nolo prætendas mihi fructum emācipationis huius: Nullus est enim, nisi quod episcopi inde insolentiores, & monachi dissolutiores fiant, quin etiam pauperiores. Licentius enim peccant cum non sit qui arguat, licentius spoliantur cum non sit qui defendat. Sin autem extollitur qui subtrahitur, & cui subtrahitur irridetur. Qui subtrahit quomodo innocens est; sed is qui murmurat secundum animam mortuus est. Qui instigat, quomodo viuit, quomodo non reus mortis amborum & suæ pariter, qui gladium dedit, vnde ambo morerentur. Hoc est quod dicitur ad Achab qui
3. Reg. 21. rerū summam tenebat, vt vnam vineam affectauit. *Occidisti insuper & possedisti.* Huic congruit parabola Nathan de homine qui centum oues habēs vnam quæ pauperis erat concupiuit. Adde quod qui audiunt scādalizantur, detrahunt, blasphemant. Hinc etiam inter ecclesias inimicitiæ graues. Non facile adducor licitum consentire quod tot illicita parturit. Tu ne licitum sentias ecclesias
Rom. 13. Matth. 19. suis mutilare membris? *Omnis anima,* inquit, *potestatibus sublimioribus subdita sit*, pluraliter enim dicit potestatibus. Non enim tua sola potestas à Domino est, sunt & mediocres, sunt & inferiores. Et quomodo quos Deus coniunxit non sunt separandi, sic nec quos subiunxit cōparandi. Monstrum facis si manu digitum submouens facis dependere de capite superiorem manui brachio collateralem. Corpus siquidem Christi Paulus capiti conuenientissime aptans totum ex eo compactum perhibet, & connexum per omnem iuncturam subministrationis. Nec vilem reputes hanc formam quia in terris est, exemplar enim habet è cælo. Neque enim potest filius facere quicquam nisi *quod viderit patrem facientem. Vide*, inquit, *vt omnia facias secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est*. Quod si dicat episcopus nolo esse sub Archiepiscopo, vel Abbas, nolo esse sub episcopo, hoc non est è cælo, nisi forte Angelorum quempiam audisti dicentem: Nolo sub Archangelis esse, aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem subesse nisi Deo. Quin, inquis, prohibes dispensare, sed non dissipare. Vbi necessitas vrget excusabilis est dispensatio, vbi vtilitas prouocat laudabilis. Vtilitas dico non propria sed communis. Nam cum nihil horum, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. 1. Cor. 12. Ioan. 5.

De neglecta obseruantia canonum.

CAP. LXXII.

IPsa denique vestra Apostolica mandata atque instituta passim neglecta iacent. Nonne os tuum (iam quartꝰ annus est) in Rhemēsi Cōcilio hæc capitula promulgauit? Præcipimus dixisti vt tam episcopi quam clerici, neque in superfluitate seu varietate inhonesta vestiū diuersicolorum, aut fissura vestium, neque in tonsura intuentium offendant aspectum, quorum forma & exemplum esse debent. Item vt nullus in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus, vel presbyter ordinetur. Prohibemus, ne adolescentibus, vel infra sacros ordines cōstitutis prædicti concedantur honores; verba tua hæc. Quis ea tenet vel tenuit? Falleris si teneri putas. Si non putas ipse peccasti, aut statuens quæ non tenerentur, aut quod non tenentur dissimulans. Leua oculos tuos & vide, si non æque vt prius pellicula discolor sacrum ordinem discoloret, si non æque vt prius fissura enormis pene inguina nudet. Solent dicere: Nunquid de vestibus cura est Deo & non magis de moribus? At forma hæc vestium deformitatis mentium & morum indicium est. Quid sibi vult quod clerici aliud esse & aliud videri volunt, habitu milites, questu clerici, actu neutrum exhibent. Neque enim pugnant, vt milites, nec vt clerici euangelizant. Cuius ordinis sunt, cum vtriusque esse cupiunt, vtrumque deserunt, vtrumque confundunt. At si summe sapiens Deus, nihil inordinatum reliquit, vereor non alibi ordinandos, *quam vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*. Nunc inserendi quæ circa te sunt.

De consideratione populi Romani qui circa eum erat.

CAP. LXXIII.

CLerum illum ordinatissimū esse decet, à quo præcipue in omnem ecclesiam cleri forma processit. Quid de populo loquar Romano? Quid tam notum sæculi quam proteruia Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta. Gens immitis, & intractabilis subdi nescia, nisi cum non valet resistere. En plaga tibi incumbit cura hæc. Noli diffidere etiam si incurabilis sit. Ad curam enim exigeris non curationem. *Curam*, inquit, Luc. 10.
illius habe. Verum dixit quidam.

Non est in medio semper releuetur vt æger.

Plus omnibus laboraui ait Apostolus, non dicit, plus omnibus profui. *Vnusquisque*, inquit, *propriam*

1.Cor.15. mercedem accipiet, secundum suum laborem non secundum prouentum. Ita quæso fac tu quod tuum est, nam Deus quod suum est satis absque tua sollicitudine curabit. Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum. Securus labor quem nullus euacuare defectus potest. Scio vbi habitas. Increduli & subuersores sunt tecum Romani, impii in Deum, temerarii in sancta, seditiosi in inuicem, æmuli in vicinos, inhumani in extraneos, quos neminem amātes nemo amat. Superioribus infideles, inferioribus importabiles, inuerecundi ad petendum, ad negādum fructuosi, ingrati cum acceperint, grandia loquuntur, cum operentur exigua, blandissimi adulatores, mordacissimi detractores virum circumspectum & amicū propriæ conscientiæ calumniātur hypocritam. Porro quietis amatorem, & sibi interdum vacantem inutilem dicunt. Talia tamen tu pastor vtilis considerato, quomodo si fieri possit conuertas eos, ne ipsi subuertant te. Petrus cuius sedem tenes nescitur aliquando processisse vel gemmis ornatus, vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen satis credidit

Ioan.21. posse impleri salutare mandatum. Si diligis me pasce oues meas. In his successisti non Petro sed Constantino. Cōsulo toleranda pro tempore, non pro debito affectanda. Ad ea potius te incito quorum te scio debitorem. Opus

2.Tim.18. inquam fac Euangelistæ & Pastoris nomen implesti. Dracones inquis, me mones pascere & scorpiones non oues. Propter hoc inquam magis aggredere eos, sed verbo nō ferro. Quid enim denuo vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es reponere in vaginam? Qui tamen gladius scilicet materialis tuus est, etiam ipse tuo nutu & si non tua manu euaginādus. Alioquin nisi ad te pertineret ali-

Luc.22. quo modo dicētibus Apostolis: Ecce gladij duo hic, nō respondisset Dominus satis est, sed nimis est. Vterque ergo gladius ecclesiæ est, sed vnus pro ecclesia, alter & ab ecclesia exercendus. Hic sacerdotis, ille militis manu. Insta ergo opportune, importune, clama ne cesses. Si dura fronte sunt, indura & tu econtra tuam. Nihil tam durū

Ezech.3. quod duriori non cedat. Dedi, inquit, frontem tuam duriorem frontibus eorum.

De consideratione laterum suorum, idest cardinalium.

Cap. LXXIV.

VEniam ad collaterales tuos qui tibi intimi sunt. Quamobrem si boni sunt tibi potissimum, si mali æque plus tibi. Ne te dixeris sanum, dolentem latera idest ne bonum dixeris malis innitentem. Aut si bonus sis, quē fructū afferre potest bonitas tui solius. Sed nec tibi tua bonitas, vndique obsessa malis, sicut nec sanitas vicino serpente. Siue autē leuent, siue grauent cui potius imputandum est quā tibi, qui tales aut elegisti aut admisisti? Sed nec potestate habent, nisi quam tu eis tribueris, vel permiseris. Tibi ergo imputa quicquid patieris ab eo qui sine te nihil potest facere. Igitur non inconsiderate eligēdi siue colligendi sunt in opus ministerii huius. Tuū est vndecunque eos euocare exemplo Moysi, non iuuenes, sed senes, non tam ætate quam moribus. An nō de toto orbe eligēdi sunt, orbem iudicaturi? Sane huic negocio non se ingerat rogans, consilio non prece agendū est. Sunt enim quæ necessario à nobis rogātium aut extorquet importunitas, aut necessitas meretur. An istud in his, quæ nostra sunt, vbi autē non licet mihi facere quod volo, quis locus roganti, cum pro quo rogaris suspectus tibi sit. Qui autem ipse rogat pro se iam iudicatus est. Clericum curiam frequentantem qui non sit de curia ad id genus ambientium pertinere noris. Adulantem & ad cuiusque placitum loquentem vnum de rogantibus, puta etiam si nihil rogauerit. Viri callidi & dolosi proprium esse solet vultu prætendere humilitatem cum

Eccl.19. aliquid obtinere nititur. Hic est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Quantos quos supplices admisistis, postmodum sustinuistis graues, rebelles, contumaces. Verbosum adolescentem & studentem eloquentiæ, cum sapientiæ sit inanis, non aliud quam iustitiæ hospitem reputes.

Quales ad hoc officium assumi debeant.

Cap. LXXV.

VIros probatos oportet eligi, non probandos. Nos in monasteriis spe meliorādi omnes recipimus. At curia bonos facilius recipere quā facere consueuit. Tracta ante factum, quia post factum retractatio est. Itaque non volentes neque currentes assume, sed cūctantes se, renunciantes etiam coge. In talibus requiescet spiritus tuus, qui scilicet non sunt attritæ frontis, sed verecundi & timorati, præter Deum tamen nihil timeāt, nihil sperent nisi à Deo. Qui etiam aduentantium nō manus attendant, sed necessitates, qui stent viriliter pro afflictis, & iudicēt in æquitate pro mansuetis terræ; qui sunt cōpositi ad mores parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subiecti ad disciplinā, rigidi ad censuram, Catholici ad fidem, fideles ad dispositionem, concordes ad pacem. In iudicio recti, in consilio prouidi, in iubēdo discreti, in disponendo industrii, in agendo strenui, in loquēdo modesti, in aduersitate securi, in prosperitate deuoti, in zelo sobrii, in misericordia non remissi, in ocio non ociosi, in cura rei familiaris non anxii, alienæ rei non cupidi, sui non prodigi, vbique & in omnibus circumspecti; qui legatione etiam pro Christo possunt fungi quotiens opus erit, nec iussi renuant, nec non iussi affectent. Qui missi post aurum non eant, sed Christum sequātur. Qui quæstum legationem non æstiment, nec requirant datum

Philip.4. sed fructum. Qui regibus exhibeant Ioannem, Ægyptiis Moysen, fornicantibus Phinees, Heliam Idolatris, Heliseum auaris, Petrum mentientibus, Paulū blasphemātibus. Matthæum negociantibus. Qui vulgus, non spernant sed doceant, diuites non palpent sed terreant, pauperes non grauent sed foueant, minas principum nō paueant, sed contēmnant. Qui non cum turba intrent, nec cum ira exeant, ecclesias nō spolient sed emēdent. Marsupia non exhauriant sed corda reficiant & crimina corrigant. Famæ prouideant suæ, nec inuideant alienæ. De omni re plus orationi fidant, quam industriæ suæ vel labori. Quorum ingressus pacificus sit, modestus exitus. Quorum sermo ædificatio sit, vita iustitia, præsentia gratia, memoria in benedictione. Qui redeant ad te fatigati quidem, sed non suffarcinati simul & gloriantes, non quod curiosa siue preciosa quæque terrarum attulerint, sed quod reliquerint pacem regnis, legē barbaris, quietem monasteriis, ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Non sit qui possit dicere legato: Ditaui Abraham,

1.Reg.12. sed cum Samuele concionetur ad omnes; loquimini de me coram Domino & Christo eius, &c. Et nunc reduc oculos mi Eugeni ad eum qui nunc est curiæ siue ecclesiæ statum & studia Prælatorum, eorum præsertim qui sunt in circuitu tuo. Sed de his hactenus, ego palpaui non fodi parietem, tibi licet fodere & videre &c.

De dispositione rei familiaris.

Cap. LXXVI.

Baruch.3. ISrael quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. Vacuum prorsus à sollicitudine rerum minimarum & vilium oportet esse animum, tam magnis, & tam multis rebus intentum. Oportet ingenium rectum, cautum, vigilem, firmum, amplum esse; procurandus est qui pro te molat: pro te inquam non tecum. Quędam enim per temetipsum facies, quædā per te & alios simul, quędam per alios absque te. Sub quo scilicet vltimo genere agēdæ domus tuæ locāda censuerim. Per aliū igitur illa facies, cui tria necessaria sūt scilicet vt sit fidelis, ne fraudet, prudēs, ne fraudetur, tertiū est auctoritas, qua possit disponere quęq; prout scit & vult. Hoc est vt si cōstituatur super familiā, possit mutare ministros, trāsferre

ministeria ad quos, & quando voluerit, & nullum patiatur contradictorem, præsit omnibus, vt omnibus prosit, & de omnibus clandestinas & susurratas delationes non recipias aduersus eum. Et hanc velim tibi generalē constituas regulam, vt omnem qui palam veretur dicere quod in aure locutus est suspectum habeas. Quod si te iudicante dicendum coram ille noluerit, delatorem iudices non accusatorem. Itaque vnus omnibus facienda iniungat, omnes vni respondeant, tu illi habeas fidem, vacans tibi & ecclesiæ Dei, si quominus, aut fidelis inueniatur, aut prudens fideli potius committendum. E duobus enim hoc tutius, quamquam & si minus fidelis reperitur sustinere potius consulo quam te immergere labyrintho huic. Memento Saluatorem Iudam œconomum habuisse. Quid Episcopo turpius, quam incumbere suppellectili & substantiolæ suæ, sciscitari de singulis, mordeti suspitionibus, moueri ad quæque perdita vel neglecta, de minutis & quadrātis exigere rationem? Non ita ille Ægyptius, cunctis Ioseph creditis ignorabat quid haberet in domo sua. Erubescat Christianus Christiano sua non credens, quia homo sine fide fidem tamen habuit seruo alienigenæ. Mira res. Episcopi habent ad manum quibus animas credant, & quibus suas committant facultatulas, non inueniunt. Optimi videlicet æstimatores, qui magnam de minimis, paruam vel nullam de maximis, curam gerant. Quotidianas expensas quotidiano reciprocamus scrutinio, & continuo dominici gregis detrimenta nescimus. De precio escarum & numero panum, quotidiana cum ministris discussio est. Raro admodum cum presbyteris collatio celebratur de peccatis populorum. Cadit asina & est qui subleuet eam, perit anima & non est qui reputet. Quæso transitoria illa quæ stare tibi non queunt fac vt à te transeant, non per te. Riuus, qua fluit cauat terram, sic discursus temporalium conscientiam rodit.

Detractoribus nō temere credendū est.

Non statuenit episcopo rei suæ familiaris cura.

De dispositione familiæ propriæ.

Cap. LXXVII.

Nolo autem vt vitia domus tuæ vltimus scias. Quapropter vt dixi alius temporalia dispenset nō tu. Omnimode enim studeas auertere à te concursum horum. Plurima nescias, multa dissimules, nonnulla obliuiscaris. De disciplina vero tu prouide, illud nemini credas, si insolentior coram te vel sermo insonuerit vel habitus apparuerit, manus tua sit super huiusmodi, impunitas ausum parit, ausus autem excessum. Domum episcopi decet sanctitudo, sacerdotis domestici aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus sunt in vultu, habitu, incessu eorum qui circa te sunt. Nihil impudicum vel indecens residere patiaris. Discant à te coepiscopi tui comatulos pueros, & compτos adolescentes secum non habere, certe inter mitratos discurre calamistratos non decet. Noli faciem tuam hilarem ad eos ostendere. nec tamen austeritatem suadeo tibi, sed grauitatem. Illa infirmiores fugat, hæc leuiores reprimit. Illa si adsit odibilem; hæc si desit contemptibilem reddit. Igitur nec seuerius nec dissolutius: Quid hac mediocritate gratius, vt nec de seueritate sis oneri, nec de familiaritate contemptui. In palatio Papam, domi te patrem familias exhibeto. Ament te domestici tui, si non facito vt timeant te. Vtilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludit. Igitur vbique frænanda est lingua præceps, maxime autem in conuiuio, ille conuenientior habitus, si actu quidem seuerus sis, vultu serenus, verbo serius. Capellani tui qui iugiter tecum diuinis intersunt obsequiis non sint sine honore, seruiatur eis ab omnibus tanquā tibi necessaria de manu tua accipiant, & his contenti sint; tu autem vide ne egeant super hoc quod forte ab aduentantibus petere deprehendens, iudica Giezitam optimus canon qui proiicit auaritiam ex calumnia idest non tantum à conscientia.

Eccl. 7.

Iam considera quæ supra te sunt.

De consideratione eorum quæ super te sunt & diuinorum.

Cap. LXXVIII.

Libri superiores, & si de consideratione inscribatur, res tamen non tantum considerandas, sed tiam agendas docent. Quæ autem supra te sun t, non ctu indigent, sed tantum inspectu. Totiensque pe grinatur consideratio, quotiens ab illis rebus ad ista d flectitur inferiora & visibilia, siue intuenda ad notitia siue appetenda ad vsum, siue pro officio disponenda excitanda, si tamen versatur in his, vt per hoc illa requ rat, haud procul exulát. Sic enim considerare repatria est. Sublimior autem iste præsentium ac dignior est sus rerum, cū scilicet inuisibilia Dei per ea *quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Hac scala ciues non egent, sed ex les. Licet autem quæ supra sunt non verbo doceanti sed spiritu reuelentur, tamen quod sermo non explica consideratio quærat; oratio expetat, vita mereatur, pu ritas assequatur. Tribus autem modis, quasi totidem vi inuestiganda sunt scilicet opinione, fide, & intellect Intellectus rationi innititur, fides auctoritati, opinio ve risimilitudini. Habent prima duo certam veritatem, se fides clausam & inuolutam, intellectus nudam & m nifestam, opinio autem certi nil habens, verum per ve risimilia quærit potiusque apprehendit. Omnino autem in his cauenda est confusio, ne aut incertum opinion fides figat, aut quod firmum fixumque est fidei opini in quæstionem reuocet. Et sciendum quod opinio si ha bet assertionem temeraria est; fides si habet hæsitation infirma est. Intellectus, si signata fidei irrumpere nita tur, effractor reputatur, & scrutator maiestatis, fides gitur ambiguum non habet. Ecce affectus nostri iacen mole corporea prægrauati & luto hærentibus desideri sola interim arida & tenuis consideratio præuolat, & ta men ea tantillo quod iam datur libet exclamare, *Domine dilexi decorem domus tuæ*. Quid si totam se anima collig & reductis affectibus è cunctis locis, quibus captiui te mentur, timendo quæ non oportet, amando quæ nō de cet, dolendo vane, gaudendo vanius, cum his inhiat to ta voluntate & libertate, volatum pulset impetu spiri tus, & in pinguedine gratiæ illabatur? Nonne cum cæ perit circumire illas lucidas mansiones, & sinum illum Abrahæ curiosius perscrutari, & sub altari martyrum re uisere animas in patria stolā secundam patientissime ex pectātes, multo magis tūc instabit loquēs cum Prophe ta. *Vnam petiji à domino hanc requiram &c.*

De Trino & vno Deo.

Cap. LXXIX.

Deus Trinus, & vnus est. Quomodo autem plura litas sit in hac vnitate & ipsa in pluralitate, scruta ri temeritas est, credere pietas, nosse vita æterna. Vt au tem huius singularis vnitatis eminentia euidentior fiat multa vna consideratio percurrat. Est autem vnitas col lectiua, vt cum lapides multi aceruum vnum faciunt: & est constitutiua cum multa membra vnum corpus, ve multæ partes vnum totum: & est coniugatiua qua vir & mulier sunt vna caro: & est natiua, qua anima & caro v nus nascitur homo: & est potestatiua, qua homo virtu tis non instabilis non dissimilis, sed vnus sibimet nititu inueniri: & est consentanea cū per charitatē multorum hominū est cor vnum & anima vna: & est votiua, cū ho mo votis omnibus Deo adhærens vnus spiritus est. E est dignatiua qua limus noster à Dei verbo in vnam a sumptus est personam. Inter hæc omnia quæ recte vni dicuntur arcem tenet vnitas Trinitatis, qua tres perso næ sunt vna substantia. Secundo loco est illa qua econ uerso tres substantiæ vna in Christo persona sunt, quæ dunque vero alia dici vna possunt summæ illius vnitati

imitatione non comparatione vna appellantur. Bonus est itaque Dominus animæ quærenti illum. Quid ergo Deus? quod ad vniuersum spectat finis, quod ad delectationem salus, quod ad se, ipse nouit.

Qualiter Deus sit pœna peruersorum.

CAP. LXXX.

QVid est Deus? Non minus peruersorum pæna, quā gloria humilium: Est enim rationabilis, quædam æquitatis directio, inconuertibilis atque indeclinabilis, quippe attingēs vbique cui illisa omnis prauitas conturbetur necesse est. Væ oppositis voluntatibus, quæ super conantur impingere, & frustra solam suæ auersionis referentes pœnam. Quid enim tam pænale quā semper velle quod nunquam erit, & semper nolle quod nūquam non erit, nunquam obtinebit, quod vult, & quod non vult in æternum sustinebit? Quis hoc facit? Rectus Dominus Deus noster, qui & cum peruerso peruertitur. Est etiam turpium pæna Deus, quia lux est. *Omnis enim qui male agit odit lucem*, non tamen lucem declinare poterit; quia lucet vbique etiam in tenebris, sed tenebræ eam non comprehendunt. Proinde reprobi in iudicio videbuntur vt confundantur, & non videbunt ne consolentur, nec modo à luce videbuntur, sed in luce, & hoc ab omni vidente, vt pro multitudine intuentium sit confusio multa. At nullus de tāta numerositate spectātiū molestior oculus suo cuiusque? Nō est aspectus, siue in cælo siue in terra quam tenebrosa conscientia suffugere magis velit, & minus possit. Hic est vermis, qui nō moritur memoria præteritorum. Horreo vermem mordacem, & mortem viuacem, horreo incidere in manus mortis viuentis, vitæ morientis. Hęc est secunda mors, qua semper occidit, nunquam perocidit. *Qui enim dicent montibus, cadite super nos &c.* Quid nisi mortem mortis beneficio finire, vel euadere volunt? Constat autem animam immortalem esse, durante autem anima, durabit & memoria. Sed qualis? fæda flagitiis, horrida facinoribus. Hæc enim licet transeant à manu, remanent in mente, & si facere in tempore fuit, fecisse sempiternum est. Hoc est quod dicitur. *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Dominus locutus est cui omne aduersum esse etiam sibi aduersari necesse est, vt sit sera querela. *O custos hominum, quare posuisti me contrarium tibi.* O Eugeni ita est. Non potest Deo esse contrarium, quid & sibimet cohærere, sed omnis qui arguitur à Deo arguetur & à seipso. Non est sane iam quod tunc aut veritatem dissimulet ratio, aut rationis intuitum anima declinet, abrupta membris corporis in se collecta. Quo enim volat sopitis conclusisque mortis sensibus per quos vtique curiosius exire, & à se ire solebat in eam quæ præterit huius mundi figuram, vides turpibus nihil deesse ad cōfusionem cum producentur in spectaculum Deo, Angelis, hominibus, sibiipsis? O quam male locati erunt, vtique oppositi torrenti huic directæ æquitatis, huic lumini propalatæ veritatis expositi. Nonne hoc est perpetuo tundi atque confundi? *Duplici*, inquit, *contritione contere eos.*

Luc. 23. | Psal. 49. | Iob. 7. | Ierr. 17.

Qualiter idem sit gloria electorum.

CAP. LXXXI.

QVid est Deus? Longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Longitudo propter æternitatem interminabilem; latitudo propter charitatem immensurabilem; sublimitas propter maiestatem inattingibilem, profundum propter sapientiam inscrutabilem. Hæc Sācti secundum Apostolum cōprehendunt. Esto & tu sanctus, vt possis cōprehendere cū omnibus sanctis. Sanctū vero facit duplex affectio, sancta scilicet, timor Domini sāctus, & sanctus amor. His perfecte affecta anima velut quibusdam brachijs suis cōprehenditur, & amplectitur, stringit & tenet, & dicit. *Teneo eum nec dimittam &c.* Et timor quidem sublimi & profundo, amor lōgo latoque respōdet. Quid enim tam timendum, quam potestas cui non potes resistere, quam sapientia cui abscōdi non potes? Quid iterum tam amabile, quam ipse amor quo amas, & amaris? Amabiliorem tamen iūcta æternitas facit quæ non excidit, sed foras mittit timorem. Ama igitur perseueranter, & habes longitudinem, dilata amore, & habes latitudinem. Hæc igitur quatuor habes apud te si stupes, si paues, si ferues, si sustines. Stupenda plane sublimitas maiestatis, pauenda abyssus iudiciorum, feruorem exigit charitas, perseuerantiam sustinendi æternitas. Æternitatis enim quandam imaginem perseuerantia præfert. Denique sola est cui æternitas redditur. Et nunc aduerte in his quatuor, quatuor species contēplationis. Prima & maxima est admiratio maiestatis, quæ requirit cor purgatum, vt à vitiis liberum facile ad superna se leuet. Interdum quoque vel per aliquas morulas stupore, & extasi suspensum teneat admirantem; hæc comprehendit sublime Dei. Secunda inspectio iudiciorum Dei quæ sunt abyssus multa. Quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. Virtutum siquidem fundamentum est humilitas, quæ si nutet, virtutum aggregatio, non nisi ruina est: hæc profundum comprehendit. Tertia recordatio beneficiorum, quæ ne dimittat ingratū sollicitat memorantem ad amorem benefactoris. De talib. dicitur: *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt &c.* Eructatio enim gratiarum actio est; hęc comprehendit latitudinem. Quarta meditatio promissorum, quæ ea quæ retro sunt obliuiscens in sola expectatione requiescit. Quę cum sit meditatio ęternitatis, quę enim promittuntur ęterna sunt, longanimitatem alit, & perseuerantiæ dat vigorē, hæc est, quæ comprehendit longitudinē. Quærendus adhuc fuerat, qui nec satis inuētus est, nec quæri nimis potest: Adorando forte, quam disputando dignius quæritur, & facilius inuenitur.

Psal. 144.

De certitudine fidei.

CAP. LXXXII.

IDem ad Innocentium Papam contra hæreses Petri Abaelardi. Habemus in Francia nouum de veteri magistro theologum, qui ab ineunte ætate sua in arte dialectica lusit, & nunc in scripturis sanctis insanit, qui noua semper inquirit, & quæ nō inuenit fingit. Hic in primo theologiæ, vel potius stultilogię suæ limine fidem definit æstimationem, sed absit vt putemus in fide nostra aliquid, vt is putat, dubia æstimatione pendulum, & non magis totum quod in ea est certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitus persuasum, stabilitum, & consecratum partu Virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgentis. *Testimonia ista credibilia facta sunt nimis.* Clamat Apostolus: *Scio cui credidi, & certus sum*, & tu mihi subsibilas, Fides est æstimatio? Tu mihi ambiguū garris, quo nihil est certius. Sed & Augustinus aliter. *Fides*, ait, *non coniectando, vel opinando habetur in corde in quo est ab eo cuius est, sed certa scientia acclamante conscientia.* Cæterum *fides*, ait, Apostolus, *est substantia rerum sperandarum, non inanium fantasia coniecturarum.* Academicorum sunt istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire autem nihil.

2. Tim. 1.

De vita episcopi & clerici.

CAP. LXXXIII.

IDem ad episcopum Senonensem. Si tentatio est cuiuscunque hominis vita super terram, quantis putatis periculis patet vita Pontificis, cui necesse est omnium ferre tentationes. Si ego latens in cauerna & sub modio non quidem lucens sed fumigans, ventorum tamen impetus nec sic declinare sufficio, sed continuis tentationum variisque impulsibus fatigatus, instar

vento agitatæ arundinis, hac illacque circumferor. Quid potius supra montem, positusque supra candelabrum. Solus mihi seruandus; solus tamen ipse mihi sum scandalo, solus tædio; solus oneri atque periculo, ita vt propriæ gulæ & ventri, & oculo scandalizari frequenter irasci oportet. Quibus ergo molestiis angitur, quibus lacessitur iniurijs? Cui etiam si propria cessent, nunquam tamen de alienis desunt foris pugnæ in timore. Omnes iuxta præceptum Domini diligantur etiam inimici, sed & ad consilium soli eligantur prudentes & beneuoli. In omnibus etiam exemplo Apostoli, *honorificate*, inquit *ministerium vestrum*, ministerium dico non dominum, honorificabitis autem non cultu vestium, non fastu equorum, non amplis ædificijs, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, bonisque operibus. Despiciant Sacerdotes Domini textricum siue etiam pellificum, & non propriis operibus gloriari. Horreant & murium rubricatas pelliculas (quas gulas vocant) manibus circumdare sacratis, & sacrantibus tremenda mysteria respuant, & apponere pectori quod decentius ornat gemma sapientiæ pudeat, & collo circumtexere, quod honestius atque suauius Christi iugo submittitur. Non Christi stigmata sunt hæc, quæ isti martyrum exemplo circumferunt in opere suo, muliebria potius esse noscuntur insignia, cogitantium quæ mundi sunt, quomodo placeant viris. Curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis, ad curas ecclesiasticas tanquam sine curis iam quisque victurus sit, cum ad curas peruenerit. Nec mirum de his qui necdum in semetipsis experti sunt. Videntes quippe illos qui proprios iam humeros cupitæ sarcinæ submiserunt, non solum non gemere tanquam sub onere, sed insuper appetere plus onerari non deterrentur periculis, quæ cupiditate cæcati non vident, sed fauoribus amplius prouocantur quos illis inuident. O infinita semper ambitio, & insatiabilis auaritia, cum primos honorum gradus in ecclesia meruerint, vel vitæ merito vel pecuniæ, siue etiam carnis & sanguinis, quæ regnum Dei non possidebunt, prærogatiua: non ideo corda quiescunt duplici semper æstuantia desiderio, quo vti magis ac magis, & in plura dilatentur, & ad celsiora sublimentur.

Inuectio contra Abbates, qui procurant exemptiones.

Cap. LXXXIV.

Non vos fælices quia præestis, sed si non prodestis infælices putate. Vt autem secure præesse possitis subesse & vos sicut debetis, non dedignemini, Dedignatio quippe subiectionis prælatione reddit indignum. Sapientis consilium est, *quanto magnus es, humilia te in omnibus*. Miror autem quosdam in nostro ordine monasteriorum Abbates, hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, & sub humili, quod peius est, habitu atque tonsura, tam superbe sapere, vt cum nec vnum quidem verbulum de suis imperiis subditos suos prætergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant episco. Spoliant ecclesias vt emancipentur, redimunt se ne obediant. Non ita Christus. Ille siquidem dedit vitam ne perderet obedientiam, qua isti vt careant totum fere suum suorumque victum expendunt. Quid hoc est præsumptionis ô monachi, neque enim quia prælati monachi ideo non monachi. Nempe monachum facit professio, prælatum necessitas. Vt autem non præiudicet necessitas professioni, accedat non succedat prælatio monachatui. At non propter me, inquit, facio, sed quæro ecclesiæ libertatem. O libertas omni seruitute seruilior, patienter ab huiusmodi libertate abstineam, quæ me pessime addicat seruituti superbiæ. Plus timeo dentes lupi, quam virgam pastoris. Certus sum enim ego monachus, & monachorũ qualiscunque Abbas, si me quandoque Pontificis excutere iugum tentauero, quod sathanæ mox tyrannidi meipsum subiicio. Illa quippe cruenta bestia, quæ circumit quærens quem deuoret, aduertens elongatam custodiam, heu mox insilit in præsumptorem, merito enim non cunctatur superbo præsidere, quia se iure regem gloriatur super omnes filios superbiæ. Quis dabit mihi centum in mei custodia deputari pastores. Stupenda insania. Non cunctor animarum turbas mihi custodiendas colligere, & vnum super propriam grauior custodem habere; & quidem subiecti me de reddenda pro se ratione sollicitant. Qui autem præsunt mihi ipsi potius peruigilant, tãquam pro me rationem reddituri. Verum aperte indicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore ac precio Apostolicis adeptis priuilegiis per ipsa sibi vendicant insignia pontificalia, vtentes & ipsi more Pontificum scilicet mitra, annulo, atque sandalijs. Sane si attenditur rerum dignitas; hanc monachi abhorret professio. Si ministerium solis liqueat congruere Pontificibus, profecto esse desiderant, quod videri gestiunt, meritoque illis esse subiecti nequeunt, quibus iam ipso se desiderio comparant. Quid si & nomen eis conferre priuilegiorum posset auctoritas, quanto putas auro redimerent, vt appellarentur Pontifices. Quo ista, ô monachi, vbi timor mẽtis, vbi rubor frontis? Quis vnquam probatorum monachorum tale aliquid aut verbo docuit, aut exemplo reliquit. Duodecim enim humilitatis gradus magister noster edisserit, in quo quæso illorum docetur aut continetur, vt hoc fastu delectari, Monachus has quærere debeat dignitates? Labor & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam; vestri autem oculi omne sublime vident, vestri omne forum circumeunt pedes, vestræ linguæ in omnibus audiuntur cõciliis, vestræ manus omne alienum diripiunt patrimonium.

De superfluo ornatu episcoporum.

Cap. LXXXV.

Non etiam veste, inquit, *preciosa*. Clamatur hoc specialiter ad fæminas, vt erubescat in seipso episcopus deprehendi, quod in fragiliori quoque sexu audierit reprehendi. Denique non quippiam ecclesiasticum, sed illud tantum gentilicum ingerat quis.

Dicite Pontifices in sancto quid facit aurum.

Quam tolerabilius cernitur in sancto, quam in fræno. Hoc me etiam tacente, & si non curia Regum, tamen penuria pauperum clamat, sileat licet fama, sed non fames, fama quidem silet. Nam quomodo mũdus peccatum arguet, à quo potius laudatur peccator in desideriis scilicet, & iniquus benedicetur. Clamant vero nudi, clamant famelici, & dicunt.

Dicite Pontifices in fræno, quid facit aurum.

vel argentum: Nunquid aurum à fræno frigus repellit aut esuriem? Nobis fame & frigore miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria, vel extensa in petticis, vel plicata in manticis. Nostrum est, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expendistis, & nos enim fratres vestri, plasmatio Dei, & redempti sanguine Christi. Videte quale sit de fraterna portione oculos vestros pascere, vita nostra cedit vobis in superfluas copias, nostris detrahitur necessitatibus, quicquid vestris accedit vanitatibus. Duo denique mala de vna prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & nos spoliando perimitis. Iumenta gradiuntur onusta gemmis, & nostra non curatis crura nuda tegere caligulis. Annuli, catenulæ, & clauatæ corrigiæ, multaque talia tam speciosa coloribus, quam preciosa ponderibus multorum dependent ceruicibus, fratrum autem lateribus nec semicinctia miserantes apponitis. Hucusque accedat quod hæc omnia nec negociationis studio nec proprio manuum exercitio vobis elaborastis, sed nec iure hæreditario possidetis, nisi forte, & vos in corde vestro dixeritis: *Hæreditate possideamus sanctuarium Dei*. Et hæc pauperes modo Psal. 82. quidem tantum corã Deo cui loquũtur corda, nõ enim audent aperte causari aduersum vos, quibus interim necesse habent pro sua vita supplicare. Cæterũ in futuro

5. *stabunt omnes in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt*, stante pro eis patre orphanorum, & iudice viduarum.

De officio episcopi & promotione puerorum.

Cap. LXXXVI.

IN omnibus actis & dictis suis nihil quærat episcopus suum sed tantum honorem Dei, vel salutem proximorum. Hoc enim agens implebit non solum officium Pontificis, sed etiam etimologiam nominis; pontem vtique seipsum faciens inter Deum & proximum. Fidelis autem Pontifex, qui bona quælibet per manus suas transeuntia, siue diuina beneficia ad homines, siue vota ad Deum columbino intuens oculo, nihil sibi retentat ex omnibus, nec populi requirit datum, sed lucrum nec gloriam Dei vsurpat sibi. Fidelis autem sibimet custos, qui oleum fauoris sine fraude sibi reseruat, ne in aduentu sponsi lampas conscientiæ vacua extinguatur. Nec enim tutum arbitratur labijs hominū gloriam suam committere, arce vtique sine claue, & fine sera. Non tutum plane sed stultum ibi thesaurum tuum recondere, vnde resumere non valeas cum volueris. Si ponis in os meum, iam non in tua, sed in mea potestate est, tamen vtique pro libito meo, vel laudare te possum, vel tibi derogare, sanum vas & inconcussum conscientia, & secretis saluandis idoneum. Scholares pueri & impuberes adolescentuli, ob sanguinis dignitatem promouentur ad ecclesiasticas dignitates, & de sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris, lætiores interim, quod virgas euaserunt, quam quod principatum meruerunt. Nec tantum illis blanditur adeptum, quam ademptum magisterium. Et hoc quidem in initio, processu autem temporis paulatim insolescentes, docti sunt in breui vēdicare altaria, subditorum euacuare marsupia, magistris nimirum in hac disciplina vtentes idoneis ambitione, scilicet & auaritia.

Inuectio contra Cistercienses qui Cluniacenses aspernabantur.

Cap. LXXXVII.

IDem in *Apologetico ad Gulielmum Abbatem*. Quomodo silenter audire possū vestrā huiusmodi de nobis querimoniā, qua scilicet miserrimi hominū in pannis, & semicinctijs, de cauernis, vt ille ait, dicimur iudicare mundum, & de vmbra nostræ ignobilitatis mundi luminarib. insultare. Itane sub vestimentis ouium, non quidem lupi rapaces sed pulices mordaces, immo tineæ demolientes bonorum vitam, quia palam non audemus, in occulto corrodimus, nec saltem clamorem inuectionis sed susurrum detractionis emittimus. Si hoc ita est, vt quid sine causa *mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis*? Si ita, inquam, pharisaica iactantia cæteros homines, & quod est superbius nobis meliores despicimus, quid nobis prodest in nostro victu tanta parcitas & asperitas, in vestitu notabilis illa vilitas & diuersitas in opere manuum quotidiana desudatio, in ieiuniis & vigiliis, iugis exercitatio, totius denique vitæ nostræ singularis quædam atque austerior conuersatio, nisi forte opera nostra facimus, vt videantur ab hominibus. Nōne si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus, si de Christi seruitio temporalem tantummodo quærimus gloriam. Miser ego homuncio, qui in tanto labore, & industria studeo non esse, vel potius videri, non sicut cęteri hominū, minus tamen accepturus, immo grauius puniendus, quā quilibet hominum. Siccine ergo non inueniebatur nobis via (vt ita dicam) vtcunque tolerabilior ad infernū? Si ita necesse fuit vt de illa ad istum descenderemus, cur saltem illam quam multi incedunt viam sæcularem latam quæ ducit ad mortem non eligimus, quatenus de gaudio & luctu, ad luctum transiremus. Væ portantibus Crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cireneus aliam. Væ semel, & væ iterum pauperibus superbis. Quid enim facit superbia sub pannis humilitatis Iesu? Nunquid non habet, quo se palliet humana malitia, nisi vnde inuoluta est Saluatoris infantia? & quomodo intra præsepium domini simulatrix arrogantia se coarctat, ac pro vagitibus innocētiæ malum inibi detractionis immurmurat? An nō illi superbissimi de palmo quorum prodiit ex adipe iniquitas eorum, multo tutius operti sunt iniquitate & impietate sua, quā nos iactemus sub sanctitate aliena? Quis enim magis impius, aut profitens impietatem aut mentiens sanctitatem, nōne is, qui etiam mendacium addens geminat impietatem? Quis vnquam me aduersus ordinem illum, vel coram audiuit disputantem, vel clam susurrantem? Quem vnquam vel clam vel palam aut ab illo ordine dissuadere, aut ad nostrum, vt veniret persuadere tentaui? An potius nonnullos cupientes venire repressi, & venientes pulsantes repuli? An forte, quia iuxta alium ordinem conuersari videor, propterea hic suspectus habeor. Sed eadem ratione vos derogatis nostro quicunque aliter viuitis. Non sum tam hebes, vt non cognoscam tunicam Ioseph. Notissima quippe est, quia polymita est, idest, pulcherrima varietate distincta. Omnes ergo pariter occurramus in vnam tunicam, & ex omnibus constet vna, ex omnibus, inquam, vna. Cur ergo, inquis, ordinem illum non tenes si sic laudas? Audi: Diuersis morbis diuersa conueniunt medicamenta. Vnum opere teneo, cæteros charitate. Faciet autem charitas (fidenter loquor) vt ne illorum priuet fructu, quorum instituta non sequor. Plus aliquid dicam. Tu tibi caute age, potest namque fieri, quod tu frustra laboraueris. Vt autem ego frustra diligam bonū, quod operaris, fieri omnino non potest. O quanta fiducia charitatis? Alius operatur non amans, & alius amat nihil operans. Ille quidem opus suum perdit, illius vero charitas nunquam excidit.

Psal. 43.

Matth. 6.

Item contra eosdem de temerario iudicio, & detractione.

Cap. LXXXVIII.

VT de operibus sæpe incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur, cum multotiens minus iustitiæ habeant qui magis operantur. Vnde nunc mihi conueniendi sunt quidam de ordine nostro, qui contra illam sententiam: *Nolite ante tempus iudicare*, aliis ordinibus derogare dicuntur. Quod profecto, si qui tamen huiusmodi sunt, nec nostri, nec cuiuspiam esse ordinis verius dixerim. Quippe, & si ordinate viuentes, superbe tamen loquentes, ciues se faciunt Babylonis, idest, confusionis, immo filios tenebrarum, ipsiusque gehennæ vbi nullus ordo. Vobis, inquam fratres, qui etiam post auditam illam Domini de Pharisæo & Publicano sententiā vel parabolam de vestra iustitia præsumentes, cæteros aspernamini. Primo quid ad vos de alienis seruis. Suo enim Domino aut stant aut cadunt. Quis vos constituit iudices super eos? Deinde si ita (vt dicitur) de ordine vestro præsumitis, qualis ordo est, vt antequam quisque de suo oculo trabem eiiciat, in fratrum oculis tam curiose festucas perquiratis? Qui in regula gloriamini, cur contra regulam detrahitis? Audite & discite ordinem, qui contra ordinem aliis ordinib. derogatis: *Hipocrita*, inquit, *eijce primum trabem de oculo tuo*. An non grandis, & grossa trabes est superbia, qua te putas aliquid esse cum nihil sis: Insanissime tibi tanquam sanus exultas, & aliis vanissime trabem portans de festucis insultas? Si pro nulla vel minima habes audi Apostolum. *Neque maledici*, ait, *regnum Dei possidebunt*. Audi & Deum, *arguam te*, inquit, *& statuam contra faciem tuam*. Quod quia detractori loquitur certum est ex præcedentibus, & quidem iuste ad se retorquendus, & se compellendus est intueri, qui auertens faciem suam à se, aliena potius mala quam sua solet curiosius perscrutari.

1. Cor. 4.

Luc. 18.

Matth. 7.

1. Cor. 6.

Psal. 49.

Responsiones ad eorum obiecta.

CAP. LXXXIX.

AT inquiunt. Quomodo regulam tenent, qui pelliciis vtuntur, sani carnibus seu carnium pinguedine vescuntur, tria vel quatuor pulmenta vna die, quod regula prohibet, admittūt; opus manuum quod iubet nō faciunt. Multa denique pro libitu suo, vel mutant, vel augent, vel minuunt. Recte de corporalibus vtique obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora sunt regulæ spiritalia scilicet instituta relinquitis. Camelumque glutientes culicem liquatis. Magna abusio, maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deferatur. Tunicati & elati abhorremus pelliceas, tanquam melior non sit pellibus inuoluta humilitas, quam tunicata superbia, præsertim cum Deus tunicas pelliceas primis hominibus fecerit, & Ioannes in eremo zona pellicea lumbos accinxit, & ipse tunicarum institutor Benedictus in solitudine non tunicis, sed pellibus sese induerit. Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia; cibos damnamus saginatos, quasi non melius sit exiguo sagimine ad vsum vesci, quam ventoso legumine vsque ad ructum exaturari; præcipuè cum Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus, & de ligno non de carne Adam damnatus, & Ionathas ex gustu mellis non carnis morti adiudicatus. Econtra vero Helias innoxie carnem comederit, Abraham carnibus Angelos gratissime pauerit, & de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit. Sed & sanius est modico vino vti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari propter auiditatem. Quia & Paulus Timotheo modico vino vtendum consulit. Et dominus etiam ipse ex eo bibit, ita vt potator vini ipse est appellatus. Apostolis quoque bibendum dedit. Insuper & ex eo sacramentum sui sanguinis condidit, cum econtrario aquam ad nuptias bibi passus non sit, Dauid quoque aquam quam desiderauerat potare timuerit, virique illi Gedeonis, qui præ auiditate toto corpore prostrato de flumine biberunt, digni ire ad bellum non fuerunt. Iam vero de labore manuum quid dicam, cum & Martha laborans increpata, & Maria quiescens laudata sit. Et Paulus aperte dicat, labor corporis ad modicum valet, pietas autem ad omnia. Optimus labor, de quo propheta dicebat: *Laboraui in gemitu meo, &c.* Et alibi: *Memor fui dei, & delectatus sum, & exercitatus sū.* Ac ne corporale intelligas exercitium, *& defecit*, inquit *spiritus meus.* Vnde non corpus sed spiritus fatigatur, spiritualis proculdubio labor intelligitur.

Gen. 3. Math. 3. Heb. 12. Gen. 3. 1. Reg. 14. 3. Reg. 17. Gen. 18. Exod. 29. 1. Tim. 5. Math. 11. Ioan. 2. Math. 26. Ioan. 2. Num. 20. 2. Reg. 23. Iud. 7. Psal. 6. Psal. 76.

Iterum excusatio Cluniacensium contra superbiam detrahentium.

CAP. XC.

QVid ergo inquis? Siccine illa spiritualia persuades, vt etiam hæc quæ habemus ex regula corporalia damnes? Nequaquam: sed illa oportet agere, & ista non omittere. Alioquin cum aut ista omitti necesse est aut illa, ista potius omittenda sunt quam illa, de quibus Apostolus ait: *Æmulamini charismata meliora.* Detrahendo, inquam fratribus, in quo temetipsum extollis perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem, quæ sunt proculdubio charismata meliora. Tu tuum corpus multū, & nimis laboribus atteris, ac regularibus asperitatibus mortificatas membra tua, quæ sunt super terram bene facis. Sed quid si ille quem similiter non laborantem diiudicas, modicum quidem habeat de hac re, quæ ad modicum vtilis est corporali videlicet exercitatione, amplius autem quam tu de illa, quæ ad omnia valet, idest pietate, quis vero melior humilior an fatigatior? Quod si regulam, ab omnibus, qui eam professi sunt sic ad literam tenendam censes, vt nullam omnino dispensationem admitti patiaris, audacter dico, nec tu eam nec ille tenetis. Sin vero concedis aliqua posse putari dispensatoria, proculdubio & tu illam tenes, & ille, quanquam dissimiliter. Nam tu quidem districtius, at ille fortassis discretius. Neque hæc dico, quod hæc exteriora negligenda sint, cum potius spiritualia; quanquam meliora, nisi per ista aut vix aut nullatenus acquirantur, aut obtineantur, sicut scriptum est: *Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale.* Sicut nec Iacob nisi prius cognita Lia desideratos amplexus Rachel meruit obtinere. Vnde rursus in psalmo: *Sumite psalmum & date tympanum.* Quod est dicere: Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discrete & congrue, & hæc operatur & illa.

1. Cor. 12.

1. Cor. 15. Psal. 80.

Reprehensio Cluniacensium de intemperantia & dissolutione.

CAP. XCI.

IAm quidem nostros partes de quibus conquesti estis, quod ordini vestro detraherent, satis quantum potui stylo corripui, & me quoque ab huiusmodi falsa suspicatione purgaui, vt debui. Sed quoniam dum nostris minime parco, nonnullis de vestris nimium, in quibus non decet videor assentire; pauca quæ & vobis displicere cognoui, & omnibus bonis esse vitanda non dubito; necessarium reor subiungere, quæ quidem & si fieri videntur in ordine, absit tamen vt sint de ordine. Nullus quippe ordo quempiam recipit inordinatum, vnde non aduersus ordinem, sed pro ordine disputare putandus ero, si nō ordinem in hominibus, sed hominum vitia reprehendo. Si quibus vero displicuerit, ipsi se manifestant quia ordinem non diligunt, cuius vtique corruptionem & vitia damnari nolunt. Ipsis itaque illud Gregorianum respondeo: *Melius est vt scandalum oriatur, quam veritas relinquatur.* Miror etenim vnde inter Monachos tanta intemperantia in cibis & potationibus, in vestimentis & lectisterniis, & equitaturis, & construendis ædificiis inolescere potuit, quatenus vbi hoc studiosius, voluptuosius atque effusius fuerit, ibi ordo melius teneri dicatur, ibique maior putetur religio. Ecce enim parcitas putatur auaritia, sobrietas austeritas creditur, silentiū tristitia putatur, ecōtra remissio discretio dicitur, effusio liberalitas, loquacitas affabilitas, cachinnatio iucdūitas, mollicies vestimentorum & equorum fastus, honestas lectorum superfluus cultus, munditia. Cumque hæc alterutrū impedimus, charitas appellatur. Ista enim charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionem confundit. Talis misericordia crudelitate plena est, qua videlicet ita corpori seruitur, vt anima inguletur. Sub hac tamen abusione iam fere vbique sic pro ordine tenentur fere iam ita ab omnibus sine querela atque irreprehensibiliter obseruantur quamquam dissimiliter. Nonnulli quippe his omnibus vtuntur, tanquam non vtantur. Et ideo cum nulla offensa aut minima aliquanti quippe hæc agunt ex simplicitati, aliquāti ex charitate, aliquanti ex necessitate. Quidam namque simpliciter ita tenent, quoniam eis ita præcipitur, parati aliter agere si aliter præciperetur. Quidam autem ne discordes ab eis viuant cum quibus habitant, sectantes in his non suam libidinem, sed aliorum pacem. Alij vero quia resistere non valent multitudini contradicentium, qui hoc vtique tanquam pro ordine libera voce defendunt, & quotiens isti aliqua ita prout ratio dictat restringere, vel mutare incipiunt, illi mox tota eis auctoritate resistunt.

De excessu eorum in cibis & potibus.

CAP. XCII.

QVis in principio cum ordo cœpit monasticus ad tantam crederet Monachos inertiam deuenire? O quantum

quantum distamus ab his, qui in diebus Antonij extitere monachi? Si quidem illi cum se inuicem per tempus ex charitate reuiserent, tantam ab inuicem auiditate panem animarum percipiebant, vt corporis cibum penitus obliti, diem plerumque totum ieiunis ventribus non mentibus transigerent. Et hic erat rectus ordo, quando digniori parti prius inseruiebatur. Hæc summa discretio cum amplius sumebat, quæ maior erat. *Nobis autem conuenientibus in vnum, iam non est dominicam cænam manducare.* 1. Cor. 11. Panem quoque cælestem nemo est, qui tribuat. Nihil de scripturis, nihil de salute animarum sed nugæ, & risus, & verba proferuntur in ventum. Inter prandendum quantum fauces dapibus, tantum aures pascuntur rumoribus quibus totus intentus, modum nescias in edendo. Interim autem fercula ferculis apponuntur, & pro solis carnibus à quibus abstinetur, grandium piscium corpora duplicantur. Tantaque à curatione, & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis deuoratis, prima non impediant nouissima, nec satietas minuat appetitum. Palatum quippe dum nouellis condimentis paulatim dissuescit cognita, & ad succos extraneos velut adhuc ieiunum renouatur in desideria. Venter quidem oneratur dum nescit, sed varietas tollit fastidium. Quia enim puras vt eas natura creauit epulas fastidimus, dum alia aliis multifariæ permiscentur, & spretis naturalibus quos Deus indidit rebus quibusdam adulterinis gula prouocatur saporibus, transitur nimirum meta necessitatis, sed needum delectatio superatur. Quis enim dicere sufficit quot modis (vt taceam cætera) sola oua versantur & vexantur; quanto studio euertuntur, subuertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur? Et nunc quidem frixa, nunc assa, nunc farsa, nunc sparsa, nunc mixtim, nunc sigillatim apponuntur. Vt quid autem hæc omnia nisi vt soli fastidio consulatur? Ipsa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur, vt non minus aspectu quam gustu delectetur, vt cum iam stomachus crebris ructibus impletum se indicet, necdum tamen curiositas satiatur. Sed dum oculi coloribus, palatum saporibus alliciantur. Infelix stomachus, cui nec colores lucent, nec sapores demulcent, dum omnia suscipere cogitur, oppressus magis obruitur, quam reficitur. Iam vero de aquæ potu quid dicam, quando nec vllo quidem pacto vinum aquatum admittitur. Omnes nimirum ex quo Monachi sumus infirmos stomachos habemus, & tam necessarium Apostoli de vtendo vino consilium merito non negligimus, modico tamen quod ille præmisit nescio cur prætermisso, & vtinam vel solo eum & purum est contenti essemus. Quale est autem illud quod nonnulla monasteria obseruare dicuntur, in magnis videlicet festis vina delibuta melle pigmentorum respersa pulueribus in conuentu bibere. Nunquid & hoc dicemus fieri propter infirmitatem stomachi? Ego vero ad nihil aliud valere video, nisi vel vt amplius bibatur, vel delectabilius. Sed cum venæ fuerint vino ingurgitate tota in capite palpitantes, sic surgenti à mensa quid aliud libet nisi dormire? Si autem ad vigilias indigestum surgere cogis, non cantum, sed planctum potius extorquebis. Cum vero ad lectum deuenero requisitus incommodum plango, non crapulæ peccatum, sed quod manducare non queo.

Contra illos qui contra regulam comedunt carnes.

Cap. XCIII.

Ridiculum vero est, si tamen verum est, quod relatum mihi à pluribus reticendum esse non arbitror. Aiunt enim incolumes ac validos iuuenes conuentum solere desercre, in domo se infirmorum, qui infirmi non sunt collocare, carnium esu qui vix ægrotis duntaxat & omnimode debilibus ex regulæ districtione pro virium reparatione conceditur, non quidem corporis infirmantis ruinas reficere pro incommodo, sed carnis luxuriantis curam perficere in desiderio. Rogo, quæ est hæc securitas inter frendentium vndique hostium fulgurantes hastas, & circumuolantia spicula tanquam finito bello, & triumphato aduersario proiicere arma, & aut prandiis incumbere, vel incubare longioribus, aut nudũ molli volutari in lectulo? Quid igitur hoc ignauiæ ô boni milites? socijs in sanguine & cæde versantibus, vos aut cibos diligitis delicatos, aut somnos capitis matutinos? Aliis inquam die ac nocte cura peruigili festinantibus redimere tempus, quonias dies mali sunt, vos econtrario, & longas noctes dormiendo consumitis, & dies fabulando ducitis ociosos? Delicata nimis medicina est, prius alligari, quam vulnerari; emplastrumque adhibere, vbi censura non est. Ad discernendum deinde inter sanos & male habentes baculos in manibus gestare iubentur ægrotantes plane necessario, vt quem scilicet pallor in vultu maciesque non indicat, baculus sustentans mentiatur inualitudinem. Ridendas an ludendas dixerim huiusmodi ineptias? Sic Macharius vixit? sic Basilius docuit? sic Antonius instituit? sic patres in Aegypto conuersati sunt? sic denique sancti, Odo, Maiolus Odilo, Hugo, quos se vtique sui ordinis principes, & preceptores habere gloriantur, aut tenuerunt aut teneri censuerunt? Sed hi omnes si sancti, immo quia sancti fuerunt, à sancto Apostolo non dissentiunt, qui nimirũ ita loquitur: *Habentes* inquit *victum, & vestitum, his contenti simus.* 1. Tim. 6. Nobis autem est pro victu satietas, nec vestitum appetitus, sed ornatum.

De curioso ac precioso vestitu monachorum.

Cap. XCIV.

Quæritur tantum ad induendum, non quod vtilius, sed quod subtilius inuenitur. Non quod repellat frigus; sed quod superbire compellat. Non denique iuxta regulam quod vilius comparari potest, sed quod venustius immo vanius ostentari. Heu me miserum qualemcunque monachum, cur adhuc viuo, nostrum videre ad id deuenisse ordinem. Ordinem: sed qui primus fuit in ecclesia, immo à quo cæpit ecclesia, quo etiam in terra nullus similior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei, quæ est in cælis Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorem. Cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpe sanctos appellat inchoatores extiterunt. *Diuidebatur* enim, Act. 4. vt scriptum est, *singulis prout cuique opus erat*: non quod quisque pueriliter gestare poterat. Sane vbi tantum, quod opus erat accipiebatur, ibi proculdubio nihil ociosum admittebatur, quanto magis nihil superbum. Putas ne Galabrunum, vel Isembrunum cuiquam quærebatur ad induendum, cuiquam mula ducentorum solidorum parabatur ad equitandum? Non illic arbitror valde curatum esse de precio, de colore, de cultu vestimentorum, vbi tam indefessa erat concordia morum, animorum cohærentia, profectusque virtutũ. *Multitudinis,* inquit *credentium erat cor vnum, & anima vna.* Act. 4. Vbi nunc illud vnanimitatis exercitium? Fusi sumus exterius, & de regno Luc. 17. Dei, quod intra nos est relictis veris, & perennibus bonis, foris quærimus vanam consolationem de vanitatibus, & insanijs falsis, ac iam religionis antiquæ non solum virtutem amisimus, sed nec speciem retinemus. Ecce enim ipse habitus noster, qui humilitatis esse solebat insigne à monachis nostri temporis in signum restatur superbiæ. Miles autem & monachus ex eodem panno partiuntur, sibi cuculam & clamidem, quiuis de sæculo quantumlibet honoratus, etiam nostra non horrebit indumenta, si sua sibi modo præparata fuerint & aptata. Cæterum, inquis, in habitu non est religio, sed in corde. Bene. At tu, quãdo cucullam empturus es, lustras vrbes, fora circumis, percurris nundinas, domos scrutaris negociatorum, cunctam euertis singulorum suppellectilem, ingentes explicas cumulos pannorum, attrectas digitis, admoues oculos, Solis apponis radiis, quicquid grossum, quicquid pallidum occurrerit respuis. Si quid autem sui nitore ac puritate placuerit, illud mox quan-

tolibet

tolibet precio satagis retinere. Rogo ergo te, ex corde facis hæc an simpliciter? Cum denique contra regulam, non quod vilius occurrerit, sed studiosissime quæris, quod quia rarius inuenitur, ideo preciosius emitur. Ignorans facis hæc an ex industria? Ex cordis thesauro, sine dubio procedit, quicquid foris apparet vitiosum. Vanum cor vanitatis totam ingerit corpori, & exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta animi molliciem indicant. Non enim tanto curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus.

De superfluis abbatum expensis & pompis.

Cap. XCV.

Eccl. 5. Miror autem, cum regula dicat, ad magistrum respicere, quicquid à discipulis delinquitur, & Dominus per Prophetam, sanguinem in peccato morientium de manibus Prælatorum requirendum esse minetur, quomodo Abbates nostri talia fieri patiantur; nisi forte, quia si audeam dicere nemo fidenter id reprehendit, in quo se esse reprehensibilem confidit. Siquidem humanitatis est, omnium in quo sibi quisque indulget, aliis non vehementer irasci dicam, dicam, præsumptuosus dicat, sed verum dicam. Quomodo lux mundi obtenebrata est? Quomodo sal terræ infatuatum est? Quorum nobis vita, via vitæ debuit esse, dum exemplum in suis actibus ostendunt superbiæ, cæci facti sunt duces cæcorum. Quod enim vt cætera taceam, specimen humilitatis, & cum pompa tanta, & equita tu incedere tantis hominum crinitorum stipari obsequiis, quatenus duobus episcopis vnius Abbatis sufficiat multitudo; mentior, si non vidi Abbatem 40. equos, & eo amplius in suo comitatu ducere. Dicas si videas transeuntes non patres esse monasteriorum, sed dominos castellorum, non rectores animarum, sed Principes prouinciarum. Tum denique gestari iubentur mappulæ, cyphi, bacini, candelabra, & manticæ, sussarcinatæ, non stramentis, sed ornamentis lectorum. Denique vix quatuor leucis, à sua quispiam domo recedit, nisi cum tota suppellectili tanquam vel ad exercitum sit iturus, vel transiturus per desertum, vbi non valeant inueniri necessaria. An non posset eodem vasculo & aqua manibus vergi, & vinum bibi. An non posset ardens lucere lucerna, nisi in tuo, quod portas candelabro & hoc aureo, vel argenteo. An non posset dormiri, nisi super varium stratum, aut sub siluestri coopertorio? An non vnus aliquis minister posset, & iumentum ligare, & ad mensam seruire, & lectulum præparare? Nunc ergo tantæ multitudini seruorum & iumentorum cur vel ad solatium mali nobiscum necessaria non ferimus, quatenus hospites non grauemus? Sed hæc parua sunt. Veniam ad maiora, sed ideo visa minora, quia vsitatoria.

De superfluis picturis, & ornatu parietum.

Cap. XCVI.

Omitto oratoriorū immensas altitudines, immoderatas longitudines, superuacuas latitudines, sumtuosas depolitiones, curiosas depictiones. Quæ dum in se orantium retorquent aspectum impediunt & affectū, & mihi quodammodo repræsentant antiquum Iudæorum ritum. Sed esto fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo, monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat.

Persius Satyr. *Dicite* (ait ille) *Pontifices in sancto, quid facit aurum.*

Ego autem dico. Dicite pauperes. Non enim attendo versum, sed sensum. Dicite, inquam, pauperes, si tamen pauperes, in sancto, quid faciat aurum? Et quidem alia est causa episcoporum, alia monachorum. Scimus namque quod illi sapientibus & insipientibus debitores cum sint, carnalis populi deuotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero, qui iam de populo exiuimus, qui mundi quæque preciosa pro Christo reliquimus, qui omnia pulchre lucentia, canore mulcentia, suaue olentia, dulce sapientia tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati sumus, vt stercora, vt Christum, lucrifaciamus. Quorum quæso deuotionem in his exercitare intendimus, quem inquam ex his fructum requirimus? Stultorum admirationem an supplicum oblationem? An quoniam commixti sumus inter gentes, forte didicimus opera eorum, & seruimus sculptilibus eorum? Et vt aperte loquar: An hoc tantum facit auaritia, quæ est idolorum seruitus, & non requirimus fructum, sed datū. Tali quadam arte spargitur æs, vt multiplicetur, expenditur, vt augeatur, & effusio copiam parit: ipso quippe visu sumptuosarum, sed & mirandarum vanitatum accenduntur homines magis ad offerendum, quam ad orandum. Sic opes opibus hauriantur, sic pecunia pecuniam trahit, quia nescio quo pacto, vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro textis reliquiis saginantur oculi, & oculi aperiuntur, ostenditur pulcherrima forma sancti, vel sanctæ alicuius, & eo creditur sanctior, quo coloratior. Currunt homines ad osculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirātur pulchra, quam venerantur sacra, ponuntur deinde in Ecclesia gemmatæ non coronæ, sed rotæ lapidibus circumseptæ. Cernimus, & pro candelabris arbores quasdam erectas multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas. Quid putas in omnibus his quæritur, pœnitentiū compunctio an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum. Fulget ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum seruitur oculis diuitum. Inueniunt curiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri pauperes Christi quo sustentur.

Adhuc de picturis pauimentorum & claustrorum.

Cap. XCVII.

At quid saltem sanctorum imagines non venerentur, quibus vtique hoc ipsum, quod pedibus conculcatur nitet pauimentum, sæpe spuitur in os Angeli, sæpe alicuius sanctorum facies calcibus tunditur transeuntium. Et si non sacris imaginibus, cur vel non parcitur pulchris coloribus? Cur decoras, quod mox fœdandum est? Cur depingis, quod necesse est conculcari, nisi forte, & hic aduersus memoratum Poetæ iam versiculum versus propheticus ille respondeatur: *Domine dilexi decorem domus tuæ, &c.* Psal. 25. Assentio, patiamur hæc fieri, & in Ecclesia, quia & si noxia sunt vanis, & auaris, non tamen simplicibus & deuotis. Cæterum in claustris coram legentibus fratribus quid facit illa ridicula monstruositas, mira deformis formositas ac formosa deformitas, quid immundæ simiæ, quid fieri leones, quid mōstruosi centauri, quid semihomines, quid maculosæ tigrides, quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes. Videas sub vno capite multa corpora, & super vno corpore multa capita. Cernitur hincinde in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibique bestia prætert equum capram trahens retro dimidiam, hinc cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique tamque mira diuersarum formarum apparet vbique varietas, vt magis libeat legere in marmoribus, quam in codicibus, totamque diem occupare singula ista mirando, quam in lege Dei meditando. Pro Deo si non pudet ineptiarum cur non piget expensarum.

De

De fine sermonis & exhortatione vtriusque partis.

Cap. XCVIII.

MVlta quidem & alia suggerebat addenda longa materia, sed vtiliora sunt pauca in pace, quam multa cum scandalo. Enimuero vitia carpens, scio me offendere vitiosos, potest tamen fieri volente Deo aliquibus, quos me timeo exasperasse potius placiturum esse, si desinant esse vitiosi, si videlicet districtiores desinant esse detractores, & remissiores amputent superfluitates, sic quisque bonū teneat, quod tenet vt alius alium tenentē nō iudicet. Si quis bonus est, nō inuideat melioribus qui sibi videtur agere melius, bonū nō spernat alterius. Si qui etiam districtius viuere possunt, eos qui nō possunt, nec aspernentur nec æmulentur: qui autem non possunt, eos qui possunt, sic mirentur, vt temere eos non imitentur. Sicut enim non licet, his qui maius forte aliquid voluerunt, ad id quod minus est descendere, vt ne apostatentur; sic non omnibus expedit de bonis minoribus ad maiora transire ne præcipitentur. Scio, quippe nonnullos de aliis congregationibus & institutionibus ad ordinem nostrum peruolasse, pulsasse, intrasse. Qui hoc quidem agendo, & suis scandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt, dum quantum illos sua temeraria discessione, tantum nos turbarunt sua misera conuersatione. Et quoniam superbe spreuerunt, quod tenebant & temere præsumpserunt, quod non valebant, digno Deus exitu eorum tandem patefecit ignauiam. Quia & impudenter deseruerunt quod arripuerant, & turpiter redierunt ad id quod leuiter deseruerant. Cum enim claustra nostra sui potius ordinis impatientia, quā desiderio nostri expetierint, ostendunt quod sunt, dum à vobis ad nos, à nobis ad vos instabili leuitate peruolantes, & nobis & vobis, & omnibus bonis scandalum faciunt. Quamquam ergo nonnullos eorum nouerimus, qui fortiter Deo auctore cæperunt, & ipso protectore fortius perseuerant, securius est tamen, vt perseueremus in bono quod cæpimus, quam quod incipiamus, vbi nō perseueremus. De hoc autem pariter omnes studeamus quod secundum Apostoli consilium *omnia opera nostra in* 1. Cor. 16. *charitate fiant.* Hæc est enim nostra de nostro, & de vestro ordine sententia. Quæ in vestris laudabilia sunt laudo & prædico, & si qua repræhēsibilia sūt, vt emēdentur vobis, & alijs amicis meis suadere soleo. Hæc non est detractio, sed attractio, quod vt nobis à vobis semper fiat omnino precor.

Exhortatio Carthusiensium ad patientiam & humilitatem.

Cap. XCIX.

IDem ad Carthusienses. Fratribus de monte Dei orientale lumen, & antiquum illum in Ægypto religionis feruorē vestra sufficientia & altissima paupertas in multorum confundit cupiditatem. Qui cum manifestum lumen veritatis obnubilare nequeūt, de solo nouitatis nomine cauillantur. Vetere ipsi & in veteri mente noua nescientes meditari, vtres veteres non capientes nouum vinum, quod si eis infunderetur irrumperentur. Sileant ergo, qui in tenebris de luce iudicantes vos arguunt nouitatis, ex abundantia malæ voluntatis ipsi potius arguēdi veritatis & vanitatis. Sed quoniam, & laudatores & detractores semper estis habituri, sicut & Dominus laudatores præterite, & quod bonum in vobis amant, hoc in eis amate, detractores dissimulate, & pro eis orate, & obliti, quę retro sunt prætergressi scandalis, quæ iuxta iter vobis à dextris & à sinistris posita sunt in anteriora vos extendite. Non est vestum circa communia præcepta languere, nec attendere solum quid præcipiat Deus sed quid velit probantes, quæ sit voluntas bona, beneplacens, & perfecta. Aliorum enim est Deo seruire, vestrum autem adhærere. Aliorum etiam est Deum credere, amare, & reuereri; vestrum intelligere, sapere, frui. Absit tamen à conscientiæ vestræ æstimatione, & ab ore vestro omnis altitudo: quoniam altum sapere mors est. Caue serue Dei ne quos imitari non vis, damnare videaris. Qui enim perfecte examinando semetipsum intelligit, suo peccato nullius peccatum par esse existimat, quod nemo sicut suum intelligi. Nolo ergo, vt vsquam arbitreris Solem communem lucere nisi in cella tua, vsquam operari gratiam Dei nisi in conscientia tua. An solitariorum Deus tantum, immo & omnium. *Miseretur* Sap. 11. *enim omnium Deus, & nihil odit eorum, quæ fecit.* Malo te cogitare vbique serenum esse, nisi apud te, & peius de te quam de aliquo æstimare.

Exhortatio eorundem ad pietatem & solitudinis amorem.

Cap. C.

1. Tim. 4.

EXerce autem teipsum ad pietatem, &c. quam qui non habet in vano accepit animam suam idest frustra viuit, vel omnino non viuit, dum viuit ea vita propter quam, vt in ea viueret accepit animam suam. Pietas enim hæc est, iugis Dei memoria, continua actionis intentio ad eius intelligentiam, & indefessa affectio in eius amorem, vt nulla Dei seruum vnquam inueniat, non dico dies, sed hora nisi vel in exercitij labore, ac etiam proficiendi studio, vel in experiendi dulcedine, ac fruendi gaudio. Hanc qui non habet in conscientia, non exhibet in vita, non exercet in cella, non solitarius, sed solus dicendus est, nec cella ei cella, sed reclusio, & carcer. Vere enim solus est cum quo Deus non est. Vere reclusus est, qui in Deo liber non est. Cella vero nunquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, ostium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, nunquam minus est solus, quam cum solus est, tunc enim libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est, ad fruendum scilicet Deo in se, & se in Deo. Tunc in luce veritatis vltro sibi patet pura conscientia, libereque se infundit affectata de Deo memoria, & vel illuminatur intellectus, & bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum de fletu humanæ fragilitatis defectus. Propter hoc secundum propositi vestri formam habitantes in cœlis potiusquam in cellis, excluso à vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo. Cella siquidem & cœli habitatio cognatæ sunt, & à celando vtrumque nomen habere videtur, sanctique Angeli æque in vtroque delectantur. Cum enim in cella cœlestia, idest vacare, & frui Deo iugiter actitantur, cœlum cellæ, & sacramenti similitudine, & pietatis affectu, ac etiam similis operis effectu proximū efficitur. Nec etiam iam oranti spiritui, vel à corpore exeunti, à cella in cœlum longa via vel difficilis inuenitur. A cella enim in cœlum frequenter ascenditur, vix aut nunquam à cella in infernum descenditur, nisi sicut dicit Psalmista: *Descendant in infernum viuentes,* ne descendant morientes. Psal. 54. Hoc enim modo cellarum incolæ illuc sæpe descendunt. Nam sicut assidue contemplando cœlestia gaudia reuisere amant, vt hæc ardentius appetant, sic & inferni dolores, vt horreant & refugiant. Et hoc est quod inimicis suis imprecantur orantes, *vt descendant in infernum viuentes;* moriens autem vix aut nunquam aliquis in infernum à cella descendit, quia vix vnquam aliquis nisi in cœlo prædestinatus vsque ad mortem in ea persistit. Filium enim gratiæ fructum ventris sui, cella fouet ac nutrit, amplectitur, & ad perfectionem plenam perducens, Dei colloquio dignum efficit. Alienum autem vel suppositum abdicat à se citius, & proiicit. Proijcit inquam quasi abortiuum, euomit tanquam inutilem ac noxium cibum. Nec diu talem pati potest in visceribus suis officina pietatis, venitque ei pes superbiæ, & mouet eum manus peccatoris, & expulsus fugit, sicut Cain à facie domini miser, & tremebundus expositus vitijs, & Dæmonibus, vel si aliquandiu durauerit in ea, non virtutis constantia, sed pertinaci miseria. Sic ei cella est quasi carcer, aut sicut viuenti sepultura.

De triplici gradu quo peruenitur ad perfectionem.

CAP. CI.

Psal. 55. SIcut ergo dicit Propheta: *Si conuerteris conuertere*, id est, perfectæ conuersionis culmen apprehende. Nulli enim in eodem statu diu esse conceditur. Sermo enim Dei semper aut proficiendum est aut deficiendum, aut sursum nititur, aut in inferiora vrgetur. Ab omnibus autem vobis perfectio licet, non vniformis exigitur. Si ergo incipis, incipe perfecte, & si iam aliquid perfectionis attigisti, teipsum in temetipso metire, & dic cum Apostolo: *Non quod iam apprehenderim, aut perfectus sim, sequor autem &c.* Philip. 3. Et addidit: *Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus.* In quo aperte declarat, quia perfecta eorum quæ retro sunt obliuio, & perfecta in anteriora extensio, ipsa est hominis in hac vita perfectio. Et huius perfectionis profectio ibi erit, vbi perfecta erit brauij supernæ vocationis apprehensio. Hoc autem modo, sicut stella à stella differt in claritate, sic cella à cella in conuersatione incipientium scilicet & perficientium, ac perfectorum. Cum quo autem est Deus nunquam minus est solus, quam cum solus est. Sunt enim quidam animales, qui per se nec ratione aguntur, nec affectu trahuntur, & tamen vel auctoritate permoti, vel doctrina commoti, vel exemplo prouocati, approbant bonum vbi inueniunt, & quasi cæci, sed ad manum tracti sequuntur. Sunt alii rationales, qui per rationis iudicium, & naturalis scientiæ discretionem habent & cognitionem boni, & appetitum, sed nōdum habent effectum. Sunt alii spirituales idest perfecti, qui spiritu Dei aguntur, & sapientiæ affectu trahuntur ab bonum, &c. Primus enim status circa corpus se habet, secundus aut circa animum se exercet, tertius vero nisi in Deo requiem non habet. Horum singuli, sicut habent certam proficiendi rationem, sic & certam in genere suo perfectionis suæ mensuram. Initium enim boni in conuersatione animali perfecta obedientia est: Profectus, subigere corpus suum & in seruitutem redigere: perfectio vero, vsus boni consuetudinem in delectationem vertisse. Initium autem rationalis est intelligere, quæ in doctrina fidei apponuntur, profectus talia præparare, qualia apponuntur, perfectio cum in affectum mentis, transit iudicium rationis. Perfectio vero rationalis est initium spiritualis, profectus eius reuelata facie gloriam Dei speculari; perfectio autem in eandem imaginem transformari à claritate scilicet in claritatem tanquam à Domini spiritu.

De primo gradu, qui est simplicitas nouitiorum.

CAP. CII.

VT ergo primum gradum prosequamur à principio animalitas est vitæ motus sensibus corporis seruiens cum scientia, quasi extra se per sensus circa delictorum delectationes corporum affecta, eorum fruitione pascit vel nutrit sensualitatem suam: seu cum intra se regrediens, & corpora quibus forti glutino amoris & consuetudinis adhæsit, in locum incorporeæ naturæ secum ferre non præualens, eorum illuc secum imagines contrahit, & amicabiliter ibi cum eis conuersatur. Quibus assuefacta cum ad cogitanda spiritualia vel diuina se erigit nil aliud æstimare vel cogitare potest nisi quale extra sentit, vel intus contraxit. Hæc auersa à Deo stultitia fit, cum nimis intra semetipsam remissa fuerit, & tā bruta, vt etiam vel regi non possit. Cum autem extra se per superbiam arrepta fuerit fit prudentia carnis, & ipsa sibi sapientia esse videtur, cum stultitia sit. Porro ad Deū conuersa fit sancta simplicitas idest, eadem semper circa idem voluntas, scilicet ad Deum perfecte conuersa, vnam petens à Domino, hanc requirens, non ambiens multiplicari in sæculo. Vel simplicitas est in conuersatione vera humilitas, scilicet conscientiam virtutis magis, quam famam amplectens, dum non refugit vir simplex in hoc sæculo videri stultus, vt sit sapiens in Deo; vel simplicitas sola est ad Deum voluntas scilicet nondum illuminata, vt sit charitas, nondum ratione formata vt sit amoris iucunditas. Habens ergo in seipsa simplicitas initium aliquod creaturæ Dei, voluntatem scilicet bonam, quasi futuri boni hominis informem materiam, in primordio suæ conuersionis offert eam auctori suo formandam in sensu, & spiritu humili, iam timore Dei incipiente omnem virtutum plenitudinem operari, dū per iustitiam defert maiori, per prudentiam non credit se sibi, per temperantiam refugit discernere, per fortitudinem totum se subdit obedientiæ non discernendæ sed adimplendę. Perfecta igitur obedientia maximè in incipiente est indiscreta, hoc est non discernere, quid vel quare præcipiatur, sed ad hoc tantum niti vt fideliter & humiliter fiat, quod à maiori præcipitur. Lignum enim scientiæ boni & mali in Paradiso, idest in conuersatione religionis, censura est discretionis, penes patrem spiritualem, qui iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur: ipsius est discernere, aliorum obedire. Animalem discretum, nouicium prudentem, incipientem sapientem, in cella consistere diu posse impossibile est; fiat stultus, vt sit sapiens, & hæc eius sit omnis discretio, hæc eius omnis sapientia, vt ei in hac parte nulla sit. Si callet ingenio, si viget arte, si præeminet intellectu, instrumenta sunt hæc tam vitiorum quam virtutum. Ingenium corpus adaptet, ars naturam informet, intellectus non elatum faciat animum, sed docilem.

De instructione nouitiorum.

CAP. CIII.

DOcendus autem est nouicius sic habere corpus suum sicut ægrum commendatum, cui etiā multa volenti inutilia sunt neganda, vtilia vero etiam nolenti ingerenda, sic de Deo agere, quasi non de suo, sed eius à quo precio magno empti sumus, *vt glorificemus & portemus eum in corpore nostro.* 1. Cor. 6. Durius quidem tractandum est ne insolescat, sic tamen vt seruire sufficiat, quoniam ad seruiendum spiritui datum est, nec sic habendum est tāquam propter illud viuamus, sed tanquam sine quo viuere non possumus. Fœdus enim quod habemus cum corpore, non quandocunque volumus possumus abrumpere, sed legitimam eius resolutionem patienter expectare nos oportet, & interim quæ legitimi sunt fœderis obseruare. Sic ergo nobis cum eo est conueniendum, quasi non diu nobis cum eo sit commorandum, sicque vt si aliter euenerit non vrgeamur ad exeūdum. Præmuniendus est, etiam assiduę contra tentationes acrius in solitarium nouicium desęuientes. Nam hominem Deo seruientem gratis non cessant sollicitare vitia, mercede oblatæ delectationis, Diabolo suggerente, carne concupiscente, sęculo concupiscenda ingerente. Sed illæ tentationes facile vincuntur, & facile illis à ratione occurritur, quæ vel suspectę sunt, vel prima facie male innotescunt; Quæ vero sub specie boni se ingerunt, & difficilius discernuntur & periculosius admittuntur. Omniū autem & tentationum & malarum cogitationum & inutilium sentina est iners ocium. Nunquam igitur ociosus sit Dei seruus, quamuis ad Deum sit feriatus. Ociosum non est vacare Deo, immo negocium negociorum hoc est, quod quicunque in cella non agit fideliter & feruenter: quicquid agat quod propter ipsum non agit ociatur; vbi pro vitando ocio ociosa sectari ridiculū est. Ociosum autem est, quod nullam habet vtilitatem vel vtilitatis intentionem. Nec hoc tantum est agendū, vt cum aliqua delectatione, vel sine grandi nausea ocij dies transigatur, sed vt etiam de peracta dieta semper ad profectum mentis aliquid in conscientiæ thesaurum cōgregetur.

De bonis occupationibus fratrum.

CAP. CIV.

QVæris quid agas, in quo te occupes? Primum quidem extra quotidianum orationum sacrificium, vel lectionis studium, quotidianę conscientiæ discussioni, emendationi, compositioni, pars sua diei neganda nō est. Deinde operandum est aliquid manibus, quod iniungitur, non tam quod animum delectando ad horam detineat, quam quod spiritualibus studiis dilectionem confirmet & nutriat, in quo remittatur ad horam animus non relaxetur, vnde se facile animus mox vt sibi ad seipsum redeundum visum fuerit, expediat absque controuersia inhærentis voluntatis, absque contagio cōtractæ delectationis, vel etiam memoriæ imaginantis. Nemo siquidem ad conscientiam redire amat, post actionem, qui ad agendum ab ea non proficiscitur, & qui redit ad conscientiam, si nondum vicit concupiscentiam suam, inuenit ibi de ipsa concupiscentia, vel suaues delectationes, vel graues corrosiones, & inde multiplicat cogitationes. Qui vero iam eam vicit, quandiu tamen veri boni maior concupiscentia vel delectatio mentem eius non obtinuerit, cum exosa quadam voluptate gestorum, visorum, auditorum, patitur imaginationes. Vnde vtrobique lumbi implentur illusionibus delectationum, & ad cogitandum spiritualia vel diuina, lumen oculorum non est secum, cum & qui pugnat contra concupiscentias, vbi molestias patitur, quas nondum perfecte vincere præualet affectiones, & qui iam ad libertatem aspirat, excutere à se non potest imaginationes noxias, vel occupationes ociosas, quæ exinde etiam tempore psalmodiæ & orationis cæterorumque exercitiorum spiritualium in corde serui Dei, passim oriuntur, fitque mirabilis animæ diuisio spiritu & ratione voluntatem cordis & intentionem, corporisque promptum obsequium sibi defendent; animali vero improbitati affectum sibi præripiente, & intellectum, mente sine fructu remanente. Hinc & infirmioribus annis vitia passim curiositatis ebulliunt. Hinc inordinatas & inimicas proposito delectationes quærunt, & in communium constitutionum via regia furtiua propriæ voluntatis diuerticula solitorum fastidium, præsumptio nouitatum, quæ pruritum quidem ac tædium ægri animi quasi confricando videntur ad horam lenire, sed calefaciunt amplius & accendunt. Hinc quotidie fiunt occupationes nouæ, lectiones diuersæ, non ad ædificādum animum, sed ad fallendum tardanti diei tædium, vt cum damnauerit solitarius omnia vetera ac solita, & defecerint noua non restet nisi odium cellæ, & fuga matura, propter quod pia simplicitas & in professione religionis nouus homo qui non habet, vel rationem ducentem, vel affectum trahētem vel discretionem moderantem; in qua dum nititur in semetipsum tanquam à figulo lutum, lege quadam mandatorum qua si manibus alienis faciendus & formandus in omni patientia, & in rota volubili obedientiæ, & in igne probationis suæ plasmatoris sui voluntati & arbitrio subdendus habilitatur.

De exercitijs eorum.

CAP. CV.

POrro sicut viro datum est adiutorium sibi simile ex ipsius hominis substantia, sic etiam in adiutorium spiritualis studij necessaria sunt corporis exercitia, non tamen in hoc semper conuenire videntur omnia, sed ea quæ cum spiritualibus propriorem similitudinem habere videntur, sicut ad ædificationem spiritualem meditari quod scribatur, vel scribere quod legatur. Exteriora enim exercitia & opera sicut sensus distrahunt, sic etiam sæpe spiritum exhauriunt, nisi cum grauiori opere rurali fit magna contritio corporis vsque ad contritionem & humiliationem cordis, & fatigationis suæ pressuræ vehementioris exprimunt affectum deuotionis. Quod & in labore ieiuniorum & vigiliarum & huiusmodi fieri manifestum est. Serius tamen animus ad omnem laborem se comparat, nec in eo dissoluitur, sed per eum magis in seipsum colligitur, semper habens pre oculis non tam quod agit, quam quod agendo intendit. Coguntur enim in vnum sensus à disciplina bonæ voluntatis, nec eis lasciuire vacat à pondere laboris & subacti, & humilitati in obsequium spiritus docentur ei conformari, & in participatione laboris, & expectatione laboris, & expectatione consolationis. Ex inordinata enim natura per peccatum ad Deum fuerit conuersa, recuperat cito pro modo timoris & amoris, quem habet ad Deum quęcunque perdidit auersa, & vbi cæpit spiritus reformari ad imaginem conditoris sui mox reflorescens, caro ex voluntate sua incipit conformari reformato spiritui, nam & contra sensum suum incipit eam delectare quicquid delectat spiritum, insuper & multiplici defectu suo ex pæna peccati multipliciter sitiens ad Deū, nonnunquā etiā cōtendit præcedere rectorē suum. Delectationes enim non perdimus, sed ipsas mutamus. Facillimū quippe & delectabile esset adiuncto amoris Dei condimento, secundum naturam viuere si nos insania nostra permitteret. Qua sanata statim naturalibus arridet natura. Eodem modo & de labore, rusticus duros habet neruos, fortes lacertos, exercitatio enim hoc fecit sine eum torpere mollescit. Voluntas facit vsum, vsus exercitium, exercitium vires in omni labore subministrat. Audiat hoc animalis homo, qui iam cæpit corpus suum subdere spiritui, & adaptare semetipsum ad ea quæ sunt Dei, ad exuendam carnis suæ dominantem consuetudinem se accingat, consuetudinem contra consuetudinem, & affectum sibi formans contra affectum donec plenam accipere mereatur delectationem contra delectationem, vt tantum delectet eum membris sui corporis seruire iustitiæ, quantum prius immunditiæ: hæc est enim perfectio hominis animalis in suo statu, vel nouicitii incipientis.

De stabilitate in cella.

CAP. CVI.

OMnium vero bonorum officina cella est, & stabilis perseuerantia in ea. In ea enim cuicunque cum paupertate sua bene conuenit diues est, & quicunque bonam voluntatem habuerit secum, habet quicquid ei ad bene viuendum opus est, quamuis bonæ voluntati non semper credi expedit, sed frænanda est & regenda maxime in incipiente. Regat sanctæ obedientiæ regula bonam voluntatem, illa vero corpus: doceat illud posse consistere in loco, cellam pati, secumque morari. Quod in proficiente bonæ compositionis initium est, & certum bonæ spei argumentum; impossibile est enim hominem fideliter figere in vno animum suum, qui non prius alicui loco perseueranter affixerit corpus suū. Nā qui ægritudinem animi migrando de loco ad locum effugere nititur; sic est sicut qui fugit vmbram corporis sui, seipsum fugit, seipsum circumfert, locum mutat, & non animum eundem vbique se inuenit, nisi quod deteriorem facit ipsa mobilitas, sicut lædere solet ęgrū, qui circumferendo concutitur, sed remedia crebro mutata nocent, naturam turbant, ægrum disterminant. Nam & qui aliquo tendit, si vnam & rectam tenuerit viam cito peruenit quo tendit, & itineris & laboris facit finem. Si vero multas aggreditur vias errat, nec laboris aliquando finem facit, *quia error non habet finem*. Si ergo ad sanitatem festinas, vide vt nil, vel modicum de temetipso agere præsumas, medico scilicet inconsulto, à quo si operam medicantis expectas, necesse est, vlcus tuū semper ei detegere nō erubescas. Erubesce ergo sed tamē reuela totū, nec abscondas. Sunt enim qui cōfitendo sicut fabulā enarrant peccatorum suorum historiam, ægritudines animæ suæ sine confusione dinumerant

merant,& pænè sine pænitentia, & sine affectu doloris, qui vero non dolet,quanto sanitati propinquior videtur tantò ab ea fit remotior.

Quod habitans in cella trina gaudet custodia.

CAP. CVII.

NEc vero tibi horrori sit tua solitudo, & vt totus in cella habites tres tibi deputati sunt custodes, Deus scilicet, conscientia,& spiritualis pater; Deo debes pietatem,cui totum te impendas : conscientiæ tuæ honorem coram qua peccare erubescas, patri spirituali obedientiam charitatis,ad quem de omnibus recurras. Insuper,vt gratum me habeas,addam tibi, & quartum & quamdiu paruulus es,& donec plenius addiscas diuinam cogitare præsentiam pedagogum tibi procurabo. Elige tibi tu ipse consilio meo hominem cuius vitæ exemplar sic cordi tuo insederit,reuerentia inhæserit; vt quotiens eius recordatus fueris ad reuerentiam cogitati assurgas,& teipsum ordines & componas,qui cogitatus ac si præsens sit,in affectu charitatis emendet in te omnia emendanda,& nullum tamen patiatur damnum secreti sui solitudo tua. Hic præsens adsit quandocunque volueris occurrat sæpe,& cum volueris increpationes eius describet tibi,cogitata sancta eius seueritas,consolationes pietas,& exemplum sanctæ vitæ sinceritas. Nam omnes etiam cogitationes tuas cum ab eo videri cogitabis,ac si videat,ac si arguat,emendare cogeris. Sic secundum præceptum Apostoli sollicite temetipsum custodi.& vt temetipsum sēper aspicias ab omnibus oculos auerte. Egregium instrumentum corporis oculus, si sicut cætera,sic etiam videre posset seipsum. Quod cum interiori oculo sit concessum,si ad exterioris exemplum seipsum negligens vacat circa aliena; etiam cum multum vult non sufficit redire ad seipsum. Tibi ergo vaca multa tu ipse tibi sollicitudinis es materia. Exclude etiam ab oculis exterioribus,quod consueuisti videre;ab interioribus,quod amare,quia nil tam facile recrudescit quam amor,maxime in tenerioribus & recentioribus animis.

De cella interiori,& exteriori.

CAP. CVIII.

AVdi etiam nonnunquam sapere, & æmulari charismata meliora, & tu ipse tibi esto ædificationis parabola. Alia cella tua exterior, alia interior. Exterior est domus in qua habitat anima tua cum corpore tuo. Interior est conscientia tua,quam inhabitare debet omnium interiorum tuorum Deus cum spiritu tuo; ostium clausuræ exterioris signum est ostij circunstantiæ interioris,vt sicut sensus corporis per exteriorem clausuram foris vagari non permittuntur, sic etiam interiores sensus ad suum semper interius cohibeantur. Dilige ergo interiorem cellam tuam,dilige & exteriorem,& vnicuique suum impende cultum. Tegat te exterior & non abscondat,non vt pecces occultus; sed vt tutius viuas. Non enim scis ô rudis incola,quid cellæ debeas, si non cogitas quomodo in ea non solummodo curaris à vitijs tuis,sed etiam non habes rixari cum alienis. Nescis etiā quem conscientiæ tuæ debeas honorem, quicunque in ea experiris gratiam spiritussancti,& internæ suauitatis dulcedinem. Da ergo vtrique cellæ honorem suum, & tu tibi in ea vendica primatum tuum. Disce in ea tu tibi præesse,vitam ordinare,mores componere,temetipsum vindicare,sæpe etiam & condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat iudicans iustitia,stet rea, & semetipsū accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemo fidelius iudicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipso exactionem,& venturæ diei tu tibi indicito canonem. Vespere præteritæ diei exige rationem,& superuenientis noctis facindictionem, sicque districtò nequaquàm aliquando tibi lasciuire vacabit.

De temporibus,& modo orandi.

CAP. CIX.

SIngulis horis secundum communis instituti canonem sua distribue exercitia,cui spiritualia spiritualia, cui corporalia corporalia. In quibus sic exoluat omne debitum spiritus Deo,corpus spiritui,vt siquid fuerit intermissum,siquid neglectum,siquid imperfectum , suo modo,suo loco,suò tempore , non habeat impunitum, vel etiam irrecompensatum. In quibus extra illas horas de quibus dicit Propheta: *Septies in die laudem dixi tibi.* Psal. 118.
Matutinum ac vespertinum sacrificium ac mediæ noctis maxime est obseruandum. Non enim frustra , vt ait Propheta; *Mane astabo tibi & videbo*; sed quia tunc à curis Psal. 5.
exterioribus adhuc sumus ieiuni,*& eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum*,quia tunc ab huiusmodi im- Psal. 140.
pedimentis iam quodammodo inuenimur digesti. Qui etiam media nocte surgimus ad confitendum nomini Domini. Tunc enim menti vel spiritui aggregandi sunt fructus sui,vt exinde, vel in abundantia benedictionis Dei in quietem noctis relaxemur, vel surgentibus nobis ad laudes Dei omnis exinde tenor nostri operis, in ipsis laudibus Dei formetur ac viuificetur. Idcirco in prçueniendis nocturnis vigilijs non expedit multitudine psalmorum obruere intellectum & exhaurire spiritum vel extinguere,sed quamdiu sobrius inuenitur pietate afficiendus est,& suo itinere dirigendus ad Dominum, donec dilatato corde incipiat currere. Scit etiam quicunque habet sensum Christi,quantum Christianæ pietati expediat aliqua diei hora passionis ipsius ac redemptionis, attentius colligere beneficia, ad fruendum suauiter in conscientia,& recondendum fideliter in memoria, quod est spiritualiter manducare corpus Domini & bibere eius sanguinem. Siquidem sanctæ huius ac reuerendç commemorationis mysterium suo modo, suo loco, suò tempore,celebrare licet paucis hominibus quibus hoc creditum est ministerium,rem vero ministerij, in omni tempore, & in omni loco dominationis Dei, modo quo traditum est, hoc est debitæ pietatis affectu agere,& tractare,& sumere sibi in salutem, omnibus in promptu est;quibus dicitur:*Vos autem genus electum, regale* 1. Pet. 2.
sacerdotium,gens sancta,populus acquisitionis,vt virtutes annuncietis eius,qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.

De sacra lectione,& modo legendi.

CAP. CX.

DEinde etiam certis horis,certæ lectioni vacandum est. Fortuita enim & varia lectio & quasi casu repertà non çdificat,sed reddit animum instabilem, & leuiter admissa leuius recedit à memoria. Sed certis ingenijs immorandum est,& assuefaciendus animus est. Quo enim spiritu scripturæ factæ sunt,eo spiritu legi desiderant,ipso etiam & intelligendæ sunt. Nunquam ingredieris in sensum Pauli, donec vsu bonç intentionis in lectione eius, & studio assiduæ meditationis spiritum eius inbiberis. Nunquam intelliges Dauid, donec ipsa experientia ipsos psalmorum affectus indueris,sicque de reliquis. Et in omni scriptura tantum distat studium à lectione, quantum amicitia ab hospitio, socialisque affectio à fortuita salutatione. Sed & de quotidiana lectione aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimitendum est, quod fidelius digeratur,& sursum reuocatum crebrius ruminetur, quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat,quod

detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hauriendus est sępe dilectionis serie affectus, & formanda oratio quæ lectionem interrumpat, nec tam impediat interrumpendo, quam puriorem continuo animum ad intelligentiam lectionis restituat. Intentioni enim seruit lectio. Si vero in lectione Deum quærit qui legit, omnia quæ legit ei cooperantur in bonum, & captiuatur sensus legentis, & in seruitutem redigit omnem intellectum in obsequium Christi. Si vero in aliud declinat sensus legentis, omnia trahit post semeipsum, nihilque tam sanctum ae pium inuenit in scripturis, quod seu per vanam gloriam, seu per distortum sensum seu per prauum intellectum non applicet, vel suæ malitiæ vel vanitati. In omnibus enim scripturis initium sapientiæ debet esse timor domini. 1. Cor. 11.

De labore corporali.

Cap. CXI.

A Spiritualibus vero exercitiis in corporalia nunquam longe vel in totum recedatur, sed facile ad ea posse redire animus assuescat, & cum illis se mutuat, istis semper inhæreat. Non enim vir propter mulierem, sed mulier propter virum, nec spiritualia propter carnalia, sed carnalia propter spiritualia. Corporalia vero nunc exercitia dicimus, quæ manuali opere corporaliter exercentur. Nam sunt & alia corporis exercitia, in quibus necesse est corpus laborare, sicut sunt vigiliæ, ieiunia, & alia huiusmodi, quæ spiritualia non impediunt sed adiuuant, si cum ratione & discretione fiant. Quæ si ex indiscretionis vitio sic agantur, vt vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediantur, qui sic est corpori tulit boni operis effectum, & spiritui affectum, & proximo exemplum, & honorem Deo sacrilegus est, & horum omnium in Deum reus. Non quod secundum Apostolum non videatur humanum, etiam hoc, & non deceat, & non debeat, & iustum non sit caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpe vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi esuriri ventrē vsque ad rugitum, quod sæpe aliquando suppletum est vsque ad vomitum; sed modus in omnibus est habendus. Affligendum aliquando corpus est, sed non conterendum. Non solum autem, sed & omnem vitam nostram, quamuis hominibus occultam exhibere Deo debemus sanctam, & honestam omnem conuersationem nostram, sanctis Angelis conspicabilem agere & delectabilem. Grata Deo res est & honesta, & sanctorum amica Angelorum. Propter quod etiam iubet Apostolus velari mulieres propter Angelos qui cum proculdubio tam die, quam nocte nobiscum sit in cellis nostris nos custodientes, & studiis nostris cōgaudentes, & cooperantes, placet etiam eis si nullo homine vidente omnia nostra honeste fiant.

De cibo & somno.

Cap. CXII.

1. Cor. 14. SIue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud agitis omnia in nomine domini facite pie, sancte, religiose, ac honeste. Si manducas, mensam tuam per se satis sobriam, sobrietas tua perornet. Et cum manducas nequaquam totus manduces, sed corpore tuo suam refectionem procurante mens omnino non suam negligat, sed de memoria suauitatis domini, vel scripturarum aliquid quod eam pascat meditando, vel saltem memorando secum ruminet & digerat, sed & ipsa necessitas non sæculariter, non carnaliter expleatur, sed sicut decet monachum, sicut conuenit seruo Dei. Nam etiam ad sanitatem corporis cibus quanto honestius, & ordinatius ingeritur, tanto facilius & salubrius digeritur. Obseruandus est ergo sumendi modus & tempus cibi & qualitas, & quantitas fugiendaque superflua & adulterina condimenta. Sufficit obsecro, vt comestibiles fiant cibi vestri, non etiam concupiscibiles. Sufficit enim & concupiscentiæ malitia sua, quæ cum vix aut nullo modo pertransire possit ad finem explendæ necessitatis, nisi per viam quantæcumque delectationis, si cæpit accipere irritamenta ab eis, qui perpetuum suscepere bellum aduersus eius oblectamenta, fient duo contra vnum & periclitatur continentia. Deinde sicut de cibo dictum est; sic etiam de somno. Caue ergo inquantum potes serue Dei, ne totus aliquando dormias, ne sit somnus tuus non requies lassi, sed sepultura corporis suffocati, nō reparatio sed extinctio spiritus tui. Suspecta enim res est somnus, & ex magna parte ebrietati similis. Exceptis, enim vitiis, quibus in dormiente cum corpore dormitat pariter & ratio, non est qui contradicat, quantum ad debitum continui profectus, nil temporis tam deperit de vita nostra, quam quod somno deputatur. Iturus ergo ad somnum, semper aliquid defer tecum in memoria vel cogitatione in quo placide obdormias, quod nonnunquam etiam somniare iuuet, quod etiam vigilantem te excipiens in statum hesternæ intentionis restituat. Sic tibi *nox sicut dies illuminabitur,* & nox illuminatio tua erit in delitiis tuis. Et surgens, facilis & agilis eris ad redeundum in id, vnde non totus discessisti. Sobrium enim cibum sobriumque somnum sequitur sobrius sensus & ratio. Carnalis vero ille & brutus, & sicut dicitur letheus abominandus est, de quo non est facile sensus & corporis & mentis euocare, & quasi seruos domus Patrisfamilias, ad opera necessaria spiritui suscitare & remittere. Psal. 138.

De susceptione fratrum, & ambitiosa ædificatione cellarum.

Cap. CXIII.

EX duobus hominum generibus cellarum habitatio supplenda est, vel de simplicibus, qui & sensu & voluntate ad sequendam religiosam prudentiam feruētes apparuerunt & habiles; vel de prudentibus quos religiosæ & sanctæ simplicitatis esse constiterit æmulatores. Stulta vero superbia, vel superba stultitia à tabernaculis iustorum procul sit semper, propria enim est ciuitas refugij simplicitati, cohabitatio religionis, nisi sit talis, quæ nolit humiliari, vel tam bruta, vt non possit regi, vel tractari. Bona tamen voluntas, & si multum sit bruta, non est deserenda, salutari consilio ad laboriosam & actuosam vitam transmittenda. Superba autem quantumuis prudens sibi videatur dimittenda sibi est, & abigenda. Admittantur ergo animales & humiles, & pauperes spiritu ad cohabitationem cellarum. Sed vt fiant ipsi rationales ac spirituales, non vt propter eos ipsi, qui hoc iam esse meruerunt conuertantur retro & efficiantur animales, suscipiantur in omni beneuolentia charitatis, portentur in omni patientia benignitatis. Sed qui eis compatiuntur nec conformentur, nec sic quærant horum profectum, vel propter eos cogantur incurrere propositum religione rigoris defectum. Inde enim subintrant iam de ære alieno sumptuosæ, & quantum pudor sinit ambitiosa cellarum ædificatio, vt abiecta sancta rusticate (sicut Salomon dicit) ab altissimo creata, quasi religiosas quasdam nobis creamus habitationum honestates; in quibus tantum compassum est animalibus, vt penè omnes in hoc affecti sumus animales. Dimissam enim nobis à patribus iure hæreditario formam paupertatis in speciem sanctæ simplicitatis, verum decorem domus Dei alienantes à nobis & à cellis nostris per manus artificum exquisitorum, cellas non tam eremiticas, quā aromaticas ædificamus nobis, singulas in titulo 100. solidorum, concupiscentias oculorū nostrorū de eleemosynis pauperū. Amputa Domine opprobriū 100. solidorum à cellis pauperum tuorū. Cur nō potius 100. denariorū? Cur nō potius nōnullorum? Cur nō potius gratis filij gratiæ ipsi sibi ædificant. Eccl. 7.

Obsecro in huius peregrinatione seculi, in hac militia super terram, ædificemus nobis non domos ad habitandum, sed tabernacula ad deferendum, vt pote cito inde euocandi & migraturi in patriam. Credite enim fratres, quia pulchritudines istæ, & forenses honestates cito virile propositum eneruant, & masculinum animum effæminant. Nam & si ipso sæpe vsu sopiuntur earum delectationes: & si, sunt aliqui, qui vtuntur huiusmodi, quasi non vtentes, tamen contemptu melius, quam vsu extirpantur & vincuntur huiusmodi affectiones. Conferunt etiam non modicum interioribus nostris exteriora nostra ad similitudinem mentis aptata & composita, & bono proposito suo modo respondentia, pauperior enim cultus in alijs circa amorem paupertatis afficit conscientiam. Sed & intentum interioribus suis animũ magis decent inculta omnia & neglecta exteriora, quibus animus ipse dum sæpius alibi conuersari dignoscitur, seque alibi magis occupatam intentio sancta denunciat, & efficaciter bonæ conscientiæ conciliat interiora, cui omnia exteriora voluisse renunciat.

De exemplo paupertatis sanctorum patrum.

Cap. CXIV.

PAtres nostri in Ægypto & Thebaida huius sanctæ vitæ ardentissimi æmulatores in solitudinibus degentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, ipsi cellas fabricabant, in quibus tecti tantummodo & circumsepti à turbine, & pluuia tutabantur: In quibus eremitæ frugalitatis delicijs affluentes locupletabant multos ipsi egentes. Ipsi enim quos quo nomine dignius appellem, nescio, homines cælestes, an Angelos degentes in terris, sed conuersationem habentes in cœlis: laborabant manibus suis, & de labore suo pauperes pascebant, esurientes ipsi. Quid ad hæc nos dicemus non animales, sed animalia terrena adhærentes terræ, & sensibus carnis nostræ in sensu carnis ambulantes, ex alienis manibus pendentes? Quamuis consolatur nos in hoc ipso aliquatenus ille, qui cum diues esset, pauper pro nobis factus est. Nam ipse etiam à fidelibus pasci voluit, nonnunquam etiam & ab infidelibus, sed vt fideles faceret vitæ necessaria accipere non recusauit.
2. Cor. 8. Quod & si non conceditur liberius hoc ipsum ipso Domino præcipiente, & ordinante Euangelium annunciantibus, ex Apostolorum tamen auctoritate non negatur etiam euãgelicę viuentibus, sicut sanctis illis pauperibus, qui tunc erant in Hierusalem. Ignosce Domine, ignosce, excusamus, tergiuersamur, sed non est qui se abscondat à lumine veritatis tuæ, quod sicut illuminat
Psal. 138. conuersos, sic etiam ferit aduersos. *Non est etiam occultatum à te os nostrum, quod fecisti in occulto* hominum. Nos autem nobisipsis facimus illud occultum, quia vix est aliquis, qui in eis, quæ ad te sunt, experiri velit quid possit & quod promptissime potest quandoque secundũ carnem vel sæculum, siue timor impulerit, siue cupiditas traxerit: sed & si fallimus homines inscios non laboramus, quia vel non possumus, vel non posse nobis videmur, vel à consuetudine ocij & deliciarum nostrarum nos non posse efficimus. Adoremus ergo semper & ploremus, & procidamus coram te, qui fecisti nos. Magnã hanc iacturam professionis nostræ suppleat pietas, ac deuotio conscientię humilis. *Sint nobis lachrymę nostræ pa-*
Psal. 41. *nes die ac nocte, quamdiu dicitur animæ nostræ, vbi est Deus tuus*, hoc est quamdiu peregrinatur à Domino Deo suo & à lumine vultus eius. Vnum quidem erat necessarium sed qui nec in vno figimur, nec in multis exercemur in quo ordine computabimur. Vtinam cum illo de quo
Rom. 4. Apostolus dicit ei, *qui non operatur: credenti autem in eum, qui iustificat impium reputatur fides eius ad iustitiam secundũ propositum gratiæ Dei.* Vtinam cum peccatrice illa cui multum est dimissum, quoniam multum dilexit. Nam & in diligendo te Deus, retributio magna est diligenti conscientiæ ipsa dilectio tua, deinde vero vita ęterna. Sicque fratres obsecro non excusemus nos, sed accusemus, & confitemur, & qui magni nominis vmbram & personale quoddam figmentum perfectionis apud homines induimus, apud Deum conscientiæ nostræ cognoscentes paupertatem, non vsquequaque à veritate recedamus, & veritas liberabit nos.

De informatione nouicij & amore Christi.

Cap. CXV.

DEinde docendus est etiam animalis incipiens, & Christi tyrunculus Deo appropinquare, vt & Deus appropinquet ei. Non solum enim faciendus est homo & formandus, sed & viuificandus. Primo enim formauit Deus hominem, deinde inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Formatio enim hominis institutio est moralis, vita eius, amor Dei est. Hunc fides concipit, spes parturit, ipse se, in charitate format & viuificat. Amor enim Dei vel amor Deus, Spiritussanctus amor hominis est, & spiritui se infundens afficit eum sibi, & amans semetipsum de homine Deus vnum secum efficit & spiritum eius, & amorem eius. Sicut enim non habet corpus vnde viuat nisi de spiritu suo: sic affectus hominis, qui amor dicitur non viuit, hoc est, non amat Deum, nisi de spiritusancto. Amorem ergo Dei in homine ex gratia genitum lectio lactat, meditatio pascit, oratio confortat, & illuminat. Animali vero & nouo in Christo homini ad exercitanda eius interiora melius & tutius, proponuntur legenda & meditanda redemptoris nostri exteriora; ad ostendendum in eis exemplum humilitatis, prouocatio charitatis, & affectus intimæ pietatis, & de scripturis sanctis & sanctorum tractatibus Patrum moralia quæque & planiora. Proponenda etiam ei sunt gesta vel passiones sanctorum vbi nec laborandum ei sit in planitie historiali, & semper aliquid occurrat, quod nouicij animum excitet ad amorem Dei, & contemptum sui. Porro aliæ historiæ delectant quidem cum leguntur, sed non ædificant: quin potius mentem inficiunt, & in tempore orationis vel spiritualis meditationis inutilia quęque vel noxia de memoria scaturire faciunt. Lectionis, quippe modum similis meditatio sequi solet. Difficilium etiam lectio scripturarum fatigat, & non reficit teneriorem animum, frangit intentionem, hebetat sensum. Docendus est etiam in sua oratione sursum cor suum leuare, spiritualiter orare: à corporibus vel corporum imaginibus cum Deum cogitat, quam longe potest recedere. Admonendus est quanta potest puritate cordis intendere in eum qui sacrificium orationis suę offert, seipsum attendere qui offert, intelligere quid offert. Huiusmodi tamen homini oranti vel meditanti, melius ac tutius (sicut iam dictum est) proponitur imago dominicæ humanitatis, natiuitatis, passionis, Resurrectionis; vt infirmus animus, qui non nouit cogitare nisi corpora, & corporalia, habeat aliquid cui se afficiat, cui etiam iuxta modum suum pietatis intuitu inhæreat. Est quippe in forma meditatoris, in quo sicut legitur in Iob. *Visitans homo speciem suam non peccet*, hoc est, humanam Iob. 5. speciem in Deo cogitando, à vero non vsquequaque recedat. Et dum per fidem Deum ab homine non diuidit, Deum aliquando in homine apprehendere addiscat, in quo pauperibus spiritu, & simplicioribus filij Dei, tanto primo solet esse affectus dulcior, quanto naturæ humanæ propinquior.

De perfecto amore Dei & modis orandi.

Cap. CXVI.

POstmodum vero fide migrante in affectum, amplexantes in medio cordis sui, dulcis amoris amplexu

Iesum Christum totum hominem propter hominem assumptum, totum Deum apud assumentem Deum, incipiunt eum iam non secundum carnem cognoscere, quamuis eum nec secundum Deum plene possint cogitare; & sanctificando eum in cordibus suis offerre ei amanti vota sua, quæ distinxerunt labia sua; obsecrationes, orationes, postulationes, pro tempore, pro causa cōgruentes. Postulatio est, quam primam posuimus circa obtinenda temporalia & necessaria aliqua vitæ huius, in qua Deus postulantis quidem approbans bonam voluntatem, facit tamen quod melius ipse iudicat, & dat libenter sequi bene postulantem. Obsecratio vero in exercitiis spiritualibus anxia ad Deum instantia, in quibus ante gratiam succurrentem, qui apponit scientiam, non apponit nisi dolorem. Oratio vero est hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam & pia allocutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum quamdiu licet. Porro gratiarum actio est in intellectu, & cognitione gratiæ Dei bonæ voluntatis, indeficiens ad Deum, & irreflexa intentio, etiam si aliquando, vel non sit, vel torpeat, siue actio exterior, siue interior affectio. Hæc est enim de qua dicit Apostolus: *Velle inquit adiacet mihi, perficere aut bonum non inuenio*, ac si dicat: Semper quidē velle adest, sed aliquando iacet, hoc est, inefficax est, quia perficere bonum opus quæro, sed non inuenio; hæc est charitas, quæ nunquam deficit, ipsa est enim sine intermissione oratio, seu gratiarum actio, de qua dicit Apostolus: *Sine intermissione orate, & gratias agentes semper &c.* Est enim iugis quædam bonitas mentis & bene compositi animi, & ad patrem Deum in filijs Dei bonitatis quædam similitudo, orans pro omnibus semper, & gratias agens in omnibus tot modis in oratione, vel gratiarum actione in Deum se iugiter refundens, quot in suis vel necessitatibus, vel consolationibus in proximi etiam vel compassionibus, vel congratulationibus causales in hoc materias inuenit pius affectus. Hęc autem tota iugiter in gratiarum actionibus est, quia qui sic est, semper in gaudio Spiritussancti est. In postulationibus ergo pie ac fideliter est orandum, sed non illis pertinaciter inhærendum, quia non nos scimus: sed pater noster, qui est in cœlis, quid in temporalibus istis necesse sit nobis. Obsecrationibus vero insistendum est, sed in omni humilitate & patientia, quia non afferunt fructus nisi in patientia.

Rom. 7.

1. Thess. 5.

De variis modis obtinendi orationis affectum.

Cap. CXVII.

Nonnunquam enim cum celerius gratia non subuenit obsecranti, cœlum æneum & terra sua ferrea fit: & cum relicta sibi humani cordis duritia ad votum exaudiri non meretur. Anxietas desiderantis negari sibi æstimat, quicquid differtur. Cumque sicut illa Chananea præteriri se ac despici ingemiscit, quasi immundiciam carnis præterita sibi peccata sua imputari, vel improperari imaginatur. Nonnunquam vero non sine labore petens accipit, quærens inuenit & pulsanti aperitur, & consolationes ac suauitates orationis, inuenire tandem aliquando meretur labor ipsius obsecrationis. Nonnunquam etiam puræ orationis affectus, & bona illa affectionis suauitas non inuenitur, sed quasi inuenit, cum non petentem, non quærentēm, non pulsantem, & quasi nescientem gratia præuenit, & tanquam genus seruorum suscipitur in mensa filiorum, cum rudis adhuc & insipiens animus in eum orandi assumitur affectum, qui pro præmio reddi solet meritis perfectorum. Quod cum fit agitur vel vt in iudicium suum non liceat scire negligenti quid negligat, vel vt prouocatio charitatis amorem in eo gratiæ, vltro se offerentis accendat. In quo, proh dolor, plurimi falluntur, quia cum pascuntur pane filiorum iam se filios esse arbitrantur, & deficientes vnde proficere debebant, ex visitante gratia euanescunt à conscientia sua, arbitrantes se aliquid esse cum nihil sint, & de bonis non emendantur, sed indurantur; pascuntur enim à patre Deo aliquando de preciosiore gratiæ substantia serui, vt affectent esse filij. Ipsi vero gratia Dei abutentes efficiuntur inimici. Vt enim abutantur etiam scripturis sanctis in peccatis, vel in cōcupiscentiis suis redeuntes ad eas post orationem dicunt sibi illud vxoris Manuæ: *Si Dominus voluisset nos occidere non suscepisset sacrificium de manibus nostris.*

Math. 15.

Iud. 13.

De humilitate perfectorum, & profectu incipientium.

Cap. CXVIII.

Perfecti autem quique & spirituales cum ad firmamentum & robur virtutis suæ per virtutem obedientiæ & subiectionis se premunt semper, ac deijciunt in id scilicet quod incipientium est, vnde infra descendit, inde supra se ascendunt, & humiliando se magis proficiunt propter fructus solitudinis, non arbitrantes esse negligendam conscientiam, vsum vitæ socialis, & dulcedinem fraternæ charitatis. Ideo spiritualis etiam corpore suo spiritualiter vtens, seruitutē eius, quā habet animalis per vim coactam, rationabilis per consuetudinem subactam accipere meretur, quasi naturaliter affectā. Vbi enim illi obedientiā necessitatis, ipse habet eam charitatis. Vbi illi virtutes, ipse habet sibi versas in mores. Illi vero sursū nitentes ad ea, quæ perfectorum sunt nō elationis præsūptionē, sed amoris pietate. In paupertate spiritus sui non repelluntur vt elati, sed suscipiuntur, vt deuoti, & aliquando hoc merentur experiri, quo spirituales frui, & sæpe affectant imitari eorum vitam actiuam, ad quorum ambiunt consolationem cōtemplatiuam. Sicque in vno spiritu licet non vno gressu gradientes, æque proficiunt, & spirituales in humili, & incipientes in sublimi. Et hæc sunt cellarum bene ordinatarum, sancta commercia, studia veneranda, mutuo in silentio, sibi colloqui, in absentia abinuicem ad inuicem se magis frui, proficere de inuicem, & cum se non vident ad inuicem, in alio videre, quid imitandum est; in seipso non nisi, quod flendum est. Ego vero, sicut Prophetia dicit, vir videns paupertatem meam cum alienas diuitias computo in memetipso erubesco, & suspiro, quia quod tracto in alieno, mallem in proprio. De duobus quippe malis tolerabilius est, quod amas non videre, quam videre, & non habere, quamuis non sic de bonis Domini. Bona enim Domini videre amare est, amare vero habere est. Ideo nitamur quātum possumus, vt videamus, videndo intelligamus, intelligendo amemus, vt amando habeamus. *Domine super hoc ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.*

Thren. 3.

Psal. 3.

De studio sapientiæ ac virtutis.

Cap. CXIX.

De animali vero statu transeuntes ad rationalem, vt de rationali transeamus ad spiritualem tractando, & vtinam proficiendo. Primo scire debemus, quia sapientia, sicut in libro nominis eius legitur, præoccupat eos, qui se concupiscunt & occurrit eis sicut in proficiendo, sic & in meditando, & in tractando. Adiuuat enim Deus vultu suo se intuentem, mouet & promouet, & attrahit species summi boni se contemplantem. Ratiocinatio quærit, ratio inuenit. Hoc exerceri semper amat in eo quod vtile & honestum est, exercitio proficiens, desidia vero in semetipsa marcescēs. Nullum vero dignius & vtilius exercitium est homini eam habenti, quam in eo quod melius habet, & in quo cæteris animalibus & cæteris partibus suis præeminet, quæ est ipsa mens vel animus cui cætera pars hominis regenda

subdita

subdita est, nec ei dignus est aliquid ad quærendum, nec dulcius ad inueniendum, nec vtilius ad habendum, quam quod solum ipsam mentem superEminet, qui est solus Deus. Nec longe est ab vno quoque nostrum, quia in ipso viuimus, per fidem mouemur, & promouemur per spem, figimur per amorem. Ab ipso enim ad ipsum conditus est rationalis animus, vt ad ipsum sit conuersio eius, vt ipse sit bonum eius. Hic autem ex illo bono, bonus ad imaginem, & similitudinem eius conditus est, hoc est quamdiu hic viuitur, quam propius potest accedat ad eum similitudine, à quo sola receditur dissimilitudine, vt sit hic sanctus, sicut ille sanctus est, in futuro futurus beatus, sicut ille beatus est. Hæc studia scrutantur virtutum non tam flores, quam radices, non vt luceant, sed vt sint, non vt sciantur, sed vt habeantur. Vitiorum vero plus in semetipsis metuunt appetitum, quã ab aliis impetum. Sic enim magno aliquando labore & studio perseuerante virtutes trahuntur in affectum, & mentem bonam. Sic vitia leuissima remissionis & licẽtiæ oportunitate transeunt in conspersionem, & quasi naturalia efficiuntur, sed nullum vitium naturale est, omnis autem virtus homini naturalis est. Consuetudo tamen vel voluntatis corruptæ, vel inoletæ negligentiæ plurima sæpe vitia quasi naturalia in neglecta conscientia solet efficere, omnisque vitii frustra siccatur riuus, si fons non fuerit obturatus. Quid enim est virtus? Filia rationis, sed magis gratiæ: vis enim quædam est ex natura. Vt autem virtus sit, habet ex gratia. Vis enim est ex iudicio approbantis rationis, virtus autem ex appetitu illuminatæ voluntatis. Virtus enim est voluntarius in bonum assensus. Virtus est æqualitas quędam vitæ per omnia congruens rationi. Virtus est ad iudicium rationis, vsus liberæ voluntatis.

De custodia bonæ voluntatis per obedientiam, & consensum veritatis.

Cap. CXX.

Bona enim voluntas origo est in animo omniũ bonorum, & omnium mater virtutum, sicut econtrario mala voluntas omnium malorum & vitiorum. Ideoque custos animæ suæ valde sollicitus esse debet circa custodiam voluntatis suæ, vt prudenter intelligat & discernat, quid in totum velit, vel volendum sit sibi: sicut est amor Dei, quid propter illud, sicut est amor proximi. Vt enim in illo tuta sit omnis indiscretio: in hoc semper secundum obedientię regulas cauta semper & prudens debet esse discretio. In dilectione quippe Dei non alia ratio, non alia discretio est, nisi vt sicut ille cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. Sic si fieri potest in infinitum diligamus eum. Sed cum nullum finem, vel terminum habeat deuotio amantis, tamen terminos suos & fines, & regulas debet habere actio operantis, vbi ne erret aliquando nimia voluntas, necesse est semper adsit mediante obedientia custodiens veritas. Nihil enim in bonum hominis in Deum proficientis tam sibi conuenit, quam voluntas & veritas. Hæc enim duo sunt, quæ sicut Dominus dicit, *si consenserint in vnum quodcunque petierint, fiet eis à patre meo.* Si duo hæc in vnum perfecte consenserint, omnem in se continent virtutum plenitudinem sine aliquo vitio intercurrente, omnia possunt in homine languente, omnia habent & possident in homine nihil habente, dant, mutuant, conferunt, prosunt in homine secum quiescente. Gloria & diuitiæ in consciẽtia beati viri illius ex fructibus bonę voluntatis eius. Foris vero non ex vno latere sicut scutum huius mundi, sed vndique eum circundat scutum veritatis Dei. Hilarem eum & iucundum intus semper efficit bona voluntas: in exteriore vero actione serium & grauem, tutũ ac securum reddit veritas. Ideoque supergressus humana ille homo semper in sereno est: sicut de aere illo homines ferunt, qui super globum lunæ est.

Math. 18.

Iterum de regimine, & custodia voluntatis.

Cap. CXXI.

Voluntas enim naturalis quidam animi appetitus est. Alia ad Deum, & circa interiora sua: alia circa corpus, & exteriora corporalia. Hæc cum sursum tendit sicut ignis ad locum suum, hoc est cum sociatur veritati & mouetur ad altiora amor est. Cum vt promoueatur lactatur à gratia dilectio est. Cum apprehendit, cum tenet, cum fruitur charitas est, Deus est, vnitas spiritus est. *Deus enim charitas est.* In his, autem cum consummauerit homo, tunc incipit, quia nulla horum in hac vita plena perfectio est. Cum vero declinat in ea quæ carnis sunt, concupiscentia carnis est. Cum in curiositatem sæculi, concupiscentia oculorum est. Cum in ambitionem glorię vel honoris superbia vitæ est. Quamdiu tamen in huiusmodi vtilitati seu necessitati naturæ seruit, natura est, vel appetitus eius. Cum vero in superflua se exponit vel noxia, vitium est naturæ vel suiipsius. Voluntati enim in huiusmodi cito satis est, vitiis vero eius nil vnquam satis est. Hæc in spiritualibus & in eis quæ ad Deum sunt, cum vult quod potest laudanda est, cũ vult quod non potest, & plusquam potest regenda est, cum non vult quod potest excitanda & prouocanda est. Sæpe enim vel negligentia vel priuato amore nostri erramus in nobis; Bona ergo custos voluntatis est obediẽntia, siue imperij illa sit, siue consilij, siue subiectionis, siue solius charitatis. Purius enim ac dulcius secundum Apostolum Petrum ad pares seu etiam ad minores suos filij obedientiæ castificant corda sua inobedientia ipsius charitatis, quam ad maiores suos subigantur per obedientiam necessitatis. In illa enim sola, vel præcipit vel consulit, & obedit charitas: Hic autem pœnam vel timet, vel minatur imperiosa necessitas: & in illa obedienti sæpe debetur maior gloria, in ista vero inobedienti maior semper intentatur pœna. Ergo in homine sursum cor habente propter exteriora sua regenda, moderanda, cõponenda, palam omnibus est, quã necessaria sit voluntati custodia sua, amplius autem propter interiora sua.

1. Ioan. 4.

1. Pet. 5.

Quam voluntatem sequitur impetus cogitationis.

Cap. CXXII.

Animo namque sæpe seipsum vel Deum cogitanti voluntas in omni cogitatione princeps est, & necessario principium voluntatis sequitur omnis tenor cogitationis. At cogitationes sine intellectu ipsæ sunt vanæ illę & ociosæ non repente perimentes, sed sensim & paulatim corrumpentes, occupantes, ipsius necessaria impedientes, & animum inficientes: non tam cogitationes, quam simulachra quædam cogitationum, seu etiam ipsæ recordationes vltro & multipliciter de memoria scaturientes, in quibus passio quædam voluntatis potius esse videtur quam actio, cum nulla sit in eis cogitantis intentio, cum quod sponte ebullit de memoria formandum se offert intellectui non curanti. Et quicquid agitur potius videtur agi in somnio dormientis, quam in acie cogitantis. Vbi tamen & si repellere à se Spiritumsanctum non est in voto cogitantis, fit tamen ex culpa negligentis, vt spiritus disciplinæ merito se auferat à cogitationibus indisciplinatis. Vbi secundo serio de rebus serijs bene cogitatur, voluntas libero arbitrio de memoria eius euocat, quodcunque opus habet, & intellectum formantem memorię adhibet, formatúque quicquid illud est intellectus adhibet aciei cogitantis, & sic peragitur negocium cogitationis. Cum vero de eis, quæ de Deo, vel ad Deum sunt cogitatur, & voluntas eo perficitur, vt amor fiat, continuo per viam amoris infundit se Spiritussanctus, qui est spiritus vitæ, &

te,& omnia viuificat. Adiuuant seu in oratione, seu in meditatione,seu in tractatu infirmitatem ipsius cogitantis,& continuo memoria efficitur sapientia,cum suauiter ei sapiunt bona Domini,& quod ex eis cogitādum est,formandum in affectu adhibet intellectui. Intellectus vero cogitantis efficitur contemplatio amantis, & formans illud in quasdam spiritualis vel diuinæ suauitatis experientias afficit ex eis aciem cogitantis : illa vero efficitur gaudium fruentis. Et tunc de Deo bene cogitatur secundum humanum modum,si tamen cogitatio dicenda est,vbi nil colligitur,nil cogitur,sed tantummodo in memoria abundantiæ suauitatis Dei exultatur, iubilatur,& vere sentitur de domino in bonitate ab eo,quæ in simplicitate cordis quæsiuit illum. Sed modus hic cogitandi de Deo non est in arbitrio cogitantis, sed est in gratia donantis scilicet cum Spiritussanctus quibus vult hoc inspirat. Sed hoc hominis est iugiter præparare cor, voluntatē expiando ab affectionibus alienis,rationē vel intellectum à sollicitudinibus,memoriam ab ociosis vel negociosis nonnunquā & à necessariis occupationibus, vt in die bona Domini quasi symbolum faciant in gaudium cogitantis scilicet voluntas exhibendo in gaudiū Domini puram affectionem, memoria materiam fidelem,intellectus experientiæ suauitatem. Sic ergo voluntas neglecta facit cogitationes ociosas & indignas Deo. Corrupta vero peruersas,quæ separant à Deo,recta necessarias ad vsum vitæ huius,pia efficaces ad fructus spiritus & ad fruendum Deo.

De examinatione voluntatis in Deum tendentis.

Cap. CXXIII.

VT in omni genere cogitationis omnia quæcunque cogitanti occurrunt conformantur intentioni voluntatis,agente in eis misericordia & iudicio Dei, & iustus iustificetur adhuc,& qui in sordibus est sordescat adhuc. Ideoque homini Deo volenti vel amanti suus semper consolandus est animus, examinanda conscientia quid sit,quod in totum vult, & propter quod vult,quicquid aliud vult,vel propter quod odit quicquid contra illud caro concupiscit. Incidētes enim quasi extrinsecus & decedentes,& præteruolitantes voluntates,nequaquam inter voluntates,sed penè inter ociosas deputandæ sunt cogitationes. Nam & si aliquando fiunt vsque ad delectationem animi, cito tamen se inde excutit animus compos sui. Quod autem in totum vult primo considerandum est,quod illud sit, quod sic velit. deinde quantum velit,& quomodo velit. Si quod in totum vult Deus est,discutiendum est ei Deum quantum & quomodo velit, vtrum vsque in contemptum suiipsius,omniumque,quæ sunt vel esse possunt,& hoc non tantum ex iudicio rationis,sed etiam ex affectu mentis. Magna enim voluntas ad Deum amor est, vnitas vero Spiritus cum Deo homini sursum cor habenti proficientis in Deum,voluntatis est perfectio. Cum iam non solummodo vult,quod Deus vult,sed sic est non tantum affectus,sed & in affectu perfectus, vt non possit velle nisi quod Deus vult. Velle autem quod vult Deus hoc iam Deo simile esse est, & hæc hominis perfectio est similitudo ipsius Dei. Perfectum autem nullum esse delinquere est. Et ideo huic perfectioni nutrienda est semper voluntas,amor præparandus,voluntas cohibenda,ne in aliena dissipetur:amor seruandus,ne inquinetur Propter hoc enim solum & creati sumus,& viuimus, vt Deo similes simus.

De illuminatione mentis ad contemplationem.

Cap. CXXIV.

NVnc quidem,vt legitur,abscondit lucem sicut lumen clausum in manibus,& præcepit ei, vt rursum oriatur. Dilectio enim Dei vicissim lumen vultus Dei ostenditur,sicut lumen clausum in manibus patet, & latet ad arbitrium tenentis,vt per hoc quasi in transcursu,vel transpunctio videre permittitur. Exardescat animus ad plenam possessionem luminis eterni, & hæreditatem plenæ visionis Dei. Cui vt innotescat aliquatenus id quod Dei deest nonnunquam quasi pertransiens gratia perstringit sensum amantis, & eripit eum sibi & capit in diem pro modulo suo ad momentum, id ipsum ostendens ei videndum sicuti est. Interim etiam & ipsum efficit in idipsum sit suo modo sicuti illud est, vbi cum didicerit,quid intersit inter mundum & immundū redditur sibi,& remittitur ad mundandum cor ad visionem,ad adaptandum animum ad similitudinem,vt si aliquando rursum admittatur sit purior adhuc ad videndum,& stabilior ad fruendum. Nusquā enim se melius deprehendit modus humanæ imperfectionis, quam in lumine Dei idest in speculo diuinæ visionis, vbi in die, qui est plus videns,quid sibi deest emendat in dies similitudine,quicquid deliquit dissimilitudine,similitudine ei appropinquans,à quo longe factus est per dissimilitudinem. Et sic expressiorem visionem expressior semper similitudo comitatur. Impossibile quippe est videri summum bonum,& non amari,necnon tantum amari, quantum datum fuerit videri,quousque amor proficiat in aliqua similitudine amoris illius, qui Deum similem fecit homini per humiliationem humanæ conditionis,vt hominem similem Deo constituat per glorificationem diuinæ participationis,& tunc dulce est homini cohumiliari summæ maiestati,compauperari filio Dei diuinæ sapientiæ conformari. Hoc sentienti in seipso,quod in Christo Iesu Domino nostro, & hoc potissimum amantem rapit in amabilem, quod ipse in semetipso est quicquid in eo amabile est,qui est totum,quod est. Cui bono amore ipsius boni sic se intendit pius affectus, vt non se inde se reuocet,donec vnum,vel vnus cum eo spiritus fuerit effectus. Quod cum in eo fideliter perfectum,iam solo mortalitatis huius velo diuiditur, ac differtur à sanctis sanctorum, à summa illa beatitudine super cælestium. Qua tamen cum iam in fide & spe eius, quem amat fruitur in conscientia, iam quod superest tolerabiliori præstolatur patientia. Et hæc est destinatio solitarij certaminis,hic finis,hoc præmium, requies laborum,consolatio dolorum:& ipsa est perfectio & vera hominis sapientia,omnes amplectens in se & continens virtutes non aliunde collectas,sed naturaliter insitas sibi,ad similitudinem illam Dei:dum habitus bonæ voluntatis in bonam mentem consolidatus & affectus est, vt exardentissima boni incommutabilis adhæsione,nullatenus iam videatur posse mutari ab eo qui est. Cum enim fit circa hominem Dei assumptio illa domini, & sancti Israel Regis nostri,sapiens & pius animus per illuminantem & adiuuantem gratiam,in contemplatione summi boni,speculatur etiam regulas incommutabilis veritatis inquantum ad eas pertingere meretur intellectu amoris.& exinde format sibi modum conuersationis cuiusdam cœlestis,& formam sanctitatis. Speculatur enim summam veritatem,& quæ ex ea vera sunt summum bonum,& quæ ex eo bona sunt summam essentiam,& quę ex ea sunt illi veritati,illi charitati, illi æternitati se conformans,in istis se ordinans, ex quo scilicet concipiuntur & oriuntur virtutes sanctæ, atque imago ipsius omnipotentis Dei reformatur in homine.

De præparatione cordis ad Dei visionem.

Cap. CXXV.

ET quidem de nonnullis quæ ad Deum spectant,fas & possibile est homini rationem habenti aliquando cogitare,& disquirere, sicut de dulcedine bonitatis eius,de potentia virtutis, & de alijs huiusmodi. Ipsum vero idipsum quod est, id quod est cogitari omnino non potest,nisi quantum ad hoc sensu illuminati amoris attingi potest, in quo esse nostrum

non

non moritur, intellectus non errat, amor non offenditur. Qui semper quæritur, vt dulcius inueniatur, dulcissime inuenitur, vt dulcius quæratur. Hoc ergo ineffabile cum non nisi ineffabiliter videatur, qui ipsum vult videre, cor mundet, quia nulla corporis similitudine dormienti, nulla corporea specie vigilanti, nulla rationis indagine, nisi mundo corde humiliter amantis potest videri vel apprehendi. Hæc est enim facies Dei, quam nemo potest videre, & mundo viuere. Hæc est species cui contemplandæ suspirat omnis qui affectat diligere Dominum Deum suum in toto corde, ad quod etiam non desinit excitare proximum suum, si diliget eum sicut seipsum. Ad quod cum aliquando admittitur in ipso lumine veritatis, indubitanter videt præuenientem gratiam, & cum inde repellitur, in ipsa mente sua intelligit puritati eius non conuenire immundiciam suam, & si amat flere dulce habet, & non sine multo gemitu cogitur redire in conscientiam suam. Ad quod cogitandum omnino impares sumus, sed ignoscit quem amamus, & de quo nos non posse dicere vel cogitare confitemur, & tamen vt dicamus, vt cogitemus amore eius, vel amore amoris eius prouocamur & trahimur. Cogitantis ergo est in omnibus humiliare semetipsum & glorificare in seipso Dominum Deum suũ in contemplatione Dei vilescere sibi, in amore creatoris subiici omni creaturæ humanæ. *Præ omnibus autem nõ plus sapere, quam oportet, sed ad sobrietatem*, bona sua non ponere in ore hominum, sed celare in cella, & recõdere in conscientia, vt hunc quasi titulum, & in fonte conscientiæ, & in fronte cellæ semper habeat: *Secretum meũ mihi, secretum meum mihi. Amen.*

Esai. 24.

De certa victoria eorum, qui pro Deo militant.

Cap. CXXVI.

I*Dem de laude nouæ militiæ ad milites templi.* Nouum militiæ genus ortum nuper auditur in terris & inexpertum omnibus sæculis, qua gemino pariter conflictu atque infatigabiliter decertatur, tum aduersus carnem & sanguinem, tum contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Quid autem vel viuens, vel moriens metuat, *cui viuere Christus est, & mori lucrum.* Gaude fortis Athleta, si viuis & vincis in Domino. Sed magis exulta, & gloriare si morieris, & iungeris in Domino. Si beati qui in Domino moriũtur, multo magis qui pro Domino moriuntur. O vita secura, vbi pura cõscientia! O vere sancta & tuta militia, atque à duplici illo periculo prorsus libera, quo id hominum genus solet frequenter in militia sæculi periclitari, vbi Christus non est causa militandi! Quotiens namque congrederis, qui militas militia sæculari, timendum omnino ne aut occidas hostem quidem in corpore, te vero in anima, aut forte tu occidaris ab illo, & in corpore simul & in anima. Ex cordis nempe affectu, non belli euentu pensatur, vel periculum vel victoria christiani. Si bona pugnantis causa fuerit, pugnæ exitus malus esse non poterit. Sicut nec bonus iudicabitur finis, vbi causa non bona, & intentio non recta præcesserit. Si in voluntate superandi, vel vindicandi hominem occidis, homicida viuis. Est autem qui nec vlciscendi zelo nec vincendi typo, sed tantum euadendi remedio interficit hominem; sed nec hanc bonam dixerim victoriam, cum de duobus malis, in corpore quam in anima mori leuius sit. Non autem quia corpus occiditur, & anima moritur, *sed anima quæ peccauerit ipsa morietur*. Quis igitur finis fructusve secularis huius non dico militiæ, sed malitiæ, si & occisor læthaliter peccat, & occisus æternaliter perit?

Philip. 1.

Ezech. 18.

De comparatione militum secularium ad milites Christi.

Cap. CXXVII.

QVis, ô hic milites, tam stupendus error, ac furor tantis sumptibus & laboribus militare, stipendiis vero nullis nisi aut mortis aut criminis? Operitis equos sericis, & pendulos nescio quos panniculos loricis superinduitis, depingitis hastas, clypeos & sellas; fræna & calcaria auro, & argento circumornatis, & cum tanta pompa pudendo furore, & impudenti stupore ad mortem properatis. Militaria sunt hæc insignia, an muliebria potius ornamenta? Nunquid forte hostilis mucro reuerebitur aurum, gemmis parcet, serica penetrare non poterit? Denique ipsi sæpius certiusque experimini, tria esse præcipue necessaria præliantí, vt scilicet strenuus industriusque miles, & circunspectus sit ad se seruandum, & expeditus ad discurrendum, & promptus ad feriendum. Vos per contrarium in oculorum grauamen, ritu fœmineo comam nutritis, longis ac profusis camisiis, propria vobis vestimenta obuoluitis, delicatas ac teneras manus amplis & circunfluentibus manicis sepelitis, nec aliud inter vos bella mouet, litesque suscitat, nisi aut irrationalis iracundiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus aut terrenæ qualiscunque possessionis cupiditas. Talibus certe ex causis, neque occidere, neque occumbere tutum est. At vero milites Christi securi præliantur prælia, Domini sui nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum, quandoquidem mors pro Christo, vel ferenda sit, vel inferenda. Miles, inquam, Christi securus interimit, securior interiit, sibi præstat cum interit, Christo cum interimit, nec cum male factorem occidit homicida, sed (vt ita dixerim) malicida, & plane vindex, & christianorum defensor reputatur. In morte enim pagani christianus gloriatur, quia Christus glorificatur. Non quidem vel pagani necandi essent, si quomodo aliter possent à nimia infestatione vel oppressione fidelium cohiberi. Nunc autem melius est vt occidantur, quam certe relinquatur, *virga peccatorum super sortem iustorum, ne forte extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* Quid enim? si percutere in gladio omnino fas non est christiano, cur igitur præco saluatoris contentos fore stipendijs suis militibus indixit, & nõ potius eis omnem militiam interdixit? Proinde dissipentur gentes, quæ bella volunt, & abscindantur qui vos conturbant. Exeratur gladius vterque fidelium in ceruices inimicorum ad destruendam omnem altitudinem extollentem se *aduersus scientiam Dei* quę est fides christianorum, *nequando dicant gentes, vbi est Deus eorum.*

Psal. 57.

Matth. 23.
Hier. 12.

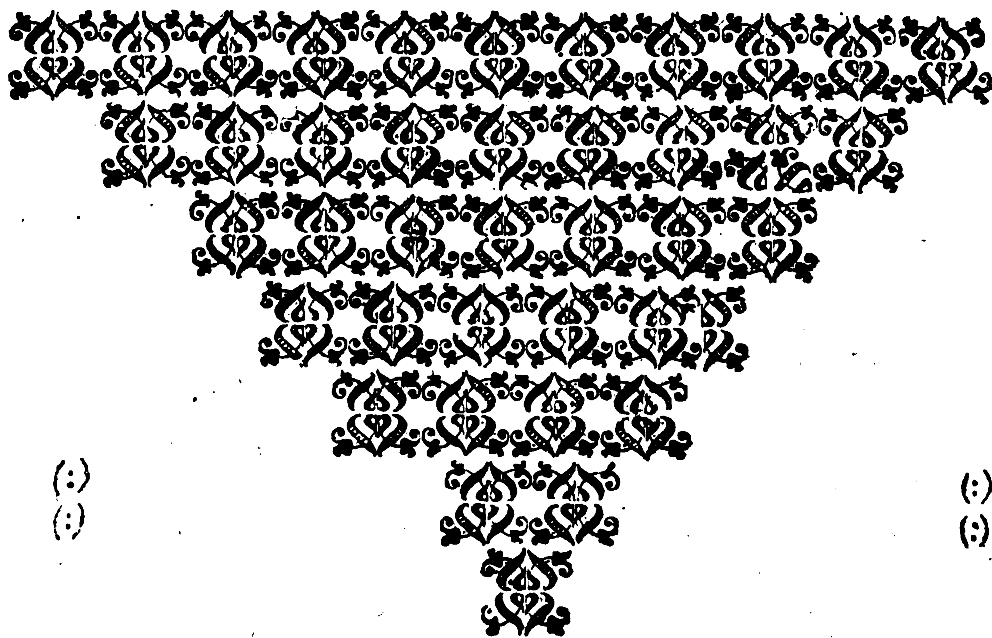
De vita militum templi.

Cap. CXXVIII.

NVnc ad confusionem militum non plane Deo, sed diabolo militantium, dicamus breuiter vitam & mores equitum Christi, quo palam fiat quantum ab inuicem differant militia Dei scilicet & militia sæculi. Viuunt enim in communi sub vnius obedientia absque vxoribus & liberis, & absque omni proprio, nullo autem tempore aut ociosi sedent, aut curiose alicubi vagantur, sed semper dum non procedunt ne gratis panem comedant armorum seu vestimentorum vel scissa resartiunt, vel vetusta reficiunt, vel inordinata cõponunt. Et quęcunque postremo facienda magistri ipsorum voluntas, & communis indicit necessitas, persona inter eos minime accipitur melior, non nobiliori defertur. Verbum insolens, opus inutile, visus immoderatus, murmur vel tenue, siue susurrum nequa-

quam ibi deprehenditur, inemendatum relinquitur. Schacos, & aleas detestātur, abhorrent venationem, nec ludicra illa auium rapina, vt assolet, delectantur. Mimos & magos, & fabulatores, scurrilesque cantilenas, atque ludorum spectacula tanquam vanitates & insanias falsas respuunt, & abominantur. Capillos tondent, scientes iuxta Apostolum ignominiam esse viro si comam nutrit. (1. Cor. 11.) Nunquam compti, raro loti, magis autem neglecto crine hispidi, puluere fœdi, lorica & caumate fusci. Porro imminente bello, intus fide, foris ferro, non auro se muniunt, quatenus armati & non ornati hostibus metum incutiant, non auaritiam prouocent. Equos habere cupiunt fortes & veloces, non tamen coloratos aut phaleratos, pugnam quippe non pompam, victoriam, sed non vanam gloriam cogitantes, & studentes magis esse formidini, quam admirationi. At vbi ventum fuerit ad certamen pristina leuitate deposita, tanquam si dicerent: *Nonne, qui oderunt te domine oderam*, &c. (Psa. 138.) In aduersarios irruunt hostes vel vt oues eos reputantes, quia non de suis viribus præsumere nouerunt, sed de virtute Dei Sabaoth victori sperare, cui facile esse confidunt iuxta Machabei sententiam; (1. Machab. 3.) concludi multos in manus paucorum, quia non multitudine exercitus est victoria belli, sed de cœlo fiducia est: ita miro & singulari quodam modo cernuntur, & agnis mitiores, & leonibus ferociores, quibus nec deest monachi mansuetudo, nec militis fortitudo. De qua re, quid dicendum est, *nisi quia à Domino factum est istud* &c. (Psal. 117.) Tales enim sibi elegit Deus & collegit à finibus terræ ministros, de fortibus Israel, qui veri lectulum Salomonis, idest, sepulchrum vigilanter fideliterque custodiant, omnes tenentes gladios in manibus, &c. Vita enim Christi viuendi mihi regula fuit, mors à morte redemptio; vita quidem laboriosa, sed mors preciosa, vtraque vero admodum necessaria. Quid enim Christi prodesse poterat siue mors nequiter viuenti, siue vita damnabiliter morienti. Nunc autem, quia vtrunque pariter nobis necessarium erat, scilicet & pie viuere, & secure mori, & viuendo viuere docuit, & mortem moriendo securam reddidit. *Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. (Rom. 10.) Quisquis igitur verbum in ore habet, & in corde non habet, aut dolosus est aut vanus. Qui vero in corde, & non in ore, aut superbus est aut timidus.

Author. Hæc autem ad præsens de dictis siue de floribus beati Bernardi Abbatis Clareuallis sufficiant.

SPECVLI

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER VIGESIMVSNONVS.

De Imperio Friderici primi, & magistro Petro Lombardo, & magistro Petro Comestore.

CAP. I.

Fridericus Imp. An. Ch. 1153. Mundi 5014.

X Chronicis. Anno Domini (sicut dictum est) 1153. mūdi vero 514. Fridericus imperat nepos Conradi prædecessoris eius. Imperauit autem annis 37.

Huius temporibus Rex Ludouicus Francorum regnabat pater Regis Philippi, sub quo scilicet Ludouico floruit magister Petrus Lombardus Parisiensis episcopus.

Author. Hic librum sententiarum, qui nunc in scholis Theologiæ publice legitur, laboriosum certe opus, ex multorum sanctorum Patrum dictis viriliter compilauit, sed & maiores glossas psalterij, & epistolarū Pauli similiter ex multorum dictis collegit, & ordinauit. Nam cum esset inter Franciæ magistros opinatissimus, glossaturam epistolarum & psalterij ab Anselmo per glossulas interlineares marginalesque distinctam, & post à Gilberto continuatiue productam latius & apertius explicuit, multaque de dictis sanctorum addidit.

Idem etiam quosdam sermones vtiles composuit.

Circa idem tempus æstimo floruisse magistrum Petrum Comestorem, qui Scholasticam historiam cōposuit, scilicet historiam sacræ scripturæ breuiter & viriliter prosequens, & difficultates in plerisque locis prudenter exponens. Insuper & quædam incidentia ex historiis Iosephi Iudæi & quorundam gentilium locis cōgruis inserens. Nonnulla etiam alia opuscula edidit, & hos sequentes versus in laudem beatæ virginis eleganter composuit.

Si fieri posset, quod arena puluis, & vnda,
Vndarum gutta, rosa, gemma, lilia, flamma,
Æthera, cælicolæ, nix, grando, sexus vterque,
Ventorum pennæ, volucrum, pecudum genus omne,
Siluarum rami, frondes, auium quoque pennæ,
Ros, gramen, stellæ, pisces, angues, & arista,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguæ cuncta forent, minime depromere possent,
Quæ sis, vel quanta virgo Regina Maria.
Quæ tua sit pietas, nec litera, nec dabit ætas.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. II.

CHronographus. Anno igitur Imperii Friderici pri mi Rex Francorum Ludouicus cum minimo e xercitu Normanniæ fines aggressus, castrum Vernon deditionem recepit. Iterum Dux Normanniæ in A glia contra Regem Stephanum fortiter agens, tande cum eo pacem facit: Ita vt viuente Rege post eum s cundus in Anglia mortuo succedat.

Ciues Metenses cum vicinis militibus congrediu tur, vincuntur, & pereunt ex eis plusquam duo mi lia.

Rex Hierosolymorum regni integritate potitus A calonem Palæstinæ caput post longam obsidionem, n sine graui damno, & multa suorum profligatione ta dem cœpit. Fertur autem, quia cum plures ex militib templi qui ciuitatem se posse capere putabant ingres moxque trucidati à paganis fuissent, cæteri obsessor ante Crucem Domini se prostrauerunt, & diuinum a iutorium cum multis supplicationibus implorauerur & mox exaudiri meruerunt. Nam Ciuitatenses diui virtute exterriti, cum se non posse vltra resistere se sissent, vrbem christianis tradiderunt cum suis abi permissi.

Vir autem religiosus Vualterus Laudunensis episc pus, multarum fundator Abbatiarum migrauit ad d minum, & Præmonstrati sepelitur, vbi quondam p Christo paupertatis habitum sumpsit: cui succedit Ga therus Laudunensis decanus.

In Burgundia etiam eodem tempore fit terræmot ter in nocte vna, multaque ruunt ædificia.

Anno autem sequenti Rex Francorum Ludouic Henricum Ducem Normanniæ ad pacem recepit, q in breui Rege Stephano mortuo Angliam intrat, & r gni integritate potitus, pacem antiquam reformat.

Eodem anno Princeps vtilis ac strenuus & actib clarus, Rex Siciliæ Rogerus, post insignes de Sar cenis victorias, atque terras occupatas obijt, nec inf riorem semper Guillelmum regni ac victoriarum su cessorem reliquit.

Robert

Robertus autem de Botua vir omni plenus nequitia, nepotum suorum castra ingressus, dolose tyrannidem exercet in terra. Qui spiritu zelotipiæ succensus, quendam hominem suum satis fidelem cum alio viro & alia muliere intra domunculam iubet comburendos includi; illi vero instar antiquorum trium puerorum domo ardente, & flamma super capita eorum in modum lucidæ nubis volitante illæsi permanserunt. Quos foras egressos, cũ persequeretur iniquus ille minister, cui Dominus suus hoc facinus iniunxerat, & euaginato gladio vnum ex eis ferire voluisset, repente quædam inuisibilis persona retro eum per comam capitis apprehendit, & cum equo cui insedebat in terrã præcipitem dedit. Vnde & mox ad S. Iacobum se iturum esse spopondit. Sed & illi quos propria conseruauit innocentia gratiam Dei non in vacuum recipientes vitam suam in melius mutauerunt.

Obijt Papa Anastasius, & episcopus Albanensis Nicolaus Anglicus Papa fit & vocatur Adrianus.

Luna passa est eclypsim 11. Calen. Iulij in posterioribus partibus Geminorum.

Hoc etiam anno Ludouicus Rex Francorum filiam Imperatoris Hispaniç, fœminam moribus præcipuã, accepit Aurelianus in vxorem. Ibique nuptiis quasi solemniter celebratis ab Hugone Senonensi archiepiscopo vncta est in Reginam.

De Adriano Papa, & Theobaldo Cantuariensi.

Cap. III.

Helinandus. Huic Adriano Papę familiaris fuit Ioãnes Salesberiensis, & ipse Anglicus natione, qui de eodem Adriano talia refert: Audiui Adrianum Papã dicentem, quod Romano Pontifice nemo miserabilior est, conditione eius nulla miserior. Fatebatur enim in eadem sede tantas miserias se inuenisse, vt facta collatione præsentium, tota præterita amaritudo iucunditas & fœlicitas fuerit. Spinosam enim dicebat cathedram Romani Pontificis in tantum acutissimis vsquequaque consertam aculeis, tantæque molis, vt robustissimos premat, terat, & comminuat humeros. Coronam & phrygiam clara merito videri, quoniam ignea sunt, neque nunquam à natali Angliæ malle exisse, aut in claustro Beati Ruffi apud Valentinam perpetuo latuisse, quam tantas intrasse angustias, nisi, quia diuinæ dispensationi reluctari non auderet. Hoc etiam sæpissime mihi adiecit, quod cum de gradu in gradum à claustrali clerico per omnia officia in summum Pontificem ascendisset, nihil vnquam fœlicitatis aut trãquillæ quietis vitæ priori adiectum est ab ascensu, & (vt verbis eius vtar) In incude, inquit, & maleo semper dilatauit me dominus. Sed nunc oneri quod infirmitati meæ imposuit, si placet supponat dexteram, quoniam mihi importabile est. Nõne misericordia dignus est, qui pro tanta pugnat miseria? Hic ditissimus qui electus est, sequenti die pauper erit, & infinitis fere creditoribus tenebitur obligatus. Ambire ergo ad summum Pontificium, & non sine fraterno sanguine ad illud etiã ascendere, & Romulo succedere in paricidijs, non Petro in ouibus pascendis. Bene ergo dicitur, non tam nuncupatiue, quam etiam substantiue, *summus Pontifex seruus seruorum*. Seruiat enim seruis auaritiæ idest Romanis necesse est; adeo vt nisi seruierit fiat aut expontifex, aut exromanus.

Expontifex is dicitur qui ex gradu põtificis est deiectus.

Florebat hoc tempore Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus de Beccensi monasterio assumptus, vir per omnia laudabilis & magnificus, & tam in sæcularibus, quam in ecclesiasticis negociis expertissimus.

Thomas Archidiaconus Cãtuariensis per industriam Archiepiscopi Theobaldi factus est Regis Hẽrici Cancellarius.

An. Ch. 1156. Anno domini M. 156. signum crucis apparuit in Luna.

Albericus miles Beluacensis pro fide Christi passus est martyrium.

In partibus Saxoniæ sanctimonialis Elisabeth mirabiles visiones vidit. Inter quas etiam Angelus familiaris ei librum qui dicitur viarum Dei annunciauit, etiam diem translationis sacrosancti corporis beatissimæ virginis in cælum demonstrauit, sicut in loco congruo superius narratum est.

Fridericus autem Imperator Mediolanum fere per 7. annos obsedit ac destruxit.

Anno autem sequenti tres Lunæ visæ sunt, & in media signum crucis. *An. Ch. 1157.*

Anno autem sequenti filia Ludouici Regis Francorum datur filio Henrici Regis Anglorum, vt pax inter eos firmaretur. *An. Ch. 1158.*

Anno sequenti nonis Septembris, tres Soles visi sunt in parte occidentali, sed duobus paulatim deficientibus, Sol diei qui medius erat remansit vsque ad occasum. *An. Ch. 1159.*

Eodem anno scilicet M. 159. ab incarnatione domini Adrianus Papa obiit. Eo quoque mortuo, facta est in ecclesia Romana maxima turbatio. Cardinales enim abinuicem diuisi duos elegerunt sibi Pontifices, Rolandum scilicet Cancellarium qui Alexander Papa dictus est, & Octauianum, graui scismate Ecclesiam Dei dissrumpentes, vnde proceres diuersarum regionum turbati sunt, quidam vni, quidam vero alteri adhæserunt. Imperator siquidem Romanus cum suis episcopis Octauiano, qui à sibi fauentibus Papa Victor acclamatus est, cessit. Rex vero Francorum Ludouicus & Rex Angliæ Henricus cum suis Alexandrum in patrem & dominum susceperunt.

Anno sequenti fit eclypsis Lunæ, & moritur Regina Franciç vxor Regis Ludouici, filia imperatoris Hispaniæ, fęmina vitæ laudabilis, & actibus clara, moribusque perornata. Rex vero ducit in vxorem Adelam Comitis Theobaldi filiam, quam postea prædictus Hugo Senonensis Archiepiscopus vnxit in reginam Parisiis. *An. Ch. 1160.*

Huius etiam temporis sunt miracula beatæ Mariç de rupe amatoris.

Miracula beatæ Mariæ de rupe amatoris.

Cap. IV.

Ex mariali. Adolescens quidam ciuis Lugduni Galliæ per Rhodanum remigabat naui vino referta, ecclesiæ beatæ Mariæ de Rochemador confrater. Hic videns instare periculum, & nec arte nec viribus procellis irruentibus resistendum, intentionem suam conuertit ad orandum. Cumque beatam virginem Mariam multis precibus rogaret: ecce nauis non modico fragore facto sub vndis latuit, & quantum quater balista iaci potest, inferius euecta profundum fluminis tenuit. Inde pietate misericordissimæ dominæ ad superbiores auras reiecta, sine læsione hominum, sine damno rerum venalium, sine quantalibet vini effusione cum omni siccitate apparuerunt oia. In argumentum miraculi, tam ille quam alius, qui cum eo discrimẽ huius mortis subierat, pellicea & pallia monstrantes in quibus nihil animaduertebatur extitisse madidi, laudabant omnium Reginam & dominam.

Mulier quædam de Gothorum partibus suscepto virili semine 30. mensibus grauida quotidie fœtũ non enixa parturiebat. Hæc vnica parentum suorum extiterat, propter quam confratres de Rochemador nimio mærore macerabantur assidue, iam quasi mortuam lugentes filiam. Cum enim quæuis mulier certo tempore pariens in foribus habeat mortem, quid doloris illam putemus passam tanto tempore parturientem. Sane parentes eius misericordem Dei matrem Mariam ad misericordiam mouere nitebantur, scientes, quod oratio deuota cælos penetrat. Aperto itaque cælitus vmbilico contra naturam puer diu mortuus, & iam putridus frustratim extractus est.

In Bertholdi curia Gerberta cum quinque filijs habitabat, quorum iunior super caput in calato portans panem venalem tempore nouarum frugum, nondũ

matura messe, quedam sibi notum procul à villa in medio satorum habuit obuium multiplici crimine irretitũ. Hic dolose cernens iuuenem, cui familiaris extiterat, ipsum minus cautum blanditis seductum, cultellum extorsit, & humi violenter prostratum iugulauit, pelliculâ tantũ à posteriori remanente illæsa. At ille moriens virginem virginum voluebat in corde, quam voce promere nõ poterat. Discedente autẽ homicida nequam, cũ spolijs adhuc palpitantis. Ecce Maria, vt Domina quædã cũ mirifico decore circumamicta varietate moriẽti astitit, caputque à trunco seiunctum demulcendo, & propria manu signando, materno affectu tangens, in loco priori restituit, & stillicidium sanguinis substitit. Itaque ab itinerantibus inuentus est, & cum lamento suorum ad domũ relatus, vulneraque resutus in breui sanatus est. Veruntamẽ ad huius facti memoriã vox eius rauca permãsit, & cicatrices in gutture quoad vixit. Malignus autem spiritus cui corpore & spiritu prophanus homicida seruierat, præ sceleribus vitam redditurus, eum in villam clam reduxit. Qui cum lenonibus pernoctãs, & cum aleatoribus ludens, operam dabat vanitati. Quod præscripti matri iuuenis in spiritu reuelatum est, qua nunciante filiis deliramenta putabant. Surgentes tamẽ eum tenuerunt, & Regi reddiderunt. Qui iussit eum suspendi. Iuuenis ergo viuificatrici suæ gratias redditurus, ad ecclesiam de Rochemador venit, cicatrices eius protulit, & omnibus rem innotuit.

Item alia de eodem.

CAP. V.

Tempore belli Regis Arragonẽsis, & comitis Tholosani, Raimundus quidã presbyter ad alimẽtum mõtis Pessulanensium per mare frumentum ducere conabatur. Permissu vero Dei cœlo nube tecto, vẽtus cum tẽpestate obtortus, intentabat naufragium, nec vllum imminebat subterfugium. Orãtibus autẽ illis, & manus ad alta tendentibus, stellæ maris Dominæ de Rochemador singultibus & clamoribus pariter misericordiam & auxilium implorabant. Nec mora nauis è pedibus eorũ elapsa maris interiora tenuit. Ipsi quoque sibi adhærentes im modũ globi in mediis perstiterunt vndis. Tunc quidem fluctuãtes meatus naturales, ne subintraret vnda tenuis pro posse stringebant, ora non relaxabant, eo quod viuẽtes, & collotenus & altius texerat eos fluctus. Et ecce Maria virgo celebris, & per omnia laudabilis, nauem ab imo reductam sub pedibus eorum restituit, plenã tamẽ aqua, atque ad litus tranquille, & sine regimine etiã perduxit. Veruntamen priusquã portum tenerent, nimio frigore rigidi, totisque artubus immobiles orauerunt vt calefierent, & exauditi sunt. Nam amplius quam igne materiali, calore spiritus sancti interius & exterius ignei facti sunt & roborati.

Miles quidam Petagoricensis pagi Hierosolymam peregrinus adiit, cæteraque sanctorum limina visitauit. Tandẽ ad Ecclesiã beatę Mariæ de Rochemador, quæ à vicinitate sua parum distabat venit. Vidẽsque tot imagines cereas & cætera, quæ nõ viderat in valle Iosaphat in Assumptionis ecclesia, nec in alijs etiam quamplurimis, & honoratis locis beatæ virgini dedicatis, non eis fidem adhibuit, nec à peregrinis allata, sed fraudulenter à domesticis imposita asseruit. Rediensque ad propria his argumentis falsificare nitebatur quod de basilica illa generaliter ac veraciter dicebatur. Inde factum est, vt ad vindictam malorum, laudem verò bonorũ totis plecteretur artubus, fieretque contractus. Tunc ad se reuersus, cum diu amplius quam duobus mensibus de ægritudine mulctatus esset, pænitentia ductus, quod in sanctam basilicam blasphemiam protulisset, veniam precabatur, & quod ecclesia de Rochemador per Mariam matrem Domini virtutibus decorata esset, ac sublimata publice fatebatur. In hac autem confessione ac deuotione solidatis neruis compage membrorum reformata, surrexit sanus & fortis.

De nouicio Cisterciensi tentato à sathana.

CAP. VI.

Helinandus. Fuit in Anglia eo tempore vir quidam magnarum virium corporis, & propter illas vires magni nominis. Hic post multa reprehensus à sua conscientia peccata, proposuit ire Hierosolymã, vt ibi vires suas expenderet in seruitio Dei, iuxta illud: *Fortitudinem meam ad te custodiam &c.* Et de hoc voto consuluit Abbatem quendam Cisterciensis ordinis, qui persuasit ei, vt crucem religionis acciperet, & ad cælestem Hierosolymã properaret. Et fecit sic. Et cæpit esse valde feruens in religione, postea vero tẽtatus à Sathana mutauit propositum, & proposuit se corporaliter iturum Hierusalẽ, sicut prius vouerat. Sed quia tunc Abbas præsens non erat, distulit recessionem, contra suam voluntatem vsque in diem crastinum. Eadem enim nocte cum de necessarijs ad lectum rediret, vidit super quandam trabem dormitorii dæmonem sedentem in specie Simiæ. Et cœpit cogitare, quod diabolus esset, quia in illo ordine tales bestiæ non nutriuntur, diabolus autem sentiens se cognitum desiliit de trabe super illum, & verberauit eũ tam fortiter, quod sanguis de naribus eius, & ore exibat. Et hoc facto euanuit. Illo autẽ clamante fratres excitati sunt, & videntes illum nouicium tã grauiter læsum portauerunt in infirmatorium. Qui iacuit extensis tribus diebus in lecto suo, & videbatur magis mortuus, quam viuus. Apertisque oculis nihil videbat. Qui cum ita iaceret, apparuit ei sanctus Benedictus dicens: *Benedicite.* Et ille: *Dominus.* Quæsiuitque dicens: Quis es Domine? *Ego sum*, inquit *frater Benedictus, sequere me.*

De visionibus quibus per beatam virginem confortatus est.

CAP. VII.

Et secutus est eum in spiritu. Et cæperunt ascendere sublimes gradus, & erãt in singulis gradibus duo dæmones, qui intentabant ascẽdentes, & in singulis gradibus percutiebant illum nouicium. Qui defatigatus ab ictibus dæmonum vix iam sequi poterat ductorem suum. Respiciens autem post se sanctus Benedictus posuit manum suam super caput nouicii, & cõfortauit eũ. Post illos gradus ascensos vidit nouicius locum magnæ claritatis, & viriditatis in regione puri ætheris, & vidit ibi capellam in aere pendentem tam paruam, ita, vt admiraretur ad quid tam parua capella facta erat. Ad quẽ sanctus Benedictus: Noli mirari opera Dei, qui solus scit rationem operum suorum. Intrans autem sanctus Benedictus iussit nouicium stare post ostium, ibi enim erat quidam candidatorum grex sedentium in circuitu interioris capellæ, & sedebat inter eos mater misericordiæ resplendens sicut Sol inter stellas, ad quam accedens sanctus Benedictus, ait, *Benedicite.* At illa. *Dominus.* Domina, inquit, ecce nouicius quem adduci iussistis. Et illa: *Facite illum coram me venire.* Qui cum accessisset, dixit ad eum Domina. Vis morari in domo mea mecum, ad seruiendum mihi, sicut promisisti? Ait: Etiam Domina. Ergo, inquit, iura mihi super illud altare, & voue, quod mihi semper seruies & opera facies Domini & custodies. Qui cum iurasset, dixit Domina nostra ad sanctũ Benedictum. Reducite eum vnde adduxistis. Tunc sanctus Benedictus posuit eum post hostium dicens: Aspice diligenter & retine firmiter, quod visurus es, quia vtile erit tibi hoc vidisse. Tunc sanctus Benedictus accepit peluim, & linteo præcinxit se, & dedit peluem Dominæ nostræ. Et illa cæpit lauare pedes omnium ibi sedentium per ordinem. Et sanctus Benedictus post eam extergebat flexis genibus. Factoque illo mandato sanctus Benedictus reduxit nouicium per loca florida & delectabilia, & suauiter redolentia. Et ecce

multitudo

multitudo Monachorum & nouiciorum occurrerunt eis. Ex quibus quidam pulchras coronas habebant in capitibus suis, alii nōdũ eas habebant in capitibus sed cũ fiducia eas expectabāt. Inter quos erat quidam Monachus, qui per signum petijt à sancto Benedicto licentiam loquendi cum illo nouicio, & accepit. Qua accepta dixit ad nouicium. Frater Gunteline, ego fui Monachus de domo tua, precor vt dicas Abbati meo, & tuo ex parte mei, quod frater Matthæus quondam Monachus suus mandat ei, vt se corrigat, sollicitiusque se habeat, quam huc vsque habuit ad custodiendum ordinem suũ; hisque intersignis credat, quod cum ego migraram de corpore vidi quandam coronam descendentem de cælō, quam putaui meam fore, sed data est cuidam Monacho, qui ante mortuus est. Pro qua re contristatus fui inuidens bono fratris mei. De qua re eidem Abbati cōfessionem feci, & pænitui. Teipsum etiam admoneo, vt in proposito tuo permaneas humilis & obediens, & honores fugiens, & tuam propriam voluntatem nunquam facere delecteris, & semper Deum timeas.

De visione Paradisi.

Cap. VIII.

POst hæc verba sanctus Benedictus iussit sancto Raphaeli vt duceret nouicium quo ducendus erat. Tūc sanctus Raphael duxit eum in Paradisum. Et cum appropinquarent, vidit nouicius ciuitatem quandam ex auro, cuius porta immensæ pulchritudinis erat. Quam cum miratur, Angelus misit eum intra portam, & vidit intra Paradisum herbas, & arbores pulcherrimas, & aues cantantes. Sub vna arbore erat fons limpidissimus, cuius riui per mediam ciuitatem fluebant. Cumque nouicius vellet pausare iuxta fontem, duxit eum Angelus ad aliam arborem miræ altitudinis & pulchritudinis, super quam erat homo pulcherrimus, & prægrandis staturæ quasi gigas, vestitus veste diuersorum colorum à pedibus vsque ad pectus. Hic est, inquit, Angelus pater humani generis protoplastus Adam per sanguinem Iesu Christi filij Dei redemptus. Vestimentum autem eius est vestis illa gloriæ, qua spoliauerat eum humani generis inimicus, per transgressionem diuini mandati. Ab Abel enim filio suo primo iusto cœpit ipse recuperare vestem suam per bona opera filiorum suorum & filiarum, quando vero totus vestitus erit, sanctorum erit numerus consummatus, & finem habebit sæculum.

De visione inferni.

Cap. IX.

POst hæc venerunt Angelus & nouicius ad regionē vmbræ mortis, & terram tenebrosam. Et vidit nouicius quasi facies horribiles, & putauit quod ibi esset infernus. Sed Angelus dixit, Non est. Ille autem currens, sunt inquit camini infernales, per quos fumus & flamma ignis æterni exeunt. Post hæc vident hominem in ardente cathedra sedentem, ante quem stabant quasi pulchræ fæminæ, quæ tenebant cereos ardentes quos impingebant in faciem eius, & in os, & retrahebant similiter ardentes per eius interanea, & semper hanc pęnam patiebatur. Hic homo, ait Angelus, amicus fuit carni suæ, & inimicus animæ suæ, gulosus, & etiam luxuriosus. Cathedra enim signat, quod potens fuit in malitia, amauit mulieres, & ideo maligni spiritus in tali specie torquent eum. Post hæc vident hominem quem nigerrimi spiritus excoriabant viuum, & fricabant cum sale, & super craticulam eum assabant. Hic, inquit Angelus, potens fuit & crudelis in subditos. Post hæc vident hominem super equum ardentem clipeum igneum gerentem, & super collum equi sui Capram tenentem, & ad caudam equi sui trahebat habitum Monachi. Hic, inquit Angelus, pauper homo fuit, semper de rapina viuens. Capram rapuit vnam à quadam paupere fæmina, circa finem vitę suæ voluit fieri Monachus non vere pænitendo, sed vt ignominiam suam parumper tegeret. Nam si viueret, cogitabat se redditurum ad priorem vitam, & ideo trahit habitum religionis, sicut rem quam paruam ęstimabat. Capra enim & clypeus tormenta sunt damnationis suæ. Post hęc vident diuersas personas religiosas, monachorum, monialium, episcoporum, presbyterorum, & clericorum, quorum quidam ridebant & cachinnabant, alij conuiciabantur, alij studebant gulæ satiandæ, alij libidini explendæ. Non quod istæ voluptates post mortem sint, sed ad maiorem confusionem, & cruciationem similitudines peccatorum præteritorum in ipsis suis cruciatibus repræsentant, dæmonibus ad hæc eos cogentibus. Qui etiam postea eos percutiebant fustibus per media capita vsque ad excussionem cerebrorum, & eiectionem oculorum, & hoc incessabiliter. Post hæc Angelus Raphael duxit nouiciū vsque ad profundum inferni, vbi vidit rotam horribilē igneam, & hominē extentum desuper, & dum rota volueretur, quædam vox dixit ad nouiciũ territum. Vides rem terribilem, sed adhuc terribiliorem videbis. Et ecce rota rapido cursu descendit vsque in profundum inferni, & tam magnum pulsum fecit in cadendo, vt totus mundus cecidisse videretur, cælum, terra, mare; & dum rota caderet, omnes animæ captiuæ, quæ ibi erant, omnesque dæmones pulsabant illum hominem, & maledicebant ei, & excommunicabant eum. Hic erat Iudas traditor.

De reditu animæ illius ad corpus.

Cap. X.

ET dum inde redirent, Angelus Raphael scilicet & nouicius, apparuit eis Angelus, qui gubernabat solem in humani generis seruitutem. Post hæc Angelus Raphael dixit ad nouicium: Oportet te redire ad corpus tuum. Visionem istam nulli narres nisi Abbati tuo, & in confessione. Tunc nouicius reuixit, qui tribus diebus iacuerat mortuus, & cœpit oscitare, & gemitus & planctus dare. Et oblitus præceptum Angeli, cœpit statim narrare quæ viderat, dicens circunstantibus, & quærentibus quid vidisset. Vidi infernum, vidi paradisum. Et cum hæc diceret, ecce sanctus Benedictus venit cũ baculo ante eum, & percussit os infirmi inobedientis. Infirmus autem opponens manum ictui, percussus est grauiter in digito. Et quęrens causam percussionis, audiuit à sancto Benedicto. Quia inobediens fuisti, & si læsus es in carne scito, quia magis læsus es in anima. Et quia peccasti loquēdo, loquelā perdes 9. diebus, & iniūcta ei pænitētia disparuit. Per illos autem 9. dies grauiter infirmatus est, & manus eius intumuit. Post 9. dies sanus factus est, & dixit Abbati suo soli quę viderat. Abbas vero, qui præceptum tacendi non acceperat, ad ædificationem audientium & legentium visionem reuelauit.

De fratre Christiano eremita Gastinensi.

Cap. XI.

HElinandus. Eo tempore quidam Cenomanensis nomine Christianus iuuenis conuersus est in eremitorium quoddam in archiepiscopatu Turonēsi, quod dicitur Gastinetum, vbi dum fortiter tentaretur à carne sua affligebat se, in quadragesima ieiunabat, abstinens se ab omni potu præter vnū diem in septimana. In hyeme stabat vestitus in aqua frigida vsque ad collum disciplinam sibimet dabat vsquequo virgæ dirumperentur. Quod cum quadam die hoc faceret, & se cecidisset vsque ad sanguinem, audiuit vocem à parte occidentis dicentem: Nil prodest tibi quod facis. Iste Deus quem inclamas non dabit tibi, quod petis, sed

conuertere

conuertere ad me, & auxiliabor tibi. Quod ille audiens intellexit vocem esse inimici. Et cum orasset Deum, vt auxiliaretur sibi contra tentationes, proposuit aggredi peregrinationem ad diuersos sanctos, vt ita finiret vitam suam in peregrinando, & cum diu hoc cogitasset, accepto baculo egressus est nudis pedibus, & cum venisset ante quandam Ecclesiam flexis genibus rogauit Deum, vt daret ei bonum consilium. Vix ab oratione surrexerat, & ecce sensit fætorem magnum per quod intellexit diabolum prope astare, qui ei suggerebat relinquere habitum religionis & locum suum, & gratias agens Domino de tali signo reuersus est ad fratres suos.

Hic aliquando in festo sancti Stephani dormiebat ad matutinas. Et cum legeretur illa lectio vbi legitur: *Et lapidabant Stephanum* expergefactus ad hoc verbum, reprehendit se de somnolentia dicens: Væ mihi, qui sic dormio ad obsequium Dei. Iste sanctus non dormiebat, quando lapidabatur, & pro persecutoribus orabat, & ego miser debueram rogare istum sanctum martyrē, vt oraret pro me. Et post hæc cæpit intētissime vigilare, & rogare sanctū Stephanum vt oraret pro se. In crastino cū esset in refectorio, antequā aliquid gustaret, venit vox ad eū dicens: Tu intendis ad terrenas escas, & non cogitas de glorioso prothomartyre, qui orat pro te. Tunc aperti sunt oculi eius, & leuans oculos in cælum vidit martyrem orantem pro se, sicut vox ei dixerat. Quod cum vidisset, statim surrexit, & petijt locum secretum in quo oraret, & dixit: Sancte Stephane, quas tibi gratias agam de hoc tanto beneficio tuo, nihil habeo proprium, quod tibi dem, sed tamen hoc do tibi, quod ammodo pro amore tuo non induar lineis, sed laneis tantum, quod & fecit. Hic dum postea moneret cæteros, vt in bono proposito persisterent, narrabat dicens: Eram aliquando in Gastineto iacens in lecto pleno paleis in solario quodā & cum vellē repausare sentiebā nescio quid, quod se mouebat sub renibus meis. Dixi quoque hoc magistro meo, sed illa motio non quieuit. Quadam autem die inspirante mihi Domino cepi euertere paleam lecti mei. Et euersa palea cum nihil inuenirem, leuaui vnum de asseribus solarij, sub quo inueni vnū pedulem, & in eodem magnam massam denariorū, quos cū inuenissem, relictis illis cucurri ad magistrum nostrum, & confessus sum quid inuenissem. Ille iussit mihi, vt afferrem illos ad se. Quod cum fecissem, omnes iussit congregari fratres, qui omnes excommunicauerunt illum, qui hoc fecerat. Quod cum audisset carpētarius quidam dixit se hoc fecisse, & petijt veniam humiliter correctionem promittens. Magister autem indulsit ei, & iniunxit ei pænitentiam, sed denarios male acquisitos retinere noluit, immo diuisit eos pauperibus & egenis.

De transitu eius ad ordinem Cistercienſem.

Cap. XII.

Post hæc idem frater Christianus audiens famam de ordine Cisterciensi, cæpit admonere socios suos, vt ad illum transirent. At illi noluerunt, se statuerunt inter se, vt qui vellent de ipsis ad ordinem Cisterciensem transire, transirent. Et eundem Christianum miserunt ad Abbatiam de eleemosyna, cum quo iuit prior suus cum vno socio. Post annum quoque probationis expletum, spiritus maligni sæpe apparebant eidem Christiano in visione noctis, minantes ei, quod expellerent illum de domo illa, & in vanum illum laborare dicebant, quia non duraret in ordine illo. At ille recurrebat ad orationem. Et dum hoc bellum haberet, cū dæmonibus, quadā die facta est ad eū quædam vox à capite lecti sui dicēs: Memor esto huius versiculi de psalterio. *Deus in nomine tuo saluū me fac, & in virtute tua iudica me.* Quod audiens ille retinuit, & ad omnes tentationes Diaboli semper postea de illo versiculo tamquā clypeo se muniuit. Cum autē Dæmones viderūt eum habere fiduciā in isto versu dicebāt: Stulte hoc nos te docuimus, hoc volumus vt dicas. Tunc ille in dubio positus, vtrum hoc dicere deberet, an non, quia simplex erat & illiteratus, quæsiuit à clericis quid hæc vox significaret. A quibus cum audisset hoc esse principium cuiusdam psalmi, totum illum psalmum per gratiam Dei didicit, & in hac pugna diu fuit contra dæmones.

Psal. 53.

Quadam nocte dū fratres in hyeme post vigilias sederent, & legerent ad lumen in capitulo, ille remansit in claustro orans. Et cum oraret dixit ad eum vox de cælo. Illi boni homines quos vides in capitulo, sunt martyres Dei.

Eodem anno vidit idem Christianus omnem conuētum circundari à dæmonibus, qui tantæ multitudinis erant, vt tegere viderentur quicquid erat inter terram & cælū. Quod cū ille videret & diceret: Domine Deus quid hoc potest esse, & quis poterit euadere pericula ista? Audiuit vocē dicentē sibi: *Qui humilitatem habere poterit, ab omnibus his laqueis liberabitur.* Non multo post venit quædam claritas de cælo ab Oriente, quam cum præsentirent maligni spiritus euanuerunt, & illi gloriosi spiritus qui erant in illo lumine appropinquauerunt, & illū locum vbi erant illi sancti homines solari claritate repleuerunt, & in eadē claritate apparuit Regina Angelorū. Quam cū ille aspiceret, & diceret intra se. Deus bone quo vadit Domina nostra, aduocata nostra, saluatrix mundi. Respōdit ei eadem Domina. Venio succurrere huic loco, qui meo indiget auxilio. Venio auxiliari huic pauperi Abbatiæ, & aliorum pauperum locis, qui confidunt in me.

Ex chronicis. Anno Domini M.161. corpora triū Regum, siue Magorum, qui Dominum in cunabulis adorauerunt, olim ab Imperatore Constantinopolim translata, & à sancto Eustorgio Mediolanū miraculose transuecta. Inde postquam Fridericus Imperator illam vrbē destruxit, Rainaldus Coloniensis archiepiscopus à Mediolano Coloniam transtulit. Alexander Papa in Galliā venit, & à Regibus Francorum & Anglorum honorifice susceptus est. Eodem anno Henricus Rex Anglorum & Dux Aquitaniæ venit contra Tolosam, sed Rex Ludouicus intrauerat ad deffendendum eam, vnde nolens Henricus Rex obsidere Dominum suum recessit à loco. An. Christi 1161.

Anno Domini M.clxij. destructa vrbe Mediolanensi Archiepiscopus Coloniensis sanctos tres Magos apud Coloniam transtulit, & anno sequenti Alexander Papa in Gallias venit. An. Christi 1162.

De ortu Philippi Regis Francorum ex patre Ludouico.

Cap. XIII.

Ex *historia Frācorum.* Anno Domini M.clxiii. Philippus Ludouici Regis Francorum filius nascitur. Anno scilicet Regni patris sui 27. Cum enim idem pius Rex numerosam filiarum sobolem de tribus vxoribus suscepisset, & hæredem masculum regni successorem habere non posset, tandem cum Adela vxore sua & omni clero & populo totius Regni ad orationes & eleemosynas conuersus, filium à Deo petijt, & obtinuit. De quo etiam antequam natus esset talem visionem in somnis vidit, videlicet quod Philippus filius suus aureū calicem in manu sua plenum humano sanguine tenebat, de quo propinabat omnibus suis Principibus, & omnes in eo bibebant. An. Christi 1163.

Eo tēpore Tarantasiensis Archiepiscopus venit apud caluum montem, qui est in confinio Franciæ & Normanniæ pro pace scilicet reformanda inter Regem Ludouicum, & Regem Henricum, vbi multas virtutes per eam operatus est Dominus in præsentia duorum Regū, & Henrici iunioris Regis Angliæ, & Philippi comitis Flandrensis. In capite ieiunij imposuit cineres benedictos in capite Regis Angliæ apud mortuum mare.

De aduentu sancti Thomæ Cantuariensis in Franciam ad Papam Alexandrum.

CAP. XIIII.

An. Christi 63. EOdem anno sanctus Thomas Cantuariensis Archiepiscopus exul ab Anglia aufugit in Franciam. Anno siquidem Domini. M.clxiij. in episcopum consecratus. In quo scilicet anno Alexander Papa in Gallias venit,& Turonense concilium celebrauit. Porro idem Papa venit Senonis in festo sancti Hieronymi, ac per annum & dimidium mansit ibi in Ecclesia sancti Stephani; altare sanctorum Petri & Pauli consecrauit,& ecclesiam sanctæ Columbæ dedicauit. Porro anno Domini. M.clxiiij. sanctus Thomas primo apud Pontiniacum exulauit, & post apud sanctam Columbam in sumptibus regijs. (An. Christi 64.) *Ex gestis sancti Thomæ.* Venit ergo Senonis ad Papam Alexandrum afferens secum consuetudines Regis Angliæ scriptas, propter quas exulabat, easque tenens in manibus chartam explicatam & expansam ante pedes eius posuit dicens: Ecce sancte Pater sacræ immo sacrilegæ consuetudines Regis Angliæ canonibus & decretis & etiam ipsorum terrenorum Principum legibus aduersæ, pro quibus exilium sustinere cogimur, vt eas sanctæ paternitati vestræ ostenderemus, & consilium super his haberemus huc aduenimus: iubeat igitur si placet sanctitas vestra eas legi & audiri. Quisquis enim eas audierit, mirum est, si non tinneant ambæ aures eius, audientes à christianis contra legem christianitatis agi, & damnatis sanctorum patrum venerandis institutis, nouas & inauditas tyrannorum veterum præsumptas abusiones in ecclesia introduci.

Hæc cum flexis genibus dixisset,iubente Papa surrexit,stetitque in medio circunstante eum turba clericorū suorum. Cumque ad præceptum Domini Papæ consuetudines illæ legerentur,& qui legebat primum pronunciasset capitulum, cœpit venerandus Antistes contra propositum capitulum mirabiliter differere,& Regis in hoc intentionem plenius elucidare & detegere, ostendens & conuincens ex decretis & legibus, in quibus, & in quantis quod pronunciatum fuerat sanctorū Patrum canonibus obuiaret, quantumque discrimen ecclesiæ Dei immineret, si Rex quod intendebat obtineret. Similiterq; ad singula capitula Domino Papa eum libenter audiente,& assertiones eius per singula diligenter notante. Cardinales tamē qui accepta à Rege pecunia,partem eius fouebant, multam vexationem beato viro in sua causa præstiterūt,præcipue Guillelmus Papiēsis,qui Regi erat amicitior & familiarior. (Cardinales aliquot S. Thomæ aduersantur.) Hic enim beatū virū modis omnibus impedire satagens, ad singula insurgebat,seque ei obijciebat, multa proponens,& multa inquirens, quæ vir venerabilis velut fila aranearum sine difficultate & hæsitatione, vel soluebat vel conuincebat. Putabat enim idem Guillelmus quòd Archiepiscopus oratione vteretur aliena & non propria, & si posset eum à tramite sui sermonis deflectere, continuo eum ludibrio & confusioni habendum. Sed & ipse sanctus intelligens Guillelmum sibi ex directo obniti, aliquotiens eum reciproco sermonis excursu,ita suis intricauit & illaqueauit obiectionibus, vt omnibus in manifestum fieret quòd non solum proprijs vteretur viribus, & disertione, verum quod insuperabilis esset ingenij & eloquentiæ.

Qualiter à Domino Papa monachalem habitum impetrauit.

CAP. XV.

CVmque tam in expositione causæ suæ, quam in contentione cum aduersarijs magna pars diei consumpta fuisset, erant enim 16.capitula consuetudinum illarum ad quæ stando responderat, admirans tandem Dominus Papa eius sapientiam vocauit eum ad se, & iubebat eum sedere iuxta se, & dixit: Bene veneris frater charissime. Cumque congaudens eum bene venisse sæpius repetisset, gratias agere ei cæpit, quod tantum onus tamq; arduum negocium suscepisset, & quod ecclesiam Dei tam periculosis temporibus contra tyrannorum insultus tueri præsumpsisset. Ipse quoque venerandus antistes cum debito honore & reuerentia Domino Papæ multiplices gratias retulit, quod eum tanto honore dignatus fuerit honorari. Tūc Dominus Papa consuetudines illas perpetuo damnauit, & obseruatores atque exactores earū æterno anathemati subdidit. Vir ergo Domini aliquanto tēpore in curia demoratur, tandē cum licentia & consilio Domini Papæ Pontiniacū se contulit,ibique ferme per bienniū stetit. Ibi inter cætera sanctæ æmulationis studia etiam monachalem habitum concupiuit,& accepit. Misso autem ad Dominum Papam tunc Senonis commorantem secretius nūcio,habitum religionis sibi ab eo fieri,benedici, & trāsmitti postulauit & impetrauit, Domino Papa ita inter cætera rescribente: Misimus tibi frater dilecte habitum non qualē voluimus,sed qualē habuimus. Cognoscens igitur Rex Anglorum in quanto honore venerandus Pontifex à Domino Papa susceptus esset, & quod in Pontiniaco locū sibi mansionis elegisset, cū iā in ipsum deseuire non posset, in suos inaudito crudelitatis genere debachatus est. Præcepitq; vt vbicūque aliquis de cognatione eius vir aut mulier inueniri potuisset,exhæredatus & spoliatus bonis proprijs à regno pelleretur, exacto prius ab eo sacramento, quod Pontiniacum contristandi Archiepiscopi gratia proficisceretur, & se ei præsentarent. Tunc expulsi sunt senes,& iuuenes ad cognationem eius pertinentes, sed & mulieres cum pueris lactentibus, & quædam etiam grauidæ.

Ex chronicis. Anno prænotato scilicet ab incarnatione domini M.165. Alexander Papa prænominatus scilicet huius nominis tertius, reuersus Romam cum honore recipitur. Guicardus Abbas Pontiniaci secundus in Lugdunensem Archiepiscopum est assumptus. An. Christi 1165.

Anno sequenti completi sunt ab aduentu Anglorum in Britanniam maiorem anni 830.à baptismate vero eorum 634. ab introitu Northmannorum 100. An. Christi 1166.

De rabie luporum in pago Ruthenensi.

CAP. XVI.

HOc anno in Ruthenensi pago quędam tempestas graui flagello castigauit populum Dei. Nam lupi feroces ab vberibus matrum paruulos rapiebant, & diris morsibus deuorabant. Mulier autem quędam nomine Stephana de Treuere, cuius frater tam perniciosa clade iam succubuerat,matre brachium à corpore pueri euulsum duntaxat retinente, vigilia Assumptionis beatę Mariæ hortum intrauit,vt spicas colligeret. Nebulosū quippe tēpus erat. Et ecce duo lupi cum tanto strepitu, vt putarentur equites aduenisse accurrerunt, quorum vnus illam per guttur, alius subleuatis ab vmbilico vestibus diuersis & læthalibus vulneribus vulneratā, non villæ recto tramite quo frequenter fugari solebant à canibus,sed trans muros duos & sepes tres, velut ouem proijcientes ad siluam pertraxerunt. Silua vero per dimidium milliare distabat ab oppido. Mulier autem adhuc spirans spiritum exhalatura supremum, in virtute Spiritussancti, & benignitati virginis Mariæ feris præcepit ferocibus ne corpus suum vlterius lacerarent, & ne etiam diutius in eam grassarentur inhibuit. Mox ab eius laceratione desistunt,corpus exangue à superuenientium infestatione ferarum diligenter conseruantes Interea cū canibus requirebatur, & sequenti die cum detecta sub algore noctis pernoctasset inuēta, ad villā relata est. Adeo erat lacerata, quod vix in ea cognosci poterat forma humana. De lacerato corpore vermes, & sanies ebulliebāt, aspectuq; terribilis existebat, etiā sanguine propinquis, qui etiā in breui eā immisericorditer repule-

repulerunt, plectrū linguæ non mouebatur ad aliquod verbum formandum, & victualia ori infusa per foramina gutturis & pectoris exibant, incorporato tenus vel modico sapore, neruorum contractione, & membrorum læsione genua pectori adhærebant, & vulnera de quibus non modica caro detracta fuerat cute superduci non poterant. Hanc igitur parentes sui impositam vehiculo nocte ad remotam villam detulerunt, quæ dimissa præ foribus monstrum ab intuentibus putabatur, & ne diutius apud eos moraretur, ligatam asino quasi truncum, procul duci fecerunt. Descendens autem asinus quoddam montis præcipicium bibiturus de torrente, qui rapidus decurrebat, in valle caput deposuit, mulierque quæ laxè vincta fuerat in aquam lapsa est, sed beata Maria non passa est eam mergi, immo eam super vndā euectā fluminis in ripa cōstituit. Abstracta autē de flumine in horreo cuiusdam nobilis, cuius cor Dominus tetigerit ab hominum sequestrata consortio solitaria iacebat, quia præ fætore eius & vulnerum immanitate grauabantur intuitus assistentium & olfactus. Miles autem curam eius agens vulneribus vinum & oleum infundi iubebat. Mulier interim cura medentium, & adminiculo ciborum reformabatur, sed modice. Et semper genitricem Dei in mente ruminabat, per eam sanari se sperans, signisque & nutibus, & quibus poterat verbulis ad Rochemador se ferri precabatur. Ad quam ecclesiam miseratione multorum delata est. Vbi cum incuruata sursum respicere non posset, persistens in oratione & cordis contritione exaudiri meruit & sanari & totaliter liberari.

Ea tempestate Henricus Beluacensis episcopus in Archiepiscopum Remensem translatus est.

An. Christi 1167. Anno domini M. 167. Fridericus Imperator dum Romam obsidet, omnisque pæne illius exercitus peste perijt, & cum paucis ad propria mæstus redit. Amalricus Abbas prius Caroli loci, deinde Siluanectensis episcopus obijt. An. Christi 1168. Anno autem sequenti pestilentia moriuntur omnes penè peregrini nostri Hierosolymitani.

De Henrico iuniore Rege Angliæ & magno terræmotu.

Cap. XVII.

An. Christi 1169. Anno domini M. 169. Henricus Rex Angliæ maiorem filium suum Henricum generum Ludouici Regis Francorum in odium sancti Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis fecit consecrari in Regem à Rogero Eboracensi Archiepiscopo, quod ad solum Cantuariensem Archiepiscopum pertinebat. Eodem anno Hugone Archiepiscopo Senonensi defuncto, succedit ei Guillelmus Theobaldi Comitis filius Carnotensis electus, sed nondum episcopus consecratus, quem Senonis consecrauit venerabilis Mauritius Parisiensis episcopus.

Eodem tempore in partibus orientis, & in terra promissionis, exigentibus peccatis hominum terræmotus multas vrbes, & ecclesias, oppida, & villas subruit, & innumera populorum millia hians terra deglutiuit, & ædificiorum casu morituros operuit. Inter cæteros, qui tam repentino cadebant excidio, Hermannus quidam genere Viennensis educatus Antiochiæ cum esset in castro Cursario, quod est de iure Patriarchatus Antiocheni in ecclesia beati Petri, cum videret coruscationes, fulgura & tonitrua, & quod hiatus terræ ex his duntaxat, qui erant in ecclesia plusquam. c. & 40. viuos deglutisset, ipsius quoque collotenus ne iam delapsus, pijssimam matrem domini apud Rochemador patrocinantem inuocauit, & preces suas exaudiendas continuo sensit. Nam cum circunquaque morientes rugirent, & ad inferiora terræ ruerent, hic licet coarctaretur à terra, & pænè suffocaretur, auxilio Reginæ virginum à terra extractus euasit viuus.

In natali autem Apostolorum Petri, & Pauli circa horam 6. contigit hoc opus horrendum.

Eodem anno in Sicilia vrbs Catania ante horam primā terræmotu subuertitur, & episcopus & clerus Abbas de Mileto cū 40. Monachis, & omnis populus circiter 15. millia morte pereunt repentina. Plura etiā castella in Sicilia hora ipsa cū innumerabili populo concussa sunt.

Eo tempore Anselmus ex priore Cartusiæ Blesensis episcopus floruit, qui mortuus visū est corpus suū gracilibus strinxisse funiculis, & quatuor cerei capiti eius appositi celitus sunt accensi. Terræmotus vero in partibus Transmarinis fit, & innumerabilis populus Christianorū & Paganorum perit. Vrbes multæ subuertuntur, & magna pars Antiochiæ Hierusalemque valde contremit, sed non perit.

Henricus Rex Angliæ sanctum Thomam ab exilio reuocat, & sicut Domino Papæ, & Ludouico Regi Frācorum promiserat pacem cum eo facturus, missam cantari fecit pro fidelibus, sciens quod ad illā pax non daretur quam ab Archiepiscopo sumere volebat. Itaque anno domini M. 173. Kal. Ianuarij, feria 3. fiunt tonitrua horribilia cum fulminibus.

Eodem die anno sequenti S. Thomas martyrizatur. Anno autē sequenti ab Alexandro Papa canonizatur.

De vita sancti Thomæ Cantuariensis.

Cap. XVIII.

Ex gestis eius. Sic sanctus Thomas in iuuentute sua valde fuit in omnibus gratiosus. Sed cum vidisset in curia Regis Angliæ multa geri, quæ pietati & castitati contraria erant, curiam dimisit, & Theobaldo Cantuariensi Archiepiscopo se commisit, & contra Barones Anglorum in multis ecclesiæ aduersantes fideliter dimicans multotiens Romam adijt, & omnia negotia semper fideliter ac fæliciter expediuit, vnde & Archiepiscopus Cantuariensis eum Archidiaconum fecit. Cum autem idem Archiepiscopus cerneret, quod Rex Angliæ satis noxius ecclesiæ decessisset, & quod Henricus in regnum adhuc nimis iuuenis successisset, timens ne ex impetu suæ iuuentutis, & prauorum hominum consilijs, ecclesiam grauius fatigaret, fecit beatum Thomam Cancellarium regis vt honestate & prudentia sua malignorum hominum sæuitiam temperaret. Qui in tantum regi placuit, quod post decessum Archiepiscopi eum eidem ecclesiæ præficere procurauit. Sed ille attendens mores regis, & procerum, & efficacem malitiam detractorum sedem illam plenam magis oneris, quam honoris quantum potuit recusauit. Sed tandem vrgente rege, & quodam etiam Romæ Cardinali hoc consensit. Statim autem vt consecratus est mirabiliter se mutauit. Nam lectioni semper intendens cilicio & ieiunijs carnem suam intolerabiliter crucians, ita sanctitatem suam subtiliter occultabat, quod sub honestate vestium, & apparatu vtensilium, & gratiositate vultus, populo per omnia concordabat. In secretiori autem cellula 13. pauperum pedes quotidie curuatis genibus abluebat, & post plenā refectionem singulis quatuor argenteos tribuebat. Quod si forte aliquando per se facere non poterat, hoc diligentissime fieri per vicarium faciebat. Sed videns diabolus sanctum virum plurimum ecclesiæ profuturum, inuidit & alium quendam Archiepiscopum & multos alios qui ecclesiam defendere tenebantur, ad pernitiem eius excitauit. Cum enim Rex & consiliarij sui sanctum Thomam ad voluntatem suam in detrimentum ecclesiæ promissis, & blanditijs reflectere conarentur ille omnino restitit. Vnde iram regis & Principum eius contra se rigor iustitiæ prouocauit. Cumque post innumeras vexationes, & iniurias ad quendam locum barones, & episcopi conuenissent, exigebat rex instanter, vt consuetudines quas Reges Angliæ habere solebant, in Ecclesia firmissime tenerentur. Quod sanctus Thomas & episcopi attendentes, & videntes vtrobique periculum videlicet, quod vrgebat scilicet fidei salutisq; discrimē, aut guerrā contra ecclesiā intolerabilem, illud negotium si possent libentius distulissent.

Sed vigēte necessitate ex magnorum virorum deceptus consilijs beatus Thomas, verbo tenus petitionem fieri consensit, & sicipse & episcopi quamuis cum dispendio causæ periculum mortis euasere. Sed B. Thomas in hac liberatione corporum mortem metuens animarum se ipsum in pænitentia grauius cruciauit, & ab altaris officio se suspendit, donec confessus & pænitens à Papa meruit relaxari. Sed nec sic Regis ira quieuit, immo minis & terroribus exigebat, vt consuetudines quas contra ecclesiam inducere nitebatur, archiepiscoporum & episcoporum literis firmarentur.

D. Thomam regi assensū prabuisse valde pœnituit.

Qualiter in causa sua contra Regem Angliæ obtinuit.

Cap. XIX.

At beatus Thomas intrepide se opponens, cum multis damnis, iniurijs & cōtumelijs vergetur aduersus episcopos ne eum iniuste condemnarent, vt vel sic Regi blandirentur Apostolicam sedem appellauit. Sed cum nec sic quiescerent proceres, vir sanctus crucem quam manu tenebat, in altum erigens à curia discessit, conclamantibus impijs post eum. Capite fuerem, suspendite proditorem. Cumque in hospitium recessisset, duo magni proceres & fideles nocte ad eum veniunt lachrymantes, & sub iuramento dicentes, quod mors eius à multis proceribus coniurata esset. Ille autem magis timens ecclesiæ, quam sibi, nocte fugit, & diebus latens, noctibusque ambulans, die 17. ad portum venit, & in parua nauicula à duobus sacerdotibus transuectus est in Flandriam. Quem Papa Alexander tunc Senonis manens honorifice suscepit, & in Pontiniacensi monasterio, vt prædictum est, commendauit eum.

Sic nostro sæculo Caluinistæ Angli catholicos Anglos qui hūc egregiū pontificem amu antes profanis se eorum opponunt conatibus vel eis contra fidem catholicam non consentiunt, proditores vocāt. vide Apologiam catholicorum Angliæ.

Rex vero Angliæ episcopos, & proceres mittens Romam vt legati venirent, qui negocium Regis contra Archiepiscopum diffinirent, repulsus est. Vnde ipse iratus iussit ecclesiam, & omnia bona Archiepiscopi & suorum etiam confiscari, & omnes omnino qui ad eum pertinebant, exilio condemnari. Ille vero apud Pontiniacum commanens, ieiunijs & orationibus se affligens, iugiter orabat pro Ecclesia, pro Rege, & pro regno Anglorum. Sed à Rege per Abbates Cisterciensis ordinis exire compulsus, ad Regem Franciæ Ludouicum se contulit, qui eum reuerenter excipiens; donec pax fieret ei benigne necessaria ministrauit. Misertus itaque desolationem Anglicanæ ecclesiæ, Senonensis archiepiscopus, Romam adiens impetrauit, vt Rex cum toto regno suo excommunicaretur, nisi pax Cantuariensi ecclesiæ redderetur. Pace ergo reddita 7. exilij sui anno sanctus Thomas reuersus honorifice susceptus est. Cum autem dominus Papa querelam sancti Thomæ audisset contra quendam episcopum, & contra alios fauentes Regi episcopos ab officijs omnes suspendit. Vnde Rex vehementer iratus sanctum Thomam iterū damnis & iniurijs adeo fatigauit, quod quasi proditorē ecclesiæ suæ septa exire prohibuit.

De martyrio eiusdem.

Cap. XX.

Tandem cum nec blanditijs flecteretur, quin semper iura ecclesiæ suæ tueretur, ecce milites Regis armati adueniunt & vbi esset archiepiscopus inter clericos, & monachos qui in ecclesia cum ipso erant, vociferādo requirunt. Quibus mox sanctus Thomas ex gradibus cancelli respondit, Ecce ego, quid vultis, Respondit vnus militum: Volumus, vt modo moriaris, quia vltra viuere non potes. Et ille: Ego pro Deo mori paratus sum, & pro assertione iustitiæ, & ecclesiæ libertate: sed si caput meum quæritis ex parte Dei omnipotentis & sub anathemate prohibeo, ne cuiquam præter me noceatis. Libenter quidem moriar, dummodo morte mea pacem & libertatem ecclesia consequatur. Deo itaque & sanctæ Mariæ, & sanctis huius ecclesiæ patronis, & beato Dionysio commendo meipsum, & ecclesiç causam. Et his dictis eductis carnificum gladijs inchnato capite decollatur. Et quod dictu horribile est, defuncti cerebrum per pauimentum cum cruore & ossibus dispergitur. Cum autem ex more ad sepeliendum pontificalibus vestiretur, inuenerunt corpus eius cilicio inuolutum, pediculis & vermibus referto, ipsaque femoralia vsque ad poplites cilicina. Sed cum in his non quiesceret furor impiorum dicentium corpus proditoris non debere inter sanctos pontifices sepeliri, sed projciendum in paludem, vel in patibulo suspendendum, timentes viri sancti sæuitiam malignorum, qui corpus rapere vel proijcere veniebant, sepelierunt illud ante altare sancti Ioannis Baptistç in quodam sepulchro marmoreo, vbi miraculis celeberrimis illustratur.

De Roberto præposito de area, & quibusdam alijs.

Cap. XXI.

Anno domini M. 172. Robertus præpositus de area duos episcopatus regebat; Attrebatensem scilicet & Tornacensem, filius fabri cuiusdam rustici Carnotensis. Qui vt aiunt familiari dæmone vtebatur, per quem ad tantos honores deuenerat. *An. Christi 1172.*

Anno sequenti acies igneæ apparuerunt in cœlo de nocte 3. idus Februarij, Henricus Regis Angli filius contra patrem vastat Normanniam, multiq; moriūtur.

Anno sequenti ciuitas Rothomagi obsessa est à Ludouico Rege Francorum, & Henrico nouo Rege Anglorum, & Philippo comite Flandrensi.

Eodem anno sanctus Thomas Cantuariensis 30. die postquam in Angliam est reuersus, ab impijs Henrici Regis ministris hora vespertina est occisus, in ipsa etiam ecclesia Cantuariensi non longe ab altari sepultus, sicq; glorioso martyrio factus est sacrificium vespertinum. Cuius meritum apud Deum tam causa iustissima, quam innumera contestantur miracula.

Eodem anno Noradinus Rex Turcarum obijt, & Saladinus genere humilis consilio, & armis strenuus regnū occupat. Exhæredat enim filios Noradin, Ægyptum aggreditur, Babylonem & Chaream regni caput peruadit, Regem quem alij Mulenem vocant, alij Capham, perimit, omnem regiam stirpem exterminat, ac Regnum Syriæ, & Ægypti sub vna redigit potestate.

Mense autem Nouembri, fit inundatio aquarum maxima, & anno sequenti fames vehementissima.

Eodem etiam anno obijt sanctus Petrus Taratasiensis Archiepiscopus.

Florebat eodem tempore magister Petrus Commestor primus Parisiensium magistrorum, de quo scilicet iam superius dictum est.

Anno domini M. 175. Præpositus de area Aribaldus occiditur, procurante, vt aiunt, necem eius Iacobo de Anesius inclyto milite. Non multo post immo etiam eodem anno mortuus est Henricus Remensis Archiepiscopus. Fuerat autem inter eos inuidia magna de potentatu, quia ille dominatur Flandriæ, & iste Franciæ, & ambo in breui extincti sunt. Itaque Guillelmus Senonensis Archiepiscopus fit Archiepiscopus remensis, & succedit Guido Senonis anno Domini M. 176. *An. Christi 1175.* *An. Christi 1176.*

Eodem anno facta est eclypsis Solis, hora 6. Idus Septembris.

Eodem autem anno beatus Thomas Cantuariensis canonizatus est à Papa Alexandro. Florebat autem his tēporibus Anselmus Beluacēsis episcopus. Ad cuius tēplū lāpades accēsæ sūt diuinitus, excepta vna cui ministrabat vsurarius quidā pabulū olei, & illa non potuit accendi. Petrus etiā Comestor celebris habetur in Frācia. De quo scilicet iā dictū est supra, vir vtique facūdissimus, & diuinis scripturis excellenter instructus. Florebat & Mauritius Parisiēsis episcopus, qui ob industriā, & literaturam de infimo statu magnæ paupertatis ad Pontificalis dignitatis apicē est euectus. Nam & cum esset

iunior

iunior pauper & mendicus, eleemosynam postulatam accipere noluit hoc pacto vt nunquam foret episcopus. Hic inter opera sua præclara à fundamentis construxit ecclesiam cui præerat. Benedictus adolescens refert à Deo sibi fore reuelatum, vt potestatem construat super Rhodanum. Et cum ab audientibus derideretur multū post ipsi derisores pontem inchoant sumptuosissimum.

An. Christi 1177. Anno sequēti Fridericus Imperator abiurat schisma, quod per 16. annos durauerat, & publice satisfacit, & cū Alexandro Papa pacem cōponit. Sicque depulso schismate vnitas reformatur ecclesiæ, cum autem legatur Ecclesia Romana multis schismatibus fuisse discissa, isto tamen nullum aut vehementius incanduit, aut diutius perseuerauit.

An. Christi 1178. Anno autem sequenti Alexander Papa Romæ celebrauit concilium, vbi ex diuersis terræ partibus factus est innumerabilis conuentus tam episcoporum quam etiā Abbatum.

Eodem vero anno innumerabiles pagani vincuntur Hierosolymis à paucis Christianis, Porro eodem anno scilicet ab incarnatione domini M. 178. quo magnum illud schisma inter Imperatorem Fridericum, & Papam Alexandrum est sopitum, sancta Hildegardis de tempore muliebri prophetauit in hunc modum: Anno, inquit, post incarnationem Christi M. 100. Apostolorum doctrina & ardens iustitia, quam in spiritualibus, & Christianis constituerat Deus tardare, & in hæsitationem verti cæpit, sed hoc muliebre tempus non tandiu durabat quantum vsque huc perstitit.

De bonis initijs Regni Philippi Francorum Regis.

Cap. XXII.

An. Christi 1179. Ex gestis Francorum. Anno domini M. 179. Philippus Ludouici Regis Francorum filius die omnium sanctorum Remis consecratur in Regem à Guillelmo auunculo suo de archiepiscopatu Senonensis, in archiepiscopum Remensem translato, astante Rege Angliæ Henrico ex vna parte coronam super caput Regis Frāciæ ex debita subiectione humiliter portante, cum ipse Philippus esset annorum 14. adhuc viuente patre, iam circiter septuagenario, qui regnauerat plusquam annis 40. Sed ægritudine paralysis, quæ gressum ei prorsus negauerat prægrauato. *Philippus Rex Francorum coronatur.* Hic Philippus optima initia habuit, & sicut Deum timebat ac reuerebatur, id etiam ab omnibus in curia sua manentibus obseruari firmiter præcepit. Quodque mirabilius est iuramenta, quæ ab aleatoribus frequenter in curijs vel tabernis enormia fieri solent, in tantum abhorruit, quod quando fortuito miles, vel alius quilibet ludens eo præsente iurabat, statim illum in flumine, vel in lacu aliquo proijci faciebat, & tale edictum firmissime seruari iussit in posterum.

Anno præfato Philippi Alexander Papa concilium Lateranense celebrauit. Ipso autem anno primo regni sui, bella contra eum cæperunt insurgere, & ipse cum esset ætate puer, non tamen pueriliter, sed viriliter ac strenue in omnibus agere cœpit. Nam primo quidem Hebo de Carantonio in pago Bituricensi cæpit tyrannidem in Ecclesias Dei exercere, & grauibus exactionibus clericos ibidem Deo seruientes opprimere. Quorū conquestione Rex audita cum manu valida terram ipsius vastauit, prædasque duxit, & in tantum ipsius audaciam repressit, quod necessitate compulsus ad pedes ipsius procidens ab eo veniam impetrauit, sub iuramento promittens, quod iuxta beneplacitum eius ecclesijs Dei satisfaceret, & de cætero se ab huiusmodi temperaret.

Philippus Rex pro ecclesiarum libertate pugnat. Similiter eodem anno contra filios iniquitatis Imbertum de Bello loco, & Comitem Cabilonensem contra regias immunitates ecclesias Dei grauare præsumentes, collecto exercitu terras eorum intrauit, ipsorumque superbiam atque tyrannidem cōfringens, ablata ecclesijs in integrum restitui fecit: Et quoniam hæc duo prima bella pro defensione ecclesiarū, & cleri libertate strenue gessit, postmodum in fraude circumeuntiū affuit illi dominus.

Ortis etenim simultatibus id est fictis odijs inter Principes regni quidam eorum facta conspiratione cōtra Regem, terras eius vastare cæperunt. Qui furore succensus cum infinito exercitu intra paucos dies illos omnes fugauit, ac potenter persequens, ad omnem voluntatem suam faciendam coegit.

Anno autem sequenti ipsa die Ascensionis Domini idem Philippus secundo sibi diadema imposuit, & tunc vxor eius Elisabeth apud sanctum Dionysium à Guidone Senonensi Archiepiscopo iniuncta fuit filia scilicet Balduini illustris Comitis Haenensis, neptis Philippi Flandrensium Comitis, qui ea die, vt moris est, ensem ante Regem honorifice portauit.

Eodem anno Ludouicus Rex pijssimus Philippi pater in vrbe Parisiensi obijt, & in ecclesia sanctæ Mariæ de sacro portu quæ dicitur Barbeel, sepultus est, quam ipse fundauit, super cuius corpus vxor eius Adela construi fecit sepulchrum miro artificio compositū ex auro & argento, & lapidibus, & ære, ac gemmis subtilissime decoratum. Anno etiam eodem Ioannes Episcopus Carnotensis obijt, qui socius sancti Thomę Cantuariēsis vitam ipsius scripsit, luna adhuc prima circa horam sextam apparet in festo sancti Thomæ sidere perlucido eam comitante, nec multo etiam ab ea distante.

Guido Archiepiscopus eo quod Iudæis Christianos obsequi patitur, exiliatur, & paulo post reuocatur.

De sancta muliere Alpaide.

Cap. XXIII.

Eo tempore claruit opinio sanctæ Alpaidis de Eudoto. Nec mirum si celebris in qua nimirum effulsit miraculum eminens ac præclarum. Nempe illi diuinitus collatum est annis multis in corpore degere, & corporalis cibi subsidio non egere. Hæc quidem genere infima, officioque bubulca, graui admodum atque diutino post est flagello attrita, adeo vt propter effluētē de toto corpore saniē, suis quoque fieret in horrorē. Sed qui contemptibilia mundi elegit, & infima, post longa patientiæ probamenta respexit humilitatem ancillæ suæ, & quo magis eam in camino tribulationum excoxit, eo digniorem effecit, corpus reintegrans, spirituali alimento sustentans. *1. Cor. 1. Luc. 1.* Ita vero sui facta est impotens, vt non nisi ab altero moueri queat. Iacens continue resupina prę ter caput, & dexteram membris cæteris sui vigore officij destitutis. Cumque nullum facile cibum posset traijcere, ad traijciendum tamen viaticum naturalem meatum habebat libere præparatum. Sic autem in corpore facta est perrexilis, & marcida, quippe intestinis præ longa introrsus inedia euacuatis. Attamen ita venusta & corpulenta quidem in vultu cernebatur, ac si delitiarum copia frueretur. Frequenter autem rapiebatur in excelsis, & Angelo duce freta, nunc pænarum loca, nunc beatorum percurrebat gaudia. Ad se vero rediens, quid, & cui proferret librabat caute, spiritu nimirum interius docente, quid & qualiter silere debeat, quidve proferre. In solennitatibus vero domini vel gloriosæ matris eius datum est illi plurimum sursum rapi, mundumque & omnia quæ in mundo sunt libero mentis intuitu comtemplari.

Cumque post vnum vel plures dies de altissima illa quiete regrederetur, velut de quadam amplissima luminis regione in tenebris traijci, velut molam quandam suæ mentis oculis, sicut ipsam referentem audiuimus, superponi videretur. Referebat quoque quia dum in illo raptu esset, vniuersaliter mundum in modum pilæ forma circuli circumscriptum aspiceret. Solem à terra maiorem, terram velut ouum in medio pendulam, & aquis vndique circuncinctam. Res vero rerumque rationes, & causas tam infinitas esse, tamque abditas, vt tātominus vnusquisq; capiat, quāto curiosius inuestigat, plurimumque in spiritu videbat absentia, plerumque

præuidebat & futura. Illud autem eo specialius quo tarius admirandum, fœminam scilicet editam & educatam rure, ruralique operi assuetam, tanto dono sapientiæ insignitam, tam prudentem in consilijs, tam circũspectam verbis. Etenim prudẽter eloquebatur, tam discrete consulebat, tam salubriter adhortabatur, vt luce clarius esset, ipsum *qui docet hominem scientiam*, in ea delegisse sedem, & in ea facere mansionem.

Psal. 93.

De hostia sacra, quam Rex Philippus in specie carnis vidit, & de quibusdam alijs.

CAP. XXIIII.

An. Christi 81. ANno domini M.181. apud Aurelianum die dominica circa festum beati Laurentij presbyter celebrans parauerat duas hostias propter viaticum, & processerat vsque ad orationem dominicam, videt illam quam manibus tenet, rubeo colore suffusam, & sanguinem ex ea inter digitos profluentem, eamque super altare in tribus locis transponit, vt in singulis, quantum ipsa continet tantumdem sanguine purpurauit. Populus occurrit, miratur sacerdos, illam sumit quam ipse parauerat reponendam. Rex autem Philippus, qui non longe est accurrit, & vidit hostiam in forma carnis viuidæ, & super corporale sanguinis guttas, siue etiam notas, cum transponeretur hostia ad modum hostię circulatas. Post modicũ apud Castrũ Carolã eadẽ hostia partim carnis, partim panis speciẽ repræsẽtat: in festo scilicet omnium sanctorũ dum priori celebrante, quod volente ipsam tripartire frangi non potest, sed integra manens per mediũ est replicata, & mox pars vna formam carnis induit; pars reliqua in pristina forma manet. Simile etiam quid accidit apud Soronam oppidum, aliud autem simile in territorio Vindocinensi. Apud Attrebatum quoque accidit simile. Hæc autem acciderunt propter hæresim in Vasconia pullulantem. Dux enim Saxoniæ iurat Imperatori se Saxoniam non intraturum, nisi prius exulauerit per septennium.

Ex chronicis. Anno sequenti Alexander Papa obijt, & Vbaldus Hostiẽsis, qui Lucius appellatur, succedit. Philippus comes Flandrensis, Odo Dux Burgundiæ, Guillelmus Archiepiscopus Remensis, & fratres eius conspirant in Regem. Rex autem per Brabancones terram comitis Stephani vastat, & comes Flandriæ terram regis. Henricus vero Rex Angliæ cum filio fert opem Regi. Illis autem mediantibus cõponitur inter partes Ægidius de tornellis, procurat negocia regni frater Roberti Clementis, qui fuerat tutor Regis prouidus, & fidelis. Horum frater Garmundus Abbas Pontiniaci eligitur in episcopum Antisiodorensem, sed quædam personæ ecclesiæ contradicunt. Garmundus autẽ & socij vtriusque partis penè omnes in Romano itinere moriuntur. Manuel Imperator Constantinopolis dum vixit latinos dilexit, latinamque vxorem duxit, & filio suo filia Regis Francorum datur vxor. Eo mortuo Andronicus se intrudit & se facit tutorem Imperatoris iuuenculi, eiusque instructu Græci irruunt in Latinos. Andronicus palatium inuadit, porcus inceditur, & vrbs miserabiliter peioratur.

Conspiratio contra Philippum regẽ.

An. Christi 1183. Anno domini M. 183. Aruerniæ proceres in pacis fœdera coniurant, Barbantiones vincunt, & eis circiter tria millia nullum suorum amittentes perimunt. Andronicus Imperatorem exterminat, & imperium vsurpat. Henricus, & Richardus fratres in Anglia discordant, & patri Richardi partem fouente. Post paucos dies Henricus moritur.

Lucius Papa ex vrbe perturbatur, multique ex suis excęcantur. Mitrati super asinos auersis vultibus ponuntur, & quia iurauerant se Papæ, taliter se repræsentant. Ipse autem Papa Veronam peruenit.

Saladinus Hierosolymam adijt, loca plurima profligat, repulsus abscedit. Philippus Rex Francorum Iudæos de regno suo expellit.

De vltione eiusdem in Iudæos, ex historia Francorum.

CAP. XXV.

AVdierat nempe multotiens idem Rex à pueris, qui cum ipso in palatio nutriti fuerant, quod Iudæi qui Parisijs manebant singulis annis Christianum vnum in opprobrium Christianæ religionis, quasi pro sacrificio in cryptis & fossis subterraneis latenter in die cœnæ, vel in illa sacra hebdomada iugulabant. Et in huiusmodi nequitia perseuerantes deprehensi multotiens, & igne combusti fuerant. Nam & sanctus Richardus cuius corpus in Ecclesia sancti Innocenti Parisijs in capellis requiescit, à Iudæis sic interfectus, & cruci affixus, fœliciter per martyrium migrauit ad dominũ, vbi etiam per eius intercessiones, operante Deo multa miracula facta fuisse referuntur. Venerabilis ergo Rex Philippus, quod viuente patre diu mente clausum gestauerat, & ob patris reuerentiam perficere formidauerat, in ipso sui regni initio, zelo Dei inflãmatus, aggressus est. Nam ad ipsius mandatum capti sunt Iudæi per totam Franciam in synagogis suis in sabbato, & primo quidem expoliati sunt vestibus & auro & argento. Eo siquidem tempore multitudo maxima Iudæorum Parisijs habitabat, qui de diuersis orbis partibus ob pacis diuturnitatem illuc conuenerant. Audierãt enim strenuitatem Regum Francorum contra inimicos, & pietatem in subditos. Illuc ergo diu conuersati in tantum erant ditati, quod fere medietatem vrbis sibi vendicauerant. Sed & contra Dei & ecclesiæ decretum Christianos in domibus suis seruos Christianos & ancillas habebant, qui etiam cum eis iudaizabant. Ciues quoque milites rusticos de suburbijs & oppidis, & villis supra modum vsuris grauabant, & quosdam etiam in domibus suis iuramento constrictos quasi captiuos in carcere detinebant. Sed & vasa sacra pro instanti ecclesiarum necessitate sibi nomine vadij supposita, tam viliter tractabãt, quod eorum infantes in calicibus offas in vino factas comedebant, & cum eis bibebant. Itaque timentibus illis, ne domus eorum ab officialibus Regis scrutarentur, quidam ex eis crucem auream, & euangeliorum codicem auro & gemmis deornatum, cum alis vasis in sacco reposuit, & in profundam foueam, vbi ventrem purgare solebat, pro dolor, vilissime proiecit, quæ omnia paulo post domino reuelante sunt inuenta.

Iudæi Francia expelluntur.

Contra Dei decretũ ideo hoc esse videtur vt Iudæo Christianus seruiat, eo quod filio ancillæ filium liberæ seruire non debet Genesis 21.

Dato itaque edicto à Rege, vt omnes Iudæi de regno eius exirent, quidam ad fidem Christi cõuersi sunt, quibus intuitu Christianæ religionis omnes possessiones suas integre concessit. Alij vero Barones & prælatos ecclesiæ donis & promissis allicere cœperunt, vt per eorum suggestionem & infinitam pecunię promissionem, animum Regis à proposito reuocarent. Sed Rex nec precibus, nec promissionibus rerum temporaliũ emolliri potuit. Illis ergo eiectis, eorumque possessionibus immobilibus ad fiscũ Regis deuolutis, Rex omnes eorum sinagogas quas scholas vocabant mundari iussit, & eas contra voluntatem omnium Principum, ecclesias Deo dedicari, ibique altaria consecrari fecit, vt vbi prius Christus more Iudæorum blasphemabatur, ibidem à clero, & populo laudaretur. Acta enim sunt hęc an. D. M.183. ætatis eiusdem Philippi 17. Regni vero 3.

An. Christi 1183.

De vltione eiusdem in Cotarellos.

CAP. XXVI.

EOdem anno in prouincia Bituricensi 7. millia Cotarellorum & eo amplius interfecti sunt ab illius terrę incolis in vnum cõtra inimicos Dei confœderatis: isti enim terram Regis vastando prædas ducebant, homines captos secum vilissime trahebant, & cum vxoribus captorum, proh nefas, ipsis videntibus, dormiebant. Sed, & ecclesias incendebant, sacerdotes, & viros religiosos captos secum ducentes, & in ipsis tormentis irrisorie cantores eos vocantes subsannabant dicentes:

In sacerdotes maxime debacchantur sicut hodie heretici faciunt.

Cantate nobis cantores, cantate, & confestim eis alapas dabant, vel cum grossis virgis eos cædebant. Quidam itaque sic flagellati, beatas animas domino reddiderunt: alij longa carceris custodia semimortui, data pro redēptione pecunia, ad propria redierunt. Denique peccatis hominum exigentibus, idem Cotarelli ecclesias spoliabant, & corpus Domini de vasis aureis vel argenteis, in quibus pro infirmorum necessitate reseruabatur extrahentes, pro dolor, & in terram viliter proijcientes, pedibus conculcabant. De corporalibus vero concubinæ eorum pepla capitibus suis componebant. Calices vero secum irreuerenter portabant, & malleis vel lapidibus confringentes distrahebant. Hæc videntes incolæ prouinciæ illius, domino suo Regi Philippo per litteras intimauerunt, acceptoque ab eo exercitu insultum in hostes vnanimiter fecerūt, & omnibus interfectis à minimo vsque ad maximum, de præda illorum multi ditati sunt.

Eodem anno idem Rex Parisius à leprosis extra vrbem manentibus, nundinas, sibi ac suis successoribus emit, & intra vrbem in foro, quod Campellis dicitur, transferri fecit, nemus quoque Vicenarum optimo muro fecit circumcingi. Quod audiens Henricus Anglorū Rex, feras per totam Normanniam & Aquitaniam colligi fecit. Quas in nauem positas, & ingeniose coopertas per fluuium Sequanæ longo scilicet aquarum ductu præfato Regi domino suo Parisios transmisit, qui eas in prædictum nemus includi fecit. Nec multo post idem inclytus iuuenis Henricus obijt.

Eodem tempore multi hæretici in Flandria combusti sunt ab Archiepiscopo Remensi Guillelmo, & Comite Flandrensium illustri Philippo.

De pace inter Regem Arragonensem, & Comitem sancti Ægidij miraculosè facta.

Cap. XXVII.

Erat autem dissentio, quæ magna fuerat ex longo videlicet tempore inter ipsum Regem Arragonensium, & Comitem sancti Ægydij Raimundum, quæ cum nulla ratione pacificari posset, cuidam pauperi Durando nomine, Deus apparuisse fertur in vrbe Aniciensi, quæ nunc Podium dicitur, eique tradidisse schedulam, in qua erat imago beatæ Mariæ virginis in throno sedentis, tenens in manibus pueri Iesu imaginem, & in circuitu impressam huiusmodi similitudinem: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi dona nobis pacem.* Quod audientes Principes cum vniuersis populis apud Anitium cōuenerunt in Assumptione beatæ virginis. Tunc illius vrbis episcopus cum clero & populo pauperem illum carpentarium in edito ponentes intentissimè audierunt, eo quod mandatum domini de pace reformanda inter eos audacter referente, & schedulam cum imagine beatæ virginis, pro signo omnibus ostendente vocem cum lachrymis eleuantes, mente promptissima se pacem seruaturos, sub iuramento promiserunt. In signum autem seruandæ pacis prædictum sigillum beatæ virginis in stanno impressum, ac pectori suppositum cū capuceis lineis albis ad modum scapularis alborum monachorum factis semper portauerunt, & quod mirabile est, omnes huiusmodi capucium cum signo portantes in tantum securi erant, quod si quis fratrem alterius aliquo casu interfecisset, & frater superstes fratricidam cū signo iam dicto occurrentem videret, statim morte fratris obliuioni data in osculo pacis illum cum lachrymis recipiebat, & in propriam domum inducens, victui necessaria ministrabat.

Rex Arragonum & Comes S. Ægidij quomodo in gratiā redierint.

De sancto Petro Clareuallensi, & bonis eius initijs, atque operibus.

Cap. XXVIII.

Florebat hoc tempore Petrus Monoculus Abbas Clareuallensis, qui sublimitatem generis sui semper quanta potuit dissimulatione celauit. Gigniaci vero nouicius factus est. In cibo enim nil vnquam facile præter commune sumpsit, de ipso communi multum, & sæpe sibi subducens, cucullam tantum habebat & tunicam. In hyeme præter solitum etiam vnam cucullam & tunicam habebat, Botis nunquam vsus est, nec etiam pedulibus nisi simplicibus. Vigilijs autē & iugiter & pertinaciter interfuit, vilis volebat videri, non humilis prædicari. Gratias singulares nec habuit, nec habere quæsiuit, nec politum eloquium, venustatem personæ industriam in negocijs sæcularibus, fauorabilem largitatem bona intima possidebat. In exterioribus se obscurum esse gaudebat. Nec sic obscurus, & vilis erat, vt ipse putabat. Sed apud recte iudicantes multum venerabilis & mirabilis erat. Nocte igitur quadam antequam veniret Gigniacum, vidit in visu noctis, quod aulam ingrederetur pulcherrimam, in qua sedes erat posita, & supra sedem sedens quædam domina vultus admodum reuerendi. Ingredienti autem in aulam occurrebant canes nigri & horribiles, qui impetu facto in eum lacerare eū volebant. Sed domina illa magna & venerabilis canes auctoritate sua magnifice fugauit, & Petrum ad se vocatum blandis sermonibus, & dulci demulcēs alloquio, securum esse iussit. Erat enim semper in eodem statu, à quo cum quidam Abbas familiaris eius quæreret quomodo ita idem semper esse posset, respōdit: Cum essem nouicius quasi quidam spiritus sensibiliter visus est mihi me intrare, & tunc vsque nunc spiritus ille, vis illa vel affectio, mihi quodammodo dominatur, regit me, & deducit velut ouem Ioseph, sparsum per exteriora frequēter introrsum colligit, alijs volentem intendere orationi cogit, ea quæ oculis ingeruntur aut auribus obstrepunt, facit aliquotiens non sentire, sicut dicit beatus Gregorius, quem perfectæ æternæ vitæ charitas absorbuit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit.

Petri monoculi visum.

Petrus semper in eodē statu.

Item de eodem.

Cap. XXIX.

Cum adhuc nouus esset in ordine, aliquando vigilijs interesset, alijsque psallentibus ipse stans in choro dormiebat, sensitque quasi tactum alicuius, qui pulsans eum suauiter excitauit, putauitque Priorē esse. Et euigilans, apertis oculis neminem vidit. Cumque hoc ei sæpe contigisset, & sæpius excitatus excitatorem non videret, intellexit diuinam esse virtutem, & ægre ferebat, quod se ei offerebat & se non ostendebat. Quadam igitur nocte dum solitum excitatorem sensisset oculos citius aperuit, & intentus vidit sibi astare iuuenē splendidum, & quasi aureos habentem capillos, qui statim ab illo discedens per medium chorum ibat morose, & manifeste incedens postquam ita diu apparuerat disparuit. Media nocte dominica cum fratres psallebant, & ipse cum illis, tunc dolor capitis eum inuasit tam vehemens, scilicet vt chorum egredi cogeret. Et cum se propter hoc moueret, audiuit vocem dicentem sibi: *Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero:* Hac igitur voce confortatus remansit, & post modicum iterum inualescente dolore iterum egredi disponebat, & iterum insonuit vox præmissa, totaque ipsa nocte, & sequenti dominica vsque ad finem conuentualis missæ non cessauit conflictus ille doloris, & confortatio vocis. Cumque in ordine suo accessisset ad cornu altaris, & communionem acciperet, in ipsa inclinatione visum est ei, quod lapis magni ponderis de capite suo corrueret. Et protinus se erigens, & sanctam eucharistiam sumens, ab omni illo dolore sanatus est. Quidam autem religiosus ei familiaris, tentatus aliquando de nostræ fidei ratione, quæsiuit ab eo in confessione sua, si aliquando talem tentationem sensisset. Qui ait: Non inficior me tali plerumque cogitatione pulsatum, sed multiplex experimentum fidei omnem meam talem infirmitatem fugauit. Quæsiuit ille quod esset experimentum illud.

Psal. 17.

Dolorem capitis quo modo superauit.

Multum, inquit, de Deo sensi, & aliquando tale aliquid, quod cum sentire desijt, grauius tuli, quam si in clibanum ardentem proijceret.

Qualiter factus est Abbas Vallisregis, & post Gigniaci, & quid ibi egerit.

CAP. XXX.

FActus est autem prior Gigniaci, deinde Abbas Vallisregis, quam electionem talis visio præcessit. Videbatur Abbati qui tunc præerat Gigniaco candelabrum ardens & lucens ante altare maius positum, subito per maiorem vitream exire. Post modicum electus est. Quidam autem de mercenarijs vallisregis mercecedem à cellerario exigens habere non poterat, cellerario asserente de iure ei reddendam non esse. Cumque mercenarius ad Abbatem hoc referre vellet, qui tunc ægrotabat, non poterat, quia celerarius eum intrare non sinebat. Furens igitur ille ad vnam de grangijs finitimis accessit ferens prunas ardentes in cacabo vt eam incenderet. Hæc eo cogitante, ecce affuit Abbas, & quid agere vellet inquisiuit. Expauit viso Abbate stupore vehementi, & totum propositum causamque propositi confessus est. Cui Abbas; ne facias, inquit, hoc. Cras ad me in infirmitorium veni, & mercedem tibi iubebo restitui. Fecitque ille vt sibi fuerat imperatum. Emissoque homine cum spe certæ mercedis habendæ, dixit Abbas seruienti sibi fratri Nicolao. Vere frater si nos de domino cogitaremus, Deus cogitaret de nobis, conijciens ille eum aliquid magnum audisse, insecutus est hominem abeuntem, & prudenter ac ingeniose polliciens se celare consilium, & accelerare negocium rei gestæ narrationem extorsit. Vocatus enim ibat ad electionem Abbatis Gigniacensis. Orabat autem mente dominum, vt sibi inspiraret ad cuius electionem aspirare deberet. Hæc eo cogitante & orante, audiuit vocem dicentem sibi: Cum ad locum illum veneris, quod requiris agnosces, iam locum illum attingebat, & voti compos nondum erat. Orante illo attentius, vox iterum: Interroga monachum illum, qui tecum vadit. Ipse enim tibi dicet quis futurus sit Abbas. Accersito statim Roberto dixit ei Abbas: Pergimus Gigniacum, & credo, quod ex me plurimum pendebit electio. Vos qui fratrū mores cognoscitis, dicite mihi quem digniorem hoc officio iudicatis. At ille incunctanter ait: Nullum vobis ait, digniorem iudico, nullum inquit, alium nominabo. Ventum est Gigniacum, & vnanimi consensu omnium absque vlla contradictione electus est in Abbatem. Porro antequam eligeretur, quidam frater religiosus nomine Nicolaus, cui diu functus est officio cantoris, precabatur iugiter dominum, vt ei idoneum prouideret Abbatē. Cui quodam tempore Dominum deprecanti quædam vox manifeste sic ait: Nicolae habebis Abbatem, & ille ostendet tibi quid te oporteat facere. Ostensurus enim erat omnibus veræ religionis & sancti feruoris exemplum. Henricus Comes Campaniæ precatus est aliquando [illegible] Dei, vt pro se Dominum precaretur. Celebrauit autem ille missam intercessurus pro eo. Expleto enim mysterio cum ille ducturus extremam collectam ad suos se conuertisset ministros, apparuit ei Comes absens *signum crucis* habens in veste.

Qualiter factus est Abbas Clareuallis, & quid ibi egerit.

CAP. XXXI.

ORabat aliquando sanctus in quadam ecclesia, & oranti astiterunt sanctus Malachias, & sanctus Bernardus. Qui conuersus ad ipsos orationem & intentionem direxit. Cui vnus eorum dixit: Tu eris Abbas Clareuallis, quo dicto disparuerunt. Et ille territus remansit, quia hoc nunquam fieri voluisset. Non multo post Abbas Gerardus Clareuallis Gigniacam venit, vbi tunc erat Hugo de Basochijs qui grauiter in ordine deliquerat, cuius offensam præfatus Gerardus regulari seueritate vendicauerat. Et erat ille Hugo cum fratribus ægris corpore, mente iacens infirmus. Et cum disponeret Abbatem occidere, sedebat in vestibulo domus infirmorum frater quidam religiosus Haymo nomine, natione Remensis. Tunc vidit ille Haymo duas personas horribiles introire in infirmitorium. Abbas autem Gerardus nocte illa vigilijs interfuit. Et dum iret propter necessitatem in dormitorium, Hugo, in insidijs positus, ferro ad facinus præparato, illum lethaliter vulnerauit. *Gerardus Abbas ab Hugone trucidatur.* Qui vixit vsque in diem sequentem. Circa vesperum positis coram ipso fratribus dixit: *Dirige me Domine in veritate tua &c.* & hoc dicto obdormiuit in domino. *Psal. 24.* Tunc factus est Abbas Henricus quidam vir potens in opere & sermone, qui post modicū in episcopum cardinalem assumptus est. Petrus autem ad electionem citatus aufugit, qui tamen absens electus est. In eodem itinere cum Monachi Clareuallenses deferrent corpus Abbatis Gerardi apud Clareuallem, & venissent cum corpore apud Cathalanum, & Petrus tristis deduceret corpus. Idem Gerardus apparuit Petro Abbati Gigniaci dicens. Noli contristari de morte mea, quia cum domino nostro Iesu Christo sum. Cum veneris ad Clarauallem facies obsequium meum, & sepelies me. Cum ergo idem Petrus rogatus ab alijs Abbatibus, vt cantaret missam pro defuncto, & cum esset in canone missæ apparuerunt ei sanctus Bernardus & Malachias, vnus ex vna parte altaris, & alius ex alia dicentes: Noli dubitare, quod Abbas Gerardus sit socius Angelorum & gloriæ æternæ.

Iterum de quibusdam gestis ac dictis, & de morte ipsius.

CAP. XXXII.

PApa Romanus audita eius fama, vocauit eum, & peccata sua ei confessus est, & sacram eucharistiam de manu eius suscepit, & etiam habitum Cisterciensis ordinis suscepisset si vir Dei permisisset, sed sumptus necessarios dedit ei ad faciendam illius ordinis vnam Abbatiam. In quadam Gallicana Ecclesia orta est dissensio inter clericos de electione Pontificis, & præsens erat Cardinalis Romanus, compromiserunt in eum clerici, quod è duobus quos illi nominauerant, illum eligerent quem nominaret, Cardinalis autem virum sanctum consuluit, quis de duobus illi melior videretur. Qui respondit: In duobus falsis denarijs melior inueniri non potest.

Cum adhuc esset in valle Regis, Abbas ex violentia morbi capitis alter è duobus oculis eius totus liquefactus effluxit. & factus est Monoculus. Qui postea iocādo dicere solebat, vnum se de inimicis suis euasisse, & se plus à residuo, quam à perdito formidare. Dixit ei aliquando quidam religiosus familiaris equitans iuxta eum: Præcedamus eos qui nos præcedunt, vt procellam huius pulueris euadamus. Qui respōdit: Si præcedamus erunt ipsi in sorte qua sumus, & pœna reuersura est in capu ista suum.

Quodam messionis tempore exiuit cum fratribus ad laborem. Dum quoque Monachi pausarent in silentio, vidit Abbas tres mulieres pulcherrimas venientes per fratres. Quarum vna cæteris mirabiliter præcellebat. Tunc Abbas iuit obuiam illis, & ait, certe multum audaces estis, quæ sic inter nos venistis. Nonne bene scitis, quod mulier non debet venire inter fratres scilicet de ordine nostro? Tunc illa præclarior cæteris ait: Ego, inquit, bene debeo venire inter meos. Ego enim sum Mater Domini nostri Iesu Christi Maria, quæ venio visitare messores meos, & ista est Maria Magdalena, & ista est Maria Ægyptiaca. *Beata virgo ei apparuit.* Quo audito Abbas cecidit ad pedes eius. Quam cum vellet amplecti, illa euanuit. Eo mortuo, quidam frater vnum de dentibus eius pro reliquijs extrahere cogitauit, putans se hoc facile facturum,

quia

quia mortuus os apertum habebat, cumque se ad hoc faciendum præpararet, os ita clausum, & obstructum repperit, vt propositum impleri non posset.

De Hugone Abbate Bonevallis.

CAP. XXXIII.

EX *gestis eius*. Eo tempore multa sanctitatis gratia florebat Hugo venerabilis Abbas Bonevallis, qui iuuenis relinquens sæculum conuersus est in domo Cistercienss ordinis & cæpit valde religiose conuersari. Post hæc tentatus valde, cogitabat ad sęculum redire. Hęc igitur cogitans intrauit templum,& orauit lachrymis & flexis genibus tetendit manus ad cœlum, & vidit super altare matrem misericordię vestitam lumine sicut vestimento. Et visum est ei, quod videret Iesum filium eius iuxta eā,& quomodo annūciatus fuerat ab Angelo, & de virgine natus,& pastoribus nūciatus,& quomodo circūcisus,& à Iudæis captus,& flagellatus,& illusus,& crucifixus,& quomodo resurrexit tertia die,& post 40. ascendit in cælū. Cū hæc omnia videret, dixit ei domina nostra: *Viriliter age,& confortetur cor tuū in domino*, & certus esto te ammodo talibus tētationibus non pulsandū. Post hæc cæpit nimijs abstinentijs se affligere, ita vt penè sensum & memoriam perdere videretur. Interea sanctus Bernardus, qui tunc adhuc viuebat venit ad eum per Dei prouidentiam,& iussit eum mitti in infirmitorium, & vt ei singulis noctibus vigiliæ cantarentur priusquam cæteris infirmis, quatenus postea haberet generalem licentiam loquendi vbi vellet, & ita per Dei misericordiam in breui conualuit. Tunc cœpit in eo religio multa ferueścere, nec multo post Abbas factus est Bonevallis.

Psal. 26.

S. Bernardus qua ratione Hugonem curauerit.

Monachus qua parte in proposito cōfirmatur.

Sub hoc sancto viro factus est quidam iuuenis nouicius valde feruens in suis principijs, qui postea tentatus valde cogitauit ad sæculum redire, & hanc cogitationem confessus est Abbati, qui cępit ei suadere vt remaneret, sed nihil profecit. Tunc Abbas ait, *fili miserere animæ tuæ placens Deo, ne perdas gloriam tibi paratam.* Ego enim spondeo tibi, fideiussorem sponsionis huius meipsum statuo, quod si tu remanseris, sanctorum Angelorum æternus socius eris. Ad hæc verba confortatus ille in domino perstitit,& optime postea conuersatus est. Qui duobus annis antequam moreretur grauissima infirmitate laborauit. Ad quem confortandum missus est sanctus Iob cum maxima claritate qua totum infirmitorium repletum est. Ego, inquit, sum Iob, quem pater misericordiarum,& Deus totius consolationis misit ad consolandum te: sicut ego in tali infirmitate patiens fui, sic & tu, & ideo mecum florebis in gloria mea, & cras eris mecum, & metes quod seminasti, quod & factum est. Nō multo post apparuit Abbati suo in gloria magna reddens ei gratias, quod per eius admonitionem in ordine perstiterat.

Eccl. 30.

Ad eum cōsolandū Iob mittitur.

Sub eodē viro sancto facti sunt nouitij clericus vnus, & miles vnus perfidus, & dolosus, qui in eodem anno duo castella tradiderat & destruxerat. Huic autem militi dormienti videbatur in visu noctis, quod in puteum caderet tam profundum, vt tres dies consumeret cadendo donec ad profundum perueniret. Quod cum Abbati sancto retulisset, ille interpretatus est puteum abyssi infernalis in quo casurus erat si ordinem relinqueret. Et ideo monebat illum, vt remaneret. At ille noluit, sed recessit, & cum recessisset tertia die ab inimicis suis interfectus est, clericus autem similiter victus, confessus est Abbati tentationem suam, quē consolans Abbas promisit ei, quod si remaneret, Regina mundi pro anima eius veniret,& duceret eum in requiē suam, quod & factum est: nam pridie quam moreretur apparuit ei domina nostra dicens, se venire propter eum & quod in crastina futurus esset in requie æterna, & ita contigit.

Iterum de gestis eius contra dæmones.

CAP. XXXIV.

IN annunciatione beatæ Mariæ virginis, cum idem Abbas excitaret fratres in choro ad vigilias, vidit diabolum in medio choro stantem, in forma horribili, ita vt ipse Abbas præ timore caderet. Qui leuatus à fratribus, signauit se & redit ad sedem suam: In crastino narrauit Abbas in capitulo, quid vidisset, & dixit aliquem de fratribus esse in criminali peccato, propter quem diabolus venerat. Quo audito omnes timuerunt, sed qui reus erat celauit conscientiam suam. In altero crastino iterum dixit Abbas, adhuc diabolum esse inter illos,& tunc fratres confessi sunt, & acceperunt singuli disciplinam precantes Dominum, vt rei conscientiam reuelaret Abbati. Quod & factum est. Tunc Abbas reum traxit in partem, & dixit ei peccatum suum, quo audito ille cecidit ad pedes eius, rogans veniam sibi dari,& pœnitentiam secundum voluntatem Abbatis sibi iniungi. Quo facto diabolus vltra non comparuit. In quadam villa Bonevallis, Abbas quidam genere nobilis, sed moribus degener, dignis ex causis ab hoc sancto viro depositus est, & alius dignior in loco eius substitutus. Cumque post hoc factum sanctus Hugo decederet, quidam garrulus familiaris depositi cæpit ei detrahere, & publice dicere, quod propter inuidiam magis quam propter iustitiam eum deposuerat. Quo audito sanctus Hugo, manibus extensis in cælum, rogauit Deum vt manifestaret se pura & recta intentione hoc fecisse, & mox ille garrulus insaniens cæpit discurrere per totam curtem Abbatiæ, & comedere stercora pecorum, quæ ibi erant, quo viso misertus eius vir sanctus orauit pro eo & sanatus est.

Dæmon apparet ob peccatum alicuius fratris non confessi.

Peccatoris secreta confessio.

De his, quæ gessit circa morientes.

CAP. XXXV.

IN domo Bonevallis erat quidam monachus feruens qui cum esset debilis corpore, semper tamen tenebat conuentum. Tandem incidit in paralysim, & diu languit in infirmitorio. Ibi erat etiam magister nouitiorum, Ioannes nomine, infirmus vsque ad mortem. Cui seruiebat quidam frater nomine Benedictus: ad quem Ioannes ait: Frater Benedicte audis, quæ ego audio? cui ille: Nihil audio, quid audis tu? Ego inquit audio voces Angelorum psallentium tanquam vocem citharedorum multorum, qui veniunt pro anima nostri paralytici, & ego cras eum sequar. Sed festina pulsare tabulam, quia anima eius multum festinat egredi, tunc frater Benedictus iuit considerare qualiter ille paralyticus se haberet, & vidit eum iam grosse anhelantem. Cucurrit ergo pulsare tabulam, & antequam fratres omnes essent congregati, migrauit ille paralyticus. In crastino vero Ioannes quidam famulus Cellerarij Bonevallis infirmatus est, vsque ad mortem, & confessus est peccata sua Monacho confessori pauperum, & dixit ille quoddam peccatum, quod Monachus ille timuit recipere, & iniunxit illi infirmo, vt hoc confiteretur Abbati, quod ille concessit, si viueret. Abbas autem tunc præsens non erat, sed in via. Interim vero famulus ille mortuus est, Abbas autem cum redisset de via post completorium, & sederet in lecto, volens se discalciare, vidit illum mortuum ascendentem gradus dormitorij, qui veniens ante illum, cecidit ad pedes eius veniam petens, rogans humiliter, vt confessionem suam audiret, dicens se missum ad eum propter hoc. Et confessus est cum tanta lachrymarum abundantia, quod etiam Abbas motus est ad lachrymas,& plorauerūt ambo in tantum, vt manica cucullæ Abbatis valde humectaretur. Post absolutionem mortuus rogat humiliter Abbatem, vt oraret

Mortuus ad confitendum Abbati redit.

pro

pro se, quia ipse in magnis tormentis erat. Et dum Abbas vellet tactu probare vtrum in corpore esset, an in spiritu mortuus euanuit. In Crastino autem Abbas quæsiuit à confessore pauperum, si mortuus ille tale crimen cōfessus fuisset, qui respondit. Etiam,& quomodo illud nostis? Ab ore, inquit, eius audiui.

Quidam iuuenis Monachus in eadem domo nuper decesserat, cuius mater postea viso Abbate cæpit anxie flere de filio suo, quam ille consolans ait: Noli flere, certa esto quod filius tuus in magna gloria est, & scio qualiter vixerit,& quam sanctè, quo audito mater eius recepit consolationem. Non multum post cum idem Abbas oraret, apparuit ei Monachus ille in vultu clarissimo, & salutauit eum, quem Abbas recognoscens ait: Quomodo est tibi fili mi? qui respondit. Bene domine sicut vos videtis.

De his quæ gessit circa viuentes.

CAP. XXXVI.

Qvidam conuersus de alia domo propter culpam suam missus fuit Bonamuallem, vbi infirmatus est vsque ad mortem. Abbas autem visitans eum rogauit eum, vt secure confiteretur peccatum suum de quo infirmabatur, quod ille nunquam confiteri voluerat, nec etiam Abbati proprio. Ille autem negauit totum, & petijt sibi dari corpus domini. Abbas autem Hugo suadebat ei, vt non præsumeret corpus domini sumere nisi bene confessus fuisset. At ille dicens se bene esse confessum, instituit vt ei afferretur corpus domini, quod cum presbyter attulisset, & in os eius posuisset, ille statim clamare cæpit. Quid faciam miser, quid faciam? Tunc presbyter abstulit ab eo corpus domini, quod super linguam tenebat, & mox ille expirauit.

Conuersus peccatū suū confiteri nolens male perijt.

Item Abbas aliquando infirmatus intrauit in infirmitorium,& vidit columbam niue candidiorem super humerum monachi infirmati, quam cum idem monachus vellet apprehendere, illa volans venit ad Abbatem, & intrauit in sinum eius, & postea exiuit per aperturam tunicæ Abbatis, & fixit rostrum suum in aure eiusdem Abbatis, dicens ei verbis humanis: *In nomine patris & filij, & spiritussancti para te, para te, mandat tibi beatus Bernardus, vt vadas facere pacem inter Papam, & Imperatorem Alemaniæ, qui sancti admonitione suscepta, pacem inter eos postea perfecit.*

De dissentione & pace inter Regem Francorum, & Comitem Flandrensium.

CAP. XXXVII.

Anno domini 1184. orta est dissensio inter Philippum Regem Francorum, & Philippum Flandrensium Comitem pro terra, quę Viromandia dicitur. Hanc enim præfatus Comes multo tempore Ludouico Rege viuente, cum pace & quiete licet iniuste possederat, & adhuc pertinaciter retinere volebat. Ob hoc Rex exercitum versus vrbem Ambianum collegit, cuius multitudinem & robur Comes cum populo suo videns atque timens, fugæ præsidium quæsiuit. Habitoque cum suis consilio principem militiæ Regis Theobaldum Blesensium Comitem, Franciæ Senascallum, ac Gulielmum Remensium Archiepiscopū ipsius Regis auunculos per inter nuncios vocauit, ipsisq; mediātibus Regi totam Viromandiā restituit. Castrum tamen sancti Quintini, atque Peronam tantum ad vitam suam sibi dimitti petijt,& obtinuit. Referebant autem boni viri Ambianenses canonici, quod dum Rex iuxta castrum, quod Bonas dicitur, moram faceret, tam homines quam equi totius exercitus, insuper & equi trahentes bigas per campos messes conculcauerunt. Insuper, & maximam partem cum fasciculis pro pabulo colligentes equis ad comedendum dederunt, ita quod

An. Christi 1184.

nihil penè virens super terram remansit. Erat enim tempus, quando messis in spica est, & flores producit. Verum succedente tempore Deo operante miraculose contra omnium opinionem ita plene, & abundanter messis restituta est, vt post granorum excussionem, & areæ ventilationem, centuplum æstimatum inuenirent, non tantum de spicis conculcatis, sed etiam de his quæ cum fasciculis sectæ, & equis ad comedendum fuerant datæ. In loco autem vbi exercitus Flandriæ collectus fuerat, ita virentia omnia sunt desiccata, quod etiam herba super terram in ipso anno non est ibidem reperta.

De succursu terræ sanctæ misso à Philippo Rege.

CAP. XXXVIII.

Eodem anno Patriarcha Hierosolymitanus,& prior hospitalis transmarini,& magister templi, venerunt ad Regem Philippum portantes claues vrbis, & sepulchri domini, rogantes, vt terræ sanctæ præstare dignaretur succursum. Intrauerant enim Saraceni Christianorum terras, & multos etiam ex eis interfecerant, plurisque captiuos secum duxerant, multos etiam ex fratribus hospitalis & templi militibus occiderant. Interim etiam magistro templi defuncto, duo superstites Parisios venerunt, & ab episcopo Mauritio cum clero & populo honorifice suscepti sunt. Rex etiam omnibus alijs negocijs omissis, eos in osculo pacis recepit, præpositis terræ suæ diligenter præcipiens, vt vbicunque per terram suam irent, de redditibus suis eisdem necessaria ministrarent. Cognita quoque causa qua venerant, conuocato generali consilio, prælatis omnibus ecclesiarum, auctoritate regia mandauit, vt per frequentes prædicationes subditos admonerent, quatenus pro fidei Christianæ defensione contra crucis inimicos Hierosolymam peterent. Ipse quoque de concilio Principum illuc transmisit strenuos milites cum multitudine peditum armatorum, de proprijs redditibus sufficientes ministrans sumptus. Post aliquot dies dum Rex Parisios in aula deambularet, venit ad Palatij fenestras, vnde sequanam inspicere posset, sentiensque, & ferre non sustinens fætorem intolerabilem, quem rhedæ per vrbem transeuntes lutum resoluendo procreauerant, arduum opus excogitauit, quod omnes sui prædecessores ex nimia grauitate, & operis impensa aggredi non præsumpserant. Conuocatis enim Burgensibus ac præposito, vicos omnes ac vias totius vrbis præcepit duris ac fortibus lapidibus sterni. Ad hoc quidem nitens, vt nomen antiquum auferret ciuitati, Lutetiam enim à luti fœtore prius eam nominauerunt, sed gentiles quondam nomen huius propter fætorem abhorrentes à Paride Alexandro filio Priami Regis Troyę Parisios vocauerunt.

Vnde Lutetia dicta.

De quibusdam incidentibus eiusdem temporis.

CAP. XXXIX.

Anno domini M. 185. in media quadragesima factus est terræmotus in Gothia, & in sequenti mense Aprilis eclypsis lunæ particularis.

An. Christi 1185.

Eo tempore Guillelmus Abbas ecclesiam beati Dionysij tepide regebat, quod Rex grauiter ferens, alium illi ecclesię rectorem prouidere satagebat. Quadam ergo die dum Rex per villam beati Dionysij trāsisset, & in Abbatiā descēdisset, hoc audito territus est Abbas, petebat enim tūc ab eo Rex mille marcas argenti. Cōuocatis fratribus in capitulum seipsum deposuit. Dataque Rex eligendi licentia; statim Hugonem eiusdem ecclesiæ priorem vnanimiter ab omnibus electum, in ipso capitulo confirmauit; tali tamen conditione, regiaque prohibitione adiecta, vt in illa nouitate promotionis suę nulli de parentela, vel curiæ regis clerico, vel laico munus aliquod daret vel promitteret, ipse itaque

Hugo ad benedictionem suam celebrandam meldensem, & Siluanectensem episcopos, conuocauit, qui duo ex antiqua Romanæ Ecclesiæ institutione tenentur Ecclesiæ beati Dionysij in consecratione altarium, seu in ordinatione monachorum vicissim subuenire, & præcipue Meldensis.

Dum hæc in Francia gerebantur, nuncij missi sunt à Bele Rege Vngariæ, Pannoniæ Cromatiæ, Anaritiæ, Dalmaciæ, & Ramnæ ad Regem Philippum, vt darct ei sororem suam Margaritam in vxorem, quondam scilicet Angliæ Reginam, Henrici iunioris defuncti relictam, sub quo beatus Thomas Cantuariensis passus est, cuius petitioni Rex benigne acquieuit, nec non & nuncijs dona regalia tribuit.

De Abbate Ioachim.

Cap. XL.

EO tempore Abbas Ioachim de Calabriæ partibus venit ad Vrbanum Papam, morantem apud Veronam, de quo scilicet Ioachim fertur, quod cum prius non multum ab homine doctore didicisset, donum intelligentiæ diuinitus accepit, adeo vt facunde, & discrete quaslibet scripturarum difficultates & obscuritates enodaret. Dicebat itaque mysteria quædam Apocalypsis hactenus latuisse, sed nunc in spiritu suum prophetiæ clarescere, sicut ex opusculo quod scripsit legentibus liquerit. Dicit enim, quia sicut scripturæ veteris testamenti 5. ætatum sæculi ab Adam vsque ad Christum decursarum historias continent, sic liber Apocalypsis ætatis sextæ à Christo scilicet inchoatę decursum exponit. Ipsamque ætatem sextam in sex ætatulas dispartitam, easque singulas singulis huius libri periodis satis congrue designatas. Dicit quoque hæc reuelata fuisse in finę ætatulæ quintæ atque in proximo succedere sextam, in qua scilicet tribulationes varias, multiplicesque pressuras perhibet emersuras, sicut in apertione sigilli, & in sexta libri periodo vbi de ruina Babylonis agitur, patenter ostenditur.

Id vero in libello eius præ cæteris notabile ac suspectū habet, quod mundi diffinit terminum, & infra duas generationes, quæ iuxta ipsum annos faciūt 60. arbitratur implendum. Fertur itaque multa scripsisse librosque suos domino Papæ corrigendos obtulisse. Nam & in quibusdam errasse dicitur, & tamen ei multa de futuris reserata fuisse referuntur. Vnde & postea duobus regibus Franciæ scilicet & Angliæ in itinere trāsmarino apud Massanam vrbem Siciliæ hyemantibus, idem Abbas vocatus dixit nōdum liberationis Hierusalem adesse tempus, super his autem quæ scripsit de futuris temporibus nos rerum incertarum præsagium relinquere conuenit iudicio posteriorum.

An. Christi 1186. Anno domini M.186. obijt Parisijs Godefridus Comes Britanniæ tertius, filius Henrici Regis Anglorum, & in ecclesia beatæ virginis ante altare annuente Rege Philippo sepultus est honorifice.

Eodem anno Philippus Rex liberat Virgiacense castrum à longa obsidione Ducis burgundię pluresque viderunt & pluries formam ignis in modū domus igneæ per cœlum discurrere. Henricus Friderici filius à patre præficitur Italiæ, & vxorem duxit Constantiam filiam Rogeri regis Siciliæ. Inter ipsū & Papā simultas oritur, ita vt Papæ apud Veronam moranti, aliquo progrediēdi facultas denegetur, & itinerantibus iniuriæ plures inferantur. Philippi Regis soror in Hungariam ducitur Regi Vngariæ desponsanda.

Vrbanus huius nominis tertius Papa fit, & Petrus Abbas Clareuallis obijt.

An. Christi 1187. Anno sequenti Saladinus totum sibi subijcit orientem, à quo etiam capta est Hierusalem. Eodem anno 8. Kal. April. fuit eclypsis Lunæ pæne vniuersalis.

De mendacio Astrologorum, & vanitate Histrionum.

Cap. XLI.

EOdem anno Astrologi orientales & occidentales scilicet Iudæi & Saraceni, & etiam Christiani miserunt literas per diuersas mundi partes, prædicentes, & absque dubio asserentes in Septembri futuram validorum ventorum tempestatem ac terræmotum, & mortalitatem hominum, seditiones etiam, & discordias, regnorum mutationes, & alia multa comminantes in hunc modum. Sed aliter fore, quam diuinando prædixerant, manifeste probauit euentus subsequens rerum. Astrologi ludere hominibus voli[...]

Cum autem in curijs Regum vel principum frequēs histrionum turba conuenire solebat, vt ab eis aurum & argentum, & equos seu vestes, quas sępe Principes mutare solent, verba ioculatoria varijs adulationibus plena, proferendo ab eis extorqueant, videns Rex Philippus hæc esse vana, & animæ saluti contraria, mente promptissima Deo promisit, quod omnes vestes suas, quam diu viueret intuitu Dei pauperibus erogaret, malens nudum Christum in pauperibus vestire, quam adulatoribus vestes dando peccatum incurrere, quoniam histrionibus dare, est dæmonibus immolare. Hoc si quotidie Principes attenderent, nequaquam tot lecatores per mundum discurrerent. Vidimus autem Principes quosdam vestes diu excogitatas, & varijs florum picturationibus artificiosissime elaboratas, vix euolutis 7. diebus, proh dolor, histrionibus scilicet diaboli ministris ad primam vocem dedisse pro quibus forsan 20. aut 30. vel 40. marcas argenti impenderant, de quo nimirum precio tot inde pauperes per totum annum victui necessaria percipere potuissent. Histriones aula sua e[...]egit Phili[...]pus.

De dissentione inter Regem Franciæ & Angliæ & de castri Radulphi obsidione.

Cap. XLII.

EOdem anno orta est dissentio inter Regem Philippum, & Regem Anglię Henricum. Philippus enim à Richardo eius filio Comite Pictauensi pro eodem comitatu homagium petebat, quod ille à patre instructus de die in diem dissimulabat facere. Petebat etiam ab ipso Rege Angliæ Gisortium, & alia castra adiacentia, quæ pater suus Ludouicus filię suæ Margaritæ pro dote tradiderat, quando eam Henrico Regi filio maioris Henrici matrimonio copulauerat. Ea tamen conditione, vt si prolem ex ea non susciperet, post ipsius Henrici mortem, ad Regem Franciæ dos rediret. Super his quęstionibus frequēter à Rege Philippo Rex Angliæ citatus fuerat, sed fictas semper proponendo dilationes, eius curię iudicio stare in dies protelabat. Itaque Philippus infinito exercitu collecto in pago Bituricensi Aquitaniæ fines ingressus, castrum Isoldunum, & Gratiacum, & alias quāplures munitiones cæpit, & terram vsque ad castrū Radulphi depopulauit. Tunc Rex Henricus & Comes Richardus exercitum contra Frācos adduxerunt, eosque ab obsidione castelli Radulphi amouere conati sunt; sed cum Rex Philippus acies bellatorum contra eos ordinari fecisset, timentes illi solitā Francorum audaciam, viros religiosos, cum legatis Romanæ ecclesiæ, qui etiam pro pace reformanda tunc venerāt, ad regē Philippum miserunt, qui ex parte illorum præstita cautione firmarēt, quod ipsi de tota querela, secundū iudiciū curiæ Regis Franciæ plene satisfacerēt, & sic datis inducijs ad propria redierunt. Verum dum ibidem Rex in obsidione moram faceret, Comes Richardus multitudinem Cotarellorum illuc pro succursu transmiserat. Quibus ante beatæ Mariæ virginis Ecclesiam in platea cum tesseris ludentibus, vnus ex eis verba blasphemiæ prorupit in beatam virginem

&

& in Deum, quia denarios quos male acquisierat male- etiam perdebat. Deinde furibundus eleuatis oculis, imaginem beatæ virginis in porticu toruo vultu respiciens, iterumque blasphemias in eam congeminans, lapidem coram omnibus in ipsam imaginem proiecit, & brachium imaginis pueri Iesu, quam illa tenebat in manibus, fractum in terram deiecit, de qua fractura sanguis abundanter in terram fluxit, vt multi qui in obsidione fuerant retulerunt; multique de illo colligentes à varijs morbis curati sunt. Brachium autem sanguinolentum Ioannes, qui dictus est, Sineterra, filius Regis Angliæ iunior pro reliquijs secum cum honore portauit, & infælix ille Cotarellus à dæmone quo prius agebatur eodem die arreptus, miserrime vitam finiuit. Monachi vero ipsam imaginem inter ipsam ecclesiam cum laudibus intulerunt, vbi ad honorem Christi & matris eius, multa miracula postea facta sunt.

[Mi]raculum.

De amissione sanctæ crucis.

Cap. XLIII.

INterim autem dum hæc agerentur venerunt ad Philippum Regem nuncij transmarini, cum gemitu referentes, quod Saladinus Rex Syriæ, & Ægypti terras Christianorum inuaserat, multosque de fratribus hospitalis & templi militibus cum episcopis, & Baronibus illius terræ, & multa Christianorum millia trucidauerat, & crucem quoque sanctam & regem Hierusalem, necnon & ipsam vrbem sanctam ad extremum ceperat, ac præter Tyrum, & Tripolim, & Antiochiam, & quædam castra fortissima, quæ nunquam habere potuit, totamque terram promissionis subiugauerat. Cumque enim ad colloquium Guidonis Tripolitani Comitis conuenissent magistri templi, & hospitalis non procul à Nazareth; Turci dolo Comitis superueniunt, & nostri quidem primo vincunt, postea vincuntur, multique occiduntur, & multi capiuntur. Ioannes denique miles Turcis mane nostris nondum armatis irruentibus, cōsulit, vt in illum cuneum vbi Saladini vexillum altius eminet irrumpatur. Placet consilium vniuersis, excepto præfato Comiti, de cuius consilio montana occupabantur. Nostri enim æstu ac splēdore solis grauantur, at cælorum imbribus opprimuntur, & obruuntur. Comes Tripolis arma proijcit, & cum suis ad castrum Saphetum fugit, nostrique miserabiliter atteruntur. Aconensis præsul lethaliter vulneratus crucem Domini tradit alteri, & ille Regi. Rex autem capitur, & sancta crux asportatur. Sed & quotquot Templarij & Hospitalarij cum captiuis inueniuntur protinus decollantur. Porro Guido Rex & magister templi in monimentum victoriæ reseruantur, sic exigentibus meritis suis, in manus gentium nostri sunt traditi ac gentibus subiugati. Nimis enim in luxus varios, & clerus & populus effluxerat, totaque terra illa facinoribus, & flagitijs sordescebat, sed & qui religionis habitum præferebant regularis moderantiæ turpiter fines excesserant. Rarus in monasterio, rarus in sæculo, quem non vel auaritię, vel luxuriæ morbus inficeret. Rainaldus autem Princeps, quia alia vice à Turcis captus, ac per annos 16. tentus, & redemptus multa pecunia, nunc tenebat Ebron, & regionem quæ est, trans mare mortuum, vbi est mons regalis, & vrbs Petracensis, quæ dicitur Erath. Turcorum inimicus ante Saladinum adducitur, & ab ipso mucrone proprio decollatur. Saladinus ergo habito celebri tropheo de nostris ad pontem Tyberiadis redit, ibique manubias diuidi, & in Damascum meliora deferri præcipit. Dehinc Achon, quæ & Ptolomais, obsidet, ac post biduū in deditionem recipit. Manentibus ac recedentibus cōductus datur, quia Saladinus nullum grauari permittebat volentem degere sub tributo, nec vnquam iuramentum violabat, & vix alicui quod rogabatur ne-

Comes Tripolitanus nostros prodit.

Hierosolyma [vener]it in potestatē Saladini venerit.

gabat. Denique Turci alias vrbes castraque recipiunt per vim autem nullum. Comite Tripolis Tripolim redeunte mandat et Saladinus vt pacta quæ sibi iurauerat, ciues suos iurare faciat. Comes ciuibus iubet vt iurent. At illi nolunt, nisi iuramenti formam prius audiant. Instante autem comite petunt inducias vsque mane; mane autem facto, diuinitus extinctus inuenitur, apparuitque stigma circuncisionis quod recenter susceperat, quia Turci & Saraceni ex paterna traditione filios circuncidunt. Quorundam etiam clientum suorum confessione detectum est, quod vrbem Turcis tradere decreuerat, habens penes se sigillum Saladini, quod mox faceret propalari. Ab ipso autē anno domini M. 187. quo crux domini capta est, infantes, qui postea nati sunt non nisi 20. vel 22. dentes habent cum antea 30. vel 33. habere solent.

Tripolitanus comes suos in verba Saladini compellens iura re moritur.

An. Christi 1187. crux domini capta.

De ortu Ludouici filij Philippi, & captione Hierusalem.

Cap. XLIV.

ANno eodem 4. die Septembris capitur Aschalon à Turcis. Ipsaque die fit eclypsis solis particularis in 18. gradu Virginis, & durauit duabus horis; apparueruntque stellæ per per diem, vt in nocte. In crastino natus est Ludouicus Philippi regis Francorum ex Regina Elisabeth filius. De cuius ortu Parisijs tantum gaudium fuit, vt per 7. dies singulis noctibus cum facculis accensis ac cereis, totius vrbis populus in Dei laudibus exultaret. Latrunculi autem Syriæ quos Turcomagnos vocant, Laodiciam vrbem impetunt, & deuastant. Raimundus Princeps Antiochenus, cum eis congressus, multos suorum perdit, & ipsi Antiochiam infestant, ac regionem quæ Nerci mons, vel Nigromontana dicitur amænissimam prædantur. Illosque ad propria redeuntes, nostri de diuersis locis glomerati, congressi cum eis debellant, multos perimunt, pauci fuga euadunt, præda excutitur, capti viriliter liberantur, Saladinus autem Aschalone receptam munitaque, Hierusalem properat, vt illam obsideat. Arbitratur enim de facili cessuros fore, qui videbant & alios iam cessisse, sibique paucissimos adesse, qui defendere non valerent. Hierusalem enim à parte occidentali per 10. dies continuos passā insultus, ciuesque viriliter defendunt. Obsidet autem eam à parte aquilonari, & muros destruit machinis, qui non cessant, sed se reddunt Saladino ita quod ab eo, qui decem annos excesserat, 10. aureos, & 5. à mulieribus accipiat. Et ab illis qui infra decennium continentur duos. Idibus Octobris die scilicet obsidionis 14. feria 6. Hierusalem capitur, & mox Saladinus facit comminui campanas, & metallum eis restitui, quorum erant campanæ. In ipsis autem basilicis iumenta stabulauerunt, & sordes quaslibet ibi perpetrauerunt. Ecclesiam vero sancti sepulchri auro multo redimunt Syriani. Templo autem domini miram venerationem exhibent Turci, quod iuxta ritus suos consueuerant antiquitus venerari. Saladinus antequam intret lauari facit parietes aqua rosacia, & multa millia pauperum absoluit à precio prætaxato. Infirmis de fisco proprio per aliquantulum tempus iubet necessaria ministrari. Heraclius itaque Patriarcha, clerusque vniuersus, & de monasterijs diuersorum ordinum professores, turbaque cuiuslibet ætatis, & sexus innumera de Hierusalem recesserunt. His qui supra muros in cellis reclusi abstinentiæ & ordini vacabant, iussum est vt abirent. Vniuersis pænè latinis vrbem relinquentibus, Syriani, & sectarum homines diuersarum vtpote Georgiani Iacobitæ, Græci, Armenij, remanserunt ibidem sub Turcarum dominio constituti. Audita deditione multa quoque loca, quæ vix ab homine capi possent, si defensores haberent, in deditionem recepta sunt. Captaque est Hierusalē post annos 188. ex quo à Turcis exuta fuit & tantumdem fere temporis possessa à nostris,

Saladinus multas vrbes & tandē Hierosolymā occupat.

Nostri Latini vrbe sācta pelluntur.

quantum

quantum prius & à Turcis, pontificante tunc Papa Vrbano, & nunc etiam Vrbano. Qui cum rem tã flebilem audiisset nimis indoluit, & ex animi dolore languescens post breue decessit, atque in vrbe Ferraria, quâ nuper aduenerat de Verona, tumulatus extitit. Cui successit Gregorius 8. vir scientia literarum facundiaque clarus, sed & puritate vitæ & integritate animi præclarior suique vehemens castigator. In primis igitur ad subuentionem Hierusalem totis inhiat animis, & ad concitandos Principes populosque per occidentis prouincias tam legatos quàm literas destinat. Et qui cladem orientalem exponant, & pœnitentiarum absolutionem profecturis Hierusalem promittant, sed prohdolor, in suo mox exortu flos decorus exaruit, quia post duos menses apud Pisam moriens, ibidem sepultus fuit. Cui Clemens tertius successit, crescebat enim vbique rumor lamentabilis de transmarinis partibus, & ingemiscebat mundus. Plerique de correctione vitæ attentius cogitabant, pluresque signo crucis accepto ire Hierusalem proponebant.

De crucis signatione duorum Regum, & aliorum multorum.

Cap. XLV.

Notitia terram sanctã expeditio decernitur.

Die autem 13. Ianuarij, scilicet in festo sancti Hilarij factum est colloquium inter Reges Philippum scilicet & Henricum, inter Tyriam, & Gisortium pro sedando inter se discidio; vbi Archiepiscopo Tyrensi adhortante, contra omnium opinionem signum Crucis acceperunt, instinctu sancti spiritus, pro liberatione vrbis sanctæ Hierusalem, & sãcti sepulchri dominici; multi etiã alij cum eis, Archiepiscopi quoque, scilicet Rothomagensis, Cantuariensis. Episcopi vero Beluacensis, Carnotensis; Comites, quoque Pictauensis, Flandrensis, Carnotensis, Blesensis, Barrensis, Suessionensis, Niuernensis, Dux etiam Burgundiæ, & Rotroudus Comes Campaniæ: Comites quoque Drocorum Clarimontis, ac Bellimontis, ac plures alij magni viri zelo Dei accensi. In cuius facti monimentum duo Reges in eodem loco Crucem ligneam erexerunt, ibique fundantes ecclesiam fœdus inter se perpetuo inierunt. Ipsũ vero locum agrum sanctum vocauerunt, eo quod ibidem sacris Crucibus insigniti sunt.

An. Christi 1188. Concilium Parisiense contra Turcas.

Anno itaque domini 1188. mense Martio Parisiis generale concilium celebratum est ab ipso Rege Philippo, in quo sancta Cruce signata est innumerabilis militum ac peditum multitudo. Ob hanc enim instantem necessitatem cũ assensu episcoporum & Baronum terræ suæ constituit Rex, & prælati & clerici conuentualium ecclesiarum; & milites etiam Cruce signati, quod de debitis suis reddendis tam Iudæis, quam Christianis à creditoribus biennio respectum haberent, & omnes Crucem non habentes quicunque essent ad minus illo anno de omnibus mobilibus ac redditibus suis decimas darent, exceptis illis, qui erãt Cisterciensis ordinis & Carthusiensis, & Fontis Ebrardi, & etiam leprosis. Et istæ decimæ Saladinæ dictæ sunt.

Eodẽ anno secunda die Februarij, fuit eclypsis Lunæ vniuersalis horâ noctis 4. & durauit per tres horas.

Item 4. Idus Februarij paulo ante auroram serenissima nocte visa est Luna vsque ad terras in momẽto descendere, & facta morula, quasi resumptis viribus iterum vsque ad locum vnde descenderat paulatim ascendere.

Hoc anno Fridericus quoque Imperator Crucem accepit. Saladinus frequenter Tyrum infestat, sed cũ damno suorum sępe confusus recedit. In vigilia sanctę Mariæ Magdalenæ Antisiodorum conflagratur, & in crastino dictæ festiuitatis vrbs Trecensis comburitur. Hoc etiam anno, Beluacum & Carnotum miserabiliter incenduntur.

De ruptione fœderis inter Reges per Comitem Richardum.

Cap. XLVI.

Graue inter Philippum & Richardum dissidium.

Eodem anno Richardus Comes Pictauensis rupto fœdere, quod ipse & pater suus cum Rege Philippo inierant, terram Comitis Tolosani, quam à Rege Francorum tenebat intrauit, & Mosacum aliaque castella ad eum pertinentia cæpit. Quod cum idem Comes Raimundus Regi Philippo per nuncios intimasset, ille collecta multitudine armatorum, subito terras eorum intrauit, & Castrum Radulfi Busensacumque & Argentonum cæpit, quartum etiam quod Leurosium vocatur obsedit, vbi dum in obsidione breuem morulam faceret accidit, vt torrens ante castrum, in quo pluuiis inundantibus solebat aqua inueniri sufficienter, æstatis feruore nimio siccatus esset. Cumque Rex & totus exercitus eius aquarum penuria multum affligeretur, subito de terræ visceribus aqua miraculose in tantum excreuit, & sine pluuia, vt vsque ad cingulos equorum attingeret, & totus refocillaretur exercitus eorumque animalia. Tandiu autem durauit, quamdiu Rex ibidem in obsidione fuit. Post paucos dies castrum cæpit, & Ludouico consanguineo suo filio Comitis Theobaldi dono dedit. Ipso vero recedente, aquæ quoque ad priorem locum reuersæ sunt, nec postea comparuerunt. Egressus inde Rex venit, & obsedit montem Tricardum, quem cum labore cæpit, & turrim euertit. Deinde Paluellum, & Montesorium, & Castelletum cæpit, & rupe Vuillebaldi, & quicquid iuris Angliæ Rex in tota habebat Auernia sibi subiugauit. Quo viso Rex Angliæ per Marchiam Normanniæ versus Gisortium exercitum suum reduxit, per quam scilicet Marchiam transiens castrum Droconorum incendit, multasque villas campestres destruxit. Rex autem Philippus insecutus est eum, & in ipso transitu cæpit Vindocium. Persecutus est autem Regem vsque ad castrum, quod dicitur Thron; de quo ipsum cum filio suo Richardo turpiter eiecit, totumque vicum combussit. Superueniente autem hyeme, datis inducijs, vterque à bello quieuit.

De discessione eiusdem Comitis à patre, & qualiter capta est vrbs Turonis.

Cap. XLVII.

Interim Comes Richardus à patre suo petiit vxorẽ, quæ debebatur sibi, sororem scilicet Regis Philippi, quæ tradita ei fuerat à patre suo Ludouico ad custodiẽdum, & cum ea petiit etiam regnum. Sic enim fuerat in pactis, quod quicunque de filiis Regis Angliæ eam haberet in coniugium, post mortem ipsius Regis haberet & Regnum. Hoc ergo Richardus de iure sibi competere dicebat, quia post Henricum fratrem suum primogenitus erat. Quod cum Rex sollicitus nimis hoc facere nollet, iratus Comes à patre recedens ad Regẽ Francorum se transtulit, & ei homagium faciens fœdus sub iuramento firmauit.

Richardus Anglus in patrem armatus.

Anno domini 1189. Philippus Rex exercitum apud Vegentum duxit, & firmitatem Bernardi cum aliis quatuor firmissimis castellis cæpit; vrbẽque Cenomanis, de qua Henricum Regẽ Angliæ cum 700. militibus armatis turpiter fugauit, & persecutus est eum vsque Chinoniũ, Cenomannisque reuersus turrim fortissimã ac bene munitam muro per minarios quos semper secũ ducebat suffuso laboriose cæpit. Deinde versus vrbem Turonis exercitum duxit, vbi super Ligerim fixis tẽtoriis ipse solus aquas fluminis cũ lancea tentans, quod auditu à sæculo nõ fuit vadum inuenit. Positisque signis à dextris, & à sinistris, vt inter illa totus post eum exercitus transuadaret primus ante omnes transiuit. Videns autẽ exercitus aquarum diminutionem subito miraculose factam

statim collectis tentorijs omnes per vadum secuti sunt Regem. Omnibus autem transmissis, aquæ reuersæ sunt ad statum priorem. Quod videntes Turonenses timuerunt Regem. Rex autem dum immunita ciuitatis circumquaque consideraret, Ribaldi eius qui primos impetus in expugnandis munitionibus facere consueuerāt, ipso cernente, per muros cum scalis ascendentes, vrbem ex improuiso ceperunt. Tunc Rex cum exercitu totam vrbem recepit, ibique custodes posuit.

De obitu regis Henrici, & initio Richardi, & quibusdam alys.

CAP. XLVIII.

Volutis autem 11. diebus, obijt apud Chinonem Rex Henricus dolore nimio, vt aiunt, absorptus, eo quod se videret à Rege Franciæ sic oppressum, & à suo quoque filio, qui ad eundem Regem confugerat derelictum, qui in omnibus satis prospere egit vsque ad tempora Philippi Regis, quem dominus, quasi frænum in ore eius posuit pro vindicando sanguine beati Thomæ martyris. Sepultus est autem apud fontem Ebrardi in abbatia monialium multis à se redditibus & muneribus ampliatum. Et successit filius eius Richardus Comes Pictauensium. Ad cuius primum ingressum apud Gisortium eodem anno totum castrum flagrauit incendio. Sequenti autem die in ingressu ipsius castelli, pons ligneus sub pedibus eius fractus est, omnibus socijs eius libere transeuntibus, ita quod ipse cum equo suo cecidit in fossatum. Post paucos dies pax, quæ inter Reges Philippum, & Henricum scilicet fuerat interlocuta, per Richardum & Philippum est consummata. Cui etiam tunc Philippus vrbem Turonis & Cenomannis reddidit pro pacis bono. Et etiam castellum Radulphi cum toto feudo suo. Qua de causa Richardus Philippo fæudum Crasiaci totum perpetuo quitauit, & omnia fæuda, quæ habebat in Auernia.

Nota obiter tandem Dei D. Thomæ eadem vlcisci.

Eodem anno obijt vxor Philippi Elisabeth Regina, & in ecclesia beatæ virginis Parisiis est sepulta. Rauennatensis & Pisanus Archiepiscopi cum multo populo, & Fridericus Imperator cum filio suo duce Sueuiæ transmarinum iter arripiunt.

Anno ergo prænotato fuit ingens peregrinorum motio ac de diuersis partibus per mare per terras partes adeunt transmarinas. Præfati vero Archipræsules cū magno agmine de Italia transfretātes appulsi Tyrum, Tyrensibus fiunt non modicum adiumentum. Imperator etiam imperii sui fines egreditur cum multitudine infinita rerum omnium affluenter instructa. De Phrisia, & de Dacia naues 50. fæderatæ pariter eandem peregrinationem arripiunt. De Flandria quoque 37. rates cum apparatu grandi secutæ sunt. Sed & de Francia & de Campania pergunt Hierusalem illustres viri, titulisque militiæ gloriosi. Cumque multa millia nostrorum apud Tyrum existerent Achon petunt, & obsident. Et ecce Saladinus cum multis milibus accurrit, vt obsessis succurrat, & obsessores impetat. Cumque nostri hostium assultus assiduos ferre non possent, valla & aggeres in gyro castrorum extruunt, & sic tutiores existunt; post hęc pugnam acerrimam cum hostibus conferunt, multique nostrorum occumbunt. Multis itaque diebus in Ptolomaidis obsidione morantes multas patiuntur calamitates; vel per incursus hostium, vel per aeris inclementiam, vel per victualium indigentiam, siquidem & à facie & à tergo hostilis imminebat obsidio, & aeris intemperies tanta fuit, & inundatio pluuiarum, vt pro nimia humectatione corrupta cibaria deperirent, & innumeris etiam morbo dyssenterico laborantes obirēt. Miranda proinde ac perpetuo memorāda virorum illorum constantia, quæ tot malis obsita non defecit, sed permansit infracta. Rege Siciliæ mortuo sine hærede Siculi faciunt Regem Tancredum, & Henricus Imperatoris filius se dicit hæredem esse ratione vxoris suæ, videlicet sororis dicti Regis, & etiam ex pacto promissionis:

Fridericus Imperator sacra arma induit.

Gulielmi secundi Siciliæ regis mors.

sicque mors illius Regis inæstimabile detrimentum intulit omnibus.

De ordinatione Regni Philippi, & testamento eius.

CAP. XLIX.

An. Christi 1190.

ANno Domini M. 190. Rex Philippus iter transmarinum arripere cupiens, Parisiis conuocatis amicis & familiaribus testamentum condidit, & Adelæ matri suæ, & Guillelmo Remensi Archiepiscopo auunculo suo pro tutela & custodia totum regnum Francorum cum filio suo Ludouico commendauit. Ipsius autē regni ordinationem fecit statuens, vt balliui sui per singulas terras positi in balliuiis suis singulis mensibus assistentiam vna die tenerent, in quo omnes qui clamorem facerent, ius suū per eos sine dilatione reciperent. Guillelmus etiam Archiepiscopus, & Adela Regina nihilominus vnum diem Parisiis singulis quatuor mensibus statuerunt, in quo clamores hominum regni audirent; ibique eos ad honorem Dei & vtilitatem regni terminarent. Prohibuit etiam vniuersis Prælatis & hominibus suis, ne quamdiu esset in seruitio Dei taleam vel exactionem darent. Et si eum mori contingeret, ne similiter hoc facerent, donec Ludouicus filius eius ad ætatem veniret, in qua per Dei gratiam regnum regere posset. Quod si aliquis eidem filio guerram mouere vellet, & sui etiam redditus non ei sufficerent, homines ipsius, & de corporibus suis, & de peculiis auxilium ei facerent. Præpositis insuper & balliuis suis prohibuit ne aliquem hominem, vel eius peculium caperent, quamdiu bonos fideiussores dare vellet, & de iustitia in curia Regis prosequenda nisi pro homicidio, vel mulcta, vel raptu, vel proditione. Præterea præcepit, vt omnes redditus eius, & obuentiones, & seruitia Parisiis afferrentur per tria tēpora scilicet ad festum sancti Remigii, ad Purificationē, ad Ascensionem. Et si eum in via mori contingeret Regina & Archiepiscopus, & Episcopus parisiensis cum aliis tribus viris thesaurum suum in duas partes diuiderent. De quarum vna pro arbitrio suo ad reparandas ecclesias per * guerras ipsius destructas distribuerent, & illis qui per talia nimis depauperati essent. Residuum autem eiusdem partis pro anima sua, & antecessorum suorum darent, quibus vellent, & quos magis egere crederent. Aliam vero mediam partem ad opus filii sui Ludouici custodirent. Sed & ciuibus Parisiensibus præcepit vt vrbs Parisius, quam multum diligebat, optimo muro, cum canellis & portis diligenter clauderetur, quod & factum est in breui spacio; sed & hoc idem in aliis vrbibus, & castellis per totum regnum mandauit fieri.

Taleas tributa vulgo dicimus.

Constitutiones Philippi sacram militiam suscipientis.

** vide Bella.*

De transfretatione duorum regum vsque ad Achon.

CAP. L.

SIc igitur ordinato regno, peraque & baculo peregrinationis insignibus acceptis in ecclesia, scilicet beati Dionysii ab Archiepiscopo Guillelmo, Vicelacū perrexit: ibique Baronibus dimissis vsque ad ianuā venit, vbi naues & victui necessaria parari fecit. Rex autem Richardus apud Messanā cum suis mare intrauit, processeruntque duo Reges cum agmine infinito, & apparatu incredibili, ac proceres fere vniuersi. Inter quos fuerunt Odo Dux Burgundię, Philippus Comes Flandriæ, Henricus Campaniæ, Theobaldus Blesensis, Stephanus sacri Cæsaris, sed & Archiepiscopi episcopique quam plurimi, & qui alicuius in militia habebantur nominis, diuerso quidem tempore, sed eodem anno iter arripiunt peregrinationis. Tantamque aliquando motionem populorum fuisse nulla meminit ætas, nullaque refert historia. Diuersos itaque portus adeunt, naues ascendunt. Cum autem venisset Rex Philippus apud Massanam vrbem honorifice receptus est in palatio

Regis Tancreti, qui & de victualibus suis abundanter ei donauit. Illic itaque natale Domini celebrauit,& militibus terræ suæ, qui res suas orta in mari tempestate perdiderant, multa & magna dona tribuit, Rex autem Angliæ cum eum Rex Philippus quasi hominem suum compelleret, vt sicut iurauerat cum eo mare transiret, in passagio Martij noluit, sed vsque ad Augustum deferri. Sororem quoque Philippi, quam de iuramento tenebatur vxorem ducere, recusauit. Rex ergo Philippus prosperis ventis applicuit Achon in vigilia Paschæ, vbi cum multis lachrymis & gaudio quasi Angelus domini receptus est ab his, qui scilicet longo tempore sederant in eius obsidione. Fixisque tentorijs & fabricata domo, tam prope muros vrbis, vt vsque ad eam; & vltra frequenter hostes quarellos & sagittas emitterent. Absente siquidem Rege Angliæ noluit * assilire. Condixerant enim, quod non nisi pariter assilirent, sed erectis petrariis suis,& mangonellis, & alijs ingenijs ante aduentum eius tantum de muris eius fregerat, quod ad eam capiendam non nisi assultus deerat, Rex autem Angliæ per mare cum suis veniens, cum transiret per insulam Cypri, inuenit quendam pseudo Imperatorem eidem insulæ dominantem; ipsamque cum Imperatore suo & eius filia cæpit, omnesque thesauros ipsius asportauit. Insula vero de suis hominibus munita proficiscẽs obuiam habuit nauem vnam Saladini, quæ veniebat in succursum Achon ciuitati miro modo munita. In qua erant infinitæ phialę plenæ igne Græco; & balistæ 250. & arcuum, & armorum copia maxima. Erantque ibi bellatores fortissimi, qui omnes à Rege Angliæ & suis sunt interfecti, & nauis confracta periit. Aliam quoque nauem eiusdem apud Tyrum cæperunt Franci, in qua erat armorum copia, quæ similiter veniebat ad succursũ Achon. Rex autem Angliæ cum venisset Achon,& omnium esset voluntas, vt assultus fieret, suos ire non permisit, sed & Pisanos cũ quibus iuratus erat assilire prohibuit,& ob hoc Rex Philippus suos à iuramento quod de exercitu regendo fecerat absoluit.

** id est expugnationē tentare.*

De morte Friderici in itinere Transmarino, & successione Henrici.

CAP. LI.

EOdem anno Fridericus Imperator cum filio suo & vniuerso exercitu veniens in partes transmarinas obiit inter Niceam Bityniæ vrbem,& Antiochiam, non minimam christianis relinquens mæstitiam. Hic nempe miles strenuissimus Soldanum Iconij, qui ei promissum non soluit, persecutus est, castra eius diripuit, & Turcas miserabiles in angustiis inuentos debellauit. Denique fluuium transiens equo cecidit, & vix extractus paulo post obiit. Moriens autem totum exercitum suum filio suo Duci Bohemiæ reliquit. Qui cum paucis de terra Turcarum euadens, cum illis Accium venit, vbi & ipse breuiter naturali lege vitam finiuit. Friderico autem successit filius eius Henricus strenuus in agendis, acer in hostes, & cum omnibus accedentibus ad eum largus & mirificus. Sumpsit autem imperium anno ab incarnatione Domini 1090, ab initio vero mundi 505. & imperauit annis 7.

Henricus Sextus Imp. an. Christi 1190. Mund. 5051.

Anno sequenti obiit Clemens Papa 3. cui successit Cælestinus natione Romanus. Hic die Paschæ cõsecratus in Papam, in crastino præfatum Henricum consecrat Imperatorem.

Eodem anno Mẽse Iunio ac Iulio tanta intemperies aeris ex nimietate pluuiarum facta est, vt segetes in cãpis priusquam colligi possent, in spicis ac folliculis suis germinarent, porro 23. die Iunij Regibus existentibus in obsidione Accij fuit Eclypsis Solis in 7. gradu Cancri & durauit per 4. horas.

In sequenti autem Mense 10. Calendas Augusti, Ludouicus filius Philippi Regis grauissime Parisijs vsque ad vitæ desperationem ægrotauit; quem totus conuentus Sancti Dionysij clauum & coronam Domini secũ ferens cum processione cleri & populi nudis pedibus incedens; & preces Domino cum lachrymis fundens; visitauit. Cui Mauritius episcopus cum multitudine cleri,& populi pari forma vsque ad Sanctum Lazarum occurrit, & illis se coniungens ad palatium Regis venit, ibique facto sermone ad populũ,& oratione fusa, puer sacris reliquiis in modum crucis attactus à periculo liberatus est; sed & ipsa die serenitas & temperies aeris multo tempore amissa restituta est.

Ludouicus Filius Regis Francorum à morbo liberatur.

Eodem anno Leodiensis episcopus à facie Imperatoris fugiens, dum apud Guillelmum Remensem Archiepiscopum moraretur, ab eiusdem Henrici legatis in dolo est interfectus, quia contra eius voluntatem canonice fuerat electus,& consecratus.

Eodem anno Comes Theobaldus Franciæ Senescallus,& Comes Clarimontis, & Comes Particensis, & Dux Burgundiæ, Philippus quoque Comes Flandriæ in obsidione Accii mortui sunt. Et quia Comes Flandriæ alium non habebat hæredem, terra eius ad Balduinum nepotem suum filium Comitis Hannoniensis deuoluta est, qui postmodum Imperator Constantinopolitanus factus est.

Episcopi Leodiensis mors.

De deditione vrbis Achon, & de reditu Regis Philippi.

CAP. LII.

POrro Rex Richardus in assultibus Achon operabatur remissius. Rex autem Philippus ad destructionẽ murorum bene laborabat, vrbemque intantũ impugnauit, quod custodes Saladini, qui erant ibi scilicet Sunathosium, & Carathosium Sattrapas eius cum ingenti armorum copia sub certa pactione ad deditionem ciuitatis coegit. Promiserunt enim iuramento suæ legis astricti tantum corporibus suis saluis dimissis, quod verã domini crucem, quã Saladinus habebat, & omnes captiuos Christianos quos in tota terra sua inuenire possent Regibus Franciæ & Angliæ restituerent. Achon igitur 3. Idus Iulii recepta est à nostris post decursum fere biennium ex quo obsideri cæperat. Quo audito super hostes irruit timor ac tremor,& Ascalonem ac cætera castella, quæ de manu nostrorum rapuerant, diruunt, vacuaque dimittunt. Igitur tota vrbe reddita, Christiani cum Dei laudibus intrauerunt, & victualia quæ ibi inuenta sunt inter se diuiserunt Reges quoque captiuos omnes æqua lance inter se diuidentes in sortem acceperunt. Rex autem Francorum partem suam Duci Burgundiæ cum multa summa auri & argenti & victualium copia delegauit, eique omnes exercitus suos commisit. Morbus etenim tunc grauissimus eum vexabat. Insuper & Regem Anglię valde suspectum habebat, quia gloriæ illius inuidẽs ab omni auxilio opportuno se subtrahebat; nũcios quoque frequenter clã ad Saladinũ mittebat, & ab eo mutua dona accipiebat. Timens itaque dolum eius, sed magis (vt aiunt) quidam terræ Flandriarum cupiditate ductus contra cupiditatem omnium fere procerum Francorum à terra sancta recessit, & in Apuliam transuectus illic aliquãtulũ conualuit. Inde visitãs Apostolorũ limina, benedictionẽ à Cælestino Papa accepit, & sic in Franciã rediit. Sed priusquã à terra Sancta recederet, Richardo Regi iuramẽto firmauit, quod infra 50. dies postquã in Frãciã reuersus esset, illius terræ nõ noceret, Rex autẽ Richard9 trans mare remanẽs, captiuos suos qui saluis corporibus se sub prædicta pactione reddiderũt, ad id quod promiserãt cõpellauit, vt scilicet crucẽ dominicã, & captiuos Christianos sine dilatione restituerẽt. Quod quia nõ potuerũt ad effectũ perducere, Rex irat9 5. millia ex eis, & ampli9 decollari fecit retẽtis maioribus,& ditioribus, à quibus pro redẽptione innumerã pecunię sũmã accipiẽs, liberos eos abire permisit. Insulã autẽ Cypri quã in trãsitu suo cæperat pro 25. millibus marcharũ argenti tẽplariis venalẽ tradidit,& postmodũ eis ablatam, Guidoni quodã Hierosolymitano Regi iterum vendidit. Ciuitatem Ascalonem multo auri precio paganis petentibus funditus euertit.

Capitur vrbs Achon.

Richardus Philippo suspectus.

Richardus Rex captiuos trucidat.

De Iudæis apud Braiam combustis, & de Sancto Guillelmo presbytero, & falso rumore Arsacidarum ad Regem Philippum.

CAP. LIII.

PHilippus autem Rex in Franciam reuersus, dum esset apud Sanctum Germanum in Laya audita cuiusdam Christiani morte ignominiosa ab ipsis Iudæis perpetrata, Christianæ religioni compatiens, familiaribus suis ignorantibus quo iret, subito iter arripuit apud Braiam velocissime veniens, positis in portis ipsius castri custodibus, comprehensisque Iudæis 80. & amplius comburi fecit. Comitissa etenim ipsius castri muneribus eorum corrupta, tradiderat eis quendam Christianum, cui falso imponebant furtum & homicidium, hunc igitur antiquo odio commoti, manibus à tergo ligatis, spinis coronatum per totam villam fustigantes duxerunt, & postea patibulo suspenderunt.

Prodigia in cælo visa. Eodem anno pridie Idus Martij apud Nogentum in partico, militum acies ex aere descendentium in terra visæ sunt, ibique facta inter se mirabili pugna subito euanuerunt. Porro 20. die Nouembris fuit eclypsis Lunæ duabus horis.

In anno sequenti 6. Idus Maij apud Pontizaram Guillelmus sacerdos nomine Anglicus, vir charitatiuus sanctitate vitæ pollens ac moribus, & officii sui prosecutor vigilantissimus, migrauit ad Dominum in processione rogationum. Ad cuius sepulchrum tempore mortis eius, operante Deo multa miracula facta sunt, cæci illuminati, claudi curati, aliique multi à diuersis morbis sanati. Vnde & fama tanti viri per orbem diffusa, de diuersis partibus causa peregrinationis ad locum illum multos fecit venire.

Eodem anno Regi Philippo de transmarinis partibus literæ sunt allatæ, quod ad ipsum interficiendum per suggestionem Richardi Regis Angliæ mittebantur Arsacidæ. Interfecerant enim eo tempore Marchisiũ Regis consanguineum vltra mare, qui terram sanctam antequam illuc reges venirent, mira regebat strenuitate. Hinc Rex Philippus cum multis diebus sollicitus permaneret, tandem habito consilio misit nuncios ad Vetulum Arsacidarum regem, vt per ipsum rei veritatem cognosceret, interim tamen instituit corporis sui custodes, claues æneas semper in manibus portãtes, ac per totã noctem alternati circa eum vigilãtes, reuersis autem nunciis per literas Vetuli Arsacidæ rumores falsos esse cognouit, & sic à falsa suspicione quieuit.

De reditu Regis Richardi in Angliam, & electione Henrici in Regem Hierusalem.

CAP. LIV.

Richardus Rex in reditu multa aduersa patitur. REx autem Richardus ad terram suam redire disponẽs Henrico nepoti suo iuueni Campaniæ Comiti exercitum suum tradidit, totamque terram transmarinam quam tunc Christiani tenebant ei dimisit, & ingressus mare naufragium patiens cum paucis euasit. Quidam autem Comes Marmardus de Gorre, populusque regionis illius, audito quod in terra erat, ipsum insecuti sunt, eoque in fugam verso, milites octo de suis ceperunt. Sed & cum transiret per episcopatum Salaburgensem, Fridericus quidam 7. milites de suis cepit. Eundemque Lupoldus Austriæ Dux obseruata strata, & positis vbique custodibus inuentum in domo despecta captiuauit, & omnibus bonis spoliatum Henrico Imperatori tradidit; à quo iniuste fere per annum & dimidiũ detentus, multisque expensis & variis exactionibus grauatus, tandem datis 200. millibus marcharum argenti pro redemptione, per mare in Angliam transuectus est. Timebat enim transire per terram Francorum, quia valde Regem habebat offensum. Præfatus autem Henricus vtriusque Regis nepos ex parte sororis, videns terrã Sanctam desolatam, pietate motus, maluit ibi in labore cum suis remanere, & si locus se offerret animam suam pro Christo ponere, quam ad terram suam cum rubore redire. Quod videntes milites templi, & hospitalis, & peregrini, qui ibi erant scilicet eius in Domino constantiam, ipsũ in Regem vrbis sanctæ vnanimiter elegerunt, & filiam Hierosolymitani Regis ei dederunt. *Henricus Campaniæ comes Rex Hierosolymorum designatur.*

Anno domini 1193. Rex Philippus exercitu collecto cœpit Gisortiũ, & paulopost totum Vulcasinũ Northmannicum, quod Rex Angliæ iniuste possidebat.

Eo autem tempore Saladinus obiit apud Damascum. Cum autem sciret sibi mortem imminere, signiferum suum vocauit dicens: Tu qui soles ferre vexilla mea per bella, fer vexillum mortis meæ scilicet panniculum vilem per totam Damascum super lanceam clamitando: Ecce Rex orientis moriens nõ fert secum nisi hoc pallium vile, & sic mortuus est. Huic enim successerũt duo filij sui, Saphadinus super Syriam, & Meralucus super Ægyptum. Verumtamen inter eosdem, & Saphadinum, qui fuerat Saladini frater, de regno diutius concertatum est.

Eodem anno in festo Beati Dionysij, quidam puerulus subito mortuus ad ecclesiam eiusdem martyris à parentibus deportatus, & ante corpora sanctorum super altare positus, meritis eorum coram vniuerso populo resuscitatus est. *Quidam puerulus resuscitatur.*

De secundo coniugio Philippi Regis; & quibusdam euentibus illius temporis.

CAP. LV.

IIsdem temporibus misit Rex Philippus Stephanum Nouiomensem episcopum ad Canutũ Regem Danorum, vt vnam de sororibus suis expeteret, quam ille acciperet in coniugium. Quod ille gaudenter accipiens Vigeburgem ei tradidit puellam sanctam & bonis moribus ornatam. Hãc Rex apud Atrebatum in legitimam vxorẽ duxit, & in Reginam coronari fecit: sed mox instigante diabolo Rex ipse, vt dicitur, à quibusdam maleficiis per sorciarias impeditus, vxorem tandiu cupitam exosam habere cæpit, nec multopost consanguinitatis linea per Carolum Flandrensium comitem ab episcopis & Baronibus computata, matrimonium separari fecit. Regina tamen ad Danos redire nolens, in locis Galliæ religiosis manere decreuit, malens coniugalem continentiam perpetuo seruare, quam alij iuncta, prima matrimonij fœdera maculare. Sed quoniam huiusmodi cõiugium dicebatur iniuste dissolutum, Papa Cælestinus ad conquestionem Danorum misit duos legatos in Frãciam, Meliotem scilicet presbyterum cardinalem, & Censium Subdiaconum. Qui Parisiis conuocato concilio de reformando coniugio tractauerunt, sed pelli suæ timentes, ac tepidius agentes nihil ad profectum duxerunt. *Sorciariæ sunt mulieres maleficæ quæ dæmonibus deuouerunt se.*

Eodem anno 4. Idus Nouembris fuit eclypsis Lunæ vniuersalis, & durauit duabus horis. In Mense autem Februario Rex Philippus intrauit Northmanniam, & cæpit vrbem Ebroicam, & Nouumburgum, & Vallemruolij, & alias plures munitiones. Rothomagum quoque obsedit, sed nihil ibi se proficere videns, iratus combustis petrarijs, & mangonellis suis, & aliis ingeniis recessit.

An. Christi 1194. Anno Domini 1194. Michael Decanus Parisiensis in Patriarcham Hierosolymitanum est electus, vir in regẽdis scolis Parisiis, & in largiẽdis eleemosinis, & aliis pluribus bonis floridus, sed Domino aliter ordinante post 15. dies à clero Senonensi iterum est electus, ibique in Archiepiscopum est consecratus. Carnotum autem populosa ciuitas exustione subita exarsit. Illoque incendio insignis ecclesia Beatæ Virginis cum toto claustro conflagrauit & corruit, vbi reliquiarum & hominum multitudo necnon & ornamentorum congeries immensa deperiit.

De guerra duorum Regum ad inuicem, & de tempestate mirabili.

CAP. LVI.

Philippus Northmanniā vastat.

PHilippus autem Rex iterum Normanniam ingressus Vernolium obsedit, & parte murorum destructa, audiens nuncium, quod à Northmannis vrbs Ebroica, quam tenebat munitam, capta esset, iratus ab obsidione recessit, & fugatis Normannis ipsam vrbem funditus euertit, necnon & ipsas Dei ecclesias in spiritu vehementi contriuit.

Eodem anno Guillelmus Lencestriæ Comes vir fortis & magnanimus à Rege Philippo captus est, & Stampis in carcere positus. Iterum Rex Angliæ Lochias cæpit, & canonicos Sancti Martini Turonēsis eiiciens, rebus suis spoliauit. Quo audito Rex Philippus versa vice omnes ecclesias terræ suæ pertinentes, ac episcopatus vel Abbatias terræ illius cæpit, & quorundā prauorum hominum instinctu monachos & clericos ibidem Deo famulantes eiecit eorumque redditus in vsus proprios transtulit. Itaque Philippus & Richardus Reges à pristina simultate non quiescunt, sed implacabili odio se inuicem persequuntur, & maxime in regionum suarum finibus, multas grauesque direptiones ac frequentes incursus faciunt.

Horrenda in Gallia prodigia.

Eodem anno in pago Beluacensi inter Clarummontem, & Compendium tantæ pluuiæ cum tonitruis & fulminibus & tempestatibus factę sunt, quantas nulla memorat hominum antiquitas. Lapides enim ad quantitates ouorum quadranguli mixtim de cœlo cum pluuia cadentes, arbores & fructiferas vineas & segetes penitus destruxerunt. Villæ quoque in pluribus locis à fulminibus destructæ & combustæ sunt. Corui etiam, quam plures cum huiusmodi tempestate nisi sunt in aere, de loco ad locum volantes, & cum rostris suis viuos carbones portantes, ac domos incendentes, sed & vtriusque sexus homines ictu fulminum interierunt, & alia multa horrenda ea die monstrata sunt. Ipsa etiam die in episcopatu Laudunensi castrum quoddam, scilicet Caluum montem audiuimus à fulminibus destructum.

Eodem anno Imperator totam Apuliam, & Calabriam, & Siciliam, quę iure hæreditario ex parte vxoris eum contingebant, imperio suo subiugauit, Raimundusque Tolosæ Comes obiit, cui filius eius eiusdem nominis successit, Regisque consanguineus Francorum ex Constantia Sorore Ludouici Regis. Aerisque insolita commotio facta est; turbines & tempestates & grādines, vineas & messes destruxerunt. Vnde in sequenti anno fames valida insecuta est.

De alternatione treugæ, & guerra inter duos Reges.

CAP. LVII.

An. Christi 1195. Bellum Anglicum recrudescit.

ANno Domini 1195. redditæ sunt treugæ à Rege Angliæ, & guerra denuo incæpta. Tunc Rex Philippus vallem Ruollii, quam munitam tenebat, funditus euertit, & post paucos dies sororem suam, quam Rex Anglię Richardus emiserat Comiti de Pontino in vxorem dedit.

Eodem tempore Rex Moabitarum cum multitudine infinita Hispaniam intrauit, & terras Christianorum vastauit. Cui Hildefonsus Rex Castellæ cum exercitu occurrit, & pugna commissa victus ab eis cum paucis euasit. In quo bello plusquam 5000. Christianorum cæsa fuisse dicuntur.

Eodem anno Sacerdos quidam Fulco nomine cæpit in Galliis prædicare, multosque ad vsurarum restitutionem adducere. Cum autem Rex Philippus exercitum in pago Bituricensi iuxta Isoldunum collegisset, & Rex Angliæ cum exercitu suo in oppositam partem staret, & vterque exercitus ad pugnandum armis accingeretur, operante Deo contra omnium opinionem ita factum est, quod Rex Angliæ depositis armis, cum paucis ad Regem Francorum venit, ibique coram omnibus pro ducatu Normanniæ & comitatu Pictauensium, & Andegauensium homagiū ei fecit, & de pace seruanda deinceps vterque Rex iuramentum ibi præstitit.

Anno Domini 1196. in Martio subita & nimia aquarum & fluminum inūdatio facta pluribus in locis villas destruxit, & homines habitantes in eis extinxit, pontes etiam fluminis Sequanę confregit.

Eodem anno Philippus Rex duxit vxorem Mariam nomine, filiam ducis Morauiæ & Bohemiæ Marchionisque Histriæ.

Qualiter Rex Philippus cæpit Gisortium, & de morte Mauritij episcopi.

CAP. LVIII.

POst breue tempus Rex Richardus postposito iuramento castrum Milionis in pago Bituricensi dolo cæpit, & funditus euertit. Ob hoc Rex Philippus collecto exercitu * Albammalliam obsedit. Vbi dum moram facerent, Rex Angliæ castellum Nouecort data pecunia militibus ipsum custodientibus recepit. Rex autem Philippus prædictum castrum erectis petrariis, & aliis ingeniis per septem hebdomadas, & amplius impugnauit, donec fracta turri & muris, interiores bellatores ad deditionem coegit. Cumque castrum solo tenus destruxisset, Nouemcort obsidens in breui cæpit, & Comiti Roberto custodiendum tradidit.

Eodem anno venerandæ memoriæ Mauricius Parisiensis episcopus pater pauperum & orphanorum fœliciter migrauit ad Dominum. Hic inter innumera bona, quæ fecit, quatuor Abbatias fundauit, & de propriis sumptibus dotauit, scilicet Heriuallem, Heremitias, Heredam, & Giph. Et quia de resurrectione corporū multi tempore suo dubitabant, quam firmissime credidit, moriens rotulum scribi mādauit scripturam huiusmodi continentem. *Credo quod redemptor meus viuit, &c.* Hunc igitur in extremis agens super pectus suum præcepit extensum poni vt ab omnibus ad eius sepulturam conuenientibus posset legi. Huic successit Odo natione Saliacensis, frater Henrici Archiepiscopi Bituricensis, moribus & vita longe à suo prædecessore dissimilis.

Anno Domini, millesimo 197. Balduinus Comes Flandrensis, qui in anno præcedenti Philippo Regi homagium apud Compendium fecerat, ab eius fidelitate manifeste recedens, Richardo Regi Angliæ confœderatus est, ipsum etiam Regem Francorum, & terram eius grauiter persecutus est. Similiter & Reginald⁹ filius Comitis Domini Martini cui & maxima dilectione Comitissam Boloniæ cū comitatu suo dederat Rex in vxorem.

De morte Imperatoris Henrici, & exaltatione Othonis, & prædicatione magistri Fulconis cum socijs eius.

CAP. LIX.

EOdē anno, scilicet ab incarnatione Domini 1197. ab initio vero mundi quinto millesimo 58. Romanorum Imperator Henricus obiit, qui per tyrannidem suam Siciliam sibi subiugauerat, multosque magnos & nobiles viros ibidem peremerat; contra religionem quoque Christianam archiepiscopos, & episcopos trucidauerat, & contra Romanam ecclesiam semper tyrannidem exercuerat. Qua de causa Innocentius tertius, qui eodem anno in papatu Cælestino successit in promotione Philippi fratris ipsius Henrici aduersarius fuit, & omnes eius fautores excommunicauit. Othoni vero Duci Saxoniæ, viriliter adhæsit, & eum Aquisgrani in Regem Germaniæ coronari fecit. Interea Vngariæ Regina Philippi Regis Francię soror, cum post

Margarita Hungaria regina & Henricus cāpanus Ptolomai demoriuntur. mortem viri sui multo apparatu partes trāsmarinas peteret, iamque Ptolomaidem appulisset, paulopost defuncta est. Sed & in eadem vrbe iisdem diebus supradictus Comes Trecensis Henricus nepos eius, qui Rex in terra sancta fuerat constitutus, dum superiori cænaculo palatij sui fenestræ cuidam imitendo se applicaret, miserabili pręcipitio collisus expirat. Cuius mater nomine Maria atque soror Philippi Regis Francorum ex parte patris, & etiam soror Richardi Regis Angliæ ex parte matris erāt, & comitatum Campaniæ satis strenue viriliterque regebat; cum de filij morte ac sororis suæ Reginæ Hungariæ nuncium accepisset, nimis indoluit, & non multo post obijt; eiusque filius indolis egregiæ Theobaldus nomine, in comitatu succedit.

Petrus Parisiensis moritur. Eodem anno Petrus cantor Parisiensis tā vita, quam doctrina conspicuus obiit, amator pietatis atque iustitię, apud cænobium Longi-pontis in magna deuotione sanctaque confessione migrauit à corpore.

Eodem anno scilicet à principio prædicationis prædicti Fulconis anno 3. Dominus multa miracula per eum operari cæpit, cæcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis quoque gressum restituit.

An. Christ. 1198. Anno Domini 1198. Fulco alium sacerdotem nomine Petrum Roisiaco ad officium sibi prædicationis sociauit, virum literatum & bonum, qui multos à peccatis luxuriæ, & vsuræ reuocauit. Meretrices quoque publicas ad coniugalem continentiam quasdam prouocauit, quædam vero coniugiū respuentes, & soli Deo seruire cupiētes, sumpto religionis habitu, in noua Abbatia Sancti Antonii prope Parisios collocatæ sunt, quæ causa illarum eo tempore fundata fuit; aliæ vero diuersis peregrinationibus & laboribus se exposuerunt nudis pedibus incedentes. Præter hos etiam Herluinus monachus Sancti Dyonisij sacris literis eruditus, in cismarina Britannia prædicauit, per quem innumera Britonū multitudo crucem Domini assumpsit. Subitoque non expectatis aliis peregrinis mari transito, apud Achon eodem monacho ductore peruenerunt, sed ibi rectorem non habentes in multas partes diuisi, nihil ad profectum duxerunt.

De quibusdam euentibus admirandis, & pugna duorum Regum.

Cap. LX.

Miracula multa fiunt. HOc autem anno multæ nouitates apparuerunt. Apud Rosetum in Bria, in sacrificio altaris vinum visibiliter mutatum est in sanguinem, & panis in carnem.

In Vermendesio quidam miles, qui mortuus fuerat, reuixit, multaque futura multis prædixit, & postea etiā sine cibo & potu longo tempore vixit.

In Gallia circa festum Ioannis Baptistæ ros in nocte de cælo cadens, mellitas spicas segetum infecit, ita vt multi eas in ore ponentes odorem mellis aperte sentirent. Mense autem Iulio orta est tempestas valida, tantæque magnitudinis lapides de cœlo ceciderunt, quod à Trebaco vsque ad monasterium Chale, & circa loca adiacentia segetes & vineas & nemora penitus destruxerunt.

Philippus Rex Iudaos reducit. Eodem anno mense Iulio Rex Philippus contra omnium opinionem, ipsiusque Regis edictum Iudæos Parisios reduxit, & ecclesias Dei grauiter persecutus est, nec multo post, scilicet mense Septembri, pœna secuta est. Rex autem Angliæ Richardus cum mille quingentis de militibus armatis, & Cotarellis, ac peditibus innumeris Vulcasinum circa Gisortium vastauit, Corcellas destruxit, pluresque villas campestres incendens prędas eorum abduxit. *Rex Anglia Cotarellis hareticis vtitur.* Rex autē Philippus cum ad Gisortium transire cuperet, sed ei facilis transitus non pateret, cum quingentis militibus tantum per medias acies hostium furibundus irrumpens, & contra hostes viriliter pugnans Dei gratia sanus euasit, & vsque ad Gisortium venit; multis tamen ex militibus suis captis, aliisque fugatis. Ibi enim capti sunt viri nominati Alanus de Rusiaco, Matthæus de Marliaco, Guillelmus iuuenis de Melleto, Philippus de Nautolio, & plures alij. Sicque Rex Angliæ cum triumpho recessit ac prædas diuisit. Rex autem Philippus Normanniam ingressus, eam vsque ad Nōuumburgum, & vsque ad Bellum-montem Rogerij vastauit, & statim exercitum, vt quibusdam visum est, minus caute dimisit. Quo audito Rex Angliæ cum Cotarellis suis quibus præerat Mercadius de Vulcasino, & de pago Beluacensi prædas magnas duxit, & ipsius vrbis episcopum Philippum nomine, virum in armis strenuum, Philippi Regis consanguineum, & Guillelmum de Melleto acriter insequentes, vt ab eo prædas excuterent, positis insidijs cæpit, longoque tempore carceri mancipauit, Comes autem Flandriæ eo tēpore Sanctum Audomarum cæpit.

De Philippo Imperatore, & Petro Capuensi legato, & morte Regis Anglia Richardi.

Cap. LXI.

PHilippus autem Dux Sueuiæ frater Henrici quondam Imperatoris maximam partem obtinuit, cōtra quem Otho Dux Saxoniæ stetit habens coadiutorem Regem Angliæ Richardum, auunculum suum, Comitemque Flandrensem, & Archiepiscopum Coloniensem. Rex autem Francorum Philippus, dicto Philippo Regi Alemanniæ, Ducique Sueuiæ confæderatus est, sperans per eum Comitem Flandriæ sibi subiicere, ac Regi Angliæ facilius posse resistere. Inter hæc Innocētius Papa tertius misit in Franciam Legatum, Petrum Capuensem Diaconum Cardinalem ad reformandam inter duos Reges pacem. Qui pacem siquidem reformare non potuit, sed fide duorum Regum interposita quinquennes treugas ab ipsis accepit, quas tamē per obsides impediente Richardo confirmare non potuit.

Anno Domini 1199. Richardus Rex Angliæ iuxta Lemonicas grauiter vulneratus occubuit, obsederat enim quoddam castrum propter quendam militem ibi manentem, qui thesaurum inuenerat, quem Richardus ambiciose sibi reddi à Vice-comite Lemonicensi petebat, ad quem miles ille confugerat. Dum ergo Rex castrum illud fortiter impugnaret, balistarius quidam ex improuiso quarellum transmittens, vulnus ei læthale infixit, & post paucos dies mortuus apud fontē Ebrardi sepultus quieuit. Cui frater eius Ioannes, qui sine terra dicebatur, in Regno successit. Porro Rex Francorum statu rerum in melius mutato, Ebroicam vrbem cæpit, totamque Normanniam vsque Cenomannis vastauit. Arthurus autem adhuc puer Comes Britanniæ nepos Regis Angliæ, cum manu valida veniēs, Andegauēsium Comitatum cæpit, & apud Cænomannis Regi Francorum occurrens homagiū fecit. Alienordis quoque quōdam Regina Angliæ apud Turonenses eidem Regi fecit homagium pro comitatu Pictauensium, qui ei iure hæreditario contingebat. *An. Christi 1199.*

Anno quoque prænotato Franci cum Venetis Constantinopolim capiūt, & Balduinum Comitem Flādriæ, Imperatorem cōstituunt. Inter hæc Philippus Namurci Comes frater Comitis Flandrensis captus est à Roberto de Bellesio, & Eustachio de Noua-villa iuxta castrū Leucium cum 12. militibus Regi Philippo traditus cum Petro de Duaco clerico, qui multa mala Regi fuerat machinatus. Electus autem Cameracensis captus fuerat ab Hugone de Hanlecort, pro quo supradictus Petrus Romanæ ecclesiæ legatus totam Franciam sub interdicto posuit. Sed post tres menses habito Rex saniori consilio eundem Petrum ecclesiæ liberum reddidit.

De

De sancto Guillelmo Bituricensi Archiepiscopo.

CAP. LXII.

EOdem anno Henricus Bituricensis Archiepiscopus obiit, cui Guillelmus Abbas Caroli-loci post eum in episcopatu successit.

Ex gestis quæ extant in rubra valle & quæ in compendium redacta habet huius to. 1.

Ex *gestis eius.* Hic Sanctus genere nobilis à pueritia quidem in Parisiensi & Suessionensi canonicus, ecclesia dum in robur virile maturior excreuisset, molestias sæculi ferre non valens, ruptis earum compedibus ad Grādimontensem eremum conuolauit. Ibique sinceritate mentis, & conscientiæ puritate aliquamdiu vixit, sed in eodem ordine turbatione suborta, mentis suæ tranquillitati timens, ad Cisterciensem ordinem in Pontiniacensi monasterio se transtulit, ibique professus, & proficiens in virtutibus officium prioratus suscepit. Postmodum ex Abbate Fontis Ioannis ad Carolocense monasterium translatus, ibi per electionem officium Abbatis suscepit: vbique enim subditos in mansuetudine pertractauit, & virtutum exempla propagauit. Tandem licet inuitus in ecclesia Bituricensi pontificali honore sublimatus, oneri succubuit non honori. Suscepit autem prius ordinis obseruantiam non mutauit, humilitatem pristinam & habitum retinuit. Et licet Archiepiscopales ciborum delicias inueniret, vsum tamen sobrietatis antiquæ non deseruit; meditationi & orationi libenter intentus, de animarum cura sibi commissa solicitus, cōfessiones enim earum in multa leuitate suscipiens spiritus confouebat. Prædicationi per se vel per alium sedulus insistebat, cui Dominus etiam illam meritorum gratiam addidit vt viuens miraculis choruscaret. Nam presbyter quidā Girardus nomine, qui vsum sinistræ manus ita omnino amiserat, vt celebrare non posset, ad eum accessit, qui manum eius palpans dixit, vt peccata sua confiteretur & melius se haberet. Post tertium igitur diem ita plene conualuit, quod tertia die celebrauit.

Fit archiepiscopus Bituricensis.

Quidam etiam puer cerebro turbato, & oculis tremorem capitis patiens, cum vehementer angeretur, ad beatum virum à parentibus deducitur. Qui dolori eius compatiens, puero manum imposuit, super caput eius blande palpauit, & tremor omnino cessauit. Erat autem hic sanctus fere semper hilaris & iucundus, quod quibusdam etiam displicebat austeris. Et cum se in huiusmodi socialem & amabilem exhiberet, vitium detractionis quod in locutionis cursu surripere consueuit, viris etiam studiose sibi cauentibus summa intentione vitabat. Ita quod cum occasio detractionis incideret, aut verba detractatoria mutādo materiam incidebat, aut si verba detrahentis persisterent pænitus absorbebat, nolens pollui audiendo, quæ vix, aut nunquam eum polluere consueuerant in loquendo. Tādem assumpta Cruce, volens ad fines Albigensium contra hæreticos proficisci, cum itineri necessaria præpararet, infirmitate correptus 5. idus Ianuarij obiit, ac sepultus in Bituricensi ecclesia miraculis statim choruscari cœpit. Quem Honorius Papa III. inquisitione de vita eius & miraculis facta, canonizauit.

De Petro Gorbolicensi, & interdicto Franciæ, & repudiatione Vigeburgis Reginæ.

CAP. LXIII.

EOdem anno quo præfatus Guillelmus ad Archiepiscopatum promotus est, Michael Senonensis Archiepiscopus, vir bonus & Deo plenus ad Dominum migrauit. Cui Petrus de Gorbolio quondam Innocentij Papæ didascalus successit, per cuius manū & auctoritatem primo Cameracensem sedē, deinde Senonensem obtinere meruit. Nec multo post eodem anno apud Diuionem à Præfato Petro Cardinali omnium episcoporum, Abbatum, & Priorum totius regni conuocatum est Concilium. Sed quia regnum Francorum sub interdicto ponere nitebatur, à nunciis Regis ad Romanam sedem est appellatum. Ipse tamen Cardinalis appellationi non deferens, sententiam coram omnibus protulit sed vsque ad 20. dies post Natale non esse publicandam præcepit. Extunc tota terra regni Francorum interdicto subiacuit. Quo audito Rex iratus, quoniam Episcopi sui interdicto faciendo consenserant, ipsos à proprijs sedibus perturbauit, canonicos eorum vel clericos de terra sua eijciens, eorum bona confiscauit. Presbyteros etiam parrochiales eiecit, & per omnia eorum bona diripuit, ad cumulum etiam mali totius Vigeburgem vxorem eius sanctam omniumque suorum solatio destitutam apud Stampas in castro suo reclusit. Sed & milites olim sua libertate gaudentes, & etiam homines ipsorum cruciauit, & tertiam partem omnium bonorum suorum eis abstulit. A Burgēsibus suis etiam intolerabiles talleas & exactiones extorsit.

Concilium Diuionen contra Philippum r ob repudiatam Vigeburgam celebratum

Philippi r gis inclem tia.

Qualiter barones Franciæ properantes ad terram Sanctam, Constantinopolim applicuerunt.

CAP. LXIV.

MOrtuo Rege Angliæ Richardo, Barones quidam Francorum, videlicet Balduinus Comes Flandrensis, Ludouicus Comes Blesensis, Stephanus Particensis Marchisius de Monteferrato, & alij quamplures magni viri ac strenui bellatores pro liberatione terræ sanctæ Crucem acceperunt, & apud Constantinopolim factum memorabile peregerunt. Et vt rei gestæ plenius seriem pandamus, à superiori exordium capimus. Temporibus enim Ludouici Francorum Regis, Emanuel vir sanctissimus & omni magnificentia præclarus apud Cōstantinopolim imperauit. Cuius filio Alexio præfato, Ludouici filia Agnes nomine data fuit in vxorem. Hunc Alexium post patris sui mortem Andronicus Patruus suus regnandi cupiditate illectus, in mari proiectum extinxit, & 7. annis circiter imperauit. Tandem Corezas ex insperato superueniens, ipsum Andronicum in compitis viarum apud Constantinopolim ad stipitem ligatum, quasi signum ad sagittam, propter immensa flagitia sua sagittari fecit, & post eum imperauit. Hic fratrem Alexium in armis strenuum sed iniquum habebat, cui totam potestatem imperij tanquam fratri charissimo tradiderat præter coronam, & ipsius imperij dignitatem. Qui tandem ambitionis inuidia permotus, potentioribus imperij per donaria magna ascitis ipsum fratrem, ac Dominum suum crudeliter excæcauit, sibique nomen Imperatoris vsurpare præsumpsit, excæcati quoque filium incarcerari præcepit. Sed ille Dei nutu de squalore carceris elapsus, à Greciæ finibus ad sororem suam, & Philippum Regem Germaniæ sororium suum in Alemaniam proficiscens cuidam ex Francis in Italia occurrit. Cumque Franci Venetias decurrissent, competentes nuncios idem puer destinauit, qui eis patris, & filij lachrimabiliter causam proponerent, promittens etiā se eis daturum 33. millia marcharum argēti, quibus Venetis tenebantur, necnon & pecuniam, quam pro naulo dederant, si ei succursum præberent, & quod ipse puer cum virtute imperij sui ad liberationem terræ sanctæ cum illis veniret, ac de fisco suo etiam sufficientia exercitui necessaria ministraret. Ecclesiam quoque Constantinopolitanam Ecclesiæ Romanæ subderet & vniret. Vocato igitur puero & iuramento ab eodem recepto, quod promissa nunciorum impleret, statim ventis & mari se comiserunt, & nauigantes Constantinopolim applicuerunt.

Galli & Veneti in sacro bello j ciantur.

Imp. Constantinop ecclesiam Constantinopolitanam Romanæ ecclesiæ subi turum pollicetur.

Qualiter vrbs capta est à Francis & Venetis, & Balduinus Imperator est electus.

Cap. LXV.

GRæci autem qui de foris inuenti sunt Francorum audaciam, & firmam in Domino constantiam intuentes, intra vrbis mœnia se receperunt. Cumque per 7 dies terra & mari Franci vrbem fortiter obsedissent, & frequenti varioque conflictu victoriam obtinerent, octaua die Imperator egrediens cum sexaginta millibus equitum & infinita multitudine peditum armatorum, ad dimicandum contra Francos acies ordinauit, Franci vero, licet Græcorum respectu paucissimi, cum lætitia tamen congressum expectabant, quia secure de victoria confidebant. Quorum ille proditor, ac tyrannus constātiam attendens, statim cum suis fugiens intra muros illico se recepit, multis cominationibus, quod in crastinum pugnaret asseuerans, sed nocte sequenti clam aufugit. Porro sequenti die Franci vrbem viriliter impugnauerunt, & cum scalis per muros ascendentes infra muros inter Grecos se audacter præcipitauerunt, ac de illis non minimam stragem fecerunt. Audiens autem Dux venetiarum, quod Francos multitudo Græcorum concluserat eosque morti & exitio dabat cum Venetis, & stolo suo viriliter ad succurrendum venit. Inter quos ipse Dux, licet senex & debilis corpore fortis tamen & fremens animo primus galeatus Francis pugnantibus se adiunxit. Vnde & Francis assumptis viribus ad pugnādum acerrime recalescentibus, impio proditore cum hæreticis suis paruulos nostros rebaptizantibus fugato ciuitas capitur, pater adolescentis è carcere liberatus, statim in palatio dominatur. Puer autem ipse tam in ecclesia maiori, quam in palatio imperiali solenniter diademate coronatur. Qui adepto imperio sine mora cuncta, quæ promiserat Francis impleuit. Dux quoque Venetiarum, & Veneti sui iurauerant Francis se nauigium exhibituros, & stolum seruaturos, promittentes etiam si Deus illis benefaceret, quod ipsi sperabant, se numquam ab eis recessuros, nisi ad plenum subiugatis hostibus Iesu Christi. Ad quam promissionem Imperatoris munificentia sunt inducti, quibus 100. millia marcharum argenti exoluit, pro obsequijs hactenus Francis exhibitis, & postea exhibendis. Mortuo denique puero Imperatore in bello, de consilio Ducis Venetiæ cæterorumque principum, cum assensu cleri & populi Balduinus Comes Flandrensis in Imperatorem est electus, & Comes de Alentone postmodum. Ecclesia quoque orientalis, tunc ab Imperatore isto principibus suis annuentibus, Romanæ ecclesiæ tamquam capiti membrū subdita est & vnita.

Græci latinos adoriuntur sed cum ipsorum ignominia se recipiunt.

De pace inter duos Reges, & nuptijs Ludouici, & legato Octauiano & reconciliatione Vigeburgis.

Cap. LXVI.

ANno Domini 1200. in Ascensione Domini reformata est pax inter duos Reges Francorum, scilicet & Anglorum, inter Vernonem, & insulam Andeliaci. In sequenti vero feria secunda Ludouicus Regis Francorum vnigenitus, Blancam Hildefonsi Regis Castelli filiam, & Regis Angliæ neptem duxit in vxorem, pro quo matrimonio Rex Angliæ Ioannes omnes munitiones, & vrbes, & castra, totamque terram, quam Rex Frācorum cœperat, præfato Ludouico & hæredibus suis *quitauit. Totam etiam terram cismarinam post decessum suum, si ipsum sine hærede mori legitime contingeret, eidem concessit.

An. Chri. 1200. Pax inter Francorum & Anglorū reges.

**idest renuit*

Anno Domini 1201. Octauianus Hostiensis, & Ioannes Velitrensis episcopus, vt Legatus in Franciam venit, cuius admonitione Rex vxorem suam Vigeburgem in qualemcumque gratiam recepit, & superinductam à se ad tempus separauit. Tunc conuocatum est conciliū Suessionis ab ipso Octauiano, & Ioanne Legato, cui Rex Philippus interfuit cum episcopis, & Principibus suis, vbi per quindecim dies tractatum est de Vigeburgis Reginæ matrimonio confirmando vel separando. Post multas vero, & varias iurisperitorum disputationes Rex longa mora tœdio affectus, cum Vigeburge vxore sua mane ipsis insalutatis recessit, mandans ei per nuncios, quod vxorem suam sicut suam secum ducebat, nec ab ea separari tunc volebat. Quo audito solutum est Concilium stupescentibus Cardinalibus & episcopis, qui conuenerant ad faciendum diuortium. Et Ioannes quidem cum erubescentia recessit. Octauianus autem in Francia remansit.

An. Chri. 1201.

Rex superinductam relinquens, veram vxorem recipit.

Eodem anno Theobaldus Comes 25. annorum ætatis obiit. Et quia masculum hæredem non habuit, Rex Philippus terram suam sub tutela & custodia recepit. Vnicam enim tantum filiam habebat, sed postea natus est ei filius posthumus, quoniam vxor eius prægnans remanserat.

Eodem anno Ioannes Angliæ Rex in Franciam venit, quem Rex Philippus valde Parisijs honorifice suscepit, eique munera preciosa multa & varia dedit.

De filijs Philippi Regis ex Maria superinducta, & iterata discordia inter Reges.

Cap. LXVII.

TVnc etiam antequam Octauianus Romam rediret Maria à Rege Philippo superinducta defuncta est. De qua idem Rex filium nomine Philippum & filiam vnam susceperat, quia 5. annis contra legem, & Dei decretum eam tenuerat. Illa vero mortua Innocentius Papa ad petitionem Philippi Regis infantes prædictos legitimos hæredes esse mandauit, & postea literis suis confirmauit. Quod factum eo tempore pluribus displicuit.

Eodem anno Rex Philippus inter Vernonem, & insulam Andeliaci cum Rege Angliæ colloquium habuit, submouens eum tanquam hominem suum ligium, vt pro comitatu Pictauensi, & Andegauensi, & pro ducatu Aquitaniæ post 15. dies à Pascha veniret Parisios super his, quę aduersum eum proponeret, aduersus eum responsurus. Qui quoniam ad diem præfixum nec in propria persona venit, nec responsalem sufficientem mittere voluit, habito Rex Philippus consilio Normanniam ingressus municiunculam, quam Batouant vocant, funditus euertit, deinde Arguellam, & mortuum mare. Tādem Gornacum cœpit, totamque terram, quam Hugo de Gornaco tenebat sibi subiecit. Ibique Arthurum militem fecit, tradens ei comitatum Britaniæ, qui ei competebat iure hæreditario, adiiciens comitatum Pictauensium & Andegauensium, quos sibi acquireret iure armorum. Sed & 200. milites in auxilium magnamque pecuniæ summam ei tradidit, & sic eum perpetuo in hominem ligium accepit. Qui cum ab eo recessit, Rex Angliæ ei superueniens ex improuiso ipsum cum Hugone Bruno, & Gaufrido de Laudunaco, & postea Vicecomitem Lemonicensem cœpit, qui tamen tres erant ipsius Regis Angliæ ligij homines. Sed quoniam Hugoni Bruno, qui erat Vicecomes Thoarcensis, vxorem suam videlicet filiam Comitis Angolismensis abstulerat, ab eius fidelitate recesserant, & Regi Francorum sub iuramento datis etiam obsidibus confœderati fuerant. Vt autem hyems superuenit, vterque Rex sine pace & treuga marchiis munitis à bello cessauit.

Bellum Anglicum recrudescit.

Hunc Arthurum ante hoc bellum mortuū scribit A emil.

De

De munitionibus captis à Rege Philippo in Aquitania & Normannia.

CAP. LXVIII.

ANno domini 1202. Rex Philippus cum exercitu Aquitaniam intrauit,& adiunctis sibi in auxilium Pictauensibus,ac Britonibus munitiones multas cœpit. Tunc etiam Comes Alenconius ei confœderatus terram suam eidem custodiendam tradidit. Reuersusque Rex in Normanniam,Conchas,& insulam Andeliaci,& Vallemruolii cœpit. Inter hæc Innocentius Papa misit Abbatem de Hammarij ad Regem Francorum & Regem Angliæ pro reformanda inter eos pace. Qui adiuncto sibi Abbate Triumfontium, vtrique Regi authoritate Apostolica præceperunt,vt conuocatis episcopis,& Principibus regni,salua vtriusque iustitia,pacem facerent,& Abbatias cæterasque ecclesias pergentes eorum destructas in statum pristinum reformarent. Audito Rex Philippus huiusmodi mandato,causam ad summi Pontificis examen per appellationem inter positam reuocauit. Deinde collecto exercitu Radipontem obsedit,erectisque turribus ligneis in circuitu fortiter impugnauit,& accepit. Post hæc castrum fortissimum Gallardum à Rege Richardo in excelsa rupe super Sequanam ædificatum obsedit. In qua scilicet obsidione sex mensibus,& amplius moram fecit, ipsumque tandem cum magna pugna cœpit.

Innocentius tertius pacem inter reges componere nititur.

Anno prænotato Fulco presbiter de Melliaco moritur,multique per eum cruce signati post multos labores Venetiam veniunt,sed transitus impeditur,multique obeunt,& multi redeunt,reliquique sua expendunt.

Die 30. Maij terræmotus tribus ante Ascensionem Domini diebus,& vox terribilis auditur,magnaque pars vrbis Achonensis cum palatio Regis corruit,& populus multus perit. Tyrus pæne omnino vertitur. Archa oppidum munitissimum ad solum vsque diruitur, Tripolis maxima pars ruit,& plebs plurima suffocatur,Antarados autem illæsa seruatur. In qua B. Petrus Apostolus primam basilicam beatæ Dei genitricis construxisse dicitur. De hinc terræ sequitur sterilitas, & hominum mortalitas. Guillelmus Remensis Archiepiscopus apud Laudunum moritur intestatus,nec multopost etiã Retrochus nepos eius Cathalanensis episcopus negligens in Sacerdotis officio decedit fere simili modo.

Omnia nostra in oriente ruunt.

Ioannes autem Rex Angliæ Arthurum Britaniæ Comitem filium maioris fratris sui Gaufridi apud Mirabellum capit,cæterisque per obsides liberatis,ipsum, vt fertur,latenter perimit. Super quo à baronibus apud Regem Franciæ accusatus,cuius vasallus erat, cum comparere nollet,post multas citationes per iudicium piurum exhæredatus est.

Hæc ante bella præcedentia euenisse tradit Aemylius vt ante dictum est.

De imperfectione Dauid Indiæ Regis à Tartaris.

CAP. LXIX.

ANno Domini 1202. secundum quosdam, Tartari post occisionem Domini sui exierunt in populorum destructionem. Hi etenim post adhuc in terra sua videlicet Tartaria quæ affinis est Indiæ, residentes contra Regem Dauid Dominum suum videlicet presbyteri Ioannis quondam dominatoris & Imperatoris Indiæ filium conspirauerunt, eumque dolose machinando,interfecerunt. Antea siquidem ab antiquo Tartaria Indiæ Regi fuerat subiecta,eique pacifice & quiete debita,vsque ad tempus illud,exoluerat tributa. Cumque prædictus Rex ab eis tributum solitum expeteret,præcipiens insuper vt in armis, vel in angaria aliqua deseruirent,illi super aggrauationem manus Domini sui conquerentes,inierunt plures consilium,vtrum ei simpliciter obedirent,an ei prout possent obuiarent. Tandem vnus eorum nomine Ingischam, qui sagacior, & antiquior videbatur dedit consilium,vt mandato Regis contradicerent,& omnes vnanimiter in eũ exurgerẽt eũque ac suos quos inuenire possent occiderent.

Prælius Tãgischam.

Ad executionem autem inquit,tanti facti oportet, vt omnes in vnum & vnanimiter congregemur,& vnus de quibque;qui super alios quatuor ex omnibus quinariis eligatur,qui quaternio nuncupetur,eiusque præcepto in omnibus obediatur ab illis, & qui non obedierit occidatur. Similiter etiam super 9. fit 10. & super 19. 20. sic vsque ad mille,& etiam vsque ad milies millia. Denique vsque ad infinitum ascendendo, tandem vnus omnes super excellens tanquam Dominus,& Chaam idest Rex vel Imperator habeatur,cui omnes vsque ad mortem per omnia obedire teneantur. Omnes autem consilium hoc concorditer approbantes ipsum in Dominum sibi cum successoribus suis elegerunt, eisque prædictam obedientiam in perpetuum se seruaturos promiserunt,& vsque hodie seruauerunt.

Tartari dominiũ presbyteri Ioãnis excutiunt.

Hic igitur electus,altera die conuocatis omnibus, in montem altum ascendit,eosque exhortans ait. Scitis, quod vsque nunc tria in vobis peccata semper inundauerunt,videlicet mendacium , furtum , & adulterium. Nunc ergo ne vindicante Deo in executione huius facti vel alias in posterum impediamur,de cætero nos omnes à prædictis abstinere ipsi promittamus, ita quod si quis in aliquo eorum prolapsus inueniatur , sine vlla misericordia occidatur. Quod cum omnes se obseruaturos in perpetuum promisissent,licet iam iniquitas mentita sit sibi,præcepit omnes illos armis paratos congregari,eosque in duabus aciebus diuisos vna die à duabus partibus æqualiter à medio terræ distantibus,terram Domini sui Dauid ingredi,ac velociter eam percurrentes nulli parcere sexui,vel ætati. Illi ergo causa seruitutis excutiendæ,triumphique obtinendi,quam plurimum armati de terra sua exeuntes,arcubus & sagittis,clauis,fustibus, & tanquam armis suis potioribus sunt præmuniti,quorum maxima pars erant pedites,minor in bobus equitantes, minima vero in asinis,& iumentis,ac pullis equorum cõfidentes,Domini sui terram simul à duabus partibus inuaserunt,eamque totaliter infusione sanguinis intinxerunt. Rex autem Dauid aduentum eorum audiens improuise,nec vllatenus valens resistere,cum ab vna parte exercitus effugere vellet,ab altera præuentus est & oppressus,tandemque cum tota familia sua præter vnicam filiam membratim detruncatus,quam videlicet superstitem prædictus Cingischam sibi vxorem accepit, & de ea,vt dicitur filios generauit.

Chaã Tartarorum dominus à suis extorquet obedientiam.

Rex Dauid à suis Tartaris occiditur.

De Rabbanta monacho Nestoriano.

CAP. LXX.

RAbbanta vero monachus Christianus , sed tamen Nestorianus;quia viuente Dauid Rege fuit ei familiaris,& fortasse quandoque cõsiliarius, post mortem ipsius Dauid à filia eius vxore Cingischam tandem est euocatus,& eidem occasione antiquæ patris sui amicitiæ,& quia Christianus erat consiliarius ac pænitentiarius eius factus est. Tartarisque familiaris est effectus,ipso tamen duntaxat viuente, & Cingiscam permittente. At illa mortua,factus est idem monachus Tartaris extraneus,& ab eis elongatus. Ipse autem Rabbanta tum mediante Regis Dauid filia,tum etiam mediante curiæ frequentia,multa de consilijs,& factis Tartarorum nouerat,multaque diuinando eisdem reuelabat. Propter quæ nimirum ad tempus ab ipsis est magnus arbitratus, & ab illis,qui curiam Cingischã , & Baronum eius frequentabant sanctus est reputatus. Postea vero in Armeniam maiorem transiit,ibique in Tauris ciuitate per aliquod tempus latuit. Sed sicut postea diligenti inquisitione per fratres Prædicatores, qui de mandato Papæ ad Tartaros ibant, & ad ipsum etiam Rabbantam literas deportabant,ac per viros religiosos & alios fide dignos inuentum est,quod mercator erat & vsurarius, & hæreticus,fideique catholicæ & orthodoxæ inimicus , licet etiam eam confiteretur ore tenus,latebras tamen liben-

Apostata monachi mors horrenda.

ter quærebat, nec vnquam comedens ab aliquo de fratribus se videri permittebat. Talis semper vixit, talisque moriens qualis vixerat, sicut credere dignum & iustum est, ad infernum descendit.

De exteriori qualitate Tartarorum.

CAP. LXXI.

Tartarorū statura & effigies ac mores.

SVnt autem Tartari homines turpissimi, quam plures parui, oculos habent grossos & prominentes multū, coopertos palpebris; ita quod valde parua est apertura in eis, latas habent facies, latasque habent frontes, nasosque perlatos. Sunt autem imberbes, excepto quod in superiori labio, & in mento raros habent pilos & quasi volatiles. Graciles sunt in cingulo generaliter omnes, exceptis paucis, omnesque fere sunt staturæ mediocris, rasuram faciunt prope verticis summitatem, quæ descendit inferius per tempora ab aure vsque ad aurem, sedetque rasura illa super caput eorum ad ferri equini modum. Raduntur iterum à parte posteriori, & longos habent capillos ac tricas retro iuxta aures. Talem etiam rasuram habent omnes illi qui cum eis sunt, vt Armenij & Saraceni, & alij. Sed facies hominum eorum dissimiles sunt faciebus Tartarorum.

Studia eorūdem.

Ipsi porro Tartari leues & agiles sunt, quam plures ac bene equitantes: A pueritia quippe discunt equitare, currendo post armenta equorum & aliorum animaliū. Cum maiores effecti sunt, cum patribus suis in bellis quasi continuis equitant, nullusque eorum pedes vadit, sed omnes etiam minimi* gartiones equis, aut bobus insident, quia breuissimas tibias habent. Incomposito itaque gradu incedunt, & pedites ire diu nequeunt. Mulieres eorum turpissimæ sunt, & equitant sicut & viri. Equos autem habent qui non ferrantur, nec hordeo vtuntur, multumque sunt disciplinabiles ac magni laboris, & castrati sunt, & nares fixas habent. Præterea Tartari modo interrogatiuo clamoroso loquuntur, gutture rabido & horribili. Cantantes mugiunt vt tauri, vel vlulant vt Lupi, voces inarticulatas in cantando proferunt, & hanc cantilenam: *Alai alai*, communiter ac frequentissime canunt. Turpissime bibentes caput quatiūt & quod bibunt velut equi in gutture traijciunt. In tentorijs semper habitant, & non in villis, vel vrbibus. Pastores enim pecorum rurales sunt, ac gregibus ouium, & caprarum armentisque boum, & camelorum, & equorum superabundant. In hyeme manere consueuerunt in planicie, in æstate vero pascuarum vbertatem sectantur in montibus. In luctationibus & in sagittationibus delectantur, tanquam in suis potissimis gaudimonijs & exercitationibus. Christianis autem debiliores sunt corporibus; venatores quidem mirabiles sunt & ordinati, ac ferrati ad venandum pergunt, ita quod animalia venaticia fugando coram se ducunt. Denique cōcludendo ea quasi de seipsis choream vnam faciunt, & tunc sagittando vndique interficiunt & capiunt. Vilissime comedunt, panem non habent, nec curant, mensalibus non vtuntur, nec manutergijs, eduntque manibus illotis.

*id est pueri

De cultu ac ritu religionis eorum.

CAP. LXXII.

VNum quidem Deum Tartari credunt, ipsum quoque omnium esse tam visibilium quam inuisibilium factorem, & tam bonorum in hoc mundo, quam pœnarum esse datorem, nec tamen orationibus vel laudibus, vel aliquo ritu ipsum colūt. Nihilominus etiā habent Idola quædam de filtro ad imaginem hominis facta, quæ ponunt ex vtraque ostij tentorij parte, & quiddam de filtro in modum vberum fœminæ subtus illa eaque credunt pecorum suorum custodes esse, ac beneficium pullorum & lactis eis præstare. Alia vero de panfericis faciunt, illaque multum honorant; quidam ea ponunt in pulchro curru cooperta ante ostium tentorij. Et quicunque in curru illo aliquid furatur, sine vlla miseratione occiditur. Cū autē idola huiusmodi facere volunt omnes maiores Dominæ, quæ sunt in statione conueniunt, eaque cum reuerentia faciunt. Deinde ouem interficiunt, camque manducant, & ossa eius igne comburunt. Cum etiam aliquis puer infirmatur, prædicto modo faciunt Idolum, & ligant super eius lectum. Duces quoque millenarij ac centenarij semper habent hircum in medio suæ stationis, & Idolis prædictis offerunt primū lac omnis iumenti ac pecoris. Sed & quando primo bibere vel comedere incipiunt, primitus eis de cibarijs suis, vel de potu offerunt. Cumque bestiam aliquam interficiunt, offerunt cor eius idolo, quod est in curru, in aliquo cipho, & vsque in mane dimittunt, tunc quoque de præsentia Idoli auferunt illud, ac decoquunt & illud manducant. Primo etiam Imperatori factum Idolum ante stationem honorifice ponunt; cui multa munera offerunt, sed & equos ei solent offerre, quos nullus audet vsque ad mortem ascendere. Alia quoque animalia eidem offerunt, quæ occidunt ad manducandum, & nullum ex ossibus eorum confringunt, sed igne comburunt. Huic etiam Idolo ad meridiem tanquā Deo inclinant, & aliquos nobiles inclinare faciunt, qui se ipsis reddiderunt. Vnde Michaelem magnum Ducē Tusciæ occiderunt, cum nollet se imagini Cingischam inclinare. Solem etiam ac lunam, & ignem, & aquam, & terram venerantur & adorant, primicias eis potus, ac ciborum offerentes, mane scilicet potissime antequam comedant vel bibant.

De legibus ac statutis eorum.

CAP. LXXIII.

STatutum est autem inter Tartaros, & à Cingischam primo eorum Domino confirmatum, vt quicunque in superbiam erectus, auctoritate propria sine principum electione, voluerit Imperator esse, occidatur sine vlla miseratione. Propter hoc & vnus de principibus nomine Ciungam nepos ipsius Cingischam occisus est, ante electionem ipsius, quia regnare volebat non electus. Aliud quoque statutum habent, quod omnem terram sibi debeant subiugare, nec cum aliqua gente pacē habere nisi subdatur eis, quousque veniat tempus ipsorum interfectionis. Annis 80. debent pugnare, & 18. tantummodo regnare, post hoc vt ipsi dicunt ab alia natione debent vinci, vt vaticinatum est eis, nesciunt tamen quæ illa sit. Et qui euadere poterunt, vt dicunt, legem illam tenere debent, quam tenent illi, qui bello eos deuincent.

Tartari vatici nationibus dediti.

Ipsi namque Tartari diuinationibus, augurijs, aruspicijs, veneficijs, & incantationibus multum intendunt, & cum illis à dæmonibus respondeatur, Deum sibi loqui credunt. Est etiam statutum Cingischam illius primi, quod per millenarios, centenarios, ac decanos eorum exercitus debet ordinari. Porro edictum generale Chaam est, vt vbicunque capiantur à Tartaris, vel à seruis eorumdem mulieres, quantæcunque sint ab ipsis teneantur, eisque pro sua voluntate abutantur, easdem in seruitutem sibi perpetuam, si voluerint reseruantes. De equis quoque tale est edictum Chaam generale: Quicunque Tartarus equum rapere potuerit, vndecunque & vbicunque inuenerit, & cuiuscunque sit, ipse verus possessor illius habeatur, dum tamen Tartari non sit. Porro de viatoribus tale est edictum generale ipsius. Quicunque, inquit, Tartarus seu Tartari seruus, aliquem in via inuenerit, dum tamen non sit mercator, habens bullam Tartaricam, ille inuentoris, vel accipientis eum, sit seruus perpetuus & habeatur, & si sit Tartari seruus donec à Domino suo repetatur. Sunt autem duo genera Tartarorum diuersa quidem habentia idiomata, sed vnicam legem ac ritum, sicut Franci, & Teutonici.

De superbia eorum & impietate.

CAP. LXXIV.

TAntæ vero impietatis,& arrogantiæ sunt, vt Dominum suum Chaam filium Dei adpellent, & ipsum loco Dei super terram venerantes adorent, dicentes factoque ostendentes illud in eis esse impletũ. *Cœlum cæli Domino.* Nam & ipse Chaam se filium Dei appellat,& in litteris suis sub hoc nomine mandat omnibus;eiusque subditi videlicet Tartari de mandato ipsius Principes suos Baiothonoy, & Bato violenter ab omnibus nuncijs ad ipsos venientibus faciunt adorari cum triplici genuum flexione,triplici quoque capitum suorum in terram allisione.

Psal.113.

Denique supra modum gloriantes, & ad totius mundi dominium in breui se venturos præsumentes,ita adeo desipiunt:vt maiorem Domino suo Chaam neminem in mundo fore credant,vel etiam coram se nominari Papam vel alium maiorem sustineant. Omnes homines, qui in mundo sunt veluti pecudes reputant,seque solos hominibus præferentes,Papam & omnes Christianos canes appellant,ipsos etiam idolatras esse affirmant,quia ligna,& lapides idest,quia signum Crucis in ligno,& lapidibus impressum,vel insculptum adorant.

Superbia & stultitia Tartarorum.

Somnia vero obseruant, & maleficis artibus intendunt.Habentque Magos secum,vel diuinos per quos à dæmonibus in idolis habitantibus,sibi responsa dari petunt,Deumque sibi,vt dictum est,loqui credunt, quem scilicet Deum Ithogo nominant, sed ipsum Comanichaam appellant,quem mirabiliter reuerentur ac timent eique multas oblationes & primicias ciborum & potuũ offerunt,ac secundum eius responsum vniuersa faciunt. Solem patrem esse Lunæ eo quod lumen à sole recipiat dicunt;omniaque per ignem purificari credunt. Dies ac menses,maximeque lunationes & annos, & tempora obseruant. Nullius diei vel temporis abstinentia inter illos seruatur,nullaque dies cæteris dignior vel celebrior reputatur.

Superstitio.

Ad cæterorum hominum societatem incommunicabiles & inamicabiles sunt,vt etiam colloquium cum eis habere dedignentur, & in ludis & vbicunque præferri volunt. Vnde cum in eorum exercitu duo Christiani Georgiani ab ipsis inuitati,cum duobus Tartaris luctarentur causa ludi, & duo Tartari absque vlla læsione corporum,& à Georgianis ad terram essent submissi,alij Tartari de eorum prostratione supra modum indignati frementes in Georgianos illos irruerunt, ita quod eorum vnicuique brachium vnum extorquendo confregerunt.

Inhumanitas.

De ipsorum cupiditate & auaritia.

CAP. LXXV.

TAnta vero in eis cupiditas exardescit, vt cum aliquid quod sibi placeat vident,statim aut nimia importunitate extorqueant, aut violenter auferant ab illo cuius est,velit nolit. Pecunias suas committunt ad vsuram,ita quod accipiunt de decem denariis vnum ad vsuram per mensem,post primum iterum decennarium de quolibet decennario decimato per vsuram iterũ accipiunt vnum denarium. Itaque miles quidam in Georgia de quingentis his perperis à Tartaris acceptis per annos 5.recentis,coactus fuit eis 7.millia reddere pro vsuris. Quædam etiam Domina Tartarica pro 50. ouibus, quas cuidam commiserat, & ille per 7.annos tenuerat, petiit ab illo pro vsuris illarum ouium hyperpera 7. millia,quæ omnia ille coactus est exoluere pro vsura. Præterea super tributarios suos aggrauant onus exactionis, vt in terra Anagh magni videlicet cuiusdam terræ Baronis,primo si quidem Chaam suum habet tributum ad minus 15.dragmas,seu asperos,qui bene valet 30.stirlingos. Secundo Dominus specialis. Tertio Dominus prouincialis. Quarto nuncij solennes. Quinto frequentes, qui fiunt eis encchiorum præsentationes. Post hoc etiam nuncij superuenientes cum equorum angarijs quibus prouidentur in expensis. Præterea de quolibet rustico laborante accipiunt asperos tres, ac de quolibet boue tres,& de sex pecoribus 5.& munera quidam bene accipiunt,& non sequuntur retributiones, quia pro nullo data alicui aliquid retribuunt,vel etiam gratis reddunt, quin potius quæcunque quandocunque illis dantur, ea sibi deberi tanquam omnium Dominis arbitrantur. Itaque *manus eorum semper ad accipiendum est porrecta, sed ad dandum collecta.* Dumque infinitis abundent gregibus pecorum & armentorum, multumque in eis nutriendis & multiplicandis delectentur, quia gaudium onagrorum pascua gregum,præ nimia tenacitate auariciæ,vix aut nunquam animal comedunt sanum aut viuũ, sed quando mortuum est statim ve moriturum vel mutilatum,aut aliqua molestia consimili afflictum. Denique cum abundent tabernacula ipsorum,manum egeno & pauperi non porrigunt, hoc tamen solum laudabile, quo ad quid habent, quod vbicunque in prandio vel cœna aliquis superuenerit, libenter illud quo vescuntur ei commmunicant, ac volentem secum comedere non excludunt.

Hyperpera monetæ genus.

Delectant gregibus.

De effrænatione eorum & luxuria.

CAP. LXXVI.

SIc autem in malitia sua effrænati sunt, vt nullatenus se debere,vel posse refrænari putent à destructione, quam cœperunt. Exemplumque tale de seipsis non verentur ponere. Nos,inquiunt, sumus quasi sagitta de manu sagittantis emissa,quæ nunquam desistit donec obstaculum eam repellens,& confringens eam inueniat. Super multitudine quoque gentis suæ gloriantes nullam gentem eis resistere innuunt, per hoc exemplum, quod in medio proponunt. Nos sumus,aiunt, vt fluuius magnus aquarum multarum,qui præ profunditate sua nimia transuadari nequit. Cuius impetus inundans absorbet quæcunque inuenit,licet à paruo fonte oriatur,& à pluribus riuulis deriuetur. Cæterum etiã minimi garciones eorum accipiunt & rapiunt mulieres per ciuitates eis subiectas,scilicet Georgiæ, Turquiæ, Persidis. Armeniæ maioris,& minoris,exceptis etiam illis, quæ prouidentur à communitatibus ipsis. Idem quoque Garciones ipsorum ac nuncij, quoscunque equitantes ibidem inuenerint,si equitaturis indigent, faciunt illos de equis descendere,ac ducunt eos vbi voluerint. Oculos incontinentes pænitus habent Tartari,plenos incessabilis delicti,omnibus pecudibus se indifferenter commiscent,sicut & Saraceni,nam in illis semper viguit Sodomiæ peccatum,& in Tartaris est etiam diffusum. Præterea vxores sibi Tartari accipiunt quotquot volunt, & sustentare possunt,nullusque consanguinitatis, vel affinitatis gradus in eis obseruatur. Nam vxor Tartari cum mortua fuerit,ille omnes sorores eius vel filias earum si sibi placeat sigillatim vel simul in vxores accipit. Personæ tres tantum ab eorum excluduntur matrimonio, scilicet mater, & filia, & soror. Omnes enim personas alias sibi, vel vxoribus quas habent, vel habuerunt aliter attinentes sibi, libere accipiunt vxores. Cumque Tartarus vxorem accepit, non reputat eam vxorem suam donec ab ipso conceperit & peperit. Vnde si sterilis sit,ipse si vult eam dimittit. Item maritus dotem pro vxore non recipit donec illa ei puerum peperit. Similiter nec mulier à patre, vel à matre donec ipsa peperit.

Garciones minimi idest pedissequi & asseclæ.

Tartarorum coniugia.

De

De crudelitate ipsorum & fallacia.

CAP. LXXVII.

CRudeles adeo sunt, vt nec senem reuereantur, nec puerorum misereantur. Effusio sanguinis apud eos tanquam effusio aquæ reputatur, humanorumque corporum prostratio tanquam stercorum coaceruatio cōputatur; nec solum in vnam gentem, sed etiam in Christianorum, & omnium aliorum hominum exardescunt extinctionem. Carnes humanas deuorant vt leones, tam tam assas igni, quam elixas, & hoc quandoque causa necessitatis, quandoque causa delectationis; quandoque causa tumoris, & horroris incutiendi populis hoc auditũris. Itaque in occisione hominum exultantes gloriantur, & in multitudine occisorum, anima eorum mirabiliter delectatur. Itaque de rupibus homines præcipitant alios cola ponendo super lapides excerebrant, aliisque lapidibus ipsum terendo collum occidunt. Intrantes domos homines etiam timore mortis absconditos infixos cultello in corde occidunt, & sanguine eorum adhuc è vulneribus effluenti sedent & comedunt ac bibunt dicentes, iterumque percutientes. Ecce modo iacetis hic vos inimici nostri. Multa quoque in eis est dolositas fallaciaque & mendacitas, vnde cum ante munitionem aliquam obsidentes longo tempore stant, blande loquuntur obsessis, multaque illis promittunt, vt se in manus eorum tradant. Et siquidem illi se reddiderint eis dicunt illis. Exite ad nos, vt secundum morem nostrum numeremus vos, cumque ad eos exeunt, quos comperiunt esse artifices sibi reseruant, alios autem omnes præter illos quos sibi pro seruis retinere volunt, cum lapidibus super lapides excerebrant. In bellis etiam quoscunque capiũt occidunt, nisi forte aliquos reseruare velint, vt illos in seruitute semper teneant. Occidendos autem per centenarios diuidunt, vt cum bipenni ab eis interficiantur, ipsi vero diuidunt hos per captiuos, & vnicuique seruo ad interficiendum dant decem, vel plures vel pauciores, secundum quod maioribus placet. Denique si aliquid promiserint illis, qui se reddiderunt nihil obseruant, sed quascunque possunt occasiones contra eos & quærunt, & opponunt. Hoc itaque semper in eis oportet attendere, quod sæpius fraudulentia doloque magis pugnant quam fortitudine.

De victu eorum.

CAP. LXXVIII.

POrro in victu sunt homines immundissimi atque spurcissimi, neque etiam mensalibus nec manutergijs vtuntur, nec panem habent vel curant, sed quidam ipsum etiam comedere dedignantur. Olera quoque vel legumina non habent, nec aliquid aliud, quam carnes vt comedant. De quibus etiam tam paucas manducant; quod aliæ nationes vix inde viuere possunt. Porro. omne carnium genus præterquam mutæ, quia non gignit, comedunt, & hoc turpissime rapaciterque tangentes pinguia, digitos suos lambunt, & ocreis suis tergunt. Solent tamen maiores aliquos habere panniculos cum quibus ad vltimum tergunt, manus commesturi non lauant, nec postea scutellas. Et si aliquando eas brodio carnium abluunt iterum loturam cum carnibus in olla reponunt, aliter etiam non lauant ollas vel coclearia, vel alia huiusmodi vasa. In carnibus autem equinis plus delectantur quam in alijs. Ratos etiam, & canes edunt, & cattos libentissime comedunt, vinum libentissime bibunt quando habere possunt, lacte iumentino, quod ipsi Camous vocant, quotidie sicut & homines cæteri vino forti se inebriant. Cumque Calendas vel festiuitates mensium suorum celebrant, cantui vel potius vlulatui atque potationibus vacant. Et quandiu potationes huiusmodi durant nulli negocio intendunt, nullumque nuncium expediunt. Quod & fratres ordinis prædicatorum, qui ad

Brodium id est ius.

illos à Papa missi sunt in eodem exercitu commorantes, per sex dies continuos probauerunt. Carnes autem humanas deuorant vt leones, assas igni & elixas comedentes. Cumque capiunt aliquem sibi contrarium, & inimicum valde conueniunt in vnum locum comesturi eum in vltionem rebellionis sibi factæ, sanguinem eius auide sugentes velut sanguisugæ infernales. Denique cum eis victualia deficerent in obsidione, scilicet cuiusdam vrbis Cimorum, de decem hominibus accipiebatur vnus ad manducandum. Pediculos etiam comedunt; vxor viri & amicus amici de capite vel aliunde illos extrahentes, atque dicentes, vtinam sic possum facere de inimicis Domini mei hic astantis. Apud ipsos est peccatum magnum si aliquid de cibo vel potu perire permittunt; ideoque ossa nisi prius extrahatur medulla dari canibus nō permittunt.

De habitu illorum.

CAP. LXXIX.

HAbitus autem eorum communis & solennis est talis. Capillos habent omnes cuiuscunque coloris sunt, qui non sunt profundi in se; sed quasi laicorum mitræ super capita iacent plani. In posteriori vero parte extentam habent caudam ad vnius palmæ longitudinē, & latitudine tantumdem, & etiam in cauda dilatantur aliquantulum in maiorem. Oræ capellorum ipsorum in anteriori parte, & in lateribus habent quandam reflexionem extra ad crassitudinem digiti, sed non in parte posteriori. Duæ quoque ligaturę in eisdem oris supra aures insutę sunt, quibus sub mento colligatis capellum inhærere capiti faciunt, ac ne à vento vel aliquo alio euellatur infigunt vel imprimunt. Super has quoque ligaturas duæ sunt ligulæ paruæ volatiles, ad decorē siue potius ad terrorem. Huiusmodi ergo forma capellorum est Tartaris omnibusque quotquot sunt cum eis. Habitus autem Tartaricus quoque totum corpus eorum superinduitur exceptis brachiis, in pluribus est nigri coloris, in latere sinistro antequam induatur diuisus est, & apertus ab vmbilico, & supra in anteriori parte æqualiter à latere in latus se extendens, & inferius vltra genua non descendens. In parte posteriori descendit plus aliquantulum, quam in anteriori, non extensus vltra costas vel dilatatus, ac vsque ad humeros retro supra extensus; duabus ligulis latitudinis trium digitorum insutis super humeros parti posteriori, & inferius recte descendentibus, partique anteriori per vmbilicum à latere in latus se æqualiter extendentes insuuntur. Ab ipso autem indumento, nec brachia, nec latera, nec pectus, neque aliqua anterior pars ab vmbilico, & supra exceptis duabus ligulis, sunt cooperta quādam etiā ipsorum supra dispositionē prædictam in duobus lateribus habent fissuram. Hæc est forma specialis indumenti, quo à cæteris hominibus discernuntur Tartari.

Capellus id est pileus.

Armati autem sunt coriis, superpositis laminis ferreis coniunctis, laminisque vel corio brachia cooperiunt superius, sed non inferius. Cum autem sagittas arcuarij iaciunt dextrum brachium à tota armatura exuunt, factoque tractu reinduunt, hac vtuntur tantummodo barones ac pugnatorum Duces eorumque signiferi, & Conestabuli. Vnde non creditur decima pars ipsorum eam habere, aut ipsam deferre. Capellos habēt de corio multiplicato ad modum patellulæ, gladiosque paruos vt Saraceni longitudinis vnius brachij, & vnius incisionis seu cesuræ: cultellis nesciunt pugnare, nec portant illos aperte. Non vtuntur scutis, paucissimi quoque vtuntur lanceis, cum autem vtuntur eis à latere percutiunt, ex ipsis autem vinculo in summitate lāceæ ligato, & in brachio ipsam portant. Quidam autem vncos habent in fine lancearum. Super omnia vero innituntur arcubus & sagittis, & cursui æquorum.

Arma ipsorum.

Qualiter in pugna se habent.

Cap. LXXX.

IN bellis enim astutissimi sunt, quia iam per 80. annos, & amplius cum cæteris gentibus, vt dicitur dimicauerunt. Licet enim superius dictum sit, quod in anno Domini 1202. iuxta quosdā de terra sua egressi sunt. Quidam tamen dicunt, quod citius exierunt, & fortassis ante illum exitum vltimum multis iam annis pugnauerant, in quibus & Domini sui terram, & alias propinquas regiones vastauerunt; ita quod à terra sua non ex toto recesserant. Cum autem ad bellum ire volunt cursores præmittunt, qui se cum nihil præter filtrā sua deferunt. Et hi quidem nihil rapiunt, domos non comburunt, bestias non occidunt, sed homines tantum vulnerant, aut perimunt si possunt, vel saltem in fugam mittunt. Nihilominus autem principes exercitus ex omni parte mittunt prædones, & post hoc ad inueniendum homines ac iumenta mittunt alios, qui valde sunt ad quærendum sagaces: cum autem vident hostes, vadunt ad eos, & vnusquisque iacit tres sagittas vel quatuor contra sibi oppositos, & si superare non possunt eos, regrediuntur ad suos. Hoc autem in fraudem faciunt vt aduersarii sequantur illos ad loca quibus insidias posuerūt. Tunc enim illos circumdant & vulnerant & occidunt. Porro si magnum contra se exercitum vident, aliquando per vnam dietam vel duas ab eo diuertunt, aliāque terræ partem inuadunt, & homines interficiunt, terramque vastantes destruunt. At si nec hoc quidē facere possunt ad 10. vel 12. dietas retrocedunt. Aliquando etiam in loco tuto morantur, donec aduersariorum exercitus superetur, & tunc furtim veniunt, subitoque totam terram depopulantes irruunt. Denique sicut dictum est supra, non tam viribus pugnant, quam dolo, & fallacia. Cum itaque volunt ad pugnam accedere acies ordinant, ducesque vel principes bellum non intrant, sed à longe cōtrastant. Iuxta se vero pueros & mulieres in equis habent, & aliquando etiam super equos ponunt imagines hominum vt credatur esse multitudo magna bellantium, cōtra faciem hostium vnam aciem captiuorum suorum transmittunt, & alias fortiorum hominum acies ad dextram & ad finistram mittunt, vt aduersarij illas non videant: sicque illos circundant, & in medium colligunt. Ex omni parte pugnare incipiunt, si forte aduersarii fortiter pugnant, & faciunt eis viam vt fugiant, moxque vbi fugientes abinuicem separati sunt, insequuntur illos, plu resque tunc in fuga quam in bello possunt occidi. Itaque nunquam libenter congrediuntur si aliud possunt, sed homines equosque sagittantes vulnerant, & occidunt. Cumque tam homines quam equi debilitati sunt sagittis tunc facile congrediuntur cum eis.

Tartari regiones quomodo inuadunt.

Qualiter regiones inuadere solent.

Cap. LXXXI.

CVm autem inuadere pergunt aliquam regionem, in vnum ordinem procedentes ante faciem suam occupant terræ latitudinem, & situm in quo positus est vnusquisque tenet, nec ad dextram vel sinistram diuertere partem audet. Itaque regionem illam ingressuri & accepturi, omnes de nocte ad montes circumadiacentes ascendunt. Et mane facto cursarios ad planiciem, de quibus supradictum est, præmittunt. Illi vero de planicie cursarios euitare nitentes fugiunt ad montes vbi se saluare posse credunt, statimque occiduntur à Tartaris ibidem latentibus, & ad ipsos descendentibus. Itaque qui volunt regiones suas ab illorum inuasione seruare, debēt contra illos homines ad pugnam, priusquam ipsi per terram incipiant diffundi mittere. Postquam enim spargi per aliquam terram incipiunt, nullus iam congrue de terra illa potest alteri auxilium præbere, quoniam ipsi cateruatim homines quærunt & occidunt, & sic quidem se in castris includunt Tartari; tria vel quatuor millia hominum aut plures circa munitionem, qui eam obsideant ponunt, ibique nihilominus per terram ad hominum occisionem se diffundunt.

Talibus enim, qui se munitionibus includunt, porcos suos incarceratos esse dicunt, magisque de talibus quam de aliis securi sunt & gaudent, quia iam illos esse suos asserunt. Cum autem inimicis ad pugnam occurrunt, primis currentibus terminos vltra quos non gradiūtur ponunt. Similiter faciunt etiam secundis, & tertijs, & omnibus aliis. Iterumque quando refugiunt, termini sunt eis positi vltra quos nullatenus fugiāt. Cum enim aduersariorum fortitudinem se præualere posse non credunt, ante illos fugiunt, & quasi sub illis fugari faciūt. Cumque illi armati Tartaros inermes diu insecuti fuerint, ac præ grauitate armorum, & viæ longitudine lassati iam non amplius sequi potuerint, tunc Tartari super equos recentes ascendentes, se super illos conuertunt, & in eos & capiendo, & occidendo insiliunt. Aliquando etiam fugiendo cedunt eis, vt eis locum inter ipsos intrantibus faciant, ipsique se dispergunt & dilatant, vt ita dispersi ad sibilum vel clamorem vnius in vnum congregati hostes vndique circumcingant & conterant. In omnibus autem terris quas destruunt Tartari semper sequitur fames.

Tartari eos se munitionibus includentes nihil faciunt.

Qualiter munitiones obsident.

Cap. LXXXII.

POrro cum aliquam munitionem obsident, vndique illam ne quis ingredi vel egredi possit circundant, fortissimeque machinis & sagittis impugnant. Nec die vel nocte à prælio cessant, vt illi qui sunt in munitione non quiescant. Ipsi tamen Tartari vicissim quiescunt, quia ne nimis fatigentur acies diuidunt, ita quod vna succedit alteri in pugnam. Proijciunt etiam ignem græcum, & pinguedinem hominum super eos quos occidūt, ipsam liquefactam super domos proijciunt, & vbicunque super illam pinguedinem venit ignis ardet velut inextinguibilis. Extingui tamen potest vini aut ceruisiæ super effusione. Et si super carnem ceciderit, extinguitur manus confricatione. Cum autem hoc modo vi præualere non possunt introitum munitionis vel fontes aut etiā fluuium obstruunt, vel fluuium diriuādo illam submergunt, alioquin munitionem suffodiūt, & armati sub terra ingrediuntur. Vnaque pars cum hominibus intra munitionem pugnat, altera vero pars ignem apponit vt cōburatur: si vero nec sic præualent, ante munitionem sedent, suamque munitionem contra illam faciunt ne grauentur ab illis fortasse iaculis aut sagittis; & aliquando stant ante munitionem per multa tempora scilicet per 12. annos & amplius, sicut vidit frater Ioannes de Plano carpi in Alania. Porro quandoque cum obsidentes castrum vel vrbem habitantibus in ea se præualere nō posse vident, non longe ab illa fugiunt, & aliquantulum latitant. Cumque obsessi eos longe recessisse, vel etiam omnino à finibus illis abscessisse credunt, tunc quasi securi munitionem aperiunt, at illi statim in eos irruunt, vrbēque vel castrum accipiunt. Ciuitatem enim centū portarum in Perside, quæ vocatur Sapahani, non sua virtute, sed aquarum inundatione, quas illuc diriuari fecerunt acceperunt. Sic quoque multas terras plus fraudulentia vel ingenio, quam viribus acceperunt.

Ignis græci quomodo extingui possit.

Ciuitas centum portarum in Perside.

Qualiter erga captos vel deditos se habent.

Cap. LXXXIII.

VT autem superius iam dictum est, blande loquūtur obsessis, multaque fallaciter, vt in eorum manus se tradant, promittunt eis. Cum illi se reddiderint vel capti fuerint, omnes occidunt exceptis artificibus, quos ad opera sua reseruāt, vel si quos alios retinere pro

eruis acceptant. Nobilibus & honestis hominibus nunquam parcunt, & si forte aliquo casu reseruant ex illis, nec prece, nec precio vlterius de captiuitate exire permittunt. Occidendos autem vt dictum est supra, per centenarios diuidunt. Cumque homines de obsesso castro, tanquam sibi repugnantes occiderunt, in signum victoriæ ac gloriæ certitudinisque numeri occisorũ habendæ atque ad terrorem cæteris hominibus incutiendum, vnum ex illis, quasi millenarium, in aliquem locum excelsum & eminentem erigunt, capite subuerso, pedibus erectis, alijs hominibus occisis iacentibus in terra prostratis. Itaque cum cæpissent, vt dictum est Driabaldin ciuitatem in Perside ad suæ crudelitatis ostensionem, & audituris incutiendum timorem, omnibus habitatoribus illius decapitatis, aures rebellium sibi iam mortuorum absciderunt; duosque summarios oneratos auribus in aceto positis ad Chaam transmiserunt. Denique cum nullis hominibus pacem faciunt, nisi eis subiiciantur sicut antiquum Cingischam apud eos præceptũ habetur.

Hæc sunt autem, quæ ab illis petunt, qui eis se subiiciunt, videlicet vt cum eis contra omnem hominem in exercitu vadant, vt & de omnibus tam de hominibus, quam de alijs rebus decimam illis reddant. Vidit etiam frater Ioãnes de Planocarpi supradictus scilicet de ordine fratrũ minorũ quendam in Ruscia Saracennm ex parte Chaam missum, qui de decem pueris vnum petebat, secumque ducebat: similiter etiam ducebat viros, qui vxoribus carebant, & mulieres quæ viros non habebant: Præcipiebat nihilominus vt vnusquisque, quantũcunque etiam paruus puer diei vnius, vel quantumcumque pauper siue mendicus, pro tributo solueret vnã pellem vrsi albi vel nigri, & vnum castorem nigrum vel aliquid tale, quod tantundem valeret. Principes autem eis subiecti cum ad illos veniunt habentur vt aliæ viles personæ, nec vllum ab eis honorem recipiunt: oportet etiã vt eis munera magna præsentent, præcipueque ducibus & vxoribus eorum, & officialibus millenarijs ac centenarijs: quinetiam non solum ipsi, sed eorum quoque serui valde importune petunt ab eis, & à nuncijs quando mittuntur ad ipsos. Aliquibus inueniunt occasiones vt eos occidant, & aliquos veneno vel potionibus perimũt, vt ipsi soli in terra dominium habeant. Itaque quos sub tyrannide sua redigunt confringunt & atterunt, terribilibus oculis intuentes, ac dentibus infrementes in eos, scilicet quos subiugare non possunt.

De Sclauis eorum.

Cap. LXXXIV.

Tvrcas, & Solimanos, & etiam Tartaros seruos suos & Christianos ad se de diuersis locis adductos, quos in bellis sibi mediante gladio acquisierunt, sclauos suos faciunt. Quos & nudos & in penuria victus extrema pene spiritus exhalantes verberant etiam & affligunt prout volunt. Eosdem etiam sine causa si eis placet, occidunt. Ritus autem Christianos, & quaslibet sectas, & quorumlibet hominum cultus, secure ac libere obseruari permittunt inter se, & vbicumque etiam dominantur, nec curant de quorumlibet hominum consuetudinibus, dummodo sicut ipsi præcipiunt in omnibus eisdem seruiatur. Itaque Machometi lex in eorum exercitu à Saracenis quotidie quinquies palam omnibus audientibus proclamatur, & etiam per omnes ciuitates in quibus ipsi Saraceni habitant, & qui eorum dominio subiugantur. Ipsi quoque Saraceni in exercitu eorum & in omnibus eorum ciuitatibus ad perfidiam suam nefandam exhortantur, & attrahunt homines ac peruertunt, vt errorem eorum sequantur. Sunt etiã mulieres plurimæ inter eos captiuæ: nam præter artifices operũ quos sibi vtiles æstimant, & ideo de ciuitatibus captis illos in perpetuam seruitutem sibi reseruant; mulieres quoque iuuenculas virgines aut coniugatas captas sibi focarias faciunt, easque in nuditate, & extrema famis penuria seruire cogunt. Hominum quoque decimas, vt dictum est, accipiunt, & ipsos in seruitutem redigunt. Decem enim pueros computant, & vnum accipiunt, & de puellis idem faciunt. Quos omnes ducunt in terram suam, & in seruitutem tenẽt perpetuam. Quidam etiam viuentes vnum de sclauis suis eligunt, vt in tumulo ipsorum viuus ponatur cum eis, quando in morte sepeliendi sunt. Denique a deo subiectis suis odiosi sunt, vt etiam multi qui cum eis in exercitu sunt, si haberent fiduciam, quod nostri non eos occiderent, ex omni parte contra illos pugnarent, sicut ipsimet fratri Ioanni supradicto dixerunt.

De mulieribus eorum.

Cap. LXXXV.

Tartareæ autem mulieres turpissimæ sunt. Vxoratæ quidem omnes super capita sua deferunt canistrum longitudinis vnius pedis ac fere dimidii vndique rotundum, & in parte superiori latiorem: coopertum, & ornatum vndique serico vel samita, atque margaritis, & monilibus circundatum, oculis panonum infixis desuper ad decorem. Habent etiam frena phalerata, & inargentata, & inaurata, atque in pectoralibus campanulas infixas magnum emittentes sonitum ad gloriam earum & decorem. Palafredos equitant magnos & pingues, habentque cambucas de corio diuersis coloribus depictas cum auro multo inserto ex vtroque equi latere dependentes. Virgines autem & non vxoratæ de facili discerni non possuut à viris, quoniam in omnibus maximeque in habitu ac gestu vniformes sunt illis. Vxores autem magnorum baronum omnes indutæ sunt samitis vel purpuris deauratis, sicut & mariti earum. Commiuniter autem aliæ mulieres boqueranno stricto sub cingulo multis plicis sumptuosis operato, & insuto omnes vestiuntur, quod ante in se totum vnum continum postquam indutum est in sinistro latere cum quatuor vel quinque nodulis clauditur vel firmatur. Habent etiam alia indumenta de panno laneo albo communiter omnes Tartari, quo se induunt desuper in tempore pluuiali, vel etiam hyemali. Et viri quidem earum, exceptis sagittis, omnino nihil operantur, sed exercentes se ad sagittandũ veniunt; & inter se luctantur. De gregibus etiam aliquãtulum habent curam. Equos valde custodiunt, immo etiam rerum omnium maximi conseruatores sunt. Porro mulieres opera diuersa faciunt operantes scilicet pellicia, vestes, calceos, ocreas, & omnia quæ de corio fiunt. Currus etiam ducunt & reparant, camelos onerant, & aliquæ sicut & viri sagittant: femoralibus etiam omnes vtuntur sicut & viri. Sunt etiam aliæ velocissimæ, & in omnibus operibus suis strenuæ. Virgines & omnes mulieres cum equitant, pharetras & arcus portãt. In equis quoque sicut & viri agiliter currunt, & vtrique multum in equitando laborare possunt.

Palafredi sunt astur-cones.

Opera virorum ac mulierum.

De morte ac sepultura eorum.

Cap. LXXXVI.

Cvm aliquis eorum ad mortem infirmatur, hasta vna in eius statione erigitur, & circa illa filtrum nigrum circunuoluitur; extunc nullus audet intrare terminos stationis illius. Cumque fuerit mortuus, si de minoribus est, occulte in campis sepelitur cum vno tentorio suo, sedendo in medio eius ponuntque mensam ante illum, & alueolum carnibus plenum, & lactis iumentini ciphum, sepelitur etiam cum eo iumentum vnum cum pullo, & equus cum sella & freno. Alium autem comedunt, & cum stramine corium eius implentes, super duo ligna vel quatuor in alto ponunt, quæ omnia faciunt pro mortuo vt habeat tentorium, & etiam iumentum in alio mundo: de quo scilicet iumento lac habere possit, & equos sibi multiplicare, in

Opinio Tartarorum de mortuis.

in quibus tunc possit equitare. Ossaque illius equi, quę comedunt pro anima eius comburunt, vnde conueniunt mulieres ad ossa comburenda pro animabus ipsorum mortuorum.

Si vero diues & magnus homo fuerit, Tartarus qui moritur cum habitu preciosissimo sepelitur, ac remotius ab omnibus in abscondito loco ne habitu suo spolietur. Amici quoque ipsius equum eius, à capite incipientes vsque ad caudam excoriant, & corrigiam inde latitudinis paruæ primo, secundum longitudinem illam extendunt, deinde totam equi pellem extrahentes palea implent, & in memoriale mortui habendum, contum per equi fundamentum vsque ad collum figunt, ipsumque hinc & inde supra duas furcas eleuatum suspendunt. Porro carnes equi quasi animæ illius suffragio vt dictum est, comedunt, & planctum super mortuo quidam per 30. dies, quidam plus, quidam minus faciunt. Magni quoque barones, vt dictum est, antequam moriantur, vnum sibi de sclauis suis eligunt, signo quodam suo signantes, quando moriuntur; viuum poni secum in tumulo suo faciunt.

Christiani inter Tartaros nonnulli sunt pessimi.

Sunt & alij Tartari quidam inter alios Christiani quidem, sed pessimi, quorum filij cum patres suos senescere vidēt ac tædio senectutis aggrauari, dant eis comedere pinguia quædam, vt caudas arietum & huiusmodi, quibus oppressi de facili valeant suffocari. Cumque sic mortui fuerint, corpora eorum comburunt, ac puluerem eorum colligentes quasi preciosum quidam custodiūt. Indeque quotidie quando comedunt, cibaria sua ex hoc puluere spargunt.

De nationibus, quas Tartari post necem domini sui subiugarunt.

Cap. LXXXVII.

Rege itaque Dauid cū omnibus suis necato vt prędictum est à Tartaris, Cingiscam cæterique Tartari de perpetratis supra modum gloriantes flagitiis in tantam amentiæ exarserunt superbiam, vt instigante diabolo conciperent animo sicut Domini sui terram, ita totum paulatim mundum suo subiugare dominio. Animati namque super obtenta victoria de Indis Deo permittente, Regisque Dauid, & populi suis exigentibus peccatis, iuuenibus fortibus ac bellicosis viris secum retentis, & in seruitutem suam redactis, circumadiacentes regiones cæperunt paulatim inuadere & expugnare, tandemque suo dominio pænitus subiugare: sicque qui à principio pauperes & abiecti sclaui & tributarij erant terram Regis Indiæ inuaserunt, super ordinante Dei iudicio, multorumque populorum peccatis exigentibus, in auro, argento, & possessionibus animalium ac multitudine seruientium diuites facti, ac fere super omnia colla orientalium nationum Domini effecti sunt; siquidem nulli hominum cedentes à Tartaria fere vsque ad ortum Solis, & ab ortu Solis vsque ad mare Mediterraneū dilatati sunt, & innumerabilia regna suo dominio subiecerunt. In omnibus autem terris, quæ ab eis destruuntur, statim fames valida sequitur, sicut postea per exempla manifestabitur. Plurimis itaque terris in seruitutem eorum redactis, quidam viriliter restiterunt eis, videlicet India magna, & quædam magna pars Scitarum, & gens Russorum. Quandam enim eorum ciuitatem Tartari obsederunt, sed eis præualere non potuerunt. Et reuera Tartari non parum timidi sunt erga illos, qui eis fortiter resistunt, nec vnquam insiliunt in homines constantes, seque viriliter defendentes, atque repugnantes sed virtus eorum est contra fugientes. Itaque super omnes populos timent Francos. Sic enim ipsi, & omnes transmarini, large sumpto vocabulo, nominant omnes Christianos. Vnde Fratres Prædicatores à Papa missi ad eos, cum venissent in exercitum eorum, timuerunt ipsi Tartari valde, dicebantque per exercitum, quod Franci veniebant, qui sequentes Fratres in media Turchia erant. Denique vbicumque potestatem habent, Francos

Tartari sūt timidi.

insolidis, idest stipendiis recipi prohibent. Quantum vero odiunt Tartaros Saraceni, & Georgiani, & Armeni, cæterique populi, qui eis tributarie seruiunt, nulli dubiū est, Fratribusque prædictis ipsimet eorum afflictione & miseria constricti retulerunt.

Qualiter Corasminos destruentes fugauerunt.

Cap. LXXXVIII.

Corasmini à Tartaris fugati in Georgiam irruunt.

Itaque post victoriam de Indis, vt prędictum est, erigentes ceruicem superbiæ, ac de totius mundi subiectione præsumentes, ad Corasminos transmiserunt primos nuncios, tanquam ad sibi propinquiores, arroganter eis mandantes quatenus Cingiscam, & eius exercitui humiliter obedirent, eique seruitium perpetuum cum tributo impenderent. At vero Corasmini super mandatione sibi facta, quamplurimum indignati, prædictos nūcios omnes fecerunt interfici. Tartari ergo super illorum occisione supra modum indignati & turbati, & congregata multitudine magna Tartarorum, eorumque qui eis voluntarij vel inuiti se coniunxerant, terram Corasminorum inuaserunt, quotquot inuenire potuerunt ex eis gladio prosternentes, omnesque alios tanquam exules & profugos de finibus illis penitus effugantes. Itaque Corasmini persecutionem eorum declinantes fugerunt & in fines se Persidis, maximeque in ciuitatem Georgiæ Triphelin effuderunt; vbi & 7. milla hominum occiderunt. Postmodum vero cum in fines illos Tartari superuenerunt, iterum Corasmini fugientes ad tempus in terra Soldani Turchiæ latuerunt. Postea vero à Soldano Babiloniæ Domino Ægypti inuitati, atque conducti, in Regnum Hierosolymitanum venientes, & Christianos debellantes, ante Gazam ciuitatem magnam Francorū multitudinem Domino permittente prostrauerunt, & gloriosum Domini nostri sepulchrum destruxerunt, atque intra, & extra sanctam ciuitatem Christianos quam plurimos occiderunt. Quod factum est anno Domini 1244. sicut infra dicetur in loco suo. Qui scilicet Corasmini, postquam Deo permittente, tantum facinus & impietatem commiserunt, tandem ipso Domino disponente iam fere omnes ad nihilum redacti sunt.

De destructione Persarum.

Cap. LXXXIX.

Vbi autem Tartari Persidem inuaserunt, ciuitatem in ea centum portarum, quę vocatur Sapaham, acceperunt non quidem virtute sua, sed aquarum inundatione, quas illuc diriuari fecerunt. Porro ad suæ crudelitatis ostensionem, & ad incutiendum auditoris timorem cum accepissent quandam in ea ciuitatem fortem Driabaldim vocatam in Pedemontium Caspiorum habitatoribus inuitis illis omnibus decapitatis, aures rebellium sibi iam mortuorum absciderunt, duosque summarios eisdem auribus in aceto positis oneratos ad Chaam transmiserunt.

Intra montes Caspios Iudæos inclusos esse fabulosum apparet.

Quia vero de montibus Caspijs hic facta est mentio, hic vnum quod in dubiū mihi venit inserere volo. Cum enim dicant historiæ nostræ scolasticę, quod Alexander magnus Rex Macedonum oratione impetrauit à Domino reclusionem Iudęorum inter montes Caspios, ipsosque circa finem mundi prædicent exituros, Fratres nostri scilicet ordinis Prædicatorum in Georgia ciuitate Tripheli, quæ prope montes Caspios est, per 7. annos commorati sunt, diligenter à Georgianis & à Persis, & etiam à Iudæis de inclusione illa inquisierunt, & dicunt omnes etiam Iudæi, quod nihil penitus inde sciunt, nec vnquam istud in suis historijs inuenerunt. Hoc autem scriptum habent tātūmodo, quod Alexander ille quosdam homines immundos & horribiles prope montes Caspios habitantes: qui alios homines & etiā se inuicem comedebant intra montes illos habitare coegit, & etiam ibi portas extrui fecit, quæ

videlicet adhuc portæ Alexandri dictæ sunt. Vnamque illarum Tartari confregerunt. Cæterum de reclusione hominum in montibus illis nihil aliud reperitur veritatis in illis locis.

Qualiter Alexius Constantinopolitanum imperium recuperauit per Francos, Rex Philippus Normanniam & Pictauiam subiugauit.

CAP. XC.

ANno autem gratiæ 1203. peregrini fœdere miro cum Venetis post multas impeditiones Iadarram vrbem Regis Hungariæ obsident, capiunt, & deuastant. Indeque Constantinopolim festinanter nauigant. Alexius quem Andronicus excæcari præceperat, per nuncios mittit ad Francos, quod si ei succurrant eos à debitis 30. millium marcharum erga venetos liberet, præciaque nauium soluet; necnon & orientalem ecclesiam Papæ subijciet ac terræ Sanctæ mirabiliter subueniet. Itaque apud Iadarram vocatus præstat super his iuramentum. Franci cum Venetis Constantinopolim applicant, & turrim quæ Galathas dicitur expugnant, cathenam viriliter dissoluentes, grauemque victualium penuriam patiuntur. Incubator imperij secū habens 30. millia equitum & pedites innumerabiles cum nostris congreditur, qui non erant vltra 2. millia parati ad pugnam. Itaque partibus vicinis quantum potest arcus iacere tyrannus diuinitus pauefactus intra mænia se reclusit, eaque nocte cum vxore ac liberis cum paucis fugit, porro Græci conueniunt & sine mora Alexium eligunt: Mane autem facto portæ aperiuntur, Græcique inermes suum quærunt electum, caput patris *Thursac quondam Imperatoris exhibetur, & statim Alexius coronatur. Ipseque & pater eius rogat nostros, vt secum tota hyeme proxima morentur; precia denique nauium debita Venetorum soluuntur, & 200. millia marcharum nostris à Venetis conferuntur, pacta de obedientia Romanæ ecclesiæ, & de succursu terræ Sanctæ innouantur, & confirmantur. Græci autem referunt, quod in principio quidem nostros spreuerunt ob paucitatem, & in congressu viderunt gentem niueam viriliter succurrentem.

An. Chri. 1203.

*Hic & choreani, alias Isachius vocabatur.

Eodem anno Rex Philippus Normanniam iterum intrauit. Palesiam castrum fortissimum & Donnofrontem, & Cadonium cæpit, totamque terram circumpositam vsque ad montem Sancti Michaelis suæ dominationi subiecit. Denique Normanni petentes ab eo veniam, omnes vrbes quas custodiebant ei tradiderunt scilicet Cōstantiam Baiocas, Lexonium, Abrincas, cum castris & suburbanis. Nam Ebroicas iam cæperat, nihilque de tota Normannia remanebat præter Rothomagum & Vernolium, & Archas. Cum itaque Rothomagum obsedisset, videntes Normanni, quod nec ipsi se defendere poterant, nec à Rege Angliæ succursum habere, vrbem cum duobus prædictis castellis ei tradiderunt sine contradictione. Quam scilicet vrbem cum tota Normannia nullus prædecessorum eius per 315. annos habuerat à tempore scilicet Caroli simplicis cui Rollodanus cum suis paganis superueniens ipsam iure armorum abstulerat. Postea Rex cum exercitu Aquitaneam ingressus vrbem Pictauis cum omni terra circumposita recepit, & hyeme superueniente contra Lothas, & Chinonum obsidione posita in Franchiam rediit.

In anno vero sequenti vtrumque castrum potenter impugnando cæpit, & apud Chinon Vicecomitem Lemonicensem captiuum liberauit.

De Morculpho Imperatore, & ignominioso eius fine.

CAP. XCI.

EOdem anno scilicet ab incarnatione Domini 1204. Alexius Imperator nostros rogat vt sint extra vrbem ob discordias vitandas. Itaque nostri acquiescūt, & ex diuerso vrbis interiacente portu castra sibi construunt. Imperator classem incendere parat, quæ ipsum ad coronam adduxerat. At eius pars succumbit in omnibus. Itaque Græci exosum eum habentes, Imperatorem sibi creant alium; mittit ad nostros Morculphum sibi familiarem, qui iurat ex parte Imperatoris se traditurum eis palacium *Plachernam quasi pactionis obsidem. Accedit Marchio vt recipiat illud, ipsique Marchioni illuditur; Morculphus reuelat Grecis secretum de reddendo palacio, & in odium Alexij statim attollitur Imperator. Qui mox in Dominum dormientem manum mittens eum incarcerat, & Nicholaum, qui apud sanctam Sophiam imperiales infulas nuper vsurpauerat captum incarcerat. Thursac Alexii Pater moritur, clerus & populus in nostram perniciem machinantur. Itaque nostri terra frequenter marique impetuntur, sed Dei virtute proteguntur.

*In manuscriptis legitur Blachnā

Alexius in carcerem coniicitur & dux Marculphus alias Murzulphus imperator eligitur.

Quadam itaque die ad quærendum victualia egrediuntur ex nostris circiter mille, quibus occurrit Imperator cum graui multitudine moxque fugit, & arma vexillumque cum Iconia Sanctæ Dei genitricis, quam ante se faciebat deferri proiecit. Vna enim nocte naues suas 15. accendit, & velis expansis in nostras mittit. At cum multo nostrorum labore naues eorum indemnes fiunt Domino protegente. Imperator quoque cum nostris colloquium petit, sed Dux Venetiæ respondet se loqui nolle cum proprij domini detentore. Sequenti autem nocte Dominum suum necat, vitam eius terminatam simulans laqueo quem ipse confinxerat. Nostri porro insultum faciunt, sed præualentibus Græcis machinas suas perdunt. Porro duabus nauibus colligatis, quæ appellabantur Paradisus, & Peregrina, primæ illarum scalæ muros attingunt. Itaque irrumpentibus nostris vrbs populosa capitur à paucis Græcis in palacia fugientibus nostri de assultu deliberant. Imperator nocte fugit, & mane Græci Constantinum Imperatorem nominant. Nostri vero pedites arma capiunt, Græci fugiunt, palacia vacua deseruntur, ac de spoliis eorum nostri diuites efficiuntur, Comes Flandrensis Balduinus eligitur, & Imperator consecratur. Morculphus captus excęcatur, & de loco eminentissimo præcipitatur ac per vrbem tractus decerpitur.

Balduinum comitem vnanimiter imperatorē elegerunt.

Eodem anno Petrus Rex Arragonum Comes Barcinonię, & Dominus Montis Pessulani, regnum suū obtulit Innocentio Papæ illudque sibi ac successoribus suis in perpetuum pro remedio animę suę, ac progenitorum suorum constituit censuale, vt annuatim de camera ipsius Regis 250. Missemutinæ Apostolicæ sedi reddantur & ipse ac successores eius eidem specialiter fideles, & obnoxii teneantur.

De Balduino, & Henrico Imperatoribus Constantinopolitanis & quibusdam Francorum, & Alemanorum gestis.

CAP. XCII.

ANno Domini 1205. Rex Blancorum, & Rex Bulgarorum cum Cumanis & Græcis, ac Turcis congressi cum nostris vincunt eos, maioribus peremptis: nā Imperator Andropolim à Constantinopoli distantem 5. dietis obsederat, & prouocati ab hostibus nostri dum incaute incedunt, Imperator rapitur, ac plurimi perimuntur. An. Chris. 1205.

Eodem anno tempestas per loca plurima profligat segetes & vineas. Rex Philippus in pignus charitatis ecclesiæ Beati Dyonisij multas reliquias preciosissimas quas Imperator Balduinus de capella, quæ dicitur Os Leonis acceperat, contulit, easque Henrico Abbati manu propria tradidit, quas conuentus cum processione, & laudibus & nudis pedibus occurrens suscepit.

Anno sequenti pridie Calen. Martij fuit eclypsis Solis particularis hora 5. diei. In sequēti vero mense Adela Regis Philippi mater apud Parisios obiit, & in Burgūdia sepulta est apud Pōtiniacū iuxta patrem suū Theobaldū Comitem Crescentium atque Blesensium, qui prædictum vt dicitur monasterium fundauit. Rex autē Philip- An. Chris. 1206.

pus

pus Pictauus,& Laudunum, & Mirabellum ac cætera quæ illic habebat muniuit,& Rex Angliæ Ioannes Andegauis cæpit,totāque terrā destruxit. Porro Vicecomes Thoarcēsis recedēs à fidelitate Regis Francorum confœderatus est Regi Anglorum. Quo audito Rex Philippus in Pictauiam rediit,& Rege Anglorum apud Thoarcum existente terram Vicecomitis destruxit. Tandem datis treugis, Rex Ioannes exhaustis loculis rediit in Angliam,& Rex Philippus in Franciam,

Otho cum Philippo Duce Sueuiæ de imperio contendit, & deficientibus à se partibus intra Coloniam consistit,nam sola Colonia ei fauet, eamque Philippus obsidet. Ciues egrediuntur sed repelluntur, & Othone fugato Colonia capitur. Henricus Balduini frater Constantinopolis Imperator efficitur.

Eodem anno mense Decembris tanta fluminum innundatio facta est,quanta nunquam ab hominibus illius temporis visa,vel à prædecessoribus audita est. Itaque Parisiis Sequana tres arcus parui pontis fregit , & quamplures domos ibidem euertit, infinitaque damna in multis locis intulit.

De legatione xij. Abbatum contra Albigenses & de Sancto Didaco Episcopo.

Cap. XCIII.

An. Chri. 1207. SEquenti scilicet anno ab incarnatione Domini 1207. Cistercienses ordinis Abbates,& alij quidam à Domino Papa mittuntur ad Prouinciam ad hæresim extirpandam. Ibi pauci fideles tunc inueniuntur,ac de infidelibus quorum non erat numerus , paucissimi conuertuntur.

De Albigensibus hæreticis Innocentij tertij decreto debellatis vid. Aemil. li. 6.

Author. De hac autem legatione in gestis Beati Dominici ordinis Prædicatorum magistri,& patroni sic legitur. Missi sunt tempore ab Innocentio Papa 12. Abbates Cistercienses ordinis cum vno Apostolicæ sedis Legato in terram Albigensium,vt fidem catholicam prædicantes,hæretica venena pro viribus expulsarent . Qui conuocato archiepiscoporum & episcoporum,aliorumque in partibus illis Ecclesiæ prælatorum concilio,conquirebant inter se quonam modo commodius id cuius gratia venerant executioni mandarent. Illis autem super hac deliberatione sollicitis,venerabilis Didacus Oxoniensis episcopus superuenit,cum honore autem suscipitur,consulitur,& fides eius consiliis adhibetur. Hoc autem fuit eius spiritu diuino suggerente consilium, vt abiecta pompa superflui apparatus, quam equidem satis incongrue, qui ad Christum pauperem prædicandum aduenerant, in expensis ac equitatibus ac vestibus & varia suppellectili præferebant: veramque atque euangelicam in se prætenderant paupertatem: & fidem Christi non verbis tantum & labiis personarent,sed rebus & manibus demonstrarent,atque hoc modo animas, quas hæretici falsa virtute ac pietatis imagine deludebant,ipsi vero sanctitatis ac religionis exhibitione possent ad fidei veritatem reuocare. Fauentque omnes eius consilio,& iuxta verbum eius se facere pollicentur. Ipse vero primis dictis suis facta compensans, cæpit facere quod alijs suadebat,statimque misit suos Oxoniam cum equitaturis,& supellectili,& diuerso quem secum tulerat apparatu. Retinuit tamen sibi paucos ex clericis, & fratrem Dominicum, scilicet suæ Oxononiensis ecclesiæ superiorem; qui extunc iam cæpit frater Dominicus,& non superior appellari,remissisque ad loca sua temporalium sarcinis cæperunt singuli euangelicam paupertatem amplecti,pedites discurrere ac strenue fidē Christi verbo & opere prædicare , habentes super se quasi totius negocii Ducem Episcopum Oxoniensem. Quod videntes,ac inuidentes hæretici,cæperūt ex aduerso opportunius prædicare. Petrus itaque de Castronouo Domini Papę Legatus,à Comite Tolosano,quem propter hæreticorum defensionem excōmunicauerat,occiditur, ideoque terra eius expugnanda Regi Francorum à Papa exponitur.

Didaci Oxoniensis episcopi de hæreticorum conuersione consilium.

De origine ac studijs Beati Dominici.

Cap. XCIV.

EX gestis eius. Ipse autem Dominicus pauloante nominatus, ex Hispaniæ villa Callaroga Oxoniensis diæcesis extitit oriundus. Cuius mater antequam ipsum conciperet,vidit in somnis se gestare catulum accensam faculam baiulantem in ore, qui egressus ex ore totum mundum videbatur accendere ; & vtique verbum eius vt facula arsit,quia in spiritu Heliæ venit. Nato igitur ex piis parentibus & religiose viuentibus, in illa puerili ætate sua cor ei senile iam inerat , & sensus veneranda canities tenella sub facie latitabat. Cum enim esset adhuc puerulus nondum à nutricis diligentia segregatus, deprehensus est sępe lectum dimittere, quasi iam carnis delicias abhorreret, & eligebat potius ad terram accumbere. Cuidam autem matronæ nobili, quæ de fonte baptismi eum leuauerat visus est per somnium idem puer Dominicus quasi stellam habens in fronte,quę totam terram suo lumine perlustrabat . Quo vtique Deo monstrante futurorum præscio dabatur intelligi, quod in lucem gentium dandus erat. Post hæc ob liberalium artium doctrinam missus Palentiam vbi tunc generale studiū florebat, cæpit puer sanctæ indolis eruditioni diligenter intendere. Et vt animum suum plenius ad sapientiam transferret,cogitauit carnem suam à vino abstrahere,vnde & per decennium vinum non bibit, & in liberalium artium eruditione supra multos coætaneos profecit. Post hæc ad Theologiæ studium se contulit totum, & diuinis eloquijs vehementer inhiare cæpit, quorum melle ac dulcedine delectatus hausit auide quod postea effudit abunde.

Visio matris eius.

Studijs operam dedit adhuc innis.

Qualiter habitum regularem suscepit,& hospitem suum ab hæresi conuertit.

Cap. XCV.

FAme autem perualida in Hispanijs ingruente,seruus Dei manens adhuc Palentiæ, cum videret egenorū miserias, & consolatorem neminem anxio compatiens affectu venditis libris, quos admodum necessarios sibi habebat, & omni suppellectili precium acceptum dispersit,& pauperibus dedit . Quo exemplo multos quoque diuites,& magistros ad opera misericordię prouocauit. Cumque honestatis eius late patens præconium Oxoniensis Didaci episcopi attigisset auditum,accersitum eum,fecit in ecclesia sua regularem Canonicum. Qui statim inter Canonicos velut singulare iubar emicuit,& de virtute in virtutem mira celeritate progrediens omnium aspectum in se prouocauit. Erat enim in oratione assiduus,charitate præcipuus , compassione anxius,& sibi subditis humilitate subiectus . Specialem gratiam contulerat ei Deus scilicet flendi pro peccatoribus,pro miseris, & afflictis, pereuntium animarum zelo succensus,nec minus desiderio cœlestis habitationis affectus,crebro in orationibus pernoctabat . Sæpe autem,& inter orationes rugiebat à gemitu cordis sui, nec continere se poterat , quin vox plangentis euidenter eminus audiretur. Frequenter autem & aures diuinæ clementiæ hac speciali petitione pulsabat, quatenus cordi eius illam charitatem dignaretur infundere, qua proximorum posset efficacius salutem procurare, exemplo eius videlicet , qui se totum nostram obtulit in salutem. Sane librum, qui collationes patrum inscribitur,studiose legens, ac vigilanter intelligens , salutis in eo rimatus semitas , magnum perfectionis apicem apprehendit. Agit siquidem liber ille de cordis puritate, de vitijs, & de omni perfectione virtutum . Porro prefatus Didacus episcopus, Aldefonsi Regis Castellæ rogatu,ad Marchias pergens vt eius filio Ferdinando cuiusdam puellæ nobilis conciliaret connubia , seruum Dei diuinitus ecclesiæ suæ

Commiseratio erga pauperes.

Fit canonicus regularis S. Dominicus.

superiorem secum duxit. Et cum Tolosam peruenissent, eadem nocte Sanctus Dominicus hospitem suum hæreticum tam affabili persuasione deiiciens, quam rationum connexione deuincens, ad fidem catholicam Deo cooperante conuertit. Post hæc idem Episcopus curiam Romanam adiens ac summo Pontifici propositum suum exponens, videlicet asserens, sui fore voti Romanorum conuersioni curam impendere, cessionem petiit, sed impetrare non valuit.

Qualiter eius libellus ignem ter exiuit illæsus.

Cap. XCVI.

Porro cum in partibus Albigensium, vt superius dictum est, idem episcopus eiusque socii pedites discurrendo fidem Christi verbo & opere strenue prædicarêt atq; inter catholicos & hæreticos ibidê frequêter disputationum conflictus fieret. Ad quas vtriusque sexus multitudo populi confluebat, factum est vt apud Fanum Iouis celebris indiceretur disputatio sub iudicibus deputatis, quibus ab vtraque parte scripto præsentari deberet ipsa assertio fidei quam docebat. Qua propter scriptis diuersis super hoc à catholicis diligenter libellis, & in commune redactis, ac mutua collatione inter se discussis, libellus quem scripserat Beatus Dominicus communiter & commendatur præ cæteris, & decernitur præsentandus. Statuto itaque die, & multitudine populi circumstante libelli vtriusque partis in medium proferuntur. Verum iudicibus inter se discrepantibus hęc fuit tandem communis eorum sententia, vt vtrosque libellos flammis inijcerent, & quem ab igne contingeret non comburi, ille veram fidem proculdubio teneret. Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Accensus est in publicum magnus ignis, libelli proijciuntur in medium, libellus partis hæreticæ statim comburitur, libellus vero serui Dei Dominici non solum non læditur, verum etiam ab igne foras prosilit in longinquum. Secundoque iniectus, ac tertio æque prodiit incombustus, vt sic diuina potentia quod olim in tribus pueris gestum cognouimus, in vno eodemque prorsus libelli ab igne conseruati stupendo prodigio, & orthodoxæ fidei veritatem, & sui comprobaret auctoris sanctitatem.

Liber viri Dei non potest igne côburi.

De Sancto Francisco, & eius conuersationis primordio.

Cap. XCVII.

Ex gestis eius. Eodemque tempore Beatus Franciscus ordinis fratrum minorum institutor, vitæ sanctitate floruit, qui nimirum sub Innocentio Papa cursum suum in Domino cæpit, ac sub eiusdem successore Honorio fœliciter consummauit. Hic quondam in vallis Spoletanæ finibus ciuitate Assisio negociator fuit officio, diues terrenis opibus, & mundi vanitatibus indecenter nutritus, suis nutritoribus insolentior effectus. Itaque cordis inquieti lasciuiam iocis, & lusibus gestis, & habitu verbis impudicis, & cantibus ostentabat, & quia prodigus erat ac per inanem suorum dissipationem humanus & affabilis videbatur, multorum sibi cohærentium caudam inquam post se trahebat, sic vsque ad annum ætatis sue fere 25. in via perditionis incessit, donec ad exemplum peccatoribus in gratiam respirandis mutatio dextræ excelsi apparuit. Et primo quidem à Domino languoribus attritus cogebatur solitis dissimilia cogitare, cæpitque quicquid in desiderio prius habuerat statim fastidire, sed & talium amatores stultissimos reputare, sed arridentibus iterum prosperis, cæpit adhuc sibi maiora prioribus de sæculi vanitatibus promittere, diuitiarum cupidus & gloriæ. Cumque negociationis causa pararet in Apuliam pergere, ostensum est ei per visionê domus sua militaribus apparatibus plena, quæ venalium esse consueuerat pannorum cumulis occupata, stupentique aduentu rei insolitum responsum est, hæc omnia fore sua militumque suorum. Euigilans autem quamuis huiusmodi visionem proposito suo videret applaudere, subito tamen mirabiliter cępit ab eodem proposito tepescere, ita vt nouæ militiæ dux futurus, & ex ipsa sui mutatione perpenderet dictam visionem longe aliud, quam ediderat importare. Ex tunc igitur cæpit mores pristinos ad plenum mutare; & à publica negociatione tumultuose se subtrahens, euangelicum negotiatorem efficere. Quendam enim sibi familiarem ad loca secretiora sæpius euocabat, eoque de foris expectante, & quid ageret ignorante quandam cryptam intrabat, ibique cum lachrymis cœlestem exorabat patrem vt viam eius dirigens, suam ei plenius ostenderet voluntatem; sicque in oratione persistens, & grauiter se affligens, tandem pro voto meruit exaudiri, cęlicoque infallibiliter iudicio, quid ageret edoceri. Itaque lætus exurgens assumptis secum pannis venalibus preciosis, ad Fulgineû ciuitatê perrexit, quibus cum equo cui insederat venditis, onustus pecunia repedauit, quam pauperum vsibus & aliarum necessitatum piis obsequiis mancipare disposuit, & apud quendam pauperem presbyterum moram fecit. Interim pater eius post longam inquisitionem de eo, quid actum esset, cum audisset qualiter in præfato loco misere degendo delitesceret, turbatus ad locum cucurrit, sed ille ne videretur à patre se cuidam caueæ immersit, in qua quasi per mensem integrum latitans, vno, qui forsitam locum solus sciebat, obsequium ei impendente, diuinam clementiam in ieiunijs & fletu implorare non desiit.

Assisium situm est in Vmbria parte quam vocant vallem Spoletanam vt habet Raph. Volater lib. 6. Geogra.

Terrena omnia incipiût ei vilescere.

De patientia eiusdem & nuditate, & humilitate.

Cap. XCVIII.

Proinde sic exoranti effusa est in tenebris mira quędam inexperta lætitia, qua intantum animatus est, vt & in publicum prodiret, & quia segniter latuerit seipsum grauiter argueret. Videntes autem noti eius, eum à statu pristino alteratum, & maciei squalore confectum, non id supernæ gratię sed dementiæ potius imputabant, & insultantes ei luto ac lapidibus impetebant. At ille nulla fractus iniuria, cunctos surda aure transibat & illi à quo desuper confortabatur gratias agebat. Pater vero audiens & accurrens, plus etiam cęteris omnibus in eum insanire cæpit, & inhonneste pertractum, primo quidem contumeliis & verberibus crudeliter affecit, deinde vinctum in carcerem retrusit. At vero mater eius pietate commota, patre absente latenter vincula rupit, filiumque solutum liberum abire permisit: quod vt pater domum rediens agnouit, iratus vxorem contumeliis lacessiuit, & post ad filium effrænatus cucurrit. Cui ille se liber & intrepidus offerens, iam eius furiæ nô cedebat, sed adhuc maiora pro Christo pati gratanter se velle clamabat. Videns igitur pater inflexibilem eius côstantiam, demum ad pecuniam conuertitur extorquendam, quam ibi à Sancto viro tanquam vilem puluerem in fenestram proiectam inuenit & substulit. Iam erga filium suum mitius agere cæpit, quia sitis auaritiæ paulisper extincta, furorem ipsius animi temperauit. Post hæc illum ad episcopum loci, vt omnes facultates suas in manibus eius resignaret perduxit. Qui promptus & hilaris ad hoc ipsum se offerens, omnia indumenta sua, nec femoralibus quidem retentis, deponens ea restituit, sicque nudus omnino quem iam nil terrenum à diuino contuitu nisi solus carnis paries separabat; in mundo se exulem designauit, & in cruce nudato se confirmauit episcopus vero faciem eius admirans intra brachia sua collectum pallio quo induebatur obtexit. Post hęc humilis sui contemptor, etiam se ab omnibus contemni côspiciens, ad leprosos se côtulit, quibus deuotissime seruiês, etiam eorum vlcera humiliter lauit, saniemque detergere non abhorruit. Antea tamen cum adhuc esset in peccatis huiusmodi videre non poterat, sed eos intantû despex-

Multis iniuriis afficitur à ciuibus suis.

Itê à patre. Pro nihilo ducit vincula & carceres & verbera.

Denudatur à patre, vestitur ab episcopo.

despexerat, quod non solum eos è vicino, sed etiam eorum domos è longinquo prospiciens, manibus nares obturare consueuerat. Denique trium ecclesiarum opere consummato, habitum adhuc eremiticum tūc tēporis habuit, baculumque manu gestans, pedibus calciatis, & corrigia cinctus incessit. Audiens autem die quadam in missa ea quæ Christus in Euangelio missis ad prædicandum discipulis loquitur, ne scilicet aurum vel argentum possideant, ne peram in via, vel sacculum, vel virgam vel panem portent, ne calciamenta vel duas tunicas habeant. Et hæc eadem intelligens plenius à presbytero, gaudio repletus ait: Hoc est, inquit, quod quæro, & totis præcordiis concupisco. Duplicibus ergo sine mora depositis, ex hoc iam calciamentis, virga, sacculoque, & pera non vtens, tunicam contemptibilem plurimum & incultam fecit, reiectaque corrigia funiculo eam cinxit, & pœnitentiæ verba simpliciter in publicum proponere cœpit. Sed &, sicut ipse testatus est, quod huiusmodi salutationem Domino reuelante didicerat, vt diceret: Dominus det tibi pacem in omni prædicatione sua, pacem annuncians populum in sermonis exordio salutabat.

Seruit leprosis officiosissime.

Matth. 10.

Admirabile studiū paupertatis.

De multiplicatione fratrum minorum, ac regula, & prædicatione eorum.

CAP. XCIX.

Multos ad dominum conuertit.

Ceperuntque viri quidam eius exemplo ad pænitētiam animari, & ei, relictis omnibus, habitu vitaque coniugi. Iamque sex fratrum societate gaudebat, & inter minores vt minimus se gerebat in omnibus. Quadam enim die cum ex more se orationi dedisset, & de beneficiis sibi impensis Deo gratias agens, annosque male transactos in amaritudine animæ suæ recogitans, Domino tremebundus assisteret, cæpit passim eius mēti mera quædam suauitas & lætitia superinfundi, intantum scilicet vt à seipso deficeret, donec remissionis omnium culparum suarum certitudinem acciperet. Plura quoque de futuris arcana contemplatus est. Denique octonario numero fratrum completo, sex illorum binos in diuersas regiones ad pacem cum pænitentia nunciandam mittens, plura eis de regno Dei & de mundi suique contemptu dulciter proposuit. Ipse quoque in aliam mundi partem, vno secum retento secessit. Cumque multo post videdi eos desiderio teneretur, orans Dominum, exauditur, ita vt in breui omnes improuisè & mirabiliter in vnum congregarentur, beneficiaque diuinitus sibi impensa referentes gaudio patris congratulabātur. Cernens igitur accrescere numerum fratrum, breui regulam sermone conscripsit, interpositis in ea sacri Euangelii verbis, ad cuius perfectionem quantum potuit anhelauit. Desiderans autem, quæ scripserat, à summo Pontifice confirmari xj. quos habuit fratres secum assumpsit, & cum illis ipse duodecimus Romam perrexit. Quibus Papa Innocentius de regula confirmanda dans consensum, & de pœnitentia prædicanda mandatum, cum gaudio illos dimisit, eisque adhuc ampliora multiplicatis, in posterum compromisit. Vir itaque Sanctus per ciuitates & villas circumiens prædicabat constantissime pœnitentiam. Mirabantur enim viri literati eius, quem homo non docuerat, verborum virtutem vidētes, ad ipsum nobiles & ignobiles turmatim confluere eique solerter intendere. Qui etiam tres ordines instituit, quorum primum ipse tenuit, scilicet Fratrum minorum; secundus fuit pauperum dominarum ac virginum; tertius vero pœnitentium. Tantumque in seipso rigorem iustitię exercuit, quod si aliquando vt assolet tentatio carnis surriperet, hyemali tempore in locum glacie vel niuibus plenum vsque ad illiciti motus abscessum se mergeret:

Mittit fratres suos ad prædicandū post regulam eius à pontifice approbatam.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. C.

Anno prænotato scilicet ab incarnatione Domini 1207. Philippus Rex Francorum, Aquitaniam ingressus, terram Vicecomitis Toracensis vastauit, Parthenaium cæpit, & alias quam plures circumpositas munitiones euertit. Quasdam vero munitas sub custodia Marescalli sui, & Guillelmi de Rupibus dereliquit.

Hugo Antisiodorensis episcopus in Ecclesia Lateranensi tumulatur vir nobilis & magnificus, in vtroque iure peritus, persecutor hæreticorum præcipuus, qui etiam inter alia relatu digna, per Comitem Petrum ab vrbe Iudæos eliminari fecit, eorumque synagogam, eliminata spurcitia in honorem Dei & sanctorum confessorum scilicet Nicolai ac Renoberti basilicam consecrauit. Post quem eligitur in Episcopum Guillelmus, & ipse genere nobilis ac literatura bonisque moribus adornatus, & quia Rex episcopalia confiscari pręceperat, electus per legatos restitutionem petit nec impetrat. Itaque consecratus adit personaliter Regem, & cū multis laboribus ac sumptibus perpetuam regalium obtinet libertatem.

Magister Reuerius supprior Cantuariensis in Archiepiscopum electus vadit Romam, sed Rege volente aliū intrudere, Papa in archiepiscopum cōsecrat magistrum Stephanum de Languetonis, Sancti Crisogoni presbyterum Cardinalem. Regem autem excommunicat, propter monachorum eliminationem ac rerum ecclesiasticarum confiscationem, & interdicto subiicit Angliam. In vigilia Sancti Nicolai audiuntur tonitrua, & plurima fulminibus incenduntur ædificia, sequiturque aquarum inundatio mirabilis & damnosa.

Eodem anno Satellia ciuitas munitissima capitur à paganis cum maximo nostrorum damno.

De Nece Philippi Imperatoris, & legatione Gualonis.

CAP. CI.

Sequenti autem anno quidam Comes Palatinus, qui lingua eorum Landagrana vocabatur, idest Comes palatii, Philippum Imperatorem interfecit. Cuius vxor filia * Thursaci Imperatoris Græcorum præ dolore moritur. Et Otho filius Ducis Saxoniæ per industriam & autoritatem Innocētii Papæ imperium obtinere nititur. Petrus de castro nouo monachus à Papa Legatus, Comitem Tolosanum excommunicat, & Comes ei apud villam Sancti Ægidii satisfactionem de commissis pollicens vocat, nec tamen vult satisfacere, sed mortem ei comminatur publice. Itaque Legato recedenti, duo seruientes comitis se adiungunt, & in eodem hospicio pariter hospitati sunt. Mane Petrus celebrat & dū ad flumen veniunt, vnus è duobus ipsum lācea ferit posterius inter costas, qui percussorem respexit ac verbum istud sæpius repetiit, Deus tibi dimittat, & ego dimitto. Post modicum vero vitam finiuit.

An. Chri 1208.

** Isachij.*

Odo etiam Episcopus Parisiensis obiit, & Petrus thesaurarius Turonensis moribus potius quam literis eruditus ei successit. Guillelmus quoque Bituricensis Archiepiscopus, genere ac virtutibus adornatus, parās iter contra Albigenses in Christo dormit.

Eodem anno misit Innocētius Papa Legatum in Frāciam Gualonem Sanctæ Marię in porticu diaconum Cardinalem iurisperitum, bonis moribus ornatum & Ecclesiarum visitatorem diligentissimum, Philippo Regi, & omnibus regni sui principibus mandans & præcipiens, vt cum exercitu magno tanquam viri catholici terram Tolosanam & Albigensium, & Narbonensium, aliasque adiacentes inuaderent, atque omnes hæreticos qui eas occupauerant delerent. Et si forte in via vel in bello contra illos morerentur, ab ipso Papa de omnibus

peccatis à die natiuitatis suæ contractis, de quibus confessi essent absoluebantur.

Guillelmus de Rupibus & Marescallius Franciæ, sub quorum custodia Rex Philippus, quasdam munitiones vt supradictum est, reliquerat in Pictauia, collectis fere 200. militibus Vicecomitem Toarcensem, & Sauaricum de malo leone, qui cum manu valida terras Regis intrauerant, prædasque ducebant, ex improuiso superuenientes confecerunt, in qua scilicet confectura milites 40. Pictauenses, & eo amplius captos Regi Philippo Parisios miserunt.

De dissensione inter episcopum Aurelianensem, & Antisiodorensem à Rege Philippo.

Cap. CII.

ANno Domini 1209. Vihellus de Mediana vir nobilis ac strenuus nunciauit Regi Philippo quoddam castrum esse firmatum in septemtrionali latere minoris Britanniæ super mare excelsa rupe, cui nomen Guarplie, de quo facilis patebat transitus in Angliam. Quod videlicet castrum armis & hominibus, & victualibus ac machinis munierant. Ibique Anglicos inimicos regni recipiebant, & circumiacentem regionē siue prouinciam damnificabant. Rex itaque Philippus ob hoc apud Medontam exercitum congregauit, & castrum vi captum atque fidelibus suis munitum dicto Vihello tradidit. Verum cum ad præfatum exercitum barones & episcopi vocati conuenissent, & ad mandatum Regis homines suos more debito in expeditionem illam misissent Aurelianensis & Antisiodorensis episcopi cum militibus suis ad propria sunt reuersi, dicentes se nisi quando Rex ipse personaliter proficisceretur in exercitu, vel mittere vel ire non teneri. Cumque generali cōsuetudine contra ipsos faciente nullo ad id se tueri priuilegio possent, nec tamen ad petitionem Regis hoc emendare vellent, Rex eorum regalia confiscauit, ea scilicet tantummodo temporalia, quæ ab ipso feudaliter tenebant, decimas autem & alia spiritualia eis in pace dimittens, ipsi vero terra Regis, & hominibus interdictis, ad Romanam curiam miserunt, & in personis propriis accesserunt. Sed Innocentio Papa nolente iura, scilicet regni, & consuetudines infringere, tandem emenda facta Regi soluta, post duos annos cuncta quæ à rege confiscata fuerant recepere.

Eodem anno Ioannes Brenensis Comes in Regem Hierosolymitanum eligitur, & filia Conradi quondam Regis ducta in vxorem apud Tyrum solenniter coronatur.

De Peregrinatione nostrorum contra terram Albigensium, & obitu Sancti Didaci episcopi, & de Sancto Dominico.

Cap. CIII.

EOdem anno cruce signati omnes contra Albigēses iter arripiunt, eisque Comes adiungitur Tolosanus, quem absoluerat Papa per Legatum. Itaque Bitturis capitur, omnesque pariter trucidātur, ita quod 17. millia hominum ferro & incendio pereunt, Carcasona obsidetur, & Rogerus fortitudinem nostrorum videns, fecit pactum, vt liceat suis recedere quo volūt sine rebus. Illis recedentibus diligentissime custoditur Rogerus. Simon autem Dominus Montisfortis, toti regioni habitæ & habendæ pariter præficitur. Porro Albigenses videntes recessisse Principes multa mala nostris irrogant. Quendam namque Abbatem Cisterciensis ordinis, & eius conuersum occidunt; Monachum quoque vulneratum æstimantes mortuum deserunt. Girardus de Pippio cuidam Capellano promittit, quod ipsum & sex milites, & .l. seruientes secure deducet vsque ad nostros, ipsaque nocte recipit eos ad mensam suam, & postea spoliat & incarcerat vniuersos, eductis vero militibus ignem & ligna paleasque ministri Girardi ponunt in carcere blasphemantes matrem misericordiæ. At vero Capellanus ac seruientes triduo sustinent incēdium, nec tamen vruntur. Porro duo ex militibus cæteris præeminentes, fidem catholicam abnegare nolentes, propriis pollicibus exoculant, auresque radicitus amputāt, & nares cum labio superiori obtruncant, quorum vnus præ dolore moritur, alter postea viuus inuenitur. Comes Fuxensis vnico filio suo obside derelicto redit ad vomitum, & nostros multipliciter inquietat.

Ex gestis S. Dominici. Interea dum seruus Dei Didacus Oxoniensis episcopus vt supradictum est, in terra illa prædicaret, tanta in eo lux diuinæ gratiæ radiabat, vt amorem sibi omnium raperet, & ipsos quoque aduersarios gratiæ vi quadam honestatis alliceret, vt ab illis etiā amaretur. Exacto tandem in fidei prædicatione biennio, præfatus episcopus, ne forte negligētiæ posset redargui circa sibi cōmissam ecclesiā Oxoniensem in Hispaniam redire decreuit. Relictis ergo ibidē quibusdam ex sociis Fratrē quidem Dominicū eis in spiritualiū curā, quendā vero Guillelmum Clareti dictum, in tēporalium administratione præfecit, ita tamen vt ad Fratrem Dominicū referret omnium quæ ageret rationem. Cumque multo labore Oxoniā peruenisset, pedes trāsiens per castellam, ad extremum vitæ suæ perductus est.

Fertur etiam post obitum claruisse miraculis.

De constanti prædicatione, & charitate sancti Dominici.

Cap. CIV.

AVdito igitur transitu Oxoniensis Episcopi, cæteri qui in partibus Tolosanis gratia prædicandi remanserat, ad propria sunt reuersi. Solus autē frater Dominicus cū paucis adhærentibus in prædicationis indefessa continuatione permansit. Cœpit interea de mādato Domini Papę Innocētij crux cōtra Albigenses in Frācia prædicari, vt infructuosos palmites quos verbi Dei gladius putare nōn poterat, ipsos priusquā vineam Domini Sabaoth demoliretur, ad libitū materialis gladius penitus amputaret. Mansit autem tunc temporis Beatus Dominicus vsque ab obitum constanter annuncians Dei verbum. Nec Apostolorum quidem fraudatus est gloria, quā dignus est habitus pro nomine Iesu cōtumeliā pati. Irridebant siquidē & multipliciter subsanabāt hæretici virum sanctum conspuentes, & lutū & huiusmodi vilia in eū proiicientes. Cum autem aliquando pertransisset locum in quo scilicet sibi suspicabatur insidias, non solū intrepidus, verumetiam cantans & alacer incedebat. Audientes autem post hæc hæretici admirantes eius constantiam inconcussam, dixerunt ei: *Nunquid tu non mortis horrore concuteris? Quid acturus eras si nos comprehendissemus te.* At ille: Rogarē vos, inquit, ne mihi breui compendio mortem inferretis, sed paulatim membra singula mutilantes corpus permitteretis sic cruentum in suo sanguine volutari. Ad hæc enim verba veritatis aduersarii stupefacti destiterunt vltra insidiari ei, cum sæuientes in eū potius seruire sibi, & persequentes obsequi viderentur; ipse vero animas Christo lucrari quas poterat, totis viribus & zelo feruentissimo satagebat, charitatis quoque perfectione nō vacuus, pro salute proximorum animam suam ponere promptus erat. Exhortatus enim aliquādo quendā dolis impietatis hæreticæ circumuentum, vt ad matris ecclesiæ rediret sinum, cum didicisset eum tēporalium egestate cōpulsum, ab infidelium societate non posse discedere. Nam ipsi victum ei quē aliunde habere non poterat ministrabant, deliberauit Dei famulus seipsum venundari, atque sui precio redimere proximū, Redemptoris omniū imitatus exemplum. Quod & fecisset nisi Deus, qui diues est in omnibus aliunde prouidisset, quo miserabilis illius hominis releuaretur egestas. Simile quidem prius fecisse dignoscitur, cum adhuc in patria sua moraretur. Quædam enim mulier conquesta est ei fratrem suum apud Saracenos detineri captiuum, at ille vt erat plenus spiritu pietatis, intimo compassionis

S. Dominicus diu pugnat cum hæreticis.

Nota insignē animi fortitudinem.

affectu

affectu saucius, vendendum se obtulit pro redemptione captiui, sed non permisit hoc Dominus, qui eum sibi ad vberiores fructus iustitiæ animarum, quam plurium conuersionem seruabat.

De Sancta eius hipocrysi.

Cap. CV.

EO tempore sciens Dei famulus sæcularium corda exemplis potius moueri quam verbis, ideoque quā plurimos subdola hæreticorum superstitione illectos pertrahi ad errorem, excogitauit exemplis exempla retundere, & veris virtutibus sophisticas expugnare. Quasdam enim nobiles Dominas incredulorum familiares adiit, & apud eas hospitio receptus est, & per totam quadragesimam ibi mansit. Igitur vt & ipse eas ostensione sanctitatis alliceret, tanta seipsum cum societate sua cæpit austeritate afficere, quantam sine auxilio diuinæ gratiæ sustinere nequaquam infirmitas humana potuisset. Etenim cum sibi cibi more solito præparati ab ipsis hospitibus afferrentur. Nos, inquit, huiuscemodi nunc alimentis non vtimur. Panem nobis tantum & aquā frigidam exhibete. Ieiunauit ergo vir sanctus cum socio suo in pane & aqua quotidie per totam quadragesimam vsque ad pascha, ita vt mirarentur familiares hæreticorum, & dicerent: *Vere isti boni homines sunt.* Stratus quoque cum sibi pararetur ad quiescendum idoneus: Non, inquit, in hac mollicie, sed super tabulas quiescemus. Stratis itaque sibi nudis tabulis accubuerunt quotidie nudo dormientes in ligno, exemplo eius qui somnum mortis suscepit in crucis patibulo. Somnus autem eorū breuis erat. Surgebant enim quam citius & anticipabant vigilias orationibus insistētes. Allocutus est Beatus Dominicus aliquas ex dominabus illis, rogauit vt sibi & socio cilicia quærerent, addiditque nemo sciat, seruetur secretum. Hæc autem faciebat vir spiritu Dei plenus, non vt sibi fauorem laudis humanæ acquireret, sed vt mētes infidelium ad amorē catholicæ religionis alliceret. Hinc nonnunquam pater ille sanctos admonebat fratres suos, vt cum apud sęculares essent, ad proximorum ædificationem aliquam ostenderent in seipsis virtutis apparentiam in abstinentiis & vigiliis, verborum quoque ac gestuum disciplina & sic eos quadam Sancta hipocrysi ad fidei reuerentiam, & virtutis amorem perpensius inuitarent. Vnde, & Apostolus sumptus recusabat accipere, ne quod offendiculum præstaret Euāgelio Christi. Virtutes etiam suas & labores, necnon & Dei reuelationes enumerat vt plures lucri faciat. Igitur seruus Dei Dominicus apud Deum & homines gratia proficiebat & fama. Hæreticos vero torquebat inuidia, prædicationi pro viribus insistebat. Habebat vero ad sui & suorū sustentationem ecclesiam Fani Iouis, & quædam alia; castrum etiā insigne, quod dicitur Cassanuel sibi à Comite Mōtisfortis collatum, cuius Comitis erga eum feruebat deuotio, & specialis dilectio. De omnibus vero, quæ habebat Beatus Dominicus, quicquid sibi suisque sociis subtrahere poterat, dominabus monasterii de Priuiliano impartiri studebat. Mansit autem in eisdem partibus quasi solus annis fere 10. à transitu videlicet beatæ memoriæ Didaci Oxoniensis episcopi, vsque ad illud tempus, quo Lateranense concilium celebratum est.

Mira Beati Dominici abstinentia & rigor.

De coronatione Othonis quarti Imperatoris, & eius depositione.

Cap. CVI.

EX *Chronicis.* Anno prænotato scilicet ab incarnatione Domini 1209. mundi vero 5070. Innocentius Papa contra voluntatem Philippi Regis Francorum, & contradicentibus pro maxima parte Romanis, multis ex magnatibus imperii dissentientibus, Othonem Imperatorem coronauit; cuius pater scilicet Dux Saxoniæ de crimine læsæ maiestatis ab Imperatore Friderico cōuictus, & vniuerso baronum Imperii iudicio condemnatus, atque à Ducatu fuerat in perpetuum deiectus. In ipsa vero coronatione Papa iusiurandum exegit ab eo de patrimonio, & iure Beati Petri indemniter ipsi & ecclesiæ Romanæ in pace dimittendo, & contra quoslibet defendendo. Quo facto venit contra iuramentum ipso die, propter hoc ipsum, & propter quasdā expēsas quas ab Imperatore Romani ex debito petebant, & propter quasdam iniurias quas eis Teutonici irrogabāt, orta discordia, Romani cum eis confluxerunt, multique de Teutonicis occisi sunt. Plurimum etiam eos damnificauerunt, ita vt eum de damnis sibi resarciendis Imperator cum Romanis postmodum ageret, in illo bello se millia, & centum equos amisisse præter homines & alia affirmauit. Rediens autem inde sicut dudum animo conceperat, castra & munitiones occupauit, quæ scilicet iuris B. Petri erant, Racofonum montem Flasconis, ac pene totam Romaniam. Inde transiens in Apuliam, oppugnauit terram Friderici Filii Imperatoris Henrici, cæpitque multas vrbes, atq; castella in regno Apuliæ, quod totum est de feudo Beati Petri. Missis igitur hinc inde nunciis cum Imperator ea quæ occupauerat resignare nullatenus vellet, quin etiam à suis quos in castris posuerat spoliari Romipetas faceret, Papa in eum, communicato fratrum consilio, excommunicationis sententiam promulgauit. Deinde cum sic respicere non vellet, sed magis ecclesię res occuparet, ac Romipetarum iter impediret, omnes subditos eius à fidelitate ipsius absoluit Papa, sub anathematis interminatione prohibēs ne quis eum Imperatorem haberet aut nominaret. Sicque recesserunt ab eo Landgrauius Turingiæ, & Archiepiscopus Maguntinus ac Treuerensis, Dux Austriæ, & Rex Bohemiæ, multique alij tam sæculares, quam ecclesiasticæ personæ.

An. Christi 1209. Mūdi 5070.

Otho 4. Imperator ab Innocentio coronatur.

Tumultus Romæ exoritur.

Otho ab Innocentio excommunicatur & imperio priuatur.

Anno Domini 1210. nostri Minerbiam obsident & capiunt, daturque optio, vt qui voluerit hæresim abiurare liber recedat. Ibique circiter 186. inuenti sunt, qui potius comburi quam abiurare hæresim elegerūt. Termæ castrum fortissimum obsidetur, ibique peregrinum ramalia ferentem ad implendum fossata, quidam balista super signū crucis, quod in pectore gerebat spiculo ferit, & spiculum tanquā si super lapidem cecidisset resilit. Itaque peregrinus corruit, sed consurgens nullā vestis aut corporis læsionem percepit. Obsessi vero longa obsidione fatigati, dum nocte fugiunt ab excubiis intercepti; quotquot reperiuntur gladiis obtrūcantur. Guillelmus de Pipionibus tres sacerdotes, & quinquaginta Catholicos incendit, qui post triduū inusti reperti sunt.

An. Christi 1210.

Parisiis de hæresi 14. homines quorum etiam aliqui sacerdotes erant, conuincuntur, ex quibus 10. incendio traduntur, & quatuor includuntur.

De Amalrico hæresiarcha & sequacibus eius combustis.

Cap. CVII.

IAm in diebus illis florebat studium literarum Parisiis, illucque vndique de toto orbe scholaribus confluentibus, non solum propter loci amænitatem, & bonorum omnium affluentiam, sed etiam propter libertatem ac specialem prærogatiuam, quam scilicet impendebat eis Rex Philippus, & ante ipsum pater eius. Illic sacra facultate studebat quidam Amalricus de territorio Carnotensi villa, quæ dicitur Bena oriundus, semperque suum habuit & in artibus liberalibus, & in sacra pagina discendi atque docendi modum, opinionem priuatam, ac iudicium ab aliis separatum. Hic ausus constāter affirmare, quod quilibet tenetur credere se esse mēbrum Christi, & hoc vnum esse de articulis fidei, sine quo non potest homo saluari. Omnibus autem catholicis in hoc ei contradicentibus, ad summum Pontificē coactus accessit. Qui audita eius propositione, & vniuersitatis scholarium contradictione, contra ipsum sententiauit. Reuersus ergo Parisiis compellitur ore confiteri, quod contrarium sentiret prædictæ opinioni. Ideo, inquam, ore, quia nunquam discessit corde. Itaque

Amalrici errores.

Ingenium proprium hæreticorum. Hoc idem protestantes asseuerant dum fide sua speciali se saluos iam esse prædicant.

tædio & indignatione affectus vt dicitur ægrotauit, ac lecto decumbens in breui decessit. Post cuius mortem eius venenosa doctrina quidam infecti surrexerunt, qui plusquam oportet sapientes ad exsufflandum Christum, & noui testamenti sacramenta, nouos & inauditos errores & adinuentiones diabolicas confinxerunt. Inter cætera vero impudenter asserere conabantur, quod patris potestas durauit, quamdiu viguit lex Mosaica, & quia scriptum est: *Nouis superuenientibus abycietis vetera.* Postquam enim Christus venit absoluta sunt omnia veteris testamenti sacramenta, & viguit noua lex vsque ad illud tempus, videlicet quo prædicabant talia. Illo ergo tempore dicebant noui testamenti sacramenta finem habere, & Spiritus sancti tempus incepisse. Ideoque cōfessionem, baptismum, eucharistiam, & alia etiam sine quibus non est salus, locum de cætero non habere, sed vnumquemque per gratiam Spiritus sancti tantum interius, sine aliquo exteriori actu inspiratam, saluari posse. Charitatis quoque virtutem sic ampliabant vt id quod aliter peccatum esset si fieret, in charitate iam non esse peccatum dicerent. Vnde & stupra & adulteria cæterasque corporis voluptates in charitatis nomine committebant, mulieribusque cū quibus peccabant, & simplicibus quos decipiebāt, impunitatem peccati promittebant; Deum, scilicet tantummodo bonum, & non iustum prædicantes. Huiusmodi enim fama cum ad Petrū Parisiensē episcopum, & fratrē Guerinū Regis Philippi consiliariū occulte peruenisset, miserunt clā magistrum Radulphum de Namurcio clericū, qui huiusmodi sectæ viros diligenter inquireret. Hic ad singulos astute accedebat, & de eorum secta se esse fingebat, illique secreta sua reuelabant. Itaque plures huiuscemodi sectæ sacerdotes, & clerici, & laici vtriusque sexus directi, & capti Parisios sunt adducti. Ibidem ergo congregato concilio conuicti & condemnati, atque ab ordinib. suis degradati, & curiæ traditi sæculari iussu Regis extra portam in Campellis cremati sunt. Mulieribus autem ac simplicibus qui per maiores corrupti sunt ac decepti, pepercerunt. Hæresiarcha vero Amalricus licet iam fuisset (vt putabatur) in pace ecclesiæ sepultus, quia tamen plene constitit sectam illam ab ipso habuisse originem, ab vniuerso concilio condemnatus est & excommunicatus, ac de sacro cæmeterio eiectus, eius cinis & ossa per sterquilinia sunt dispersa ac eiecta.

Leu. 26. *Sectatorum Amalrici errores, quorum quidā sunt communes cū hæreticis nostris, alij vero minima.*

Hæretici apud Parisios cremantur.

De domino Helinando monacho, scriptis eius.

Cap. CVIII.

Authør. His temporibus in territorio Beluacēsi fuit Helinandus monachus Frigidimontis vir religiosus, & facundia disertus, qui & illos versus de morte in vulgari nostro, qui publice leguntur tam eleganter & vtiliter, vt luce clarius patet, composuit; & etiam chronicam diligenter ab initio mundi vsque ad tempus suum in maximo quodam volumine digessit. Et hoc quidem opus dissipatum est & dispersum, vt nusquam totum reperiatur.

Fertur enim quod idem Helinandus cuidam familiari suo, scilicet bonæ memoriæ domino Garino Siluanectēsi episcopo, quosdam eiusdē operis quaterniones accommodauerit; sicque siue per obliuionem, siue per negligentiam, siue alia de causa penitus amiserit.

De hoc tamē opere prout inuenire potui, in hoc quoque nostro opere multa per diuersa loca inserui. Hic autem etiam quædam eiusdem operis notabilia, quæ nusquam sunt superius posita inserere volui, & etiā de quibusdam alijs eius scriptis, vnde flores excerpsi.

Scripsit enim, vt legitur, epistolam, cuius titulus est, *De reparatione lapsi,* missam scilicet ad Galterum clericū, qui fuerat nouicius in ordine Cistercīensi, & canonicus in ordine Præmonstratensi, & tandem quasi liberum se à voto existimans, eo quod minime fuisset professus, rediens ad sęcularem vitam duxit vxorem nomine Rixendam. Super quibus rogatus Helinādus à Guillelmo scilicet frater eiusdem Galteri socio, & conclaustrali ipsius Helinandi, scripsit epistolam ad eundem Galterum sub eiusdem Guillelmi persona, ita vt ipsius esse videatur.

Scripsit etiam idē Helinandus sermones aliquos peroptimos. Hæc sunt autem quæ de præfatis eius opusculis excerpsi, & in vnum hic apposui.

Helinandus in chronicis lib. 8. Errores Philosophorum de ingressu animarum ad corpora, & regressu à corporibus, & de locis inferorū latius exposui, vt melius intellecti facilius caueātur. Itaque de oraculo Apollinis, de quo Macrobius errorem suum nititur confirmare, scilicet è cœlo descendit, Gnothosolitos, sermonem in conuentu fratrum edidisse me memini in hunc modum. Legitur in lib. Iob. 5. cap. *Visitans speciem tuam non peccabis, sermo opportunus est optimus.* Quid est sermo opportunus? Sermo opportunus est tempori, & loco accommodatus; & personæ, iuxta illud Sap. *Nihil tam cognitum sapientiæ quā locis, & temporibus sermones aptare.* Tempus de quo loquimur tempus visitationis est. Locus in quo congregamur ad hoc institutus est. Personæ ad quas loquimur visitatores sunt & visitandi. O tu quisquis es visitator aliorū si temetipsum prius visitaueris, postea visitando proximum, non peccabis, nam in teipso poteris legere quomodo aliorum debeas errata iudicare. Et reuera quid iustius, quid conuenientius, quam vt spiritales medici, qui spiritualiter infirmantes visitant prius seipsos visitare studeant, & statu suo interiore digitos discretionis interrogent, venasque pulsatiles affectionum pulsent, ne forte contingat illis nondum visitatis, & iam visitantibus, idest, nondum correctis, & iam alijs corripientibus audire hoc prouerbium ab infirmis submurmurantibus: *Medice cura teipsum.*

Macrob. lib. 1. in som. Scip. cap. 9. *Iob. 5.* *Prou. 15.* *Luc. 4.*

De illo Apollinis oraculo Gnothosolitos idest nosce teipsum.

Cap. CIX.

Olim apud Delphos scriptum fuisse legitur in vetustissimo tripode Apollinis famosissimum illud oraculum datum consulenti, quomodo ad beatitudinem perueniret Gnothosolitos idest. *Nosce teipsum.* Huius autem sententiæ non est credendum Apollinem fuisse auctorem, vel inuentorem, sed potius furem. Furatus est enim eam de præsenti loco. Idem est enim *Noscere seipsum,* quod speciem suam visitare. Aut certe de illo loco Cantici Canticorum, *nisi cognoueris te ô pulchra inter mulieres, egredere, & abi, &c.* Hanc autem sententiam, vel potius hoc furtum Apollinis. Satyricus noster Iuuenalis diuinam & cælestem sentētiam appellat, propter summā vtilitatem quæ in illa continetur. Ait enim.

Illum ego iure,
Despiciam, qui scit, quanto sublimior Athlas
Omnibus in Lybiæ sit montibus, hic tamen idem
Ignoret quantum ferrata distet ab arca.
Sacculus è cœlo descendit, Gnotis elicon.

Quod est dicere, stulta scientia est, & insipiens sapiētia superuacua noscere, necessariis ignoratis. Quid enim prodest homini scire metiri mūdum, & nescire seipsum. Absque hac scientia nihil mortalibus est vtile, nihil hominib. salutare. Hæc in primis necessaria est, & si sola sit sufficit. Docet enim hominē timere Deum, cauere peccatum, diligere proximum, & terrena despicere, & amare cælestia. Dico enim mendacissimum spiritū hoc respondisse non docendi studio, sed fallendi animo. Sic enim putauit se persuadere posse hominibus vt crederent se ortos ex Deorum genere, quos fuisse homines audiebant, vt ita prouocaret illos ad contentionem mutuam, & ambitionem honoris, dominandique libidinem sub velamine libertatis. Denique sapientes Græciæ de hoc oraculo consulti à regibus nihil aliud respondebant nisi quod homini cognoscēdum erat se esse de genere Deorum. Hinc & Macrobius super somnum Scipionis animas dicit de cælo lapsas in corpora, & hanc esse animæ

Apollo furatus est hanc sententiam. Iob. 5. Cant. 1. Iuuenal. Satyr. 11.

Noscere seipsum homini vtilissimum.

Philosophi hoc dictum male interpretati sunt.

perfectam sapientiam dum corpore vtitur, si vnde orta sit recognoscat. Sic enim putat eam virtutes ipsas conscientia nobilitatis induere, quibus post corpus euecta eo vnde descenderat reportetur. Sed hæc expositio omnem peccandi licentiam vulgò suggerebat, secundum ciuilem Theologiam, quando illos videbantur imitari, quorum infinita flagitia & facinora repræsentari in theatris audiebant.

Cæterum dæmones plerumque proferunt veritatem, & bene consulunt hominibus non sponte, sed inuiti necessitate coacti, videlicet aptantibus superioribus sanctorum scilicet vel Angelorum, vel Dei; sicut legimus de illo dæmone in dæmoniaco habitante, quem beata Brigida interrogauit dicēs: Dic mihi verbū domini. Cui dæmō per obsessum cōtinuo respondit, audiēte populo. *Brigida time Deum, & timeberis ab omnibus. Ama Deum, & amaberis ab omnibus.* Nunquid diabolus timoris & amoris Dei potest fieri voluntarius prædicator, sed coactus hæc dicebat, & inuitus. Similiter quotiens in euangeliis & sanctorum legendis legitur diabolum aliquod verbū protulisse salutis, coactus hoc fecisse credendū est. Nec solum in scripturis sanctis, sed etiam in historijs gētium leguntur talia. Sic ergo credendum est Apollinem respondisse, non sponte, sed inuite, quod sciebat hominibus futurum vtile, aut certe sponte protulisse dictum ambiguum, quod non putabant in bonam partem idest in argumentum humilitatis accipiendum.

Dæmones proferunt veritatem non sponte sed inuiti.

De cognitione exterioris hominis.

CAP. CX.

Sed etiam videamus vtilitatem sermonis prophetici, & vere diuini, & nō Delphici. *Visitans* inquit *speciem tuam non peccabis.* Duplex est enim hominis species, quia duplex est ipse homo iuxta testimonium Apostoli dicētis: *Et si is qui foris est noster homo corrumpatur; tamen is qui intus est, renouatur de die in diē.* Exterior enim homo corpus, interior vero animus est. In exteriori autem speciē quatuor visitanda sunt, idest, frequentius meditanda; vilitas scilicet materiæ, dignitas formæ, pœnalitas vitæ, necessitas ruinæ. De prima est illud: *Formauit Deus hominē de limo terræ.* De secunda illud:

Iob. 5. *2. Cor. 4.* *Gen. 2.*

Pronaque cùm spectent animalia cætera terram:
Os homini sublime dedit, cœlumque videre.
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus. De tertia, *homo ad laborem nascitur, &c.* De quarta, *puluis es, & in puluerem reuerteris.* Hinc est illud disticum.
Vnde superbit homo, cuius conceptio culpa,
Nasci pœna, labor vita, necesse mori.

Ouid Meta. primo. Iob. 5. Gen. 3. Bernard. Med. cap. 3.

Quæ latius explicat satiricus Persius dicens;
Discite ô miseri, & causas cognoscite rerum,
Quid sumus, & quidnam victuri gignimur ordo;
Quis datus aut metæ, quàm mollis flexus & vnde.

Hæc autem cōsideratio quadripartitum parit fructū, vtilitatem sui, & desiderium cœlestis regni, charitatem proximi, timorem iudicij.

Primum de vtilitate materiæ procedit, secundum de dignitate formæ, tertium de pœnalitate vitæ, quartum de necessitate ruinæ. *Homo siquidem natus de muliere, breui viuens tēpore, repletur multis miserijs,* & corporis scilicet, & animæ. Idcirco oculos ad cœlū erectos habemus, vt contēpta terra cœlum desideremus, & vt Deum præ omnibus diligamus, qui nos in tam eleganti forma cōposuit, & inter cætera etiam animalia sic humanam speciem nobilitauit. Idcirco Plato egit naturæ gratias, quod homo natus esset.

Iob. 14.

Plato egit naturæ gratias quod homo natus fuisset.

Erant aliquando fratres simul in auditorio colloquētes: cumque quidam ad socios diceret se nihil aspicere, vnde non ædificaretur, quidam satis promptus ad loquēdum respondit: Quid tibi confert obsecro ædificationis visio bufonis? Et ille statim inquit, certe multum, quia cum nihil meruissem, quare me Deus magis formaret hominem quàm bufonem. Quotiens enim bufonem video hoc beneficium Dei gratuitum ad mentem refero, & ei gratias ago quod mihi nihil merito tam execrabilem formam non tribuit, sed speciem pulcherrimam & figuram regiam mihi dedit: deinde & hoc mihi confert bufonis visio, quod quotiens video eum forma tam horridum, natura tam sæuum, gressu tam pigrū, veneno tam noxium, homini tam inimicum, valde formido, ne assimilatus illi in moribus, pectore & ventre repens aliquando, quod auertat à me Deus, tradar huiusmodi pessimis vermibus deuorandus, non his terrenis qui cito conteruntur, sed his terribilibus in gehenna, & de gehenna viuentibus, qui nunquam moriuntur. Hoc igitur sapientissimo fratris responso confusus obiurgator obticuit. Sola igitur humanæ formæ dignitas, vt cætera in hominem diuina beneficia taceantur, magna est in nobis diuinæ dilectionis occasio, pœnalitas autem vitæ quæ omnibus communis est, magnam causam continet charitatis fraternæ. Nam vt disertissime ait quidam, cum calamitas sit querela & fœlicitas sit superbia, nisi mutuo miseri essemus olim alius alij esset fastidio. Stultissimus autem est, cui mortis necessitas timorem iudicij non infert: cum scriptum sit, *statutum est hominibus semel mori,* post hoc autem iudicium.

Bufonis contemplatio qui d proſit.

Forma humanæ dignitas. Diuinæ dilectionis occasio.

Heb. 9.

Hæc de exteriori specie dicta sunt; nunc de interiori videamus.

De cognitione interioris hominis quantum ad speciem naturalem.

CAP. CXI.

Interioris autem hominis species duplex est, naturalis scilicet & arbitraria. Naturalis generalis est omnium: arbitraria propria singulorum. Naturalis attenditur secundū cōditionem, arbitraria secundum voluntatē. In naturali quatuor attēdēda sunt, quod anima rationalis est: quod immortalis: quod inuisibilis: quod illocalis. Prima consideratio hominē prohibet à luxuria; secūda ab auaritia, tertia à iactantia, quarta ab inuidia, & à qualibet fratris iniuria. Inter omnia monstra huius mūdi nihil mihi videtur esse monstruosius, quā quod in quibusdam humanis corporibus, brutos videmus animos & affectus præcellere bestiales. Aristoteles enim & Salustius homines gulæ & libidini deditos, nō inter homines, sed inter animalia censent numerādos. Quid hic dicunt homines Christiani nomine, & vita iumētini, quæ in suo stercore computrescunt? Rationis autem triplex officium est, discernere, reprobare, eligere. Discernere inter contraria, reprobare peiora, eligere meliora. Primū officium naturaliter habent dæmones, secundo & tertio priuantur, non naturaliter quidem, sed voluntarie. Ideo dæmonibus non hominibus connumerandi sunt, qui scientes eligentes mala & respuentes bona, illo se prophetice pallio maledictionis obuoluunt: *Væ qui dicunt malum bonum, & econuerso &c.*

Duplex hominis species interior. Quatuor consideranda sunt in hominis interiori natura.

Arist. lib. 3. Ethic. Salust. in Cat.

Isai. 5.

Secunda consideratio vt supra diximus, nos abstinere oportet ab auaritia. Nihil enim longius à ratione, quam hominem qui animo immortalis est eodem animo mortalia immortaliter cōcupiscere, cum omnino necesse sit concupita in proximo à concupiscente relinqui.

Immortalis animus ab auaritia auocat.

Tertia enim consideratio persuadere nobis debet, fugiendum esse iactantiam & omnem elationem & laudis amorem. Nam quod animus noster inuisibilis est, magno argumento nobis est, omnia recte facta vel dicta nobis inuisibiliter, quantum in nobis est, & in abscondito esse facienda, vel dicenda: *vt pater noster qui videt in abscondito, reddat nobis.* Alioquin grandis reuera abusio est, & fere magicis adæquanda vestigiis, auctorem absconditum & inuisibilem in suis recte factis vel dictis per iactantiæ vitium ad humanos oculos foras expompari. Huic vitio efficacissimum & celerrimum remedium est, si mens nostra frequentius visitet mala sua quam bona.

Matth. 6. Iactantia quomodo fugienda.

Quarta vero visitatio idest cōsideratio interioris hominis scilicet quomodo anima illocaliter totum corpus vegetet, seque singulis illius partibus totam donat, nul-

lam à sentiendi munere relinquens expertem; nonne mirabilis quædam est ad fraternam incitatio & persuasio charitatem? Sic enim Apostolus pulcherrimo demonstrauit exemplo, omne corpus quantælibet congregationis vno & eodem spiritu debere vegetari cum dixit: *Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia &c.* Quid hic debent detractores & inuidi: qui omnem fratris honorem, suam inhonorationem reputant, suæ demptum existimantes gloriæ quicquid cesserit alienæ; cũ potius econtrario existimare debuerant suæ gloriæ additum, quicquid alienæ cessisset? *Quid*, inquit, *Moyses æmularis pro me?* Quis det vt omnes prophetent? O infælicissimos omnium mortalium, qui de sua proximorum prosperantur miseria, & quibus sola fratrum prosperitas aduersatur; hic est ille oculus nequam: & vt Æsopo vel Aniano credas. Videbis qui sibi alterum oculum velit erui, dum proximus eius priuetur vtroque.

1. Cor. 12.

Num. 11.

De cognitione eiusdem hominis quantum ad speciem arbitrariam.

Cap. CXII.

Speciés hominis arbitraria in quo consistat.

HÆc de naturali specie interioris hominis diximus, nunc de alia quam vocabimus arbitrariam, videamus. Hæc siquidem species in hominis arbitrio constituitur, idcirco & arbitraria nuncupatur, quia scilicet vt superius dictum est, secundum arbitrij voluntatem attenditur. Itaque pulchritudo huius consistit in duobus, videlicet, in volendo, quod Deum velle scimus, & in nolendo, quod ipsum nolle non dubitamus: nam vt ait quidã sanctus, voluntas Dei regula est, ad quam vtique voluntatem, nostrã corrigere ac dirigere debemus. Denique pulchritudo animæ sanctitas est, sanctitas autem est affectio sancta: & in sancto proposito constans ac firma. Hæc autẽ est gemina, videlicet odiũ sanctũ & amor sanctus: odium mali, & desiderium boni. Et malum quidẽ nihil est nisi peccatum, & peccati occasio: bonũ vero nil est, nisi Deus & Dei imitatio. Prima itaque duo semper fugiẽda sunt: secunda vero amplectenda: in his enim duabus affectionibus consistit cordis mũditia. Vnde dicitur: *Oculi tui*, inquit, *columbarum*. Colũba siquidẽ auis est valde timorosa, & nimis amorosa. Hinc est illud Poetæ.

Voluntas Dei regula est. Pulchritudo animæ in quo consistat.

Cant. 1. & 4.

Timidissima turba columbæ:

Duo igitur oculi columbarum nihil aliud sunt, quam sanctus timor, & sanctus amor. Hæc de illo sermone nostra excerpta sufficiant, ad probandum quod Apollinis oraculum male à Macrobio & alijs quibusdam Philosophis sit intellectum.

Columba oculi quid significent.

De septem similitudinibus animæ ad Deum, & primo de tribus primis.

Cap. CXIII.

Homo quomodo cognosci potest.

DE hoc eodem oraculo epistolam quandã olim ad Droginem Nouiomensem Canonicum scripsisse me memini, cuius partem in hoc loco inserere curaui. Cognitio hominis in eisdem consistit, in quibus & cõpositio. Cõpositio autem in duobus, vel potius ex duobus, ex anima scilicet & corpore. Cognitio vero animæ habetur ex suo exemplari, ad cuius imaginẽ & similitudinẽ facta est. Vt ergo conuincamus Apollinẽ fallacem, prius est cognoscendus Deus quam homo. Naturaliter enim prius est idea, quam idos, sigillum, quam sigillatũ: exemplar quam opus. Deus spiritus est & anima similiter, Deus simplex est & anima, Deus immortalis est & anima. Inuisibilis est Deus, inuisibilis & anima, Deus vnus est in substantia & trinus in personis. Anima est vna in essentia & trina in potentiis, Deus substantialiter totus est vbique: anima non quidem vbique, sed in corpore suo per singulas partes tota diffunditur. Postremo Deus rationalis est vel potius ratio, anima similiter est rationalis. Ecce habens septem similitudines animæ ad Deum, quarum primæ sex etiam brutorum animabus conueniunt: non enim spiritus brutorum, sicut quidam mentiuntur, corporeus est quãuis sit mortalis, sed incorporeus. Sola autẽ septima similitudo animæ appropriatur humanæ, omni quidem, sed non soli.

Deus prius cognosci potest quam anima.

D. Thom. 1. par. quæst. 76. art. 8.

Veruntamen primarum proprietatum cognitio multum ei vtilitatis affert: per hoc enim quod anima humana cognoscit se esse spiritum, cognoscere potest & aliam vitã spirituũ à vita carnis separatam: per hoc etiã cognoscere potest, se magis secundum spiritum quã secundum carnem debere ambulare iuxta illud, *spiritu ambulate &c.* In hoc autẽ quod simplex est, demõstratur ei quod simpliciter ambulare debet, & omnẽ fugere simulationem: per hoc quod immortalis est, cognoscere potest mortalia fugienda sibi gaudia & immortalia semper appetenda: & eadem ratione mortalia non debere supplicia metui sed immortalia.

Fructus quos ex sui cognitione anima potest elicere.

Gal. 5.

De quatuor vltimis.

Cap. CXIV.

PEr hoc autẽ, quod inuisibilis est, cognoscere potest, quod omne bonum quod agit in hoc sæculo, quantum in se est, debet facere in abscondito: per hoc quod vna est in substantia, scire debet quoniam ei semper retinenda est vna & eadem innocentiæ & iustitiæ forma: *quia stultus vt luna mutatur.* Per hoc autem quod trina est in potentiis, innuitur ei, vt singularem non appetat potestatem: sed & alius altior intellectus in hoc ternario demonstratur. Ternarius enim primus numerus est habens ligaturam. Nã binarius qui sine medio est, sine vinculo est, & ideo diuisionem significat. Ternarius autem quia medium habet, concordiæ & coniunctionis est signum. Est enim primus imparium numerorum, & primus totus impar, vnde quasi totus concordia est. Nam quælibet eius pars inter duas reliquas media est. Quare non immerito signat indiuiduam Trinitatis substantiam & operationẽ inseparabilẽ, & indissolubilẽ charitatem. Et quoniã omnis numerus impar vinculo quodã meditationis ligatus est, per imparẽ numerum pacẽ & cõcordiam puto significasse Vatem Mantuanum, cum dixit:

Eccl. 27.

Ternarij numeri significatio.

Numero Deus impare gaudet.

Quod idem est ac si diceret. Deus pacem diligit ac dilectionem, quia ipse pax ac dilectio est. Igitur anima per tres suas potentias sibi tam firmiter, tam naturaliter cohærentes, admonetur, omnem diuisionem & schisma fugere, & seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Per hoc autem quod membris omnibus se totam ex æquo cõmunicat, admonetur homo omni suo proximo idest omni homini debitum humanitatis obsequium pro suis viribus cõmunicare debere, iuxta illud: *Omni petẽti te tribue.* Postremo vero rationalis est anima sicut & Deus, nisi quod Deus nõ tã rationalis dicendus est, quam etiã ipsa ratio. Vnde Seneca: *Deus*, inquit, *totus est ratio.* Per hanc autẽ similitudinẽ admonetur homo nõ appetenda fugere, vel fugienda non appetere, sed inter vtraque rationis oculo discernere, & de discretis meliora eligere. Inutiliter enim procedit discretio inter bonũ & malum, vel bonum & melius, vel malum & peius: nisi melioris electio, & peioris reprobatio subsequatur. Sic & inutiliter voluntas eligit quod prius eligendum ratio nõ probauit. Electionem autem sine discretione habent iumẽta, & discretionem sine electione habent dæmonia. Hoc est enim in infernum descendere viuentem idest peccare scientem, hoc est apertis oculis cadere, sicut Balaam cadebat, & ille qui dicebat, video meliora proboque, deteriora sequor. Denique sicut in Trinitate quæ Deus est duæ personæ procedunt ab vna: sic in Trinitate potentiarum animæ irascibilitas & concupiscibilitas semper ex ratione debent procedere, vt nihil fugiat illa, nihil appetat ista, nisi quod ratio fugiendum vel appetendũ dictauerit: nam sine ratione nihil aliud est ista vel illa quã furor & insania. Igitur quod est chamus asino, frænum equo, auriga currui, domitor leoni, hoc est ratio iræ & amori, proinde necesse est ferri vtrumque in præcipitium, nisi vtrique præbeat ratio ducatum. Et hæc ad præsens dicta

Ephes. 4.

Luc. 7.

Num. 22.

Ira & appetitus sine ratione nihil fugere vel appetere debeat.

dicta sunt de cognitione interioris hominis: nunc de exteriori videamus.

De cognitione humani corporis.

CAP. CXV.

CORporis humani cognitio in duobus est, in materia scilicet & forma. Complexionẽ autẽ medicis relinquo. Materia enim de luto vel de ceno est, de cælo vero forma. Vnde quidam ait: *De cœlo ista possideo. Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ.* Formato igitur homine iussit illius formam in cælo respicere, vt sciret formatorem suum in cælo habitare. Ex his autem duobus trahit homo necessitatem duplicem, de forma vt sanctus sit, de materia vt humilis. Licet autem forma humana inter omnes formas animalium ab ipsa mundi creatione semper excelluerit, tamẽ ex incarnatione verbi, & forma hominis à Deo assumpti, longe maiorem dignitatis excellentiam acquisiuit. Neque enim frustra istam charitatem qua dilexit nos Deus nimiam appellauit Apostolus, sed pro certo intellexit, quod tantum beneficium sicut nulla mundanæ iustitiæ magnitudo promereri poterat, sic nulla æstimare pôderatio vel æstimatio ponderare. Melius enim æstimat deuotio nostra quã ratiocinatio; gratiarum actio, quam disputatio. Faciliusque comparat illud paupertas spiritus, quam quilibet diuitiarum aceruus.

2. Mach. 7. Gen. 2.

Ex consideratione corporis quem fructum habere homo potest.

Ephes. 2.

Ante incarnationem verbi similis erat Deo sola hominis forma interior, sed ab incarnatione verbi facta est forma Dei, ipsa quoque hominis forma exterior. Igitur ad omnẽ Serpentis suggestionem cogitare debemus huius formæ duplicis vnicam dignitatem & mox pudebit nos vel turpe aliquid cogitasse. Dignior est enim forma vtraque, vt tam turpi bestiæ conformetur. Sane vero de vtraque dici potest immo etiam dici debet verbum illud egregium.

Ante incarnationem homo similis erat Deo forma interiori: sed post etiã exteriori.

Non faciat ad mores tam bona forma malos.

Alioquin quid passurum putas supplicij, qui dehonestauerit formam Dei?

Potest autem humani corporis cognitio alia colligi ratione. Tria quippe in humano corpore consideranda sunt, origo sordida, vita misera, mors necessaria id est ex necessitate contingens. Homo enim noster exterior de immundo semine conceptus est, ad laborẽ natus, velit nolit moriturus. Clamabat nobis certissima mors, & hora mortis incertissima. Mortem semper ad omnium pẽdere oculos & ideo semper habendã ab omnibus præ oculis, semperque meditandam sicut scriptum est in Ecclesiastico: *Memorare nouissima tua &c.* In huius autem meditatione Plato & Pythagoras, & Basilius noster Christianorum philosophus sapientiam posuerunt.

Tria in humano corpore consideranda.

Eccl. 7.

Adhuc de miseria eiusdem.

CAP. CXVI.

AD hęc enim tria potest illa referri diffinitio hominis à quodam sapiente responsa quærenti, quid est homo? *Vile, inquit, sperma, vas stercorum, esca vermium*, vile sperma fuit in conceptu, vas stercorum est in reliquo vitæ cursu, esca vermium est in occasu. Ego autẽ dico, quod non solũ post mortem, sed etiam ante mortem esca vermium est omnis homo. Quamuis enim vestem mutet & remutet, non tamen omnimodis carere potest morsibus tinearum vel pulicum, aut huiusmodi. Quid autem profuit Neroni quod nullam vestem bis induit, aut Hilarioni quid obfuit quod cilicium non mutauit? Locus iste fabulam exposcit, audi ergo fabulam, non fabulam, sed rem gestam de tuo Helinãdo. Philippus episcopus Beluacensis apud nos aliquando hospitatus est, nõ vt quidã deuorationis causa, sed deuotionis. Iã enim ordinis nostri cõmunis hospitalitas plures inuenit; qui eã deuorẽt, quã singularis sanctitas qui eã honorẽt. Pręcepit autẽ mihi præfatus episcopus, vt eũ facerẽ missam matutinalẽ audire. Ad quẽ cum die crastina prima iam cantata venissem, inueni eũ adhuc dormiẽtem, & nemo vel de familia vel de suis familiaribus eũ excitare præsumebat. Ego autẽ accessi propius, & excitaui eum quasi iocãdo dicens. Iam diu est quod passeres surrexerunt ad benedicendũ Domino, & adhuc nostri põtifices stertũt in cubili suo? Ad quã vocem expergefactus ille & confusus, indignatus aduersum me quod tam libere eũ arguissem. Substomachans ait, vade hinc miser & interfice pediculos tuos. Ego autem motum illius conuertens in iocum, continue respondi. Vide tu Pater ne interficiant te vermes tui, ego enim iam vermes meos interfeci. Scito ergo hanc esse differentiam inter vermes diuitum & vermes pauperũ, quod vermes diuitũ diuites occidunt, vermes autẽ pauperũ à pauperibus occiduntur. Lege Machabeorũ & Iosephi, & actuũ Apostorũ historias, & inuenies reges potentissimos Antiochum & Herodem Agrippam à vermibus consumptos. Qua ratione simul & auctoritate oppressus, ille statim obmutuit.

Hominis diffinitio quatenus corpore constat.

Homo ante mortem est esca vermiũ.

De Philippo Beluacensi episcopo.

2. Mac. Act. 12. Ioseph. l. 1 Antiquit cap. 9.

Adhuc de cognitione hominis & animabus post mortem apparentibus.

CAP. CXVII.

SEd & de cognitione hominis hæc ad præsens dicta sufficiat, quę tibi frater ideo descripsi, ne putares veram cognitionem hominis haberi posse ex subdola spiritus immundi sententia, sed de sola Spiritussancti doctrina salutari. Si autem de eadem cognitione perfectiorem tractatũ cupis agnoscere, lege moralia Beati Gregorij de ipso Sancti Spiritus ore profusa teste Petro Diacono qui colũbam vidit ad aurem Beati Gregorij verba quæ scriberet suggerentem. Lege quoque pulcherrimum librum Beati Bernardi de consideratione ad Eugeniũ Papã, ex cuius nobilissimo stylo & sententijs fere plusquã humanis poteris agnoscere non solũ quid sit homo; sed etiã quid sit Deus, poterisque intelligere auctorem huius libri sapientiorem fuisse ipso Apolline, eloquentiorẽ Demosthene, subtiliorem Aristotele, moraliorem Socrate, discretiorem Platone. Hæc dicta sunt pro eo quod Macrobius ad probandum animas è cælo lapsas inducit auctoritatẽ responsi Delphici Gnotholitos. Et hanc esse hominis agnitionẽ sui dicit. Si exordia prima respexerit vt conscientia nobilis suæ originis virtutes induat, quibus eo vnde descenderat reascendat. Eodẽ loco accipiẽda est Virgilij auctoritas de Heroibus quos apud inferos relegauit, quos dicit nosse solem suum & sua sydera, qui etiam res leuiores, quas viui exercuerant, eos post mortem exercere testatur, dicens:

Quę gratia currum,
Armorumque fit viuis, quæ cura nitentes;
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Æneid. 6.

Hæc autem falsitas opinionis vel opinio falsitatis, inde nisi fallor, sumpsit initiũ, quod animæ defunctorum suorũ peccatorum pœnas lugentes multis apparere solent in eo habitu in quo prius vixerant, id est rustici in rusticano, milites in militari, sicut vulgus asserere solet, de familia Hellequini, de qua Henricus Aurelianensis episcopus nostri Beluacensis Episcopi frater referre solebat rem valde mirabilem, quam ipse audierat ab illo qui viderat scilicet Ioanne Aurelianensis ecclesiæ canonico. Dicebat enim Ioannes iste loquens de hac re ad præfatum episcopum.

Exemplum ad hæc de familia Hellequini.

CAP. CXVIII.

BVrchardus Archidiaconus cognomento de Pisaco iturus erat Romã. Rogauit autem me, vt quendam clericum Natalem nomine domus meæ œconomum ei sociũ darem, quia Tantalus erat in rei familiaris custodia, bonus dispensator & prudens & fidelis, quod rarissime in dispẽsatoribus inuenitur. Volebat ergo idem Burcardus hunc habere sociũ itineris sui, non tam ideo quod eum diligeret, quam quia pecuniæ suæ vt auarissimus valde timeret. Ego autem tam nobili personæ & archidiacono meo non potui negare. Præcepi ergo

De Burchardo quodam archidiacono.

Natali clerico, vt cum eo iret, & ei tanquã mihi in omnibus obediret, quod ille inuitus annuit, timens mores Burcardi, cuius auaritiam non ignorabat. Inieramus autem ego & Natalis fœdus quoddam secretissimũ, quod vter ex duobus nobis prius moreretur intra 30. dies si posset ad socium suum rediret, nihil ei in apparitione sua terroris incutiens, sed blande illum commonefaciens & de statu suo certificans. Cum autem iã prope Romam essent, accidit quadam die vt præfatus Burcardus cum Natali clerico rationẽ poneret de quotidianis expensis & de magna summa minutatim singulos nummos & obulos exigeret, quo & in quos vsus abiissent. Natalis autem qui tã minutas rationes reddere mihi non consueuerat, quippe cui ego tanquã mihi credebam, iratus aduersus virum nobile sordissimæ prouidentiæ, cũ in reddenda ratione deficeret, se (quod auditu quoque horrendum est) dæmonibus commendauit. Eodem autem die cum quandam aquam transuadarent, idem Burcardus & Natalis: idem Natalis submersus est. Sequenti vero nocte proxima cum in lecto meo quiescerem vigilans & coram me lumen fulgeret in lampade, quia semper nocte consueui tenebras horrescere, ecce Natalis clericus meus ante me astitit, cappa indutus pluuiali, sicut mihi videbatur pulcherrima, coloris plumbei. Ego autẽ nihil omnino territus, & eum optime recognoscẽs, cæpi quasi gratulans de tam maturo eius reditu transalpino ad eum dicere. Natalis bene veneritis. Nunquid iam redit Archidiaconus? Non inquit Domine, sed ego solus redij iuxta constitutum, mortuus enim sum. Nolite ergo timere, ego nullum timorem vobis inferam. Sed precor vt succurratis mihi, ego enim in magnis tormẽtis sum. Cur inquã? satis enim honeste vixistis apud me. Domine, inquit, verum est. Bene quidem mihi esset, nisi hodie subita præuentus ira me dæmonibus cõmendassem. Rogo autem vos vt quoscunq; potueritis moneatis vt hoc nunquam faciant. Qui enim se commendat dæmonibus, dat eis potestatem super se, sicut & ego miserrimus feci, vnde potestatem habuerunt vt me statim submergerent, & propter hoc solum torqueor. Nam bene confessus eram de omnibus peccatis meis, & in nullum reciderã. Tunc ego quomodo tam pulchram cappam habetis, si in tormentis estis? Domine, inquit, hæc cappa, quæ tam pulchra vobis videtur, ponderosior & grauior est mihi quã turris Parmensis, si mihi superposita esset. Pulchritudo autem ista spes est veniæ quam habeo propter confessionem, quam feci; si tamen mihi succurratur. Cui ego. Certe, inquam, ego vobis succurram quãtumcumque potero, sed obsecro vt dicatis mihi si vos estis deputatus in illa militia quam dicunt Helliquini. Et ille: non Domine. Illa militia iam non vadit, sed nuper ire desijt, quia pænitentiam suam peregit. Corrupte autem dictus est à vulgo Hellequinus pro Karlequinus. Fuit enim Karolus quintus, qui peccatorum suorum longam egit pænitentiam, & nuper tandẽ per intercessionẽ beati Dionysij liberatus est: sed rogo vos vt misereamini mei, & hoc dicens cũ fletu euanuit.

Natalis quidam clericus mortuus apparet.

In eos qui se dæmonibus deuouent.

Iterum aliud exemplum ad idem.

Cap. CXIX.

Hæc idcirco dixi, vt per hoc elucescat vnde sumpsit exordiũ Virgilianus error de animabus defunctorũ, quos Heroas appellat, dicens eos habere eandem curam equorũ & curruum & armorum post mortem, quã habuerant dũ viuebant. De qua re certissimũ referebat exemplũ patruus meus. Hellebãdus Henrici quõdã Remẽsis Archiepiscopi cubicularius. Dicebat enim: Dominus meus Archiepiscopus mittebat me apud Atrebatum; dũ autem circa meridiẽ apud quoddã nemus appropinquassemus, ego & famulus meus qui me præcedebat, celerius equitãs vt mihi pararet hospitiũ, audiuit ille tumultum magnũ in nemore quasi multiplices & varios equorũ fremitus, armorũ sonitus, & velut voces multitudinis impetu proruẽtis in bellum. Expauefactus ergo ipse & equus eius cõtinuo reuersus est ad me. A quo cũ quærerẽ quare reuerteretur, respõdit: Equus meus nõ fuste nec calcaribus etiã cogi potest vt procedat. Et ego etiã ipse adeo territus sũ, vt omnino procedere non audeã. Mira enim vidi & audiui. Nemus enim istud defunctorũ animabus & dæmonibus plenum est. Audiui autẽ illos clamare & dicere: *Iã habemus Præpositũ de area, in proximo autẽ habebimus Archiepiscopum Remensem.* Ad quod ego respõdi. Signũ crucis nostris frontibus imprimamus, & securi procedamus. Cũ ergo processissẽ & ad nemus peruenissem, iã vmbræ processerant, & tamen voces quasdam cõfusas audiui, & fragores armorum & equorũ fremitus, sed nec vmbras videre nec voces intelligere potui. Cum autẽ redissemus iam Archiepiscopũ inuenimus in extremis, nec post has voces 15. diebus superuixit, vnde conijcitur eũ ab illis spiritibus raptum, à quibus auditũ fuerat rapiendum. Hinc apparet quales equi sint illi, super quos aliquando defunctorum animæ videtur equitare. Sunt enim Dæmones se in equos trãsformantes, quorũ sessores sunt animæ miserrimæ peccatis oneratæ, tanquã armis quibusdã & clypeis onustatæ; (Sed re vera proprijs sceleribus in formis talibus onustatæ) iuxta illud propheticũ: *Descenderunt in infernum cum armis suis*, id est cum mẽbris suis quæ fecerunt arma iniquitatis peccato nolentes ea facere arma iustitiæ Deo. Certum est autẽ equum animal esse superbum & contumax, contentionis & belli cupidum, feruentem ad coitum, & in libidine præpotẽtẽ. Dæmones igitur in equos transformari, significant sessores suos se huiusmodi sceleribus oblectasse.

De Hellebãdo qui in nemore spectra equorum & hominum vidit.

Signo crucis se illi muniunt.

Equi sunt dæmones & equites animæ.

Ezech. 32.

Adhuc de eodem.

Cap. CXX.

Talis equus erat ille quem mõstrauit Carbonarius comiti cuidã Niuernensi. Erat enim Carbonarius iste vir pauper in sæculo, sed diues in Deo, religiosus & timẽs Deum. Ob quod etiã familiaris erat præfato comiti. Hic nocte quadã cũ vigilaret & custodiret fossam suam Carbonificam incensam acriter: ecce quædam fœmina nuda currens apparuit, & post eam eques quidam equo nigro insidens euaginato gladio velociter equitãs vt fugientem apprehenderet mulierem, quæ dum fugiẽs fossam circumiret, comprehensa est ab eo, & perfossa gladio, & facta est quasi mortua. Quam ille proiecit in ignem & exustã rursus extraxit: & posuit ante se super equum & abijt: hæc autẽ visio pluribus noctibus ostẽsa est illi. Cum ergo quadam die se huiusmodi visione tã frequenti, nimis anxius cogitaret, sic cogitabundus & tristis obuiauit comiti. Miratus comes traxit eũ in partẽ & secrete requisiuit ab eo quid haberet, dicens: *Si quis tibi fecit iniuriã vel molestiã aliquam intulit, ne celaueris à me, ego enim te bene vindicabo.* Si in egestate es, ego tibi subueniam: Qui respondit: Nihil necesse habeo, de nullo conqueror, sed hæc & hæc totiens vidi, & vtinam vos vidissetis. Certe, inquit comes eius, tecum vadã, & videbo visionẽ hanc magnam. Igitur comes confessus omnia peccata sua, mutat habitũ & assumit secum carbonariũ, abijtque cum eo solus in siluã. Et cum vigilarent, circa mediam noctem audiũt quendã bucchantem fortiter, & signauit se per totum. Et ecce misera mulier illa accurrens nuda sicut prius cæpit fugiens fossam circuire, quam eques ille insequens & comprehendens, gladio peremit & in ignem proiecit. Et iterum resumpsit, quã super equũ ante se positã cũ fugere vellet; comes adiurauit eum in nomine Domini vt staret & diceret ei quis esset, & cur hoc faceret. Tũc ille subsistens ait: Ego sum vester ille miles, & hęc est illa mulier nobilis vxor illius militis, quę pro amore meo interfecit, vt licentius ac frequẽtius meo cõcubitu frueretur. Et in hoc peccato ambo mortui sumus, nisi quod heu sero in hac ipsa morte pęnituimus. Nũc autẽ tale tormẽtũ patitur, quod singulis noctibus à me interficitur & cõburitur. Tantũ enim dolorẽ patitur in ictu gladij, quo eã ferio, quantum nullus

Hoc exemplum desũptum ex Vincentio habetur in speculo magno exempl. tit. Adulterium exemplo 3.

De quodam carbonario & equo qui ei apparuit.

vnquam in morte sua passus est, & multo maiorem in combustione. Ad hæc comes: Quis est ille equus super quem sedetis? diabolus, inquit, quidam est, qui nos ineffabili vexatione torquet. Possetne vobis, ait, aliquis succurrere? Posset, inquit, si vos feceritis in cũctis cõgregationibus quę vobis subiectę sũt orare pro nobis, & à presbyteris celebrare missas, & psalmos à clericis decantari.

Ibidem tit. Bona iniuste acquisita. Exem. 2. Mathisconēsis comes à dæmone raptus. Talis erat equus super quẽ ascendit infælix ille Mathisconensis, de quo refert Petrus Abbas Cluniacensis in libro miraculorum, quod cum quadam die solenni ille Mathiscone in proprio palatio resideret, multis militibus diuersi ordinis cõstipatus: repente ignotus homo insidens equo per ostium palatij ingressus, cunctis videntibus & admirantibus vsque ad ipsũ peruenit, dicens se velle ei colloqui, imperans ei vt surgeret & se sequeretur qui inuisibili potentiæ non valens resistere surrexit, & vsque ad ostiũ domus processit, vbi equum paratũ inuenit, quẽ iussus statim ascendit, cuius habenas ille accipiẽs qui propter illum venerat, velocissimo cursu per aera cũctis videntibus ferre cæpit. Ille autẽ miserabiliter clamans: Succurrite ciues, succurrite, totũ ciuitatẽ commouit. Omnes autem currentẽ eum per aera conspexerunt quamdiu naturali oculorum acie potuerunt, sicque tandem subtractus visibus hominum, factus est æternus socius dæmonum.

De constituendo rege & primo de moribus eius.

Cap. CXXI.

1. Reg. 8. Deut. 17. Explicat hic 17 cap. Deuteronom. CVm, inquit, *constitues regem*, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrũ tuorum. Quæritur cur Deo displicuerit populus, quãdo sub Samuele Regẽ sibi desiderauerat fieri, cũ hoc inueniatur permissum? Ad quod dicendum est, quod ideo displicuit, quia non præcepit vt hoc fieret, sed desiderãtibus permisit hoc facere. *Deut. ibid.* *Cumque fuerit constitutus non multiplicabit sibi equos*, quorũ numerositate sit subditis onerosus. Equos multiplicare est plures quã necessitas exigat, vanæ gloriæ causa, vel errore alterius congregare. Multo minus ergo licet ei multiplicare canes, aut volucres rapaces, aut bestias truces, aut quælibet portenta naturæ.

De histrionibus autẽ & mimis, scurris, & lenonibus, & meretricibus, & huiusmodi prodigijs hominũ, quę princeps potius exterminare quam fouere debet, non erat in lege mentio facienda.

Deut. 17. *Sequitur. Nec reducet populũ in Ægyptum*, id est inferiores non corrumpat exemplo, quia componitur ordinatio orbis.

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Sequitur. Nec habebit vxores plurimas, quæ allicient animũ eius. Cum in alijs plures vxores esse vnius licitũ fuerat, vt in Abraham Isaac & Iacob gratia propagãdæ prolis, & fidelem populum dilatandi in regibus perpetuo obtinet, vt in vna vnius sit. Multo minus igitur licet eum vel fornicari vel adulterari, vel quælibet stupra cõmittere. Quomodo autem hæc crimina puniet in alijs subiectus eisdem.

Deut. ibid. *Sequitur. Nec habebit auri & argenti immensi põdera.* Quid ergo hic dicunt, qui Domino prohibente, aurũ & argentum sibi thesaurizant, quæstum ex calumnia facientes, & quærentes abundantiam singularem de multorum inopia, & de rapinis diuitias, beatitudinem de calamitate. Non enim habebit diuitias, quas nomine possidet alieno, & sibi priuata erunt fiscalia, quæ publica confitetur. Non est autem mirum, si Regi non licet habere priuata fiscalia, cum nec ipse suus sit, sed subditorum.

De studio eius vel sapientia.

Cap. CXXII.

Deut. ibid. POstquam autem, inquit, *sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine.* Igitur princeps iuris nõ debet esse ignarus, licet multis priuilegijs gaudeat, nec prætextu militiæ legem Domini præmittitur ignorare. Sed & princeps Christianissimus legibus suis indicit, nec dedignetur princeps sacros canones imitari. Inutilis enim est omnis constitutio principis, si non est Ecclesiasticæ disciplinæ conformis.

Sequitur. Et habebit secũ, legetq; illud omnibus diebus vitę suæ. *Deut. ibi* Necessaria est ergo principi peritia literarum, cui quotidie legẽ Domini legere præcipitur. Qua enim die legẽ non legerit, nõ ei dies vitæ est, sed dies mortis. Hinc est quod in literis, quas rex Romanorum misisse legitur ad regẽ Francorum, hortans eũ vt liberos suos liberalibus disciplinis instrui faceret. Adiecitque inter cætera, *Rex illiteratus est quasi asinus coronatus.* Quod si forte illiteratus est, certe literatorũ cõsilijs eum regi necesse est. Hinc est quod exemplar legis sacerdotibus leuiticæ tribus iubetur assumere, id est, à catholicis viris & litteratis. Plato enim & Boetius testis est, *respublicas fore beatas*, dixit, *si eas aut sapientes regerent, aut earum rectores sapientiæ studerent.* *Prou. 8* Sapientia enim ipsa dicit. *Per me reges regnant; & conditores legũ iusta decernũt.* Gentiles enim sapientiã quasi Deum Deorum colebant, sine cuius Dei nutu nihil faciendũ credebant. Vnde & antiqui philosophi imaginẽ sapientiæ præ foribus omniũ templorũ pingi cũ hac circunscriptione censuerunt. *Vsus me genuit, peperit memoria, sophiam me vocant grai, vos sapientiã*, & hæc iterum scribi iusserunt. *Ego odi homines ignauo opera, & philosopha sciẽtia.* Est autem sapientia rerum diuinarum & humanarum princeps & gerendorum emittendorumque scientia, huic autem insistere, philosophari est.

De humilitate eius ac pietate.

Cap. CXXIII.

SEquitur. *Non eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos*, *Deut. 17.* quod præcipue necessariũ est sæpius replicat. Nunquã enim humilitas satis videtur cõmendata principibus, quia difficillimũ est vt gradus honoris non pariat tumorem in animo ipsius præsidentis. Tarquinium enim à regno superbia deiecit. In iure autem Romano cautũ est, vt qui ius reddit, se facilẽ in adeundo præbeat; contemni tamen non patiatur. Principes sicut medici nunquã vti debent grauibus remedijs, nisi cum leuium beneficio desiderata sanitas desperatur. Vnde Lucius; *Principem senem moribus esse oportet.* Et qui moderatiora consilia sequatur, & vicem gerere medicorum, qui morbos curant, nunc exinanitione in repletis, nunc refectione in vacuis; Et dolorem etiam sedant nunc cauterio, nũc fomentis. Si enim citharedi alijque fidicines multa diligentia procurent quomodo oberrantis corde compescant vitium, & alijs concordem reddant, quanta sollicitudine oportet principem moderari, vt subditos reddat quasi vnanimes *& vnius moris habitantes in domo.* *Psal. 67.* Certũ est autem quod tutius est chordas remitti amplius, quã intentius protendi, remissarum namque intensio artificis opera conualescit. Quæ autẽ semel rupta est, nullo artificio reparatur. Sit piger ad pænam princeps ad præmia velox, & doleat quotiens cogitur esse ferox, quorum alterum iustitiæ est, alterumque pietatis de quibus Salomon ait. *Prou. 3.* *Misericordia & veritas non te deserant.* Circunda eas gutturi tuo & describe eas in tabulas cordis tui, & inuenies gratiã & disciplinam bonam corã Deo & hominibus. Gratia namque debetur misericordię, disciplina vero iustitię. Qui sine prima est, omnibus odibilis est; qui vero sine secũda omnibus contẽptibilis. Plutarchus enim librum scripsit de magistratuũ moderatione. Plato inquit, *cũ subditos opprimunt magistratus; proinde est enim ac si caput corporis intumescat, vt à membris aut omnino, aut sine ingenti molestia ferri non possit.*

Idem cum in subditos potestas sæuit, idem est ac si pupillum tutor persequatur, vel eum suo mucrone iugulet qui tibi ad defensionem suam gladium dedit. Vnde Claudianus.

Sis pius in primis, nam cum vincamur in omni
Munere sola Deos æquat clementia nobis.
Tu licet extremos late dominare per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent;

Si metuis, si prauà cupis, si duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iura tenebis
Cum poteris Rex esse tui, procliuior vsus
In peiora datur, suadetque licentia luxum.
Illecebris effrena fames, tunc viuere caste
Asperius, cum prompta venis, tunc durius ire
Consulitur, cum pœna patet, sed comprime motus.
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
Occurrat, mentemque domet, respectus honesti.

De ipsius æquitate.

CAP. CXXIV.

Deut. 17. SEquitur. *Neque declinet in partem dexteram, siue in sinistrã.* Declinare in dexteram est non Dei gratiæ, sed sibi retribuere velle quod rectũ est. Vel declinare in dexterã vel in sinistram est peccare propter eorum fælicitatem quæ fugiuntur. Vel etiam ad dexteram declinare, est virtutibus ipsis vehementer insistere, & in virtutis operibus, quę in modo consistit modum excedere. Vnde Iuuenalis.

Insani sapiens nomen feret æquus iniqui,
Vltra quam satis est virtutem si petat ipsam.

Et Philosophus. *Caue quod nimium est, quia si hæc ipsa cautela modestiam deserit, eo ipso à tramite virtutis recedit.* Omnis autem vehementia saluti inimica est, & excessus omnis in culpa, bonarũq; rerũ cõsuetudo nimia, pessima est. Vnde Salomon: *Noli esse nimis iustus.* Quid ergo ni- Eccles. 6. mium prodest si regina virtutum nimietate sui obest? Nimia quoque humilitas maxima pars superbiæ est.

Item ad sinistrã declinat, qui in subditorũ culpis puniẽdis nimis pronus est ad vindictã. Ad dexterã vero qui mãsuetudini nimis indulget. Iterũ *non declinet in dexterã vel sinistram partẽ.* Æquitas enim cui iudex obsequiũ debet, amoris dexterã vel odij sinistram nescit. Iuste enim exequi est nec durius equo nec remissius in assertione vel executione iustitiæ, nihil aliud quam iustitiam quærere. Munera tamen curiales licenter accipiant, dũmodo non extorqueant impudenter. Pudorẽ abijcit qui rogat, bis enim emit. Ad rei nãque vel spei pretium verecundiã vendit, munus vero iniustæ petitionis notam non habet, quod deuotio liberalitatis obtulit, non improbitas deprecantis extorsit. Ita tamen vt iniquorum munera non acceptat, ne aut ingratus sit, si eos non foueat accepto munere, aut si fouerit iniustus habeatur. Ratio enim habendã est & causæ & personæ, vt nec à turpi, nec turpiter accipiatur. Nam plerumque à manu, à causa, à tempore, à loco, vel modo splendent munera vel sordescũt.

De præmio regalis iustitiæ in ipso & in hærede.

CAP. CXXV.

Deut. 17. SEquitur. *Vt longo tempore regnet ipse & filius eius super Israel.* De virtute namque parentum sæpe protenditur successio filiorum, & succedentiam fœlicitas ex Psal. 36. descendentium iniquitate pręsciditur, iuxta illud: *Iniusti autẽ disperibũt, simul reliquiæ impiorum interibunt.* Item regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos. Iniustitia (vt Stoicis placet) est mentis habitus, qui à regione morum exterminat æquitatem. Iustitia est non nocere, & ex humanitatis officio nocentes prohibere. Nocere est iniuria nocentes non impedire iniustitia. Contumelia est quando rumorem mentis in læsione alterius manifesta operis sequela comitatur. Dolus (vt Acquilius diffinit) est cum aliud agitur, & aliud simulatur. Malus quando fit in intentione nocendi, & quasi in insidijs nocet. Dolus igitur quia ex timore est, aduersatur fortitudini, contu- Eccl. 10. melia vero prudentiæ, quæ dicit sibiipsi, *vt quid superbis terra & cinis &c.* Iniuriam temperantia non admittit, nolens inferre alij, quod sibi nollet ab alio irrogari. Iniustitiam iustitia excludit, faciens alij quod vellet sibi fieri bene & honeste. Quod autem addit *diuersos*, puto ad omnia communiter referendum, non solum ad vitiorum diuersas species, sed etiam ad diuersas personas, & ad omnes modos, quibus à quocunque hęc vitia committuntur. Princeps enim tenetur pro omnibus, & omnium etiam auctor videtur esse: quia cum omnia possit corrigere, eorum merito particeps est, quæ noluit, cum potuit emendare. Cum enim potestas publica sit, omnium vires exhaurit, & ne in se deficiat, incolumitatem omnium debet procurare membrorum. Sicut autem potentes tormenta potenter patiuntur, si à iustitia deflexerint, sic & iustitiæ præmijs fruentur abundantius, si recte exercuerint potentatum: & tantam in futuro præ subditis habebunt gloriam, quanta virtute eos in magna delinquendi licentia præcesserunt. Vnde dicitur: *Potuit enim transgredi & non est transgressus &c.* Ad Eccles. 31. iustitiam namque reputatur principibus etiam cum tẽperant ab iniurijs, & facultas delinquendi est eis materia meritorum. Declinare autem à malo in eis magnum est, etiam si magna bona non faciunt, dum tamen subditos indulgentia sua non perimant. Patri ergo succedit filius, si patris iustitiam imitatur. Charitatis autem ordo minime seruatur, cum amorẽ qui patriæ & parentibus pręcipue debetur, pater transfundit in filios, & filialis affectus paterni pectoris cellam solus exhaurit. At hodie vitia liberorum saluti reipublicæ præferuntur, licet salutem populi liberis omnibus oporteat anteferri. In libro enim Regum latenter Saul arguitur, quod in voto sancto de diurno ieiunio pepercit Ionathæ contra ipsius religionis votum, cuius præuaricatione populi corruerant, & Hely etiam licet in se sanctus esset, quia filijs pepercit perijt. Vt autem de cæteris taceam, quantum rempublicam dilexit Deus pater, qui propter eam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

De quatuor principi necessarijs & corpore reipublicæ.

CAP. CXXVI.

QVatuor autem principibus inculcare Plutarchus nititur, scilicet reuerentiam Dei, cultum sui, disciplinam officialium, & potestatum affectum, & protectionẽ subditorũ. Nam qualis debeat esse princeps, eleganter descripsit in libro pulcherrimo, qui inscribitur, institutio Traiani, cuius principium superius in loco suo posuimus. Deniq; tu, ait, quid vis rectissime geres, si non recesseris à teipso, si primo te composueris ad virtutem, recte procedent vniuersa. Politicæ enim constitutionis maiores tibi vires exclusi, cui si obtemperas, Plutarchũ viuendi habes auctorẽ. Alioquin præsentem epistolam testem inuoco, quia in perniciem imperij non pergis auctore Plutarcho. Sequuntur postea politicæ constitutionis capitula. Est itaq; respublica (vt Plutarcho placet) corpus quoddã, quod diuini muneris beneficio animatur, & nutu summæ ęquitatis agitur, & regitur quodã moderamine rationis. Quę enim ad religionẽ pertinent, vicẽ animæ obtinẽt. Princeps caput est huius corporis vni subiectus Deo, & his qui vices Dei agunt in terris. Cordis autẽ locum senatus obtinet. Oculorum, aurium, & linguæ officia sibi vendicant iudices, & præsides Prouinciarũ. Officiales & milites manibus coaptantur. Qui semper assistunt principi, lateribus assimilãtur. Quæstores & Commentarienses non illi qui carceribus præsunt, sed comites rerum priuatarum ventris & intestinorũ ferunt imaginẽ. Pedes agricolæ sunt. Ex his ergo quatuor illa sunt, quæ Plutarchus principibus inculcare conatur, reuerentiam Dei scilicet & cætera supradicta.

De reuerentia Dei, & cultu sui.

CAP. CXXVII.

MIro autẽ modo Deus intelligentiã sui sic infundit, vt subtrahat, sic subtrahit vt infudat. In multis enim multipliciter lucet. Est autẽ à maiestate mirabilis,

à sa-

à sapientia venerabilis, amabilis à bonitate. Et hic est funiculus triplex inter creatorem scilicet & creaturam, qui facile non rumpitur, sed vt timeatur, honoretur, & diligatur. Colitur autem Deus dupliciter, affectu mentis, & exhibitione corporis. Reuerentia quæ corporaliter exhibetur, aut in personis consistit, aut in rebus. In personis, aut à natura aut ab officio, aut à moribus aut à cõditione, aut à fortuna. Natura vt parentes, cognati, & affines. Officiũ est debitũ exequendi, quæ vnicuique ex institutis aut moribus agẽda sunt, quorũ agendorũ alia ad publicũ, alia ad suum cuiusque pertinent statum. Nã officiorum quædam publica, quædam dicuntur priuata. Priuata enim tot sunt, quot sunt personæ. Publica aut à diuino, aut ab humano iure descendunt. Publico officio tanta debetur reuerentia, quanta est eminentia cuiuslibet magistratus. Mos est mentis habitus, ex quo singulorum operum assiduitas manat. Hic virtutes & vitia æque complectitur. Vnde bonos & malos mores dicimus moratos siue morigeros à bono, morosos à malo nominamus. Conditio est status personæ fortuitus, quo aut in aduersis, aut in prosperis degitur. In his autem qui diuina iura ministrant Deus præ cæteris aut honoratur, aut spernitur, cum illorum honorem & contemptum proprium reputet, dicens: *Qui vos spernit, me spernit, & qui vos recipit, me recipit.* Reuerentia quæ in rebus consistit, aut vt in corporalibus est, vt ædibus & locis sacris aut sacrificijs. Aut in spiritualibus, vt sunt iura quæ sacris rebus competunt, quæ temerare sacrilegium est morte expiandum. Rerum autem sacrarum immunitates conuellere, insurgere in Deum est. Cultus sui maxime in temperantia consistit. Marcum Catonem eodem vino quo remiges contentum fuisse tradunt. Caius Curius Sabinorum victor nolens agros suos ex senatus consultu ampliari, gregalium portione contentus fuit, malum ciuem dicens esse, cui non satis esset id quod cæteris ciuibus.

Luc. 10.

De officialium disciplina.

Cap. CXXVIII.

Sequitur de potestate & officialium disciplina; nihil iniquo diuitis consiliario perniciosius. Vnde in prouerbijs: *Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.* Est igitur prouidendũ potestati, ne consiliarij indigeant, neue aliena immoderatius concupiscant. *Nihil est scelerius, quam amare pecuniam, &c.*

Prou. 4.

Non solum in corde id est in consiliario, sed etiam in vẽtre & intestinis reipublicæ id est quæstoribus & Cõmentariensibus, hęc ratio seruanda est. In lateribus quoque id est illis qui sẽper principi assistunt. Nam à conuictu mores mutantur. *Et qui tangit picem, inquinabitur ab ea,* vitaque conspecta vel contacta liuorem ducit ab vna. Ita quidẽ Legati apostolicæ sedis in prouincijs debacchantur, ac si ad Ecclesiam flagellandum egressus sit Sathanas à facie Domini, acceptores personarũ, & quasi quidã bonorum mallei. Vnde Iuuenalis: *Omne animi vitiũ tanto conspectius in se Crimen habet, quãto maior qui peccat habetur.* Episcoporũ nomen & officiũ venerabile esset, si tanta impleretur solicitudine, quanta interdũ appetitur ambitione & diligerentur vt patres, timerentur vt Domini, colerẽtur vt sancti, si exactionibus parcerẽt, & proijcerent ex animo, quicquid prouenit ex calumnia, nec omnẽ quęstum pietatem putarent. In domibus prælatorũ & principum omnia hodie venalia sunt: frustra apud curiales de testimonio cõsciẽtiæ, de venustate morũ, de torrente eloquentiæ nisi pretio interueniente confidis.

Eccl. 13.

Ipse licet venias musis comitatus Homere,
Si nihil attuleris ibis Homere foras.

Ego enim credo me vidisse ostiarios cerbero duriores. Apud inferos tamẽ cerberus (vt aiunt) vnus est. Sed quot sunt diuerticula curiarum, tot cerberi. Tota enim familia aut mordet, aut latrat. Vetus prouerbium est: *Vacua manus temeraria petitio est.* Apud aduocatos quoq; & ipsum silẽtiũ venale est. Hoc fortassis à Demosthene acceperunt, qui cũ Aristodinum auctorẽ fabularum interrogasset, quantum mercedis, vt ageret accepisset, & respondisset, talentum: at ego, ait Demosthenes, plus accepi vt tacerem. Causidicorum lingua damnifica est, nisi eam vt dici solet funibus argenteis vincias. *Nihil* autem, vt ait Seneca, *venali misericordia turpius.* Iniustum prorsus est misericordiam vendere siue iustitiã. In lege vero scriptũ est: *Iuste quod iustum est, exequeris.* Lege quoque Iulia *repetendarum* tenetur, qui cũ haberet aliquam potestatem, ob iudicandum vel denunciandam, pecuniã acceperit, quo magis aut minus quid ex officio faceret. Hæc verba legis sunt. Itemque omnes cognitores aut iudices à pecunijs & patrocinijs manus abstineant. Neque enim alienum iurgium suam putent prædam. Plebiscito etiam continetur, ne quis præsidium, munus, donumue caperet, nisi esculentum poculumve, & id quidem inter dies proximos porrigatur, sed nec exennia producenda sunt ad munerum qualitatem. De talium muneribus ait epistola Seueri Imperatoris. Vetus prouerbium est, nec omnia, nec semper, nec ab omnibus. Nam valde inhumanum est à nemine accipere, passim vilissimum, per omnia auarissimum.

Egregius ac verissimus discursus hodie in plurimis locis me vidente obseruatus

Deut. 16.

De publicis exactoribus, & eorum violentia.

Cap. CXXIX.

Egregie autem de talibus ait Laurentius Mediolanensis episcopus, vbi publicos exactores describit: Publicanus, inquit, est caput rapinæ, lex violentię, prædo sine pudore, medicus exterminij, immanior furibus, Nam fur timens delinquit, hic autem confidenter. Fur laqueos legis timet, hic quicquid fecerit, legem vocat. Quis eo iniquior, qui verbis iustitiæ iustitiã damnat, & armis innocẽtiæ spoliat, vulnerat, occidit innocẽtes? Lege vtique legẽ perimit, & dũ alios vrget ad legem, ex lege deijcit. Publicanorũ autem à maximo vsque ad minimũ cætus concussioni potius quam iustitiæ vacat: & ita in populũ debachantur, vt quod reliquit vnus, alij nõ moretur auferre, tanquã ad hoc cõstituti sint, vt residuũ locustæ comedat brucus. Officialis Cæsaris nisi in omnibus acquieueris, Cęsari cõtradicis. Et quicquid dicet nisi fit sic, & nisi sic stet, est in personã Regis, contraque coronam, quicquid dixerit ita obtinet, ac si inueniatur in actis; & cum alias habita moderatione inculpatæ tutelæ vim vi repellere liceat, concutientibus officialibus, spoliantibus, torquentibus mutire non licet. Hæc autẽ omnia in principẽ redundant. Singuli quippe tenentur ad singula, principi vero onera incubunt vniuersa. Principes autem legis nexibus dicitur absolutus, non quia ei iniqua liceat, sed quia is esse debet, qui non timore pœnæ, sed amore iustitiæ æquitatẽ colat. Nam in negocijs publicis nil ei velle licet, nisi quod lex aut æquitas persuadet, aut ratio communis vtilitatis inducit.

De Æquitate iudicij.

Cap. CXXX.

Æquitas autem iuris vt periti asserunt, est rerum conuenientia, quæ cũcta coæquiparat ratione, & in paribus causis paria iura desiderat. Lex vero eius interpres est. Quicquid autem equum est, ita demum iustum est, si est voluntarium. In nulla re hodie tantum offendunt huius sæculi potestates sicut in iudicijs, non attendentes quod scriptum est. *In quo iudicio iudicaueritis, de vobis iudicabitur.* Et illud quod supra posuimus. *Iuste quod iustum est exequeris,* id est sine acceptione personarum vel munerum, mox vt tibi liquebit de causa, instam de vtraque parte feres sententiam. Nam dum causa anceps est, protelandã est sententia, quia festinata iudicia pariunt pœnitentiã. Si ergo in iudicando periculũ vitari nõ potest, nihil est vtilius quam differri. Si autem alterutrius litigantiũ periclitatur vtilitas, & rei difficultas morã non exigit, iniquissimum est iudiciũ protelari. Ipso autem iure cautum est, vt sacrorum Euangeliorum

Matth. 7.
Deut 16.

scripturæ terribiles ante sedem iudicis deponantur, ibique ab initio initium vsque ad finem permaneant, nec amoueantur nisi sententia recitata, quo totius consistorij latitudo Dei ipsius repleta præsentia omnibus ad sacrosanctas scripturas metū incutiat, & reuerentiā, & ab inquisitione veritatis omnis iniquitas propulsetur. Vt autem dicitur in libro codicis secundo, procliuiora sunt iura ad defendendum, quam ad impugnandum, faciliusque ad exceptionem, quam ad actionem trahunt. Vnde cum non omnes ad accusationem admittuntur, omnes ad defensionem admittuntur, nisi aliquis absens damnandus est.

De militum electione & eorum officio.

CAP. CXXXI.

VIdimus de membris cæteris reipublicæ, nunc de militibus videamus, qui manus appellantur. Nullus est vt ait Vegecius Renatus, quem oporteat vel plura vel meliora scire, quam principem. Christianus princeps milites magis à fide & moribus quā à viribus debet eligere. Nostri autem milites hodie sic ad bella quasi ad nuptias dealbati procedunt. In castris sermo illis est de conuiuijs, in conuiuio de armis. Non sunt quæ faciunt militem tam corporalem quam spiritualē, electio & sacramentum, longa pax militem incuriosius legit. Lucio Flacco, & Gaio Varrone consulibus, milites primo iureiurando facti sunt. Antea enim sacramento tantummodo à tribunis rogabantur. Conceptio sacramenti teste Vegecio hęc est: Iurāt milites per Deum & Christum eius, & Spiritum sanctum, & per maiestatem principis, quæ secundum Deum humano generi diligenda est & colenda, se strenue facturos omnia quæ præceperit princeps, nunquam deserturos militiam, vel mortem recusaturos pro republica, cuius sunt conscripti militiæ. Cato militem non dicit, nisi eum qui sacramento ad militiam iam consecratus est. Miles igitur sicut laboris, ita & honoris nomen est. Nemo enim sibi honorem sumat, nisi qui vocatur à Domino; qui non electus seipsum militiæ ingerit, in se gladium prouocat, quem propria temeritate vsurpat. Vsus autem ordinatæ militiæ est tueri ecclesiam, impugnare perfidiam, & sacerdotium venerari, pauperum propulsare iniurias, pacare prouinciam, pro fratribus (vt sacramenti docet conceptio) fundere sanguinem. Miror autem quomodo princeps illis habet fidem, quos videt Deo suo; cui vt cætera taceam, & sacramento militiæ alligati sunt, fidem debitam non seruare: nequaquam fidem seruabit secundam, qui primam irritam facit. Denique consecratio militis hæc est, consuetudo solemnis est, vt ea die qua quis militari cingulo decoratur, ecclesiam solenniter adeat, gladioque super altari posito & oblato quasi celebri porfessione facta, seipsum altaris obsequio deuoueat, & gladij scilicet officij sui iugem Deo spondeat famulatum. Eis ergo pro ecclesia plurimum, contra ecclesiam licet nihil: aut enim plus, aut non minus in sua professione faciunt, quam episcopi, & Abbates, qui chedulam offerunt. In quibusdam etiam locis moris est militem in crastinum consecrandum, totam noctem præcedentem peruigilem in orationibus ducere, & nec iacendi nec sedendi habere licentiam, nisi forte repentinæ infirmitatis necessitas coegerit, sed tota nocte stantem orare.

Iuramentū exigendum à militibus.

Quod obedire debent principi, sed magis Deo

CAP. CXXXII.

PRimum hominum Deo debetur, cuius est homo creatione & redemptione. Secundum autem homini, saluo tamen dominio Dei, qui ab omnibus hominibus suis exigit innocentiam. Cum periculo ergo innocentiæ nemo militi suo debet fidem, nec Abbati monachus, nec patri filius, nec Domino seruus, nec marito vxor. Est igitur principis prouidere in primis, ne miles suus perdat innocentiam pro defensione reipublicæ, sine qua respublica salua esse non potest. Solus enim ille princeps est bonus, est & iudex incorruptus, cuius sententia ex contemplatione assidua imago est æquitatis. Est enim publicæ æquitatis vindex & æquitatis seruus, & in eo personam publicam gerit, quod omnium iniurias & damna corrigit, & omnia crimina media æquitate punit, cuius officium est illis, qui nimirum possunt plurimum prodesse, & qui nocere desiderant, plurimum aduersari. Vnde & in sacra scriptura columbæ gladius appellatur, quia sine felle rixatur, sine iracundia ferit; & cum dimicat, amaritudinem nullam recipit. Nam (vt ait Cicero orator egregius). Sicut lex persequitur culpas sine odio personarum, ita princeps facere debet. Dauid vir sanguinum dictus est, non propter bella (vt ait Augustinus) sed propter Vriam. Nam nec Samuel nec Helias nec Phinees vir sanguinum appellatus est, cum quilibet eorum sanguinem fuderit. Pulchre autem secundum Stoicos lictor dicitur quasi legis ictor quia ad eius spectat officium ferire, quem lex iudicat feriendum. Vnde & antiquitus illi cuius manu iudex innocens nocentem punit, cum reo gladius immineret, dicebatur, obtempera legis arbitrio vel legem imple, vt vel sic mansuetudo verborum puniendi rei tristitiam mitigaret. Cum ergo milites sint manus corporis publicæ potestatis illius principis manus sanguine plenæ sunt, cuius officiales & milites vel innocentium sanguinem fundunt, vel innocentes opprimunt. Huius ergo principis oratio nunquam exaudienda est, eleemosyna Deo nunquam acceptanda.

Vnde nomē Lictoris.

De mutuo affectu principis, & subditorum.

CAP. CXXXIII.

VLtimum eorum quæ Plutarchus habere iubet principem, est amor subditorum. Codrus enim Atheniensium Rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit. Nam mutato regis habitu sarmenta colligens, castra hostium ingressus, à milite quem facile in iurgio percusserat, interfectus est. Vnde & illud poeticum.

Et iurgia Codri.

Decios duces Romanorum se pro suis exercitibus morti deuouisse percelebre est. Iulius enim Cęsar dicere solitus erat. *Dux qui non laborat vt militibus charus sit, militem nescit amare, nescit humilitatem ducis in exercitu, & aduersus hostem debere esse.* Idem enim pistorem in vincula coniecit, quia sibi meliorem panem, quam cæteris militibus in mēsa superposuerat. Alexander militem suum Macedonem senio confectum nimio frigore obstupefactum, ipse in sublimi & propinqua igni sede sedens, cum animaduertisset statim descendit, & in suis manibus corpus frigore duplicatum in suam imposuit sedē. Plato cum vidisset Dionysium tyrannum Siciliæ corporis sui circumseptum custodibus: *Quod tantum malum, inquit, fecisti, vt à tam multis custodibus necesse habeas custodiri?* Principem enim sic oportet vincere obsequijs omnium affectus, vt quisque subditus pro eo periculis imminentibus caput opponat. Sic etiam vrgente natura pro capite cætera se solent membra opponere. Vnde Claudianus.

Non sic excubiæ, non circumstantia tela,
Quam tutatur amor non extorquebis amari.
Hæc alterna fides, hæc simplex gratia donat.

Hucusque dictum sit de institutione regum & principum, qualiter se habere debeant vel domi, vel militiæ, non solum secundum leges diuinas, sed etiam humanas, quæ eatenus valent, quatenus à diuinis non discrepent. Alioquin falsum est quod in lege scriptum est: *Quod principi placet, legis habet vigorem.* Nullas enim leges credunt quædā ciuilibus præferendas, sed has Anacharsis seta telis aranei comparauit, quæ muscas & culices detinent, & volatilia grandiora transmittunt.

Plan-

Planctus amici lapsi à statu monachali.

CAP. CXXXIV.

OB lamentationes & væh de carmine nihil ad te. Carmen enim illis debetur, quibus bonum est confiteri Domino & psallere nomini Domini altissimi. Carmen illis debetur, quorum in cordibus cantatur domino, psallitur spiritu, mente iubilatur, & quorum operatio Christo cytharizat, organizat cogitatio, psalterizat oratio, deuotio lirizat. Nihil enim tibi & carmini. Non est enim tibi cantare canticum Domini in terra aliena. Nihil tibi & aue, qui non mutas nomen Euæ: nihil tibi & salue, qui non saluas commendata dum mandata non seruas, dum te non paras ad iudicium, non comparas auxilium aduocati tui Christi, sed saluatori tuo crucem reparas secundam, mortisque tibi præparas secundę cruciatum. Nihil tibi & vale, qui non viuis nisi male, qui valere non affectas dum detractas pænitere. Tu ergo anima mea fratri meo expectati & reexpectati modicũ in sæculo, nimiũ in peccato, manda remanda lamentationes & væh. Perlustrata namque cum omni sollicitudine materiæ præsentis tota multitudine, nil inuenire potui, quod mitterem pro carmine, sed plenus amaritudine, plenus anxietudine, quod scripsi, scripsi. Salus à non sano missa nugatoria est, missa vero inuita superflua. Denique quid prodest alicui salus vlla destinata, cui nulla salus grata? Planè frustra salutatur, à quo salus non optatur. Quis dabit aquam capiti meo, & oculis meis fontem lachrymarum vt copiose lugeam dignum mei fratris interitum? Iustus es Domine etiamsi disputem tecum. Veruntamen etiam iustè loquar ad te, non tanquam tecum disputans, sed tanquam tecum computans: quæ mecum supputo, & fratri meo imputo. Adhuc enim frater meus mendicat siliquas porcorum in regione illa, in qua fames oritur nec moritur, vbi egestas incipit nec desinit, nec recordatur infelix quanti non solum filij, sed & mercennarij in domo patris sui abundent panibus. Ipse vero nec dolore conuincitur, nec rubore confunditur, quod & fame pereat, & siti torreat, & labore fatigetur, & seruitute prematur. O quam facili transitu hæc omnia transiret, duobus tamen passibus à tam graui exilio resiliret, quorum primo reuerteretur ad se, ad te vero pater, altero conuerteretur. Iussisti autem mihi, vt non solum eum, sed & quemlibet proximum meum diligam quantum meipsum. Sed quis mihi proximior fratre meo? Nusquam ego totus adsum vbi abest frater meus. Dimidium enim est animæ meę. Nonne Domine tu iubes diligi in tota anima? Quomodo ergo tota anima mea te diliget, nisi vtraque eius medietas te diligat? Non enim bene diligeris ad medietatem. Vt ergo te totus diligam, fac oro vt te diligat & frater meus. Si vis vt sequar te, sequatur te obsecro & frater meus: neq; enim dimidius sequi te potero. Vt me totum saluum facias, saluum fac & fratrem meum, qui totum hominem saluum fecisti in sabbato. Quippe nil facis ad medietatem, sed quicquid facis perficis. Alioquin non diceretur de operibus tuis quod *vniuersa essent valde bona*. Et in Deuteronomio. *Dei perfecta sunt opera &c.*

Psal. 136. Hier 9. Luc. 15. Gen. 1. Deut. 32.

Reprehensio eiusdem.

CAP. CXXXV.

OB lamentationes & væh. Lamentatio de præsenti est, carmen & væh de futuro. Væ tibi proposui vt ab eo fugeres, lamentationes præposui vt ad eas confugeres. Carmen vero non posui, vt remota omnis lætæ rei memoria, nulli transitorio decori cor tuum apponeres, sed quamdiu te super flumina Babylonis sedere cognosceres, fleres, plorares, gemeres & in eius salicibus organa suspenderes, & te totum pænitus medullitus exponeres dolori. Nulla tibi, nulla de carmine mentio fiet, donec illud impleas præceptum: Exite de Babylone, fugite à Chaldæis, sed iam loquar ad te. Ipsa lamentatio scilicet quæ hactenus locuta est pro te, *quomodo cecidisti lucifer, qui mane oriebaris*, qui iubilabas Domino cum matutinis astris, quando in cætu nouiciorum, in fletu monachorum, in metu conuersorum, in conspectu Angelorum psallebas altissimo. Quomodo attractiua illa cauda draconis cum sua tertia parte stellarum te etiam secum traxit, cui Deus dederat lucem sapientiæ, splendorem scientiæ, iubar intellectus, vt cum stellis stantibus luceres, si velles in perpetuas ęternitates. Non parco tibi, frater amantissime, vt mihi & tibi parcat Deus. Cecidisti: nunquid qui cecidit non resurget? *Septies in die cadit iustus & resurgit*, id est quotienscunque cadit totiens resurgit. Tu qui cadis tota die, cecidis quotidie, cur non resurgis vel vno die?

Isaia 14. Prou. 24.

Quod vitium ipsius labentis fuit, non ordinis à quo cecidit.

CAP. CXXXVI.

QVid autem ordinem nostrum accusas intolerabilis duritiæ? profecto non ordinis, sed accusantis est vitium: neque enim ordo ita durus est, vt sit inaccessibilis aut importabilis, aut contra naturam. Alioquin nec ordo esset, sed tu fluidus es & eneruis. Præterea quid magis secundum naturam quam ordinate viuere? at nulla vita ordinatior quam nostra. Ibi enim omnia in numero & pondere & mensura disponuntur. Ibi cibus & quies & somnus ad sufficientiam naturalem indulgentur. Ieiunia vero, labores & vigiliæ à nemine supra vires extorquentur, sed omnia mensurate fiunt. Simplici enim victu & vestitu vita sustentatur, natura fouetur, conseruatur sanitas. Denique quid naturalius, quid sanius illo cibi & potus genere, ad cuius appetitum sola natura & coquus est & medicus? Quis pane triticeo & leguminibus bene coctis famem non expellat?

Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit.

Anima saturata calcabit fauum, anima vero esuriens & amarum pro dulci habebit. Probabile est ait Seneca, quod natura desiderat ad superuacua sudatur.

Taceo quod ad conseruandam sanitatem nihil efficacius, quam cibi & potus identitas conseruata. Varia enim fercula variarum sunt naturarum. Omnis autem talis varietas parit humorum repugnantiam; & omnis humorum repugnantia repugnat sanitati. Vnde elegantissime & prudentissime respondit quidam de nostris adolescentibus Beluacensi episcopo eum interroganti, vnde contingeret quod sanior & pulchrior esset in claustro quam solebat esse in sæculo, quia inquit, vniformiter viuo & decenter. De quorum primo habeo vt sanus sim, de secundo vt pulcher sim: In sæculo enim viuebam tam deformiter, quam multiformiter, de quorum primo turpitudo nascitur etiam corporalis, de secundo ægritudo. Perrexitque episcopus quærere dicens: quid ergo comedisti hodie? Satis, inquit, Quid heri? Similiter satis, non quæro inquit de quantitate sed de qualitate, quid comedisti heri, quid hodie? Heri, inquit comedi pisa & olera, hodie olera & pisa, cras autem comedam pisa cum oleribus, post cras olera cum pisis: vide ergo quam pulchro circumitu eandem sententiam circumduxit, vt varijs modis ostenderet eadem se semper vti dieta, quę præstat corpori sanitatem & pulchritudinem.

Vide speculũ Magnum Exemplorũ tit Abstinẽtia exemp. 7.

Inductio Exemplorum ad ordinem tolerandum.

CAP. CXXXVII.

EXplosa igitur est omnis difficultatis accusatio, quã contra ordinem induxisti, & impossibilitatis excusatio, quam pro parte adduxisti. Neque enim ordo tam difficilis est vt infirmos nos recipiat, cum & illis satisfaciat & accurate & deliquate: neque tu tam infirmus aut debilis es, vt ad illum portandum nequaquam sufficias,

cum ego non deficiam; te & infirmior & debilior. Et vt de me taceam, quantos tibi possum ostendere, qui de vita delicatissima ad hunc ordinem, quem appellas durissimum & difficillimum se transtulerunt, nec tamen adhuc ab eo resilierunt, quamuis & ętate iuniores te sint, & natura teneriores, & debiliores viribus? Et vt de tot millibus vnum excipiam, vnum tibi excipio, qui certe solus sufficit ad omnium exemplum. Ipse quidem spectaculum factus est, & Angelis & hominibus leuitate miraculi, qui prius eis spectaculum fuerat miraculo leuitatis, dum non scena, non circus, non theatrum, non amphitheatrum, non amphicircus, non forum, non platea, non gymnasium, non arena sine eo resonabat. Nosti Helinandum si quis non nouit hominem, si tamen hominem. Neque enim tam natus erat homo ad laborem quam auis ad volandum, circumiens terram & perambulans eam, quærens, quem deuoraret, aut adulando; aut obiurgando. Ecce in claustro clausus est, cui totus mundus solebat esse non solum quasi claustrum, sed etiam quasi carcer. Quomodo ergo non potes quos ipse potest, cuius mutatio dextræ excelsi, quantum stuporem incussit sæculo pudoremque diabolo, tantum ipsi Domino contulit honorem, neque etenim ipse tam leuis fuerat, quam ipsa leuitas. Vnde & tanta leuitas tam leuiter mutata, apud pluresque nihil aliud putatur quã leuitas. Hinc est quod iam quinquennis eius conuersatio vix facit alicui fidem de futuro, nimirum, quantum in seipso experimentum dedit inconstantiæ, tantum perseueraturæ constantiæ nunc debilitat argumentum. Erubesce igitur miserrime te saltem non sequi istum præcedentem, iuniorem, infirmiorem, debiliorem, delicatiorem. Quis enim attendens vnde iste surrexerit, surgere non possit?

Iob. 5. *Vita, mores & conuersio Helinandi.*

Quod iste ordo sit portabilis omnibus infirmis & fortibus.

CAP. CXXXVIII.

Psal. 140. ITaque surge & *noli declinare in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis*, attribuens naturæ quod est mentis impuræ, necessitati, quod est voluntatis, difficiliorem faciens ordinem quam sit, te molliorem quam esse debeas, infirmiorem quam esse possis. Nemo enim tantam infirmitatem potest incurrere vt rigor ordinis ei de misericordia condescendens, & de charitate compatiens congruam solacij non suppetet medicinam. Si ieiunare prę infirmitate non potest, manducare non solum permittetur, sed etiam cogetur: si laborare non sufficit, quies ei non deficit. Si vigilijs grauatur, somno recreatur. Infirmus est, noli refugere. Non portabis ordinem sed ordo te. Fallunt autem plerique & non tam fallunt quam falluntur, pusillanimitate animi dicentes, se non posse, quod possent si tentarent, sed ante iudicant quam discutiant. Et ideo in limine primo deficiunt, & ante tubam tremor accupat artus. Solent autem huiusmodi pusillanimes dicere, *Hodie ieiunaui, & iam caput doleo*: si ergo cras ieiunauero, necesse est vt aut freneticus fiam, aut litargicus, aut melancolicus, aut epilenticus, aut maniacus, aut dæmoniacus. Plane non sequitur. Debile principium melior sequetur fortuna. Multæ res intentatæ difficiles habent aditus, vsus autem faciles. Dicit ergo infirmus noster, Hodie ieiunaui, & ideo caput iam doleo. Mentiris planè, immo quia non ieiunasti nisi vno tantum die. Non enim ideo caput doles, quia vel semel ieiunasti, sed quia ieiunare non consueuisti. Denique quid scis an ex ieiunio hoc tibi accidit. Heri forte tale quid immoderate comedisti vel bibisti, quod naturaliter caput aggrauat. Non ergo omnia aut ad preceptorum difficultatem, aut virium impossibilitatem referenda sunt.

Admonitio lapsi vt resurgat.

CAP. CXXXIX.

SVrge igitur frater, non enim impossibile est surgere, quamuis sit difficile, tam difficile quã facile est cadere. Facilius est, ait Arist. destruere quam astruere.

Facilis (ait Poeta) *descensus auerni,*
Sed reuocare gradum superasque euadere ad auras,
Hoc opus hic labor est &c. non dixit hoc impossibile est, sed *hoc* inquit *opus, hoc labor est.*

Id est possibile est, & si difficile sit, possibile est, si adhibeatur opus, præbeantur opera, labor adhibeatur. Festina igitur vt resurgas, nam si resurgere etiam hodie difficile, cras erit difficilius.

Qui non etiam hodie cras minus aptus erit.

Omne autem tempus quod morte adijcitur, additur & casui. Quanto iacebis diutius, tanto cades profundius. Ipsum nanque iacere est. Cadere fateor humanum est, sed resurgere nihilominus humanum est, iuxta illud: *Nunquid qui cecidit non resurget?* idest nonne qui potuit cadere potest resurgere, non resurgere ergo nullo modo humanum esse dicendum est, sed diabolicum, cuius tota vita ruina est. Notanda igitur in hoc loco quadripartita varietas. Quatuor enim sunt scilicet stare, cadere, surgere, non resurgere. Horum duo media hominis sũt. Homo enim cadit & surgit, & iterum recidit & iterum resurgit; stare vero absque casu solius Angeli est, non resurgere vero solius diaboli est. Qui ergo stat & non cadit, Angelus est: qui vero cadit & surgit, homo est, qui autem cadit, & post casum non surgit, non quia non potest, sed quia non vult, profecto diabolus est, etiam si homo sit. Vnde & de tali homine dictum est, *Et vnus ex vobis diabolus est.* Vnde & dicitur ad homines: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana*, vbi planè diabolica remouetur, quæ scilicet triplex est, supra se, infra se, & cõtra se. Supra se tentatur quis, quando effertur vltra se. Infra se tentatur quis, quando viuere appetit inferius, & sordidius & vilius quam naturæ suæ dignitas exposcit. Tentatio contra se est, quando aliquis scienter peccat etiam ad mortem, & tamen postea non pænitet, aut desperans, aut minus sperans, aut nec sperans, nec desperans sed incredulus ad sperandum, & ad timendum, id est nec misericordiam credens profuturam, nec damnationem obfuturam, quia neutram credit futuram. Sed omne iudicium putat defuturum, dicens cum Epicuro. Nihil post mortem, & mors ipsa nihil. Quatuor enim tuæ calamitatis gradus superius enumeraueram: te scilicet non stetisse, cecidisse, iacere, non resurgere. Quod non stetisti leuitatis fuit, quod cecidisti infirmitatis, quod iaces voluptatis est, quod non resurgis consuetudinis. Leuitas impellit, infirmitas prosternit, perimit voluptas; sepelit consuetudo. Primo fuisti arundo vento agitata, secundo folium cadens ab arbore, tertio factus es paralyticus grabato assutus. Nam quæ est differentia inter mortuum & semper iacentem? quarto, Lazarus in sepulchro quatriduanus fætens obuolutus linteis tumulatus. Arundo fuisti, quando ad leuissimum serpentis sibilum te inclinasti. Folium fuisti, quando spiritu habente potestatem, ascendente super te locum tuum dimisisti. Paralysis autem est dissolutio, nihilque magis hominem dissoluit quam voluptas. His tribus gradibus scilicet leuitati, infirmitati, voluptati consuetudinem adiungens, te fecisti quatriduanum. Tumulatus es & oppressus obstinatione. Hæc est enim tumba quæ supponitur cadaueribus animarum mortuorum.

Hier. 8. *Ioan. 6.* *1. Cor. 10.*

De consideratione quæ ad pænitentiam prouocat.

CAP. CXL.

VAlde ergo timeo ne nimium speres, cum tamen non habeas plures rationes nimiũ sperandi, quam desperandi. Nam sicut maledictus Cayn qui desperauit,

uit, ita maledictus omnis qui peccat in spe. Sed Christiani Dei misericordiam frequentius experti, quàm eius iram, id est vindictam, cuius modo non est tempus, facilius inclinatur animus in hanc dexteram quàm in illam sinistram, quasi Deus plus habeat misericordiæ, quàm iustitiæ; cum ipse sit vtraque, id est misericordia & iustitia, nec possit esse maior seipso. Si ergo cogitas Deū esse multū misericordem, cogitat eum & tantū esse iustum, iuxta illud: *Misericordiam & iudiciū cantabo tibi domine, &c.* Psal. 100. Hæc cogitatio pariet tibi timorem, qui est initium sapientiæ, clauis iustitiæ, qui sola clauis reserat animarum sepulchra. Ipse enim est Angelus qui reuoluit lapidē ab ostio monumenti, cuius aspectus sicut fulgur, & vestimēta eius sicut nix. Aspectus timoris est cogitare & intelligere terribilia; hæc sunt maxime quatuor, quæ semper ponenda sunt ante oculos mentis nostrę. Iudicis veritas, iudicis seueritas, tormentorum æternitas, & enormitas peccatorum. Hæc quatuor sollicite cōsiderata faciunt animū considerantis sicut fulgur, id est, ardentē & rubentē, hoc est dolentem & prudentē. Iterum ista quatuor sollicite considerata faciunt, vt vestimenta considerantis sint sicut nix: quia cum peccator attente considerat quid mereatur, si non pæniteat, statim induit saccum pœnitentiæ rigentē algore continentię, & renitentē candore castitatis, quæ scilicet candor & rigor sūt duæ niuis proprietates. Non enim dixit, & vestimenta eius sicut lana alba, aut sicut lac, sed sicut nix inquit, profecto significare volens, quia si pænitentia amara est & constringens & rigida, candida tamen est, & cito resoluitur, quia breuis est quanticumque sit temporis.

De mala consuetudine abolenda.

Cap. CXLI.

Clamat tibi Iesus voce magna. *Lazare veni foras,* Ioan. 11. exeundū enim tibi est adhuc ligato. Quilibet enim sic sepultus ad confessionem, cōsuetudinem etiā secum affert, sed non obstinationem. Alioquin nec ad confessionem veniret. Quomodo ergo te soluemus ab his vinculis? Recurrendum est enim ad consuetudinis originem, quæ primo eradicāda est, vt extirpata penitus eius radice, rami eius non repullulent. Ait enim Aug. in libro confess. *Ex peruersa voluntate fit libido, & dum seruitur libidini, fit consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, fit tunc necessitas, quæ sunt quasi quædam ansulæ sibimet innexa cathenam facientes, vnde peccator constringitur.* De hac cathena vel de hoc funiculo dicitur apud Isaiam: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis* vanitatis, idest, peccatum peccato additis, quasi filum filo ad faciendum funem. Isai. 5. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur. Prima tortio huius funiculi fit ex illis duobus filis scilicet peruersa voluntate & libidine. Secunda ex libidine & consuetudine. Et est in hoc funiculo triplex libido bis tortum filum. Tertia verò fit ex consuetudine & necessitate. Quid est peruersa voluntas? Peruersus animi motus ad appetendum aliquid pręter Deum propter seipsum, & ex hoc peruerso motu iam ex pœna peccati meretur, vt illud sibi libeat id est placeat ad quod appetendū se peruerse mouit, & ita sequitur libido secundū peccatū, & pœna primi. Libido nanque dicitur à libendo, id est, placendo. At quæcunq; nobis placent, blanda quadā sui violētia vsum sui facilē nobis extorquent. Nam quæ libēter facimus, si possumus facimus & frequenter, immo si possemus nunquā non faceremus. Sic ergo ex libidine est consuetudo, quia qui hunc cibum comedunt, adhuc esurient. Nunquā enim porcorum siliquis venter humanus poterit expleri. Quare vero ex consuetudine nascatur necessitas manifestū est, quia videlicet consuetudo est altera natura. O violentia consuetudinis, quāta est tua potētia, quæ de libertate facis seruitutē, de morbo cōplexionem, de voluntate necessitatē, de casualibus naturalia, de cōtingentibus impossibilia? Vis ergo enodare hūc funiculū tam subtiliter quā velociter? Recurre ergo ad primū nodū, qui fit ex peruersa voluntate & libidine, & securus esto, quod isto dissoluto dissoluentur alij qui sequuntur, quia *cessante causa, necesse est cessare effectū.* Nempe hic consistit tota vis huius funiculi. In alijs quidem nouissimus nodus primo soluendus est, & nouissime primus, hic autē econtrario. Auertantur igitur à sensibus corporeis res ipsos sensus allicientes, & facilè auertetur ab animo peruersa affectio; quæ si auersa fuerit, statim libido auersa erit. Vnde Seneca. Id agendum est, inquit, vt irritamēta vitiorū quam longissime profugiamus. Quis enim iuxta prostibulum viuat continenter? Quis tabernæ proximus viuat abstinenter? Quis inter forensia iurgia silenter? immo quis in sæculo viuat sapienter? Qui enim socius est stulto, efficitur ei similis. *Qui picem tetigerit nonne inquinabitur ab ea?* Qui flammæ se ingesserit, nunquid non inflammabitur? Eccles. 13.

De fomentis libidinis subtrahendis, & primo de ocio, segnicie, somno, carne, femina.

Cap. CXLII.

Vis ergo extinguere libidinem? pone inimicitias inter te & mulierem; sufficiat tibi deceptam à serpente, te hactenus decepisse. Gen. 3. Noli dare sanguisugæ sanguinem ad sugendum, sed auelle eam à cute, velit nolit etiam semiplenam. Vis extinguere libidinem? amoue ligna ab igne, & si stridet incendium. Quæ sunt, inquis, ligna quę non sunt struenda in ignem huius hominis rixosi? Innumerabilia enim sunt, pauca tamen ex eis in quibus & cætera possis recognoscere dinumerabo. Ista sunt ergo.

Ocia, segnicies, somnus, caro, fœmina, vinum, Fomenta libidinis.
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo habes.
Ocia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.
Et Lucanus,
Variam dant ocia mentem.

Et quidam de nostris. In desiderijs est omnis ociosus. Et regula illa Benedicti ait: *Ociositas inimica est animæ.* Prou. 13. Et quidam de patribus. *Nunquam inueniat te diabolus ociosum.*

De secunda habes.
Quæritur Ægistus quare sit factus adulter.
In promptu causa est, desidiosus erat.
De tertio est illud apud Catonis Ethicam.
Plus vigila semper, nec somno deditus esto.
Nam diuturna quies vitijs alimenta ministrat.

Denique illa duo prima semper istud tertium comitantur. Nemo enim potest esse somnolentus, quin sit & ociosus & desidiosus.

De quarto ait Apostolus, *Bonum est non manducare carnem, & caro non prodest quicquam.* Rom. 14.

De quinto quia infinita sunt exempla, sufficiat ponere solam mulieris etymologiam. Mulier, inquit Varro, dicitur à mollitie quasi mollier. Istud mollier intelligendum est dupliciter, id est actiue & passiue, tanquam si diceretur mollibilis, id est facilis ad molliendum, vt & cito molliat & cito molliatur. Mulieris etymologia. Nolo autem te ignorare quod malleus similiter dicitur à molliendo, eo quod ferrum molliat. *Ferreas mentes* ait Hieronymus *ipsa libido domat.* Et Claudianus.

Ferrea lasciuis mollescunt corda sagittis.

Vides ergo quomodo conueniant rationes etymologiarum cum rationibus naturarum. Mulier est malleus. Quid non mollit malleus? Quem non mollit mulier? igitur mulier est malleus. Vere ipsa est malleus vniuersæ terræ, per quem diabolus & mollit & malleat vniuersum mundū. Quomodo non cauisti tibi ab hoc malleo? Nonne ille est malleus qui tibi massam corporis vsque ad plumbeas exterminauit laminas, immo etiam qui assidue cudendo super te suam de te fecit incudem? Si ergo vis fugere ab hoc malleo, exi de fornace ferrea Babylonis, nisi forte quod absit huius tam magni & tam grauis mallei tūsiones assiduas non formidas, qui contra proprietates

aliorum

aliorum malleorum nihil glutinare potest, solidare nihil nouit, sed cuncta confringit, & omnia comminuit, dissoluit vniuersa. Redi ergo redi ad crucem Domini baiulandam, & noli partem tuam ponere cum Pilato, qui malleator interpretatur.

De vino & prosperitate.

CAP. CXLIII.

TRanseamus autem ad cętera vitiorum irritamenta de vino quod posui post fœminam est illud vinū, in quo est luxuria. Et Poeta.

Ephes. 5. *Et venus in vinis, ignis in igne fuit.* Vnde eleganter ait

Hieronym. epist. 22. ad Eust. Hieronymus. Vinum in adolescentia bibere est oleum addere camino, & gladium veneno.

De prosperitate legis apud Ouidium.

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

Non facile est æqua commoda mente capi. Vnde Augustinus de Salomone. Secundæ res quæ sapientium animos fatigant, plus obfuerunt Salomoni, quam profuit ipsa sapientia, etiam tunc laudabilis, etiam nunc longe lateque memorabilis. Et ipse Salomon in prouerbijs ait:

Prou. 1. *Prosperitas stultorum perdet illos.* Vnde Iuuenalis.

Prima peregrinos obscena pecunia mores

Intulit & turpi fregerunt secula luxu

Diuitiæ molles.

Sicut autem prosperitas attrahit ad peccatum, sic plerumque aduersitas retrahit à peccato. Vnde Gregorius: Aliquando nos mundus retrahit à Deo, nunc tantis aduersitatibus plenus est, vt nos mittat ad Deum. *Ecce enim*

Osee. 2. *Dominus* sicut promiserat per prophetam, *sepiuit vias tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires & post amatores tuos non curreres*, quomodo ergo non dicis? vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia mihi bene erat, tunc melius quam nunc. Quare non conuenis diabolum de conuentione quam tecum inijt, & de fœdere quod tecum percussit, & proponis ei hanc disiunctam, aut mihi da diuitias & voluptates, quas mihi pepegisti te daturum, si tibi seruirem; aut ibo ad talem Dominum qui mihi eas dabit & non solum ad satietatem, sed etiam ad cumulum. O quam conuenientissime hæc ei proponeres. Ista enim promittit non solum tibi, sed cuilibet eius domi-

Matth. 4. nio submittere se volenti, iuxta illud: *Hæc omnia tibi dabo,*

Damon adoratur cadēdo in peccatum. *si cadens adoraueris me.* Ecce qui cadens adorasti, & adorans eum cecidisti. Aliter enim non adoratur nisi cadendo, cui non seruitur nisi peccando. At quod tibi promi-

Ioan. 8. serat non dedit, mentitus est enim. Quid putabas eum posse verum dicere? nonne ipse mendax est, & ab initio in veritate non stetit? Quomodo huius Domini fœdifragi exactoris sæuissimi intollerabilem toleras seruitutem? Miror tamen vehementer vnde suppetant seruitutis expensa,

Non habet vnde suum paupertas pascat amorem,

Non habes vnde tuum pascis furibunde furorem.

Considero enim quod ex quo huic domino seruire cępisti, nunquam tibi prospere cessit omnis prosperitas, successit aduersitas, accessit calamitas, infelicitas quoque modum excessit. Nunc collige breuiter, quam infelix ei seruias,

Pauper, egenus, inops, pallens, exanguis, inanis.

Ære, cibo, requie, frigore, peste, fame.

O onerosa seruitus, ô amara subiectio, seruire scilicet & egere, famulari & tribulari, humiliari & conculcari. Deus bone, quid amarius, quid onerosius, paupertate

Diabolo mētiendum. plena peccatis, & peccatis plenis pauperie? Audi ergo consilium meum. Falle illum qui te fefellit, mentire ei qui tibi mentitus est. Desine ei seruire, qui non solum sicut promiserat tibi non seruit, sed etiam contra te sæuit.

Sic ars deludatur arte.

De ludo & carmine, & forma, & puero.

CAP. CXLIV.

SEquitur de ludo, in quo nomine intelligo omnem iocum, est autem omnis iocus fomes libidinis. Vnde & Venus dicitur iocosa, de qua sic ludit ille suus familiaris:

Non solet in mœstos illa venire choros.

Post ludum enim posui carmina, in quo nomine omne melos musicum comprehendo, siue fiat instrumento, siue humana voce. Vnde Isaias: *Cythara & lyra & tympanum & tibia & vinum in conuiuijs vestris, & opus Domini non respicitis.* Quomodo enim opus Domini idest veritatis, respiciatur à quibus tot opera vanitatis, non solum aspiciuntur, sed etiam exercentur. Et Ouidius! — Isaia 5.

Multis pro forma vox sua blanda fuit.

Aiunt Physici. Nihil potentius ad eneruandum animum, quam lenocinium melodiæ. Vnde & quidam dæmones illa capiuntur, sicut dicitur de Saule arreptitio, — 1. Reg. 16.
& Dauid citharista, quod videlicet ille melius habebat quando iste psallebat: & Apollini delphico inuenti sunt ludi musici, & ille optimus musicus & theologus, & poeta & citharista Orpheus, suam libidinem citharizando prosecutus est vsque ad infernum. In huius iterum rei argumentum accipe quod difficile inuenitur aliquis leuis vocis, & grauis vitæ. Quippe cum vocis leuitas cātum desiderat, at vitæ grauitas planctum. Vidi infinitos tam viros quam fœminas tāto peioris vitæ, quanto melioris vocis. Sed vt nostris parcam temporibus. Nero producatur in medium, de quo refert Suetonius in libro de vita Cæsarum, quod adeo delectabatur in cantando, vt nec repentino motu terræ ante cantare desisteret, quam inchoata finiret. Refert etiam eum multotiens supinum iaceret solere, & pectori suo laminam plumbeam superponere causa videlicet vocis conseruandæ, & abstinere à pomis & à cibis officientibus & nunquā aliquem aduocare nisi aut per alium, aut voce submissa. Vnde dictum est illud apud Iuuenalem. *Vox blanda & nequam digitos habet.* Ecce inuenimus hominem vocis blandissimæ & vitæ pessimæ, & quoniam exemplorum superabundat copia, pergamus ad alia. — Vix inuenitur aliquis leuis vocis & grauis vita. Nero musicus dedissimus vir pessimus.

Sequitur de forma quam semper duo pericula comitātur. Et illa eademque vocem blandam, id superbia & lasciuia. Vnde Ouidius in libro Fastorum.

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Et Iuuenalis:

Rara est concordia formæ

Atque pudicitiæ,

Et iterum Ouidius.

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

Nec damno dona naturæ, sed curiositatem & vanitatem, quas indiuiduas & quasi etiam naturales secum ducunt comites.

Sequitur de puero, quem etiam peccati fomitem appellaui, scilicet ea consideratione qua & mulierē. Quantum enim periculi sexus affert in muliere, tantum ætas in puero. De illa sic ait Varro.

Mulier quasi mollier.

De isto ait Naso.

Puero, inquit, est ætas mollis.

De illa Virgilius

Varium & mutabile semper fœmina.

De isto Horacius.

Cereus in vitium flecti.

Periculosa enim est ætas pueri, periculosiorque societas, periculosissima vero familiaritas. Vnde legitur in vitispatrum non habendam esse familiaritatem cum fœmina & puero, vbi additur, vel heretico. Hæc ergo omnia sunt irritamenta vitiorum, hęc sunt incitamenta voluptatis, tormenta castitatis. Hoc oleo, hac pice, hac stupa, ac napta, his malleolis, his sarmentis incenditur fornax Babylonis. Vis ergo fugere voluptatis incendium, fuge omne hoc genus fomitis.

Quod ab his omnibus refugium sit vita claustralis.

CAP. CXLV.

Totus mundus laqueis peccati plenus.

SEd quo fugies à facie istorum? Totum circumspice mundum, vbique diabolus hamum peccati aliquo fomite delectationis inescat. Fugiendus est ergo mundus, vt eius concupiscentiæ fugiantur. Alioquin si in mundo remanere volueris; nec abscissis manibus, nec truncatis pedibus, nec offensis oculis, eo quod scandalizauerint te, scandalo non carebis. Relinquitur enim aliquid & auribus & naribus quod eas scandalizet, & per eas animum. Igitur quandoquidem nec sine membris officialibus possumus viuere, nec illis scandalizantibus bene viuere, necessario quærendus est locus non tam corporibus, quàm moribus salubris, vbi corporeum sensuum non carentes officijs, illorum scandalis careamus.

Claustrum est locus tutus.

Et quis locus ad hoc idoneus nisi claustrum; vbi pax includitur, honestas clauditur, excluditur voluptas, secluditur libido? De quo loco scriptum est: *Melius est sedere in angulo domus, quàm cum muliere litigiosa.* (*Prou. 21.*) Angulus est concors cohabitatio claustralium, in quam ipsi claustrales de diuersis hominum generibus tanquam de diuersis parietibus concurrentes, & habitantes in domo vnius moris & vnitatis, seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis, fœlici discunt experientia, *quàm bonum & quam iucundum sit habitare fratres in vnum.* (*Psal. 133.*) Mulier enim litigiosa, vel omnis ad literam mulier est, vel ipsa caro, vel vita muliebris, vel societas cum amatoribus mollis & muliebris vitæ. Quodlibet enim istorum semper rixam mouet viris spiritualibus. O quàm conuenienter rixandis vt dicitur appellata est illa captiua muliercula, quæ te captiuum trahit? Ipsa enim est diabolus, qui dicitur rixoaldus, qui semper rixam alit. Nam & hoc nomen legitur esse proprium cuiusdam dæmonis.

Rixoaldus nomen dæmonis.

Fuge ergo frater dilectissime, fuge rixam quam tibi mouet rixoaldus iste per illam rixandam, & redi ad claustrum tuum locum pacis & quietis, amatorem silentij, rixæque persecutorem. Redi frater, redi à mundano circuitu, in quo impij ambulant; quem semper *leo rugiens circuit quærens quem deuoret:* (*1. Pet. 5.*) ad claustralem tetragonum, vbi mirabiliter fabricante prudentia; columnæ iustitiæ super bases fortitudinis, cemento temperantiæ firmissime solidatæ; spei epistillia infatigabiliter sustinentes, & per interualla discretionis seriatim dispositæ charitatis latera.l. latitudinem in humilitatis angulos scilicet angustias lineariter consummantes, & ab eisdem incipientes vitæ ordinatissimæ pulcherrimam stabiliunt quadraturam; arridente in medio tetragoni ad cumulum decoris prato diuinarum scripturarum medicinalibus & immarcessibilibus iucundarum sententiarū flosculis plenissime referto. Redi ergo frater; redi de fornace ferrea ad claustri refrigerium, vt in loco amœnissimo, sub Domino humanissimo, Iesu Christo pijssimo; voluptuose transigas præsentis huius miseriæ calamitatem.

Reuocat fratrem suum ad religionem.

Quòd post votum vitæ claustralis nulla iam pateat alia.

CAP. CXLVI.

SEd dicis, nunquid non est alia vita, quæ ducit ad Deum quam claustralis? Est planè, sed non tibi. Antequam enim hanc elegisses, plures tibi aliæ patebant. Quando autem de pluribus hanc vitam tibi elegisti, de omnibus vnam fecisti. Quid ergo inquis? Nunquid soli claustrales saluantur, aut omnes pereunt sæculares? Sanè neutrum. Sed isti soli facile saluantur, illi omnes difficile. Cur hoc nisi quia tutior est ab incendio, remotus ab igne quàm proximus igni. Frater non tibi persuadeat malesuada cogitatio, te quod vouisti non debere reddere, quia videlicet non sub sancto Benedicto probationis annum perfecisti, nec sub sancto Augustino saltem dimidiasti dies tuos, sed dixisti *in dimidio dierum tuorum vadam ad portas inferi.* (*Isai. 38.*) Interroga conscientiam tuam. Nescis cum quo mercatore contractum inisti, cum eo scilicet qui nescit fallere, quia iustissimus est, cuius non est posse falli, quia sapientissimus est. Cui nemo potest resistere, quia fortissimus est. Quem nemo potest corrumpere, quia optimus est. A quo nemo potest fugere, quia vbique est. Prius enim contraxeras cum diabolo, quando ei à teipso venundatus eras sub peccato. Tunc vero contraxisti cum Domino miro modo distrahens ei quod ante distractionem suum erat, & tuum post futurum. Nemo autem suus erit id est sui iuris, donec ei se vendiderit, à quo iam redemptus est. Vis scire qualis fuerit ille contractus inter te & Dominum? Distraxisti teipsum Domino, subtrahens te sæculo, retrahens te à peccato, abstrahens te ab inferno, extrahens te à luto, contrahens te in claustro. Trahens post te diabolum, attrahens ad te Dominum, & ab ipso postea ad cœlum pertrahendus. Porro in huius distractionis, id est, venditionis pretium æternam beatitudinem tibi Dominus confirmauit, hac conditione scilicet, vt ei perseuerares. An modicum tibi videbatur pretium quod eras accepturus? *Sed non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* (*Rom. 8.*) Quare ergo frater contractum istum tibi saluberrimum, vtilissimum, & iucundissimum fide non persequeris? Quod si negare volueris, testes contra te velis, nolis, erunt, quicunque capitulo illo tunc affuerunt.

De differentia voti solennis & simplicis.

CAP. CXLVII.

NOn nego me, inquis, hoc modo vouisse, sed nunquid vouisse taliter est vouisse solenniter & non magis simpliciter? Nullo modo. Si enim distinguitur inter vota simplicia, & solennia, votum illud simpliciter fit, quod vel fit in silentio, quando scilicet deliberatio suis finibus confirmata est, idest, non prorumpit foras in vocem, vel si prorumpit nullo præsente, vel paucis præsentibus, & hoc extra ecclesiam & habitu pristino nondum mutato. Tale votum quiescit simpliciter factum, vel simpliciter prolatum, vel simplex solum. Illud autem dicitur solenne, quod fit coram multis. Vel si coram paucis, sed grauibus personis, & in ecclesia, vel in manus presbyteri etiam extra ecclesiam; vel super reliquias. Vel (vt breuius dicam) duo sunt quæ faciunt maxime votum solenne. Loci sanctitas, & personæ auctoritas. Auctoritatem appello hic ordinis dignitatem. Solenniter autem vouetur in omni ecclesia, etiam sine presbytero, si tantummodo adsunt aliqui, quorum testimonio vacillare non permittat sexus aut infirmitas, aut ætas, aut infamia. Solenniter autem vouetur coram omni presbytero, etiam extra omnem ecclesiam. Tu autem vouisti coram multis & grauibus personis, id est conuentu copiosissimo & religiosissimo, & coram etiam Abbate & ecclesia, quia in capitulo. Neque enim capitulum non est pars ecclesiæ, aut quod in capitulo, fit in ecclesia non fit, cum in toto corpore ecclesiæ præter illum vbi altare constituitur, nullus locus sit sanctior capitulo, nullus reuerentia dignior, nullus diabolo remotior, nullus Deo proximior. Ibi enim perdit diabolus quicquid alibi lucratur. Ibi Deo restaurat obedientia quicquid alibi illi subtraxit vel negligentia vel contemptus. Vides igitur quod quæcunque cooperantur ad votum solenne, in illo voto concurrunt, quod fecisti nouicius in ordine Cisterciensium. Nondum enim venio ad illud votum, quod fecisti in ordine Præmonstratensium.

Differentia inter votum solenne & simplex.

In quo consistit solennitas voti.

Quod tempore beati Benedicti non mutabant habitum secularem nouicij.

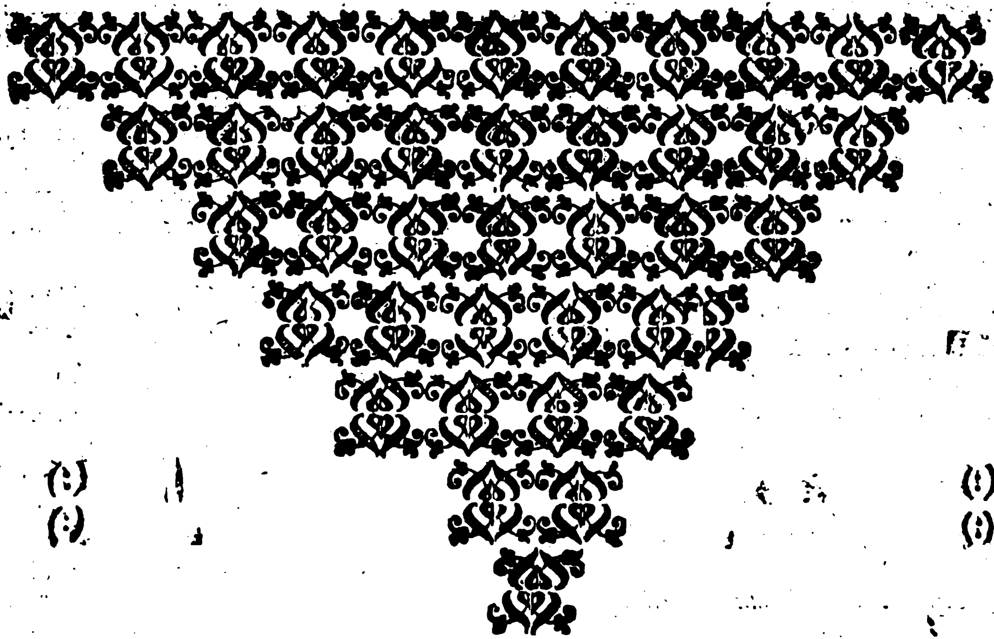
Cap. CXLVIII.

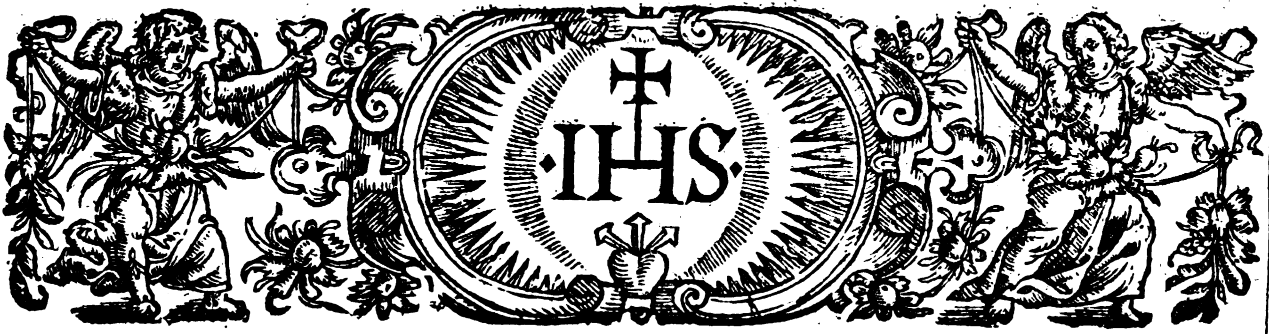
TEmpore autem beati Benedicti alia consuetudo erat recipiendi & probandi nouicios, quàm modo. Tunc enim nouicij nec mutabant habitum proprium, nec tonsuram monachi accipiebant, donec monachi fiebant, quod adhuc præcipitur in canonibus. Vnde miror qua fronte nostri temporis Abbates hanc consuetudinem ausi fuerint immutare. Sed arbitror quod ad terrorem incutiendum, & pudorem: magis enim verecundatur aliquis reuerti ad sæculum sæculari habitu cum crine deposito, quàm si nullum istorum reliquisset.

Quod autem nouicij non mutabant habitum suum tempore beati benedicti, antequam deberent fieri monachi, probo ex textu illius regulæ. In illo enim capitulo, quod sic intitulatur de disciplina suscipiendorum fratrum, sic in fine legitur: *Mox exuatur in oratorio rebus proprijs, quibus vestitus est, & induatur rebus monasterij.* Et subsequenter. *Illa vero vestimenta quibus exutus est, reponantur in vestiario, vel si quando suadente diabolo consenserit vt egrediatur de monasterio, quod absit, tunc exutus rebus monasterij proijciatur.* Libere ergo tunc poterat dici nouicio: *Liber discede*, quando nec mutato habitu pristino, nec tonsura suscepta nullo voto tenebatur apud ecclesiam, sed tantum apud Deum. Quod enim ibi dictum est, *liber discede*, subaudiendum est quantum ad nos, quantum autem ad Deum liber non discedebat. Plures autem scandalizat claustralis refuga ex dimissione habitus, quàm ex fractione perfectionis. Frangendo enim professionem illos solos scandalizat, quibus se professione coniunxerat. Dimittendo vero habitum, illos omnes scandalizat, à quibus se disiunxerat eius susceptione; totum ergo sæculum.

Quid tibi nunc animi frater plus nomine quàm re, quid tibi nunc animi? Si enim consolatio abscondita est ab oculis Christi, quia inter fratres infernus diuisurus est, quanto magis abscondenda est ab oculis ipsorum fratrum, ne forte inter eos non diuidat? *Obsecro ego te, frater dilectissime, per viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto, vt collabores mecum, ne infernus diuidat inter nos. Cur enim nati ex vno carnali vtero, & ex vno spirituali renati; vno inferno diuidamur? Vel etiam vt melius dicam, ne diuidat inter nos & Christum, quia eius pretioso sanguine redempti sumus.* Luc. 1.

Expliciunt flores Helinandi monachi viri boni, religiosi, honesti, & sancti, ac vita præcipui.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS,

LIBER TRIGESIMVS.

De Imperio Friderici Imperatoris secundi & de expulsione Othonis Imperatoris.

Cap. I.

Fridericus Imperator.

EX *historia Francorum*. Othone igitur vt superius dictum est, auctoritate Innocentij Papæ, qui eũ creauerat, reprobato, & imperij collati potestate priuato, Barones Alemanniæ Philippi regis Frãcorũ consilio mediante, Fridericum Hẽrici quõdam imperatoris filium elegerũt vnanimiter in imperatorem, rogantes Papam, vt eius confirmaret electionem. Qui licet satis vellet, quia tamen ecclesia Romana semper grauitatem & maturitatẽ in nouis rebus obseruare consueuit, dissimulabat: & quia progeniem illam non amabat.

An. Christi 1211. Mund. 5072. Idem itaque Fridericus imperator huius nominis secundus, cæpit anno domini 1211. Mundi vero 5072. videlicet post tres annos, à morte Philippi, & imperauit annis 34. Sicque de consilio regis Francorum à baronibus vocatus Romam venit, & à Romanis honorifice susceptus fuit. Inde discedens per mare venit Genuam, & ibi quoque cum gaudio maximo & honore susceptus est, adiuuantibus bonifacio marchione Mõtisferati, & ciuibus Papiensibus, & Cremonensibus, & omnibus fere Lombardiæ ciuitatibus. Trãsiens quoque alpes intrauit Alemanniam & venit Constantiam. Cuius aduentũ sciens Otho, sequebatur eum cum 200. militibus, iamque præmiserat famulos & equos suos, in eandem vrbem ipsa die venturus. Itaque cum iam ab vrbe per tres leucas distaret, Otho cum suis viriliter repulsus est. Dicunt tamen quod si Fridericus per tres horas moram fecisset, Alemãniam nunquam intrasset. Otho ergo à Constantiensibus sic repulsus, accessit Brisac, à quo etiã quia Teutonici ciues illius oppidi cõtumeliis & iniuriis afficiebant, eorumque filias & vxores violabant, non minore dedecore quam à Constantiensibus est propulsus. Fridericus autem ab his ipsis tanquam ab alijs imperij Baronibus est receptus.

Eodem anno celebratum est colloquium apud vallẽ coloris, mediãte Metẽsi episcopo, inter Fridericũ imperatorẽ & Philippum regẽ Francorum. Cui tamẽ nõ interfuit ipse rex, sed Ludouicus filius eius cum regni magnatibus. Percusserunt autẽ inter se fœdus amicitiæ perpetuum sicut fuerat inter prædecessores eorum.

Eodem anno Rex Philippus totũ Parisios in circuitu circunsepsit. Et licet de iure scripto propter publicum regni commodum in alieno fundo posset erigere muros atq; fossata, ipse tamẽ iuri præferens æquitatem, ea quæ per hoc incurrebant homines, de proprio fisco compensabat damna.

De Memmellini regis & albigensium destructione.

Cap. II.

REx autem quidam Saracenus nomine Memmellinus, idest, rex regum, axercitu collecto paganorũ infinito, fines Hispaniæ aggressus, & in superbia magna contra Christianos loquens, obtulit eis bellum. Qui pugnantes contra eum, in fide & nomine Christi vicerunt illum: vbi fuerũt viri fortes de regno Francorũ, & miles probatissimus rex Arragonum. Qui etiam in signum victoriæ, Romam misit lanceã & vexillum Mẽmellini, & adhuc in ecclesia beati Petri posita est in loco eminenti. *Memmellinus rex Saracenorum Christianis victus.*

Eodẽ anno Lauallum à nostris obsidetur, & innumera multitudo nostrorũ iuxta castrum quod dicitur Monsgradum trucidatur. Globum autẽ igneum super eorum corpora cælitus descendere multi tunc viderunt. Episcopi vero & Abbates conueniunt & cimiterio dedicato sepeliũt corpora mortuorum. Capiturque Lauallũ. Obsidetur autem Pennes Agenois castrum inexpugnabile, & post longã obsidionem custodes castri saluis rebus & corporibus castrũ reddunt. Milites 74. in castro reperti, suspendio perimuntur. Rogus extruitur, datur optio, & multi malunt comburi, quam deserere prauam sectam. Cohortantes enim se mutuo, continuo rogum intrant. Domina castri grauida, quæ de fratre vel filio se concepisse dicit, in puteum proijcitur, & aceruus lapidũ super eam protinus cumulatur. Apud Lemonicas quædã matrona nobilis moritur & sudario inuoluta reseruatur. Et dũ exequiæ præparantur, resurgens de morte, dicit beatã Magdalenam sibi labia tetigisse, & se statim spiritum resumpsisse. In festo vero eiudẽ festina venit Vezeliacum cum sudario, & multis testibus suæ mortis.

De recessu Reginaldi comitis Boloniæ à regno Franciæ.

CAP. III.

An. Christi 1212. ANno Domini 1212. Reginaldus de domino Martino, comes Boloniæ, diruit quandam fortaliciam, quam Philippus Beluacensis episcopus cognatus regis, in pago Beluacensi erexerat, pro eo quod videbatur damna facere terræ comitissæ Clarimontis, quæ cognata ipsius erat. Ob hoc idem episcopus, quandam aliam diruit municiunculam, in foresta de Halmes, à dicto comite de nouo fundatam; vnde orta est discordia inter ipsum comitem ex vna parte, & præfatum episcopum ac nepotes eius filios Roberti comitis Drocarum ex altera. Eratque comes ipse Boloniæ regi suspectus nō propter hanc guerram tantum, sed quia castrum inexpugnabile Mortorium dictum in cōfinio Britanniæ minoris & Neustriæ hominibus armatis & victualib⁹ munierat. Et insuper etiam quia nuncios suos in regni præiudicium ad Othonem imperatorem ad Ioānem regem (vt dicebatur) mittebat. Petiit ergo ab eo rex, vt ei munitiones suas traderet, quas cum ei contra ius & cōsuetudinem patriæ denegasset, congregato exercitu, rex ad prædictum castrū accessit, ipsumque præter spem infra triduum expugnans, quarto die per vim cæpit, & eo fidelibus suis munito, inde acies in Boloniæ partes direxit. Videns autem comes fortitudinem regis cui resistere non poterat, totum Boloniæ comitatum omniaque castella Ludouico regis filio dimisit, à quo totum illud feudaliter tenebat. Rex vero iam totum comitatū Mortonij & Domini Martini, & Albermarne, & insulam bonam & Domini frontem, omniaque illis appendētia occupauerat, quæ omnia idē comes tā dono, quam Regis potentia possederat: sic ergo comes à toto regno recedens, ad comitem Barri cognatum suum accessit, & apud eum mansit.

De moribus eiusdem comitis, eius fœdere cum Rege Angliæ.

CAP. IV.

IN eo quidem comite nonnulla erant laudabilia, sed plura etiam laudi contraria: nam ecclesias deprimēs fere semper excommunicatus erat: viduas & orphanos depauperabat, sed & vicinos suos nobiles, odio persequens, eorum municipia destruebat, accepta quidem à rege Philippo licentia, qui eum olim multum diligebat. Et licet vxorē haberet nobilissimā, cuius gratia Boloniæ comitatum obtinebat, & cuius filiæ Regis Philippi, filio nupta erat, spretis tamen eius amplexibus cū aliis mulieribus scortans, etiam concubinam publice circunducebat. Cum autem excommunicatus esset, ad excōmunicatos se transtulit, & confœderatus est imperatori Othoni, ac Ioanni Anglorum regi. Hos enim Papa excōmunicauerat, Othonem quidem, quia beati Petri patrimonium occupabat, Ioannem vero quia Stephanum opinionis sanctæ virum Cantuariensium archiepiscopū ab ipso Papa consecratum ad sedem suam accedere non sinebat. Quinetiam omnes episcopos à regno suo eiecerat, omnesque res ecclesiarum & beneficia monachorū fisco applicuerat, atque in vsus proprios iam per trienniū conuertebat. Idem autē Archipræsul & alii episcopi in regno Frācorū exulabāt, à Rege Philippo liberaliter recepti. Idem autē comes ante cōfœderationem prædictam per nuncios petebat absolute restitutionem terræ suæ, sed rex offerebat ei tantummodo sub conditione, videlicet si stare vellet iudicio regalis aulæ.

Cur Ioannes rex Angliæ excōmunicatus.

Anno prænotato Niuernis cathedralis ecclesia conflagratur. Raimundus comes Tolosanus hæreticus iudicatur, & super hoc condemnatur.

De præparatione itineris Philippi regis in Angliam, & de crucisignatione puerorum.

CAP. V.

EOdem anno Rex Philippus concilium Suessionis conuocauit, cui cum regni proceribus etiam Brabantiæ Dux interfuit, eique Rex ibidem filiam suam iuuenculam nomine Mariam Philippi comitis, Namurciæ relictam desponsauit. Ibidem quoque de transfretando in Angliam tractatum fuit. Placuitque baronibus sermo, & spoponderunt quod personaliter transfretarēt cum rege Philippo. Causa vero quæ regē ipsum ad transfretandum in Angliā mouebat, hæc erat, vt episcopos in regno suo exulantes ecclesiis suis restitueret, ibique diuinum officium quod iam per septennium in tota Anglia cessauerat, renouari faceret, & vt regē ipsum Ioannem, qui nepotē suum Arthurum occiderat, qui & plurimos paruulos obsides suspenderat, & innumera flagicia perpetrauerat, vel pœnæ condignæ subiiceret, vel à regno prorsus expellens secundum interpretationē agnominis sui sine terra efficeret. Solusque Ferrandus comes Flandrensis suum regi Philippo negauit auxilium, nisi prius ei duo castella redderet, quæ Ludouicus filius eius tenebat, scilicet Ariam & sanctum Audomarum. Rex autem obtulit ei Excambium ad æstimationē iustā eorundem castrorum. At Ferrandus hac compensatione non accepta recessit, quia iam regi Ioanni mediante comite Boloniensi confœderatus erat, vt tunc primo apparuit.

An. Christi 1212.

Causa cur Philippus rex Francorum transfretare voluit in Angliam.

Anno quoque prænotato parui pueri vsque ad 20. circiter millia, vt æstimatū est, cruce signati sunt, ac per legiones ad diuersos maris portus, videlicet Massiliam & Brundusium peruenientes, inanes & vacui redierūt. Ferebatur autem quod Vetulus de monte qui Arsacidas à pueritia nutrire consueuerat, duos clericos Cismarinos in carcere detinuerat, nec vnquam eos dimittere voluit, donec ab eis vt regni Franciæ pueros sibi adducerent, firmam promissionem accepit. Ab his ergo æstimabantur prędicti pueri quibusdam falsis rumoribus visionum, atque promissionibus ad se cruce signatos illecti.

Arsacidæ alias assassini dicuntur.

Eodē anno fit ventus maximus, & anno sequenti magnus fit terræ motus. Mimos quoque à curia sua fugat rex Philippus, dans exemplum aliis principibus.

De reconciliatione Vigeburgis Reginæ, & itinere Philippi regis vsque in Flandriam.

CAP. VI.

ANno Domini 1213. nauigio ad eundum in Angliā iam peracto. Rex Philippus Vigeburgem vxorem suam, à qua iam per annos 16. & amplius discesserat, in gratiam recepit, ex quo Francorum populus plurimum exultauit. Venit itaque rex cum exercitu suo Boloniam, & ibi per dies aliquot naues hominesque suos hinc & inde venientes expectans, transiuit vsque Grauelingas villam opulentam in finibus Flandriæ supra mare sitam, ad quam tota classis eius secuta est eum. Ibi ex condicto Ferrandus expectatus nec venit, nec in aliquo satisfecit, licet ad eius petitionē ille dies ad satisfaciendum de omnibus retroactis eidem assignatus à rege fuerit. Itaque communicato Baronum consilio, qui de omni prouincia regni cōuenerant, rex dimisso proposito eūdi in Angliam, diuertit in Flandriam, cæpitque Casellum & Iprā, & totam terram vsque Brugas, classisque sua per mare secuta est eum vsque ad portum prope Brugas nomine Dam. Facta etiam voluntate sua de Brugis profectus est Gandauum, relictis ibi paucis militibus & satellitibus ad custodiam nauium: propositum enim eius erat acquisito Gandauo transfretare in Angliam. Dum autem esset in obsidione Gandaui, venerunt de Anglia Reginaldus Boloniæ comes, & Guillelmus comes Salesbriensis,

An. Christi 1213.

Multas Ferrandi comitis Flandriæ vrbes capiunt Franci.

qui

qui cognominatus est Longaspata, Hugo de bonis, & alij multi, quibus etiam Ferrandus eorum præsciens aduentũ cum Sanguinis & Bloetinis atque Flandrensibus occurrit. Sicque subito irruentes occupauerunt naues, quæ per littora erãt dispersæ, quia portus licet miræ amplitudinis esset, non poterat omnes capere, cum essent numero 1700. Omnes igitur extra portum inuentas adduxerunt, & in crastino portum ac villam obsederunt. Quo audito Rex obsidione Gandaui dimissa, reuersus ad obsessos obsidionem soluit, & illos vsque ad naues fugauit, multisque occisis & submersis vsque ad duo fere millia. Plures quoque probos ac strenuos captos adduxit, sicque cum victoria Dam reuertens residuas naues victualibus & alijs rebus euacuari præcepit, igneque immisso ipsas & villam ac totam in circuitu regionem incendio consumpsit, receptis obsidibus de Gandauo, Ipra, Brugis, Insula, Duaco, in Franciam redijt. Porro Gandaui, Ipræ, Brugæ obsides pro 30. millibus marcis argenti pacem reddidit. Insulam vero propter malitiam habitantium in ea funditus euertit. Castellum semidirutum reliquit, Duacum in sua manu retinuit. Interim autem dum hæc agerentur, Rex Ioannes metuens ne cum clero componeret, nucios ad Papam misit. Qui Pandulphum subdiaconum suum in Angliam mittens pacem inter regem & clerum vt potuit reformauit. Quæ quidem cõpositio quantum ad restitutionẽ possessionum ecclesiæ & cleri valuit; sed quantum ad ablatorum restitutionem nullatenus est seruata, licet ipse iuramento ad vtraque se astrinxerit.

Francorum classis ab Anglis diripitur.

De bello Papiensium & Cremonensium contra Mediolanenses.

Cap. VII.

An. Christi 1213.

Eodem anno factum est bellum in Cremonensi territorio. Cum enim anno præcedenti secundo ciues Papienses perducerent Fridericum electum Romanorum vsque Cremonam; Mediolanitæ positis insidiis pugnauerunt cum eis iuxta Budã vrbem, à Friderico magno imperatore auo istius 53. iam annis elapsis fundatam; non tamen in præsentia Friderici ausi sunt eos aggredi, sed ipso apud Cremonam relicto, cum iam inde redirent prosilierunt illi de latibulis, & eos ex improuiso sunt adorti. Vnde tam ipsi quam Cremonenses contra Mediolanitas odium immortale conceperunt, sed vindictam caute distulerunt. At Mediolanitæ, qui semper immortali odio totum genus Friderici olim persecuti sunt, olim siquidem eos in bellis conficiens Papianis auxiliantibus, omnes eorum turres cõplanauerat, nõ expectauerunt sibi bellum inferri, sed exercitu congregato fines Cremonensium aggressi sunt. Sed & Cremonenses eductis copiis multo minoribus, iuramento firmauerunt, quod si congressus fieret, nullus eorum prædæ vel homagio capiendo vacaret, sed agmine conserto & indissoluto cuneos hostium penetrarent. Cum autem esset dies Penthecostes, supplicauerunt Cremonenses, vt propter diem sanctum differretur pugna saltem vsque in crastinum. Quod cum illi negarent, Papiani cum eis congressi sunt, & breuiter de illis triumpharunt. Nec multopost, Mediolanitæ recollectis viribus fines Papianorum intrauerunt, qui eductis copiis eos aggressi sunt. Et licet Mediolanitæ ad retardandum eorum impetum ignem domibus & castris imposuissent; ipsi tamen per medios ignes cum furore transeuntes, eos ab obsidione fugauerunt, multos ex eis interficientes, multosque capientes. Sic ergo Mediolanitæ bis eodẽ anno victi sunt, domino variarum hæresum crimen in eis vindicante, & fauorem illicitum, quem ipsi contra Dei voluntatem Othoni deposito impendebant.

Eodem anno qui fuit regni Ioannis Regis Angliæ 13. idem Ioannes spontanee de communi consilio Baronum suorum obtulit & libere concessit Deo & Apostolis eius Petro & Paulo, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac Domino Papæ Innocentio 3. eiusque successoribus totum regnum Angliæ, totumque regnum Hiberniç cum omni iure ac pertinentiis suis pro remissione peccatorũ suorum, ac totius generis sui viuorum ac defunctorum. Et fecit ac iurauit homagium pro dictis regnis, Deo ac Apostolis prædictis & Innocentio Papæ 3. vt ea de cætero tãquam feudarius reciperet ac teneret ab ipso Papa eiusque successoribus. Ad cuius indicium statuit vt de propriis redditibus prædictorum regnorum pro omni seruitio ac cõsuetudine, saluo per omnia denario beati Petri, ecclesia Romana mille marcas percipiat annuatim, videlicet in festo sancti Michaelis quingẽtas, & in Pascha quingentas. Septingentas scilicet pro regno Angliæ, ac trecentas pro regno Hiberniæ, saluis sibi & hæredibus suis iustitiis & libertatibus atque regalibus suis.

Rex Ioannes totam Angliam dedit summo Pontifici.

Annotatio.

Hæc item Blondus habet dec. 2. lib. 6. de quo etiam sic scribit Polyd. Virgilius lib. 15. hist. Ang. Ioannes Rex Angliæ ob sacerdotes ab ecclesijs vi prohibitos aut expulsos à Pontifice Romano excommunicatus, non ante absoluitur, quam diadema capiti ademptum Pandulpho sedis Apostolicæ legato tradidisset, nũquam id aut heredes, nisi à Pontifice accepturi Romano. Addit Nauclerus: Neque id quidem nouum, cum longe ante hoc Adulphus primus monarcha & Anglorum Rex idem regnum Leoni 4. Romanæque ecclesiæ vectigale fecerit. Post quem Henricus rex ob necem S. Thomæ Cantuariensis idem regnum pro se & suis successoribus à sede Apostolica in feudum recognouit.

De transitu Ioannis regis Angliæ in Andegauiam, & Gaufrido episcopo Siluanectensi, & Gaufrido episcopo Meldensi.

Cap. VIII.

An Christi 1213.

Anno eodem Ioannes rex Angliæ in Aquitaniam transfretauit, ac Rupelle applicuit: nec multo post reconciliatus est comiti Marchiæ & Gaufrido de Laudiniano, aliisque proceribus Aquitanicis, qui prius fauebant regi Francorum Philippo, quorũ fretus auxilio transiens in Andegauiam occupauit Andegauim, & castrũ quod Bellum Forte dicitur, & quædam alia occupauit. Missi quoque cursores eius cum turba militum, collegerunt prædã trans Ligerim iuxta Nannetum. Ad quos repellendos incaute cũ paucis militans Robertus comitis Drocarum primogenitus, captus est ab eis cum 14. militibus. Petrus autem eiusdem comitis filius filiam Guidonis de Toharco sororẽ vterinã Arthuri ex parte matris suæ ducissæ Britanniæ in vxorem duxerat, & cum eadẽ à rege Philippo totũ Britanniæ minoris ducatũ acceperat. Hic Ludouico ipsius regis filio præstabat auxiliũ, confinia protegens ac defensans. Alionordis autẽ soror eiusdẽ Arthuri primogenita Gaufridi quondam eiusdẽ prouinciæ ducis primogeniti, fratris Ioãnis regis Angliæ ab ipso Ioanne capta in Anglia tenebatur incarcerata. Nolebat siquidem illam alicui matrimonio iungi, timens per eam amittere iura regni.

Eodem anno Gaufridus Siluanectensis episcopus, tam ætate quam corpulentiæ põdere, insufficientẽ se sentiẽs oneri, quod iã per annos 30. portauerat, impetrata quidẽ à Papa licentia, renunciauit episcopatui, seque trãstulit ad monasterium Caroli loci. Cui successit frater Garinus hospitalis Hierosolymitani professus, qui regis Philippi consiliarius specialis effectus, quasi secundus à rege fideliter negocia regni tractabat. Ecclesiarum quoque necessitates tãquam vir ad plenum litteratus, omni studio procurans, earum libertates ac priuilegia inuiolata seruabat. Sed & Gaufridus vir sanctissimus Meldensis episcopus, similiter episcopatui renunciauit, & in monasterio sancti Victoris Parisiensis, diuinæ contẽplationi se arctius mancipauit. Qui etiam inter alia sanctitatis opera, quibus viriliter insistebat, abstinentiam inauditam obseruans, singulis annis in quadragesima & in aduentu Domini tertiã in septimana cibum, potũ vero nũquam sumere consueuerat. In alijs autem temporibus, & tam amara insipidaque comedebat & bibebat, vt vix ab aliis gustarentur

Episcopus Siluanectensis cedit episcopatui, itemque Meldensis.

gustarentur hominibus. Huic quoque successit Guillelmus cantor Parisiensis. Sicque fuerunt eodem tempore tres vterini fratres episcopi, filijque Galterij quōdam Franciæ Camerarij, scilicet Stephanus Nouiomensis, Petrus Parisiensis, Guillelmus Meldensis.

De bello nostrorum contra Albigenses, & nece Regis Arragonum.

CAP. IX.

An. Christi 1213. Comitis de Monteforti res gestæ.

HOc eodem anno, mense Septembri commissum est mirabile prælium in terra Albigensium. Quinquennio namque iam elapso, cum viri venerabiles archiepiscopi Petrus Senonensis, & Robertus Rothomagensis, episcopi vero Robertus baiocensis, & Reginaldus Carnotensis, & alij plures, sed & Odo Burgundiæ dux, ac Henricus comes Niuernensis, & alii multi Barones & infiniti populi de regno Francorum crucē signati in partes illas ad debellandum heresim nuptias detestantem, & carnem comedi prohibentem, aliaque fidei contraria asserentem, accincti fortitudine deuenissent, vrbemque Biturim opulentissimam cæpissent 70. millibus hominum & amplius in ea trucidatis, ac funditus euertissent, inde quoque ad vrbem Carcassonam accedentes, eam in breui debellassent, repatriare volentes, inuocata Spiritussancti gratia, de communi assensu Simonem Montisfortis comitem elegerunt, vt christianorum præesset exercitui totique terræ illi. Qui priuatum commodum vtilitati publicæ postponens, vrbes & etiam castella debellauit, hæreticos & eorum fautores interire sæua morte coegit, & multa Dei prælia gessit, multasque victorias non sine diuino miraculo consecutus est. Ad vltimum vero Rex Arragonum, & comes sancti Ægidij, comes etiam Defdes, & alii infiniti obsederunt eum in castro quod vocatur Murellum. Qui cū non haberet secum nisi 100. & 60. milites, & circiter quingentos equites satellites & peregrinos, pedites vero septingentos inermes, audita missa, inuocata Spiritussancti gratia de castro exeuntes pugnauerūt cum eis, & inaudito fere miraculo 17. millia de exercitu percusserunt, ipsumque regem Arragonum occiderunt. Porro de omni numero suo non nisi 8. peregrinos illo die perdiderunt. Hunc itaque Simonem in partibus illis propter virtutem eius admirabilem populus Comitem fortem vocabat. Qui cum esset in bellis strenuissimus, quotidie tamen missam & omnes horas canonicas audiebat.

Comes de Monteforti quotidie missā audiebat.

De sancta Maria de Oegnies, & magistro Iacobo de Vitriaco.

CAP. X.

An. Christi 1213.

AVthor. Anno etiam prænotato scilicet ab incarnatione Domini 1213. sanctæ & admirabilis vitæ sācta Maria de Oegnies in episcopatu Leodiensi obiit, cuius vitam magister Iacobus de Vitriaco diligenter conscripsit.

Iacobus de Vitriaco quis fuit.

Hic etenim Iacobus ante fuerat in villa prope Parisios, quę dicitur Argētoliū presbyter parochialis, postea vero sæcularem vitam relinquens, in monasterio de Oegnies factus est canonicus regularis. Cuius itidem parochiæ curā cum ei commissa esset, eidem Mariæ in eadem parrochia cōuersanti propter vitæ ipsius sanctitatē valde familiaris effectus est. Cui etiam illa spiritualem (vt fertur) gratiam orationibus suis impetrauit. Vnde & ipse crucē contra Albigenses in Frācia prædicans, eloquentiæ suauitate atque dulcedine multos atque innumerabiles ad signū crucis accipiēdū prouocauit. Postea vero factus est episcopus Aconēsis, & inde trāslatus authoritate Apostolica factus est episcopus Tusculanus sedis Apostolicæ cardinalis. Tandē ex vita præsēti migrās, fecit corpus suum apud Oegnies deferri, & in eadē ecclesia, in qua illa quondā eius dilecta sepulta fuerat, sepeliri. Hic etiam volumen vnum aliud confecit, in quo multa dę naturis rerū & pręcipue de mirabilibus quæ in transmarinis partibus reperiuntur inseruit. Sed & cum vitā prędictæ Mariæ de sanctis mulieribus, quæ tēpore suo in partibus Leodiēsiū abūdabant, multa bona scripsit, & earum detractores acriter reprehēdit, ac venerabili Tolosano Episcopo Fulconi loquens ita dicit.

Iacobus de Vitriaco huius vitæ author.

De sanctis mulieribus, quæ tunc abundabant in partibus Leodij.

CAP. XI.

IAcobus de Vitriaco. Pater sancte, pastor Tolosane, nosti quia cum venires ad partes nostras te narrante audiui, quod reliqueras Ægyptum in partibus tuis, & transiens per desertum, terram promissionis in Leodij partibus inuenisti. Cum enim in partibus tuis multos de partibus nostris cruce signatos contra hæreticos fide feruentes, in tribulatione miram patientiam habentes, in operibus misericordiæ abundantes cognouisses, immo sic mihi dixisti quasdam mulieres magis pro vno veniali lugentes, quam homines in partibus tuis pro mille mortalibus mirareris; veniēs ad partes nostras sicut audisti, sic vidisti, immo & plusquam audisti. Vidisti enim & gauisus es in hortis liliorum Domini, multas sanctarum virginum cateruas in diuersis locis, quæ spretis pro Christo carnalibus illecebris, & contemptis pro amore regni cælestis huius mundi diuitiis, in paupertate & humilitate sponso cælesti adhærentes, labore manuum tenuem victum quærebant. Licet enim parentes earum diuitiis multis abundarent, ipsæ tamen obliuiscētes populum suum & domum patris sui, malebāt angustias paupertatis sustinere, quam male acquisitis diuitiis abundare, vel inter pomposos sæculares cum periculo remanere. Vidisti & gauisus es, sanctas & Deo seruientes matronas quanto zelo iuuencularum pudicitiā conseruarent, & eas in honesto proposito, vt solum cælestem desiderarēt spōsum, salutaribus monitis instruerent. Ipsæ etiam viduæ in ieiuniis & orationibus, in vigiliis & laboribus manuum, in lachrymis & obsecrationibus Domino seruientes, sicut maritis suis prius placere nitebantur in carne, ita, immo amplius sponso cœlesti placere studebant in spiritu, frequenterque ad memoriā reuocantes illud Apostoli: *Vidua quæ in delicijs viuit mortua est*, & quod sanctæ viduæ, quæ sanctorum necessitatibus communicant, quæ pedes pauperum lauant, quæ hospitalitatem sectantur, quæ operibus misericordiæ insistunt, fructum sexagesimum promerentur. Vidisti & gauisus es, sanctas etiam mulieres in matrimonio Deo deuote seruientes, filios suos in timore Domini erudiētes, honestas nuptias & thorum immaculatū custodientes, ad tempus orationi vacātes & post in idipsum cum timore Dei reuertentes, ne tentarentur à Sathana. Multæ tamen ex cōsensu maritorum à licitis amplexibus abstinentes, cælibē & ferè angelicam vitam ducentes, tātò maiore corona dignæ sunt, quanto in igne concupiscentiæ non arserunt.

Multæ sanctæ Virgines.

Sanctæ matronæ viduæ.

Heb. 13. 1. Tim. 5.

Sanctæ mulieres.

De illis qui detrahebant eis.

CAP. XII.

VIdisti & miratus es, immo etiā valde contristatus, quosdam etiā impudicos & totius religionis inimicos homines, prædictarum mulierum religionē maliciose infamantes, & canina rabie contra mores sibi cōtrarios oblatrantes, & cum non haberent amplius quid facerent, noua nomina contra eas fingebant, sicut Iudæi Christum Samaritanum, Christianos vero Galilæos appellabant. Nec mirum: Ægyptij enim abominantur oues, & homines tenebrosi & malitiosi innocētium simplicitatem derident, inter potus & epulas, inter ebrietates & crapulas vitam abstinentium lacerantes. Vnde cū quidā sanctus adhuc de sancti Bernardi monachis, in

Ioan. 8.

abbatia

abbatia quæ dicitur Alna Domino militaret & ex simplicitate dubitaret cuiusmodi essent mulieres & homines, qui quibusdam nouis nominibus à malitiosis appellarentur, huiusmodi in oratione responsum accepit à Spiritusancto: Inuenientur in fide stabiles, & in opere efficaces. Ex tunc senex ille tanta dilectione illis adhæsit, quod non poterat sustinere quod aliquis coram se malum diceret de eis. Ipsæ autem mirabili patientia opprobria sustinuerunt & persecutiones, frequẽter ad memoriam reducentes illud euãgelicum: *Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret.* Et iterum: *Non est seruus maior Domino suo. Si me,* inquit, *persecuti sunt, etiam & vos persequentur.*

Ioan. 15. Ibidem. Matth. 7.

De probatione sanctitatis earum.

Cap. XIII.

Ioan. 15.

SEd quoniam scriptum est, *à fructibus eorum cognoscetis eos*, quam verè Deo adhæserint in vastatione Leodiensis ciuitatis satis coopertum est. Quæ enim ad ecclesias confugere non poterant in fluuium se proijciebant, magis sic eligentes mori quam damnum castitatis vel virginitatis incurrere. Quædam etiam in stercorarias sentinas prosilientes, malebant extingui fętore, quã spoliari virginitate vel castitate. Itaque clemens sponsus sponsis suis dignatus est prouidere, quod in tanta multitudine non est inuenta aliqua, quæ mortem corporis vel detrimentum incurreret castitatis. Cum autem vna sanctarum mulierum periculose laboraret in flumine, duo ex hostibus cum nauicula ad eam venientes in nauim eam traxerunt, vt ei turpiter commiscerentur. Sed quid esset casta inter lenones, agna inter lupos, columba inter accipitres, maluit iterum fluuio submergi, quam corrumpi, à nauique prosiliit in vndas. Dumque nauis ex impetu salientis mergeretur, simul illi duo mersi perierunt. Illa vero per gratiam Dei sine damno corporis & animæ obsequente fluuio ad ripam peruenit. Mirandisque plus miranda succedunt, cum diuturna & intolerabilis fames per triennium in regno Franciæ & in magna imperij parte adeo inualuisset, vt homines passim per villas & agros fame morerentur, illi etiam qui prius diuites fuerant, publice mendicare & fame perire cogerentur: non est inuenta in tanta multitudine sanctarum mulierum in toto Leodiensi episcopatu, licet omnia pro Christo reliquissent, aliqua quæ vel fame moreretur vel publice mendicare cogeretur.

Insigne miraculum.

Virgines paupertatem professa in summa rerum penuria nõ egent.

De quibusdam singularibus personis, quibus data est gratia specialis.

Cap. XIV.

SEd iam ad personas singulares, & singularia miracula descendamus. Testem enim inuoco sanctitatem tuam, oculis enim vidisti mirabilem Dei operationem, & in diuersis personis diuisiones gratiarum. Aliquis enim à Domino, te certissime probante, tantã gratiam accepit, vt peccata hominum, quę per veram confessionem tecta non erant; in multis personis perciperet. Et dum multis peccata oblita nunciaret, multos ad confessionem inuitans causa salutis eorum post Deum extitit. Aliquas etiam vidisti mulieres tam speciali & mirabili amoris in Deum affectione resolutas, vt pro desiderio languerent, hec à lecto per multos annos nisi raro surgere possent, nullam aliam causam infirmitatis habentes nisi illam, cuius desiderio animæ earum liquefactæ cum Domino suauiter quiescentes, quanto spiritu confortabantur, tanto corpore infirmabantur; clamantes corde, licet præ verecundia ore dissimularent: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Alicuius etiam mirabiliter & sensibiliter dum anima præ amoris magnitudine liquefieret, genæ corporales attenuatę resoluebantur. Multis etiam ex fauo spiritualis dulcedinis in corde redundabat mellis sapor sensibiliter in ore dulces lachrymas eliciens, & mentem in deuotione conseruans. Quædam etiam tantam gratiam lachrymarum perceperant, vt quotiens Deus erat in corde per cogitationem lachrymarum, riuulus fluebat ab oculis per deuotionem, ita vt lachrymarum vestigia in genis ex consuetudine fluendi apparerent, quæ tamen caput non euacuabant, scilicet quadam plenitudine mentem refouebant, spiritum suaui vnctione dulcorabant, corpus etiam mirabiliter recreabant, & tanto fluminis impetu, totam Dei ciuitatem lætificabant.

Mulieres sãcta reuelant peccata occultanon confessa.

Cant. 2. Alia Christi amore languebant.

Iterum de eodem.

Cap. XV.

ALiæ vero extra se tanta spiritus ebrietate capiebantur, quod in ipso beato silentio fere per totum diem quiescentes dum erat Rex in acubitu suo, nõ erat eis vox neque sensus ad aliqua exteriora. Pax enim Dei ita exuperabat & sepeliebat sensus earum, quod ad nullum clamorem euigilare poterant, nullam pænitus corporalem læsionem, etiam si vehementer pungerentur sentirent. Aliquam enim vidi quæ fere 30. annis tãto zelo à sponso suo in claustro custodiebatur, quod extra claustrum nullus ei posset esse egressus, etiamsi mille homines eã per manus trahere niterentur, multotiens enim exire conabatur, quibusdã etiam eam trahentibus sed frustra, quia citius rumperetur. Vidi aliam quæ dum extra se frequenter quandoque 20. vicibus in die raperetur, quæ etiam præsente plusque septies vt credo rapta est, in quocunque vero inueniebatur statu, in eo donec reuerteretur immobilis permanebat. Nec tamen quantumcunque inclinaretur familiari causa, spiritu sustentante cadebat. Manus eius quandoque in aere dependebant immobiles, secundum dispositionem in qua inuẽta fuerat. Quæ dum ad se reuerteretur, tanto gaudio replebatur, quod reliquiis cogitationis diem festum agentibus, gaudium interius plausu corporali cogebatur ostendere, sicut Dauid coram arca saliendo, iuxta illud: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.*

Raptus earundem.

Mira Virginis extasis & raptus.

Quædam vero in perceptione illius panis, qui de cælo descendit, non solum refectionem in corde, sed & dulcem super mel & fauum, sensibilemque consolationem percipiebat in ore, dum carnes veri agni à faucibus cordis quas replebant vsque ad fauces corporis mirabili sapore redundabant. Quædam autem tanto desiderio post odorem tanti sacramenti currebant, quod nullo modo diu carere eo sustinebant, nullamque consolationem vel requiem suscipientes, sed pœnitus languore deficientes, nisi de suauitate cibi illius animæ earum frequenter vegetarentur.

Psal. 75. 2. Reg. 6. Psal. 83. Ioan. 6.

Eucharistiæ vis mirabilis.

Erubescant hæretici infideles, qui sibi huius suauitatẽ nec fide nec corde percipiunt. Noui autem quandam inter sanctas mulieres, quę dum vehementer veri agni carnibus refici desideraret, ipse verus agnus non diutius eam languere sustinens, seipsum illi obtulit, & sic refecta conualuit.

Vidi etiam aliam circa quam tam mirabiliter operatus est Dominus, quod cum diu mortua iacuisset, antequam corpus eius in terra sepeliretur, anima ad corpus reuertente reuixit, & à Domino obtinuit vt in hoc sæculo viuens in corpore purgatorium sustineret. Vnde longo tempore ita miserabiliter à Domino afflicta est, vt quandoque se volutaret in igne, quandoque in hyeme in aqua glaciali diu moraretur, quandoque etiam sepulchra mortuorum intrare cogebatur. Tãdem in tanta pace peracta pænitentia vixit, & tantam à Domino gratiam promeruit, vt multotiens rapta in spiritu, animas defunctorum vsque ad purgatorium vel per purgatorium sine aliqua sui læsione vsque ad superna regna conduceret.

Hæc est Christina mirabilis cuius vitam scripsit Thomas Cantipratensis.

De origine & infantia prædictæ sanctæ Mariæ de Oegnies.

CAP. XVI.

De pueritia & Patria Mariæ.

FVit etiam in episcopatu Leodij in villa quæ dicitur Niuella iuuencula quædam vita & nomine gratiosa Maria, quæ etiam mediocribus orta parentibus licet diuitiis & multis bonis temporalibus abundaret, nunquam tamen eius animū bona transitoria ab annis puerilibus allexerunt. Ita enim vere ex vtero proiecta est in Domino, quod nunquam vel raro sicut mos est puellarum cum ludentibus miscuit se. Frequenter vero adhuc in pueritia ante lectum nocte genua flectebat, & quasdam orationes quas didicerat quasi primitias vitæ Domino offerebat. Adeo ab infantia cum ea creuit miseratio & pietas, & quasi naturali affectione religionem diligebat, quod cū Cisterciensis ordinis ante domū patris sui fratres aliquando pertransirent, ipsa suspiciens & admirans religionis habitum, furtiue eos sequebatur, & cum non haberet amplius quid faceret, pedes suos conuersorum vel monachorum passibus præ desiderio infigebat. Cum autem parentes eius more sæcularium vestibus eam delicatis & cultis ornare voluissent, ipsa contristata respuebat. Fælicibus igitur eius actibus inuidentes, cum esset quasi annorum 12. eam iuueni cuidā matrimonio coniunxerunt. Tunc vero à parentibus remota in tantum feruoris excessum accēsa est, tantaque pugna corpus suum castigabat, & in seruitutē redigebat, quod frequenter cum magna parte noctis proprijs manibus laborasset, post laborem diutissime orabat. Residuum vero noctis quotiens ei licebat supra furtiuos asseres, quos in extremitate lectuli absconderat, cum modico somno transibat. Et quia potestatem proprij corporis aperte non habebat, chordam aspertimam qua vehemēter stringebatur sub camisia clam portabat. Nec hoc dixerim vt excessum commendem, sed vt feruorem ostēdam. In his autem & multis alijs quæ priuilegio gratiæ operata est, attēdat lector discretus, quod paucorum priuilegia non faciunt legem communem. Quod igitur quosdam sanctos ex familiari consilio Spiritussancti fecisse legimus, admiremur potius quam imitemur.

Pietas puerilis.

De eius coniugio.

Qualiter maritus eius per ipsam ad amorem castitatis conuersus est.

CAP. XVII.

De mariti eius conuersione, & vt omnibus renunciantes caste vixerint.

CVm autem multo tempore cum marito suo Ioanne nomine in matrimonio sic vixisset, respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, exaudiuitque lachrymas supplicantis. Nam quam prius habuit vxorem inspiratus est Ioannes, vt Mariam haberet commendatam, casto castam Dominus commēdauit ancillam, vt in solatio haberet custodem, & vt liberius Deo seruiret, fidelem ei reliquit prouisorem. Quanto autē affectu carnali ab ea diuisus est, tanto magis matrimonio spirituali nexus, ei per dilectionem coniunctus est. Vnde & ancillæ suæ postea Dominus in visione apparens promisit, vt socium suum quasi reparato matrimonio ei redderet in cælis, qui castitatis amore à carnali commercio se abstraxerat in terris, quibus dedit Dominus in domo sua & in muris suis locum & nomen melius à filiis & filiabus, dum beato martyrij genere in igne non ardentes se se pro Domino pænitus abiicientes, leprosis quibusdam iuxta Niuellam in loco qui dicitur Vuillembroch pro Domino aliquo tempore seruierunt. Videbant hoc dæmones & inuidebant, videbant sęculares & consanguinei, & dentibus contra eos frendebant: & quos prius venerabantur diuites, postea contemnebant & irridebant pauperes.

De gratia lachrymarum eius.

CAP. XVIII.

BOnus es Domine sperantibus in te, verus es expectantibus te. Ancilla tua regnum mundi & omnem ornatum eius propter amorem tuum contempsit, tu vero centuplum reddidisti in hoc sæculo, & in futuro vitam æternam. Primitię vero dilectionis eius crux tua & passio tua fuit. Dum enim quadam die præuenta & visitata à te beneficia quæ tu in carne humano generi clemens exhibuisti consideraret, tantam compunctionis gratiam, tantamque lachrymarum copiam torculari tuæ crucis expressam in passione tua adinuenit, quod vestigia eius per ecclesiam lachrymæ, desuper pauimentum copiose defluentes ostendebant. Vnde lōgo tempore post hanc eius visitationem, nec crucis imaginem intueri, nec etiam loqui, nec alios loquētes audire poterat de passione Christi, quin ex defectu cordis in extasim laberetur, vnde vt dolorem aliquando temperaret & fluuium lachrymarum cohiberet, relicta humanitate ad Christi diuinitatem & maiestatem animum attollebat, vt in eius impassibilitate reperiret cōsolationem. Sed vnde fluminis impetū restringere conabatur, inde mirabiliter maior lachrymarum impetus oriebatur. Nam cum attenderet quantus fuit qui tam vilia & obiecta pro nobis sustinuit, rursus dolor renouabatur, nouisque lachrymis anima eius dulci compunctione innouabatur.

Thren. 3.

De compunctione & lachrymis eius ex consideratione passionis Christi.

Qualiter cuidam sacerdoti obtinuit copiam lachrymarum.

CAP. XIX.

QVadam autem die ante parasceuem cum iam imminente Christi passione maiori lachrymarū imbre cum suspirijs & singultibus se cum Domino mactare inchoasset, quidam de sacerdotibus ecclesię vt oraret cum silentio, & lachrymas cohiberet, quasi blande increpando hortabatur. Illa vero sicut verecunda semper erat, omnibus columbina simplicitate obedire satagebat, impossibilitatis suæ conscia, egressa ab ecclesia in loco secreto ab omnibus remoto totaliter abscondit. Impetrauitque à Domino cum lachrymis, vt prædicto sacerdoti ostenderet quod non est in homine lachrymarum impetum retinere, quia flante spiritu vehementi fluunt aquæ. Cum igitur sacerdos ille die eodem missā celebrare, aperuit Dominus & nō fuit qui clauderet, & misit aquas & subuerterunt terram. Tāto enim lachrymarū diluuio submersus est spiritus eius, quod fere suffocatus est, quantocumque impetum reprimere conabatur, tanto magis lachrymarum imbre non solum ipse, sed etiam liber & altaris linteamina rigabantur. Quid ergo ageret ille improuidus illeque ancillæ Christi increpator, per experientiā didicit cū rubore, quod prius per humilitatē & cōpassionem cognoscere noluit. Et post singultus multos, multa inordinate & cū interruptione pronuncians, à naufragio vix euasit. Et qui vidit & cognouit, testimoniū perhibuit. Tunc vero longo tēpore post contemplationem ancilla Christi reuertens, miro modo ac si præsens affuisset, quæcunque acciderunt sacerdoti improperando retulit. Nunc, inquit per experiētiam didicistis quod non est in homine impetum spiritus austro flante retinere. Dum vero compatientis affectu post longa ieiunia, post multas vigilias, post tātas lachrymarum inundationes, quærerem vtrum exinanito, vt fieri solet, capite aliquam sentiret læsionem vel dolorem. Hæ, inquit, lachrymę sunt refectio mea, hæ sunt mihi panes die ac nocte, quia caput non affligunt, sed mentem pascunt, nullo dolore torquent, sed animā quadam serenitate exhilarant, dum scilicet per violentiam non extorquentur, sed sponte à Deo propinantur.

Psal. 143. Nota efficaciam precum eius.

De eius confessione & austeritate pœnitentiæ.

Cap. XX.

IAm vero de eius confessione post compunctionem breuiter videamus, Deum testem inuoco, nunquam in tota eius vita seu conuersatione vel vnum percipere potui mortale peccatum, licet sic à modicis & venialibus sibi caueret, quod plerumque dies 15. nec vnam inordinatam cogitationem in corde suo posset reperiri. Et quoniam bonarum mentium est sibi culpam agnoscere, vbi culpa non est, sacerdotum pedibus frequenter aduoluta quædam cum lachrymis accusando se confitebatur, in quibus risu vix abstinere valebamus, veluti verba quædam puerilia, quæ in pueritia sua se ociose dixisse recolendo dolebat, licet plerumque ex immenso cordis eius gaudio dum seipsam vix posset capere cum modico excessit exhilarata facie, exteriori gestu corporis, cordis iubilum ostendere cogeretur; vel in risum modestum ex cordis serenitate exeundo, vel aliquem ex amicis suis aduenientibus cum modico & pudico & puro amplexu affluentia benignitatis excipiendo, vel sacerdotis alicuius manus seu pedes ex intensa deuotione osculando. Dum aliquando ad memoriam reduceret, quia post quandam quam habuit ægritudinem grauissimam carnibus & vino modico tempore quasi ex necessitate vti coacta est, ex quadam præteritæ delectationis abominatione sese affligendo requiem non habuit in spiritu suo, donec præteritas qualescunque delicias carnis suæ cruciatu mirabiliter recompensaret. Feruore enim spiritus quasi inebriata, præ dulcedine etenim agni paschalis carnes suas fastidiens, frusta non modica cum cultello resecauit, qui præ verecundia, in terram abscōdit. Et quia nimio amoris incendio inflammata erat, carnis dolorem superauit, vnum de Seraphin in hoc mentis excessu, sibi astantem aspexit. Loca vero vulnerum cū corpus eius in morte lauarent mulieres, inuenerunt & admiratæ sunt. Qui autem ex eius confessione prædicta cognouerant, quid esset intellexerunt.

Etiam minimas culpas cū multo dolore cōfitetur.

De eius pœnitentia & satisfactione

De Ieiunio & refectione illius.

Cap. XXI.

TAnta autem ieiunandi gratia Christi ancilla præcellebat; quod diebus illis quibus ad recreationem corpusculi eam ad cœnam tanquam ad medicinam accedere oportebat, semel & modicum in die: in æstate enim ad vesperam, in hieme vero in prima hora noctis panem nigrum & asperrimum, de quo vix canes comedere poterant, longo tempore comedit; ita quod præ nimia asperitate & duritia fauces eius interius lacerabantur, & ex vulneribus sanguis eliciebatur, quem sanguinis Christi memoria dulcem sibi reddebat. Quadam enim die dum corpus reficeret comedendo, vidit hostem antiquum inuidia tabescentem. Et cum non haberet amplius quid faceret, insultabat ei dicens: *Ecce ô gulosa, nimis imples te.* Ipsa vero inimici versutias & fraudes cognoscens, qui libenter quam timoratam sciebat, perturbaret, vt nimia abstinentia deficeret, tanto amplius eum deridendo manducare conabatur, quanto serpens venenosus magis inde torquebatur. Ieiunauit autem tribus annis continue in pane & aqua à festo sanctæ Crucis vsque ad Pascha, nullum tamen inde valetudinis corporis seu operis manuum sustinebat detrimentum. Cum autem in cellula sua infra ecclesiam in vespere vel nocte corpusculum pane modico & aqua sola reficeret, à principio benedictionis vsque ad gratiarū actionem, in fine quosdam ex sanctis Angelis sobriæ cenæ assistentes coram ea quasi per lucidam scalam ascendebant & descendebant. Ex quorum præsentia tantam habebat consolationem, tantamque spiritus exultationem, quod omnem saporis suauitatem spiritualis refectio superabat.

Semel tantum in die comedit.

Eius cibus.

Eludit Sathanæ ludibria.

Diuinis afficitur consolationibus.

Iterum de eodem.

Cap. XXII.

SAnctus autem euangelista Ioannes quem etiam miro diligebat affectu, dum ipsa cibum caperet, ad mēsam aliquando eius veniebat. In cuius præsentia ex affectu deuotionis appetitus sēsibilis ita euacuabatur, quod modicum cibū vix capere poterat. In fortitudine autem cibi huius plerumque diebus 8. quandoque vero 11. scilicet ab ascensione Domini vsque ad aduentum spiritussancti, nihil manducans ieiunabat; & miro modo nec caput aliquantulum dolebat, nec propter hoc laborem manuum dimittebat. Non enim minus potens laboris in vltimo die ieiunij quam in primo erat. Nec si vellet his diebus comedere posset, donec sensualitas quæ à spiritu quasi absorpta fuerat, ad seipsam rediret. Quamdiu enim anima spirituali quadam refectione copiose exuberans, ita plena erat, quod nullam sibi corporalem refectionem eam recipere permittebat. Aliquando enim in suaui & beato silentio 35. diebus cum Domino suauiter requiescens, nullo corporali vsa est cibo, nullumque verbum per dies aliquot pænitus proferre poterat, nisi illud solummodo, *volo corpus Domini nostri Iesu Christi:* quo recepto, in silentio suo singulis diebus cum Domino permanebat. Tandem post quinque hebdomadas ad se reuertens aperuit os suum, & mirantibus circunstantibus locuta est, cibumque corporalem recepit. Post hæc vero longo tempore ei accidit, quod odores carnium, vel frixuræ alicuius, aut vini nullo modo poterat sustinere nisi quando post corpus Christi vinum sumebat in ablutione. Tunc sine aliquo grauamine & odorem sustinebat & saporem.

S. Ioannes Euangelista comedenti adest.

Vide stupendam abstinentiam & mentis excessum

De orationibus eius.

Cap. XXIII.

QVanto autem corpus ieiunijs macerabat, tanto spiritus liberior in orationibus pinguescebat. Sine intermissione enim orabat: vel corde tacito clamando ad Deum, vel oris officio cordis exprimendo affectum. Et dum operaretur manibus, *dum manum suam mitteret ad fortia, & digiti eius apprehenderent fusum*, psalterium ante se positum habebat, ex quo psalmos Deo suauiter eructabat, quibus quasi quibusdam clauis cor suum ne ociose vagaretur, Domino copulabat. Cum enim pro aliquo Deum spiritualiter deprecaretur, mirabili quadam experientia Dominus ei in spiritu respondebat. Ex eleuatione enim spiritus eius vel depressione, vtrum exaudiretur an non plerumque deprehendebat. Aliquando enim pro defuncti cuiusdam anima preces Domino offerebat, & dictum est ei: Ne effundas pro eo orationem, quia reprobatus est à Deo, vulnere enim lethali transfixus miserabiliter mortuus fuit in torneamento, & æternis incendiis mancipatus. Cum autem quadam die esset in cella sua iuxta ecclesiam apud Oegnies, vidit multitudinem manuum ante se quasi supplicantium: tunc illa ad ecclesiam quasi ad tabernaculum vt Dominum consuleret recurrens, rogauit Dominum, vt eam quid huiusmodi manus vellent certificaret. Cui responsum est à Domino, quod defunctorum animę, quæ torquentur in purgatorio, orationum suarum postularent suffragia: quibus quasi pretioso vnguento dolores eorum mulcebantur. Ipsa enim præ dulcedine contemplationis solitas orationes quandoque intermittebat, quādoque etiam nec os aperire valebat, nec de alio quam de Deo cogitare poterat.

Perpetuum eius precandi studium.

Visio eius.

Iterum de eodem.

CAP. XXIV.

Nudis pedibus hiberno tempore visitat ecclesiam beatæ Mariæ.

VOlebat autem causa peregrinationis & orationis ferè singulis annis ecclesiam beatæ Mariæ de Oegnies visitare, vbi magnam de Virgine beatam recipiebat consolationem. Cum autem die illo pænitus nihil manducaret, & tota nocte in ecclesia vigilaret: sequenti autem die dum reuerteretur, cibum vsque ad vesperam non caperet, viam tamen sine aliqua difficultate Angelis sanctis eam à dextris & à sinistris sustentantibus peragebat. Dum vero aliquando in eadem via vehemens pluuia in nubibus immineret, nec haberet vestes pluuiales, quibus inundationem aquarum susciperet: tunc ipsa suspiciens vidit quasi quasdam stellas sibi obsequendo pluuiam retinentes, & sic tempore pluuioso pænitus intacta remeauit. Per diem autem & noctem millies & centies, flectendo genua Beatam Virginem salutabat: & hoc mirabile & inauditum deuotionis officium per dies 40. continuabat. Primo sine intermissione in spiritu vehementi sexcentis vicibus genua flectebat. Secundo totum psalterium super pedes stando legens, per singulos psalmos flexis genibus Beatæ Virgini salutationem angelicam offerebat. Tertio vero austro flante vehementius trecentis vicibus per singulas flexiones virga disciplinali se percutiendo, Deo & Beatæ virgini prolixo martyrio seipsam immolabat. Tribus autem vltimis percussionibus ad condimentum aliarum sanguinem copiosum eliciebat. Tandem vero quinquagesies flexis simpliciter genibus sacrificium cõsummabat, Hoc autem non humana virtute, sed angelico præsidio eam sustentante & subleuante peragebat. Virtutem orationum eius quanta esset experti sunt sæpe non solum homines ad succursum, sed etiam dæmones ad cruciatum, quos adeo perurgebat, & quasi quibusdã funibus pertrahebat, quod ad eum precum suarum coacti, incendio venire compellebantur, quandoque in eam dentibus frendentes, quandoque vlulantes & de ea conquerentes. aliquando etiam supplicantes. Dum enim aliquis ex eius familiaribus aliqua tentatione vexaretur, non cessabat sancta Christi & pretiosa margarita spiritu compassionis commota, donec orationum suarum pondere auctor nequitiæ obrueretur, & de manu fortiorum eius pauper & inops eriperetur.

Vide precum instantiam ratam & admirandã.

Corporis castigatio dura.

Magna eius in dæmones potestas.

De his quæ circa eam in nocte gerebantur.

CAP. XXV.

QVandoque vero cum post vigilias multas & orationes in suo lectulo quiesceret, sub varijs speciebus apparebat ei diabolus super eam frendens & eam maledicens. Malo tuo (aiebat impius) requiescas, nobiscum in inferno quietem habeas. Non minus enim quiete tua torqueor, quam labore tuo tuisque orationibus crucior. Illa vero subridens, *facto crucis signo* eum recedere compellebat. Grauem & intolerabilem temporis ociosi iacturam, fortis illa prudensque mulier reputabat, vnde & summo studio sibi cauebat, ne vnquam diei vel noctis horam quantum ei licebat, ociosam præteriret. Noctibus enim raro dormiebat, sciens quod somnus nõ ad meritum, sed ad recreationem humanæ infirmitatis nobis à Domino misericorditer relictus est. Virtus enim abstinentiæ corpus attenuando desiccans, & ignis amoris interius ardens, omnem ab ea somnolentiam expellebant. Dulces etiam Angelorum spirituum cantus, cum quibus noctes sæpe ducebat insomnes, omnem somnũ ab oculis eius sine aliqua corporis molestia relegabat. Tempus tamen somni sui non pœnitus sine fructu præteribat. Nam corde vigilante dormiens, Christumque cui vigilando inhæserat, in corde retinens nil nisi Christum somniabat. Vbi enim amor, ibi oculos, *vbi vero thesaurus eius, ibi & cor eius.* Non erat in eius arbitrio vel libera voluntate plerumque, vel in cella quiescere, vel in Ecclesia remanere. Familiari enim Angelo, sibique ad custodiam deputato velut abbati proprio obedire oportebat. Qui quandoque dum nimis afflicta esset vigiliis, vt quiesceret admonebat. Cum autem paululum quieuisset, ad ecclesiam excitando eam reducebat.

Tempus non sinit otiose labi.

Math. 6.

De habitu eius, ac opere, & silentio.

CAP. XXVI.

QVæ Christum intrinsecus induerat, de ornatu exteriori non curabat. Vestibus enim mediocribus vtebatur, linea camisia iuxta carnem non vtebatur, sed sacco cilicino aspero, qui lingua publica nuncupatur staminia; tunicam laneam albam cum eiusdem coloris simplici pallio absque pellium coniunctione vel aliqua fœderatura pro indumento habebat. Harum vestium simplicitate contenta, quæ intrinsecus ardebat, nullum frigus etiam metuebat exterius, nec etiam igne materiali, quo frigus in hieme repelleret indigebat: sed miro modo cum hyems asperior glaciali frigore aquas constringeret, sicut ipsa in spiritu feruebat, sic exterius in corpore maxime dum orabat calescebat, adeo scilicet vt sudore eius aromatico aliquando eius vestimenta suauiter redolerent. Tantam autem virtutem operandi ei Dominus contulerat, quod socias suas longo post se interuallo relinquens, ferè se & aliam fructu manuum suarum labore sustentare valeret. Intantum autem turbam & strepitum fugiebat, quietem & silentium diligebat, quod aliquo tempore à festo sanctæ crucis vsque ad Pascha fere nullum verbum proferendo silentium tenuit. Cuiusmodi silentium adeo Dominus acceptauit, quod Spiritu sancto reuelante propter hoc super omnia, quod absque purgatorio euolaret ad cælum à Domino obtinuit. Ex quo patet quantum sit loquacitatis vitium, cum Deo tam gratum sit silentium. Tandem adeo exuberante spiritu eius tota absorpta est sensualitas, quod iam nisi cibũ quæ non perit, Christo eam totam occupante operari non potuit, vnde quasi emerita & ab omni manuum labore libera, Domino de cetero tantum vacauit.

Vtitur cilicio.

Nota rem miram.

De labore eius manuum.

Silentium quantum Deo gratum.

Qualiter in eius facie gratia resplendebat.

CAP. XXVII.

INteriorem autem mentis eius compositionem, gestus exterior, extrinsecarumque partium compositio ostendebat, cordis eius gaudium vultus serenitas latere non sinebat. Miro autem moderamine cordis gratuitatem, vultus hilaritatem mentisque iucunditatem verecundæ faciei simplicitatem aliquatenus temperabat, vultuque in terra demisso, tardo maturoque gressu humiliter in omnibus incedebat. Adeo autem ex plenitudine cordis eius in facie illius Spiritussancti gratia resultabat, quod multi ex solo eius aspectu spiritualiter refecti, ad deuotionem & lachrymas prouocabantur, & in vultu eius quasi in libro vnctionem Spiritussancti legentes, virtutem ex ea procedere cognoscebant. Accidit autem quadam die, vt vir quidam benignus & personarum religiosarum familiaris & amicus Guido nomine quondam Cameracensis ecclesiæ cantor causa visitandi eam, à sua via diuerteret. Quidam autem ex socijs eius, qui nondum forte per experientiam cognouerat quantum piis mentibus bonorum visitatio familiaritasque conferat, deuoti viri prædicti pium laborem quasi deridens ait: Pro Deo Domine cantor quid quæritis, quare viam vestram frustra deseritis? Nunquid muscas volatiles siue papiliones cum pueris sequi & apprehendere vultis? Ille autem vt mitis erat & patiens, iter propositum propter hoc non reliquit, sed Christi ancillam, ex cuius potentia non modicam alia vice perceperat consolationem, deuotus adiit. Dum autem illi loqueretur, socius eius tædio affectus in expectando venit ad ipsum cantorem admoniturus eum vt festinaret. Cumque forte in vultum

Mira gratia in vultu eius.

ancillæ

ancillæ Christi oculos figeret, subito & mirabiliter mutatus animo in tantam lachrymarum copiam resolutus est, quod vix longo tempore post à loco & ab eius præsentia potuit amoueri. Tunc cantor licet ille præ verecundia latere vellet, attendens & cognoscens rei euentum, gaudens & socium suum versa vice irridens, ait: Eamus, quid hic stamus? Forte papiliones fugare vultis? Ille vero post multa suspiria & lachrymas vix tandem inde auelli potuit, dicens: Ignosce mihi, quia quid prius dicerem pænitus ignorabam, nunc igitur in hac sancta muliere virtutem Dei per experientiam percepi.

Quidam solo aspectu eius compungitur.

De infirmitate eius & aliorum per ipsam curatâ.

Cap. XXVIII.

CVm autem quodam tempore corpusculum eius feruorem spiritus iam amplius sustinere non posset, decidit in ægritudinem magnam. Adeo enim pius pater filiam suam quam diligebat disciplinæ flagello subdidit, quod membra corporis eius mirabiliter torquebantur. Nam quasi in circulum brachia præ dolore agitabantur, & manibus pectus tundere cogebatur. Cum autem ad tempus paululum quiesceret vis infirmitatis, tunc reuersa ad se, cum magno gaudio Domino gratias ag bat, qui flagellat omnem filium quem recipit. Postquam autem tanquam aurum in fornace hac infirmitate electam suam probauit Dominus, excocta ad plenum & elimata, tātam postea in ieiunijs & aliis laboribus à Domino fortitudinem obtinuit, quod tertiam partem laboris eius etiam fortes homines vix valerent sustinere. Aliquādo tamen cum aliquis ex amicis suis aliquo grauamine laboraret, vel alicui tentationi succumberet, tunc ipsa cum infirmantibus infirmata est, & cum scandalizatis vehementi dolore vrebatur. Et tunc plerumque morbum prædictum in aliquo membrorum suorum particulariter sentiebat. Statim autem nouo & mirabili curationis genere vocato aliquo sacerdote, cum digito *crucis signum* super locum infirmitatis sacerdos faceret, quasi *virtutem sanctæ crucis expauescens* infirmitas ad locum alium fugiebat. Facto vero iterum atque iterum *crucis signaculo*, vagus morbus ac profugus, expectare pōdus crucis diutius non audebat, sed tandem mirabili & inaudito venerationis genere, à corpore ancillæ *crucifixi virtute* discedebat. Intuens enim oculo fidei in serpentē æneum, à serpentini morbi morsibus liberata; *Deo & sāctæ cruci multiplices* referebat gratias.

Magnas à Domino vires accepit.

Virtus sanctæ crucis.

Num. 21.

De timore illius casto, & amore paupertatis.

Cap. XXIX.

ERat autem ei timor castus in corde, tanquam fascia pectoralis quæ cogitationes in corde constringeret in ore tanquam frænum quod linguam reprimeret, in opere stimulus ne pigritia torperet, in omnibus regula, ne modum excederet. Timor enim iste tanquā scopa purgabat cor à duplicitate, os à falsitate, opera vero ab omni vanitate. Nunquam enim verbum sæculare ab ore eius memini me audiuisse. Vix autem vnicam clausulam loquendo diceret, quin Christum quasi condimentum intersereret frequenter. Adeo enim timor Domini sanctus mentem eius occupauerat, quod cum esset apud Vuillembroch iuxta Niuellam tantum herbas quæ non seminantur, & alia etiam sponte nascentia frequenter colligi faciebat: vt inde sibi pulmentum faceret, ne forte captum à bestia idest eleemosynas quas domibus leprosorum raptores & fæneratores dare solent, manducaret. Tantum autem ex spiritu timoris amorem conceperat paupertatis, quod etiam necessaria vix retinere volebat. Vnde quadam die fugere proposuit, vt inter ignotos ignota & despecta ostiatim mendicaret. Assumpto igitur secum sacculo in quo eleemosynas reponeret; & cypho paruo vnde aquam biberet, vel forte pulmentum si daretur ei, dum mendicaret, reciperet, veteribus pannis induta, vix multis amicorum suorum lachrymis tandem potuit retineri. Fecit ergo quod potuit. In tanto autem postea amore paupertatis permansit, vt aliquando mappam supra quam panem ponebat, vel linteamina secaret, partem sibi retinendo, partem pauperibus erogando. Non solum autem ex spiritu timoris diuitias contemnebat, sed paupertate spiritus in oculis suis modica erat. Ex abundanti autem humilitate quantum in ipsa erat semper latere appetebat. Vnde cum ex cordis iubilo & plenitudine gratiæ intra se occultari non posset, quandoque ad vicina rura vel dumeta fugiebat, vt humanos deuitans oculos secretum sibi & Deo in arca puræ conscientiæ reseruaret. Quandoque tamen precibus amicorum compulsa, vel à Domino ad aliquem specialiter missa, vel affectu compassionis vt consolaretur pusillanimes, incitata ex multis quæ sentiebat, pauca cum humilitate & verecundia referebat. Quot enim familiarium suorum in periculis præmuniuit? Quoties occultos malignorum spirituum laqueos amicis suis detexit? Quoties pusillanimes & in fide vacillantes diuinæ reuelationis miraculis corroborauit? Aliquo enim tempore dū quæreremus vtrum de laudibus humanis seu reuelationibus diuinis aliquam saltem titillationem vanæ gloriæ sentiret, respectu, inquit, veræ gloriæ quam desidero nil est; vel refutari potest omnis humana gloriatio. Ita omnem mundanam gloriam, omnemque humanæ laudis vanitatem præ dulcedine æternorum bonorum non solum nō admittebat, sed cum quadam cordis abominatione respuebat. Christi enim dulcedo totam eius mentem adeo vendicauerat, quod nil nisi Christus ei sapiebat.

Studium Paupertatis.

Quàm nihil de se senserit.

De pietate eius exemplum.

Cap. XXX.

NOn solum autem per spiritum timoris ab omni specie mala sibi cauebat, sed etiam spiritu pietatis ad omne bonum prona erat. Satagebat igitur pro posse sub omnia misericordiæ opera ex abundanti pietate adimplere, & super omnia infirmis assistere, & defunctorum obitui seu sepulturæ interesse cōsueuerat, vbi multa de arcanis cælestibus Domino reuelante frequentissime percepit. Quadam autem die cum quædam soror fratrum de Oegnies in extremis laboraret, illa cum esset in cellula sua, percepit multitudinem rugientium dæmonum circa lectum sororis infirmæ. Cumque iam pro ea fieret commendatio, quam putabant esse mortuam, tūc illa mansueta grauitatis & maturæ verecundiæ quasi oblita ad lectum ęgrotantis cucurrit, & immundis spiritibus se opponens, non solum eos precibus oppugnabat, sed etiam pallio suo tanquam muscas abigebat. Cum vero impij illi terribiliter resisterent, & tanquam suam sororis animam vendicare vellent, tunc illa amplius ferre non sustinens clamabat Christum suum, sanguinem Christi, quem pro animabus suis effudit; mortemque crucifixi incessanter inuocabat. Cum autem rugientes illi præparati ad escam multis calumnijs animam illam impeterent, ipsa tandem à Spiritusancto fiduciam concipiens (*nam vbi est spiritus Domini ibi libertas*) respondit: Domine pro hac anima fide-iubeo, licet enim peccauerit, peccata tamen sua confessa est. Quod si forte aliquid per negligentiam suam vel ignorantiam in eā remansit, licet loqui non possit, adhuc tamen contritionis tempus ei reliquisti. Fratres enim tantum vocem eius & gestus contra dæmones percipiebant, & Domino pro anima sororis suæ deuotas orationes effundebant. Tandem victis & confusis dæmonibus, & sanctis Angelis aduenientibus, illa Deo laudes reddens, ad se reuersa quieuit, resumptoque pallio quod in pugna proiecerat ad cellulam suam cum verecundia fugiens clauso ostio latuit. Non multum post tempus in festo apostolorū Petri & Pauli, cum pro anima deuotæ supplicaret, & de statu eius pro qua fideiusserat sollicita esset, ostendit ei beatus Petrus animam illam in pœnis purgatorij vehementer afflictam. Reuelauit autem ei beatus Petrus & pœnas & pœ-

Valde studiosa est operum misericordiæ.

2. Cor. 3.

Vide insignē charitatem.

harum

Patris cuiusdam in purgatorio positi

narum causas. Vehementer enim calore torquebatur, eo quod mundum & voluptates sæculi nimis ardenter amasset, & maxime quia filios suos, propriamque familiam nimis negligenter correxisset. Siti præterea miserabiliter anxiebatur, eo quod in vita sua nimis vacasset potationibus. Nuditatis etiam, eo quod superflua fuisset in vestibus, maximum sustinebat incommodum. Tunc pia Christi ancilla sicut tota pietatis visceribus affluebat, maxime circa illos qui in purgatorio torquebantur, non solum suis orationibus contenta est, sed multa etiam illi ab alijs orationum & missarum suffragia acquisiuit.

Iterum exemplum de eodem.

Cap. XXXI.

Visio huius Mariæ.

ALia enim vice cum religiosa quædam vidua quæ diu in sancta viduitate Deo seruierat, & filias suas in sancta virginitate sponso cælesti integras custodiebat, in extremis apud Vuillembroch iuxta Niuellam laboraret, vidit Beatam Virginem viduæ assistentem; quæ quasi quodam flabello euentando eam, feruorem caloris quo torquebatur misericorditer temperabat. Cum autem eius anima de corpore iam egredi vellet, turba dæmonum insidiantium nulla orationum instantia discedere voluit, donec clauiger æthereus *cum vexillo crucifixi* confusos illos eiecit. Cum autem vidua illa iam defuncta esset, vidit ancilla Christi Beatam Virginem cū multitudine cælestium puellarum psallentium, Deumque laudantium quasi in duos choros diuisarum. Cum autem sacerdos more debito exequias defunctæ persolueret, tunc summus sacerdos cum sanctorum multitudine officium, vt videbatur ei complebat, & mirabiliter ecclesiæ militanti ecclesia triumphans respondebat. Cum autem sepulturæ corpus traditū esset, vidit Christi ancilla animam eius, quæ nondum in hoc sæculo plenè purgata fuerat, in purgatorio, quod ei deerat, consummare. Nam maritus eius mercator fuerat, & quædam more mercatorum per fraudem acquisierat. Quosdam etiam de familia ducis Louaniæ in hospicio receperat, qui de iniuste acquisitis multa in domo sua expendebant. Et quia de huiusmodi nondum perfecte restitutionem fecerat, dicebat se adhuc in purgatorio detineri. Quod cū nunciatum est filiæ suæ virgini deuotæ Margaritæ de Vuillembroch, & eius sororibus, multas ei orationes acquisierunt, & pro posse restitutionem fecerunt. Vnde non multum post anima viduæ vitro purior, niue candidior, sole splendidior apparuit ancillæ Christi, cum iam ad æternas epulas gaudens, & gratias agens ascendere vellet inuitata, & quasi librum vitæ vt videbatur in manibus tenens summi magistri facta scholaris legebat.

Peccatum non dimittitur nisi ablatum restituatur.

Iterum de eodem.

Cap. XXXII.

CVm autem sanctus quidam & beatus senex, qui à pueritia sua in innocentia & virginitate perseuerauerat, iam morti propinquus scilicet Ioannes Duniacensis cognomine Hortulanus, qui omnia pro Christo reliquerat, & exemplo suo & admonitionibus sanctis multas animas Domino acquisierat, ipsa cum præsens ei infirmitate assisteret, vidit multitudinem angelorum seni assistentem & gaudentem. Sensit autem mirabilem suauitatis odorem: vnde præ gaudii immensitate non poterat se continere. Valde enim eum diligebat, & quasi pro patre eum habebat. Et tunc reuelatum est ei à Spiritu sancto, quod senex ille qui tantam potentiam dum vixerat in carne fecerat, tot etiam pro Christo opprobria & persecutiones patienter sustinuerat, tam iuste & timorate vixerat, tot etiam animas Christo lucratus fuerat, absque omni purgatorij molestia liber ad Dominum euolaret. Vnde ipsa quotiens ad sepulchrum eius, quod est apud Oegnies per transibat, semper humiliter inclinabat. Postea vero cum ipsa, in extrema infirmitate laboraret, anima sancti senis cum quodam alio amico suo defuncto, scilicet fratre Ricardo de Menezar capella causa visitationis & consolationis spiritualiter missa est ei à Domino. Ipsa autem Christi ancilla valde compatiēs erat, & super infirmos pia gestans viscera, circa quos aliquando noctes ducebat insomnes. Cum autem mater fratrum de Oegnies grauissima & longa infirmitate laboraret, & ipsa aliquando vt consolaretur eam, ei assisteret, illa vtpote anus ferè centenaria, & morti iam propinqua, grauissimum habebat anhelitum. Cum autem sancta mulier quadam nocte eius anhelitum sine magno dolore cordis ferre non posset, ipsa assistens ei prope quasi per violentiam à se extorquebat vt maneret. Cumque iam amplius ferre non valens ferè deficeret, respexit Dominus humilitatem ancillæ suę, & ei saporem quasi vini aromatici in os eius immisit, odoremque suauissimum quasi thuris accensi cum sapore illo ferè per tres dies sensit. Itaque nullius cibi sapor prædictum saporem aromaticum poterat expellere. Multis autem ægrotantibus non solum eius præsentia Dominus consolationem & patientiam conferebat, sed frequēter corporalem sanitatem eius meritis Dominus reddebat.

Ioannis Duniacensis viri sanctissimi obitus.

Maria huius erga ægrotos humanitas.

Iterum de eodem.

Cap. XXXIII.

SEd cur immoramur circa modica, cum adhuc restent magna & mirabilia? Licet enim pium sit corporum morbis subuenire, longo tamen & incomparabiliter maius est animarum sanitati curam impendere. Nullum enim sacrificium magis placet Deo quam zelus animarum. Ipsa autem semper læta, semper hilaris, semper in cordis iubilo permanebat, nisi quando periculum vel lapsus animarum mentem eius perturbauit. In hoc solo, vt eius pace loquar, modum non habebat, lugebat anxia, dolebat desolata, cibum non capiebat, somnum ab oculis suis abigebat, more parturientis plerunque clamabat. Quanto putas vulnerata est dolore, quādo cateruatim ruerent rugientes, & dentibus frendentes dæmones super sanctarum virginum congregatione in villula quæ dicitur Manni, vbi Deo deuote seruiebant? Ad vltimum vero, quando tanquam voti compotes impios & inuidos dæmones præ gaudio videret tripudiare pro sanctarum mulierum eiectione, tunc ipsa clamans & eiulans vix seipsam præ dolore poterat sustinere. Alia die vidit maximum iniquorum spirituum exercitum, qui quasi post prælium cruentati cum superbo & pomposo strepitu de vastatione ciuitatis Leodiensis reuertebantur, & adhuc maiora mala elato vultu comminabantur. Nec multo post venerunt nuncij apud Oegnies, qui ciuitatē Leodiensem destructam esse nunciauerunt, & ecclesias spoliatas, mulieres vi oppressas, ciues interfectos, vniuersaque ciuitatis bona hostes rapuisse referebant. Tunc forte apud Oegnies, præsens erat vir sanctus honestæ cōuersationis, & bonæ etiam apud malos opinionis, totiusque episcopatus lucerna, doctor & pater spiritualis, magister scilicet Ioannes de Niuella, qui cum rumores pessimos percepisset, mente consternatus incomparabiliter doluit, & maxime de sanctis virginibus, quas ipse per prædicationem & exemplum Domino acquisierat, ne forte vi oppressæ fuissent, sicut quidam mentiebantur paterna sollicitudine dubitabat. Non enim multum de temporalium amissione doluit, qui semper temporalia tanquam stercora reputauit, sed de ecclesiarum violatione & animarum destructione. Ancilla vero Christi auditis rumoribus imperturbata permanebat absque etiam timore sanctis Angelis eam confortantibus, & in terra pacem hominibus bonæ voluntatis nunciantibus. Magnam vero pacem & quietem circa domum de Oegnies sentiebat quasi in spiritu certificata, & de pace suorum, & de incorruptione prædictarum sanctarum virginum. Verumtamen videbatur ei quod terra tremeret, & quasi conquereretur quod pasceret homines, qui creatori suo tam immani scelere se opponerent.

Mire cruciatur periculis animarum.

Leodi vastatio.

Ioannes Niuellanus vir integerrimus.

Iterum

Iterum de eodem.

CAP. XXXIV.

ACcidit autem aliquando quod quidam Cistercięsis monachus tantum zelum innocentiæ & puritatis licet non secundum scientiam haberet, quod quasi ad statum primi parentis ex feruore spiritus peruenire nitebatur. Cumque diu labore plurimo se casso sese affligendo in abstinentia & vigiliis, in orationibus & lachrymis primum statum recuperare non valeret innocentiæ, primo cecidit in tædium & accidiam. Volebat enim cibaria sumere, sed nullam sensibilem delectationē dum manducaret sentire. Studebat autē primo sensualitatis motus non solum reprimere, sed pænitus extinguere. Studebat etiam sine aliquo veniali vitam suam in perfecta puritate custodire. Cùm autem dæmonio meridiano instigante aspiraret ad impossibile, nec ad id ad quod tendebat, posset aliquo modo quantumcunque laborando peruenire, tandem in foueam desperationis præ tristitia lapsus est, adeo quod in statu corruptionis, in quo erat, se nullo modo salutem adipisci speraret: vt pote qui venialia quibus in hac vita carere non possumus, mortalia reputabat. Vnde nec corpus Christi aliquando etiam in diebus illis, quibus institutum est in ordine volebat recipere. Cùm autem morbum eius animæ quidam pius & omnium bonorum amicus abbas cognouisset, ad ancillam Christi monachum fecit adduci. Cumque illa pro monacho lachrymosis suspiriis Domino supplicaret, mirum in modum dum ante missæ introitū monachus confiteor diceret, & alia instantius pro eo preces funderet, quasi nigri lapilli ad singula verba confessionis ex ore monachi cadere videbantur. Tunc illa percipiens in hoc visu quod obstinatio desperationis & nigredo tristitiæ & doloris monachum reliquissent, Domino gratias retulit, qui non vult mortem peccatorum, sed magis vt conuertantur & viuant. Monachus vero post missam quasi de longinqua regione ad se reuersus, corpus Christi recepit, & sumpta salutari medicina perfecte conualuit.

Monachi cuiusdam periculosa tentatio. Sub specie boni misere fallitur ille.

Precibus suis Christi ancilla eum liberat.

Ezec. 18.

De spiritu scientiæ & discretionis quem habuit.

CAP. XXXV.

QVoniam autem fugiendo mala per spiritum timoris, & faciendo bona per spiritum pietatis, necessaria est cautela & circumspectio discretionis, pater luminum, cuius vnctio docet nos de omnibus, spiritu sciētiæ filiam suam illuminauit, vt scilicet sciret quod & quemadmodum esset agendum vel vitandum, & omne sacrificium suum sale condiret. Mala enim sunt vicina bonis, & plerumque dum vitamus vnum vitium labimur in contrarium. Aliquando autem cum dulcius & suauius, quasi vnus spiritus facta cum Deo amoris glutino ei adhæreret, audito extraneorum aduentu, ne forte aliquem scandalizaret, à suaui illa contemplationis iucunditate amplexibus sponsi sui vim sibimet inferens, spiritum suum cum tanto labore auellebat, quod quandoque quasi ruptis visceribus sanguinem purum in magna quantitate euomebat vel conspuebat; malens hoc affligi martyrio, quam fratrum, & maxime peregrinorū pacem turbare. Quando tamen cum Spiritusancto reuelante aliquorum licet adhuc longe existentium prænouisset aduentum, ad rura vel ad propinqua nemora fugiens, vix per totum diem poteramus reperire latitantem. Quandoque propter aliquorum indigentium vtilitatem, nullo nisi Spiritusancto incitante cogebatur sōnum suum disrumpere. Vade, aiebat, quia non curiose sed causa necessitatis expectat te aliquis. Licet autem quantum ad proximos non solum bonos, sed etiam discolos mira discretione pacem custodiret, sibi tamen soli valde indiscreta seipsam nimis abiiciens, & supra modū affligens nobis aliquando videbatur. Ipsa tamen circa se tanto discretior erat, quanto nihil de se nisi à Spiritu sancto familiariter edocta, aliquid facere præsumebat. Non enim vnum diem sine cibi refectione præterire auderet, nisi se absorpta sensualitate supra se raptim certissimè cognosceret. Aliquando tamen vt pacem coassistentium conseruaret, in tali statu aliquid capere tentauit, & nihil pænitus capere potuit, sed præ dolore fere defecit. Vnde tantam postea prærogatiuam libertatis obtinuit, quod nemo iam audebat discutere cur ita facis. Cumque aliquanto tempore in hebdomada cibum sumeret, quia 6. feria manducabat, die dominica nihil pænitus manducādo. Similiter 5. feria à cibis pænitus abstinebat. Cumque nobis potius rationabile videretur, quod 6. feria quę dies est pęnitentiæ non manducaret, quinta autem feria vel die Dominica cibum sumeret, quia 6. feria dies penitentiæ & mortis Domini est, respondit mihi ipsa aliquādo, ad sensibilia non sine labore descendo, dum gaudium contemplationis interrumpo, cibum scilicet corporalem capiendo. Quinta autem feria quæ est dies Spiritussancti, & die Dominica propter gaudium resurrectionis spirituali refectioni contenta, æternisque epulis satiata, totum diem festiuum agō, dum nullo refectionis sensibilis vsu, oportet me ad inferiora descendere. Quo audito os vlterius contra ipsam non aperiens, silui.

Erga hospites & peregrinos aduenientes eius benignitas.

Iterum exemplum de eodem.

CAP. XXXVI.

ACcidit aliquando, quod causa visitandi aliquos sibi familiares, cum maneret apud Oegnies iuisset apud Vuillembroch, in reditu suo per medium Niuellæ transiens, reduxit post hæc ad memoriam peccata & abominationes, quæ in villa illa faciunt frequenter sæculares: tantamque indignationem concepit in corde suo, quod præ dolore cœpit clamare. Quæsitoque cultello ab ancilla sua cum extra villam esset, voluit cutem à pedibus suis resecare, eo quod loca trāsierat, in quibus creatorem suum miseri homines tot iniuriis prouocant, totque flagitijs exasperant. Cumque non solum in mente, sed quod mirabilius est, sensibiliter doleret in pedibus, in quibus loca prædicta calcauerat, vix tādem cum multotiens pedes ad terram collisisset potuit quiescere. Adeo autem prædicatores & fideles pastores animarum diligebat, quod pedes eorum post prędicationis laborē mira affectione constringens, etiam ipsis inuitis vel diu osculari oportebat, vel præ nimia anxietate cum se subtraherent clamabat. Multis autem lachrymosis suspiriis multisque orationibus & ieiunijs à Domino instantissime postulando obtinuit, vt meritum & officium prædicationis quod in se exercere non poterat, in aliqua alia persona Dominus ei recompensaret, & vt sibi Dominus pro magno munere vnum prædicatorem daret. Quo dato, licet per eum Dominus tanquam per instrumentum verba prædicationis emitteret, sanctæ mulieris precibus cor eius præparabat, virtutem corporis in laborem conferebat, verba ministrabat, gressus dirigebat, gratiam & fructum in auditoribus meritis ancillæ suæ præbebat. Nam pro ipso singulis diebus, dum esset in labore prædicandi Domino & beatæ virgini dicendo, aue Maria, centies supplicabat, sicut prædicante Hilario Martinus orabat.

M... ho... ca...

Erga con... qui affi... rit.

Iterum de eodem.

CAP. XXXVII.

ALiquando etiam cum esset in villa quadam, quæ dicitur Nitre iuxta Niuellam, & præsente ipsa puer quidam ad ostium Ecclesiæ catechizaretur, vidit immundum spiritum à paruulo cum magna confusione recedentem. Et cum ipsa puerum de sacro fonte leuaret aperti sunt oculi eius, viditque spiritum sanctum in animam pueri descendentem, sanctorumque angelorum

Not... ptism...

circa renatum infantem multitudinem. Frequenter autem dum sacerdos leuaret hostiam inter manus sacerdotis videbat pueri pulchri speciem, & cælestium spirituum cum lumine nō modico exercitum magnum descendentem. Quando vero post confectionem sacramēta sacerdos sumeret, ipsa videbat in spiritu Dominum in anima sacerdotis remanentem & eam mirabili claritate illustrantem. Vel si indigne sumeret videbat quod Domino cum indignatione recedente, anima miseri vacua & tenebrosa remaneret. Licet autem in ecclesia spiritus non esset, se in cellula velatis ex more oculis velo candido oraret, cum Christus in prolatione verborum sacrorum in altari descendebat, tunc ipsa mirabiliter immutata aduentum eius sentiebat. Quando vero vnctionis extremæ ipsa præsente infirmi sacramenta susciperent, ipsa cum sanctorum multitudine Christum præsentem sentiebat, qui infirmum misericorditer roborabat, dæmones expellebat, animam purgabat, & se quasi in lumine per totum corpus infirmis, dum diuersa eius membra vngerentur, transfundebat.

...m de Eucharistia. *...em de extrema vnctione.*

De spiritu fortitudinis qui in ea fuit.

CAP. XXXVIII.

ET quoniam parum prodest per spiritum timoris mala vitare, per spiritum pietatis bona agere, per spiritum scientię in omnibus discretionem habere, nisi per fortitudinem malis imminentibus resistamus, bona per patientiam conseruemus, per constantiam vsque in finem perseueremus, per longanimitatem vitæ æternæ præmium expectemus pater eius apertis thesauris suis quarto lapide pretioso, scilicet, fortitudine suam filiam exornauit, & contra omnia aduersa præmuniuit, vt nec aduersitatis impulsu frangeretur, nec prosperitatis blandimento eleuaretur. Aliquando autem cum præ dolore paralysis clamaret & pectus suum tundere cogeretur, quidam eius familiaris ei compatiens in loco quodam latebat, & pro ipsa Domino supplicabat. Tunc ipsa piis deuoti hominis supplicationibus infirmitatem suam in aliquo minui sentiens, vade, inquit ancillæ suæ, & dic homini illi vt cesset orare pro me, nam orationum eius medicina, disciplinæ meę, dum melius habeo, incurro detrimentum.

...on vult ...bi minui ...ralysis dolorem.

Cum autem vexaretur aliquo grauamine, quidam ex amicis eius occulte in corde dolebat de eius vexatione; tunc illa cordis illius secreta Domino reuelante cognoscēs misit ancillam suam ad illum dicens. Dic illi ne amplius doleat pro me. Plus enim grauabatur aliorum doloribus, quam suis infirmitatibus. Non solum autem per spiritum fortitudinis habebat potentiam resistendi aduersis, sed etiam omnibus carnalibus illecebris abstinēdi. Adeo quidem corpus suum iuuencula illa tympanistria quasi inter duo crucis ligna extendendo desiccauerat, quod nunquam per plures annos primos etiam libidinis motus contra se exurgere senserat. Ex quo tantam fiduciam etiam in homines habebat, quod omnes sibi similęs ex abundantia innocentiæ & pura simplicitate æstimabat. Vnde cum quidam familiaris eius amicus ex nimio spiritualis affectionis excessu, manum eius aliquādo stringeret, licet casto animo nil culpæ cogitaret, sensit tamen tanquam homo ex illa nimia vicinitate primos motus sibi insurgere. Cumque illa prorsus hoc ignoraret, audiuit voce ab excelso, scilicet: *Noli me tangere*, nec tamen intellexit quid significaret. Deus enim mitis & nostris infirmitatibus compatiens, noluit illum coram sancta muliere verecundia confundere, volebat autem tanquam zelotes amicæ suæ castitatem custodire, & illum propter imminentia pericula castigare. Vnde cum illa diceret ei: Audiui nunc quandam vocem, sed quid significet, prorsus ignoro, scilicet, *noli me tangere*. Ille autem quid esset intelligens, & sibi de cætero diligentius cauit, & Domino qui eius infirmitatem detegere noluit, gratias agens recessit.

...b illecebris ...arnis quātū ...bstinuerit.

De spiritu consilij quem habuit.

CAP. XXXIX.

PEr spiritum autem consilij nihil præcipitanter, nihil inordinate agens, sed omnia diligenter & prouide, & cum deliberatione faciens, licet familiari Spiritussancti consilio interius vteretur, licet diuinis scripturis sufficienter instrueretur, præ nimia tamen humilitatis abūdantia ne sapiens in oculis suis videretur, aliorum consiliis propriæ voluntati abrenunciando, seipsam libenter & deuote subijcere non dedignabatur. Multi tamen de familiaribus amicis eius, qui diuinam eius prudentiam frequenter experti erant, sine eius consilio nihil magnū facere audebant. Quod enim humana ratione scire non poterat, præmissa oratione diuinitus inspirata sciebat. Vnde cum quidam amicus eius, qui mediocritate sua contentus, tanto securius, quanto ab oculis hominum abstractus, & à pompa sæculari remotus, Deo in humilitate seruiret, à quodam nobili inquireretur, vt magister eius esset ei equos & vestes, & alia multa bona copiose prouideret, mulierem sanctam consuluit quid sibi agendum esset. Illa vero sicut nihil vnquam de se præsumebat, oratione præmissa, postquam ab arcanis diuinorum consiliorum thalamis reuersa est, respondit. Vidi vobis in hoc facto nigrum equum præparari, qui versus infernum hinniebat, & dęmonum exercitus applaudebat. Manete igitur secundum meum consilium in vocatione, qua vocati estis à Domino, ne per ambitionem, vel sæculi pompam detis occasionem diabolo.

A nobilium seruitio abstinendum.

Iterum de eodem.

CAP. XL.

CVm vero verbum Dei licet indignus laicis & simplicibus prædicare inciperem, & necdum exercitium seu consuetudinem faciendi sermonem ad populum haberem, semper mihi metuens ne sermone imperfecto deficerem, multa mihi vndecunque colligebam. Multis vero congregatis quicquid in mente habebam in medium proferre volebam. Totum enim spiritum suum profert stultus, sapiens vero reseruat in posterum. Cumque tanta prodigalitate memetipsum confunderem ad me post sermonem reuertens quasi quoddam mentis tædium in eo quod inordinate & incomposite multa mihi dixisse videbar, incurrebam. Cumque huiusmodi tristitia aliquando Christi ancilla me depressum aspiceret, ego præ verecundia causam reuelare recusabam, & quod miserabilius erat, cum aliquis tanquam bene & subtiliter dixisse me libenter auscultantem, sicut mos est, post sermonem commendaret in hoc aliquam consolationem recipiebā. Erubesco turpitudinem meam publicare, sed laudem sanctæ mulieris non ausus sum abscondere. Quoniam cum aliquando prædictæ tristitiæ nubilo me confusum & tanquam confusibilem operarium ad se vocaret, triplex vulnus tentationum, quibus in abscondito sauciatus eram, mihi mirabiliter aperuit. Vidi, inquit, quasi similitudinem hominis nebulosi superfluitate capillorum cooperti. Quædā autem meretrix subornata quasi quibusdam radiis splendida eum blande intuendo circumibat. Facto autem pluries circulo vnum de radijs suis versus eum projiciens partem tenebrarum effugabat. Ad hanc autem eius parabolam triplici morbo me laborantem statim certissime deprehendi, capillata enim superfluitas mihi tristiciam generabat: meretrix vero subornata, idest, elatio radijs adulationis mirabile mihi solatium conferebat.

Obserua modestiam authoris. *Visio Mariæ qua authoris medicinā facit.*

De

De spiritu intellectus eius.

CAP. XLI.

HIs igitur ornata monilibus filia Hierusalem, his prædictis Spiritussancti donis illustrata, corde purificato per spiritum intellectus in cælestibus conuersabatur. Relegatis enim à se formis sensibilibus, vniformes & inuariabiles super cælestium species quanto summo simplici & inuariabili maiestati magis accedebat, tanto in eius animo purius resultabat. Cumque subtilis & attenuatus spiritus eius incendio pij amoris contrematus, tanquam virgula fumi ex aromatibus super cælestia penetraret, & quasi per quosdam gradus in religione viuorum perambulans, per vicos & plateas quærebat quem diligebat; nunc sanctarum virginum lilijs delectata, nūc sanctorum martyrum rosis odoriferis recreata, aliquando à sanctorum Apostolorum senatu venerabiliter recepta, quandoque cætibus Angelorum sociata, cum per omnes gradus ascendisset, cum per omnia Paradisi loca animo lætanti perambulasset, paululum cum omnia pertransisset, inueniebat quem ardenter eius anima desiderabat, ibi demum perfecte quiescebat. Cum autem librū vitæ vicinius inspiceret, multa per spiritum intellectus in eo percipiebat, quæ tandē ad se reuersa prophetico spiritu prænunciabat. Vnde tribus annis antequam homines signarentur contra hereticos prouinciales, dixit, quod viderit cruces super hominum multitudinem de cælo copioso descendentes. Cum autem sancti Christi martyres qui zelo crucifixi Christi à longinquis partibus vt Christi dedecus vindicarent, deuenissent ad locum qui dicitur *mons gaudij*, ibidem ab inimicis Christi interfecti sūt. Ipsaque licet per tanta terrarum spacia remota esset, vidit sanctos Angelos congratulantes, & interfectorum animas absque aliquo purgatorio ad superna gaudia deferentes. Vnde tantum huius peregrinationis recepit ardorem, quod retineri non posset si sine proximorū scandalo aliquo modo pergere valeret. Cumque quasi ridendo quæreremus ab ea quicquid illic si peruenisset faceret, saltem aiebat illa, dominum meum honorarem, nomen eius confitendo, illic scilicet, vbi impij abnegauerūt eum blasphemando.

Eius diuturna contemplationes rerum diuinarum.

In spiritu procul vidit cædem christianorum.

Iterum de eodem exemplo.

CAP. XLII.

CVm quidam familiaris noster & amicus domus nostræ apud Oegnies moreretur, vidit illa multitudinē dæmonū quasi rugientium, præparatorū ad escā. Cumque ipsa dæmones increparet, & vt recederent à Christi ministerio, qui crucis vexillo munitus erat præciperet illis, multa ei crimina malitiose imponebant, & quod in veritate nō processisset, obiiciebant. Cūque illa domino pro infirmo supplicaret, vidit quandam crucem lucidam super ipsum descendērē, eumque vndique protegentem. Et licet homo ille morte præuentus peregrinationē suā non perfecisset, magna pars purgatorij eidē cruce signato dimissa est, eo quod voluntatē haberet, & nō stetit per eū, sicut sanctæ mulieri Dominus reuelauit.

Visio eius.

In nocte autē tertiæ feriæ, quæ est ante caput ieiunij, quando scilicet solent homines commessationibus vacare, vidit aliquos dæmones à quadam muliere religiosa tristes & confusos reuertentes, qui quidē eam grauiter tentationibus impugnauerant, sed domino succurrēte nequaquam præualuerant. Cum autē post hoc à muliere quæreret quomodo ei fuerat: Ego inquit illa, vehementer fui grauatā, sed illa hora per Dei gratiam fui liberata, & cognouit quod illo tempore vidit dæmones confusos recessisse. Quidam autem Sacerdos aliquando præsente ea missam celebrabat: & quia pro Sacerdote illo frequenter Deo supplicauerat, proposuit ille cū non haberet maius aliquid quod ei tribueret, ne ingratus videretur, quod pro illa missam istam celebraret. Cumque Sacerdos missam finisset, ait illa Sacerdoti, Missa ista mea fuit, hodie enim filiū patri pro me obtulistis. Cūque ille miraretur & quæreret, quomodo hoc cognouisset, nam solus Deus nouit cogitationes hominum. Ego, inquit illa, vidi columbam pulcherrimam super caput vestrū in altari descendentem, quæ quasi volitando alas suas ad me extēdebat, & cognoui in spiritu, quod spiritussanctus missam illam ad me transferebat. Cum autem Sacerdotes missas digne & deuote celebrarent, videbat sanctos Angelos gaudentes, & Sacerdotibus cum magna hilaritate cooperantes, & eosdem Sacerdotes vultu benigno intuebantur, eosque deuotissimē venerabantur. Væ igitur Sacerdotibus miseris; Iudæ proditoris sociis, qui Christum quantum in se est iterum crucifigunt, & sanguinem testamenti pollutū ducunt, qui manibus pollutis, oculis impudicis, ore venenato, corde impuro; dum ad reuerendum sacramentum irreuerenter accedunt, Angelos sanctos assistentes offendunt, & de salutari medicina sibi mortem miserabiliter acquirunt.

Nouit occultas cogitationes.

Timeant hoc impuri sacerdotes.

De spiritu sapientiæ eiusdem.

CAP. XLIII.

MEllifluo sapientiæ dono cor eius medullitus afficiebatur, verba dulcorabantur, & omnia eius opera suauitate spiritualis vnctionis impinguabatur. Mitis corde, dulcis ore, suauis opere, ebria charitate. Aliquādo cum in lecto suo per tres dies iacuisset, & cū sponso suauiter quieuisset, præ nimiæ iucunditatis dulcedine dies illi adeo furtiuē labebantur, quod vix per vnum momentum sibi iacuisse videbatur. Mirabili affectionum varietate Deum aliquando esuriebat: quandoque vero eū sitiebat, quantoque enim Dominum plus sentiebat, tanto magis desiderium crescebat. Anxiebatur, clamabat vt remaneret, supplicabat ei vt non recederet, quasi inter brachia amplexando stringebat, atque vt se amplius ei ostenderet cum lachrymis obsecrabat. Aliquando autē per tres dies vel plures vt sibi videbatur, eundem quasi paruulum inter vbera commorantem stringebat, & se se vt non videretur ab aliis occultabat. Aliquādo enim cū eo tanquā cū puero osculando ludebat. Aliquando tanquā agnum mansuetum iuxta gremiū: quandoque quasi colūba ad solatium filiæ suæ pius filius virginis se ostendebat. Quandoque quasi aries stellam lucidam habēs in fronte circuiens ecclesiam, fideles suos vt ei videbatur visitabat. In diuersis autē solemnitatibus Deus quasi cōfiguratus solemnitati suæ se ei ostendebat. Nam in Natiuitate apparebat ei quasi puer vbera matris virginis lactans, vel in cunabulis vagiens, & tunc ad eum afficiebatur tanquā ad paruulum secundum ostensiones varias, habens varias affectiones, & ita singulis annis renouabantur festiuitates. In festo autem Purificationis videbat beatam virginem filium suum in templo offerentem, & Symeonem inter vlnas recipientem. Et in hac visione non minus exultabat præ gaudio, quam si præsens fuisset, quando hoc accidit in templo. In hac autem festiuitate cum cereus eius diu extinctus fuisset in processione, subito lumen claritatis clarissimum Deo accendente recepit. In passione autem Dominus ei aliquando in cruce apparebat sed raro, quia vix sustinere poterat.

Miræ consolationes diuinæ.

Iterum de eodem.

CAP. XLIV.

CVm autem appropinquaret aliqua magna solemnitas, quandoque 8. diebus ante gaudiū sentiebat. Et ita secundū anni totius cursum varijs modis mutabatur & mirabiliter afficiebatur. Quādo autē alicuius sancti dies festus imminebat, sanctus ille festū suum enunciabat. In die enim suo ad eā veniens cum sociorū cælestium multitudine eam visitabat, ita quod cum sancto illo per totum diem spiritus eius cū gaudio quiesceret. Ex familiari autem & frequenti collocutione sanctorū

sicut aliquis vnum de vicinis nostris ab alio scit distinguere, ita vnum sanctum vel Angelū ab alio distinguebat. Quandoque etiam sanctus aliquis in partibus istis prorsus incognitus, festum suum quod in remotis partibus fiebat, vt in eius solemnitate gauderet ei nunciabat. Nullo quoque nunciante distinguebat palato cordis dies festos à non festis, eo quod dulcius ei sapiebant dies solemnes, quam simplices. Celebrabat enim dies festos in animo scriptos & impressos in corde suo tanquam in martyrologio. Vnde cum esset aliquando in ecclesia sanctæ Gertrudis in villa, quæ dicitur Laulos, & quoddam festum sanctæ virginis Gertrudis in crastino esse deberet, & Sacerdos eiusdem villæ festum illud non aduerteret, ipsa in animo suo sentiens solemnitatem imminere, non iam se poterat continere. Cumque Sacerdos non compareret vel alius qui campanas sicut fieri solet in festorum dierum vesperis præcedentibus pulsaret, ipsa de loco suo surrexit, & campanas prout potuit pulsare cæpit. Quo audito sacerdos admirans, & ad ecclesiam currens, cur, inquit, tanquam sit festum pulsatis, cum nō habeamus in consuetudine, cum non sit festum hac hora pulsare. Tunc ista verecundia & pauida ait. Ignoscite mihi, inquit, Domine. magnum enim festum, sed nescio cuius est in hac nocte. Iā enim hāc ecclesiā sentio gaudio esse repletā. Tūc Sacerdos aperto Calendario reperit, quod in die crastina deberet esse festū sāctæ Gertrudis.

Iterum exempla de eodem.

Cap. XLV.

Tot autem & tantas habebat consolationes à Domino, quod licet nullis exterioribus sicut fit quādoque ad recreationem intenta esset, semper in vno loco absque alicuius consortio sine accidia vel tædio sedere posset. Aliquādo enim dum esset in cellula sua, audiuit vocem dulcissimam Domini dicentis: *Hæc est filia mea dilecta, in quam plurimum delector.* Quando autem extra se rapiebatur, videbatur ei quod caput suum teneret super genua Christi glorificati. Aliquando etiam nunciante aliquo Angelorum salutabatur ab aliquo supernorum ciuium cum oraret ante altare sancti Nicolai; aliquando videbatur ei quod de reliquiis eius lac flueret. Videbat autem ab imagine Crucifixi aliquando quosdā radios exeuntes & ad eam pertingentes, & quasi vsque ad cor eius penetrantes. In quibus omnibus valde delectabatur, & miro modo spiritus eius in talibus confortabatur. Apparuit ei aliquando beatus Bernardus Cisterciensis ordinis pater & lucerna, quasi alatus, & alas suas circa eam expandebat. Cumque ipsa diu cum eo in cācello sedisset ecclesiæ, & illa etiam cuiusmodi essent hæ alæ quæreret, respondit, quod ipse velut aquila sublimi volatu subtilia & sublimia diuinæ scripturæ attigerat, & multa de arcanis cœlestibus ei Dominus reserauerat. Cum autem ipsa in magna veneratione & speciali amore diligeret sanctum Ioannem Euangelistam, accidit quod Sacerdoti cuidam cum magnis lachrymis & gemitibus venialia modicum confiteretur. Cumque Sacerdos ille quæreret, cur ita lachrymis afflueret, nequeo, inquit, lacrymas reprimere. Videbat enim aquilam quādam super pectus suum, quæ quasi in frontem figebat rostrum in eius pectore, & magnis clamoribus aera replebat, & intellexit in spiritu, quod lachrymas eius & gemitum Beatus Ioannes deferebat Domino. Aliquando etiam vidit quendam Sacerdotem cū lachrymis deuote celebrantem, visumque est ei, quod columba quædam super humerum sacerdotis descenderet, & quod fons clarissimus de eius humero scaturiret. Aliquādo autem virginis filium quasi puerum cum maxima claritate circa pixidem, in qua corpus Christi reponitur videbat. Cumque quæreremus cuiusmodi esset claritas; respondit. Quod quantum lumen Solis lumen candelæ excedit, tantum vel amplius claritas illa claritatem Solis excedebat.

Adhuc de eodem.

Cap. XLVI.

Quando autem aliquæ reliquiæ ad ecclesiam nostrā deferebantur, ipsa in spiritu præsentiebat, reliquiarum aduentum, & tota nocte cum sanctis reliquiis exultabat, Christumque gaudentem & alias reliquias quasi cum exultatione & veneratione nouas reliquias suscipiētes videbat. Vtrum autem essent veræ reliquiæ eius spiritus mirabiliter percipiebat. De modica quidem cruce quæ est in ecclesia de Oegnies, in qua de ligno sanctæ crucis habetur, luminosum valde quasi claritatis cœlestis radium exire videbat.

Quidam autem familiaris noster & domus nostrę amicus inter alias reliquias quas habebat reppertit os cuiusdam sancti sine literis. Cuius autem essent reliquiæ ignorabat. Cumque ad eā vt certificaretur attulisset reliquias, ipsa in spiritu virtutē reliquiarū percepit. Cumque oraret vt Deus cuius essent sibi ostenderet, apparuit ei quidam sanctus magni meriti & præclarus. Interrogabat autem eum sancta mulier, tu quis es? Ille vero se nō nominauit, sed quatuor literas ante mentis eius oculos descripsit. Cūque illa literas memoriter retineret, sed quid significarent nesciret, vocato ad se clerico literas ei dixit scilicet a. i. o. l. & quid significarent quæsiuit. Ille vero colliterans & subiūgēs quod A, i, o, l, significarent, respondit. Tunc illa manifeste cognouit quod beati Aigolphi, qui apud Priminū in magno honore habetur essent prædictę reliquię. Cū autem præ desiderio æternæ fruitionis, præ amore diuinæ visionis, pro dilatione optatæ beatitudinis æternæ in hoc exilio langueret, vnicum tamen & summum ei erat remedium & singulare solatiū manna panis cælestis donec veniret ad terrā promissionis. Iā enim in hoc sæculo per experiētiā didicerat quod ait Dominus in euangelio: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat*, inquit, *carnem meā, & bibit sanguinē meū habet vitā æternā.* Nec erat ei durus hic sermo sicut Iudęis sed suauis. Quippe quæ omnem delectationem & omnem saporis suauitatem in eius perceptione interius in animo & etiam in ore eius mellifluo sentiebat. Cumque amplius sanguinem viuificum sitiendo facere non poterat, aliquando post missarum solemnia, vt saltem calicē nudum super altare diu posset inspicere exigebat. Ioan. 6.

De transitu eius à loco Vuillembroch apud Oegnies.

Cap. XLVII.

Cumque multo tempore iam apud sæpe dictum locū, qui Vuillēbroch nuncupatur, seipsam Domino immolasset, ex vicinitate proximæ villæ, quæ Niuella dicitur frequentiam hominū ad eā ex deuotione concurrentium, quæ soli Deo vacare cupiebat, non iam sustinere poterat. Cumque multotiēs multisque precibus Domino supplicasset, vt locum proposito suo idoneum, & personas quæ desiderio suo secundum Deum humiliter condescenderent, ancillę suæ prouideret, ostensus est ei locus in spiritu de Oegnies, quem nunquam prius viderat. de quo etiam ex nouitate & paupertate domus vix inter homines aliqua mentio tunc erat; tunc illa duce Domino ad locum sibi destinatum iter arripiens, cū adhuc aliquanto spacio remota esset, beatus Nicolaus eiusdem loci Patronus cū magna exultatione ei obuiam venit, eaque ad ecclesiam suam deduxit. Eoque quo venit die fratres de Oegnies magnū festum faciebant de eius translatione. Cum autem primo ad locum illum venisset, miro modo & loci dispositionē & fratres eiusdē domus sicut ei Deus prius ostēderat agnouit, & quod festū sancti Nicolai esset percepit, & quod in eodem loco diem extremū clauderet prædixit. Locum etiam in ecclesia vbi defuncta sepulchrum habere deberet mihi postea

Margin notes: Ignota sanctitas ... Festiuitas imminentes sentit intra se. Multas diuinitus consolationes recipit. Sanctus Bernardus apparet. In spiritu vidit locum ipsi incognitum.

Futurà quædã prædicit.

postea secreto ostendit, quod rei postea exitus comprobauit. Postquam autem de terra & de cognatione sua exiuit, Domino scilicet præcipiente, postquam sub vmbra illius quem desiderauerat sedit, tanto suauius, quanto secretius, quanta illi Dominus bona in loco illo fecit. Quotiens copiosius solito sanctorum Angelorum solatio eam visitauit, quotiens cum matre Domini familiares collocutiones habuit, quotiens præsentialiter ipse Dominus ei apparuit, non mente concipere nedum sermone explicare queam. Cum autem annus vltimus, quem Dominus illi promiserat immineret, quem etiam ipsa præ gaudio cælare non poterat (nam sex annis ante magistro Guidoni de Niuella eum prædixerat) suspirabat, clamabat, quasi dilationis impatiens dum Dominum amplexaretur. Nolo, inquit Domine, vt sine me recedas, non hic amplius morari desidero, ire domum volo. Et mirum in modum dum sic extra se rapta vehementi desiderio anxiaretur ex cordis plenitudine ferè tota disrumpi videbatur in corpore. Cumque ad se reuerteretur super pedes suos post longo tempore stare non poterat. Ex feruore autem spiritus dũ extra se clamans traheretur, quasi ignea in vultu videbatur. Et quod mirabilius est, dum esset in illo mentis excessu, irreuerberatis oculorum radiis rotam Solis materialis valebat intueri.

Qualiter obitum suum magistro Iacobo prædixit, & exultationibus vocis præuenit.

Cap. XLVIII.

Prædicit obitum suũ.

IN anno autem in quo transijt ad Dominum, cum ego ex officio mihi à legato Domini Papæ iniũcto ad prædicandũ & signandum, quos dominus inspiraret, cõtra hæreticos me præpararẽ, dixit mihi dissolutionem sui corporis imminere. Et quia quando reuerterer nesciebã, testamentũ suum facere festinabat, relinquens mihi corrigiam qua cincta erat, & sudarium lineum cum quo lachrymas extergebat, & quædam alia modica auro & argento mihi chariora. Cum autem immineret & appropinquaret tempus ægritudinis optatæ à festo annunciationis beatæ virginis vsque ad festum beati Ioannis Baptistæ, triũ mensium spatio non enim nisi vndecies & in modica quantitate cibum corporalẽ sumpsit: gaudens semper, & diem nuptialem cum exultatione expectans. Iam enim tempus promissum prope erat, quod multis lachrymis præuenerat, multis gemitibus & suspiriis postulauerat. Et ecce factus est repente de cælo sonus, & vox turturis audita est in Ecclesia nostra. Incepit enim alta voce & clara cantare, nec cessauit spatio trium dierũ & noctiũ, Deum laudare, & gratias agere dulcissimam cantilenam de Deo, de sanctis Angelis, de beata virgine, & de sanctis aliis, de amicis suis, de diuinis scripturis rithmice & dulci modulatione cõtexere. Vnus autẽ de Seraphin (vt videbatur sibi) alas suas supra pectus eius expandebat. Quo ministrante & dulciter assistente inspirabatur ei carmen absque omni difficultate. Vocem exultationis & consonantiam modulationis tantum homines audiebant: Clausis enim ostiis & omnibus exclusis Prior noster & ancilla sanctæ mulieris in ipsa ecclesia remanserant. Et hi multa de arcanis cælestibus quæ illa dicebat intelligere non poterant. Quædam autem intellexerunt, sed pauca proh dolor retinere potuerunt. Dicebat autem inter multa alia quod à lumine sanctæ trinitatis sancti Angeli intelligentiam haberent, à lumine corporis Christi glorificati, in sanctis animabus fructum haberent & exultationem; beatam etiam virginem iam in corpore glorificatam constanter asserebat, & quod corpora sanctorum qui in passione Christi surrexerunt, nunquam postea in puluerem reuersa sunt. Dixit etiam & inde valde gauisa est, quod spiritussanctus in proximo ecclesiã visitaret & copiosius solito per vniuersam ecclesiã operatores sanctos ad fructũ animarum mitteret, & mundum ex maxima parte illuminaret. Dixit etiam cum de beato Stephano prothomartyre caneret, quem rosa-

Decantu eius ante ægritudinem.

Viderem admirandã in feminã.

riũ Paradisi appellabat, quod dũ oraret in morte, dominus sanctum Paulum dedit ei in munere. Cumque beatus Paulus martyrio cõsecratus spiritum in morte emitteret, beatus Stephanus præsens fuit, & beati Pauli spiritum Domino obtulit, dicens. *Hoc magnũ & singulare munus mihi dedisti, & ego cum fructu multiplici illud reddo tibi*

De vltima eius ægritudine, & qualiter in ea se habuit.

Cap. XLIX.

ELapsis autem tribus iubilationis diebus, lectũ suum in ecclesia coram altari fecit præparari, & ad se reuersa coram fratribus dixit: Præcesserunt lamentationes dum lugerem pro peccatis, præcessit carmen dum exultarem & iubilarem pro æternis: Ecce nunc sequitur væ infirmitatis & mortis, nunquam enim de cætero manducabo. In hac infirmitate grauiter exterius laborabat, sed suauiter interius quiescebat. Sancti enim qui frequẽter ei in statu sanitatis astiterant, frequentius in infirmitate eam visitabant. Christus enim frequenter ei apparens, & quasi vultu compatientis eam respiciens, & Mater eiusdem Christi ei ferè semper assistens, quasi insensibilem ei reddebant infirmitatis dolorem. Angeli etiam sancti assistebant ei, & deuote ministrabant. Vnde cum quadam nocte sitiret, & iam per se surgere vel incedere præ nimia debilitate non posset, duobus sanctis Angelis eam sustinentibus, & ad locum ducentibus vbi reposita erat aqua & reducentibus bibit, & ad lectum suum absque alio labore redijt. Cum verò, beata virgine præmonente, extremam reciperet vnctionem, omnes præsentialiter affuerũt apostoli. Beatus autem Petrus ei claues ostendebat, & quod cœli ianuã ei aperiret, promittebat; Christus autem signũ sanctæ crucis victoriæ suæ vexillũ pedibus eius affixit. Cumque in diuersis partibus vngeretur, in susceptione sacramenti, operationem spiritussancti cum maxima mẽtis illuminatione sentiebat. Quidam autẽ de amicis & notis eius, qui dudũ mortui erant, ad consolationem missi sunt ad eam. Quidam etiam petiturus auxilium ab ancilla Christi in infirmitate illa apparuit ei, qui maximo cruciatu in Purgatorio torquebatur. Cũ autẽ causa visitandi eam sanctus Tolosanæ sedis Episcopus aliquando deuenisset, maximam ex episcopi præsentia consolationẽ & corporis fortitudinem ad tempus recepit. Beata autẽ virgo eam quasi in aere contra sanctum Episcopum (vt sibi videbatur) leuauit. Cumque idem episcopus in eadem ecclesia altari beatæ virginis consecrato missarum solemnia celebraret, vidit in perceptione sacramenti quasi columbã candidam, quæ sancto episcopo in ore ponebat eucharistiam, maximãque claritatem in eum interius transfundentem, & eius animam illustrantem, Domino ostendente, cognouit. Cũ autem in infirmitate nihil penitus manducare posset, nec etiam panis modici odorem sustinere valeret, de facili tamen corpus Christi sumebat. Quod statim quasi liquescens in animam eius transiens, non solum animum confortabat, sed & corporalem infirmitatem absq; mora alleuiabat. Accidit autem in sua infirmitate, dum corpus Christi reciperet, quod facies eius quasi quibusdam radijs luminis resplenderet. Cumque tentaremus aliquãdo vtrum eucharistiam non consecratam posset sumere, statim odorem panis abhorruit. Cum vero modica pars dentes eius attigisset, cœpit clamare, conspuere, & quasi pectus eius rumperetur anhelare, & singultus cum ingenti anxietate mittere. Cũque præ dolore diu clamasset, & multotiens os eius aqua abluisset, translacta magna parte noctis vix potuit quiescere.

Iterum de eodem.

Cap. L.

SEmper autem quantumcumque debilis esset, quantumcumque euacuato & exinanito corpore, vtpote quæ 53. diebus nihil penitus ante mortem manducauit, tamẽ lumen Solis sustinuit, & nunquam contra claritatẽ

lucis oculos clausit: & quod mirabilius est, cum iuxta & quasi ad aures eius in ecclesia alta voce cantaremus, dum campanas diu & fortiter pulsaremus. Cum etiam quoddam altare vt consecraretur ab episcopo Tholosano cū multis cæmentarijs percutientibus cum malleis & martellis iuxta eam erigeremus, nunquam aliquo tumultu grauari poterat, quem ad Deum & ad eius ecclesiā pertinere sciebat. Nam & ipsa cum ei compateremur, asserebat, quia sonus ille caput eius non lædebat nec cerebrum percutiebat, sed statim eum in anima cum magna suauitate recipiebat. Quædam autem alicui nostrū dixit, quæ post mortem eius debebant accidere, sicut spiritu sancto reuelante & promittente cognouit. Quæ ita propter scandalum infirmorum subiunximus, quod vt cum euenerint de facili ex scriptura possint perpendi. Interim vero sermones signauimus & librum clausimus quia forte transibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Cum autem appropinquaret hora eius, ostendit Dominus filiæ suæ portionem hæreditatis eius inter fratres, viditque locum in cælestibus sibi à Domino præparatum, vidit & gauisa est. Quinta autem feria ante diem transitus eius, cū essemus præsentes, & assisteremus ei in vespere, nobis loqui non voluit, nec oculos suos ad nos cōuertit, sed fixis immobiliter in cælum oculis (iacebat enim extra cellulam sub aere) cepitque eius vultus quasi quadam serenitate clarescere. Tūc ipsa diutissime quasi præ gaudio subridens, cæpit nescio quid submissa voce cantare. Non enim iam poterat vocem exaltare. Cū autem magis appropinquassem, & diligētius auscultassem, non nisi modicum de cantilena eius potui intelligere, hoc scilicet: Quod pulcher es Rex noster Domine. Cūque diu in tanto permansisset gaudio, cantando, ridendo, & manibus aliquando plaudendo, tandem ad se reuersa quasi de nouo ad sensum infirmitatis, quam prius non sentiebat, cæpit modicum gemere. Cumque ab ea quid vidisset quæreremus, non nisi modicum voluit vel potuit nobis loqui. *Mirabilia*, inquit, *dicerem si auderem*. Die vero dominico apparuit ei Sathan quasi insidiando calcaneo eius, & multum eam vexauit. Nam aliquantulum cæpit pauere, & etiam à circūstantibus auxilium petere. Ipsa vero in Domino fiduciā resumens, & caput draconis fortiter conterens, & se signo crucis muniens, *vade*, inquit, *retro sanies & turpitudo*. Quo recedente cæpit iterum cantare Alleluia, & Domino gratias agere.

Videt Maria locum sibi in cælis præparatum.

Migratura e vita infestatur est Sathan, sed ab ea viriliter profligatur.

De fœlici eius transitu.

Cap. LI.

Circa illam horam, qua Dominus emisit spiritum in cruce scilicet circa horam nonam, ipsa quoque ad Dominum migrauit; nunquam vultus hilaritatem vel exultantis faciem aliquo mortis dolore mutans. Nec memini quod etiam in sanitate maiorem vultus habuerit serenitatem, maioremque alacritatis prętenderit speciem. Cum autem in morte lauaretur eius sacrum corpusculum, inuēta est ita attenuata & ieiuniis infirmitateque confecta, quod dorsi eius spina ventri eius contigua erat, & quasi sub tenui panno lineo sub ventris eius pellicula ossa dorsi eius apparebant. Post mortem etiā quos dilexerat in vita non deseruit, sed ad aliquos rediens; sāctas etiam & probatæ vitæ mulieres frequēter alloquēs, amicos suos & docuit in agendis, & præmuniuit in periculis etiam secretis signis omnem dubitationem à cordibus eorum remouens. Aliquibus etiam amicorū suorum precibus suis impetrauit à Domino & sapientiæ splendorem & charitatis feruorem. Vnde quidam sanctus Cisterciensis monachus vidit in somnis post transitum Christi ancillæ, quod calix aureus ab ore eius exibat, quo quibusdam amicis suis potum dabat. Retulit etiā mihi quidam alius quod in somnis vidisset corpus eius quasi in splendissimū lapidem pretiosum permutatū.

Fœlicissime migrat ad dominum.

Corpus eius mire ieiunijs exesum & attenuatum.

Anno itaque (vt dictum est) incarnati verbi M. 213. kal. Iulij scilicet in vigilia sancti Ioannis Baptistæ circa horam nonam, die dominica illa pretiosa Christi margarita 36. ætatis suæ anno ad regni æterni delata est palatium.

Moritur anno 1213.

De victoria Ludouici iuuenis in Pictauia.

Cap. LII.

Anno Domini M.ccxiiij. Ioannis Rex Angliæ vrbem Andegauensem quam occupauerat, muro ex vtraque parte vsque Medianem circumuallare cæpit, etiam arridente fortuna cum in breui supradicta municipia obtinuisset. Aquitanorum & Pictauorum auxilio se posse de facili residuum terræ recuperare præsumens castrum, quod rupes Monachi dicitur à Guillelmo de rupibus Andegauis Senescallo ob tuitionem itineris de nouo ædificatum obsedit. Erectis itaque petrariis & cæteris machinis bellicis, cæpit castrum fortiter expugnare & obsessi non minus strenue se defendere. Tunc Ludouicus Regis Philippi primo genitus patre suo per confinia Flandriæ & Normandiæ cum militibus diuersa municipia vicissim visitante, & ab hostium incursibus defensante congregatum exercitum mouit de Chinone, vt prædictis obsessis succurreret. Cumque per vnam iam dieram tantum à loco exercitus distaret, Rex Ioannes eius aduentum in crastino futurum non sustinens, omnibus petrarijs, mangonellis, papilionibus, cæterisque belli vtēsilibus dimissis ac prędæ expositis recessit. Ludouicus autem vrbem quam muris circumseperat recuperauit & omnes eius muros destruxit. Hanc autem victoriam Ludouici modico tempore interiecto secuta est victoria Regis Philippi. In qua infra mensis vnius spacium filius in Pictauia de Rege Angliæ, pater in Flandria de Othone Imperatore & Flandrēsibus bello quidem difficili sed victorioso, summi Regis protecti dextra triumpharunt.

Ioannes rex Angliæ Ludouicum regis filium fugit.

An. Chris. 1214.

De introitu Philippi Regis in Flandriam, & præparatione belli Flandrensis.

Cap. LIII.

Ipso igitur anno scilicet, ab incarnatione domini M.ccxiiij. Ioanne Rege Angliæ (vt dictum est) in partibus Andegauiæ debacchante, Otho Imperator electus ab ipso Ioanne pecunia mediante, congregauit exercitum in comitatu Hannoniæ, in oppido Valentianæ in terra Ferrandi Comitis. Fueruntque cum eo missi à Rege Ioanne ad stipendia sua scilicet Comites Boloniæ, & Salesberiæ & Flandriæ, Dux quoque Brabantiæ, cuius filiam idem Otho duxerat in vxorem, & multi alii proceres & Comites de Alemania, Hannonia, Brabantia, Flandria. Rex autem Philippus, cuius militiæ maiorem partem habebat filius eius in Pictauia congregatū mouit exercitum in crastino beatæ Mariæ Magdalenæ de Perona, terramque comitis Ferrandi intrauit. Et transiens per ea omnia incendio vastando ac deprędando vsque ad vrbem Tornacum peruenit, quam Flandrenses quidem anno præterito fraudulenter cæperant & multum damnificauerant; sed idem Rex sine mora misso exercitu cum fratre Guarino & Comite sancti Pauli eam occupauerat. Otho vero cum exercitu suo venit ad castrum quod dicitur Morethania, distans à Tornaco per sex milliaria. Et Rex quidem eos inuadere proposuerat, sed dissuaserunt Barones, quia non nisi arctus & difficilis aditus ad illos patebat. Recessit autem Rex de Tornaco vt iret ad insulam castrum, & Otho cum exercitu suo sequebatur eum. Vicecomes autem Meleduni cum quibusdam equitibus diuertit ab exercitu Regis versus partes illas vnde veniebat Othonis exercitus, quē percutus est Guarinus Siluanectensis electus. Hi ad quendā locū eminentē peruenerunt, vnde prępa rātes acies & ad pugnam dispositas manifeste videre potuerūt. Quod cū electus reuersus nūciasset Regi quod hostes scilicet venirent ad bellū parati, & vel pugnandū necessario, vel cū pudore & dāno recedēdū, consulti Barones à Rege non multū suadebant esse pugnandū, sed potius procedendū.

Otho Imperator ductor contra Philippum regē exercitum congregat.

De ordinatione acierum in vtroque exercitu.

CAP. LIV.

Rex Franciæ se contra Othonem ad prælium parat.

VEnerunt autẽ ad pontẽ Bouinũ, qui est inter Cesonam & Sanguineũ, quem cum maior exercitus iã transisset, & Rex citra pontem exarmatus, armis siquidem aliquantulum & itinere fatigatus, sub vmbra cuiusdam fraxini iuxta quandam ecclesiam beati Petri modicè quieti vacaret: ecce nuncij missi ab illis qui stabant in postrema acie cũm clamore accurrentes referunt, hostes aduentare, ac postremis aciebus iam ferè confligere, ac Vicecomitem & arcubalistarios & equites leuis armaturæ cum satellitibus vix furorem & audaciam eorum posse diutius retardare. Quo audito Rex ecclesiam ingreditur, & breuiter orans iterum egressus armis induitur, alacrique vultu equum insilit, ac si ad nuptias vocaretur. Deinceps vbique per campos ad arma clamatur, clangunt tubæ, cohortes quæ iam pontem transierãt reuertuntur. Vexillum quoque beati Dionysij quod omnes in bello debebat præcedere, reuocatur. Nec satis prope reuertens non expectatur, immo Rex cursu rapido redit, & in fronte belli se ponit. Quem videntes hostes prętcr spem suam sic retrogradum quasi stupore quodam & horrore percussi, diuerterunt ad dexteram partem itineris quo gradiebantur, & protendentes se in eminentiori parte steterunt à parte septentrionali, solemque qui die illo feruentius incaluerat ante oculos semper habentes. Rex autem alas suas è regione contra illos extendit stans à parte australi cum exercitu suo per spacia campi non parua breuiter protenso, Solem habẽs in humeris. Ita steterunt hinc inde vtræque acies æquali dimensione protensæ, modico campi spatio à se inuicem distantes. In medio autem huius dispositionis erat Rex Philippus in prima fronte; cui lateraliter adhærebant Guillelmus Barrensis flos militum, Bartholomæus de Roia vir antiquus & sapiens, Galterus iuuenis vir probus & prudens. Petrus Maleuicinus, Girardus Scropha, Stephanus de longo campo, Guillermus de Garlãda, Henricus Comes Barri iuuenis, qui patri suo Regis consobrino nuper defuncto successerat, & alij etiã plures viri virtute spectabiles, & in armis exercitati. Ideoq; tunc ad ipsius Regis custodiam specialiter deputati. Ab opposita eius parte stabat Otho agminis concertissimi, qui sibi pro vexillo erexerat aquilam deauratã super draconem pendentem in pertica erecta in quadriga.

De exhortatione Francorum ad pugnam, & oratione præmissa.

CAP. LV.

Oratio Philippi se ad prælium præparantis, vbi ostenditur quanta sit excommunicationis virtus.

REx autem antequam congrederetur, hac breui & humili oratione suos milites alloquitur: Otho, inquit, cũm suis à Domino Papa excommunicatus est, quia hostes & destructores ecclesiæ sunt, & pecunia quæ illis in stipendia ministratur, de lachrymis pauperum & ecclesiarum acquisita est. Nos autem Christiani sumus, & communione pacis sanctæ ecclesiæ fruentes, quamuis peccatores, tamen eclesiæ Dei consentimus & cleri pro posse nostro libertates defendimus. Vnde de Dei misericordia fiducialiter debemus præsumere, quia nobis licet peccatoribus dabit de suis & nostris hostibus triumphare. His igitur dictis milites à Rege benedictionem petierunt, & statim insonantibus tubis insultum viriliter in hostes fecerunt. In ipsa enim hora Capellanus, qui hæc scripsit, & quidam clericus non procul à Rege stabant retro ipsum; Qui audito clangore tubarum, alta voce cecinerunt hunc psalmum: *Benedictus Dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium &c.* Deinde, *Exurgat Deus, in virtute tua &c.* Omnes vsque in finem prout potuerunt propter irrumpentes lachrymas & singultus admixtos coram Deo deuote recolentes & libertatem qua ecclesia Dei gauderet in Francia per Philippum Regem, & e contra dedecus & opprobria, quæ patere-tur per Othonem, & per Regem Angliæ Ioannẽ: quæ que muneribus hostes illi prouocati contra Dominu suum in regno suo pugnare præsumebant.

De primo congressu militum.

CAP. LVI.

PRimus tamen congressus pugnæ non ibi fuit vbi [e]rat Rex, quia antequam congrederetur contra Fe[r]randum & suos, iam in dextro cornu confligabatur, R[e]ge forsitan ignorante. Prima quidem frons pugnatoru[m] directe protensa erat, & campi spacium 40. passibus o[c]cupabat. Erat enim ibi Siluanectensis electus, non qu[i]dem vt pugnaret, sed vt armatos ad honorem Dei & re[]gni ac salutis propriæ defensionem animaret, qui etia[m] quos formidolosos ac tepidos nouerat retro posu[it]. Quos autem feruentes & probos in vna & prima aci[e] collocauit, ac directe per campum extendi fecit. Capu[t] enim, ait, amplius est, non decet vt vnus miles faciat si[bi] scutum de alio milite, sed sic stent, vt omnes quasi [i]n fronte valeatis pugnare. His dictis præmisit ad inchoan[]dum bellum probissimos 150. satellites non minus sin[e] equis, quam in equis pugnantes, vt milites egregij qui e[]rant in prima fronte motos aliquantulum & turbatos in[]uenirent hostes. Indignati autem Flandrenses, qui eran[t] ad pugnam feruentissimi, se non à militibus sed à satel[]litibus primo inuadi, de loco in quo stabant nequaquan[m] se mouentes, sed eos ibidem expectantes alacriter rece[]perunt, & equos eorum ferè omnium interfecerunt, ip[]sosque multis vulneribus affecerunt nullum tamen præ[]ter duos læthaliter vulnerauerunt. Hos autem secutu[s] est Galterus sancti Pauli Comes, licet quibusdam suspe[]ctus esset tanquam hostibus aliquando fauisset. Vnde & dixit electo se bonum proditorem futurum die illo. Hic itaque cum electis suis militibus mira velocitate quasi aquila volans in columbas, medium hostium perforans transit multos feriens, & à multis percussus equos & homines indifferenter occidens, nullumque capiens, & ita per aliam partem reuersus est, hostium multitudinem quasi in sinu quodam intercludens, prosequitur eum nõ minori audacia Comes Bellimontis, Mathæus de monte Morentij cum suis, & Dux Burgundiæ, factaque est pugna mirabilis ex vtraque parte, quæ cum feruentissime trium horarum spacio iam durasset, tandem totum belli pondus in Ferrandum cum suis versum est. Itaque multis confossus vulneribus, & in terram prostratus, ac ferè diuturnitate pugnandi exanimatus, Hugoni de Marois & Ioanni fratri eius se reddidit, & cum plurimis ex eius militibus captiuus ductus est. Cæterique omnes qui in eadem parte campi pugnabant, aut interfecti sunt aut capti, aut fuga turpi Francis insequentibus saluati.

De aduentu Communiarum, & de pugna contra Regem Philippum.

CAP. LVII.

INterea legiones Communiarum veniunt, & quanto-cius ad aciem Regis, vbi scilicet signum regale videbant, vexillum inquam floribus lilij distinctum, quod tunc ferebat Gualo miles fortissimus, sed non diues, de monte Gigniaco, specialiter Communiæ Corbeij Ambiani, Beluaci, Compendii, Attrebati, cuneos militum penetrauerũt, & ante Regem se posuerunt. At illi qui erant in acie Othonis audacissimi, & bellicosi viri ipsos in cõtinenti repulerunt, eisque paulatim dissipatis ferè vsque ad Regem peruenerunt. Quo viso milites prænominati, qui erant in acie Regis præcesserunt, seque Othoni ac suis furore Teutonico solum Regem quærentibus opposuerunt. Nam & Imperator ille & Ferrandus & Comes Boloniæ, sicut postmodũ à captiuis didicimus, iuramẽto firmauerũt, quod omnibus alijs neglectis ad aciẽ Regis Philippi procederẽt nec retorquerẽt habenas, donec ad eũ peruenientes ipsũ occiderẽt. Quo facto de reli-

quo exercitu facillime se posse triumphare sperabant. Propter hoc Otho cum acie sua non nisi contra Regem & eius aciem pugnauit. Ferrandus quoque voluit & incæpit, sed nō potuit ad ipsum peruenire, quoniam à Campanensibus via eius interclusa fuit. Comes etiam Boloniæ ad Regem in ipso pugnæ initio peruenit sed cum prope iam esset, dominū suum (vt arbitror) reueritus ab ipso declinauit, & cum Roberto Drocarum Comite, qui non procul à Rege astabat, congressum habuit. Sed & Petrus Antisiodori Comes cognatus Regis viriliter pro Rege pugnabat. Philippus tamen eius filius vxoris Ferrandi cognatus ex parte matris ex opposito contra Regem stabat. Adeo enim illi hostes Regis excæcati erant, quod multi eorum licet haberent ex ipsius parte fratres priuignos, vitricos, & cognatos, nihilominus tamen spreta reuerentia Domini sæcularis, & abiecto Dei timore, bello iniusto eos quos reuereri ac diligere saltem naturali iure tenebantur, lacessere præsumebant. Itaque supradictis militibus virtute mirabili furorem Teutonicorum contra Regem impedientibus, pedites ipsum regem circumuallauerunt, & vncinis ac lanceis gracilibus in terram ab equo deposuerunt. Pauci vero milites qui cum eo remanserant, cæteris (vt dictum est) præcedentibus, & contra Othonis aciem dimicantibus, & supradictus Gaulo, qui in vexillo sæpius inclinato vocabat auxilium, specialiter quoque Petrus Tristannides, qui sponte ab equo descendens, se pro Rege ictibus exponebat, eosdem pedites prostrauerūt, dissipauerunt, & occiderunt. Sed & ipse Rex sæpe citius à terra surrexit, & inopinata leuitate rursus equum ascendit.

De conflictu belli & fuga Othonis.

Cap. LVIII.

ERgo pugnatur ab vtraque parte virtute mirabili, & cadunt multi, ibique ante oculos Regis occiditur miles probus Stephanus de longo campo, cultello in capite per ocularium galeæ recepto: habebant enim hostes cultellos mirabiles, & hactenus inauditos, quibus pro gladiis vtebantur, longos scilicet graciles traiacumines, quolibet acumine à cuspide vsque ad manubrium indifferenter secantes. Francorum tamen virtus indefessa præualet, repulsaque tota Othonis acie peruenerunt ad eum. Itaque Petrus Maleuicinus ipsum per frenum apprehendit. Sed cum eum à turba qua consertus erat extrahere non posset, Girardus Scropha cultellum in eius pectus impegit, ac propter armorum eius densitatem ipsum lædere non valens, ictum reiterauit, & huic secundo ictui caput equi quod erat erectum & arduum obuiauit. Igitur cultellus mira fortitudine impulsus tetendit in cerebrum equi per oculū receptus. Equus itaque lethaliter vulneratus se gyrauit, & versus illam partem aquila cum carro dimissis ac prædæ expositis tergum vertens à campo recessit. Quo viso Rex ait suis: Hodie faciem eius amplius non videbitis. Cum igitur paululum processisset equus labitur, & statim alius recens adducitur. In quem cum ascendisset, fugæ velociter se cōmisit, eo quod Francorum virtutem vlterius sustinere non posset. Nam & Barrensis eum per collum tenuerat, sed equi velocitate suorumque militum densitate præreptus ei fuerat. Qui etiam dum eorum Dominus fugeret, adeo fortiter præliabantur, vt ipsum Barresem in terram prosternerent, qui plus quam cæteri præcesserat, eo quod illi Regem custodirent. Cum igitur equo suo occiso pedes esset, & circumuallatus ab hostibus se more suo mira virtute defenderet, ipse tamen vnicus à multitudine captus vel occisus fuisset, nisi Thomas de sancto Valerio, cum equitatu suo superuenisset, qui eū de manibus inimicorum liberauit. Itaque reuiuiscente prælio dū Imperator fugeret, duo Comites eius ex parte cum aliis viris fortissimis, quos ipse specialiter elegerat, vt essent prope eum in bello contra Francos pugnauerunt: tamen Franci præualuerunt. Denique duo præfati Comites scilicet Herardus de hoste-male miles fortissimus, & Gerardus de Anderodes capiuntur. Carrus decerpitur, draco frangitur, aquila alis euulsis, & confractis, ad Regem Philippum defertur. Othone autem inter primos fugiēte, & Dux Louaniæ, & Dux de Lambroch, & Hugo de Boues, & alij per turmas se mandauerant fugæ turpi.

Othonis graue periculū.

Felicissima Philippi de Othone Anglis, & Flandrensibus victoria.

De comite Boloniæ qualiter captus sit.

Cap. LIX.

POrro Comes Boloniæ ab initio belli incessanter pugnabat, nec ab aliquo superari poterat. Feceratq; sibi quasi munitionem quandam arte mirabili, de satellitibus armatis & confertissimis duplici serie in modum rotæ, ad instar castri obsessi, vnde patebat aditus quidam quasi porta qua recipiebatur quoties, vel spiritum volebat resumere, vel ab hostibus vrgebatur. Verumtamen antea multum dissuaserat pugnam, probitatem Francorum sciens & audaciam. Vnde & Imperator ac sui, proditorem eum reputabant. Et nisi prælio consensisset, ipsum vinculis mancipassent. Denique cum pugna præ manibus haberetur, ipse Hugoni de Boues dixisse fertur: Ecce pugna, quam tu suadebas, ego dissuadebam. Tu quasi formidolosus fugies, ego vero sub periculo capitis mei pugnabo, & vel captus vel interfectus remanebo. His dictis ad locum pugnæ sibi destinatum accessit, omnibusque cæteris sibi diutius ac fortius pugnauit. Itaque cæteris, vt dictum est, fugientibus, ipse tamen adhuc pugnans à sex militibus euelli à campo non poterat, donec satelles quidam, Petrus scilicet de tinella, qui probissimus equo suo ab hostibus occiso pedes pugnabat, ad ipsum accessit, & eleuata equi tectura mucronem vsque ad capulum in eiusdem equi ventrem infixit. Lapso igitur equo, Comes supinus iacuit, dexterum fæmur habēs super equi collo, vnde vix extrahi potuit. Superuenerunt autem Hugo & Gualterus de Fontibus, & Ioannes de Robereto. Qui dum inter se contenderent, cui eorum captio Comitis ascriberetur; superuenit Ioannes de Nigella cum suis militibus, qui corpore quidem procerus & formæ venustissimę miles erat, sed his animi virtus in eo non respondebat. Vnde & in illo prælio nondum die tota cum aliquo conflixerat. Rixabatur tamen cum alijs qui Comitem illic detinebant, volens ex eius detentione laudis sibi aliquid vendicare, & quidem præualuisset, nisi frater Gualteri electus superuenisset, quem agnoscens Comes dedit se illi, rogans, vt soli vitæ illius faceret misereri. Cogitur itaque Comes de terra surgere, sed cum vidisset non procul Arnulphum de Addenarda militem probissimum cum aliquot militibus ad eius auxilium properantem, in terra sponte prolapsus adiutorium expectans, finxit se pedibus non posse stare; sed qui astabant, ictus plurimos ingeminantes compulerunt eum in runcinum ascēdere, ipse quoque Arnulphus & qui cum eo erant capiuntur.

Comitis Boloniæ acies.

Qualiter Rex Philippus victor cum gaudio rediit.

Cap. LX.

OMnibus itaque ferè equitibus aut fuga de campo eiectis, aut captis aut interfectis stabant adhuc ibi satellites pedites fortissimi, Brachantiones & alii, quos pars aduersa quasi vallum ante se posuerant numero septingenti. Quos videns Rex, Thomam de sancto Valerio virum nobilem ac virtuosum & aliquantulum litteratum contra illos misit. Qui licet iam armis aliquantulum pugnando fatigatus esset, habens secum de terra sua l. equites, & duo millia pedites, cum magno furore in illos irruit, omnesque trucidauit. Et mirum dictu, cum post victoriam suorum numerum recensuit, non nisi vnum solum de toto numero deesse inuenit. Qui etiam statim quęsitus inter occisos, & inuentus atque in castra delatus, infra paucos dies vulneribus per medicos sanatis incolumis est effectus. Dato itaq; signo, Francorum acies reuocantur, ad castra cum gaudio reuertūtur. Mira

vero

vero Regis Philippi clementia, eodem enim vespere cū adducti coram eo fuissent proceres capti, quinque videlicet Comites, & 25. alij nobiles vexillorum insignibus gaudentes, licet omnes de regno suo, qui in eius mortē cōspirauerant, tanquam rei læsæ maiestatis secundum leges capitibus complectendi essent; ille tamen vt mitis & pius vitam condonauit omnibus. Et si enim feruebat in eo contra rebelles seueritas, maior etiam vigebat in eodem clementia in subiectos, cuius intentio semper erat,

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Omnes tamen ergastulis mancipauit, quibus in cathenatis & quadrigis impositis Parisios direxit.

Qualiter Comitem Boloniæ de ingratitudine redarguit.

Cap. LXI.

CVm autem esset Bapalmis, intimatum est ei, quod Comes Boloniensis post prælium miserat nūcium ad Othonem, suggerens ei, vt Gandauum accederet, & & vires recolligens auxilio Gandauorum & aliorū bellum renouaret. Quo audito, siue viridico auctore siue non, Rex admodum perturbatus ascendit in turrim, vbi duo maiores Comites erant, Ferrandus scilicet & Reginaldus. Itaque Reginaldo improperauit, quod cū homo suus legitimus esset, nouum eum militem ac de paupere diuitem fecerat, ipse vero pro bonis mala retribuens, vna cum Comite Alberico patre suo ad Henricum quondam Angliæ Regem in regni perniciem se transtulerat. Postea quoque resipiscens, in magnam ipsius amicitiam receptus fuerat, & præter comitatum Domini Martini, qui Alberico patri suo in seruitio Regis Angliæ defuncto ad eum hæreditario iure deuolutus erat, comitatum ei Boloniæ addiderat. Ipse quoque postmodum culpæ culpam adiiciēs, ad Regem Angliæ Richardum transiens, quamdiu vixerat, ei semper contra ipsum adhæserat. Sed & Richardo defuncto eum interim in amicitiam suam receperat, & cum duobus prædictis comitatibus tres etiam alios scilicet Morennij, Albemarnæ & Vuarennarum eidem adiecerat. His omnibus beneficijs obliuioni traditis, contra ipsum suum Dominum Regem vniuersam Angliam, Teutoniam, Flandriam, Hannoniam, Brabantiam sine causa commouerat. Naues etiam eius apud eundem portum anno præterito cum alijs diripuerat. Sed & nuper cum reliquis contra ipsum corporaliter pugnauerat. Post pugnam quoque vitam ei misericorditer cōdonatam missis nuncijs ad Othonem, & alios qui de bello euaserant, ad bellum eos iterum incitare curauerat. Hæc omnia, inquit, mihi fecisti, vitam tamen me admittente non perdes, sed donec hæc omnia lueris, ergastulum non euades.

De captiuitate eiusdem comitis, & Ferrandi, & aliorum.

Cap. LXII.

HIs dictis fecit eum Perona adduci, ibique in turrim fortissimam includi, & cautissime custodiri, ligatum compedibus mira subtilitate perplexis, ac ferè indissolubilibus. Ferrandum quoque Parisios deuectum arcta custodia mancipauit, in turre noua extra muros inclusum. Porro cęteri captiui in duobus castelletis Parisiis positi sunt, in vtrisque pontis capitibus, & in diuersis per diuersa loca munitionibus. In his autem quæ dicta sunt, iustum Dei iudicium patet, quia conuentus prauorum quæ in exterminium bonorum temere disponunt, semper in contrarium vertit ad vindictam scilicet malefactorum, laudem vero bonorum. Ecce enim non solum isti, qui in hoc bello confecti sunt cōtra Regem conspirauerunt, sed etiam donis ac promissis illecti, Comes Herueus Niuernensis, & omnes proceres trans Ligerim & Cenomanniæ & Andegauiæ & Neustriæ, excepto tantum Guillelmo de rupibus Senescallo Andegauiæ, Nihello de Mediana & Vicecomite sanctæ Susannæ, & alijs quampaucis iam Regi Angliæ suum fauorem spoponderant, sed propter metū Regis quousque certi essent quis esset pugnæ futuræ exitus, sua vota tegebant. Iamque quasi de victoria præsumentes, vniuersum regnum diuiserant, Viromandiam scilicet cum Perona Comiti Reginaldo, Parisios autem Ferrando, & aliis alia oppida Othone distributore temere partientes. Deo igitur ordinante iustissime, sicut est factum, vt Ferrandus, & Reginaldus id quod pro honore suo petierant vel putabant, pro suæ confusionis ignominia haberent. Quis autem vel verbo vel scripto valeat explicare, quæ in eorum aduentu facta sunt; cantica dulcisona clericorum, tripudia populorum, pulsationes classicorum, ornatus Ecclesiarum, vicos & domos & vias cortinis & pannis sericis intectas, flores & ramos arborum virides vbique stratos, omnes etiam cuiusque generis sexus & ætatis homines ad tanti triumphi spectacula concurrentes, rusticos & messores intermissis operibus, falcibus, rastris, & ribulis in collo suspensis cateruatim ad vias ruentes cernere cupientes Ferrandum in vinculis, quem nuper formidabant in armis. Nec ei verecundabantur illudere rustici, pueri, & vetulæ, nacta occasione à nominis æquiuocatione. Nam & casu mirabili duo equi Ferrādi, idest eius coloris, qui hoc nomē equis imponit ipsum in lectica vehebant. Vnde & ei improperabant, quod sic ferratus vt erat recalcitrare non poterat, qui prius impinguatus, dilatatus, recalcitrauerat, & in Dominum suum calcaneum eleuauerat. Hæc per omnia loca facta sunt, quousque Parisios peruenerunt. Parisiani vero seu Parisienses clerici & laici cum hymnis & canticis obuiam Regi processerunt. Nec solum dies, sed etiam noctes in lætitia transegerunt; septem enim diebus continuis noctibus innumerosis luminibus vtebantur, ita vt nox sicut dies illuminare videretur.

De malitia Regis Ioannis Angliæ, & inconstantia Pictauensium, & treuga data.

Cap. LXIII.

COmes vero Salesberiæ Regis Angliæ frater ipso die pugnæ traditus est à Rege Philippo Comiti Roberto: vt ipse Rex Angliæ filium eiusdem Roberti, quem captum tenebat, vt supradictum est, commutaret pro illo. Sed ille tanquam naturæ contrarius carnem suam & sanguinem semper odio habens, noluit extraneum quem tenebat captiuum commutare pro fratre suo. Post paucos dies Pictauenses tantæ fama victoriæ perterriti, missis legationibus, regi Philippo elaborabant reconciliari. Rex autem eorum perfidiam multotiens expertus, eorumque fauorem sciens, Domino suo fore semper onerosum, & nunquam fructuosum, non acquieuit, sed collecto exercitu in Pictauiam, vbi Rex Ioannes erat accessit. Cumque Laudunum peruenisset, Vicecomes Thoarcii qui potentissimus erat in terra illa, legatos ad eum pro pace vel saltem pro induciis supplicantes misit. Qui mediante Petro cognato suo Duce minoris Britanniæ, cuius vxor eiusdem Vicecomitis neptis erat, in amicitiā suam eum sine difficultate recepit. Sed & ipse Rex Anglorum, cum 17. milliaribus ab illo loco distaret, & non haberet quo fugeret, nec in apertum vt pugnaret, procedere auderet, misso Ranulpho Comite Lencestriæ cū Roberto Legato Domini Papæ, & aliis de induciis tractare cæpit. Et Rex Philippus quinquennies inducias ei solita benignitate concessit, sicque Parisios rediit.

Comes Salesberiæ captus.

De Concilio Innocentij, & reprobatione dogmatum Ioachim & Amalrici.

CAP. LXIV.

EX *Chronicis*. Anno Domini 1215. Innocentius Papa generale concilium, quod Lateranense dicitur Romæ celebrauit, in quo peruersam Ioachim & Amalrici doctrinam condemnauit dicens: Damnamus & reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra magistrum Petrum Lombardum de vnitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum hæreticum & insanum: pro eo quod in suis dixerit sententijs, quoniam quædam summa Res est Pater & filius & Spiritussanctus, & ista non est generans, neque genita, neque procedens. Vnde asserit quod illæ non tam Trinitatem quam quaternitatē astruebat in Deo, videlicet tres personas & illam cōmunem essētiam quasi quartā, manifeste protestans, quod nulla res est, quæ sit Pater & filius & Spiritussanctus, nec est essentia, nec substantia, nec natura: quamuis concedat quod Pater & filius & Spiritussanctus sit vna essentia, vna substantia, vna natura. Verum huiusmodi vnitatem non veram & propriam, sed quasi collectiuam & similitudinariam esse fatetur, quemadmodum dicuntur multi homines populus vnus, & multi fideles sunt vna ecclesia, iuxta illud: *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Et qui adhæret Domino, vnus Spiritus est cum illo. Et qui plantat & qui rigat, vnum sunt.* Et omnes vnum corpus sumus in Christo. Rursus in libro Regum. *Populus meus & populus tuus vnum sunt.* Ad hanc autem suam sententiam astruendam illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in euangelio: *Volo pater, vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus, vt sint Deo consirmati in vnum.* Non enim (vt ait) fideles Christi sunt vnum, idest quædam vna res, quæ communis sit omnibus, sed & suo modo sunt vnum idest vna ecclesiā propter catholicę fidei vnitatem, & tandem vnum regnum propter vnionem indissolubilis charitatis.

Nos autem sacro approbante concilio credimus & confitemur cum Petro, quod vna res est incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est Pater & filius & Spiritussanctus, tres simul personæ ac singillatim quælibet earundem & ideo in Deo solummodo Trinitas est non quaternitas: quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, idest essentia seu natura diuina, quæ sola est vniuersorum principium, præter quam aliud inueniri non potest: & ista res non est generans, nec genita, nec procedens, sed est Pater qui generat, & filius qui gignitur, & Spiritussanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura.

Si quis igitur sententiam vel doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit, tanquam hæreticus ab omnibus confitetur. In nullo tamen propter hoc Florentino monasterio, cuius ipse Ioachim institutor extitit, volumus erogari, quoniam & regularis est institutio & obseruantia salutaris, maxime cum idem Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit apostolicæ sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam cui manu propria conscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidem tenere, quam Romana tenet ecclesia, quæ disponente Domino, mater est & magistra cunctorum fidelium.

Reprobamus etiam & condemnamus peruersissimū dogma impij Amalrici, cuius mentem sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tantum hæretica censenda sit, sed etiam nephanda.

Qualiter beatus Dominicus ordinem suum petijt ab Innocentio Papa confirmari.

CAP. LXV.

EX *gestis eius*. Ad hoc autem concilium proficiscente Fulcone Tolosano episcopo, adiunctus est ei vir sanctus Dei Dominicus, qui ab eodē episcopo propter suæ meritum sanctitatis tenero dudum fouebatur affectū. Cum quo etiam summum Pontificem Innocentiū adiit, atque ordinem qui prædicatorū diceretur & esset, confirmari sibi suisque sequacibus postulauit. At iste ad postulationem huiusmodi visus est aliquātulum primitus se difficilem exhibere, quod tamen sine nutu diuino factum non est, vt nimirum ex reuelatione sequenti Vicarius Iesu Christi cognosceret, quām necessarium esset vniuersali cui præsidebat Ecclesię, id ad quod vir Dei Dominicus inspiratus diuinitus aspirabat. Sic enim à plerisque fide dignis compertum est. Quædam nocte idem summus Pontifex Deo sibi reuelante videbat in somnis, quod Lateranensis ecclesiā quasi suis compagibus resoluta grauem subitò minaretur ruinam. Quod cum tremens simul ac mærens aspiceret, ex aduerso vir Dei Dominicus occurrebat, humerisque suppositis totam illam fabricam casuram sustentabat. Cuius visionis & nouitatem admirans, & significationem prudenter intelligens, sine vllo dilationis obstaculo viri Dei & commendauit propositum, & petitionē hilariter acceptauit, hortans eum vt ad fratres suos rediens, & diligenter deliberans, cum eisdem pari voto regulam sibi aliquā approbatam eligerent, super quam inchoandi ordinis promotionem firmarent. Et sic deinde ad ipsum veniens cōfirmationem ad libitum reportaret. Quod sapienter sanè nec sine Spiritusancto suggerente cōsiderauit vir sapiens, sciens nimirum validiora esse ædificia, quæ fundamētis ex antiquo suppositis innituntur, viasque antiquas & regias nouis semitis tutiores, dicēte Domino per prophetam, *State super vias vestras, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea.*

Qualiter idem ordo confirmatus est à Papa Honorio.

CAP. LXVI.

EGressus igitur post celebrationem concili vir Dei Dominicus verbum summi Pontificis fratribus patefecit. Erant autē fratres numero circiter 16. Qui mox inuocato Spiritusancto regulam sancti Augustini Doctoris & prædicatoris egregij, ipsi pariter re & nomine prædicatores futuri vnanimiter elegerunt, quasdā quidā arctioris vitæ consuetudines, quas sibi per formā constitutionū obseruandas statuerunt, insuper assumentes; in quo pater prouidus circa ordinis sui componenda primordia præcedentium patrum non dedignatus vestigia, sic mediū tenuit, vt eis qui nascerentur & exurgerent filijs, & in quo starent, modus debitæ perfectionis adesset; & quo possent accedere per profectū cōtinuum non deesset; non ignorans quod scriptum est. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectū diem.* Et hoc satis cōsulte nedum se statim in altum supra modum extenderet, succedentes in posterum retrocedere potius quam procedere cōgerentur, sicque merito contra illos euangelicum illud improperium diceretur: *Iste ordo cæpit ædificare & non potuit consummare*: Quapropter ne prædicationis, cui summopere debebantur intendere, impenderetur officium, proposuerunt ex tunc terrenas possessiones & redditus prorsus abiicere, quod postmodum in primo capitulo generali Bononiæ celebrato affectu pariter & effectu per constitutionē immobilem perpetuæ fuit executioni mandatum.

Anno itaque Domini 1216. confirmatus est fratrum prædicatorum ordo. Siquidē Innocentio Papa de medio per mortem sublato, Honorius huius nominis tertius Apostolicæ sedis honorem accepit. Ad quem accedens

Roma concilium generale Lateranense.

Visio Innocentij tertij de religione S. Dominici.

Hier. 6.

Prou. 4.

Luc. 14.

An. Christi 1216.

seruus Dei Dominicus sui ordinis confirmationem, sicut prædecessor eius promiserat impetrauit.

De dispersione fratrum ad prædicandum per mundum.

CAP. LXVII.

Visio Beati Dominici.

CVm autem idem vir Dei Romæ esset, & in Basilica beati Petri in conspectu Dei orationem suam pro cõseruatione & dilatatione ordinis, quem per ipsum dextra eius propagabat effunderet, facta manu Domini super eum gloriosos principes Petrum & Paulum ad se subito visione quadam imaginaria venientes aspexit. Quorum primus videlicet Petrus baculum, Paulus vero librum sibi tradere videbantur, addebantque dicentes: *Vade & prædica quoniam à Deo ad hoc ministerium es electus.* Moxque in momento temporis videbatur ei, quod filios suos per totum mundum dispersos aspiceret, incedentes binos & binos, & verbũ Domini populis prædicantes. Quapropter Tolosam rediens, vbi iam fratres in ecclesia sancti Romani, quam eis supradictus Fulco Tolosanus episcopus contulerat, claustrum construxerant & manebant, Conuocatis omnibus dixit, hoc suum esse propositum, vt fratres omnes licet paucos per diuersas mundi dispergeret regiones, sciens quia semina dispersa fructificant, & congesta putrescunt. Voluit etiã vt sibi quendam per electionem præficeret, penes quem super omnes, sub ipso tamen regendi & corrigendi auctoritas resideret. Hoc autem faciebat vir sanctus disponens adire terram Saracenorum, & eis verbum Domini prædicare, propter quod etiam barbam aliquantò tempore nutriebat. Electus est igitur frater Matthæus & Abbatis nomine nuncupatus, post quem in eodẽ ordine nec alius surrexit Abbas nec exurget. Placuit nãque postmodum fratribus, vt qui toti præesset ordini non Abbas, sed magister ordinis diceretur, cæteri verò inferiores prælati Priores & Supperiores communi scilicet religiosorum vocabulo censerentur. Inuocato igitur Spiritusancto dispersit fidelis dispensator & prudens seruus Dei Dominicus suos fratres & quosdam quidem in Hispaniam, quosdam vero Parisios, alios autem Bononiam destinauit. Illi autem profecti salutarem vbique disseminauerunt scientiam, magnas quidem sustinentes angustias paupertatis, & virtus Dei erat ad multiplicandum eos. Ipse vero Romam Domino ducente profectus est.

Monasteriũ Dominicanorũ Tolosæ extruitur.

Fratres ad diuersa loca amandat.

Primus idẽque postremus Abbas apud Dominicanos.

De visionibus quibusdam ostensis super statu ordinis.

CAP. LXVIII.

SAcerdos autem quidam videns aliquando beatum Dominicum cum suis fratribus prædicationi tam feruenter insistere, terrenisque postpositis, spiritualib. curam dare, ad eorum vitam pia æmulatione suspirans, deliberauit prorsus relictis omnibus eorum adhærere vestigijs, dummodo noui testamenti librum haberet, quem sibi ad prædicãdum necessarium æstimabat. Hæc autem eo cogitante, ecce quidam iuuenis venale testamentum sub veste baiulans affuit, quod statim sacerdos cum magno gaudio emit. Verum testamento habito irrepsit ei tentatio, hæsitareque cæpit, an illud exequi quod mente conceperat expediret. Cum ergo in corde ipsius variæ cogitationes excrescerent: visum est ei in eodem libro quem emerat non quidem quasi sortilegiorum detestandis vtens præstigijs, sed pia quadam intentione prouidentiæ se summe committendo diuinum flagitare responsum. Fusa itaque ad Deum prece impressaque super librum exterius cruce, in nomine Domini librum aperuit; & oculos ad capitulum quod primo se obtulit in ipsa libri apertione coniecit. Occurrit autem ei mox illud quod in actibus apostolorum beato Petro per spiritum dictum est. Surge, descende & vade cum eis nihil dubitans, quia ego misi illos. Statim igitur tanquam diuino certificatus oraculo, relictis omnibus secutus est eos. Accidit etiam quodam alio tempore, vt quidã Apostolicæ sedis Legatus, episcopus videlicet Portuensis, Conradus nomine, vir religiosus de ordine Cisterciensis Bononiæ aduenisset, hic ad domum fratrum prædicatorum veniens, debito cum honore susceptus est. Quædam autem hæsitatio de hoc ordine quare scilicet & ad quid esset inceptus, menti eius cæpit irrepere. Residens igitur in ecclesia fratrum librum aliquem petijt, oblatusque est ei liber missalis, quem facto signo crucis aperiẽs in superiori primi folij sicut in animo suo destinauerat parte legit, *Laudare, benedicere, & prædicare.* Quo tanquam cælitus emisso responso, statim exhilaratus, omnem à se dubietatis scrupulum iam certus abiecit, sesque fratribus & totaliter obtulit, & deuotissime commendauit.

De magistro Reginaldo Aurelianensi qualiter Cardinali propositum suum aperuit.

CAP. LXIX.

EOdem tempore vir quidam venerabilis, magister Reginaldus sancti Aniani Aurelianẽsis decanus, peritus scientia, virtute conspicuus, & opinione præclarus, qui etiam Parisios in iure canonico rexerat annis quinque, Romam vna cum Aurelianensi episcopo mare trãsiturus aduenerat. Huius autem viri cor tali Deus inspiratione tetigerat, vt relictis omnibus, prædicationis officio se totaliter mãciparet. Quonam autem modo quod mente conceperat, ad effectum perduceret, necdum aduerterat, quia nec adhuc recens ordinis prædicatorum institutio fuerat manifesta. Cum autem à quodam Cardinali, cui sub quodam familiari colloquio huiusmodi votum expresserat, iam nouum ordinem iuxta desiderij sui propositum institutum, eiusdemque ordinis institutorem & patrem videlicet seruum Dei Dominicum in eadem vrbe prædicationis insistentem officio didicisset. Accersito eo eiusque mira collocutionis dulcedine vehementer affectus, nec minus aspectu suæ sanctitatis attractus mentis suæ proposito reuelato, ex tunc ipsius ordinis deliberauit ingressum. Nec mora graui febrium infirmitate corripitur. Dumque languor fortius inualescens medicinæ remedia natura prorsus deficiente nequaquam admitteret, excluserat pænitus mors in ianuis spe salutis. At vir Dei Dominicus expectatæ sobolis intempestiua dona non sustinens, totum se ad orationem contulit, aures diuinæ clementiæ Reginæque misericordiæ beatæ Mariæ, cui tanquam speciali patronæ curam ordinis totam commiserat, importunis clamoribus cordis interpellans, ne se tam subito nondum nati, sed quodammodo concepti filij consolatione priuaret. Tantoque importunius insistebat, vt vel saltem eum modico tempore sibi concedere dignaretur, quanto certius ipsum futurum vas electionis & gratiæ nullatenus dubitabat.

Reginaldi Aurelianẽsis decani propositum.

Qualiter idem suum propositum per beatam virginem adimpleuit.

CAP. LXX.

EO igitur in orationibus persistente, ecce subito Reginam misericordiæ duabus admodum speciosis comitatam puellis Reginaldus vigilans & mortem expectans ad se visibiliter venientem aspexit blãdaque facie dicentem sibi: *Pete à me quod vis, & dabo tibi.* Expauescenti autem ad tam venerãdæ visitationis occursum, deliberantique quid peteret, vna ex his quæ Reginã comitabatur puellis suggessit ei ne quid peteret, nisi quod Regina misericordiæ dignaretur conferre, seque totum eius committeret voluntati. Quod cum factum esset, illa manum extendens, ægrotantis oculos aures & nares, os quoque & manus, renesque & pedes salutari quam secum attulerat vnctione perunxit, formulas verborum proprias ad singulas vnctiones subinferens, quorũ verborum

Reginaldo insigni viro apparet beatissima Maria.

borum ea duntaxat comperta sunt, quæ ad renum pedumque protulit vnctionem. Ad renes quidē ait: *Stringantur renes tui cingulo castitatis.* Ad pedes autem: *Vngo pedes tuos in præparationem euangelij pacis*. Tunc ei habitum prædicatorum ostendens inquit ei: *Iste est habitus ordinis tui*. Statimque & illa ab ægrotantis oculis speciem suæ visionis subtraxit, & ægrotans languore pænitus propulsato conualuit, nimirum vtpote, quem mater eius perunxerat, qui nouit vnctiones condere sanitatis. Hoc autem totum quod erga præfatum Reginaldum pænitētialiter gestum est, seruum Dei Dominicum in oratione præsentialiter positum Deo sibi reuelante non latuit. Maneque ad eum veniens, & sanum repperit, & ab eodē pariter totius seriem visionis audiuit. Huius etiā tam stupendi miraculi vir quidam religiosus de ordine Hospitalariorum testis extitit, qui die tertia eiusdem visionis seriem eidem Reginaldo præsente quoque viro Dei Dominico, iterato exhibitam ipse similis ibidē expensis proprijs oculis Deo sibi concedente, & vidit & stupuit. Illa autem cælestis vnctio ita corpus ipsius magistri Reginaldi nō solum ab æstu febrium, verum etiā ab ardore cōcupiscentiæ temperauit, quod sicut ipse postmodum est confessus, nec primus in eo motus libidinis de cætero pullulauit. Hanc visionem hoc insigne miraculum multis fratribus maxime post illius trāsitum seruus Dei Dominicus publicauit. Recepta igitur totaliter sanitate, Deo se & ordini totaliter obtulit, votoque potitus, tandem Bononiam adijt, prædicationi tā feruenter insistens, vt quasi alter surrexisse videretur Helias. Et ex tūc maximè ad prædicationem eius cœpit numerus fratrum excrescere, & ordo fortius promoueri.

Eum sanitati restituit.

Omnem in eo libidinem extinguit.

De duobus mortuis, quos beatus Dominicus oratione suscitauit.

Cap. LXXI.

Die quadam Dominus *Stephanus de fossa noua* venerabilis Cardinalis ad Sanctum Sixtum, vbi tunc tēporis vir Dei Dominicus cum suis fratribus morabatur accesserat, cuius nepos adolescēs quidam dum cursus vagus ferretur, præcipiti equo tandem in foueā præcipitato collapsus, collisus grauiter plangentium manibus ferebatur exanimis. Ad hoc frater Tancredus vir probatus, satis famosus in ordine ad virum Dei Dominicum confidenter accedēs, quid, inquit, agis pater? Casus iste virtutis tuæ experimentum expectat, nostra res agitur. Eya ergo precare Dominum & compassionem tuam fiduciamque in Domino probet effectus, manifestet prodigium. Tunc ille fratris tam viuis animatus sermonibus, quā virtute desuper infusa de futuro signo quasi certus effectus, adolescentis corpus extinctū iā penitus in quandā cameram, quæ nunc est cellariū sanctimonialium ibidem morantium, fecit seorsum ab omnibus introduci, facta oratione, mox mirum in modum adolescentem & viuum reddidit & incolumem præsentauit.

S. Dominicus mortuum reuocat ad vitam.

In eodem loco Architectum quendam conductum à fratribus subscripta quædam ruina desuper resoluta cōtriuit, diuque sub cumulo cadentis maceriæ iacentem extinxit. Concurrunt fratres ad tam dirum casus inopinatum euentum, tristes supra modum effecti; sollicitabat enim eos & defuncti status incerta conditio, & tumultuantis populi cōtra eos ex hoc quod inter ipsos cōtigerat rumor futurus ambiguus, vtpote quorum opinio tāto facilius lædi poterat, quanto minus adhuc apud homines status ordinis notus erat. Sed pius pater vir Dei Dominicus correxerat, fiduciam habens in Domino, desolationem filiorum non sustinens, defuncti corpus de cauerna subductum ad se deferri iussit, orationumque suffragio vitæ simul & sanitati restituit.

Item alium defunctum restituit ad vitam.

De miraculo panum fratribus semel & iterum diuinitus oblatorum.

Cap. LXXII.

Cum fratres prædicatores adhuc apud locum sancti Sixti morarentur in vrbe, contigit die quadam, quod procurator panem quem apponeret coram fratribus, non haberet. Missi vero fratres pro eleemosyna, cū domos multas more solito circuissent: sacerdotes quidem & leuitas quàm plurimos, sed Samaritanum rarissimum inuenerunt. Vnde factum est, vt panis vix modicum & valde modicum reportarent. Imminente igitur refectionis hora ad seruum Dei Dominicum, qui præsens erat, procurator accessit, defectum exposuit. Ipse vero exultans in spiritu, vultu alacri benedixit Deum, & quasi quadam fiducia infusa sibi desuper cōfortatus, id modicum quod habebatur panis per partes diuidi super mensam mandauit. Erant autem in conuentu tunc temporis fratres circiter 40. Facto itaque signo veniunt ad refectorium, & benedictionem mensæ lætis vocibus prosequuntur. Dumque per ordinē residentes buccellā panis, quam vnusquisque coram se repperit cum gaudio frangeret, ecce duo iuuenes eiusdem habitus formæque cōsimilis refectorium intrauerunt, palliorum sinus quasi collo pendebant plenos panibus, quales ille pistor qui mittebat, nouit conficere deferentes. Quibus in capite vnius mensæ iuxta quem vir Dei Dominicus residebat, silēter oblatis, ita subito discesserunt, vt nullus vnquā de cætero vel vnde venissēt scire potuerit, vel quo postmodū diuertissent. Alia quoque vice in casu consimili miraculum simile de panibus scilicet diuinitus procuratis, in eadem vrbe meritis eiusdem Dei serui Dominici contigisse compertum est.

Diuinitus panes ministrantur fratribus.

De quibusdam alijs eiusdem miraculis.

Cap. LXXIII.

Frater Iacobus procurator fratrum aliquando infirmitate graui præuentus erat, morboque inualescēte quotidie iam ad extremum vitæ natura prorsus succumbente deuenerat. Cumque fratres vnctionis officio iam præmisso circa eum vt egredientem spiritum orādo protegerent tristes essent, non modicum de subtractione fratris sibi tunc temporis tam necessarij, pro eo quod tā nomini in vrbe fratrem alium non haberent, benignus pater filiorum admodum cōpassione commotus, seclusis omnibus clausoque ostio super se, super corpus fratris morientis incubuit, mensusque & quasi alter Heliseus per membra singula super eum oratione fusa egredientē spiritum potenter retinuit, fratribusque conuocatis reparatum fratrem ipsis per manum restituit, suoque officio fratrem incolumem resignauit.

S. Dominicus fratrem moribundum reddit incolumem.

Eodem aliquando in itinere cōstituto facta est subito grauis intempeties aëris, quam magna statim secuta est inūdatio pluuiarum. Cumque densus imber per circuitum terram infunderet, vir Dei Dominicus signo crucis sic ex omni parte circa se omnem illam inundationis eluuiem propulsauit, vt quasi facto papilione de cruce totam terrā prospiceret, decisa imbrium infusione madescere, ne vna gutta ad trium spacia cubitorū vel fimbriam vestimentorum suorum contingeret.

Sæpe etiā contigit vt in via superuenientibus pluuijs sua sociorumque quamplurimum madefierent vestimēta. Cumque post cœnam socij eius remanerēt ad ignem, vt vestes ad exiccandum extenderent, & corpora pariter aliquantulum recrearent, vir Dei Dominicus spiritus sancti igne feruēs more suo statim ecclesiam ad orandum, immo in orationibus potius pernoctandum, sic cum vestibus videlicet madefactis intrabat. Mane vero vestibus aliorum qui ad ignem remanserant existentibus madefactis, vestes eius ita inueniebantur penitus exsiccatæ, ac si in calenti fumo tota nocte positæ perstitissent.

De denario pro naulo diuinitus ab eo procurato, & dono linguarum impetrato.

CAP. LXXIV.

NEc illud à viri laude vacare videtur in partibus Tolosanis, quod cum quadam die euangelizando discurrens cum multis alijs transiliet nauigio quandam aquam, nauta qui eum transuexerat importunè denariū ab eo pro mercede transitus exigebat. Cui vir Dei pro exhibito obsequio regnum promittebat cælorum, adderis quod seruus Christi & discipulus eius erat, nec aurum & argentum secum penitus deferebat. At ille promissionem eius non solum ducens pro nihilo, verumetiam ex hoc potius prouocatus, acrius & importunius instans, ac eum per cappam violēter trahens, *aut cappam*, inquit, *dimittes, aut denarium mihi solues.* Tunc vir Dei erectis in cœlum oculis, paululū intra semetipsum orans, moxque in terram prospiciens: & denarium diuino, nec dubium, procuratum nutu iacentem, *ecce*, inquit, *frater quod postulasti: tolle, & me liberum in pace dimitte:* Qua in re quid aliud in seruo suo Dominus ostendere voluit, nisi quod in seipso exhibuit? Cum videlicet pro solutione tributi per ministerium Petri de ore piscis staterem procurauit.

Denarius illi diuinitus mittitur.

Contigit aliquando viro Dei iter agente associari sibi religiosum quendam conuersationis quidem sanctitate domesticum, sed loquela & lingua penitus alienum. Dolens itaque quod de diuinis verbis vna cum illo mutua collocutione refoueri non posset, tandem à Domino, orationum suarum instantia, vt vnus lingua loqueretur alterius, verbisque sic alterutrum varietatis sese per triduum quo videlicet simul ituri erant intelligerent; impetrauit.

Impetrat donum linguarum.

De quibusdam obsessis à dæmonibus per eum liberatis.

CAP. LXXV.

IN quadam ecclesia constituto accidit sibi quendam obsessum diuersis dæmonibus præsentari; qui accepta stola, eam prius ad collum proprium posuit, denique eadem collum cinxit dæmoniaci, mandans illis vt de cætero illum hominem non vexarent. Ipsi vero in eiusdem obsessi corpore torqueri statim cæperūt fortiter & clamare. *Permitte nos exire, quare nos hic cruciari compellis?* At ille: *Non dimitto vos*, inquit, *nisi mihi fideiussores dederitis; quod huc vltra nequaquam de cætero redeatis.* Quos, inquiūt, illi fideiussores possumus tibi dare? Et ille: Sanctos martyres quorum corpora in hac ecclesia requiescunt. Qui dixerunt: Non possumus, quia merita nostra contradicunt. Oportet vos, inquit, dare; alioquin à cruciatu hoc nequaquam liberos vos dimittam. Tunc illi responderunt: Ad hoc se daturos operam prout possent: Interiecto modico interuallo dixerunt: Ecce impetrauimus licet immeriti: quod sancti martyres fideiusserunt. Quod signum ait; quod hoc verum sit datis mihi? Qui dixerunt. Eatis ad capsam, in qua recondita sunt capita martyrum, & eam inuenietis inuersam: Quæsitum est, & inuentum per omnia sicut isti fuerant protestati.

Expellit dæmones ab obsessis.

Quædam mulier mundo dedita, carnis illecebris vacabat, sed culpa tandem pœna non caruit. Nam hanc malignus spiritus per interualla temporum grauiter vexare cæpit. Erat autem vicina ecclesia, in qua tunc temporis prædicatores fratres Florentiæ morabantur. Quo adueniens vir Dei Dominicus ipsam primitus ad pænitentiam exhortando perduxit, postmodum etiam vexationi ipsius compatiens, suis orationibus vt ab ea malignus discederet spiritus impetrauit, ita vt quæ vix interpolatis diebus quietem modicam habere poterat, vltrà annum vexationis suæ solitæ molestiam nō sentiret. Verum à vexatione carnis libera, vexari se deterius in animo deprehendit, & in medicina corporis sibi facta inualuit protinus mentis morbus, tanto negligētius à Dei seruitio cæpit tepescere, quanto à carnis illecebra rediuiuis tentationibus fortius trahebatur. Quod vbi viro Dei exposuit, illeque beneficium præstitum in ruinæ scandalū versum vidit, blande eā an reduci vellet ad statum pristinum requisiuit. Quæ cum voluntati Dei suæque discretioni committeret, *rogabo*, inquit, *Dominum filia, vt tibi fiat quod iam saluti tuæ magis viderit expedire.* Vnde factum est, vt non post multos dies malignus spiritus super corpus ancillæ Christi iterato potestatem acciperet, quatenus anima salua permaneret, & vexatio quæ prius pœna culpæ extitit, postmodū fieret conuersationis remedium & cumulus meritorum.

De dæmone quem in specie catti ad conuersionem nouem mulierum ostendit & fugauit.

CAP. LXXVI.

CVm aliquando apud castrum, quod dicitur Phanū Iouis, in prædicatione quadam fidem probans catholicam, hæreticorum perfidiam multipliciter improbasset, post prædicationem more solito ad orandum in ecclesia remansit. Et ecce nouem matronæ nobiles, ex eodem castro ecclesiam intrantes ad pedes eius procidērunt dicentes: Serue Dei adiuua nos, si vera sunt hæc quæ hodie prædicasti, iam diu mētes nostras erroris spiritus excæcauit. Nam istis quos hæreticos tu vocas, nos autem bonos homines appellamus: vsque in hodiernū diem credidimus, & adhæsimus toto corde: nunc autem in medio fluctuamus: *Serue Dei adiuua nos, & ora dominum Deum tuum; vt notam nobis faciat fidem suam, in qua viuamus, moriamur & saluemur.* Tunc autem vir Dei stans aliquamdiu intra seipsum orans, post aliquantulum dixit eis: *Constantes estote, expectate intrepide. Confido in Domino Deo meo, quod ipse qui neminem vult perire, iam ostendet vobis quali Domino hactenus adhæsistis.* Statimque viderunt in medio sui cattum vnū teterrimum prosilire, qui magni canis præferens quantitatem, habebat grossos oculos & flammantes, linguam longam latamque, atque sanguinolentam & protractam vsque ad vmbilicum, caudam vero habens curtam sursumque protensam, posteriorū turpitudinem quocūque se verteret ostendebat, de quibus fœtor intollerabilis exhalabat. Cumque circa matronas illas se per horam aliquam huc illucque vtrique vertisset, ad chordam ex qua campana pendebat exiliēs, & per eam vsque ad superiora conscendens, tandem per campanile lapsus disparuit, fœda post se vestigia derelinquens. Conuersus autem ad matronas illas vir Dei Dominicus, & consulens eas, *ecce*, inquit, *per hoc quod coram oculis, faciente Deo, figuratiue apparuit, potestis aduertere qualis est ille, cui hactenus sequentes hæreticos seruistis.* Illæ vero Deo gratias referentes, ab illa hora ad fidem catholicā perfectissime sunt conuersæ. Quarum etiam aliquæ apud sorores de Pruliano religionis habitum assumpserunt. Sic mentes fæmineas, & tanto tempore in errore fundatas, facilius reducere potuit tam terribilis visio ipsis oculis foris exhibita, quam sola verborum quamlibet persuasio per aures infusa.

Mira visio.

Qualiter idem vir sanctus prophetiæ spiritu claruit.

CAP. LXXVII.

QVanto autem affectu diuinæ gratiæ etiā in spiritu prophetiæ vir Dei claruerit, libet per aliqua de multis elicita prodere breuiter. Prædicante aliquanto illo in partibus Tolosanis, contigit, quosdam hæreticos captos, & per eum conuictos, cum redire nollent ad fidē catholicam, tradi iudicio sæculari. Cumque essent incēdio deputati, aspiciens inter alios Raymundum quēdam de grossi nomine, ac si aliquem in eo diuinæ prædestinationis radium fuisset intuitus, istum, inquit, officialibus curiæ reseruate, nec aliquo modo cum cæteris comburatur. Conuersusque ad eum blandeque alloquens, scio, inquit, fili mi, scio quod adhuc licet tarde bonus homo

Multa spiritu prædixit.

etis & sanctus; ille itaque tandem Dei gratia illustratus relictis tenebris ad lumen venit, & frater etiam prædicator effectus in eodem ordine vitã suam & laudabiliter duxit, & fæliciter consummauit. Cum autem esset in Hispania vir Dei, apparuit ei per visum immanissimus quidam draco, qui fratres illos qui secum erant absorbere apertis faucibus videbatur. Intellexit igitur vir Dei spiritu plenus graue fratribus tentationis imminere discrimen, quibus etiam visionem illam terribilem propalauit, hortans eos vt tentationibus futuris cõstanter resisterent, à quibus homo non nisi spontaneus absorbetur. Breui autem spacio temporis interiecto draco iste, qui paulo ante fratres absorbebat per visum, absorbuit per effectum. Nam omnes, qui cum viro Dei Dominico fuerant, exceptis tribus scilicet fratre Adam, & duobus cõuersis, suadente diabolo, recesserunt. Interrogatus autem quidam ex illis à viro Dei an & ipse vellet abire, absit, inquit, pater charissime, vt relicto capite sequar pedes. At vero pater sanctus misericors ergà eos qui recesserant, non indignatione, sed compassione commotus, continuo ad consuetum orationis refugium se conuertit, & quos monitis retinere non potuit, orationibus reuocauit. Nam paulo post omnes ferè ad eum instinctu diuinæ gratiæ redierunt. Aliquando etiam & quasi subito facto spiritu Dei super eum ad capitulum fratribus conuocatis palam omnibus nunciauit, quatuor fratres ex ipsis in breui, duos videlicet in corpore, duos autem in spiritu morituros. Nec multò post duo fratres debitũ exoluentes, migrauerunt ad dominũ; duo vero alij ad sæculum redeuntes, de ordine penitus recesserunt.

De transitu Ludouici filij Regis in Angliam.

CAP. LXXVIII.

An. Christi 1216. EX *historia Francorum.* Anno prænotato scilicet ab incarnatione domini 1216. Rex Angliæ Ioannes moritur: At vero Ludouicus Regis Francorum Philippi filius acceptis obsidibus ab Angliæ Baronibus transfretauerat præfato adhuc Rege viuẽte ac fugiente. Quo mortuo præfatos obsides liberauit; & cõfides de Anglis quos tẽpore Regis eos lethaliter persequentis ab imminente morte liberauerat, & quorum iuratoriã cautionẽ habebat, cũ paucis iterum in Angliã redijt, & multos ex Anglicis peruersos comperit. Qui etiam Thomam Comitem Perticensem occiderunt; portus munierunt, & Ludouicum intra Londonias quasi concluserunt. Itaque anno sequenti mense Septembri vidẽs Ludouicus dolos Angliæ Baronum, & impedimenta portuum, ac persecutionem totius regni præter Londoniam contra seipsum, sed & intentionem Gualæ Cardinalis apostolicæ sedis Legati, qui totis viribus procurabat impedimẽtũ ipsius atque suorũ, timensque quod si Londonias exiret claudereturreuerteti. Diffinierat quidẽ cũ Anglis ad pugnã cõgredi, at ipsis deuitantibus pugnã, facta compositione redijt in Franciam: qui vtique mirabilem victoriam habuisset, si debitam fidelitatem inuenisset.

Francorũ gesta in Anglia vide Aemyl. lib. 6.

Eodem anno Petrus Comes Antissiodorensis & Ioles vxor eius coronantur ad imperium Constantinopolis à Papa Honorio in ecclesia sancti Laurentij extra muros. Cumque recessissent à Roma, & cũ eis Apostolicæ sedis Legatus Cardinalis Ioannes de Colũna, mari transmeato Imperatore cum filiabus diuertente per Romam iter suum, de Imperatoris mandato ipse Imperator cũ Cardinali & omni comitatu suo capitur à Communio & Dyrachij inuasore Theodoro.

Theodori comitis Dyrrachini in nostro. dolus & proditio.

De Passagio generali peregrinorum transmarino, & primo de eorum equitatu.

CAP. LXXIX.

EX *historia captionis Damiatæ.* Anno gratiæ 1217. treuga christianorum & Saracenorum expirante, in primo passagio generali post concilium Lateranense congregatus est exercitus Domini in Achon copiosus cum tribus Regibus, idest Hierusalem & Hungariæ & Cypri. affuit Dux Austriæ & Bauariæ, magnaque militia regni Teutonici, Archiepiscopus quoque Nicho siensis, & alij plures episcopi peregrini, & cum eis Dominus Galterus de Auensis. Itaque Patriarcha Hierosolymitanus cum magna humilitate cleri & populi tollens reuerenter viuificę crucis lignũ, profectus est ad Achon in castra Domini, quod videlicet lignum post terræ sanctæ perditionem ad hæc tempora fuit reseruatum. Imminente siquidem cõflictu Saracenorum cum Christianis tẽpore Saladini crux secta fuit, cuius pars ad prælium delata ibidem est perdita, alia vero pars reseruata quæ tunc exhibetur. Itaque cum tali vexillo aciebus ordinatis processimus per planum Fabe vsque ad fontem Tubaniæ multum laborantes illo die, & præmissis exploratoribus, videntes, ab aduersarijs puluerem concitari, vtrum contra nos an fugiendo properarent eramus incerti. Igitur sequenti die per montes Gelboe, quos habuimus ad dexteram, & paludem ad sinistram, profecti sumus Beniasam, vbi castra fixerat aduersarius. Sed metuens tã ordinate procedentis & tam copiose Dei viuentis exercitus aduentum, tentoria tollens, & fugiens terram vastandam Christi militibus dereliquit. Vnde Iordanem transeuntes in vigilia sancti Martini corpora lauimus pacifice in eo, & quieuimus per biduum ibidẽ, copiam victualium & pabuli reperiẽtes. Deinde super littus maris Galileæ tres fecimus mansiones, peragrantes loca, in quibus mirabilia saluator noster operari dignatus, corporali pænitentia cum hominibus conuersatus est. Aspeximus Bethsaidam ciuitatem Andreæ & Petri, tunc ad Thessalæ modicum redactum demonstrata sunt loca, vbi Christus discipulos vocauit, supra mare siccis pedibus ambulauit, turbas pauit in deserto, montem ascendit orare, & locus vbi cum discipulis post resurrectionem manducauit: & sic per Capharnaum infirmos nostros pauperes in iumentis portantes reuersi sumus Achon.

Continuatio belli sacri de qua Blond. dec. 2. lib. 7. Naucl. gen. 41. & Paul. Aemil. lib. 6.

Nostri fugât Saracenos.

De secundo equitatu.

CAP. LXXX.

IN secundo equitatu adiuimus pedẽ mõtis Thabor, primo aquarum inopiam, postmodum per defossionem copiã inuenientes, desperabant capitanei nostri dẽ montis ascensu, donec puero Saraceno nunciante castrum fore cõprehensibile, cõsilium inierunt. Prima verò dominica aduentus Domini, cum legeretur in euangelio: *Ite in castellum quod contra vos est*, Patriarcha præcessit cũ signo crucis episcopis & clero per cliuum mõtis orantibus & psallentibus, & licet præruptus sit mõs vbique in excelsis & quasi impossibilis ad ascendendum extra semitam tritam, milites tamen & satellites, equites & pedites viriliter ascenderunt. Ioãnes quidem Rex Hierusalem cum militia Domini castellanum strauit: & Admiraldum vnum primo impetu. Defensores autem castri qui extra portas ad defendendum montem intrepidi hostibus occurrerunt, conuersi sunt in stuporem. Hic vero inclusis hostibus infra castrum turpiter Reges Hierusalem & Cypri, & magister hospitalis & Barones in partem montis ad deliberandum, quid facerent secesserunt. Nobilis vero dux Austrię huic deliberationi nõ interfuit, quia ex altera parte montis incredulos impugnabat & ad nos qui in summitate montis eramus, ascendere de facili non valebat, nec magister templi, quia infirmus remansit in Achon. Cum vero in deliberatione prædicta morari an recedere expediret per ordinem quæreretur, dixit frater Georgius de mõte acuto magister hospitalis, quod videbatur ei bonum quatenus pars exercitus ad castra custodienda descenderet, & pars in loco vbi eramus ad obsidendum castrum remaneret, & ordinaretur obsidio: quia videbatur quod castrum in breui nobis à Domino redderetur, maxime cum de plano ad muros sine offendiculo possemus accedere,

petrarias erigere,& alia facere quæ ad munitionem sunt necessaria capienda,& ipse libenter cum fratribus remanebat. Econtra vero quidam dicebat & maxime Comes Tripolis Beamundus: quod non erat bonum in nocte illa in monte exercitum Domini morari. In diuisione enim exercitus videbant periculum manifestum. Qua fide autem comes illud consuluerit: & obsidionem impedierit nouit Deus. Ipsa autem dominica descendit de monte exercitus inglorius, & per indultum spacium incredulos animauit. Multi autē Templarij & Hospitalarij, & quidam sæculares in secundo montis ascensu, quādo castrenses vires acceperant vulnerati sunt: & de vulneribus interfecti. Credimus autē Christum Deum sibi soli hunc triumphum montis reseruasse. Qui cum paucis discipulis ipsum ascendit,gloriam futuræ resurrectionis ibidē demonstrādo. Porro in primo & in secūdo equitatu maximā multitudinem captiuorū virorū & mulierum ac paruulorum Christiani secum duxerunt, ex quibus plures fuerunt in Christi nomine baptizati.

De tertio equitatu.

Cap. LXXXI.

IN tertio equitatu non interfuit Patriarcha cum signo crucis. Interfuerunt autē plures episcopi, in quo multa damna sustinuimus, tam per latrunculos quā incommodo hyemis violentis,præsertim in vigilia natalis Domini per viā, vbi multi pauperes & iumenta frigore perierunt,& ipsa sacra nocte,in qua tēpestatem terrestrē ventis & pluuijs commotam sustinuimus grauissimam. In finibus Tyri & Sydonis iuxta Sareptam post huiusmodi intēperiem exercitus Domini quadrifariam diuisus est, Rex Hungariæ & Rex Cypri Tripolim profecti sunt. Rex Hungariæ in breui tempore commoratus cū magno damno terræ promissionis recessit. Peregrinos enim & dextrarios,galeas,& iumenta cum armis secum traxit,multum admonitus à Patriarcha ne sic recederet. Tandem excommunicatus est cum sua sequela. Alia pars pigrorum siue timidorum, & eorum qui procumbentes ore pleno abundantiam temporalium biberunt, remansit in Achon. Rex vero Hierusalem & Dux Austriæ cum hospitalarijs sancti Ioannis & episcopis supradictis, & quibusdam alijs castrum in Cæsarea Palestinæ breui tempore vtiliter & constanter firmauerunt, licet hostis aduentus sæpe nunciaretur. In basilica principis Apostolorum festum Purificationis Patriarcha cum sex episcopis solenniter celebrauit.

Rex Hungariæ à terra sancta recedit cū magno nostrorum damno.

De Ædificatione castri peregrinorum.

Cap. LXXXII.

TEmplarij vero cum Domino Gualtero de Amēsis & paucis auxiliantibus peregrinis & hospitali de domo Teutonicorum, castrum filij Dei, quod olim destructum,nūc castrum peregrinorum appellatur, firmare cæperūt,quod situ est in diœcesi Cesariēsi inter Caiphā,& Cæsaream. Cuius situs talis est: Promontorium amplum & latum mari imminet, munitum naturaliter, scopulis ad Aquilonem & Occidentem & Austrū, versus Orientem turris est firma & dudum à templarijs ædificata,& possessa tam guerræ quam treugarum tempore. Turris autem ibidem fuit posita olim propter latrunculos, qui in via stricta peregrinis ascendentibus in Hierusalem & descendētibus ab ea insidiabantur,haud procul à mari distans quæ propter viam strictam districtio appellabatur. Toto fere tempore,quo Cæsaricū castrum firmatum est & consummatum, Templarij ex transuerso promontorij fodientes & laborantes per sex hebdomadas,tandem ad fundamentum primum peruenerunt, vbi murus antiquus spissus & longus apparuit. Inuenta est etiam pecunia in moneta modernis ignota, collata beneficio filii Dei militibus suis ad alleuandos labores & sumptus. Deinde in anteriori parte arenam fodientes & deportantes, alius murus breuior repertus est,& inter murorum planiciem fontes aquæ dulcis ibidem largiter ebulliebant. Lapidū etiam & cementi Dominus copiam ministrauit. Duæ turres ædificantur antē frontē castri lapidibus quadris & dolatis,tātę quātitatis, vt lapis vnus vix à duobus Bubalis in curru trahebatur. Vtraque turris centenos habet pedes in longitudine,74: in latitudine, spissitudo binas includit testudines, altitudo plurimum ascendens celsitudinem promontorii transgreditur,inter duas turres murus nouus & altus cū propugnaculis cōsummatus est,& miro artificio intrinsecus,equites armati per gradus ascēdere possunt & descendere. Itē murus alius paulo distans à turribus extenditur ab vno latere maris ad aliud,puteum habens aquæ viuæ inclusum promontorium. Ab vtroque latere muro cingitur alto & nouo vsque ad rupes. Oratorium cum palatio & domibus plurimis castrum includit. Huius ædificii prima est vtilitas, quod conuentus templariorum eductus de peccatrice & omni spurcicia plena ciuitate Achon, in huius castri præsidio residebat vsque ad reparationem murorum Hierusalem. Territorium munitionis piscariis,salinis,pascuis,agris, & herbis abūdat, & vineis quoque plantatis & plantandis hortis & pomeriis habitatores delectat. Inter Achon & Hierusalē nulla est munitio, quam teneant Saraceni. Vnde de hoc castro nouo plurimum damnificantur increduli & terrore diuino ipsos fugante loca culta deserere coguntur. Sex milliaribus distat à monte Thabor, vnde huius castri cōstructio siue constitutio forte fuit causa destructionis munitionis illius, quia in campo longo & lato qui interiacet montanis castri huius ac montis Thabor, nec arare nec metere securè poterant propter metum habitantium in eo.

Castrum Peregrinorum constructū.

De exercitatione Coloniensium ad signum crucis.

Cap. LXXXIII.

ANno gratiæ 1218. mense Martio applicare cæperunt ad portum Achon Cogones ex prouincia Coloniensi cum aliis paucis. Tamen de Bremensi & Treuerensi prouinciis excitata fuit prouincia Coloniēsis ad obsequiū Saluatoris per signa quæ apparuerunt in cælo. Nam in prouincia Coloniensi & Diœcesi Monasteriensi in villa Bedon Frisiæ, mense Maio 6. feria antē Penthecostem,cum prædicaretur crux ibidem, triplex forma crucis apparuit in aere: Vna cādida versus Aquilonē, alia versus meridiem eiusdē coloris & schematis, tertia vero medio colore colorata, habens crucis patibulum, & figuram hominis in eo suspensam eleuatis brachiis & extensis cum infixione clauorum in manibus, & pedibus, & capite inclinato. Hęc media fuit inter alias duas,in quibus non erat effigies humani corporis. Alia vice & alio loco in villa Frisiæ seu Theucusen tēpore prædicationis crucis,apparuit iuxta Solē crux cerulei coloris,hanc viderūt plures quam priorē. Tertia fuit apparitio in diœcesi Traiectensi in villa Doctum, in qua beatus Bonifacius coronatus fuit martyrio. Vbi in die eiusdem martyris cum multa millia cōuenissent ad videndam stationem, apparuit crux alba magna, ac si trabs ex aduerso trabis artificialiter composita fuisset. Hoc signum vidimus omnes. Mouebatur autem paulatim ab Aquilone ad Meridiem. Credimus autem duas apparitiones demonstratas à Deo, vt omnis ambiguitas primæ visionis tolleretur à principio prædicationis crucis. Prouincia Coloniensis magno studio plurimis etiā sumptibus ferè trecentas naues præparauit, quarum quędam remanserunt, quædam in tempestate perierunt. Tunc firmatum fuit concilium in concilio Lateranensi cum Domino Papa Innocentio habitum Romæ de intromittenda militia Christiana in terram Ægypti.

An. Christi 1218.

Germani ad expeditionē sacram excitati.

Tres cruces apparent.

De profectione peregrinorum contra Damiatam.

CAP. LXXXIV.

MEnse igitur Maio post Ascensionẽ Domini præparatis Cogonibus armatis, galeis, & alijs nauibus oneratis, profecti sunt de Achon. Ioannes Rex Hierusalem, Patriarcha cũ Episcopis, & Duce Austriæ tribus domibus & copiosa multitudine Christianorũ indicta fuit nauigatio apud castrum filij Dei, quod peregrinorũ dicitur: sed stante Borea, Rege Duce, & magistris domorũ ad indictũ locum venientibus, exercitus Domini prosperis velis processit; tertio die perueniens ad portum Damiatæ, vbi moratus est per biduum antequam ad terrã descenderet, suos capitaneos expectãdo. Præfati autem Duces quia modicam moram fecerunt in prænominato castro, subsequi non poterant exercitũ vsque ad sex dies ab exitu de portu Achon. Multi etiã qui præparati non erãt, & morã aliquantulũ fecerãt apud Achon post primos nauigantes aut omnino remanserũt, aut vi ventorum repulsi sunt in Achon aut per tres vel quatuor hebdomadas iactati per mare moram fecerunt. Cum autem quæsitum esset ab hominibus per ordinem quid facere deberent, & quidam suaderent reditum, ex quo capitanei non veniebant; dixit Nichosiensis Archiepiscopus, quod bonum esset, si electo capitaneo aliquo ad terram descenderemus capitaneos ibi expectantes. Omnes concordauerunt huic consilio, & facto capitaneo Comite de Sareponte applicuimus ad portum maris Damiatæ, & hostilem terram cæpimus sine sanguinis impensa, antequam Rex & alij Duces qui erant in galeis, subsequerentur.

Damiatam nostri obsident.

Referunt autem quidam, quod cum pauci Saraceni equites excurrerent ad portum, Friso quidam fixo dextero genu in terra, & sinistra manu circumferens ancillæ dextra spiculum vibrabat ferreum: intuitus est eum Saracenus existimans eum ludere, sed subito eques cum equo percussus corruit in terram, fugientibus alijs absque omni impedimento, castrametati sunt Christiani inter littus maris, & ripam fluminis Nili, cum admiratione magna subsequentium, quando tentoria fixa viderunt. Hoc enim mirabile fecit Dominus quod in primo aduentu aqua fluminis coniuncta mari, dulcis hauriebatur: Modico tempore post aduentum Christianorum facta fuit Eclypsis Lunę ferè generalis, quam contra Saracenos interpretati sumus quasi protendentem eorum defectum, qui sibi Lunam attribuũt, in incremento & decremento Lunæ sibi magnam vim imponentes.

De quibusdam incidentibus illius temporis.

CAP. LXXXV.

EX chronicis. Anno prænotato, videlicet, ab incarnatione domini 1218. sanctus Guilelmus Bituricensis Archiepiscopus canonizatur eiusque successor Gerardus moritur. Cui succedit Symon cantor Bituricensis, nepos Henrici quondam ecclesię archipræsulis. Symõ Comes Montisfortis in obsidione Tholosana percussus lapide interioris petrariæ, in crastino natiuitatis sancti Ioannis Baptistę moritur, miles magnanimus, catholicus, & honestus. Hic eius occasus beatum Dominicum per visionis mysterium diuina virtute sibi reuelante non latuit, sicut legitur in vita ipsius. Videbat enim in somnis visionẽ quidem imaginaria, sed intellectu non vacua, quandam arborem quantitate proceram, ramorum expansione diffusam, densarum frondium venustate perpulchram, & in ramis eius quiescentem auium multitudinem copiosam: post paululum arbor corruit, & omnis cætus ille volatilium dispersus aufugit. Intellexit ergo statim vir diuino repletus spiritu, Comiti Montisfortis magno videlicet Principi pupillorumque tutori mortis excidium imminere, sicut & rei postmodum probauit euentus.

Simon comes Montisfortis occiditur.

Eo tempore Hugo Dux Burgundiæ fidelis in regnum moritur, & apud Cisterciũ sepelitur. Gualterus Abbas Pontiniacensis fit Episcopus Carnotensis.

Ludouicus filius Regis Francorum contra Albigenses resumit crucis signum. Idem vero Rex Philippus die Purificationis beatæ Mariæ fecit constitutionem generalem de Iudæis suis: vt nullus in vadium recipiat ornamentum Ecclesiæ. Item vt nullus tradat alicui religioso pecuniam nisi de consensu capitanei sui, & cum litteris patentibus prælati & capituli sui. Item vt nullus Christianorũ vendere compellatur hæreditatẽ, aut redditus suos propter debita Iudæorum, immo duæ partes hæreditatis siue redditũ debitoris & pleugij assignẽtur Iudæo, ac deinceps non currat debitum, & vt debitum non currat vltra annum à mutuo facto. Item vt in libra non lucretur nisi duos nummos in qualibet septimana, & vt propter hoc non capiatur corpus debitoris, aut animalia, carruta, vel culcitræ, seu alia domus vtensilia.

Ludouicus Regis Francorum filius in hæreticos bellum gerit.

Eoque tempore Petrus Parisiensis & Gualterus Heduẽsis & Iordanus Lexouiensis, Henricus quoque Comes Niuernensis: & Gualterus Camerarius Francorum Regis, & Iterius de Thociacho, alijque multi Baronum cũ populo copioso iter arripiunt transmarinum. Rex siquidẽ Hungariæ & Dux Austriæ anno præcedẽti transfretauerunt, & Rege Hungarię repatriante Dux Austrię cæterique ad vrbẽ Damiatã transierunt. Circa idẽ tempus lacus sancti Laurentij subito erupit, ac per Granopolim & vallem Maurienne in Isaram & Rhodanum decidens, multa hominum millia submersit, multasque terras alluuione destruxit.

Francorum in sacro bello duces.

Apud Lemouicas mulier defuncta & sudario inuoluta surrexit dicens, beatam Mariam Magdalenam, cui se peccatrix deuouerat, labia sibi tetigisse ac spiritum reddidisse, seque statim confessa Vizeliacum gratias agens perrexit, ibique sudarium portauit.

De captione Hierusalem per Corradinum Turquiæ Soldanum.

CAP. LXXXVI.

EX historia Damiatę. Anno Gratiæ 1219. Regina ciuitatis Hierusalem, quæ videbatur inexpugnabiliter munita, destructa est à Corradino filio Saphadini foris & intus. Muri enim cũ turribus redacti sunt in aceruos lapidum præter templum Domini & turrim Dauid. De sepulchro glorioso destruendo consilium habuerunt Saraceni, & per litteras comminati sunt, quas ciuibus Damiatæ transmiserunt ad eorum solatium. Sed huic temeritati nemo manus apponere præsumpsit propter reuerentiam loci. Sic enim in Alcorano libro legis eorum habent scriptum: *Iesum Christum Dominum nostrum credunt de Maria virgine conceptum & natum: quem sine peccato vixisse prophetam, & plusquam prophetam contestantur, cæcos illuminasse, leprosos mundasse, mortuos suscitasse firmiter asserunt.* Verbum & spiritũ Dei, & viuum ad cælos ascendisse non discredunt. Vnde quando tempore treugarum sapientes ipsorum Hierosolymam ascendebant, codices euangeliorum sibi postulabant exhibere, & osculabantur, & venerabantur propter munditiam, quam Christus docuit, & maxime propter euangeliũ Lucæ, missus est Angelus Gabriel, quod litterati inter eos sæpius repetũt & retractant. Lex autẽ eorum, quã diabolo dictãte ministerio Sergij monachi & apostatę & heretici Machometus Saracenus didicit, Arabice scriptã à gladio cępit, per gladiũ tenetur, & cũ gladio terminabitur. Machometus ille illiteratus fuit, sicut ipse protestatur in Alcorano suo: & quæ prænominatus hæreticus nominauit, dictauit, ipse promulgauit, & per comminationes obseruari statuit. Luxoriosus enim fuit & bellicosus, ideoque de immundicia & vanitate legem statuit, quam carnaliter viuẽtes, in parte voluptatis firmiter obseruant. Et sicut legem nostram veritas

An. Christi 1219.

Hierosolyma à Corradino capitur.

& mundicia muniūt: ita error & ipsorū timor mundanus & humanus, ac voluptas carnalis firmissime custodiunt.

De miseria obsessorum in Damiata.

CAP. LXXXVII.

INterea ciuitas Damiata obsidione longa, ferro, fame, & pestilentia grauiter & vltra quam scribi potest afflicta, in sola pace quam Soldanus ciuibus promisit spem posuit. Durabilis enim non est Ægypti annona, propter molles glebas, in quibus crescit Nilus superius circa partes Babylonis artificiose conseruatur in annos, & sicut audiuimus, coctanum vnum 40. bisantijs vendebatur in ea, & ex angustia famis diuersa morborum genera vexabant eos, & nunc oculi incommodo quæ sustinuerunt, noctibus velut aurifia percussi, apertis oculis nil videre dicebantur. Soldanus de die in diē vanis promissionibus ipsos à deditione dehortatus, decepit miseros. Postremo portas suas obstruxerunt intrinsecus, ne aliquis veniens ad nos de suis nunciaret, quod dies afflictionis possidebat eos. Si qui vero per posticum vel de muris per funes euadere potuerunt, inflati & famelici ciuium suorum angustias euidenter probabant. Illis etiam qui foris in exercitu Saracenorum non obsiderunt, copia panis & pabuli cœpit decrescere. Nilus quidem qui post festum sancti Ioannis Baptistæ vsque ad exaltationē sanctæ crucis solum excrescere & Ægypti planiciem irrigare consueuerat, hoc anno more suo non ascendit ad signū quod ponere solent Ægyptij. Sed & vt intelleximus magnam partem terræ siccam reliquit, quæ nec arari nec seminari poterat suo tempore. Vnde Soldanus famem timens, & * caristiam in amorem retinendæ Damiatæ, talem pacem cum Corradino fratre suo Christianis obtulit, vt crucem sanctam, quæ olim capta fuit in victoria Salahadini cum ciuitate sancta, & omnibus captiuis, qui per regnū Babyloniæ & Damasci viui reperiri possent, sumptus etiam ad reparandos muros Hierusalem redderet. Insuper regnum Hierosolymorū totaliter restitueret, præter Cruchium & montē regalem, pro quibus retinendis tributum obtulit quādiu treuga duraret. Sunt autem hæc duo in Arabia sita, septem munitiones fortissimas & firmissimas habentia, per quæ negociatores Saracenorum & peregrini ipsorum Mecham tendentes vel ab ea reuertentes transire solent. Et qui hoc potenter tenuerit Hierusalem, cum voluerit grauiter nimis cum agris & vineis lędere poterit. Hanc compositionem acceptandam esse, & vtilem Christianitati & Rex Frācigenæ, Comes Lincestriæ cū capitaneis Teutonicorum pertinaciter conserunt. Tunc autem Legatus Patriarcha cum archiepiscopis, episcopis, Templarijs, & Hospitalarijs, ac omnibus Italiæ capitaneis, multisque alijs prudentibus viris efficaciter tractatui se opposuit, rationabiliter ostendens ante omnia Damiatam fore capiendam.

Grauis in vrbe fames & in castris Saracenorū pestilentia.

** Id est inopiam frumenti.*

Pax Christianis oblata sed non recepta.

De captione Damiatæ absque sanguinis effusione.

CAP. LXXXVIII.

INterea Soldanus magnam multitudinem peditum claudiculo & per loca plaustria misit ad ciuitatem, quorum 240. Christianis dormientibus Lycias fuerunt ingressi dominica nocte post festum omnium sanctorū. Tandem per clamorem vigilum occisi sunt & capti, quos ad ducentos & plures computauimus, Nonis Nouembris capta est Damiata sine deditione, sine defensione, sine violenta deprædatione, cum tumultu, vt soli Deo ascribatur victoria. Et cum caperetur ciuitas in oculis Regis Babylonis more solito, non fuit ausus Christi milites ad defensionem paratos per fossatum nostrum aggredi.

Damiata à nostris capitur.

Eodem etiam tempore fluuius excreuit vberrimus aquis fossatum implēs. Ipse autē Soldanus confusus castra sua cōbussit & fugit. Itaque Christi milites Damiatā ingressi plateas eius inuenerunt stratas cadaueribus mortuorū pestilentia & fame deficientiū. Aurum & argentum multum nimis, pannos sericos negociatorum in abundantia, vestes pretiosas, & ornamentum cum varia suppellectili in superabundantia. Ciuitas hæc præter naturalem situm loci quo muniebatur, triplici erat cincta muro. Turribus latericijs multis & magnis fortissime firmata, clauis & ante murale totius Ægypti inter Ramesse & campum Taneos sita in terra, vt conijcere possumus Gersen, quia pascuosa erat Damiata in regnis famosa multum in superbia Babylonis, in mari dominatrix, Christianorum spoliatrix, in ascensu persecutorum suorum per paucas & modicas scalas comprehensa, tunc sub potenti manu Dei humiliata est.

Descriptio eius sequitur.

CAP. LXXXIX.

ITaque præter illos qui viui comprehensi sunt mortui promiscui sexus à tempore obsidionis in circuitu computantur ad 5. millia & amplius, quos sine ferro vel ignibus dominus percussit. Ingredientibus nobis occurrit fætor intolerabilis, aspectus miserabilis, mortui viuos interfecerunt, vir & vxor, pater & filius, seruus & dominus se mutuis interfectionibus interemerunt, non solum plateæ mortuis erant plenæ, sed in domibus & in cubilibus & lectis iacebant defuncti infantes ad vbera matrum pendentes inter amplexus morientiū oscitabant. Delicati diuites inter aceruos tritici interierunt fame, deficientibus cibis, quibus erant nutriti, pepones & alia & cæpe & allia, pisces & volatilia desiderabant frustra. Denique octoginta ferè millia, sicut captiuis referentibus didicimus, à tempore quo perfecta est obsidio, perierunt in ciuitate, exceptis eis quos sanos vel languidos inuenimus quasi tria millia & amplius. Alij mortui sunt post victoriam, alij magno pretio venditi, alij baptizati sunt, & Christo donati. Ciuitas hæc gradatim murata, primū murum habebat humilem ad custodiā fossati, secundū altiorem, tertium eminentiorem secundo, murus medius 28. turres habet principales, binas vel trinas testudines continentes, quæ omnes remanserunt integræ cum muris, præter vnam tantum, quæ crebris ictibus trabuculi templariorum confossa fuit aliquantulum. Adeo autem exercitus noster ad pigritiam resolutus fuit, vt milites ocio dediti, negligerent opus Dei, vulgus ad tabernas & negociationes fraudulentas se conuerterent. Cati duo ad fossatum implendum magnis sumptibus compositi fuerunt, quorum vnus in custodia Regis, alius in custodia Romanorum combustus fuit. Cum adhuc potentes essent in armis custodes ciuitatis, duæ fossæ subterraneæ factæ sunt ad suffodienda fundamenta municionum, licet labor frustratus fuit post expensas plurimas. Sic Deus sine damno capientium ciuitatem dare integram voluit.

Describitur Damiata capta miserabilis conditio & situs.

De spoliorum eius distributione.

CAP. XC.

IN communi iurauimus omnes, vt asportata de ciuitate spolia redderentur inter victores diuidenda. Hoc etiam sub anathemate terribili fuit præceptum à Legato sedis Apostolicæ. Veruntamen concupiscentia oculorum plures fures fecit. Suscepimus tamen ad vtilitatē Reipublicæ magnā partem deliciarum Ægypti in auro & argento, peclis & pomis ambræ, filis aureis, & filacterijs varijs, pannis sericis pretiosis: quæ distributa sunt per exercitū Domini, cum annona quæ reperta fuit in ciuitate, Legatus sedis Apostolicæ Damiatā cum appēdicijs suis & pertinentijs regno Hierosolymitano cōtulit in perpetuū. Machomaria Damiatæ cōmutata est, & in ecclesiā gloriosæ semper virginis Mariæ in quadrū positam tanta ferè latitudo eius quāta longitudo colūnis sustentabatur marmoreis 150. minus vna 7. porticus habens,

Præda omnibus æqualiter diuisa.

Rex Hierusalē Damiata dominus designatur.

habens, & in medio aperturam longam & latam, in qua pyramis sursum ascẽderat alta. Quatuor enim in ea principalia fundata sunt altaria; titulatorium beatæ Mariæ primum, principis Apostolorum Petri secundum; sanctæ crucis tertium; sancti Bartolomæi quartum, in cuius festo turris fluminis capta fuit. Inuenti sunt in Damiata trabuculi quatuor cum petrarijs & mangonellis plurimis. Balistæ cum torno fortissimæ, & omne genus armaturæ fortium. Aurum & argentum cum perlis & alijs rebus mobilibus non solum inter clericos & milites, sed etiam inter satellites & mulieres, & pueros diuidebatur, proportionabiliter turres ciuitatis distributæ sunt inter regna, quorum bellatorum conuenerant ad eius captiones deducta: primo loco sicut decuit & oportuit vna turris quæ Romanæ fuit assignata Ecclesiæ cum porta ipsius quæ olim dicebatur Babylonis, tunc appellata est Romana. Alia etiam turris reseruatur Damiatæ Archiepiscopo.

Et sicut olim ciuitas Dei viuentis Hierusalem sancta capta fuit nocte, sic Christiani Damiatam ante diluculum obtinuerũt. Instrumentũ enim quo turris capta fuit fluminis, Teutonicis cum Frisonibus in commune donauerunt. De quo factus est pons inter ciuitatem & castrum: quod constructum est ad munimentum ripę ciuitatis contrapositæ; duo castellula composita sunt ad custodiam pontis de eodem instrumento. Insuper de altis arboribus, super quas scala pendebat, ædificata est specula super altitudinem castri noui ad indicandum portum longe nauigantibus. Pons vetus qui mediante insula vtramque ripam contingebat, obsidionis tempore multipliciter à Saracenis fuerat attentatus, & à Christianis viriliter defensus, suo functus officio ad alios reseruatas est visus.

De captione Thamnis & opulentia ipsius ac fortitudine.

Cap. XCI.

NOn minori miraculo immo maiori donauit Dominus Christianis Thamnis, mense Nouembri, in festo sancti Clementis, qui habet habitaculum suum in mari. Nã missi in mari exploratores numero quasi mille viri in nauiculis per paruum flumen qui Thamnis nuncupatur, vt de cassalibus tollerent sibi victualia, & statum prædicti loci diligenter explorarent. Saraceni qui erant in præsidio castri visis Christianis, putantes totum exercitum venire, ferratis portis fugerunt. Nostri vero solum Christum ibi capitaneum habentes, erumpentes claustra intrauerunt castrum, testati sunt nobis redeunte, se nunquam in plano fortius castrum vidisse 7. turres habet firmissimas testudinatas desuper per gyrum, duplici fossa & vtroque muro cingitur, habẽs antemurale, lacus se diffundit in latum, in circuitum, in tantum vt aditus equitibus hyeme sit impossibilis, æstate difficilis adeo, vt per nostrum exercitum obsidione nunquam caperetur. Lacus piscosus est valde, de cuius piscarijs Soldano soluebãtur annuatim quatuor millia marcharum. Auibus insuper & salinis abundat. Casalia multa per circuitum seruiebant ei. Ciuitas ante castrum maior Damiata olim famosa, nunc autem ruinosa, magnitudinem testatur ædificiorum. Hæc est Thannis, cuius campi meminit Dauid propheta: *coram patribus eorum fecit mirabilia &c.* Et Esaias: *Stulti principes Thaneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens.* Hæc est Thannis, in qua lapidatus asseritur Hieremias lapidibus: quos absconderat sub muro latericio. Ægyptij vero honorauerunt Prophetam sepelientes eum iuxta tumulum Regum, memores beneficiorum quæ præstiterat Ægypto: oratione enim sua fugauerat bestias aquarum, quas crocodilos appellant. Alexander autem Macedo veniens ad sepulchrum, prophetæ, cognoscens mysterium loci, transtulit in Alexandriam, sepeliuitque eum gloriose. Crocodillos apud Damiatã inuenimus, & interfecimus. Est autem bestia crudelis, hominem & iumenta deuorans apertis oculis solo visu fœtebat ore sua. Exclusi pulli statim fugiunt parentem suum tanquam hostem, quos dum capere potest, statim glutit & deuorat. Et cum cætera animalia molam inferiorem moueant: illud econtra superiorem mouet. Distat Thamnis à Damiata itinere vnius diei per mare versus terram promissionis, vt facile sit de Achon vel Damiata per mare & terram vel fluuium, præsidium ibidem ponere vel victualia transmittere. Damna multa intulit Christianis in obsidione Damiatæ, quando naues ad nos accedentes vel à nobis recedentes, vi ventorum delatæ sunt illuc. Nam ante Thamnis littus maris arcuosum & importuosum sinum facit amplum & latum, in quo naues deuolutæ sine vento multum eis opportuno recedere non valent.

Thamnis ciuitas à nostris tentatur & capitur.

Psal. 77.

De libro recepto, in quo prædictum est Damiatæ excidium, & quædam alia.

Cap. XCII.

ANte captionem Damiatæ liber nobis apparuit arabice scriptus, cuius auctor se Iudæũ vel Christianum vel Saracenum esse negat. In eo autem quisquis ille fuerit prædixit mala, quæ Saladinus populo Christiano crudeliter intulit in destructione Tyberiadis, & in victoria, quam de Christianis habuit, quando Regem Hierusalem & Principes captiuos duxit, ipsamque sanctam ciuitatem possedit, Ascalonem destruxit, & quomodo conabatur Tyrum apprehendere, sed non profecit, & alia multa quæ peccata illius temporis meruerũt. Prędixit etiam destructionem hortorũ & palmeti Damiatenæ ciuitatis, quam scilicet factum vidimus, quãdo librum hunc per interpretes intelleximus. Addidit etiam Damiatam à Christianis, fore capiendã, Saladini nomen non posuit, sed per nigros oculos & crocea vexilla ipsum designat. Insuper prędixit quendam Regem Christianum Nubianorum Mecham ciuitatem debere destruere, & ossa Machometi pseudo Prophetæ dispersa proijcere & quædam alia quæ nondum euenerunt, sed si completa fuerint ad exaltationem Christianitatis & depressionem Agarenorum euenirent. Scimus quosdam gentiles Ethnicos spiritum sanctum in ore habuisse, sed non in corde, & manifeste de Christo prophetasse.

Corradinus reuersus in Palestinam Cęsariense castrũ obsedit, quod erat in custodia Regis, ac breui tempore cepit illud & destruxit, defensoribus ipsius negligenter agentibus, qui tamen fere omnes euaserunt, quia liberũ introitum & exitum habebant per mare. Demum processit ac castrum fili Dei cum toto exercitu suo, & considerans illud ab omni parte sagaciter, intellexit quia comprehensibile non erat. Insuper Tẽplarios ad omne periculum paratos inuenit, qui castrum victualibus & omni armatura fortium sufficienter munierant.

Eodem tempore Templarij latrones Saracenorum ab Achon repulerũt, viriliter occidendo quosdam, alios captiuando. Corradinus autem auxilium postulabat à Saracenis vt ab ortu solis venientes obsiderent Achon, quod efficere non poterant propter inexorabilem discordiam Principum terræ ipsorum Christianis plurimum opportunam, quam Caliphus eorum Papa sepelire laborabat.

De legatione Georgianorum ad nostros admirantium super captione Damiatæ.

Cap. XCIII.

AD hæc fama discurrens per totũ orbem, Damiatam à Christianis esse cõprehensam, Georgianorũ litteris ad castra Catholicorum transmitti persuasit, in quibus continebatur, quod indignata gens illa vel excitata rubore, Rege eorum conuocante principes decreuit & iurauit se obsessurum famosam aliquam ciuitatẽ, Saracenos allegans sibi verecundũ esse, quod Franci de- trans-

Georgiani populi ad rẽ Christianã propagandã nostrorum exemplo incitantur.

transmarinis partibus & vltimis terræ finibus venientes per mare spaciosum periculis plenum, tam munitam ciuitatem obsidione longa cæpissent, nisi & ipsi, quibus erat facilius Persides impugnare Damascum vel alium locum nominatum virtute caperet armorum. Sunt Igitur Georgiani cultores Christi, ritum habentes Græcorum, Persis vicini, longo terrarum tractu à terra promissionis distantes, quorum Dominium modo extenditur vsque ad Caspios montes, bellicosi sunt homines habentes rasuram in capite clerici rotundam, laici quadratam. Mulieres eorum equestris ordinis doctæ sunt ad prælium. Homines isti quando ordinatis aciebus hostes sunt aggressuri, pugillarem cucurbitam repletam vino puro velocius ebibunt, & statim aduersarios suos viriliter inuadunt. Computandum autem esse non dubitamus inter beneficia tutoris nostri Iesu Christi, qui à siccarijs persecutorum maiores nostros defendit in obsidione Damiatæ. Vsitatum siquidem habebant Assesseni & eorum præceptor vetulus de montanis cultellos emittere contra Christianos ad intercipiendam vitam eorũ, qui negociũ Christianitatis propensius procurabant. Nam in treugarum tempore filium Tripolitani Comitis adolescentem spectabilem in Ecclesia beatę virginis apud Tortosam ante altare procumbentem nequiter interfecerũt. Vnde militia tẽpli non cessauit eos persequi pro tam religiosa violatione, donec humiliarentur vsque ad seruitutem tributi: tria namque bisantiorum millia annuatim Templarijs persoluunt.

Georgiani qui.

Assesseni nostros curant necandos.

Eiusdem obsidionis tempore Rex Armeniæ Leuo defunctus est in terra sua. Mortuus est quoque Soldanus Iconij: qui creditur baptizatus fuisse, qui tantæ benignitatis erat in Christianos, vt guerram habens cum Saracenis, solui iuberet Christi cultores: quos vinculatos inuenit in munitionibus, quas expugnauit & in optione eorum posuit vtrum in patriam suam redire vellent: an acceptis ab eo solidis sub ipso potius militare eligerent. Idem Christianos adeo familiares habebat, vt custodes corporis sui constitueret eos, licet pater eius à Lasterogręco fuisset interfectus; manu etiam tenuit Miralim filium Saladini exhæreditatum contra filios Saphadini, quãtum Caliphas permittebat Baldac Papa suæ gẽtis. Melichasecaph filius Saphadini multa damna Templarijs intulit, cum essent in obsidione Damiatæ. Combussit enim oppidum castri Alberet, turres munitas destruxit, sed cum rediret in terram suam victus est à Saracenis.

Soldani Iconij mors.

De captione Saphet, & redditione Damiatæ.

Cap. XCIV.

ANno verbi incarnati 1220. Corradinus princeps Damasci destruxit Saphet castrũ firmissimũ: quod Saladinus flagellum Christianorum per longam obsidionem intantum arctauit, vt defensores fame deficientes, requisita licentia magistri militiæ templi redderent illud tyranno.

An. Christi 1220.

Factum est autẽ vertenti anno, quando solent Reges ad bella procedere, Ioannes Rex Ierusalem castra fidelium reliquit: multas prætendens causas ad excusationem sui, & festinatum reditum promittens, anteriorum oblitus ad posteriora se conuertit. Aperiente manum Domino, qui portum Damiatæ impleuit vbertate frumenti vini & olei adiuncta peregrinorum & equorũ copia numerosa: vt ad progrediendũ in negocio nulla locũ habeat excusatio. Superuenerunt in sexto passagio Mediolanensis & Cretensis Archiepiscopi, Fauensis & Regenensis episcopi & nuncij Regis Friderici deferentes literas cũ aureis bullis, & aduentum ipsius nunciantes. Aderat enim Episcopus Brixiensis & Italica militia copiosa. Legatus autem considerans non sine gratię magno priuilegio diuino munere sufficienter fuisse prouisum in omnibus, quę requirebat negocij processus, angebatur dolore, quod tempus inutiliter processit, & opportunitas tanta perijt. Vnde cõuocatis maioribus ipse primo loco, deinde Mediolanensis Archiepiscopus & alij similiter episcopi suadebant progressum contra Soldan qui castra sua posuerat super Nilum itinere diei vnius Damiata. Sed milites habita deliberatione huic exhortationi cõtradixerunt, hanc causam maxime prætendentes: quod Rex Hierusalem aberat pro suæ voluntat arbitrio, nec alius Princeps militaris aderat, cui gens d uersarum nationum obedire vellet, ad educendum populum Domini, & sic concordabant ad ocium; ex qu mala multiplicata sunt in castris.

Corradinus Saphet expugnat.

Mense Iulio superuenit Comes Matthæus de Apulea cum 8. galeis, quarum duas cursarias insidiãtes Christianis cæpit in via marina. Deinde Damiata cum multis laboribus sumptuosis capta, & per annum vel amplius à nostris possessa, postmodum Pelagio Cardina & Legato Templarijs & Hospitalarijs totoque exercitu Christianorum, excepto Rege Ioanne, qui ob quandam discordiã inter ipsum & Legatum motam ab exercitu recessit à Soldano per infortunium captis, & grauiter afflictis pro redemptione eorum, & omnium Christianorum captiuorum, qui erant sub potestate Soldan reddita est paganis.

De Georgianorum destructione.

Cap. XCV.

EX *historia Tartarorum.* Anno prænotato scilicet al incarnatione Domini 1220. Tartari Georgiam in trauerunt, eamque vastare cæperũt. Quidam vero magnus Baro Georgiæ cum filio & vxore sua à facie illorum ad montes Caspios fugit saluationis causa. At in via ill tres magni latebant Tartari rapiendorum causa spoliorum inuicem confœderati. Cumque per illa confinia vagarentur explorantes si possent inuenire aliquid, vnus eorum vestigia militis ac suorum in via deprehendit, insecutus itaque vestigia Baronẽ illum cum vxore & filio a rebus viuum apprehendit, & omnes cum rebus suis a socios suos sicut inter se condixerant, introduxit. Cum que inter se de partitione rerum ac personarũ ita con cordassent, vt vnus haberet baronem: alius filium; tertius vxorem: & aurum pro cõmuni venderent: ille qu pro parte sua puerũ habere debuit, recusans dixit. Nun quid puer ille, qui quasi caniculus vnus est, pars me erit? quem nutrire etiam me oportebit? Absit. Tander igitur in hoc alijs concordauerunt, quia pater & filiu occiderentur & aurum in cõmuni diuideretur vel partiretur, & mulier vẽderetur, quod & factum est. Illaqu mulier, quæ coram se maritum & filium occidi pariter vidit, postmodum in Georgia monialis effecta monasticam vitam duxit.

Quia vero Tartari in signum gloriæ atque victorię & numeri occisorum certitudinis habendæ, vnum de millе occisis quasi millenarium capite subuerso ac pedibu erectis in locum eminentem erigere consueuerunt, i vastatione Tripolis Georgiæ ciuitatis pro habenda ce tudine de suis occisis 7. homines ibidem pedibus erecti capitibus suppositis in 7. diuersis locis supereminenti bus infixerunt, sed & parum ante Tartarorum aduen tum in eadem ciuitate occisi fuerant à Corasminis: v iam dictum est supra 7. millia hominum, & postquan ibi facta est occisio tanta, subsecuta est fames inaudita

De Chrismate Georgianorum & erroribus ipsorum.

Cap. XCVI.

HÆc autem terra videlicet Georgia antiquis temporibus Antiocheno Patriarchatui erat subiectũ cũ Armenia & Cappadocia siue Turquia. Accidit aut in Turquia tantã fuisse guerrã, quod Georgiani non potuerunt transire per Turquiam, in Antiochiã causa visitationis vel confirmationis, & aliorum quæ immediat pertinent ad Patriarchã. Habito igitur inter se consilio miserũt nuncios suos per mare Cõstantinopoli, & ind Antiochiã postulantes à Patriarcha vt eis vnum catho licum

licum id est vniuersalem episcopum concederet, qui eis loco Patriarchę existeret. Tum Patriarcha misit eis ampullam chrysmatis, dicens, vt de illo à septimo anno in septimum annum catholicos chrysma paululum scilicet miscendo de ipso cum oleo nouo conficerent, & ad hoc faciendum omnes episcopi conuenirent. Quod & fecerunt vsque nunc: & illud chrysma missum ab Antiochia in Georgiam vt dicitur, reseruatur adhuc. Cum eodem chrismate misit Patriarcha litteras cuidam Archiepiscopo continentes, vt ille quem ipsi communiter eligerent, canonice potestatem haberet confirmandi catholicos, & ita factum est. Quoniam ergo sic fecit illis Patriarcha, dederunt illi Georgiani c. casalia.

Georgiani Patriarchæ Antiochiæ subditi.

Post hoc accidit quod Patriarcha Hierosolytanus depauperatus venit ad Antiochenam Patriarchā, conquerens & ostendens ei suam paupertatem. Tunc Antiochenus dedit ecclesiæ Hierosolymitanæ & fratribus de sepulchro c. casalia: quę sibi Georgiani dederant antea. Hæc itaque casalia modo tenet Archidiaconus frater sepulchri Domini ex parte Hierosolymitani Patriarchæ & capituli de sepulchro in Georgiam missus. Illaque possidens à Tartaris quam plurimum sicut alij est impetitus. Sunt autē in Georgia tam episcopatus quam archiepiscopatus 18. sed catholicus id est vniuersalis episcopus chrysmatos coepiscopos facit, & illis mediantibus chrysma cæteraque sacramentalia vendit, mulierem sterilem quia sterilis est à marito mediante pecunia diuidit. Monachi quoque & Abbates Georgiani aperte symoniaci sunt & vsurarij. Itaque cancellaria Georgiæ à monachis emitur, & publicæ possidetur.

Patriarcha Hierosolymitanus in Georgia redditus habet.

De vastatione Armeniorum.

Cap. XCVII.

POst Georgiam intrauerunt Tartari maiorem Armeniam & vastauerunt, sibique subiecerunt. In Armenia est ciuitas nobilis, quæ Am vocatur vbi sunt mille ecclesiæ, ac centies mille familiæ seu domus inhabitatæ, quam tartari cœperunt in 12. diebus, & etiam ibi prope eam mons Arath. Ibi requieuit Arca Noe, & in pede montis illius est prima ciuitas quam ædificauit ibi Noe, & vocatur hæc ciuitas Laudume, circa illam defluit fluuius Arathosi, qui fluit per mediū Mongam, vbi sunt in hyeme tartari, vsque in mare Sarmaticum. Est autem mons iste videlicet Arath excellentissimus nec vnquam illuc ascendisse dicitur homo, nisi monachus vnus. Ille siquidem quodam deuotionis, vt dicitur, ardore commotus propter arcam Noe quæ ibi requieuit multotiens illuc ascendere quibus potuit conatibus attentauit. Cumque aliquam montis partem ascenderat, & membra corporis fatigata quieti dabat, semper post quietem euigilans in pede montis se inueniebat. Tandem vero Dominus eius effectui condescendens: eiusque votum & orationes exaudiens per Angelum suum eum monuit, vt semel ascenderet. Ita tamen vt de cætero ascendere nullatenus attentaret. Tunc ergo securus ascendit, & postea descendens inde secum ex arca vnū asserem detulit. Tunc in montis pede monasterium ędificauit, in quo eundem asserem tanquam pro sacris reliquijs deuote collocauit.

Am ciuitas Armeniæ nobilissima.

De erroribus ipsorum.

Cap. XCVIII.

ARmeni quidem in sabbato Paschæ comedunt oua & caseum in vespere. Dicūt enim quod Christus resurrexit in vespere sabbati Paschę. Item post Pascha comedūt carnes per omnes sextas ferias quę sunt septē videlicet vsque ad Pentecostem. Diem natalis Domini nesciunt, nullaque festa vel vigilias custodiunt, nec quatuor tempora nouerunt. Per totam quadragesimam, nec celebrant nisi die sabbati vel dominica, quia dicunt hominem ieiunium frangere quoties celebrat. Propter hanc etiam causam in sextis ferijs non celebrant ne scilicet ieiunium frangant. Diebus autem quibus carnes comedunt, celebrant, quia tunc non ieiunant. Multa vero faciunt ieiunia in septimana ante 70. quia dicitur ieiunium sancti Sargij à secunda feria vsque ad sabbatum ieiunare incipiunt, & in sabbato & in dominica die carnes comedunt. Idem & in hebdomada sequenti faciūt. In quartis & sextis ferijs, oleum & pisces non comedunt, nec vinum bibunt, nec etiam per totam quadragesimam, plusque illum peccare, qui in 40. comedit pisces vel oleum, aut bibit vinum asserunt, quam illos qui ad lupanar vadunt. Porro in septimana ante quinquagesimam, ita stricte ieiunant, quod in secunda feria penitus abstinent. In die Martis tamen aliquid sine oleo & vino manducant, & in die Mercurij iterum ieiunant. In die Iouis comedunt semel. In die Veneris omnino nihil. Et in sabbato comedunt carnes: & hoc quidem ieiunium faciunt maiores. Infantes autem duorum mensium sacrificio communicant, & quoslibet indifferenter.

Armenorum ritus.

In sacrificio aquam non apponunt, in lepore & vrso & corniculis & huiusmodi sicut Græci Iudaizant, & in calicibus vitreis & ligneis celebrant. Quidam etiam celebrant sine paramentis & sacerdotalibus vestimentis omnino, quidam cum infula, quidam cum diacono & subdiacono. Sed si aliquod festum in Sabbato vel Dominica eueniat, commemorationem inde faciunt tantum, sed nullum vt dictum est, celebrant festum. De purgatorio nihil credūt, sed si vxor alicuius adulterauit, statim episcopus dat ei licentiam accipiendi aliam, & accipit. Monachi quoque & Abbates & episcopi potationibus vacant etiam plusquam laici. Sunt etiam Monachi ac presbyteri publici vsurarij & symoniaci. Multique illorum sacerdotes in diuinationibus errant, ex inspectione granorum & huiusmodi. Dicuntque quod vxor sacerdotis eo mortuo non potest de cætero maritari. Præterea nullo modo cōcedere volunt, quod Christus duas naturas habuit. Dicunt etiam Georgiani quod in articulis 30. discordant à fide catholica ipsi Armeni, tantumque odium inter Georgianos & Armenos existit, quod Georgianus dicit: Si quis nostrum habeat spinam in pede infixam, transiens ante Armeniorum ecclesiam debet spinam sustinere, nec se ad pedem suum euellendi causa inclinare, ne per hoc videatur ante Armeniorum ecclesiam ab omnibus Christianis vilipendendam inclinare.

Armenorum hæreses ex Guidone carmelita.

Georgiani & Armeni quantum differant.

De quibusdam sancti Francisci documentis & conscientiæ puritate.

Cap. XCIX.

CVm autem beatus Franciscus olim in loco qui dicitur Riuus tortus prope Assisium in domicilio valde stricto cum fratribus suis moram faceret, accidit vt Romæ coronandus Imperator Otho cum magno illac comitatu & pompa trāsiret, ac vir sanctus cum secus viam maneret, nec ipse nec aliquis suorum saltem aspicere de tugurio voluit, præter vnum solum ex ipsis, cui gloriam huiusmodi modicum duraturam Imperatori constanter nunciare præcepit. Rogatus autem à fratribus vt eos orare doceret, simpliciter illis huiusmodi formam tradidit, dicens: Cum orabitis dicite: *pater noster, & adoramus te domine Iesu Christe ad omnes ecclesias tuas, quæ sunt in toto mundo, & benedicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* Quod ipsi fratres humiliter exequentes, & verbum simplex pro mandato obedientiæ reputantes se etiam ad ecclesias quas è longinquo prospicere poterant inclinabant, & proni in terrā prout instructi fuerant adorabant. Ipse vero prædicatione sua principaliter monuit vt Romanæ ecclesiæ fides inuiolabiliter obseruaretur, & ob hoc Dominici sacramenti quod ministerio Sacerdotum conficitur, dignitate in summa sacerdotalis ordo reuerentiā teneretur. Sed & diuinæ

Docet fratres orare.

diuinæ legis doctores & omnes ecclesiasticos docebat summopere reuerendos. Erat autem tanta simplicitas fratrum, quòd cum quidam Sacerdos, qui nõn ignorabatur infamis vni è fratribus diceret: Vide ne sis hypocrita, ipse frater se esse hypocritam crederet, eo quòd sacerdotem mentiri non posse putaret. Cumque dictus frater de hoc grauiter turbaretur, ad sancti patris ignitum eloquium quo frequenter omne nubilum à fratrum cordibus fugabatur, tandem consolationem recepit, qui verbum & intẽtionem sagaciter excusauit. Crebris quoque reuelationibus consolabantur tunc temporis, quas vtique recipere meruerunt ex præsentia tanti patris. Nam cum nocte quadam se à fratribus absentasset, ecce circa mediam noctis horam quibusdam fratribus quiescentibus, quibusdam orantibus currus igneus per ostiolum domus ingrediens huc illucque per domunculam pluries se conuertit, super quem globus non modicus speciem Solis habens, ipsas quoque noctis tenebras sua effugauit claritate. Conuenientibus ergo cunctis & inuicem quid hoc esset cum magno stupore querentibus, celebri memoria res accidit, quòd videlicet ex virtute mirandi luminis alterius alteri conscientia nuda fuit. Intellexerunt igitur hanc esse animam patris sancti quam ob præcipuam sui puritatem in filiorum solatium ipse sic meruerat transfiguratam ostendi. Reuersus itaque ad fratres suos, cœpit conscientiam illorum subtiliter arcana rimari, quæ & ipsum non latere crebro fuerant experti. Multis namque cordium suorum secreta aperuit.

Multa de profectu ordinis fratribus prædicit.

Qualiter etiam absentia cognoscebat spiritu reuelante.

Cap. C.

Absentium quoque fratrum multotiens acta cognouit. Alijs quidem in somnis, ne hoc vel hoc facerent prohibens, alijs autem istud aut istud facere præcipiens, multorum etiam qui boni in facie videbantur, mala damnabilia præuidens nunciauit. Sed & eorum qui mali erant, dona gratiarum futura prædixit. Sæpius quoque fratribus suis vir Dei gaudia solatij spiritualis impendit, quibus ipse corpore quidem absens, sed spiritu præsens fuit. Referam breuiter vnum de multis: Nam tempore quodam, fratre Ioanne de Florentia capitulum in prouincia celebrante, vbi à beato Francisco minister fuerat constitutus, intererat Christi confessor Antonius, vbi dum dicitur super hac materia: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum* fratribus adunatis verbum exhortationis proponebat.

Huius Antonij à Padua vita est Iunij 13.

Frater quidam Monaldus nomine, Sacerdos vir simplex & virtute præclarus faciem suam ad ostium domus conuertit, viditque corporeis oculis qualiter beatus Franciscus in aëre subleuatus veluti manibus in cruce protensus apparuit fratribus qui aderant, benedixit, tantumque subito gaudium spiritus singulis & vniuersis est infusum, vt quod ipse sacerdos post de ipsa visione narrauit cunctis mirantibus ipsa faceret experientia fide dignum. Qualiter autem alienorum cordium sæpius occulta pandebat, vnum narrare de pluribus sufficiat. Frater quidam Richerius nomine tam motibus quàm genere nobilis intentum de beati Francisci meritis præsumebat, vt diuinam profecto mereri gratiam crederet: si quis ipsius sancti dono beneuolẽtiæ potiretur, aut si quis illa careret Dei iracundiam mereretur. Cumque ad obtinendum ipsius familiaritatis beneficium vehementius aspiraret, timuit valde, ne quid in ipso vitij vir sanctus occulte forsitan deprehenderet, cuius occasione se ab illius gratia magis elongari contingeret. Igitur huiusmodi timore dictum fratrem grauiter affligente, nec cogitationem suam cuiquàm reuelante, accidit ipsum die quadam solito more turbatum ad cellulam, in qua beatus Franciscus orabat accedere, cuius aduentum simul & animum vir Dei cognouit, & benigne ad se vocato ait sic: Nullus te timor de cætero, nulla te fili conturbet tentatio: quoniam charissimus mihi es & inter præcipue charos speciali te charitate diligo. Securus cum tibi placuerit ad me venias, & à me libere pro tua voluntate recedas. Creuit autem iste, sicut credidit, in gratia Saluatoris.

De abstinentia eius & vera humilitate.

Cap. CI.

Sanctus vero Christi confessor Franciscus omni studio præcauebat, ne summæ sanctæ paupertatis metas transiliens ad superflua quoquomodo diflueret, & cum rarissime coctis vtens ea cineribus vel aqua frigida commisceret, & de ipsa sufficienter aqua non biberet. Difficillimum enim asserebat necessitati satisfacere; & voluptati non obedire. Sæpius quoque cum pœnitentiam prædicans circumiret, & inuitatus refectionem in domibus sæcularium sumeret, visus quidem comedere carnes ad os manus ducebat, sed tantum propter euangelij verbum quo dicitur, *edentes & bibentes quæ apud illos sunt*, minimum aliquid ex eis perraro degustãs, reliquias in sinu subtili cautela mittebat. Nuda humus dormire coacto tunicula tantum interposita lectus erat, & sæpius sedens non iacens inclinato ad lignum vel lapidem capite dormitabat. Accidit quoque vt infirmitatis necessitate de pullo quadam vice manducans, viribus postmodum vtcunque resumptis cuidam fratrum districte præciperet, vt collo ipsius fune ligato eum tanquam latronem per medium ciuitatis Assisij duceret, & præconaria voce clamaret: Ecce videte glutonem qui se gallinarum carnibus impinguauit, quas secreto nobis ignorantibus manducauit. Factum est igitur, vt multi ad tam mirum compuncti spectaculum lachrymabili voce lugerent, seseque misertimos veluti quotidianis voluptatibus deditos, proclamarent.

Mira viri absti nentia.

Matth. 10.

Præclarum humilitatis exemplum.

Cum vero extolli laudibus humanis audiret, alicui fratrum per obedientiam iniunxit, vt ipsum viriliter à latere verbis cõtumeliosis afficeret, & aduersus laudantium mendacia, veritatis verba proferret. Quẽ cum frater inquiens rusticũ & mercenarium inutilem appellaret, ille iucundo applausu subrisit, & sic exprobranti respondit, benedicat tibi Dominus fili charissime, quia tu suauissima loqueris, & talia filium Bernardonis decet audire. Cupiens quoque perfecte se vilem ab omnibus reputari, peccata sua non erubuit in prædicatione publica confiteri. Sed & quid si finistri subriperet leui cogitatione de aliquo idipsum eidem de quo cogitauerat confitens, humiliter veniam postulauit ab illo.

De magnanimitate & fiducia eiusdem.

Cap. CII.

Ardentissimo martyrij desiderio feruẽs sexto conuersionis suæ anno ad partes Syriæ voluit proficisci, vt ibidem Saracenis annũciaret euangelium Christi. In nauem autem quæ Anchonam tendebat à nautis expensarum defectum timentibus vix permissus intrauit, in qua maris tempestate sobortaiam demum post longos labores ipsis nautis cibaria deerant, dum quædam & si non tanta vt multis quoquomodo sufficerent, sanctus Franciscus Domino sibi prouidente latenter intulerat, quæ tunc ad ipsius meritum tantum sumpsere diuinitus incrementum, vt abundanter vsque ad portum Anchonæ necessitatibus omnium subuenirent. Vt autem ad terram à mari descendit, diuini rursum verbi semina iacere cœpit. In ipso martyrij feruor non tepuit, quin Marochium non multo post iter arripiens, tanto ad hoc aliquotiens impetu festinaret, vt peregrinationis suæ comitem præ spiritus ebrietate solus percurrendo desereret. Et licet quotidiana inter christianos & infideles prælia gererent; ipse tamen in Domino confisus adire Soldanum, nec eum euidenti periculo verebatur. Vnde & multis grauibusque verberibus antequam ve-

niret afflictus, tandem ipsius Soldani conspectu est potitus. Soldanus vero cum ingenti honore eum suscepit, pluraque sibi pretiosa valde donaria protulit, sancto Dei veluti quasdam immundicias vilipendente. Ipse Soldanus tanquam de miro cunctis dissimili magis obstupuit, & illius eo diligentius verbis intendit. Sed nimirū in his omnibus suum non impleuit desiderium, cum mirabilius in singularis gratiæ prerogatiuam gerendam suorum Dominus insignia stigmatum reseruauit.

Qualiter volucribus prædicauit.

Cap. CIII.

IDem vir columbina simplicitate plenus dum more solito quadam vice per vallem Spoletanam transitum faceret, accidit vt non longe a castello cui nomen Raennamum multitudinem magnam diuersi generis auium conuolasse videret; & quoniam ob præcipuum creatoris amorem miro etiam in omnes creaturas ducebatur affectu, socijs in mari relictis alacriter contra locum vbi stabant adunatæ cucurrit, easque prout ei consuetudinis erat veluti rationis humanæ capaces salutauit. Videns autem quod propter ipsum loco non cederent, admirans vsque ad illas accessit, sed nec tunc vna quidem illarum dum adueniret abscessit. Repletus itaque magno gaudio vir solicite eas ad audiendum verbū Dei monuit intendere: & his similia simpliciter eis inter aliqua plura proposuit.

Concionatur auibus. Fratres mei volucres, multum vos memini nostrum laudare & diligere creatorem, qui plumis vos induit, qui pennis vos à terra subuehit, qui vobis inter creaturas volatilibus in puriore māsiones aëre tribuit, qui nec ferentes nec metentes, nec in horrea congregantes absque vestra solicitudine vos enutrit & abundanter in omnibus quæ vobis sunt opportuna prouidit. Ipsæ vero auiculæ rostris apertis, alis collisque protensis suo modo mirabiliter gestientes, sanctum Dei talia proponentem intuebantur, & verbis diligenter intendere videbantur. *Aues verba eius silenter audiunt.* Ille vero per medium illarum transiens & reuertens tunica eas tangebat vt voluit. Nec illis quidem se prius à loco mouentibus, donec benedictione cum signo crucis & licentia eis data similiter ipse recessit. Tunc cæpit se magnæ negligentiæ incusare eo quod hactenus omiserat auibus prædicare. Igitur ab isto tempore vir Dei, cuius ori semper laus affuit saluatoris, non solum homines vt laudarent, ipse laudans admonuit, sed & aues & bestias & quaslibet alias creaturas fratrum vel sororum nominibus nuncupans, ad omnium conditoris laudem solicitauit & inuitauit.

Quod auibus & piscibus & bestijs & elementis imperauit.

Cap. CIIII.

SEd & hic qui totum se nutui creatoris subiecerat, non immerito creaturis sibi inferioribus altissimi nomen inuocans imperabat, quarum obedientiam ipsa frequenter cognoscebat. Et vt referam pauca de multis: accidit die quadam apud castrum quod dicitur Albianum, vt cum verbum Dei populo illuc adunato proponere vellet, præ nimio strepitu & multitudine hirundinum nidificantium audiri non posset. Quibus ita garrientibus taliter est locutus: *Sorores meæ hirundines iam tempus est vt loquar, quia vos quidem satis vsque nunc locutæ estis, sed deinceps vsque dum sermo Domini compleatur, loqui omnino cessate.* *Aues ei obediunt.* At istæ veluti rationis capaces continuo tacuerunt, nec ab ipso loco donec consummaretur prædicatio se mouerunt. Quo viso miraculo cuncti qui aderant, Deum glorificabant, & beati viri saltem vestimenta contingere cupiebant. Confugiebant quoque ad illum sepius bestiæ siluestres veluti ad portū tutissimum, acsi ratione ductæ ipsius erga se cognoscerent pietatis affectum. Nam cum moram faceret apud castellum nomine Græcium, quendam leposculum laqueo captum viuum à quodam fratre vidit adductum. Ad quem pietate magna permotus sic ait vir ille mitissimus. Frater lepuscule veni ad me, quare te sic decipi permisisti? Qui dimissus à fratre statim veluti securus ad virum Dei cucurrit, & in sinu eius domiti animalis more quieuit. Quotiens autem à beato viro super terram depositus est vt abiret, totiens ad illum non aliam libertatem quærendo recurrit, donec tandem ad vicinum nemus ipsum à fratribus asportari precepit. *Oblata sibi animalia dimittit libera.*

Similiter quadam vice cum in lacu Reatino resideret in naui, piscis quidam non paruus qui vulgo Tencha vocatur, viuus oblatus est ei, quem ipse non manducandum, sed libertati restituendum hilariter ac benigne suscipiens, ipsum piscem fratrem vocauit, oransque & nomen Domini benedicens in aquam reposuit. Persistente autem in oratione & laudibus piscis in aqua ludens à nauicula non recessit, donec ei licentiam beatus Franciscus oratione completa concessit. *Vir pius & pauper piscē reponit in lacum.* Igitur non solum sensibilibus bestijs videlicet & auibus imperauit, sed ad illius obsequium in alteram naturam insensibilia etiam Dominus elementa conuertit. Nam cum ipse apud eremum sancti Vrbani quadam vice grauiter ægrotaret, aqua sibi mirabiliter in vinum mutata est. Factum est vt ad gustum istius tam facile sanitatem reciperet, quòd diuinum hoc esse miraculum nullus ambigeret.

Quòd illas creaturas precipue amabat quæ figuram Christi præferunt vt oues & agnos.

Cap. CV.

TAnta eius mentem diuini amoris dulcedo repleuerat, vt in omnibus opera creatoris miranda considerans, maxime etiam erga cunctas afflueret pietatis teneritudine creaturas. Inter alias tamen istas præcipue diligebat, quas vtputa ouiculas simplicioris & mansuetioris naturæ videbat, quarum etiam in omnibus Christum ob aliquam similitudinem figurari scripturis audierat. Nam tempore quodam per Marchiam Anchonæ cum fratre Paulo, quem ibidem ministrum constituerat, transiens quendam hircorum & caprarum vidit in pascuis non modicum gregem & vnicam inter omnes ouiculam depascentem. Ad cuius intuitum grauiter ingemiscens dixit ad fratrem: Nonne vides hanc solam ouiculam inter hircos & capras simpliciter ambulātem, sicut vtique Dominus noster Iesus Christus innocens mansuetus & humilis inter scribas & phariseos & sacerdotum Principes ambulauit. Soluamus igitur fili charissime, & educamus illam de medio gregis caprarum. Cumque nihil aliud nisi quàm viles tunicas habentes de oue redimenda soliciti starent; ecce quidam mercator transiens ad hoc se voluntarius obtulit, pretioque soluto ipsam ouem viro sancto reliquit. Qui gaudens secum illam in ciuitatē, quę Auximum dicitur, adduxit; & ad eius loci episcopum hospitandi gratia declinauit. Miranti igitur episcopo quare sic ouiculam deduceret, longam de illo cœpit parabolam retexere; donec & ipse episcopus Deo gratias ageret, non modicum de tanta hominis Dei compunctus simplici puritate. Sequenti vero die per quoddam claustrum dominarum ad sanctum Seuerinum transitum fecit, vbi eisdem Christi famulabus ouiculam commendauit, quam illæ ob sancti reuerentiam deuote suscipientes, diligenter longo tempore nutrierunt, donec tunicam de ipsius lana texentes illam beato viro munus acceptum de fratre ouicula transmiserunt.

Alio quoque tempore per eandem Marchiam prædicto fratre comite transiens, inuenit in itinere quendam virum, qui duos in humeris portabat agnos ad vendendum. Quos vt balantes audiuit, commota sunt ex intimis viscera eius, & accedens benigne eos veluti mater plorantes filios attrectauit. Dixit autem ad virum. Quare fratres meos agniculos sic ligatos & suspensos excrucias? Qui cum respondisset, quod eos ad forum pretij

necessi-

necessitate deferret, quærentique quid de illis postea fieret vir eos mactandos assereret, ait sanctus: Absit vt hoc fiat, quin potius mantellum quo contegor accipe, & fratres meos agnos mihi relinque. Acquieuit voluntarius homo, multo enim maioris pretij erat mantellus, quem sanctus frigore compulsus à quodam fideli mutuauerat ipsa die. Igitur acceptis agnis quid de eis ageret solicitus extitit. Tandem cum socio fratre deliberans, gubernandos eidem viro commisit, & ne eos venderet vel læderet districte præcepit.

Quod Christi nomen in vermibus & in schedulis & maxime pauperibus honorabat.

CAP. CVI.

NOn solum autem huiusmodi bestijs & dignioribus creaturis, sed & alijs vilibus & minimis similiter compassionis affectu adhæsit. Namque de saluatore legitur: *Ego sum vermis & non homo*, vermiculos etiam ne cōtererentur multotiens de via leuabat, sed & apibus ne deficerent forte vinum vel mel in hyeme ministrabat, diligenter enim non tam illarum, quàm & aliarum creaturarum efficaciam attendebat. Et quicquid admirationis, delectamenti, siue cuiuscunque valoris in vita quaque perpendere poterat, id totum in omnium factoris gloriam regerebat. Propter hæc omnia fraterno nomine nuncupabat, omnia ad vnius cōditoris laudem continuis ipse in laudibus inuitabat. Ipse vero nomen domini nominans, totus supra hominis intellectum afficiebatur, totus in iubilo, totus alterius sæculi videbatur. Præterea & tantam nomini saluatoris reuerentiã exhibebat quod etiam qualecunque scriptum inueniret inhoneste locatum reuerenter illud recolligens in loco reponebat honesto, ne forsan verba diuina, vel nomina, vel etiam litteræ quibus ista scribuntur, & contemnerentur in isto.

Quanto autem putas erga pauperes compassionis ardore feruebat, qui tanta non solum ad animalia bruta verumetiam ad insensibiles & infirmas affluebat pietatis dulcedine creaturas. Nam hic vere pauperum patriarcha omnino pauperrimus esse desiderans. Et si præter vilem tunicam nihil possessionis appeteret, voluit tamen in hac vnica necessitate parcere ipsi, quoniam & illam pluries indigenti cuiquam promptissime cuperet impartiri. Vestes quoque diuersas à diuitibus in hyeme postulabat, quas istis libentissime dantibus, ita vt nec ad restitutionem teneretur, accipiens ea egenis quos prius habere contingeret obuios in frigore porrigebat. Grauissimum enim erat illi si alicui pauperum verbo vel facto perciperet quicquam moleste fieri. Audiens enim vnum è fratribus tempore quodam pauperi cuidam verbum inuectionis inferre, vide ne forsitan falso simules paupertatem, durius increpatum, fecit coram eodem paupere nudum procedere & pedibus eius deosculatis, humiliter ab ipso veniam postulare. Ait enim: *Qui pauperi maledicit, Christo facit iniuriã cuius nobile signum gerit, qui se voluntarie pauperem in hoc mundo pro nobis fecit.* Ipse quoque etiamsi minimum quid haberet corporalium virium, humeros tamen proprios ad subleuanda supposuit onera pauperum, quorum etiam pio zelo multa alia faciebat in hunc modum.

De miraculis gestorum eiusdem.

CAP. CVII.

PEr ciuitates & castella longe lateque circumsilens tantorum diuina virtute ad pœnitentiã corda commouit, quod & aliquotiens ad religionis habitum vna vice 30. recepit. Confundebatur hæretica prauitas, fides extollebatur catholica, quam non solum sanctus ille vita magnificauit & verbis, sed & plurimis extulit miraculorum prodigijs. Nam & omnem languorem diuini nominis inuocata virtute curauit, magnifice verbo dæmones effugauit, nullaque oranti necessitas aut periculi difficultas obsistere potuit. Panes etiam ad benedicendum illi sæpius offerebant, de quibus ægri gustantes, à diuerso languoris incommodo resurgebãt. Crebro quoque pius pater quasi seminudus à populo derelictus est eo quod tunicam eius per particulas cum cultellis inciderent, easque deuote contra diuersa pericula pro salutis remedio conseruarent. Ipse autem vir sanctus ea præcipue quæ circa Christum gesta sunt, assidua meditatione reuolues, die Dominicæ natiuitatis instante, humilem nascentis in Bethleem Saluatoris infantis paupertatem similitudine qua poterat repræsentare desiderans, ad castellum de Græcio quendam virum religiosum & nobilem nomine Ioannem præmisit, qui ad hoc bouem & asinum cum præsepio contra festi gaudia sibi præparauit. Præparato itaque præsepio fœnum imponitur, adducti itaque bos & asinus ad præsepe collocantur, & sic cum gaudio vigiliæ celebres inchoantur. Fratres quoque laudes debitas Deo exoluebant, sed & cuncti qui aderant nouis letitiæ canticis applaudebat. Stabat autem coram presepio beatus Franciscus suspirijs præ gaudio plenus indicibili suauitate perfusus. Tandem super ipsum præsepe sacra celebrantur solemnia missarum, & ipse sanctus Dei leuita solemnibus ornamentis indutus euangelium voce sonora pronunciat, ac deinde populo de nato in Bethleem rege paupere melliflua prædicat.

Vide quâ celebritate peregit festum natiuitatis Christi.

S. Franciscus diaconus euangelium cantat.

Miranda vero talis ibidem cuidam viro virtutis ostensa est visio. Vidit ad præsepe dictum beatum Frãciscum accedere, & quendam qui in illo iacere videbatur exanimis velut à somni sopore puerulum excitare creditur. Itaque non immerito suam dominus Iesus Christus infantiam recolenti in huiusmodi formula non absurde monstratus? Quippe qui in multorum cordibus per obliuionem quasi sopitus & mortuus, veluti per beati Frãcisci doctrinam & exemplum euigilans ad memoriam est reductus. Finitis igitur tantis solemnijs, populus ad propria remeauit. At vero de fæno præsepij conseruato plura diuersimode postmodum ab vtriusque sexus hominibus sunt remota pericula nec non & brutis sanitatis animalibus morbidis collata remedia, præter alia quasi innumera quæ in diuersis ęgritudinum, necessitatum seu periculorum generibus gessit; multos etiam mirifice mortuos resuscitauit, quorum & si de pluribus non simus incerti numeris ad præsens non ponimus, nisi quod ita esse à viris fide dignis accepimus.

De orationibus eius assiduis & confidentia in Domino.

CAP. CVIII.

AD omnia vero quæ vir beatus intendit & fecit, totum eius refugium oratio crebra fuit. Nam & si ardentissimo zelo proximorum lucris intenderet, studuit tamen summopere ne suiipsius curam in omni experimento perfectionis negligeret. Ad hoc solitaria loca quæsiuit, ad hoc etiam in eremi vastitate resedit, sed & inter homines habitans ad ecclesias domosve desertas solus nocte perrexit. O quantos in huiusmodi loci terrores, quantaque diaboli machinamenta deuicit, cui non solum intus malignus ille pestifera sæpe suggessit, sed & in aliqua horrenda effigie manu ad manum cum illo conflixit! Talia, inquam, loca intrepidus vt in oratione sibimet inuigilaret elegit. Ibique prius didicit quę postmodum alios docuit vt non tam verbis quàm virtute spiritus ad erudiendum proximis opportuno tempore esset plenus. Nam aliquando dum hæc vel illa dicere cogitaret contigit vt ad prædicandum veniens omnium illorum quæ præcogitabat oblitus omnino quid diceret non haberet. Sed nec tũc quidem defectum suum confiteri coram omnibus erubuit; & sic subito verborum eloquentia affluere cœpit. Sic spe tota iugiter in solius domini prouida largitate suspensus de propria penitus diffidebat industria, eademque mentis constantia multis loquebatur vt paucis, eademque diligentia vni soli prædicauit vt multis. Nullius quoque verebatur personam, quin æquanimiter sapientibus & indoctis, magnisque loque-

loqueretur & paruis. Nam & cardinalibus coram domino Papa Honorio congregatis constantissime prædicauit, non vtique tam verborum simplicitate mouens ad risum, quàm mirando spiritus feruore compunctionis extorquens suspirium. Igitur vir sanctus qui sibi & proximis vtiliter diuidere tempora nouit, quadam vice relictis ex more sæcularium turbis locum solitudinis petijt, totisque præcordijs desiderabat agnoscere quid agendo sacrificium de se domino magis gratum posset offerre. Cumque huic desiderio quanto diutius, tanto feruentius anhelaret, die quodam in eremitorio quo manebat ad altare deuote accessit, super quod euangeliorum librum cum reuerentia & timore deposuit. Post hæc se humiliter coram altari in oratione prosternens, quanta poterat deuotione clamauit ad dominum vt in prima libri apertione sui de ipso beneplacitum dare dignaretur indicium. Tandem corde contrito ab oratione consurgens se crucis signo munuit, librumque aperuit. Cui cum domini nostri Iesu Christi passio primum occurreret, suspicatus est ne casu hoc forsitan accidisset; vnde & rursus librum claudens rursus aperuit. Pluriesque hoc ipsum reiterans idem quod prius vel simile prorsus inuenit. Ad hoc Christi miles non expauit, & qui iam dudum martyr desiderio fuit, etiam tunc sese ad omne quod pro Christo sustinere poterat flagrantius animauit.

Qualiter in eius corpore apparuerunt stigmata passionis dominicæ.

Cap. CIX.

DVobus autem annis ante mortem eius vidit in visione quasi Seraphim vnum in aëre sex alas habentem, cruci manibus extensis pedibusque coniunctis affixum. Alarum vero duas super caput erectas, & duas ad volandum extensas habebat. Porrò duabus totum corpus tegebatur. Obstupuit vehementer vir sanctus ad visum, & alternabatur in ipso timor & gaudium. Delectabat enim eum speciei ipsius mirabilis pulchritudo, deterrebat eum plurimum horrenda crucis affixio, sed & hoc lætificabat quod gratiose se respici videbat ab ipso. Cumque diutius cogitaret quid huiusmodi visio importaret in seipso, vidit tandem miraculum omnibus vt arbitror retroactis sæculis inauditum. Apparebant namque in manibus eius & pedibus quasi fixuræ clauorum, latusque ipsius dextrum velut lancea perforatum. Manuum videlicet interior, & pars pedum superior supereminentia quædam ex ipsa carne veluti clauorum capita protendebat. Manus autem exterius & pedes inferius signa quędam oblonga gerebant, veluti retorta clauorum acumina quæ & carnem inferius similiter reliquam excedebant. In latere vero dextro cicatrice obductum vulnus apparuit, quod & sacrum sanguinem sępius euaporans, tunicam ipsius nec non & aliquotiens femoralia tinxit. Talibus igitur in se vir Dei resultantibus margaritis studuit summopere preciosum istum thesaurum quo spirituali illum dominus prærogatiua ditauerat, ab omnium omnino oculis conseruare reconditum, periculosum enim existimans inclytum apparere in oculis hominum, sed & pro magno non reputans occulta quorumlibet bona non esse his maiora quæ proferuntur in publicum. Ruminabat sæpe illud in ore propheticum: *In corde meo abscondi eloquia tua vt non peccem tibi.* Fratribus quoque circa ipsum non conuersantibus dederat tale signum, vt si quando eum cum extraneis occupatum prędictum versiculum recitare præciperent illum, ne forsitan in verba nociua sibi deflueret, curialiter ab eorum colloquijs expedirent. Itaque vulnus lateris quoadusque vixit in corpore diligenter viro Dei celante solus hoc frater Helias casu vtcumque prospicere meruit.

De stigmatibus sacris.

Psal. 118.

De virtute orationum beati Dominici in animabus conuertendis.

Cap. CX.

EX *gestis eius.* Interea sanctus quoque Dominicus multis floruit miraculorum virtutibus & orationū effectibus, vnde Alacrinus vitæ venerabilis episcopus cum adhuc prior esset monasterij Casamariæ de ordine Cistercienși & ab Honorio Papa in Teutoniam missus per Bononiam iter faciens ad eundum sanctum Dei virum Dominicum, cum quo magnæ familiaritatis notitiam dudum Romæ contraxerat visitandum accessisset, secretam & cōsolatoriam de diuinis ac cælestis vitæ delicijs cum eo collationem habuit, & ei quadam familiari confidentia exigente materia dixit. Fateor tibi, inquit, quod nullum adhuc exposui, nec tu quamdiu vixero reuelabis quod nunquàm adhuc à Deo in hac vita aliquid petij quod non consequerer iuxta votum. Erat enim tūc Bononiæ magister Conradus Teutonicus, cuius ingressum ad ordinem fratres mirabiliter affectabant. Itaque prior Alacrinus vbi prædictum sancti secretum audiuit, vehementer admirans confidenter adiecit: Pete ergo pater vt det tibi magistrum Conradum ad ordinem, cuius fratres introitum tam ardenter flagitare videntur. At ipse. Rem, inquit, frater bene difficilem postulasti. Si tamen volueris in hac nocte orationi mecum insistere, confido in domino quod nos à petitionis nostræ desiderio non fraudabit. Finito itaque completorio fratribus ad quiescendum pergentibus vir Dei Dominicus in ecclesia præsente dicto priore & vidente remansit, & in oratione more solito pernoctauit. Peractis vero matutinarum vigilijs illucescenteque die conuenientibus ad primam fratribus cum cantor incepisset: *Iam lucis orto sidere*, ecce lucis veræ sydus nouum magister Conradus subito veniens & ad pedes beati patris Dominici se prosternens habitum ordinis & instanter petijt & perseueranter accepit.

S. Dominicus quicquid à Domino petijt impetrauit.

Decanus quidam de Francia Romam vadens virum Dei Dominicum apud Mutinam prædicantem inuenit. Ad quem accedens & de salute animæ suæ secum conferens, hæc inter alia sibi dolenter exposuit suumque quasi ineuitabile naufragium esse dixit, quod à carnis lubrico cōtinere non poterat propter quod etiam ab alijs bonis operibus exercendis quasi desperatus abstinebat. Cui vir diuina qua plenus erat confortatus fiducia, vade, inquit, de cętero viriliter age, & de Dei misericordia nō desperes, ego tibi à domino carnis continentiam impetrabo. Sic dixit, & sicut postmodum veraciter claruit, sic euenit. Nam qui fuerat immundus & lubricus, deinceps castus & continens est effectus.

Decano lubrico impetrat continentiam.

De moribus eiusdem præcipuis.

Cap. CXI.

MIra vir Dei Dominicus morum honestate pollebat, miroque in omnibus diuini feruoris impetu ferebatur. Inerat ei firma valde mentis æqualitas, nisi cum ad compassionem & misericordiam turbaretur, & quia cor gaudens exhilarat faciem, cum in eius facie de bonæ conscientię testimonio procedens semper elucesceret hilaritas, lux tamen vultus eius non cadebat in terram. Denique per hanc omnium sibi facile vendicabat amorem, omnium sine difficultate mox vt eum aspicerent illabebatur affectibus. Tantam autem seruabat in his quæ secundum dominum rationabiliter fieri concepisset mentis constantiam, vt vix aut nunquam semel enunciatum cum digna deliberatione sermonem acquiesceret immutare. Vbicunque enim versaretur siue in via cum socijs, siue in domo cum hospite reliquaque familia, aut inter magnates & principes vel prælatos, semper ædificatorijs effluebat sermonibus & abundabat exemplis, quibus ad amorem Christi sæculive con-

temptum

temptum audientium animos inuitaret. Vix ipsa communis eius locutio à virtutis pondere erat vacua, quia cuius cor in alta sese suspenderat, nequaquam verba illius de ore in cassum cadebant. Vbique enim se verbo & opere euangelicum virum exhibebat, omnes autem homines largo excipiebat charitatis sinu, & cum omnes diligeret, ab omnibus amabatur. Gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus sibi proprium vendicabat. Hoc etiam cunctis eum faciebat gratissimum quod simplici gradiens via nullum vnquam verbo vel opere duplicitatis vel fictionis prætendebat vestigium. Verus enim erat paupertatis amator, vtẽs vilibus indumentis. In cibo quoque temperatissimus, habens in omnibus liberam sui corporis potestatem. Mundum denique sibi mundique gloriam sic prostrauit, vt cum Petro siccis vestigijs ambulans super mare, nunquam in eo figeret gressum pedis. Proinde electus aliquando in Cyzeranensem episcopum omnino renuit, contestans se prius terram deserere quam electioni alicui de se factæ aliquatenus consentire. Illius nimirum imitatus est exemplum, qui cum eum vt regem facerent turbæ conquirerent in montem fugiens, manifeste quam sit prælationis officium appetendum ostendit. Interrogatus vero aliquo tempore cur non libentius in Tolosana quam in Carcassona diœcesi moraretur, quia in Tolosana, inquit, Diœcesi multos qui me honorant inuenio apud Carcassonam vero omnes econtrario me impugnant.

Qualiter spacium diei impendebat Deo & proximis.

Cap. CXII.

Tempore diurno cum fratribus saluo quidem in omnibus honestatis tenore nemo communior nocturnis horis vigilijs & orationibus per omnem modum nemo instantior diem impartiebatur proximis, noctem Deo, sciens quoniam in die mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. Sane de suis oculis quasi quendam fontem effecerat lachrymarum, fueruntque *lachrymæ eius panes die ac nocte*; *die quidem magis*, (Psal. 41.) cum missarum crebra & quotidiana celebrauit solemnia nocte vero cum super omnes infatigabilibus excubaret vigilijs. Frequenter autem cum corpus domini eleuabatur in missa in tantum mentis rapiebatur excessum ac si præsentem ibidem Christum incarnatum videret. Propter quod missam cum cæteris multo tempore non audiuit. Erat enim ei pernoctãdi in ecclesijs consuetudo celeberrima vsque adeo scilicet vt vix aut raro certum ad quiescendũ lectulum videretur habere. Tres autem singulis noctibus recipiebat manu sua propria de quadam cathena ferrea disciplinas, vnam videlicet pro se, alteram pro peccatoribus qui versantur in mundo, tertiam vero pro his qui in purgatorio cruciantur. Orabat ergo noctibus & perseuerabat vigilans, quantum scilicet à fragilitate corporis extorquere potuisset. Et cum tandem lassitudine succedente somni interpellaret necessitas siue ante altare, siue alio quocunque in loco, aut certe super lapidem instar Patriarchæ Iacob capite reclinato quiescens paululum, rursus euigilabat ad spiritus orationis feruorem.

Singulis noctibus carnẽ suam ferreis cathenis terdomauit.

De felici transitu eiusdem.

Cap. CXIII.

Apppropinquante peregrinationis termino fineque certaminis sui, apud Bononiam graui cæpit infirmitate languere. Positis autem ex his qui tunc aderant filijs coram eo testamẽtum pacis disposuit. In quo præcipuæ tam ipsis quam cunctis per ordinem circumquaque diffusis salubri quidem admonitione præmissa charitatis, humilitatis, atque paupertatis legitimam successionem legauit. In huius, inquam, triplicis proprietate thesauri summopere vniuersos filios hæredes instituit, per quæ nimirum illius regni quod repromisit Deus diligentibus se, secum fierent cohæredes. Illud vero qua potuit districtione prohibuit, ne quis vnquam in suo ordine possessiones induceret temporales, maledictionem Dei & suam imprecans ei qui prædicatorum ordinem quem præcipuæ paupertatis decorat confessio, terrenæ substantiæ veneno respergere laboraret. Denique circũstantibus fratribus, & quasi inconsolabiliter de tanti patris destitutione dolentibus, dulciter consolans eos confidenter adiunxit: Ne vos mea, filij, corporalis turbet discessio nullatenus dubitãtes vos vtiliorem me mortuum habituros quàm viuum: Grandis sane, sed non vana fiducia. Sciebat nimirum cui crediderat, & de reposita sibi corona gloriæ certus erat; qua percepta, tanto fieret ad impetrandum potentior, quanto in potentias domini iam securior introisset.

Proinde ad extremam horam veniens, anno ab incarnatione domini 1221. 8. idus Augusti obdormiuit in domino, istius vocis quę ad Ioannẽ in Apocalypsi de cœlo dudum insonuit, non solum sonum, sed & effectum indubitanter percipiens, *beati mortui qui in domino moriuntur &c.* Interfuit autem exequijs eius venerabilis tunc quidem Hostiensis Episcopus & apostolicæ sedis legatus in Lombardia, postmodum vero papa Gregorius. Corpusque eius sacrosanctum cum digna deuotione per semetipsum in ecclesiam fratrum sepulturæ mandauit.

De reuelatione gloriosi transitus eius facta quibusdam fratribus.

Cap. CXIIII.

Eadem vero die eaque hora qua beatus pater migrauit à corpore, frater Guala eiusdẽ ordinis tunc prior Brixiæ, postmodum autem eiusdem ciuitatis episcopus cum in loco campanilis fratrum in Brixia paululum se reclinasset, leui quadam somni dulcedine dormitauit viditque reuelatione diuina velut aperturam quandam in cœlo per quam duæ scalæ candidæ submittebantur ad terram. Summitatem quoque vnius scalę manu tenebat Christus dominus, summitatẽ vero scalæ alterius virgo Maria. Per vtrasque autem descendẽtes angeli discurrebant, & ecce in medio scalarum in imo est sedes posita & supra sedem sedens. Et qui sedebat similis erat fratri habenti faciem velatam capucio, quemadmodum mos est in ordine fratres mortuos sepelire. Scalas autẽ sursum paulatim trahebãt ex vna parte Christus dominus, & ex altera mater eius donec psallẽtibus angelis ad summum vsque peruenit is qui in sede fuerat collocatus. Receptisque in cœlo scalis, & sede pariter cum sedẽte, ista cœli apertura clausa est, visioque disparuit. Excitatus igitur idem frater à somno, quamuis ex infirmitate præcedenti debilis adhuc esset, confestim Bononiam quo beatum patrem ægrotasse sciebat iter arripiens, comperitque veniens, eundem diem eandemque fuisse horam qua & illa visio sibi cælestis apparuit, & vir Dei Dominicus de mundo transiens, cœli gloriam introiuit.

Visio Fratris Guala.

Eadem die defunctionis ipsius fratrem Raonem cum fratre Tancredo de vrbe Tibur contigit accessisse. Præuenietibus autem ipsis ad hospitium solitum hora quasi sexta de mandato ipsius fratris Tancredi, frater Raon vir pręcipuæ sanctitatis ad altare missam celebraturus accessit. A quo etiam præmissa confessione iniunctionem pœnitentiæ accepit, vt dilecti patris quem ęgrotasse Bononiæ nuper audierat memor esset. Cum igitur ad istũ locum in quo in missa de viuis fieri mentio consueuit peruenisset, iniunctionemque factam sollicitus ad memoriam reuocasset, subito factus est in excessu mentis, stãsque immobilis in altari raptus in spiritu, vidit virum Dei Dominicum corona quadam laurea coronatum, totumque mirabili splendore splendentem duobus viris reuerendis comitatum, hinc inde extra Bononiam via regia procedentem. In eadem enim visione reuelatione certa sibi datur intelligi: quod vir Dei Dominicus eadẽ hora scilicet vi, sextaque feria migrans à corpore cælestẽ patriam adiisset. Visione autem ista perfecta mox ad se

Alterius Fratris visio.

reuersus

reuersus sibique redditus, ab eodem loco quo in excessu factus dimiserat, quam incæperat missam prosecutus expleuit. Hanc autem visionem ex humilitate quadam, qua proculdubio plenus erat, is qui viderat frater longo tempore tacuit.

De eleuatione sacri corporis eius.

Cap. CXV.

POst transitum quoque venerabilis patris, crescentibus indesinenter miraculis cum non posset vlterius beati viri sanctitas occultari, fidelium dignum duxit deuotio, corpus eius prius humili loco repositum ad altiorem debito cum honore transferre, cum apud Bononiā multitudo fratrum conuenerat ad capitulum generale. Erat autem monumētum in quo tam pretiosus thesaurus iacebat reconditus, grandi lapide super tectum, durissimoque circunquaque cæmento conclusum, ita vt nec spiramen quidem vel ab interioribus posset procedere, vel ab exterioribus subintrare. Hoc cum fuisset, fracto vix ferreis instrumentis cæmento, sublatoque lapide, patefactum, tanta subito ex ipso erupit suauissimi odoris fragrantia, vt non tam sepulchrum quàm cella videretur aromatū patuisse. Siquidem omnino decebat vt corpus illud quod diuina conseruante virtute, perpetua virginitate illibatum permanserat, ipsius virginitatis mortuum testimonium perhiberet, dum ad honorem & gloriam conditoris, vnde nullus vnquam exhalauerat fœtor detestatæ libidinis, inde mira suauitas fragraret odoris. Erat autem odor ille tantus tamque mirabilis, vt inusitata suauitate fragrantiæ cuncta planè superaret aromata, nec alicuius rei naturalis odori similis videretur. Nec solum ossibus aut pulueri sacri corporis vel capsæ inerat, verumetiam in re circunquaque congesta: ita vt ad longinquas postmodum regiones delata odorem ipsum lōgo tempore retineret, fratrum vero manibus maxime aliquid de reliquijs sacrosanctis tangentibus sic inhæsit, vt quantumcunque essent lotæ vel etiam confricatæ per plures dies conseruatæ fragrantiæ testimonium præsentarent. Multi etiam de populo concurrente ex eodem sacro conspersi puluere sanitatum beneficia receperunt. Interfuerunt autem huic tam venerandæ translationi, exceptis fratribus, venerabilis viri vnus Archiepiscopus scilicet Rauennas, quatuor episcopi scilicet Mutinensis, postmodum vero Sabinensis, & Brixiēsis, Bononiensis, & quidam alius. Insuper autem & potestas Bononiēsis cum suis militibus, qui sepulchrum accincti, ne quis videlicet de sacrosanctis reliquijs quicquam subriperet circunstabat.

E sepulchro eius proficiscitur suauis odor.

De mortuis per eum in Hungaria suscitatis.

Cap. CXVI.

IAm enim ad aliqua; quæ post hoc diuersis in locis per merita gloriosi confessoris beati Dominici ad exaltationem sui nominis Deus ostendere dignatus est fidelis narratio subsequatur. Et primum quidem ea quæ in Hungaria facta cognouimus stupenda prorsus maxime circa mortuos suscitatos.

In Sinulu regione illius prouinciæ, quidam nobilis cum vxore sua deuotionis causa ad reliquias beati Dominici, quæ in domo fratrum habebantur visitandas accessit, cuius filius quem secum duxerat paruulus, infirmatus ibidem ad extremum vitæ moriendo peruenit, quem pater mærens ad ecclesiam deferens, & coram altari beati Dominici collocans, voce flebili lamentari cæpit & dicere: *Beate Dominice lætus veni ad te, en tristis redeo. Redde mihi quæso filium meum lætitiam cordis mei.* Cumque sic lugens vsque ad noctem perseueranter existeret, circa noctis medium puer reuixit, lac suxit, & per ecclesiam ambulauit.

Plurimi mortui B. Dominici meritis ad vitam resuscitati.

Iuuenis quidam Dominæ Iustinæ Comitissæ mancipium dum in Cris flumine piscationi minus cautus insisteret, in aquam lapsus, suffocatus disparuit. Magno autem spacio temporis interiecto eius corpus in profundo fluminis requisitum mortuum est eductum. At præfata Domina super subtracti famuli nece tam miserabili cōdolens pro resurrectione eius beatum Dominicum inuocauit, promittens se & ad suas reliquias in Sinulu personaliter visitandas nudis pedibus accessuram & resuscitatum mancipium libertati daturam, statimque qui fuerat mortuus in medium videntibus omnibus vitæ redditus prosiliuit.

Viri nobilis Ladislai nomine filius paruulus lethali febrium infirmitate decessit, cuius corpusculum pannis inuolutum extra domum fuerat iam delatum, mater vero inter nimiam tristitiam resumens spiritum, accersiri fecit ad se continuo sacerdotem, coram quo emisso voto cum beatum Dominicum deuote inuocasset, quæ plorabat mortuum recepit filium vitæ protinus restitutum.

Vir quidam de villa Leleygotart nomine, orbatus filio Thoma nomine iam defuncto, superueniente nocte solus remanens circa corpus eius plorans & eiulans residebat, beatum Dominicum vt patri filium redderet incessanter votis pariter & vocibus interpellans. Factum est igitur vt circa pullorum cantum qui mortuus fuerat se moueret, & apertis oculis patri dixit: *Quid est pater, quod sic habes faciem madefactam?* Cui ille; Lachrymæ patris tui sunt filij, quia tu mortuus fueras, & ego solus remanserā omni gaudio destitutus. At ille: Multum, inquit, fleuisti pater, sed beatus Dominicus desolationi tuæ cōpatiens, vt tibi viuus redderet, suis meritis impetrauit.

Adhuc de eodem.

Cap. CXVII.

CRebrescente per totam Hungariam virtutum huiusmodi fama, vir quidam ad omnia infidelis prorsus & incredulus persistebat. Contigit autem eius filium grauiter infirmari, qui & tandem spiritum exhalauit. Quidam autem ex his, qui ad consolandum patrem conuenerat, dixit illi. Crede, beatum Dominicum magni esse meriti apud Deum, & ipsum inuoca toto corde, forsitan qui plerosque mortuos suis meritis suscitauit, tuum etiam filium suscitabit. Tunc ille compunctus corde super præterita incredulitate, amare redarguit semetipsum, assumptaque fiducia ab inuocatione beati Dominici per noctem illam gemitibus & precibus non cessauit. Igitur prima hora diei, qui iacebat mortuus manum mouit; & velamen reiecit, quo eius facies inuoluta fuerat ac surrexit. Tandemque pater cum filio suo suscitato in Sinulu properans, quanta sibi fecerit Dominus ad honorem sancti Dominici nunciauit.

Honestus etiam quidam vir nomine Gentius de villa Pinar cum suis parrochianis ad fratres venit filium paruulum secum ferens ac dicens: Hic est filius meus, quem beatus Dominicus iam defunctū à mortuis suis meritis suscitauit. Nā cum à summo mane vsque post meridiem in domo mea in medio vlulantis familiæ iaceret exanimis, subtraxi me paululum. Et recordatus quòd Deus beato Dominico super mortuos suscitandos tantam gratiam contulisset, sumpta fiducia locum in quo orare consueueram adij, & gloriosum Domini confessorem, vt orbato patri vnicum redderet filium, fusis amarissimis lachrymis inuocaui. Cumque redijssem ad corpus pueri, & me super eius faciem flens & eiulans incuruassem, ecce puer aperuit oculos factus viuus.

De miraculis cæteris ibidem exhibitis.

Cap. CXVIII.

LAnguidus quidam & morti proximus lecto decumbens, qui etiam ad 18. annos lumen amiserat oculorum, cum audisset sacerdotem cum parrochianis suis proficisci velle ad beati Dominici reliquias

visitandas, confortatus spiritu voluit, & ipse pariter proficisci. Cum autem eum sacerdos tanquam rem impossibilem præsumẽtem modis omnibus prohiberet, tandẽ valetudinem corporis desiderio cordis exasperans tanquam tentans ire de lecto surrexit; tantamque subito sensit sibi infundi virtutem, quod passu concito gradi cæpit: tanto magis ac magis in conualescentia corporis & oculorum illuminatione proficiens: quanto quotidie in itinere procedebat, donec tandem ad locum destinatum perueniens, perfectum recepit vtriusque beneficium sanitatis.

Iuuenis quidam Sandet nomine Corrodiensis præpositi dapifer grauissima quadã infirmitate detentus est, in qua manifestè cõtra se videbat irruere multitudinem dæmonũ infinitam, nunc ad suspendium trahentiũ eum, nunc diuersis generibus affligentium tormentorum. Ipse vero inter hæc inæstimabili timore depressus, voto simul & voce qua poterat Deo se & beato Dominico cõmẽdabat, statimque in forma fratris beatus Dominicus aderat, qui sinu cappæ collecto importunas ab eo dæmonũ abigebat molestias, eorumque impetũ virtuosa potentia coercebat. Nec mora, simul eundem ab infirmitatis desperato grauamine pœnitus liberauit.

Matrona quædam de villa Pinar votiuam missam ad honorẽ Beati Dominici disponens facere celebrari, tres candelas ad hoc idoneas præparauit, sed hora debita sacerdotẽ qui missam celebrare debuit, non inuenit. Quapropter candelas ipsas in vase quodam reposuit, manutergio mundo pariter inuolutas. Cum autem aliquantulum diuertisset, post horam rediens candelas flammis patentibus ardere vidit. Stupefacta igitur foras exiuit, vicinas vndique conuocauit. Concurrunt omnes ad mirandum spectaculum tanquam ibidem trementes pariter & orantes steterunt, donec prædictæ candelæ ipsis videntibus penitus arserunt. Sic autem vsque ad extremum paulatim ardendo consumptæ sunt, quod manutergium vel aliquid quod in vase fuerat non læserunt.

De miraculis eius ostensis in Lombardia.

CAP. CXIX.

IN prouincia Lõbardiæ scholaris quidam Nicolaus nomine degens Bononiæ graui renum ac genuum dolore vexatus à festo sancti Michaelis vsque ad Pẽthecostem nec per se iam poterat surgere, nec per domum sine baculo ire, vel alterius sustentationis adminiculo se mouere. Denique inualescẽte morbi molestia 15. diebus de lectulo non surrexit, sed & læuum fœmur eius vehementi macie attenuatum emarcuit, intantum quod omnis ab eo secundum medicorum iudicia spes curationis abscessit. Itaque humano destitutus auxilio, Christo Domino & beato Dominico se deuouit, volens etiã in signum deuotionis offerre candelã iuxta modũ propriæ quantitatis cæpit filo stupeo, de quo facienda erat cãdela corporis sui longitudinem & grossitudinem mẽsurare. Cumque se totum mensus esset in longũ, caput etiam & collum & pectus, deinde renes & fæmora, & tandem genu filo ambiente cum cinxisset, inuocato ad quamlibet mensurationem nomine Iesu Christi, & beati Dominici, continuo se alleuiatum sentiens exclamauit, ego sum liberatus, & exurgens lachrymabatur præ gaudio, currens ad ecclesiam vbi corpus beati Dominici quiescebat.

Duo pueri à natiuitate muti de Casmaco erant, quorũ pater facto voto beatum Dominicum inuocauit. Et statim vtrique datum est expedite locutionis officium, nouumque verbum vetus exoluit silentium.

Quædam mulier Druda nomine oculorum priuata lumine per tres annos & amplius subtracti damna visus sustinuit, nec vllius medicaminis exhibitione iuuari potuit. Hæc inuocato beato Dominico votum fecit, statimque oculorum lumen recepit.

Alia quædam mulier vltra montana vsum digiti annis 20. amissum incurabiliter siquidem arefactus fuerat & contractus, sancti Dominici deuota inuocatione statim recepit.

Præterea quidam nomine Raphonellus in inguine ruptus, intestinis quoque descendentibus in virilia vehementer afflictus, inuocato beato Dominico fuit continuo liberatus.

De his quæ sunt in Sicilia facta.

CAP. CXX.

IN Sicilia quoque ciuitate Augusta deuotæ cuiusdã matronæ filia vitio lapidis longo tempore laborauit. Nullo autẽ medicinæ consilio suffragante solum sibi superaret remedium incisuræ, cum igitur dies esset statuta, qua puellam oportebat incidi, mater timens periculum, filiæ præcedenti die ad ecclesiam beati Dominici perrexit, orationi se cõtulit, suamque filiam Deo & sancto Dominico voto quo potuit commendauit. Sequenti ergo nocte dormienti puellæ beatus Dominicus astitit, in manu eius quo torquebatur lapidem posuit, & abscessit. Quem puella euigilans, & se liberatam inueniens matri dedit, & visionem per ordinem explicauit. Mater vero cum ingenti lætitia lapidem ad fratres attulit, rem quoque gestam coram multis exposuit. Quem fratres in ecclesia coram imagine beati Dominici in futuram memoriam tam stupendi miraculi suspenderunt.

In eadem ciuitate in festo translationis Beati Dominici, cum matronæ quædam quæ in ecclesia fratrem interfuere missarum solemnijs domum redirent, inuenerunt mulierem quandam domus suę sedentem præ foribus & filantem. Quam cum verbis charitatiuis arguerent, quare in festo tanti patris à seruili opere non cessasset, ista protinus indignati animo & turbata facie dixit eis: vos quę estis bizotæ fratrem eius festa colite sancti, statimque oculi ipsius in tumorem cum pruritu cõuersi sunt, & ex ipsis cæperunt vermes protinus scaturire, ita quod vicina quædam quam ad se perterrita conuocauit 18. vermes eduxit ex eius oculis in instãti. Quapropter contrita spiritu ad Ecclesiam beati Dominici cũ eiulatu cucurrit: Ante cuius ianuam se prosternens & peccata sua cuidam fratri confitens, facto voto quod de cætero sancto Dei Dominico nunquam detraheret, & festa eius deuotissime custodiret, continuo tumor cum pruritu disparuit, & in eius oculis amplius vermes non fuerunt.

Huc accedit quod assertione fratris Nicolai Veronensis de ordine fratrum minorum per eumdem etiam scripto de mandato compertum est. Nam cum sero cũ quodam fratre Iacobino de Mantua beatum Dominicum commendante, ipse eum econtrario verbis stomachantibus despexisset, eodem sero febris eum arripuit, quem & vexauit grauissime tota nocte, ad quem visitãdum cum supradictus frater accederet, eique diceret; vide frater ne quia despexisti sanctum Dominicum hoc tibi contigerit: non solum culpam præteritam non agnouit sed indignatus potius verba iterum contumeliosa prorupit. Sequenti vero die cum febris violentia nõ cessaret, sed grauius inualesceret in augmentum, hora nona cum vehementius æstuaret, ad se compunctus rediens secum dixit: Vere vereor, quod hoc idcirco mihi acciderit, quod in sanctum Dei blasphemiã protuli. Voueo igitur & sibi quod si me liberauit vsque ad vesperas, nũquam de eo aliquid mali dicam de cætero, sed dicẽtibus contra dicam. Mirum in modum vix verba finiebat, & ab ipsa febre se sensit continuo liberatum.

Hæc de miraculis beati Dominici tam in vita quam post obitum eius perpetratis ad præsens sufficiant.

De infirmitatibus beati Francisci, quas passus est ante mortem.

Cap. CXXI.

EX *gestis eius*. Interea beatus Franciscus annis à conuersione sua 18. transactis nullam vel modicā carni suæ requiem dederat, & quamuis ei multis languoribus effluxissent dies præteriti, duobus tamē annis qui adhuc vitæ eius erant, residui, grauioribus cæpit & magis continuis infirmitatibus perurgeri. In tantum autem se sibi subiecerat, tantaque corpus harmonia spiritui concordauit, vt etiam carnis repugnantiam vix sentiret in omnibus quæ spiritus agenda dictabat. Intendere proximorum saluti corpus emortuum fecit, in asino per ciuitates & castella circumiens.

Cæpit & alijs languoribus infirmitas oculorum superaddi. Tunc frater Helias quem veluti loco patris elegerat, & adhuc viuens gregi suo pastorem præfecerat cōpulit eum & orationibus induxit, vt sibi mederi permitteret, timens ne forte per incuriam pænitus oculorū lumē amitteret. Cui humiliter obtēperans tanquam patri plura suis extunc oculis medicamina patiebatur apponi, quamuis ingrauescente malo nullius essent remedij, tandem Reatam curationis occasione perductus est vbi & domino Papæ Honorio moram tunc tēporis faciente, honorifice & deuote à curia Romana susceptus est. Familiarius tamen ei præ cæteris Dominus Hugolinus tunc Hostiensis episcopus affuit, cuius se cum vniuerso ordine suo tutelæ comiserat, eundemque prophetico spiritu ductus, apostolico honori prouisum fore prædixerat. Hic igitur erga virum sanctum mirando dilectionis affectu flagrabat, vt contestabatur idem postmodum ad apostolicam dignitatem prouectus, se nunquam in tanta perturbatione fuisse, quin omne mentis nubilum in solo viri Dei intuitu vel affatu discederet, subitaque suauitatis serenitas & iucunditatis dulcedo rediret. Vnde & quotiens eum videbat, & tanquā Christi Apostolo reuerentiam exhibebat, & vt curam sui gereret instanter admonuit, cui in hoc sicut in alijs vir sāctus obediuit. Factis igitur cocturis in capite, venis inscisis, collyriis & emplastris adhibitis nihil ad sanitatem profecit, quin potius malum medicaminibus multiplicatis accreuit. Ipse vero tot incommoda corporis in omni patientia & gratiarum actione sustinuit, despectisque molestiis ad Deum intētionem direxit. Et quāuis esset ad exterioris corporis exercitia prorsus inutilis, semetipsum tamen adhuc ad triumphos certaminis noui incitauit. Dicebat enim: Incipiamus fratres Deo seruire, incipiamus, inquam, & proficiamus quoniam parum hucusque profecimus. Volebat rursus ad simplicitatis primordia redire. Volebat de nouo leprosis contemptibiliter seruire, & ab hominum conuersatione ad loca remota se transferre ab omni quoque se cura regiminis cupiebat eximere, eo quod multis de causis periculosum esse assereret, maxime in hoc tempore prælationis locum tenere, esse vero plurimis magis vtile regi quam regere.

De fœlici transitu eiusdem.

Cap. CXXI.

CVmque moram faceret apud Senas quasi menses 6. ante obitum suum toto corpore grauius quam solebat attritus propinquare videbatur ad exitum. Festinato itaque de longinquo frater Helias accurrit, eūque paululum respirantem secum ad cellam de Cortona perduxit. Vbi dum stetisset per modicum acrius inualescente morbo deduci se rogauit Assisiū. Quo postquam peruenit, tam atrociter per singula membra torqueri cæpit, vt interrogatus an potius martyrium à carnifice sustineret, quā triduanam huiusmodi passionē, & si pro voluntate diuina sibi placitā & acceptam, grauiorem tamen quouis martyrio responderet. Conuocauit itaq; ad se fratres, quos voluit, singulósque prout sibi dabatur desuper benedixit. Tandem mortis horam instare cognoscēs, duos, ad se fratres vocauit, quibus de transitu eius vicino laudes alacriter Domino decantare præcepit. Ipse vero prout potuit in hunc psalmum prorupit: *Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum.* Porro euangelium secundum Ioannē ab eo loco vbi incipit: *Ante diem festum Paschæ*, sibi legi poposcit. Deinde cilicio superponi, cinereq; aspergi præcepit, & sic filijs circunstantibus & lugentibus in Domino fœliciter obdormiuit. Vnus autem ex istis specialis eius discipulus, vir fama celebris, cuius nomen subticetur, eo quod nolle præconio gloriari dū viueret, vidit illā gloriosam animam carne solutā in stellæ grandis & radiantis effigie, vidit, inquam, veluti super aquas multas candida subuecta nubecula in cælū directe conscendere. Factus est itaque concursus populorum ciuitatis Assisij Deum vna iucūditate laudātium, eo quod tantum dignaretur istis cōmendare depositum. Erat autē primitus pro tanti patris subtractione planctus filiorū non modicus, qui non multo post in lætitiam est conuersus. Videbāt namque nouum illud quod post fecerat Dominus super terram, membra eius morbida prius & rigida iam tractabiliter pro agentis se voluntate flectentia, & sacrum videlicet corpus Christi stigmatibus decoratum, carnem quoque duram prius & liuidam veluti puerili teneritudine iā resumpta, mirando candore nitentē & quasi carnis glorificatæ speciē decoris magnitudine prætendētem. Gloriosum nunc erat in carne tam cādidam videre similitudinē fixuræ clauorum, immo nigros vt ferrū clauos ex ipsa carne formatos in medio pedū & manuum, dextrumque latus sacro sanguine rubricatum. Lachrymabātur itaque filij præ gaudio, & osculabantur in patre signacula summi Regis. Tunc perlatū est in ciuitatem corpus sanctissimum, & in loco vbi literas ipse puerulus primo didicerat, vbique primitus prædicauerat est sepultus.

Psal. 141.

Ioan. 13.

De confirmatione trium ordinum per Papam Gregorium.

Cap. CXXIII.

AMbo itaque prædicti patres honorum ordinū institutores, videlicet Franciscus ac Dominicus sub Innocentio Papa 3. cursum suum in Domino inchoauerunt, & sub eius successore Honorio confirmauerūt. Qui scilicet Honorius anno pontificatus sui primo ad petitionē beati Dominici cōfirmauit ordinē prædicatorum; & anno tertio petente Priore fratribusque Vallis Scholarium, cōfirmauit etiā constitutiones ordinis eorum. Iā enim prædicti fratres Vallis Scholariū aliquanto tēpore antea certam viuēdi formā iuxta beati Augustini regulā obseruādam elegerant; & de approbatis religionibus quasdam institutiones assumpserūt, videlicet vt Prior illius domus & successores eius omnibus ecclesijs sui ordinis de more Cisterciensium officium visitationis sine vlla temporalium exactione impenderent, & tres primitiuæ filiæ ipsius ordinis visitandi matrem de more Cisterciensiū habeāt facultatem, & quod priores forinseci semel in anno apud ecclesiam præfatam statuto tempore conuenientes celebrent more Cisterciensi capitulum generale. Necnon etiam vt scapularia fratres deferant laborantes camisias lineas non habeant, nec in dormitorio culcitras; sani carnibus non vescantur, nisi debiles & ægroti. Has ergo institutiones Honorius cōfirmauit, vt in literis eius cōtinetur apud eos. Fertur autem hunc ordinem incepisse Guillelmus quidam, qui scholaris fuit Parisiensis, & postmodum etiā in Burgūdia rexerat. Tādem eum quibusdam scholaribus suis ad eremum conuolauit, & formam viuendi, vt dictum est, paulatim ex diuersis religionibus sibi & suis elegit. Idem quoque Honorius Papa regulam eremitarum fratrum habitantium in monte Carmeli, quem Helias frequentasse legitur approbauit, & eis in remissionem peccatorum

Confirmatio ordinis vallis Scholarium.

Confirmatio ordinis eremitarum.

catorum obseruãdam tradidit à venerabili Alberto Patriarcha Hierosolymitano editam scilicet vt singuli singulas habeat cellulas separatas, in quibus, vel iuxta quas die ac nocte in lege Domini meditentur, & in orationibus vigilent, nisi alijs iustis occasionibus occupentur, præter nimis debiles & infirmos carnibus non vescantur, & cætera quæ idẽ pater tradidit eis obseruãda. Post hęc successor Honorij Gregorius eãdem regulam confirmauit, & ne possessiones vel redditus reciperent, districte eis prohibuit.

Post hæc anno domini 1238. propter paganorum insultus compulsi sunt ab illo loco per varias regiones mundi dispergi.

De obitu quorundam virorum illustrium in regno Francorum.

Cap. CXXIV.

An. Christi 1221. EX *chronicis*. Anno superius in transitu beati Dominici annotato scilicet ab incarnatione Domini 1221. Guillelmus episcopus Niuernensis in ecclesiastico & ciuili iure peritus, vir prouidus atque discretus, tempore maximæ caristiæ quo & obijt, duo millia pauperũ quotidie pascens, qui etiam à Philippo Rege Francorum cũ inæstimabili sumptu perpetuam obtinuerat libertatem regalium Niuernensium, in vigilia Ascensionis migrauit ad Christum.

Manasses autem Aurelianensis episcopus obijt, cui Philippus sancti Guillelmi Bituricensis nepos successit. Porro Guillelmũ episcopũ Antisiodorensem Dominus Papa ecclesiæ Parisiensi præfecit in pastorem.

An. Christi 1222. Anno vero sequẽti magister Petrus de Corbolio Senonensis Archiepiscopus vir inæstimabilis litteraturæ ac senectutis bonæ die synodi suę moritur & in ecclesia Senonensi præsenti synodo tumulatur, cui successit magister Galtherus Cornutus.

Guillelmus quoque Parisiensis Episcopus libertatis Ecclesiasticæ mirabilis defensor moritur, & in Abbatia Pontiniacensi sepelitur. Sed & magister Herueus Trecensis episcopus in vtroque iure peritus ætate longæuus obijt, cui magister Robertus ipsius ecclesiæ decanus succedit.

Nec multò post Herueus de Giemis Comes Niuernensis vir magnanimus ecclesiastica iura conseruãs, præcipuus hæreticorum persecutor, hostium superator, fidelis vasallus iustitię cuius etiam magnanimitati inuidebant barones Franciæ, apud sanctum Anianum in Bituria castro suo moritur, ibique in quindena dominicæ apparitionis tumulatur. Porro Abbate Pontiniacensi cum 7. Abbatibus pluribusque monachis & alijs multis venietibus, vt corpus eius secũ portarent, ferè ab inimicis populis lapidantur. Demum tamen idem corpus apud Pontiniacum transfertur.

De aduentu Regis Hierusalem in Franciam, & obitu Regis Philippi.

Cap. CXXV.

EOdem anno Ioãnes Rex Hierusalem ex amissione Damiatæ, & debilitate suorum vltra modum dolẽs effectus, à partibus transmarinis transfretat cum paucis in Galliam auxilium petiturus. Fridericus Romanorum Imperator signo crucis assumpto, duxit vxorẽ per verba de præsenti vnicã filiã ipsius Regis Hierosolymorum, & hoc iuramento affirmat coram Papa Honorio.

Anno autem sequenti celebrantur nuptię solemniter inter eos.

An. Christi 1223. Philippi Frãcorum regis obitus. Anno Domini 1223. Mense Iulio Philippus Francorum Rex vir potentissimus, qui Othonem imperatorẽ, & quamplures alios in bello Campanili deuicerat nobiles & potentes, Normandiam quoque acquisiuit, & sibi appropriauit Aquitaniã, & maximam partẽ Pictauię sibi subiugauit, qui semper prosperos ad vota habuit successus, ecclesiasticæ libertatis cõseruator præcipuus dormit in Christo, & in ecclesia beati Dionysij sepelitur. Mirabile enim fecit testamẽtum Ioanni Regi Hierusalem; cẽtum millia Parisiensium aureorum in subsidium terræ sanctæ legauit totidem tẽplarijs, totidẽ hospitalarijs dedit, & multa bona relatu digna fecit. Multos in regno comitatus acquisiuit, scilicet Viromãdensẽ, Clâremontensem, Bellomontensem, Pontinensem, Alenciónensem, Cenomanensem, Turonensem, Andegauensem, Pictauensem.

Eodem anno Ludouicus filius eius eidẽ in regno succedens prima Dominica Augusti scilicet in die Transfigurationis Domini Remis solẽniter coronatur in Regẽ & Blãchia vxor eius in Reginã. In hoc ergo rediit regnũ ad stirpẽ Caroli Imperatoris, de qua originẽ habuit ex parte matris. Tricesimũ septimũ ætatis suæ annum ferè compleuerat Ludouicus quando fuit coronatus, & ipse quoque cũ Imperatore Friderico pacis ac fœderis colloquium apud vallẽ coloris habuit. Comes Cãpaniæ ducit in vxorẽ filiam Guichardi de Belloioco, cognatã germanã Regis Ludouici. Rex reddit Comiti duo castra Mustriolũ foris Ionã & Brayam super Sequanam, quę pater suus diu tenuerat. Amalricus Comes Mõtisfortis à partibus Albigensiũ redit ad patriam propter inopiam victualium, relinquens Carcassonam vrbẽ munitissimam & alia etiam castra, quæ cum labore maximo & sumptu inæstimabili & amissione plurium gentium fuerant acquisita, & per annos 14. à nostris possessa. — *Ludouicus Rex Francorum coronatur.*

Eodem anno Ioannes Rex Hierusalem limina sancti Iacobi adit peregrinaturus, duxit in vxorẽ filiam Regis Galliciæ. Rex autem transfretat in Angliam, vbi plura ei donaria conferuntur.

De reditu Regni Francorum ad stirpem Caroli.

Cap. CXXVI.

FRancis naq; sicut alias dictum est, origine Troiani, adhuc pagano ritu dediti regnũ suum in Gallia stabilierunt, vt in præsenti cernitur, quæ nunc etiam ab eis Francia nominatur.

Anno itaque Domini 484. Childerico eorum Rege mortuo, qui ciuitatẽ Treuerim cæpit, Clodouæus filius eius fortiter regnũ tenuit & ampliauit, quia sancto Remigio baptismi gratiã cũ sibi subiectis percepit, eiusque progenies vsque ad annum domini 750. fæliciter regnauit; excepto quod per annos fere 88. à tẽpore Clotharij Regis & sanctæ Bathildis Reginæ Regibus à fortitudine solita degenerantibus regni potẽtia disponebatur per maiores domos. Inde factũ est, vt Pipin⁹ qui erat maior domus sub Rege Childerico à Stephano Papa apud ecclesiã sancti Dionysij cũ vxore ac filijs in Regẽ vngeretur, eorumque generatio in hæreditatẽ regalis successionis in perpetuũ benediceretur, & omnis alienigena ab eius inuasione apostolico anathemate interdiceretur. Regnauit igitur eorũ progenies in regno Francorum vsque ad annum Domini 926. Tunc Hugone Capheto Comite Parisiensi, Duce Francorum inuadente regnum trãslatum est de genealogia Carolanensium in progeniẽ Comitũ Parisiẽsium. In gestis autẽ sanctorum Richarij & Vualerici legitur, quod eorũ corpora translata sunt à suis ecclesijs in Ecclesiam sancti Bertini, ibique timore Normãdorum & Danorũ sunt reposita tanquã in loco tutiori. Cũque Normãdi tẽpore Caroli simplicis cõuersi essent ad fidẽ Christi, reportata sũt ad proprias ecclesias. Attamẽ cũ ea Monachi sui repeterẽt, Monachi sãcti Bertini ea per violẽtiã Arnulphi Comitis detinebãt. Tũc sanctus Vualericus Hugoni Parisiẽsi Comiti in sõno apparuit, eique dixit, Vade ad Arnulphũ Comitẽ Flãdrẽsem, & dic ei, quod de sancti Bertini ecclesia remittat in nostras ecclesias corpora nostra, plus enim loca nostra diligimus quã aliena. Requisitus autẽ ab Hugone quis esset, vel quis eius socius. Ego, inquit, vocor Vualericus, socius autẽ me⁹ est Põtinẽsis Richarius. Quod ergo tibi præcipit per me Deus, age festinanter, & ne dissimules — *Hoc caput non inuenitur in manuscriptis.*

Hugo igitur ad Arnulphum pergens: quæ sibi mandata fuerant indicat. At ille superbo animo sanctorū corpora reddere recusat. Tunc Hugo constanti animo dixit ipsi Arnulpho. Vide vt illo die & illo loco corpora sanctorum honeste mihi deferas animo spontaneo, quod si nō feceris spontaneus: postea inuitus facies. Tunc Arnulphus timore Hugonis & potentia constrictus duas thecas auro & argento decorauit, in quibus prædictorum sanctorum reliquias deposuit, ac die condicto cum armato & copioso exercitu ad Mosteriolum, quod est castrum Regis Francorum, eas Hugoni decenter retulit. Ille vero vnumquemque resignauit in loco suo. Sequēti autem nocte sanctus Vualericus in somnis apparuit Hugoni, & dixit ei, Quoniam egisti studiose quæ præcepta sunt tibi, & nos ad loca nostra retulisti: tu in regno Francorū & successores tui vsque in septimā generationē regnabitis. In nōnullis tamen libris vbi diximus, *septimam*, inuenitur *sempiternam*. Possumus tamen præcise ab Hugone vsque ad Ludouicum istum inuenire. Nam idem Hugo genuit Robertū, Robertus Hericum, Henricus autem Philippum, & Philippus Ludouicum Ludouicus autem Grossus alium Ludouicum, & ille Philippum: qui ex Elisabeth filia Balduini Comitis Hanienensis istum genuit Ludouicum. Nam ille idem Balduinus processit (vt dictum est supra) de progenie Emengardis filiæ Caroli simplicis, vsque ad quem in regni potestate perseuerauit progenies Pipini & Caroli Imperatoris. Cum igitur iste Ludouicus in regno successerit patri, patet regnum in ipso reductum ad progeniem Caroli magni. Ex prædicta vero sanctorum corporum relatione videtur illa regni translatio per Dei voluntatem facta fuisse. In gestis vero Aquitaneorum legitur, quod ideo Caroli progenies reprobata creditur, quia iam Dei gratiam negligens, ecclesiarum potius neglectrix quam erectrix videbatur: sed hoc Dei iudicio relinquam⁹, qui tempora mutat & transfert regna, sicut dicit scriptura: *Regnum*, inquit, *transfertur à gente in gentem propter iniustitias & iniurias & contumelias* & diuersos dolos, & lites: *Sedes*, inquit, *ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.* Eccl. 10.

De itinere Regis Ludouici contra Pictauienses, & de simulato Comite Balduino.

Cap. CXXVII.

Anno domini 1224. Rex Ludouicus mouet exercitum post coronationem suam contra Pictauenses, Turonis in crastino beati Ioannis Baptistæ congregat suos: inde procedens cum mille & 200. militibus & pluribus alijs aptis ad pugnandum, obsidet Morziū castrū fortissimū. Sauaricus de malo leone, qui intus erat videns fortitudinē Regis, facit pactū cum Rege, vt liceat sibi recedere cum suis. Deinde castrum Regi redditur, rex inde progreditur ad sanctum Ioannem Angeliacum. Abbas & Burgenses ipsius loci obuiant Regi pacifice, villam ei reddunt, fidelitatem prout petitur exhibentes. Rex inde tendens ad Rupellam obsidet eam, machinæ eriguntur per 9. dies, muros destruunt incessanter. Sauaricus de malo leone cum 200. militibus, Burgenses villæ, & quamplurimi seruientes viriliter se defendunt. Demum considerantibus illis qui intus erant, se non habituros ab aliqua parte succursum, & videntes fortitudinem Regis quotidie augmentari, reddunt villam Regi, quibusdam pactionibus inter Regē & Burgenses firmatis. Sauaricus per mare cum suis recedit. Postmodum vero omni conditione cessante, Burgenses communiter se dederunt Regi, saluis villæ libertatibus, fidelitatem ei legitimam facientes. Lemonicenses etiam & Petragoricenses, & omnes Aquitaniæ Principes exceptis Vasconibus, qui vltra Garonnam erant, fidelitatem Regi promiserunt.

An. Christi 1224.

Rupellā Rex Ludouicus capit.

Anno Domini 1225. circa Pascha quidam fingens se esse Balduinum quondam Comitem Flandriæ, & Imperatorē Constātinopolis, venit in Flandriā in habitu peregrino. Multi fauēt ei de Flandria nobiles & ignobiles, eo quod multa intersignia dicebat quod esset idem Balduinus, resistētes autē viriliter debellabant. Nō multo post statuto alloquio inter ipsum & Regē Francorum apud Peronā, requisitus à Rege quis ornauerat eum in militē, & vbi fecerat homagiū patri suo Regi Philippo, & vbi fuerāt nuptiæ celebratæ inter ipsum & vxorē eius, noluit respōdere, petens inducias vsque post prandium. Tunc aperta eius fraude licētiauit eum Rex à toto regno suo. Ipse autē qui multis pompose venerat, cōfusus cū paucis abscessit, nō multo post vero ab Eberhardo de Cassceuca in quadam taberna capitur & traditur Flandrensi Comitissæ, quæ diuersis pœnis ipsum afficiens, ad vltimum patibulo fecit suspendi.

An. Christi 1225.

Pseudo-Balduinus Flandria comitatum occupat sed post eius fraus detegitur.

De captione Auinionis per Regem Ludouicum.

Cap. CXXVIII.

Eodem anno die mercurij ante Purificationem Ludouicus Rex & quamplurimi Magnates Archiepiscopi, episcopi, & Comites, ac Barones, apud Parisios per manum Romani Cardinalis & Legati contra Albigenses accipiunt signum crucis.

Consequenter autē in paschali tempore anno domini 1226. Rex & omnes cruce signati Bituris conueniunt: inde procedunt per Niuernam & Lugdunum ciuitates, apud Auinionem vrbē inexpugnabilem ab ecclesia Romana per 7. annos excommunicationi subiectam propter hæreticā prauitatem, Rege autē credēte se habiturū pacificū transitum, apud Auinionem propter quasdam præuias pactiones quas habuerat cū eisdem, portæ clauduntur ciuitatis, & excluditur Rex cum suis. Rex miratur & spiritu virtutis assumpto, villam obsidet suo obsidetripartito. In vigilia sancti Barnabæ Apostoli, quæ fuit 4. feria Penthecostes machinæ eriguntur, trabucheta petrariæ, māgonella parum prosunt. Hi qui intus sunt viriliter se defendunt, Rex inæstimabiles sumptus facit. Durat obsidio vsque ad festū Assumptionis beatæ Mariæ, maximaque mortalitas ibi pullulat. De nostris circa duo millia hominum cœlorum imbribus & lapidū volatu & infirmitate propria moriuntur. Moritur ibi Guido sācti Pauli percussus lapide petrariæ, vir armis strenuus, catholicus, & honestus. Moritur etiam ibi episcopus Lemonicensis. Comes Campaniæ redit ad propria sine licentia Domini Regis vel Legati. Tunc Auinionenses Regis magnanimi constantiam attendentes, qui cū suis proceribus iuramento firmarat se non recessurum, donec villa caperetur vel redderetur 200. datis obsidibus de melioribus villæ iurant stare mandato ecclesiæ. Tūc de mandato Domini Legati Rege imperāte fossata implentur, trecentæ domus turrales, quæ in villa erant, & omnes muri circumquaque solo diruti coæquantur; villa absoluitur, Dominus Legatus multas bonas & laudabiles institutiones inducit, magister Nicolaus de Corbeya monachus Cluniacensis in ipsius loci episcopum consecratur. Rex inde amoto exercitu, progreditur per prouinciam, & redduntur ei pacifice ciuitates & castra, & fortaliciæ omnes quoque ad leucas 4. à Tolosa. Rex præficit toti illi regioni, Humbertum de Bellioioco loco sui.

An. Christi 1226.

Ludouicus Rex in Albigenses qui fidē fregerant mouet.

Auenio regi Francorum redditur & diruitur.

De obitu Ludouici Regis. & coronatione filij eius, nominis eiusdem & transitu Papa Honorij.

Cap. CXXIX.

Rege repatriante moriuntur Remensis Archiepiscopus & Comes Naumurcēsis, quorum corpora ad loca propria referuntur. Ab illa pestifera obsidione pauci vel nulli redeunt plane sani; ac per totam Galliam pullulat plus iuuenum quam senum mortalitas generalis. Die Iouis ante festum omnium sanctorum Regem ad propria redeuntem infirmitas mortalis inuadit. Die martis sequenti apud Montpensierion labitur in frenesim. Sequenti autem dominica videlicet in octaua

omnium

An. Christi 1227. Mors Ludouici.

omnium sanctorum, anno Domini 1227. migrat ibidem ad Christum, vir vtique catholicus, miræque sanctitatis, extitit diebus singulis vitæ suæ, nunquam carnem suam maculauit, præterquam cum vna vxore sibi legitime in matrimonio copulata. Ibi enim completa dicitur fuisse prophetia Merlini, qua dicitur. In monte ventris morietur Leo pacificus. Quo in loco non est auditum ante ipsum aliquem decessisse, corpus eius ad ecclesiam beati Dionysij transfertur, vbi iuxta patrem suum honorifice sepelitur, Ludouicus itaque primogenitus eius, prima dominica aduentus, Remis per manum episcopi Suessionensis vacante sede Remensi coronatur in Regem, qui 14. annum ætatis suæ completurus erat in festo sancti Marci Euangelistæ proximo sequenti. Plures maiorum Baronum Franciæ ad coronationem vocat, sed venire recusant. Præ dolore enim patris, & desolatione regni nō vacant ibi gaudio, sed magis intēdunt lachrymis & mærori. Ferrandus Comes Flandriæ, qui per 12. annos & 6. menses Parisiis in captione Domini Regis detetus fuerat, multa redemptus pecunia liberatur circa Epiphaniam domini. Ipso anno mense sequenti 15. kal. Aprilis Honorius Papa moritur, & in ecclesia beatæ Mariæ maioris sepelitur. Hic Imperatorem Fridericum sibi rebellem, & aduersatium ecclesiæ Romanæ comperiens anathematizauit, atque Barones suos ab eius fidelitate absoluit. Denique Imperator iam antea cruce signatus, durante anathematis sententia mare transiuit. Post mortem vero Honorij Hugolinus Hostiensis episcopus eligitur ad papatum, & alterato nomine Gregorius appellatur.

S. Ludouicus rex Francorū coronatur.

De dissensione Baronum Franciæ à rege Ludouico iuniore.

Cap. CXXX.

Podem tempore Hugo Marchiæ Comes, & Theobaldus Comes Campaniæ contra nouum Regem suum conspirantes Ludouicum, fœdus ad inuicem inierunt, vnde Comes Britanniæ ex consensu Comitis Campaniæ, qui contra prohibitionē Ludouici Regis defuncti de Albigensium terra redierat, castellum quod sanctum Iacobum de Beuerone nominant, vna cum Belesino sibi quondam ab eodem Ludouico custodia traditum firmabat, & victualibus muniebat. Itaque Rex nouus & iunior comitantibus se Romano Cardinali tunc legato sedis Apostolicæ à Philippo patruo suo Comite Boloniæ, necnon & Roberto Drocensi Comite, cum exercitu multo vsque ad Cartheriam de Carcerio properauit. Quod videns ac timens Campaniæ Comes, à proposito maligno resipuit, & adhærēs Regi Franciæ à Comitum Marchiæ & Britanniæ consortio celeriter resiliuit. Rex itaque duos alios Comites Marchiæ scilicet & Britanniæ regali edicto semel ac bis ad colloquium vocatos, sed venire contemnentēs, ne aliquid contra iura videretur agere, tertio quoque suo parlamento mandauit interesse. Tunc illi stultam sui superbiam ac Regis clementiam perpendentes, humiliter ei mandauerunt, quod apud Vindocinum si placeret ei cuncta quæ fore fecerant emendarent, & hoc ipsum opere compleuerūt. Nec multo post ijdem Comites cum quibusdam alijs Franciæ Baronibus inuidentes domui regiæ, quod Regina Blancha filij sui Regis ac regni tutelam haberet, memores quoque quod Campaniæ Comes contra prædictorum Comitum voluntatem, & contra fœdus quod cum ipsis inierat Regi adhæsisset, eique nephandissima eorum consilia denudasset, infinitum contra illum collegerunt exercitum. Et intrantes eius terram, castella, villas & vicos & municipia conflagrantes vastauerunt, sicque debacchantes vsque ad Thaursiā peruenerūt, quam obsidentes impugnare cœperunt. Quod videns Campaniæ Comes, misit ad Regem Dominum suum ab ipso petens auxilium. Illisque patentibus Regis literis obedire nolentibus, vt ab obsidione recederet, rex ipse collecta multitudine armatorum iter arripuit, & contra illos in manu forti properauit. Qui vt eius aduentum agnouerunt, à sede quantotius recesserunt. At Petrus Britanniæ Comes auxilio & consilio Baronum Franciæ fretus, contra Dominum suū Ludouicum insurgens, Henricum Anglicum Regem in auxilium suum cum maxima multitudine Anglorum fecit transfretare, pugnaturus aduersus Regem Franciæ. Vnde Rex Ludouicus zelo iustitiæ diuinitus animatus, eundem Comitem primo debellare disposuit, & collecta militia primo Belesinum expugnauit ac cæpit. Tunc Rex Angliæ cum rubore rediens velociter transfretauit. Anno tamen sequenti dictus Comes cæpit infestare terram Regis Domini sui. Vnde Rex iterum exercitu congregato contra eum vsque ad castrum Adon festinauit, quod & obsidens expugnauit ac cæpit. Inde ad aliud exercitum duxit, & ipsum quoque per deditionem recepit.

Mira rebellio quorundam comitum in Francia.

De conuersione sancti Antonij ad ordinem fratrum minorum.

Cap. CXXXI.

Ex gestis eius. His vero temporibus beatus Antonius de ordine fratrum minorum floruit, quem prædictus Papa Gregorius canonizauit. Hic in Hispania ciuitate Vlisbona oriundus, à pueritia sanctus in baptismo Ferdinandus appellatus; primo quidem in ordine sancti Augustini religionis habitum suscepit. Deinde audito quod quidam fratrum minorum apud Marrochium à prophanis pro Christo cæcati essent, quorum etiam venerandas reliquias vir quidam famosus nomine Petrus inde detulerat, eorumque celebrem passionis ordinem diuulgauerat, subito more elephantis ad prælīū ex aspectu sanguinis animatus, desiderio martyrij totus æstuauit. Itaque habitū ordinis totaliter pro Christo defunctorum assumpsit, moxque cum ipsis fratribus minoribus recessit à monasterio suo, prælati sui licentia & difficulter obtenta. Quidā autē ex canonicis super hoc grauius se dolere præ cæteris indicās, abeunti sic in cordis amaritudine ait: *Vade, vade, quia forsitā sanctus eris.* Cui iste humiliter respondit: *Cum me sanctum audieris, Deum collaudabis.* Venit ergo vbi fratrum congregatio morabatur, qui locus sanctus Antonius dicebatur, iuxta quod nomen Antonium se deinceps appellari rogauit, vt & sic requirentium ipsum sollicitudine pia cautela deluderet, eorumque opportunitates sub ignoto facilius nomine declinaret. Feruens igitur ad martyrum. Quiescere non potuit, donec tandem iuxta promissam sibi licentiā ad terram Saracenorum transiuit. In his tamen desiderium suum non impleuit, de quo Dominus aliud ab humano sensu decreuit. Celebrato autem generali capitulo apud Assisium fratribusque ad loca sua circumquaque diuisis, solus Antonius à nemine petebatur, quia sicut erat ignotus, ita & inutilis videbatur. Nulla ergo de se in litteraturę vel cuiuslibet alterius vtilitatis habita mētione ad fratrem Gratianum, qui tunc Romandiolæ fratribus præerat deuotus accessit, rogans humiliter, vt ipsum à ministro generali peritum colligeret, ac disciplinis regularibus ipsum instrueret, quem iste benigne suscepit, & locum solitudinis requirentem ad eremum montis Pauli transmisit, vbi cellam in cripta semotam à fratribus repperit, in qua solitariam quantum licuit vitam ducens, sacris meditationibus cōtra tētationes spiritum roborans, in diuino se amore firmauit. Ibique nocturnis vigilijs solus in orationibus perstitit, & corpus mira abstinentia macerauit.

De D. Antonio Vlisbonēsi quem vulgo de Padua dicunt & ex Franciscano Anonymo quem edidit Surius tomo tertio è chronicis Minorū huius etiam meminit D. Bonauentura in vita S. Francisci cap 5.

De prædicationis gratia sibi diuinitus collata.

Cap. CXXXII.

Post hæc fratres ad ordines missi ad ciuitatem Foroliuij cōfluxerunt, inter quos & Antonius, nec non & quidā fratres de prædicatoribus affuerunt. Quos

cum minister loci sollicitaret, vt aliquis eorum verbum Dei proponeret. Cunctis ad hoc se imperatos asserentibus, minister ab Antonium, de cuius scientia nihil ei cõstabat, in hoc opus compellit, vt scilicet proponat quicquid ei spiritus suggerat. Ad quod ille humiliter se minus idoneum respondit, quippe qui exercitatior habebatur in abluendis coquinæ vtensilibus, & huiusmodi vilitatis officijs, quam in exponẽdis diuinorum eloquiorum mysteriis. Tandem tamen imperanti contraire non valens, licet inuitus consensit, & primo quidem cum timore Domini simpliciter fari cæpit, sed in progressu sermonis tanta Deus eum mysticarum sententiarũ profunditate suspendit, vt omnes qui aderant mirarentur, & vix aut nunquam se audiuisse talia faterentur. Vt autem ad aures Generalis ministri res gesta peruenit, officium ei publicæ prædicationis iniunxit. Itaque doctrinæ poculis mirabiliter affluens, qui iam ante calicem passionis tam auido corde sitierat, nullius magnitudini nec etiam metu mortis pro veritate cedebat. Tantaque grandes personas seueritate corripuit, vt alii plerumque famosi prædicatores hoc audientes, & quosdã pusillanimitatis rubore perfusas manu vel veste frontes tegerent. Quam profunda vero de sacris eloquijs eructare, etiam Dominus Papa testabatur, à quo vir sanctus arca testamenti peculiari nomine vocabatur. Nõ solum enim de moribus placido sermone diffiniuit, verũ etiam congruentissimis rationibus hæreticorum dogmata confutauit. Quorum etiam plures ad fidem rectam & inter eos etiam quendã hæresiarcham conuertit. Fratribus ad capitulum in prouincia congregatis, idem sanctus de titulo crucis & dulcis Iesu passione prædicauit. Cum beatus pater Franciscus adhuc corporaliter viuens, sed in alia religione longe tunc distans, se filijs in aere præsentauit, & quasi approbando viri Dei sermonem quid audientibus imitãdum foret ostenderet, cuiusdam assistentium oculis tanquam brachijs in patibulo crucis protensus apparuit, filijsque qui aderant benedicens, crucis eos signaculo consignauit.

De felici transitu eiusdem.

Cap. CXXXIII.

Vno autem anno ante transitum suum beatus Antonius ab omni regimine fratrum absoluitur, & generalis ei libertas prædicandi quocumque vellet conceditur. Pergens igitur Paduam pijs etiam studijs animũ occupauit, totumque quadragesimæ tempus in prædicationibus, & audiendis confessionibus expendit. Sed fœlicibus eius actibus obuiare volens diabolus quadam nocte cum se post laborem sopori dedisset, eius tam valide guttur strinxit, vt ipsum nisi diuino nutu prohibitus suffocasset, sicut ipse cuidam familiariter retulit, statimque nomen gloriosæ virginis inuocans, oculos ab hoste liber aperuit, totamque vbi iacuit cellulam illustratam superno lumine conspexit. Quod vtique ferre non valens lucis inimicus abscessit. Tanto autem desiderio audiendi eum accensa est vniuersitas populi, vt cunctis ad eum confluentibus quotidianas stationes in ecclesiis oporteret indici. Ibique videret ad pacem mortales inimicitias reformari. Ibi longa captiuitate detentos libertati donari, rapinas & vsuras restitui, pignora reddi, & debita relaxari. Ibi quique consilium pro criminũ suorum qualitate requirentes, omnino se stare viri Dei arbitrio promittebant, & se ad hoc ipsum per visionem admonitos plerique dicebant. Sic igitur licet ægrotatione continua & molesta quadam naturali corpulentia premeretur, prædicando tamen & audiendo confessiones, & dando consilia, nullo laboris grauamine flectebatur.

Fructus concionũ eius.

Instãte vero messis tempore, videns populum in colligendis frugibus occupandum, & ob hoc à prædicatione cessandum, à ciuitatis tumultu se transtulit, & ad solitarium locum, qui Campus sancti Petri dicitur, pro spiritus recreatione diuertit. Quẽ vir nobilis Tiso, cuius dominio suberat locus fratrum deuotissime suscepit, & humane ac gratulãter exhibuit. Cui etiã in amæno loco, quẽ non longe à domo fratrum arboribus consitum habuit, cellam proprijs manibus super nucẽ ramis à stipite dilatatã construxit, quam spiritualibus cõgruam studijs, suo gratanter Antonius studio mancipauit. Quadã vero die cũ hora refectionis descẽdisset ad fratres, vehementi subito infirmitate torqueri cæpit, & ne fratres loci pauperes grauarentur, Paduã se duci rogauit. Crescente autẽ morbo omnino deficere cæpit, factaq; cõfessione & absolutione accepta, hymnum; *O gloriosa Domina* dicere cæpit. Deinde sursum aliquãdiu in directum suspexit. Et cum interrogaretur quid cerneret; respondit: *Video Dominum meum.* Afferentibus autẽ ex more fratribus oleum vnctionis, dixit eis; *Habeo hãc vnctionem intra me.* Vnctionem igitur deuote suscipiens, psalmos pænitẽtiales cum fratribus decantauit, & post paululum expirauit feria 3. 13. die 7. Iunij anno domini M. ccxxxj.

Secessit in agrum.

B. Antonij Paduani exitus.

De ipsius exequijs.

Cap. CXXXIV.

Nec statim ipsius transitum fratres propalare volebant, eo quod populi multitudinẽ importune super se irruituram timebant. Sed quod omnino celãdum nõ fuit, mirabili cunctis hoc ordine innotuit. Adhuc enim omnes præter illos qui affuerant, id quod acciderat ignorabant, cum protinus cateruatim pueri peruiã gradientes clamabant. *Mortuus est pater sanctus, mortuus est sanctus Antonius.* Festinato igitur gressu ne quis rapetet corpus, cum armatorum multitudine ciues de capite pontis accurrunt. Venientes & fratres ad sanctæ Mariæ ecclesiam cõmorantes, vbi sepulturam vir sanctus elegerat, corpus sibi dari deposcunt. Quibus præfati ciues ex aduerso stãtes ne vel tangant, permittunt; sed armata fortium manu studiose custodiunt, dolumque suspicantes ipsum corpus rapere voluerunt, & vix ad hoc tãdem inducti sunt, vt ministri à quo fratrum causa pendebat, præstolarentur aduentum. Media autem nocte clamor impatientis populi factus est magnus modis omnibus videre desiderantis sancti corpus.

Pueri per vrbem mortem eius prædicant.

Accidit autem dictu mirabile, vt impetu facto cellam fratrũ per tres quidẽ vices constingerent, sed stupefacti ac cæcitate percussi ne saltem semel foribus patefactis introire valerent. Pẽdente igitur propter absentiã ministri negocio, fratres ob æstiuum calorem corpus in capsa lignea incluserunt, & in foueã missum humo leuiter obduxerũt. Moxque rumor sonat in populũ, corpus videlicet esse raptũ, statimque furibundi omnes in cellã cum gladijs & fustibus irruentes, nequaquam à cæpto furore quiescunt, donec factum causamque facti curiosius perscrutantes intelligunt. Quibus ita gestis tandem episcopus cum clero, potestas cum magnatibus, cum innumera populi multitudine ordinatis ad cellam processionibus pergunt, corpus à fouea subuehunt, humerosque ad portandum optimates quique subiiciunt. Sic demũ cum hymnis & laudibus ad sanctæ Dei genitricis ecclesiam veniunt, vbi ipsum expletis ab episcopo missarum solemniis honorifice sub die transitus sui quinto sepeliunt.

Patauini quantum corpus sancti habere desiderant.

De canonizatione & ipsius miraculis.

Cap. CXXXV.

Tempestate autem sedata ipsa die miracula coruscare cæperunt, ita vt quacunque infirmitate detenti tumbam eius contingerent, optatam continuo sanitatem reciperent. Qui vero accedere vel adduci præ turba non poterant, sani coram omnibus etiam præ foribus in platea fiebant. Clamat ad hoc concorditer vna vox omnium vt sancti canonizatio vigilanti studio procuretur. Lectis in publicum & approbatis miraculis

Papa

Papa manus in cælum protendit,& confessorem Antonium cathalogo sanctorum adscripsit festumque eius die obitus sui,idest primo idus Iunij solemniter celebrandum instituit. Acta vero sunt hæc anno domini M. ccxxxij. Pontificatus autem Gregorij noni 6. Postremò miracula solemniter sunt (vt dictum est) approbata in quibus vtique 10.& 11. diuersimode contracti reperiuntur erecti, paralytici 5. consolidati, totidemque à gibborum deformitate curati, cæci sex illuminati, triū surdorum aures apertæ,& eiusdem numeri mutorum linguæ solutæ, duo à morbo caduco, totidem à febribus liberati sed & duo mirifice mortui resuscitati.

Canonizatur an. Ch. 1232.

Quędam vero mulier cadens in aquam, sanctum Antonium inuocauit, cunctisque eam extrahentibus vndique madefactis, ipsa sola prorsus in vestimentis & corpore sicca remansit.

Soror quædam ordinis dominarum pauperum ignē purgatorium grauissime metuens per beatum Antoniū obtinuerat pænitus in hac vita purgari, quę & durissimis passionibus cruciata rursus cæterarum interuentu per eundem meruit liberari.

Hæreticus miraculo ad fidem conuertitur.

Miles quidam à primæua ætate hæreticus ad mensam sedens, de miraculi sancti viri narrantes audiuit, qui subsannans, cyphum vitreum, quem manu tenebat, in terram ab alto proiecit dicens. Si vitrum hoc Antonius cōseruauerit integrum, hunc vtique credo sanctum. Quo licet ad petram colliso, tamen mirabiliter conseruato mox erroribus abdicatis fide perfecta credere cœpit Christo.

Clericus quidam miraculorum inquisitionem deridens, grauissima passione percutitur. Qui tādem ad beatum Antonium voto facto sanatus, sanctitatis illius professor ipsa in se experientia edoctus efficitur.

De sancta Elisabeth.

Cap. CXXXVI.

Ex chronicis. His quoque tēporibus sancta Elisabeth in Alemania claruit, quam idem Papa Gregorius canonizauit.

De S. Elizabeth fuse agit huius tom. 6. ex Iacobo Montano.

Ex gestis eius. Hęc filia Regis Hungariæ, vxor fuit Lantgrauij Turingiæ ab adolescentia sua studuit religioni, votum suum & actiones in Deum dirigens, tam in rebus ludicris, quam etiam seriosis. Hæc vitiorum extirpatrix, virtutum plantatrix fuit, scala morum, exemplum patientiæ, speculum innocentiæ. Facta vero nubilis graues persecutiones passa est à proximis, & sponsi sui consiliariis ab eis vtrinque contempta. Sed cum Dominum exorasset; contra spem omnium ipsum sponsum suum in omnibus habuit tristitiæ consolatorem occultum. Qui etiam cum circa temporalia necessitate suorum principatuum intenderet, in secreto tamen timorem Dei habens, beatæ Elisabeth ad omnia exercenda quæ ad opus Dei spectant liberam concessit facultatem, eam ad salutem animæ promouendo.

Castitatis votum eius.

Denique de manu magistri Corandi de Marpurgis griseam tunicam induit,& habitus susceptione castitatis votum solemnizauit. Vixitque in penuria & abstinentia ac humilitate, multa quoque ab hominibus tolerando patienter incommoda, diuinæ contemplationi, orationi & operibus misericordiæ intenta.

Christus ei apparet.

Ipse quoque dulcis Paraclitus Iesus facie ad faciem ei apparens, eam cōfortabat multitudine sanctorum comitatus, sicut serenissimus eius vultus ingens gaudium sæpe cum lateret in extasi rapta repræsentabat, & ipsa etiam quibusdam religiosis postea referebat, vnde & aliquando dulciter in eius præsentia ridebat,& in eius abscessu flebat videntibus ancillis eius. sicut eis post modū requisita,& precibus eorum victa referebat.

Quadam die dum more solito oculis & manibus ac corde in cælum suspensis contemplationi intenderet, tam solitaria erat, vt flamma vel scintilla vestiunculas eius attingens læderet enormiter ac deformaret ea non aduertente, donec aliqua ex ancillis rediens, odorem ignis sentiens olfactu extinguēs suffocaret. At ista clamore puellæ correpta, ad se rediens panniculos viles & abiectos manibus proprijs assuens, iacturam prout potuit restaurauit. Ab ancilla etiam pauperibus & ignobilibus Domina se vocari nolebat, sed eas ad latus suum sedere, & de scutella sua comedere faciebat, fila trahebat, vasa coquinariā mundabat, hospitale pauperū construxit, & si quod bonum vel delectabile quandoque habuit, ori suo subtrahens, pauperibus in eius hospitio manentibus ministrabat, eosque balneabat,& lectos eorum sternebat, eosque tegebat. Monoculum secum & scabiosum puerulum secum habebat, quem etiam ad requisita naturæ sæpius deportabat. Inter innumera miracula, quæ Dominus per eam ostendit 16. mortuos potenter suscitauit cæcum natum illuminauit, 14. kal. Decembris ad Dominum migrauit. In die autem translationis sancti corporis eius, postquam in capsa plumbea fuit repositum, de terra sublatum proximo die prius aperto loculo pro reliquiarum ostensione, repertum est oleū mirifici odoris de corpore eius emanasse, quod hodie etiam inspicientibus patet. Nam guttæ tanquam roris super gramē stāt & distillant, eisque decidentibus vel abstersis aliæ paulatim renascuntur.

Obitus S. Elizabeth.

De dissensione scholarium parisiensium, & quibusdam alijs.

Cap. CXXXVII.

An. Chris. 1230.

ANno domini M.ccxxx. facta est Parisiis inter scolares dissensio, quam mox secuta est eorum ad rēpus multifaria dispersio, alij namque Remis, alij Andegauis, alij vero Aurelianis, alij quoque in Angliam vel in alias mundi prouincias studij causa profecti sunt.

Eodem anno Henricus Angliæ Rex instinctu Petri Britanniæ Comitis vt terrā à prædecessoribus suis possessam & amissam recuperaret, in Britanniam transfretauit; sed in proposito suo nullatenus proficere valens, inanis & vacuus rediit,& eodem anno Rex Ludouicus vrbem Andegauensem & castrum Belesinæ dicto Petro ad vitam concessa recuperauit.

An. Chris. 1233.

Anno domini M.ccxxxiij. facta est dissēsio inter Burgenses, Beluacenses, minoribus insurgentibus contra maiores. Vnde plures ex maioribus occisi sunt. Plurimi vero de minoribus capti,& per diuersa regni loca carceri mancipati, ad vltimum vero multa pecuniæ summā redempti, Namque Milo eiusdem vrbis episcopus tanquam fueret minoribus in hoc facto suspectus habebatur. Rex autem Ludouicus tanquam superior iudex manum vltricem adhibuit;& ob hoc episcopatus pluribus annis sub interdicto fuit. Milo vero præfatus episcopus Romam proficiscēs; in itinere obiit. Sed & eius successor Gaufridus eidem causę contra Regem insistens; dies paucos & malos, idest afflictione plenos in episcopatu peregit, cui succedens Robertus pacem cum Rege composuit,& sic ab interdicto Diœcesim absoluit.

Anno quoque prænotato magnum gelu fuit, ita quod segetes congelatæ fuerunt; vnde & fames magna secuta est in Francia.

An. Chris. 1234.

Anno domini M.ccxxxiiii. Rex Franciæ Ludouicus accepit vxorem scilicet Margaritam Comitis prouincię filiam circa dominicam Ascensionis, quæ Senonis coronata fuit,& Parisiis venit circa octauas Ascensionis.

An. Chris. 1235.

Anno sequenti facta est magna fames valde in Francia, maximeque in Aquitania, ita vt homines herbas cāpestres sicut animalia comederent. Valebat enim sextarius bladi centum solidos in Pictauia: Ibidem quoque facta est magna pestilentia, qua multi pauperes, magni & parui sacro igne accendebantur, ita quod ecclesia sancti Maxentii talibus illuc allatis implebatur.

Eodem anno Theobaldus Campaniæ Comes exercitum colligens, aduersus Regem Ludouicum insurgere attentauit. Quod agnoscens Rex, ex aduerso cum exercitu vsque ad nemus Vicenarum properauit. Quo audito Comes ad eum nuncios misit; rogitans vt iram deponens offensam remitteret, & vt in oculis eius gra-

tiam inueniret, duas eidem villas scilicet Braum & Mosterobium in Fordiana tradidit in perpetuum quiete possidendas.

An. Chris. 1236. Anno sequenti Vetulus Rex Arsacidas misit in Fraciam, præcipiens vt occiderent Regem Ludouicum, sed Deus cor eius immutauit, eique cogitationes pacis & non occisionis immisit. Vnde post primos quamtotius alios nuncios misit, mandans ei vt à primis nuncijs se custodiret. Vnde Rex ex tunc corpus suum diligentius fecit custodiri per homines clauas cupreas assidue deportantes; primos interim nuncios alij sollicite quæsierunt, & inuentos ad Regem Ludouicum adduxerunt. Quibus visis Rex gaudens vtrosque muneribus honorauit; Regi quoque Vetulo regalia, exenia, & dona quāplurima pretiosa in signum pacis & amicitiæ delegauit.

Anno domini M.ccxxxvij. idus Februarij magister Iordanus totius ordinis prædicatorum pastor & rector obijt in mari. Dum enim ad visitanda loca & fratres in terram sanctam iret, inundante maris sæuitia suoque impetu galeam qua cum duobus fratribus & aliis 90. personis erat ad littus propellente, pariter cum illis ab hoc sæculo nequam beneficio mortis ereptus est. Dumque corpora iacerent inhumata, sicut testantur qui de isto naufragio euaserunt, & qui proprijs eos manibus sepulturæ tradiderunt, luminaria de cælo super illos singulis noctibus effulserunt, sed & cruces multæ super illos, & à multis visæ sunt. Ad quod miraculum incolæ loci confluentes tanti odoris fragrantiam hauserunt, vt iuxta testimoniū istorum, qui post visa miracula tres illos sepelierūt, vsq; post 10. dies odor nimius ab ipsorum manibus non recederet, sed & per sepulturæ circuitū eiusdē suauitas odoris latius emanabat, vsquequo fratres de Achon cum barcha venerant, & eos in ecclesiam suam transtulerūt, vbi & dictus pater miraculis coruscat, multaque multis beneficia præstat.

Iordani obitus.

De itinere transmarino sub ducatu Regis Nauarriæ, & discordia inter Fridericum, & Papam Gregorium.

Cap. CXXXVIII.

EOdem autem tempore, fratres prædicatores & fratres minores ad hoc ipsum officium à Domino Papa vocati, suæ prædicationis exhortatione multos de Francia Barones, milites, ac plebanos clericos, & laicos cruce signantes, in terræ sanctæ subsidium transmittere parauerunt. Qui tamen annuente Gregorio per annos quatuor aut quinque passagium distulerunt. Tunc Comitem Campaniæ qui etiam Rex erat Nauarriæ, ducem itineris habentes, & partim (vt fertur) inter se dissentientes, partimque in conflictu contra Saracenos incaute se agentes, ac prædæ forsitan vel gloriæ propriæ (sicut mos est nostri temporis militibus) auide nimium inhiantes, parum aut nihil profecerunt, quin potius multi coram paganis cęde corruerunt, & multi capti sunt. Illic in bello perijt Comes Barri miles strenuissimus. Porro de carcere liberatus cum rediret obiit Comes Montisfortis Amalricus.

His verò temporibus orta iterū inter Papā & Imperatorem discordia, Imperator excōmunicatus, cōtra Romanam ecclesiam acrius insurgens, itinera quoque obsidens Romipetis insidiatur. Ob hoc Iacobus prænestinus episcopus in Franciam Legatus à Domino Papa petendi subsidii causa latenter dirigitur, & peracto negocio reuertēs ab Imperatore capitur. Sed & Dominus Otho Cardinalis iam pridie in Angliam ab ipso Papa missus, eodem tempore rediens, etiam ipse ab Imperatore detinetur. Ipso quoque tempore Dominus Papa concilium episcoporum ad se vocare nititur & iter multi aggressi similiter capiuntur. Ex quibus fuit Petrus de Collemedio archiepiscopus Rothomagensis, Abbates quoque Cluniaci, Cistercii, & Clareuallis.

Fridericus Imp. insurgit contra Romanam ecclesiam.

Denique idē Papa Gregorius multis tribulationibus vndique pressus obiit, qui 14. annis in pontificatu sedit. Et anno domini M.ccxl. migrauit. Tunc Gaufridus Mediolanensis, qui Cardinalis episcopus Sabinensis erat, in Papam eligitur, ac Celestinus huius nominis quartus appellatur. Sed quia senex & infirmus erat, vltra 18. dies ecclesiam non valuit regere, quia morte prohibitus est permanere: Postea dissentientibus inter se paucis, qui à mortis inuasione remanserant Cardinalibus, vacauit sedes Apostolica 20. & duobus mensibus.

Gregorius Papa moritur.

Anno quoque prænotato à dominica post Natale domini, vsque ad exaltationem sanctæ crucis fuit siccitas magna, vina quoque tam fortia fuerunt, vt non possent bibi commode sine aqua.

Eo tempore apud Cremonam facta est tēpestas maxima, ceciditque lapis grandinis, in quo erat crux & imago Saluatoris expressa. Desuper quoque literis aureis scriptum: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*. Cecidit autem in monasterio sancti Gabrielis, & de aqua in quā liquefactus est inunxerunt monachi cuiusdam fratris oculos cæcutientis, statim que clare vidit.

De tirannide Paperoissole & in Turchos debachatione.

Cap. CXXXIX.

ANno domini 1240. videlicet anno 2. antequā Tartari Turchiam destruxissent; quidam Turquemanus in regno contra Soldanum se extulit, ac per duos menses & fere dimidium debachationem suam exercuit. Hic Paperoissole vocabatur & baiulationem habebat super quatuor casalia. Qui cum die quadam equitaret per campos super iumentum suum pulchrum, quidā rusticus pedester ei occurrit eiulans & clamans, quia lupus rapuerat & in siluam deportauerat eius filium. O, inquit rusticus, audi me homo & adiuua miserum, faciāque te hominem diuitem, vel si malueris Soldanum. Cui Paperoissole audita eius causa, & accepto de promissione iuramento, lupum insecutus ei puerum abstulit & ad patrem reportauit. Rusticus ergo puerum viuū lætanter recipiens, Paperoissole dixit: Elige tibi quod vis de duobus promissis. Ille respondit: Quis es tu qui sic incunctanter hoc mihi promittis? Ego sum, inquit, qui de nocte vado cum dominabus qui nymphæ vocantur, & sum Dei nuncius, & quicquid dixero tibi eueniet. Tunc ille: Satis ait diues sum, sed fac me Soldanū. Rusticus quoque ait: Vade statim ad parentes tuos, quia magnæ es parentelæ, & congregatis in vnum dic, quod nuncius Dei tibi apparuit dicens: Deum te velle Soldanum esse. Quod cum ille fecisset, incæpit multa circa se casalia inuadere atque destruere, omnibusque cum quibus præliabatur præualere.

An. Chris. 1240.

Cumque domum quandam Armenorum quasi castellatam obsideret, omnes suos pro posse animauit, vt viriliter pugnarent, nihilque mali timerent, quia nullus ibi moreretur, neque vulneraretur. Hac igitur confidentia castrum assilierunt, & illi de castro 8. de illis se pugnantibus occiderunt, & quam plures alios vulnerauerūt. Alii vero pugnantes scilicet occisorum fratres atque parentes de morte ipsorum dolentes dixerunt: Paperoissole quare sic decepisti nos & nostros? morieris & tu sicut & illi. Ille autem iurabat, quia sic Dei nuncius ei dixerat, diabolus, inquiunt, fuit, qui sic te decepit. Tunc ille subterfugium amentiæ suæ quærens & non inueniēs dicebat: O Deus quid facis an dormis? Loquar, inquit, omnibus astantibus vobis Deo crastina die & dicam ei, cur mihi & vobis tale quid permisit accidere.

De ipsius ac suorum destructione.

Cap. CXL.

CRastina vero die contra prædictos Armenos insultum fecit, ac per medias scapulas perforatus ad mortem abscondi se pręcepit, ita quod videri nō posset, quando mortuus esset. Nihilominusque consolatus est suos, dicens quod non propter ipsum à proposito

quod

quod incæperant & desisterent, sed viriliter insisterent, quia victoriam & dominium sic ei Deus manducauerat de omnibus obtinerent. Dixit etiam quod cũ foret mortuus, iret loqui cum Deo super his quæ acciderant rationem quæsiturus. Quendam etiam præ cæteris sibi de genere suo priusquam moreretur constituit, vt præesset loco suo, eique obedirent vt sibi, certi quod Turchiæ dominium obtinerent, si in proposito & opere incæpto permanerent. Ille igitur institutus in opere cæpto persistebat, & congregata secum iij. M. hominum multitudine, omnes sibi resistentibus occidebat ac destruebat. Denique in terræ vastatione tantam sibi pugnatorum multitudinem congregauerunt, & ita in breui à Thurcis requisiti sunt, quod eis libere Gazariam dum tantum pax esset, de cætero firmà inter ipsos dare voluit Soldanus.

Tunc trecenti Latini siue Franci andientes Turchiæ destructionem per istos fieri, conuenerunt ad locum vbi erant congregati, atque in illos exilientes destruxerunt omnes, Turchis à bello fugientibus nec intrare conflictum audentibus, vnicus tantum Latinus mortuus fuit ibi, plures autem vulnerati. Sic igitur habita de Paperoissole victoria per Latinos præcepit Soldanus 300. millia Soldanorum eis dari, quæ omnia retinuerunt ipsi Turchi. Siquidem etiam admiraldi siue baiuli Turchiæ participant furtis, quæ in ea fieri consueuerunt. Pactum quoque de habenda securitate cum furibus faciunt. Tunc Latini stipendia quæsierunt à baiulis Soldani. Quibusdam vero soluere recusantibus dixit vnus: Iustũ est vt stipendia vobis soluamus; quia nos & capita nostra per vos habemus. Si quidem altera die cum Paperoissole veniret ad castrum nostrum, omnesque recepti essemus in tutiori loco vndecim millia pugnatorum., ille videntibus oculis nostris venit ad Burgum, & ibi accepit victualia quantum voluit, nec saltem vnus qui contra illos exiret ex nobis fuit. Quoniam ergo vos Fraci deuicistis eos, ante quos comparere non audebamus, iustum est vt stipendia vobis persoluantur. Itaque hon exercuit (vt dictum est) Paperoissole tyrannidem suam plusquam per duos menses ac dimidium, & tamen Turci per vices 12. fuerunt vastati per eum, erantque 12. millia lancearum.

Latini seu Franci Papam Roissole destruunt.

De longa Turcorum à Tartaris impugnatione.

CAP. CXLI.

POrro Tartari pluries Turchiæ terram inuaserunt antequam ista contererent ac destruerent. Nam per annos 20. Soldanus cum eis versus fines Qualat habuit guerram, ita tamen quod non omnes Barones Tartarorum, sed vnus tantum vel duo insurgebant. Tandẽ audientes quod Paperoissole tali modo & cum tam paucis quasi cæpisset victoriam de Turcis obtinere, animati quam plurimum ex debilitate Turcorum, in anno sequenti Turchiam integre inuasere.

Mulieres se dedentes Tartaris trucidantur.

Contigit autem in antecedenti anno destructionis eius duo millia mulierum de Arseron iuisse ad balnea, quæ per tres leucas ab eadem ciuitate sunt remota. Cum igitur in balneis essent vt exercitum Tartarorum sibi superuenire viderent, nec effugere possent, cogitauerunt vt se Baiothnoi totique suo exercitui perpetuo seruituras offerrent: Venientes igitur ei obuiam in lyris, ac tympanis, & diuersis musicis instrumentis, quæ multa illarum secum habebant; cantantes coram Baiothnoi se illi suoque exercitui obtulerunt, nec sic tamen eius animi ferocitatem mitigare potuerunt, sed omnes ibi statim præcepit occidi.

Christianus in Turquia mortuus miracula operatur.

Accidit etiam parum ante Turcorum destructionem quod prope Semanzar quidam pauper Christianus peregrinus, Teutonicus à latronibus vulneratus debilis & infirmus mendicans à Turquemannis quærebat sustentationem. Tandem in extremam infirmitatem cecidit, Dominoque spiritum reddens in quodam casali expirauit. Illi vero Turquemanni in quodam fumario sepelierunt eum ac in subsequenti nocte & pluribus noctibus aliis luminaria magna super eum visa sunt, pluraque miracula ibi à Domino sunt ostensa. Multisque admirantibus ac stupentibus Cadrus homo quidam diabolicus nitebatur admirantes compescere, dicens astantibus: Non credatis quod iste fuit Christianus. Erat enim natione Saracenus, sed forsitan à Saracenis deuiauerat, & amodo vt Saracenus viuere proponebat. Ideoque pro illo tanquam pro Saraceno operatur talia Deus.

De nobilitate & magnitudine Regum Turquiæ.

CAP. CXLII.

ERat quidem illud Turquiæ regnum nobilissimum & opulentissimum, ibique ciuitates fere C. exceptisque castris & villis & casalibus. Ibi quoque Melodeme, quæ fuit (vt dicitur) patria sancti Gregorij omnibus abundans bonis, ibi Labigarme vbi Fridericus quondam Imperator contriuit plusquam 200. millia Turcorum, & tunc acquisiuit Iconium. Sed cum inde Hierusalem pergeret, in fluuium Delsaleph submersus est. Quo audito Turci nocte quadam in Francos insurrexerunt, vt illos occiderent.

Mors primi Friderici.

Saluastia comitatus est magnus siue regnum, & possidet multitudo circum adiacentium castrorum. Ipsa est ciuitas Sebaste, vbi beatus Basilius eiusdem vrbis episcopus martyrizatus est, & alij 40. similiter martyres. Ibi quoque Finemiglæ regio est, vbi casalia valent ciuitates. Ibi etiam est fluuius siue stagnum spacij trium dietarum Ibique plures regales sedes scilicet 25. quarum vna est Sauastia siue Sebaste: alia vero Satellia, vbi est sinus maris, qui dicitur Ganfra Satelliæ, Item Lancaudaloux vbi est thesaurus Soldani, ac Maledini ciuitas sancti Georgij. Item Arsaron & Monfalquin & Calath & Rohais, quæ quondam dicitur Rages ciuitas Medorum, & Salamesat, vbi fuisse dicitur vna de crucibus duorum latronum. Ex his etiam est Iconium & aliæ multæ vsque ad prædictum numerum, ex quibus est vna Nizaria nomine, de qua dicuntur à quibusdam euangelicis tres Reges siue Magi fuisse. Est etiam in eodem regno locus qui dicitur sanctus Braislamus, vbi est monasteriũ monachorum 300. cuius munitio siquando impugnatur ab hostibus, fertur seipsam mouere machinasque iacentes in eosdem retorquere.

Tres Magi vnde orti.

De opulentia eiusdem.

CAP. CXLIII.

IBi tanta copia diuitiarum, quod Admiraldus quidam in qualibet hyeme ponebat ad præsepe suum hordeaceum 10. millia arietum, exceptis aliis qui erant in pascuis. Idem quoque 10. millia equorum ad præsepe suum hordeaceum, præter illos qui erant in pascuis & in haracijs. Soldanus autem habebat in terra sua vi. vel secundum quosdam 10. millia argentearias, quarum vnica quotidie decem millia soldanorum valebat, argentearia delebaria quotie valet (vt dicitur) tres rotas argẽti depurati, quæ valent 3. millia soldanos solutis operarijs. Itaque terra Soldani valebat ei quotidie 400. millia hyperperorum, idest 57. millia marcas argenti. Æris autem mineræ sunt ibi tres, mineræ autem ferri plures. Est autem aluminis miniera iuxta Saluastiam, quæ valet vnam argentariam, forum equorum vnguenti & saponis reddit ei annuatim soldanos 120. millia, vinum 200. millia, aqua vero quotidie soldanos mille.

videlicet venã argenti.

Sunt etiam ibi ad minus 8. salinatiæ. Præterea apud Hacsar inuenitur coctus & aluminis minera. Color e-

tiam indus ibidem versus Baudath, & copiosus habetur in Turquia. In terra Iconij inuenta fuit Azuris minera, sed superueniente terra est cooperta. Ibi etiam præter lanas ouium; habent lanam caprinam optimam, de qua fiunt capelli de Bonet, qui mittuntur in Angliam. Itaque Soldanus Turquiæ bene poterat 50. millia milites vnicuique dando mille bizantios annuatim in reditu stipendiario. Inaduentu baiuli Armeniæ ad ipsum in Gazariam proiecta sunt hyperpera multa eique dimisit ad valorẽ quingentarum marcarum argenti vasa sua aurea & argentea. Idem quoque Vatachio fecit, cum ad ipsum venit. Dixit etiam quidam Soldani thesaurarius, quod in casalia erant tres domus, quarum vna plena erat hyperperis, duæ autem dragmis. Denique in anno quo contritus fuit Soldanus à Tartaris, ante pugnam dedit 16. millia paria vestimentorum de Samite & de Thabith, sarbois exceptis.

De magnatibus subiectis eius dominio.

Cap. CXLIV.

Porro Rex Armeniæ minoris Soldano Turquiæ in 300. lanceis per 4. menses tenebatur seruire, & insuper etiam facere proclamare legem Machometi semel in anno in sua maiori ciuitate: monetam quoque in terra sua fieri faciebat, cuius medietas Soldani erat. Similiter Dominus de Lambro tenebatur ei in 29. lanceis seruire, eo modo quo Rex, sed admittendum quocunque vellet mitteret. Vatachius quoque in 400. lanceis eidem seruiebat quoties vel quantum volebat. Itẽ Dominus de Trapesondes 200. ei lanceas dabat, & Soldanus Alapiæ quotiens volebat in mille lanceis eidem seruiebat. Dominus de Melerdin & Dominus de Tantaphe Dominusque Meredin, & Soldanus de Hameta, & ille de Camella, & Soldanus Damaschi, & ille de Monteferraquin & ille de Hamauth tenebantur ei facto homagio ac iuramento mediante ipsum adiuuare secundum omne posse suum contra quoscunque. Itaque Soldanus iste faciebat se proclamari Dominum totius mundi, & quando filius eius fuit natus, clamari fecit quod natus esset Solis filius. Nunquam ibat cum minori societate quam 10. millia hominum.

Principes Regi Turciæ subditi.

Cumque adhuc esset in maiori posse suo dixit Domino de Lambro, quod ipse in persona propria volebat ire ad Papam, eique reddere totam terram suam, dum tamen quiete possideret arcem vnam. Et hoc quidem statim fieri voluisset, nisi vel Dominum de Lambro ab Admiraldis interfici timuisset. Itaque Dominus de Lãbro consuluit ei ne iret sed potius mitteret. Postea vero eius propositum impeditum, nec ad effectum productũ est. Est autem in eius regno fortissimum castrum quod Candelaria dicitur, vbi est thesaurus ipsius, & dicitur quod ibi sunt 16. pithaciæ plenæ auro depurato in ipsis liquato, exceptis lapidibus preciosis & pecunia multa nimis. Hæc autem omnia per Francos acquisiuit etiam à tempore Godefridi de Bullion & episcopi Delpim. Sed postquam à Francis se Soldanus retrahere cœpit nũquam vt prius veritus fuit.

Turcia Soldanus Pontifici cupit se subijcere.

De Soldano ibidem per Francos constituto.

Cap. CXLV.

Siquidem & Gaiasadinus qui tempore destructionis regni erat Soldanus per Francos in regnum fuit exaltatus. Cum enim Haladinus moriturus esset, dedit eidem filio suo Gaiasadino gladium suum tanquam vero hæredi, cum tamen illegitimus esset, & Haladinus ipse duos filios ex sorore Soldani Babyloniæ legitimos haberet. Habuerat autem Haladinus vnum Admiraldum nomine Sadadinum, qui omnibus Admiraldis præerat, omniumque capita absciderat. Mortuo igitur Haladino venit iste Sadadinus & dixit Gaiasadino: Veni mecum, & ego modo te faciam Soldanum. Tunc apud Conquebac domum quandam Soldani iuxta Gazariam ad leucam erant, vbi scilicet in Gazariam 16. millia corasminorum in solidis Soldani consistebant, & ex se quidem Soldanum facere volebant, sed Francos mirabiliter timebant, qui vsque ad mille tunc ibi erant. Venit ergo Sadadinus & Gaiasadinum accepit, eumque in Gazariam duxit. In illo autem itinere obuiauerunt Latinis siue Francis, qui ad Conquebac ibant causa præceptum audiendi, quibus ait Sadadinus: Ecce Gaiasadinus Dominus vester atque Soldanus, ipsum ergo conducite, & in sede sua statuite, quod & fecerunt in Dodanam, idest in domum Soldani eum ducentes, & in eius sede statuẽtes. Itaque statim audito quod Gaiasadinus esset in sede Soldani, venerunt omnes Admiraldi eidem inclinare ac pedem ipsius osculari, Ipse vero Francos quia in sede eum posuerant, pedem suum osculari non permittebat, sed manum eis porrigebat. Cumque timeret ne Admiraldi se coniungerent matri suæ & fratribus, & occideretur ab eis, cum non esset hæres legitimus, dixit ei Sadadinus: Esto securus quia sic faciam de illis vt te eos timere non oporteat. Fecit igitur eos cum matre occidi ambos. Postea vero idem Sadadinus occidit Soldanos omnes præter tres, voluitque ipse esse Soldanus, & chordam pro Soldano strangulando portauit, cum qua inuentus est atque in malitia sua præuentus à quodam Admiraldo Mergedac nomine, qui fuerat christianus. Huius ergo comperta fidelitate & illius falsitate occisus est Sadadinus, & in eius loco Mergedac substitutus est.

De probitate Francorum contra Tartaros.

Cap. CXLVI.

Præterea contra Tartaros longo tempore Turcos, vt dictum est, impugnantes Franci tantummodo 300 perrexerunt, & bis eos confregerunt, vnaque die post horam etiam 9. quendam eis montem in quo erant abstulerunt. Contigit in præcedenti anno præfatæ Turquiæ destructionis, vt capti essent duo Franci apud Arseugana Tartaris, quorum vnus vocabatur Guillelmus de Brundusio, alter vero Raymundus Guasco. Cumque tenerentur captiui, quidam Tartarorum qui audierant quod Franci fortes bellatores erant, suggesserunt cæteris maioribus vt illi duo pugnarent inter se, quia modum pugnandi eorum libenter aspicerent, congaudentes eorum interfectioni manibus ipsorum faciendæ. Itaque de communi maiorum assensu factum est: vt inter se pugnarent illi duo Franci equis & armatis, prout fieri potuit competenter præparatis. Cum autem armarentur & præpararentur inter se sunt collocuti quod siue sic de necessitate ac sine dilatione oportebat eos mori, ideoque quod Tartari sperabant ipsos inuicẽ facturos de seipsis ipsimet pariter facerent de Tartaris. Hoc itaque communi assensu inter se firmauerunt Dei misericordiam sibi affuturam inuocantes, ac fortassis sic inuicem sibi de peccatis suis confitentes. Præparati ergo ad prælium alter alteri cominus quasi congrediens ac velut in comparem suum insiliens in Tartaros irruerũt, primo quidem lanceis, & postea gladiis eos confodientes ac detruncantes, ita quod 15. ex eis interfecerunt, & alios 30. grauiter vulneratos antequam ab illis interfecti fuissent ibidem reliquerunt. Propter hæc & his consimilia Francos siue Latinos idest Christianos præcipue timent Tartari, & similiter etiam Turci. Vnde cum in Arsenga Francus quidam Placentinus occidisset quendam Turcum, hac de causa Marescallus exercitus capi & suspendi iussit eundem Placentinum. Quo audito Frãci omnes in vnum conuenerunt & firmauerunt inter se,

Duorum Francorum facinus memoratu dignum.

quod si suspenderetur Francus, omnes irruerent in mortem Turcorum. Hoc cum audissent Turci, nihil amplius agere sunt ausi. Erant tamen tunc ibi 60. millia Turci, Franci vero 700. Alias quoque cum totidem vtrobique congregati essent Turci voluerunt imponere Francis vt castrum quod dicitur Semesac munirent. Vnde Franci tunc etiam contra illos insurgere volebant, quia se tam viles reputabant.

De destructione quarundam Turchiæ ciuitatum.

Cap. CXLVII.

An. Chris. 1242. Anno itaque Domini M.ccxlij. Tartari omnes primam Turchiæ ciuitatem inuaserunt, eamque destruxerunt. Siquidem, antea vt dictum est, supra per 20. annos regnum illud impugnauerunt, ita tamen quod vnus eorum Baro vel duo tantummodo contra illud insurgebant. Omnes autem Arseron simul per 20. dies obsederunt. Est autem Arseron, vt dicitur, terra Hus, in qua quondam beatus Iob dicitur habitasse & in ea regnasse. Cumque ciuitatis huius habitatores à Tartaris obsessi, succursum à Domino suo Soldano prout erat necesse non haberent, nec aduersus Tartarorum multitudinem præualere possent. Cogitauerunt inter se Tartaris reddere ciuitatem eo pacto vt nulli eorum aliquam læsionem vel mortem inferrent, sed vt seruos suos & sclauos tenerent illos atque saluarent. Ad hoc autem offerendum & firmandum miserunt eis Saana, idest ciuitatis Baliuum. Itaque Tartari petitioni eorum annuerunt, & secundum modum suum iurantes omnia petita se firmiter seruaturos promiserunt. Intrantes autem vrbem statim confæderationem præfatam ruperunt, omnesque ciuitatis habitatores occiderunt. Sic quoque fraudulentam pacem & confœderationem habitatoribus Arsengæ ciuitatis fecerunt, & post introitum in eam omnes similiter occiderunt. Habitatores autem Sanastæ non occiderunt, quoniam illis obuiam claues ciuitatis eis offerentes exierunt, totam tamen ciuitatem deprædati sunt, & iuuenes ac iuuenculas & quamplures alias mulieres rapientes secum eduxerunt. Quæ tamen omnia prius se nullatenus facturos esse promiserant atque iurauerunt.

Cæsarea Cappadociæ à Tartaris capta. Cum autem Gazariam quæ alio nomine dicitur Cæsarea Cappadociæ obsiderent duo Franci qui erant in vrbis illius præsidio dixerunt, quod si plures Francos secum habuissent, semper à Tartaris in illo præsidio se defendissent nec vllas eorum machinas vel impugnationes timuissent. At vero miseri Turci quia viles & effæminati sunt, vltro se illis reddiderunt. Venientes igitur Tartari ante dictam vrbem petierunt tantummodo sibi omnia animalia ciuitatis reddi, & iuramentum fidelitatis sibi præstari. Tunc itaque Turci quasi iam securi de illorum promissione exierunt ad illos causa fidelitatis confirmandæ. Illorum autem qui exierunt Tartari centum millia, vel potius secundum quosdam ccc. millia interfecerunt. Cumque iam essent intra vrbem quã ceperant audientes dici quod Rex Armeniæ minoris veniebat in succursum Cæsareæ, cum tamen paucos & quasi nullos contra Tartarorum multitudinem posset habere debellatores. De nocte tamen fugerunt quæcunque lucrati fuerant exportantes, postea tamen redierunt cum eundem Regem venturum non audierunt.

De itinere Ludouici Regis in Pictauiam contra Comitem Marchiæ & Regem Angliæ.

Cap. CXLVIII.

An. Chris. 1242. *Ex historia Francorum.* Anno quoque prænotato Rex Ludouicus contra Hugonem Marchiæ Comitem in Pictauiam perrexit, qui scilicet Comes contra eundem Regem rebellis erat, & Henricum Angliæ Regem, ac Richardum fratrem eius in auxilium habebat. Et hi duo vxores habebãt filias Comitis prouinciæ, sorores scilicet Reginæ Franciæ. Prædictus autem Hugo habebat vxorem ipsius Regis Angliæ matrem. Anno quidem præcedenti Rex Ludouicus multam sui regni militiam apud Salminum conuocans Adefonsum fratrem suum ibidem nouum militem fecit, cui antea filiæ Comitis Tolosani nomine Ioannæ coniugaliter sociato, terram Auerniæ, Bictauiæ, terramque Albigensium possidendas concessit. Quibus peractis ab Hugone Comite Marchiæ vt eidem fratri suo scilicet Adefonso Comiti Pictauensi prout debebat homagium facere petijt. Sed iste nullatenus se facturum asseruit. Vnde Rex huius præsumptionis ac superbiæ non immemor, anno sequenti exercitum regni congregauit, & cum infinita multitudine bellatorum terram illius introiuit, & primo castrum quod Mosterolium in Gastina dicitur obsidem in breui subiugauit. Postmodum ad turrim Berugiæ se conuertens, eamque capiens ipsam cum appendicijs suis dirui penitus fecit. Post hæc & castrum Frontonaium Gaufridi de Lisequio, qui erat in auxilium Comitis Marchiæ fortiter expugnauit, ipsumque citò potenter sibi subiecit. Similiter & aliud castrum eiusdem Gaufridi fortissimum, quod appellatur Nouentum, in expugnatione Frontenati balistarius quidam quarellum ad turrim iaciens, Adefonsum Comitem Pictauensem in pede grauiter vulnerauit. Quo viso Rex castrum acrius impugnari iussit, eoque capto defensores eius, scilicet filium Marchiæ Comitis illegitimum 41. milites cum 80. seruientibus & alijs quampluribus Rex partim Parisios, partim alibi per diuersa loca misit ac diligenter custodiri præcepit. Postea autem Rex castrum Guidonis de rupe forti quod appellatur Bauilaribus sibi fortiter subiecit; ipsumque sicut & Frontenarium dirui fecit. Interea Marchiæ comitissa seruientes donis & promissionibus illectos ad curiam Regis Ludouici cum veneno, vt ipsum & fratres impocionarent misit. Quos idem Rex deprehensos, atrocissimo carceri mancipari iussit. Itaque postquam castra quædam Pictauiæ dirui, quædam vero guarnisionibus suis muniri fecit, cum esset in quodam marisco pontes eleuari faciens vlterius versus Regem Angliæ qui in vrbe Xantonensi latitabat transire voluit. Quod quia propter importunitatem transitus absque dispendio implere non valuit, versus Calleburgum castrum Gaufridi de Ranconio rediit, ibique tentoria super aquæ ripam fixit. In altera vero ripa stabat Rex Angliæ cum fratre suo Richardo & Hugone comite Marchiæ ac Symone de Monte forti, cæterisque militibus & balistarijs ac multitudine grandi. Qui scilicet Rex Angliæ postquam exercitum Francorum deprehendit, licet ad bellum paratos, tamen per tractum duarum balistarum & amplius cum suis militibus se retraxit. Tandem bellum commiserunt durum & asperum non sine magna strage Anglicorum. Denique Rex & Comes Marchiæ noctu de vrbe Xanctonensi recesserunt, castrumque vacuum reliquerunt. Tunc in mane ciues ad Regem Ludouicum accesserunt, eique claues reddiderunt. Nec prætereundum est quod in prædicto conflictu Anglici stupefacti ad Vicecomitem castri Eraudi, qui satis propè ibi se habuit cum haberet arma Richardi Comitis armis similia confugiebant perterriti, se que dicentes esse de parte illa, cogniti sunt ac retenti. Post hæc Reginaldus de pontibus potentia Regis perterritus venit, & fecit homagium Comiti Pictauensi publice coram Regis Baronibus.

Eodem quoque die Hugo miles Comitis Marchiæ primogenitus ad Regem venit sub hac forma cum ipso de pace tractaturus, videlicet quod terra tot quam idem Rex super patrem suum acquisierat, Comiti Pictauensi remaneret, & de residua Comes Marchiæ cum

filijs suis voluntati Regis omnimode staret, ita tamen vt idem Comes castrum Achardicum cum duobus alijs Regi traderet. In quibus Rex expensas dicti Comitis guarnisionem suam haberet. In crastino Comes Marchiæ cum vxore sua prædicta completurus venit, & genuflexo cum lachrymis ac suspirijs coram Rege veniam de offensa petitam obtinuit. Rex vero eandem pacem quam idem Comes secum fecit, homagia quæ ipsius fuerant scilicet homagium Reginaldi de Pontibus & Gaufridi de Rancomo, & Comitis Augi & Gaufridi de Lisegnio retinuit sibi.

De vastatione Hungariæ & Poloniæ per Batho ducem Tartarorum.

Cap. CXLIX.

Ex *historia Francorum.* Anno quoque Domini circiter M.ccxlij. Tartari vastauerunt Poloniam & Hungariam cum principe suo nomine Batho, Post destructionem quippe Corasminorum, Rex Tartarorum Cingiscam eundem Batho Ducem cum exercitu in partibus Aquilonis miserat, vbi super mare Ponticum Russiam, Gazariam, Sugdaniam, Guelriam, Ziquiam, Alaniam Poloniam, cæteraque regna quæ omnibus computatis erant 30. & vtramque Comanam acquisiuerat. Denique Hungariam etiam pro magna parte destruxit, & vsque ad fines Teutoniæ prosiliuit. Cum autem Hungariam ingressurus dæmonibus immolaret consulens eos vtrum illuc transire auderet, ei à dæmone in idolo habitante responsum est: Vade secure, quia mittam tres spiritus ante faciem tuam, à facie quorum aduersarij tui non poterunt tibi resistere, quod & ita factum est. Spiritus enim illi fuerunt spiritus discordiæ, spiritus incredulitatis, & spiritus timoris. Hi sunt tres spiritus immundi in modum ranarum, vt legitur in Apocalypsi. Si quidem & ex ipsis Tartaris qui Poloniam & Hungariam inuaserunt, plures ibidem interfecti fuerunt. Et si quidem Hungari non fugissent sed viriliter restitissent Tartari confusi de finibus eorum exiuissent. Omnes quippe tantum timorem habebant quod fugere vnanimiter attentabant. At ipse Batho Dux eorum euaginato gladio in faciem eis restitit & dixit. Nolite fugere, quia si fugitis nullus euadet à morte. Et si quidem mori debemus omnes, vt insimul moriamur; nam profecto futurum est vt prædixit Rex noster Cingiscam quod interfici debeamus, & sic nunc tempus est sustineamus. Sic igitur animati remanserunt, & Hungariam in parte destruxerunt.

Porro fratres ordinis Cisterciensis in quodam monasterio suo Hungariæ cum quibus erant fratres prædicatores fratresque minores eisdem restiterunt viriliter plusquam per sex menses, nullamque impugnationem eorum metuentes, In Tartaris quippe vigor & fortitudo deficit cum eis aliquis viriliter resistit. Tanta vero post illam debachationem fames inualuisse dicitur in Hũgaria, vt homines viui comederent mortuorum corpora, canes etiam & catos edebant, & quicquid tale inuenire poterant.

De vastatione regni Turcorum.

Cap. CL.

Denique anno domini M. ccxliij. Tartari Turcos contriuerunt, & vsque ad Sanaste terram vastauerunt, & etiam vsque ad ciuitatem regiam Iconium & vltra cursores suos transmiserunt. Cum agressuri essent Turcos in planicie iuxta Arsar, Boiothnoi præmisit fratrem suum cum 40. millibus bellatorum, videlicet de quolibet decantatu exercitus extractis tribus qui fecerũt 40. millium numerum. Et si quidem exercitus iste victus fuisset Boiothnoi cum altera secum multitudine illos insecutus fuisset, nec mirum si succubuerint Turci, quia Soldanus ebrius fuerat in nocte præcedenti & adhuc vino æstuabat quando primi bellatores fuerunt deuicti. Sed nec in vnum erat exercitus eius, & circa nonam fuit congressus. Ipse quoque Soldanus cum vxore sua & puero per tres leucas à primis congredientibus erat remotus. Sciendum quoque quod Georgia ni & Armeni scilicet Anahám Papa & Sanischam cũ Turci antea Carim combusserunt, victoriam prælij Tartaris contra illos contulerunt. Cumque Turcis contriti Soldanus ipse fugisset, ac tentoria præ timore reliquisset, Tartari tamen timentes aliquos in eisdem tentoriis latere, non ausi sunt intrare illa, sed ab hora 9. per totam noctem ac per vnum diem integrum permanserunt ab ipsis intacta, circumibant enim & stabant ante, nec vsque ad noctem post prædictum diem subsequẽtem ausi sunt ea inuadere. Habebat autem Soldanus 40. millia bigarum oneratarum loricis exceptis scalis argenteis & vasis ad bibendum miræ magnitudinis, quæ omnia fugiens Tartaros, amisit, relinquens ibi. Et omnia vt creditur, ipsi habuerunt Turci; habebat etiam circiter tria millia summariorum suppellectilibus suis oneratorum camelosque 300. bizantijs aureis spissis & latis ad palmæ latitudinem onustos, quorum vnũ quodque valebat 100. bizantios. Habebat & 300. Soldanus summarios oneratos, quorum quilibet portabat 40. millia soldanorum. Erant etiam ibi tres scalæ in quarum vna erant 6. gradus in alia quatuor, in tertia tres. Erantque duæ primæ argenteæ, vt dicitur, tertia vero aurea. Porro vas argenteum videlicet concha quędam, in qua fundebatur vinum, de quo bibebat cum suis Soldanus erat magnitudinis duorum modiorum vel amplius. Vasa quoque aurea & argentea diuersimode fabricata ibi erant in multitudine tanta quod implebatur ex eis domus vna. Fertur autem quod thesaurus Imperatoris Manuelis in Turquia perditus fuit, ac remansit ibi; fuerunt mille currus argento & auro onerati. Præterea Soldanus Babilonis apud Catheperte 10. millia hominum perdidit cum spoliis eorum, maximumque thesaurum, & hæc omnia remanserunt in Turquia. Fuit etiam rusticus quidam in Turquia qui Soldano 17. millia grossorum animalium vt camelorum & similium obtulit, ipsumque Soldanũ hæredem suum fecit, cæterum valorem Turquiæ nemo, vt dicitur, posset sufficienter æstimare. Itaque dicebatur Soldanus habere 40. millia lanceas in exercitu suo quarum ferra siue cuspides erant ex auro.

De Coterino, qui postea se voluit erigere in Soldanum.

Cap. CLI.

Post Turquiæ vero destructionem sic à Tartaris factam, quidam Turquomanus ex magna Turquiæ parentela, quem vocabant Coterinum de consilio quorundam Admiraldorum eleuare se voluit in Soldanum, & vt haberet accessum ad id, ad quod instigatus & monitus fuerat, matrem suam affligens atque percutiens increpabat, eo quod publicè diceret confitendo cuius hominis filius esset, & quis eum genuisset. Itaque tandem illa sicut à filio fuerat edocta, coram omnibus qui ex industria congregati fuerant in locum vnum ad testificandum quod audirent, dicebat. Fili scito quia genuit te pater istius Soldani. Quo dicto Coterinus exclamabat, omnibusque dicebat: Auditis quid mater mea dicit, vos omnes super hoc inuoco, vt mihi testes sitis. Hac itaque dolositate inuenta se in populo exaltauit & dixit, Soldanus frater meus iners ac muliebris est, nec dignus terram tenere, quoniam à Tartaris victus est: propter hoc itaque volo Soldanus esse, tanquã præpotens hæres terræ; sic igitur dominandi occasionem inuenit, & 300. casalia vbi habitabant christiani circa Iconium destruxit. Illique de Iconio iam ordi-

nauerunt Iconium ei reddere infra tres dies nisi citius captus fuisset. Verum cum intraturus esset Candelous illud videlicet nobile castrum, vbi erat Soldani thesaurus, ibique tanquam Dominus esset recipiendus per industriam & procurationem Domini de Lambro astute captus est atque suspensus & etiam frater eius. Erant autem iam cum eo bene vigesimo mille homines, eiusque debachatio durauit per tres menses. Denique Turci postquam à Tartaris fuerunt vastati eisque subiecti, adeo illorum iugo depressi sunt ac debilitati, vt licet adhuc in numero sint multi, tamen quasi nulli sunt in vigore belli. Vnde & à multis creditur, quòd si Rex Franciæ Ludouicus mare transiens recto tramite venisset in Turquiam, libere & absque vlla contradictione reddidissent ei terram; nam & Ægypti terra quam primo aggressus est valde est periculosa, sicut dicetur infra.

De initio Pontificatus Innocentij quarti, & de quibusdam incidentibus illius temporis.

Cap. CLII.

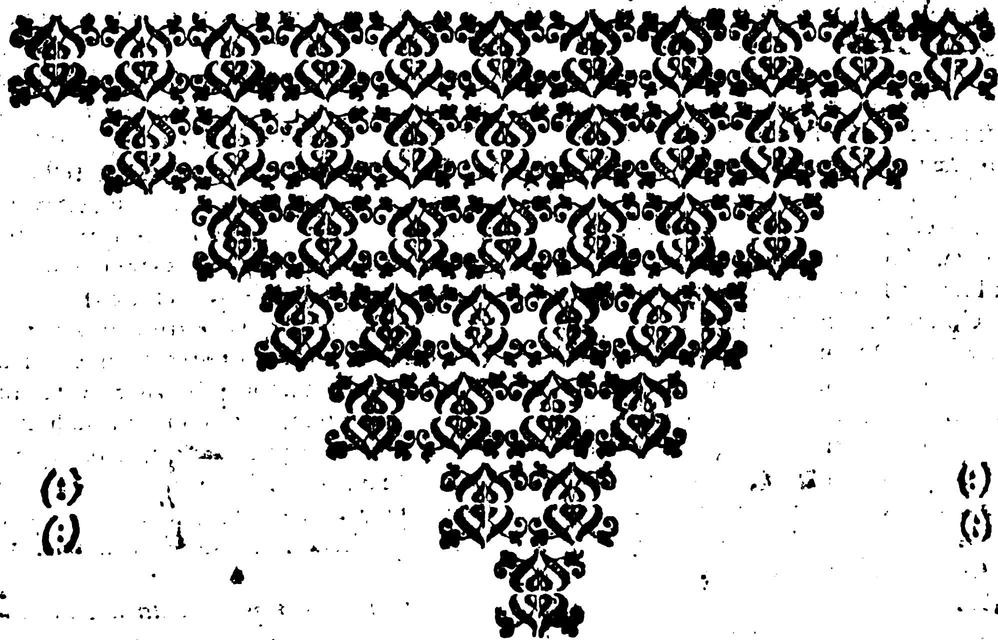
An. Christi 1243. Ex chronicis. Anno prænotato scilicet ab incarnatione Domini M. ccxliij. post biennem sedis Romanæ vacationem electus est in Papam, Cardinalis Synebaldus, & mutato nomine, vocatus est Innocentius Papa huius nominis quartus. Hic non multo post electionem suam sedes Cardinalium pl[ures] ex longo tempore vacuas personis quibusda[m] nominatis ex diuersis mundi partibus euocatis breui temporis spació reimpleuit, & ecclesiam R[o]manam à tempore Papæ Gregorij, multis vt fer[tur] debitis obligatam, per industriam suam exoner[a]uit.

Eodem anno natus est Ludouicus filiorum dicti L[u]douici Regis Franciæ primogenitus, & anno sequen[ti] natus est secundus filius nomine Philippus.

Eodem anno Papa Innocentius fecit Cardinal[es] magistrum Odonem de castro Radulphi Cancell[a]rium Parisiensem, fratrem Hugonem de sancto Theo[]dorio priorem ordinis prædicatorum prouinciale[m] Franciæ, & ipse Papa in Franciam venit apud Lug[]dunum circa festum sancti Andreæ. Porrò circa fe[]stum sanctæ Luciæ Ludouico Regem Francorum a[]pud Pontisaram ægrotante & in lecto decumbente, si[c] anima eius abrepta est à corporis sensibus, vt à multi[s] existimaretur esse mortuus. Vt autem ab illa extasi a[d] seipsum rediit, crucem protinus transmarinam instan[]ter petijt, & accepit.

Eodem anno factus est Ægidius Cornutus post ma[]gistrum Galterum fratrem suum Archiepiscopus Se[]nonensis, & Odo Abbas sancti Dionysij factus est Ar[]chiepiscopus Rothomagensis. Iuellus quoque prius ar[]chiepiscopus Turonensis factus est Archiepiscopus Re[]mensis.

Acta sunt hæc anno imperij Friderici secundi tri[]gesimoquarto.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER TRIGESIMVSPRIMVS.

De condemnatione Friderici Imperatoris, & prædicatione crucis.

CAP. I.

AVTHOR. Denique eodem Imperatore, scilicet Friderico pertinaciter in malitia persistente, ac cōtra Romanam ecclesiam acrius insurgente, Papa Innocentius anno domini M.ccxlv. generale concilium apud Lugdunū circa festum Apostolorum Petri & Pauli contra ipsum imperatorem conuocauit, eumque ibidem tanquàm schismaticum & hostem ecclesiæ condemnauit.

Tunc etiam prædicata est crux transmarina & prædictus Odo Tusculanus episcopus Cardinalis à latere Domini Papæ missus est Legatus in Franciam pro eadem cruce prædicanda. Anno siquidem præcedenti, quo videlicet Rex Franciæ Ludouicus ab extasi rediens crucem accepit, Corasmini sicut iam superius dictum est, à Soldano Babyloniæ Domino Ægypti, inuitati atque conducti, in regnum Hierosolymitanum venientes & christianos debellantes, ante Gazam ciuitatem magnam Francorum multitudinem Domino permittente prostrauerunt, & gloriosum Domini nostri Iesu Christi sepulchrum destruxerant, atque intra & extra sanctam ciuitatem christianos quàm plurimos occiderant. Itaque præfatus Odo Legatus, multos de regno Franciæ Prælatos & Barones exhortatione sua cum adiutoribus suis ad venerabile signum crucis accipiendum animauit, & ad transfretandum cum Rege in terræ sanctæ succursum eorum animos præparauit. Tunc quoque nihilominus circa fines Hannoniæ vel Alemaniæ prædicabatur crux hominibus auctoritate Domini Papæ, vt irent contra Conradum Friderici filium, in auxilium Lantgrauij Thuringiæ, qui de nouo cum assensu & fauore summi Pontificis electus erat in Regem Alemaniæ.

De prima missione fratrum prædicatorum & minorum ad Tartaros.

CAP. II.

HOc etiam tempore misit idem Papa fratrem Anselmum de ordine prædicatorum cum tribus alijs fratribus auctoritate qua fungebatur de diuersis ordinis sui conuentibus sibi associatis cum literis Apostolicis ad exercitum Tartarorum, in quibus hortabatur eos, vt ab hominū strage desisterent, & fidei veritatem reciperent. Et ego quidem ab vno fratrum prædicatorum, videlicet à fratre Simone de sancto Quintinó, iam ab illo itinere regresso, gesta Tartarorum accepi, illa duntaxat, qua superius per diuersa loca iuxta congruentiam temporum huic operi inserui. Siquidem & eo tempore quidam frater ordinis minorum, videlicet frater Ioannes de Plano carpio, cum quibusdam alijs missus ad Tartaros fuit, qui etiam vt ipse testatur per annum & quatuor menses & amplius cum eis mansit, & inter eos ambulauit. A summo namque Pontifice mandatum, vt omnia quæ apud eos erant, diligenter scrutaretur acceperat, tam ipse quàm frater Benedictus Polonus eiusdem ordinis, qui suæ tribulationis particeps & socius erat. Et hic ergo frater Ioannes de his quæ apud Tartaros vel oculis proprijs vidit, vel à christianis fide dignis, qui inter illos captiui erant audiuit, libellum historialem conscripsit, qui & ipse ad manus nostras peruenit. De quo etiam hic quasi per epilogum inserere libet aliqua, videlicet ad supplementum eorum, quæ desunt in prædicta fratris Simonis historia.

Hunc Anselmum alij Azselinum nominant.

De situ & qualitate terræ Tartarorum.

CAP. III.

IOannes de Plancarpio. Est in partibus Orientis terra, quæ Mongal siue Tartaria dicitur, in ea scilicet parte sita, in qua Oriens Aquiloni coniungi creditur. Ab Oriente quidem habet terram Leitaorum & etiam Solangorum, à Meridie vero terram Saracenorum. Inter Orientem & Meridiem terram Hunnorum & ab Occidente prouinciam Naimanorum, ab Aquilone vero circundatur Oceano. In parte aliqua nimium est montuosa, & in aliqua campestris, sed tota fere admixta glarea pluri-

plurimum arenosa; nec est in centesima parte fructuosa; nec enim potest fructum portare, nisi aquis fluuialibus irrigetur, quæ ibi sunt rarissimæ. Vnde nec villæ nec aliquæ ciuitates ibidem reperiuntur, excepta vna, quæ Tracurim appellatur, & satis bona esse dicitur. Nos quidem illam non vidimus, sed ad dimidiam die tam prope fuimus, cum apud Syram Ordan (quæ curia maior Imperatoris eorum est) essemus. Licet autem alijs infructifera sit illa terra, tamen alendis pecoribus est apta. In aliqua eius parte sunt aliquæ siluæ modicæ, alia vero sine lignis est omnino. Itaque tam Imperator quam Principes, & omnes alij sedent, & cibaria sua decoquunt ad focum, de boum & equorum stercoribus factum. Ipse quoque aër inordinatus est ibidem mirabiliter. In media siquidem æstate, ibi tonitrua magna & fulgura fiunt ex quibus plurimi occiduntur homines, & eodem quoque tempore cadunt ibidem maximæ niues. Sunt & ibi ventorum frigidissimorum tam maximæ tempestates, quòd aliquando vix equitare possent homines. Vnde cum ante Ordan essemus; sic enim apud eos stationes Imperatoris & principum appellantur, præuenti magnitudine in terra prostrati iacebamus, & videre propter pulueris magnitudinem minime poteramus. Nunquam ibi pluit in hyeme, sed frequenter in æstate, & tam modicum vt vix possit aliquando puluerem & radices graminum madefacere. Ibi quoque maxima grando cadit sæpe. Vnde cum Imperator electus in sede regni debuit poni, nobis in curia tunc existentibus tanta cecidit grando, quòd ex subita resolutione plusquàm 160. homines in eadem curia fuerunt submersi. Rex etiam & habitacula plura fuerunt deducta. Ibi etiam est in æstate subito calor magnus, & repente maximum frigus.

Aëris temperies qualis.

De forma & habitu & victu eorum.

Cap. IIII.

Descriptio corporis Tartarorum.

Mongalorum autem siue Tartarorum forma ab omnibus alijs hominibus est remota. Inter oculos enim & inter genas lati sunt plus cæteris, genæ quoque satis prominent à maxillis, nasum habent planum & modicum. Oculos etiam paruos & palpebras vsque ad supercilia eleuatas, ac super verticem in modum clericorum coronas, ex vtraque parte frontis tondendo plusquàm in medio crines longos faciunt, reliquos autem sicut mulieres crescere permittunt, de quibus duas chordas faciunt, & vnamquamque post aurem ligant; pedes quoque modicos habent, vestes tam virorum quàm mulierum vno miro modo formatas portant de burccaranno vel purpura vel baldaquino, pellicium habet pilos exterius, sed apertum est à posterioribus; habet tamen caudulam vnam vsque ad genua retro. Vestes suas non lauant nec lauari permittunt, & maxime à tempore quo tonitrua incipiunt vsquequo desinat illud tempus. Stationes habent rotundas in modum tentorij de virgulis & baculis subtilibus præparatas. Supra vero in medio rotundam habent fenestram vnde ingrediatur lumen, & fumus exire possit; quia semper in medio faciunt ignem, parietes autem & tecta filtro sunt operta, ostia quoque de filtro sunt facta. Harum quædam subito soluuntur & reparantur, & super summarios deferuntur; quædam vero dissolui non possunt, sed in curribus portantur. Et quocumque siue ad bellum siue alio vadunt, semper illas secum deferunt. In animalibus valde diuites sunt, vt in camelis; & bobus, capris, & ouibus. Iumenta & equos habent in tanta multitudine, quantam non credimus totum mundi residuum habere. Porcos autem & alias bestias non habent. Imperator & Duces ac alij Magnates, in auro & argento ac serico & gemmis abundant. Cibi eorum sunt omnia, quæ mandi possunt. Vidimus eos etiam pediculos manducare; lac bibunt animalium, & in maxima quantitate si habent, iumentinum. Porrò in hyeme, quia nisi diuites sint, lac iumentinum non habent, milium cum aqua decoquunt, quod tam tenue faciunt, vt illud bibere valeant, vnde quilibet eorum cyphum bibit vnum vel duos in mane, & quandoque nihil amplius manducant in die. In sero autem vnicuique datur de carnibus modicum, & bibunt ex eis brodium. Porrò in æstate quando satis habent de lacte iumentino, carnes comedunt raro, nisi forte donetur eisdem, aut venatione bestiam aliquam ceperint vel auem.

De cibis eorum.

De moribus eorum bonis & malis.

Cap. V.

Habent autem mores quosdam quidem commendabiles, & quosdam detestabiles. Magis quippe sunt obedientes Dominis suis, quam aliqui, qui in mundo sunt homines, siue religiosi, siue sæculares; nam eos maxime reuerentur, nec illis de facili mentiuntur verbis factisue, vel raro vel nunquam adinuicem contendunt, bellaque vel rixæ, vulnera vel homicidia nunquam inter eos contingunt. Prædones etiam ac fures rerum magnarum ibi nequaquam inueniuntur, ideoque stationes & currus eorum vbi thesauros habent, seris & vectibus non firmantur. Si aliquas bestia perdita fuerit, quicunque inuenit eam vel dimittit, vel ad illos qui ad hoc positi sunt eam ducit. Apud quos iste, cuius est bestia illam requirit, & absque vlla difficultate recipit. Vnus alium satis honorat, & familiaritatem ac cibaria, quamuis apud eos sint pauca liberaliter satis communicat. Satis etiam sunt sufficientes, nec cum ieiunauerint vno die vel duobus, omnino sine cibo videntur impatientes, sed cantant & ludunt, ac si bene comedissent. In equitando multum sustinent frigus, calorem quoque nimium patiuntur. Inter eos quasi nulla placita sunt & quamuis multum inebrientur, tamen in ebrietate sua nunquam contendunt. Nullus alium spernit, sed iuuat & promouet quantum congrue potest. Castæ sunt eorum mulieres, nec aliquid inter eos auditur de ipsarum impudicitia. Quædam tamen ex eis verba turpia satis habent & impudica. Porrò erga cæteros homines, idem Tartari superbissimi sunt, omnesque nobiles & ignobiles, quasi pro nihilo reputantes despiciunt. Vnde vidimus in curia Imperatoris magnum Rusciæ Ducem, & filium regis Georgianorum, ac Soldanos multos & magnos nullum honorem debitum recipere apud eos. Quin etiam Tartari eisdem assignati quantumcunque viles essent, illos antecedebant, semperque primum locum & summum tenebant, immo etiam sæpe oportebat illos post eorum posteriora sedere. Præterea iracundi sunt & indignantis naturæ; multum erga cæteros homines & vltra modum erga eosdem mendaces. In principio quidem blādi sunt, sed postmodum vt scorpiones pungunt. Subdoli enim & fraudulenti sunt, & omnes homines si possunt astutia circumueniunt. Quicquid mali volunt eis facere miro modo occultant, vt sibi non possint prouidere, vel contra eorum astutias remedium inuenire. Immundi quoque sunt in cibo & potu sumēdis & in cæteris factis suis; ebrietas apud illos est honorabilis. Cumque multum aliquis biberit, ibidem reijcit nec ideo cessat, quando iterum bibat. Ad petendum maximi sunt exactores, tenacissimi retentores, parcissimi donatores, aliorum hominum occisio, apud illos est pro nihilo.

De legibus & consuetudinibus eorum.

Cap. VI.

Hoc autem habent in lege siue in consuetudine, vt occidant viros & mulieres, si quando inueniantur in adulterio manifeste. Similiter etiam virginem, si fornicata fuerit cum aliquo, occidunt eam cum eo. Præterea si aliquis in præda vel furto manifesto inuenitur, sine vlla miseratione occiditur. Item si quis denudauit consilia, maxime quando volunt ad bellum procedere, datur ei super posteriora c. plagæ, quanto maiores vnus

rusticus cum magno baculo potest dare. Similiter cum aliquis de minoribus offendit in aliquo non eis à maioribus suis parcitur, sed verberibus grauiter affligitur. Matrimonio autem generaliter coniunguntur, omnibus etiam propinquis carne, excepta matre ac filia, sorore ex eadem matre. Nam sororem tantum ex patre, & vxorem quoque patris post eius mortem solent ducere, vxorem etiam fratris, alius frater iunior post eius mortem vel alius de parentela tenetur ducere. Vnde dum adhuc essemus in terra, Dux quidam Rusciæ Andreas nomine apud Baty, quòd equos Tartarorum de terra educeret, & alios venderet accusatus est, quod licet non esset probatum, occisus est. Hoc audiens iunior frater, & vxor occisi, pariter venerunt ad præfatum Ducem supplicare volentes, ne terra auferretur eisdem. At ille puero præcepit, vt fratris defuncti duceret vxorem, mulieri quoque vt illum in virum duceret secundum Tartarorum consuetudinem. Quæ respondit se prius occidi velle, quam sic contra legem facere. At ille nihilominus eam illi tradidit, quamuis ambo renuerent quantum possent. Itaque ducentes eos in lectum, clamantem puerum & plorantem super illam posuerunt, ipsoque commisceri pariter coegerunt. Denique prius mortem maritorum vxores Tartarorum non de facili solent ad secunda coniugia transire, nisi forte quis velit sororiam vel nouercam suam ducere. Nulla vero differentia est apud eos inter filium vxoris & concubinæ, sed dat pater quod vult vnicuique. Itaque si sunt etiam ex Ducum genere, ita fit Dux filius concubinæ, sicut filius vxoris legitimæ. Vnde cùm Rex Georgiæ duos filios nuper vnū scilicet Melich legitimum, alterum verum Dauid ex adulterio natum haberet, moriensque terræ partem adulteræ filio reliquisset Melich, cui etiam ex parte matris regnum obuenerat, quia per fœminas tenebatur, perrexit ad Imperatorem Tartarorum, eo quòd & Dauid iter arripuerat ad illum. Ambobus igitur ad curiam venientibus, datisque maximis muneribus petebat adulteræ filius, vt fieret ei iustitia secundum modum Tartarorum. Dataque est sententia contra Melich, vt Dauid qui maior erat natu subesset, ac terram à patre sibi concessam quiete & pacifice possideret. Cumque Tartarorum vnus habet vxorum multitudinem, vnaquæque per se suam habet familiam & stationem. Et vna die Tartarus comedit, & bibit & dormit cum vna, altero die cum alia; vna tamen inter cæteras maior habetur cum qua frequentius quàm cum alijs commoratur. Et licet, vt dictum est, sint multæ, nunquam tamen de facili contendunt inter se.

De superstitiosis traditionibus eorum.

Cap. VII.

Qvibusdam vero traditionibus indifferentia quædam peccata esse dicunt, quas vel ipsi vel antecessores ipsorum confinxerunt. Vnum est, cultello tangere ignem figere, vel quocunque modo ignem cultello tangere, vel etiam de caldaria cum cultello carnes extrahere, vel cum securi iuxta ignem incidere: credūt quòd sic auferri debeat caput igni. Aliud est appodiare se ad flagellum quo percutitur equus, ipsi enim non vtuntur calcaribus. Item flagello sagittas tangere, iuuenes aues capere vel occidere, cum fræno equum percutere, os cum osse alio frangere. Itemque lac, vel aliquem potum aut cibum super terram effundere; in statione mingere. Quod si voluntarie facit occiditur, si autem aliter, oportet quòd pecuniam multā incantatori soluat, à quo purificetur. Qui etiam faciat vt statio cum omnibus quæ in ipsa sunt intra duos ignes transeat; antequàm sic purificetur, nullus audet intrare, nec aliquid de illa exportare. Præterea si alicui morsellus imponitur, quem deglutire non possit, & illum de ore suo eijcit, foramen sub statione fit per quod extrahitur, ac sine vlla miseratione occiditur. Iterum siquis calcat super limen stationis Ducis alicuius interficitur. Multa etiam habent his similia quæ reputant peccata: at homines occidere, aliorum terram inuadere, ac res illorum diripere, & contra Dei præcepta vel prohibitiones facere, nullum apud eos est peccatum.

De vita æterna & damnatione perpetua nihil sciunt. Credunt tamen quòd post mortem in alio sæculo viuant, gregesque multiplicent, comedant & bibant, & cætera faciant quæ hic à viuentibus fiunt. In principio lunationis vel in plenilunio incipiunt quicquid noui agere volunt, ipsamque Lunam Imperatorem magnum appellant, eamque deprecantes genua flectunt. Omnes qui morantur in stationibus suis, oportet per ignem purificari. Quę scilicet purificatio fit hoc modo. Duos quidem ignes faciunt, & duas hastas iuxta eos, vnamque chordam in summitate hastarum ponunt: ligantque super chordam illam quasdam de buccaranno scissiones, sub qua scilicet chorda & ligaturis, inter illos ignes transeunt homines ac bestiæ & stationes. Sunt etiam duæ mulieres vna hinc, & alia inde aquam proijcientes, ac quędam carmina recitantes. Cæterum si aliquis à fulgure occiditur, oportet prædicto modo per ignes transire omnes istos, qui in istis stationibus morantur; statio siquidem ac lectus, & currus, filtra, & vestes, & quicquid talium habent à nullo tanguntur, sed ab hominibus tanquam immūda respuuntur. Et vt breuiter dicam: omnia purificari credunt per ignem, vnde quando veniunt ad eos nuncij vel Principes aut qualescunq; personæ, oportet ipsos & munera sua per duos ignes, vt purificentur transire, ne forte veneficia fecerint, aut venenum seu aliquid mali attulerint.

De initio Imperij siue principatus eorum.

Cap. VIII.

Terra quidem illa orientalis, de qua dictum est supra, quæ Mongal nominatur, quatuor quondam habuisse populos memoratur; vnus Iekamongal, idest, magni Mongali vocabantur, secundus Sumongal, idest aquatici Mongal, qui seipsos appellabant Tartaros à quodam fluuio per eorum terram currente, qui Tartar nominatur; tertius appellatur Merkit, quartus vero Metrit. Omnes vnam personarum formam, & vnam linguam habebant hi populi, quamuis inter se per Principes ac prouincias essent diuisi. In terra Iekamongal quidam fuit qui vocabatur Chungis. Iste cœpit robustus venator esse, didicit enim homines furari, & prædam capere, ad alias terras ibat, & quoscunque poterat capiebat, sibique associabat. Homines quoque suæ gentis inclinauit ad se, qui tanquam ducem sequebantur ipsum ad male agendum. Cæpit autem pugnare cum Sumongal siue cum Tartaris, & Ducem eorum interfecit, multoque bello sibi Tartaros omnes subiecit, & in seruitutē redegit. Post hæc cum istis omnibus contra Merkitas iuxta terram positus Tartarorum pugnauit, quos etiam bello sibi subiecit. Inde procedens contra Metritas pugnam exercuit, & illos etiam obtinuit. Audientes Naimani, quòd Chungis taliter eleuatus esset, indignati sunt. Ipsi enim habuerant Imperatorem strenuum valde, cui dabant tributum cunctæ nationes prædictæ. Qui cum esset mortuus, filij eius successerunt loco ipsius, sed quia iuuenes ac stulti erāt, populum tenere nesciebant, sed adinuicem diuisi ac scissi erant: vnde Chungis prædicto modo iam exaltato, nihilominus in terras prædictas faciebant insultum, & habitatores occidebāt, ac diripiebant prædam eorum. Quod audiens Chungis, omnes sibi subiectos congregauit. Naimani etiam Charakithay ex aduerso similiter in quandam vallem strictam conuenerunt, & commissum est prælium, in quo Naimani & Charakithay à Mongalis deuicti sunt. Qui etiam pro maiori parte occisi fuerunt, & alij qui euadere non potuerunt in seruitutem redacti sunt. Interea prædictorū Charakithaorum Occhodaychan filius Chingiscam, post quam Imperator fuit positus, quandam ciuitatem ædificauit, quā Chanil appellauit. Prope quam

ad meridiem est quoddam desertum magnum, in quo pro certo siluestres homines habitare dicuntur, qui nullatenus loquuntur nec iuncturas in cruribus habent, & si quando cadunt, per se surgere non valent. Sed tamen discretionē tantam habent, quod filtra de lana camelorum quibus vestiuntur, faciunt, & contra ventum ponunt. Et si quando Tartari pergentes ad eos vulnerant eos sagittis, gramina in vulneribus ponunt, & fortiter ante ipsos fugiunt.

De mutua victoria ipsorum & Chythaorum.

CAP. IX.

Mongali in terram suam reuertentes, se contra Chithaos ad prælium parauerunt, & castra mouentes, eorum terram intrauerunt. Quod audiēs eorum Imperator scilicet Chythaorum, venit cū exercitu suo contra illos, & commissum est prælium durum, in quo Mongali sunt deuicti, omnesque nobiles eorū qui erant in exercitu præter septem occisi sunt. Vnde cum illis volentibus aliquam impugnare regionem, minatur aliquis stragem, adhuc respondent: Olim etiam occisi non nisi septem remansimus, & tamen modo creuimus in multitudinem magnam, ideoque non terremur de talibus. Chungis autem & alij qui remanserunt in terram suam fugerunt. Cumque quieuisset aliquantulū præparauit se rursus ad prælium, & processit contra terram Huyrorū. Illi sunt homines Christiani de secta Nestorianorum. Et hos etiam Mongali deuicerunt, eorumque litteram acceperunt; prius enim scripturam non habebant, nunc autem eandem Mongalorum litteram appellant.

Huyri sunt Christiani sed Nestoriani.

Idem cōtra terram Sauphur & contra terram Caraitarum & contra terram Vidirath processit, quas omnes bello deuicit. Inde in terram suam redijt, & aliquantulum quieuit. Deinde conuocatis omnibus hominibus suis contra Cythaos pariter processerunt: diuque contra illos pugnantes, magnam partem terræ illorum vicerunt, eorumque Imperatorem in ciuitatem suam maiorem concluserunt: quam & tam longo tempore obsederunt, quod exercitui expensæ omnino defecerunt. Cumque iam quid manducarent penitus non haberent, præcepit Chingiscam suis, vt de decem hominibus vnum ad mãducandum darent. Illi vero de ciuitate machinis & sagittis viriliter contra istos pugnabant, & cum deficerent lapides, argentum & maxime liquefactum proijciebant. Ciuitas siquidem illa multis erat diuitijs plena, cumque diu Mongali pugnassent, & eam bello vincere non possent, vnam magnam sub terra viã ab exercitu vsque ad medium ciuitatis fecerunt, & prosilientes in medium eius contra ciues pugnauerunt. Illi quoque qui extra remanserant, eodem modo contra istos pugnabant. Denique conscidentes portas ciuitatis intrauerunt, & Imperatorem cum pluribus occidentes, vrbem possederunt, aurumque & argentum & omnes eius diuitias abstulerunt. Et cum illi terræ suos homines præfecissent, in terram propriam reuersi sunt.

Tunc primum Imperatore Cythaorum deuicto factus est Chingiscam Imperator. Quandam tamen partem illius terræ, quia posita erat in mari nullatenus deuicerunt vsque hodie. Sunt autem Cythai homines pagani habentes literam specialem, & etiam vt dicitur veteris & noui Testamenti scripturam. Habent etiã vitas patrum, & eremitas, & domos in quibus orãt tēporibus suis ad modum ecclesiarum factas. Quosdãm etiam sanctos habere se dicunt, & vnum Deum colunt, Christum Iesum Dominum venerantur, & credunt vitam æternam, sed non baptizantur. Scripturam nostram honorant ac reuerentur, Christianos diligunt, & eleemosynas plures faciunt, hominesque benigni satis & humani videntur. Barbam non habent, & in dispositione faciei cum Mongalis in parte concordant. Meliores artifices in mundo non inueniuntur, in omnibus operibus in quibus homines exercentur. Terra eorum est opulenta nimis in frumento & vino, auro & serico, & rebus cæteris.

Cythai victi à Mongalis id est Tartaris.

Cythai quales populi sunt.

De pugna ipsorum contra Indiam minorem & maiorem.

CAP. X.

Cum autem Mongali cum Imperatore suo Chingiscam, post præfatam victoriam aliquantulum quieuissent, exercitus suos diuiserunt. Imperator siquidem vnum de filijs suis nomine Toscul, quem etiã Can idest Imperatorem appellabant cum exercitu contra Romanos misit, quos iste multo bello deuicit, & postmodum in terram suam redijt. Alium vero filium cum exercitu suo contra Indos misit, qui & minorem Indiam subiecit, Hi sunt nigri Saraceni, qui Æthiopes sunt vocati. Hic autem exercitus ad pugnam contra Christianos qui sunt in India maiori processit. Quod audiens Rex illius terræ qui vulgo presbyter Ioannes appellatur, contra illos venit exercitu congregato. Et faciens imagines cupreas hominum, vnamquanque posuit in sella super equum. Posuit & vlterius ignem, hominem cum folle super equum post imaginē. Itaque cum multis equis & imaginibus taliter præparatis ad pugnã contra Mongalos siue Tartaros processerunt, & cum ad locum prælij peruenissent, equos istos vnum iuxta alium præmiserunt. Viri autē qui erant retro, nescio quid super ignem, qui erat intra imagines posuerunt, & cum follibus fortiter sufflauerunt: vnde factum est vt ex græco igne homines, & equi comburerentur, & etiam aër ex fumo denigraretur. Tuncque super Tartaros sagittas iecerunt Indi, ex quibus multi vulnerati fuerunt & interfecti. Sicque eiecerunt illos cum magna confusione de suis finibus, nec vnquam quod ad ipsos vltra redierint audiuimus.

Qualiter ab hominibus caninis repulsi Burithabethinos vicerunt.

CAP. XI.

Cum autem per deserta redirent, in quandam terrã venerunt, in qua sicut nobis apud Imperatoris curiam per clericos Ruthenos & alios qui diu fuerant inter ipsos, firmiter asserendo referebatur, monstra quædam imaginem fœmineam habentia reppererunt. Quas cum per multos interpretes interrogassent vbi viri terræ illius essent? responderunt quod in illa terra quæcumque fœminæ nascebantur, habebant formam humanam, masculi vero speciem caninam. Dumque moram in terra illa protraherent, canes in alia fluuij parte conuenerunt. Et cum esset hyems asperrima, omnes se in aquam proiecerunt. Post hęc in continenti sponte in puluerem voluebantur, sicque puluis admixtus aqua super eos congelabatur. Et vt ita pluries fecerunt, glacie super eos depressata cum impetu magno contra Tartaros ad pugnam conuenerunt. At vero cum illi sagittas super eos iactabant, ac si super lapides sagittassent, retro sagittæ redibant. Alia quoque arma eorum in nullo eos lædere poterant. Ipsi vero canes insultum in Tartaros facientes, morsibus vulnerauerunt, multos & occiderunt, sicque illos de suis finibus eiecerunt. Vnde adhuc inter illos est prouerbium de hoc facto quod dicunt ad inuicem ridendo: Pater meus vel frater meus à canibus fuit occisus. Mulieres autem illorum quas cæperant ad terram suam duxerunt, & vsque ad diem mortis eorum ibidem fuerunt. Dum autem exercitus ille Mongalorum rediret, venit ad terram Burithabeth, cuius habitatores pagani sunt, & hos Tartari bello vicerunt. Hi consuetudinem habēt mirabilem, immo potius miserabilem cum enim alicuius pater humanæ naturæ soluit debitum, congregat omnem parentelam & comedunt eum. Hi pilos in barba non habent, immo ferrū quoddam in manibus sicut vidimus portãt, cum quo semper barbam si forte crinis aliquis in ea crescit depilant. Multum

tum etiam deformes sunt. Inde vero iste Tartarorum exercitus in terram suam est reuersus.

Qualiter à montibus Caspijs & ab hominibus subterraneis repulsi sunt.

CAP. XII.

CHingiscam etiam illo tempore quo dimisit alios exercitus contra orientem per terram Kergis cum expeditione perrexit, quos tamen nunc bello non vicit, & vt nobis dicebatur, ibidem vsque ad montes Caspios peruenit. At illi montes in ea parte ad quam applicuerunt, de lapide adamantino sunt, ideoque sagittas & arma ferrea illorum ad se traxerunt. Homines autem inter Caspios montes conclusi clamorem exercitus, vt creditur, audientes, montem frangere cæperunt, & cum alio tempore post 10. annos redirent Tartari montē confractum inuenerunt. Cumque ad illos accedere attentassent minime potuerunt, quia nubes quædā erat posita ante ipsos vltra quam ire nullatenus poterant. Omnino quippe visum amittebant, statim vt ad illam perueniebant. Isti autem ex aduerso credentes quod Tartari ad illos accedere formidarent, insultum contra eos fecerunt, sed statim vt peruenerunt ad nubē propter causam prædictā procedere non potuerunt. At vero antequam ad montes prędictos peruenirent Tartari, plusquam per mensem per vastam solitudinem transierunt, & inde procedentes adhuc contra Orientem plusquam per mensem per magnum desertum perrexerunt. Itaque peruenerunt ad quandam terram in qua vias quidem tritas videbant, sed neminem inuenire poterant. Tandem quærentes vnum hominem cum vxore sua repperērunt, quos in præsentia Chingiscam adduxerunt. Qui cum interrogaret illos vbi homines illius terræ essent? responderunt, quod in terra sub montibus habitarent. Tunc Chingiscam sancta retenta vxore, misit ad eum virum mandans illis, vt venirent ad ipsius mandatum. Qui pergens ad illos omnia narrauit, quę Chingiscam eis mandauit. Illi vero respondentes dixerunt, quod die tali venirent ad ipsum, vt facerent eius mandatū, ac ipsi medio tempore per vias occultas sub terra se congregantes, ad pugnam contra illos venerunt, & subito super eos irruentes plurimos occiderūt. Solis quoque sonitus in ortu suo sustinere non poterant immo tempore quo oriebatur opportebat eos vnam aurem ad terram ponere, & superiorem fortiter obturare, ne sonum illum terribilem audirent, nec sic tamen cauere poterant, quando hac de causa plurimi ex eis interirent. Vidēs ergo Chingiscam & sui quod nihil proficerent, sed potius homines suos perderent, fugerunt, ac terram illam exierunt. Illum tamen virum cum vxore sua secum deduxerunt qui etiam vsque ad mortem in terra eorum fuerunt. Interrogati vero cur in regione sua sub terra soleant habitare, dixerunt quod ibi quodā tempore anni cum oritur Sol tantus fit sonitus, vt homines nulla ratione valeant sustinere. Quin etiam tunc in organis & tympanis cæterisque musicis instrumentis percutere solent, vt sonitum illum non audiant.

De statutis Chingiscam & morte ipsius & filijs ac ducibus.

CAP. XIII.

CVm autem de terra illa reuerteretur Chingiscam, defecerunt eis victualia, famemque patiebantur maximam. Tunc interiora vnius bestię recentia casu inuenerunt, quæ accipientes depositis tantum stercoribus decoxerunt, quod coram Chingiscam deportata pariter comederunt. Ideoque statuit Chingiscam, vt nec sanguis, nec interiora nec aliquid de bestia, quæ manducari potest, projiciatur exceptis stercoribus. Inde ergo in terram propriam reuersus est, ibique leges & statuta edidit, quæ Tartari inuiolabiliter obseruant, de quibus scilicet iam alias superius dictum est. Post hæc ab ictu tonitrui occisus est. Habuit autem 4. filios, Occoday vocabatur primus, Chosuctan secundus, Chiaday tertius quarti nomen ignoramus. Ab his 4. descenderunt omnes Duces Mongalorum, Primus filiorum Occoday est Cuinæ, qui nunc est Imperator. Huius fratres Cocthen & Chirenem. Ex filijs autem Chosucan, sunt Baty, Ordu, Sibam, Bora, Baty. Post Imperatorem omnibus ditior est ac potentior, Ordu vero ducum omniū senior. Filij Chiaday sunt Hurin & Cadan. Filij autem alterius filij Chingiscam cuius ignoramus nomen, sunt Mengu & Bithat & alij plures. Huius Mengu mater Seroctan est Domina magna inter Tartaros, excepta Imperatoris matre plus nominata, omnibusque potentior excepto Baty. Hæc autem sunt nomina ducum Ordu qui fuit in Polonia & Hungaria. Baty quoque & Hurin & Cadem, & Siban & Duyget, qui omnes fuerunt in Hungaria. Sed & Chirpodam, qui adhuc est vltra mare, contra quosdam Soldanos Saracenorum, & alios habitatores terræ trāsmarinæ. Alij vero remanserunt in terra scilicet Mengu, Sirenen, Hubilai, Sinocur, Caragay, Sibedey, Bora, Berca, Corensa. Alij quoque duces plures eorum sunt, quorum nomina nobis ignota sunt.

De potestate Imperatoris & ducum eius.

CAP. XIV.

POrro Imperator eorum scilicet Tartarorum super omnes habet mirabile dominium. Nullus enim audet in aliqua morari parte, nisi vbi assignauerit ipse. Et ipse quidem assignat ducibus vbi maneant. Duces autem loca millenarijs assignant, millenarij vero centenarijs, & centenarij decanis. Quicquid autem eis præcipitur quocunque tempore, quocunque loco, siue ad bellum, siue ad mortem, vel vbicunque sine vlla obediunt contradictione. Nam & si petit alicuius filiam virginem vel sororem, mox ei sine contradictione exponunt eam, immo frequenter colligit virgines ex omnibus Tartarorum finibus, & si vult aliquas retinere sibi retinet, alias vero dat suis hominibus. Nuncios etiam quoscunque & vbicunque transmittit, oportet quod dent ei sine mora equos & expensas. Similiter vndecūq; veniant ei tributa vel nuncij, oportet equos & currus & expensas tribui. At vero nuncij qui aliunde veniunt, in magna miseria, & victus ac vestitus penuria sunt. Maximeque quando veniunt ad Principes, & ibi debent moram contrahere, tunc adeo parum datur 10. hominibus quod vix inde possunt duo viuere. Insuper & si aliquæ illis iniurię fiunt, minime conqueri facile possunt. Multa quoque munera tam à Principibus quam à cæteris ab illis petuntur, quæ si non dederint, vilipenduntur, & quasi pro nihilo reputantur. Hinc & nos magnam partem rerum, quæ nobis pro expensis à fidelibus erant datæ, de necessitate oportuit in muneribus dare. Denique sic omnia sunt in manu Imperatoris, quod nemo audet dicere, hoc meum est vel illius, sed omnia scilicet res & iumenta ac homines sunt ipsius. Super hoc etiam emanauit nuper statutum eiusdem. Idem quoque per omnia dominium habent duces, super sibi subditos homines.

De electione Imperatoris Occoday & legatione ducis Bathy.

CAP. XV.

MOrtuo vt supradictum est Chingiscam, conuenerunt Duces, & elegerunt Occoday filium eius Imperatorem. Qui habito consilio Principum eius diuisit exercitus. Misitque Baty qui in secundo gradu attingebat ei contra terram, Altisodan, & contra terram Bitminiorum qui saraceni erant, sed loquebantur

Comanicum. Qui terrā illorum ingressus cum eis pugnauit, eosque bello sibi subiecit. Quædam autem ciuitas nomine Barchin diu restitit eis. Ciues enim in circuitu ciuitatis foueas multas fecerant, propter quas non poterat à Tartaris capi donec illas repleuissent. Ciues autē vrbis Sarguit hæc audientes exierunt obuiam eis sponte in manus eorum se tradentes. Vnde ciuitas eorum destructa non fuit, sed plures eorum occiderunt, & alios transtulerunt, acceptisque spolijs vrbem alijs hominibus repleuerunt, & contra ciuitatē Ornam perrexerunt. Hæc erat nimium populosa & diuitijs copiosa, erant enim ibi plures Christiani, videlicet Gazari ac Rutheni & Alani, & alij, necnon & Saraceni. Eratque Saracenorum ciuitatis dominium; est etiam posita super quēdam magnum fluuium, & est quasi portus habens forum maximum. Cumque Tartari non possent eos aliter vincere, fluuium qui per vrbem currebat præsciderunt & illam cum rebus & hominibus submerserunt. Quo facto contra Rusciam perrexerunt, & magnam stragem in ea fecerunt, ciuitates & castra destruxerunt, & homines occiderunt, Chaoniam Rusciæ Metropolim diu obsederunt; tandem ceperunt, ac ciues interfecerunt. Vnde quando per illam terram ibamus, innumerabilia capita & ossa hominum mortuorum iacentia super campum inueniebamus. Fuerat enim vrbs valde magna & populosa, & nunc quasi ad nihilum est redacta. Vix enim domus ibi remanserunt ducentę, quarum etiā habitatores tenentur in maxima seruitute.

Porro de Ruscia & de Comania, Tartari contra Hūgaros & Polonos processerunt, ibique plures ex ipsis interfecti fuerunt. Et vt iam superius dictū est, si Hungari viriliter restitissent, Tartari ab eis confusi recessissent. Inde reuertentes, in terra Morduanorum qui sunt Pagani venerunt, eosque bello vicerunt. Inde contra Byleros idest cōtra Bulgariam magnā prouecti sunt, & ipsam omnino destruxerunt. Hinc ad aquilonem adhuc contra Bascareos idest Hungariā magnam processerūt, & illos etiā deuicerunt. Hinc amplius ad Aquilonem pergentes ad Parossitas venerunt, qui paruos habēt stomachos & os paruum, non manducant, sed carnes decoquunt, quibus decoctis se super ollam ponunt, & fumum recipiunt, de hoc solo reficiuntur vel si aliquid manducant, hoc valde modicum est. Hinc & ad Samogedos venerunt, qui tantum de venationibus viuunt, & tabernacula vestesque tantum habent de pellibus bestiarum. Inde ad quandam terram super Oceanum peruenerunt, vbi monstra quædam inuenerunt, quæ per omnia formam humanam habebant, sed pedes bouinos & caput quidem humanum, sed faciem vt canis. Duo verba loquebantur vt homines, tertio latrabant vt canes. Hinc redierunt in Comaniam, & vsque nunc morantur ibi ex eis quidam.

De legatione Cyrpodam ducis.

Cap. XVI.

EO tempore misit Occodaichaam Cyrpodam ducem cum exercitu ad meridiem cōtra Chergis, qui & illos bello superauit. Hi homines sunt pagani, qui pilos in barba non habent, quorum cōsuetudo talis est, vt cū alicuius pater moritur, præ dolore quasi vnam corrigiam in signum lamenti, ab aure vsque aurem de facie sua leuent. His autem deuictis, Dux Cyrpodam contra Armenos iuit ad meridiem cum suis. Qui cum transirent per deserta quædam monstra inuenerunt, effigiem humanam habentia, quæ non nisi brachium cum manu in medio pectoris, & vnum pedem habebant, & duo cū vno arcu sagittabant, adeoque fortiter currebant, quod equi eos sequi non poterant. Currebant autem super vnum pedem illum saltando & cum essent fatigati taliter eundo ibant super manum & pedem, se tanquam in circulo reuoluendo. Cumque sic etiam fessi essent, iterum secundum priorem modum currebant. Hos Isidorus Cyclopedes appellat, & ex eis Tartari nonnullos occiderunt. Et sicut nobis à Ruthenis clericis, in curia dicebatur, qui morantur cum Imperatore prædicto plures ex eis nuncij venerūt in legatione ad curiam Imperatoris superius annotati, vt possent habere pacem cum illo. Inde procedentes venerunt in Armeniam; quam bello deuicerunt, & etiam Georgiæ partem. Alia vero pars venit ad mandatum eorum & singulis annis dederūt, & adhuc dant ei pro tributo 10. millia hyperperarum. Hinc ad terram Soldani Deurimi potentis & magni processerunt, cum quo etiam pugnantes ipsum deuicerunt. Denique processerunt vlterius debellando ac vincēdo vsque ad terrā Soldani Halapię, & nunc etiā terram obtinent. Alias quoque terras vltra illas proponentes impugnare, nec post ea reuersi sunt in terram suam vsque hodie. Idemque exercitus contra terram Califebalsas perrexit, quā etiam sibi subdidit, & vt 400. bisantios exceptis baldachinis, cæterisque muneribus ei quotidie pro tributo darent obtinuit. Sed & quolibet anno nuncios ad Califam, vt ad eos veniat, qui cum tributo munera magna transmittens, vt eum supportent, rogat. Ipse autem Imperator Tartarorum munera quidem accipit, & nihilominus vt veniat pro eo mittit.

Qualiter Tartari se habent in prælijs.

Cap. XVII.

ORdinauit autē Chingiscam tartaros per decanos ac centenarios & millenarios. Decem quoque millenarijs prępopsuit vnum, cunctoque nihilominus exercitui duos aut tres duces; ita tamen vt ad vnum habeant respectū. Cumque in bello contra aliquos congrediuntur, nisi communiter cedant, omnes qui fugiunt occidūtur. Et si vnus aut duo vel plures ex 10. audacter accedunt ad pugnam, alij vero ex illo denario non sequuntur, similiter occiduntur. Sed etiam vnus ex 10. vel plures capiuntur, socij eorum si non eos liberant, ipsi etiā occiduntur. Porro arma debent habere talia duos arcus vel vnum bonum ad minus, tresque pharetras sagittis plenas, & vnam securim, & funes ad machinas trahendas. Diuites autem habent gladios in fine acutos, ex vna parte tantum incidentes & aliquantulum curuos habēt & equos armatos, crura etiam tecta, galeas & loricas. Verū loricas & equorū coopertura quidam habēt de corio super corpus artificiose duplicato vel etiam triplicato, Galea vero superius est de calybe vel de ferro, sed illud quod in circuitu protegit collum & gulam est de corio. Quidam autem de ferro habent omnia supradicta in hunc modum formata. Laminas multas tenues ad vnius digiti latitudinem, & palmæ longitudinem faciunt, & in qualibet octo foramina paruula faciētes interius tres corrigias strictas & fortes ponunt, sicque laminas vnam alij quasi per gradus ascendendo supponunt. Itaque lanimas ad corrigias tenuibus corrigiolis per foramina prædicta immissis ligant, & in superiori parte corrigiolam vnam ex vtraque parte duplicatam cum alia corrigiola consuunt, vt lamine simul bene firmiterque cohæreant. Hoc faciūt tam ad coopertura equorum, quam ad armaturas hominum, adeoque faciunt illa lucere quod in eis potest homo faciem suam videre. Aliqui vero in collo ferri lanceæ, vncum habent, cum quo de sella si possent homines detrahant. Sagittarum eorum ferramenta sunt acutissima, ex vtraque parte quasi gladius biceps incidentia, semperque iuxta pharetram portant limas ad acuendum sagittas, habent vero scuta de viminibus aut de virgulis facta, sed non credimus quod ea soleant portare nisi ad castra, & ad custodiam Imperatoris ac principum, & hoc tantum de nocte. In bellis astutissimi sunt, quia per annos 42. cum cæteris gentibus dimicarunt. Cum autem ad flumina perueniunt, maiores habent rotundum ac leue corium, in cuius summitate per circuitum ansas crebras facientes funem imponunt ac stringunt, ita quod in circuitu quasi ventrem efficiunt, quem vestibus ac rebus cæteris replent, fortissimeque adinuicem comprimunt.

In medio autem ponunt sellas & alias res duriores; ibi quoque sedent homines; huiusmodi nauem ad equi caudam ligant, & hominem qui equum regat pariter natare faciunt, vel habent aliquando duos remos cum quibus remigant. Equo igitur in aquam impulso omnes alij equi sequuntur illum, & sic transeunt fluuium, pauperior autem quilibet vnam bursam vel saccum de corio bene consutum habet, in quo res suas omnes imponit, & in summitate fortiter ligatum ad equi caudam suspendit, sicque modo prædicto transit.

Qualiter resistendum sit eis.

Cap. XVIII.

NVllam æstimo prouinciam esse, quæ per se possit eis resistere, quia de omni terra potestatis suæ solent homines ad bellum congregare. Et siquidem vicina prouincia non vult eis opem ferre quam impugnant delentes illam cum hominibus quos ex illa capiunt contra aliam pugnant: & istos quidem in acie primos ponunt, & si male pugnant, ipsos occidunt. Itaque si Christiani eis resistere volunt; oportet quod principes ac rectores terrarum in vnum conueniant, ac de communi consilio eis resistant. Habeantque pugnatores arcus fortes & balistas, quas multum timent, sagittasque sufficientes, dolabrum quoque de bono ferro vel securim cum manubrio longo. Ferramenta vero sagittarum more Tartarorum quando sunt calida temperare debent in aqua cum sale mixta, vt fortia sint ad penetrandum illorum arma. Gladios etiam & lanceas cum vncis habent qui volunt, ad detrahendum illos de sella de qua facillime cadunt. Habent & galeas & arma cætera ad protegendum corpus & equum, ab armis & sagittis eorum; & si qui non ita sunt armati, debent more illorum post alios ire & contra ipsos arcubus vel balistis traijcere, & sicut dictum est supra de Tartaris, debent acies suas ordinare, ac legem pugnantibus imponere. Quicumque conuersus fuerit ad prædam ante victoriã, maximã debet pœnam subire, talis enim apud illos occiditur absque miseratione; locus ad prælium si fieri possit eligendus est planus, vt vndique possint videre, nec omnes debent in vnum conuenire sed acies multas & diuisas, nec tamen nimis distantes abinuicem facere. Contra illos qui primo veniunt, debent vnam aciem mittere, & alia parata sit ad iuuandum istam oportuno tempore, habent & speculatores ex omni parte qui videant quando veniunt acies cæteræ. Nam ideo semper debent aciẽ contra aciem vt ei occurrat mittere, quoniam illi semper nituntur aduersarios in medio concludere. Hoc autem acies caueant, ne si etiam illi fugere videantur, diu post illos currant, ne forte sicut facere solent, ipsos ad paratas insidias trahant, quia plus fraudulentia quam fortitudine pugnant. Et iterum ne fatigentur equi eorum, quia nostri non habent multitudinem equorum. Tartari vero quos equitant die vna non ascendunt tribus diebus vel quatuor postea. Præterea si cedunt Tartari non ideo debent nostri recedere, vel abinuicem separari, quoniam hoc simulando faciunt, vt exercitus diuidatur, & sic ad terræ destructionem libere ingrediantur. Cæterum duces nostri die noctuque facere debent exercitum custodiri, nec iacere spoliati, sed semper ad pugnam parati: quia Tartari quasi dæmones semper vigilant excogitantes artem nocendi. Porro si aliqui Tartarorum in bello de suis equis projciuntur, statim capiendi sunt, quia quando sunt in terra fortiter sagittant, & equos hominesque vulnerant & occidunt.

De itinere fratris Ioannis vsque ad primam custodiam Tartarorum.

Cap. XIX.

NOs igitur ex mandato sedis Apostolicæ, cum iremus ad orientis nationes elegimus prius ad Tartaros proficisci, quia timebamus ne per illos in proximo, ecclesiæ Dei periculum immineret. Itaque pergentes ad Regem Bohemorum peruenimus, qui cum nobis esset familiaris, consuluit vt per Poloniam & Rusciam iter ageremus; habebat enim consanguineos in Polonia quorum auxilio Rusciam intrare possemus. Datisque litteris & bono conductu fecit, & expensas nobis dari per curias & ciuitates eius quousque ad Ducem Silesiæ Bolezlaum nepotem eius veniremus, qui etiam erat nobis familiaris & notus. Hinc & ipse nobis similiter fecit, donec veniremus ad Conradum Ducem Lantisciæ, ad quem tunc Dei gratia nobis fauente venerat Dominus Vuasilico Dux Rusciæ, à quo etiam plenius de facto audiuimus Tartarorum, quia nuncios illuc miserat, qui iam redierant ad ipsum. Audito autem quod oporteret nos illis munera dare, quasdam pelles castrorum & aliorum animalium fecimus emi; de hoc quod datum nobis fuerat in eleemosynam ad subsidium viæ. Quod agnoscentes Dux Conradus & Ducissa Cratoniæ & episcopus & quidam milites, plures etiam nobis dederunt huiusmodi pelles. Denique Dux Vuasilico à Duce Cratoniæ & episcopo atque Baronibus pro nobis attente rogatus secum nos in terram suam duxit, & vt aliquantulum quiesceremus aliquot diebus nos in expensis suis detinuit. Et cum rogatus à nobis fecisset episcopos suos venire, legimus eis literas Domini Papæ monentis eos ad sanctæ matris ecclesiæ vnitatem redire. Ad idem quoque nosipsi monuimus eos & induximus quantum potuimus, tam ducem quam episcopos & alios. Sed quia dux Daniel frater Vuasiliconis prædicti præsens non erat, quoniam ad Baty prouectus erat non potuerunt eo tempore finaliter respondere. Post hæc Dux Vuasilico transmisit nos vsque in Chiouiam metropolim Rusciæ cum seruiente vno. Ibamus tamen in periculo capitis semper propter Lutuanos, qui sæpe faciebant insultum super terram Rusciæ, & in illis maxime locis per quæ debebamus transire. At per prædictum seruientem eramus securi à Ruthenis, quorum etiam maxima pars occisa vel captiuata erat à Tartaris. Porro in Damilone vsque ad mortem tunc infirmati fuimus, nihilominus tamen in vehiculo per niuem & frigus magnum trahi nos fecimus. Cum ergo Chiouiam peruenimus habuimus de via nostra consilium cum millenario ac cæteris ibidem nobilibus. Qui responderunt nobis quod si duceremus equos illos, quos tunc habebamus ad Tartaros, cum essent magnæ niues, morerentur omnes quia nescirent herbam fodere sub niue, sicut equi faciunt Tartarorum, nec inueniri posset aliquid pro eis ad manducandum, cum Tartari nec stramina nec fœnum habeant nec pabulum. Itaque decreuimus eos illic dimittere cum duobus pueris deputatis eorum custodiæ. Ideoque nos oportuit millenario dare munera vt ipsum haberemus propicium ad dandum nobis equos subductitios & conductum. Secundo igitur die post festum Purificationis cæpto itinere, venimus ad villam Canonæ, quæ sub Tartaris erat immediate. Cuius præfectus nobis dedit equos & conductum vsque ad aliam in qua reperimus perfectum Micheam omni malitia plenum. Qui tamen acceptis à nobis muneribus secundum velle suum, duxit nos vsque ad primam custodiam Tartarorum.

Qualiter primo cum socijs suis receptus est à Tartaris.

Cap. XX.

CVm ergo in prima sexta feria post diem cinerum Sole ad occasum tendente hospitaremur, Tartari super nos armati horribiliter irruerunt, quærentes cuiusmodi homines essemus. Cumque respondissemus quod Domini Papæ nuncij essemus, quibusdam cibarijs à nobis acceptis, continuo discesserunt. Porro mane facto cum surgentes aliquantulum processissemus maiores illorum qui erant in custodia nobis occurrerunt, interrogantes cur ad eos veniremus & quod negocium haberemus?

Quibus respondimus: Domini Papæ nuncij sumus, qui Christianorum pater est ac Dominus. Hic nos idcirco tā ad Regem quam ad Principes omnesque Tartaros mittit, quia placet ei quod omnes Christiani Tartarorū sint amici, & pacem habeant cum ipsis. Desiderat insuper vt apud Deum in cælo sint magni, & idcirco monet eos tam per nos quā per literas suas vt efficiantur Christiani, fidemque recipiant Domini nostri Iesu Christi, quia non possunt aliter saluari. Mandat præterea quod miratur de tanta occisione hominum, & maxime Christianorum ac potissime Hungarorum, Moranorum, Polonorum, qui sunt ei subiecti facta per Tartaros, cum in nullo læsissent, aut lædere attentassent eos. Et quia Dominus Deus grauiter super hoc est offensus, monet eos vt à talibus de cætero caueant, & de commissis pœnitētiam agant. Super his etiam rogat, vt ei rescribant quid facere velint de cætero, & quæ sit eorum intentio. Quibus auditis & intellectis dixerunt Tartari se velle equos nobis subductitios vsque ad Corenzam & ducatum præbere. Statimque munera petierunt, & à nobis acceperunt. Equis igitur acceptis de quibus descendebant ipsi cum eorum ducatu ad Corenzam arripuimus iter eundi. Ipsi tamen velociter equitantes nunciū vnum præmiserunt ad præfatum ducem cum his verbis, quæ dixeramus eisdem. Est autem Dux iste Dominus omnium qui positi sunt in custodia contra omnes occidentis populos ne forte subito & improuise irruant aliqui super illos. Et iste dicitur habere sexingenta millia armatorum hominum sub se.

Qualiter recepti sunt apud Corenzam.

Cap. XXI.

CVm ergo peruenissemus ad eius curiam, fecit nobis longe à se poni stationem. Et misit ad nos Procuratores suos, vt quærerent à nobis cum quo ei vellemus inclinare, idest, quæ ei munera inclinando vellemus offerre. Quibus respondimus quod Dominus Papa non mittebat aliqua munera, quia non erat certus quod ad illos peruenire possemus, & insuper veneramus per loca valde periculosa. Verumtamen in quantum de his quæ habemus ex gratia Dei & Domini Papæ ad victum nostrum sicut poterimus honorabimus ipsum. Acceptisque muneribus duxerunt nos ad Ordam siue tentorium ipsius & instructi fuimus, vt ante ostium stationis, ter cum sinistro genu inclinaremus, & caueremus attēte, ne pedem super limen ostij poneremus. Et postquam intrauimus, oportuit nos coram duce omnibusque maioribus, qui ad hoc erant vocati, dicere flexis genibus ea, quæ dixeramus superius. Literas etiam Domini Papæ obtulimus, sed interpres quem de chiouia dato pretio duxeramus, non erat sufficiens ad interpretandum, nec aliquis alius habebatur idoneus. Hinc equi nobis dati sunt, & tres Tartari, qui nos ducerent festinanter ad ducem Baty. Ipse est apud eos potentior excepto Imperatore, cui tenentur præ cunctis principibus obedire. Itaque iter arripuimus secunda feria post primam Dominicam Quadragesimæ, & equitando quantum equi trottare poterant, quoniam habebamus equos recentes fere ter aut quatuor omni die properabamus de mane vsque ad noctem, immo etiam de nocte sæpissime, nec tamen ante quartam feriam maioris hebdomadæ potuimus ad ipsum peruenire. Ibamus autem per terram Comanorū, quæ tota est plana, & flumina quatuor habet magna. Primum appellatur Neper iuxta quod ex parte Rusciæ ambulabat Corenza & Monsij, qui maior est illo ex altera parte campestria. Secundum appellatur Don, super quod ambulat quidam Princeps habens in coniugio sororem Baty, quæ vocatur Tirbon. Tertium dicitur Volga, quod est magnum valde super quod incedit Baty. Quartum nominatur Iaec super quod duo millenarij vadunt; vnus ex parte fluminis vna & alter ex altera. Hi omnes in hyeme ad mare descendunt, & in æstate super ripam eorundem fluminum ad montes ascendunt, hoc est mare magnum, de quo brachium sancti Georgij exit, quod in Constinopolim vadit. Hæc autem flumina sunt piscibus valde plena & maxime Volga. Intrantque mare Greciæ, quod dicitur magnum mare. Super Nepre autem multis diebus iuimus per glaciem, super littora quoque maris Græciæ satis periculose per glaciem iuimus, in pluribus locis multis diebus; congelatur enim circa littora bene ad tres leucas inferius. Prius autem quam ad Baty perueniremus, duo ex nostris Tartaris præcesserunt ad indicandum ei omnia verba quæ apud Corenzam dixeramus.

Qualiter recepti sunt apud Baty magnum principum.

Cap. XXII.

POrro cum in finibus terræ Comanorum ad Baty perueniremus, benè positi fuimus per vnam leucam à stationibus eius. Cumque duci debuimus ad curiam ipsius dictum fuit nobis, quod inter duos ignes transire deberemus. Nos autem hoc nulla ratione facere volebamus. At illi dixerunt nobis: Ite secure, quia pro nulla causa hoc volumus facere, nisi tantum vt si vos aliquod malum cogitatis Domino nostro, vel portatis venenū ignis auferat omne malū. Quibus respondimus, quod propter hoc ne de tali re suspectos redderemus nos transiremus. Cum igitur ad Ordam peruenissemus, interrogati à procuratore ipsius Eldegay, cum quo inclinare vellemus; idem quod prius apud Corenzam respondimus. Datisque muneribus & acceptis, auditis etiam itineris causis introduxerunt nos in stationem Principis. Prius facta inclinatione & audita, de limine non calcando sicut prius, admonitione. Ingressi autem flexis genibus verba nostra proposuimus, deinde litteras attulimus, & vt nobis darentur interpretes, ad transferendum eas rogauimus. Qui etiam in die parasceue dati fuerunt nobis, & eas in littera Ruthenica, Saracenica, & in Tartarica diligenter cum ipsis trāstulimus. Hæc interpretatio Baty præsentata fuit, quam & legit & attente notauit. Tandem ad nostram stationem reducti fuimus, sed nulla cibaria nobis dederunt, nisi semel aliquantulum milij in vna scutella, scilicet in prima nocte quando venimus. Iste Baty magnifice se gerit, habens ostiarios & omnes officiales ad modum Imperatoris, & sedet in loco eminenti velut in throno cum vna de vxoribus suis. Alij vero tam fratres sui, & filij quam alij maiores inferius sedent in medio super bancum, & homines cæteri post eos in terra deorsum, sed viri à dextris & fœminæ à sinistris. Tentoria quoque de panno lineo habet pulchra & magna satis, quæ fuerunt Hungariæ Regis. Nec aliquis ad eius tentorium audet accedere præter familiam nisi vocatus, quantumcunque sit potens & magnus nisi forte sciatur quod sit volūtas ipsius. Nos etiam dicta causa sedimus à sinistris, sic etenim & omnes nuncij faciunt in eundo, sed in redeundo ab Imperatore, semper ponebamur à dextris. In medio ponitur mensa eius prope ostium stationis, super quam apponitur potus in aureis & argenteis vasis. Nec vnquam bibit Baty, vel aliquis Tartarorum Princeps maxime quando in publico sunt, nisi cātetur ei vel cytharizetur, & cum equitat semper portatur solinū vel tētoriolum super caput eius in hasta, sicque faciunt cuncti maiores Principes Tartarorum & etiam vxores eorum. Idem vero Baty satis est hominibus suis benignus, valde tamen ab eis timetur, in pugna est crudelissimus. Sagax est multum & astutissimus in bello quia iam pugnauit tempore longo.

Qualiter recedentes à Byti per terram Comanorum & Changitarum transierunt.

Cap. XXIII.

IN die porro Sabbati sācti, ad statione fuimus vocati. Et exiuit ad nos procurator Baty prædictus, dicens

ex parte ipsius, quod ad Imperatorem Cuyuc in terram ipsorum iremus retentis quibusdam ex nostris sub hac spe, quod vellent eos remittere ad Dominum Papam, quibus & litteras dedimus de omnibus factis nostris quas deferrent eidem. Sed cũ redissent vsque ad Moutij ducem supradictum, ibi retenti fuerunt vsque ad reditum nostrum. Nos autem in die Paschæ officio dicto, & facta comestione qualicunque cum duobus Tartaris, qui nobis apud Coreuzam fuerant assignati, cum multis lachrymis recessimus nescientes vtrum ad mortem vel vitam pergeremus. Eramus tamen ita infirmi corpore, quod vix poteramus equitare. In tota siquidẽ illa quadragesima fuerat cibus noster milium cum aqua & sale tantum, & in alijs similiter diebus ieiuniorum nec habebamus aliquid ad bibendum, præter niuem in caldario liquefactam. Ibamus autem per Comaniam equitando fortissime, quoniam habebamus equos recentes quinquies aut pluries in die, nisi quando per deserta ibamus, & tunc equos meliores atque fortiores qui possent continuum sustinere laborem accipiebamus. Et hoc ab ineunte quadragesima vsque ad octo dies post Pascha. Hæc terra scilicet Comania ab Aquilone immediate post Rusciam habet Morduinos Byleros, idest magnam Bulgariam, Bastarcos, idest magnam Hungariam; post Bastarcos Parositas, Samœdos, Post Samœdos, illos qui dicũtur habere faciem caninam in Oceani littoribus in desertis. A meridie habet Alanos, Circassos, Gazaros Græciam & Constantinopolim, ac terram Hiberorum, Cathos, Bruthacios, qui dicuntur esse Iudæi caput radentes per totum; terram quoque Cythorum atque Georgianorum, & Armenorum, & Turcorum. Ab occidente autem Hungariam atque Rusciam. Et est Comania terra maxima & longa. Cuius populos scilicet Comanos Tartari occiderunt; quidam tamen à facie eorum fugerunt, & quidam in eorum seruitutem redacti sunt, plurimi autem ex eis qui fugerunt, ad ipsos redierunt. Post hæc intrauimus terram Changitarum quæ magnam habet in pluribus locis penuriam aquarum, in qua etiam homines pauci morantur propter aquæ defectum. Vnde homines Ieroslai Ducis Rusciæ cum ad ipsum in terram Tartarorum perrexerunt, plures eorum in illo deserto præ siti mortui sunt. In hac etiam terra & in Comania multa inuenimus capita & ossa mortuorum hominum super terram iacentia tanquam sterquilinium. Per hanc itaque terram iuimus ab octo diebus post Pascha fere vsque ad Ascensionem dominicam. Huiusque habitatores Pagani erant, & tam ipsi quàm Comani non laborabant, sed tantum de animalibus viuebant, nec domos ædificabant sed in tabernaculis habitabant, istos etiam Tartari deleuerunt, & habitant in terris eorum, illique qui remanserunt redacti sunt in seruitutem ipsorum.

Qualiter ad primã Imperatoris futuri curiã deuenerunt.

Cap. XXIV.

Porro de terra Rangitarum intrauimus terram Bisserminorum, qui loquuntur lingua Comanica, sed legem tenent Saracenorum. In hac etiam terra inuenimus vrbes innumeras cũ castris dirutas, villasque multas desertas. Huius Dominus dicebatur Altisoldanus, qui cum tota sua progenie à Tartaris est destructus. Habet autem hęc terra montes maximos, & à meridie quidem habet Hierusalem, & Baldac, totamque Saracenorum terram, atque in finibus illis propinquis morantur duo fratres carnales Tartarorum Duces scilicet Burin & Cadan, filij Chiaaday, qui fuit filius Chingiscã. Ab Aquilone vero terrã habet nigrorũ Chithaorum & Oceanum. In illa vero moratur Siban frater Baty. Per hanc iuimus à festo Ascensionis Dominicæ fere vsque ad octo dies ante festum sancti Ioannis Baptistæ. Deinde ingressi sumus terram nigrorum Chythaorum, in qua Imperator ædificauit domum, vbi etiam vocati fuimus ad bibendum. Et ille qui erat ibidem ex parte Imperatoris fecit maiores ciuitatis, & etiã duos filios eius plaudere coram nobis. Hinc exeuntes quoddam mare paruum inuenimus, in cuius littore quidam existit mons paruus. In quo scilicet monte quoddam foramen esse dicitur, vnde in hyeme tam maximæ tempestates ventorum exeunt, quod homines inde vix & cum magno periculo transire possunt. In æstate vero semper quidem ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. Per huius maris littora plurimis diebus perreximus, quod quidem licet non multum sit magnum, plures insulas habet, & illud in sinistris dimisimus. In terra vero illa habitat Orda, quem omnium Tartarorum Ducum antiquiorem diximus, & est Orda siue curia patris ipsius, quam inhabitat, & regit vna de vxoribus eius. Cõsuetudo enim est apud Tartaros, quod Principum & maiorum curiæ non deleantur, sed semper ordinantur aliquæ mulieres quæ illas regant, eisque donariorum partes sicut Dominis eorũ dari solebat, dantur. Sic tandem ad primam Imperatoris curiam venimus, in qua erat vna de vxoribus ipsius.

Qualiter ad ipsum Cuyuc Imperatorem futurum

Cap. XXV.

At vero quia nondum Imperatorem videramus, noluerunt vocare nos, nec intromittere ad Ordã ipsius. Sed nobis in tentorio nostro secundum morem Tartarorum valde bene seruire fecerunt, & vt quiesceremus nos ibidem per vnam diem tenuerunt. Inde procedentes in vigilia sanctorum Petri & Pauli terrã Naimanorum intrauimus, qui sunt Pagani. In ipsa vero die Apostolorũ ibidem cecidit magna nix, & habuimus maximũ frigus. Hæc siquidẽ terra montuosa & frigida est supra modum, ibique de planicie reperitur modicum. Istæ quoque duæ nationes prædictę non laborabant, sed sicut & Tartari in tentorijs habitabant, quas & ipsi deleuerant. Per hanc etiam multis diebus perreximus, deinde terram Mongalorum intrauimus, quos Tartaros appellamus. Per has itaque terras vt credimus, tribus septimanis equitando fortiter iuimus, & in die beatæ Mariæ Magdalenæ, ad Cuyuc Imperatorem electum peruenimus. Ideo autem per omnem viam istam valde festinauimus, quia preceptum erat Tartaris nostris, vt cito nos deducerent ad curiã solemnem, iam ex annis pluribus indictam propter ipsius Imperatoris electionẽ. Idcirco de mane surgentes ibamus vsque ad noctẽ sine comestione, & sæpius tam tarde veniebamus, quod non comedebamus in sero, sed quod manducare debebamus in vespere, dabatur nobis in mane. Mutatisque frequentius equis nullatenus parcebatur eis, sed equitabamus velociter ac sine intermissione quantumcunque poterant equi trottare.

Author. Hæc de situ terræ ac de moribus gestisque Tartarorum, & de itinere fratris Ioannis supradicti vsque ad curiam Imperatoris eorum excerpsimus ex eiusdẽ fratris Ioannis libello, ea quę in libro fratris Simonis deerant huic operi adijciendo. De cætero autem ex vtroq; libello inter scalariter quasdam narrationes prosequendo voluimus ordinate procedere, prout tempori competunt & ordini historiæ.

De exaltatione Raconadij in Soldanum Turquię.

Cap. XXVI.

Frater Simon. Anno superius in missione fratrum ad Tartaros annotato scilicet ab incarnatione Domini M.cc. 45. mense Octobri, mortuus est in Satellia Gaiasadinus Turquiæ soldanus, eique successit filius eius adhuc puer nomine Raconadius, hunc genuerat ipse de filia cuiusdam sacerdotis Græci, alterum vero nomine Azadinum de filia, vt dicitur cuiusdam Burgensis Iconij seu Prætorij, tertiũ vero Aladinũ de filia Reginæ

Georgiæ genuerat, quā am in vxorem habebat. Raconadius erat 11. annorum, Azadinus 7. Et iste quidem natu minimus Reginæ filius, quo ad ipsos paternæ hæreditatis hæres erat legitimus, si quidem & pater eius tertia die post natiuitatem ipsius, omnes Admiraldos suos eidem puero tanquam legitimo filio & hæredi suo iuramentum homagij secundum ritum suum præstare iussit aliamque monetam à sua, eiusdemque filij nomine tunc fieri iussit, quæ adhuc etiam in Turquia currit. Sed tunc erat quidā Losyr nomine Baiulus totius Turquię Persa natione, qui olim ad Soldanum veniens fuerat notarius Curiæ. Fratrem quoque pauperem habebat, qui ligna vendebat. Deinde paulatim in tantum ascendit, quod Turquiæ Cancellarius fuit. Hic itaque vnus erat de terrę antiquioribus, & in multis sagax inuētus & expertus. Qui etiam ad Tartaros pro terra saluanda perrexerat, eique Soldanus in morte gladium suum commiserat, ita quod ex parte illius totā terram in manu habebat, anhelauit autē omnibus modis in vxorem accipere vnam de Domini sui mortui vxoribus, quod magnum apud Turcos erat opprobrium Domino & suis omnibus. Et hoc quidem propositum suum Salefadino, qui tunc in Turquia post ipsum erat potentior, tanquam amico suo & familiari reuelauit, quod omnibus modis Salefadino displicuit, & ei quantum potuit dissuasit. Ille tamen præualens, tandem Soldani vxorem Raconadij matrem accepit, ipsumque Raconadium tanquam natu maiorem in Soldanū exaltauit, quorum vtrumq; Salefadino, cæterisque pluribus Admiraldis valde displicuit, tum quia ipse Losyr Soldanum illum constituendo cum omnibus Admiraldis in hoc sibi assentientibus periurium incurrebat, tū quia ipse homo plebeius & alienigena, vxorem Domini sui accipiendo, magnum ei suisque omnibus Admiraldis dedecus faciebat.

De Losyr tyranni debacchatione.

Cap. XXVII.

Ex his ergo Salefadinus & plures Admiraldi Turquiæ contra Losyr plurimū indignati sunt, ita quod in mortem eius sexingenti cum ipso coniurauerunt. At quidam eorum, qui simul iurauerant ad ipsum Losyr accesserunt, eique mortem suam iuratam manifestauerūt, & super iuratione facta veniam ab ipso postulantes eique de cætero se pænitus adhæsuros firmiter promittentes. Quosdam etiam illorum sexingentorum quos ipsi plus odiebant nominauerunt, ipsique Losyr occidere suaserunt eos. Vnus autem ex illis astutior consuluit Losyr vt aliqua die inclusum se in camera sua infirmum fingeret, & causa suæ visitationis eos accersiret, ibique insidijs positus locus aptaretur, in quo occidēdi omnes includerentur. Quod vbi factum est, vna die 15. vel secundum aliqs 24. Admiraldi maiores in Turquia latenter occisi sunt. Dicunt & latini siue Christiani, quod idem Losyr admiraldos vsque ad 60. occidit, quosdam etiam alios persequendo fugauit, & quosdam in carcere reclusit Marchisium de Lambro incarcerauit, & Admiralem ad Tartaros vt exilem profugauit, illum quoque qui dederat ei consilium de admiraldis occidendis cum vxore ac filijs omnibus interfecit. Magis autem ac magis contra Salefadinum vtpote tunc in Turquia potentiorem, & cui magis quam alijs facta ipsius displicebant, indignabatur: qui scilicet Salefadinus apud Arsengam, tanquam cui terra illa erat commissa morabatur. cum ergo die quadam Salefadinus.cc. secum bellatores haberet, eique 10. millium hominum exercitus Losyr superueniret, illi qui erant ex parte Losyr mandauerunt Salefadino ne fugeret, sed aduentum ipsorum constanter expectaret; quia in hora qua inciperent congredi cum ipso essent, qui modo videbātur esse contrarij. Qui verbis eorū nimis credulus, bellum aggressus est, statimque à multitudine tanta contritus est. Ipse tamen cum paucis receptus est in quodā castro fortissimo, Gamach vocabulo. Tandē vero circundatus & obsessus ab exercitu Losyr à castri habitatoribus exire quasi coactus est, dicentibus se nolle tueri hominē in castro Soldani, qui contra Soldanū esset. Interim quoq; nuncios mittebat Losyr ad ipsum, vt de castro securus exiēs ad se veniret, eligens sibimet quod melius vellet, videlicet aut exire de terra libere, & quocūque vellet proficisci, aut de cætero cum beneuolentia ipsius Losyr in terra Turquię vt prius cōmorari. Cūque nuncij verba portantes, annuēte Salefadino, ab ipso Losyr iuramēta recepissent, omnia quę mandauerat se firmiter seruaturum, ille fidei eorum se cōmittens ibat ad ipsum; Losyr autē præmisit nūcios in occursū eius, dicens nunciis eū adducentibus: Nolite vlterius ipsum ad me adducere, sed visis præsentibus nūcii eū interficite. Quod & factum est. Hic autem Salefadinus Gallicum atque Teutonicum sciebat, multumque Francos siue Christianos diligebat. Et si aliquamdiu longius vixisset, fortassis, vt creditur, cito Christianus factus fuisset.

De fæderis inter Turcos & Tartaros confirmatione.

Cap. XXVIII.

Eodem autē anno quo mortuus est Soldanus Turquiæ Gaiasadinus, eique successit filius eius primogenitus Raconadius, scilicet ab incarnatione domini M. ccxlv. Tartari cum Turcis fædus inierunt, & tunc 14. camelos hyperperis oneratos ac 300. summarios sericis & scarleta, aliisque pannis pretiosis onustos cum pluribus. æquitaturis eorum Regi transmiserunt. Frater autem Soldani medius natu, videlicet Azadinus, ad eundem Regem causa confæderationis est missus. Denique Turci sub hac forma se tributarios subdiderunt Tartaris: Quolibet anno reddunt eis M. cc. millia hiperpera, & quingētos pānos sericos & camelos totidē, & arietes 5. millia. Hæc autē omnia tenentur ducere & conducere salua & integra cum expensis suis vsque ad Mongam. Tantundē quoque valēt exenia & dona, quæ vltra tributum mittuntur quantum ipsum tributum, & amplius etiam vt dicitur. Præterea tenentur Turci per totam Turquiam prouidere nunciis Tartarorum omnino, in equitaturis, & in muneribus, in victualibus eundo, morando, ac redeundo. Itaque notarius Soldani computauit expensas nunciorum Tartaricorum, quas apud Iconium in duobus annis fecerant, & inuentum est quod excepto pane & vino sexingenta millia hyperpera expenderant. Prædicta vero tributaria confæderatio facta fuit apud Saluastiam Marchisio de Lambro nomine Constantini præsente, qui tunc temporis Marescallus erat Turquiæ, & etiam baiulus fuerat eiusdem terrę. Et quandoquidem hoc tributum primo cōmissum fuit Tartaris, interfuit ibidem eiusdem Constātini miles vocabulo Prouincialis, qui multa de illis enarrauit fratribus prædicatoribus, à Domino Papa cum litteris suis ad Tartaros transmissis.

Qualiter Rex minoris Armeniæ Tartaris se subdidit.

Cap. XXIX.

Circa idem tempus Constans pater & Baiulus Regis Armeniæ, qui vocatur Aitons filium suū eiusdem Regni Conestabulum ad Tartaros misit, eorumque tributo se ac regnum suum subiiciens, pacem cum eis composuit. Quæ videlicet minor Armenia nomine alio ab antiquo vocatur Cilicia, & inter Turquiam & Syriam est sita. Ibi est Tarsis ciuitas Archiepiscopalis, de qua Paulus Apostolus fuisse se dicit. Ibi quoque est Catholicon, idest vniuersalis episcopus, sicut & Georgia, de qua dictum est superius. Huius Armenię regnum acquisierant paucis antea temporibus, duo fratres de maiori Armenia, Leo scilicet ac Robinus. Et Robinus quidem maior natu prior in ea regnauit vel potius præfuit: moriturus vero regnum & filiam suam, eiusdem videlicet regni hæredem, fratri suo Leoni cōmisit, eiusque fidei credidit. At ipse Leo regnum in semetipsum retorsit, quinpotius de Baronia regnum sibi facere voluit,

nam antea, vt dicitur, Rex ibi non erat, sed Baro, qui Soldano Turquiæ sub tributo seruiebat. Itaque ad petitionem ipsius Leonis auus Domini de Trousot perrexit ad curiam Romanam, & ad Imperatorem Othonem, petens ab ambobus, vt ipsum in legium hominem reciperent. Ecclesia vero sub conditione, saluo scilicet hæredis iure, recepit ipsum in hominem & Otho similiter. Porro Archiepiscopus quidam Teutonicus videlicet Moguntinus attulit eidem Leoni coronam, sub tali conditione, vt omnes pueros infra 12. annos existentes ipse Leo poni faceret ad literas latinas. Tunc ergo Rex Leo dedit ecclesiæ in dotem casale Estelicæ, castrũ Paperon, & alia multa casalia, pluraque alia. Hæc autem omnia iurauerunt Barones se firmiter seruaturos. Factum est autem, hoc anno domini M.ccxlij. Porro idem Leo ter infirmus ter fecit omnes Barones suos Robino nepoti suo iurare, tanquam vero & legitimo Domino suo & iusto hæredi regni Armeniæ. Filiam tamen suam cui regnum relinquere disposuerat, fratri Antiocheni Principis in coniugium dedit, & postea ipsum dolose interfecit. Ipso autem Leone mortuo, quidam Baro eiusdem Armeniæ Constans nomine, filiam eius violenter rapuit, & postmodum eandem inuitam filio suo Hartoni matrimonio copulauit, eique cum illa regnum tradidit. Porro filiam Roibni, quæ regnum hæreditario iure possidere debuit, Philippus miles de monte forti vxorem accepit. Vnde & merito ad illud aspirat, ipsumque vt iustum est, acquisiturum se sperat. Idem etiam Constans diuersis dolis & machinamentis 62. Barones Armeniæ maiores interfecit. Soldani quoque Turquiæ matrem atque sorores, quas idem Soldanus ipsi tanquã suo homini legio ac fideli, vtpote Christiano causa refugij miserat à facie Tartarorum, ipse reuera infidelis & iniquus misit eisdem Tartaris in fauorem ipsorum. Et ille quidem in ipso itinere dicitur obijsse. Itaque Soldanus ipse terram eius intrauit & vrbem Tarsum obsedit. Sed ibidem infirmatus mortuus est, & in vrbe regali Satellia sepultus est.

Qualiter Cuiuch fratres minores suscepit.

Cap. XXX.

FRater Ioannes. Cum autem peruenimus ad Cuiuc fecit nobis dari tentorium & expensas quales Tartaris dare solent nobis, tamen melius quam alijs nuncijs faciebant. Ad ipsum autem vocati non fuimus, eo quod nondum electus erat, nec adhuc de imperio se intromittebat. Interpretatio tamen litterarum Domini Papæ ac verba etiam à nobis dicta à prædicto Baty erant ei mãdata, Cum ergo stetissemus ibi per quinque vel 6. dies, ad matrem suam nos transmittit, vbi adunabatur curia solemnis. Et cum venissemus illuc, iam extensum erat tentorium magnũ de alba purpura præparatum, eratque tam grande nostro iudicio, quod plusquam duo millia hominum poterant esse sub illo. Et in circumitu factum erat ligneum tabulatum varijs imaginibus depictum. Illuc ergo perreximus cum Tartaris nobis ad custodiam assignatis, ibique conuenerant omnes Duces, & vnusquisque cum hominibus suis equitabat in circuitu per planitiem & colles. In prima die vestiti sunt omnes purpuris albis, in secũda vero rubeis, & tunc venit Cuiuc ad tẽtorium illud. Porro tertia die fuerunt omnes in blaueis purpuris & quarta in optimis baldacinis. In illo autem tabulato iuxta tentorium erãt duæ maiores portæ, per quarum vnam solus Imperator debebat intrare, & ad illam nulla erat custodia, quamuis esset aperta, quia per illam nullus audebat ingredi vel exire. Per aliam omnes qui admittebantur intrabant, & ad illam custodes cum gladijs & arcubus & sagittis erant. Itaque si quis tentorio propinquabat vltra terminos qui positi erant, si capiebatur, verberabatur: si fugiebat, sagitta siue ferro sagittabatur. Multique ibi erant qui in frenis pectoralibus, sellis & huiusmodi, iudicio nostro auri circiter 10. marcas habebant. Sic duces infra tentorium colloquebantur, & de Imperatoris electione tractabant, vt à nobis creditur. Alius autem vniuersus populus longe extra tabulatum collocabatur & ita ferè vsque ad meridiem morabantur. Tunc incipiebat lac iumentinum bibere, & vsque ad vesperas tantum bibebant, quod erat visu mirabile. Nos autem vocauerunt interius, & dederunt nobis cereuisiam, quia iumentinum lac non bibebamus. Et quidem nobis pro magno fecerunt honorem, sed tantum nos compellebant ad bibendum, quod nullatenus poteramus propter consuetudinem sustinere. Vnde ostendimus eis hoc esse graue nobis, ideoque nos cessauerunt compellere. Foris autem erat Dux Gerozlaus de Susdal Rusciæ, pluresque duces Chitaorum & Solanguorum. Duo quoque filij Regis Georgiæ, nuncij etiam Califi de Balsac, qui erat Soldanus, & plusquã, 10. alij Soldani Saracenorum, vt credimus. Et sicut nobis à procuratoribus dicebatur, erant ibi nunciorum plusquam 4. millia inter illos, qui tributa portabant, & illos qui deferebant munera & illos pro quibus ipsi miserant, illosque qui terrarum erant præfecti. Hi homines simul extra tabulatum ponebantur, eisque simul bibere præbebatur. Nobis autem & Duci Gerozlao fere semper ab eis dabatur superior locus, quando cum eis eramus exterius.

Qualiter in imperium sublimatus fuit.

Cap. XXXI.

ET quidem si bene meminimus ibidem per septimanas circiter 4. fuimus credimusque quod ibi fuit electio celebrata, non tamen ibidem fuit publicata. Propter hoc autem id maxime credebatur, quia semper quando Cuiuc de tentorio exibat eidem cantabatur, & cum virgis speciosis in summitate lanam coccineam habentibus inclinabatur quod alteri ducum nulli fiebat, quousque exterius morabatur. Hæc autem statio siue curia nominatur ab eis siraorda. Hinc exeuntes vnanimiter omnes equitauimus per tres aut quatuor leucas ad alium locum, vbi erat in quadam pulchra planicie iuxta riuum, inter montes aut tentorium, quod apud ipsos appellatur Orda aurea præparatum. Ibi enim Cuiuc debebat poni in sede in die Assumptionis Dominæ nostræ. Sed propter grandinem nimiam, quæ tunc, vt supradictum est, cecidit, res dilata fuit. Eratque tentorium in columnis positum, quæ laminis aureis erant tectæ, & clauis aureis cum alijs lignis fixæ. Porro de Baldachino erat tectum superius, sed alijs erant panni exterius. Fuimus autem ibi vsque ad festum beati Bartholomæi, in quo maxima multitudo conuenit, & contra meridiem versis vultibus stetit. Et quidam ad iactum lapidis longe à cæteris erant semperque orationes faciendo ac genua flectendo contra meridiem longius & longius procedebant. Nos autem vtrum incantationes facerent, aut Genua Deo vel alteri flecterent nescientes, nolebamus facere genuflectiones. Cumque diu ita fecissent, ad tentorium reuersi sunt, & Cuiuc in sede imperiali posuerunt, ducesque coram eo genua flexerunt. Post hæc idem fecit vniuersus populus, exceptis nobis, qui eis subditi non eramus.

De solennitate qua fuit inthronizatus.

Cap. XXXII.

FRater Simon. Igitur anno domini M. ccxlvj. Cuiuc, qui & Gogchaam, idest, Imperator vel Rex, sublimatus est in Tartarorum regno. Omnes siquidem illorum Barones congregati quandam sedem auream in loci supradicti medio posuerũt, supra quam ipsum Gog sedere fecerunt; coram eo gladium posuerunt dicentes: Volumus, & rogamus, atque præcipimus, vt domineris omnibus nobis. At ille dixit eis, si me vultis super vos regnare, nunquid parati estis vnusquisque quod vobis præcepero facere, quemcumque vocauero venire,

quocunque voluero mittere pergere, quemcunque occidi præcepero occidere? Responderunt: Vtique: Ergo, inquit, oris mei sermo, de cætero gladius meus erit, omnesque communiter ei consenserunt. Post hæc autem filtrum quoddam in terra statuerunt, ipsumque rursus desuper sedere fecerunt dicentes: Vide sursum & agnosce Deum ac respice filtrum in quo sedes deorsum, si bene regnum tuum rexeris, si largus fueris, iustitiamque seruare dilexeris ac Principes tuos vnumquemque secundum dignitatem suam honoraueris, magnificus regnabis, totusque mundus tuæ substernetur dominationi, & quicquid desiderabit cor tuum dabit Deus tibi. Si autem e contrario feceris, miser, & abiectus eris, adeoque pauper, vt nec tibi permittatur filtrum in quo nunc sedes. Hoc dicto idem Barones vxorem Gog cum ipso super filtrum sedere fecerunt: sicque ambos sedentes, à terra sursum in aera leuauerunt, atque Imperatorem & Imperatricem omnium Tartarorum voce publica & clamorosa eosdem protestati sunt. Postea multitudinē infinitam auri & argenti & lapides pretiosos ac quæcūque remanserant à Chagadadam, coram Imperatore nouo apportari fecerunt, eique dominium super omnia illa plenarium concesserunt. Ipse vero prout ei placuit vnicuique principum distribuit, sibique residuū seruari præcepit. Deinde vero bibere cæperunt, & vt moris eorum est, vsque ad vesperas continue potationibus intenderunt. Post hæc autem carnes coctæ in cineribus sine sale venerant, & inter quatuor vel quinque homines vnicum membrum siue frustum ministri dederunt carnes ac brodium cum sale pro salsa, sicque faciebant cunctis diebus, quando celebrabant conuiuia.

Imperatoris Tartarorum creādi modus.

De ætate ac moribus, & sigillo ipsius.

Cap. XXXIII.

FRater Ioannes. Hic autem Imperator quando sublimatus est in regnum, videbatur esse circiter 40. vel 45. annorum, mediocris erat staturæ, prudens valde, nimis astutus, multumque seriosus & grauis in moribus. Nec vnquam videbat eum homo de facili ridere, vel aliquam leuitatem facere, sicut dicebant Christiani, qui cum ipso morabantur continue. Dicebant etiam, nobis firmiter asserendo Christiani, qui erant de familia eius, quod deberet fieri Christianus. Cuius signū erat, quod ipse clericos Christianos tenebat, & expensas eis dabat; habebat etiam semper capellam Christianorum ante maius tentorium suum, vbi cantant clerici publice & aperte, ac pulsant ad horas vt cæteri Christiani secundum mores Græcorum, quantacunque sit ibi multitudo Tartarorum vel etiam aliorum hominum. Hoc tamen non faciunt alij Duces ipsorum. Est autem mos Imperatoris ipsius, vt nunquam ore proprio loquatur cū extraneo quantumcumque magnus sit, sed audit ac respondet per interpositam personam. Et quandocunque negocium proponunt vel Imperatoris responsionem audiunt, isti qui sub eo sunt quantumcumque sint magni, flexis genibus vsque ad finem verborum persistunt. Nec alicui de consuetudine super aliquo negocio loqui licitum est, postquam ab Imperatore diffinitum est.

Tartarorum Imperator habebat clericos christianos.

Habet autem Imperator prædictus procuratorem & protonotarios atque scriptores, omnesque officiales in negociis tam publicis quam priuatis, exceptis aduocatis. Nam sine litium vel iudiciorum strepitu secundum arbitrium Imperatoris omnia fiunt. Alij quoque Principes Tartarorum de his, quæ ad illos pertinent idē faciūt.

Hoc autem nouerint vniuersi, quia nobis tunc existentibus in solenni curia iam ex pluribus annis indicta, idem Cuyue Imperator de nouo electus cum omnibus suis Principibus erexit vexillum contra ecclesiam Dei, ac Romanum imperium, ac contra omnia regna Christianorum & populos occidentis, nisi fortasse, quod absit, facerent ea quæ mandabat Domino Papæ atque potentibus, & omnibus Christianorum populis, videlicet vt ipsi subdantur eis; nam excepta Christianitate, nulla è terra in orbe, quam timeant, & idcirco contra nos ad pugnam se præparant. Huius siquidem Imperatoris pater scilicet Occoday necatus fuerat veneno, & ob hoc à bellis quieuerant tempore pauco. Intentio autem eorum, vt dictum est supra, est sibi totum subiicere mundum, sicut à Chingiscam habent mandatum. Vnde & ipse Imperator in litteris suis ita scribit: *Dei fortitudo, omniū hominū Imperator*. In super perscriptione quoq; sigilli eius hoc est: *Deus in cælo & Cuyue Chaam super terram, Dei fortitudo, omnium hominum Imperatoris sigillum.*

De nominibus eius ac Principibus & exercitibus.

Cap. XXXIV.

FRater Simon. Et hoc quidem nomen Chan siue Chaā est appellatiuum, idemque sonat quod Rex vel Imperator, siue magnificus, vel magnificatus. Sed hoc Tartari singulariter attribuunt Domino suo, nomen eius proprium reticendo. Ipse quoque gloriatur se esse filium Dei, seque sic ab hominibus appellari. Idem autem sonat Cuyue quod & Gog & fratris eius Magog, siquidē per Ezechielem Dominus Gog & Magog aduentum prædicit, eorumque interitum se factum & per eundem promittit. Ipsi quoque Tartari proprie loquendo se vocant Mongali siue Mongol, quod verbum fortasse consonat Mosoth.

Chaam quid significet.

Hic itaque scilicet Cuyne, Chan siue Gog, Chaam feruens & æstuans in hominum prostrationem, quasi clibanus succensus à coquente, secum habet exercitus quinque suo Domino seruientes, per quos expugnat omnes sibi contrarios ac rebelles. In finibus autem persidis habet principem nomine Bayothnoy, qui totam terram Christianorum & Saracenorum vsque ad mare mediterraneum, & prope Antiochiam & vltra per duas dietas eius Dominio subiugauit: ita quod à capite Persidis vsque ad mare iam ei regna 14. adquisiuit. Est autem Baioth proprium nomen: Noy vero sonat dignitatem: est etiam Dux quidam Tartarorum nomine Corenzam versus Christianos occidentis, qui habet sub se armatorū sexingenta millia, stans ibi tanquam in custodia, ne super ipsos ac super subsequentes irruant subito Christiani. Porro Baioth Princeps est Tartarorum maximus hominibus quidem suis satis benignus, licet ab eis sit valde reueritus, in pugna vero est crudelissimus. In exercitu quidem Baioth sunt sexcenta millia pugnatorum, videlicet 160. millia Tartarorum, & 450. millia tam Christianorum & aliorum scilicet infidelium; & dicitur habere plures bellatores in septuplo numero, quam Bayothnoy in exercitu suo. Porro Chaam dicitur habere exercitus quinque, quorum omnium nemo de facili potest numerum comprehendere. Fertur autem, Baioth 18. Barones fratres non ex eodem patre, nec ex eadem matre, sed ex diuersis habuisse, quorum vnusquisque 10. millia bellatorum ad minus habebat sub se, sed de omnibus illis nō intrauerūt nisi duo fratres in regnum Hungariæ. Debebant autem annis 30. procedere in pugnando, sed tūc, vt dictū est, interfectus fuit Imperator eorum veneno; ideoque quieuerunt tempore pauco. Vt autem Imperatorem habuerunt, iterum se ad pugnandum præparauerunt.

Cuyue quid sibi velit.

Baioth quis.

De admissione fratrum & nunciorum ad Imperatorem.

Cap. XXXV.

FRater Ioannes. In loco igitur illo, vbi positus est Imperator in throno, vocati fuimus coram ipso. Cumque Gingai protonotarius eius nomina nostra scripsisset, illorumque à quibus missi eramus, & ducis Solangorum & aliorum clamauit alta voce, recitans illa coram Imperatore ac ducum vniuersitate. Quo facto flexit vnusquisque nostrum quater genu sinistrum, & monuerunt ne tangeremus limen deorsum

cumque pro cultellis nos diligentissime scrutati fuissent, & nullatenus inuenissent, intrauimus ostium ab orientali parte, quia nullus ab occidente nisi solus Imperator audet intrare; similiter & Dux ab illa parte ingreditur solus, si est tentorium eius; minores autem non multum curant de talibus. Tunc ergo primum in eius præsentia, suam intrauimus stationem, videlicet postquam factus est Imperator ibidem. Omnes quoque nuncij tūc ab eo recepti sunt, sed paucissimi tentorium eius intrauerunt. Ibi vero tanta donaria ab ipsis nuncijs fuerunt ei præsentata, quod quasi videbantur infinita, videlicet in samitis ac purpuris & baldachinis ac cingulis sericis cum auro præparatis, pellibus etiam nobilibus, cæterisque muneribus. Quoddam etiam solinum siue tentoriolum, quod super caput Imperatoris portatur fuit eidem præsentatum, quod totum erat cum gemmis præparatum. Quidam vero præfectus vnius prouinciæ adduxit ei camelos multos cum baldachinis tectos, super quos sellæ positæ cum instrumentis quibusdam erant, in quibus homines interius sedere valebant. Equus etiam multos & mulos adducebant eidem phaleratos siue armatos, quosdam quidam de corio & quosdam de ferro. Nos etiam requisiti fuimus an ei munera dare vellemus sed iam facultas non erat, quoniam omnia ferè nostra consumpseramus. Ibidem lōge à stationibus super mōtem erant positi currus plusquam quingenti, qui omnes auro & argento ac sericis vestibus erant pleni. Cunctique inter Imperatorem & Duces diuisi fuerunt singulique duces inter homines suos partes suas vt eis placuit diuiserunt.

De loco diuisionis Imperatoris & matris suæ & morte Gerozlai Ducis Ruscia.

Cap. XXXVI.

INde recedentes venimus ad alium locum, vbi tentorium mirabile totum de purpura rufa, quod Chitai dederant erat positum. Illic etiam interius introducti fuimus, & semper cum intrabamus, nobis dabatur ad bibendum cereuisia vel vinum & etiam carnes coctæ si volebamus ad edendum. Eratque solariolum vnum de tabulis alte præparatum, vbi thronus Imperatoris erat positus ex ebore mirabiliter sculptus, in quo etiam erat aurum & lapides pretiosi si bene meminimus, & illuc ascendebatur per gradus, eratque rotundum superius. Banci vero erant positi in circuitu sedis vbi dominæ sedebant à parte sinistra in scamnis, à dextris autem nemo sedebat superius. Sed duces sedebant in bancis inferius & hoc in medio. Alij vero sedebant post eos & quolibet die venit dominarum maxima multitudo. Ista vero tria tentoria de quibus supradiximus erant valde magna, aliaque habebant vxores eius de filtro albo satis magna & pulchra. Ibidem Imperator diuisus est à matre sua, quæ iuit in vnam terræ partem, & Imperator in aliam ad iudicia facienda. Capta siquidem erat amica Imperatoris istius quæ veneno interfecerat patrē eius eo tempore quo exercitus eorum in Hungaria fuit, propter quod etiam exercitus eorum, qui erat in partibus illis recessit. De qua cum aliis pluribus factum fuit iudicium, & occisi fuerunt.

Eodem tempore mortuus fuit Hierozlaus dux magnus Soldal, quæ est quædam Rusciæ pars Vocatus enim ad matrem Imperatoris quasi pro honore, vt manducaret ac biberet de manu ipsius, incontinenti est ad hospitium reuersus, infirmatusque mortuus est. Post septem dies totumque corpus eius miro modo glaucum effectum est. Dicebaturque ab omnibus quod ibidem vt terram eius libere ac plenariæ possiderent, fuisset impocionatus.

Qualiter tandem fratres ad Imperatorem accedentes litteras dederunt & acceperunt.

Cap. XXXVII.

DEnique Tartari nostri nos ad Imperatorem duxerunt, qui cum audisset per illos nos ad eum venisse, iussit nos ad matrem redire, volebat enim secundo die sicut superius dictum est, contra totam occidentis terram vexillum erigere, quod nos volebat ignorare. Itaque reuersi stetimus paucis diebus, & iterum ad ipsum reuersi sumus, cum quo bene per mensem fuimus in tanta fame & siti, quod vix viuere poteramus: nam expensę quæ nobis pro diebus quatuor dabantur, vix vna sufficiebant, nec inuenire poteramus aliquid ad emendum, quia forum erat nimis remotum, sed Dominus nobis quendam Ruthenum, nomine Cosmam aurifabrum præparauit, qui satis dilectus Imperatori nos in aliquo sustentauit. Et hic nobis ostendit thronum Imperatoris, quem ipse fecerat antequam poneretur in sede, sigillum eiusdem, quod etiam fabricauerat ipse. Post hæc Imperator pro nobis misit, nobisque per Chingay Protonotarium suum dici fecit vt verba nostra & negocia scriberemus eique porrigeremus. Quod & fecimus. Post plures dies iterum nos vocari fecit, & vtrum essent apud dominum Papam qui Ruthenorum vel Saracenorum aut etiam Tartarorū literam intelligerent, interrogauit. Cui respondimus, quod nullam istarum literarum habebamus. Saraceni tamen quod nobis expedire videbatur, quod in Tartarico scriberent, & nobis interpretarentur, nos autem in litera nostra diligenter scriberemus, & tam litteram, quam interpretationem ad Dominum Papam deferremus. Tunc à nobis recesserunt, & ad Imperatorem iuerunt. Porro in die beati Martini fuimus vocati. Tunc Chadach totius imperij procurator & Chingay & Bala, pluresque scriptores ad nos venerunt, nobisque litteram de verbo ad verbum interpretati fuerunt. Et cum in latina littera scripsissemus, faciebant sibi per singulas orationes interpretari, volentes scire si nos in aliquo verbo erraremus. Cum igitur ambæ litteræ fuissent scriptæ, fecerunt nos semel ac secundo legere, ne forte minus aliquid haberemus, dixerunt nobis, videte quod omnia bene intelligatis, quia non expediret quod non omnia bene intelligeretis. Litteras enim in Saracenico scripserunt, vt aliquis in partibus nostris inueniri posset, qui ea si opus esset legeret.

Qualiter licentiati fuerunt.

Cap. XXXVIII.

VT autem nobis Tartari nostri dixerunt proposuit Imperator nuncios suos nobiscum mittere. Volebat tamen vt credimus quod nos id ab eo peteremus Sed cum vnus de Tartaris nostris, qui senior erat nos ad hoc petendum hortaretur, nobis quidem vt venirent nequaquam bonum videbatur. Ideo respondimus ei, quod non erat nostrum petere, sed si sponte ipse Imperator mitteret eos, libenter eos secure conduceremus Domino adiuuante.

Nobis autem ob plures causas vt venirent, non videbatur expedire. Prima quidem fuit, quia timuimus ne visis dissensionibus aut guerris, quæ fiunt inter nos magis animarentur ad veniendum contra nos. Secunda fuit, quia timebamus illos exploratores terræ fieri. Tertia vero, quia timebamus eos interfici. Gentes enim nostræ arrogantes sunt, & superbæ. Vnde quando seruientes qui stant nobiscum ex rogatu Cardinalis Legati scilicet Alemanniæ in habitu Tartarico ibant ad ipsum, in via fere lapidati sunt à Teutonicis, & coacti sunt deponere habitum illum. Consuetudo autem est Tartarorum, vt cum illis qui nuncios eorum occiderunt, nunquam faciant pacem, nisi sumant de ipsis vltionem. Quarta etiam causa fuit, quia

time

timebamus, ne auferrentur nobis vi. Quinta vero causa erat, quia de aduentu eorum nulla foret vtilitas, cum nullum alium haberent mandatum, vel potestatem nisi quod litteras Imperatoris ad Dominum Papam & ad Principes deferrent. Quas videlicet litteras ipsi nos habebamus. Et malum ex eorum aduentu posse contingere credebamus. Itaque tertia die post hoc scilicet in festo beati Bricii nobis dederunt licentiam, litteram Imperatoris sigillo munitam mittentes nos ad ipsius Imperatoris matrem. Quæ vnicuique nostrum dedit pelliceum vnum de pellibus vulpinis, quod habebat pilos deforis & purpuram vnam, de quibus Tartari nostri furati sunt ex vnaquaque vnum passum. De illa quoque quæ dabatur seruienti, meliorem medietatem sunt furati. Quod nos quidem non ignorauimus, sed inde verba mouere noluimus.

Qualiter ab illo itinere redierunt.

Cap. XXXIX.

TVnc iter ad reuertendum arripuimus, ac per totam hyemen venimus iacentes in desertis sepius in niue, nisi quantum poteramus nobis cum pede locum facere. Ibi quippe non arbores sed planus campus, & sæpe mane nos inueniebamus totos niue, quam ventus pellebat coopertos. Sic venientes vsque ad Ascensionem Domini peruenimus ad Bati, à quo cum inquireremus quid responderet Domino Papæ, dixit se nolle aliud, nisi quod Imperator diligenter scripserat demandare. Datisque nobis de conductu litteris ab eo recessimus, & sabbato infra octauas Penthecostes vsque ad Montij peruenimus, vbi erant socij nostri ac seruientes, qui fuerant retenti, quos ad nos fecimus reduci. Hinc vsque Corentam peruenimus, cui iterum à nobis donaria petenti non dedimus, quia non habebamus. Deditque nobis duos Comanos, qui erant ex Tartarorum plebe vsque ad Chiouiam Rusciæ. Tartarus tamen noster non dimisit nos, donec exiremus vltimam Tartarorum custodiam. Isti vero alii qui nobis à Corenza dati sunt in sex diebus ab vltima custodia vsque ad Chioniā nos duxerunt. Venimus autem illuc ante festum beati Ioannis Baptistæ 15. diebus. Porro Chicouieses aduentū nostrum percipientes occurrunt nobis omnes lætanter. Congratulabantur enim nobis tanquam à morte suscitatis, sic fecerunt nobis per totam Rusciam, Poloniam, & Bohemiam, Daniel & Vuasilico frater eius festum nobis magnum fecerunt, & nos contra voluntatem nostram bene per octo dies tenuerunt. Medioque tempore inter se & cum episcopis cæterisque probis viris super his quæ locuti fueramus eisdem in processu nostro ad Tartaros consilium habentes, responderunt nobis communiter dicentes, quod Dominum Papam habere vellent in specialem Dominum, & in patrem; sanctam quoque Romanam ecclesiam in Dominam & magistrā confirmantes etiam omnia quæ prius de hac materia per Abbatem suum transmiserant, & super hoc etiam nobiscum ad Dominum Papam nuncios suos & litteras transmiserunt.

Qualiter fratres Prædicatores apud Bayothnoy Tartarorum Principem admissi fuerunt.

Cap. XL.

EX *libello fratris Simonis*. Anno domini 1247. in die translationis beati Dominici primi patris ordinis Prædicatorum frater Anselmus à Domino Papa sicut iam supradictum est missus cum sociis suis peruenit in exercitum Tartarorum. Et hoc in Perside vbi erat exercitus ille sub Bayothnoy Principe. Quod audiens idem Princeps in tentorio suo sedens in vestimento deaurato, suis quoque Baronibus in sericis vestibus pretiosis ac deauratis circunstantibus; misit ad dictos fratres quosdam ex eisdem Baronibus cum suo Aegyp. idest principali consiliario & interpretibus. Qui præmisso salutationis eulogio dicunt eis: Cuius nuncij estis? Frater autem Anselmus principalis Domini Papæ nuncius, respondit pro omnibus. Ego sum Domini Papæ nuncius qui apud christianos maior dignitate omni homine reputatur, & ab eisdem illi tanquam patri ac Domino reuerentia exhibetur. In hoc verbo illi quam plurimum indignati dixerunt. Quomodo superbe loquentes dicitis, quod Papa Dominus vester sit maior omni homine: Nunquid scit ille quod Chaam scit Dei filius, & quoniam Bayothnoy & Batho sint Principes eius, sicque nomina eorum diuulgantur & multiplicantur vbique. Quibus frater Anselmus respondit: Quis sit Chaam, quis scit ve Bayothnoy vel Batho, Dominus Papa nescit, nec illorum nomina vnquam audiuit. Hoc autem à pluribus audiuit & intellexit, quod gens quædam barbara, quæ dicitur Tartarorum de finibus orientalibus iam dudum exiuit, quæ plures dominio suo regiones subiugauit, nullique parcens, infinitam hominum multitudinem prostrauit. Quod si nomina Chaam suorumque Principum recitari audisset alicuius eorum nomen in literis suis quas afferimus scribere nullatenus omisisset. At vero de tanta hominum strage maxime christiano & dolore cordis tactus, atque compatiens pietatis visceribus de consilio fratrum suorum Cardinalium misit nos ad primum exercitum Tartarorum, quam citius inuenire possemus, exhortans Dominum exercitus omnesque qui ei obediunt, vt ab hominum strage & maxime christianorum facienda in posterum cessent; ac de perpetratis flagitijs vel facinoribus pœniteant sicut tenor literarum ipsius plene manifestat legentibus. Rogamus igitur cum per vos vt literas Domini Papæ recipiat, visoque illarum tenore per suas literas siue per nuncium, vel saltem solo verbo domino Papæ respondeat.

Qualiter ab eis Tartari de mulieribus & de aduentu Francorum quæsierunt.

Cap. XLI.

HIs itaque peroratis Barones prædicti cum interpretibus suis ad Dominum suum reuersi sunt eique verba fratris Anselmi prædicta retulerunt. Post hæc aliquantulo spacio prioribus vestibus mutatis, aliisque de nouo indutis cum interpretibus suis ad fratres redierunt, sicque dixerunt? Hoc vnum quærimus à vobis, vtrum Papa Dominus vester aliquid Domino nostro Bayothnoy mittat, quod ei apportetis. Quibus frater Anselmus respondit, nihil vtique apportamus ei ex parte Domini Papæ, neque enim illi est consuetudo alicui exennia mittere, infideli & ignoto maxime, quin potius fideles eius filij scilicet christiani, & etiam infideles quamplurimi frequenter ei dona mittunt, & exenniā offerunt. Tunc iterum illi omnes ad tentoriū Bayothnoy reuersi sunt, & postquam aliquantulum moram alijs indumentis de nouo induti redeuntes fratribus dixerunt: Quomodo potestis præ verecundia ante Dominum nostrum comparere manibus vacuis, porrigendo litteras Domini vestri, quod nullus hominum huc veniens fecit ei. Tunc frater Anselmus respondit: cum vbique & apud christianos maxime, consuetudo approbata obtineat, vt quilibet nuncius literas Domini sui ferens ante illum cui defert, veniat, ipsumque videat: & ei propriis manibus porrigat; si nos ante Dominum vestrū absque muneribus accedere non licet, nec vobis hoc placeat vobis omnibus si placet committemus Domini Papæ literas, Domino vestro Bayothnoy, ex parte ipsius porrigendas.

In primis autem quæstionibus suis cautè, multumque sollicite à fratribus inquirebant, vtrum adhuc in Syriam Franci transfretarent. Audierant enim à mercatoribus suis, vt dicebant, quod multi Francorū in Syriā in breui trāsfretarēt. Ex tunc autē & antea fortassis apud se cogitabāt quales pedicas deceptiones eorū pedib' inuol

uendis, in ipso eorum introitu præpararent siue sub simulatione fidei christianæ suscipiendę, siue sub qualibet alia mendacij dolositate, vt ipsos à terrarum suarum introitu Turquiæ scilicet Halapiæ coercerent, seque saltē ad tempus amicos Francorum velle fieri simularent, quos super omnes homines qui sunt in mundo, sicut attestantur Georgiani & Armenij formidant & timent.

Qualiter adorare Bayothony fratres responderunt.

Cap. XLII.

POst verba prædicta Barones cum interpretibus suis ad Domini sui tentorium redierunt, ibique paululum commorantes rursum vestimētis suis de nouo mutatis, ad fratres reuersi dixerunt. Si vultis Domini nostri faciem videre, & ei Domini vestri literas præsentare, oportet vt eum adoretis, tanquam filium Dei regnantem super terram, trina prius ante ipsum facienda genuflectione. Sic enim præcepit nobis Chaam regnans super terram filius Dei: vt Principes suos Bayothnoy & Batho ab omnibus huc aduenientibus faciamus, sicut semetipsum adorari. Quod & vsque nunc fecimus, & in perpetuum firmiter obseruare proponimus. Tunc dubitantibus quibusdam fratribus inter & se cōquerentibus quid sibi Bayothnoy per adorationem intenderet fieri vtrum scilicet idolatriam vel aliud aliquid, frater Guichardus Cremonensis sciens mores & consuetudines Tartarorum, quas à Georgianis didicerat, inter quos etiam in eorum ciuitate Tripolis, in domo fratrum per annos 7. conuersatus fuerat, super hoc illos certificans respondit: De idolatria exhibenda Bayothnoy nullatenus formideris, quia non hanc sibi petit à vobis fieri; sed in signum subiectionis Domini Papæ totiusque Romanæ ecclesiæ mandato Chaam subijciendæ hanc sibi quā audistis reuerentiam omnibus ad se venientibus nūciis consuetam exhiberi. Omnes itaque fratres circa petitionem huiusmodi deliberantes statuerunt vnanimiter omnes se velle potius decapitari, quam sic adorando genua flectere coram Bayothnoy. Et hoc tum propter honorem vniuersalis ecclesiæ conseruandum, tum propter Georgianorum & Armeniorum, Græcorum atque Persarum, & Turcorum omniumque nationum orientalium scandalum euitandum, ne scilicet per huiusmodi reuerentiam quasi per signum subiectionis atque tributi, quandoque Tartaris impendendi à christianis occasio & materia exultationis, omnibus Ecclesiæ inimicis, per partes orientales diuulgaretur, & ne christianis ab eis captiuitatis atque subiectis, spes suę deliberationis à Domino quandoque superuenturæ per Romanam ecclesiam penitus auferretur: & ne etiam eidem sacro sanctæ ecclesiæ in exhibenda Bayothnoy à Christi fidelibus obedientia, defectu constantię, mortisque timore macula quandoque irrogari vel proponi posse videretur.

Nuncij Pontificis Tartarorū principem adorare noluēt.

Qualiter Tartaris christianitatem fratres suaserunt.

Cap. XLIII.

POrro frater Anselmus prædictum consilium ac decretum ab omnibus fratribus obseruandum, de cōsensu ipsorum, libere coram omnibus illic astantibus protulit; insuper addidit: ne forte, quod absit, materia dissensionis, & occasio malignandi in responsionibus nostris à Domino vestro, vel etiam ab alijs valeat reperiri: quia fortasse superbiam ac rigorem inflexibilem auribus eius, vel aliorum verba nostra videbantur innuere. Hoc etiam per vos significamus ei, quod omnem reuerentiā eidem parati sumus exhibere, quam decet nos Dei sacerdotes ac religiosos viros & nuncios Domini Papæ, salua christianæ religionis dignitate, & obseruata in omnibus ecclesiæ libertate. Illam quoque reuerentiam, quam nostris maioribus ac Regibus & Principibus facere consueuimus, quam etiam docet nos sacra scriptura dicens: *Magnati humilia caput tuum*, parati sumus Domino vestro facere propter bonum pacis, & vnitatis & concordiæ. Illam quoque quam petitis, omnino respuimus tanquam ignominiam religionis christianæ, mortemque quamcumque nobis dominus vester inferre voluerit potius eligimus sustinere. Si autem quod Dominus Papa, & omnes christiani quamplurimum exoptarent; Dominus vester Bayothnoy vellet christianus fieri, non solum ante ipsum genua flecteremus, verumetiam ante vos omnes parati essemus insuper & plantas pedum ipsius, omniumque vestrum etiam minorum propter Deum humiliter osculari. Quod illi vt audierunt super admonitione ista quamplurimum indignati ac perturbati, cum impetu & furore vehementi fratribus sic responderunt: Monetis vt christiani fiamus nos, simusque canes sicut & vos? Nonne Papa vester est canis, & vos omnes christiani canes estis? Ad hoc frater Anselmus: Nullatenus nisi per prædictorum abnegationes, quæ vera esse supponebant respondere potuit; impeditus videlicet eorum rugitibus ac fremitibus clamorosis atque proteruis. Itaque prædicti Barones cum interpretibus suis, ad tentorium Domini sui redierunt, & sicut responderant fratres, eidem plenarie retulerunt.

Eccles 4. Principes infideles quomodo sint venerandi & quomodo non.

Qualiter illi in sententia mortis in fratres tractauerunt.

Cap. XLIV.

AVdiens itaque Bayothnoy quæ suo Aegip. & Baronibus & interpretibus suis responderant, & indignanter sustinens in eosdem fratres exarsit furore ter ipsos per sententiam diffinitiuam occidi præcipiens innocentem eorum sanguinem effundere non abhorrens, nec omnium gentium consuetudinem approbatam metuens infringere, quæ permittit vbique nuncios progredi & regredi libere ac secure? Quidam vero eius Consiliarij hoc modo dicebant. Non interficiamus omnes illos, sed tantum duos ex illis: ad Papam remittamus alios duos. Alij vero dicebant hoc modo: Excorietur eorum vnus, videlicet principalis Domini Papę nuncius, eiusque pellem impletam palea, per socios suos ad Dominum suum transmittamus. Iterum alij dicebant: Duo tantum ex illis, primo fustigati per totum exercitum occidantur, alij autem duo quoadusque Franci eos subsequentes huc venient reseruentur. Porro etiam alij dicebant hoc modo: Duos ex illis nobiscum ducamus in exercitum, vt ibi multitudinem & potestatem nostram intueantur: & iacentibus machinis hostium nostrorum ante illas ponantur, sicque non à nobis, sed à machinis interfici arbitrentur. At vero Bayothnoy sententia præualebat, vt capitali sententia plecterentur omnes illi quia contumaces fuerant in prostratione & adoratione facienda sibi. Tandem Deo ordinante, qui dissipat cogitationes malignorum, vna de sex vxoribus Bayothnoy, quæ antiquior erat, & quidam etiam, qui super nuncios ad venientes curam habebant omnibus modis quibus poterant restiterunt sententiæ latæ de nece fratrum. Illa siquidem vxor eius taliter coram eo perorabat, si nuncios illos occideris, omnium qui te tale quid fecisse audierint, odium & horrorem incurres, donaque & exenia quæ tibi à magnis hominibus è diuersis ac longis regionibus transmitti solebant, amittes. Nuncios etiam tuos, quos ad magnos homines mittis, vbique iusto freti iudicio destruent, & occident absque vlla miseratione. Ille quoque qui Nunciorū aduenientiū curam habebat, Bayothnoy sic dicebat, nosti si recolis quantum iratus mihi fuerit Chaā super occisionem cuiusdam nuncij, quem interficere mihi præcepisti, cuius cor à visceribus extractum ad incutiendum terrorem aliis nunciis venturis, & omnibus aliis auditurisin equi mei pectorali ver totum exercitum tuum me publice deportari fecisti. Si ergo nuncios illos occidere mihi insseris, non occidā: sed à te fugiā, & innocentiam meam conseruans festinaboquā citius ad Chaā, &

Tartari de nece fratribus inferenda deliberant.

Quomodo hi fratres à morte fuerunt liberati.

de morte illorum in plenaria curia tanquam maleficum & homicidam inauditum accusabo te atque conuincã. His ergo persuasionibus Bayothnoy emollitus & confractus cor suum fellitum ac turbulentum, paulatim feruore subtracto sedauit penitus, ac pacificauit.

Qualiter de modo adorandi ad inuicem sunt altercati.

CAP. XLV.

Denique post moram solito longiorem Barones ad fratres cum interpretibus suis reuersi sunt, Dominique sui furorem ex illorum responsione conceptam caute dissimulantes ipsos taliter allocuti sunt. Ex quo nullatenus Dominum nostrum flexo genu adorare dignamini, quærimus quis sit modus apud vos, secundum quem maiores vestros prout decet illorum dignitatem veneramini. Præterea si vos venire permittimus ante præsentiam Domini nostri quærimus quem honoris ac reuerentiæ modum facietis ei prout decet vos eius dominationem humiliter venerari. Tunc frater Anselmus capucium suum à capite paululum subtrahens, & parũ per caput inclinans sic ait: Hic est modus reuerentiæ, quam nostris maioribus exhibemus, & hanc Baiothnoy Domino vestro, nullamque aliam, vlla constricti violentia exhibere proponimus. Iterum vero quæsierunt illi quis esset modus secundum quem Deum adorãt christiani? At iste respondit: Multis christiani Deum adorant modis, quoniam alii ad terram prostrati, alij genibus in terram defixis, atque aliter alij & alij. Et multi quidem ac diuersi de longe venientes, dominum vestrum adorant venerantes, ipsius tyrannizatione perterriti, eiusque serui facti & sclaui. At vero Dominus Papa & omnes christiani tyrannizationem non metuunt, nec ab eis ex ratione potestis hanc adorationem exigere, nec quod præcepit Chaam illis demandare, qui ei nulla iurisdictione vel dominatione subiecti sunt. Iterum prædictis quæstionibus aliam addiderunt. Cum vos Christiani adoretis ligna & lapides idest lignis & lapidibus insculptas cruces, quare Bayothnoy adorare dedignamini, quem filius Dei Chaam vt seipsum præcepit adorari? Huic autem quæstioni duplici articulo innodate frater Anselmus sic respondit ex ordine. Ligna & lapides non adorant christiani, sed signum crucis eisdẽ impressum, propter Dominum nostrum Iesum Christum in ea suspensum, qui membris suis tanquam pretiosis eam margaritis ornauit, suoque cruore consecrauit: & in ea salutem nostram acquisiuit. Dominum autem vestrum prædictis rationibus nullatenus possumus adorare, quantalibet nobis proposita cruciatuum passione.

Tartari reuerentiam à Fratribus exhibendam principi postulant.

Quæ nobis obyciunt hæretici, obyciebant & Tartari.

Qualiter ad Chaam ire recusauerunt.

CAP. XLVI.

Finitis huiusmodi verbis dicti Barones ad Dominum suum reuertentes eique fratrum verba referentes. Post aliquantulam iterum moram de mandato eius ad fratres redierunt, dicentes: Dominus noster Bayothnoy mandat vobis, vt vos ire ad Chaam dominatorem ac Regem omnium Tartarorum properetis. Tunc enim ad eũ venientes quis & quantus sit videbitis, quantaque sit eius potentia, quantaque gloria, quæ omnia nunc abscõdita sunt ab oculis vestris apertissime cognoscetis. Ipsi vero Chaam literas ex parte Domini vestri Papæ propriis manibus poteritis præsentare, visisque potentia & gloria, diuitijsque Chaam infinitis eidem Domino vestro veraciter poteritis, quæ ibi videritis & audieritis nũciate. At vero frater Anselmus malitiam Bayothnoy percipiens & aduertens, quam etiam prius didicerat pluribus tam christianis quam infidelibus sic respondit Baronibus. Cum Dominus meus (vt alijs dixit) nomen Chaam non audierit, nec me ad ipsum ire præceperit, sed ad primum quem inuenire posset exercitum Tartarorum miserit, ad Chaam ire nolo, nec debeo. Præsentia Domini vestri & exercitus eius, quos hic repperi cõtentus, & iniuncti mihi officij executione sufficienter liberatus. Literas itaque Papæ Domino vestro & eius exercitui paratus sum ostendere, si placuerit recipere, ac videre: sin autem ad ipsum remeabo, eique rem gestam per ordinem nunciabo. Rursus illi: Qua fronte, inquiunt vos christiani omnes audetis dicere, quod Papa sit omni homine maior dignitate? Quis enim vnquam audiuit quod Papa vester tot & tanta regna sibi acquisierit, quot & quanta filius Dei Chaam, Deo sibi largiente hoc acquisiuit? Quis vnquam tam longe lateque diffundi audiuit nomen Papæ, sicut & nomen Chaam in orbe terrarum iam diffunditur & dilatatur ac timetur vbique? Iam cum ab ortu Solis vsque ad mare mediterraneum, & vsque ad Ponticum Deo iubente dominatur, & vbique in his terminis nomen eius magnum ac celebre ab omnibus in eis habitantibus timetur & honoratur. Chaã ergo maior est Papa vestro, & omni homine potentia & gloria sibi à Deo datis & acquisitionis dignitate. Ad primam partem huius quæstionis frater Anselmus sic respondit; Dominum Papam omni homine maiorem dicimus dignitate, quia beato Petro eiusque successoribus concessa est à Domino potestas vniuersalis sacrosanctæ matris ecclesiæ; hac eadem illis vsque ad consummationem sæculi perdurante. Denique hanc eis quæstionem fratre Anselmo multis modis & exemplis explanante, illi tanquam brutales homines, nullatenus intelligere valuerunt plenarie. Cæteris autem articulis non potuit respondere, impeditus eorum proteruia, & clamorosa instantia magis ac magis eorum vesania erumpente.

Quomodo Papa omni homine maior.

Qualiter domini Papæ litteras in Tartaricum idioma transferri fecerunt.

CAP. XLVII.

Post hæc dicti Barones reuersi verba fratrum Bayothnoy referentes aliquantulum ibidem morati rursum ad fratres redierunt, dicẽtes, Dominus noster Bayothnoy mandat per nos vobis, vt Domini vestri Papæ literas ab ipso tenendas & inspiciendas nobis omnibus tanquam nuncijs suis fidelibus ac securis committatis. Itaque frater Anselmus non vocatus ad præsentiã Bayothnoy, sed exclusus commisit ei literas, licet contra consuetudinem nunciorum approbatam, hoc faceret inuitus. Illi vero regredientes cum literis ad Dominum suum, reuersi sunt post paululum dicentes, vt mediantibus fratribus & alijs interpretibus ibidem astantibus, litteræ Papæ in Persica lingua scriberentur. Deinde Bayothnoy porrectæ iterum de Persico in tartaricum expositæ ab ipso Bayothnoy perlucide & aperte audirentur. Tunc frater Anselmus cum tribus fratribus suis ac suis interpretibus & scriptoribus Bayothnoy, se à multitudine astantium sequestrauit, nulloque illis vmbraculo super astante, literas Domini Papę de verbo ad verbum, mediantibus aliis interpretibus exposuit. Persis siquidem notarijs scribentibus ea quæ audiebant à Turcis & à Gręcis interpretibus etiã à fratribus. Itaq; literis trãscriptis ac mediãtibus interpretibus suis in Tartaricũ Bayothnoy expositis eisque penes se cũ bulla retẽtis idẽ Bayothnoy misit iterum prædictos Barones ad fratres cum quodam magno Scriba & solemni Chaam, qui statim ad ipsum iter arrepturus erat dicentes. Mandat vobis Bayothnoy vt ex vobis eligantur duo: qui vadant ad Chaam statim cum isto seruo suo vsque ad ipsum secure ac fideliter illos perducente. Qui ad illum peruenientes, Domini nostri literas eius præsentiæ porrigent, ipsiusque responsionem, & ea quæ viderint de potentia & gloria Chaam Domino suo referent. Quibus frater Anselmus respondit: Diximus alias quod ex mandato nobis iniuncto ad Chaã ire non tenemur, & ligati quidem possumus ac violenter illuc duci, sed spontanei non ibimus nec ducemur. Inter nos quoq; nolumus diuidi, nec

in hac legatione commissa nobis ab inuicem separari. Tunc istis recedentibus prædictus scriba rediit, caute verbis dolosis & adulatorijs interpositis, fratrem Anselmum de verborum duritia reprehendens, & si quomodo ipsum ad Bayothnoy adorationem inclinare valeret tentans. Cui frater Anselmus ait: Putabam, inquit, vt à pluribus audieram quod inter Tartaros libenter veritas audiretur, sed vt video iam corruit in plateis eorum, nec ad illud ingreditur, nec ab eis diligitur nec veretur. Duo verba dixi, quod Dominus Papa quo ad christianos dignitate maior sit omni homine & quod nescit quis sit Chaam, quisve Baiothnoy. Quæ plus cæteris verbis meis grauauerunt Bayothnoy, suosque Barones vt aduertere potui. Sed pro libertate fidei ac veritatis hic assisto, hominemque mortalem non timeo. Cumque iam vespere fratres debebant à curia licentiari, scriba prædictus in crastino profecturus, fratres coram se fecit aduocari, legitque coram omnibus literas, quas Chaam Baiothnoy transmiserat per totum orbem demandandas, admonens fratres, vt ea quæ in eisdem literis audirent, memoriter retinerent. Omnia vero prædicta vtrinque proposita fuerunt in die prima.

Qualiter fratres dolis & illusionibus Tartari apud se diutius detinuerunt.

Cap. XLVIII.

EAdem itaque die in sero tenore literarum audito promittentibus illis Baronibus & Scriba quod eisdem fratribus traderetur earum transcripti copia, fratres ad tentorium suum redierunt, ieiuni per milliare magnū distans à tentorio Bayothnoy. Transactis postea diebus 4. frater Anselmus & frater Guicardus ante tentorium Bayothnoy venientes mediantibus Baronibus & interpretibus suis eidem mandauere, quatenus tenori literarum Domini Papæ sicut idem tenor earum exposcebat, aliquo modo dignaretur respondere, ipsosque fratres ad Papam quamcitius remittendo, secure per terram suam conducere. Quidam vero Barones qui malitiæ, quam aduersus fratres Bayothnoy conceperat assensum præbuerunt, taliter responderunt: Altera die cum ante Domini nostri Bayothnoy curiam venissetis intelleximus ex verbis vestris, ad videndum exercitum Tartarorum veneratis. Cum igitur totus exercitus noster nondum in vnum congregatus sit, ipsum quoque nondum videritis adhuc à curia licentiari, vel ab exercitu nostro nunc exire non potestis. Quibus verbis frater Anselmus sic respōdit. Sicut in prima die super hoc verbo pluries vobis respondimus, nequaquam ad videndum exercitum vestrum principaliter, sed propter Domini Papæ literas ad vos deferendas, earumque responsionem eidem referendam huc venimus. Licet vtique ad nostrum aduentum consequatur videre vos & vestrum exercitum. Tunc Baronibus ad Bayothnoy redeuntibus, & se illi prædicta verba nunciare, statimque responsionem ipsius fratribus referre promittentibus, idem fratres in Solis feruore commorantes, illosque ad se reuersuros, à prima diei hora vsque ad nonam expectantes, tandem ad tentorium suum vacui reuersi sunt, nullamque responsionem audierunt. Sic etiam alias multotiens causa licentiæ obtinendæ curiam frequentantes, à Tartaris sunt illusi: & vt viles garciones responsione illorum indigni, immo etiam velut canes ab eisdem sunt reputati. Itaque sæpius immo quasi quotidie ad curiam accedentes, & à prima vsque ad sextam, ac frequentius vsque ad nonam in ardore Solis, mensibus Iunio, Iulioque nullo eos operculo obumbrante commorātes: responsionem fieri sibi, licentiamque dari petierunt, & sine responsione vel etiam sine collocutione illorum de curia indignantium ad ipsos accedere ac loqui ad tentorium suum ieiuni & famelici redierunt. Sic prædictus Bayothnoy aduersus illos indignatus, & ad excusationem malitiæ suę duritiā responsionum eorum prætendens, illosque ter vt dictum est, occidi præcipiens, per 9. septimanas ipsos in exercitu suo retinuit, tanquam nulla audientia eos dignos vilipendens. Itaque fratres omnes eius malitiam indignationemque patienter & humiliter sufferebant, ac necessitatem in virtutem solerter commutabant.

Qualiter illos Anguthan expectare compulerunt.

Cap. XLIX.

DEnique per 3. septimanas executionem in eos latæ sententię suspendens, tandem litteris eorum factis ad Papam transmittendis nunciis quoque præparatis cum ipsis ad eum destinandis cogitauit eos licentiare videlicet in festo sancti Ioannis Baptistæ. Sed tertia die sequenti eandem licentiam reuocauit, quam eis concesserat, dicens se nolle ipsos ab exercitu suo tunc recedere: quoniam à Domino suo Chaam Dei filio nuncium quendam magnum ac solemnem, Anguthā nomine statim in exercitum suum aduenturum esse audierat; qui etiam ab ipso Chaam, vt plures asserebant, super totam Georgiam imperandi mandatum habebat. Hic etenim Anguthà in curia Chaam magnus eiusdem consiliarius erat; sciebatque qualiter ipse Chaam Domino Papę rescripserat, mandatumque nouum ab ipso Chaam per vniuersum orbem transmittendum afferebat, sicut ipsemet Bayothnoy asserebat. Quod videlicet mandatum volebat idem Bayothnoy fratribus intimare ipsum ad Papam transcriptum per eosdem fratres ac nuntios suos transmittere. Idemque Angutha quotidie præstolabatur à Bayothnoy maioribus Baronibus de illo exercitu cum multo iumentini lactis ad potandum apparatu. Ideoque nolebat fratres, licet tamen licentiatos adhuc recedere, donec ad exercitum venisset homo ille, mandatum nouum Chaam allaturus: & forte de morte fratrū, vt quidam vehementer credebant, quam vsque tunc distulerat, cum ipso diffinitiuum consilium habiturus fratres autem tyrannidi eiusdem Bayothnoy resistere non valentes per tres septimanas & amplius adhuc patienter & humiliter sustinuerunt aduentum Anguthæ de die in die præstolantes, stabantque firmi & immobiles. Panem arctum & aquam breuem pro sustentatione corporali quandoque vix ad sufficientiam habentes; & præ defectu panis vsque ad vesperam quandoque ieiunantes, caprinum & vaccinum lac, & etiam fortasse quandoque iumentinum comedebant, aquam etiam puram frequētius bibebant, & quandoque pro magna pietantia mixtū cum acetoso lacte, nulla de vino facta mentione. *id est obsonio.*

Qualiter post eius aduentum recesserunt.

Cap. L.

POrro frater Anselmus per moram illam, quam illic contrahebat cogitans de facili passagium maris propter ineptitudinem hyemalis temporis futuri se posse amittere; perrexit ad quendam magnum consiliarium curiæ, rogans vt pro fratribus apud Bayothnoy preces interponere vellet, quatenus eis recedendi licentiam cōcederet. Volens etiam tempus redimere; quoniam dies mali erant exenia; quædam eidem consiliario promisit, si ad hoc ipsum adiuuaret. Ille igitur ad Bayothnoy accedens ac bona verba precesque pro fratribus interponens, litteras Papæ transmittendas vt iam fuerat ordinatum de mandato Bayothnoy fieri præcepit, ac nunciis ordinatis qui literas Bayothnoy & Chaam ad Papam transferrent, recedendi licentiam fratribus impetrauit. Porro literis factis: nunciisque in eisdem litteris nominatis, & ad iter arripiendum præparatis: ecce in ipsa die qua pariter exituri erant de exercitu, prædictus Angutha superuenit cum auunculo Soldani Halapie & fratre Soldani Mossoal, qui olim Ninitte vocabatur. Illi quoque duo Angutha comitantes de Chaam veniebant, cui pro nepotibus suis homagium fecerant, eumque quampluribus donis & exeniis honorauerāt; ac tributarij eiusdē effecti fuerant. Igitur & ante

præsen-

præsentiam Bayothnoy peruenerunt ei dona & exenia quam plurima offerentes: ipsumque cum trina genuum flexione capitumque in terram allisione secundum mandatum Chaam adorantes. Itaque Bayothnoy & omnes eius consiliarij de aduentu Anguthæ & comitum eius super modum exultantes, festum & gaudium secundum morem suum in lactis iumentini potationibus,& in cantibus vel potius vlulatibus eidem fecerunt. Tartaros quoque vicinos cunctis vxoribus ad augmentum solemnitatis conuocantes, negocium Fratrum aliorumque nunciorum exercitus postposuerunt. Septem quippe diebus continuis commessationibus ac potationibus & vlulatibus vacauerunt: & in octaua die scilicet sancti Iacobi cum nuncijs ac literis Bayothnoy litterisque Chaam, quas vocant literas Dei ad Papam transmittendis, fratribus libere & absolute recedendi licentiam concesserunt. Fuerunt autem per annum in eorum dominio ad ipsos eundo & cum ipsis morando, & inde reuertendo. Et frater quidem Anselmus in via illa tota moratus est per annos tres ac 7. menses antequam ad Dominum Papam rediret. Frater Alexander & frater Albertus fuerūt cum eo per annos tres & paulo minus, frater Symon per duos annos & septimanas sex: frater Guichardus qui assumptus est Tripolis per 5. Menses. Sunt autem vt dicunt ab Aschon vsque ad exercitum illum Tartarorum in perfide lix. * dietæ.

Fratres discessionem procurant & impetrant.

** idest unius diei.*

De literis quæ à Principe Tartarorum ad Papam missæ sunt.

CAP. LI.

EXemplum autem litteræ, quæ à Bayothnoy ad Dominum Papam missa est, hoc est dispositione diuina ipsius Chaam transmissum, Bayothnoy verbum. Papa ita scias. Tui nuncij venerunt & tuas litteras ad nos detulerunt. Tui nuncij magna verba dixerunt, nescimus vtrum iniunxeris eis ita loqui, aut à semetipsis dixerunt: & in literis taliter scripseras. Homines multos occidistis, interimitis, & perditis. Præceptū Dei stabile & statutum eius qui totius faciem orbis continet; ad nos sic est. Quicunque statutum audierint super propriam terram aquam & patrimonium sedeant: & ei qui faciem totius orbis continet, virtutem tradant. Quicunque autem præceptum & statutum non audierint, sed aliter fecerint, illi deleantur & perdantur. Nūc super hoc istud statutum & præceptum ad vos transmittimus. Si vultis super terram vestram aquam & patrimonium sedere, oportet vt tu Papa in propria persona, ad nos venias, & ad eum qui faciem totius terræ continet accedas; & si tu præceptum Dei stabile & illius qui faciem totius terræ continet non audieris, illud nos nescimus, Deus scit. Oportet vt antequam venias, nuncios præmittas, & nobis significes si venis aut non, si velis nobiscum componere aut inimicus esse, & responsionem præcepti cito ad nos transmittas.

Exemplar literarum Tartaro missarum plenū insolētia barbarica.

Istud præceptum per manus Aybeg & Sargis misimus mense Iulij 20. die lunationis in territorio sitiens castri scripsimus.

De literis ab Imperatore ipsorum ad eundem Principem missis.

CAP. LII.

HOc autem est exemplar literarum Chaam ad Baiothnoy, quas ipsi Tartari vocant literas Dei. Per præceptum Dei viui Chingischam filius Dei dulcis & venerabilis dicit quia Deus excelsus super omnia. Ipse Deus immortalis, & super terram Chingiscam solus Dominus. Volumus istud ad audientiam omnium in omnem locum peruenire, prouincijs nobis obedientibus, & prouincijs nobis rebellantibus. Oportet igitur te ô Baiothnoy vt excites eos, & notifices eis, quia hoc est mandatum Dei viui & immortalis. Incessanter quoque innotescas eis super hoc petitionem tuam, & innotescas in omni loco hoc meum mandatum, vbicunque nuncius poterit deuenire. Et quicunque contradixerit tibi venabitur, & terra ipsius vastabitur. Et certifico te quod quicunque non audierit hoc meum mandatum, erit surdus; & quicunque viderit hoc meū mandatum, & non fecerit, erit cæcus; & quicunque fecerit secundum istius meum iudicium cognoscens pacem, & non facit eam, erit claudus. Hæc mea ordinatio perueniat ad notitiam cuiuslibet ignorantis & scientis. Quicunque ergo audierit, & obseruare neglexerit, destruetur, perdetur, & morietur. Manifestes igitur istud ô Baiothnoy. Et quicunque voluerit vtilitatem domus suæ & prosecutus illud fuerit, & voluerit nobis seruire, saluabitur & honorabitur. Et quicunque audire istud contradixerit, secundum voluntatem tuam faciens, eos corripere studeas.

Hæc de Tartarorum gestis, & itinere Fratrum prædicatorum atque Minorum ad exercitum eorum ad præsens dicta sufficiant.

De quibusdam miraculis per signum crucis inter Turcas exhibitis.

CAP. LIII.

ANno prænotato scilicet ab incarnatione Domini 1247. mense Iunio accidit miraculum quoddam apud Iconium in loco communi, vbi crux erat sculpta in quodam palatio. Quidam enim ioculator ibidem stabat, & in facie omnium astātium cum vrso ludebat. Vrsus autem leuato crure super crucem prope ipsum insistente minxit, statimque videntibus omnibus ibidem expirauit. Cumque christiani astantes super id quod acciderat, Deum benedicerent atque laudarent, quidā Saracenus indignatus est valde, quod ibi super miraculo facto Christum attollebant. Ideo accedens in impetu tāquam in contemptū ipsius crucis & christianorum, cum manu crucem percussit, statimque brachium eius cum tota manu qua illam percusserat totaliter exaruit.

An. Christi 1247.

Iterumque Saracenus quidam alius ebrietati vacans, illamque christianorum admirationem & laudem vilipendens, quasi furiosus à potatione surrexerit, & in cōtemptu christianitatis super crucem mingere volens, morte subitanea percussus interijt, sicque christianorū multitudine Deum magnificante super tribus miraculis iam ibidem ostensis, quidam Græcus inspiratione diuina inflammatus, accessit ad Baliuum ciuitatis; rogans vt illum locum immundum & abominabilem ei venderet, in quo ad honorem Dei & sanctæ crucis ecclesiā ædificaret: pro quo etiam si ipsum locum ei concederet, promisit quod 22. millia soldanorum Soldano daret. At vero Balduinus episcopus Turcorum cum audiret, quod sic habere locum illum appeteret, Christianus impediuit quibus modis potuit omnibus.

Author. Eodem anno mortuus est Lāgrauius Turingiæ, qui fauente Papa Innocentio electus fuerat in Regem Alemaniæ, ac consequenter post ipsum electus est in Regem Vuiliquinus comes Holandiæ.

De progenie Soldanorum, & primo de filijs Saladini, & de Caliphe.

CAP. LIV.

QVia vero superius multa dicta sunt de terra Turcorum & Ægyptiorum, in quibus habitant Saraceni, quibus & præsunt Soldani, libet hic pauca breuiter inserere de situ terrarum ac ciuitatū illorum: & prius de potestate Soldanorum. Siquidem Innocentius Papa huius nominis tertius scire volens quæ apud illos sunt, & nomina Satraparum: contra quos ad bellum parabatur exercitus christianorum, scripsit Patriarchæ Hierosolymitano vt inquisita fideliter veritate, sta-

tum ei nunciaret prædictorum. Itaque Patriarcha quam citius potuit mandatum executus Apostolicum: rescripsit dicens. Duo fuerunt fratres Saraceni nobiles: nomen primogeniti Salahadinus, & nomē alterius Saphadinus. Salahadinus 9. filios genuit, postea vitam finiuit. Cui Saphadinus superuixit, omnesque fratrueles suos interfici fecit, præter vnum nomine Noradinum Halapiæ Soldanum. Quem manu tenuit Soldanus Iconij contra Saphadinum quātum permisit Caliphus eorum. Caliphus enim Papa interpretatur: qui ab omnibus Saracenis reuerentiam habens honoratur. Itaque Baldach est caput paganorum sicut Roma caput nostrum. Ibi namque residet Caliphus, & ibi colitur Machometus & à propinquis, & à remotis. Est enim hæc ciuitas Agarenorum peregrinalis, ad quam scilicet peregre proficiscuntur Saraceni de partibus etiam remotis. Qui per desertum ituri magnum & inuium, fabulosum & inaquosum, onerant camelos victualibus per 12. dies sufficientibus. Aqua vero deficiente, sed prope terram scaturiente, cameli sitientes & aquam naturaliter sentientes percutiunt terram pede. Quod videntes Saraceni, mox terram effodiunt, aquam hauriunt, potumque camelis tribuunt. Porro Caliphus equitans cum gēte sua, vt Machometum adoraret, ingreditur templum, & inclinatione capitis adorans orat Machometum. Oratione finita priusquam egrediatur de templo, splendide quidem epulatur, & post epulas ad palatium coronatus reuertitur. Prædictus itaque Noradinus possidet Halapiam cum pertinentijs 200. ciuitatum, & castrorum, numerumque villarum infinitum.

De filijs Saphadini terrarum possessoribus.

Cap. LV.

Porro Saphadinus fratruelium occisor 15. filios habuit, quorum septem terrarum possessores, alios 8. redditưum perceptores fecit. Melehalinus primogenitus tenuit ac possedit Ægyptum totam cētum millibus villarum inclytam à parte meridiei sitam. Secūdus Coradinus possedit Damascum, & ciuitatem sanctā Hierusalem, totamque terram quæ fuit christianorum. In cuius possessione sunt absque villis ciuitates cū castris trecentæ. Hic habebat treugas cum Patriarcha, & vtroque templi & hospitalis magistro vsque ad passagiū quod fuit anno gratiæ 1217. Tertius Melchiphas possedit totam terram, quæ gemella dicitur: & regionem circa scilicet absque villis 301. ciuitates & castra. Quartus Meliemodan possedit totum regnum Asyæ cum omnibus pertinentijs, quod bene continet ciuitates & castra sexingenta absque villis. Quintus Melchisamephat possedit regnum Sarco, vbi occisus est Abel, quod octingentas ciuitates & castra præter villas continet. Sextus Meltinoch regnum Baldach cum pertinentijs suis possedit, vbi Caliphus, sicut dictum est, residet. Septimus Salaphas non possidet terram vel regnum aliquod, sed fratres eius terrarum possessores mittunt ei singulis annis singuli binos equos bene insellatos & infrænatos ac mille bizantios saracenicos. Semperque iste Salaphas cum patre suo Saphadino vexillifer eius equitat. Et ipse quidem Saphadinus equitans filios suos visitaturus inuoluit purpurea sindone caput. Cui procedunt obuiam filij 9. leucis & appropinquantes capitibus ei quater inclinatis osculantur etiam pedes manusque patris. Postea vicissitudine mutua, pater quemlibet osculatur terdans cuilibet annulum aureum imagine sua insignitum. Omnes isti terras christianorum, quas possidebant voluerunt reddere & esse tributarij Patriarchæ, & ecclesiæ Romanæ; vt alias terras possiderent pacifice.

De filijs eiusdem Saphadini redditutum perceptoribus, & eius vxoribus.

Cap. LVI.

Ex filijs autem eiusdem Saphadini redditưum perceptoribus duo maiores sepulchrum Domini cum quinque christianis custodiunt, & oblata percipientes quæ bene, per annum 20. millia bizantios Saracenicos valent, inter se diuidunt. Quatuor autem de sex minoribus filijs cuiusdam aquæ percipiunt redditus: quæ lichalis nuncupatur singulis annis Ægyptus mense Augusto rigatur. Valet autem redditus iste per annum 40. millia bizantiorum saracenicorum. Porro duo minores fratres, quia casti sunt, quicquid offertur ad pedes Machometi custodiunt, eaque percipientes inter se diuidunt. Et hæc valent per annum 30. millia saracenicorum Bizantiorum. Habuit autem Saphadinus 15. vxores & similiter eius hæres, quibus vocatis simul in palatio cum singulis dormit, & si qua masculum pepererit videntibus cæteris omnibus, illam cognoscit. Si qua vero partum non habuerit cum illa per Eunuchum vocata diligentius nocte dieque priuatim dormit. Sic & cum qualibet pro beneplacito suo facit; si qua vero moriatur statim aliam defunctæ loco ducit. Hic Saphadinus de consuetudine prædecessorum suorum decies in anno videri permittit vultum suum. Cum autem à Rege vel Principe nuncius ad eum mittitur, nuncius ipse primo die in aula prima sui palatij recipitur, vbi sunt custodes, & 200. Turci bene armati nuncium custodientes. Secunda die veniens interpres ad nūcium quærit ab eo viæ illius causam & Soldano interpretatur eam: tertia vero die potest nuncius Soldani responsum audire.

De situ ciuitatum Ægypti regalium, & primo Damiatæ.

Cap. LVII.

In Ægypto sunt Alexandria ciuitas portus Saracenorum & Babylon noua siue Chairus domina ciuitatum. Damiata quoque totius regni clauis & ostium. A Babylone noua itur ad Damiatam versus orientem, quæ distat ab ea tribus dietis, & itur ad Alexandriam versus occidentem, quæ distat similiter à Babylone tribus dietis per terram, sex autem per aquam. Porro vsque ad Damiatam septem dietæ sunt à monte Sina, & à Damiata vsque ad Thanym est dieta vna. Sita est autem Damiata inter mare & fluuium Nili, vbi etiam in mare decurrit maior pars eiusdem fluuij. In Ægypto quidem non pluit nisi raro, sed quandoque Nilo irrigatur: qui maior est Rheno. Valde pinguis est huius aqua magisque terram impinguat quam aliquis fimus vel marla. Diuiditur autem in septem ostia siue brachia: A medio Iulio vsque ad exaltationem sanctæ crucis excrescit, & iterum vsque ad Epiphaniam Domini decrescit. Eoque decrescente hordeum & bladum seminant, & in Martio metunt incolæ. Porro Damiata super eum, vt dictum est, sita, duplici muro & fossato lato ac bene murato est munita. Decoratur etiam 28. altis turribus: minorum autem turrium incertus est numerus, in medio Nili ex opposito turris Soldani est sita turris fortis & alta à cuius pede ducitur ad turrim Soldani cathena ferrea. Firmaturque ne sine Soldani licentia, qui est Rex Babylonis, ascendant vel descendant naues, omnibus onustæ bonis, ibidem appulsæ à Venetia, Anthiochia, Armenia, Græcia, Cypro, cæterisque portibus & insulis maris. Indeque percipit Soldanus infinitos redditus.

De situ Babylonis & Alexandriæ.

CAP. LVIII.

NOua Babylon & Chairus sunt ciuitates duæ, intermedia parte tertia vnius leucæ, Chairus solo muro firmissime munitum inhabitant christiani, Iudæi, & Saraceni, Deumque suum colunt, ac leges pro velle suo custodiunt. Circa hanc vrbem sunt pomeria multa & optima, prope est arbor balsami, cuius cortex inscidiτur tempore maturitatis in fine Maij. Inscisionibus autem vasa vitrea supponuntur, in quibus guttæ stillantes recipiuntur. Atque in eisdem vasis per dimidium annum in stercore vel fimo columbino recondantur, & ita defæcantur. Saraceni vero fontem, cuius aqua rigatur hortus Balsani multum venerantur, & inde singulis annis abluuntur. Iterum apud Chairum est palma, quæ se ad pedes beatæ virginis inclinauit. De cuius dactylis sumpsit eadem virgo quot voluit: iterumque palma se sursum erexit. Quod videntes Ægyptij tunc præsentes palmam succiderunt, & in mane rursum erectam repererunt. Vsque hodie vero succisio apparet in signū rei gestæ, & ab Ægyptijs habetur in magna veneratione. Tres autem fuere Babylones. Prima scilicet in qua regnauit Nabuchodonosor Rex Chaldæorum, sita super Chobar fluuium. Secūda vero in qua regnauit Rex Ægypti Pharao, & ille duæ modo sunt desertæ. Tertia est quæ prope Chairum vt dictum est, sita est, in qua olim fuit regia sedes, & horrea Ioseph. Alexandria ciuitas est Soldani Babylonis aliquantulum à Nilo distans, nec aquam dulcem nisi per meatus ductitios habens. In cuius portu sita est turris; in qua de nocte accenditur ignis, vt videatur portus à nauigantibus, quoniam Ægyptus terra est humilis. In hac vrbe sunt plures ecclesiæ Christianorum, inter quas est ecclesia sancti Marci Euangelistæ, capella in qua scripsit euangelium suum. Ibi & locus passionis ac sepulturæ ipsius, sed inde furati sunt Venetiani corpus. Ibi fuit sedes Patriarchæ: ibique bis in anno pariunt oues & capræ. Pisa & legumina & huiusmodi à festo sancti Martini, colliguntur, vsque ad mensem Martij.

De situ Ebron principalis vrbis Palæstinæ.

CAP. LIX.

EBron est principalior ciuitas Palæstinorum mansio gigantum. In campo sita est, in quo fuit Adam formatus, & tandem mortuus; hæc Saracenorum lingua dicitur Cariatarbe idest ciuitas quatuor, eo quod ibi sepulti fuerūt cum vxoribus suis quatuor Patriarchæ scilicet Adam, Abraham, Isaac & Iacob, & hoc in duplici spelunca, quia virorum est vna, mulierum altera. In valle illa cognouit Adam vxorē suam, & genuit Seth de cuius semine Christus natus est. Ab Ebron duo milliaria, campus est plenus terra rubea quam incolæ effodientes care vendunt Ægyptijs vt aromaticas species. Et quantumcunque ex illa sumatur anno reuoluto nō decreuisse inuenitur. Iuxta Ebron est Mambre ad cuius pedem est quercus, sub qua habitauit Abraham longo tempore, vbi etiam secum tres Angelos visos collegit & vnum adorauit. Quercus ista creuit & ramos expandit vsque ad tempus Theodosij Imperatoris: & ex illa est moderna in eodem loco incolis cara & medicinalis. Nam si quis eam siccam portet non infunditur bestia cui insidet. Ab Ebron vsque ad 10. milliaria versus orientem est lacus Alsphaltidis, quod & mortuum mare dicitur, quia nihil in eo viuit; quatuor ciuitatibus in eo pro peccato populi submersis. Segor autē quę est quinta ciuitas, prece Loth quæ adhuc apparet iuxta mare prædictū, & nūc Balezona dicitur idest castrū palmarum. Supra lacū illum est à parte Arabiæ, vallis Carnaym sub monte Moab super quē Balach filius Sephor duxit Balaā vt malediceret Israel. Lacus autem Alsphalti separat Iudæam ab Arabia.

De locis Arabiæ ac Phœnicea.

CAP. LX.

ARabia tempore filiorum Israel erat desertum scilicet inuia & inaquosa, vbi filij Israel manna 40 annis manducauerunt, ac de rupe aquam scaturiente p tati sunt. Ibi vallis in qua Moyses bis rupem percusi virga, & fluxerunt duo fontes: quorum riuis rigatur te ra illa. In deserto est locus vbi post transitū maris rub Moyses inuenit 12. fontes & 72. palmas. In Arabia quo quę est mōs Sina in quo Moyses ieiunauit 40. diebus noctibus vt legem acciperet: quam Dominus digito scripsit in petra. Ibi etiam mons Or, in quo Aaron se pultus est, & Abarym, in quo similiter Moyses. Ibi petra Oreb, vbi Rex Hierusalem Balduinus de Franci primo veniens, regnaturus in Hierusalem castrum ædi ficauit, quod & montem regalem vocauit. Ibi est sede Archiepiscopi Petracensis. Est autem Arabia in gyro al Idumæa extensa ad Marchias de Bosra, quæ vulgarite dicitur Bosseroel. Idumæa est quædam terra Damasce na sub Syria, quia Damascus est caput Syriæ. Idumæ continet Phœniceam, in qua caput est Tyrus ciuita Metropolis, Acon, Sidon, & Sarepta & Beritus, & mō Libani. In qua Tyro sepultus est Origenes. Ante Tyri autem est petra marmorea: super quam Dominus sedit & super eam fundata est ecclesia in honore Saluatoris Porro à Tyro ad octo milliaria ex parte orientis supr mare sita est Sarphati, quæ prius dicta est Sarepta: S mons Seth in qua Helyas propheta mansit, & Ionan viduæ filium resuscitauit. Hinc ad septem milliaria ci uitas est, quæ dicitur Sidon vel Sagitta vnde oriund fuit Dydo, quę Carthaginem condidit in Africa. A Si done autem ad sex milliaria sita est Beritus, ciuitas abū dans quæ vulgariter dicitur Baruth, in qua imago salua toris est depicta, cuius indigenæ Iudæi non post mul tum temporis à Christi passione latus in contemptur illius apparuerunt lancea, & exiuit sanguis & aqua. Qu bus infirmi plures liniti, sanitati sunt restituti & Iuda credentes effecti.

De Damasco ac Libano & Iordane.

CAP. LXI.

DAmascus caput Syriæ ciuitas est quam fundaui Elyezer Abrahæ puer in campo: in quo Abel e occisus à fratre. Ad duas vero leucas à Damasco est lo cus in quo Dominus Iesus in luce apparuit persecuto Saulo. In pede Libani montis scaturiunt duo riui, q fluuij sunt Damasci. Abana per Libanum & Archadi plana fuit, & excipitur à mari vbi beatus Eustachius v xore ac filiis desolatus remansit. Farfar per Syriam pro pe muros Antiochiæ currit, seque mari ad 10. milliari ab Antiochia fundit. Vbi dicitur porta sancti Simeonis Iterum ad pedem Libani sita est ciuitas, quæ dicta e Paneas & Cæsaræa Philippi, sed modo Belynas. Ad Li bani quoque pedem oriuntur duo fontes Ior & Dan Quorum riui sub montibus Gelboe fluunt: & iterun orti ac simul coniuncti Iordanem constituunt. In qu scilicet fluuio baptizatus est Dominus tertio milliario Hierico. A montibus Gelboę vsque ad lacum Alsphal tidem est vallis, quam influit Iordanis, & vocatur vul gariter Gurges: ex vtraque parte à Libano vsque ad de sertum Pharaon cincta montanis. Iordanis diuidit Ga lilæam & Idumeam terramque Bosræ: quæ secūda Me tropolis est Idumeæ. Iordanis significat descensum, e quod terram subgreditur prope ortum suum, vt iterun oriatur ad quoddam planū quod dicitur Placamedan lingua Saracenorum. Placa namque platea latine forum interpretatur, quoniam ibi mercimonia Turcis & Ara bicis in æstate ad pascua conuenientibus exponuntu Porro Medan est compositum: Med siquidem lingu Syra quædam aqua interpretatur, Dan vero quidam flu

uius dicitur qui per Suythen fluit, in qua scilicet vrbe imago beati Iob in magna reuerentia existit, fluensque versus Galilæam Saracenorum se vertit sub ciuitate Cedar, vt se Ior fluuio infundat qui non longe à Belynas ciuitate distat.

De ciuitatibus & locis Galileæ.

CAP. LXII.

PRope Belynas est lacus, iuxta quem incipit mare Galilæum inter Bethsayda & Capharnaum. De Bethsayda fuerunt Petrus & Andreas, Ioannes & Iacobus, Philippus & Alphæus, & ad quatuor leucas inde ciuitas est Corrozaym, in qua nutriendus dicitur Antichristus. Porro à Corrozaym ad quinque leucas est Cedar nobilis ciuitas. Castrum vero Capharnaum versus dexteram à mari est situm. Ad duas autẽ leucas ad Capharnaum est collis in decliuo montis, qui scilicet locus mensa dicitur, eo quod ibi pauit Dominus 5. millia hominũ ex quinque panibus hordeaceis. Sub eodẽ vero scilicet loco commestionis, est alius etiam locus, vbi Dominus post resurrectionem apparens discipulis, comedit cum illis partem piscis assi, & fauum mellis. In prædicto mari ambulans ipse super aquas dixit Petro; *Modicæ fidei quare dubitasti?* Versus sinistram à concauo montis Genezareth surgit ventus, cuius inquilini sentiunt impetus. Ad duas vero leucas à Genezareth est Magdalum castrum, à quo Maria Magdalena dicta est. Et hæc regio dicta est Galilea Saracenorum, vbi habitauerunt tribus Zabulon & Neptalim, ibique fuerunt 20. ciuitates, quas Salomõ dedit amico suo Hiram Regi scilicet Tyri. Ad duas vero leucas à Magdalo fuit Cithareth ciuitas quæ modo est Tyberias. Tyberia dicta vulgariter à Tyberio Imperatore Romano. Hanc Dominus Iesus frequentare solebat, cum adhuc iuuenis esset. Hinc ad quatuor leucas est Bethulia ciuitas. Porro ad decem leucas à Tyberiade, sita est Nazareth Galileæ, & inde ad duas in via quæ ducit ad Acon, sita est Sapharia ciuitas Annæ matris beatæ virginis Mariæ. In Nazareth fons est, cuius aquam puer Iesus exhauriebat, & secum ferebat. Ad quatuor leucas à Nazareth & ad duas à Sapharia ex orientis parte est Cana vicus Galileæ, ad vnam vero leucam à Nazareth locus est, quem Rebuth vulgariter dicunt, vnde Iudæi Iesum præcipitare voluerunt. Iterum ad quatuor milliaria de Nazareth mons est Thabor, in quo transfigurauit se dominus coram Petro & Ioanne & Iacobo. Ad duas leucas à Thabor versus orientẽ est mons Hermon. In conualle mõtis Thabor Melchisedech sacerdos occurrit Abrahę cum pane & vino. Ad duas leucas à Thabor sita est in monte ciuitas Naym, in cuius porta Dominus filium viduæ suscitauit. Superius à Naym est locus qui dicitur Torrẽs vel Cauerna Cyson, in monte vbi consilio Delboræ vir eius Barac vicit Idumæos.

De Iezrael ac ciuitatibus Samariæ.

CAP. LXIII.

AD quinque leucas à Naym sita est ciuitas Iezrael, in qua regnauit impijssima Iezabel. Quæ pro sua proteruitate de palatio suo præcipitata adhuc stat sepulturæ istius columna. Secus Iezrael campus Magedo existit, in quo Ieheu Rex Samariæ nouiter inunctus Regem Iuda Ochoziam vicit. Ad duas autem leucas à Iezrael montes sunt Gelboe: quibus Dauid de casu Saul & Ionathæ dolens, maledixit eosque dãnauit perpetua sterilitate. Ad quinque vero leucas à Iesrael incipit Samaria in loco qui dicitur castrũ duplex; hinc ad 10. leucas sita est vrbs Sebastæ siue Augusta, in qua inter Helisæum & Abdiam prophetas sepultus fuit Ioannes Baptista. Decollatus quidem est in castro Macheronta secus lacum Asphaltitis, trans flumen Iordanis & inde Sebaste sepultus à discipulis. Cuius corpus postmodum absque capite, digitoque quo saluatorem ostendit, Iulianus Apostata fecit comburi, & caput in Alexãdriam, deinde Constantinopolim, & tandem in ciuitatem Patras deferri: digitum vero quæ Dominum ostendit beata Thecla in monte gaudij tulit. Ad quatuor leucas à Sebaste ciuitas Neapolis sita est, prius dicta Sichar & Sychem inter Dan & Bethel. Ibi Emor regnauit, cuius filius Dynam rapuit. In Sychem transportata sunt ossa Ioseph ex Ægypto, ac sepulta iuxta fontem, vbi Ieroboam Rex Israel fabricauit duos vitulos aureos; quos dixit se tulisse de Hierusalem, & posuit vnum in Bethel, & alterum in Dan. Iuxta Neapolim est campus, quem Iacob filio suo Ioseph præter sortem fratrum dedit, in quo est puteus, ad quem Dominus ex itinere fatigatus sedit, & Samaritanæ prædicauit. Ad vnam leucam à Sychem sita est Luza ciuitas, quæ & Bethelin, quã diu habitauit Abraham; ibique filium sacrificare voluit, & ibi dormiens Iacob Angelos vidit. Montis Bethel confinis est mons Galgal versus orientem inter Dan & Sychem oppositus monti Gebal. Ad 10. leucas à Sychem & ad 4. Hierusalem in via, quæ à Neapoli ducit ad montem sancti Samuelis sita fuit Rema ciuitas, vbi fuit Arca testamenti vsque ad aduentum Samuelis & Dauid Regis.

De locis Hierusalem ciuitatis sanctæ.

CAP. LXIV.

POrro ad 20. leucas, à Sychem, & ad 16. milliaria ab Ebron, & ad 13. à Hierico, & à 7. ab Ascalona & ad 11. à Ioppe sita est ciuitas sancta Hierusalem in medio mundi, metropolis ciuitatum Iudeæ. Illic in monte Moria vidit Dauid Angelum interficientem populũ, & ira Dei placata emit plateam Ornam Iebusei ad fabricandum templum. Quod scilicet tertio destructum fuit dubium à quo fuerit reædificatum. Quidam dicũt, quod à matre Constantini Helena in honorem sanctæ crucis recuperatæ à Cosdroe Persa alij vero dicũt quod à Iustiniano Imperatore, qui voluit vt à qualibet honoraretur nationę. In Hierusalem est lacus, qui probatica piscina dicitur, cuius aqua singulis sabbatis ab Angelo mouebatur. Descendente scilicet ad visitationem ligni Dominicę passionis ibidem absconditi à tempore Salomonis. Et post aquæ motionem sanabatur vnus, quicunque descenderet in eam prius. Iuxta hunc ergo lacum sanauit Dominus in sabbato Paralyticum, sub templo Domini & monte Syon. In valle Iosaphat sub terra fluuius paruus fluit, vbi Dominus cæcum illuminandũ misit. In monte Syon pedes discipulorum Dominus lauit, & cænans cum illis nouum testamentum instituit. A cuius parte sinistra in agro peregrinorum, qui est Acheldemach secus viam, quæ ducit Effrata situs est fons Gyon, vbi coronatus est Salomon. Per montem Syon ascendit Dominus in Hierusalem ad passionem & cum venisset Betphage ad montem Oliueti transiuit per vallem Iosaphat in Hierusalem, sub montem Oliueti versus orientem trans torrentem Cedron ad iactum lapidis sudauit Dominus guttas sanguinis. In loco Licostratos ter Dominum Petrus negauit, & loco quæ dicitur Gallicantus amare fleuit, in Caluario crucifixus est Dominus, in loco qui dicitur Golgotha & ad dexteram ab introitu ecclesię sepeliuit eum Ioseph ab Arimathia. Ad caput ipsius ecclesiæ inuenit Helena crucem Domini. In partibus illis est locus, qui dicitur charitas, vbi Iudæi voluerunt Dominum comprehendere, sed timuerunt turbas. Ibi post resurrectionẽ apparuit Dominus Magdalenæ, in monte Syon apparuit Apostolis absẽte Thoma, & alia vice ipso præsente, ipsisque præsidentibus & videntibus in cœlum ascendit 40. post Pascha die. Ascendit, inquam, à monte trium luminum, hoc est Oliueti, in quo scilicet monte beata virgo Dei genitrix obijt, & in valle Iosaphat se pulta est, inde corpus eius in cælum assumptum est. Ante portam Hierusalem, quæ est ad occidentem lapidatus est prothomartyr

martyr Stephanus & in Syon sepultus indeque Constantinopoli, ac deinde Romam translatus, & iuxta sanctum Laurentium est positus. Ante portum Hierusalē, quæ est ad austrum iuxta lacum est cauea quæ dicitur Leonis carnerium: quia tempore Cosdroe ibi Leo reposuit 12. corpora martyrum.

De cæteris vrbibus ac locis Iudeæ.

Cap. LXV.

AD vnam leucam à Hierusalem sub monte Olineti versus mare mortuum est Bethania, vbi Dominus Lazarum quatriduanum suscitauit, & Mariæ Magdalenæ in domo Simonis leprosi peccata remisit. Ad quatuor leucas à Hierusalem est ciuitas Bethlehem, Ad hanc veniēs Helena Regina præsepe Domini fecit Romam portari, & in ecclesiam beatæ Mariæ maioris reponi. In Bethlehem sepultæ sunt Paula & Eustochiū. Ad vnam leucam à Bethlehem est locus, vbi sepulta est Rachel secus viam quæ ducit Hierusalem. Iuxta cuius sepulchrum fecit Iacob apponi 12. lapides prægrandes in monumentum 12. filiorum Israel, quod incolis est manifestum. Ad 15. leucas à Hierusalem versus Ramatha mons est, in quo quondam ciuitas Modin erat sita, quæ fuit Mathathiæ patris Machabæorum ibidem sepultorum. Ab illo mōte ad octo leucas in via quæ ducit Ioppen, sita est Lidda quondam ciuitas, sed modo castrum & dicitur Diospolis. Ad 3. leucas à Bethlehem est castrū quod dicitur cauea, vnde fuit Amos propheta & ibi sepultus est. Ad quatuor leucas versus Hierusalem est castrum, in quo mansit Zacharias Propheta, quādo beata virgo post annunciationem euangelicam abijt in montana. Ad 13. leucas à Hierusalem est Hierico à cuius sinistro desertum est Quarantenæ, in quo ieiunauit Dominus, & de gula tentatus est à diabolo. Ad duas leucas à Quarantena ex opposito Galileæ est alius mons valde excelsus, in quo iterum de auaritia tentatus est Dominus. In ipso deserto Quarantenæ fons existit, cuius aquam amaram per appositionem salis Helisæus potabilem fecit. Engaddi locus est Hierichontinus, in quo fuit quondam vinea balsami cuius plantas Ægyptij tulerunt, & in Ægypto plantauerunt. Ad dimidiam leucam à Babylone noua in quodam horto dimidij mansi; Huius arbor similis vineæ triennij, eiusque folia videntur esse trifolij parui. Hortus autem irrigatur aqua fontis, in quo beata virgo solita est abluere pannos saluatoris, quando in Ægyptum fugit à facie Herodis. Qui scilicet hortus si à non christianis excolatur, aut perpetua sterilitate damnatur, aut in pœnam Saracenorum inæstimabilis vltio infertur, nec alicubi verum inuenitur crescere balsamum in mundo, nisi tantum in prædicto Ægypti loco. Ad quatuor leucas à Nazareth est mons Cayn in cuius pede Lamech sagittauit Chayn. Ad 9. leucas à monte Cayphas, vel Carmeli ad austrū est Cæsarea quondam Metropolis Palæstinorum, ex qua fuit Cornelius centurio, vel quem baptizauit Petrus, & fecit eiusdem ciuitatis episcopum. Acon ciuitas est in angulo sita, tota patens ab oriēte ac meridie, totaque mari clausa septentione & occidente. Ab Acon vsque ad Cayphas contra meridiem sunt duæ leucæ, & inde vsque ad castrum peregrinum quod districtum dicitur quinque, à districto vsque ad Cæsaream sunt quatuor ampla milliaria, & à Cæsarea vsque ad Ioppen est dieta. Porro à Ioppe vsque ad Ascalonam sex leucæ. Ibique prope est Gaza, cuius portas Sanson fregit & in monte tulit. Aliæ quatuor scilicet Cesarea, Ioppe, Ascalona, Gaza Philistinorum desertæ sunt à Hierusalem vsque ad montem Sinay sunt dietæ duodecim.

De Patriarchatu Hierusalem, & Iconia mirabili beatæ virginis, & de Harsasinis.

Cap. LXVI.

PAtriarcha Hierosolymæ quatuor habet archiepiscopos sub se. In prouincia quidem Palæstina Cæsariensem, qui vnum habet episcopum suffraganeū scilicet Sebastensem: in Galilæa Nazarenum, qui & vnum scilicet Tyberiacensem habet suffraganeum. In Phænicia vero Thirensem, qui quatuor habet suffraganeos scilicet Aconensem, Sidoniensem, Bericensem, & Belinensem. Petracensem quoque in prouincia Moabitarū qui vnum in monte Sina suffraganeum habet Græcum. Patriarchæ vero suffraganei sunt Ebronita, Bethlehemita, & Lyddensis episcopi. In ecclesia Dominici sepulchri sunt Canonici Priorem habentes, ac viuentes secundum regulam beati Augustini. In templo etiā Domini sunt regulares Abbas & Canonici, & similiter in ecclesia montis Olıueti. In monte vero Thabor abbas & Monachi nigri, & in ecclesia similiter de Latina. In Gethsemani quoque quæ est vallis Iosaphat sunt nigri Monachi. Omnes isti Abbates atque Priores cum infulis & baculis, & annulis atque sandalijs Pontificalibus; assistunt in ministerio Patriarchæ soli obedientes. Sūt & ciuitates, quæ non habent episcopos, videlicet Ascalonia sub episcopo Bethlehemitano, Ioppe quoque sub Canonicis sepulchri: Neapolis sub Abbate templi, & Cayphas sub Archiepiscopo Cæsariensi; Neapolis & Tyrus & Acon & Hierusalem nullo mediante spectant ad Regem.

Ad quatuor leucas à Damasco est locus, qui Sardanai dicitur, situs in monte vbi est ecclesia beatæ virginis Mariæ, in qua sūt virgines moniales 12. & octo Monachi. In hac ecclesia depicta est imago in tabula beatæ Dei genitricis opere Constantinopolitano, quam Patriarcha tulit Hierusalem, & cuidam Abbatissæ dedit, Abbatissa vero ad locum prædictum transtulit. De hac imagine manet oleum balsamo suauius redolens, quo liniuntur infirmi, & melius habent. Oleum istud optime christianis reseruatur, & ipse locus à Saracenis in magna reuerētia habetur. Bis in anno scilicet Assumptione beatæ virginis Mariæ, & natiuitate locum illum incolæ Saracenorum frequentant, hęc imago à mammillis superius si palpetur vt carnea sentitur.

In confinio Antiochiæ, & Damasco in castris munitissimis habitant Harsasini; quorum Dominus est vetulus de montanis multum reueritus à Christianis & Saracenis propinquis ac remotis. Quorum Principes indifferenter per nuncios interficere solet. Horum nulla est lex, nisi quam timor facit; matres, sorores, filias, & indifferenter omnes cognoscunt vt vxores. A cunabulis educantur in palatijs, omniaque addiscunt idiomata, & docentur Dominum suum timere super omnia, eique vsque ad mortem in omnibus obedire: vt sic possint ad paradisi gaudia peruenire. Quisquis in obedientia moritur, pro Angelo colitur.

Hæc de illo libello Patriarchæ ad Papam ad præsens sufficiant.

De origine ac pueritia sancti Edmundi Cantuariensis archiepiscopi.

Cap. LXVII.

AVthor. Anno iterum superius annotato, scilicet ab incarnatione Domini 1247. sanctus Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus, cuius sacri corporis gleba in Pontiniacensi monasterio requieuerat, de terra est eleuatus: qui nimirum anno præcedenti auctoritate apostolica fuerat canonizatus, & in cathalago sanctorum deputatus. *An. Christi 1247.*

Ex gestis eius. Hic à Bendoniæ villa originem duxit: In carne florida virginitatis florem illibatum perpetuo

Deus

Deus permansurum edocuit, qui eum supra morem cō-muniter nascentium fœlicibus auspicijs ex suæ matris vtero segregauit. Congressus est enim de cella suæ natiuitatis, ita mundus & immunis à communi corruptionis humanæ contagio, velut si mox in Sindone mundissima nullam contraxisset maculam, continens de contento. Hunc igitur in baptismo mater Edmundum tāquam à mundicia nuncupandum censuit; quia cum oraret ad feretrum sancti Edmundi martyris onerata nobili onere, vitalis in eo spiritus primitias primitus deprehendit. Hæc Mabilia vocabatur, pater autem Eduuardus, qui de consensu coniugis sæculo valefecit, & in monasterio de Eynesham sub habitu regulari cursum vitæ fœliciter consummauit. Mater quoque virtute nō inferior cognationi fœmineæ masculinum animum inseruit, & in sæculo non sæculariter viuens, cum animi mollicie, carnis illecebras à se pænitus amputauit. Cappam clausam deferens vestes reiecit, quas proposito castitatis non conuenire censuit. Vigilias monachorum Abbendoniæ singulis fere noctibus consueuit frequentare, contra carnis conflictus armis militiæ, continentiæ congruis se induit, cilicio videlicet aspero, quo carnis nuda calcaneum tenus contegere consueuit. Addidit & loricam ferream desuper, quam finetenus carni suę portauit indiuiduam, vt indumentum pilosum premente ferro plus pungeret carnem ipsam. Intra loricam vero duæ laminæ ferreæ ad maius erant supplicium, quarum mater moriens duos filios fecit hæredes, Edmundū scilicet ac Robertum. Ab ipsis ergo pueritiæ primordijs Edmundus tam religiose nutriebatur materna sollicitudine, vt extunc ab ea informaretur ieiunijs, & orationibus etiam adultus insistere. Huic enim mater, vt sextas vltro ferias in pane & aqua ieiunaret, dedit & promisit munuscula vt parsimoniæ salutaris obseruantias in eius animo plantaret arte sancta; Sic innocentiæ fundamēto superædificauit ardua virtutum palatia, vt cresceret templum sanctum in Domino, ædificatio per spiritum maturius inchoata.

Vita parentū Edmundi.

Qualiter eidem puero Parisios misso Christus in forma pueri se ei ostendit.

Cap. LXVIII.

Cvm autem mitteret eum vna cum fratre suo mater Parisios, vt liberalibus imbueretur studijs seu artibus, modicam pecuniæ summam dedit eisdem, dicens illis: Si maternam, vt bonos decet filios, iussionem seruaueritis, confido in Domino, quod in omnibus ipse prouisor munificus erit vobis. Duo quoque dedit eis cilicia, præcipiens vt illis super nudo se vestirent, bis aut ter in hebdomada. Timebat enim ne postquam discretionis annos attingerent, per deuexa vitiorum & abrupta voluptatis incederent. Ideoque rudes in arte bellandi familiariter informauit, & prius exercitans, quam in belli discrimine necessario traherentur, rudimentis intellectualibus sensualitatis studia præuenire curauit. Ipsa etiam Edmundo quem velut sanctitatis eius præscia, cæteris filijs plus dilexit, dum studeret Parisijs, cum indumentis lineis cilicium mittere consueuit. Meritoque prę cæteris eum dilexit; qui nusquam piam matrē, pius videlicet filius verbis aut operibus offendit. Ita nāque Deo & piæ matri suæ placere studuit quod omnem à se leuitatem resecans, omnino coreis alijsque ludicris seu spectaculis se subtraxit. Diebus quoque Dominicis & festiuis iuxta monita matris antequam comederet, psalterium ex integro psallere consueuit.

Mittitur Parisios studendi causa.

Tota preces ...

Et quoniam amantissimus Domini totis visceribus studuit auctorem vitæ diligere, ipse in forma puerili eidem puero se voluit demonstrare. Cum enim pratum quoddam spaciandi causa coætaneis inuitantibus, consensisset ingredi, ab ipsorum tamen comitatu se celerius separauit, ne conscientiæ suæ puritatem vel nugis puerilibus, vel ociosis sermonibus contingeret maculari. Dum igitur incederet solitarius sacris insistens meditationibus, apparuit ei puer ille candore niueo nitidus, & colore roseo rubicundus, qui velùt à summo cœli cardine delapsus subito, sic eum prior allocutus est, officiosissime salutando. *Salue dilecte mi.* Qui cum audisset, vt puer in sermone, ignoti pueri miratus est. Quem cum ille pauefactum & hæsitātem conspiceret, ipsum denuo alloquēs quæsiuit an ipse sibi vel tenuiter notus esset. Ille simplicitatis columbinæ respondens sermone simplici, nullam, inquit, teneo noticiam tui, nec sum vt æstimo notus tibi. Adiecit puer: Quomodo ita tibi sum incognitus, prę sertim cum, & in scholis ad latus tuum sedeam, & tibi quocunque fueris inseparabiliter fuerim sociatus? Deinde subdidit: in faciē meā respice, & quod in fronte mea scriptum sit, aduerte sedulus toto corde. Quod cum fecisset, scriptū legit in ea literis cælestibus: *Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.* Qui statim quod videat ei retulit, & ab ipso protinus audiuit, hoc est nomen meum, quod tibi memoriale sit in desiderio animæ, & hoc diligenter & articulatim noctibus imprime singulis fronti tuæ. Per hoc enim poteris contra mortem muniri subitam, & quisquis eadem scriptura munierit modo consimili frontem suam. His dictis, puer ille in quē desiderant Angeli prospicere, disparuit, sed in pectore pueri sui, quem visitare dignatus est, non parum dulcedinis reliquit.

Puer Iesus ei apparet.

Cōtra mortem subitaneam remedium ei ostendit.

Qualiter à matre benedictionem accepit, & animam defuncti portari à dæmonibus vidit.

Cap. LXIX.

Porro matre illius iam morti propinqua cum vix ei superesset extremus spiritus, vocatus ad eam venit, benedictionem vltimam percepturus. Qua super eum affectuosissime edita, cum absentiam fratrum ad memoriam reduxisset, exorauit matrem humiliter vt absentes quoque benediceret. Ad quem illa: In te, ait fili omnes fratres tuos benedici noueris, qui per te transfusa in illos benedictione tua, tuæ participes erunt gratiæ & virtutis. Nec enim matrem latuit, quis quantusque futurus esset in posterum, cuius futuræ gloriæ cumulum, quibusdam nouerat prę sagijs præsignatum. Siquidem viderat in somnis nocte quadam eum coronam spineam portantem in capite, quæ vehementer accensa flammam protendebat ad sidera cum fulgore.

Mater moriēs ei bene precatur.

Quadam vero die cum versus natale domicilium scilicet Abbendoniam iter ageret cum alio, quem habebat itineris socium, vidit campum auibus fuligine nigrioribus coopertum. Et vterque quidem de maxima miratus est auium multitudine, sed alterum stupor validus inuasit cum tremore. Cui beatus Edmundus. Sta, inquit, à via semotus paululum, & te crucis muni signaculo, ne timeas, quia videbimus quid portendat monstruosa hæc auiū multitudo. Postmodū vero videntibus illis aues illæ corpus quoddam nigerrimum, nec hominis, nec vllius animalis effigie distinctum subuexerunt in aera, & ita demum disparuit multitudo auium subito velut vmbra. Quo facto conuersus sanctus ad pauētem socium: vis, ait, scire quid significet hoc portentum? Et ille, volo, Cui sanctus: Aues teterrimas quas vidisti, noueris esse dæmones, hominis cuiusdam, qui in villa proxima nuper obijt, animam, ad inferos deportantes. Ipsam animam laruale corpus quod in aera subtulerunt exprimit, quæ ineffigiata visa est, quia conditoris imaginem, ad quam facta fuerat, ipsa dum viueret in corpore, viuendo nequiter deformauit. Qui ad eandem protinus villam venientes, vt de viso certiores efficerentur prodigio, cognouerunt quod homo quidam ipsa qua sanctus prædixerat hora transierat ex hoc mundo.

Visio matris.

Visio Edmundi & socij.

Quali-

Qualiter in adolescentia castitati studuit & imaginem beatę virginis annulo desponsauit.

CAP. LXX.

VBi autem sanctus Edmundus annos adolescentiæ attigit, carnis delicias non tantummodo fugit, sed etiam exhorruit. Cumque virtus versetur circa difficile, & ad virtutum culmina veniatur cum labore, priusquam eius animæ vires attigissent, virtuti contrarium in eisdem sacris parauerat exercitijs, virtutibus locum. Sicque cani sensus effectus est in annis teneris, quod cum sacram paginam nec didicisset, tamen ipsam iam docere videbatur maturis moribus & honestis. Eratq; talis qui non prius inciperet docere quam facere, sed quod amplius est, prius facere quam audire. Et cum singulis in corde virtutibus gratum parasset hospitium, castitatem singulariter habere studuit, sciens quod incorruptio Deo proximum esse facit, vnde carnem suam nulla vnquam polluit immundicia, sed in eo permansit vsque ad obitum virginitas incorrupta. Nam de consilio cuiusdam sacerdotis perpetuam virginitatem coram beatæ virginis vouens imagine eidem se virgini velut Dominę commendauit & copulauit perenniter velut sponsæ, atque in signum irrefragabilis fœderis eam annulo suo subarrhauit nouo more. Annulo inquam quem ad hoc fecit, digitum ipsius imaginis insigniuit. Et vt eidem Dominæ amicæ charissimę iugiter impenderet salutationis obsequium in eodem annulo literaliter insculptum est illud ante angelicū, Ex tunc ergo sicut ipse confessus est in obitu, quotiens eiusdem clementissimæ virginis pręsidium inuocauit, ipsa in tentatione prouentum, in persecutione solatium, in tribulatione remediū, in dolore gaudium sibi celeriter impetrauit. Vt autem eadem sponsa sua fœderis inter eos initi recordaretur, & sponsum dignaretur agnoscere, qui eam in sua desponsaret imagine in annulo cum quo post mortem more Pontificali sepultus extitit, inuentum fuit insculptum cunctis videntibus atque mirantibus istud *Aue*. At per hoc & in manu Pontificis & in digito imaginis, pręcipuum prælucet testimonium, per quod enucleatius apparet omnibus gestę rei veritas & exemplum.

Castitati præcipue studet.

Mater Dei ab eo inuocata quid ei præstiterit.

Qualiter eum diabolus de carnis concupiscentia tentauit.

CAP. LXXI.

AT hostis antiquus quo magis eum vidit in virtute proficere, eo magis agitatus inuidia, pectoris eius pacem studuit perturbare. Vnde quandam puellam hospitæ suæ filiam in eius excitauit excidium, vt impudicos oculos in eum iaciens, eius commouere tentaret animum signis & nutibus ac suspirijs, quasi dicens tacite, *dormi mecum*. Sed cum per talia nil proficeret apertis cum eo verbis cæpit agere; & multis modis ad amplexus illicitos prouocare. Quam ille vt pestem fugiens sæpe corripuit, sed illa nec sic à virulento proposito quod mente conceperat se retraxit. Illa velut altera Ægyptia, pro illicitis institit: Ille velut alter Ioseph illicita recusauit. Tandem illius opportunitate pertæsus, quid super hoc esset agendum melius mente contulit, & habito secum consilio puellę tempus assignat veniendi ad locum, quo vacare studio consueuit. Illa sperans voti se compotem fieri, assignato tempore audacter venit. Quam ingressam & quibusdam superioribus vestibus ad eius mandatum spoliatam arripuit; virgisque flexibilibus, quas ad hoc aptauerat in dorso peroptime flagellauit; vt sic cui collecta erat in corde stultitia, ipsam disciplinæ dissolueret dura virga. Fugit illa quem dudum fuerat insecuta, & vexatio intellectum dedit, & gratiam apposuit, ita quod ipsa puella vt asseruit huiusmodi tentationem nunquam postea taliter tolerauit. Sicque dum restitit persequenti diabolo, ipse diabolus à puella recessit ocius & ab ipso. Sed dum per apertam cum mali speciem non posset ad carnis illecebras trahere, conatus est per quandam matronam, satis vt videbatur honestam deceptionis suæ laqueis irretire. Hæc velut sub obsequij velamine obtulit ei quædam donaria, vt per hoc eius animum facilius inclinaret ad turpia carnis vota. Quod cum ille muliebris versutiæ non ignarus intelligeret, quæsiuit ab ea an ei de sui conscientia coniugis hæc offerret. Et illa: Latent, inquit, ista coniugē, nec enim scire debet, quod tibi facio amicabiliter hunc honorem. Insipiens enim credidit virum sapientem aquas furtiuas quasi dulciores appetere, quas ille vt Dauid sapiens cum tanto discrimine noluit degustare, vnde ait ad illam, sine viri tui conscientia non recipiam dona tua, sicque mulier verecundata, donaria sua retulit, & ipse ab eius impeditione noxia liber fuit.

Impudicam puellam verberibus sanat.

Matronam quandam impudicam egregie à se repellit.

Qualiter in ætate virili carnem suam arctius castigauit.

CAP. LXXII.

DEcursis annis adolescentiæ, quia crescentibus cū ætate viribus corporis, crescit inuisibilis pugna militiæ, spiritualibus armis curauit fortius se munire. Vnde non contentus iam cilicijs vti communibus, sicut informatus matris monitis & exemplis consueuerat à puero, adinuenticio cilicij genere, carnem suam nō tam domare quam torquere studuit nouo modo, quem modum & antiquioribus sanctis incognitum, & modernis credimus inexpertum. Habebat siquidem cilicium, non ex filis vt fieri solet subtilibus, textoris arte compositum sed ex chordulis artificiose connexis pariter & coniunctis ad instar retis densissimi intricatum, quod in connexione suo denso ordine continebat nodulos tam intolerabiles quam vt ita loquar sine numero numerosos. Erat ab anteriori parte apertum, penitus inconsultile illud cilicium laqueolis ab eius capucio vsque ad fimbrias hinc inde appositis cōnodatum, quæ cōnodatio cilicij nodos additæ carni impressit arctius, & cruciauit grauius sui corporis artus sacros. Sicque cum seipso bello dimicans intestino certamē sibi indixit reciprocum, in quo se cōterens, & à sese contritus, erexit se supra se, pene suimet oblitus, vt se vinceret, & domestico tormento corpore superato martyr in pace factus, de se triumphum nobilem reportaret. Cui enim Christus erat viuere, ipse vixerat non vt ipse. Nec contentus est hoc tormenti genere, sed quod superaddidit est admiratione dignius, & stupore. Vt enim idem cilicium stringeretur fortius, & continuata punctione, caro magis sustineret supplicium fune grossiori de pilis equinis triplicato constrinxit illud desuper in hunc modum. Funis ille à scapulis per corpus circumductus vsque ad renes descendebat, multis inuolutis mediantibus & tam stricte ligabatur inferius, quod corpus & præcipue spinam dorsi curuare vix potuit, vel semetipsum erigere incuruatus: sic in cingulo cilicino semetipsum circūdederat, qui non tantū lumbos carnis suæ cum legali pontifice succinxerat, sed insuper circa pectus zona aurea cum Dei filio cinctus erat. Ita diebus cōtra potestates aereas armato corpore reliquas corporis particulas, quas in aperto non potuit, armauit in occulto, vt in se nil immunitum relinqueret vel inerme. Siquidem manuum & colli nuda, quæ videlicet propter homines diebus cruciare non poterat, noctibus coram Deo cilicio contegebat. Addidit & cilicina femoralia, & caligas cilicinas quibus vtebatur assidue cū lorica quam sibi mater reliquerat; duplicia de manu Domini recepturus pro duplici martyrio quo se spontaneè cruciabat. In aduentu quoque & in quadragesima indumentum quoddam portauit plumbeum, corium quoddam nihilominus durum induens & nodosum. Ad maioris etiam tormenti cumulum pluribus locis astrinxit funibus corpus suum [illegible] constringeretur funibus peccatorum.

Nouum cilicij genus effingit.

Nota diram corporis castigationem.

Qualiter in regimine artium se habuit.

CAP. LXXIII.

FActus vero magister artium præter morem tunc legentium, missam & horas canonicas quotidie priusquam legeret audire consueuit, quæ scilicet religiosa consuetudo suis etiam scholaribus profuit, quos vt secū audire missas assuescerent, sic induxit. Et vt hoc liberius exequeretur in parochia, qua degebat, fecit capellam construi in honore beatæ Virginis, quam semper dilectione coluit speciali. Pius autem humilisque magister cum vnum de auditoribus suis ægrum, & egentem lecto decumbere didicisset, in domum suam eum portari fecit, & qualibet nocte per quinque circiter hebdomadas ante ipsum iacuit, eique in vrinali ac cæteris, quæ languentis requirebat necessitas ministrauit. Et quamuis hoc fraternæ compassionis grauaretur onere, legebat tamen & disputabat continue. Frequenter vrinale de manu decumbentis præ vanitate capitis excidens integrum remanebat ipsius proculdubio meritis, qui ei propter Deum humanitatis obsequium exhibebat.

Construit sacellum in honorē matris Dei.

Singularis eius humanitas.

Quidam etiam de scholaribus suis morbum patiens in brachio ostendendum ei censuit quasi sancto. Cui respondit ille: Sua te Deus gratia sanat ac virtute, in crastino scholaris ad magistrum redijt, seque sanitati restitutum asseruit. Ac ipse magister eiusdem morbum in suo brachio excepit, quem patienter tolerans paulo post & ipse curatus fuit.

Die quadam in studio occupatus oblitus est orationem illam, *ô intemerata* dicere, quam in honorem beatæ Virginis, & beati Ioannis Euangelistæ dicere consueuerat diligenter, ac deuote, sequenti nocte beatus ei Ioannes apparuit, & vt ei manum suam extenderet, imperauit. Gerebat siquidem in manu ferulam, qua velut in eum sæuiens minabatur eius percutere palmam. Visumque est ei comminationis magnitudinem, quod si eum percussisset, ex ictu incurrisset mortem. At ille mox clementior factus erectam manum suspensam tenuit, & vt dictam orationem ex tunc dicere non omitteret familiariter persuasit.

Grata sunt sanctis preces in eorum honorem fusa.

Qualiter ad Theologiæ studium se transtulit.

CAP. LXXIV.

TRansactis ergo circiter sex annis, quibus in artibus egregie rexerat, cum adhuc socijs suis cursum legeret aritemica, apparentem sibimet in somnis agnouit matrem suam, atque dicētem: Fili quid legis, & quæ sunt illæ figuræ, quibus vacas tam studiosè? Quo respondente talia lego, videlicet ostensis protractionibus, quæ fiunt in ea facultate, mox illa dexteram eius manum arripuit, & in ea tres circulos pinxit, quos his nominibus, Pater, Filius, & Spiritussanctus, per ordinem singulis singulos insigniuit. Et addidit: Fili charissime, talibus figuris & non alijs de cętero intende. Qui voce matris, edoctus, sese mox ad Theologiæ studium transtulit, intelligens nimirum, quod Sanctę Trinitatis cognitio Theologiæ consummatio, & origo facultatis extitit. Et qui prius dum in artibus regeret, in mane missas audire consueuerat, nunc ad religionis augmentum, media nocte matutinas in Ecclesia sancti Mederici Parisijs audiebat. Post matutinas vero in orationibus cum lachrymis, & gemitibus, coram altari beatæ Marię Virginis vsque ad diem consueuit persistere, & ita demum nulla quiete corporis interueniente ad scholas cum cæteris conuenire. Et sicut orandi gratia ecclesiam adijt nocte media, sic ipsam adire ob causam consimilem hora studuit vespertina. In ecclesia reuerenter & deuote se habuit, & in ea sedere quasi [illegible]quam, vel rarissime consueuit. Quem cum boni nominis Archiepiscopus Eboracensis Theologiæ studio didicisset insistere, cogitauit & voluit vnam Bibliam proprijs ei sumptibus præparare. Quod ille audiens renuit, nec voluit eam sibi fieri, verens ne quod monasterium ex eius scriptura contingeret onerari. Siquidem & ipse psalterium glossatum in duodecim prophetas, & decretales epistolas habebat, quæ omnia vendidit, pretiumque scholaribus egenis Parisijs erogauit. Et mirantibus socijs quod contra morem omnium studentium, codices sibi necessarios distraxerat, vni eorum de hoc ipsum percunctanti, serio sic dicebat: Stulte omnia pro Christo studentes perfectioni debemus vendere, ac pro eius amore pauperibus erogare. Tanta vero auiditate sacras amplectebatur litteras quod in earum studio pene insomnes solebat ducere noctes ipsas.

Confert se ad studium Theologiæ.

Vigiliæ eius & preces.

Qualiter in Theologia regens auditores ædificauit.

CAP. LXXV.

ITaque tam mirabiliter in breui studendo profecit, quod cito post paucos annos multis cum instantia suadentibus, magistralem cathedram licet inuitus ascendit, quamuis enim duceretur amore veritatis & iustitiæ, imparem tamen huic oneri & indignum se credidit hoc honore. Igitur sacræ scripturę doctor effectus, & tanquam lucerna super candelabrum positus, omnibus proficere studuit ac si omnibus esset natus. Erat enim prædicator egregius, disputator acutissimus, lector pius; & in his omnibus effundebat alijs quod ipse hauserat de fontibus saluatoris. Frequenter multi & magni viri qui ad eum in scholis audiendum confluebant, inter legendū à lachrymis se continere non valētes libros claudebant. Mel siquidem & lac sub lingua habebat, ideoque dulcedinem non modicam, discipulorum mentibus instillabat. Vnde multi de scholis suis exierunt doctores eximij, vestigia quoque sanctitatis eiusdem pro viribus secuti. Nonnulli etiā ecclesiasticis honorati, vel potius onerati beneficijs, exonerantes seipsos religioni se dederunt, eius succensi facibus lectionis. Nimirum ignis in altari cordis eius ardens iugiter, alijs ostendebat lucis iter. Hinc & quadam nocte vidit per somnium in scholis suis ignem fieri copiosum, de quo septem ardētes extrahebantur faculæ continentes mysterium rei secuturæ. In crastino dum legeret intrauit scholas Abbas quidam Cisterciēsis ordinis, qui completis lectionibus abduxit secum septem de scholaribus suis, quos ignis septiformis accenderat charitatis. Vnde spretis temporalibus, & mundo valefacientes, viam vitæ fæliciter arripuerunt in monasterio dicti Abbatis monachum induentes: horum vnus fuit Clareualensis Abbas Stephanus. Quadam die disputaturus de sancta trinitate cathedram, conscendit, & dum ibi discipulos expectans quæstionem in animo volueret, in somnum resolutus visionem huiusmodi cernere meruit. Columba de supernis volauit ac se celeriter deferēs in ore suo mirificū corpus Christi quod quasi sacram communionem tribuens, in eius ore posuit, & sic ad superiora celerius auolauit. Expergefactus ergo velut humanum excedens ingenium excellētissime disputauit, ac de beata trinitate perspicacissime disseruit. In prædicatione quoque ei mira gratia inerat; & ignitum eius eloquium, animos auditorum quantuncunque frigidos efficaciter accendebat. Vnde, & Guillelmus comes Salesberiæ, qui Lōgaspata dictus est, cum iam longo tempore nemini confessus esset, ac de sumendo Christi corpore iuxta morem vniuersalis ecclesiæ non curaret, ad eius monita conuersus est.

Effectus prælectionum eius.

Visio eius.

Multi auditores eius vitam monasticam amplectuntur.

Alia visio.

Vis concionum eius.

De affectu quem erga crucem dominicam habuit.

CAP. LXXVI.

CVm autem populo prædicaret crucem dominicam manu propria tenebat assidue, quam frequēter intuēs, solebat nunc amarissime flere, nūc honestissime subridere. Flebat quidem vt dicere consueuerat, quod cum plures essent verbi auditores, pauci tamen

factores

Affectus eius erga crucem dominicam.

factores existerent, cum tamen Christi passionem haberent præ oculis, & exempla sanctorum eis innumera non deessent. Ridebat vero cum crucē pio conspiceret oculo recolens beneficia, quæ per eam prouenerant toti mundo. Habebat etiam pro consuetudine qualibet die vel nocte Dominicæ passionis insignia meditãdo recolere, & in eis suauissime delectando illis medullitus inhærere. Quadã itaque festiua die multis occupationibus & curis fatigatus cum præuidere non posset lectionem crastinã, sequentem noctē in vigilijs expendit fere totã. Vnde circa auroram irrumpente somno eius occurrit memoriæ, quod in nulla illius diei hora meditatus fuisset iuxta morē de dominica passione. Timens vero ne grauē capitis dolorē incurreret, si antequam iret ad ecclesiã & ad scholas non dormiret, elegit potius aliquantũ quiescere, ac solitam contemplationē, in spe gratiæ Dei tunc irrumpere. Cum ergo se inclinasset ad lectulũ apparuit ei hostis antiquus tetrũ vultum exhibens & horrendũ. Vnde territus dextram leuauit vt signum crucis faceret quam dæmon apprehensam tenuit ne leuaret. Ipse vero cõfisus in Domino quasi ambidexter sinistram erexit vt idem faceret signaculũ, sed diabolus ipsa similiter apprehensa, quasi saccus grauissimus cecidit super eum. Tunc deficientibus sibi viribus corporis orauit in spiritu Dominum vt sua virtute sæuientē contereret inimicũ, sicque dæmon ab eo auulsus subito cecidit inter lectum & parietē proximum in momento, surgens igitur celeriter, & sic prostratũ cernens dæmonē, confortatus in fide ipsum cæpit aggredi velut hostem, eumque per horribile guttur eius arripuit, & illud stringendo fortiter ita dixit: Adiuro te per aspersionem sanguinis Christi, vt mihi non omittas dicere, quid sit illud per quod tibi valeam plus nocere, & te à meis infestationibus coercere. Et diabolus ait, per illud quod nunc nominasti, & sic diabolus victus disparuit, se victum dolēs ab eo quem suis vincendum viribus æstimauit.

Dæmonis horrenda visio.

De abstinentia eius, & oratione.

Cap. LXXVII.

HIc sanctus abstinentiam illibatam in omnibus seruauit ab infantia scilicet, vt verbo, cibo, potu, somno, cæterisque mundanis speciebus quantum virtus patitur humana. Solo pane contentus & aqua, sextis per annum ferijs abstinuit, & aliquando panem tantum sumens, nullum penitus liquorem gustauit. Vnde nonnũquam fissa videbantur eius labia velut humoris indigẽtia hians terra, pilis quoque fluentibus capitis & barbæ, dicebant hoc physici ex humorum penuria prouenire. Grossis vtens cibarijs, quo cibus, vel potus pretiosior & delicatior erat, eo minus ex eo sumebat. Nolebat vt sibi quis propter se diceret, quid sibi in prandio esset apponendum, immo sepe cibum si coram eo laudaretur, gustare nolebat, eo quod lautũ noueat. Omni secunda feria & quarta, & in septuagesima semper à carnibus abstinuit, reliquisque diebus, quasi nihil de carnibus vel piscibus degustauit, Nec ob hoc disputare dimisit aut legere, nisi alia præpediretur necessaria ratione.

Postquam vero sacerdotij ascendit gradum, ad quē inuitus venit, sicut ad præcedentes sacros ordines, ex tunc duras leges quas in carnis suæ præiudicium statuerat, efficere studuit duriores. Rarissime bis in die comedere consueuerat, & hoc cum ad id eum aliorum iucũda societas inuitabat. Denique sibi tantum rigorem indixerat abstinentiæ, quod nonnulli suorum credebant ipsum capitis insaniam, vel etiam mortem incurrere. Orationi quoque sedulus incumbebat, & nuda solo genua figebat. Vnde nonnunquam vi collisionis erumpens sanguis genus respersit alterum; aliud vero quasi semper gibbosum extitit & callosum. Singulis diebus à capite vsque ad pedes membra crucifixi singula adorabat, & in adoratione cuiuslibet: *Adoramus te Christe*, pia voce dicere solebat. Per dies singulos tria cantabat paria horarum, scilicet horas canonicas, de Spiritu sancto, & de matre Domini, cum officio defunctorum. Post primum exurgens somnum mox ad orationem, vel meditationē seu lectionem se conferebat, & tam post matutinas, quam ante vigilans sic permanebat. Raro namque post matutinas dormiuit vllo tempore, non minus id obseruans hyeme, quam æstate. Quam si forsan aliquando sopor in eum violentus irrueret, non solebat ad lectum recurrere, sed in orationis loco, vel in sede sua reclinans caput, dormitare potius fatigatis concessit oculis, quam dormire. Lectum quidem habuit satis honeste stratum, nec tamen in lecto iacuit, sed in scabello suppedaneo, nonnunquam in terra ipsa: aliquando autem ad lectulum caput pendulum inclinauit. Aliquotiens vero vt non totum corpus, sed pars media requiesceret sedens solebat somnum capere, & hoc per annos circiter triginta vel amplius creditur obseruasse. Linteamina, coopertorium, vel etiam culcitram non habuit, sed cappa sua, vel scapulari, seu certe pallio se contexit.

Initiatus sacerdotio viuit durius

Preces eius.

Quo pacto somnum caperit.

De cætera eiusdem conuersatione.

Cap. LXXVIII.

VEstimenta vt sæpius habebat grisea, nec abiecta plurimum, sed nec plurimum pretiosa. Ludis seu spectaculis sæcularibus nunquam se immiscuit, sed omni huiumodi quasi virus quoddam quod per oculos ad animam ingreditur euitauit. Detractores persequebatur, detractionis abhorrens vitium, nec his vnquam vel ad modicum suum accommodauit animum, vel auditum. Beneficium ecclesiasticum, & vnicum tantum, quanquam plura pluries sibi fuissent oblata, nunquam tenere voluit, nisi cum onere residentiæ, quod quotiens lectionibus vacare disposuit, solebat nullius expectato consilio resignare. Tandem vero vt liberius verbum Dei posset absque scandalo & auditorum prædicare grauamine, beneficium vnum recepit, & retinuit quorundam victus instantia atque prece. Suscepit itaque in nobili ecclesia Salesberię cum canonica dignitatem thesaurarij, ad quam inuitauit eum episcopus. Receperunt autem eum Canonici cum reuerentia speciali. Ventilationibus causarum, seu placitis interesse noluit. Et vt à causarũ cognitionibus eximeretur, literas Apostolicas impetrauit. Pecuniam non dico tangere, sed nec videre dignum censuit, nisi eam, quam manu propria pauperibus erogauit. Cellaria vel alias officinas suas dedignabatur ingredi, inconueniens hoc esse iudicans sui nominis honestati. Rerum quoque suarum audire computum sibi credidit inhonestum. Plus expendebat, quam haberet in redditibus, vnde & ære alieno semper extitit obligatus. A seruientibus suis carnis exigebat munditiam, volens semper omnem familiam suam fore mundam, nec vnquam eis in ira molestus fuit, etiam cum delinquerent, nec vllis omnino alijs; quoniam satagebat sollicitus seruare iugiter pacem cordi. Quod sibi fuit in facultatibus proprium, commune facere studuit, pijs vsibus egenorum. Nullus ab eius ianuis recessit egenus vacuus, sed accipiebat quilibet prout sibi videbatur competere plus vel minus. Nunc panem, nunc bladum, vel certe legumina, quę parari fecerat pauperibus vndecunque cõfluentibus, præcipue famis tempore ministrabat. Libris coram se positis in superiori parte contra faciem habebat Eburneam & venustissimam B. Virginis imaginem in circuitu throni sui redemptionis nostræ mysteria, sculptura mirabili continentem. De codice procedebat lectio, ad Iconiam referebatur oratio. De vtroque influebat ipsius studentis animæ contemplationis extasis & dulcedo. Comestionis & equitationis tempora, quibus studio nequiuit insistere dicebat se perdita, & inutilia reputare. Tantum reuerentiæ sacræ scripturæ detulit, quod quotiens Bibliam suam aperuit prius eam osculo honorauit. Appetitum inanis gloriæ quæ viris virtutum importunam se multipliciter ingerit, sub quadam simplicitatis cautela & modo mirabili elidere consueuit.

Vestes eius.

Plura beneficia respuit vnico contentus.

Pecunia cõtempter insignis.

De prædicatione crucis & miraculis per eum ibidem exhibitis.

CAP. LXXIX.

Gratis prædicat euangelium & crucem.

SIcetius fama fœlix Alpes transijt, & quoniam apostolicus eum crucis amatorem esse nouerat, legationem crucis ei cum grandi priuilegio commisit. Potestatē quippe dedit illi procurationes ab ecclesijs & Ecclesiarum rectoribus accipere, vt eorū carnalia meteret, quibus debuit spiritualia seminare. Ipse vero hac potestate nō vtens gratis euangeliū posuit; & proprijs stipendijs contra morem militantium militauit, propter quod & Deus in ipso legationis itinere dignatus est eū innumerosis miraculis honorare. Itaque dum verbum crucis apud villam Lemestre populo proponeret, accessit iuuenis quidam iuuenilibus irretitus oblectamentis, vt sibi vir sanctus manibus suis crucem daret. Quem mulier quædā volens à proposito retrahere, per pallium arripuit, sed non impune, mox enim manus ipsius cōtracta dedit eidem intelligere nō esse sibi licitum, Christi militem à tam pio proposito reuocare. Quæ vindictam in se sentiens cum flens & eiulans clamores emitteret, vir sanctus diuini verbi baiulus, quæsiuit à circunstantibus quid hoc esset. Cumq; didicisset plenius rei seriem, quæsiuit à muliere, an de manu sua vellet accipere Christi crucem. Quæ ait: *volo.* Et dum vir Dei crucis Christi signaculū suis imponeret humeris, in ipsa mox impositione, mulier adesse sibi sensit perfecte remedium sanitatis. Similiter apud villam Stradevvey cum iuuenis quidam eo prędicante surrexit, vt crucem sumeret, eius amasia ipsum tenuit, vt à proposito reuocaret: mox vltio digna eam inuasit, & lumen oculorum subito perdidit. Quæ flens & eiulans clamoribus pulsauit aera, vnde ei vna cum beato viro plebs condoluit vniuersa. Et orante pro ea viro Dei recepit lumen perditum, sicque cum gaudio redijt ad propria pro impensa sibi gratia laudans Deum. Alias cum prædicare deberet apud Boclande, vbi Deo famulabantur moniales Cisterciensis ordinis, priusquam venisset ad prædicandum, apparuit quędam monialis defuncta cuidam alij viuenti eum præmonens his verbis: Veniet, inquit, magister Edmundus huc ad prædicandum populo, tu tradas ei filum, vt ex eo cruces faciat, quod repositum inuenies illo loco. Monialis viuens credens defunctæ monitis, filum de loco sustulit, & ad virum Dei, vt cruces inde faceret deportauit, & crucibus multis de filo factis signati sunt quamplurimi, idem tamen filum parum videbatur ab intuentibus id admirantibus minorari.

Pœna feminæ temerariæ.

Eam sanat vir Dei.

Cæca lumen impetrat.

Iterum de quibusdam miraculis illius temporis.

CAP. LXXX.

CVm apud ciuitatem Vvigorniæ extra ecclesiam ad prædicationem suam confluxisset maxima multitudo populi, cæpit prædicationis primordia, subito nubes horrida diffundi, & pluuiam cum turbine comminari. Videns vir sanctus auditorum animos esse concussos, ad diffugium conuertit se contra impetum turbinis, & extenta manu opposuit ei victoriosissimum signum crucis, & ait: *præcipio tibi maligne spiritus, cum hac commotione longius abscedere, nec astantem populum, quo minus verbum Dei audiat, audeas impedire.* Quo dicto statim recessit spiritus procellarum, & nubes ludicra obumbrans eos abijt, in circuitu vero eorum pluuia cum tempestate valida distillauit. Sic & pluries, & pluribus in locis, pluuiam vel procellam à loco prædicationis suæ repulit.

Signo crucis auertit pluuiam.

Præterea dum eiusdem legationis officio fungeretur in multa gratia, nocte quadam in sua Biblia studuit cum candela. Et cum fatigatus vigilijs irruenti somno nequiret abstinere, contigit ipso dormiente candelam super libri literam cadere, & diutius sic ardere. Qui euigilans obstupuit, & pro Biblia quam charissimam habuit, suspirauit: Et eleuans candelam exsufflauit fauillam quæ super librum remanserat, nulla tamen ignis læsio super Bibliam apparebat.

Præclarum miraculum.

Cum similiter alia vice studeret ad lumen vigilijs grauatus, somnō succubuit. Et ecce mus intrans in crucibulum, lumen dum huc atque illuc discurreret suffocauit. Et euigilans cum repperisset se sine lumine, suspirans & gemens inclamauit nomen virginis gloriosæ, subitoque lumen in crucibulo repperit, & de reddito sibi cęlitus lumine lætus fuit.

Contigit aliquando eum in pede grauari apostemate, quod antracem solent medici nominare. Qui sumpta penna cum qua scribere consueuerat, tres siue quatuor cruces in circuitu, & vnam desuper impingebat; & dum cruces illas depingeret, prædixit, quod morbus ille pessimus expiraret. Quod & factum est in crastino quippe pes inuentus est sine apostemate, nullo prorsus ipsius vestigio remanente. In eius quoque cilicijs accidit miraculum, quod hic styli officio duximus commendandū. Quidam cubicularius eius cilicium & fæmoralia cilicina quæ vsu diutino inueterauerant ad comburendum acceperat, quæ ille igni tradidit, sed ea ignis allambens innoxie non vrebat. Siquidem virtutis suæ ignis oblitus, non valebat ipsa conflagrare cilicia, quasi sacratā duceret, quæ vir sanctus tetigerat carne sua. Itaque cubicularius ea proiecit in aquam cum grandi lapide, quibus submersis dixit mēdaciter se ea ignibus cōcremasse.

Pellit crucis signo antracem id est, carbunculū.

Res mira sane.

Qualiter in Archiepiscopum Cantuariensem assumptus est.

CAP. LXXXI.

TAlis sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus vacante sede Cantuariæ, electus est in Archiepiscopum canonice, diuina procul dubio voluntate. Itaque solemnes nuncij ad ecclesiam Salesberiæ venientes, cuius scilicet erat Thesaurarius, ipsum inquirunt, sed ibi non inueniūt. De hinc ad villā de Calne pergitur, vbi contēplationi vacans, & gregis sui regimini reperitur. At ille nullatenus electioni de se factæ cōsentire voluit, sed semetipsum exinaniendo minus idoneum asseruit dicens: *Ego vermis, & non homo,* nō solū tanti meriti, nec tantæ literaturæ sum, vt creditis, sed & mundus quoque in hoc deceptus est, & vos erratis. At illi cum precibus in proposito persistentes adeunt episcopum Salesberiæ, qui audita rei serie diffiniuit quod electioni consentiret, eique iniunxit in virtute obedientiæ. Ille tamen fixus mansit in proposito, nec adhuc consentire voluit vllo modo: asserunt illum mortaliter peccaturum, nisi consentiat, eique præcauendū esse, ne Deum offendat. Talis enim, inquiunt, posset loco tui forte substitui, per quem ecclesia Cantuariensis læsionem non modicā posset pati. Vbi ergo sunt ambitiosi per fas & nefas se vltro ingerentes in vineam Domini concupiscentes honorem sæculi. Ecce ambiciosus se ingerit, & repellitur, Edmundus quæritur, & accedere vix dignatur. Tandem itaque victus eorum precibus, immo magis ratione conuictus assensum præbuit; quem tamen assensum verbis patentibus non expressit. Dixit enim: Nouit ille qui nil ignorat, quod nisi me mortaliter peccare crederem, electioni de me factæ nullatenus consentirem. Hac imperfecta respōsione contenti, de eius ore verbū rapiunt, & ipsum arripiunt, atque ad sanctum altare ducentes eū in terram cum eo humiliter se prosternunt, hymnum *Te Deum laudamus* ingeminat, concrepant cymbala, & in laudem Creatoris omnes iubilant & exultant.

Psal. 21.

Fit Archiepiscopus Cātuariensis licet renitens.

Qualiter in statu illo conuersatus est.

CAP. LXXXII.

PAstor igitur in populo Dei factus, in omnibus magis ac magis enituit virtutibus. Superiobus obedientiā exhibebat, & reuerentiam paribus, concordiam & pa-

cem

cem inferioribus cum custodia disciplinam. Humilitas, sicut in eius corde primatum tenuit, sic & in omnibus eius operibus prima fuit. Nam calceamenta sua non erubuit aliquando sibi distrahere, quod in primate totius Angliæ humilitatis erat indicium euidens & insigne. Cum vero clerici sui missam mane non audissent aliquo præpediti negocio, quod eo oportuit agi tempore, ipsemet præcedente die missam consueuit eisdē personaliter celebrare. Iter vero agens, siquis ei peccata sua vellet confiteri, quāuis pauperrimus, descendens illico cōfitenti audientia præbuit, cōfesso existens affabilis & deuotus. Nec repellebat eū propter inæqualitatē temporis, sed etiam propter vicinitatē sui hospitij longiuscule non distantis. Nec induebatur purpura, & bysso, vel veste pretiosa, sicut nonnulli solent Episcopi, tunicam habens albam vel griseam de pretio satis vili. Veruntamen vt frons sua conueniret cæteris, superiores vestes honestas habuit, seu non studio vanitatis. De prædicta vero corporis austeritate nihil sibi minuit, immo de die in diem, vt filius accrescens rigorem fere in omnibus ampliauit. Semper sibi durus & rigidus, alijs compatiēs & benignus. In altaris officio totus erat in lachrymis, ita se gerēs quasi exutus esset hominē, ac velut in carne dominicam geri cerneret passionem. Reuerendissime tractabat omnia sacramenta ecclesiastica, ita vt mentes intuentium prouocaret ad deuotionem, ipsa contrectatio tam deuota. Sexum quidem fœmineum ob honorem beatæ Mariæ virginis, & suam deuotionem semper honorauit, & religiose coluit. Per hoc autem nec in cogitatione nec aliter semetipsum vel tenuiter maculauit, ostiatim mendicantium nullus ab eius ianuis recessit vacuus, cęterorum quoque dummodo honesti essent, nullus ab hospitij sui liminibus est repulsus. Ægrorū lares & debilium per suos diligentius scrutabatur & visitabat beneficijs, quorū nonnullos in victu quotidiano procurabat, & competentibus indumentis; puellas pauperes de suis facultatibus adiuuabat, vt traderentur ad nuptias, & in hoc expendebat pænas pecuniarias, pro delictis aliquibus legitime inflictas. Ab omni munere semper manus suas excutiens, acceptores quoque munerum detestabatur, pręcipue in potestate positos, quos ad reddendā iustitiā dicebat gratuitos esse debere, non muneribus inuitatos. Quibus etiam frequenter dicebat prendere & pendere, non differunt nisi in vna littera tantū, vnde patet quod valde proximus est suspendio qui munera libenter accipit, nisi acceperit ea bono modo. Itaq; multi quidē ei placere cupientes offerebant ei plura & pretiosa, sed ille respuebat vniuersa, dicēs: Nunc inimicus me per dona tentare vult, cum diues sum, & nullius egeo, quia dū pauper fui, me decipere nō potuit isto modo: spero autē per Dei misericordiam, quod nunquam decipiet mę per hanc viam, per dona siquidem quæ nec data, nec accepta sunt secundum Deum. Corrupta est Christianitas hodie, deficietque priusquam hoc aduertant Christiani, nisi se curare studuerint ab hac peste.

Totus prōptus ad salutē animarum promouendam.

Munera cōtemnit.

Muneribus corrumpitur totus mūdus.

De persecutionibus quas ibidem passus est.

CAP. LXXXIII.

SIc ergo vir sanctus se habuit in cura pastorali quādiu sibi licuit de pace temporis gratulari. Sed quoniam acceptus erat Deo, necesse fuit vt eum fornax tentationis decoqueret igne suo. Volens enim athleta Dei se totum pro salute animarum & libertatibus ecclesiæ, suorum more prędecessorum exponere, contradictiones multas patiebatur, à regni maioribus, & à Rege. Ipsum Cantuariense Collegium quod ad apicem tantę dignitatis eum vocauerat, eidem in suo proposito proh dolor obuiabat. Cumque familiares eius aduersitates suas plāgerent, ac de suis dolerent iniurijs, voces eorum querulas compescuit, & eos nihilominus redarguit, dicens eis: Sicut cum ægrotanti filio poculum propinatur amarum; dicit mater ad sanitatem ebibe, ita hæc omnia quę nobis offeruntur aduersa ad salutem cupimus epotare. Inundationes maris quasi lac debemus sugere, & cum præcursore Domini in deserto mūdi comedere mel silvestre. In ipsos autem qui eum acrius insequebantur, & in eum atrociores fuerant, summam exercebat misericordiam, quotiēs veniam postulabant. Eos insuper quos aperte suos sciuit esse persecutores, ad pacis passim recepit osculū, & ad familiaritates alias, vt gratis obsequijs quorumlibet amicorū prætulisse visus sit graues iniurias sibi factas. Super quo sui solebant cū arguere, & verbis huiuscemodi præmonere: Domine, hæc remissa mansuetudo vestri animi alijs exemplum prębet, in vos alias insurgendi. Quibus respondit: Sinite, an nescitis quia Dominus noster mortem sibi inferentibus non restitit, sed etiam remittēs, pro eis etiam suppliciter intercessit? Vtique Deo non homini seruanda est potentia vindicandi. Absit à me, vt erga eos aut trabē aut festucā portem in oculo, quantocumque me videantur afficere detrimēto. Certe si oculos capitis mihi eruerent, vel vtrūque truncarent brachium, nullatenus eos minus diligerem, nec minus exhiberem diligentis animum siue vultum. Nullum enim peccatū volo facere, nec de alienis defectibus mihi dispendium propagare. Libentius nanque vt dicebat in ignem iret ardentissimū, quam aliquod peccatum committeret ex certa scientia contra Deum. Quia vero debitum pastoris officium quāquam ad ecclesiæ liberationem manus eius contenta esset, exercere non potuit, tactus dolore cordis intrinsecus, & quasi pro aliorum reatibus à se pænas exigens, semetipsum extra regnum Angliæ relegauit. Hac autem in hoc consideratione ducebatur, quod si totam seueritatem ecclesiasticam expenderet in rebelles, eam forsitan legatus in irritum duceret, & nihilominus Regem aliosque sibi in ira molestos ad deteriora & magis grauia prouocaret. Si vero præsens existens, eorum errata non errata non conaretur corrigere, videretur ea quasi per quandam dissimulationis tolerantiam approbare.

Ob defensionem ecclesiasticæ libertatis multos habet aduersarios.

Qualis in suos aduersarios fuerit.

De miraculis per eum ostensis illo tempore.

CAP. LXXXIV.

PEr hos autem dies priusquam natale desereret solū, plura fecit Deus miracula per eum. Nam quidam diris laborans febribus obnixe petijt vt beatus pater aquam benediceret, quam pro recuperanda sanitate sibi loco antidoti propinaret. Et ita factum est. Sanctus enim antistes aquam benedixit: quæ cum tetigisset ægrotantis viscera, æger conualuit sine mora. Quod cūm quidam de suis ei dicerent, eis inhibuit ne ideo superstite reuelarent. Quidam etiam de clericis eius quartanis vexatus per aliquod tempus, die qua debuit eum febris affligere, contigit eum per aulam, cum vir sanctus discumberet, pertransire. Quem cum coram se transire cerneret quæsiuit ab eo, cur cum cæteris non prāderet. Qui ait: Domine diem meā expecto hodie, quo me solet febrilis molestia molestare. Ad quem sanctus ait: Ego signum crucis super morsellum murenæ, quæ est in disco meo faciā, & illum in nomine sanitatis in tuo protinus ore ponam. Si statim comedere volueris, sanaberis. Ille morsellum de manu Domini sui recepit cum gaudio, statimque cū socijs ad mensam comedit vultu hilari & iucundo. Et sicut ei pius pater prædixerat ab illa die & deinceps eum febris illa nequissima non vexabat.

Aqua benedicta sanat febricitantē.

Alium sanat.

Alius vir quidam magnus & literatus morbum quēdam in genu habuit, cuius morbi incommodo grauiter laborauit. Qui vidēs virum Dei prætereuntem, rogauit vt genu languidū respiceret, & eum benedictionē suam super illud fundere non pigeret. Quod cum fecisset, tamen cum difficultate aliqua, morbus ille curatus deliduit sine mora. Quibusdam quoque quædam quæ erant eis ventura innotuit, quæ cum spiritu prophetico prædicasset rei exitus postea comprobauit. Beatus etiam Thomas martyr insignis antequam exiret de Anglia ei in visione apparuit, & ad agendum viriliter monitis eum familiaribus roborauit. Quo viso vir beatus pedem

S. Thomas ei apparuit.

martyris ducere nitebatur ad osculum, sed beatus Thomas ne oscularetur prohibuit ei, subtrahenti pedem suū propter quod ille fleuit, & ingemuit. Cui sanctus Thomas: Cur inquit fles? Et ille; pro eo, ait, quod indignitas mea nō patitur, vt os meum pedes tuos dignissimos osculetur. Ad quē martyr: pro hac, inquit, repulsa nolo te flere vel gemere, quoniam tempus approximat, quo me osculaberis & in ore. In procinctu quoque itineris positus vt egrederetur de terra cum viris religiosis secreto contulit, eisque causam sui recessus ab Anglia reuelauit. Quorum quidam quæsiuit ab eo quo ire disponeret, & an apud Pontiniacum moram trahere cogitaret. Cui sanctus: Ad Pontiniacum, inquit, ibimus, & ibi omnia bona si Deo placuerit faciemus. Quot vero, & quāta bona apud Pontiniacum fecerit, ipsa bonorum numerositas per se plenius patefecit.

Recedit ex Anglia.

De transitu eius in Galliam, & ipsius morte.

CAP. LXXXV.

IGitur clam & quasi fugiens egreditur ab Anglia, & mari transito ad Pontiniacum peruenit ducente eū Domino recta via. Nouerat enim ibi esse commune refugium omnium de regno Angliæ exulantium pro iustitia prælatorum. Præscius quoque futurorum locum istum prędecessorum suorum asilum ingreditur, & ipsorū vestigia sequēs, super hoc quod illuc eū Deus aduexerat, nō modice gratulatur. Ante oculos siquidem posuit qualiter beatus Thomas ibidem ante sui tempus martyrii cum patientia per sex annos expectauit brauiū cursus sui, & quomodo famosus ille Stephanus de Languetonia cum pluribus suis suffraganeis similiter per annos plures sui palmam certaminis, & laboris præstolatus est mihi. De quo loco etiam sic ait quidam.

Pontiniaci encomium.

Est Pontiniacum pons exulis, hortus asylum.
Hic graditur, spaciatur in hoc, requiescit in illo.

Pontifex ergo Pontiniacum ingressus, & cum omni reuerentia susceptus, ibidem lectionibus & orationibus assiduis vacabat, propriaque manu scribebat, & aliquādo ad prædicandum populis in vicino positis exibat. Tandem cum morbo graui correptus esset, sole feruentius incalescēte, visum est suis vt ad locum aliquem, vbi maior esset aeris clementia diuertere debuisset. Itaque recedens à Pontiniaco, quendam prioratum cui nomen est Soisiacum adijt, & vsque ad obitum ibidem mansit. Dolentibus autem Pontiniacensibus quod eis subtraheretur eius præsentia, pietate motus consolabatur eos per hæc verba. Reuertar huc in sequenti festo beati Edmundi Regis, & martyris, quoniam tunc Sol longius à nostro digrediens hemisphério, adducet nobis frigora temporis hyemalis, quod vtique sine spiritu prophetico non protulit, sicut euentus subsequens comprobauit. Eadem quippe die ad Pontiniacum corpus eius est delatum, & sic impleuit mortuus quod viuus promiserat, paruo post tēpore moriturus. Cum vero iam sibi cerneret diē imminere nouissimū, iussit afferri sibi corpus Domini gloriosum. Extenditque dexteram ad ipsum corpus Domini, & cum ingenti fiducia dixit ei: *Tu es Domine in quem credidi, quem prædicaui, quem veraciter docui, & tu mihi testis es quod aliud quam te in terra positus non quæsiui, sicut tu scis, quod nihil volo, nisi quod tu vis. Domine, ita fiat voluntas tua, quia in tua sunt omnia voluntate* Mirati sunt vniuersi qui aderant ipsum mente putantes excedere, præsertim cum se sic habere quasi quem præsentem vidit crucifixum conspiceret & in carne. Post perceptionē itaque viatici tota die illa tam iucūdus erat & hilaris, ac si esset ab omni ęgritudine liber & immunis. Denique accepta extrema vnctione, cum esset morti proximus, nullum tamen certum mortis indiciū prætulit, nō gemitus edidit, aut aliqua suspiria, sed nec querulas voces dedit, nec lecto decubuit sicut solent morientes decumbere, sed vel sedit, vel caput super manum suam reclinauit, quando voluit repausare. Tandem vero pretiosam resolutus est in mortem 16. Cal. decembris, die qua vera vita Christus mortem gustauit pro mortuis.

Corripitur lethali morbo.

Nota sancti viri in extremis admirandam fiduciam.

De sepulturę ipsius præparatione.

CAP. LXXXVI.

NOcte vero proxima ante transitum ipsius de mūdo ad patrem, quidam vir vitæ venerabilis vidit in visione oraculum quoddam mirabile, quod erat præsagium mortis suæ quæ instabat & eius gloriæ secuturæ, vidit, & ecce pater sanctus in maiori ecclesia Cantuariæ Pontificali residebat in cathedra: qui Pontificalibus solemniter indutus, pastoralem tenebat baculum manu sua. Quidam quoque ipsius æmuli instabant cum ligonibus, vt ipsum stallum subuerterent, & cum ipso patre (quem deijcere nitebantur) terrę funditus coæquarent. Et cum iam prope esset vt sanctus Domini cum stallo suo ad terram debuisset corruere, subito quasi diuino nutu capsam beati Elphegi martyris coram eo contigit apparere. In quam sine læsione aliqua vel dispendio receptus est vir beatus velociter in momento. Beatus autem martyr Elphegus operculum feretri sui de loco quo veneratur à populo manu sua detulit, & vt sæpe memoratum patrem in feretro suo quiescentem contegeret, dictum operculum ipsi feretro coaptauit: & cōtinuo quasi quoddam nouum ac solemne ducens gaudium subiunxit. *Statuit ei dominus testamentum pacis &c.* Corpus igitur serui Dei in feretro ponitur vt ad Pontiniacū, quo se sepeliendum cum summa deuotione deuouerat deferatur. Euisceratur, vt in talibus fieri solet interior pars corporis, quæ in ecclesia sancti Iacobi apud Pruuiū tumulata fulget miraculis, & virtutibus copiosis Reliquū corpus pro more lotum, vestibus sacris induitur, & Pontiniacum cū honore ac reuerentia populi maxima defertur. Vna vero nocte in domo Templariorum de coloris habuit hospicium, & tūc quod idem vir sanctus prædixerat extitit adimpletum. Cum enim à Pontiniaco discedens per eandem villam iter ageret, iniectis super ipsam domum oculis quæsiuit à simul equitantibus cuius esset. Cui quidam ait: Domine domus Templariorum est. Ad quem sanctus cum inquit ad Pontiniacū rediero, in eadē domo more hospitis pernoctabo. Itaque sicut prædixerat in die beati Edmundi Regis ad portas Pontiniaci delatū est corpus sanctum, & cū digna reuerentia susceptum. Quod in ecclesia collocantes expectauerunt pro compositione tumuli vsque in diem qui erat ab eius obitu septimus, in quo nihil corruptionis apparuit, nullus vt assolet odor malus qui grauaret prope positos est inuentus. Nocte autem illa tota perui gil in oratione mansit ecclesia, & corpus in medio quasi roseo colore perfusum iacebat facie reuelata.

Visio cuiusdam.

Prophetia sancti Edmundi.

De annuli eius virtute, & miraculorum intermissione.

CAP. LXXXVII.

QVidam autem monachus Petrus nomine tunc sacrista monasterij, ex officij sui debito astabat illi cominus, irruentium quosdam repellere, quosdam sicut res poscebat admittere sollicitus & intentus. Qui vidēs multos accurrere, deuotius aliquid si possent gestiētes arripere, alios ornamēta varia offerentes ad tactū, secum cæpit tacitus cogitare. Quid est quod tanta deuotione fideliū minime prouocaris, vt aliquid de his sanctis cōsequaris exuuijs, quod ad casus futuros profuturū reponas, præsertim cū sacristæ fungaris officio, ad quem pertinet cura talis; & accedens quasi operis quippiā facturus, tentauit annulum de manu eius euellere, & aliū loco ipsius digito subrogare. Cumq; leuiter contrectādo nil proficeret, omni quo potuit conatu institit vt annulum amoueret. Sed multum conatus incassum procul abscessit deprehendi in facto veritus, & deliberans quid agendum rursus accedit, quamuis stupidus & confusus, ac deuotius acclinatus auribus iacentis corporis,

De monacho qui ei annulum voluit subripere.

corporis, demissa voce quasi viuentem cœpit alloqui verbis istis: Pater sancte peccaui, quod à te licentiam non petij, & tamen quod tuum est, mihi temere vendicaui: sed quia id ad honorem tuum facere disposui, & ad salutem fidelium, ignosce confitenti & petenti munus annue postulatū. Quo accedente ad manum, statim vbi annulū cōtigit, eū cum summa facilitate non extractum, sed prolapsum potius cū ingenti lætitia secum tulit. Lætus ergo tali omine Abbati singula aperte retulit & distincte. Qui lætatus est de eo quod contigerat, & eo iubēte, annulus inter alia sacra reponitur, ex cuius cōtactu multa infirmis beneficia vsque hodie largiēte Domino conceduntur. Mane autē facto innumera fidelium concurrit multitudo, & diuinis celebratis rite obsequijs corpus eius humatū est à pluribus personis venerabilibus & honestis. Illo enim die tria tantū facta fuere miracula, quia fortasse in quibus plura fierent nec ęgrotus affuit nec ægrota. Sequēti die habito consilio terrā corpori superiaciunt, & fere per octo dies quæ cœperāt fieri miracula, cessauerunt. Super quo plurimū cōtristati sunt fratres qui aderant, & ex qua causa id posset accidere conferebant & ecce quidam frater Hermannus aduenniens claram se vidisse visionem asseruit dicens. Vidi, & ecce pater beatus Edmundus mihi iā pluries apparuit, vultū habens hilarem, velut iratus paululum non ostendit. Quē cū reuerenter interpellassem, cur opus bonum non perficeret, quod in miraculis incœperat, ipse defossū se demonstrans quod depressas manus non valeret erigere, respōdebat & adiecit: Quid possum facere sic grauatus? Ecce surgere nequeo, ecce manus ad Deum non valeo attollere, nec pro ægrotis aduentātibus exorare. Omnes ergo hac visione permoti Deo dederūt gloriā, & remouerunt illico quam super eum coniecerant totam terram. Quo facto virtutes miracula faciendi redierunt subito, & glorificabant Deum cum sano languidus, iuuenis cum perfecto.

Visio Hermanni.

De corporis eius eleuatione, & miraculorum multitudine.

Cap. LXXXVIII.

Post tres menses ab eius sepultura conuenerunt fratres vt corpus ipsius sustollerent, & ad superas auras eleuatum, in apertiori loculo collocarent. Remota igitur omni super iniecta materia vidēt admirantes naturæ insolita, videlicet iacere corpus integrum contra mortuæ carnis iura: Accedunt propius Deum glorificātes, & corpus contrectātes manibus proprijs inueniunt eius mēbra flexibilia quæ rigescere solent in defunctis. Quid plura? Aptatur in loculo, & honestius quam antea reconditur, ac denuo cū calice & cęteris pontificalibus sepelitur. Ad cuius inuocationem multa sunt fidelibus præstita beneficia, vita mortuis, languentibus medicina. Nec solum ad sepulchrum eius, verum etiam in diuersis regionibus diuersi generis miracula fiunt ob ipsius meritum, quæ succincte transcurrenda duximus, non singula generum, sed genera singulorum:

Multa miracula ad sepulchrū eius.

Igitur ad maiorem sui meriti declarationem cæci vident, claudi ambulant, detumescunt Hydropici, & surdi audiunt, muti loquuntur, conualescunt morbo paralytico dissoluti, obsessi à dęmonibus liberantur. Aperiuntur carceres, soluntur vincula, curantur epylentici, quartanatij euadunt, & febricantes quamplurimi ope sua. Alij varijs & occultis afflicti doloribus, alij membrorum officio priuati, & effecti velut immobiles, alij laborantes insania capitis, & energumini. Alij morbo fistulæ enormiter deturpati; alij tumore horribili turpiter dehonestati, per eius suffragia sanitatem pristinam sunt adepti. Fons sanguinis in mulieribus restringitur, patiētibus dolor dentium, dolor ipse licet acerrimus, mitigatur. Ab alijs recedunt corporis maculæ, nullo deinceps vestigio remanente. Alij herniosi, alij gibbosi, & quidam lesi grauiter. Nonnulli vero Calculosi, seu tabefacti pustulis. Alij in puteos vel gurgites aquarum siue fluuios corruentes. Plures etiam ex alto præcipitati competens sibi quique repererunt remedium per suæ merita sanctitatis. Alij apostasiæ laqueis irretiti: alij à serpentibus icti, alij desperati, alii suffocationi proximi, alii ab imminentis mortis discrimine mirabiliter erepti, miram sunt præsulis merito Christi gratiam consecuti. Alii autem à tumore saucium, alii à læsione arteriarum, alii à strictura gutturum lethifera mirifice liberātur ipsius patris meritis, & precibus sine mora. In fantulis vero fetus verba materna suffocatis, & in somnis oppressis ab ipsis matribus circa curam eorum negligēter agentibus piissimus pontifex reddidit vitam ab ipsorum puerorum parentibus fiducialiter inuocatus. Alii quoque quamplurimi vita priuati & vere mortui, per eius auxilium ad auras vitales sunt denuo reuocati. Quidā vero in desperationis foueam vere collapsi temporis aduersitate fracti, vel inopia molestati, dū pii patris eius occurrit memoria, dulce consolationis receperunt antidotum cum medela. Bruta etiam animalia ipsius beneficia sunt experta, aliqui autē duræ ceruicis homines diuinæ potentiæ derogantes, & patris eiusdem meritis repente percussi plangebant sui reatum facinoris & erroris. Et coacti prædicabant quæ in sancto suo Christus operabatur magnalia quæ priusquam vexatio daret eis intellectum, prædicare noluerant sponte sua.

De transitu Ludouici Regis Francorum in Cyprum.

Cap. LXXXIX.

Auctor. Anno Domini 1248. Rex Francorum Ludouicus iter transmarinum arripuit, videlicet in sexta feria post Pentecosten exiens de Parisiis multis eius vrbis processionibus eum vsque ad sanctum Antonium deducentibus. Iuerunt cum eo venerabilis Odo Tusculanus episcopus Apostolicæ sedis Legatus, & duo fratres eiusdē Regis videlicet Robertus Comes Attrebatensis, & Carolus Comes Andegauensis cū vxoribus suis, multisque Franciæ regni Baronibus & episcopis. Alfonsus quoque dicti Regis frater, Comes Pictauensis, crucē acceperat transmarinā, sed illo anno cum Domina Blancha Regina matre sua remansit ad regni custodiam. Itaque die Martis in crastino sancti Bartholomęi Rex cum suis nauem intrauit, & duobus diebus sequētibus inibi moram faciens, ventum prosperum expectauit. Porro sequenti die veneris à portu recessit, & Duce domino nauigans, tandem die Iouis ante festum sancti Matthæi de nocte in Cypro apud Imocium applicuit. At Comitissa Attrebatensis cum esset pręgnans de portu aquarum mortuarum in Franciam rediit, ibique vsque ad Comitis Pictauensis transitum remansit. Rex autem de consilio Baronum suorum, & Baronum ac terrariorum Cypri, quia naues & galeæ suæ cum balistariis ac gentibus suis nondum aduenerant in Cypro diutius expectauit, & propter instantiam hyemis, & alias causas concurrentes, vsque ad tempus paschale iter suum aduersus Saracenos distulit. Rex quoque Cypri & omnes fere nobiles istius regni, atque prælati crucis signaculum assumpserunt, seque cum Rege Franciæ super Saracenos aduenientē præfixo termino profecturos quo eos vellet ducere iurauerunt. Eo tēpore Soldanus Babylonis, qui versus partes Damasci per terram Christianorum venire parauerat, auditis de aduentu Regis Francorum rumoribus iter propositum reuocauit. Erantque inimicitiæ inter prædictum Soldanum, & illum qui fuit Soldanus Damasci, & etiam Halapinos.

Rex sancti nauigat in Cyprum.

His temporibus obierunt de peregrinis, Robertus episcopus Beluacensis, & comes montis fortis, Comes quoque Vindonicēsis, Guillelmus de mellato, & Guilelmus de Tarris, Dominus & Herchenbaldus de Borbone, & Comes Drocensis, & alii quamplures milites, quorū numerus vsque ad ducentos & quadraginta æstimatur. Sed & Comes Andegauensis quartana in Cypro laborauit. Cum autem inter Archiepiscopum Nichosiensē, & milites etiā regionis esset cōtrouersia, propter

quam omnes fere milites illi erant excommunicati, prędictus Odo Legatus inter partes mediator pacem reformauit, & dictos milites absolui fecit. Archiepiscopus quoque Græcorum in Cypro, qui tanquam scismaticus, & inobediens Archiepiscopo suo Latino iam diu ab Ecclesia sua exultauerat, tunc temporis est reuersus, & tam ipse quam alij Græci qui excommunicati fuerant, ad obedientiam redierunt, & absoluit eos Legatus. Qui etiam coram ipso quasdam hæreses abiurauerunt. Multi etiam Saraceni qui detinebantur in Cypro captiui, baptismum instanter petentes insigniti sunt caractere baptismali.

De legatione Tartarorum ad ipsum.

CAP. XC.

VEnerunt autem circa natale Domini ad Regem Ludouicum missi quidam nuncij à quodam viro magno Erchalthay nomine de gente Tartarorum, qui ei apud Nicosiam commoranti literas eiusdem magnatis præsentarunt. Ibique præsens aderat frater Andreas de Locinmal de ordine fratrum prædicatorum, qui maiorem ex illis nuncijs nomine Dauid nouerat, vtpote quem viderat in exercitu Tartarorum. Literas autem sibi præsentatas in lingua Persica, & literis arabicis in latinum transferri fecit, earumque transcriptum sub sigillo suo clausum matri suæ Reginæ Blanchæ in Franciam misit. Nunciauerunt itaque quod Rex magnus Tartarorum qui dicitur Chaam circa tres annos completos à die Epiphaniæ proximo præterita factus erat per Dei gratiā Christianus, & tam ipse quam alij magnates plurimi: & maxima pars populi, & exercitus eorundem sacrum baptismum susceperant, fidem catholicam profitentes. Dictus etiā Erchalthay iam antea per annos aliquot similiter fidem susceperat Christianam & Baptismū, & nūc veniebat missus à dicto Rege Chaam cū maxima multitudine bellatorū, & erat ipsius intentio fidē Christianam promouere ac roborare, & omnium crucē adorantium, vtilitatem & liberationem procurare, omnesque aduersarios eiusdem crucis expugnare. Multum vero desiderabat se Regis Francorum esse beneuolū & amicum. Audierat enim de ipso quod applicare deberet in Cyprum, dicebant etiam ijdem nuncij se credere quod dictus Erchalthai circa proximum pascha ciuitatē Baldach obsidere deberet, quam Caliphus inhabitabat, à quo Soldanus Babyloniæ pluries ac specialiter olim in obsidione Damiatę succursum magnum in auxiliū habuerat. His & alijs tam per nuncios quam per litteras intellectis Rex gauisus: nuncios honorifice susceptos perendinare fecit, eisque liberaliter necessaria ministrari. In die enim natalis Domini cum Rege fuerunt ad missam in ecclesia, & ad prandium in curia. Similiter in Epiphania cum eo ad missam erant, & sicut videbatur bene se habebant ac more Christianorum se gerebant.

Tartarorū litera ad D. Ludouicum regem Francorum missa.

Rex Tartarorū factus Christianus.

Exemplar epistolæ Tartarorum ad eundem Ludouicum.

CAP. XCI.

HOc est autem exemplar epistolæ siue literarum, quas misit Ercalthay siue Hercalthay Princeps ille Tartarorum ad Regem Ludouicum; & iubente Rege ipso, translatę sunt in latinum de verbo ad verbū.

Exemplar epistola Ercalthay ad S. Ludouicū.

Per potentiam Dei excelsi missi à Rege terrę Chaam Ercalthay, Regi magno prouinciarū multarū, propugnatori strenuo, orbis gladio, Christianitatis victoriæ, religionis apostolicæ defensori, legis euangelicæ filio Regi Francorum.

Augeat Deus dominium suum, & conseruet ei regnum suum annis plurimis: & impleat volantates suas in lege, & in mundo, nunc & in futurum per veritatem diuinæ potentiæ conductricis hominū, & omniū prophetarum & apostolorum: *amen*, centum millia salutum & benedictionum.

Et hoc rogo quod recipiat salutationes istas vt sint grandes apud ipsum. Faciat autem Deus vt videā hunc regem magnificum qui applicuit. Creator autem excelsus faciat occursum nostrum in charitate & facere faciat vt congregemur in vnum. Post hanc autem salutationem nouerit quod in hac epistola non est intentio nostra nisi vtilitas Christianitatis, & corroboratio manus Regum Christianorū Domino concedente. Et peto à Deo, vt det victoriā exercitibus Regū Christianitatis, & triūphet eos de aduersarijs suis contēnentibus crucē. Ex parte autē Regis sublimis, sublimet eum Deus, videlicet de præsentia Cyocaym augeat Deus magnificentiā suam. Venimus cū potestate & mandato, vt omnes Christiani sint liberi à seruitute, & tributo & angaria, & pedagijs, & consimilibus, & sint in honore & reuerētia, & nullus tangat possessiones eorum, & ecclesiæ destructæ reedificentur: & pulsentur tabulę, & non audeat aliquis prohibere, vt orent corde quieto & libenti pro regno vestro. Ista autem hora adhuc venimus pro vtilitate Christianorum & custodia dāte Deo excelso. Misimus autem huc per fidelem nostrū virum venerabilē Sabeddimonstrat Dauid, & per Marcum vt annuncient bonos rumores, & quæ sunt circa nos dicent ore ad os. Filius autem recipiat verba eorum vt credat eis, & in literis suis. Rex terræ augeatur magnificentia sua: ita præcipit, quod in lege Dei non sit differentia inter Latinum Græcum, & Armenicum, Nestorinum, & Iacobinum, & omnes qui adorant crucem, omnes enim sunt vnum apud nos. Et sic petimus vt Rex magnificus non diuidat inter ipsos, sed sit eius pietas super omnes Christianos, duretque eius pietas & clementia. Datum in fine Mercharram, & erit bonum concedente Domino excelso.

Inter Christianos nulla debet esse differentia, id est non sint in nobis schismata.

Hucusque exemplar epistolæ quæ missa est Regi Francorum in Cyprum ab Ercalthay Tartarorum principe. Cui consonabant & aliæ quædam litterę, quę paulo ante dicto Regi à Rege Cypri, & Comite Ioppen fuerant præsentatæ. Quarum etiam transcriptum vna cum transcripto literarum Erchalthay, transmisit Odo venerabilis Legatus Innocentio Papæ.

Harum vero literarum exēplar talia quæ continebāt.

Exemplar epistolæ Conestabularij Armenię ad Regem Cypri de Tartaris.

CAP. XCII.

EXcellenti & potenti viro Regi Cypri, & charissimę sororis suæ Reginæ necnō & fratri suo; conestabularius Armeniæ salutē & dilectionem. Noueritis quod sicut ad iter agendum pro Deo, & vtilitate christianitatis me exposui, sic Christus Iesus vsque ad villam quæ vocatur Santequant me conduxit. Multas quippe terras videntes Indiam retro nos dimisimus, & transiuimus Baudac totamque terram eius duobus arrepti itineris mensibus. Ciuitates plurimas desertas vidi quas vastauerunt Tartari, quarum nemo posset opulentiam vel amplitudinem æstimare. Vidimus enim aliquas magnas villas itinere trium dierum, & plusquam centū millia aggeres magnos, & mirabiles ossium à Tartaris interfectorum. Nobisque videtur, quod si Deo disponente Tartari qui paganos sic destruxerunt, non aduenissent ad totā terrā eis marinam implendā & acquirēdā sufficerent. Transiuimus vnum de paradisi fluminibus maximum Gyon appellatum iuxta scripturā, cuius arena durat vndequaque per vnam magnam dietam. De Tartaris vero sciatis quod innumerabiles sunt, nec æstimari ab homine possunt. Optimi sunt Archerij terribilis forma pluriumque facierum, nec vobis possemus describere literaliter ritus eorum. Nunc quidem octo sunt menses, quod de die ac de nocte ambulamus, & nunc dicitur nobis quod sumus ad mediū terræ nostræ & terræ Chaam maioris Domini Tartarorū. Intelleximus autē pro vero quod iam ex quo mortuus est Chaā

Summa literarum conestabuli Armenia.

pater

pater huius qui nunc est, anni quinque transierunt, sed Barones ac milites Tartarorum, ita se per terras effuderant, quod infra dictos quinque annos, vt dictum Chaam inthronizarent, vix in vnum locum congregari potuerunt. Quidam enim eorum erant in India alij vero in terra de Cathena, alij in Ruscia, & alij in terra de Chascat, & de Caghat. Hæc est terra de qua tres Reges in Bethlehem venerunt Christum adorare, & christiani sunt homines illius terræ. Ego siquidem ipse fui in Ecclesijs eorum, & vidi Iesum Christum depictum; tres quoque Reges, vnum aurum, alium thus, & alium mirrham offerentes. Per illos itaque tres Reges habuerunt illi fidem Christi, ac per illos Chaam & omnes sui modo facti sunt christiani. Vnde & ante portas suas habent ecclesias, pulsant campanas, ac percutiunt tabulas, ita quòd euntes ad Dominum suum Chaam, primo quidem oportet ire ad ecclesiam, & salutare Iesum Christum: post vero ire, & salutare Chaam. Inuenimus etiam multos christianos effusos per terram orientis, & multas ecclesias pulchras: & alias antiquas, quæ vastatæ fuerant à Tartaris. Vnde christiani terræ illius, venerunt in præsentia Chaam istius. Quos isto cum honore magno suscepit, & libertati donauit, & nequis verbo vel facto contristaret eos prohiberi fecit. Et quia peccatis nostris exigentibus non habebat Christus, qui nomen suum prædicaret in illis regionibus, ipsemet pro seipso prædicauit, & nunc prædicat sanctissimis suis virtutibus, ita quòd gentes illarum regionum credunt in Christum. In terra vero Indiæ, quam beatus Apostolus Thomas conuertit, est quidam Rex Christianus, qui inter alios Reges, vtpote Saracenos erat in anxietate magna positus. Nam vndique faciebant ei resistentiam, seu violentiam, donec Tartari venerunt in terram illam. Et ipse factus est homo illorum, acceptoque exercitu suo & Tartarorum, Saracenos inuasit, tantumque in terra Indiæ acquisiuit, quòd tota orientis terra plena est sclauis Indicis. Horum enim plusquàm quingenta millia vidi, quos Rex dictus ceperat, & mandauerat venundari. Sciatis etiam Dominum Papam misisse nuncium prædicto Chaam, & mandauit ei dicens, verum Christianus esset, & cur gentem suam ad orbis conculcationem & necem misisset. Cui respondit Chaam; quòd Deus auis suis & sibi mandasset, vt gentem suam ad interficiendas gentes pessimas mitteret. Super hoc autem quòd mandauerat; vtrum esset christianus respondit, quod hoc sciebat Deus. Et si Papa scire vellet, veniret, & videret, ac sciret.

Christus prædicat per suas virtutes in Tartaria.

Hucusque exemplar epistolæ conestabularij Armeniæ.

De quibusdam relationibus nuncia Erchelthay Principis.

Cap. XCIII.

QVæsiuit autem Rex Francorum à prædictis nuncijs Erchelthay, de ipso, à quo tēpore baptismum suscepisset, & vbi esset modo. Quæsiuit & de statu Tartarorum, & quæ fuerit causa motiua aduentus eorum, & qua occasione suum, idest, ipsius Regis Francorum cognouissent aduentum. Ad quæ illi sic responderunt: A Soldano, inquiunt, Missulæ, quæ scilicet olim vocabatur Niniue missæ fuerunt litteræ quædam ad magnū Regem Chaam, quas receperat à Soldano Babyloniæ, in quibus Babyloniæ Soldanus mentionem de applicatione & aduentu Regis Francorum faciebat, mendaciter asserendo quòd 60. Regis Francorum naues per violentiam ceperat, & in Ægyptum deduxerat. Per id ostēdere volens, quòd idem Missulæ Soldanus, & in aduentu Regis Francorum confidere non debebat. Hac igitur occasione dictus Erchelthay audito Regis Francorum aduentu, nuncios misit ad eum, qui denunciarent ei, in hos esse propositum Tartarorum, vt in æstate proxima obsiderent Caliphum. Rogabantque Regem vt Ægyptum aggrediens impugnaret, ne dictus Caliphus ab Ægyptijs in aliquo adiuuari posset. Dixerunt etiam idem nuncij quòd isti qui nunc appellantur Tartari, exierunt de terra sua transactis quadraginta annis, quæ non habet ciuitates, aut oppida, seu villas, sed abundat in pascuis, & ob hoc incolæ sunt intenti tantum in pecoribus alendis, distatque per quadraginta dietas à terra, quam nunc inhabitat ille Rex magnus Chaam, & in qua posuit sedem suam. Quæ scilicet terra Tartar vocatur, vnde & nunc Tartari nominantur. Dicebant quoque quòd idem Tartari, primo debellauerunt filium Ioannis presbyteri, ipsumque cum exercitu suo peremerunt in ore gladij. Dicebant etiam quòd ille Chaam habet se cum omnes ferè capitaneos populorum cum innumera multitudine equitū & animalium, & sunt in tentorijs semper, quia nulla ciuitas eos capere posset. Equi vero illorum & animalia semper commorantur in pascuis, quia non possunt hordeum & paleam inuenire, quod sufficere posset equis suis. Capitanei vero præmittunt homines; qui sibi regiones subijciant, & ipsi cum Rege magno remanent. In cuius potestate & voluntate est, vt quando moritur quis, regem instituat aliquem de filijs vel nepotibus suis: Dixerunt etiam quòd ille qui nunc agit in sceptris Syocaym nomine, matrem habuit christianam, Regis, qui presbyter Ioannes vocatur, filiam. Ad cuius exhortationem & cuiusdam episcopi sanctissimi, qui Malassias vocatur suscepit sacramentum baptismi, & cum eo 18. filij Regum, & plures alij maxime capitanei. Multi adhuc inter illos sunt, qui nondum fidei sacramentum susceperunt. Erchelthay vero qui nuncios miserat, christianus erat iam ex pluribus annis, & non erat de semine regio, sed tamen magnus & potens. Agebat in finibus Persidis à parte orientis. Requisiti vero nuncij de Batho duce, cur sic male recepisset Domini Papæ nuncios? Responderunt quia homo paganus erat, & Saracenos habebat cōsiliarios. Sed iam potestatem tantam vt prius non habebat, quia modo sub Erchelthay potestate constitutus erat. Præterea requisiti de Soldano Moysac, siue Missulæ, quæ quondam Niniue dicta est, an christianus esset. Dixerūt eum fuisse cuiusdam christianæ filium, & quòd ex corde christianos diligeret, ac festa illorum obseruaret, nec in aliquo legi Machometi obediret; & credebatur, quòd si tempus & opportunitatem haberet libenter christianus fieret. Dicebant etiam quod summi Pontificis nomen apud Tartaros iam celebre esset, & quòd Erchelthay Domini sui propositum erat, vt in æstate proxima Caliphum impugnaret, & iniuriam Domino Iesu Christo illatam vindicaret.

[...] Rex de quibus Tartarorum nūcios interrogauerit.

Summi Pontificis nomen apud Tartaros celebre.

De legatione regis Francorum ad Tartarorum Principes.

Cap. XCIIII.

TAndem habuit Rex Francorum consilium, vt ipsum Regem Tartarorum & ad Erchelthay nuncios suos cum literis & iocalibus mitteret, ita quod aliqui eorum ab Erchelthay ad ipsum Regem Ludouicum directe redirent, & alij ad Regem Chaam vlterius procederent. Significantibus autem Tartarorum nuncijs quod Rex Chaam valde gratum & carum haberet de scarleta tentorium siue capellam. Fecit eam Rex Ludouicus præparari ac fieri speciosam & quosdam pannellos habentes leuem atque subtilem brodaturam. In qua scilicet brodatura tentorio affixa, ea quæ Dominus noster Iesus Christus pro nobis in corpore suo gessit, honestissime satis sunt exarata. Hæc igitur & alia, ad ornamentum capellæ, & cultum diuinum pertinentia misit Rex Ludouicus Regi Chaam ad deuotionem fidei Christianæ in eo excitandam. Insuper etiam de ligno sanctæ crucis misit tam eidem Regi, quàm Erchelthay per nuncios suos cum literis ad vtrumque directis, hortantibus vt eum qui per gratiam suam ad cognitionem sui nominis eos vocauerat, debita veneratione colerent, & in eius amore iugiter permanerent. Sed & Dominus

Rex ad Tartaros legatos mittit.

Odo Legatus eidem Regi magno Chaam & materteræ suæ, & Erchelthay ac prælatis eorundem destinauit epistolam denuncians eis quod sacrosancta Romanana ecclesia eos libenter vt filios charissimos reciperet; audiens gratulabundam conuersionem eorum ad fidem catholicam, dummodo fidem orthodoxam vellent firmiter tenere, & eam confiteri matrem omnium ecclesiarum, eique præsidentem Iesu Christi vicarium esse, & eidem vicario cuncti qui Christiana professione censentur merito debeant obedire. Prælatos etiam illorum admonuit specialiter, vt idipsum omnes saperent, & in eis schismata non essent, sed in veritate fidei, scilicet in quatuor primis generalibus consilijs editæ & à sede Apostolica approbatę immobiliter permanerent. Fuerunt autem huius legationis nuncij videlicet à Rege Francorum ad principes Tartarorum destinati prædictus frater Andreas cum duobus seruientibus Regis, qui parati & instructi, paulò ante Purificationem prouecti sunt, vna cum prædictis Tartarorum nuncijs 8. kal. Februarij à Rege licentiam acceperunt, ac tertia die Nichossiam exierunt. Super omnes autem frater Andreas capitaneus & magister à Rege constitutus, non multo post ad eundem Regem litteras misit quarum transcriptum dictus Rex matri suæ Blanchæ Reginæ in Franciam vnà cum transcripto literarum Erchelthay transmisit.

De discordia inter Soldanos Babyloniorum & Halapiorum.

Cap. XCV.

INterea Soldanus Babyloniæ intellecto quod Rex Franciæ hyemaret in Cypro, statim iter arripuit veniendi versus partes Damasci, per ciuitatem Hierusalem transitum faciendo; ad hoc intendens modis omnibus & aspirans vt Halapiæ Soldanum, & alios eidem adhærente sibi pacificos & confœderatos attraheret, eosque secum in auxilium suum adduceret. Ad hoc etiam nuncios suos Caliphus Baldacensis & Senex de monte destinauerant, vt illos ad concordiam reuocarent. At Soldanus Halapiæ cognoscens versutiam, & malitiam Soldani Babyloniæ, non est ausus in ipso confidere, nec pacem aut compositionem cum eo voluit inire. Propter quod idem Soldanus Babyloniæ in iram motus, vrbem Camelæ quæ pertinent ad Soldanum Halapiæ per gentem suam obsideri fecit, & ipse Damascum rediit. In qua scilicet obsidione dictus Soldanus propter hyemē & pluuias & Beduinorum incursus fertur in hominibus ac rebus & animalibus suis multa dispendia sustinuisse. Dum itaque Babylonicus exercitus in obsidione dicta permaneret, Soldanus Halapiæ pręparato exercitu suo venit, vt eos ab obsidione remoueret. Ad quem accedens nuncius Caliphi, monuit eum vt cum Soldano Babyloniæ pacem firmaret, proponens ei pericula multa, quæ Saracenis imminebant hoc tempore, eo quod exercitus Christianus ad perdendum gentes atque legem Machometi conuenisset. Et siquidem ipsi Saraceni taliter in semetipsos bella conuerterent, hoc illis ad incommodum & confusionem & Christianis eorum aduersarijs ad profectum cederet. Cum hęc & alia etiam multa nuncius Caliphi proposuisset, & de hisdem pluries cum eodem Soldano tractasset, ille nullatenus verbum pacis admittere voluit, dicens quod quamdiu in eius dominio Babylonij morarentur, super hoc aliquatenus non tractaret, & nisi recederent, die crastino procul dubio cum eis prælium & conflictum iniret. Videns itaque prædictus nuncius, quod nihil in tractatu pacis proficeret, recessit, ac festinans ad exercitum Babylonicum, imminentis eis belli periculum nunciauit, & sic eos ab obsidione recedere fecit. Qui cum maxima confusione in Damascum receperunt se, vbi tunc morabatur Soldanus Babyloniæ graui detentus infirmitate. Inter hęc autem magister militum templi & Marescallus hospitalis scripserunt Ludouico Regi, quod Soldanus Babyloniæ cum exercitu magno venerat in partem Gazæ ad consiliandum sibi Soldanum Halapiæ & Damasci. Timebantque ne forte Ioppem vel Cæsaream intenderet obsidere. Postea quoque scripsit idem magister Regi, quod Admiraldus quidam Soldani Babyloniç ad ipsum venerat vt eiusdem Regis Francorum voluntatem inquireret, eo quod Dominus suus libenter cum ipso pacem haberet. Quod Regi omnibusque Baronibus displicuit valde, prȩsertim cum à quibusdam diceretur, Soldanum ad requisitionem eiusdem magistri, prædictum Admiraldum ad ipsum misisse. Itaque Rex incontinenti præfato magistro per literas suas inhibuit, ne de cætero tales nuncios absque mandato suo speciali reciperet, aut cum eis colloquium habere prȩsumeret. Dicebatur enim ab omnibus qui factum Syriæ nouerant, quod quantumcunque oppressi essent Syri, nunquam primi faciebant verbum de treugis, sed tunc primo quando cum instātia magna requisiti super hoc erant à Turcis, ideoque quod dictus magister, vt dicebatur, prior inde verbum mouerat, ex hoc Christianorum conditio deterior facta fuerat, præsertim quia Turci ex hoc ipso poterant credere quod Rex se viribus inferiorem existimans quacumque causa vel occasione inuenta festinaret ad propriam remeare.

S. Rex nullā pacem cum Soldano Babylonia habere vult vide Æmil.

De quibusdam euentibus Cypri, dum ibi moram traheret Rex Francorum.

Cap. XCVI.

PRæterea dum idem Rex Frācorum, in Cypro cum Regina Margaretha vxore sua moram traheret, Armeniæ quoque Rex intellecto eius aduentu, misit nuncios solemnes quemdam Archiepiscopum scilicet Armenum, & alios domesticos suos cum litteris suis & exenijs se offerens eius voluntati. Quos ille prout decuit honorabiliter recepit. Cum autem intellexisset esse discordiam inter ipsum & Principem Antiochiæ grauem plurimum, atque damnosam, quæ iam longo durauerat tempore, propter hæc & alia quædam misit nuncios proprios ad vtrumque. Postea vero procedente tempore, accedentibus ad eum vtriusque nuncijs inita est inter ipsos coram illo treuga, ab instanti natiuitate sancti Ioannis per duos annos duratura. Quia vero Turcomanni paulò ante terram Antiochiæ depopulati fuerant, Patriarcha & Princeps Antiochenus à Rege Francorum auxilium petierunt, eisque à Rege sexcenti balistarij missi sunt. Accidit autem dum esset Rex in Cypro cum exercitu Christianorum, vt oriretur discordia inter Vicecomitem Castriduni & marinarios suos instigante diabolo. Et ex parte Genuensium à balistarijs Vicecomitis interfecti sunt duo, quorum vnus erat magnus & nobilis homo. Idem quoque Vicecomes (nescio quo spiritu ductus) habito tractatu cum Comite montis fortis, voluit ad partes Aconensium transfretare, cum militibus multis. Quod vbi Rex agnouit, ipsi cęterisque militibus sic hoc facere inhibuit; quoniam hac occasione totus posset exercitus dissolui, & Christianitatis negocium impediri. Cumque Vicecomes quomodo, id quod proposuerat implere vellet, Rex galeas suas armari fecit, & dominis nauium ne Vicecomitē aut complices suos aliquatenus attemptarent. facere prohibuit. Tunc idem Vicecomes ad apud se conuertit, & nauem cum omnibus quæ in ea erant accepit, asserens quod secundum conuentiones inter ipsum & dominos nauis habitas, tam nauis, quam ea quæ ibi erant ipsius esse debebant. Porro mediante Rege tractatum fuit, vt in duos bonos viros vtraque pars compromitteret, & Rex tertius poneretur. Sed quia consensum partium obtinere non valuit, ideo dicta discordia tunc sedari non potuit. Tandem ad instantiam Regis & Legati, Vicecomes post Pascha nauem quam acceperat Genuensibus restituit. Qui & promiserunt sub pœna duarum millium librarum quod iuri starent in curia Regis Francorum super querelis quæ vertebantur inter ipsos & Vicecomitem memoratum dictum. Interea vero miser... Rex apud Acon

& alia

& alia loca maritima ad marinarios & naues atque vasella conducenda. Cumque nuncij hac de causa in Acon die dominica in quinquagesima venissent, nullatenus Genuenses ac Venetos ad hoc flectere potuerunt, vt rationabile pretium in vasis suis ponere vellent.

His diebus instigante diabolo, inter Genuenses ex vna parte,& Pisanos ex altera, seditio grandis exorta fuit, ita quòd vnus consul Genuensis telo percussus interijt. Sed & paulò ante seditio exorta fuerat inibi, inter Venetos & baliuum regni Cypri. Itaque Rex Francorum secūdo misit Patriarcham Hierosolymitanum,ac Suessionensem episcopum & conestabulariū suum,& quosdam alios in Acon, pro vasis & marinarijs conducendis & pro sedandis seditionibus antedictis. In Cypro quoque fabricari fecit,parua quædam vasella ad terram hostium capiendam necessaria.

His autem diebus capti sunt quidam, qui confessi sunt quod ipse & quidam alij à Soldano Babyloniæ missi fuerant, vt Regem & maiores exercitus veneni maleficio enecarent.

Qualiter idem Rex Damiatæ portum cæpit.

Cap. XCVII.

AD extremum autem venerunt naues, vasaque cōducta; venerunt etiam de insulis naues quàm plures,ac multi Barones ac milites & alij peregrini,qui moram in insulis fecerant in hyeme iam transacta. Itaque die sabbati post Ascensionem Domini cum esset iam in naui sua Rex Francorum, congregatis ibidem maioribus exercitus, de ipsorum consilio publicatum fuit per exercitum, quod apud Damiatam vniuersi cum Dei adiutorio dirigerent iter suum. Die siquidem Ascensionis prout ordinatum fuerat ascenderunt nauem, sed vsque ad diem mercurij sequentem adhuc in portu remanserunt, quia tempus opportunum nauigandi non habebant, nec adhuc gentes illorum paratæ totaliter erant. Eadem itaque die velo facto, recessit Rex à portu Nimocij cum nauium & vasellorum copiosa multitudine. At postea per aliquot dies cum difficultate ac ventorum contrarietate procedentes, venerunt prope Paphum ciuitatem Cypri, tantaque fuerat temporis contrarietas, vt oporteret illos prope Nimociū bis reuerti. Venitque tunc ad eos Princeps Achayæ cum gentibus & vasellis quam pluribus in subsidium illorum ac terræ sanctæ, & cum eo similiter Dux Burgundiæ, qui in partibus Romaniæ moram traxerat in hyeme. Expectauerunt igitur peregrini apud Nimocium, & congregauerunt ibidem exercitum suum per incommoditatem temporis dispersum. Tandem in festo sanctæ Trinitatis vela ventis dari fecerunt, & habito satis congruo tempore nauigauerunt, ita quod in sequenti die Veneris apparuit eis terra Ægypti, & post paululum ciuitas Damiatæ. Appropinquantes itaque iuxta ciuitatem in porta steterunt,& naues suas anchorauerunt. Eadem die cum viderent portum magna Turcorum equitum ac peditum multitudine munitum & os fluuij quod de prope eminebat ex abundantia galearum armatum, cōsilium habuit Rex cum maioribus de exercito,vt in crastino summo mane exirent in insulam ad terram capiendam in parte illa, videlicet vbi terram similiter illi cæperant,qui in alia obsidione Damiatæ fuerant; ita quod fluuius esset inter ipsos & ciuitatem. In ipso igitur crastino peregrinis intrantibus galeas, cæteraque vasella parua quotquot intrare potuerunt accinctis, vt decuit, & armatis; Rex cum Legato sacrosanctam crucem Domini triumphalem deferentem nudam & apertam,erat in quodam vasello, procedente quoque in alio vasello iuxta ipsos beati Dyonisij martyris vexillo,fratribus Regis ac cæteris Baronibus & balistarijs, ac militibus circumquaque concomitantibus. Deinde processerunt viriliter in nomine Domini versus terram; de Dei quoque misericordia & virtute sanctæ crucis non modicam habentes fiduciam, & insultus plurimos tam sagittarum emissionibus, quàm alijs facientes contra hostiū ferociam. Cumque vasella ipsa in quibus erant propter nimiam maris planiciem vsque ad siccum attingere non possent Christianus exercitus in nomine Domini relictis vasellis in mare saliendo se misit,& vsque ad siccam terram cum armis suis pedes venit. Saraceni vero, qui littus occupauerant nitentes defendere terram nostris appropinquantibus & exeuntibus de vasellis, sagittas & tela fortiter iaciebant,& cum gladijs feriebant. Sed nostri præualentes intrauerunt & occupauerunt terram hostibus repulsis, paucis & quasi nullis nostrorum vulneratis aut læsis. Multis vero Saracenorum & equis eorum pluribus lethaliter vulneratis & interfectis. Inter quos etiam de maioribus ipsorum ceciderunt aliqui, videlicet vnus qui erat villæ capitaneus, & alij duo admiraldi. Soldanus autem ibi præsens non erat, sed de nouo è Damasci partibus venerat & tunc erat in loco, qui per vnam dietam à ciuitate prædicta distat, vbi & quadam infirmitate languebat. In ipsa vero die occupauerunt os fluuij galeæ nostræ, & fugerunt galeæ Saracenorum & ascenderunt fluuium. Fixis autem Rex ac peregrini tentorijs suis super littus, pernoctauerunt ibidem,& in crastino videlicet die dominico inibi commorari ordinauerant, vt gentes ipsorum & equi qui scilicet in nauibus adhuc erant illa die descendere ac venire in exercitum possent.

Exercitus Christianus ex Cypro soluit.

Attende antiquū vsum sanctæ Crucis & vexillorum sanctorum.

Qualiter ipse Rex vrbem intrauit & occupauit hostibus fugatis & expulsis.

Cap. XCVIII.

HVic autem fælici principio, fæliciora quoque adiecit Dominus noster Iesus Christus populo suo catholico. Nam Saracenis qui erant in ciuitate, diuina virtute perterritis,subito illa nocte populus & in crastino die dominica magnates, & alij omnes ex vrbe dicta exierunt, & in fugam conuersi eam circumquaque posito igne penitus reliquerunt. Quo percepto statim exercitu commoto, multi de nostris currentes intrauerunt vrbem per quendam pontem nauium,quem dimiserant Saraceni satis integrum, nisi quod in ipso erat interruptio vna, quæ statim fuit à nostris gentibus reparata. Rex insuper habita certitudine de promissis, aliquos de suis quos ad hoc duxit eligendos intromisit & per totam ciuitatem guarnisionem suam posuit. Postea recedens à littore in quo erat, eadem die versus pontem ciuitatis se traxit, ibique ante pontem ipsum tentoria sua posuit, vt si necesse esset illis qui erant in vrbe tempestiue succurrere posset. De victualibus autem guarnisionis, licet multa per ignem deperierunt multaque amota,fuerint & subtracta,multa tamen adhuc remanserunt ex eis,quoniam ad longum tempus abundanter ciuitas à Saracenis fuerat munita. Erat quoque ciuitas ipsa tam ob fluminis interpositionem quàm murorum & turrium fortium circuitum fortissima,multumque postquàm alijs capta fuerat roborata. Vnde dicebant multi quòd per vim expugnari non posset vel capi, nisi Deus miraculose per virtutem suam id faceret,quamdiu scilicet intus aliqui essent, qui victualia sufficienter habentes ibi morari vellent. Postea vero mundata ciuitate à quorundam mortuorum scilicet ac bestiarum cadaueribus,& extincto igne; legatus vnà cū Patriarcha Hierosolymitano, nec non archiepiscopis, & episcopis, qui præsentes erant,& magna etiam parte conuētuum, Rex Ludouicus cum pluribus alijs processionaliter nudis pedibus præsente etiam Rege Cypri, pluribusque Baronibus & alijs ciuitatem intrauerunt. Et in primis locum in quo erat Machomeria reconciliauit legatus qui dudum in altera eiusdem vrbis captione beatæ virginis ecclesiæ deputatus fuerat & appropriatus. Deinde redditis inibi de impensis beneficijs gratiarum actionibus altissimo, celebrata est missa solemniter in honore beatissimæ Mariæ virginis à legato. Proposuit etiam

Damiata capitur à christianis.

Machomeria id est Machometi fanum.

ibidem Rex annuente Domino, constituere prælatos & canonicos debitum assidue famulatum domino reddituros.

Capta est autem ciuitas Damiata anno domini M. ccxlix. post festum sanctæ Trinitatis die octaua. Illic ergo stetit rex per totam æstatem cum exercitu Christiano. Non enim volebant inde recedere vsque ad decrescentiam fluminis, quod tunc sicut dicebatur, terram occupare debebat, quoniam alias in partibus illis per eius crescentiam exercitus Christianus damnum incurrerat.

Eodem anno circa festum Ioannis Baptistæ, Alphōsus comes Pictauensis, frater dicti Ludouici Regis iter transmarinum arripuit, & regina Blancha mater eorum ad custodiam regni sola remansit. Itaque dictus comes cum exercitu magno in crastino sancti Bartholomæi mare apud aquas mortuas intrauit, & die dominico ante festum Apostolorum Simonis & Iudæ apud Damiatam applicuit.

Qualiter apud Massoram aduersus Saracenos processit.

Cap. XCIX.

Rex autem Ludouicus & exercitus Christianus deliberato communi consilio tam nauali quam terrestri exercitu præparato 20. die Nouembris de Damiata recesserunt, & aduersus exercitum Saracenorum congregatum & castrametatum in loco qui Massora dicitur processerunt. Et in ipso quidem itinere Saracenorum insultus aliquos sustinuerunt, in quibus ijdem Saraceni assidue suorum detrimentum non modicum receperunt. Intellexerunt etiam in ipso itinere Soldanum Babiloniæ de nouo miseram vitam finisse: qui & ad filium suum tunc in orientis partibus morantem, vt in Ægyptum veniret miserat, & à cunctis maioribus exercitus sui, iuramenta fidelitatis eidem fieri fecerat, relicta totius exercitus ac terræ suæ custodia, cuidam admiraldo nomine Farcadino. Accedētes igitur ad locum prædictum die martis ante Natale Domini, primo quidem accessum habere nequiuimus ad Saracenos eosdem propter quendam fluuium inter vtrumque exercitum defluentem, qui scilicet fluuius Thaneos dicitur, & in loco illo à magno flumine deriuatur. Inde inter vtrumque fluuium posuerunt castra nostra, à maiori flumine ad minorem protendentia. Vbi aliquando conflictu habito cum Saracenis, multi ex eis ciciderunt interfecti nostrorum gladijs, maxima quoque illorum multitudine submersa in aquis Nili validis & profundis. At vero quia fluuius Thaneos vadabilis non erat, propter aquarum profunditatem, & riparum altitudinem, cæperunt nostri facere super eum calciatam vt exercitui Christiano pateret transitus per eam. Dum igitur ad hoc multis diebus, cum immensis laboribus & periculis ac sumptibus institerunt, Saraceni econtra totis conatibus resistentes machinis nostrorum quas ibidem erexerant, machinas quamplures opposuerunt, quibus & castella lignea, quæ super passum eundem collocari fecerant, conquassata lapidibus & confracta igne græco totaliter cōbusserunt. Quo facto ferè omni spe frustrata per calciatam illam totaliter transeundi, tandem per quendam Saracenum ab Ægyptiorum exercitu venientem, datum fuit nobis intelligi locum aliquantulum inferius vadabilem esse, quo poterat exercitus Christianus fluuium transmeare. Inde communicato consilio, die carnisprimi, mane ordinatis aciebus venientes ad locum transierunt fluuium, non tamen sine graui periculo quia profundior ac periculosior erat locus, quam eis fuerat intimatum. Nam & equos illorum ibi natare oportebat, & propter altas & lutosas ripas exitus prædicti fluminis periculosus erat. Itaque transacto fluuio ventum est ad locum, vbi iuxta prædictam calciatam erant machinæ Saracenorum. Habitoque cum Saracenis congressu, nostri qui præcedebant non parcentes sexui vel ætati, multos ex ipsis trucidarunt. Inter quos & capitaneum illorum, & quosdam alios admiraldos ibidem interfecerunt. Deinde vero dispersis aciebus nostris quidam nostrorum per hostium castra discurrentes venerunt vsque ad villam quæ Massora dicitur, quotquot hostium occurrebant gladijs occidentes. Sed tandem Saraceni percepto eorum niconsulto processu, resumptis viribus irruerunt in eos, & vndique circumuallantes oppresserunt ipsos. Vbi nostrorum strages non modica Baronum ac militum tam religiosorum quam aliorum facta est. Ibique & Robertus comes Attrebatensis frater Ludouici Regis in manus hostium incidens, temporaliter amissus est. Itaque die illo, Saracenis super nostros vndique irruentibus & imbrem sagittarum emittentibus vsque ad horam circiter nonam, graues illorum sustinuerunt insultus. Tandem deficiente nostris omnino balistariorum subsidio, multisque illorum vulneratis, & equis eorum pro maiori parte sauciatis vel occisis, tamen auxiliante domino campum obtinuerunt suorum viribus recollectis. Ibique iuxta Saracenorum machinas quas acquisierant illa die castra sua posuerunt, vbi & die illo pauci numero cum rege moram fecerunt, facto prius de lignis ponte, per quem possent ad ipsos illi qui erant vltra fluuium transmeare. In crastino vero plures ex illis de mandato regis transeuntes fluuium castrametati sunt iuxta ipsum. Et tunc destructis Saracenorum machinis lycias & pontes nauales fecere, per quos nostri de vno exercitu ad alium libere transire poterant & secure. Sequenti vero die veneris Saraceni congregatis ex omni parte viribus suis cum infinita multitudine ad nostrorum lycias conuenerunt, & tantos atque terribiles insultus, quantos (vt à pluribus dicebatur) nunquam viderant facere Saracenos, ex omni parte Christiani exercitus fecerunt. Quibus tamen nostri restiterunt ordinata copia bellatorum ex omni exercitus parte, & ipsorum impetus repulerunt maxima eorum multitudine nostrorum gladijs occumbente.

Soldani mors. *Nostri flumen transeunt.* *Nostri à Saracenis grauiter vexantur.*

Qualiter in regressu cum exercitu suo captus fuit.

Cap. C.

Postmodum elapsis aliquot diebus aduentauit apud Massoram Soldani filius de orientis veniens partibus. In cuius aduentu tympanizantes ac lætantes Ægyptij receperunt illum in dominum, & ex hoc augmentata est non modicum fortitudo eorum. Nostris autem postmodum occulto Dei iudicio omnia in contrarium successerunt, ipsorum desiderijs inolente peste diuersarum ægritudinum, & etiam mortalitatis generalis, tam in hominibus quam in equis: ita vt in exercitu vix aliqui essent, qui mortuos suos vel ægrotantes ad mortem non plangerent. Vnde pro magna parte diminutus erat Christianus exercitus atque consumptus. Tantus etiam erat defectus victualium apud illos eo tempore, quod quamplures inedia deficiebant ac fame. Non enim ad exercitum vasella naualia de Damiata transire poterant, impedientibus Saracenorum galeis & vasis piraticis, quæ per terram in prædicto flumine collocauerant; sicque quamplurimis vasis nostris prius ab eis in flumine captis, tandem duas successiuè carauellas cæperunt victualia & alia multa bona ferentes ad exercitum, cæsa multitudine marinariorum & aliorum in totius exercitus detrimentum. Vnde omnino deficiente suffragio victualium & annona equorum cœperunt deficere fere omnes in desolationem ac terrorem non modicum incidentes. His igitur incommodis arctatos ineuitabilis necessitas illos induxit à loco prędicto recedere, & ad partes Damiatæ si Dominus prouidisset redire. At vero dum quinto die Aprilis essent in itinere reuertendi, Saraceni cum infinita multitudine Christianum illum exercitum sunt aggressi. Accidit que permissione diuina fortasse peccatis aliquorum exigentibus, vt prefatus Rex Ludouicus cum duobus fratribus suis qui supererant, videlicet Alfonso Pictauensi & Carolo Andegauensi comitibus, ac cæteris qui cum eis

Multa Christianorū milia fame & morbo pereunt. *Carauella nauigij genus.* *S. Rex capitur.*

redibant in manus inimicorum, scilicet Saracenorum inciderent. Itaque per terram nemo penitus euasit, sed omnes capti sunt & carceribus mancipati, non sine magna strage nostrorum, & effusione sanguinis Christiani; maior etiam pars illorum quæ reuertebatur per fluuium similiter fuit capta, vel etiam gladio interfecta, vasellis naualibus vt plurimum similiter dissipatis, in quibus ægrotantium multitudinem dolorosam incendij flamma combussit. Itaque gens ista sceleratissima præter blasphemias quas in contumeliam creatoris proferebant in conspectu populi christiani, crucem quoque flagellis cædentes in eam spuebant, & in opprobrium fidei christianæ viliter pedibus conculcabant.

Qualiter sub certo pacto à Saracenis dimissus fuit.

Cap. CI.

Postea vero per dies aliquot, Soldanus regem Ludouicum de faciendis treugis fecit requiri, petens instanter cum minis & austeritate verborum, vt absque mora sibi faceret Damiatam cum omnibus rebus ibidem inuentis restitui ac resarciri, omnia damna & expensas quas fecerat vsque ad tempus illud, die scilicet quo Damiatam receperant christiani. Tandem post multos tractatus vsque ad decennium inita est treuga sub hac forma videlicet, quòd idem Soldanus regem & omnes captiuos christianos qui capti fuerant à Saracenis, postquam rex in Ægyptum venerat necnon & omnes alios de quibuscunque partibus oriundos, qui capti fuerant à tempore quo Soldanus Hyemel auus eiusdem Soldani olim cum Imperatore treugas inierat, omnes inquam hos de carcere liberaret, ac liberos vbi vellent abire permitteret, & quod terras quas in regno Hierosolymitano in aduentu regis christiani tenebant cum omnibus pertinentijs in pace tenerent. Rex autem tenebatur ei reddere Damiatam & octo millia bizantiorum Saracenicorum pro liberatione captiuorum, & damnis ac expensis prædictis. Insuper etiam liberare Saracenos omnes eo tempore in Ægypto captos à christianis, necnon & illos qui capti fuerant in regno Hyerosolymitano à tempore treugarum, quæ factæ sunt olim inter Imperatorem & Soldanum prædictum. Adiectum est etiam quod omnia bona regis mobilia & omnium aliorum quæ apud Damiatam remanerent, post eius recessum salua forent, ac sub eiusdem Soldani custodia ac defensione portanda, quandocumque opportunitas haberetur ad terram christianorum. Omnes etiā christiani infirmi, & alij qui pro rebus suis quas illic habebant vendendis in Damiatam moram traherent, similiter tuti essent sine impedimento vel contradictione quacunque, recessuri per terram vel mare quando vellent. Et omnibus illis qui per terram vellent recedere, tenebatur idem Soldanus securum conductum vsque ad terram christianorum præstare. At cum huiusmodi treugæ præstitis iuramentis hinc inde fuissent firmatæ iamque Soldanus cum exercitu suo veniret Damiatam pro complendis omnibus quæ firmata essent; accidit iudicio diuino vt quidam Saraceni milites, non sine conniuentia maioris partis exercitus, irruentes in Soldanū prædictum surgentem in mane de mensa post prandiū ipsum immaniter vulnerarent, & de suo tentorio exeuntem vt posset fugæ beneficio liberari, videntibus ferè omnibus admiraldis, & aliorum Saracenorum multitudine frustratim gladijs trucidarent. Quo perpetrato statim multi Saracenorum armati, venerunt ad regis tentorium in illo furoris calore, ac si vellent in eum & in alios christianos dæseuire. Sed ipsorum furiam diuina clementia mitigante requisierunt regem ac suos instanter super firmandis treugis præhabitis, ac festina deliberatione Damiatæ ciuitatis præmissis, tamen quibusdam verborum & comminationum tonitruis. Tandem igitur sicut domino placuit, Rex firmauit treugas cum omnibus admiraldis, quas cum Soldano fecerat antea, & ab omnibus & singulis iuxta legem ipsorum super hoc recepit iuramenta; determinatis quoque certis temporibus, infra quæ hinc inde captiui liberarentur, & Damiata ciuitas redderetur. In cuius redditione & tunc cum eisdem admiraldis & antea cum Soldano christiani de ea causa, non tamen sine difficultate conuenerant, quia de illa retinenda nulla spes erat, sicut certissime per illos qui de illa venerant ad ipsos intellexerant. Propter quod rex de consilo Baronum potius elegit ac decreuit christianitati fore consultius, se aliosque captiuos per huiusmodi treugas liberare, quam & ciuitatem cum residuo christiani populi existentis in ea taliter amittere; & se aliosque sub tantis periculis in carcere remanere. Itaque statuta die ciuitatem Damiatam admiraldi cæperunt, qua recepta, regem & fratres suos, necnon & alios Barones & milites de regno Franciæ, Hierusalem, & Cypri liberauerunt. Ex tunc ergo spem habuit rex & sui firmam, eo quod illos liberassent, quod de reddendis omnibus alijs Christianis secundum treugarum continentiam iuramenta sua firmiter obseruarent.

De infractione treugarum à Saracenis.

Cap. CII.

His ergo peractis, ab Ægypti partibus, Rex & alij capti & liberati recesserunt, ibique certos nuncios ad recipiendos captiuos & ad custodiam rerum quas illic dimiserant (eo quod nauigia non habebant, quæ ad portandum sufficerent) reliquerunt. Postmodum autem in Acon venientes de captiuis rehabendis sollicite cogitantes, remiserunt in Ægyptum & alios solemnes nuncios, atque nauigia ad reducendum captiuos & alias res quas ibi dimiserant, scilicet machinas, arma, tentoria, equos, & alia multa. Sed admiraldi prædicti à nuncijs nostrorum sibi reddi captiuos, & alia supradicta iuxta formam treugarum cum instantia postulabant. Sicque detinuerunt eos diutius in Babylonia sub spe reddendi omnia quæ repetebant. Tandem post expectationem diutinam, de captiuis omnibus quos reddere tenebantur, qui plus quam duodecim millia esse firmiter asserebantur, inter antiquos & nouos non liberauerunt nuncijs regis, nisi tantummodo 400. de quibus etiā pars quædam exiuit è carcere pecunia mediante. De cæteris autem rebus nihil voluerunt omnino reddere, quin etiam (quod detestabilius est) electos iuuenes de christianis captiuis ducēdo ad victimā sicut oues oppositis gladijs super eorum ceruicibus à fide catholica quantum in eis erat, compellebant apostatare, ac sceleratissimi Machometi legem clamare. Quorum multi quidem imbecilles atque fragiles, profitendo legem illam detestabilem à fide exhorbitauerunt: cæteri vero vt athletę fortissimi constantissime in proposito fidei persistentes coronas martyrij receperunt. Ad hæc cum Rex Ludouicus post initas treugas, & liberationem suam firmam fiduciam haberet, quod liberatis captiuis terra transmarina quam christiani tenebant vsque ad tempus in treugas diffinitum pacifice permaneret, de reditu suo in Franciam disposuerat, ac de nauigio & alijs passagio necessarijs tractauerat. Sed manifeste videns, quod admiraldi prędicti aperte contra treugas veniebant, sibique & christianitati contra propria iuramēta illudere non timebant, requisiuit consilia baronum ac militum religiosorum quid sibi esset in euentibus huiusmodi faciendum. Quorum maior pars concorditer asserebat, quod si eos recedere ad præsens contingeret, prędicta terra in amissionis periculo remaneret, maxime cum in statu tam debili tanquam miserabili constituta esset. Captiui quoque Christiani, qui ab infidelibus detinebantur, omni spe liberationis sublata, pro perditis reputarentur. At ex illorum mora possent euenire Christianis ac terræ illorum aliqua bona præsertim cum inter Babylonicos & Soldanum Halapiæ, discordia grauis esset exorta, qui scilicet Soldanus exercitibus suis congregatis Damascum iam cœperat, & quædam castra sub

Emil habet 8000. auri ponde.

Fœdus cum Soldano initur.

Damiata Saracenis redditur.

Christiani iuuenes aut ad legem Machometi aut ad mortem adiguntur.

sub dominio Babyloniæ constituta processurus vt à multis asserebatur, in Ægyptum, ad mortem interfecti Soldani vindicandam, & ad terram illam si posset occupandam. His ergo consideratis rex (licet ei dissuaderetur à multis,) maluit tamen adhuc differre passagium, & morari per aliquod tempus in regno Syriæ, quam Christi negocium sic desperatum, & captiuos prædictos in tantis periculis constitutos relinquere. Alfonsum vero Pictauensem, & Carolum Andegauensem comites, videlicet fratres suos ad Reginam matrem suam consolandam duxit in Franciam remittendos.

Acta enim sunt hæc anno Domini 1250. regni vero Ludouici 24.

De vita & martyrio sancti Petri Mediolanensis.

Cap. CIII.

Vide Thomā Lentino & Ioan. Garzo in lib. 2. de viris illust. ord. Prædic.

EO tempore claruit in ordine fratrum prædicatorum, vita & doctrina, & miraculis beatus Petrus Mediolanensis. Quem & Papa Innocentius huius nominis quartus anno Pontificatus sui decimo canonizauit, & in epistola canonizationis eius, quam per omnes ecclesias promulgari fecit actus eiusdem breuiter in hunc modum descripsit.

Innocentius quartus. Hic beatus Petrus origine Lombardus, in ordine fratrum prædicatorum 30. fere annorum spacio, virtutum caterua fultus, circa fidei maxime defensionem (pro qua totus ardebat) sic præualuit & profecit, quod contra diros eius hostes intrepida mente, feruentique spiritu continuum certamen exercens, fæliciter illud martyrio consummauit. Sicque firmus in petra fidei. Petrus deinde passionis allisus ad petram Christum digne laureandus ascendit. Ipse siquidem veritatis filius, & bonitatis alumnus, conuersatione conspicuus, fama præclarus, miro præfulsisse nitore, munditiæ virginitatem integre custodisse, nec mētis habuisse nec corporis corruptelam, & nullius mortalis criminis sensisse contactum, firma confessorum suorum assertione monstratur. Et quia seruus delicate nutritus in dominum protriuit, carnem suam assidua cibi & potus parcitate restrinxit, ne vero per otij desidiam hostilibus insidijs pateret, in iustificationibus domini exercebatur assidue, vt eo circa licita totaliter occupato, locum in ipso illicita non haberent, & à spiritualibus nequitijs tutus esset. Nocturna quippe silentia humanæ deputata quieti, post dormitionem breuem in studijs lectionem decurrebat, & somni tempus vigilijs occupabat. Dies autem impendebat commodis animarum, vel sedulis imminendo prædicationibus, vel confessionum audientiæ insistendo, aut hæreticum dogma pestiferum validis rationibus confutando, in quibus speciali dono gratiæ noscitur claruisse.

Virginitas ipsius.

Virtutum S. Petri catalogus.

Deuotione insuper gratus, humilitate lætus, obedientia placidus, benignitate suauis, pietate compatiens, patientiæ constans, charitate præstabilis, in cunctis morum maturitate cōpositus alios profusis virtutum aromatibus attrahebat. Feruens quoque amator, fidei cultor præcipuus, propugnator ardentior, sic animo suo illam impresserat, sic se totum in illius manciparat obsequium, quod quæque ipsius verba & opera redolebant fidei virtutem, cuius dulcedinem lingua eius velut redundans fauus copiose distillans semper illius documenta suauia propinabat. Pro hac, inquam, mortem subire cupiens, hoc principaliter à Domino attentis & crebris supplicationibus postulasse probatur, quod non sineret eum in hac luce migrare, nisi sumpto pro illa calice passionis. Vnde quia meruit tantus athleta specialem palmam de pugna tam strenua reportare ac in cælibem patriam præsignitus sertis roseis introire cum de ciuitate Cumana, vbi fratrum sui ordinis ibi commorātium prior erat. Mediolanum pergeret, pro exequenda inquisitione contra hæreticos, sibi ab apostolica sede commissa, sicut in publica prædicatione prædixerat,

B. Petri de martyrio postulatio.

quidam de ipsorum hæreticorum credentibus prece illorum inductus, & pretio in eum iter salutaris propositi prosequentem funestus insilijt. In agnum vtique lupus, ferus in mitem, in pium impius, furibundus in mansuetum, in modestum effrenis, profanus in sanctum præsumit, insultum exercet, conatam mortem intentat. Sacrum autem illius caput gladio crudeliter impetens diris in ipsum impressis vulneribus, & sauciato sanguine iusti ense venerandum illum (non diuertentem ab hoste, sed exhibentem se protinus hostiam & cæsoris sustinentem in patientia truces ictus) dimisit (spiritu petēte superna) in ipso loco passionis occisum. Ipso quoque sacrilego percussuras in Christi ministrum geminas inculcante; ille non querula voce murmurans, sed sufferens omnia patienter suum domino spiritum commendabat dicens: *In manus tuas domine commendo spiritum meum &c.* Simbolum etiam cæpit dicere fidei, cuius nec in hoc articulo desijt esse præco prout ipse nefandus qui à fidelibus captus fuit, & quidam frater Dominicus, qui comes illius erat, & ab ipso lictore percussus diebus aliquibus superuixit, postea retulerunt. Sicut enim granum frumenti cadens in terram, & infidelium manibus compressum & mortuum, vberem consurgit in spicam. sic botrus in torculari calcatus, liquoris redundat in copiam.

Psal. 30.

Ioan. 12. Cant. 7.

De ipsius miraculis.

Cap. CIV.

HIc iam in cælo quasi luminare conspicuum, & splendore gloriæ in multorum coruscatione signorum effulget, quia non vult dominus ipsius abscondere sanctitatem, nec meritorum suorum virtutem supprimere in occulto, sed inter lucentia sanctorum candelabra manifestius exaltare, vt in omnibus qui in ecclesiæ domo habitant, proferat clarum lumen. Nam nec in vita latere sic potuit, quin miraculorum claritate pareret. Cuiusdam etenim nobilis filium præ nimio & horribili totius gulæ tumore, nec loqui nec spirare valentem, leuatis ad Deum manibus, & crucis in eum facto signaculo, illoque accipiente illius cappam, & infirmo supponente loco sanauit.

Miraculis choruscat.

Idem quoque nobilis vehementi postmodum torsione grauatus corporis, credens & metuens sibi exinde imminere mortis discrimen, cappam ipsam quam extūc conseruauerat, reuerenter fecit afferri. Qua suo apposita pectori, mox vermem quendam duo habentem capita, & pilorum densitate villosum, euomuit, plena liberatione secuta.

Contactus cuculli eius sanat agrotum.

Quidam iuueni muto, immisso digito in os eius, suæ linguæ soluto ligamine, beneficium loquelæ congessit.

Mutus loquitur.

Hæc & alia plura dum viueret dignatus est per eum dominus operari. Post mortem vero ipsius, lampades ad sepulchrum eius venerabile dependentes, pluries per seipsas, absque omni humano studio & ministerio, diuinitus sunt accensæ, quia conueniens nimis erat, vt qui igne ac lumine fidei excellenter claruerat, singulare de ipso ignis & luminis miraculum appareret.

Lampades diuinitus accenduntur.

Quidam autem dum vesceretur cum alijs, & illius sanctitatem & miracula deprauaret, sumpto quodam sub hac detestatione morsello, quod eum non posset, si circa hęc delinqueret, transglutire, sensit mox ipsum suo gutturi sic hærentem, vt eum inducere vel educere non valeret. At ille pænitens & iam vultus mutato colore, quasi sentiens vicinæ mortis euentum, facto intra se voto, quod linguam de cætero ad talia non laxaret, fuit protinus, illo euomito, liberatus.

Hydropica quædam mulier, ad locum passionis ipsius auxilio Dei perueniens, fusa ibi oratione, sanitatem integram mox ipsa recepit.

Obsessas quidem à dæmonibus longo tempore mulieres (mira res) martyr ipse deiectis illis, cum multo sanguinis vomitu de corporibus liberauit.

Dæmoniaca curantur.

Febres

Febres expulit, languorésque curauit plurimos, & diuersos.

Cuidam sinistræ manus digitum ex morbo fistulæ plurium foraminum concauitate defossum, mira consolidatione sanauit.

Quidam puer ex casu grauissimo sic oppressus, vt motu & sensu pœnitus destitutus, tanquam mortuus defleretur, mox apposito dextera suo pectori sacro eiusdem martyris cruore contacta, incolumis exsurrexit.

Quædam cuius carnem cancer edax sedula corrosione vorabat, limitis huiusmodi terra vulneribus est curata.

Alij etiam diuersis infirmitatibus occupati, qui sepulchrum ipsius in vehiculis, & alijs sustentaculis adierunt. Exinde postmodum plena incolumitate recepta, sine aliquibus rediere subsidijs.

Multi hæretici conuertuntur visis eius defuncti miraculis. Ad hæc vero magna hæreticorum & ipsorum credentium multitudo, cum tantam fidei aduerterent efficaciam, & ad eam tot certis, & apertis signorum indicijs, tanquam quibusdam clamantibus præconibus vocarentur, nec possent tam valide eorum instantiæ non patere, ad ipsius lucem fidei de sui erroris nubilo est conuersa. Quid plura? his & quammultis alijs miraculis gloriosis magnificauit dominus sanctum suum, & colendum exhibuit vniuersis 3. kal. Maij.

De temporibus præsentibus.

CAP. CV.

An. Christi 1244. Mũdi 5105. Ecce tempora sextæ ætatis vsque ad præsentem annum summatim perstringendo descripsi, qui est annus Christianissimi Regis nostri Ludouici 18. imperij vero Friderici 33. Pontificatus autem Innocentij quarti 2. Qui est porrò ab incarnatione Domini 1244. A creatione verò mundi 5105. Et hoc duntaxat iuxta minorem numerum, quem in hac tota serie secuti sumus. Porrò secundum maiorem numerum ex antiqua translatione sumptum, quem supra posuimus, annus præsens existit ab initio seculi, sextus millesimus 443.

Hactenus Vincentij Historia. Quæ vero sequuntur vsque in tempus currens, anni, videlicet 1620. ex chronica noua sunt addita.

FINIS.

INDEX SINGVLORVM LIBRORVM, ET CAPITVM, IN QVARTO TOMO SPECVLI MAIORIS, HISTORIALIS NVNCVPATI, CONTENTORVM.

In quo primus numerus capita, secundus folia indicant.

INDEX LIBRI PRIMI.

PRimvs Liber, continet Proœmium, & breuem quendam Primę Partis Epilogum, & deinceps, historiam duorum millium 373. annorum, videlicet, à generatione primi hominis, per successiones Patriarcharum xij. vsque ad mortem Ioseph Ægypti Principis, & inde per annos seruitutis Hebræorum 64. vsque ad ortum Moysi legis latoris. Inter hęc etiam continet diuisiones terrarum, & gentium per linguas, diuersosque mores Barbarorum, ortum idolorum, & originem, lineamque successionis quorundam Regnorum, ac testamenta Patriarcharum. Habet autem Capitula 131

INDEX LIBRI SECVNDI.

Secundus liber continet historiam 1031. annorum, scilicet ab ortu Moysi, qui populum Dei de seruitute Ægypti liberauit per tempora duorum eiusdem populi Ducũ, & successione Iudicum xiiij. & Regum totius Israel & Iuda vsq; ad regnum Cyri primi Persarum Regis qui etiam ipse eundem populum de captiuitate Babylonica relaxauit. Huic historiæ inseritur cultus tabernaculi sub Moyse, templi quoque sub Salomone, & vaticinia Sibyllæ, & alia plurima. Habet autem capitula 121.

INDEX LIBRI TERTII.

Tertius liber continet historiam 206. annorum, scilicet ab initio regni Cyri Regis, Primi Persarum, qui subuersis duobus Regibus Astyage, scilicet Rege Medorum & Balthasare Chaldæorum, Monarchiam tenuit per successiones Regum Persarū 12. vsque ad 10. annum Ochi, & ortum Alexandri Magni, qui & ipse, Dario filio Arsami cum Regno Persarum subuerso, Monarchiam Orienris obtinuit. Hic interseruntur gesta, & dicta Philosophorū pręcipueque Pythagorę Socratis, Diogenis, Democriti, Platonis, Aristotelis, & aliorum plurium. Habet autem Capitula 93.

INDEX.

INDEX LIBRI QVARTI.

Quartus liber continet hiſtoriam annorum videlicet 16. Quibus Ochus poſt ortum Alexandri Magni regnauit, & 12. quibus idem Alexander poſtea regnauit: donec accepto veneno interiit. Hic autem interſeruntur floſculi quidem Apulei, & Plotini, Mercurij, & Epicuri Philoſophorum, & alia multa. Habet autem 71. capitula.

INDEX.

INDEX LIBRI V.

Quintus liber continet historiã 276. annorũ per tempora Ptolomæorum Ægypti Regum, vsq; ad Iulium Cæsaré, qui deuicto Pompeio primus Romanorum singulare arripuit Imperium. Hic interseruntur flosculi Thophrasti Philosophi, & Catonis, & duorum Scipionum Plauti quoque, & Terentij, & Statij Poetarum, & alia multa. Habet autem capitula 117.

INDEX LIBRI SEXTI.

Sextus liber continet historiam 61. Annorum, per tempora duorum Imperatorum, scilicet Iulij Cęsaris, qui fuit omnium primus, & Octauiani Augusti, sub quo natus est Dominus. Hic interserũtur flores Philosophorum Tullij Ciceronis, & Valerij Maximi Poetarumque Horatij, & Ouidij. Epilogus quoque de Incarnatione Domini. Habet autem Capitula 129.

INDEX LIBRI SEPTIMI.

Septimus liber continet Historiam tantum, 27. Annorum per tempora similiter duorum Imperatorum, videlicet Tiberii, sub quo Dominus appensus est in Cruce; Et Gaii Caligulę. Cuius, scilicet libri maximam partem tenent gesta Domini Iesu & miracula Beatæ Virginis Matris eius, Mariæ. Habet autem Capitula 126.

INDEX LIBRI OCTAVI.

Octauus liber continet historiam tantummodo quattuordecim annorum, quibus imperauit Claudius, sed propter consiliū Hierosolymitanum, in quo legalia reuocata sunt per Petrum, & Iacobum illic inseritur breuis Epilogus, de cessatione legalium, & institutione nouorum gratiae sacramentorum. Insuper Flosculi morales Iuuenalis, ac Persij Satyricorum, Lucani quoque Poetę, & eius patrui Senecae. Habet autem Capitula 138.

INDEX LIBRI NONI.

Nonus liber continet historiam 15. annorũ, quorum 14. ferè Nero regnauit, qui primus contra Christi Ecclesiam adhuc nouellam persecutionem excitauit. Post hũc autem Galba, & Ocho, atque Vitellius, vno circiter imperauerunt anno, nec simul quidem, sed successiuè. Magnam huius libri partem obtinet dispersio Christi Discipulorum, vitæque, & Agones eorum. Sed, & Quintiliani Flosculi morales in eo continentur. Habet autem Cap. 128.

Quod

INDEX LIBRI X.

Decimus liber continet historiam 93. Annorum, per tempora decem Imperatorũ, scilicet ab Imperio Vespasiani, sub quo Iudei cum Hierusalem in vltionem mortis Dominicæ subuersi sunt, vsque ad Seuerum pertinacem. Qui, & ipse contra Christianos persecutionem excitauit. Habet autem Capitula 127.

INDEX LIBRI VNDECIMI.

Vndecimus liber, continet historiam 276. annorum per tempora 16. Imperatorum ab Imperio, scilicet Seueri, vsque ad Imperium Diocletiani, & Maximiani, qui decima persecutione concitata super omnes in Christianos sæuierunt. Inter hæc etiam continet paucos flores Origenis, & flores Cipriani Martyris. Habet autem Cap. 129.

INDEX LIBRI XII.

Duodecimus liber, continet historiam tantum viginti annorum, quibus Diocletianus, & Maximianus imperauerũt, & post multas Christianorum persecutiones ambo simul Imperium purpuramque deposuerunt. Habet autem capitula 161

INDEX.

Passio

INDEX LIBRI XIII.

Tertiusdecimus liber continet historiam 31. annorum, quibus Constantinus Magnum Imperium tenuit, & anno septimo Imperij pacem ecclesiis reddidit. Continet ergo finem persecutionis, & initium tranquilitatis, & inter hæc etiam quorundam Agones martyrum, quorum reperire non potui certitudinem temporum continet, & baptisma Constantini, & historiam Concilii Niceni, & alia multa. Habet autem capitula 102.

INDEX LIBRI XIV.

Quartusdecimus liber continet historiam 41. annorum per tempora quatuor Imperatorum, scilicet ab Imperio Constantij hæretici, & fratrum suorum Constantini, atque Constantis, vsq; ad mortem Valentis Deo odibilis, & Imperium Gratiani. Inter hęc autem continet gesta, & dicta sanctorum Antonij, & vtriusque Macharij cæterorumq; patrum Ægypti. Sed & morales quosdam flosculos sacrorum Doctorum illius temporis Hilarij, scilicet Athanasi, Effrem, & Basilij. Gregorij quoque Nazianzeni. Habet autem capitula 100.

INDEX LIBRI XV.

Quintusdecimus liber nullam certi temporis continet historiam, sed gesta quorundam Sanctorum Confessorum, & Monachorum, quorum inuenire non potui certitudinem temporum, vt Barlaham, & Iosaphat Sozimæ quoque, & plurium aliorum. Habet autem capitula 100.

INDEX LIBRI XVI.

Sextusdecimus liber continet, primo quidem origines, lineasque, & successiones quorundam Regnorum, quæ à tempore Gratiani in chronicis incipiunt annotari. Deinde verò sex annorum tantum historiam texit, quibus Gratianus Imperium tenuit. Sed maiorem partem huius libri continent flores quorundam librorum beati Hieronymi. Habet autem capitula. 97.

INDEX LIBRI XVII.

Decimus septimus liber cõtinet Historiam, annorum 11. tantum, quibus imperauit senior Theodosius, & inter hæc Flores quosdam sanctorum Ambrosij, & Ioannis Chrysostomi, sed & Flores Heraclidis ex libro de gestis patrum, qui dicitur Paradisus; Flores quoque metricos Poetarum Claudiani, & Prudentij. Habet autem capitula 107.

INDEX LIBRI XVIII.

Decimusoctauus liber continet Historiam 23. annorum, quibus imperauit Archadius, & Honorius: Inter hoc autem continet libros Dialogorum Seueri, & Postumiani, & Galli, Flores quoque paucos beati Augustini. Habet autem Cap. 99.

De

INDEX LIBRI XIX.

Decimusnonus liber, continet historiam annorum 14. quibus imperauit Honorius cum fratruele suo Theodosio. Insuper, & Flores librorum Cassiani, de institutis monachorum, & collationibus patrum. Habet autem Cap. 130

Collatio

INDEX LIBRI XX.

Vigesimus liber continet historiam 68. annorum per tempora quinque Imperatorum, scilicet ab Imperio Theodosii iunioris, vsque ad finem Imperii Zenonis, & inter hæc Flores quorundam catholicorum, scilicet Petri Rauennatis, & Papæ Leonis, & Prosperi quoque, & Fulgentij. Habet autem Cap. 111.

INDEX LIBRI XXI.

Vicesimusprimus liber continet historiam 21. annorum, per successionem quinque Imperatorum ab Imperio, scilicet Anastasij, vsque ad Imperium Mauricii. Cui videlicet, historiæ pauca interseruntur dicta moralia quorundam sapientium: Boetij, scilicet Eunodij, Sydonij, Cassidiori, & Aratoris. Habet autem capitul. 135.

De

INDEX LIBRI XXII.

Vicesimussecundus liber, continet historiam 29. annorum, quibus imperauerunt Mauricius, & Focas. Maximam vero partem huius libri continent flores Sancti Gregorij Papæ. Habet autem Cap. 110.

INDEX.

INDEX.

INDEX LIBRI XXIII.

Vicesimustertius liber continet Historiam 189. annorum per successionem quattuordecim Imperatorum, scilicet Heraclij, Constantini, Heraclonæ, Constantis, qui etiam Constantinus, Constantini Tertij. Iustiniani Secundi, Leonis Patricij, Tiberij Tertij, & iterum Iustiniani, Philippi, Anastasii, Leonis Tertij, Constantini Quarti, Leonis Quarti, Hirenę, & Constantini Quinti. Inter hoc autem continet multa de gestis, ac lege Machometi. Habet autem Cap. 176.

INDEX LIBRI XXIV.

Vicesimusquartus liber, continet Historiam 201. annorum per successiones tredecim Imperatorum, scilicet Caroli Magni, Ludouici Pij, Lotharij Primi, Ludouici Secundi, Caroli Calui, Caroli Iunioris, Arnulphi, Ludouici Tertij, Conradi Primi, Henrici Primi, Ottonis Primi, Ottonis Secundi, Ottonis Tertij, & inter haec paucos flores Rabani. Habet autem cap. 108.

INDEX LIBRI XXV.

Vicesimusquintus liber, continet Historiam 104. annorum, per successiones quattuor Imperatorum, scilicet Henrici secundi, Conradi Secundi, Henrici Tertii, Henrici Quarti. Et inter hæc narrationes quasdam Petri Damiani, & flores quoq; nonnullos Anselmi Cantuariensis, ac Childeberti Cenomanensis. Habet autem Capitula 145.

INDEX LIBRI XXVI.

Vicesimussextus liber continet Historiam tantum viginti annorum, quibus imperauit Henricus Quintus, & inter hęc miracula feretri S. Mariæ Laudunensis, & miracula S. Iacobi Apostoli. Floresque Hugonis Parisiensis. S. Victoris Canonici. Habet autem Cap. 118.

INDEX LIBRI XXVII.

Vicesimusseptimus liber continet Historiam 26. annorum, per tempora duorum Imperatorum, scilicet Lotharij Secundi, Cōradi Tertij. Inter hæc flores Hugonis de Foilleto Cordeiensis Monachi, flores etiam Richardi Parisiensis, Sancti Victoris Canonici, & visionem Tundali. Habet autem Capitula 128.

INDEX LIBRI XXVIII.

Vicesimusoctauus liber, continet nullam Historiam, sed tantum flores quorundam librorum, atque tractatuum Beati Bernardi Abbatis Clareuallensis. Et habet Cap. 128.

De

INDEX LIBRI XXIX.

Vicesimusnonus liber continet Historiam 56. annorum, per successiones quattuor Imperatorum, videlicet Friderici Primi, Henrici Sexti, & Philippi Secundi, & Ottonis Quarti. Inter Hæc quoque continet originem ac mores, & actus quosdam Tartarici populi, & paucos flores Opusculorum Helinandi. Habet autem Cap. 148.

INDEX LIBRI XXX.

Tricesimus liber, continet Historiam 34. annorum, quibus imperauit Fridericus Secundus. Et habet Cap. 152.

Qua-

INDEX.

INDEX LIBRI XXXI.

Tricesimusprimus liber, continet Historiam residi temporis, post condemnationem Friderici, & inter hæc quoque nonnulla de gestis, & itinere Tartaricæ gentis. Habet autem capitula 128. vna cum additis nostri temporis.

IHS

INDEX MATERIARVM ET HISTORIARVM,

QVÆ IN SINGVLIS LIBRORVM CAPITVLIS, In quarto Tomo Speculi Maioris, Hiſtorialis nuncupati, continentur.

ALPHABETICO ORDINE DIGESTVS.

In quo primus numerus Librum, ſecundus Capitulum indicat.

PRÆFATIO.

Secũdum Auguſtinum lib. 19. de ciuitate Dei ad Marcellinum ca. 13. *Ordo eſt parium, diſpariumque, ſua cuique loca tribuẽs, diſpoſitio.* Ex quibus verbis colligitur, quod illa quæ bene ordinata ſunt, & diſpoſita; facilius in locis ſuis inueniuntur. Et propter hoc, vt quęrenti, facilius occurrat, quæ in SPECVLO HISTORIALI continentur; ſic ordinamus, vt per literas alphabeti, ſecundum numerum Librorum, & Capitulorum, diligens Lector requirat. Et ſi quid in toto libro fuerit, quod ad literam, A, ſiue *de Adam*, ſiue *de alio*, pertineat, ſecundũ ordinem iſtius Tabulæ, ad literam incipientem per A, recurrat; Et ita de aliis literis, quę in alphabeto per ordinem continentur. Et ſi quando non ſtatim occurrat in Capitulorum initiis quod quęritur, non ob hoc deſiſtat Lector à quærendo, quia plerunque ſub vnico Capituli titulo, diuerſæ materiæ, & hiſtorię inuicem non connexę perſtringuntur. Cæterum materiæ huius Speculi magis particularizantur in ſingulorum librorum tabulis propriis. Vnde non credas Lector deeſſe HVIC SPECVLO, quod tabulæ ipſe non præmonſtrant, præſertim cum hac vltima editione, indicem quaſi nouum vtpote copioſiſſimum & decuplo ferme adauctum oculis tuis ſubiicimus; tu amice lector, excipe, vtere, fruere & ora pro me Deũm vt mihi, tibique reddar in hoc labore gratus, vale.

De litera A.

De litera B.

De litera D.

De litera E.

De litera I.

De litera N.

De litera O.

De litera T.

De litera V.

De litera X.

De litera Z.

FINIS.

